TOU EN AGIOIS PATROS L·MŌN ATHANASIOU ARCHIEPISKOPOU ALEXANDREIAS...

Athanasius santo ; patriarca di Alessandria, Colonna

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8
19 — N
5

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΑΠΑΝΤΑ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ

OPERA QVÆ REPERIVNTVR OMNIA.

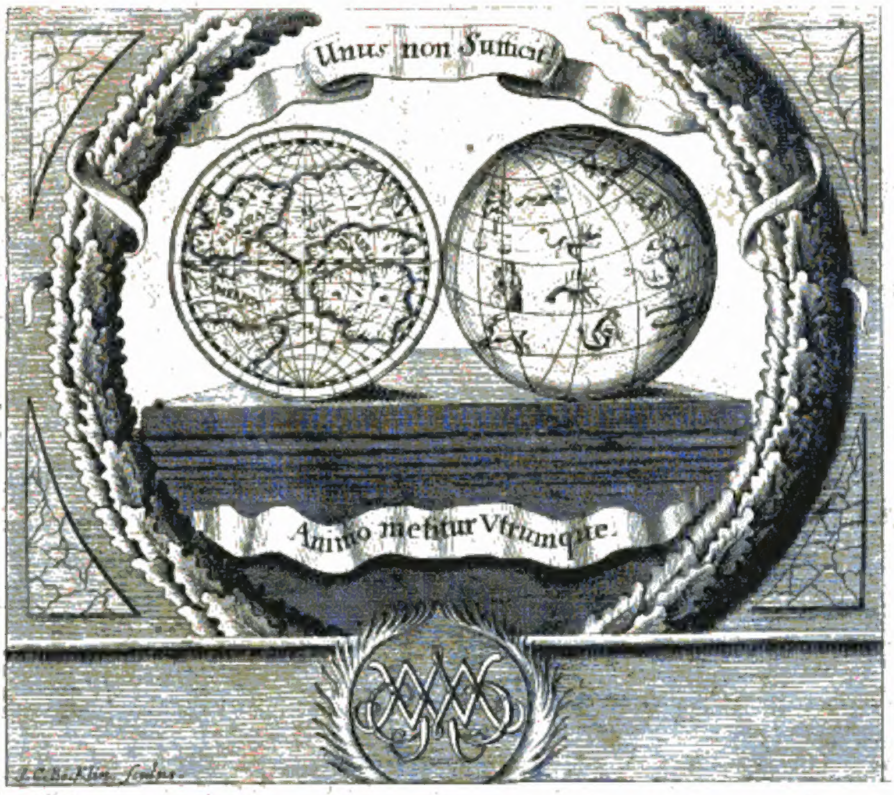
EDITIO NOVA

juxta Pariſinam ANNI M DC XXVI

adornata,

CUM INDICIBUS NECESSARIIS.

TOMVS SECVNDVS.

COLONIÆ,

Sumptibus MAVRITII GEORGII WEIDMANNI.

M DC LXXXVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

LUCAS HOLSTEINIUS,
LECTORI S.

CUm Divi Athanaſii opera recudi a Typographis audirem, rem me facturum exiſtimavi & publice utilem, nec bonis doctisque ingratam, ſi cætera Sanctiſſimi Patris ἀνέκδοτα conquirerem, & in lucem hac occaſione producerem. Collegi ergo opera tumultuaria ex Chriſtianiſſimi Regis Bibliotheca, atque ex Cl. & R. P. Sirmondi, meisque ſchedis Homilias ſeptem Athanaſii nomine prænotatas: neque enim Athanaſii omnes eſſe credat, cui vel minimum in hisce ſtudiis judicii, quique vel obiter tantum cætera ejus ſcripta inſpexerit. Quocirca ne carbones theſauri loco venditare videar, indicandum paucis exiſtimavi, unde ſingulas depromſerim, tum meam de iis ſententiam, nullo tamen veritatis aut κϱιτικωτέϱων præjudicio, proferre volui. Primo ergo loco comparet *Homilia in deſcriptionem B. Virginis*, ante triennium a me Oxonii in celebri illa Bodleiana bibliotheca ex Ill. Equitis Henrici Savilii membranis transſcripta. Reperi eandem in quinque aut ſex regiis codicibus, aſſumentis quibusdam auctiorem: cum quibus & R. P. Sirmondi exemplar Romæ deſcriptum conſentit. Latine jampridem eam ediderunt Lipomanus & Surius in vitis Sanctorum, ſed paraphraſi, ut ſolent, liberiori: in qua Dialogus ille, ne quid gravius dicam, plane Intempeſtivus inter Joſephum & B. Virginem, neſcio utrum Græci exemplaris fide, an illorum judicio, omiſſus eſt. Ego ut in Manuſcriptis codicibus reperi, ita bone fide repræſento, bona malis, & χϱύσεα χαλκείοις permixta. Neque ſolius Athanaſii ea fortuna, ut ineptiſſimorum interpolatorum manus ſubiret, cum Chryſoſtomi, Procli, aliorumque homilias, ſimilibus ſequiorum ſeculorum ineptiis fœdatas in iisdem regiis codicibus invenerim. Et fucum manifeſte arguunt Lipomani & Oxonienſis Academiæ exemplaria: cum ab illis penitus, ab hoc autem magnam partem aſſumenta illa abſint. Comparatio ſpeluncæ Bethlehemiticæ & Eccleſiæ prolixe a S. Germano ἐν τῇ μυστικῇ θεωϱίᾳ pertractatur: in ea tamen id proprium Athanaſii eſt, quod Joſephum ἐφημεϱευτὴν appellat, voce mihi hactenus nullibi lecta. *Vicarium* verti, cum commodius nihil occurreret. Alludit autem ad ἐφημεϱίας, ſive vices ſacer-

 dotum

Digitized by Google

dotum Leviticorum, quarum & B. Lucas cap. 1. meminit. Quid Φλεβοσυλίας vox ſibi velit ſub fine ejus homiliæ, ingenue fateor me neſcire: nec eruditiſſimi viri, quos ea ſuper re conſului, modum illum expedire potuerunt. Verſione ita, uti ſententia expoſcere videtur, utcunque expreſſi, nec longe me ab Athanaſii mente aberraſſe puto. *Sequentes duas Homilias* ex unico Regio exemplari transſcripſi: Athanaſii eas eſſe ſane crediderim, neque quidquam video, cur aliter judicem. Quartam illam in *S. Magnam quintam feriam*, ex eodem Regio codice & R. P. Sirmondi exemplari repræſento. Habet ea characteres ſive notas expreſſas ſtyli Athanaſiani a Phocio obſervatas, τὸ ἀπέριττον καὶ τὸ δριμὸν, ut & quinta illa *in S. Paſcha*, meo judicio omnium optima & elegantiſſima, quam uni P. Sirmondo debemus, qui Romæ abs ſe deſcriptam perbenigne mecum communicavit. Sabbatum τῆς ἀπολυσίμου, quo ad recens baptizatos eam habitam inſcriptio teſtatur, appellant Græci, quod Dominicam in Albis, ſive ut iidem vocant, κυριακὴν τοῦ ἀντιπάσχα præcedit, quod Paſchalis feſtivitas, toto octiduo olim celebrata (διακαινήσιμον eam ſeptimanam Græcorum rituales libri vocant, ob fidelium, ni fallor, per baptiſmatis ſacramentum revocationem) eo die finiretur, cœtusque ſacri ſolverentur, id enim λύειν ſive ἀπολύειν iidem vocant, unde poſtremus ſolennium feſtorum dies ἀπόλυσις quondam vocabatur, quod ex Baſilio Seleucienſi aliisque jampridem V. Cl. & amiciſſimus Joannes Meurſius in Gloſſario ſuo docuit. Eo autem Sabbato Chriſtianæ militiæ tyrones, magno Sabbato baptizatos, albas veſtes depoſuiſſe notius eſt, quam ut indicari debeat.

Rejeci tandem in finem *duas Homilias*, quæ præter titulum nihil Magni illius Athanaſii habent: aut ſi unquam eum patrem agnoverunt, ita nunc interpolatæ ſunt, ut Athanaſius ipſe, ſi eas legeret, earum auctoritatem defugeret, in quibus nec vola, quod ajunt, nec veſtigium ingenii ſtylique illius agnoſcitur. Prior tamen iſta *in Christum natum* minus contaminata eſt a rhetorculis iſtis, qui ex optimis SS. Patrum Homiliis Dialogos peſſimos nobis concinnarunt. Prodit ea ex Regio MS. emendata tamen aliqvot locis ex P. Sirmondi exemplari, cujus ope egregie aliquot loca reſtitui.

Poſtrema illa In *SS. Patres & Patriarchas*, ineptiſſima eſt, & ipſo rure inficetior. Reperi eam in unico Regio codice, quo nihil me magis barbarum vidiſſe memini, adeo nulla orthographiæ aut conſtructionis ratio iſthic ſervata, & tota vitiis ſcatebat, quorum maximam artem ſuſtuli, ita ut legi intelligique jam queat. Potuiſſet ſine ſcelere omitti, niſi doctiſſimi viri ejus auctoritate jampridem in crucis uſu probando aſſerendoque fuiſſent uſi. Quorum ego judicium vehementer hac in parte deſidero. Nam quæ imaginibus ſub finem leguntur, Iconoclaſtarum tempora ſapiunt, iisque impoſtor, quicunque demum is fuerit, veluti ſorex ſuo judicio manifeſte ſe prodit. Loca ſcripturæ, quæ imaginum uſui probando afferuntur, admodum ἀπροσδιόνυσα ſunt: ludit enim in verbo γράφειν, quo Græci & ſcripturam & picturam promiſcue ſignificant. Quod de Zachariæ ſanguine ſcribit, notas ejus & veſtigia in ſaxis apparuiſſe, id & Tertulliani auctoritate confirmatur cap. 8. Scorpiani: quamvis B. Hieronymus in 23. Matth. ut pium commentum id elevet.

Hanc editionis noſtræ rationem paucis exponendam putavi: & certa me ſpes tenet bonos & eruditos viros, ſi non operam, certe conatum & volun-

luntatem noſtram probaturos. Cætera quæ adhuc latent in Italiæ & Hiſpaniæ bibliothecis alii dabunt, præſertim *commentarium perpetuum in Pſalmos*, quod ego palmarium Athanaſii opus exiſtimo. Quæ in S. Antonii vita ex MS. codice Reverendisſimi & Clarisſimi Domini Caroli de Montchal, Abbatis S. Amantii ſupplevi & emendavi, ſeorſim Typographus dabit, aut Hoeſchelianis notis inſeret; mihi enim nunc eorum copia non eſt, nec ita uti vellem, recenſere licet. Vale, & hoc qualicunque noſtro labore fruere feliciter. Antiſſiodoro, clↄ Iↄc xxvi. Poſtrid. Id. Octob.

Digitized by Google

SYLLABUS OPUSCULORUM OMNIUM, QVÆ IN HOC SECUNDO DIVI ATHANASII MAGNI OPERUM VOLUMINE, A VARIIS INTERPRETIBUS LATINE VERSA, CONTINENTUR.

ORATIO in Aſcenſionem Chriſti, *Joanne Lampadio* Interprete. pag. 1
Oratio de Melchiſedec, *eodem* interprete. 7
Ad Serapionem epiſtola de Spiritu ſancto, *Eraſmo Roterodamo* interprete. 10
Ad eundem de Spiritu ſancto, alia epiſtola, *eodem* Interprete. 16
Contra Arianos oratio brevis & conciſa, *incerto* Interprete 22
Colloqvium Arianorum primum, habitum Antiochiæ cum Joviano Imperatore, *Joanne Lampadio* Interprete. 27
Colloqvium ſecundum eorundem, *eodem* Interprete. ibid.
Colloqvium eorundem tertium, *eodem* Interprete. 28
Colloqvium aliud ad veſtibulum Palatii habitum cum Lucio, *eodem* Interprete. 29
De Incarnatione, *eodem* Interprete. 30
Symbolum Athanaſii *incerto* Interprete. 31
Epiſtola Joviani Imp. ad Athanaſium, *Joanne Lampadio Interprete.* 33
Athanaſii reſponſum, *eodem* Interprete. 34
Epiſtola Athanaſii ad Ammōn, *Joan. Curterio* Interprete. 35
Fragmentum Epiſtolæ XXXIX feſtalis, eodem Interprete. 38
Epiſtola Athanaſii ab *eodem* Interprete. 40
Definitiones qvædam. 42
Synopſis Sacræ ſcripturæ, *VVolfgango Muſculo* Interprete. 55
Dialogi V. de Trinitate *T. B.* interprete. 158
Sermo forma dialogi conſcriptus, in qvo colloqvuntur Orthodoxus & Macedonianus. 261
Ejusdem Athanaſii Colloqvium aliud adverſus Macedonianum, de qvæſtione, An Dei Verbum corpus animatum geſtarit. 286
Ejuſdem Epiſtola, cujusdam, ut videtur, præfationis loco ſcripta, in qva motuum Eccleſiaſticorum Tragœdia. 291
Diſceptatio adverſus eos, qvi in veritate dijudicanda ſolius judicio multitudinis feruntur. 293
Adverſus eos, qvi nec qværendum nec loqvendum ex Scriptura præcipiunt, ſed in ſua fide acqvieſcendum. 294
Adverſus eos, qvi maligne nobis objiciunt illud: *Verbum caro factum eſt.* 296
Adverſus eos, qvi unam in Chriſto naturam eſſe contendunt. 296
Adverſus eos, qvi naturæ carnis confeſſores loco Trinitatis Qvaternitatem dicunt docere. 300

Adverſus eos, qui humanæ in Chriſto Domino naturæ confeſſores ſpem ſuam in homine dicunt defigere. 302
Adverſus eos, qui Deum Verbum impatibiliter paſſum dicunt. 304
Adverſus eos, qui dicunt, paſſus eſt Deus, ut voluit. 307
Adverſus eos, qui dicunt, ſimpliciter eſſe locutiones accipiendas, nec quid illæ ſignificent conſiderandum, cum omnium hominum captum excedant. 309
Adverſus eos, qui dicunt, Paſſus eſt Deus Sermo carne. 311
Adverſus eos, qui quærunt, qualem pœnam Judæi daturi ſint, ſi non occidiſſent Deum? 314
Adverſus eos, qui dicunt, Judæus eſt, qui non confitetur Deum eſſe paſſum. 316
Adverſus eos, qui dicunt, Angelos, cum Abrahamo edentes, carnis naturam omnino non induiſſe. 318
Adverſus eos, qui nullum non miraculum imminuunt, eo quod carnem negant. 320
Adverſus eos, qui damno afficiunt genus noſtrum, eo quod negant Servatorem ex natura noſtra ſumſiſſe primitias. 323
Adverſus eos, qvi volunt ſimpliciter iis, quæ dicta ſunt, credendum eſſe, nec conſiderandum, quid conveniat, & quid non conveniat. 325
Adverſus eos, qvi duarum naturarum diſcrimen poſt paſſionem & aſcenſionem tollunt.
Quæſtiones ad Antiochum, *Joanne Reuchlino*, *Valentino Ampelandro*, & *Joanne Lampadio* Interpretibus. 331
Dicta & interpretationes parabolarum Sancti Evangelii. 394
Quæſtiones aliæ, *Joanne Lampadio* Interprete. 437
Vita ſancti Antonii, *Davide Hoeſchelio* Interprete. 450
In ſanctam Paraſcevem Sermo, *Petro Pantino* Tiletano Interprete. 506
Fragmenta commentariorum in Pſalmos. 511
Alia fragmenta e variis variorum authorum operibus deprompta. 541
De unita Deitate Trinitatis ad Theophilum, Lib. I. 550
De propriis perſonis & unito nomine Deitatis, Lib. II. 554
De aſſumptione hominis contra Marcellinum, Lib. III. 557
De ſingulis nominibus contra Potentini Vrbici hæreſin, Lib. IV. 563
De unita ac ſempiterna ſubſtantia Trinitatis, Lib. V. 565
De beatitudine filii Dei & præſumptione ſectæ peſſimæ, Lib. VI. 569
De profeſſione regulæ Catholicæ & increpatione hæreticæ, Lib. VII. 572
De Ariana & Catholica confeſſione, Lib. VIII. 571
De fide ſua, Lib. IX. 585
De unitate fidei, Lib. X. 586
De fide unitatis & Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, Lib. XI. 587
Diſputatio D. Athanaſii cum Ario Laodiceæ habita. 602
Ad Monachos exhortatio. 619
Epiſtola Athanaſii & Ægyptiorum Epiſcoporum ad Marcum Papam Romanum. 623
Marci Papæ reſcriptum. 624
Segmentum in Paſſionem Salvatoris alicunde ex Athanaſio divulſum. 625
De Paſſione imaginis Domini noſtri Jeſu Chriſti duplex Græcum tantum. 627
Cum interpretatione latina aliquantulum variante. 633

Tom. 2.

Digitized by Google

Seqvuntur Homiliæ ſeptem nunqvam antea editæ, & ex diverſis Bibliothecis ſtudio Lucæ Holſteinii erutæ; quæ qvoniam nobis prælisqve noſtris tardius commiſſæ ſunt, ideo interrupta Græcorum opusculorum ſerie, nunc primum in lucem prodeunt.

In deſcriptionem ſive cenſum Beatæ Virginis. 645
In illud Matth. 21, v. 2. *Ite in caſtellum, qvod contra vos eſt*, &c. 654
In illud Lucæ 19. *Eunte autem illo ſubſternebant veſtimenta.* 663
In ſanctam qvintam feriam, & in proditionem Judæ. 669
In ſanctum Paſcha, & in recens illuminatos Sabbato in albis. 673
In Cœcum a nativitate, Joan. 9. 679
In Sanctos Patres & Prophetas, & venerandam Eccleſiam; Pſalmumqve trigeſimum qvartum. 692
*Syntagma doctrinæ ad Clericos & Laicos. 699

* *Acceſſit hoc noviſſima huic editioni, anno 1685 primum Pariſiis ab* Andrea Arnoldo *e manuſcripto V.CL. Iſaaci Voſſii evulgatum.*

Hactenus Athanaſii opera.

His acceſſerunt Encomia Divi Athanaſii a variis authoribus decantata; quæ licet in præſenti Syllabo poſtrema ſint, in ipſo tamen, ut fieri par eſt, omnium hujus S. Patris operum limine ponenda ſunt.

D. Gregorii Nazianzeni Oratio in Sanctum Athanaſium, Græcolat. 3
Vita & ſtatus ejusdem S. Athanaſii, incerto authore. 26
Vita ejusdem, ex Simeone Metaphraſte, eodem Interp. 61
Vita ejusdem, ex hiſtoria Sanctorum Aloyſii Lipomani Veronenſis. 92
Oratio de vita, certaminibus, & laudibus S. Athanaſii, a viro qvodam docto ante aliqvot annos conſcripta. 115

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

Ex MS. Bibl. Palatinæ Vetuſtiſſimo.

SANCTI PATRIS NOSTRI

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, ORATIO IN ASSUMTIONEM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI.

Interprete Johanne Lampadio.

ΠΑΤΕΡ ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ.

A

Η ΜΕΝ τῆς ἀναστάσεως μνήμη, τὰ κατὰ τοῦ θανάτου τοῖς ἀνθρώποις χαρίζεται νικητήρια· ἡ δὲ παροῦσα πανήγυρις πρὸς οὐρανὸν ἀνάγει τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰς ἐν γῇ διατριβὰς ἀλλάξασα, τὸν οὐρανὸν βατὸν τοῖς ἀνθρώποις ἐργάζεται. οὐ γὰρ ἐχρῆν τὸν θάνατον κεκρατηκότα τὸ ἀνθρώπινον γένος πάλιν αὐτὸ τοῖς τοῦ θανάτου χωρίοις αὐλίζεσθαι. νῦν μοι μέγα φρονεῖν ἀληθῶς κατὰ τῆς διαβολικῆς τυραννίδος ἐπέρχεται, ὅταν ἴδω σήμερον τοῦ ἐμοῦ

PATER BENEDIC.

CUm reſurrectionis memoria contra mortem hominibus arma ad victoriam obtinendam ſuppeditat: tum hæc concio ad cœlum eosdem extollit, & quaſi permutatione facta cum commerciis terrenis, cœlum calcandum præbet hominibus. Non enim decebat eum, qui mortem viciſſet, humanum genus relinquere in regionibus mortis. Nunc me magnanimitas quædam contra diabolicam tyrannidem invadit, cum videam hodie gentis meæ

principem in cœlis regnantem: nunc cecidit hoſtis robur, defecerunt diaboli machinationes. Non eſt hic amplius paradiſus, o diabole, neque plantæ dulcedo ad dolum invitans, ut iterum legis metu ſoluto me in mortem conjicias, dicens, quantum audio, non amplius *terra es, & in terram converteris*. Verum etiamſi terra ſis, cœlos tamen aſcendens, propter ejus, qui evexit nos, bonitatem. Relinquam peccatorum religionem, tibi deſeram terram, in qua conſtitutus ſum, in qua educatus, novus in cœlum colonus migrabo, liber a dolo tuo. Olim quidem ſuffecit tibi planta, qua Adamum deciperes, quando ligni fructu petitum primo fictum hominem ex paradiſo voluptatis excedere coegiſti. Nunc autem, etſi totam exhaurias pharetram, contra teipſum geris arcuum ſagittas iſtas. Ubi nunc ſunt tibi, diabole, molitiones antiquæ fraudis? ubi captioſus iſte ſerpens, qui Evam ex paradiſo exigat? qui ſic dicat: *Quocunque die comederitis, eritis ſicut Dii*! Præſagiiſti etiam invitus vates bona mihi. Quibus enim ad fraudem uſus es promiſſionibus, has reipſa lucratus ſum. Enunciationis fucus converſus mihi eſt in exploratam veritatem. O miracula incredibilia & aliena a natura! Quibus paradiſus eſt interclusus, illis cœlum apertum eſt. Qui paulo ante ſub Pilato judicabatur, hodie in cœlum judex ſolium occupat. Qui a Judæis ridebatur, ſedet publicus quæſitor. Cujus Judaicis ſpinis caput coronatum, is divinæ dignitatis diadematis cingitur. O quoties Davidis cithara hæc ex afflatu divino prædixit! *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.* Nunc ſunt producta in actum, quæ tactus cithara monuit: Et quod olim cantibus expetivit, hodie vidit reapſe, ratosque fecit cantus cœlum, cum eum, cujus Pſaltes meminit, humeris ſuis receperit. Quid quod ad eum partum, cum in lucem ederetur, per ſtellam reſpiciebat cœlum, quaſi ante tempus maturaret complecti eum, qui in ſpelunca latebat, ſed diſpenſationis opportunitatem & terminum obſervari oportebat. Me quidem in admirationem rapit, quomodo noſtri generis infamiam in honorem converterit, &

Pſal. 109. 1.

A γγέλους τὴν ἀπαρχὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλεύουσαν. νῦν πέπτωκε τοῦ πολεμίου τὸ κράτος, ἀπέλιπε τοῦ διαβόλου τὰ μηχανήματα· οὐκ ἔτι ταῦτα παράδεισος, ὦ διάβολε· οὐδὲ φυτοῦ τέρψις πρὸς ἀπάτην θηρεύουσα, ἵνα πάλιν λύσας μου τοῦ νόμου τὸν φόβον, κυρώσῃς τὸν θάνατον. οὐκέτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ἀκούω· ἀλλ' εἰ καὶ γῆ εἶ πρὸς οὐρανοὺς ἀπελεύσῃ διὰ τὴν τοῦ ἀνάγοντος ἀγαθότητα· καταλιμπάνω τὸ τῶν ἁμαρτημάτων χωρίον, παραχωρῶ σοι τὴν γῆν, ἐφ' ἧς ἐπάχθην, ἀφ' ἧς ἐτράφην· εἰς οὐρανὸν μετοικίζομαι τῆς σῆς ἀπάτης ἐλεύθερος. B πάλαι μὲν σοι φυτὸν πρὸς τὴν τοῦ Ἀδὰμ αἵρεσιν ἤρκεσεν, ὅτε πλήξας τῷ τοῦ ξύλου καρπῷ τὸν πρωτόπλαστον ἔξω γενέσθαι τοῦ παραδείσου τρυφῆς κατηνάγκασας. νῦν δὲ κἂν πᾶσαν κενώσῃς τὴν φαρέτραν, κατὰ σεαυτοῦ φέρεις τῶν τοξευμάτων τὰ βλήματα. ποῦ σοι λοιπὸν, διάβολε, παλαιᾶς ἀπάτης τὰ μηχανήματα; ποῦ σοι ὁ σοφιστεύων ὄφις, ἵνα τὴν Εὔαν χωρίσῃ τοῦ παραδείσου τὸ, ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε, ἔσεσθε, ὡς Θεοὶ, προσφθεγγόμενος; γέγονάς μοι τῶν C ἀγαθῶν προφήτης ἄκουσιος. αἷς γὰρ πρὸς ἀπάτην ὑποσχέσεσιν ἐχρήσω, ταύτας διὰ πραγμάτων ἐκέρδανα. γέγονέ μοι τῆς ἐπαγγελίας ἡ φαντασία, διὰ τῆς πείρας ἀλήθεια. ὢ θαυμάτων ἀπίστων καὶ ξένων τῆς φύσεως. οἷς ὁ παράδεισος ἀπεκλείσθη τούτοις ὁ οὐρανὸς ἀνεῴχθη· ὁ πρὸ βραχέος ἐπὶ Πιλάτου κρινόμενος, σήμερον ἐν οὐρανῷ κριτὴς ἐνθρονίζεται· ὁ παρὰ Ἰουδαίων γελώμενος κάθηται δημόσιος. ὁ ταῖς Ἰουδαϊκαῖς ἀκάνθαις τὴν κεφαλὴν στεφανούμενος, θεικῆς ἀξίας διαδήματι σφίγγεται· ὦ ποσάκις ἡ τοῦ Δα- D βὶδ κιθάρα τὰ παρόντα ἐθέσπιζεν; εἶπεν; ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου· νῦν ἀληθῶς γέγονε τὰ κρούσματα πράγματα, καὶ ἃ πρότερον ἰδεῖν ἐν μέλεσιν ἐπεθύμησε, σήμερον εἶδεν ἐν πράγμασι καὶ γέγονε μελῶν ὑπουργὸς οὐρανὸς, καὶ τὸν παρ' ἐκείνῳ μνημονευόμενον τοῖς νώτοις ὑποδεχόμενος. Καί τοι καὶ παρ' αὐτὸν τὸν τόκον οὐρανὸς ἐπὶ τικτομένῳ δι' ἀστέρος ὑπέκυπτεν, ὥσπερ ἐπειγόμενος καὶ πρὸ καιροῦ δέξασθαι τὸν ἐν σπηλαίῳ κρυπτόμενον. ἀλλ' ἔδει τοὺς τῆς οἰκονομίας καιροὺς καὶ ὅρους φυλάττεσθαι· ἐμοὶ μὲν θαυμάζειν ἐπέρχεται πῶς τὴν τοῦ γένους αἰσχύνην εἰς εὐδοξίαν μετέβαλε;

πόσην Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγανάκτησιν εἰς μεγίστην δυσμένειαν ἤνεγκεν. ἔπλασεν ἡμᾶς χερσὶν οἰκείαις ὁ Θεός, τροφῆς αὐτοσχεδίου κτήτορας ἔδειξε, τρυφῆς ἐξουσίαν, γῆς ὑπουργίαν ἔδωκεν, ἀέρος δουλείαν, θαλάττης εὐπορίαν παρέσχετο, ἡλίου βολάς, σελήνης αὐγάς, ἀστέρων φοράς, ζώων πάντων ὑποταγάς. παρῆλθέ τις ἐν μέσῳ πολέμιος διαβάλλων εἰς φθόνον Θεόν, ἔπεισεν ἀπατῶν, γίνεται τῆς ἐκείνου μερίδος ὁ ἀπατώμενος, ἀντὶ θείας ἐνόσησε πάθος, συνέθετο λάθρα κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἐκτείνει τὴν χεῖρα κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων· ἐπιφαίνεται Θεός, ἐλέγχει τὰς παρανόμους ἐλπίδας. φεύγει τὴν θέαν ἡ τοῦ γένους ἀρχή, καὶ παραιτεῖται τὸν ἔλεγχον. ὑπὸ δένδρον κρύπτεται, φοβουμένη τὸν κτύπον ἡ παρανόμως φαντασθεῖσα θεότητα. Τῆς οὖν ἀξίας γυμνώσας Θεός, τοῦ παραδείσου ἀπωθεῖται τὸν ἄνθρωπον, μονονουχὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτὸν ἀποφθεγγόμενος· οὐκ ἐπὶ ταύταις ταῖς ἐλπίσιν ἐτεκτηνάμην ἐγώ. οὐδὲ διὰ ταύτας ἐν ταῖς χερσί μου ταύταις διέπλασα τὸν πηλὸν εἰς φύσιν μεταμορφώσας. σὺ δὲ ἣν ἔλαβες παρ' ἐμοῦ χεῖρα, κατὰ τῆς ἐμῆς ἐξέτεινας ἐντολῆς. Καὶ γέγονας διαβόλου συμμύστης, κατὰ τοῦ ποιητοῦ συμφρυαξάμενος· τοιγαροῦν ἔξιθι τῆς ἀξίας, ἐντίμου χωρίου μεθίστασο· Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ, ὑπόστρεφε πρὸς αὐτήν, τὰ ὑπὲρ αὐτὸν φαντασθείς. ἀνακαμπτέτω πάλιν ἡ φύσις. μάθε μητέρα τὴν γῆν. θανάτῳ πρὸς αὐτὴν παραπεμπόμενος. ταῦτα τῆς διαβολικῆς ἀπάτης τὰ ἔπαθλα· ταῦτα τῆς τοῦ γένους ἀρχῆς τὰ γνωρίσματα· τοῦτο τὸ ἐλεεινὸν δρᾶμα συνεισῆλθε τῇ φύσει. ἀλλ' οὐκ ἄχρι παντὸς ἠνέγκεν ὁ δημιουργὸς ὁρῶν τὸ δημιούργημα συντριβόμενον· ᾤκτειρε δὲ αἰδουμένην καὶ πενθοῦσαν τὴν φύσιν, καὶ ἠλέησε τὴν ἐν τῇ κτίσει πλανωμένην εἰκόνα. τί οὖν ποιεῖ; πλάττει πάλιν ἕτερον Ἀδάμ, ἐκ τῆς φύσεως ἐγείρων προστάτην τῇ φύσει, καὶ χοῦν ἐκ παρθένου δανεισάμενος, μορφοῖ πρὸς ἀληθεστέραν εἰκόνα, ἐν ἑαυτῷ τὸ πλαττόμενον ἔμβρυον. πλάττει, καὶ μένει, καὶ στολὴν ὑφαίνων ἐν μήτρᾳ, ὡς ἐν θαλάμῳ βασιλικῷ ἐνδύεται τὴν εἰκόνα· ἵνα τῆς εἰκόνος περιέλῃ τὴν γύμνωσιν. ἔδειξε γὰρ ἀπάτης ἰσχυρότερον καὶ ἁμαρτίας ἀνώτερον, ἀθάνατον καὶ μετὰ θάνατον, καὶ λυτῆρα τάφων ἐν τάφῳ γενόμενον καὶ ἀθανασίᾳ στεφανώσας κοινὸν ἐγκαλλώπισμα τῇ κτίσει τὴν τῆς φύσεως ἀπαρχὴν δωρησάμενος.

A tantam Dei in nos indignationem pacaverit. Finxit nos manibus ſuis Deus, cibi ſponte naſcentis poſſeſſores conſtituit, voluptatis fruitionem, terræ imperium conceſſit, aeris ſervitium, maris divitias præbuit, Solis radios, Lunæ fulgorem, ſtellarum motus, animalium omniũ obſequium. Intervenit hoſtis in medium, Deum vocans in invidiam, perſvaſit dolo. In illius partes tranſit, qui decipitur, pro divinitate contrahit perturbationem, pactum iniit clanculum contra Deum, extendit manum contra Dei edicta. Apparet Deus, reprehendit ſpes injuſtas, fugit conſpectum generis B noſtri origo, tum & a ſe derivat crimen, ſub arborem abſconditur, fugit ad ſtrepitum injuſte de divinitate perſvaſa. Itaq; privatum dignitate Deus, ex paradiſo expellit hominem, tantumque non in hanc ſententiam cum compellavit: Non ego id hoc ſperandum vos condidi, neq; propterea manibus meis vos effinxi, luto in naturale corpus converſo. Tu vero, quam adeptus es a me, manum adverſus mandata mea extendiſti, & factus es ſocius diaboli, fremens contra creatorem tuum. Proinde excede dignitate, honorandum verte ſolum, *Terra es, & in* C *terram redibis*, revertere ad illam, quia ea, quæ ſupra te, ſapere voluiſti. Regrediatur natura, diſce matrem terram, morte ad illam remittendus. Hæc ſunt diabolicæ fraudis præmia, hæc principis generis noſtri documenta. Hic miſerabilis actus irrepſit in naturam. Verum haud paſſus illud ſic abire creator creaturam ſuam videns contritam, miſertus pudore & dolore affectu naturæ, querebatur imaginem ſuam in creatura corruptam. Quid ergo facit? Fingit iterum alterum Adamum, ex natura excitans præfectum naturæ & materiam ex virgi- D gine mutuatur, format ad veriſſimam imaginem, a ſe ipſo effectum fœtum effingit, manensque texta ſtola in utero velut in thalamo regio inducit imaginem, ut imaginis nuditatem velaret. Produxit enim fraude potentiorem, & peccato ſuperiorem, immortalem etiam a morte, qui reſecaret ſepulchrum, cum in ſepulchro fuiſſet, qui immortalitate coronavit communem formam, creaturæ naturæ ſuæ principem reſtituit.

An igitur, dixerit aliquis, qui tunc ira adducebatur Creator, cum adhuc recens eſſet transgreſſio, imaginem abominabatur, & cum odiſſet ſententiam, condemnabat naturam, nunc autem, depoſita indignatione & animo ſedato, hominem, qui injuſte egerat, complectitur? Non profecto. Non enim ira, nec affectus pœnitentia gratificatur iſta. Sed deſuper deſpiciens in ordinem res conſtituit. Videns enim condemnatione ad mortem proſtratam naturam, & humanorum cruciatuum paratum in ſepulchro receptaculum, & homines inferno redundaturo prædam fieri, & quotidie futurum, quod mors conficeret & conſumeret, ſolvens comminationis rigorem Deus, immortalitatis ſtatim ſpem accendit generi, & Enochum e medio rapiens, mortem hominum victam oſtendit, & docuit, immortalitatis terminos accipere natura mortalem, qui adeo mortis curriculum impeditum didicit, ut translatione juſti viri morti modus ſtatutus ſit. Hoc quod fuit in medio dolore ad recantandum adegit naturam, & ad meliora expectanda. Ne autem tempus intermedium diuturnum elueret miraculi memoriam, & deletis ſpei veſtigiis ignominiam augeret, & rurſus hominibus mors terribilior videretur, denuo repetit miraculum, & geminat donum, adfuit victor item mortis appellatus Elias, qui voce nubes concuſſit, & cœlo interminatus eſt, ne plueret, & verbo ligata creatura auriga elementorum factus lingva ingenti creaturæ gubernaculum moderatus eſt. Magnum ibi oſtenditur miraculum, cœlum reveretur hominem. Ne enim perfectitudo viri decerperet aliquid de ſenſu victoriæ contra mortem, cognitum illum primo omnibus creaturis ſiſtit, qui tunc conſcendens ignitum currum inaudito volatu & curſu inferius relinquit mortem, & mutat legem naturæ dignitas gratiæ. Aſſumtus enim Elias eſt in cœlum, & annunciat ſcriptura miraculum hoc omnibus ſeculis voce ſignificans. Tu autem porro, dilecte mi, dictionem exquiſite conſidera, nec te lateat ſyllabæ in ſcriptura vis & efficacitas, nec præcipitantia dictionis Domino ſervum honore parem cenſeas. Non

A Ἆρ' οὖν, εἴποι τις ἄν, ὡς τότε θυμῷ μὲν κρατούμενος ὁ δημιουργὸς παρὰ πόδας οὔσης τῆς παραβάσεως, τὴν εἰκόνα βδελύττεται, καὶ μισήσας τὴν γνώμην καταδικάζει τὴν φύσιν, νυνὶ δὲ χρόνῳ μεταμαθὼν τὴν ἀγανάκτησιν, μαλαχθέντος τοῦ θυμοῦ τὸν ἠδικηκότα φιλανθρωπεύεται; οὔτε γὰρ ἐκεῖνα θυμός· οὔτε ταῦτα μεταμέλεια πάθους, χαρίζεται· ἀλλ' ἄνωθεν ὁρῶν, τάξιν βραβεύει τοῖς πράγμασιν· ὁρῶν γὰρ τῇ τοῦ θανάτου καταδίκῃ τὴν φύσιν ἐκλάζουσαν καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὠδίνων ἕτοιμον τὸν τάφον διάδοχον, καὶ πλοῦτον τοῦ ᾅδου γινομέ- B νην τῶν ἀνθρώπων τὴν θήραν, καὶ καθημέρας θανάτου γινόμενον παραναλωμα, λύων τὴν τῆς ἀπειλῆς ἀκμὴν ὁ Θεὸς, ἐλπίδα εὐθὺς ἀθανασίας ἀνατέλλει τῷ γένει, καὶ τὸν Ἐνὼχ ἐκ μέσων ἁρπάσας, θάνατον ἀνθρώπων ἡττώμενον ἔδειξε, καὶ θνητὴν φύσιν ἐδίδασκεν ὅρους ἀθανασίας ἐκδέχεσθαι, καὶ τέως θανάτου δρόμον ἐμάνθανεν ἐμποδίζεσθαι, καὶ ἡ τοῦ δικαίου μετάστασις θανάτου στάσις ἐγίνετο· τοῦτο γινόμενον ἐν μέσῳ πένθει παλινῳδίαν τὴν φύσιν ἐδίδασκε, καὶ χρησταῖς ἐλπίσιν ἀνίεσθαι. ἵνα δὲ μὴ χρόνος πάλιν ἐν μέσῳ ῥέων πολὺς κατακλύ- C σῃ τὴν μνήμην τοῦ θαύματος, καὶ τὰ τῆς ἐλπίδος ἴχνη ἀπαλείψας τὴν ἀθυμίαν αὐξήσῃ, καὶ πάλιν ὁ θάνατος κατὰ τῶν ἀνθρώπων φοβερώτερος φαίνηται· ἀναλαμβάνει τὸ θαῦμα καὶ διπλασιάζει τὸ δῶρον, καὶ παρῆν Ἠλίας νικητὴς κατὰ τοῦ θανάτου καλούμενος. ὃς φωνῇ τὰς νεφέλας ὑποσχαμὼν, οὐρανῷ περὶ ἀβροχίας ἠπείλησε, καὶ ῥήματι δήσας τὴν κτίσιν ἡνίοχος τῶν στοιχείων ἐγένετο, γλώττῃ μακρᾷ τῆς κτίσεως στρέψας τοὺς οἴακας. τότε τὸ μέγα θαῦμα δείκνυται, ἄνθρωπον οὐρανὸς αἰσχυνόμενος. ἵνα γὰρ μὴ τὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτελὲς ὑποκλέψῃ τῆς κατὰ τοῦ θανάτου νίκης D τὴν αἴσθησιν, γνώριμον αὐτὸν πρῶτον τῇ κτίσει πάσῃ περιτίθησι, καὶ τότε πυρὸς ὀχήματι ἐπιβὰς παραδόξῳ πτήσει καὶ δρόμῳ κάτω καταλιμπάνει τὸν θάνατον, καὶ ἀλλάσσει τὸν νόμον τῆς φύσεως ἡ ἀξία τῆς χάριτος, ἀνελήφθη γὰρ Ἠλίας ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ κέκραγεν ἡ γραφὴ τὸ θαῦμα, τοῖς ὅλοις αἰῶσι τῇ φωνῇ παραπέμπουσα. σὺ δέ μοι λοιπὸν, ἀγαπητὲ, τῆς λέξεως τὴν ἀκρίβειαν σκόπησον· καὶ μή σε διαλάθῃ συλλαβῆς γραφικῆς περιουσία καὶ δύναμις· μὴ δὲ τῇ τῆς λέξεως παραδρομῇ τῷ δεσπότῃ τὸν οἰκέτην νομίσῃς ἰσότιμον· οὐ

Digitized by Google

γὰρ εἰς οὐρανὸν Ἠλίας ἀνέρχεται, οὐδὲ διαδρα- A μὼν τὸ στερέωμα, τοῖς ἐκεῖσε χωρίοις αὐλίζεται· ἀλλ' ἄκουσον, τί φησιν ὁ ἀνάγων· ἐν δὲ τῷ ἀνάγειν κύριον, τὸν Ἠλίαν, ὡς εἰς τὸν οὐρανόν. καὶ πάλιν μικρὰ λέξις ἔστησε τὸν Ἠλίαν πρὸς τὰ ἄνω φερόμενον· ἀρκεῖ γὰρ τῷ προφήτῃ τιμηθῆναι τῷ τύπῳ. πρὸ γὰρ τοῦ δεσπότου τὸν οἰκέτην οὐρανὸς οὐχ ὑποδέχεται, οὐδεὶς γὰρ ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ. ἐτηρεῖτο γὰρ ἡ τῶν ἀνθρώπων ἀπαρχὴ διὰ τὸν τῶν ἀνθρώπων ποιητὴν, ὁ οὐρανός. οὕτω μὲν οὖν τοῖς περὶ τὸν Ἐνὼχ καὶ Ἠλίαν ὁ Θεὸς ἀγαθῇ ἐλπίδι B διαφήνας τοὺς ἀνθρώπους, δι' ὧν ἀνθρώποις οὖσι τὸν τοῦ ἀέρος δρόμον ἱππήλατον ἥπλωσεν. Οὐ μὴν ἄχρι γε τούτων ἔστησε τῶν ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν πίστιν· ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς καθημέραν θεωρίας ἐθάδας γενέσθαι παρασκευάζει τοῦ θαύματος· τί γὰρ ποιεῖ; προστάττει τὸν συγγραφέα Μωσέα εἰκονογράφον τῆς κτίσεως γενέσθαι· καὶ διὰ σκηνῆς μιμήσασθαι τὸν ποιητὴν ἐγκελεύεται· γῆς μὲν μίμημα καὶ τῶν ἐν τῇ γῇ, τὸ τῆς σκηνῆς πρόσωπον θεωρούμενον· τὰ δὲ τῆς σκηνῆς ἐνδότερω διατειχίσας παραπετάσματι, ἀνθρώ- C ποις καταλείψας ἀθέατον οὐρανοῦ τινα τάξιν, τῷ μὴ φαινομένῳ μέρει χαρίσασθαι· ἀλλ' οὗτος οὐρανοῦ καὶ γῆς διὰ τῶν σχημάτων νομοθετήσας τὴν μίμησιν, τὰ ἐν ἀδύτῳ ἄβατα πάλιν ἀνθρώποις εἶναι θελήσας, μόνῳ τῷ ἀρχιερεῖ δίδωσι, τῶν ἀπορρήτων ἀνοίγει τὴν εἴσοδον, τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον τὴν τότε ἀρχιερέως εἴσοδον τυπικῶς ἐργαζόμενος· ἵνα ὁρῶντες οἱ τότε τὸν οὐρανὸν ἐν τύπῳ διατεμνόμενον, καὶ τὸν ἀρχιερέα μόνον τῶν ἀβάτων κατατολμῶντα, προεθισθῶσι τῇ θέᾳ, καὶ μὴ πολεμῶσι τοῖς θαύμασι. Τούτων ὑπομιμνήσκων D Ἰουδαίοις ὁ Παῦλος ὁ τῆς οἰκουμένης παιδευτής, ἐβόα τῷ γράμματι· εἰς μὲν τὴν πρώτην σκηνὴν διὰ παντὸς εἰσίασιν οἱ ἱερεῖς τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες· εἰς δὲ τὴν δευτέραν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, μόνος ὁ ἀρχιερεύς, οὐ χωρὶς αἵματος, ὃ προσφέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων· Χριστὸς δὲ παραγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν, οὐ ταύτης τῆς κτίσεως· οὐδὲ δι' αἵματος ταύρων καὶ τράγων· διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος, εἰσῆλθεν ἐφάπαξ εἰς τὰ ἅγια. καὶ πάλιν μετὰ βραχέα· οὐ γὰρ εἰς χειροποίητα ἅγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστὸς, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανὸν νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ

enim in cœlum cum virtute proficiſcitur Elias, nec firmamentum tranſiens, in illis locis, quæ ibi ſunt, manet, ſed audi, quid dicat is, qui evehit: Evectum Dominus Eliam in cœlum usque: & rurſus brevis dictio: Statuit Eliam in altum evectum. Sufficit enim Prophetæ figura honorari. Ante Dominum enim non recipitur ſervus cœlo. Nemo enim aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis, qui in cœlo eſt. Reſervabatur enim cœlum humani generis primitiis, propter hominum conditorem. Itaque ſic quidem ex his, quæ Enocho & Eliæ contigerunt, bona ſpe exhilaravit homines, quod eis, cum homines ſint aeris tranſitum equeſtrem faciliorem reddidit. Non tamen eatenus conſtituit fidem ſupra naturam: ſed etiam per contemplationem, quæ quotidie conſveta eſt, miraculum præparat. Quid autem facit? Jubet Moſen ſcriptorem imaginem creaturæ depingere, & per tabernaculum mandat adumbrare factorem, terræ quidem effigiem & eorum, qui in terra ſunt, refert externa oculis expoſita tabernaculi facies. Interna vero tabernaculi velo diſcriminata hominum oculis patere noluit: cœli quandam conſtitutionem non aſpicienda parte ſignificans, ſed hic qui cœli & terræ adumbrationem per figuras præcepit, quæ in adyto erant, rurſus hominibus voluit eſſe inacceſſa, ſoli ſummo ſacerdoti arcanorum aperit aditum, quo figurate ſacerdos ingreſſu ſuo aſcenſum ad cœlum ſignificaret. Ut qui olim viderant cœlum in typo diſſectum, & ſummum ſacerdotem ſolum ad inacceſſa accedere loca, prius aſſveſiant admirationi, nec reclament miraculis. Hæc in mentem revocans Judæis Paulus, orbis habitati præceptor, exclamat per literas: In primum tabernaculum quidem ſemper ingrediuntur ſacerdotes cultui divino vacantes. In ſecundum vero ſemel in anno ſolus ſummus ſacerdos, non ſine ſangvine, quem offerebat pro ſe & populi delictis. *Chriſtus autẽ, qui venit ſummus ſacerdos futurorum bonorum, per aliud & melius perfectiusq; tabernaculum non manu factum, id eſt, non ejusdem creationis, neq; per ſangvinem taurorum & hircorum, ſed per proprium ſangvinem ingreſſus eſt ſemel in ſancta.* Et rurſus paulo poſt: *Non enim in manu facta ſancta loca Chriſtus ingreſſus eſt, quibus repræſentabantur vera: ſed in ipſum cœlum, ut nunc appareat ante faciem*

Dei pro nobis. Sic novit etiam figuris confundere infideles Deus, & per miracula fidem facere miraculis. Sic Chriſtus conſcendit, ſic typos ipſo facto implevit. Oportebat igitur reſurrectioni Servatoris contiguum eſſe aſcenſum & victorem inferni ſtatim etiam cœlum occupare. Sed ne celeritas factorum fugeret ſenſum, tempori ſe accommodare vult, & Apoſtolis per viſum miracula, & per continentem oculorum intuitum animæ fidem inſinuare. Converſatur cum diſcipulis, cibum capit, cum nullius indigeret: præbet ſuum corpus palpandum: teſtes veritatis non ſolum oculos, ſed etiam digitos adhibens. Sublata igitur ſuſpicione de ſpectro, duratione præſentiæ, cum quæ ad perfectionem viſa erant Apoſtolis dixiſſet, ſpectatores reditus ad diſcipulos adducit. Oportebat enim miraculorum præcones indubitatam eorum, quæ concionabatur, habere notitiam. Ac ita cum Servator aſſumtus eſt, diſcipuli autem hæc videbant a terra, & nubes pedibus ſuccurrens uſum vehiculi ad curſum præbuit. O miracula inaudita, aer penetratur, æther ſuſcipit. Angeli circumglomerantes cantibus triumphalibus ei accinunt, conſternatis admiratione diſcipulis ferias ſvadent. *Quid ſtatis ſuſpicientes in cœlum?* quid ſtatis? mundo miraculum hoc prædicate, & profectione adventum ejus. *Sic veniet, quomodo eum vidiſtis aſcendentem cœlum.* Has cum audit voces Paulus, tubas vocis emittit, ſic per literas exclamans: *Civitas noſtra eſt in cœlis, ex quo & Servatorem expectamus, Dominum Jeſum Chriſtum.* His adjicit homines, dicens: *Rapientur in nubibus in aerem, in occurſum Domini. Etenim juſti fulgebunt, ſicut ſplendor firmamenti.* Itaque ex aſſumtione Dominica Salvatoris noſtri & Domini, & veri Dei Jeſu Chriſti ſimili ſpe deliciantes, dicamus ad eum: Quam amplificata ſunt opera tua, Domine, omnia in ſapientia feciſti! Tibi gloria & potentia cum Patre & Spiritu, nunc & ſemper, & in ſecula ſempiterna. Amen.

A τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν. οὕτως οἶδε καὶ τύποις ἐντρέπειν τοὺς ἀπίστους ὁ Θεός, καὶ θαύμασι πιστοῦσθαι τὰ θαύματα· οὕτω Χριστὸς ἀνήρχετο εἰς οὐρανόν· οὕτω τοὺς τύπους ἔργῳ ἀληθείας ἐκύρωσεν. ἔδει μὲν οὖν συνάπτεσθαι τῇ ἀναστάσει τοῦ σωτῆρος τὴν ἄνοδον, καὶ τὸν τοῦ ᾅδου νικητὴν, αὐτὸς τὸν οὐρανὸν ὑποδέξασθαι· ἀλλ᾽ ἵνα μὴ τὸ τάχος τῶν γινομένων κλέψῃ τὴν αἴσθησιν, παγιῶσαι τῷ χρόνῳ βούλεται τοῖς ἀποστόλοις διὰ τῆς θεωρίας τὰ θαύματα, καὶ τῇ συνεχεῖ τῶν ὀμμάτων προσβολῇ, τῇ ψυχῇ παραπέμψαι τὴν πίστιν, συνεστᾶται τοῖς μαθηταῖς, B ἀναλαμβάνει τροφῆς, ἀνενδεὴς ὤν, συγχωρεῖ ψηλαφᾶσθαι τὸ σῶμα, μάρτυρας τῆς ἀληθείας οὐκ ὀφθαλμοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ δακτύλους ἐφελκόμενος. λύσας οὖν τῆς φαντασίας τὴν ὑποψίαν τῷ χρόνῳ τῆς παρουσίας, καὶ τὰ πρὸς τὴν ἀποδημίαν εἰκότα τοῖς ἀποστόλοις φθεγξάμενος, θεατὰς τῆς ἀνόδου τοὺς μαθητὰς ἀπεργάζεται. ἔδει γὰρ τῶν θαυμάτων τοὺς κήρυκας, ἀνενδοίαστον φέρειν τῶν κηρυττομένων τὴν γνῶσιν. Ανήγετο μὲν οὖν ὁ σωτήρ· ἔβλεπον δὲ κατώθεν οἱ μαθηταί, νέφος δὲ τοὺς πόδας ὑποδραμὸν, ὄχημα πρὸς τὸν δρόμον ἐγίνετο. ὢ παραδόξων θαυμάτων· ὁ ἀὴρ C διοδεύεται, αἰθὴρ διαδέχεται, ἄγγελοι συμπαρατρέχοντες ἄσμασιν ἐπινικίοις ἐπανηγύριζον. ἐκπεπληγμένους τῇ θέᾳ τοὺς μαθητὰς, ἑορτάζειν ἔπειθον· τί ἑστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανόν; τί ἑστήκατε; τῷ κόσμῳ τὸ θαῦμα κηρύξατε· τῇ ἀποδημίᾳ τὴν παρουσίαν· οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. τούτων ἀκούσας τῶν φωνῶν ὁ Παῦλος, τῆς φωνῆς ἀφίησι τὰς σάλπιγγας διὰ τῶν γραμμάτων κεκραγώς· ἡμῶν τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ σωτῆρα ἀπεκδεχόμεθα, κύριον Ἰησοῦν Χριστόν. D τούτοις προστίθησι τοὺς ἀνθρώπους λέγων· ὅτι ἁρπαγήσονται ἐν νεφέλαις εἰς ἀέρα, εἰς ἀπάντησιν τοῦ κυρίου. καὶ γὰρ οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ἡ λαμπρότης τοῦ στερεώματος. ἐκ τῆς δεσποτικῆς τοίνυν ἀναλήψεως τοῦ σωτῆρος ἡμῶν καὶ κυρίου, καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰς ὁμοίας ἐλπίδας τρυφήσαντες, λέγωμεν πρὸς αὐτόν· ὡς ἐμεγαλύνθη τὰ ἔργα σου, κύριε; πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας· ὅτι σοὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΔΙΑΤΙ ΕΚΛΗΘΗ ὁ Μελχισεδὲκ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ καὶ ἀγενεαλόγητος.

Ἱστορία εἰς τὸν Μελχισεδέκ.

ΕΝ τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦν τις βασίλισσα Σαλὴμ, κατὰ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως· ἐγέννησε δὲ τὸν Σαλαάδ, B Σαλαάδ δὲ ἐγέννησε Μελχή· Μελχὴ δὲ ἔσχε γυναῖκα κατὰ τὸ ὄνομα αὐτῆς Σαλήμ· ἔτεκε δὲ αὐτῷ δύο υἱοὺς, ἕνα καλούμενον τὸν Μελχί. καὶ ἕτερον Μελχισεδέκ· ἦν δὲ ὁ πατὴρ αὐτῶν Ἕλλην, ἄσωτος, θυσίας ἐπιτελῶν τοῖς εἰδώλοις. συνέφθασε δὲ καιρὸς ἐπιτήδειος τοῦ θυσιάζειν τοῖς εἰδώλοις· ἦν γὰρ θυσιάζων ἐν τῷ δωδεκαθέῳ· καὶ λέγει Μελχὴ ὁ βασιλεὺς τῷ ἑαυτοῦ υἱῷ Μελχισεδέκ· λαβὲ μετὰ σοῦ ἐκ τῶν παιδαρίων, C καὶ ἄπελθε εἰς τὸ βουκόλιον, καὶ πρόσαγέ μοι ἑπτὰ μόσχους, ἵνα θύσωμεν τοῖς θεοῖς. ἀπερχόμενος οὖν ὁ Μελχισεδὲκ, ἔννοια θεϊκὴ ἐπῆλθεν αὐτῷ κατὰ τὴν ὁδὸν, καὶ ἀτενίσας τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸν οὐρανὸν, ἠτένιζε τῷ ἡλίῳ καὶ ἐνεθυμεῖτο περὶ τῆς σελήνης καὶ τῶν ἄστρων, καὶ ἐν αὐτῷ γενόμενος εἶπεν· εἴ τις ἐποίησε τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν καὶ τὰ ἄστρα, ἐκείνῳ ὀφείλει δοθῆναι ἡ θυσία τῷ κτίσαντι αὐτά. ἔκδηλόν με ποιοῦσι τὰ σημεῖα τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι ὁ κτίστης αὐτῶν, ἐπάνω αὐτῶν ἐπαναπαύεται, ἄφθαρτος, D ἀόρατος, ἀθάνατος, μόνος Θεὸς ὑπάρχων ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς, ἐπιστάμενος βλασφημίας καρδιῶν· αὐτός ἐστιν ἀληθινὸς Θεός. αὐτῷ ὀφείλει δοθῆναι ἡ θυσία. ἀπέλθω οὖν πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ συγγνωμήσομαι αὐτῷ, ἴσως ἀκούσεταί μου. ἀνέλυσε δὲ ὁ Μελχισεδὲκ, μηδὲν ἀποφέρων. ἰδὼν δὲ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, λέγει αὐτῷ, ποῦ εἰσιν οἱ μόσχοι; ὁ δὲ Μελχισεδὲκ λέγει αὐτῷ· μὴ ὀργίζου, πάτερ βασιλεῦ, ἀλλ᾽ ἄκουσόν μου· ὁ δὲ εἶπε· τί ἔχεις εἰπεῖν, εἰπὲ, διὰ τάχους. ὁ δὲ Μελχισεδὲκ λέγει· δεῦρο τὴν θυσίαν, ἣν ἔχομεν δοῦναι, μὴ δῶμεν αὐτὴν τοῖς Θεοῖς τούτοις· οὗτοι γὰρ οὐ φαίνονταί μοι Θεοί· ἀλλὰ μᾶλλον δῶμεν θυσίαν τῷ ἐπαναπαυομένῳ ἐπάνω τῶν οὐρανῶν. αὐτὸς γὰρ Θεὸς Θεῶν. ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ὀργισθεὶς λέγει

EJUSDEM, QUARE DIctus ſit Melchiſedech ſine Patre, ſine matre, ſine generatione.

Hiſtoria in Melchiſedech.

Interp. Joh. Lampadio.

TUNC temporis erat Regina quædam Salem, ejusdem cum urbe nominis. Peperit autem Salaad, Salaad autem genuit Melchi, Melchi habuit uxorem cognominem ipſi Salem. Peperit autem duos filios, unum dictum Melchi, & alterum Melchiſedech. Et erat pater eorum Græcus, impurus, ſacrificia immolans idolis. Advenerat autem tempus ſacrificandi idolis idoneum, & immolabat in duodecim Deorum templo, cum dixit Melchi Rex filio ſuo Melchiſedech: Confer tecum pueris tibi aſſumtis ad bovile, & adduc mihi ſeptem vitulos, ut adoleamus divis. Dum abiit Melchiſedech, ſubiit eum divina quædam cogitatio, & ſublatis in cœlum oculis aſpiciebat ſolem, & conſiderabat lunam & ſtellas, & dum hæc meditatur, inquit: Ecquis fecit cœlum, terram, & mare, & ſidera? Illi victima immolanda, qui condidiſſet iſta. Certum me ſigna cœli faciunt, quod creator iſtorum ſuper eis acquieſcat, qui nec ſubjectus corruptioni, nec aſpectui, nec morti, ſolus Deus ſit in cœlo & in terra, quem non lateant blaſphemiæ cordium. Ille verus eſt Deus, illi debetur ſacrificium. Itaque recipiam me ad patrem meum, & conferam cum illo ſententiam, forſan dabit locum verbis meis. Reverſusque eſt Melchiſedech re infecta. Quem cum vidiſſet pater, ait? ubinam ſunt vituli? excepit eum Melchiſedech: Ne ſuccenſeas, pater mi Rex, ſed audi me. Qui dixit: Quid habes mihi dicere? dic confeſtim. At Melchiſedech ait: Huc admove ſacrificium, quod oblaturi ſumus, ne demus illud Diis iſtis. Hi enim non videntur mihi Dii, ſed offeramus ſacrificium ei, qui acquieſcat ſuper cœlis. Ille enim eſt Deus Deorū. Pater ejus iratus reſpondit,

illi: Abi, adduc, quæ injunxi tibi, ſi vivere velis. Qvum iterum ſe conferret Melchiſedech ad bovile, ingreſſus eſt Rex Salem Melchi ad uxorem ſuam Salem, inquiens illi: Huc cedo ſacrificium unum filiorum tuorum. His auditis conjux ejus flevit amare: norat enim, quod prætextu Deorum occiſurus eſſet Rex Melchiſedech, quod contemſiſſet ei ſacrificium, & gemens Regina dixit: Heu mihi, laboravi & parturivi fruſtra! Quod intuitus Rex, ait illi: Noli flere, ſed huc age, ſortiamur, & ſi ſors obvenerit mihi, eligam, quem velim, daturus eum ſacrificium Deis noſtris. Quod ſi ſors obvenerit tibi, eligas, quem velis, licet, & retineas eum. Hoc ajebat, quod videretur diffidere ſacerdoti, & cum ſortem jeciſſent, ſortita Regina elegit Melchiſedech, quem diligebat. Rex autem Salem ſuperatus a conjuge ſua, filium, qui ipſi contigerat, ad ſacrificium adornavit. Quum rediens Melchiſedech adduxit ſeptem vitulos. Acceptum autem pater filium, qui contigerat ſorte, duxit in fanum idolorum, quod erat in dodecatheo. Convenerant autem ad ſacrificium 503. pueri a ſuis patribus adducti, & alii a matribus, & boves & oves innumerabiles, & paratum eſt ſacrificium. At Salem mater Melchiſedech, quæ ſedebat domi ſuæ, voce magna exclamavit, & dixit Melchiſedecho: Nunquid defles fratrem tuum, quod poſt tantum laborem abripiatur occidendus? Quibus perceptis flevit, & ait matri ſuæ: Quousque his, qui hic ſunt, mihi opus eſt? & ſurgens conſcendit montem Thabor, & mater ejus ſurgens intravit templum idolorum, ut videret filium ſuum, priusquam occideretur, & totum genus ſuum. Conſcenſo monte Thabor Melchiſedech flexis genibus dixit: Deus, Domine omnium, creator cœli & terræ, te adoro ſolum Deum verum, exaudi me hac hora. Jube, ut quicunque adſunt in ſacrificio fratris mei, a terra, quæ ut infernus dehiſcat illis, devorentur. Exaudivit Deus Melchiſedech, & continuo terra hiatu aperta devoravit illos, & totam familiam Melchi, cum tota civitate, ut nec homo, nec ara, nec fanum, nec brutum, nec ulla creatura totius civitatis ſuperſtes fuerit: ſed omnia hiatu abſorpta ſint. Deſcendit Melchiſedech de monte Thabor, & intui-

A αὐτῷ· πορεύου, ἄγαγε, ἃ εἶπόν σοι· ἐπεὶ οὐ ζήσῃ. ἀπιόντος δὲ αὐτοῦ πάλιν τοῦ Μελχισεδὲκ ἐπὶ τὸ βουκολικὸν, εἰσῆλθεν ὁ βασιλεὺς Σαλὴμ Μελχὶ, πρὸς Σαλὴμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, λέγων αὐτῇ· δεῦρο δῶμεν θυσίαν ἕνα τῶν υἱῶν ἡμῶν· ἡ δὲ γυνὴ αὐτοῦ ἀκούσασα, ἔκλαυσε πικρῶς· ἐπέγνω γὰρ, ὅτι προφάσει θέλει ὁ βασιλεὺς φονεῦσαι τὸν Μελχισεδὲκ, ὅτι ὠνείδισεν αὐτῷ ἐπὶ τὴν θυσίαν, καὶ ἀνεστέναξεν ἡ βασίλισσα, καὶ εἶπεν· οἴμοι, ἐκοπίασα καὶ ἐμόχθησα εἰς κενόν; ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ βασιλεὺς, εἶπεν αὐτῇ· μὴ κλαῖε· ἀλλὰ δεῦρο λάχωμεν. καὶ ἐὰν
B λάχῃ μοι ἐπιλέγομαι, ὃν θέλω, καὶ δώσω αὐτὸν θυσίαν τοῖς θεοῖς ἡμῶν. εἰ δὲ λάχῃ σοι, ἐπίλεξαι, ὃν ἂν θέλῃς, καὶ διαφύλαττε αὐτόν. τοῦτο δὲ ἔλεγε, δοκῶν καταλαγχάνειν τῷ ἱερεῖ. καὶ βαλόντες κλῆρον, ἔλαχεν ἡ βασίλισσα, καὶ ἐπελέξατο τὸν Μελχισεδὲκ, ὃν ἠγάπα· ὁ δὲ βασιλεὺς Σαλὴμ ἡττηθεὶς παρὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, τὸν λαχόντα αὐτῷ υἱὸν ηὐτρέπισεν εἰς θυσίαν· καὶ ἐλθὼν ὁ Μελχισεδὲκ, ἤνεγκε τοὺς ἑπτὰ μόσχους. λαβὼν δὲ ὁ πατὴρ τὸν λαχόντα αὐτῷ υἱὸν, ἐπορεύετο ἐπὶ τὸν ναὸν τῶν εἰδώλων ἐν τῷ δωδεκαθέῳ, συνῆλθον δὲ ἐπὶ τῇ θυσίᾳ φγ΄. παῖδες
C ὑπὸ τῶν ἰδίων πατέρων προσφερόμενοι καὶ ἄλλοι παρὰ τῶν μητέρων, καὶ βόες καὶ πρόβατα ἀναρίθμητα· καὶ ἐγένετο ἡ θυσία ἕτοιμος. Σαλὴμ δὲ ἡ μήτηρ τοῦ Μελχισεδὲκ, καθημένη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, ἀνεβόησε φωνῇ μεγάλῃ, καὶ λέγει· ὦ Μελχισεδὲκ οὐ κλαίεις τὸν ἀδελφόν σου, ὅτι μετὰ τοσοῦτον κάματον ἀπέρχεται σφαγῆναι; καὶ ταῦτα ἀκούσας παρ' αὐτῆς, ἔκλαυσε, καὶ λέγει τῇ μητρὶ αὐτοῦ· ἕως τῶν ὧδε χρείαν ἔχω, καὶ ἀναστὰς, ἀνῆλθεν ἐν τῷ ὄρει Ταβὼρ, καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἀναστᾶσα, ἀπῆλθεν ἐν τῷ ναῷ τῶν εἰδώλων, εἰ-
D δέσθαι τὸν ἑαυτῆς υἱὸν, πρὶν ἢ σφαγῆναι καὶ ὅλον τὸ γένος αὐτῆς. ἀνελθὼν δὲ Μελχισεδὲκ εἰς τὸ ὄρος Ταβὼρ κλίνας τὰ γόνατα, εἶπεν. ὁ Θεὸς ὁ τῶν ὅλων κύριος, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, σὲ ἐπικαλοῦμαι τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, ἐπάκουσόν μου τῇ ὥρᾳ ταύτῃ, καὶ πρόσταξον, ἵνα ὅσοι παραγένοιντο ἐπὶ τῇ θυσίᾳ τοῦ ἀδελφοῦ μου Μελχὶ, ὁ τόπος ᾅδης γένηται, καὶ καταπίῃ αὐτούς. καὶ ἐπήκουσεν ὁ Θεὸς τοῦ Μελχισεδὲκ, καὶ εὐθέως ἔχανεν ἡ γῆ, καὶ κατέπιεν αὐτοὺς, καὶ πᾶσαν φυλὴν τοῦ Μελχὶ, σὺν πάσῃ τῇ πόλει· καὶ οὔτε ἄνθρωπος, οὐ βωμὸς, οὐ ναὸς, οὐκ ἄλογον, οὔτε τις κτίσις τῆς πάσης πόλεως ἔμεινεν, ἀλλὰ πάντα ἐχανώθη. κατῆλθε δὲ ὁ Μελχισεδὲκ ἀπὸ τοῦ ὄρους Θαβὼρ, καὶ ἰδὼν

ὅτι ἐπήκουσεν αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐν φόβῳ μεγάλῳ A πάλιν ὑπέστρεψεν εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἐν τῷ δάσει τῆς ὕλης ἐλθὼν, ἐμόνασεν ἐκεῖ ἔτη ἑπτὰ, γυμνὸς ἀπὸ γαστρὸς αὐτοῦ ἕως τῆς ὀσφύος αὐτοῦ, καὶ ὁ νῶτος αὐτοῦ ἐγένετο, ὡσεὶ δέρμα χελώνης. ἡ δὲ τροφὴ αὐτοῦ ἀκρόδρυα ἦν, καὶ ὁ ποτὸς αὐτοῦ δρόσος, ὃν ἔλειχε. καὶ μετὰ τὰ ἑπτὰ ἔτη φωνὴ ἦλθε τῷ Ἀβραὰμ, λέγουσα, Ἀβραὰμ, Ἀβραάμ· καὶ εἶπεν Ἀβραάμ· ὁ κύριός μου, καὶ εἶπε· στρῶσον, τὸ ὑποζύγιόν σου, καὶ βάσταζον ἱμάτια πολυτελῆ, καὶ θῦσον καὶ ἄνελθε ἐν τῷ ὄρει Ταβὼρ, καὶ κράξον τρεῖς φωνάς· ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐλεύσεται ἄνθρωπος ἠγριωμένος· μὴ φοβηθῇς οὖν B αὐτόν· ἀλλὰ ξύρισον αὐτὸν, καὶ ὀνύχισον, καὶ ἀμφίασον αὐτόν. καὶ εὐλογήθητι παρ᾽ αὐτοῦ. καὶ ἐποίησεν Ἀβραὰμ, καθὰ συνέταξεν αὐτῷ κύριος, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος Ταβώρ. καὶ ἔστη εἰς τὰ δάσεα τῆς ὕλης, καὶ ἔκραξε τρεῖς φωνάς· ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐξῆλθεν ὁ Μελχισεδὲκ, καὶ εἶδεν Ἀβραὰμ καὶ ἐφοβήθη. καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Μελχισεδέκ· μὴ φοβοῦ, ἀλλ᾽ εἰπὲ, τίς εἶ; καὶ τίνα ζητεῖς; εἶπε δὲ Ἀβραάμ· προσέταξέ μοι κύριος ξυρίσαι σε καὶ ἀμφιάσαι καὶ εὐλογηθῆναι παρὰ σοῦ. ὁ δὲ Μελχισεδὲκ εἶπεν αὐτῷ. ὡς προσέταξέ C σοι κύριος, ποίησον. καὶ ἐποίησεν Ἀβραὰμ, ὡς προσέταξεν αὐτῷ κύριος· καὶ κατελθὼν ὁ Μελχισεδὲκ ἀπὸ τοῦ ὄρους Ταβὼρ μετὰ τρεῖς ἡμέρας, κέρας ἐλαίου λαβὼν, καὶ ἐπισφραγίσας τῷ ῥήματι τοῦ Θεοῦ, ηὐλόγησε τὸν Ἀβραὰμ λέγων· εὐλογημένος εἶ τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ, καὶ τὸ λοιπὸν καλεῖται τὸ ὄνομά σου τετελειωμένον. καὶ πάλιν φωνὴ ἦλθε τῷ Ἀβραὰμ, ὁ δὲ εἶπε· τί κύριέ μου; ὁ δὲ κύριος πρὸς αὐτόν. ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐκ τοῦ γένους τοῦ Μελχισεδὲκ ἐπερίσσευσεν ἀπὸ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο κληθήσεται ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος D ἔχων ζωῆς ἀφωμοιωμένος δὲ τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἠγάπησα αὐτὸν, ὡς ἠγάπησα τὸν υἱόν μου τὸν ἀγαπητόν. ὅτι ἐφύλαξε τὰς ἐντολάς μου, καὶ φυλάξει εἰς τὸν αἰῶνα. ἵνα οὖν μὴ δόξῃ ἀρχὴν ἡμερῶν μὴ ἔχειν, διὰ τὸ μὴ εἰδέναι τινά ποτε ἐγεννήθη, μήτε δὲ γενεαλογίας, μήτε πατρὸς, μήτε μητρὸς, διατοῦτο λέγεται ἀπάτωρ, ἀμήτωρ καὶ ἀγενεάλογος· καὶ διὰ τὸ εὐαρεστῆσαι αὐτὸν τῷ Θεῷ, μένει ἱερεὺς εἰς τὸ διηνεκές· ὡς οὖν ἀπήντησεν ὁ Μελχισεδὲκ τῷ Ἀβραὰμ ὑποστρέφοντι ἀπὸ τῆς κοπῆς τῶν βασιλέων, ἐπέδωκεν αὐτῷ ποτήριον ἄκρατον, ἐπιβαλὼν αὐτῷ καὶ κλάσμα ἄρτου καὶ τῷ λαῷ αὐτοῦ τιη. καὶ ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας, κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, ὡμοιώθη τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ.

tus, quod exaudiviſſet ipſum Deus, magno cum timore reverſus eſt ad montem, & in denſa ſylva, ad quam acceſſerat, manſit annos ſeptem, nudus a ventre uſq; ad lumbos ſuos, & dorſum ejus occalluit, ut teſta limacis. Cibus ei erat ſylveſtris, & potus ejus ros, quem lingebat. Et a ſeptem annis vox quædam ad Abraham delata eſt, dicens: Abraham, Abraham, & reſpondit Abraham: Domine mi. Et ait ei: Sterne aſinum tuum, & impone veſtes pretioſas, & ubi ſacrificaveris, conſcende montem Thabor, & tribus vicibus clama: Homo Dei. Et egredietur homo ferus. Ne metuas igitur ab eo; ſed tonſum, ungvibus reſectis indue eum, & benedicat tibi. Et expedivit Abraham juſſa Domini, & conſcenſo monte Thabor ſubſtitit in ſylva quam denſiſſima, & ſonuit tres voces: Homo Dei; tum egreſſum Melchiſedech, ut vidit Abraham, metuit ſibi. Cui Melchiſedech, ne contremiſce: Sed dic mihi: Ecquis es? & quem quæris? Reſpondit Abraham: præcepit mihi Dominus te tondere, & veſtibus induere, & benedictionem a te accipere. At Melchiſedech ait illi: Exequere juſſum Domini. Et expedivit Abraham, quod habebat in mandatis a Domino. Et deſcendens Melchiſedech de monte Thabor a diebus tribus accepta lecytho ratam faciens vocem Dei, benedictus Abraham, dicens: Benedictus ſis Deo altiſſimo, & impoſterum vocetur nomen tuum perfectum. Et perlata eſt iterum vox ad Abraham, qui dixit: Ecquid Domine mi. Tum Dominus ad eum: Quoniam nemo ex genere Melchiſedech reliquus eſt in terra, ideo vocabitur ſine patre, ſine matre, ſine familia, neque initium habens dierum, neque finem vitæ. Comparatus autem filio Dei, manet ſacerdos in ſeculum: & dilexi eum, ut dilexi filium meum dilectum illum, quod edicta mea ſervaverit, & ſervaturus ſit in æternum. Ne igitur videatur initium dierum non habere, quod nemo ſcivit familiam ejus, nec patrem, nec matrem, propterea dicitur ſine patre, ſine matre, ſine familia, & quia placuit Deo, manet ſacerdos in perpetuum. Cum igitur occurriſſet Melchiſedech Abrahamo revertenti a ſtrage Regum, dedit ei vinum meracum, addito panis fruſto, & populo ejus 318. virorum. Et etiamnum hodie ſimilis reputatur filio Dei,

ſed non ad gratiam: verum hic primus typus fuit offerendi ſacrificium incruentum, ſanctam oblationem. Quapropter ait: Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech, quoniam typus eſſet ſacræ oblationis, quam tradidit Abraham 318. ſociis. Tot etiam ſancti patres inventi ſuo tempore in Nicenorum civitate, qui nobis rectam confirmarunt fidem, quorum numerus adæquatus Patriarchæ Abraham fuit trecentorum octodecim ſanctorum Epiſcoporum in Synodo. Amen.

ἀλλ᾽ οὐκ εἰς τὴν χάριν· ἀλλ᾽ οὐκ πρῶτος τύπος ἐγένετο τοῦ ἀναίμακτον θυσίαν προσφέρειν, τὴν ἁγίαν προσφοράν. διὸ λέγει· σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδὲκ, ἐπειδὴ τύπος ἐγένετο τῆς ἁγίας προσφορᾶς, ἐπιδεδωκὼς τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τοῖς τιη. οὕτως τε καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες κατὰ καιροὺς εὑρέθησαν ἐν τῇ Νικαέων πόλει, οἳ καὶ ὠρθοτόμησαν τὴν πίστιν· ὧν ἡ ποσότης, καθ᾽ ὁμοιότητα τοῦ πατριάρχου Ἀβραὰμ, ἐστὶ τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ ἅγιοι ἐπίσκοποι ἐν τῇ συνόδῳ. Ἀμήν.

EJUSDEM EPISTOLÆ DUÆ ad Serapionem Epiſcopum, de ſancto Spiritu.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ πρὸς Σεραπίωνα (ἐπίσκοπον) περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Deſ. Eraſmo Roterod. interprete.

Excuſatio. ADMIRABERE forſitan, qui factum ſit: ut qui juſſus eram Epiſtola de Spiritu ſancto conſcripta diſputationem in compendium conferre, remque paucis explicare, nunc videas me ſuperſedentem hac de re verba facere, ſcribere adverſus eos, qui impietatem admittentes in filium Dei, dicebant illum eſſe creaturam. Verum haud reprehendes factum, ſat ſcio, ſi cauſam intellexeris, quin potius approbabit tua pietas, ubi viderit, quam probabilis ratio nobis hoc Ioh. 16. perſvaſerit. *Quoniam enim,* ut ipſe Dominus ait, *non a ſeipſo loquetur paracletus, ſed, quæcunque audierit, loquetur, quoniam ex me accipiet & annunciabit vobis, & quum inſufflaſſet in eos, dedit illum ex ſe diſcipulis:* Ioel. 2. ita & pater effudit illum ſuper omnem carnem, ſicut ſcriptum eſt: ideo ſane prius de filio Dei congruenter mihi tum dictum eſt, tum ſcriptum, nimirum ut ex cognitione filii, valeamus & Spiritus ſancti rectam habere cognitionem. Qualem proprietatem cognovimus filium habere cum patre, eandem comperiemus & Spiritum ſanctum habere cum filio: & quemadmodum filius dicit: Joh. 10. *Omnia, quæcunque habet Pater, mea ſunt,* ſed hæc omnia comperiemus eſſe, per filium in Spiritu ſancto. Et quemadmodum pater oſtendit filium, dicens: Matth. 3. *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt,* Rom. 8. ſic filii eſt ſpiritus. *Emiſit enim,* inquit ad Romanos Apoſtolus, *ſpiritum ſuum in*

ΙΣΩΣ θαυμάσεις, πῶς ἐντειλάμενον τὴν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος γραφεῖσαν ἐπιστολὴν ἐπιτεμεῖν, καὶ δι᾽ ὀλίγων δηλῶσαι, ὁρᾷς ὥσπερ ἀφέντα με τὸν περὶ τούτου λόγον, καὶ γράφοντα κατὰ τῶν ἀσεβούντων εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ λεγόντων αὐτὸν κτίσμα. ἀλλ᾽ οὐ μέμψῃ, εὖ οἶδ᾽ ὅτι εἰ μάθοις τὸ αἴτιον, ἀλλὰ καὶ ἀποδέξεταί σου ἡ εὐλάβεια ὁρῶσα τὸ εὔλογον· ἐπειδὴ γὰρ ὡς (αὐτὸς) ὁ κύριος ἔφη· οὐ λαλήσει ἀφ᾽ ἑαυτοῦ ὁ παράκλητος, ἀλλ᾽ ὅσα ἀκούσει, λαλήσει· ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν· καὶ ἐμφυσήσας δέδωκεν ἐξ αὐτοῦ τοῦτο τοῖς μαθηταῖς, καὶ οὕτως ἐξέχεεν αὐτὸ ὁ πατὴρ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα κατὰ τὸ γεγραμμένον· διά τι τοῦτο εἰκότως περὶ τοῦ Θεοῦ πρῶτον εἴρηταί (τε) καὶ γέγραπταί μοι ἵν᾽ ἐκ τῆς περὶ (τοῦ) υἱοῦ γνώσεως, ἔχειν καὶ τὴν περὶ τοῦ πνεύματος γνῶσιν καλῶς δυνηθῶμεν· οἵαν γὰρ ἔγνωμεν ἰδιότητα τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα, ταύτην ἔχειν τὸ πνεῦμα πρὸς τὸν υἱὸν εὑρήσομεν. καὶ ὥσπερ ὁ υἱὸς λέγει, πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, ἐμά ἐστιν. οὕτως ταῦτα πάντα διὰ τοῦ υἱοῦ εὑρήσομεν ὄντα καὶ ἐν τῷ πνεύματι. καὶ ὡς ὁ πατὴρ ἔδειξε τὸν υἱὸν λέγων. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα, οὕτως τοῦ υἱοῦ ἐστι τὸ πνεῦμα· ἐξαπέστειλε γὰρ, φησὶν, ὁ ἀπόστολος, τὸ πνεῦμα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἐν ταῖς

A καρδίας ἡμῶν κρᾶζον· ἀββᾶ ὁ πατήρ. καὶ τὸ παράδοξον, ὥσπερ ὁ υἱὸς λέγει, τὰ ἐμὰ τοῦ πατρός ἐστιν· οὕτως τοῦ πατρός ἐστι, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ τοῦ υἱοῦ εἴρηται· αὐτὸς μὲν γὰρ ὁ υἱὸς λέγει· ὅταν ἔλθῃ ὁ παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν παρὰ τοῦ πατρὸς, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. (ὁ δὲ Παῦλος γράφει) (καὶ) οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα (τοῦ ἀνθρώπου) τὸ (κατοικοῦν) ἐν αὐτῷ. οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν αὐτῷ. ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ (τοῦ) Θεοῦ. ἵν᾽ εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ B τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν. ἐν πάσῃ δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ εὑρήσεις, ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λεγόμενον τοῦ υἱοῦ, τοῦτο λέγεται τοῦ Θεοῦ εἶναι. ὅπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐγράψαμεν. οὐκ οὖν ὥσπερ ὁ υἱὸς διὰ τὴν πρὸς τὸν πατέρα ἰδιότητα, καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτοῦ τῆς οὐσίας ἴδιον γέννημα, οὐκ ἔστι κτίσμα, ἀλλ᾽ ὁμοούσιος τοῦ πατρός. οὕτως οὐκ ἂν εἴη οὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα, ἀλλὰ καὶ ἀσεβὴς ὁ λέγων τοῦτο, διὰ τὴν πρὸς τὸν υἱὸν ἰδιότητα αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐξ αὐτοῦ δίδοται πᾶσι, καὶ ἃ ἔχει τοῦ υἱοῦ ἐστιν. C ἱκανὰ μὲν οὖν καὶ ταῦτα πεῖσαι καὶ πάντα ὁντινοῦν φιλόνεικον μηκέτι λέγειν κτίσμα τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ (τὰ μὲν) βάθη ἐρευνῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐκ πατρὸς διὰ υἱοῦ διδόμενον· ἵνα μὴ ἐκ τούτων ἀναγκασθῇ, καὶ τὸν υἱὸν εἰπεῖν κτίσμα, τὸν λόγον, τὴν σοφίαν, τὸν χαρακτῆρα, τὸ ἀπαύγασμα, ὃν ὁρῶν τις ὁρᾷ τὸν πατέρα, καὶ λοιπὸν ἀκούσῃ· ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. λέξει γὰρ κατ᾽ ὀλίγον ὁ τοιοῦτος, ὡς ὁ ἄφρων, οὐκ ἔστι Θεός. ὅμως δὲ ὑπὲρ τοῦ ἐκ πλειόνων δειχθῆναι τὸν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ἔλεγχον καλὸν, ἐξ ὧν ὁ υἱὸς δείκνυται μὴ ὢν κτίσμα, ἐκ τούτων δεῖξαι καὶ τὸ πνεῦμα μὴ εἶναι κτίσμα. ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ τὰ κτίσματα, καὶ (γὰρ) ἀρχὴν ἔχει τοῦ D εἶναι. (γέγραπται γάρ.) ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, τὴν γῆν, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ λέγεται, ὡς εἶπεν ὁ ἀπόστολος, εἰ δὲ ὁ υἱὸς ἐπειδὴ ἐξ οὐκ ὄντων οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ Θεοῦ, εἰκότως οὐκ ἂν εἴη κτίσμα ἀνάγκη (μὴ) δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶναι κτίσμα, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὡμολόγηται. τὰ γὰρ κτίσματα ἐξ οὐκ ὄντων ἐστί. καὶ πάλιν χρῖσμα καὶ σφραγὶς λέγεται καὶ ἔστι τὸ πνεῦμα· ὁ (μὲν γὰρ) Ἰωάννης γράφει. καὶ ὑμεῖς τὸ χρῖσμα (ὃ) ἐλάβετε παρ᾽ αὐτοῦ μένει ἐν ὑμῖν, καὶ οὐ χρείαν ἔχετε, ἵνα τις διδάσκῃ ὑμᾶς, ἀλλ᾽ ὡς τὸ αὐτοῦ χρῖσμα διδάσκει ὑμᾶς (τὸ πνεῦμα) περὶ πάντων.

cordibus noſtris clamantem, Abba pater. Et quod admirabilius eſt, quemadmodum filius dicit, quæ mea ſunt, patris ſunt, ſic patris eſt Spiritus ſanctus, quemadmodū dictus eſt filii. Siquidem ipſe filius dicit, *Ubi venerit paracletus, quem ego mittam vobis a patre, ſpiritum veritatis, qui a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me.* Joh. 14. Paulus autem ſcribit: *Nemo novit, quæ ſunt hominum, niſi Spiritus hominis, qui eſt in ipſo. Sic & quæ ſunt Dei, nemo novit, niſi ſpiritus Dei, qui eſt in eo. Nos vero non accepimus ſpiritum hujus mundi, ſed ſpiritum, qui eſt ex Deo, ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis.* 1. Cor. 2. Quin & in tota divina ſcriptura comperies, quod Spiritus ſanctus, qui dicitur filii, idem dicitur eſſe Dei: Idque in ſuperioribus libris conſcripſimus: Proinde quemadmodum filius eo quod habet proprietatem cum patre, quodque proprium germen eſt ex illius ſubſtantia, non eſt creatura, ſed patri homouſios, hoc eſt, ejuſdem eſſentiæ, ſic haudquaquam Spiritus ſanctus poſſit eſſe creatura, quin potius impius eſt, qui hoc dicat, eo quod habet proprietatem cum filio, quodque ex illo datur omnibus: deniq; quod quæ habet, filii ſunt. Hæc ſufficiebant ad perſvadendum, vel cuivis contentioſo, ne poſthac dicat, eſſe creaturam ſpiritum Dei, qui eſt in Deo: quiq; profunda ſcrutatur Dei, qui ex patre datur per filium, ne ex his cogatur & filium dicere creaturam, qui eſt Verbum, qui ſapientia, qui figura, qui ſplendor eſt patris, quem quiſquis videt, videt & patrem, ac deinceps audiat: *Qui negat filium, nec patrē habet.* Ioan. 14. Alioqui paulatim iſte progrediens velut amens dicturus eſt, non eſſe Deum. Attamen bonum fuerit pluribus argumentis impios redarguere, & ex quibus demonſtratur filius non eſſe creatura, ex iiſdem demonſtrare, nec Spiritum ſanctū eſſe creaturam. Ex non extantibus ſunt creaturæ, & eſſe cæperunt. *Nam in principio creavit Deus cælum & terram, quæq; in his ſunt.* Geneſ. 1. At Spiritus ſanctus ex Deo eſt, diciturq;, quemadmodum ait Apoſtolus: Quod ſi filius, quoniam non eſt ex non extantib9, ſed ex Deo, conſequenter non poteſt eſſe creatura, eo quod in confeſſo eſt, eum eſſe ex Deo. Nam creaturæ ſunt ex non extantibus. Rurſum unctio & ſignaculum dicitur & eſt Spiritus ſanctus. Etenim Johannes ſcribit: *Et vos unctionem accepiſtis ab eo, ut maneat in vobis, nec opus habetis, ut quiſquam vos doceat, ſed ſicut illius unctio, ſpiritus ejus docet vos de omnib9.*

Spiritus ſanctus non eſt creatura.

Rurſus in Eſaia Propheta ſcriptum eſt: *Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxit me.* (Eſa. 61.) Paulus ſic ſcribit: *In quo & credentes ſignati eſtis.* (Epheſ. 4.) Et iterum: *Ne contriſtetis Spiritum ſanctum, in quo ſignati eſtis in diem redemtionis*: unctiones autem in hoc unguntur ac ſignantur. Quod ſi unctiones in hoc unguntur ac ſignantur, haud quaquam erit creatura ſpiritus. Neque enim quod ungit, ſimile eſt iis, quæ unguntur. Siquidem hæc unctio, halitus eſt filii, ut qui habet ſpiritum, dicat, *Chriſti bonus odor ſumus.* (2. Cor. 2.) Jam & ſignaculum filium exprimit, ut is, qui ſignatur, habeat Chriſti formam, ſicut dicit Apoſtolus: *Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis.* (Galat. 4.) Quod ſi ſpiritus bonus odor, ac forma filii eſt, manifeſtum eſt, ſpiritum non eſſe creaturam, quandoquidem nec filius, cum ſit in forma patris, eſt creatura. *Etenim ut qui videt filium, videt & patrem:* (Iohan. 14) ſic qui Spiritum ſanctum habet, habet filium, & qui habet illũ, templũ eſt Dei, quemadmodũ ſcribit Paulus: *An neſcitis, quod templum Dei eſtis, & ſpiritus Dei habitat in vobis:* (1 Cor. 3.) Johannes autem ait: *In hoc cognoſcimus, quod in Deo maneamus, & ipſe in nobis, quod de ſpiritu ſuo dedit nobis.* (1. Joh. 3.) Quod ſi filium, eo quod eſt in patre, & pater in ipſo, confitemur non eſſe creaturam: omnino neceſſe eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturam, quandoquidem in hoc eſt filius, & ipſe viciſſim in filio. Quapropter & qui ſpiritum accipit, templum Dei dicitur. Rurſus autem ex hoc bonum fuerit cognoſcere, ſi filius eſt Dei Verbum, unus eſt ſicuti pater. *Unus enim Deus, ex quo omnia, & unus Dominus Jeſus Chriſtus.* Unde & unigenitus filius & dictus eſt & ſcriptus. At creaturæ multæ ſunt variæque, Angeli, Archangeli, Cherubim, Principatus, Poteſtates, cæteræque, quemadmodum dictum eſt. (Filius & Spiritus ſanctus, non ſunt de numero multorum) Porro ſi quia filius non eſt de multorum numero, ſed unus eſt, ſicut pater unus eſt, nequaquam eſt creatura, ſpiritus (oportet enim a filio accipere etiam ipſam de ſpiritu cognitionem) nullo pacto poteſt eſſe creatura. Neque enim eſt de numero multorum, ſed unus eſt & idem. Hoc noverat Apoſtolus, dicens: *Hæc autem omnia operatur unus & idem ſpiritus, dividens unicuique, prout vult.* (1. Cor. 12.) Ac Paulo poſt: *In uno ſpiritu nos omnes in unum corpus baptizati ſumus, & omnes unum ſpiritum hauſimus.* Ac rurſum, quoniam oportet ex filio capere ſpiritus cognitionem, nimirum decuerit & probationes ex eodem proferri. Itaque filius utique eſt, cum ſit in patre

A Ἐν δὲ τῷ (προφήτῃ) Ἡσαΐᾳ γέγραπται· πνεῦμα κυρίου ἐπ᾽ ἐμέ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με· καὶ ὁ Παῦλος· ἐν ᾧ (καὶ) πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε. καὶ πάλιν· μὴ λυπεῖτε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως· τὰ δὲ κτίσματα ἐν τούτῳ χρίεται καὶ σφραγίζεται. εἰ δὲ τὰ κτίσματα ἐν τούτῳ χρίεται καὶ σφραγίζεται, οὐκ ἂν εἴη κτίσμα τὸ πνεῦμα· οὐ γὰρ ὅμοιον τὸ χρῖον τοῖς χριομένοις· καὶ γὰρ τὸ χρῖσμα τοῦτο πνοή ἐστι τοῦ υἱοῦ, ὥστε τὸν ἔχοντα τὸ πνεῦμα λέγειν, Χριστοῦ εὐωδία ἐσμέν. (καὶ) ἡ σφραγὶς δὲ τὸν υἱὸν ἐκτυποῖ, ὡς τὸν σφραγιζόμενον ἔχειν τὴν
B τοῦ Χριστοῦ μορφὴν λέγοντος τοῦ Ἀποστόλου, τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω, μέχρις οὗ μορφωθῇ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. εἰ δὲ τὸ πνεῦμα εὐωδία καὶ μορφή τοῦ υἱοῦ ἐστιν, εὔδηλον ὡς οὐκ ἂν εἴη τὸ πνεῦμα κτίσμα. ἐπειδὴ καὶ ὁ υἱὸς ἐν μορφῇ τοῦ πατρὸς ὑπάρχων οὐκ ἔστι κτίσμα. καὶ γὰρ ὥσπερ ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱόν, ὁρᾷ τὸν πατέρα· οὕτως ὁ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔχων, ἔχει τὸν υἱόν, καὶ (ὁ) ἔχων αὐτόν, ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐστι, γράφοντος τοῦ Παύλου· οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; ὁ δὲ Ἰωάννης φησίν· ἐν τούτῳ γινώσκο-
C μεν, ὅτι ἐν τῷ Θεῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ δέδωκεν ἡμῖν. εἰ δὲ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρὶ ὤν, ἐν ᾧ ἐστι καὶ ὁ πατὴρ, ὡμολογήθη μὴ εἶναι κτίσμα, ἀνάγκη πᾶσα μηδὲ τὸ πνεῦμα εἶναι κτίσμα. ἐν αὐτῷ γάρ ἐστιν ὁ υἱὸς καὶ αὐτὸς ἐν τῷ υἱῷ. διὸ καὶ ὁ τὸ πνεῦμα λαμβάνων ναὸς τοῦ Θεοῦ χρηματίζει. πάλιν δὲ κἀκ τούτου συνιδεῖν καλόν, εἰ ἔστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ λόγος, ὡς πατὴρ εἷς ἐστιν. εἷς γὰρ Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός. διὸ καὶ μονογενὴς υἱὸς εἴρηται καὶ γέγραπται. τὰ δὲ κτίσματα πολλὰ καὶ διάφορα (ἄγγελοι, ἀρχάγγελοι, χερουβίμ, ἀρχαί, ἐξου-
D σίαι, καὶ τὰ ἄλλα, ὥσπερ εἴρηται.) εἰ δὲ ὅτι οὐκ ἔστι τῶν πολλῶν ὁ υἱός, ἀλλ᾽ εἷς ἐστιν ὡς πατήρ, εἷς ἐστι καὶ οὐκ ἔτι κτίσμα πάντως, καὶ τὸ πνεῦμα, χρὴ γὰρ ἀπὸ τοῦ υἱοῦ λαμβάνειν, καὶ τὴν περὶ τοῦ πνεύματος γνῶσιν, οὐκ ἂν εἴη κτίσμα. οὐ γὰρ τῶν πολλῶν ἐστιν, ἀλλ᾽ ἕν ἐστι καὶ αὐτό· καὶ τοῦτο οἶδεν ὁ Ἀπόστολος λέγων· ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ, καθὼς βούλεται· καὶ μετ᾽ ὀλίγα· ἐν ἑνὶ πνεύματι, ἡμεῖς πάντες εἰς ἓν σῶμα ἐβαπτίσθημεν, καὶ πάντες ἓν πνεῦμα ἐποτίσθημεν· καὶ πάλιν. ἐπειδὴ ἐκ τοῦ υἱοῦ δεῖ λαβεῖν τὴν περὶ τοῦ πνεύματος γνῶσιν, πρέπον ἂν εἴη ἐξ αὐτοῦ καὶ τὰς ἀποδείξεις προφέρειν. πανταχοῦ τοίνυν ἐστὶν ὁ υἱός. ἐν πατρὶ

γὰρ

γὰρ ὢν, καὶ τοῦ πατρὸς ὄντος ἐν αὐτῷ. πάντα γὰρ κρατεῖ καὶ συνέχει. ὡς καὶ γέγραπται· ὅτι ἐν αὐτῷ συνέστηκε τὰ πάντα, εἴτε ὁρατὰ, εἴτε ἀόρατα, καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων. τὰ δὲ κτίσματα ἐν μεμερισμένοις τόποις εἰσίν. ἥλιος μὲν καὶ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι φωστῆρες ἐν τῷ στερεώματι, ἐν οὐρανῷ δὲ ἄγγελοι, καὶ ἄνθρωποι ἐπὶ τῆς γῆς. εἰ δὲ ὁ υἱὸς οὐκ ὢν ἐν μεμερισμένοις τόποις, ἀλλ' ἐν πατρὶ ὤν, πανταχοῦ ἐστι, καὶ ἔξω (τῶν) πάντων ὤν, οὐκ ἔστι κτίσμα, (ἀκολούθως οὐκ ἂν εἴη οὐδὲ τὸ πνεῦμα κτίσμα) μὴ ὂν (ἐν) μεμερισμένοις τόποις, ἀλλὰ πάντα πληροῦν καὶ ἔξω (τῶν) πάντων ὄν. οὕτω γὰρ (καὶ) γέγραπται· πνεῦμα κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. καὶ Δαβὶδ (ψάλλει.) ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματός σου; ὡς μὴ ὄντος αὐτοῦ ἐν τόπῳ, ἀλλ' ἔξω μὲν τῶν πάντων, ἐν δὲ τῷ υἱῷ ὄντος ὡς ἐστὶ καὶ ὁ υἱὸς ἐν τῷ πατρί· διὰ τοῦτο γὰρ οὐδ' αὐτὸ κτίσμα ἐστὶν, ὥσπερ δέδεικται. πρὸς πᾶσι δὲ τούτοις ἔτι μᾶλλον ἐκ τούτου καταγνωσθήσεται μὲν ἡ Ἀρειανὴ αἵρεσις, ἐπιγνωσθήσεται δὲ πάλιν ἐκ τοῦ υἱοῦ ἡ περὶ τοῦ πνεύματος γνῶσις. κτίστης τοίνυν ἐστὶν ὁ υἱὸς ὡς ὁ πατήρ· ἃ γὰρ βλέπω, φησὶ, τὸν πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα κἀγὼ ποιῶ. πάντα γοῦν δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. εἰ δὲ κτίστης ὤν, ὡς ὁ πατὴρ ὁ υἱὸς, οὐκέτι κτίσμα· καὶ εἰ ὅτι δι' αὐτοῦ κτίζεται τὰ πάντα, οὐκ ἔστι τῶν κτιζομένων, δηλονότι οὐδὲ τὸ πνεῦμα κτίσμα ἐστίν· ἐπεὶ καὶ περὶ αὐτοῦ γέγραπται (ἐν τῷ ἑκατοστῷ τρίτῳ ψαλμῷ.) ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ ἐκλείψουσιν, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν· ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. τούτου δὲ οὕτως γεγραμμένου δῆλόν ἐστιν, ὡς οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ πνεῦμα, ἀλλ' ἐν τῷ κτίζειν ἐστίν· ὁ γὰρ πατὴρ διὰ τοῦ λόγου ἐν τῷ πνεύματι κτίζει τὰ πάντα, ἐπεὶ ἔνθα ὁ λόγος, ἐκεῖ καὶ τὸ πνεῦμα· καὶ τὰ διὰ τοῦ λόγου κτιζόμενα, ἔχει ἐκ τοῦ πνεύματος παρὰ τοῦ λόγου τὴν τοῦ εἶναι ἰσχύν. οὕτω γὰρ γέγραπται ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ ψαλμῷ· τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. ἀμέλει οὕτως ἐστὶ τὸ πνεῦμα ἀδιαίρετον πρὸς τὸν υἱὸν, ὡς μὴ ἀμφιβάλλειν ἐκ τοῦ λεγομένου. ὅτι γὰρ ὁ λόγος ἐγένετο πρὸς τὸν προφήτην, τὰ παρὰ τοῦ λόγου ἐν τῷ πνεύματι ἐλάλει ὁ προφήτης. οὕτω (καὶ γέγραπται) τοῦ Πέτρου (μὲν) ἐν ταῖς πράξεσι λέγοντος. ἄνδρες ἀδελφοί, ἔδει πληρωθῆναι τὴν γραφὴν, ἣν προεῖπε τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἐν δὲ τῷ Ζαχαρίᾳ, (τοῦ λόγου γινομένου πρὸς αὐτόν.) πλὴν τοὺς λόγους μου καὶ τὰ νόμιμά μου

A & pater in ipſo. Nam omnia tenet & complectitur, ſicuti ſcriptum eſt: In illo conſiſtunt omnia, ſive viſibilia ſive inviſibilia, & ipſe eſt ante omnia. Atqui creaturæ ſunt in locis diſtinctis, veluti Sol & Luna, reliquaq; luminaria in firmamento, in cœlo Angeli, homines in terra. *Creaturæ ſunt in locis diſtinctis.* Quod ſi filius eo, quod non eſt in diſtinctis locis, ſed dum in patre eſt, ubique eſt, & eſt extra omnia, non eſt creatura, conſequenter nec Spiritus ſanctus erit creatura, cum non ſit in diſtinctis locis, ſed impleat omnia, manens extra omnia. Sic enim & ſcriptum eſt: *Spiritus Domini* Sap. 1.7.
B *replevit orbem terrarum.* Pſal. 138.7. David item canit: *Quo ibo a ſpiritu tuo?* ſignificans, eum non eſſe in loco, ſed ſic eſſe extra omnia, ut tamen ſit in loco, ſicut filius eſt in patre. Nam hanc ob cauſam nec ipſe eſt creatura, quemadmodum eſt demonſtratum. Super hæc omnia, magis etiam ex hoc damnabitur hæreſis Ariana; rurſusque perſpicuum fiet, a filio proficiſci, quæ eſt de Spiritu ſancto, cognitionem. Creator igitur eſt filius, quemadmodum pater. *Quæ enim,* inquit, *video patrem facientem, hæc & ego facio.* Joh. 5. Omnia igitur per eum facta ſunt, & ſine illo factum eſt nihil. Quod ſi, quia conditor eſt filius,
C quemadmodum pater, ideo non eſt creatura; & ſi, quia per eum condita ſunt omnia, non eſt de numero rerum conditarum, manifeſtum eſt, ne ſpiritum quidem eſſe creaturam, quandoquidem & de illo ſcriptum eſt, ciij. Pſalmo: *Auferes* Pſ. 103.30. *ſpiritum tuum, & deficient, & in terram ſuam revertentur: Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Hoc vero cum ita ſcriptum ſit, palam eſt, ſpiritum non eſſe creaturam, ſed adeſſe in creando. Siquidem pater per verbum in ſpiritu creat omnia. Etenim ubi verbum, illic & ſpiritus, & quæ creantur per
D verbum, habent ex ſpiritu per verbum vim, ut ſint. Ita etiam ſcriptum eſt in xxxij Pſalmo: *Spiritu Domini cœli fundati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum:* Pſal. 32.7. videlicet adeo ſpiritus inſeparabilis eſt a filio, ut hoc, quod dicitur, non ſinat te dubitare. Etenim quum ſermo Domini fieret ad Prophetam, ea, quæ a verbo proficiſcebantur, in Spiritu loquebatur Propheta. Id quod etiam ſcriptum eſt in Actibus Apoſtolorum, Petro dicente: *viri fratres, oportebat impleri ſcripturam, quam prædixit Spiritus ſanctus:* Act. 1. v. 16. velut in Zacharia, cum ſermo Dei ad illum fieret, ſcriptum eſt, Zach. 1. v. 6. *veruntamen ſermones meos ac legitima mea*

ſuſcipite quæcunq; ego præcipio in ſpiritu meo Prophetis. Rurſ9 cum paulo poſt incuſans propheta populum, dicit: *Cor ſuum ſtatuerunt imperſuaſibile, ut non exaudirent legem meam, ac ſermones, quos emiſit Dominus omnipotens, in ſpiritu ſuo per manus Prophetarum ſuperiorum.* Item Chriſto loquente in Paulo, ſicut ipſe dixit: *An experimentũ quæritis in me loquentis Chriſti?* nihilominus habebat ſpiritum ſubminiſtrantem ipſi, quod loqueretur. Hunc enim in modum idem ſcribit: *Juxta ſubminiſtrationem ſpiritus Jeſu Chriſti in me.* Rurſum Chriſto in ipſo loquente, ait: *Niſi quod Spiritus ſanctus per ſingulas civitates teſtificatur mihi, dicens, quod vincula, & afflictiones me manent.* Non enim extra verbum eſt ſpiritus, ſed cum ſit in ipſo verbo, in Deo per illud eſt, ita ut dona quoque in Trinitate det. Nam in horum diſtributione, ſicut Corinthiis ſcribit, *idem ſpiritus eſt,* * *& idem Deus eſt, qui operatur omnia in omnibus.* Siquidem ipſe pater per verbum in ſpiritu operatur, datq; omnia, videlicet cum bene precaretur Corinthiis, in Trinitate precatus eſt, dicens: *Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & charitas Dei, & communicatio ſancti Spiritus cum vobis omnibus* Propterea quod cum participes ſumus ſpiritus, habemus verbi gratiam, & in eo patris charitatẽ. Cæterum quemadmodum una eſt gratia trinitatis, ita indiviſa eſt trinitas. Cæterum hoc aliquis videre poſſit etiam in ipſa S. Maria. Nam Archangelus Gabriel emiſſus, ut illi nunciaret verbi deſcenſum, in illam futurum, *ſpiritus,* inquit, *ſanctus ſuperveniet ſuper te*: Sciens in verbo eſſe ſpiritum; proinde protinus attexuit, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi: Chriſtus enim Dei virtus & Dei ſapientia. Cum autẽ ſpiritus ſit in verbo, palam eſt, quod in Deo quoq; ſit ſpiritus per verbũ. Itaq; ſpiritu veniente ad nos, *venient filius & pater, manſionẽ facient in nobis,* eo quod individua ſit Trinitas, unaq; hujus Deitas, & unus Deus ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus. Hæc eſt Catholicæ Eccleſiæ fides. Quippe in Trinitate eam fundavit & radicavit Dominus, cum diceret diſcipulis: *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Quod ſi ſpiritus eſſet creatura, nequaquam eum copulaſſet patri, ne ſibi ipſi inæqualis eſſet Trinitas, ſi peregrinum quippiam & alienum ipſi jungeretur. Quid enim deerat Deo, ut aliquid alienæ ſubſtantiæ adjungeretur, ſimulque cum ipſo glorificaretur? Abſit. Non eſt ita, *Plenus,* inquit, *ipſe ſum.* Propterea ipſe Dominus nomini patris Spiritum ad-

* & idem Dominus, & id.

2. Cor. 13. 13

Luc. 1. 35.

Joh. 14. 23.

Trinitas individua.

Mat. 28. 19.

A Δέχεσθε, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ἐν πνεύματί μου τοῖς προφήταις. καὶ μετ᾽ ὀλίγα αἰτιώμενος τὸν λαὸν ἔλεγε. τὴν καρδίαν αὐτῶν ἔταξαν ἀπειθῆ τοῦ μὴ εἰσακούειν τῶν νόμων μου, καὶ τῶν λόγων, οὓς ἐξαπέστειλε κύριος παντοκράτωρ ἐν πνεύματι αὐτοῦ, ἐν χερσὶ τῶν προφητῶν τῶν ἔμπροσθεν. καὶ τοῦ Χριστοῦ λαλοῦντος ἐν τῷ Παύλῳ, ὡς αὐτὸς εἶπεν. εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ· οὐδὲν ἧττον τὸ πνεῦμα εἶχεν ἐπιχορηγοῦν αὐτῷ τὸ λαλεῖν. οὕτω γὰρ αὐτὸς γράφει· κατὰ τὴν ἐπιχορηγίαν τοῦ πνεύματος Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἐμέ. πάλιν τε τοῦ Χριστοῦ λαλοῦντος ἐν αὐτῷ, ἔλεγε· πλὴν
B ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κατὰ πόλιν διαμαρτυρεῖταί μοι, λέγων, ὅτι δεσμὰ καὶ θλίψεις με μένουσιν. οὐ γὰρ ἐκτός ἐστι τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ἐν τῷ λόγῳ ὄν, ἐν τῷ Θεῷ δι᾽ αὐτοῦ ἐστιν. ὥστε καὶ τὰ χαρίσματα, ἐν τῇ τριάδι δίδοσθαι. ἐν γὰρ τῇ τούτων διαιρέσει, ὡς Κορινθίοις γράφει, τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἐστιν, μὲν καὶ ὁ αὐτὸς κύριος, καὶ ὁ αὐτὸς Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. αὐτὸς γὰρ ὁ πατὴρ διὰ τοῦ λόγου ἐν τῷ πνεύματι ἐνεργεῖ καὶ δίδωσι τὰ πάντα ἀμέλει ἐπευχόμενος Κορινθίοις ἐν τῇ τριάδι ηὔχετο λέγων. ἡ χάρις τοῦ κυρίου ἡμῶν
C Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ (καὶ πατρὸς) καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου πνεύματος, μετὰ πάντων ἡμῶν. τοῦ γὰρ πνεύματος μετέχοντες, ἔχομεν τὴν τοῦ λόγου χάριν, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν τοῦ πατρὸς ἀγάπην. ὡς δὲ μία τῆς τριάδος ἡ χάρις, οὕτως ἀδιαίρετος ἡ τριάς. τοῦτο δ᾽ ἄν τις ἴδοι καὶ παρὰ τοῦ Γαβριὴλ τῇ θεοτόκῳ λέγοντος. πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ· εἰδὼς, ὅτι ἐν τῷ λόγῳ ἦν τὸ πνεῦμα, εὐθὺς (οὖν) συνῆψε· καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, τοῦ δὲ πνεύματος ὄντος ἐν τῷ λόγῳ, δῆλον ἂν εἴη, ὡς καὶ ἐν τῷ Θεῷ ἦν διὰ τοῦ λόγου τὸ πνεῦμα. οὕτω δὲ καὶ τοῦ πνεύματος γινο-
D μένου ἐν ἡμῖν, ἐλεύσεται ὁ υἱὸς καὶ ὁ πατὴρ, καὶ μονὴν ποιήσουσι παρ᾽ ἡμῖν. ἀδιαίρετος γὰρ ἡ τριάς, καὶ μία ταύτης ἡ Θεότης· καὶ εἷς Θεὸς ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν. αὕτη τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἡ πίστις· ἐν τριάδι γὰρ αὐτὴν ἐθεμελίωσε καὶ ἐρρίζωσεν ὁ κύριος, εἰρηκὼς τοῖς μαθηταῖς (πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη) βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. κτίσμα δὲ εἰ ἦν τὸ πνεῦμα, οὐκ ἂν συνέταξεν αὐτὸ τῷ πατρὶ ἵνα μὴ ᾖ ἀνόμοιος ἑαυτῇ ἡ τριάς, ξένου τινὸς καὶ ἀλλοτρίου συντασσομένου αὐτῇ. τί γὰρ ἔλιπε τῷ Θεῷ, ἵν᾽ ἀλλοτριούσιον προσλάβηται, καὶ σὺν αὐτῷ δοξάζηται; μὴ γένοιτο. οὐκ ἔστιν οὕτως. πλήρης αὐτός, εἶπεν, εἰμί. διὰ τοῦτο αὐτὸς ὁ κύριος τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς

αὐτοῦ συνέταξεν· ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐκ ἐκ διαφόρων· τουτέστιν ἐκ (τοῦ) κτίστου (καὶ) κτίσματος συνέστηκεν ἡ ἁγία τριάς· ἀλλὰ μία ταύτης ἡ θεότης ἐστί. τοῦτο μαθὼν ὁ Παῦλος, ἐδίδασκε μίαν εἶναι, τὴν ἐν αὐτῇ διδομένην χάριν λέγων· εἷς κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. ὥσπερ δὲ ἓν βάπτισμα, οὕτως καὶ μία πίστις· ὁ γὰρ πιστεύων εἰς τὸν πατέρα, οἶδεν ἐν τῷ πατρὶ τὸν υἱόν, καὶ τὸ πνεῦμα, οὐκ ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ. καὶ διὰ τοῦτο πιστεύει εἰς τὸν υἱόν, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἐπεὶ καὶ μία τῆς τριάδος ἡ θεότης ἐξ ἑνὸς τοῦ πατρὸς γινωσκομένη. τῆς μὲν (οὖν) καθολικῆς πίστεως ὁ χαρακτὴρ οὗτος. οἱ δὲ δυσφημοῦντες εἰς τὸ πνεῦμα, καὶ λέγοντες αὐτὸ κτίσμα, εἰ μὴ ἐκ τῶν εἰρημένων μεταγινώσκουσι, κἂν ἐκ τῶν λεχθησομένων αἰσχυνόμενοι καταδυέτωσαν, εἰ τριάς ἐστι, καὶ ἐν τριάδι ἐστὶν ἡ πίστις. εἰπάτωσαν, εἰ ἀεὶ τριάς ἐστιν· ἢ ἦν, ὅτε οὐκ ἦν τριάς; εἰ μὲν οὖν ἀΐδιός ἐστιν ἡ τριάς, οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ πνεῦμα, ἀϊδίως συνὸν τῷ λόγῳ, καὶ ἐν αὐτῷ ὄν. τὰ γὰρ κτίσματα ἦν, ὅτε οὐκ ἦν. εἰ δὲ κτίσμα ἐστί. τὰ δὲ κτίσματα ἐξ οὐκ ὄντων ἐστίν, δῆλον, ὅτι ἦν, ὅτε οὐκ ἦν ἡ τριάς, ἀλλὰ δυάς. καὶ τί τούτου ἀσεβέστερον ἄν τις εἴποι; ἐκ μεταβολῆς καὶ προκοπῆς λέγουσι συνίστασθαι τὴν τριάδα, καὶ δυάδα μὲν εἶναι, ἐκδέχεσθαι δὲ κτίσματος γένεσιν, ἵνα μετὰ πατρὸς καὶ υἱοῦ συνταχθῇ καὶ γένηται ἡ τριάς; μὴ γένοιτο κἂν εἰς νοῦν ποτε ἐλθεῖν χριστιανῶν τὸ τοιοῦτο. ὥσπερ γὰρ ἀεὶ ὢν ὁ υἱὸς οὐκ ἔστι κτίσμα, οὕτως ἀεὶ οὔσης τῆς τριάδος, οὐδέν ἐστιν ἐν αὐτῇ κτίσμα. διὸ οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ πνεῦμα. ὡς γὰρ ἀεὶ ἦν, οὕτως ἐστὶ καὶ νῦν. καὶ ὡς νῦν ἐστιν, οὕτως ἀεὶ ἦν καὶ ἔστιν ἡ τριάς, καὶ ἐν αὐτῇ πατὴρ, καὶ υἱός, καὶ ἅγιον πνεῦμα· καὶ εἷς (ὁ) Θεὸς ὁ πατὴρ ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων, καὶ ἐν πᾶσιν, ὅς ἐστιν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. ἐγὼ μὲν οὖν ὡς ἐδήλωσας δι' ὀλίγων καὶ ταῦτα καταγράψας ἀπέστειλα. σὺ δὲ ὡς συνετὸς εἴ τι καὶ ἐν τούτοις λείπει, θέλησον πληρῶσαι· καὶ τοῖς μὲν οἰκείοις τῆς πίστεως ἀνάγνωθι. τοὺς δὲ φιλονεικοῦντας δυσφημεῖν ἔλεγχε, τάχα κἂν ὀψέ ποτε μεταγνόντες, ἀπονίψωσιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς (αὐτῶν) τὴν προγενομένην ἐν αὐτοῖς κακόνοιαν. καλὸν γὰρ αὐτούς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἀποπηδῆσαι καὶ μὴ ἐγχρονίσαι. ἵνα μὴ ἐπιμένοντες ἀκούσωσι τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ κυρίου. ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ οὔτε ἐν τῷ αἰῶνι (τούτῳ) οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

A junxit, ut oſtenderet, quod ſancta Trinitas, non conſiſtat ex diverſis, hoc eſt, ex creatore & creatura, ſed quod una hujus ſit deitas. Hoc cum ſciret Paulus docuit, unam eſſe gratiam, quæ in Trinitate daretur, dicens: *Vnus Dominus, una fides, unum baptiſma:* quemadmodum autem unum baptiſma, ſic & una fides. Etenim qui credit in patrem, novit in patre filium & Spiritum ſanctum, qui non eſt extra filium, ideo credit etiam in filium, & in Spiritum ſanctum, quandoquidem una eſt Trinitatis Deitas, quæ ex uno patre cognoſcitur. Catholicæ quidem fidei forma hæc eſt: cæterum qui blaſphemiã B jaciunt in ſpiritum, dicentes, illum eſſe creaturã, ſi minus ex his, quæ dicta ſunt, reſipiſcunt, vel ex his, quæ dicentur, pudefacti dejiciantur. Si Trinitas eſt & in Trinitate eſt fides, dicant, utrum Trinitas ſemper ſit, an fuerit, cum non eſſet Trinitas. Quod ſi ſempiterna eſt Trinitas, non eſt creatura ſpiritus, qui ſemper adeſt verbo, cum ſit in ipſo. Nam erat, cum creaturæ non eſſent: quod ſi creatura eſt, creaturæ vero ſunt ex non extantibus, manifeſtum eſt, quod aliquando non fuerit Trinitas, ſed dualitas. Iſto vero quid C magis impium, ſi quis dicat, ex mutatione profectuque conſiſtere trinitatem, ac dualitatem quidem eſſe, cæterum recipere ex creatura generationem, quæ cum patre & filio commiſceatur, itaque ſit trinitas. Abſit, ut tale quippiam vel in mentem veniat Chriſtianis. Quemadmodum enim filius, quia ſemper eſt, non eſt creatura, ita quoniam ſemper eſt Trinitas, nulla eſt in ea creatura, quapropter non eſt creatura ſpiritus. Quemadmodum enim ſemper fuit, ita nunc quoque eſt, & quemadmodum nunc eſt, ita ſemper fu- D it, eſtque Trinitas: atque in ea Pater, filius, & Spiritus ſanctus. Et unus Deus pater, qui eſt ſuper omnia, & per omnia, & in omnibus, qui & benedictus in ſecula. Amen. Ego quidem quemadmodum rem paucis declarans, hæc ſcripſi miſique, ſi tu veluti intelligens, ſi quid deeſt, velis ſupplere, ac domeſticis quidem fidei recitato: eos vero, qui per contentionem dicunt blaſphemias, redarguito: forſitan vel ſero aliquando reſipiſcentes abſtergent ab anima ſua prius inſitã ipſis ſententiæ perverſitatem: Bonum eſt enim, iſtos, juxta quod ſcriptum eſt, reſilire, nec immorari, ne, ſi immorentur, audiant, quod dictum eſt a Domino: *Quicunque dixerit verbum adverſus Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in præſenti ſeculo, neque in futuro.*

Epheſ. 4. v. 5.

Trinitas ſempiterna.

Simile.

Matth. 12. v. 32

A

EJUSDEM AD SERAPIONEM, Epiſtola de S. Spiritu.

Eodem Interprete.

VERSATUS ſum in Epiſtola nunc quoque a tua pietate ſcripta, vehementerque admiratus impudentiam hæreticorum, animadverti nihil æque quadrare in iſtos, quam id, quod præcipit Apoſtolus: *Hæreticum hominem poſt unam & alteram correptionem devita: ſciens, quod ſubverſus eſt hujuſmodi, & peccat, cum ſit ſuo ipſius judicio condemnatus.* Habet enim perverſam mentem, non ut poſtquam audierit, obtemperet, neq; ut, cum didicerit, reſipiſcat, interrogatur, ſed propter eos, qui ab ipſo ſeducti ſunt, ne videlicet, ſi tacuerit, etiam ab illis condemnetur. Itaque ſufficiebant ea, quæ prius dicta ſunt, ſufficiebant ad hoc, ut iſtos tot probationibus acceptis compeſcerent a blaſphemia adverſus Spiritum ſanctum: verum illis non eſt ſatisfactum, ſed rurſum impudenter agunt, ut declarent, quod exercitati ad pugnandũ cũ verbo, ac deinceps meditati pugnant adverſus ſpiritum, paulo poſt futuri ſunt mortui verbi inopia, videlicet etiam ſi quis reſpondeat ad has illorum percontationes, nihilo ſecius inventores malorum erunt, tantum ut quærentes non inveniant, aut audientes non intelligant. Quales autem ſunt iſtorum eruditæ percunctationes? Si, inquiunt, non eſt creatura Spiritus ſanctus, ergo filius eſt, ac duo fratres erunt, Verbum & ipſe: deinde addunt, quemadmodum ſcribis: Si ex filio accipiet ſpiritꝰ, ſiq; ab eo datur: ſic enim ſcriptũ eſt, protinus inferunt, ergo avus eſt pater, & ſpiritus ejus nepos. Quis hoc audiens Chriſtianus jam non magis paganos eos judicabit? Nam talia pagani adverſum nos dicunt inter ſe confabulantes. Quis volet ad talem iſtorum inſaniam reſpondere? Ego ſane cum multa cogitaſſem, quęrens congruentem illis reſponſionem, nullam inveni, quam id, quod ad Phariſæos dicitur: quemadmodum enim illos perverſe percunctantes, viciſſim percunctatus eſt Servator, ut ſentirent ſuam ipſorum pravam intelligentiam:

Tit. 3. v. 10.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ πρὸς τὸν αὐτὸν Σεραπίωνα (ὁμοίως) περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ΕΝέτυχον καὶ τῇ νῦν γραφείσῃ παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας ἐπιστολῇ, καὶ πάνυ θαυμάσας τὴν ἀναί-
B
δειαν τῶν αἱρετικῶν, συνεῖδον ὡς οὐδὲν οὕτως ἁρμόζει περὶ αὐτῶν εἰπεῖν, ἢ τὸ τοῦ ἀποστόλου παράγγελμα· αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ, εἰδὼς, ὅτι ἐξέστραπται ὁ τοιοῦτος, καὶ ἁμαρτάνει ὢν αὐτοκατάκριτος, διεστραμμένην ἔχων τὴν διάνοιαν. οὐχ ἵν' ἀκούσας πεισθῇ, οὐδ' ἵνα μαθὼν μεταγνῷ πυνθάνεται, ἀλλ' ἕνεκά γε τῶν ἀπατηθέντων παρ' αὐτοῦ, μὴ ἄρα σιωπήσας καταγνωσθῇ καὶ παρ' αὐτῶν. ἤρκει οὖν τὰ προειρημένα· ἤρκει τοσαύτας ἀποδείξεις
C
λαβόντας αὐτοὺς, παύσασθαι τῆς κατὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος δυσφημίας· ἀλλ' οὐκ ἠρκέσθησαν· πάλιν δὲ ἀναιδεύονται, ἵνα δείξωσιν, ὅτι λογομαχεῖν μελετήσαντες, καὶ λοιπὸν πνευματομαχοῦντες ἔσονται μετ' ὀλίγον νεκροὶ τῇ ἀλογίᾳ. ἀμέλει κἂν ἀποκρίνηταί τις, καὶ πρὸς τὰς νῦν αὐτῶν ἐρωτήσεις, οὐδὲν ἧττον ἐφευρεταὶ κακῶν ἔσονται· μόνον ἵνα ζητοῦντες μὴ εὕρωσιν, ἢ ἀκούσαντες μὴ νοήσωσιν. οἷαι δὲ αὐτῶν αἱ σοφαὶ ἐρωτήσεις; εἰ οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκοῦν, φασὶν, υἱός ἐστι, καὶ ἀδελφοὶ δύο, ὁ λόγος καὶ τὸ πνεῦμα· εἶτα
D
ἐπιλέγουσι, ὡς γράφεις, εἰ ἐκ τοῦ υἱοῦ λήψεται τὸ πνεῦμα, καὶ παρ' αὐτοῦ δίδοται· οὕτως γὰρ γέγραπται· εὐθὺς ἐπάγουσιν, οὐκοῦν πάππος ὁ πατὴρ, καὶ ἔκγονόν ἐστιν αὐτοῦ τὸ πνεῦμα. τίς τούτων ἀκούων, ἔτι χριστιανοὺς, καὶ οὐ μᾶλλον ἕλληνας αὐτοὺς νομίσει; τοιαῦτα γὰρ ἕλληνες καθ' ἡμῶν ὁμιλοῦσιν ἑαυτοῖς. τίς ἀποκρίνασθαι θελήσει πρὸς τὴν τοιαύτην ἀφροσύνην αὐτῶν; ἐγὼ γοῦν πολλὰ λογισάμενος, καὶ ζητῶν ἁρμόζουσαν πρὸς αὐτοὺς ἀπόκρισιν, οὐδὲ μίαν εὗρον, ἢ τὴν πρὸς τοὺς Φαρισαίους τότε γενομένην. ὡς γὰρ ἐκείνους κακοήθως ἐρωτήσαντας, ἀντηρώτησεν ὁ σωτὴρ, ἵν' αἴσθωνται τῆς ἰδίας κακονοίας.

οὕτως ἐπειδὴ καὶ (οὗτοι) τοιαῦτα ἐρωτῶσιν εἰπάτω- A σαν ἡμῖν (οἱ) αὐτοὶ μᾶλλον δὲ ἀποκρινάσθωσαν ἐρωτώμενοι· ἐπειδὴ γὰρ λέγοντες τὰς ἑαυτῶν ἐφευρέσεις οὐ νοοῦσι τάχα κἂν ἀκούοντες, ἐπιγνῶσι τὴν ἑαυτῶν ἀφροσύνην. εἰ μὴ κτίσμα ἐστὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δέδεικται, ἀλλ᾽ ἐν τῷ Θεῷ ἐστι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ δίδοται, οὐκ οὖν υἱός ἐστι καὶ αὐτὸ, καὶ δύο ἀδελφοί, αὐτό τε καὶ ὁ υἱός. καὶ εἰ τοῦ υἱοῦ ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ παρὰ τοῦ υἱοῦ πάντα δέχεται τὸ πνεῦμα, ὡς αὐτὸς εἴρηκε, καὶ ἐμφυσήσας δέδωκε (αὐτὸ) τοῖς μαθηταῖς· ὁμολογεῖτε γὰρ ταῦτα καὶ ἡμεῖς· οὐκ οὖν πάππος ἐστὶν ὁ πατήρ, B καὶ ἔκγονον αὐτοῦ (ἐστὶ) τὸ πνεῦμα. ἅπερ (γὰρ) ἐρωτῶντες ἀπαιτεῖτε παρ᾽ ἡμῶν, τὰ αὐτὰ καὶ ὑμᾶς ἐκ τῶν αὐτῶν ἐρωτᾶσθαι δίκαιον. εἰ μὲν οὖν ἀρνεῖσθε τὰ γεγραμμένα, οὐκ ἔτι (μὲν) ὑμεῖς χριστιανοὶ λεχθείητε ἄν· δίκαιον δὲ ἡμᾶς τοὺς χριστιανοὺς ἐρωτᾶσθαι παρ᾽ ὑμῶν· εἰ δὲ τὰ αὐτὰ ἡμῖν ἀναγινώσκετε, ἀνάγκη καὶ ὑμᾶς περὶ τῶν αὐτῶν οὕτως ἐρωτᾶσθαι παρ᾽ ἡμῶν. εἴπατε τοίνυν καὶ μὴ μέλλετε, εἰ υἱός ἐστι τὸ πνεῦμα, καὶ πάππος ὁ πατήρ; ἂν δὲ διαλογιζόμενοι, ὡς οἱ τότε Φαρισαῖοι πεποιήκασιν, εἴπητε (καὶ ὑμεῖς) πρὸς ἑαυτοὺς· ἐὰν C εἴπωμεν, ὅτι υἱός ἐστιν, ἀκουσόμεθα, ποῦ γέγραπται; ἐὰν δὲ εἴπωμεν, οὐκ ἔστιν υἱός, φοβούμεθα μὴ εἴπωσιν ἡμῖν, πῶς οὖν γέγραπται. ἡμεῖς οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ (τὸ πνεῦμα) τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ; τοιαῦτα δὲ διαμαχόμενοι πρὸς ἑαυτοὺς, ἐὰν εἴπητε καὶ ὑμεῖς, οὐκ οἴδαμεν· ἀνάγκη καὶ τὸν ἐρωτώμενον τοιαῦτα παρ᾽ ὑμῶν σιωπᾶν, πειθόμενον τῷ λέγοντι· μὴ ἀποκρίνου ἄφρονι πρὸς τὴν ἐκείνου ἀφροσύνην, ἵνα μὴ ὅμοιος γένῃ αὐτοῦ· ἀλλ᾽ ἀποκρίνου ἄφρονι κατὰ τὴν ἀφροσύνην αὐτοῦ, ἵνα μὴ φαίνηται σοφὸς παρ᾽ ἑαυτῷ. ἀπόκρισις δὲ ὑμῶν ἁρμόζουσα μάλι- D στα ἡ σιωπή. ἵνα τὴν ἑαυτῶν ἄγνοιαν ἐπιγνῶτε. πάλιν οὖν ἐκ τῶν ὑμῶν δίκαιον ὑμᾶς οὕτως ἐρωτᾶσθαι. ἐπειδὴ οἱ προφῆται ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Θεοῦ λαλοῦσι, καὶ ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον προφητεύει, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δέδεικται, οὐκ οὖν καὶ τὸ πνεῦμα λόγος ἐστὶ (τοῦ Θεοῦ) καὶ δύο εἰσὶ λόγοι, τό τε πνεῦμα καὶ ὁ υἱός. καὶ γὰρ οἱ προφῆται τότε ἐπροφήτευον; ὅτε ἐγίνετο ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτούς. καὶ ἔτι πρὸς

Sic quoniam & iſti talia percunctantur, dicant nobis, vel potius reſpondeant interrogati, quemadmodum interrogant. Quoniam enim cum loquuntur, ſuas ipſorum intentiones non intelligunt, forſitan vel audientes agnoſcent ſuam ipſorum dementiam. Si non eſt creatura Spiritus ſanctus, quemadmodum in ſuperioribus demonſtratum eſt, ſed in Deo eſt, & ex Deo datur, ergo filius eſt ipſe, Joh. 20. & duo ſunt fratres, ipſe & filius: & ſi filii eſt ſpiritus, atque a filio omnia accipit ſpiritus: quemadmodum ipſe dixit: Et poſtquam inſufflaſſet, dedit eum diſcipulis. Nam & iſta vos confitemini: ergo avus eſt pater, & nepos eſt illius ſpiritus. Nam quæ percunctantes poſtulaſtis a nobis, de iiſdem & vos ex iiſdem interrogari par eſt. Itaque ſi abnegatis, quæ ſcripta ſunt, ne Chriſtiani quidem jam dici poteritis: par autem eſt, ut nos Chriſtiani vos percunctemur. Quod ſi eadem nobiſcum legitis, neceſſe eſt, ut vos quoque de iiſdem eodem modo interrogemini a nobis. Proinde dicite nunc nihil cunctantes: An filius eſt Spiritus, & avus pater? Quod ſi ratiocinantes, quemadmodum tunc faciebant Phariſæi, dixeritis & vos apud voſipſos: Si dixerimus, quod filius eſt, audiemus, ubi ſcriptum eſt? Quod ſi dixerimus, non eſt filius, timemus, ne dicant nobis, quomodo igitur ſcriptum eſt? Nos non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt. Quod ſi iſtiuſmodi cogitationibus apud vos ipſos decertantes, dixeritis vos quoque, neſcimus: Neceſſe eſt & eum, cui tales a vobis proponuntur quæſtiones tacere, videlicet obtemperantem ei, qui dicit: *Ne reſpondeas ſtulto juxta ſuam ſtultitiam, ne ſimilis illi fias, ſed reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi videatur ſapiens.* Prov. 26. 4. Cæterum reſponſio, quæ maxime vobis congruit, ſilentium eſt, ut veſtram ipſorum inſaniam agnoſcatis. Rurſum igitur æquum eſt, ut ex his, quæ aſſertis, vos hunc in modũ interrogemꝰ: quandoquidem Prophetæ in Spiritu Dei loquuntur, & in Eſaia Spiritus ſanctus vaticinatur, quemadmodum in ſuperioribus demonſtratum eſt, ergo & Spiritus verbum eſt Dei, ſuntq; duo verba, ſpiritus & filius? Nam Prophetæ tunc vaticinabantur, quando fiebat verbum Dei ad illos. Ad hæc quoniam omnia per Verbum facta ſunt, & ſine eo factũ eſt nihil, Joh. 1. 3.

τούτοις, ἐπειδὴ πάντα διὰ τοῦ λόγου ἐγένετο. καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν· καὶ ὁ

ac Deus ſapientia fundavit terram, o-A mniaq; per ſapientiam fecit: ſcriptum eſt autem, quemadmodum in ſuperioribus demonſtratum eſt: *Emittes ſpiritum tuum, & creabuntur:* ergo aut ſpiritus verbum eſt, aut in duobus fecit Deus omnia, in ſapientia & in ſpiritu. Et quomodo Paulus dicit: *Unus Deus, ex quo omnia, & unus Dominus, per quem omnia*, ac rurſum: *Quum filius ſit imago patris inviſibilis*, eſt autem ipſe ſpiritus imago filii. Scriptum eſt enim: *Quos praſcivit, eos & prædeſtinavit conformes imaginis filii ſui.* Ergo hac ratione avus eſt pater, quoniam filius quidem in nomine patris venit, ſpiritum autem ſanctum dicit filius, quem mittet pater in B nomine meo. Itaq; & hac ratione avus eſt pater. Quid ad hæc? Quamvis omnia facile temereque dicatis; Quid cogitatis apud voſipſos? an videntes, vos non habere, quod reſpondeatis, incuſatis hujusmodi percunctationes? Sed prius voſipſos condemnate (vos enim ſoletis talia percunctari) & obtemperate ſcripturis, quumque non habeatis, quod dicatis, poſthac diſcite. Filius quidem in ſcripturis non nominatus eſt ſpiritus, ſed Spiritus ſanctus & ſpiritus. Quemadmodum autem filius non eſt nominatus ſpiritus, ſic nec de filio ſcriptum eſt, quod ipſe ſit C Spiritus ſanctus. An igitur quoniam Spiritus ſanctus non eſt dictus filius, neq; filius eſt ſpiritus, ideo diſſentit a veritate fides? Abſit. Quin potius unumquodq; eorũ, quæ ſignificantur, habet propriam intelligentiam. Etenim filius propriæ eſſentiæ naturæque patris eſt germen, & hoc habet, quod ſignificatur: cæterum quod dicitur ſpiritus Dei, quodque eſt in ipſo, non eſt alienum a natura filii, neque a patris Deitate. Eoque in Trinitate, in patre, & in filio, & in ipſo ſpiritu una eſt deitas, & in eadem Trinitate unum eſt baptiſma & una fides. Nimirum patre mittente ſpiritum, filius inſufflans dat il-D lum diſcipulis: quandoquidem omnia, quæcunque habet pater, filii ſunt: cumque verbum fieret in Prophetis, ipſi ſpiritu prophetiam edebant, quemadmodum ſcriptum ac demonſtratum eſt: *Et verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Itaque non jam creatura eſt ſpiritus, ſed proprietatem habens cum eſſentia Verbi ac Dei, & in ipſo dicitur eſſe. Nam non debet

Prov. 3,19. Pſ. 103,30. 1. Cor. 8,6. Rom. 8,29. Joh. 14,26. Pſal. 32,6.

A Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, καὶ πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε· γέγραπται δὲ (ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δέδεικται) ἐξαποστελεῖς τὸ πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται· οὐκοῦν ἢ τὸ πνεῦμα ὁ λόγος ἐστὶν, ἢ ἐν δυσὶ πεποίηκεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ἔν τε τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ πνεύματι. καὶ πῶς ὁ Παῦλός φησι, εἷς Θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος, δι' οὗ τὰ πάντα; καὶ πάλιν· ἐπειδὴ ὁ υἱὸς εἰκών ἐστι τοῦ πατρὸς τοῦ ἀοράτου, ἔστι δὲ τὸ πνεῦμα εἰκὼν τοῦ υἱοῦ· γέγραπται γὰρ οὓς προέγνω καὶ προώρισε, συμμόρφους τῆς εἰκόνος τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· οὐκοῦν κατὰ B τοῦτο πάππος ὁ πατὴρ, καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν υἱὸς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς ἦλθε· τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἅγιόν φησιν ὁ υἱὸς ὃ πέμψει ὁ πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου· οὐκοῦν καὶ οὕτως πάππος ὁ πατήρ. τί πρὸς ταῦτα, καὶ ταῦτα πάντα λέγοντες εὐχερῶς. τί διαλογίζεσθε πρὸς ἑαυτούς; ἢ ὁρῶντες ἑαυτοὺς ἀποροῦντας, μέμφεσθε τὰς τοιαύτας ἐρωτήσεις; ἀλλὰ πρότερον ἑαυτῶν καταγνῶτε· ὑμεῖς γὰρ τοιαῦτα ἐρωτᾷν εἰώθατε· καὶ πείθεσθε ταῖς γραφαῖς, καὶ ἀποροῦντες εἰπεῖν μάθετε λοιπόν. υἱὸς μὲν ἐν C ταῖς γραφαῖς, τὸ πνεῦμα οὐκ ὠνομάσθη, ἀλλὰ πνεῦμα ἅγιον καὶ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. ὥσπερ δὲ οὐκ ὠνομάσθη υἱὸς τὸ πνεῦμα· οὕτως οὐδὲ περὶ τοῦ υἱοῦ γέγραπται, ὅτι αὐτός ἐστι τὸ ἅγιον. ἆρ' οὖν ἐπειδὴ οὐκ ὠνομάσθη υἱὸς τὸ πνεῦμα· οὐδ' ὅτι υἱός ἐστι τὸ πνεῦμα, διαφωνεῖ τῆς ἀληθείας ἡ πίστις; μὴ γένοιτο. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἕκαστον τῶν σημαινομένων ἔχει τὴν ἰδίαν γνῶσιν. καὶ γὰρ ὁ υἱὸς ἴδιον τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως τοῦ πατρός ἐστι γέννημα, καὶ τοῦτο ἔχει τὸ σημαινόμενον. (καὶ) τὸ πνεῦμα δὲ λεγόμενον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ὂν, οὐ ξένον ἐστὶ τοῦ υἱοῦ φύσεως, οὔτε τῆς τοῦ πατρὸς θεότητος. D διὰ τοῦτο γὰρ ἐν τριάδι, ἐν πατρὶ καὶ (ἐν) υἱῷ καὶ (ἐν αὐτῷ) τῷ πνεύματι, μία θεότης ἐστὶ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τριάδι ἓν ἐστὶ τὸ βάπτισμα, καὶ μία ἡ πίστις· ἀμέλει τοῦ πατρὸς πέμποντος τὸ πνεῦμα, ὁ υἱὸς ἐμφυσῶν δίδωσιν αὐτὸ τοῖς μαθηταῖς. ἐπειδὴ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ τοῦ υἱοῦ ἐστι. τοῦ λόγου γινομένου ἐν τοῖς προφήταις, αὐτοὶ τῷ πνεύματι ἐπροφήτευον, ὡς γέγραπται καὶ δέδεικται· (καὶ) τῷ λόγῳ κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. οὕτως οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ πνεῦμα, ἀλλ', ἴδιον τῆς τοῦ λόγου οὐσίας, ἴδιον καὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ λέγεται εἶναι. πάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ

λέγειν οὐκ ὀκνητέον, εἰ καὶ υἱὸς οὐκ ὠνομάσθη τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐκτὸς τοῦ υἱοῦ· πνεῦμα γὰρ υἱοθεσίας εἴρηται. καὶ ἐπειδὴ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, ἀκολούθως εἴρηται περὶ τοῦ πνεύματος, πνεῦμα σοφίας, καὶ πνεῦμα δυνάμεώς ἐστι. τοῦ γὰρ πνεύματος μετέχοντες ἔχομεν τὸν υἱόν, καὶ τὸν υἱὸν ἔχοντες, ἔχομεν τὸ πνεῦμα, κρᾶζον ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, ἀββᾶ ὁ πατὴρ (ὡς ὁ Παῦλος εἴρηκεν) εἰ δ' ὅτι τὸ πνεῦμά ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ εἶναι γέγραπται· τὰ τοῦ Θεοῦ γὰρ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἐν αὐτῷ. καὶ ὁ υἱὸς δὲ εἴρηκεν· ἐγὼ ἐν τῷ πατρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί. διατί τὸ αὐτὸ ὄνομα οὐκ ἔστιν ἀμφοτέροις, ἀλλ' ὁ μὲν υἱός, τὸ δὲ πνεῦμα; ἄν τις οὕτως ἐρωτᾷ, μαίνοιτο ἂν ὁ τοιοῦτος, ἐρευνῶν τὰ ἀνερεύνητα, καὶ παρακούων τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος, τίς (γὰρ) ἔγνω νοῦν κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἄλλως τε ἃ ὁ Θεὸς ὠνόμασε, τίς μετονομάσαι τολμήσει; ἐπεὶ εἰς τὰ τῆς κτίσεως ἐπιχορηγείτω, εἰπάτωσαν, ἐπειδὴ ἡ κτίσις τῷ αὐτῷ νεύματι γέγονε, διατί ὁ μὲν ἥλιος, ὁ δὲ οὐρανὸς (καὶ ἡ) γῆ (καὶ ἡ) θάλασσα (καὶ) ἀήρ; εἰ δὲ ἀδύνατον τοῦτό γε τοῖς ἔμφροσιν· μένει γὰρ ἕκαστον, ὡς γέγονε· πολλῷ μᾶλλον τὰ ἄνω τῆς κτίσεως (ἀΐδιον) ἔχει τὴν διαμονήν, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλως, ἢ ὡς ἔστιν ὁ πατήρ, πατήρ, καὶ οὐ πάππος, καὶ ὁ υἱός, υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐ πατὴρ τοῦ πνεύματος, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα ἅγιον, καὶ οὐκ ἔκγονον τοῦ πατρός, οὐδὲ ἀδελφὸς τοῦ υἱοῦ. τούτων οὕτω δεικνυμένων, μαίνοιτ' ἄν τις ἐρωτῶν, υἱὸς οὖν ἐστι καὶ τὸ πνεῦμα; μηδέ, ἐπειδὴ μὴ γέγραπται οὕτως, διὰ τοῦτο ἐξαιρείτω τις αὐτὸ τῆς Θεοῦ φύσεως, καὶ ἰδιότητος· ἀλλά, ὡς γέγραπται, πιστευέτω καὶ (μὴ) λεγέτω, διατί οὕτως καὶ μὴ οὕτως; ἵνα μὴ τοιαῦτα διαλογιζόμενος ἄρξηται μελετᾶν καὶ λέγειν· ποῦ οὖν ἐστιν ὁ Θεός, καὶ πῶς ἐστι; καὶ λοιπὸν ἀκούσει, εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός. τὰ γὰρ τῇ πίστει παραδιδόμενα, ἀπεριέργαστον ἔχει τὴν γνῶσιν. εἰ γοῦν μαθηταὶ ἀκούσαντες, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ περιειργάσαντο, διατί δεύτερον ὁ υἱός, καὶ τρίτον τὸ πνεῦμα· ἢ διατί ὅλως τριάς; ἀλλ', ὡς ἤκουσαν, ἐπίστευσαν, καὶ οὐχ ὥσπερ ὑμεῖς ἠρώτησαν, υἱὸς οὖν ἐστι τὸ πνεῦμα; οὐ δὲ εἰπόντος τοῦ κυρίου μετὰ τὸν υἱὸν τὸ πνεῦμα, ἠρώτησαν, πάππος οὖν ὁ πα-

A nos pigere eadem repetere. Quanquam ſpiritus non eſt dictus filius, non tamen eſt extra Filium. Nam ſpiritus adoptionis filiorum dicitur, & quoniam Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia eſt, congruenter dictum eſt de Spiritu, *Spiritus ſapientiæ, & ſpiritus virtutis.* 1.Cor.1.24
Eo quod participes Spiritus, habemus Filium, & filium habentes, habemus ſpiritum, *clamantem in cordibus noſtris, Abba pater:* quemadmodum dixit Paulus. Gal. 4. 6.
Quod ſi ſpiritus eſt Dei, & in ipſo eſſe dicitur in ſcripturis: *Nam ea, quæ ſunt Dei, nullus novit, niſi ſpiritus Dei, qui eſt in ipſo:* 1.Cor.2.11.
& ipſe inſuper filius dixit: *Ego in patre, & pater in me:* quare
B non eſt idem nomen & huic & illi, ſed hic quidem filius, ille vero dicitur ſpiritus: Si quis ad hunc modum percunctetur, inſanierit talis, ſcrutans non ſcrutanda, nec obtemperans Apoſtolo, dicenti: (Quis enim novit mentem Domini, aut quis conſiliarius illius fuit?) Alioqui quibus Deus nomen indidit, quis illis audebit mutare nomen? Alioqui & rebus conditis ſubminiſtret vocabula. Dicant, quandoquidem creatura eodem nutu facta eſt, quare hic ſol, & illud cœlum, illa terra, mare & aer? Quod ſi hoc quidem his, qui ſanæ mentis ſunt, impoſſibile eſt, manet enim unumquodque, ſicuti crea-
C tum eſt, multo magis ea, quæ ſunt ſupra creaturam, ſempiternam habent perſeverantiam, nec aliter ſunt, quam ut ſunt: pater pater eſt, non avus, & filius eſt filius Dei, nec eſt pater ſpiritus: Spiritus ſanctus eſt Spiritus ſanctus, nec progenitus eſt a patre, neque frater filii. Hæc cum ita demonſtrata ſint, inſanierit, ſi quis interroget, num igitur filius eſt ſpiritus? Ne vero, quoniam hoc ita ſcriptum non eſt, ideo eximat aliquis illum a Dei natura proprietateque, ſed quemadmodum ſcriptum eſt, credat, nec dicat, quare ſic & quare non ſic, ne talia cogitans incipiat meditari ac dicere; Ubi igitur eſt Deus, quomodo eſt? ac mox audiat:
D *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.* Pſal.52.2.
Nam quæ fide traduntur, cognitionem habent curioſitate inſcrutabilem. Quum itaque diſcipuli audiſſent, *baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti,* Mat.28.19.
non erant curioſi, quare ſecundus eſſet filius, tertius ſpiritus, aut quare omnino Trinitas, verum, ut audierant, credebant. Neque, quemadmodum vos facitis, percunctabantur, ergo filius eſt ſpiritus? neque, cum Dominus poſt filium nominaret ſpiritum, interrogabant, ergo

pater eſt avus? Non enim audierant in nomine avi, ſed in nomine Patris, & hanc fidem prædicaverunt ubique, recte cogitantes: neq; enim licuit aliter loqui, quam ſicut locutus fuerat Servator, ſeipſum filium nominans & Spiritum ſanctum, nec fas erat immutare, ſecus quam erant ordine conjuncti, quemadmodum & de patre. Quemadmodum enim non licet aliter de Deo loqui, quam quod pater eſt, ita impium eſt interrogare, an filius ſit ſpiritus, aut ſpiritus filius. Hac de cauſa Sabellius judicatus eſt ab Eccleſia alienus, quod auſus ſit patri tribuere nomen filii, ac viciſſim filio tribuere nomen patris. An itaque poſthac audebit aliquis, cum audit filium ac ſpiritum, dicere, ergone avus eſt pater? aut ergo filius eſt Spiritus? Profecto audebunt Eunomii & Eudoxii, & Euſebii. Poſteaquam enim ſemel ſimulant Arianam hæreſin, nunquam cohibebunt ſuam linguam ab impietate. Quis enim illis hæc tradidit? quis docuit? Nemo certe ex divinis ſcripturis: verum ex ſpiritu cordis ipſorum profecta eſt iſta dementia. Etenim ſi quoniam creatura non eſt Spiritus (nam id demonſtratum eſt) interrogatis, ergone Spiritus eſt filius? tempus eſt, ut vos edoctos filium non eſſe creaturam) per hunc enim ſunt creaturæ omnes conditæ) interrogemus, ergone pater eſt filius, aut hoc etiam modo: ergone Spiritus eſt filius, & filius ipſe eſt Spiritus ſanctus? Qui talia cogitabunt, extra ſanctam Trinitatem erunt, & abſque Deo eſſe judicabuntur, transmutantes nomen Patris & Filii, & Spiritus ſancti, atque invertentes illud pro ſuo arbitrio in ſimilitudine generationis humanæ, nepotes, & avos nominantes, ac more gentium generationem deorum fingentes. Non eſt autem Eccleſiaſtica fides, ſed eſt, ut dicebat Servator: In Patrem & Filium & Spiritum ſanctum. Patrem quidem, qui non poſſit dici avus, & filius, qui non poſſit dici pater, & Spiritum ſanctum, qui non aliter quam hoc pacto nominatur. De hac fide non licet varie loqui, ſed ſemper pater eſt Pater, & filius ſemper Filius, & Spiritus ſanctus ſemper Spiritus ſanctus tum eſt, tum dicitur. In rebus enim humanis non eſt eodem modo, quanquam Ariani talia imaginantur. Nam quemadmodum ſcriptum eſt: Non ſicut homo Deus, ita dixerit aliquis, non ſicut Deus homines. Siquidem in hominibus

Sabellius cur condemnatus.

Pater non poteſt dici filius, filius non poteſt dici Spiritus, & converſo.

A τήρ; οὐ γὰρ ἤκουσαν εἰς ὄνομα πάππου. ἀλλὰ εἰς ὄνομα (τοῦ) πατρὸς, καὶ ταύτην τὴν πίστιν ἐκήρυξαν πανταχοῦ, λογισάμενοι ὀρθῶς. οὐ γὰρ ἦν ἄλλως εἰπεῖν, ἢ ὡς εἴρηκεν ὁ σωτήρ. ἑαυτὸν μὲν υἱὸν, τὸ δὲ πνεῦμα ἅγιον· οὐδὲν ἀλλάξαι θέμις ἢ ὡς συντέτακται, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ πατρός. ὡς γὰρ οὐκ ἔστιν ἄλλως εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ, ἢ ὅτι πατήρ. οὕτως ἀσεβὲς ἐρωτᾷν, ἢ υἱός ἐστι τὸ πνεῦμα, ἢ τὸ πνεῦμα υἱός. διὰ τοῦτο Σαβέλλιος ἀλλότριος τῆς ἐκκλησίας ἐκρίθη, τολμήσας εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ πατρὸς τὸ υἱὸς, καὶ ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τὸ τοῦ πνεύματος ὄνομα, ἆρ' B οὖν (ἔτι) μετὰ ταῦτα τολμήσει τις ἀκούων υἱὸν καὶ πνεῦμα εἰπεῖν· πάππος οὖν ὁ πατήρ, ἢ υἱὸς οὖν τὸ πνεῦμα; καὶ τολμήσουσιν Εὐνόμιοι, (καὶ) Εὐδόξιοι, καὶ Εὐσέβιοι. ἅπαξ γὰρ ὑποκρινόμενοι τὴν Ἀρειανὴν αἵρεσιν, οὐ μὴ παύσωσι τὴν ἑαυτῶν γλῶσσαν ἀπὸ ἀσεβείας. τίς γὰρ αὐτοῖς παρέδωκε ταῦτα; τίς ὁ διδάξας; ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῶν θείων γραφῶν, ἐκ δὲ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας αὐτῶν ἐξῆλθεν ἡ τοιαύτη παραφροσύνη. εἰ γὰρ ἐπεὶ μὴ κτίσμα ἐστὶ τὸ πνεῦμα· τοῦτο γὰρ ἐδείχθη· C ἐρωτᾶτε, υἱὸς οὖν ἐστι τὸ πνεῦμα; ὥρα μαθόντας ὑμᾶς, ὅτι μὴ κτίσμα ἐστὶν ὁ υἱός· διὰ τούτου γὰρ τὰ γενητὰ ἐκτίσθη· ἐρωτᾷν, πατὴρ οὖν ἐστιν ὁ υἱός; ἢ καὶ οὕτως, τὸ πνεῦμα οὖν ἐστιν ὁ υἱὸς, καὶ ὁ υἱὸς αὐτός ἐστι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον; τοιαῦτα δὲ λογιζόμενοι, ἔξω μὲν τῆς ἁγίας τριάδος ἔσονται, ἄθεοι δὲ κριθήσονται, ἀλλάσσοντες τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· μεταφέροντές τε αὐτὸ, ὡς θέλουσιν ἐν ὁμοιώματι γενέσεως ἀνθρωπίνης, ἔκγονα καὶ πάππους ὀνομά- D ζοντες, καὶ τὴν ἑλλήνων θεογονίαν ἑαυτοῖς ἀναπλασσόμενοι· οὐκ ἔστι δ' αὕτη τῆς ἐκκλησίας ἡ πίστις, ἀλλ' ὡς εἶπεν ὁ σωτήρ, εἰς πατέρα καὶ υἱὸν, καὶ ἅγιον πνεῦμα. πατέρα μέντοι, οὐ δυνάμενον λέγεσθαι πάππον, καὶ υἱὸν οὐ δυνάμενον λέγεσθαι πατέρα, καὶ πνεῦμα ἅγιον, οὐκ ἄλλως ἢ οὕτως ὀνομαζόμενον. ἐπὶ ταύτης τῆς πίστεως, οὐκ ἔστιν ἐναλλὰξ εἰπεῖν· ἀλλ' ἀεὶ ὁ πατὴρ πατήρ ἐστι, καὶ (ὁ) υἱὸς ἀεὶ υἱός, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀεὶ πνεῦμα ἅγιόν ἐστι καὶ λέγεται· ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων, οὐκ ἔστιν οὕτως. κἂν οἱ Ἀρειανοὶ τοιαῦτα φαντάζονται. ὡς γὰρ γέγραπται· οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός. οὕτως ἄν τις εἴποι, οὐχ ὡς Θεὸς οἱ ἄνθρωποι. ἐπὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων, οὐκ ἔστιν ὁ

A πατὴρ ἀεὶ πατήρ, οὐδὲ ὁ υἱὸς ἀεὶ υἱός. ὁ γὰρ αὐτὸς πατὴρ μὲν υἱοῦ γίνεται, αὐτὸς δὲ ἑτέρου γέγονεν υἱός, καὶ ὁ υἱὸς πατρὸς ὢν υἱός, ἀλλ' οὐ γίνεται πατήρ· Ἀβραὰμ οὖν υἱὸς ὢν τοῦ Ναχώρ, πατὴρ γέγονε τοῦ Ἰσαάκ. καὶ Ἰσαάκ, υἱὸς ὢν τοῦ Ἀβραάμ, πατὴρ γέγονε τοῦ Ἰακώβ. ἕκαστος γὰρ μέρος ὢν τοῦ γονέως γεννᾶται μὲν υἱός· γίνεται δὲ καὶ αὐτὸς ἑτέρου πατήρ· ἐπὶ δὲ τῆς θεότητος οὐχ οὕτως. ἐπεὶ μὴ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός. ὁ γοῦν πατὴρ οὐκ ἐκ πατρός ἐστι, διὸ οὐδὲ γεννᾷ τὸν γενησόμενον ἑτέρου πατέρα. οὐδὲ ὁ υἱὸς μέρος ἐστὶ τοῦ πατρός, διὸ οὐδὲ γέννημά ἐστιν εἰς τὸ γεννᾶν υἱόν. ὅθεν ἐπὶ τῆς θεότητος μόνης, ὁ B πατὴρ (κυρίως) καὶ μόνος, πατὴρ ὤν, ἐστὶ καὶ ἦν καὶ ἀεὶ ἔστι. καὶ ὁ υἱὸς κυρίως, καὶ μόνος υἱός ἐστι. καὶ ἐπὶ τούτων ἕστηκε τό, ὁ πατὴρ ἀεὶ πατήρ, καὶ τό, υἱὸς ἀεὶ υἱὸς εἶναί τε καὶ λέγεσθαι, καὶ τὸ πνεῦμα δὲ τὸ ἅγιον, ἀεὶ πνεῦμα ἅγιόν ἐστι, καὶ τοῦτο τοῦ Θεοῦ εἶναι, καὶ παρὰ τοῦ πατρὸς δι' υἱοῦ δίδοσθαι πεπιστεύκαμεν. οὕτω γὰρ ἡ ἁγία τριάς, ἀναλλοίωτος διαμένει, ἐν μιᾷ θεότητι γινωσκομένη. οὐκ οὖν ὁ ἐρωτῶν, υἱὸς οὖν ἐστι τὸ πνεῦμα; ὡς δυναμένου τοῦ ὀνόματος ἀλλάσσεσθαι, φαντάζεται, καὶ μανίαν ἑαυτῷ περιποιεῖ- C ται. καὶ ὁ ἐρωτῶν δὲ πάππος οὖν ἐστιν ὁ πατήρ ἐπινοῶν ὄνομα τῷ πατρί, πλανᾶται τῇ καρδίᾳ. ἀποκρίνασθαι μὲν οὖν ἐπὶ πλέον πρὸς τὴν ἀναίδειαν τῶν αἱρετικῶν οὐκ ἀσφαλές. μάχεσθαι γάρ (ἐστι) τῇ ἀποστολικῇ παραινέσει· συμβουλεύειν δὲ μᾶλλον ὡς παρήγγειλεν αὐτός, καλόν. ἀρκεῖ (γὰρ) ταῦτα πρὸς ἔλεγχον τῆς μωρολογίας ὑμῶν· μηκέτι παίζετε εἰς τὴν θεότητα. παιζόντων γὰρ ἴδιον ἐρωτᾶν τὰ μὴ γεγραμμένα καὶ λέγειν· οὐκ οὖν υἱός ἐστι τὸ πνεῦμα καὶ πάππος ὁ πατήρ; οὕτως γελῶσιν ὁ ἐν Καισαρείᾳ, καὶ ὁ ἐν τῇ Σκυθοπόλει. ἀρκεῖ πιστεύειν ὑμᾶς, ὅτι οὐκ ἔστι κτίσμα τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ πνεῦμα D τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ ἐν αὐτῷ τριάς. πατήρ, ὁ υἱός, καὶ πνεῦμα ἅγιον. καὶ οὔτε τὸ πατὴρ ὄνομα, ἐπὶ υἱοῦ ὀνομάζειν χρή, οὔτε τὸ πνεῦμα λέγειν ἔξεστιν αὐτὸν εἶναι τὸν υἱόν, οὔτε τὸν υἱὸν αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' οὕτως ἐστίν, ὡς εἴρηται, καὶ μία ἡ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι θεότης ἐστί, καὶ μία πίστις, καὶ ἓν βάπτισμά ἐστιν ἐν αὐτῇ διδόμενον, καὶ ἡ τελείωσις μία, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κυρίῳ ἡμῶν, (δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς σύμπαντας αἰῶνας τῶν αἰώνων. ἀμήν.

quia pater non ſemper pater eſt, neque qui filius, ſemper filius. Nam idem filii quidem pater fit, rurſus idem alterius fuit filius, & filius, qui patris eſt filius, alterius fit pater. Abraham igitur, cum eſſet filius Nachor, pater factus eſt Iſaac, & Iſaac, cum eſſet filius Abrahæ, pater factus eſt Jacob. Unuſquiſque cum ſit pars parentis, naſcitur quidem filius, cæterum idem alterius fit pater. In Deitate vero non itidem, quoniam non ut homo Deus: Itaque qui pater eſt, non eſt ex patre, eoque non gignit eum, qui futurus ſit alterius pater, neque filius pars eſt patris, unde nec in hoc genitus eſt, ut generet filium. Unde in Deitate ſola, pater proprie, ſoluſque pater cum ſit, eſt, & fuit, & ſemper erit, & qui filius, proprie ſolus filius eſt. Et in his conſiſtit, ut pater ſemper pater, & qui filius, ſemper filius & ſit & dicatur: Inſuper & Spiritus ſanctus ſemper Spiritus ſanctus eſt, & hunc Dei eſſe, & a patre per filium dari credimus. Sic enim ſancta Trinitas invariabilis permanet, cognoſciturque in eadem deitate. Itaque qui percunctatur, ergone filius eſt ſpiritus, perinde quaſi poſſint nomina permutari, ducitur imaginatione, & ſibi ipſi inſaniam lucrifacit. Cæterum qui interrogat, ergone avus eſt pater, excogitans novum nomen patri, errat corde. Itaque poſt hac ad hæreticorum impudentiam reſpondere non eſt tutum. Nam id eſt repugnare Apoſtolicæ admonitioni. Conſulit enim, imo potius præcipit ipſe, quod bonum eſt. Hæc ſatis erant ad redargutionem veſtri ſtultiloquii, ne poſt hac luſeritis contra Deitatem. Nam ludentium proprium eſt percunctari, quæ ſcripta non ſunt, & dicere: Ergone filius eſt Spiritus ſanctus, & avus pater? Ad hunc modum rident, qui habent in Cæſaræa & in Scythopoli. Sufficit, ut credatis, quod non eſt creatura ſpiritus, ſed quod eſt ſpiritus Dei, & in hoc Trinitas, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, quodque neque patris vocabulum tribuendum eſt filio, neque fas eſt dicere, quod ipſe ſpiritus idem ſit cum filio, neque quod filius idem ſit cum Spiritu ſancto: ſed ſic eſt, quemadmodum dictum eſt, & una in hac Trinitate deitas eſt, & una fides, & unum baptiſma in ea datur, & perfectio una in Chriſto Jeſu Domino noſtro, per quem & cum quo patri gloria, & imperium cum ſancto Spiritu, in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

A

EJUSDEM ORATIO BREvis & conciſa contra Arianos.

Incerto Interprete.

IOANNES inquit, *In principio erat Verbũ.* Inſani vero Ariani dicunt: *Non erat, antequam generetur.* Et ille rurſum ſcribit: *Sumus in vero, in filio ejꝰ Jeſu Chriſto; hic eſt verus Deus & vita æterna.* Iſti vero, quaſi de induſtria bellum Joanni moventes, dicunt: *Chriſtum non eſſe verum Deum, ſed quemadmodum alia, (quæ hoc nomine indigetantur omnia) ita ipſum quoque, non niſi participatione quadam Deum eſſe.* Et Apoſtolus quidem accuſat Græcos, quod creaturas colant. Hæc enim ſunt ipſius verba: *Servierunt creaturæ potiꝰ, quam creatori Deo.* Hi vero dum Chriſtum creaturam eſſe ſtatuunt, & nihilominus ipſi, ut creaturæ ſerviunt, quid præſtant Græcis? Quomodo enim non contra ipſos quoque eſt dictum iſtud? & quomodo non quaſi illos ipſos reprehendit ſanctus Paulus? Si ita ſentiunt. Et Dominus quidem inquit: *Ego & pater unum ſumus:* Item; *Qui videt me, videt & Patrem meum.* Et qui ab ipſo ad prædicandum (Evangelium) miſſus fuit Apoſtolus, ſcribit: *Qui cum ſit ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ ejus.* (Hebr.1.v.3.) Hi vero & disjungere ipſum, & alienum facere a patris natura, & mutabilem introducere audent. Neque animadvertunt impii homines, quod dum iſta dicunt, ipſum non amplius cum patre: ſed cum creaturis unum faciunt. Quis enim non videt, quod ſplendor a lumine ſeparari nequit? Sed proprietas eſt naturæ ejus, non quiddam aliunde poſtea aſſcitum. Deinde cum pater dicat: *Hic eſt filius meus dilectus:* & cum Scripturæ dicant, *eum eſſe Verbum patris, per quod & cœli firmati ſint, & ſimpliciter omnia per ipſum facta ſunt.* Hi vaniſſimorum mendaciorum architecti aliud præter ipſum introducunt Verbum, & aliam ſapientiam patris: hunc vero non niſi reſpectu quodam ad ſermocinandi officium & ſermonem & ſapientiam appellatum eſſe fingunt: neque vident, quantum in ſingulis iſtis ſententiis abſurditatis inſit. Nam ſi noſtro tantum reſpectu eſt Verbum & ſapientia, ipſe per ſe quid erit?

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ λόγος σύντομος.

Ὁ Μὲν Ἰωάννης φησίν· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος. οἱ δὲ Ἀρειομανῖται φάσκουσιν· οὐκ ἦν, πρὶν γεννηθῇ. καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ἔγραψεν· ἐσμὲν ἐν τῷ ἀληθινῷ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ, οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς, καὶ ζωὴ
B ἡ αἰώνιος. οὗτοι δ' ὥσπερ ἀντιμαχόμενοι φάσκουσι, μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν ἀληθινὸν Θεὸν, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν καὶ αὐτὸν, ὥσπερ τὰ πάντα λέγεσθαι Θεόν. καὶ ὁ μὲν ἀπόστολος αἰτιᾶται τοὺς Ἕλληνας, ὅτι κτίσματα σέβουσι λέγων· ὅτι ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν· οὗτοι δὲ κτίσμα λέγοντες εἶναι τὸν κύριον, καὶ ὡς κτίσματι λατρεύοντες αὐτῷ, τί διαφέρουσιν Ἑλλήνων; πῶς γὰρ εἰ τοῦτο φρονοῦσιν, οὐχὶ καὶ κατ' αὐτῶν ἐστι τὸ ἀνάγνωσμα; καὶ ὡς αὐτοὺς μεμφόμενός ἐστιν ὁ μακάριος Παῦλος; καὶ ὁ μὲν κύριός φησι· ἐγὼ καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν· καὶ ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρακε τὸν πατέρα·
C καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ δὲ ἀποσταλεὶς κηρύττειν ἀπόστολος γράφει. ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ. οὗτοι δὲ τολμῶσι διαιρεῖν καὶ ἀλλοτριοῦν αὐτὸν τῆς τοῦ πατρὸς ἰδιότητος, καὶ τρεπτὸν εἰσάγειν οἱ ἄθεοι οὐ βλέποντες, ὅτι ταῦτα λέγοντες, οὐκέτι ποιοῦσιν αὐτὸν μετὰ τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ μετὰ τῶν κτισμάτων. τίς γὰρ οὐχ ὁρᾷ, ὅτι ἀδιαίρετόν ἐστι τὸ ἀπαύγασμα πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἴδιον αὐτοῦ φύσει, καὶ οὐκ ἐπι-
D γέγονεν ὕστερον; εἶτα τοῦ πατρὸς λέγοντες. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ἀγαπητός. καὶ τῶν γραφῶν λεγόντων, τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ πατρὸς λόγον, ἐν ᾧ καὶ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ ἁπλῶς πάντα, δι' αὐτοῦ ἐγένετο· οὗτοι κενῶν ἐφευρεταὶ πλασμάτων γενόμενοι, ἕτερον ἐπεισάγουσι λόγον, καὶ ἄλλην σοφίαν τοῦ πατρὸς εἶναι· τοῦτον δὲ, κατ' ἐπίνοιαν διὰ τὰ λογικὰ, λέγεσθαι λόγον καὶ σοφίαν, οὐχ ὁρῶντες ἑκάστου τὸ ἄτοπον. εἰ γὰρ δι' ἡμᾶς λέγεται λόγος καὶ σοφία, τί ἂν εἴη αὐτὸς, οὐκ ἂν εἴποιεν;

εἰ γὰρ ταῦτα αὐτὸν λέγουσιν εἶναι αἱ γραφαί. οὗτοι δὲ ταῦτα εἶναι τὸν κύριον οὐ θέλουσι, φανερῶς οὐδὲ ὑπάρχειν αὐτὸν θέλουσιν οἱ ἄθεοι καὶ τῶν γραφῶν ἐναντίοι. καὶ τοῦτο οἱ μὲν πιστοὶ δύνανται παρ' αὐτοῦ τε τῆς πατρικῆς φωνῆς, καὶ παρὰ τῶν προσκυνούντων αὐτὸν ἀγγέλων, καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραψάντων ἁγίων μαθεῖν. οὗτοι δὲ ἐπεὶ τὴν διάνοιαν οὐκ ἔχουσι καθαρὰν, οὐδὲ δύνανται θείων ἐπακούειν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, δύνανται κἂν παρὰ τῶν ὁμοίων δαιμόνων μανθάνειν. ὅτι μὴ ὡς πολλῶν ὄντων ἀνεφώνουν, ἀλλὰ τοῦτον μόνον εἰδότες ἔλεγον· σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ γὰρ ὁ τὴν αἵρεσιν αὐτοῖς ὑποβαλὼν, πειράζων ἐν τῷ ὄρει, οὐκ ἔλεγεν, εἰ καὶ σὺ εἶ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντων ἄλλων· ἀλλ' εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντων ἄλλων· ἀλλ' εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὡς μόνου ὄντος αὐτοῦ. ἀλλ' οἱ θαυμαστοὶ, ὥσπερ Ἕλληνες ἐκπεσόντες τῆς περὶ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ ἐννοίας, εἰς πολυθεότητα κατῆλθον· οὕτως οὗτοι μὴ πιστεύοντες ἕνα εἶναι τὸν τοῦ πατρὸς λόγον, εἰς πολλῶν ἐπίνοιαν πεπτώκασι· καὶ τὸν μὲν ὄντως ὄντα καὶ ἀληθινὸν λόγον ἀρνοῦνται· κτίσμα δὲ αὐτὸν καὶ ἐνθυμεῖσθαι τετολμήκασιν, οὐ βλέποντες ὅσης ἀσεβείας μεστόν ἐστι τὸ φρόνημα. εἰ γὰρ κτίσμα ἐστὶ, πῶς αὐτὸς τῶν κτισμάτων ἐστὶ δημιουργός; ἢ πῶς αὐτὸς καὶ σοφία καὶ λόγος; λόγος γὰρ οὐ κτίζεται, ἀλλὰ γεννᾶται· καὶ τὸ κτίσμα οὐχὶ υἱὸς, ἀλλὰ ποίημα. καὶ εἰ τὰ κτίσματα δι' αὐτοῦ γέγονε. κτίσμα δέ ἐστι καὶ αὐτός· διά τινος ἄρα καὶ αὐτὸς γέγονεν; ἀνάγκη γὰρ τὰ ποιήματα διά τινος γίνεσθαι· ὥσπερ οὖν καὶ ἐγένετο διὰ τοῦ λόγου, ὅτι μὴ αὐτὸς ἦν ποίημα, ἀλλὰ λόγος τοῦ πατρός. καὶ πάλιν, εἰ ἄλλη ἐστὶ σοφία, ἡ ἐν τῷ πατρὶ σοφία, παρὰ τὸν κύριον, καὶ ἡ σοφία ἐν σοφίᾳ γέγονεν· εἰ δὲ σοφία ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος, εἴη ἂν καὶ ὁ λόγῳ γεγονώς. καὶ εἰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ υἱὸς, εἴη ἂν καὶ ὁ υἱὸς ἐν υἱῷ ποιηθείς. πῶς τοίνυν ὁ κύριος λέγει· ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοὶ, ὄντος ἑτέρου ἐν τῷ πατρὶ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ὁ κύριος γέγονε; πῶς δὲ καὶ Ἰωάννης ἀφεὶς ἐκεῖνον, περὶ τούτου διηγεῖται, λέγων· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν; εἰ δὲ πάντα βουλήματι γενόμενα δι' αὐτοῦ γέγονε, πῶς καὶ αὐτὸς εἷς τῶν γενο-

A Nihil profecto dicere poſſunt. Cum enim Scriptura iſta eſſe dicant Dominũ: hi vero iſta ipſum eſſe negant, manifeſtum eſt, quod nihil prorſus ipſum eſſe velint impii homines & aperti ſcripturarum hoſtes. Et fideles quidem tum a teſtimonio patris de cœlo clamantis, tum ab exemplo Angelorum Chriſtum adorantium, tum denique e confectis de ipſo ſanctorum hominum ſcriptis hoc, quod dicimus, intelligere poſſunt: Hi vero, quia neque mentem habent puram: neq; Dei loquentis vocem exaudire, vel ab hominibus divinarum rerum ſcientia præditis quicquam diſcere poſſunt, ſaltẽ B a dæmonibus ſui ſimilibus idipſum diſcere debebant. Dæmones enim non quaſi multi eſſent filii Dei, ſed quaſi hunc unum noſſent, clamabant & dicebant: Tu es Sanctus Dei, & Filius Dei. Et ille ipſe, qui hanc iſtis hæreſin inſpiravit, cum ſuam in monte tentationem perageret, non dicebat: *Si & tu es Filius Dei*, quaſi plures eſſent: ſed, *Si tu es Filius Dei*, quaſi hunc unum eſſe noſſet. Hi vero, præclari ſcilicet homines, quemadmodum Græci, relicta naturali unius Dei notitia, ad pluralitatem deorum conceſſerunt, ita ipſi negantes unum eſſe patris C ſermonem, in pluralitatis opinionem dilabuntur. Et eo quidem, qui revera exiſtit, ſermone ſublato, creaturam cogitatione tantum ſua conceptam, in ipſius locum ſubſtituunt: non animadvertentes, quam plena ſit impietatis iſta ſententia. Si enim Sermo creatura eſt, quomodo ipſe creaturarum effector eſt? aut quomodo idem & filius, & ſapientia, & ſermo eſt? Sermo enim non creatur, ſed generatur. Et creatura non filius eſt, ſed factura. Et, ſi creaturæ per ipſum factæ ſunt: atque ipſe quoque eſt creatura, et- D iam ipſe per aliquem factus eſt, oportet. Neceſſe enim omnino eſt, ut ea, quæ facta ſunt, per aliquem facta ſint. Quemadmodum igitur ideo per ſermonẽ omnia facta ſunt: quia ipſe non eſt factura, ſed ſermo patris: Ita rurſum, Si alia eſt præter Dominũ, ea, quæ in patre eſt, ſapientia, etiam ſapientia per ſapientiam facta eſt. Si vero ſapientia eſt ſermo Dei, etiam ſermo per ſermonẽ factus erit. Et ſi ſermo Dei eſt filius Dei, etiam filius per filium factus erit. Quomodo igitur Dominus dicit: *Ego ſum in patre, & pater in me:* Si alius eſt in patre, per quem ipſe quoque Dominus factus ſit? Et quomodo Johannes relicto illo, de hoc diſſerit, atque dicit: *Omnia per eum facta ſunt, & abſque eo nihil omnino factum eſt:* Si vero omnia, quæ ex voluntate Dei facta ſunt, per ipſum facta ſunt, quomodo etiam ipſe unus eſt ex iis, quæ facta

ſunt? Et cum Apoſtolus dicat: *Propter quem omnia, & per quem omnia:* quomodo hi dicunt, non nos propter ipſum facti ſumus, ſed ipſe propter nos factus eſt? Nam ſi hoc ita eſſet, dicendum erat: *propter quos factum eſt Verbum.* Atqui hoc non dicit Apoſtolus: ſed *propter quem omnia.* Oſtendit ergo, hos eſſe hæreticos & ſycophantas. Præterea ſi perſvaſi ſunt, alium eſſe ſermonem in Deo, quia id teſtimoniis Scripturæ diſertis evincere non poſſunt, ſaltem opere aliquo demonſtrent, hoc eſt, opus aliquod patris, quod abſq; hoc ſermone factum ſit, oſtendant, ut vel aliquam hujus ſuæ opinionis cauſam habere videantur. Veri enim ſermonis opera, omnibus ſunt manifeſta: ſic ut ex ipſis collatione quadam facta cognoſci haud difficulter poſſit. Quemadmodum enim, quando creaturas aſpicimus, inde ratiocinando colligimus, eſſe aliquem, qui fecerit eas, Deum: Ita quando nihil in creaturis temere ferri: ſed omnia certo quodam ordine & conſilio moveri perſiſtereq; cernimus, has animo cogitationes neceſſario ſuſcipimus, eſſe ſermonem aliquem Dei, qui ſuper omnia iſta ſit, & omnibus iſtis præſit. Quod ipſum etiam ſacræ Scripturæ teſtantur: dum & Dei ſermonem filium nominant, & per eum omnia eſſe facta, dicunt, abſq; eo vero quicquam factum eſſe, negant. At ejus, de quo ipſi garriunt, ſermonis, neque factum, neq; dictum ullum oſtendere poſſunt. Quia Deus ipſe dicit: *Hic eſt filius meus dilectus:* nullum præterea filium eſſe ſignificans. Quin igitur in Manichæorum caſtra tranſeunt mirabiles iſti homines? Nam ut illi verbis quidem bonum aliquem eſſe Deum fatentur: at opus ejus ſive viſibile ſive inviſibile prodere nullum poſſunt. Seſe interim manifeſte prodentes, quod nihil ſint niſi nugatores, quippe qui Deo commentitio aſſerto: verum & revera exiſtentem Deum, fabricatorem nempe cœli & terræ, & omnium omnino rerum tam viſibilium, quam inviſibilium, negent. Ita hic male ſani homines, ejus quidem, qui revera & ſolus in patre exiſtit, Sermonis opera, quanquam vident, tamen negant. Et interim alium quendam ſibi fingunt ſermonem, quem neque ex factis, neque ex dictis ſuis demonſtrare poſſunt. Niſi forte Deum quaſi compoſitum, humano more loqui, & eoſdem ſermones per vices modo reddere, modo rurſum animo concipere, & ita ſophiſticari putant atque fabulantur. Quod non vident, quam ſit ab omni ratione alienum. Si enim pro varietate eorum, qui ſibi obveniunt, varios Deum ſermones habere fingunt, certe hominem ipſum faciunt. Sin vero & ex ipſo prodire

A μένων ἐστί; πῶς δὲ καὶ τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· δι᾽ ὃν τὰ πάντα, καὶ δι᾽ οὗ τὰ πάντα, οὗτοι λέγουσιν οὐχ ἡμεῖς δι᾽ αὐτὸν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος δι᾽ ἡμᾶς γέγονεν; ἔδει γὰρ εἴπερ οὕτως ἦν εἰπεῖν· δι᾽ οὓς γέγονεν ὁ λόγος. νῦν δὲ μὴ τοῦτο λέγων, ἀλλὰ, δι᾽ ὃν τὰ πάντα, δείκνυσι τούτους αἱρετικοὺς καὶ συκοφάντας. ἄλλως τε, εἰ τεθαῤῥήκασιν ἄλλον εἶναι λόγον ἐν τῷ Θεῷ, ἐπεὶ μὴ φανερὰς ἔχουσι τὰς ἐκ τῶν γραφῶν ἀποδείξεις, κἂν ἔργον αὐτοῦ δεικνύτωσαν, ἢ τοῦ πατρὸς ἔργον χωρὶς τούτου τοῦ λόγου γεγονὸς, ἵνα τινὰ δοκῶσι πρόφασιν ἔχειν τῆς ἑαυτῶν ἐπινοίας. τοῦ μὲν γὰρ ἀληθινοῦ λόγου, πᾶσιν B εἰσὶ φανερὰ τὰ ἔργα, ὡς καὶ ἐξ αὐτῶν αὐτὸν ἀναλόγως θεωρεῖσθαι. ὡς γὰρ τὴν κτίσιν ὁρῶντες, διανοούμεθα τὸν ταῦτα κτίσαντα Θεόν· οὕτως βλέποντες μηδὲν ἄτακτον ἐν τοῖς γινομένοις, ἀλλὰ πάντα τάξει καὶ προνοίᾳ κινούμενα καὶ μένοντα, ἐνθυμούμεθα λόγον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸν ἐπὶ πάντων ὄντα καὶ ἡγεμονεύοντα. τοῦτο καὶ αἱ γραφαὶ μαρτυροῦσι, λέγουσαι, αὐτὸν εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, καὶ ὅτι δι᾽ αὐτοῦ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν. ἐκείνου δὲ περὶ οὗ λέγουσιν, οὐδὲν οὔτε ἔργον, οὔτε ῥητὸν ὑπ᾽ αὐτῶν δείκνυται. καὶ γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ λέγων· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ἀγαπητὸς, οὐδένα δὲ ἕτερον C παρ᾽ αὐτὸν εἶναι σημαίνει· ἐοίκασι κατὰ τοῦτο καὶ Μανιχαίοις οἱ θαυμαστοὶ λοιπὸν προστετέθησαν. καὶ γὰρ κἀκεῖνοι μέχρις ὀνόματος ἀγαθὸν Θεὸν ὀνομάζουσι, καὶ ἔργον μὲν αὐτοῦ οὔτε βλεπόμενον, οὔτε ἀόρατον δεικνύειν δύνανται. τὸν δὲ ἀληθινὸν καὶ ὄντως ὄντα Θεὸν, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ πάντων τῶν ἀοράτων ἀρνούμενοι, παντελῶς εἰσὶ μυθολόγοι. τοῦτο δὲ καὶ οὗτοι πάσχειν μοι δοκοῦσιν οἱ κακόφρονες. τοῦ γὰρ ἀληθινοῦ λόγου καὶ μόνου ὄντος ἐν τῷ πατρὶ, τὰ ἔργα βλέπουσι· καὶ τοῦτον μὲν ἀρνοῦνται, ἄλλον D δὲ ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται λόγον, ὃν οὔτε ἐξ ἔργων, οὔτε ἐξ ἀκοῆς δεικνύειν δύνανται, εἰ μὴ ἄρα σύνθετον τὸν Θεὸν ὡς ἄνθρωπον λαλοῦντα, καὶ ἀμείβοντα τοὺς προτέρους λόγους, καὶ πάλιν οὕτω νοοῦντα, καὶ σοφιζόμενον ὑπονοοῦντες μυθολογοῦσιν· οὐχ ὁρῶντες εἰς ὅσην ἀλογίαν ταῦτα λέγοντες πεπτώκασιν. εἰ μὲν γὰρ ἐπισυμβαίνοντας ἔχει τοὺς λόγους, πάνυ * τοῦτον ἄνθρωπον νομίζουσιν. εἰ δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ προφέρονται, καὶ

λοιπὸν ἀφανίζονται, μειζόνως ἀσεβοῦσιν, ὅτι τὰ ἐκ τοῦ ὄντος [illegible] μὴ εἶναι ἀναλύουσιν. εἰ γὰρ ὅλως γεννᾷν αὐτὸν ὑπονοοῦσιν, βέλτιόν ἐστι καὶ εὐσεβέστερον λέγειν ἑνὸς εἶναι λόγου γεννήτορα τὸν Θεόν, ὅς ἐστι τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἐν ᾧ καὶ οἱ θησαυροὶ πάσης τῆς γνώσεώς εἰσι, καὶ τοῦτον λέγειν εἶναί τε καὶ συνυπάρχειν τῷ ἑαυτοῦ πατρὶ, δι᾽ οὗ καὶ τὰ πάντα γέγονε· ἢ πολλῶν μὴ φαινομένων πατέρα νομίζειν τὸν Θεόν· ἢ ὡς ἐκ πολλῶν συγκείμενον, ἀνθρωποπαθῆ καὶ ποικίλον τὸν ἁπλοῦν ὄντα τῇ φύσει φαντάζεσθαι. ἔπειτα τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία, οὗτοι ταῖς πολλαῖς δυνάμεσιν ἕνα καὶ τοῦτον συναριθμοῦσι, καὶ, τό γε χείριστον, ὅτι τοῖς ἄλλοις λόγοις τοῖς δι᾽ ἐπιτιμίαν πεμπομένοις δι᾽ αὐτοῦ παραβάλλουσιν αὐτὸν οἱ παράνομοι. ἔπειτα τοῦ κυρίου λέγοντος· οὐδεὶς γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱός· καὶ πάλιν· οὐχ ὅτι τὸν πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ πατρός, πῶς οὐκ ἀληθῶς εἰσιν οὗτοι θεομάχοι, λέγοντες, μήτε ὁρᾶσθαι, μήτε γινώσκεσθαι τὸν πατέρα παρὰ τοῦ υἱοῦ τελείως; εἰ γὰρ ὁ κύριος λέγει· καθὼς γινώσκει με ὁ πατὴρ, κἀγὼ γινώσκω τὸν πατέρα· οὐκ ἐκ μέρους δὲ γινώσκει ὁ πατὴρ τὸν υἱόν, πῶς οὐ μαίνονται φλυαροῦντες, ὅτι ἐκ μέρους καὶ οὐ πλήρης ὁ υἱὸς γινώσκει τὸν πατέρα; εἶτα εἰ ἀρχὴν ἔχει εἰς τὸ εἶναι ὁ υἱός, ἀρχὴν δὲ ἔχει καὶ τὰ πάντα εἰς τὸ γενέσθαι· τί τίνος ἐστὶ πρῶτον λεγέτωσαν; ἀλλ᾽ οὔτε τι εἰπεῖν ἔχουσιν, οὔτε τοῦ λόγου ἀρχὴν δεικνύειν δύνανται οἱ πανοῦργοι. τοῦ γὰρ πατρός ἐστιν ἀληθινὸν καὶ ἴδιον αὐτοῦ γέννημα, καὶ ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν. περὶ γὰρ τοῦ λέγειν αὐτοὺς μὴ εἰδέναι τὸν υἱὸν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν, περιττόν ἐστιν ἀποκρίνεσθαι, εἰ μὴ μόνον μανίας αὐτῶν καταγινώσκειν. εἰ ἑαυτὸν οὐκ οἶδεν ὁ λόγος ὁ τοῖς πᾶσιν τὴν γνῶσιν, τὴν περὶ τοῦ πατρὸς καὶ ἑαυτοῦ χαριζόμενος, καὶ μεμφόμενος τοὺς μὴ γινώσκοντας ἑαυτούς; ἀλλὰ γέγραπται, φασί, κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. ἀπαίδευτοι καὶ τὰς φρένας ἐμβεβροντημένοι. εἰ καὶ δοῦλος ταῖς γραφαῖς ἐλέχθη, καὶ παιδίσκης υἱὸς καὶ ἀρνίον, καὶ πρόβατον· καὶ ὅτι κεκοπίακε, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐτυπτήθη, καὶ πέπονθεν.

A ſermones ejus, & mox evaneſcere credunt, majori etiamnum impietatis crimine ſeſe obſtringunt. Faciunt enim, ut quæ a vere exiſtente Deo profecta ſunt: mox diſſoluta exiſtere ceſſent. Quod ſi omnino Deum generare quicquam ſentiunt, multo profecto ſatius, & pietati convenientius erat, dicere, unius tantum ſermonis genitorem eſſe Deum, qui Sermo ſit plenitudo Deitatis ejus, & in quo omnes ſapientiæ theſauri ſint abſconditi, & qui ſemper cum patre ſuo ſit & exiſtat, & per quem omnia facta ſint. Hoc, inquam, dicere multo ſatius & pietati convenientius erat, quam multorum B ſermonum, qui tamen nuſquam appareant, patrem Deum ſtatuere, aut eum, qui ſimplicis eſt naturæ, tanquam hominem, vel ex multis compoſitum, vel alioqui varium eſſe fingere. Deinde, cum Apoſtolus dicat, Chriſtum eſſe potentiam & ſapientiam Dei, ipſi eum non niſi unam e multis potentiis eſſe dictitant. Et, quod peſſimum eſt, cum cæteris ſermonibus, qui non niſi per dignationem quandam ab eo miſſi ſunt, in eundem ordinem ipſum cogunt ſcelerati. Porro, cum Dominus dicat: *Nemo novit patrem, niſi filius.* Et rurſus: *Non quod patrem viderit quiſquam, niſi is, qui eſt a patre.* Nonne cum Deo ipſo pugnant iſti, dum patrem a filio perfecte videri cognoſcique negant: Etenim, ſi Dominus dicit: *Quemadmodum novit me pater, ita & ego cognoſco patrem:* pater vero non ex parte tantum cognoſcit filium: profecto inſaniunt iſti, qui filium non plene, ſed tantum ex parte cognoſcere patrem blaterant. Præterea, ſi filius eſſe cœpit, eſſe vero cœperunt & cætera omnia, quid quo extiterit prius, dicant. Sed neque quid hic dicant, inveniunt, neque ſermonis initium ullum indicare poſſunt, vafri alioquin & ad quidlibet excogitandum promti homines. Vera enim & propria hęc eſt patris progenies: *Et in principio erat Sermo, & Sermo erat apud Deum.* De eo vero, quod dicunt, filium ne ſuam quidem ipſius eſſentiā noſſe, non eſt, quod quicquam illis reſpondeamus aliud, quam, quod hoc ipſo ſeſe inſanire oſtendunt. Quomodo enim ſeipſum non norit is, qui & patris & ſui notitiam cunctis impertit? & eos, qui ſeipſos non norunt, reprehendit? Sed ſcriptum eſt, inquiunt: *Dominus creavit me, principio viarum ſuarum ad opera ſua.* Inſulſi & ſtupidi homines. Etiamſi ſervus & ancillæ filius, & agnus, & ovis: & laſſitudine atque ſiti correptus: itemque cæſus & paſſus eſſe filius Dei dicatur in ſcripturis

Ioh. 6. 46.

Ioh. 10. 15.

Iohan. 1. 1.

Prov. 8. 22.

Sed eſt in promptu ratio, ex iisdem Scripturis petita. Nempe quia homo & filius hominis factus eſt, ſive, quia formam ſervi, hoc eſt, humanam carnem aſſumſit. Sicut dicitur apud Johannem: *Verbum caro factum eſt.* (Joh. 1. 14.) Non igitur oportet quemquam iſtis loquendi formulis offendi. Hominis enim proprium eſt creari, fieri, formari, fatigari, pati, mori, ex mortuis reſurgere. Et quemadmodum, quatenus ſermo & ſapientia patris eſt, æternus eſt, & immutabilis, perque omnia & in omnibus ſui ſimilis: nihil habens in ſeſe prius vel poſterius, ſed ſimul cum patre exiſtens: ipſa quippe forma Deitatis, & creator, non creatura. Cum enim patri ſimilis ſit, non creatura, ſed creator ſit oportet. Quod idem ipſe quoque affirmat, cum inquit: *Pater meus uſque adhuc operatur, & ego operor.* (Joh. 5. 17.) Ita quatenus homo factus eſt, & carnem geſtat, creari, & fieri, & quæcunq; præterea ſunt carnis propria, de ipſo neceſſario dicuntur. Ariani igitur more cauponum Judaicorum, vinum aqua miſcent: dum & ſermonem humilem reddunt & Deitatem ipſius in eandem cum rebus ortis claſſem conjiciunt. Quam ob cauſam patres merito averſati ſunt, & anathemate percuſſerunt impiiſſimam iſtam hæreſin. Quam illi, quia & refutatu facilem, & putridis undique fundamentis innixam eſſe ſentiunt, ſtudioſe occultant. Et nos quidem hæc paucula hoc tempore ſcripſimus, ad ipſos tantummodo notandos. Quod ſi quis vero plenius iſtam diſputationem perſequi velit, hæreſin Arianam a Græcorum erroribus non multum abeſſe: at reliquarum tamen hæreſium omnium teterrimam, & quaſi extremas fæces eſſe deprehendet. Illæ enim, vel circa corpus, & incarnationem Domini, aliæ aliud mentientes, a veritate recedunt, vel Judaico errore imbuti, prorſus Dominum adventaſſe negant. Hæc vero ſola, ut cæteras omnes inſania ſuperet, adverſus ipſam deitatem inſurgens, ſermonem prorſus non exiſtere, & patrem non ſemper patrem fuiſſe affirmat. Unde non inepte quis dixerit, contra ipſos ſcriptum fuiſſe Pſalmum illum: *Dixit inſipiens in corde ſuo, non eſt Deus.* (Pſal. 52. 1.)

A ἀλλ᾽ ἔχει τὴν πρόφασιν καὶ τὸ αἴτιον εὔλογον, ἐγγὺς τὰ τοιαῦτα πάλιν ἐκ τῶν γραφῶν σημαινόμενα. ἔστι δὲ τοῦτο· ὅτι ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφήν· ἥτις ἦν ἡ ἀνθρωπίνη σάρξ. ὁ λόγος γὰρ, φησὶν ὁ Ἰωάννης, σὰρξ ἐγένετο. εἰ δὲ ἄνθρωπος γέγονεν, οὐ δεῖ τινας ἐπὶ ταῖς τοιαύταις φωναῖς σκανδαλίζεσθαι. ἀνθρώπου γὰρ ἴδιόν ἐστι κτίζεσθαι, τὸ γίνεσθαι, τὸ πλάττεσθαι, τὸ κοπιᾷν, τὸ πάσχειν, τὸ ἀποθνήσκειν, τὸ ἐκ νεκρῶν ἐγείρεσθαι. καὶ ὥσπερ λόγος ὢν καὶ σοφία τοῦ πατρὸς, τὸ ἀΐδιον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν B ὅμοιον, τὸ μὴ πρότερον καὶ ὕστερον ἔχει, ἀλλὰ τὸ συνυπάρχειν τῷ πατρὶ, καὶ αὐτό γε τῆς θεότητος εἶδος αὐτὸν εἶναι, καὶ τὸ δημιουργικὸν, καὶ τὸ μὴ κτίζεσθαι· ὅμοιος γὰρ ὢν τοῦ πατρὸς, οὐκ ἂν εἴη κτιστὸς, ἀλλὰ κτίστης, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν· ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι, οὕτως καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς, καὶ σάρκα φορέσας, ἐξ ἀνάγκης κτίζεσθαι λέγεται καὶ ποιεῖσθαι, καὶ πάντα τὰ τῆς σαρκὸς ἴδια· κἂν οὗτοι, ὡς Ἰουδαϊκοὶ κάπηλοι, τὸν οἶνον μίσγουσιν C ὕδατι, ταπεινοῦντες τὸν λόγον καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ, ταῖς τῶν γενητῶν ἐννοίαις ὑποβάλλοντες· διὰ τοῦτο γὰρ εἰκότως καὶ δικαίως οἱ μὲν πατέρες ἠγανάκτησαν, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀσεβεστάτην αἵρεσιν· οὗτοι δὲ ὡς εὐέλεγχον καὶ πανταχόθεν οὖσαν σαθρὰν, φοβοῦνται καὶ κρύπτουσι. καὶ γὰρ βραχέα ταῦτα πρὸς κατάγνωσιν αὐτῶν ἡμεῖς ἐγράψαμεν· ἐὰν δέ τις θελήσῃ ἐντελεστέρῳ τῷ κατ᾽ αὐτῶν ἐλέγχῳ χρήσασθαι, εὑρήσει τὴν αἵρεσιν ταύτην, Ἑλλήνων μὲν οὐ μακρὰν, τῶν δὲ ἄλλων αἱρέσεων ἐσχάτην καὶ D τρύγα τυγχάνουσαν. ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἢ περὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίου πλανῶνται, αἱ μὲν οὕτως, αἱ δὲ ἐκείνως καταψευδόμεναι, ἢ μηδὲ ὅλως ἐπιδεδημηκέναι τὸν κύριον ὡς Ἰουδαῖοι νομίζοντες ἐπλανήθησαν· αὕτη δὲ μόνη μανικώτερον εἰς αὐτὴν τὴν θεότητα τετόλμηκε, λέγουσα, μηδ᾽ ὅλως εἶναι τὸν λόγον, μηδὲ τὸν πατέρα, ἀεὶ πατέρα εἶναι. ὅθεν εὐλόγως ἄν τις κατ᾽ αὐτῶν ἐκεῖνον εἴποι γεγράφθαι τὸν ψαλμόν· εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός.

A

ΕΝΤΥΧΙΑ ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΕΝ Ἀντιοχείᾳ Ἰωβιανῷ βασιλεῖ παρὰ Λουκίου καὶ Βερνικιανοῦ, καὶ ἑτέρων τινῶν Ἀρειανῶν, κατὰ Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

ΠΡΩΤΗ ἐντυχία, ἣν ἐποιήσαντο, ἀπερχομένου τοῦ βασιλέως εἰς κάμπον ἐν τῇ ῥωμανησίᾳ πύλῃ. B

Δεόμεθα σου τοῦ κράτους, καὶ τῆς βασιλείας σου, καὶ τῆς εὐσεβείας σου, ἄκουσον ἡμῶν. ὁ βασιλεὺς εἶπεν. τίνες ἐστὲ καὶ πόθεν; οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· κύριε, χριστιανοί. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· πόθεν καὶ ἐκ ποίας πόλεως; οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Ἀλεξανδρείας. ὁ βασιλεὺς εἶπεν, τί βούλεσθε; Ἀρειανοὶ εἶπον· δεόμεθά σου τοῦ κράτους καὶ τῆς βασιλείας σου, ἐπίσκοπον ἡμῖν δός. C ὁ βασιλεὺς εἶπεν· ἐκέλευσα τὸν πρότερον, ὃν προείχετε τὸ πρότερον Ἀθανάσιον, καθέζεσθαι ἐν τῷ θρόνῳ. οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· δεόμεθά σου τοῦ κράτους. καὶ ἐν ἐξορισμῷ καὶ ἐν κατηγορίᾳ ἐστὶν ἔτη πολλά. στρατιώτης ἐξαίφνης ζηλώσας ἀπεκρίνατο. δέομαι σου τοῦ βασιλεῦ, αὐτὸς ἐξέτασον, τίνες εἰσὶ καὶ πόθεν; οὗτοι γάρ εἰσι τὰ λείψανα καὶ ἡ παραβολὴ τῆς Καππαδοκίας, τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἀνοσίου ἐκείνου Γεωργίου, οἱ τὴν πόλιν καὶ τὸν κόσμον ἐρημώσαντες. ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐπλέρνισε τὸν ἵππον, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν D κάμπον.

COLLOQUIUM ANTIOCHIÆ ad Jovianum Regem habitum a Lucio & Berniciano, & aliis quibusdam Arianis, contra Athanaſium Epiſcopum Alexandriæ.

PRIMUM Colloquium, quod habuerunt, ingrediente Rege in campum in porta Romanenſium.

Petimus a potentia tua & Regia dignitate, & pietate tua, ut nos audias. Rex ajebat: Quinam eſtis & unde? Ariani reſpondebant: Chriſtiani, Domine. Subjecit Rex: Unde & ex qua civitate? Ariani dixerunt: Ab Alexandria. Excepit Rex: Quid vultis vobis? Ariani reſponderunt: Rogamus potentiam & Regiam dignitatem tuam, ut Epiſcopum nobis præficias. Tum Rex, juſſi, ait, priorem, quem habuiſtis prius, Athanaſium præſidere vobis. Ariani dixerunt: Oramus potentiam tuam, jam multi ſunt anni, quod proſcriptus & accuſatus eſt. Miles continuo zelo commotus reſpondit: Quæſo te Rex ipſe inquire, quinam ſint & unde? Hi enim ſunt reliquiæ, & hæc calumnia Cappadociæ, reſidua ex impuro illo Georgio, qui civitatem & mundum deſertum reddunt. Hoc audito Rex calcaribus admotis equum incitavit, & venit in campum.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΝΤΥΧΙΑ τῶν Ἀρειανῶν.

ΚΑτηγορίας καὶ ἀποδείξεις ἔχομεν κατὰ Ἀθανασίου· ὅτις περὶ δέκα καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐξωρίσθη ἀπὸ τῶν ἀειμνήστων Κωνσταντίνου καὶ Κωνσταντίου, καὶ ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου φιλοσοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἰουλιανοῦ ἔσχε τὴν ἐξορίαν. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· αἱ περὶ

ALTERUM COLLOQUIUM Arianorum.

ACcuſationes & crimina probata habemus contra Athanaſium, qui ante decem, & viginti annos proſcriptus eſt a ſempiternæ memoriæ Conſtantino & Conſtantio, & ſub Deo dilecto, imo ſapientiæ ſtudioſiſſimo & beatiſſimo Juliano in exilio fuit. Reſpondit Rex: Accuſatio-

neſ, quæ ante decimum & viceſimum & triceſimum annos inſtitutæ ſunt, jam præterierunt. Nihil mihi de Athanaſio dicatis. Non enim quamobrem accuſatus, & quomodo proſcriptus ſit:

A δέκα, καὶ κ, καὶ λ ἐτῶν κατηγορίαι, ἤδη παρῆλθον. ἐμοὶ μὴ λέγετε περὶ Ἀθανασίου. οἶδα γὰρ διατί κατηγορήθη, καὶ πῶς ἐξωρίσθη.

TERTIUM COLLOQUIUM Arianorum.

ET nunc iterum alias quaſdam habemus accuſationes contra Athanaſium. Rex ait: Non ex turbulentis aut verboſis actionibus juſtum apparet: ſed ſi elegeritis duos ex veſtro numero, & ex plebe alios duos. Non enim poſſum ſingulis vobis reſpondere. Qui ex plebe erant, ajebant: Hi ſunt reliquiæ impuri Georgij, qui turbarunt imperium noſtrum, & in civitatibus ſinunt habitare novis rebus ſtudentes. Ariani dixerunt: Rogamus te: quemcunque velis, præterquam Athanaſium. Rex excepit: Dixi vobis, quod, quæ ad Athanaſium ſpectant, jam tranſacta ſint. Et iratus ait? Feri, feri. Ariani inſtiterunt: Petimus a te, ut mittas Athanaſium, inficitur civitas noſtra, & nemo converſatur cum illo. Reſpondit Imperator: quantumvis curioſe inquirens, cognovi, eum bene ſentire, & orthodoxum eſſe, & recte docere. Ariani reſponderunt: Ore quidem recte loquitur, animo vero dolos fovet. Excepit Rex: Hoc ſatis eſt, quod veſtro teſtimonio probatur, quod recte loquatur & recte doceat. Quod ſi lingva recte docet & dicit, animo vero prave ſentit, Deo tenetur. Homines enim cum ſimus, ſermonem audimus, quæ vero in pectore latent, Deus novit. Ariani dixerunt: Jube nos convenire. Excepit Rex: Quis vos prohibet convenire? Ariani reſponderunt: Quæſo te, hæreticos & novorum dogmatū ſectatores nos declarat. Ait Rex: Hoc ejus officium eſt, & eorum, qui recte docent. Ajebant Ariani: Rogamus potentiam tuam. Hunc tolerare non poſſumus, & templa Eccleſiarum circumvenit. Excepit Rex: Nunquid igitur pecuniarum cauſa huc venitis, neque fidei gratia? Et rurſus dixit: Abite & quieſcite. Amplius addidit: Ite ad Eccleſiam, cras frequentes adeſte. Et a dimiſſione: Sunt hic, an, Epiſcopi, & Ne-

ΤΡΙΤΗ ΕΝΤΥΧΙΑ ΤΩΝ Ἀρειανῶν.

ΚΑΙ νῦν πάλιν κατηγορίας ἔχομεν ἄλλας τινὰς κατὰ Ἀθανασίου. ὁ βασιλεὺς εἶπεν·
B οὐκ ἐκ τῆς πολυοχλίας, καὶ ἐκ τῶν πολυφωνημάτων τὰ δίκαια φανήσεται· ἀλλ' ἢ ἐκλέξασθε δύο ἐξ ἑαυτῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πλήθους ἑτέρους δύο. οὐ γὰρ δύναμαι πρὸς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν ἀποφαίνεσθαι. οἱ ἐκ τοῦ πλήθους εἶπον· οὗτοι εἰσὶ οἱ τὰ λείψανα ἀπὸ τοῦ ἀνοσίου Γεωργίου τοῦ ἐρημώσαντος τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν, καὶ ἐν ταῖς πόλεσι βουλεύτην μὲν ἐάσαντες οἰκῆσαι. οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· δεόμεθά σου, εἴ τινα ἂν θέλῃς χωρὶς Ἀθανασίου. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· εἶ-
C πον ὑμῖν, ὅτι τὰ περὶ Ἀθανασίου, ἤδη διοίκησιν ἔχει καὶ ὀργισθεὶς εἶπε· φέρε φέρε· οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· δεόμεθά σου, ἐὰν πέμψῃς Ἀθανάσιον, λυμαίνεται ἡ πόλις ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ συνέρχεται. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· καίτοι περιεργασάμενος ἔγνων, ὅτι καλῶς φρονεῖ, καὶ ὀρθόδοξός ἐστι, καὶ καλῶς διδάσκει· οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· τῷ μὲν στόματι καλῶς φθέγγεται, τῇ δὲ ψυχῇ δολίως φρονεῖ. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· τοῦτο ἀρκετόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐμαρτυρήσατε περὶ αὐτοῦ, ὅτι καλῶς φθέγγεται καὶ καλῶς διδάσκει. εἰ δὲ ἡ γλῶσσα καλῶς διδάσκει καὶ λέγει, ἡ δὲ ψυχὴ κα-
D κῶς φρονεῖ, πρὸς τὸν Θεὸν ἔχει. ἄνθρωποι γὰρ ὄντες, τὸν λόγον ἀκούομεν· τὰ δὲ ἐγκάρδια ὁ Θεὸς οἶδεν. οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· κέλευσον ἡμᾶς συνάγεσθαι. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· τίς γὰρ κωλύει ὑμᾶς; οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· δεόμεθά σου, αἱρεσιώτας καὶ δογματιστὰς ἡμᾶς ἀπαγγέλλει. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· ἔργον αὐτοῦ ἐστι, καὶ τῶν καλῶς διδασκόντων. οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· δεόμεθά σου τοῦ κράτους· τοῦτον βαστάσαι οὐ δυνάμεθα· καὶ τὰ τεμένη τῶν ἐκκλησιῶν περιῆρεν. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· οὐκοῦν ἕνεκεν χρημάτων ἤλθετε ὧδε, καὶ οὐχ ἕνεκεν πίστεως; πάλιν εἶπεν, ἀπέλθετε καὶ εἰρηνεύετε. ἔτι προσθεὶς εἶπε πρὸς τοὺς Ἀρειανούς· ἀπέλθετε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αὔριον σύναξις ὑμῖν ἐστι. καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν, εἰσὶ ὧδε ἐπίσκοποι, καὶ

Νεμεσῖνος ὧδέ ἐστιν, ἕκαστος ὑμῶν, καθὼς πιστεύει, ὑπογράψει. καὶ Ἀθανάσιος ὧδέ ἐστιν. ὁ μὴ εἰδὼς τὸν τῆς πίστεως λόγον, μάθῃ παρὰ Ἀθανασίου. ἔχετε τὴν αὔριον καὶ τὴν μεθαύριον. ἐκβαίνω γὰρ ἐγὼ εἰς κάμπον.

Amesinus hic eſt, unusquisque veſtrum, uti credit, ſubſcribet Et Athanaſius hic eſt: Qui rationem fidei reddere neſciverit, diſcat ab Athanaſio. Habetis craſtinum & perendinum diem. Egredior enim in campum.

Καί τις σχολαστικὸς τῶν Κυνικῶν ἐνέτυχε τῷ βασιλεῖ. δέομαι τοῦ βασιλείου σου, προφάσει Ἀθανασίου τοῦ Ἐπισκόπου, ὁ καθολικὸς τὰς οἰκίας μου ἦρεν. ὁ βασιλεὺς εἶπεν· εἰ ὁ καθολικὸς τὰς οἰκίας σου ἦρε, τί κοινὸν Ἀθανασίῳ;

Tum quidam Scholaſticus ex Cynicorum grege convenit Regem: Quæſo Regiam dignitatem tuam? Prætextu Athanaſii Epiſcopi, Catholicus mihi ædes eripuit. Reſpondit Rex: Si Catholicus domos tuas eripuit, quid hoc ad Athanaſium?

B

Ἑτερός τις σχολαστικὸς Παταλᾶς εἶπε· κατηγορίαν ἔχω κατ' Ἀθανασίου. ὁ βασιλεὺς εἶπε· καὶ σὺ τί κοινὸν ἔχεις πρὸς χριστιανούς, ἕλλην ὤν;

Alius quidam ſcholaſticus Patalas ajebat? Accuſationem in Athanaſium habeo. Excepit Rex: Quid tibi cum Chriſtianis negotii, cum ſis Græcus?

Τινὲς δὲ τοῦ πλήθους τῶν Ἀντιοχέων, κατέσχον Λούκιον, καὶ προσήνεγκαν τῷ βασιλεῖ, λέγοντες· δεόμεθα τοῦ κράτους σου καὶ τοῦ βασιλείου σου, ἴδε, τίνα ἠθέλησαν ποιῆσαι ἐπίσκοπον.

Quidam autem de plebe Antiochenſium comprehenderunt Lucium, & ad Regem adduxerunt, dicentes: Regiam majeſtatem tuam precamur: Vide, quem voluerint creare Epiſcopum.

ΕΤΕΡΑ ΕΝΤΥΧΙΑ ΠΡΟΣ τῷ πυλῶνι τοῦ Παλατίου γενομένη παρὰ Λούκιον.

ALIUD COLLOQUIUM ad veſtibulum Palatii babitum cum Lucio.

C

Δέομαί σου τοῦ κράτους, ἄκουσόν μου. ὁ βασιλεὺς ἐστάθη, καὶ εἶπε· σοὶ αὐτῷ Λουκίῳ λέγω, πῶς ἦλθες ὧδε, πλοΐ ἢ πεζῇ; Λούκιος εἶπε, δέομαί σου, πλοΐ. ὁ βασιλεὺς εἶπε· πρὸς σε λέγω, Λούκιε, ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου, καὶ κοσμήτης ἥλιος καὶ σελήνη, ὀργισθείη αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς ἐμπλέουσιν ἅμα σοί, ὅτι οὐκ ἔρριψάν σε εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἡ ναῦς δὲ ἐκείνη, μὴ ἔχῃ εἰς τὸν ἅπαντα χρόνον εὐδρόμους πνοὰς μήτε χειμαζομένη μετὰ τῶν ἐμπλεόντων, λιμένος τύχοι. καὶ δι' Εὐζωΐου ἠξίωσαν τὸν παρὰ D Προβάτιον, τοὺς διαδόχους Εὐσεβίου καὶ Βαρδίωνος τοὺς εὐνούχους, ὡς ἵνα συστάσεως τύχωσιν οἱ ἄπιστοι Ἀρειανοί. καὶ γνοὺς τοῦτο ὁ βασιλεὺς καὶ τοὺς εὐνούχους βασανίσας, εἶπεν· εἴ τις ἐντυχεῖν βούλεται κατὰ χριστιανῶν τοιαῦτα πάθοι. καὶ οὕτως ἀφῆκεν ὁ βασιλεύς.

Peto a potentia tua, Audi me. Subſtitit Rex, & ait: Tibi ipſi Lucio dico, quomodo huc veniſti, navi ne an pedes? Lucius reſpondit: navigio, Domine mi. Rex ait: Tibi dico Luci, Deus mundi & radians Sol ipſe & Luna ſuccenſeat illis ipſis, qui tecum navigarunt, quod te non projecerunt in mare: & navis illa nunquam impoſterum habeat ventos ſecundos, neque hybernatura cum comitibus tuis portum attingat. Ac per Euzoium contenderunt a Probatio & ſucceſſoribus Euſebii & Bardionis Eunuchis, ut refugium haberent infideles Ariani. Cum hæc cognoſceret Rex quæſtioni ſubditis Eunuchus edixit, ut qui Chriſtianos deferre velit, hunc in modum excrucietur. Et ſic eos Rex dimiſit.

A

EJUSDEM DE INCARNATIONE DEI VERBI.

CONFITEMUR filium Dei, ante ſecula ab æterno ex patre genitum, ultimis vero temporibꝰ ob noſtram ſalutem ex Maria Virgine natum ſecundum carnem. B Quemadmodum Divus Apoſtolus docet, inquiens:

Gal. 4. 4. *Quando venit tempus completum, miſit Deꝰ filium ſuum, natum ex muliere.* Confitemur etiam, eundem eſſe filium Dei ſecundum ſpiritum: hominis autem filium ſecundum carnem, non duas naturas, filium unum, unam adorandam & unam non adorandam: ſed unam naturam Dei Sermonis incarnatam & adorandam, cum carne ſua, adoratione una. Neque duos filios, alium Dei filium, verum Deum & adorandum, alium vero factum, ut & multi ho-C mines. Sed ut dixi: unum filium Dei & Deum; eum ipſum & non alium natum ex Maria ſecundum carnem ultimis diebus. Quemadmodum Angelus Deiparæ

Luc. 1. 34. Mariæ dicenti: *Quomodo erit mihi hoc, quæ virum non cognovi*, ait:

Ibid. v. 35. *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, propterea & virtus altiſſimi inumbrabit te, propterea & quod naſcitur Sanctum, Filius Dei vocabitur.* Qui igitur natus eſt ex virgine Maria, Filius Dei natura, & Deus verus, nec gratia nec ſubſtantiæ converſione, ſecundum carnem tantum, quam ex Maria habet homo. At ſecundum Spiritum idem ille filius Dei, D & Deus verus. Paſſus quidem paſſiones noſtras ſecundum carnem, ut ſcriptum

1. Pet. 4. 1. eſt: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis carne.* Et alibi:

Rom. 8. 32. *Qui filio proprio non pepercit, ſed eum pro nobis omnibus tradidit.* Impatibilis vero permanet & immutabilis ſecundum Deitatem, uti dicitur a Propheta: *Ego Deus, & non mutor.* Mortuus quidem mortem noſtram, ſecundum carnem pro peccatis noſtris, ut mortem abrogaret per ſuam ipſius mortem. Quemadmodum Apoſtolus ait:

1. Cor. 15. 55 *Abſorpta eſt mors in victoriam: mors ubi ſtimulus tuus?*

Ibid. v. 3. Et alibi, *Chriſtus mortuus eſt pro peccatis*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΣΑΡΚΩΣΕΩΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΛΟΓΟΥ.

ΟΜολογοῦμεν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν πρὸ αἰώνων ἀϊδίως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν χρόνων διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου γεννηθέντα κατὰ σάρκα, ὡς θεῖος ἀπόστολος διδάσκει λέγων, ὅτε δὲ ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, γενόμενον ἐκ γυναικός· ὁμολογοῦμεν καὶ εἶναι τὸν αὐτὸν υἱὸν Θεοῦ, καὶ Θεὸν κατὰ πνεῦμα· υἱὸν δὲ ἀνθρώπου κατὰ σάρκα, οὐ δύο φύσεις, τὸν ἕνα υἱὸν, μίαν προσκυνητὴν, καὶ μίαν ἀπροσκύνητον· ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην, μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μιᾷ προσκυνήσει, καὶ προσκυνουμένην. οὐ δὲ δύο υἱοὺς, ἄλλον μὲν Θεοῦ υἱὸν, ἀληθινὸν Θεὸν καὶ προσκυνούμενον· ἄλλον δὲ γενόμενον. ὡς καὶ πολλοὶ ἄνθρωποι. ἀλλ' ὡς ἔφην, ἕνα υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεόν. τὸν αὐτὸν καὶ οὐκ ἄλλον ἐκ Μαρίας γεγεννῆσθαι κατὰ σάρκα ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν· ὡς ὁ ἄγγελος τῇ θεοτόκῳ Μαρίᾳ, λεγούσῃ· πῶς ἔσαι μοι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; εἴρηκε· πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σε, καὶ δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον, κληθήσεται υἱὸς Θεοῦ. ὁ τοίνυν γεννηθεὶς ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, υἱὸς Θεοῦ φύσει καὶ Θεὸς ἀληθινὸς, καὶ οὐ χάριτι, καὶ οὐ μετουσίᾳ κατὰ σάρκα μόνον τὴν ἐκ Μαρίας, ἄνθρωπος· κατὰ δὲ πνεῦμα ὁ αὐτὸς υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς ἀληθινός· παθὼν μὲν τὰ ἡμέτερα πάθη κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται Χριστοῦ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί· καὶ πάλιν, ὅσγε τοῦ ἰδίου υἱοῦ οὐκ ἐφείσατο· ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν; ἀπαθὴς δὲ διαμείνας ἀναλλοίωτος κατὰ τὴν θεότητα, καὶ κατὰ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ προφήτου· ἐγὼ Θεὸς καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι· ἀποθανὼν μὲν τὸν ἡμέτερον θάνατον κατὰ σάρκα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· ἵνα τὸν θάνατον ἀνέλῃ διὰ τοῦ ὑπὲρ ἡμῶν θανάτου, κατὰ τὸν λέγοντα ἀπόστολον. κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος· ποῦ σου, ᾅδη, τὸ κέντρον; καὶ πάλιν· Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρ-

ιῶν ἡμῶν, κατὰ τὰς γραφάς. ἀθάνατος δὲ τῷ θανάτῳ διαμείνας διὰ τὴν θεότητα, ὡς ἀπαθὴς τοῦ πατρὸς δύναμις. κατὰ τὸν λέγοντα Πέτρον· οὐ γὰρ ἦν, φησί, δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ θανάτου. ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς, καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς, κατὰ τὴν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανοὺς ὑψουμένην σάρκα τοῦ λόγου· κατὰ τὸ λεγόμενον ὑπὸ τοῦ Δαβίδ· εἶπεν ὁ κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου· καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ κυρίου βεβαιούμενον, καὶ τῶν ἀποστόλων· κατὰ δὲ τὴν θεότητα ἀπερίληπτος, πάντα τόπον περιέχων μετὰ τοῦ πατρὸς τοῦ ἀϊδίου, ὡς πατρικὴ καὶ ἄρρητος δύναμις, κατὰ τὸν διδάσκοντα Παῦλον· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία· ἐρχόμενος ὁ αὐτὸς υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς, ὡς ἐπηγγείλατο, κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ὡς φησὶν ὁ ἀπόστολος· τοῦ κρίνοντος τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανεροῦντος τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν. καὶ τὸν ἔπαινον καὶ τὴν μέμψιν κατ' ἀξίαν φέροντος ἑκάστῳ. εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ἐκ τῶν θείων γραφῶν διδάσκει, ἕτερον λέγων τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἕτερον τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον, κατὰ χάριν υἱοποιηθέντα, ὡς ἡμεῖς· ὡς εἶναι δύο υἱοὺς, ἕνα κατὰ φύσιν υἱὸν Θεοῦ, καὶ ἕνα κατὰ χάριν τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον· ἢ εἴ τις τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν σάρκα, ἄνωθεν λέγει, καὶ μὴ ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας· ἢ τραπεῖσαν τὴν θεότητα εἰς σάρκα· ἢ συγχυθεῖσαν ἢ ἀλλοιωθεῖσαν· ἢ παθητὴν τὴν τοῦ υἱοῦ θεότητα ἢ ἀπροσκύνητον τὴν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὡς ἀνθρώπου, καὶ μὴ προσκυνητὴν, ὡς κυρίου καὶ Θεοῦ σάρκα· τοῦτον ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία πειθομένη τῷ ἀποστόλῳ λέγοντι· εἴ τις ὑμᾶς εὐαγγελίζεται παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα ἔσται.

A *noſtris ſecundum ſcripturas.* Immortalis vero a morte ſecundum Deitate permanet. Sicut impatibilis patris potentia, veluti Petrus inquit: *Non poterat, ut retineretur a morte.* Act. 2. 24. Quis aſcendit in cœlos, & ſedet ad dexteram Patris, ſecundum carnem Verbi, quæ in cœlos exaltatur, ſecundum id, quod David ait: *Dixit Dominus Domino meo, ſede a dextris meis*: Pſal. 109. 1. quemadmodum ab ipſo Domino confirmatur & Apoſtolis. Secundum Deitatem vero incomprehenſibilis, B omnem locum complectens cum patre æterno, velut paterna & ineffabilis potentia, ſicut Paulus docet: *Chriſtus Dei potentia & Dei ſapientia.* Venturus idem filius Dei & Deus, ut promiſit, judicaturn vivos & mortuos, ſicut ait Apoſtolus: 1. Cor. 1. 24. *Qui judicat occulta tenebrarum, & aperit occulta cordium, & laudem & vituperium pro merito cuique tribuit.* Si quis vero præter hæc ex ſacris Scripturis docet, aliumque eſſe filium Dei dicit, & alium ex Maria hominem, ſecundum gratiam factum filium ut nos, quaſi ſint duo filii, unus ſe- C cundum naturam Filius Dei, & unus ſecundum gratiam ex Maria homo: aut ſi quis Domini noſtri carnem deſuper veniſſe dicit non ex Virgine Maria: aut converſam Deitatem in carnem, vel confuſam, vel mutatam, vel patibilem Filii Deitatem, vel non adorandam Domini noſtri ut hominis, & non potius adorandam tanquam Domini & Dei carnem. Hunc condemnat Catholica Eccleſia, credens Apoſtolo dicenti: Gal. 1. *Si quis aliud vobis Evangelium dixerit, præter id, quod accepiſtis, anathema ſit.* D

ΣΥΜΒΟΛΟΝ ΤΟΥ ἉΓΊΟΥ Ἀθανασίου.

SYMBOLUM SANCTI Athanaſii de fide Catholica, vulgo in Eccleſia receptum.

Incerto Interprete.

Εἴ τις θέλει σωθῆναι, πρὸ πάντων χρὴ αὐτῷ τὴν καθολικὴν κρατῆσαι πίστιν. ἣν εἰ μή τις ὑγιῆ καὶ ἄμωμον τηρήσειεν, πάσης ἀμφιβολίας ἐκτὸς εἰς τὸν

QUICUNQUE vult ſalvus eſſe, ante omnia opus eſt, ut teneat Catholicam fidem: quam niſi quiſq; integram inviolatamque ſervaverit, absque dubio in æ-

ternum peribit. Fides autem Catholica hæc eſt, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate veneremur: neque confundentes perſonas, neque ſubſtantiam ſeparantes. Alia eſt enim perſona Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti: ſed Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, una eſt divinitas, æqualis gloria & coæterna Majeſtas: qualis Pater, talis Filius, talis Spiritus ſanctus. Increatus Pater increatus Filius, increatus Spiritus ſanctus. Immenſus Pater, immenſus Filius, immenſus Spiritus ſanctus: æternus Pater, æternus Filius, æternus Spiritus ſanctus. Et tamen non tres æterni, ſed unus æternus: ſicuti non tres increati, nec tres immenſi, ſed unus increatus, & unus immenſus. Similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens Spiritus ſanctus: & tamen non tres omnipotentes, ſed unus omnipotens. Ita Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus, & tamen non tres Dii, ſed unus eſt Deus: Ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus ſanctus: & tamen non tres Domini, ſed unus eſt Domin9. Quia ſicut ſingillatim unamquamque perſonam Deum aut Dominum confiteri Chriſtiana veritate compellimur: ita tres Deos aut dominos dicere Catholica religione prohibemur: Pater a nullo eſt factus, nec creatus, nec genitus eſt, Filius a Patre ſolo eſt non factus, nec creatus, ſed genitus: Spiritus ſanctus a Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus eſt, ſed procedens. Unus ergo pater, non tres patres, unus filius, non tres filii, unus Spiritus ſanctus, non tres Spiritus ſancti. Et in hac Trinitate nihil prius aut poſterius, nihil majus aut minus, ſed totæ tres perſonæ coæternæ ſibi ſunt, & coæquales. Ita ut per omnia, ſicut jam ſupra dictum eſt, & unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate veneranda ſit. Qui vult ergo ſalvus eſſe, ita de Trinitate ſentiat. Sed neceſſarium eſt ad æternam ſalutem, ut incarnationem quoq; Domini noſtri Jeſu Chriſti fideliter credat. Eſt ergo fides recta, ut credam9 & confiteamur, quia Dominus noſter Jeſus Chriſtus Dei filius,

A αἰῶνα ἀπολεῖται· πίστις δὲ καθολικὴ αὕτη ἐστὶν, ἵνα ἕνα Θεὸν ἐν τριάδι καὶ τριάδα ἐν μονάδι σέβωμεν, μήτε συγχέοντες τὰ πρόσωπα, μήτε τὴν οὐσίαν διαιροῦντες. ἄλλη γάρ ἐστιν ἡ τοῦ πατρὸς ὑπόστασις. ἄλλη τοῦ υἱοῦ, καὶ ἄλλη τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἀλλὰ πατρὸς, καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, μία ἐστὶ θεότης, ἴση δόξα, συνδιαιωνίζουσα ἡ μεγαλειότης. οἷος ὁ πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ υἱὸς, τοιοῦτο καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἄκτιστος ὁ πατὴρ, ἄκτιστος ὁ υἱὸς, ἄκτιστον καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. ἄμετρος ὁ πατὴρ, ἄμετρος ὁ υἱὸς,
B ἄμετρον καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. αἰώνιος ὁ πατὴρ, αἰώνιος ὁ υἱὸς, αἰώνιον καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα. καὶ ὅμως οὐ τρεῖς αἰώνιοι· ἀλλ' εἷς αἰώνιος· ὥσπερ οὐ τρεῖς ἄκτιστοι, οὐδὲ τρεῖς ἄμετροι, ἀλλ' εἷς ἄκτιστος, καὶ εἷς ἄμετρος. ὁμοίως παντοκράτωρ ὁ πατὴρ, παντοκράτωρ ὁ υἱὸς, παντοκράτωρ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ὅμως, οὐ τρεῖς παντοκράτορες, ἀλλ' εἷς παντοκράτωρ. οὕτω Θεὸς ὁ πατὴρ, Θεὸς ὁ υἱὸς, Θεὸς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· ἀλλ' ὅμως οὐ τρεῖς Θεοὶ, ἀλλ' εἷς Θεός. ὡσαύτως κύριος ὁ πατὴρ, κύριος ὁ
C υἱὸς, κύριος τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ὅμως οὐ τρεῖς κύριοι, ἀλλ' εἷς ἐστι κύριος. ὅτι ὥσπερ μοναδικῶς ἑκάστην ὑπόστασιν, Θεὸν καὶ κύριον ὁμολογεῖν χριστιανικῇ ἀληθείᾳ ἀναγκαζόμεθα· οὕτω τρεῖς Θεοὺς, ἢ τρεῖς κυρίους λέγειν, καθολικῇ εὐσεβείᾳ κωλυόμεθα. ὁ πατὴρ ἀπ' οὐδενός ἐστι πεποιημένος, οὔτε δεδημιουργημένος, οὔτε γεγεννημένος. ὁ υἱὸς, ἀπὸ μόνου τοῦ πατρός ἐστιν· οὐ πεποιημένος, οὐδὲ δεδημιουργημένος, ἀλλὰ γεγεννημένος ἐκ τοῦ πατρός. τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀπὸ τοῦ πατρὸς, οὐ πεποιημένον,
D οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον· ἀλλ' ἐκπορευτόν. εἷς οὖν ἐστι πατὴρ, οὐ τρεῖς πατέρες, εἷς υἱὸς, οὐ τρεῖς υἱοί. ἓν πνεῦμα ἅγιον, οὐ τρία πνεύματα ἅγια. καὶ ἐν ταύτῃ τῇ τριάδι, οὐδὲν πρῶτον, ἢ ὕστερον· οὐδὲν μεῖζον, ἢ ἔλαττον· ἀλλ' ὅλαι αἱ τρεῖς ὑποστάσεις συνδιαιωνίζουσαι ἑαυταῖς εἰσι καὶ ἴσαι, οὕτως, ἵνα διὰ πάντων, ὥσπερ ἤδη προείρηται, καὶ τριὰς ἐν μονάδι, καὶ μονὰς ἐν τριάδι λατρεύηται. ὁ θέλων οὖν σωθῆναι, οὕτω περὶ τῆς ἁγίας τριάδος νοείτω. ἀλλ' ἀναγκαῖον δέ ἐστιν πρὸς αἰωνίαν σωτηρίαν, ἵνα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, βεβαίως πιστεύῃ. ἔστιν οὖν πίστις ὀρθὴ, ἵνα πιστεύωμεν καὶ ὁμολογῶμεν, ὅτι ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ τοῦ Θεοῦ υἱός,

A Θεὸς καὶ ἄνθρωπός ἐστι. Θεός ἐστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, πρὸ αἰώνων γεννηθείς. καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ἐκ τῆς οὐσίας τῆς μητρὸς, ἐν χρόνῳ γεννηθείς. τέλειος Θεὸς, καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐκ ψυχῆς λογικῆς, καὶ ἀνθρωπίνης σαρκὸς ὑποστάς. ἴσος τῷ πατρὶ, κατὰ τὴν θεότητα, ἥττον τοῦ πατρὸς, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ὃς, εἰ καὶ Θεὸς ὑπάρχει καὶ ἄνθρωπος, ὅμως οὐ δύο, ἀλλ' εἷς ἐστι Χριστός· εἷς δὲ οὐ τροπῇ θεότητος εἰς σάρκα, ἀλλὰ προσλήψει ἀνθρωπότητος εἰς θεότητα. B εἷς καθόλου, οὐ συγχύσει φύσεων, ἀλλ' ἑνώσει ὑποστάσεων. ὥσπερ γὰρ ψυχὴ λογικὴ καὶ σὰρξ εἷς ἐστιν ἄνθρωπος· οὕτω Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, εἷς ἐστι Χριστός. ὁ παθὼν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καὶ κατελθὼν εἰς τὸν ᾅδην, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἀνελθὼν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, τοῦ παντοκράτορος· ὅθεν ἐλεύσεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. οὗ τῇ ἐλεύσει, πάντες ἄνθρωποι ἀναστήσονται σὺν τοῖς ἑαυτῶν σώμασιν ἀποδώσοντες περὶ τῶν ἰδίων ἔργων λόγον· καὶ οἱ καλὰ πράξαντες, εἰσελεύσονται εἰς ζωὴν αἰώνιον· C οἱ δὲ κακὰ, εἰς πῦρ αἰώνιον. αὕτη ἐστὶν ἡ καθολικὴ πίστις, ἣν εἰ μή τις πιστῶς τε καὶ βεβαίως πιστεύσῃ, σωθῆναι οὐ δυνήσεται.

Deus & homo eſt. Deus eſt ex ſubſtantia Patris ante ſecula genitus: homo ex ſubſtantia matris in ſeculo natus. Perfectus Deus, perfectus homo ex anima rationali & humana carne ſubſiſtens. Æqualis Patri ſecundum divinitatem, minor ſecundum humanitatem. Qui licet Deus ſit & homo, non duo tamen, ſed unus eſt Chriſtus. Unus autem non converſione divinitatis in carnem, ſed aſſumtione humanitatis in Deum. Unus omnino non confuſione ſubſtantiæ, ſed unitate perſonæ: Nam ſicut anima rationalis & caro unus eſt homo, ita Deus & homo unus eſt Chriſtus. Qui paſſus eſt pro ſalute noſtra, deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit a mortuis. Aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Ad cujus adventum omnes homines reſurgere habent cum corporibus ſuis, & redditurí ſunt de factis, propriis rationem. Et qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui vero mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides Catholica, quam niſi quiſque fideliter, firmeque crediderit, ſalvus eſſe non poterit.

ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΙΩΒΙΑΝΟΥ βασιλέως, πεμφθείσης πρὸς Ἀθανάσιον τὸν ἁγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας.

D Τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ φίλῳ τοῦ Θεοῦ Ἀθανασίῳ, Ἰωβιανός. τοῦ ἐπιεικεστάτου σου βίου, καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὅλων ὁμοιώσεως, καὶ τὸν σωτῆρα ἡμῶν τὸν Χριστὸν διαθέσεως, τὰ κατορθώματα ὑπερθαυμάζοντες, ἀποδεχόμεθά σε, ἐπίσκοπε τιμιώτατε. καὶ ὅτι μὲν πάντα πόνον, καὶ τῶν διωκόντων τὸν φόβον οὐκ ἔπτηξας, καὶ κινδύνους καὶ ξίφους ἀπειλὰς ὡς σκύβαλα ἡγησάμενος, τῆς φίλης σου ὀρθοδόξου πίστεως τοὺς οἴακας κατέχων, ἕως

FORMULA EPISTOLÆ Joviani Imperatoris, miſſa ad Athanaſium ſanctiſſimum Archiepiſcopum Alexandriæ.

Joanne Lampadio interprete.

DEO dilectiſſimo & amico Dei Athanaſio, Jovianus. Cum demiremur æquiſſimam vitam tuam, & in omnibus ad Deum univerſorum ſimilitudinem & perfectitudinem animi optime affecti erga Servatorem noſtrum Chriſtum, recipimus te, Epiſcope honoratiſſime. Et quoniam ſane nullum laborem, nullumque perſecutorum metum exhorruiſti, & pericula & gladii minas flocci feciſti, caræ tibi orthodoxæ fidei clavum moderatus, huc

uſque pro veritate depugnas, exemplum vero populo univerſo fidelium & typum te ipſum virtutis exhibes: Revocat te Regia noſtra majeſtas, & reverti poſtliminio jubet ad ſalutis doctrinam. Redi ergo ad ſanctas Eccleſias, & paſce Dei populum, & pro noſtra clementia promte ad Deum preces concipe. Novimus enim, quod tua ſupplicatione nos, & qui nobiſcum ſunt Chriſtianiſmo addicti, magnam compenſationem a ſummo Deo conſecuturi ſumus.

A τοῦ νῦν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἀγωνίζῃ· ὑπόγραμμὸν δὲ τῷ λαῷ παντὶ τῶν πιστῶν καὶ τύπον σεαυτὸν τῆς ἀρετῆς προσφερόμενος διατελεῖς. ἀνακαλεῖταί σε τοίνυν ἡ ἡμετέρα βασιλεία, καὶ ἐπανελθεῖν βούλεται πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας διδασκαλίαν. ἐπανήκε τοίνυν εἰς τὰς ἁγίας ἐκκλησίας, καὶ ποίμαινε τὸν τοῦ Θεοῦ λαόν, καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πρᾳότητος προθύμως εὐχὰς ἀνάπεμπε εἰς Θεόν. οἴδαμεν γὰρ, ὅτι τῇ σῇ ἱκεσίᾳ ἡμεῖς τε καὶ οἱ σὺν ἡμῖν τὰ Χριστιανῶν φρονοῦντες, μεγάλην ἀντίληψιν χορηγούμενοι παρὰ τοῦ ὑπερέχοντος Θεοῦ.

B

EJUSDEM ATHANASII AD *pientiſſimum Regem Jovianum.*

Eodem Interprete.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Ἰωβιανόν.

DOMINUS noſter Jeſus Chriſtus de Baptiſmo cum leges tulit, exquiſitam & rotundam fidei definitionem fecit, dicens ſanctis Apoſtolis:
Matth. 28. 19. *Profecti docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, & Filii, & ſpiritus ſancti.* Itaque in fide perfectio eſt in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum. Sacræ igitur omnino particeps Trinitatis, quæ acceſſionem non admittit, unigenitus Sermo, ex placito Patris ſponte ſua eorum, quæ in nobis ſunt per Spiritum ſanctum, & ex Maria virgine matre omnino particeps, unus rurſus eſt filius, & poſt aſſumtionem ex unionis diſpenſatione. Simul enim caro, ſimul Dei Sermonis caro, ſimul caro animalis rationalis. In ipſo enim ſubſiſtentiam habet ſuam, unde jure, vel potius vere ipſius Domini propria, & non alterius cujuſdam, quæ aſſumta ſunt, confeſſioni addentur. Primum enim Dominus cum carne divine; & tunc ex illa ipſe per diſpenſationem puer. Ideoque virgo mater ut Deipara ſancta Maria eſt. Unam igitur viſum eſt potius dicere & confiteri naturam Sermonis, naturamque & perſonam incarnatam & perfecte hominem factam. Et qui hæc non fatetur, cum Deo pugnat, & hoſtis eſt ſanctorum Patrum.

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τῷ βαπτίσματι θεσμοθετῶν, ἀκριβῆ καὶ τετορνευμένον ὅρον τῆς πίστεως ἐποίησε, λέγων τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις· πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος. οὐκοῦν ἡ ἐν πίστει τελείωσις, εἰς τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν ἐστι, καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. τῆς οὖν ἁγίας τριάδος προσθήκην οὐκ ἐπιδεχομένης, πάντως ὅτι ἐν εὐδοκίᾳ πατρὸς ἑκουσίως μετέχων τῶν ἐν ἡμῖν ὁ μονογενὴς αὐτοῦ λόγος, ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας παρθένου μητρὸς, εἷς πάλιν
D ἐστὶν υἱὸς, μετὰ καὶ τῆς προσλήψεως τῇ τῆς ἑνώσεως οἰκονομίᾳ. ἅμα γὰρ σὰρξ, ἅμα Θεοῦ λόγου σὰρξ, ἅμα σὰρξ ἔμψυχος λογική· ἐν αὐτῷ γὰρ καὶ τὴν ὑπόστασιν ἔχει. ὅθεν δικαίως, μᾶλλον δὲ καὶ ἀληθῶς, αὐτοῦ τοῦ κυρίου ἴδια, καὶ οὐχ ἑτέρου τινὸς, τὰ προσληφθέντα προσομολογηθήσονται. πρῶτον μὲν γὰρ ὁ κύριος μετ᾽ αὐτῆς, θεϊκῶς, καὶ τότε ἐξ αὐτῆς ὁ αὐτὸς οἰκονομικῶς παιδίον. διὸ καὶ παρθενομήτωρ ὡς θεοτόκος ἡ ἁγία Μαρία. μίαν τοίνυν ἔοικε μᾶλλον λέγειν καὶ ὁμολογεῖν φύσιν τοῦ λόγου, φύσιν τε καὶ ὑπόστασιν σεσαρκωμένην, καὶ τελείως ἐνανθρωπήσασαν· καὶ ὁ τοῦτο μὴ λέγων, θεομάχος ἐστὶ, καὶ τῶν ἁγίων πατέρων πολέμιος.

A

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ πρὸς Ἀμμοῦν μονάζοντα.

Ex MS. Bibl. Palat.

ΠΑΝΤΑ μὲν καλὰ καὶ καθαρὰ τὰ τοῦ Θεοῦ ποιήματα· οὐδὲν γὰρ ἄχρηστον ἢ ἀκάθαρτον ὁ τοῦ Θεοῦ πεποίηκεν λόγος. Χριστοῦ γὰρ εὐωδία ἐσμὲν ἐν τοῖς σωζομένοις κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ἐπειδὴ δὲ ποικίλα καὶ πολύτροπα τὰ τοῦ διαβόλου βέλη, καὶ τοὺς ἀκεραιοτέρους τῇ γνώμῃ παρασκευάζει ταράττεσθαι, κωλύει τε τῆς συνήθους γυμνασίας τοὺς ἀδελφοὺς, ὑποσπείρων αὐτοῖς λογισμοὺς ἀκαθαρσίας, καὶ μολυσμοῦ· φέρε διὰ βραχέων καὶ τὴν τοῦ πονηροῦ πλάνην ἀπελάσωμεν τῇ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν χάριτι, καὶ τὴν τῶν ἁπλουστέρων γνώμην στηρίξωμεν. πάντα μὲν γὰρ καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· τῶν δὲ ἀκαθάρτων καὶ ἡ συνείδησις καὶ τὰ πάντα μεμόλυνται. ἄγαμαι δὲ τοῦ διαβόλου τὸ σόφισμα, ὅτι περ φθορὰ καὶ λύμη ὑπάρχων, λογισμοὺς ὑποβάλλει τοῦ δοκεῖν μὲν καθαρότητος· ἔστι δὲ τὸ γινόμενον ἐνέδρα μᾶλλον ἢ δοκιμασία. ἵνα γὰρ ὡς προεῖπον ἀποσχολήσῃ τοὺς ἀσκητὰς τῆς ἐθίμου καὶ σωτηριώδους μελέτης, καὶ δόξῃ κρατεῖν κατὰ τοῦτο, διαῦτά τινα κινεῖ βομβύκια· ἅτινα φέρει μὲν οὐδὲν τῷ βίῳ χρήσιμον· κενὰς δὲ ζητήσεις καὶ φλυαρίας, ἃς δεῖ παραιτεῖσθαι. τί γὰρ εἰπέ μοι ὦ ἀγαπητὲ καὶ εὐλαβέστατε, ἔχει ἁμάρτημα ἢ ἀκάθαρτον φυσική τις ἔκκρισις; ὡς εἴ τις ἐθέλοι ποιεῖσθαι ἔγκλημα καὶ τὰς διὰ ῥινῶν ἐκπεμπομένας μύξας καὶ τὰ διὰ στόματος πτύσματα; ἔτι δὲ καὶ τούτων ἔχομεν λέγειν πλείονα· τὰς διὰ γαστέρων ἐκκρίσεις ἅπερ τῷ ζώῳ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα καθέστηκεν. ἔτι τε εἰ τῶν τοῦ Θεοῦ χειρῶν ἔργον εἶναι πιστεύομεν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὰς θείας γραφὰς, πῶς ἠδύνατο ἐκ καθαρᾶς δυνάμεως ἔργον τι γίνεσθαι μεμολυσμένον; καὶ εἰ γένος τοῦ Θεοῦ ὑπάρχομεν κατὰ τὰς θείας τῶν Ἀποστόλων πράξεις, οὐδὲν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς ἀκάθαρτον. τότε γὰρ μόνον μεμολύσμεθα, ὅτε τὴν δυσωδεστάτην ἁμαρτίαν ἐργαζόμεθα. ὅτε δὲ φυσική τις ἀβου-

EJUSDEM AD AMMON Monachum Epiſtola.

Johanne Curterio Interprete.

B

OMNIA quidem bona & munda Dei opera. Nihil enim, quod uſu ſuo careat, aut quod immundum ſit, Dei Verbum condidit. Nam Chriſti bonus odor, Gen.1.
ut Apoſtoli verbis utamur, ſumus. Cæterum quando uſitatæ artis verſutia non deeſt, qui turpibus & fœdis rationibus diabolique verſatilibus telis uſus, fratres minus cordatos turbare & inquinare audeat: age paucis, & ipſas mali fraudes, Servatoris ope depellamus, ſimpliciorumque mentem confirmemus. Omnia quidem munda mundis, ſed male conſcius impurorum animus ubique turpis & fœdus. Cæterum diaboli artes nequeo non mirari: qui lues Eccl.39. 2.Cor.2.15. Tit.1.15.

C

& corruptela cum ſit, ſanctitatis & puritatis ſpecie plenas rationes ſubjiciat. At id potius ut inſidietur, quam ut probet, facit. Ideo enim iſta auribus aſcetarum inſuſurrat, quæ nihil in vitam commodi aliud, quam quod novitatis & nugarum plenas rationes diligenter evitandas, ut antea monui, conferunt, ut dum eos & conſveto & ſalutari ſtudio revocarit, regnare ſolus, & rerum potiri videatur. Quid enim, rogo te, dilecte inprimis & pie, ſceleris aut labis habeat ipſa, quæ poſtulante natura fit excretio? Verbi cauſa? quis erumpentem e naribus mu-

D

corem, vel ipſa oris ſputa vitio vertat? Atqui & his ampliora longe poſſumus addere: ventris nempe dejectiones, quæ ita cunctis exiſtunt neceſſariæ, ut ſine his ne vivere quidem animal natura voluerit. Deinde, cum hominem manuum Dei opus eſſe ſcriptura docente credamus: qui fit, ut ex munda facultate polluti aliquid & contaminati operis prodeat? Deinde ſi quod Actis Apoſtolorum didicimus, Dei genus ſumus, immundum prorſus in nobis & contaminatum nihil habemus. Tum enim inquinamur ſolum, cum peſſimi odoris opus, peccatum, operamur. At cum ſuo more naturalis ali- Gen.2. Joh.10. Act.17.28.

qua excretio emittitur, tum naturæ ne-
ceſſitate, quod antea diximus, & iſtud
cum aliis toleramus. Cæterum quan-
do qui hoc ſolum ſtudent, ut iis, quæ
rectiſſime a Deo ipſo dicuntur & fiunt,
Matt.15.11 adverſantur: illudque evangelicum,
non quæ ingrediuntur, ſed quæ egredi-
Marc.7.18 untur, hominem contaminant, male
uſurpant: Et iſtam eorum a pecudum
ritu (neque enim aliter de illis loqui
poſſumus) non valde remotam quæ-
2.Pet. 3. ſtionem diſſolvamus. Primum enim
ſcripturas ſacras alio, pro ſua ignorantiæ
& inconſtantiæ libidine, per vim detor-
quent: cum hoc pacto divinum ſe ha-
beat oraculum. Nam cum ad iſtorum
modum de cibis ambigerent nonnulli,
eorundem ignorationem vel fraudem
Matt.15,11. potius retegente & publicante Chriſto,
non quæ ingrediuntur, ſed quæ egre-
Marc.7.18. diuntur, hominem inquinare audive-
runt. Addit & alicubi præterea, quæ-
nam illa eſſent, quæ a corde prodirent.
Illic enim prophanarum cogitationum,
aliorumque criminum theſauros malos
1.Cor,8. eſſe non ignorabat. At eſt longe com-
pendioſius, quo idem docens Apoſto-
lus uſus eſt, dum eſcam nos Deo com-
mendare ſignificat. Dicat vero nunc
opportune aliquis, naturalis excretionis
nomine, nos pœnæ non ſubjacere:
qualis erit forſan medicorum ſententia,
ut eorum, quæ foras egeruntur, quan-
tumvis eiſdem talia pudorem perſæpe
moveant, conditionem tueantur:
quando animali, retenta in ſingu-
las partes nutritionis materia, neceſſa-
riæ quædam eruptiones ad ſuper-
fluorum excretionem datæ ſunt: ut
capitis excrementa, pili, reliquique
ab eo promanantes humores, ut
ipſæ ventris denique dejectiones.
Atqui ſpermaticorum meatuum excre-
mentum illud (te hic per Deum, Deo
gratiſſime ſenex appello) quid non ha-
beat peccati quantumvis animal ipſum
Dominus formarit, hujuſmodique
membra tales habere ejectiones volue-
rit? Cæterum quando contraria impro-
borum argumenta aſſumere neceſſum
eſt, (verum enim organorum, quæ a
Deo facta ſunt, uſum peccato carere
aſſerunt) ita loquentes interrogationis
modo compeſcamus. Qualem ergo
uſum, precor, nominas? Legitimum
ne illum, quem permiſit Deus, cum
Gen. 1.28. creſcere & multiplicari, terramque re-
Hebr. 13. plere juſſit? quem & ipſe Apoſtolus pro-
bavit, cum honorabiles nuptias lectum-
que impollutum appellavit: an vagum illum & effuſum, furtimque & libidinoſe

A λήτως ἔκκρισις γίνηται, τότε δὴ τῆς φύσεως ἀ-
νάγκῃ μετὰ τῶν ἄλλων ὡς προείπομεν καὶ τοῦτο ὑ-
πομένομεν. ἀλλ' ἐπειδήπερ οἱ θέλοντες μόνον
ἀντιλέγειν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις, μᾶλλον δὲ
παρὰ Θεοῦ πεποιημένοις, παραφέρουσι δὲ καὶ ῥη-
τὸν εὐαγγελικόν. ὡς ὅτι οὐ τὰ εἰσερχόμενα
κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα· ἀ-
ναγκαίως αὐτῶν καὶ ταύτην τὴν ἀλογίαν· οὐ
γὰρ ἂν εἴποιμεν ζήτησιν· ἐλέγξομεν. πρῶτον μὲν
γὰρ τὰς γραφὰς μετὰ τῆς ἰδίας ἀμαθίας ἀστήρι-
κτοι ὄντες βιάζονται. ἔχει δὲ τὸ θεῖον οὕτω λό-
γιον. τινῶν γὰρ πάλιν τούτοις ὁμοίως ἐνδυαστῶς
B ἐχόντων περὶ βρωμάτων, αὐτὸς λύων αὐτῶν
τὴν ἄγνοιαν, ἤ γ' οὖν τὴν ἀπάτην δημοσιεύων
φησίν, μὴ τὰ εἰσερχόμενα κοινοῦν τὸν ἄνθρω-
πον· ἀλλὰ τὰ ἐξερχόμενα. εἶτα ἐπάγει καὶ
πόθεν ἐξερχόμενα· τὰ ἀπὸ καρδίας. ἐκεῖ γὰρ
εἶναι οἶδε πονηροὺς θησαυροὺς τῶν βεβήλων λο-
γισμῶν καὶ τῶν ἄλλων ἁμαρτημάτων γινώ-
σκει. συντομώτερον δὲ ὁ ἀπόστολος αὐτὸ δεδι-
δαγμένος φησίν· βρῶμα δὲ ἡμᾶς οὐ παραστή-
σει τῷ Θεῷ. φαίη δ' ἄν τις καὶ νῦν εὐλόγως, φυ-
σική τις ἔκκρισις ἡμᾶς οὐ παραστήσει πρὸς τι-
μωρίαν. τάχα δὲ καὶ παῖδες ἰατρῶν ἵνα κἂν
ἐκ τῶν ἔξωθεν δυσωπηθῶσιν ὑπὲρ τούτου,
C ἀπολογήσονται· ὅτι τῷ ζώῳ δέδονταί τινες ἀ-
ναγκαῖαι διέξοδοι κατὰ τῶν ἐν ἡμῖν ἑκάστῳ με-
λῶν τρεφομένων τὸ περιττὸν ἀποπέμπειν· οἷον
κεφαλῆς περίττωμα, τρίχες καὶ τὰ ἀπὸ κε-
φαλῆς ὑδατώδη πεμπόμενα, καὶ γαστρὸς δια-
χωρήματα, καὶ τοίνυν τῶν σπερματικῶν πό-
ρων ἐκεῖνο περίττωμα. ποία τοίνυν ἐστὶ πρὸς
Θεοῦ, ὦ πρεσβύτα θεοφιλέστατε, ἁμαρτία αὐτοῦ
τοῦ πλάσαντος τὸ ζῶον δεσπότου θελήσαντος
καὶ ποιήσαντος ταῦτα τὰ μέλη τοιαύτας ἔχειν
διεξόδους; ἐπειδὴ δεῖ προσλαμβάνειν τὰ τῶν
πονηρῶν ἐναντιώματα, εἴποιεν γὰρ ἄν· οὐκ οὖν
οὐκ ἔστιν ἁμαρτία οὐδὲ ἡ ἀληθὴς χρῆσις· εἰ
D τὰ ὄργανα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ διαπέπλασται·
πρὸς τοῦτο ἐρωτηματικῶς αὐτοὺς παύσομεν
φάσκοντες; ποίαν λέγεις χρῆσιν; τὴν ἔννο-
μον, ἣν καὶ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν, αὐξάνεσθε
λέγων καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν
γῆν. ἣν ὁ ἀπόστολος ἀπεδέξατο εἰπών· τί-
μιος ὁ γάμος καὶ ἡ κοίτη ἀμίαντος· ἢ τὴν
δημώδη μὲν λαθραίως δὲ καὶ μοιχικῶς ἐπι-
τελου-

ἐπιτελουμένην, ἐπεὶ καὶ τῶν ἄλλων, τῶν ἐν τῷ βίῳ γινομένων εὑρήσομεν τὰς διαφορὰς κατά τι γινομένας. Οἷον φονεύειν οὐκ ἔξεστιν, ἀλλ' ἐν πολέμοις ἀναιρεῖν τοὺς ἀντιπάλους, καὶ ἔννομον καὶ ἐπαίνου ἄξιον. Οὕτω γοῦν καὶ τιμῶν μεγάλων οἱ κατὰ πόλεμον διαριστεύσαντες ἀξιοῦνται, καὶ στῆλαι τούτων ἐγείρονται κηρύττουσαι τὰ κατορθώματα. ὥστε τὸ αὐτὸ κατά τι μὲν καὶ κατὰ καιρὸν οὐκ ἔξεστιν· κατά τι δὲ καὶ εὐκαίρως ἀφίεται καὶ συγκεχώρηται. ὁ αὐτὸς τοίνυν λόγος καὶ περὶ τῆς μίξεως. Μακάριος, ὃς ἐν νεότητι ζυγὸν ἔχων ἐλεύθερον τῇ φύσει πρὸς παιδοποιΐαν κέχρηται· εἰ δὲ πρὸς ἀσέλγειαν, πόρνους, καὶ μοιχούς, ἡ παρὰ τοῦ ἀποστόλου γραφεῖσα τιμωρία δέξεται, δύο γὰρ οὐσῶν ὁδῶν ἐν τῷ βίῳ περὶ τούτων, μιᾶς, μὲν μετριωτέρας καὶ βιωτικῆς, τοῦ γάμου λέγω· τῆς δὲ ἑτέρας ἀγγελικῆς καὶ ἀνυπερβλήτου, τῆς παρθενίας· εἰ μέν τις τὴν κοσμικήν· τουτέστι τὸν γάμον ἕλοιτο, μέμψιν μὲν οὐκ ἔχει· τοσαῦτα δὲ χαρίσματα οὐ λήψεται. λήψεται γάρ, ἐπεὶ καὶ φέρει καὶ αὐτὸς καρπὸν τὸν τριάκοντα. εἰ δὲ τὴν ἁγνήν τις καὶ ὑπερκόσμιον ἀσπάσαιτο· εἰ καὶ τραχεῖα παρὰ τὴν πρώτην καὶ δυσκατόρθωτος ἡ ὁδός· ὅμως ἔχει χαρίσματα θαυμασιώτερα. τὸν γὰρ τέλειον καρπὸν τὴν ἑκατοντάδα ἐβλάστησεν. ὥστε τὰ ἀκάθαρτα αὐτῶν καὶ πονηρὰ ζητήματα, λύσεις ἰδίας ἔχειν καὶ παρὰ τῶν θείων γραφῶν πάλαι προλυθείσας. ὑποστήριξε τοίνυν, ὦ πάτερ, ὑπὸ σαυτὸν ἀγέλας, ἐκ τῶν ἀποστολικῶν παρακαλῶν, ἐκ τῶν εὐαγγελικῶν ψυχαγωγῶν, ἐκ τῶν ψαλμῶν συμβουλεύων· ζῆσόν με λέγων κατὰ τὸ λόγιόν σου. λόγιον δὲ αὐτοῦ, τὸ ἐκ καθαρᾶς καρδίας λατρεύειν αὐτῷ. τοῦτο γὰρ εἰδώς, ὁ αὐτὸς προφήτης, ὥσπερ ἑαυτὸν μεταφράζων λέγει· καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός· ἵνα μὴ ῥυπώδεις λογισμοί με ταράξωσιν. πάλιν Δαβίδ. καὶ πνεύματι ἡγεμονικῷ στήριξόν με. ἵνα κἄν ποτε λογισμοί με θορυβήσωσιν, ἰσχυρά τις παρὰ σοῦ δύναμις στηρίξῃ, ὥσπερ κρηπὶς τυγχάνουσα. αὐτὸς τοίνυν ταῦτα καὶ μετὰ τοιαῦτα συμβουλεύων, λέγε πρὸς τοὺς βράδιον τῇ ἀληθείᾳ πειθομένους· διδάξω ἀνόμους τὰς ὁδούς σου, καὶ θαρρῶν κυρίῳ, ὅτι πείσεις ἀποχέσθαι τῆς τοιαύτης κακίας, ψάλλε, καὶ ἀσεβεῖς ἐπιστρέψουσιν· Γένοιτο δὲ τοὺς μὲν κα-

A perceptum? Atqui cæterarum rerum, quę in vita fiunt, differentiam eſſe aliquam videmus, verbi cauſa: cum cædem facere non liceat, in bello tamen hoſtem trucidare lege non permiſſum modo, ſed cum laude ita conſtat eſſe conjunctum, ut honoribus magnis, qui in eo ſtrenue geſſerint aliquid, imo & columnis ſtatuiſq; in perpetuam virtutis memoriam decorentur? Poteſt ergo idem alia atq; alia ratione opportune concedi, prohiberiq;. Quod ſane non diſpari conſideratione in maris & fœminæ congreſſu debet intelligi. Beatum enim non negarim, qui B in ipſo ætatis flore matrimonio legitime conjunctus, naturæ ad liberorum procreationem inſervit: quia ſi ad libidinem abutitur, non video, qui partam, Paulo teſte, mœchis & adulteris pœnam queat evitare. (Hebr. 13.) Nam vitæ duplex cum ſit inſtitutum, unum quidem inferius, & hujus ſeculi reb9 magis additum, quod matrimonium vocamus: Alterum autem Angelicum plane & eximium, quod virginitatem appellamus: ſi ſeculare aliquis, id eſt nuptias ipſas amplectatur, non vituperatur ille quidem, ſed tanta divinæ liberalitatis munera non ſentiet: quanquã aliqua ſentiet tamen, quia fructum & ipſe trigecuplum ediderit. (Matth. 13.) At ſi quid purum illud, & ſupra mundi conditionem exi- C ſtens, amplexus fuerit, licet via primum ardua & difficili incedere videatur, ampliora tamen longe & mirabiliora gratiæ dona, quando idem perfectum, id eſt centecuplum fructum reddit, conſequetur. (Ibidem.) Ita ergo turpes & probroſas eorum quæſtiones ex ſacroſanctis ſcripturis dudum repreſſas & ſolutas eſſe apparet. Quare hoc unum abs te contenderim (pater) ut qui tuæ fidei commiſſi ſunt greges, adverſus iſta munias, & apoſtolicis verbis horteris, evangelicis demulceas, eiſdem pſalmis conſulas, ſuadeaſq;, ut ſecundum Dei oracula, vivificari poſtulent, quæ nihil aliud quam ut puro ei- (Pſalm 50.) D dem corde ſerviamus, docent. (Ibidem.) Id enim cum non ignoraret propheta, tanquam ſe ipſe interpretaretur, cor mundum ſibi a Deo creari, ne malis & fœdis cogitationibus perturbaretur, poſtulavit. Idẽ rurſus & ſe ſpiritu principali confirmari petiit, ut quoties in eum turbas cierent animi motus, Dei ope tanquã baſi ſuſtentatus permaneret immotus. Iſta ergo & ſimilia, dum eis conſules, qui tarde veritati aſſentiuntur, tui muneris erit uſurpare, dominoq; confiſum, cum Davide iniquas vias ejus te docturum præfari, & eos ab ejuſmodi ſcelere revocabis. Pſalle, & impii ad te convertentur. Utinam vero, qui diuturna

conſvetudine depravati ejusmodi quæſtiones audent agitare, a tam inani ſtudio avertantur: qui autem pietatis ergo de quibusdam ambigunt, ſpiritu principali confirmentur: quotquot item veritatem fortiter amplexi eſtis, eandem infractam & inconcuſſam retineatis, in domino noſtro Jeſu Chriſto, cui gloria in ſecula ſeculorum.

A κακοήθως ζητοῦντας, παύσασθαι τῆς τοιαύτης ματαιοπονίας· τοὺς δὲ δι' εὐήθειαν ἐνδυαστῶς ἔχοντας, ἡγεμονικῷ πνεύματι κρατυνθῆναι· ὅσοι δὲ βεβαίως τὴν ἀλήθειαν ἐπίστασθε, ἀρραγῆ ταύτην κατέχετε καὶ ἀσάλευτον ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν ἁγίῳ πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν.

B

EJUSDEM EX XXXIX. Epiſtola, id eſt, feſta beortaſtica.

Johan. Curterio Interprete.

CÆTERUM, quando nos in hæreticorum tanquam mortuorum mentionem incidimus, de nobis autem, divinas ad ſalutem literas poſſidemus, vereor, ne quod Paulus Corinthios per literas C monuit, ex ſimplicioribus nonnulli, puritate ſua & ſinceritate confiſi a ſubdolis hominibus in fraudem & errorem inducantur: Iidemque aliis in poſterum, quæ Apocryphæ dicuntur nominis ſimilitudine decepti pro veris uti aggrediantur: Attendite quæſo, nunc etiam, de quibus accepiſtis, eas vobis, tum ipſa rei neceſſitate, tum Eccleſiæ utilitate compulſus in memoriam revocare poſſim. Verum iſta narraturus, non alia ad hujus incepti commendationẽ exordii formula utar, quã quæ apud Lucam evangelii ſcriptorem hoc fere modo legitur: Quandoquidem conati ſunt nonnulli ea ſibi, quæ dicuntur Apocrypha contexere, eademque divinitus inſpiratæ ſcripturæ D immiſcere, quam & ipſi tamen exploratam ideo certamque habemus, quod a patribus noſtris, qui ab initio Verbum ipſum ſuis oculis viderunt, eique miniſtrarunt, eam accepimus: viſum etiam nobis eſt hortantibus ad id germanis fratribus, qui ab initio omnia didicimus: libros, qui autore canone pro divinis recepti & crediti ſunt, ideo recenſere, ut qui in fraudem acti ſunt, eadem retecta reſipiſcant, reliqui autem conſtantiæ ſuæ memoria lætentur. Sunt igitur veteris teſtamenti, ſicut Hebraicæ linguæ elementa (ut accepimus) duo & viginti, quorum ordinem & nomen ſic

2.Cor.11.

Luc.1.

ΕΚΤΗ ΤΗΣ λθ'. ΕΟΡΤΑστικῆς ἐπιστολῆς.

Ex MS. Bibl. Palat.

ἈΛΛ' ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν αἱρετικῶν ἐμνήσθημεν, ὡς νεκρῶν· περὶ δὲ ἡμῶν ὡς ἐχόντων πρὸς σωτηρίαν τὰς θείας γραφάς· καὶ φοβοῦμαι μή πως, ὡς ἔγραψεν Κορινθίοις Παῦλος, ὀλίγοι τῶν ἀκεραίων ἀπὸ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἁγιότητος πλανηθῶσιν, ἀπὸ τῆς πανουργίας τινῶν ἀνθρώπων, καὶ λοιπὸν ἐντυγχάνειν ἑτέροις ἄρξωνται, τοῖς λεγομένοις ἀποκρύφοις, ἀπατώμενοι τῇ ὁμωνυμίᾳ τῶν ἀληθῶν βιβλίων· παρακαλῶ ἀνέχεσθαι, εἰ περὶ ὧν ἐπίστασθε, περὶ τούτων κἀγὼ μνημονεύων γράφω, διά τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ χρήσιμον τῆς ἐκκλησίας. μέλλων δὲ τούτων μνημονεύειν, χρήσομαι πρὸς σύστασιν τῆς ἐμαυτοῦ τόλμης τῷ τύπῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· λέγων καὶ αὐτός, ἐπειδήπερ τινὲς ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι ἑαυτοῖς τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, καὶ ἐπιμίξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ, περὶ ἧς ἐπληροφορήθημεν, καθὼς παρέδοσαν τοῖς πατράσιν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου· ἔδοξεν κἀμοὶ προτραπέντι παρὰ γνησίων ἀδελφῶν, καὶ μαθόντι, ἄνωθεν ἑξῆς ἐκθέσθαι τὰ κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα πιστευθέντα τε θεῖα εἶναι βιβλία· ἵνα ἕκαστος εἰ μὲν ἠπατήθη, καταγνῷ τῶν πλανησάντων· ὁ δὲ καθαρὸς διαμείνας, χαίρῃ πάλιν ὑπομιμνησκόμενος. ἔστι τοίνυν τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης βιβλία τῷ ἀριθμῷ τὰ πάντα εἰκοσιδύο. τοσαῦτα γὰρ, ὡς ἤκουσα, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ παρ' Ἑβραίοις εἶναι παραδέδοται. τῇ δὲ τάξει καὶ τῷ

ὀνόματι ἐστὶν ἕκαστον, οὕτως· πρῶτον Γένεσις, A εἶτα Ἔξοδος, εἶτα Λευϊτικόν, καὶ μετὰ τοῦτο Ἀριθμοί, καὶ λοιπὸν τὸ Δευτερονόμιον. ἑξῆς δὲ τούτοις ἐστὶν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Κριταί. καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Ῥούθ. καὶ πάλιν ἑξῆς Βασιλεῶν τέσσαρα βιβλία· καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον, εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμεῖται· τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως εἰς ἕν. μετὰ δὲ ταῦτα Παραλειπόμενα α καὶ β, ὁμοίως εἰς ἓν βιβλίον πάλιν ἀριθμούμενα, εἶτα Ἔσδρας α καὶ β ὁμοίως εἰς ἕν. μετὰ δὲ ταῦτα βίβλος Ψαλμῶν, καὶ ἑξῆς Παροιμίαι. εἶτα Ἐκκλησιαστής, καὶ ᾆσμα ᾀσμάτων. πρὸς τούτοις ἐστὶ καὶ Ἰώβ, B καὶ λοιπὸν προφῆται· οἱ μὲν δώδεκα εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμούμενοι. εἶτα Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, καὶ σὺν αὐτῷ Βαρούχ, Θρῆνοι καὶ Ἐπιστολή, καὶ μετ᾽ αὐτὸν Ἐζεκιὴλ καὶ Δανιήλ. ἄχρι τούτων τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἵσταται. τὰ δὲ τῆς καινῆς πάλιν οὐκ ὀκνητέον εἰπεῖν· ἔστι γὰρ ταῦτα. εὐαγγέλια τέσσαρα· κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην. εἶτα μετὰ ταῦτα πράξεις ἀποστόλων, καὶ ἐπιστολαὶ καθολικαὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων ἑπτά· οὕτως μὲν α, Πέτρου δὲ β. εἶτα Ἰωάννου γ. καὶ μετὰ ταύτας Ἰούδα α. πρὸς C τούτοις Παύλου ἀποστόλου εἰσὶν ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες, τῇ τάξει γραφόμεναι οὕτως· πρώτη πρὸς Ῥωμαίους· εἶτα πρὸς Κορινθίους δύο. καὶ μετὰ ταῦτα πρὸς Γαλάτας· καὶ ἑξῆς πρὸς Ἐφεσίους. εἶτα πρὸς Φιλιππησίους καὶ πρὸς Κολασσαεῖς. καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο· καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους· καὶ εὐθὺς πρὸς μὲν Τιμόθεον δύο· πρὸς δὲ Τίτον μία. καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα. καὶ πάλιν Ἰωάννου Ἀποκάλυψις. ταῦτα πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, ὥστε τὸν διψῶντα ἐμφορεῖσθαι τῶν ἐν τούτοις λογίων· ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον εὐαγγελίζεται. D μηδεὶς τούτοις ἐπιβαλλέτω. μὴ δὲ τούτων ἀφαιρείσθω τι. περὶ δὲ τούτων ὁ κύριος Σαδδουκαίους μὲν ἐδυσώπει, λέγων· πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς γραφάς· τοῖς δὲ Ἰουδαίοις παρῄνει· ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς. ὅτι αὗταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. Ἀλλ᾽ ἕνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι, καὶ τοῦτο γράφων ἀναγκαίως· ὡς ὅτι ἐστὶν καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν· οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· σοφία Σολομῶντος, καὶ σοφία Σιράχ,

ſigillatim addemus. Primus Geneſis. Deinde Exodus. Tertius Leviticus: Deinde Numeri. Poſt hunc Deuteronomium. Tum qui Joſue ſive Jeſus Nave dicitur, quam ſequuntur Judices. Hos rurſus, qui Ruth inſcribitur. Deinceps quatuor Regum nomine appellati, quorum primum & ſecundum uno cenſent volumine: Tertium & quartum altero. Regum libros ſequantur, quæ Paralipomena dicuntur: quorum utrumque & uno etiam volumine complectuntur. Sequuntur poſtea Pſalmi: & ipſe deinceps Parœmiæ. Deinde Eccleſiaſtes: tum Cantica Canticorum: His ſuccedit Job, & deinde Prophetæ, quorum duodecim in unũ librum ſunt numerati. Poſt hos numerantur Eſaias, Hieremias, Baruch, Lamentationes, Epiſtola, & cum his Ezechiel & Daniel: quibus totum, quod vocant, vetus Teſtamentum concluditur. His itaque poſitis ad Novi libros properamus. Horum in primis ponuntur Evangelia quatuor: Matthæi, Marci, Lucæ, & Joannis. Deinde Acta Apoſtolorum. Tum Catholicæ, quæ vocantur Apoſtolorum epiſtolæ ſeptẽ: una Jacobi: Petri duæ, Joannis tres: & Judæ unica. Sunt rurſus & Apoſtoli Pauli epiſtolæ quatuordecim, hoc ordine digeſtæ. Primæ ad Romanos: hanc ſequuntur ad Corinthios duæ. Quarta ad Galatas. Quinta ad Epheſios. Sexta ad Philippenſes. Ad Coloſſenſes ſeptima. Tum ad Theſſalonicenſes duæ. Decima ad Hebræos. Sequuntur deinceps ad Timotheum duæ; Ad Titum, una: Una denique ad Philemonem, eaque ultima. His additur & ipſa Joannis Apocalypſis. Hi ſunt igitur ſalutis fontes: e quibus oracula, qui ſitit, haurire, & his ſolis veræ pietatis doctrinam annunciare, eiſque quicquam nec addere, nec demere decet. De his procul dubio loquebatur, cum ſcripturarum Apoc. 22.
ignoratione Sadducæos errare turpiter Matth. 22.
moneret Dominus. De his, inquam, cum Judæos idem ſcripturas ſcrutari, quoniam de ſe teſtarentur, hortaretur. Cæterum majoris & exactioris diſciplinæ cauſa addo & illud ſcribens neceſſario, præter ſuperiores, libros eſſe alios non canone quidem probatos, ſed veterum autoritate, illis, qui pietatis elementis Ioan. 5.
imbuendi eſſent, propoſitos. Sapientiam nempe Salomonis: Sapientiam Sirach,

Eſther, Judith & Tobiam: videtur intel-ligere Apoſtolorum conſtitutiones, quæ nomine Clementis nunc habentur. Doctrinam etiam Apoſtolorum nomine nuncupatam: ipſum denique Paſtorem. Cæterum hoc, unum, dilecti, vos decet advertere, neque illos, qui canone, neque iſtos, qui permiſſa lectione diſtinctione diſtinguitur, apocryphorum nomine intelligendos eſſe: ſed eſſe Apocryphos hæreticorum commentum, quos dum amplectuntur, iiſdem pro libidine tempora largiuntur, ut tanquam veteribus ad ſimpliciorum fraudem abutantur.

Euſeb. l. 3. cap. 4. Euſeb. lib. 3. cap. 19.

A καὶ Ἐσθήρ, καὶ Ἰουδίθ, καὶ Τωβίας, καὶ διδαχὴ καλουμένη τῶν ἀποστόλων, καὶ ὁ ποιμήν. Καὶ ὅμως ἀγαπητοί, κἀκείνων κανονιζομένων καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων οὐδαμοῦ τῶν ἀποκρύφων μνήμη· ἀλλὰ αἱρετικῶν ἐστιν ἐπίνοια, γραφόντων μὲν ὅτε θέλουσιν αὐτά, χαριζομένων δὲ καὶ προστιθέντων αὐτοῖς χρόνους, ἵν' ὡς παλαιὰ προφέροντες, πρόφασιν ἔχωσιν ἀπατᾶν ἐκ τούτου τοὺς ἀκεραίους.

B

EJUSDEM AD RUFInianum Epiſtola.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ Ῥουφινιανόν.

Domino, filio ac deſideratiſſimo in ſacris comminiſtro Rufiniano, Athanaſius in Domino S.

Joan. Curterio Interprete.

REM ad Patres, fili dilectiſſime, honeſtam inprimis, tibique congruam ſcribis. C Itaque te, qui nos per literas conveneris, omnium longe chariſſime Rufiniane, ſumme amplector, tibique ſancte non ſecus ac filio polliceor, eo usque mihi ad te ſcribendi officio, quotiescunque dabitur facultas, nihil prius aut poſterius futurum, quoad meus in te animus literis tanquam teſtimonio tibi comprobetur. 1. Cor. 3. Tu enim mihi epiſt. ut Pauli verbo utar, quæ in corde agnoſcitur & legitur. Ita igitur habe & crede, crede inquam: teq; ad ſcribendi officium per me provocari permittito: quod cũ præſtiteris, non ex- D igua aliqua me, ſed magna valde & ampla lætitia affeciſſe te putato: Quoniam vero honeſtatis & Eccleſiæ ſtudio percitus (hoc enim rurſus pietatem tuam decuit) de his quæſiiſti, qui neceſſitate quidem acti, ſed non omnino profligati a fide aberrarunt, & a me quid ſuper his patrum commentis ſenſerit, poſtulas: ſic habeto, multum dilecte domine, ſedata, quæ primum per vim cœperat, ſeditione, præſentibus externarum partium epiſcopis, habitam eſſe Synodum: habitam deinde & ab his, qui Græciam colunt ejuſdem nobiſcum muneris ſocii; Rurſus & ab his, qui in Hiſpania & Galliis degunt: atque ubique

Κυρίῳ υἱῷ καὶ ποθεινοτάτῳ συλλειτουργῷ Ῥουφινιανῷ Ἀθανάσιος ἐν κυρίῳ χαίρειν.

Σὺ μὲν τὰ υἱῷ ἠγαπημένῳ πατρὶ πρέποντα πρὸς πατέρα γράφεις. ἐγγίσαντα οὖν σὲ διὰ τοῦ γράμματος περιεπτυξάμην, πάντων ἐμοὶ ποθεινότατε Ῥουφινιανέ. Κἀγὼ δὲ ὡς υἱῷ δυνάμενος γράφειν ἔν τε προοιμίοις καὶ μέσοις καὶ τελευταίοις, ἐπέσχον ἵνα μὴ ἐκ γραμμάτων ἡ σύστασις καὶ ἡ μαρτυρία γνωρίζηται. σὺ γὰρ ἐμοὶ ἐπιστολὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπιγινωσκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ἐν καρδίᾳ. οὕτω τοίνυν πίστευε διακείμενος, καὶ πίστευε, προσαγορεύων σε καὶ προτρέπω γράφειν. οὐ γὰρ ὀλίγως, ἀλλὰ μεγάλως εὐφραίνεις τοῦτο ποιῶν. ἐπειδὴ δὲ φιλοκάλως καὶ ἐκκλησιαστικῶς (τοῦτο γὰρ πάλιν πρέπει τῇ σῇ εὐλαβείᾳ) ἠρώτησας περὶ τῶν δι' ἀνάγκην ὑποσυρέντων μέν, μὴ φθαρέντων δὲ ἐν τῇ κακοπιστίᾳ, καὶ ἠθέλησας γράψαι με τὰ δόξαντα περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς συνόδοις καὶ πανταχοῦ. γίνωσκε, κύριέ μου ποθεινότατε, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν παυσαμένης τῆς γενομένης βίας· γέγονε σύνοδος παρόντων ἀπὸ τῶν ἔξω μερῶν ἐπισκόπων· γέγονε δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ἑλλάδα κατοικοῦσι συλλειτουργοῖς, οὐδὲν ἧττον καὶ τοῖς ἐν Ἱσπανίᾳ· καὶ ἤρεσεν ὅπερ

ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν καταπεπτωκόσι προϊσταμένοις τῆς ἀσεβείας συγγινώσκειν μὲν μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου. τοῖς δὲ μὴ αὐθεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασυρεῖσι δὲ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλήρου· μάλιστα ὅτι ἀπολογίαν πιθανὴν ἐποιείσαντο, καὶ ἔδοξε τοῦτό πως οἰκονομικῶς γενέσθαι. διεβεβαιώσαντο γὰρ μὴ μεταβεβλῆσθαι εἰς ἀσέβειαν· ἵνα δὲ μὴ κατασταθέντες τινὲς ἀσεβέστατοι διαφθείρωσι τὰς ἐκκλησίας, εἵλοντο μᾶλλον συνδραμεῖν τῇ βίᾳ καὶ βαστάσαι τὸ βάρος, ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. τοῦτο γὰρ λέγοντες ἔδοξαν ἡμῖν πιθανῶς λέγειν· διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι αὐτοὺς τὸν Ἀαρὼν τὸν Μωϋσέως ἀδελφόν, ἐν τῇ ἐρήμῳ συνδραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, ἀπολογίαν δὲ ἐσχηκέναι, ἵνα μὴ ὁ λαὸς ὑποστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνῃ τῇ εἰδωλολατρείᾳ. καὶ γὰρ ἦν φαινόμενον εὔλογον, ὅτι μένοντες ἐν τῇ ἐρήμῳ δύνανται παύσασθαι τῆς ἀσεβείας· εἰσελθόντες δὲ εἰς Αἴγυπτον, ἐπετείνοντο καὶ ηὔξανον ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀσέβειαν. τούτων τοίνυν ἕνεκα, συγγνωστὸν τὸ περὶ τὸν κλῆρον γέγονε· τοῖς δὲ ἀπατηθεῖσι βίαν παθοῦσι, συγγνώμη δίδοται. ταῦτα καὶ τῇ σῇ εὐσεβείᾳ δηλῶ, θαρρῶν, ὅτι καὶ τὰ δόξαντα ἀποδέξεταί σου ἡ θεοσέβεια, καὶ οὐ καταγνώσεται ἐκεχειρίαν τῶν συνελθόντων οὕτω. καταξίωσον δὲ αὐτὰ ἀναγνῶναι τῷ ἱερατείῳ καὶ τῷ λαῷ τῷ ὑπὸ σοὶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες, μὴ μέμφωνται οὕτω σε διακείμενον περὶ τοὺς τοιούτους. ἀπρεπὲς γὰρ ἦν ἐμὲ γράφειν, δυναμένης τῆς σῆς εὐλαβείας, καὶ τὴν ἡμῶν περὶ αὐτοὺς διάθεσιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ πάντα τὰ λείποντα ἀποπληρῶσαι· χάρις τῷ κυρίῳ τῷ πληρώσαντί σε ἐν παντὶ λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει. οἱ μὲν οὖν μετανοοῦντες, φανερῶς ἀναθεματιζέτωσαν ὀνομάζοντες Εὐζωΐου καὶ Εὐδοξίου τὴν κακοδοξίαν· αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν βλασφημοῦντες αὐτὸν κτίσμα, ἀπεγράψαντο τῆς Ἀρειανῆς αἱρέσεως προστάται· ὁμολογείτωσαν δὲ καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ μηδεμίαν ἄλλην σύνοδον προκρίνειν ταύτης τῆς συνόδου. πρόσειπε τὴν παρὰ σοὶ ἀδελφότητα, ἣ σὺν ἡμῖν ἐν κυρίῳ προσαγορεύει σέ.

A omnes idem quod hic ſenſiſſe: iis nempe veniam qui cecidiſſent, etſi impiorum ſe duces præbuiſſent, modo eos pœniteat, nec per vim aut neceſſitatem detur, largiendum eſſe, & reſtituendum in Clero locum: idque præcipue quod a fide non remotam ſui defenſionem edidiſſent, unde quod geſtum erat œconomia quadam factum eſſe videretur Se enim ad impietatẽ nunquam tranſiiſſe, ſed ne impiorum quorundam furor Eccleſias perderet, vim potius ſequi. & id oneris ferre, quam populum perire maluiſſe dicebant. Quæ ideo nobis à veritate aliena non videbantur, quod Aaronem illum
B Moſis fratrem in ſolitudine veniam populo peccanti indulſiſſe, ea tantum ratione, ne Ægyptum repetens idololatriam amplecteretur, aſſerebant. Fore enim nemo non videbat, modo in deſerto remanerent impietatem omnem eſſe abjecturos: Sin autem in Ægyptum redirent, interituros non ſolum, ſed impietati priori multum eſſe adjecturos. Itaque quod ab eis Cleri nomine factum eſſet, venia donandum, & reliquis, qui in fraudem per vim eſſent deducti, indulgendum. I-
C ſta vero tibi pietati tuæ confiſus narrare non ſum veritus, cum ea præſertim te probaturum, nec ita coactorum patrum in remittendo facilitatem damnaturum mihi perſuaſerim. Ideo autem iſtas ſacro tuo collegio & populo per te literas recenſeri velim, ut eis moniti male in ejusmodi viro affectum valeant arguere. Neque enim me, cum ſcribere tui arbitrii & poteſtatis noſtram in eos propenſam animi voluntatem ſignificare, & quæ deſunt, cætera omnia complere decuit. Magna ergo domino, qui te omni ſermonis & cognitionis facultate cumularit, agen-
D da gratia eſt. Cæterum quos pœnitentia cœperit, palam illi veterem opinionem, ipſumq; Eudoxii, & Euzoii, qui in Chriſtũ blaſphemi creaturam dixerunt, & Arianæ hæreſeos duces ſe præbuerunt: nomen execrentur, & quam Nicææ patres ediderunt, fidem amplectantur, profiteanturque, ea ſynodo priorem nullam habeant: fratres, qui tecum ſunt, ſaluta. ab his, qui mecum degunt, in Domino ſalutatus.

A

TRACTATUS DE DEfinitionibus.

Definitiones quam neceſſariæ.

VARIÆ definitiones juxta traditionem & fidem Eccleſiæ Catholicæ, collectæ a Clemente & aliis ſanctis viris ac beatis patribus, quas ante omnes ſcientias alias indagare & in animum recondere neceſſum eſt ei, qui per auxilium Dei verbo veritatis præeſſe voluerit, & cuivis homini orthodoxe ſentienti, atque integram fidem erga Deum habenti.

Definitionum tria genera.

Ad exquiſitiorem igitur traditionem, ſciendum, quod quævis interrogatio vel quæſtio tres habet quæſtiones & inquiſitiones: utpote. Quid ſit res, de qua quæritur: Secundum quid dicatur, & quot modis intelligatur definitio. Atque ſiquidem quæramus, quid ſit res, liquet, quod rei definitionē quæramus. Quando vero interrogamus, ſecundum quid dicta ſit, etymologiam nominis poſtulamus. Cum autem dicimus, quot modis hoc nomen dicatur, patet, quod quærimus, quot ſint hujus nominis ſignificata. Qui ergo abſq; definitorum cognitione docere conatur, idem ei, quod cæco viatori, huc illuc oberranti, uſu veniet. Juxta prædictos igitur modos iſtos, triplex de re eſt inquiſitio facienda.

Definitio definitionum.

Definitio definitionum eſt, quæ omnia quidem definit, ipſa vero a nulla definitur. Quapropter ſolus Deus, definitio definitionum eſt.

Definitio quid.

Definitio, eſt oratio brevis, rei ſubjectæ naturam explicans. Dicunturque definitiones, tanquam ſint inſpectiones rerum, & oculi, quæ vim rationis, & quæ mente concepimus, breviter explicent. Nam eſt quidem homo Subſtantia carne, anima, ratione, ſanguine, elementis, & aliis pluribus conſtans. Nos autem determinamus ea, & ſuccinctius per definitionem dicimus. Homo eſt animal rationale, mortale, mentis & ſcientiæ capax. Additur etiam ipſum verum nomen hominis, erecto corpore incedens. Abbreviarunt autem, qui rebus indidere nomina, multitudinem vocum, & propter concinnitatem vocaverunt hominem. Dici-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ὅρων.

ΟΡΟΙ διάφοροι κατὰ τὴν παράδοσιν καὶ πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, συλλεγέντες ἀπό τε Κλήμεντος καὶ ἑτέρων ὁσίων ἀνδρῶν καὶ μακαρίων πατέρων· B οὓς δεῖ πρὸ παντὸς ἑτέρου μαθήματος μετιέναι καὶ ἐνστηθίζειν, τὸν τῇ βοηθείᾳ τοῦ Θεοῦ περιΐστασθαι τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας βουλόμενον, καὶ πάντα ἄνθρωπον ὀρθοδόξως φρονοῦντα, καὶ πίστιν πρὸς Θεὸν τὴν εἰλικρινῆ ἐσχηκότα.

Πρὸς δὲ ἀκριβεστέραν παράδοσιν, ἐκεῖνο εἰδέναι χρή, ὅτι πᾶν τὸ οἱονοῦν ζήτημα ἢ ἐρώτημα τρεῖς τὰς ἐρωτήσεις καὶ ἐξετάσεις ἔχει· οἷον τί ἐστι τὸ πρᾶγμα, καὶ κατὰ τί εἴρηται τόδε * καὶ ὅτε μὲν ἐρωτῶμεν, τί ἐστι τόδε; πρόδηλον, ὅτι C τὸν ὅρον ζητοῦμεν τοῦ πράγματος. ὅταν δὲ λέγωμεν, κατὰ τί εἴρηται τόδε; τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος ἀπαιτοῦμεν. ἡνίκα δὲ λέγομεν, ὁσαχῶς νοεῖται τὸ ὄνομα τόδε; πρόδηλον ὅτι πόσα ζητοῦμεν τὰ σημαινόμενα τοῦ ὀνόματος· ὁ γοῦν ἐκτὸς εἰδήσεως τῶν ὅρων δογματίζειν ἐπιχειρῶν, οὐδὲν διαφέρει τυφλοῦ ὁδοιπόρου ὧδε κἀκεῖσε * πλαζομένου. εἰρητέον τοίνυν τῶν προειρημένων τρόπων τριχῶς ποιεῖσθαι τὴν D ἐξέτασιν.

Ὅρος τῶν ὅρων ἐστὶν, ὁ πάντα μὲν ὁρίζων, αὐτὸς δὲ ὑπ᾽ οὐδενὸς ὁριζόμενος, ὥστε μόνος ὅρος τῶν ὅρων ἐστὶν ὁ Θεός. ὅρος ἐστὶ λόγος σύντομος δηλωτικὸς τῆς φύσεως τοῦ ὑποκειμένου πράγματος. ὅροι δὲ λέγονται, ὡς ὁράσεις καὶ ὀφθαλμοὶ τῶν πραγμάτων τυγχάνοντες, καὶ ὡς διορίζοντες συντόμως τὴν τοῦ νοητοῦ δύναμιν. καὶ γὰρ ὁ ἄνθρωπός ἐστιν, οὐσία ἐκ σαρκὸς καὶ ψυχῆς, καὶ λόγου, καὶ αἵματος, καὶ στοιχείων, καὶ ἑτέρων πλειόνων συνισταμένη. ἡμεῖς δὲ περιορίζομεν ταῦτα, καὶ συντόμως λέγομεν διὰ τοῦ ὅρου· ὅτι ὁ ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικὸν θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν. λέγεται καὶ πάλιν τὸ ἐντελὲς ὄνομα τοῦ ἀνθρώπου, * ἀνορθοπεριπατητικόν. συνέκοψαν δὲ οἱ ὀνοματοθέται τὴν πολυλεξίαν, καὶ ὠνόμασαν αὐτὸν ἄνθρωπον, διὰ τὴν συντομολογίαν. * ἀνορθοπεριπολη-

πικὸν * δὲ λέγεται ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ τὰ ἄλογα ζῶα περιπατοῦντα, κλίνοντα τὴν κεφαλὴν, βλέπουσι κάτω πρὸς τὴν γῆν. ὁ δὲ ἄνθρωπος περιπατῶν, βλέπει καὶ θεωρεῖ τὰ ἄνω. ἐν συγκοπῇ δὲ ὀνομάζεται ἄνθρωπος. πάλιν ἄνθρωπος λέγεται, διὰ τὸ ἄνω ἀθρεῖν τὸ ὦπα· τοῦτ' ἐστὶν διὰ τὸ ἄνω θεωρεῖν τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν τὴν ἐνέργειαν. ὁ γὰρ ὀφθαλμὸς καὶ ὁ νοῦς πάντοτε ἄνω ὁρᾷ, καὶ τούτου χάριν εἴρηται ὅρος· ὅτι περιορίζει καὶ συγκόπτει τὴν πολυλεξίαν, καὶ ποιεῖ σύντομον τὴν μακρολογίαν.

Πολλοὶ μὲν οὖν εἰσι καὶ ἀναρίθμητοι ὅροι περὶ παντὸς πράγματος· ἐκ πολλῶν δὲ ὀλίγους τοὺς κυριωτέρους ἐντάττομεν, διὰ τὸ ῥάθυμον τῶν ἀνθρώπων. πλὴν τοῦτο γνωστέον καὶ πιστευτέον· ὅτι ὁ φιλοπόνως πράττων τοὺς ὅρους, ῥήτορας καὶ δεινοὺς πολυλόγους δυνήσεται εὐχερῶς ἐν ταῖς διαλέξεσιν ἐπιστομίζειν. ὅταν γὰρ ἐρωτηθεὶς, τί ἐστιν ὅρος; καὶ κατὰ τί εἴρηται ὅρος; καὶ ὁσαχῶς νοεῖται ὅρος, ἀπορήσει ὁ ἐξ ἐναντίας πρὸς ταῦτα, καὶ καταισχύνεται, λοιπὸν ὡς μηδὲν ἐπιστάμενος.

Τρία εἰσὶ κατ' οὐσίαν ἀνθρώποις ἀγνώριστα, καὶ ἀόριστα, Θεὸς, ἄγγελος, καὶ ψυχὴ, μόνῳ Θεῷ κατ' οὐσίαν γνωριζόμενα.

Τί ἐστιν ὁριστόν; * καὶ τί ἀόριστον; καὶ τί δυσόριστον; καὶ τί εὐόριστον; ὁριστόν ἐστιν ἀνυπέρβατος στάσις· οἷον ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, καὶ ἡ θάλασσα. ἢ τοὺς ὅρους αὐτῆς μὴ ὑπερβαίνουσα. Ἀόριστόν ἐστι, τὸ μόνον ἄκτιστον, ὁ Θεός. δυσόριστόν ἐστι τὸ κτιστὸν καὶ ἀόριστον, οἷον ἄγγελος, ψυχὴ, καὶ δαίμων. ἢ δυσόριστόν ἐστι, τὸ μὴ καθ' ὅλου, ἀλλ' ἐκ μέρους γινωσκόμενον, οἷον τὸ ξύλον τῆς ζωῆς. εὐόριστόν ἐστι, τὸ ψηλαφόμενον καὶ θεωρούμενον, οἷον ἄρτος καὶ τὰ ὅμοια.

Τί ἐστι Θεός; καὶ κατὰ τί εἴρηται Θεός; καὶ ὁσαχῶς νοεῖται Θεός. Θεὸς μέν ἐστιν οὐσία ἀναίτιος καὶ πάσης οὐσίας αἰτία ὑπερούσιος. καὶ λέγεται ἀπὸ τοῦ θέειν ἤτοι τρέχειν. τὸ τρέχειν δὲ μὴ τὴν ἀπὸ τόπου νοητέον εἰς τόπον μετάβασιν. ἀλλὰ τὸ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ πάντα διήκειν· ἢ ἀπὸ τοῦ αἴθειν ἤτοι καίειν. ἢ ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν τὰ πάντα· οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων τὴν ἐποπτικὴν αὐτοῦ διαφεύγει δύναμιν, διττῶς λέγεται ὁ Θεὸς

A Atur vero homo erecto incedens corpore. Nam animalia quidem bruta declinato in terram capite deorſum ſpectant, homo autem incedens aſpicit & contemplatur ſuperna, unde anthropos per conciſionem literarum nominatur. Rurſus anthropos dicitur, propterea quod frons illius ſurſum videt & propter efficaciam oculorum, qua ſurſum ſpectant. Nam oculus & mens hominis ſurſum reſpicit. Et ob id dicta eſt definitio, quod definit & abbreviat multitudinem, vocum & prolixitatem orationis decurtat.

Definitionum proprietas.

Multæ quidem & innumerabiles ſunt B quarumcumque rerum definitiones, nos vero ex multis paucas, tantum & magis proprias propter inertiam hominum annumerabimus. Ubi tamen illud ſciendum credendumque eſt, quod qui ſedulo definitiones rerum annotaverit, is facile Rhetorum & vehementium oratorum in illorum orationibus ora obturare poterit. Nam ſi interrogatus, quid ſit definitio, ſecundum quid dicatur definitio & quot modis intelligatur: Si ad iſtas interrogationes hæſitaverit adverſarius, pudefiet quaſi, qui nihil C ſciat amplius.

Tria ſunt, quæ ſecundum eſſentiam hominibus ſunt incognita, & indefinita: Deus, Angelus, & anima, quæ ſoli Deo ſecundum eſſentiam cognita ſunt.

Tria ſunt hominibus incognita penes eſſentiam.

Quid eſt finitum, quid infinitum, quid difficile & quid facile definitur? Finitum eſt, quod ſic habet, ut ſuos terminos non excedat, veluti cœlum, terra, & mare, quæ ſuos terminos non tranſcendunt. Infinitum eſt ſolum illud increatum, quod eſt Deus. Difficile definitu eſt, quod creatum & infinitum eſt, ut Angelus, anima, & dæmon. Vel quod non totum, ſed aliqua tantum parte cognoſci- D tur, utpote lignum vitæ. Facile definitu eſt, quod contrectari & penitus perſpici poteſt, ut ſi quis ante oculos panem videat, & quæ ſunt ejusmodi.

Finitum quid.

Infinitum

Definitio difficile quid.

Quid eſt Deus, & ſecundum quid dicitur Deus, & quot modis intelligitur? Eſt quidem Deus eſſentia ſine cauſa, & omnium eſſentiarum ſuperſubſtantialis cauſa. Dicitur Græce a currendo. Eſtque illud currere non intelligendū de motu locali, tranſitu videlicet de aliquo loco in locum alium, ſed de Dei providentia, & efficaci operatione, ad omnia perveniendi. Vel ab ardendo dicitur, aut ab eo, quod omnia contemplatur. Nam nihil eorum quæ ſunt, vim illam, qua cuncta perſpicit, effugere poteſt. Duobus, autem modis vox illa Deus uſurpatur

in divina ſcriptura, juxta naturam & gratiam. Deus quidem natura & eſſentia Deus eſt. Per gratiam autem & conſtitutionem, juſti etiam dii dicuntur. Dicit enim ſcriptura: *Dixi ego, dii eſtis, filii altiſſimi.* Dictus autem eſt Pater, veluti qui omnia conſervet, & tanquam Pater, liberos ſuos cuſtodiat & confirmet. Filius ideo dicitur, quaſi dicas: Qualis ſecundum eſſentiam eſt Pater, talis etiam eſt Filius ſive increatus ex increato, ſive ex mortali mortalis. Spiritus autem πνεῦμα dictus eſt, quaſi omnis nutus. Velociter enim quaqua verſum vergit & movet. Dicitur vero Spiritus in divina ſcriptura quadrupliciter. Spiritus ſanctus, angelus, anima & ventus. Mens etiam aliquoties Spiritus vocatur.

Pater dicitur Deus

Spiritus.

Æternum eſt, quod æternũ permanet. Porro non omne, quod æternum eſt, ſine principio dicitur. Omne vero principio carens, etiam æternum dicitur. Et principio carens dicitur, quod principium non habet. Atque hoc eſt Deus, ideoq; principio carens & æternus dicitur, hoc eſt ſine fine. Angeli autem & animæ non dicuntur eſſe ſine principio, initium enim acceperunt & creati ſunt a Deo. Dicuntur autem æterni, quandoquidem immortales ſunt & æternum vivent.

Idioma dicitur, quod tanquam proprium in natura ſubſiſtit, & in alia nulla ſubſtantia reperitur. Velut in homine ridere poſſe, neque enim in alia aliqua natura conſimiliter eſt riſus.

Natura.

Quid dicitur natura? Inde natura dicta eſt, quod ita nata ſit & exiſtat, quemadmodũ etiam eſſentia, tanquam exiſtens & in veritate cognita. Rurſus dicta eſt natura, a naſcendo & germinando. Natura, eſſentia, genus & forma, unum ſunt. Facies autem character, hypoſtaſis proprium & individuum, unum quoque & idem ſunt. Nam aliud eſt natura, aliud hypoſtaſis. Si quis ergo de divinitate quærat, quot confitearis naturas? Reſponde unam, hypoſtaſes vero tres. Quod ſi quis de incarnationis diſpenſatione interroget, quot naturas confiteare: reſponde duas, unam vero hypoſtaſin. Chriſtus enim duas eſſentias & naturas habet immutabiles & inconfuſas. Divinitatem & humanitem in una hypoſtaſi, Deus perfectus & perfectus homo cognitus. Atque propterea duas naturas in una hypoſtaſi confitemur incarnationem Domini noſtri Jeſu Chriſti & Dei.

natura, eſſentia, genus & forma idem.

Chriſtus duas eſſentias inconfuſas habet.

In confeſſione vero divinitatis ſacræ Trinitatis unam confitemur naturã, hy-

In Trinitate una natura & tres hypoſtaſes.

A περὶ θεογονίας παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ, φύσει καὶ χάριτι. ὁ μὲν Θεὸς φύσει καὶ οὐσίᾳ ἐστὶ Θεός· χάριτι δὲ καὶ θέσει λέγονται Θεοὶ καὶ οἱ δίκαιοι. καὶ γὰρ ἡ γραφὴ λέγει· ἐγὼ εἶπα, Θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου. εἴρηται δὲ πατὴρ, ἢ ὡς τὰ πάντα τηρῶν· ἢ ὡς τοὺς οἰκείους παῖδας τηρῶν καὶ στηρίζων οἷα πατήρ. υἱὸς δὲ λέγεται, ὡς ἂν εἴποις, οἷος ὁ πατὴρ τὴν οὐσίαν, τοιοῦτος καὶ ὁ υἱός. εἴτε ἐξ ἀκτίστου ἄκτιστος, εἴτε ἐκ θνητοῦ θνητός. πνεῦμα δὲ εἴρηται, ὡσανεὶ πᾶν πνεῦμα ὀξέως πάντη νεῦον καὶ κινούμενον. εἴρηται δὲ πνεῦμα ἐν τῇ θείᾳ γραB φῇ τετραχῶς, πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα ὁ ἄγγελος, πνεῦμα ἡ ψυχὴ, πνεῦμα ἄνεμος. ἔστι δ' ὅτε καὶ ὁ νοῦς εἴρηται πνεῦμα.

Αἴδιόν ἐστιν, τὸ ἀεὶ διάγον. καὶ τὸ μὲν αἴδιον οὐ λέγεται καὶ ἄναρχον· ὁ δὲ ἄναρχον λέγεται καὶ αἴδιον. ἄναρχον δὲ λέγεται τὸ μὴ ἔχον ἀρχήν. τοῦτο δέ ἐστιν ὁ Θεός. διὸ καὶ ἄναρχος λέγεται καὶ αἴδιος, τουτέστιν ἀτελεύτητος. οἱ δὲ ἄγγελοι καὶ αἱ ψυχαὶ, οὐ λέγονται ἄναρχοι, ἀρχὴν γὰρ ἔλαβον καὶ ἐκτίσθησαν παρὰ Θεοῦ. λέγονται δὲ C αἴδια, ἐπειδὴ μέλλουσιν ἀθάνατα ζῆν.

Ἰδίωμα λέγεται τὸ ἰδίως ὑπάρχον ἐν τῇ φύσει, ἐν ἑτέρᾳ δὲ οὐσίᾳ μηδαμῶς ὑπάρχον, ὥσπερ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ γελαστικόν. οὐ δὲ γάρ ἐστι γέλως ἐν ἄλλῃ οἵᾳ δή ποτε φύσει.

Τί λέγεται φύσις; φύσις εἴρηται διὰ τὸ πεφυκέναι καὶ εἶναι, ὥσπερ καὶ οὐσία, ὡς οὖσα καὶ ἐν ἀληθείᾳ γνωριζομένη. φύσις πάλιν εἴρηται, διὰ τοῦ φύειν καὶ βλαστάνειν. φύσις καὶ οὐσία καὶ γένος καὶ μορφὴ ἕν ἐστι. πρόσωπον δὲ, καὶ χαρακτὴρ, καὶ D ὑπόστασις, καὶ ἰδικὸν, καὶ ἄτομον, ἓν καὶ αὐτὸ ὑπάρχει, ἄλλο γὰρ φύσις καὶ ἄλλο ὑπόστασις. ἐὰν οὖν εἴπῃ σοί τις, ὅτι ἐπὶ τῆς θεότητος πόσας φύσεις ὁμολογεῖς; εἰπὲ μίαν, ὑποστάσεις δὲ τρεῖς· ἐὰν δὲ εἴπῃ σοι ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας, πόσας φύσεις ὁμολογεῖς; εἰπὲ δύο· μίαν δὲ τὴν ὑπόστασιν. καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς τὰς δύο οὐσίας καὶ φύσεις ἔχει ἀτρέπτους καὶ ἀκεραίους, τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, ἐν μιᾷ ὑποστάσει, Θεὸς τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος γνωριζόμενος. καὶ διὰ τοῦτο δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει ὁμολογοῦμεν τὴν σάρκωσιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

Ἐπὶ δὲ τῆς θεολογίας, μίαν φύσιν ὁμολογοῦμεν τῆς ἁγίας τριάδος, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις. καὶ

τοῦ πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, μία A φύσις ἐστὶ, καὶ μία οὐσία, καὶ μία ἐξουσία, καὶ βασιλεία, καὶ δύναμις· τρεῖς δὲ ὑποστάσεις, καὶ τρεῖς χαρακτῆρες, καὶ τρία πρόσωπα· τουτέστι πατὴρ, καὶ υἱὸς, καὶ πνεῦμα ἅγιον. μία θεότης ἐστὶν ἐν τρισὶ προσώποις γνωριζομένη·

Δέον οὖν καθολικώτερον εἰπεῖν τί ἐστιν οὐσία, καὶ τί ἐστιν ὑπόστασις. ἡ μὲν οὐσία, καὶ τὸ γένος καὶ ἡ φύσις, καὶ ἡ μορφὴ, ὡς εἴρηται, μία ἐστί· τὸ δὲ πρόσωπον καὶ ὁ χαρακτὴρ καὶ ἡ ὑπόστασις, καὶ τὸ ἄτομον, καὶ τὸ ἰδικὸν ἕν ἐστι. καὶ γὰρ ἡ φύσις δύναται ἔχειν ἐν ἑαυτῇ πλείους τὰς ὑποστάσεις· καὶ γὰρ οἱ ἄνθρωποι ἐξ ἑνὸς σώματος ὄντες καὶ B μιᾶς πνοῆς πάντες, μιᾶς ἐσμὲν φύσεως καὶ οὐσίας. ὑποστάσεις δὲ πολλαί. καὶ γὰρ ὑπόστασις διὰ τοῦτο λέγεται, ἀπὸ τοῦ στήκειν τῇ οὐσίᾳ.

Καὶ ἡ μὲν φύσις καὶ ἡ οὐσία λέγεται καθολική, ἡ δὲ ὑπόστασις μερική. καθολικὸν δὲ λέγεται, τὸ καθόλου πάντα περιλαμβάνον, καὶ περιέχον· μερικὸν δὲ, τὸ ἔχον μέρος τι οὐσίας. οἷον ἐὰν εἴπῃς ὁ ἄνθρωπος, ἰδοὺ εἶπας πάντα ἄνθρωπον· καθολικὸν γάρ ἐστι τοῦτο δὲ οὐσιῶδες, καὶ πάντες ἄνθρωποι λέγονται, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἰσίν. εἰ δὲ εἴπῃς ὁ Πέτρος καὶ C ὁ Παῦλος ἢ ὁ Ἰωάννης, τότε ἕνα ἄνθρωπον ἐσήμανας, ὅτι μερικόν ἐστι τοῦτο. τὸ γὰρ κοινόν ἐστι, ἐὰν εἴπῃς ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ πάντες οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζονται. τὸ δὲ μερικόν ἐστι ἑκάστου τὸ ὄνομα. ἁρμόζει καὶ τοῦτο τὸν θέλοντα γνῶναι τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, ἵνα γινώσκει, ποῖόν ἐστιν τὸ μερικὸν, καὶ ποῖον καθόλου. οὐ γὰρ μόνον ἐπ᾽ ἀνθρώπων· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παντὸς πράγματος, οὐρανίων καὶ ἐπιγείων, τοῦτό ἐστιν εὑρεῖν. καὶ εἴπωμεν φανερώτερον· ἀναγκαῖα γάρ εἰσι ταῦτα τοῖς μέλλουσιν ἐκζητεῖν. λέγομεν δὲ οὕτως. ἐὰν εἴπῃς, ὁ ἄγγελος, ὅλην τὴν οὐσίαν τῶν ἀγγέλων ἐσήμανας· κοι- D νὸν γάρ ἐστι τοῦτο τὸ ὄνομα τοῖς ἀγγέλοις καὶ οὐσιῶδες. καὶ πάντες ἄγγελοι λέγονται. ἐὰν δὲ εἴπῃς, ὁ Μιχαὴλ, ὁ Γαβριὴλ, ὑπόστασιν μίαν εἶπας, τουτέστιν ἕνα ἄγγελον. φύσις γὰρ λέγεται ἡ ἀγγελότης· ὑπόστασις δέ ἐστιν ἑνὸς ἑκάστου ἀγγέλου προσηγορία. καὶ γὰρ φύσις ἐστὶ μία κοινὴ ἡ ἀνθρωπότης, ὑποστάσεις δὲ Πέτρος, Παῦλος, καὶ Θωμᾶς, καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα καὶ οἱ χαρακτῆρες. ἡ οὖν φύσις ἐστὶν, ἡ κυρία καὶ γεννητικὴ τῶν ὑποστάσεων. καὶ διὰ τοῦτο πάλιν ἐροῦμεν· ἐὰν εἴπῃς, καλὴ φύσις ὁ ἄγγελος, ὅλην τὴν οὐσίαν αὐτῶν

A poſtaſes vero tres. Patris enim, & Filii, & Spiritus ſancti, una tantum eſt natura & eſſentia, una poteſtas, regnum & potentia. Tres autem ſunt hypoſtaſes, tres characteres, & tres perſonæ. Hoc eſt: Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. Una in tribus perſonis divinitas agnoſcitur.

Dicendum eſt igitur generalius, quid ſit eſſentia, & quid ſit hypoſtaſis. Atque eſſentia quidem, genus, natura & forma, ſicuti dictum eſt, idem ſunt. Perſona item, character, hypoſtaſis, individuum & proprium, etiam ipſa unum ſunt. Nam natura in ſe multas hypoſtaſes continere poteſt. Homines etenim uno corpore & B uno ſpiritu conſtantes, omnes ejuſdem ſumus naturæ & eſſentiæ, ſunt vero multæ hypoſtaſes. Nam ideo dicitur hypoſtaſis, quod eſſentia ſubſiſtat. *Unius naturæ multæ hypoſtaſes.*

Atq; natura quidem & eſſentia dicuntur univerſales: Hypoſtaſis vero partialis. Et univerſale quidem nominatur, quod univerſaliter omnia comprehendit & continet. Partiale autem, quod aliquam habet eſſentiæ partem. Verbi gratia: Si hominem dicas, jam quemvis hominem dixiſti. Nam univerſale hoc eſt & eſſentiale, & omnes homines dicuntur: eadem enim omnium eſt eſſentia. Si C vero Petrum, Paulum, aut Johannē dicas, tunc unum hominem denotaſti, eo quod hoc partiale ſit. Eſt enim commune, ſi hominem nomines, quandoquidem omnes homines ita nominantur. Eſt vero uniuſcujuſq; nomē partiale. Porro convenit, ut is, qui rerum naturas cognoſcere velit, etiā ſciat, quale ſit id, quod partiale, & quale ſit, quod univerſale dicitur. Neq; enim ſolummodo in hominibus, ſed etiā in quacunq; re cœleſtium & terreſtrium hoc reperitur. Manifeſtius ergo de iſtis nonnihil dicendum. Nam hæc plane ſunt neceſſaria iis, qui diligentius de aliqua re ſunt inveſtigaturi. Ad hunc ergo modum dicimus. Si Angelum nomines, jam to- D tam expreſſiſti eſſentiam Angelorum. Nam commune hoc eſt Angelorum nomen & eſſentiale, & ſic omnes Angeli dicuntur. Si vero dicas Michaelem vel Gabrielem, unam dixiſti hypoſtaſin, hoc eſt unum Angelum tantum: Natura enim dicitur Angelica eſſentia, hypoſtaſis vero eſt uniuſcujuſq; Angeli appellatio. Etenim una quædam communis eſt hominum natura, humanitas: hypoſtaſes vero ſunt Petrus, Paulus, Thomas & aliæ perſonæ & characteres. Natura igitur eſt domina & genetrix hypoſtaſium. Propterea rurſum dicimus: Si dicas, Bona eſt natura Angelus, totam eſſentiam eorum

Univerſale. *Partiale.* *Natura hypoſtaſis.*

ſignificaſti. Si vero dicas: Magnus eſt Gabriel, unam ex omnibus hypoſtaſin nominaſti. Et ſi volatile nomines, ecce ſignificaſti totam volatilium eſſentiam. Si columbam aut turturem, aut luſciniam, aut pavonem vel cygnum, hypoſtaſes ſunt iſta tantum. Non ſolum autem ſpiritualibus, rationalibus & animatis quadrat iſta regula, ſed etiam omni inanimatæ, non ſentienti & immobili naturæ adhiberi poteſt. Verbi gratia: Si dicas, quod Deus creaverit lucem, ecce totam eſſentiam luminariorum ſignificaſti. Ipſa porro eſſentia dividitur in ſuas hypoſtaſes, utpote in Solem, Lunam, ſtellas, lucernas, cereos & alias differentias. Similis eſt ratio de ventis. Quod ſi ventum nomines, jam omnem naturam ventorum nominaſti: Si vero Auſtrum, Boream, vel Euroaquilonem, tantum ſunt hypoſtaſes. Rurſus ſi arborem dicas, totam arborum eſſentiam ſignificaſti. Si vero ficum, aut nucem, aut caſtaneam aut amygdalum, unam tantum hypoſtaſin arborum dixiſti. Rurſus ſi aquã dicas, totam aquarum naturam dixiſti. Si vero mare, aut paludem, aut puteum, aut fontem, unam tantum aquarum dixiſti hypoſtaſin. Denique ſi fluvium nomines, omnes fluvios nominaſti. Quando vero Mæandrum, Euphratem, aut Nilum, tunc fluviorum unam tantum dixiſti hypoſtaſin. Et in cæteris omnia ſimiliter oportet inveſtigare, ut quemadmodum ſcriptum eſt, intelligantur & cognoſcantur, diſcernanturque inter ſe natura & hypoſtaſis. Nam natura radix eſt rerum, & fons. Hypoſtaſis vero naturæ pars eſt. Sunt hæc, iis, qui ea, quæ in mundo ſunt, diligentius cognoſcere & ſcrutari volunt, cognitu neceſſaria.

A ἐσήμανας. ἐὰν δὲ εἴπῃς· μέγας ἐστὶν ὁ Γαβριὴλ, ὑπόστασιν μίαν ἐκ πάντων εἶπας. καὶ ἐὰν εἴπῃς τὸ πετεινὸν, ἰδοὺ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἐδήλωσας τῶν πετεινῶν· ἐὰν δὲ εἴπῃς ἡ περιστερὰ, ἡ τρυγών. ἡ ἀηδὼν, ὁ ταὼς, καὶ ὁ κύκνος, ἰδοὺ ταῦτα ὑποστάσεις εἰσίν. οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν νοερῶν καὶ λογικῶν καὶ ἐμψύχων ἁρμόζει ὁ αὐτὸς τῶν ὅρων κανών· ἀλλὰ καὶ διὰ πάσης ἀψύχου καὶ ἀναισθήτου καὶ ἀκινήτου φύσεως, οἷόν τι λέγω· ἐὰν εἴπῃς, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς· ἰδοὺ πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῶν φωστήρων ἐσήμανας. αὕτη λοιπὸν ἡ οὐσία τέμνεται εἰς τὰς ὑποστάσεις αὐτῆς· μερίζεται B γὰρ εἰς ἥλιον, εἰς σελήνην καὶ εἰς ἀστέρας, εἰς λύχνους, εἰς κηροὺς, καὶ εἰς ἄλλα διάφορα. ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἀνέμων· ἐὰν εἴπῃς πνεῦμα, πᾶσαν τὴν φύσιν τῶν ἀνέμων ἐσήμανας. εἰ δὲ εἴπῃς νότος, ἢ βορρᾶς, ἢ εὐροκλύδων, αὗται ὑποστάσεις εἰσί. πάλιν ἐὰν εἴπῃς τὸ δένδρον, πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῶν δένδρων ἐσήμανας. εἰ δὲ εἴπῃς ἡ συκῆ, ἡ καρύα, ἡ καστανᾶια, ἡ ἀμυγδάλη, μίαν ὑπόστασιν εἶπας τῶν δένδρων. πάλιν ἐὰν εἴπῃς τὸ ὕδωρ, ὅλην τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων εἶπας. ἐὰν δὲ εἴπῃς ἡ θάλασσα, ἡ λίμνη, τὸ φρέαρ, ἡ πηγὴ, C μίαν εἶπας τῶν ὑδάτων ὑπόστασιν. πάλιν ἐὰν εἴπῃς ὁ ποταμὸς, τοὺς ποταμοὺς πάντας εἴρηκας· εἰ δὲ εἴπῃς, ὁ μαίανδρος, ὁ εὐφράτης, ὁ νεῖλος, τότε τῶν ποταμῶν εἶπας μίαν ὑπόστασιν. Καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁμοίως, οὕτως χρὴ πάντα διερευνᾷν, καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐγράφησαν διανοεῖσθαι καὶ ἐπιγινώσκειν, καὶ διακρίνειν, τί ἐστι φύσις, καὶ τί ἐστιν ὑπόστασις, ἡ μὲν γὰρ φύσις ἐστὶν ἡ ῥίζα καὶ ἡ πηγὴ τῶν πραγμάτων· ἡ δὲ ὑπόστασις, μέρος ἐστὶ τῆς φύσεως. ἀναγκαῖα γὰρ ταῦτα τοῖς θέλουσιν ἀκριβῶς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιγινώσκειν καὶ ἐρευνᾷν.

D

DE VOLUNTATE, IDIOMATE, ACTU, UNIONE & CONSUBſTANTIALI.

ΠΕΡΙ ΘΕΛΗΜΑΤΟΣ, ΚΑΙ ἰδιώματος, καὶ ἐνεργείας, καὶ περὶ ἑνώσεως καὶ ὁμοουσίου.

Quid eſt voluntas? Voluntas eſt intelligentis & rationalis ſubſtantiæ appetitus, ad id, quod animum ſuaviter afficit. Nam quicquid intelligit, conſtat etiam voluntate duci. Voluntas enim Græce a valde currendo dicitur, aut apprehẽdẽdo id, quod approbat, eiq; placet. Tripliciter autem cõſideratur voluntas: Divina, Angelica, & animalis: quia tantum tres iſtæ

Voluntas triplex.

Τί ἐστι θέλημα; θέλημά ἐστιν οὐσίας νοερᾶς καὶ λογικῆς ἔφεσις πρὸς τὸ καταθύμιον. πᾶν γὰρ νοερὸν, πρόδηλον ὅτι καὶ θελητικὸν ὑπάρχει. θέλημα γὰρ λέγεται, κατὰ τὸ θέειν λίαν, ἢ τοῦ θελητοῦ λῆμμα ἤως κράτημα. Τριχῶς δὲ θεωρεῖται τὸ θέλημα, θεϊκὸν, ἀγγελικὸν, καὶ ψυχικὸν, ἐπειδὴ αὗται αἱ τρεῖς φύσεις

μόναι εἰσὶ θελητικαί. τριχῶς δὲ καὶ ἐν τῇ γραφῇ A εὑρίσκομεν τὸ θέλημα λεγόμενον, θεϊκὸν, τὸ φυσικὸν ἢ τὸ μέσον, καὶ τρίτον τὸ σαρκικὸν, ὅπερ σημαίνει τὸ διαβολικόν. θέλημα θεῖόν ἐστι, τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ. θέλημα δὲ φυσικὸν, ἡ ἐργασία τοῦ Θεοῦ θελήματος. θέλημα δὲ σαρκικὸν, ἡ παρακοὴ τοῦ θείου νόμου. ταῦτα τὰ τρία θελήματά εἰσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον θέλημα φυσικὸν, ὅπερ λέγεται κοινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις. τοῦτο δέ ἐστι τὸ φιλόζωον. πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι φιλοῦσιν τὴν ζωὴν, καὶ B τὸ ὁρᾶν τὸ φῶς. ἰδοὺ καὶ τὸ κοινὸν θέλημα. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα θελήματα ἐν ἡμῖν ἅπερ καλοῦνται γνωμικά. ἄλλος μὲν γὰρ ἄνθρωπος θέλει ἰδιάζειν, ἄλλος γεωργεῖν καὶ ἄλλος μὲν πλέειν. ἄλλος δ' ἀναπαύεσθαι καὶ ἄλλος ὁδεύειν, ἄλλος γρηγορεῖν, καὶ ἄλλος ὑπνοῦν, καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοίως, πολλὰ γνωμικὰ θελήματα ἔχομεν οἱ ἄνθρωποι. ἓν δὲ φυσικὸν θέλημα ἔχομεν πάντες, τὸ ἀγαπᾶν τὴν ζωὴν, ἤτοι τὴν ἀθανασίαν, ἣν ἐλάβομεν ἐξ ἀρχῆς.

naturæ voluntate ducuntur. Tripliciter autem & in ſcriptura voluntatem invenimus uſurpari: divinam, deinde naturalem vel mediam, tertio carnalem, quæ diabolicam ſignificat. Voluntas divina, ſunt mandata Dei. Voluntas naturalis, eſt operatio divinæ voluntatis. Carnalis vero voluntas, eſt legis divinę transgresſio. Triplex iſta voluntas eſt in homine. Eſt etiam alia naturalis voluntas, quæ communis eſt omnium hominum, quæ eſt cupiditas vitæ. Nam omnes homines vitam amant. Et in aſpicienda contemplandaque luce, communem voluntatem quoque videre licet. Sunt etiam alia voluntatis genera, quæ dicuntur ſententiarum. Nam alius vult vivere privatus, alius ruſticus, & alius navigare, alius vero frui quiete, & alius peregrinari, alius vigilare, & alius dormire: & cæteri ſimiliter, alius vult aliud: nam multas voluntatis ſententias habemus. Unam vero voluntatem naturalem omnes accepimus amare vitam, videlicet immortalitatem, quam accepimus primitus.

ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ ΙΔΙΩΜΑ. C

Ἰδίωμα λέγεται διὰ τὸ ἴδια εἶναι ἅμα· ἀχώριστοι γάρ εἰσι τῶν φύσεων καὶ τῶν ὑποστάσεων αἱ αὐτῶν ἰδιότητες. Ἰδίωμά ἐστι, τὸ ἔν τινι φύσει ἰδικῶς γνωριζόμενον καὶ ἐν ἑτέρᾳ μὴ εὑρισκόμενον. οἷόν τι λέγω· ἐν τῷ Θεῷ ἐστὶ τὸ προαιώνιον, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀπερίγραπτον, ἅτινα οὐχ ὑπάρχουσιν ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε οὐσίᾳ. ἰδίωμά ἐστι τοῖς ἀγγέλοις, τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον, τὸ ὑμνολογικὸν, τὸ ἀσίγητον. ἰδίωμα δὲ ἀνθρώπου κυρίως, τὸ σύνθετον ἐκ θνητῆς καὶ ἀθανάτου φύσεως, ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε οὐσίᾳ μὴ γνωριζόμενον. καὶ ταῦτα μέν εἰσι φυσικὰ D ἰδιώματα· ἕτερα καὶ ὑποπτικτικά, οἷον λευκότης, μελανία, μακρότης, κολοβότης, γλαυκότης, γοργότης, νωθρότης, καὶ τὰ ὅμοια, ἅπερ οὐκ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις εὑρίσκονται. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι γοργοί, οὐδὲ πάντες ξανθοί. τὰ δὲ φυσικὰ ἰδιώματα, ἐξ ἴσου καὶ ἐν παντὶ τῷ εἴδει εὑρίσκονται· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι βρωτοὶ ὁμοίως εἰσὶ, καὶ θνητοὶ, λογικοὶ, πλατυώνυχοι, ὀρθοπεριπατητικοί. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα, ἅπερ οὐ λέγονται κυρίως ἰδιώματα, ἀλλὰ συμβεβηκότα. ταῦτα δὲ γίνονται καὶ ἀπογίνονται, οἷον ἡ νηπιότης, ἡ ὑγεία, ἡ νόσος, ἡ θερμότης,

QUID DICITUR IDIOMA.

IDIOMA dicitur, ideo quod ſimul ſint propria. Inſeparabiles enim ſunt a ſuis naturis & hypoſtaſibus proprietates ipſarum. Idioma eſt, quod in una aliqua natura proprie cognoſcitur, & in alia nulla reperitur. Veluti cum dico, in Deo eſt, quod eſt ante æternitatem temporum, quod eſt increatus & immenſus, quæ in alia nulla usquam ſunt ſubſtantia. Angelorum idioma eſt, quod effectibus paſſionum carent & ſunt immortales, quod ſine intermiſſione laudibus Deum concelebrant. Idioma vero hominis eſt, quod ex mortali & immortali natura compoſitus eſt, quod in alia nulla usquam ſubſtantia reperitur. Atque hæc quidem ſunt idiomata naturalia. Alia ſunt extraordinaria, ut albedo, nigredo, longitudo, brevitas, viriditas, velocitas, tarditas, & ſimilia, quæ non in omnibus hominibus reperiuntur. Non enim omnes homines ſunt veloces, nec omnes ſunt * flavi. Naturalia autē idiomata pariter in omni ſpecie reperiuntur. Nam omnes hominis pariter cibis ad ſuſtentationem fruuntur, & ſunt mortales, rationales, latos ungues habentes, & incedentes erecto corpore. Sunt autem & alia, quæ non proprie dicuntur idiomata, ſed accidentia vel contingentia, quæ adſunt ſubſtantiæ & recedunt, utpote infantia, ſanitas, morbus,

ſignificaſti. Si vero dicas: Magnus eſt Gabriel, unam ex omnibus hypoſtaſin nominaſti. Et ſi volatile nomines, ecce ſignificaſti totam volatilium eſſentiam. Si columbam aut turturem, aut luſciniam, aut pavonem vel cygnum, hypoſtaſes ſunt iſta tantum. Non ſolum autem ſpiritualibus, rationalibus & animatis quadrat iſta regula, ſed etiam omni inanimatæ, non ſentienti & immobili naturæ adhiberi poteſt. Verbi gratia: Si dicas, quod Deus creaverit lucem, ecce totam eſſentiam luminariorum ſignificaſti. Ipſa porro eſſentia dividitur in ſuas hypoſtaſes, utpote in Solem, Lunam, ſtellas, lucernas, cereos & alias differentias. Similis eſt ratio de ventis. Quod ſi ventum nomines, jam omnem naturam ventorum nominaſti: Si vero Auſtrum, Boream, vel Euroaquilonem, tantum ſunt hypoſtaſes. Rurſus ſi arborem dicas, totam arborum eſſentiam ſignificaſti. Si vero ficum, aut nucem, aut caſtaneam aut amygdalum, unam tantum hypoſtaſin arborum dixiſti. Rurſus ſi aquā dicas, totam aquarum naturam dixiſti. Si vero mare, aut paludem, aut puteum, aut fontem, unam tantum aquarum dixiſti hypoſtaſin. Denique ſi fluvium nomines, omnes fluvios nominaſti. Quando vero Mæandrum, Euphratem, aut Nilum, tunc fluviorum unam tantum dixiſti hypoſtaſin. Et in cæteris omnia ſimiliter oportet inveſtigare, ut quemadmodum ſcriptum eſt, intelligantur & cognoſcantur, diſcernanturque inter ſe natura & hypoſtaſis. Nam natura radix eſt rerum, & fons. Hypoſtaſis vero naturæ pars eſt. Sunt hæc, iis, qui ea, quæ in mundo ſunt, diligentius cognoſcere & ſcrutari volunt, cognitu neceſſaria.

A ἐσήμανας. ἐὰν δὲ εἴπης· μέγας ἐστὶν ὁ Γαβριήλ, ὑπόστασιν μίαν ἐκ πάντων εἶπας. καὶ ἐὰν εἴπης τὸ πετεινὸν, ἰδοὺ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ἐδήλωσας τῶν πετεινῶν· ἐὰν δὲ εἴπης ἡ περιστερὰ, ἡ τρυγών. ἡ ἀηδὼν, ὁ ταὼς, καὶ ὁ κύκνος, ἰδοὺ ταῦτα ὑποστάσεις εἰσίν. οὐ μόνον δὲ ἐπὶ τῶν νοερῶν καὶ λογικῶν καὶ ἐμψύχων ἁρμόζει ὁ αὐτὸς τῶν ὅρων κανών· ἀλλὰ καὶ διὰ πάσης ἀψύχου καὶ ἀναισθήτου καὶ ἀκινήτου φύσεως, οἷόν τι λέγω· ἐὰν εἴπης, ὅτι ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς· ἰδοὺ πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῶν φωστήρων ἐσήμανας. αὕτη λοιπὸν ἡ οὐσία τέμνεται εἰς τὰς ὑποστάσεις αὐτῆς· μερίζεται B γὰρ εἰς ἥλιον, εἰς σελήνην καὶ εἰς ἀστέρας, εἰς λύχνους, εἰς κηροὺς, καὶ εἰς ἄλλα διάφορα. ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἀνέμων· ἐὰν εἴπης πνεῦμα, πᾶσαν τὴν φύσιν τῶν ἀνέμων ἐσήμανας. εἰ δὲ εἴπης νότος, ἢ βορρᾶς, ἢ εὐροκλύδων. αὗται ὑποστάσεις εἰσί. πάλιν ἐὰν εἴπης τὸ δένδρον, πᾶσαν τὴν οὐσίαν τῶν δένδρων ἐσήμανας. εἰ δὲ εἴπης ἡ συκῆ, ἢ καρύα, ἢ καστανέα, ἢ ἀμυγδάλη, μίαν ὑπόστασιν εἶπας τῶν δένδρων. πάλιν ἐὰν εἴπης τὸ ὕδωρ, ὅλην τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων εἶπας. ἐὰν δὲ εἴπης ἡ θάλασσα, ἡ λίμνη, τὸ φρέαρ, ἡ πη- C γὴ, μίαν εἶπας τῶν ὑδάτων ὑπόστασιν. πάλιν ἐὰν εἴπης ὁ ποταμὸς, τοὺς ποταμοὺς πάντας εἴρηκας· εἰ δὲ εἴπης, ὁ μαίανδρος, ὁ εὐφράτης, ὁ νεῖλος, τότε τῶν ποταμῶν εἶπας μίαν ὑπόστασιν. Καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁμοίως, οὕτως χρὴ πάντα διερευνᾶν, καὶ καθ' ὃν τρόπον ἐγράφησαν διανοεῖσθαι καὶ ἐπιγινώσκειν, καὶ διακρίνειν, τί ἐστι φύσις, καὶ τί ἐστιν ὑπόστασις, ἡ μὲν γὰρ φύσις ἐστὶν ἡ ῥίζα καὶ ἡ πηγὴ τῶν πραγμάτων· ἡ δὲ ὑπόστασις, μέρος ἐστὶ τῆς φύσεως. ἀναγκαῖα γὰρ ταῦτα τοῖς θέλουσιν ἀκριβῶς τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἐπιγινώσκειν καὶ ἐρευνᾶν.

D

DE VOLUNTATE, IDIOmate, actu, unione & conſubſtantiali.

ΠΕΡΙ ΘΕΛΗΜΑΤΟΣ, ΚΑΙ ἰδιώματος, καὶ ἐνεργείας, καὶ περὶ ἑνώσεως καὶ ὁμοουσίου.

QUID eſt voluntas? Voluntas eſt intelligentis & rationalis ſubſtantiæ appetitus, ad id, quod animum ſvaviter afficit. Nam quicquid intelligit, conſtat etiam voluntate duci. Voluntas enim Græce a valde currendo dicitur, aut apprehēdēdo id, quod approbat, eiq; placet. Tripliciter autem cōſideratur voluntas: Divina, Angelica, & animalis: quia tantum tres iſtæ

Voluntas triplex.

Τί ἐστι θέλημα; θέλημά ἐστιν οὐσίας νοερᾶς καὶ λογικῆς ἔφεσις πρὸς τὸ καταθύμιον. πᾶν γὰρ νοερὸν, πρόδηλον ὅτι καὶ θελητικὸν ὑπάρχει. θέλημα γὰρ λέγεται, παρὰ τὸ θέειν λίαν, ἢ τοῦ θελητοῦ λῆμμα ἤγουν κρίτημα. Τριχῶς δὲ θεωρεῖται τὸ θέλημα, θεϊκὸν, ἀγγελικὸν, καὶ ψυχικὸν, ἐπειδὴ αὗται αἱ τρεῖς φύσεις

A μόναι εἰσὶ θελητικαί. τριχῶς δὲ καὶ ἐν τῇ γραφῇ εὑρίσκομεν τὸ θέλημα λεγόμενον, θεϊκὸν, τὸ φυσικὸν ἢ τὸ μέσον, καὶ τρίτον τὸ σαρκικὸν, ὅπερ σημαίνει τὸ διαβολικόν. θέλημα θεῖόν ἐστι, τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ. θέλημα δὲ φυσικὸν, ἡ ἐργασία τοῦ Θεοῦ θελήματος. θέλημα δὲ σαρκικὸν, ἡ παρακοὴ τοῦ θείου νόμου. ταῦτα τὰ τρία θελήματά εἰσιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ. ἔστι δὲ καὶ ἕτερον θέλημα φυσικὸν, ὅπερ λέγεται κοινὸν πᾶσιν ἀνθρώποις. τοῦτο δέ ἐστι τὸ φιλόζωον. πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι φιλοῦσι τὴν ζωὴν, καὶ B τὸ ὁρᾶν τὸ φῶς. ἰδοὺ καὶ τὸ κοινὸν θέλημα. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα θελήματα ἐν ἡμῖν ἅπερ καλοῦνται γνωμικά. ἄλλος μὲν γὰρ ἄνθρωπος θέλει ἰδιάζειν, ἄλλος γεωργεῖν καὶ ἄλλος μὲν πλέειν. ἄλλος δ᾽ ἀναπαύεσθαι καὶ ἄλλος ὁδεύειν, ἄλλος γρηγορεῖν, καὶ ἄλλος ὑπνοῦν, καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοίως, πολλὰ γνωμικὰ θελήματα ἔχομεν οἱ ἄνθρωποι. ἓν δὲ φυσικὸν θέλημα ἔχομεν πάντες, τὸ ἀγαπᾶν τὴν ζωὴν, ἤτοι τὴν ἀθανασίαν, ἣν ἐλάβομεν ἐξ ἀρχῆς.

naturæ voluntate ducuntur. Tripliciter autem & in ſcriptura voluntatem invenimus uſurpari: divinam, deinde naturalem vel mediam, tertio carnalem, quæ diabolicam ſignificat. Voluntas divina, ſunt mandata Dei. Voluntas naturalis, eſt operatio divinæ voluntatis. Carnalis vero voluntas, eſt legis divinę transgresſio. Triplex iſta voluntas eſt in homine. Eſt etiam alia naturalis voluntas, quæ communis eſt omnium hominum, quæ eſt cupiditas vitæ. Nam omnes homines vitam amant. Et in aſpicienda contemplandaque luce, communem voluntatem quoque videre licet. Sunt etiam alia voluntatis genera, quæ dicuntur ſententiarum. Nam alius vult vivere privatus, alius ruſticus, & alius navigare, alius vero frui quiete, & alius peregrinari, alius vigilare, & alius dormire: & cæteri ſimiliter, alius vult aliud: nam multas voluntatis ſententias habemus. Unam vero voluntatem naturalem omnes accepimus amare vitam, videlicet immortalitatem, quam accepimus primitus.

ΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ ΙΔΙΩΜΑ. C

ΙΔίωμα λέγεται διὰ τὸ ἴδια εἶναι ἅμα· ἀχώριστοι γάρ εἰσι τῶν φύσεων καὶ τῶν ὑποστάσεων αἱ αὐτῶν ἰδιότητες. Ἰδίωμά ἐστι, τὸ ἔν τινι φύσει ἰδικῶς γνωριζόμενον καὶ ἐν ἑτέρᾳ μὴ εὑρισκόμενον. οἷόν τι λέγω· ἐν τῷ Θεῷ ἐστι τὸ προαιώνιον, τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀπερίγραπτον, ἅτινα οὐχ ὑπάρχουσιν ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε οὐσίᾳ. ἰδίωμά ἐστι τοῖς ἀγγέλοις, τὸ ἀπαθὲς καὶ ἀθάνατον, τὸ ὑμνολογικὸν, τὸ ἀσίγητον. ἰδίωμα δὲ ἀνθρώπου κυρίως, τὸ σύνθετον ἐκ θνητῆς καὶ ἀθανάτου φύσεως, ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε οὐσίᾳ μὴ γνωριζόμενον. καὶ ταῦτα μέν εἰσι φυσικὰ D ἰδιώματα· ἕτερα καὶ ὑποπιπτικά, οἷον λευκότης, μελανία, μακρότης, κολοβότης, γλαυκότης, γοργότης, νωθρότης, καὶ τὰ ὅμοια, ἅπερ οὐκ ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις εὑρίσκονται. οὐ γὰρ πάντες οἱ ἄνθρωποι γοργοί, οὐδὲ πάντες ξανθοί. τὰ δὲ φυσικὰ ἰδιώματα, ἐξ ἴσου καὶ ἐν παντὶ τῷ εἴδει εὑρίσκονται· πάντες γὰρ οἱ ἄνθρωποι βρωτοὶ ὁμοίως εἰσί, καὶ θνητοί, λογικοί, πλατυόνυχοι, ὀρθοπεριπατητικοί. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα, ἅπερ οὐ λέγονται κυρίως ἰδιώματα, ἀλλὰ συμβεβηκότα. ταῦτα δὲ γίνονται καὶ ἀπογίνονται, οἷον ἡ νηπιότης, ἡ ὑγεία, ἡ νόσος, ἡ θερμότης,

QUID DICITUR IDIOMA.

IDIOMA dicitur, ideo quod ſimul ſint propria. Inſeparabiles enim ſunt a ſuis naturis & hypoſtaſibus proprietates ipſarum. Idioma eſt, quod in una aliqua natura proprie cognoſcitur, & in alia nulla reperitur. Veluti cum dico, in Deo eſt, quod eſt ante æternitatem temporum, quod eſt increatus & immenſus, quæ in alia nulla usquam ſunt ſubſtantia. Angelorum idioma eſt, quod effectibus paſſionum carent & ſunt immortales, quod ſine intermiſſione laudibus Deum concelebrant. Idioma vero hominis eſt, quod ex mortali & immortali natura compoſitus eſt, quod in alia nulla usquam ſubſtantia reperitur. Atque hæc quidem ſunt idiomata naturalia. Alia ſunt extraordinaria, ut albedo, nigredo, longitudo, brevitas, viriditas, velocitas, tarditas, & ſimilia, quæ non in omnibus hominibus reperiuntur. Non enim omnes homines ſunt veloces, nec omnes ſunt * flavi. Naturalia autē idiomata pariter in omni ſpecie reperiuntur. Nam omnes hominis pariter cibis ad ſuſtentationem fruuntur, & ſunt mortales, rationales, latos ungues habentes, & incedentes erecto corpore. Sunt autem & alia, quæ non proprie dicuntur idiomata, ſed accidentia vel contingentia, quæ adſunt ſubſtantiæ & recedunt, utpote infantia, ſanitas, morbus,

caliditas, frigiditas. Denique quicquid mutari poteſt, contingens vel accidens dicitur.

DE ACTU.

Actus, quemadmodum ſanctus Gregorius Nyſſenus inquit, eſt naturalis cujusque rei potentia & motus. Nam quodvis eſſentiale ſuam habet efficaciam. Utpote, intelligentia intelligendi, ſententia ſentiendi, motiva movendi, volatilia volandi, natatilia natandi, germina germinandi, reptilia reptandi, lucentia lucendi, & generativa generandi vim habent. In quibus ablata rurſus vi illa agendi, tollitur & interit ipſa rei natura. Sublato namque calore, etiam ignis extinguitur, ſublato animalis motu, animal interit: ſublata vi intelligendi, animæ interit intellectus & ratio. Hoc autem admirandum eſt, quod differentes quædam naturæ ſuis naturalibus actionibus privatæ aliam efficiendi vim generant. Veluti lapis aduſtus, naturalem ſuam vim amittit, & fit inextinguibilis, atque vim adurendi retinet. Ad eundem modum Cedrus amiſſa vi germinandi, ſanandi efficaciam accipit, & vermes baccarum ſuarum odore interficit. Oportet igitur, ut prudentes appellationes rerum conſiderent, & dijudicent, quo conſtet, quomodo plures omnis generis ſubſtantiæ ſuarum actionum nomina, ſed non naturales appellationes habent, quas ex propriis actionibus acquiſiverunt, habentque & inde dicuntur. Etenim ut jam antea diximus, ſicut dicitur Deus ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν τὰ πάντα, id eſt, ab eo, quod contemplatur omnia, & Angelus ab angelica operatione & miniſtratione: & homo ἀπὸ τοῦ ἄνω θεωρεῖν τὸν ὦπα, id eſt, ab eo, quod vultu ſuperna ſuſpicit, ita & in reliquis, virgo namque, παρθένος, a mortificanda carnis inflammatione dicitur: περιστερὰ, id eſt columba, ob id vocatur, ὅτι πέτεται στερρῶς, id eſt, quod firmum habeat volatum: & ἔλαφος, id eſt cervus, ἀπὸ τοῦ ἐλᾶν τοὺς ὄφεις, id eſt, ab eo quod ſerpentes tollit, χελιδὼν, id eſt hirundo, διὰ τὸ τὰ χείλη δονεῖν, id eſt, propterea quod garriendo labia movet, ὄφις, ſerpens, τουτέστιν ὁ φάς, id eſt, qui loquitur, videlicet, quod olim Evæ loquutus eſt, δορκὰς, id eſt caprea ἐκ τοῦ ὀξέως δέρκειν, id eſt ab acumine viſus, τρυγὼν, id eſt turtur, ἡ τηροῦσα τὴν γονὴν ἤτοι τὸ οἰκεῖον γένος, id eſt, ſervans ſtirpem, videlicet proprium genus, ἀηδὼν, id eſt luſcinia, διὰ τὸ ἀεὶ ᾄδειν, propter quod irremiſſe canit, cum æſtate, tum hyeme, γὺψ, id eſt vultur,

Lapis aduſtus.

Deus unde, homo, virgo.

ἡ ψυχρότης· καὶ ἁπλῶς πᾶν τὸ παραλλαγῆναι δυνάμενον, συμβεβηκὸς λέγεται.

ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ.

Ἐνέργειά ἐστι, καθά φησιν ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης, ἡ φυσικὴ ἑκάστου δύναμίς τε καὶ κίνησις. καὶ γὰρ ἕκαστον οὐσιῶδες, ἔχει τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν· οἷον τὰ νοερὰ, τὴν νόησιν· τὰ αἰσθητικὰ, τὴν αἴσθησιν· τὰ κινητὰ τὴν κίνησιν· τὰ πετεινὰ, τὴν πτῆσιν· τὰ νηκτὰ τὴν νῆξιν. τὰ βλαστικὰ, τὴν βλάστησιν· τὰ ἑρπυστικὰ τὴν ἕρπυσιν· τὰ φωτιστικὰ, τὴν ἔλλαμψιν· τὰ γεννητικὰ τὴν γέννησιν· ἅπερ πάλιν ἀναιρουμένης τῆς ἐνεργείας, ἀναιρεῖται καὶ ἀπόλλυται καὶ ἡ αὐτοῦ φύσις. ἀναιρουμένης γὰρ τῆς καύσεως, σβέννυται, τὸ πῦρ· ἀναιρουμένης τῆς κινήσεως τοῦ ζώου, ἀπόλλυται ζῶον. ἀναιρουμένης τῆς νοήσεως, ἀπόλλυται τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ λογικὸν αὐτῆς. τὸ δὲ παράδοξον, ὅτι καί τινες διάφοροι φύσεις στερούμεναι τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, ἑτέρας ἐνεργείας τίκτουσιν. οἷον ὁ λίθος καιόμενος, καὶ ἀπόλλυσι τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, καὶ γίνεται ἄσβεστος, καὶ καυστικὴν ἐνέργειαν κέκτηται· καὶ ἡ κέδρος ὁμοίως στερεῖται μὲν τῆς βλαστικῆς ἐνεργείας, καὶ ἰαματικὴν κέκτηται ἀναιρετικὴν ποιοῦσα τῶν σκωλήκων τὴν κεδρείαν. δεῖ οὖν τοὺς ἐχέφρονας, τὰς τῶν ὄντων προσηγορείας σκοπεῖν καὶ ἀνακρίνειν, ὡς ἂν δύναιτο εὑρεῖν, πόσας πλείους ἁπάσης ὑπάρξεως προσηγορίας ἐνεργητικὰς, ἀλλ' οὐ φυσικὰς ὀνομασίας ἔχουσιν, ἐκ τῶν ἰδίων ἐνεργειῶν ταύτας λαβοῦσαι καὶ ἔχουσαι καὶ λεγόμεναι. καὶ γὰρ ὡς προειρήκαμεν, καθὼς ὀνομάζεται Θεὸς ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν τὰ πάντα, καὶ ἄγγελος ἐκ τῆς ἀγγελικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας καὶ διακονίας, καὶ ἄνθρωπος ἀπὸ τοῦ ἄνω θεωρεῖν τὴν ὦπα· οὕτω κἀν τοῖς λοιποῖς. καὶ γὰρ παρθένος λέγεται, διὰ τὸ θανατοῦν τὴν πύρωσιν τῆς σαρκός. καὶ περιστερὰ διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι πέτεται στερρῶς καὶ ἔλαφος διὰ τὸ ἐλᾶν τοὺς ὄφεις· χελιδὼν, διὰ τὸ τὰ χείλη δονεῖν ἐν τῷ λαλεῖν· ὄφις, τουτέστιν ὁ φὰς ἤτοι ὁ λαλήσας πρὸς τὴν Εὔαν ποτε. δορκὰς, ἐκ τοῦ ὀξέως δέρκειν. ἤως ὁρᾶν. τρυγὼν ἡ τηροῦσα τὴν γονὴν, ἤτοι τὸ οἰκεῖον γένος. ἀηδὼν, διὰ τὸ ἀεὶ ᾄδειν, καὶ ἐν θέρει, καὶ ἐν χειμῶνι. γὺψ,

διὰ τὸ γυρεύειν ὕψη· (ἴπταται, ἐκ τοῦ ἵπτασθαι A τοῖς ποσίν.) ἀετὸς ἀείετος, διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι καὶ πολλὰ* ἔτη ζῆν· πετεινὸν, τὸ τὴν πτέρυγα τεῖνον· ποταμὸς, ὡς πότιμον ἔχων ἐνέργειαν· χείμαῤῥος, ὅτι ἐν χειμῶνι ῥεῖ. φύσις, ἐκ τοῦ φύειν τὰς ὑποστάσεις· βοτάνη, διὰ τὸ βατάνη, διὰ τὸ βαδίζειν ἄνω· ὥσπερ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ ἄνω θεωρεῖν, ἤγουν βλέπειν. καὶ ἡ ψυχὴ δὲ ἐκ τῆς οἰκείας ἐνεργείας ἔχειν τὴν τῆς ψυχῆς προσηγορίαν. ψύχειν γὰρ τὸ ζωοποιεῖν λέγεται. διὰ τοῦτο ἐκ τῆς ζωοποιοῦ ἐνεργείας ψυχὴ λέγεται, διὰ τὸ σῶμα, ζωοποιεῖν καὶ ἕτερα δὲ μυρία ἐστὶν,* ἃ παρίεμεν, B ἵνα μὴ λέγωμεν πάντα κατὰ τὰς οἰκείας προσηγορίας.

διὰ τὸ γυρέυειν ὕψη, propter ſublimem volatum. ἀετός, id eſt, aquila, διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι, καὶ πολλὰ ἔτη ζῆν, id eſt propterea, quod ſæpenumero renovatur ac multos annos vivit: ποταμὸς, id eſt fluvius, ὡς πότιμον ἔχων ἐνέργειαν, id eſt tanquam potabilē habens energiā: χείμαῤῥος, id eſt, torrens, ὅτι ἐν χειμῶνι ῥεῖ, propter quod hyeme fluit, φύσις, id eſt natura, ἐκ τοῦ φύειν τὰς ὑποστάσεις, ab eo quod ſubſtantias rerum germinando producit, βοτάνη, id eſt herba, διὰ τὸ βαδίζειν ἄνω, ob id, quod ſurſum naſcendo tendit, quemadmodum & ἄνθρωπος, id eſt homo ἐκ τοῦ ἄνω θεωρεῖν ab eo quod, quæ ſuperna ſunt, videt. ψυχὴ, id eſt anima ex propria energia hoc nominis habet. Nam ψύχειν, idem eſt quod vivificare: ob eam cauſam anima, ψυχὴ dicitur: corpus enim vivificat. Sunt & alia quædam, quæ ad hunc modum propriarum energiarum appellationes habent, quæ non recenſemus, ne omnia adnumerare velle videamur.

ΠΕΡΙ ΕΝΩΣΕΩΣ.

Τί ἐστιν ἕνωσις. καὶ ποσαχῶς νοεῖται ἡ ἕνωσις;

Ἕνωσις μέν ἐστι διεστώτων πραγμάτων κοι- C νωνικὴ συνδρομή. ἕνωσις δὲ εἴρηται διὰ τὸ ἑνῶσαι, τουτέστι συνωθῆσαι καὶ μίξαι τὰ πράγματα. πενταχῶς δὲ λέγεται ἡ ἕνωσις, συγχυτική, διαιρετική, σχετική, θετική, καὶ ἡ ἁγία ἕνωσις τοῦ Χριστοῦ, ἥτις ὑπὲρ ταῦτα καθ' ὑπόστασιν εἴρηται. καὶ ἕνωσις μὲν συγχυτικὴ λέγεται, ὡς ἡ τοῦ οἴνου καὶ τοῦ ὕδατος. διαιρετικὴ δὲ ὡς ἀνθρώπου, πρὸς ἄνθρωπον. σχετικὴ δὲ, ὡς χρυσοῦ πρὸς χρυσόν. ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἕνωσις ὑπὲρ ταῦτα καθ' ὑπόστασιν εἴρηται. καθ' ὑπόστασιν δὲ ἕνωσις ἐστιν ἡ αὐθύπαρκτος ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἁγίας θεοτόκου τῶν δύο φύσεων συνδρομή. οὔτε γὰρ τὸ σῶμα πρὸ τοῦ Θεοῦ λόγου D ὑπέστη ἐκεῖ, οὔτε ἡ ψυχή. ἀλλὰ σὰρξ ἅμα, καὶ Θεὸς λόγος ἅμα. σὰρξ ἔμψυχος λογικὴ ἐν αὐτῷ ὑπέστη, καθάπερ ὡς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας συλλήψεως, αὐθύπαρκτος ἡ ψυχὴ συντρέχει τῷ σώματι. οὔτε γὰρ σῶμα καθ' ἑαυτὸ συνίσταται, οὔτε ἡ ψυχὴ προϋπάρχει τοῦ σώματος, προτύπωσις οὖσα τῆς ἑνώσεως τοῦ κυρίου.

QUID SIT UNITAS, ET QUOT modis intelligatur.

Unio quidem eſt rerum inter ſe diſtantium communis convenientia quædam.

Dicta autem eſt unio, propterea quod unum fiant, hoc eſt, quod res coeant & commiſceantur. Porro quinque modis unio dicitur: commixtiva, diviſiva, habitualis, poſitiva, & unio ſancta Chriſti, quæ præterea ſecundum hypoſtaſin dicta eſt. Atq; unio quidem commixtiva dicitur, qualis eſt vini & aquæ. Diviſiva, qualis eſt hominis ad hominem. Habitualis, qualis eſt auri ad aurum. Unio autem Chriſti ſupra illas ſecundum hypoſtaſin dicitur. Secundum hypoſtaſin vero unio eſt per ſe ſubſiſtens convenientia duarum naturarum in utero ſanctæ deiparæ virginis. Non enim ante Verbum, quod Deus eſt, ſubſtantialiter ibi fuit corpus, vel anima, ſed ſimul: caro animata & rationalis ſimul in eo fuere. Quemadmodum de noſtra quoque conceptione videtur, quod anima per ſe ſubſiſtens ſimul concurrat cum corpore. Nam corpus per ſe conſiſtere non poteſt, nec anima ſubſiſtit ante corpus. Quæ unio, unionis Domini fuit * imago quædam.

ΠΕΡΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ.

Τί ἐστιν ὁμοούσιον; καὶ κατὰ τί εἴρηται ὁμοούσιον; καὶ ὁσαχῶς τὸ ὁμοούσιον;

DE CONSUBSTANTIALI.

Quid eſt conſubſtantiale, & ſecundū quid dictum eſt conſubſtantiale, & quotupliciter conſubſtantiale dicitur?

Confubſtantiale quinque modis dicitur. Conſubſtantiale dicitur, quod eſt ejuſdem ſubſtantiæ & efficaciæ immutabiliter. Nam ideo conſubſtantiale dicitur, quod eandem habeat ſubſtantiā & vim. Dicitur autem quinq; modis. Conſubſtantiale, ſimul genitum, congenitum, ſimul natum, & quod eſt ejuſdē generis. Conſubſtantiale autem eſt, quod ejuſdem quidem eſt ſubſtantiæ, ſed aliquam tamen differentiam habet: verbi gratia: Lapis carioſus, & ſolidus, vel durus: conſubſtantiales, hoc eſt, unius & ejuſdem ſunt ſubſtantiæ. Ita lignum palmæ, & ebeni lignum. Et caro cameli, ac caro piſcis. Hæc conſubſtantialia dicuntur, eo quod ejuſdem ſunt ſubſtantiæ. Quemadmodum omnes homines ejuſdē ſubſtantiæ ſunt, ſuas tamen differentias habent, propterea quod alius quidē procerus, alius brevis, alius clarus, alius obſcurus. Veruntamen pariter unius & ejuſdē ſunt ſubſtantiæ, quantum ad animam & ad corpus. Alterius vel diverſæ ſubſtantiæ ſunt, quorum ſubſtantiæ differunt & omnino non cohærent, ſed ex omni parte aliud ab alio diſſimile & alienum, ut ignis & aqua. Nam ignis alia, & alia eſt aquæ ſubſtantia. Ideo diverſæ ſubſtantiæ dicuntur, eo quod utrumque aliunde natum & alterius generis eſt: velut homo quoque & Deus, Angelus & lutum, Sol & fœnum. Nam hæc omnibus modis inter ſeſe diſſimilia ſunt & aliena, ideoque diverſæ ſubſtantiæ dicuntur, utpote quod hoc nihil communicet cum alterius ſubſtantia, ſed alia quidem illius, & alterius etiam alia ſit ſubſtantia, ſicut dictum eſt.

A Ὁμοούσιόν ἐστι, τὸ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἐνεργείας ἀπαραλλάκτως ὑπάρχον. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο λέγεται ὁμοούσιον, ὅτι τὴν αὐτὴν οὐσίαν καὶ δύναμιν κέκτηται. πενταχῶς δὲ εἴρηται, ὁμοούσιον, καὶ ὁμογενὲς, καὶ συγγενὲς, καὶ ὁμοφυὲς, καὶ ὁμόφυλον. ὁμοούσιον δέ ἐστι, τὸ ὂν ἐν τῇ αὐτῇ οὐσίᾳ ἔχον δέ τινα διαφοράν. οἷον λίθος σαθρὸς, καὶ λίθος σκληρός· εἰσὶ δὲ ὁμοούσιοι, τουτέστι μιᾶς οὐσίας. ἔστι δὲ καὶ ξύλον φοίνικος, καὶ ξύλον ἐβένου. ὁμοίως καὶ σὰρξ καμήλου, καὶ σὰρξ ἰχθύος. ταῦτα δὲ λέγονται ὁμοούσια, ὅτι τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶν, ὥσπερ πάντες οἱ ἄνB θρωποι τῆς μιᾶς οὐσίας εἰσίν. ἔχουσι δὲ διαφορὰν τὸ εἶναι ἕτερος μακρὸς, καὶ ἕτερος κολοβός. ἄλλος δυνατὸς, καὶ ἄλλος ταλαίπωρος. ἀλλ᾽ ὅμως μιᾶς οὐσίας εἰσί. ψυχῆς λέγω καὶ σώματος. ἑτεροούσιον δὲ λέγεται, τὸ ἑτέρας οὐσίας ὑπάρχον, καὶ μηδόλως τῷ ἑτέρῳ προσοικον, ἀλλὰ παντελῶς ἀλλότριον καὶ κατὰ πάντα τρόπον ἐκείνου ἀνόμοιον, οἷον ὕδωρ καὶ πῦρ. ἄλλη γὰρ οὐσία τοῦ πυρὸς, καὶ ἄλλη τοῦ ὕδατος· καὶ διὰ τοῦτο ἑτεροούσιον λέγεται, ὅτι ἑτεροφυὲς καὶ ἀλλογενὲς ὑπάρχει. ὥσπερ ἄνθρωπος καὶ Θεὸς, καὶ ἄγγελος, καὶ πηλὸς, καὶ ἥλιος, καὶ χλόη. ταῦτα γὰρ κατὰ πάντα τρόπον ἀνόμοιά εἰσι πρὸς C ἄλληλα, διὰ τοῦτο καὶ ἑτεροούσια λέγονται· ὡσεὶ διὰ τὸ μὴ μετέχειν ἕτερον τῆς οὐσίας τοῦ ἑτέρου· ἀλλὰ ἄλλη μὲν ἐκείνου, ἑτέρου δὲ ἄλλη, καθὼς εἴρηται.

DE ANIMA ET MENTE.

Anima. Dupliciter dicitur anima. Altera quidem eſt irrationalis, quæ beſtiarum eſt: altera vero rationalis, quæ eſt hominum. Atque ea quidem, quæ beſtiarum eſt, opificium ſuum ex terra accipit, juxta mandatum Dei, quemadmodum divina D dicit ſcriptura: Et dixit Deus, Producat terra reptilia animarum viventium. Ergo animalia bruta ex terra acceperunt animam ſuam. Ideoq; ad terrena ſolummodo habent affectionem & omnem appetitum, nec eſt illis rerum cœleſtium cura. Quomodo vero anima beſtiarum ex terra facta ſit, dicam9. Dedit terra, juxta præceptum Dei, beſtiis carnem. Caro ſanguinē eſt operata. Sanguis autem animalis, anima facta eſt animali irrationali. Quare mortuo rurſus animali ſanguis concretus & congelat9, in carnē tranſmutatur. Caro

Anima beſtiarum ex terra creata.

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΝΟΟΣ.

Διττῶς λέγεται ἡ ψυχὴ, μία μὲν ἡ ἄλογος, ἥτις ἐστὶν τῶν κτηνῶν· ἑτέρα δὲ ἡ λογικὴ, ἥτις ἐστὶ τῶν ἀνθρώπων. καὶ ἡ μὲν τῶν κτηνῶν, ἐκ γῆς ἔλαβεν τὴν δημιουργίαν κατὰ Θεοῦ πρόσταξιν, ὡς ἡ θεία λέγει γραφή. καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ἐξαγέτω ἡ γῆ ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν. ὥστε τὰ ζῶα ἐκ τῆς γῆς ἔλαβον τὴν ψυχήν. διὰ τοῦτο πρὸς τὰ γήϊνα μόνον ἔχουσι τὴν ὁρμὴν καὶ πᾶσαν τὴν ὄρεξιν, καὶ οὐ φροντίζουσι τὰ ἄνω. πῶς δὲ ἐγένετο ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐκ τῆς γῆς εἴπωμεν. ἔδωκεν ἡ γῆ κατὰ πρόσταξιν Θεοῦ σάρκα τοῖς κτήνεσιν· ἡ δὲ σὰρξ πεποίηκεν αἷμα· τὸ δὲ αἷμα γέγονε ψυχὴ κτηνώδης τῷ ζώῳ, ὥστε πάλιν θνήξαντος τοῦ ζώου, τὸ αἷμα πεπηγὸς εἰς σάρκα μεταβάλλεται, ἡ δὲ σὰρξ

φθαρεῖσα, πάλιν ἀναλυομένη, γίνεται γῆ. A καὶ διὰ τοῦτο ἀγνοοῦσι, καὶ οὐ φρονοῦσι τὰ ἄνω. ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐκ τῆς θείας ἐμπνεύσεως ἔσχηκε τὴν ψυχὴν, διὰ τοῦτο καὶ τὰ θεῖα ἐπιγινώσκει, καὶ τὰ ἄνω διώκει, καὶ τὰ οὐράνια νοεῖ, καὶ λογικὸς ὑπάρχει καὶ ἔννους. ἀλλὰ μηδεὶς ὑπονοείτω, ὅτι τὸ πνεῦμα, ὅπερ ἐνεφύσησεν ὁ Θεὸς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐκεῖνο ἐγένετο ψυχή· μὴ γένοιτο· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο ψυχὴν ἐδημιούργησεν. εἰ γὰρ ἐκεῖνο τὸ πνεῦμα ψυχὴ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, τάχα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἡ ψυχὴ ἔμελλεν εἶναι. ἐὰν ὑπῆρχεν ἡ ψυχὴ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, διατί οὐκ ἔστιν πάντοτε ἀναλλοίωτος, ἄτρεπτος, ὥσπερ ὁ Θεός; ἐκεῖνος B γὰρ λέγει, ὅτι αὐτὸς ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι. ἡ δὲ ψυχὴ ποτὲ μὲν ἐστι μωρὰ, ποτὲ δὲ φρόνιμος· καὶ ποτὲ μὲν ἁμαρτωλὸς, ποτὲ δὲ δικαία· καὶ ἄλλοτε πιστὴ, καὶ ἄλλοτε ἄπιστος. καὶ ποτὲ μὲν ἀγνοοῦσα, ποτὲ δὲ γινώσκουσα· καὶ ποτὲ μὲν πρόθυμος οὖσα, ποτὲ δὲ ὀκνηρά. ταῦτα ἔχουσα, πῶς δύναται λέγεσθαι ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Θεοῦ; οὐκ ἔστιν τοῦτο, οὐκ ἔστιν. τὸ δὲ ἐμφύσημα ἐκεῖνο, ψυχὴν ἐδημιούργησεν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, λογικὴν καὶ νοεράν. διὰ τοῦτο καὶ ἡ ψυχὴ νοερῶς τὰ ἄνω φαντάζεται, καὶ τὰ ἐ- C κεῖθεν ζητεῖ καὶ ὀρέγεται καὶ ποθεῖ, ὅτι ἐκεῖθεν ἔχει τὴν δημιουργίαν. ἡ δὲ τῶν ἀλόγων, οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐπίγειος οὖσα τὰ ἐπίγεια μόνα ζητεῖ· διὸ καὶ συναποθνήσκει τῷ σώματι. ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴ, ἀείζωος ὑπάρχει καὶ ἀτελεύτητος. ἔχει δὲ ἡ ψυχὴ τρία μέρη, λογικὸν, θυμικὸν καὶ ἐπιθυμητικόν. καὶ διὰ μὲν τοῦ λογικοῦ μέρους ἀγαπᾷ τὸν Θεόν. διὰ τοῦ θυμικοῦ μέρους ὀργίζεται τοῖς δαίμοσι, ἀνδριζομένη κατ' αὐτῶν· διὰ δὲ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ μέρους ἐπιθυμεῖ τὰ αἰώνια ἀγαθά. ἔχει δὲ ὁ ἄνθρωπος αἰσθήσεις πέντε σωματικὰς, καὶ πέντε ψυ- D χικάς. αἱ σωματικαὶ μέν εἰσιν· ὅρασις, ἀκοὴ, ὄσφρησις, γεῦσις, καὶ ἁφή. θεωρεῖται δὲ ἐν μὲν τῇ ὁράσει τὸ λευκὸν καὶ μέλαν· ἐν δὲ τῇ ἀκοῇ, τὸ ὀξὺ καὶ τὸ βαρύ· ἐν δὲ τῇ ὀσφρήσει τὸ εὔοσμον καὶ δυσῶδες· ἐν δὲ τῇ γεύσει τὸ γλυκὺ καὶ πικρόν· ἐν δὲ τῇ ἁφῇ, τὸ σκληρὸν καὶ μαλακὸν καὶ θερμὸν καὶ ψυχρόν. τῆς δὲ ψυχῆς τὰ αἰσθητήριά εἰσι ταῦτα· νοῦς, διάνοια, δόξα, φαντασία καὶ αἴσθησις. λέγεται δὲ μιᾶς ἑκάστης αἰσθήσεως ὄργανον αἰσθητήριον, ἀπὸ τοῦ τηρεῖν τὴν αἴσθησιν αἰσθητικὸν τὸ ζῶον. δεῖ δὲ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὅτι

autem corrupta & reſoluta, terra fit rurſus. Atque eam ob cauſam ignorant animalia bruta, neque curant res cœleſtes. Sed homo ex inſpiratione divina ſuam animam accepit, ideo res divinas agnoſcit, ſuperna perſequitur, & res cœleſtes intelligit: eſtque rationalis, & mente præditus. Cæterum nemo exiſtimet, quod ille ſpiritus, quem in hominem inflavit Deus, factus ſit anima. Abſit. Sed ſpiritus ille perficit animam. Nam ſi in homine ſpiritus ille eſſet anima, eſſet nimirum ex Dei eſſentia. Si ergo ex Dei eſſentia eſſet anima, inalterabilis utique ſemper eſſet & immutabilis, qualis eſt Deus. Inquit enim ipſe, Ego ipſe ſum, & non ſum permutatus. Anima autem interdum quidem ſtulta eſt, interdum ſapiens, interdum peccatrix, interdum juſta, & alio quidem tempore fidelis, alio vero tempore incredula, aliquando rerum ignara, aliquando ſciens, nonnunquam promta & aliquoties tarda. Cum hæc in ſeſe habeat anima, quonam pacto dici poteſt, quod ex Dei ſit eſſentia? Illud haudquaquam eſſe poteſt. Sed hæc inſpiratio animam in homine fabricata eſt, rationalem & intelligentem. Quapropter anima quoque ductu intellectus imaginatur ſuperna, & quæ illic ſunt, quærit, appetit & deſiderat, quoniam illinc habet creationem ſuam. Irrationalis autem anima non ſic, ſed quia terreſtris eſt, ſolummodo terreſtria quærit: ideoque una cum corpore quoque moritur. Anima vero hominis æternum vivit, & non habet finem. Habet autem anima tres partes: rationem, animoſitatem, & appetitum. Atque per partem quidem rationalem Deum diligit. Per animoſitatem vero dæmonibus iraſcitur, & ſeſe ſtrenue adverſus eos gerit. Et per partem appetitivam, appetit æterna bona. Habet autem homo ſenſus quinque corporales, & quinque animales: corporales quidem ſunt iſti, viſus, auditus, olfactus, guſtus & tactus. Conſiderantur vero in viſu quidem, album & nigrum, In auditu, acutum & grave. In olfactu gratus odor & grave olens. In guſtu dulce & amarum. In tactu durum & molle, calidum & frigidum. Sedes autem ſenſuum animæ ſunt iſtæ: Mens intelligentia, opinio, phantaſia, & ſenſus. Diciturque uniuscujusque ſenſus organum, ſenſorium, eo quod ſenſum conſervet animal ſenſitivum. Eſt autem operæ pretium & hoc cognoſcere, quod

Anima hominis.

Quod anima non ſit ex eſſentia Dei.

Animæ partes.

Senſus 5.

quævis caro corpus quoq; dicitur, non autem quodvis corpus dicitur etiam caro. Etenim ſtellæ cœleſtia corpora dicuntur, non tamen vocantur cœleſtes carnes. Atque corpus quidem dicitur dupliciter: Corpus materiale, & corpus ſubtile. Ac corpus quidem materiale eſt, quod deprehendi manu poteſt, & quod corruptioni mortique eſt obnoxium, corpus vero tenue eſt, quod non comprehendi, vel tangi poteſt, ut eſt ſol, luna, & ſtellæ. Corpus autem craſſum & materiale, quod caro dicitur, ex quatuor elementis conſtat, ſanguine, phlegmate, humore, & cholera. Videlicet, ex aere, terra, igne & aqua: hoc eſt: ex calido, frigido, humido & ſicco. Sol, calidum & vitale elementum: aer, calidum & humidum: terra, ſiccum atque humidum elementum pariunt. Atque hæc ſunt, ex quibus conſtat homo, maxime autem hominis caro, ideo poſt mortem in ea rurſus reſolvitur.

Corpus duplex.

A πᾶσα σὰρξ, καὶ σῶμα λέγεται· οὐ πᾶν δὲ σῶμα, καὶ σὰρξ ὀνομάζεται. καὶ οἱ ἀστέρες, σώματα ἐπουράνια λέγονται, οὐ μὴν καὶ σάρκες ἐπουράνιοι. καὶ τὸ μὲν σῶμα διπλῶς εἴρηται, σῶμα ὑλικὸν, καὶ σῶμα λεπτόν. καὶ τὸ μὲν ὑλικὸν σῶμά ἐστι τὸ κρατούμενον διὰ χειρὸς, καὶ φθορᾷ καὶ θανάτῳ ὑποκείμενον· σῶμα δὲ λεπτόν ἐστι τὸ ἀκράτητον καὶ ἀψηλάφητον, οἷον τοῦ ἡλίου, καὶ τῆς σελήνης, καὶ τῶν ἀστέρων. τὸ δὲ σῶμα τὸ παχὺ καὶ ὑλικὸν, ὅπερ λέγεται σὰρξ, συνίσταται ἐκ τεσσάρων στοιχείων, ἐξ αἵματος, ἐκ φλέγματος, ἐκ χυμοῦ, καὶ χολῆς, ἤ ὡς ἐξ ἀέρος, γῆς, πυρὸς, καὶ ὕ-
B δατος· τουτέστι, ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ὑγροῦ καὶ ξηροῦ. ὁ ἥλιος τὸ θερμὸν καὶ ζωτικὸν στοιχεῖον· ὁ ἀὴρ, τὸ θερμὸν καὶ ὑγρόν· ἡ γῆ, τὸ ξηρόν· τὰ ὕδατα, τὸ ὑγρὸν στοιχεῖον τίκτει. ταῦτα εἰσιν, ἐξ ὧν συνέστηκεν ὁ ἄνθρωπος, μᾶλλον δὲ ἡ σὰρξ τοῦ ἀνθρώπου· διὸ καὶ μετὰ θάνατον πάλιν εἰς αὐτὰ ἀναλύεται.

DE CORRUPTIBILI.

Corruptibile.

QUID ſit corruptibile, unde dictum, & quot modis dicatur.

Dupliciter corruptibile dicitur, corporaliter & ſpiritualiter. Ac ſpiritualiter quidem, ut cum peccaverit quis, dicitur eſſe corruptus, quemadmodum dicit ſcriptura: *Corrupti ſunt & abominabiles facti in iniquitatibus.* Corporaliter vero corruptibile tribus modis dicitur: Mors, corruptio & interitus. Mors dicitur, animæ ſeparatio a corpore. Corruptio vero eſt, quando corpus a vermibus conſumitur, & ſolummodo relinquuntur oſſa. Interitus autem vocatur, quando putreſcunt ipſa quoque oſſa & abſumuntur, abeuntque, ne amplius extent. Hoc enim de Domino noſtro Jeſu Chriſto quoque dicimus, quod mortem tantum ſubierit. Corruptionem vero aut interitum ſacroſanctum ejus corpus neutiquam ſuſtinuit, ſed reſurrexit die tertia progenitus factus ex mortuis.

Mors, corruptio, interitus.

ΠΕΡΙ ΦΘΑΡΤΟΥ.

ΤΙ ἐστι φθαρτόν; καὶ κατὰ τί εἴρηται φθαρτόν; καὶ ὁσαχῶς εἴρηται φθαρτόν;

Καὶ εἴρηται μὲν φθαρτὸν διττῶς, σωματικῶς καὶ ψυχικῶς. καὶ ψυχικῶς μὲν, ὅταν τις ἁμαρτάνει, λέγεται εἶναι διεφθαρμένος, καθὼς
C λέγει ἡ γραφή· διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἀνομίαις. σωματικῶς καὶ λέγεται καὶ τετραχῶς. φθορὰ, διαφθορὰ καὶ καταφθορά. καὶ φθορὰ μὲν λέγεται, τὸ χωρισθῆναι μόνον τὴν ψυχὴν ἐκ τοῦ σώματος καὶ ἀποθανεῖν. διαφθορὰ δέ ἐστιν, ὅταν τὸ σῶμα βρωθῇ ὑπὸ τῶν σκωλήκων, καὶ μόνα καταλειφθῶσι τὰ ὀστᾶ. καταφθορὰ λέγεται, ὅταν σαπῶσι καὶ αὐτὰ τὰ ὀστᾶ, καὶ δαπανηθῶσιν. καὶ εἰς μὴ ὂν χωρήσωσι παντελῶς. τοῦτο γὰρ λέγομεν καὶ περὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι φθορὰν μόνην ἐδέξατο·
D τουτέστι θάνατον· διαφθορὰν δὲ ἢ καταφθορὰν τὸ πανάγιον αὐτοῦ σῶμα, ὅλως οὐκ ἐδέξατο, ἀνέστη δὲ τριήμερος πρωτότοκος γενόμενος ἐκ τῶν νεκρῶν.

QUARE DICITUR primogenitus.

EO quod primus ab inferis reſurrexit, quemadmodum etiam nos reſurgemus in ſecundo adventu. Quia

ΔΙΑΤΙ ΛΕΓΕΤΑΙ ΠΡΩΤΟΤΟΚΟΣ;

ΔΙότι ἀνέστη πρῶτος ἐκ τοῦ ᾅδου, καθὼς καὶ ἡμεῖς μέλλομεν ἀνίστασθαι ἐν τῇ δευτέρᾳ παρ-

οὐσία. καὶ ἐπεὶ ἀνέστη πρὸ ἐκείνου ὁ Λάζαρος καὶ ἡ Ἰαείρου θυγάτηρ, καὶ ἄλλοι πολλοί. διατί οὐκ ἐκλήθη τις ἐξ αὐτῶν πρωτότοκος; διότι ἐκεῖνοι ἀναστάντες ἐκ τῶν νεκρῶν πάλιν ἀπέθανον. καὶ ὅπερ ἐφ' ἡμῶν γενήσεται ἐν τῇ ἀναστάσει, τοῦτο γέγονε καὶ ἐπ' αὐτοῦ. πρῶτος γὰρ ἐκ τῶν νεκρῶν ἀνέστη τὴν ἐν ἀφθαρσίᾳ ἀνάστασιν, ἧς καὶ ἡμεῖς κατὰ τὸ μέλλον ἐλπίζομεν ἀπολαύσασθαι, ἣν μὴ διαδέχεται θάνατος.

A autem ante illum Lazarus reſurrexerat & Jairi filia, multique alii, quare non illorum aliquis primogenitus vocatus eſt? Ideo quod illi poſt reſurrectionem ſuam e mortuis, rurſus mortui ſunt. Chriſtus autem non amplius eſt mortuus, ſed quod in reſurrectione nobis eveniet, id ipſi jam contigit. Nam primus ex mortuis in ea reſurrectione reſurrexit, quæ eſt in incorruptibilitate, cujus nos quoque ſperamus in futuro participes fore, quam reſurrectionẽ nulla mors amplius ſequetur.

Primogenitus cur Chriſtus dicatur.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ὁσαχῶς ὁ λόγος;

QUID EST VERBUM, & quot modis dicitur?

B

Εἴρηται μὲν ὁ λόγος τριχῶς, λόγος ἐνυπόστατος, ὁ Θεὸς λόγος. λόγος ἐνδιάθετος ὁ τῶν ἀγγέλων, καὶ ὁ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διανοίᾳ λαλούμενος λόγος. καὶ ὁ προφορικὸς ὁ διὰ τῆς γλώττης· ὃς λέγεται ἄγγελος νοήματος. λόγος δὲ εἴρηται ἐκ τοῦ λέγειν.

VERBUM dicitur tripliciter. Verbum ſubſtantiale, quod eſt Deus, qui Verbum dicitur. Verbum internum, quod eſt Angelorum, & quod in mente noſtra dicitur. Verbum enunciativum, quod enunciatur per linguam, & quod mentis nuncius quoque dicitur. Dictum eſt autem Verbum a dicendo.

Verbum tribus modis dicitur.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ;

QUID EST CHRISTIANUS.

C

Χριστιανός ἐστιν, ἀληθινὸς οἶκος Χριστοῦ λογικός· δι' ἔργων ἀγαθῶν καὶ δογμάτων ὀρθῶν συνιστάμενος.

Αἱρετικὸς δέ ἐστι συκοφάντης καὶ κατήγορος ἀληθείας. * ἡ ψευδὴς ὑπόληψις τοῦ μὴ ὄντος.

Ἄτρεπτόν ἐστι, τὸ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον.

Φυσικόν ἐστι, τὸ ἐν τῇ φύσει κείμενον, ἢ τὸ ἀληθῶς γνωριζόμενον.

Παρὰ φύσιν ἐστὶν, ὃ ὁ Θεὸς οὐχ οὕτως πεποίηκεν, ἢ ὅπερ ὅλως οὐ πεποίηκεν, οἷόν ἐστιν ἡ ἁμαρτία καὶ ὁ θάνατος.

Τρία φησὶ τὰ λαλούμενα ἐν ἀνθρώποις, τὸ κατὰ φύσιν, τὸ παρὰ φύσιν, καὶ τὸ ὑπὲρ φύσιν. καὶ κατὰ φύσιν μέν ἐστιν ὁ γάμος· παρὰ φύσιν ἡ πορνεία. ὑπὲρ φύσιν ἡ παρθενία. καὶ πάλιν, κατὰ φύσιν ὁ δικαίως συναγόμενος πλοῦτος· παρὰ φύσιν ἡ πλεονεξία· ὑπὲρ φύσιν ἡ ἀκτημοσύνη. ὁμοίως πάλιν κατὰ φύσιν ἡ σύμμετρος τροφή. παρὰ φύσιν ἡ γαστριμαργία· ὑπὲρ φύσιν ἡ νηστεία. ὡσαύτως πάλιν, κατὰ φύσιν ἡ εἰρήνη· παρὰ φύσιν ἡ ταραχή· ὑπὲρ φύσιν ἡ πρὸς τοὺς ἐχθραίνοντας ἀγάπη, καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁμοίως.

D

CHRISTIANUS eſt vera domus Chriſti, & rationalis, per bona opera & recta dogmata conſtructa.

Hæreticus autem eſt calumniator & accuſator veritatis, Hæreſis falſa opinio ejus, quod non eſt.

Immutabile eſt, quod ſe ſemper ſimiliter habet.

Naturale eſt, quod naturaliter inhæret: vel, veritas vere cognita.

Præter naturam eſt, quod Deus vel non ſic creavit, vel quod omnino non creavit, qualia ſunt peccatum & mors.

Tria ſunt, quæ de hominibus prædicantur: Secundum naturam, præter naturam, & ſupra naturam. Secundum naturam eſt matrimonium: præter naturam, ſcortatio: ſupra naturam, virginitas. Et ſecundum naturam ſunt opes juſte acquiſitæ, præter naturam avaritia, ſupra naturam inopia. Item ſecundum naturam eſt temperantia in cibo, præter naturam crapula, ſupra naturam jejunium. Similiter ſecundum naturam eſt pax, præter naturam tumultus, ſupra naturam erga inimicos dilectio. Et in cæteris ſimiliter.

Chriſtianus quid.

Hæreticus.

Ἐτυμολογία ἐστὶν, ἡ τῆς δυνάμεως τοῦ ὀνόματος ὀρθότης, ἐξ αὐτοῦ τοῦ νοῦ ἑρμηνευο-

Etymologia eſt, quæ vim nominis alicujus recte deſignat, & ex ipſo ſenſu ex-

Etymologia.

plicat, veluti, pax eſt inde dicta, quod mentem tranquillam reddat. Tumultus, a facilitate confundendi. Error, ab eo, quod oblique mentem trahat. Temperantia vel quod ſalutaria provideat, vel quod corpus a ſordibus conſervet. Scortatio vel ab eo, quod juventutem inflammet, vel quod tamdiu impugnet, donec mentem oculis privet, vel quod a longinquo annuat. Similiter & in reliquis.

Corpus quia ex quatuor elementis compoſitum eſt, rurſus diſſolvitur, & ad nihilum redigitur. Propterea corpora tam hominum, quam beſtiarum facile corrumpi poſſunt, ſtatimq; moriuntur, ex quatuor cum conſtent elementis: terra, inquam, aqua, igne, & aere. Nam ea, quæ ex iſtis conſtant, ſemper generantur, ſemperq; corrumpuntur, elementorum videlicet diſſoluta compoſitione, & quolibet in ſuum locum recepto. Ipſa vero elementa, ſimplicia cum ſint & incompoſita, ſuam quoque ſtabilitatem indiſſolutam retinent.

A μένη· οἷον κατὰ τί εἰρήνη; κατὰ τὸ ἠρεμεῖν τὸν νοῦν. ὥσπερ πάλιν ταραχή, διὰ τὸ ῥᾷον χεῖσθαι· καὶ πλάνη κατὰ τὸ πλαγιάζειν τὸν νοῦν. σωφροσύνη, ἢ ἀπὸ τοῦ σῶα φρονεῖν, ἢ ἀπὸ τοῦ τὸ σῶμα φρουρεῖν ἀπὸ ῥύπου. πορνεία ἢ διὰ τὸ πυροῦν τὴν νεότητα, ἢ διὰ τὸ πειρᾶν ἕως ἐκτυφλῶν τὸν νοῦν, ἢ διὰ τὸ πόῤῥωθεν νεύειν. καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁμοίως.

Τὸ σῶμα ἔχον τὴν σύνθεσιν ἐκ τῶν στοιχείων, δέχεται καὶ διάλυσιν, καὶ ἀφανίζεται. διὰ τοῦτο τὰ σώματα καὶ ἀνθρώπων καὶ ζώων εὔφθαρτα καὶ εὔθνητα τυγχάνει, ἐκ τεσσάρων B συνεστηκότα στοιχείων. λέγω δὴ γῆς καὶ ὕδατος, καὶ πυρὸς, καὶ ἀέρος. καὶ αὐτὰ τὰ ἐκ τούτων συνεστηκότα ἀεὶ γίνονται καὶ ἀεὶ φθείρονται, τῆς τῶν στοιχείων διαλυομένης συνθέσεως, καὶ ἑκάστου πρὸς τὸν ἴδιον ἀναλύοντος τόπον. αὐτὰ δὲ τὰ στοιχεῖα ἁπλᾶ τυγχάνοντα καὶ ἀσύνθετα, τὸ μόνιμον ἔχει, καὶ μέχρι τῆς συντελείας ἀδιάλυτον.

DE ANIMA.

Anima.

Quinque affectus.

DE anima autem hoc dicimus: Quod quinque ſunt affectus in ea, qui animales affectus vocantur. Sunt autem iſti: Ira, dolor, metus, ſolicitudo, & invidia. Qui ergo prudentia mentis præditus eſt, poterit illis imperare. Eſt autem anima per ſe calida, tanquã ardens ignis. Simile. Sicut igitur ignis ea, quæ ſunt in ollam poſita, coquit: Sic anima, quæ igneam naturam habet, cibos in ventriculum receptos imminuit & conſumit. Nam anima non propterea pſyche vocatur, quod eſſentia ſua ſit frigida, ſicut rudiores quidam exiſtimant, ſed propterea, quod magno ſuo calore humores extergat, ſicut ab affectu Solis manifeſte declarari poteſt. Nam calidus cum ſit & ignitus, ſiccat lutum & omnem humorem ſurſum trahit. Quod autem anima naturaliter ſit calida, comprobatur a morientibus quoque. Quum enim primum anima recedens, corpus reliquerit, omnia ſtatim membra ſunt frigida, frigoreque haud minus, quam glacies hyemalis congelata relinquuntur. Quamdiu enim abundanti cibo anima reficitur, viget corpus, & valet viribus. Quando vero cibis deſtituitur, abſumit & corrumpit ipſum corpus. Non enim poteſt corpus abſque cibo animæ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ.

C ΠΕΡΙ δὲ ψυχῆς λέγομεν. Ὅτι εἰσὶ πέντε πάθη ἐν αὐτῇ, ἅτινα ψυχικὰ πάθη καλοῦνται. εἰσὶ δὲ ταῦτα, ὀργὴ, λύπη, φόβος, φροντὶς, καὶ φθόνος. ὁ οὖν φρόνιμον ἔχων τὸν λογισμὸν, δύναται τούτων κρατεῖν. ἡ ψυχὴ δὲ ὑπάρχει καθ᾽ ἑαυτὴν θερμὴ, ὡς πῦρ καιόμενον. ὡς οὖν τὸ πῦρ τὰ βαλλόμενα εἰς λέβητα ἕψει· οὕτω καὶ ἡ πυρώδης ψυχὴ τὰ παραπεμπόμενα σιτία ἐν τῇ κοιλίᾳ λεπτύνει, καὶ δαπανᾷ. ψυχὴ γὰρ, οὐ διὰ τὸ ψυχρὸν τὴν οὐσίαν εἶναι καλεῖται. καθὼς τινες τῶν ἁπλουστέρων ἐνόμισαν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐκ πολλῆς D θερμότητος, ἀναξηραίνειν αὐτὴν τὰ ὑγρά. ὡς ἔξεστι πληροφορηθῆναι καὶ ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἡλίου. θερμὸς γὰρ ὢν καὶ πυρώδης, πηλὸν ξηραίνει καὶ πᾶν ὑγρὸν ἀνιμᾶται. ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ θερμή ἐστι κατὰ φύσιν, πρόδηλον καὶ ἐκ τῶν ἀποθνησκόντων. ᾗ γὰρ ὥρᾳ ἡ ψυχὴ χωρισθῇ ἐκ τοῦ σώματος, πάντα τὰ μέλη ψυχρὰ καὶ κρυσταλλώδη εὑρίσκονται, οὐδὲν ἧττον πάγου χειμερινοῦ. ἕως γὰρ ἔχει ἡ ψυχὴ τὴν τροφὴν εἰς ἀφθονίαν, θάλλει τὸ σῶμα καὶ ἁδρύνεται· ὁπηνίκα δὲ ἀπορήσει σιτίων, αὐτὸ τὸ σῶμα κατεσθίει καὶ φθείρει. οὐ γὰρ δύναται τὸ σῶμα ἄνευ τροφῆς ἀντέχειν πρὸς τὴν θερμότητα τῆς ψυχῆς,

ὥσπερ οὔτε ἀγγεῖον χαλκοῦν ἔσω ἐπὶ κλιβάνου, A δύναται φέρειν ἄνευ ὕδατος τὴν σφοδρότητα τοῦ πυρός. ἐκφρύγεται γὰρ καὶ διαλύεται τέλεον. οὕτως οὖν καὶ ὁ λέβης τοῦ σώματος, μὴ ἔχων τὴν τροφὴν, παρὰ τῆς πυρώδους ψυχῆς ἐκπυρούμενος ἀπόλλυται παντάπασιν.

Εἴποτε δέ σοι περὶ τῆς ψυχῆς τις ἀμφισβητοίη, ἐρώτησον αὐτὸν, εἰπέ μοι ἐν ὅλῳ τῷ σώματι κεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἢ ἐν ἑνὶ τόπῳ; καὶ εἰ μὲν εἴπῃ σοι, ὅτι ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, εἰπὲ αὐτῷ, καὶ πῶς τέμνουσιν τὴν χεῖρα τοῦ ἀνθρώπου, ἢ τὸν πόδα, καὶ οὐ κόπτεται καὶ ἡ ψυ- B χὴ, ἀλλὰ πάλιν ζῇ ὁ ἄνθρωπος, καὶ οὐκ ἀποθνήσκει; εἰ δὲ εἴπῃ σοι, ἐν ἑνὶ μέρει κεῖται, πάλιν εἰπέ. καὶ πῶς εἰσι τὰ ἄλλα μέρη τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς ψυχῆς; καὶ πῶς δύναται ἄψυχον μέλος ἔχειν ὁ ἄνθρωπος; καὶ πῶς ἐστι δυνατὸν ζῆν χωρὶς ψυχῆς; πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἔχον ψυχὴν, νεκρόν ἐστι καὶ οὐκ οἶδας, τί λέγεις. ἐγὼ δὲ εἴπω σοι, ἐν ποίῳ τόπῳ, καὶ ποίῳ τρόπῳ, καὶ ποῦ ἀναπαύεται ἡ ψυχή. ἐν τρισὶν τόποις τοῦ σώματός ἐστιν ἐνιδρυμένη. καὶ ὥσπερ ἡ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου εἰς ἕνα τόπον χωρεῖ, καὶ εἰσέρχεται τοῦ οἴκου, C φωτίζει δὲ πάντα τὸν οἶκον· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ, ἐν τοῖς τρισὶν μέρεσι τοῦ σώματος ἐνιδρυμένη, τὸν οἶκον ὅλον ζωογονεῖ τοῦ σώματος. κατοικεῖ δὲ ἡ ψυχὴ ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν τῷ ὄπισθεν μέρει τῆς κεφαλῆς, ὅπερ κότυλον ὀνομάζεται, καὶ ἐν ταῖς βασιλικαῖς φλεψίν. ἐν τούτοις οὖν τοῖς τρισὶ μέρεσι κατοικεῖ ἡ ψυχή. διὰ τοῦτο ἣν ἂν ὥραν τρωθῇ ἡ καρδία, ἢ ἐκ τῆς βασιλικῆς φλεβὸς αἷμα ῥεύσει πολὺ ἢ ἡ κεφαλὴ κρουσθῇ καὶ τμηθῇ ὑπὸ ξίφους, παρευθὺς χωρίζεται τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ, καὶ νεκρὸν τὸ σῶμα εὑρίσκεται. κατοικοῦσα δὲ ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς D τρισὶ τούτοις μέρεσιν, ὅλῳ τῷ σώματι μεταδίδωσι τῆς οἰκείας ζωτικῆς δυνάμεως.

A calidicati reſiſtere. Quemadmodum nec æneum vas ad fornacem poſitum, ignis vehementiam absque aqua ferre poteſt: (nimio enim ardore ſiccatur, & tandem diſſolvitur) ad eundem modum olla corporis, ſi non habeat cibum, ab ignita anima accenſa, penitus interit. *Simile.*

Quod ſi aliquando de anima dubitet aliquis, ab ipſo quære, num anima hominis in toto corpore ſit, vel in uno aliquo loco. Et ſi in toto corpore reſpondeat animam eſſe, interroga, quomodo abſciſſa manu, vel pede, non abſcindatur anima, & adhuc vivat homo, ac non- B dum moriatur? Quod ſi dicat, in parte aliqua animam eſſe, rurſus quære, quonam pacto hominis aliæ partes eſſe queant absque anima, & quomodo membrum inanimatum habere poſſit homo? item quomodo poſſibile ſit vivere ſine anima: Nam quicquid animam non habet, mortuum eſt. Quare neſcis, quid dicas. Ego vero tibi dicam, qua in parte, quomodo & ubi requieſcat anima. In tribus locis corporis ſuam habet ſedem. Et ſicuti Solis radius unum aliquem locum occupat, & C in domum penetrat, illuminat vero totam domum: Sic anima quoque in tribus iſtis partibus corporis reſidens, totam domum corpus vivificat. Habet autem anima ſedem ſuam in corde, in poſteriori parte capitis, quæ cava vocatur, & in baſilicis venis. In iſtis igitur tribus partibus habitat anima. Quare, ſi cor vulneretur, aut ex baſilica vena multum ſanguinis effluat, aut ſi caput cædatur, vel gladio ſecetur, ſtatim a corpore recedit anima, & mortuum corpus relinquitur. In iſtis porro tribus partibus anima ſedem habens, in totum corpus vitalem ſuam potentiam diſtribuit. *Anima ubi requieſcat.*

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΣΥΝΟΨΙΣ ΕΠΙΤΟΜΟΣ τῆς θείας γραφῆς, παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης.

ΠΑΣΑ γραφὴ ἡμῶν χριστιανῶν, θεόπνευστός ἐστιν. οὐκ ἄπειρα δὲ, ἀλλὰ μᾶλλον ὡρισμένα καὶ κεκανονισμένα ἔχει τὰ βιβλία· καὶ

EJUSDEM SUCCINCTA DIVINA SCRIPTURÆ veteris ac novi teſtamenti, Synopſis, id eſt compendium.

Interprete VVolfango Muſculo.

OMNIS noſtra, qui Chriſtiani ſumus, Scriptura divinitus inſpirata eſt. Libros habet non infinitos, ſed finitos, ac certo canone comprehenſos.

Et veteris quidem Inſtrumenti ſunt iſti.

Geneſis, cujus initium eſt: *In principio fecit Deus cœlum & terram.*

Exodus, cujus initium eſt: *Hæc ſunt nomina filiorum Iſrael, eorum, qui Ægyptum ingreſſi ſunt.*

Leviticus, cujus principium eſt: *Et vocavit Dominus Moſem, & locutus eſt illi in tabernaculo teſtimonii.*

Numeri, cujus initium eſt: *Et locutus eſt Dominus ad Moſem, in ſolitudine Sina, in tabernaculo teſtimonii.*

Deuteronomium, cujus initium eſt: *Iſti ſunt ſermones, quos locutus eſt Moſes ad omnem Iſraelem trans-Jordanem, in ſolitudine ad occaſum, prope mare rubrum.*

Jeſu filius Nave, cujus initium eſt: *Et factum eſt poſt mortem ſervi Domini, dixit Dominus ad Jeſu, Filium Nave, famulum Moſi, dicens.*

Judices, cujus initium eſt: *Et factum eſt poſt mortem Jeſu, & interrogarunt filii Iſrael in Domino, dicentes. Quis aſcendet dux adverſus Chananæos?*

Ruth, cujus initium eſt: *Et factum eſt, cum judicarent judices, facta eſt fames in terra.*

Regum primus & ſecundus, in unum computantur volumen, & primi quidem initium eſt: *Et homo erat ex Ramathaim Sipha, de monte Ephraim, & nomen illi Elcana, filius Jeremeel, filii Heli.*

Secundi vero initium eſt: *Et factum eſt poſt mortem Saulis, & David percuſſo Amalech, reverſus eſt.*

Regum tertius & quartus, & ipſi pro uno connumerantur volumine. Et tertii quidem initium eſt: *Et Rex David factus ſenior, ætate jam grandis erat. Et operuerunt eum veſtibus, nec tamen calefiebat.* Quarti vero principium eſt: *Et prævaricatus eſt Moab adverſus Iſraelem, poſt mortem Achab.*

Paralipomenon, prior & poſterior, pro uno libro computantur. Et prioris quidem initium eſt, *Adam, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Jared, Enoch, Methuſala, Lamech, Noe.*

Atqui hoc eſt 35 caput poſterioris paralipomenon,

Poſterioris vero, *Et confirmatus eſt Salomon filius Davidis, in regno ſuo. Et Dominus Deus ipſius cum ipſo, & magnificavit eum ad ſublime uſque.*

Eſdras prior & poſterior, uno comprehenduntur volumine. Et prioris quidem initiũ eſt: *Et obtulit Joſias paſcha in Jeruſalē Domino ſuo, quartadecima die menſis primi.*

A καὶ ἔστι τῆς μὲν παλαιᾶς διαθήκης, ταῦτα.

Γένεσις, οὗ ἡ ἀρχή· ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

Ἔξοδος, οὗ ἡ ἀρχή· ταῦτα τὰ ὀνόματα τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῶν εἰσπορευομένων εἰς Αἴγυπτον.

Λευιτικόν, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐκάλεσε Μωυσῆν, καὶ ἐλάλησε κύριος αὐτῷ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου.

Ἀριθμοί, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐλάλησε κύριος πρὸς Μωυσῆν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ Σινᾶ, ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου.

Δευτερονόμιον, οὗ ἡ ἀρχή· οὗτοι οἱ λόγοι, οὓς ἐλάλησε Μωυσῆς παντὶ Ἰσραήλ, πέραν τοῦ
B Ἰορδάνου ἐν τῇ ἐρήμῳ πρὸς δυσμαῖς, πλησίον τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης.

Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐγένετο μετὰ τὴν τελευτὴν δούλου κυρίου, εἶπε κύριος τῷ Ἰησοῦ, υἱῷ Ναυῆ λειτουργῷ Μωυσῆ, λέγων.

Κριταί, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐγένετο μετὰ τὴν τελευτὴν Ἰησοῦ καὶ ἐπηρώτησαν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ ἐν κυρίῳ λέγοντες· τίς ἀναβήσεται πρὸς τοὺς Χαναναίους ἀφηγούμενος;

Ῥούθ, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κρίνειν τοὺς κριτάς, ἐγένετο λιμὸς ἐν τῇ γῇ.

Βασιλειῶν, πρώτη καὶ δευτέρα, εἰς ἓν ἀρι-
C θμούμεναι βιβλίον. καὶ τῆς μὲν πρώτης ἀρχή· καὶ ἄνθρωπος ἐξ Ἀρμαθαὶμ Σιφᾶ, ἐξ ὄρους Ἐφραίμ, καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἐλκανᾶ, υἱὸς Ἱερεμεήλ, υἱοῦ Ἠλεῖ.

Τῆς δὲ δευτέρας ἡ ἀρχή· ἐγένετο μετὰ τὸ ἀποθανεῖν Σαοὺλ, καὶ Δαβὶδ ἀνέστρεψε τύπτων τὸν Ἀμαλήκ.

Βασιλειῶν τρίτη καὶ τετάρτη, εἰς ἓν πάλιν ἀριθμούμεναι βιβλίον. καὶ τῆς μὲν τρίτης ἡ ἀρχή· καὶ ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ πρεσβύτερος, προβεβηκὼς ἡμέραις, καὶ περιέβαλον αὐτὸν ἱματίοις, καὶ οὐκ
D ἐθερμαίνετο. Τῆς δὲ τετάρτης ἡ ἀρχή· καὶ ἠθέτησε Μωὰβ ἐν Ἰσραήλ, μετὰ τὸ ἀποθανεῖν Ἀχαάβ.

Παραλειπομένων, πρῶτον καὶ δεύτερον, εἰς ἓν ἀριθμούμενα βιβλίον. καὶ ἔστι τοῦ μὲν πρώτου ἡ ἀρχή. Ἀδάμ, Σήθ, Ἐνώς, Καϊνᾶν, Μαλελεήλ, Ἰαρέδ, Ἐνώχ, Μαθουσάλα, Λάμεχ, Νῶε.

Τοῦ δὲ δευτέρου ἡ ἀρχή· καὶ ἐνίσχυσε Σαλομὼν υἱὸς Δαβὶδ ἐπὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ κύριος ὁ Θεὸς αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐμεγάλυνεν αὐτὸν εἰς ὕψος.

Ἔσδρας, πρῶτος καὶ δεύτερος εἰς ἓν ἀριθμούμενοι βιβλίον. καὶ τοῦ μὲν πρώτου ἀρχή· καὶ ἤγαγεν Ἰωσίας τὸ πάσχα ἐν Ἱερουσαλὴμ τῷ κυρίῳ ἑαυτοῦ τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς τοῦ πρώτου.

Τοῦ δὲ δευτέρου ἡ ἀρχή· καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει A
Κύρου τοῦ βασιλέως Περσῶν τοῦ τελεσθῆναι λόγον ἀπὸ στόματος Ἱερεμίου, ἐξήγειρε τὸ πνεῦμα Κύρου τοῦ βασιλέως Περσῶν.

Ψαλτήριον Δαβιτικὸν, ἔχον ψαλμοὺς, ρνα. οὗ ἡ ἀρχὴ ἤγουν ὁ πρῶτος ψαλμός· μακάριος ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλῇ ἀσεβῶν.

Παροιμίαι Σολομῶντος, οὗ ἡ ἀρχή· παροιμίαι Σολομῶντος υἱοῦ Δαβίδ, ὃς ἐβασίλευσεν ἐν Ἰσραὴλ, γνῶναι σοφίαν καὶ παιδείαν.

Ἐκκλησιαστὴς τοῦ αὐτοῦ, οὗ ἡ ἀρχή· ῥήματα ἐκκλησιαστοῦ, υἱοῦ Δαβίδ, βασιλέως Ἰσραὴλ ἐν Ἱερουσαλήμ· ματαιότης ματαιοτήτων, τὰ πάντα ματαιότης.

B Ἆσμα ᾀσμάτων τοῦ αὐτοῦ, οὗ ἡ ἀρχή· ᾆσμα ᾀσμάτων, ὅ ἐστι τῷ Σολομών. Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἀγαθοὶ μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον.

Ἰὼβ, οὗ ἡ ἀρχή· ἄνθρωπός τις ἦν ἐν χώρᾳ Αὐσίτιδι, ᾧ ὄνομα Ἰὼβ, καὶ ἦν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ἄμεμπτος καὶ θεοσεβής.

Προφῆται δώδεκα, εἰς ἓν ἀριθμούμενοι βιβλίον. εἰσὶ δὲ οὗτοι, Ὡσηὲ πρῶτος, οὗ ἡ ἀρχή· λόγος κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Ὡσηὲ, τὸν τοῦ Βεηρεὶ, ἐν ἡμέραις Ὀζίου, καὶ Ἰωαθὰμ, καὶ Ἀχὰζ, καὶ Ἐζεκίου, βασιλέων Ἰούδα, καὶ ἐν ἡμέραις Ἱεροβοὰμ, τοῦ Ἰωὰς βασιλέως Ἰσραήλ· ἀρχὴ λόγου κυρίου ἐν Ὡσηέ.

C Εἶτα Ἀμὼς, οὗ ἡ ἀρχή· λόγοι Ἀμὼς, οἳ ἐγένοντο ἐν Ἀκκαρεὶμ, ἐκ Θεκουὲ, οὓς εἶδεν ὑπὲρ Ἱερουσαλὴμ ἐν ἡμέραις Ὀζίου βασιλέως Ἰούδα, καὶ ἐν ἡμέραις Ἱεροβοὰμ τοῦ Ἰωὰς βασιλέως Ἰσραὴλ, πρὸ δύο ἐτῶν τοῦ σεισμοῦ.

Μιχαίας, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς Μιχαίαν τὸν τοῦ Μωρασθὶ, ἐν ἡμέραις Ἰωάθαμ, καὶ Ἀχὰζ καὶ Ἐζεκίου βασιλέως Ἰούδα, ὑπὲρ ὧν εἶδε περὶ Σαμαρείας καὶ Ἱερουσαλήμ.

Ἰωὴλ, οὗ ἡ ἀρχή· λόγος κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Ἰωὴλ τὸν τοῦ Βαθουήλ. ἀκούσατε δὴ ταῦτα πάντα οἱ πρεσβύτεροι, καὶ ἐνωτίσασθε πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν γῆν.

D Ἀβδίου, οὗ ἡ ἀρχή· ὅρασις Ἀβδίου. τάδε λέγει κύριος ὁ Θεὸς τῇ Ἰδουμαίᾳ.

Ἰωνᾶς, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐγένετο λόγος κυρίου πρὸς Ἰωνᾶν τὸν τοῦ Ἀμαθὶ, λέγων· ἀνάστηθι καὶ πορεύθητι εἰς Νινευὶ πόλιν τὴν μεγάλην.

Ναοὺμ, οὗ ἡ ἀρχή· λῆμμα Νινευί. βίβλος ὁράσεως Ναοὺμ τοῦ Ἐλκεσαίου.

Ἀμβακοὺμ, οὗ ἡ ἀρχή. τὸ λῆμμα, ὃ εἶδεν Ἀμβακοὺμ ὁ προφήτης.

A Poſterioris vero, *Et in primo anno Cyri Regis Perſarum, ut adimpleretur ſermo, qui ab ore Hieremiæ precceſſerat, excitavit Dominus ſpiritum Cyri, Regis Perſarum.*

Pſalterium Daviditum, habens Pſalmos CLI. Cujus initium eſt: *Beatus vir qui non ambulavit in conſilio impiorum.*

Parabolæ Salomonis, quarum principium eſt: *Parabolæ Salomonis, filii Davidis: qui regnavit in Iſrael, ad cognoſcendam ſapientiam & diſciplinam.*

Eccleſiaſtes ejusdem, cujus initium eſt: *Verba Eccleſiaſtæ, filii Davidis, Regis Iſrael in Jeruſalem. Vanitas vanitatum & omnia vanitas.*

B Canticum Canticorum, ejusdem, cujus principium eſt: *Canticum Canticorum Salomonis. Oſculetur me oſculo oris ſui. Quia meliora ſunt ubera tua vino.*

Job. Cujus principium eſt: *Homo quidem erat in regione Auſitide, nomine Job. Et erat homo ille verax, inculpatus & pius.*

Duodecim Prophetæ, uno volumine comprehenſi. Sunt autem iſti, Oſee primus. Cujus initium eſt: *Sermo Domini, qui factus eſt ad Oſee, filium Beeri, in diebus Oziæ & Joatham & Acham, & Ezechiæ, Regum Juda, & in diebus Jeroboam, filii Joas, Regis Iſrael. Principium ſermonis Domini in Oſee.*

Deinde Amos. Cujus principium eſt: C *Sermones Amos, qui facti ſunt in Accarim, ex Thecua, quos vidit ſuper Jeruſalem, in diebus Oziæ, Regis Juda, & in diebus Ieroboam, filii Ioas, Regis Iſrael, biennio ante terræmotum.*

Michæas. Cujus principium eſt: *Et factus eſt ſermo Domini ad Michæam Morathitem, in diebus Ioatham, & Acham & Ezechiæ Regum Iuda, quem vidit ſuper Samariam & Ieruſalem.*

Joel. Cujus initium eſt: *Sermo Domini, qui factus eſt ad Joelem, filium Bathuel. Audite hæc omnia ſenes, & auribus percipite omnes habitatores terræ.*

Abdias. Cujus principium eſt: *Viſio* D *Abdiæ. Hæc dicit Dominus Deus ad Idumæam.*

Jonas. Cujus initium eſt: *Et factus eſt ſermo Domini ad Ionam filium Amathi, dicens? Surge & vade in Ninivem civitatem illam magnam.*

Cum Hieronymo viſum eſt reddere aſſumtionem.

Naum: Cujus initium eſt: *Aſſumtio Ninive, liber viſionis Naum Halceſæi.*

Ambacum. Cujus initium eſt: *Aſſumtio, quam vidit Ambacum Propheta.*

Sophonias. Cujus initium eſt: *Sermo Domini, qui factus eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filii Godoliæ, filii Amoriæ, filii Ezechiæ, in diebus Joſiæ, filii Amos, Regis Juda.*

Aggæus. Cujus initium eſt: *In anno ſecundo Darii Regis, menſe ſexto, die una menſis, factus eſt ſermo Domini, in manu Aggæi Prophetæ, dicens.*

Zacharias. Cujus initium eſt: *In octavo menſe, anno ſecundo Darii, factus eſt ſermo Domini ad Zachariam, filium Barachiæ, filii Addo, Prophetam, dicens.*

Malachias. Cujus initium eſt. *Aſſumtio ſermonis Domini ad Iſrael in manu Angeli ejus.*

Hi ſunt duodecim Prophetæ uno volumine comprehenſi, ſequuntur reliqui quatuor, quorum cuique proprium annumeratur volumen. Et ſunt iſti.

Eſaias. Cujus initium eſt: *Viſio, quam vidit Eſaias filius Amos, quam vidit adverſus Judæam, & adverſus Hieruſalem, in regno Oziæ, & Joatham, & Achaz, & Ezechiæ, qui regnarunt in Judæa. Audi cælum, & auribus percipe terra, quoniam Dominus loquutus eſt.*

Hieremias. Cujus initium eſt: *Verbum Dei, quod factum eſt ad Hieremiam filium Chelkiæ, qui erat ex Sacerdotibus.*

Ezechiel. Cujus principium eſt: *Et factum eſt in anno triceſimo, menſe quarto, & ego eram in medio captivitatis ad flumen Chobar, & aperti ſunt cæli: & vidi viſiones Dei.*

Daniel. Cujus exordium eſt: *Et erat vir habitans in Babylone, & nomen illi Ioakim, & accepit uxorem, nomine Suſannam, filiam Chelkiæ, pulchram valde, ac timentem Dominum.*

Sunt itaque Canonici veteris inſtrumenti libri viginti duo, literis Hebraicis numero pares.

Totidem enim apud Hebræos ſunt literarum elementa, præter iſtos autem ſunt adhuc alii ejuſdem veteris inſtrumenti libri non canonici, qui catechumenis tantum leguntur.

Sapientia Salomonis. Cujus exordium eſt: *Diligite juſtitiam, qui judicatis terram.*

Sapientia Jeſu, filii Sirach. Cujus initium eſt: *Omnis ſapientia a Domino eſt, & cum ipſo eſt in ſeculum.*

Eſther. Cujus initium eſt: *Anno ſecundo, regnante Artaxerxe Magno, una die menſis Niſan, ſomnum vidit Mardochæus, filius Iairi*

A Σοφωνίας, ου ἡ ἀρχή· λόγος κυρίου, ὃς ἐγενήθη πρὸς Σοφωνίαν τὸν τοῦ Χουσί, υἱὸν Γοδολίου τοῦ Ἀμορίου τοῦ Ἐζεκίου ἐν ἡμέραις Ἰωσίου υἱοῦ Ἀμὼς βασιλέως Ἰούδα.

Ἀγγαῖος, οὗ ἡ ἀρχή· ἐν τῷ δευτέρῳ ἔτει ἐπὶ Δαρείου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μηνὶ, τῷ ἕκτῳ μιᾷ τοῦ μηνὸς, ἐγένετο λόγος κυρίου ἐν χειρὶ Ἀγγαίου προφήτου λέγων.

Ζαχαρίας, οὗ ἡ ἀρχή· ἐν τῷ ὀγδόῳ μηνὶ, ἔτους δευτέρου ἐπὶ Δαρείου ἐγένετο λόγος κυρίου ἐπὶ Ζαχαρίαν, τὸν τοῦ Βαραχίου υἱὸν, Ἀδ-

B δὼ τὸν προφήτην λέγων.

Μαλαχίας, οὗ ἡ ἀρχή· λῆμμα λόγου κυρίου ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ ἐν χειρὶ ἀγγέλου αὐτοῦ.

Οὗτοι μὲν οὖν οἱ δώδεκα εἰς ἓν βιβλίον. ἑξῆς δὲ ἕτεροι τέσσαρες, πρὸς ἓν ἕκαστος βιβλίον, οὗτοι.

Ἡσαΐας, οὗ ἡ ἀρχή· ὅρασις, ἣν εἶδεν Ἡσαΐας υἱὸς Ἀμὼς, ἣν εἶδε κατὰ τῆς Ἰουδαίας, καὶ κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐν βασιλείᾳ Ὀζίου, καὶ Ἰωάθαμ, καὶ Ἀχαζ, καὶ Ἐζεκίου, οἳ ἐβασίλευσαν τῆς Ἰουδαίας. ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου ἡ γῆ, ὅτι κύριος

C ἐλάλησεν.

Ἱερεμίας, οὗ ἡ ἀρχή· τὸ ῥῆμα τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐγένετο ἐπὶ Ἱερεμίαν τὸν τοῦ Χελκίου, ὃς ἦν ἐκ τῶν ἱερέων.

Ἐζεκιὴλ, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἐγένετο ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει ἐν τῷ τετάρτῳ μηνὶ, καὶ ἐγὼ ἤμην ἐν μέσῳ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Χοβὰρ, καὶ ἠνοίχθησαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδον ὁράσεις Θεοῦ.

Δανιὴλ, οὗ ἡ ἀρχή· καὶ ἦν ἀνὴρ οἰκῶν ἐν Βαβυλῶνι, καὶ ὄνομα αὐτῷ Ἰωακεὶμ, καὶ ἔλαβε γυναῖκα, ᾗ ὄνομα Σουσάννα, θυγάτηρ Χελκίου, καλὴ σφόδρα καὶ φοβουμένη τὸν κύριον.

Ὁμοῦ τὰ κανονιζόμενα τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία εἰκοσιδύο, ἰσάριθμα τοῖς γράμ-

D μασι τῶν Ἑβραίων. τοσαῦτα γάρ εἰσι παρ' αὐτοῖς τὰ στοιχεῖα.

Ἐκτὸς δὲ τούτων εἰσὶ πάλιν ἕτερα βιβλία, τῆς αὐτῆς παλαιᾶς διαθήκης, οὐ κανονιζόμενα μὲν, ἀναγινωσκόμενα δὲ μόνον τοῖς κατηχουμένοις ταῦτα.

Σοφία Σολομῶνος, οὗ ἡ ἀρχή. ἀγαπήσατε δικαιοσύνην, οἱ κρίνοντες τὴν γῆν.

Σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σιρὰχ, οὗ ἡ ἀρχή· πᾶσα σοφία παρὰ κυρίου, καὶ μετ' αὐτοῦ ἐστιν εἰς τὸν αἰῶνα.

Ἐσθὴρ, οὗ ἡ ἀρχή· ἔτους δευτέρου, βασιλεύοντος Ἀρταξέρξου τοῦ μεγάλου, τῇ μιᾷ τοῦ Νισὰν ἐνύπνιον εἶδε Μαρδοχαῖος ὁ τοῦ Ἰαείρου τοῦ Σε-

μεεὶ τοῦ Κισαίου, ἐκ φυλῆς Βενιαμίμ.

Ἰουδὴθ, οὗ ἡ ἀρχή· Ἔτους δωδεκάτου τῆς βασιλείας Ναβουχοδονόσορ, ὃς ἐβασίλευσεν Ἀσυρίων, ἐν Νινευὶ, τῇ πόλει τῇ μεγάλῃ, ἐν ταῖς ἡμέραις Ἀρφαξὰδ, ὃς ἐβασίλευσε Μήδων ἐν Ἐκβατάνοις.

Τωβὶτ, οὗ ἡ ἀρχή· Βίβλος λόγων Τωβὶτ, τοῦ Τωβιὴλ, τοῦ Ἀνανιὴλ, τοῦ Ἀδουὴλ, τοῦ Γαβαὴλ, ἐκ τοῦ σπέρματος Ἀσιὴλ, ἐκ τῆς φυλῆς Νεφθαλείμ, ὃς ᾐχμαλωτεύθη ἐν ἡμέραις Ἐννεμεσσάρου τοῦ βασιλέως Ἀσυρίων.

Τοσαῦτα καὶ τὰ μὴ κανονιζόμενα. τινὲς μέντοι τῶν παλαιῶν εἰρήκασι κανονίζεσθαι παρ' Ἑβραίοις, καὶ τὴν Ἐσθήρ. καὶ τὴν μὲν Ῥοὺθ, μετὰ τῶν Κριτῶν ἑνουμένην εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμεῖσθαι, τὴν δὲ Ἐσθὴρ, εἰς ἕτερον ἕν. καὶ οὕτω πάλιν, εἰς εἴκοσι δύο συμπληροῦσθαι τὸν ἀριθμὸν τῶν κανονιζομένων παρ' αὐτοῖς βιβλίων.

Καὶ τὰ μὲν τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία, τά τε κανονιζόμενα καὶ τὰ μὴ κανονιζόμενα, τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα. τὰ δὲ τῆς καινῆς διαθήκης, πάλιν ὡρισμένα τε, καὶ κεκανονισμένα βιβλία ταῦτα·

Κατὰ Ματθαῖον, οὗ ἡ ἀρχή· Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Ἀβραάμ.

Κατὰ Μάρκον, οὗ ἡ ἀρχή· Ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· καθὼς γέγραπται ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ τῷ προφήτῃ· ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σοῦ, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου.

Κατὰ Λουκᾶν, οὗ ἡ ἀρχή· Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν, περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων.

Κατὰ Ἰωάννην, οὗ ἡ ἀρχή· Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος. οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν, ὃ γέγονε.

Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, οὗ ἡ ἀρχή· Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποιησάμην περὶ πάντων, ὦ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν.

Καθολικαὶ ἐπιστολαὶ διαφόρων Ἀποστόλων, αἱ πᾶσαι ἑπτὰ, εἰς ἓν ἀριθμούμεναι βιβλίον.

Ἰακώβου μία, ἧς ἡ ἀρχή· Ἰάκωβος Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος ταῖς δώδεκα φυλαῖς ταῖς ἐν τῇ διασπορᾷ, χαίρειν.

Πέτρου δύο, καὶ τῆς μὲν πρώτης ἡ ἀρχή· Πέτρος Ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐκλεκτοῖς παρεπιδήμοις διασπορᾶς Πόντου, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Ἀσίας, καὶ Βιθυνίας, κατὰ πρόγνωσιν

A *filii Semei, filii Kiſai, ex tribu Benjamin.*

Judith, cujus principium eſt: *Anno duodecimo regni Nabuchodonoſor, qui in Aſſyria regnavit, in Ninive civitate magna, in diebus Arphaxad, qui Medis imperavit in Ecbatanis.*

Tobiæ, cujus exordium eſt: *Liber ſermonum Tobit, filii Tobiel, filii Ananiel, filii Aduel, filii Gabael, ex ſemine Aſiel de tribu Nephthalim: qui in captivitate fuit, in diebus Ennemaſſari Regis Aſſyriorum.*

Iſti ſunt libri Veteris inſtrumenti, non canonici. Quidam vero ex veteribus, apud Hebræos pro canonicis reputari dixerunt, librum Eſther, & hiſtoriam Ruth, quam cum hiſtoriis Judicum uno
B libro comprehendi: Eſther vero ad aliud quoddam volumen Canonicum pertinere: atque ita numerum xxij. Canonicorum librorum, apud illos compleri volunt.

Et tot quidem ſunt & ejuſmodi cum in canone, tum extra canonem Veteris inſtrumenti libri.

Novi vero, determinati & canonici ſunt iſti.

Secundum Matthæum, cujus initium eſt: *Liber generationis Ieſu Chriſti, filii Abraham.*

Secundum Marcum, cujus initium eſt: *Principium Evangelii Ieſu Chriſti, filii Dei: ſicut ſcriptum eſt in Eſaia Propheta: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem*
C *tuam, qui præparabit viam tuam ante te.*

Secundum Lucam, cujus initium eſt: *Quoniam multi conati ſunt contexere narrationem de iis rebus, quæ certiſſimæ ſunt inter nos fidei.*

Secundum Joannem, cujus principium eſt: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Hoc erat in principio apud Deum; Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt.*

Acta Apoſtolorum, quorum principium eſt: *Primum quidem ſermonem feci de omnibus, o Theophile, quæ cœpit Ieſus cum facere, tum docere.*

Catholicæ Epiſtolæ Apoſtolorum, omnes numero ſeptem, uno comprehenſæ volumine.

D Jacobi una, cujus principium eſt: *Jacobus Dei ac Domini noſtri Ieſu Chriſti ſervus duodecim tribubus, quæ ſunt in diſperſione, Salutem.*

Petri duæ, & prioris quidē initium eſt: *Petrus Apoſtolus Ieſu Chriſti electis, ſparſim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociā, Aſiam & Bithyniam, ſecundum præſcientiam*

Dei patris, in ſanctificationem Spiritus, in obedientiam & diſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti, gratia vobis & pax multiplicetur.

Poſterioris vero: *Simeon Petrus & Apoſtolus Jeſu Chriſti, his, qui æque pretioſam fidem nobiſcum ſortiti ſunt, in juſtitia Dei noſtri Jeſu Chriſti.*

Joannis tres, & primæ quidem initium eſt: *Quod erat ab initio, quod audivimus, & manus noſtræ contrectaverunt de verbo vitæ.*

Secundæ vero: *Senior electæ Dominæ, & filiis ipſius, quos ego diligo in veritate.*

Tertiæ: *Senior Gajo dilecto, quem ego diligo in veritate.*

Judæ una, cujus initium eſt: *Judas Jeſu Chriſti ſervus, frater vero Jacobi, dilectis in Deo patre, & Jeſu Chriſto, ſervatis, vocatis.*

Pauli Apoſtoli Epiſtolæ quatuordecim, in unum redactæ volumen.

Prima ad Romanos, cujus principium eſt: *Paulus ſervus Jeſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus in Evangelium Dei.*

Ad Corinthios duæ, prioris initium eſt: *Paulus vocatus Apoſtolus Jeſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Soſthenes frater: Eccleſiæ Dei, quæ eſt Corinthi.*

Poſterioris principium eſt: *Paulus Apoſtolus Jeſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Eccleſiæ Dei, quæ eſt in Corintho.*

Quarta ad Galatas, cujus principium eſt: *Paulus Apoſtolus non ab hominibus, neque per homines: ſed per Jeſum Chriſtum & Deum Patrem.*

Quinta ad Epheſios, cujus initium eſt: *Paulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, ſanctis, qui ſunt Epheſi, & fidelibus in Chriſto Jeſu.*

Sexta ad Philippenſes, cujus exordium eſt: *Paulus & Timotheus ſervi Jeſu Chriſti omnibus ſanctis, qui ſunt Philippis, cum Epiſcopis & Diaconis.*

Septima ad Coloſſenſes, cujus exordium eſt: *Paulus Apoſtolus Jeſu Chriſti, per voluntatem Dei, & Timotheus frater, his, qui ſunt Coloſſis, ſanctis ac fidelibus fratribus in Chriſto.*

A Θεοῦ πατρὸς, ἐν ἁγιασμῷ πνεύματος, εἰς ὑπακοὴν καὶ ῥαντισμὸν αἵματος Ἰησοῦ Χριστοῦ. χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη.

Τῆς δὲ δευτέρας ἡ ἀρχή· Συμεὼν, Πέτρος καὶ ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῖς ἰσότιμον ἡμῖν λαχοῦσι πίστιν ἐν δικαιοσύνῃ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἰωάννου τρεῖς, καὶ τῆς μὲν πρώτης ἡ ἀρχή· ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἀκηκόαμεν, ὃ ἑωράκαμεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς.

Τῆς δὲ δευτέρας, ἡ ἀρχή· ὁ πρεσβύτερος
B ἐκλεκτῇ κυρίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς, οὓς ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

Τῆς δὲ τρίτης ἡ ἀρχή· ὁ πρεσβύτερος Γαΐῳ τῷ ἀγαπητῷ. ὃν ἐγὼ ἀγαπῶ ἐν ἀληθείᾳ.

Ἰούδα μία, ἧς ἡ ἀρχή· Ἰούδας Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου, τοῖς ἐν Θεῷ πατρὶ ἠγαπημένοις, καὶ Ἰησοῦ Χριστῷ τετηρημένοις κλητοῖς.

Παύλου ἀποστόλου ἐπιστολαὶ ιδ΄. εἰς ἓν ἀριθμούμεναι βιβλίον.

Ἐν πρώτῃ, ἡ πρὸς Ῥωμαίους, ἧς ἡ ἀρχή. Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς ἀπό-
C στολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον Θεοῦ.

Πρὸς Κορινθίους, δύο. Καὶ τῆς μὲν πρώτης ἡ ἀρχή· Παῦλος κλητὸς ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Σωσθένης ὁ ἀδελφὸς, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ.

Τῆς δὲ δευτέρας ἡ ἀρχή. Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς, τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, τῇ οὔσῃ ἐν Κορίνθῳ.

Τετάρτη πρὸς Γαλάτας, ἧς ἡ ἀρχή· Παῦλος ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων, οὐδὲ δι' ἀν-
D θρώπων, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Θεοῦ καὶ πατρός.

Πέμπτη, πρὸς Ἐφεσίους, ἧς ἡ ἀρχή· Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ θελήματος Θεοῦ, τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.

Ἕκτη πρὸς Φιλιππησίους, ἧς ἡ ἀρχή· Παῦλος καὶ Τιμόθεος, δοῦλοι Ἰησοῦ Χριστοῦ, πᾶσι τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Φιλίπποις, σὺν ἐπισκόποις καὶ διακόνοις.

Ἑβδόμη πρὸς Κολασσαεῖς, ἧς ἡ ἀρχή· Παῦλος ἀπόστολος Χριστοῦ Ἰησοῦ, διὰ θελήματος Θεοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς, τοῖς ἐν Κολασσαῖς ἁγίοις, καὶ πιστοῖς ἀδελφοῖς ἐν Χριστῷ.

Πρὸς

A Πρὸς Θεσσαλονικεῖς, δύο. καὶ τῆς μὲν πρώτης ἡ ἀρχή. Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος, τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων, ἐν Θεῷ πατρὶ, καὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ.

Τῆς δὲ δευτέρας ἡ ἀρχή. Παῦλος καὶ Σιλουανὸς καὶ Τιμόθεος, τῇ ἐκκλησίᾳ Θεσσαλονικέων ἐν Θεῷ πατρὶ ἡμῶν καὶ κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ.

Δεκάτη ἡ πρὸς Ἑβραίους, ἧς ἡ ἀρχή· Πολυμερῶς, καὶ πολυτρόπως, πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ᾽ ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ.

Πρὸς Τιμόθεον δύο. καὶ τῆς μὲν πρώτης ἡ ἀρχή. B Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατ᾽ ἐπιταγὴν Θεοῦ σωτῆρος ἡμῶν, καὶ Χριστοῦ Ἰησοῦ, τῆς ἐλπίδος ἡμῶν Τιμοθέῳ γνησίῳ τέκνῳ ἐν πίστει.

Τῆς δὲ δευτέρας ἡ ἀρχή· Παῦλος ἀπόστολος Ἰησοῦ Χριστοῦ διὰ θελήματος Θεοῦ, κατ᾽ ἐπαγγελίαν ζωῆς, τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, Τιμοθέῳ ἀγαπητῷ τέκνῳ.

Τρισκαιδεκάτη, ἡ πρὸς Τίτον, ἧς ἀρχή· Παῦλος δοῦλος Θεοῦ, ἀπόστολος δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατὰ πίστιν ἐκλεκτῶν Θεοῦ, καὶ ἐπίγνωσιν ἀληθείας, τῆς κατ᾽ εὐσέβειαν ἐν ἐλπίδι ζωῆς αἰωνίου.

C Τεσσαρεσκαιδεκάτη ἡ πρὸς Φιλήμονα, ἧς ἡ ἀρχή· Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ Τιμόθεος ὁ ἀδελφὸς, Φιλήμονι τῷ ἀγαπητῷ καὶ συνεργῷ ἡμῶν.

Ἐπὶ τούτοις ἐστὶ καὶ ἡ Ἀποκάλυψις Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, δεχθεῖσα ὡς ἐκείνου, καὶ ἐγκριθεῖσα, ὑπὸ πάλαι ἁγίων καὶ πνευματοφόρων πατέρων, οὗ ἡ ἀρχή· Ἀποκάλυψις Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἣν ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς, δεῖξαι τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ἃ δεῖ γενέσθαι, ἐν τάχει, καὶ ἐσήμανεν ἀποστείλας διὰ τοῦ ἀγγέλου αὐτοῦ, τῷ δούλῳ αὐτοῦ Ἰωάννῃ.

D Τοσαῦτα καὶ τὰ τῆς καινῆς διαθήκης βιβλία, τά γε κανονιζόμενα, καὶ τῆς πίστεως ἡμῶν οἱονεὶ ἀκροθίνια ἢ ἄγκυραι καὶ ἐρείσματα· ὡς παρ᾽ αὐτῶν τῶν ἀποστόλων τοῦ Χριστοῦ, τῶν καὶ συγγενομένων ἐκείνῳ καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ μαθητευθέντων, γραφέντα καὶ ἐκτεθέντα. ἐπεί τοί γε ὕστερον κατὰ τὴν ἐκείνων ἀκολουθίαν καὶ συμφωνίαν, ἄλλα μυρία καὶ ἀναρίθμητα βιβλία ἐξεπονήθησαν. ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς μεγάλων καὶ σοφωτάτων θεοφόρων πατέρων, εἰς μαρτύριον τῶν προλαβόντων καὶ διαφώτισιν. περὶ ὧν, οὐ νῦν λόγος, ὡς παμπόλλων καὶ ἀορίστων, καὶ ἅμα πάντων τῆς αὐτῆς ἀκολουθίας, τοῖς παλαιοῖς τούτοις

A Octava, prior ad Theſſalonicenſes, Cujus initium eſt: *Paulus & Silvanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo patre, & Domino Jeſu Chriſto.*

Nona, poſterior ad Theſſalonicenſes, Cujus initium eſt: *Paulus & Silvanus & Timotheus Eccleſiæ Theſſalonicenſium, in Deo patre, & Domino Jeſu Chriſto.*

Decima ad Hebræos, Cujus exordium eſt: *Multifariam & multis modis olim Deus loquutus patribus per Prophetas, noviſſime extremis diebus loquutus eſt nobis in filio.*

Undecima ad Timotheum prior, B Cujus initium eſt: *Paulus Apoſtolus Jeſu Chriſti, ſecundum præceptum Dei Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, qui eſt ſpes noſtra, Timotheo germano filio in fide.*

Duodecima ad Timotheum poſterior, Cujus initium eſt: *Paulus Apoſtolus Jeſu Chriſti per voluntatem Dei, juxta promiſſionem vitæ ejus, quæ eſt in Chriſto Jeſu, Timotheo dilecto filio.*

Tertiadecima ad Titum, Cujus initium eſt: *Paulus ſervus Dei, Apoſtolus vero Jeſu Chriſti, ſecundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis ejus, quæ eſt ſecundum pietatem in ſpe vitæ æternæ.*

C Quartadecima ad Philemonem, Cujus initium eſt: *Paulus vinctus Jeſu Chriſti, & Timotheus frater, Philemoni dilecto & cooperario noſtro.*

Eſt præterea & Apocalypſis Joannis Theologi, a priſcis ſanctis, & Spiritu Dei imbutus patribus, velut quæ illius ſit, accepta & approbata. Cujus principium eſt: *Apocalypſis Jeſu Chriſti, quam dedit illi Deus, ut oſtendat ſervis ſuis, quæ oporteat fieri cito, & ſignificavit per Angelum ſuum, quem miſit ſervo ſuo Joanni.*

D Hi ſunt & tot novi inſtrumenti libri Canonici, & fidei noſtræ veluti primitiæ quædam, vel certæ ancoræ & ſuſtentacula, utpote, ab ipſis Apoſtolis Chriſti, qui & cum illo converſati, & ab eo inſtructi ſunt, conſcripti & expoſiti. Quanquam poſtea ad iſtorum normam & conſonantiam, & alii innumeri ſunt a magnis, ſapientiſſimis, & divino Spiritu repletis patribus, temporum ſucceſſu, ad præmiſſorum teſtimonium & illuſtrationem elaborati, de quibus nunc nobis non ſermo, cum ſint admodum multi & infiniti, ſimulque omnes ejuſdem normæ a veteribus

dependentes, illoſque & exponentes & declarantes.

In iſtis itaque, ſicut dictum eſt, comprehenſi ſunt omnes cum Veteris tum novi inſtrumenti libri, quos modice, quod ad numerum attinet, jam perſtrinximus: deinceps vero diviſim nobis reſumendi ſunt, & fuſius, a quo ſinguli conſcripti ſint, & unde quiſque habeat, quod ſortitus eſt nomen, quidque in ſe contineat ſummatim & compendioſe, juxta præmiſſum ordinem ſingulis ex nomine deſcriptis, exponendum eſt.

A ἐχομένων, καὶ τὰ αὐτὰ ἐξηγουμένων καὶ αὐτῶν, καὶ διασαφούντων.

Ὡς οὖν εἴρηται, ἐν τούτοις πάντα, τά τε τῆς παλαιᾶς, καὶ τὰ τῆς νέας διαθήκης βιβλία· πλὴν ὅσον πρὸς ἀριθμὸν μόνον οὑτωσὶ τέως συντόμως προαπήγγελται. τὸ δὲ ἐντεῦθεν διαληπτέον πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν βιβλίων πλατύτερον, παρά τίνος τε συνεγράφη ἕκαστον τούτων, καὶ πόθεν, ἣν ἔλαχεν, ὀνομασίαν ἔχει, καί τί περιέχει, κεφαλαιωδῶς καὶ συνοπτικῶς, κατὰ τὴν προεκτεθεῖσαν τάξιν τοῦ καθ᾽ ἓν βιβλίου
B διαγραφομένου μετὰ τῆς οἰκείας ὀνομασίας.

LIB. I. GENESIS.

Liber hic generationis, Moſis eſt, qui ea, quæ in illo continentur, ex juſſu Domini locutus eſt & ſcripſit. Vocatur autem hoc nomine, propterea quod & univerſorum, cœli pariter ac terræ hominumque & omnium eorum, quæ viſuntur, generationem, & ipſam paradiſi conſitionem complectitur. Exponit autem, quomodo primo die facta ſit lux: altero firmamentum, quod Deus cœlum vocavit: tertio, quomodo congregatæ ſint aquæ, viſaque arida, & collectiones aquarum vocatæ maria, arida vero terra, terraque germinaverit herbam fœni, & omne lignum: quarto, quomodo proceſſerit Sol & Luna, & univerus aſtrorum chorus: quinto, quomodo facta ſit volucrium, piſcium, & cæterorum, quæ in aquis agunt, generatio: ſexto, quomodo facta ſint quadrupedia, & beſtiæ, & ſerpentes, & jumenta, homoque ad imaginem & ſimilitudinem Dei formatus: ſeptimo vero, quomodo Deus ab operibus ſuis requieverit, dieique ſeptimo benedixerit. Deinde & hoc libro commemoratur transgreſſio Adæ, illiusque e paradiſo ejectio. Abelis per fratrem Cain facta cædes, translatio Enoch, fabricatio arcæ, diluvium, temporibus Noe factum, ſtructura turris, diviſio linguarum, diſperſio nationum, & egreſſus Abrahæ ex Chaldæa. Continet autem hic liber, & Sodomorum ſubverſionem, & legem de circumciſione latam, & juſjurandum promiſſionis Dei Abrahæ factæ, & generationem Iſaac & Jacob, & qui ex illo ſunt

ΒΙΒΛΙΟΝ α. ΓΕΝΕΣΙΣ.

ΤΟ μὲν βιβλίον τοῦτο, τῆς Γενέσεως, Μωυσῆς ἐστιν ὁ λαλήσας, καὶ γράψας ἐκ προστάγματος κυρίου. καλεῖται δὲ οὕτως, ἐπειδὴ καὶ τὴν Γένεσιν πάντων περιέχει, οὐρανοῦ τε καὶ γῆς, καὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν φαινομένων τούτων ὅλων, καὶ αὐτὴν τὴν τοῦ παρα-
C δείσου φυτείαν, ἐξηγεῖται δὲ, ὅτι τῇ μὲν πρώτῃ ἡμέρᾳ γέγονε τὸ φῶς, τῇ δὲ δευτέρᾳ τὸ στερέωμα, ὅπερ ἐκάλεσεν οὐρανὸν ὁ Θεός. τῇ τρίτῃ συνήχθη τὰ ὕδατα, καὶ ὤφθη ἡ ξηρά· καὶ τὰ μὲν συστήματα τῶν ὑδάτων, ἐκάλεσε θαλάσσας, τὴν δὲ ξηρὰν, ἐκάλεσε γῆν. καὶ ἐβλάστησεν ἡ γῆ βοτάνην χόρτου, καὶ πᾶν ξύλον. τῇ τετάρτῃ προῆλθεν ἥλιος καὶ σελήνη, καὶ πᾶς ὁ τῶν ἀστέρων χορός· τῇ πέμπτῃ, πετεινῶν καὶ ἰχθύων καὶ κητῶν, τῶν ἐν τοῖς ὕδασι Γένεσις. τῇ ἕκτῃ, τετραπόδων καὶ θηρίων καὶ ἑρπετῶν καὶ κτηνῶν, καὶ πλάσις ἀνθρώπου κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν. τῇ δὲ ἑβδό-
D μῃ, κατέπαυσεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῶν ἔργων, καὶ ηὐλόγησεν αὐτήν. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἀδὰμ παράβασις, καὶ ἀπὸ τοῦ παραδείσου ἐξώθησις, ἥτε τοῦ Ἄβελ παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Καΐν ἀναίρεσις, καὶ ἡ τοῦ Ἐνὼχ μετάθεσις, καὶ ἡ κατασκευὴ τῆς κιβωτοῦ, καὶ ὁ ἐπὶ Νῶε γενόμενος κατακλυσμὸς, ἥτε πυργοποιΐα, καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γλωσσῶν καὶ ἡ διασπορὰ τῶν ἐθνῶν, καὶ ἡ ἀπὸ Χαλδαίων ἔξοδος τοῦ Ἀβραάμ. περιέχει δὲ καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν Σοδόμων, καὶ τὴν περὶ τῆς περιτομῆς νομοθεσίαν, καὶ τὸν ὅρκον τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ τήν τε γέννησιν τοῦ Ἰσαὰκ, καὶ τοῦ Ἰακὼβ, καὶ τῶν ἐξ αὐτοῦ

πατριαρχῶν· καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἀβραάμ, ἔζησεν ἔτη ρπ΄. ὁ δὲ Ἰσμαήλ, ὁ ἐκ τῆς Ἄγαρ γεννηθείς, ἀπέθανεν ρλζ΄. ἐτῶν. πῶς τε Ἰωσὴφ ἐπράθη παρὰ τῶν ἀδελφῶν εἰς Αἴγυπτον, καὶ συκοφαντηθεὶς παρὰ τῆς κυρίας αὐτοῦ, ἐβλήθη εἰς τὸ δεσμωτήριον, καὶ ὕστερον ἄρχων πάσης Αἰγύπτου κατεστάθη. καὶ ἑξῆς τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἐν ἀριθμῷ οε΄. καὶ ὅτι ἐκεῖ γενόμενος ὁ Ἰακώβ, καὶ εὐλογήσας τοὺς πατριάρχας τοὺς υἱοὺς ἑαυτοῦ, ἐτελεύτησεν ἐτῶν ρμζ΄. καὶ μετηνέχθη τὸ σῶμα αὐτοῦ, καὶ ἐτάφη εἰς τὴν Χαναάν. καὶ Ἰωσὴφ δὲ μετὰ τὸν γενόμενον λιμὸν ἐν Αἰγύπτῳ, ἐπιζήσας ἔτη ος΄.. ἐτελεύτησεν ἐτῶν ρι΄. ἐντειλάμενος πρότερον περὶ τῶν ὀστέων ἑαυτοῦ· ἵνα καὶ αὐτὰ μετενεχθῇ εἰς τὸ μνῆμα τῶν πατέρων.

ΒΙΒΛΙΟΝ β΄. ΕΞΟΔΟΣ.

ΚΑΙ τοῦτο τὸ βιβλίον τῆς Ἐξόδου, ὁ προῤῥηθεὶς Μωυσῆς συνεγράψατο. καλεῖται δὲ οὕτως, ἐπειδὴ καὶ τὴν Ἔξοδον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ περιέχει τὴν ἀπ᾽ Αἰγύπτου, τὴν γενομένην μετὰ μὲν ἔτη υλ΄. τῆς ἐπαγγελίας τῆς εἰρημένης τῷ Ἀβραάμ· μετὰ δὲ ἔτη σιε΄. τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παροικίας. τοσαῦτα γὰρ παρῴκησαν ἐκεῖ, καὶ μετὰ τὴν δεκάπληγον τὴν κατὰ τοῦ Φαραὼ τοῦ τυράννου τῆς Αἰγύπτου. δέκα γὰρ πληγὰς ἐπήγαγεν ὁ Θεὸς κατ᾽ αὐτοῦ ταύτας. πρώτην ποταμὸν εἰς αἷμα μετέβαλε. δευτέραν βατράχους ἐν πάσῃ Αἰγύπτῳ ἐπήγαγε. τρίτην, σκνῖφας· τετάρτην κυνόμυιαν· πέμπτην θάνατον κτηνῶν· ἕκτην ἕλκη, φλυκτίδας ἀναζεούσας, ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ κτήνη· ἑβδόμην, χάλαζαν καὶ πῦρ φλογίζον· ὀγδόην, ἀκρίδα· ἐνάτην, σκότος ἐν πάσῃ τῇ Αἰγύπτῳ, ἐπὶ διάστημα τριῶν ἡμερῶν, χωρὶς τῆς γῆς υἱῶν Ἰσραήλ· δεκάτην, θάνατον πάντων τῶν πρωτοτόκων Αἰγύπτου ἀπὸ ἀνθρώπου ἕως κτήνους καὶ ἐπεὶ ἐξελθόντα τὸν λαὸν κατεδίωξεν ὁ Φαραώ, οὕτω λοιπόν, ὁ μὲν Ἰσραὴλ ξηρῷ τῷ ποδὶ διέβη τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διαιρεθεῖσαν ἔνθεν καὶ ἔνθεν· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι οἱ διώκοντες τὸν λαόν, σὺν αὐτῷ τῷ Φαραώ, κατεποντίσθησαν ἐν αὐτῇ τῇ θαλάσσῃ. ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ περιέχεται, καὶ πῶς οἱ μάγοι τῶν Αἰγυπτίων, Ἰαννῆς καὶ Μαμβρῆς, κατὰ μὲν τὴν ἀρχήν, ἀντέστησαν τῷ Μωυσῇ. ὕστερον δὲ αἰσχυνθέντες, ἀνεχώρησαν· καὶ ἡ περὶ τοῦ πάσχα νομοθεσία, ἥ τε τοῦ πικροῦ ὕδατος εἰς γλυκὺ

Patriarcharum, & quod Abraham vixerit annos centum octoginta: Iſmael vero ex Agar, annos natus 137 mortuus ſit. Præterea quomodo Joſeph a fratribus ſit venditus in Ægyptum, calumniamque a domina ſua paſſus, & in carcerem conjectus, & tandem totius Ægypti princeps conſtitutus. Iſtis ſubjungitur deſcenſus Jacob in Ægyptum cum filiis ſuis ac domeſticis, numero 75, & quomodo illic conſtitutus, benedictionemque Patriarchis filiis ſuis impartitus, mortuus ſit annos natus 147 Corpusque illius translatum ac ſepultum in Canaan. Et quomodo Joſeph poſt famem Ægypti annos vixerit 76, mortuusque ſit anno ætatis ſuæ 110, poſteaquam de oſſibus ſuis mandaverat, ut & ipſa in monumentum patrum transferrentur.

LIB. II. EXODUS.

ET hunc Exodi librum Moſes, de quo jam meminimus, conſcripſit. Vocatur autem hoc nomine, propterea quod Exodum filiorum Iſrael ex Ægypto continet, de qua illi poſt promiſſionem Abrahæ factam anno quadringenteſimo triceſimo, poſt incolatum vero illius ducenteſimo quintodecimo (tot enim annos in illa exularunt) & poſt decem plagas Pharaoni illatas, egreſſi ſunt. Nam decem haſce plagas contra illum Dominus induxit: primam, qua fluminis undam mutavit in ſanguinem. Alteram, qua ranas in tota Ægypto produxit. Tertiam, qua Cinifes. Quartam, qua muſcam caninam. Quintam, qua mortem jumentorum. Sextam, qua ulcera turgentia & urentia hominibus & jumentis immiſit. Septimam, qua grandinem & ignem flammantem dejecit. Octavam, qua locuſtam. Nonam, qua triduanas univerſæ Ægypto tenebras, dempta tellure filiorum Iſrael, intulit. Decimam, qua omnes Ægypti primogenitos ab homine usque ad jumenta occidit. Deinde commemoratur, quomodo egreſſum populũ perſecutus ſit Pharao, & Iſrael quidem ſicco pede mare rubrum hac atque illac diviſum tranſierit: Ægyptii vero populum inſectati cum Pharaone ſuo in ipſo mari ſubmerſi ſint. Comprehenditur & hoc libro, quomodo Jannes ac Mambres Ægyptiorum magi principio quidem Moſi reſtiterint, tandem vero pudefacti diſceſſerint: præterea ponitur & Paſchatis ſanctio, aquæ acerbitas in dulcedinem

mutata, coturnicum data copia e cœlo A ſuppeditatum manna, e petra redditus undæ liquor, quam & tentationis & jurgii petram Moſes appellavit. Tunc & Sabbathi obſervantia initium ſumſit, & legiſlatio divinitus in monte Sina per Moſem in duabus tabulis lapideis facta eſt. Et de tabernaculo deque indumento, cum ſummi Pontificis, tum reliquorum ſacerdotum parandis, in hoc libro imperatur: ubi artifices declarantur, per quos omnia fiant; Baſeleel ex tribu Juda, & Liab ex tribu Dan. Operum vero ſumtus ſunt, auri talenta viginti novem, & ſicli ſeptingenti, argenti vero talenta centum, æris autem ſeptuaginta, & ſicli B quingenti. Continet hic liber & transgreſſionem populi, qua vitulum ſub monte conflavit: & quomodo Amalec per extenſionem manuum Moſis percuſſus ſit, cum reliquis placitis & juſtificationibus Dei, præſertim decem præceptis geminæ tabulæ inſcriptis, quorum primum eſt: Ego ſum dominus Deus tuus. Alterum, Non facies tibiipſi ſimulacrum, neq; ullam ſimilitudinem. Tertium, Non uſurpabis nomen Domini Dei tui in vanum. Quartum. Recordare diei Sabbathorum. Quintum, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Sextum, Non occides. Septimum, Non mœchaberis. Octavum, Non furaberis. Nonum, Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. Decimum, Non concupiſces uxorem proximi tui, neque C quicquam eorum, quæ ſunt proximi tui. Tabernaculum vero anno ſecundo poſt egreſſum Ægypti, neomenia primi menſis perfectum eſt & collocatum. Et in iſtis terminatur Exodi liber.

A μεταβολή, καὶ ἡ ὀρτυγομήτρας δόσις, καὶ ἡ ἐξ οὐρανοῦ χορηγία τοῦ μάννα, καὶ τὸ ἐκ πέτρας ἀναδοθὲν αὐτοῖς ὕδωρ, ὃ καὶ ἐπωνόμασε Μωυσῆς πειρασμὸν καὶ λοιδόρησιν. ὅτε καὶ ἀρχὴν ἔσχεν ἡ τοῦ σαββάτου παρατήρησις, ἥτε ἐν τῷ ὄρει τῷ Σινᾶ θεόθεν νομοθεσία, γενομένη διὰ Μωυσέως, ἐν δύο πλαξὶ λιθίναις, καὶ ἡ τῆς σκηνῆς καὶ τοῦ ἐνδύματος, τοῦ τε ἀρχιερέως, καὶ τῶν ἱερέων κατασκευὴ, ἐνταῦθα σημαίνεται. οἱ μὲν οὖν ἐργασάμενοι πάντα, εἰσὶ Βεσελεὴλ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, καὶ Λιὰβ ἐκ φυλῆς Δάν· τὸ δὲ ἀναλωθὲν εἰς τὰ ἔργα, ἐστὶ χρυσίου μὲν τάλαντα κθ. καὶ σίκλοι B ψ̄. ἀργύρου δὲ τάλαντα ρ̄. καὶ σίκλοι χαλκοῦ τάλαντος ο̄. καὶ σίκλοι β φ̄. περιέχει δὲ οὗτος τὸ βιβλίον, τήν τε παράβασιν τοῦ λαοῦ, ὅτε ἐμοσχοποίησε κάτω τοῦ ὄρους· καὶ πῶς ἐτρώθη ὁ Ἀμαλὴκ τῇ ἐκτάσει τῶν χειρῶν Μωυσέως, καὶ λοιπὰ νόμιμα καὶ δικαιώματα, καὶ περὶ αὐτῶν τὰς ἐν πλαξὶ δέκα ἐντολὰς ταύτας. πρώτην, ἐγώ εἰμι κύριος ὁ Θεός σου· δευτέραν, οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἴδωλον, οὐδὲ παντὸς ὁμοίωμα· τρίτην, οὐ λήψῃ τὸ ὄνομα κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ἐπὶ ματαίῳ· τετάρτην, μνήσθητι τὴν ἡμέραν τῶν σαββάτων. πέμπτην, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. ἕκτην, οὐ φονεύσεις· ἑβδόμην, οὐ μοιχεύσεις· ὀγδόην, οὐ κλέψεις· ἐννάτην, οὐ ψευδομαρτυρήσεις κατὰ τοῦ πλησίον σου μαρτυρίαν ψευδῆ· δεκάτην, οὐκ ἐπιθυμήσεις τὴν C γυναῖκα τοῦ πλησίον σου· οὐδὲ ὅσα τῷ πλησίον σου ἐστιν. ἡ δὲ σκηνὴ τελειωθεῖσα, ἐστάθη τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς Ἐξόδου αὐτῶν, νεομηνίᾳ τοῦ πρώτου μηνός. καὶ ἐν τούτοις συμπεραίνεται τὸ τῆς Ἐξόδου βιβλίον.

LIB. III. LEVITICUS.

ET hic liber Leviticus a Moſe conſcriptus eſt. Id autem nominis ob eam cauſam accepit, quod peculiariter univerſam Levitici muneris diſpoſitionem continet, & quo pacto ex D tribu Levi ad ſacerdotium electi ſint & uncti Aaron & filii illius, & quicquid diſcriminis eſt inter ſacrificia & oblationes: & qualis ſit univerſus tabernaculi cultus: qualis item ſit Levitici ac ſacerdotalis muneris functio. Deinde & cujusque ſacrificii legem exponit, cum ejus, quod ſalutis gratia, tum quod pro delicto, ſine ſpontaneo, ſeu involuntario ſit offerendum; & quomodo ſingula dividenda ſint & offerenda. Comprehenſa ſimul

ΒΙΒΛΙΟΝ γ̄. ΛΕΥΙΤΙΚΟΝ.

ΚΑΙ τοῦτο τὸ Λευιτικὸν βιβλίον παρὰ τοῦ προδηλωθέντος Μωυσέως συνεγράφη. ὀνομάζεται δὲ οὕτως, ἐπειδὴ καὶ ἰδικῶς πᾶσαν τῆς Λευιτικῆς λειτουργίας τὴν διατύπωσιν D περιέχει, καὶ πῶς ὁ Ἀαρὼν καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἐκλέγονται ἐκ τῆς φυλῆς Λευὶ, καὶ χρίονται εἰς ἱερέας, πᾶσάν τε τὴν διαφορὰν τῶν θυσιῶν καὶ τῶν προσφορῶν, καὶ τὴν ποιότητα πάσης τῆς ἐν τῷ ἱερῷ λατρείας, καὶ τῆς Λευιτικῆς καὶ ἱερατικῆς λειτουργίας, καὶ τὸν νόμον δὲ ἑκάστης θυσίας περί τε τοῦ σωτηρίου καὶ τοῦ ἑκουσίου καὶ ἀκουσίου πλημμελήματος, καὶ πῶς ἕκαστον τῶν προσφερομένων διαιρεῖσθαι καὶ ἀναφέρεσθαι ὀφείλει, ἐξηγεῖται. διήλειπται δὲ

ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, καὶ ἡ χρίσις ἀρχιερέως, καὶ A τῶν ἱερέων, καὶ ἡ διάκρισις καὶ γνῶσις σημείων περὶ λέπρας ἀνθρώπων καὶ ἱματίων, καὶ τοίχων οἰκίας, καὶ ὁ νόμος ὁ περὶ τοῦ καθαρισμοῦ αὐτῶν, νόμος τε καὶ διαστολή, περὶ νομίμων γάμων, καὶ τίνες εἰσὶ παράνομοι, καὶ πάλιν διαστολὴ καθαρῶν καὶ ἀκαθάρτων κτηνῶν τε καὶ πετεινῶν καὶ ἰχθύων. δηλονότι τίνων μὲν ἐκ τούτων ἀπογεύεσθαι ὤφειλον οἱ Ἑβραῖοι, τίνων δὲ ἀπέχεσθαι. καὶ τὴν μὲν ἡμέραν τῶν σαλπίγγων, τῇ νεομηνίᾳ τοῦ ἑβδόμου μηνὸς δηλοῖ, τὸ δὲ παράγγελμα τῆς μεγάλης νηστείας αὐτῷ ἑβδόμῳ μηνί, δεκάτῃ τοῦ μηνὸς ποιῶσι ταύ- B την, ἥν τινα Σάββατα Σαββάτων, καὶ ἄφεσιν ἁμαρτίας καλεῖ, περιέχει. τὴν δὲ σκηνοπηγίαν, τῇ ιε. τοῦ αὐτοῦ μηνός. καὶ περὶ ἑορτῶν δέ, καὶ τῶν ἐν αὐταῖς ὀφειλόντων προσφέρεσθαι καὶ περὶ ἀφέσεως τῶν πιπρασκομένων Ἑβραίων, καὶ χρεῶν ἀποκοπῆς, καὶ ἀναπαύσεως τῆς γῆς, κατὰ ἑπτὰ ἔτη ὀφειλούσης γίνεσθαι, ἐξηγεῖται. πάλιν τε ὑπόμνησιν νομίμων καὶ προσταγμάτων, καὶ μαρτυρίων περιέχει καὶ ἐπαγγελίας μὲν τοῖς φυλάσσουσιν αὐτά, ἀπειλὰς δὲ τοῖς παραβαίνουσι δεινοτάτας. τὴν δὲ διαστολὴν καὶ τὴν αἰτίαν τῶν καθαρῶν καὶ ἀκαθάρ- C των βρωμάτων, οὕτως ποιεῖται· τὰ μὲν ἀπὸ τῶν κτηνῶν καθαρά, τοιαῦτα λέγει· τὰ διχηλοῦντα ὁπλήν, καὶ ὀνυχιστῆρας ὀνυχίζοντα δύο χηλῶν, καὶ ἀνάγοντα μηρυκισμόν. οἷά ἐστι, μόσχος, πρόβατον, αἴξ, ἔλαφος, δορκάς, ὄρυξ, βούβαλος, πύγαργος, τραγέλαφος, καμηλοπάρδαλις, καὶ τὰ τοιαῦτα. εἰ δέ τινι ἀπὸ τούτων τι ἐνέλειπε, τοῦτο ἀκάθαρτον ἦν. οἷά εἰσι, κάμηλος, καὶ δασύπους, καὶ χοιρογρύλλιος· ταῦτα γὰρ μηρυκᾶται μέν, οὐ διχηλεῖ δὲ ὁπλήν, καὶ ὗς. καὶ οὗτος γὰρ διχηλεῖ D μὲν καὶ ὀνυχίζει, οὐ μηρυκᾶται δέ. ἀπὸ δὲ τῶν πετεινῶν πάλιν, ἃ κελεύει μὴ ἐσθίειν, ταῦτά ἐστιν ὁ ἀετός, ὁ γρύψ, ὁ ἁλιαιετός, ὁ γύψ, ὁ ἰκτῖνος· καὶ τὰ τούτοις ὅμοια, καὶ κόραξ, καὶ τὰ ὅμοια τούτῳ, καὶ στρουθός, καὶ γλαύξ, καὶ λάρος, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς, καὶ ἱέραξ, καὶ τὰ τούτῳ ὅμοια, καὶ νυκτικόραξ, καὶ καταράκτης, καὶ ἴβις, καὶ πορφυρίων, καὶ πελεκάν, καὶ κύκνος, καὶ ἐρωδιός, καὶ χαραδριός, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς, καὶ ἔποψ, καὶ νυκτερίς· τῶν δὲ ἑρπετῶν πετεινῶν, ἀκάθαρτα πάντα λέγει εἶναι, τὰ πορευόμενα ἐπὶ τεσσάρων, ἐχόντων δὲ ἀνώτερον τῶν ποδῶν σκέλη, ὥστε ἐν αὐτοῖς πηδᾶν ἀπὸ

hoc volumine eſt ſummi quoque Sacerdotis & aliorum unctio. Ad hæc, & dijudicatio & cognitio judiciorum, quibus tam hominum, quam indumentorum, ædiumque & parietum lepra deprehendi poſſit, & qui ſint repurgandorum ritus, præterea quæ ſit lex ac diſtinctio connubiorum legitimorum, & quæ pro illegitimis ſint habenda. Item quid diſcriminis ſit inter mundas & immundas beſtias, volucres, ac piſces quoque, videlicet, quod quibusdam ex iſtis veſci poſſint Hebræi, quibusdam vero abſtinere debeant. Declarat etiam hoc volumen, quis ſit tubarum dies, in neomenia menſis ſeptimi, & magni jejunii præceptum ponit, quod eodem ſeptimo menſe, decima menſis cuſtodiendum ſit, quam Sabbatum Sabbatorum, & peccati remiſſionem vocat. Deinde & feſtum Tabernaculorum, decima quinta menſis ejusdem celebrandum ponit: & de feſtis, & quæ in illis offerenda ſint, præcipit. Item de manumittendis Hebræis, qui in ſervitutem venundati erant, de debitorum remiſſione, de quiete ſeptimo quoque anno tellurì permittenda. Ad hæc de legalibus præceptis ac teſtimoniis admonet, ſimulque ſervantibus illa bona pollicetur, transgredientibus vero graviſſima mala minatur. Inter cibos vero mundos & immundos ad hunc modum diſcernit. In jumentis iſtiusmodi munda eſſe dicit: videlicet, quæ ungulam dividant, & geminas ungulas habent, ac ruminationem regerant. Qualia ſunt, vitulus, ovis, capra, cervus, caprea, oryx, bubalus, pygargus, tragelaphus, camelopardalis, & quæ alia ſunt hujusmodi. Si vero cuipiam horum aliquid defuerit, pro immundo habendum decernit, ut ſunt camelus, lepus, & choerogryllius. Nam iſta animantia ruminant quidem, ungulam vero non findunt, & ſus quoque. Etenim & ipſe quidem ungulas habet ac dividit, ſed non ruminat. De volatilibus vero, quæ edi vetat, hæc ſunt: Aquila, gryphes, aliaetus, vultur, milvius, & quæ iſtis ſunt ſimilia, & corvus, & quæ illi ſimilia, & paſſer, & noctua, & larus, & quæ alia ſunt hujusmodi, & accipiter, & quæ illi conſimilia ſunt, & nycticorax, & cataractes, & Ibis & porphyrio, & pelicanus, & cygnus, & erodius, & charadrius, cum ſimilibus aliis, & upupa, & veſpertilio. De volatilibus repentibus, quæ quatuor pedibus ingrediuntur, omnia dicit eſſe

immunda. Quæ vero crura pedibus ſublimiora habent, ita ut illis de telluris ſuperficie ſaliant, qualia ſunt bruchus, attago, locuſta, lacerta, & quæ his ſunt ſimilia, edenda dicit. In aquis vero ſive in mari: ſive fluminibus, ac torrentibus nata, munda habenda, quæcunque pennulas & ſquamas habent, utpote trigla, ſcarus, glaucus, ceſtreus & quæ his ſunt ſimilia. Quæ vero alterutris iſtarum carent, immunda nec edenda eſſe dicit, videlicet, ſepia, quæ pennulas quidem habet, ſquamas vero non habet. Ex illis autem, quæ ſupra tellurem repunt, immunda eſſe definit iſta, muſtelam, crocodilum terreſtrem, murem, chamæleonta, B felem, ſauram, & talpam. De ſerpentibus, & quæ illis ſimilia ſunt, ſuperfluum erat admonere. Hoc namque beſtiarum genus manifeſto dicit omnibus abominandum ac deteſtandum. Quanquam in Deuteronomio illorum meminit.

A τῆς γῆς· οἷά ἐστιν, ὁ βροῦχος, ὁ ἀττακὸς, ἡ ἀκρὶς, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς, καὶ ὁ ὀφιομάχος. τὰ δὲ ἐν τοῖς ὕδασιν, ἔν τε τῇ θαλάσσῃ, καὶ τοῖς ποταμοῖς, καὶ χειμάῤῥοις γινώμενα, ταῦτα λέγει εἶναι καθαρὰ, ὅσα ἔχει πτερύγια καὶ λεπίδας· οἷά ἐστι, τρίγλα, σκάρος, γλαῦκος, κεστρεὺς, καὶ τὰ ὅμοια αὐτοῖς· τὰ δὲ λειπόμενα ἔν τι τούτων ἀκάθαρτα, ἢ καὶ οὐ βρωτέα· οἷά ἐστι, σηπία· πτερύγια μὲν γὰρ ἔχει, οὐκ ἔχει δὲ λεπίδας. τῶν δὲ ἑρπετῶν, τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀκάθαρτα ταῦτα λέγει· τὴν γαλῆν, τὸν χερσαῖον κροκόδειλον, τὴν μυγαλῆν, τὸν χαμαιλέοντα, τὸν ἀσκαλαβώτην, τὴν σαῦραν, καὶ τὸν ἀσπάλακα. περὶ γὰρ τοῦ ὄφεως καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ, περιττὸν ἦν μνημονεῦσαι. φανερῶς μὲν γάρ φησι ταῦτα πᾶσι βδελυκτὰ εἶναι, καὶ μισητά, ὅμως δὲ καὶ ἐμνημόνευσεν ἐν τῷ Δευτερονομίῳ περὶ αὐτῶν.

LIB. IV NUMERI.

ΒΙΒΛΙΟΝ δ ΑΡΙΘΜΟΙ.

EIUSDEM Moyſi eſt, & hic Numerorum liber. Vocantur autem hoc nomine, propterea quod in ſe totius populi numerum complectitur, recenſita C juſſu Domini, unaquaque Judæorum tribu. Numeratus eſt vero populus a viceſimo anno, & ſupra, quisque vir bello aptus, absque tribu Levi. Illa namque ſeparatim numerata eſt. Et inventus eſt numerus eorum, qui recenſiti ſunt, ſexcenta millia, tria millia quingenti, & quinquaginta, qui vero populum numeraverunt, erant Moſes & Aaron, & cum illis cujusque tribus princeps. Et nomina principum erant iſta, & hic illorum numerus.

De tribu Ruben, Eliſur filius Sediur, quorum numerus erat quadraginta ſex D millia & quingenti.

De tribu Simeon, Salamiel filius Suriſadæ, quorum numerus erat quinquaginta novem millia trecenti.

De tribu Iſachar, Nathanael filius Sogar, quorum numerus erat quinquaginta quatuor millia quadringenti.

De tribu Zabulon, Eliab filius Xelon, quorum numerus erat quinquaginta quatuor millia quadringenti.

De filiis Joſeph, de tribu Ephraim, Eli-

ΤΟΥ αὐτοῦ Μωυσέως καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον, τῶν ἀριθμῶν συγγραφή. λέγεται δὲ οὕτως τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τοῦ λαοῦ παντὸς ὁ ἀριθμὸς ἐν τούτῳ περιέχεται, ἑκάστης φυλῆς τῶν Ἰουδαίων ἐκ προστάγματος κυρίου μετρηθείσης. ἠριθμήθη δὲ ὁ λαὸς ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, πᾶς ἀνὴρ ἐκπορευόμενος εἰς πόλεμον, χωρὶς τῆς φυλῆς τοῦ Λευί· αὕτη γὰρ καθ' ἑαυτὸν ἐμετρήθη· καὶ εὑρέθη ὁ ἀριθμὸς τῶν μετρηθέντων, χιλιάδες ἑξακόσιαι καὶ τρισχίλιοι πεντακόσιοι πεντήκοντα. οἱ δὲ ἀριθμοῦντες ἦσαν, τὸν μὲν λαὸν, Μωυσῆς καὶ Ἀαρὼν, καὶ σὺν αὐτοῖς ἑκάστης φυλῆς ἄρχων. καὶ ἔστι τῶν τε ἀρχόντων τὰ ὀνόματα ταῦτα, καὶ ὁ ἀριθμὸς οὗτος.

Τῶν Ῥουβίμ, Ἐλισοὺρ υἱὸς Σεδιοὺρ, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χιλιάδες μϛ. καὶ πεντακόσιοι.

Τῶν Συμεὼν, Σαλαμιὴλ, υἱὸς Σουρισαδαί· καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χιλιάδες οδ. καὶ ἑξακόσιοι.

Τῶν Ἰσάχαρ, Ναθαναὴλ, υἱὸς Σαγάρ. καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χιλιάδες νδ. καὶ τετρακόσιοι.

Τῶν Ζαβουλὼν, Ἐλιὰβ, υἱὸς Χελὼν, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες νζ καὶ τετρακόσιοι.

Τῶν υἱῶν Ἰωσὴφ, τῶν Ἐφραίμ, Ἐλισαμα

υἱὸς Εμιοὺδ, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χιλιάδες μβ. καὶ πεντακόσιοι.

Τῶν Μανασσῆ, Γαμαλιὴλ υἱὸς Φαδασοὺρ καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες λβ. καὶ τριακόσιοι.

Τῶν Βενιαμὶν, Αβιδὰ, υἱὸς Γεδεὼν, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες λε, καὶ τετρακόσιοι.

Τῶν Δὰν, Αχιέζερ, υἱὸς Αμισαδαῒ καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες ξβ, καὶ ἑπτακόσιοι.

Τῶν Ασὴρ, Φαγεὴλ, υἱὸς Εχρὰν, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες μα. καὶ πεντακόσιοι.

Τῶν Γὰδ, Ελισὰφ υἱὸς Ραγουὴλ, καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες με, καὶ ἑξακόσιοι πεντήκοντα.

Τῶν Νεφθαλεὶμ, Αχειρὲ, υἱὸς Αἰνάν. καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες νγ. καὶ τετρακόσιοι. *

Οὗτος ὁ ἀριθμὸς τοῦ πολεμιστοῦ λαοῦ, χιλιάδες ἑξακόσιαι καὶ τρισχίλιοι πεντακόσιοι πεντήκοντα.

Τὴν δὲ φυλὴν Λευί, καθ' ἑαυτὸν ἠρίθμησαν, διὰ φωνῆς κυρίου, μόνοι Μωυσῆς καὶ Ἀαρών, ἀπὸ μηνιαίου καὶ ἐπάνω· καὶ ἦν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χιλιάδες εἴκοσι καὶ δύο.

Ἠρίθμησε δὲ καὶ τὰ ἀρσενικὰ πρωτότοκα πασῶν τῶν ἄλλων φυλῶν Μωυσῆς μόνος, καὶ εὑρέθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν, χιλιάδες κβ, καὶ διακόσιοι ἑβδομήκοντα τρεῖς. καὶ ἀντὶ τῶν πρωτοτόκων τούτων ἐλογίσθησαν οἱ Λευῖται τῷ Θεῷ. τοσοῦτοι γὰρ ἦσαν καὶ οἱ Λευῖται. καὶ κελεύονται καὶ αὐτοὶ ἀφαγνισθῆναι διὰ Μωυσέως, καὶ ἀφορίζονται λοιπὸν διὰ Ἀαρὼν ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα κυρίου, ἀντὶ τοῦ λαοῦ, καὶ αἴρειν τὰ σκεύη τῆς σκηνῆς, καὶ λειτουργεῖν Ἀαρὼν, καὶ τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ. ἔστι δὲ ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ, καὶ ἡ διατύπωσις τῆς ὁδοιπορίας τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ ἀνάστασις τῆς σκηνῆς, καὶ ἡ πρόσταξις ἡ περὶ σαλπίγγων, εἰς τὸ ἐν αὐταῖς ἀνακαλεῖσθαι τὸν λαόν. ὧδε σημαίνεται καὶ ὁ ἐγκαινισμὸς τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ πῶς ἔχρισε τὴν σκηνήν. καὶ ἡγίασεν αὐτήν τε καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ἥ τε διάταξις τῶν προσφορῶν τῶν εἰς τὸν ἐγκαινισμὸν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὅρος τῶν χρόνων τῆς λειτουργίας τῶν Λευιτῶν· ὥστε ἀπὸ μὲν εἴκοσι καὶ πέντε ἐτῶν ἄρχεσθαι αὐτοὺς λειτουργεῖν· πεντήκοντα δὲ ἐτῶν γενομένους, ἀφίστασθαι μὲν τῆς λειτουργίας; φυλάττειν δὲ μόνον τὴν

A ſama filius Emiud, quorum numerus erat quadringenta millia quingenti.

De filiis Manaſſe, Gamaliel filius Phadaſur, quorum numerus erat triginta duo millia trecenti.

De filiis Benjamin, Abida filius Gedeon, quorum numerus erat triginta quinque millia quadringenti.

De filiis Dan, Achiezer filius Amiſadæ, quorum numerus erat ſexaginta duo millia ſeptingenti.

De tribu Aſer, Phageel filius Echran, quorum numerus erat quadraginta mil-
B lia, mille quingenti.

De filiis Gad, Eliſaph filius Raguel, quorum numerus erat quadraginta quinque millia, ſexcenti quinquaginta.

De filiis Nephthalim, Achire filius Ænan, quorum numerus erat quinquaginta tria millia quadringenti.

(De tribu Juda, Naaſon filius Aminadab, quorum numerus erat ſeptuaginta quatuor millia ſexcenti.)

Iſte eſt populi bellici numerus, ſexcenti tria millia, quingenti quinquaginta.

Tribum vero Levi, Moſes & Aaron,
C ſecundum vocem Domini, ſeparatim ſoli recenſuerunt, a menſe uno & ſupra: erat numerus illorum viginti duo millia.

Et maſculos primogenitos, in omnibus aliis tribubus, ſolus Moſes numeravit, & inventus illorum numerus, viginti duo millia ducenti ſeptuaginta tres. Horum loco deputati ſunt Deo Levitæ. Totidem enim & illi erant, & juſſi ſunt & iſti ſanctificari per Moſem & per Aaronem, poſtea loco populi, ad operandum opera Domini, & portandum vaſa tabernaculi, ſerviendumq; ipſi Aaroni & filiis ejus deputati. Comprehenditur autem hoc libro & diſpoſi-
D tio, juxta quam populus proficiſci jubebatur, & tabernaculi ſtructura, & præceptum de tubis, quibus convocabatur populus. Deinde & dedicatio altaris, & quomodo tabernaculum unxerit, ipſumque & quæcunque in illo erant, ſanctificaverit: denique quo ordine offerendum fuerit in dedicatione altaris, & quis terminus miniſtrandi Levitis, quod ab anno vigeſimo quinto principium illis miniſtrandi. Quinquageſimo vero finis fuerit, ſed ita ut poſtea tabernaculi tantum cuſtodiam

gererent. Scriptum eſt, & de aqua deprehenſionis & maledictionis, de lege votariorum, quomodo vino abſtinere, nec caput tondere debeant. Item quomodo murmuranti propter carnis penuriam populo coturnices Deus, deinde & ſitienti, iterumque murmuranti, aquam ex petra dederit, quam Moſes aquam contradictionis vocavit. Miſit & exploratores ex unaquaque tribu unum, inter quos erant Jeſus Nave & Chaleb Jephone. Hic & Synagoga Core contra Moſem inſurrexit, vivique tellure cum Dathan & Abiron abſorpti ſunt: & Maria ſoror Aaronis lepra percuſſa eſt: virgaque Aaronis germinavit. Poſtea mortuus eſt Aaron in monte Hor, cui ſucceſſit Eleazar filius ejus. Hoc libro & hiſtoria Balaam & aſinæ ipſius humana voce locutæ ſcribitur, & quomodo Rex quidem Moabitarum, Balac, confuſus: populus vero ex conſilio Balaam impuratus ſit: Phinees autem mulierem Madianitam cum Zambre Iſraelita, e tribus Symeon propter ſcortationes confoderit, atque ea ratione iram Dei ſedarit. Ad hæc poſteaquam contra Deum & Moſem loquutus eſſet populus, ſerpentum morſibus periit, contra quos tandem, ubi ad Deum clamaſſent, ſerpentem æneum fieri juſſit Deus ac ſuſpendi, quo viſo viverent, qui a ſerpentibus eſſent percuſſi. Præcipit etiam hoc libro Deus Moſi & Eleazaro Sacerdoti, denuo recenſere populum, a vigeſimo anno & ſupra, cujus tum inventus eſt numerus, ſexcenta millia mille ſeptingenti triginta. Et Levitæ quoque iterum ſeparatim numerati ſunt, & inventus eſt illorum numerus viginti tria millia. Recenſiti ſunt autem in Araboth Moab, ad Jordanem contra Jericho. In iſtis autem nemo eorum erat, qui antea numerati fuerant. Mortui quippe erant, demptis Chaleb & Jeſu Nave. Complexus eſt hoc quoque volumine Moſes, profectiones & manſiones Iſraelis, quibus ex Ægypto profecti ſubinde quieverant. Et ſunt iſtæ: E Rameſſa Ægypti primo menſe poſt celebratum Paſcha, profecti venerunt in Sochoth. De Sochoth in Buthan. De Buthan in Beelſephon, contra Magdolon. De Beelſephon per mare tranſierunt. De mari in Marath. De Marath ad Elim, ubi erant palmæ. De

A σκηνήν. γέγραπται δὲ καὶ περὶ τοῦ ὕδατος τοῦ ἐλεγμοῦ, τοῦ ἐπικαταρωμένου, καὶ ὁ νόμος ὁ περὶ τῶν εὐχομένων ἀπέχεσθαι οἴνου, καὶ μὴ κείρεσθαι τὴν κεφαλήν, καὶ ὅτι γογγύσαντι πάλαι διὰ κρέας τῷ λαῷ, δέδωκεν ὀρτυγομήτραν ὁ Θεός, καὶ διψῶντι δὲ καὶ πάλιν γογγύσαντι τῷ λαῷ, δέδωκεν ἐκ πέτρας ὕδωρ, ἣν ἐκάλεσε Μωυσῆς ὕδωρ ἀντιλογίας. ἀπέστειλε τε κατασκόπους ἕνα κατὰ φυλήν, ἐν οἷς καὶ Ἰησοῦν τὸν τοῦ Ναυῆ, καὶ Χαλὲβ τὸν τοῦ Ἰεφοννῆ. ὧδε καὶ ἡ Συναγωγὴ Κορὲ ἐπανέστη κατὰ Μωυσέως καὶ ζῶντες κατεποντίσθησαν * εἰς τὴν γῆν, B μετὰ Δαθὰν καὶ Ἀβειρών· ὅτε καὶ Μαρία ἡ ἀδελφὴ Ἀαρὼν ἐλεπρώθη, καὶ ἡ ῥάβδος Ἀαρὼν ἐβλάστησε κάρυον, καὶ μετὰ ταῦτα ἀποθνήσκει Ἀαρὼν ἐν τῷ ὄρει Ὢρ, καὶ διαδέχεται αὐτὸν Ἐλεάζαρ ὁ υἱὸς αὐτοῦ. ὧδε καὶ ὁ Βαλαὰμ καὶ ἡ λαλήσασα αὐτῷ ὄνος ἀνθρωπίνῃ φωνῇ ἱστορεῖται, καὶ ὅτι ὁ μὲν Βαλὰκ βασιλεὺς Μωαβιτῶν κατῃσχύνθη· τοῦ δὲ λαοῦ βεβηλωθέντος ἐξ ὑποβολῆς τοῦ Βαλαὰμ ὁ Φινεὲς ἀνέτρωσε τὴν Μαδιανῖτιν, καὶ τὸν Ἰσραηλίτην Ζαμβρῆ ἐκ φυλῆς Συμεών, διὰ τὰς πορνείας, καὶ οὕτως πέπαυται ἡ ὀργή. καταλαλήσας δὲ ὁ λαὸς C πρὸς τὸν Θεὸν κατὰ Μωυσέως, ἐδάκνοντο ὑπὸ ὄφεων, καὶ ὕστερον ἀξιωσάντων αὐτῶν, προσέταξεν ὁ Θεὸς γενέσθαι ὄφιν χαλκοῦν, καὶ κρεμασθῆναι αὐτόν· ἵνα ὁ δηχθεὶς βλέπων αὐτὸν ζήσῃ. ὧδε κελεύει ὁ Θεὸς τῷ Μωυσῇ καὶ Ἐλεάζαρ τῷ ἱερεῖ, μετρῆσαι πάλιν τὸν λαόν, ἀπὸ εἰκοσαετοῦς καὶ ἐπάνω, καὶ εὑρέθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν χιλιάδες ἑξακόσιαι, καὶ χίλιοι ἑπτακόσιοι τριάκοντα. καὶ οἱ Λευῖται δὲ πάλιν καθ' ἑαυτοὺς ἠριθμήθησαν, καὶ εὑρέθησαν χιλιάδες κγ. ἡ μὲν οὖν ἐπίσκεψις αὕτη γέγονεν ἐν Ἀραβὼθ Μωάβ, ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου D κατὰ Ἱεριχώ. ἐν τούτοις δὲ οὐδεὶς ἦν τῶν πρότερον ἐπεσκεμμένων, ὅτι ἀπέθανον, πλὴν Χαλὲβ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ. ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ ἔγραψε Μωυσῆς διὰ ῥημάτων Κυρίου, ἀπάρσεις αὐτῶν καὶ τοὺς σταθμοὺς αὐτῶν, ἐν οἷς ὁδεύοντες ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου κατέλυον ἀναπαυόμενοι, καί εἰσιν οὗτοι· ἀπὸ Ῥαμεσσῆ τῆς Αἰγύπτου, ἐξῆλθον τῷ πρώτῳ μηνὶ ἐπαύριον τοῦ Πάσχα, καὶ ἦλθον εἰς Σοχώθ, ἀπὸ Σοχὼθ εἰς Βουθάν, ἀπὸ Βουθὰν, εἰς Βεελσεπφών, ἀπέναντι Μαγδώλου· ἀπὸ Βεελσεπφὼν, διέβησαν μέσον τῆς θαλάσσης. ἀπὸ θαλάσσης, εἰς Πικρίας, καὶ ἀπὸ Πικρίων εἰς Ἐλείμ, ὅπου οἱ φοίνικες. καὶ ἀπὸ

Digitized by Google

Ελεὶμ, εἰς Σεὶρ, τὴν Ερημον. ἀπὸ τῆς Ερήμου A Σεὶρ, εἰς Ραφάκα. ἀπὸ Ράφακα, εἰς Ελεὶμ, καὶ ἀπὸ Ελεὶμ, εἰς Ραφιδείμ. ἀπὸ Ραφιδείμ, εἰς Σινᾶ τὴν ἔρημον. ἀπὸ ἐρήμου Σινᾶ, εἰς μνήματα τῆς ἐπιθυμίας. ἀπὸ μνημάτων τῆς ἐπιθυμίας εἰς Ασιρώθ. ἀπὸ Ασιρώθ, εἰς Ραθαμὰ, ἀπὸ Ραθαμὰ, εἰς Ρεμμὼν Φαρές. καὶ ἀπὸ Ρεμμὼν Φαρὲς, εἰς Λεμῶνα· ἀπὸ Λεμῶνα εἰς Δεσσάν. ἀπὸ Δεσσὰν, εἰς Μακελλάθ. ἀπὸ Μακελλάθ. εἰς Σαφάρ. ἀπὸ Σαφὰρ, εἰς Χαραδάθ. ἀπὸ Χαραδὰθ, εἰς Μακηλώθ. ἀπὸ Μακηλὼθ, εἰς Καταάθ. ἀπὸ Καταὰθ, εἰς Ταράθ. ἀπὸ Ταρὰθ, εἰς Ματθεκά· ἀπὸ B Ματθεκᾶ, εἰς Σελμῶνα. ἀπὸ Σελμῶνος, εἰς Μασουρώθ. ἀπὸ Μασουρὼθ, εἰς Βαναια, καὶ ἀπὸ Βάναια, εἰς τὸ ὄρος Γαδγάδ. καὶ ἀπὸ ὄρους Γαδγὰδ, εἰς Ετεβαθᾶ· καὶ ἀπὸ Ετεβαθᾶ, εἰς Σεβρῶνα. καὶ ἀπὸ Σεβρῶνα, εἰς Γεσίων γαβέρ. καὶ ἀπὸ Γεσίων γαβὲρ, εἰς τὴν ἔρημον Σεῖν. καὶ ἀπὸ ἐρήμου Σεῖν, εἰς τὴν ἔρημον Φαράν· αὕτη ἐστὶ Κάδες. ἐκεῖ ἀπέθανεν Μαριὰμ ἐν Κάδη. ἀπὸ Κάδης, εἰς Ωρ τὸ ὄρος, πλησίον γῆς Εδὼμ, εἰς ὃ ἀναβὰς Ααρὼν ὁ ἀρχιερεὺς ἀπέθανε διὰ προσταγμάτων κυρίου, ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει τῆς Εξόδου τῶν υἱῶν Ισραὴλ, C ἐν τῷ μηνὶ τῷ πέμπτῳ, μιᾷ τοῦ μηνὸς, ἐτῶν ρκγ. ἀπὸ Ωρ, τοῦ ὄρους, εἰς Σελμῶνα· καὶ ἀπὸ Σελμῶνος, εἰς Φεινώ. καὶ ἀπὸ Φεινὼ εἰς Σωβώθ. καὶ ἀπὸ Σωβὼθ ἐν Γαὶ, ἐν τῷ Πέραν ἐπὶ τῶν ὁρίων Μωάβ. ἀπὸ Γαὶ εἰς Δαιβὼν γάδ. ἀπὸ Δαιβὼν γὰδ, εἰς Γελμὼν δαιβλαθέμ. καὶ ἀπὸ Γελμὼν δαιβλαθὲμ ἐπὶ τὰ ὄρη τὰ Αβαρεὶμ ἀπέναντι Αβᾶν· ἀπὸ ὀρέων Αβαρεὶμ, εἰς Δύσμας Μωάβ, παρὰ τοῦ Ιορδάνου κατὰ Ιεριχὼ, καὶ παρενέβαλον παρὰ τὸν Ιορδάνην. οἱ μὲν D σταθμοὶ μγ. ὧδε δὲ τροπώσας καὶ κρατήσας ἐθνῶν, ἐν τῷ πέραν τοῦ Ιορδάνου Μωυσῆς, καὶ ἀναιρεθέντος τοῦ Σηὼν βασιλέως τῶν Αμορραίων, καὶ τοῦ Ωγ βασιλέως τῆς Βασὰν, ὃς ἦν ἐκ τῶν Γιγάντων, κελεύεται διαδοῦναι τὰς χώρας τῷ Ρουβὶμ, καὶ τῷ Γάδ. καὶ τῷ ἡμίσει φυλῆς Μανασσῆ, καὶ συντάξαι τοῖς υἱοῖς Ισραὴλ δοῦναι τοῖς Λευίταις ἀπὸ τῶν κλήρων τῆς κατασχέσεως αὐτῶν, πόλεις κατοικεῖν, καὶ τὰ προάστεια τῶν πόλεων· καὶ πάλιν δοῦναι πόλεις φυγαδευτηρίων, τρεῖς μὲν πέραν τοῦ Ιορδάνου· τρεῖς δὲ ἐν γῇ Χαναὰν, καὶ εἶναι ταύτας ἐπὶ τῷ καταφυγεῖν ἐκεῖ τὸν ἀκουσίως φονεύσαντα, καὶ μὴ προπετῶς ἀναιρεῖσθαι ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς τοῦ φονευθέντος, ἕως στῇ ἔναντι τῆς συναγωγῆς εἰς κρίσιν.

Elim in deſertum Sur. E deſerto Sur in Raphaca. De Raphaca in Elim. De Elim in Raphidim. De Raphidim in ſolitudinem Sina. De Sina ad Sepulchra concupiſcentiæ. De Sepulchris concupiſcentiæ in Aſiroth. De Aſiroth in Rathama. De Rathama in Remmon Phares. De Remmon Phares in Lemona. De Lemona in Deſſan. De Deſſan in Macellath. De Macellath in Saphar. De Saphar in Charadath. De Charadath in Macloth. De Macloth in Cataath. De Cataath in Tarath. De Tarath in Matteca. De Matteca ad Selmona. De Selmona in Maſuroth. De Maſuroth in Banæa. De Banæa ad montem Gadgad. De monte Gadgad in Etabatha. De Etabatha in Sebrona. De Sebrona in Geſiongaber. De Geſiongaber in ſolitudinem Sin. E ſolitudine Sin in ſolitudinem Pharan, quæ eſt Cades. Ibi mortua eſt Mariam. E Cades ad montem Hor, prope Edom, quo conſcenſo Aaron juſſu Domini mortuus eſt, anno egreſſionis filiorum Iſrael, quadrageſimo, menſe quinto, prima menſis, cum vixiſſet annos centum viginti tres. De monte Hor ad Selmona. De Selmone in Phino. De Phino in Soboth. De Soboth in Gæ, in Peran ad montem Moab. De Gæ in Dæbongad. A Dæbongad ad Gelmondeblathem. De Gelmon deblathem, ad montes Abarim e regione Aban. De montibus Abarim ad Dyſmas Moab, inde ad Jordanem juxta Jericho, ubi caſtra metati ſunt. Manſiones iſtæ ſunt quadraginta tres. Hic vero tandem trans Jordanem fuſis ac devictis gentibus, Moſes, ac Seon Rege Amorrhæorum, & Og Rege Baſan, qui ex Gigantibus erat, eas regiones Rubenitis, Gaditis & dimidiæ tribu Manaſſe dari præcepit, diſpoſuitq; ut Levitis filii Iſrael de poſſeſſionis ſuæ ſortibus darent civitates ad habitandum, & civitatum ſuburbia: deinde & civitates refugii tres, trans Jordanē, & tres in terra Chanaan, quæ ad hoc poſitę eſſent, ut ad eas fugeret, ſi quiſpiam hominem contra animi ſui ſententiam occidiſſet, ne præcipitanter ab occiſi cognato deprehenſus interimeretur, donec judicio coram Eccleſia ſiſti poſſet.

Jubentur hoc libro & fimbrias in palliis facere, & fimbriis adnectere vittas hyacinthinas, ut illis conſpectis mandatorum Dei admoneantur. Accipiunt & filiæ Salpaad ſortem patris ipſarum, & illarum occaſione mandatum Domini datur, & lex ponitur, qua pro legitimis decernuntur cum conſobrinis inita conjugia. Moſes vero terram promiſsionis vidit de monte Abarim, hoc eſt, Abau: audivitque a Deo, quod illam ingreſſurus non eſſet, propter exacerbationem ad aquam contradictionis factam. Mortuus eſt autem Aaron annorum centum viginti trium, anno poſt exitum Ægypti quadrageſimo, menſe quinto. Qui ad conſiderandam terram miſsi ſunt quiſque de ſua tribu, juxta mandatum Domini deſumti ſunt. Horum nomina ſunt iſta: De tribu Ruben, Salamiel filius Zachur. De tribu Simeon, Saphut filius Suri. De tribu Juda, Chaleb filius Jephone. De tribu Iſachar, Iſaal filius Joſeph. De tribu Ephraim, Nauſes filius Nave. De tribu Benjamin, Phaltim filius Raphu. De tribu Zabulon, Gudiel filius Sudi. De tribu Joſeph filiorum Manaſſes, Gaddi filius Suſsi. De tribu Dan, Amies filius Gamæ. De tribu Aſer, Sathur filius Michael. De tribu Nephthalim, Nabi filius Nabi. De tribu Gad, Gadidudiel, filius Machi. Locus vero, unde miſsi ſunt, eſt Pharan & Cades Barne: Tunc Nauſe filium Nave Moſes Jeſum nominavit. Tempus autem, quo miſsi ſunt, erat veris medium, in quo jam præmaturi botri erant, & dies, quibus terram conſiderarunt, fuerunt quadraginta.

A ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ κελεύεται ὁ λαὸς ποιῆσαι κράσπεδα ἐν τοῖς ἱματίοις ἑαυτῶν, καὶ ἐπὶ τῶν κρασπέδων, κλῶσμα ὑακίνθινον, ἵνα βλέποντες αὐτὰ μὴ ἐπιλανθάνωνται τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. ὧδε λαμβάνουσι κλῆρον αἱ θυγατέρες Σαλπαὰδ, τὸν τοῦ πατρὸς ἑαυτῶν· καὶ ἐκ τῆς προφάσεως αὐτῶν, γίνεται πρόσταγμα κυρίου καὶ νόμος, νόμιμον εἶναι γάμον, τὴν πρὸς ἀνεψιοὺς συζυγίαν. καὶ Μωυσῆς ὧδε εἶδεν ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ Ἀβαρείμ· τουτέστιν Ἀβαῦ· τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. καὶ ἤκουσεν· οὐ μὴ εἰσέλθῃς ἐκεῖ, διὰ τὸν παροξυσμὸν τὸν ἐν τῷ
B ὕδατι τῆς ἀντιλογίας. ἀπέθανε δὲ Ἀαρὼν ἐτῶν ρκγ τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει τῆς Ἐξόδου, τῷ μηνὶ τῷ πέμπτῳ. οἱ δὲ ἀποσταλέντες κατασκέψασθαι τὴν γῆν, ἐκ μὲν προστάγματος κυρίου ἀπεστάλη ἀνὴρ ἕκαστος κατὰ φυλήν. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐστι ταῦτα· τῆς φυλῆς τοῦ Ῥουβίμ, Σαλαμιὴλ υἱὸς Ζακχούρ· τῆς φυλῆς Συμεὼν Σαφὰτ, υἱὸς Σουρεί. τῆς φυλῆς Ἰούδα, Χαλὲβ, υἱὸς Ἰεφοννῆ· τῆς φυλῆς Ἰσαχὰρ, Ἰλαὰλ, υἱὸς Ἰωσήφ· τῆς φυλῆς Ἐφραΐμ, Ναυσῆς υἱὸς Ναυῆ· τῆς φυλῆς Βενιαμὶν, Φαλτεὶν, υἱὸς Ῥαφοῦ· τῆς φυλῆς Ζαβουλὼν, Γουδιὴλ υἱὸς Σουδί· τῆς φυλῆς Ἰωσὴφ, τῶν υἱῶν Μανασσῆ, Γαδδὶ, υἱὸς Σουσί. τῆς φυλῆς Δὰν, Ἀμίης υἱὸς Γαμαί· τῆς φυλῆς Ἀσὴρ, Σαθοὺρ, υἱὸς Μιχαήλ· τῆς φυλῆς Νεφθαλείμ, Ναβὶ, υἱὸς Ναβί. τῆς
C φυλῆς Γὰδ, Γαδιδουδιὴλ, υἱὸς Μαχί. ὁ δὲ τόπος, ἀφ᾽ οὗ ἀπεστάλησαν, ἐστὶ Φαρὰν καὶ Κάδης Βάρνη. τότε ἐπωνόμασε Μωυσῆς τὸν Ναυσῆ τὸν υἱὸν Ναυῆ, Ἰησοῦν. ὁ δὲ καιρὸς, ἐν ᾧ ἐπέμφθησαν, τὸ μέσον τοῦ ἔαρος ἦν, ἐν ᾧ πρόδρομοι σταφυλῆς εἰσιν. ὁ δὲ χρόνος, ὃν ἐποίησαν κατασκοποῦντες, ἐν τεσσαράκοντα ἡμέραις γέγονεν.

LIB. V. DEUTERONOMIUM.

Et hunc librum Moſes conſcripſit, & quæ in illo ſunt, locutus eſt. Vocatur autem hoc nomine, quod poſt acceptam in tabulis ſcriptam legem, veluti ſecundam legem hosce libri præſentis ſermones ex præcepto Domini, Moſes Iſraeli locutus eſt. Nam poſteaquam Moſes, quæ hoc libro continentur, locutus eſt, ad hunc modum in iſto Deuteronomio conſcripta ſunt: *Iſti ſunt ſermones fœderis, quos Dominus Moſi præcepit proponere, Filiis Iſrael in terra Moab, præter fœdus, quod pepigit cum eis in Horeb.* Quapropter &

ΒΙΒΛΙΟΝ ε. ΔΕΥΤΕΡΟΝΟΜΙΟΝ.

D ΚΑΙ τοῦτο βιβλίον, Μωυσῆς ἐλάλησε καὶ ἔγραψε· καλεῖται δὲ οὕτως, ἐπειδὴ μετὰ τὰ γεγραμμένα, ἐν ταῖς πλαξὶ, δεύτερον ὥσπερ νόμον τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου ἐλάλησε Μωυσῆς τῷ Ἰσραὴλ ἐκ προστάγματος κυρίου· μετὰ γὰρ τὸ λαλῆσαι Μωυσῆν τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, γέγραπται οὕτως ἐν αὐτῷ τούτῳ τῷ Δευτερονομίῳ· οὗτοι οἱ λόγοι τῆς διαθήκης, ὅσα ἐνετείλατο κύριος Μωυσῇ στῆσαι τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ ἐν γῇ Μωάβ. πλὴν τῆς διαθήκης, ἧς διέθετο αὐτοῖς ἐν Χωρήβ. διὰ τοῦτο γὰρ

αἱ μὲν πλάκες, ἐν Χωρὴβ ἐδόθησαν, καὶ ἐν μέσῳ τῆς κιβωτοῦ ἐτέθησαν· τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο ἐνετείλατο Μωυσῆς τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς αἴρουσι τὴν κιβωτὸν θεῖναι ἐκ πλαγίων τῆς κιβωτοῦ, εἰς μαρτύριον· ἔτι καὶ κατὰ ἑπτὰ ἔτη ἐνετείλατο ἀναγινώσκεσθαι ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀφέσεως, ὅτε καὶ ἡ σκηνοπηγία ἐγίνετο. αὕτη μὲν πρώτη αἰτία τῆς ὀνομασίας τοῦ βιβλίου. δευτέρα δὲ πάλιν ἑτέρα, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ δευτεροῖ, καὶ διεσάφησε πάντα τὰ προειρημένα, ἔν τε τῇ Ἐξόδῳ καὶ τῷ Λευιτικῷ, καὶ τοῖς Ἀριθμοῖς, νόμιμά τε καὶ δικαιώματα καὶ προστάγματα· καὶ ὑπομιμνήσκει πάλιν τὸν λαόν, ἵνα φυλάξῃ αὐτά. καὶ ἐπαναλαμβάνει δὲ ἐν αὐτῷ, τήν τε ἀπ' Αἰγύπτου ἔξοδον, καὶ πάσας τὰς γεγενημένας αὐτοῖς εὐεργεσίας, καὶ τὰ σημεῖα, καὶ τὰ τέρατα· ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ Θεοῦ. δείξει δὲ ἐν αὐτῷ περί τε τῆς εὐλογίας τοῖς φυλάσσουσιν τὸν νόμον, καὶ τῆς κατάρας οἷς παραβαίνουσιν αὐτόν. ἵνα ἡ μὲν εὐλογία λέγηται, ἐν τῷ ὄρει τῷ Γαριζεὶν, διὰ τούτων, διὰ Συμεὼν, Λευὶ, Ἰούδα, Ἰσαχὰρ, Ἰωσὴφ, καὶ Βενιαμίν. ἡ δὲ κατάρα, ἐν τῷ ὄρει Γαιβὰλ, ἀπὸ Ρουβίμ, Γάδ, Ἀσὴρ, Ζαβουλὼν, Δάν, καὶ Νεφθαλείμ. πρὸς ὑπόμνησιν δὲ καὶ τὴν διὰ παντὸς μελέτην ἔγραψεν ἐκ προστάγματος κυρίου τὴν μεγάλην ᾨδήν. ἵνα ταύτην ἐκμαθόντες ἀεί τε μελετῶντες αὐτὴν μὴ ἐπιλάθωνται τοῦ Θεοῦ. εὐλογήσας τε ἑκάστην φυλὴν, καὶ γράψας τὴν εὐλογίαν, καὶ ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, εἰς τὸ διαδέξασθαι αὐτὸν κατὰ πρόσταγμα Θεοῦ, ἀνέβη λοιπὸν εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀβαρείμ, τουτέστιν Ἀβαῦ, καὶ ἐτελεύτησεν ἐκεῖ, διὰ ῥήματος κυρίου, ἐτῶν ρκ. μὴ ἀμαυρωθέντων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ἢ τοῦ προσώπου αὐτοῦ φθαρέντος. καὶ οὐκ οἶδεν οὐδεὶς τὴν ταφὴν αὐτοῦ ἕως ἡμέρας ταύτης.

A tabulæ quidem in Horeb datæ, & in medio arcæ collocatæ ſunt: hunc vero librum Sacerdotibus Moſes, arcam portantibus, ad latera arcæ in teſtimonium ponere, & ſeptimo quoque anno in die remiſsionis, quando & feſtum Tabernaculorum celebrabatur, legere juſsit. Illa quidem una eſt ratio, ob quam hic liber Deuteronomium vocatus eſt, altera vero eſt, quod in ipſo, quicquid prædictum erat, ſive in Exodo, ſive in Levitico, ſive in Numeris, omnia legitima, juſtificationes & præcepta, repetit & declarat, & populum horum iterum admonet, ut ea cuſtodiat. B Reſumit etiam exitum populi ex Ægypto, & cuncta illi præſtita beneficia, ſigna quoque & portenta, ne Dei, qui illa patraverat, obliviſcerentur. Decernit etiam benedictionem iis, qui legem cuſtodiunt, maledictionem vero iis, qui illam transgrediuntur, & benedictionem in monte Garizin promulgari mandat, per Simeon, Levi, Juda, Iſſachar, Joſeph & Benjamin: maledictionem vero in monte Gæbal per Rubem, Gad, Aſer, Zabulon, Dan, & Nephthalim. Ad recordationem vero, & jugem exercitationem, prolixam Odam ex juſſu Domini conſcripſit, ut illam perdiſcentes ac meditantes, in memoria Dei perſiſte- C rent. Poſtquam vero ſingulis tribubus benedixit, benedictionemque illarum literis mandavit, ac manus ſuas ſuper Jeſum Nave, ut ſibi ſecundum mandatum Dei ſuccederet, poſuit, montem Abarum, qui eſt Aban, conſcendit, inque illo jubente Domino moritur, annorum centum viginti, cum necdum oculi ipſius caligaſſent, nec facies ejus quicquam tabis ſenſiſſet. Nemo autem ſepulchrum illius vidit in hodiernum usque diem.

D

ΒΙΒΛΙΟΝ ϛ. ΙΗΣΟΥΣ ὁ τοῦ Ναυῆ.

Τὰ δὲ ἐντεῦθεν βιβλία μέχρι τοῦ Ἔσδρα, οὐ πάντα ἐκείνων εἰσὶ συγγραφαί, ὧν καὶ τὰς ἐπιγραφὰς φέρουσι, καὶ περὶ ὧν διαλαμβάνουσι. λόγος δὲ φέρεται, παρὰ τῶν κατὰ τοὺς ἑκάστους καιροὺς προφητῶν συγγεγράφθαι αὐτά. περὶ γ' οὖν τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν τέως διαληπτέον. τὸ παρὸν τοίνυν βιβλίον ἐπιγέγραπται Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἐπειδὴ αὐτὸς Ἰησοῦς, ὁ τοῦ Ναυῆ διαδεξά-

LIB. VI. JESUS Nave.

QUÆ deinceps ad Eſdram usque ſequuntur volumina, non prorſus ab illis ſunt conſcripta, quorum inſcriptiones præferunt, & de quibus tractant. Feruntur autem a Prophetis, qui ſingulis temporibus vixerunt, eſſe ſcripta. Diſtinguendum itaque eſt inter illorum inſcriptiones. Præſens liber inſcriptionem habet Jeſu Nave: propterea quod ipſe Jeſus Nave,

Moſi ſucceſſor populi dux factus eſt, cujus iſto volumine hiſtoria & res geſtæ continentur. Commemoratur hic quomodo Jordani fluvii pars ſuperior ex ipſo fonte defluens immota ſteterit, inferior vero decurrens exinanita ſit, ut populus ſicco pede tranſierit: & quomodo in Galgalis omnes in ſolitudine natos cultris ſaxeis circumciderit, nomenq; loci illius Galgal vocaverit, & quod mox etiam populus Jordane tranſmiſſo de terræ illius frugibus ediſſet, manna deinceps deſierit, urbis Jericho mœnia ultro corruerint, Raab meretrix propter hoſpitio ſuſceptos & occultatos exploratores ſervata ſit, Sol in ſupremo cœli vertice juxta Gabao orante Jeſu Nave integri diei ſpatio, donec ille hoſtes deviciſſet, ſteterit. Poſtquam vero Amorrhæos & omnes illorum Reges expugnavit, omnemque eam terram novem tribubus cum dimidia Manaſſe diſtribuit, & populum annos XXVI gubernavit, mortuus eſt annorum CX. Qui vero terram populo diviſerunt, erant Eleazarus ſacerdos, & ipſe Jeſus Nave, ac de unaquaque tribu vir unus. De tribu Juda, Chaleb. De tribu Simeon, Samaliel. De tribu Benjamin, Eliad. De tribu Dan, Bacheir. De tribu Manaſſe, Aniel. De tribu Ephraim, Camuel. De tribu Zabulon, Eliſaphan. De tribu Iſachar, Phatiel. De tribu Aſer, Achior. De tribu Nephthalim, Phatael. Reges autem illius terræ, quos Moſes & filii Iſrael trans Jordanem ab ortu ſolis, & valle Arnon usque ad montem Hermon, omni terra Arrhaba ab Oriente ſubjugata percuſſerunt, hos fuiſſe dicit, Seon Regem Amorrhæorum, qui in Eſeban habitavit ac regnavit. Et Og Regem Baſan, qui ex gigantibus adhuc ſupererat, & in Aſtaroth habitavit, regnavitque a monte Hermon, usque ad terminos Gergeſæorū, & dimidium Galaad. Iſtis occiſis dedit Moſes ipſorum terram Rubenitis, Gaditis, ac dimidiæ tribui Manaſſe. Reges vero Amorrhæorum, quos Jeſus Nave cum filiis Iſrael, poſtquam Jordanem tranſierant in planicie Libani, usque ad montem Chelca, donec aſcendas Seir, ſuſtulit, quorum & terram reliquis tribubus, juxta cujusque ſortem poſſidendam dedit, iſtos eſſe dicit: Chetæum, Amorrhæum, Chananæum, Pherezæum,

A μένος Μωυσῆν, ἐξεστρατήγησε τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν κατ' αὐτὸν ἱστορίαν, καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ περιέχει. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, πῶς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, τὸ μὲν ἄνωθεν ἐκ τῆς πηγῆς ἔστη ῥεῦμα· τὸ δὲ φθάσαν ἐξεκενώθη, καὶ ξηρῷ τῷ ποδὶ διέβησαν αὐτόν· καὶ ὅτι ἐν Γαλγάλοις περιέτεμε τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ γεννηθέντας πάντας, ἐν πετρίναις μαχαίραις, καὶ ἐκάλεσε τὸν τόπον Γαλγὰλ, καὶ ὅτι περάσαντος τοῦ λαοῦ, καὶ φαγόντος ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἐξέλιπε λοιπὸν τὸ μάννα. καὶ τῆς μὲν Ἱεριχοῦς, αὐτόματα τὰ τείχη πέπτωκεν· ἡ δὲ Ῥαὰβ ἡ πόρ-B νη ἐσώθη, φυλάξασα τοὺς κατασκόπους· καὶ ὅτι ὁ ἥλιος ἐν τῷ μεσουρανήματι ὤν, δεξαμένου Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ. ἔστη κατὰ Γαβαὼν, ἡμέρας ὁλοκλήρου διάστημα, ἕως τροπώσηται τοὺς ἐχθρούς. καταπολεμήσας δὲ τοὺς Ἀμοῤῥαίους, καὶ πάντας τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν, καὶ μερίσας ταῖς ἐννέα φυλαῖς, καὶ τῷ ἡμίσει φυλῆς Μανασσῆ τὴν γῆν πᾶσαν, ἦρξε μὲν τοῦ λαοῦ, ἔτη κϛ. ἐτελεύτησε δὲ, ἐτῶν ρι. οἱ δὲ διελόντες τὴν γῆν τῷ λαῷ ἦσαν, Ἐλεαζὰρ ὁ ἱερεὺς, καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ κατὰ φυλὴν εἷς, φυ-C λῆς Ἰούδα, Χαλέβ· τῆς Συμεὼν, Σαλαμιήλ· τῆς Βενιαμὶν, Ἐλδάδ· τῆς Δὰν, Βακχείρ. τῆς Μανασσῆ, Ἀνιήλ· τῆς Ἐφραίμ, Καμουήλ· τῆς Ζαβουλὼν, Ἐλισάφαν· τῆς Ἰσάχαρ, Φειτιήλ· τῆς Ἀσὴρ, Ἀχιώρ. τῆς Νεφθαλείμ, Φαθαήλ. καὶ τοὺς μὲν βασιλεῖς τῆς γῆς, οὓς ἐπάταξαν Μωυσῆς καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἀφ' ἡλίου ἀνατολῶν, ἀπὸ φάραγγος Ἀρνῶν ἕως τοῦ ὄρους Αερμὼν, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν Ἀῤῥαβὰ ἀπὸ ἀνατολῶν, τούτους εἶναι λέγει, Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμαῤῥαίων, ὃς κατῴκει ἐν Ἐσεβὼν κυριεύων. καὶ Ὢγ βασιλέα τῆς Βασὰν, ὃς ὑπελείφθη ἐκ τῶν γιγάντων, ὃς κατῴκει D ἐν Ἀσταρώθ. καὶ ἐγένετο δραείμ, ἄρχων ἀπὸ ὄρους Αερμὼν, ἕως ὁρίων Γεργεσὶ, καὶ τὸ ἥμισυ Γαλαάδ. τούτων ἀναιρεθέντων, δέδωκε Μωυσῆς τὴν γῆν αὐτῶν τῷ Ῥουβὶν, καὶ τοῖς τῷ Γὰδ, καὶ τῷ ἡμίσει φυλῆς Μανασσῆ. τοὺς δὲ βασιλεῖς πάλιν τῶν Ἀμοῤῥαίων, οὓς ἀνεῖλεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ μετὰ τὸ περάσαι τὸν Ἰορδάνην παρὰ θάλασσαν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Λιβάνου, ἕως τοῦ ὄρους Χελκᾶ, ἀναβαινόντων εἰς Σηείρ, τούτους εἶναι λέγει, ὧν καὶ τὴν γῆν δέδωκεν Ἰησοῦς ταῖς ὑπολοίποις φυλαῖς εἰς κληρονομίαν, κατὰ κλῆρον αὐτῶν. τὸν Χετταῖον, καὶ τὸν Ἀμοῤῥαῖον, καὶ τὸν Χαναναῖον, καὶ τὸν Φερεζαῖον, καὶ

Digitized by Google

καὶ τὸν Εὐαῖον, καὶ τὸν Ιεβουσαῖον, καὶ τὸν βα- A σιλέα Ιεριχὼ, καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαὶ, ἥ ἐστι πλησίον Βαιθὴλ, βασιλέα Ιερουσαλὴμ, βασιλέα Χεβρὼν, βασιλέα Ιεριμὼθ, βασιλέα Λαχεὶς, βασιλέα Ελαὶμ, βασιλέα Γάζερ, βασιλέα Διαβεὶρ, βασιλέα Γισὲ, βασιλέα ΑΕρμαὼθ, βασιλέα ΑΙοράθ, βασιλέα Αοράθ, βασιλέα Λοβνᾶ, βασιλέα Οδολλαὶμ, βασιλέα Ηλαὶτ, βασιλέα Αζαφοὺθ, βασιλέα Οφὲρ, βασιλέα Οφεκησταρὼθ, βασιλέα Ασὼμ, βασιλέα Σομοὼν, βασιλέα Μαμβρὼθ, βασιλέα Ζεὶφ, βασιλέα Κάδης, βασιλέα Ζαὰκ, βασιλέα Μανεδὼθ, βασιλέα Ιωκὼμ τοῦ Χαρμὲλ, B βασιλέα Εδδὼρ τοῦ Φενεδαὼρ, βασιλέα Γεὶδ τῆς Γαλιλαίας, βασιλέα Θερσᾶ.

Euæum, Jebuſæum, Regem Jericho, Regem Hai, quæ contermina eſt Bethel, Regem Jeruſalem, Regem Chebron, Regem Jerimoth, Regem Lachis, Regem Elam, Regem Gazer, Regem Dabir, Regem Giſe, Regem Ærmath, Regẽ Ærath, Regem Arath, Regẽ Lobna, Regem Odollam, Regem Elat, Regem Ataphuth, Regem Opher, Regem Ophectesaroth, Regem Aſom, Regem Somoon, Regem Mamroth, Regem Ziph, Regem Cades, Regem Zaac, Regem Manedoth, Regem Jocom montis Carmeli. Regem Eddor in Phinedaor, Regem Gid Galilææ, Regem Therſa.

ΒΙΒΛΙΟΝ ζ. ΚΡΙΤΑΙ.

ΚΑΛΕΙΤΑΙ τὸ βιβλίον Κριταὶ, ἐπειδὴ μετὰ τὸν θάνατον Ιησοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ, διὰ τῶν κριτῶν ἔσωζεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν θλιβόμενον ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, τῶν περιλειφθέντων Χαναναίων. καὶ τούτων τῶν κριτῶν ἑκάστου καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡ βίβλος αὕτη περιέχει. γεγόνασι δὲ κριταὶ οὗτοι. πρῶτος, Γοθονιήλ· οὗτος ἀνεῖλε τὸν Χουσαρσαθαὶμ, βασιλέα Συρίας ποταμῶν, θλίψαντα τὸν λαὸν ἔτη μ. μετὰ τοῦτον Αὐὼδ, ἀμφοτεροδέ- C ξιος, οὗτος ἀνεῖλε τὸν Αἰγλὼμ βασιλέα Μωὰβ, ἐν μαχαίρᾳ διστόμῳ, σπιθαμῆς ἐχούσῃ τὸ μῆκος, θλίψαντα τὸν λαὸν ἔτη ιη. καὶ αὐτὸς ἔκρινε τὸν Ισραὴλ ἔτη π. μετὰ τοῦτον, Ταμεγὰρ, υἱὸς Δινάχ. οὗτος ἐπάταξεν ἑξακοσίους τῶν ἀλλοφύλων, ἐν τῷ ἀροτρόποδι τῶν βοῶν. καὶ αὐτὸς ἔκρινε τὸν λαὸν ἔτος α. μετ᾽ αὐτὸν Βαρὰχ, υἱὸς Αβινέχ. οὗτος ἐπολέμησεν Ιαβὶν, καὶ τὸν Σισάρα θλίψαντας τὸν Ισραὴλ ἔτη κ. τὸν μὲν οὖν Σισάρα, ἀπέκτεινεν Ιαὴλ, γυνὴ Χαθὲρ τοῦ Κιναίου ἐν πασσάλῳ αὐ- D τὸς δὲ ἔκρινεν τὸν Ισραὴλ ἔτη μ. μετ᾽ αὐτὸν, Γεδεὼν· αὐτός ἐστιν Ιεροβαὰλ. αὐτὸς ἐπάταξε Μαδιὰμ, καὶ τὸν Ωρὴβ, καὶ Ζὴβ, καὶ Ζεβεὲ, καὶ Σαλμανὰ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν, τόν τε πύργον Φανουὴλ κατέστρεψε, καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἠλόησεν ἐν ταῖς ἀκάνθαις, θλίψαντας τὸν Ισραὴλ ἔτη ζ. αὐτὸς δὲ ἔκρινε τὸν Ισραὴλ, ἔτη μ. μετὰ τοῦτον, Αβιμελὲχ, υἱὸς Γεδεὼν ἐκ παλλακῆς. οὗτος ἀπέκτεινε τοὺς ἀδελφοὺς ἑαυτοῦ, τοὺς ἐκ τῶν ἐλευθέρων, ο. ἄνδρας ἐπὶ λίθον ἕνα. ἔφυγε δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν Ιωάθαμ.

LIB. VII. JUDICES.

VOCATUR hic liber Judicum, propterea quod poſt mortẽ Jeſu Nave populum ſuum Deus a relictis Chananæorum gentibus preſſum, per Judices ſervavit: quorum hoc volumine ſingulorum facta & vitæ tempus continentur. Sunt autem iſti. Primus Gothoniel: hic occidit Chuſarſathaim Regem Syriæ fluviorum, qui populum Iſrael afflixerat annos quadraginta. Poſt hunc Avod Ambidexter. Hic Æglon Regem Moabitarum gladio ancipiti palmæ longitudinem habente interemit, a quo fuerat preſſus Iſrael: annos decem & octo: & ipſe gubernavit Iſraelem annos octoginta. Tertius Tamegar filius Dinach, qui ſexcentos de Philiſtiim vomere percuſſit, annumque unum populum judicavit. Quartus Barach filius Abineem. Hic expugnavit Jabin & Siſaran, qui Iſraelem annos viginti afflixerunt. Siſaram autem Jael, uxor Cather Cinæi clavo occidit. Judicavit iſte Iſraelem annos quadraginta. Quintus Gedeon, qui & Jerobaal dictus eſt. Percuſſit iſte Madianitas, & Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana ipſorum principes ac turrim Phanuel ſubvertit, principeſque illorum cum ſpinis trituravit ac contrivit, a quibus tribulatus fuerat Iſrael annos ſeptem, judicavit autem ipſe Iſraelem annos quadraginta. Sextus Abimelech, filius Gedeonis ex concubina, qui fratres ſuos ex liberis natos, ſeptuaginta viros, ſuper lapidem unum occidit. Fuga autem unus ex illis, Joatham elapſus eſt.

Ipſe vero Abimelech, etiam illis, qui cum ipſo conſpiraverant, factꝰ eſt inſtar ignis e rhamno. Poſtquam autem multos occidit, mortuꝰ eſt & ipſe, molæ fragamine de muro per mulierem demiſſo proſtratus. Regnavit autem annos tres. Septimus Thola filius Phua, patrui Abimelech, qui regnavit annos 23. Octavus Jair Galaadites, qui judicavit annos 22. Nonus Jephthe Galaadites. Iſte percuſſit Ammonitas & Phyliſtæos, qui Iſraelem afflixerant annos decem & octo. Cum autem in bello eſſet, votum fecerat, oblaturum ſe in ſacrificium, quicquid poſt victoriam domum reverenti primum occurreret, atque ita filiam in occurſum progreſſam, impetrato primum ad lugendam virginitatem bimeſtri ſpacio, immolandam obtulit. Judicavit autem populum annos ſex. Decimus Jabæſan Bethleemita, judicavit annos ſeptem. Undecimus Ailon Zabulonites annos decem. Duodecimus Labdon Pharathonites, annos octo. Tredecimus Samſon, de ſtirpe Dan. Hic in mandibula aſini interdum & virga, aliquando etiam immiſſis vulpibus, & noviſſime per ruinam domus, Phyliſtæos percuſſit, a quibus Iſrael afflictus fuerat annos quadraginta: judicavit autem Iſraelem annos viginti. Fuerunt itaque judices Iſraelis numero tredecim. Anni vero illorum fuerunt quadringenti & undecim.

A Ἀλλὰ καὶ Ἀβιμελὲχ γέγονε κατὰ τῶν αὐτῷ συνελθόντων, ὡς πῦρ ἀπὸ ῥάμνου. πολλοὺς τε ἀποκτείνας, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς, ῥιψάσης γυναικὸς ἀπὸ τοῦ τείχους ἐπ' αὐτὸν κλάσμα μύλου. καὶ αὐτὸς δὲ ἦρξεν ἔτη τρία. μετ' αὐτὸν Θωλὰ υἱὸς Φούα, υἱὸς πατραδέλφου Ἀβιμελέχ. καὶ αὐτὸς ἦρξεν ἔτη κγ. μετ' αὐτὸν Ἰαεὶρ, ὁ Γαλααδίτης ἔτη κβ. μετ' αὐτὸν, Ἰεφθάε, ὁ Γαλααδίτης. οὗτος ἀπέκτεινε τοὺς Ἀμανίτας, καὶ τοὺς Φυλιστιεὶμ, θλίψαντας τὸν Ἰσραὴλ ἔτη ιη. εὐξάμενος δὲ ἐν τῷ πολέμῳ τὸν ἀπαντῶντα πρῶτον μετὰ τὴν νίκην, ἀναφέρειν εἰς θυσίαν, ἀπαντή-
B σασαν τὴν θυγατέρα, ἠξίωσεν πρότερον συγχωρηθῆναι αὐτῇ δίμηνον κλαῦσαι τὰ παρθένια αὐτῆς. οὕτως αὐτὴν ἐνέγκων ὁ πατὴρ εἰς θυσίαν, ἔκρινε τὸν λαὸν ἔτη ἕξ. μετ' αὐτὸν, Ἀβαισὰν, ἀπὸ Βηθλεὲμ, ἔτη ἑπτά. μετ' αὐτὸν, Αἰλὼν ὁ Ζαβουλωνίτης, ἔτη ι. μετ' αὐτὸν Λαβδὼν, ὁ Φαραθωνίτης, ἔτη η. μετ' αὐτὸν Σαμψὼν ἀπὸ Δάν. οὗτος ἐπάταξε τοὺς Φυλιστιεὶμ, ἐν σιαγόνι ὄνου, καὶ ἄλλοτε ῥάβδῳ, καὶ αὖθις ἀλώπεξι, καὶ ὕστερον συμπτώματι τοῦ οἴκου, θλίψαντας τὸν Ἰσραὴλ ἔτη μ. καὶ αὐτὸς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κ. ποσοῦνται οὖν οἱ πάν-
C τες κριταὶ, εἰσὶ ιγ. τὰ δὲ ἔτη αὐτῶν, υια.

LIB. VIII. RUTH.

ITA vocatur hic liber, propterea quod hiſtoriam de Ruth complectitur. Eſt autem Ruth genere Moabitida, caſtitate vero honeſta. Relicta cognatione paternaque ſuperſtitione, ad pietatem ac verum Dei cultum converſa, Bethleem Judææ cum ſocru ſua ſubito conceſſit, ubi & Booz ex tribu Juda, matrimonio conjuncta eſt, ex qua poſtea David originem hoc ordine ſumſit. Booz ex Ruth ſuſtulit filium Obed. Obed vero genuit Jeſſe, Jeſſe Davidem.

ΒΙΒΛΙΟΝ η. ΡΟΥΘ.

ΟΥΤΩΣ λέγεται τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τὴν περὶ τῆς Ῥοὺθ ἱστορίαν μόνην περιέχει. ἔστι δὲ αὕτη ἡ Ῥοὺθ, τὸ μὲν γένος Μωαβῖτις, καὶ ἐν σωφροσύνῃ διαπρέψασα. ἀποταξαμένη δὲ τῇ συγγενείᾳ, καὶ τῇ πατρικῇ δεισιδαιμονίᾳ, μετέβαλεν εἰς θεοσέβειαν, καὶ μετῆλθεν εὐ-
D θὺς εἰς Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐκεῖ τε ἐζεύχθη τῷ Βοὸζ ἐκ φυλῆς Ἰούδα τυγχάνοντι, καὶ λοιπὸν ἐξ αὐτῆς γενεαλογεῖται ὁ Δαβὶδ οὕτως. Βοὸζ ἐκ τῆς Ῥοὺθ γεννᾷ τὸν Ὠβήδ. Ὠβὴδ δὲ τὸν Ἰεσσαί. Ἰεσσαὶ δὲ τὸν Δαβίδ.

LIBER NONUS REGUM,
primus & ſecundus.

REGUM nominantur iſti, ob id, quod Regum cum Juda tum Iſrael facta & annos continent. Digeſta ſunt autem primo libro iſta.

ΒΙΒΛΙΟΝ θ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ,
πρώτη καὶ δευτέρα.

ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ ὀνομάζεται τὰ βιβλία, ἐπειδὴ καὶ τὰς πράξεις τῶν γενομένων βασιλέων, ἔν τε τῷ Ἰούδα, καὶ τῷ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν περιέχει. διείληπται δὲ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ βίβλῳ τῶν βασιλειῶν ταῦτα

θάνατος μὲν Ἠλεὶ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ· γένεσις δὲ τοῦ Σαμουήλ. πῶς τε ὁ λαὸς, τὸ πρότερον ἀρχόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐγείροντος αὐτοῖς κατὰ καιρὸν τὸν βοηθὸν, ὅμως ᾔτησε παρὰ τοῦ Σαμουὴλ, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἐθνῶν, βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν Σαοὺλ, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν· καὶ γέγονε λοιπὸν ἐξ ἐκείνου καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἀρχὴ βασιλείας. περιέχεται δὲ ἐνταῦθα, πῶς ὁ μὲν Σαοὺλ παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφῃρέθη ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ ἡ βασιλεία· ὁ δὲ Δαβὶδ ἀντ' αὐτοῦ ἐχρίσθη. καὶ μετηνέχθη εἰς τὸ γένος αὐτοῦ ἡ βασιλεία. καὶ τὸν μὲν Γολιὰθ ἀνεῖλεν ὁ Δαβὶδ λιθαρίῳ μικροτάτῳ. ἐπειδὴ δὲ αἱ χορεύουσαι τὰς μυριάδας δεδώκασι τῷ Δαβὶδ, τὰς δὲ χιλιάδας τῷ Σαοὺλ, φθονήσας ὁ Σαοὺλ, ἐδίωκε τὸν Δαβίδ. καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ διεσώθη, ὁ δὲ Σαοὺλ πολεμούμενος ἐζήτησεν ἐγγαστριμύθους, καὶ τῇ ἐπαύριον ἀναιρεθεὶς ἀπέθανε. καὶ ἐν τούτῳ συμπληροῦται ἡ πρώτη βίβλος τῶν Βασιλειῶν.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ πάλιν, Δαβὶδ διεδέξατο τὴν βασιλείαν. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ υἱὸς Σαοὺλ Μεμφιβοσὲθ ἐφιλονείκει, θέλων βασιλεύειν· ὕστερον δὲ πάντες προσετέθησαν τῷ Δαβίδ. πάντας δὲ τοὺς πολεμίους περιεγένετο Δαβὶδ, τὴν μὲν τοῦ Οὐρίου γυναῖκα τὴν Βηρσαβεὲ ἔλαβεν. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀβεσαλὼμ, ἐδίωξεν αὐτὸν, καὶ μετ' οὐ πολὺ συστάντος πολέμου, ἀνῃρέθη ὁ Ἀβεσαλώμ. εἶτα τὸν λαὸν ἀριθμήσας, κεκίνηκεν ὀργὴν θείαν καθ' ἑαυτοῦ. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα παρακληθέντος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὀργὴ ἐπαύθη. καὶ εἰς τοῦτο λήγει καὶ τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν βασιλειῶν, γηράσαντος τοῦ Δαβίδ. δυνατοὺς δὲ ὑφ' ἑαυτὸν εἶχεν ὁ Δαβὶδ, μεγάλους μὲν καὶ πολλοὺς, ὥστε τὸν μὲν μικρότερον αὐτῶν, πρὸς ἑκατὸν ποιεῖν, τὸν δὲ μέγαν αὐτῶν, πρὸς χιλίους. ἔστι δὲ τινῶν αὐτῶν τὰ ὀνόματα καὶ ἡ πρᾶξις, Σεβοχαὶ, ὁ Ἀσωθί· οὗτος ἐπάταξε τὸν Σὲφ, τὸν τοῦ Ραφᾶ, τοῦ ἀπογόνου τῶν γιγάντων. Ἐλεανὰν, υἱὸς Ἀριωργὶ, ὁ Βηθλεεμίτης· οὗτος ἐπάταξε Γολιὰθ τὸν Χετταῖον, οὗ ἦν τὸ ξύλον τοῦ δόρατος, ὡς ἀντίον ὑφαινόντων. ἦν δὲ καὶ οὗτος υἱὸς τοῦ Ραφᾶ. Ἰωνάθαν, υἱὸς Σεμεεὶ, ἀδελφοῦ Δαβὶδ, οὗτος ἐπάταξεν ὀνειδίσαντα τῷ Ἰσραὴλ, ἄνδρα ἐκ Ραμεδὼν, ἔχοντα ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν, ἀνὰ δακτύλους ἕξ, υἱὸν ὄντα καὶ αὐτὸν τοῦ Ραφᾶ, τοῦ

A Mors Eli Sacerdotis ac filiorum ipſius. Nativitatis Samuelis, & quomodo populus hactenus a Deo gubernatus, qui ſingulis temporibus liberatorem ipſis excitaverat, Regem ſibi ſecundum morem gentium a Samuele petierit, atque is Saulem illis de tribu Benjamin dederit, & ex illo deinceps & in Iſrael Reges eſſe cœperint. Continetur etiam hoc volumine, quomodò, ubi mandatum Dei transgreſſus eſſet Saul, ablatum ſit a ſtirpe ipſius regnum, & Davidi in ipſius locum unctus, atque in hujus ſtirpem translatum regnum. Præterea commemoratur, B quemadmodum ſit per Davidem Goliath minutiſſimo occiſus lapillo: Saul vero, poſtquam tripudiantes mulieres David decem millia, & ipſi mille dederant, invidia percitus Davidem perſecutus, David tamen ſervatus, & Saul tandem bello arctatus conſultis Pythoniſſis, interemtus occubuerit. Et in hujus occaſu terminatur primus Regum liber.

In ſecundo vero libro, Sauli David in regnum ſuccedit. Mephiboſeth autem filius Saulis initio pro conſervando ſibi regno contendit. tandem vero univerſæ tribus Davidi junguntur. Cunctos hoſtes bello ſuperat David, Berſabee uxorem Uriæ ſibi ſumit. Abſalon patrem ſuum C Davidem perſecutus, paulo poſt in bello occiditur. David numerato populo iram in ſe divinam provocat, quæ poſtea placato Deo ceſſat. Et hic ſecundus Regum liber ſenio confecto Davide finitur. Habuit autem ſub ſe David quoſdam viros fortes, magnos ac multos, quorum minores Centuriones, majores vero Chiliarchas conſtituit. Habentur quorundam ipſorum nomina & res geſtæ Sebochæ Aſtotheus, qui Seph filium Rapha ex gigantibus nati percuſſit. Eleanam filius Ariorge, Bethleemites. Hic percuſſit Goliath Chetæum, D cujus haſtæ lignum inſtar liciatorii texentium erat. Erat autem & ipſe filius Rapha. Jonathan filius Semeſi, fratres David Iſte percuſſit virum quendam de Ramedon, qui Iſraeli conviciatus fuerat, & ſenos digitos in manibus ac totidem habebat in pedibus, & ipſe filius Rapha;

ex Gigantibus nati. Adinon Aſonæus. Hic frameam ſuam adverſus octoginta milites ſimul congregatos eduxit. Jeſſebada, filius Achamane. Et iſte frameam ſuam contra triginta uno momento eduxit. Eleanan filius Soſe. Hic cum eſſent congregati Philiſtiim, ſolus in eos irruit, atque ita quosvis obvios interemit, ut manus ipſius haſtam tenens obrigeſceret, & populus poſt ipſius tergum cæſus ſpoliaret. Mara filius Aſa Saruchæus. Iſte irruentibus Philiſtæis ac partem agri lente refertam depopulari volentibus, fugiente populo, ſolus obſtitit, & Philiſtæos perſecutus agri partem ſervavit. Eleazar filius Dodetharchoni. Eſt iſte tempore meſſis hordeaceæ, cum irrumperent Philiſtæi, & populus fugeret, ſolus reſtitit, & Philiſtæos perſecutus, hordeum defendit ac ſervavit. Tres vero fortes ex triginta erant cum Davide, cum Philiſtæi Bethleem obſidione cinxiſſent. Hi tres cum ex ciſterna Bethleem bibere cuperet David, caſtra Philiſtinorum perruperunt, hauſtamque ex ciſterna aquam Davidi attulerunt. Admiratus David ipſorum virtutem, aquam quidem accepit, bibere vero noluit, ſed libavit eam Domino, dicens: *Propitius ſit mihi Dominus, ne hoc faciam. An ſanguinem iſtorum hominum, qui cum animarum ſuarum periculo profecti ſunt, bibam?* Baneas filius Jodae, qui multa fortia facta deſignavit, & filios Ariel Moabitæ percuſſit, & cum in diebus nivis ad ciſternam deſcendiſſet, leonem percuſſit. Hic & fortem quendam virum Ægyptium quinq; cubitorum ſtaturam habentem, & haſtam inſtar ſcalæ nauticæ geſtantem percuſſit. Haſta enim primum illum ſpoliavit, deinde & occidit. Abiſa frater Joab, filius Sarviæ ſororis Davidis, Princeps erat & iſte inter tres, de quibus dictum eſt. Percuſſit autem tempore quodam triginta viros lancea ſua, & capreæ inſtar concurrit in montibus, & præterea percuſſit & occidit Jesbi, qui Davidem occidere moliebatur. Erat autem Jesbi de genere Rapha, & haſta ipſius trecenta æris ſicla ponderabat, & gladio accinctus erat. Itaque iſti erant magni & potentes. Bellatores autem in univerſum habuit David myriades triginta quatuor & ducentos.

2 Reg. 23. 17

A Ἀπόγονοι τῶν Γιγάντων. Ἀδίνων ὁ Ἀσωναῖος. οὗτος ἐσπάσατο τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ ὀκτακοσίους στρατιώτας εἰς ἅπαξ. Ἰεσσαιβαδαὶ υἱὸς Ἀχαμανῆ, καὶ οὗτος ἐσπάσατο τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τριακοσίους τραυματίας ἐν καιρῷ ἑνί. Ἐλεανὰν υἱὸς Σωσῆ. οὗτος συναχθέντων τῶν ἀλλοφύλων, μόνος ἥλατο ἐπ' αὐτοὺς, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀνῄρει, ὥστε τὸ δόρυ ἐμπαγῆναι τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ λαὸς ὀπίσω αὐτοῦ ἐσκύλευε. Μαορὰ υἱὸς Ἀσᾶ, ὁ Σαρουχαῖος. οὗτος ἐπελθόντων τῶν ἀλλοφύλων, καὶ βουλομένων ἁρπάσαι τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ, πλήρη οὖσαν φακῆς, τοῦ τε λαοῦ B φυγόντος, μόνος ἔστη· καὶ τοὺς μὲν ἀλλοφύλους ἐδίωξε, τὴν δὲ μερίδα τοῦ ἀγροῦ ἐφύλαξεν. Ἐλεάζαρ, υἱὸς Δωδεθαρχωνί. καὶ οὗτος, μερίδος οὔσης κριθῶν, καὶ ἐπελθόντων τῶν ἀλλοφύλων, τοῦ τε λαοῦ φυγόντος, μόνος ἐστηλώθη, καὶ τοὺς μὲν ἀλλοφύλους ἐδίωξε. τὴν δὲ κριθὴν ἔσωσε. τρεῖς δὲ δυνατοὶ ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἦσαν μετὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ τῶν ἀλλοφύλων κυκλωσάντων τὴν Βηθλεέμ, τοῦ δὲ Δαβὶδ ἐπιθυμήσαντος πιεῖν ἐκ τοῦ λάκκου τοῦ ἐν Βηθλεέμ, διέβησαν οἱ τρεῖς, καὶ διαῤῥήξαντες τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων, ὑδρεύσαντο ἐκ τοῦ λάκκου, καὶ ἤνεγκαν C ὕδωρ πρὸς Δαβίδ. θαυμάσας δὲ ὁ Δαβὶδ τὴν δύναμιν αὐτῶν, τὸ μὲν ὕδωρ ἐδέξατο, πιεῖν δὲ οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλ' ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ Κυρίῳ λέγων· Ἵλεώς μοι, Κύριε, τοῦτο ποιῆσαι· εἰ αἷμα τῶν ἀνθρώπων τῶν πορευθέντων ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν πίομαι. Βανέας υἱὸς Ἰωδαὲ, πολλὰ μὲν ἐποίησεν ἔργα δυνατά· ἐπάταξε δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἀριὴλ τοῦ Μωάβ, καὶ καταβὰς ἐν ἡμέρᾳ χιόνος εἰς λάκκον, ἐπάταξε τὸν λέοντα. οὗτος ἐπάταξε καὶ ἄνδρα δυνατὸν Αἰγύπτιον πεντάπηχυν ὄντα, καὶ ἔχοντα δόρυ ὡς ξύλον διαβάθρας. ἁρπάσας γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὸ δόρυ, μετ' D αὐτοῦ τοῦτον ἀπέκτεινεν. Ἀβισαῒ ἀδελφὸς Ἰωὰβ, υἱὸς Σαρουΐας τῆς ἀδελφῆς Δαβὶδ, ἄρχων μὲν ἦν καὶ οὗτος, ἐν τοῖς προειρημένοις τρισίν· αὐτὸς δὲ ἐπάταξε τραυματίας τριάκοντα δόρατι ἐν καιρῷ τινι, καὶ ἔτρεχεν ὡς δορκὰς ἐν τοῖς ὄρεσι. καὶ πάλιν αὐτὸς ἐπάταξε καὶ ἐθανάτωσε τὸν Ἐσβιὲν, θέλοντα ἀναιρῆσαι τὸν Δαβίδ. ἦν δὲ ὁ Ἐσβιὲν, ἔκγονος τοῦ Ῥαφᾶ· δόρυ δὲ εἶχε σταθμοῦ ὁλκῆς χαλκοῦ τριακοσίων σίκλων, καὶ περιεζωσμένος ἦν κορύνην. οὗτοι μὲν οὖν μεγάλοι καὶ δυνατοὶ ἦσαν· τοὺς δὲ πολεμιστὰς πάντας εἶχε Δαβὶδ μυριάδας τριάκοντα τέσσαρας, καὶ διακοσίους.

ΒΙΒΛΙΟΝ ι. ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ τρίτη καὶ τετάρτη.

Ἐν μὲν οὖν τῇ τρίτῃ πάλιν περιέχεται, ὅτι γηράσαντος τοῦ Δαβὶδ, ἐπαίρει ἑαυτὸν Ἀδωνίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ χωρὶς τοῦ πατρὸς ἀναγορεύει ἑαυτὸν βασιλέα· καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Δαβὶδ, ἀποστέλλει Ναθὰν τὸν προφήτην, καὶ Σαδὼκ τὸν ἱερέα, καὶ Βανέαν υἱὸν Ἰωδαὲ, καὶ ἐντέλλεται αὐτοῖς, καὶ χρίουσι τὸν Σαλομῶνα εἰς βασιλέα, ἔτι ζῶντος τοῦ Δαβίδ. ὁ μὲν οὖν Ἀδωνίας εὐθὺς καταλύεται· ὁ δὲ Σαλομὼν διαδεξάμενος, οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ τεῖχος Ἱερουσαλὴμ, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν. ἦσαν δὲ αὐτῷ ἀπὸ τῶν προσηλύτων αἴροντες μὲν ἄρσιν, ἑβδομήκοντα χιλιάδες· λατόμοι δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν προσηλύτων, μυριάδες ὀκτὼ, ἐπιστατοῦντας δὲ τοῖς ἔργοις εἶχε, τρισχιλίους εἴκοσι. καὶ εἰς μὲν τὴν τροφὴν αὐτῶν, καὶ τὰ δέοντα, δώδεκα ἦσαν οἱ χορηγοῦντες ἕκαστον μῆνα· καὶ ἦν τὸ καθ' ἡμέραν αὐτοῦ τοῦτο λ. κόροι σεμιδάλεως, ξ. κόροι ἀλεύρου κεκοπανισμένου, μόσχοι ἐκλεκτοὶ δέκα. βόες δὲ νομάδες εἴκοσι, πρόβατα ρ. ἐκτὸς ἐλάφων καὶ δορκάδων, καὶ ὀρνίθων ἐκλεκτῶν σιτευτῶν. ἀγέλην δὲ εἶχε, θηλειῶν μὲν ἵππων τοκάδων, μυριάδας τέσσαρας· ἵππων δὲ εἰς ἅρματα χιλιάδας ιβ. πλοῦτον δὲ εἶχε πολύν· ἐν γὰρ τῷ ἑνὶ ἐνιαυτῷ τοῦ κομισθέντος αὐτῷ χρυσίου ἦν ὁ σταθμὸς, τάλαντα χξς. χωρὶς τῶν φόρων τῶν ὑποτεταγμένων. καὶ ἡ βασίλισσα καὶ Σαβὰ ἐλθοῦσα πρὸς αὐτὸν, δέδωκεν αὐτῷ χρυσίου τάλαντα ρκ. καὶ λίθον τίμιον, καὶ ἡδύσματα ἀμύθητα. μετὰ δὲ θάνατον Σαλομῶνος, διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ῥοβοὰμ τὴν βασιλείαν, καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐσχίσθη ἡ ἀρχή. καὶ δέκα μὲν φυλαὶ, ἀπῆλθον εἰς Σαμάρειαν· δύο δὲ ἔμειναν ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἡ Ἰούδα, καὶ ἡ Βενιαμίν. εἰσὶν οὖν τὰ ἐμπεριεχόμενα τούτῳ τῷ τρίτῳ βιβλίῳ, πράξεις καὶ ἔτη βασιλέων τούτων, Σαλομῶνος βασιλέως πάντων ὁμοῦ. μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν τῆς βασιλείας, ὡς εἴρηται, τῶν μὲν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων τῶν δύο φυλῶν, Ῥοβοὰμ, Ἀβιοῦ, Ἀσᾶ, καὶ Ἰωσαφάτ· τῶν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ βασιλέων τῶν δέκα φυλῶν, Ἱεροβοὰμ, Ναβὰθ, Βαασᾶ, Ἠλὰν, Ζαμβρῆ, καὶ Ἀχαάβ. καὶ περὶ προφητῶν δὲ διαλαμβάνει τούτων Ναθὰν, καὶ Γὰδ, καὶ Ἀχιὰ τοῦ Σηλωνίτου, καὶ τοῦ ἐπικαλεσαμένου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς Σαμαρείας.

A LIB. X. REGUM TERTIUS ac quartus.

In tertio Regum continentur iſta, Adonias, ſenio jam gravato Davide patre, ſeipſum extollit, & ſine patris conſcientia Regem ſe creat. Quo cognito, David mittit Nathan Prophetam & Sadoch Sacerdotem, ac Baneam filium Jodae: præcipitque eis, ut Salomonem ungant in Regem, quod & faciunt adhuc vivente Davide. Adonias itaque confeſtim peſſundatur. Salomon vero, cum ſucceſſiſſet patri, in ſeptennio domum B Domini, deinde & muros Hieruſalem ædificavit. Erant autem illi ſeptuaginta millia proſelytorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum. Qui vero operibus præerant, numero erant ter mille & ſexcenti. Alimoniam vero Salomonis ſingulis menſibus duodecim viri adminiſtrabant. Impendebantur autem ſingulis diebus cori ſimilaginis triginta, farinæ triticeæ cori ſexaginta, vituli ſelecti decem, boves paſcui viginti, oves centum, exceptis cervis & capreis, atque altilibus ſaginatis. Gregem vero habuit, equarum, quas fœturæ gratia alebat, quadraginta millia, equorum vero currulium duodecim millia. Di- C vitiæ illius erant multæ. Singulis enim annis afferebantur illi auri talenta ſexcenta ſexaginta ſex, abſque tributis, quæ pendebantur a ſubditis. Sed & Regina Saba, cum ad ipſum veniſſet, dedit ei auri talenta centum viginti, lapides precioſos, & aromata infinita. Poſt mortem Salomonis in regnum ſuccedit Roboam filius ejus: ſub quo ſciſſum eſt regnum, ita ut decem tribus Samariam caput regni conſtituerint, duæ vero reliquæ in Jeruſalem manſerint, Juda videlicet & Benjamin. Complectitur itaque tertius hic li- D ber res geſtas & annos Regum iſtorum: Salomonis, qui ſimul omnium tribuum Rex erat. Poſtquam autem diviſum eſt regnum, ut diximus, in Judæa duarum tribuum principatum geſſerunt Roboam, Abia, Aſa & Joſaphat: decem vero reliquarum in Samaria, Jeroboam, Nabath, Baaſa, Elan, Zambre & Achaab. Tractat & de Prophetis videlicet iſtis: de Nathan, Gad, & Achia Selonita, qui contra altare Samariæ clamavit.

A De Elia & Eliſæo, & eo, qui (Regi) Achaab prophetavit. De filio Ader, & illius percuſſore, qui & Achaab reprehendit. De filiis Prophetarum ſeorſum anachoreticam vitam ducentibus. Habetur etiam hoc libro, quomodo prophetaverit Elias, & non pluerit per tres annos, & corvi illi propter verbum Domini mane panes, veſperi carnes detulerint. Effecit etiam in Sarephtha Sidoniæ per verbum Domini, ut hydria farinæ viduæ non defecerit & oleario vaſculo nihil deceſſerit. Præterea & filium ejus mortuum orando vitæ reſtituit, & Prophetas Baal occidi curavit, quorum numerus erat, quadringenti quinquaginta. B Jordanem quoque melote percuſſit, undaque illius utrinque diviſa, pedes fluvium tranſivit. Terminatur autem tertius hic liber morte Achaab Regis Iſraël, & morte Joſaphat Regis Juda, deſinens in principium regni Ochoziæ filii Achaab, & in principium regni Joram filii Joſaphat, Regis Juda.

καὶ περὶ Ἠλίου καὶ Ἐλισσαίου, καὶ τοῦ προφητεύσαντος τῷ Ἀχαάβ, περὶ τοῦ υἱοῦ Ἄδερ, καὶ τοῦ πατάξαντος αὐτὸν, καὶ ἐλέγξαντος τὸν Ἀχαάβ. καὶ ὅτι ἦσαν υἱοὶ τῶν προφητῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀναχωροῦντες. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, πῶς Ἠλίας ἐπροφήτευσε, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ ἔτη τρία, καὶ ὅτι οἱ κόρακες ἔφερον αὐτῷ διὰ ῥήματα Κυρίου, πρωΐας μὲν ἄρτους, δείλης δὲ κρέα. ἔν τε τῇ Σαρεφθᾷ τῆς Σιδωνίας πεποίηκε, διὰ ῥήματα Κυρίου, μὴ ἐκλεῖψαι τῆς χήρας τὴν ὑδρίαν τοῦ ἀλεύρου, καὶ τὸν καμψάκην τοῦ ἐλαίου μὴ ἐλαττονηθῆναι. καὶ τὸν μὲν υἱὸν αὐτῆς ἀποθανόντα, ἤγειρεν εὐξάμενος. τοὺς δὲ προφήτας τοῦ Βάαλ, ἐποίησεν ἀναιρεθῆναι, ὄντας τὸν ἀριθμὸν, υν. καὶ τῇ μηλωτῇ δὲ ἐπάταξε τὸν Ἰορδάνην, καὶ διῃρέθη ἔνθα καὶ ἔνθα τὸ ὕδωρ. καὶ διέβη τῷ ποδὶ τὸν ποταμόν. λήγει δὲ ἡ βίβλος αὕτη, εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἀχαὰβ βασιλέως Ἰσραὴλ, καὶ εἰς τὸν θάνατον Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰούδα, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλείας Ὀχοζίου υἱοῦ Ἀχαὰβ, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ἰωρὰμ, υἱοῦ Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰούδα.

LIB. IV. REGUM.

C

IN iſto libro commemoratur, quomodo duo duces quinquagenarii Regis Ochoziæ igne cœlitus, per verbum Eliæ Prophetæ conſumti, & Elias tandem ſublatus ſit, ſpiritusque illius in Eliſæo requievit, ita ut in duplo fuerit. Deinde de Eliſæo, quomodo Sunamitidis filium mortuum precando excitaverit, & Neæman Syrum a lepra mundaverit, vaſcula uxoris Prophetæ mortui in verbo Domini oleo repleverit, ſuper corpus ipſius mortui cujusdam cadaver conjectum, mox atque Prophetæ oſſa D tetigerat, revixerit, cum melote Eliæ Jordanem percuſſerit, diremtaque hac atque illac unda pedibus & ipſe fluvium tranſiverit. Continetur etiam iſto volumine, quomodo Senacherim & Rapſakes poſt multas blaſphemias promulgati, deque exercitu ipſorum una nocte occiſa ſunt centena octoginta quinque virorum millia, & quomodo Joſias Rex univerſa ſimulacra ſuſtulerit, lucos ſucciderit, & Paſcha, ſicut ſcriptum eſt, legaliter ſervaverit. Habet hic liber Regum quoque geſta & annos, eorum, qui in Juda regnarunt, Joram, Ochozias, Joas, Amaſiæ, Oziæ, Joatham,

ΒΙΒΛΟΣ δ. ΒΑΣΙΛΕΩΝ.

ΕΝ δὲ τῇ τετάρτῃ βίβλῳ ἐστὶ, πῶς οἱ δύο πεντηκόνταρχοι τοῦ Ὀχοζίου πυρὶ ἀνηλώθησαν, διὰ ῥήματα Ἠλίου τοῦ προφήτου, καὶ ὅτι ἀνελήφθη Ἠλίας, καὶ ἐπανεπαύσατο ἐπὶ Ἐλισσαιὲ τὸ πνεῦμα Ἠλίου, καὶ γέγονεν αὐτῷ διπλᾶ ἐν πνεύματι, καὶ πῶς ὁ Ἐλισσαῖος τὸν μὲν υἱὸν τῆς Σουναμίτιδος ἀποθανόντα, ἤγειρεν εὐξάμενος, τὸν δὲ Νεεμὰν τὸν Σύρον, ἐκαθάρισεν ἀπὸ τῆς λέπρας, τῆς τε γυναικὸς τοῦ προφήτου πεπλήρωκε τὰ ἀγγεῖα ἐλαίου ἐν λόγῳ Κυρίου, καὶ ἐπὶ τὰ ὀστᾶ δὲ αὐτοῦ μετὰ θάνατον ἐρρίφη νεκρὸς μονόζωνος, καὶ ὡς ἥψατο τῶν ὀστέων τοῦ προφήτου, ἀνέζησε. καὶ τῇ μηλωτῇ Ἠλίου ἐπάταξε τὸν Ἰορδάνην, καὶ διῃρέθη ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὸ ὕδωρ, καὶ διέβη πεζῇ καὶ αὐτός. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ καὶ πῶς ὁ μὲν Σεναχηρεὶμ καὶ Ῥαψάκης πολλὰ βλασφημήσαντες, ἐδιώχθησαν καὶ χιλιάδες ἀνδρῶν αὐτῶν ρπε. ἐν μιᾷ νυκτί. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωσίας καθεῖλε πάντα τὰ εἴδωλα, καὶ τὰ ἄλση ἐξέκοψε, καὶ πεποίηκε τὸ Πάσχα, ὡς γέγραπται νομίμως. περιέχει δὲ ἡ βίβλος καὶ πράξεις βασιλέων καὶ ἔτη τῶν μὲν ἐν Ἰουδαίᾳ Ἰωρὰμ, καὶ Ὀχοζίου, καὶ Ἰωὰς, καὶ Ἀμεσσία, καὶ Ὀζίου, καὶ Ἰωάθαμ,

A καὶ Ἀχαζ, καὶ Ἐζεκίου, καὶ Μανασσῆ, καὶ Ἀμώς, καὶ Ἰωσία, καὶ Ἰωαχαζ, καὶ Ἐλιακεὶμ, καὶ Ἰωακεὶμ, καὶ Ματθανὰν, ὁ καὶ Σεδεκία. τῶν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ Ὀχοζίου, καὶ Ἰωρὰμ, καὶ Ἰοῦ, καὶ Ἰωάχας, καὶ Ἰωὰς, καὶ Ἱεροβοὰμ, καὶ Ζαχαρίου, καὶ Σελλοὺμ, καὶ Μαναὴμ, καὶ Φακεσσίου, καὶ Φακὲς, καὶ Ὠσηέ. καὶ περὶ προφητῶν, Ἠλία, καὶ Ἐλισσαιὲ, καὶ Ἠσαΐου, καὶ Ἱερεμίου. καὶ ὅτι ἡ μὲν βασιλεία Σαμαρείας, πέπαυται ἐπὶ Ὠσηὲ, υἱῷ Ἠλᾶ, τῷ καὶ σφάξαντι τὸν Φακεὲ υἱὸν Ρομελίου. ἡ δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ βασιλεία πέπαυται ἐπὶ Σεδεκίᾳ καὶ αὐτὸς γὰρ ἀπήχθη εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἀφαιρεθέντων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, B εἰς μύλωνα ἐβλήθη ἔτη κς. καὶ μετὰ ταῦτα, ὕψωσεν αὐτὸν τὸν Ἰωακεὶμ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸν θρόνον ἐπάνω τῶν ἐκεῖ βασιλέων, καὶ συνήσθιε, καὶ συνέπινε μετ᾽ αὐτοῦ, ἕως ἡμέρας ζωῆς αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ τούτοις λήγει τὸ βιβλίον, αἰχμαλωτισθέντος τοῦ λαοῦ, καὶ τῆς πόλεως πάσης ἁλούσης.

Achaz, Ezechiæ, Manaſſe, Amos, Ioſiæ, Joachaz, Eliakim, Joakim, & Matthanan, qui & Sedekias dicebatur. Eorum vero, qui in Samaria Ochoziæ, Joram, Jehu, Joachaz, Joas, Jeroboam, Zachariæ, Sellum, Manaem, Phakeſsiæ, Phakes, Oſee: & Prophetarum, Eliæ, Eliſæe, Eſaiæ, & Jeremiæ. Præterea quomodo regnum Samariæ deſierit, ſub Oſee filio Hela, qui Phakee filium Romeliæ occidit, regnum vero Jeroſolymitanum ſub Sedekia ceſſavit. Nam & ipſe in Babylonem abductus, & ademptis oculis in piſtrinum annos viginti ſex abjectus eſt. Ad hæc, quomodo Rex Babylonis Regem Joakim exaltaverit, thronumque illius ſupra cunctos Babyloniæ Reges extulerit, & cum eo ederit & biberit omnibus diebus vitæ ipſius. Finitur itaque liber iſte, in ſervitutem abducto jam populo, & tota urbe capta.

ΕΠΙΤΟΜΗ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙλέων τῆς Ἰουδαίας καὶ Ἰσραήλ.

C

EPITOME GESTORUM REGUM Judæ & Iſrael.

ΑΡΧΗΘΕΝ οὖν πάλιν ἀναπληρωτέον τὸν λόγον, καὶ κατ᾽ ἐπιτομὴν ἐκθετέον τὰ πάντων βασιλέων, καὶ τῶν Ἰουδαίων, καὶ τῶν τῆς Σαμαρείας, τά τε ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις, καὶ τὰ τῆς ἑκάστου βασιλείας ἔτη. καὶ πρῶτον περὶ τῶν βασιλέων Ἱερουσαλήμ. Μετὰ δὲ τὸ ἀπολέσθαι τὸν Σαοὺλ, βασιλεύσαντος ἔτη μ. Δαβὶδ βασιλεύει ἐπὶ πάντα τὸν Ἰσραὴλ, καὶ αὐτὸς ἔτη μ. οὕτως. ἐν μὲν Χεβρὼν, ἔτη ζ. D ἐν δὲ παντὶ Ἰσραὴλ καὶ Ἰούδα, ἔτη λγ. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐν τελείᾳ καρδίᾳ. ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Σαμουὴλ, Ναθὰν, Γάδ. Σαλομὼν, ὁ υἱὸς Δαβὶδ, ἐβασίλευσεν ἐπὶ πάντα τὸν λαὸν ἔτη μ. καὶ αὐτὸς καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπὶ αὐτοῦ ἦσαν προφῆται. Ναθὰν, καὶ Γάδ. Ροβοὰμ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐβασίλευσεν ἔτη ιζ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἐπὶ τούτου ἐσχίσθη ἡ βασιλεία, καὶ ἔμειναν μετ᾽ αὐτοῦ μὲν ἐν Ἱερουσαλὴμ φυλαὶ δύο, ἡ Ἰούδα, καὶ ἡ Βενιαμίν· ἐν δὲ τῇ Σαμαρείᾳ φυλαὶ δέκα. ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Ἀχιὰς ὁ Σηλωνίτης, καὶ Σαμαίας, καὶ Ἀδδώ. Ἀβιοὺ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη τρία, καὶ ἐν

RESUMENDA ſunt, quæ his libris tractantur, & per epitomen exponenda omnium Regum cum Judææ, tum Samariæ nomina, & res geſtæ, & uniuſcujuſque anni. Et primum de Regibus Jeruſalem. Poſt interitum autem Saulis, qui annos regnaverat quadraginta, regnavit David ſuper univerſum Iſraelem, & ipſe annos quadraginta; in Chebron, ſeptem: deinde ſuper omnem Iſraelem, & Judam triginta tres, & fecit, quod rectum erat, corde perfecto: ſub hoc erant Prophetæ, Samuel Nathan, Gad, Salomon filius David, & ipſe ſuper omnem populum regnavit annos quadraginta, & fecit, quod malum erat: ſub iſto erant Prophetæ, Nathan & Gad, Roboam filius Salomonis, regnavit annos ſeptendecim, & fecit, quod malum erat. Sub hoc ſciſſum eſt regnum, & manſerunt cum ipſo in Jeruſalem tribus duæ, Juda & Benjamin: in Samaria vero reliquæ decem. Habuit ſub ſe Prophetas Achian Selonitam, & Samæan, & Addo. Abias filius Roboam regnavit annos tres

Cor hujus non erat perfectum, ſicut Da- A vidis, ſed ambulavit in peccatis patris ipſius: ſub hoc vixit Addo Propheta. Aſſa filius Abiæ regnavit annos 41. & fecit, quod rectum erat: veruntamen adhuc manebant excelſa: ſub iſto Prophetæ erant Azarias, Adad filius Oded & Anami: Joſaphat filius Aſſæ regnavit annos 21. & fecit, quod rectum erat, attamen adhuc erant excelſa. Tandem vero culpari meruit, quod amicitiam junxerat cum Ochoſia rege Iſrael, & in nautica negotiatione ſocius illi fuerat: ſub hoc erant Prophetæ Elias, Eliſæe, Michæas, Hiu filius Ananiæ, Oziel filius B Zachariæ, & Eliad Odiæ de Mariſa. Joram filius Joſaphat, regnavit ann. 8. & fecit, quod malum erat. Habuit enim uxorem filiam Achaab: ſub hoc erant Prophetæ Elias & Eliſæus. Ochozias filius Joram, regnavit annum 1. & fecit, quod malum erat. Poſt hunc regnavit mater ipſius Gotholia ann. 7. Joas filius Ochoziæ regnavit annos 40. Iſte occidit Zachariam, & donec Jodae vir prudens viveret, a quo inſtituebatur, fecit, quod rectum erat. Hunc interfecerunt ipſius ſervi in domo Maeloth, ſub iſto prophetavit Azarias filius Jodae. Ameſias filius ejus regnavit ann. 29. & fecit initio regni, quod rectum erat, ſed non ſicut David. Nam adhuc po- C pulus immolabat in excelſis, & lucos non excidit: ſub hoc prophetarunt Prophetæ quidam, quorum tamen nomina ſcripta non ſunt. Poſtquam vero eos, qui in monte Seir habitabant, percuſſit, in ſuperbiam elatus, ſimulacra eorum, quos percuſſerat, coluit, ob quam cauſam & in manus hoſtium traditus, percuſſus eſt. Azarias, qui & Ozias, regnavit ann. 52. & primum, quod rectum erat, fecit, ſicut & pater ipſius, excelſa tamen non ſuſtulit. Ubi vero rerum ſucceſſu potiri cœpit, elatus eſt animo, voluitque per ſeipſum D adolere in templo, quod ſolis ſacerdotibus licebat. Quapropter & lepra percuſſus eſt, poſtquam audiſſet, *Non tuum eſt Ozia adolere Domino, ſed ſacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc ſanctificati ſunt*: ſub hoc prophetavit Eſaias. Joatham filius Azariæ regnavit annos ſedecim, & fecit, quod rectum erat, quemadmodum pater ejus: veruntamen excelſa non eſt demolitus, & ſub hoc erat Eſaias. Achaz filius Joatham regnavit annos 16. & fecit, quod malum erat, & ſub iſto prophetavit Eſaias: deinde & Oded. Ezechias filius ejus regnavit annos 29. & fecit, quod rectum erat, ſicut David perfecte. Iſte demolitus eſt ſerpentem

A ἦν ἡ καρδία αὐτοῦ τελεία ὡς Δαβίδ, ἀλλὰ ἐπορεύθη ἐν ταῖς ἁμαρτίαις τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ἀδδὼ ὁ προφήτης. Ἀσὰ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη μα. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθές. ἀλλ' ἔτι ἦν τὰ ὑψηλά, ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Ἀζαρίας υἱὸς Ἀδαὶδ υἱὸς Ὠδὴδ, καὶ Ἀναμί. Ἰωσαφὰτ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κε. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθές. ἀλλὰ τὰ ὑψηλὰ ἔτι ὑπῆρχε. καὶ μετὰ ταῦτα μέμψιν ἔσχεν ἀνομίας. ὅτι ἐφιλίασε τῷ Ὀχοζίᾳ βασιλεῖ Ἰσραήλ, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῷ εἰς πλοίων πραγματείαν. ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Ἠλίας, Ἐλισσαιέ, B Μιχαίας, καὶ Ἰοὺ ὁ τοῦ Ἀναμῆ, καὶ Ὀζιὴλ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, καὶ Ἐλιαδᾶ, ὁ τοῦ Ὠδιᾶ ἀπὸ Μαρείσης. Ἰωρὰμ, υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη η. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. εἶχε γὰρ γυναῖκα θυγατέρα Ἀχαάβ, καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν, Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος. Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ, ἔτος α. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. μετ' αὐτὸν Γοθολία ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἔτη ἑπτά. Ἰωᾶς υἱὸς Ὀχοζίου ἔτη μ. οὗτος ἐφόνευσε Ζαχαρίαν, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἕως Ἰωδαὲ, ὁ συνετὸς ἔζη, καὶ ἐφώτισεν αὐτόν. τοῦτον ἀπέκτειναν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἐν οἴκῳ Μαελώθ. ἐπὶ τούτου ἐπροφήτευεν Ἀζαρίας υἱὸς Ἰωδαέ. Ἀμεσίας υἱὸς αὐτοῦ, C ἔτη κθ. καὶ ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸ εὐθές, ἀλλ' οὐχ ὡς Δαβίδ. ἔτι γὰρ ὁ λαὸς ἐθυσίαζεν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς, καὶ τὰ ἄλση οὐκ ἐξῆρε. καὶ ἐπὶ τούτου ἐπροφήτευσαν προφῆται, ἀλλ' οὐκ ἐγράφησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν. μετὰ ταῦτα μέντοι, Ἀμεσίας πατάξας τοὺς ἐν Σηείρ, ἐπήρθη καὶ ἐλάτρευσε τοῖς εἰδώλοις τῶν Σηείρ, καὶ ἐπατάχθη παραδοθεὶς τοῖς ἐχθροῖς. Ἀζαρίας, αὐτός ἐστιν Ὀζίας, ἔτη νβ. καὶ ἐποίησε κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸ εὐθές, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ πλὴν τὰ ὑψηλὰ οὐκ ἐξῆρεν. εὐοδούμενος D δὲ ἐπήρθη, καὶ ἠθέλησεν ἑαυτῷ θυμιάσαι ἐν τῷ ναῷ, ὅπερ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν ἔξεστι. διὸ καὶ ἐλεπρώθη, ἀκούσας. οὐ σοὶ Ὀζία θυμιάσαι τῷ Κυρίῳ, ἀλλὰ τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Ἀαρὼν τοῖς ἡγιασμένοις. ἐπὶ τούτου ἐπροφήτευσεν Ἡσαΐας. Ἰωάθαμ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ις. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθές, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ πλὴν τὰ ὑψηλὰ οὐκ ἐξῆρε. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ἡσαΐας. Ἄχαζ, υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ις. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν, καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ἡσαΐας, καὶ Ὠδὴδ προφῆται. Ἐζεκίας, υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη κθ. καὶ ἐποίησε εὐθές, ὡς Δαβὶδ τελείως. οὗτος καθεῖλε τὸν ὄφιν τὸν

χαλκοῦν, ὃν ἐκρέμασε Μωσῆς. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ησαΐας ἐπὶ τούτου Σεναχηρεὶμ καὶ Ραψάκης, οἱ Ασσύριοι βλασφημοῦντες, ἐπατάχθησαν μὲν αὐτοὶ μετὰ ταῦτα, ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ χιλιάδες ρπε. ἐξελθὼν Αγγελος ἀνεῖλε. νοσήσας δὲ Εζεχίας, καὶ μέλλων ἀποθνήσκειν, ἔλαβε προσθήκην ἔτη ιε. Μανασσῆς υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη νε. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. οἷα γὰρ κατέσκαψεν Εζεχίας, ταῦτα οὗτος ἀνήγειρε. καὶ γέγονεν ἄλλος Ιεροβοὰμ τῷ Ιούδᾳ· ὥστε καὶ δι' αὐτὸν παθεῖν τὴν Ιερουσαλὴμ, ὡς τὴν Σαμάρειαν. καὶ γὰρ ἐπ' αὐτοῦ ἐλέχθη. ὃς ἐξήμαρτεν τὸν Ιούδαν. διὸ καὶ αἰχμάλωτος ἀπήχθη εἰς Βαβυλῶνα. ἀλλ' ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ὡς ἐν ταῖς Παραλειπομέναις γέγραπται, μετανοήσαντα αὐτὸν ἐπέστρεψεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ιερουσαλὴμ, καὶ πάλιν ἀντελάβετο τῆς βασιλείας, μετανοῶν τε καὶ διδάσκων τὸν λαὸν δουλεύειν τῷ Θεῷ ἐτελεύτησεν. οὐκ ἐτάφη δὲ ἐν πόλει Δαβίδ· ἀλλ' ἐν τῷ κήπῳ αὐτοῦ, ἐν κήπῳ Οζᾶ. Αμὼς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐβασίλευσεν ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μανασσῆς, καὶ ἀνεῖλον αὐτὸν οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ κήπῳ Οζᾶ, ἔνθα καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ιωσίας υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη λα. τοῦτον ὁ λαὸς ἤγειρε βασιλέα, ἐτῶν ὄντα ὀκτὼ, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς, ἐν πάσῃ ὁδῷ Δαβίδ, καὶ οὐκ ἀπέστη δεξιᾷ, οὐδὲ ἀριστερᾷ. καὶ γὰρ καὶ τὰ ἄλση ἐξέκοψε, καὶ τὰ εἴδωλα πάντα καθεῖλε, γενόμενος ἐτῶν ις, τόν τε νόμον ζητήσας, καὶ εὑρὼν ἀμεληθέντα, ἀναγνωσθῆναι πεποίηκε. καὶ τὸ Πάσχα ἐκήρυξε, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ, ὡς γέγραπται. τοῦτον δὲ ἀνεῖλε Φαραὼ Νεχαὼ ἐπὶ τοῦ ΕΥφράτου, φιλονεικήσαντα πρὸς αὐτόν. ἐπὶ τούτου Ιερεμίας καὶ Σοφονίας ἦσαν οἱ προφῆται, καὶ Ωλδα ἡ προφῆτις, γυνὴ Σελλῆ. Ιωαχας υἱὸς αὐτοῦ, μῆνας τρεῖς, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ μετέστησεν αὐτὸν Φαραὼ Νεχαώ. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ιερεμίας. Ελιακεὶμ ἕτερος υἱὸς Ιωσίου, ὃς καὶ μετωνομάσθη Ιωακεὶμ, ἔτη ια. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ιωακεὶμ ὁ καὶ Ιεχονίας υἱὸς αὐτοῦ μῆνας γ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπήχθη εἰς Βαβυλῶνα. Μανθανὰν υἱὸς αὐτοῦ. τοῦτον Ναβουχοδονόσορ ἐποίησε βασιλέα, καὶ μετωνόμασε αὐτὸν Σεδεκίαν· καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη ια. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν

A Æneum, quem ſuſpenderat Moſes: ſub hoc quoque prophetavit Eſaias. Iſto regnante Senacherim & Rapſakes Aſſyrii Dominum blaſphemarunt, qui quidem poſtea percuſſi ſunt, tum autem una nocte cæſi ſunt ab Angelo de illorum exercitu millia centum octoginta quinque. Ezechias vero cum ægrotaret, ut jam moriturus eſſet, ad prorogationem vitæ ann. 15. accepit. Manaſſes filius Ezechiæ regnavit annos 55, & malum fecit. Quæ namque Ezechias pater ejus demolitus fuerat, ipſe reſtituit: alter Jeroboam factus eſt Judæ, ut hujus gratia idem acci-
B derit Jeruſalem, quod Samariæ. Hujus enim gratia reprehenſus eſt, quod peccare fecerat Judam: ob quam cauſam & in Babylonem captivus abductus eſt. In captivitate tamen conſtitutus, quemadmodum in Paralipomenis ſcriptum eſt, pœnitentiam egit, atque ita emendatum Deus in Jeruſalem reduxit, ubi & regnum recuperavit. Poſtquam vero pœnitentiam egiſſet, & populum, ut Deo ſerviret, docuiſſet, tandem mortuus eſt. In civitate tamen David non eſt ſepultus, ſed in horto ſuo, horto Hoza. Amos filius Manaſſe regnavit annos 2. & fecit, quod malum erat, ſicut pater ejus Manaſſes: &
C occiderunt illum ipſius, ſepultusque pueri eſt in horto Hoza, in quo ſepultus eſt & pater ipſius. Joſias filius Amos regnavit annos 31. Hunc populus Regem creavit, cum annos octo natus eſſet, & fecit, quod rectum erat, ambulans in omni via, nec declinans neque ad dextram, neque ad ſiniſtram. Univerſos quippe lucos ſuccidit, & cuncta ſimulacra ſuſtulit, cum annorum eſſet ſedecim, legem vero Dei quæſivit, & cum neglectam inveniſſet, legi curavit, ac Paſcha celebrandum præconis voce promulgavit, celebravitque: ſicut ſcriptum eſt. Iſtum occidit Pharao Nechao ad Euphratem,
D cum contentio inter eos orta eſſet. Sub hoc fuerunt Prophetæ Jeremias, Sophonias, & Olda Propheti ſſa, uxor Selle. Joachaz filius Joſiæ regnavit menſes tres, & fecit, quod malum erat. Tranſtulit hunc Pharao Nechao: ſub hoc quoque prophetavit Jeremias. Eliakim alter filius Joſiæ, qui & Joakim mutato nomine dictus eſt, regnavit annos 11. & fecit, quod malum erat. Joachim, qui & Jechonias filius Eliakim, regnavit menſes tres, & fecit, quod malum erat, translatusque eſt in Babylonem. Manthanan filius Joachim. Hunc Nabuchodonoſor conſtituit Regem, Sedechiamque mutato nomine vocavit; regnavit ann. 11. & fecit, quod malum erat. Sub iſto quoque erat

Jeremias. Ad hunc uſque duravit regnum Juda, ſub quo diſſipatum eſt, ſicut & regnum Samariæ: urbs namque Jeruſalem capta, & univerſi in Babylonem captivi, ablatis quoque templi vaſis, abducti ſunt.

Reges itaque in Jeruſalem, a Davide uſque ad captivitatem Babylonicam fuerunt viginti unus: præter Gotholiam Reginam, quæ & ipſa, ſicut dictum eſt, poſt Ochoziæ filii mortem ſeptem annos regnavit.

A Ἱερεμίας. ἕως τούτου ἡ βασιλεία τοῦ Ἰούδα ἐκρατεῖτο, καὶ κατελύθη, ὥσπερ καὶ τῆς Σαμαρείας. καὶ γὰρ καὶ ἡ πόλις ἑάλω, καὶ πάντες ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, μετὰ τῶν σκευῶν.

Ὁμοῦ οἱ γεγονότες βασιλεῖς Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ μέχρι τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας, εἴκοσι καὶ εἷς, ἄνευ δηλονότι τῆς Γοθολίας, βασιλευσάσης καὶ αὐτῆς, ὡς εἴρηται, μετὰ τελευτὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ὀχοζίου, ἔτη

B ἑπτά.

REGES ISRAEL.

CONSEQUENTER & de Regibus Iſrael, qui in Samaria regnarunt, dicendum eſt, quo quiſque vocatus ſit nomine, quot annos regnaverit, & quomodo vixerit.

Primus fuit Jeroboam, filius Nabath. Hic cum rediiſſet ex Ægypto, diviſo regno, regnavit in Samaria. Tam inſigniter autem, quod malum erat, fecit, ut ſimilis illi non fuerit. Veritus enim ne facta defectione ſubverteretur; duos aureos vitulos fecit, & populum ſeduxit, dicens: *Hi ſunt dii tui, qui reduxerunt nos ex Ægypto.* Inſtituit etiam populo (dies feſtos ac) ſacerdotes, atque ita peccare fecit, & aberrare Iſraelem. Ipſum enim omnes poſteri reges imitati ſunt. Regnavit autem annos 24. ſub hoc erat Propheta Achia Selonita; & qui contra ipſum & altare ipſius clamavit.

Nabath filius Jeroboam regnavit annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius poſt illum de genere ipſius quiſquam regnavit. Baaſa, de alia ſtirpe, regnavit annos 24. Ela filius ejus annos 2. & fecit, quod malum erat, nec de hujus ſtirpe poſtea quiſquam regnavit. Zambre alterius generis, regnavit annos 12. & quod malum erat, fecit. Achaab filius Zambre regnavit annos 22. & præ cæteris quod malum erat fecit. Sub hoc Prophetæ erant, Elias, Eliſæus, Michæas, & qui Regi Achaab de Syria & filio Ader prophetavit, & qui proprio juſſu percuſſus ac vulneratus, Regemque Achaab redarguit. Et præterea ſeorſum habitantes multi prophetarum filii. Ochozias filius Achaab, regnavit annos duos, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erant Elias & Eliſæus: quinquagenarios enim illius igne cœlitus in verbo Domini percuſſit Elias.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ.

ΕΞΗΣ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἐν Σαμαρείᾳ γενομένων βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ· πῶς τε ἐκαλεῖτο ἕκαστος τούτων, καὶ πόσα ἐβασίλευσεν ἔτη, καὶ ὅπως ἐβίωσεν.

Πρῶτος Ἱεροβοὰμ υἱὸς Ναβὰθ, ἐβασίλευσεν ἐν Σαμαρείᾳ, σχισθείσης τῆς βασιλείας, ἀνελθὼν ἀπ' Αἰγύπτου. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν

C ὡς οὐδεὶς ἕτερος. φοβούμενος γὰρ μὴ καταλυθῇ, ἐποίησε δαμάλεις χρυσᾶς δύο, καὶ ἠπάτησε τὸν λαὸν λέγων· οὗτοι οἱ θεοί εἰσιν, οἱ ἀναγαγόντες ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου. ἐπλάσατο δὲ καὶ ἱερέας αὐταῖς. καὶ οὕτως αὐτὸς ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ. αὐτοῦ γὰρ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν κατηκολούθησαν. ἐβασίλευσε δὲ ἔτη κδ. ἐπὶ τούτου ἦν προφήτης Ἀχιὰ ὁ Σηλωνίτης, καὶ ὁ ἐπικαλεσάμενος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κατ' αὐτοῦ.

Ναβὰθ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη β, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσεν. Βαασᾶ ἄλλου γένους, ἔτη κδ. καὶ ἐποίησε

D τὸ πονηρόν. Ἠλᾶ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσε. Ζαμβρῆ, ἑτέρου γένους, ἔτη ιβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ἀχαὰβ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν πλέον τῶν ἄλλων. ἐπὶ τούτου προφῆται ἦσαν, Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος, καὶ Μιχαίας, καὶ ὁ προφητεύσας τῷ Ἀχαὰβ περὶ τῆς Συρίας, καὶ τοῦ υἱοῦ Ἀδὲρ, καὶ ὁ πατάξας αὐτὸν τραύματι, καὶ ἐλέγξας τὸν Ἀχαὰβ, καὶ πολλοὶ καθ' ἑαυτοὺς υἱοὶ τῶν προφητῶν. Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος. αὐτοῦ γὰρ τοὺς πεντηκοντάρχους ἐπαπαιώκει πυρὶ Ἠλίας ἐν ῥήματι Κυρίου.

Ἰωαρὰμ, ὑὸς ἕτερος Ἀχαὰβ, ἔτη ιβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσε. καὶ ὁ μὲν Ἠλίας ἐπὶ τούτου ἀνελήφθη· ὁ δὲ Ἐλισσαῖος διέμεινεν ἕως Ἱεροβοὰμ, υἱοῦ Ἰωᾶς, βασιλέως Ἰσραήλ. ἦσαν δὲ ἐπὶ τούτοις, καὶ ὑοὶ τῶν προφητῶν. Ἰοῦ. ἑτέρου γένους, ὑὸς Μανασσῆ, ἔτη κη. οὗτος ἀνεῖλε τὸ γένος Ἀχαὰβ, καὶ τοὺς προφήτας τοῦ Βάαλ ἐν πλεονισμῷ, καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ συνέτριψε, καὶ ἐν τούτῳ ποιήσας τὸ εὐθὲς, ἔσχεν ἐπαγγελίαν· ὅτι ὑοὶ τέταρτοι καθήσονταί σοι ἐπὶ θρόνου Ἰσραήλ. πλὴν οὐκ ἐφύλαξεν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν νόμον· οὐκ ἀπέστη γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν Ἱεροβοὰμ, διὰ τὰς δαμάλεις.

Ἰωάχαζ ὑὸς αὐτοῦ, ἔτη ιζ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ἰωᾶς ὑὸς αὐτοῦ, ἔτη ις. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπολέμει τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔλαβε τὸ χρυσίον καὶ τὰ σκεύη. Ἱεροβοὰμ ὑὸς αὐτοῦ, ἔτη μα. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ζαχαρίας ὑὸς αὐτοῦ, μῆνας ἕξ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἕως τούτου τὸ γένος Ἰοῦ γεγένασιν ὑοὶ τέταρτοι. Σελλοὺμ ἑτέρου γένους ὑὸς Ἰαβὶς, ἡμέρας λ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Μαναὴμ ἄλλου γένους, ὑὸς Γαδδὴ, ἔτη κ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Φακείας ὑὸς αὐτοῦ, ἔτη ι. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἐπὶ τούτου Ἡσαΐας καὶ Ὠσηὲ ἦσαν προφητεύοντες. Φακεὲ ἄλλου γένους, ὑὸς Ῥομελίου, ἔτη κ. οὗτος ἔσφαξε τὸν Φακείαν, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν Ἡσαΐας καὶ Ὠσηὲ οἱ προφῆται. Ὠσηὲ ἑτέρου γένους, ὑὸς Ἠλᾶ, ἔτη θ. οὗτος ἔσφαξε τὸν Φακεὲ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, πλὴν οὐχ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ.

Ἕως τούτου τοῦ Ὠσηὲ κατέληξε καὶ ἡ βασιλεία Σαμαρείας. ἐκ τότε γὰρ πέπαυται, καὶ ἀπώλετο Σαμάρεια, καὶ λοιπὸν Ἀσσύριοι κατῴκησαν ἐν αὐτῇ, ἐξ ὧν οἱ Αἱρετικοὶ Σαμαρεῖται γεγένασι, καλούμενοι καὶ Σαδδουκαῖοι.

Συνάγονται οὖν οἱ χρόνοι, τῶν μὲν Ἱερουσαλὴμ βασιλευσάντων, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ μέχρι τοῦ Σεδεκία καὶ αὐτοῦ τὰ πάντα ἔτη υ. βασιλεῖς τε οἱ πάντες, κα. δίχα τῆς Γοθολίας, καὶ γένους ἅπαντος ἑνὸς τοῦ Δαβὶδ, παῖς παρὰ πατρὸς κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους τὴν βασιλείαν κληρούμενοι. ἐκ τούτων δὲ πάλιν, οἱ μὲν ποιήσαντες τὸ εὐθὲς, εἰσὶν θ. οἱ δὲ ποιήσαντες τὸ πονηρὸν, ιβ. χωρὶς τῆς Γοθολίας.

Τῶν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ πάλιν βασιλευσάντων, ἀπὸ Ἱεροβοὰμ καὶ μέχρι Ὠσηὲ, τὰ πάντα

A Joaram alter filius Achaab, regnavit annos duodecim, & fecit quod malum erat: Poſt hunc nemo amplius de hac ſtirpe regnavit. Sub iſto aſſumtus eſt in cœlum Elias. Eliſæus vero perduravit usque ad Jeroboam filium Joas Regem Iſrael. Erant autem ſub iſtis etiam filii Prophetarum. Jehu de alia ſtirpe filius Manaſſe, regnavit annos viginti octo. Hic genus Achaab ſuſtulit & Prophetas Baal per inſidias occidit ſtatuamque illius contrivit. Et hactenus quidem fecit, quod rectum erat, promiſſionemque accepit, quod ipſius filii ſeſſuri eſſent ſuper thronum B Iſrael, veruntamen legem domini non ſervavit toto corde. Neque enim a peccatis Jeroboam abſtinuit, propter vitulos aureos.

Joachaz filius Jehu regnavit annos 17. fecitq; quod malum erat. Joas filius Joachas regnavit ann. 16. & fecit quod malū erat. Jeruſalem expugnavit & templi aurum & vaſa abſtulit. Jeroboam filius Joachaz regnavit ann. 41. & fecit quod malū erat. Zacharias filius Jeroboam regnavit menſes ſex, & operatus eſt malū. Hactenus poſteritas Jehu in quartam generationem duravit. Sellum ex alia progenie, filius Jabis, regnavit dies triginta, & quod C malum erat, operatus eſt. Manaem ex alio genere, filius Gadde, regnavit ann. 20. & operatus eſt, quod malum erat Phakeias filius Manaem, regnavit ann. 10. & fecit, quod erat malum. Sub hoc prophetarunt Eſaias & Oſee. Phakee, de alia ſtirpe, filius Romeliæ, regnavit annos 20. Hic occidit Phakeiam, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erant Eſaias & Oſee Prophetæ. Oſee aliunde natus filius Ela, regnavit annos 9. Iſte occidit Regem Phakee, & operatus eſt malum, veruntamen non ſicut qui ante ipſum regnarunt.

Sub iſto Oſee finitum eſt regnum Samariæ. Tunc enim ceſſavit, ac perdita eſt D Samaria, quam deinceps Aſſyrii inhabitarunt, ex quibus orti ſunt hæretici Samariæ, qui & Sadducæi vocantur.

Collecta itaque eorum tempora, qui Jeroſolymis a Davide usque ad Sedechiam regnaverunt, annos conſtituunt quadringentos. Reges univerſi fuerunt viginti unus, dempta Gotholia, & cuncti ejusdem ſtirpis, Davidis videlicet, ut ab initio ad finem usque filius a patre regnum hæreditario jure acceperit. Ex his autem novem, quod rectum, duodecim vero, quod malum erat, excepta Gotholia, operati ſunt.

Eorum vero tempora, qui in Samaria a Jeroboam usque ad Oſee regnarunt,

Digitized by Google

anni ſunt ducenti ſexaginta: Reges au- A tem univerſi decem & octo, ex diverſis ſtirpibus. Horum octo regnum invaſerunt. Omnes vero ſecundum peccatum Jeroboam, quod malum erat, fecerunt.

ἔτη σ. καὶ βασιλεῖς μὲν οἱ πάντες ιη. ἐκ διαφόρων δὲ γενῶν, καὶ τούτων ὀκτὼ ἐπὶ τὸ ἄρχειν ἀναβεβηκότες, καὶ πάντες ἐποίησαν τὸ πονηρὸν, κατὰ τὴν ἁμαρτίαν Ιεροβοάμ.

LIBER VNDECIMUS. Paralipomenon 1. & 2.

HOc nomine vocantur iſti libri, propterea quod multa in libris Regum præterita in ipſis continentur. Habetur autem in primo libro omnium tribuum genealogia ab Adam usque ad Re- B ges ſecundum tribus, & populos, & gentes, & familias. In ſecundo vero exponuntur geſta Regum.

Supra quidem dictum eſt, quod qui Regum facta & tempora conſcripſerunt, Prophetæ fuerint, qui ſingulis temporibus vixerunt. Ut autem ſingulariter, quid quisque ſcripſerit, cognoſcatur, ex Paralipomenis iſta annotavimus: Davidis hiſtorias ſcripſerunt Samuel, Nathan, & Gad Prophetæ. Salomonis Nathan, & Achia Prophetæ. Jeroboam, Sabæas & Addo Prophetæ. Abiæ, Addo Propheta. Aſæ facta habentur in libro Sermonum de Regibus Juda. Joſa- C phat, Jehu Propheta, filius Aname, qui librum ſermonum de Regibus Juda ſcripſit. Quæ Joas geſſit, relata ſunt in ſcripturam Regnorum. Quæ Amaſias, in libro ſunt Regum Juda & Iſrael. Quæ Ozias, ſcripſit Eſaias Propheta. Quæ Joatham, ſunt in libro Regum & Juda & Iſrael. Quæ Achaz, in libro habentur Regum, Juda & Iſrael. Quæ Ezechias, ſcripſit Eſaias Propheta filius Amos. Quæ Manaſſe, relata ſunt in ſermonem Videntium. Quæ Joſias, in libro ſunt Regum Juda. Quæ Joakim, in libro habentur Regum Juda & Iſrael.

ΒΙΒΛΙΟΝ ια. ΠΑΡΑΛΕΙΠΟΜΕΝΩΝ ά καὶ β.

ΟΥΤΩ καλεῖται τὰ βιβλία ταῦτα, ἐπειδὴ παραλειφθέντα πολλὰ ἐν ταῖς βασιλείαις, περιέχεται ἐν τούτοις. ἔστι δὲ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ γενεαλογία πασῶν τῶν φυλῶν ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῶν βασιλέων κατὰ φυλὰς, καὶ κατὰ δήμους, καὶ κατὰ πατριὰς, καὶ κατ᾽ οἶκον. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ διαλαμβάνονται πράξεις τῶν βασιλέων.

Εἴρηται μὲν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι οἱ συγγραψάμενοι τάς τε πράξεις καὶ τοὺς χρόνους τῶν βασιλέων, εἰσὶν οἱ κατὰ καιροὺς ὄντες προφῆται. ὑπὲρ δὲ γινώσκειν ἐκ μέρους αὐτοὺς, ἐσημειωσάμεθα ταῦτα ἐκ τῶν Παραλειπομένων, τὰ περὶ τοῦ Δαβὶδ, ἔγραψε Σαμουὴλ, καὶ Ναθὰν, καὶ Γὰδ, οἱ προφῆται. τὰ περὶ Σολομῶντος, Ναθὰν, καὶ Ἀχιᾶ, οἱ προφῆται· τὰ περὶ Ιεροβοάμ, Σαβαίας καὶ Ἀδδὼ οἱ προφῆται· τὰ περὶ Ἀβιᾶ, Ἀδδὼ ὁ προφήτης· τὰ περὶ Ἀσᾶ, ἐν τῷ βιβλίῳ λόγων περὶ τῶν βασιλέων Ιούδα. τὰ περὶ Ιωσαφὰτ, Ιηοῦ ὁ προφήτης, ὁ τοῦ Ἀναμῆ, ὃς κατέγραψε βιβλίον λόγων βασιλέων Ιούδα. τὰ περὶ Ιωᾶς, ἐπὶ τὴν γραφὴν τῶν βασιλειῶν. τὰ περὶ Ἀμεσία, ἐπὶ βιβλίου βασιλέων Ιούδα Ισραήλ. τὰ περὶ Ὀζίου, Ισαΐας ὁ προφήτης. τὰ περὶ Ιωάθαμ, ἐπὶ βιβλίον τῶν βασιλέων Ιούδα Ισραὴλ τὰ περὶ Ἀχαζ, ἐπὶ βιβλίον βασιλέων Ιούδα Ισραήλ. τὰ περὶ Ἐζεκίου, Ησαΐας υἱὸς D Ἀμὼς ὁ προφήτης. τὰ περὶ Μανασσῆ, ἐπὶ λόγον τῶν ὁρώντων. τὰ περὶ Ιωσίου, ἐπὶ βιβλίον βασιλέων Ιούδα. τὰ περὶ Ιωακεὶμ, ἐπὶ βιβλίον βασιλέων Ιούδα Ισραήλ.

LIBER XII. ESDRÆ primus & ſecundus.

HI duo libri ab eo conſcripti ſunt, cujus & inſcriptionem præfe-

ΒΙΒΛΙΟΝ ιβ. ΕΣΔΡΑΣ α. καὶ β.

ΤΑΥΤΑ τὰ δύο βιβλία, παρ᾽ αὐτοῦ ἐκείνου συνεγράφησαν, οὗ καὶ τὸν ἐπιγραφὴν

φλὺ φέρονται. οὗτος γὰρ Ἔσδρας, ἱερεὺς ὢν καὶ ἀναγνώστης, ἐξηγεῖται τὴν ἐπάνοδον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, τὴν ἀπὸ Περσίδος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ γενομένην. καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διαλαμβάνει, ὅπως γέγονε τὰ τῆς ἐπανόδου ἐν χειρὶ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, καὶ Ἔσδρα, καὶ Ζοροβάβελ, καὶ Νεεμία Εὐνούχου Ἰουδαίου. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπανόδου αὕτη. τρεῖς στρατιῶται φυλάσσοντες τὸν βασιλέα, ὧν εἷς ἦν ὁ Ζοροβάβελ· ἤρισαν ἐν προβλήματι τεθείσης ἐπαγγελίας αἰτῆσαι τὸν νικῶντα, ὅπερ ἂν ἐθελήσῃ παρὰ τοῦ βασιλέως. τοῦ τοίνυν ἑνὸς εἰπόντος νικᾶν τὸν οἶνον· τοῦ δὲ ἑτέρου εἰρηκότος νικᾶν τὸν βασιλέα. ὁ Ζοροβάβελ διετείνατο νικᾶν τὰς γυναῖκας, καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἐπειδὴ ταῦτα εἰρηκὼς νενίκηκε, καὶ ἤκουσεν αἰτήσασθαι ὃ βούλεται, ἠξίωσεν αὐτοὺς ἀφεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ. καὶ γέγονεν ὡς ἠξίωσε, καὶ ἀφείθη ἡ αἰχμαλωσία. τότε γὰρ ἐπληρώθη καὶ τὰ ἑξήκοντα ἔτη τῆς ὀργῆς. εἰσὶ δὲ οἱ ἀναβάντες ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀπὸ Ἰούδα καὶ Βενιαμὶν, καὶ οἱ Λευῖται πάντες ὁμοῦ τὸν ἀριθμὸν, μυριάδες τέσσαρες καὶ δισχίλιοι καὶ τριακόσιοι καὶ ἑξήκοντα. παῖδες δὲ αὐτῶν, καὶ παιδίσκαι, ζτλδ. οἱ ᾄδοντες σμε. Κάμηλοι υλε. ὄνοι ςψκ. καὶ οἱ μὲν οἰκοδομοῦντες ἦσαν Ζοροβάβελ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ, καὶ Νεεμίας. ὁ δὲ Ἔσδρας εὐφυὴς ὢν ἐν τῷ νόμῳ, αὐτὸς προεκόμισε τὸν νόμον καὶ ἀνέγνω, καὶ διετύπωσε πάντα τὰ κατὰ τὸ ἱερὸν, καὶ τοὺς Λευΐτας αὐτὸς ἔδειξεν ἐκ τοῦ νόμου, καὶ ἐποίησεν ἐκβληθῆναι τὰς ἀλλογενεῖς γυναῖκας, ἀπὸ τῶν λαβόντων αὐτὰς ἐν καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. ἐξέβαλον γὰρ πάντες καὶ ἐκαθαρίσθησαν, καὶ ἐποίησαν τὸ Πάσχα νομίμως ὡς γέγραπται, καὶ τὴν νηστείαν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ λόγῳ, τὰ αὐτὰ μὲν πάλιν λέγει περὶ τῆς ἐπανόδου, χωρὶς τῶν προβλημάτων. τὰ πλείω δὲ ἐξηγεῖται περὶ Νεεμίου τοῦ Εὐνούχου, ὅτι καὶ αὐτὸς ἠξίωσε περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ, καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἔσδρας ἀνεγίνωσκεν. Ἰησοῦς δὲ καὶ Βαναίας καὶ Ἀβίας ἦσαν συνετίζοντες τὸν λαόν. καὶ ὁ μὲν Ἔσδρας ἀναγινώσκων, διέστελλεν ἐπιστήμην Κυρίου· ὁ δὲ λαὸς συνῆκεν ἐν τῇ ἀναγνώσει, καὶ ἐποίησε τὸ Πάσχα, καὶ τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ ἐποίησαν τὴν νηστείαν, καὶ τὴν σκηνοπηγίαν, ὡς γέγραπται· ὅτι, φησὶν, οὐκ ἐποίησαν οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ. Ἔσδρας δὲ ἑωρακὼς ἐπιμιγείσας

Arunt. Eſdras enim iſte Sacerdos & lector cum eſſet, reditum filiorum Iſrael ex Perſia ad Jeruſalem, expoſuit. In primo libro tradit, qvomodo cura reditus fuerit in manu Jeſu filii Joſedec & Eſdræ; & Zorobabel, & Neemiæ Eunuchi Judæi: Occaſionem vero reditus hanc ponit. Tres milites Regem cuſtodientes, qvorum unus erat Zorobabel, circa qvæſtionem qvandam contendebant, facta promiſſione, ut qvi vinceret, a Rege qvicqvid vellet, peteret. Cum primus dixiſſet, fortius eſſe vinum, alter fortiorem eſſe Regem, Zorobabel contendit fortiores eſſe mulieres, veritatem
B ſuper omnia excellere. Hæc qvia dixerat Zorobabel, victor evaſit. Cum autem juſſus eſſet petere qvod vellet, petiit, ut Iſraelis captivitas ſolveretur, & Jeruſalem reædificaretur. Atqve ita ut petiit factum eſt. Dimiſſa eſt captivitas. Etenim & tempus iræ Dei, ſexaginta videlicet anni, tunc adimpletum erat. Qvi vero Jeroſolymam e captivitate aſcenderunt de tribubus Juda & Benjamin, cum Levitis, in univerſum numero fuerunt qvadraginta duo millia, trecenti, & ſexaginta. Servi vero illorum & ancillæ,
C ſeptem millia, trecenti, triginta qvatuor. Cantores ducenti qvadraginta qvinqve. Cameli qvadringenti triginta qvinqve. Aſini ducenta millia, ſeptingenti viginti. Ædificatores autem etiam Zorobabel & Jeſus filius Joſedec, & Neemias. Eſdras vero cum eſſet dexter in cognitione legis, legem proferebat, & legebat, diſponebatqve cuncta ad templum pertinentia, & Levitas qvoqve ipſe ex lege deſignabat. Præterea & alienigenas uxores abjici curavit ab illis, qvi eas tempore captivitatis duxerant. Abjecerunt enim illas omnes, & mundati ſunt, & paſcha, ſicut ſcriptum eſt, & jejunium
D legitime ſervaverunt. Secunda vero narratione eadem qvidem de reditu e Babylone præter problemata, plura vero de Neemia Eunucho exponit, qvomodo & ipſe templi reædificationem a Rege petiverit. Et qvomodo Eſdras qvidem lectoris functus ſit officio Jeſus vero & Banæas & Abias populum erudierint, Eſdras ſcientiam Domini legendo explicuerit, populus per lectionem illius, qvæ facienda erant, intellexerit, & Paſcha celebraverit. Servarunt etiam jejunium menſe ſeptimo, & feſtum Tabernaculorum, ſicut in lege ſcriptum eſt. *Non fecerant*, inqvit, *ad hunc modum a diebus Jeſu Filii Nave.* Eſdras vero cum vidiſſet

A Moſi ſucceſſor populi dux factus eſt, cujus iſto volumine hiſtoria & res geſtæ continentur. Commemoratur hic quomodo Jordani fluvii pars ſuperior ex ipſo fonte defluens immota ſteterit, inferior vero decurrens exinanita ſit, ut populus ſicco pede tranſierit: & quomodo in Galgalis omnes in ſolitudine natos cultris ſaxeis circumciderit, nomenq; loci illius Galgal vocaverit, & quod mox etiam populus Jordane tranſmiſſo de terræ illius frugibus ediſſet, manna deinceps deſierit, urbis Jericho mœnia ultro corruerint, Raab meretrix propter hoſpitio ſuſceptos & occultatos exploratores ſervata ſit, B Sol in ſupremo cœli vertice juxta Gabao orante Jeſu Nave integri diei ſpatio, donec ille hoſtes deviciſſet, ſteterit. Poſtquam vero Amorrhæos & omnes illorum Reges expugnavit, omnemque eam terram novem tribubus cum dimidia Manaſſe diſtribuit, & populum annos XXVI. gubernavit, mortuus eſt annorum CX. Qui vero terram populo diviſerunt, erant Eleazarus ſacerdos, & ipſe Jeſus Nave, ac de unaquaque tribu vir unus. De tribu Juda, Chaleb. De tribu Simeon, Samaliel. De tribu Benjamin, Eliad. De tribu Dan, Bacheir. C De tribu Manaſſe, Aniel. De tribu Ephraim, Camuel. De tribu Zabulon, Eliſaphan. De tribu Iſachar, Phatiel. De tribu Aſer, Achior. De tribu Nephthalim, Phatael. Reges autem illius terræ, quos Moſes & filii Iſrael trans Jordanem ab ortu ſolis, & valle Arnon usque ad montem Hermon, omni terra Arrhaba ab Oriente ſubjugata percuſſerunt, hos fuiſſe dicit, Seon Regem Amorrhæorum, qui in Eſeban habitavit ac regnavit. Et Og Regem Baſan, qui ex gigantibus adhuc ſupererat, & in Aſtaroth habitavit, regnavitque a monte Hermon, usque ad terminos Gergeſeorũ, & dimidium Galaad. Iſtis occiſis D dedit Moſes ipſorum terram Rubenitis, Gaditis, ac dimidiæ tribui Manaſſe. Reges vero Amorrhæorum, quos Jeſus Nave cum filiis Iſrael, poſtquam Jordanem tranſierant in planicie Libani, usque ad montem Chelca, donec aſcendas Seir, ſuſtulit, quorum & terram reliquis tribubus, juxta cujusque ſortem poſſidendam dedit, iſtos eſſe dicit: Chetæum, Amorrhæum, Chananæum, Pherezæum,

μὲν οὖν Μωυσῆν, ἐστρατήγησε τοῦ λαοῦ, καὶ τὴν κατ᾽ αὐτὸν ἱστορίαν, καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ περιέχει. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, πῶς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ, τὸ μὲν ἄνωθεν ἐκ τῆς πηγῆς ἔστη ῥεῦμα· τὸ δὲ φθάσαν ἐξεκενώθη, καὶ ξηρῷ τῷ ποδὶ διέβησαν αὐτόν· καὶ ὅτι ἐν Γαλγάλοις περιέτεμε τοὺς ἐν τῇ ἐρήμῳ γεννηθέντας πάντας, ἐν πετρίναις μαχαίραις, καὶ ἐκάλεσε τὸν τόπον Γαλγάλ, καὶ ὅτι περάσαντος τοῦ λαοῦ, καὶ φαγόντος ἀπὸ τῶν καρπῶν τῆς γῆς, ἐξέλιπε λοιπὸν τὸ μάννα. καὶ τῆς μὲν Ἱεριχοῦς, αὐτόματα τὰ τείχη πέπτωκεν· ἡ δὲ Ῥαὰβ ἡ πόρνη ἐσώθη, φυλάξασα τοὺς κατασκόπους· καὶ ὅτι ὁ ἥλιος ἐν τῷ μεσουρανήματι ὤν, δεξαμένου Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ. ἔστη κατὰ Γαβαὼν, ἡμέρας ὁλοκλήρου διάστημα, ἕως τροπώσηται τοὺς ἐχθρούς. καταπολεμήσας δὲ τοὺς Ἀμορραίους, καὶ πάντας τοὺς βασιλεῖς αὐτῶν, καὶ μερίσας ταῖς ἐννέα φυλαῖς, καὶ τῷ ἡμίσει φυλῆς Μανασσῆ τὴν γῆν πᾶσαν, ἦρξε μὲν τοῦ λαοῦ, ἔτη κϛ. ἐτελεύτησε δὲ, ἐτῶν ρι. οἱ δὲ διελόντες τὴν γῆν τῷ λαῷ ἦσαν, Ἐλεαζὰρ ὁ ἱερεὺς, καὶ αὐτὸς Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ κατὰ φυλὴν εἷς, φυλῆς Ἰούδα, Χαλέβ· τῆς Συμεὼν, Σαλαμιήλ· τῆς Βενιαμὶν, Ἐλδάδ· τῆς Δὰν, Βακχείρ. τῆς Μανασσῆ, Ἀνιήλ· τῆς Ἐφραὶμ, Καμουήλ· τῆς Ζαβουλὼν, Ἐλισάφαν· τῆς Ἰσάχαρ, Φειτιήλ· τῆς Ἀσὴρ, Ἀχιώρ. τῆς Νεφθαλεὶμ, Φαθαήλ. καὶ τοὺς μὲν βασιλεῖς τῆς γῆς, οὓς ἐπάταξαν Μωυσῆς καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἀφ᾽ ἡλίου ἀνατολῶν, ἀπὸ φάραγγος Ἀρνῶν ἕως τοῦ ὄρους Ἀερμὼν, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν Ἄρραβα ἀπὸ ἀνατολῶν, τούτους εἶναι λέγει, Σηὼν βασιλέα τῶν Ἀμαρραίων, ὃς κατῴκει ἐν Ἐσεβὼν κυριεύων. καὶ Ὢγ βασιλέα τῆς Βασὰν, ὃς ὑπελείφθη ἐκ τῶν γιγάντων, ὃς κατῴκει ἐν Ἀσαρώθ. καὶ ἐγγύετο δραείμ, ἄρχων ἀπὸ ὄρους Ἀερμὼν, ἕως ὁρίων Γεργεσὶ, καὶ τὸ ἥμισυ Γαλαάδ. τούτων ἀναιρεθέντων, δέδωκε Μωυσῆς τὴν γῆν αὐτῶν τῷ Ῥουβὶν, καὶ τοὺς τῷ Γάδ, καὶ τῷ ἡμίσει φυλῆς Μανασσῆ. τοὺς δὲ βασιλεῖς πάλιν τῶν Ἀμορραίων, οὓς ἀνεῖλεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ υἱοὶ Ἰσραὴλ μετὰ τὸ περάσαι τὸν Ἰορδάνην παρὰ θάλασσαν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Λιβάνου, ἕως τοῦ ὄρους Χελκᾶ, ἀναβαινόντων εἰς Σηείρ, τούτους εἶναι λέγει, ὧν καὶ τὴν γῆν δέδωκεν Ἰησοῦς ταῖς ὑπολοίποις φυλαῖς εἰς κληρονομίαν, κατὰ κλῆρον αὐτῶν. τὸν Χετταῖον, καὶ τὸν Ἀμορραῖον, καὶ τὸν Χαναναῖον, καὶ τὸν Φερεζαῖον,

καὶ

καὶ τὸν Εὐαῖον, καὶ τὸν Ιεβουσαῖον, καὶ τὸν βα- A
σιλέα Ιεριχὼ, καὶ τὸν βασιλέα τῆς Γαὶ, ἥ ἐστι
πλησίον Βαιθὴλ, βασιλέα Ιερουσαλὴμ, βα-
σιλέα Χεβρὼν, βασιλέα Ιεριμοὺθ, βασιλέα
Λαχεὶς, βασιλέα Ελὰμ, βασιλέα Γάζερ,
βασιλέα Διαβεὶρ, βασιλέα Γισὲ, βασιλέα
ΑΕρμαὶθ, βασιλέα Αἰρὰθ, βασιλέα Αρὰθ,
βασιλέα Λεβνᾶ, βασιλέα Οδολλὰμ, βασι-
λέα Ηλαὶτ, βασιλέα Αταφοὺθ, βασιλέα Οφὲρ,
βασιλέα Οφεκησταρὼθ, βασιλέα Ασὼμ, βα-
σιλέα Σομοῶν, βασιλέα Μαμβρὰθ, βασιλέα
Ζεὶφ, βασιλέα Κάδης, βασιλέα Ζαὰκ, βα-
σιλέα Μανεδὼθ, βασιλέα Ιωκὼμ τοῦ Χαρμὲλ, B
βασιλέα Εδδὼρ τοῦ Φενεδαὼρ, βασιλέα Γεὶδ
τῆς Γαλιλαίας, βασιλέα Θερσᾶ.

Euæum, Jebuſæum, Regem Jericho', Regem Hai, quæ contermina eſt Bethel, Regem Jeruſalem, Regem Chebron, Regem Jerimoth, Regem Lachis, Regem Elam, Regem Gazer, Regem Dabir, Regem Gile, Regem Ærmath, Regē Ærath, Regem Arath, Regē Lobna, Regem Odollam, Regem Elat, Regem Ataphuth, Regem Opher, Regem Ophectesaroth, Regem Aſom, Regem Somoon, Regem Mamroth, Regem Ziph, Regem Cades, Regem Zaac, Regem Manedoth, Regem Jocom montis Carmeli, Regem Eddor in Phinedaor, Regem Gid Galilææ, Regem Therſa.

ΒΙΒΛΙΟΝ ϛ. ΚΡΙΤΑΙ.

ΚΑΛΕΙΤΑΙ τὸ βιβλίον Κριταὶ, ἐπειδὴ
μετὰ τὸν θάνατον Ιησοῦ υἱοῦ τοῦ Ναυῆ, διὰ
τῶν κριτῶν ἔσωζεν ὁ Θεὸς τὸν λαὸν θλιβό-
μενον ὑπὸ τῶν ἀλλοφύλων, τῶν περιλειφθέν-
των Χαναναίων. καὶ τούτων τῶν κριτῶν ἑκάστου
καὶ τὰς πράξεις καὶ τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἡ βίβλος
αὕτη περιέχει. γεγόνασι δὲ κριταὶ οὗτοι. πρῶτος,
Γοθονιὴλ· οὗτος ἀνεῖλε τὸν Χουσαρσαθαὶμ,
βασιλέα Συρίας ποταμῶν, θλίψαντα τὸν
λαὸν ἔτη μ. μετὰ τοῦτον Αὼδ, ἀμφοτεροδέ- C
ξιος, οὗτος ἀνεῖλε τὸν Αἰγλὼμ βασιλέα
Μωὰβ, ἐν μαχαίρᾳ διστόμῳ, σπιθαμῆς ἐχούσῃ τὸ
μῆκος, θλίψαντα τὸν λαὸν ἔτη ιη. καὶ αὐτὸς
ἔκρινε τὸν Ισραὴλ ἔτη π. μετὰ τοῦτον, Ταμεγὰρ, υἱὸς
Διναχ. οὗτος ἐπάταξεν ἑξακοσίους τῶν ἀλλοφύ-
λων, ἐν τῷ ἀροτρόποδι τῶν βοῶν. καὶ αὐτὸς ἔκρινε
τὸν λαὸν ἔτος α. μετ᾽ αὐτὸν Βαρὰχ, υἱὸς Αβινέχ.
οὗτος ἐπολέμησεν Ιαβὶν, καὶ τὸν Σισάρα θλίψαντας
τὸν Ισραὴλ ἔτη κ. τὸν μὲν οὖν Σισάρα, ἀπέκτεινεν
Ιαὴλ, γυνὴ Χαθὲρ τοῦ Κιναίου ἐν πασσάλῳ αὐ- D
τὸς δὲ ἔκρινεν τὸν Ισραὴλ ἔτη μ. μετ᾽ αὐτὸν, Γε-
δεὼν αὐτός ἐστιν Ιεροβαὰλ. αὐτὸς ἐπάταξε Μα-
διὰμ, καὶ τὸν Ωρὴβ, καὶ Ζὴβ, καὶ Ζεβεὲ, καὶ Σαλ-
μανᾶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν, τόν τε πύργον
Φανουὴλ κατέστρεψε, καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν
ἠλόησεν ἐν ταῖς ἀκάνθαις, θλίψαντας τὸν
Ισραὴλ ἔτη ζ. αὐτὸς δὲ ἔκρινε τὸν Ισραὴλ, ἔτη
μ. μετὰ τοῦτον, Αβιμελὲχ, υἱὸς Γεδεὼν ἐκ παλ-
λακῆς. οὗτος ἀπέκτεινε τοὺς ἀδελφοὺς
ἑαυτοῦ, τοὺς ἐκ τῶν ἐλευθέρων, ο. ἄνδρας
ἐπὶ λίθον ἕνα. ἔφυγε δὲ εἷς ἐξ αὐτῶν Ιωάθαμ.

LIB. VII. JUDICES.

VOCATUR hic liber Judicum, propterea quod poſt mortē Jeſu Nave populum ſuum Deus a relictis Chananæorum gentibus preſſum, per Judices ſervavit: quorum hoc volumine ſingulorum facta & vitæ tempus continentur. Sunt autem iſti. Primus Gothoniel: hic occidit Chuſarſatham Regem Syriæ fluviorum, qui populum Iſrael afflixerat annos quadraginta. Poſt hunc Avod Ambidexter. Hic Æglon Regem Moabitarum gladio ancipiti palmæ longitudinem habente interemit, a quo fuerat preſſus Iſrael: annos decem & octo: & ipſe gubernavit Iſraelem annos octoginta. Tertius Tamegar filius Dinach, qui ſexcentos de Philiſtiim vomere percusſit, annumque unum populum judicavit. Quartus Barach filius Abineem. Hic expugnavit Jabin & Siſaran, qui Iſraelem annos viginti afflixerunt. Siſaram autem Jael, uxor Cather Cinæi clavo occidit. Judicavit iſte Iſraelem annos quadraginta. Quintus Gedeon, qui & Jerobaal dictus eſt. Percusſit iſte Madianitas, & Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana ipſorum principes ac turrim Phanuel ſubvertit, principesque illorum cum ſpinis trituravit ac contrivit, a quibus tribulatus fuerat Iſrael annos ſeptem, judicavit autem ipſe Iſraelem annos quadraginta. Sextus Abimelech, filius Gedeonis ex concubina, qui fratres ſuos ex liberis natos, ſeptuaginta viros, ſuper lapidem unum occidit. Fuga autem unus ex illis, Joatham elapſus eſt.

Ipſe vero Abimelech, etiam illis, qui cum ipſo conſpiraverant, factꝰ eſt inſtar ignis e rhamno. Poſtquam autem multos occidit, mortuꝰ eſt & ipſe, molæ fragamine de muro per mulierem demiſſo proſtratus. Regnavit autem annos tres. Septimus Thola filius Phua, patrui Abimelech, qui regnavit annos 23. Octavus Jair Galaadites, qui judicavit annos 22. Nonus Jephthe Galaadites. Iſte percuſſit Ammonitas & Phyliſtæos, qui Iſraelem afflixerant annos decem & octo. Cum autem in bello eſſet, votum fecerat, oblaturum ſe in ſacrificium, quicquid poſt victoriam domum revertenti primum occurreret, atque ita filiam in occurſum progreſſam, impetrato primum ad lugendam virginitatem bimeſtri ſpacio, immolandam obtulit. Judicavit autem populum annos ſex. Decimus Jabæſan Bethleemita, judicavit annos ſeptem. Undecimus Ailon Zabulonites annos decem. Duodecimus Labdon Pharathonites, annos octo. Tredecimus Samſon, de ſtirpe Dan. Hic in mandibula aſini interdum & virga, aliquando etiam immiſſis vulpibus, & noviſſime per ruinam domus, Phyliſtæos percuſſit, a quibus Iſrael afflictus fuerat annos quadraginta: judicavit autem Iſraelem annos viginti. Fuerunt itaque judices Iſraelis numero tredecim. Anni vero illorum fuerunt quadringenti & undecim.

A Ἀλλὰ καὶ Ἀβιμελὲχ γέγονε κατὰ τῶν αὐτῷ συνελθόντων, ὡς πῦρ ἀπὸ ῥάμνου. πολλούς τε ἀποκτείνας, ἀπέθανε καὶ αὐτὸς, ῥιψάσης γυναικὸς ἀπὸ τοῦ τείχους ἐπ' αὐτὸν κλάσμα μύλου. καὶ αὐτὸς δὲ ἦρξεν ἔτη τρία. μετ' αὐτὸν Θωλὰ υἱὸς Φούα, υἱὸς πατραδέλφου Ἀβιμελέχ. καὶ αὐτὸς ἦρξεν ἔτη κγ. μετ' αὐτὸν Ἰαεὶρ, ὁ Γαλααδίτης ἔτη κβ. μετ' αὐτὸν, Ἰεφθάε, ὁ Γαλααδίτης. οὗτος ἀπέκτεινε τοὺς Ἀμανίτας, καὶ τοὺς Φυλιστιεὶμ, θλίψαντας τὸν Ἰσραὴλ ἔτη ιη. εὐξάμενος δὲ ἐν τῷ πολέμῳ τὸ ἀπαντῶντα πρῶτον μετὰ τὴν νίκην, ἀναφέρειν εἰς θυσίαν, B ἀπαντήσασαν τὴν θυγατέρα, ἠξίωσεν πρότερον συγχωρηθῆναι αὐτῇ δίμηνον κλαῦσαι τὰ παρθένια αὐτῆς. οὕτως αὐτὴν ἐνεγκὼν ὁ πατὴρ εἰς θυσίαν, ἔκρινε τὸν λαὸν ἔτη ἕξ. μετ' αὐτὸν, Ἀβαισὰν, ἀπὸ Βηθλεὲμ, ἔτη ἑπτά. μετ' αὐτὸν, Αἰλὼν ὁ Ζαβουλωνίτης, ἔτη ι. μετ' αὐτὸν Λαβδὼν, ὁ Φαραθωνίτης, ἔτη η. μετ' αὐτὸν Σαμψὼν ἀπὸ Δάν. οὗτος ἐπάταξε τοὺς Φυλιστιεὶμ, ἐν σιαγόνι ὄνου, καὶ ἄλλοτε ῥάβδῳ, καὶ αὖθις ἀλώπεξι, καὶ ὕστερον συμπτώματι τοῦ οἴκου, θλίψαντας τὸν Ἰσραὴλ ἔτη μ. καὶ αὐτὸς ἔκρινε τὸν Ἰσραὴλ ἔτη κ. ποσοῦνται οὖν οἱ πάν- C τες κριταὶ, εἰς ιγ. τὰ δὲ ἔτη αὐτῶν, υια.

LIB. VIII. RUTH.

ITA vocatur hic liber, propterea quod hiſtoriam de Ruth complectitur. Eſt autem Ruth genere Moabitida, caſtitate vero honeſta. Relicta cognatione paternaque ſuperſtitione, ad pietatem ac verum Dei cultum converſa, Bethleem Judææ cum ſocru ſua ſubito conceſſit, ubi & Booz ex tribu Juda, matrimonio conjuncta eſt, ex qua poſtea David originem hoc ordine ſumſit. Booz ex Ruth ſuſtulit filium Obed. Obed vero genuit Jeſſe, Jeſſe Davidem.

ΒΙΒΛΙΟΝ η. ΡΟΥΘ.

ΟΥΤΩΣ λέγεται τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τὴν περὶ τῆς Ῥοὺθ ἱστορίαν μόνην περιέχει. ἔστι δὲ αὕτη ἡ Ῥοὺθ, τὸ μὲν γένος Μωαβῖτις, καὶ ἐν σωφροσύνῃ διαπρέψασα. ἀποταξαμένη δὲ τῇ συγγενείᾳ, καὶ τῇ πατρικῇ δεισιδαιμονίᾳ, μετέβαλεν εἰς θεοσέβειαν, καὶ μετῆλθεν αὐ- D θὶς εἰς Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, ἐκεῖ τε ἐζεύχθη τῷ Βοὸζ ἐκ φυλῆς Ἰούδα τυγχάνοντι, καὶ λοιπὸν ἐξ αὐτῆς γενεαλογεῖται ὁ Δαβὶδ οὕτως. Βοὸζ ἐκ τῆς Ῥοὺθ γεννᾷ τὸν Ὠβήδ. Ὠβὴδ δὲ τὸν Ἰεσσαί· Ἰεσσαὶ δὲ τὸν Δαβίδ.

LIBER NONUS REGUM, *primus & ſecundus.*

REGUM nominantur iſti, ob id, quod Regum cum Juda tum Iſrael facta & annos continent. Digeſta ſunt autem primo libro iſta.

ΒΙΒΛΙΟΝ θ. ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ, *πρώτη καὶ δευτέρα.*

ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ ὀνομάζεται τὰ βιβλία, ἐπειδὴ καὶ τὰς πράξεις τῶν γενομένων βασιλέων, ἔν τε τῷ Ἰούδα, καὶ τῷ Ἰσραὴλ, καὶ τὰ ἔτη αὐτῶν περιέχει. διείληπται δὲ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ βίβλῳ τῶν βασιλειῶν ταῦτα

θάνατος μὲν Ἠλεὶ τοῦ ἱερέως καὶ τῶν υἱῶν αὐτοῦ· γένεσις δὲ τοῦ Σαμουήλ. πῶς τε ὁ λαός, τὸ πρότερον ἀρχόμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐγείροντος αὐτοῖς κατὰ καιρὸν τὸν βοηθὸν, ὅμως ᾔτησε παρὰ τοῦ Σαμουήλ, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἐθνῶν, βασιλέα, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς τὸν Σαοὺλ, ἐκ φυλῆς Βενιαμίν· καὶ γέγονε λοιπὸν ἐξ ἐκείνου καὶ ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἀρχὴ βασιλείας. περιέχεται δὲ ἐνταῦθα, πῶς ὁ μὲν Σαοὺλ παρέβη τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφῃρέθη ἀπὸ τοῦ γένους αὐτοῦ ἡ βασιλεία· ὁ δὲ Δαβὶδ ἀντ' αὐτοῦ ἐχρίσθη. καὶ μετηνέχθη εἰς τὸ γένος αὐτοῦ ἡ βασιλεία. καὶ τὸν μὲν Γολιὰθ ἀνεῖλεν ὁ Δαβὶδ λιθαρίῳ μικροτάτῳ. ἐπειδὴ δὲ αἱ χορεύουσαι τὰς μυριάδας δεδώκασι τῷ Δαβίδ, τὰς δὲ χιλιάδας τῷ Σαοὺλ, φθονήσας ὁ Σαοὺλ, ἐδίωκε τὸν Δαβίδ. καὶ ὁ μὲν Δαβὶδ διεσώθη, ὁ δὲ Σαοὺλ πολεμούμενος ἐζήτησεν Ἐγγαστριμύθους, καὶ τῇ ἐπαύριον ἀναιρεθεὶς ἀπέθανε. καὶ ἐν τούτῳ συμπληροῦται ἡ πρώτη βίβλος τῶν Βασιλειῶν.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ πάλιν, Δαβὶδ διεδέξατο τὴν βασιλείαν. καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ υἱὸς Σαοὺλ Μεμφιβοσὲθ ἐφιλονείκει, θέλων βασιλεύειν· ὕστερον δὲ πάντες προσετέθησαν τῷ Δαβίδ. πάντας δὲ τοὺς πολέμους περιεγένετο Δαβίδ, τὴν μὲν τοῦ Οὐρίου γυναῖκα τὴν Βηρσαβεὲ ἔλαβεν. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀβεσαλὼμ, ἐδίωξεν αὐτὸν, καὶ μετ' οὐ πολὺ συστάντος πολέμου, ἀνῃρέθη ὁ Ἀβεσαλώμ. εἶτα τὸν λαὸν ἀριθμήσας, κεκίνηκεν ὀργὴν θείαν καθ' ἑαυτοῦ. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα παρακληθέντος τοῦ Θεοῦ, ἡ ὀργὴ ἐπαύθη. καὶ εἰς τοῦτο λήγει καὶ τὸ δεύτερον βιβλίον τῶν βασιλειῶν, γηράσαντος τοῦ Δαβίδ. δυνατοὺς δὲ ὑφ' ἑαυτὸν ἔσχεν ὁ Δαβὶδ, μεγάλους μὲν καὶ πολλοὺς, ὥστε τὸν μὲν μικρότερον αὐτῶν, πρὸς ἑκατὸν ποιεῖν, τὸν δὲ μέγαν αὐτῶν, πρὸς χιλίους. ἔστι δὲ τινῶν αὐτῶν τὰ ὀνόματα καὶ ἡ πρᾶξις, Σεβοχαὶ, ὁ Ἀσωθί· οὗτος ἐπάταξε τὸν Σὲφ, τὸν τοῦ Ῥαφᾶ, τοῦ ἀπογόνου τῶν γιγάντων. Ἐλεανὰν, υἱὸς Ἀριωργὶ, ὁ Βηθλεεμίτης· οὗτος ἐπάταξε Γολιὰθ τὸν Χετταῖον, οὗ ἦν τὸ ξύλον τοῦ δόρατος, ὡς ἀντίον ὑφαινόντων. ἦν δὲ καὶ οὗτος υἱὸς τοῦ Ῥαφᾶ. Ἰωνάθαν, υἱὸς Σεμεεὶ, ἀδελφοῦ Δαβὶδ, οὗτος ἐπάταξεν ὀνειδίσαντα τὸν Ἰσραὴλ, ἄνδρα ἐκ Ῥαμεδῶν, ἔχοντα ἐν ταῖς χερσὶ καὶ τοῖς ποσὶν, ἀνὰ δακτύλους ἓξ, υἱὸν ὄντα καὶ αὐτὸν τοῦ Ῥαφᾶ, τοῦ

A Mors Eli Sacerdotis ac filiorum ipſius. Nativitatis Samuelis, & quomodo populus hactenus a Deo gubernatus, qui ſingulis temporibus liberatorem ipſis excitaverat, Regem ſibi ſecundum morem gentium a Samuele petierit, atque is Saulem illis de tribu Benjamin dederit, & ex illo deinceps & in Iſrael Reges eſſe cœperint. Continetur etiam hoc volumine, quomodo, ubi mandatum Dei transgreſſus eſſet Saul, ablatum ſit a ſtirpe ipſius regnum, & Davidi in ipſius locum unctus, atque in hujus ſtirpem translatum regnum. Præterea commemoratur,
B quemadmodum ſit per Davidem Goliath minutiſſimo occiſus lapillo: Saul vero, poſtquam tripudiantes mulieres David decem millia, & ipſi mille dederant, invidia percitus Davidem perſecutus, David tamen ſervatus, & Saul tandem bello arctatus conſultis Pythoniſſis, interemtus occubuerit. Et in hujus occaſu terminatur primus Regum liber.

In ſecundo vero libro, Sauli David in regnum ſuccedit. Mephiboſeth autem filius Saulis initio pro conſervando ſibi regno contendit tandem vero univerſæ tribus Davidi junguntur. Cunctos hoſtes bello ſuperat David, Berſabee uxorem Uriæ ſibi ſumit. Abſalon patrem ſuum
C Davidem perſecutus, paulo poſt in bello occiditur. David numerato populo iram in ſe divinam provocat, quæ poſtea placato Deo ceſſat. Et hic ſecundus Regum liber ſenio confecto Davide finitur. Habuit autem ſub ſe David quoſdam viros fortes, magnos ac multos, quorum minores Centuriones, majores vero Chiliarchas conſtituit. Habentur quorundam ipſorum nomina & res geſtæ Sebochæ Aſtotheus, qui Seph filium Rapha ex gigantibus nati percuſſit. Eleanam filius Ariorge, Bethleemites. Hic percuſſit Goliath Chetæum, cujus haſtæ lignum inſtar liciatorii texen-
D tium erat. Erat autem & ipſe filius Rapha. Jonathan filius Semeſi, fratres David Iſte percuſſit virum quendam de Ramedon, qui Iſraeli conviciatus fuerat, & ſenos digitos in manibus ac totidem habebat in pedibus, & ipſe filius Rapha,

ex Gigantibus nati. Adinon Aſonæus. Hic frameam ſuam adverſus octoginta milites ſimul congregatos eduxit. Jeſſebada, filius Achamane. Et iſte frameam ſuam contra triginta uno momento eduxit. Eleanan filius Soſe. Hic cum eſſent congregati Philiſtiim, ſolus in eos irruit, atque ita quosvis obvios interemit, ut manus ipſius haſtam tenens obrigeſceret, & populus poſt ipſius tergum cæſus ſpoliaret. Mara filius Aſa Saruchæus. Iſte irruentibus Philiſtæis ac partem agri lente refertam depopulari volentibus, fugiente populo, ſolus obſtitit, & Philiſtæos perſecutus agri partem ſervavit. Eleazar filius Dodetharchoni. Eſt iſte tempore meſſis hordeaceæ, cum irrumperent Philiſtæi, & populus fugeret, ſolus reſtitit, & Philiſtæos perſecutus, hordeum defendit ac ſervavit. Tres vero fortes ex triginta erant cum Davide, cum Philiſtæi Bethleem obſidione cinxiſſent. Hi tres cum ex ciſterna Bethleem bibere cuperet David, caſtra Philiſtinorum perruperunt, hauſtamque ex ciſterna aquam Davidi attulerunt. Admiratus David ipſorum virtutem, aquam quidem accepit, bibere vero noluit, ſed libavit eam Domino, dicens: (2 Reg. 23.17) *Propitius ſit mihi Dominus, ne hoc faciam. An ſanguinem iſtorum hominum, qui cum animarum ſuarum periculo profecti ſunt, bibam?* Baneas filius Jodae, qui multa fortia facta deſignavit, & filios Ariel Moabitæ percuſſit, & cum in diebus nivis ad ciſternam deſcendiſſet, leonem percuſſit. Hic & fortem quendam virum Ægyptium quinq; cubitorum ſtaturam habentem, & haſtam inſtar ſcalæ nauticæ geſtantem percuſſit. Haſta enim primum illum ſpoliavit, deinde & occidit. Abiſa frater Joab, filius Sarviæ ſororis Davidis, Princeps erat & iſte inter tres, de quibus dictum eſt. Percuſſit autem tempore quodam triginta viros lancea ſua, & capreæ inſtar concurrit in montibus, & præterea percuſſit & occidit Jeſbi, qui Davidem occidere moliebatur. Erat autem Jeſbi de genere Rapha, & haſta ipſius trecenta æris ſicla ponderabat, & gladio accinctus erat. Itaque iſti erant magni & potentes. Bellatores autem in univerſum habuit David myriades triginta quatuor & ducentos.

Ἀπογόνου τῶν Γιγάντων. Ἀδίνων ὁ Ἀσωναῖος. οὗτος ἐσπάσατο τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ ὀκτακοσίους στρατιώτας εἰς ἅπαξ. Ἰεσσαιβαδαὶ υἱὸς Ἀχαμανῆ, καὶ οὗτος ἐσπάσατο τὴν ῥομφαίαν αὐτοῦ ἐπὶ τριακοσίους τραυματίας ἐν καιρῷ ἑνί. Ἐλεανὰν υἱὸς Σωσῆ. οὗτος συναχθέντων τῶν ἀλλοφύλων, μόνος ἥλατο ἐπ' αὐτοὺς, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀνῄρει, ὥστε τὸ δόρυ ἐμπαγῆναι τῇ χειρὶ αὐτοῦ· ὁ δὲ λαὸς ὀπίσω αὐτοῦ ἐσκύλευε. Μαοθὰ υἱὸς Ἀσαῖ, ὁ Σαρουχαῖος. οὗτος ἐπελθόντων τῶν ἀλλοφύλων, καὶ βουλομένων ἁρπάσαι τὴν μερίδα τοῦ ἀγροῦ, πλήρη οὖσαν φακῆς, τοῦ τε λαοῦ φυγόντος, μόνος ἔστη· καὶ αὐτοὺς μὲν ἀλλοφύλους ἐδίωξε, τὴν δὲ μερίδα τοῦ ἀγροῦ ἐφύλαξεν. Ἐλεάζαρ, υἱὸς Δωδεθαρχωνί. καὶ οὗτος, μερίδος οὔσης κριθῶν, καὶ ἐπελθόντων τῶν ἀλλοφύλων, τοῦ τε λαοῦ φυγόντος, μόνος ἐστηλώθη, καὶ αὐτοὺς μὲν ἀλλοφύλους ἐδίωξε. τὴν δὲ κριθὴν ἔσωσε. τρεῖς δὲ δυνατοὶ ἀπὸ τῶν τριάκοντα ἦσαν μετὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ τῶν ἀλλοφύλων κυκλωσάντων τὴν Βηθλεέμ, τοῦ δὲ Δαβὶδ ἐπιθυμήσαντος πιεῖν ἐκ τοῦ λάκκου τοῦ ἐν Βηθλεέμ, διέβησαν οἱ τρεῖς, καὶ διαῤῥήξαντες τὴν παρεμβολὴν τῶν ἀλλοφύλων, ὑδρεύσαντο ἐκ τοῦ λάκκου, καὶ ἤνεγκαν ὕδωρ τῷ Δαβίδ. θαυμάσας δὲ ὁ Δαβὶδ τὴν δύναμιν αὐτῶν, τὸ μὲν ὕδωρ ἐδέξατο, πιεῖν δὲ οὐκ ἠθέλησεν· ἀλλ' ἔσπεισεν αὐτὸ τῷ Κυρίῳ λέγων· Ἵλεώς μοι, Κύριε, τοῦτο ποιῆσαι· εἰ αἷμα τῶν ἀνθρώπων τῶν πορευθέντων ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν πίομαι, Βανέας υἱὸς Ἰωδαὲ, πολλὰ μὲν ἐποίησεν ἔργα δυνατά· ἐπάταξε δὲ καὶ τοὺς υἱοὺς Ἀριὴλ τοῦ Μωάβ, καὶ καταβὰς ἐν ἡμέρᾳ χιόνος εἰς λάκκον, ἐπάταξε τὸν λέοντα. οὗτος ἐπάταξε καὶ ἄνδρα δυνατὸν Αἰγύπτιον πεντάπηχυν ὄντα, καὶ ἔχοντα δόρυ ὡς ξύλον διαβάθρας. ἁρπάσας γὰρ ἀπ' αὐτοῦ τὸ δόρυ, μετ' αὐτοῦ τοῦτον ἀπέκτεινεν. Ἀβισαὶ ἀδελφὸς Ἰωὰβ, υἱὸς Σαρουΐας τῆς ἀδελφῆς Δαβίδ, ἄρχων μὲν ἦν καὶ οὗτος, ἐν τοῖς προειρημένοις τρισίν· αὐτὸς δὲ ἐπάταξε τραυματίας τριάκοντα δόρατι ἐν καιρῷ τινι, καὶ ἔτρεχεν ὡς δορκὰς ἐν τοῖς ὄρεσι. καὶ πάλιν αὐτὸς ἐπάταξε καὶ ἐθανάτωσε τὸν Ἐσβιὲν, θέλοντα ἀναιρῆσαι τὸν Δαβίδ. ἦν δὲ ὁ Ἐσβιὲν, ἔκγονος τοῦ Ῥαφᾶ· δόρυ δὲ εἶχε σταθμοῦ ὁλκῆς χαλκοῦ τριάκοντα σίκλων, καὶ περιεζωσμένος ἦν κορύνην. οὗτοι μὲν οὖν μεγάλοι καὶ δυνατοὶ ἦσαν· αὐτοὺς δὲ πολεμιστὰς πάντας εἶχε Δαβὶδ μυριάδας τριάκοντα τέσσαρας, καὶ διακοσίους.

ΒΙΒΛΙΟΝ ι. ΒΑΣΙΛΕΙΑΙ τρίτη καὶ τετάρτη.

A LIB. X. REGUM TERTIUS ac quartus.

ΕΝ μὲν οὖν τῇ τρίτῃ πάλιν περιέχεται, ὅτι γηράσαντος τοῦ Δαβίδ, ἐπαίρει ἑαυτὸν Ἀδωνίας ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ χωρὶς τοῦ πατρὸς ἀναγορεύει ἑαυτὸν βασιλέα· καὶ τοῦτο μαθὼν ὁ Δαβίδ, ἀποστέλλει Ναθὰν τὸν προφήτην, καὶ Σαδὼκ τὸν ἱερέα, καὶ Βανέαν υἱὸν Ἰωδαέ, καὶ ἐντέλλεται αὐτοῖς, καὶ χρίουσι τὸν Σαλομῶνα εἰς βασιλέα, ἔτι ζῶντος τοῦ Δαβίδ. ὁ μὲν οὖν Ἀδωνίας εὐθὺς καταλύεται· ὁ δὲ Σαλομὼν διαδεξάμενος, οἰκοδομεῖ τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ τεῖχος Ἱερουσαλήμ, ἐν ἑπτὰ ἔτεσιν. ἦσαν δὲ αὐτῷ ἀπὸ τῶν προσηλύτων αἴροντες μὲν ἄρσιν, ἑβδομήκοντα χιλιάδες· λατόμοι δὲ πάλιν ἀπὸ τῶν προσηλύτων, μυριάδες ὀκτώ, ἐπιστατοῦντας δὲ τοῖς ἔργοις εἶχε, τρισχιλίους εἴκοσι. καὶ εἰς μὲν τὴν τροφὴν αὐτῶν, καὶ τὰ δέοντα, δώδεκα ἦσαν οἱ χορηγοῦντες ἕκαστον μῆνα· καὶ ἦν τὸ καθ᾽ ἡμέραν αὐτοῦ τοῦτο λ. κόροι σεμιδάλεως, ξ. κόροι ἀλεύρου κεκουπανισμένου, μόσχοι ἐκλεκτοὶ δέκα. βόες δὲ νομάδες εἴκοσι, πρόβατα ρ. ἐκτὸς ἐλάφων καὶ δορκάδων, καὶ ὀρνίθων ἐκλεκτῶν σιτευτῶν. ἀγέλην δὲ εἶχε, θηλειῶν μὲν ἵππων τοκάδων, μυριάδας τέσσαρας· ἵππων δὲ εἰς ἅρματα χιλιάδας ιβ. πλοῦτον δὲ εἶχε πολύν· ἐν γὰρ τῷ ἑνὶ ἐνιαυτῷ τοῦ κομισθέντος αὐτῷ χρυσίου ἦν ὁ σταθμὸς, τάλαντα χξϛ. χωρὶς τῶν φόρων τῶν ὑποτεταγμένων. καὶ ἡ βασίλισσα καὶ Σαβὰ ἐλθοῦσα πρὸς αὐτὸν, δέδωκεν αὐτῷ χρυσίου τάλαντα ρκ. καὶ λίθον τίμιον, καὶ ἡδύσματα ἀμύθητα. μετὰ δὲ θάνατον Σαλομῶνος, διεδέξατο ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ροβοὰμ τὴν βασιλείαν, καὶ ἐπ᾽ αὐτοῦ ἐσχίσθη ἡ ἀρχή. καὶ δέκα μὲν φυλαί, ἀπῆλθον εἰς Σαμάρειαν· δύο δὲ ἔμειναν ἐν Ἱερουσαλήμ, ἡ Ἰούδα, καὶ ἡ Βενιαμίν. εἰσὶν οὖν τὰ ἐμπεριεχόμενα τούτῳ τῷ τρίτῳ βιβλίῳ, πράξεις καὶ ἔτη βασιλέων τούτων, Σαλομῶνος βασιλέως πάντων ὁμοῦ. μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν τῆς βασιλείας, ὡς εἴρηται, τῶν μὲν ἐν Ἰουδαίᾳ βασιλέων τῶν δύο φυλῶν, Ροβοὰμ, Ἀβιοῦ, Ἀσᾶ, καὶ Ἰωσαφάτ· τῶν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ βασιλέων τῶν δέκα φυλῶν, Ἱεροβοὰμ, Ναβὰθ, Βαασᾶ, Ἠλὰν, Ζαμβρῆ, καὶ Ἀχαάβ. καὶ περὶ προφητῶν δὲ διαλαμβάνει τούτων· Ναθὰν, καὶ Γάδ, καὶ Ἀχιὰ τοῦ Σηλωνίτου, καὶ τοῦ ἐπικαλεσαμένου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον τῆς Σαμαρείας.

IN tertio Regum continentur iſta, Adonias, ſenio jam gravato Davide patre, ſeipſum extollit, & ſine patris conſcientia Regem ſe creat. Quo cognito, David mittit Nathan Prophetam & Sadoch Sacerdotem, ac Baneam filium Jodae: præcipitque eis, ut Salomonem ungant in Regem, quod & faciunt adhuc vivente Davide. Adonias itaque confeſtim peſſundatur. Salomon vero, cum ſucceſſiſſet patri, in ſeptennio domum B Domini, deinde & muros Hieruſalem ædificavit. Erant autem illi ſeptuaginta millia proſelytorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum. Qui vero operibus præerant, numero erant ter mille & ſexcenti. Alimoniam vero Salomonis ſingulis menſibus duodecim viri adminiſtrabant. Iupendebantur autem ſingulis diebus cori ſimilaginis triginta, farinæ triticeæ cori ſexaginta, vituli ſelecti decem, boves paſcui viginti, oves centum, exceptis cervis & capreis, atque altilibus ſaginatis. Gregem vero habuit, equarum, quas fœturæ gratia alebat, quadraginta millia, equorum vero currulium duodecim millia. Di- C vitiæ illius erant multæ. Singulis enim annis afferebantur illi auri talenta ſexcenta ſexaginta ſex, abſque tributis, quæ pendebantur a ſubditis. Sed & Regina Saba, cum ad ipſum veniſſet, dedit ei auri talenta centum viginti, lapides precioſos, & aromata infinita. Poſt mortem Salomonis in regnum ſuccedit Roboam filius ejus: ſub quo ſciſſum eſt regnum, ita ut decem tribus Samariam caput regni conſtituerint, duæ vero reliquæ in Jeruſalem manſerint, Juda videlicet & Benjamin. Complectitur itaque tertius hic li- D ber res geſtas & annos Regum iſtorum: Salomonis, qui ſimul omnium tribuum Rex erat. Poſtquam autem diviſum eſt regnum, ut diximus, in Judæa duarum tribuum principatum geſſerunt Roboam, Abia, Aſa & Joſaphat: decem vero reliquarum in Samaria, Jeroboam, Nabath, Baaſa, Elan, Zambre & Achaab. Tractat & de Prophetis videlicet iſtis: de Nathan, Gad, & Achia Selonita, qui contra altare Samariæ clamavit.

De Elia & Eliſæo, & eo, qui (Regi) Achaab prophetavit. De filio Ader, & illius percuſſore, qui & Achaab reprehendit. De filiis Prophetarum ſeorſum anachoreticam vitam ducentibus. Habetur etiam hoc libro, quomodo prophetaverit Elias, & non pluerit per tres annos, & corvi illi propter verbum Domini mane panes, veſperi carnes detulerint. Effecit etiam in Sarephtha Sidoniæ per verbum Domini, ut hydria farinæ viduæ non defecerit & oleario vaſculo nihil deceſſerit. Præterea & filium ejus mortuum orando vitæ reſtituit, & Prophetas Baal occidi curavit, quorum numerus erat, quadringenti quinquaginta. Jordanem quoque melote percuſſit, undaque illius utrinque diviſa, pedes fluvium tranſivit. Terminatur autem tertius hic liber morte Achaab Regis Iſraël, & morte Joſaphat Regis Juda, deſinens in principium regni Ochoziæ filii Achaab, & in principium regni Joram filii Joſaphat, Regis Juda.

A καὶ περὶ Ἠλίου καὶ Ἐλισσαίου, καὶ τοῦ προφητεύσαντος τῷ Ἀχαάβ, περὶ τοῦ υἱοῦ Ἀδερ, καὶ τοῦ πατάξαντος αὐτὸν, καὶ ἐλέγξαντος τὸν Ἀχαάβ. καὶ ὅτι ἦσαν υἱοὶ τῶν προφητῶν καθ' ἑαυτοὺς ἀναχωροῦντες. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ, πῶς Ἠλίας ἐπροφήτευσε, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ ἔτη τρία, καὶ ὅτι οἱ κόρακες ἔφερον αὐτῷ διὰ ῥήματα Κυρίου, πρωΐας μὲν ἄρτους, δείλης δὲ κρέα. ἔν τε τῇ Σαρεφθᾷ τῆς Σιδωνίας πεποίηκε, διὰ ῥήματα Κυρίου, μὴ ἐκλεῖψαι τῆς χήρας τὴν ὑδρίαν τοῦ ἀλεύρου, καὶ τὸν καμψάκην τοῦ ἐλαίου μὴ ἐλαττονηθῆναι. καὶ τὸν μὲν υἱὸν αὐτῆς B ἀποθανόντα, ἤγειρεν εὐξάμενος· τοὺς δὲ προφήτας τοῦ Βάαλ, ἐποίησεν ἀναιρεθῆναι, ὄντας τὸν ἀριθμὸν, υν. καὶ τῇ μηλωτῇ δὲ ἐπάταξε τὸν Ἰορδάνην, καὶ διῃρέθη ἔνθα καὶ ἔνθα τὸ ὕδωρ. καὶ διέβη τῷ ποδὶ τὸν ποταμόν. λήγει δὲ ἡ βίβλος αὕτη, εἰς τὸν θάνατον τοῦ Ἀχαάβ βασιλέως Ἰσραὴλ καὶ εἰς τὸν θάνατον Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰούδα, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν βασιλείας Ὀχοζίου υἱοῦ Ἀχαάβ, καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν Ἰωρὰμ, υἱοῦ Ἰωσαφὰτ βασιλέως Ἰούδα.

LIB. IV. REGUM.

IN iſto libro commemoratur, quomodo duo duces quinquagenarii Regis Ochoziæ igne cœlitus, per verbum Eliæ Prophetæ conſumti, & Elias tandem ſublatus ſit, ſpiritusque illius in Eliſæo requievit, ita ut in duplo fuerit. Deinde de Eliſæo, quomodo Sunamitidis filium mortuum precando excitaverit, & Neæman Syrum a lepra mundaverit, vaſcula uxoris Prophetæ mortui in verbo Domini oleo repleverit, ſuper corpus ipſius mortui cujusdam cadaver conjectum, mox atque Prophetæ oſſa tetigerat, revixerit, cum melote Eliæ Jordanem percuſſerit, diremtaque hac atque illac unda pedibus & ipſe fluvium tranſiverit. Continetur etiam iſto volumine, quomodo Senacherim & Rapſakes poſt multas blaſphemias promulgati, deque exercitu ipſorum una nocte occiſa ſunt centena octoginta quinque virorum millia, & quomodo Joſias Rex univerſa ſimulacra ſuſtulerit, lucos ſucciderit, & Paſcha, ſicut ſcriptum eſt, legaliter ſervaverit. Habet hic liber Regum quoque geſta & annos, eorum, qui in Juda regnarunt, Joram, Ochozias, Joas, Amaſiæ, Oziæ, Joatham,

C ΒΙΒΛΟΣ δ. ΒΑΣΙΛΕΩΝ.

ΕΝ δὲ τῇ τετάρτῃ βίβλῳ ἐστὶ, πῶς οἱ δύο πεντηκόνταρχοι τοῦ Ὀχοζίου πυρὶ ἀνηλώθησαν, διὰ ῥήματα Ἠλίου τοῦ προφήτου, καὶ ὅτι ἀνελήφθη Ἠλίας, καὶ ἐπανεπαύσατο ἐπὶ Ἐλισσαιὲ τὸ πνεῦμα Ἠλίου, καὶ γέγονεν αὐτῷ διπλοῦν ἐν πνεύματι, καὶ πῶς ὁ Ἐλισσαῖος τὸν μὲν υἱὸν τῆς Σουναμίτιδος ἀποθανόντα, ἤγειρεν εὐξάμενος, τὸν δὲ Νεαιμὰν τὸν Σύρον, ἐκαθάρισεν ἀπὸ τῆς λέπρας, τῆς τε γυναικὸς τοῦ προφήτου πεπλήρωκε τὰ ἀγγεῖα ἐλαίου ἐν λόγῳ Κυρίου, D καὶ ἐπὶ τὰ ὀστᾶ δὲ αὐτοῦ μετὰ θάνατον ἐρρίφη νεκρὸς μονόζωνος, καὶ ὡς ἥψατο τῶν ὀστέων τοῦ προφήτου, ἀνέζησε. καὶ τῇ μηλωτῇ Ἠλίου ἐπάταξε τὸν Ἰορδάνην, καὶ διῃρέθη ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὸ ὕδωρ, καὶ διέβη πεζῇ καὶ αὐτός. ἔστι δὲ ἐν τούτῳ τῷ βιβλίῳ καὶ πῶς ὁ μὲν Σεναχηρεὶμ καὶ Ῥαψάκης πολλὰ βλασφημήσαντες, ἐδιώχθησαν καὶ χιλιάδες ἀνδρῶν αὐτῶν ρπε. ἐν μιᾷ νυκτί. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἰωσίας καθεῖλε πάντα τὰ εἴδωλα, καὶ τὰ ἄλση ἐξέκοψε, καὶ πεποίηκε τὸ Πάσχα, ὡς γέγραπται νομίμως. περιέχει δὲ ἡ βίβλος καὶ πράξεις βασιλέων καὶ ἔτη τῶν μὲν ἐν Ἰουδαίᾳ Ἰωρὰμ, καὶ Ὀχοζίου, καὶ Ἰωὰς, καὶ Ἀμεσσία, καὶ Ὀζίου, καὶ Ἰωάθαμ,

καὶ Αχαζ, καὶ Εζεκίου, καὶ Μανασσῆ, καὶ Αμώς, A καὶ Ιωσία, καὶ Ιωαχάζ, καὶ Ελιακεὶμ, καὶ Ιωακεὶμ, καὶ Ματθανὰν, τοῦ καὶ Σεδεκία. τῶν δὲ ἐν Σαμαρεία Οχοζίου, καὶ Ιωρὰμ, καὶ Ιοῦ, καὶ Ιωάχας, καὶ Ιωάς, καὶ Ιεροβοὰμ, καὶ Ζαχαρίου, καὶ Σελλοὺμ, καὶ Μαναὴμ, καὶ Φακεσσίου, καὶ Φακὲε, καὶ Ωσηέ. καὶ περὶ προφητῶν, Ηλία, καὶ Ελισσαιὲ, καὶ Ησαΐου, καὶ Ιερεμίου. καὶ ὅτι ἡ μὲν βασιλεία Σαμαρείας, πέπαυται ἐπὶ Ωσηὲ, υἱοῦ Ηλᾶ, τῷ καὶ σφάξαντι τὸν Φακεὲ υἱὸν Ρομελίου. ἡ δὲ τῆς Ιερουσαλὴμ βασιλεία πέπαυται ἐπὶ Σεδεκία καὶ αὐτὸς γὰρ αἰπήχθη εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ἀφαιρεθέντων αὐτοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, B εἰς μύλωνα ἐβλήθη ἔτη κς΄. καὶ μετὰ ταῦτα, ὕψωσεν αὐτὸν τὸν Ιωακεὶμ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ τὸν θρόνον ἐπάνω τῶν ἐκεῖ βασιλέων, καὶ συνήσθιε, καὶ συνέπινε μετ᾽ αὐτοῦ, ἕως ἡμέρας ζωῆς αὐτοῦ. καὶ ἐπὶ τούτοις λήγει τὸ βιβλίον, αἰχμαλωτισθέντος τοῦ λαοῦ, καὶ τῆς πόλεως πάσης ἁλούσης.

Achaz, Ezechiæ, Manaſſe, Amos, Ioſiæ, Joachaz, Eliakim, Joakim, & Matthanan, qui & Sedekias dicebatur. Eorum vero, qui in Samaria Ochoziæ, Joram, Jehu, Joachaz, Joas, Jeroboam, Zachariæ, Sellum, Manaem, Phakeſſiæ, Phakes, Oſee: & Prophetarum, Eliæ, Eliſæ, Eſaiæ, & Jeremiæ. Præterea quomodo regnum Samariæ deſierit, ſub Oſee filio Hela, qui Phakee filium Romeliæ occidit, regnum vero Jeroſolymitanum ſub Sedekia ceſſavit. Nam & ipſe in Babylonem abductus, & ademptis oculis in piſtrinum annos viginti ſex abjectus eſt. Ad hæc, quomodo Rex Babylonis Regem Joakim exaltaverit, thronumque illius ſupra cunctos Babyloniæ Reges extulerit, & cum eo ederit & biberit omnibus diebus vitæ ipſius. Finitur itaque liber iſte, in ſervitutem abducto jam populo, & tota urbe capta.

ΕΠΙΤΟΜΗ ΠΡΑΞΕΩΝ ΤΩΝ ΒΑΣΙλέων τῆς Ιουδαίας καὶ Ισραήλ.

EPITOME GESTORUM REGUM Juda & Iſrael.

C

ΑΡΧΗΘΕΝ οὖν πάλιν ἀναπληπτέον τὸν λόγον, καὶ κατ᾽ ἐπιτομὴν ἐκθετέον τῶν πάντων βασιλέων, καὶ τῶν Ιουδαίων, καὶ τῶν τῆς Σαμαρείας, τά τε ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις, καὶ τὰ τῆς ἑκάστου βασιλείας ἔτη. καὶ πρῶτον περὶ τῶν βασιλέων Ιερουσαλήμ. Μετὰ δὲ τὸ ἀπολέσθαι τὸν Σαοὺλ, βασιλεύσαντος ἔτη μ΄. Δαβὶδ βασιλεύει ἐπὶ πάντα τὸν Ισραὴλ, καὶ αὐτὸς ἔτη μ΄. οὕτως. ἐν μὲν Χεβρὼν, ἔτη ζ΄. D ἐν δὲ παντὶ Ισραὴλ καὶ Ιούδα, ἔτη λγ΄. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἐν τελεία καρδία. ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Σαμουὴλ, Ναθὰν, Γάδ. Σαλομὼν, ὁ υἱὸς Δαβὶδ, ἐβασίλευσεν ἐπὶ πάντα τὸν λαὸν ἔτη μ΄. καὶ αὐτὸς καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπὶ αὐτοῦ ἦσαν προφῆται. Ναθὰν, καὶ Γάδ. Ροβοὰμ, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐβασίλευσεν ἔτη ιζ΄. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἐπὶ τούτου ἐσχίσθη ἡ βασιλεία, καὶ ἔμειναν μετ᾽ αὐτοῦ μὲν ἐν Ιερουσαλὴμ φυλαὶ δύο, ἡ Ιούδα, καὶ ἡ Βενιαμίν· ἐν δὲ τῇ Σαμαρεία φυλαὶ δέκα. ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Αχιὰς ὁ Σηλωνίτης, καὶ Σαμαίας, καὶ Αδδώ.

RESUMENDA ſunt, quæ his libris tractantur, & per epitomen exponenda omnium Regum cum Judææ, tum Samariæ nomina, & res geſtæ, & uniuſcujuſque anni. Et primum de Regibus Jeruſalem. Poſt interitum autem Saulis, qui annos regnaverat quadraginta, regnavit David ſuper univerſum Iſraelem, & ipſe annos quadraginta; in Chebron, ſeptem: deinde ſuper omnem Iſraelem, & Judam triginta tres, & fecit, quod rectum erat, corde perfecto: ſub hoc erant Prophetæ, Samuel Nathan, Gad, Salomon filius David, & ipſe ſuper omnem populum regnavit annos quadraginta, & fecit, quod malum erat: ſub iſto erant Prophetæ, Nathan & Gad, Roboam filius Salomonis, regnavit annos ſeptendecim, & fecit, quod malum erat. Sub hoc ſciſſum eſt regnum, & manſerunt cum ipſo in Jeruſalem tribus duæ, Juda & Benjamin: in Samaria vero reliquæ decem. Habuit ſub ſe Prophetas Achian Selonitam, & Samæan, & Addo. Abias filius Roboam regnavit annos tres

Cor hujus non erat perfectum, ſicut Davidis, ſed ambulavit in peccatis patris ipſius: ſub hoc vixit Addo Propheta. Aſſa filius Abiæ regnavit annos 41. & fecit, quod rectum erat: veruntamen adhuc manebant excelſa: ſub iſto Prophetæ erant Azarias, Adad filius Oded & Anami: Joſaphat filius Aſſæ regnavit annos 21. & fecit, quod rectum erat, attamen adhuc erant excelſa. Tandem vero culpari meruit, quod amicitiam junxerat cum Ochoſia rege Iſrael, & in nautica negotiatione ſocius illi fuerat: ſub hoc erant Prophetæ Elias, Eliſæe, Michæas, Hiu filius Ananiæ, Oziel filius Zachariæ, & Eliad Odiæ de Mariſa. Joram filius Joſaphat, regnavit ann. 8. & fecit, quod malum erat. Habuit enim uxorem filiam Achaab: ſub hoc erant Prophetæ Elias & Eliſæus. Ochozias filius Joram, regnavit annum 1. & fecit, quod malum erat. Poſt hunc regnavit mater ipſius Gotholia ann. 7. Joas filius Ochoziæ regnavit annos 40. Iſte occidit Zachariam, & donec Jodae vir prudens viveret, a quo inſtituebatur, fecit, quod rectum erat. Hunc interfecerunt ipſius ſervi in domo Maeloth, ſub iſto prophetavit Azarias filius Jodae. Ameſias filius ejus regnavit ann. 29. & fecit initio regni, quod rectum erat, ſed non ſicut David. Nam adhuc populus immolabat in excelſis, & lucos non excidit: ſub hoc prophetarunt Prophetæ quidam, quorum tamen nomina ſcripta non ſunt. Poſtquam vero eos, qui in monte Seir habitabant, percuſſit, in ſuperbiam elatus, ſimulacra eorum, quos percuſſerat, coluit, ob quam cauſam & in manus hoſtium traditus, percuſſus eſt. Azarias, qui & Ozias, regnavit ann. 52. & primum, quod rectum erat, fecit, ſicut & pater ipſius, excelſa tamen non ſuſtulit. Ubi vero rerum ſucceſſu potiri cœpit, elatus eſt animo, voluitque per ſeipſum adolere in templo, quod ſolis ſacerdotibus licebat. Quapropter & lepra percuſſus eſt, poſtquam audiiſſet, *Non tuum eſt Ozia adolere Domino, ſed ſacerdotum filiorum Aaron, qui ad hæc ſanctificati ſunt*: ſub hoc prophetavit Eſaias. Joatham filius Azariæ regnavit annos ſedecim, & fecit, quod rectum erat, quemadmodum pater ejus: veruntamen excelſa non eſt demolitus, & ſub hoc erat Eſaias. Achaz filius Joatham regnavit annos 16. & fecit, quod malum erat, & ſub iſto prophetavit Eſaias: deinde & Oded. Ezechias filius ejus regnavit annos 29. & fecit, quod rectum erat, ſicut David perfecte. Iſte demolitus eſt ſerpentem

A ἦν ἡ καρδία αὐτοῦ τελεία ὡς Δαβίδ, ἀλλὰ ἐπορεύθη ἐν ταῖς ἁμαρτίαις τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Αδδὼ ὁ προφήτης. Ασὰ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη μα. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθές. ἀλλ' ἔτι ἦν τὰ ὑψηλὰ, ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Αζαρίας υἱὸς Αδαδ υἱὸς Ωδὴδ, καὶ Αναμὶ. Ιωσαφὰτ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κε. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθές. ἀλλὰ τὰ ὑψηλὰ ἔτι ὑπῆρχε. καὶ μετὰ ταῦτα μέμψιν ἔσχεν ἀνομίας. ὅτι ἐφιλίασε τῷ Οχοζίᾳ βασιλεῖ Ισραὴλ, καὶ ἐκοινώνησεν αὐτῷ εἰς πλοίων πραγματείαν. ἐπὶ τούτου ἦσαν προφῆται, Ηλίας, Ελισσαιὲ,
B Μιχαίας, καὶ Ιοῦ ὁ τοῦ Αναμὴ, καὶ Οζιὴλ ὁ τοῦ Ζαχαρίου, καὶ Ελιαδὰ, ὁ τοῦ Ωδιὰ ἀπὸ Μαρείσης. Ιωρὰμ, υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη η. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. εἶχε γὰρ γυναῖκα θυγατέρα Αχαὰβ, καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν, Ηλίας καὶ Ελισσαῖος. Οχοζίας υἱὸς αὐτοῦ, ἔτος α. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. μετ' αὐτὸν Γοθολία ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἔτη ἑπτά. Ιωὰς υἱὸς Οχοζίου ἔτη μ. οὗτος ἐφόνευσε Ζαχαρίαν, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς ἕως Ιωδαὲ, ὁ συνετὸς ἔζη, καὶ ἐφώτισεν αὐτόν. τοῦτον ἀπέκτειναν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ ἐν οἴκῳ Μαελώθ. ἐπὶ τούτου ἐπροφήτευεν Αζαρίας υἱὸς Ιωδαέ. Αμεσίας υἱὸς αὐτοῦ,
C ἔτη κθ. καὶ ἐποίησεν ἐν ἀρχῇ τὸ εὐθὲς, ἀλλ' οὐχ ὡς Δαβίδ. ἔτι γὰρ ὁ λαὸς ἐθυσίαζεν ἐν τοῖς ὑψηλοῖς, καὶ τὰ ἄλση οὐκ ἐξῆρε. καὶ ἐπὶ τούτου ἐπροφήτευσαν προφῆται, ἀλλ' οὐκ ἐγράφησαν τὰ ὀνόματα αὐτῶν. μετὰ ταῦτα μέντοι, Αμεσίας πατάξας τοὺς ἐν Σηείρ, ἐπήρθη καὶ ἐλάτρευσε τοῖς εἰδώλοις τῶν Σηείρ, καὶ ἐπατάχθη παραδοθεὶς τοῖς ἐχθροῖς. Αζαρίας, αὐτὸς ἐστὶν Οζίας, ἔτη νβ. καὶ ἐποίησε κατὰ τὴν ἀρχὴν τὸ εὐθὲς, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ πλὴν τὰ ὑψηλὰ οὐκ ἐξῆρεν. εὐοδούμενος
D δὲ ἐπήρθη, καὶ ἠθέλησεν ἑαυτῷ θυμιάσαι ἐν τῷ ναῷ, ὅπερ μόνοις τοῖς ἱερεῦσιν ἔξεστι. διὸ καὶ ἐλεπρώθη, ἀκούσας. οὐ σοὶ Οζία θυμιάσαι τῷ Κυρίῳ, ἀλλὰ τοῖς ἱερεῦσι τοῖς υἱοῖς Ααρὼν τοῖς ἡγιασμένοις. ἐπὶ τούτου ἐπροφήτευσεν Ησαΐας. Ιωάθαμ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ις. καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ πλὴν τὰ ὑψηλὰ οὐκ ἐξῆρε. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ησαΐας. Αχὰζ, υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ις. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ησαΐας, καὶ Ωδὴδ προφῆται. Εζεκίας, υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη κθ. καὶ ἐποίησε εὐθὲς, ὡς Δαβὶδ τελείως. οὗτος καθεῖλε τὸν ὄφιν τὸν

χαλκοῦν, ὃν ἐκρέμασε Μωσῆς. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ἡσαΐας. ἐπὶ τούτου Σεναχηρεὶμ, καὶ Ῥαψάκης, οἱ Ἀσσύριοι βλασφημοῦντες, ἐπατάχθησαν μὲν αὐτοὶ μετὰ ταῦτα, ἐν μιᾷ δὲ νυκτὶ χιλιάδες ρπε. ἐξελθὼν Ἄγγελος ἀνεῖλε. νοσήσας δὲ Ἐζεκίας, καὶ μέλλων ἀποθνήσκειν, ἔλαβε προσθήκην ἔτη ιε. Μανασσῆς υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη νε. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. οἷα γὰρ κατέσκαψεν Ἐζεκίας, ταῦτα οὗτος ἀνήγειρε. καὶ γέγονεν ἄλλος Ἱεροβοὰμ τῷ Ἰούδᾳ· ὥστε καὶ δι' αὐτὸν παθεῖν τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὡς τὴν Σαμάρειαν. καὶ γὰρ ἐπ' αὐτοῦ ἐλέχθη. ὃς ἐξήμαρτεν τὸν Ἰούδαν. διὸ καὶ αἰχμάλωτος ἀπήχθη εἰς Βαβυλῶνα. ἀλλ' ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, ὡς ἐν ταῖς Παραλειπομένοις γέγραπται, μετανοήσαντα αὐτὸν ἐπέστρεψεν ὁ Θεὸς εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ πάλιν ἀντελάβετο τῆς βασιλείας, μετανοῶν τε καὶ διδάσκων τὸν λαὸν δουλεύειν τῷ Θεῷ ἐτελεύτησεν. οὐκ ἐτάφη δὲ ἐν πόλει Δαβίδ· ἀλλ' ἐν τῷ κήπῳ αὐτοῦ, ἐν κήπῳ Ὀζᾶ. Ἀμὼς ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐβασίλευσεν ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, ὡς ὁ πατὴρ αὐτοῦ Μανασσῆς, καὶ ἀνεῖλον αὐτὸν οἱ παῖδες αὐτοῦ, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ κήπῳ Ὀζᾶ, ἔνθα καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ. Ἰωσίας υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη λα. τοῦτον ὁ λαὸς ἤγειρε βασιλέα, ἐτῶν ὄντα ὀκτὼ, καὶ ἐποίησε τὸ εὐθὲς, ἐν πάσῃ ὁδῷ Δαβίδ, καὶ οὐκ ἀπέστη δεξιᾷ, οὐδὲ ἀριστερᾷ. καὶ γὰρ καὶ τὰ ἄλση ἐξέκοψε, καὶ τὰ εἴδωλα πάντα καθεῖλε, γενόμενος ἐτῶν ις, τόν τε νόμον ζητήσας, καὶ εὑρὼν ἀμεληθέντα, ἀναγνωσθῆναι πεποίηκε. καὶ τὸ Πάσχα ἐκήρυξε, καὶ ἐποίησεν αὐτὸ, ὡς γέγραπται. τοῦτον δὲ ἀνεῖλε Φαραὼ Νεχαὼ ἐπὶ τοῦ Εὐφράτου, φιλονεικήσαντα πρὸς αὐτόν. ἐπὶ τούτου Ἱερεμίας καὶ Σοφονίας ἦσαν οἱ προφῆται, καὶ Ὀλδὰ ἡ προφῆτις, γυνὴ Σελλῆ. Ἰωάχας υἱὸς αὐτοῦ, μῆνας τρεῖς, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ μετέστησεν αὐτὸν Φαραὼ Νεχαώ. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν Ἱερεμίας. Ἐλιακεὶμ ἕτερος υἱὸς Ἰωσίου, ὃς καὶ μετωνομάσθη Ἰωακεὶμ, ἔτη ια. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ἰωακεὶμ ὁ καὶ Ἰεχονίας υἱὸς αὐτοῦ μῆνας γ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἀπήχθη εἰς Βαβυλῶνα. Μανθανὰν υἱὸς αὐτοῦ. τοῦτον Ναβουχοδονόσορ ἐποίησε βασιλέα, καὶ μετωνόμασε αὐτὸν Σεδεκίαν· καὶ ἐβασίλευσεν ἔτη ια. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ ἐπὶ τούτου ἦν

A æneum, quem ſuſpenderat Moſes: ſub
hoc quoque prophetavit Eſaias. Illo re-
gnante Senacherim & Rapſakes Aſſyrii
Dominum blaſphemarunt, qui quidem
poſtea percuſſi ſunt, tum autem una no-
cte cæſi ſunt ab Angelo de illorum exer-
citu millia centum octoginta quinque.
Ezechias vero cum ægrotaret, ut jam
moriturus eſſet, ad prorogationem vitæ
ann. 15. accepit. Manaſſes filius Ezechiæ
regnavit annos 55, & malum fecit. Quæ
namque Ezechias pater ejus demolitus
fuerat, ipſe reſtituit: alter Jeroboam fa-
ctus eſt Judæ, ut hujus gratia idem acci-
B derit Jeruſalem, quod Samariæ. Hujus
enim gratia reprehenſus eſt, quod pecca-
re fecerat Judam: ob quam cauſam & in
Babylonem captivus abductus eſt. In ca-
ptivitate tamen conſtitutus, quemad-
modum in Paralipomenis ſcriptum eſt,
pœnitentiam egit, atque ita emendatum
Deus in Jeruſalem reduxit, ubi & regnum
recuperavit. Poſtquam vero pœniten-
tiam egiſſet, & populum, ut Deo ſerviret,
docuiſſet, tandem mortuus eſt. In civi-
tate tamen David non eſt ſepultus, ſed in
horto ſuo, horto Hoza. Amos filius
Manaſſe regnavit annos 2. & fecit, quod
malum erat, ſicut pater ejus Manaſſes: &
C occiderunt illum ipſius, ſepultusque pue-
ri eſt in horto Hoza, in quo ſepultus eſt
& pater ipſius. Joſias filius Amos re-
gnavit annos 31. Hunc populus Regem
creavit, cum annos octo natus eſſet, & fe-
cit, quod rectum erat, ambulans in omni
via, nec declinans neque ad dextram,
neque ad ſiniſtram. Univerſos quippe
lucos ſuccidit, & cuncta ſimulacra ſu-
ſtulit, cum annorum eſſet ſedecim, legem
vero Dei quæſivit, & cum neglectam
inveniſſet, legi curavit, ac Paſcha cele-
brandum præconis voce promulgavit,
celebravitque: ſicut ſcriptum eſt. Iſtum
occidit Pharao Nechao ad Euphratem,
D cum contentio inter eos orta eſſet. Sub
hoc fuerunt Prophetæ Jeremias, Sopho-
nias, & Olda Propheteſſa, uxor Selle.
Joachaz filius Joſiæ regnavit menſes tres,
& fecit, quod malum erat. Tranſtulit
hunc Pharao Nechao: ſub hoc quoque
prophetavit Jeremias. Eliakim alter
filius Joſiæ, qui & Joakim mutato no-
mine dictus eſt, regnavit annos 11. & fe-
cit, quod malum erat. Joachim, qui &
Jechonias filius Eliakim, regnavit men-
ſes tres, & fecit, quod malum erat, trans-
latusque eſt in Babylonem. Mantha-
nan filius Joachim. Hunc Nabuchodo-
noſor conſtituit Regem, Sedechiamque
mutato nomine vocavit: regnavit ann. 11. & fecit, quod malum erat. Sub iſto quoque erat

Jeremias. Ad hunc uſque duravit regnum Juda, ſub quo diſſipatum eſt, ſicut & regnum Samariæ: urbs namque Jeruſalem capta, & univerſi in Babylonem captivi, ablatis quoque templi vaſis, abducti ſunt.

Reges itaque in Jeruſalem, a Davide uſque ad captivitatem Babylonicam fuerunt viginti unus: præter Gotholiam Reginam, quæ & ipſa, ſicut dictum eſt, poſt Ochoziæ filii mortem ſeptem annos regnavit.

A Ἱερεμίας. ἕως τούτου ἡ βασιλεία τοῦ Ἰούδα ἐκράτει, καὶ κατελύθη, ὥσπερ καὶ τῆς Σαμαρείας. καὶ γὰρ καὶ ἡ πόλις ἑάλω, καὶ πάντες ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, μετὰ τῶν σκευῶν.

Ὁμοῦ οἱ γεγονότες βασιλεῖς Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ μέχρι τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας, εἴκοσι καὶ εἷς, ἄνευ δηλονότι τῆς Γοθολίας, βασιλευσάσης καὶ αὐτῆς, ὡς εἴρηται, μετὰ τελευτὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ὀχοζίου, ἔτη ἑπτά.

B

REGES ISRAEL.

CONSEQUENTER & de Regibus Iſrael, qui in Samaria regnarunt, dicendum eſt, quo quiſque vocatus ſit nomine, quot annos regnaverit, & quomodo vixerit.

Primus fuit Jeroboam, filius Nabath. Hic cum rediiſſet ex Ægypto, diviſo regno, regnavit in Samaria. Tam inſigniter autem, quod malum erat, fecit, ut ſimilis illi non fuerit. Veritus enim ne facta defectione ſubverteretur, duos aureos vitulos fecit, & populum ſeduxit, dicens: *Hi ſunt dii tui, qui reduxerunt nos ex Ægypto.* Inſtituit etiam populo (dies feſtos ac) ſacerdotes, atque ita peccare fecit, & aberrare Iſraelem. Ipſum enim omnes poſteri reges imitati ſunt. Regnavit autem annos 24. ſub hoc erat Propheta Achia Selonita; & qui contra ipſum & altare ipſius clamavit.

Nabath filius Jeroboam regnavit annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius poſt illum de genere ipſius quiſquam regnavit. Baaſa, de alia ſtirpe, regnavit annos 24. Ela filius ejus annos 2. & fecit, quod malum erat, nec de hujus ſtirpe poſtea quiſquam regnavit. Zambre alterius generis, regnavit annos 12. & quod malum erat, fecit. Achaab filius Zambre regnavit annos 22. & præ cæteris quod malum erat fecit. Sub hoc Prophetæ erant, Elias, Eliſæus, Michæas, & qui Regi Achaab de Syria & filio Ader prophetavit, & qui proprio juſſu percuſſus ac vulneratus, Regemque Achaab redarguit. Et præterea ſeorſum habitantes multi prophetarum filii. Ochozias filius Achaab, regnavit annos duos, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erant Elias & Eliſæus: quinquagenarios enim illius igne cœlitus in verbo Domini percuſſit Elias.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ.

ΕΞΗΣ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἐν Σαμαρείᾳ γενομένων βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ· πῶς τε ἐκαλεῖτο ἕκαστος τούτων, καὶ πόσα ἐβασίλευσεν ἔτη, καὶ ὅπως ἐβίωσεν.

Πρῶτος Ἱεροβοὰμ υἱὸς Ναβὰθ, ἐβασίλευσεν ἐν Σαμαρείᾳ, σχισθείσης τῆς βασιλείας, ἀνελθὼν ἀπ' Αἰγύπτου. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν
C ὡς οὐδεὶς ἕτερος· φοβούμενος γὰρ μὴ καταλυθῇ, ἐποίησε δαμάλεις χρυσᾶς δύο, καὶ ἠπάτησε τὸν λαὸν λέγων· ὅτι οἱ θεοί εἰσιν, οἱ ἀναγαγόντες ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου. ἐπλάσατο δὲ καὶ ἱερέας αὐτοῖς, καὶ οὕτως αὐτὸς ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ. αὐτοῦ γὰρ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν κατηκολούθησαν. ἐβασίλευσε δὲ ἔτη κδ. ἐπὶ τούτου ἦν προφήτης Ἀχιὰ ὁ Σηλωνίτης, καὶ ὁ ἐπικαλεσάμενος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κατ' αὐτοῦ.

Ναβὰθ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη β, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσεν. Βαασὰ ἄλλου γένους, ἔτη κδ. καὶ ἐποίησε
D τὸ πονηρόν. Ἠλὰ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσε. Ζαμβρῆ, ἑτέρου γένους, ἔτη ιβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ἀχαὰβ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν πλέον τῶν ἄλλων. ἐπὶ τούτου προφῆται ἦσαν, Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος, καὶ Μιχαίας, καὶ ὁ προφητεύσας τῷ Ἀχαὰβ περὶ τῆς Συρίας, καὶ τῷ υἱῷ Ἀδὲρ, καὶ ὁ πατάξας αὐτὸν τραύματι, καὶ ἐλέγξας τὸν Ἀχαὰβ, καὶ πολλοὶ καθ' ἑαυτοὺς υἱοὶ τῶν προφητῶν. Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος. αὐτοῦ γὰρ τοὺς πεντηκοντάρχους ἐπάταξεν πυρὶ Ἠλίας ἐν ῥήματι Κυρίου.

Ιωαρὰμ, ὑιὸς ἕτερος Αχαὰβ, ἔτη ιβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσε. καὶ ὁ μὲν Ηλίας ἐπὶ τούτου ἀνελήφθη· ὁ δὲ Ελισσαῖος διέμεινεν ἕως Ιεροβοὰμ, ὑιοῦ Ιωᾶς, βασιλέως Ισραὴλ. ἦσαν δὲ ἐπὶ τούτοις, καὶ ὑιοὶ τῶν προφητῶν. Ιου. ἑτέρου γένους, ὑιὸς Μανασσῆ, ἔτη κη. οὗτος ἀνεῖλε τὸ γένος Αχαὰβ, καὶ τοὺς προφήτας τοῦ Βάαλ ἐν πειρασμῷ, καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ συνέτριψε, καὶ ἐν τούτῳ ποιήσας τὸ εὐθὲς, ἔσχεν ἐπαγγελίαν· ὅτι ὑιοὶ τέταρτοι καθίσονται σοι ἐπὶ θρόνου Ισραήλ. πλὴν οὐκ ἐφύλαξεν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν νόμον· οὐκ ἀπέστη γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν Ιεροβοὰμ, διὰ τὰς δαμάλεις.

Ιοάχαζ ὑιὸς αὐτοῦ, ἔτη ιζ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ιωᾶς ὑιὸς αὐτοῦ, ἔτη ιϛ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπολέμει τὴν Ιερουσαλὴμ, καὶ ἔλαβε τὸ χρυσίον καὶ τὰ σκεύη. Ιεροβοὰμ ὑιὸς αὐτοῦ, ἔτη μα. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ζαχαρίας ὑιὸς αὐτοῦ, μῆνας ἕξ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἕως τούτου τὸ γένος Ιου γεγόνασιν ὑιοὶ τέταρτοι. Σελλοὺμ ἑτέρου γένους ὑιὸς Ιαβὶς, ἡμέρας λ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Μαναὴμ ἄλλου γένους, ὑιὸς Γαδδὴ, ἔτη κ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Φακείας ὑιὸς αὐτοῦ, ἔτη ι. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἐπὶ τούτου Ησαίας καὶ Ωσηὲ ἦσαν προφητεύοντες. Φακεὲ ἄλλου γένους, ὑιὸς Ρομελίου, ἔτη κ. οὗτος ἔσφαξε τὸν Φακείαν, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν Ησαΐας καὶ Ωσηὲ οἱ προφῆται. Ωσηὲ ἑτέρου γένους, ὑιὸς Ηλᾶ, ἔτη θ. οὗτος ἔσφαξε τὸν Φακεὲ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, πλὴν οὐχ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ.

Εως τούτου τοῦ Ωσηὲ κατέληξε καὶ ἡ βασιλεία Σαμαρείας. ἔκτοτε γὰρ πέπαυται, καὶ ἀπώλετο Σαμαρεία, καὶ λοιπὸν Ασσύριοι κατῴκησαν ἐν αὐτῇ, ἐξ ὧν οἱ Αἱρετικοὶ Σαμαρεῖται γεγόνασι, καλούμενοι καὶ Σαδδουκαῖοι.

Συνάγονται οὖν οἱ χρόνοι, τῶν μὲν Ιερουσαλὴμ βασιλευσάντων, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ μέχρι τοῦ Σεδεκία καὶ αὐτοῦ τὰ πάντα ἔτη υ. βασιλεῖς δὲ οἱ πάντες, κα. δίχα τῆς Γοθολίας, καὶ γένους ἅπαντες ἑνὸς τοῦ Δαβὶδ, παῖς παρὰ πατρὸς κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους τὴν βασιλείαν κληρούμενοι. ἐκ τούτων δὲ πάλιν, οἱ μὲν ποιήσαντες τὸ εὐθὲς, εἰσὶν θ. οἱ δὲ ποιήσαντες τὸ πονηρὸν, ιβ. χωρὶς τῆς Γοθολίας.

Τῶν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ πάλιν βασιλευσάντων, ἀπὸ Ιεροβοὰμ καὶ μέχρι Ωσηὲ, τὰ πάντα

A Joaram alter filius Achaab, regnavit annos duodecim, & fecit quod malum erat: Poſt hunc nemo amplius de hac ſtirpe regnavit. Sub iſto aſſumtus eſt in cœlum Elias. Eliſæus vero perduravit usque ad Jeroboam filium Joas Regem Iſrael. Erant autem ſub iſtis etiam filii Prophetarum. Jehu de alia ſtirpe filius Manaſſe, regnavit annos viginti octo. Hic genus Achaab ſuſtulit & Prophetas Baal per inſidias occidit ſtatuamque illius contrivit. Et hactenus quidem fecit, quod rectum erat, promiſſionemque accepit, quod ipſius filii ſeſſuri eſſent ſuper thronum
B Iſrael, veruntamen legem domini non ſervavit toto corde. Neque enim a peccatis Jeroboam abſtinuit, propter vitulos aureos.

Joachaz filius Jehu regnavit annos 17. fecitq; quod malum erat. Joas filius Joachas regnavit ann. 16. & fecit quod malũ erat. Jeruſalem expugnavit & templi aurum & vaſa abſtulit. Jeroboam filius Joachaz regnavit ann. 41. & fecit quod malũ erat. Zacharias filius Jeroboam regnavit menſes ſex, & operatus eſt malũ. Hactenus poſteritas Jehu in quartam generationem duravit. Sellum ex alia progenie, filius Jabis, regnavit dies triginta, & quod
C malum erat, operatus eſt. Manaem ex alio genere, filius Gadde, regnavit ann. 20. & operatus eſt, quod malum erat Phakeias filius Manaem, regnavit ann. 10. & fecit, quod erat malum. Sub hoc prophetarunt Eſaias & Oſee. Phakee, de alia ſtirpe, filius Romeliæ, regnavit annos 20. Hic occidit Phakeiam, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erant Eſaias & Oſee Prophetæ. Oſee aliunde natus filius Ela, regnavit annos 9. Iſte occidit Regem Phakee, & operatus eſt malum, veruntamen non ſicut qui ante ipſum regnarunt.

Sub iſto Oſee finitum eſt regnum Samariæ. Tunc enim ceſſavit, ac perdita eſt Samaria, quam deinceps Aſſyrii inhabi-
D tarunt, ex quibus orti ſunt hæretici Samariæ, qui & Sadducæi vocantur.

Collecta itaque eorum tempora, qui Jeroſolymis a Davide usque ad Sedechiam regnaverunt, annos conſtituunt quadringentos. Reges univerſi fuerunt viginti unus, dempta Gotholia, & cuncti ejusdem ſtirpis, Davidis videlicet, ut ab initio ad finem usque filius a patre regnum hæreditario jure acceperit. Ex his autem novem, quod rectum, duodecim vero, quod malum erat, excepta Gotholia, operati ſunt.

Eorum vero tempora, qui in Samaria a Jeroboam usque ad Oſee regnarunt,

φέρονται. οὗτος γὰρ Ἔσδρας, ἱερεὺς ὢν καὶ ἀναγνώστης, ἐξηγεῖται τὴν ἐπάνοδον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, τὴν ἀπὸ Περσίδος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ γενομένην. καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ διαλαμβάνει, ὅπως γέγονε τὰ τῆς ἐπανόδου ἐν χειρὶ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, καὶ Ἔσδρα, καὶ Ζοροβάβελ, καὶ Νεεμία Εὐνούχου Ἰουδαίου. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπανόδου αὕτη. τρεῖς στρατιῶται φυλάσσοντες τὸν βασιλέα, ὧν εἷς ἦν ὁ Ζοροβάβελ· ἤρισαν ἐν προβλήματι τεθείσης ἐπαγγελίας αἰτῆσαι τὸν νικῶντα, ὅπερ ἂν ἐθελήσῃ παρὰ τοῦ βασιλέως. τοῦ πρώτου ἑνὸς εἰπόντος νικᾶν τὸν οἶνον· τοῦ δὲ ἑτέρου εἰρηκότος νικᾶν τὸν βασιλέα. ὁ Ζοροβάβελ διετείνατο νικᾶν τὰς γυναῖκας, καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν ἀλήθειαν. καὶ ἐπειδὴ ταῦτα εἰρηκὼς νενίκηκε, καὶ ἤκουσεν αἰτήσασθαι ὃ βούλεται, ἠξίωσεν αὐτοὺς ἀφεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ οἰκοδομηθῆναι τὴν Ἱερουσαλήμ. καὶ γέγονεν ὡς ἠξίωσε, καὶ ἀφείθη ἡ αἰχμαλωσία. τότε γὰρ ἐπληρώθη καὶ τὰ ἑξήκοντα ἔτη τῆς ὀργῆς. εἰσὶ δὲ οἱ ἀναβάντες ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, ἀπὸ Ἰούδα καὶ Βενιαμὶν, καὶ οἱ Λευῖται πάντες ὁμοῦ τὸν ἀριθμὸν, μυριάδες τέσσαρες καὶ δισχίλιοι καὶ τριακόσιοι καὶ ἑξήκοντα. παῖδες δὲ αὐτῶν, καὶ παιδίσκαι, ζτλδ. οἱ ᾄδοντες σμε. Κάμηλοι υλε. ὄνοι ςψκ. καὶ οἱ μὲν οἰκοδομοῦντες ἦσαν Ζοροβάβελ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ἰωσεδὲκ, καὶ Νεεμίας. ὁ δὲ Ἔσδρας εὐφυὴς ὢν ἐν τῷ νόμῳ, αὐτὸς προεκόμισε τὸν νόμον καὶ ἀνέγνω, καὶ διετύπωσε πάντα τὰ κατὰ τὸ ἱερὸν, καὶ τοὺς Λευίτας αὐτὸς ἔδειξεν ἐκ τοῦ νόμου, καὶ ἐποίησεν ἐκβληθῆναι τὰς ἀλλογενεῖς γυναῖκας, ἀπὸ τῶν λαβόντων αὐτὰς ἐν καιρῷ τῆς αἰχμαλωσίας. ἐξέβαλον γὰρ πάντες καὶ ἐκαθαρίσθησαν, καὶ ἐποίησαν τὸ Πάσχα νομίμως ὡς γέγραπται, καὶ τὴν νηστείαν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ λόγῳ, τὰ αὐτὰ μὲν πάλιν λέγει περὶ τῆς ἐπανόδου, χωρὶς τῶν προβλημάτων. τὰ πλείω δὲ ἐξηγεῖται περὶ Νεεμίου τοῦ Εὐνούχου, ὅτι καὶ αὐτὸς ἠξίωσε περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ, καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἔσδρας ἀνεγίνωσκεν. Ἰησοῦς δὲ καὶ Βαναίας καὶ Ἀβίας ἦσαν συνετίζοντες τὸν λαόν. καὶ ὁ μὲν Ἔσδρας ἀναγινώσκων, διέστελλεν ἐπιστήμῃ Κυρίου· ὁ δὲ λαὸς συνῆκεν ἐν τῇ ἀναγνώσει, καὶ ἐποίησε τὸ Πάσχα, καὶ τῷ ἑβδόμῳ μηνὶ ἐποίησαν τὴν νηστείαν, καὶ τὴν σκηνοπηγίαν, ὡς γέγραπται· ὅτι, φησὶν, οὐκ ἐποίησαν οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ. Ἔσδρας δὲ ἑωρακὼς ἐπιμιγείσας

Arunt. Eſdras enim iſte Sacerdos & lector cum eſſet, reditum filiorum Iſrael ex Perſia ad Jeruſalem, expoſuit. In primo libro tradit, qvomodo cura reditus fuerit in manu Jeſu filii Joſedec & Eſdræ; & Zorobabel, & Neemiæ Eunuchi Judæi: Occaſionem vero reditus hanc ponit. Tres milites Regem cuſtodientes, qvorum unus erat Zorobabel, circa qvæſtionem qvandam contendebant, facta promiſſione, ut qvi vinceret, a Rege qvicqvid vellet, peteret. Cum primus dixiſſet, fortius eſſe vinum, alter fortiorem eſſe Regem, Zorobabel contendit fortiores eſſe mulieres, veritatem
B ſuper omnia excellere. Hæc qvia dixerat Zorobabel, victor evaſit. Cum autem juſſus eſſet petere qvod vellet, petiit, ut Iſraelis captivitas ſolveretur, & Jeruſalem reædificaretur. Atqve ita ut petiit factum eſt. Dimiſſa eſt captivitas. Etenim & tempus iræ Dei, ſexaginta videlicet anni, tunc adimpletum erat. Qvi vero Jeroſolymam e captivitate aſcenderunt de tribubus Juda & Benjamin, cum Levitis, in univerſum numero fuerunt qvadraginta duo millia, trecenti, & ſexaginta. Servi vero illorum & ancillæ,
C ſeptem millia, trecenti, triginta qvatuor. Cantores ducenti qvadraginta qvinqve. Cameli qvadringenti triginta qvinqve. Aſini ducenta millia, ſeptingenti viginti. Ædificatores autem etiam Zorobabel & Jeſus filius Joſedec, & Neemias. Eſdras vero cum eſſet dexter in cognitione legis, legem proferebat, & legebat, diſponebatqve cuncta ad templum pertinentia, & Levitas qvoqve ipſe ex lege deſignabat. Præterea & alienigenas uxores abjici curavit ab illis, qvi ěas tempore captivitatis duxerant. Abjecerunt enim illas omnes, & mundati ſunt, & paſcha, ſicut ſcriptum eſt, & jejunium
D legitime ſervaverunt. Secunda vero narratione eadem qvidem de reditu e Babylone præter problemata, plura vero de Neemia Eunucho exponit, qvomodo & ipſe templi reædificationem a Rege petiverit. Et qvomodo Eſdras qvidem lectoris functus ſit officio Jeſus vero & Banæas & Abias populum erudierint, Eſdras ſcientiam Domini legendo explicuerit, populus per lectionem illius, qvæ facienda erant, intellexerit, & Paſcha celebraverit. Servarunt etiam jejunium menſe ſeptimo, & feſtum Tabernaculorum, ſicut in lege ſcriptum eſt. *Non fecerant*, inqvit, *ad hunc modum a diebus Jeſu Filii Nave.* Eſdras vero cum vidiſſet

mulieres petulantes Hebræis conjugio junctas, lugens ac plorans, & effecit, ut omnes promitterent ſe legem Dei ſervaturos: & ejecit mulieres illas, tanqvam illegitimo conjugio junctas, & jurarunt univerſi ſe legem Dei ſervaturos. Atqve ita ſanctificati & mundati exhilarati ſunt, & abiit qvisqve in domum ſuam. Narratur autem & hoc de Eſdra qvod cum libri qvinqve per injuriam populi ac diurnam captivitatem periiſſent, ipſe illos, cum vir eſſet honeſti ſtudioſus, induſtrius & lector, apud ſe omnes cuſtodiverit, & tandem protulerit, omnibusqve tradiderit, atqve ita ſervaverit.

A γυναῖκας ἀσώτους τοῖς Ἑβραίοις, πενθήσας καὶ κλαύσας, ἐποίησε πάντας ἐπαγγείλασθαι φυλάττειν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐξέβαλεν τὰς γυναῖκας ὡς παρὰ νόμον γάμον, καὶ ὤμοσαν πάντες φυλάξαι τὸν νόμον. καὶ οὕτως ἁγιασθέντες καὶ καθαρισθέντες, ηὐφράνθησαν καὶ ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον ἑαυτοῦ. ἱστορεῖται δὲ καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Εσδρα, ὅτι ἀπολομένων τῶν βιβλίων, ἐξ ἀμελείας τοῦ λαοῦ, καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον αἰχμαλωσίαν, αὐτὸς Εσδρας, φιλόκαλος ὢν καὶ εὐφυὴς, καὶ ἀναγνώστης, ἐφύλαξε πάντα καθ' ἑαυτὸν, καὶ λοιπὸν προήνεγκε, καὶ πᾶσιν ἐκδέδωκε, καὶ οὕτως διασώζεται τὰ βιβλία.

B

LIB. XIII. PSALTERIUM Davidis.

TAMETSI hic Pſalmorum liber ſolius habeat Davidis inſcriptionem, multorum tamen aliorum qvoqve in illo ſunt Pſalmi, utpote Aſaph, Idithum, filiorum Chore, Aggæi, Zachariæ, & Æman Iſraelitæ. Sunt etiam nonnulli, qvi communiter ab omnibus ſemel ſunt dicti, qvotqvot videlicet alleluja habeut. Itaqve Eſdras omnes hoſce Pſalmos a qvibuscunqve dictos uno complexus eſt libro, qvi qvidem qvaſi communes ſint Pſalmi omnium, qvos continet, Pſalmorum liber vocatur, ſoli vero Davidi inſcribitur, propterea qvod ille primus ſpiritum pſallendi a Deo accepit, primusqve Pſalmos compoſuit & ſcripſit, & prædictos Pſalmiſtas ipſe ex ſacerdotibus ſelegit ac inſtituit, ſtationemqve locorum illis, & ordinem melodiæ, ac tempus pſallendi matutinum & veſpertinum determinavit, & ita ordinavit ut alii aperto, illi clauſo templo, alii a dextris, alii a ſiniſtris ſtarent, atqve ita qvidem Deo pſallerent, laudemqve ac hymnum voce canerent, qvidam vero confesſionem ac laudem præluderent, illi in muſicis inſtrumentis, citharis, nabliis ac cymbalis, iſti in tubis ſublime perſonarent. Sacerdotes igitur qvi arcam Dei ſub Davide portabant, erant numero mille & duo: nempe, ex filiis Caath, Uriel princeps & fratres ejus centum & decem. Ex filiis Merari. Aſe princeps & fratres ejus 250. Ex filiis Gedeon Joel princeps &

ΒΙΒΛΙΟΝ ιγ. ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ Δαβίδ.

ΕΙ καὶ τοῦ Δαβὶδ ἐπιγραφὴν ἔχει μόνου τοῦτο τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἄλλων εἰσὶν ἐν τούτῳ Ψαλμοὶ, τοῦ τε Ἀσὰφ δηλονότι, καὶ τοῦ Ἰδιθοὺμ, καὶ τῶν υἱῶν Κορὲ, καὶ Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου, καὶ Αἰμὰν τοῦ Ἰσραηλίτου. εἰσὶ δὲ καὶ κοινῶς παρὰ πάντων ὁμοῦ εἰρημένοι τινὲς, ὅσοι δηλαδὴ ἔχουσι τὸ ἀλ-
C ληλούϊα. ὁ γοῦν Εσδρας συναγαγὼν τούτους πάντας τοὺς παρ' ἑκάστου εἰρημένους Ψαλμοὺς εἰς μίαν συνέθηκε βίβλον· καὶ ὡς μὲν κοινῶν ὄντων πάντων τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων, βίβλος καλεῖται Ψαλμῶν. ἐπιγέγραπται δὲ μόνον τὸν Δαβὶδ, ἐπειδὴ αὐτὸς πρῶτος λαβὼν τὸ πνεῦμα τοῦ ψάλλειν παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρῶτός τε συνέθηκε καὶ ἔγραψε Ψαλμοὺς, τούς τε προλεχθέντας λοιποὺς ψαλτῳδοὺς, αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἱερέων ἐκλεξάμενος διετύπωσε, καὶ τήν τε στάσιν αὐτοῖς τῶν τόπων, καὶ τὴν τάξιν τῆς μελῳδίας, καὶ
D τὸν καιρὸν πρωϊνὸν, καὶ τὸν ἑσπερινὸν ὥρισε καὶ διέταξεν· ὥστε τοὺς μὲν ἀνοιγομένου τοῦ ἱεροῦ, τοὺς δὲ κλειομένου· καὶ τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν, τοὺς δὲ ἐξ ἀριστερῶν ἱστάναι· καὶ οὕτως, τοὺς μὲν ψάλλειν, καὶ αἰνεῖν, καὶ ᾄδειν, καὶ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν, τοὺς δὲ ἀνακρούειν ἐξομολόγησιν καὶ αἶνον· καὶ τοὺς μὲν ἀποφθέγγεσθαι ἐν κινύραις, καὶ νάβλαις, καὶ ἐν κυμβάλοις· τοὺς δὲ, εἰς τὸ ὑψῶσαι ἐν σάλπιγξιν. οἱ μὲν οὖν ἱερεῖς, οἱ ἀναφέροντες τὴν κιβωτὸν ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ, ἦσαν χίλιοι καὶ δύο, οὕτως. υἱῶν Καὰθ, Οὐριὴλ ὁ ἄρχων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ρι. υἱῶν Μεραρεῖ, Ασὲ ὁ ἄρχων καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, σν. υἱῶν Γεδεὼν Ἰωὴλ ὁ ἄρχων καὶ οἱ

ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ρν. τῶν υἱῶν Ἐλισάφατ, Σαμαίας ὁ ἄρχων καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, σ. τῶν υἱῶν Χεβρὼν, Ενὴρ ὁ ἄρχων καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, π. τῶν υἱῶν Ἐζιὴλ, Ἀμιναδὰμ ὁ ἄρχων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ριβ. οἱ δὲ ψαλτῳδοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐκλεχθέντες οἱ προειρημένοι, καὶ ἦσαν οὕτω τυπωθέντες. ὁ μὲν Ἀσὰφ καὶ Αἰθὰμ υἱοὶ Κορὲ, ἐν κυμβάλοις χαλκοῖς διαφωνοῦντες εἰς τὸ ἀκουσθῆναι πᾶσι· Ζαχαρίας δὲ καὶ Ὀζιὴλ Σαμειραμωθὶθ, Ἠλωνὶ, Ἐλιὰβ, Μασαίας, Βαναίας, οἱ τοῦ Ἰδιθοὺμ, ἐν νάβλαις καὶ ψαλτηρίῳ. ὁ δὲ Ματθαίας, καὶ Ἐμφαναίας, καὶ Μακαία, καὶ Ἀβδεδὼμ, καὶ Ἠεὶλ, καὶ Ὀζίας ὁ τοῦ Αἱμὰν, ἐν κινύραις καὶ κιθάραις. καὶ Μασσὲ δὲ καὶ Ἀγγαῖος, καὶ Ζαχαρίας, καὶ Βανὲ, καὶ Ἐλιέζερ, οἱ ἱερεῖς, σαλπίζοντες ταῖς σάλπιγξι. καὶ λοιποὺς, οὓς ἔγραψαν καὶ οὗτοι Ψαλμοὺς, τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ κινούμενοι, καὶ τούτους ὁ Ἔσδρας λαβὼν, τοῖς τοῦ Δαβὶδ ψαλμοῖς συνηρίθμησε, καὶ πάντων ἅμα συντεθεὶς, μίαν ταύτην βίβλον Ψαλμῶν ἐποίησεν, ὡς προείρηται. διαιρετέον δὲ οὕτω περὶ τούτων σαφῶς. ἴδιοι μὲν γάρ εἰσιν αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ, ὅσοι καὶ τὴν ἐπιγραφὴν οὕτως ἔχουσι, τοῦ Δαβὶδ, οἵτινες ὑπάρχουσιν οὗτοι· κε. κϛ. κζ. λϛ. ρνα. οἱ δὲ παρὰ τῶν ἄλλων μὲν συντεθέντες, ἀνατεθέντες δὲ αὐτῷ τῷ Δαβὶδ, εἰσὶ πάλιν ὅσοι καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ὁμοίως ἔχουσι τῷ Δαβὶδ, οἵτινες ὑπάρχουσιν οἵδε γ. δ. ε. ϛ. ζ. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιδ. ιε. ιϛ. ιζ. ιη. ιθ. κ. κα. κβ. κγ. κδ. κη. κθ. λ. λα. λβ. λγ. λδ. λε. λζ. λθ. μ. μα. μθ. ν. να. νβ. νδ. νε. νϛ. νζ. νη. νθ. ξ. ξβ. ξγ. ξδ. ξζ. ξη. ξθ. ο. πε. ϙ. ϙβ. ϙγ. ϙδ. ϙε. ϙϛ. ϙζ. ϙη. ρ. ρβ. ργ. ρζ. ρη. ρθ. ρλϛ. ρλζ. ρλη. ρλθ. ρμ. ρμγ, ρμδ. πάλιν δὲ τούτων τῶν ἐχόντων ἐπιγραφὴν τῷ Δαβὶδ, οἱ μὲν εἰσιν ἐπιγραφόμενοι καὶ εἰς τέλος· οἱ δὲ, μόνον Ψαλμός. καὶ οἱ μὲν ἔχοντες ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τέλος Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, εἰσὶν οὗτοι. δ. ε. ϛ. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιη. ιθ. κ. κα. κθ. λ. λθ. μ. ν. ξδ. ξζ. ρη. ρλη. ρλθ. οἱ ἔχοντες ἐπιγραφὴν μόνον, τῷ Δαβὶδ, χωρὶς τοῦ, εἰς τέλος, εἰσὶν οὗτοι. γ. ζ. ιδ. κβ. κδ. κη. λζ. μβ. ξβ. ϙγ. ϙζ. ϙη. ρζ. ρμ. ρμβ. πάλιν δὲ τούτων τῶν ἐχόντων ἐπιγραφὴν, εἰς τὸ τέλος Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὑποδιαίρεσις αὕτη. οἱ μὲν γὰρ ἐπιγράφουσι, ψαλμὸς ᾠδῆς. δ. ξδ. οἱ δὲ Ψαλμὸς μόνον, ε. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιη. ιθ. κ. κα. λ. λθ. μ. ν. ξγ. ρη. ρλη. ρλθ. ὁ δὲ ἐπιγέγραπται ἐν ὕμνοις, Ψαλμὸς ϛ.

A fratres ejus 150. Ex filiis Elizaphat, Samæas princeps & fratres ejus 200. Ex filiis Chebron, Ener princeps & fratres ejus 80. Ex filiis Eziel, Aminadam princeps, & fratres ejus 112. Pſalmiſtæ vero ſelecti ex ipſis erant, de qvibus ſupra dictum eſt. Hi ad hunc modum inſtituti erant. Aſaph & Ætham filii Core cymbalis æneis perſonabant, ut ab omnibus audirentur. Zacharias vero & Oziel Samiramothith, Eloni, Eliab, Maſſæas, Banæas, filii Idithum, in nabliis & pſalterio. Matthæas, & Emphanæas, & Macania, & Abededon, & Eil, & Ozias filius Æman, in cinyris & citharis. Maſſe vero & Aggæus & Zacharias & Bane, & Eliezer, ſacerdotes,
B tubis clangebant. Et reliqvos Pſalmos qvos iſti qvoqve Spiritu ſancto moti conſcripſerant, Esdras Davidis Pſalmis conjunxit, & ex omnibus ita coadunatis unum hunc Pſalmorum librum, ut dictum eſt, conſtituit. Eſt autem inter Pſalmos dilucida ad hunc modum ponenda diſtinctio. Sunt enim proprie Davidis, qvotqvot iſtam habent inſcriptionem, Pſalmus Davidis. Videlicet iſti; 25. 26. 27. 36. 151. Qvi vero ab aliis compoſiti, Davidi inſcribuntur, ſunt qvotqvot inſcriptionem hanc Davidi ſimiliter habent, qvi qvidem ſunt iſti: 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
C 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 37. 39. 40. 41. 49. 50. 51. 52. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 62. 63. 64. 67. 68. 69. 70. 85. 90. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 100. 102. 103. 107. 108. 109. 136. 137. 138. 139. 140. 142. 143. 144. Eorum vero, qvi hanc inſcriptionem Davidi, habent, alii inſcribuntur, in finem Pſalmus Davidi, alii tantum Pſalmus Davidi. Qvorum inſcriptio eſt, in finem Pſalmus Davidi ſunt iſti: 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 29. 30. 39. 40. 50. 64. 67. 108. 138. 139. Qvi inſcri-
D buntur Davidi, abſqve illa particula, in finem, hi ſunt, 3. 7. 14. 22. 24. 28. 37. 42. 62. 93. 97. 98. 107. 140. 142. Rurſus eorum qvi inſcribuntur, in finem Pſalmus Davidi, hæc eſt ſubdiviſio. Alii inſcriptionem habent Pſalmus Cantici, utpote, 4. 64. Alii tantum, Pſalmus, videlicet, 5. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 30. 39. 40. 50. 63. 108. 138. 139. Qvi vero inſcriptus eſt, in hymnis Pſalmus, eſt 6.

qvi vero inſcribuntur Pſalmi cantici, 2. 9. 67. Sunt & alii, qvi inſcriptionem qvidem habent, in finem Davidi, Pſalmi tamen titulum non habent, ſed differentem, & ſunt iſti, 13. 35. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 68. 69. Horum qvi differentem habent inſcriptionem, alius inſcribitur, verba Cantici, ut 13. alii Davidi tantum, ut 35. 68. 69. alii intellectus, ut 51. 52. alii in hymnis intellectus, ut 53. 54. Nonnulli tituli inſcriptionem habent, ut 55. 56. 57. 58. 59. Eſt qvi in hymnis inſcribitur, ut 60. Eorum vero, qvi Pſalmus Davidi abſqve particula, in finem inſcribuntur, eſt Canticum Pſalmi 107. tantum. At qvi nec in finem, nec Pſalmus, ſed ſimpliciter Davidi inſcribuntur, ſunt, 15. 16. 31. 32. 70. 85. 90. 92. 94. 95. 96. 100. 102. 103. 136. 137. 141. 143. 144. & ex his iterum alius canticum habet, ut 95. alius tituli inſcriptionem, ut 15. alii orationem, ut 16. 82. alii intellectum, ut 31. 100. 141. hic filiorum Aminadam, ut 70. Illi laudem cantici, ut 90. 92. 94. iſte laudationem, ut 144. Rurſus, qvi neqve Davidis, neqve Davidi inſcribuntur, ſed aliis aſſignantur, ſunt iſti, 38. 41. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 86. 87. 91. 99. 104. 105. 106. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Et horum qvidam inſcribuntur Aſaph, qvidam filiis Core, Aſaph & Ætham, qvidam filiis Idithum, alii Aggæi & Zachariæ, alii alleluja. Aſaph ſunt iſti, 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. Ex qvibus alii inſcriptionem habentes, in finem Pſalmus Aſaph, ſunt hi, 74. 75. 76. 79. 80. alii tantum Pſalmus Aſaph, 72. 78. 81. alius in hymnis, ut 75. alii canticum Pſalmi Aſaph, ut 79. 82. qvidam intellectus inſcriptionem habent, ut 73. 77. qvidam torcularium, ut 80. ille pro iis qvi immutabuntur, ut 79. hic Pſalmus cantici, ut 74. Qvi per alleluja inſcribuntur, ſunt iſti, 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Ex his Aggæi ſunt & Zachariæ, 145. 147. 148. Qvi filiis Core inſcribuntur, ſunt, 41. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 83. 84. 86. 87. Ex his alii inſcriptionem habent, in finem filiis Core, ut ſunt, 41. 43. 44. 48. 83. 84. Alii, in finem pro filiis Core, ut 45. 46. qvidam Pſalmus cantici filiis Core, ut 47. 86. 87. & 88. intellectus Ætham Iſraelitæ. Sunt qvi inſcribuntur, in finem

A οἱ δὲ ψαλμοὶ ᾠδῆς. κθ. ξγ. καὶ ἄλλοι δὲ ἐπιγραφὴν μὲν ἔχουσιν εἰς τὸ τέλος τοῦ Δαβίδ, οὔτε δὲ ψαλμὸς, ἀλλὰ διάφορόν τινα ἐπιγραφὴν ἔχουσι, καὶ εἰσὶν οὗτοι. ιζ. λε. να. νβ. νγ. νδ. νς. νζ. νη. νθ. ξ. ξη. ξθ. τούτων οὖν τῶν ἐχόντων διάφορον τὴν ἐπιγραφὴν, ὁ μὲν ἔχει, λόγοι ᾠδῆς. ιζ. οἱ δὲ μόνον τοῦ Δαβίδ. λε. ξη. ξθ. οἱ δὲ συνέσεως. να. νβ. οἱ δὲ, ἐν ὕμνοις συνέσεως. νγ. νδ. οἱ δὲ, εἰς στηλογραφίαν. νε. νς. νζ. νη. νθ. ὁ δὲ, ἐν ὕμνοις. ξ. τῶν δὲ ἐχόντων ἐπιγραφὴν ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, χωρὶς τοῦ εἰς τὸ τέλος, ἐστὶν ᾠδὴ ψαλμοῦ μόνος ρζ. οἱ δὲ μὴ εἰς τέλος ἔχοντες, μήτε ψαλμὸς, ἀλλ' ἁπλῶς τοῦ Δαβίδ, εἰσὶν οὗτοι. B ιε. ις. λα. λβ. ο. πε. ϙ. ϙβ. ϙδ. ϙε. ϙς. ρ. ρβ. ργ. ρλς. ρλζ. ρμα. ρμγ. ρμδ. καὶ τούτων πάλιν ὁ μὲν ἐστι ᾠδή. ϙε. ὁ δὲ, στηλογραφία ιε. οἱ δὲ προσευχὴ ις. πβ. οἱ δὲ συνέσεως, λα. ρ. ρμα. ὁ δὲ τῶν υἱῶν Αμιναδάμ. ο. οἱ δὲ αἶνος ᾠδῆς. ϙ. ϙβ. ϙδ. ὁ δὲ αἰνέσεως ρμδ. πάλιν, οἱ μήτε τοῦ * Δαβὶδ ἐπιγράφοντες, ἀλλὰ ἄλλοις διαφερόμενοι, εἰσὶν οὗτοι. λη. μα. μγ. μδ. με. μς. μζ. μη. οβ. ογ. οδ. οε. ος. οζ. οη. οθ. π. πα. πβ. πγ. πδ. πς. πζ. ϙα. ϙθ. ρδ. ρε. ρς. ρια. ριβ. ριγ. ριδ. ριε. ρις. ριζ. ριη. ρλδ. ρλε. ρμε. ρμς. ρμζ. ρμη. ρμθ. ρν. καὶ τούτων, οἱ C μὲν ἐπιγράφονται τοῦ Ασαφ· οἱ δὲ, τοῖς υἱοῖς Κορὲ· Ασαφ, καὶ Αἰθὰμ, οἱ δὲ, τοῦ Ἰδιθοὺμ, οἱ δὲ Αγγαίου, καὶ Ζαχαρίου, οἱ δὲ ἀλληλούϊα. οἱ μὲν οὖν τοῦ Ασάφ εἰσιν οὗτοι. οβ. ογ. οδ. οε. ος. οζ. οη. οθ. π. πα. πβ. καὶ τούτων οἱ μὲν ἔχοντες ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τέλος, ψαλμὸς τοῦ Ασὰφ, εἰσὶν οὗτοι. οδ. οε. ος. οθ. π. οἱ δὲ μόνον ψαλμὸς τοῦ Ασὰφ οὗτοι, οβ. οη. πα. ὁ δὲ ἐν ὕμνοις, οε. οἱ δὲ, ᾠδὴ ψαλμοῦ τοῦ Ασὰφ, οθ. πβ. οἱ δὲ συνέσεως, ογ. οζ. ὁ δὲ ὑπὲρ τῶν ληνῶν, π. ὁ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων. οθ. ὁ δὲ ψαλμὸς ᾠδῆς. οδ. οἱ δὲ ἔχοντες ἐπιγραφὴν D ἀλληλούϊα εἰσὶν οὗτοι ρδ. ρε. ρς. ρι. ρια. ριβ. ριγ. ριδ. ριε. ρις. ριζ. ριη. ρλδ. ρλε. ρμε. ρμς. ρμζ. ρμη. ρμθ. ρν. ἐκ τούτων εἰσὶν Αγγαίου καὶ Ζαχαρίου ρμε. ρμζ. ρμη. οἱ δὲ ἐπιγραφὴν ἔχοντες τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰσὶν οὗτοι. μα. μγ. μδ. με. μς. μζ. μη. πγ. πδ. πς. πζ. καὶ τούτων πάλιν οἱ μὲν ἔχοντες εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰσὶν οὗτοι μα. μγ. μδ. μη. πγ. πδ. οἱ δὲ εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ· μζ. πς. πζ. οἱ δὲ ψαλμὸς ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς Κορέ· μζ. πς. πζ. ὁ δὲ συνέσεως Αἰθὰμ τοῦ Ἰσραηλίτῃ· πη. οἱ δὲ εἰς τὸ τέλος, τοῦ

Digitized by Google

Ἰδιθοὺμ ᾠδή λη. ξα. οἱ δὲ τῶν ἀναβαθμῶν πάντες εἰσὶν ᾠδαί, καὶ εἰσὶν οὗτοι· ριθ. ρκ. ρκα. ρκβ. ρκδ. ρκε. ρκϛ. ρκζ. ρκη. ρκθ. ρλ. ρλα. ρλβ. ρκγ. ρλγ. καὶ τούτων, ὁ μὲν ἐστι τοῦ Σαλομών. ρκϛ. οἱ δὲ τοῦ Δαβίδ. ρλ. ρλα. ρλβ. ἡ μὲν οὖν διαίρεσις τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν οὐσῶν ἐπὶ τῶν ψαλμῶν, αὕτη. κοινοὶ δὲ πάντως εἰσὶν ὁμοῦ ἐν τῇ βίβλῳ, ταύτῃ ψαλμοὶ μόνον. δ. ε. ϛ. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιδ. ιη. ιθ. κ. κα. κθ. λ. λθ. μ. ν. ξ. ξα. ξγ. ξδ. ξε. ξϛ. ξζ. οβ. οη. πα. ρη. ρλη. ρλθ. ψαλμὸς ᾠδῆς δ. ξδ. ψαλμοὶ ᾠδῆς. κθ. μζ. ξζ. πϛ. πζ. ᾠδὴ μόνον, λη. οϛ. ϟε. ριθ. ρκ. ρκα. ρκβ. ρκγ. ρκδ. ρκε. ρκϛ. ρκζ. ρκη. ρκθ. ρλ. ρλα. ρλβ. ρλγ. ᾠδὴ ψαλμοῦ. ξε. πβ. ρζ. λόγοι ᾠδῆς. ιζ. αἶνος ᾠδῆς, ϟ. ϟβ. ϟδ. αἴνεσις, ρμδ. ἐν ὕμνοις, ξ. οε. ἐν ὕμνοις συνέσεως, νγ. νδ. ἐν ὕμνοις ψαλμὸς, ϛ. ξϛ. συνέσεως, λα. να. νβ. ογ. οζ. πη. ρ. ρμα. εἰς στηλογραφίαν, ιε. νε. νϛ. νζ. νη. νθ. προσευχή, ιϛ. πε. πθ. ρα. προσευχὴ τοῦ Μωσῆ ἀνθρώπῳ Θεοῦ, πθ. εἰς Σαλομῶντα. οα. ἀνώνυμοι. θ. ξε. ξϛ. ϟα. ϟθ. ρα. ἀλληλούια ρδ. ρε. ρϛ. ρι. ρια. ριβ. ριγ. ριδ. ριε. ριϛ. ριζ. ριη. ρλδ. ρλε. ρμε. ρμϛ. ρμζ. ρμη. ρμθ. ρν. τοῦ Δαβὶδ ἁπλῶς, λβ. λδ. λε. ϟϛ. ρβ. ργ. ρλϛ. ρλζ. ὅσοι δὲ παρὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐλέχθησαν, καὶ ἔχουσιν εἰς τὸ τέλος εἰσὶν οὗτοι. δ. ε. ϛ. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιζ. ιη. ιθ. κ. κα. κβ. λ. λε. λη. λθ. μ. μα. μγ. μδ. με. μϛ. μη. ν. να. νβ. νγ. νδ. νε. νϛ. νζ. νη. νθ. ξ. ξα. ξγ. ξδ. ξε. ξϛ. ξζ. ξη. ξθ. οδ. οε. οϛ. οθ. π. πγ. πδ. ρη. ρλη. ρλθ. τοῦ Δαβὶδ μόνου ἰδίου αὐτοῦ, κε. κϛ. κζ. λϛ. καὶ ρνα. μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν πᾶσαν ταύτην, ἀναγκαῖον λοιπὸν, καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἰδικῶς τὰς ἐπί τινων ψαλμῶν κειμένας, εἰδέναι. ὁ μὲν α. καὶ β. ἀνεπίγραφοί εἰσιν. ὁ δὲ τρίτος, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. ὁ ρμβ. ὅτε ὁ υἱὸς αὐτὸν κατεδίωκει. ὁ ε. ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης. ὁ ϛ. καὶ ια. ὑπὲρ τῆς ὀγδόης. ὁ ζ. ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενί. ὁ η. π. πγ. ὑπὲρ τῶν ληνῶν. ὁ θ. ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ. ὁ με. ὑπὲρ τῶν κρυφίων. ὁ ιε. εἰς στηλογραφίαν. ὁ ιϛ. πε. προσευχή. ὁ ιζ. ὅτε ἐρρύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. ὁ κα. ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς. ὁ κγ. τῆς μιᾶς Σαββάτων. ὁ κϛ. πρὸ τοῦ χρισθῆναι. ὁ κη. ἐξοδίου σκηνῆς. ὁ κθ. τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου. ὁ λ. ἐκστάσεως, ὁ λα. συνέσεως. ὁ λγ. ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐνώπιον Ἀβιμέλεχ. ὁ λε.

A Idithum Canticum, ut 38. 61. Qvi vero graduum ſunt, omnes ſunt cantica, ut 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. Ex his Salomoni inſcriptus eſt, 126. Davidi vero, 130. 131. 132. Itaqve iſta eſt diviſio inſcriptionum, qvæ Pſalmis qvibusdam præmittuntur. Omnium vero communes in hoc libro Pſalmi tantum ſunt, 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 18. 19. 20. 21. 29. 30. 39. 40. 50. 60. 61. 63. 64. 65. 66. 67. 72. 78. 81. 108. 138. 139. Pſalmus canticum, 4. 64. Pſalmi cantici, 29. 47. 67. 86. 87. Canticum tantum, 38. 76. 95. 119. 120. 121. 122. 123. 124.
B 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. Canticum Pſalmi, 65. 82. 107. Verba cantici, 17. Laus cantici, 90. 92. 94. Laus, 144. in hymnis, 60. 65. in hymnis intellectus, 53. 54. in hymnis Pſalmus, 6. 66. intellectus, 31. 51. 52. 73. 77. 88. 100. 141. Ad inſcriptionem tituli. 15. 55. 56. 57. 58. 59. Oratio, 16. 85. 89. 101. Oratio Moſi homini Dei, 89. Ad Salomonem, 71. Sine nomine, 9. 65. 91. 99. 101. Alleluja, 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Davidi ſimpliciter, 32. 34. 35. 96. 102. 103. 136. 137. A Davide vero & reliqvis omnibus dicti & inſcripti, in finem
C ſunt iſti, 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 30. 35. 38. 39. 40. 41. 43. 44. 45. 46. 48. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 74. 75. 76. 79. 80. 83. 84. 108. 138. 139. Qvi Davidis tantum ſunt proprii, hi ſunt, 25. 26. 27. 36. & 151. Poſt univerſam hanc diviſionem: deinceps neceſſarium eſt ſeparatim etiam qvorundam Pſalmorum inſcriptiones cognoſcere. Primus qvidem & ſecundus inſcriptione carent. Tertius vero inſcriptus eſt, qvando a facie Abſalon filii ſui au-
D fugit, 142. qvando filius ipſum perſecutus eſt. Qvintus ſuper hæreditate. Sextus & undecimus ſuper octava. Septimus ſuper ſermonibus Chuſi filii Jemeni, Octavus, 80. & 83. ſuper torcularibus. Nonus ſuper abſconditis filii, 45. ad tituli inſcriptionem, 16. & 85. oratio, 17. qvando eripuit eum Dominus e manu omnium inimicorum ipſius, 21. pro ſuſceptione matutina, 23. in prima Sabbatorum, 26. anteqvam ungatur, 28. in conſummatione tabernaculi, 29. in dedicatione domus, 30. pro extaſi, 31. intellectus, 33. qvando mutavit faciem ſuam ante Abimelech, 35.

Servi Domino Davidi. 37. ad rememorationem diei Sabbati. 44. pro commutandis, ad intellectum filiis Core canticum ſuper dilecto 68. pro commutandis. 77. pro commutandis teſtimonium ſuper Aſſyrio. 50. cum veniſſet ad eum Nathan Propheta, poſtqvam eſſet ad Berſabee ingreſſus. 51. cum veniſſet Doeg. Idumæus ad Saulem, nunciaſſetqve illi ac dixiſſet: *Venit David ad domum Abimelech.* 52. Super Maeleth 53. Cum veniſſent ad Saulem Ziphæi, illiqve dixiſſent, *an non eſt abſconditus apud nos David?* 55. Cum tenuiſſent eum Philiſtæi in Geth 56. Cum ante faciem Saulis in ſpeluncam fugiſſet 58. Cum miſiſſet Saul, qvi domum ejus obſervarent, ut occideret 59. Cum incendiſſet Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Sobal, & reverſus Joab percuſſiſſet in valle Salinarum duodecim millia 62. Cum eſſet in ſolitudine Idumeæ 65. Reſurrectionis 69. ad rememorationem, qvod me ſervavit Dominus 70. filiorum Adæ, priorum captivorum 61. In Salomonem: 65. Ad Aſſyrium 87. Super Maeleth ad reſpondendum 91. Pro die Sabbathi 23. In primas Sabbathi 92. In diem ante Sabbatum 93. In qvarta Sabbati 95. Cum domus ædificaretur poſt captivitatem 96. Qvando reſtituta eſt ei terra 99. Ad confeſſionem 101. Precatio pauperi cum in anguſtiis eſſet, & orationem ſuam ante Dominum effunderet 141. Precatio cum eſſet in ſpelunca 143. Contra Goliath 151. Pſalmus hic peculiariter Davidi, & extra numerum reliqvorum inſcriptus eſt, cum ſingulari certamine Goliath ſtraviſſet.

A τῷ δούλῳ Κυρίου τῷ Δαβίδ. ὁ λζ. εἰς ἀνάμνησιν περὶ Σαββάτου. ὁ μδ. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. ὁ ξη. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων ὁ οθ. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων μαρτύριον ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου. ὁ ν. ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν Ναθὰν τὸν προφήτην, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεέ. ὁ να. ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ. ἦλθε Δαβὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμελέχ. ὁ νβ. ὑπὲρ Μαελὲθ, ὁ νγ. ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους
B καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ· οὐ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν; ὁ νε. ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ, ὁ νϛ. ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν, ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον, ὁ νη. ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ τοῦ θανατῶσαι αὐτὸν, ὁ νθ. ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σωβὰλ, καὶ ἀπέστρεψεν Ἰωὰβ, καὶ ἐπάταξεν ἐν τῇ Φάραγγι τῶν ἁλῶν ιβ. χιλιάδας, ὁ ξβ. ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰδουμαίας, ὁ ξε. ἀναστάσεως, ὁ ξθ. εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ, σῶσαί με Κύριε. ὁ ο. τῶν υἱῶν Ἀδὰμ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων, ὁ
C οα. εἰς Σολομῶντα, ὁ οε. πρὸς τὸν Ἀσσύριον, ὁ πζ. ὑπὲρ Μαελὲθ τοῦ ἀποκριθῆναι, ὁ ϙα. εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, ὁ κγ. τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων, ὁ ϙβ. εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου, ὁ ϙγ. ὅτε κατῴκισται ἡ γῆ τετράδι Σαββάτων, ὁ ϙε. ὅτε οἶκος ᾠκοδομεῖτο πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν, ὁ ϙϛ. ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίστατο, ὁ ϙθ. πρὸς ἐξομολόγησιν, ὁ ρα. προσευχὴ τῷ πτωχῷ ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐνώπιον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ, ὁ ρμα. ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ προσευχή, ὁ ρμγ. πρὸς τὸν Γολιὰθ, ὁ ρνα. ἰδιόγραφος
D ἐστὶ ὁ Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ, ὅτε ἐμονομάχησε τὸν Γολιάθ.

De diapſalmate qvoqve tractandum eſt, in qvibus Pſalmis illud & qvoties in uno qvoqve inveniatur. In ſecundo Pſalmo ſemel: in tertio bis: in qvarto bis: in ſeptimo ſemel: in nono canticum diapſalmatis: in 23. ſemel: in 31. bis: in 33. ſemel: in 38. bis: in 43. ſemel: in 45. bis: in 36. ſemel: in 47. ſemel: in 48. bis: in 50. bis: in 53. ſemel: in 54. bis: in 56. bis: in 58. bis. in

Ἀναληπτέον καὶ περὶ τοῦ διαψάλματος, ἐν ποίοις καὶ τῶν Ψαλμοῖς εὑρίσκεται, καὶ ποσάκις ἐν ἑκάστῳ, ἐν τῷ β. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ γ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ δ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ ζ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ θ. ᾠδὴ διαψάλματος, ἐν τῷ κγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ λα. δὶς ἔχει, ἐν τῷ λγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ λη. δὶς ἔχει ἐν τῷ μγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ με. δὶς ἔχει, ἐν τῷ μϛ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ μζ. ἅπαξ ἔχει ἐν τῷ μη. δὶς ἔχει, ἐν τῷ να. δὶς ἔχει, ἐν τῷ νγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ νδ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ νϛ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ νη. δὶς ἔχει,

ἐν τῷ νθ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ ξ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ ξα. δὶς ἔχει, ἐν τῷ ξε. τρεὶς ἔχει, ἐν τῷ ξϛ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ ξζ. τετράκις ἔχει, ἐν τῷ οδ. ἅπαξ ἔχει. ἐν τῷ οε. δὶς ἔχει, ἐν τῷ οϛ. τρεὶς ἔχει, ἐν τῷ π. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ πα. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ πβ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ πγ. ἅπαξ ἔχει. ἐν τῷ πδ. ἅπαξ ἔχει. ἐν τῷ πϛ. δὶς ἔχει. ἐν τῷ πη. πεντάκις ἔχει, ἐν τῷ ϙγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ ρλθ. τρεὶς ἔχει, ἐν τῷ ρμβ. ἅπαξ ἔχει. καθόλου δὲ ὅσοι ἔχουσιν ἐπιγραφὴν ἀλληλούια, καὶ οἱ ἀναβαθμοὶ, οὐκ ἔχουσι διάψαλμα.

A 59, ſemel: in 60. ſemel: in 61. bis: in 65. ter: in 66. bis: in 67. qvater: in 74. ſemel: in 75. bis: in 76. ter: in 80. ſemel: in 81. ſemel: in 82. ſemel: in 83. ſemel: in 84. ſemel: in 86. bis: in 88. qvinqvies: in 92. ſemel: in 139. ter: in 142. ſemel. Summatim vero qvotqvot per alleluja inſcripuntur, & qvi graduum ſunt, diapſalma non habent.

B

ΒΙΒΛΙΟΝ ιδ. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ Σαλομῶντος.

ΣΑΛΟΜΩΝ υἱὸς Δαβίδ, διαδεξάμενος τὴν βασιλείαν τοῦ πατρὸς, ηὔξατο τῷ Θεῷ λαβεῖν σοφίαν ὑπὲρ πλοῦτον, καὶ ὑπὲρ ἄμυναν ἐχθρῶν. λαβὼν ταύτην καὶ γενόμενος σοφὸς, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἀνθρώπους, θαυμασθείς τε ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐποίει τε καὶ ἔλεγε, τρισχιλίας μὲν παραβολὰς, καὶ πεντακισχιλίους ᾠδὰς ἐλάλησε, καὶ ἐφυσιολόγησε περὶ πάντων τῶν τε ἐκ γῆς
C
φυομένων, καὶ ὅλων τῶν ζώων. συνέγραψε δὲ βιβλία, κανονιζόμενα μὲν τρία· ἤγουν τοῦτό τε τὸ καλούμενον παροιμίαι, καὶ τὸν Ἐκκλησιαστὴν, καὶ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων· καὶ ἕτερον δὲ ἐκτὸς τούτων, μὴ κανονιζόμενον ὡς προείρηται, ὅπερ ὀνομάζεται σοφία Σολομῶντος. παροιμίας δὲ ἐπέγραψε τὸ παρὸν βιβλίον, ἐπειδὴ παροιμίαι εἰσὶ λόγοι σοφῶν, ὡς αἰνίγματα ἅτινα ἕτερον μέν τι αὐτόθεν δηλοῦντά ἐστιν, ἕτερον δὲ ἐν ὑπονοίᾳ ἀπαγγέλλουσι. τῶν δὲ τοιούτων εἶδος εἰσὶν αἱ παροιμίαι. οὕτω γὰρ καὶ οἱ Μαθηταὶ τοῦ Κυρίου λέγουσιν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγε-
D
λίῳ, ὅτε τοῦ Χριστοῦ πολλὰ εἰρηκότος πρότερον ἐν κεκρυμμένῃ διανοίᾳ ὕστερόν φασιν αὐτῷ. ἴδε νῦν παῤῥησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις, ὡς τῶν παροιμιῶν, μὴ ἐκ φανεροῦ, ἀλλὰ κεκρυμμένως λεγομένων. ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ πλεῖστοι λόγοι τοιοῦτοί εἰσι, διὰ τοῦτο παροιμίας ἔγραψε τὸ βιβλίον. ὠνομάσθη δὲ παροιμία, ἐπειδὴ παρὰ τὰς ὁδοὺς ἐγράφοντο οἱ τοιοῦτοι λόγοι, πρὸς διόρθωσιν καὶ διδασκαλίαν, τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς διαπορευομένων. παρὰ τὰς ὁδοὺς δὲ ἐγράφοντο, ἐπεὶ μὴ παν-

LIB. XIV. PROVERBIA Salomonis.

SALOMON filius Davidis, cum regnum patris ſui accepiſſet, a DEO petiit: ut ſapientiam acciperet magis qvam divitias, & hoſtium ultionem. Hanc cum eſſet adeptus, præ omnibus mortalibus, qvi ante & poſt ipſum fuerunt, ſapiens, ac propter ea qvæ faciebat ac dicebat, admirabilis factus, tria millia parabolarum, & qvinqve millia carminum prolocutus eſt, diſputavitqve de omnibus, tam de iis qvæ ex terra proveniunt, qvam
C
de omnis generis animantibus. Scripſit libros Canonicos tres, Proverbia videlicet, Eccleſiaſten, & Canticum Canticorum, & alterum præter iſtos, non Canonicum ſicut ante dictum eſt, qvi Sapientia Salomonis dicitur. Præſentem autem librum Proverbia inſcripſit, propterea qvod verba ſapientium Proverbia ſunt, velut ænigmata, qvæ qvidem aliud ex ſuperficie, aliud vero per allegoriam indicant. Horum autem ſpecies ſunt proverbia. Ad hunc etenim modum diſcipuli Domini in Evangelio ſecundum Io-
D
annem loqvuntur, qvando Domino, cum antea multa obſcuro ſenſu locutus eſſet, tandem dicunt, *ecce nunc libere loqveris, & proverbium prorſus nullum dicis*, ut intelligas proverbia non aperto, ſed obſcuro ſenſu dici. Qvoniam igitur tales plerumqve ſunt qvæ in hoc libro ſunt ſententiæ, ideo titulum illi, Proverbia fecit. Eſt autem inde dicta parœmia, qvod præter vias, tales ſententiæ conſcribi ſolitæ ſint, ad correctionem & doctrinam eorum, qvi itinera conficiebant: præter vias autem ſcribebantur, propterea qvod non omnes

Digitized by Google

A veritatis ſermones capiebant: ut vel ii, qvi in itinere erant, & affixas videbant, qvæ ſcriptæ eſſent, exqvirerent, atqve ita erudirentur homines. Parœmiam itaqve ad hunc modum nonnulli definiunt, ut ſit dictum parodium, ab uno aliqvo ad multa tranſſumtum. In hoc igitur libro ſcientia eſt ſapientiæ & diſciplinæ, intellectus ſermonum prudentiæ, ſtrophæ verborum, juſtitiæ veræ intellectus, ad dirigendum judicia, & pollicitatio cognoſcendarum ex iſtis parabolarum, dictorum ſapientium ænigmatum, & obſcurorum ſermonum. Et ſunt ſcientiæ ſapientiam ac diſciplinam tradentes. Nam & Græci ſapientiam pollicentur, & hæretici B habere ſe diſciplinam arbitrantur. Qvapropter iſte veram ſapientiam ac diſciplinam docet, ne ſpecie ac ſimilitudine ſapientiæ qvisqvam in ſophiſmata Græcorum & hæreticorum incidat. Græci namqve putantes ſe aliqvos eſſe & *dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt*, hæretici vero eruditos eſſe ſe rati, averſi ſunt, & peccant proprio judicio condemnati. Sapiens vero ſi divina eloqvia audierit, ſapientior erit. Etenim, qvi legitima Dei audierit & cuſtodierit, & in diſciplina Domini negligens non fuerit, nec ab ea C defecerit, filius ſapiens evadet, & eruditus factus cognitionem Dei confeſtim accipiet. Hac enim ſapientes inſtituuntur: ſermonum vero prudentum intellectus, doctrina eſt de ſolo vero Deo. Græcorum namqve alii corpus eſſe dixerunt Deum, alii ſimulachris etiam ipſum aſſimilarunt. Hæretici vero & ipſi in veri Dei cognitione deſipuerunt. Propterea Salomon de vera cognitione Dei aſſerit: Qvod qvidem exponi in illo neqvit: *id gloria Dei abſcondit.* De providentia vero illius loqvitur, cum dicit: *In omni loco oculi Do-* D *mini contemplantur bonos & malos.* Et iterum: *Dives & pauper alter alteri occurrerunt, utrosqve vero fecit Dominus.* Et: *Conveniunt fœnerator ac debitor, utrosq; ſpeculatur Dominus.* Et: *Sunt enim in conſpectu oculorum Dei viæ viri, & omnes orbitas ejus ſpeculatur*, Judicium qvoqve ejus commemorat, dicens: *Sacrificia impiorum, abominationes ſunt domini: vota autem recte ambulantium accepta ſunt apud eum.* Et iterum: *Domos conviciatorum diſſipat Dominus, firmat autem terminum viduæ.* Opificium vero illius non ſimpliciter, ſed ob id, qvod per ver-

Prov. 5. 21.

τες ἐχώρησαν περὶ τῆς ἀληθείας λόγους· ἵνα κἂν διερχόμενοι καὶ βλέποντες διερευνῶσι τὰ γεγραμμένα, καὶ οὕτως παιδεύονται οἱ ἄνθρωποι. Τινὲς γοῦν ὁρίζονται αὐτὰς οὕτως· ῥῆμα παρώδιον ἀπό τινος ἑνὸς εἰς πολλὰ μεταλαμβανόμενον. ἔστιν οὖν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ γνῶσις σοφίας καὶ παιδείας, νόησις λόγων φρονήσεως, στροφαὶ λόγων, δικαιοσύνης ἀληθοῦς νόησις κρίματα κατευθύνειν, καὶ ἐπαγγελία τοῦ γινώσκειν ἐκ τούτων παραβολὰς, ῥήσεις σοφῶν, αἰνίγματα, σκοτεινοὺς λόγους. Καὶ εἰσὶ γνώσεις σοφίας καὶ παιδείας· ἐπειδὴ καὶ Ἕλληνες μὲν σοφίας ἔχειν ἐπαγγέλλονται, αἱρετικοὶ δὲ νομίζουσι παιδείαν ἔχειν· διὰ τοῦτο οὗτος τὴν ἀληθῆ σοφίαν καὶ παιδείαν διδάσκει, ἵνα μὴ τῇ ὁμονοίᾳ τῆς σοφίας εἰς τὰ σοφίσματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἱρετικῶν τις ἐμπέσῃ. Καὶ γὰρ Ἕλληνες μὲν οἰόμενοί τινες εἶναι, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. αἱρετικοὶ δὲ παιδεύεσθαι νομίζοντες, ἐξεστράφησαν, καὶ ἁμαρτάνουσιν, ὄντες αὐτοκατάκριτοι. τῶν δὲ θείων λόγων ὁ ἀκούσας σοφὸς, σοφώτερος ἔσται. τῶν γὰρ νομίμων τοῦ Θεοῦ ἀκούσας, καὶ ταῦτα φυλάξας, ἐπί τε τῇ παιδείᾳ Κυρίου μὴ ὀλιγωρήσας, μὴ δὲ ἐκλυθεὶς ἐπ' αὐτῇ, υἱὸς σοφὸς γενήσεται, καὶ πεπαιδευμένος γενόμενος, ταχέως καὶ τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν δέξεται. Ταύτην γὰρ οἱ σοφοὶ παιδεύονται. νόησις δὲ λόγων φρονήσεως, ἡ περὶ τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ διδασκαλία. ἐπὶ γὰρ Ἑλλήνων, οἱ μὲν σῶμα τὸν Θεὸν εἶπον· οἱ δὲ καὶ εἰδώλοις αὐτὸν ὡμοίωσαν. αἱρετικοὶ δὲ, καὶ αὐτοὶ περὶ τοῦ ὄντος παρεφρόνησαν. Διὰ τοῦτο οὗτος, τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ γνῶσιν ἐξηγεῖται, τὸ μὲν ἀνέκφραστον αὐτοῦ δόξα Θεοῦ κρύπτει λόγον. τὸ δὲ προνοητικὸν αὐτοῦ φησιν· ἐν παντὶ τόπῳ ὀφθαλμοὶ Κυρίου σκοπεύουσι κακούς τε καὶ ἀγαθούς. καὶ πάλιν· πλούσιος καὶ πτωχὸς συνήντησαν ἀλλήλοις· ἀμφοτέρους δὲ ἐποίησεν ὁ Κύριος. καὶ, δανειστοῦ καὶ χρεωφειλέτου ἀλλήλοις συνελθόντων ἐπισκοπὴν ποιεῖται ὁ Κύριος ἀμφοτέρων. καὶ ἐνώπιον γὰρ εἰσὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν, ὁδοὶ ἀνδρός· εἰς δὲ πάσας τροχιὰς αὐτοῦ σκοπεύει. καὶ τὸ μὲν κριτικὸν αὐτοῦ φησι· θυσίας ἀσεβῶν, βδέλυγμα Κυρίου εὐχαὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ. καὶ πάλιν· οἴκους ὑβριστῶν κατασπᾷ Κύριος, ἔστησε δὲ ὅριον χήρας. τὸ δὲ δημιουργικὸν αὐτοῦ, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ ἰδίου λό-

γου καὶ σοφίας πάντα ποιεῖ· ὃ μάλιστα καὶ χαρακτηρίζει τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὅτι υἱοῦ πατήρ ἐστι. λέγει γοῦν· ὁ Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. καὶ πάλιν· Κύριος ἐποίησε χώρας, καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ, καὶ ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων, ἡνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ. στροφαὶ λόγων εἴρηνται· ἐπειδὴ στροφῶν τις αὐτοὺς τῇ διανοίᾳ ἀνοίγει, καὶ εὑρίσκει τὸν ἐν αὐτοῖς ἐγκείμενον νοῦν, οἷά εἰσι· διεσώθη ἀπὸ τοῦ καύματος υἱὸς νοήμων, ἀνεμόφθορος δὲ γίνεται ἐν ἀμητῷ υἱὸς παράνομος. καὶ πάλιν· ἐπιμελοῦ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ χλωρῶν, καὶ κερεῖς πόαν, καὶ συνάγαγε χόρτον ὀρεινόν· ἵνα ἔχῃς πρόβατα εἰς ἱματισμόν. καὶ πάλιν· ἐὰν καθίσῃς δειπνεῖν ἐπὶ τραπέζης δυναστῶν, νοητῶς νόει τὰ παρατιθέμενά σοι· καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. δικαιοσύνης ἀληθοῦς νόησις εἴρηται, ἐπειδή τινες διαφόρως ἐξειλήφασι τὸ δίκαιον· τῶν μὲν λεγόντων, δίκαιόν ἐστι τὸ ἀποδιδόναι ἅπερ ἔλαβέ τις φυλάξαι· τῶν δέ, τὸ διδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ ἀγαθὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ. συμβαίνει δὲ μὴ ἀκριβεῖς εἶναι τοὺς τοιούτους ὅρους· μὴ εἴπῃς γάρ, ὃν τρόπον ἐχρήσατό μοι, χρήσομαι αὐτῷ, τίσομαι δὲ αὐτὸν ἅ με ἠδίκησε. διὰ τοῦτο οὖν τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην διδάσκει, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθῶς δίκαιον, ἀποδιδόναι ἑκάστῳ τὸ ἴδιον, προηγουμένως μὲν τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. ἔπειτα τίμα βασιλέα, καὶ τοῖς μὲν γονεῦσι τὸ καθῆκον ἀποδίδου. τοῖς δὲ πᾶσι τὸ ἴσον. καὶ οὗτος μὲν, εἷς τύπος. ὁ δεύτερος δὲ δικαιοῦν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, τὴν ἰσότητα φυλάττειν, ὥστε μὴ κλίνειν εἰς ἀνισότητα· ἀλλὰ τῷ μὲν λογικῷ μή σε καταλάβῃ βουλὴ κακή, ἡ ἀπολείπουσα διδασκαλίαν νεότητος, ἀλλὰ μετὰ βουλῆς πάντα ποίει, καὶ οἱ λογισμοί σου ἔστωσαν κρίματα ὥστε κρίνειν ἑαυτὸν ἕκαστον. καὶ τὴν μὲν ἐπιθυμίαν πᾶσαν ἔχειν ἀγαθήν· ἐπιθυμία γὰρ δικαίων πᾶσα ἀγαθή, καὶ ἐπιθυμία δικαίου δεκτή· κατὰ δὲ τὸ θυμικόν, μὴ ἴσθι ἑταῖρος ἀνδρὶ θυμώδει, φίλῳ δὲ ὀργίλῳ μὴ συναυλίζου. ὅλον γὰρ τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐκφέρει ἄφρων· ὁ σοφὸς, ταμιεύεται κατὰ μέρος.

A bum, ac ſapientiam ſuam cuncta facit: verum Deum explanat ac deſignat, qvod pater ſit filii. Dicit igitur: *Sapientia ſua Deus fundavit terram.* Prov. 3. 19. Et iterum: *Dominus fecit regiones & deſerta, & ſummitates habitatas ejus, quæ ſub cœlo: qvando præparabat cœlum, una cum ipſo eram: qvando ſegregabat thronum ſuum ſupra ventos, qvando validas faciebat deſuper nubes, eram cum eo cuncta componens. Ego* Prov. 8. 31. *eram in qva lætabatur, ſingulis diebus in conſpectu illius deliciabar.* Strophæ qvoqve verborum inſunt iſti libro. Nam ſi qvis ea mente verſet, reſerabit ac inveniet latentem in ipſis ſenſum. Qvalia ſunt, cum dicit: *Incolumis evaſit ab æſtu filius* Prov. 23. 1.
B *intelligens, corruptus autem a vento fit in meſſe filius iniqvus.* Et iterum: *Solicite cura qvæ in agro ſunt viridia, & herbam demete, ac fœnum montanum collige, ut oves habeas ad veſtitum.* Et rurſus: *Si convivæ ſederis in menſa magnatum, ſolerter conſidera, qvæ tibi proponuntur.* Et alia conſimilia. Veræ juſtitiæ dictus eſt intellectus: Qvoniam differenter qvidam juſtitiæ vocabulum accipiunt, aliis dicentibus juſtitiam eſſe, ſi reddat qvis qvod cuſtodiendum accepit: aliis vero, ſi malum redditur pro malo, & bonum pro bono:
C uſu autem venit, ut hujusmodi definitiones exactæ ac juſtæ non ſint, (non enim dicendum eſt, qvo ille me uſus eſt modo, eodem utar ego & ipſo, pœnas de illo ſumam, pro injuria qva me affecit) ob eam rationem Salomon, qvæ vera ſit juſtitia, docet: eam videlicet veram eſſe juſtitiam, ſi unicuiqve qvod ſuum eſt redditur. *Cumprimis honora,* inqvit, *Dominum de juſtis tuis laboribus, & primitias illi da, de tuis juſtitiæ fructibus. Deinde honora Regem, & parentibus competens repende officium, omnibus vero, qvod æqvum eſt.* Et hic unus eſt juſtitiæ typus. Alter vero eſt, ut animum ſuum
D qvisqve juſtificet, æqvabilitatem cuſtodiendo, ita nusqvam in contrariam inæqvabilitatem declines, ſed rationi obtemperes, ne malo conſilio qvo juventutis doctrina repudiatur, capiaris: ſed cum conſilio omnia facias, & cogitationes tuæ ſint judicia, ita ut ſeipſum qvisqve judicet, & concupiſcentiam in omnibus habeat bonam. Univerſa qvippe juſtorum concupiſcentia bona eſt, & concupiſcentia juſti accepta eſt. Contra iracundiam vero: *Ne ſis amicus,* inqvit, *viro furioſo, & amico iracundo ne cohabites. Omnem* Prov. 22. 24 *enim iram ſuam emittit inſipiens: ſapiens vero illam pro parte condit ac ſupprimit.*

A Qvi ſeipſum ad hunc modum componit, & ſingulas cujusqve animæ partis actiones ſanas & innocuas cuſtodit, is demum veram agniturus eſt juſtitiam. Judicia vero dirigere principaliter qvidem eſt, juſte ſecundum legem Dei judicare, ut cum dicit: *Aperi os tuum verbo Dei, & ſane de omnibus judica. Pauperem vero & imbecillem judicio defende. Qvi namqve juſtum dicit eum, qvi impius eſt, execrabilis eſt populis, & odibilis inter gentes.*

Prov. 24. 23. *Perſonam enim cujusqvam in judicio revereri bonum non eſt.* Hoc qvidem ex profeſſo dicendum eſt: deinde qvod in ſeipſum qvoqve judicium hoc dirigit, qvo alios qvis judicat, & ſeipſum probat, dum B ſe, ſi iræ motum in ſe ſenſerit abundare, reprehendit, & ſi abundare intellexerit, concupiſcentiam cohibet, ſi vero rationis vis obdormierit, excitat, dicens:

Prov. 6. 9. *Qvousqve piger jaces?* Hoc namqve pacto judicium dirigere diſcet, ſi ſeipſum juſte moderatus, & ſui ipſius reprehenſor factus fuerit nec audiet ab aliis: *Qvi alium doces, te ipſum non doces? qvi dicis, non mœchaberis, mœcharis?* Qvemadmodum enim qvi iter facit & viam ſuam qva ambulat rite dirigit, ad deſtinatum finem pervenit, ita & qvi judicia dirigit, juſtus cenſebitur & ſapiens. Dicuntur autem parabolæ ſermo- C nes, qvi velut imagines ſunt eorum qvæ dicuntur. Ex ipſis namqve propter ſimilitudinem, qvod dicitur, intelligitur. Sic enim Dominus dixit, ut in Marco eſt: *Cui aſſimilabo regnum Dei, aut cui parabolæ comparabo illud?* Itaqve parabolæ ſunt qvæ ſecundum ſimilitudinem dicuntur. Cum enim dixiſſet: *Simile eſt regnum Dei*, tandem intulit: *propterea per parabolas illis loqvor.* Sunt igitur hujusmodi dicta parabolæ, utpote: *Sicut defluxus nivis in calore æſtivo tempore meſſis jucundus eſt, ita nuncius fidelis iis,* D *qvi miſerunt eum.* Et iterum: *Sicut venti, nebulæ, & pluviæ, ita qvi gloriantur in dono mendaci.* Et ſi qva iſtis ſunt ſimilia. Dicta vero ſapientum ſunt ſermones, nullam ſophiſmatum fallaciam habentes, neqve per probabilitatis ſpeciem ſeducentes, ſed exacte veri, nec ſecundum dialecticam protaſin dicti, ſed tanqvam qvi ab ipſis ſint cogniti, &, velut ipſorum ſententiæ, prolati. Qvales ſunt: *Exhilarato corde floret facies, in mœroribus vero exiſtente, dejecta eſt ac triſtis.* Et: *Cor rectum qværit ſenſum, os vero indiſciplinatorum mala cognoſcet.* Et: *Odium excitat contentionem,*

οὕτω δὲ ἑαυτὸν ῥυθμίζων ἄνθρωπος, καὶ τὴν ἰδίαν ἑκάστου μέρους τῆς ψυχῆς πρᾶξιν ὑγιῆ καὶ ἀσινῆ φυλάττων, ἔσται γινώσκων τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην. κρίματα δὲ κατευθύνειν ἐστὶ, προηγουμένως μὲν κρίνειν δικαίως, κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, ὡς φησί· ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ, καὶ κρῖνε πάντας ὑγιῶς· διάκρινε δὲ πένητα καὶ ἀσθενῆ. ὁ γὰρ εἰπὼν τὸν ἀσεβῆ, δίκαιός ἐστι, ἐπικατάρατος λαοῖς, καὶ μισητὸς εἰς ἔθνη. αἰδεῖσθαι γὰρ πρόσωπον ἐν κρίσει, οὐ καλόν. τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ῥητέον· ἔπειτα δὲ ἵνα ὅπερ ἑτέροις κρίνει τις, τοῦτο καὶ εἰς ἑαυτὸν τὸ κρῖμα κατευθύνῃ, καὶ ἑαυτὸν δοκιμάζῃ, ἐπιτιμῶν μὲν ἑαυτῷ, ἐὰν πλεονεκτῇ ὁ θυμός· ἐπέχων δὲ, ἐὰν περισσεύῃ ἡ ἐπιθυμία· διεγείρων δὲ, ἐὰν ἀφυπνοῖ τὸ λογιστικὸν λέγων· ἕως πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι; οὕτω γὰρ ἑαυτὸν δικαίως ἄγων, καὶ κατήγορος ἑαυτοῦ γινόμενος, κρῖμα κατευθύνειν μαθήσεται, καὶ οὐκ ἀκούσεται παρ' ἑτέρου· ὁ διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ λέγων μὴ μοιχεύσῃς, μοιχεύεις; ὥσπερ γὰρ ὁ ὁδεύων καὶ κατευθύνων τὴν ὁδὸν, φθάνει εἰς τὸ τέλος· οὕτως ὁ κατευθύνων κρίματα, δίκαιος γνωσθήσεται καὶ σοφός. παραβολαὶ δὲ λέγονται λόγοι, ὥσπερ εἰκόνες τῶν λεγομένων. ἐξ αὐτῶν γὰρ διὰ τὴν ὁμοιότητα, τὸ λεγόμενον καταλαμβάνεται. οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἔλεγεν ὡς Μάρκος φησί· τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμαι αὐτήν; ὡς τῶν κατὰ ὁμοίωσιν λεγομένων παραβολῆς οὔσης. καὶ γὰρ λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὕστερον ἐπέφερε· διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ. εἰσὶν οὖν τοιαῦται αἱ παραβολαί· ὥσπερ ἔξοδος χιόνος ἐν ἀμητῷ κατὰ καῦμα ὠφελεῖ. οὕτως ἄγγελος πιστὸς τοὺς ἀποστείλαντας αὐτόν. καὶ πάλιν· ὥσπερ ἄνεμοι καὶ νέφη, καὶ ὑετοὶ, οὕτως οἱ καυχώμενοι ἐπὶ δόσει ψευδεῖ· καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. ῥήσεις δὲ σοφῶν εἰσι, λόγοι οὐ σεσοφισμένοι, οὐδὲ ἐν τῷ πιθανῷ ἀπατῶντες, ἀλλὰ ἠκριβωμένοι· οὐχ ὡς κατὰ πρότασιν δὲ λεγόμενοι, ἀλλ' ὡς παρ' αὐτῶν γνωσθέντες, καὶ ὡς ἀποφάσεις αὐτῶν προσφερόμενοι. οἷοί εἰσι. καρδίας εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει, ἐν δὲ λύπαις οὔσης, σκυθρωπάζει. καὶ, καρδία ὀρθὴ ζητεῖ αἴσθησιν· στόμα δὲ ἀπαιδεύτων, γνώσεται κακά. καὶ, μῖσος ἐγείρει νεῖκος,

πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας, καλύπτει A φιλία. καὶ, ὃς καταφρονεῖ πράγματος, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ φοβούμενος ἐντολὴν, οὗτος ὑγιαίνει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀνθρώπων οἱ λόγοι, κατὰ πλεῖστον ἀμφίβολοι τυγχάνουσιν ὄντες· οἱ δὲ τῶν σοφῶν οἷοί εἰσιν οὕτως ἀληθεῖς εἰσι, καὶ πανταχόθεν ἠκρίβωνται· ὥστε μὴ δὲ ἀντιλέγεσθαι αὐτούς. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πράξεως, γνωρίζουσι τὸ πρᾶγμα, οἷον· ὅτι ὁ ἄδικος, φαῦλόν ἐστι, καὶ ὁ μοιχὸς, κακόν. τοῦτο δὲ καὶ παντὶ τῷ δῆλον ἂν εἴη. οἱ δὲ σοφοὶ τὰς ἀρχὰς τῶν πράξεων παραλέγουσι, καὶ ὥσπερ σύμβολα τῶν τῆς ψυχῆς κινημά- B των παραπαγγέλλουσιν· ἵν' ἕκαστος γινώσκων τὰς ἀρχὰς τῶν κακῶν, φυλάττηται, οἷά ἐστι τὰ προειρημένα· μῖσος ἐγείρει νεῖκος, πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας, καλύπτει φιλία. ὁ γὰρ φίλερις, ἀπὸ μίσους ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης κακίας, καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι ἀγαπᾶν τὸν φιλονεικοῦντα. πάλιν δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μὴ φιλονεικῶν, γνώρισμα ἀγάπης ἔχει. καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι φιλόνεικον τὸν ἀγαπῶντα. ὡς πάλιν τὸ· ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργὸς, καὶ ὀξύθυμος πράσσει μετὰ ἀβουλίας. τοῦ γὰρ ἀεργοῦ ἐσήμανε τὴν ψυχὴν ἐν πάσαις ἐπιθυμίαις βεβυθίσθαι, καὶ τὸν ὀξύθυμον μηδὲ μίαν C ἔχοντα βουλὴν ὀρθὴν ἐδήλωσε. καὶ ὅλως οὗτοι τὰ ἠθικὰ μᾶλλον ἀπαγγέλλουσι τὴν ἀρχὴν τῆς πράξεως ὅθεν συνίσταται, λέγοντες· ὅτι τῆς μὲν φιλονεικίας προηγεῖται μῖσος· τοῦ δὲ μὴ φιλονεικεῖν, προηγεῖται ἀγάπη. καὶ τῆς μὲν ἀεργίας, προηγεῖται ἡδονὴ κακή· τοῦ δὲ ὀξυθύμου, προηγεῖται ἀβουλία. καὶ τοῦ μὲν ἐξουθενημένου ἀρχὴ, ἐστὶ τὸ καταφρονεῖν αὐτὸν τοῦ νόμου· τῆς δὲ ὑγείας, προηγεῖται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. καὶ τῆς μὲν ἀπωλείας τῆς ψυχῆς ἐστιν D ἀρχὴ, τὸ ἀφύλακτον ἔχειν τὸ στόμα· τοῦ δὲ πτοεῖσθαί τινα, προηγεῖται ἡ προπέτεια. οὕτω δὲ ἑκάστην ῥῆσιν ἀναλύων, εὑρήσεις εἰρημένην καὶ γεγραμμένην ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἀκούοντας καὶ μανθάνοντας τὰς ἀρχὰς τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν, φεύγειν μὲν τὰ φαῦλα, πράττειν δὲ τὰ ἀγαθά. αἰνίγματα δὲ καὶ σκοτεινοὶ λόγοι, οἵτινες ἀσφαλεῖς μὲν οὕτως εἰσὶν, ὥστε ἀνιᾶν τὸν ἐντυγχάνοντα τῷ μηδὲν ἐμφαίνειν, μηδὲ τινα ὑπόνοιαν παρέχειν· ἐρευνώμενοι δὲ ὅμως δεικνύουσι τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν. οἷοί εἰσι· τῇ βδέλλῃ τρεῖς θυγατέρες ἦσαν, ἀγαπήσει

A *omnes vero eos, qvi contentioſi non ſunt, contegit amicitia.* Et: *Qvi rem contemnit, contemnetur ab ipſa; qvi vero mandatum veretur, illæſanus eſt.* Prov. 10.12. Aliorum hominum ſermones, plerumqve amphiboli ſunt: ſapientum vero, qvales qvales ſint veri ſunt, & omni ex parte abſoluti, ita ut contradici illis neqveat: & alii homines rerum cognitionem ex fine ſumunt, utpote, qvod perverſus ſit qvi cuiqvam facit injuriam, & malus qvi mœchatur: Hoc vero cuivis manifeſtum eſt. At ſapientes ipſa rerum principia prædicunt, & veluti ſymbola motuum qvi in anima ſunt, prænunciant, ut qvisqvis malorum B principia cognoverit, ſibi caveat. Qvalia ſunt de qvibus ſupra dictum eſt: Prov. 13.13. *Odium excitat contentionem, omnes vero non contentioſos obtegit amicitia.* Contentioſus enim ex odio malitiæ hujus principium habet. Et nemo contentioſum amore proſeqvendum duxerit. Rurſus e contrario qvi contentioſus non eſt dilectionis indicium habet. Nec contentioſum dixerit qvisqvam cum diligit. Sicut illud: *In concupiſcentiis eſt omnis otioſus, & iracundus qvod agit, absqve conſilio agit.* Significat enim otioſi animam omnis generis concupiſcentiis eſſe immerſam, & iracundum nullum rectum habere conſilium oſtendit. Et omnino C iſti amplius manifeſtum faciunt, qvod actionis principium ſint hominis mores & ingenium. Unde & commendat eos qvi dicunt, qvod contentionem præcedat odium, fugam vero contentionis dilectio. Et qvod otium mala voluptas, iracundum vero præcedat temeritas, qvodqve contemti principium ſit & cauſa, qvod legem ipſe contemnit, & qvod ſanitatem præcedat timor Dei. Item qvod animæ perditionis principium D ſit, os incautum & temerarium, timoremqve præcedat lingvæ temeritas. Ubi ad hunc modum ſingulas dictiones referaris, invenies ob id eſſe dictas & ſcriptas, ut auditis & cognitis malorum bonorumq; principiis. qvæ prava ſunt, fugiamus, qvæ bona, faciamus. Ænigmata vero & obſcuri ſermones, ita qvidem caute ſunt poſiti, ut mœrore afficiant, ſi qvis in illos incidat: propterea qvod nihil manifeſti habent, & ne ſuſpicionem qvidem aliqvam ſenſus præbent, ubi vero diligenter inqviſiti fuerint, ſenſum qvem habent indicant. Qvales ſunt: Prov. 30.16. *ſangviſugæ tres fuerunt filiæ, dilectione*

Digitized by Google

allecta. Et hæ tres, & quarta non dicunt, ſatis eſt. Infernus, & amor mulieris, & tartarus & terra quæ non ſaturatur aqva, & aqva, & ignis, nunqvam dicunt, ſatis eſt. Et iterum: *Tria ſunt, qvæ cognitu mihi ſunt impoſſibilia, & qvartum non cognoſco, veſtigia aqvilæ volantis, & vias ſerpentis ſupra petram, & vias navis in mari euntis, & vias viri in adoleſcentia:* & qvæcunqve ejusmodi ſunt ænigmata. Nam licet aliorum cognitionem moveant, alia tamen ſignificant, & obſcura qvidem ſunt, abſconditum vero ſenſum habent.

Prov. 30. 18.

A ἀγαπώμεναι, καὶ αἱ τρεῖς αὗται, καὶ ἡ τετάρτη οὐκ ἠρκέσθη εἰπεῖν, ἱκανόν. ᾅδης, καὶ ἔρως γυναικὸς, καὶ τάρταρος, καὶ γῆ οὐκ ἐμπιπλαμένη ὕδατος, καὶ ὕδωρ, καὶ πῦρ, οὐ μὴ εἴπωσιν, ἀρκεῖ. καὶ πάλιν· τρία δέ ἐστιν ἀδύνατά μοι νοῆσαι, καὶ τὸ τέταρτον οὐκ ἐπιγινώσκω· ἴχνη ἀετοῦ πετωμένου, καὶ ὁδοὺς ὄφεως ἐπὶ πέτρας, καὶ τρίβους νηὸς ποντοπορούσης, καὶ ὁδοὺς ἀνδρὸς ἐν νεότητι, καὶ ὅσα τοιαῦτά ἐστιν αἰνίγματα. ἕτερα γάρ τινα δηλοῖ, καὶ ἑτέρων ἔννοιαν παρίστησι· καὶ ἀσαφῆ μέν ἐστι, κεκρυμμένον δὲ ἔχει τὸν νοῦν.

LIB. XV. ECCLESIASTES.

B

ET hunc librum ſcripſit Salomon: ſicut ſupra dictum eſt. Dicitur autem Eccleſiaſtes, qvoniam ita hunc nominavit autor ipſe qvi ſcripſit, in principio ipſius dicens: *Verba Eccleſiaſtæ filii Davidis Regis Iſrael in Jeruſalem: Vanitas vanitatum, dixit, Eccleſiaſtes.* Variis vero nominibus vocatus eſt Salomon: ſapiens, propterea qvod Sapientiæ particeps factus eſt. Prudens, eo qvod veritatis in ipſo fuit prudentia. Doctus, qvoniam veram a Domino doctrinam habuit. Eccleſiaſtes vero vocatus eſt, qvia ad populum ipſe concionatus eſt, & qvæ ſpiritus ſunt locutus. Videtur autem in hoc libro de naturali theoria philoſophari. Qvoniam enim Ægyptii de illa ſuas jam habebant imaginationes, & Græci hisce de rebus fabulaturi erant: ob eam ipſe cauſam impulſu Spiritus ſancti eos qvi de iſtis inqvirere conabantur, compeſcit, dicens: *Non poterit homo invenire opus, quod ſub ſole factum eſt: qvamvis qværendo fatigetur, non inveniet.* Damnat etiam Ægyptiorum religionem circa divinationem ex hominis nativitate, dicens: *Qvi obſervat ventum non ſeret, & qvi adſpicit ad nubes non metet, in qvibus agnoſci non poteſt, qvæ ſit via ſpiritus. Sicut oſſa in ventre uterum geſtantis, ita non cognoſcet opera Dei, qvi facit univerſa.* Deinde & de ſingulorum theoria tractans, conſentit, qvod de talibus vane qværatur. & qvod ejusmodi nihil pariant aliud qvam laborem. Non enim ob illorum cognitionem, ſed propter vitam, qvæ opere ipſo talia exercet pro ſapiente qvis commendatur, & juſto. Dicit namqve: *Etenim qvæcunqve ſcire ſe dixerit ſapiens, ea non poterit invenire.*

ΒΙΒΛΙΟΝ ιε. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΗΣ.

ΚΑΙ τοῦτο Σολομὼν ἔγραψε τὸ βιβλίον, καθάπερ προείρηται. λέγεται δὲ Ἐκκλησιαστὴς, ἐπειδὴ οὕτως ὠνόμασεν αὐτὸ ὁ γράψας εἰπὼν ἐν ἀρχῇ· ῥήματα Ἐκκλησιαστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ βασιλέως Ἰσραὴλ, ἐν Ἱερουσαλήμ. ματαιότης ματαιοτήτων, εἶπεν ὁ Ἐκκλησιαστής. ποικίλως δ' αὖ ἐκλήθη ὁ Σολομών. σοφὸς μὲν, ὅτι σοφίας μετέσχε· φρόνιμος δὲ, ὅτι φρόνησις
C ἀληθείας ἦν ἐν αὐτῷ· πεπαιδευμένος δὲ, ὅτι τὴν ἀληθινὴν παιδείαν παρὰ Κυρίου εἶχεν. ἐκλήθη οὖν Ἐκκλησιαστὴς, ὅτι αὐτὸς ἐξεκλησίαζε τοὺς λαοὺς, καὶ ἐλάλει τὰ τοῦ πνεύματος. ἐν τούτῳ δὲ τῷ βιβλίῳ περὶ τῆς φυσικῆς θεωρίας φιλοσοφῶν φαίνεται. ἐπειδὴ γὰρ Αἰγύπτιοι μὲν ἐφαντάζοντο, Ἕλληνες δὲ ἔμελλον περὶ τούτων μυθολογεῖν· διὰ τοῦτο τῷ Πνεύματι ἁγίῳ κινούμενος, παύει μὲν τοὺς προχειροῦντας περὶ τούτων ζητεῖν, φάσκων· οὐ δυνήσεται ἄνθρωπος τοῦ εὑρεῖν τὸ ποίημα τὸ πεποιημένον ὑπὸ
D τὸν ἥλιον, ὅσα ἂν μοχθήσῃ ἄνθρωπος τοῦ ζητῆσαι, καὶ οὐχ εὑρήσει. διαβάλλει δὲ καὶ τὴν Αἰγυπτίων περὶ γενεθλιαλογίαν πτόησιν, λέγων· τηρῶν ἄνεμον οὐ σπερεῖ, καὶ βλέπων ἐν ταῖς νεφέλαις, οὐ θερίσει, ἐν οἷς οὐκ ἔστι γινώσκων, τίς ἡ ὁδὸς τοῦ πνεύματος. ὡς ὀστᾶ ἐν γαστρὶ κυοφορούσης· οὕτως οὐ γνώσῃ τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ, ὅσα ποιήσει τὰ σύμπαντα. εἶτα καὶ περὶ τὴν θεωρίαν ἑκάστων γινόμενος συνεῖδεν, ὅτι μάτην ἐστὶ περὶ τοιούτων ζητεῖν, καὶ μόνον τὰ τοιαῦτα μόχθον γεννᾷ. οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ γινώσκειν τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ βίου ὁ σοφὸς καὶ δίκαιος συνίσταται. λέγει γάρ· καί γε ὅσα ἐὰν εἴπῃ σοφὸς τοῦ γνῶναι, οὐ δυνήσεται τοῦ εὑρεῖν.

ὅτι

ὅτι σύμπαν τοῦτο ἔδωκα εἰς καρδίαν μου· καὶ ψυχή μου σύμπαν εἶδε τοῦτο, ὡς οἱ δίκαιοι καὶ οἱ σοφοὶ, καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἐν χειρὶ Θεοῦ. εἰκότως τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων ζήτησιν διαβὰς, καὶ περὶ τὴν ἀνθρωπίνην πολιτείαν καταγιγνόμενος, ὁρῶν τε πολλὰ καὶ ποικίλα τὰ τῶν ἀνθρώπων συμπτώματα, συνίστησιν, ὅτι προνοίᾳ τὰ πάντα διοικεῖται, λέγων· οὐ τοῖς κούφοις ὁ δρόμος, καὶ οὐ τοῖς συνετοῖς ὁ πόλεμος, καί γε οὐ τοῖς σοφοῖς ὁ ἄρτος, καὶ γε οὐ τοῖς συνετοῖς ὁ πλοῦτος καί γε οὐ τοῖς γινώσκουσιν ἡ χάρις· ὅτι καιρὸς καὶ ἀπάντημα συναντήσεται τοῖς πᾶσιν αὐτοῖς, ἐν παντὶ γάρ ἐστι βασιλεὺς τοῦ ἀγροῦ εἰργασμένου. καὶ γὰρ οὐδεὶς Κύριός φησιν ἐν τούτοις τῆς ἑαυτοῦ βουλῆς. ὅτι, τίς ἄνθρωπος, ὃς ἐπελεύσεται ὀπίσω τῆς βουλῆς τὰ ὅσα ἐποίησεν αὐτήν; καὶ ὅτι οὐδὲν πλέον ἄνθρωπος ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐξουσίασαιτο, ἢ τοῦ ποιεῖν πονηρὸν καὶ ἀγαθὸν, καὶ ἑτοιμάζειν εἰς τὴν ἔξοδον τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ γὰρ καὶ ὃ φάγεται καὶ πίεται, τοῦτο δόμα Θεοῦ ἐστιν. ὅθεν εἴ τε ζήτησίς ἐστι περὶ τοῦ, πῶς γέγονε τὰ φαινόμενα; εἴ τε κτῆσίς ἐστι χρημάτων· εἴ τε τρυφὴ περιουσίας, πάντα ταῦτα ματαιότης ματαιοτήτων ἐστὶ, καὶ πλέον οὐδὲν, ἢ περιουσεία βουλῆς καὶ προαιρέσεως ἐπιχείρησις. ἐν δὲ τῷ λέγειν ταῦτα ματαιότητα, ἐμφαίνει τῶν μελλόντων τὸ αἰώνιον. διὸ καὶ πάντα ὑπερβὰς, παραινεῖ τῶν αἰωνίων μνημονεύειν· καὶ εἰδέναι τέλος ἔσεσθαι τοῦ κόσμου τούτου, ἐν τῷ λέγειν, ἀργεῖν τὰς ἀληθούσας ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν σαλευθῶσι φύλακες τῆς οἰκίας, καὶ διαστραφῶσιν ἄνδρες τῆς δυνάμεως, καὶ ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι. καὶ τὰ μετὰ τὸ τέλος δὲ ἐξηγεῖται. ὅτι σύμπαν τὸ ποίημα ὁ Θεὸς ἄξει ἐν κρίσει ἐν παντὶ παρεωραμένῳ, ἐὰν ἀγαθὸν, καὶ ἐὰν πονηρόν. ἐκ δὴ τούτων δείκνυσιν, ὅτι ἅπερ ἔλεγε, ματαιότης ματαιοτήτων· οὐ τὴν κτίσιν διαβάλλων ἔφη, ἀλλ' ὅτι τὰ αἰώνια θεωρῶν, ἔλεγε τὴν τῶν προσκαίρων ἐπιθυμίαν εἶναι ματαιότητα, καὶ κρίσιν δὲ διαδιδάσκων, σημαίνει τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, καὶ τῶν πράξεων ἀνταπόδοσιν. ἔπειτα λέγων ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι, δείκνυσι πάλιν μὴ εἶναι ματαίαν αὐτὴν τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον διδάσκαλον πᾶσιν αὐτὴν οὖσαν εἰς εὐσέβειαν. ἡ γὰρ τάξις αὐτῆς καὶ ἡ διακόσμησις, διήγησίς ἐστι τοῦ πεποιηκότος καὶ κτίσαντος αὐτὴν ἐν ᾗ καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ, καὶ οἱ διδάσκαλοί εἰσιν, ὥσπερ ἀλήθοντες ἑκάστῳ τροφὴν διὰ τὸν διδασκαλίας τὴν εἰς εὐσέβειαν γνῶσιν· οἵτινες ἀλήθοντες, ἀργήσουσι λοιπὸν ἐν τῇ συντελείᾳ.

A *Quoniam totum hoc tradidi cordi meo, & totum hoc vidit anima mea, quod juſti & ſapientes, & opera eorum ſunt in manu Dei.* Recte igitur talium rerum inquiſitionem prætergreſſus, & in contemplanda mortalium politia conſtitutus, cum multos & varios videret hominum caſus, conſtituit, quod providentia adminiſtrentur omnia, dicens: *Curſus non eſt velocium, nec bellum prudentum, nec ſapientum panis, nec prudentum opulentia, nec cognoſcentium gratia: quoniam tempus & occaſio ſimul omnibus iſtis occurrunt. Nam ubique regnum habent, etiam in* Eccl. 9. 11.
B *agro jam culto. Neque enim quiſquam in iſtis conſilii ſui Dominus eſt. Quis enim homo ille eſt, qui poſſit opera ſua retro habito adaptare conſilio? Et quod nihil poteſtatis amplius in hac vita habeat homo, quam faciendi bonum & malum, & præparandi opera ſua ad exitum. Nam & quod edit & bibit, hoc donum Dei eſt.* Unde ſive quæratur, quomodo facta ſint, quæ videntur, ſive pecunia poſſideatur, ſive in luxu & abundantia quis delicietur: *omnia iſta vanitas ſunt vanitatum, & nihil amplius, quam vanitas conſilii & inanis voluntatis conatus.* Per id vero, quod iſta vanitatem eſſe dicit, futurorum bonorum æ- Eccl. 5. 17.
C ternitatem ſignificat. Quapropter & univerſa transcendens hortatur, ut æternorum memoriam ſervemus, & ſciamus futurum aliquando, ut mundus hic præſens finiatur, cum dicit: *In die, qua commovebuntur cuſtodes domus & nutabunt viri potentes, & molentes otiabuntur,* & cum quæ finem mundi ſubſequuntur exponit, dicens: *Quoniam cuncta, quæ fiunt, ducet Deus in judicium, in omni errato, ſive bonum, ſive malum.* Per iſta oſtendit, quod illud: *Vanitas vanitatum,* non ad hoc dixerit, ut creaturam criminaretur, ſed ut æterna contemplatus, rerum Eccl. 12. 14
D temporalium deſiderium admoneret eſſe vanitatem. Et ubi judicium futurum eſſe docet, innuit fore reſurrectionem mortuorum, & actorum retributionem. Deinde cum dicit, quando *otiabuntur molentes,* iterum non oſtendit vanam eſſe ipſam creaturam, ſed illam magis inſtruere quosvis ad pietatem. Siquidem ipſius ordo ac diſpoſitio, de factore ipſo ac creatore prædicatio eſt, in qua ſunt & Prophetæ, & Evangeliſtæ, & Doctores, tanquam molentes unicuiq; alimoniam, per doctrinam, videlicet pietatis, ſcientiam: qui molentes tandem in conſummatione ſeculi otiabuntur.

Jeremias. Ad hunc uſque duravit regnum Juda, ſub quo diſſipatum eſt, ſicut & regnum Samariæ: urbs namque Jeruſalem capta, & univerſi in Babylonem captivi, ablatis quoque templi vaſis, abducti ſunt.

Reges itaque in Jeruſalem, a Davide uſque ad captivitatem Babylonicam fuerunt viginti unus: præter Gotholiam Reginam, quæ & ipſa, ſicut dictum eſt, poſt Ochoziæ filii mortem ſeptem annos regnavit.

A Ἱερεμίας. ἕως τούτου ἡ βασιλεία τοῦ Ἰούδα ἐκράτει, καὶ κατελύθη, ὥσπερ καὶ τῆς Σαμαρείας. καὶ γὰρ καὶ ἡ πόλις ἑάλω, καὶ πάντες ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, μετὰ τῶν σκευῶν.

Ὁμοῦ οἱ γεγονότες βασιλεῖς Ἱερουσαλὴμ, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ μέχρι τῆς εἰς Βαβυλῶνα αἰχμαλωσίας, εἴκοσι καὶ εἷς, ἄνευ δηλονότι τῆς Γοθολίας, βασιλευσάσης καὶ αὐτῆς, ὡς εἴρηται, μετὰ τελευτὴν τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Ὀχοζίου, ἔτη ἑπτά.

B

REGES ISRAEL.

CONSEQUENTER & de Regibus Iſrael, qui in Samaria regnarunt, dicendum eſt, quo quiſque vocatus ſit nomine, quot annos regnaverit, & quomodo vixerit.

Primus fuit Jeroboam, filius Nabath. Hic cum rediiſſet ex Ægypto, diviſo regno, regnavit in Samaria. Tam inſigniter autem, quod malum erat, fecit, ut ſimilis illi non fuerit. Veritus enim ne facta defectione ſubverteretur; duos aureos vitulos fecit, & populum ſeduxit, dicens: *Hi ſunt dii tui, qui reduxerunt nos ex Ægypto.* Inſtituit etiam populo (dies feſtos ac) ſacerdotes, atque ita peccare fecit, & aberrare Iſraelem. Ipſum enim omnes poſteri reges imitati ſunt. Regnavit autem annos 24. ſub hoc erat Propheta Achia Selonita; & qui contra ipſum & altare ipſius clamavit.

Nabath filius Jeroboam regnavit annos duos, & fecit quod erat malum. Nec amplius poſt illum de genere ipſius quiſquam regnavit. Baaſa, de alia ſtirpe, regnavit annos 24. Ela filius ejus annos 2. & fecit, quod malum erat, nec de hujus ſtirpe poſtea quiſquam regnavit. Zambre alterius generis, regnavit annos 12. & quod malum erat, fecit. Achaab filius Zambre regnavit annos 22. & præ cæteris quod malum erat fecit. Sub hoc Prophetæ erant, Elias, Eliſæus, Michæas, & qui Regi Achaab de Syria & filio Ader prophetavit, & qui proprio juſſu percuſſus ac vulneratus, Regemque Achaab redarguit. Et præterea ſeorſum habitantes multi prophetarum filii. Ochozias filius Achaab, regnavit annos duos, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erant Elias & Eliſæus: quinquagenarios enim illius igne cœlitus in verbo Domini percuſſit Elias.

ΒΑΣΙΛΕΙΣ ΙΣΡΑΗΛ.

ΕΞΗΣ δὲ ῥητέον καὶ περὶ τῶν ἐν Σαμαρείᾳ γινομένων βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ· πῶς τε ἐκαλεῖτο ἕκαστος τούτων, καὶ πόσα ἐβασίλευσεν ἔτη, καὶ ὅπως ἐβίωσεν.

Πρῶτος Ἱεροβοὰμ υἱὸς Ναβὰθ, ἐβασίλευσεν ἐν Σαμαρείᾳ, σχισθείσης τῆς βασιλείας, ἀνελθὼν ἀπ' Αἰγύπτου. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν

C ὡς οὐδεὶς ἕτερος· φοβούμενος γὰρ μὴ καταλυθῇ, ἐποίησε δαμάλεις χρυσᾶς δύο, καὶ ἠπάτησε τὸν λαὸν λέγων· οὗτοι οἱ θεοί εἰσιν, οἱ ἀναγαγόντες ἡμᾶς ἐξ Αἰγύπτου. ἐπλάσατο δὲ καὶ ἱερέας αὐτοῖς, καὶ οὕτως αὐτὸς ἐξήμαρτε τὸν Ἰσραήλ. αὐτῷ γὰρ πάντες οἱ μετ' αὐτὸν κατηκολούθησαν. ἐβασίλευσε δὲ ἔτη κδ. ἐπὶ τούτου ἦν προφήτης Ἀχιὰ ὁ Σηλωνίτης, καὶ ὁ ἐπικαλεσάμενος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κατ' αὐτοῦ.

Ναβὰθ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη β, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσεν. Βαασᾶ ἄλλου γένους, ἔτη κδ. καὶ ἐποίησε

D τὸ πονηρόν. Ἠλᾶ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἔτι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσε. Ζαμβρῆ, ἑτέρου γένους, ἔτη ιβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ἀχαὰβ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη κβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν πλέον τῶν ἄλλων. ἐπὶ τούτου προφῆται ἦσαν, Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος, καὶ Μιχαίας, καὶ ὁ προφητεύσας τῷ Ἀχαὰβ περὶ τῆς Συρίας, καὶ τοῦ υἱοῦ Ἀδὲρ, καὶ ὁ πατάξας αὐτὸν τραύματι, καὶ ἐλέγξας τὸν Ἀχαὰβ, καὶ πολλοὶ καθ' ἑαυτοὺς υἱοὶ τῶν προφητῶν. Ὀχοζίας υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος. αὐτοῦ γὰρ τοὺς πεντηκοντάρχους ἐπάταξεν πυρὶ Ἠλίας ἐν ῥήματι Κυρίου.

A Ἰωαράμ, υἱὸς ἕτερος Ἀχαάβ, ἔτη ιβ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ οὐκ ἔπι τοῦ γένους αὐτοῦ ἐβασίλευσε. καὶ ὁ μὲν Ἠλίας ἐπὶ τούτου ἀνελήφθη· ὁ δὲ Ἐλισσαῖος διέμεινεν ἕως Ἱεροβοὰμ, υἱοῦ Ἰωᾶς, βασιλέως Ἰσραήλ. ἦσαν δὲ ἐπὶ τούτοις, καὶ υἱοὶ τῶν προφητῶν. Ἰοῦ. ἑτέρου γένους, υἱὸς Μανασσῆ, ἔτη κη. οὗτος ἀνεῖλε τὸ γένος Ἀχαὰβ, καὶ τοὺς προφήτας τοῦ Βάαλ ἐν πλεονισμῷ, καὶ τὴν στήλην αὐτοῦ συνέτριψε, καὶ ἐν τούτῳ ποιήσας τὸ εὐθὲς, ἔσχεν ἐπαγγελίαν· ὅτι υἱοὶ τέταρτοι καθίσονταί σοι ἐπὶ θρόνου Ἰσραήλ. B πλὴν οὐκ ἐφύλαξεν ἐν ὅλῃ καρδίᾳ τὸν νόμον· οὐκ ἀπέστη γὰρ τῶν ἁμαρτιῶν Ἱεροβοὰμ, διὰ τὰς δαμάλεις.

Ἰωαχὰζ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη ιζ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ἰωᾶς υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη ις. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπολέμει τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἔλαβε τὸ χρυσίον καὶ τὰ σκεύη. Ἱεροβοὰμ υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη μα. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Ζαχαρίας υἱὸς αὐτοῦ, μῆνας ἕξ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἕως τούτου τὸ γένος Ἰοῦ γεγόνασιν υἱοὶ τέταρτοι. Σελλοὺμ ἑτέρου γένους υἱὸς Ἰαβὶς, ἡμέρας λ. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. Μαναὴμ ἄλλου γένους, υἱὸς Γαδδὴ, ἔτη κ. καὶ ἐποίησε C τὸ πονηρόν. Φακείας υἱὸς αὐτοῦ, ἔτη ι. καὶ ἐποίησε τὸ πονηρόν. ἐπὶ τούτου Ἠσαΐας καὶ Ὠσηὲ ἦσαν προφητεύοντες. Φακεὲ ἄλλου γένους, υἱὸς Ῥομελίου, ἔτη κ. οὗτος ἔσφαξε τὸν Φακείαν, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, καὶ ἐπὶ τούτου ἦσαν Ἠσαΐας καὶ Ὠσηὲ οἱ προφῆται. Ὠσηὲ ἑτέρου γένους, υἱὸς Ἠλᾶ, ἔτη θ. οὗτος ἔσφαξε τὸν Φακεὲ, καὶ ἐποίησε τὸ πονηρὸν, πλὴν οὐχ ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ.

Ἕως τούτου τοῦ Ὠσηὲ κατέληξε καὶ ἡ βασιλεία Σαμαρείας. ἐκ τότε γὰρ πέπαυται, καὶ ἀπώλετο Σαμάρεια, καὶ λοιπὸν Ἀσσύριοι κατῴκησαν ἐν αὐτῇ, ἐξ ὧν οἱ Αἱρετικοὶ Σαμαρεῖται γεγόνα- D σι, καλούμενοι καὶ Σαδδουκαῖοι.

Συνάγονται οὖν οἱ χρόνοι, τῶν μὲν Ἱερουσαλὴμ βασιλευσάντων, ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ μέχρι τοῦ Σεδεκία καὶ αὐτοῦ τὰ πάντα ἔτη υ. βασιλεῖς τε οἱ πάντες, κα. δίχα τῆς Γοθολίας, καὶ γένους ἅπαντες ἑνὸς τοῦ Δαβὶδ, παῖς παρὰ πατρὸς κατὰ διαδοχὴν ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους τὴν βασιλείαν κληρούμενοι. ἐκ τούτων δὲ πάλιν, οἱ μὲν ποιήσαντες τὸ εὐθὲς, εἰσὶν θ. οἱ δὲ ποιήσαντες τὸ πονηρὸν, ιβ. χωρὶς τῆς Γοθολίας.

Τῶν δὲ ἐν Σαμαρείᾳ πάλιν βασιλευσάντων, ἀπὸ Ἱεροβοὰμ καὶ μέχρι Ὠσηὲ, τὰ πάντα

A Joaram alter filius Achab, regnavit annos duodecim, & fecit quod malum erat: Poſt hunc nemo amplius de hac ſtirpe regnavit. Sub iſto aſſumtus eſt in cœlum Elias. Eliſæus vero perduravit usque ad Jeroboam filium Joas Regem Iſrael. Erant autem ſub iſtis etiam filii Prophetarum. Jehu de alia ſtirpe filius Manaſſe, regnavit annos viginti octo. Hic genus Achaab ſuſtulit & Prophetas Baal per inſidias occidit ſtatuamque illius contrivit. Et hactenus quidem fecit, quod rectum erat, promiſſionemque accepit, quod ipſius filii ſeſſuri eſſent ſuper thronum B Iſrael, veruntamen legem domini non ſervavit toto corde. Neque enim a peccatis Jeroboam abſtinuit, propter vitulos aureos.

Joachaz filius Jehu regnavit annos 17. fecitq; quod malum erat. Joas filius Joachas regnavit ann. 16. & fecit quod malū erat. Jeruſalem expugnavit & templi aurum & vaſa abſtulit. Jeroboam filius Joachaz regnavit ann. 41. & fecit quod malū erat. Zacharias filius Jeroboam regnavit menſes ſex, & operatus eſt malū. Hactenus poſteritas Jehu in quartam generationem duravit. Sellum ex alia progenie, filius Jabis, regnavit dies triginta, & quod C malum erat, operatus eſt. Manaem ex alio genere, filius Gadde, regnavit ann. 20. & operatus eſt, quod malum erat Phakeias filius Manaem, regnavit ann. 10. & fecit, quod erat malum. Sub hoc prophetarunt Eſaias & Oſee. Phakee, de alia ſtirpe, filius Romeliæ, regnavit annos 20. Hic occidit Phakeiam, & fecit, quod malum erat. Sub hoc quoque erant Eſaias & Oſee Prophetæ. Oſee aliunde natus filius Ela, regnavit annos 9. Iſte occidit Regem Phakee, & operatus eſt malum, veruntamen non ſicut qui ante ipſum regnarunt.

Sub iſto Oſee finitum eſt regnum Samariæ. Tunc enim ceſſavit, ac perdita eſt Samaria, quam deinceps Aſſyrii inhabi- D tarunt, ex quibus orti ſunt hæretici Samariæ, qui & Sadducæi vocantur.

Collecta itaque eorum tempora, qui Jeroſolymis a Davide usque ad Sedechiam regnaverunt, annos conſtituunt quadringentos. Reges univerſi fuerunt viginti unus, demta Gotholia, & cuncti ejuſdem ſtirpis, Davidis videlicet, ut ab initio ad finem usque filius a patre regnum hæreditario jure acceperit. Ex his autem novem, quod rectum, duodecim vero, quod malum erat, excepta Gotholia, operati ſunt.

Eorum vero tempora, qui in Samaria a Jeroboam usque ad Oſee regnarunt,

Digitized by Google

φὺλ φέρονται. οὗτος γὰρ Ἔσδρας, ἱερεὺς ὢν καὶ
ἀναγνώστης, ἐξηγεῖται τὴν ἐπάνοδον τῶν υἱῶν Ι-
σραὴλ, τὴν ἀπὸ Περσίδος εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ γε-
νομένην. καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ δια-
λαμβάνει, ὅπως γέγονε τὰ τῆς ἐπανόδου ἐν χει-
ρὶ Ἰησοῦ τοῦ Ἰωσεδὲκ, καὶ Ἔσδρα, καὶ Ζοροβάβελ,
καὶ Νεεμία Εὐνούχου Ἰουδαίου. ἡ δὲ πρόφασις τῆς
ἐπανόδου αὕτη. τρεῖς στρατιῶται φυλάσσοντες τὸν
βασιλέα, ὧν εἷς ἦν ὁ Ζοροβάβελ· ἤρισαν ἐν
προβλήματι τεθείσης ἐπαγγελίας αἰτῆσαι τὸν
νικῶντα, ὅπερ ἂν ἐθελήσῃ παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ
μὲν ἑνὸς εἰπόντος νικᾶν τὸν οἶνον· τοῦ δὲ ἑτέρου
εἰρηκότος νικᾶν τὸν βασιλέα. ὁ Ζοροβάβελ διε-
τείνατο νικᾶν τὰς γυναῖκας, καὶ ὑπὲρ πάντα τὴν
ἀλήθειαν. καὶ ἐπειδὴ ταῦτα εἰρηκὼς νενίκηκε, καὶ
ἤκουσεν αἰτήσασθαι ὃ βούλεται, ἠξίωσεν αὐτοὺς ἀ-
φεθῆναι τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ οἰκοδομηθῆναι
τὴν Ἱερουσαλήμ. καὶ γέγονεν ὡς ἠξίωσε, καὶ ἀφεί-
θη ἡ αἰχμαλωσία. τότε γὰρ ἐπληρώθη καὶ τὰ ἑξή-
κοντα ἔτη τῆς ὀργῆς. εἰσὶ δὲ οἱ ἀναβάντες ἀπὸ τῆς
αἰχμαλωσίας, ἀπὸ Ἰούδα καὶ Βενιαμὶν, καὶ οἱ
Λευῖται πάντες ὁμοῦ τὸν ἀριθμὸν, μυριάδες
τέσσαρες καὶ δισχίλιοι καὶ τριακόσιοι καὶ ἑξήκοντα.
παῖδες δὲ αὐτῶν, καὶ παιδίσκαι, ζτλδ. οἱ ᾄδον-
τες σμε. Κάμηλοι υλε. ὄνοι ςψκ. καὶ οἱ μὲν οἰ-
κοδομοῦντες ἦσαν Ζοροβάβελ, καὶ Ἰησοῦς ὁ τοῦ
Ἰωσεδὲκ, καὶ Νεεμίας. ὁ δὲ Ἔσδρας εὐφυὴς ὢν
ἐν τῷ νόμῳ, αὐτὸς προσεκόμισε τὸν νόμον καὶ ἀ-
νέγνω, καὶ διετύπωσε πάντα τὰ κατὰ τὸ ἱερὸν, καὶ
τοὺς Λευΐτας αὐτὸς ἔδειξεν ἐκ τοῦ νόμου, καὶ ἐποίη-
σεν ἐκβληθῆναι τὰς ἀλλογενεῖς γυναῖκας, ἀ-
πὸ τῶν λαβόντων αὐτὰς ἐν καιρῷ τῆς αἰχμαλω-
σίας. ἐξέβαλον γὰρ πάντες καὶ ἐκαθαρίσθη-
σαν, καὶ ἐποίησαν τὸ Πάσχα νομίμως ὡς γέγρα-
πται, καὶ τὴν νηστείαν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ λόγῳ,
τὰ αὐτὰ μὲν πάλιν λέγει περὶ τῆς ἐπανόδου, χω-
ρὶς τῶν προβλημάτων. τὰ πλείω δὲ ἐξηγεῖται
περὶ Νεεμίου τοῦ Εὐνούχου, ὅτι καὶ αὐτὸς ἠξίωσε
περὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ἱεροῦ, καὶ ὅτι ὁ μὲν Ἔσ-
δρας ἀνεγίνωσκεν. Ἰησοῦς δὲ καὶ Βαναίας
καὶ Ἀβίας ἦσαν συνετίζοντες τὸν λαόν. καὶ ὁ
μὲν Ἔσδρας ἀναγινώσκων, διέστελλεν ἐπιστή-
μην Κυρίου· ὁ δὲ λαὸς συνῆκεν ἐν τῇ ἀνα-
γνώσει, καὶ ἐποίησε τὸ Πάσχα, καὶ τῷ ἑβδό-
μῳ μηνὶ ἐποίησαν τὴν νηστείαν, καὶ τὴν σκη-
νοπηγίαν, ὡς γέγραπται· ὅτι, φησὶν, οὐκ ἐ-
ποίησαν οὕτως ἀπὸ τῶν ἡμερῶν Ἰησοῦ υἱοῦ
Ναυῆ. Ἔσδρας δὲ ἑωρακὼς ἐπιμιγείσας

A runt. Eſdras enim iſte Sacerdos & le-
ctor cum eſſet, reditum filiorum Iſrael
ex Perſia ad Jeruſalem, expoſuit. In pri-
mo libro tradit, qvomodo cura reditus
fuerit in manu Jeſu filii Joſedec & Eſ-
dræ; & Zorobabel, & Neemiæ Eunu-
chi Judæi: Occaſionem vero reditus
hanc ponit. Tres milites Regem cuſto-
dientes, qvorum unus erat Zorobabel,
circa qvæſtionem qvandam contende-
bant, facta promiſſione, ut qvi vinceret,
a Rege qvicqvid vellet, peteret. Cum
primus dixiſſet, fortius eſſe vinum, alter
fortiorem eſſe Regem, Zorobabel con-
tendit fortiores eſſe mulieres, veritatem
B ſuper omnia excellere. Hæc qvia dixe-
rat Zorobabel, victor evaſit. Cum au-
tem juſſus eſſet petere qvod vellet, petiit,
ut Iſraelis captivitas ſolveretur, & Jeruſa-
lem reædificaretur. Atqve ita ut petiit
factum eſt. Dimiſſa eſt captivitas. Ete-
nim & tempus iræ Dei, ſexaginta videli-
cet anni, tunc adimpletum erat. Qvi ve-
ro Jeroſolymam e captivitate aſcende-
runt de tribubus Juda & Benjamin, cum
Levitis, in univerſum numero fuerunt
qvadraginta duo millia, trecenti, & ſe-
xaginta. Servi vero illorum & ancillæ,
C ſeptem millia, trecenti, triginta qvatuor.
Cantores ducenti qvadraginta qvinqve.
Cameli qvadringenti triginta qvinqve.
Aſini ducenta millia, ſeptingenti vi-
ginti. Ædificatores autem etiam Zoro-
babel & Jeſus filius Joſedec, & Nee-
mias. Eſdras vero cum eſſet dexter in co-
gnitione legis, legem proferebat, & le-
gebat, diſponebatqve cuncta ad tem-
plum pertinentia, & Levitas qvoqve ipſe
ex lege deſignabat. Præterea & alieni-
genas uxores abjici curavit ab illis, qvi
eas tempore captivitatis duxerant. Abje-
cerunt enim illas omnes, & mundati ſunt,
& paſcha, ſicut ſcriptum eſt, & jejunium
D legitime ſervaverunt. Secunda vero
narratione eadem qvidem de reditu e
Babylone præter problemata, plura ve-
ro de Neemia Eunucho exponit, qvo-
modo & ipſe templi reædificationem a
Rege petiverit. Et qvomodo Eſdras qvi-
dem lectoris functus ſit officio Jeſus ve-
ro & Banæas & Abias populum erudie-
rint. Eſdras ſcientiam Domini legendo ex-
plicuerit, populus per lectionem illius, qvæ
facienda erant, intellexerit, & Paſcha ce-
lebraverit. Servarunt etiam jejunium
menſe ſeptimo, & feſtum Tabernaculo-
rum, ſicut in lege ſcriptum eſt. *Non fe-
cerant, inqvit, ad hunc modum a diebus
Jeſu Filii Nave.* Eſdras vero cum vidiſſet

mulieres petulantes Hebræis conjugio junctas, lugens ac plorans, & effecit, ut omnes promitterent ſe legem Dei ſervaturos: & ejecit mulieres illas, tanqvam illegitimo conjugio junctas, & jurarunt univerſi ſe legem Dei ſervaturos. Atqve ita ſanctificati & mundati exhilarati ſunt, & abiit qvisqve in domum ſuam. Narratur autem & hoc de Eſdra qvod cum libri qvinqve per injuriam populi ac diurnam captivitatem periiſſent, ipſe illos, cum vir eſſet honeſti ſtudioſus, induſtrius & lector, apud ſe omnes cuſtodiverit, & tandem protulerit, omnibusqve tradiderit, atqve ita ſervaverit.

γυναῖκας ἀσωτίας τοῖς Ἑβραίοις, πενθήσας καὶ κλαύσας, ἐποίησε πάντας ἐπαγγείλασθαι φυλάττειν τὸν νόμον τοῦ Θεοῦ· καὶ ἐξέβαλεν τὰς γυναῖκας ὡς παρὰ νόμον γάμον, καὶ ὤμοσαν πάντες φυλάξαι τὸν νόμον. καὶ οὕτως ἁγιασθέντες καὶ καθαρισθέντες, ηὐφράνθησαν καὶ ἀπῆλθεν ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον ἑαυτοῦ. ἱστορεῖται δὲ καὶ τοῦτο περὶ τοῦ Ἔσδρα, ὅτι ἀπολομένων τῶν βιβλίων, ἐξ ἀμελείας τῶν λαῶν, καὶ διὰ τὴν πολυχρόνιον αἰχμαλωσίαν, αὐτὸς Ἔσδρας, φιλόκαλος ὢν καὶ εὐφυὴς, καὶ ἀναγνώστης, ἐφύλαξε πάντα καθ᾽ ἑαυτὸν, καὶ λοιπὸν προήνεγκε, καὶ πᾶσιν ἐκδέδωκε, καὶ οὕτως διασώζεται τὰ βιβλία.

LIB. XIII. PSALTERIUM Davidis.

TAMETSI hic Pſalmorum liber ſolius habeat Davidis inſcriptionem, multorum tamen aliorum qvoqve in illo ſunt Pſalmi, utpote Aſaph, Idithum, filiorum Chore, Aggæi, Zachariæ, & Æman Iſraelitæ. Sunt etiam nonnulli, qvi communiter ab omnibus ſemel ſunt dicti, qvotqvot videlicet alleluja habeut. Itaqve Eſdras omnes hosce Pſalmos a qvibuscunqve dictos uno complexus eſt libro, qvi qvidem qvaſi communes ſint Pſalmi omnium, qvos continet, Pſalmomum liber vocatur, ſoli vero Davidi inſcribitur, propterea qvod ille primus ſpiritum pſallendi a Deo accepit, primusqve Pſalmos compoſuit & ſcripſit, & prædictos Pſalmiſtas ipſe ex ſacerdotibus ſelegit ac inſtituit, ſtationemqve locorum illis, & ordinem melodiæ, ac tempus pſallendi matutinum & veſpertinum determinavit, & ita ordinavit ut alii aperto, illi clauſo templo, alii a dextris, alii a ſiniſtris ſtarent, atqve ita qvidem Deo pſallerent, laudemqve ac hymnum voce canerent, qvidam vero confeſſionem ac laudem præluderent, illi in muſicis inſtrumentis, citharis, nabliis ac cymbalis, iſti in tubis ſublime perſonarent. Sacerdotes igitur qvi arcam Dei ſub Davide portabant, erant numero mille & duo: nempe, ex filiis Caath, Uriel princeps & fratres ejus centum & decem. Ex filiis Merari. Aſe princeps & fratres ejus 250. Ex filiis Gedeon Joel princeps &

ΒΙΒΛΙΟΝ ιγ. ΨΑΛΤΗΡΙΟΝ Δαβίδ.

ΕΙ καὶ τοῦ Δαβὶδ ἐπιγραφὴν ἔχει μόνου τοῦτο τὸ βιβλίον τῶν Ψαλμῶν, ἀλλὰ πολλῶν καὶ ἄλλων εἰσὶν ἐν τούτῳ Ψαλμοὶ, τοῦ τε Ἀσὰφ δηλονότι, καὶ τῶν Ἰδιθοὺμ, καὶ τῶν υἱῶν Κορὲ, καὶ Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου, καὶ Αἰμὰν τοῦ Ἰσραηλίτου. εἰσὶ δὲ καὶ κοινῶς παρὰ πάντων ὁμοῦ εἰρημένοι τινὲς, ὅσοι δηλαδὴ ἔχουσι τὸ ἀλληλούϊα. ὁ γοῦν Ἔσδρας συναγαγὼν τούτους πάντας τοὺς παρ᾽ ἑκάστου εἰρημένους Ψαλμοὺς εἰς μίαν συνέθηκε βίβλον· καὶ ὡς μὲν κοινῶν ὄντων πάντων τῶν ἐν αὐτῇ περιεχομένων, βίβλος καλεῖται Ψαλμῶν. ἐπιγέγραπται δὲ μόνον τὸν Δαβὶδ, ἐπειδὴ αὐτὸς πρῶτος λαβὼν τὸ πνεῦμα τοῦ ψάλλειν παρὰ τοῦ Θεοῦ, πρῶτός τε συνέθηκε καὶ ἔγραψε Ψαλμοὺς, τούς τε προλεχθέντας λοιποὺς ψαλτῳδοὺς, αὐτὸς ἀπὸ τῶν ἱερέων ἐκλεξάμενος διετύπωσε, καὶ τήν τε στάσιν αὐτοῖς τῶν τόπων, καὶ τὴν τάξιν τῆς μελῳδίας, καὶ τὸν καιρὸν πρωϊνὸν, καὶ τὸν ἑσπερινὸν ὥρισε καὶ διέταξεν· ὥστε τοὺς μὲν ἀνοιγομένου τοῦ ἱεροῦ, τοὺς δὲ κλειομένου· καὶ τοὺς μὲν ἐκ δεξιῶν, τοὺς δὲ ἐξ ἀριστερῶν ἱστάναι· καὶ οὕτως, τοὺς μὲν ψάλλειν, καὶ αἰνεῖν, καὶ ᾄδειν, καὶ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν, τοὺς δὲ ἀνακρούειν ἐξομολόγησιν καὶ αἶνον· καὶ τοὺς μὲν ἀποφθέγγεσθαι ἐν κινύραις, καὶ νάβλαις, καὶ ἐν κυμβάλοις· τοὺς δὲ, εἰς τὸ ὑψῶσαι ἐν σάλπιγξιν. οἱ μὲν οὖν ἱερεῖς, οἱ ἀναφέροντες τὴν κιβωτὸν ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ, ἦσαν χίλιοι καὶ δύο, οὕτως. υἱῶν Καὰθ, Οὐριὴλ ὁ ἄρχων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ρι. υἱῶν Μεραρεῖ, Ἀσὲ ὁ ἄρχων καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, σν. υἱῶν Γεδεὼν Ἰωὴλ ὁ ἄρχων καὶ οἱ

ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ρν. τῶν υἱῶν Ελισάφατ, Σαμαίας ὁ ἄρχων καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, σ. τῶν υἱῶν Χεβρὼν, Ενὴρ ὁ ἄρχων καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, π. τῶν υἱῶν Εζιὴλ, Αμιναδὰμ ὁ ἄρχων, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, ριβ. οἱ δὲ ψαλτῳδοὶ ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐκλεχθέντες οἱ προειρημένοι, καὶ ἦσαν οὕτω τυπωθέντες. ὁ μὲν Ασαφ καὶ Αἰθὰμ υἱοὶ Κορὲ, ἐν κυμβάλοις χαλκοῖς διαφωνοῦντες εἰς τὸ ἀκουσθῆναι πᾶσι. Ζαχαρίας δὲ καὶ Οζιὴλ Σαμιραμωθὶθ, Ηλωνὶ, Ελιὰβ, Μασαίας, Βαναίας, οἱ τοῦ Ιδιθοὺμ, ἐν νάβλαις καὶ ψαλτηρίῳ. ὁ δὲ Ματθαίας, καὶ Εμφαναίας, καὶ Μακαία, καὶ Αβδεδὼμ, καὶ Ηεὶλ, καὶ Οζίας ὁ τοῦ Αἰμὰν, ἐν κινύραις καὶ κιθάραις. καὶ Μασσὴ δὲ καὶ Αγγαῖος, καὶ Ζαχαρίας, καὶ Βανὲ, καὶ Ελιέζερ, οἱ ἱερεῖς σαλπίζοντες ταῖς σάλπιγξι. καὶ λοιποὺς, οὓς ἔγραψαν καὶ οὗτοι ψαλμοὺς, τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ κινούμενοι, καὶ τούτους ὁ Εσδρας λαβὼν, τοῖς τοῦ Δαβὶδ ψαλμοῖς συνηρίθμησε, καὶ πάντων ἅμα συντεθεὶς, μίαν ταύτην βίβλον Ψαλμῶν ἐποίησεν, ὡς προείρηται. διαιρετέον δὲ οὖν οὕτω περὶ τούτων σαφῶς. ἴδιοι μὲν γάρ εἰσιν αὐτοῦ τοῦ Δαβὶδ, ὅσοι καὶ τὴν ἐπιγραφὴν οὕτως ἔχουσι, τοῦ Δαβὶδ, οἵτινες ὑπάρχουσιν οὗτοι· κε. κς. κζ. λς. ρνα. οἱ δὲ παρὰ τῶν ἄλλων μὲν συντεθέντες, ἀναλεθέντες δὲ αὐτῷ τῷ Δαβὶδ, εἰσὶ πάλιν ὅσοι καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ὁμοίως ἔχουσι τῷ Δαβὶδ, οἵτινες ὑπάρχουσιν οἵδε γ. δ. ε. ς. ζ. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιδ. ιε. ις. ιζ. ιη. ιθ. κ. κα. κβ. κγ. κδ. κη. κθ. λ. λα. λβ. λγ. λδ. λε. λζ. λθ. μ. μα. μθ. ν. να. νβ. νδ. νε. νς. νζ. νη. νθ. ξ. ξβ. ξγ. ξδ. ξζ. ξη. ξθ. ο. πε. ϙ. ϙβ. ϙγ. ϙδ. ϙε. ϙς. ϙζ. ϙη. ρ. ρβ. ργ. ρζ. ρη. ρθ. ρλς. ρλζ. ρλη. ρλθ. ρμ. ρμγ, ρμδ. πάλιν δὲ τούτων τῶν ἐχόντων ἐπιγραφὴν τῷ Δαβὶδ, οἱ μὲν εἰσιν ἐπιγραφόμενοι καὶ εἰς τέλος. οἱ δὲ. μόνον Ψαλμός. καὶ οἱ μὲν ἔχοντες ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τέλος Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, εἰσὶν οὗτοι. δ. ε. ς. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιη. ιθ. κ. κα. κθ. λ. λθ. μ. ν. ξδ. ξζ. ρη. ρλη. ρλθ. οἱ ἔχοντες ἐπιγραφὴν μόνον, τῷ Δαβὶδ, χωρὶς τοῦ, εἰς τέλος, εἰσὶν οὗτοι. γ. ζ. ιδ. κβ. κδ. κη. λζ. μβ. ξβ. ϙγ. ϙζ. ϙη. ρζ. ρμ. ρμβ. πάλιν δὲ τούτων τῶν ἐχόντων ἐπιγραφὴν, εἰς τὸ τέλος Ψαλμὸς τῷ Δαβὶδ, ὑποδιαίρεσις αὕτη. οἱ μὲν γὰρ ἐπιγράφουσι, ψαλμὸς ᾠδῆς. δ. ξδ. οἱ δὲ Ψαλμὸς μόνον, ε. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιη. ιθ. κ. κα. λ. λθ. μ. ν. ξγ. ρη. ρλη. ρλθ. ὁ δὲ ἐπιγέγραπται ἐν ὕμνοις, Ψαλμὸς ς.

A fratres ejus 150. Ex filiis Elizaphat, Samæas princeps & fratres ejus 200. Ex filiis Chebron, Ener princeps & fratres ejus 80. Ex filiis Eziel, Aminadam princeps, & fratres ejus 112. Pſalmiſtæ vero ſelecti ex ipſis erant, de qvibus ſupra dictum eſt. Hi ad hunc modum inſtituti erant. Aſaph & Ætham filii Core cymbalis æneis perſonabant, ut ab omnibus audirentur. Zacharias vero & Oziel Samiramothith, Eloni, Eliab, Maſæas, Banæas, filii Idithum, in nabliis & pſalterio. Matthæas, & Emphanæas, & Macania, & Abededon, & Eil, & Ozias filius Æman, in cinyris & citharis. Maſſe vero & Aggæus & Zacharias & Bane, & Eliezer, ſacerdotes,

B tubis clangebant. Et reliqvos Pſalmos qvos iſti qvoqve Spiritu ſancto moti conſcripſerant, Esdras Davidis Pſalmis conjunxit, & ex omnibus ita coadunatis unum hunc Pſalmorum librum, ut dictum eſt, conſtituit. Eſt autem inter Pſalmos dilucida ad hunc modum ponenda diſtinctio. Sunt enim proprie Davidis, qvotqvot iſtam habent inſcriptionem, Pſalmus Davidis. Videlicet iſti; 25. 26. 27. 36. 151. Qvi vero ab aliis compoſiti, Davidi inſcribuntur, ſunt qvotqvot inſcriptionem hanc Davidi ſimiliter habent, qvi qvidem ſunt iſti: 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.

C 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 37. 39. 40. 41. 49. 50. 51. 52. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 62. 63. 64. 67. 68. 69. 70. 85. 90. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 100. 102. 103. 107. 108. 109. 136. 137. 138. 139. 140. 142. 143. 144. Eorum vero, qvi hanc inſcriptionem Davidi, habent, alii inſcribuntur, in finem Pſalmus Davidi, alii tantum Pſalmus Davidi. Qvorum inſcriptio eſt, in finem Pſalmus Davidi ſunt iſti: 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 29. 30. 39. 40. 50. 64. 67. 108. 138. 139. Qvi inſcri-

D buntur Davidi, abſqve illa particula, in finem, hi ſunt, 3. 7. 14. 22. 24. 28. 37. 42. 62. 93. 97. 98. 107. 140. 142. Rurſus eorum qvi inſcribuntur, in finem Pſalmus Davidi, hæc eſt ſubdiviſio. Alii inſcriptionem habent Pſalmus Cantici, utpote, 4. 64. Alii tantum, Pſalmus, videlicet, 5. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 18. 19. 20. 21. 30. 39. 40. 50. 63. 108. 138. 139. Qvi vero inſcriptus eſt, in hymnis Pſalmus, eſt 6.

qvi vero inſcribuntur Pſalmi cantici, 2. 9. 67. Sunt & alii, qvi inſcriptionem qvidem habent, in finem Davidi, Pſalmi tamen titulum non habent, ſed differentem, & ſunt iſti, 13. 35. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 68. 69. Horum qvi differentem habent inſcriptionem, alius inſcribitur, verba Cantici, ut 13. alii Davidi tantum, ut 35. 68. 69. alii intellectus, ut 51. 52. alii in hymnis intellectus, ut 53. 54. Nonnulli tituli inſcriptionem habent, ut 55. 56. 57. 58. 59. Eſt qvi in hymnis inſcribitur, ut 60. Eorum vero, qvi Pſalmus Davidi abſqve particula, in finem inſcribuntur, eſt Canticum Pſalmi 107. tantum. At qvi nec in finem, nec Pſalmus, ſed ſimpliciter Davidi inſcribuntur, ſunt, 15. 16. 31. 32. 70. 85. 90. 92. 94. 95. 96. 100. 102. 103. 136. 137. 141. 143. 144. & ex his iterum alius canticum habet, ut 95. alius tituli inſcriptionem, ut 15. alii orationem, ut 16. 82. alii intellectum, ut 31. 100. 141. hic filiorum Aminadam, ut 70. Illi laudem cantici, ut 90. 92. 94. iſte laudationem, ut 144. Rurſus, qvi neqve Davidis, neqve Davidi inſcribuntur, ſed aliis aſſignantur, ſunt iſti, 38. 41. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 86. 87. 91. 99. 104. 105. 106. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Et horum qvidam inſcribuntur Aſaph, qvidam filiis Core, Aſaph & Ætham, qvidam filiis Idithum, alii Aggæi & Zachariæ, alii alleluja. Aſaph ſunt iſti, 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. Ex qvibus alii inſcriptionem habentes, in finem Pſalmus Aſaph, ſunt hi, 74. 75. 76. 79. 80. alii tantum Pſalmus Aſaph, 72. 78. 81. alius in hymnis, ut 75. alii canticum Pſalmi Aſaph, ut 79. 82. qvidam intellectus inſcriptionem habent, ut 73. 77. qvidam torcularium, ut 80. ille pro iis qvi immutabuntur, ut 79. hic Pſalmus cantici, ut 74. Qvi per alleluja inſcribuntur, ſunt iſti, 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Ex his Aggæi ſunt & Zachariæ, 145. 147. 148. Qvi filiis Core inſcribuntur, ſunt, 41. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 83. 84. 86. 87. Ex his alii inſcriptionem habent, in finem filiis Core, ut ſunt, 41. 43. 44. 48. 83. 84. Alii, in finem pro filiis Core, ut 45. 46. qvidam Pſalmus cantici filiis Core, ut 47. 86. 87. & 88. intellectus Ætham Iſraelitæ. Sunt qvi inſcribuntur, in finem

A οἱ δὲ Ψαλμοὶ ᾠδῆς. κθ. ξγ. Καὶ ἄλλοι δὲ ἐπιγραφὴν μὲν ἔχουσιν εἰς τὸ τέλος τῷ Δαβίδ, οὔτε δὲ Ψαλμός, ἀλλὰ διάφορόν τινα ἐπιγραφὴν ἔχουσι, καὶ εἰσὶν οὗτοι. ιζ. λε. να. νβ. νγ. νδ. νς. νζ. νη. νθ. ξ. ξη. ξθ. τούτων οὖν τῶν ἐχόντων διάφορον τὴν ἐπιγραφὴν, ὁ μὲν ἔχει, λόγοι ᾠδῆς. ιζ. οἱ δὲ μόνον τῷ Δαβίδ. λε. ξη. ξθ. οἱ δὲ συνέσεως. να. νβ. οἱ δὲ, ἐν ὕμνοις συνέσεως. νγ. νδ. οἱ δὲ, εἰς στηλογραφίαν. νε. νς. νζ. νη. νθ. ὁ δὲ, ἐν ὕμνοις. ξ. τῶν δὲ ἐχόντων ἐπιγραφὴν Ψαλμὸς τῷ Δαβίδ, χωρὶς τοῦ εἰς τὸ τέλος, ἐστὶν ᾠδὴ Ψαλμοῦ μόνος ρζ. οἱ δὲ μὴ εἰς τέλος ἔχοντες, μήτε B Ψαλμός, ἀλλ' ἁπλῶς τῷ Δαβίδ, εἰσὶν οὗτοι. ιε. ις. λα. λβ. ο. πε. ϙ. ϙβ. ϙδ. ϙε. ϙς. ρ. ρβ. ργ. ρλς. ρλζ. ρμα. ρμγ. ρμδ. καὶ τούτων πάλιν ὁ μὲν ἐστὶ ᾠδή. ϙε. ὁ δὲ, στηλογραφία ιε. οἱ δὲ προσευχὴ ις. πβ. οἱ δὲ συνέσεως, λα. ρ. ρμα. ὁ δὲ τῶν υἱῶν Ἀμιναδάμ. ο. οἱ δὲ αἶνος ᾠδῆς. ϙ. ϙβ. ϙδ. ὁ δὲ αἰνέσεως ρμδ. πάλιν, οἱ μήτε τοῦ * Δαβίδ ἐπιγράφοντες, ἀλλὰ ἄλλοις διαφερόμενοι, εἰσὶν οὗτοι. λη. μα. μγ. μδ. με. μς. μζ. μη. οβ. ογ. οδ. οε. ος. οζ. οη. οθ. π. πα. πβ. πγ. πδ. πς. πζ. ϙα. ϙθ. ρδ. ρε. ρς. ρια. ριβ. ριγ. ριδ. ριε. ρις. ριζ. ριη. ρλδ. ρλε. ρμε. ρμς. ρμζ. ρμη. ρμθ. ρν. καὶ τούτων, οἱ C μὲν ἐπιγράφονται τῷ Ἀσάφ· οἱ δὲ, τοῖς υἱοῖς Κορὲ Ἀσάφ, καὶ Αἰθάμ, οἱ δὲ, τῷ Ἰδιθοὺμ, οἱ δὲ Ἀγγαίου, καὶ Ζαχαρίου, οἱ δὲ ἀλληλούϊα. οἱ μὲν οὖν τοῦ Ἀσάφ εἰσιν οὗτοι. οβ. ογ. οδ. οε. ος. οζ. οη. οθ. π. πα. πβ. καὶ τούτων οἱ μὲν ἔχοντες ἐπιγραφὴν εἰς τὸ τέλος, Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ, εἰσὶν οὗτοι. οδ. οε. ος. οθ. π. οἱ δὲ μόνον Ψαλμὸς τῷ Ἀσάφ οὗτοι, οβ. οη. πα. ὁ δὲ ἐν ὕμνοις, οε. οἱ δὲ, ᾠδὴ Ψαλμοῦ τῷ Ἀσάφ, οθ. πβ. οἱ δὲ συνέσεως, ογ. οζ. ὁ δὲ ὑπὲρ τῶν ληνῶν, π. ὁ δὲ ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων. οθ. ὁ δὲ Ψαλμὸς ᾠδῆς. οδ. οἱ δὲ ἔχοντες ἐπιγραφὴν D ἀλληλούϊα εἰσὶν οὗτοι ρδ. ρε. ρς. ρι. ρια. ριβ. ριγ. ριδ. ριε. ρις. ριζ. ριη. ρλδ. ρλε. ρμε. ρμς. ρμζ. ρμη. ρμθ. ρν. ἐκ τούτων εἰσὶν Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου ρμε. ρμζ. ρμη. οἱ δὲ ἐπιγραφὴν ἔχοντες τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰσὶν οὗτοι. μα. μγ. μδ. με. μς. μζ. μη. πγ. πδ. πς. πζ. καὶ τούτων πάλιν οἱ μὲν ἔχοντες εἰς τὸ τέλος, τοῖς υἱοῖς Κορὲ, εἰσὶν οὗτοι μα. μγ. μδ. μη. πγ. πδ. οἱ δὲ εἰς τὸ τέλος ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορὲ μζ. πς. πζ. οἱ δὲ Ψαλμὸς ᾠδῆς τοῖς υἱοῖς Κορὲ μζ. πς. πζ. ὁ δὲ συνέσεως Αἰθὰμ τῷ Ἰσραηλίτῃ πη. οἱ δὲ εἰς τὸ τέλος, τῷ

Ἰδιθοὺμ ᾠδή λη. ξα. οἱ δὲ τῶν ἀναβαθμῶν πάντες εἰσὶν ᾠδαὶ, καὶ εἰσὶν οὗτοι· ριθ. ρκ. ρκα. ρκβ. ρκδ. ρκε. ρκς. ρκζ. ρκη. ρκθ. ρλ. ρλα, ρλβ. ρκγ. ρλγ. καὶ τούτων, ὁ μὲν ἐστι τοῦ Σαλωμών. ρκς. οἱ δὲ τοῦ Δαβίδ. ρλ. ρλα. ρλβ. ἡ μὲν οὖν διαίρεσις τῶν ἐπιγραφῶν, τῶν οὐσῶν ἐπὶ τῶν Ψαλμῶν, αὕτη. κοινοὶ δὲ πάντως εἰσὶν ὁμοῦ ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ Ψαλμοὶ μόνον. δ. ε. ς. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιδ. ιη. ιθ. κ. κα. κθ. λ. λθ. μ. ν. ξ. ξα. ξγ. ξδ. ξε. ξς. ξζ. οβ. οη. πα. ρη. ρλη. ρλθ. Ψαλμὸς ᾠδή δ. ξδ. Ψαλμοὶ ᾠδῆς. κθ. μζ. ξζ. πς. πζ. ᾠδὴ μόνον, λη. ος. ϟε. ριθ. ρκ. ρκα. ρκβ. ρκγ. ρκδ. ρκε. ρκς. ρκζ. ρκη. ρκθ. ρλ. ρλα. ρλβ. ρλγ. ᾠδὴ Ψαλμοῦ. ξε. πβ. ρζ. λόγοι ᾠδῆς. ιζ. αἶνος ᾠδῆς, ϟ. ϟβ. ϟδ. αἴνεσις, ρμδ. ἐν ὕμνοις, ξ. οε. ἐν ὕμνοις συνέσεως, νγ. νδ. ἐν ὕμνοις Ψαλμὸς, ς. ξς. συνέσεως, λα. να. νβ. ογ. οζ. πη. ρ. ρμα. εἰς στηλογραφίαν, ιε. νε. νς. νζ. νη. νθ. προσευχὴ, ις. πε. πθ. ρα. προσευχὴ τοῦ Μωσῆ ἀνθρώπῳ Θεοῦ, πθ. εἰς Σαλωμῶντα. οα. ἀνώνυμοι. θ. ξε. ξς. ϟα. ϟθ. ρα. ἀλληλούϊα ρδ. ρε. ρς. ρι. ρια. ριβ. ριγ. ριδ. ριε. ρις. ριζ. ριη. ρλδ. ρλε. ρμε. ρμς. ρμζ. ρμη. ρμθ. ρν. τοῦ Δαβὶδ ἁπλῶς, λβ. λδ. λε. ϟς. ρβ. ργ. ρλς. ρλζ. ὅσοι δὲ παρὰ τοῦ Δαβίδ, καὶ τῶν ἄλλων πάντων ἐλέχθησαν, καὶ ἔχουσιν εἰς τὸ τέλος εἰσὶν οὗτοι. δ. ε. ς. η. θ. ι. ια. ιβ. ιγ. ιζ. ιη. ιθ. κ. κα. κβ. λ. λε. λη. λθ. μ. μα. μγ. μδ. με. μς. μη. ν. να. νβ. νγ. νδ. νε. νς. νζ. νη. νθ. ξ. ξα. ξγ. ξδ. ξε. ξς. ξζ. ξη. ξθ. οδ. οε. ος. οθ. π. πγ. πδ. ρη. ρλη. ρλθ. τοῦ Δαβὶδ μόνου ἴδιοι αὐτοῦ, κε. κς. κζ. λς. καὶ ρνα. μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν πᾶσαν ταύτην, ἀναγκαῖον λοιπὸν, καὶ τὰς ἐπιγραφὰς ἰδικῶς τὰς ἐπί τινων Ψαλμῶν κειμένας, εἰδέναι. ὁ μὲν α. καὶ β. ἀνεπίγραφοί εἰσιν. ὁ δὲ τρίτος, ὁπότε ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου Ἀβεσαλὼμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. ὁ ρμβ. ὅτε ὁ υἱὸς αὐτὸν κατεδίωκει. ὁ ε. ὑπὲρ τῆς κληρονομούσης. ὁ ς. καὶ ια. ὑπὲρ τῆς ὀγδόης. ὁ ζ. ὑπὲρ τῶν λόγων Χουσὶ υἱοῦ Ἰεμενί. ὁ η. π. πγ. ὑπὲρ τῶν ληνῶν. ὁ θ. ὑπὲρ τῶν κρυφίων τοῦ υἱοῦ. ὁ με. ὑπὲρ τῶν κρυφίων. ὁ ιε. εἰς στηλογραφίαν. ὁ ις. πε. προσευχή. ὁ ιζ. ὅτε ἐρρύσατο αὐτὸν Κύριος ἐκ χειρὸς πάντων τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. ὁ κα. ὑπὲρ τῆς ἀντιλήψεως τῆς ἑωθινῆς. ὁ κγ. τῆς μιᾶς Σαββάτων. ὁ κς. πρὸ τοῦ χρισθῆναι. ὁ κη. ἐξοδίου σκηνῆς. ὁ κθ. τοῦ ἐγκαινισμοῦ τοῦ οἴκου. ὁ λ. ἐκστάσεως, ὁ λα. συνέσεως. ὁ λγ. ὁπότε ἠλλοίωσε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐναντίον Ἀβιμέλεχ. ὁ λε.

A Idithum Canticum, ut 38. 61. Qvi vero graduum ſunt, omnes ſunt cantica, ut 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. Ex his Salomoni inſcriptus eſt, 126. Davidi vero, 130. 131. 132. Itaqve iſta eſt diviſio inſcriptionum, qvæ Pſalmis qvibusdam præmittuntur. Omnium vero communes in hoc libro Pſalmi tantum ſunt, 4. 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 18. 19. 20. 21. 29. 30. 39. 40. 50. 60. 61. 63. 64. 65. 66. 67. 72. 78. 81. 108. 138. 139. Pſalmus canticum, 4. 64. Pſalmi cantici, 29. 47. 67. 86. 87. Canticum tantum, 38. 76. 95. 119. 120. 121. 122. 123. 124.
B 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. Canticum Pſalmi, 65. 82. 107. Verba cantici, 17. Laus cantici, 90. 92. 94. Laus, 144. in hymnis, 60. 65. in hymnis intellectus, 53. 54. in hymnis Pſalmus, 6. 66. intellectus, 31. 51. 52. 73. 77. 88. 100. 141. Ad inſcriptionem tituli. 15. 55. 56. 57. 58. 59. Oratio, 16. 85. 89. 101. Oratio Moſi homini Dei, 89. Ad Salomonem, 71. Sine nomine, 9. 65. 91. 99. 101. Alleluja, 104. 105. 106. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 134. 135. 145. 146. 147. 148. 149. 150. Davidi ſimpliciter, 32. 34. 35. 96. 102. 103. 136. 137. A Davide vero & reliqvis omnibus dicti & inſcripti, in finem
C ſunt iſti, 4 5. 6. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 30. 35. 38. 39. 40. 41. 43. 44. 45. 46. 48. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 74. 75. 76. 79. 80. 83. 84. 108. 138. 139. Qvi Davidis tantum ſunt proprii, hi ſunt, 25. 26. 27. 36. & 151. Poſt univerſam hanc diviſionem: deinceps neceſſarium eſt ſeparatim etiam qvorundam Pſalmorum inſcriptiones cognoſcere. Primus qvidem & ſecundus inſcriptione carent. Tertius vero inſcriptus eſt, qvando a facie Abſalon filii ſui au-
D fugit, 142. qvando filius ipſum perſecutus eſt. Qvintus ſuper hæreditate. Sextus & undecimus ſuper octava. Septimus ſuper ſermonibus Chuſi filii Jemeni, Octavus, 80. & 83. ſuper torcularibus. Nonus ſuper abſconditis filii, 45. ad tituli inſcriptionem, 16. & 85. oratio, 17. qvando eripuit eum Dominus e manu omnium inimicorum ipſius, 21. pro ſuſceptione matutina, 23. in prima Sabbatorum, 26. anteqvam ungatur, 28. in conſummatione tabernaculi, 29. in dedicatione domus, 30. pro extaſi, 31. intellectus, 33. qvando mutavit faciem ſuam ante Abimelech, 35.

A Servi Domino Davidi. 37. ad rememorationem diei Sabbati. 44. pro commutandis, ad intellectum filiis Core canticum ſuper dilecto. 68. pro commutandis. 77. pro commutandis teſtimonium ſuper Aſſyrio. 50. cum veniſſet ad eum Nathan Propheta, poſtqvam eſſet ad Berſabee ingreſſus. 51. cum veniſſet Doeg. Idumæus ad Saulem, nunciaſſetqve illi ac dixiſſet: *Venit David ad domum Abimelech.* 52. Super Maeleth 53. Cum veniſſent ad Saulem Ziphæi, illiqve dixiſſent, *an non eſt abſconditus apud nos David?* 55. Cum tenuiſſent eum Philiſtæi in Geth 56. B Cum ante faciem Saulis in ſpeluncam fugiſſet 58. Cum miſiſſet Saul, qvi domum ejus obſervarent, ut occideret 59. Cum incendiſſet Meſopotamiam Syriæ, & Syriam Sobal, & reverſus Joab percuſſiſſet in valle Salinarum duodecim millia 62. Cum eſſet in ſolitudine Idumeæ 65. Reſurrectionis 69. ad rememorationem, qvod me ſervavit Dominus 70. filiorum Adæ, priorum captivorum 61. In Salomonem 65. Ad Aſſyrium 87. Super Maeleth ad reſpondendum 91. Pro die Sabbathi 23. In primas Sabbathi 92. In diem ante Sabbatum 93. In qvarta Sabbati 95. C Cum domus ædificaretur poſt captivitatem 96. Qvando reſtituta eſt ei terra 99. Ad confeſſionem 101. Precatio pauperi cum in anguſtiis eſſet, & orationem ſuam ante Dominum effunderet 141. Precatio cum eſſet in ſpelunca 143. Contra Goliath 151. Pſalmus hic peculiariter Davidi, & extra numerum reliqvorum inſcriptus eſt, cum ſingulari certamine Goliath ſtraviſſet.

τοῦ δούλου Κυρίου τοῦ Δαβίδ. ὁ λζ. εἰς ἀνάμνησιν περὶ Σαββάτου. ὁ μδ. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων τοῖς υἱοῖς Κορὲ εἰς σύνεσιν ᾠδὴ ὑπὲρ τοῦ ἀγαπητοῦ. ὁ ξη. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων ὁ οθ. ὑπὲρ τῶν ἀλλοιωθησομένων μαρτύριον ὑπὲρ τοῦ Ἀσσυρίου. ὁ ν. ἐν τῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν Νάθαν τὸν προφήτην, ἡνίκα εἰσῆλθε πρὸς Βηρσαβεέ. ὁ να. ἐν τῷ ἐλθεῖν Δωὴκ τὸν Ἰδουμαῖον, καὶ ἀναγγεῖλαι τῷ Σαοὺλ, καὶ εἰπεῖν αὐτῷ. ἦλθε Δαβὶδ εἰς τὸν οἶκον Ἀβιμελέχ. ὁ νβ. ὑπὲρ Μαελὲθ, ὁ νγ. ἐν τῷ ἐλθεῖν τοὺς Ζιφαίους καὶ εἰπεῖν τῷ Σαοὺλ οὐ Δαβὶδ κέκρυπται παρ' ἡμῖν; ὁ νε. ὁπότε ἐκράτησαν αὐτὸν οἱ ἀλλόφυλοι ἐν Γέθ, ὁ νς. ἐν τῷ αὐτὸν ἀποδιδράσκειν, ἀπὸ προσώπου Σαοὺλ εἰς τὸ σπήλαιον, ὁ νη. ὁπότε ἀπέστειλε Σαοὺλ καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ τοῦ θανατῶσαι αὐτὸν, ὁ νθ. ὁπότε ἐνεπύρισε τὴν Μεσοποταμίαν Συρίας, καὶ τὴν Συρίαν Σωβὰλ, καὶ ἀπέστρεψεν Ἰωὰβ, καὶ ἐπάταξεν ἐν τῇ Φάραγγι τῶν ἁλῶν ιβ. χιλιάδας, ὁ ξβ. ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰδουμαίας, ὁ ξε. ἀναστάσεως, ὁ ξθ. εἰς ἀνάμνησιν εἰς τὸ, σῶσαί με Κύριε, ὁ ο. τῶν υἱῶν Ἀδὰμ τῶν πρώτων αἰχμαλωτισθέντων, ὁ οα. εἰς Σολομῶντα, ὁ οε. πρὸς τὸν Ἀσσύριον, ὁ πζ. ὑπὲρ Μαελὲθ τοῦ ἀποκριθῆναι, ὁ ϟα. εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου, ὁ κγ. τῆς μιᾶς τῶν Σαββάτων, ὁ ϟβ. εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ προσαββάτου, ὁ ϟγ. ὅτε κατῴκισται ἡ γῆ τετράδι Σαββάτων, ὁ ϟε. ὅτε οἶκος ᾠκοδομεῖτο πρὸς τὴν αἰχμαλωσίαν, ὁ ϟς. ὅτε ἡ γῆ αὐτοῦ καθίστατο, ὁ ϟθ. πρὸς ἐξομολόγησιν, ὁ ρα. προσευχὴ τῷ πτωχῷ ὅταν ἀκηδιάσῃ, καὶ ἐνώπιον Κυρίου ἐκχέῃ τὴν δέησιν αὐτοῦ, ὁ ρμα. ἐν τῷ εἶναι αὐτὸν ἐν τῷ σπηλαίῳ προσευχή, ὁ ρμγ. πρὸς τὸν Γολιάθ, ὁ ρνα. ἰδιόγραφος D οὗτος ὁ Ψαλμὸς τοῦ Δαβίδ, καὶ ἔξωθεν τοῦ ἀριθμοῦ, ὅτε ἐμονομάχησε τὸν Γολιάθ.

De diapſalmate qvoqve tractandum eſt, in qvibus Pſalmis illud & qvoties in uno qvoqve inveniatur. In ſecundo Pſalmo ſemel: in tertio bis: in qvarto bis: in ſeptimo ſemel: in nono canticum diapſalmatis: in 23. ſemel: in 31. bis: in 33. ſemel: in 38. bis: in 43. ſemel: in 45. bis: in 36. ſemel: in 47. ſemel: in 48. bis: in 50. bis: in 53. ſemel: in 54. bis: in 56. bis: in 58. bis. in

Ἀναληπτέον καὶ περὶ τοῦ διαψάλματος, ἐν ποίοις καὶ τῶν Ψαλμοῖς εὑρίσκεται, καὶ ποσάκις ἐν ἑκάστῳ, ἐν τῷ β. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ γ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ δ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ ζ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ θ. ᾠδὴ διαψάλματος, ἐν τῷ κγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ λα. δὶς ἔχει, ἐν τῷ λγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ λη. δὶς ἔχει ἐν τῷ μγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ με. δὶς ἔχει, ἐν τῷ μς. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ μζ. ἅπαξ ἔχει ἐν τῷ μη. δὶς ἔχει, ἐν τῷ να. δὶς ἔχει, ἐν τῷ νγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ νδ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ νς. δὶς ἔχει, ἐν τῷ νη. δὶς ἔχει,

A ἐν τῷ νθ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ ξ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ ξα. δὶς ἔχει, ἐν τῷ ξε. τρὶς ἔχει, ἐν τῷ ξϛ. δὶς ἔχει, ἐν τῷ ξζ. τετράκις ἔχει, ἐν τῷ οδ. ἅπαξ ἔχει. ἐν τῷ οε. δὶς ἔχει, ἐν τῷ οϛ. τρὶς ἔχει, ἐν τῷ π. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ πα. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ πβ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ πγ. ἅπαξ ἔχει. ἐν τῷ πδ. ἅπαξ ἔχει. ἐν τῷ πϛ. δὶς ἔχει. ἐν τῷ πη. πεντάκις ἔχει, ἐν τῷ ϙγ. ἅπαξ ἔχει, ἐν τῷ ρλθ. τρὶς ἔχει, ἐν τῷ ρμβ. ἅπαξ ἔχει. καθόλου δὲ ὅσοι ἔχουσιν ἐπιγραφὴν ἀλληλούια, καὶ οἱ ἀναβαθμοί, οὐκ ἔχουσι διάψαλμα.

59, ſemel: in 60. ſemel: in 61. bis: in 65. ter: in 66. bis: in 67. qvater: in 74. ſemel: in 75. bis: in 76. ter: in 80. ſemel: in 81. ſemel: in 82. ſemel: in 83. ſemel: in 84. ſemel: in 86. bis: in 88. qvinqvies: in 92. ſemel: in 139. ter: in 142. ſemel. Summatim vero qvotqvot per alleluja inſcripuntur, & qvi graduum ſunt, diapſalma non habent.

B

ΒΙΒΛΙΟΝ ιδ. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ Σαλομῶντος.

ΣΑΛΟΜΩΝ υἱὸς Δαβίδ, διαδεξάμενος τὴν βασιλείαν τοῦ πατρός, ηὔξατο τῷ Θεῷ λαβεῖν σοφίαν ὑπὲρ πλοῦτον, καὶ ὑπὲρ ἄμυναν ἐχθρῶν. λαβὼν τοίνυν καὶ γενόμενος σοφός, ὑπὲρ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν ἀνθρώπους, θαυμασθείς τε ἐπὶ πᾶσιν, οἷς ἐποίει τε καὶ ἔλεγε, τρισχιλίας μὲν παραβολάς, καὶ πεντακισχιλίας ᾠδὰς ἐλάλησε, καὶ ἐφυσιολόγησε περὶ πάντων τῶν τε ἐκ γῆς C φυομένων, καὶ ὅλων τῶν ζώων. συνέγραψε δὲ βιβλία, κανονιζόμενα μὲν τρία· ἤγουν τοῦτό τε τὸ καλούμενον παροιμίαι, καὶ τὸν Ἐκκλησιαστήν, καὶ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων· καὶ ἕτερον δὲ ἐκτὸς τούτων, μὴ κανονιζόμενον ὡς προείρηται, ὅπερ ὀνομάζεται σοφία Σολομῶντος. παροιμίας δὲ ἐπέγραψε τὸ παρὸν βιβλίον, ἐπειδὴ παροιμίαι εἰσὶ λόγοι σοφῶν, ὡς αἰνίγματα ἅτινα ἕτερον μέν τι αὐτόθεν δηλοῦντά ἐστιν, ἕτερον δὲ ἐν ὑπονοίᾳ ἀπαγγέλλουσι. τῶν δὲ τοιούτων εἶδός εἰσιν αἱ παροιμίαι. οὕτω γὰρ καὶ οἱ Μαθηταὶ τοῦ Κυρίου λέγουσιν ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγε- D λίῳ, ὅτε τοῦ Χριστοῦ πολλὰ εἰρηκότος πρότερον ἐν κεκρυμμένῃ διανοίᾳ ὕστερόν φασιν αὐτῷ. ἴδε νῦν παρρησίᾳ λαλεῖς, καὶ παροιμίαν οὐδεμίαν λέγεις, ὡς τῶν παροιμιῶν, μὴ ἐκ φανεροῦ, ἀλλὰ κεκρυμμένως λεγομένων. ἐπεὶ οὖν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ πλεῖστοι λόγοι τοιοῦτοί εἰσι, διὰ τοῦτο παροιμίας ἔγραψε τὸ βιβλίον. ὠνομάθη δὲ παροιμία, ἐπειδὴ παρὰ τὰς ὁδοὺς ἐγράφοντο οἱ τοιοῦτοι λόγοι, πρὸς διόρθωσιν καὶ διδασκαλίαν, τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς διαπορευομένων. παρὰ τὰς ὁδοὺς δὲ ἐγράφοντο, ἐπεὶ μὴ πάν-

LIB. XIV. PROVERBIA Salomonis.

SALOMON filius Davidis, cum regnum patris ſui accepiſſet, a DEO petiit: ut ſapientiam acciperet magis qvam divitias, & hoſtium ultionem. Hanc cum eſſet adeptus, præ omnibus mortalibus, qvi ante & poſt ipſum fuerunt, ſapiens, ac propter ea qvæ faciebat ac dicebat, admirabilis factus, tria millia parabolarum, & qvinqve millia carminum prolocutus eſt, diſputavitqve de omnibus, tam de iis qvæ ex terra proveniunt, qvam de omnis generis animantibus, Scripſit libros Canonicos tres, Proverbia videlicet, Eccleſiaſten, & Canticum Canticorum, & alterum præter iſtos, non Canonicum ſicut ante dictum eſt, qvi Sapientia Salomonis dicitur. Præſentem autem librum Proverbia inſcripſit, propterea qvod verba ſapientium Proverbia ſunt, velut ænigmata, qvæ qvidem aliud ex ſuperficie, aliud vero per allegoriam indicant. Horum autem ſpecies ſunt proverbia. Ad hunc etenim modum diſcipuli Domini in Evangelio ſecundum Ioannem loqvuntur, qvando Domino, cum antea multa obſcuro ſenſu locutus eſſet, tandem dicunt, *ecce nunc libere loqveris, & proverbium prorſus nullum dicis*, ut intelligas proverbia non aperto, ſed obſcuro ſenſu dici. Qvoniam igitur tales plerumqve ſunt qvæ in hoc libro ſunt ſententiæ, ideo titulum illi, Proverbia fecit. Eſt autem inde dicta parœmia, qvod præter vias, tales ſententiæ conſcribi ſolitæ ſint, ad correctionem & doctrinam eorum, qvi itinera conficiebant: præter vias autem ſcribebantur, propterea qvod non omnes

A veritatis ſermones capiebant: ut vel ii, qvi in itinere erant, & affixas videbant, qvæ ſcriptæ eſſent, exqvirerent, atqve ita erudirentur homines. Parœmiam itaqve ad hunc modum nonnulli definiunt, ut ſit dictum parodium, ab uno aliqvo ad multa tranſſumtum. In hoc igitur libro ſcientia eſt ſapientiæ & diſciplinæ, intellectus ſermonum prudentiæ, ſtrophæ verborum, juſtitiæ veræ intellectus, ad dirigendum judicia, & pollicitatio cognoſcendarum ex iſtis parabolarum, dictorum ſapientium ænigmatum, & obſcurorum ſermonum. Et ſunt ſcientiæ ſapientiam ac diſciplinam tradentes. Nam & Græci ſapientiam pollicentur, & hæretici ha-B bere ſe diſciplinam arbitrantur. Qvapropter iſte veram ſapientiam ac diſciplinam docet, ne ſpecie ac ſimilitudine ſapientiæ qvisqvam in ſophiſmata Græcorum & hæreticorum incidat. Græci namqve putantes ſe aliqvos eſſe & *dicentes ſe ſapientes eſſe, ſtulti facti ſunt*, hæretici vero eruditos eſſe ſe rati, averſi ſunt, & peccant proprio judicio condemnati. Sapiens vero ſi divina eloqvia audierit, ſapientior erit. Etenim, qvi legitima Dei audierit & cuſtodierit, & in diſciplina Domini negligens non fuerit, nec ab ea de-C fecerit, filius ſapiens evadet, & eruditus factus cognitionem Dei confeſtim accipiet. Hac enim ſapientes inſtituuntur: ſermonum vero prudentum intellectus, doctrina eſt de ſolo vero Deo. Græcorum namqve alii corpus eſſe dixerunt Deum, alii ſimulachris etiam ipſum aſſimilarunt. Hæretici vero & ipſi in veri Dei cognitione deſipuerunr. Propterea Salomon de vera cognitione Dei aſſerit: Qvod qvidem exponi in illo neqvit: *id gloria Dei abſcondit.* De providentia vero illius lo-D qvitur, cum dicit: *In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.* Et iterum: *Dives & pauper alter alteri occurrerunt, utrosqve vero fecit Dominus.* Et: *Conveniunt fœnerator ac debitor, utrosq; ſpeculatur Dominus.* Et: *Sunt enim in conſpectu oculorum Dei viæ viri, & omnes orbitas ejus ſpeculatur*, Judicium qvoqve ejus commemorat, dicens: *Sacrificia impiorum, abominationes ſunt domini: vota autem recte ambulantium accepta ſunt apud eum.* Et iterum: *Domos conviciatorum diſſipat Dominus, firmat autem terminum vidua.* Opificium vero illius non ſimpliciter, ſed ob id, qvod per ver-

Prov. 5. 21.

A τες ἐχώρησαν περὶ τῆς ἀληθείας λόγους· ἵνα καὶ διερχόμενοι καὶ βλέποντες διερευνῶσι τὰ γεγραμμένα, καὶ οὕτως παιδεύονται οἱ ἄνθρωποι. Τινὲς γοῦν ὁρίζονται αὐτὰς οὕτως· ῥῆμα παρώδιον ἀπό τινος ἑνὸς εἰς πολλὰ μεταλαμβανόμενον. ἔστιν οὖν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ γνῶσις σοφίας καὶ παιδείας, νόησις λόγων φρονήσεως, στροφαὶ λόγων, δικαιοσύνης ἀληθοῦς νόησις κρίματα κατευθύνειν, καὶ ἐπαγγελία τοῦ γινώσκειν ἐκ τούτων παραβολὰς, ῥήσεις σοφῶν, αἰνίγματα, σκοτεινοὺς λόγους. Καὶ εἰσὶ γνώσεις σοφίας καὶ παιδείας· ἐπειδὴ καὶ Ἕλληνες μὲν σο-B φίας ἔχειν ἐπαγγέλλονται, αἱρετικοὶ δὲ νομίζουσι παιδείαν ἔχειν· διὰ τοῦτο οὗτος τὴν ἀληθῆ σοφίαν καὶ παιδείαν διδάσκει, ἵνα μὴ τῇ ὁμονοίᾳ τῆς σοφίας εἰς τὰ σοφίσματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν αἱρετικῶν τις ἐμπέσῃ. Καὶ γὰρ Ἕλληνες μὲν οἰόμενοί τινες εἶναι, καὶ φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν. αἱρετικοὶ δὲ παιδεύεσθαι νομίζοντες, ἐξεστράφησαν, καὶ ἁμαρτάνουσιν, ὄντες αὐτοκατάκριτοι. τῶν δὲ θείων λόγων ὁ ἀκούσας σοφὸς, σοφώτερος ἔσται. τῶν γὰρ νομίμων τοῦ Θεοῦ ἀκούσας, καὶ ταῦτα φυλάξας, C ἐπί τε τῇ παιδείᾳ Κυρίου μὴ ὀλιγωρήσας, μὴ δὲ ἐκλυθεὶς ἐπ' αὐτῇ, υἱὸς σοφὸς γενήσεται, καὶ πεπαιδευμένος γενόμενος, ταχέως καὶ τὴν περὶ Θεοῦ γνῶσιν δέξεται. ταύτην γὰρ οἱ σοφοὶ παιδεύονται. νόησις δὲ λόγων φρονήσεως, ἡ περὶ τοῦ μόνου καὶ ἀληθινοῦ Θεοῦ διδασκαλία. ἐπὶ γὰρ Ἑλλήνων, οἱ μὲν σῶμα τὸν Θεὸν εἶπον· οἱ δὲ καὶ εἰδώλοις αὐτὸν ὡμοίωσαν. αἱρετικοὶ δὲ, καὶ αὐτοὶ περὶ τοῦ ὄντος παρεφρόνησαν. Διὰ τοῦτο οὗτος, τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ γνῶσιν ἐξηγεῖται, τὸ μὲν ἀνέκφραστον D αὐτοῦ δόξα Θεοῦ κρύπτει λόγον. τὸ δὲ προνοητικὸν αὐτοῦ φησιν. ἐν παντὶ τόπῳ ὀφθαλμοὶ Κυρίου σκοπεύουσι κακούς τε καὶ ἀγαθούς. καὶ πάλιν· πλούσιος καὶ πτωχὸς συνήντησαν ἀλλήλοις· ἀμφοτέρους δὲ ἐποίησεν ὁ Κύριος. καὶ, δανειστοῦ καὶ χρεωφειλέτου ἀλλήλοις συνελθόντων ἐπισκοπὴν ποιεῖται ὁ Κύριος ἀμφοτέρων. καὶ ἐνώπιον γὰρ εἰσὶ τῶν τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμῶν, ὁδοὶ ἀνδρός· εἰς δὲ πάσας τροχιὰς αὐτοῦ σκοπεύει. καὶ τὸ μὲν κριτικὸν αὐτοῦ φησι· θυσίας ἀσεβῶν, βδέλυγμα Κυρίου· εὐχαὶ δὲ κατευθυνόντων, δεκταὶ παρ' αὐτῷ. καὶ πάλιν. οἴκους ὑβριστῶν κατασπᾷ Κύριος, ἐστήσε δὲ ὅριον χήρας. τὸ δὲ δημιουργικὸν αὐτοῦ, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ ἰδίου λό-

Digitized by Google

γου καὶ σοφίας πάντα ποιεῖ· ὃ μάλιστα καὶ χαρακτηρίζει τὸν ἀληθινὸν Θεόν, ὅτι υἱοῦ πατήρ ἐστι. λέγει γοῦν· ὁ Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν. καὶ πάλιν· Κύριος ἐποίησε χώρας, καὶ ἀοικήτους, καὶ ἄκρα οἰκούμενα τῆς ὑπ' οὐρανόν. ἡνίκα ἡτοίμαζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην αὐτῷ, καὶ ὅτε ἀφώριζε τὸν ἑαυτοῦ θρόνον ἐπ' ἀνέμων, ἡνίκα ἰσχυρὰ ἐποίει τὰ ἄνω νέφη, ἤμην παρ' αὐτῷ ἁρμόζουσα. ἐγὼ ἤμην ᾗ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ. στροφαὶ λόγων εἴρηνται· ἐπειδὴ στρέφων τις αὐτοὺς τῇ διανοίᾳ ἀνοίγει, καὶ εὑρίσκει τὸν ἐν αὐτοῖς ἐγκείμενον νοῦν, οἷά ἐστι· διεσώθη ἀπὸ τοῦ καύματος υἱὸς νοήμων, ἀνεμόφθορος δὲ γίνεται ἐν ἀμητῷ υἱὸς παράνομος. καὶ πάλιν· ἐπιμελοῦ τῶν ἐν τῷ πεδίῳ χλωρῶν, καὶ κερεῖς πόαν, καὶ συνάγαγε χόρτον ὀρεινόν· ἵνα ἔχῃς πρόβατα εἰς ἱματισμόν. καὶ πάλιν· ἐὰν καθίσῃς δειπνεῖν ἐπὶ τραπέζης δυναστῶν, νοητῶς νόει τὰ παρατιθέμενά σοι· καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. δικαιοσύνης ἀληθοῦς νόησις εἴρηται, ἐπειδή τινες διαφόρως ἐξειλήφασι τὸ δίκαιον· τῶν μὲν λεγόντων, δίκαιόν ἐστι τὸ ἀποδιδόναι ἅπερ ἔλαβέ τις φυλάξαι· τῶν δὲ, τὸ διδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, καὶ ἀγαθὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ. συμβαίνει δὲ μὴ ἀκριβεῖς εἶναι τοὺς τοιούτους ὅρους· μὴ εἴπῃς γάρ, ὃν τρόπον ἐχρήσατό μοι, χρήσομαι αὐτῷ, τίσομαι δὲ αὐτὸν ἅ με ἠδίκησε. διὰ τοῦτο τοίνυν τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην διδάσκει, ὅτι τοῦτό ἐστι τὸ ἀληθῶς δίκαιον, ἀποδιδόναι ἑκάστῳ τὸ ἴδιον, προηγουμένως μὲν τίμα τὸν Κύριον ἀπὸ σῶν δικαίων πόνων, καὶ ἀπάρχου αὐτῷ ἀπὸ σῶν καρπῶν δικαιοσύνης. ἔπειτα τίμα βασιλέα, καὶ τοῖς μὲν γονεῦσι τὸ καθῆκον ἀποδίδου. τοῖς δὲ πᾶσι τὸ ἴσον. καὶ τοῦτο μὲν, εἷς τύπος. δεύτερος δὲ δικαιοῦν τὴν ψυχὴν ἑαυτοῦ, τὴν ἰσότητα φυλάττειν, ὥστε μὴ κλίνειν εἰς ἀνισότητα· ἀλλὰ τῷ μὲν λογικῷ μή σε καταλάβῃ βουλὴ κακή, ἡ ἀπολείπουσα διδασκαλίαν νεότητος, ἀλλὰ μετὰ βουλῆς πάντα ποίει, καὶ οἱ λογισμοί σου ἔστωσαν κρίματα· ὥστε κρίνειν ἑαυτὸν ἕκαστον. καὶ τὴν μὲν ἐπιθυμίαν πᾶσαν ἔχειν ἀγαθήν· ἐπιθυμία γὰρ δικαίων πᾶσα ἀγαθή, καὶ ἐπιθυμία δικαίου δεκτή· κατὰ δὲ τὸ θυμικόν, μὴ ἴσθι ἑταῖρος ἀνδρὶ θυμώδει, φίλῳ δὲ ὀργίλῳ μὴ συναυλίζου. ὅλον γὰρ τὸν θυμὸν αὐτοῦ ἐκφέρει ἄφρων· ὁ σοφὸς, ταμιεύεται κατὰ μέρος.

A bum, ac ſapientiam ſuam cuncta facit: verum Deum explanat ac deſignat, qvod pater ſit filii. Dicit igitur: *Sapientia ſua* Prov.3.19.
Deus fundavit terram. Et iterum: *Dominus fecit regiones & deſerta, & ſummitates habitatas ejus, quæ ſub cœlo: qvando præparabat cœlum, una cum ipſo eram: qvando ſegregabat thronum ſuum ſupra ventos, quando validas faciebat deſuper nubes, eram cum eo cuncta componens. Ego* Prov.8.31.
eram in qva lætabatur, ſingulis diebus in conſpectu illius deliciabar. Strophæ qvoqve verborum inſunt iſti libro. Nam ſi qvis ea mente verſet, reſerabit ac inveniet latentem in ipſis ſenſum. Qvalia ſunt, cum dicit: *Incolumis evaſit ab æſtu filius* Prov.23.1.
B *intelligens, corruptus autem a vento fit in meſſe filius iniqvus.* Et iterum: *Solicite cura qvæ in agro ſunt viridia, & herbam demete, ac fœnum montanum collige, ut oves habeas ad veſtitum.* Et rurſus: *Si convivæ ſederis in menſa magnatum, ſolerter conſidera, quæ tibi proponuntur.* Et alia conſimilia. Veræ juſtitiæ dictus eſt intellectus: Qvoniam differenter qvidam juſtitiæ vocabulum accipiunt, aliis dicentibus juſtitiam eſſe, ſi reddat qvis qvod cuſtodiendum accepit: aliis vero, ſi malum reddatur pro malo, & bonum pro bono:
C uſu autem venit, ut hujuſmodi definitiones exactæ ac juſtæ non ſint, (non enim dicendum eſt, qvo ille me uſus eſt modo, eodem utar ego & ipſo, pœnas de illo ſumam, pro injuria qva me affecit) ob eam rationem Salomon, qvæ vera ſit juſtitia, docet: eam videlicet veram eſſe juſtitiam, ſi unicuiqve qvod ſuum eſt reddatur. *Cumprimis honora*, inqvit, *Dominum de juſtis tuis laboribus, & primitias illi da, de tuis juſtitiæ fructibus. Deinde honora Regem, & parentibus competens repende officium, omnibus vero, qvod æqvum eſt.* Et hic unus eſt juſtitiæ typus. Alter vero eſt, ut animum ſuum
D qvisqve juſtificet, æqvabilitatem cuſtodiendo, ita nusqvam in contrariam inæqvabilitatem declines, ſed rationi obtemperes, ne malo conſilio qvo juventutis doctrina repudiatur, capiaris: ſed cum conſilio omnia facias, & cogitationes tuæ ſint judicia, ita ut ſeipſum qvisqve judicet, & concupiſcentiam in omnibus habeat bonam. Univerſa qvippe juſtorum concupiſcentia bona eſt, & concupiſcentia juſti accepta eſt. Contra iracundiam vero: *Ne ſis amicus*, inqvit, *viro furio-* Prov.22.24.
ſo, & amico iracundo ne cohabites. Omnem enim iram ſuam emittit inſipiens: ſapiens vero illam pro parte condit ac ſupprimit.

Qvi ſeipſum ad hunc modum componit, & ſingulas cujusqve animæ partis actiones ſanas & innocuas cuſtodit, is demum veram agniturus eſt juſtitiam. Judicia vero dirigere principaliter qvidem eſt, juſte ſecundum legem Dei judicare, ut cum dicit: *Aperi os tuum verbo Dei, & ſane de omnibus judica. Pauperem vero & imbecillem judicio defende. Qvi namqve juſtum dicit eum, qvi impius eſt, execrabilis eſt populis, & odibilis inter gentes.*
Prov. 24. 23. *Perſonam enim cujusqvam in judicio revereri bonum non eſt.* Hoc qvidem ex profeſſo dicendum eſt: deinde qvod in ſeipſum qvoqve judicium hoc dirigit, qvo alios qvis judicat, & ſeipſum probat, dum ſe, ſi iræ motum in ſe ſenſerit abundare, reprehendit, & ſi abundare intellexerit, concupiſcentiam cohibet, ſi vero rationis vis obdormierit, excitat, dicens:
Prov. 6. 9. *Qvousqve piger jaces?* Hoc namqve pacto judicium dirigere diſcet, ſi ſeipſum juſte moderatus, & ſui ipſius reprehenſor factus fuerit nec audiet ab aliis: *Qvi alium doces, te ipſum non doces? qvi dicis, non mœchaberis, mœcharis?* Qvemadmodum enim qvi iter facit & viam ſuam qva ambulat rite dirigit, ad deſtinatum finem pervenit, ita & qvi judicia dirigit, juſtus cenſebitur & ſapiens. Dicuntur autem parabolæ ſermones, qvi velut imagines ſunt eorum qvæ dicuntur. Ex ipſis namqve propter ſimilitudinem, qvod dicitur, intelligitur. Sic enim Dominus dixit, ut in Marco eſt: *Cui aſſimilabo regnum Dei, aut cui parabolæ comparabo illud?* Itaqve parabolæ ſunt qvæ ſecundum ſimilitudinem dicuntur. Cum enim dixiſſet: *Simile eſt regnum Dei*, tandem intulit: *propterea per parabolas illis loqvor.* Sunt igitur hujusmodi dicta parabolæ, utpote: *Sicut defluxus nivis in calore æſtivo tempore meſſis jucundus eſt, ita nuncius fidelis iis, qvi miſerunt eum.* Et iterum: *Sicut venti, nebulæ, & pluviæ, ita qvi gloriantur in dono mendaci.* Et ſi qva iſtis ſunt ſimilia. Dicta vero ſapientum ſunt ſermones, nullam ſophiſmatum fallaciam habentes, neqve per probabilitatis ſpeciem ſeducentes, ſed exacte veri, nec ſecundum dialecticam protaſin dicti, ſed tanqvam qvi ab ipſis ſint cogniti, &, velut ipſorum ſententiæ, prolati. Qvales ſunt: *Exhilarato corde floret facies, in mœroribus vero exiſtente, dejecta eſt ac triſtis.* Et: *Cor rectum qværit ſenſum, os vero indiſciplinatorum mala cognoſcet.* Et: *Odium excitat contentionem,*

A οὕτω δὲ ἑαυτὸν ῥυθμίζων ἄνθρωπος, καὶ τὴν ἰδίαν ἑκάστου μέρους τῆς ψυχῆς πρᾶξιν ὑγιῆ καὶ ἀσινῆ φυλάττων, ἔσται γινώσκων τὴν ἀληθῆ δικαιοσύνην. κρίματα δὲ κατευθύνειν ἐστὶ, προηγουμένως μὲν κρίνειν δικαίως, κατὰ τὸν τοῦ Θεοῦ νόμον, ὡς φησί· ἄνοιγε σὸν στόμα λόγῳ Θεοῦ, καὶ κρῖνε πάντας ὑγιῶς· διάκρινε δὲ πένητα καὶ ἀσθενῆ. ὁ γὰρ εἰπὼν τὸν ἀσεβῆ, δίκαιός ἐστι, ἐπικατάρατος λαοῖς, καὶ μισητὸς εἰς ἔθνη. αἰδεῖσθαι γὰρ πρόσωπον ἐν κρίσει, οὐ καλόν. τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ φανεροῦ ῥητέον· ἔπειτα δὲ ἵνα ὅπερ ἑτέροις κρίνει τις, τοῦτο καὶ εἰς ἑαυτὸν τὸ κρῖμα κατευθύνῃ, καὶ ἑαυτὸν δοκι- B μάζῃ, ἐπιτιμῶν μὲν ἑαυτῷ, ἐὰν πλεονεκτῇ ὁ θυμός· ἐπέχων δὲ, ἐὰν περισσεύῃ ἡ ἐπιθυμία· διεγείρων δὲ, ἐὰν ἀφυπνοῖ τὸ λογιστικὸν λέγων· ἕως πότε ὀκνηρὲ κατάκεισαι; οὕτω γὰρ ἑαυτὸν δικαίως ἄγων, καὶ κατήγορος ἑαυτοῦ γινόμενος, κρῖμα κατευθύνειν μαθήσεται, καὶ οὐκ ἀκούσεται παρ' ἑτέρου· ὁ διδάσκων ἕτερον, σεαυτὸν οὐ διδάσκεις; ὁ λέγων μὴ μοιχεύσῃς, μοιχεύεις; ὥσπερ γὰρ ὁ ὁδεύων καὶ κατευθύνων τὴν ὁδὸν, φθάνει εἰς τὸ τέλος· οὕτως ὁ κατευθύνων κρίματα, δίκαιος γνωσθήσεται καὶ σοφός. παραβολαὶ δὲ λέγονται λόγοι, ὥ- C σπερ εἰκόνες τῶν λεγομένων. ἐξ αὐτῶν γὰρ διὰ τὴν ὁμοιότητα, τὸ λεγόμενον καταλαμβάνεται. οὕτω γὰρ ὁ Κύριος ἔλεγεν ὡς Μάρκος φησί. τίνι ὁμοιώσω τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ; ἢ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμαι αὐτήν; ὡς τῶν κατὰ ὁμοίωσιν λεγομένων παραβολῆς οὔσης. καὶ γὰρ λέγων· ὁμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὕστερον ἐπέφερε· διὰ τοῦτο ἐν παραβολαῖς αὐτοῖς λαλῶ. εἰσὶν οὖν τοιαῦται αἱ παραβολαί· ὥσπερ ἔξοδος χιόνος D ἐν ἀμητῷ κατὰ καῦμα ὠφελεῖ. οὕτως ἄγγελος πιστὸς τοῖς ἀποστείλασιν αὐτόν. καὶ πάλιν· ὥσπερ ἄνεμοι καὶ νέφη, καὶ ὑετοί, οὕτως οἱ καυχώμενοι ἐπὶ δόσει ψευδεῖ· καὶ τὰ ὅμοια τούτοις. ῥήσεις δὲ σοφῶν εἰσι, λόγοι οὐ σεσοφισμένοι, οὐδὲ ἐν τῷ πιθανῷ ἀπατῶντες, ἀλλὰ ἠκριβωμένοι· οὐχ ὡς κατὰ πρότασιν δὲ λεγόμενοι, ἀλλ' ὡς παρ' αὐτῶν γνωσθέντες, καὶ ὡς ἀποφάσεις αὐτῶν προσφερόμενοι. οἷοί εἰσι. καρδίας εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει, ἐν δὲ λύπαις οὔσης, σκυθρωπάζει. καὶ, καρδία ὀρθὴ ζητεῖ αἴσθησιν· στόμα δὲ ἀπαιδεύτων, γνώσεται κακά. καὶ, μῖσος ἐγείρει νεῖκος,

πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας, καλύπτει φιλία. καὶ, ὃς καταφρονεῖ πράγματος, καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ φοβούμενος ἐντολὴν, οὗτος ὑγιαίνει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἀνθρώπων οἱ λόγοι, κατὰ τὸ πλεῖστον ἀμφίβολοι τυγχάνουσιν ὄντες· οἱ δὲ τῶν σοφῶν οἷοί εἰσιν οὕτως ἀληθεῖς εἰσι, καὶ πανταχόθεν ἠκρίβωνται· ὥστε μηδὲ ἀντιλέγεσθαι αὐτούς. καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἄνθρωποι, ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πράξεως, γνωρίζουσι τὸ πρᾶγμα, οἷον· ὅτι ὁ ἄδικος, φαῦλός ἐστι, καὶ ὁ μοιχὸς, κακόν. τοῦτο δὲ καὶ παντὶ τῷ δῆλον ἂν εἴη. οἱ δὲ σοφοὶ τὰς ἀρχὰς τῶν πράξεων προλέγουσι, καὶ ὥσπερ σύμβολα τῶν τῆς ψυχῆς κινημάτων προαπαγγέλλουσιν· ἵν' ἕκαστος γινώσκων τὰς ἀρχὰς τῶν κακῶν, φυλάττηται, οἷά ἐστι τὰ προειρημένα· μῖσος ἐγείρει νεῖκος, πάντας δὲ τοὺς μὴ φιλονεικοῦντας, καλύπτει φιλία. ὁ γὰρ φιλέρις, ἀπὸ μίσους ἔχει τὴν ἀρχὴν τῆς τοιαύτης κακίας, καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι ἀγαπᾶν τὸν φιλονεικοῦντα. πάλιν δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου, ὁ μὴ φιλονεικῶν, γνώρισμα ἀγάπης ἔχει. καὶ οὐκ ἄν τις εἴποι φιλόνεικον τὸν ἀγαπῶντα. ὡς πάλιν τό· ἐν ἐπιθυμίαις ἐστὶ πᾶς ἀεργὸς, καὶ ὀξύθυμος πράσσει μετὰ ἀβουλίας. τοῦ γὰρ ἀεργοῦ ἐσήμανε τὴν ψυχὴν ἐν πάσαις ἐπιθυμίαις βεβυθίσθαι, καὶ τὸν ὀξύθυμον μηδεμίαν ἔχοντα βουλὴν ὀρθὴν ἐδήλωσε. καὶ ὅλως οὗτοι τὰ ἠθικὰ μᾶλλον ἀπαγγέλλουσι τὴν ἀρχὴν τῆς πράξεως ὅθεν συνίσταται, λέγοντες· ὅτι τῆς μὲν φιλονεικίας προηγεῖται μῖσος· τοῦ δὲ μὴ φιλονεικεῖν, προηγεῖται ἀγάπη. καὶ τῆς μὲν ἀεργίας, προηγεῖται ἡδονὴ κακή· τοῦ δὲ ὀξυθύμου, προηγεῖται ἀβουλία. καὶ τοῦ μὲν ἐξουθενημένου ἀρχὴ, ἐστὶ τὸ καταφρονεῖν αὐτὸν τοῦ νόμου· τῆς δὲ ὑγείας, προηγεῖται ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. καὶ τῆς μὲν ἀπωλείας τῆς ψυχῆς ἐστιν ἀρχὴ, τὸ ἀφύλακτον ἔχειν τὸ στόμα· τοῦ δὲ πτοεῖσθαί τινα, προηγεῖται ἡ προπέτεια. οὕτω δὲ ἑκάστην ῥῆσιν ἀναλύων, εὑρήσεις εἰρημένην καὶ γεγραμμένην ὑπὲρ τοῦ τοὺς ἀκούοντας καὶ μανθάνοντας τὰς ἀρχὰς τῶν κακῶν καὶ τῶν ἀγαθῶν, φεύγειν μὲν τὰ φαῦλα, πράττειν δὲ τὰ ἀγαθά. αἰνίγματα δὲ καὶ σκοτεινοὶ λόγοι, οἵτινες ἀσφαλεῖς μὲν οὕτως εἰσὶν, ὥστε ἀνιᾶν τὸν ἐντυγχάνοντα τῷ μηδὲν ἐμφαίνειν, μηδὲ τινὰ ὑπόνοιαν παρέχειν· ἐρευνώμενοι δὲ ὅμως δεικνύουσι τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν. οἷοί εἰσι· τῇ βδέλλῃ τρεῖς θυγατέρες ἦσαν, ἀγαπήσει

A *omnes vero eos, qvi contentioſi non ſunt, contegit amicitia.* Et: *Qvi rem contemnit, contemnetur ab ipſa; qvi vero mandatum veretur, ille ſanus eſt.* Prov. 10.12. Aliorum hominum ſermones, plerumqve amphiboli ſunt: ſapientum vero, qvales qvales ſint veri ſunt, & omni ex parte abſoluti, ita ut contradici illis neqveat: & alii homines rerum cognitionem ex fine ſumunt, utpote, qvod perverſus ſit qvi cuiqvam facit injuriam, & malus qvi mœchatur: Hoc vero cuivis manifeſtum eſt. At ſapientes ipſa rerum principia prædicunt, & veluti ſymbola motuum qvi in anima ſunt, prænunciant, ut qvisqvis malorum
B principia cognoverit, ſibi caveat. Qvalia ſunt de qvibus ſupra dictum eſt: *Odium excitat contentionem, omnes vero non contentioſos obtegit amicitia.* Prov. 13.12. Contentioſus enim ex odio malitiæ hujus principium habet. Et nemo contentioſum amore proſeqvendum duxerit. Rurſus e contrario qvi contentioſus non eſt dilectionis indicium habet. Nec contentioſum dixerit qvisqvam cum diligit. Sicut illud: *In concupiſcentiis eſt omnis otioſus, & iracundus qvod agit, absqve conſilio agit.* Significat enim otioſi animam omnis generis concupiſcentiis eſſe immerſam, & iracundum nullum rectum
C habere conſilium oſtendit. Et omnino iſti amplius manifeſtum faciunt, qvod actionis principium ſint hominis mores & ingenium. Unde & commendat eos qvi dicunt, qvod contentionem præcedat odium, fugam vero contentionis dilectio. Et qvod otium mala voluptas, iracundum vero præcedat temeritas, qvodqve contemti principium ſit & cauſa, qvod legem ipſe contemnit, & qvod ſanitatem præcedat timor Dei. Item qvod animæ perditionis principium
D ſit, os incautum & temerarium, timoremqve præcedat lingvæ temeritas. Ubi ad hunc modum ſingulas dictiones reſeraris, invenies ob id eſſe dictas & ſcriptas, ut auditis & cognitis malorum bonorumq; principiis. qvæ prava ſunt, fugiamus, qvæ bona, faciamus. Ænigmata vero & obſcuri ſermones, ita qvidem caute ſunt poſiti, ut mœrore afficiant, ſi qvis in illos incidat: propterea qvod nihil manifeſti habent, & ne ſuſpicionem qvidem aliqvam ſenſus præbent, ubi vero diligenter inqviſiti fuerint, ſenſum qvem habent indicant. Qvales ſunt: *ſangviſugæ tres fuerunt filiæ, dilectione* Prov. 30.16.

Digitized by Google

ὅτι σύμπαν τοῦτο ἔδωκα εἰς καρδίαν μου· καὶ
ψυχή μου σύμπαν εἶδε τοῦτο, ὡς οἱ δίκαιοι καὶ
οἱ σοφοὶ, καὶ αἱ ἐργασίαι αὐτῶν ἐν χειρὶ Θεοῦ
εἰκότως τοίνυν περὶ τῶν τοιούτων ζήτησιν δια-
βὰς, καὶ περὶ τὴν ἀνθρωπίνην πολιτείαν κατα-
γιγνόμενος, ὁρῶν τε πολλὰ καὶ ποικίλα τὰ
τῶν ἀνθρώπων συμπτώματα, συνίστησιν, ὅτι
προνοίᾳ τὰ πάντα διοικεῖται, λέγων· οὐ τοῖς
κούφοις ὁ δρόμος, καὶ οὐ τοῖς συνετοῖς ὁ πόλε-
μος, καί γε οὐ τοῖς σοφοῖς ὁ ἄρτος, καὶ γε οὐ τοῖς
συνετοῖς ὁ πλοῦτος καί γε οὐ τοῖς γινώσκουσιν
ἡ χάρις· ὅτι καιρὸς καὶ ἀπάντημα συναντήσεται
τοῖς πᾶσιν αὐτοῖς, ἐν παντὶ γάρ ἐστι βασιλεὺς
τοῦ ἀγροῦ εἰργασμένου. καὶ γὰρ οὐδεὶς Κύριός
φησιν ἐν τούτοις τῆς ἑαυτοῦ βουλῆς. ὅτι, τίς ἄν-
θρωπος, ὃς ἐπελεύσεται ὀπίσω τῆς βουλῆς
τὰ ὅσα ἐποίησεν αὐτήν; καὶ ὅτι οὐδὲν πλέον ἄν-
θρωπος ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐξουσίασαιτο, ἢ τοῦ
ποιεῖν πονηρὸν καὶ ἀγαθὸν, καὶ ἑτοιμάζειν εἰς τὴν
ἔξοδον τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ γὰρ καὶ ὃ φάγεται καὶ
πίεται, τοῦτο δόμα Θεοῦ ἐστιν. ὅθεν εἴ τε ζή-
τησίς ἐστι περὶ τοῦ, πῶς γέγονε τὰ φαινόμενα;
εἴ τε κτῆσίς ἐστι χρημάτων· εἴ τε τρυφὴ πε-
ριουσίας, πάντα ταῦτα ματαιότης ματαιοτή-
των ἐστὶ, καὶ πλέον οὐδὲν, ἢ προαιρεσία βου-
λῆς καὶ προαιρέσεως ἐπιχείρησις. ἐν δὲ τῷ λέ-
γειν ταῦτα ματαιότητα, ἐμφαίνει τῶν μελλόν-
των τὸ αἰώνιον. διὸ καὶ πάντα ὑπερβὰς, παραινεῖ
τῶν αἰωνίων μνημονεύειν καὶ εἰδέναι τέλος ἔσε-
σθαι τοῦ κόσμου τούτου, ἐν τῷ λέγειν, ἀργεῖν
τὰς ἀληθούσας ἐν ἡμέρᾳ, ᾗ ἂν σαλευθῶσι
φύλακες τῆς οἰκίας, καὶ διαστραφῶσιν ἄνδρες
τῆς δυνάμεως, καὶ ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι. καὶ
τὰ μετὰ τὸ τέλος δὲ ἐξηγεῖται. ὅτι σύμπαν τὸ
ποίημα ὁ Θεὸς ἄξει ἐν κρίσει ἐν παντὶ παρεωρα-
μένῳ, ἐὰν ἀγαθὸν, καὶ ἐὰν πονηρόν. ἐκ δὴ
τούτων δείκνυσιν, ὅτι ἅπερ ἔλεγε, ματαιότης
ματαιοτήτων· οὐ τὴν κτίσιν διαβάλλων ἔφη, ἀλλ'
ὅτι τὰ αἰώνια θεωρῶν, ἔλεγε τὴν τῶν πρου-
σκαίρων ἐπιθυμίαν εἶναι ματαιότητα, καὶ κρίσιν
δὲ διαδιδάσκων, σημαίνει τὴν ἀνάστασιν τῶν
νεκρῶν, καὶ τῶν πράξεων ἀνταπόδοσιν. ἔπειτα
λέγων ἤργησαν αἱ ἀλήθουσαι, δείκνυσι πάλιν
μὴ εἶναι ματαίαν αὐτὴν τὴν κτίσιν, ἀλλὰ καὶ
μᾶλλον διδάσκαλον πᾶσιν αὐτὴν οὖσαν εἰς εὐ-
σέβειαν. ἡ γὰρ τάξις αὐτῆς καὶ ἡ διακόσμησις,
διήγησίς ἐστι περὶ τοῦ πεποιηκότος καὶ κτίσαντος αὐτὴν ἐν ᾗ καὶ οἱ προφῆται καὶ οἱ Εὐαγγε-
λισταὶ, καὶ οἱ διδάσκαλοί εἰσιν, ὥσπερ ἀλήθοντες ἑκάστῳ τροφὴν διὰ τὸν διδασκαλίας
τὴν εἰς εὐσέβειαν γνῶσιν· οἵτινες ἀλήθοντες, ἀργήσουσι λοιπὸν ἐν τῇ συντελείᾳ.

A *Quoniam totum hoc tradidi cordi meo, & to-*
tum hoc vidit anima mea, quod justi & ſapi-
entes, & opera eorum ſunt in manu Dei. Re-
cte igitur talium rerum inquiſitionem præ-
tergreſſus, & in contemplanda mortalium
politia conſtitutus, cum multos & varios vi-
deret hominum caſus, conſtituit, quod pro-
videntia adminiſtrentur omnia, dicens:
Curſus non eſt velocium, nec bellum pruden- Eccl. 9. 11.
tum, nec ſapientum panis, nec prudentum o-
pulentia, nec cognoſcentium gratia: quoniam
tempus & occaſio ſimul omnibus iſtis occur-
runt. Nam ubique regnum habent, etiam in
B *agro jam culto. Neque enim quiſquam in iſtis*
conſilii ſui Dominus eſt. Quis enim homo ille
eſt, qui poſſit opera ſua retro habito adaptare
conſilio? Et quod nihil poteſtatis amplius in
hac vita habeat homo, quam faciendi bonum
& malum, & præparandi opera ſua ad exi-
tum. Nam & quod edit & bibit, hoc donum
Dei eſt. Unde *ſive quæratur, quomodo facta* Eccl. 5. 17.
ſint, quæ videntur, ſive pecunia poſſideatur,
ſive in luxu & abundantia quis delicietur:
omnia iſta vanitas ſunt vanitatum, & nihil
amplius, quam vanitas conſilii & inanis vo-
luntatis conatus. Per id vero, quod iſta va-
nitatem eſſe dicit, futurorum bonorum æ-
C ternitatem ſignificat. Quapropter & uni-
verſa transcendens hortatur, ut æternorum
memoriam ſervemus, & ſciamus futurum
aliquando, ut mundus hic præſens finiatur,
cum dicit: *In die, qua commovebuntur custo-*
des domus & nutabunt viri potentes, & mo-
lentes otiabuntur, & cum quæ finem mun-
di ſubſequuntur exponit, dicens: *Quoniam*
cuncta, quæ fiunt, ducet Deus in judicium, in
omni errato, ſive bonum, ſive malum. Per iſta Eccl. 12. 14
oſtendit, quod illud: *Vanitas vanitatum,*
non ad hoc dixerit, ut creaturam crimina-
retur, ſed ut æterna contemplatus, rerum
D temporalium deſiderium admoneret eſſe
vanitatem. Et ubi judicium futurum eſſe
docet, innuit fore reſurrectionem mortuo-
rum, & actorum retributionem. Deinde
cum dicit, quando *otiabuntur molentes*, ite-
rum non oſtendit vanam eſſe ipſam crea-
turam, ſed illam magis inſtruere quosvis
ad pietatem. Siquidem ipſius ordo ac diſ-
poſitio, de factore ipſo ac creatore prædica-
tio eſt, in qua ſunt & Prophetæ, & Evan-
geliſtæ, & Doctores, tanquam molentes
unicuiq; alimoniam, per doctrinam, vide-
licet pietatis, ſcientiam: qui molentes tan-
dem in conſummatione ſeculi otiabuntur.

Tum enim non docebunt amplius, inſtar molentium, ſed quisque ſecundum acta judicabitur.

A οὐκέτι γὰρ ὡς ἀλήθοντες διδάξουσιν αὐτοὶ, ἀλλ' ἐκ τῶν πράξεων ἑκάστου ἡ κρίσις γίνεται.

LIB. XVI. CANTICUM Canticorum.

Et hunc librum Salomon conſcripſit, ſicut antea declaratum eſt. Totus autem illi ad finem usque myſtice cum allegorja ænigmatica conſcriptus eſt. Senſus enim dogmatum illius non eſt manifeſtus, ſed in arcano abſconditus. Quapropter convenit, ut qui intelligentes ſunt, in toto hoc libro allegorice verſentur, ne propter imperitorum inſcitiam, quæ dicuntur, contemtui exponantur. Ob eam autem cauſam Canticum Canticorum vocatur, quod hoc canticum alia ſubſequitur, poſt ipſum vero nullum aliud expectandum eſt. Aliud autem dico non librum, ſed quod e libro aſſignari poſſit. Quod dico, tale eſt: Omnis divina ſcriptura de Verbi DEI deſcenſu ad nos, & de adventu illius in carne prophetiam habet. Hæc enim voluntas DEI eſt: & primarium erat Prophetis, ac univerſæ divinæ Scripturæ, hanc rem annunciare. Obiter vero divinæ iſti narrationi ſermones etiam attexunt de Babylone gentium, de Damaſco, de Moab, & aliis. Et per ſingulas ſcripturas peccantes increpant, & peccatis occupatos adhortantur ad pœnitentiam, comminantes futurum ignis judicium. Aliæ quidem ſcripturæ de Chriſti adventu prædicant, utpote Moſes, cum dicit: *Prophetam excitabit vobis Dominus noſter, ex fratribus noſtris, ſicut me.* Et Eſaias: *Ecce Virgo in utero habebit, & pariet filium.* Et Michæas: *In poſtremis diebus illuſtris erit mons Domini.* Et alius aliter ſecundum Spiritus ſancti gratiam, hac de re prædicit. His autem univerſis prophetantibus expectabatur adhuc prænunciatus Dominus. Quapropter & multi illum prænunciabant, nec ceſſarunt prophetantes, donec veniſſet. Et hæc omnia cantica quædam ſunt. Canticum vero Canticorum non habet prophetiam, neq; præcedentem aliquam ſignificationem de Chriſto: ſed quem alii prænunciarunt venturum, hunc jam veluti præſentem & carne jam indutum oſtendit. Propterea & tanquam in nuptiis Verbi & carnis, epithalamium Canticum hoc Canticorum canit.

Deuter. 18. v. 15.
Eſa. 7, 14.
Mich. 4, 1.

ΒΙΒΛΙΟΝ ις. ΑΙΣΜΑ ᾀσμάτων.

ΤΟΥ Σολομῶντός ἐστι καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον συγγραφὴ, καθὰ προδεδήλωται. ὅλον δὲ αὐτῷ γέγραπται, ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, μυστικῶς μετὰ ἀλληγορίας αἰνιγματώδους. οὐ γὰρ ἐν τῷ προφανεῖ, ἀλλ' ἐν ἀπορρήτῳ κέκρυπται ὁ ἐν αὐτῷ δογμάτων νοῦς· ἐρευνώμενος δὲ εὑρίσκεται. διό περ μετὰ ἀλληγορίας ἐντυγχάνειν ὅλῳ τούτῳ προσήκει τοὺς συνετούς· ἵνα μὴ δι' ἄ-
B γνοιαν τῶν ἀμαθῶν, εἰς ἀτιμίαν ἐμπέσῃ τὰ εἰρημένα. ᾆσμα δὲ ᾀσμάτων διὰ τοῦτο καλεῖται, ἐπειδὴ μετὰ μὲν τὰ ἄλλα ᾄσματα τοῦτο· μετὰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἔτι ἄλλο προσδοκᾶν ἐστιν· ἄλλο δὲ λέγω, οὐκ βιβλίον· ἀλλὰ τὸ ἐκ τοῦ βιβλίου σημαινόμενον. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτό ἐστι. πᾶσα ἡ θεία γραφὴ περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς καθόδου τοῦ Λόγου, καὶ ἐνσάρκου παρουσίας αὐτοῦ προφητεύει. τοῦτο γὰρ τὸ βούλημα τοῦ Θεοῦ ἐστι, τοῖς τε προφήταις καὶ πάσῃ τῇ θείᾳ γραφῇ, τοῦτο προηγούμενον τὴν ἀπαγγέλλειν. παρακολουθήματα δὲ τῷ θείῳ διηγήματι τούτῳ ποιοῦνται λόγους περὶ τῶν
C ἐθνῶν Βαβυλῶνος, τῆς Δαμασκοῦ, Μωὰβ, καὶ τῶν ἄλλων. καὶ δι' ἑκάστης γραφῆς, τοῖς μὲν ἁμαρτάνουσιν ἐπιτιμῶσι· τοὺς δὲ προληφθέντας προτρέπονται μετανοεῖν, ἀπειλοῦντες τὴν μέλλουσαν τοῦ πυρὸς κρίσιν. αἱ μὲν οὖν ἄλλαι γραφαὶ προλέγουσιν, οἷον Μωσῆς μέν· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει, λέγων, Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, ὡς ἐμέ. Ησαΐας δέ· ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν. ὁ δὲ Μιχαίας· ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς ἔσται τὸ ὄρος Κυρίου. καὶ ἄλλος ἄλλως
D προλέγει, κατὰ τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν. τούτων δὲ πάντων λεγόντων προσεδοκᾶτο ὁ ἀπαγγελλόμενος Κύριος. διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ ἀπήγγελλον, καὶ ἕως ἦλθεν, οὐκ ἐπαύοντο οἱ προφητεύοντες. καὶ ἔστι ταῦτα πάντα ᾄσματα. τὸ δὲ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων, οὐχ ὡς προφητεῦόν ἐστιν, οὐδὲ ὡς προσημαῖνον· ἀλλὰ ὃν ἄλλοι προαπήγγελλον, τοῦτον ὡς ἤδη ἐλθόντα δείκνυσι, καὶ ἤδη ἀναλαβόντα τὴν σάρκα. Διὸ καὶ ὡς ἐπὶ συζυγίᾳ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς, ἐπιθαλάμιον ᾄδει τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων.

καὶ αἱ μὲν ἄλλαι γραφαὶ λέγουσι περὶ τοῦ Σωτῆρος, μεταξὺ δὲ καὶ περὶ ἄλλων τινῶν ἀπαγγέλλουσι. τὸ δὲ βιβλίον τοῦτο, μόνην τὴν τοῦ Λόγου πρὸς τὸ σῶμα συζυγίαν ᾄδει. διὸ καὶ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις γραφαῖς, διὰ τὰ μεταξὺ δηλούμενα, εἰσὶ καὶ θυμοῦ καὶ ὀργῆς λόγοι, καὶ φόβων ἀπειλαί· ἡ δὲ βίβλος αὕτη, ἐπειδὴ οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὴν παρουσίαν μόνην τοῦ Λόγου σημαίνει, θυμηδίας καὶ χαρᾶς, καὶ εὐφροσύνης μόνης ἔχει λόγους. νυμφίου γὰρ παρόντος, πάντας χαίρειν προσήκει, καὶ μηδένα πενθεῖν, ὡς αὐτὸς ὁ Κύριος εἴρηκεν. αὐτὸς γὰρ παρὼν, τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἐβάστασε, καὶ τὰς λύπας ἔστρεψεν εἰς χαράν. ὥσπερ οὖν μετὰ τὴν οἰκονομίαν τὴν τοῦ Σωτῆρος, οὐκ ἔτι προφήτην προσδοκῶμεν· οὕτως μετὰ τὰ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων σημαινόμενα οὐκ ἔστιν ἄλλο τι καινότερον προσδοκᾷν σημαινόμενον. καὶ γὰρ τὰ ἐν τῷ ᾄσματι σημαινόμενα, ταῦτα καὶ ἐν τοῖς προφήταις, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις γραφαῖς, ἐκ διαστημάτων λεγόμενα εὑρίσκεται. πάλιν τε ὥσπερ δεικνυέντος τοῦ Ἰωάννου τὸν ἀμνὸν, ἕως Ἰωάννου ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται εἰσίν· οὕτως, τὰ ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων σημαινόμενα, τέλος ἐστὶ πάντων ἐν πάσῃ τῇ θείᾳ γραφῇ σημαινομένων. τί γὰρ ἄλλο μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν προσδοκᾷν δεῖ, ἢ κρίσιν καὶ ἀνταπόδοσιν; καὶ διὰ τοῦτο οἱ κατὰ Φρύγας, παρεισάγοντες προφήτας μετὰ τὸν Κύριον, σφάλλονται, καὶ ὡς αἱρετικοὶ κατεκρίθησαν. ᾆσμα οὖν ᾀσμάτων, διὰ τὸ μετὰ τὰ ἐν τούτῳ μηδὲν ἕτερον προσδοκᾷν. καὶ ὥσπερ κατὰ τὸν νόμον ἅγια ἦν, καὶ μετὰ τὰ ἅγια, ἅγια ἁγίων, μετὰ δὲ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, οὐκ ἔτι ἦν ἐσώτερος τόπος· οὕτω, μετὰ τὰ ᾄσματα, τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων, μετὰ δὲ τὸ ᾆσμα τῶν ᾀσμάτων οὐκ ἔτι προσδοκᾷν ἐστὶν ἐσωτέραν καὶ καινοτέραν ἐπαγγελίαν. ἅπαξ γὰρ ὁ Λόγος ἐγένετο σὰρξ, καὶ τετελείωκε τὸ ἔργον. ἔστι δὲ ὅλον τὸ βιβλίον τοῦτο διαλόγων πλῆρες, τοῦ παλαιοῦ * πρὸς τὸν Λόγον, καὶ καθόλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρὸς τὸν Λόγον, καὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησίας πρὸς αὐτὸν, καὶ τοῦ Λόγου πάλιν πρὸς αὐτὴν, καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος. εἶτα τῶν ἐθνῶν πρὸς τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, περὶ τῆς ἐξ ἐθνῶν καὶ περὶ αὐτῆς διάλογος. εἶτα καὶ τῶν διακονούντων ἀγγέλων πρὸς τοὺς κληθέντας ἀνθρώποις τὸ κήρυγμα. τοῦ μὲν οὖν παλαιοῦ λαοῦ ἀξιοῦντος αὐτὸν κατελθεῖν καὶ συναφθῆναι τῇ σαρκὶ, ταῦτα·

A Et aliæ quidem ſcripturæ de Servatore dicunt, & interea & alia quædam conjungunt: hic vero liber conjugium tantum Verbi & carnis canit. Quamobrem etiam aliis quidem ſcripturis: propterea quod & alia quædam in illis ſignificantur, indignationis & iræ ſermones ac formidabiles minæ inſunt: præſens vero liber, quoniam nihil aliud, quam Verbi adventum ſignificat, jucunditatis tantum, gaudii ac lætitiæ ſermones habet. Sponſo ſiquidem præſente omnes lætari convenit, nec cuiquam lugendum eſt: ſicut & B ipſe Dominus dixit. Etenim ipſe præſens conſtitutus infirmitates noſtras portavit, & mœſtitias vertit in gaudium. Quemadmodum igitur poſt Servatoris diſpenſationem, nullum amplius Prophetam expectamus, ita poſt illa, quæ in hoc Canticorum Cantico ſignificata ſunt, non eſt aliud Canticum, quod recentius aliquid ſignificet expectandum. Etenim quæ in hoc cantico ſignificantur, eadem & in Prophetis & aliis ſcripturis per intervalla dicta deprehenduntur. Rurſus quemadmodum Agnum Dei Joannes oſten- C dit, atque ad Joannem uſque Lex eſt & prophetæ: ita, quæ in Cantico Canticorum annotantur, finis ſunt omnium eorum, quæ in univerſa ſcriptura ſignificantur. Quid enim aliud poſt Chriſti adventum expectandum eſt, quam judicium & retributio? Propterea Cataphryges Prophetas poſt Dominum introducentes falluntur, atque ob eam cauſam tanquam hæretici condemnati ſunt. Canticum igitur eſt Canticorum: propterea quod nullum aliud, poſt ea, quæ hic canuntur, expectandum eſt. Et ſicut in lege ſancta erant, & poſt ſancta, Sancta ſanctorum, poſt ſancta vero Sanctorum, nullus alius interior locus habebatur: ita poſt cantica, canticum eſt Can- D ticorum: poſt Canticum vero Canticorum, non eſt interior aliqua & recentior expectanda annunciatio. Semel enim Verbum eſt factum caro, opusque conſummavit. Eſt autem totus hic liber plenus dialogorum veteris populi ad Verbum, & ſummatim humani generis ad Verbum, & Eccleſiæ ex gentibus ad idem, & rurſus Verbi ad eandem, & ad genus humanum. Deinde gentium ad Jeruſalem, & Jeruſalem de Eccleſia ex gentibus & de ſeipſa dialogus. Poſtea & miniſtrantium Angelorum ad homines vocatos prædicatio. Sunt itaque veteris populi precantis Dominum, ut deſcenderet, & carni conjungeretur, iſta:

Digitized by Google

Cant. 1. 1. *Oſculetur me oſculis oris ſui; quoniam meliora ſunt ubera tua vino.* Et iterum excitat iiſdem, dicens: Cant. 7. 13. *Nova & vetera ſervavi tibi, dilecte mi.* In genere vero omnium vox eſt ad Verbum, ut carnem noſtram Cant. 8. 1. aſſumeret: *Quis det te, conſobrine mi, ſugentem ubera matris meæ? inveniam te foris, oſculabor te, nec contemnent me. Apprehendam te, ducam te in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Precati ſunt enim, ut carnem aſſumeret non aliunde, ſed ex ea ipſa matre, ex qua nati ſumus, licet non eodem modo, quo nos ex viro & muliere. Carnem enim ſibi tanquam creator ex ſola virgine aſſumſit: attamen ex homine. Homo enim fuit genitrix Dei Maria. Verbi vero, ex Virgine jam carnem aſſumentis, ad precantes ſe ſunt iſta: Cant. 5. 1. *Ingreſſus ſum in hortum meum, ſoror mea ſponſa, vindemiavi myrrham meam cum aromatibus meis, comedi panem meum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* In proprium enim hortum, creaturam videlicet, ingreſſus carnem ſibi ex Virgine aſſumſit, & homo factus eſt. Mortale quidem corpus erat, verum cum fragrantia ſacroſancti Verbi conjunctum. Et licet lactis cibum corpori ſuo admiſerit, tamen & vinum illi perfectionis ſuæ impertiit. Etenim quemadmodum lac comedit, ita & divinitatis opera in ipſo perfecit. Deinde Verbum carnem indutum veterem populum, ut cui primum oracula DEI concredita fuerant, ad ſe vocat, cum dicit: Cant. 2. 10. 11. 12. 13. *Surge, veni, amica mea, formoſa mea, columba mea, quoniam ecce hyems tranſiit, imber abiit, ac profectus eſt ſibi, flores apparuerunt in terra, tempus ſectionis advenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra, ficus protulit groſſos ſuos, vineæ noſtræ germinant.* Ubi enim primum populum nactus eſt, umbram illam, quæ in lege eſt, ad tempus docuit, & tanquam ſcientem de voce turturis admonuit. Poſtquam autem Jeruſalem ad ſe vocavit, advocat deinceps & eos, qui ſunt ex gentibus, (Unus eſt enim & Judæorum & gentium Domini) cum dicit: Cant. 4. 8. *Veni de Libano ſponſa. De Libano venies, & tranſibis ab initio fidei. De vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Hanc enim ab idololatria moribusque ferinis ad fidem vocat. Illa igitur ex gentibus vocata & jam compuncta, Verbo ad hunc modum loquitur:

A Φιλησάτω με ἀπὸ φιλημάτων στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἀγαθοὶ μαστοί σου ὑπὲρ οἶνον. καὶ πάλιν διὰ τούτων προτρέπεται· νέα πρὸς παλαιὰ ἐτήρησά σοι, ἀδελφιδέ μου. καὶ κοινὴ δὲ πάντων πρὸς τὸν Λόγον, ἵνα τὸ ἡμῶν ἀναλάβῃ σῶμα· τίς δώῃ σε, ἀδελφιδέ μου, θηλάζοντα μαστοὺς μητρός μου; εὑροῦσά σε ἔξω, φιλήσω σε, καὶ οὐκ ἐξουδενήσουσί με. παραλήψομαί σε, εἰσάξω σε εἰς οἶκον μητρός μου, καὶ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς συλλαβούσης με. οὐ γὰρ ἔξωθεν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἧς ἐγεννήθημεν μητέρας, ἀναλαβεῖν αὐτὸν ἠξίουν τὸ σῶμα B εἰ καὶ μὴ ὡς ἡμεῖς ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. ἐκ γὰρ μόνης Παρθένου, ὡς πλάστης, ἑαυτῷ ἔλαβε τὸ σῶμα, πλὴν ὅτι ἐξ ἀνθρώπου. ἄνθρωπος γὰρ ἡ θεοτόκος Μαρία. καὶ τοῦ Λόγου δὲ πρὸς τοὺς ἀξιώσαντας διαλαμβάνοντος ἤδη τὴν σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου ταῦτα· εἰσῆλθον εἰς κῆπόν μου, ἀδελφή μου νύμφη, ἐτρύγησα σμύρναν μου μετὰ ἀρωμάτων μου, ἔφαγον ἄρτον μου μετὰ μέλιτός μου, ἔπιον οἶνόν μου μετὰ γάλακτός μου. εἰς γὰρ τὸν ἴδιον κῆπον εἰσελθών, τὴν κτίσιν, ἔλαβεν ἑαυτῷ ἐκ τῆς Παρθένου τὸ σῶμα, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος. θνητὸν μὲν ἦν τὸ σῶμα· ἀλλὰ C μετὰ εὐωδίας τοῦ παναγίου Λόγου συνῆπτο. καὶ εἰ γάλα, ὡς ἄνθρωπος ἠφίει τὸ σῶμα φαγεῖν. ἀλλὰ μετεδίδου αὐτῷ καὶ οἴνου τῆς ἑαυτοῦ τελειότητος. καὶ γὰρ ὥσπερ ἤσθιε γάλα· οὕτως ἐν αὐτῷ τὰ τῆς θεότητος ἐποίει ἔργα. εἶτα ὁ Λόγος λοιπὸν ἐνδυσάμενος τὸ σῶμα προσκαλεῖται τὸν παλαιὸν λαόν, ὡς πρῶτον πιστευθέντα τὰ λόγια, διὰ τούτων· ἀνάστα, ἐλθὲ πλησίον μου, καλή μου, περιστερά μου· ὅτι ἰδοὺ ὁ χειμὼν παρῆλθεν, ὁ ὑετὸς ἀπῆλθεν, ἐπορεύθη ἑαυτῷ. τὰ ἄνθη ὤφθη ἐν τῇ γῇ, καιρὸς τῆς τομῆς ἔφθακε, φωνὴ τοῦ τρυγόνος ἠκούσθη ἐν τῇ γῇ ἡμῶν, D ἡ συκῆ ἐξήνεγκεν ὀλύνθους αὐτῆς, αἱ ἄμπελοι ἡμῶν κυπρίζουσιν. ὡς γὰρ λαβόντος τοῦ πρώτου λαοῦ, ἕως καιροῦ τὴν σκιὰν τὴν ἐν νόμῳ διδάσκει, καὶ ὡς εἰδότα τὴν φωνὴν τοῦ τρυγόνος, ὑπομιμνήσκει. προσκαλεσάμενος δὲ ὁ Λόγος τὴν Ἱερουσαλήμ, προσκαλεῖται λοιπὸν καὶ τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν διὰ τούτων· εἷς γάρ ἐστι Κύριος, καὶ Ἰουδαίων καὶ ἐθνῶν· δεῦρο ἀπὸ Λιβάνου νύμφη. ἀπὸ Λιβάνου ἐλεύσῃ, καὶ διελεύσῃ ἀπ᾽ ἀρχῆς πίστεως. ἀπὸ κεφαλῆς Σανεὶρ καὶ Ἀερμών, ἀπὸ μανδρῶν λεόντων, ἀπὸ ὀρέων παρδάλεων. ἀπὸ γὰρ εἰδωλολατρείας καὶ θηριώδους τρόπου, προσκαλεῖται ταύτην εἰς τὴν πίστιν. κληθεῖσα τοίνυν ἐξ ἐθνῶν καὶ ἤδη κατανυγεῖσα λέγει πρὸς τὸν Λόγον ταῦτα·

ἀπάγγειλόν μοι, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου, ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ; μήποτε γένωμαι, ὡς περιβαλλομένη ἐπ' ἀγέλαις ἑταίρων σου. πεῖραν γὰρ ἔχουσα τῆς εἰς πολλὰ μεταβολῆς, ἠξίου στηριχθῆναι λοιπὸν καὶ βεβαιωθῆναι, μήποτε πάθῃ πάλιν τὸ αὐτό. παρακληθεὶς ὁ Λόγος, διδάσκει λοιπὸν αὐτὴν διὰ τούτων· ἐὰν μὴ γνῷς ἑαυτὴν ἡ καλὴ ἐν γυναιξὶν, ἔξελθε ἐν πτέρναις τῶν ποιμνίων, καὶ ποίμαινε τὰς ἐρίφους σου ἐπὶ σκηνώμασι τῶν ποιμένων. οὐ δύναται γάρ τις γνῶναι Θεὸν, μὴ πρότερον γνοὺς ἑαυτόν. εὐσέβεια γὰρ εἰς Θεὸν, ἀρχὴ αἰσθήσεως. αἴσθησις δὲ, οὐχ ἡ ἔξωθεν, ἀλλ' ἡ κατὰ ψυχὴν διάνοια μετὰ πίστεως. ἡ Ἱερουσαλὴμ ὁρῶσα τὴν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν γινομένην ἐν ἀκριβείᾳ πίστεως, θαυμάζουσα λέγει· τί ὄψεσθε ἐν τῇ Σουμανίτιδι, ἡ ἐρχομένη, ὡς χοροὶ τῶν παρεμβολῶν; οὐ γὰρ ἐξ ἑνὸς, ἀλλ' ἐκ πολλῶν ἐθνῶν ἤρχοντο, ἀφέντες τὰς ἰδίας παρεμβολὰς, καὶ συντρίψαντες τὰς μαχαίρας, καὶ λοιπὸν εἰρηνικὰ φρονοῦντες. ἡ ἐξ ἐθνῶν ὁρῶσα τὴν Ἱερουσαλὴμ, ὥσπερ μεμφομένην, ἀπολογεῖται περὶ ἑαυτῆς, ὅτι μὴ ἀρχὴ αὐτῆς ἐστιν ἡ κλῆσις· μέλαινά εἰμι καὶ καλὴ, θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ, ὡς σκηνώματα Κηδὰρ, ὡς δέρρεις Σαλωμών. μὴ βλέψητέ με, ὅτι ἐγὼ μεμελανωμένη εἰμὶ, ὅτι παρέβλεψέ με ὁ Ἥλιος. υἱοὶ μητρός μου ἐμαχέσαντο ἐν ἐμοὶ, ἔθεντό με φυλάκισσαν ἐν ἀμπελῶσιν. ἀμπελῶνα ἐμὸν οὐκ ἐφύλαξα, μέλαινά εἰμι ἀλλ' ὑπ' αὐτὸν τὸν Ἥλιόν εἰμι. Εἰ γὰρ καὶ ἀκρόβυστός εἰμι, φησίν· ἀλλ' ἀπεταξάμην εἰδώλοις, καὶ ἐξῆλθον ἐκ τοῦ οἴκου τῆς μητρός μου, ὥσπερ καὶ ὁ Ἀβραάμ. ἐκείνης γάρ εἰμι τῆς πίστεως. καὶ διὰ τοῦτο ἀξιῶ, εἰσαγάγετέ με εἰς οἶκον τοῦ οἴνου, τάξατε ἐπ' ἐμὲ ἀγάπην, στηρίσατέ με ἐν μύροις, στοιβάσατέ με ἐν μήλοις· ὅτι τετρωμένη ἀγάπης ἐγώ. μὴ τῇ ἀκροβυστίᾳ προσέχητε, ἀλλ' ἐν ἀγάπῃ προσλάβεσθέ με, ὦ νόμε καὶ προφῆται. καὶ εἰ δυσώδης εἰμὶ τῇ ἀγριότητι. ἀλλὰ σύ με παίδευε, καὶ εὐωδίᾳ σου στήριξον. τέτρωμαι γὰρ τῇ ἀγάπῃ, καὶ διὰ τοῦτο ὥρκισα ὑμᾶς θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ ἐν ταῖς δυνάμεσι καὶ ταῖς ἰσχύσεσι τοῦ ἀγροῦ, ἐὰν ἐγείρητε, καὶ ἐξεγείρητε τὴν ἀγάπην, ἕως οὗ θελήσῃ. ὁρκίζω ὑμᾶς, ὦ πατέρες, οὐ κατὰ τῶν δυνάμεων οὐκ ἔξεστι γάρ. ἀλλ' ἐν δυνάμεσι τοῦ παραδείσου ἵν' εἰς ἐκεῖνον βλέποντες, ὡς τὸν Ἀδὰμ,

A *Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi* Cant. 1, 6.
paſcas, ubi quieſcas in meridie, ne fiam
tanquam oberrans inter greges ſodalium
tuorum. Etenim per experientiam edocta, quam facilis ſit in multis mutatio & inconſtantia, pro confirmatione & corroboratione deinceps precatur, ne iterum accidat, quod antea perpeſſa fuerat.
Conſolatur itaque illam Verbum ac docet, cum dicit: *Si ignoras te ipſam, o* Cant. 1, 7.
pulchra inter mulieres, egredere ac ſubſequere veſtigia gregum, & paſce hœdos tuos juxta tabernacula paſtorum. Nemo ſiquidem DEUM cognoſcere poteſt, niſi primum cognoſcat ſeipſum. Nam pietas erga Deum ſenſus eſt principium: Senſus vero eſt, non exter-
B nus ille, ſed intellectus animæ cum fide conjunctus. Hieruſalem, ubi gentium vocationem cum exacta fide conjunctam
vidit, ſtupefacta dixit: *Quid videbitis* Cant. 7, 1.
in Sunamitide, quæ ingreditur, ſicut chori caſtrorum? Non enim ex una gente, ſed ex omnibus venerunt, propria caſtra relinquentes; & gladios ſuos confringentes, ac deinceps quæ pacis ſunt ſapientes. Eccleſia vero ex gentibus, intelligens querimonias Hieruſalem, ſeipſam defendit, haud fruſtra vo-
cata ſit, cum dicit: *Nigra ſum & for-* Cant. 1, 5.
moſa, filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Nolite me
C *conſiderare, quod denigrata ſum, quoniam obtuitus eſt me Sol, filii matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi. Nigra ſum*, inquit, *at ſub ipſo Sole ſum*, licet enim præputiata ſim, idolis tamen renunciavi, & e domo matris meæ egreſſa ſum, ſicut & Abraham. Eadem namque prædita ſum fide. Et ob
eam cauſam vos oro, *ducite me in cellam* Cant. 2, 4.
vinariam, ordinate in me charitatem, fervate me in unguentis, ſtipate me pomis, quo-
D *niam dilectione vulnerata ſum.* Nolite præputium attendere, ſed in charitate me, o lex & Prophetæ, ſuſcipite me. Etſi feritare putida ſum, tu me tamen inſtrue,
& fragrantia tua confirma. *Etenim dile-* Cant. 2, 7.
ctione vulnerata ſum. Propterea adjuro vos, filiæ Hieruſalem, in virtutibus ac potentiis agri, ſi excitaveritis & evigilare feceritis dilectam, donec ipſa velit. Adjuro vos, o patres, non adverſus potentias (non enim id licet) ſed in potentiis paradiſi, ut in illam inſpicientes, ſicut Adam, ita

& me ſuſcipiatis. Nam & ibi non erat A
circumciſio. Nunc Adæ conditio ac fides renovantur. Verbum vero Gentium fide conſpecta & probata dicit : *Pul-*
Cant. 6, 3. *chra es, amica mea, quam ſvavis, & quam formoſa, ſicut Hieruſalem, ſtupenda ſicut caſtrorum acies ordinatur.* Oportet enim eos, qui ex gentibus ſunt, non eſſe diſpares Hieroſolymæ, ut fiat unus populus. Hoc autem fit, quando ſimul & legem honoramus, & in CHRISTUM credimus. Eſt enim unus DEUS, & legis, & Evangeliorum. Et qui Hieruſalem aſſimilatus non fuerit, non efficitur verbi B
amicus. Hieruſalem fidem filiorum videns, & verbi philanthropiam, dicit: *Deſcendi in*
Cant. 6, 10. *hortum meum, ut viderem germina torrentis, num floruerint mala punica, ibi dabo ubera mea. Non cognovit anima mea, poſuit me currus Aminadab.* In hortum enim nucum, hoc eſt, in ſcripturas veni, quæ inſtar nucum ſunt, foris duræ, intus ſpirituales. Vidi, quod jungenda ſum, velut in curru, gentium vocationi. Conjugatis igitur utriſque populis in orbem terrarum emiſſa eſt prædicatio. Et hujus miniſtri fiunt An- C
geli dicentes, *Egredimini & videte Salo-*
Cant. 3, 11. *monem in corona, qua coronavit ipſum mater ejus, in die deſponſationis ejus, & in die lætitiæ cordis ejus.* Qui namque e malitia ſua egreditur, immutabilem verbi & carnis unitatem videbit. Quando enim verbi nobiscum per carnis adunationem facta eſt deſponſatio, tunc & de morte victoriam tulit, quapropter & omnia lætitia adimplevit. Hujusmodi ſunt, quæ dialogi in hoc Cantico Canticorum habent, ex quibus poterit quis occaſione ſumta, in ipſa libelli lectione, D
quæ ſecundum ſenſum conjungenda ſunt, ſimilia ſimilibus adaptare.

οὕτως με προσδέξησθε. καὶ γὰρ κἀκεῖ οὐκ ἦν περιτομή· ἄρτι δὲ τὰ τοῦ Ἀδὰμ ἀνακαινίζεται. ὁ λόγος ὁρῶν τὴν πίστιν τῶν ἐθνῶν, καὶ ἀποδεχόμενος λέγει. καλὴ ἡ πλησίον μου, ὡς εὐδοκία ὡραία, ὡς Ἱερουσαλὴμ, θάμβος, ὡς τεταγμέναι. οὐ γὰρ ἄλλως, ἢ ὡς τὴν Ἱερουσαλὴμ δεῖ εἶναι τοὺς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἵνα εἷς λαὸς γένηται. τοῦτο δὲ γίνεται, ὅταν μετὰ τοῦ τιμᾶν τὸν νόμον πιστεύωμεν τὸν Χριστόν· εἷς γὰρ ὁ Θεὸς τοῦ νόμου καὶ τῶν Εὐαγγελίων. καὶ ὁ μὴ ὡς Ἱερουσαλὴμ γενόμενος, οὐ γίνεται πλησίον τοῦ λόγου. ἡ B
Ἱερουσαλὴμ, ὁρῶσα τῶν τέκνων τὴν πίστιν, καὶ τὴν τοῦ λόγου φιλανθρωπίαν, λέγει· εἰς κῆπον καρύας κατέβην ἰδεῖν ἐν γεννήματι τοῦ χειμάῤῥου, εἰ ἤνθησαν αἱ ῥοαί. ἐκεῖ δώσω τοὺς μαστούς μου. οὐκ ἔγνω ἡ ψυχή μου, ἔθετό με ἅρματα Ἀμιναδάβ. εἰς γὰρ τὸν κῆπον τῆς καρύας, τουτ' ἔστιν εἰς τὰς γραφὰς, ἐγενόμην, αἵτινες ὡς καρύαι εἰσίν. ἔξωθεν μὲν σκληραὶ, ἔσωθεν δὲ πνευματικαὶ, εἶδον, ὅτι ζευχθῆναί με δεῖ ὡς ἐν ἅρματι τῇ ἐξ ἐθνῶν κλήσει. ζευχθέντων C
τοίνυν ἀμφοτέρων τῶν λαῶν, λοιπὸν πανταχοῦ τὸ κήρυγμα ἀπεστάλη, καὶ τούτου γίνονται διάκονοι, οἱ ἄγγελοι λέγοντες· ἐξέλθετε καὶ ἴδετε ἐν τῷ Σαλομῶν, ἐν τῷ στεφάνῳ, ᾧ ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ. ὁ γὰρ ἐξερχόμενος ἀπὸ τῆς κακίας ὄψεται καὶ τὴν τοῦ λόγου πρὸς τὸ σῶμα ἄτρεπτον ἕνωσιν. ὅτε γὰρ γέγονε νύμφευσις τοῦ λόγου πρὸς ἡμᾶς, διὰ τῆς τοῦ σώματος ἑνώσεως· τότε καὶ τὴν κατὰ τοῦ θανάτου νίκην πεποίη- D
κε, δι' ἣν εὐφροσύνης πάντα πεπλήρωκε. τοιαῦτα ἐν τῷ ᾄσματι τῶν ᾀσμάτων, τὰ τῶν διαλόγων ἐστίν. ἐξ ὧν ἀφορμήν τις λαβὼν, δύναται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ βιβλίου τὰ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις συνάπτειν κατὰ τὸν νοῦν.

LIB. XVII. JOB.

IOB inſcriptus eſt hic liber, quoniam hiſtoriam illius complectitur, quid perpeſſus ſit, tentatus a diabolo, & quomodo vicerit, ac pie illatas plagas toleraverit, rurſus omnia duplicata receperit, illuſtriorque, quam fuerat antea, factus iterum decem liberos adeptus ſit, paſſus eſt autem, cum annos ſeptuaginta natus eſſet, ita ut omnes ipſius anni fuerint 240.

ΒΙΒΛΙΟΝ ιζ. ΙΩΒ.

ΙΩΒ ἐπιγέγραπται τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ τὴν κατ' αὐτὸν ἱστορίαν περιέχει, πῶς τε πέπονθε, πειρασθεὶς ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ νικήσας καὶ ὑπομείνας εὐσεβῶς τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ πληγὰς, διπλᾶ πάλιν πάντα ἀπέλαβε, καὶ γέγονεν ἐνδοξότερος ὑπὲρ ὃ ἦν, καὶ ἔσχε πάλιν τέκνα δέκα. πέπονθε δὲ ἐτῶν ὢν ο. ὡς εἶναι πάντα τὰ ἔτη τῆς ζωῆς αὐτοῦ σμ.

νῦν γὰρ τὰς πληγὰς, ἔζησεν ἕτερα ἔτη ρο. γέγονε δὲ Ἰὼβ, πρὸ Μωσέως· ἀπὸ γὰρ Ἀβραὰμ πέμπτος ἦν, ἔκγονος τοῦ Ἡσαῦ. διὰ τὴν γενομένην κατ᾽ αὐτοῦ πληγὴν, ἦλθον τρεῖς αὐτοῦ φίλοι παρακαλέσαι αὐτὸν, Ἐλιφὰζ ὁ Θαιμανῶν βασιλεὺς, Βαλδὰδ ὁ Σαυχαίων τύραννος, Σοφὰρ ὁ Μιναίων βασιλεύς. καὶ φιλονείκως μὲν καὶ ἀνελεημόνως αὐτοὶ ἐλάλησαν αὐτῷ, ἐναλλόμενοι κατ᾽ αὐτοῦ ὥστε τὴν ἁμαρτίαν αὐτοῖς ἐκ τούτου λογισθῆναι· ὁ δὲ Ἰὼβ παρεκάλεσεν ὑπὲρ αὐτῶν τὸν Θεὸν, καὶ συνεχωρήθη αὐτοῖς. εἰσὶν οὖν τοῦ μὲν Ἰὼβ διάλογοι B πρὸς τοὺς φίλους ἐννέα· τοῦ δὲ Ἐλιφὰζ πρὸς αὐτὸν, τρεῖς· τοῦ δὲ Σοφὰρ πρὸς αὐτὸν, δύο. καὶ τοῦ Βαλδὰδ τρεῖς. ἔστι δὲ καὶ τοῦ Ἐλιοὺς, τοῦ Βαραχιὴλ τοῦ Βουζίτου α. καὶ λοιπὸν ὁ Κύριος χρηματίζει τῷ Ἰὼβ διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν. ἀποκρίνεται δὲ καὶ Ἰὼβ τῷ Κυρίῳ διὰ λόγων δεύτερον.

A Poſt acceptas enim plagas annos adhuc vixit 170, vixit autem Job ante tempora Moſis. Erat enim quintus ab Abraham ex poſteris Eſau: venerunt ad eum conſolandi gratia, propter plagam, quam ferebat, tres amici ejus, Eliphas Thæmanorum Rex, Baldad Sauchæorum Tyrannus, & Sophar Rex Minæorum, locutique ſunt illi contentioſius & ſine commiſeratione inſultantes afflicto, id quod in peccatum illis eſt imputatum. Job vero Deum pro illis precatus eſt, & condonatum eſt eis peccatum. Sunt autem dialogi Job, quos cum amicis habuit, novem, Eliphas vero ad Job tres, Sophar duo, & Baldad tres. Et Elius quoque filius Barachiel filii Buziti, ſemel illi locutus eſt. Tandem vero Dominus illum per turbinem venti ac nubes appellavit. Et Job Domino ſecundo cum illo locutus reſpondit.

ΒΙΒΛΙΟΝ ιη. ΟΙ ιβ. ΠΡΟΦΗΤΑΙ.

ΩΣΗΕ α.

C

ΓΕΓΟΝΑΣΙ μὲν καὶ πρὸ τούτου προφῆται, ἐπὶ μὲν τοῦ Δαβὶδ, Σαμουὴλ, καὶ Ναθὰν, καὶ Γάδ· ἐπὶ δὲ τοῦ Ῥοβοὰμ, καὶ Ἀβιᾶ, καὶ Ἀσᾶ, Ἀχίας ὁ Σηλωνίτης, καὶ Σαμαίας, καὶ Ἀδδὼ, καὶ Ἀζαρίας, καὶ Ἀνεμί. ἐπὶ δὲ τοῦ Ἰωσαφὰτ καὶ τοῦ Ἀχαὰβ, Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος, καὶ ὁ προφητεύσας τῷ Ἀχαὰβ, περὶ τῆς Συρίας, καὶ ὁ πατάξας ἑαυτὸν τραύματι, καὶ ἐλέγξας τὸν Ἀχαὰβ, καὶ Ἰοὺ ὁ τοῦ Ἀμὴ, καὶ Ὀζιὴλ, καὶ Ἐλιάδα. ἀλλὰ οὐ φέρεται τούτων ἴδια συγγράμματα, εἰ μὴ μόνον οἱ λόγοι αὐτῶν, ἐν ταῖς βασιλείαις, καὶ ταῖς Παραλειπομέναις. ἐν δὲ τοῖς συγγράψασιν, ὧν καὶ τὰ D συγγράμματα φέρεται, πρῶτοι γεγόνασιν, οὗτοι Ὠσηὲ, καὶ Ἡσαΐας. ἐπὶ γὰρ τῶν αὐτῶν βασιλέων, τοῦ Ἰούδα, Ὀζίου. καὶ Ἰωαθὰμ, καὶ Ἀχὰζ, καὶ Ἐζεκίου βασιλέως Ἰούδα· καὶ ἐν ἡμέραις Ἱεροβοὰμ υἱοῦ Ἰωὰς, βασιλέως Ἰσραὴλ ἐπροφήτευσαν. ἐγένετο δὲ λόγος, πρὸς τὸν Ὠσηὲ, καὶ προφητεύει ἐπὶ τοὺς ἱερέας, καὶ ἐπὶ τὸν Ἰσραὴλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ βασιλέως, καὶ περὶ τῆς ἀπωλείας τῆς Σαμαρείας. καὶ ἐλέγξας καὶ συγκλείσας αὐτοὺς εἰς ἀπείθειαν, σημαίνει τὴν ἐθνῶν Ἐκκλησίαν, δι᾽ ἧς αὐτοὺς ἔλαβε πόρνης γυναικὸς, ἣν καὶ λαβὼν ἐσωφρόνισεν, ἀνάγων

LIB. XVIII. DUODECIM Prophetæ.

OSEE PRIMUS.

ETIAM ante hunc fuerunt Prophetæ. Nam ſub Davide fuerunt Samuel, Nathan, & Gad. Sub Roboam, Abia, Achias Silonites, Samæas, Addo, Azarias & Anemi. Sub Ioſaphat & Achaab, Elias & Elizæus, & qui prophetavit Regi Achaab de Syria, & qvi ſeipſum vulnerari fecit, & Regem Achaab corripuit, & Ihu filius Ame & Oziel & Eliada. Verum nulla habentur iſtorum ſcripta, niſi tantum quæ in Regnorum hiſtoriis & libris Paralipomenon dixiſſe leguntur. Inter eos vero, qui Prophetias conſcripſerunt, quorum ſcripta circumferuntur, primi fuerunt Oſee D & Eſaias. Sub iisdem enim Regibus, cum Judæ, Oziæ, Joatham, Achas, & Ezechiæ Regis Judæ, tum Jeroboam filii Joas Regis Iſraelis prophetarunt. Factum eſt autem verbum Domini ad Oſee, & prophetavit contra Jeroboam & Iſraelem, contra domum Regis, & de interitu Samariæ, corripuitque eos & concluſit ſub incredulitate, ſignificans Eccleſiam ex gentibus, ex qua mulierem meretricem accepit, acceptam reſipiſcere fecit,

Digitized by Google

& ad ſe ſubduxit. Prophetavit etiam de Servatoris adventu.

A αὐτὴν πρὸς ἑαυτόν. προεφήτευε δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας.

AMOS SECUNDUS.

Et hic eodem tempore, quod ad prophetandi principium attinet, cum Oſee & Eſaia vixit: fuit enim ſub Ozia Rege Juda, & in diebus Jeroboam, filii Joas, Regis Iſrael, biennio ante terræ motum. Vidit autem quædam, & prophetavit contra Jeruſalem & Samariam, & contra gentes, Damaſcum, Gazam, Aſcalon, Azotum, Accaron, Tyrum, Idumæam, Thœmam, filios Ammon & Moab. Arguit omnes & ſub incredulitate concluſit. Prophetavit etiam contra Amaſiam ſacerdotem Bethel, e quo Regi Jeroboam deferebatur, quaſi contra ipſum & contra Samariam, & contra populum prophetaret. Propterea namque non ceſſabat prophetando, ſed confidenter oracula DEI denunciabat. Prophetavit etiam de Servatoris adventu.

ΑΜΩΣ, β.

ΚΑΙ οὗτος συνεχρόνισε κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Ὠσηὲ, καὶ τοῦ Ἡσαΐα· ἐπὶ γὰρ Ὀζίου βασιλέως Ἰούδα, καὶ ἐν ἡμέραις Ἱεροβοὰμ τοῦ Ἰωὰς, βασιλέως Ἰσραὴλ, γέγονε πρὸ δύο ἐτῶν τοῦ σεισμοῦ. λόγους δὲ εἶδε, καὶ προεφήτευσε κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ
B τῆς Σαμαρείας· καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν, Δαμασκοῦ, Γάζης, Ἀσκάλωνος, Ἀζώτου, Ἀκκάρων, Τύρου, Ἰδουμαίας, Θαιμὰν, υἱῶν Ἀμμὼν καὶ Μωάβ. καὶ οὗτος ἐλέγχει καὶ συγκλείει πάντας εἰς ἀπείθειαν. ἀλλὰ καὶ Ἀμασίου τοῦ ἱερέως Βαιθὴλ, διαβάλλοντος αὐτὸν τῷ βασιλεῖ Ἱεροβοὰμ, ὡς λέγοντα κατ' αὐτοῦ, καὶ κατὰ τῆς Σαμαρείας, καὶ κατὰ τοῦ λαοῦ. αὐτὸς οὐδὲν ἧττον οὐκ ἐπαύσατο παῤῥησιαζόμενος, καὶ λέγων τὰ λόγια, καὶ περὶ τῆς
C παρουσίας τοῦ Σωτῆρος.

MICHÆAS TERTIUS.

Iſte tertius quidem ex prædictis fuit: Nam poſt Oſeam prophetavit. Verum eodem cum illis tempore vixit. Nam & ipſe ſub Joatham & Achaz & Ezechia prophetare cœpit: factum eſt autem ad eum Verbum DOMINI, & prophetavit contra Hieruſalem, & Samariam, & contra Prophetas populi ſeductores, & contra Achab. Pronunciavit etiam adventum Servatoris dicens: *In po-*
Mich. 4, 1. *ſterioribus diebus illuſtris erit mons Domini.*

ΜΙΧΑΙΑΣ γ.

ΟΥΤΟΣ δεύτερος μὲν τῶν προειρημένων γέγονεν, ὅτι μετὰ Ὀζίαν ἐπροφήτευσε· συνεχρόνισε δὲ αὐτοῖς, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ἐπὶ Ἰωαθὰμ, καὶ Ἀχὰζ, καὶ Ἐζεχίου, ἤρξατο προφητεύειν. ἐγένετο δὲ λόγος πρὸς αὐτὸν τοῦ Κυρίου, καὶ προφητεύει ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ Σαμάρειαν, καὶ ἐπὶ τοὺς προφήτας τοὺς πλανῶντας τὸν λαὸν, καὶ κατὰ τοῦ Ἀχαάβ. προσημαίνει δὲ καὶ τὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος λέγων· ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐμφανὲς ἔσται τὸ ὄρος Κυρίου.

JOEL FILIUS BATHUEL quartus.

Ad hunc quoque factum eſt Verbum Domini, & prophetavit ſenioribus, & omnibus habitatoribus terræ, de captivitate terræ, & eorum, qui in illa erant. Prophetavit etiam de gratia Spiritus ſancti, & ea, quæ per Servatorem in omnes eſt effuſa. Prædicavit & de jejunio & pœnitentia, deque Servatoris adventu, & ſignis, quæ ſub eo futura erant.

D ΙΩΗΛ Ο ΤΟΥ ΒΑΘΟΥΗΛ τετάρτη.

ΛΟΓΟΣ Κυρίου ἐγένετο πρὸς τοῦτον, καὶ προεφήτευε τοῖς πρεσβυτέροις καὶ πᾶσι τοῖς κατοικοῦσι τὴν γῆν, περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς γῆς, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ. προεφήτευε δὲ καὶ περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριτος, καὶ τῆς εἰς πάντας γενησομένης ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· κηρύττει δὲ καὶ ἐπὶ νηστείας καὶ μετανοίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας, καὶ τῶν περὶ τοῦ σταυροῦ γενομένων σημείων.

A

ΑΒΔΙΟΥ ε.

ΟΡΑΣΙΝ ἀπαγγέλλει οὗτος κατὰ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς, καὶ κατὰ τῶν ἐθνῶν τῶν ἐμπαροινησάντων τῷ Ἰσραήλ. ἀναλωθήσεσθαι γὰρ τὸν οἶκον Ἡσαῦ ὑπὸ τοῦ Ἰακὼβ προσημαίνει.

ABDIAS QVINTUS.

VISIONEM iſte annunciat contra Idumæam, & finem ejus, & contra gentes, quæ Iſraeli inſultabant. Prædicit enim futurum, ut domus Eſau a poſteris Jacob expugnetur.

ΙΩΝΑΣ ϛ.

B ΛΟΓΟΣ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Νινευὶ, καὶ κηρύξαι ἐν αὐτῇ ὅτι ἔτι τρεῖς ἡμέραι καὶ καταστραφήσεται Νινευί. ἀλλ' Ἰωνᾶς φεύγων τὸ κήρυγμα, ἀνέβη εἰς πλοῖον, χειμῶνός τε γενομένου, ἐξεβλήθη, καὶ κατεπόθη ὑπὸ κήτους θαλασσίου. εἶτα μετὰ τρεῖς ἡμέρας, ἐξέβαλε τὸ κῆτος τὸν Ἰωνᾶν ζῶντα. καὶ πάλιν ἐκ δευτέρου λόγος Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἀπελθὼν ἐκήρυξεν εἰς τὴν Νινευί. ἐκεῖνοί τε ἀκούσαντες, μετενόησαν, καὶ παρήγαγε Κύριος τὴν ὀργὴν ἀπ' αὐτῶν. τῆς μέν τοι παρουσίας τοῦ Σωτῆρος, σημεῖον αὐτὸς ἐξ ἔργων ἐγένετο καταποθεὶς ὑπὸ τοῦ κήτους, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας σῶος πάλιν ἐκδοθείς. C

JONAS SEXTUS.

AD hunc factum eſt verbum Domini, ut abiret in Ninivem, ibique prædicaret, quod poſt triduum ſubvertenda eſſet Ninive. Ille vero prædicationem hanc fugiens, navem conſcendit, ex qua poſtea, cum urgeret tempeſtas, ejectus, & a cete marino devoratus eſt. Poſt tres autem dies ejecit cete Jonam viventem. Atque ita ſecundo factum eſt ad eum verbum Domini. Quo facto abiit & prædicavit in Ninive. Illi audita hac prædicatione, pænitentiam egerunt, & amovit ab illis Dominus iram ſuam. Adventus Domini ſignum ipſe in eo, quod pertulit, factus eſt, devoratus a cete, & poſt triduum ſalvus redditus.

ΝΑΟΥΜ Ο ΤΟΥ ΕΛΚΕσαίου. ζ.

ΛΗΜΜΑ περὶ τῆς ἀπωλείας Νινευί, βιβλίον ὁράσεως προφητεύει ὁ τοιοῦτος. καὶ κηρύττει μὲν καὶ περὶ ἑορτῆς· προσημαίνει δὲ ἐν αὐτῇ περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα κατὰ τῆς Νινευὶ καὶ τοῦ τέλους αὐτῆς καὶ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἀπαγγέλλει.

NAHUM FILIUS ELCESÆI ſeptimus.

ONUS de perditione Ninive, librum viſionis prophetat iſte, & prædicat quidem de feſto, verum ſimul de Servatore prænunciat. Reliqua omnia contra Niniven ſunt, & finem ipſius & inimicorum Iſraelis minantur.

D

ΑΜΒΑΚΟΥΜ η.

ΛΗΜΜΑ καὶ αὐτὸς εἶδε, καὶ προφητεύει. δεόμενος μὲν περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ. προσημαίνων δὲ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος. λέγει δὲ καὶ προφητεύει κατὰ τῶν καταφρονητῶν. εἶτα μεταξύ ἐστι προσευχὴ τοῦ προφήτου μετ' ᾠδῆς, καὶ τρία διαψάλματά ἐστιν ἐν τῇ λεγομένῃ ᾠδῇ, ᾄδοντος αὐτοῦ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς μετὰ τοῦ θανάτου νίκης.

AMBACUM OCTAVUS.

ONUS & hic vidit & prophetavit, de captivitate quidem Hieroſolymæ precatus eſt, ac interim de adventu Servatoris prænunciavit. Invehitur autem & prophetat contra contemtores. Deinde immixta eſt precatio prophetæ, odam adjunctam habens, in qua tria ſunt diapſalmata, canente Propheta de adventu Servatoris, & victoria mortis.

Digitized by Google

A

SOPHONIAS FILIUS CHUSI nonus.

HIC Propheta & Hieremias contemporanei fuerunt. Nam uterque ſub Joſia Rege Juda prophetarunt. Factum eſt autem ad eum verbum Domini, & prophetavit in Hieruſalem, & univerſa Judæa, prædixitque diem, in quo demolienda eſſent omnia idola, & nemora, futurusque eſſet fletus multus ac planctus. Prophetat autem & de Servatore, & de reſurrectione ejus, quam noſtri gratia fecit. Deinde & contra Gazam & Aſcalon, & Azoton, & Accaron, & contra Moab & Ammon, & Damaſcum & Niniven, & Æthiopas.

ΣΟΦΟΝΙΑΣ, Ο ΤΟΥ Χουσὶ, θ.

ΟΥΤΟΣ καὶ Ἱερεμίας συνεχρόνισαν ἀλλήλοις· ἀμφότεροι γὰρ ἐπὶ τοῦ Ἰωσίου βασιλέως Ἰούδα ἐπροφήτευσαν. λόγος δὲ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, καὶ προφητεύει ἐν τῇ Ἱερουσαλὴμ, καὶ πάσῃ Ἰούδᾳ, καὶ προλέγει περὶ ἡμέρας ἐσομένης, ὥστε ἐξαρθῆναι πάντα τὰ εἴδωλα, καὶ τὰ ἄλση, καὶ πολὺν θρῆνον, καὶ κοπετὸν γίνεσθαι. προφητεύει δὲ καὶ περὶ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς ἀναστάσεως, ἣν δι' ἡμᾶς B ποιεῖ. προφητεύει δὲ καὶ κατὰ Γάζης, καὶ Ἀσκάλωνος, καὶ Ἀζώτου, καὶ τῆς Ἀκκάρων, καὶ κατὰ Μωὰβ, καὶ Ἀμμὼν, καὶ κατὰ Δαμασκοῦ, καὶ κατὰ Νινευὶ, καὶ κατὰ τῶν Αἰθιόπων.

AGGÆUS DECIMUS.

POST captivitatem ſolutam prophetavit hic Propheta in regreſſu Hieroſolymis. Sub Dario Rege Perſarum anno regni illius ſecundo, menſe ſexto, factum eſt in manu ejus verbum Domini, & prophetavit Zorobabeli, Jeſu, & Joſedec ac populo de ædificanda Hieroſolyma. Prophetavit etiam de tranſgreſſu domeſticorum, & de vocatione gentium.

ΑΓΓΑΙΟΣ ι.

ΟΥΤΟΣ μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐν τῇ ἐπανόδῳ προφητεύει ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ. ἐπὶ Δαρείου βασιλέως Περσῶν, β. ἔτους αὐτοῦ τῷ ἕκτῳ μηνὶ, Λόγος Κυρίου ἐγένετο C ἐν χειρὶ αὐτοῦ, καὶ προφητεύει τῷ Ζοροβάβελ, καὶ τῷ Ἰησοῦ, τῷ Ἰωσεδὲκ, καὶ τῷ λαῷ, περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἱερουσαλήμ. προφητεύει δὲ καὶ περὶ τῆς παρελεύσεως τῶν οἰκείων, καὶ περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν.

ZACHARIAS FILIUS ADDO undecimus.

ET iſte in ſecundo anno Darii prophetavit: At in menſe octavo factum eſt ad eum verbum Domini, & locutus eſt illi Angelus Domini, & prophetavit contra patres & Hieruſalem. Multas autem ac varias viſiones vidit, & de Servatore multis locis prophetavit, ſignificavitque, quod ſuper aſino & pullo ſubjugali venturus eſſet.

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΥΙΟΥ Ἀδδώ. ια.

ΚΑΙ οὗτος τῷ δευτέρῳ ἔτει Δαρείου προφητεύει· ἀλλὰ τῷ ὀγδόῳ μηνὶ Λόγος Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, καὶ Ἄγγελος Κυρίου ἐλάλησεν αὐτῷ, καὶ προφητεύει πρὸς D τοὺς πατέρας, καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· πολλὰς δὲ καὶ ποικίλας ὁράσεις βλέπει, καὶ προφητεύει περὶ τοῦ Σωτῆρος διὰ πολλῶν, καὶ σημαίνει αὐτὸν ἐξέρχεσθαι ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον ὑποζυγίου.

MALACHIAS XII.

HIC quoque poſt captivitatem ſub Dario fuit. Onus autem verbi DOMINI in manu Angeli ejus, & prophetavit contra Iſraelem. Opprobrat autem Iſraeli tranſgreſſiones ejus, accuſat illum neglectarum decimarum,

ΜΑΛΑΧΙΑΣ ιβ.

ΚΑΙ οὗτος μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν γέγονεν ἐπὶ Δαρείου. λῆμμα δὲ Λόγου Κυρίου ἐν χειρὶ Ἀγγέλου αὐτοῦ, καὶ προφητεύει ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. ὀνειδίζει δὲ τὸν Ἰσραὴλ ἐπὶ ταῖς παραβάσεσι, καὶ μέμφεται ἐπὶ τῇ ἀμελείᾳ τῶν δεκάτων,

καὶ τῆς πρὸς τοὺς πτωχοὺς κοινωνίας. προεφήτευσε δὲ περὶ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως, καὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιλάμψεως, καὶ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος, ἀποστέλλεσθαι τὸν Ἡλίαν σημαίνει.

A & omiſſæ communicationis cum pauperibus. Prophetavit etiam de die judicii, & illuſtratione Servatoris, Eliamque ante adventum Servatoris mittendum prænunciat.

ΒΙΒΛΙΟΝ ιθ. ΗΣΑΙΑΣ υἱὸς Ἀμμώς.

ΟΥΤΟΣ καὶ Ὠσηὲ, καθὰ προείπομεν, συνεχρόνισαν ἀλλήλων. καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἐπὶ Ὀζίου, καὶ Ἰωθὰμ, καὶ Ἀχὰζ, καὶ Ἐζεκίου, βασιλέων Ἰούδα γέγονεν. ὅρασιν δὲ ἑωρακὼς προεφήτευσε κατὰ τῆς Ἰουδαίας, καὶ κατὰ Ἱερουσαλήμ· καὶ λόγος, ὁ Κυρίου πρὸς αὐτὸν γέγονε, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς προφητείας αὐτοῦ, ἐστιν διαγγελία περὶ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, καὶ ὧν ἀνεδέξατο δι' ἡμᾶς παθῶν. προεφήτευσε δὲ καὶ ἐπὶ ἔθνη ταῦτα, κατὰ Βαβυλῶνος, ἐπὶ τοὺς ἀλλοφύλους, κατὰ Δαμασκοῦ. ὅρασιν Αἰγύπτου, ὅραμα τῆς Ἰδουμαίας, ὅραμα τῆς φάραγγος Σιὼν, ὅραμα Τύρου, ὅρασιν τῶν τετραπόδων τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ. διηγεῖται δὲ καὶ τὴν ἔξοδον Σενναχηρεὶμ, καὶ Ῥαψάκου τὴν ἀλαζονείαν, τήν τε πτῶσιν καὶ ἀπώλειαν αὐτῶν, καὶ ὅπ νοσήσας Ἐζεκίας, καὶ μέλλων ἀποθνήσκειν, δεξάμενος προσθήκην ἔσχε ζωῆς, ἐτῶν ιε. προφητεύει δὲ καὶ Εὐνούχοις, καὶ τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐν τῷ τέλει περὶ τῆς ἡμέρας τῆς κρίσεως.

LIB. XIX. ESAIAS *filius Amos.*

HIC & Oſee, ſicut ſupra diximus, eodem tempore vixerunt. Nam & B iſte ſub Oſia, & Joathan, & Achas, & Ezechia Regibus Juda fuit. Accepta autem viſione prophetavit contra Judæam & Hieruſalem. Et factum eſt ad eum verbum Domini. Et plurima pars prophetiæ ejus, Evangelium eſt de adventu verbi Dei in carnem, & de paſſionibus, quas noſtri gratia ſuſcepit. Prophetavit etiam contra gentes, videlicet Babylonem, Philiſtæos, & Damaſcum. Viſionem vidit contra Ægyptum, contra Idumæam, contra phalangas Sion, contra Tyrum, & contra C quadrupedia in ſolitudine. Exponit & exodum Senacherim, & arrogantiam Rapſaci, & utriusque caſum ac perditionem. Præterea & de morbo Ezechiæ narrat, quomodo ille morſturus ad DEUM oraverit, & additionem annorum quindecim vitæ ſuæ acceperit. Prophetavit etiam de Evnuchis & gentibus, & in calce, de die judicii.

ΒΙΒΛΙΟΝ κ. ΙΕΡΕΜΙΑΣ Ο τοῦ Χελκίου ἐκ τῶν Ἱερέων.

ΟΥΤΟΣ πάλιν καὶ Σοφονίας, καθὰ προείπομεν, συνεχρόνισαν ἀλλήλοις. παρέμεινε δὲ Ἱερεμίας, ἕως Ἰωακεὶμ, καὶ ἕως ἑνδεκάτου ἔτους Σεδεκίου βασιλέως Ἰούδα, ἕως τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ λαοῦ. ῥῆμα δὲ Θεοῦ ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, ὃς ἐγενήθη λόγος Κυρίου πρὸς αὐτὸν, καὶ πολλάκις δὲ ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐλέγχει τὰς ἀδικίας τῆς Ἱερουσαλὴμ διὰ πολλῶν, προεφήτευσε δὲ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, καὶ περὶ τῆς ἀβροχίας, καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη Ἀιλὴμ, καὶ περὶ τοῦ ἐλθεῖν βασιλέα Βαβυλῶνος τοῦ ἐκκόψαι τὴν γῆν Αἰγύπτου, καὶ ἐπὶ Βαβυλῶνα. καὶ ὁ λόγος, ὃν ἐνετείλατο Κύριος τῷ Ἱερεμίᾳ εἰπεῖν τῷ Σαραίᾳ υἱῷ Νηρίου, καὶ τῇ Ἰδουμαίᾳ, καὶ τοῖς υἱοῖς Ἀμμὼν, καὶ τῇ

LIB. XX. HIEREMIAS *filius Helciæ Sacerdotis.*

HIC & Sophonias, quemadmodum ſupra diximus, contemporanei fuerunt. Perduravit autem Hieremias, usque ad tempus Joakim, & undecimum annum Sedechiæ Regis Juda, ca- D ptivitatemq; populi. Verbum vero Dei factum eſt ad eum, ubi ſermo Domini ad ipſum factus eſt. Eſt autem ſæpenumero ad eum factus. Et reprehendit injuſtitias Hieruſalem in multis. Prophetavit in Hieruſalem, de futura ſiccitate, & contra gentes Aeilem, & de adventu Regis Babylonii ad excidendum terram Ægypti, & adverſus Babylonem. Eſt etiam in hoc libro verbum, quod Dominus Hieremiæ mandavit, ut diceret Saraæ filio Nerii, & Idumææ, & filius Ammon, &

Cedar Reginæ Orientis, quam percuſſit Nabuchodonoſor Rex Babylonis, & Damaſco, & Moab, & adverſus Hieruſalem & Judam, & domum Achaab, & de filiis Adab, & Judæis habitantibus in terra Ægypti, & ſedentibus in Magdolo, & in Taphnis, & in terra Pathura, & ad Baruch, cum ſermones iſtos in librum ex ore Hieremiæ conſcriberet. Continet etiam hic liber circa calcem, quomodo Judæi inſidias ſtruxerint Prophetæ, & in lacum cœni abjecerint: Abdemelech vero Æthiops illum eduxerit. Baruch hunc librum ſcripſit, qui poſtea ſermones iſtos ex ore Hieremiæ ſcriptos, iis, qui in Babylone captivi erant, legit, & conſolandi gratia ſpem, quod liberandi eſſent a DEO, annunciavit. Lamentationes vocavit hunc librum, propterea quod iſtis ſermonibus de Hieruſalem lamentatus eſt Hieremias, quando capta eſt, & populus in captivitatem abductus. Eſt & Epiſtola Hieremiæ, ſic dicta, quod captivus hanc Hieremias ſcripſit, ut contra idola cautos redderet, ne conſpectis illis ad cultum ipſorum cum idololatris abducerentur.

A Κήδαρ βασιλίσση τῆς αὐλῆς, ἣν ἐπάταξε Ναβουχοδονόσορ βασιλεὺς Βαβυλῶνος, καὶ τῇ Δαμασκῷ, καὶ τῇ Μωὰβ, καὶ ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ καὶ Ἰούδαν, καὶ εἰς οἶκον Ἀχαβὶν, περὶ τῶν υἱῶν Ἀδὰβ, τοῖς τε Ἰουδαίοις, τοῖς κατοικοῦσιν ἐν γῇ Αἰγύπτου, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν Μαγδωλῷ, καὶ ἐν Τάφναις, καὶ ἐν γῇ Παθούρης, πρός τε τὸν Βαροὺχ, ὅτε ἔγραφε τοὺς λόγους τούτους ἐν τῷ βιβλίῳ, ἀπὸ στόματος Ἱερεμίου. περιέχει δὲ τὸ βιβλίον ἐπὶ τέλους, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐπιβουλεύοντες τῷ προφήτῃ, B ἔρριψαν αὐτὸν εἰς λάκκον βορβόρου, καὶ Ἀβδεμέλεχ Αἰθίοψ ἀνήγαγεν αὐτόν. Βαροὺχ δὲ ἐπιγράφεται τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ οὗτος γράψας ἀπὸ στόματος Ἱερεμίου τοὺς ἐν τῷ βιβλίῳ λόγους, ἀνέγνω τοῖς ἐν τῇ Βαβυλῶνι αἰχμαλωτισθεῖσι, παραμυθούμενος αὐτοὺς καὶ ἐπαγγελλόμενος τούτοις, τὴν παρὰ Θεοῦ ἐλπίδα. Θρῆνοι ἐπιγράφεται τὸ βιβλίον. ἐπειδὴ τούτοις τοὺς λόγους ἐθρήνησεν Ἱερεμίας περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ὅτε ἑάλω καὶ ᾐχμαλωτίσθη ὁ λαός. Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου καλεῖται, ἐπειδὴ ταύC την ἔγραφεν Ἱερεμίας τοῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, κατὰ τῶν εἰδώλων ἀσφαλιζόμενος αὐτοὺς, ἵνα μὴ βλέποντες αὐτὰ συναπαχθῶσι τοῖς σεβομένοις ταῦτα.

LIB. XXI. EZECHIEL filius Buzi Sacerdos.

HIC poſt Hieremiam in captivitate fuit, & quinto anno captivitatis Joakim prophetare cœpit. Eſt autem ſermo DOMINI factus ad eum, & ſuper eum fuit manus DOMINI, & viſionem ab initio animantis quatuor facierum, admirabilem, ſuper modum ſtupendam & interpretatu difficilem vidit. Prophetavit contra Prophetas Iſraelis, & conteſtatus eſt Hieruſalem de iniquitatibus & peccatis ipſius, & de parabola, quam in ore habebant, nempe *patres comederunt unam immaturam, & dentes filiorum obſtupuerunt.* Et filiis Ammon, & de Oola & Oliba, & lamentationes contra Sur, & contra Sidona, & de die DOMINI, Pharaoni regi Ægypti, & lamentationem contra Pharaonem & Ægyptum, & adverſus montem Seir, & de oſſibus eorum, qui ad vitam redituri ſint. & contra Gog, ac terram Magog,

ΒΙΒΛΙΟΝ κα. ΕΖΕΧΙΗΛ υἱὸς Βουζὶ Ἱερέως.

ΟΥΤΟΣ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ γέγονε μετὰ Ἱερεμίαν, καὶ τῷ πέμπτῳ ἔτει τῆς αἰχμαλωσίας Ἰωακεὶμ ἤρξατο προφητεύειν. λόγος δὲ Κυρίου ἐγένετο πρὸς αὐτὸν, καὶ χεὶρ Κυρίου ἐγένετο ἐπ᾽ αὐτὸν, καὶ ὅρασιν μὲν ἐξ ἀρχῆς ζώου τετραπροσώπου θαυμαστὴν, καὶ ἐκπληκτικωτάτην, καὶ δυσερμήνευτον, ὁρᾷ. προφητεύει δὲ ἐπὶ τοὺς προφήτας τοῦ Ἰσραὴλ, D καὶ περὶ τοῦ ξύλου τῆς ἀμπέλου, καὶ διήγημα περὶ τοῦ ἀετοῦ, καὶ διαμαρτύρεται τῇ Ἱερουσαλὴμ τὰς ἀνομίας καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῆς, περί τε τῆς παραβολῆς, ἣν ἔλεγον οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα, καὶ ὀδόντες τῶν τέκνων ἐμωδίασαν. καὶ τοῖς υἱοῖς Ἀμμὼν, καὶ περὶ τῆς Ὀολᾶς καὶ τῆς Ὀλιβᾶς, καὶ ἐπὶ Σοὺρ θρῆνον, καὶ ἐπὶ Σιδῶνα, καὶ περὶ τῆς ἡμέρας Κυρίου, καὶ τῷ Φαραὼ βασιλεῖ Αἰγύπτου, καὶ θρῆνον ἐπὶ Φαραὼ καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ ἐπὶ ὄρος Σηεὶρ, καὶ περὶ τῶν ὀστέων τῶν ἀναζησόντων· καὶ ἐπὶ Γὼγ, καὶ τὴν γῆν τοῦ Μαγώγ.

τῷ τε

τῷ τε ἄρχοντι Τύρου, καὶ θρῆνον κατ' αὐτοῦ καὶ τοῖς υἱοῖς τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τοὺς ποιμένας τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τὸ τελευταῖον, τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, καὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ διαγράφων, προφητεύει.

A Item principi Tyri, & lamentationem contra ipſum, & filios populi ejus, & contra paſtores Iſraelis. Poſtremo ædificationem templi & Hieruſalem deſcribit ac prophetat.

ΒΙΒΛΙΟΝ κβ. ΔΑΝΙΗΛ.

ΚΑΙ οὗτος ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ γέγονεν ἕως τοῦ βασιλέως Κύρου Πέρσου. καὶ τὰ μὲν κατὰ Σουσάνναν κρίνει αὐτὸς, καὶ κατακρίνει τοὺς πρεσβυτέρους, ὡς συκοφάντας. τὰ δὲ τοῦ βασιλέως ἐνύπνια αὐτὸς ἀπαγγέλλει τε καὶ ἑρμηνεύει. βλέπει δὲ καὶ ὁράσεις τελείας, περὶ μὲν τῶν βασιλειῶν δύο, περὶ δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος παρουσίας, καὶ καταπαύσεως τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῆς τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίας, δύο. διηγεῖται δὲ περὶ τοῦ μαρτυρίου Σεδρὰχ, Μισὰχ, καὶ Ἀβδεναγὼ, καὶ περὶ τοῦ ὕμνου αὐτῶν· καὶ ὅτι αὐτοὶ μὲν διεσώθησαν, οἱ δὲ ὑποκαίοντες κατεφλέχθησαν, καὶ μετέγνω ὁ βασιλεύς. καὶ ὅτι αὐτὸς δὶς ἐβλήθη εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων· τὸ μὲν πρῶτον, ἐπειδὴ τῶν Βαβυλωνίων προσευχομένων Δαρείῳ τῷ βασιλεῖ, μόνος αὐτὸς Θεῷ προσηύχετο. τὸ δὲ δεύτερον, διότι τὸν Βὴλ κατέστρεψε, καὶ τὸν Δράκοντα ἀνεῖλεν ἐπὶ Κύρου τοῦ βασιλέως. καὶ αὐτὸς μὲν διεσώθη, καὶ ἀπὸ τῶν λεόντων ἀνῆλθεν ἐκ τοῦ λάκκου. οἱ δὲ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῷ ἐβλήθησαν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, καὶ εὐθὺς κατεβρώθησαν ὑπ' αὐτῶν.

Τέλος τῶν κανονιζομένων βιβλίων τῆς παλαιᾶς διαθήκης εἰς εἴκοσι καὶ δύο συμποσουμένων, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν παρ' Ἑβραίοις γραμμάτων. τοσαῦτα γάρ ἐστι παρ' αὐτοῖς τὰ στοιχεῖα, ὡς προείπομεν. ῥητέον δὲ ὁμοίως καὶ περὶ τῶν ἑτέρων τῆς παλαιᾶς βίβλων, τῶν μὴ κανονιζομένων μὲν, ἀναγινωσκομένων δὲ μόνον, ὡς προδεδήλωται.

LIB. XXII. DANIEL.

ET iſte in captivitate fuit uſque ad Cyrum Regem Perſarum. Cauſam Suſannæ ipſe judicavit, &
B ſeniores tanquam ſycophantas condemnavit. Deinde ſomnia Regis patefecit & interpretatus eſt. Viſiones quoque conſummationis vidit, de regnis duas, & de adventu Servatoris & ceſſatione Hieruſalem, adventuque Antichriſti duas. Narrat etiam de martyrio Sedrach, Miſach & Abdenago, deque illorum hymno, & quod ipſi quidem ſervati in igne, ſucceſſores vero fornacis a flamma conſumti ſint, & Regem facti pœnituerit. Ad hæc, quomodo ipſe bis ſit in lacum leonum abjectus: primum propterea quod cum Babylonii Re-
C gem Darium adorarent, ipſe ſolus Deum adoraſſet. Secundo, quod ſub Cyro Rege Bel deſtruxerat, & Draconem interemerat. Et quomodo ipſe ſervatus a leonibus, & e lacu ſubductus, inſidiatores vero ipſius in eundem lacum leonum dejecti, & confeſtim ab ipſis devorati ſint.

Iſti ſunt libri canonici veteris Teſtamenti, numero viginti duo, ad numerum literarum Hebræarum computati. Totidem namque apud eos ſunt literarum elementa, ſicut dixi-
D mus. Nunc & de aliis veteris Teſtamenti libris dicendum eſt, qui etſi in canone non ſunt, leguntur tamen, ſicut ſupra dictum eſt.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΕΣΘΗΡ.

ΟΥΤΩΣ καλεῖται τὸ βιβλίον. ἐπειδὴ καὶ τὴν περὶ τῆς Ἐσθὴρ ἱστορίαν περιέχει, πῶς ὁ Θεὸς δι' αὐτῆς, μέλλοντας ἀπόλλυσθαι παγγενῇ τοὺς Ἰουδαίους, αὐτοὺς μὲν διέσωσε τὸν Ἀμὰν τὸν θελήσαντα ἐπιβουλεῦσαι, ἐπάταξεν. ἡ δὲ ἱστορία γέγονεν ἐν Σούσοις, καὶ ἔστιν αὕτη.

LIB. HESTER.

SIC vocatur hic liber, propterea quod hiſtoriam de Heſter complectitur, quomodo per illam Deus univerſam Judæorum gentem jamiam perituram ſervaverit, & Aman, qui excidium illius inſidioſe machinabatur, percuſſerit. Geſta ſunt autem iſta in Suſis.

Artaxerxes Rex, abjecta uxore ſua, aliam in regno ſuo, quæ omnium eſſet honeſtiſſima & formoſiſſima, quam in uxorem acciperet, quæſivit. Et inventa eſt Heſter natione Judæa Illi cognatus erat nomine Mardochæus, & ipſe in captivitate, quæ ſub Sedechia erat, in eodem cum illa loco conſtitutus. Rex autem quendam ex aula ſua, nomine Aman in ſublime evexerat, juſſeratque illum ab omnibus adorari. Hic cum a Mardochæo, propter Deum, quem ille colebat, non adoraretur, indigne tulit, & cum cognoviſſet, quod Judæus eſſet, Regi Artaxerxi perſuaſit, ut edicto juberet univerſos in regno ſuo Judæos uno die menſis duodecimi penitus ac funditus perdi. Hoc comperto Mardochæus luctum induit & jejunavit, atque ante Heſter provolutus, ut ipſa opem ferret, precatus eſt. Heſter itaque, præmiſſis jejunio & precationibus ad Deum, regali ſe mundo ornavit, & invocata etiam (erat autem illicitum invocatis accedere regem) extra temporis opportunitatem ad Regem ingreſſa eſt, ſperans precationem opportunitatis loco futuram. Cum inſolentiam facti admiratus eſſet Rex, illa in terram præ metu proſtrata eſt. At Regis commotionem Deus in ſuavem affectum, & manſvetudinem immutavit, ita ut e ſolio ſurgens conjugem proſtratam erigeret, & metum ponere hortaretur, imo optionem daret petendi, quicquid vellet. Illa, ut Rex cum Aman ad convivium ſuum venire dignaretur, non ſemel, ſed ſecundo quoque petiit. Aman præ gaudio effuſus ac geſtiens, quod dignus haberetur a Regina vocari ad convivium, adhuc amplius adverſus Mardochæum erigebatur, curabatque lignum ſublime collocari, volens in eo ſequente die ſuſpendere Mardochæum. Rex vero bona quadam prudentia motus noctem illam duxit inſomnem, & cum dormire nequiret, juſſit ſibi commentarios actorum ſuorum legi, cumque legeretur, ventum eſt ad eum locum, in quo ſcriptum erat beneficium Regi a Mardochæo factum. Duos enim Eunuchos Regi inſidiantes prodiderat, & convicerat coram Rege. Hic Rex approbans Mardochæi erga ſe animum, quærebat, quo nam digno illum honore pro hoc beneficio afficeret. Cum autem mane ad eum ingrederetur Aman, quærit ab illo Rex, quonam & quali honore dignus ſit is,

A Ἀρταξέρξης ὁ βασιλεὺς, ἐκβαλὼν τὴν ἰδίαν γυναῖκα, ἐζήτησεν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ τὴν πάντων καλλιστεύουσαν καὶ ὡραιοτέραν λαβεῖν ἑαυτῷ γυναῖκα, καὶ εὑρέθη ἡ Ἐσθὴρ, τὸ γένος Ἰουδαία τυγχάνουσα. ἦν δὲ καὶ Μαρδοχαῖος συγγενὴς αὐτῆς, ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας, τῆς γενομένης ἐπὶ Σεδεκίου ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ. ὁ οὖν βασιλεὺς μέγα ποιήσας τινὰ τῶν ἑαυτοῦ, λεγόμενον Ἀμὰν, ἐκέλευσε πάντας αὐτὸν προσκυνεῖν. ἀλλὰ τοῦ Μαρδοχαίου, διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν λατρείαν, μὴ προσκυνοῦντος B αὐτὸν, ὠργίσθη ὁ Ἀμάν. καὶ μαθὼν, ὅτι Ἰουδαῖός ἐστι, πείθει τὸν βασιλέα Ἀρταξέρξην, καὶ γράφει, ὥστε πάντας τοὺς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ Ἰουδαίους ὁλορίζους ἀπόλεσθαι ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ τῷ ιβ. μηνί. τοῦτο τοίνυν μαθὼν ὁ Μαρδοχαῖος, ἐπένθει, καὶ νηστεύων προσέπεσε τῇ Ἐσθὴρ, ἀξιῶν παρ' αὐτῆς βοήθειαν γενέσθαι. ἡ τοίνυν Ἐσθὴρ νηστεύσασα, καὶ εὐξαμένη τῷ Θεῷ, ἐκόσμησεν ἑαυτὴν τῷ βασιλικῷ κόσμῳ, καὶ μὴ κληθεῖσα· οὐκ ἦν γὰρ ἔξον εἰσελθεῖν ἀκλητί· ὅμως εἰσῆλθε παρὰ τὸν καιρὸν C πρὸς τὸν βασιλέα, ἀντὶ τοῦ καιροῦ θαρροῦσα τῇ εὐχῇ. εἶτα τοῦ βασιλέως θαυμάζοντος τὸ ξένον, ἔπεσεν ἐκείνη ἀπὸ τοῦ φόβου. ὁ δὲ Θεὸς μετέβαλε τὸν θυμὸν τοῦ βασιλέως εἰς διάθεσιν καὶ πραότητα, καὶ ἀναστὰς ἐβάστασε τὴν γυναῖκα. καὶ παρεκάλει αὐτὴν μὴ φοβεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ ἠξίωσεν αὐτὴν αἰτήσασθαι, εἴ τι βούλοιτο. ἡ δὲ ἐπὶ δεῖπνον ἠξίωσεν ἐλθεῖν αὐτόν τε τὸν βασιλέα, καὶ τὸν Ἀμὰν, οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον. ὁ μὲν οὖν Ἀμὰν διαχυθεὶς, καὶ γανωθεὶς, ὡς ἀξιωθεὶς ὑπὸ τῆς βασιλίσσης D κληθῆναι, ἔτι μᾶλλον ἐπηρεῖτο κατὰ τοῦ Μαρδοχαίου, καὶ ποιήσας κοπῆναι ξύλον μέγα, ἐβούλετο τὸν Μαρδοχαῖον εἰς αὐτὸ τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ κρεμάσαι. ὁ δὲ βασιλεὺς κατά τινα πρόνοιαν ἀγαθὴν, ἀγρυπνήσας ἐκείνην τὴν νύκτα, καὶ μὴ δυνάμενος ὑπνῶσαι, ἐκέλευσεν ἀναγινώσκεσθαι αὐτῷ τῶν πράξεων αὐτοῦ τὰ ὑπομνήματα. καὶ ἀναγινωσκομένων αὐτῶν, εὗρε πρᾶξιν ἀγαθὴν εἰς αὐτὸν γενομένην ὑπὸ τοῦ Μαρδοχαίου. Δύο γὰρ Εὐνούχους μέλλοντας ἐπιβουλεύειν τῷ βασιλεῖ, προσήγγειλεν αὐτῷ τῷ βασιλεῖ, καὶ ἤλεγξεν. ὁ τοίνυν βασιλεὺς ἀποδεξάμενος τὴν προαίρεσιν τοῦ Μαρδοχαίου, ἐζήτει τιμὴν ἀξίαν παρασχεῖν τῷ τοιούτῳ. ὡς δὲ εἰσῆλθε πρωΐας πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀμὰν, ἐπυνθάνετο ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ, ὁποίας καὶ πηλίκης τιμῆς ἄξιός ἐστιν,

A ὁ βασιλέα εὐεργετήσας, ὁ δὲ Ἀμὰν, νομίζων
περὶ αὐτοῦ πυνθάνεσθαι τὸν βασιλέα, εἶπεν,
ἄξιον εἶναι τὸν τοιοῦτον δεύτερον βασιλέα κα-
λεῖσθαι. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς, κελεύει τὸν Μαρ-
δοχαῖον τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀξιωθῆναι, καὶ τὸν
Ἀμὰν ἔμπροσθεν αὐτοῦ περιπατεῖν. ἡ δὲ Ἐ-
σθὴρ πρόφασιν εὑροῦσα, ἠξίωσε περὶ τῶν Ἰου-
δαίων, εἶτα τοῦ βασιλέως λυπηθέντος ἐπὶ τῷ
γεγενημένῳ πράγματι, τῷ κατὰ τῶν Ἰου-
δαίων. καὶ ὀργισθέντος κατὰ τοῦ Ἀμὰν, αὐτὸς ὁ
Ἀμὰν παρεκάλει τὴν Ἐσθὴρ ἀπόντος τοῦ βασι-
λέως, ἐπικύπτων καὶ προσκυνῶν τὰ γόνατα
αὐτῆς. ὁ δὲ βασιλεὺς εἰσελθὼν, καὶ ἑωρακὼς
B τὸν Ἀμὰν ἁπτόμενον τῶν γονάτων τῆς βασιλίσ-
σης, ὑπονοήσας αἰσχρῶς αὐτὸν τοῦτο ποιεῖν, ἐ-
κέλευσε τὸν μὲν Ἀμὰν εἰς τὸ ξύλον, ὅπερ ἦν
ἑτοιμάσας τῷ Μαρδοχαίῳ, κρεμασθῆναι·
γράφει δὲ ἄνεσιν μὲν ἔχειν πάντας τοὺς Ἰουδαίους,
τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν, ἀναιρεθῆναι παρ᾽ αὐτῶν.
καὶ οἱ μὲν ἀναιρεθέντες παρὰ τῶν Ἰουδαίων εἰσὶ
μύριοι πεντακισχίλιοι. γέγονε δὲ ἑορτὴ διὰ τοῦ-
το αὐτοῖς, τῇ ιδ. καὶ ιε. ἐν τῷ μηνὶ τῷ ιβ.
ὅστις καλεῖται Ἀδερ. ὀνομάζεται δὲ ἡ ἡμέρα
C αὕτη τῇ ἰδίᾳ διαλέκτῳ αὐτῶν, Φρουρέ. διὰ
τοῦτο κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην καίουσιν οἱ Ἰου-
δαῖοι τὸν Ἀμὰν, καὶ ἑορτάζουσι, μνημόσυνον
οὖσαν σωτηρίας αὐτῶν.

A qui Regem beneficio afficeret. Ad hoc Aman, cum ſe arbitraretur eum eſſe, de quo Rex quærebat, dignum eſſe dixit, qui alter Rex vocetur. Rex igitur Mardochæum iſto honore celebrari, & Aman ante illius faciem præcedere juſſit. Heſter vero opportunitatem nacta pro Judæis oravit. Aman cum Regem mœrore affectum, & ira commotum propter indignum contra Judæos facinus vidiſſet, illo abſente, Reginæ ſupplicavit, ad genua illius procumbens & ablandiens. Rex cum regreſſus videret Aman genua reginæ contingere, ſuſpicatus, quod turpitudinis gratia faceret,
B juſſit eum in ligno, quod Mardochæo paraverat, ſuſpendi, & edicto ſtatuit, ut Judæi omnes ſecuritate fruerentur, hoſtes vero eorum ab ipſis interimerentur. Numerus autem eorum, qui occiſi ſunt, fuit 65000. factique ſunt illis feſti dies quartus decimus, & quintus decimus menſis duodecimi, qui vocatur Ader. Dicitur autem illa dies ipſorum lingua Phrure. Quapropter & Judæi in illa Aman incendunt, & feſtum diem agunt ſalu-
C tis ipſorum memorialem.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΙΟΥΔΙΘ.

ΛΕΓΕΤΑΙ τὸ βιβλίον οὕτως, ἐπειδὴ καὶ
τὴν περὶ τῆς Ἰουδὶθ ἱστορίαν περιέχει· πῶς
ὁ Θεὸς πολεμουμένους καὶ πολιορκουμένους ὑπὸ
τοῦ Ὀλοφέρνου τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, δι᾽ ἐκείνης
ἔσωσε μὲν τοὺς λαοὺς, τὸν δὲ Ὀλοφέρνην ἐπά-
D τάξεν. ἡ δὲ ἱστορία αὕτη. Ναβουχοδονόσορ ὁ
βασιλεὺς τῶν Ἀσσυρίων, πόλεμον ἔχων
πρὸς Ἀρφαξὰδ βασιλέα Μήδων, ᾔτησε συμ-
μαχίαν παρὰ τῶν ἐθνῶν πάντων ἕως Αἰγύπτου·
μὴ δεδωκότων δὲ αὐτῷ, ἀλλὰ ἀντειρηκότων
πάντων, μετὰ τὸ νικῆσαι καὶ περιγενέσθαι τοῦ
Ἀρφαξὰδ, ἔθετο κατὰ τῶν μὴ δεδωκότων πό-
λεμον, καὶ ἀπέστειλε τὸν Ὀλοφέρνην μετὰ δυνά-
μεως πολλῆς κατ᾽ αὐτῶν. τὰ μὲν οὖν ἄλλα
πάντα ἔθνη ἔλαβε. καὶ τὰ εἴδωλα αὐτῶν συν-
έτριψεν. οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ, ἠσφαλίσαντο
ἑαυτοὺς, καὶ οὐχ ὑπήκουσαν τῷ Ὀλοφέρ-
νῃ, οὔτε ἐφοβήθησαν αὐτοῦ τὴν ἀπειλήν.

LIB. JUDITH.

HOC nomine vocatur iſte liber, ob eam cauſam, quod hiſtoriam de Judith continet, quomodo per illam Deus filios & populum Iſrael ab Holopherne impugnatos & obſeſſos ſalvaverit: Holophernem vero percuſſerit.
D Eſt autem hiſtoria talis. Nabuchodonoſor Aſſyriorum Rex, cum bellum gereret adverſus Arphaxad Regem Medorum, paſſim ab omnibus gentibus, ad Ægyptum uſque auxilia petierat. Cum vero nemo auxilium miſiſſet, ſed omnes contradixiſſent, poſteaquam victoriam eſſet aſſecutus, & Arphaxad bello ſuperaſſet, bellum intulit illis, qui nihil auxilii miſerant, miſitque Holophernem adverſum eos cum magno exercitu. Hic alias quidem gentes omnes bello cœpit, & idola ipſarum confregit: Iſraelitæ vero ſeſe communiebant, nec obediebant Holopherni, neque minis illius perterrebantur.

Digitized by Google

Scripſit autem Sacerdos Joakim civibus A Bethuliæ, ut viam Holopherni obſtruerent. Per ipſorum enim territorium ducturus erat exercitum. Illi, quod juſſi erant, viam Holopherni obſtruxerunt. Holophernes igitur aciem belli adverſus eos direxit. Achior vero princeps Ammonitarum conſilium dederat Holopherni, ne genti Hebræorum bellum inferret, propterea quod a Deo protegerentur. Ille indignatus miſit eum ad Bethulianos, interitum illi comminatus, ſi quando Hebræos vinceret. Achior itaque in Bethulia refocillabatur: Holophernes vero civitatem obſidebat, & jam aquas illius occupaverat. Hic Judith, cum ſiti jam periclitaretur populus, B & principes civitatem tradituri eſſent, depoſitis viduitatis veſtibus, (maritum enim mortuum lugebat, & continuo jejunabat) ſeipſam inſtar ſponſæ ornavit, & multis adhortata primores civitatis, ne civitatem, ſicuti jam ſtatuerant, poſt quinque dies hoſti traderent, ad Holophernem egreſſa eſt, tertia poſt exitum die ſua illum ſapientia decepit, & clam, ignorantibus hoc illius militibus capite truncavit. Quo facto fugerunt Aſſyrii: Iſraelitæ vero undequaque concurrentes in fugam datos trucidarunt, C atque ita liberati hoſtiumque ſpoliis direptis, Judith victrici, quæcunque Holophernis fuerant, tradiderunt. Ipſa vero Judith Hieroſolymam profecta omnia obtulit Domino, indeque domum reverſa, pietatis exercitium retinuit, & ad mortem uſque in viduitate perduravit. Nemo enim illi nuptias perſvadere potuit. Mortua eſt autem, poſtquam in viduitate honeſte vixiſſet, ætatis anno centeſimo quinto.

ὁ τοίνυν Ἱερεὺς Ἰωακεὶμ ἔγραψε τοῖς ἐν Βετουλούᾳ φράξαι τὴν ὁδὸν Ὀλοφέρνου, ἐπειδὴ ἐκεῖθεν ἦν αὐτοῦ ἡ ὁδός. καὶ ἔφραξεν. καὶ ὁ μὲν Ὀλοφέρνης παρετάσσετο εἰς τὸν πόλεμον· Ἀχιὼρ δὲ ὁ ἡγούμενος τῶν υἱῶν Ἀμμὼν, συνεβούλευσε τῷ Ὀλοφέρνῃ, μὴ πολεμεῖν τῷ ἔθνει τῶν Ἑβραίων, διὰ τὸ ὑπερασπίζειν αὐτῶν τὸν Θεόν. καὶ ὀργισθεὶς ὁ Ὀλοφέρνης ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Βετουλούα, ἀπειλήσας ἀναιρήσειν αὐτὸν, εἰ περιγένοιτο τῶν Ἑβραίων. ὁ μὲν οὖν Ἀχιὼρ ἦν ἐν τῇ Βετουλούᾳ ἀναπαυόμενος· ὁ δὲ Ὀλοφέρνης ἐπολιόρκει τὴν πόλιν, προκαταλαβὼν τὰ ὕδατα. ἤδη δὲ τοῦ λαοῦ ἐκλυθέντος διὰ τὸ δίψος, καὶ μελλόντων ἐκδοῦναι τὴν πόλιν τῶν ἀρχόντων, ἡ Ἰουδὶθ ἀποβαλοῦσα τὰ τῆς χηρεύσεως ἱμάτια· ἐπένθει γὰρ τὸν ἄνδρα, καὶ δι' ὅλου ἔμενεν νηστεύουσα· ἐκόσμησεν ἑαυτὴν, ὡς νύμφην. καὶ πολλὰ παρακαλέσασα τοὺς ἄρχοντας, ὥστε μὴ ἐκδοῦναι τὴν πόλιν ἄχρις ἡμερῶν ε. ἐξῆλθεν αὐτὴ πρὸς τὸν Ὀλοφέρνην, καὶ τῇ σοφίᾳ αὐτῆς ἀπατήσασα αὐτὸν, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν, ἀγνοούντων τῶν στρατιωτῶν αὐτοῦ. καὶ οὕτω λοιπὸν, οἱ μὲν Ἀσσύριοι ἔφυγον· οἱ δὲ υἱοὶ Ἰσραὴλ πανταχόθεν συνδραμόντες κατέκοψαν τοὺς Ἀσσυρίους. οὕτω δὲ σωθέντες, καὶ σκυλεύσαντες τοὺς πολεμίους, δεδώκασι τῇ Ἰουδὶθ πάντα τὰ τοῦ Ὀλοφέρνου. αὐτὴ δὲ ἡ Ἰουδὶθ ἀπελθοῦσα εἰς τὴν Ἱερουσαλὴμ, ἀνέθηκε πάντα τῷ Κυρίῳ, καὶ ὑποστρέψασα εἰς τὸν οἶκον ἑαυτῆς, τὴν αὐτὴν εἶχεν ἄσκησιν, καὶ διέμεινεν ἕως θανάτου χήρα, μηδενὸς αὐτὴν ἰσχύσαντος πεῖσαι εἰς γάμον, καὶ ἀπέθανε ζήσασα καλῶς ἐν τῇ χηρείᾳ, ἐτῶν ρε.

LIBER TOBIÆ.

D

TOBIÆ vocatur hic liber, propterea quod hiſtoriam illius habet. Erat autem hic de tribu Nephthalim, in captivitate conſtitutus, in civitate Ninive, miſericors & timens Dei. Etenim cum in captivitate eſſet, communem panem cum gentibus non comedit, ſed ſeipſum cuſtodivit. Erat autem annonæ præfectus apud Regem Enemeſarum, & depoſuit apud Gamaelum in Media decem talenta argenti. Iſti Tobiæ ſtudium erat ſepeliendi mortuos ex Judæis. Hujus gratia delatus ad Regem Achirelem fuga ſibi conſuluit. Regreſſus e fuga, cum mortuos aliquot ſepeliſſet,

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΒΙΤ.

ΟΝΟΜΑΖΕΤΑΙ οὕτως τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τὴν περὶ αὐτοῦ τοῦ Τωβὶτ ἱστορίαν περιέχει. ἦν δὲ οὗτος, ἀπὸ μὲν φυλῆς Νεφθαλείμ. γέγονε δὲ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ, καὶ ἦν ἐν τῇ Νινευί, ἐλεήμων καὶ θεοσεβής. καὶ γὰρ ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ γενόμενος, οὐκ ἤσθιε κοινὸν ἄρτον ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἀλλὰ ἑαυτὸν συνετήρει. ἦν δὲ καὶ προσαγοραστὴς τοῦ βασιλέως Ἐνεμεσάρου, καὶ παρέθετο ἐν τῇ Μηδίᾳ Γαμαήλῳ τάλαντα δέκα. οὗτος ὁ Τωβὶτ σπουδὴν εἶχε θάπτειν τοὺς ἀποθνήσκοντας τῶν Ἰουδαίων· διαβληθεὶς δὲ τῷ βασιλεῖ Ἀχιρὴλ, ἔφυγε, καὶ ἐπανελθὼν καὶ θάψας τινὰ τῶν ἀποθανόντων,

ἐκοιμήθη ἔξω τοῦ τείχους, καὶ ὡς εἴωθεν ἐν τῷ κοιμᾶσθαι ἀνεῳγμένους ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, λευκώματα ἔσχε, καὶ οὐκ ἔτι ἔβλεπεν. ἦν δὲ καὶ ἐν Ἐκβατάνοις θυγάτηρ τοῦ Ραγουὴλ συγγενοῦς αὐτοῦ, Σάῤῥα ὀνόματι. ταύτην γαμηθῆναι οὐκ ἐπέτρεπεν ὁ δαίμων ὁ Ἀσμοδαῖος. ἑπτὰ γοῦν ἑξῆς λαβόντας αὐτὴν ἀπέκτεινε; καὶ πάνυ λυπηθεῖσα ἡ παῖς, ηὔξατο, καὶ ἀπέστειλεν αὐτῇ βοηθὸν ὁ Θεὸς, τὸν Ἀρχάγγελον Ραφαήλ. ὁ τοίνυν Τωβὶτ παραγγείλας τῷ υἱῷ αὐτοῦ Τωβίᾳ μὴ λαβεῖν ἀλλαχόθεν γυναῖκα, εἰμὴ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ καὶ τοῦ γένους, δίδωσιν αὐτῷ τὸ χειρόγραφον τῶν δέκα ταλάντων, καὶ ἐντέλλεται αὐτῷ ἀπελθεῖν καὶ ἀπαιτῆσαι. ἀγνοῶν δὲ ὁ παῖς τὴν ὁδὸν, καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἐξέρχεται ζητῆσαι συνοδοιπόρον, καὶ Θεοῦ προνοίᾳ εὑρίσκει τὸν Ραφαὴλ, ὡς ἄνθρωπον ἑστῶτα ἔξω, καὶ μισθοῦται αὐτὸν λέγοντα εἰδέναι τὴν ὁδόν. καὶ συνοδεύει αὐτῷ ὁ Ἄγγελος, ὡς ἄνθρωπος, λεγόμενος Ἀζαρίας. ἐλθόντων δὲ αὐτῶν εἰς τὸν Τίγρην ποταμὸν, ἠθέλησεν ὁ παῖς εἰς αὐτὸν καταβῆναι καὶ λούσασθαι, καὶ εὐθὺς ἰχθὺς ἐπεπήδησε τῷ παιδαρίῳ μέγας. ὁ δὲ Ἄγγελος εἶπεν αὐτῷ ἐπιλαβέσθαι τοῦ ἰχθύος καὶ τεμεῖν αὐτὸν, καὶ λαβεῖν τὸ ἧπαρ, καὶ τὴν καρδίαν, καὶ τὴν χολὴν, καὶ ταῦτα τηρεῖν. εἶτα πυνθανομένου τοῦ παιδὸς, εἰς τί χρήσιμα ταῦτα; ἐκεῖνος ἔφη, τὸ ἧπαρ καὶ ἡ καρδία θυμιώμενα, διώξει τὸν δαίμονα· ἡ δὲ χολὴ, καθαρίσει τὰ λευκώματα. ὁ μὲν οὖν παῖς συμβουλίᾳ καὶ συνεργίᾳ λαμβάνει τὴν τοῦ Ραγουὴλ θυγατέρα τὴν Σάῤῥαν γυναῖκα, διωχθέντος τοῦ δαιμονίου. οὐ ἐν τῷ θυμιάματι τούτῳ, καὶ δεθέντος εἰς τὰ ἀνώτερα μέρη Αἰγύπτου ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου. μείνας δὲ μετὰ τῆς γυναικὸς ὁ Τωβίας, ἀποστέλλει τὸν Ἀζαρίαν, ὡς ἄνθρωπον ὄντα, εἰς τὴν Μηδίαν, καὶ ἀπαιτήσας ἐκεῖνος τὰ δέκα τάλαντα, ὑποστρέφει μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα. ὑποστρέψας δὲ ὁ παῖς, ἐγχρίει τῇ χολῇ τοῦ ἰχθύος τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ πατρὸς, καὶ ἀποπίπτουσιν αἱ λεπίδες, καὶ εὐθὺς ἔβλεψεν. ὅτε μὲν οὖν ἐτυφλώθη ὁ Τωβὶτ, ἦν ἐτῶν νη'· ὅτε δὲ ἀνέβλεψεν, ἦν ἐτῶν ξϛ'. καὶ λοιπὸν βλέψαντος αὐτοῦ, ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὁ Ἄγγελος, ὅτι οὐκ ἄνθρωπος ἦν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀπεστάλη εἰς βοήθειαν αὐτῶν τε καὶ τῆς Σάῤῥας. γηράσας δὲ ὁ Τωβὶτ, παρήγγειλε τῷ υἱῷ αὐτοῦ Τωβίᾳ ἀπελθεῖν εἰς τὴν Μηδίαν, διὰ τὴν ἐσομένην καταστροφὴν

A extra ſepta obdormivit, & cum pro mo-
re ſuo apertos haberet inter dormien-
dum oculos, albuginem illis contraxit,
& ab eo tempore viſum amiſit. Erat
autem in Ecbatanis filia Raguelis co-
gnati ipſius, nomine Sara. Hanc dæ-
mon Aſmodæus non permittebat, ut
nuptiis potiretur. Occiderat enim jam
ſeptem adoleſcentes, qui illam ſpon-
ſam acceperant. Propter hanc cauſam
cum vehementer contriſtata precibus
ſe dediſſet, miſit illi Deus auxilia-
torem Raphaelem Archangelum. To-
bias igitur cum filio ſuo Tobiæ man-
daſſet, ne ſibi aliunde uxorem, quam
e tribu & cognatione ſua ſumeret, de-
B cem illi talentorum chirographum de-
dit, præcepitque, ut abiret, & peteret
ea. Filius autem, cum nec viam noſſet,
nec hominem, ad quem erat profici-
ſcendum, egreſſus eſt, ut viæ ſibi du-
cem quæreret, & Dei providentia in-
cidit in Raphaelem, qui hominis inſtar
foris ſtabat, precioque illum conduxit,
eo quod ſe viæ hujus gnarum eſſe di-
ceret. Comitatus itaque illum eſt An-
gelus in ſpecie hominis, qui Azarias
diceretur. Cum autem ad Tigridis us-
C que fluenta perveniſſent, volebat To-
bias in illa lavandi gratia deſcendere,
& mox piſcis quidem grandis inſultum
in illum faciebat. Angelus vero juſſit
illi, ut piſcem hunc apprehenderet &
in fruſta ſecaret, eque illo hepar, cor
& bilem deſumeret & ſervaret. Ro-
gante poſtea puero, in quem illa uſum
profutura judicaret, reſpondit, hepar &
cor incenſa, dæmonia fugant, bilis vero,
oculorum albuginem repurgat. Hujus
itaque conſilio & cooperatione Tobias
iſto ſuffitu dæmonium fugavit, & in ſu-
periore Ægypti parte per Angelum li-
gavit, atque ita Saram filiam Raguelis
in uxorem accepit. Cum autem apud
D uxorem hæreret, Azariam tanquam ho-
minem in Mediam miſit, cum per illum
decem talenta recepiſſet, ad patrem una
cum illo & uxore ſua reverſus eſt. Re-
verſus vero, oculos patris felle piſcis
obliniit, quo facto, deciderunt ab illis
ſquammæ, & mox viſum recepit ſenex. Is
cum cæcus fieret, annorum erat 58, cum
vero viſum reciperet, 66. Tum demum
Angelus ſeipſum manifeſtavit, quod
non homo eſſet, ſed Angelus a
Deo miſſus, ut ipſis & Saræ opem af-
ferret. Ubi vero ſenex factus eſſet To-
bias, filio ſuo mandavit, ut in Mediam
abiret, propterea quod futurum eſſet, ut

Ninive ſecundum verbum Jonæ Prophetæ ſubverteretur. Et viribus deſtitutus mortuus eſt annorum 158. filius vero ejus Tobias in Mediam migravit, ubi tandem ſepultis ſocero ac ſocru, & de Ninive ſubverſione percepta fama, mortuus eſt annorum 107.

A τῆς Νινευὶ, κατὰ τὸ ῥῆμα Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου, καὶ ἐκλιπὼν, ἀπέθανεν ἐτῶν ρνη. ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Τωβίας ἀπελθὼν εἰς τὴν Μηδίαν, καὶ θάψας τοὺς πενθεροὺς ἑαυτοῦ, καὶ ἀκούσας περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Νινευὶ, ἀπέθανεν ἐτῶν ρζ.

LIBER SAPIENTIÆ Salomonis.

ΒΙΒΛΙΟΝ ΣΟΦΙΑ Σολομῶντος.

SAPIENTIA Salomonis vocatur hic liber. Nam & hunc a Salomone ſcriptum eſſe dicunt. Continet autem & doctrinam juſtitiæ, & inſtructionem cum depravatorum tum integrorum virorum, adhæc & prophetiam de Chriſto. Docet etiam quomodo multo opus ſit labore & deſiderio ad comparandam ſapientiam. Habetur quoque hic de nonnullis naturæ partibus diſputatio. Item contra imagines, & illarum ſculptores, contra eos, qui ſpem in illis ponunt, & eas adorant ac colunt. Præterea & hymnus adjuncta confeſſione ac prædicatione mirabilium operationum, quæ Jſraelitis coram ipſorum inimicis a Deo impenſæ ſunt. Igitur ipſa quidem libri hujus complexio hunc in modum habet: recapitulatio vero in iſtis eſt. In procemiis adhortatio juſti eſt ad pietatem & cultum Dei, & reprehenſio impii blaſphemi. *Ne æmuleris*, inquit, *Antichriſtos, qui ſunt ipſa mors.* Unde factum ſit, quod impii Dominum gloriæ crucifixerunt, nempe ex eo, quod præſens ſeculum elegerunt: unde & Apoſtolos perſecuti ſunt & occiderunt. Quod futuri ſint quidam, qui legem Domini contemnant, quidam vero alii, qui illi ſint obtemperaturi. Et quod Deus ne multitudini quidem eorum, qui impie agunt, ſit parſurus. Etenim unius juſti, Chriſto credentis, cura eſt Deo, etiam ſi in adoleſcentia moriatur. Illa quippe ſenectus precioſa eſt, non ea, quæ multi temporis eſt. Et ſi impius mortem ejus, qui Chriſto credit, contemnit, a Chriſto tamen tales eliguntur: impii vero ignominioſæ ruinæ tradentur, & grandi condemnatione proſternentur, qui ſervos Chriſti perſeqvuntur, videntes in judicio gloriam Chriſti & ſuorum, ſe vero ad ſupplicium rapi. Quod divitiæ nobis cum arrogantia contingant. Quæ ſit ira Dei ſuper eos, qui impie in Chriſtum delinqvunt. Adhortatio etiam ponitur ad principes Iſraelis, ut Chriſto credant, imo denunciatio principibus Catholicæ Eccleſiæ, quomodo regere debeant poſt illius abſceſſum. Quæ ſit ſapientia: Nempe filius Dei.

ΣΟΦΙΑ Σολομῶντος καλεῖται τὸ βιβλίον· καὶ γὰρ καὶ τοῦτό φασι Σολομὼν ἐστιν ὁ γράψας. ἐστι δὲ ἐν αὐτῷ διδασκαλία δικαιο-
B σύνης, καὶ τὸ γνωρίζειν τούς τε φαύλους ἄνδρας καὶ τοὺς σπουδαίους, καὶ προφητεία περὶ Χριστοῦ. καὶ ὅτι πολλῷ πόνῳ καὶ πόθῳ κατορθοῦσαι σοφία. ἔτι δὲ καὶ φυσιολογία μερικὴ, καὶ κατὰ εἰδώλων, καὶ τῶν αὐτὰ γλυφόντων, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐλπιζόντων, καὶ λατρευόντων, καὶ ὕμνος, σὺν ἐξομολογήσει τῶν γεγενημένων τοῖς Ἰσραηλίταις θαυμασίων ἐνώπιον τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν, παρὰ τοῦ Θεοῦ. ἡ μὲν οὖν περιοχὴ τοῦ βιβλίου τοιοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ἡ δὲ ἀνακεφαλαίωσίς
C ἐστιν ἐν τούτοις. ἐν προοιμίοις μὲν προτροπὴ δικαίου εἰς θεοσέβειαν, καὶ ἔλεγχος ἀσεβοῦς βλασφήμου. μὴ ζήλου γὰρ, φησὶ, τοὺς Αντιχρίστους, οἵτινές εἰσι θάνατος. πόθεν οἱ ἀσεβεῖς περὶ τῷ σταυρῶσαι τὸν Κύριον τῆς δόξης ἦλθον, τὸν αἰῶνα τοῦτον προκρίναντες; ὅτι καὶ τοὺς Αποστόλους ἐδίωξαν καὶ ἀπέκτειναν. ὅτι τινὲς ἔσονται οἱ ἐξουθενοῦντες τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, καί τινες οἱ ὑποτασσόμενοι αὐτῷ. ὅτι οὐδὲ πλήθους ἀσεβούντων εἰς Χριστὸν φείσεται ὁ Θεός. ἑνὸς γὰρ δικαίου πιστεύοντος Χριστῷ, μέλει τῷ Θεῷ, κἂν νέος ἀποθάνῃ. γῆρας γὰρ τίμιον, οὐ τὸ πολυχρόνιον, εἰ καὶ ἀσεβὴς τὴν τελευτὴν τοῦ πιστεύοντος
D Χριστῷ ἐξουθένωσεν, ἀλλ' ἐκλέγονται ἀπὸ Χριστοῦ. οἱ ἀσεβεῖς ἀτίμῳ πτώματι παραδοθήσονται, καὶ μεγάλῃ κρίσει καταβληθήσονται οἱ διῶκται τῶν τοῦ Χριστοῦ δούλων ἐν τῇ κρίσει, ἰδόντες τὴν δόξαν αὐτοῦ, καὶ αὐτῶν, καὶ ἑαυτοὺς εἰς κόλασιν. ὅτι πλοῦτος μετὰ ἀλαζονείας συμβέβληται ἡμῖν. τίς ὀργὴ τῶν ἀσεβούντων εἰς Χριστόν. προτροπὴ τοῖς ἄρχουσι τοῦ Ἰσραὴλ, ὥστε πιστεύειν Χριστῷ, μᾶλλον δὲ παράθεσις τοῖς ἄρχουσι τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. πῶς ἄρχειν δεῖ ἀποστραφέντος ἐκείνου; τίς ἡ σοφία, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ.

A καὶ πῶς ὁ λόγος σὰρξ γέγονε, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν; ὅτι κἀγὼ ὁμοιοπαθὴς ὑμῖν ὢν, ἄνθρωπος ἐκ κελεύσεως Θεοῦ πεπαίδευμαι. περὶ Χριστοῦ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ὅτι πάντων τὴν γνῶσιν ἐξ αὐτῆς ἔσχον, ἐν γὰρ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ λόγοι ἡμῶν. τίς ἡ σοφία, καὶ πῶς εἰς ἀνθρώπους ἦλθε· μία γὰρ οὖσα πάντα δύναται, καὶ μένουσα ἐν αὐτῇ τὰ πάντα καινίζει. τὴν σοφίαν, φησὶ, ἐκ νεότητός μου φιλήσας, πάντα τὰ ἀγαθὰ ἐξ αὐτῆς ἔσχον, σαρκικὰ καὶ πνευματικά. ὅτι τὸ μέγεθος τῆς σοφίας ἐγνωκὼς, ἐνέτυχον τῷ Κυρίῳ, ὥστε μοι δοθῆναι τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸ φωτίζον με περὶ αὐτῆς, καὶ ἐπέμφθη, ἵνα συγκωπιάσῃ μοι. λογισμοὶ γὰρ θνητῶν δειλοί. B περὶ τῶν ἔργων τῆς σοφίας. πῶς τὸν πρωτόπλαστον διεφύλαξεν, ἐξ ὅσων κακῶν σώζει τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ ὁ Θεὸς, καὶ ὅσα ἀγαθὰ παρέχει. οἷον, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραὰμ, τὸν Λὼτ, τὸν Ἰακὼβ, τὸν Ἰωσὴφ, τοὺς Ἰσραηλίτας, οὓς ἐκ χειρὸς τῶν Αἰγυπτίων ἐρρύσατο διὰ Μωσέως, καὶ ἐκ πέτρας ἀκροτόμου ἐδόθη αὐτοῖς ὕδωρ. ὡς τοῖς ζ. ἔθνεσιν ἀπέστειλε σφῆκας. μακροθυμίᾳ δὲ χρώμενος, καὶ τούτοις ἐδίδου τόπον μετανοίας, παιδεύων διὰ τούτων τὸν λαὸν εἶναι φιλάνθρωπον. κατὰ στοιχειολατρῶν, βατράχων, C σκνιφῶν, μυῶν, ἀκρίδων, σφηκῶν, ὄφεων, κατὰ εἰδωλολατρῶν, ἐκ χρυσῶν, καὶ ἀργύρων, ἢ λίθων, ἢ ξυλίνων εἰδώλων κατασκευασμένων. ὅτι ἐστὶ καὶ σωτηρία διὰ ξύλου τοῖς πιστεύουσι. τὰ περὶ τῶν εἰδωλοποιῶν ἢ ζωγραφούντων εἴδωλα. περὶ πάντων τῶν κακῶν, τῶν ἐν εἰδωλολατρείᾳ. περὶ ἀσεβοῦς θρησκείας, καὶ ὅσα ἐν αὐτῇ κακά. περὶ τοῦ κεραμέως, καὶ τῶν κεραμικῶν εἰδώλων. περὶ πάντων τῶν εἰδώλων τῆς τῶν ἐθνῶν λατρείας. περὶ τῶν ἐχθίστων ζώων, ὄφεων, αἰλούρων, D καὶ τῶν ὁμοίων. ὅτι εὐηργέτησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἰσραὴλ, ἀντὶ βατράχων, ὀρτυγομήτραν. ὅτι καὶ ἐπὶ δήγματος ὄφεων σωτηρία τοῦ λαοῦ δι᾽ ὄφεως χαλκοῦ σταυρωμένου· τοὺς δὲ ἐχθροὺς αὐτῶν δι᾽ ἀκρίδων καὶ μυῶν ἀπέκτεινεν. ὅτι ἀγγέλων τροφὴν ἐψώμισε τὸν λαὸν πρὸς πᾶσαν ἡδονὴν ἰσχύουσαν, καὶ πρὸς πᾶσαν ἁρμονίας γεῦσιν. ὅτι χάλαζαν Αἰγυπτίοις μετὰ πυρὸς ἔπεμψε πρὸς διαφθορὰν γεννημάτων. ὅτι τοῖς Αἰγυπτίοις ἔπεμψε ψηλαφητὸν σκότος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ κακά· τοῖς δὲ ὁσίοις αὐτοῦ φῶς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ στῦλον πυρός.

A Et quomodo Verbum ſit caro factum, inque nobis habitaverit. Quoniam & ego, inquit, eadem vobiſcum paſſus ſum, homo exiſtens, & juſſu Dei diſciplinæ ſubditus. De Chriſto ſapientia Dei. Quod omnium, inquit, ex illa cognitionem habeam. In manu enim illius & nos ſumus & ſermones noſtri. Quæ ſit ſapientia, & quomodo illa ad homines venerit. Cum enim unica ſit, omnia poteſt, & cum in ſe ipſa maneat, omnia tamen innovat. *Quoniam*, inquit, *ab adoleſcentia ſapientiam adamavi, omnia bona ex illa accepi*, carnalia & ſpiritualia. Cognita enim magnitudine ſapientiæ, poſtulavi a Domino, ut daretur mihi B Spiritus ſanctus, qui me per illam illuminaret, & miſſus eſt, ut mihi collaboraret. Cogitationes namque mortalium ignavæ ſunt. De operibus ſapientiæ, quomodo primum hominem cuſtodiverit, e quantis malis Deus credentes ſibi ſervet, & quanta illis bona præſtet, ut videre eſt in Noe, Abraham, Loth, Jacob, Joſeph, Iſraelitis, quos e manu Ægyptiorum per Moſem liberavit, & aqua e dura petra excuſſa potavit. Quomodo ſeptem gentibus veſpas dimiſerit, & lenitate uſus etiam illis poſtea pœnitentiæ locum dederit, per iſta populum C inſtruens, ut benignus eſſet & humanus. Contra elementorum, ranarum, vermiculorum, murium, locuſtarum, veſparum, ſerpentum, imaginum ex auro, argento, lapidibus, aut ligno fabricatarum, adoratores. Quod per lignum ſalus ſit credentibus. De ſculptoribus vel pictoribus imaginum, deque omnibus idololatriæ malis. De impia religione, & quæcunque illi inſunt mala. De figulo, & fictilibus imaginibus. De omnis generis imaginibus, quæ a gentibus coluntur, inimiciſſimarum beſtiarum, ſer- D pentum, catorum & ſimilium. Quod pro ranis Deus coturnices Iſraeli miſerit. Quod contra morſum ſerpentum, per æneum ſerpentem curatus ſit populus, inimici vero ipſorum, per locuſtas & mures occiſi. Quod populum Angelico cibo aluerit, ſolidum alimentum pro quacunque voluptate habente, & ad quemcunque guſtum appoſito. Quod grandinem cum igne ad corrumpenda germina in Ægyptios miſerit. Quod palpabiles tenebras in Ægyptios demiſerit, & quæ illius inerant mala: ſanctis vero ſuis lucem in Ægypto, & columnam ignis in ſolitudine.

Et quod propter occiſos Iſraelitarum infantes, Ægyptiorum primogenitos mors & ſubmerſio ſuſtulerit, proque morte primogenitorum, ſalus Iſraeli per ſangvinem Agni conceſſa ſit. Et pro morte juſtorum in ſolitudine, Aaron Dominum precibus & incenſo placavit: pro morte vero Ægyptiorum in mari rubro fuerit ira Dei abſque miſericordia, & iter populi inſolens. Quod propter inhumanitatem erga advenas mala iſta paſſi ſint Ægyptii, quemadmodum & Sodomitæ. Quod elementa divino Dei judicio ſubſint ad illius imperium pro arbitrio parata, ſicut corda citharæ in citharis ludenti. In his comprehenditur omnis facultas ſapientiæ Salomonis, quam Panareton vocant.

A καὶ ἀντὶ μὲν θανάτου νηπίων Ἰσραὴλ, τῶν Αἰγυπτίων πρωτοτόκων θάνατος καὶ καταποντισμός· ἀντὶ δὲ θανάτου πρωτοτόκων, σωτηρία Ἰσραὴλ δι' αἵματος προβάτου. καὶ ἐπὶ μὲν θανάτῳ δικαίων ἐν ἐρήμῳ Ἀαρὼν ἐξιλάσατο Κυρίῳ πρεσβευσάμενος, καὶ θυμιάσας· ἐπὶ δὲ θανάτῳ Αἰγυπτίων ἐν ἐρυθρᾷ θαλάσῃ, ἀνελεήμων θυμός. τοῦ δὲ λαοῦ παράδοξος ὁδοιπορία, ὅτι διὰ μισοξενίαν ἔπαθον ταῦτα οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς καὶ οἱ Σοδομῖται. ὅτι τὰ στοιχεῖα ὑπόκειται τῇ B θείᾳ κρίσει Χριστοῦ, πρὸς ὃ βούλεται ῥυθμιζόμενα, ὡς χορδαὶ κιθάρας τῷ κιθαρίζοντι, ἐν οἷς καὶ ἡ πᾶσα δύναμις τῆς σοφίας Σολομῶντος τῆς λεγομένης παναρέτου.

LIB. SAPIENTIÆ JESU Syrach.

HIC Jeſus filius quidem fuit Syrach: habuit autem nepotem ejuſdem nominis Jeſum, qui poſterioribus temporibus vixit, poſt Prophetas omnes. Avus hujus Jeſus, quemadmodum & ipſe teſtatur, vir fuit induſtrius & prudentiſſimus, & non ſolum ſuperiorum ante ſe ſapientum apophthegmata collegit, ſed & propria quædam de ſuo adjecit, multa ſapientia & prudentia referta. Cum igitur hunc librum ſuperior Jeſus e vivis diſcedens poſt ſe reliquiſſet, Syrach filius ejus acceptum, Jeſu filio ſuo reliquit. Is poſtea ſcripta illa in unum eumque per omnia continuum ordinem digeſta, ſub ſuo patris & avi nomine Sapientiam vocavit, ut ipſo Sapientiæ nomine auditorẽ alliceret, & ad curã libri hujus amanter ſuſcipiendam, hoc amplius promoveret. Continet autem hic liber ſermones prudentiæ, ænigmata & parabolas, ad hæc & pias quaſdam veterum hiſtorias, de viris Deo acceptis & ſimul illorum preces & hymnum. Præterea de beneficiis, quibus populum ſuum Deus dignatus eſt, & de malis, quibus hoſtes ipſorum abunde punivit. Hic itaque Jeſus, cum eſſet Salomonis ſectator, haud minus illo in illuſtranda ſa-

ΒΙΒΛΙΟΝ ΣΟΦΙΑ ΙΗΣΟΥ, υἱοῦ Σηράχ.

ΙΗΣΟΥΣ οὗτος, Σηρὰχ μὲν ἦν υἱός, ἔγγονος δὲ Ἰησοῦ ὁμωνύμως αὐτῷ. οὗτος δὴ C ἐν χρόνοις γέγονε κάτω μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀνάκλησιν, καὶ μετὰ τοὺς προφήτας ἅπαντας. ὁ δὴ πάππος αὐτοῦ Ἰησοῦς, καθὰ αὐτὸς μαρτυρεῖ, φιλόπονός τε γέγονεν ὁ ἀνὴρ καὶ φρονιμώτατος, ὃς οὐ μόνον τὰ ἑτέρων τῶν πρὸ αὐτοῦ συνετῶν ἀνδρῶν ἀποφθέγματα συνήγαγεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἴδιά τινα ἀπεφθέγξατο, πολλῆς σοφίας καὶ συνέσεως γέμοντα. ἐπεὶ οὖν τὴν βίβλον ταύτην ὁ αʹ υἱὸς καταλιπὼν ἐξ ἀνθρώπων ᾤχετο, Σηρὰχ ὁ υἱὸς μετ' αὐτὸν λαβὼν πάλιν τῷ οἰκείῳ παιδὶ κα- D τέλιπεν Ἰησοῦ, ὃς δὴ ταύτης λαβόμενος, εἰς ἓν ἅπασαν ἐναρμόνιον σύνταγμα ποιησάμενος, σοφίαν ἐπί τε τῷ αὐτοῦ, καὶ τῷ τοῦ πατρὸς, καὶ τῷ τοῦ πάππου ὀνόματι ἐπικέκληκεν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ τῆς σοφίας ὀνόματος ἀγαπητῶς μᾶλλον ἔχειν τὸν ἀκροατὴν πρὸς τὴν αὐτὴν τῆς βίβλου μελέτην, ἐπισπώμενος. λόγους οὖν φρονήσεως, αἰνίγματά τε καὶ παραβολὰς περιέχει, καὶ μερικάς τινας παλαιὰς θεοφιλεῖς ἱστορίας, περί τε ἀνδρῶν εὐαρεστησάντων τῷ Θεῷ, καὶ εὐχὴν καὶ ὕμνον αὐτῶν. ἔτι δὲ ὧν ὁ Θεὸς εὐεργεσιῶν ἠξίωσε τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ὧν ἔπλησε κακῶν τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν. ὀπαδὸς τοίνυν τοῦ Σολομῶντος οὗτος ὁ Ἰησοῦς γεγονὼς, οὐδὲν ἧττον ἐκείνου περὶ τὸ σο-

φίαν καὶ παιδείαν ἠρίστευσε, πολυμαθὴς ἀληθῶς καὶ ὢν καὶ καλούμενος. ἀλλὰ περιοχὴν μὲν, ὡς ἄν τις εἴποι, ταύτην ἔχει τὸ βιβλίον. τὴν δὲ ἀνακεφαλαίωσιν ἰστέον οὕτως. ἐν προοιμίοις μὲν, περὶ πάσης σοφίας Κυρίου διηγεῖται. ἔπειτα περὶ θυμοῦ, καὶ φόβου, καὶ ἀφοβίας, περὶ ἐπιστήμης σοφίας, περὶ θεοφοβίας, περὶ τοῦ δεῖν χωρὶς ὑποκρίσεως προσιέναι Θεῷ. περὶ πειρασμῶν καὶ ὑπομονῆς. περὶ δειλίας καὶ ἐκλύσεως. περὶ ἀγάπης Κυρίου. περὶ τιμῆς τῆς εἰς τοὺς γονεῖς. περὶ πραότητος καὶ ἐπιεικείας ταπεινοῦ, περὶ προπετοῦς καὶ ἀνυποτάκτου ζητήσεως τῶν μὴ προστεταγμένων. περὶ σκληροκαρδίου καὶ ὑπερηφάνου. περὶ συνετοῦ καὶ ἀμαθοῦς, καὶ ἐλεήμονος καὶ ὀρφανῶν προστάτου. περὶ φίλον ὑποτακτικὸν καὶ ἐπιεικῆ. περὶ ἀνυψώσεως υἱῶν τῆς σοφίας. περὶ ἀνυποταξίας πονηρῶν· καὶ περὶ αἰσχύνης βλαβερᾶς καὶ ἐπωφελοῦς. μὴ πρὸ τῶν ἔργων τοὺς λόγους, μηδὲ ἐθελοδιδάσκαλος γίνου. περὶ τοῦ μὴ δεῖν δεδέσθαι πόθῳ χρημάτων, μηδὲ οἴεσθαι ἀτιμωρητὶ ἁμαρτάνειν, κἂν παραυτίκα μὴ δῶμεν τὴν τιμωρίαν. μακρόθυμος γάρ ἐστιν ὁ Θεὸς, δεῖν τε ἐξιλάσκεσθαι αὐτὸν, καὶ μὴ πορευθῆναι ἐν ἐπιθυμίᾳ καρδίας. περὶ τοῦ μὴ περιφέρεσθαι παντὶ ἀνέμῳ, καὶ περὶ φλυαρίας καὶ ὑπερηφανίας. περὶ φιληδόνου δοκιμασίας πιστοῦ καὶ ἀπίστου. περὶ παιδείας Κυρίου, ὅτι ἀπὸ νεότητος ἕως γήρως ἐπιθυμεῖν αὐτὴν δεῖ. περὶ ἀκροάσεως ἀνωφελοῦς. περὶ τοῦ μὴ προδιδόναι φίλον· μηδὲ ἀστοχεῖν γυναικὸς σοφῆς. περὶ οἰκετῶν, περὶ κτημάτων. περὶ τέκνων. περὶ γυναικῶν. περὶ τοῦ μὴ κακοποιεῖν, ἢ φιλαρχεῖν, ἢ καταφρονεῖν ἁμαρτάνειν. περὶ τοῦ μὴ ψεύδεσθαι ἀδελφῷ, μηδὲ φλυαρεῖν ἐπὶ πρεσβυτέρων, μηδὲ δευτερῶσαι λόγον. περὶ δόξης πατρὸς, ἢ μητρὸς, καὶ περὶ τῆς κατὰ Θεὸν εὐλαβείας, καὶ τῆς εἰς ἱερεῖς τιμῆς, καὶ τῆς εἰς κακουμένους ἐπισκέψεως. ὅτι ἑκάστου πράγματος τὸ τέλος δεῖ προορᾶν, καὶ οὕτως ἄρχεσθαι, ἑκάστου λόγου, ἢ πράξεως σκοπεῖν τὰ ἔσχατα· καὶ περὶ τοῦ μὴ παρορᾶν διήγημα γερόντων σοφῶν. ἐξ ὅσων γίνεται πορνεία. περὶ τοῦ μὴ ἐγκαταλιμπάνειν φίλον ἀρχαῖον· ὁ γὰρ νέος οἶνος, φίλῳ νέῳ συγκρίνεται. περὶ τεχνίτου σοφοῦ, καὶ κειτοῦ διδασκάλου, καὶ βασιλέως ἀπαιδεύτου. ὅτι μακρὸν ἀῤῥώστημα σκοπεῖ ἰατρός. περὶ σπέρματος ἐντίμου καὶ ἀπίστου. περὶ οἰκέτου σοφοῦ,

A pientia & pietatis diſciplina ſtrenuum ſe geſſit, vere multiſcius & exiſtens & dictus. Hanc quidem complexionem, ut ita dicam, habet iſte liber: recapitulatio vero ad hunc modum cognoſcenda eſt. In procœmio de omnis generis Sapientia Domini diſſerit, deinde de timore Domini, de ira, de metu, deque animo imperterrito, de ſcientia ſapientiæ, de cultu ac reverentia Dei, de eo quod oportet abſque hypocriſi accedere ad Deum. De tentationibus, & patientia, de timiditate & animo dejecto, de dilectione Domini, de honorandis parentibus. De manſvetudine & æquabilitate animi ſubmiſſi. De proterva & temeraria libidine de his rebus quærendi, quæ
B præceptæ non ſunt. De præfracto ac duro, deq; ſuperbo. De intelligente & indocto, De miſericordibus, & pupillorum tutoribus, ad amicum obtemperantem & æquabilem. De exaltatione filiorum ſapientiæ. De contumacia reproborum. De pudore tam noxio quam utili. De eo quod verba non debeant operibus præponi, nec quiſquam debeat ſua ſponte docendi officium uſurpare. Quod nemo debeat deſiderio pecuniarum vinciri, nec putare, quod impune delinquat, etiāſi non ſtatim pœnas damus. Eſt enim Deus lenis ac tolerans: & curandū nobis, ut placetur, non ut in concupiſcentia cordis progrediamur. Quod
C non debeamus quovis vento circumferri. De nugacitate & arrogantia. De voluptuariorum opinionibus, qui nec credunt nec fidem perdi merentur. De diſciplina Domini, quod in illa ab adoleſcentia ad ſenectutem usque perſiſtendum ſit. De auditu inutili. Quod amicus prodi non debeat, neque declinari a muliere ſapiente. De domeſticis, de poſſeſſionibus, de liberis, de uxoribus. Quod nemini malum facere debeamus, nec dominatum ambire, neq; contemnere ſi peccemus. Quod nec debemus mentiri fratri, neque nugari coram ſenioribus, nec iterare ſermonem. De gloria parentum. De reverentia ac metu Dei. De
D honorandis Sacerdotibus, & de curandis male affectis. Quod cujusque rei finem prius oporteat proſpicere, quam actionem ordiri: quod cujusq; ſermonis, aut negotii poſtremi eventus proſpiciendi ſint. Quod vetuſtorum ſapientum diſſertationes contemnendæ non ſint. Unde oriatur ſcortatio. Veterem amicum non eſſe deſerendum, eo quod ſimilis ſit vino novo novus amicus. De artifice ſapiente, doctore ſecreto, & rege indocto. Quod morbum diuturnum expetat medicus. De poſteris honorandis, quibusdā vero perfidis. De famulo ſapien-

te, & principe opulento. Quod modica cum ſit inter volucres apicula, fructus tamen illius primas obtineat inter dulcia. Quod abſque judicio & re nondum explorata non ſit querulandum. Quod non oporteat eſſe curioſum, ſed juſtum, eo quod Deus eſt, qui dicat. Quod nihil ex humanis bonis ita conſtans putari debeat, quod non poſſit ab uno accerſi ad alium. Quod non ſit germane cum quovis homine agendum, ſed cum piis tantum & juſtis. Quod mali cavendi ſint. Quod nihil ſit habendum commercii cum ſuperbis, propter inquinationem, quæ ex illorum converſatione eſt. Quod præ multis colendus ſit proximus, & quod unumquodque animal diligat ſibi ſimile. Quemadmodum enim nulla communio eſt lupo cum agno, neque hyænæ ſerpenti pax eſt cum cane, ita neque peccatori cum pio. De parcis, qui nihil largiuntur aliis. Et quod nihil habeat contrarii tam in divitiis, quam paupertate juſtum & pium eſſe. Beatum reputari eum, qui ad mortem uſque ſapienter ac prudenter vivat, non qui dives ſit in hoc mundo. De libera poteſtate. Quod de apoſtaſia non ſit ratio exigenda a Domino, eo quod omnia tibi ſint appoſita. Quod melius ſit carere liberis, quam liberos habere malos. Quod nihil Deum lateat. De impetu & judicio Dei. Et quod non putandum ſit iniquos poſſe a Deo abſcondi, aut quod judicium ejus effugiant. De creatis, & fictione hominis, qua honoratus eſt a Deo. De latione legis. De eleemoſyna & pœnitentia. De æquabilitate in reſponſis ſervanda. Non eſſe vituperandum bonum opus, neque domum aliquam in caſu triſti. Quod qui principatum concupiſcit, petulans ſit, & in omnibus rebus animo paratiore audacior. Non eſſe diffluendum luxu, & a quibus abſtinendum ſit. De cuſtodia myſteriorum. De ſtulto, de ſapientia, quæ per parabolas traditur. De vita, de principio, de ſapientibus & ſtultis. De filia audaciæ. De negligentia ſtulti, de mente dura, & in quibus diſſolvatur amicitia. Non eſſe peccatoribus inconſiderate loquendum. Non eſſe poſtulandum juramentum. De cuſtodia animæ & corporis. De homine ſcortatore. De muliere mala & adultera. Prophetia de Chriſto, qui eſt ſapientia Dei & filius, fluviis comparatus. De additione diſciplinæ. De felicitate numero denario comprehenſa. De inferenda plaga & ultione. De mercatorum

A καὶ ἄρχοντος πλουσίου. ὅτι μικρὸν ἐν πετεινοῖς ἡ μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκασμάτων, ὁ καρπὸς αὐτῆς. περὶ τοῦ μὴ ἀκρίτως, μηδὲ ἀνεξετάστως μέμφεσθαι, μηδὲ εἶναι πολυπράγμονα· ἀλλὰ δίκαιον, ὅτι Θεὸς ὁ πλουτίζων. ὅτι μηδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀμετάκλητον ἡγεῖσθαι. περὶ τοῦ μὴ γνησιάζειν παντὶ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ εὐσεβέσι καὶ δικαίοις· καὶ περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τοὺς πονηρούς. περὶ τοῦ μὴ κοινωνεῖν ὑπερηφάνοις διὰ τὸν ἐξ αὐτοῦ μολυσμὸν, καὶ τὴν συντελείαν, καὶ περὶ τῆς τοῦ πλησίον θεραπείας παρὰ πολλῶν· καὶ ὅτι B πᾶν ζῶον ἀγαπᾷ τὸ ὅμοιον. ὥσπερ γὰρ οὐ κοινωνεῖ λύκος ἀμνῷ, οὔτε εἰρηνεύει ὕαινα πρὸς κύνα· οὕτως ἁμαρτωλὸς πρὸς εὐσεβῆ. περὶ μικρολόγων τῶν μὴ μεταδιδόντων ἑτέροις, καὶ ὅτι ἐν πλούτῳ καὶ πτωχείᾳ δίκαιον εἶναι, καὶ ὅσιον μὴ τοὐναντίον. μακάριον ἡγεῖσθαι τὸν σοφίᾳ καὶ συνέσει συζῶντα μέχρι τελευτῆς, οὐ τὸν πλούσιον ἐν κόσμῳ· περὶ αὐτεξουσίου, ὅτι περὶ ἀποστασίας μὴ αἰτιῶ τὸν Κύριον· πάντα γάρ σοι παρέθετο. ὅτι κρεῖσσον ἄπαιδα εἶναι, ἢ πονηρὰ τέκνα ἔχειν. ὅτι οὐδὲν λανθάνει Θεόν. περὶ φοράσεως Θεοῦ καὶ κρίσεως, καὶ μὴ νόμιζε τὸν Θεὸν κρύπτεσθαι ἀνόμους ἢ ἐκφεύγειν αὐτοῦ τὴν κρίσιν. περὶ τῶν κτισμάτων. περὶ τῆς C τοῦ ἀνθρώπου πλάσεως, ἧς ἐτιμήθη. περὶ τῆς τοῦ νόμου δόσεως. περὶ ἐλεημοσύνης καὶ μετανοίας. περὶ ἐπιεικοῦς ἀποκρίσεως. περὶ τοῦ μὴ μωμεῖσθαι τὸ ἀγαθὸν ἔργον, μηδὲ δόμα ἐν λυπηρῷ λόγῳ. ὥστε τὴν ἐπιθυμοῦντα ἀρχῆς προπετεύεσθαι, καὶ ἐν πᾶσι προετοιμάζεσθαι. περὶ τοῦ μὴ ἀσωτεύεσθαι, καὶ ὧν δεῖ ἀπέχεσθαι. περὶ φυλακῆς μυστηρίων, καὶ περὶ ἄφρονος, περὶ σοφίας τῆς διὰ παραβολῶν, καὶ περὶ βίου, καὶ ἀρχῆς, καὶ σοφῶν, καὶ μωρῶν. περὶ θυγατρὸς θρασείας· καὶ περὶ ἀπροσεξίας μωροῦ, καὶ περὶ διανοίας στερ- D ρᾶς, καὶ ἐν τίσι διαλύεται φιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ἀπροφυλάκτως φθέγγεσθαι τοῖς ἁμαρτήμασι. περὶ παιδείας, καὶ τοῦ μὴ αἰτεῖσθαι ὅρκον. περὶ φυλακῆς ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ περὶ ἀνθρώπου πόρνου. περὶ πονηρᾶς γυναικὸς, καὶ μοιχαλίδος. προφητεία περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστι σοφία καὶ υἱὸς, παρεικασθεὶς ποταμοῖς. περὶ προσθήκης παιδείας. περὶ τῶν δέκα μακαρισμῶν. περὶ πληγῆς ἐπαγωγῆς καὶ ἐκδικήσεως. περὶ πλημμελίας

ἐμπόρου. περὶ τῶν ἀποκαλυπτόντων μυστηρικὸν λόγον. περὶ ἀνθρώπου θυμώδους. περὶ γλωσσώδους ἀνδρός. περὶ τοῦ δανίζειν τῷ πλησίον, καὶ τόκους μὴ λαμβάνειν, ἀλλὰ κιχρᾶν αὐτῷ δεομένῳ. περὶ ἐγγυήσεως τοῦ πλησίον, καὶ περὶ ζωῆς. περὶ τοῦ μὴ ἐπιστροφῇ παιδεύειν τέκνα, περὶ ὑγιείας σώματος, καὶ βρώσεως, καὶ ψυχῆς. περὶ διδασκαλίας χρημάτων μεγιστάνων καὶ ἡγουμένων, υἱῷ καὶ γυναικὶ, ἀδελφῷ καὶ φίλῳ. περὶ οἰκέτου κακούργου. περὶ ἐνυπνίων ἀσυνέτων. περὶ πλάνης καὶ πολυπειρίας, καὶ περὶ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον. περὶ θυσιῶν, καὶ προσφορῶν, τῶν ἐξ ἀδικίας, τῶν τε ἐκ δικαιοσύνης προσφορῶν. περὶ θυσιῶν τῶν ἐκ φιλαργυρίας. ὅτι τρυφῆς καὶ πλούτου δεῖ καταφρονεῖν. περὶ λαιμάργων καὶ βασκάνων, καὶ ἀπλήστων, καὶ ἀτάκτων. μὴ μεθύσκεσθαι οἴνῳ, ἀλλ' αὐταρκῶς χρᾶσθαι. περὶ ἐπαιρομένου ἐπιεικοῦς, καὶ περὶ λαλιᾶς πρεσβυτέρων, καὶ περὶ λαλιᾶς νεανίσκου. περὶ ἐκδοχῆς παιδείας νόμου, καὶ κρίματα καὶ δικαιώματα, καὶ πιστεύειν νόμῳ. περὶ διαθήκης Θεοῦ κατὰ γενεάν, καὶ ὅτι ἡ μὲν κατασκευὴ τῆς φύσεως τοῖς ἀνθρώποις μία· τὸ δὲ τῆς προαιρέσεως διάφορον, ἀφ' ἧς τοὺς μὲν εὐλογεῖσθαι, τοὺς δὲ ὑπὸ κατάραν ἐποίησε. περὶ λαοῦ ἐκλελεγμένου, καὶ ὅτι ἀπέναντι τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ κακὸν, καὶ ἀπέναντι τοῦ εὐσεβοῦς ὁ ἁμαρτωλός. τίσι δεῖ κοινωνεῖν. ὁποίαν δεῖ γυναῖκα λαβεῖν· ὁποίους δεῖ φίλους ἔχειν· τίσι δεῖ συμβούλοις χρῆσθαι, τίνας διδασκάλους ὁρίζει. περὶ τοῦ εἰδέναι τὸ συμφέρον ἕκαστον. περὶ τοῦ τιμᾶν τοὺς ἰατρούς. πῶς ἐπὶ νεκρῷ δεῖ πενθεῖν. περὶ γραμματέως καὶ σοφοῦ γεωργοῦ· καὶ περὶ ἀγρυπνίας τέκτονος, καὶ χαλκέως, καὶ κεραμέως. περὶ φυλακῆς ψυχῆς ἀνθρώπου, καὶ τῆς παραμενούσης σοφίας, καὶ ὅσον τυγχάνει. περὶ προγνώσεως Θεοῦ καὶ κτίσεως κόσμου. ὅτι ἡ κτίσις τοῖς εὐσεβέσιν εἰς εὐλογίαν τρέπεται· τοῖς δὲ ἀνόμοις εἰς κατάραν. ὅτι ἀσχολία μεγάλη ἔκτισται παντὶ ἀνθρώπῳ, καὶ ζυγὸς βαρὺς ἐπὶ υἱοὺς Ἀδάμ. ὅτι πάντα ὅσα ἀπὸ γῆς, εἰς γῆν ἀναστρέφει, καὶ ὅσα ἀπὸ τοῦ ὕδατος εἰς θάλασσαν. περὶ συγκρίσεως ἀγαθῶν, καὶ τίνα τὰ σαρκικὰ ἀγαθὰ τὰ ἥττονα. περὶ τοῦ τίνα τὰ ὄντα ἀγαθὰ τὰ μείζονα καὶ πνευματικά. περὶ ζωῆς ἀπαιτή. περὶ θανάτου πικροῦ πλουσίου, περὶ θανάτου καλοῦ πτωχοῦ. περὶ τοῦ μὴ εὐλαβεῖσθαι τὸ ἀποθανεῖν. περὶ τοῦ ἐπονειδίστως μὴ ζῆν.

A delicto. De iis, qui rem ſecretam revelant. De homine animoſo. De viro loquaci. De fœnore a proximo ſumto, & quod uſura non accipienda, ſed mutuo dandum ſit egeno. De fidejuſſione proximi. De vita. Quod liberi ad fallaciam non ſint inſtruendi. De ſanitate corporis, de cibo, & anima. De doctrina bonorum, quæ filio, uxori, fratri & amico præſtantia & principalia haberi debeant. De ſervo facinoroſo. De inſomniis ſtultorum. De ſeductione & multa experientia. De timentibus Dominum. De ſacrificiis & oblationibus cum extra
B juſtitiam, tum in juſtitia factis. De ſacrificiis ex avaritia. Contemnendas eſſe delicias & divitias. De helluonibus, & invidis, & inſatiabilibus & inordinate viventibus. Non eſſe inebriandum vino, ſed quod ſatis ſit bibendum. De exaltato homine moderato. De eloquentia ſeniorum, & loquentia adoleſcentuli. De ſuſcipienda diſciplina legis, & de judiciis & juſtificationibus. Credendum eſſe legi. De teſtamento Dei ſecundum generationem: & quod hominibus naturæ conſtitutio eadem ſit, voluntatis vero diverſa: unde benedictionis quidam participes, maledi-
C ctioni vero nonnulli ſubjecti ſint. De populo electo: & quod bono contrarium ſit malum, & pio peccator. Quibus ſit communicandum. Qualis ſit ducenda uxor. Quales habendi amici. Quibus utendum conſiliariis. Quos doctores aſſignet. Cuique ſciendum eſſe, quid conducat. De honorandis medicis. Quomodo lugendum ſit ſuper mortuo. De ſcriba & agricola ſapiente. De vigiliis architecti, ſive ærarii, ſive figuli. De cuſtodienda hominis anima, & de ſapientia permanente, & quantum illa aſſe-
D quatur. De præſcientia Dei, & creatione mundi. Quod creatura piis in benedictionem: iniquis vero in maledictionem vertatur. Quod occupatio magna cuivis homini ſit creata, & jugum grave impoſitum filiis Adæ. Quod quicquid ex terra eſt, ad terram revertatur, & quicquid ex aqua, ad mare defluat. De collatione bonorum, & quæ carnalia bona minoris ſint momenti: Quæ bona majora ſint & ſpiritualia. De repetitione vitæ. De morte homini diviti acerba. De morte pauperis honeſti. De non timenda morte. Quod non ſit cum probro vivendum,

ſed ratio habenda nominis boni. De diſciplina pacis. Quorum gratia ſit erubeſcendum, & de quibus non ſit. Quod nunquam ponenda cura filiæ virginis. Quod ſedendum non ſit in medio mulierum propter ſcortationem. De opificio Domini. De ſole, quod vas admirabile ſit & opus Domini. De luna & aſtris. De arcu, nivibus, fulguribus, nebula, grandine terræmotibus, tonitru, pluvia, pruina, caligine, de rore æſtivali, de abyſſo terræ. De Jordane & mari: de omni vivente & pecude. De magnifica creatione Domini. De beneficiis ejus. Epilogus de Enoch & Noe. Epilogus de Abraham & Iſaac, & illorum tentationibus. Epilogus de Jacob & Moſe, & quæ ille mirabilia perpetravit. Epilogus de Aarone & ipſius miniſterio & ſacerdotio. Epilogus de Dathan, Abiron & Chore. De primitiis primogenitorum, quæ ad Aaronem pertinebant. Epilogus de Phinees filio Eleazari, quod tertio loco celebris poſt Aaronem fuerit. Quod Davidi Dominus teſtamentum regni diſpoſuerit. Quod Jeſus Nave ſucceſſor Moſis inter Prophetas fuerit. Quomodo in diebus Moſis Jeſus Nave & Chaleb filius Jephone fecerint miſericordiam, & ex duodecim ſervati ſint. De Samuele, qui poſt Jeſum inter Prophetas judicavit populum. De Nathan Propheta. Encomion in Davidem Regem. Quomodo Salomon ſapiens quidem fuerit, tandem vero mulierum adamator evaſerit, aſt finita ira DEI per pœnitentiam miſericordiam adeptus ſit. De Jeroboam & Roboam ſchiſmatis in populo autoribus. De Propheta Elia, cujus ignis mala conſumpſit. De Elizæo Propheta & diſcipulo Eliæ, cujus etiam ſpiritu repletus eſt. De captivitate Regum Juda. Quam animo ſubmiſſo fuerit Ezechias, & amicus Iſaiæ, & occiſor Rampſakes. Quomodo liberarit Dominus Samuelem per manum Iſaiæ, percuſſis caſtris Aſſyriorum. Quomodo Joſias Rex fuerit amicus Jeremiæ. De Propheta Ezechiele, quod in captivitate Babylonica fuerit. De oſſibus duodecim Prophetarum. Quomodo Zorobabel & Jeſus filius Joſedek domum Domini ædificaverint. Quomodo Neemias muros Hieroſolymæ collapſos erexerit. De Enoch, qui inter inclytos connumeratur. Quod Joſeph cum inclytis fuerit, & populum confortaverit.

A ἀλλὰ φροντίζειν ὀνόματος ἀγαθοῦ. περὶ παιδείας εἰρηνικῆς. ἀφ᾽ ὧν ἐντρεπόμενος αἰσχύνεσθαι δεῖ. περὶ ὧν οὐ δεῖ αἰσχύνεσθαι. ὅτι δεῖ περὶ θυγατρὸς παρθένου πάντοτε μεριμνᾷν. περὶ τοῦ μὴ συνεδρεύειν ἐν μέσῳ γυναικῶν διὰ πορνείαν. περὶ δημιουργίας Κυρίου. περὶ ἡλίου, ὅτι σκεῦος θαυμαστὸν καὶ ἔργον Κυρίου. περὶ Σελήνης καὶ ἄστρων, καὶ τόξου, καὶ χιόνων, καὶ ἀστραπῶν. περὶ νεφῶν, καὶ χαλάζης. περὶ σεισμῶν, καὶ βροντῆς. περὶ ὑετοῦ, καὶ πάχνης, καὶ ὀμίχλης. περὶ δρόσου. ἀπὸ καύσωνος, καὶ περὶ ἀβύσσου ξηρᾶς. περὶ Ιορδάνου καὶ θαλάσσης, περὶ παντὸς
B ζώου καὶ κτήνους. περὶ μεγαλοδόξου κτίσεως Κυρίου. περὶ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ. ἐπίλογος περὶ Ενὼχ, καὶ Νῶε. ἐπίλογος περὶ Αβραὰμ, καὶ Ισαὰκ, καὶ ὧν ἐπειράθησαν. ἐπίλογος περὶ Ιακὼβ, καὶ Μωσέως, καὶ ὧν ἐθαυματούργει. ἐπίλογος περὶ Ααρὼν, καὶ τῆς λειτουργείας αὐτοῦ, καὶ τῆς ἱερατείας. ἐπίλογος περὶ Δαθὰν, καὶ Αβειρῶν, καὶ Κορέ. περὶ τῶν ἀπαρχῶν τῶν πρωτογεννημάτων μερίδος Ααρών. ἐπίλογος, ὅτι Φινεὲς υἱὸς Ελεάζαρ, τρίτος μετὰ Ααρὼν ἔνδοξος. ὅτι τῷ Δαβὶδ διέθετο Κύριος διαθήκην βασιλείας. ὅτι Ιησοῦς Ναυῆ διάδοχος Μωσέως γίνεται ἐν προφήταις. ὡς
C ἐν ἡμέραις Μωσέως Ιησοῦς Ναυῆ καὶ Χάλεβ, ὁ τοῦ Ιεφονὴ, ἐποίησαν ἔλεος, καὶ οἱ ιβ. διεσώθησαν. τὰ περὶ Σαμουὴλ, ὃς μετὰ Ιησοῦν ἔκρινε τὸν λαὸν ἐν προφήταις. τὰ περὶ Ναάθαν τοῦ προφήτου, καὶ ἐγκώμιον εἰς Δαβὶδ τὸν βασιλέα. ὡς Σολομὼν ἦν σοφὸς, ἀλλὰ φιλογύναιος ὕστερον γέγονε, καὶ μετὰ τὴν ὀργὴν ἠλεήθη μετανοήσας. τὰ περὶ Ιεροβοὰμ καὶ Ροβοὰμ τῶν σχισματοποιῶν. περὶ Ηλιοῦ τοῦ προφήτου, τὸ πῦρ τὸ καῖον τὰ κακά. περὶ Ελισσαιὲ τοῦ προφήτου, καὶ μαθητοῦ Ηλιοῦ, ὃς ἐνεπλήσθη
D τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. τὰ περὶ τῆς αἰχμαλωσίας τῶν βασιλέων Ιούδα. ὡς ἦν Ιεζεκίας ταπεινόφρων, καὶ τοῦ Ησαΐου φίλος, καὶ τοῦ Ραμψάκη ἀναιρέτης. ὡς ἐλυτρώσατο Κύριος τὸν Ισραὴλ ἐν χειρὶ Ησαΐου πατάξας τὴν παρεμβολὴν τῶν Ασσυρίων. ὡς Ιωσίας ὁ βασιλεὺς ὑπῆρχε φίλος Ιερεμίου. περὶ Εζεχιὴλ τοῦ προφήτου, ὅτι ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ ἦν Βαβυλῶνος. περὶ τῶν ὀστέων τῶν ιβ. προφητῶν. ὡς Ζοροβάβελ καὶ Ιησοῦς ὁ τοῦ Ιωσεδὲκ, ᾠκοδόμησαν τὸν οἶκον Κυρίου. ὡς Νεεμίας ἀνήγειρε τὰ τείχη Ιερουσαλὴμ τὰ πεπτωκότα. τὰ περὶ Ενὼχ, ὅς ἐστιν ἐν τοῖς ἐνδόξοις. ὅτι Ιωσὴφ ἐν τοῖς ἐνδόξοις καὶ στήριγμα λαοῦ.

ὅτι Σὴμ

ὅτι Σὴμ καὶ Σὴθ ἔνδοξοι ἐν ἀνθρώποις. ὅτι Σίμων Ονίου υἱὸς, ἐνδοξότατος ἐν ἀρχιερωσύνῃ. ὅτι ἐπὶ πᾶσι τούτοις εὐλογεῖν δεῖ τὸν Θεὸν μεγαλουργόν. κατὰ Σαμαρειτῶν, ἀθετησάντων τὸ Ἰουδαϊσμὸν, καὶ κατὰ Ἰουδαίων ἀθετησάντων τὸν Χριστόν. περὶ τοῦ ἐπιλόγου τῆς βίβλου πάσης. περὶ τῆς προσευχῆς Ἰησοῦ υἱοῦ Σιρὰχ, ἐγγόνου Ἰησοῦ.

A Quod Sem & Seth celebres inter mortales fuerint. Quod Simon filius Oniæ celeberrimus in ſummo Sacerdotio fuerit. Quod in omnibus iſtis laudandus ſit Deus magnificus. Contra Samaritanos, qui Judaiſmum, & contra Judæos, qui Chriſtum reprobaturi erant. De Epilogo totius libri. De oratione Jeſu, filii Sirach, nepotis Jeſu.

ΑΡΚΤΕΟΝ ΔΕ ΚΑΙ ΤΩΝ τῆς καινῆς Διαθήκης βιβλίων.

LIBRI NOVI TESTAMENTI.

ΒΙΒΛΙΟΝ α. ΚΑΤΑ ΜΑΤθαῖον Εὐαγγέλιον.

B *LIB. I. EVANGELIUM ſecundum Matthæum.*

ΟΥΤΩΣ καλεῖται τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς Ματθαῖος ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου συνέγραψε τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο. διηγεῖται δὲ ἐξ ἀρχῆς τὴν κατὰ σάρκα γέννησιν τοῦ Σωτῆρος, τὴν ἐκ σπέρματος τοῦ Δαβίδ. διὸ καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν γενεαλογίαν κατάγει ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεὰς μβ. περιέχει δὲ καὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, καὶ τοὺς ἐν τῷ ὄρει παρὰ τοῦ διαβόλου πειρασμοὺς, καὶ σημεῖα καὶ τέρατα μεγάλα γενόμενα παρὰ τοῦ Σωτῆρος, τήν τε τῶν μαθητῶν ἐκλογὴν, καὶ τὴν τοῦ μυστηρίου παράδοσιν, καὶ τέλος ὅτι παρεδόθη Πιλάτῳ, καὶ ἐσταυρώθη τῷ σώματι, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐτέθη ἐν τῷ μνημείῳ. καὶ οἱ μὲν στρατιῶται διεμερίσαντο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· αὐτὸς δὲ ἐν τριημέρῳ ἀναστὰς, ἐνετείλατο τοῖς μαθηταῖς, μαθητεύειν πάντα τὰ ἔθνη, καὶ βαπτίζειν αὐτοὺς, ἐπαγγειλάμενος εἶναι μετ' αὐτῶν πάσας τὰς ἡμέρας ἕως συντελείας τοῦ αἰῶνος. εἰσὶ δὲ, ἅπερ ἐξηγεῖται Ματθαῖος γεγονέναι, σημεῖα, παρὰ τοῦ Χριστοῦ ταῦτα. ὁ λεπρὸς ἐκαθαρίσθη, ὁ παῖς Ἑκατοντάρχου μὴ παρὼν ἰάθη, μόνον εἰπόντος αὐτοῦ. ἡ πενθερὰ Πέτρου πυρέσσουσα ἰάθη. ὀψίας γενομένης, προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζομένους, καὶ κακῶς ἔχοντας· καὶ τὰ μὲν πνεύματα ἐξέβαλε λόγῳ, τοὺς δὲ ἄλλους πάλιν ἐθεράπευσεν οὕτως. γενεαλογεῖται Χριστὸς, εὐαγγελίζεται Ἰωσὴφ, προσκυνοῦσι Μάγοι, κατέρχεται εἰς Αἴγυπτον ὁ Χριστὸς, ἀναιρεῖ τὰ παιδία Ἡρώδης, καὶ τελευτᾷ. ἀνελθὼν ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου κατοικεῖ εἰς Ναζαρὲτ ὁ Χριστός. ἔρχεται Ἰωάννης βαπτίζων, ἀποστρέφεται τοὺς Σαδδουκαίους, καὶ τοὺς Φαρισαίους.

HOC nomine vocatur hic liber, propterea quod ipſe Matthæus diſcipulus Domini Evangelium hoc conſcripſerit. Narrat autem ab initio generationem Servatoris ſecundum carnem, ex Semine Davidis. Quapropter & ab illo genealogiam ad Chriſtum usque quadraginta duabus generationibus deducit. Continet etiam baptiſma Joannis, & tentationes, quibus in monte Chriſtus a diabolo tentatus eſt, & ſigna & prodigia magna a Servatore facta, C diſcipulorum electionem, myſterii traditionem, quomodo tandem traditus ſit Pilato, crucifixus corpore, corpus ipſius poſitum in monumento, milites veſtes ejus diviſerint, ipſe vero tertia die reſurrexerit, diſcipuliſque præceperit, ut docerent omnes gentes, & baptizarent eos, pollicitus illis, quod eſſe velit apud eos cunctis diebus, usque ad conſummationem ſeculi. Signa vero, quæ a Chriſto facta Matthæus narrat, ſunt iſta. Leproſus mundatus eſt. Puer Centurionis etiam abſens, jubente D tantum Chriſto, curatus eſt. Socrus Petri febricitans ſanata eſt. Veſpere facto allati ſunt ad eum dæmoniaci & male habentes, & ſpiritus ejecit verbo, alios quoque ad eum modum curavit. Cæterum Chriſti generatio deſcribitur. Bonum nuncium ab Angelo accepit Joſeph, Magi adorant, deſcendit Chriſtus in Ægyptum. Infantes occidit Herodes & moritur. Chriſtus ex Ægypto reverſus habitat Nazaret. Venit Joannes baptizans. Averſatur Sadducæos, & Phariſæos.

Baptizatur Chriſtus, & tentatur a Satana: poſtea cum traditus eſſet Joannes, venit Capernaum. Vocat eos, qui cum Petro & Jacob erant. Curat multos, ſedet in monte, & loquitur de felicitate, ac ſubdit, dicens: *Vos eſtis ſal (terræ:)* &, *Vos eſtis lux mundi:* hortatur eos de vitæ converſatione. Exaggerat præcepta legis, ubi & de dextero oculo dicit, & de ſtudio inanis gloriæ, & de amore pecuniæ, quodque ponenda ſit alimoniæ ſolicitudo. Non eſſe nobis judicandum proximum. Margaritas non eſſe projiciendas ante porcos. Exhortatio ad orandum. Eadem de re parabola. De via anguſta, de pſeudoprophetis, de cuſtodientibus præcepta. Ubi & parabola domus ſupra petram ædificatæ adjecta eſt. Deſcendit de monte & curat leproſum, & puerum Centurionis, ac ſocrum Petri, cum multis aliis. Scriba prohibetur, ne ſequatur, & diſcipulus ad ſequendum adigitur. Tempeſtatem maris ſedat. Dæmones invadunt porcos. Venit Jeſus in ſuam civitatem. Curat paralyticum. Vocat Matthæum. Accuſant eum Phariſæi, quod cum Publicanis manducat, & diſcipuli Joannis: quod diſcipuli ejus non jejunant. Accedit ad eum princeps Synagogæ propter filiolam, & ipſe puellam excitat. Interea ſanatur hæmorrhouſa. Curantur duo cæci, & mutus dæmoniacus. Vicos circuit Jeſus. Mittit diſcipulos prædicatum, & de multis ad eos diſſerit. Mittit ad eum Joannes duos ex diſcipulis ſuis, quem & laudat. Expoſtulat cum turbis de Joanne. Exprobrat civitatibus. Confitetur patri. Vocat ad ſe oneratos. Iter facit per ſata. Curat eum, qui manum aridam habet. Judæi de occidendo eo conſultant. Secedentem ſequitur turba, & curatur. Similiter & dæmoniacus cæcus & mutus, ubi Judæi dicunt: In Beelzebul ejicit dæmonia. Deinde ſignum petunt, ipſe vero ſignum Jonæ dedit. Prædicit illis, quod a Ninivitis ſint condemnandi. Tunc dicit: *Quando ſpiritus immundus egreſſus eſt, requiem quærit.* Deinde mater quærit illi loqui. Navem ingreſſus parabolam dicit de ſeminante, & cauſam, propter quam in

Matth. 5. v. 13. ibid. v. 14. Matth. 12. v. 43.

A βαπτίζεται ὁ Χριστὸς, καὶ πειράζεται ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ. εἶτα ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ, παραδοθέντος τοῦ Ἰωάννου. καλεῖ τοὺς περὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον. θεραπεύει πολλοὺς, κάθηται εἰς τὸ ὄρος, καὶ λέγει τοὺς μακαρισμοὺς, καὶ ἐπάγει· ὑμεῖς ἐστε τὸ ἅλας, καὶ, ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. παραινεῖ αὐτοῖς περὶ βίου. εἶτα ἐπιτείνει τὰς ἐν τῷ νόμῳ ἐντολὰς, ἔνθα καὶ περὶ τοῦ δεξιοῦ ὀφθαλμοῦ λέγει, καὶ περὶ κενοδοξίας, καὶ περὶ φιλοχρηματίας, καὶ τοῦ μὴ μεριμνᾷν περὶ τροφῆς, καὶ τοῦ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον. εἶτά φησι· μὴ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν B χοίρων. προτροπὴ περὶ τοῦ αἰτεῖσθαι. παραβολὴ περὶ τοῦ αὐτοῦ. περὶ τῆς στενῆς ὁδοῦ, καὶ περὶ ψευδοπροφητῶν, καὶ τῶν φυλασσόντων τὰς ἐντολὰς, ἔνθα ἡ παραβολὴ τῆς ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομηθείσης οἰκίας. κατέρχεται ἀπὸ τοῦ ὄρους, καὶ θεραπεύει τὸν λεπρὸν, καὶ τὸν τοῦ Ἑκατοντάρχου, καὶ τὴν πενθερὰν Πέτρου, καὶ ἄλλους πολλούς. ὁ Γραμματεὺς κωλύεται ἀκολουθῆσαι, καὶ ὁ μαθητὴς ἀναγκάζεται. παύει τὸν χειμῶνα τῆς θαλάσσης. οἱ δαίμονες εἰς τοὺς χοίρους ἐμπίπτουσιν. ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, θεραπεύει τὸν παραλυτικόν. καλεῖ τὸν Ματθαῖον. ἐγκαλοῦσιν οἱ Φαρισαῖοι, ὅτι μετὰ Τελωνῶν ἐσθίει, καὶ οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου, ὅτι οὐ νηστεύουσιν C οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. παραγίνεται ὁ ἄρχων διὰ τὸ θυγάτριον, καὶ ἀνίστησι τὴν κόρην, καὶ μεταξὺ ἡ αἱμορροοῦσα ἰᾶται. δύο τυφλοὶ θεραπεύονται, καὶ κωφὸς δαιμονιζόμενος. περιάγει τὰς κώμας ὁ Ἰησοῦς. ἀποστέλλει τοὺς μαθητὰς κηρύξαι, καὶ πολλὰ αὐτοῖς διαλέγεται. ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸν δύο τῶν μαθητῶν Ἰωάννης, ἐγκωμιάζεται. ἐγκαλεῖ τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου ὁ Χριστός. ὀνειδίζει τὰς πόλεις. ἐξομολογεῖται τῷ πατρί. καλεῖ τοὺς πεφορτισμένους. διαβαίνει διὰ τῶν σπορίμων, θεραπεύει τὸν τὴν ξη-D ρὰν ἔχοντα χεῖρα, καὶ βουλεύονται Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν αὐτόν. ἀναχωρήσαντι ἐκεῖθεν, ἀκολουθεῖ ὁ ὄχλος, καὶ θεραπεύεται. ὁμοίως καὶ ὁ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός. τότε λέγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. εἶτα σημεῖον αἰτοῦσιν· ὁ δὲ ἔδωκε τὸ Ἰωνᾶ. προεῖπεν, ὅτι Νινευῖται κατακρινοῦσιν αὐτούς. τότε λέγει, ὅταν ἐξέλθῃ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, ζητοῦν ἀνάπαυσιν. εἶτα ἡ μήτηρ ζητεῖ λαλῆσαι αὐτῷ. ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον, λέγει τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος, καὶ τὴν αἰτίαν, δι᾽ ἣν ἐν

παραβολαῖς λέγει. ἐπιλύει τὴν παραβολὴν ταύτην, καὶ προστίθησι τὴν τοῦ θησαυροῦ, τὴν τοῦ μαργαρίτου, τὴν τοῦ ἀγροῦ, τὴν τοῦ σινάπεως, καὶ τὴν τῆς ζύμης. ἐπιλύει τὴν τοῦ ἀγροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ. προστίθησι τὴν τῆς σαγήνης. μακαρίζει τοὺς μαθητάς, παραβάλλων αὐτοὺς ἀνδρὶ οἰκοδεσπότῃ, ἔρχεται εἰς τὴν πατρίδα, ὅτε καὶ σκανδαλίζονται οἱ Ἰουδαῖοι. τότε λέγει, οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. καὶ ἀκούσας τὰ κατὰ τὸν Ἡρώδην καὶ Ἰωάννην, ἀναχωρεῖ εἰς ἔρημον, καὶ τρέφει τοὺς πεντακισχιλίους. πέμπει τοὺς μαθητὰς εἰς πλοῖον ἀνέρχεται εἰς τὸ ὄρος εὔξασθαι, ἐφίσταται αὐτοῖς νυκτὸς πλέουσι, δέχεται τὸν Πέτρον ἐπὶ τῶν ὑδάτων. ἔρχεται εἰς Γεννησαρέτ, θεραπεύονται πολλοί. ἐγκαλοῦσι Φαρισαῖοι περὶ καθαρσίων, ἐπιστομίζει τούτους, καὶ διδάσκει τοὺς ὄχλους περὶ βρωμάτων. ἐρωτᾷ Πέτρος περὶ τῶν εἰρημένων, καὶ σαφέστερον ἐπεξέρχεται ὁ Χριστός. ἦλθεν εἰς Τύρον, καὶ προσέρχεται ἡ Χαναναία. ἐκεῖθεν εἰς τὸ ὄρος τὸ παρὰ τὴν θάλασσαν, καὶ θεραπεύει πολλούς. τρέφει τοὺς τετρακισχιλίους ἄνδρας. ἦλθεν εἰς Μαγδαλά, ἐρωτῶσι σημεῖον οἱ Ἰουδαῖοι. ὁ δὲ καταλιπὼν ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν. οἱ μαθηταὶ ἐπελάθοντο ἄρτους λαβεῖν. λέγει αὐτοῖς περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων. ἐξέρχεται εἰς Καισάρειαν, ἐρωτᾷ τοὺς μαθητὰς περὶ ἑαυτοῦ, ὁμολογεῖ αὐτὸν ὁ Πέτρος. τότε προλέγει περὶ τοῦ πάθους, καὶ ἐπιτιμᾷ Πέτρῳ, καὶ κελεύει τὸν βουλόμενον ἀκολουθεῖν, ἆραι τὸν σταυρόν. λέγει καὶ περὶ τῆς δευτέρας παρουσίας αὐτοῦ. ἄνεισιν εἰς τὸ ὄρος, ἔνθα καὶ μετεμορφώθη. κατιόντα αὐτὸν ἐρωτῶσι περὶ Ἠλιοῦ καὶ μανθάνουσι. προσάγεται ὁ σεληνιαζόμενος, καὶ θεραπεύεται. ὀνειδίζει τοῖς μαθηταῖς. λέγει αὐτοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περὶ τοῦ πάθους. προσέρχονται ἐν Καπερναοὺμ οἱ τὰ δίδραγματα λαμβάνοντες. ἐρωτῶσι οἱ μαθηταί, τίς μείζων; τότε καλέσας παιδίον λέγει· ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν τούτων· καί, εἰ ὀφθαλμός σου, καὶ ἡ χείρ σου σκανδαλίζει σε, καὶ τό, μὴ καταφρονήσητε ἑνὸς τῶν μικρῶν τούτων. εἶτα ἡ παραβολὴ τῶν ἑκατὸν προβάτων, καὶ τό. ἐὰν ἁμάρτῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ἔλεγξον αὐτόν. καὶ τό, ἐὰν δύο συμφωνήσωσιν ἐξ ὑμῶν, ὃ ἐὰν αἰτήσωνται, λήψονται. εἶτά φησι ὁ Πέτρος· ποσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου. παραβολὴ τοῦ τὰ μυρία ὀφείλοντος τάλαντα. ἦλθεν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

A parabolis loquatur. Parabolam ſeminantis exponit, & addit alias, de theſauro, de margarita, de agro, de ſinapi, de fermento. Parabolam de agro exponit in domo, & addit aliam de ſagena. Beatos pronunciat diſcipulos, conferens eos viro patrifamilias. Venit in patriam, quando & offenduntur Judæi, quibus dicit, *Prophetam non eſſe ſine honore, niſi in patria ſua.* Matth 13 v. 58. Auditis, quæ cum Joanne ab Herode geſta fuerant, ſecedit in deſertum locum, ubi & 5000 hominum paſcit. Diſcipulos præmittit navigio. Revertitur in montem orandi gratia. Advenit ad diſcipulos noctu navigan-
B tes. Petrum ad ſe ſumit, ſuper aquas ingredientem. Venit Genneſaret. Curantur multi. Accuſant eum Phariſæi propter neglectum purgatorium. Compeſcit eos, & docet turbas de ratione ciborum. Enucleationem dictorum petit Petrus, & Chriſtus ea manifeſtius exponit. Venit Tyrum, unde & mulier Cananæa ad eum accedit. Inde in montem, juxta mare. Curat hic multos, cibat 4000 virorum. Venit Magdala. Quærunt ſignum Judæi. Ipſe vero relictis illis transfretavit. Panes diſcipuli per oblivionem non ſumſerant. Loquitur illis de fermento Phariſæorum.
C Egreditur Cæſariam. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Confitetur eum Petrus. Tunc de paſſione ſua prædicit, & Petrum increpat, jubetque crucem tollere, ſi quiſquam velit ſe ſequi. Loquitur & de ſecundo ſuo adventu. Aſcendit in montem, ubi & transfiguratur. Ubi deſcenderat, diſcipuli interrogant & diſcunt de Helia. Adducitur illi lunaticus & curatur. Exprobrat diſcipulis. In Galilæa illis de paſſione ſua loquitur. Accedunt ad eum in Capernaum, qui didrachma accipiebant. Percontantur diſcipuli, quis ipſorum ſit major futurus.
D Tunc advocato ad ſe parvulo dicit: *Quicunque offenderit unum ex parvulis iſtis, &c.* Matth. 18. v. 6. Et: *Si oculus tuus, & manus tua offenſaculo tibi fuerint.* ibid. 8. Et, *Ne contemnatis unum ex parvulis iſtis.* ibid. 10. Subjicitur parabola centum ovium, & illud: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Matth. 18. v. 15. Item, *Si duo ex vobis conſenſerint, quodcunque petierint, accipient.* ibid. 19. Petrus poſt iſta dicit: *quoties peccabit in me frater meus.* ibid. 21. Succedit parabola ejus, qui decẽ millia talentorum debebat. Venit in Judæam.

Curat multos. Exponit cauſam divortii. Loquitur de generibus Eunuchorum. Benedicit parvulis. Accedit ad eum dives quidam. Interrogant diſcipuli, *Quis ſalvari poſſit*. Tunc dicit illis: *Sedebitis ſuper ſedes duodecim. Et qui reliquerit domum*, & quæ ſequuntur. Subditur parabola operariorum. Aſcendit Hieroſolymam, & loquitur diſcipulis de morte ſua. Uxor Zebedæi petit primatum filiis ſuis. Zelo moventur Apoſtoli, & erudiuntur. Curantur duo cæci e Jericho, ſubjungitur hiſtoria de aſina. Ingreditur templum: ejicit vendentes, curat accedentes ægrotos. Pueri hymnum concinunt. Egreditur Bethaniam, & cum regrederetur Hieroſolymam arefacit ficum, dicitque diſcipulis: *Et ſi monti iſti dixeritis, projice te in mare, fiet, & quicquid credentes petieritis, accipietis.* Interrogant eum Sacerdotes, dicentes: *In qua poteſtate iſta facis?* Et ipſe viciſſim eos interrogat de baptiſmo Joannis. Dicit illis parabolam de duobus filiis, deinde de vinea, & malis operariis, de nuptiis, & de reprobis vocatis. Tunc accedunt ad eum Judæi ut illaqueent eum in ſermone, & de numiſmate ſciſcitantur. Quæſtionem Sadducæi movent de muliere ſeptem fratribus nupta, & legisperitus de primo legis mandato. Viciſſim eos interrogat, de Chriſto quid ſentiant. Hos ubi compeſcuit, loquitur turbis de Scribis & Phariſæis, deplorans eos. Poſt iſta relicto templo aſcendit in montem olivarum, atque ibi de rebus futuris ad diſcipulos diſſerit. Deinde parabolam ſubjicit de ſervo ſupra domum conſtituto, deque decem virginibus, & de quinque talentis, & de hœdis ac ovibus. Congregantur principes Sacerdotum & Scribæ, conſultantes quomodo caperent eum. Ipſe vero Bethaniam venit in ædes Simonis, ubi ad eum accedit, quæ alabaſtrum habebat. Paciſcitur Judas cum Judæis. Mittuntur diſcipuli ad parandum Paſcha. Corripit Judam Chriſtus. Tradit myſterium, ubi & dicit, *Non bibam amplius ex hac vite.* Egreditur in montem olivarum. Prædicit offendiculum paſſuros diſcipulos. Relinquit a tergo diſcipulos in Gethſemane, & orat tertio, poſt orationem dicit: *Eamus hinc*, Venit Judas cum turba. Petrus amputat auriculam ſervuli.

Matth. 19. 28. — Matth. 17. 19. — Matth. 26. 29. — Matth. 26. 46.

A ἐθεράπευσε πολλούς. ἐπέλυσε τὸ τοῦ ἀποστασίου. περὶ τρόπου Εὐνουχισμοῦ διαλέγεται. εὐλογεῖ τὰ παιδία. προσέρχεται ὁ πλούσιος. ἐρωτῶσιν οἱ μαθηταί, τίς δύναται σωθῆναι; τότε λέγει, ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθήσεσθε· καὶ ὃς ἀφῆκεν οἰκίας, καὶ τὰ ἑξῆς. εἶτα παραβολὴ τῶν ἐργατῶν. καὶ ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα, εἶπε τοῖς μαθηταῖς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. ἡ γυνὴ Ζεβεδαίου ἀξιοῖ ὑπὲρ τῶν υἱῶν περὶ πρωτείων. οἱ Ἀπόστολοι ζηλοῦσι, καὶ παιδεύονται. θεραπεύονται οἱ δύο τυφλοὶ ἐξ Ἱεριχοῦντος. εἶτα τὰ κατὰ τὴν ὄνον. εἰσέρχεται εἰς τὸ ἱερὸν, ἐκβάλλει τοὺς πωλοῦντας, θεραπεύει τοὺς

B προσελθόντας. εἶτα τὰ παιδία ὑμνεῖ, ἐξέρχεται εἰς Βηθανίαν, καὶ ἐπανερχόμενος εἰς Ἱεροσόλυμα, ξηραίνει τὴν συκῆν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς· κἂν τῷ ὄρει τούτῳ εἴπητε, βλήθητι εἰς τὴν θάλασσαν, γενήσεται. καὶ ὃ ἐὰν αἰτήσητε πιστεύοντες, λήψεσθε. ἐρωτῶσιν οἱ ἱερεῖς, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἀντερωτᾷ περὶ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου. λέγει αὐτοῖς τὴν παραβολὴν τὴν τῶν δύο υἱῶν. εἶτα τὰ τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ τῶν πονηρῶν ἐργατῶν. εἶτα τὰ τοῦ γάμου, καὶ τῶν φαύλων κλητόρων. τότε ἦλθον οἱ Ἰουδαῖοι παγιδεῦσαι

C αὐτὸν ἐν λόγῳ. καὶ τί τὸ νόμισμα. ἐρωτῶσιν οἱ Σαδδουκαῖοι περὶ τῆς γαμηθείσης τοῖς ἑπτὰ ἀδελφοῖς. εἶτα ὁ νομικός, ποία ἐντολὴ πρώτη, εἶτα ἐρωτᾷ αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ; ὡς δὲ ἐπεστομίσθησαν, διαλέγεται τοῖς ὄχλοις περὶ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, ταλανίζων αὐτούς. εἶτα ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀνέρχεται εἰς τὸν ἐλαιῶνα, καὶ διαλέγεται τοῖς μαθηταῖς περὶ τῶν μελλόντων. εἶτα ἡ παραβολὴ τοῦ κατασταθέντος δούλου ἐπὶ τῆς οἰκίας, καὶ ἡ τῶν δέκα παρθένων, καὶ ἡ τῶν πέντε ταλάντων,

D καὶ ἡ τῶν ἐρίφων καὶ ἡ τῶν προβάτων. συνάγονται οἱ Ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ Γραμματεῖς, πιάσαι αὐτόν. ὁ δὲ ἦλθεν εἰς Σίμωνος οἰκίαν εἰς Βηθανίαν, ἔνθα ἡ τὸ ἀλάβαστρον ἔρχεται. συντίθεται ὁ Ἰούδας τοῖς Ἰουδαίοις. ἀποστέλλονται οἱ μαθηταὶ ἑτοιμάσαι τὸ Πάσχα. ἐλέγχει τὸν Ἰούδαν ὁ Χριστός. παραδίδωσι τὸ μυστήριον, ἔνθα λέγει οὐ μὴ πίω ἐκ τῆς ἀμπέλου ταύτης. ἐξέρχεται εἰς τὸν ἐλαιῶνα. προλέγει, ὅτι σκανδαλισθήσονται οἱ μαθηταί. ἀφεὶς τοὺς μαθητὰς εἰς Γεθσημανῆ, καὶ προσευξάμενος τρίτον, λέγει, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. ἦλθεν ὁ Ἰούδας μετὰ τοῦ ὄχλου, καὶ κόπτει ὁ Πέτρος τὸ ὠτίον τοῦ παιδαρίου.

ἤγαγον Ἰησοῦν πρὸς Καϊάφαν, ἔκρινον αὐτὸν, καὶ κατεδίκασαν, καὶ ἐνέπαιξαν. ὁ Πέτρος ἀρνεῖται. ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν πρὸς Πιλάτον. ἀπάγχεται Ἰούδας. κρίνεται ὁ Χριστός. ἡ γυνὴ τοῦ Πιλάτου συμβουλεύει αὐτῷ ἀποστῆναι τοῦ Ἰησοῦ. εἶτα σταυροῦται. εἱστήκεισαν αἱ περὶ Μαρίαν θεωροῦσαι μακρόθεν τὰ γινόμενα. λαμβάνει τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου Ἰωσήφ. αἰτοῦσι τὴν κουστωδίαν οἱ Ἰουδαῖοι. αἱ περὶ Μαρίαν ἦλθον ἑσπέρας εἰς τὸν τάφον, καὶ σεισμὸς ἐγένετο. ἤκουσαν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου, ὅτι ἀνέστη. πέμπονται ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Μαθητάς. ἤκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ τοῦ σεισμοῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ ἔδωκαν χρήματα τοῖς Φύλαξιν, ἵνα ψεύσωνται. ἦλθον οἱ Μαθηταὶ πρὸς τὸν Ἰησοῦν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. παραδίδωσιν αὐτοῖς τὸ Βάπτισμα.

A Ducunt Jeſum ad Caipham. Indicant eum & condemnant, & irrident. Petrus negat. Ducunt eum ad Pilatum. Strangulatur Judas. Judicatur Chriſtus. Pilato conſulit uxor ejus, ut abſtineat a Jeſu: poſt iſta crucifigitur. Stant mulieres, quæ cum Maria erant, ſpectantes a longe, quæ fiunt. Corpus Domini accipit Joſeph. Petunt addi cuſtodiam Judæi. Mulieres, quæ cum Maria erant, in crepuſculo veniunt ad ſepulchrum, & fit terræmotus, audiuntque ab Angelo, quod reſurrexerit. Mittuntur a Chriſto ad diſcipulos. Audiunt Judæi de terræmotu & reſurrectione, dantque pecuniam cuſtodi-
B bus, ut mentiantur. Veniunt diſcipuli ad Jeſum in Galilæa. Hic tradit illis Baptiſmum.

ΒΙΒΛΙΟΝ β. ΚΑΤΑ Μάρκον.

ΙΩΑΝΝΗΣ Βαπτίζει τοὺς Ἰουδαίους. ἔρχεται ἀπὸ Ναζαρὲτ ὁ Χριστὸς, ἐβαπτίσθη, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἔρημον πειρασθῆναι. εἶτα εἰς τὴν Γαλιλαίαν παραδοθέντος Ἰωάννου, καὶ καλεῖ τοὺς περὶ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον. εἰσέρχεται εἰς Καπερναοὺμ, διδάσκει, θεραπεύει τὸν δαιμονιζόμενον ἐκεῖ. εἶτα τὴν πενθερὰν Πέτρου, καὶ πολλοὺς ἐν τῇ ἑσπέρᾳ ἰᾶται. ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, περιῆγε τὴν Γαλιλαίαν. θεραπεύει τὸν λεπρόν. ἔρχεται εἰς Καπερναοὺμ, ἰᾶται τὸν παραλυτικόν. διδάσκει τὸν ὄχλον. καλεῖ τὸν Λευῒν τὸν Ἀλφαίου. ἐσθίει μετὰ τῶν Τελωνῶν. ἐγκαλοῦσιν οἱ Φαρισαῖοι ὑπὲρ τούτου. οἱ Μαθηταὶ Ἰωάννου ὑπὲρ τῆς νηστείας αἰτιῶνται. ὁ δὲ ἀπολογεῖται. διέρχεται διὰ τῶν σπορίμων, θεραπεύει τὸν τὴν ξηρὰν χεῖρα, ἀναχωρεῖ πρὸς τὴν θάλασσαν. ἀκολουθεῖ αὐτῷ πλῆθος πολύ. ὁμολογοῦσιν οἱ δαίμονες. προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, ἵνα ἀποστείλῃ αὐτούς. τότε λέγουσιν οἱ Ἰουδαῖοι: ἐν Βεελζεβοὺλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. ἔρχεται ἡ μήτηρ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν. ἐμβαίνει εἰς τὸ πλοῖον. λέγει τὴν παραβολὴν τοῦ σπείροντος, τὴν τοῦ ἀγροῦ, τὴν τοῦ σινάπεως. χειμάζονται ἐν τῇ θαλάσσῃ οἱ Μαθηταὶ, ἐπιτιμᾷ τῇ θαλάσσῃ ὁ Χριστός. θεραπεύεται ὁ δαιμονιῶν, ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γεργεσηνῶν. οἱ χοῖροι πνίγονται. ἦλθεν εἰς τὸ πέραν καὶ Ἰάειρος

LIB. II. EVANGELIUM *ſecundum Marcum.*

JOANNES baptizat Judæos. Chriſtus venit a Nazareth. Baptizatur,
C & abit in deſertum, ut tentetur: Poſtea vero, tradito Joanne, venit in Galilæam, & vocat eos, qui cum Petro erant & Jacobo. Ingreditur Capernaum, docet & curat ibi dæmoniacum, poſt hunc etiam ſocrum Petri & multos alios veſperi ſanat. Egreditur in ſolitudinem. Circuit Galilæam. Curat leproſum. Venit Capernaum. Sanat paralyticum, docet turbam, vocat Levi filium Alphæi, manducat cum publicanis. Accuſant eum hoc nomine Phariſæi. Quærunt de jejunio diſcipuli Joannis: Ipſe vero Diſcipulos tuetur. Tranſit per ſata. Curat eum, qui manum habebat aridam. Se-
D cedit ad mare. Sequitur eum multitudo magna. Confitentur dæmones. Advocat ad ſe duodecim diſcipulos, ut mittat eos prædicatum. Tunc Judæi dicunt: *In Beelzebub ejicit dæmonia.* Venit ad eum mater ejus. Ingreditur navim, parabolam dicit de ſeminante, item de agro & de ſinapi. Tempeſtate jactantur diſcipuli in mari. Increpat mare Chriſtus. Curatur dæmoniacus. Porci in terra Gergeſenorum in mare præcipites dantur. Transfretat, & Jairus

Marc. 3. 22

pro filia orat. Sanatur hæmorrouſa, venit in patriam, offenduntur ſuper ipſo.
Marc. 6. 4. Hic dicit: *Non eſt Propheta abſque honore, niſi in patria ſua.* Mittit diſcipulos binos ac binos, multaque illis mandat. Subjicitur hiſtoria eorum, quæ ab Herode acta ſunt cum Joanne. Redeunt ad Chriſtum diſcipuli. Paſcit turbas. Advenit ad diſcipulos tempeſtate jactatos, venit in Gennezareth & curat multos. Diſputat de manibus illotis. Venit Tyrum. Sanat filiam Syrophœniſſæ, item ſurdum & impeditæ linguæ. Paſcit turbam. Signum petunt Judæi, at ille nullum dat. Loquitur diſcipulis de fermento Phariſæorum, & increpat eos. Curat cæcum Bethſaidæ. Interrogat diſcipulos de ſeipſo. Petrus confitetur, & increpat Jeſum paſſionis gratia. Hic dicit Chri-
Marc. 9. 34 ſtus, *Si quis vult venire poſt me*, &c. Transformatur in monte, loquitur de Elia. Adducitur ad eum Lunaticus & curatur. Prædicit diſcipulis mortem ac reſurrectionem ſuam, & increpat eos, propterea quod de primatu in via diſputave-
Marc. 9. 40 rant. Hic dicit: *Qui non eſt mecum, contra me eſt.* De eo, qui dæmonia ejiciebat in ipſius nomine. Poſt hæc di-
Marc. 9. 41 cit: *Qui offenderit unum ex parvulis iſtis.*
Marc. 9. 47 Et illud: *Vermis eorum non morietur, neque ignis exſtinguetur.* Diſſerit de divortio. Parvulis benedicit: dives quiſpiam interrogat, quid faciat, ut vivat. Huic reſpondet. Aſcendit Hieroſolyma deque paſſione ſua prædicit, filii Zebedæi ſedere petunt a dextris ejus, diſſerit de animi humilitate, viſum recipit Bartimæus. Subjicitur de pullo aſini. Ingreditur templum, & veſperi exit in Bethaniam. Accedit ad ficum. Ejicit e templo vendentes. Veſperi egreditur de civitate. Admiratur Petrus, areſactam eſſe ficum. Adhortatur diſcipulos Jeſus, ut credant. Jubet, ut peccata proximo remittantur. Regreditur in civitatem. Interrogant eum Judæi, in qua poteſtate hæc faciat. Ipſe viciſſim eos interrogat de Baptiſmo Joannis. Parabolam dicit de vinea & de malis agricolis: poſtea de cenſu, de ſeptem fratribus. Quæſtionem movet ſcriba de primo legis mandato, ac reſponſionem Chriſti cognitam probat. Chriſtus contra interrogat de ſeipſo. Poſt iſta diſputat

A ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς ἀξιοῖ. εἶτα ἡ αἱμοῤῥοοῦσα ἰᾶται. ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα, σκανδαλίζονται ἐπ' αὐτῷ. ἐνταῦθα λέγει· οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. πέμπει τοὺς μαθητὰς ἀνὰ δύο, ἐντειλάμενος πολλά. εἶτα τὰ κατὰ Ἡρώδην, καὶ Ἰωάννην. ἐπανῆλθον οἱ Μαθηταὶ πρὸς αὐτὸν, τρέφει τοὺς ὄχλους. ἐφίσταται χειμαζομένοις τοῖς μαθηταῖς. ἦλθεν εἰς Γεννησαρὲτ, καὶ ἐθεράπευσε πολλούς. περὶ ἀνίπτων χειρῶν διαλέγεται. ἦλθεν εἰς Τύρον. ἰᾶται τὴν θυγατέρα τῆς Συροφοινικίσσης. εἶτα τὸν κωφὸν καὶ μογιλάλον. τρέφει τὸν ὄχλον. σημεῖον αἰτοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ οὐ δίδω-
B σι. περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων λέγει καὶ ἐπιτιμᾷ τοῖς Μαθηταῖς. θεραπεύει τὸν τυφλὸν εἰς Βηθσαϊδά. ἐρωτᾷ τοὺς Μαθητὰς περὶ ἑαυτοῦ. Πέτρος ὁμολογεῖ, καὶ διὰ τὸ πάθος ἐπιτιμᾶται. ἐνταῦθα λέγει. εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν. μεταμορφοῦται ἐν τῷ ὄρει. λέγει περὶ τοῦ Ἡλιοῦ. προσάγεται Σεληνιαζόμενος, καὶ θεραπεύεται. προλέγει τοῖς Μαθηταῖς περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀναστάσεως, καὶ ἐλέγχει αὐτοὺς περὶ πρωτείων διαλεχθέντας ἐν τῇ ὁ-
C δῷ. ἐνταῦθα λέγει· ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ, κατ' ἐμοῦ ἐστι. περὶ τοῦ ἐκβάλλοντος δαιμόνια ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. εἶτά φησιν. ὃς ἐὰν σκανδαλίσῃ ἕνα τῶν μικρῶν· καὶ τὸ, ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, οὐδὲ τὸ πῦρ σβέννυται. περὶ ἀποστασίου διαλέγεται, τὰ παιδία εὐλογεῖ, ἐρωτᾷ ὁ πλούσιος, τί ποιήσας ζήσεται; ἀποκρίνεται πρὸς αὐτόν. ἀναβαίνων εἰς Ἱεροσόλυμα, λέγει περὶ τοῦ πάθους. οἱ υἱοὶ Ζεβεδαίου ἀξιοῦσιν ὑπὲρ τῆς ἐκ δεξιῶν καθέδρας. διαλέγεται περὶ ταπεινοφροσύνης. ἀναβλέπει Βαρτιμαῖος. εἶτα τὰ κατὰ τὸν πῶλον, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερὸν, ὀψίας οὔσης ἐξῆλθεν εἰς Βηθανίαν. εἶτα ἐπὶ τὴν
D συκῆν. ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας. ἐξῆλθεν ἑσπέρας ἐκ τῆς πόλεως. ὁ Πέτρος θαυμάζει διὰ τὴν συκῆν. προτρέπεται τοὺς Μαθητὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πιστεύειν. κελεύει συγχωρεῖν τῷ πλησίον τὰ ἁμαρτήματα. ἐπανέρχεται εἰς τὴν πόλιν, ἐρωτῶσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖ, ἐρωτᾷ αὐτοὺς περὶ τοῦ Βαπτίσματος Ἰωάννου. λέγει τὰ κατὰ τὸν ἀμπελῶνα, καὶ τοὺς πονηροὺς γεωργούς. εἶτα περὶ τοῦ κήνσου. εἶτα περὶ τῶν ἑπτὰ ἀδελφῶν. ἐρωτᾷ ὁ γραμματεὺς, ποία ἐντολὴ πρώτη, καὶ μαθὼν ἀποδέχεται. ἐρωτᾷ ὁ Χριστὸς περὶ ἑαυτοῦ. εἶτα

κατὰ τῶν Φαρισαίων διαλέγεται, καὶ περὶ τῶν δύο δηναρίων τῆς χήρας, ἐξερχόμενος ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, λέγει περὶ τῆς καταστροφῆς αὐτοῦ. ἐρωτῶσιν οἱ Μαθηταὶ περὶ τοῦ χρόνου, καὶ πολλὰ αὐτοῖς προλέγει. ἦλθεν εἰς Βηθανίαν πρὸς Σίμωνα τὸν λεπρὸν, ἐκεῖ τὸ μύρον ἐκχεῖται. συντίθεται ὁ Ἰούδας τοῖς Ἰουδαίοις. πέμπονται ἑτοιμάσαι τὸ Πάσχα οἱ Μαθηταί. ἐλέγχει τὸν Ἰούδαν. παραδίδωσι τὰ μυστήρια, ἐξέρχεται εἰς τὸν ἐλαιῶνα. προλέγει τοῖς Μαθηταῖς, ὅτι σκανδαλισθήσονται, καὶ τῷ Πέτρῳ ὅτι ἀρνήσεται. προσεύχεται τῷ πατρί. εἶτα συλλαμβάνεται. τέμνει Πέτρος τὸ ὠτίον τοῦ δούλου. φεύγει ὁ νεανίσκος γυμνός. ἄγεται πρὸς Καϊάφαν ὁ Ἰησοῦς. καταμαρτυροῦσιν αὐτοῦ. ὁμολογεῖ ἑαυτὸν υἱὸν Θεοῦ. ἀρνεῖται Πέτρος. ἄγεται πρὸς Πιλάτον ὁ Ἰησοῦς, σταυροῦται. ἦν ἐκεῖ Μαρία ἡ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, καὶ ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Σαλώμη. λαμβάνει ὁ Ἰωσὴφ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. ἦλθον αἱ γυναῖκες μετὰ τὸ Σάββατον, ἀρώματα φέρουσαι. εἶδον τὸν Ἄγγελον ἐν τῷ μνημείῳ καὶ ἐφοβήθησαν. ἀναστὰς ὁ Χριστὸς ὤφθη Μαρίᾳ, ἀφ᾽ ἧς τὰ ἑπτὰ δαιμόνια ἐξέβαλεν. ἐκείνη εἶπε τοῖς Μαθηταῖς· οἱ δὲ ἠπίστησαν. ἔπειτα ὤφθη τοῖς δύσιν ἐν τῇ ὁδῷ, εἶτα τοῖς ια. καὶ ὠνείδισε τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς κηρύσσειν, καὶ βαπτίζειν, καὶ σημεῖα ποιεῖν. εἶτα ἀνελήφθη.

A contra Phariſæos, & de duobus obolis viduæ. Egreſſus e templo ſubverſionem illius prædicit. Diſcipuli de tempore ſubverſionis interrogant. Prædicit illis multa. Venit Bethaniam ad Simonem leproſum. Hic effunditur ungventum. Paciſcitur Judas cum Judæis. Mittuntur diſcipuli ad parandum Paſcha. Arguit Judam. Tradit myſteria. Egreditur ad montem olivarum. Diſcipulis prædicit, quod offenſaculum paſſuri eſſent, & Petro, quod negaturus ſe eſſet. Precatur ad patrem, deinde capitur. Petrus abſcindit auriculam ſervi. Adoleſcens nudus aufugit. Ducitur Jeſus ad Caiphami. B Statuunt adverſus eum teſtes. Confitetur ſe eſſe filium Dei. Negat Petrus. Ducitur ad Pilatum Jeſus. Crucifigitur. Erat ibi Maria Jacobi minoris, & Magdalena & Salome. Joſeph accipit corpus Jeſu. Venerunt mulieres ad ſepulchrum poſt Sabbatum, aromata ferentes. Vident Angelum in monumento, & perterreſiunt. Poſt reſurrectionem Chriſtus apparuit Mariæ, e qua ſeptem dæmonia ejecerat. Hæc dixit ad diſcipulos, quæ viderat: Illi vero non credunt. Poſtea apparuit duobus in via, deinde & undecim diſcipulis, quibus etiam incredulitatem exprobravit. Et C miſit eos prædicatum & baptizatum, & poteſtatem dedit faciendorum ſignorum. Poſt iſta aſſumptus eſt.

ΒΙΒΛΙΟΝ γ. ΚΑΤΑ Λουκᾶν.

ΤΑ κατὰ τὴν γέννησιν Ἰωάννου, καὶ τοῦ Χριστοῦ τὰ κατὰ τὸν Συμεὼν. Ἄννα ἀνθομολογεῖται τῷ Κυρίῳ. ὑπομένει ἐν τῷ ἱερῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ οἱ γονεῖς ἠγνόουν. βαπτίζει ὁ Ἰωάννης, βαπτίζεται καὶ ὁ Χριστὸς, ὢν ἐτῶν λ. γενεαλογεῖται, ἄγεται εἰς τὴν ἔρημον, ἔρχεται εἰς Ναζαρέτ. ἀναγινώσκει ἐν τῇ συναγωγῇ. εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους περὶ τῆς χήρας τῆς Ἡλιοῦ, καὶ Νεεμὰν τοῦ λεπροῦ, καὶ ἤθελον αὐτὸν κρημνίσαι, ἦλθεν εἰς Καπερναοὺμ, ἐθεράπευσε τὸν δαιμονῶντα, καὶ τὴν πενθερὰν Πέτρου, καὶ ἄλλους. ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, ἦλθεν εἰς Γεννησαρὲτ, ἐπέβη τοῦ πλοίου Πέτρου, ἔνθα καὶ τὸ δίκτυον διερρήγνυτο. ἐφοβήθη Σίμων. ἐθεράπευσε τὸν λεπρὸν, εἶτα τὸν παραλυτικόν.

LIB. III. EVANGELIUM ſecundum Lucam.

HISTORIAM generationis Joannis ſcribit, deinde & Chriſti. Quædam etiam de Simeone. Anna D confitetur Domino. Jeſus in templo manet, inſciis parentibus. Joannes Baptizat. Baptizatur & Chriſtus, cum annorum eſſet 30. Recenſentur majores. Ducitur in ſolitudinem. Venit Nazareth, legit in ſynagoga. Dicit ad Judæos de vidua, ad quam divertit Elias, & de Neeman leproſo, & volunt eum præcipitem dare. Venit Capernaum. Curat dæmonio laborantem, & ſocrum Petri, aliosque multos. Egreditur in ſolitudinem, venit in terram Genneſareth, aſcendit navim Petri, ubi & rete ſciſſum eſt. Perterrefactus eſt Simon. Curat leproſum, deinde paralyticum.

Vocat Levi, apud quem & manducat. A
Accuſatur a Phariſæis ob eam cauſam,
& quod diſcipuli ipſius non jejunabant.
Ambulat in Sabbato ſecundo primo
per ſata. Altero Sabbato curat eum,
qui manum habebat aridam. Elegit
duodecim. De felicitate pronunciat.
Deplorat divites & ridentes. Adhortatur ad dilectionem. De non ulciſcendo proximum. De benignitate.
Non eſſe nobis judicandum. De impertiendo. Parabolam dicit de arbore, & de ſermones ſuos cuſtodiente,
quod is ſimilis ſit domui fundatæ ſupra petram. Venit Capernaum. Accedit ad eum centurio orans pro ſervo B
ſuo. Excitatur filius viduæ. Mittit ad
eum Joannes diſcipulos ſuos. Accuſat
turbam Jeſus de Joanne. Comparat
eam generationem pueris inter ſe acclamantibus. Ingreditur domum Phariſæi. Ecce mulier peccatrix accedit
ad eum habens alabaſtrum. Reprehendit hoc factum Phariſæus. Parabolam ad eum dicit Jeſus de duobus
debitoribus. Deinde circuit per civitates & vicos. Sequuntur eum mulieres,
quas curaverat. Parabolam dicit de ſeminante. Venit ad eum mater ejus. Navigant cum eo diſcipuli. Oritur tempeſtas. Veniunt in terram Gadiranorum. C
Legio malorum ſpirituum irruit in porcos. Jairus orat pro filia. Sanatur hæmorrhouſa. Excitat mortuam puellam.
Emittit duodecim diſcipulos. Audit de
eo Herodes. Secedit in ſolitudinem Jeſus. Paſcit turbas. Interrogat diſcipu-
Luc.9.v.19 los, dicens : *Quem me eſſe dicunt homines?* Petrus confitetur. Mandat illis ſilentium. Paſſionem ac reſurrectionem ſuam prædicit. Monet, ut ſeipſum abneget,
ſi quis poſt ſe venire velit. Transfiguratur.
Deſcendit de monte. Curat lunaticum.
Dicit ſe paſſurum. Quærunt diſcipuli, D
quis inter eos major ſit. Jeſus vero do-
Luc.9.50. cet eos. Deinde dicit: *Qui non eſt contra vos, pro vobis eſt*, quod de eo dicit, qui
in nomine ſuo dæmonia ejiciebat, &
ſe non ſequebatur. Samaritani non receperunt eum, volentem in civitatem
ipſorum ingredi. Diſcipuli volunt ignem
cœlitus depoſcere ſuper eos. Jeſus vero
corripuit eos. Quidam illum ſequi
volens, prohibetur : Alius vero admonitus, ut ſequatur, tergiverſatur.

A καλεῖ τὸν Λευὶ, ἐσθίει παρ' αὐτῷ, καὶ ἐγκαλεῖται ὑπὸ τῶν Φαρισαίων περὶ τούτου, καὶ ὅτι οὐ νηστεύουσιν οἱ Μαθηταὶ αὐτοῦ, πορεύεται ἐν Σαββάτῳ δευτεροπρώτῳ διὰ τῶν σπορίμων. θεραπεύει ἐν ἑτέρῳ Σαββάτῳ τὸν τὴν ξηρὰν χεῖρα. ἐκλέγεται τοὺς ιβ. λέγει τοὺς μακαρισμούς. ταλανίζει τοὺς πλουσίους, καὶ τοὺς γελῶντας. παραινεῖ περὶ ἀγάπης, περὶ τοῦ μὴ ἀμύνεσθαι τὸν πλησίον, περὶ φιλανθρωπίας, περὶ τοῦ μὴ κρίνειν, καὶ μεταδιδόναι. λέγει δὲ καὶ παραβολὴν, τὴν περὶ τοῦ δένδρου, καὶ περὶ τοῦ φυλάσσοντος τοὺς λόγους αὐτοῦ, ὅτι ὅμοιός ἐστιν τῇ ἐπὶ B τὴν πέτραν οἰκίᾳ. ἔρχεται εἰς Καπερναοὺμ, προσέρχεται ὁ Ἑκατόνταρχος ὑπὲρ τοῦ δούλου, εἶτα ὁ υἱὸς τῆς χήρας ἀνίσταται. πέμπει Ἰωάννης τοὺς Μαθητὰς πρὸς αὐτόν. ἐγκαλεῖ τῷ ὄχλῳ ὁ Ἰησοῦς περὶ Ἰωάννου. παρεικάζει τὴν γενεὰν παιδίοις τοῖς προσφωνοῦσιν. ἔρχεται εἰς οἰκίαν Φαρισαίου, καὶ ἰδοὺ ἡ γυνὴ ἡ ἁμαρτωλὸς, τὸ ἀλάβαστρον ἐκχεῖ· αἰτιᾶται ὁ Φαρισαῖος τὸ γεγονός. λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς τὴν παραβολὴν τῶν δύο χρεωφειλετῶν. εἶτα διώδευε κατὰ πόλιν καὶ κώμην, καὶ ἠκολούθουν αὐτῷ γυναῖκες αἱ θεραπευθεῖσαι. λέγει τὴν παραβολὴν τοῦ σπείραντος. ἦλθεν ἡ μήτηρ αὐτοῦ C πρὸς αὐτόν. πλέουσιν οἱ Μαθηταὶ μετ' αὐτοῦ, χειμάζονται, ἔρχονται εἰς Γάδειρα, καὶ ὁ λεγεὼν εἰς τοὺς χοίρους ἐμπίπτει. εἶτα Ἰάειρος ὑπὲρ τῆς θυγατρὸς ἀξιοῖ, καὶ ἡ αἱμοῤῥοοῦσα ἰᾶται. ἀνίστησι τὴν κόρην, ἀποστέλλει τοὺς δώδεκα Μαθητάς. ἀκούει Ἡρώδης περὶ αὐτοῦ. ἀναχωρεῖ εἰς ἔρημον ὁ Ἰησοῦς. τρέφει τοὺς ὄχλους. ἐρωτᾷ, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι; ὁμολογεῖ Πέτρος. παραγγέλλει σιωπᾷν. προλέγει περὶ τοῦ πάθους, καὶ τῆς ἀναστάσεως. λέγει, εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀρνησάσθω ἑ- D αυτὸν. μεταμορφοῦται. κάτεισιν ἀπὸ τοῦ ὄρους. θεραπεύει τὸν σεληνιαζόμενον. λέγει περὶ τοῦ πάθους. ἐζήτουν οἱ Μαθηταὶ, τίς ἂν εἴη μείζων; ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐδίδαξεν αὐτούς. εἶτά φησιν, ὃς οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν, περὶ τοῦ ἐκβάλλοντος τὰ δαιμόνια ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀκολουθοῦντος αὐτῷ. βουλόμενον εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν τῶν Σαμαρειτῶν οὐκ ἐδέξατο. εἶτα οἱ Μαθηταὶ πῦρ ἤθελον κατενέγκαι ἐπ' αὐτούς· ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐπετίμησεν αὐτοῖς. βουλόμενός τις ἀκολουθῆσαι αὐτῷ, κωλύεται. ἕτερος δὲ παρακαλεῖται, καὶ ἀναδύεται. τότε λέγει.

οὐδεὶς ἐπιβάλλει τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στρέφεται εἰς τὰ ὀπίσω. ἀνέδειξεν ἑβδομήκοντα μαθητάς, καὶ πέμπει αὐτοὺς ἀνὰ δύο, παραινέσας μηδὲν βαστάσαι. ὀνειδίζει ταῖς πόλεσι. τότε λέγει· ὁ ἀκούων ὑμῶν, ἐμοῦ ἀκούει. εἶτά φησιν· ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν πεσόντα, ὡς ἀστραπήν. καὶ δίδωσι τοῖς μαθηταῖς ἐξουσίαν κατ' αὐτοῦ. καὶ παραινεῖ μὴ χαίρειν ἐν τούτῳ. εἶτα ἐξομολογεῖται τῷ πατρί, καί φησι τοῖς μαθηταῖς. μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, οἱ βλέποντες, ἃ βλέπετε. πολλοὶ γὰρ προφῆται ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ βλέπετε. ὁ νομικὸς πειράζει, καὶ ἡ παραβολὴ λέγεται τοῦ εἰς Ἱεριχὼ καταβαίνοντος. Μάρθα ἐγκαλεῖ ὑπὲρ τῆς ἀδελφῆς. διδάσκει προσεύχεσθαι τοὺς μαθητάς, καὶ λέγει τὴν παραβολὴν τοῦ αἰτοῦντος ἄρτους τὸν φίλον τὸν ἐν τῇ κλίνῃ ὄντα. θεραπεύει τὸν κωφὸν τὸν δαιμονιζόμενον. τότε λέγουσιν, ὅτι ἐν Βεελζεβοὺλ θεραπεύει· εἶτα λέγει, ὅταν ἐξέλθῃ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, πορεύεται δι' ἀνύδρων τόπων. εἶτα γυνή τίς φησι. μακαρία ἡ κοιλία, καὶ τὰ ἑξῆς. κατακριθήσεσθαι προλέγει τοὺς τότε ὑπὸ Νινευΐ[illegible] καί φησι· οὐδεὶς λύχνον ἅψας, ὑπὸ τὸν μόδιον τίθησιν. εἰσῆλθεν ἀριστῆσαι πρὸς Φαρισαῖον, ὁ δὲ ἐγκαλεῖ, ὅτι οὐκ ἐβαπτίσατο. τότε λέγει πρὸς αὐτόν· ὑμεῖς τὸ ἔξωθεν τοῦ ποτηρίου καθαρίζετε, καὶ ταλανίζει αὐτοὺς καὶ τοὺς νομικούς. εἶτα λέγει· οὐδέν ἐστι κρυπτόν. καὶ τό, μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενώντων τὸ σῶμα. καὶ τό, οὐχὶ πέντε στρουθία. καί, ὃς ἂν βλασφημήσῃ εἰς τὸ πνεῦμα. προσέρχεταί τις μερίσασθαι τὸν κλῆρον μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ. εἶτα ὁ λογιζόμενος πλούσιος, περὶ τῶν ἀποθηκῶν. παραινεῖ μὴ μεριμνᾶν περὶ τροφῆς. περὶ ἐλεημοσύνης λέγει, καὶ τοῦ δεσπότου τοῦ διακονοῦντος τοῖς δούλοις αὐτοῦ, καὶ περὶ τοῦ πιστοῦ δούλου, καὶ περὶ τοῦ εἰδότος τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, καὶ μὴ ποιοῦντος. καὶ πῦρ ἦλθον, φησί, βαλεῖν. ἔλεγε δὲ καὶ περὶ τῶν τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ δοκιμαζόντων. καὶ τό, ἐὰν ὑπάγῃς μετὰ τοῦ ἀντιδίκου σου ἐπ' ἄρχοντα. εἶτα τοὺς ὑπὸ Πιλάτου ἀναιρεθέντας Γαλιλαίους, καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ πύργου καταχωσθέντας. εἶτα ἡ παραβολὴ τῆς ἀκάρπου συκῆς. τὴν ὑπὸ τοῦ δαίμονος συγκύπτουσαν θεραπεύει ἐν Σαββάτῳ, καὶ ἐγκαλοῦσιν Ἰουδαῖοι· ὁ δὲ ἐπιστομίζει αὐτούς. εἶτα ἡ παραβολὴ τοῦ σινάπεως, καὶ τῆς ζύμης.

A Tunc dicit: *Nemo mittit manum ſuam*
ad aratrum, & poſt tergum reſpectat. Luc. 9. 61.
Deſignat ſeptuaginta diſcipulos, & emittit
eos binos ac binos, hortatus ne quicquam
ſecum deferrent. Exprobrat civitatibus.
Subſecutus dicit: *Qui vos audit, me au-*
dit. Item: *Vidi Satanam decidentem ſic-* Luc. 10. 16
ut fulgur. Dat diſcipulis poteſtatem ibid. 18.
contra Satanam, & admonet ne hujus
nomine gauderent. Deinde confitetur
patri, & dicit diſcipulis: *Beati oculi vi-*
dentes quæ vos videtis. Multi enim Pro- Luc. 10. 23.
phetæ deſiderarunt videre quæ vos videtis.
Tentat eum legiſperitus. Parabolam di-
cit de eo, qui deſcenderat in Jericho.
B Martha accuſat ſororem ſuam. Orare
docet diſcipulos, & parabolam addit de
eo, qui ab amico in lecto jam exiſtente
panes petat. Curat mutum dæmonia-
cum. Hic dicunt: *In Beelzebul curat.* Luc. 11. 15.
Ipſe vero reſpondet: *Spiritus immundus,* ibid. 24.
ubi egreſſus eſt, perambulat loca inaquoſa.
Mulier quædam dicit: *Beatus venter,* & ibid. 27.
cætera. Futura minatur, ut iſta genera-
tio condemnetur a Niniviris, & dicit:
Nemo lucernam accenſam ſub modio ponit, Luc. 11. 33.
Ingreditur ad Phariſæum prandendi gra-
tia. Ille vero eum accuſat, quod lotus
non eſſet. Ad hunc dicit, *Vos mundatis* ibid. 39.
quod extra poculum eſt, & cætera. Et de-
C plorat eos, ſimiliter & legiſperitos. Dein-
de dicit. *Nihil eſt occultum,* & cætera. Luc. 12. 2.
Item: *Ne timeatis eos, qui corpus occi-* ibid. 4.
dunt. & illud: *Nunquid quinque paſſer-* ibid. 6.
culi. & cætera. &, *Quicunque blaſphe-* ibid. 20.
mus fuerit in ſpiritum, & cætera. Acce-
dit ad eum quiſpiam petens, ut frater
jubeatur partem ſibi dare de hæreditate.
Deinde, qui putabatur dives. De illius
apothecis frumentariis. Hortatur ne ſo-
liciti ſimus de alimonia. De miſericordia
dicit, & de hero ſervis ſuis miniſtrante, de
D ſervo fideli, de eo qui voluntatem
Domini ſui novit quidem, ſed non
facit. Dicit ſe veniſſe, ut ignem in
terram mittat. Et de illis, qui faciem
cœli probare ſciebant. Et illud: *Cum* Luc. 12. 58.
vadis cum adverſario tuo ad judicem. De-
inde de Galilæis a Pilato occiſis, & de
illis, qui prolapſu turris adobruti fue-
rant. Parabolam dicit de ficu ſterili.
Mulierem a dæmonio incurvatam cu-
rat in Sabbato. Factum hoc accuſant
Judæi: Ipſe vero compeſcit eos. Para-
bolas dicit de ſinapi, & de fermento.

Interrogatur, an pauci ſint, qui ſalventur. Hortatur ad ingrediendum per anguſtam portam, & ſubdit: *Venient ab oriente & ab occidente, & re-* (Luc. 13. 29.) *cumbent*, &c. (ibid. 31.) Deinde dicunt ei: *Exi, nam Herodes vult te occidere.* (ibid. 32.) Reſpondet: *Ite ac dicite vulpi iſti*, & cætera. (ibid. 34.) Ad Jeruſalem dicit: *Quoties volui congregare filios tuos*, & cætera. Curat hydropicum in domo Phariſæi. Diſſerit de primo accubitu in menſis, & qui vocandi ſint ad convivia. Deinde parabolam dicit de cœna & invitatis ad eam venire detrectantibus. Hortatur, ut relictis domeſticis omnibus, ſe ſequamur. Parabolam addit de eo, qui turrim ædificat, & de eo, qui bellum inſtituit. Salem dicit eſſe bonum. Murmurant Phariſæi, quod publicanos ſuſcipit. Parabolam ad eos dicit, de ove perdita, & de drachma, deque filio prodigo, de œconomo ejecto, de avaritia, de ſuperbia, & quod adimpleri oporteat, quæcunque in lege ſunt. De dimittente uxorem ſuam. De Lazaro ac divite. Quod remittenda ſint proximo, (Luc. 17. 7.) quæ in nos deliquit. *Et quis*, inquit, *ſervum habet arantem, an ex agro reverſo non præcipiat?* &c. Deinde de decem leproſis. De adventu ſuo prædicit. Quod ſemper ſit orandum. Parabolam dicit de vidua & judice iniquo. Deinde, (Luc. 18. 8.) *Num*, inquit, *fidem inveniet in terra filius hominis, cum venerit?* Parabolam ponit de Phariſæo & Publicano. Advocat ad ſe parvulos. Accedit ad eum diveſ quiſpiam rogans, quid faciat, ut vitam æternam poſſideat. De paſſione ſua prædicit diſcipulis: ipſi vero non intellegebant. Cæcus curatur prope Hiericho. De Zacchæo. Parabolam dicit de eo, qui ſibi ipſi volebat acquirere regnum. De pullo aſinæ. Urbis captivitatem prædicit. Vendentes ejicit e templo. (Luc. 20. 2.) Dicunt illi: *In qua poteſtate hæc facis?* Quæſtionem illis movet de baptiſmate Joannis. Subducitur parabola de vinea, & reprobis agricolis. Quæſtio movetur de cenſu, & de muliere, quæ ſeptem fratribus nupta fuit. Deinde interrogat eos, quid de Chriſto ſentiant, quomodo dicant, eum eſſe filium Davidis, diſſerit de eo, qui certabant pro primis cathedris. Vidua æra minuta duo mittit in gazophylacium. De

A εἶτα ἠρωτήθη, εἰ ὀλίγοι οἱ σωζόμενοι. παραινεῖ εἰσελθεῖν διὰ τῆς στενῆς θύρας, καὶ ἐπάγει· ἥξουσιν ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν, καὶ ἀνακλιθήσονται. εἶτα λέγουσιν αὐτῷ. ἔξελθε, ὅτι Ἡρώδης βούλεταί σε ἀνελεῖν· καί φησι, πορευθέντες εἴπατε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ. εἶτα πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ φησι· ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου. θεραπεύει τὸν ὑδρωπικὸν ἐν οἴκῳ Φαρισαίου. περὶ πρωτοκλισίας διαλέγεται, καὶ τίνας δεῖ καλεῖν ἐπ᾽ ἄριστον. εἶτα ἡ παραβολὴ τοῦ δείπνου, καὶ τῶν παραιτησαμένων ἐλθεῖν. παραινεῖ πάντων τῶν οἰκείων καταφρονεῖν, καὶ αὐτῷ ἀκολουθεῖν. εἶτα ἡ παραβο-B λὴ τοῦ τὸν πύργον οἰκοδομοῦντος, καὶ τοῦ παρασκευαζομένου εἰς πόλεμον. εἶτά φησι, καλὸν τὸ ἅλας. γογγύζουσιν οἱ Φαρισαῖοι, ὅτι Τελώνας προσελαμβάνετο. λέγει παραβολὴν πρὸς αὐτοὺς, τὴν τοῦ ἀπολωλότος προβάτου, τὴν τῆς δραχμῆς, καὶ τὴν τοῦ ἀσώτου παιδός. περὶ τοῦ ἐκβληθέντος οἰκονόμου, περὶ φιλαργυρίας, περὶ ὑπερηφανίας, καὶ ὅτι δεῖ πάντα τὰ ἐν τῷ νόμῳ πληρωθῆναι. περὶ τοῦ ἀπολύοντος τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. περὶ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου. περὶ τοῦ συγχωρεῖν τῷ C πλησίον τὰ ἁμαρτήματα, καὶ τίς ἔχων δοῦλον, φησὶ, ἀροτριῶντα, οὐκ εἰσελθόντι ἀπὸ τοῦ ἀγροῦ ἐπιτάττει; εἶτα οἱ δέκα λεπροί. περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ προλέγει. περὶ τοῦ πάντοτε προσεύχεσθαι. εἶπε τὴν τῆς χήρας παραβολὴν, καὶ τὴν τοῦ ἀδίκου ἄρχοντος. τότε λέγει· ἄρα εὑρήσει τὴν πίστιν ἐλθὼν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου; ἡ παραβολὴ τοῦ Φαρισαίου καὶ τοῦ Τελώνου. εἶτα προσκαλεῖται τὰ παιδία. προσέρχεται ὁ πλούσιος ἐρωτῶν, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει; περὶ τοῦ πάθους λέγει τοῖς μαθηταῖς· D οἱ δὲ οὐ συνῆκαν. ὁ τυφλὸς θεραπεύεται, ὁ ἐγγὺς Ἱεριχοῦς. τὰ κατὰ τὸν Ζακχαῖον. ἡ παραβολὴ τοῦ βουληθέντος ἀγοράσαι βασιλείαν. τὰ κατὰ τὸν πῶλον. περὶ τῆς ἁλώσεως τῆς πόλεως προλέγει. ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας. τότε λέγουσιν· ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; ἐρωτᾷ αὐτοὺς περὶ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου. εἶτα ἡ παραβολὴ τοῦ ἀμπελῶνος, καὶ τῶν πονηρῶν γεωργῶν. τὰ περὶ τοῦ κήνσου, καὶ τῆς γαμηθείσης τοῖς ζ. ἀδελφοῖς. εἶτα ἐρωτᾷ αὐτοὺς περὶ ἑαυτοῦ, πῶς λέγουσι τὸν Χριστὸν υἱὸν Δαβὶδ εἶναι; καὶ περὶ πρωτοκαθεδρίας διαλέγεται. βάλλει ἡ χήρα δύο δηνάρια. περὶ

τῆς καταστροφῆς τοῦ ναοῦ, περὶ τῶν μελλόντων προλέγει κακῶν. συντίθεται Ἰούδας μετὰ τῶν Ἰουδαίων. πέμπει τοὺς μαθητὰς ἑτοιμάσαι τὸ Πάσχα. ἐλέγχεται Ἰούδας μετὰ τὸ μυστήριον. Φιλονεικία τῶν μαθητῶν περὶ πρωτείων. εἶτα πρὸς τὸν Σίμωνα φησι, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξῃτήσατο ὑμᾶς. καὶ προλέγει αὐτοῦ τὴν ἄρνησιν, καὶ παρακελεύεται τοῖς μαθηταῖς βαστάζειν βαλλάντιον. εἶτα συλλαμβάνεται, ἀρνεῖται Πέτρος, τύπτεται ὁ Ἰησοῦς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων, ἐρωτᾶται, εἰ αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, καὶ ἀποκρίνεται. ἄγεται πρὸς τὸν Πιλάτον, καὶ πέμπεται πρὸς τὸν Ἡρώδην. εἶτα πρὸς τὸν Πιλάτον ἄγεται, παραδίδοται σταυρωθῆναι. ἀκολουθεῖ ὄχλος. πρὸς τὰς γυναῖκας διαλέγεται περὶ τῶν μελλόντων κακῶν. σταυροῦται. θάπτει Ἰωσὴφ τὸ σῶμα. Φέρουσιν αἱ γυναῖκες ἀρώματα εἰς τὸν τάφον, καὶ οὐχ εὗρον οὐδένα. μανθάνουσι παρὰ τῶν δύο Ἀγγέλων, ὅτι ἀνέστη. ἀπαγγέλλουσι τοῖς μαθηταῖς. οἱ δὲ ἠπίστουν. ἔδραμε Πέτρος εἰς τὸ μνημεῖον, καὶ εὗρεν οὕτως. τότε φαίνεται τοῖς δύο ὁδοιποροῦσιν. ὑποστρέψαντες οὗτοι, ἤκουσαν, ὅτι ὤφθη Σίμωνι. εἶτα ἔστη ἀθρόως ἐν μέσῳ αὐτῶν. οἱ δὲ ἐπτοήθησαν. ἔδειξεν αὐτοῖς τοὺς τύπους, καὶ ἔφαγεν ἐνώπιον αὐτῶν. ἐξαγαγὼν δὲ αὐτοὺς εἰς Βηθανίαν, ἀνελήφθη.

A ſubverſione templi prædicit, & de malis futuris. Judas paciſcitur cum Judæis. Diſcipulos mittit ad parandum paſcha. Corripitur Judas poſt inſtitutum myſterium. Contendunt inter ſe diſcipuli, & de primatu. Ad Simonem dicit: *Ecce Satanas petiit, ut cribraret vos*, prædicitque illi negationem futuram, & mandat diſcipulis, ut tollant ſecum imposterum crumenam. Capitur poſtea. Negat eum Petrus. Percutitur a Judæis. Interrogatur, num ipſe ſit Chriſtus, ad quod reſpondet. Ducitur ad Pilatum, B & ab hoc mittitur ad Herodem, illinc rurſus ad Pilatum. Traditur ad crucem, ſequitur turba: ad mulieres conſequentes de malis futuris diſſerit. Crucifigitur. Corpus ejus Joſeph ſepelit. Deferunt mulieres aromata ad ſepulchrum, ſed neminem inveniunt. Intelligunt a duobus Angelis, quod reſurrexerit. Nunciant hoc diſcipulis. Illi non credunt. Petrus ad monumentum currit, & ut mulieres dixerunt, invenit. Apparet Chriſtus duobus exiſtentibus in itinere. Illi reverſi ad diſcipulos audiunt Dominum apparuiſſe Simoni. Mox ſtat C in medio eorum. Stupefiunt diſcipuli, oſtendit eis cicatrices, & comedit coram eis. Eductis autem illis in Bethaniam, in cœlum aſſumptus eſt.

Lucæ 22, 31.

ΒΙΒΛΙΟΝ δ. ΚΑΤΑ Ἰωάννην.

LIB. IV. EVANGELIUM ſecundum Joannem,

ΘΕΟΛΟΓΕΙ ὁ Ἰωάννης τὸν Χριστόν. λέγει περὶ τοῦ Βαπτιστοῦ, εἶτα περὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως. ἀποκρίνεται ὁ Βαπτιστὴς πρὸς τοὺς ἀποσταλέντας πρὸς αὐτόν. τῇ ἐπαύριον μαρτυρεῖ τῷ Ἰησοῦ, ὅτι τὸ πνεῦμα κατέβη ἐπ᾽ αὐτόν. τῇ ἐπαύριον πάλιν μαρτυρεῖ τῷ Ἰησοῦ. καὶ κολλῶνται αὐτῷ οἱ περὶ Ἀνδρέαν. ἄγει τὸν Πέτρον ὁ Ἀνδρέας πρὸς αὐτόν. τῇ ἐπαύριον καλεῖ τὸν Φίλιππον ὁ Ἀνδρέας πρὸς αὐτόν. τῇ ἐπαύριον καλεῖ τὸν Φίλιππον ὁ Ἰησοῦς, ἐξελθὼν εἰς τὴν Γαλιλαίαν. οὗτος ἄγει τὸν Ναθαναὴλ πρὸς αὐτόν. μαρτυρεῖ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς. ὁ γάμος ἐν Κανᾷ γίνεται. εἶτα ἔρχεται εἰς Καπερναούμ. ἀναβαίνει εἰς Ἱεροσόλυμα ἐν τῷ Πάσχα· ἐκβάλλει ἐκ τοῦ ἱεροῦ τοὺς πωλοῦντας τὰς περιστεράς. πολλοὶ πιστεύουσιν εἰς αὐτόν. εἶτα τὰ κατὰ Νικόδημον. εἶτα ἔρχεται εἰς τὴν Ἰουδαίαν, καὶ ἐβάπτιζον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ. ἀπηγγέλθη τῷ Ἰωάννῃ. ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἔμαθον οἱ

DIVINITATEM Chriſto adſcribit. Narrat de Baptiſta & de Chriſto, illiusque incarnatione. Ad ſe D miſſis reſpondet Baptiſta. Poſtero die teſtatur de Jeſu, quod ſpiritus deſcendit ſuper eum. Poſterno die iterum teſtatur de Chriſto. Adhærent huic, qui cum Andrea erant. Petrum ducit Andreas ad Chriſtum. Poſtero die vocat Philippum Andreas ad eum. Poſtero die egreſſus in Galilæam vocat Philippum. Ieſus huc ducit Nathanael ad eum. Teſtimonium huic dat Jeſus. Nuptiæ fiunt in Cana. Poſt has venit Capernaum. Aſcendit Hieroſolyma in feſto paſchatis, ejicit e templo vendentes columbas. Multi credunt in eum. Loquitur Nicodemo. Venit in Judæam. Baptizant ipſius diſcipuli. Nunciatum eſt hoc Joanni. Audiens Jeſus notum factum eſſe

Phariſæis, deſcendit in Galilæam per Samariam. Succedunt ea, quæ cum muliere Samaritana facta ſunt. Credunt in eum Samaritani. Venit Jeſus in Cana. Accedit ad eum Regulus quidam, filii gratia. Redit Jeroſolyma. Sanat eum in Sabbato, qui annis 38. paralyticus fuerat. Quærunt eum Judæi ad occidendum. Dicit eis, quod a Deo miſſus ſit. Transfretat mare Tiberiadis. Erat autem Paſcha. Paſcit turbas. Volunt eum creare Regem. Secedit in montem. Diſcipuli navigant Capernaum. Huc & Jeſus venit, & turbæ. Tunc diſſerit illis de myſteriis: Illi vero non ferentes, quæ dicebantur, retro cedunt. Dicit duodecim Apoſtolis, *An & vos vultis abire?* (Joh. 6. 68.) Petrus reſpondet: *Verba vitæ æternæ habes, ad quem abibimus?* (ibid. 69.) Cum eſſet feſtum Tabernaculorum, hortantur eum fratres, ut aſcendat in templum. Ipſe vero tandem aſcendit, & quærunt eum Judæi, atque indignantur, quod in Sabbato cæcum curaverat. Diſſerit de paracleto, & alii credunt, alii non credunt. Reprehenduntur miniſtri a principibus Sacerdotum, quod non cepiſſent eum. Diſputat cum eis Nicodemus: Illi vero compeſcunt eum. Jeſus rurſus diſputat cum eis: ipſi contra verba ejus ſubvertere conantur. Subjicitur de muliere ſuper adulterio accuſata. Iterum ad eos loquitur, dicens: *Ego vado, quo vos venire nequitis.* (Joh. 8. 21.) Ipſi vero putant, quod ſeipſum velit interficere. De modo mortis ſuæ prædicit, & multi in eum credunt. Ad hos dicit: *Si manſeritis in ſermone meo, veritas liberabit vos*, (Joh. 8. 31.) & alia multa. Dicunt ad eum Judæi: *Samaritanus es, & dæmonium habes.* (Ibid. 8. 48.) Viciſſim ille multa ad eos diſſerit, inter quæ & hoc dicit: *Antequam Abraham fieret, ego ſum.* (Ibid. 8. 58.) Tunc eum lapidibus obruere volebant: Ipſe vero digreſſus ab illis, curat cæcum luto. Poſt iſta diſputat de ovibus & paſtore per januam in ovile ingrediente. Schiſma oritur inter Judæos. In feſto dedicationis ambulat Jeſus in porticu Salomonis: Interrogant eum Judæi, an ipſe ſit Chriſtus? ubi vero hunc ſe eſſe dicit, tollunt lapides, ut jaciant in eum. Rogat hujus facinoris cauſam. Veniunt ad capiendum eum, ſed non poſſunt. Abiit in eum locum, ubi baptizaverat Joannes. Mittunt ad eum, ex Bethania,

A Φαρισαῖοι, κατέβη εἰς τὴν Γαλιλαίαν διὰ τῆς Σαμαρείας. εἶτα τὰ κατὰ τὴν Σαμαρεῖτιν. πιστεύουσιν οἱ Σαμαρεῖται. ἔρχεται εἰς Κανᾶ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ὁ βασιλίσκος προσέρχεται ὑπὲρ τοῦ υἱοῦ. ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τὸν ἐν λη. ἔτεσι παραλελυμένον ἰᾶται ἐν Σαββάτῳ. ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι. λέγει αὐτοῖς, ὅτι παρὰ Θεοῦ ἐπέμφθη. ἀπῆλθε πέραν τῆς Τιβεριάδος· ἦν δὲ τὸ Πάσχα. τρέφει τοὺς ὄχλους. ἠθέλησαν αὐτὸν ποιῆσαι βασιλέα, καὶ ἀναχωρεῖ εἰς τὸ ὄρος. ἔπλευσαν οἱ μαθηταὶ εἰς Καπερναούμ, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖ, ἦλθον καὶ οἱ B ὄχλοι, τότε αὐτοῖς περὶ τῶν μυστηρίων διαλέγεται, καὶ μὴ ἐνέγκαντες τὸν λόγον, ἀπῆλθον εἰς τὰ ὀπίσω. λέγει τοῖς δώδεκα· μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; τότε λέγει Πέτρος· ῥήματα ζωῆς αἰωνίου ἔχεις, πρὸς τίνα ἀπελευσόμεθα; σκηνοπηγίας οὔσης, προτρέπονται αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ ἀνελθεῖν ἐν τῷ ἱερῷ· ὁ δὲ ὕστερον ἀνῆλθε, καὶ ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ ἠγανάκτουν, ὅτι ἐν Σαββάτῳ τυφλὸν ἰάσατο. διαλέγεται περὶ τοῦ παρακλήτου· καὶ οἱ μὲν ἐπίστευσαν, οἱ δὲ ἠπίστουν. ἐγκαλοῦνται ὑπηρέται ὑπὸ τῶν Ἀρχιερέων, ὅτι οὐκ ἐπίασαν αὐτόν. διαλέγεται αὐτοῖς ὁ Νικόδημος, καὶ ἐπιστομίζουσιν αὐτόν. πάλιν ὁ Ἰη- C σοῦς διαλέγεται αὐτοῖς. καὶ ἐπειρῶντο ἀνατρέπειν αὐτοῦ τὰ ῥήματα. ἐνταῦθα τὰ περὶ τῆς κατηγορηθείσης ἐπὶ μοιχείᾳ. πάλιν λέγει αὐτοῖς· ἐγὼ ὑπάγω, ὅπου ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. οἱ δὲ ἐνόμιζον, ὅτι ἀναιρεῖ ἑαυτόν. εἶτα προλέγει τὸν τρόπον τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ ἐπίστευσαν πολλοὶ εἰς αὐτόν· τότε λέγει αὐτοῖς· ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ μου, ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς, καὶ ἕτερα πολλά. λέγουσιν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι· Σαμαρείτης εἶ, καὶ δαιμόνιον ἔχεις. πάλιν ὁ Ἰησοῦς πολλὰ αὐτοῖς διαλέγεται, ἐν οἷς ἐπήγαγε· πρὶν Ἀβραὰμ D γενέσθαι, ἐγώ εἰμι. τότε ἠθέλησαν λιθάσαι αὐτόν· ὁ δὲ ἐξελθὼν ἀπ᾿ αὐτῶν, ἐθεράπευσε τὸν τυφλὸν πηλῷ. εἶτα διαλέγεται περὶ τῶν προβάτων καὶ τοῦ ποιμένος, τοῦ διὰ τῆς θύρας εἰσερχομένου εἰς τὴν αὐλήν, καὶ σχίσμα ἐγένετο ἐν τοῖς Ἰουδαίοις. τοῖς ἐγκαινίοις περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς ἐν τῇ στοᾷ Σολομῶντος. ἐρωτῶσιν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, εἰ αὐτὸς εἴη ὁ Χριστός; ὡς δὲ εἶπεν, ἐβάστασαν λίθους βαλεῖν ἐπ᾿ αὐτόν. ὡς δὲ ἠρώτα αὐτοὺς τὴν αἰτίαν, ἦλθον πιάσαι αὐτὸν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν. ἀπῆλθεν, ὅπου ἐβάπτιζεν Ἰωάννης. πέμπουσιν ἐκ Βηθανίας

αἱ περὶ-

αἱ περὶ Μάρθαν ὑπὲρ τοῦ Λαζάρου, καὶ βουλόμενος εἰς τὴν Ἰουδαίαν ἐλθεῖν, ἐκώλυον οἱ μαθηταί. ἦλθεν εἰς Βηθανίαν, ἀνέστησε τὸν Λάζαρον. πάλιν ἐβουλεύοντο οἱ Ἰουδαῖοι ἀνελεῖν τὸν Ἰησοῦν. εἶτα Καϊάφας προφητεύει. ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον Ἐφραΐμ. εἶτα οἱ Ἰουδαῖοι ἀμφέβαλλον, εἰ ἔρχεται εἰς τὴν ἑορτήν. καὶ πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα, ἦλθεν εἰς Βηθανίαν. τότε δειπνοῦντα αὐτὸν ἤλειψεν ἡ Μαρία, καὶ ἀγανακτεῖ Ἰούδας. ἐπιστομίζει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς. ἦλθον πρὸς αὐτὸν ἐκεῖ οἱ Ἰουδαῖοι, ὑπήντησαν αὐτῷ ὄχλοι μετὰ βαΐων ἐρχομένῳ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὀχουμένῳ εἰς ὀνάριον. τότε ζητοῦσιν οἱ Ἕλληνες ἰδεῖν αὐτόν. τότε λέγει τὴν παραβολὴν τοῦ κόκκου τοῦ σίτου, καὶ περὶ τῶν φοβουμένων τὸν θάνατον. εἶτα ἐπάγει· πάτερ, δόξασόν σου τὸν υἱόν, καὶ φωνὴ ἐγένετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. ἐνόμισεν ὁ ὄχλος βροντὴν γεγονέναι, εἶτα προλέγει αὐτοῖς τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, καὶ προτρέπει πρὸς τὸ πιστεῦσαι. οἱ δὲ ἠπείθουν, ἵνα, φησίν, ὁ λόγος Ἡσαΐου πληρωθῇ. νίπτει τοὺς μαθητάς. ἐλέγχει τὸν Ἰούδαν, καὶ λαβὼν ἐκεῖνος τὸ ψώμιον ἐξῆλθεν ἐν νυκτί. εἶτα διαλέγεται τοῖς μαθηταῖς ὁ Ἰησοῦς, ἐντέλλεται αὐτοῖς περὶ ἀγάπης. προλέγει τῷ Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν. Φίλιππος ἀξιοῖ ἰδεῖν τὸν πατέρα. περὶ τοῦ παρακλήτου αὐτοῖς προλέγει, ἕτερα πολλὰ διαλέγεται, καὶ κατηγορεῖ τῶν Ἰουδαίων. θλῖψιν προλέγει τοῖς μαθηταῖς, εἶτα πάλιν χρηστά, καὶ πάλιν λυπηρά. πρὸς τὸν πατέρα διαλέγεται. εἶτα ἔρχεται εἰς τὸν κῆπον, καὶ συλλαμβάνεται. κόπτει Πέτρος τὸ ὠτίον τοῦ δούλου. ἄγουσι τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν Ἄνναν. εἰσάγει ὁ μαθητὴς τὸν Πέτρον, εἰς τὴν αὐλήν. τύπτει τὸν Ἰησοῦν ὁ ὑπηρέτης. λέγει αὐτῷ· εἰ κακῶς ἐλάλησα, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀποστέλλουσιν αὐτὸν πρὸς Καϊάφαν. ἀρνεῖται Πέτρος. ἄγεται ὁ Ἰησοῦς πρὸς Πιλάτον, σταυροῦται, καὶ τὸν τίτλον ἐπιτιθέασιν. εἱστήκεισαν παρὰ τῷ σταυρῷ ἡ μήτηρ, καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρία, ἡ τοῦ Κλεοπᾶ, καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή. τότε παρατίθεται τὴν μητέρα τῷ Ἰωάννῃ· θάπτει τὸ σῶμα Ἰωσήφ. Νικόδημος φέρει ἀλόης καὶ σμύρνης λίτρα ἑκατόν, ἦλθε Μαρία ἡ Μαγδαληνή, βλέπει τὸν τάφον κενόν, καλεῖ τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην. οἱ δὲ ἀπῆλθον καὶ πάλιν ἀνεχώρησαν. βλέπει τοὺς Ἀγγέλους ἡ Μαρία, εἶτα τὸν Ἰησοῦν καὶ διαλέγεται αὐτῇ. Εἶτα ἐπέστη τοῖς μαθηταῖς κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς Πνεῦμα ἅγιον

A quæ cum Martha erant, propter Lazarum. Volentem ire in Judæam, prohibent diſcipuli. Venit Bethaniam. Excitat Lazarum. Iterum de occidendo illo conſultant Judæi. Caiphas prophetat. Secedit JESUS in ſolitudinem Ephraim. Judæi inter ſe diſceptant, num venturus ſit ad diem feſtum. Ante ſex dies Paſchæ venit in Bethaniam. Hic cœnantem unxit Maria: quam rem indigne fert Judas. Hunc compeſcit JESUS. Veniunt ad eum in Bethaniam Judæi. Occurrunt illi turbæ cum ramis palmarum, cum peteret Jeroſolyma, & ſederet
B ſuper aſello. Græci petunt videre eum. Parabolam dicit de grano frumenti, & de illis, qui mortem metuunt. Subdit: *Pater, glorifica filium tuum.* Et vox facta Joh. 17, 1.
eſt de cœlo. Turba putat tonitru inſonuiſſe. De modo mortis ſuæ prædicit. Adhortatur ad fidem. Illi vero non credunt, *ut ſermo*, inquit, *Eſaiæ impleretur.* Lavat diſcipulos, arguit Judam: ille accepta buccella, noctu egreditur. Ad diſcipulos poſt abitum illius diſſerit. Præcipit illis dilectionem. Porro futuram negationem prædicit. Philippus petit videre patrem. Prædicit eis de pa-
C racleto. Et de multis aliis loquitur. Accuſat Judæos. Diſcipulis prædicit futuram tribulationem, deinde iterum jucunda, & rurſus triſtia. Orat ad patrem. Venit in hortum & capitur. Petrus amputat auriculam ſervi. Ducunt Jeſum ad Annam. Diſcipulus aliquis Petrum introducit in aulam: Miniſter Jeſum percutit. Dicit ad hunc: *Si male* Joh. 18, 23.
locutus ſum, &c. Mittunt eum ad Caipham. Petrus negat: Ducitur JESUS ad Pilatum. Crucifigitur. Titulum ei imponunt. Stant juxta crucem mater, & ſoror matris ejus Maria Cleopha, & Maria Magdalene. Matrem commendat Joanni. Corpus ejus ſepelit Joſeph.
D Nicodemus affert aloes & myrrhæ libras centum. Venit Maria Magdalene, videt ſepulchrum vacuum. Vocat Petrum & Joannem. Hi abeunt viſum, & iterum ſecedunt. Maria videt Angelos, & poſtea Jeſum ipſum, qui & ei loquitur. Poſtea advenit ad diſcipulos, cum fores eſſent clauſæ, & dat illis Spiritum Sanctum.

Digitized by Google

Deinde loquitur Thomæ, qui non credi-A derat. Rurſus apparet diſcipulis ad mare Tiberiadis, ubi & multitudinem piſcium ceperunt, & comedit cum eis. Petro mandat, ut oves ſuas paſcat, prædicitque mortem, qua moriturus erat, ac jubet, ut ſe ſequatur.

εἶτα τῷ Θωμᾷ διαλέγεται ἀπιστήσαντι. εἶτα πάλιν ὤφθη τοῖς μαθηταῖς ἐπὶ τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος· οἱ δὲ ἡλίευσαν πλῆθος ἰχθύων, καὶ ἔφαγε μετ' αὐτῶν. εἶτα ἐπιτάττει τῷ Πέτρῳ ποιμαίνειν τὰ πρόβατα, καὶ προλέγει αὐτῷ, ποίῳ θανάτῳ ἀποθανεῖται, καὶ κελεύει ἀκολουθῆσαι αὐτῷ.

LIBER V. ACTA Apoſtolorum.

HOC nomine vocatur hic liber, pro-B pterea quod ſimul cum aliis etiam Apoſtolorum acta contineat. Qui vero illa exponit, Lucas eſt Evangeliſta, qui & librum hunc conſcripſit. Eſt enim una cum Apoſtolis peregrinatus, & maxime cum Paulo, & quæ exacte cognovit, literis mandavit. Narrat autem hoc libro, quomodo Angelorum myſterio Dominus aſſumtus ſit: Effuſionem Spiritus ſancti in die Pentecoſtes, ſuper Apoſtolos, & omnes, qui tum præſentes erant, factam conſtitutionem Matthiæ in locum Judæ proditoris, & deſignationem ſeptem Diaconorum, ac Pauli electionem, & quæ-C cunq; ille paſſus eſt, & quomodo tandem Romam cum illo profectus ſit. Duodecim autem Apoſtolorum nomina ſunt iſta: Primus Simon, qui vocatur Petrus: Deinde Jacobus, filius Zebedæi, & Joannes frater ejus, Andreas frater Petri, Philippus, Thomas, Bartholomæus, Matthæus, Jacobus filius Alphæi, Simon zelotes, Judas Jacobi, qui & Thaddæus dicitur, & Judas Iſcariotes, qui prodidit Dominum. Sed in hujus locum, poſtquam Dominum prodiderat ac perierat, conſtitutus eſt ab Apoſtolis Matthias, & connumeratus cum undecim reliquis, duodecimus deinde vocatus eſt, & Paulus Vas electionis, miſſus-D que & ipſe cum Barnaba, ad prædicandum Evangelium Domini gentibus circumquaque. Poſtea conſtituti ſunt & ſeptem diaconi ab Apoſtolis, quorum hæc ſunt nomina: Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas & Nicolaus. Horum itaq; Apoſtolorum & diaconorum acta exponit Lucas, & quæ ab illis edita ſunt ſigna, quæ iſta ſunt: Petrus & Joannes claudum ex nativitate, in porta ſpecioſa ſedentem in nomine Domini curarunt.

ΒΙΒΛΙΟΝ ε. ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ Ἀποστόλων.

ΟΥΤΩΣ καλεῖται τὸ βιβλίον, ἐπειδὴ καὶ τὰς πράξεις ὁμοῦ τῶν Ἀποστόλων περιέχει. ὁ δὲ διηγούμενος ταύτας ἐστὶ Λουκᾶς ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὁ καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον συγγράφων. συναπεδήμει γὰρ τοῖς τε ἄλλοις Ἀποστόλοις, καὶ μάλιστα τῷ Παύλῳ, καὶ εἰδὼς ἀκριβῶς, γράφει. διηγεῖται δὲ ἐν αὐτῷ, πῶς Ἀγγέλων ὑπολαβόντων ἀνελήφθη ὁ Κύριος, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔκχυσιν γενομένην ἐν τῇ Πεντηκοστῇ, ἐπί τε τοὺς Ἀποστόλους, καὶ πάντας τοὺς τότε παρόντας. τήν τε κατάστασιν τοῦ Ματθίου ἀντὶ Ἰούδα τοῦ προδότου. καὶ τὴν C προχείρησιν τῶν ζ. διακόνων, καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Παύλου, καὶ ὅσα ἔπαθε, καὶ τέλος τὴν εἰς Ῥώμην ἀποδημίαν αὐτοῦ. τῶν μὲν οὖν δώδεκα Ἀποστόλων τὰ ὀνόματά ἐστι ταῦτα. πρῶτος Σίμων ὁ λεγόμενος Πέτρος, εἶτα Ἰάκωβος ὁ τοῦ Ζεβεδαίου. καὶ Ἰωάννης ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, καὶ Ἀνδρέας ὁ ἀδελφὸς Πέτρου, καὶ Φίλιππος, καὶ Θωμᾶς, Βαρθολομαῖος, Ματθαῖος, Ἰάκωβος Ἀλφαίου, Σίμων ὁ ζηλωτὴς, Ἰούδας Ἰακώβου, ὁ καὶ Θαδδαῖος, καὶ Ἰούδας Ἰσκαριώτης ὁ καὶ παραδοὺς τὸν Κύριον. ἀλλὰ τοῦ Ἰούδα τούτου, προδότου γενομένου, καὶ ἀπολομέ-D νου, κατεστάθη εἰς τὸν ἐκείνου τόπον ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Ματθίας, καὶ συγκαταριθμήθη τοῖς ἕνδεκα δωδέκατος. μετὰ δὲ ταῦτα, ἐκλήθη καὶ ὁ Παῦλος, σκεῦος ἐκλογῆς, καὶ ἀπεστάλη καὶ αὐτὸς μετὰ Βαρνάβα διαγγελίσασθαι τὸν Κύριον τοῖς ἔθνεσι πανταχοῦ. ἔτι δὲ καὶ τῶν κατασταθέντων παρὰ τῶν Ἀποστόλων ἑπτὰ διακόνων τὰ ὀνόματα ταῦτα· Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων, Παρμενᾶς, καὶ Νικόλαος. τούτων οὖν τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν Διακόνων τὰς πράξεις, διηγεῖται ὁ Λουκᾶς, καὶ σημεῖα παρ' αὐτῶν γεγονότα, ἅπερ εἰσὶ ταῦτα. Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἐθεράπευσαν ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου τὸν ἐκ γενετῆς χωλὸν, τὸν ἐν τῇ ὡραίᾳ πύλῃ καθήμενον.

Πέτρος Ἀνανίαν καὶ Σαπφείραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἤλεγξε, νοσφισαμένους ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου, καὶ τῆς ἐπαγγελίας τῆς εἰς τὸν Θεὸν, καὶ γεγόνασι παραχρῆμα νεκροί. Πέτρος ἐν Ἰόππῃ τὴν ἀποθανοῦσαν Δορκάδα εὐξάμενος ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν. Πέτρος τὸ ἐξ οὐρανοῦ σκεῦος καθιέμενον, πλῆρες παντὸς ζώου ἑώρακε. Πέτρου ἡ σκιὰ ἐρχομένη ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας ἐθεράπευσεν αὐτούς. Πέτρος τηρούμενος καὶ δεδεμένος ἐν τῇ φυλακῇ, ὑπὸ Ἀγγέλου ἀπελύθη, μὴ εἰδότων τῶν στρατιωτῶν. καὶ ὁ Ἡρώδης σκωληκόβρωτος ἐξέψυξε. Στέφανος ἐποίησε τέρατα καὶ σημεῖα. Φίλιππος τὸν Εὐνοῦχον ἐπέστησεν ἀναγινώσκοντα τὸν Ἡσαΐαν, καὶ ἐβάπτισεν αὐτόν. ὁ αὐτὸς Φίλιππος ἐν Σαμαρείᾳ πολλὰ πνεύματα ἐξέβαλε, καὶ χωλοὶ καὶ παραλελυμένοι ἐθεραπεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ. Παῦλος, ἐγγίζων τῇ Δαμασκῷ, εἶδεν ὀπτασίαν, καὶ εὐθὺς γέγονεν Εὐαγγελιστής. Παῦλος ἐν Λύστροις Αἰνέαν χωλὸν ἐκ γενετῆς ὄντα, ἐθεράπευσεν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου. Παῦλος ἀπὸ ὀπτασίας εἰς Μακεδονίαν ἐκλήθη. Παῦλος τὴν γυναῖκα τὴν ἔχουσαν πνεῦμα Πύθωνος, ἐκαθάρισε. Παῦλος καὶ Σίλας ἐν Φιλίπποις εἰς φυλακὴν ἐβλήθησαν, καὶ ἠσφαλισμένους εἶχον τοὺς πόδας ἐν δὲ τῷ ξύλῳ. ἐν δὲ τῷ μεσονυκτίῳ σεισμὸς γέγονε, καὶ λέλυνται αὐτῶν τὰ δεσμά. ἀπὸ τοῦ χρωτὸς Παύλου ἀπέφερον σουδάρια ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ δαιμονιῶντας, καὶ ἐθεραπεύοντο. Παῦλος ἐν Τρωάδι πεσόντα Εὔτυχον ἀπὸ τῆς θυρίδος, καὶ ἀποθανόντα, ἤγειρε λέγων· ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἐν αὐτῷ ἐστι. Παῦλος ἐπετίμησεν ἐν Κύπρῳ τῷ Μάγῳ Ἐλύμᾳ, καὶ ἐγένετο τυφλός. Παῦλος πλέων ἐν Ῥώμῃ, ἐχειμάσθη αὐτός τε καὶ πάντες οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἐπὶ νυχθήμερα ιδ. πάντων τε προσδοκώντων ἀποθανεῖν, ἐπιστὰς ὁ Κύριος εἶπεν αὐτῷ, ὅτι διὰ σὲ κεχάρισμαι τούτοις τὸ ζῆν. καὶ ἐσώθησαν. ἐξελθόντα τὸν Παῦλον ἀπὸ τοῦ πλοίου, ἔχιδνα ἔδακε, καὶ οἱ μὲν πάντες ἐνόμιζον αὐτὸν γίνεσθαι νεκρόν· ὡς δὲ ἀπαθὴς διέμεινεν, ἐνόμισαν αὐτὸν εἶναι Θεόν. τὸν πατέρα Ποπλίου ἐν τῇ νήσῳ δυσεντερίᾳ συνεχόμενον χειροθετήσας ἰάσατο ὁ Παῦλος, καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀσθενοῦντας ἐν τῇ νήσῳ ἐθεράπευσεν.

A Petrus Ananiam & Sapphiram uxorem ejus coarguit, quod ſuffurati fuerant de precio agri, & promiſſionem erga DEUM factam defraudarant, ob quam cauſam & e veſtigio mortui ſunt. Petrus Dorcada vita defunctam, in Joppe precibus ſuis e mortuis excitavit. Petrus vas plenum omnis generis animantibus, cœlitus demiſſum vidit. Umbra Petri ægrotos, quos contingebat, ſanavit, Petrus, cum in carcere ligatus ſervaretur, per Angelum, inſciis militibus, liberatus eſt. Et Herodes vermium eſca
B factus expiravit. Stephanus prodigia fecit & ſigna. Philippus Eunuchum Eſaiæ prophetiam legentem, acceſſit & baptizavit. Idem Philippus multos malos ſpiritus in Samaria ejecit, & claudi ab illo ac Paralytici curati ſunt. Paulus cum appropinquaret Damaſco, viſionem vidit, & mox Evangelii præco factus eſt. Paulus cum eſſet Lyſtris Æneam a nativitate claudum in nomine Domini curavit. Paulus per viſionem in Macedoniam vocatus eſt. Paulus mulierem habentem ſpiritum Pythonicum purgavit. Paulus & Silas Philippis in cuſtodiam conjecti,
C & pedes eorum ligno conſtricti ſunt. In medio autem noctis terræmotus factus eſt, & ſoluta ſunt eorum vincula a corpore. Pauli ſumta ſunt ſudaria, quæ ægrotis ac dæmoniacis impoſita curationem attulerunt. Paulus in Troade conſtitutus Eutychum e feneſtra prolapſum ac mortuum, excitavit, dicens: *Anima ejus in ipſo eſt.* (Act. 20,10) Paulus in Cypro Magum Eliman compeſcuit, qui & cæcus effectus eſt. Paulus cum Romam navigaret, tempeſtate agitatus eſt ipſe, & quotquot cum illo in navi erant, noctes ac dies quatuordecim. Et cum univerſi mortem expectarent, adſtitit Paulo Dominus, dicens: *Propter te largitus ſum iſtis, quos tecum habes, ut vi-* (Act. 27,24.)
D *vant*, atque ita ſervati ſunt. Paulum, cum e navi egreſſus eſſet, vipera momordit, putatumq; eſt ab omnibus, quod moriturus eſſet: cum vero illæſus permaneret, arbitrati ſunt Deum eſſe quendam. Patrem Publii in inſula dyſenteria laborantem impoſitis manibus ſanitati reſtituit Paulus, & ſimul alios multos in eadem inſula ægrotos curavit.

LIB. SEXTUS CONTINENS EPISTOLAS CATHOLICAS ſeptem, quarum prima eſt Jacobi.

A

AB autoribus ſuis, & ipſæ nomina ſortitæ ſunt. Hanc enim Jacobus ad diſperſas duodecim tribus, in Chriſtum credentes, ſcripſit. Scripſit autem eam more & genere docendi, docens de tentationum diſcrimine, quænam a DEO, quæ vero ex proprio cujuſque mortalium corde ſint. Et quod non verbis tantum, ſed & ipſo opere oſtendenda ſit fides, quodque non auditores legis, ſed factores juſtificentur. Præcipit etiam de divitibus, ne illi pauperibus in Eccleſiis præferantur, ſed magis increpentur, tanquam ſuperbi. Tandem, B ubi afflictos conſolatus, & ad tolerantiam uſque ad judicis adventum ſervandam adhortatus eſt, de patientia ex iis, quæ Job acciderunt, admonuit, præcipit, ut ſeniores vocentur ad ægrotos, ſtudeaturque, quomodo errantes ad veritatem convertantur, eo quod merces hujus apud Dominum remiſſio ſit peccatorum: atque ita terminat epiſtolam.

ΒΙΒΛΙΟΝ, ϛ. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Καθολικαὶ, ζ. τούτων α. Ιακώβου.

ΑΠ' αὐτῶν τῶν γραψάντων καὶ αὗται προσαγορεύονται. αὐτὸς γὰρ Ιάκωβος ταύτην γράφει τοῖς ἀπὸ τῶν δώδεκα φυλῶν διασπαρεῖσι, καὶ πιστεύσασιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ιησοῦν Χριστόν. γράφει δὲ διδασκαλικὴν τὴν ἐπιστολὴν, διδάσκων περὶ διαφορᾶς πειρασμῶν, ποῖος μέν ἐστιν ἀπὸ Θεοῦ, ποῖος δὲ ἀπὸ τῆς ἰδίας καρδίας τῶν ἀνθρώπων· καὶ ὅτι οὐ λόγῳ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ δεικνύναι δεῖ τὴν πίστιν· καὶ οὐχ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου, ἀλλὰ οἱ ποιηταὶ δικαιοῦνται. περί τε πλουσίων παραγγέλλει, ἵνα μὴ προκρίνωνται τῶν πτωχῶν οἱ πλούσιοι ἐν ταῖς Εκκλησίαις· ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἐπιπλήττωνται, ὡς ὑπερήφανοι. καὶ τέλος παραμυθησάμενος τοὺς ἀδικουμένους, καὶ προτρεψάμενος αὐτοὺς μακροθυμεῖν ἕως τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου, καὶ διδάξας περὶ ὑπομονῆς ἐκ τοῦ τοῦ Ιὼβ χρησῶν, παραγγέλλει προσκαλεῖσθαι τοὺς πρεσβυτέρους ἐπὶ τοὺς ἀσθενοῦντας, καὶ σπουδάζειν ἐπιστρέφειν τοὺς πλανηθέντας ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν. εἶναι γὰρ τούτου μισθὸν παρὰ τοῦ Κυρίου ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
C καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

SECUNDA, PETRI Apoſtoli.

ET iſta ab eo denominata eſt, a quo eſt ſcripta. Petrus enim docendi gratia epiſtolam hanc Judæis ad Chriſtianiſmum converſis, in diſperſione conſtitutis ſcripſit. Poſtquam enim ex Judæis multi crediderunt, confirmat eos. Et primum quidem exponit ac declarat, quod fides in Chriſtum a prophetis prænunciata, & per eoſdem ſignificata ſit re- D demtio, quæ eſt per ſanguinem ejus, & quod ipſis ac gentibus omnia ſint per Evangelium annunciata, in quæ Angeli quoque proſpicere deſiderant. Deinde poſtquam conſuluit, ut digne converſentur cum eo, qui ipſos vocavit, admonet, ut Regem honorent, & mulieribus ſimul ac viris denunciat, ut unanimes ſint. Et ubi ad mores honeſtos adhortatus eſt, ſignificat illis, quod & inferis innotuerit a Domino prædicatio ſalutis, & reſurrectionis, ut & ii, qui antea mortui ſunt, reſurgant, & judicentur quidem in

ΔΕΥΤΕΡΑ, ΠΕΤΡΟΥ.

ΚΑΙ αὐτὴ τοῦ γεγραφότος ἐπιφέρεται τὴν κλῆσιν· αὐτὸς γὰρ Πέτρος τοῖς ἐν τῇ διασπορᾷ οὖσιν Ιουδαίοις, καὶ γενομένοις Χριστιανοῖς, γράφει τὴν ἐπιστολὴν διδασκαλικήν. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ Ιουδαίων ἐπίστευσαν, ἐπιστηρίζει αὐτούς. καὶ πρῶτον μὲν ἐξηγεῖται καὶ ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις, ἀπὸ τῶν προφητῶν κατηγγέλη, καὶ δι' αὐτῶν ἐμηνύθη ἡ διὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ λύτρωσις· καὶ ὅτι αὐτοῖς καὶ τοῖς ἔθνεσιν εὐαγγελίσθη τὰ πάντα, εἰς ἃ Αγγελοι ἐπιθυμοῦσι παρακύψαι. εἶτα συμβουλεύσας ἀξίως τοῦ καλέσαντος ἀναστρέφεσθαι, προτρέπει καὶ βασιλέα τιμᾶν, γυναιξί τε καὶ ἀνδράσιν ὁμοφροσύνην παραγγέλλει, καὶ εἰς τὰ ἤθη παραινέσας ὀλίγα, σημαίνει, ὅτι καὶ εἰς ᾅδην γέγονε παρὰ τοῦ Κυρίου τὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας, καὶ ἀναστάσεως. ἵνα καὶ οἱ ἀποθανόντες ἀναστῶσι, καὶ κριθῶσι μὲν ἐν

Digitized by Google

τῷ σώματι, τῇ δὲ χάριτι τῆς ἀναστάσεως διαμένωσι. καὶ ὅτι τὸ τέλος πάντων λοιπὸν ἤγγισε, καὶ ὀφείλουσι πάντες ἕτοιμοι γίνεσθαι, ὡς λόγον ἀποδόντες τῷ κριτῇ. καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

A corpore, gratia vero reſurrectionis perſiſtant. Et quod finis omnium appropinquaverit, omneſque parati eſſe debeant ad dandam judici rationem. His dictis finit epiſtolam.

ΤΡΙΤΗ ΠΑΛΙΝ, ΚΑΙ αὐτὴ Πέτρου.

ΟΜΟΙΩΣ καὶ αὕτη παρὰ τοῦ αὐτοῦ γραφεῖσα, τὴν τούτου ἔχει ὀνομασίαν. αὐτὸς γὰρ Πέτρος, καὶ ταύτην ἐπιστέλλει τοῖς ἤδη πιστεύσασιν. ἔστι δὲ ἡ ἐπιστολή, ὑπόμνησις τῶν πρώτων. εἰδὼς γὰρ ταχεῖαν αὐτοῦ ἔσεσθαι τὴν ἀνάλυσιν τοῦ σώματος, ἐσπούδασε πάντας ὑπομνῆσαι περὶ ὧν κατηχήθησαν τὴν διδασκαλίαν. καὶ πρῶτον μὲν περὶ τῆς πίστεως ἐξηγεῖται, καὶ δείκνυσιν ἀπὸ τῶν προφητῶν αὐτὴν εὐαγγελίζεσθαι· καὶ ὅτι αἱ προφητεῖαι αἱ περὶ τοῦ Σωτῆρος, οὐκ εἰσὶν ἀνθρώπιναι, ἀλλὰ παρὰ Θεοῦ ἐλαλήθησαν. ἔπειτα παραγγέλλει μὴ προσέχειν τοῖς ἀπατῶσι, λέγων ἔσεσθαι αὐτῶν ἀπώλειαν, ὥσπερ καὶ τῶν παραβάντων Ἀγγέλων γέγονε. προμηνύει δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἡμέρας ἔσεσθαι, ἐν αἷς ἐμπαῖκται περιπατήσουσι, καὶ θελήσουσιν ἀπατᾷν τινας, λέγοντες μάτην λέγεσθαι παρ' ἡμῶν τὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος, διὰ τὸ ἀεὶ λέγεσθαι, καὶ μήπω παραγίνεσθαι. ἀπὸ τούτων οὖν καὶ μάλιστα ἀπέχεσθαι παραγγέλλει, διδάσκων, μὴ ὀλιγωρεῖν ἐν τοῖς χρόνοις. πάντα γὰρ τὸν χρόνον, μηδὲν εἶναι ἐνώπιον Κυρίου, διὰ τὸ καὶ τὴν μίαν ἡμέραν, ὡς χίλια ἔτη εἶναι, καὶ τὰ χίλια ἔτη, ὡς ἡμέραν μίαν ἔσεσθαι δὲ ταχέως τὴν ἡμέραν Κυρίου διαβεβαιοῦται, καὶ ἀποδείκνυσι, καὶ ἐντέλλεται ἑτοίμους εἶναι πάντας εἰς αὐτὴν ἐν ἔργοις ἀγαθοῖς, καὶ ἀγαπᾷν τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου γραφέντα, καὶ μὴ προσέχειν τοῖς διαβάλλουσιν αὐτά. διὰ τὸ καὶ πάσας τὰς θείας γραφὰς διαβάλλειν αὐτούς. ὑπομνήσας οὖν καὶ διδάξας πάντας προειδέναι τὰ πράγματα, προτρέπει μὴ ἐκπίπτειν τοῦ σκοποῦ τῆς πίστεως. καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

TERTIA, ET IPSA PETRI.

PARI modo & iſta ab eodem conſcripta, ejuſdem nomen præfert.
B Nam idem Petrus & hanc ad eos ſcripſit, qui jam crediderant. Eſt autem hæc epiſtola, refricatio priorum. Cum enim cognoviſſet cito futuram corporis ſui reſolutionem, diligenter hoc egit, ut omnes admonerentur eorum, de quibus antea per Evangelii doctrinam erant inſtructi. Et primum quidem de fide diſſerit, & oſtendit, quod a Prophetis illa ſit annunciata, & quod prophetiæ de Salvatore, non ſint humanæ, ſed a Deo prænunciatæ. Deinde denunciat illis, ne ſeductores attendant, illorum perditio-
C nem futuram prædicens, quemadmodum & de Angelis transgreſſoribus pœna ſumta eſt. Significat autem hac epiſtola futuros dies, quibus illuſores paſſim circuituri ſint, conaturique, ut alios ſeducant, dicentes, quod inaniter a nobis prædicatur adventus Servatoris futurus, eo quod is cum ſemper prædicatur, nondum tum venerit. Ab his igitur abſtinere præcipit, docens, ne moræ gratia animum deſpondeamus, propterea quod nihil tarditatis univerſum tempus gignat apud Dominum, uno die inſtar mille annorum exiſtente, & mille annis inſtar
D unius diei. Affirmat ſimul & declarat, cito futurum Domini diem, præcipitque omnibus, ut ad illius adventum parati ſint in bonis operibus, & amplectantur quæ ab Apoſtolo Paulo ſcripta ſunt, nec aures accommodent his, qui ea calumniantur, quandoquidem iidem & univerſas divinas ſcripturas calumnientur. Poſtquam igitur quosvis admonuit ac docuit, ut iſta futura ſciant, hortatur, ne quiſquam a fidei ſcopo aberret, atque ita finit epiſtolam.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΙΩΑΝΝΟΥ.

ΟΥΤΩΣ καὶ αὕτη καλεῖται ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ ταύτην

QVARTA, JOHANNIS.

HOC nomine vocatur & iſta, propterea, quod a Joanne Evangeliſta ſcripta

eſt, ut commonefaceret eos, qui jam in Dominum crediderant. Et primum quidem perinde atque in Evangelio, ita & in hac Epiſtola de Verbi divinitate diſſerit, oſtendens illud in Deo ſemper eſſe, ac docens, patrem eſſe lucem, ut Verbum ita cognoſcamus ex patre eſſe, tanquam fulgorem e luce. Diſſerens autem de divinitate Verbi, exponit fidei noſtræ myſterium non eſſe rem novitiam, ſed eſſe ſempiternum ab initio: nunc vero manifeſtatum in Domino, qui vita eſt ſempiterna & verus Deus. Cauſam etiam, ob quam Verbum ad nos venerit & apparuerit, ponit. Hanc videlicet, ut opera diaboli diſſolveret, ac nos a morte liberaret, efficeretque, ut patrem agnoſceremus, & filium Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Scribit igitur ad omnem ætatem, ad pueros, ad adoleſcentes, ad ſenes, quod Deus innotuerit, diabolica operatio deinceps deleta morte devicta ſit. Quod reliqvum eſt per totam epiſtolam, dilectionem docet, volens, ut nos invicem alius alium diligamus: propterea quod & Chriſtus dilexit nos. Diſſerit itaque de differentia timoris & dilectionis, filiorum Dei & filiorum diaboli, de peccato mortali, & non mortali, de differentia ſpirituum, diſcernitque, quiſnam Spiritus ex Deo, quis vero ſeductionis ſit, & quando cognoſcamur filii DEI quando vero diaboli. Item cujus peccati gratia orandum ſit pro his, qui deliquerunt, & pro quo non ſit. Et quod vocatione indignus ſit, nec Chriſti eſſe dici poſſit, qui proximum non diligit. Unitatem etiam filii cum patre oſtendit, & quod qui filium negat, nec patrem habeat: decernit quoque in hac epiſtola, quod ſit proprium Antichriſti, nempe hoc, ſi dicat Jeſum non eſſe Chriſtum, ita ut quaſi ille non ſit, ſeipſum mentiendo dicat eſſe Chriſtum. Hortatur autem per totam epiſtolam DOMINO credentes, ne animo ſint abjecto, ſi odio habeantur in hoc mundo, ſed magis gaudeant, ob id, quod odium mundi hujus declaret credentes migraſſe ex hoc mundo, & poſthac converſari in cœlis. Et in calce epiſtolæ iterum admonet, filium Dei eſſe vitam æternam ac verum Deum, & ut illi ſerviamus, noſque ipſos a ſimulacris cuſtodiamus.

A ἐπιστέλλει, ὑπομιμνήσκων τοὺς ἤδη πιστεύσαντας εἰς τὸν Κύριον. καὶ πρῶτον μὲν ὥσπερ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἐπιστολῇ θεολογεῖ περὶ τοῦ Λόγου, ἀποδεικνὺς αὐτὸν ἀεὶ εἶναι ἐν τῷ Θεῷ, καὶ διδάσκων τὸν πατέρα φῶς εἶναι· ἵνα καὶ οὕτως γνῶμεν τὸν Λόγον ἀπαύγασμα ἐξ αὐτοῦ εἶναι. θεολογῶν δὲ, ἐξηγεῖται μὴ νεώτερον εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀρχῆς μὲν ἀεὶ τυγχάνειν αὐτὸ, νῦν δὲ πεφανερῶσθαι ἐν τῷ Κυρίῳ, ὅστις ἐστὶ ζωὴ αἰώνιος, καὶ Θεὸς ἀληθινός. καὶ τὸ αἴτιον δὲ τῆς τοῦ Λόγου παρουσίας, καὶ ἐπιφανείας αὐτοῦ ἰῶθησιν εἶναι λέγων τοῦτο, ἐπὶ τῷ καταλῦσαι
B τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου, καὶ ἡμᾶς ἐλευθερωθῆναι τοῦ θανάτου, καὶ γινώσκειν ἡμᾶς τὸν πατέρα, καὶ αὐτὸν τὸν υἱὸν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. γράφει γοῦν πρὸς πᾶσαν ἡλικίαν, πρὸς παιδία, πρὸς νεανίσκους, πρὸς γέροντας· ὅτι ὁ μὲν Θεὸς ἐγνώσθη, ἡ δὲ διαβολικὴ ἐνέργεια λοιπὸν νενίκηται, καταργηθέντος τοῦ θανάτου. εἶτα λοιπὸν δι' ὅλης τῆς ἐπιστολῆς περὶ ἀγάπης διδάσκει, θέλων ἡμᾶς ἀλλήλους ἀγαπᾶν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς. ἐξηγεῖται οὖν ἐπὶ διαφορᾶς φόβου
C καὶ ἀγάπης, καὶ τέκνων Θεοῦ καὶ τέκνων διαβόλου, καὶ περὶ ἁμαρτίας θανατικῆς, καὶ μὴ θανατικῆς, καὶ διαφορᾶς πνευμάτων. καὶ λοιπὸν διαιρεῖ, ποῖον μὲν πνεῦμα ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι, ποῖον δὲ τῆς πλάνης, καὶ πότε μὲν γινωσκόμεθα τέκνα Θεοῦ, πότε δὲ διαβόλου. καὶ περὶ ποίας ἁμαρτίας ὀφείλομεν εὔχεσθαι· καὶ ὅτι ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, οὐκ ἔστιν ἄξιος τῆς κλήσεως, οὐδὲ δύναται λέγεσθαι τοῦ Χριστοῦ. καὶ τὴν ἑνότητα δὲ τοῦ υἱοῦ πρὸς τὸν πατέρα δείκνυσι· καὶ ὅτι ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν
D πατέρα ἔχει, διακρίνει δὲ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ, λέγων καὶ τὸ ἴδιον τοῦ Ἀντιχρίστου. εἶναι δὲ τοῦτο, τὸ λέγειν μὴ εἶναι τὸν Ἰησοῦν αὐτὸν Χριστὸν, ἵνα ὡς μὴ ὄντος ἐκείνου, ἑαυτὸν εἴπῃ εἶναι ὁ ψεύστης. παραινεῖ δὲ δι' ὅλης τῆς ἐπιστολῆς μὴ ἀθυμεῖν τοὺς πιστεύοντας τῷ Κυρίῳ, εἰ μισοῦνται ἐν τῷ κόσμῳ· ἀλλὰ μᾶλλον χαίρειν, ὅτι τὸ μῖσος τοῦ κόσμου δείκνυσι τοὺς πιστεύσαντας μεταβεβηκέναι ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κόσμου, καὶ εἶναι λοιπὸν τῆς οὐρανίου πολιτείας. καὶ ἐν τῷ τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς πάλιν ὑπομιμνήσκει λέγων ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς ζωὴ αἰώνιός ἐστι, καὶ Θεὸς ἀληθινός· καὶ ἵνα τούτῳ δουλεύωμεν, καὶ φυλάττωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν εἰδώλων.

ΠΕΜΠΤΗ, ΠΑΛΙΝ ΚΑΙ αὕτη Ἰωάννου.

A

ΤΑΥΤΗΝ, ὡς πρεσβύτερος γράφει κυρίᾳ, καὶ τοῖς τέκνοις αὐτῆς. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη· ὁρῶν τὰ τέκνα ταύτης καλῶς ἀναστρεφόμενα ἐν τῇ πίστει, καὶ πολλοὺς πλάνους περιερχομένους, καὶ λέγοντας, μὴ εἶναι τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἐν σαρκὶ, γράφει τὴν ἐπιστολήν. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέχεται αὐτῆς τὰ τέκνα καλῶς περιπατοῦντα· εἶτα διδάσκων, μὴ νεώτερον εἶναι τὸ καθ᾽ ἡμᾶς μυστήριον, B παραινεῖ πάλιν περὶ ἀγάπης, καὶ ἵνα μένωσιν ἐν τῇ διδαχῇ τῇ παραδοθείσῃ αὐτοῖς. καὶ λοιπὸν διδάσκει, Ἀντίχριστον εἶναι τὸν λέγοντα μὴ ἐν σαρκὶ ἐληλυθέναι τὸν Χριστόν. παραγγέλλει δὲ, ὥστε μὴ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους τινὰ εἰς οἰκίαν, μηδὲ λέγειν αὐτοῖς χαίρειν. καὶ οὕτως τελεῖ τὴν ἐπιστολήν.

QVINTA, ET IPSA Joannis.

HANC ſenior factus dominæ ſcribit, & liberis ejus. Eſt autem argumentum epiſtolæ tale. Cum videret liberos hujus recte in fidem converſos, multos autem ſeductores circumire, qui dicerent, adventum Chriſti in carne non eſſe factum, epiſtolam hanc ſcribit, & principio quidem laudat, quod liberi ejus bene procederent. Deinde docet, fidei noſtræ myſterium non eſſe recens. Hortatur iterum ad dilectionem, & ut maneant in doctrina, quæ ipſis erat tradita. Deinceps docet eos, Antichriſtum eſſe, qui Chriſtum in carne non veniſſe dicat. Denunciat autem illis, ne eos, qui hujusmodi ſunt, in domum ſuam quisquam recipiat, neque ſalutem illis dicat, atque ita terminat epiſtolam.

ΕΚΤΗ ΠΑΛΙΝ, ΚΑΙ ΑΥΤΗ Ἰωάννου.

C

ΚΑΙ αὕτη Ἰωάννου μέν ἐστι, καθὼς καὶ ἐπιγέγραπται. ἐπέσταλται δὲ πρὸς Γάϊον. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέχεται αὐτὸν μαρτυρούμενον ὑπὸ πάντων ἐπὶ φιλοξενίᾳ, καὶ προτρέπει τῇ αὐτῇ προθέσει προσμένειν, καὶ προπέμπειν, καὶ δεξιοῦσθαι τοὺς ἀδελφούς. πάλιν δὲ αὐτοῦ μὲν τὴν πρόθεσιν ἀποδέχεται· αἰτιᾶται δὲ Διοτρεφῆ, ὡς μήτε αὐτὸν παρέχοντα τοῖς πτωχοῖς, ἀλλὰ καὶ κωλύοντα τοὺς ἄλλους, καὶ πολλὰ φλυαροῦντα. τοὺς δὲ τοιούτους λέγει ἀλλοτρίους εἶναι τῆς ἀληθείας, καὶ μηδὲ εἰδέναι τὸν Θεόν. Δημήτριον δὲ συνίστησι, μαρτυρῶν αὐτῷ τὰ κάλλιστα.

SEXTA, ET HÆC Joannis eſt.

ISTA quoq; Joannis eſt, ut & inſcriptio habet. Miſſa eſt autem ad Gajum. Et primum quidem laudat eum propter teſtimonium hoſpitalitatis, quod habebat ab omnibus, hortaturque eum, ut in propoſito perſiſtat, ac fratres recipiat ac deducat. Accuſat autem Diotrephen, quod is non ſolum nihil præbebat pauperibus, ſed etiam alios prohibebat, ac multa nugabatur. Tales alienos eſſe dicit a veritate, neque cognoſcere Deum. Demetrium vero laudat, optimum illi teſtimonium impendens.

D

ΕΒΔΟΜΗ, ΙΟΥΔΑ.

ΤΑΥΤΗΝ, καθὼς καὶ ἐπιγέγραπται, Ἰούδας γράφει τὴν ἐπιστολὴν, τοῖς ἤδη πιστεύσασιν. ἡ δὲ πρόφασις αὕτη· παρεισελθόντων τινῶν καὶ διδασκόντων, ἀδιάφορον εἶναι τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἀρνουμένων τὸν Κύριον, ἀνάγκην ἔσχε γράψαι, καὶ ἀσφαλίσασθαι τοὺς ἀδελφούς. καὶ πρῶτον μὲν, παρακαλεῖ αὐτοὺς ἀγωνίζεσθαι, ἐμμένειν τῇ παραδοθείσῃ αὐτοῖς πίστει· ἔπειτα ἀποκηρύττει τοὺς

SEPTIMA, JUDÆ.

HANC Judas epiſtolam, quemadmodum & inſcripta eſt, illis ſcripſit, qui jam crediderant. Eſt autem argumentum ejus tale: Cum quidam ſubingreſſi docerent, indifferens eſſe peccatum, etiam eorum, qui Dominum negant, neceſſe habuit, ut ſcriberet, & cautos redderet fratres. Et initio quidem hortatur eos, ut certent, atque in tradita ſibi fide maneant. Deinde abjicit

tales tanquam ſeductores, & denunciat, ne prorſus ullam cum ipſis communionem haberent, ſcientes non eſſe ſatis vocatos eſſe, niſi etiam digne ambuletur in iſta vocatione: eo quod & priorem populum DOMINUS ex Ægypto eductum, cum in fide videret non perſiſtere, perdiderit: & Angelis ordinem ſuum non cuſtodientibus, non pepercererit. Hac ratione ſecundum eſſe a talibus. Et Michaelem namque Archangelum non ſuſtinuiſſe blaſphemiam diaboli. Docet itaque perditionem iſtorum ſicut Sodomitarum futuram. Poſt hæc adhortatus ad bonos mores, & fidei ſtabilitatem a DOMINO apprecatus, claudit epiſtolam.

A τοιούτους ὡς πλάνους, καὶ παραγγέλλει μηδεμίαν αὐτοὺς ἔχειν κοινωνίαν περὶ τοὺς τοιούτους, εἰδότα, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὸ κληθῆναι μόνον, ἐὰν μὴ καὶ ἀξίως περιπατήσωμεν τῆς κλήσεως. καὶ γὰρ καὶ τὸν πρότερον λαὸν ἐξ Αἰγύπτου ἐξαγαγὼν ὁ Κύριος, καὶ μὴ ἐμμείναντα τῇ πίστει ἑωρακὼς, ἀπώλεσε· καὶ Ἀγγέλων δὲ μὴ τηρησάντων τὴν ἰδίαν τάξιν, οὐκ ἐφείσατο. δεῖ οὖν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἀναχωρεῖν. καὶ γὰρ καὶ Μιχαὴλ ὁ Ἀρχάγγελος οὐχ ὑπήνεγκε βλασφημίαν τοῦ διαβόλου. ἔσεσθαι γοῦν τὴν ἀ-
B πώλειαν αὐτῶν, ὡς Σοδόμων, διδάσκει. εἶτα παραινεῖ εἰς τὰ ἤθη, καὶ ἐπευξάμενος αὐτοῖς βεβαιότητα τῆς πίστεως παρὰ τοῦ Κυρίου, τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

LIBER SEPTIMUS, QVATUORDECIM HABENS Epiſtolas Pauli, quarum prima eſt ad Romanos.

ΒΙΒΛΙΟΝ ζ. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Παύλου ιδ. τούτων πρώτη, ἡ πρὸς Ῥωμαίους.

PAULI vocantur epiſtolæ, propterea quod eas ille ſcripſit. Et per has cum eos, quos viderat ac docuerat, admonet ac corrigit, tum quos non viderat inſtruere conatur ac docere, quemadmodum ſcire poſſunt, qui in eas incidunt. Hanc autem Romanis a Corintho ſcripſit, cum eos nondum quidem vidiſſet, audiſſet vero de illorum fide, cuperetque videre eos. Et initio quidem laudat eorum fidem, quam videbat paſſim annunciari. Deinde ſignificat ſæpenumero propoſitum ſibi fuiſſe veniendi ad eos, propter deſiderium, quo erga eos affectus erat, hactenus vero non licuiſſe. Cæterum docendi modo Epiſtolam contexit, de vocatione Gentium, & qvod circumciſio temporaria fuerit, jam vero ceſſaverit: qvod per Chriſtum ſolutum ſit delictum Adæ: qvod umbra legis tranſierit. Vocationem itaque Gentium conſeqventer recto ordine factam eſſe ad hunc modum probat. Oſtendit univerſis hominibus inſitam eſſe legem, & quoſvis citra doctrinam (legis) naturali judicio ex ipſa rerum conditione DEUM cognoſcere poſſe. Quapropter & merito Gentes priore loco accuſat, quod cum ipſis cognitionem ſui DEUS ex operibus

C ΟΥΤΩ καλοῦνται, ἐπειδὴ αὐτὸς Παῦλος ἰδίᾳ ταύτας ἐπέστειλεν, καὶ διὰ τούτων, οὓς μὲν ἤδη ἑώρακε καὶ ἐδίδαξεν, ὑπομιμνήσκει καὶ ἐπιδιορθοῦται· οὓς δὲ μὴ ἑώρακε, σπουδάζει κατηχεῖν καὶ διδάσκειν, ὡς ἔστιν ἀπ' αὐτῶν τῶν ἐντυγχανόντων καταμαθεῖν. ταύτην δὲ τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστέλλει ἀπὸ Κορίνθου, μήπω μὲν ἑωρακὼς Ῥωμαίους, ἀκούων δὲ περὶ αὐτῶν, καὶ ἐπιποθῶν αὐτοὺς ἰδεῖν. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέχεται τὴν πίστιν αὐτῶν, καταγγελλομένην ὁρῶν πανταχοῦ. ἔπειτα σημαίνει πολλάκις ἑαυτὸν προθέμενον ἐλθεῖν, διὰ τὸν εἰς αὐτοὺς πόθον, καὶ τέως μὴ δεδυνῆσθαι. καὶ λοιπὸν διδασκαλικὴν τὴν ἐπιστολὴν ποιεῖται, περὶ κλήσεως ἐθνῶν, καὶ
D ὅτι ἡ περιτομὴ ἕως καιροῦ ἦν, καὶ νῦν πέπαυται. καὶ ὅτι διὰ τοῦ Χριστοῦ λέλυται τὸ παράπτωμα τοῦ Ἀδὰμ, καὶ ἡ σκιὰ τοῦ νόμου παρῆλθε. τὴν μὲν οὖν κλῆσιν τῶν ἐθνῶν ἀκολούθως γεγενῆσθαι κατασκευάζει οὕτως, ἀποδεικνὺς πᾶσιν ἀνθρώποις ἔμφυτον εἶναι τὸν νόμον, καὶ πάντας ἀδιδάκτως τῇ φύσει καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς κτίσεως δύνασθαι γινώσκειν τὸν Θεόν. διὸ καὶ εἰκότως αἰτιᾶται πρῶτον Ἕλληνας, ὡς τοῦ μὲν Θεοῦ φανερώσαντος αὐτοῖς, ἐκ τῶν ποιημάτων τοῦ

κόσμου, τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνῶσιν, καὶ τῆς ἀϊδίου δυνάμεως αὐτοῦ, ἥτις ἐστὶν ὁ λόγος αὐτοῦ, ἐν ᾧ καὶ δι' οὗ τὰ πεποίηκεν· ἐκείνους δὲ, μὴ ἐγνωκέναι, μᾶλλον ἐκ τῶν κτισμάτων, εἶναι Θεὸν τὸν τούτων δημιουργόν. ἀλλὰ τοὐναντίον αὐτὰ τὰ ποιήματα θεοποιήσαντας, καὶ τῇ κτίσει μᾶλλον, ἢ τῷ κτίστῃ λατρεύσαντας. αἰτιᾶται δὲ καὶ Ἰουδαίους, ὡς μὴ φυλάξαντας τὸν νόμον· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάσαντας· καὶ οὕτως ἀμφότερα τὰ μέρη Ἰουδαίους τε καὶ Ἕλληνας ἐλέγχει, καὶ συγκλείει ἐπὶ παρανομίᾳ· ἵνα δείξῃ, ὅτι ἴσοι γενόμενοι οἱ πάντες, ὡς ὑπεύθυνοι ἐπίσης, καὶ τοῦ λυτρουμένου δέονται. τῆς δὲ χάριτος καὶ λυτρώσεως ἐπίσης καὶ τοῖς Ἰουδαίοις γενομένης, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, εἰκότως καὶ ἡ κλῆσις γέγονε τῶν ἐθνῶν. τῆς δὲ κλήσεως τῶν ἐθνῶν γενομένης, ἐξ ἀνάγκης πέπαυται ἡ περιτομὴ, καὶ ἡ ἐν τῷ νόμῳ σκιά. ὁ γὰρ Ἀβραὰμ, φησὶν, οὐκ ἐν περιτομῇ, ἀλλὰ πρὸ τῆς περιτομῆς δικαιωθεὶς, μετωνομάσθη μὲν Ἀβραὰμ, ὅτι πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν ἔμελλεν εἶναι, κατὰ τὴν ἐν τῇ ἀκροβυστίᾳ πίστιν. ἔλαβε δὲ μετὰ τὸ δικαιωθῆναι, καὶ τὴν περιτομὴν ἐν τῇ σαρκὶ, ἵνα σημεῖον ᾖ τοῖς κατὰ σάρκα γενωμένοις ἐξ αὐτοῦ, παύσεσθαι τότε περιτομὴν, ὅταν τὰ ἔθνη γένηται τέκνα τοῦ Ἀβραὰμ, ἀρξάμενα πολιτεύεσθαι κατὰ τὴν πίστιν τοῦ Ἀβραὰμ, ἐν ᾗ ἐδικαιώθη, ὅτε ἦν ἐν ἀκροβυστίᾳ. τούτων γὰρ χάριν καὶ μετωνομάσθη ἀπὸ Ἀβρὰμ, Ἀβραάμ. ἀνάγκη δὲ ἐλθόντων τῶν σημαινομένων, παύεσθαι τὸ σημεῖον. εἰ μὲν οὖν τὰ ἔθνη ἀναγκάζουσι περιτέμνεσθαι, παυέτωσαν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ καλείσθω Ἀβρὰμ, εἰ δὲ Ἀβραὰμ παρὰ τοῦ Θεοῦ μετωνομάσθη, οὐ δεῖ περιτέμνεσθαι τὰ ἔθνη· ἀλλ' οὐδὲ αὐτοὺς ἔτι τοὺς κατὰ σάρκα Ἰουδαίους· ἵνα ᾖ τὸ ὄνομα βέβαιον, καὶ πατὴρ πολλῶν ἐθνῶν καλῆται. καὶ γὰρ οὐ χρείαν ἔχει λοιπόν τις περιτέμνεσθαι, ἀρκούμενος τῇ πίστει τοῦ Ἀβραάμ. ἀλλ' οὐδὲ τῆς ἄλλης τῆς ἐν τῷ νόμῳ σκιᾶς. οὐ γὰρ ἐκ τούτων, ἀλλ' ἐκ πίστεως δικαιοῦταί τις, καθάπερ καὶ Ἀβραάμ. ταῦτα οὕτως κατασκευάσας, ἀποδείκνυσι πάλιν, ὅτι ἄλλως οὐκ ἂν γένοιτο λύτρωσις καὶ χάρις τῷ Ἰσραὴλ, καὶ τοῖς ἔθνεσιν, εἰ μὴ λυθῇ ἡ ἀρχαία ἁμαρτία, ἡ διὰ τοῦ Ἀδὰμ εἰς ἅπαντας γενομένη. δι' ἄλλου δὲ ταύτην μὴ δύνασθαι ἐξαλειφῆναι, φησὶ, ἢ διὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

A mundi patefecerit, & ſimul ſempiternam potentiam ſuam, quæ verbum ipſius eſt, in quo & per quod omnia fecit, oſtenderit, ipſi non cognoverunt ex creaturis, Deum eſſe talium opificem, ſed magis operibus illius divinitatem adſcribentes, creaturas potius adorarunt, quam creatorem. Accuſat autem & Judæos, ut qui legem non ſervarint, imo per transgreſſionem legis Deum magis dehoneſtarint. Atque ita utramque partem tam Judæos, quam gentes arguit, & ſub iniquitate transgreſſionis concludit, ut oſtendat

B omnes pares eſſe factos inter ſe, ex æquo reos, & redemtionis egentes. Deinde, merito & Gentium factam eſſe vocationem ex eo declarat, quod gratia & redemtio æqualiter contigere & Judæis & Gentibus: vocatione vero Gentium facta, neceſſario ceſſaſſe circumciſionem & legis umbram. Nam Abraham, inquit, non in circumciſione, ſed ante circumciſionem juſtificatus, nominatus eſt Abraham, quoniam futurum erat, ut fieret pater multarum Gentium, ſecundum fidem, quæ erat in præputio. Circumciſionem autem, poſtquam juſtificatus erat, accepit in carne, ut ſignum eſſet

C poſteris ex ipſo ſecundum carnem naſcituris, quod deſitura tunc eſſet circumciſio, quando gentes fierent filii Abrahæ, inciperentque vivere ſecundum fidem Abrahæ, in qua ille, cum adhuc eſſet in præputio, juſtificatus eſt. Etenim horum gratia, cum antea dictus eſſet Abram, vocatus eſt Abraham. Erat autem neceſſarium, ut venientibus rebus præſignatis, deſineret ſignum. Quapropter ſi qui cogunt Gentes circumcidi, iidem tollant & nomen Abraham, & vocent eum Abram. Si vero Abraham vocatus eſt a DEO, non oportet gentes circumcidi, imo ne Judæi quidem ſecundum carnem

D amplius circumcidendi ſunt, ut firmum ſit nomen Abrahæ, voceturque pater multarum gentium: ferendum enim poſthac non eſt, ut quiſquam circumcidatur, cum ſufficiat fides Abrahæ, nec opus ſit ulla legis umbra. Non enim juſtificatur quiſquam ex talibus, ſed ex fide, quemadmodum & Abraham. Poſtquam iſta ad hunc modum probavit, iterum oſtendit, quod nec Iſraeli nec gentibus alia poſſit ratione redemptio & gratia obtingere, niſi primum illud & vetuſtum peccatum, quod per Adam in omnes mortales pervenit, ſolvatur: deleri autem per alium non poſſe, niſi per filium Dei,

Digitized by Google

per quem & ab initio maledictio facta ſit. Neque enim poſſibile erat, ut alius delictum hoc ſolveret. Deinde ſcribit, quod nullo alio pacto factum ſit, quam ut corpore aſſumto filius Dei fieret homo: ut corpus hoc, inquam, quod iiſdem nobiſcum paſſionibus obnoxium eſſet, pro omnibus offerret, & omnes a morte liberaret. Et quemadmodum per unum hominem peccatum in mundum ingreſſum eſt, ita & per unum hominem ad omnes mortales gratia perveniret. Deinceps vero, tanquam bonus œconomus Judæos conſolatur, quod legis transgreſſores futuri non ſint, ſi in Chriſtum credant: his vero, qui ex gentibus crediderant, edicit, ne contra Iſraelem inflentur, ſed agnoſcant ſe veluti ramos radici, ita Judæis inſertos. His abſolutis ſermones hortatorios ad docendum bonos mores ſubtexit, atque ita epiſtolam finit.

A δι' οὗ καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡ κατάρα γέγονεν. οὐ γὰρ δυνατὸν ἦν ἄλλον λῦσαι τὸ παράπτωμα. εἶτα γράφει, ὅτι ἄλλως ἔτι οὐ μὴ γένηται, εἰ μὴ σωματωθεὶς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ γένηται ἄνθρωπος, ἵνα τοῦτο, φημὶ δὴ, τὸ ὁμοιοπαθὲς ἡμῖν σῶμα, προσενέγκας ὑπὲρ πάντων, τοὺς πάντας ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοῦ θανάτου. καὶ ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς κόσμον εἰσῆλθεν οὕτως καὶ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου εἰς πάντας ἀνθρώπους ἡ χάρις γένηται. καὶ λοιπὸν, ὡς καλὸς οἰκονόμος, τοὺς μὲν Ἰουδαίους παραμυθεῖται, ὅτι οὐ παραβάται γίνεσθε τοῦ νόμου, ἐὰν εἰς τὸν Χριστὸν πιστεύσητε. τοῖς δὲ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν παρεγγυᾷ, μὴ ἐπαίρεσθαι κατὰ τοῦ Ἰσραὴλ, ἀλλὰ γι-
B νώσκειν, ὅτι ὡς κλάδοι ἐπὶ τὴν ῥίζαν, οὕτως ἐπ' ἐκείνους ἐνεκεντρίσθησαν. μετὰ δὲ ταῦτα παραινετικοὺς λόγους εἰς τὰ ἤθη διδάξας, τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

ALTERA, PRIOR AD Corinthios.

HANC ad Corinthios ſcripſit Apoſtolus, ex Epheſo Aſiæ, poſtquam eos jam viderat & docuerat, ut per illam eos admoneret. Occaſio autem epiſtolæ hæc eſt. Corinthii per contentionem ſciſſi ſententiis inter ſe diſſidebant, & præterea erant inter eos ſectæ, quarum vitio fiebat, ut inemendatum negligerent eum, qui novercam ſuam in uxorem ſibi ſumſerat. Alii volebant uxores ſuas continentiæ prætextu relinquere. Quidam in templis idolorum edebant, quaſi indifferentia eſſent idolothyta. Erant, qui reliquos contemnerent, eos vero, qui linguis loquebantur, ſuſpicerent: poſtremo & in myſterio reſurrectionis quidam ſeducti erant, ita ut dicerent, futurum non eſſe, ut hæc noſtra caro reſurgat. Cum hæc omnia in Corintho moverentur, ſcribunt de plebe quidam Apoſtolo, qui & ad omnia reſcribit. Et primum quidem, teſtimonium illis dat prudentiæ & ſcientiæ, non autem laudat eos ſectas facientes, ſed conſulit, ut virtutem putent non in ſermone eſſe, ſed in opere & potentia. Deinde poſtquam increpuit eum, qui novercam uxoris loco ſumſerat, adhortatusque eſt, ne judiciaria lite inter ſe contenderent, deinceps ad ea reſpondet, de quibus illi ſcripſerant.

ΔΕΥΤΕΡΑ, ΠΡΟΣ Κορινθίους.

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει ὁ αὐτὸς Παῦλος πρὸς Κορινθίους, ἀπὸ Ἐφέσου τῆς Ἀσίας, ἑωρακὼς μὲν αὐτοὺς ἤδη καὶ διδάξας, ὑπομιμνήσκων δὲ ὅμως διὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύ-
C της. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. Κορίνθιοι ἐκ φιλονεικίας συναγόμενοι, ἐσχίζοντο ταῖς γνώμαις, καὶ λοιπὸν ἦν ἐν αὐτοῖς σχίσματα. καὶ ὄντων σχισμάτων, παρέβλεπον τὸν λαβόντα τὴν μητρυιὰν εἰς γυναῖκα. ἄλλοι δὲ ἤθελον καταλιμπάνειν τὰς γυναῖκας, προφάσει τῆς ἐγκρατείας. τινὲς δὲ καὶ ἐν εἰδωλείοις ἤσθιον, ὡς ἀδιαφόρων ὄντων τῶν εἰδωλοθύτων. ἄλλοι δὲ, τοὺς μὲν ἄλλους ἐξουθένουν, τοὺς δὲ λαλοῦντας γλώσσαις ἐθαύμαζον. καὶ τέλος, ἠπάτηντο καὶ εἰς τὸ περὶ ἀναστάσεως
D μυστήριον, λέγοντες, μὴ ἐγείρεσθαι τὴν σάρκα ταύτην. τούτων πάντων ἐν Κορίνθῳ κινουμένων, γράφουσιν οἱ λαοὶ τῷ Ἀποστόλῳ, καὶ λοιπὸν πρὸς πάντα ἀντιγράφει. καὶ πρῶτον μὲν, μαρτυρεῖ αὐτοῖς ἐν φρονήσει καὶ γνώσει· οὐκ ἀποδέχεται δὲ αὐτοὺς ποιοῦντας τὰ σχίσματα, ἀλλὰ καὶ συμβουλεύει μὴ ἐν λόγῳ τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἐν ἔργῳ καὶ δυνάμει ἡγεῖσθαι. ἔπειτα ἐπιτιμήσας τῷ τὴν μητρυιὰν λαβόντι, καὶ παραινέσας, μὴ ἔχειν κρίματα πρὸς ἑαυτοὺς, λοιπὸν περὶ ὧν ἔγραψαν, ἀποκρίνεται.

περὶ μὲν τοῦ γάμου διδάσκων, ἄρρηκτον εἶναι τὴν συζυγίαν, καὶ ἐν καιρῷ μόνον σχολάζειν διὰ τὴν εὐχήν. διὰ δὲ τὸ ἀγαπᾷν αὐτοὺς τὴν ἐγκράτειαν, γράφει περὶ παρθενίας, ὅτι μὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ πειθοῖ τοῦτο γινέσθω. εἶτα περὶ τῶν εἰδωλοθύτων, ἵνα μὴ καταχρῶνται τῇ γνώσει· ἀλλὰ τῇ ἀγάπῃ πολιτεύωνται. κωλύει οὖν τὰ ἐν εἰδωλείῳ συμπόσια, ἵνα μὴ σκανδαλίζωνται οἱ μικροί. εἶτα περὶ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων γράφει· ἵνα μὴ διαφέρωνται ἐν τοῖς χαρίσμασι, μηδὲ προκρίνωσι τὸν ἔχοντα τὸ χάρισμα τόδε, τοῦ ἔχοντος τόδε. πάντα γὰρ τοῦ αὐτοῦ πνεύματος εἶναι λέγει· καὶ λοιπὸν περὶ ἀναστάσεως διδάσκει· ὅτι ἡ σὰρξ ἐγείρεται, ἀποθνήσκουσα μὲν φθαρτή. ἐγειρομένη δὲ ἄφθαρτος μετὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν· τὴν δὲ ἀνάστασιν, ἀπὸ τοῦ ἐγηγέρθαι τὸν Χριστὸν, συνίστησι. καὶ εἰς τὸ τέλος, παραινετικοὺς λόγους εἰς τὰ ἤθη γράφει, καὶ περὶ λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους παραγγέλλει. καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

A De nuptiis docet, infractum eſſe debere conjugium, & precum gratia ad tempus ab illo vacari poſſe. Quoniam vero arridebat illis continentia, de virginitate ſcribit, quod neceſſaria non ſit, ſed cujusque perſuaſioni permittenda. Subdit de eſcis ſimulachrorum, ne abutantur ſcientia, ſed converſentur in dilectione. Prohibet igitur ſympoſia, quæ in templis ſimulacrorum fiebant, ne puſilli offendantur. Poſtea de donis ſpiritualibus ſcribit, ne chariſmatum gratia diſcrimen inter ſe ſtatuant, neve præferant eum, B qui chariſma aliquod habet, ei, qui alio donatus eſt. Nam omnia ejusdem eſſe Spiritus dicit. Cæterum & de reſurrectione, quod caro reſurrectura ſit, mortua quidem in corruptione, excitanda vero incorrupta ſecundum gratiam Chriſti. Reſurrectionem vero ex eo aſtruit, quod Chriſtus excitatus eſt. In calce, quæ ad exhortationem faciunt, ſcribit, & de collecta ad ſubſidium ſanctorum facienda præcipit, atque ita abſolvit epiſtolam.

C

ΤΡΙΤΗ ΠΑΛΙΝ ΚΑΙ ΑΥΤΗ πρὸς Κορινθίους.

ΚΑΙ ταύτην πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἐπιστέλλει ἀπὸ Μακεδονίας. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. δεξάμενοι Κορίνθιοι τὴν ἐπιστολὴν τὴν προτέραν, κατενύγησαν ἐπὶ τῇ ἁμαρτίᾳ τοῦ λαβόντος τὴν μητρυιὰν, καὶ ἐλυπήθησαν δὲ, ὡς παριδόντες τοιοῦτον ἁμάρτημα. εἶτα ὑφηρπάζοντο παρά τινων τῶν καὶ τὰς προφάσεις τῶν σχισμάτων ποιούντων, ὥστε παρακαθέζεσθαι τῷ γράμματι τοῦ νόμου, καὶ ἀδιάφορον ἡγεῖσθαι τὴν παρὰ τοῦ Χριστοῦ χάριν, καὶ μᾶλλον προσεῖχον τοῖς ἐν προσώπῳ καυχωμένοις. ἦσαν δὲ καὶ περὶ τῆς λογίας τῆς εἰς τοὺς ἁγίους φροντίζοντες καλῶς. πρὸς ταῦτα οὖν ἀντιγράφει ὁ Ἀπόστολος. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέχεται αὐτοὺς, ἐκβαλόντας τὸν παρανομήσαντα. ἔπειτα ἀξιώσασιν αὐτοῖς συγκατανεύει, καὶ μετανοήσαντα ἐκεῖνον κελεύει δεχθῆναι. ἐν αὐτῇ δὲ διδάσκει περὶ τοῦ νόμου, διαιρῶν τὸ γράμμα, καὶ δεικνύων, ὅτι οὐ δεῖ λαμβάνειν τὸ γράμμα μόνον τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ γράμματι τὴν διάνοιαν ἐρευνᾷν. οὐ γὰρ μόνον ῥητά ἐστιν ὁ νόμος. ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ῥητοῖς ἐστι καὶ ὁ νοῦς τοῦ πνεύματος.

TERTIA, POSTERIOR ad Corinthios.

AC eosdem & hanc mittit e Macedonia. Eſt autem illius argumentum tale. Priore accepta epiſtola Corinthii compuncti ſuper peccato ejus, qui novercam ſuam duxerat, contriſtatique fuerant ejus gratia, quod tale peccatum ſusque deque æſtimaverant: Deinde ſeducti fuerant ab illis, qui ſectis occaſionem dederunt, ita ut literæ legis ſervan- D dæ ſtuderent, & gratiam Chriſti non ita magnifaciendam judicarent, atque eos, qui in faciem ſeſe jactabant, plus æquo attenderent. De collecta vero in uſus ſanctorum facienda erant, qui recte ſentirent. Ad iſta igitur reſcribit Apoſtolus: & primum quidem laudat eos, quod ejeciſſent eum, qui deliquerat: deinde petentibus ipſis annuit, & reſipiſcentem recipi jubet. Docet etiam hac epiſtola de lege, diſcriminans illis literam, & oſtendens, non eſſe literam legis ſolam accipiendam, ſed in litera ſenſum eruendum, eo quod non verba tantum lex, ſed in verbis latitet ſenſus ſpiritus.

Deinde, quod veniente Chriſto nova creatura facta ſit, nec oporteat in vetuſtate vivere, ſed in omnibus, velut in nova creatura, renovari, & deſinere poſthac circumciſionem. Laudat eos etiam miniſterii gratia, & adhortatur, ut ea in re creſcant. Poſt iſta, reprehendit eos, qui in facie gloriabantur, ac recenſet, quæcunque paſſus erat propter Dominum, & viſiones, quas viderat, exponit, & quomodo in paradiſum ad tertium cœlum raptus ſit. Tandem poſtquam illis denunciavit, ne peccent, ſed ſi qui peccarint, reſipiſcant, cum gratiarum actione terminat epiſtolam.

A ἔπειτα, ὅτι τοῦ Χριστοῦ ἐλθόντος, καινὴ κτίσις γέγονε, καὶ οὐ δεῖ κατὰ τὸ παλαιὸν ζῆν· ἀλλ' ὡς ἐν καινῇ κτίσει ἐν πᾶσιν ἀνανεοῦσθαι, καὶ ἀργὴν εἶναι λοιπὸν τὴν περιτομήν· ἀποδέχεται δὲ αὐτοὺς, καὶ περὶ τῆς διακονίας, καὶ προτρέπεται μᾶλλον αὐτοὺς πλεονάζειν. εἶτα αἰτιώμενος τοὺς ἐν προσώπῳ καυχωμένους, καταλέγει πάντα, ἅπερ πέπονθε διὰ τὸν Κύριον, καὶ τὰς ὀπτασίας δὲ διηγεῖται, ἅσπερ ἑώρακεν, εἴς τε τὸν παράδεισον, καὶ εἰς τὸν τρίτον οὐρανὸν ἁρπαγείς. εἶτα παραγγείλας μὴ
B ἁμαρτάνειν, ἀλλὰ μετανοεῖν τοὺς ἁμαρτάνοντας, ἐν εὐχαριστίᾳ τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

QVARTA, AD GALATAS.

ΤΕΤΑΡΤΗ, ΠΡΟΣ ΓΑΛΑΤΑΣ.

HANC miſit e Roma, cum jam vidiſſet Galatas ac docuiſſet. Eſt autem iſtud Epiſtolæ argumentum. Galatæ poſtquam recte eſſent inſtituti ab Apoſtolo, & ſincere in Chriſtum credidiſſent, in Apoſtoli abſentia ſeducti fuerant a quibuſdam, ita ut circumciderentur. Hoc cum didiciſſet Apoſtolus, ſcribit ad eos: & initio quidem teſtimonium illis dat fidei, quam habuerant, & ſinceri erga Chriſtum animi, mox vero ob id reprehendit, quod ſtulte egiſſent ac mutati eſſent. Conſequenter diſputat de lege, & de fide Abrahæ, ac oſtendit cum ex lege, tum ex uxoribus Abrahæ, allegorice uſurpatis, ad tempus uſque datam eſſe legis umbram & circumciſionem, adventu vero Chriſti hæc eſſe abrogata. Hæc ubi oſtendit, denunciat illis, ne poſthac amplius ſeductoribus aurem præberent, ſed magis fidei, quæ in Chriſto eſt, adhærerent, cognoſcerentque per gratiam, quæ in Chriſto eſt, abolitam eſſe carnis circumciſionem. Poſtremo adhortatus per doctrinam ad bonos mores, finit epiſtolam.

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει ἀπὸ Ῥώμης, ἑωρακὼς αὐτοὺς ἤδη καὶ διδάξας. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. διδαχθέντες καλῶς οἱ Γαλάται παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, καὶ πιστεύσαντες γνησίως εἰς τὸν Χριστὸν, ἀποδημήσαντος αὐτοῦ ὑφηρπάσθησαν παρά τινων, ὥστε περιτέμνεσθαι. ταῦτα τοίνυν μαθὼν ὁ Ἀπόστολος,
C γράφει πρὸς αὐτούς. καὶ πρῶτον μὲν μαρτυρῶν αὐτοῖς, περὶ ἧς εἶχον πίστεως, καὶ γνησίας ἐν Χριστῷ διαθέσεως, μέμφεται ὡς ἀνοήτως πράξαντας, καὶ μεταβαλομένους αὐτούς. ἔπειτα δὲ διαλαμβάνει περὶ τοῦ νόμου, καὶ τῆς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ πίστεως· καὶ ἀποδείκνυσιν, ἔκ τε τοῦ νόμου, καὶ τῶν γυναικῶν Ἀβραάμ, ἀλληγορήσας αὐτάς, μέχρι καιροῦ δεδόσθαι τὴν σκιὰν, καὶ τὴν περιτομὴν, καὶ ἀργεῖν λοιπὸν αὐτὰ τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ. καὶ οὕτως ἀποδείξας, παραγγέλλει λοιπὸν αὐτοῖς μηκέτι προσέχειν τοῖς ἀπατήτασιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχεσθαι τῆς ἐν Χρι-
D στῷ πίστεως, καὶ γινώσκειν, ὅτι ἡ ἐν Χριστῷ χάρις, καταργεῖ τὴν κατὰ σάρκα περιτομήν. καὶ οὕτω πάλιν εἰς τὰ ἤθη παραινέσας καὶ διδάξας, τελοῖ τὴν ἐπιστολήν.

QVINTA, AD EPHESIOS.

ΠΕΜΠΤΗ, ΠΡΟΣ ΕΦΕΣΙΟΥΣ.

MISIT & iſtam e Roma, cum nondum eos vidiſſet, audiſſet autem de illis. Occaſio autem Epiſtolæ hæc eſt: Epheſii, cum credidiſſent in DOMINUM noſtrum JESUM CHRISTUM, genuinam habebant in ipſum fidem, & in omnes Sanctos dilectionem,

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει ἀπὸ Ῥώμης, οὔπω μὲν αὐτοὺς ἑωρακὼς, ἀκούσας δὲ περὶ αὐτῶν. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. Ἐφέσιοι πιστεύσαντες εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, γνησίαν ἔχον εἰς αὐτὸν τὴν πίστιν, καὶ εἰς πάντας τοὺς Ἁγίους τὴν ἀγάπην,

καὶ

καὶ ἐβούλοντο παρὰ τοῦ Παύλου βεβαιωθῆναι. A μαθὼν τοίνυν ὁ Ἀπόστολος, γράφει πρὸς αὐτοὺς ταύτην τὴν ἐπιστολὴν, ὥσπερ κατηχητικήν. καὶ πρότερον μὲν δείκνυσι, μὴ νεώτερον εἶναι τὸ καθ' ἡμᾶς μυστήριον, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, καὶ καταβολῆς κόσμου εἶναι ταύτην εὐδοκίαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε τὸν Χριστὸν ὑπὲρ ἡμῶν παθεῖν, καὶ ἡμᾶς σωθῆναι. ἔπειτα περὶ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν διαλέγεται ἵνα δείξῃ ἀξίως αὐτοὺς πεπιστευκέναι. καὶ ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἡ κλῆσις ἡμῶν γέγονεν οὐ δι' ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἵνα καὶ ἐκ τούτου μάθωσιν, B ὅτι οὐκ ἀνθρωπολάτραι γεγόνασι, πιστεύσαντες τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ ἀληθινοὶ θεοσεβεῖς. σημαίνει δὲ καὶ ἑαυτὸν διὰ τοῦτο ἀπεστάλθαι κηρύσσειν τὸ ΕΥαγγέλιον, καὶ ὅτι περὶ αὐτῶν ἐφρόντιζεν. εἶτα παραινετικοὺς λόγους ἀνδράσι καὶ γυναιξὶ, πατράσι καὶ τέκνοις, Κυρίοις καὶ δούλοις, τίθησιν ἐν τῇ ἐπιστολῇ, καὶ καθόλου πάντας παρασκευάζει κατὰ τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ, λέγων, πρὸς ἐκείνους εἶναι ἡμῖν τὴν πάλην, καὶ ὥσπερ ἀγαθὸς ἀλείπτης, ἀλείψας τοῖς λόγοις πάντας κατὰ τῆς διαβολικῆς ἐνεργείας, οὕτω τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν. C

A cupiebantque a Paulo confirmari. Hoc ubi cognoviſſet, ſcribit ad eos hanc epiſtolam velut inſtruendi gratia. Et principio oſtendit fidei noſtræ myſterium non eſſe recens, ſed ab initio & ante mundi creationem eſſe iſtam benevolentiam Dei, qua Chriſtum pro nobis pati, nosque ſalvari voluit. Deinde diſſerit de vocatione gentium, ut oſtenderet eos merito credidiſſe, declaratque nos non per hominem aliquem, ſed per Chriſtum eſſe vocatos, qui filius Dei eſt, ut etiam ex eo diſcerent, hominis ſe cultores non eſſe factos, ubi in Chriſtum crediderunt, ſed B veros cultores Dei. Significat ſe quoque hujus gratia amandatum eſſe, ut prædicaret Evangelium, & quod curam ipſorum habeat. Poſt iſta, adhortatorios ſermones viris ac mulieribus, patribus & liberis, Dominis ac ſervis in hac epiſtola ponit, & circa finem univerſos contra diabolum, & dæmones ejus inſtructos reddit, dicens adverſus illos nobis eſſe luctam. Et tanquam bonus athletarum præceptor, omnes contra diabolicas operationes doctrinæ verbis inunxit, epiſtolam claudit.

ΕΚΤΗ ΠΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΗσίους.

ΤΑΥΤΗΝ ἀποστέλλει ἀπὸ Ῥώμης, ἑωρακὼς αὐτοὺς ἅμα καὶ διδάξας. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. πεμψάντων Φιλιππησίων διακονίαν τῷ Παύλῳ, καί τινων περιερχομένων, καὶ διαφθειρόντων τὰς ἀκοὰς τῶν ἀκεραίων, προφάσει τῆς σκιᾶς τοῦ νόμου, καὶ τῆς περιτομῆς, καὶ λεγόντων χωρὶς ταύτης μὴ δύνασθαι δικαιωθῆναι, μαθὼν ὁ D Ἀπόστολος γράφει Φιλιππησίοις. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέχεται αὐτῶν τὴν πίστιν, καὶ σημαίνει μνημονεύειν αὐτῶν· ἔπειτα διηγεῖται ὡς ἀπελογήσατο ἐν Ῥώμῃ, καὶ ὅτι τινὲς αὐτῷ βαρεῖς γεγόνασι ἐν τοῖς δεσμοῖς, φθόνον αὐτῷ κινοῦντες. εἶτα αὐτοὺς προτρέπεται ἀλλήλους ἀγαπᾷν, ἐξηγούμενος τὴν τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπίαν, ὅτι Θεὸς ὢν ἐνηνθρώπησε δι' ἡμᾶς. εἶτα περὶ τῆς περιτομῆς καὶ τοῦ παλαιοῦ νόμου διαλαβὼν ἀποδείκνυει ἀργὴν γεγενῆσθαι λοιπὸν τὴν περιτομὴν,

SEXTA, AD PHILippenſes.

HANC quoque e Roma miſit, cum illos ſemel vidiſſet ac docuiſſet. Argumentum epiſtolæ hoc eſt. Cum Philippenſes ſubſidii miniſterium Paulo miſiſſent, & nonnulli circuirent, qui ſimplicium aures prætextu umbræ legis & circumciſionis corrumpebant, ac dicebant ſine illa fieri non poſſe, ut quisquam juſtificaD retur: Apoſtolus re cognita Philippenſibus ſcribit. Et primum quidem laudat eorum fidem, & ſignificat, quod memoriam ipſorum habeat. Deinde exponit, quomodo Romæ doctrinæ ſuæ rationem reddiderit, & quomodo nonnulli moleſtiam intulerint vinculis ipſius, invidiam ipſi excitantes. Poſtea adhortatur eos, ut invicem ſe alius alium diligant, expoſita Servatoris benignitate: quod cum Deus eſſet, homo noſtri gratia factus eſt. Cæterum de circumciſione ac veteri lege diſputans, abolitam eſſe deinceps circumciſionem

oſtendit, de ſeipſo ſumto paradigmate, Phil. 3, 7. cum dicit: *Hæc omnia propter Chriſtum damnum eſſe judico.* Quapropter eos quoque, qui circumciſionem adhuc docebant, ac Philippenſes ſeducere volebant, reprehendit, inimicoſque Chriſti eſſe dicit. Laudat autem Philippenſes propter communicationis, quam ſibi impenderant, beneficentiam, & ubi ad bonos mores adhortatus eſt, terminat epiſtolam.

A λαμβάνων ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ παράδειγμα, καὶ λέγων· ὅτι ταῦτα πάντα ἡγοῦμαι διὰ τὸν Χριστὸν ζημίαν. διὸ καὶ τοὺς μὲν διδάσκοντας ἔτι περιτομὴν, καὶ θέλοντας αὐτοὺς ἀπατῆσαι, μέμφεται, καὶ λέγει ἐχθροὺς εἶναι τοῦ Χριστοῦ. ἀποδέχεται δὲ Φιλιππησίους διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν τῆς κοινωνίας δόσιν. καὶ προτρεψάμενος πάλιν εἰς τὰ ἤθη αὐτοὺς, τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

SEPTIMA, AD Coloſſenſes.

ΕΒΔΟΜΗ, ΠΡΟΣ ΚΟΛΑΣΣΑΕΙΣ.

B

ISTAM quoque miſit e Roma, cum Coloſſenſes nondum vidiſſet quidem, audiſſet autem de illis. Argumentum autem epiſtolæ hoc eſt: Coloſſenſes quidam gentilibus ſophiſmatis cum fide Chriſti pugnantibus & traditione ciborum, juxta legem, & circumciſione, ſeducere tentabant. Hoc ubi didicit Apoſtolus, hanc illis epiſtolam inſtruendi modo ſcribit. Et principio gratias agens Deo, ſignificat eos e tenebris ad veritatis lucem eſſe translatos. Et quod Chriſtus, in quem crediderant, imago Dei ſit, & Verbum, per quod omnia facta ſunt, & quod decuerit eum, qui rerum eſt opifex, primogenitum fieri creaturæ, & primogenitum ex mortuis, ut utraque conjungeret, & omnia vivificaret. Adhortatur etiam eos, ut in fide perſiſtant, ſignificans eis ſe Paulum eſſe miniſtrum Evangelii, in quo inſtructi jam erant. Deinde de lege, & de cibis in lege vetitis diſputat, de diebus etiam & annis exponit, & deinceps vetera omnia, circumciſionem quoque, abolita eſſe declarat. Conſulit etiam, ne imponi ſibi ſinant a ſophiſtis, qui in id unum incumbebant, ut eos ſeducerent. Tandem adjectis adhortationibus pro parentibus, liberis, viris, mulieribus, ſervis & Dominis, & quæ bonos mores concernunt, epiſtolam finit. Denunciat etiam illis, ut poſteaquam apud illos lecta eſt epiſtola, efficiant, ut & in Eccleſia Laodicena legatur, & ut viciſſim eam legant, quæ Laodicenis ſcripta eſt.

ΤΑΥΤΗΝ ἀποστέλλει ἀπὸ Ῥώμης, οὐχ ἑωρακὼς μὲν αὐτοὺς, ἀκούσας δὲ περὶ αὐτῶν. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη· τοὺς Κολασσαεῖς ἐπειρῶντό τινες ἀπατῆσαι σοφίσμασιν Ἑλληνικοῖς, κατὰ τῆς εἰς τὸν Χριστὸν πίστεως, καὶ περὶ τῶν ἐν τῷ νόμῳ βρωμάτων, καὶ τῆς περιτομῆς. ταῦτα τοίνυν μαθὼν ὁ Ἀπόστολος, γράφει τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῖς ταύτην, ὥσπερ κατηχητικήν. καὶ πρῶτον μὲν εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ, σημαίνει ἀπὸ τοῦ σκότους αὐτοὺς μεταβεβηκέναι εἰς τὸ φῶς τῆς C ἀληθείας, καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς, εἰς ὃν ἐπίστευσαν, εἰκών ἐστι τοῦ Θεοῦ, καὶ Λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε. καὶ ὅτι ἔπρεπεν αὐτὸν δημιουργὸν ὄντα, γενέσθαι καὶ πρωτότοκον τῆς κτίσεως, καὶ πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν· ἵνα τὰ ἀμφότερα συνάψῃ, καὶ ζωοποιήσῃ τὰ πάντα. προτρέπει τε αὐτοὺς ἐμμένειν τῇ πίστει, σημαίνων, ὅτι αὐτὸς Παῦλος διάκονός ἐστιν τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν ᾧ κατηχήθησαν. εἶτα δὲ, καὶ περὶ τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ βρωμάτων διαλαμβάνει, καὶ περὶ ἡμερῶν καὶ ἐνιαυτῶν, ἃ ἐξηγεῖται, καὶ ἀποδείκνυσιν ἠργηκέναι λοιπὸν πάντα τὰ παλαιὰ, καὶ τὴν περιτομήν. D συμβουλεύει τε αὐτοὺς μὴ πλανᾶσθαι ἀπὸ τῶν σοφιζομένων, καὶ πλανᾷν αὐτοὺς θελόντων, καὶ λοιπὸν παραινέσας κἀνταῦθα γονεῦσι καὶ τέκνοις, καὶ ἀνδράσι, καὶ γυναιξὶ, δούλοις καὶ κυρίοις, καὶ τὰ ἄλλα τὰ πρὸς τὰ ἤθη συμβουλεύσας, τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν. παραγγέλλει μέντοι αὐτοῖς, ἵνα ὅταν ἀναγνωσθῇ παρ' αὐτοῖς ἡ ἐπιστολὴ, ποιήσωσι καὶ ἐν τῇ Λαοδικέων Ἐκκλησίᾳ αὐτὴν ἀναγνωσθῆναι· καὶ τὴν ἐκ Λαοδικείας πάλιν καὶ αὐτοὺς ἀναγνῶναι.

A

ΟΓΔΟΗ ΠΡΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟ-νικεῖς.

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει ἀπὸ Ἀθηνῶν, ἑωρακὼς πρότερον αὐτοὺς, καὶ διατρίψας παρ' αὐτοῖς. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. ὁ Ἀπόστολος πολλὰς θλίψεις παθὼν ἐν Βεῤῥοίᾳ, καὶ ἐν Φιλίπποις τῆς Μακεδονίας καὶ ἐν Κορίνθῳ, γινώσκων τε, ὅσα πέπονθε καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ, φοβούμενος, μὴ ἀκούσαντες Θεσσαλονικεῖς, ἃ πέπονθεν ἐν ταῖς προειρημέναις πόλεσι, πειρασθῶσιν ὑπὸ τοῦ πειράζοντος, καὶ σκανδαλισθῶσι. μαθὼν δὲ ὅτι καὶ ἐπὶ τοῖς ἀποθνήσκουσι κατώδυνοι ἐγίνοντο, ἀποστέλλει Τιμόθεον πρὸς αὐτοὺς μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης. καὶ πρῶτον μὲν ἐπιστηρίζει αὐτοὺς ἐν τῇ πίστει, ὥστε μὴ σαλεύεσθαι διὰ τὰς θλίψεις. ὑπομιμνήσκει γὰρ αὐτοὺς, ὡς καὶ ἐν τῇ κατηχήσει διδαχθέντας ὑπομένειν τὰς θλίψεις, καὶ μηδὲν ξένον αὐτοὺς πεπονθέναι ὑπὸ Ἰουδαίων, τῶν καὶ τὸν Χριστὸν ἀποκτεινάντων. Χριστιανῶν γὰρ ἴδιον τὸ θλίβεσθαι ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἔλεγε. πολλὰ δὲ παραινέσας αὐτοῖς οὕτως ἀναστρέφεσθαι, ὡς παρέλαβον ἀπ' αὐτοῦ, γράφει καὶ περὶ τῶν τελευτώντων, παραμυθούμενος αὐτοὺς καὶ διδάσκων, μὴ βαρέως φέρειν. οὐ γὰρ εἶναι τὸν θάνατον ἀπώλειαν ἀλλ' ὁδὸν ἀναστάσεως. ἔπειτα καὶ περὶ τῶν χρόνων αὐτοὺς διδάσκει· ἵν' ἄδηλον τὴν ἡμέραν γινώσκοντες, ἀεὶ ἕτοιμοι γίνωνται, καὶ μηδενὶ προσέχωσιν ἐπαγγελλομένῳ περὶ αὐτῆς. ἔσεσθαι γὰρ, φησὶ, τὴν παρουσίαν οὕτως, ὥστε τοὺς περιλειπομένους, καὶ εὑρισκομένους ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, μὴ φθάνειν τοὺς ἐκ νεκρῶν ἐγειρομένους. ἅμα γὰρ γίνεσθαι τὴν πάντων ἀλλαγὴν διδάσκει. πρὸς τούτοις προτρέπων αὐτοὺς βελτιοῦσθαι ἐν τοῖς ἤθεσι, παραινεῖ ἀεὶ αὐτοῖς, καὶ χαίρειν τῇ ἐλπίδι, καὶ προσεύχεσθαι· καὶ εὐχαριστεῖν ἀεὶ τῷ Κυρίῳ, ἐνορκίζων αὐτοὺς ἀναγνῶναι τὴν ἐπιστολὴν ταύτην πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς. καὶ οὕτως αὐτὴν τελειοῖ.

OCTAVA, AD THESSAlonicenſes prima.

HANC miſit ex Athenis, cum eos jam antea vidiſſet, & cum ipſis converſatus eſſet. Argumentum vero epiſtolæ hoc eſt: Cum multas afflictiones in Berrhœa perpeſſus eſſet Apoſtolus, in Philippis quoque Macedoniæ & in Corintho, ſciretque, quæ paſſus fuerat in Theſſalonica, veritus, ne Theſſalonicenſes, auditis quæ paſſus erat in prædictis civitatibus, tentarentur a Tentatore & B offenderentur, præſertim cum intellexiſſet eos mortuorum gratia dolere, miſit ad eos Timotheum cum hac epiſtola. Et primum confirmat eos in fide, ne propter afflictiones concutiantur. Commonefacit enim eos, quomodo & in prima inſtitutione didicerint, ferendas eſſe tribulationes, & quod inſolens non ſit, quod ipſis accidat, a more Judæorum, qui etiam Chriſtum occiderunt. Eſſe enim proprium Chriſtianorum affligi in hac vita. Hortatus autem eos multis, ut ita converſarentur, ſicuti ab ipſo acceperant, de mortuis etiam ſcribit, conſolans eos ac docens, ne moleſte ferant. Mortem enim non eſſe perditionem, ſed viam C reſurrectionis. Deinde & de temporibus eos inſtruit, ut diem Domini occultum eſſe ſcientes, ſemper parati ſint, nec quemquam attendant de illo nunciantem: futurum enim adventum illis ita inopinatum, ut qui reſidui invenientur in eo die, non ſint præventuri eos, qui e mortuis excitabuntur, eo quod ſimul ac ſubito omnium ſit futura mutatio. Denique ubi admonuit eos, ut meliores in vitæ moribus evadant, hortatur etiam, ut ſemper in ſpe gaudeant, & precationi inſiſtant, ac perpetuo gratias agant Do-D mino. Tandem adjurat eos, ut epiſtolam hanc fratribus omnibus legant, atque ita illam finit.

ΕΝΑΤΗ, ΠΑΛΙΝ ΚΑΙ ΑΥΤΗ πρὸς Θεσσαλονικεῖς.

ΤΑΥΤΗ ἀποστέλλει ἀπὸ Ῥώμης. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. τινὲς ἐν

NONA, ET POSTERIOR ad Theſſalonicenſes.

HANC e Roma miſit. Argumentum ejus tale eſt: In Theſſalonica

quidam otioſi & inordinate viventes cir- A cuibant, ac fratres ſeducebant, quaſi jam tum dies Domini præ foribus eſſet. Seducebant autem audientes eo prætextu, quaſi hoc ab Apoſtolo id manifeſtante & ab ipſo Spiritu ſancto audiſſent. Quod ubi cognovit Apoſtolus, hanc ad eos epiſtolam ſcripſit. Et primum quidem creſcentem eorum fidem laudat, & gloriatur in ipſis, quod afflictiones fortiter tolerabant propter Chriſtum: conſolatur eos etiam, quod futura ſit a Deo ultio eorum, a quibus immerito affligebantur: deinde vero & de adventu Servatoris eos inſtruit, ne cuiquam credant, neve tur- B bentur, ſive per ſpiritum, ſive tanquam ipſe quicquam ea de re ſcripſerit, nec ullo modo putent, eum jam pro foribus eſſe, aut futurum, priuſquam defectio veniat, & poſt hanc Antichriſtus, filius ille perditionis, cujus adventum in ſignis ac prodigiis mendacibus ſecundum operationem Satanæ futurum eſſe ſignificat: poſt iſta adhortatus eos, ut fortiter perſiſtant, & traditiones, quas a ſe didicerant, ſervent, denunciat illis, ne quam cum iis, qui inordinate vivebant, communionem habeant, ſed magis repudient eos. Oſtendit enim hujuſmodi curioſos eſſe & errones. Prorſus autem præcipit eis, ut C ſi quis ſermonibus immorigerus ſit, hunc e ſynagoga ejiciant. Cæterum pacem illis apprecatus finit epiſtolam, ſalutatione propria manu ſubſcripta, id quod cujusque epiſtolæ ſuæ ſignum eſſe indicat.

A Θεσσαλονίκῃ ἀργοὶ καὶ ἄτακτοι περιερχόμενοι τοὺς ἀδελφοὺς ὑφήρπαζον, ὡς ἤδη τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου ἐνστάσης. ἠπάτων δὲ τοὺς ἀκούοντας, ὡς τοῦ Ἀποστόλου τοῦτο δηλοῦντος, καὶ ὑπὸ πνεύματος ἀκούσαντες. ταῦτα τοίνυν μαθὼν ὁ Ἀπόστολος γράφει τὴν ἐπιστολήν. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδέχεται τὴν πίστιν αὐτῶν αὐξάνουσαν, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐκαυχᾶτο, ὅτι τὰς θλίψεις γενναίως ὑποφέρουσι διὰ τὸν Χριστόν. καὶ παραμυθεῖται δὲ αὐτοὺς ὡς ἐσομένης ἐκδικίας παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀδικούντων. ἔπειτα δὲ, καὶ περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Σωτῆρος διδάσκει, B μηδενὶ αὐτοὺς πείθεσθαι, μηδὲ θροεῖσθαι, μήτε διὰ πνεύματος, μήτε ὡς αὐτοῦ γράψαντος. μηδὲ ὅλως νομίζειν ἤδη παρεῖναι αὐτὴν, μηδὲ πρότερον ἔσεσθαι ταύτην, ἐὰν μὴ ἡ ἀποστασία πρότερον ἔλθῃ, καὶ μετ' αὐτὴν ὁ Ἀντίχριστος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, οὗ τὴν παρουσίαν ἐν σημείοις καὶ τέρασι ψεύδους κατ' ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἔσεσθαι σημαίνει. εἶτα παραινέσας αὐτοῖς, στήκειν γενναίως, καὶ κρατεῖν τὰς παραδόσεις, ὡς ἐδιδάχθησαν παρ' αὐτοῦ, παραγγέλλει μηδεμίαν κοινωνίαν ἔχειν μετὰ τῶν ἀτάκτων· ἀλλὰ καὶ ἀποβάλλειν αὐτούς. εἶναι γὰρ καὶ περιέργους καὶ πλάνους ἐδήλωσε τοὺς τοιούτους. καὶ κα- C θόλου δὲ παρήγγειλε τὸν μὴ ὑπακούοντα τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τοῦτον ἀποσυνάγωγον γίνεσθαι. καὶ λοιπὸν ἐπευξάμενος αὐτοῖς εἰρήνην, τελειοῖ τὴν ἐπιστολὴν, τὸν ἀσπασμὸν τῇ ἰδίᾳ χειρὶ γράψας, ὅπερ σημεῖον εἶναι πάσης ἐπιστολῆς οἰκείας δεδήλωκεν.

DECIMA AD Hebræos.

HANC mittit ex Italia, Argumen- D tum ejus tale eſt: Quoniam Judæi legi & umbris illius incumbebant, ob eam cauſam Paulus Apoſtolus, doctor gentium factus & ad gentes amandatus, ut Evangelium illis prædicaret, cum omnibus gentibus ſcripſiſſet, jam deinceps omnibus etiam Hebræis, qui ex circumciſione crediderant, epiſtolam hanc declarationibus & probationibus inſtructam, de Chriſti adventu & de legis umbra, quod illa deſierit, ſcribit: & principio declarat Prophetas ob id eſſe miſſos, ut de Servatore prænunciarent, & ut poſt illos ipſe Servator veniret. Servos eſſe

ΔΕΚΑΤΗ, ΠΡΟΣ Ἑβραίους.

D ΤΑΥΤΗΝ ἀποστέλλει ἀπὸ Ἰταλίας. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. ἐπειδὴ Ἰουδαῖοι ἐνίσταντο ἐν τῷ νόμῳ καὶ ταῖς σκιαῖς· διὰ τοῦτο ὁ Ἀπόστολος Παῦλος διδάσκαλος ἐθνῶν γενόμενος, καὶ εἰς τὰ ἔθνη ἀποσταλεὶς κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον, γράψας τε πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, γράφει λοιπὸν καὶ πᾶσι τοῖς ἐκ περιτομῆς πιστεύσασιν Ἑβραίοις ἀποδεικτικὴν ταύτην ἐπιστολὴν, περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, καὶ τοῦ πεπαῦσθαι τὴν σκιὰν τοῦ νόμου. καὶ πρῶτον μὲν ἀποδείκνυσι τοὺς προφήτας διὰ τοῦτο ἀπεστάλθαι, ἵνα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἀπαγγείλωσι, καὶ μετ' αὐτοὺς αὐτὸς ἔλθῃ, δούλους τε εἶναι τοὺς

προφήτας, καὶ μηνυτὰς τῆς αὐτοῦ παρουσίας· αὐτὸν δὲ τὸν Χριστὸν υἱὸν εἶναι τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε. καὶ ὅτι τοῦτον τὸν υἱὸν ἔδει ἄνθρωπον γενέσθαι σαρκωθέντα, ἵνα διὰ τῆς τοῦ σώματος αὐτοῦ θυσίας, καταργήσῃ τὸν θάνατον. οὐ γὰρ δι' αἵματος μόσχου ἢ τράγου, ἀλλὰ δι' αἵματος τοῦ Χριστοῦ ἔσεσθαι τὴν σωτηρίαν τοῖς ἀνθρώποις. ἀποδείκνυσι δὲ, ὅτι ὁ νόμος οὐδένα ἐτελείωσεν, ἀλλὰ σκιὰν εἶχε τῶν μελλόντων ἀγαθῶν· καὶ οὐ κατέπαυσεν ὁ λαὸς, ἀλλὰ κοινῇ πᾶσιν ἡμῖν ἀπολείπεται ἡ ἡμέρα τῆς καταπαύσεως. πάλιν δὲ ἀποδείκνυσιν, ὅτι ἡ ἀρχιερατικὴ λειτουργία, μετέθη ἀπὸ Ἀαρὼν εἰς τὸν Χριστὸν, οὗ τύπος ἦν ὁ Μελχισεδὲκ, οὐκ ὢν ἐκ τοῦ Λευΐ. πίστει τε δεδικαιῶσθαι τοὺς πατέρας σημαίνει, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων τοῦ νόμου. εἶτα πάλιν εἰς τὰ ἤθη προτρεψάμενος καὶ τούτους, καὶ ἀποδεξάμενος αὐτῶν τὴν διὰ τὸν Χριστὸν ὑπομονὴν, καὶ πείσας τιμᾶν τοὺς πρεσβυτέρους, τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

A Prophetas, & nuncios adventus ipſius. Ipſum vero Chriſtum filium eſſe Dei, per quem omnia facta ſint. Et quod hunc filium incarnari hominemque fieri oportuerit, ut per corporis ſui immolationem mortem aboleret. Neque enim per ſanguinem vituli aut hircorum, ſed per ſanguinem Chriſti conſtare mortalibus ſalutem. Oſtendit etiam, quod lex neminem perfectum reddiderit, ſed umbram habuerit futurorum bonorum, & quod populus requiem per illam non invenerit, ſed communis nobis omnibus relicta ſit quietis dies. Item quod ſacerdotale illud
B ſummi Sacerdotis munus ab Aarone ad Chriſtum translatum ſit, cujus typus fuerit Melchiſedec, non e Levi ortus & quod patres fide ſint non ex operibus legis juſtificati. Tandem ubi & iſtos ad morum inſtitutionem adhortatus eſt, ac tolerantiam eorum propter Chriſtum laudavit, ſvaſitque, ut ſeniores honore afficiant, abſolvit epiſtolam.

ΕΝΔΕΚΑΤΗ, ΠΡΟΣ Τιμόθεον.

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει ἀπὸ Μακεδονίας. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. ἐν τῇ Ἐφέσῳ τινὲς Ἰουδαΐζοντες ἐπεχείρουν ἑτεροδιδασκαλεῖν, καὶ ἀπατᾷν τοὺς ἀκεραίους προφάσει τοῦ νόμου. τοῦτο οὖν μαθὼν ὁ Ἀπόστολος, προτρέπει τὸν Τιμόθεον ἐκεῖ προσμεῖναι, πρὸς διόρθωσιν αὐτῶν, γράφει τε αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην. καὶ πρῶτον μὲν ὑπομιμνήσκει τοῦτον, εἰδότα τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν, διδάσκων αὐτὸν περὶ τοῦ νόμου, κωλύειν τοὺς παρὰ τὴν ὀρθὴν διδασκαλίαν λαλοῦντας, ἐπιτιμᾷν τε αὐτούς. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς Ὑμέναιον καὶ Ἀλέξανδρον, ναυαγήσαντας περὶ τὴν πίστιν, παρέδωκε τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευθῶσι μὴ βλασφημεῖν. ταῦτα ὑπομνήσας, λοιπὸν διατάττει αὐτῷ κανόνας Ἐκκλησιαστικοὺς περὶ προσευχῆς, πῶς, καὶ ποῦ, καὶ περὶ τίνων δεῖ προσεύχεσθαι. περὶ τοῦ σιγᾷν ἐν Ἐκκλησίαις τὰς γυναῖκας. καὶ μᾶλλον μανθάνειν, ἢ διδάσκειν αὐτάς. περὶ καταστάσεως Ἐπισκόπων, καὶ Πρεσβυτέρων, καὶ Διακόνων, πῶς καὶ ὁποίους εἶναι δεῖ τοὺς καθισταμένους. περὶ τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ χηρῶν, ἀπὸ πόσων ἐτῶν χρὴ ταύτας καταλέγεσθαι, καὶ ὁποίας αὐτὰς εἶναι δεῖ, καὶ πῶς

UNDECIMA, AD TImotheum prior.

C ISTAM miſit e Macedonia, cujus hoc eſt Argumentum. Epheſi quidam Judaiſmo infecti alienam conabantur invehere doctrinam, & ſimpliciores prætextu legis ſeducere. Hoc cum intellexiſſet Apoſtolus, admonuit Timotheum, ut illic hæreret, quo eos corrigeret. Scribit autem illi epiſtolam hanc: Et primum commonefacit eum fidei, quam ſciebat, in Chriſtum, & docet de lege, ut cohibeat eos, qui præter rectam doctrinam loquebantur, illosque increpet. Nam & ipſe Apoſtolus Hymenæum & Alexandrum,
D naufragium circa fidem paſſos, Satanæ jam tradiderat, ut diſcerent non blaſphemare. Ubi de iſtis admonuit, canones illi Eccleſiaſticos deinceps præſcribit, de oratione, quomodo, & ubi, & pro quibus ſit orandum. Quod mulieres in Eccleſiis tacere debeant, & magis diſcere, quam docere. De conſtituendis Epiſcopis, Presbyteris & Diaconis. Quomodo ſe gerere & quales eſſe debeant, qui conſtituuntur. De viduis in Eccleſia, qua illæ ætate eligi, & quales eſſe debeant, ac quomodo

Digitized by Google

illarum cura habenda ſit. Juniores ad caſtitatem inſtituendas eſſe, ut nubant potius ac turpiter vivant. Divitibus denunciandum eſſe, ne ſuperbiant, neve ſpem collocent in divitiis ſuis. Poſtquam de iſtis præcepit; hortatur eum, ut hæc doceat, & ut aquam amplius non bibat, ſed ſibi ipſi & doctrinæ attendat, quod ſciat fore tempora, quibus nonnulli a fide defecturi ſint. Ubi etiam eſcas mundas eſſe docuit, ac præcepit, ut contentioſas & prophanas quæſtiones averſetur, in quibus quidam ſibi ipſis placentes fidem tranſgreſſi jam erant, finit epiſtolam.

A αὐταῖς δεῖ προσέχειν. περὶ τοῦ σωφρονεῖν τὰς νεωτέρας, καὶ γαμεῖν μᾶλλον, καὶ μὴ αἰσχρῶς ζῆν. περὶ τοῦ παραγγέλλειν τοῖς πλουσίοις, μὴ ὑψηλὰ φρονεῖν, μηδὲ ἐλπίζειν ἐπὶ τῷ πλούτῳ. περὶ τούτων διαταξάμενος, προτρέπεται αὐτὸν ταῦτα διδάσκειν, καὶ μηκέτι μὲν ὑδροποτεῖν· προσέχειν δὲ ἑαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, εἰδότα ἔσεσθαι καιροὺς, ἐν οἷς ἀποστήσονταί τινες τῆς πίστεως. διδάξας δὲ καθαρὰ εἶναι καὶ τὰ βρώματα, καὶ παραγγείλας αὐτῷ ἐκτρέπεσθαι τὰς ἐμφιλονείκους ζητήσεις ὡς βεβήλους, ἐφ' αἷς καί τινες καυχώμενοι παρέβησαν τὴν πί-
B στιν, τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

DUODECIMA, AD TImotheum poſterior.

ΔΩΔΕΚΑΤΗ ΚΑΙ ΑΥΤΗ πάλιν πρὸς Τιμόθεον.

HANC ad Timotheum miſit è Roma. Argumentum ejus tale eſt. Cum vellet Apoſtolus, poſtquam deſertus erat ab his, qui profectionis ſocii fuerant, ad ſe venire Timotheum, hanc illi epiſtolam miſit. Et initio ſignificat ſe memorem eſſe, cum pietatis ipſius, tum fidei majorum ac parentis ipſius. Deinde quod, qui ex Aſia ſeqvuti fuerant, quorum numero erant Phygellus & Hermogenes, averſati ſe ſint, in catenis conſtitutum videntes. Oneſiphoron vero laudat, quod is, cum Romam veniſſet, apud ſe manſerit. Præcipit autem, ut ſtultas quæſtiones averſetur, ob id quod pugnas gignant. Nam hoc pacto Hymenæum & Philetum deflexos tranſgreſſos eſſe veritatem, dicentes, reſurrectionem jam eſſe factam, & nonnullos ſubvertiſſe. Hoc itaque amplius illum hortatur, ut ſibi ipſi attendat & doctrinæ, ſciatque futuros poſterioribus temporibus homines, voluptatum magis quam Dei amantes, & ut iſta prævidens, populum credentem communiat, ne quis ex illo ſeducatur. Poſtquam autem ad morum inſtitutionem & doctrinæ ſeveritatem multis illum adhortatus eſt, tempuſque reſolutionis ſuæ jam imminere, ut pro Chriſto immoletur, ſignificavit, præcipit ei, ut ad ſe cito veniat, afferens ſecum penulam ſuam & libros. Hortatus etiam, ut Alexandrum ærarium caveat, ut qui ſe multis malis affecerit, atque ita claudit epiſtolam.

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει πάλιν πρὸς Τιμόθεον ἀπὸ Ῥώμης. ἡ δὲ πρόφασις καὶ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς, ἐστιν οὕτως. τῶν συναποδημησάντων τῷ Παύλῳ καταλειψάντων αὐτὸν, βουλόμενος ὁ Ἀπόστολος τὸν Τιμόθεον ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, γράφει τὴν ἐπιστολήν. καὶ πρῶτον μὲν δηλοῖ ἑαυτὸν μνημονεύειν, αὐτοῦ τε τῆς εὐλαβείας, καὶ τῆς τῶν προγόνων αὐτοῦ πίστεως.
C ἔπειτα δὲ ὅτι οἱ ἀπὸ Ἀσίας ὧν ἐστι Φύγελλος καὶ Ἑρμογένης ἀπεστράφησαν αὐτὴν, ὁρῶντες αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις. τὸν Ὀνησιφόρον δὲ ἀπεδέξατο. ἐλθόντα εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ προσμείνοντα αὐτῷ. παραγγέλλει δὲ αὐτῷ παραιτεῖσθαι τὰς μωρὰς ζητήσεις, διὰ τὸ ἐξ αὐτῶν γεννᾶσθαι μάχας. καὶ γὰρ Ὑμέναιος καὶ Φιλητὸς οὕτως ἐκτραπέντες, παρέβησαν τὴν ἀλήθειαν, λέγοντες ἀνάστασιν ἤδη γεγονέναι, καί τινας ἀνατρέπουσι, μᾶλλον οὖν παραινεῖ τούτῳ προσέχειν ἑαυτῷ
D καὶ τῇ διδασκαλίᾳ, καὶ εἰδέναι μὲν, ὅτι ἐν ὑστέροις καιροῖς ἔσονται οἱ ἄνθρωποι φιλήδονοι μᾶλλον, ἢ φιλόθεοι. προβλέποντα δὲ ταῦτα, ἀσφαλίζεσθαι τοὺς λαοὺς, μή τις ἐξ αὐτῶν ἀπατηθῇ. καὶ εἰς τὰ ἤθη δὲ καὶ εἰς τὴν τῆς διδασκαλίας ἀκρίβειαν πολλὰ προτρεψάμενος αὐτὸν, καὶ σημάνας τὸν καιρὸν λοιπὸν τῆς ἀναλύσεως αὐτοῦ ἐνεστάναι καὶ μέλλειν σπένδεσθαι καὶ μαρτυρεῖν, ἐνετείλατο αὐτῷ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν ταχέως, κομίζοντα τὴν φελόνην καὶ τὰ βιβλία. παρῄνεσε δὲ αὐτῷ Ἀλέξανδρον τὸν χαλκέα φυλάττεσθαι, ὡς πολλὰ κακὰ ἐνδειξάμενον αὐτῷ. καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

A

ΤΡΙΣΚΑΙΔΕΚΑΤΗ, ΠΡΟΣ Τίτον.

ΤΑΥΤΗΝ ἐπιστέλλει ἀπὸ Νικοπόλεως· ἐκεῖ γὰρ παρεχείμασεν. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. εἰς μὲν τὴν Κρήτην ἀπέλιπε τὸν Τίτον, ἵνα καταστήσῃ κατὰ πόλεις κληρικούς. πολλῶν δὲ ὄντων ἐκεῖ τῶν ἐπιχειρούντων προφάσει τοῦ νόμου ἀπατᾶν τοὺς λαούς, μαθὼν ὁ Ἀπόστολος, γράφει. καὶ πρῶτον μὲν εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ διὰ τὴν αὐτοῦ εὐλάβειαν, σημαίνει τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν μὴ νεωτέραν εἶναι. ἀλλ' ἐξ αἰῶνος ἡτοιμάσθαι, καὶ ἐπηγγέλθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ταύτην. ἔπειτα δὲ καὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν κληρικῶν. καὶ τοῦτον διδάσκει, πῶς, καὶ ὁποίους αὐτοὺς εἶναι δεῖ. καὶ ἐπιτιμᾶν δὲ ἐντέλλεται αὐτῷ τοῖς ἀντιλέγουσι τῇ ὑγιαινούσῃ πίστει, μάλιστα τοῖς ἐκ περιτομῆς· εἰδέναι τε τοὺς Κρῆτας, ὅτι ἀργοί εἰσι καὶ χρῄζουσιν ἐπιτιμίας. διδάξας τε πάντα τὰ βρώματα καθαρὰ εἶναι τοῖς καθαροῖς, καὶ ὁποίας εἶναι δεῖ τὰς πρεσβύτιδας, τὰς ὀφειλούσας σωφρονίζειν τὰς νέας. παραινεῖ πῶς δεῖ τοὺς δούλους τοῖς ἰδίοις δεσπόταις ὑποτάσσεσθαι. καὶ τέλος ὑπομνήσας, ὅτι ἡ τοῦ Σωτῆρος χάρις οὐκ ἐξ ἔργων ἡμᾶς ἐδικαίωσεν, ἀλλὰ τῇ ἰδίᾳ φιλανθρωπίᾳ, καὶ παραγγείλας τὰς νομικὰς μάχας ἐκτρέπεσθαι, ὡς ἀναισχύντους οὔσας, δηλοῖ αὐτῷ μετὰ τὸ πέμψαι πρὸς αὐτὸν Ἀρτεμᾶν, ἵνα ἔλθῃ πρὸς αὐτόν. ἐνετείλατό τε αὐτῷ, ὥστε διδάσκειν, καὶ τοὺς αὐτοῦ καλῶν ἔργων προΐστασθαι. καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

DECIMA TERTIA, AD Titum.

HANC miſit e Nicopoli: nam ibi hybernavit. Eſt autem epiſtolæ Argumentum tale: In Creta reliquerat Titum, ut clericos per civitates conſtitueret. Cum autem illic multi legis prætextu, populum credentem ſubducere conarentur, id ubi cognovit Apoſtolus, epiſtolam hanc Tito ſcripſit. Et principio gratiis actis Deo propter ipſius

B pietatem, indicat fidem in Chriſtum non eſſe recentis inventi: ſed a ſeculo præparatam & a Deo promiſſam. Deinde de conſtituendis clericis docet, quomodo illi converſari & quales eſſe debeant. Præcipit etiam illi, ut increpet eos, qui ſanæ fidei contradicebant, maxime eos, qui erant ex circumciſione, ſciatque Cretenſes etiam otioſos, & opus habere increpatione. Et poſtquam docuit omnis generis eſcas eſſe mundas mundis, & quales eſſe debeant anus, quarum eſt officium caſtigare adoleſcentulas, admonet, quomodo ſervi dominis ſuis ſubjici debeant.. Denique ubi admonuit, quod gratia Servatoris non ex operibus nos juſtifi-

C caverit, ſed ex divina benignitate, denunciavitque, ut legales pugnas, tanquam temerarias & impudentes averſetur, ſignificat illi, ut quamprimum ad ipſum miſerit Arteman, ad ſe veniat. Præcipit etiam, ut auditores ſuos bonis operibus præeſſe doceat, atque ita terminat epiſtolam.

ΤΕΣΣΑΡΕΣΚΑΙΔΕΚΑΤΗ πρὸς Φιλήμονα.

D

ΤΑΥΤΗΝ ἀποστέλλει ἀπὸ Ῥώμης. ἡ δὲ πρόφασις τῆς ἐπιστολῆς αὕτη. Ὀνήσιμος ὁ οἰκέτης Φιλήμονος ἔφυγε, καὶ προσῆλθε τῷ Παύλῳ, καὶ κατηχήθη παρ' αὐτοῦ, καὶ γέγονεν αὐτοῦ χρήσιμος εἰς διακονίαν. περὶ τούτου τοίνυν γράφει Φιλήμονι παρατιθέμενος αὐτῷ τὸν Ὀνήσιμον· ἵνα προσέχῃ αὐτῷ γνησίως καὶ μηκέτι ἔχῃ αὐτὸν ὡς δοῦλον, ἀλλ' ὡς ἀδελφόν. προσετρέψατο δὲ αὐτόν, καὶ ξενίαν αὐτῷ ἑτοιμάσαι· ἵνα ἐὰν ἔλθῃ, εὕρῃ, ποῦ μείνῃ. καὶ οὕτως τελειοῖ τὴν ἐπιστολήν.

DECIMA QUARTA, ad Philemonem.

HANC miſit e Roma. Argumentum ejus hoc eſt: Oneſimus ſervus Philemonis aufugerat, & ad Paulum venerat, atque ab illo in fide inſtructus jam & uſui illius miniſtrando commodus erat. De hoc itaque ſcribit Philemoni, illique commendat Oneſimum, ut ſincere erga eum afficiatur, nec amplius eum habeat ut ſervum, ſed ut fratrem. Hortatur illum etiam, ut hoſpitium ſibi paret, ut ubi venerit, manendi locum inveniat: & ſic finit epiſtolam.

A

LIBER OCTAVUS, Apocalypſis Joannis.

HOC nomine vocatur hic liber, propterea quod hanc revelationem ipſe Joannes Evangeliſta & Theologus in Patmo inſula dicta, dominico die vidit, juſſuſque conſcripſit, ut ad ſeptem Eccleſias mitteret, videlicet iſtas: Epheſum, Smyrnam, Pergamon, Thyatiram, Sardes, Philadelphiam, & Laodiceam. Quæ vero in hac viſione vidit, multa ſunt ac differentia. Circa finem perditionem etiam Antichriſti cum diabolo vidit: Jubetur autem primum ſcribere ſingulis prædictarum Eccleſiarum Angelis ſecundum cujuſque actiones. Multas itaque & admirabiles viſiones vidit: utpote, ſeptem candelabra aurea, & in medio illorum ſimilem filio hominis: & interpretationem accepit, candelabra illa eſſe ſeptem Eccleſias, & eum, qui in medio erat, eſſe Dominum. Deinde januam vidit apertam in cœlo, & Dominum in throno ſedentem, & viginti quatuor ſeniores, ſedentes ſuper thronos & adorantes Dominum. Vidit etiam ſeptem ſigilla aperiri, & unoquoque aperto viſio quædam apparebat. Vidit item ſeptem Angelos habentes ſeptem tubas, & unoquoque illorum clangente fiebat ſignum: ſeptimo
Apoc. 11, 15 vero clangente audivit, dicentes: *Regnum mundi, Domini factum eſt.* Et arcam teſtamenti vidit in cœlo. Deinde mulierem parturientem vidit & draconem ignitum, qui illam perſequebatur. Mulier quidem ſervata eſt in ſolitudine, draco vero abjectus in ignem. Poſt iſta beſtiam vidit habentem cornua decem, & capita ſeptem, & diadema ejus blaſphemia plenum erat. Nomen vero ejus non patefecit, ſed numerum nominis ejus, nempe ſexcenti ſexaginta ſex. Et virgines audivit canentes, & agnum ſequentes. Vidit etiam Angelum per medium cœli volantem, & poſt hunc alterum, poſt alterum, tertium quoque, deinde & nubem candidam vidit, & inſidentem illi ſimilem filio hominis, in capite coronam auream habentem, & in manu ſua falcem acutam.

ΒΙΒΛΙΟΝ η. ΑΠΟΚΑΛΥΨΙΣ Ἰωάννου.

ΟΥΤΩ καλεῖται τὸ βιβλίον· ἐπειδὴ καὶ ταύτην τὴν Ἀποκάλυψιν αὐτὸς Ἰωάννης ὁ Εὐαγγελιστὴς καὶ θεολόγος ἑώρακεν ἐν τῇ Πάτμῳ καλουμένῃ νήσῳ ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ, καὶ κελευσθεὶς ἔγραψεν αὐτήν, ὥστε πέμψαι εἰς τὰς ἑπτὰ Ἐκκλησίας ταύτας, εἰς Ἔφεσον, εἰς Σμύρναν, εἰς Πέργαμον, εἰς Θυάτειραν, εἰς Σάρδεις, εἰς Φιλαδέλφειαν, καὶ εἰς Λαο-
B δίκειαν. ἃ δὲ εἶσιν ἐν τῇ ὀπτασίᾳ, πολλά εἰσι καὶ διάφορα, καὶ τέλος τὴν τοῦ Ἀντιχρίστου ἀπώλειαν μετὰ τοῦ διαβόλου ἑώρακε. κελεύεται δὲ πρῶτον γράψαι ἑκάστῳ Ἀγγέλῳ τῶν προειρημένων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰς ἑκάστου πράξεις. πολλὰς μὲν οὖν ἑώρακε καὶ παραδόξους ὀπτασίας. εἶδε δὲ ἑπτὰ λυχνίας χρυσᾶς, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου. καὶ ἡρμηνεύθησαν αὐτῷ, ὅτι αἱ λυχνίαι εἰσὶν αἱ ἑπτὰ Ἐκκλησίαι· ὁ δὲ ἐν μέσῳ αὐτῶν, ὁ Κύριος. εἶδε καὶ θύραν ἀνεῳγμένην ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν θρόνῳ
C καθήμενον τὸν Κύριον, καὶ πρεσβυτέρους κδ΄. καθημένους ἐπὶ θρόνους καὶ προσκυνοῦντας τὸν Κύριον. ἑώρακε καὶ ἑπτὰ σφραγῖδας λυομένας, καὶ λυομένης ἑκάστης, ὀπτασία τις ἐγίνετο. εἶτα ἑώρακεν ἑπτὰ Ἀγγέλους ἔχοντας ἑπτὰ σάλπιγγας, καὶ ἑκάστου σαλπίζοντος, ἐγίνετο σημεῖον. τοῦ δὲ ἑβδόμου σαλπίζοντος, ἤκουσε λεγόντων, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ κόσμου ἐγένετο τοῦ Κυρίου. καὶ ἑώρακε τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης ἐν οὐρανῷ. εἶτα ἑώρακε γυναῖκα ὠδίνουσαν, καὶ δράκοντα πυρὸς διώκοντα αὐτήν. ἡ μὲν οὖν γυνὴ ἐσώθη εἰς τὴν ἔρημον· ὁ δὲ δράκων
D ἐβλήθη εἰς τὸ πῦρ. εἶτα ἑώρακε θηρίον ἔχον κέρατα δέκα, καὶ κεφαλὰς ἑπτὰ, καὶ τὸ διάδημα αὐτοῦ βλασφημίας γέμον· τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ οὐκ ἐδήλωσεν, ἀλλὰ τὸν ἀριθμὸν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ χξς. ἤκουσε καὶ παρθένων ᾀδόντων, καὶ ἀκολουθούντων τῷ ἀρνίῳ, καὶ εἶδεν Ἄγγελον πετόμενον ἐν μεσουρανήματι, καὶ ἄλλον ἀκολουθοῦντα, καὶ ἄλλον, καὶ νεφέλην λευκήν, καὶ ἐπ' αὐτῆς καθήμενον ὅμοιον υἱῷ ἀνθρώπου, ἔχοντα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ στέφανον χρυσοῦν, καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, δρέπανον ὀξύ.

A εἶτα ἑώρακεν Ἀγγέλους ἑπτὰ, ἔχοντας πληγὰς ἑπτὰ τὰς ἐσχάτας, καὶ φιάλας χρυσᾶς γεμούσας ἐκ τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ. εἶτα ἀπηνέχθη τῷ πνεύματι εἰς ἔρημον, καὶ ἑώρακεν γυναῖκα καθημένην ἐπὶ θηρίον κόκκινον, ἔχον κεφαλὰς ἑπτά· καὶ ἐσήμανεν ἀπὸ ταύτης ἔσεσθαι τὸν Ἀντίχριστον. εἶτα ἑώρακε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγμένον, καὶ ἔφιππον λευκὸν, καὶ ἐκαλεῖτο τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. εἶτα ἑώρακε τὸ θηρίον, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῆς γῆς, θέλοντας ποιῆσαι πόλεμον μετὰ τοῦ καθημένου ἐπὶ τοῦ ἵππου τοῦ λευκοῦ, καὶ ἐπιάσθη τὸ θηρίον, καὶ μετ᾽ αὐτοῦ ὁ ψευδοπροφήτης, ὅσις ἦν ὁ Ἀντίχριστος, B καὶ εἶδε βαλλομένους αὐτοὺς εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρός. εἶτα ἑώρακε καταβαίνοντα Ἄγγελον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ βάλοντα τὸν Σατανᾶν, καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ χάραγμα αὐτοῦ εἰς τὴν ἄβυσσον, καὶ κλείοντα ἐπάνω αὐτοῦ, ἵνα μηκέτι πλανήσῃ τὰ ἔθνη ἕως ἐτῶν χιλίων. εἶτα ἑώρακε τοὺς μάρτυρας ἐν δόξῃ βασιλεύοντας ἐν Χριστῷ· εἶτα ἑώρακεν, ὅτι μετὰ χίλια ἔτη λυθήσεται ὁ Σατανᾶς, καὶ βληθήσεται εἰς τὴν λίμνην τοῦ πυρὸς, C μετὰ τοῦ Ἀντιχρίστου εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. εἶτα ἑώρακεν οὐρανὸν καινὸν, καὶ γῆν, καὶ τὴν Ἱερουσαλὴμ καινὴν, καὶ ἑώρακε ποταμὸν ὕδατος ζωῆς, καὶ τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ θεωροῦντας τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ ἔχοντας ἐπὶ τοῦ μετώπου τὸ ὄνομα αὐτοῦ. ταῦτα ἑωρακὼς Ἰωάννης, ἔπεσε θέλων προσκυνῆσαι τῷ Ἀγγέλῳ τῷ δεικνύοντι αὐτῷ ταῦτα πάντα· καὶ ἐκώλυσεν αὐτὸν ὁ Ἄγγελος λέγων· μὴ ἐμοὶ προσκυνέει, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. ἐγὼ γὰρ σύνδουλός σου εἰμί. βλέπων D δὲ ταῦτα, ἤκουσε παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅτι ὁ ὢν ἐσι, καὶ αὐτός ἐσιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὅσις ὕστερον δι᾽ ἡμᾶς σαρκωθείς· λέγω δὴ τέλειος γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ ἐκλήθη υἱὸς ἀνθρώπου.

A Denique ſeptem Angelos vidit, habentes plagas ſeptem noviſſimas, & phialas aureas plenas iræ Dei. Poſt hæc ablatus eſt ſpiritu in ſolitudinem, & vidit mulierem ſedentem ſuper beſtiam coccinam, habentem capita ſeptem: & indicatum eſt ei ex hac futurum eſſe Antichriſtum. Vidit etiam cœlum apertum, & eqvum album, ac inſidentem illi, & nomen ejus, Verbum Dei. Deinde vidit beſtiam ac Reges terræ, bellum facere volentes cum eo, qui ſedebat ſuper eqvum album. Et apprehenſa eſt beſtia, & cum ipſa pſeudopropheta, qui eſt Antichriſtus, & vidit eos abjici in ſtagnum ignis. Poſt B iſta vidit Angelum deſcendentem de cœlo, & abjicientem Satanam cum his, qui characterem ipſius habebant, in abyſſum, & claudentem ſuper ipſum, ne poſthac amplius ſeducat gentes, donec conſumti ſint mille anni. Martyres deinde vidit cum gloria in Chriſto regnantes, & quod Satanas poſt mille annos ſolvendus ſit, & abjiciendus in ſtagnum ignis cum Antichriſto, in ſecula ſeculorum. Poſt hæc vidit cœlum novum, terram novam ac C Jeruſalem novam, & fluvium aquæ vivæ, ac ſervos Dei contemplantes faciem ejus, & habentes nomen ejus in frontibus ſuis. Cum hæc vidiſſet Joannes, procidit, volens adorare Angelum, qui ſibi hæc omnia oſtenderat. At Angelus prohibuit illius conatum, dicens: *Non me, ſed Deum adora: ego enim conſervus tuus ſum.* Apocal. 19, 10. 22. 9. Poſtquam autem iſta vidit, audivit ab ipſo Domino noſtro Jeſu, quod exiſtens ſit, & idem ipſe ſit Verbum Dei, quod poſterioribus temporibus propter nos ca- D ro factum eſt: Homo, inquam, perfectus factus eſt, & Filius hominis vocatus eſt.

A Εὐαγγέλια γὰρ τέσσαρα ἐθέσπισαν ἡμῖν οἱ ἱεροὶ κανόνες τῆς ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας· τὸ, κατὰ Ματθαῖον, τὸ, κατὰ Μάρκον, τὸ, κατὰ Λουκᾶν, καὶ τὸ, κατὰ Ἰωάννην, κατὰ τὴν προφητείαν τῆς ὀπτασίας, ἧς ἐθεάσατο Ἰεζεκιὴλ ὁ προφήτης, περὶ τῶν τεσσάρων Χερουβίμ. τέσσαρα γὰρ εἶδε Χερουβὶμ ἐπὶ ὁ προφήτης, τὸ ἓν ὅμοιον ἀνθρώπῳ, τουτέστι τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον· τὸ δεύτερον, ὅμοιον μόσχῳ, τουτέστι τὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον· τὸ ἄλλο, ὅμοιον λέοντι, τουτέστι τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον· τὸ τέταρτον, ὅμοιον ἀετῷ, τουτέστι τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον. παρὰ δὲ ταῦτα τὰ τέσσαρα, ἕτερον Εὐαγγέλιον οὐδέν. B

Nam quatuor nobis Evangeliorum libros ſacri ſanctæ & Catholicæ Eccleſiæ canones ſanxerunt. Primum, ſecundum Matthæum, alterum, ſecundum Marcum, tertium, ſecundum Lucam, quartum, ſecundum Joannem, juxta Prophetiam viſionis, quam Ezechiel Propheta de quatuor Cherubim vidit. Quatuor enim Cherubim Propheta ille vidit, unum ſimilem homini, id eſt Evangelium ſecundum Matthæum: Alterum, ſimilem vitulo, quo ſignificatur Evangelium ſecundum Marcum: Tertium, ſimilem leoni, id eſt, Evangelium ſecundum Lucam: Quartum, ſimilem aquilæ, imaginem habentis Evangelii ſecundum Joannem. Præter iſta nullum eſt aliud Evangelium.

Τὸ μὲν οὖν κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, ἐγράφη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ματθαίου τῇ Ἑβραΐδι διαλέκτῳ, καὶ ἐξεδόθη ἐν Ἱερουσαλήμ· ἡρμηνεύθη δὲ ὑπὸ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου τὸ κατὰ σάρκα, ὃς καὶ πρῶτος ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Ἱεροσολύμοις.

Evangelium ſecundum Matthæum ab ipſo Matthæo, Hebraica dialecto conſcriptum eſt, & editum Jeroſolymis, & interpretante Jacobo fratre Domini ſecundum carnem, expoſitum, qui & primus a ſanctis Apoſtolis Jeroſolymorum Epiſcopus conſtitutus eſt.

Τὸ δὲ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιον ὑπηγορεύθη μὲν ὑπὸ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου ἐν Ῥώμῃ· ἐξεδόθη δὲ ὑπὸ Μάρκου τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου, καὶ ἐκηρύχθη ὑπ' αὐτοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Πενταπόλει, καὶ Λιβύῃ.

Evangelium ſecundum Marcum, Ro- C mæ quidem ab Apoſtolo Petro dictatum eſt, editum vero a Marco beato Apoſtolo, & ab ipſo Alexandriæ poſtea, & in Ægypto, & in Pentapoli, & in Libya prædicatum.

Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ὑπηγορεύθη μὲν ὑπὸ Παύλου τοῦ Ἀποστόλου· συνεγράφη δὲ καὶ ἐξεδόθη ὑπὸ Λουκᾶ τοῦ μακαρίου Ἀποστόλου καὶ ἰατροῦ· ὥσπερ καὶ τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων ὑπηγόρευσε μὲν ὁμοίως Πέτρος ὁ Ἀπόστολος, συνεγράψατο δὲ ὁ αὐτὸς Λουκᾶς.

Evangelium ſecundum Lucam, dictatum quidem eſt ab Apoſtolo Paulo, conſcriptum vero & editum a Luca beato Apoſtolo ac Medico. Quemadmodum & Apoſtolorum Acta, dictavit Apoſtolus Petrus, idem vero Lucas literis mandavit.

D

Τὸ δὲ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον ὑπηγορεύθη τε ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Ἀποστόλου καὶ ἠγαπημένου, ὄντος ἐξορίστου ἐν Πάτμῳ τῇ νήσῳ, καὶ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐξεδόθη ἐν Ἐφέσῳ, διὰ Γαΐου τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ ξενοδόχου τῶν Ἀποστόλων, περὶ οὗ καὶ Παῦλος Ῥωμαίοις γράφων φησί· ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου, καὶ ὅλης τῆς Ἐκκλησίας.

Evangelium vero ſecundum Joannem, & dictatum eſt ab Joanne Apoſtolo & dilecto, cum exul eſſet in Patmo inſula, & poſtea ab eodem Epheſi editum, per Gajum dilectum Apoſtolorum hoſpitem, de quo & Paulus Romanis ſcribens dicit: Salutat vos Gajus hoſpes meus & tota Eccleſia.

A

DE VERSIONIBUS Bibliorum ſacræ Scripturæ, quæ illæ & quot ſint, ex Hebræo in Græcum factæ, & qui fuerint interpretes, ac quando ſacram Scripturam interpretati.

PRIMA verſio eſt, LXXII. Interpretum. Hi cum Hebræi eſſent, elegerunt ex unaquaque tribu ſex viros, & divinam ſcripturam ſub Ptolemæo Philadelpho Rege, ducentis triginta annis ante nativitatem ſecundum carnem Domini noſtri Jeſu Chriſti, interpretati ſunt.

Altera eſt Aquilæ, qui cum Sinopæ Ponti ortus, & Græcus eſſet, Jeroſolymis baptizatus eſt. Poſtea vero reprobato Chriſtianiſmo, Judæis ſe ſe conjunxit, & ſacram ſcripturam perverſa ratione, ſub Adriano Rege, trecentis triginta poſt LXXII. verſionem annis interpretatus eſt.

Tertia eſt Symmachi. Hic cum Samaritanus eſſet, nec populo ſuo acceptus propter ambitionis morbum haberetur, ad Judæos ſe ſe recepit, ac ſecundo circumciſus eſt. Et ut Samaritanos ſubverteret, vertit & ipſe divinas literas, ſub Severo Rege annis poſt verſionem Aquilæ quinquaginta ſex.

Quarta Theodotionis Epheſii eſt. Hic cum primum hæreſi Marcionis Pontici faviſſet, poſtea aſſectatoribus hæreſis illius ſuccenſens, & ipſe ſacram ſcripturam, ſub Commodo Rege, eo ipſo tempore, quo Symmachus, ad ſubverſionem prædictæ hæreſis, interpretatus eſt.

Quinta interpretatio cum abſcondita fuiſſet, in doliis inventa eſt, & ſub Antonino Rege Caracalla dicto, in Jericho, a quodam ex illis, qui Jeroſolymis pietati vacaverunt conflata.

Sexta & ipſa in doliis inventa eſt, antea ſub Alexandro Mammeæ filio Nicopoli ad Actium a quodam Origenis familiari compoſita.

ΠΟΙΑΙ ΚΑΙ ΠΟΣΑΙ ΠΑραδόσεις εἰσὶ τῆς θείας γραφῆς εἴτε οὖν ἀπὸ Ἑβραϊκοῦ εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἑρμηνεῖαι, καὶ τίνες οἱ ταύτην ἑρμηνεύσαντες, καὶ πότε.

B ΠΡΩΤΗ ἐστὶν, ἡ τῶν οβ´. ἑρμηνευτῶν. οὗτοι Ἑβραῖοι ὄντες, ἐξελέγησαν ἀπὸ ἑκάστης φυλῆς ἕξ, καὶ ἡρμήνευσαν τὴν θείαν γραφὴν ἐπὶ Πτολεμαίου βασιλέως τοῦ Φιλαδέλφου, πρὸ διακοσίων τριάκοντα ἐνιαυτῶν τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Δευτέρα ἐστὶν ἡ τοῦ Ἀκύλα. οὗτος ἀπὸ Σινώπης τοῦ Πόντου ὑπάρχων, καὶ Ἕλλην ὢν, ἐβαπτίσθη ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ πάλιν τὸν Χριστιανισμὸν ἀθετήσας, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις προσδραμὼν, ἡρμήνευσε τὴν θείαν γραφὴν διεστραμμένῳ λογισμῷ ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασι-
C λέως τοῦ λεπτωθέντος, μετὰ τλ´. ἔτη τῆς τῶν οβ´. ἑρμηνείας.

Τρίτη ἑρμηνεία ἐστὶν ἡ τοῦ Συμμάχου. οὗτος Σαμαρείτης ὢν, καὶ μὴ τιμηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἰδίου λαοῦ, ὡς φιλαρχίαν νοσῶν, τοῖς Ἰουδαίοις προστρέχει, καὶ ἐκ δευτέρου περιτέμνεται, καὶ πρὸς διαστροφὴν τῶν Σαμαρειτῶν ἑρμηνεύει καὶ αὐτὸς τὴν θείαν γραφὴν, ὑπὸ Σεβήρου τοῦ βασιλέως, μετὰ νϛ´. ἔτη τῆς τοῦ Ἀκύλα ἑρμηνείας.

Τετάρτη ἐστὶν τοῦ Θεοδοτίωνος τοῦ Ἐφεσίου. οὗτος τῆς αἱρέσεως Μαρκίωνος τοῦ Ποντικοῦ ὢν, μηνύων τοῖς τῆς αἱρέσεως αὐτοῦ, ἡρμήνευσε καὶ αὐτὸς, ἐπὶ Κομόδου τοῦ βασιλέως ἐν αὐτῷ τῷ
D χρόνῳ πρὸς διαστροφὴν τῆς αὐτοῦ αἱρέσεως.

Πέμπτη ἑρμηνεία ἐστὶν ἡ ἐν πίθοις εὑρεθεῖσα κεκρυμμένη. ἐπὶ Ἀντωνίνου βασιλέως τοῦ Καρακάλλα ἐν Ἱεριχῷ παρά τινος τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις σπουδαίων.

Ἕκτη ἑρμηνεία ἐστὶν ἡ ἐν πίθοις εὑρεθεῖσα καὶ αὐτὴ κεκρυμμένη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μαμμαίας παιδὸς, ἐν Νικοπόλει τῇ πρὸς Ἀκτίοις, ὑπό τινος τῶν Ὠριγένους γνωρίμων.

Ἑβδόμη πάλιν καὶ τελευταία ἑρμηνεία, ἡ A τοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ τοῦ μεγάλου ἀσκητοῦ καὶ μάρτυρος, ὅστις καὶ αὐτὸς ταῖς προγεγραμμέναις ἐκδόσεσι, καὶ τοῖς Ἑβραϊκοῖς ἐντυχών, καὶ ἐποπτεύσας μετὰ τῆς ἀκριβείας τὰ λείποντα, ἢ καὶ περιττὰ τῆς ἀληθείας ῥήματα, καὶ διορθωσάμενος ἐν τοῖς οἰκείοις τῶν γραφῶν τόποις, ἐξέδοτο τοῖς Χριστιανοῖς ἀδελφοῖς· ἥτις δὴ καὶ ἑρμηνεία μετὰ τὴν ἄθλησιν καὶ μαρτυρίαν τοῦ αὐτοῦ ἁγίου Λουκιανοῦ, τὴν γεγονυῖαν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ τῶν Τυράννων, ἤγουν τὸ ἰδιόχειρον αὐτοῦ τῆς ἐκδόσεως βιβλίον, εὑρέθη ἐν Νικομηδείᾳ ἐπὶ Κωνσταντίνου βασιλέως τοῦ B μεγάλου παρὰ Ἰουδαίοις ἐν τοίχῳ πυργίσκῳ περικεχρισμένῳ κονιάματι εἰς διαφύλαξιν.

Hactenus exemplar M. S. Gr. reliqua deficiunt.

Septima & poſtrema ſancti Luciani magni religioſi & martyris eſt, qui & ipſe, cum in prædictas verſiones, & Hebraicos libros incidiſſet, & diligenter, quæ vel veritati deerant, vel ſuperflua aderant, inſpexiſſet, ac ſuis quæque locis correxiſſet, verſionem hanc Chriſtianis fratribus edidit, quæ ſane poſt ipſius certamen & martyrium, quod ſub Diocletiano & Maximiano Tyrannis ſuſtinuit, libro videlicet propria ipſius manu ſcripto comprehenſa, Nicomediæ ſub Conſtantino Rege magno, apud Judæos, in pariete armarii calce circumlito, in quo cuſtodiæ gratia poſita fuerat, inventa eſt.

DE HIS SCRIPTIS, quæ in ſacrorum Bibliorum ſcriptura commemorantur quidem, ſed nuſquam inveniuntur.

C QUI Nathan, Addo, Achiæ Silonitæ, Semei, & Jehu in libro Regum, libri eſſe ſcribuntur, non habentur. Prophetæ vero, qui, quæ prophetarunt, ſcriptis quidem mandarunt, ſed non inveniuntur, hi ſunt: Pſalmorum Davidis trium millium numerus fuiſſe in Paralipomenis ſcribitur, e quibus tamen centum quinquaginta tantum ab amicis Ezechiæ Regis ſelecti, reliqui vero abſconditi ſunt. Quinque millia parœmiarum a Salomone edita eſſe, ſcriptura in Paralipomenis tradit: nunc vero non ſunt, niſi Eccleſiaſticæ illæ, & Canticum D Canticorum. Ex pluribus, quæ myſticæ ſunt, ſelectas eſſe ſcriptum eſt. Quin & quinque millia Canticorum Salomonis fuerunt. Et locutus eſt de arboribus a cedro, quæ in Libano eſt, ad hyſſopum uſque quæ e muro naſcitur. Locutus eſt etiam de jumentis, de volucribus, de reptilibus & de piſcibus. Et hæc tamen nuſquam in Hebraicis literis reperiuntur. Joſephus, Prophetã Ezechielem duos Prophetiæ libros ſcripſiſſe narrat. Nos vero jam unum duntaxat inveniri ſcimus. Itaque hæc omnia per impiorum Judæorum amentiam & incuriam interiiſſe, manifeſtum eſt.

A

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

DIALOGUS DE SANCta Trinitate, in quo colloqvuntur Orthodoxus & Anomœus Arianiſta.

B

Interprete T. B.

ANOMOEUS.

AN Chriſtianus es? ORTHODOXUS. Sane quidem. AN. Quid eſt Chriſtianiſmus? ORTH. At illud quidem dicere neceſſe fuit, iſtud vero non ita tutum. AN. Quamobrem? ORTH. Quoniam dicere quidem neceſſe fuit, quod ſim Chriſti ſervus: dicere vero, quid ſit Chriſtianiſmus, tutum non fuerit, niſi cognovero, quiſnam ille ſit, qui hoc percontatur: ne forte comperiar canibus res ſanctas, & porcis margaritas projicere. Etenim ſi quid ex me quæras, & fueris ex fidelium numero, qui myſteriis initiantur, prompte id quod ego ſum, tibi dixero: quid ſit autem fidelem eſſe, non dixero, ne forte ſis Judæus, qui me interrogas. AN. At ego, qui hoc ex te quæro, tibi dico me Chriſtianum eſſe. ORTH. Tibi non fuit ſatis, quod me Chriſtianum dixerim: ita mihi quoque non ſatis eſt, quod te Chriſtianum eſſe dicas: niſi mihi dixeris, quid ſit Chriſtianiſmus. Ac ne ſic quidem neceſſario es Chriſtianus: quoniam ſcire, quid ſit Chriſtianiſmus, non eſt Chriſtianum eſſe, ſiquidem ſcire, quid ſit Judaiſmus, non eſt eſſe Judæum, neq; ſcire, quid ſit Græciſmus, eſt Græcum eſſe. AN. Noſtine Deum? ORTH. Etiam. AN. Ut ipſe ſeipſum novit? ORTH. Minime. AN. Eum igitur non noſti. ORTH. Novi eum, ut eum noſſe poteſt hominis natura. AN. Aliter igitur ipſum norunt homines, & aliter ſeipſum novit? ORTH. Sane quidem. AN. Quomodo?

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ, ἐν ᾧ διαλέγονται Ορθόδοξος καὶ Ανόμοιος Αρειανιστής.

ΑΝΟΜΟΙΟΣ.

ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ εἶ; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΑΝ. Τί ἐστιν ὁ Χριστιανισμός; ΟΡΘ. Αλλὰ τὸ μὲν ἦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, τὸ δὲ οὐκ ἀσφαλές. ΑΝ. Διὰ τί; ΟΡΘ. Τὸ μὲν γὰρ εἰπεῖν,

C

ὅτι Χριστοῦ δοῦλός εἰμι, ἀναγκαῖον εἰπεῖν· τὸ δὲ, τί ἐστιν ὁ Χριστιανισμὸς, οὐκ ἀσφαλὲς, ἐὰν μὴ γνῶ, τίς ἐστιν ὁ ἐρωτῶν. μή ποτε ἁρεθῶ βάλλων τὰ ἅγια τοῖς κυσὶν, ἢ τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων. καὶ γὰρ ἐάν με ἐρωτήσῃς, καὶ πιστὸς εἴης κατηχούμενος, ἑτοίμως λέγω ὅ εἰμι· τί δέ ἐστι τὸ εἶναι πιστὸν, οὐ λέγω, μή ποτε καὶ Ιουδαῖος εἶ ὁ ἐρωτῶν. ΑΝΟ. Αλλ᾽ ἐγώ σοι λέγω ὁ ἐρωτῶν σε, ὅτι Χριστιανός εἰμι. ΟΡΘ. Οὐκ ἤρκεσέν σοι τὸ εἰπεῖν ἐμὲ, ὅτι Χριστιανός εἰμι· οὐδ᾽ ἐμοὶ ἀρκεῖ τὸ εἰπεῖν σε, ὅτι Χριστιανὸς εἶ· ἐὰν μή μοι εἴπῃς, τί ἐστι Χριστιανισμός. καὶ τότε δὲ οὐ πάν-

D

τως εἶ Χριστιανός. οὐδὲ γὰρ τὸ εἰδέναι, τί ἐστιν ὁ Χριστιανισμὸς, τοῦτό ἐστι εἶναι Χριστιανόν. ἐπειδὴ οὐδὲ τὸ εἰδέναι, τί ἐστιν Ιουδαϊσμὸς, ἐστὶ τὸ εἶναι Ιουδαῖον· οὐδὲ τὸ εἰδέναι, τί ἐστιν Ελληνισμὸς, τοῦτό ἐστι τὸ εἶναι Ελληνα. ΑΝΟ. Οἶδας τὸν Θεόν; ΟΡΘ. Ναί. ΑΝΟ. Ως αὐτὸς ἑαυτὸν οἶδεν; ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Οὐκοῦν οὐκ οἶδας αὐτόν. ΟΡΘ. Οἶδα αὐτὸν, ὡς ἐνδέχεται ἀνθρώπου φύσει εἰδέναι. ΑΝΟ. Αλλως οὖν αὐτὸν ἴσασιν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἄλλως αὐτὸς ἑαυτόν; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΑΝΟ. Πῶς;

ΟΡΘ. Ὅτι ἐὰν μή τις τὴν αὐτὴν τῷ Θεῷ κτήσηται γνῶσιν, ἀδύνατον γνῶναι αὐτὸν, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν οἶδεν. τὴν δὲ αὐτὴν τῷ Θεῷ κτήσασθαι γνῶσιν, ἀδύνατον, μὴ τῆς αὐτῆς αὐτῷ ὄντα οὐσίας. οὐκ ἐσμὲν δὲ τῆς αὐτῆς αὐτῷ οὐσίας. οὐκ ἄρα τὴν αὐτὴν αὐτῷ ἔχομεν γνῶσιν. ΑΝΟ. Ἐὰν οὖν θέλῃ ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι τινὶ, οὐ δύναται; ΟΡΘ. Ἀποκαλύπτει μὲν, ἀλλ' οὐχ οὕτως αὐτῷ ἀποκαλύπτει, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν οἶδεν· ἀλλ' ὡς δύναται γνῶναι ὁ καταξιούμενος. διότι τῷ μὲν Ἰεζεκιὴλ ἀπὸ ὀσφύος καὶ ἄνω ἠλέκτρινος ἐγνώσθη· τῷ δὲ Δανιὴλ, B παλαιὸς ἡμερῶν· τῷ δὲ Ἡσαΐᾳ, καλυπτόμενος ὑπὸ τῶν Σεραφίμ. ΑΝ. Σὺ οὖν πῶς αὐτὸν οἶδας, ὡς ἠλέκτρινον, ἢ ὡς παλαιὸν τῶν ἡμερῶν; ΟΡΘ. Παρ' αὐτῶν μαθὼν οἶδα, ὅτι ὑπὲρ πάντα ἐστὶν τὰ γνωρισθέντα αὐτοῖς. εἰ μὴ γὰρ ἦν ὑπὲρ αὐτὰ, οὐκ ἂν διαφόρως ἐφαίνετο. καὶ διὰ τοῦτο ὁ μονογενὴς λέγει, Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε. ΑΝΟ. Ἄλλο ἐστὶ τὸ ἑωρακέναι, καὶ ἄλλο τὸ ἐγνωκέναι. ΟΡΘ. Ἐπὶ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλο καὶ ἄλλο. αὐτὸς γὰρ τὴν θεωρίαν ἐπὶ τῆς γνώσεως ἔλαβεν, λέγων, Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα μου. C ΑΝΟ. Εἰ οἶδας, ὅτι ὑπὲρ τὰ φαινόμενά ἐστιν, οἶδας, τί ἐστιν. ΟΡΘ. Γελοῖον λέγεις. μὴ γὰρ, ἐπειδὴ οἶδα, ὅτι ὑπὲρ τὰ φαινόμενα σώματά ἐστιν ἡ ψυχὴ, οἶδα καὶ τί ἐστι ψυχή; ΑΝΟ. Ἐγὼ οὕτως αὐτὸν οἶδα, ὡς αὐτὸς ἑαυτὸν οἶδεν. ΟΡΘ. Τί οὖν ἐστιν ὁ Θεός; ΑΝΟ. Αὐτὸ τὸ ἀγέννητον. ΟΡΘ. Τὸ εἰδέναι, ὅτι ἀγέννητός ἐστι, τοῦτό ἐστι τὸ εἰδέναι τὸν Θεόν; ΑΝΟ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘ. Ἴσασιν οὖν καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες τοῦτο. τὴν αὐτὴν ἄρα τοῖς Ἰουδαίοις καὶ τοῖς Ἕλλησιν ἔχεις γνῶσιν, τοῖς μὴ γινώσκουσιν αὐτόν. ὅτι γάρ ὁ μὴ γινώσκων τὸν υἱὸν, οὐ D γινώσκει τὸν πατέρα, τὰ Εὐαγγέλια εἰρήκασιν. ΑΝΟ. Οὐκ οἶδεν οὖν ὁ Θεὸς ἀγέννητον ἑαυτόν; ΟΡΘ. Ἀλλ' οὐ τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ ἡ οὐσία, ὃ κατειλήφαμεν. ΑΝΟ. Μίαν λέγεις θεότητα, καὶ τρεῖς ὑποστάσεις; ΟΡΘ. Λέλυται μὲν σοῦ ἡ προτέρα γνῶσις. ἀποκρινοῦμαι δέ σοι καὶ οὕτως· ἄλλο ἐστὶν ὑπόστασις, καὶ ἄλλο θεότης· οὐχ ὡς ἄλλο πρᾶγμα καὶ ἄλλο, ἀλλ' ὡς ἄλλο τι σημαινούσης τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἄλλο τῆς θεότητος. ἡ μὲν γὰρ ὑπόστασις τὸ εἶναι σημαίνει· ἡ δὲ θεότης, τὸ τί εἶναι.

A ORTH. Quoniam niſi quis eadem atque Deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, fieri non poteſt, ut eum norit, ſicut ipſe ſeipſum novit. At fieri non poteſt, ut quis eadem atque Deus ipſe cognoſcendi vi ſit præditus, qui non ſit ejusdem atque Deus ipſe naturæ. Non ſumus autem ejusdem atque ipſe naturæ. Non igitur eandem atque ipſe notitiam ipſius habemus. AN. Quid ſi filius velit cuipiam patefacere, annon etiam poteſt? ORTH. Patefacit quidem, ſed non ita ipſi patefacit, ut ipſe ſeipſum novit: verum prout is ad cognoſcendum idoneus, quem hac B gratia dignatur. Itaque ſurſum & lumbis tenus Ezechieli viſus eſt electrinus: Danielis vero, antiqvus dierum: & Eſaiæ, quaſi ad Seraphim obtectus. AN. Tu igitur num ut electrinum, an vero ut antiqvum dierum ipſum noſti? ORTH. Ex eis didici & cognovi Deum eſſe ſupra omnia ab ipſis cognita. Niſi enim ſupra iſta emineret, nunquam diverſis modis apparuiſſet: ideoque dicit Unigenitus: *Deum nemo vidit unquam.* AN. Aliud eſt vidiſſe, quam noſſe. ORTH. Quod ad Deum attinet, iſta diverſa non ſunt, ſiquidem ipſemet contemplationem pro cognitione uſurpavit, cum diceret: *Tamdiu ſum vobiſcum, nec me noſti, Philippe? qui* Joh. 14, 9.
C *me vidit, Patrem meum vidit.* AN. Si noſti eum eſſe ſupra omnia, quæ conſpiciuntur, nempe quid ipſe ſit noſti. ORTH. Ridiculum quiddam narras, num enim quia animum novi ſupra omnia aſpectabilia corpora eminere, idcirco etiam novi, quid ſit animus? AN. At ego eum novi, ut ipſe ſeipſum novit. ORTH. Quid eſt igitur Deus? AN. Ipſummet ἀγέννητον. ORTH. An vero noſſe quod ſit ἀγέννητος, eſt Deum noſſe? AN. Sane quidem. ORTH. Atqui hoc etiam norunt & Judæi & Græci. Eadem erga notitia Dei præditus es atque Judæi & Græci, qui ipſum non norunt. Teſtantur enim Evangelia, D Patrem iis eſſe ignotum, qui Filium non norunt. ANOMOEUS. Non igitur novit Deus ſe eſſe ἀγέννητον? ORTHODOXUS. At hoc non eſt ipſius οὐσία ſive eſſentia, quod comprehendimus. ANOM. An unam dicis deitatem, & tres hypoſtaſes? ORTH. Tua quidem illa notitia, quam prius aſſerebas, refutata eſt: tibi vero ſic etiam reſpondero: Aliud eſt hypoſtaſis, & aliud Deitas, non ut alia & alia res, ſed quod hypoſtaſis quidem aliud, aliud vero Deitas ſignificet. Nam hypoſtaſis declarat τὸ εἶναι, id eſt, *eſſe*, Deitas vero τὸ τί εἶναι, id eſt, *quiddam eſſe.*

AN. Hoc vero cujuſmodi eſt? ORTH. Ut ſunt Petri, & Pauli, & Timothei tres hypoſtaſes, & una *ἀνθρωπότης, ac ſi dicas humanitas.* AN. Ergo tres ſunt Dii. ORTH. Abſit ut hoc dicam. AN. Si ita ſunt hypoſtaſes, ut Petri, & Pauli, & Timothei, tres ſunt Dii: quandoquidem Petrus, & Paulus, & Timotheus, tres ſunt homines. ORTH. Ne hi quidem ſunt tres ex ſacris literis. *Nam in Chriſto Jeſu non eſt mas, neque fœmina, non eſt Græcus & Judæus, non eſt ſervus & liber, ſed omnes in Chriſto unum ſumus.* (Gal. 3, 28.) AN. Annon igitur tres ſunt Petrus, Paulus, & Timotheus? ORTH. Tres quidem ſunt, at non tres homines. AN. Quomodo? ORTH. Quia tunc tres ſunt homines, cum diſſimile cor habuerint, ut Græcus & Judæus, & Chriſtianus: ſin vero idem ſenſerint, nec ſint inter eos diſſidia, tres quidem ſunt hypoſtaſes, ſed unus in Domino, quod unum animum & unum cor habeant: & tres quidem ſunt numero, at non quod diverſam inter ſe naturam vel diverſum cor habeant. ANOMOEUS. Ergo eos, qui tres ſunt, tres eſſe dico. ORTHODOXUS. At ego tres eſſe dico, ſi inter ſe diſſenſerint: quod ſi ſecundum ſacram ſcripturam fuerint eadem mente & ſententia compacti, unum eſſe novum hominem dico, manentibus tamen hypoſtaſibus. ANOMOEUS. Sed hæc de hominibus dicuntur: in Deo vero aliter ſe res habet. ORTHODOXUS. Si in iis, quæ corporaliter ſeparata ſunt, modo animi ſententia non diſſideant, habet ſcriptura UNUS & UNUM, multo magis id dicendum eſt in iis, quæ ſunt materiæ & corporis expertia. Aut igitur in iſtis ponito eſſe diſſidia, ut tres Deos dicamus, quoniam unus iſtud, alius illud velit: aut ſi nulla eſt in iis diſſenſio, unus ſit Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus: quemadmodum qui in Chriſto ſunt compacti, unus homo ſunt, ſicut ſcriptum eſt. ANOMOEUS. Nulla eſt igitur differentia Patris, & Filii, & Spiritus ſancti? ORTHODOXUS. Nulla ſane neque in natura, neque in voluntate, ſed in eo demum aliqua, quod gignere & gigni, emittere & procedere, *ſive emitti,* inter ſe differunt. ANOMOEUS. Quid eſt gignere & gigni, emittere & procedere? ORTH. Hæc ita dicuntur, quia Pater quidem gignit, id eſt, genuit: Filius vero gignit, id eſt, genitus eſt: & quia ipſe Pater emittit Spiritum, id eſt, emiſit.

A ΑΝΟ. Οἷον, ὡς τί; ΟΡΘ. Ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ Τιμοθέου τρεῖς ὑποστάσεις, καὶ μία ἀνθρωπότης. ΑΝΟ. Οὐκοῦν τρεῖς θεοί. ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΑΝΟ. Εἰ οὕτως εἰσὶν αἱ ὑποστάσεις ὡς Πέτρου, καὶ Παύλου, καὶ Τιμοθέου, τρεῖς θεοί. τρεῖς γὰρ ἄνθρωποι, Πέτρος, καὶ Παῦλος, καὶ Τιμόθεος. ΟΡΘ. Κατὰ τὰς θείας γραφὰς, οὐκέτι οὐδὲ αὐτοὶ τρεῖς ἄνθρωποι. Ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ, οὐκ ἔνι Ἕλλην καὶ Ἰουδαῖος, οὐκ ἔνι δοῦλος καὶ ἐλεύθερος· ἀλλ' οἱ πάντες ἐν Χριστῷ ἕν ἐσμεν. B ΑΝΟ. Οὐκέτι οὖν εἰσι τρεῖς, Πέτρος, καὶ Παῦλος, καὶ Τιμόθεος; ΟΡΘ. Τρεῖς μέν εἰσιν, ἀλλ' οὐ τρεῖς ἄνθρωποι. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι τρεῖς εἰσιν ἄνθρωποι, ὅταν ἀνομοίαν ἔχωσι τὴν καρδίαν, ὡς Ἕλλην, καὶ Ἰουδαῖος, καὶ Χριστιανός· ὅταν δὲ τὸ αὐτὸ λέγωσιν, καὶ μὴ ἔστιν ἐν αὐτοῖς σχίσματα, τρεῖς μέν εἰσιν ὑποστάσεις, εἷς δὲ ἐν Κυρίῳ, μίαν ψυχὴν ἔχοντες καὶ μίαν καρδίαν. καὶ τρεῖς μέν εἰσιν ἀριθμῷ, ἀλλ' οὐχ ἑτερότητι φύσεως ἢ καρδίας. ΑΝΟ. Ἐγὼ τοὺς τρεῖς, τρεῖς λέγω. ΟΡΘ. Ἐγὼ δὲ τρεῖς λέγω, ὅταν ᾖ ἐν αὐτοῖς σχίσμα· ἐὰν δὲ κατὰ C τὰς ἁγίας γραφὰς γένωνται κατηρτισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ νοῒ, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ γνώμῃ, ἕνα λέγω καινὸν ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ μένειν τὰς ὑποστάσεις. ΑΝΟ. Ἀλλὰ ταῦτα ἐπὶ ἀνθρώπων εἴρηται· ἐπὶ δὲ Θεοῦ ἄλλως. ΟΡΘ. Εἰ ἐπὶ τῶν διῃρημένων σωματικῶς, ὅταν μὴ ᾖ σχίσμα διανοίας, τὸ εἷς καὶ τὸ ἓν κεῖται ἐν τῇ γραφῇ, πολλῷ πλέον ἐπὶ τῶν ἀΰλων καὶ τῶν ἀσωμάτων, ἢ τοίνυν δὸς ἐκεῖ σχίσματα, ἵνα εἴπωμεν τρεῖς Θεοὺς, τοῦ μὲν τόδε θέλοντος, τοῦ τε τόδε ἢ, εἰ οὐκ ἔνι D σχίσμα, εἷς Θεὸς Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὡς εἷς ἄνθρωπος οἱ ἐν Χριστῷ κατηρτισμένοι, καθὼς γέγραπται. ΑΝΟ. Οὐκ ἔστιν οὖν διαφορὰ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος; ΟΡΘ. Ἐν τῇ φύσει οὔ· ἐν τῷ θελήματι οὔ· ἐν τῷ γεννᾷν, καὶ γεννᾶσθαι, καὶ ἐκπέμπειν καὶ ἐκπορεύεσθαι, ναί. ΑΝΟ. Τί ἐστι γεννᾷν, καὶ γεννᾶσθαι, καὶ ἐκπέμπειν καὶ ἐκπορεύεσθαι; ΟΡΘ. Ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ γεννᾷ, τουτέστιν ἐγέννησεν· ὁ δὲ Υἱὸς γεννᾶται, τουτέστιν γεγέννηται· καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἐκπέμπει τὸ Πνεῦμα, τουτέστιν ἐξέπεμψεν.

καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται. τουτέστιν, ἐκπεπόρευται. ΑΝΟ. Ἐκπορεύεται, εἶπεν· μὴ γὰρ καὶ ἐκπεπόρευται; ΟΡΘ. Καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ, Γεννᾷ με, εἴρηκεν. Πρὸ γὰρ πάντων βουνῶν γεννᾷ με, εἶπεν, ὥσπερ οὖν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ γεννᾷ με, ἐγέννησεν, νοεῖς· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος τὸ ἐκπορεύεται νόησον· ἔθος γάρ ἐστι γραφικόν· ὡς τὸ, ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα· τουτέστιν, ὁ ποιήσας. καὶ τὸ, ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς· τουτέστι θεμελιώσας. ΑΝ. Αὕτη ἐστὶν ἡ διαφορά; ΟΡΘ. Αὕτη. ΑΝ. Τὴν δὲ φύσιν τὴν αὐτὴν λέγεις; ΟΡΘ. Τὴν αὐτήν. ΑΝ. Καὶ πῶς δύναται ἡ αὐτὴ φύσις εἶναι, εἰ ὁ μὲν γεννᾷ, ὁ δὲ γεννᾶται; ΟΡΘΟ. Τίθης δὲ ὅμως, ὅτι ὁ μὲν γεννᾷ, ὁ δὲ γεννᾶται. ΑΝ. Ναί. ΟΡΘ. Εἰ ὁ μὲν γεννᾷ, ὁ δὲ γεννᾶται· ὁ γεννῶν ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως γεννᾷ, καὶ ὁ γεννώμενος, ἐκ τῆς τοῦ γεννῶντος φύσεως γεννᾶται. ΑΝΟ. Μὴ γένοιτό μοι εἰπεῖν, ὅτι ἐκ τῆς φύσεως ἐγέννησεν ὁ Θεός. ΟΡΘΟ. Οὐκοῦν οὐκ ἐγέννησεν. ΑΝ. Ἐγέννησεν, κτίσας. ΟΡΘ. Πρῶτον αὐτὸν ἔκτισεν, καὶ τότε ἐγέννησεν· ἢ πῶς; φανερώτερόν μοι εἰπέ. οὐ νοῶ γὰρ τί ἐστιν, ἐγέννησε, κτίσας. ΑΝ. Τὸ γέννημα τοῦ Θεοῦ, κτίσμα αὐτοῦ ἐστιν, ἐπειδὴ ἁπλοῦς ἐστι καὶ ἀσύνθετος· καὶ οὐκ ἄλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει, ἀλλ' οἷς γεννᾷ, τούτοις καὶ κτίζει. ΟΡΘ. Εἰ ἁπλοῦς ἐστι καὶ ἀσύνθετος, τί λέγεις, οἷς καὶ οἷς; ἔνθα γὰρ τὸ οἷς, ἐκεῖ πολλά. εἰ δὲ ἀσύνθετος, οὐκ ἄρα πολλά. ΑΝΟ. Οὐκ ἔστιν οὖν ἁπλοῦς ὁ Θεός; ΟΡΘ. Ἐγὼ δὲ καὶ ὑπὲρ τὸ ἁπλοῦν λέγω. καὶ γὰρ Ἄγγελος ἁπλοῦς ἐστι, καὶ ψυχὴ, καὶ τὸ φῶς. οὐ γὰρ ἐκ μερῶν ἢ μελῶν σύγκειται. ΑΝ. Εἰ τοίνυν καὶ ὑπὲρ τὸ ἁπλοῦν ἐστιν, οἷς γεννᾷ καὶ κτίζει. ΟΡΘ. Πάλιν λέγω· μὴ λέγε, οἷς γεννᾷ καὶ κτίζει· τὸ γὰρ ἁπλοῦν οἷς καὶ οἷς οὐκ ἔχει. πολλῷ δὲ πλείω τὸ ὑπὲρ ἁπλοῦν, οἷς καὶ οἷς οὐκ ἔχει. ΑΝΟ. Ὡσαύτως οὖν γεννᾷ ὁ Θεὸς, καὶ ὡσαύτως κτίζει; ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Οὐκοῦν σύνθετος. ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο. ΑΝΟ. Εἰ ἄλλοις γεννᾷ καὶ ἄλλοις κτίζει, σύνθετός ἐστιν. ΟΡΘ. Οὐ λέγω, ἄλλοις γεννᾷ, καὶ ἄλλοις κτίζει, ἀλλὰ ἄλλως γεννᾷ, καὶ ἄλλως κτίζει. ΑΝ. Πῶς γεννᾷ, καὶ πῶς κτίζει; ΟΡΘΟ. Ὑποστάσει γεννᾷ, καὶ ἐντολῇ κτίζει. ἡ γὰρ ἐντολὴ σύνδρομον ἔχουσα τὴν δύναμιν, παρίστησιν, ὃ βούλεται ὁ ἐντειλάμενος·

A Spiritus autem procedit, id eſt, proceſſit. AN. Procedit, inquit, num vero etiam proceſſit? ORTH. Itidem de Filio dixit *Gignit me.* Inquit enim: *Ante omnes colles gignit me.* Quemadmodum igitur per illud gignit me, intelligis de Filio Genuit me, ita etiam illud procedit accipe de Spiritu, ac ſi diceres, proceſſit. Hic enim eſt mos ſcripturæ: ut illud, *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus*, id eſt, Qui fecit: & illud, *Qui fundas terram ſupra ſtabilitatem ſuam*, id eſt, qui fundaſti. AN. Hoccine igitur eſt diſcrimen? ORTH. Eſt. AN. Eandem autem naturam ais? ORTH. Eandem. AN. Et quomodo poteſt eadem eſſe natura, ſi B unus quidem gignit, alter gignitur? ORTH. Ponis nihilominus, unum gignere, alterum gigni? AN. Etiam. ORTH. Si unus gignit, alter gignitur: qui gignit, ex ſua ipſius natura gignit: & qui gignitur, ex gignentis natura gignitur. AN. Abſit, ut dicam, Deum ex ſua natura genuiſſe. ORTH. Non igitur genuit. AN. Genuit, ut qui condiderit. ORTH. Ergone prius ipſum condidit, & deinde genuit, an aliquo quopiam modo? Loquere apertius: Nec enim intelligo, quid ſit, ut qui condiderit. AN. Aliquid genuiſſe Deum idem eſt, atque condidiſſe, quoniam ſimplex eſt, & compoſitionis omnis expers: nec per alia gignit, aut per C alia condit, ſed per quæ gignit, per eadem etiam condit. ORTH. Si ſimplex eſt & compoſitionis expers, quorſum dicis, Per quæ & per quæ? Ubi enim eſt illud per quæ, ibi quoque multa ſunt. Eſt autem compoſitionis expers Deus: non igitur in eo ſunt multa. AN. Annon eſt igitur Deus ſimplex? ORTH. Imo etiam amplius quam ſimplicem eſſe ajo. Nam & Angelus ſimplex eſt, & animus, & lux, cum ex partibus aut membris non componantur. AN. Itaque ſi amplius quam ſimplex eſt, per quæ gignit, per ea etiam condit. ORTH. Ne dicito, inquam, Per quæ gignit & condit: nam quod ſimplex eſt, non habet D per quæ & per quæ: multo autem etiam magis id, quod ſupra ipſam ſimplicitatem eſt, non admittit illud Per quæ & per quæ. AN. Similiter ergo gignit Deus, & ſimiliter condit. ORTH. Nequaquam. AN. Ergo eſt compoſitus. ORTH. Abſit. AN. Si per alia gignit & per alia condit, compoſitus eſt. ORTH. Non dico & per alia gignit, per alia condit: ſed aliter gignit, aliter condit. AN. Quomodo gignit & quomodo condit? ORTH. Hypoſtaſi gignit, & mandato condit. Mandatum enim concurrente poteſtate fretum, præſens ſiſtit, quod mandanti libet:

is vero, qui gignit hypoſtaſi, non expectat mandatum, ne quid medium intercedat inter gignentem Patrem, & Filium, qui gignitur. AN. An igitur invitus genuit? ORTH. Qui genitus eſt, viva eſt ejus, qui genuit, imago & voluntatem tranſcendit imago hypoſtaſeωs Prius enim oportet animo concipere imaginem hypoſtaſeωs, & poſtea Velle aut Nolle. Filius autem eſt ſoboles hypoſtaſeωs, & imago prorſus invariata: ante voluntatem concipe animo imaginem hypoſtaſeωs. AN. Quid eſt illud, Tranſcendit imago voluntatem? ORTH. Hoc dico, quoniam eſſentiam concipere mente potes, abſque eo, ut hoc velit: abſque imagine vero, non potes. Nam voluntas & incipit & deſinit: imago vero eſſentiæ nec incipit, nec deſinit. Sed & aliter hoc accipe. Eſtne Deus volens aut nolens immortalis? AN. Volens. ORTH. AN. igitur immortalis erat antequam eſſe vellet? AN. Ab æterno vult eſſe immortalis. ORTH. Et ab æterno eſſe Pater. Sicut enim dicere non potes, quod invitus ſit immortalis, ita ne hoc quidem, quod invitus ſit Pater: & ut immortalitati, ita nec Filio præit voluntas, ſed ab æterno eſt Filius ex volente Patre genitus, hypoſtaſeωs imago penitus invariata. AN. Ubi ſcriptum eſt, Filium eſſe imaginem hypoſtaſeωs? ORTH. Characterem hypoſtaſeωs nihil aliud eſſe intelligo, quam imaginem hypoſtaſeωs eſſe. AN. Enimvero, annon vir quoque ſcribitur eſſe imago & gloria Dei? ORTH. Sane: at non character hypoſtaſeωs. Aliud eſt autem, imaginem Dei eſſe, quam eſſe characterem hypoſtaſeωs ipſius. Nam opus quodpiam habet quidem imaginem artis, cujus peritus eſt artifex, a quo effectum eſt, hypoſtaſeωs vero minime. AN. Neſcio, quid dicas, planius loquere. ORTH. Scamnum habet imaginem artis fabri: nam ſi ſcamnum videro, agnoſco a fabro factum eſſe: & ſi navigium conſpexero, agnoſco eſſe opus a fabricatore navium confectum, quod ſit imago & gloria artis illius, qui id fabricatus eſt: at non hypoſtaſeωs character. Nec enim aut ſcamnum aut navigium habet characterem ejus, qui id effecit: cum hic quidem ſit homo hypoſtaſi, ſcamnum autem vel navigium non item. Sic etiam homo eſt imago & gloria Dei, qui ipſum condidit. Etenim, ut ait ſanctus Salomon: *Convenienter & proportione quadam effector illarum rerum conſpicitur & gloria afficitur ex eo, quod effectum eſt:*

A ὑποςάσει δὲ γεννῶν, οὐκ ἀνέχεται ἐντολὴν, ἵνα μηδὲν μέσον ᾖ τοῦ γεννῶντος Πατρὸς καὶ τοῦ γεννωμένου Υἱοῦ. ΑΝΟ. Μὴ θέλων οὖν ἐγέννησεν; ΟΡΘ. Ο γεννηθεὶς ζῶσα τοῦ γεννήσαντός ἐςιν εἰκὼν, καὶ ὑπερβαίνει τὴν θέλησιν ἡ εἰκὼν τῆς ὑποςάσεως. πρῶτον γὰρ δεῖ νοεῖν τὴν εἰκόνα τῆς ὑποςάσεως, καὶ τότε τὸ θέλειν, ἢ μὴ θέλειν. τῆς δὲ ὑποςάσεώς ἐςι γέννημα καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος ὁ Υἱός. πρὸ τοῦ θελήματος νόει τὴν τῆς ὑποςάσεως εἰκόνα. ΑΝ. Τί ἐςιν, ὑπερβαίνει τὴν θέλησιν ἡ εἰκών; ΟΡΘ. B Οτι τὴν οὐσίαν, καὶ ἄνευ τοῦ τόδε θέλειν, νοῆσαι δυνή· ἄνευ δὲ εἰκόνος οὐ δυνῄ. ἡ γὰρ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται, ἡ δὲ εἰκὼν τῆς οὐσίας οὔτ' ἄρχεται, οὔτε παύεται. καὶ ἄλλως, Θέλων ἐςὶν ἀθάνατος, ἢ μὴ θέλων; ΑΝΟ. Θέλων. ΟΡΘ. Πρὸ τοῦ οὖν θελῆσαι, ἦν ἄρα ἀθάνατος; ΑΝΟ. Αἰδίως θέλει εἶναι ἀθάνατος. ΟΡΘ. Καὶ αἰδίως Πατήρ. ὡς γὰρ οὐ δυνῄ εἰπεῖν, ὅτι μὴ θέλων ἐςὶν ἀθάνατος, οὐδ' ὅτι μὴ θέλων Πατήρ· καὶ ὥσπερ οὐ προηγεῖται τῆς ἀθανασίας θέλημα, οὕτως οὐδὲ τοῦ Υἱοῦ· ἀλλ' αἰδίως ἐςὶν Υἱὸς ἐκ Πατρὸς θέλοντος γεγεννημένος, εἰκὼν τῆς ὑποςάσεως ἀπαράλλακτος. C ΑΝΟ. Ποῦ γέγραπται, τῆς ὑποςάσεώς ἐςιν εἰκὼν ὁ Υἱός; ΟΡΘ. Τὸν χαρακτῆρα τῆς ὑποςάσεως οὐδὲν ἄλλο νοῶ ἢ εἰκόνα εἶναι τῆς ὑποςάσεως. ΑΝΟ. Ο γὰρ ἀνὴρ οὐ γέγραπται εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ; ΟΡΘ. Αλλ' οὐχὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποςάσεως. ἄλλο δέ ἐςιν, εἰκόνα Θεοῦ εἶναι, καὶ ἄλλο χαρακτῆρα ὑποςάσεως αὐτοῦ. τὸ γὰρ ἔργον τοῦ ἐργασαμένου τεχνίτου ἔχει τὴν εἰκόνα τῆς τέχνης, οὐχὶ δὲ τῆς ὑποςάσεως. ΑΝΟ. Τί λέγεις, οὐκ οἶδα, σαφέςερον εἰπέ. ΟΡΘ. Τοῦ τέκτονος τὸ βάθρον D ἔχει τὴν εἰκόνα τῆς τέχνης. ἐὰν γὰρ ἴδω βάθρον, οἶδα, ὅτι ὑπὸ τέκτονος ἐγένετο· κἂν ἴδω πλοῖον, οἶδα, ὅτι ὑπὸ ναυπηγοῦ ἐςι τὸ ἔργον, τοῦ ἐργασαμένου εἰκὼν, καὶ δόξα τῆς τέχνης. οὐ μὴν καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποςάσεως. οὐ γὰρ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἐργασαμένου ἔχει τὸ βάθρον ἢ τὸ πλοῖον. ὁ μὲν γάρ ἐςιν ἄνθρωπος τῇ ὑποςάσει· τὸ δὲ βάθρον ἢ τὸ πλοῖον, οὔ. οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος τοῦ θεμένου αὐτὸν Θεοῦ εἰκὼν καὶ δόξα ἐςίν. καὶ γὰρ κατὰ τὸν ἅγιον Σολομῶντα· ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται καὶ δοξάζεται ἐκ τοῦ γεγονότος·

οὐ μὴν χαρακτήρ ἐστι τῆς ὑποστάσεως τοῦ πεποιηκότος, ἀλλ' ἢ ἄρα τῆς ἐνεργείας. ὁ δὲ Υἱὸς, χαρακτὴρ ἐνυπόστατος· λέγει γὰρ, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα μου. οὐδεὶς δὲ ἑωρακὼς ἄνθρωπον, εἶδε τὸν Πατέρα. ΑΝΟ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι χαρακτήρ ἐστι τῆς ὑποστάσεως ὁ Υἱός; ΟΡΘΟ. Παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ Παύλῳ ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους. ΑΝΟ. Οὐκ ἐκκλησιάζεται. ΟΡΘ. Ἀφ' οὗ κατηγγέλη τὸ Εὐαγγέλιον Χριστοῦ, Παύλου εἶναι πεπίστευται ἡ ἐπιστολή· καὶ μετ' αὐτῆς εἰσιν ἐπιστολαὶ ιδ΄. αἱ πᾶσαι τοῦ Παύλου. ΑΝΟ. Ἀνέγνως, ὅτι ἐν μὲν πάσαις τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐμ- B φέρεται, ἐν δὲ ταύτῃ οὔ; ΟΡΘ. Ὅτι Ἑβραίοις ἔγραφεν· ἦσαν δὲ κατηχηθέντες περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἀποστασίαν διδάσκει· καὶ ἵνα μὴ σφελάσαντες αὐτοῦ τὸ ὄνομα, κλείσωσι τὴν ἀκοήν· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν πατέρων ἤρξατο, λέγων, Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἡμῶν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν Υἱῷ. ὅτι δὲ αὐτοῦ ἐστιν ἡ ἐπιστολή, φανερόν ἐστι καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς ἐπιστολῆς· μέμνηται γὰρ καὶ Τιμοθέου, λέγων, Γινώσκετε τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Τιμόθεον ἀπολελυμένον, μεθ' οὗ, ἐὰν τάχιον ἔρχηται, ὄψομαι ὑμᾶς. ΑΝ. Κἂν C δῶμεν, ὅτι Παύλου ἐστὶν ἡ ἐπιστολή, ἀλλ' ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως ἐν τῇ ὑποστάσει ἔχει τὸ εἶναι, οὐκ ἐν ἰδίᾳ ζωῇ. ΟΡΘ. Ἀλλ' οὐ μόνον εἴρηται χαρακτὴρ ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ Υἱὸς, ἵνα τὸ ἐνυπόστατον νοήσωμεν. ἀπαύγασμα γὰρ εἴρηται, διὰ τὸ συναϊδίως ἐξ αὐτοῦ εἶναι. χαρακτὴρ, διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς ὑποστάσεως, Υἱὸς διὰ τὸ ἐνυπόστατον. ΑΝΟ. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν πάντα εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ. ΟΡΘ. Ἀλλὰ τὰ μέν ἐστιν ἐκ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, δημιουργικῶς· ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τῆς ὑπο- D στάσεως, γεννητικῶς· τὸ δὲ Πνεῦμα, ἐκπορευτικῶς. ΑΝΟ. Καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆς ὑποστάσεως λέγεις; ΟΡΘ. Ἐπεὶ πόθεν; ΑΝΟ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐντολῆς, τὰ δὲ ἐκ τῆς ὑποστάσεως; ΟΡΘ. ὁ Δαβὶδ λέγει περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐντολῆς· Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν, αἰνεῖτε αὐτὸν ἐν τοῖς ὑψίστοις, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντες οἱ Ἄγγελοι αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, αἰνεῖτε αὐτὸν Ἥλιος καὶ Σελήνη, αἰνεῖτε αὐτὸν πάντα τὰ ἄστρα καὶ τὸ φῶς. ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν· αὐτὸς ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. περὶ δὲ τῆς γεν-

A non tamen eſt character hypoſtaſeωs opificis, ſed duntaxat virtutis ejus effectricis. At filius eſt character ἐνυπόστατος. Inquit enim: *Qui vidit me, vidit Patrem meum:* nemo vero, qui vidit hominem, idcirco vidit Patrem. AN. Ubi ſcriptum eſt, Filium eſſe characterem hypoſtaſeωs? ORTH. Apud Apoſtolum Paulum in epiſtola ad Hebræos. AN. Non recipitur in Eccleſia. ORTH. Ex quo annunciatum eſt Evangelium Chriſti, credita eſt hæc epiſtola Pauli eſſe: & ea connumerata omnes epiſtolæ Pauli ſunt numero quatuordecim. AN. Non animadvertiſti in cæteris proferri nomen ipſius, in hac vero non item? ORTH. Quoniam Hebræis ſcribebat, qui fama acceperant, quod homines doceret a lege deficere, ne ipſius nomen abhorrentes, aures occluderent, propterea ab his verbis auſpicatus eſt: *Multifariam multiſque modis olim Deus locutus patribus in Prophetis, ultimis hiſce diebus locutus eſt nobis in Filio.* Hebr. 1. Hanc autem eſſe ipſius epiſtolam, apparet etiam ex fine epiſtolæ. Meminit enim etiam Timothei his verbis: *Scitote fratrem noſtrum Timotheum liberatum eſſe, quo cum, ſi cito venerit, vos videbo.* AN. Etiamſi hanc epiſtolam Pauli eſſe concedamus, attamen character hypoſtaſeωs habet eſſe in hypoſtaſi, non in propria vita. ORTH. At Chriſtus non tantum dicitur character hypoſtaſeωs, verum etiam Filius, ut illud ἐνυπόστατον intelligamus. Dicitur enim ſplendor, quod συναϊδίως, id eſt, una ſit ab ipſo ab æterno: character vero propter hypoſtaſeωs ſimilitudinem: Filius denique propter illud ἐνυπόστατον. ANOM. Dicimus & nos omnia eſſe ex Deo. ORTHODOXUS. Sed alia quidem ſunt ex ipſius mandato tanquam condita: Filius vero eſt ipſius hypoſtaſi, ut generatus: Spiritus vero ut procedens. ANOMOEUS. Ergo Spiritum etiam dicis eſſe ex hypoſtaſi? ORTHODOXUS. Alioqui unde eſſet? ANOMOEUS. Ubi ſcriptum eſt alia eſſe ex mandato, alia ex hypoſtaſi? ORTHODOXUS. Dicit David de iis, quæ Deo mandante exiſtere cœperunt: *Laudate Dominum e cœlis, laudate ipſum in excelſis, laudate ipſum omnes Angeli ejus, laudate ipſum omnes virtutes ab eo conditæ, laudate ipſum Sol & Luna, laudate ipſum omnes ſtellæ & lumen. Nam ipſe dixit, & extiterunt: mandavit & condita ſunt.* Pſal 148. De ge-

neratione vero Filii ſcriptum eſt:
Pſ. 109. 3. *Ex utero ante luciferum genui te:* & de
Joel. 2, 28. Spiritu ſancto: *Ultimis diebus effundam e Spiritu meo in omnem carnem.* Et alibi: *Spiritus enim ex me procedit:* item
Pſal. 32, 7. alibi: *Dei verbo firmati ſunt cœli, & omnis eorum virtus ſpiritu oris ipſius.* ANOM. Ex utero dixit, & ex ore, non autem ex hypoſtaſi. ORTHODOXUS. Patres ſeu membra cum Deo tribuuntur, dicuntur quidem ut de homine, intelliguntur autem ut Deo convenit: ſin minus, quem uterum corporeum in DEO poſſimus mente concipere? Itaque uterum audiens, generandi vim: & os audiens, docendi facultatem intelligo: quo loquendi more Scriptura interdum etiam utitur de hominibus agens, ut cum
Eſ. 26, 18. inquit: *A tui metu, Domine, concepimus in utero, & peperimus in terra Spiritum ſalutis.* Nam hic quoque non ſignificat corporeum uterum, ſed illam naturæ vim ad gignendum efficacem. ANOMOEUS. Ubi de Deo ſcriptum eſt Naturæ nomen? ORTHODOXUS. Apud Apoſtolum: *Sed olim quidem Deum ignorantes ſervi eſtis iis, qui natura ſunt dii: nunc autem cognito Deo, aut a Deo potius cogniti,* &c. a Deo videlicet, qui natura Deus eſt. Et in epiſtolis catholicis ſcriptum
2. Petr. 1, 4. eſt: *Per quæ nobis datæ ſunt maxime & pretioſæ promiſſiones, ut fiatis divinæ naturæ participes.* Fimus autem naturæ divinæ participes ex eo, quod Spiritum ſanctum participamus. ANOMOEUS. Ergo & Spiritus ſanctus eſt divinæ naturæ? ORTHODOXUS. Si ex participatione ſancti Spiritus evadimus divina præditi natura, nonne multo magis eſt divinæ naturæ Spiritus ille, qui nos participes efficit. ANOMOEUS. Ergo & Spiritum ſanctum dicis eſſe divinæ naturæ? ORTHODOXUS. Non ſimpliciter divinæ eſſe naturæ, ſed eſſentiæ. Dixit enim
Joel. 10, 28. ipſe Pater: *Ultimis diebus effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Item
Matt. 16, 20. Filius: *Non enim ii eſtis, qui loquimini, ſed Spiritus patris mei, is eſt, qui loquitur in vobis.* Jobus quoque divinum dixit Spiritum, cum ſic loqueretur: *Vivit Do-*
Job. 27, 2. *minus, qui ita de me ſtatuit: & Omnipotens, qui amaritudine affecit animam meam. Siquidem donec eſt adhuc halitus in me, & Spiritus divinus ſupereſt mihi in naribus, os meum non loquetur injuſta.* Viden', quomodo Trinitatis meminerit:

A νήσεως τοῦ Υἱοῦ γέγραπται, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. καὶ ἐν ἄλλοις, Πνεῦμα γὰρ παρ' ἐμοῦ ἐκπορεύεται. καὶ ἐν ἄλλοις, Τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. ΑΝΟ. Ἐκ γαστρὸς εἶπε καὶ στόματος, οὐκ ἐξ ὑποστάσεως. ΟΡΘ. Ἐπὶ Θεοῦ ὅταν λέγωνται μέλη ἡμέρη, ἀνθρωποπαθῶς

B μὲν λέγονται· θεοπρεπῶς δὲ νοοῦνται. εἰ δὲ μὴ, ποίαν γαστέρα σωματικὴν ἐπὶ Θεοῦ ἔχομεν νοῆσαι; ἐγὼ γαστέρα ἀκούων, τὸ γεννητικὸν τῆς φύσεως νοῶ· καὶ στόμα, τὸ διδακτικόν. καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ ἀνθρώπων ἐστὶν, ὅτε κέχρηται ἡ γραφὴ ταύτῃ τῇ συνηθείᾳ. ὡς ὅταν λέγῃ, ἀπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἐνταῦθα γὰρ, οὐ γαστέρα ἡμῶν λέγει τὴν σωματικὴν. ἀλλὰ τὴν τῆς φύσεως γεννητικὴν δύναμιν. ΑΝ. Ποῦ γέγραπται ἐπὶ Θεοῦ φύσις; ΟΡΘ. Παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· ἀλλὰ τότε μὲν οὐκ εἰδό-

C τες Θεὸν, ἐδουλεύσατε τοῖς μὴ φύσει οὖσι θεοῖς· νῦν δὲ γνόντες Θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, φύσει δηλονότι. καὶ ἐν ταῖς Καθολικαῖς ἐπιστολαῖς γέγραπται, Δι' ὧν τὰ μέγιστα ἡμῖν καὶ τίμια ἐπαγγέλματα δεδώρηται, ἵνα γένησθε θείας κοινωνοὶ φύσεως. γινόμεθα δὲ θείας κοινωνοὶ φύσεως τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Οὐκοῦν καὶ τὸ Πνεῦμα θείας ἐστὶ φύσεως; ΟΡΘ. Εἰ ἡμεῖς τῇ κοινωνίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος θείας ἐσμὲν φύσεως, οὐχὶ τὸ Πνεῦμα τὸ παρεχόμενον ἡμῖν τὴν κοινωνίαν; ΑΝ.

D Καὶ τὸ Πνεῦμα οὖν λέγεις θείας εἶναι φύσεως; ΟΡΘΟ. Οὐχ ἁπλῶς θείας εἶναι φύσεως, ἀλλὰ τῆς οὐσίας. αὐτὸς γὰρ εἶπεν ὁ Πατὴρ, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. ὁ δὲ Υἱός· οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρός μου τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Καὶ ὁ Ἰὼβ θεῖον εἶπε τὸ Πνεῦμα, οὕτω λέγων· Ζῇ Κύριος, ὃς οὕτω με κέκρικε, καὶ ὁ παντοκράτωρ ὁ πικράνας μου τὴν ψυχὴν· ἦ μὴν ἔτι τῆς πνοῆς μοι ἐνούσης, Πνεῦμα δὲ θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥισὶν, μὴ λαλήσει τὸ στόμα μου ἄδικα. ὁρᾷς, πῶς τῆς ἁγίας Τριάδος μέμνηται.

A Ζῇ Κύριος λέγων, τὸν Υἱόν· καὶ, ὁ Παντοκράτωρ ὁ πικράνας μου τὴν ψυχὴν, τὸν Πατέρα· Πνεῦμα θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥισὶν, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Χριστοῦ γάρ ἐστιν εὐωδία τὸ Πνεῦμα. καὶ ὥσπερ ἐκ τῆς εὐωδίας διὰ τῶν ῥινῶν τὸ μύρον γινώσκεται, οὕτως καὶ ἐκ τοῦ Πνεύματος Χριστός· οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. καὶ οἱ Ἀπόστολοι Χριστοῦ εὐωδία ἦσαν, καὶ εἰσιν· ἐπειδὴ καὶ ναοὶ τοῦ Πνεύματός εἰσιν. λέγει γὰρ Παῦλος· οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν, ναὸς τοῦ ἐν ἡμῖν ἁγίου Πνεύματός ἐστιν, B οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐστὲ ἑαυτῶν, δοξάσατε δὴ τὸν Θεὸν ἐν τῷ σώματι ὑμῶν. ΑΝ. Εἰ ἄλλως κτίζει ὁ Θεὸς, καὶ ἄλλως γεννᾷ, σύνθετός ἐστιν. ΟΡΘ. Σύνθετος μὲν οὐκ ἔστιν· μὴ γὰρ γένοιτό μοι εἰπεῖν· ὑποστάσει δὲ γεννᾷ, καὶ ἐντολῇ κτίζει. εἰ δὲ ὡς κτίζει, οὕτως καὶ γεννᾷ, τὸ κτίσμα αὐτοῦ, γέννημα αὐτοῦ ἐστιν. ΑΝ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘ. Ἔκτισεν δὲ τὸν κύνα· τόλμησον εἰπεῖν τὸν κύνα ἐκ γαστρὸς γεγενῆσθαι, καὶ ἄλλο τι τῶν κτισμάτων. ἐγὼ γὰρ λέγω, ὅτι καὶ τὸν κύνα καὶ πάντα τὰ ἄλογα μετὰ καὶ πάσης τῆς ἄλλης κτίσεως ἔκτισεν ὁ Θεός. εἰπὲ καὶ αὐτὸς, ὅτι καὶ ἐκ C γαστρὸς αὐτὰ ἐγέννησεν, εἴπερ ὡσαύτως κτίζει καὶ γεννᾷ. ΑΝΟ. Ἄλλως οὖν κτίζει, καὶ ἄλλως γεννᾷ; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΑΝ. Οὐκ ἔστιν ἀσύνθετος; ΟΡΘ. Οὐκ εἶπον, οὐκ ἔστιν ἀσύνθετος, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τὸ ἀσύνθετόν ἐστιν. ἄλλως δὲ γεννᾷ καὶ ἄλλως κτίζει. ΑΝΟ. Πῶς οἷόν τε; ΟΡΘ. Ὁ νοῦς ὁ ἐν ἡμῖν, ὁ κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ γεγονὼς, οὐκ ἔστιν ἀσύνθετος; καὶ ἄλλως γεννᾷ λόγον, καὶ ἄλλως κτίζει, ἃ κτίζει. ΑΝΟ. Πῶς ἄλλως γεννᾷ καὶ ἄλλως κτίζει; καίτοιγε ὁ νοῦς οἷς κτίζει, καὶ γεννᾷ. ΟΡΘ. Ψεῦδος. γεννᾷ γὰρ ἐξ αὐτοῦ λόγον, κτίζει δὲ ἐξ D ὕλης οἰκίαν; πλοῖον, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ΑΝ. Οὐκοῦν καὶ Θεὸς ἐξ ὕλης κτίζει; ΟΡΘ. Τὰ μὲν ἐξ ὕλης, τὰ δὲ, μὴ ὄντα ὑπεστήσατο. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Τὴν ὕλην καὶ τοὺς οὐρανοὺς καὶ τοὺς Ἀγγέλους ἐξ οὐδενὸς ὑπεστήσατο. ἀλλ' ἡ βούλησις σύνδρομον ἔχουσα τὴν δύναμιν, ὑπεστήσατο, ὅσα ἠθέλησεν· τὰ δὲ θνητὰ ζῶα ἐκ τῆς ὕλης ἐποίησε. ΑΝΟ. Τοῦτο δέχομαι. ΟΡΘΟΔ. Τὸν δὲ Υἱὸν, οὐχ ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον λέγεις; ΑΝΟ.

A de filio dicens, *Vivit Dominus:* de Patre, *Omnipotens, qui amaritudine affecit animam meam:* de Spiritu ſancto, *Divinus Spiritus, qui ſupereſt mihi in naribus?* Nam Spiritus eſt ſvavis odor, quem Chriſtus ſpirat: & quemadmodum ex odore ſvavi ungventum per nares percipitur: ita & Chriſtus ex Spiritu. *Nemo enim poteſt dicere Chriſtum Jeſum, niſi per Spiritum ſanctum.* Et Apoſtoli fuerunt ac ſunt bonus Chriſti odor, quoniam Spiritus ſancti templa ſunt. Dicit enim Paulus: *An neſcitis, corpora veſtra eſſe templum Spiritus ſancti, qui in vobis eſt, quem habetis* 1.Cor.3.17. B *a Deo, & non eſtis veſtri juris? Deum igitur in corpore veſtro glorificate.* AN. Si aliter condit Deus, & aliter gignit, compoſitus eſt. ORTH. Compoſitus non eſt, (abſit enim, ut hoc dicam) ſed hypoſtaſi quidem gignit, mandato vero condit. Quod ſi ita gignit, ut condit, nempe quod ab eo creatum eſt, ab ipſo eſt genitum. AN. Sane quidem. ORTH. Canem autem condidit: aude igitur dicere, canem aut aliud quippiam conditum, eſſe genitum ex utero. Nam dico quidem ego, quod Deus condiderit canem & omnes beſtias, adeoque & cæteras omnes res conditas: dic & tu, C quod etiam ex utero eos genuerit, ſi quidem ſimiliter condit & gignit. AN. Aliter igitur condit & aliter gignit? ORTH. Sane. AN. Nonne eſt compoſitionis expers? ORTH. Minime dixi, non eſſe compoſitionis expertem, imo etiam eſt aliquid amplius, quam compoſitionis expers, ſed, aliter gignit & aliter condit. AN. Quomodo id fieri poteſt? ORTH. Mens nobis inſita, quæ ad imaginem Dei facta eſt, nonne eſt compoſitionis expers? & tamen aliter gignit ſermonem, aliter autem condit, quæ condit. AN. Quinam aliter gignit & aliter condit? certe per quæ condit mens, etiam gignit. ORTH. Falſum nar- D ras: Gignit enim ex ſe ſermonem, condit autem ex materia domum, navim, & quæcunque ſunt ejuſmodi. AN. Num igitur etiam Deus condit ex materia? ORTH. Quædam ex materia, quædam rurſus, cum non eſſent, fecit, ut exiſterent. AN. Quomodo? ORTH. Materiem & cœlos & Angelos ex nihilo fecit, ut ex nihilo exiſterent. Voluntas autem concurrentem poteſtatem nacta, fecit, ut exiſteret, quicquid libuit: mortalia vero animantia ex materia condidit. AN. Hoc admitto. ORTH. Filium vero, nonne ais ſimplicem eſſe & compoſitionis expertem? AN.

Etiam. ORTH. Nonne igitur, quod a filio conditum eſt, ex eo quoque genitum ais? AN. Minime. ORTH. Si quoniam Pater eſt ſimplex, idcirco quod a Patre conditum eſt, etiam genitum dicis, nempe quod genitum eſt, etiam conditum eſt. At filius quoque eſt ſimplex: Ergo quod condidit, etiam genuit: & Pater comperietur eſſe filii quidem Pater, rei vero conditæ avus. AN. Sed quod eſt genitum a Patre, etiam eſt conditum: quod autem conditum eſt a Filio, eſt res condita. ORTH. Nonne, quoniam ſimplex eſt Deus, idcirco quod ab eo conditum eſt, etiam genitum eſſe: & quod ab eo genitum eſt, etiam conditum eſſe vis? Sin minus, quomodo tuam ſententiam explicas? AN. Sane. ORTH. Ergo & quod conditum eſt a Filio, eſt etiam genitum, utpote qui ſit compoſitionis expers: vel etiam ſi Pater eſt compoſitionis expers, non idcirco tamen quod ab eo genitum eſt, conditum eſt: nec quod ab eo conditum eſt, genitum eſt, etiamſi ſit ipſe compoſitionis expers. At Filius genitus eſt a Patre: non igitur conditus. AN. Pater eſt autor filii, Filius autor rerum conditarum. ORTH. Annon Pater quoque eſt rerum conditarum autor? AN. Eſt ſane, ſed per Filium. ORTH. Sed omnino ponis, eum quoque autorem eſſe rerum conditarum. AN. Certe. Omnia enim ſunt ex Deo. ORTH. Sunt igitur ab eo etiam genita omnia, canes, corvi, vultures, quicquid deniq; conditum eſt, ſive rationis particeps, ſive rationis expers. AN. Dixi hæc condita eſſe per Filium: ſolus autem Filius, nullo intermedio genitus eſt, id eſt conditus. ORTH. Idcirco-ne eum eſſe dicis & genitum & conditum, qui ſolus eſt a ſolo? aut quomodo id accipis? AN. Etiam ORTH. Cætera autem omnia, quoniam per Filium facta ſunt, condita quidem ſunt, genita vero non item? AN. Ita eſt. ORTH. Interventio igitur Filii, imminuit Patris in agendo efficacitatem. AN. Quamobrem? ORTH. Quia ſolus ſolum gignens, itidem & gignit & condit. Filio vero interveniente, quod condit, non amplius gignit, &, ut videtur, principatuum & poteſtatum, rerum denique omnium conditarum damno genitus fuerit Filius. AN. Quamobrem? ORTH. Quoniam niſi genitus fuiſſet Filius, quæcunque ab eo condita ſumus, eſſemus etiam genita. AN. Annon igitur per filium conditi ſumus? ORTH. Sane vero. Sed nos quidem per Filium conditi ſumus, Filius vero ex Deo genitus eſt, non

A Ναί. ΟΡΘ. Οὐκοῦν καὶ τὸ τοῦ υἱοῦ τὸ κτίσμα, γέννημα λέγεις; ΑΝΟ. Οὔ. ΟΡΘ. Εἰ διὰ τοῦτο τὸ κτίσμα τοῦ Πατρὸς γέννημα λέγεις, ἐπειδὴ ἁπλοῦς ἐστι, καὶ τὸ γέννημα κτίσμα. ἔστι δὲ καὶ ὁ υἱὸς ἁπλοῦς, καὶ αὐτοῦ τὸ κτίσμα ἐστὶ γέννημα· καὶ εὑρεθήσεται τοῦ μὲν υἱοῦ πατὴρ ὁ Πατὴρ, τῆς δὲ κτίσεως πάππος. ΑΝΟ. Ἀλλὰ τοῦ μὲν Πατρὸς τὸ γέννημά ἐστι κτίσμα· τοῦ δὲ υἱοῦ τὸ κτίσμα ἐστὶ κτίσμα. ΟΡΘ. Ἐπειδὴ ἁπλοῦς ἐστιν ὁ Θεὸς, τὸ κτίσμα αὐτοῦ γέννημα αὐτοῦ ἐστιν, καὶ τὸ γέννημα κτίσμα· ἢ πῶς; ΑΝΟ. Πάνυ. ΟΡΘ. Καὶ τοῦ υἱοῦ ἄρα τὸ
B κτίσμα γέννημα, ἀσυνθέτου ὄντος· ἢ οὐκ ἄρα διὰ τὸ ἀσύνθετον τοῦ πατρὸς τὸ γέννημα κτίσμα, ἢ τὸ κτίσμα γέννημα, κἂν ᾖ ἀσύνθετος. γέννημα δὲ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός. οὐκ ἄρα κτίσμα. ΑΝ. Ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ αἴτιός ἐστιν, τῆς δὲ κτίσεως ὁ Υἱός. ΟΡΘ. Τῆς δὲ κτίσεως οὐκ ἔστιν αἴτιος καὶ ὁ Πατήρ; ΑΝΟ. Ἀλλὰ διὰ τοῦ Υἱοῦ. ΟΡΘ. Τίθης δὲ ὅλως, ὅτι αἴτιός ἐστι καὶ τῆς κτίσεως. ΑΝ. Ναί. πάντα γὰρ ἐκ τοῦ Θεοῦ. ΟΡΘ. Εἰσὶν οὖν αὐτοῦ καὶ τὰ γεννήματα τὰ πάντα, κύνες, κόρακες, γύπες, καὶ πᾶσα ἡ κτίσις λογική τε καὶ ἄλογος. ΑΝ. Εἶπον, ὅτι διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκτίσθησαν. μόνος δὲ ὁ Υἱὸς ἄνευ μεσίτου γε-
C γέννηται, τουτέστιν ἔκτισται. ΟΡΘ. Ἐπειδὴ μόνος ἐκ μόνου, διὰ τοῦτο καὶ γέννημα λέγεις αὐτὸν καὶ κτίσμα· ἢ πῶς. ΑΝ. Ναί. ΟΡΘ. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα ἐπειδὴ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐγένοντο, κτίσματά εἰσιν, οὐκ ἔτι δὲ καὶ γεννήματα; ΑΝ. Οὕτως. ΟΡΘ. Ἡ μεσιτεία τοίνυν τοῦ Υἱοῦ ἠλάττωσε τὴν τοῦ Πατρὸς ἐνέργειαν. ΑΝ. Διὰ τί; ΟΡΘ. Ὅτι μόνος μόνον γεννῶν, ὡσαύτως καὶ γεννᾷ καὶ κτίζει. μεσιτεύοντος δὲ τοῦ Υἱοῦ, οὐκ ἔτι τὸ κτίσμα αὐτοῦ γέννημα αὐτοῦ ἐστιν. καὶ ὡς φαίνεται ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν, καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς κτίσεως, ἐγεννήθη ὁ Υἱός. ΑΝ.
D Διὰ τί; ΟΡΘ. Ἔμελλεν γὰρ ἅπαντα τὰ κτίσματα γεννήματα αὐτοῦ εἶναι, εἰ μὴ ἐγεννήθη ὁ Υἱός. ΑΝ. Οὐ διὰ τοῦ Υἱοῦ οὖν ἐκτίσθημεν; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ἀλλ' ἡμεῖς μὲν διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκτίσθημεν, ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, καὶ οὐκ ἔκτισται. ΑΝ. Αὐτὸς λέγει, Κύριος ἔκτισέν με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ. ΟΡΘ. Καὶ αὐτὸς λέγει. Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, καὶ διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ

Prov. 8, 22. autem conditus. AN. Ipſemet dicit: *Dominus condidit me, initium viarum ſuarum.* ORTH.
Pſal. 21, 18. Matth. 27, 35. Ipſe quoque dicit: *Foderunt manus meas & pedes meos, & partiti ſunt veſtimenta mea ſibi:*

τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον; ANO. Τί ὅμοιον, Ἔκτισέν με, καὶ, Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας; ΟΡΘ. Ὥσπερ τὸ μέλλον γίνεσθαι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὡς ἤδη γεγονὸς ἔλεγεν· οὕτως τὸ μέλλον ἐπὶ τῆς σαρκώσεως, ὡς ἤδη γεγονὸς ἔλεγεν. ἀμέλει γοῦν οὐκ εἶπεν, Κύριος ἔκτισέ με πρὸ ἀρχῆς ὁδοῦ, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἀπολλυμένη ἦν ἡ ὁδὸς τῶν ἄλλων, ἔμελλε δὲ ἡμῖν γίνεσθαι ὁδὸς πρόσφατος καὶ ζῶσα, διὰ τοῦτο λέγει, Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ. AN. Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, λέγει, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι. ΟΡΘ. Εἰπὲ καὶ σὺ, Τεσσαράκοντα ἔτη οὔπω ἔχεις, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελιώθης· ἵν᾽ ἀκούσῃς, Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω σοι, πρὸ τοῦ τοὺς αἰῶνας γενέσθαι, ἐγώ εἰμι. ANO. Καὶ ἦν αὐτοῦ ἡ σάρκωσις πρὸ τοῦ τοὺς αἰῶνας γενέσθαι; ΟΡΘ. Τῇ προγνώσει καὶ αὐτὸ τὸ πάθος· ὥστε λέγειν αὐτὸν, Ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας, καὶ ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. AN. Ἀλλ᾽ οὐ πρὸ τοῦ αἰῶνος τοῦτο ἐλέχθη, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν χρόνων Δαβίδ. ΟΡΘ. Καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ υἱοῦ Δαβίδ, τουτέστι Σολομῶντος, τὸ, Κύριος ἔκτισέ με, εἴρηται. AN. Ἀλλὰ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέν με, εἴρηται. ΟΡΘ. Πρὸ γὰρ τοῦ αἰῶνος τὸ μυστήριον τοῦτο ἀποκεκρυμμένον ἦν, ὡς ὁ Παῦλος λέγει· ὃ νῦν ἐφανερώθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων. καὶ ὅτι αὐτός ἐστι τὸ πρὸ τῶν αἰώνων θεμελιωθὲν, ἄκουε αὐτοῦ καὶ ἐν ἄλλοις λέγοντος. Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστι Χριστὸς Ἰησοῦς· τὸν λέγοντα, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέν με. Χριστὸς δὲ Ἰησοῦς ἔκτοτε Θεὸς Λόγος κέκληται; ἐξ οὗ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· καὶ ἐλέχθη παρὰ τοῦ Ἀγγέλου, Καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. τὸ ἄρα, Κύριος ἔκτισέ με, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με, περὶ τῆς σαρκώσεως αὐτοῦ εἴρηται, τοῦ ἀληθῶς πρὸ τῶν αἰώνων ἀποκεκρυμμένου μυστηρίου. ANO. Καὶ πῶς δύναται γεννῆσαι ἐκ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, καὶ μὴ παθεῖν; ΟΡΘ. Τὸ πῶς δύναται, μὴ ἐξέταζε· τὸ δὲ, ἐκ τῆς ὑποστάσεως, δέδεικται. AN. Πῶς δέδεικται; ΟΡΘ. Ὅτι οὐκ ἔστι κτίσμα, δέδεικται. τὸ δὲ μὴ ὂν κτίσμα, ἢ ἀγέννητόν ἐστιν, ἢ γεννητὸν, ἢ ἐκπορευτὸν ὡς

A *& ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.* ANOMOEUS. Quid ſimile inter ſe habent: *Condidit me*, & *Foderunt manus meas & pedes?* ORTHODOXUS. Quemadmodum id, quod in cruce futurum erat, enunciavit, ut ſi jam factum fuiſſet: ita quod futurum erat in carnis aſſumtione, dixit, ac ſi jam fuiſſet factum. Itaque non dixit, Dominus condidit me ante initium viæ, ſed quoniam aliorum via perdita erat, futurus autem hic erat via recens & vivens, propterea dicit: *Dominus condidit me initium viarum ſuarum ad opera ipſius.* ANOMOEUS. B *Ante ſeculum fundavit me*, inquit, *antequam terram faceret.* ORTHODOXUS. Dic tu quoque. *Quadraginta annos nondum habes*, & ante ſeculum fundatus es? ut audias, *Amen, amen dico tibi, antequam ſecula exiſterent, ego ſum.* ANOMOEUS. An erat ipſius incarnatio, antequam exiſterent ſecula? ORTHODOXUS. Sane, quod ad Dei præſcitionem attinet, ut & paſſio ipſa: adeo ut dixerit: *Foderunt manus meas & pedes meos, & pro cibo dederunt mihi fel, & in ſiti mea potandum mihi præbuerunt acetum.* ANOMOEUS. At iſtud non eſt dictum ante ſeculum, verum Davidis temporibus. C ORTHODOXUS. Dictum quoque eſt a temporibus filii Davidis, nempe Salomonis: *Dominus condidit me.* ANOMOEUS. Sed dictum eſt: *ante ſeculum fundavit me.* ORTHODOXUS. Nempe quoniam *ante ſeculum erat abſconditum hoc arcanum*, (ut inquit Paulus) *quod nunc patefactum eſt filiis hominum.* Quod autem ille ſit illud ipſum, quod ante ſecula fundatum eſt, audi ex eodem Paulo, alibi dicente: *Fundamentum enim aliud nemo poteſt ponere, præter illud, quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus:* præter eum videlicet, qui dicit: *Ante ſeculum fundavit me.* Deus autem Verbum nomen Jeſu Chriſti accepit, ex quo Verbum factum eſt D caro, & dictum fuit ab Angelo: *Vocabis nomen ejus Jeſum.* Itaque illud, *Dominus condidit me*, &, *Ante ſeculum fundavit me*, de ipſius incarnatione dictum eſt arcano illo vere ante ſecula abſcondito. ANOMOEUS. Sed quomodo poteſt ita genuiſſe ex ſua ipſius hypoſtaſi, ut nihil ſit perpeſſus? ORTHODOXUS. Illud quomodo poteſt, ne inveſtiga: illud vero, ex hypoſtaſi, a nobis oſtenſum eſt. ANOMOEUS. Quomodo oſtenſum eſt? ORTHODOXUS. Oſtenſum eſt non eſſe quiddam conditum. Quod autem non eſt conditum, aut eſt ingenitum aut genitum, aut procedens ut

Prov. 8,22.
Ibid. 23.
Joh. 8,57.
Ibid. 58.
1.Cor.3,11.
Luc. 1,31.

ex autore ſive cauſa. Non eſt autem ingenitus, cum ſit filius genitus: ergo eſt ex hypoſtaſi. AN. Et quomodo poteſt eſſe ex hypoſtaſi? ORTH. Niſi ſit ex hypoſtaſi, aut eſt conditum quippiam, aut ingenitus: non eſt autem ingenitus, ut qui ſit filius: non eſt conditum ſeu factum quippiam: (nec enim mandavit & factus eſt, ſed ex ventre ipſum genuit) eſt igitur ex hypoſtaſi, non autem ex nihilo, ſicut ea, quæ per mandatum extiterunt. AN. Rurſum igitur uterum dicens, exiſtimas Deum eſſe compoſitum. ORTH. Abſit, ut Deum dicam eſſe compoſitum: ſed (ut ſuperius dixi) uteri nomine, quem Scriptura Deo tribuit, generatricem vim hypoſtaſeως ipſius intelligo. Nam de nobis etiam agens Scriptura, (ſicut prius demonſtratum eſt) ita loqui conſuevit, ut cum inquit: *A tui metu, Domine, in utero concepimus & parturivimus, & peperimus Spiritum ſalutis.* In utero dicens, non intelligit corporeum uterum, ſed in ipſa hypoſtaſi, *ſive intra nos ipſos.* AN. Parum abeſt, quin mihi perſvadeas, ut fiam Conſubſtantialiſta, *ſive Coeſſentialiſta.* ORTH. Utinam det tibi Deus, ut Chriſtianus evadas. Tunc enim Chriſtianus factus fueris, cum faſſus fueris Filium eſſe Patri coeſſentialem. AN. Quid eſt iſtud Coeſſentiale? volo enim id quoque diſcere. Num idem eſt Filius, qui & Pater? ORTH. Abſit ut hoc dicam. AN. Quid eſt igitur? vere enim id diſcere cupio. ORTH. Coeſſentiale eſt, quod eandem eſſentiæ rationem recipit, ut homo ab homine nihil differt, quatenus homo eſt: & Angelus ab Angelo, quatenus Angelus eſt: ita & Deus a Deo nihil differt, quatenus Deus. AN. Nihil igitur differt Pater a Filio? ORTH. Nequaquam ſane differt reſpectu Dei, ſive in DEUM ESSE, ſed in PATREM ESSE, & FILIUM ESSE: quoniam ille quidem genuit, hic vero genitus eſt, hoc eſt igitur quod vocamus ὁμοούσιον, *ſive coeſſentialitatem.* AN. Nulla igitur alia re differt Pater a Filio? Atqui ſcriptum eſt: *Quid me dicis bonum eſſe? Nemo bonus niſi unus,* nempe *Deus.* (ORTH. Filius igitur non eſt bonus? AN. Ipſemet dixit: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi unus,* nempe *Deus*) ORTH. Viden' ut recte dixerim, tunc fore te Chriſtianum, cum faſſus fueris Filium eſſe Patri coeſſentialem? AN. Credo me Chriſtianum eſſe. ORTH. Si Chriſtianus eſſes, non negares Filium eſſe bonum:

Eſ. 26,18.

Marc.10,18.

A ἐξ αἰτίου ἀγέννητος δὲ οὐκ ἔστιν, υἱὸς ὢν γεννητός. ἄρα οὖν ἐκ τῆς ὑποστάσεώς ἐστιν. ΑΝΟ. Καὶ πῶς δύναται εἶναι ἐκ τῆς ὑποστάσεως; ΟΡΘ. Εἰ μή ἐστιν ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἢ κτίσμα ἐστὶν, ἢ ἀγέννητος. ἀγέννητος δὲ οὐκ ἔστιν, υἱὸς ὢν· κτίσμα οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ἐνετείλατο, καὶ ἐγένετο, ἀλλὰ ἐκ γαστρὸς αὐτὸν ἐγέννησεν· ἐκ τῆς ὑποστάσεως ἄρα, καὶ οὐκ ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ, καθάπερ τὰ κατ' ἐντολὴν ὑπάρξαντα. ΑΝ. Πάλιν οὖν σύνθετον νομίζεις τὸν Θεὸν, γαστέρα λέγων. ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο σύνθετον εἰπεῖν τὸν
B Θεὸν, ἀλλὰ καθὼς ἀνωτέρω εἶπον· τὴν γαστέρα, ἣν εἶπεν ἡ γραφὴ τοῦ Θεοῦ, ἐγὼ τὸ γεννητικὸν τῆς ὑποστάσεως νοῶ. καὶ γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν κέχρηται· ὡς προαποδέδεικται ἡ γραφὴ τῇ συνηθείᾳ ταύτῃ, λέγουσα, ἀπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν Πνεῦμα σωτηρίας. ἐν γαστρὶ λέγων, οὐχὶ τὴν σωματικὴν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ὑποστάσει. ΑΝΟ. Παρ' ὀλίγον με πείθεις, ὁμουσιαστὴν γενέσθαι. ΟΡΘ. Δώσοι σοὶ ὁ Θεὸς Χριστιανὸν γενέσθαι· ὅταν γὰρ ὁμολογήσῃς ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, τότε Χριστιανὸς ἐγένου. ΑΝΟ. Ὁμοούσιον τί ἐστιν;
C θέλω γὰρ καὶ τοῦτο μαθεῖν. μὴ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς καὶ Πατήρ; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΑΝΟ. Τί οὖν ἐστιν; ἀληθῶς γὰρ θέλω μαθεῖν. ΟΡΘ. Ὁμοούσιόν ἐστιν, ὃ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆς οὐσίας. οἷον, ἄνθρωπος ἀνθρώπου οὐδὲν διαφέρει, καθὸ ἄνθρωπός ἐστιν· Ἄγγελος Ἀγγέλου οὐδὲν διαφέρει, ᾗ Ἄγγελός ἐστιν. οὕτω καὶ Θεὸς Θεοῦ οὐδὲν διαφέρει, ᾗ Θεός ἐστιν. ΑΝΟ. Οὐδὲν οὖν διαφέρει ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ; ΟΡΘ. Ἐν τῷ Θεῷ καὶ Θεὸν εἶναι οὔ· ἐν τῷ Πατέρα
D καὶ Υἱὸν εἶναι, ναί. ὅτι ὁ μὲν ἐγέννησεν, ὁ δὲ γεννᾶται. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὁμοούσιον. ΑΝ. Ἐν οὐδενὶ οὖν ἄλλῳ διαφέρει ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καίτοι γέγραπται, Τί με λέγεις ἀγαθὸν εἶναι, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. (ΟΡΘ. Οὐκ ἔστιν οὖν ἀγαθὸς ὁ Υἱός. ΑΝΟ. Αὐτὸς εἶπε· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός.) ΟΡΘ. Ὁρᾷς, ὅτι καλῶς εἶπον, ὅταν ὁμολογήσῃς ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, τότε Χριστιανὸς γίνῃ; ΑΝ. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι Χριστιανός εἰμι. ΟΡ. Χριστιανὸς εἰ ἦς, οὐκ ἔλεγες, ὅτι ἀγαθὸς οὐκ ἔστιν ὁ υἱός.

AN.

A

ΑΝΟ. Οὐκ εἶπον, ὅτι ἀγαθὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλ᾽ ὅτι αὐτὸς εἶπεν, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. ΟΡΘ. Καὶ διαφέρειν λέγεις τὸν Πατέρα ἐν τῇ ἀγαθότητι, τοῦ Υἱοῦ; ΑΝΟ. Αὐτὸς εἶπεν, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ΟΡΘ. Οὐκ εἶπεν; Μή με λέγε ἀγαθὸν, ἀλλὰ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; ΑΝΟ. Καὶ τίς ἡ διαφορὰ τοῦ, Μή με λέγε ἀγαθὸν, καὶ τοῦ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; ΟΡΘ. Πολλή. ΑΝΟ. Ποία; ΟΡΘ. Τὸ, μή με λέγε ἀγαθὸν, ἄρνησίς ἐστιν ἀγαθότητος· τὸ δὲ, τί με λέγεις ἀγαθόν; αὐτί τοῦ, ἵνα τί με λέγεις ἀγαθὸν, μὴ ὁμολογῶν με Θεὸν, ὡς τὸ, τί δέ με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε, ἃ λέγω; ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ αὐτῷ προσῆλθεν, ἁπλῶς διδάσκαλον ὀνομάζων, διὰ τοῦτο λέγει, τί με λέγεις ἀγαθὸν, μὴ πιστεύων, ὅτι Θεός εἰμι; οὐδεὶς γὰρ ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ΑΝΟ. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως ἀγαθὸς, ὡς ὁ Πατήρ. ΟΡΘ. Καίτοι οὐκ εἴρηται, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Πατήρ· ἀλλ᾽, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. πῶς δὲ καὶ διαφέρειν λέγεις τὴν ἀγαθότητα τοῦ Πατρὸς τῆς ἀγαθότητος τοῦ Υἱοῦ; ἆρα μὴ μεμίχθαι πονηρίαν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Υἱοῦ νομίζεις, καὶ διὰ τοῦτο διαφέρειν τὴν τοῦ Πατρὸς ἀγαθότητα; ΑΝΟ. Μὴ γένοιτο· οὐ λέγω μεμίχθαι πονηρίαν τῇ τοῦ Υἱοῦ ἀγαθότητι, ἀλλὰ τὴν τοῦ Πατρὸς ἀγαθότητα διαφέρειν τῆς τοῦ Υἱοῦ. ΟΡΘ. Ἀλλὰ ἀγαθότης ἀγαθότητος οὐδὲ διαφέρει, ᾗ ἀγαθότης ἐστίν. ΑΝΟ. Οὐ διαφέρει ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης τῆς ἐν ἡμῖν ἀγαθότητος; ΟΡΘ. Ἔστιν γὰρ ἐν ἡμῖν ἀγαθότης ἄλλη τις παρ᾽ αὐτὸν τὸν Θεόν. ΑΝΟ. Οἱ Ἰουδαῖοι οὖν καὶ Ἕλληνες τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσιν; ΟΡΘ. Ἀλλ᾽ οὐδὲ ὁ ἁπλῶς λεγόμενος Χριστιανὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Θεὸν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἔχει ὁ ὑποπιάσας τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγήσας, ὥστε δύνασθαι λέγειν· Ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ. ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀκούει παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὰ ἀγαθά. ΑΝ. Εἰ ἔστιν ἀγαθὸς ἄνθρωπος ὁ προφέρων ἐκ τῆς καρδίας τὰ ἀγαθὰ, πῶς οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός; ΟΡΘ. Ὅτι ὁ Θεὸς οὐ κατὰ μετοχὴν ἀγαθότητός ἐστιν ἀγαθὸς, ἀλλ᾽ αὐτός ἐστιν ἀγαθότης. ὁ δὲ ἄνθρωπος μετοχῇ ἀγαθότητός ἐστιν ἀγαθός.

AN. Bonum non eſſe non dixi, ſed eum dixiſſe: *Nemo bonus, niſi unus*, nempe *Deus*. ORTH. Bonitate igitur dicis differre Patrem a Filio? AN. Ipſemet dixit: *Quid me dicis bonum? nemo bonus, niſi unus*, nempe *Deus*. Marc. 10. 18 ORTH. Non dixit, Ne me bonum dicito, ſed, *Quid me dicis bonum?* AN. Qvænam vero differentia eſt inter illud, Ne me bonum dicito, & illud, Qvid me dicis bonum? ORTH. Magna. AN. Qvænam? ORTH. Illud, Ne me dicito bonum, bonitatem tollit: iſtud vero *Quid me dicis bonum?* perinde eſt atqve, Qvorſum me dicis bonum, nec me confiteris Deum eſſe? ut & illud: *Quid me compellatis, Domine, Domine, nec facitis, quæ dico?*

B

Qvoniam igitur ille ſimpliciter Doctorem eum nominans, ad ipſum acceſſerat, ut ad eum, qvi nihil aliud, qvam homo eſſet, propterea inqvit: *Quid me bonum dicis?* non credens, qvod ſim Deus? *Nullus enim bonus, niſi unus*, nempe *Deus*. AN. Dicimus & nos, ipſum bonum eſſe, ſed non ita bonum, ut bonus eſt Pater. ORTH. Atqvi non dixit, Nemo bonus, niſi unus Pater, ſed, *Nemo bonus eſt, niſi unus*, nempe *Deus*.

C

Tu vero dicis, perſonæ qvoqve reſpectu differre bonitatem Patris a bonitate Filii. Num igitur exiſtimas qvippiam mali immixtum eſſe bonitati Filii, eoqve a bonitate Patris differre? AN. Abſit: non dico malitiæ qvippiam immixtum eſſe bonitati Filii, verum Patris bonitatem differre a Filii bonitate. ORTH. Sed bonitas a bonitate nihil differt, qvatenus eſt bonitas. AN. Annon vero Dei bonitas differt ab ea bonitate, qvæ in nobis eſt? ORTH. Nempe alia qvædam eſt in nobis bonitas, qvam Deus ipſe.

D

AN. Judæi igitur & Græci habentne Deum in ſeſe? ORTH. Imo ne is qvidem Deum habet in ſeſe, qvi ſimpliciter dicitur Chriſtianus: ſed is demum habet, qvi corpus ſuum ſubegit & ſervire docuit, ut poſſit dicere: *Quandoquidem probationem quæritis ejus, qui in me loquitur, Chriſti.* Matt. 12. 34 Qvi enim talis eſt, audit a Chriſto. *Bonus homo ex bono cordis ſui theſauro depromit bona.* AN. Si bonus eſt homo, qvi ex ſuo corde bona depromit, qvomodo nullus bonus eſt, niſi unus, *nempe* Deus? ORTH. Qvoniam Deus non eſt bonus participatione bonitatis, ſed eſt ipſamet bonitas: homo vero bonitatis participatione bonus eſt.

AN. Angeli vero nonne ſunt natura boni? ORTH. Natura, nequaquam: participatione, ſic. Nam quod natura bonum eſt, non mutatur, quantum ad id, quod eſt natura: AN. Ut quid? ORTH. Homo natura non mutatur: (neque enim fit aliud natura) ſed ſtudio & moribus mutatur: ſiquidem eundem bonum, modo malum videbis: ut Paulum, modo quidem Perſecutorem, modo vero Evangelii præconem: & eundem, modo Chriſti diſcipulum, modo proditorem, ut Judam: & Angelos, modo quidem malos, modo vero bonos. AN. Num vero Angeli, modo mali, modo boni? ORTH. Scriptura inquit: *Etenim ſi Angelis, qui peccarunt, non pepercit.* At ſi peccarunt, certe exciderunt bonitate. In univerſum denique condita res omnis Deo digna, & eſt & dicitur bona ob participationem bonitatis: Deus vero, qui bonus eſt natura, eſt ipſamet bonitas: quamobrem etiam nemo bonus, niſi unus, *nempe* Deus. AN. Ergo Filius bonus eſt, ut Pater? ORTH. Pater & Filius ſunt unus Deus, non hypoſtaſi, ſed eadem eſſentiæ ratione: ut omnes homines ſunt unus in Chriſto, non hypoſtaſi, ſed ratione eſſentiæ, & ob concordiam. AN. Enimvero annon aliud eſt hypoſtaſis, aliud eſſentia? ORTH. Aliud & aliud, non tamen ut res. AN. Ergo compoſitio invenietur. ORTH. Aliud & aliud dixi, non tamen ut rem aliam & aliam: ſed quod hypoſtaſis quidem aliud quiddam declaret, aliud vero eſſentia: ut granum frumenti dicitur, & eſt tum ſemen tum fructus, non ut res alia atque alia: aliud enim declarat ſemen, aliud fructus: quoniam ſemen quidem futuræ culturæ ſemen, fructus vero eſt præteritæ culturæ fructus. AN. Quid eſt eſſentia, & quid eſt hypoſtaſis? ORTH. Eſſentia declarat communitatem. Et ſi quid eſt eſſentiæ proprium, id quoque commune eſt hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt: Hypoſtaſis autem, præterquam quod numerum admittit, proprietatem habet minime communem hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt. AN. Annon vero eſſentia proprietatem habet? ORTH. Neque proprietatem habet non communem hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt: neque numeri multiplicationem admittit, cum ſit unica & ſingularis. Quicquid vero numeri multiplicationem admittit, omnino proprietatem habet: & quod proprietatem habet, numerum admittit. Ipſa enim proprietas numerum inducit.

2. Pet. 2. 4.

A ΑΝΟ. Καὶ οἱ Ἄγγελοι οὐκ εἰσὶν ἀγαθοὶ τῇ φύσει; ΟΡΘ. Τῇ φύσει, οὔ· μετοχῇ, ναί. τὸ γὰρ ὂν τῇ φύσει ἀγαθὸν, ὅ ἐστι τῇ φύσει, οὐ τρέπεται. ΑΝΟ. Οἷον τί; ΟΡΘ. Ἄνθρωπος τῇ φύσει οὐ τρέπεται· (οὐ γὰρ γίνεται ἄλλο τι τῇ φύσει·) τῇ δὲ προαιρέσει τρέπεται. τὸν γὰρ αὐτὸν ὄψει ποτὲ πονηρὸν, ποτὲ ἀγαθόν· ὡς Παῦλον, ποτὲ μὲν Διώκτην, ποτὲ δὲ Εὐαγγελιστήν· καὶ τὸν αὐτὸν, ποτὲ μαθητὴν, ποτὲ προδότην, ὡς τὸν Ἰούδαν· καὶ Ἀγγέλους, ποτὲ μὲν πονηροὺς, ποτὲ δὲ ἀγαθούς. ΑΝΟ. Καὶ γὰρ οἱ Ἄγγελοι, ποτὲ πονηροὶ, καί ποτε ἀγαθοί; B ΟΡΘΟΔ. Ἡ γραφὴ εἶπεν, εἰ γὰρ Ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο, εἰ δὲ ἥμαρτον, δῆλον ὅτι ἐξέπεσον τῆς ἀγαθότητος. καὶ καθόλου πᾶσα ἡ ἀξία τοῦ Θεοῦ κτίσις, μετοχῇ ἀγαθότητος λέγεται καὶ ἐστιν ἀγαθή· ὁ δὲ Θεὸς, φύσει ὢν ἀγαθὸς, αὐτός ἐστιν ἀγαθότης. διὸ καὶ οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ΑΝΟ. Καὶ ὁ Υἱὸς οὖν οὕτως ἐστὶν ἀγαθὸς, ὡς ὁ Πατήρ; ΟΡΘ. Εἷς Θεὸς Υἱὸς καὶ Πατὴρ, οὐ τῇ ὑποστάσει, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ λόγῳ τῆς οὐσίας· ὡς πάντες ἄνθρωποι ἐν Χριστῷ εἷς, οὐ τῇ ὑποστάσει, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς C οὐσίας καὶ ταῖς συμφωνίαις. ΑΝΟ. Ἄλλο γάρ ἐστιν οὐσία, καὶ ἄλλο ὑπόστασις; ΟΡΘ. Ἄλλο καὶ ἄλλο, οὐχ ὡς πρᾶγμα. ΑΝΟ. Οὐκοῦν σύνθεσις. ΟΡΘ. Ἄλλο καὶ ἄλλο, εἶπον· οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο, ἀλλ᾽ ὡς ἄλλο τι σημαινούσης τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἄλλο τι τῆς οὐσίας· ὡς ὁ κόκκος τοῦ σίτου λέγεται, καὶ ἔστι σπέρμα καὶ καρπὸς, οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο· ἄλλο δέ τι σημαίνει τὸ σπέρμα, καὶ ἄλλο τι καρπός. ὅτι τὸ μὲν σπέρμα, τοῦ μέλλοντος γεωργίου ἐστὶ σπέρμα· ὁ δὲ καρπὸς, τοῦ D παρελθόντος γεωργίου ἐστὶ καρπός. ΑΝΟ. Τί σημαίνει ἡ οὐσία, καὶ τί ἡ ὑπόστασις; ΟΡΘ. Ἡ οὐσία τὴν κοινότητα σημαίνει· καὶ εἴ τι ἐστὶν ἴδιον τῆς οὐσίας, τοῦτο κοινόν ἐστι τῶν ὑποστάσεων τῶν ὑπὸ τὴν οὐσίαν· ἡ δὲ ὑπόστασις ἰδιότητα ἔχει, ἥτις οὐκ ἔστι κοινὴ τῶν τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑποστάσεων, μετὰ τοῦ καὶ ἀριθμὸν ἐπιδέχεσθαι. ΑΝ. Ἡ γὰρ οὐσία οὐκ ἔχει ἰδιότητα; ΟΡΘ. Οὔτε ἰδιότητα ἔχει, μὴ οὖσαν κοινὴν τῶν τῆς οὐσίας ὑποστάσεων· οὔτε ἀριθμὸν πληθυντικὸν ἐπιδέχεται, μία οὖσα. τὸ δὲ ἀριθμὸν πληθυντικὸν ἐπιδεχόμενον, πάντως ἰδιότητα ἔχει· καὶ τὸ ἔχον ἰδιότητα ἀριθμὸν ἐπιδέχεται. αὐτὴ γὰρ ἡ ἰδιότης τὸν ἀριθμὸν εἰσάγει.

ΑΝΟ. Οὐ νοῶ, ὃ λέγεις· εἰπὲ σαφέστερον. A ΟΡΘ. Λέγεις εἶναι τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ἀθάνατον, καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀόρατον, καὶ δημιουργὸν, καὶ Θεόν; ΑΝΟ. Ναί. ΟΡΘ. Καὶ τὸν Υἱὸν λέγεις ὁμοίως ἀθάνατον, καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀόρατον, καὶ δημιουργὸν, καὶ Θεόν; ΑΝΟ. Ναί. ΟΡΘ. Ὥσπερ οὖν λέγεις τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ἀθάνατον, ἄφθαρτον, ἀόρατον, δημιουργὸν, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεις τὴν αὐτὴν οὐσίαν; ΑΝΟ. Ναί. ΟΡΘ. Τὸν Υἱὸν οὐ λέγεις Πατέρα; ΑΝΟ. Οὔ. ΟΡΘ. Οὐκ ἄρα τῆς οὐσίας ἐστὶν ἴδιον τὸ Πατὴρ, ἀλλὰ τῆς ὑποστάσεως. ΑΝΟ. B Πῶς; ΟΡΘΟ. Ὅτι τὰ μὲν τῆς οὐσίας ἴδια, ὁμοίως εἰσὶ κοινὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. τὸ δὲ Πατὴρ οὐ κοινόν. οὐκ ἄρα τῆς οὐσίας ἴδιον τὸ Πατὴρ, ἀλλὰ τῆς ὑποστάσεως. εἰ δὲ ἄλλο τῆς ὑποστάσεως τὸ ἴδιον, καὶ ἄλλα τῆς οὐσίας ἰδιώματα, οὐ ταὐτόν ἐστι σημαινόμενον οὐσία καὶ ὑπόστασις. ΑΝΟ. Οὐκ ἔστιν ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγέννητον; ΟΡΘ. Οὐκ ἔστιν. ΑΝΟ. Ἔστιν οὖν τῶν ὄντων ἄλλο τι ἀγέννητον; ΟΡΘ. Ναί. ΑΝΟ. Τί; ΟΡΘ. Γεννητόν ἐστι τὸ Πατέρα ἔχον, καὶ ἀγέννητον τὸ μὴ Πατέρα ἔχον. ΑΝ. C Ναί. ΟΡΘ. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πατέρα ἔχει; ΑΝΟ. Οὔ. ΟΡΘ. Οὐκ οὖν καὶ αὐτὸ ἀγέννητον· οὐκ ἄρα ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγέννητον. ΑΝΟ. Ἀλλ' ὁ Πατὴρ καὶ ἀγέννητός ἐστι, καὶ ἀγένητος; ΟΡΘ. Οὐδὲ τὸ ἀγένητον ἴδιόν ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ κοινόν ἐστι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝ. Πῶς; ΟΡΘ. Ἀγένητόν ἐστι τὸ γενεσιουργὸν μὴ ἔχον· ἢ πῶς; ΑΝ. Ναί. ΟΡΘ. Τὸ δὲ γενεσιουργὸν ἔχον, γενητόν ἐστι. οὔτε δὲ Υἱὸς γενεσιουργὸν ἔχει, οὔτε Πνεῦμα· δέδεικται γὰρ ἐκ γαστρὸς ὁ Υἱός, καὶ D ἐκ στόματος τὸ Πνεῦμα· οὐκ ἄρα ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγένητον. ΑΝΟ. Τί οὖν ἄλλο ἴδιόν ἐστι τοῦ Πατρὸς, εἰ μήτε τὸ ἀγέννητον ἴδιον αὐτοῦ ἐστι, μήτε τὸ ἀγένητον; ΟΡΘ. Τοῦ Πατρὸς ἴδιον Πατήρ· τοῦ Υἱοῦ ἴδιον, τὸ, Υἱός· τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, τὸ, Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον εἶναι. ΑΝΟ. Ὁ γὰρ Πατὴρ οὐκ ἔστι Πνεῦμα ἅγιον; ΟΡΘ. Καὶ ὁ Πατὴρ Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἀλλ' οὐ Πνεῦμα Θεοῦ. τῆς οὖν ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἴδιον, τὸ Πατήρ. οὐδαμῶς γὰρ ὁ Πατὴρ Υἱός. καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ ἴδιον, τὸ Υἱός. οὐδαμῶς γὰρ ὁ Υἱὸς, Πατήρ. καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ

A An. Non intelligo, qvod dicis: planius loqvere. Orth. Patris eſſentiam dicis eſſe immortalem, & incorruptibilem, & inviſibilem, & mundi architectricem. Deum deniqve? An. Etiam. Orth. Et Filium ſimiliter dicis immortalem, incorruptibilem, inviſibilem, mundi architectum, Deum deniqve? An. Sane. Orth. Sicut ergo Patris eſſentiam dicis immortalem, incorruptibilem, inviſibilem, mundi architectricem, nonne ita & Filii eandem eſſentiam dicis? An. Sane. Orth. Filium autem num vocas Patrem? An. Neqvaqvam. Orth. Pater ergo non eſt proprium qviddam eſſentiæ, ſed hypoſtaſeως. An. B Qvomodo? Orth. Qvoniam qvæ propria ſunt eſſentiæ, ſimiliter ſunt communia Patri, Filio, & Spiritui ſancto. Pater autem non eſt commune qviddam, non eſt igitur Pater proprium eſſentiæ, ſed hypoſtaſeως. Qvod ſi aliud eſt proprium hypoſtaſeως, & aliæ ſunt proprietates eſſentiæ, non idem ſignificant Eſſentia & Hypoſtaſis. An. At nonne *τὸ ἀγέννητον, id eſt ingenitum eſſe*, eſt Patris proprium? Orth. Non eſt. An. Ex iis igitur, qvæ ſunt, eſt ne aliqvid aliud ingenitum? Orth. Etiam. An. Qvidnam? Orth. Nonne id genitum eſt, qvod patrem habet: ingenitum id, qvod patrem non habet? An. Etiam. Orth. C Spiritus habetne patrem? An. Non. Orth. Ergo & ipſe eſt ingenitus: itaqve ingenitum eſſe, non eſt proprium Patris. An. Sed Pater eſt & ingenitus & *ἀγένητος, id eſt, non factus*. Orth. Ne illud qvidem non factum eſſe, Patris proprium eſt, ſed commune eſt Patri, Filio, & Spiritui ſancto. An. Qvomodo? Orth. Non factum eſt illud, qvod non eſt ortum ab opifice: aut qvomodo id accipis? An. Etiam Orth. Illud autem eſt factum, qvod ortum habet ab opifice. At neque Filius neqve Spiritus ſanctus ortum habent ab D opifice: (oſtenſum enim eſt, Filium eſſe ex utero, & Spiritum ſanctum ex ore.) Itaqve factum non eſſe, non eſt proprium Patris. An. Qvidnam igitur aliud eſt Patris proprium, ſi neqve ingenitum eſſe, neqve factum non eſſe, eſt ipſius proprium? Orth. Pater, eſt proprium Patris: Filius eſt proprium Filii: & eſſe Spiritum ſanctum Dei, proprium eſt Spiritus ſancti. An. Annon vero Pater eſt Spiritus ſanctus? Orth. Pater qvoqve eſt Spiritus ſanctus, ſed non eſt Spiritus Dei. Itaq; hypoſtaſeως Patris proprium eſt Pater: nec enim, qvi Filius eſt, Pater eſt: & hypoſtaſeως Filii proprium eſt, Filius: nec enim qvi Filius eſt, Pater eſt: & hypoſtaſeως

Spiritus ſancti proprium eſt, Spiritum Dei ſanctum eſſe: neque qui Spiritus Dei ſanctus eſt, & Pater aut Filius. Eſſentia vero eſt communis Patri, Filio, & Spiritui ſancto: eſt enim ſimiliter immortalis, ſimiliter incorruptibilis, ſimiliter ſancta, ſimiliter bona. Et propterea dicimus unam eſſentiam, tres hypoſtaſes. ANOMOEUS. Ubi ſcriptum eſt Spiritum ſanctum dici Spiritum Dei? ORTHODOXUS. Paulus 1.Cor.2.11. Apoſtolus dicit: *Nemo enim hominum novit, quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis, qui ipſi ineſt, ita etiam nemo, quæ Dei ſunt, novit, niſi Spiritus Dei.* ANOMOEUS. Spiritus DEI dicit ipſummet DEUM. ORTHODOXUS. Lege Apoſtolum, ut ipſum hæc dicentem audias: *Oculus non* Ibid.9.16. *vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, nobis autem etiam patefecit per Spiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum novit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis? ita etiam nemo novit, quæ Dei ſunt, niſi ſpiritus Dei.* ANOMOEUS. Cur non vero tres quoque eſſentias dicimus? ORTHODOXUS. Quia dato numero, neceſſe eſt proprietatem dari: proprietas vero eſt alterum quiddam: altera autem eſſentia conſtituit ἑτερούσιον. Quod autem eſt ἑτερούσιον, non eſt ſimiliter immortale, nec ſimiliter incorruptibile, nec ſimiliter ſanctum, nec ſimiliter immutabile. At Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ſunt quiddam ſimiliter immortale, ſanctum, immutabile. Una eſt ergo Patris, Filii, & Spiritus ſancti eſſentia. Quando vero tres hypoſtaſes dicimus Patris, Filii, & Spiritus ſancti, vere eſſe dicimus proprietatum differentiam in hypoſtaſi; non autem in eſſentia. ANOMOEUS. Dicis autem omnino differentiam eſſe inter Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? ORTHODOXUS. Hanc differentiam dico, quod qui Pater eſt, non ſit Filius: nec qui Filius eſt, ſit Pater: nec qui Spiritus ſanctus eſt, ſit Pater vel Filius: ne cum audis Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, nomina quædam nuda intelligas, ſed hypoſtaſes, quæ vere ſunt & ſubſiſtunt. Et rurſus, cum unam eſſentiam dicimus, intelligas, illud ipſum eſſe Filium, quod nos Patris eſſentiam eſſe ſentimus, & hoc ipſum eſſe quoque ipſius Patris Spiritum, de quo Filius ipſe dixit: *Non enim ii eſtis, qui*

A Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἴδιον, τὸ εἶναι Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον· οὐδαμῶς δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἅγιον Πατὴρ ἢ Υἱός. ἡ δὲ οὐσία Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, κοινή. ὁμοίως γὰρ ἀθάνατος, ὁμοίως ἄφθαρτος, ὁμοίως ἁγία, ὁμοίως ἀγαθή. καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν μίαν οὐσίαν, τρεῖς ὑποστάσεις. ΑΝΟ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι τὸ Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται; ΟΡΘ. Παῦλος ὁ Ἀπόστολος λέγει, οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, οὕτως καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. ΑΝΟ. Τὸ Πνεῦμα τοῦ B Θεοῦ λέγει αὐτὸν τὸν Θεόν. ΟΡΘ. Ἀνάγνωθι τὸν Ἀπόστολον, ἵνα ἀκούσῃς λέγοντος οὕτως, Ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ τὸ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ἡμῖν δὲ καὶ Θεὸς ἀπεκάλυψεν διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. C ΑΝΟ. Διὰ τί δὲ μὴ καὶ τρεῖς οὐσίας εἴπωμεν; ΟΡΘ. Ὅτι ἀνάγκη τῷ ἀριθμῷ τὴν ἰδιότητα δοθῆναι· ἡ δὲ ἰδιότης, ἑτερότης· ἡ δὲ ἑτερότης τῆς οὐσίας ἑτερούσιον ποιεῖ. τὸ δὲ ἑτερούσιον οὐχ ὁμοίως ἐστὶν ἀθάνατον, οὐχ ὁμοίως ἄφθαρτον, οὐχ ὁμοίως ἅγιον, οὐχ ὁμοίως ἄτρεπτον. ὁμοίως δὲ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀθάνατον, ἅγιον, ἄτρεπτον. μία ἄρα οὐσία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ὅταν δὲ λέγωμεν τρεῖς ὑποστάσεις Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, D τὸ ἀληθὲς εἶναι λέγομεν τῶν ἰδιοτήτων τὴν διαφορὰν ἐν τῇ ὑποστάσει, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ. ΑΝΟ. Λέγεις δὲ ὅλως διαφορὰν ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος; ΟΡΘΟΔ. Τὴν διαφορὰν ταύτην λέγω, τὸ τὸν Πατέρα μὴ εἶναι Υἱὸν, μηδὲ τὸν Υἱὸν Πατέρα, μηδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Πατέρα ἢ Υἱόν. ἵνα μὴ ὀνόματα ψιλὰ νομίσῃς ἀκούων Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' ὑποστάσεις ἀληθῶς οὔσας καὶ ὑφεστώσας. ὅταν δὲ λέγωμεν μίαν οὐσίαν, ὅτι ὅπερ ἂν νοήσωμεν εἶναι τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν, τοῦτό ἐστιν ὁ Υἱὸς, τοῦτο καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ Πνεῦμα, περὶ οὗ αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶπεν, οὐ γὰρ ἐστε ὑμεῖς οἱ

A λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν, καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεὸς, ἀγαθοῦ ὄντος τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐ μετοχῇ ἀγαθότητος, ἀλλ' οὐσίας ταυτότητι. ΑΝΟ. Ἀγαθὸν γὰρ λέγεις καὶ τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγει, Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ. ΑΝ. Καὶ ἄνθρωποι λέγονται ἀγαθοί. ΟΡΘ. Ναὶ, Ἀλλὰ μετοχῇ ἀγαθότητος. ΑΝΟ. Καὶ τὸ Πνεῦμα λέγω. ΟΡΘ. Δύναται οὖν καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀγαθότητα, ὡς ὁ Ἰούδας, καὶ ὡς ὁ διάβολος; ΑΝΟ. B Ἐὰν θελήσῃ, ναί. ΟΡΘ. Μή μοι εἴη κατένωπι Κυρίου ἀσεβῆσαι, ὥστε κἂν εἰς νοῦν τοῦτο λαβεῖν. ΑΝΟ. Οὕτως οὖν ἀγαθὸν λέγεις τὸ Πνεῦμα, ὡς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. καὶ γὰρ αὐτὸ οὐ μετοχῇ ἀγαθότητος ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλ' αὐτὸ ἀγαθὸν, ἤγουν ἀγαθότης, ἐστίν. ἀμέλει Ματθαῖος μὲν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει εἰρηκέναι τὸν Κύριον, Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ C τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; ἀκούεις, εἰ ὦτα ἔχεις, ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ ταὐτὸν γινώσκοντες εἶναι τὸ Πνεῦμα τῇ ἀγαθότητι, καὶ τὴν ἀγαθότητα τῷ Πνεύματι· ὁ μὲν τὰ ἀγαθὰ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα εἶπεν, ὁ δὲ τὸ Πνεῦμα αὐτὰ τὰ ἀγαθά. ΑΝΟ. Οὐκ οὖν καὶ Θεός ἐστι τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ἀντίθετον, οὔ. ΑΝΟ. Τί θέλει D εἶναι ἀντίθετον; ΟΡΘ. Τὸ ἀντιτεταγμένον τῷ θελήματι τοῦ Πατρός. τὸ δὲ Πνεῦμα οὐκ ἀντιτέτακται, ἀλλ' ἐκ τῆς θεότητός ἐστιν· καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν μίαν θεότητα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Μία οὖν ὑπόστασις; ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Εἰ μία ἐστὶ θεότης, μία καὶ ἐστιν ὑπόστασις. ΟΡΘΟΔ. Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, ἐγίνωσκες, ὅτι θεότης τὸ εἶναι κοινὸν ταῖς ὑποστάσεσι σημαίνει, ὑπόστασις δὲ τὸ εἶναι, οὐσία δὲ τὴν ταυτότητα. ὡς ἀνθρωπότης, τὸ τί εἶναι κοινόν· ὑπόστασις δὲ, τὸ εἶναι· οὐσία δὲ, ἡ

A *loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri is eſt, qui loquitur in vobis.* Propterea qvoqve dictum eſt: *nemo bonus, niſi unus*, nempe
Deus, nimirum qvod bonus ſit Pater, Marc.10,18
Filius, & Spiritus ſanctus, non participatione bonitatis, ſed eſſentiæ ταυτότητι, *id eſt, quia ſunt una eademque eſſentia.* ANOMOEUS. Ergo bonum dicis Spiritum ſanctum? ORTHODOXUS. David Propheta dicit: *Spiritus tuus bonus* Pſ. 142,11.
deducet me in viam rectam. ANOMOEUS. Dicuntur etiam homines boni. ORTH. Sane, ſed participatione bonitatis. AN. Spiritum qvoqve ſimiliter bonum dico. ORTHODOXUS. Poteſt igitur boni-
B tatem abjicere, ut Judas, ut & diabolus? ANOMOEUS. Sane, ſi qvidem velit. ORTHODOXUS. Abſit, ut coram Deo ſic blaſphemem, ut hoc mihi vel in mentem veniat. ANOMOEUS. Sic ergo dicis Spiritum ſanctum bonum, ut Patrem & Filium? ORTH. Sane qvidem: nam & ipſe bonus eſt non participatione bonitatis, ſed qvod ſit ipſummet bonum, ſive ipſamet bonitas. Dicit enim Matthæus Evangeliſta Dominum dixiſſe: *Itaque ſi vos, qui* Cap. 7. 11.
mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis ve-
C *ſtris, quanto magis Pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ab ipſo?* Et
Lucas: *Si vos igitur, qui mali eſtis, noſtis* Cap. 11. 3.
dona bona dare liberis veſtris, quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus ab ipſo? Audis, ſi aures habes, Evangeliſtas idem eſſe ſtatuere Spiritum ſanctum atqve bonitatem, & bonitatem atqve Spiritum ſanctum: & ab illo qvidem bona Spiritum ſanctum dici, ab hoc vero Spiritum ſanctum bona. ANOMOEUS. Nonne eſt igitur etiam Spiritus ſanctus Deus? ORTHODO-
D XUS. Non ſane Spiritus ex adverſo collocatus. ANOMOEUS. Qvi ſibi vult iſtud, Deo ex adverſo collocatus? ORTH. Qvod voluntati Patris ex adverſo collocatum eſt. At Spiritus non ex adverſo collocatus eſt, ſed eſt ex Deitate, & propterea dicimus unam eſſe Deitatem Patris & Filii & Spiritus ſancti. AN. Ergo una eſt hypoſtaſis. ORTH. Neqvaqvam. AN. Si una eſt Deitas, una etiam eſt hypoſtaſis. ORTH. Si noſſes donum Dei, noſſes, qvod per Deitatem ſignificat qvoddam ESSE commune hypoſtaſibus, per hypoſtaſin autem ESSE, per eſſentiam vero ſignificat ταυτότητα, *id eſt, Identitatem.* Ut ἀνθρωπότης (*ac ſi dicas Hominitas*) eſt qvoddam eſſe commune, hypoſtaſis autem Eſſe, eſſentia vero

Identitas. Nec enim omnis hypoſtaſis, eſt Deitas, neque omnis hypoſtaſis eſt ἀνθρωπότης. Quod ſi non omnis hypoſtaſis eſt Deitas, nec omnis hypoſtaſis eſt ἀνθρωπότης, nempe non idem ſignificat hypoſtaſis atque Deitas vel ἀνθρωπότης. Anomoeus. ἀνθρωπότης nonne ſubſiſtit? Orthodoxus. Maxime, ſi quidem in individuis ſpectetur. Anomoeus. Ergo eſt quoque hypoſtaſis. Orthodoxus. Dixi ſubſiſtere, ſi in individuis ſpectetur. Anomoeus. Quid eſt individuum, & quid eſt ἀνθρωπότης? Orthodoxus. Individuum eſt noſtrum ſingulorum hypoſtaſis: ἀνθρωπότης vero eſt ipſa eſſentiæ communitas. Anomoeus. Communitatis autem & hypoſtaſeos quænam eſt differentia? Orthodoxus. Eo differunt, quod hypoſtaſis tua non eſt omnium hominum: ſed ἀνθρωπότης eſt omnium hominum communis. An. Ergo mea hypoſtaſis non eſt aliud, quam ἀνθρωπότης. Orth. Nequaquam. An. Quomodo? Orth. Quoniam ἀνθρωπότης quidem eſt omnium hominum communis, hypoſtaſis vero eſt uniuscujusque proprietas. An. Hypoſtaſis Patris nonne eſt Deitas? Orth. Maxime. Sed Deitas ſignificat quiddam eſſe, hypoſtaſis vero eſſe. An. Item hypoſtaſis Filii, annon eſt Deitas? Orth. Etiam. An. Duæ ſunt igitur Deitates. Orth. Nequaquam. An. Quomodo? Orth. Quoniam non eſt alia & alia Deitas. An. Atqui alia & alia eſt hypoſtaſis. Orth. Sed nonne dixi Deitatis & Hypoſtaſis nominibus idem non ſignificari? Nam hypoſtaſis declarat eſſe, Deitas vero qviddam eſſe. Sicut enim non ſunt duæ ἀνθρωπότητες Petri & Pauli, ne Patris quidem & Filii duæ ſunt deitates. An. Atqui nonne hypoſtaſis Patris, eſt etiam Deitas? Orth. Hypoſtaſis quidem Patris eſt etiam Deitas, & Filii hypoſtaſis etiam Deitas: at non conſeqvitur, quia duæ ſunt hypoſtaſes, duas eſſe Deitates. An. Quomodo non conſequitur? Orth. Quoniam immortalitas quoque eſt hypoſtaſis Patris, & immortalitas hypoſtaſis Filii, nec tamen ſunt duæ immortalitates. An. Non ſunt duæ immortalitates? Orth. Non. An. Quomodo? Orth. Quoniam non eſt diverſa immortalitas: immortalitas enim ab immortalitate non differt, qua immortalitas eſt. An. Si quidem vere eſt alia & alia hypoſtaſis Patris & Filii, quomodo non eſt alia & alia immortalitas? Orth. Alia & alia eſt hypoſtaſis Patris & Filii, ſed non eſt alia & alia immortalitas.

A ταυτότης· οὐ γὰρ πᾶσα ὑπόστασις θεότης, οὐδὲ πᾶσα ὑπόστασις ἀνθρωπότης, εἰ δὲ οὐ πᾶσα ὑπόστασις ἀνθρωπότης, οὐδὲ πᾶσα ὑπόστασις θεότης, οὐκ ἄρα ταυτὸν σημαίνει ὑπόστασις θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι. ΑΝΟ. Η ἀνθρωπότης οὐχ ὑφέστηκεν; ΟΡΘ. Ναὶ ἐν ἀτόμοις θεωρουμένη. ΑΝΟ. Οὐκοῦν καὶ ὑπόστασίς ἐστιν. ΟΡΘ. Εἶπον, ἐν ἀτόμοις θεωρουμένη. ΑΝΟ. Τί ἐστιν ἄτομον; καὶ τί ἐστιν ἀνθρωπότης; ΟΡΘ. Ατομόν ἐστιν, ἡ καθέκαστον ἡμῶν ὑπόστασις· ἀνθρωπότης δὲ, ἡ τῆς οὐσίας κοινότης. ΑΝΟ. Καὶ τίς ἡ διαφορὰ

B κοινότητος καὶ ὑποστάσεως; ΟΡΘ. Οτι ἡ μὲν σὴ ὑπόστασις οὐκ ἔστι πάντων ἀνθρώπων· ἡ δὲ ἀνθρωπότης, κοινὴ πάντων ἀνθρώπων. ΑΝΟ. Η ἐμὴ ὑπόστασις οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ ἀνθρωπότης. ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Πῶς οὖν ΟΡΘ. Οτι ἡ μὲν ἀνθρωπότης, κοινὴ πάντων ἀνθρώπων, ἡ δὲ ὑπόστασις, ἡ ἰδιότης ἑκάστου. ΑΝΟ. Η ὑπόστασις τοῦ πατρὸς οὐκ ἔστι θεότης; ΟΡΘ. Ναί. ἀλλ' ἡ θεότης τὸ τί εἶναι σημαίνει, ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ εἶναι. ΑΝΟ. Καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ υἱοῦ, οὐκ ἔστι θεότης; ΟΡΘ. Ναί. ΑΝΟ. Δύο οὖν θεότητες.

C ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Πῶς οὖν; ΟΡΘ. Οὐ γὰρ ἄλλη καὶ ἄλλη θεότης ἐστίν. ΑΝΟ. Αλλη καὶ ἄλλη ὑπόστασίς ἐστιν. ΟΡΘ. Αλλ' οὐχὶ τὸ αὐτὸ σημαίνειν εἶπον θεότητα καὶ ὑπόστασιν; ἡ γὰρ ὑπόστασις τὸ εἶναι, ἡ δὲ θεότης τὸ τί εἶναι· ὡς γὰρ οὐκ εἰσὶ δύο ἀνθρωπότητες Πέτρου καὶ Παύλου, οὐδὲ δύο θεότητες Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. ΑΝΟ. Οὐκοῦν οὐχὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, καὶ θεότης; ΟΡΘΟ. Η μὲν ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, καὶ θεότης, καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ καὶ θεότης· οὐχὶ δὲ, ἐπειδὴ δύο ὑπο-

D στάσεις εἰσὶν, δύο καὶ θεότητες. ΑΝΟ. Πῶς οὐχί; ΟΡΘΟΔ. Οτι καὶ ἀθανασία ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀθανασία ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐ δύο ἀθανασίαι. ΑΝΟ. Καὶ οὐκ εἰσὶ δύο ἀθανασίαι; ΟΡΘΟΔ. Οὔ. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘΟΔ. Οτι μὴ διαφορὰς ἐστιν ἀθανασία· ἀθανασία γὰρ ἀθανασίας οὐδὲ διαφέρει, ᾗ ἀθανασία ἐστί. ΑΝΟ. Εἴπερ ἀληθῶς ἄλλη ὑπόστασίς ἐστιν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, πῶς οὐχὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἀθανασία; ΟΡΘΟΔ. Αλλη καὶ ἄλλη ὑπόστασίς ἐστι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἀθανασία. καὶ

A γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄλλην καὶ ἄλλην ἔχομεν ὑπόστασιν, ἀλλ' οὐχὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ἀνθρωπότητα. καὶ ἡ ὑπόστασις Πέτρου, ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ ἡ ὑπόστασις Παύλου, ἄνθρωπός ἐστιν· καὶ δύο εἰσὶν ὑποστάσεις, καὶ οὐ δύο ἀνθρωπότητες. καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ὑπόστασιν ἔχομεν, οὐχὶ δὲ ἄλλην καὶ ἄλλην ἀθανασίαν, ἣν διὰ τοῦ ἑνὸς βαπτίσματος ἐλάβομεν. εἰ γὰρ ἄλλη καὶ ἄλλη ἀθανασία, ἄλλο καὶ ἄλλο βάπτισμα, καὶ ἄλλη καὶ ἄλλη πίστις, καὶ οὐκ ἔστιν εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. ΑΝΟ. Ἀλλὰ ἡ ἡμετέρα ὑπόστασις ἄλλη ἐστὶ παρὰ τὴν ἀθανασίαν καὶ τὸ βάπτισμα. ἄρα καὶ B ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπόστασις ἄλλη ἐστὶ παρὰ τὴν ἀθανασίαν. ΟΡΘ. Οὔ. ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις καὶ ἀθανασία ἐστίν· καὶ οὐ μόνον ἀθανασία, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσία, καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις, καὶ κυριότης, καὶ δύναμις. καὶ οὐκ ἔστι κατὰ σύνθεσιν ταῦτα ὁ Θεὸς, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐπινοίας, λεγόμενος· ἀθανασία μὲν, διὰ τὸ ἀτελεύτητον· ἀφθαρσία δὲ, διὰ τὸ ἄλυτον· δικαιοσύνη, διὰ τὸ ἴσον· ἁγιασμὸς, διὰ τὸ φυλάττειν ἀπὸ ἁμαρτίας· ἀπολύτρωσις, διὰ τὸ σώζειν ἐκ C φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν· κυριότης, διὰ τὸ πάντων κρατεῖν· δύναμις, διὰ τὸ μηδὲν αὐτῷ ἀντικεῖσθαι. ταῦτα δὲ πάντα καὶ περὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ θεωρεῖται, ὁμοίως τῷ Πατρὶ, καὶ οὐ μεθεκτῶς· καὶ διὰ τοῦτο δύο μὲν ὑποστάσεις λέγομεν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, μίαν δὲ θεότητα, δύναμιν, κυριότητα, καὶ ἀθανασίαν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ΑΝΟ. Οὐκοῦν καὶ ἀγεννησίαν μίαν λέγεις. ΟΡΘ. Ἀγένητον μὲν λέγω καὶ τὸν Υἱὸν, οὐκ ἀγέννητον δέ. ΑΝΟ. Ἄλλο γάρ ἐστιν ἀγένητον, καὶ ἄλ- D λο ἀγέννητον; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι τὸ μὲν γεννητόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννώμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ γαστρὸς λεγόμενον· τὸ δὲ γενητὸν τὸ ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ γενεσιουργοῦ, πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. ἐποίησεν δὲ πῶς; εἶπεν, καὶ ἐγενήθησαν· ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. ΑΝ. Οὐκ ἠρώτησα, τί ἐστι γεννητὸν, καὶ τί γενητὸν, ἀλλ' εἰ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀγένητον καὶ ἄλλο τὸ ἀγέννητον. ΟΡΘ. Εἰ τὸ γεννητόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως καὶ ἐκ γαστρὸς, τὸ μὴ ὂν ἐκ γαστρὸς, ἤγουν ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἀγέννητόν ἐστι· καὶ εἰ τὸ γεννητὸν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἐστὶ κατ' ἐντολὴν, τὸ ἀγένητον τὸ μὴ κατ' ἐντολὴν

Nam & nos aliam & aliam hypoſtaſin habemus, at non aliam & aliam *ἀνθρωπότητα*. Et Petri hypoſtaſis, eſt homo, & pauli hypoſtaſis, eſt homo: & ſunt duæ hypoſtaſes, at non duæ *ἀνθρωπότητες*. Itidem aliam atque aliam hypoſtaſin habemus, non tamen aliam & aliam immortalitatem, quam per unum baptiſma recepimus. Nam ſi alia & alia eſt immortalitas, alius & alius baptiſmus, alia & alia fides, non eſt etiam unus Dominus, nec una fides, nec unum baptiſma. AN. Sed noſtra hypoſtaſis aliud quiddam eſt, quam immortalitas & baptiſma: ergo etiam hypoſtaſis Dei alia eſt, quam immortalitas. ORTH. Nequaquam. Sed iſta hypoſtaſis eſt etiam immortalitas: neque immortalitas duntaxat, verum etiam incorruptibilitas, & juſtitia, & ſanctificatio & redemtio, & dominatio, & poteſtas. Neque Deus hæc eſſe dicitur per compoſitionem: ſed ex diverſis conſiderationibus: dictus immortalitas, quod deſinere: incorruptibilitas, quod diſſolvi non poſſit: juſtitia propter æquitatem: ſanctificatio, quod a peccato cuſtodiat: redemtio, quod vitam noſtram liberet a corruptione: dominatio, quod omnium ſit Dominus; poteſtas, quod nihil ei reſiſtat. Hæc autem omnia, ut in Patris, ita etiam in Filii hypoſtaſi conſiderantur, idque minime ex participatione. Idcirco duas quidem hypoſtaſes dicimus Patris & Filii, unam autem Deitatem, poteſtatem, dominationem, immortalitatem, incorruptibilitatem, & ejuſmodi alia. AN. Unam igitur etiam dicis *ἀγεννησίαν*. ORTH. *ἀγένητον*, *id eſt*. *Non factum*, quidem dico etiam Filium: *ἀγέννητον* autem, *id eſt ingenitum*, nequaquam. AN. Eſtne igitur aliud *ἀγένητον*, aliud *ἀγέννητον*? ORTH. Sane quidem. AN. Quomodo? ORTH. Quoniam *τὸ γεννητὸν* illud eſt, quod ex hypoſtaſi gignitur, ideoque ex ventre vel utero dicitur: *γενητὸν* vero illud eſt, quod eſt a poteſtate opificis. *Quæcunque enim voluit, fecit.* Quomodo autem fecit? *Dixit & facta ſunt: mandavit, & condita ſunt.* Pſal. 32. 9. ANOMOEUS. Non quæſivi, quid ſit *γεννητὸν* & quid *γενητὸν*, ſed an *τὸ ἀγένητον* ſit aliud, quam *τὸ ἀγέννητον*. ORTHODOXUS. Si *τὸ γεννητὸν* illud eſt, quod eſt ex hypoſtaſi & utero, nempe illud eſt *ἀγέννητον*, quod non ex utero vel hypoſtaſi: & ſi *τὸ γενητὸν* illud eſt, quod eſt ex poteſtate ſecundum mandatum, nempe *τὸ ἀγένητον*, illud eſt, quod non exiſtit

Digitized by Google

ex mandato, ſed vel autorem ſive cauſam non habet, vel eſt ex hypoſtaſi *τοῦ ἀγεννήτου, id eſt ejus, quod non eſt genitum.* Anomoeus. Duo igitur dicis *ἀγέννητα*? Orthodoxus. Ego & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum dico eſſe *ἀγέννητα, id eſt, Non facta*, neqvaqvam vero tria *ἀπάτορα*, neqve *ἀναίτια, id eſt, Patris, vel cauſæ ſive autoris expertia*: ſed Patrem qvidem *ἀπάτορα, id eſt, Absque Patre*, & *ἀναίτιον, id eſt, absque autore, ſive cauſa*, & *ἀγέννητον, id eſt non factum.* Neqve enim Pater habet Patrem, neqve opificem, ad qvem ortum referat, neqve qvenqvam autorem, a qvo fit ut ex hypoſtaſi. At Filius Patrem qvidem habet, *ideoque non eſt ἀναίτιος*, ſed ab opifice ortum non habet: neqve enim factus eſt, ſed genitus: Spiritus ſanctus autem patrem non habet, qvia non eſt genitus, nec ab opifice ortum habet, qvia non eſt factus: ſed autorem & cauſam habet Deum, cujus ſpiritus eſt, & a qvo procedit. An. Alii vero ſpiritus annon ab eo procedunt? Orthodoxus. Et nos qvoqve ab eo geniti ſumus.

Joh. 3. 12. *Quotquot enim eum receperunt, dedit eis hoc jus, ut filii Dei fierent, qui videlicet non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, ſed ex Deo geniti ſunt.* Sed ſicut nos, qvi ex Deo geniti ſumus, non ſumus ex utero hypoſtaſews geniti, ita & ſpiritus, qvi ex Deo procedunt, ex ore hypoſtaſews non ſunt. At Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ex ore hypoſtaſews ipſius.

Pſal. 32. 6. *Nam Dei verbo ſolidati ſunt cœli, & Spiritu oris ejus univerſa eorum poteſtas.* Et Pater

Eſa. 42. 1. dicit: *Ecce, Filius meus, dilectus meus, in quo acquievit anima mea, ponam Spiritum meum ſuper ipſum.* Anomoeus. Si & Filius eſt ex hypoſtaſi, & Spiritus ex hypoſtaſi, fratres ſunt igitur. Orthodoxus. Abſit, nullus hoc dicit. Qvomodo enim Filius eſt unigenitus, ſi duo ſunt fratres? Anomoeus. Qvomodo igitur & Filius eſt ex hypoſtaſi & Spiritus, neqve tamen ſunt duo fratres? Orthodoxus. Propterea Filius dictus eſt eſſe non tantum ex hypoſtaſi, verum etiam ex utero: & Spiritus ſanctus non tantum ex hypoſtaſi, ſed etiam ſpiritus oris, ut differentia ſit non habita ejus ratione, qvod ſint ex hypoſtaſi, ſed qvod unus qvidem ex utero ſit, alter ex ore. An. Aliud ergo eſt os, aliud eſt uterus, aliud hypoſtaſis? Orth. Non aliud & aliud, ut res aut trinonimum qvippiam. An. Ut qvid ergo? Orth. Ut aliud qvidem ſignificante hypoſtaſi, aliud utero,

A ὑπάρχον, ἀλλ᾽ ἢ ἀναίτιον ὄν; ἢ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀγεννήτου. ΑΝΟ. Δύο οὖν ἀγέννητα λέγεις; ΟΡΘ. Ἐγὼ καὶ Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἀγέννητα λέγω, ἀλλ᾽ οὐκ ἀπάτορα τρία, οὐδὲ ἀναίτια· ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα, καὶ ἀπάτορα, καὶ ἀναίτιον, καὶ ἀγέννητον. καὶ γὰρ οὔτε Πατέρα ἔχει ὁ Πατὴρ, οὔτε γενεσιουργὸν, οὔτε αἴτιον τοῦ εἶναι ὡς ἐξ ὑποστάσεως. ὁ δὲ Υἱὸς Πατέρα μὲν ἔχει γενεσιουργὸν δὲ οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἐγεννήθη. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πατέρα οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἐγεννήθη· γενεσιουργὸν οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἐγένετο· αἴτιον δὲ ἔχει τὸν Θεὸν, οὗ Πνεῦμά ἐστιν, παρ᾽ οὗ καὶ ἐκπορεύεται. ΑΝΟ. Τὰ γὰρ ἄλλα πνεύματα οὐ παρ᾽ αὐτοῦ ἐκπορεύεται; ΟΡΘ. Καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθημεν. ὅσοι γὰρ αὐτὸν ἔλαβον, γέγραπται, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλ᾽ ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. ἀλλ᾽ ὥσπερ ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ γεννηθέντες, οὐκ ἐκ γαστρὸς τῆς ὑποστάσεως ἐγεννήθημεν, οὕτω καὶ τὰ ἐκπορευόμενα πνεύματα ἐκ τοῦ Θεοῦ, C οὐκ ἐκ τοῦ στόματος τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ εἰσιν. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ στόματος τῆς ὑποστάσεώς ἐστι Πνεῦμα. Τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. καὶ ὁ Πατὴρ λέγει, Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ᾽ αὐτόν. ΑΝΟ. Εἰ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆς ὑποστάσεως, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆς ὑποστάσεως, εἰσὶν ἀδελφοί; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο, οὐδεὶς τοῦτο λέγει. πῶς γὰρ μονογενὴς ὁ Υἱὸς, εἰ δύο εἰσὶν ἀδελφοί; ΑΝΟ. D Πῶς οὖν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆς ὑποστάσεως καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ οὐ δύο ἀδελφοί; ΟΡΘ. Διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς οὐ μόνον ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ γαστρὸς εἴρηται· καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ μόνον ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα στόματος εἴρηται· ἵνα ἡ διαφορὰ μὴ κατὰ τὸν ἐκ τῆς ὑποστάσεως λόγον γένηται, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐκ γαστρὸς καὶ στόματος. ΑΝΟ. Ἄλλο οὖν στόμα, καὶ ἄλλο γαστὴρ, καὶ ἄλλο ὑπόστασις; ΟΡΘ. Οὐχ ἄλλο καὶ ἄλλως πρᾶγμα, ὡς τριτώνυμόν τι. ΑΝΟ. Ἀλλ᾽ ὡς τί; ΟΡΘ. Ὡς ἄλλο τι σημαινούσης τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἄλλο τῆς γαστρὸς,

καὶ ἄλλο τοῦ στόματος. ΑΝΟ. Τί σημαίνει ἡ ὑπόστασις, καὶ τί τὸ στόμα, καὶ τί ἡ γαστήρ; ΟΡΘ. Ἡ ὑπόστασις τὸ εἶναι σημαίνει· ἡ γαστὴρ, τὸ γεννητικόν· τὸ στόμα, τὸ διδασκαλικόν. πῶς δὲ γεννᾷ τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς, οὐ πολυπραγμονῶ· καὶ πῶς ἐκπέμπει τὸ Πνεῦμα, ὁμοίως οὐ πολυπραγμονῶ· ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀρρήτως καὶ ἀπαθῶς. ΑΝ. Ἔνθα στόμα, καὶ γαστὴρ, καὶ ὑπόστασις, τί ἄλλο ἐστὶν ἢ σύνθεσιν εἰπεῖν. ΟΡΘ. Σύνθεσιν οὐ ποιοῦσι τὰ ὀνόματα. οὐδὲ γὰρ πάντως ἐπὶ μελῶν λέγονται. ΑΝΟ. Τὸ στόμα, οὐκ ἔστι στόμα, καὶ ἡ γαστὴρ οὐκ ἔστι γαστήρ; ΟΡΘ. Οὐ πᾶν στόμα, τὸ αὐτὸ στόμα, οὐδὲ πᾶσα γαστὴρ, ἡ αὐτὴ γαστήρ. οὐδὲ γὰρ πᾶν στόμα ἐστὶ μέλος, οὐδὲ πᾶσα γαστὴρ πάντως ἐστὶ μέλος. ΑΝΟ. Καὶ πῶς δύναται στόμα μὴ εἶναι στόμα, καὶ γαστὴρ μὴ εἶναι γαστήρ. ΟΡΘ. Ἡ γραφὴ πολλαχοῦ στόμα μαχαίρας ὠνόμασεν· καὶ οὐδεὶς οὕτω μέμηνεν, ὥστε λέγειν μέλος ἔχειν τὴν μάχαιραν, ὃ καλεῖται στόμα· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἀναλωτικὸν τῆς μαχαίρας στόμα ὠνόμασεν. καὶ Ἐκ ποίας δὲ γαστρὸς ἐκπορεύεται κρύσταλλος, εἰποῦσα, οὐ σωματικὴν γαστέρα ἐπιζητεῖ· καὶ πρόσωπον πυρὸς εἰποῦσα, οὐκ ἀνθρωποειδὲς λέγει τὸ πῦρ, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ μέλος εἶναι πρόσωπον, τὸ δὲ πῦρ· καὶ πρόσωπον γῆς εἰποῦσα, οὐκ ἀνθρωποειδῆ λέγει τὴν γῆν. ΑΝΟ. Ποῦ γὰρ εἴρηται, πρόσωπον ἔχειν τὴν γῆν; ΟΡΘ. Ἔσται ὁ φεύγων, ὡς ὁ φεύγων ἀπὸ προσώπου πυρὸς, παρὰ τῷ προφήτῃ γέγραπται. καὶ ἐν τῇ Γενέσει ὁ Κάϊν λέγει, Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι. ΑΝΟ. Ἀλλ' ὅταν ἐπὶ ζώων λέγηται ταῦτα τὰ ὀνόματα, μέλη σημαίνουσιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀναισθήτων, καταχρηστικῶς. ΟΡΘ. Οὐ δοκεῖ σοι ἡ ψυχὴ ζῶον εἶναι; ΑΝΟ. Καὶ πάνυ. καὶ γὰρ καὶ Ἄγγελος ζῶόν ἐστι, καὶ πάντα τὰ πνεύματα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰ Σεραφὶμ ζῶα λέγονται, καὶ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, γέγραπται. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ Θεὸς, ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτὸ, ποῖον λέγει στόμα, ἐὰν δὲ ὁ Δαβὶδ ἐν τῷ ριη. Ψαλμῷ, Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, εἵλκυσα Πνεῦμα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἠρετισάμην, ποῖον λέγει στόμα

A & aliud ore. Anomoeus. Quid ſignificat hypoſtaſis, quid os, quid uterus? Orthodoxus. Hypoſtaſis declarat, τὸ εἶναι, id eſt, *Eſſe:* uterus generandi vim: os, ipſam docendi facultatem. Quomodo vero gignat Filium Deus, & quomodo Spiritum emittat, curioſe non perveſtigo: ſed credo Filium genitum inexplicabili modo & abſque perpeſſione ulla, & ſimiliter Spiritum ſanctum procedere inexplicabili modo & abſque perpeſſione ulla. Anomoeus. Ubi eſt os, & uterus, & hypoſtaſis, quid aliud, quam compo-
B ſitionem dicis? Orthodoxus. Compoſitionem non efficiunt hæc nomina. Omnino enim iſta non dicuntur, ut de membris ſolent. Anomoeus. Os nonne eſt os? & uterus annon eſt uterus? Orthodoxus. Non omne os eſt idem os, neque omnis uterus eſt idem uterus: nam neque omne os eſt membrum, neque omnis uterus prorſus membrum eſt. Anomoeus. Quinam os poſſit non eſſe os? & uterus non eſſe uterus? Orthodoxus. Scriptura multis locis os gladii nominavit, nec quiſpiam ita inſanit, ut dicat
C gladium eo membro præditum eſſe, quod os vocatur: ſed Scriptura os vocavit illud, quo gladius abſumit: & cum dicit, ex quo utero provenit glacies, uterum corporeum non requirit: & cum faciem ignis dicit, non dicit ignem eſſe humana forma præditum, cujus membrum unum ſit facies, alterum vero ignis: neque faciem terræ dicens, terram dicit humanam formam referre. Anomoeus. At ubinam dictum eſt terram eſſe facie præditam? Orthodoxus. Scriptum eſt apud Prophetam: *Qui fugit, erit, ut qui fugit a facie ignis:* & in Geneſi, Cain inquit: Gen. 4. 14.
Si ejicis me hodie a facie terræ, etiam a fa-
D *cie tua abſcondar.* Anomoeus. Sed cum de animantibus iſta nomina dicuntur, membra declarant: in iis vero, quæ ſenſus ſunt expertia, abuſione quadam uſurpantur. Orthodoxus. Annon tibi videtur anima eſſe animal? Anomoeus. Sane. Nam & Angelus animal eſt, & omnes ſpiritus: propterea enim etiam omnes Seraphim animalia dicuntur: & ſcriptum eſt, *Inter duo animantia cognoſceris.* Orthod. Dicens igitur Deus: *Aperi os tuum & implebo illud,* quodnam os dicit? & David Pſal. 118.
Os meum aperui, & clauſi Spiritum, quoniam Pſal. 118. 131.
mandata tua elegi, quodnam os dicit?

Et Job inqviens: *Os verax implebit riſu*, qvodnam os inqvit? Qvonam autem ore clamabat Moſes, cum audiret, *Cur clamas ad me?* (Exod.14.15) Qvis vero ignorat, tacentes qvoqve a DEO exaudiri ſuſpiriis inenarrabilibus clamantes? Qvem autem uterum intelligit Propheta, ſcribens: (Eſa.26.18) *Præ metu tui, Domine, in utero concepimus & parturivimus, & peperimus ſpiritum ſalutis in terra?* Qvemadmodum igitur anima dicitur uterum habere, & os, & oculos, & cætera omnia corporis membra, nec tamen ex membris compoſita eſt: ita cum de Deo vere incorporeo audies os vel uterum, nihil compoſitum intellige, ſed uteri nomine, gignendi vim: oris, docendi vim: oculorum, intelligendi vim: aurium, exaudiendi vim. Idcirco igitur dictus eſt Filius ex utero: qvod ſit genitus: & propterea Spiritus eſt oris Spiritus, qvoniam is eſt, qvi docet. Et ſicut non dicis, Spiritum eſſe genitum qviddam, ne duos Filios dicas: ita ne dicito, ipſum eſſe factum, ut ne unum eorum, qvæ facta ſunt dicas, ac proinde eum dicere etiam ſervum cogaris, propter Prophetam, qvi dixit: *Omnia tibi ſerviunt.* Anomoeus. Qvod initio dixi, parum abeſt, qvin mihi perſvadeas, ut fiam Homouſiaſtes: *id eſt, Coeſſentialiſta.* Orthodoxus. Utinam dixeris, ut Chriſtianus fiam. Factus enim Chriſtianus, didiceris oportere Coeſſentialem Filium dicere: divinis ſcriptis edoctus. Qvæcunqve enim ſunt Dei propria, ea ſunt communia Patri, Filio, & Spiritui ſancto. Anomoeus. Qvomodo dixit ſanctus Apoſtolus: (Hebr.6.18) *Deo ſoli impoſſibile eſt mentiri?* Orthodoxus. Hoc & de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto dicetur: qvod enim naturæ proprium, commune eſt hypoſtaſibus. Anomoeus. An poſſunt mentiri Seraphim? Orthodoxus. Niſi poſſint mentiri, non jam eſt ſolus Deus is, qvi mentiri non poſſit. Anomoeus. Non dixit Apoſtolus, ſolum DEUM non poſſe mentiri, ſed Deum non poſſe mentiri. Orthodoxus. Qvicqvid factum eſt, mentiri poteſt: ideoqve etiam diabolus, cum eſſet Cherubim, potuit mentiri. Et hoc ipſum mentiri, eſt mutatio illa, cui virtutes ratione præditæ ſunt obnoxiæ. Deus autem, cum ſit immutabilis, mentiri qvoqve non poteſt: ſicut ſolus eſt immutabilis,

A Ἐὰν δὲ λέγει ὁ Ἰὼβ, Ἀληθινὸν δὲ στόμα ἐμπλήσει γέλωτος, ποῖον λέγει στόμα; ποίῳ δὲ στόματι ἐβόα Μωσῆς ἀκούων, Τί βοᾷς πρός με; τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ σιωπώντων ἀκούει ὁ Θεὸς, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις βοώντων; ποίαν δὲ γαστέρα ὁ προφήτης λέγει· ἀπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς; ὥσπερ οὖν ἡ ψυχὴ καὶ γαστέρα ἔχειν λέγεται, καὶ στόμα, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ ὦτα, καὶ πάντα τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, καὶ οὐ σύγκειται ἐκ μελῶν· B οὕτως ὅταν ἀκούσῃς ἐπὶ Θεοῦ, τοῦ ἀληθῶς ἀσωμάτου, στόμα ἢ γαστέρα, μὴ σύνθεσιν νόει, ἀλλὰ γαστέρα, τὸ γεννητικόν. στόμα, τὸ διδακτικόν· ὀφθαλμοὺς, τὸ κατανοητικόν· ὦτα, τὸ ἀκουστικόν. καὶ διὰ τοῦτο ἐκ γαστρὸς εἴρηται ὁ Υἱὸς, ἐπειδὴ γεγέννηται. καὶ διὰ τοῦτο στόματος Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ διδακτικόν. καὶ ὥσπερ οὐ λέγεις γεννητὸν τὸ Πνεῦμα, ἵνα μὴ δύο Υἱοὺς εἴπῃς· οὕτως μὴ λέγε αὐτὸ γενητὸν, ἵνα μὴ ἓν τῶν γενητῶν εἴπῃς, καὶ ἀναγκασθῇς καὶ δοῦλον C εἰπεῖν διὰ τὸν εἰρηκότα προφήτην· ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά. ΑΝΟ. Εἶπον καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου, παρ' ὀλίγον με πείθεις Ὁμοουσιαστὴν γενέσθαι. ΟΡΘΟΔ. Γένοιτό σε εἰπεῖν Χριστιανὸν γενέσθαι. γενόμενός σου γὰρ Χριστιανὸς, ἐπιγνώσῃ, ὅτι ὁμοούσιον δεῖ λέγειν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν διδαχθείς. ὅσα γὰρ ἴδιά εἰσι Θεοῦ, ταῦτα κοινὰ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Πῶς εἴρηται παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἀποστόλῳ, ὅτι μόνῳ Θεῷ ἀδύνατόν ἐστι τὸ ψεύσασθαι; ΟΡΘΟΔ. Τοῦτο δὲ ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος λεχθήσεται. D ὃ γάρ ἐστιν ἴδιον τῆς φύσεως, τοῦτο κοινὸν τῶν ὑποστάσεων. ΑΝΟ. Δύναται δὲ ψεύσασθαι τὰ Σεραφίμ; ΟΡΘΟΔ. Εἰ μὴ δύναται ψεύσασθαι, οὐκέτι μόνος ὁ Θεὸς ἀψευδής ἐστι. ΑΝΟ. Οὐκ εἶπεν, ὅτι μόνῳ Θεῷ ἀδύνατον τὸ ψεύσασθαι, ἀλλ' ὅτι ἀδύνατον Θεῷ ψεύσασθαι. ΟΡΘ. Πᾶν ὅ,τι γενητόν ἐστιν, δύναται ψεύσασθαι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος ἐν μέσῳ τῶν Χερουβεὶμ ὢν, ἐδυνήθη ψεύσασθαι. καὶ τοῦτό ἐστι τῶν λογικῶν δυνάμεων ἡ τροπὴ, τὸ ψεύσασθαι. Θεὸς δὲ, ἄτρεπτος ὢν, καὶ ἀψευδής ἐστι· καὶ ὥσπερ μόνος ἄτρεπτός ἐστιν,

καὶ μόνος ἀθάνατος, καὶ μόνος ἀόρατος, καὶ μόνος ἄφθαρτος· οὕτως καὶ μόνος ἀψευδής. τοῦτο δὲ κοινόν ἐστι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Πῶς οὖν εἴρηται περὶ τοῦ Πνεύματος, ὅτι οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει, λαλήσει, εἴπερ τῆς αὐτῆς ἐστι φύσεως; ΟΡΘ. Τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ δείκνυσι καὶ αὐτὸ ἀψευδὲς εἶναι, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ὄν. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι πᾶν τὸ γεννητὸν, ἐὰν ᾖ λογικὸν, ὅτε θέλει, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖ, ἐπειδὴ καὶ ἴδιον ἔχει θέλημα, ὃ κατασιγάζει, ἵνα τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα εἴπῃ· τὸ δὲ Πνεῦμα οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, ταὐτὸ θέλημα ἔχει τῷ Θεῷ. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ. καὶ γὰρ καὶ περὶ ἑαυτοῦ ὁ Υἱὸς εἶπεν, ὅτι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ Πατὴρ, ταῦτα λαλῶ. ἆρα οὖν ὁ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ, ἡ Σοφία ὁ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ᾔδει, τί λαλήσει; μὴ γένοιτο τοῦτο ἄνθρωπον Χριστιανὸν λογίσασθαι· ἀλλ' ἵνα γνῶμεν ἡμεῖς τὸ ταὐτὸ * τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἀδιαίρετον τοῦ θελήματος, ταῦτα διδασκόμεθα. εἰ δὲ μὴ, Παῦλος μὲν λέγει, περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος. ὁ δὲ Υἱὸς ἐντολὴν λαμβάνει, τί εἴπῃ; καὶ τί λαλήσει, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. ΑΝΟ. Οὐκ ἔχει οὖν ἴδιον θέλημα τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ μὴ γένοιτο. οὐδέ ποτε γὰρ θέλει τὰ τοῦ Θεοῦ, ποτὲ δὲ τὰ ἑαυτοῦ· ἀλλ' εἴ τι θέλει Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἐστι θέλημα· καὶ εἴ τι θέλει ὁ Θεὸς, τοῦτο θέλημά ἐστι τοῦ Πνεύματος. ΑΝΟ. Οἱ γὰρ προφῆται οὐκ εἴ τι θέλει ὁ Θεὸς, θέλουσιν; ΟΡΘ. Οὐ πάντοτε. ἔσθ' ὅτε γὰρ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλουν. Μωσῆς γὰρ πρῶτος ἔλεγεν, Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ εἰσακούσεταί μου Φαραώ. καὶ τὸ, Δέομαί σου, προχείρισαι ἄλλον, τί σημαίνει ἢ ἄλλο θέλημα ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ὃ ἐκόλασεν, ἵνα τὸ τοῦ Θεοῦ ποιήσῃ, καὶ Ἀαρὼν καὶ Μαρία ἀφ' ἑαυτῶν κινούμενοι ἐγόγγυσαν κατὰ Μωσέως, ὅτε ἐλεπρίασεν ἡ Μαρία, καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος. Ἱερεμίας παραιτούμενος τὴν προφητείαν, ἔλεγε, Νεώτερός εἰμι ἐγὼ, καὶ οὐ δύναμαι προφητεύειν. καὶ ὁ Ἰωνᾶς εἰς τοσοῦτον παρῃτήσατο, ὡς καὶ δόξαι φεύγειν ἀπὸ προσώπου Κυρίου. καὶ ὁ Δαβίδ

A & ſolus immortalis, & ſolus inviſibilis, & ſolus incorruptibilis, ita etiam ſolus mentiri non poteſt: ſed hoc commune eſt Patris, Filii, & Spiritus ſancti. AN. Qvomodo ergo de Spiritu dicitur, qvod *non loquetur ex ſeſe, ſed quæcunque audiet, loquetur:* ſiqvidem ejusdem eſt naturæ? ORTH. Imo hoc ipſum oſtendit, eum qvoqve mentiri non poſſe, & ejusdem eſſe naturæ. AN. Qvomodo? ORTH. Qvoniam qvicqvid factum eſt, ſi qvidem ſit rationis particeps, qvicqvid vult, etiam ex ſe loqvitur, qvandoqvidem etiam ſua peculiari præditum eſt voluntate, cui ſi-
B lentium imponit, ut Dei voluntatem dicat. At Spiritus non ita eſt, ſed ut Dei Spiritus, eandem habet atqve DEUS ipſe voluntatem: & hoc eſt, *Non loquetur ex ſeipſo.* Nam & Filius de ſe dixit: *Ex meipſo nihil facio, ſed ut docuit me Pater,* Joh. 8. 28.
iſta loquor. An igitur Verbum illud Dei & illa Dei ſapientia neſciebat, qvid locutura eſſet? Abſit, ut qvisqvam Chriſtianus hoc exiſtimet: ſed iſta nos docemur, ut & naturam utriusqve eandem eſſe ſciamus, & voluntatem, quæ diviſionem nullam patitur: ſin minus. Pau-
C lus qvidem dicit: *De virginibus non ha-* 1. Cor. 7. 25.
beo mandatum, ſententiam autem edo, ut qui miſericordiam ſim conſecutus. At Filius mandatum accipit de eo, qvod dicturus & locuturus eſt, & Spiritus ex ſemetipſo non loqvitur. AN. Spiritus vero nonne propriam & peculiarem habet voluntatem? ORTH. Abſit, quæ qvidem Deo ex adverſo reſpondeat: nec enim modo vult, qvæ Dei ſunt, modo vero, qvæ ſui ipſius: ſed ſi qvid vult Spiritus ſanctus, hæc eſt Dei voluntas: & ſi qvid vult Deus, hæc eſt Spiritus voluntas. AN. Enimvero, annon qvod Deus
D vult, volunt etiam Prophetæ? ORTH. Non ſemper: interdum enim etiam ex ſeipſis loqvebantur. Dicens enim primum Moſes: *Exilis vocis & tardæ linguæ* Exod. 4. 10.
ſum, neque audiet me Pharao: & illud, *Obſecro te, dilige alium,* qvid aliud ſignificat, qvam ſibi aliam voluntatem ineſſe, qvam *poſtea* coercuit, ut Dei voluntati obſeqveretur? Aaron qvoqve & Maria a ſeipſis commoti murmurarunt adverſus Moſem, quo tempore etiam lepra correpta fuit Maria, & animo indignatus eſt Dominus. Jeremias propheticum munus deprecans dicebat: *Juvenis ſum, neque* Jer. 1. 6.
poſſum prophetare. Et Jonas eo usqve in hoc recuſando progreſſus eſt, ut etiam decreverit fugere a facie Domini. Et David

cum ſuæ voluntati obſeqvutus, populum recenſuiſſet, caſtigatur. Omitto enim illa de Uria Chettæo. Nam omnia quoque ſic condita, ut ratione prædita ſunt, interdum ſua, interdum quæ a Deo ſunt, loqvuntur. At non ita Spiritus: nec enim modo quæ Dei ſunt, modo ſua loquitur, cum ei non inſit alia quæpiam voluntas: (ut ne in Filio quidem) ſed una ſit Patris, Filii, & Spiritus ſancti voluntas. Idcirco dictum

Joh. 8. 28. eſt de Spiritu: *Non loquetur ex ſeipſo*: & de Filio: *Nihil ex me ipſo facio, ſed ſicut docuit me Pater, iſta loquor*: non quod neſciat quicquam loqui, ſed quia non aliud vult Pater, aliud vult Filius & aliud Spiritus ſanctus. ANOMOEUS. Etiamſi non ſemper quæ Dei ſunt, locuti ſint Prophetæ, ut tu dicendo comprobaſti, at certe Apoſtoli nihil ex ſeipſis, ſed quæ ſunt Dei, ſemper locuti ſunt. ORTHODOXUS. Docet nos Scriptura, Apoſtolos *interdum* a ſeipſis eſſe locutos. ANOMOEUS. Quomodo? ORTHODOXUS. Cum audis

Gal. 2. 14. Paulum dicentem de Apoſtolis: *Sed cum viderem eos non recto pede incedere ſecundum veritatem Evangelii, dixi Cephæ coram omnibus*, (quæ ſeqvuntur autem noſti, ſiquidem es ſacrorum ſermonum ſtudioſus) quid aliud exiſtimas, quam eos aliud locutos eſſe aut feciſſe, quod ex divina inſpiratione non proficiſcebatur?

1. Cor. 4. 4. Idem de ſeipſo dicit: *Nullius mihi ſum conſcius, ſed non ſum in hoc juſtificatus*. At non ita Spiritus: ideo dictum eſt: *Non loquetur ex ſeipſo*. ANOMOEUS. Omnes igitur homines modo quidem ſua, modo vero quæ Dei ſunt, loqvuntur: at Angeli, quæ Dei ſunt, ſemper loqvuntur. ORTHODOXUS. Ne hoc quidem verum eſt. Nam ſi ſemper, quæ Dei ſunt, loquerentur, non peccaſſent, adeo

1. Petr. 2. 4. ut ſcriptum ſit: *Nam ſi Angelis, qui peccaverant, non pepercit, &c.* ANOMOEUS. Sed etiamſi nonnulli Angelorum olim peccarunt, ſunt tamen Angeli quidam peccati expertes. ORTHODOXUS. Non quærimus, an ſint Angeli abſque peccato, ſed an poſſint peccare. Etenim nos quoque usque nunc mortui non ſumus, & ſumus mortales, eo quod poſſimus mori, non quod jam mortui ſimus: ſiquidem fieri poteſt, ut aliqui noſtrum non moriantur, Heliæ exemplo. Etiamſi vero quiſpiam noſtrum non moriatur, at ipſa quidem certe natura eſt mortalis. Itaque quamvis myriades Angelorum non mentitæ ſint,

A τὸ θέλημα ἑαυτοῦ ποιήσας, καὶ ἀριθμήσας τὸν λαὸν, ἐπιτιμᾶται. σιωπῶ γὰρ τὰ κατὰ τὸν Οὐρίαν τὸν Χετταῖον. καὶ πάντα γὰρ τὰ λογικὰ κτίσματα, ποτὲ τὰ ἑαυτῶν λαλοῦσιν, ποτὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα, οὐχ οὕτως. οὐ γάρ ποτε τὰ τοῦ Θεοῦ, καί ποτε τὰ ἑαυτοῦ. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἄλλο τι ἐν αὐτῷ θέλημα, ἐπειδὴ οὐδὲ ἐν τῷ Υἱῷ, ἀλλ' ἕν ἐστι θέλημα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται περὶ τοῦ Πνεύματος, οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ· καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με

B ὁ Πατὴρ, ταῦτα λαλῶ, οὐκ ἐπειδὴ οὐκ οἶδεν λαλῆσαί τι, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἄλλο θέλει ὁ Πατὴρ, καὶ ἄλλο θέλει ὁ Υἱὸς, καὶ ἄλλο τὸ Πνεῦμα. ΑΝΟ. Εἰ καὶ μὴ πάντοτε οἱ προφῆται τὰ τοῦ Θεοῦ ἔλεγον, ὡς ἔδειξεν ὁ λόγος, ἀλλ' οἱ Ἀπόστολοι οὐδὲ ἐλάλουν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ πάντοτε τὰ τοῦ Θεοῦ. ΟΡΘ. Ἡ γραφὴ ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐλάλουν ἀφ' ἑαυτῶν. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς Παύλου λέγοντος περὶ τῶν Ἀποστόλων, Ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου,

C εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν πάντων· τὰ δὲ ἑπόμενα οἶδας, εἰ φιλόλογος εἶ· τί ἄλλο λογίζῃ, ἢ τὸ ἀφ' ἑαυτῶν τι λελαληκέναι καὶ πεποιηκέναι, ὅπερ οὐκ ἦν θεόπνευστον, καὶ περὶ ἑαυτοῦ δὲ λέγει, οὐδὲν γὰρ ἐμαυτῷ σύνοιδα· ἀλλ' οὐκ ἐν τούτῳ δεδικαίωμαι. τὸ δὲ Πνεῦμα οὐχ οὕτως. καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται, ὅτι οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ. ΑΝΟ. Ἀλλὰ καὶ πάντες ἄνθρωποι, ποτὲ μὲν τὰ ἑαυτῶν λέγουσιν, καὶ ποτὲ δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' οἱ Ἄγγελοι πάντοτε τὰ τοῦ Θεοῦ λέγουσιν. ΟΡΘ. Οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. εἰ γὰρ πάντοτε τὰ τοῦ Θεοῦ ἔ-

D λεγον, οὐκ ἂν ἥμαρτον, ὥστε λέγεσθαι, εἰ γὰρ Ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο. ΑΝΟ. Ἀλλὰ καὶ εἴ ποτε ἥμαρτόν τινες τῶν Ἀγγέλων, ἀλλ' εἰσὶν Ἄγγελοι ἀναμάρτητοι. ΟΡΘ. Οὐ ζητοῦμεν, εἰ εἰσὶν Ἄγγελοι ἀναμάρτητοι, ἀλλ' εἰ δύνανται ἁμαρτῆσαι. ἐπεὶ γὰρ ὑμεῖς ἕως νῦν οὐκ ἀπεθάνομεν, καὶ ἐσμὲν θνητοὶ τῷ δύνασθαι ἀποθανεῖν, οὐ τῷ ἤδη ἀποτεθνηκέναι. ἐγχωρεῖ γὰρ καὶ μὴ ἀποθανεῖν τινα ἡμῶν, ὡς τὸν Ἠλίαν. κἂν μή τις δὲ ἡμῶν ἀποθάνῃ, ἀλλ' ἡ φύσις αὐτὴ θνητή ἐστιν. ὥστε καὶ τῶν Ἀγγέλων αἱ μυριάδες οὐκ ἐψεύσαντο, ἀλλ'

ἀλλ' ἐφύλαξαν τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια· ἀλλ' ἐδείχθη αὐτῶν ἡ φύσις τρεπτὴ, καὶ λαλοῦσα ἀφ' ἑαυτῆς τό τινας αὐτῶν τραπῆναι καὶ λαλεῖν ἀφ' ἑαυτῶν. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. οὐ γάρ ἐστι γεννητῆς φύσεως, ὥστε καὶ δύνασθαι τραπῆναι. ΑΝΟ. Πόθεν γὰρ, ὅτι οὐ δύναται τραπῆναι τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Τὸ παρέχον ἄλλοις τὴν ἀτρεψίαν, ἀνάγκη ἄτρεπτον εἶναι τῇ φύσει. ΑΝΟ. Εἰσὶν γὰρ οὖν καὶ ἄλλα ἄτρεπτα. εἰ γὰρ παρέχει ἄλλοις τὸ Πνεῦμα τὴν ἀτρεψίαν, αὐτὰ ἐκεῖνα οἷς παρέχει τὸ Πνεῦμα τὴν ἀτρεψίαν, ἄτρεπτά εἰσιν. ΟΡΘ. Ἀλλὰ τὰ μὲν εἰσι μετοχῇ ἄτρεπτα, τὰ δὲ τῇ φύσει, ὡς τὸ πῦρ φύσει ἐστὶ καυστικὸν, τὸ δὲ ὕδωρ κατὰ παράθεσιν τοῦ πυρὸς καυστικὸν γίνεται. οὕτως τὸ μὲν Πνεῦμα φύσει ἐστὶν ἄτρεπτον, οἱ δὲ μετέχοντες αὐτοῦ, κατὰ μετοχὴν ἄτρεπτοι. ΑΝΟ. Μὴ θέλεις εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα Πατήρ ἐστιν; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο. ΑΝΟ. Εἰ πάντα τὰ ἴδια τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Πνεύματός εἰσι καὶ τοῦ Υἱοῦ κοινὰ, ὀφείλει καὶ Πατὴρ εἶναι τὸ Πνεῦμα καὶ Υἱός. ΟΡΘ. Οὐκ εἶπον, τὰ ἴδια τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματός εἰσι κοινά· ἀλλὰ, τὰ ἴδια τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματός εἰσι κοινά· οἷον τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀψευδὲς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ΑΝΟ. Ἄλλος οὖν ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ ἄλλος ὁ Πατήρ; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὸ Θεὸς τὴν φύσιν δηλοῖ, τὸ δὲ Πατὴρ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὸν Υἱόν. ὅσα οὖν ἴδιά εἰσι τῆς φύσεως, ταῦτα κοινὰ τῶν τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑποστάσεων. ἀμέλει καὶ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι πέρας, εἴρηται παρὰ τῷ Προφήτῃ. τοῦτο δὲ ἄν τις εἴποι καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος. οὔτε γὰρ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Υἱοῦ ἐστι πέρας, οὔτε τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Πνεύματος. ποῦ γὰρ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; τῶν δὲ κτισμάτων ἁπάντων καὶ πέρας ἐστὶ καὶ ποσότης. δύναμαι γὰρ νοῆσαι τὸν Γαβριὴλ, ἔνθα οὐκ ἔστιν ὁ Ῥαφαήλ· Πατέρα δὲ καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, πανταχοῦ, καὶ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων νοῶ. ΑΝ. Κἀγὼ λέγω, ὅτι πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἐστὶ Πατὴρ καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. ΟΡΘ. Τοῦτο οὐκ ἔστιν ὁμοούσιον, ὃ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆς οὐσίας.

A ſed Dei ſermonem cuſtodierint, reipſa tamen apparuit, mutabilem eſſe ipſorum naturam, qvæqve veluti edita voce per ſeipſam teſtetur, eorum aliqvos mutatos fuiſſe, & ex ſeipſis loqvi. At Spiritus ſanctus non loqvitur ex ſemetipſo. Nec enim eſt ea natura præditus, qvæ facta ſit, ac proinde mutari poſſit. ANOMOEUS. Enimvero, unde illud habet Spiritus, ut mutari non poſſit? ORTHODOXUS. Qvod aliis præbet immutabilitatem, neceſſe eſt natura eſſe immutabile. AN. Sunt igitur alia qvoqve immutabilia. Nam ſi qvibus aliis præſtat Spiritus illam B immutabilitatem, nempe illa, qvibus immutabilitatem illam præbet Spiritus, etiam ſunt immutabilia. ORTH. Sed qvædam ſunt immutabilia participatione, qvædam natura: ut ignis natura qvidem eſt urens, aqva vero appoſito igne fit urens. Ita Spiritus eſt natura immutabilis: qvi vero facti ſunt ejus participes, hac participatione fiunt immutabiles. AN. An vis dicere, Patrem eſſe illum ipſum Spiritum? ORTH. Abſit. AN. Atqvi ſi qvæcunqve ſunt Patri propria, ſunt qvoqve Filio & Spiritui communia, oportet ut Pater ſit ipſe Spiritus & Filius. C ORTH. Non dixi, qvæ propria ſunt Patris, eſſe qvoqve Filio & Spiritui communia: ſed dixi, ea, qvæ propria ſunt eſſentiæ Dei, eſſe & Filio & Spiritui communia, ut incorruptibilem, immortalem, immutabilem eſſe, mentiri non poſſe, & qvacunqve ſunt hujusmodi. AN. Ergone alius Deus eſt, alius Pater? ORTH. Abſit: ſed Dei nomen naturam indicat, nomen autem Patris eam rationem, qvam ad Filium habet. Qvæcunqve igitur propria ſunt naturæ, communia ſunt ejusdem eſſentiæ hypoſtaſibus. Siqvidem qvod dixit Propheta, majeſtatis Dei nullum eſſe terminum, dixerit etiam aliqvis & de D Filio & de Spiritu: qvia neqve majeſtatis Filii neqve majeſtatis Spiritus ullus eſt terminus. *Quo enim* (inqvit ille) *diſcedam a Spiritu tuo, & quonam a facie tua fugiam?* Pſal. 138. 7. Rerum autem omnium conditarum & terminus eſt aliqvis & qvantitas. Poſſum enim animo concipere Gabrielem, ubi non ſit Raphael: Patrem autem & Filium & Spiritum ſanctum ubiqve & in omnibus & per omnia mente conſidero. AN. Dico etiam ego, ubiqve, & in omnibus, & per omnia eſſe Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. ORTH. Nonne id eſt coeſſentiale, qvod eandem eſſentiæ definitionem recipit?

ex autore ſive cauſa. Non eſt autem ingenitus, cum ſit filius genitus: ergo eſt ex hypoſtaſi. AN. Et quomodo poteſt eſſe ex hypoſtaſi? ORTH. Niſi ſit ex hypoſtaſi, aut eſt conditum quippiam, aut ingenitus: non eſt autem ingenitus, ut qui ſit filius: non eſt conditum ſeu factum quippiam: (nec enim mandavit & factus eſt, ſed ex ventre ipſum genuit) eſt igitur ex hypoſtaſi, non autem ex nihilo, ſicut ea, quæ per mandatum extiterunt. AN. Rurſum igitur uterum dicens, exiſtimas Deum eſſe compoſitum. ORTH. Abſit, ut Deum dicam eſſe compoſitum: ſed (ut ſuperius dixi) uteri nomine, quem Scriptura Deo tribuit, generatricem vim hypoſtaſεως ipſius intelligo. Nam de nobis etiam agens Scriptura, (ſicut prius demonſtratum eſt) ita loqui conſvevit, ut cum inquit:

Eſ. 26,18. *A tui metu, Domine, in utero concepimus & parturivimus, & peperimus Spiritum ſalutis.* In utero dicens, non intelligit corporeum uterum, ſed in ipſa hypoſtaſi, *ſive intra nos ipſos.* AN. Parum abeſt, quin mihi perſvadeas, ut fiam Conſubſtantialiſta, *ſive Coeſſentialiſta.* ORTH. Utinam det tibi Deus, ut Chriſtianus evadas. Tunc enim Chriſtianus factus fueris, cum faſſus fueris Filium eſſe Patri coeſſentialem. AN. Quid eſt iſtud Coeſſentiale? volo enim id quoque diſcere. Num idem eſt Filius, qui & Pater? ORTH. Abſit ut hoc dicam. AN. Quid eſt igitur? vere enim id diſcere cupio. ORTH. Coeſſentiale eſt, quod eandem eſſentiæ rationem recipit, ut homo ab homine nihil differt, quatenus homo eſt: & Angelus ab Angelo, quatenus Angelus eſt: ita & Deus a Deo nihil differt, quatenus Deus. AN. Nihil igitur differt Pater a Filio? ORTH. Nequaquam ſane differt reſpectu Dei, ſive in DEUM ESSE, ſed in PATREM ESSE, & FILIUM ESSE: quoniam ille quidem genuit, hic vero genitus eſt, hoc eſt igitur quod vocamus ὁμοούσιον, *ſive coeſſentialitatem.* AN. Nulla igitur alia re differt Pater a Filio? Atqui ſcriptum eſt: *Quid me dicis bonum eſſe? Nemo bonus niſi unus*, nempe

Marc. 10, 18. *Deus.* (ORTH. Filius igitur non eſt bonus? AN. Ipſemet dixit: *Quid me dicis bonum? Nemo bonus, niſi unus*, nempe *Deus*) ORTH. Viden ut recte dixerim, tunc fore te Chriſtianum, cum faſſus fueris Filium eſſe Patri coeſſentialem? AN. Credo me Chriſtianum eſſe. ORTH. Si Chriſtianus eſſes, non negares Filium eſſe bonum:

A ἐξ αἰτίου. ἀγέννητος δὲ οὐκ ἔστιν, υἱὸς ὢν γεννητός. ἄρα οὖν ἐκ τῆς ὑποστάσεώς ἐστιν. ΑΝΟ. Καὶ πῶς δύναται εἶναι ἐκ τῆς ὑποστάσεως; ΟΡΘ. Εἰ μή ἐστιν ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἢ κτίσμα ἐστὶν, ἢ ἀγέννητος. ἀγέννητος δὲ οὐκ ἔστιν, υἱὸς ὤν· κτίσμα οὐκ ἔστιν· οὐ γὰρ ἐνετείλατο, καὶ ἐγένετο, ἀλλὰ ἐκ γαστρὸς αὐτὸν ἐγέννησεν· ἐκ τῆς ὑποστάσεως ἄρα, καὶ οὐκ ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ, καθάπερ τὰ κατ' ἐντολὴν ὑπάρξαντα. ΑΝ. Πάλιν οὖν σύνθετον νομίζεις τὸν Θεὸν, γαστέρα λέγων. ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο σύνθετον εἰπεῖν τὸν B Θεὸν, ἀλλὰ καθὼς ἀνωτέρω εἶπον· τὴν γαστέρα, ἣν εἶπεν ἡ γραφὴ τοῦ Θεοῦ, ἐγὼ τὸ γεννητικὸν τῆς ὑποστάσεως νοῶ. καὶ γὰρ καὶ ἐφ' ἡμῶν κέχρηται· ὡς προαποδέδεικται ἡ γραφὴ τῇ συνηθείᾳ ταύτῃ, λέγουσα, ἀπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν Πνεῦμα σωτηρίας. ἐν γαστρὶ λέγων, οὐχὶ τὴν σωματικὴν, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ὑποστάσει. ΑΝΟ. Παρ' ὀλίγον με πείθεις, ὁμουσιαστὴν γενέσθαι. ΟΡΘ. Δώσοι σοὶ ὁ Θεὸς Χριστιανὸν γενέσθαι· ὅταν γὰρ ὁμολογήσῃς ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, τότε Χριστιανὸς ἐγένου. ΑΝΟ. Ὁμοούσιον τί ἐστιν; C θέλω γὰρ καὶ τοῦτο μαθεῖν. μὴ ὁ αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς καὶ Πατήρ; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΑΝΟ. Τί οὖν ἐστιν; ἀληθῶς γὰρ θέλω μαθεῖν. ΟΡΘ. Ὁμοούσιόν ἐστιν, ὃ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆς οὐσίας. οἷον, ἄνθρωπος ἀνθρώπου οὐδὲν διαφέρει, καθὸ ἄνθρωπός ἐστιν· ἄγγελος ἀγγέλου οὐδὲν διαφέρει, ᾗ ἄγγελός ἐστιν. οὕτω καὶ Θεὸς Θεοῦ οὐδὲν διαφέρει, ᾗ Θεός ἐστιν. ΑΝΟ. Οὐδὲν οὖν διαφέρει ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ; ΟΡΘ. Ἐν τῷ Θεῷ καὶ Θεὸν εἶναι οὔ· ἐν τῷ Πατέρα D καὶ Υἱὸν εἶναι, ναί. ὅτι ὁ μὲν ἐγέννησεν, ὁ δὲ γεννᾶται. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὁμοούσιον. ΑΝ. Ἐν οὐδενὶ οὖν ἄλλῳ διαφέρει ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ; καίτοι γέγραπται, Τί με λέγεις ἀγαθὸν εἶναι, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. (ΟΡΘ. Οὐκ ἔστιν οὖν ἀγαθὸς ὁ Υἱός. ΑΝΟ. Αὐτὸς εἶπε· Τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός.) ΟΡΘ. Ὁρᾷς, ὅτι καλῶς εἶπον, ὅταν ὁμολογήσῃς ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, τότε Χριστιανὸς γίνῃ; ΑΝ. Ἐγὼ πιστεύω, ὅτι Χριστιανός εἰμι. ΟΡ. Χριστιανὸς εἰ ἦς, οὐκ ἔλεγες, ὅτι ἀγαθὸς οὐκ ἔστιν ὁ υἱός.

AN.

A ΑΝΟ. Οὐκ εἶπον, ὅτι ἀγαθὸς οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς εἶπεν, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός. ΟΡΘ. Καὶ διαφέρειν λέγεις τὸν Πατέρα ἐν τῇ ἀγαθότητι, τοῦ Υἱοῦ; ΑΝΟ. Αὐτὸς εἶπεν, τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ΟΡΘ. Οὐκ εἶπεν; Μή με λέγε ἀγαθὸν, ἀλλὰ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; ΑΝΟ. Καὶ τίς ἡ διαφορὰ τοῦ, Μή με λέγε ἀγαθὸν, καὶ τοῦ, Τί με λέγεις ἀγαθόν; ΟΡΘ. Πολλή. ΑΝΟ. Ποία; ΟΡΘ. Τὸ, μή με λέγε ἀγαθὸν, ἄρνησίς ἐστιν ἀγαθότητος· τὸ δὲ, τί με λέγεις ἀγαθόν; ἀντὶ τοῦ, Ἵνα τί με λέγεις ἀγαθὸν, μὴ ὁμολο- B γῶν με Θεὸν, ὡς τὸ, τί δέ με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε, ἃ λέγω; ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ αὐτῷ προσῆλθεν, ἁπλῶς διδάσκαλον ὀνομάζων, διὰ τοῦτο λέγει, τί με λέγεις ἀγαθὸν, μὴ πιστεύων, ὅτι Θεός εἰμι; οὐδεὶς γὰρ ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ΑΝΟ. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἀγαθός ἐστιν, ἀλλ' οὐχ οὕτως ἀγαθὸς, ὡς ὁ Πατήρ. ΟΡΘ. Καί τοι οὐκ εἴρηται, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Πατήρ· ἀλλ', οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. πῶς δὲ καὶ διαφέρειν λέγεις τὴν ἀγα- C θότητα τοῦ Πατρὸς τῆς ἀγαθότητος τοῦ Υἱοῦ; ἆρα μὴ μεμίχθαι πονηρίαν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Υἱοῦ νομίζεις, καὶ διὰ τοῦτο διαφέρειν τὴν τοῦ Πατρὸς ἀγαθότητα; ΑΝΟ. Μὴ γένοιτο· οὐ λέγω μεμίχθαι πονηρίαν τῇ τοῦ Υἱοῦ ἀγαθότητι, ἀλλὰ τὴν τοῦ Πατρὸς ἀγαθότητα διαφέρειν τῆς τοῦ Υἱοῦ. ΟΡΘ. Ἀλλὰ ἀγαθότης ἀγαθότητος οὐδὲ διαφέρει, ᾗ ἀγαθότης ἐστίν. ΑΝΟ. Οὐ διαφέρει ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης τῆς ἐν ἡμῖν ἀγαθότητος; ΟΡΘ. Ἔστιν γὰρ ἐν ἡμῖν ἀγαθότης ἄλλη τις παρ' αὐτὸν τὸν Θεόν. D ΑΝΟ. Οἱ Ἰουδαῖοι οὖν καὶ Ἕλληνες τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτοῖς ἔχουσιν; ΟΡΘ. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ ἁπλῶς λεγόμενος Χριστιανὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὸν Θεὸν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἔχει ὁ ὑποπιάσας τὸ σῶμα καὶ δουλαγωγήσας, ὥστε δύνασθαι λέγειν· Ἐπεὶ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Χριστοῦ. ὁ γὰρ τοιοῦτος ἀκούει παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ θησαυροῦ τῆς καρδίας προφέρει τὰ ἀγαθά. ΑΝ. Εἰ ἔστιν ἀγαθὸς ἄνθρωπος ὁ προφέρων ἐκ τῆς καρδίας τὰ ἀγαθὰ, πῶς οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός; ΟΡΘ. Ὅτι ὁ Θεὸς οὐ κατὰ μετοχὴν ἀγαθότητός ἐστιν ἀγαθὸς, ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἀγαθότης. ὁ δ' ἄνθρωπος μετοχῇ ἀγαθότητός ἐστιν ἀγαθός.

AN. Bonum non eſſe non dixi, ſed eum dixiſſe: *Nemo bonus, niſi unus*, nempe *Deus*. ORTH. Bonitate igitur dicis differre Patrem a Filio? AN. Ipſemet dixit: *Quid me dicis bonum? nemo bonus, niſi unus*, nempe *Deus*. Marc. 10. 18 ORTH. Non dixit, Ne me bonum dicito, ſed, *Quid me dicis bonum?* AN. Qvænam vero differentia eſt inter illud, Ne me bonum dicito, & illud, Qvid me dicis bonum? ORTH. Magna. AN. Qvænam? ORTH. Illud, Ne me dicito bonum, bonitatem tollit: iſtud vero *Quid me dicis bonum?* perinde eſt atqve, Qvorſum me dicis bonum, nec me confiteris Deum eſſe? ut & illud: *Quid me compellatis, Domine, Domine, nec facitis, quæ dico?* Qvoniam igitur ille ſimpliciter Doctorem eum nominans, ad ipſum acceſſerat, ut ad eum, qvi nihil aliud, qvam homo eſſet, propterea inqvit: *Quid me bonum dicis?* non credens, qvod ſim Deus? *Nullus enim bonus, niſi unus*, nempe *Deus*. AN. Dicimus & nos, ipſum bonum eſſe, ſed non ita bonum, ut bonus eſt Pater. ORTH. Atqvi non dixit, Nemo bonus, niſi unus Pater, ſed, *Nemo bonus eſt, niſi unus*, nempe *Deus*. Tu vero dicis, perſonæ qvoqve reſpectu differre bonitatem Patris a bonitate Filii. Num igitur exiſtimas qvippiam mali immixtum eſſe bonitati Filii, eoqve a bonitate Patris differre? AN. Abſit: non dico malitiæ qvippiam immixtum eſſe bonitati Filii, verum Patris bonitatem differre a Filii bonitate. ORTH. Sed bonitas a bonitate nihil differt, qvatenus eſt bonitas. AN. An non vero Dei bonitas differt ab ea bonitate, qvæ in nobis eſt? ORTH. Nempe alia qvædam eſt in nobis bonitas, qvam Deus ipſe. AN. Judæi igitur & Græci habentne Deum in ſeſe? ORTH. Imo ne is qvidem Deum habet in ſeſe, qvi ſimpliciter dicitur Chriſtianus: ſed is demum habet, qvi corpus ſuum ſubegit & ſervire docuit, ut poſſit dicere: *Quandoquidem probationem quæritis ejus, qui in me loquitur, Chriſti.* Matt. 12. 34 Qvi enim talis eſt, audit a Chriſto. *Bonus homo ex bono cordis ſui theſauro depromit bona.* AN. Si bonus eſt homo, qvi ex ſuo corde bona depromit, qvomodo nullus bonus eſt, niſi unus, *nempe* Deus? ORTH. Qvoniam Deus non eſt bonus participatione bonitatis, ſed eſt ipſamet bonitas: homo vero bonitatis participatione bonus eſt.

A AN. Angeli vero nonne ſunt natura boni? ORTH. Naturâ, nequaquam: participatione, ſic. Nam quod natura bonum eſt, non mutatur, quantum ad id, quod eſt natura: AN. Ut quid? ORTH. Homo natura non mutatur: (neque enim fit aliud natura) ſed ſtudio & moribus mutatur: ſiquidem eundem bonum, modo malum videbis: ut Paulum, modo quidem Perſecutorem, modo vero Evangelii præconem: & eundem, modo Chriſti diſcipulum, modo proditorem, ut Judam: & Angelos, modo quidem malos, modo vero bonos. AN. Num vero Angeli, modo mali, modo boni? ORTH. Scriptura B

I. Pet. 2. 4. inquit: *Etenim ſi Angelis, qui peccarunt, non pepercit.* At ſi peccarunt, certe exciderunt bonitate. In univerſum denique condita res omnis Deo digna, & eſt & dicitur bona ob participationem bonitatis: Deus vero, qui bonus eſt natura, eſt ipſamet bonitas: quamobrem etiam nemo bonus, niſi unus, *nempe* Deus. AN. Ergo Filius bonus eſt, ut Pater? ORRH. Pater & Filius ſunt unus Deus, non hypoſtaſi, ſed eadem eſſentiæ ratione: ut omnes homines ſunt unus in Chriſto, non hypoſtaſi, ſed ratione eſſentiæ, & ob concordiam. AN. Enimvero an- C non aliud eſt hypoſtaſis, aliud eſſentia? ORTH. Aliud & aliud, non tamen ut res. AN. Ergo compoſitio invenietur. ORTH. Aliud & aliud dixi, non tamen ut rem aliam & aliam: ſed quod hypoſtaſis quidem aliud quiddam declaret, aliud vero eſſentia: ut granum frumenti dicitur, & eſt tum ſemen tum fructus, non ut res alia atque alia: aliud enim declarat ſemen, aliud fructus: quoniam ſemen quidem futuræ culturæ ſemen, fructus vero eſt præteritæ culturæ fructus. AN. Quid eſt eſſentia, & quid eſt hypoſtaſis? ORTH. D Eſſentia declarat communitatem. Et ſi quid eſt eſſentiæ proprium, id quoque commune eſt hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt: Hypoſtaſis autem, præterquam quod numerum admittit, proprietatem habet minime communem hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt. AN. Annon vero eſſentia proprietatem habet? ORTH. Neque proprietatem habet non communem hypoſtaſibus, quæ eſſentiæ ſubſunt: neque numeri multiplicationem admittit, cum ſit unica & ſingularis. Quicquid vero numeri multiplicationem admittit, omnino proprietatem habet: & quod proprietatem habet, numerum admittit. Ipſa enim proprietas numerum inducit.

A ΑΝΟ. Καὶ οἱ Ἄγγελοι οὐκ εἰσὶν ἀγαθοὶ τῇ φύσει; ΟΡΘ. Τῇ φύσει, οὐ· μετοχῇ, ναί. τὸ γὰρ ὂν τῇ φύσει ἀγαθὸν, ὅ ἐστι τῇ φύσει, οὐ τρέπεται. ΑΝΟ. Οἷον τί; ΟΡΘ. Ἄνθρωπος τῇ φύσει οὐ τρέπεται· (οὐ γὰρ γίνεται ἄλλο τι τῇ φύσει·) τῇ δὲ προαιρέσει τρέπεται. τὸν γὰρ αὐτὸν ὄψει ποτὲ πονηρὸν, ποτὲ ἀγαθόν· ὡς Παῦλον, ποτὲ μὲν Διώκτην, ποτὲ δὲ Εὐαγγελιστήν· καὶ τὸν αὐτὸν, ποτὲ μαθητὴν, ποτὲ προδότην, ὡς τὸν Ἰούδαν· καὶ Ἀγγέλους, ποτὲ μὲν πονηροὺς, ποτὲ δὲ ἀγαθούς. ΑΝΟ. Καὶ γὰρ οἱ Ἄγγελοι, ποτὲ πονηροὶ, καί ποτε ἀ- B γαθοί; ΟΡΘΟΔ. Ἡ γραφὴ εἶπεν, εἰ γὰρ Ἀγγέλων ἁμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο, εἰ δὲ ἥμαρτον, δῆλον ὅτι ἐξέπεσον τῆς ἀγαθότητος. καὶ καθόλου πᾶσα ἡ ἀξία τοῦ Θεοῦ κτίσις, μετοχῇ ἀγαθότητος λέγεται καὶ ἔστιν ἀγαθή· ὁ δὲ Θεὸς, φύσει ὢν ἀγαθὸς, αὐτός ἐστιν ἀγαθότης. διὸ καὶ οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. ΑΝΟ. Καὶ ὁ Υἱὸς οὖν οὕτως ἐστὶν ἀγαθὸς, ὡς ὁ Πατήρ; ΟΡΘ. Εἷς Θεὸς Υἱὸς καὶ Πατὴρ, οὐ τῇ ὑποστάσει, ἀλλὰ τῷ αὐτῷ λόγῳ τῆς οὐσίας· ὡς πάντες ἄνθρωποι ἐν Χριστῷ εἷς, οὐ τῇ ὑποστάσει, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς C οὐσίας καὶ ταῖς συμφωνίαις. ΑΝΟ. Ἄλλο γάρ ἐστιν οὐσία, καὶ ἄλλο ὑπόστασις; ΟΡΘ. Ἄλλο καὶ ἄλλο, οὐχ ὡς πρᾶγμα. ΑΝΟ. Οὐκοῦν σύνθεσις. ΟΡΘ. Ἄλλο καὶ ἄλλο, εἶπον· οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο, ἀλλ᾽ ὡς ἄλλο τι σημαινούσης τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἄλλο τι τῆς οὐσίας· ὡς ὁ κόκκος τοῦ σίτου λέγεται, καὶ ἔστι σπέρμα καὶ καρπὸς, οὐχ ὡς πρᾶγμα ἄλλο καὶ ἄλλο· ἄλλο δέ τι σημαίνει τὸ σπέρμα, καὶ ἄλλο τι καρπός. ὅτι τὸ μὲν σπέρμα, τοῦ μέλλοντος γεωργίου ἐστὶ σπέρμα· ὁ δὲ καρπὸς, τοῦ πα- D ρελθόντος γεωργίου ἐστὶ καρπός. ΑΝΟ. Τί σημαίνει ἡ οὐσία, καὶ τί ἡ ὑπόστασις; ΟΡΘ. Ἡ οὐσία τὴν κοινότητα σημαίνει· καὶ εἴ τι ἐστὶν ἴδιον τῆς οὐσίας, τοῦτο κοινόν ἐστι τῶν ὑποστάσεων τῶν ὑπὸ τὴν οὐσίαν· ἡ δὲ ὑπόστασις ἰδιότητα ἔχει, ἥτις οὐκ ἔστι κοινὴ τῶν τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑποστάσεων, μετὰ τοῦ καὶ ἀριθμὸν ἐπιδέχεσθαι. ΑΝ. Ἡ γὰρ οὐσία οὐκ ἔχει ἰδιότητα; ΟΡΘ. Οὔτε ἰδιότητα ἔχει, μὴ οὖσαν κοινὴν τῶν τῆς οὐσίας ὑποστάσεων· οὔτε ἀριθμὸν πληθυντικὸν ἐπιδέχεται, μία οὖσα. τὸ δὲ ἀριθμὸν πληθυντικὸν ἐπιδεχόμενον πάντως ἰδιότητα ἔχει· καὶ τὸ ἔχον ἰδιότητα ἀριθμὸν ἐπιδέχεται. αὐτὴ γὰρ ἡ ἰδιότης τὸν ἀριθμὸν εἰσάγει.

Digitized by Google

ΑΝΟ. Οὐ νοῶ, ὃ λέγεις· εἰπὲ σαφέστερον. ΟΡΘ. Λέγεις εἶναι τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ἀθάνατον, καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀόρατον, καὶ δημιουργὸν, καὶ Θεόν; ΑΝΟ. Ναί. ΟΡΘ. Καὶ τὸν Υἱὸν λέγεις ὁμοίως ἀθάνατον, καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀόρατον, καὶ δημιουργὸν, καὶ Θεόν; ΑΝΟ. Ναί. ΟΡΘ. Ὥσπερ οὖν λέγεις τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ἀθάνατον, ἄφθαρτον, ἀόρατον, δημιουργὸν, οὕτω καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγεις τὴν αὐτὴν οὐσίαν; ΑΝΟ. Ναί. ΟΡΘ. Τὸν Υἱὸν οὐ λέγεις Πατέρα; ΑΝΟ. Οὔ. ΟΡΘ. Οὐκ ἄρα τῆς οὐσίας ἐστὶν ἴδιον τὸ Πατὴρ, ἀλλὰ τῆς ὑποστάσεως. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘΟ. Ὅτι τὰ μὲν τῆς οὐσίας ἴδια, ὁμοίως εἰσὶ κοινὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. τὸ δὲ Πατὴρ οὐ κοινόν. οὐκ ἄρα τῆς οὐσίας ἴδιον τὸ Πατὴρ, ἀλλὰ τῆς ὑποστάσεως. εἰ δὲ ἄλλο τῆς ὑποστάσεως τὸ ἴδιον, καὶ ἄλλα τῆς οὐσίας ἰδιώματα, οὐ ταὐτόν ἐστι σημαινόμενον οὐσία καὶ ὑπόστασις. ΑΝΟ. Οὐκ ἔστιν ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγέννητον; ΟΡΘ. Οὐκ ἔστιν. ΑΝΟ. Ἔστιν οὖν τῶν ὄντων ἄλλο τι ἀγέννητον; ΟΡΘ. Ναί. ΑΝΟ. Τί; ΟΡΘ. Γεννητόν ἐστι τὸ Πατέρα ἔχον, καὶ ἀγέννητον τὸ μὴ Πατέρα ἔχον. ΑΝ. Ναί. ΟΡΘ. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πατέρα ἔχει; ΑΝΟ. Οὔ. ΟΡΘ. Οὐκ οὖν καὶ αὐτὸ ἀγέννητον· οὐκ ἄρα ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγέννητον. ΑΝΟ. Ἀλλ' ὁ Πατὴρ καὶ ἀγένητός ἐστι, καὶ ἀγέννητος; ΟΡΘ. Οὐδὲ τὸ ἀγένητον ἴδιόν ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ κοινόν ἐστι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝ. Πῶς; ΟΡΘ. Ἀγένητόν ἐστι τὸ γενεσιουργὸν μὴ ἔχον· ἢ πῶς; ΑΝ. Ναί. ΟΡΘ. Τὸ δὲ γενεσιουργὸν ἔχον, γενητόν ἐστι. οὔτε δὲ Υἱὸς γενεσιουργὸν ἔχει, οὔτε Πνεῦμα· δέδεικται γὰρ ἐκ γαστρὸς ὁ Υἱὸς, καὶ ἐκ στόματος τὸ Πνεῦμα· οὐκ ἄρα ἴδιον τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγένητον. ΑΝΟ. Τί οὖν ἄλλο ἴδιόν ἐστι τοῦ Πατρὸς, εἰ μήτε τὸ ἀγέννητον ἴδιον αὐτοῦ ἐστι, μήτε τὸ ἀγένητον; ΟΡΘ. Τοῦ Πατρὸς ἴδιον Πατήρ· τοῦ Υἱοῦ ἴδιον, τὸ, Υἱός· τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, τὸ, Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον εἶναι. ΑΝΟ. Ὁ γὰρ Πατὴρ οὐκ ἔστι Πνεῦμα ἅγιον; ΟΡΘ. Καὶ ὁ Πατὴρ Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, ἀλλ' οὐ Πνεῦμα Θεοῦ. τῆς οὖν ὑποστάσεως τοῦ Πατρὸς ἴδιον, τὸ Πατήρ. οὐδαμῶς γὰρ ὁ Πατὴρ Υἱός. καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ ἴδιον, τὸ Υἱός. οὐδαμῶς γὰρ ὁ Υἱὸς, Πατήρ. καὶ τῆς ὑποστάσεως τοῦ

A AN. Non intelligo, qvod dicis: planius loqvere. ORTH. Patris eſſentiam dicis eſſe immortalem, & incorruptibilem, & inviſibilem, & mundi architectricem, Deum deniqve? AN. Etiam. ORTH. Et Filium ſimiliter dicis immortalem, incorruptibilem, inviſibilem, mundi architectum, Deum deniqve? AN. Sane. ORTH. Sicut ergo Patris eſſentiam dicis immortalem, incorruptibilem, inviſibilem, mundi architectricem, nonne ita & Filii eandem eſſentiam dicis? AN. Sane. ORTH. Filium autem num vocas Patrem? AN. Neqvaqvam. ORTH. Pater ergo non eſt proprium qviddam eſſentiae, ſed hypoſtaſeωs. AN. B Qvomodo? ORTH. Qvoniam qvae propria ſunt eſſentiae, ſimiliter ſunt communia Patri, Filio, & Spiritui ſancto. Pater autem non eſt commune qviddam, non eſt igitur Pater proprium eſſentiae, ſed hypoſtaſeωs. Qvod ſi aliud eſt proprium hypoſtaſeωs, & aliae ſunt proprietates eſſentiae, non idem ſignificant Eſſentia & Hypoſtaſis. AN. At nonne τὸ ἀγέννητον, *id eſt ingenitum eſſe*, eſt Patris proprium? ORTH. Non eſt. AN. Ex iis igitur, qvae ſunt, eſt ne aliqvid aliud ingenitum? ORTH. Etiam. AN. Qvidnam? ORTH. Nonne id genitum eſt, qvod patrem habet: ingenitum id, qvod patrem non habet? AN. Etiam. ORTH. C Spiritus habetne patrem? AN. Non. ORTH. Ergo & ipſe eſt ingenitus: itaqve ingenitum eſſe, non eſt proprium Patris. AN. Sed Pater eſt & ingenitus & ἀγένητος, *id eſt, non factus*. ORTH. Ne illud qvidem non factum eſſe, Patris proprium eſt, ſed commune eſt Patri, Filio, & Spiritui ſancto. AN. Qvomodo? ORTH. Non factum eſt illud, qvod non eſt ortum ab opifice: aut qvomodo id accipis? AN. Etiam ORTH. Illud autem eſt factum, qvod ortum habet ab opifice. At neqve Filius neqve Spiritus ſanctus ortum habent ab D opifice: (oſtenſum enim eſt, Filium eſſe ex utero, & Spiritum ſanctum ex ore.) Itaqve factum non eſſe, non eſt proprium Patris. AN. Qvidnam igitur aliud eſt Patris proprium, ſi neqve ingenitum eſſe, neqve factum non eſſe, eſt ipſius proprium? ORTH. Pater, eſt proprium Patris: Filius eſt proprium Filii: & eſſe Spiritum ſanctum Dei, proprium eſt Spiritus ſancti. AN. Annon vero Pater eſt Spiritus ſanctus? ORTH. Pater qvoqve eſt Spiritus ſanctus, ſed non eſt Spiritus Dei. Itaq; hypoſtaſeωs Patris proprium eſt Pater: nec enim, qvi Filius eſt, Pater eſt: & hypoſtaſeωs Filii proprium eſt, Filius: nec enim qvi Filius eſt, Pater eſt: & hypoſtaſeωs

Digitized by Google

Spiritus ſancti proprium eſt, Spiritum A Dei ſanctum eſſe: neque qui Spiritus Dei ſanctus eſt, & Pater aut Filius. Eſſentia vero eſt communis Patri, Filio, & Spiritui ſancto: eſt enim ſimiliter immortalis, ſimiliter incorruptibilis, ſimiliter ſancta, ſimiliter bona. Et propterea dicimus unam eſſentiam, tres hypoſtaſes. ANOMOEUS. Ubi ſcriptum eſt Spiritum ſanctum dici Spiritum Dei? ORTHODOXUS. Paulus

1.Cor.2.11. Apoſtolus dicit: *Nemo enim hominum novit, quæ hominis ſunt, niſi ſpiritus hominis, qui ipſi ineſt, ita etiam nemo, quæ Dei ſunt, novit, niſi Spiritus Dei.* ANOMOEUS. Spiritus DEI dicit ipſummet DEUM. B ORTHODOXUS. Lege Apoſtolum, ut ipſum hæc dicentem audias: *Oculus non*

Ibid.9.16. *vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis aſcenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus ſe, nobis autem etiam patefecit per Spiritum ſuum. Spiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunditates Dei. Quis enim hominum novit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis? ita etiam nemo novit, quæ Dei ſunt, niſi ſpiritus Dei.* ANOMOEUS. Cur non vero tres quoque eſſentias dicimus? ORTHODOXUS. Quia dato numero, neceſſe eſt proprietatem dari: proprietas vero eſt alterum quiddam: altera autem eſſentia conſtituit ἑτερούσιον. Quod C autem eſt ἑτερούσιον, non eſt ſimiliter immortale, nec ſimiliter incorruptibile, nec ſimiliter ſanctum, nec ſimiliter immutabile. At Pater, Filius & Spiritus ſanctus, ſunt quiddam ſimiliter immortale, ſanctum, immutabile. Una eſt ergo Patris, Filii, & Spiritus ſancti eſſentia. Quando vero tres hypoſtaſes dicimus Patris, Filii, & Spiritus ſancti, vere eſſe dicimus proprietatum differentiam in hypoſtaſi; non autem in eſſentia. ANOMOEUS. Dicis autem D omnino differentiam eſſe inter Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? ORTHODOXUS. Hanc differentiam dico, quod qui Pater eſt, non ſit Filius: nec qui Filius eſt, ſit Pater: nec qui Spiritus ſanctus eſt, ſit Pater vel Filius: ne cum audis Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, nomina quædam nuda intelligas, ſed hypoſtaſes, quæ vere ſunt & ſubſiſtunt. Et rurſus, cum unam eſſentiam dicimus, intelligas, illud ipſum eſſe Filium, quod nos Patris eſſentiam eſſe ſentimus, & hoc ipſum eſſe quoque ipſius Patris Spiritum, de quo Filius ipſe dixit: *Non enim ii eſtis, qui*

A Πνεύματος τοῦ ἁγίου ἴδιον, τὸ εἶναι Πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον· οὐδαμῶς δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἅγιον Πατὴρ ἢ Υἱός. ἡ δὲ οὐσία Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, κοινή. ὁμοίως γὰρ ἀθάνατος, ὁμοίως ἄφθαρτος, ὁμοίως ἁγία, ὁμοίως ἀγαθή. καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν μίαν οὐσίαν, τρεῖς ὑποστάσεις. ΑΝΟ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι τὸ Πνεῦμα Θεοῦ λέγεται; ΟΡΘ. Παῦλος ὁ Απόστολος λέγει, οὐδεὶς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ, οὕτως καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς οἶδεν, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. ΑΝΟ. Τὸ Πνεῦμα τοῦ B Θεοῦ λέγει αὐτὸν τὸν Θεόν. ΟΡΘ. Αναγνῶθι τὸν Απόστολον, ἵνα ἀκούσῃς λέγοντος οὕτως, Α ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, καὶ τὸ οὖς οὐκ ἤκουσεν, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἡτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· ἡμῖν δὲ καὶ Θεὸς ἀπεκάλυψεν διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ· τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου; οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. C ΑΝΟ. Διὰ τί δὲ μὴ καὶ τρεῖς οὐσίας εἴπωμεν; ΟΡΘ. Ὅτι ἀνάγκη τῷ ἀριθμῷ τὴν ἰδιότητα δοθῆναι· ἡ δὲ ἰδιότης, ἑτερότης· ἡ δὲ ἑτερότης τῆς οὐσίας ἑτερούσιον ποιεῖ. τὸ δὲ ἑτερούσιον οὐχ ὁμοίως ἐστὶν ἀθάνατον, οὐχ ὁμοίως ἄφθαρτον, οὐχ ὁμοίως ἅγιον, οὐχ ὁμοίως ἄτρεπτον. ὁμοίως δὲ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀθάνατον, ἅγιον, ἄτρεπτον. μία ἄρα οὐσία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ὅταν δὲ λέγωμεν τρεῖς ὑποστάσεις Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, D τὸ ἀληθὲς εἶναι λέγομεν τῶν ἰδιοτήτων τὴν διαφορὰν ἐν τῇ ὑποστάσει, οὐχὶ δὲ καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ. ΑΝΟ. Λέγεις δὲ ὅλως διαφορὰν ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος; ΟΡΘΟΔ. Τὴν διαφορὰν ταύτην λέγω, τὸ τὸν Πατέρα μὴ εἶναι Υἱὸν, μηδὲ τὸν Υἱὸν Πατέρα, μηδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, Πατέρα ἢ Υἱόν. ἵνα μὴ ὀνόματα ψιλὰ νομίσῃς ἀκούων Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ᾽ ὑποστάσεις ἀληθῶς οὔσας καὶ ὑφεστώσας. ὅταν δὲ λέγωμεν μίαν οὐσίαν, ὅτι ὅπερ ἂν νοήσωμεν εἶναι τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν, τοῦτό ἐστιν ὁ Υἱός, τοῦτο καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ Πνεῦμα, περὶ οὗ αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶπεν, οὐ γὰρ ἐστὲ ὑμεῖς οἱ

λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν, καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεὸς, ἀγαθοῦ ὄντος τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐ μετοχῇ ἀγαθότητος, ἀλλ' οὐσίας ταυτότητι. ΑΝΟ. Ἀγαθὸν γὰρ λέγεις καὶ τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ὁ προφήτης Δαβὶδ λέγει, Τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με ἐν γῇ εὐθείᾳ. ΑΝ. Καὶ ἄνθρωποι λέγονται ἀγαθοί. ΟΡΘ. Ναί, ἀλλὰ μετοχῇ ἀγαθότητος. ΑΝΟ. Καὶ τὸ Πνεῦμα λέγω. ΟΡΘ. Δύναται οὖν καὶ ἀποβαλεῖν τὴν ἀγαθότητα, ὡς ὁ Ἰούδας, καὶ ὡς ὁ διάβολος; ΑΝΟ. B Ἐὰν θελήσῃ, ναί. ΟΡΘ. Μή μοι εἴη κατένωπι Κυρίου ἀσεβῆσαι, ὥστε κἂν εἰς νοῦν τοῦτο λαβεῖν. ΑΝΟ. Οὕτως οὖν ἀγαθὸν λέγεις τὸ Πνεῦμα, ὡς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. καὶ γὰρ αὐτὸ οὐ μετοχῇ ἀγαθότητος ἀγαθόν ἐστιν, ἀλλ' αὐτοαγαθὸν, ἤγουν ἀγαθότης, ἐστίν. ἀμέλει Ματθαῖος μὲν ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει εἰρηκέναι τὸν Κύριον, Εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ C τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰ οὖν ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν, πόσῳ μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος δώσει Πνεῦμα ἅγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν; ἀκούεις, εἰ ὦτα ἔχεις, ὅτι οἱ Εὐαγγελισταὶ ταὐτὸν γινώσκοντες εἶναι τὸ Πνεῦμα τῇ ἀγαθότητι, καὶ τὴν ἀγαθότητα τῷ Πνεύματι· ὁ μὲν τὰ ἀγαθὰ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα εἶπεν, ὁ δὲ τὸ Πνεῦμα αὐτὰ τὰ ἀγαθά. ΑΝΟ. Οὐκ οὖν καὶ Θεός ἐστι τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ἀντίθετον, οὔ. ΑΝΟ. Τί θέ- D λει εἶναι ἀντίθετον; ΟΡΘ. Τὸ ἀντιτεταγμένον τῷ θελήματι τοῦ Πατρός. τὸ δὲ Πνεῦμα οὐκ ἀντιτέτακται, ἀλλ' ἐκ τῆς θεότητός ἐστιν· καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν μίαν θεότητα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Μία οὖν ὑπόστασις; ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Εἰ μία ἐστὶ θεότης, μία καὶ ἔστιν ὑπόστασις. ΟΡΘΟΔ. Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, ἐγίνωσκες, ὅτι θεότης τὸ εἶναι κοινὸν ταῖς ὑποστάσεσι σημαίνει, ὑπόστασις δὲ τὸ εἶναι, οὐσία δὲ τὴν ταυτότητα. ὡς ἀνθρωπότης, τὸ τί εἶναι κοινόν· ὑπόστασις δὲ, τὸ εἶναι· οὐσία δὲ, ἡ

A *loquimini, ſed Spiritus Patris veſtri is eſt, qui loquitur in vobis.* Propterea qvoqve dictum eſt: *nemo bonus, niſi unus*, nempe *Deus*, nimirum qvod bonus ſit Pater, Marc. 10. 18 Filius, & Spiritus ſanctus, non participatione bonitatis, ſed eſſentiæ ταυτότητι, *id eſt, quia ſunt una eademque eſſentia.* ANOMOEUS. Ergo bonum dicis Spiritum ſanctum? ORTHODOXUS. David Propheta dicit: *Spiritus tuus bonus* Pſ. 142. 11. *deducet me in viam rectam.* ANOMOEUS. Dicuntur etiam homines boni. ORTH. Sane, ſed participatione bonitatis. AN. Spiritum qvoqve ſimiliter bonum dico. ORTHODOXUS. Poteſt igitur boni- B tatem abjicere, ut Judas, ut & diabolus? ANOMOEUS. Sane, ſi qvidem velit. ORTHODOXUS. Abſit, ut coram Deo ſic blaſphemem, ut hoc mihi vel in mentem veniat. ANOMOEUS. Sic ergo dicis Spiritum ſanctum bonum, ut Patrem & Filium? ORTH. Sane qvidem: nam & ipſe bonus eſt non participatione bonitatis, ſed qvod ſit ipſummet bonum, ſive ipſamet bonitas. Dicit enim Matthæus Evangeliſta Dominum dixiſſe: *Itaque ſi vos, qui* Cap. 7. 11. *mali eſtis, noſtis dona bona dare liberis ve-* C *ſtris, quanto magis Pater veſter, qui in cœlis eſt, dabit bona petentibus ab ipſo?* Et Lucas: *Si vos igitur, qui mali eſtis, noſtis* Cap. 11. 3. *dona bona dare liberis veſtris, quanto magis Pater veſter cœleſtis dabit Spiritum ſanctum petentibus ab ipſo?* Audis, ſi aures habes, Evangeliſtas idem eſſe ſtatuere Spiritum ſanctum atqve bonitatem, & bonitatem atqve Spiritum ſanctum: & ab illo qvidem bona Spiritum ſanctum dici, ab hoc vero Spiritum ſanctum bona. ANOMOEUS. Nonne eſt igitur etiam Spiritus ſanctus Deus? ORTHODOXUS. Non ſane Spiritus ex adverſo collo- D catus. ANOMOEUS. Qvi ſibi vult iſtud, Deo ex adverſo collocatus? ORTH. Qvod voluntati Patris ex adverſo collocatum eſt. At Spiritus non ex adverſo collocatus eſt, ſed eſt ex Deitate, & propterea dicimus unam eſſe Deitatem Patris & Filii & Spiritus ſancti. AN. Ergo una eſt hypoſtaſis. ORTH. Neqvaqvam. AN. Si una eſt Deitas, una etiam eſt hypoſtaſis. ORTH. Si noſſes donum Dei, noſſes, qvod per Deitâtem ſignificat qvoddam ESSE commune hypoſtaſibus, per hypoſtaſin autem ESSE, per eſſentiam vero ſignificat ταυτότητα, *id eſt, Identitatem.* Ut ἀνθρωπότης (*ac ſi dicas Hominitas*) eſt qvoddam eſſe commune, hypoſtaſis autem Eſſe, eſſentia vero

Identitas. Nec enim omnis hypoſtaſis, A eſt Deitas, neque omnis hypoſtaſis eſt *ἀνθρωπότης*. Quod ſi non omnis hypoſtaſis eſt Deitas, nec omnis hypoſtaſis eſt *ἀνθρωπότης*, nempe non idem ſignificat hypoſtaſis atque Deitas vel *ἀνθρωπότης*. Anomoeus. *ἀνθρωπότης* nonne ſubſiſtit? Orthodoxus. Maxime, ſi quidem in individuis ſpectetur. Anomoeus. Ergo eſt quoque hypoſtaſis. Orthodoxus. Dixi ſubſiſtere, ſi in individuis ſpectetur. Anomoeus. Quid eſt individuum, & quid eſt *ἀνθρωπότης*? Orthodoxus. Individuum eſt noſtrum ſingulorum hypoſtaſis: *ἀνθρωπότης* vero eſt ipſa eſſentiæ communitas. B Anomoeus. Communitatis autem & hypoſtaſeωs quænam eſt differentia? Orthodoxus. Eo differunt, quod hypoſtaſis tua non eſt omnium hominum: ſed *ἀνθρωπότης* eſt omnium hominum communis. An. Ergo mea hypoſtaſis non eſt aliud, quam *ἀνθρωπότης*. Orth. Nequaquam. An. Quomodo? Orth. Quoniam *ἀνθρωπότης* quidem eſt omnium hominum communis, hypoſtaſis vero eſt uniuscujusque proprietas. An. Hypoſtaſis Patris nonne eſt Deitas? Orth. Maxime. Sed Deitas ſignificat quiddam eſſe, hypoſtaſis vero eſſe. An. Item hypoſtaſis Filii, annon eſt Deitas? C Orth Etiam. An. Duæ ſunt igitur Deitates. Orth. Nequaquam. An. Quomodo? Orth. Quoniam non eſt alia & alia Deitas. An. Atqui alia & alia eſt hypoſtaſis. Orth. Sed nonne dixi Deitatis & Hypoſtaſis nominibus idem non ſignificari? Nam hypoſtaſis declarat eſſe, Deitas vero qviddam eſſe. Sicut enim non ſunt duæ *ἀνθρωπότητες* Petri & Pauli, ne Patris quidem & Filii duæ ſunt deitates. An. Atqui nonne hypoſtaſis Patris, eſt etiam Deitas? Orth. Hypoſtaſis quidem Patris eſt etiam Deitas, & Filii hypoſtaſis D etiam Deitas: at non conſeqvitur, quia duæ ſunt hypoſtaſes, duas eſſe Deitates. An. Quomodo non conſequitur? Orth. Quoniam immortalitas quoque eſt hypoſtaſis Patris, & immortalitas hypoſtaſis Filii, nec tamen ſunt duæ immortalitates. An. Non ſunt duæ immortalitates? Orth. Non. An. Quomodo? Orth. Quoniam non eſt diverſa immortalitas: immortalitas enim ab immortalitate non differt, qua immortalitas eſt. An. Si quidem vere eſt alia & alia hypoſtaſis Patris & Filii, quomodo non eſt alia & alia immortalitas? Orth. Alia & alia eſt hypoſtaſis Patris & Filii, ſed non eſt alia & alia immortalitas.

A ταυτότης· οὐ γὰρ πᾶσα ὑπόστασις θεότης; οὐδὲ πᾶσα ὑπόστασις ἀνθρωπότης, εἰ δὲ οὐ πᾶσα ὑπόστασις ἀνθρωπότης, οὐδὲ πᾶσα ὑπόστασις θεότης, οὐκ ἄρα ταυτὸν σημαίνει ὑπόστασις θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι. ΑΝΟ. Η ἀνθρωπότης οὐχ ὑφέστηκεν; ΟΡΘ. Ναὶ ἐν ἀτόμοις θεωρουμένη. ΑΝΟ. Οὐκοῦν καὶ ὑπόστασίς ἐστιν. ΟΡΘ. Εἶπον, ἐν ἀτόμοις θεωρουμένη. ΑΝΟ. Τί ἐστιν ἄτομον; καὶ τί ἐστιν ἀνθρωπότης; ΟΡΘ. Ατομόν ἐστιν, ἡ καθέκαστον ἡμῶν ὑπόστασις· ἀνθρωπότης δὲ, ἡ τῆς οὐσίας κοινότης. ΑΝΟ. Καὶ τίς ἡ διαφορὰ B κοινότητος καὶ ὑποστάσεως; ΟΡΘ. Οτι ἡ μὲν σὴ ὑπόστασις οὐκ ἔστι πάντων ἀνθρώπων· ἡ δὲ ἀνθρωπότης, κοινὴ πάντων ἀνθρώπων. ΑΝΟ. Η ἐμὴ ὑπόστασις οὐκ ἔστιν ἄλλο ἢ ἀνθρωπότης. ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Πῶς οὖν ΟΡΘ. Οτι ἡ μὲν ἀνθρωπότης, κοινὴ πάντων ἀνθρώπων, ἡ δὲ ὑπόστασις, ἡ ἰδιότης ἑκάστου. ΑΝΟ. Η ὑπόστασις τοῦ πατρὸς οὐκ ἔστι θεότης; ΟΡΘ. Ναί. ἀλλ' ἡ θεότης τὸ τί εἶναι σημαίνει, ἡ δὲ ὑπόστασις τὸ εἶναι. ΑΝΟ. Καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ υἱοῦ, οὐκ ἔστι θεότης; ΟΡΘ. Ναί. ΑΝΟ. Δύο οὖν θεότητες. C ΟΡΘ. Οὔ. ΑΝΟ. Πῶς οὖν; ΟΡΘ. Οὐ γὰρ ἄλλη καὶ ἄλλη θεότης ἐστίν. ΑΝΟ. Αλλη δὲ ἄλλη ὑπόστασίς ἐστιν. ΟΡΘ. Αλλ' οὐχὶ τὸ αὐτὸ σημαίνειν εἶπον θεότητα καὶ ὑπόστασιν; ἡ γὰρ ὑπόστασις τὸ εἶναι, ἡ δὲ θεότης τὸ τί εἶναι· ὡς γὰρ οὐκ εἰσὶ δύο ἀνθρωπότητες Πέτρου καὶ Παύλου, οὐδὲ δύο θεότητες Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. ΑΝΟ. Οὐκοῦν οὐχὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, καὶ θεότης; ΟΡΘΟ. Η μὲν ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, καὶ θεότης, καὶ ἡ ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ καὶ θεότης· οὐχὶ δὲ, ἐπειδὴ δύο ὑποστάσεις εἰσὶν, δύο καὶ θεότητες. ΑΝΟ. D Πῶς οὐχί; ΟΡΘΟΔ. Οτι καὶ ἀθανασία ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς, καὶ ἀθανασία ὑπόστασις τοῦ Υἱοῦ, καὶ οὐ δύο ἀθανασίαι. ΑΝΟ. Καὶ οὐκ εἰσὶ δύο ἀθανασίαι; ΟΡΘΟΔ. Οὔ. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘΟΔ. Οτι μὴ διάφορός ἐστιν ἀθανασία· ἀθανασία γὰρ ἀθανασίας οὐδὲ διαφέρει, ᾗ ἀθανασία ἐστί. ΑΝΟ. Εἴπερ ἀληθῶς ἄλλη ὑπόστασίς ἐστιν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, πῶς οὐχὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἀθανασία; ΟΡΘΟΔ. Αλλη καὶ ἄλλη ὑπόστασίς ἐστι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀλλ' οὐχὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἀθανασία. καὶ

γὰρ καὶ ἡμεῖς ἄλλην καὶ ἄλλην ἔχομεν ὑπόστα- A ſιν, ἀλλ' οὐχὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ἀνθρωπότητα. καὶ ἡ ὑπόστασις Πέτρου, ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ ἡ ὑπόστασις Παύλου, ἄνθρωπός ἐστιν· καὶ δύο εἰσὶν ὑποστάσεις, καὶ οὐ δύο ἀνθρωπότητες. καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ὑπόστασιν ἔχομεν, οὐχὶ δὲ ἄλλην καὶ ἄλλην ἀθανασίαν, ἣν διὰ τοῦ ἑνὸς βαπτίσματος ἐλάβομεν. εἰ γὰρ ἄλλη καὶ ἄλλη ἀθανασία, ἄλλο καὶ ἄλλο βάπτισμα, καὶ ἄλλη καὶ ἄλλη πίστις, καὶ οὐκ ἔστιν εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα. ΑΝΟ. Ἀλλὰ ἡ ἡμετέρα ὑπόστασις ἄλλη ἐστὶ παρὰ τὴν ἀθανασίαν καὶ τὸ βάπτισμα. ἄρα καὶ B ἡ τοῦ Θεοῦ ὑπόστασις ἄλλη ἐστὶ παρὰ τὴν ἀθανασίαν. ΟΡΘ. Οὔ. ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ὑπόστασις καὶ ἀθανασία ἐστίν· καὶ οὐ μόνον ἀθανασία, ἀλλὰ καὶ ἀφθαρσία, καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις, καὶ κυριότης, καὶ δύναμις. καὶ οὐκ ἔστι κατὰ σύνθεσιν ταῦτα ὁ Θεός, ἀλλὰ κατὰ διαφόρους ἐπινοίας, λεγόμενος· ἀθανασία μὲν, διὰ τὸ ἀτελεύτητον· ἀφθαρσία δὲ, διὰ τὸ ἄλυτον· δικαιοσύνη, διὰ τὸ ἴσον· ἁγιασμός, διὰ τὸ φυλάττειν ἀπὸ ἁμαρτίας· ἀπολύτρωσις, διὰ τὸ σώζειν ἐκ C φθορᾶς τὴν ζωὴν ἡμῶν· κυριότης, διὰ τὸ πάντων κρατεῖν· δύναμις, διὰ τὸ μηδὲν αὐτῷ ἀντικεῖσθαι. ταῦτα δὲ πάντα καὶ περὶ τὴν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ θεωρεῖται, ὁμοίως τῷ Πατρί, καὶ οὐ μεθεκτῶς· καὶ διὰ τοῦτο δύο μὲν ὑποστάσεις λέγομεν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, μίαν δὲ θεότητα, δύναμιν, κυριότητα, καὶ ἀθανασίαν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ΑΝΟ. Οὐκοῦν καὶ ἀγεννησίαν μίαν λέγεις. ΟΡΘ. Ἀγένητον μὲν λέγω καὶ τὸν Υἱόν, οὐκ ἀγέννητον δέ. ΑΝΟ. Ἄλλο γάρ ἐστιν ἀγένητον, καὶ ἄλ- D λο ἀγέννητον; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι τὸ μὲν γεννητόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως γεννώμενον, καὶ διὰ τοῦτο ἐκ γαστρὸς λεγόμενον· τὸ δὲ γενητὸν τὸ ἐκ τῆς ἐξουσίας τοῦ γενεσιουργοῦ, πάντα γὰρ ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. ἐποίησεν δὲ πῶς; εἶπεν, καὶ ἐγενήθησαν· ἐνετείλατο, καὶ ἐκτίσθησαν. ΑΝ. Οὐκ ἠρώτησα, τί ἐστι γεννητὸν, καὶ τί γενητόν, ἀλλ' εἰ ἄλλο ἐστὶ τὸ ἀγένητον, καὶ ἄλλο τὸ ἀγέννητον. ΟΡΘ. Εἰ τὸ γεννητόν ἐστι τὸ ἐκ τῆς ὑποστάσεως καὶ ἐκ γαστρὸς, τὸ μὴ ὂν ἐκ γαστρὸς, ἤγουν ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἀγέννητόν ἐστι· καὶ εἰ τὸ γενητὸν ἐκ τῆς ἐξουσίας ἐστὶ κατ' ἐντολήν, τὸ ἀγένητον τὸ μὴ κατ' ἐντολὴν

A Nam & nos aliam & aliam hypoſtaſin habemus, at non aliam & aliam ἀνθρωπότητα. Et Petri hypoſtaſis, eſt homo, & pauli hypoſtaſis, eſt homo: & ſunt duæ hypoſtaſes, at non duæ ἀνθρωπότητες. Itidem aliam atque aliam hypoſtaſin habemus, non tamen aliam & aliam immortalitatem, quam per unum baptiſma recepimus. Nam ſi alia & alia eſt immortalitas, alius & alius baptiſmus, alia & alia fides, non eſt etiam unus Dominus, nec una fides, nec unum baptiſma. AN. Sed noſtra hypoſtaſis aliud quiddam eſt, quam immortalitas & baptiſma: ergo etiam hypoſtaſis Dei B alia eſt, quam immortalitas. ORTH. Nequaquam. Sed iſta hypoſtaſis eſt etiam immortalitas: neque immortalitas duntaxat, verum etiam incorruptibilitas, & juſtitia, & ſanctificatio & redemtio, & dominatio, & poteſtas. Neque Deus hæc eſſe dicitur per compoſitionem: ſed ex diverſis conſiderationibus: dictus immortalitas, quod deſinere: incorruptibilitas, quod diſſolvi non poſſit: juſtitia propter æquitatem: ſanctificatio, quod a peccato cuſtodiat: redemtio, quod vitam noſtram liberet a corru- C ptione: dominatio, quod omnium ſit Dominus; poteſtas, quod nihil ei reſiſtat. Hæc autem omnia, ut in Patris, ita etiam in Filii hypoſtaſi conſiderantur, idque minime ex participatione. Idcirco duas quidem hypoſtaſes dicimus Patris & Filii, unam autem Deitatem, poteſtatem, dominationem, immortalitatem, incorruptibilitatem, & ejuſmodi alia. AN. Unam igitur etiam dicis ἀγεννησίαν. ORTH. ἀγένητον, *id eſt. Non factum*, quidem dico etiam Filium: ἀγέννητον autem, *id eſt ingenitum*, nequa- D quam. AN. Eſtne igitur aliud ἀγένητον, aliud ἀγέννητον? ORTH. Sane quidem. AN. Quomodo? ORTH. Quoniam τὸ γεννητὸν illud eſt, quod ex hypoſtaſi gignitur, ideoque ex ventre vel utero dicitur: γενητὸν vero illud eſt, quod eſt a poteſtate opificis. *Quæcunque enim voluit, fecit.* Quomodo autem fecit? Pſal. 32. 9. *Dixit & facta ſunt: mandavit, & condita ſunt.* ANOMOEUS. Non quæſivi, quid ſit γεννητὸν & quid γενητὸν, ſed an τὸ ἀγένητον ſit aliud, quam τὸ ἀγέννητον. ORTHODOXUS. Si τὸ γεννητὸν illud eſt, quod eſt ex hypoſtaſi & utero, nempe illud eſt ἀγέννητον, quod non ex utero vel hypoſtaſi: & ſi τὸ γενητὸν illud eſt, quod eſt ex poteſtate ſecundum mandatum, nempe τὸ ἀγένητον, illud eſt, quod non exiſtit

ex mandato, ſed vel autorem ſive cauſam non habet, vel eſt ex hypoſtaſi *τῦ ἀγεννήτυ, id eſt ejus, quod non eſt genitum.* Anomoeus. Duo igitur dicis *ἀγέννητα*? Orthodoxus. Ego & Patrem & Filium & Spiritum ſanctum dico eſſe *ἀγέννητα, id eſt, Non facta*, neqvaqvam vero tria *ἀπάτορα*, neqve *ἀναίτια, id eſt, Patris, vel cauſæ ſive autoris expertia:* ſed Patrem qvidem *ἀπάτορα, id eſt, Abſque Patre,* & *ἀναίτιον, id eſt, abſque autore, ſive cauſa,* & *ἀγέννητον, id eſt non factum.* Neqve enim Pater habet Patrem, neqve opificem, ad qvem ortum referat, neqve qvenqvam autorem, a qvo fit ut ex hypoſtaſi. At Filius Patrem qvidem habet, *ideoque non eſt ἀναίτιος*, ſed ab opifice ortum non habet: neqve enim factus eſt, ſed genitus: Spiritus ſanctus autem patrem non habet, qvia non eſt genitus, nec ab opifice ortum habet, qvia non eſt factus: ſed autorem & cauſam habet Deum, cujus ſpiritus eſt, & a qvo procedit. An. Alii vero ſpiritus annon ab eo procedunt? Orthodoxus. Et nos qvoqve ab eo geniti ſumus.

Joh. 3. 11. *Quotquot enim eum receperunt, dedit eis hoc jus, ut filii Dei fierent, qui videlicet non ex ſanguine, neque ex libidine carnis, ſed ex Deo geniti ſunt.* Sed ſicut nos, qvi ex Deo geniti ſumus, non ſumus ex utero hypoſtaſeως geniti, ita & ſpiritus, qvi ex Deo procedunt, ex ore hypoſtaſeως non ſunt. At Spiritus ſanctus eſt ſpiritus ex ore hypoſtaſeως ipſius,

Pſal. 32. 6. *Nam Dei verbo ſolidati ſunt cœli, & Spiritu oris ejus univerſa eorum poteſtas.* Et Pater

Eſa. 42. 1. dicit: *Ecce, Filius meus, dilectus meus, in quo acquievit anima mea, ponam Spiritum meum ſuper ipſum.* Anomoeus. Si & Filius eſt ex hypoſtaſi, & Spiritus ex hypoſtaſi, fratres ſunt igitur. Orthodoxus. Abſit, nullus hoc dicit. Qvomodo enim Filius eſt unigenitus, ſi duo ſunt fratres? Anomoeus. Qvomodo igitur & Filius eſt ex hypoſtaſi & Spiritus, neqve tamen ſunt duo fratres? Orthodoxus. Propterea Filius dictus eſt eſſe non tantum ex hypoſtaſi, verum etiam ex utero: & Spiritus ſanctus non tantum ex hypoſtaſi, ſed etiam ſpiritus oris, ut differentia ſit non habita ejus ratione, qvod ſint ex hypoſtaſi, ſed qvod unus qvidem ex utero ſit, alter ex ore. An. Aliud ergo eſt os, aliud eſt uterus, aliud hypoſtaſis? Orth. Non aliud & aliud, ut res aut trinonimum qvippiam. An. Ut qvid ergo? Orth. Ut aliud qvidem ſignificante hypoſtaſi, aliud utero,

A ὑπάρχον, ἀλλ' ἢ ἀναίτιον ὄν; ἢ ἐκ τῆς ὑποστάσεως τοῦ ἀγεννήτου. ΑΝΟ. Δύο οὖν ἀγέννητα λέγεις; ΟΡΘ. Εγὼ καὶ Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἀγέννητα λέγω, ἀλλ' οὐκ ἀπάτορα τρία, οὐδὲ ἀναίτια· ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα, καὶ ἀπάτορα, καὶ ἀναίτιον, καὶ ἀγέννητον. καὶ γὰρ οὔτε Πατέρα ἔχει ὁ Πατὴρ, οὔτε γενεσιουργὸν, οὔτε αἴτιον τοῦ εἶναι ὡς ἐξ ὑποστάσεως. ὁ δὲ Υἱὸς Πατέρα μὲν ἔχει· γενεσιουργὸν δὲ οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἐγένετο, ἀλλ' ἐγεννήθη. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Πατέρα οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἐγεννήθη· γενεσιουργὸν οὐκ ἔχει· οὐ γὰρ ἐγένετο·
B αἴτιον δὲ ἔχει τὸν Θεὸν, οὗ Πνεῦμά ἐστιν, παρ' οὗ καὶ ἐκπορεύεται. ΑΝΟ. Τὰ γὰρ ἄλλα πνεύματα οὐ παρ' αὐτοῦ ἐκπορεύεται; ΟΡΘ. Καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθημεν. ὅσοι γὰρ αὐτὸν ἔλαβον· γέγραπται· ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν. ἀλλ' ὥσπερ ἡμεῖς ἐκ Θεοῦ γεννηθέντες, οὐκ ἐκ γαστρὸς τῆς ὑποστάσεως ἐγεννήθημεν, οὕτω καὶ τὰ ἐκπορευόμενα πνεύματα ἐκ τοῦ Θεοῦ,
C οὐκ ἐκ τοῦ στόματος τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ εἰσιν. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ στόματος τῆς ὑποστάσεώς ἐστι Πνεῦμα. Τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. καὶ ὁ Πατὴρ λέγει, Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. ΑΝΟ. Εἰ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆς ὑποστάσεως, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τῆς ὑποστάσεως, εἰσὶν ἀδελφοί; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο, οὐδεὶς τοῦτο λέγει. πῶς γὰρ μο-
D νογενὴς ὁ Υἱὸς, εἰ δύο εἰσὶν ἀδελφοί; ΑΝΟ. Πῶς οὖν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆς ὑποστάσεως καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ οὐ δύο ἀδελφοί; ΟΡΘ. Διὰ τοῦτο ὁ Υἱὸς οὐ μόνον ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ γαστρὸς εἴρηται· καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ μόνον ἐκ τῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ Πνεῦμα στόματος εἴρηται· ἵνα ἡ διαφορὰ μὴ κατὰ τὸν ἐκ τῆς ὑποστάσεως λόγον γένηται, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἐκ γαστρὸς καὶ στόματος. ΑΝΟ. Ἄλλο οὖν στόμα, καὶ ἄλλο γαστὴρ, καὶ ἄλλο ὑπόστασις; ΟΡΘ. Οὐχ ἄλλο καὶ ἄλλως πρᾶγμα, ὡς τριτώνυμόν τι. ΑΝΟ. Ἀλλ' ὡς τί; ΟΡΘ. Ὡς ἄλλο τι σημαινούσης τῆς ὑποστάσεως, καὶ ἄλλο τῆς γαστρὸς,

καὶ ἄλλο τοῦ στόματος. ΑΝΟ. Τί σημαίνει ἡ ὑπόστασις, καὶ τί τὸ στόμα, καὶ τί ἡ γαστήρ; ΟΡΘ. Ἡ ὑπόστασις τὸ εἶναι σημαίνει· ἡ γαστὴρ, τὸ γεννητικόν· τὸ στόμα, τὸ διδασκαλικόν. πῶς δὲ γεννᾷ τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς, οὐ πολυπραγμονῶ· καὶ πῶς ἐκπέμπει τὸ Πνεῦμα, ὁμοίως οὐ πολυπραγμονῶ· ἀλλὰ πιστεύω, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται ἀῤῥήτως καὶ ἀπαθῶς, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀῤῥήτως καὶ ἀπαθῶς. ΑΝ. Ἔνθα στόμα, καὶ γαστὴρ, καὶ ὑπόστασις, τί ἄλλο ἐστὶν ἢ σύνθεσιν εἰπεῖν. ΟΡΘ. Σύνθεσιν οὐ ποιοῦσι τὰ ὀνόματα. οὐδὲ γὰρ πάντως ἐπὶ μελῶν λέγονται. ΑΝΟ. Τὸ στόμα, οὐκ ἔστι στόμα, καὶ ἡ γαστὴρ, οὐκ ἔστι γαστήρ; ΟΡΘ. Οὐ πᾶν στόμα, τὸ αὐτὸ στόμα, οὐδὲ πᾶσα γαστὴρ, ἡ αὐτὴ γαστήρ. οὐδὲ γὰρ πᾶν στόμα ἐστὶ μέλος, οὐδὲ πᾶσα γαστὴρ πάντως ἐστὶ μέλος. ΑΝΟ. Καὶ πῶς δύναται στόμα μὴ εἶναι στόμα, καὶ γαστὴρ μὴ εἶναι γαστήρ. ΟΡΘ. Ἡ γραφὴ πολλαχοῦ στόμα μαχαίρας ὠνόμασεν· καὶ οὐδεὶς οὕτω μέμηνεν, ὥστε λέγειν μέλος ἔχειν τὴν μάχαιραν, ὃ καλεῖται στόμα· ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ἀναλωτικὸν τῆς μαχαίρας στόμα ὠνόμασεν. καὶ, Ἐκ ποίας δὲ γαστρὸς ἐκπορεύεται κρύσταλλος, εἰποῦσα, οὐ σωματικὴν γαστέρα ἐπιζητεῖ· καὶ πρόσωπον πυρὸς εἰποῦσα, οὐκ ἀνθρωποειδὲς λέγει τὸ πῦρ, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ μέλος εἶναι πρόσωπον, τὸ δὲ πῦρ· καὶ πρόσωπον γῆς εἰποῦσα, οὐκ ἀνθρωποειδῆ λέγει τὴν γῆν. ΑΝΟ. Ποῦ γὰρ εἴρηται, πρόσωπον ἔχειν τὴν γῆν; ΟΡΘ. Ἔσται ὁ φεύγων, ὡς ὁ φεύγων ἀπὸ προσώπου πυρὸς, παρὰ τῷ προφήτῃ γέγραπται. καὶ ἐν τῇ Γενέσει ὁ Κάϊν λέγει, Εἰ ἐκβάλλεις με σήμερον ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου κρυβήσομαι. ΑΝΟ. Ἀλλ' ὅταν ἐπὶ ζώων λέγηται ταῦτα τὰ ὀνόματα, μέλη σημαίνουσιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἀναισθήτων, καταχρηστικῶς. ΟΡΘ. Οὐ δοκεῖ σοι ἡ ψυχὴ ζῶον εἶναι; ΑΝΟ. Καὶ πάνυ. ὅ τε γὰρ καὶ Ἄγγελος ζῶόν ἐστι, ὅ τε πάντα τὰ πνεύματα. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰ Σεραφὶμ ζῶα λέγονται, καὶ ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ, γέγραπται. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ Θεὸς, ἄνοιξον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτὸ, ποῖον λέγει στόμα, ἐὰν δὲ ὁ Δαβὶδ ἐν τῷ ριη. Ψαλμῷ, Τὸ στόμα μου ἤνοιξα, εἵλκυσα Πνεῦμα, ὅτι τὰς ἐντολάς σου ἐξελεξάμην, ποῖον λέγει στόμα

A & aliud ore. Anomoeus. Quid ſignificat hypoſtaſis, quid os, quid uterus? Orthodoxus. Hypoſtaſis declarat, τὸ εἶναι, id eſt, *Eſſe*: uterus generandi vim: os, ipſam docendi facultatem. Quomodo vero gignat Filium Deus, & quomodo Spiritum emittat, curioſe non perveſtigo: ſed credo Filium genitum inexplicabili modo & abſque perpeſſione ulla, & ſimiliter Spiritum ſanctum procedere inexplicabili modo & abſque perpeſſione ulla. Anomoeus. Ubi eſt os, & uterus, & hypoſtaſis, quid aliud, quam compo-
B ſitionem dicis? Orthodoxus. Compoſitionem non efficiunt hæc nomina. Omnino enim iſta non dicuntur, ut de membris ſolent. Anomoeus. Os nonne eſt os? & uterus annon eſt uterus? Orthodoxus. Non omne os eſt idem os, neque omnis uterus eſt idem uterus: nam neque omne os eſt membrum, neque omnis uterus prorſus membrum eſt. Anomoeus. Quinam os poſſit non eſſe os? & uterus non eſſe uterus? Orthodoxus. Scriptura multis locis os gladii nominavit, nec quiſpiam ita inſanit, ut dicat
C gladium eo membro præditum eſſe, quod os vocatur: ſed Scriptura os vocavit illud, quo gladius abſumit: & cum dicit, ex quo utero provenit glacies, uterum corporeum non requirit: & cum faciem ignis dicit, non dicit ignem eſſe humana forma præditum, cujus membrum unum ſit facies, alterum vero ignis: neque faciem terræ dicens, terram dicit humanam formam referre. Anomoeus. At ubinam dictum eſt terram eſſe facie præditam? Orthodoxus. Scriptum eſt apud Prophetam: *Qui fugit, erit, ut qui fugit a facie ignis*: & in Geneſi, Cain inquit: Gen. 4. 14.
Si ejicis me hodie a facie terræ, etiam a fa-
D *cie tua abſcondar.* Anomoeus. Sed cum de animantibus iſta nomina dicuntur, membra declarant: in iis vero, quæ ſenſus ſunt expertia, abuſione quadam uſurpantur. Orthodoxus. Annon tibi videtur anima eſſe animal? Anomoeus. Sane. Nam & Angelus animal eſt, & omnes ſpiritus: propterea enim etiam omnes Seraphim animalia dicuntur: & ſcriptum eſt, *Inter duo animantia cognoſceris.* Orthod. Dicens igitur Deus: *Aperi os tuum & implebo illud*, quodnam os dicit? & David Pſal. 118. *Os meum aperui, & clauſi Spiritum, quoniam* Pſal. 118. 131
mandata tua elegi, quodnam os dicit?

Digitized by Google

Et Job inqviens: *Os verax implebit riſu*, qvodnam os inqvit? Qvonam autem ore clamabat Moſes, cum audiret, *Cur clamas ad me?* (Exod.14.15.) Qvis vero ignorat, tacentes qvoqve a DEO exaudiri ſuſpiriis inenarrabilibus clamantes? Qvem autem uterum intelligit Propheta, ſcribens: (Eſa.26.18.) *Præ metu tui, Domine, in utero concepimus & parturivimus, & peperimus ſpiritum ſalutis in terra?* Qvemadmodum igitur anima dicitur uterum habere, & os, & oculos, & cætera omnia corporis membra, nec tamen ex membris compoſita eſt: ita cum de Deo vere incorporeo audies os vel uterum, nihil compoſitum intellige, ſed uteri nomine, gignendi vim: oris, docendi vim: oculorum, intelligendi vim: aurium, exaudiendi vim. Idcirco igitur dictus eſt Filius ex utero: qvod ſit genitus: & propterea Spiritus eſt oris Spiritus, qvoniam is eſt, qvi docet. Et ſicut non dicis, Spiritum eſſe genitum qviddam, ne duos Filios dicas: ita ne dicito, ipſum eſſe factum, ut ne unum eorum, qvæ facta ſunt dicas, ac proinde eum dicere etiam ſervum cogaris, propter Prophetam, qvi dixit: *Omnia tibi ſerviunt.* ANOMOEUS. Qvod initio dixi, parum abeſt, qvin mihi perſvadeas, ut fiam Homouſiaſtes: *id eſt, Coeſſentialiſta.* ORTHODOXUS. Utinam dixeris, ut Chriſtianus fiam. Factus enim Chriſtianus, didiceris oportere Coeſſentialem Filium dicere: divinis ſcriptis edoctus. Qvæcunqve enim ſunt Dei propria, ea ſunt communia Patri, Filio, & Spiritui ſancto. ANOMOEUS. Qvomodo dixit ſanctus Apoſtolus: (Hebr.6.18.) *Deo ſoli impoſſibile eſt mentiri?* ORTHODOXUS. Hoc & de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto dicetur: qvod enim naturæ proprium, commune eſt hypoſtaſibus. ANOMOEUS. An poſſunt mentiri Seraphim? ORTHODOXUS. Niſi poſſint mentiri, non jam eſt ſolus Deus is, qvi mentiri non poſſit. ANOMOEUS. Non dixit Apoſtolus, ſolum DEUM non poſſe mentiri, ſed Deum non poſſe mentiri. ORTHODOXUS. Qvicqvid factum eſt, mentiri poteſt: ideoqve etiam diabolus, cum eſſet Cherubim, potuit mentiri. Et hoc ipſum mentiri, eſt mutatio illa, cui virtutes ratione præditæ ſunt obnoxiæ. Deus autem, cum ſit immutabilis, mentiri qvoqve non poteſt: ſicut ſolus eſt immutabilis,

A ἐὰν δὲ λέγει ὁ Ἰὼβ, Ἀληθινὸν δὲ στόμα ἐμπλήσει γέλωτος, ποῖον λέγει στόμα; ποίῳ δὲ στόματι ἐβόα Μωσῆς ἀκούων, Τί βοᾷς πρός με; τίς δὲ οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ σιωπώντων ἀκούει ὁ Θεὸς, στεναγμοῖς ἀλαλήτοις βοώντων; ποίαν δὲ γαστέρα ὁ προφήτης λέγει· ἀπὸ τοῦ φόβου σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν, καὶ ὠδινήσαμεν, καὶ ἐτέκομεν πνεῦμα σωτηρίας ἐπὶ τῆς γῆς; ὥσπερ οὖν ἡ ψυχὴ καὶ γαστέρα ἔχειν λέγεται, καὶ στόμα, καὶ ὀφθαλμοὺς, καὶ ὦτα, καὶ πάντα τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος, καὶ οὐ σύγκειται ἐκ μελῶν· B οὕτως ὅταν ἀκούσῃς ἐπὶ Θεοῦ, τοῦ ἀληθῶς ἀσωμάτου, στόμα ἢ γαστέρα, μὴ σύνθεσιν νόει, ἀλλὰ γαστέρα, τὸ γεννητικόν. στόμα, τὸ διδακτικόν· ὀφθαλμοὺς, τὸ καταγνοητικόν· ὦτα, τὸ ἀκουστικόν. καὶ διὰ τοῦτο ἐκ γαστρὸς εἴρηται ὁ Υἱὸς, ἐπειδὴ γεγέννηται. καὶ διὰ τοῦτο στόματος Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ διδακτικόν. καὶ ὥσπερ οὐ λέγεις γεννητὸν τὸ Πνεῦμα, ἵνα μὴ δύο Υἱοὺς εἴπῃς· οὕτως μὴ λέγε αὐτὸ γενητὸν, ἵνα μὴ ἓν τῶν γενητῶν εἴπῃς, καὶ ἀναγκασθῇς καὶ δοῦλον C εἰπεῖν διὰ τὸν εἰρηκότα προφήτην· ὅτι τὰ σύμπαντα δοῦλα σά. ΑΝΟ. Εἶπον καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου, παρ' ὀλίγον με πείθεις Ὁμοουσιαστὴν γενέσθαι. ΟΡΘΟΔ. Γένοιτό σε εἰπεῖν. Χριστιανὸν γενέσθαι. γενόμενος σὺ γὰρ Χριστιανὸς, ἐπιγνώσῃ, ὅτι ὁμοούσιον δεῖ λέγειν ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν διδαχθείς. ὅσα γὰρ ἴδιά εἰσι Θεοῦ, ταῦτα κοινὰ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Πῶς εἴρηται παρὰ τῷ ἁγίῳ Ἀποστόλῳ, ὅτι μόνῳ Θεῷ ἀδύνατόν ἐστι τὸ ψεύσασθαι; ΟΡΘΟΔ. Τοῦτο δὲ ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος λεχθήσεται. D ὃ γάρ ἐστι ἴδιον τῆς φύσεως, τοῦτο κοινὸν τῶν ὑποστάσεων. ΑΝΟ. Δύναται δὲ ψεύσασθαι τὰ Σεραφίμ; ΟΡΘΟΔ. Εἰ μὴ δύναται ψεύσασθαι, οὐκέτι μόνος ὁ Θεὸς ἀψευδής ἐστι. ΑΝΟ. Οὐκ εἶπεν, ὅτι μόνῳ Θεῷ ἀδύνατον τὸ ψεύσασθαι, ἀλλ' ὅτι ἀδύνατον Θεῷ ψεύσασθαι. ΟΡΘ. Πᾶν ὅ,τι γενητόν ἐστι, δύναται ψεύσασθαι. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ διάβολος ἐν μέσῳ τῶν Χερουβεὶμ ὢν, ἐδυνήθη ψεύσασθαι· καὶ τοῦτό ἐστι τῶν λογικῶν δυνάμεων ἡ τροπὴ, τὸ ψεύσασθαι. Θεὸς δὲ, ἄτρεπτος ὢν, καὶ ἀψευδής ἐστι· καὶ ὥσπερ μόνος ἄτρεπτός ἐστιν,

καὶ μόνος ἀθάνατος, καὶ μόνος ἀόρατος, καὶ μόνος ἄφθαρτος· οὕτως ἐστὶ μόνος ἀψευδής. τοῦτο δὲ κοινόν ἐστι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΑΝΟ. Πῶς οὖν εἴρηται περὶ τοῦ Πνεύματος, ὅτι οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει, λαλήσει, εἴπερ τῆς αὐτῆς ἐστι φύσεως; ΟΡΘ. Τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ δείκνυσι καὶ αὐτὸ ἀψευδὲς εἶναι, καὶ τῆς αὐτῆς φύσεως ὄν. ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι πᾶν τὸ γενητὸν, ἐὰν ᾖ λογικὸν, ὅτε θέλει, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖ, ἐπειδὴ καὶ ἴδιον ἔχει θέλημα, ὃ κατασιγάζει, ἵνα τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα εἴπῃ· τὸ δὲ Πνεῦμα οὐχ οὕτως, ἀλλ' ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, ταὐτὸ θέλημα ἔχει τῷ Θεῷ. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ, οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ. καὶ γὰρ καὶ περὶ ἑαυτοῦ ὁ Υἱὸς εἶπεν, ὅτι ἀπ' ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδὲν, ἀλλὰ καθὼς ἐδίδαξέ με ὁ Πατὴρ, ταῦτα λαλῶ. ἆρα οὖν ὁ Λόγος ὁ τοῦ Θεοῦ, ἡ Σοφία ὁ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ᾔδει, τί λαλήσει; μὴ γένοιτο τοῦτο ἄνθρωπον Χριστιανὸν λογίσασθαι· ἀλλ' ἵνα γνῶμεν ἡμεῖς τὸ ταὐτὸ * τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἀδιαίρετον τοῦ θελήματος, ταῦτα διδασκόμεθα. εἰ δὲ μὴ, Παῦλος μὲν λέγει, περὶ δὲ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἠλεημένος. ὁ δὲ Υἱὸς ἐντολὴν λαμβάνει, τί εἴπῃ; καὶ τί λαλήσει, καὶ τὸ Πνεῦμα οὐ λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. ΑΝΟ. Οὐκ ἔχει οὖν ἴδιον θέλημα τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ἐναντίον τοῦ Θεοῦ μὴ γένοιτο. οὐδέ ποτε γὰρ θέλει τὰ τοῦ Θεοῦ, ποτὲ δὲ τὰ ἑαυτοῦ· ἀλλ' εἴ τι θέλει Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τοῦτο τοῦ Θεοῦ ἐστι θέλημα· καὶ εἴ τι θέλει ὁ Θεὸς, τοῦτο θέλημά ἐστι τοῦ Πνεύματος. ΑΝΟ. Οἱ γὰρ προφῆται οὐκ εἴ τι θέλει ὁ Θεὸς, θέλουσιν; ΟΡΘ. Οὐ πάντοτε. ἔσθ' ὅτε γὰρ καὶ ἀφ' ἑαυτῶν ἐλάλουν. Μωσῆς γὰρ πρῶτος ἔλεγεν, ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ εἰσακούσεταί μου Φαραώ. καὶ τὸ, Δέομαί σου, προχείρισαι ἄλλον, τί σημαίνει ἢ ἄλλο θέλημα ἐν ἑαυτῷ εἶναι, ὃ ἐκόλασεν, ἵνα τὸ τοῦ Θεοῦ ποιήσῃ, καὶ Ἀαρὼν καὶ Μαρία ἀφ' ἑαυτῶν κινούμενοι ἐγόγγυσαν κατὰ Μωσέως, ὅτε ἐλεπρίασεν ἡ Μαρία, καὶ ὠργίσθη θυμῷ Κύριος. Ἱερεμίας παραιτούμενος τὴν προφητείαν, ἔλεγε, Νεώτερός εἰμι ἐγὼ, καὶ οὐ δύναμαι προφητεύειν. καὶ ὁ Ἰωνᾶς εἰς τοσοῦτον παρῃτήσατο, ὡς καὶ δόξαι φεύγειν ἀπὸ προσώπου Κυρίου. καὶ ὁ Δαβὶδ

A & ſolus immortalis, & ſolus inviſibilis, & ſolus incorruptibilis, ita etiam ſolus mentiri non poteſt: ſed hoc commune eſt Patris, Filii, & Spiritus ſancti. AN. Qvomodo ergo de Spiritu dicitur, qvod *non loquetur ex ſeſe, ſed quæcunque audiet, loquetur:* ſiqvidem ejusdem eſt naturæ? ORTH. Imo hoc ipſum oſtendit, eum qvoqve mentiri non poſſe, & ejusdem eſſe naturæ. AN. Qvomodo? ORTH. Qvoniam qvicqvid factum eſt, ſi qvidem ſit rationis particeps, qvicqvid vult, etiam ex ſe loqvitur, qvandoqvidem etiam ſua peculiari præditum eſt voluntate, cui ſi- B lentium imponit, ut Dei voluntatem dicat. At Spiritus non ita eſt, ſed ut Dei Spiritus, eandem habet atqve DEUS ipſe voluntatem: & hoc eſt, *Non loquetur ex ſeipſo.* Nam & Filius de ſe dixit: *Ex meipſo nihil facio, ſed ut docuit me Pater, iſta loquor.* (Joh. 8. 28.) An igitur Verbum illud Dei & illa Dei ſapientia neſciebat, qvid locutura eſſet? Abſit, ut qvisqvam Chriſtianus hoc exiſtimet: ſed iſta nos docemur, ut & naturam utriusqve eandem eſſe ſciamus, & voluntatem, quæ diviſionem nullam patitur: ſin minus. Pau- C lus qvidem dicit: *De virginibus non habeo mandatum, ſententiam autem edo, ut qui miſericordiam ſim conſecutus.* (1. Cor. 7. 25.) At Filius mandatum accipit de eo, qvod dicturus & locuturus eſt, & Spiritus ex ſemetipſo non loqvitur. AN. Spiritus vero nonne propriam & peculiarem habet voluntatem? ORTH. Abſit, qvæ qvidem Deo ex adverſo reſpondeat: nec enim modo vult, qvæ Dei ſunt, modo vero, qvæ ſui ipſius: ſed ſi qvid vult Spiritus ſanctus, hæc eſt Dei voluntas: & ſi qvid vult Deus, hæc eſt Spiritus voluntas. AN. Enimvero, annon qvod Deus D vult, volunt etiam Prophetæ? ORTH. Non ſemper: interdum enim etiam ex ſeipſis loqvebantur. Dicens enim primum Moſes: *Exilis vocis & tardæ linguæ ſum, neque audiet me Pharao:* (Exod. 4. 10.) & illud, *Obſecro te, dilige alium,* qvid aliud ſignificat, qvam ſibi aliam voluntatem ineſſe, qvam *poſtea* coercuit, ut Dei voluntati obſeqveretur? Aaron qvoqve & Maria a ſeipſis commoti murmurarunt adverſus Moſem, quo tempore etiam lepra correpta fuit Maria, & animo indignatus eſt Dominus. Jeremias propheticum munus deprecans dicebat: *Juvenis ſum, neque poſſum prophetare.* (Jer. 1. 6.) Et Jonas eo usqve in hoc recuſando progreſſus eſt, ut etiam decreverit fugere a facie Domini. Et David

ἀλλ' ἐφύλαξαν τὰ τοῦ Θεοῦ λόγια· ἀλλ' ἐδείχθη αὐτῶν ἡ φύσις τρεπτὴ, καὶ λαλοῦσα ἀφ' ἑαυτῆς τὸ τινὰς αὐτῶν τραπῆναι καὶ λαλεῖν ἀφ' ἑαυτῶν. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. οὐ γάρ ἐστι γενητῆς φύσεως, ὥστε καὶ δύνασθαι τραπῆναι. ΑΝΟ. Πόθεν γὰρ, ὅτι οὐ δύναται τραπῆναι τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Τὸ παρέχον ἄλλοις τὴν ἀτρεψίαν, ἀνάγκη ἄτρεπτον εἶναι τῇ φύσει. ΑΝΟ. Εἰσὶν γὰρ οὖν καὶ ἄλλα ἄτρεπτα. εἰ γὰρ παρέχει ἄλλοις τὸ Πνεῦμα τὴν ἀτρεψίαν, αὐτὰ ἐκεῖνα οἷς παρέχει τὸ Πνεῦμα τὴν ἀτρεψίαν, ἄτρεπτά εἰσιν. ΟΡΘ. Ἀλλὰ τὰ μέν εἰσι μετοχῇ ἄτρεπτα, τὰ δὲ τῇ φύσει, ὡς τὸ πῦρ φύσει ἐστὶ καυστικὸν, τὸ δὲ ὕδωρ κατὰ παράθεσιν τοῦ πυρὸς καυστικὸν γίνεται. οὕτως τὸ μὲν Πνεῦμα φύσει ἐστὶν ἄτρεπτον, οἱ δὲ μετέχοντες αὐτοῦ, κατὰ μετοχὴν ἄτρεπτοι. ΑΝΟ. Μὴ θέλεις εἰπεῖν, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα Πατήρ ἐστιν; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο. ΑΝΟ. Εἰ πάντα τὰ ἴδια τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Πνεύματός εἰσι καὶ τοῦ Υἱοῦ κοινὰ, ὀφείλει καὶ Πατὴρ εἶναι τὸ Πνεῦμα καὶ Υἱός. ΟΡΘ. Οὐκ εἶπον, τὰ ἴδια τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ Πνεύματός εἰσι κοινά· ἀλλὰ, τὰ ἴδια τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματός εἰσι κοινά· οἷον τὸ ἄφθαρτον, τὸ ἀθάνατον, τὸ ἀναλλοίωτον, τὸ ἀψευδὲς, καὶ ὅσα τοιαῦτα. ΑΝΟ. Ἄλλος οὖν ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ ἄλλος ὁ Πατήρ; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὸ Θεὸς τὴν φύσιν δηλοῖ, τὸ δὲ Πατὴρ τὴν σχέσιν τὴν πρὸς τὸν Υἱόν. ὅσα οὖν ἴδιά εἰσι τῆς φύσεως, ταῦτα κοινὰ τῶν τῆς αὐτῆς οὐσίας ὑποστάσεων. ἀμέλει καὶ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι πέρας, εἴρηται παρὰ τῷ Προφήτῃ. τοῦτο δὲ ἄν τις εἴποι καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος. οὔτε γὰρ τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Υἱοῦ ἐστι πέρας, οὔτε τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Πνεύματος. ποῦ γὰρ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; τῶν δὲ κτισμάτων ἁπάντων καὶ πέρας ἐστὶ καὶ ποσότης. δύναμαι γὰρ νοῆσαι τὸν Γαβριὴλ, ἔνθα οὐκ ἔστιν ὁ Ραφαήλ· Πατέρα δὲ καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, πανταχοῦ, καὶ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων νοῶ. ΑΝ. Κἀγὼ λέγω, ὅτι πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι καὶ διὰ πάντων ἐστὶ Πατὴρ καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. ΟΡΘ. Τοῦτο οὐκ ἔστιν ὁμοούσιον, ὃ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχεται λόγον τῆς οὐσίας.

A ſed Dei ſermonem cuſtodierint, reipſa tamen apparuit, mutabilem eſſe ipſorum naturam, qvæqve veluti edita voce per ſeipſam teſtetur, eorum aliqvos mutatos fuiſſe, & ex ſeipſis loqvi. At Spiritus ſanctus non loqvitur ex ſemetipſo. Nec enim eſt ea natura præditus, qvæ facta ſit, ac proinde mutari poſſit. ANOMOEUS. Enimvero, unde illud habet Spiritus, ut mutari non poſſit? ORTHODOXUS. Qvod aliis præbet immutabilitatem, neceſſe eſt natura eſſe immutabile. AN. Sunt igitur alia qvoqve immutabilia. Nam ſi qvibus aliis præſtat Spiritus illam B immutabilitatem, nempe illa, qvibus immutabilitatem illam præbet Spiritus, etiam ſunt immutabilia. ORTH. Sed qvædam ſunt immutabilia participatione, qvædam natura: ut ignis natura qvidem eſt urens, aqva vero appoſito igne fit urens. Ita Spiritus eſt natura immutabilis: qvi vero facti ſunt ejus participes, hac participatione fiunt immutabiles. AN. An vis dicere, Patrem eſſe illum ipſum Spiritum? ORTH. Abſit. AN. Atqvi ſi qvæcunqve ſunt Patri propria, ſunt qvoqve Filio & Spiritui communia, oportet ut Pater ſit ipſe Spiritus & Filius. C ORTH. Non dixi, qvæ propria ſunt Patris, eſſe qvoqve Filio & Spiritui communia: ſed dixi, ea, qvæ propria ſunt eſſentiæ Dei, eſſe & Filio & Spiritui communia, ut incorruptibilem, immortalem, immutabilem eſſe, mentiri non poſſe, & qvæcunqve ſunt hujusmodi. AN. Ergone alius Deus eſt, alius Pater? ORTH. Abſit: ſed Dei nomen naturam indicat, nomen autem Patris eam rationem, qvam ad Filium habet. Qvæcunqve igitur propria ſunt naturæ, communia ſunt ejusdem eſſentiæ hypoſtaſibus. Siqvidem qvod dixit Propheta, majeſtatis Dei nullum eſſe terminum, dixerit etiam aliqvis & de D Filio & de Spiritu: qvia neqve majeſtatis Filii neqve majeſtatis Spiritus ullus eſt terminus. *Quo enim* (inqvit ille) *diſcedam a Spiritu tuo, & quonam a facie tua fugiam?* Pſal. 138. 7. Rerum autem omnium conditarum & terminus eſt aliqvis & qvantitas. Poſſum enim animo concipere Gabrielem, ubi non ſit Raphael: Patrem autem & Filium & Spiritum ſanctum ubiqve & in omnibus & per omnia mente conſidero. AN. Dico etiam ego, ubiqve, & in omnibus, & per omnia eſſe Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. ORTH. Nonne id eſt coeſſentiale, qvod eandem eſſentiæ definitionem recipit?

A ANOMOEUS. Non dicis igitur, majorem eſſe Patrem Filio? ORTHODOXUS. Ut Deum Deo majorem, nequaquam: ſed ut Patrem Filii humana carne induti: ſiquidem non dixit: Deus major me eſt,
Joh. 14. 28. ſed *Pater major me eſt*. AN. Filium ergo dicis Deitate æqualem eſſe Patri? ORTH. Maxime: dicit enim Apoſto-
Phil. 2. 5. lus: *Is ſit affectus in vobis, qui fuit & in Chriſto Jeſu: qui cum in forma Dei eſſet, non duxit rapinæ eſſe æqualem Deo.* AN. Quod igitur ipſe non rapuit, cur illi impetis? ORTH. Quoniam ipſe non rapuit, ſed habet natura: & hoc habens, *exinanivit*
Ibid. 7. *ſeipſum, forma ſervi accepta.* Quæ enim laus debeatur ei, qui, quam non habet B æqualitatem, hoc rapuit? Nam ſi hoc laudabile eſt, ſimiliter etiam cœlum laudabitur, & Gabriel, & Raphael, & Angelorum ſinguli, & Archangelus quilibet, quod æquales eſſe Deo non rapuerint. AN. Nos dicimus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum eſſe inſtar Epiſcopi, & Presbyteri, & Diaconi. ORTH. Sed ſicut quiſpiam qui Epiſcopus non ſit, & tamen homo ſit, eandem habet naturam atque Epiſcopus: ita & Diaconus, qui neque Presbyter ſit neque Epiſcopus, ejuſdem tamen eſt naturæ. Ita igitur tu quoque fateris, Filium quidem non eſſe C Patrem, ſed ejuſdem eſſe naturæ atque Patrem: itidemque Spiritum Dei non eſſe quidem Filium, neque Patrem, ſed ejuſdem eſſe atque Patrem naturæ, quandoquidem ab eo procedit: Cur igitur auditores fallis, cum neſcias, quid dicas? ac non dicis tres naturas diſſimiles, ut Angelum, & hominem, & equum? AN. Ita dico: alioqui fuerim coeſſentialiſta. ORTH. Didiciſti igitur eum, qui dicat Patrem eſſe, ut Epiſcopum, & Filium, ut Presbyterum, & Spiritum, ut Diaconum, coeſſentialitatem dicere. At tu non aliter dicere te D adhuc exiſtimaſti. Quod ſi judicas eum, qui hoc dicat, non eſſe Chriſtianum, teipſum nimirum condemnaſti: & ex tuo ipſius ore convinceris Chriſtianus non eſſe. AN. Non eſt igitur Chriſtianus, qui coeſſentialitatem dicit? ORTH. Qui coeſſentialitatem dicit, Chriſtianus eſt: qui vero exiſtimat, eum non eſſe Chriſtianum, qui coeſſentialitatem dicit, & tamen ipſemet hoc dicit, comperietur ſeipſum condemnare, ut ſervus ille malus ex ſuo ipſius ore damnatus. AN. Quomodo vero ſum compertus id dicere? ORTH. Nos (dixiſti) ſentimus Patrem, Filium, &

A ΑΝΟ. Οὐ λέγεις οὖν μείζονα τὸν Πατέρα τοῦ Υἱοῦ; ΟΡΘ. Ὡς Θεὸν Θεοῦ, οὔ· ὡς Πατέρα δὲ Υἱοῦ ἐνανθρωπήσαντος. ἀμέλει οὐκ εἶπεν, ὁ Θεὸς μείζων μου ἐστὶν, ἀλλ', ὁ Πατὴρ μείζων μου ἐστίν. ΑΝΟ. Τῇ θεότητι οὖν ἴσον λέγεις τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρός; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει, Τοῦτο φρονείσθω ἐν ὑμῖν, ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ΑΝΟ. Ὃ οὖν αὐτὸς οὐχ ἥρπασεν, σὺ διὰ τί δίδως αὐτῷ; ΟΡΘ. Ὅτι οὐχ ἥρπασεν, ἀλλ' ἔχει τῇ B φύσει· καὶ ἔχων τοῦτο, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών. ποῖος γὰρ ἦν ἔπαινος τῷ μὴ ἔχοντι τὸ ἴσον καὶ μὴ ἁρπάζοντι; εἰ γὰρ τοῦτο ἔπαινος, ἐπαινεθήσεται ὁμοίως καὶ ὁ οὐρανός, καὶ ὁ Γαβριὴλ, καὶ ὁ Ῥαφαὴλ, καὶ ἕκαστος τῶν Ἀγγέλων, καὶ ἕκαστος τῶν Ἀρχαγγέλων, ὅτι μὴ ἥρπασαν τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. ΑΝΟ. Ἡμεῖς λέγομεν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὡς Ἐπίσκοπον, καὶ Πρεσβύτερον, καὶ Διάκονον. ΟΡΘ. Ἀλλ' ὥσπερ Ἐπίσκοπος οὐκ ὢν, ἄνθρωπος δὲ ὢν, τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν τῷ Ἐπισκόπῳ· ὁμοίως καὶ ὁ Διάκονος, οὔτε Πρεσ- C βύτερος, οὔτε Ἐπίσκοπος ὢν, τῆς αὐτῆς μέντοι ἐστὶ φύσεως. οὕτως οὖν λέγεις καὶ αὐτὸς τὸν Υἱὸν Πατέρα μὲν μὴ εἶναι, τῆς δὲ αὐτῆς φύσεως τῷ Πατρί· καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ τοῦ Θεοῦ, Υἱὸν μὲν μὴ εἶναι μήτε Πατέρα, τῆς δὲ αὐτῆς εἶναι φύσεως τῷ Πατρί. τί οὖν ἀπατᾷς τοὺς ἀκούοντας μὴ εἰδὼς, ἃ λέγεις, οὐ λέγεις δὲ τρεῖς φύσεις ἀνομοίους, ὡς Ἄγγελον, καὶ ἄνθρωπον, καὶ ἵππον; ΑΝΟ. Οὕτως λέγω. ἐὰν γὰρ τοῦτο μὴ εἴπω, ὁμοουσιαστὴς ἐγενόμην. ΟΡΘ. Ἔγνως οὖν, ὅτι ὁ λέγων τὸν Πατέρα, ὡς Ἐπίσκοπον, καὶ τὸν D Υἱὸν ὡς Πρεσβύτερον, καὶ τὸ Πνεῦμα ὡς Διάκονον, ὁμοούσιον λέγει. οὕτω δὲ λέγειν σαυτὸν ἐνόμισας μέχρι τοῦ παρόντος. εἰ δὲ τοῦτο ὁ λέγων οὐ κέκριταί σοι εἶναι Χριστιανὸς, σαυτὸν ἄρα κατέκρινας, καὶ ἐκ τοῦ στόματός σου ἐλέγχθης μὴ ὢν Χριστιανός. ΑΝΟ. Ὁ λέγων οὖν ὁμοούσιον, Χριστιανὸς οὐκ ἔστιν; ΟΡΘ. Ὁ λέγων ὁμοούσιον, Χριστιανός ἐστιν· ὁ δὲ νομίζων μὴ εἶναι Χριστιανὸν τὸν λέγοντα ὁμοούσιον καὶ αὐτὸς λέγων, εὑρεθήσεται ἑαυτὸν κατακρίνων· ὡς ὁ κακὸς δοῦλος ἐκεῖνος, ὁ ἐκ τοῦ ἰδίου στόματος κατακεκριμένος. ΑΝ. Πῶς γὰρ αὐτὸ λέγων εὑρέθην; ΟΡΘ. Εἶπας, ὅτι ἡμεῖς λέγομεν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ

A ἅγιον Πνεῦμα, ὡς ἐπίσκοπον, καὶ πρεσβύτερον, καὶ διάκονον. ΑΝΟ. Ὁμολογῶ εἰρηκέναι ὡς ἐπίσκοπον, πρεσβύτερον, καὶ διάκονον. ΟΡΘ. Ἀλλ' ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος καὶ διάκονος ὁμοούσιοί εἰσιν· ὁμοουσίους ἄρα Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὡμολόγηκας. ΑΝΟ. Θέλεις οὖν εἰπεῖν, ὅτι ὥσπερ κονδῖτος οἶνος κερασθεὶς, οὕτως ἐστὶ Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα; ΟΡΘ. Οὐδὲ οἶδας, ὅτι σὺ τοῦτο λέγεις; ΑΝΟ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι ἄλλην φύσιν λέγεις τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄλλην τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλην τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ὡς οἴνου καὶ μέλιτος, καὶ πεπέρεως. B ἡμεῖς δὲ λεγομεν, ἐὰν ᾖ ὁ Πατὴρ οἶνος εὐφραίνων καρδίαν, καὶ ὁ Υἱὸς οἶνος εὐφραίνων καρδίαν, καὶ τὸ Πνεῦμα οἶνος εὐφραίνων καρδίαν ἐστὶν, ἢ ὁ Πατὴρ ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον. ὑμεῖς ἄρα καὶ οὐχ ἡμεῖς, κονδίτῳ παρεβάλλετε τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οἱ ἀνομοίους τὰς φύσεις εἰσηγούμενοι.

Spiritum ſanctum eſſe inſtar Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi. Anomoeus. Fateor me dixiſſe inſtar Epiſcopi, Presbyteri & Diaconi. Orthodoxus. Atqui Epiſcopus, Presbyter & Diaconus ſunt coeſſentiales: faſſus es igitur coeſſentiales eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Anomoeus. Viſne igitur dicere conditi vini inſtar eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? Orthodoxus. Et non vides te hoc ipſum dicere? Anomoeus. Quomodo? Orthodoxus. Quoniam aliam eſſe dicis naturam Patris, aliam Filii, aliam Spiritus ſancti, ut vini mellis & piperis. Nos vero dicimus; ſi Pater eſt vinum exhilarans cor, Filius itidem eſt vinum cor exhilarans, & Spiritus eſt vinum cor exhilarans, quo reſpectu Pater eſt ſuper mel & favum. Non nos igitur, ſed vos ii eſtis, qui Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum cum vino condito comparatis, cum diſſimiles naturas introducitis.

C

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

διάλογος δεύτερος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ, D

ἐν ᾧ διαλέγονται ὁμοίως Ὀρθόδοξος καὶ Ἀνόμοιος Ἀρειανιστής.

ΑΝΟΜΟΙΟΣ.

ΠΑΣΙ τοῖς νοῦν ἔχουσιν ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὅτι τὸ ἔκ τινος ὂν, μεταγενέστερόν ἐστι τοῦ, ἐξ οὗ ἐστιν, ὡς ἐξ αἰτίου. ΟΡΘ. Οὐ πάντως. ΑΝ. Σὺ οὐκ εἶ ἐκ τοῦ Πατρός σου, καὶ μετὰ τὸν Πατέρα σου; ΟΡΘ. Ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ Πατρός μου εἰμὶ, καὶ μετὰ τὸν Πατέρα μου εἰμὶ, καὶ ἐκτὸς τοῦ Πατρός μου εἰμί·

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

DIALOGUS II.

DE SANCTA TRINITATE,

in quo itidem colloquuntur Orthodoxus & Anomœus Arianiſta,

Interprete T. B.

Anomoeus.

OMNES ſana mente præditi confitentur, id quod eſt ex alio, poſterius eo eſſe, ex quo eſt, ut ex cauſa. Orth. Non per omnia. An. Annon tu es ex patre tuo, & patre tuo poſterior? Orthodoxus. Ego quidem ſum ex patre meo, & patre meo poſterior, & extra patrem meum:

lux vero ex ſole eſt, neqve tamen po- A ſterior eſt ſole, neqve extra ſolem, ſed ſimul atqve ſol, & in ſole, & cum ſole: & fragrantia ex unguento eſt, nec tamen poſt unguentum, neqve extra unguentum, ſed ſimul atqve unguentum, & in unguento, & cum unguento: & intelligere, ex intellectu eſt, at neqve poſt intellectum, neqve extra intellectum, ſed ſimul atqve intellectus, & in intellectu, & cum intellectu: & velle ex volente eſt, & neqve extra volentem, neqve poſt volentem, ſed ſimul atqve volens, & in volente, & cum volente: & ſapientia ex ſapiente B eſt, & neqve poſt ſapientem, neqve extra ſapientem, ſed ſimul atqve ſapiens, & in ſapiente, & cum ſapiente: & potentia ex potente eſt, at neqve poſt potentem, neqve extra potentem, ſed in potente, & ſimulatqve potens, & cum potente. Sic igitur Filium qvoqve Dei ex Deo eſſe intelligimus, at non poſt Deum, neqve extra Deum, ſed ſimul atqve Deus, & in Deo, & cum Deo. ANOMOEUS. At ſplendor, & intelligere, & velle, & ſapientia, & potentia, non ſunt eſſentia in ſeſe ſubſiſtens. Filius Dei vero eſt eſſentia, in C ſua propria hypoſtaſi, *id eſt ſubſiſtentia.* ORTHODOXUS. In hoc qvoqve habet, in qvo conferri cum ipſo neqveant corporei filii, qvod Filius qvidem ſum ego Patris mei, ſed non ſum ejus ſapientia, neqve ſum ejus potentia, neqve ſum ejus voluntas, neqve ſum ejus λόγος, neqve ſum ejus ſplendor, neqve ſum in ipſo patre meo, pater ipſe non eſt in me, non ſicut operatur pater, ego operor: Filius Dei vero non tantum eſt Filius, ſed etiam potentia, & ſapientia, & λόγος, & voluntas, & ſplendor, ut ex eo, qvod eſt Filius, intelligatur, qvod ſit qviddam in ſeſe ſubſiſtens: & ex eo, qvod eſt ſapientia & D potentia, & λόγος, & voluntas, & ſplendor, intelligatur illud, qvod ſimul atqve Pater, & in Patre, & cum Patre ſit, & ſit neuter, id eſt neqve poſt Patrem, neqve extra Patrem. Propterea enim clamat Propheta, dicens: *Domine, Deus noſter, da nobis pacem: omnia enim dediſti nobis. Domine, Deus noſter, alium extra te non novimus.* Nec enim extra Patrem Filius cognoſcitur, ſed in Patre, & cum Patre, & ſimul atqve Pater, ut ſplendor gloriæ,

A τὸ δὲ φῶς ἐκ τοῦ ἡλίου ἐστὶ, καὶ οὐδὲ μετὰ τὸν ἥλιόν ἐστιν, οὐδὲ ἐκτὸς τοῦ ἡλίου ἐστὶν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἡλίου, καὶ ἐν τῷ ἡλίῳ, καὶ σὺν τῷ ἡλίῳ. καὶ ἡ εὐωδία ἐκ τοῦ μύρου, καὶ οὔτε μετὰ τὸ μύρον, οὔτε ἐκτὸς τοῦ μύρου, ἀλλὰ μετὰ τοῦ μύρου, καὶ ἐν τῷ μύρῳ, καὶ σὺν τῷ μύρῳ. καὶ τὸ νοεῖν ἐκ τοῦ νοῦ ἐστιν, καὶ οὔτε μετὰ τὸν νοῦν, οὔτε ἐκτὸς τοῦ νοῦ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ νοῦ, καὶ ἐν τῷ νῷ, καὶ σὺν τῷ νῷ· καὶ τὸ θέλειν ἐκ τοῦ θέλοντός ἐστιν, καὶ οὔτε ἐκτὸς τοῦ θέλοντος, οὔτε μετὰ τὸν θέλοντα, ἀλλὰ μετὰ τοῦ θέλοντος, καὶ ἐν τῷ θέλοντι, καὶ σὺν

B τῷ θέλοντι· καὶ ἡ σοφία ἐκ τοῦ σοφοῦ ἐστι, καὶ οὔτε μετὰ τὸν σοφὸν, οὔτε ἐκτὸς τοῦ σοφοῦ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ σοφοῦ, καὶ ἐν τῷ σοφῷ, καὶ σὺν τῷ σοφῷ· καὶ ἡ δύναμις ἐκ τοῦ δυνατοῦ, καὶ οὔτε μετὰ τὸν δυνατὸν, οὔτε ἐκτὸς τοῦ δυνατοῦ, ἀλλ' ἐν τῷ δυνατῷ, καὶ μετὰ τοῦ δυνατοῦ, καὶ σὺν τῷ δυνατῷ. οὕτω τοίνυν καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ νοοῦμεν, καὶ οὐ μετὰ τὸν Θεὸν, οὔτε ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ σὺν τῷ Θεῷ. ΑΝΟ. Ἀλλὰ τὸ ἀπαύγασμα, καὶ

C τὸ νοεῖν, καὶ τὸ θέλειν, καὶ ἡ σοφία, καὶ ἡ δύναμις, οὐκ ἔστιν οὐσία ἐνυπόστατος· ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐσία ἐστὶν, ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει. ΟΡΘ. Καὶ ἐν τούτῳ τῶν σωματικῶν υἱῶν τὸ ἀσύγκριτον ἔχει, ὅτι ἐγὼ μὲν Υἱός ὢν τοῦ Πατρός μου, οὐκ εἰμὶ αὐτοῦ σοφία, οὐκ εἰμὶ αὐτοῦ δύναμις, οὐκ εἰμὶ αὐτοῦ θέλημα, οὐκ εἰμὶ αὐτοῦ λόγος, οὐκ εἰμὶ αὐτοῦ ἀπαύγασμα, οὐκ εἰμὶ ἐν αὐτῷ τῷ Πατρί μου, οὐκ αὐτὸς ὁ Πατήρ μου ἐν ἐμοὶ, οὐ καθὼς ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι· ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, οὐ μόνον ἐστὶν Υἱὸς, ἀλλὰ καὶ δύναμις, καὶ σοφία, καὶ λόγος, καὶ θέλημα,

D καὶ ἀπαύγασμα· ἵνα ἀπὸ τοῦ εἶναι Υἱὸς, τὸ ἐνυπόστατον νοηθῇ· καὶ ἀπὸ τοῦ εἶναι σοφία, καὶ δύναμις, καὶ λόγος, καὶ θέλημα, καὶ ἀπαύγασμα, τὸ μετὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ σὺν τῷ Πατρὶ νοηθῇ, καὶ οὐδέτερος, οὐδὲ μετὰ τὸν Πατέρα, οὐδὲ ἐκτὸς τοῦ Πατρός. διὰ γὰρ τοῦτο βοᾷ ὁ προφήτης, λέγων, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰρήνην δὸς ἡμῖν· πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν. Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐκτός σου ἄλλον οὐκ οἴδαμεν. οὐ γὰρ ἐκτὸς τοῦ Πατρὸς Υἱὸς γνωρίζεται, ἀλλ' ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ σὺν τῷ Πατρὶ, καὶ ἅμα τῷ Πατρὶ, ὡς ἀπαύγασμα δόξης,

ὡς χαρακτὴρ ὑποστάσεως, ὡς σοφία σοφοῦ, ὡς δύναμις δυνατοῦ, ὡς λόγος νοῦ. ΑΝΟ. Ἀλλὰ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτὸς, Υἱὸς οὐκ ἔστιν. ὁ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, Υἱὸς οὐκ ἔστιν· ἡ σοφία τοῦ σοφοῦ Υἱὸς οὐκ ἔστιν· ἡ δύναμις τοῦ δυνατοῦ, Υἱὸς οὐκ ἔστιν. ΟΡΘ. Τοῦ μὲν δυνατοῦ ἡ δύναμις, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ Υἱὸς, καὶ ἡ σοφία τοῦ σοφοῦ, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ Υἱός· καὶ ὁ λόγος τοῦ νοῦ, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ Υἱός· καὶ τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, οὐκ ἔστιν αὐτῆς Υἱός. ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, καὶ Υἱός ἐστι τοῦ Θεοῦ καὶ λόγος αὐτοῦ, καὶ Υἱός ἐστι τοῦ σοφοῦ καὶ σοφία αὐτοῦ, καὶ Υἱός ἐστι τοῦ δυνατοῦ, καὶ δύναμις αὐτοῦ ἐστι. καὶ διὰ τοῦτο Υἱὸν ἀκούοντες, τὸ ἐνυπόστατον νοοῦμεν· καὶ δύναμιν ἀκούοντες, καὶ λόγον, καὶ σοφίαν, τὸ ἀχώριστον, καὶ συναΐδιον ἐπαιδεύθημεν. ΑΝΟ. Ἅμα οὖν λέγεις ὑπάρχειν Πατέρα καὶ Υἱόν; ΟΡΘ. Ἅμα λέγω. ΑΝΟ. Δύο οὖν ἀγέννητα λέγεις; ΟΡΘ. Ἐγὼ Πατέρα καὶ Υἱὸν λέγω· τί δέ ἐστιν ἀγέννητον, οὐκ ἐδιδάχθην ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν. ΑΝΟ. Οὐκ ἔστιν οὖν ὁμολογούμενον, ὅτι ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ οὐκ ἔστι γεννητός; ΟΡΘ. Ὡμολόγηται καὶ παρ' ἐμοῦ. ΑΝΟ. Ὁ δὲ μὴ γεγονὼς καὶ ὑπάρχων, ἀγεννήτως ὑπάρχει. ἀγέννητος ἄρα. ΟΡΘ. Ὅτι μὲν οὐκ ἐγένετο, οἶδα· ἀγέννητον δὲ αὐτὸν λέγειν, οὐκ ἐδιδάχθην ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἀλλὰ Πατέρα. ΑΝΟ. Εἰ οὐκ ἐγένετο ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων, ἀγεννήτως ὑπάρχει· ὁ δὲ ἀγεννήτως ὑπάρχων, ἀγέννητός ἐστιν. ΟΡΘ. Ἀλλ' οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ τὸ ἀγέννητον, τὸ δὲ Πατέρα αὐτὸν εἶναι εἶπεν. κἀκεῖνο λέγω, ὃ ἡ γραφὴ εἶπεν, καὶ οὐχὶ ὃ τῇ ἐννοίᾳ τῶν ἀνθρώπων ὑποπίπτει. καὶ γὰρ ἄλλα πολλά ἐστιν, ἃ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν ὑποπίπτει, καὶ ὡς ἀπρεπῆ λέγειν αὐτὰ περὶ Θεοῦ παραιτούμεθα, ἐπειδὴ οὐδὲ ἡ γραφὴ εἶπεν. ΑΝΟ. Οἷον; ὡς τί εἰπέ. ΟΡΘ. Ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα προκόπτειν ἐπὶ τὸ βέλτιον, δῆλόν ἐστιν· ὁ δὲ Θεὸς οὐ προκόπτει· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ λείπει. ΑΝΟ. Οὐδὲν αὐτῷ λείπει. ΟΡΘΟΔ. Οὐ χρείαν οὖν ἔχει, τοῦ προκόπτειν. ΑΝΟ. Οὐ χρείαν ἔχει. ΟΡΘΟΔ. Οὐδεὶς ἡμῶν διὰ τὸ μὴ προκόπτειν αὐτὸν, ἀπρόκοπτον λέγει αὐτὸν, ἀλλ' ὡς ἀναξίαν τοῦ Θεοῦ τὴν φωνὴν παραιτούμεθα. οὕτως οὐδὲ τὸ ἀγέννητον ἄξιον εἶναι τοῦ Θεοῦ λέγομεν.

A ut character hypoſtaſews, ut ſapientia ſapientis, & potentia potentis, ut λόγος mentis. Anomoeus. Sed ſplendor lucis non eſt filius, character hypoſtaſews, non eſt filius, ſapientia ſapientis non eſt filius, potentia potentis non eſt filius. Orthodoxus. Potentis qvidem potentia non eſt ejus filius, nec ſapientis ſapientia eſt ejus filius, neqve λόγος mentis eſt ejus filius, neqve ſplendor gloriæ eſt ejus filius: ſed Dei Filius, & Filius eſt Dei, & ejus λόγος, & Filius eſt ſapientis & ejus ſapientia, & Filius eſt potentis & ejus potentia. Ideoqve cum Filium audimus, eum in ſeſe

B ſubſiſtere intelligimus: cum autem potentiam, λόγον, ſapientiam, audimus, ſic docemur inſeparabilem eſſe & coæternum. Anomoeus. Simul igitur dicis eſſe Patrem & Filium? Orthodoxus. Simul eſſe dico. Anomoeus. Duo igitur ἀγέννητα dicis? Orthodoxus. Ego Patrem & Filium dico: qvid ſit autem ἀγέννητον, ſacræ literæ me non docent. Anomoeus. An vero non eſt in confeſſo Patrem Chriſti non eſſe γεννητόν? Orthodoxus. Hoc & ego fateor. Anomoeus. Itaqve qvi non eſt γεννητός, & eſt, ita eſt, ut non ſit ἀγέννητος. Eſt igitur ἀγέννητος. Orthodoxus.

C Eum qvidem novi non fuiſſe factum: ipſum autem vocare ἀγέννητον non docent me ſacræ literæ, ſed Patrem. Anomoeus. Si non eſt factus, qvi ante ſecula eſt, ita eſt ut ſit ἀγέννητος: qvi vero ſic eſt, ut ſit ἀγέννητος, eſt ἀγέννητος. Orth. Verum Scriptura non vocat eum ἀγέννητον, ſed eum eſſe Patrem dicit. Qvod autem dicit Scriptura, hoc & ego dico, non autem id, qvod homines excogitarunt. Nam & alia multa in noſtram cogitationem cadunt, qvæ tamen repudiamus, ut qvæ convenien-

D ter de Deo dici non poſſint, qvandoqvidem in Scripturis ei non tribuuntur. Anomoeus. Cedo exemplum: ut qvid, obſecro? Orthodoxus. Conſtat nos optare noſtro bono promoveri: at Deus nulla in re qvicqvam promovet, qvoniam nihil ei deeſt. Anomoeus. Nihil prorſus. Orthodoxus. Illi ergo nihil opus eſt, ut promoveat. Anomoeus. Nihil. Orthodoxus. Nemo tamen noſtrum eſt, qvi propterea qvod promovere non poſſit, dicat eum non promoventem, qvin potius, hanc vocem, ut qvæ Deum non deceat, repudiamus. Ita etiam illud ἀγέννητον negamus DEO convenire,

qvoniam ſi conveniret, id dicerent ſa-A cræ literæ. ANOMOEUS. Dic igitur, Factusne eſt Deus? &, a qvo factus eſt? ORTHODOXUS. Si propterea oportet ipſum dici ἀγέννητον, qvoniam a nullo eſt factus, dic etiam eum non credentem, qvoniam in nullum credit: & impium, qvoniam nullum colit. Qvod ſi cogitatio qvidem noſtra nobis talia ſuggerit, religio vero dicere nos non patitur: ita etiam illud ἀγέννητον, etiamſi nobis cogitatio noſtra id ſuggerat, non ſinit tamen religio nos dicere. Id enim alioqvi Scriptura omnino uſurpaſſet. ANOMOEUS. Annon vero B Deum, qvi ſupra omnia eſt, dicis ἀγέννητον? ORTHODOXUS. Dixerim, ſi ſcriptum eſſet, qvod ſi ſcriptum non eſt, non cogor dicere. Sed & alio modo intelligere licet, non eſſe dicendum, qvicqvid cogitatio noſtra dictat. Fatemur omnes, Deum eſſe inviſibilem, cum dicat Paulus: *Incorruptibili, inviſibili, ſoli ſapienti Deo.* Cæterum qvi incorruptibilis eſt, non eſt ſibi qvidem corruptibilis, aliis vero incorruptibilis: ſed & ſibi & aliis eſt incorruptibilis. AN. Ita eſt prorſus. ORTHODOXUS. Age igitur, qvoniam Scriptura illi incorru- C ptibilitati copulavit inviſibilitatem, dicamus Deum ſibi ipſi qvoqve inviſibilem, & ita mentitum ſit (veſtro qvidem judicio) Evangelium, cum inqvit,

Joh. 6. 46. *Qui eſt a Patre, is vidit Patrem.* Qvod ſi is, qvi a Patre eſt, videt Patrem, & ipſe Pater ſeipſum videt, qvod eſt & dicitur & creditur eſſe inviſibilis, referendum eſt ad univerſas res creatas, non autem ad illum ipſum, neqve ad Filium, qvi ex ipſo eſt, neqve ad Spiritum ſanctum, qvi ab ipſo eſt. ANO. Nunc diſco, vos id non credere, qvod omnibus in confeſſo eſt. ORTH. Qvidnam? AN. Deum eſſe ἀγέννητον omnes D mente præditi confitentur, vos autem non admittitis. ORTHOD. Non dico, non poſſe nobis probari, ut Deum fateamur ἀγέννητον: ſed qvamvis id cadat in noſtram cogitationem, tamen neceſſarium non eſſe, ut voce utamur, qvæ in ſacris literis nusqvam invenitur. Nam ſi hoc foret neceſſarium, non reticuiſſet ſacra Scriptura. AN. Age igitur γεννητὸν ipſum dicamus. ORTH. Qvi γεννητὸν eum dicit, impie facit. Tradidit enim nobis Scriptura, qvænam ſunt γεννητὰ, & qvis ſit eorum opifex. Qvi vero dicit eum ἀγέννητον (qvod Scriptura non tradit) ſupervacaneum qviddam loqvitur.

A εἰ γὰρ ἦν ἄξιον, εἶπεν ἂν αὐτὸ ἡ θεία γραφή. ΑΝΟ. Ἐγένετο οὖν ὁ Θεός; εἰπὲ καὶ ὑπό τινος ἐγένετο; ΟΡΘ. Εἰ διὰ τοῦτο ἀγέννητον αὐτὸν δεῖ λέγειν, ἐπειδὴ ὑπ' οὐδενὸς ἐγένετο, εἰπὲ αὐτὸν καὶ ἄπιστον, ἐπειδὴ εἰς οὐδένα πιστεύω· εἰπὲ καὶ ἀσεβῆ, ἐπειδὴ οὐδένα σέβεται. εἰ δὲ ταῦτα ἡ μὲν ἔννοια ὑποβάλλει, ἡ δὲ εὐσέβεια οὐκ ἐπιτρέπει λέγειν· οὕτω καὶ τὸ ἀγέννητον, κἂν δοκῇ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν ὑποπίπτειν, ἀλλ' ἡ εὐσέβεια οὐκ ἐπιτρέπει λέγειν. εἰ δὲ μὴ, εἶπεν αὐτὸ πάντως ἡ γραφή. ΑΝΟ. Οὐ λέγεις οὖν ἀγέννητον B τὸν ἐπὶ πάντων Θεόν; ΟΡΘ. Εἰ γέγραπται, λέγω· εἰ δὲ οὐ γέγραπται, οὐκ ἔχω ἀνάγκην εἰπεῖν. καὶ ὅτι οὐ πάντως τὰ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν ὑποπίπτοντα δεῖ λέγειν, ἔξεστι καὶ ἄλλως γνῶναι. παρὰ πάντων ἡμῶν ὁμολογεῖται, ὅτι ὁ Θεὸς ἀόρατός ἐστιν, τοῦ ἁγίου Παύλου λέγοντος, Ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ. ὁ δὲ ἄφθαρτος οὐχ ἑαυτῷ μὲν φθαρτός ἐστιν, ἄλλοις δὲ ἄφθαρτος, ἀλλὰ καὶ πᾶσι καὶ ἑαυτῷ ἄφθαρτός ἐστιν. ΑΝΟ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘ. Οὐκοῦν ἐπειδὴ συνῆπται τῷ C ἀφθάρτῳ τὸ ἀόρατον, εἴπωμεν καὶ αὐτὸν ἑαυτῷ ἀόρατον εἶναι τὸν Θεόν. καὶ ἐψεύσαντο τὰ Εὐαγγέλια καθ' ὑμᾶς, λέγοντα, Ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἑώρακε τὸν Πατέρα. εἰ δὲ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁρᾷ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατὴρ αὐτὸς ἑαυτὸν ὁρᾷ, ὅ ἐστι, καὶ λέγεται, καὶ πιστεύεται εἶναι ἀόρατος, οὐχ ἑαυτῷ, οὐδὲ τῷ ἐξ αὐτοῦ Υἱῷ, οὐδὲ τῷ παρ' αὐτοῦ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀλλὰ πάσῃ τῇ κτίσει. ΑΝΟ. Νῦν μανθάνω, ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶν ὡμολογημένον, τοῦτο ὑμεῖς οὐ πιστεύετε. ΟΡΘ. Ποῖον; ΑΝΟ. Ὅτι ἀγέννητός ἐστιν ὁ Θεὸς, πάντες ἄνθρωποι, οἱ νοῦν ὀρθὸν ἔχοντες, ὁμο- D λογοῦσιν, ὑμεῖς δὲ οὐ δέχεσθε. ΟΡΘ. Οὐ λέγω, ὅτι τὸ ἀγέννητον αὐτὸν ὁμολογεῖν ἀπαράδεκτόν ἐστιν ἡμῖν· ἀλλ' ὅτι κἂν δοκῇ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν ὑποπίπτειν, ἀλλ' ὅμως ὡς οὐδαμοῦ τῆς θείας γραφῆς κειμένην τὴν φωνὴν οὐκ ἀναγκαῖον λέγειν. εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον, εἶπεν ἂν αὐτὸ ἡ θεία γραφή. ΑΝΟ. Γεννητὸν οὖν εἴπωμεν αὐτόν; ΟΡΘΟΔ. Ὁ λέγων αὐτὸν γεννητὸν, ἀσεβεῖ. εἶπεν γὰρ ἡμῖν ἡ γραφὴ, τίνα ἐστὶ τὰ γεννητὰ, καὶ τίς ὁ τούτων γενεσιουργός. ὁ δὲ λέγων αὐτὸν ἀγέννητον, ὃ οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, περιττολογεῖ.

ΑΝΟ. Εἰ οὐκ ἔστι γεννητὸς, ἀγέννητός ἐστιν. ΟΡΘ. Κἂν ἀνθρωπίνη διάνοια τοῦτο νοεῖν ποιεῖ, ἀλλ᾽ οὐχ οὕτως ἡ θεία γραφὴ ἐδίδαξεν. ἀλλ᾽ ἀκούεις αὐτῆς λεγούσης, Καὶ καθόσον ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ ἀπὸ δυσμῶν, τοσοῦτον ἀπέχουσι τὰ διανοήματα ὑμῶν ἀπὸ τῶν διανοημάτων μου. εἰ δὲ νομίζει Εὐνόμιος εὑρηκέναι, τί ποτ᾽ ἐστὶν ὁ Θεὸς, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι αὐτὸν γεννητὸν, μηδὲ ἔχειν γενεσιουργὸν, λεγέτω αὐτὸν, καὶ ἄθεον, ἐπειδὴ Θεὸν οὐκ ἔχει. ἀλλ᾽ εἰ οὐ δεῖ λέγειν τοῦτο, κἂν ὑποπίπτῃ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν· μηδὲ τὸ ἀγέννητον λεγέσθω, κἂν ὑποπίπτῃ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν. ΑΝΟ. Ἐγένετο οὖν ὁ Θεός; ΟΡΘΟΔ. Οὐκ ἐγένετο. ΑΝΟ. Ἀγέννητος οὖν ἐστιν; ΟΡΘ. Ἔχει Θεὸν ὁ Θεός; ΑΝΟ. Ὁ ἀγέννητος, οὔ. ΟΡΘ. Ἄθεος οὖν ἐστι. καὶ ὁρᾷς, πῶς μειρακιώδη καὶ ἀνδραποδώδη εἰσὶν ὑμῶν τὰ διανοήματα; διὸ μᾶλλον ἀκολουθοῦντες τῇ θείᾳ γραφῇ, εἴπωμεν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Θεόν· καὶ οὐ φοβούμεθα περὶ τὴν πίστιν ναυαγῆσαι. τὸ γὰρ ἀγέννητον εὕρεσίς ἐστιν ἀετοῦ πετομένου, ζητοῦντος Βορρᾶν, οὗ ἴχνος ἐρηρεισμένον οὐχ εὑρίσκεται. οὐ γὰρ ἔχει ἐν τῇ γραφῇ, οὗ στήσει τοὺς πόδας. ΑΝΟ. Λαβὲ, ἀνάγνωθι τὴν ἐπιστολὴν Ἀετίου, καὶ εἰπὲ πρὸς αὐτήν. ΟΘΟΔ. Αὐτὸς ἀνάγνωθι. ΑΝΟ. Εἰσὶ μετ᾽ αὐτῆς καὶ σχόλια Εὐνομίου. ΟΡΘ. Καὶ αὐτὰ ἀνάγνωθι.

A Anomoeus. Si non eſt γεννητὸς, eſt ἀγέννητος. Orthodoxus. Etiam ſi humana cogitatio nobis hoc ſuggerit, non ita nos tamen ſancta Scriptura docuit: ſed audis ipſam dicentem: *Quantum abeſt oriens ab occidente, tantum abſunt cogitationes veſtræ a cogitationibus meis.* Qvod ſi exiſtimat Eunomius ſe comperiſſe, qvid ſit Deus, ex eo: qvod non ſit γεννητὸς, nec habeat ſuum eſſe ex aliqvo factore, dicat eum etiam ἄθεον, *id eſt, absque Deo*, ut qvi Deum non habeat. Qvod ſi non licet ita loqvi, qvamvis cogitationem noſtram habeat: ne dicatur etiam ἀγέννητος, qvamvis hoc in cogitationem noſtram cadat. B Anomoeus. Fecit igitur Deum qvispiam? Orthodoxus. Non fecit. Anomoeus. Ergo eſt ἀγέννητος. Orth. Habetne Deus Deum? An. Minime qvidem is, qvi eſt ἀγέννητος. Orth. Eſt igitur ἄθεος, *id eſt, absque Deo.* Viden' ergo, qvam puerilia & illiberalia ſint veſtra cogitata. Qvamobrem veſtigiis ſanctæ Scripturæ inſiſtentes, dicamus potius Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, Deum: neqve timebimus, ne C circa fidem naufragium faciamus. Nam illud ἀγέννητον, eſt inventum aqvilæ decidentis, qværentis Boream, cujus firmum veſtigium inveniri neqvit: nec enim habet in Scriptura, ubi pedes figat. An. Acceptam epiſtolam Aetii lege, & dic adverſus illam. Orth. Tu ipſe lege. An. Sunt una cum ea Eunomii qvoqve ſcholia. Orth. Ergo & illa recita.

ΣΧΟΛΙΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ, ΚΑΙ πρὸς αὐτὰ, Ὀρθοδόξου.

Ὅτι ἡ θέλησις καὶ ἡ βούλησις, οὐ ταὐτὸν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ. ἡ μὲν γὰρ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται· ἡ δὲ οὐσία οὔτε ἄρχεται, οὔτε παύεται. τὸ δὲ ἀρχόμενον καὶ παυόμενον τῷ μήτε ἀρχομένῳ μήτε παυομένῳ τὸ αὐτὸ εἶναι οὐ δύναται καὶ ἄλλως, εἰ ταὐτὸν ἦν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ ἡ βούλησις, ἐχρῆν μιᾶς οὐσίας μίαν εἶναι καὶ τὴν θέλησιν. εὑρίσκονται δὲ κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν θείων γραφῶν, οὐ μία θέλησις, ἀλλὰ πολλαὶ θελήσεις· τῆς γραφῆς λεγούσης, Πάντα, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν. πολλὰ οὖν ἠθέλησεν καὶ οὐχ ἕν. ἐναργέστερον δὲ ἰδεῖν ἐπὶ τῆς κοσμοποιίας. ἠθέλησε γὰρ εἶναι τὸν κόσμον, καὶ ὑπέστη κατὰ τὴν αὐτοῦ θέλησιν,

SCHOLIA EUNOMII, ET reſponſio Orthodoxi ad illa.

D Voluntas non idem atqve eſſentia Dei: nam voluntas incipit & deſinit, eſſentia vero nec incipit, nec deſinit. Id autem, qvod incipit & deſinit, non poteſt idem eſſe atqve id, qvod nec incipit, nec deſinit. Præterea, Si voluntas idem eſſet atqve eſſentia Dei, oporteret cum una ſit eſſentia, unam eſſe voluntatem. At in ſacris literis non unica, ſed multæ voluntates inveniuntur: cum dicant, *Omnia quæ voluit, fecit:* Pſal. 113.3. multa igitur voluit, non autem unum qviddam. Qvod etiam magis perſpicue videre licet in mundi creatione. Voluit enim eſſe mundum, & is extitit, prout voluit,

ac ſemel factus permanet. Aliud eſt autem illa perſeverantia, quam voluntas condendi illius: denunciavit vero fore etiam, ut mundum transformet. Ergo cum volet, transformabit. Neque vero multæ duntaxat, verum etiam diverſæ ſunt voluntates. Voluit enim cœlum, voluit & Solem, voluit & terram. Cum autem iſta, quæ vult, diverſa ſint, neceſſe eſt differre quoque voluntates de illis creandis: quod etiam neceſſe eſt de rebus, quæ mente duntaxat concipiuntur, accipere. ORTHODOXUS. Ergo, ſi, (ut tu quoque ſentis) voluntas non idem eſt atque eſſentia, & quæcunque facta ſunt, opera ſunt voluntatis ejus, fateris, Filium eſſe ex ejus eſſentia. Sic enim eum etiam unigenitum eſſe fateberis, qui ſolus ex eſſentia genitus ſit. Nam ſi & ipſe voluntatis Filius eſt, nempe non eſt unigenitus, cum multa ſint, quæ peperit voluntas. Scriptum eſt enim: *Volens genuit nos verbo veritatis.* Non ſunt autem multæ Dei voluntates, ut tu exiſtimas. Non enim quia diverſa ſunt opificia, neceſſario diverſæ qvoque ſunt voluntates: ſed ſicut Deus hominem unica voluntate ex diverſis membris & partibus condens, fecit oculos, aures, nares, comam, inteſtina, nec uno modo inteſtina diſpoſuit, ſplenem, hepar, renes, & quæ intus ſunt: ſic etiam univerſum mundum unica voluntate conſtruxit. ANOMOEUS. Si major eſt Pater Filio, & qui major eſt, in aliquo major eſt, utrum mole corporis major, aut natura ἀγεννησίας? & utrum ἀγέννητον eſſe eſt eſſentia, an vero nihil eſt? ORTH. Scribitur Pater major eſſe Filio, at neque mole, neque tempore, neque natura, ſed quatenus Pater eſt Filii, qui hominem aſſumſit. Propter hanc autem hominis aſſumtionem dicit Apoſtolus eum inferiorem factum fuiſſe etiam Angelis, ſic ſcribens: *Jeſum autem nondum inferiorem factum Angelis cernimus per crucis perpeſſionem.* Propter hanc quoque hominis aſſumtionem ſubjectus fuit Mariæ & Joſepho: *erat enim eis ſubjectus*, ut in Evangelio ſcriptum eſt. ANOMOEUS. Sed natura major, idcirco quod ſit ἀγέννητος, eſtne aliquid, an vero nihil eſt, ſicut prius dicebamus? ORTH. ἀγέννητον nihil eſt natura: nec enim eſt eſſentiale quippiam. Itaque ſi major eſt Pater, eo quod ſit ἀγέννητος, & ἀγέννητον eſſe nihil eſt, conſequitur, nihilo eſſe majorem. Qui vero nihilo major eſt,

καὶ διαμένει τὸ γενόμενον. ἄλλο δέ ἐστιν ἡ διαμονὴ παρὰ τὴν θέλησιν τῆς δημιουργίας. ἐπήγγειλατο δὲ καὶ μετασχηματίσαι τὸν κόσμον. θελήσας ἄρα μετασχηματίζει. οὐ μόνον δὲ πολλαί, ἀλλὰ καὶ διάφοροι αἱ θελήσεις. ἠθέλησεν γὰρ καὶ οὐρανὸν, ἠθέλησεν καὶ ἥλιον, ἠθέλησεν καὶ γῆν. τῶν δὲ θελημάτων διαφόρων ὄντων, ἀνάγκη διαφέρειν καὶ τὰς περὶ αὐτῶν θελήσεις. καὶ ἐπὶ τῶν νοητῶν δὲ ὡσαύτως. ΟΡΘ. Εἰ τοίνυν καὶ κατά σε οὐ ταυτόν ἐστι τῇ οὐσίᾳ ἡ βούλησις, ἤγουν ἡ θέλησις, πάντα δὲ τὰ γεγονότα τοῦ θελήματος αὐτοῦ εἰσιν ἔργα, ὁμολογεῖς τὸν Υἱὸν ἐκ τῆς οὐσίας. οὕτω γὰρ αὐτὸν καὶ μονογενῆ ὁμολογήσεις τὸν μόνον ἐκ τῆς οὐσίας γεγεννῆσθαι. εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς βουλήσεως καὶ θελήσεώς ἐστιν Υἱός, οὐκ ἔστι μονογενής, πολλῶν ὄντων τῶν κατὰ βούλησιν ἀποκυηθέντων. γέγραπται γὰρ, Βουληθεὶς ἀπεκύησεν ἡμᾶς λόγῳ ἀληθείας. πολλαὶ δὲ θελήσεις οὐκ εἰσὶν, ὡς ἐνόμισας· οὐ γὰρ ἐπειδὴ διάφορα τὰ δημιουργήματα, πάντως διάφοροι καὶ αἱ θελήσεις, ἀλλ' ὥσπερ ἑνὶ θελήματι ποιήσας τὸν ἄνθρωπον ἐκ διαφόρων μελῶν καὶ μερῶν πεποίηκεν, ὀφθαλμοὺς, ὦτα, ῥῖνας, τρίχας, ἔντερα, καὶ διαφόρως τὴν τῶν ἐντέρων σύνθεσιν, σπλῆνα, ἧπαρ, νεφροὺς, καὶ ὅσα ἐν ἡμῖν· οὕτω καὶ πάντα τὸν κόσμον ἑνὶ θελήματι δημιουργεῖ. ΑΝΟ. Εἰ μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καὶ εἰ μείζων, κατά τι μείζων, πότερον μείζων ὄγκῳ σώματος, ἢ κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἀγεννησίας; καὶ πότερον τὸ ἀγέννητον οὐσία ἐστὶν, ἢ οὐδέν ἐστιν; ΟΡΘΟΔ. Μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ γέγραπται, οὔτε δὲ ὄγκῳ, οὔτε χρόνῳ, οὔτε φύσει, ἀλλ' ὡς Πατὴρ Υἱοῦ ἐνανθρωπήσαντος. διὰ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τῶν Ἀγγέλων ἠλαττῶσθαι αὐτὸν λέγει ὁ Ἀπόστολος, γράφων, Τὸν δὲ βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου. διὰ δὲ ταύτην τὴν ἐνανθρώπησιν καὶ τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Ἰωσὴφ ὑπετάσσετο. ἦν γὰρ ὑποτασσόμενος αὐτοῖς, ὡς ἐν Εὐαγγελίῳ γέγραπται. ΑΝΟ. Ἀλλὰ φύσει μείζων κατὰ τὸ ἀγέννητον, ἐστί τι, ἢ οὐδέν ἐστι, καθὼς προείπομεν; ΟΡΘΟΔ. Οὐδέν ἐστι φύσει· οὐ γὰρ οὐσία ἐστί. εἰ τοίνυν κατὰ τὸ ἀγέννητόν ἐστι μείζων, τὸ δὲ ἀγέννητον οὐδέν ἐστι, κατ' οὐδέν ἐστι μείζων. ὁ δὲ ἐν μηδενὶ μείζων,

κατὰ πάντα ἴσος. οὐ γὰρ δὴ ὁ Πατὴρ ἐλάττων τοῦ A Υἱοῦ. ΑΝΟ. Οὐκοῦν ἴσον λέγεις τὸ ἀγέννητον τῷ γεννήματι. καὶ πῶς ἀληθεύει ὁ λέγων, Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστίν; ΟΡΘ. Τὸ ἀγέννητον, ἐπὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς οὐσία οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ τοῦ μὴ Πατέρα ἔχειν τὸν Θεὸν, δηλωτικόν. οὐδεὶς δὲ διὰ τοῦτο μείζων τινὸς, διὰ τὸ Πατέρα μὴ ἔχειν. οὔτε γὰρ ὁ Ἀδὰμ πατέρα ἔσχεν, οὔτε ἡ Εὔα· ἀλλ' ὅμως εἰσὶν ἡμῖν ὁμοούσιοι. πῶς δὲ καὶ περὶ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ φιλοσοφῶν, ἄρτι περ ἐπιλανθανόμενος σαυτοῦ ἐπήγαγες τὸ, ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστίν; ἔδει γάρ B σε μᾶλλον ἑαυτῷ ἀκολουθοῦντα εἰπεῖν, ὁ ἀγέννητος ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστίν. ἀλλ' οὐ γέγραπται· διὰ τοῦτο οὐ λέγεις καλῶς. μὴ σόφιζου πολλὰ, ἵνα μὴ ἐκπλαγῇς. οὐ γὰρ εἶ σοφώτερος τοῦ Δανιὴλ, μήτοιγε τοῦ Πνεύματος, τοῦ Πατέρα μὲν διδάξαντος, ἀγέννητον δὲ μή. ΑΝΟ. Εἰ δὲ καὶ ὄγκον ὁ Πατὴρ μείζων, σύνθετος ἔσται ὁ ἀγέννητος, καίπερ ἁπλοῦς ὢν καὶ ἀσχημάτιστος· εἴγε ὁ ὄγκος σύνθετον καὶ μεριστόν. πᾶς γὰρ ὄγκος ἐκ μερῶν σύγκειται, καὶ σύνθεσιν μερῶν ἔχει· ὅπερ ἐπὶ Θεοῦ λέγειν ἄτοπον. C ΟΡΘΟΔ. Ἐπὶ Θεοῦ λέγειν σύνθεσιν καὶ ὄγκον, ἄτοπον, ἀληθῶς δὴ ἄτοπον. Θεὸς δὲ, κἂν μὴ θέλῃς, ὁ Υἱὸς, ἀσύνθετος καὶ ἁπλοῦς καὶ ἀσχημάτιστος καὶ αὐτός· καὶ σύνθεσιν λέγειν καὶ ὄγκον ἐπ' αὐτοῦ ἄτοπον. εἰ δὲ τοῦτο, τὸ μεῖζον ἄρα ἐν τούτοις οὐχ εὑρεθήσεται. ἐν δὲ τῷ ἁπλῷ καὶ ἀσυνθέτῳ καὶ ἀσχηματίστῳ καὶ θείῳ ἴσος ὁμολογηθεὶς, μείζονα τὸν Πατέρα λέγει, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ τιμῶν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα. ἀκούεις γοῦν αὐτοῦ λέγοντος, Ἀλλ' ἐγὼ τιμῶ τὸν Πατέρα, D ὑμεῖς δὲ ἀτιμάζετέ με. καὶ, ὁ Πατὴρ τιμᾷ τὸν Υἱὸν, καθίσας αὐτὸν ἐκ δεξιῶν, καὶ πάντας ἕλκων πρὸς αὐτόν. λέγει γὰρ αὐτὸς ὁ Υἱὸς, Οὐδεὶς ἔρχεται πρός με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος ἑλκύσῃ αὐτὸν πρός με. ΑΝΟ. Ἄλλως δὲ, εἰ ἔστι τι τὸ ἀγέννητον, ἢ ὅλον ἐστὶ τοῦτο ἢ μέρος. ἀλλ' εἰ μὲν μέρος πάλιν ἑαυτοῦ ἐστιν ἀνόμοιος, εἴγε τὸ μὲν μέρος αὐτοῦ ἀγέννητον, τὸ δὲ ἄλλο, μή. εἰ δὲ ὅλη ἡ φύσις ἀγέννητος, καθόλου δὲ μείζων ὁ Πατὴρ, εὐθὺς ἐπὶ τὴν παραλλαγὴν τῆς οὐσίας ὅλως ἐκπίπτει. εἰ γὰρ ἡ οὐσία ὅλη ἀγέννητος,

in omnibus eſt æqvalis. Nec enim ſane Pater eſt Filio inferior. ANOMOEUS. Æqvale igitur eſſe dicis ingenitum ei, qvod genitum eſt: & qvomodo verax fuerit, qvi dicit, Pater, qvi miſit me, major me eſt? ORTHODOXUS. Ingenitum eſſe, non eſt eſſentia in Deo & Patre, ſed nullum eſſe Dei Patrem oſtendit. Nullus autem ideo major eſt qvopiam, qvod patrem non habeat. Nam neqve Adam patrem habuit, neqve Eva, & tamen ſunt nobis coeſſentiales. Sed qvomodo inter philoſophandum de ingenito & genito, veluti tui ipſius oblitus ſubjeciſti: *Pater, qui miſit me, major me eſt?* Oportebat Joh. 14.28. enim te potius, ut tecum ipſe conſentires, dicere, Ingenitus, qvi miſit me, major me eſt. Sed hoc non eſt ſcriptum, ideoqve non dicis recte. Ne igitur argutare, ut ne obſtupeſcas. Nec enim es ſapientior Daniele, nedum ipſo Spiritu, qvi Patrem qvidem nos docuit, ingenitum vero neqvaqvam. ANOMOEUS. At ſi mole Pater eſt major, compoſitus fuerit ipſe ingenitus, qvamvis ſimplex ſit & ineffigiatus: ſi qvidem moles eſt compoſitum & partibile qviddam: qvoniam omnis moles ex partibus conſtat, & partium compoſitionem habet: qvod de Deo dicere abſurdum eſt. ORTHODOXUS. DEO compoſitionem & molem tribuere abſurdum eſt, vere inqvam abſurdum. Eſt autem Filius qvoqve, vel te invito, Deus non compoſitus, ſed ſimplex & ineffigiatus: ut abſurdum ſit compoſitionem aut molem ipſi attribuere. Qvod ſi ita eſt, nempe majus illud in his rebus ſitum non eſſe comperietur. Ipſe vero, qvem in confeſſo eſt ſimplicitate & eo qvod neqve compoſitus eſt neqve effigiatus, deitate deniqve Patri æqvalem eſſe, majorem dicit Patrem, eo qvod ſervi formam aſſumſit, & Patrem honorat. Itaqve audis eum dicentem: *Honoro Patrem, vos autem me contumelia afficitis:* Joh. 8.49. & Pater honorat Filium, qvem ad dextram ſuam collocavit, & ad qvem omnes trahit. Dicit enim Filius: *Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum ad me.* Joh. 6.44. ANOMOEUS. Præterea, Si ingenitum eſſe eſt aliqvid, hoc vel eſt totum vel pars: ſi pars eſt, Deus erit ſibi ipſi diſſimilis: ſiqvidem una ejus pars eſt ingenita, altera vero genita. At ſi tota ejus natura eſt ingenita, & pater univerſaliter major, totus ſtatim Filius eo recidit, ut alterius eſſentiæ ſit: qvia ſi tota Patris eſſentia eſt ingenita,

nec ulla ejus pars genita eſt, filius vero eſt ipſi in eo diſſimilis, quod ille ſit ingenitus, conſequitur eum totius eſſentiæ ratione eſſe Patri diſſimilem. (Quomodo igitur ingenerationem excipis, & in ingenito adverſus Filium excellere dicis? At ingenitum nulla parte Filio majus, quod extra Patris eſſentiam dicit. Quod ſi ipſa ſuperlatio extra Patris eſſentiam eſt, æqualitas in ipſa eſſentia eſt. Sed majus eſt Filii, quod ingenitum eſt. Et æqualitas in Filio erit, illa quidem ingenita, cum ſint hæc genita.) ORTHODOXUS. Arripere non decet, quæ ſcripta non ſunt, ſed regnum cœlorum. Quorſum igitur arripis, quod neque Scriptura, neque nos damus? Nullus enim noſtrum tibi concedit, Patrem eſſe majorem, ideo quod ſit ingenitus. Nec enim Filius dicit, Qui eſt ingenitus, eſt major me ſed, Pater, ad quem erat profecturus. Nam

Joh.14.29. ſic loquitur: *Si diligeretis me, gauderetis quod dixerim, Abeo ad Patrem: Pater enim meus major me eſt.* Abit autem, ut qui formam ſervi accepit: quatenus vero eſt Deus, habet Patrem in ſemetipſo, dicens: *Ego in*

Joh.10.30. *Patre, & Pater in me*, &, *Ego & Pater unum ſumus: qui vidit me, vidit Patrem:*

Joh.14.10. *Pater, qui in me manet, ipſe edit hæc opera.* Ne igitur inſperge agro divinæ Scripturæ iſta zizania ingenitum & diſſimile: ſed ſi vis in ipſis vocabulis philoſophari, philoſophare demum in nominibus incorruptibilis & immortalis. Hæc enim ſunt agri Scripturæ ſemina: ut, Si immortale eſſe aliquid eſt, aut totum eſt, aut pars. Si pars eſt, Pater fuerit ſibi ipſi diſſimilis, ſi quidem pars ejus una fuerit immortalis, altera non item. At ſi tota ejus natura eſt incorruptibilis, & immortalis, & Pater eſt univerſaliter immortalis & incorruptibilis, protinus quoque Filius tota eſſentia idem eſſe comperietur. Nam ſi tota eſſentia eſt incorruptibilis & immortalis, nec ulla eſt ejus pars repugnans, nempe in tota eſſentia eſt identitas. Quomodo igitur audet aliquis Filium dicere diſſimilem? Dicitis Filium eſſe energiæ ſive efficacitatis Patris imaginem. Quod ſi efficacitas eadem eſt atque eſſentia, erit nimirum Filius eſſentiæ imago. Quæro igitur, Genuit Pater, annon? Genuit, inquit. Num ex eſſentia, an vero ex voluntate? Non ex eſſentia, inquit, ſed ex voluntate.

A καὶ οὐδὲν ἐπ' αὐτῇ μέρος γεννητὸν, κατὰ δὲ τὸ ἀγέννητον ἀνόμοιος, καθ' ὅλην ἄρα τὴν οὐσίαν ἀνόμοιος. πῶς οὖν λέγεις πλὴν τῆς ἀγεννησίας, ἐν δὲ τῷ γεννητῷ ἔχει τὴν ὑπεροχὴν κατὰ τοῦ Υἱοῦ; τὸ δὲ ἀγέννητον οὐδὲν ἐστι τοῦ Υἱοῦ μεῖζον, ὅπερ ἔξω φασὶ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός. εἰ δὲ ἡ ὑπεροχὴ ἔξω τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἡ ἰσότης ἐν τῇ οὐσίᾳ ἐστίν. μεῖζον δὲ ἐστι τὸ ἀγέννητον τοῦ Υἱοῦ, ὅπερ πᾶσιν οὐδὲν, καὶ τὸ ἴσον ἐν τῷ Υἱῷ ἔσται, ἐκεῖνο μὲν ἀγέννητον, ταῦτα δὲ γεννητά. ΟΡΘ. Ἁρπάζειν δεῖ οὐ τὰ ἄγραφα, ἀλ-

B λὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. τί οὖν σὺ ἁρπάζεις ὃ οὔτε ἡ γραφή σοι δίδωσιν, οὔτε ἡμεῖς; οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν σοι δίδωσι κατὰ τὸ ἀγέννητον μείζονα τὸν Πατέρα. οὐδὲ γὰρ ὁ Υἱὸς εἶπεν, ὁ ἀγέννητος μείζων μου ἐστιν, ἀλλ' ὁ Πατὴρ, πρὸς ὃν πορεύεσθαι ἔμελλεν. λέγει γὰρ οὕτως, Εἰ γὰρ ἠγαπᾶτε με, ἐχάρητε ἂν, ὅτι εἶπον, Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα. ὁ γὰρ Πατήρ μου μείζων μου ἐστιν. πορεύεται δὲ, ὡς μορφὴν δούλου λαβών· ὡς δὲ Θεὸς, ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα ἔχει, λέγων, Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ,

C καὶ ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν. Ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα. ὁ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός. μὴ οὖν ἐπίσπειρε ζιζάνια τῷ ἀγρῷ τῆς θείας γραφῆς, τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἀνόμοιον. ἀλλ' εἰ θέλεις φιλοσοφεῖν ταῦτα τὰ ῥήματα, ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου καὶ ἀθανάτου φιλοσόφει· ταῦτα γάρ εἰσι σπέρματα τοῦ ἀγροῦ τῆς γραφῆς· οἷον, εἰ ἔστιν τὸ ἀθάνατον, ἢ ὅλον ἐστὶ τοῦτο ἢ μέρος. ἀλλ' εἰ μὲν μέρος, πάλιν ἑαυτῷ ἔσται ἀνόμοιος, εἴ γε τὸ μὲν μέρος αὐτοῦ ἀθάνατον, τὰ δὲ ἄλλα μή.

D εἰ δὲ ὅλη ἡ φύσις ἀθάνατος καὶ ἄφθαρτος, καθόλου δὲ ἀθάνατος ὁ Πατὴρ καὶ ἄφθαρτος, καὶ ὁ Υἱὸς εὐθὺς ἐπὶ τὸ ταὐτὸν τῆς οὐσίας ὅλον εὑρεθήσεται. εἰ γὰρ ἡ οὐσία ὅλη ἀθάνατος καὶ ἄφθαρτος, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ μέρος ἐναντίον, καθ' ὅλην ἄρα τὴν οὐσίαν ἡ ταυτότης, πῶς οὖν τολμᾷ τις λέγειν ἀνόμοιον; λέγετε τῆς ἐνεργείας φασὶ εἰκόνα, εἰ δὲ ἐνέργεια ταὐτὸν τῇ οὐσίᾳ, τῆς ἄρα οὐσίας ἔσται εἰκὼν ὁ Υἱός. ἐρωτῶμεν τοίνυν, Ἐγέννησεν, ἢ οὔ; φασὶ, Ναί. Ἐκ τῆς οὐσίας, ἢ ἐκ τῆς θελήσεως, οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας, φησὶ, ἀλλ' ἐκ τῆς βουλήσεως

ἄλλο γὰρ λέγεις αὐτὸς τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν βούλησιν παρὰ τὴν οὐσίαν, ἢ τὴν αὐτήν. εἰ μὲν οὖν τὴν αὐτὴν λέγεις, ἐκ δὲ τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἀγαθότητος ἐγέννησεν, ἄρα καὶ ὡς ὁμοούσιον λέγεις τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν· ὅπερ οὐ βούλει. λέγεις δὲ, ὅτι καὶ τὰ πάντα ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐγένετο διὰ Υἱοῦ. εἰ δὲ θέλησις ταὐτὸν τῇ οὐσίᾳ, ὁμοούσια ἔσται τὰ πάντα τῷ Θεῷ, εἴτε ἑρπετὰ, εἴτε νηκτὰ, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα. πάντα γὰρ, ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ. οὕτως ἄρα καὶ τῆς ἐνεργείας εἰκὼν ὤν, ἐξ ὧν αὐτὸς λέγεις, οὐχὶ καὶ τῆς οὐσίας ἐστὶν ἀπαράλλακτος, εἰ μὲν οὖν τοὺς ἑαυτοῦ διατρέπειν ὁμοδόξους ἐπιχειρεῖς, συνήγαγες· εἰ δὲ τὸν ἀληθῆ λόγον, οὐδὲ ἀκροατὴς γεγενῆσθαι τούτου φαίνῃ μοι. ὅτι γὰρ τῆς οὐσίας εἰκὼν ὁ Υἱός, ὁ Ἀπόστολος εἶπεν, ὃς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως. τὸ γὰρ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν, ἀλλ' ἡ εἰκὼν τῆς οὐσίας. καὶ ὅτι οὐκ ἔστι ταὐτὸν ἡ θέλησις καὶ ἡ οὐσία, ἡμέτερος οὗτος ὁ λόγος. διὰ γὰρ τοῦτο τὸν μὲν Υἱὸν, γέννημα τῆς οὐσίας λέγομεν εἶναι· ἑαυτοὺς δὲ, τῆς θελήσεως. ἔστιν δὲ καὶ κατὰ σὲ οὐ ταὐτὸν τῇ οὐσίᾳ ἡ θέλησις· ἡ δὲ οὐσία οὔτε ἤρξατο, οὔτε παύεται, οὔτε ἄρα ἤρξατο ἡ εἰκὼν, οὔτε ἐπαύσατο. ἡ δὲ θέλησις καὶ ἄρχεται καὶ παύεται· τοὺς τοίνυν λέγοντας ταὐτὸν εἶναι τῇ οὐσίᾳ τὴν θέλησιν, ἐκείνους ἔχε. ἡμεῖς γὰρ καὶ βουλόμεθα, καὶ ὁμολογοῦμεν, καὶ πιστεύομεν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ μονογενῆ αὐτὸν εἶναι πιστεύομεν. ὅτι μόνος αὐτὸς ἐκ τῆς οὐσίας γεγέννηται, καθὼς προείρηται· οἱ δὲ ἄλλοι πάντες ἐκ τῆς θελήσεως. Ὁμοούσιον δὲ λέγοντες τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, οὐκ αὐτὸν ἑαυτῷ λέγομεν ὁμοούσιον. οὐδεὶς γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ ὁμοούσιος. εἰ δὲ ἀληθῶς ὁμολογεῖς τὰ πάντα ἐκ τῆς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγονέναι, μετὰ δὲ πάντων λέγεις τὸν Υἱὸν γεγονέναι, καὶ αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ δώσεις γεγονέναι. εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, οὐκ ἄρα βουλήσεώς ἐστιν ὁ Υἱός. (εἰ γὰρ) ὁμοίως ποιεῖ, ποιήσει καὶ ὁ Υἱὸς ἄλλον υἱὸν, ἵνα πάντα τῷ Πατρὶ ὁμοίως ποιήσῃ. εἰ δὲ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ ποιεῖ, οὐκ ἔστι ποίημα αὐτός. ἀληθεύει γὰρ, λέγων, ὅτι πάντα, ὅσα ἂν ποιεῖ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ.

A Cæterum bonitatem & voluntatem vel aliud eſſe dicis quam eſſentiam, vel eandem atque eſſentiam. Si eandem dicis, & Pater ex voluntate & bonitate genuit, ſic quoque coeſſentialem Patri Filium dicis: quod tu minime vis. Dicis autem & illud, Omnia facta ſunt per Filium ex Dei voluntate. Jam vero ſi voluntas eadem eſt atque eſſentia: omnia igitur & reptilia, & natatilia, cæteraque adeo omnia fuerint Deo coeſſentialia, ſiquidem *omnia, quæ voluit, fecit & in cælo & in terra.* Itaque ſi (ex B iis, quæ dicis) Filius eſt efficacitatis imago, nonne etiam eſt eſſentia nullo modo diverſus? Itaque ſi tuæ ſententiæ fautores evertere conaris, ipſos concluſiſti: ſin autem verum ipſum ſermonem, illum ne audiviſſe quidem unquam videris. Filium enim eſſe ipſius eſſentiæ imaginem dixit Apoſtolus: *Qui* (inquiens) *ſplendor eſt gloriæ & character hypoſtaſeωs.* Hebr. 1. 3. Nam character hypoſtaſeωs nihil aliud eſt, quam eſſentiæ imago. Cæterum non idem eſſe voluntatem atque eſſentiam, nos quoque dicimus. C Ideo enim Filium quidem ex ſubſtantia genitum, nos vero ex voluntate produiſſe aſſerimus. Ex tua porro ſententia diverſum quiddam eſt voluntas ab eſſentia, & eſſentia neque cœpit, neque deſinit. Hæc igitur imago neque cœpit, neque deſiit. Voluntas autem & initium & finem habet. Illos igitur tibi habeto, qui idem eſſe dicunt voluntatem atque eſſentiam. Nos enim & volumus, & fatemur, & credimus Filium eſſe Patri coeſſentialem. Nam propterea etiam unigenitum eſſe credi- D mus, quia unicus ipſe (ut antea diximus) ex eſſentia genitus eſt, reliqui vero ex voluntate ſunt. Cum autem dicimus Filium eſſe coeſſentialem Patri, minime dicimus eum eſſe ſibi ipſi coeſſentialem, cum ſibi ipſi nemo ſit coeſſentialis. At tu ſi revera fateris omnia ex Patris voluntate per Filium eſſe facta, & una cum aliis Filium quoque factum eſſe dicis, concedas etiam oportet a ſeipſo factum eſſe: quod ſiabſurdum eſt, nempe non eſt voluntatis Filius. Rurſum ſi ex eadem tua ſententia illud Evangeliſtæ explices, *Quæcunque facit Pater, ſimiliter etiam facit Filius*, Joh. 5. 19. faciet etiam Filius alium Filium, ut omnia ſimiliter faciat atque Pater. Quod ſi alium Filium non fecit neque facit, ipſe quoque non eſt factum quippiam. Vere enim locutus eſt cum diceret: *Quæcunque facit Pater, ea & Filius ſimiliter facit.*

Non facit autem ſeipſum Filius: non eſt igitur factum qvippiam. Qvod ſi excipias, non dixiſſe Chriſtum, Omnia, qvæ fecit, ſed qvæ facit, ſcito, conſueviſſe Scripturam de rebus præteritis loqventem præſens tempus uſurpare: cujusmodi illud eſt: *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus*. Et alibi: *Qui terram ſupra firmitatem ſuam fundat*: & *Qui facit Pleiada, & Veſperum, & Arcturum, & penum Noti.* Anomoeus. Ante omnia vero & inprimis qværere ex ipſis oportet, qvid ſignificet τὸ ἀγέννητον. Nam ſi eſſentiam declarat, (qvod verum eſt) tanta erit diſcrepantia inter Patrem & Filium. Orthodoxus. At nos qvoqve ante omnia qværimus, qvid ſignificet τὸ γεννητόν. Nam ſi eſſentiam declarat (qvod falſum eſt) omnia γεννητά, erunt coeſſentialia. At ſi non ſunt coeſſentialia omnia γεννητά, (qvod verum eſt) γεννητὸν igitur non eſt eſſentia. At ſi γεννητὸν non eſt eſſentia, ἀγέννητον qvoqve non fuerit eſſentia. Qvod ſi ἀγέννητον eſt eſſentia, γεννητὸν vero eſſentia non eſt, qvicqvid γεννητόν eſt, erit eſſentiæ expers. Qvorſum igitur Filium dicis diſſimilem? Qvod enim non eſt, ei qvod eſt, neqve ſimile eſt, neqve diſſimile. Nos vero Filium dicimus qvidem γεννητόν, *id eſt, Genitum,* non autem γενητόν, *id eſt, Factum.* Genitum enim eſt, quod Patrem habet, factum vero, qvod opificem habet.

Pſal.103.4.

A οὐ ποιεῖ δὲ ἑαυτόν. οὐκ ἔστιν ἄρα ποίημα. ἀλλ᾽ ἐρεῖς· οὐκ εἶπεν, πάντα, ὅσα ἐποίησεν, ἀλλ᾽ ὅσα ποιεῖ· γίνωσκε, ὅτι ἔθος τῇ γραφῇ, τὸ παρῳχηκὸς ὡς ἐπὶ ἐνεστῶτος χρόνου λέγειν. ὡς τό, Ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα. καὶ ἐν ἑτέρῳ, Ὁ θεμελιῶν τὴν γῆν ἐπὶ τὴν ἀσφάλειαν αὐτῆς. καί, Ὁ ποιῶν Πλειάδα καὶ Ἕσπερον καὶ Ἀρκτοῦρον, καὶ ταμιεῖα νότου. ΑΝΟ. Πρὸ πάντων δὲ καὶ ὑπὲρ πάντα ἐρωτᾶν δεῖ αὐτούς, τί σημαίνει τὸ ἀγέννητον. εἰ μὲν γὰρ τὴν οὐσίαν· ὅπερ ἐστὶν ἀληθές. τοσαύτη ἔσται ἡ παραλλαγή. ΟΡΘ. Καὶ ἡμεῖς δὲ B περὶ πάντων ἐρωτῶμεν, τί σημαίνει τὸ γεννητόν. εἰ μὲν γὰρ τὴν οὐσίαν· ὅπερ ἐστὶ ψεῦδος· πάντα τὰ γεννητὰ ὁμοούσια· εἰ δὲ οὐ πάντα τὰ γεννητὰ ὁμοούσια· ὅπερ ἐστὶν ἀληθές· οὐκ ἄρα τὸ γεννητὸν οὐσία. εἰ δὲ τὸ γεννητὸν οὐκ οὐσία, οὐδὲ τὸ ἀγέννητον οὐσία. εἰ δὲ τὸ ἀγέννητον οὐσία, τὸ δὲ γεννητὸν οὐκ οὐσία, ἀνούσια τὰ γεννητά. τί οὖν λέγεις ἀνόμοιον, τὸ γὰρ μὴ ὄν, τῷ ὄντι οὔτε ὅμοιον, οὔτε ἀνόμοιον. ἡμεῖς τὸν Υἱὸν γεννητὸν μὲν λέγομεν, οὐχὶ δὲ καὶ γεννητόν. γεννητὸν γάρ ἐστι τὸ Πατέρα ἔχον· γεννητὸν δέ, τὸ C γενεσιουργὸν ἔχον.

EX EPISTOLA AETII, Doctoris Eunomii.

Qvandoqvidem in tempore perſecutionis nobis a Chronitis illatæ, qvidam eorum aliena intervertentes, inter alias noſtras commutationes, qvoddam noſtrum opuſculum peculiariter a nobis elaboratum de Deo γεννητῷ & de ἀγεννήτῳ Deo, inſertis & exemptis nonnullis depravatum ediderunt, adeo ut ordinem & conſecutionem eorum, de qvibus agitur, perverterint, qvod ad nos poſtea opera boni cujusdam perlatum eſt, coactus ſum ego, utpote (illius operis) parens, ſcriptum illud rurſus expurgatum ad vos omnes mittere, qvi qvæve pro pietate certatis: ut intelligere poſſitis ex ſententia Scripturarum habitum a me fuiſſe ſermonem iſtum, ex qvo poſſitis qvemvis ſuper γεννητῷ & ἀγεννήτῳ vobis contradicere aggredientem, ac illos qvidem Chronitas inprimis brevibus confutationibus compeſcere:

ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΑΕΤΙΟΥ, τοῦ διδασκάλου τοῦ Εὐνομίου.

Ἐπειδὴ ἐν καιρῷ τοῦ ἐπενεχθέντος ἡμῖν διωγμοῦ ὑπὸ τῶν Χρονιτῶν, τινὲς τῶν προειρημένων σφετερισάμενοι μετὰ καὶ ἄλλων θεωρημάτων, πονημάτιον σπουδασθὲν ἡμῖν ἰδιαζόντως D Περὶ γεννητοῦ Θεοῦ καὶ ἀγεννήτου Θεοῦ παρενθήκαις τε καὶ ἀφαιρέσεσι διαφθείραντες ἐξέδωκαν, τὴν ἀκόλουθον ἀμείψαντες ἀγωγήν· ἦλθεν δὲ μετὰ ταῦτα τοῦτ᾽ εἰς ἡμᾶς, τινὸς τῶν σπουδαίων ἡμῖν αὐτὸ προσκεκομικότος, ἠναγκάσθην αὐτό, διὰ πατήρ, αὖθις διακαθάρας, ἐκπέμψαι ὑμῖν τὸ σύγγραμμα, ὦ πάντες εὐσεβεῖς ἀθληταί τε καὶ ἀθλήτριαι· ὅπως ἂν εἰδέναι ἔχοιτε κατ᾽ ἔννοιαν τῶν γραφῶν εἰρῆσθαι ἡμῖν τὸ λογίδιον, δι᾽ οὗ πάντα ἄνθρωπον ἀντιλέγειν ὑμῖν ἐπιχειροῦντα περὶ γεννητοῦ καὶ ἀγεννήτου, παύειν συντόμοις περιτροπαῖς δυνήσεσθε, πάντων δὲ μᾶλλον τοὺς προειρημένους Χρονίτας· ἐν εἴδει τῶν στιχηρῶν ἐπαπό-

Digitized by Google

ἐπαπόρησιν ἐπαπορήσεως διαςήσας, καὶ λύσιν λύσεως, διὰ τὸ δυσδιάδρακτον καὶ σαφὲς τῶν ἐπιχειρημάτων, ποιησάμενος τὴν ἀρχὴν περὶ ἀγεννήτου Θεοῦ καὶ γεννητοῦ. ΟΡΘ. Μὴ καυχῶ διωχθεὶς, εἴγε ἐδιώχθης. ἐδιώχθησαν γὰρ παρὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ οἱ ποιοῦντες τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ οἶκον ἐμπορίου. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα τὸ διώκεσθαι πάντως ἐπαινετόν. Τίνας δὲ λέγεις Χρονίτας; τοὺς ἀπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων μέχρι καὶ σήμερον αἰνοῦντας Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ τοὺς ἀπὸ σοῦ τοὺς χθὲς καὶ σήμερον φανέντας, καὶ αἵρεσιν ἔχοντας, ἐάσαντας τὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἅγιον ὄνομα; καὶ ἐπαιρομένους κατ' αὐτοῦ τοῦ διδάξαντος βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; καὶ νομίζοντας ἑαυτοὺς εἶναι σοφωτέρους τοῦ τὸν πατέρα, Πατέρα, καὶ ἑαυτὸν Υἱὸν, διδάξαντος, δῶμεν δὲ ὅτι παρενθήκας καὶ ἀφαιρέσεις τινές ποτε τῇ παρὰ σοῦ γραφείσῃ πονηρίᾳ πεποιήκασι. νῦν τί λέγεις, ἢ τί πλεῖον ἐπινοεῖς βλασφημίας, ἀνόμοιον λέγων κατ' οὐσίαν τὸν Υἱόν; ἔχεις τί πλέον τούτου εἰπεῖν; οὐ καὶ Ἰουδαῖοι καὶ Ἕλληνες εἶναι λέγουσιν, οἱ μὴ πειθόμενοι εἶναι αὐτὸν Θεόν; καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα λέγοντες περὶ αὐτοῦ, ἃ σὺ λέγεις, ἀγέννητόν τε καὶ γεννητὸν προβαλλόμενος, καὶ ἐάσας Πατέρα καὶ Υἱὸν, ὅ ἐστιν Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, ἔθνεσι δὲ μωρία; καὶ πατέρα σαυτὸν θέλεις εἶναι τῶν ἀθλούντων ὑπὲρ γεννητοῦ καὶ ἀγεννήτου Θεοῦ. ἐὰν δὲ καὶ συγχωρηθῇ σοι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ βαπτίσαι, τί ποιήσεις καὶ εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος ὀνομασίαν; ἄρα οὔτε γεννητὸν, οὔτε ἀγέννητον ὀνομάσεις, ἢ καὶ αὐτὸ γεννητόν; καὶ πῶς ἐστι κατὰ σὲ ἑτεροούσιον τὸ γεννητὸν τοῦ γεννητοῦ, εἴπερ οὐσία τὸ γεννητόν; ΑΝΟ. Εἰ ἀδύνατόν ἐστι τῷ Θεῷ, τὸ γεννητὸν ἀγέννητον ποιῆσαι, ἀδύνατον ἂν εἴη καὶ τὸ ἀγέννητον γεννητὸν ποιῆσαι. ΟΡΘ. Κἂν ᾖ αὐτῷ ἀδύνατον τὸ γεννητὸν ἀγέννητον ποιῆσαι, ὡς καὶ τὸ ψεύδεσθαι, ἀλλ' οὐκ ἀδύνατον αὐτῷ τὸ γεννῆσαι. οὐδὲ γὰρ τὸ ἀληθεῦσαι ἀδύνατον. γεννῶν δὲ, οὐκ ἀγέννητον γεννᾷ, ἀλλὰ Θεόν. Θεὸν ἄρα Θεὸς γεννήσας, οὔτε τὸ γεννητὸν, ἀγέννητον ἐποίησεν· οὔτε τὸ ἀγέννητον, γεννητόν. ΑΝΟ. Εἰ πάσης αἰτίας κρείττων ὑπάρχει ὁ ἀγέννητος Θεός. εἰ δὲ κρείττων ἐστὶ πάσης αἰτίας, δῆλον ὅτι καὶ γενέσεως.

A qvæſtionibus a qvæſtionibus, & ſolutionibus a ſolutionibus ſerie qvadam diſtinctis, ut eo facilius adverſarios poſſitis implicare, utqve etiam magis perſpicua eſſent argumenta, initio facto ab ἀγεννήτου Deo & γεννητοῦ. ORTH. Ne gloriare ob perſecutionem, ſi qvidem perſeqvutionem paſſus es. Nam & ipſe Filius eos perſeqvutus eſt, qvi domum Patris ejus converterant in emporium: qvod cum ita ſit, non eſt prorſus laudabile ſi qvis perſeqvutionem patiatur. Cedo vero, qvosnam vocas Chronitas? eosne qvi jam inde a ſanctis Apoſtolis uſqve ad B hodiernum diem collaudant Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum: an eos qvi ab uno & altero die apparuerunt, & hæreſi laborant, qvi ſanctum Patris & Filii nomen abjecerunt? qvi ſeſe extollunt ſupra eum ipſum qvi docuit baptizare in nomen Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & ſeſe exiſtimant eo ſapientiores, qvi Patrem eſſe Patrem, & ſeſe eſſe Filium docuit? Demus autem nonnullos aliqvid aut inſeruiſſe aut adjeciſſe tuo iſti perſcripto ſceleri, qvid nunc dicis? qvam majorem blaſphemiam excogitas, qvi Filium dicas eſſentia diſſimilem? an a- C liquid amplius potes dicere? nonne & Judæi & Græci ipſum eſſe dicunt, qvi tamen non credunt ipſum eſſe Deum, & idcirco ea ipſa dicunt, qvæ tu dicis objecto nobis ἀγεννήτου & γεννητοῦ, deſertoqve Patre & Filio, qvod eſt Judæis offendiculum, & gentibus ſtultitia? & vis eorum Pater eſſe qvi pro Deo γεννητῷ & ἀγεννήτῳ depugnant? Qvod ſi etiam tibi concedatur in nomine ἀγεννήτου & γεννητοῦ baptizare, qvid facies cum nominandus erit Spiritus? num ipſum neqve γεννητὸν neqve ἀγέννητον, an vero γεννητὸν etiam vocabis? Qvomodo vero ex tua ſententia D id qvod eſt γεννητὸν a γεννητοῦ differet eſſentia? ſiqvidem genitum eſt eſſentia? ANOM. Si Deus efficere non poteſt, ut qvod γεννητὸν eſt, ſit ἀγέννητον, ne illud qvidem effecerit ut qvod ἀγέννητον eſt, ſit γεννητόν. ORTHOD. Etiam ſi efficere non poſſit ut qvod γεννητὸν eſt, ſit ἀγέννητον, ut & mentiri non poteſt, non tamen ei adimitur gignendi, ut neqve verum dicendi facultas. Gignens autem non gignit ἀγέννητον, ſed Deum, Deus enim Deum genuit: & neqve ex γεννητοῦ ἀγέννητον, neqve ex ἀγεννήτου γεννητὸν fecit. ANOMOEUS. Deus ἀγέννητος omni cauſa præſtantior eſt: qvod ſi omni cauſa præſtantior, ergo & generatione,

A ut qvi neqve ab alia natura acceperit ſuum ESSE, neqve ipſe ſibi ESSE præſtiterit, non qvod natura ſit imbecilla, ſed qvod omnem cauſam tranſcendat. ORTHODOXUS. Vere ſane illud, *Infatuatos eſſe qvi ſe prædicant ſapientes*, in vos dictum eſt, qvi Filium Dei oppugnatis. Nam ſi ἀγέννητος Deus, qvi omni cauſa præſtantior eſt, etiam generatione præſtantior eſt, generatio non eſt eſſentia, ſed cauſa: at ſi generatio non eſt eſſentia ſed cauſa, age tu ipſe eſſentiam dicito. Qvin etiam qvam tandem Filii cauſam eſſe vis? generationem, an ipſum Patrem? Eſt autem Pater, ut tu cenſes ἀγεννησία. Hoc igitur erit Filii cauſa: ſin
B vero non ipſe Pater eſt Filii autor, ſed generatio, nempe fuerit generationis Filius, & generatio Pater ipſius. Itaqve baptizatus in Patrem, fueris baptizatus in generationem, & in ejus Filium. Nam fortaſſis ne audiviſti qvidem an ſit Spiritus ſanctus. ANOM. Qvomodo qviſpiam conceſſerit eam naturam, qvæ ſubſiſtentiam accepit, nihil eſſentiæ reſpectu ab ea varietate, qvæ ſubſiſtentiam dederit, ſi ejusmodi hypoſtaſis non admittit genera-
C tionem? ORTHOD. Si qvidem ea natura qvæ ſubſiſtentiam accepit, extrinſecus acceſſiſſet, non eſſet invariata: ſin vero ex eo genita eſt, ut gloriæ ſplendor, & hypoſtaſeωs character, invariata eſt. Dixit enim, *Qvi vidit me, vidit & Patrem.* non qvod ſe Patrem eſſe diceret, ſed talem qvalis Pater eſt. AN. Si in perpetuum permanet Deus in natura ἀγεννήτῳ, & qvod genitum eſt, perpetuo eſt genitum, perverſa coeſſentialis & ſimili eſſentialis opinio ſtatim abolebitur. Statuitur autem eſſentia eſſe comparationis omnis expers, ſi utraqve natura in ſua naturali
D proprietate indeſinenter permanet. ORTHODOXUS. Fateris qvod genitum eſt, vere eſſe genitum. Erit ergo coeſſentiale, non tamen ἀγέννητον. Oſtendimus enim ἀγέννητον non eſſe eſſentiam. Nam ſi τὸ ἀγέννητον eſſet qvædam natura, τὸ γεννητὸν qvoqve natura eſſet. Qvod ſi τὸ γεννητὸν eſſet natura, omnia γεννητὰ eſſent ejusdem naturæ. Ergo cum omnia γεννητὰ non ſint ejuſdem naturæ, τὸ γεννητὸν non eſt natura. Unigenitum autem eſſe Patri ſuo coeſſentialem, audimus ipſummet his verbis dicentem, *Omnia quæ facit Pater, ea Filius qvoqve facit ſimiliter.* Qvorum enim eadem actio ſive efficacitas, eadem qvoqve eſt eſſentia.

Joh. 5.

οὔτε γὰρ παρ' ἑτέρας φύσεως ἀνείληφεν τὸ εἶναι, οὔτε αὐτὸς ἑαυτῷ εἶναι παρέσχεν, οὐ διὰ τὸ ἀσθενὲς τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβεβληκέναι πᾶσαν αἰτίαν. ΟΡΘΟΔ. Ἀληθῶς, φάσκοντες εἶναι σοφοὶ, ἐμωράνθησαν, περὶ ὑμῶν εἴρηται τῶν κατὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στρατευομένων. εἰ γὰρ ἐπειδὴ πάσης αἰτίας κρείττων ὑπάρχει ὁ ἀγέννητος Θεὸς, διὰ τοῦτο καὶ γενέσεως, ἡ γένεσις αἰτία καὶ οὐκ ἔστιν οὐσία. εἰ δὲ ἡ γένεσις οὐκ οὐσία, ἀλλ' αἰτία, εἰπὲ τὴν οὐσίαν. Τίνα δὲ καὶ αἰτίαν θέλεις εἶναι τοῦ Υἱοῦ; τὴν γένεσιν, ἢ αὐτὸν τὸν Πατέρα; ἔστιν δ' ὁ Πατὴρ, ὡς νομίζεις, ἡ ἀγεννησία, αὕτη οὖν ἔσται τοῦ Υἱοῦ ἡ αἰτία. εἰ δὲ οὐκ αὐτὸς ὁ Πατὴρ αἴτιος τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἡ γένεσις, ταύτης ἔσται ὁ Υἱὸς, καὶ αὕτη αὐτοῦ Πατὴρ, βαπτισθεὶς ἄρα εἰς Πατέρα, εἰς γένεσιν ἐβαπτίσθης καὶ εἰς τὸν ταύτης Υἱόν. Τάχα γὰρ οὐδὲ, εἰ ἔστι Πνεῦμα ἅγιον, ἀκήκοας. ΑΝΟ. Πόθεν ἄν τις τὴν ὑποστᾶσαν πρὸς τὴν ὑποστήσασαν φύσιν τὸ ἀπαράλλακτον εἰς οὐσίαν ἔχειν συγχωρήσειεν, οὐ προσιεμένης τῆς τοιαύτης ὑποστάσεως γένεσιν; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Εἰ ἡ μὲν ὑποστᾶσα φύσις ἔξωθεν προσεγένετο, ἀπαράλλακτος εἶναι οὐ δύναται· εἰ δὲ ἐξ αὐτοῦ γεγέννηται ὡς ἀπαύγασμα δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, τὸ ἀπαράλλακτον ἔχει. Ὁ γὰρ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα, οὐχ ἑαυτὸν φήσας Πατέρα εἶναι, ἀλλὰ τοιοῦτον οἷον τὸν Πατέρα· ΑΝΟΜΟΙΟΣ. Εἰ ἀτελευτήτως διαμένει ὁ Θεὸς ἐν ἀγεννήτῳ φύσει, καὶ ἀτελευτήτως τὸ γέννημα, γέννημά ἐστιν, ἡ τοῦ ὁμοουσίου καὶ ὁμοιουσίου κακοδοξία παραφανισθήσεται· ἵσταται δὲ τὸ ἐν οὐσίᾳ ἀσύγκριτον, ἑκατέρας φύσεως ἀπαύσως διαμενούσης ἐν τῷ οἰκείῳ τῆς φύσεως ἰδιώματι. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ὁμολογεῖς τὸ γέννημα ἀληθῶς γέννημα. ὁμοούσιον μὲν οὖν ἔσται, οὐκ ἀγέννητον δέ. ὅτι γὰρ τὸ ἀγέννητον φύσις οὐκ ἔστι, δέδεικται. εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον φύσις, καὶ τὸ γεννητὸν φύσις. εἰ τὸ γεννητὸν φύσις, πάντα τὰ γεννητὰ τῆς αὐτῆς εἰσι φύσεως. εἰ δὲ οὐ πάντα τὰ γεννητὰ τῆς αὐτῆς εἰσι φύσεως, τὸ γεννητὸν οὐκ ἔστι φύσις. (εἰ δὲ τὸ γεννητὸν οὐκ ἔστι φύσις· οὐδὲ τὸ ἀγέννητόν ἐστι φύσις.) ὅτι δὲ ὁμοούσιός ἐστι τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ ὁ μονογενὴς, ἀκούομεν αὐτοῦ λέγοντος, πάντα ὅσα ἂν ποιῇ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. ὧν δὲ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, ἡ αὐτὴ οὐσία.

ANO. Εἰ ἀγέννητός ἐστιν ὁ Θεὸς τὴν οὐσίαν, οὐκ οὐσίας διαστάσει τὸ γεννηθὲν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξ οὐσίας ὑποστησάσης αὐτό. τὴν γὰρ αὐτὴν οὐσίαν καὶ γεννητὴν εἶναι καὶ ἀγέννητον, οὐδεὶς λόγος εὐσεβὴς ἐπιτρέπει. ΟΡΘΟΔ. Οὐκ οὐσίας διαστάσει τὸ γεννηθὲν ἐγεννήθη· τοῦτο γὰρ δὴ ἦν σώματος εἰπεῖν τὴν οὐσίαν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἀσωμάτου οὐσίας θεοπρεπῶς ἐγεννήθη, ὡς ἀπαύγασμα δόξης. εἰ δὲ καὶ αὐτὸς κατ' ἐξουσίαν, καθάπερ οἱ δεξάμενοι αὐτόν· γέγραπται γὰρ, ὅτι ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι· πῶς αὐτὸν μονογενῆ καὶ φύσει Θεὸν λέγεις, πολλῶν ὄντων τῶν κατ' ἐξουσίαν υἱῶν καὶ θεῶν; τὴν δὲ αὐτὴν οὐσίαν γεννητὴν καὶ ἀγέννητον οὐδεὶς λέγει. δέδεικται γὰρ, ὅτι οὔτε τὸ ἀγέννητον οὐσία, οὔτε τὸ γεννητόν. ANO. Εἰ τὸ ἀγέννητον ἐγεννήθη, τί κωλύει καὶ τὸ γεννητὸν ἀγέννητον γενέσθαι; μᾶλλον γὰρ τοῦ ἀνοικείου ἐπὶ τὸ ἑαυτῆς οἰκεῖον ἐπείγεται πᾶσα φύσις. ΟΡΘ. Τὸ ἀγέννητον οὔτε ἐγέννησεν, οὔτε ἐγεννήθη· οὐσία γὰρ οὐκ ἔστιν· ὁ δὲ Θεὸς ἐγέννησεν, κἂν μὴ θέλωσι μετὰ σοῦ οἱ Ἰουδαῖοι. εἰ δὲ οὐκ ἐγέννησεν, περιττὴ καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς προσηγορία. τὸ δὲ, Μᾶλλον γὰρ ἐπὶ τὸ ἑαυτῆς οἰκεῖον ἐπείγεται πᾶσα φύσις, εἰρηκὼς, ἐδίδαξας, ὅτι οὐ τὸ ἀγέννητον ἡ φύσις· τὸ γὰρ ἐπειγόμενον, ἄλλο πρὸς ἄλλο ἐπείγεται. εἰ δὲ οὔτε τοῦ οἰκείου ἐστὶν Υἱὸς, οὔτε τῆς φύσεως, εἰπὲ τοῖς Ἰουδαίοις, δώσεις γὰρ αὐτοῖς εὐαγγέλια· ὅτι τὸν μήτε τοῦ οἰκείου ὄντα Υἱὸν, μήτε τῆς φύσεως, ἐσταύρωσαν, λέγοντα ἑαυτοῦ ἴδιον Πατέρα τὸν Θεόν. ANO. Εἰ μὴ ὅλος ὁ Θεός ἐστιν ἀγέννητος, οὐδὲν κωλύει τὸ γεγεννηκέναι οὐσιωδῶς. εἰ δὲ ὅλος ἐστὶν ἀγέννητος, οὐκ οὐσιωδῶς εἰς γένεσιν διέστη, ἐξουσία δὲ ὑπέστησε τὸ γέννημα. ΟΡΘ. Ἐὰν ὅλος ὁ Θεὸς γεννητὸς ᾖ, οὐδὲν κωλύει γεγεννηκέναι αὐτὸν οὐσιωδῶς· ὅλος δὲ ὁ Υἱὸς κατὰ σὲ γεννητός ἐστιν· εἰπὲ τίνα ἐγέννησεν οὐσιωδῶς. εἰ δὲ οὐδένα ἐγέννησεν οὐσιωδῶς, καὶ γεννητός ἐστιν, οὐκ ἄρα εἰ γεννητός ἐστι, γεννᾷ οὐσιωδῶς· εἰ δὲ, ὅτι γεννητός ἐστιν ὁ Υἱὸς, οὐ γεννᾷ, οὐδὲ ὁ Πα-

ANOMOEUS. Si Deus eſt eſſentia ἀγέννητος, id quod genitum eſt, non fuerit genitum eſſentiæ ſecretione, ſed quoniam divina poteſtas ei tribuerit ſubſiſtentiam. Eandem enim eſſentiam dicere & genitam eſſe & ἀγέννητον nulla pia ratio patitur. ORTHODOXUS. Iſtud genitum, non eſt genitum eſſentiæ ſecretione: (hoc enim eſſet corpoream eſſentiam dicere) ſed ex incorporea eſſentia, ita ut Dei naturæ convenit, genitum eſt, ut gloriæ ſplendor. Quod ſi ipſe qvoqve eſt ex poteſtate, ut & nos, qvi eum recepimus, (ſcriptum eſt enim, *Dedit eis hanc poteſtatem, ut fierent Dei filii*) qvomodo ipſum dicis unigenitum & natura Deum, cum ex Dei poteſtate ac virtute multi ſint dii & filii? Eandem vero naturam eſſe genitam, & ἀγέννητον nemo dicit: ſiquidem oſtenſum eſt, neqve ἀγέννητον neqve γεννητὸν eſſe eſſentiam. ANOMOEUS. Si τὸ ἀγέννητον genitum eſt, nihil prohibet, qvo minus, qvod genitum eſt, fuerit ἀγέννητον. Omnis enim natura potius ad id, qvod ipſi proprium & domeſticum eſt, impellitur, qvam ad id, quod eſt ab ipſa alienum. ORTHODOXUS. τὸ ἀγέννητον neqve genuit, neqve genitum eſt, cum non ſit eſſentiale quippiam: ſed Deus, etiamſi Judæi tecum id nolint, genuit: ſin minus ſupervacanea foret Patris appellatio. Cum autem dixiſti naturam potius ad id urgeri, quod eſt ipſi proprium ac domeſticum, ſimul docuiſti τὸ ἀγέννητον non eſſe naturam. Cum enim quippiam urgetur, alterum ab altero urgeri neceſſe eſt. Qvod ſi neque rei Deo propriæ ac domeſticæ, neqve naturæ Filius eſt, hoc dicito Judæis, (afferes enim eis felicem nuncium) qvod videlicet eum, qvi neqve rei Deo propriæ neqve naturæ Filius erat, crucifixerunt, qvoniam Deum eſſe, ſuum Patrem dicebat. ANOMOEUS. Siqvidem non totus Deus eſt ἀγέννητος, nihil impedit, qvominus genuerit eſſentialiter. At ſi totus eſt ἀγέννητος, non diviſus eſt eſſentialiter ad generandum, ſed poteſtas tribuit ſubſiſtentiam genito. ORTHODOXUS. Si totus Deus eſt γεννητὸς, nihil prohibet, qvo minus genuerit eſſentialiter. At Filius, ut tu ipſe ſentis, totus eſt γεννητὸς, Dic igitur, qvem genuerit eſſentialiter. Qvod ſi nullum genuit eſſentialiter, & γεννητὸς eſt, non igitur conſeqvitur, qvia γεννητὸς eſt, eum generare eſſentialiter. At ſi Filius, eo qvod ſit γεννητὸς, non gignit, ne Pa-

Joh. 1.

ter qvidem qvia ἀγέννητος eſt, gignit, ſed qvoniam Deus eſt ipſaqve majeſtas, ſplendorem habet eum videlicet qvem genuit Deum in ſeſe ſubſiſtentem. Niſi enim ex eſſentia genuit, non eſt Pater ſecundum eſſentiam. Et qvorſum baptizas in nomen Patris, qvi non ſit ſecundum eſſentiam Pater? Cæterum gignens ex ſua eſſentia Pater, non diſſectus eſt, ut ſentis, qvoniam ea eſſentia non eſt corpus. AN. Si Deus ἀγέννητος eſt totus generandi vi præditus, id qvod genitum eſt, non eſt eſſentialiter genitum, cum tota illius eſſentia eam vim habeat, qva gignat, non autem qva gignatur. ORTHOD. Ex tua ſapientia, ſi gignendi vi prædita eſt lux univerſa, non gignit ſplendorem ex ſua eſſentia, ſed ex iis qvæ ipſa aliunde recipit, qvoniam tota vim habet qva gignat, non autem qva gignatur: ſin vero lux non recipit extrinſecus ſplendorem, ſed ex ſua eſſentia illum gignit, Deus qvoqve non aliunde acqviſivit Filium, ſed eo ex ſua eſſentia genito, integer manet, qvoniam eſt incorporeus. ANOMOEUS. Sin vero eſſentiam Dei transformatam dicamus eſſe id qvod genitum eſt, conſeqventer eſſentiam Dei non eſſe immutabilem, cum ab ejus transformatione pendeat propria ipſius Filii effectio. ORTHODOXUS. Si lux aliqva ſui transformatione ſit ſplendor, lux non erit transmutationis expers, qvia ipſius mutatio ſplendorem proprium efficiet: ſin vero nulla lucis mutatione ſit ſplendor, ſed lux manet lux, & eſt ſplendoris cauſa: Deus qvoqve manet Deus, & eſt ſui ſplendoris Pater, non qvod eum extrinſecus acceperit, ſed qvoniam ex ſua eſſentia eum genuit: qvamobrem etiam vere eſt Pater. AN. Si eſſentia Dei eſſet immutabilis & generatione ſuperior, *id eſt præſtantior qvam ut generationis nomen in ipſum cadat*, hactenus Filium fateri oporteret ut nomine tenus ſit Filius. ORT. Si noſſes generationem non eſſe qviddam eſſentiale, noſſes & illud, Filium, & qvamvis aliam eſſentiam eſſe qviddam generatione præſtantius. Nam ſi generatio eſt eſſentia, efficietur γεννητὰ omnia eſſe coëſsẽtialia. Generatio igitur non eſt eſſentia, ac proinde non eſt præſtantior eſſentia, alioqvi ipſo etiam Filio, ſi tuam ſapientiam ſeqvamur, præſtantior eſſet. At hoc abſurdũ eſt, ſubſtantia igitur omnis eſt præſtantior generatione, nec magni qvicqam de Patre ſentis, cum dicis ejus eſſentiam eſſe generatione præſtantiorem. Cæterum ſi in nudum nomen, *ſeu cui res ipſa non ſubſit*, baptizatus es, qvinam tuũ baptiſmũ ut ſatis firmũ habes, ut qvi illud nudo nomine tenꝰ obtinueris?

A τὴρ, εἰ ἀγέννητός ἐστι, γεννᾷ, ἀλλὰ Θεὸς ὤν, καὶ αὐτοδόξα, ἀπαύγασμα ἔχει γέννημα Θεὸν ἐνυπόστατον. εἰ γὰρ μὴ ἐκ τῆς οὐσίας ἐγέννησεν, οὐδὲ Πατήρ ἐστιν κατ᾽ οὐσίαν. καὶ ἵνα τί βαπτίζεις εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, τοῦ μὴ κατ᾽ οὐσίαν Πατρός; γεννήσας δὲ ἐκ τῆς οὐσίας, οὐ διέστη ὡς ἐνόμισας. οὐ γὰρ σῶμά ἐστιν ἡ οὐσία. ΑΝΟ. Εἰ ὅλος ἐστὶ γεννητικὸς ὁ ἀγέννητος Θεὸς, οὐκ οὐσιωδῶς τὸ γεννηθὲν ἐγεννήθη, ὅλης ἐχούσης τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ γεννᾷν, ἀλλ᾽ οὐ τὸ γεννᾶσθαι. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Κατὰ τὴν σὴν σοφίαν, εἰ ὅλον ἐστὶ γεννητικὸν τὸ φῶς, οὐκ οὐσιωδῶς τὸ ἀπαύγασμα γεννᾷ, B ἀλλ᾽ ἐξ ὧν αὐτὸ προσλαμβάνει, ὅλης ἐχούσης τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ γεννᾷν, ἀλλ᾽ οὐ τὸ γεννᾶσθαι. εἰ δὲ οὐ προσλαμβάνει τὸ φῶς ἔξωθεν τὸ ἀπαύγασμα, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γεννᾷ, οὐδὲ ὁ Θεὸς ἐπεκτήσατο ἔξωθεν Υἱὸν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οὐσίας γεννήσας, ἀμέριστος μένει. ἀσώματος γάρ. ΑΝΟΜΟΙΟΣ. Εἰ δὲ μετασχηματισθεῖσα ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ γέννημα λέγεται, οὐκ ἀμετάβλητος ἡ οὐσία αὐτοῦ, τῆς μεταβολῆς ἐργασαμένης τὴν τοῦ Υἱοῦ ἰδιοποί- C ησιν. ΟΡΘ. Εἰ μετασχηματισάμενον τὸ φῶς, ἀπαύγασμα γίνεται, οὐκ ἀμετάβλητον τὸ φῶς, τῆς μεταβολῆς ἐργασαμένης τὴν τοῦ ἀπαυγάσματος ἰδιοποίησιν. εἰ δὲ οὐ μεταβληθὲν τὸ φῶς ἀπαύγασμα γέγονεν, ἀλλὰ καὶ τὸ φῶς μένει φῶς, καὶ ἀπαυγάσματός ἐστιν αἴτιον· καὶ ὁ Θεὸς μένει Θεὸς, καὶ ἀπαυγάσματός ἐστιν ἴδιος Πατὴρ, οὐκ ἔξωθεν αὐτὸ προσλαβὼν, ἀλλ᾽ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτὸ γεννήσας. διὸ καὶ ἀληθῶς ἐστι D Πατήρ. ΑΝΟ. Εἰ δὲ εἴη καὶ ἀμετάβλητος καὶ γενέσεως κρείττων ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, τὰ κατὰ τὸν Υἱὸν ἕως ψιλῆς προσηγορίας ὁμολογηθήσεται. ΟΡΘ. Εἰ ᾔδεις ὅτι ἡ γέννησις οὐκ ἔστιν οὐσία, ἐγίνωσκες ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς καὶ πᾶσα ἄλλη οὐσία γεννήσεώς ἐστι κρείττων. εἰ γὰρ ἡ γέννησις οὐσία, πάντα τὰ γεννητὰ ὁμοούσια· οὐκ ἄρα ἡ γένεσις οὐσία. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἡ γένεσις οὐσία, οὐδὲ κρείττων ἐστὶν οὐσίας. εἰ γὰρ κρείττων ἐστὶν οὐσίας ἡ γένεσις, ἔσται κατὰ τὴν σὴν σοφίαν καὶ τοῦ Υἱοῦ κρείττων. εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, δῆλον ὅτι ἡ οὐσία κρείττων ἐστὶ γενέσεως. οὐδὲν ἄρα μέγα ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ἐνόμισας, εἰ κρείττων ἐστὶ γενέσεως. πῶς δὲ καὶ εἰς ψιλὴν προσηγορίαν βαπτισθεὶς, νομίζεις ἔχειν ἀσφαλὲς τὸ βάπτισμα· οὐ [illegible] δὲ καὶ αὐτὸ ἐν ψιλῇ προσηγορίᾳ κέκτησαι;

Digitized by Google

εἰ γὰρ ὁ Υἱὸς ψιλὴ προσηγορία καὶ ὁ Πατὴρ, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ βαπτισθεὶς, εἰς ψιλὴν προσηγορίαν ἐβαπτίσθης.

A Nam ſi Filius & Pater nudata ſunt nomina, baptizatus in Patris & Filii nomen, in nudam appellationem es baptizatus.

Hæc, qvæ ſeqvitur, appendix in MSS. Codd. Illuſtris Biblioth. Palat. continua ſcriptura cum præcedentibus cohæret: qvamobrem etiam eam, tam Græce, qvam Latine ex interpretatione Bartholomæi Keckermanni Dantiſcani, ſubjicere voluimus.

ΑΝΟΜΟΙΟΣ. Εἰ σπερματικῶς ἐν τῷ ἀγεννήτῳ τὸ γέννημα, μετὰ τὴν γένεσιν ἔξωθεν προσλαμβάνει, ὡς ἂν εἴποι τις ἠνδρώθη καὶ τέλειός ἐστιν ὁ Υἱὸς, οὐκ ἐξ ὧν ἐγεννήθη, ἀλλ' ἐξ ὧν προσέλαβε· τὰ γὰρ συγγενικῶς προσλαμβάνοντα ὡς ἐξ ἐκείνων συνεστῶτα, τὸ τοῦ τελείου ὄνομα διαφόρως προσίεσθαι πέφυκεν. ΟΡΘ. Εἰ σπερματικῶς ἐν τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα, εἰπὲ καὶ τὸν Υἱὸν ἐν τῷ Πατρί. Εἰ δὲ μωρὸν τὸ ἐκεῖνο λέγειν, μωρὸν καὶ τὸ λέγειν σπερματικῶς ἐν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν. Τέλειος δέ ἐστιν ὁ Υἱὸς, οὐ προκοπῇ τελειούμενος· ἀλλ' ἐκ τελείου τέλειος γεγεννημένος. Διὰ γὰρ τοῦτο οὐ μόνον εἴρηται ἀπαύγασμα· ἀλλὰ καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, οὐχὶ δὲ τῆς ἐνεργείας. ὁ δὲ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως οὐκ ἐκ προκοπῆς τελειοῦται· ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ εἶναι ἔχει τὸ τέλειον, ὡς ἄνθρωπος ἀνθρώπου χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως, οὐκ ἐκ προκοπῆς, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ταυτότητος. ΑΝΟ. Εἰ τέλειον γέννημα ἐν τῷ ἀγεννήτῳ, ἐξ ὧν ἦν ἐν ἀγεννήτῳ γέννημά ἐστι, καὶ οὐκ ἐξ ὧν ὁ ἀγέννητος αὐτὸς ἐγέννησε. γεννητὸν γὰρ φύσιν ἐν ἀγεννήτῳ εἶναι, οὐκ ἐνδέχεται. Τὸ γὰρ αὐτὸ εἶναί τέ ἐστι καὶ μὴ εἶναι. γέννημα γὰρ ὄν, γέννημα οὐκ ἦν, τοῦ ἀνομοίου μέρους ἐπὶ Θεοῦ βλασφημίας ὕβριν ἐπέχοντος. ΟΡΘ. Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ ἐντειλάμενος βαπτίζεσθαι πάντα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὐκ ἐπεχείρεις παραιρεῖσθαι τὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ὄνομα, ἐν ἐθελοθρησκείᾳ εἰκῇ φυσιούμενος κατὰ τοῦ διδάξαντος τὴν καλὴν ὁμολογίαν. Ἐπειδὴ δὲ οἰόμενος εἶναι σοφὸς, τὸν Πατέρα οὐ θέλεις εἶναι Πατέρα, ἵνα μὴ δόξῃς παρὰ σαυτῷ εἶναι φρόνιμος, παρ' ἡμῶν ἄκουε ὅτι τέλειος ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρί.

AN. SI per modum ſeminis ipſum genimen in ingenito exiſtens poſt gene-
B rationem extrinſecus *aliqva* aſſumpſit: in virum, ut ſic dicam, ematuruit & perfectus eſt Filius, non ex qvibus genitus eſt, ſed per ea, qvæ aſſumpſit: qvæ enim native aſſumunt, velut ex illis conſtantia, perfecti nomen diverſa ratione ſortiri ſolent. ORTH. Si ſplendor per ſeminis modum præexiſtit in luce, dicas licet etiam Filium ſic eſſe in Patre: ſin vero ſtultum illud eſt aſſerere, ſtulte utiqve dicetur Filium per modum ſeminis eſſe in Patre. Perfectus vero eſt Filius non tanqvam incremento, aut profectus con-
C ſummatus, ſed ex perfecto perfectu genitus: unde & dicitur non tantum ſplendor, ſed & character hypoſtaſeωs Patris, non virtutis aut operationis. Character vero hypoſtaſeωs non perficitur quodam profectu *aut incremento*, ſed in ſua ipſius eſſentia obtinet perfectionem, non ſecus ac homo hominis, quoad hypoſtaſin character eſt, non ex ratione profectus *ſeu incrementi*, ſed ipſius *naturæ* identitate. AN. Si perfectum *erat* genimen in ingenito, neceſſe eſt ex iis conſtare, ex qvibus extitit in ingenito, & non ex iis, per qvæ is, qvi ingenitus eſt, genuit: neqve enim poſſibile eſt naturam genitam eſſe in inge-
D nito, hoc enim foret eſſe & non eſſe: qvia qvod genitum eſt, id genitum non eſſet: cum partium diſſimilitudo de *Deo cogitata* blaſphemiæ injuriam contineat. ORTH. Si noſſes gratiam Dei, & qvis ſit, qvi præcepit baptizari omnes gentes in nomen Patris, Filii & Spiritus ſancti, non utiqve aggreſſus fuiſſes repudiare nomen Patris & Filii, arbitratu tuo conficto cultu inflatus temere adverſus eum, qvi rectam nos docuit *fidei* confeſſionem, qvando vero exiſtimas te ſapere, & Patrem non ſinis eſſe Patrem, age ne qva tibi nimis videare intelligens, hoc a nobis audi: perfectum fuiſſe, eſſe, & futurum *ſemper* Filium in Patre.

Joan. 1. *In principio enim erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, erat q; illud Verbum Deus: hoc Verbum erat in principio apud Deum*, quicqvid etiam ringaris Aeti. Et non cum prius eſſet, genitus eſt, neqve etiam cum non eſſet genitus eſt, ſed coæternum eſt hoc genimen, tanqvam ſcilicet ſplendor æternæ lucis: differt autem natura genita & ingenita, non qvatenus natura eſt, ſed eo ipſo tantum qvod genita & ingenita eſt. Ecce enim nec Adamus natus eſt ex muliere, nos vero nati ſumus: interim tamen ab Adamo non differimus qvoad naturam, ſed eo tantum qvod nos nati ſimus, ille natus non ſit ex muliere. ANOMOEUS.
B Cum naturæ ingenitæ omnipotens ille exiſtens Deus ſeipſum non norit *eſſe* naturæ genitæ: Filius vero genitæ naturæ exiſtens, norit ſe hoc *eſſe* qvod eſt: qvomodo erunt coeſſentiales, cum ille norit ſe ingenitum *eſſe*, iſte autem genitum? ORTHODOXUS. Si ingenitum & genitum exiſtimas ipſas eſſe naturas, norit vero *exempli gratia* Gabriel *ſe* genitæ *eſſe* naturæ, qvi fit qvod nō etiam Gabriel eſt coeſſentialis *ipſi* Filio? Si vero naturæ genitæ exiſtens Gabriel non novit ſeipſum *eſſe* coeſſentialem *Filio*; eqvidem facile liqvet qvod genitum eſſe non ſit
C ipſa natura? Si autem non idem eſt natura qvod τὸ genitum eſſe, nec idem erunt τὸ ingenitum eſſe & natura. Sed cave, idcirco factum dicas Filium illum rerum omnium effectorem: at genitum appelles cum ſcriptura: Genitum enim eſſe eſt habere Patrem, at factum eſſe, eſt habere effectorem. Noſtri qvidem opifex eſt Deus Pater per hunc Filium: at Filii ſui neutiqvam opifex, ſed Pater: neqve enim qviſqvam ſui filii opifex eſt: qvoniam non am-
D plius eſſet pater, ſed opifex: opifex namqve eſt, qvi opus extra ſe efficit, at Pater is qvi ex ſeipſo gignit. Interim dum opificem Deum audis appellari, neqvaqvam tibi imagineris *in eo* defatigationem aut laboris moleſtiam: ſicut & cum patrem audis dici, ne qvem *feminis* effluxum reqviras: ſed ita de his cogita, ut Deo dignum & conveniens eſt, utqve Deus ſit, & non inſtar hominis moriatur. AN. Si vox ingeniti non declarat Dei ſubſtantiam, ſed commentum humanum eſt incomparabile illud nomen: eqvidem gratiam debebit Deus iis qvi ingenitum illud commenti ſunt, non ferens ſcilicet eminentiam nominis iſtius in eſſentia. ORTHODOXUS. Si ingenitum eſſe Dei ſubſtantiam repræſentat, & in eo conſiſtit incomparabile illud Dei nomen, qvomodo id nos non docuerunt divinæ literæ?

Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, κἂν μὴ θέλῃς Ἀέτιε. οὐ πρότερον ἦν, καὶ τότε ἐγεννήθη· οὐδὲ μὴ ὢν γεγέννηται· ἀλλὰ συναΐδιόν ἐστι γέννημα ὡς ἀπαύγασμα φωτὸς ἀϊδίου. Γεννητὴ δὲ φύσις καὶ ἀγέννητος φύσις οὐκ ἐν τῇ φύσει ἔχει τὴν διαφοράν· ἀλλ' ἐν τῷ γεγεννῆσθαι καὶ μὴ γεγεννῆσθαι. Ἰδὲ γὰρ καὶ ὁ Ἀδὰμ οὐ γεγέννηται διὰ γυναικός· ἡμεῖς δὲ γεγεννήμεθα· καὶ οὐκ ἐν τῇ φύσει ἔχομεν τὴν διαφοράν, ἀλλ' ἐν τῷ γεγεννῆσθαι καὶ μὴ γεγεννῆσθαι διὰ γυναικός. Α-
B ΝΟΜΟΙΟΣ. Εἰ ἀγεννήτου φύσεως ὑπάρχων ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ, γεννητῆς φύσεως οὐκ οἶδεν ἑαυτόν· ὁ δὲ Υἱὸς γεννητῆς φύσεως ὑπάρχων, τοῦτο γινώσκει ἑαυτόν, ὅπερ ἐστί, πῶς ἂν εἴησαν ὁμοούσιοι, τοῦ μὲν γινώσκοντος ἑαυτὸν ἀγέννητον, τοῦ δὲ γεννητόν; ΟΡΘΟΔ. Εἰ τὸ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν νομίζεις εἶναι τὰς φύσεις, οἶδε δὲ ἑαυτὸν καὶ Γαβριὴλ γεννητῆς φύσεως, πῶς οὐκ ἂν εἴη καὶ Γαβριὴλ ὁμοούσιος τῷ Υἱῷ; Εἰ δὲ γεννητῆς φύσεως ὢν ὁ Γαβριὴλ
C οὐκ οἶδεν ἑαυτόν, εὔδηλον, ὅτι οὐκ ἔστιν τὸ γεννητὸν φύσις. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν τὸ γεννητὸν φύσις, οὐδὲ τὸ ἀγέννητόν ἐστι φύσις. γεννητὸν δὲ μὴ λέγε τὸν Υἱόν, τὸν γενεσιουργὸν τῶν ἁπάντων, ἀλλὰ γεννητὸν εἰπὲ ὡς γέγραπται. γεννητὸν μὲν γάρ ἐστι τὸ Πατέρα ἔχον, γεννητὸν δὲ τὸ γενεσιουργὸν ἔχον. Ἡμῶν οὖν γενεσιουργὸς ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ· τοῦ δὲ Υἱοῦ, Πατήρ. Οὐκέτι δὲ γενεσιουργός· Οὐδεὶς γὰρ τοῦ ἑαυτοῦ Υἱοῦ γε-
D νεσιουργός ἐστιν· Ἐπεὶ οὐκ ἔτι Πατήρ, ἀλλὰ γενεσιουργός. Γενεσιουργὸς δ' ἐστίν, ὁ ἔξωθέν τι εἰς γένεσιν ἄγων· Πατὴρ δὲ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννῶν. Γενεσιουργὸν δὲ ἀκούων τὸν Θεόν, μὴ ὑπονόει κόπον καὶ μόχθον· καὶ Πατέρα ἀκούων μὴ ζήτει ῥύσιν, ἀλλὰ θεοπρεπῶς νόει, ἵνα Θεὸς γένῃ καὶ μὴ ὡς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ. ΑΝΟΜΟΙΟΣ. Εἰ μὴ τὸ ἀγέννητον τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ παρίστησιν, ἀλλ' ἐπίνοιά ἐστιν ἀνθρωπίνη τὸ ἀσύγκριτον ὄνομα, χάριν τοῖς ἐπινοήσασι γινώσκει ὁ Θεός, διὰ τὸ ἀγέννητον, τὴν ὑπεροχὴν τοῦ ὀνόματος οὐ φέρων ἐν οὐσίᾳ. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Εἰ τὸ ἀγέννητον τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ παρίστησι, καὶ τοῦτό ἐστιν τὸ ἀσύγκριτον τοῦ Θεοῦ ὄνομα, πῶς οὐκ ἐδίδαξαν ἡμᾶς τοῦτο αἱ θεῖαι γραφαί;

Digitized by Google

ἀλλ' ἐσφάλη Παῦλος τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς τὸ ἄφθαρτον καὶ ἀόρατον (αὐτῷ μόνῳ προσεῖναι διδάξας καὶ μὴ τὸ ἀγέννητον, ἐπειδὴ δὲ σὺ σοφώτερος θέλεις εἶναι τῶν θείων γραφῶν, εἰπὲ εἰ μὴ τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀόρατον καὶ τὸ ἀψευδὲς) τὴν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ παρίστησιν. Εἰ γὰρ οὐ παρίστησιν, ἐσφάλη εἰρηκὼς ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς τὸ ἀσύγκριτον, οὐκ ἔστιν μόνος ἄφθαρτος καὶ ἀόρατος. Εἰ δὲ μόνος ἔχει τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀόρατον, ἐν τούτοις τὸ ἀσύγκριτον καὶ οὐκ ἐν τῇ σῇ ἐπινοίᾳ. ΑΝ. Εἰ ἔξωθεν ἐπιθεωρεῖται τῷ Θεῷ τὸ ἀγέννητον, οἱ ἐπιθεωρήσαντες τοῦ ἐπιθεωρηθέντος εἰσὶν ἀμείνους, κρεῖττον ὄνομα τῆς φύσεως αὐτῷ ποιησάμενοι. ΟΡΘΟΔ. Μὴ ὕψου ὡς εὑρηκὼς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα, μήποτε ἀκούσῃς, Καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἐὰν ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθῇς, ἀλλ' ἕως ᾅδου καταβιβασθήσῃ. Ὅτι δὲ ὑπὲρ ταύτην ὑψηλοφρονεῖς, ἐντεῦθεν δῆλον, ἐκ τοῦ τὴν μὲν θεόπνευστον γραφὴν λέγειν εἰρηκέναι τὸν Θεόν, Ὤφθην, φησίν, πρὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς. Σὺ δὲ λέγεις εὑρηκέναι αὐτό. ὅτι δὲ τὸ ἀγέννητον οὐκ ἔστιν ὄνομα τοῦ Θεοῦ, δῆλόν ἐστιν ἐκ τοῦ λέγειν τὸν Κύριον, Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ὃ γὰρ ἐὰν εἴπῃς ὄνομα τοῦ Πατρὸς εἶναι, τοῦτο καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀναγκασθήσῃ δοῦναι. Εἰ γὰρ ἄλλο τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄλλο τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλο τοῦ ἁγίου Πνεύματος· εὗρες δὲ τὸ τοῦ Πατρὸς, ὡς ἐνόμισας, εἰπὲ καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ· κἂν εἴπῃς τοῦ Υἱοῦ, εἰπὲ καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα τότε ἀκούσῃς φάσκων εἶναι σοφὸς ἐμωράνθης. ὃ γὰρ οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ οὐχ εὑρήσεις. Εἰ δὲ νομίζεις τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸ ἀγέννητον, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ γέννητον, ποῖον ἄρα τούτων τῷ Πνεύματι δώσεις; ΑΝΟ. Εἰ καὶ τὸ γέννημα ἄτρεπτόν ἐστι τὴν φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸν γεννήσαντα· τὸ δὲ ἀγέννητον οὐσία ἐστὶν, ἄτρεπτος δὴ διὰ τὴν γνώμην, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ ἐν οὐσίᾳ ἀξίωμα. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Καὶ εἰ μὴ ἔστιν οὐσίας ἀξιώματι ἄτρεπτος ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, τίνι διαφέρει τῶν ἄλλων λογικῶν δυνάμεων,

A qvin & Paulus illud electionis vas deceptus eſt, qvomodo docuit competere ipſi ſoli eſſe incorruptibilem & inviſibilem, non vero ingenitum. Sed qvando tu vis ſapientior eſſe divinis literis, dic qvæſo mihi an non incorruptibilem, inviſibilem & mendacii expertem eſſe denotet *etiam* ipſammet Dei ſubſtantiam: ſi enim non denotant deceptus eſt cum diceret: *Soli incorruptibili, inviſibili & ſapienti Deo.* Qvod ſi enim hisce non comprehenditur illud incomparabile Dei nomen, non erit ſolus ille incorruptibilis atqve inviſibilis: ſin vero ſoli ei competit incorruptibilitas
B & inviſibilitas, comprehendetur etiam in his illud incomparabile *nomen*, & non in tuo commento. ANOM. Si extrinſecus Deo ſuppeditatur nomen ingeniti, illi qvi procurarunt potiores erunt eo cui ſuppeditatum eſt, utpote qvi præſtantius naturæ nomen ei ſuppeditarint. ORTH. Noli inſolenter exultare tanquam perveſtigatum tibi ſit Dei nomen, ne qua illud audias: *Et tu Capernaum, qua usque ad* Matth. 11.
cœlum exaltata es, usqve ad inferos deprimeris: Qvod autem altius ſapias qvam iſta, inde apparet, qvod divinitus inſpirata ſcriptura pronunciet dixiſſe Deum:
C *Apparui qvidem Abrahamo, Iſaaco & Jacobo, ſed nomen meum non manifeſtavi ipſis.* Tu vero jactas te invemſſe *illud* Exod. 6.
nomen. Qvod autem τὸ ingenitum eſſe non ſit *ipſummet* Dei nomen, inde liqvet, qvia Dominus dicit: *Profecti, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine* Matth. 28.
Patris, & Flii, & Spiritus ſancti. Qvod enim nomen Patris eſſe dixeris, hoc ipſum etiam Filii, & Spiritus ſancti *eſſe* dare cogeris: ſi enim aliud eſt *nomen* Patris, & aliud Filii: & item aliud Spiritus ſancti: tu vero nomen Patris, ut
D qvidem putas, exploratum habes, dic age etiam, qvodnam ſit nomen Filii: ubi vero nomen Filii dixeris, dic etiam illud qvod eſt Spiritus ſancti, ut tunc *merito* audias qvod cum te ſapientem dictites, ſtultus factus ſis. Qvæ enim ſcriptura non dicit, tu nunqvam indagaveris. Porro ſi exiſtimas Patri competere τὸ ingenitum, dic qvæſo qvodnam ex his attribues Spiritui ſancto? ANOMOEUS. Si etiam genimen eſt immutabile ſecundum naturam, ſed propter eum, qvi genuit: genitum vero eſſentia eſt, immutabile igitur propter voluntatem *erit*, non ex eſſentiæ dignitate. ORTHODOXUS. Qvod ſi Filius Dei non eſt immutabilis eſſentiæ dignitate, quomodo ergo differt ab aliis rationalibus facultatibus.

utpote qvæ & ipſæ immutabilitatem qvandam obtineant voluntate ejus, qvi creavit? & qvomodo tu credis *Filio* dicenti: *omnia, qvæ Pater habet, mea ſunt*: ſiqvidem non habet immutabilitatem ex ipſius eſſentiæ majeſtate? ANOMOEUS. Si τὸ ingenitum eſſentiæ ſignificativum eſt, rationi conſentaneum fuerit, qvod genimini eſſentia debeat contradiſtingui: ſi vero τὸ ingenitum nihil ſignificat, qvanto magis etiam nihil ſignificabit genimen: jam ergo nihil nihilo qvomodo contradiſtingues? ſi vero prolatio ingeniti opponitur prolationi *vocis geniti*, eqvidem ſilentio pronunciationem excipiente fiet, ut non modo ſit, modo evaneſcat ſpes Chriſtianorum, utpote in qvadam prolationis varietate ſita, non vero in veritate naturarum ita reipſa habentium, ut nominum ſignificatio poſtulat. ORTHODOXUS. Etiam ſi tibi concederetur dicere de Deo, qvod ſit ingenitus: nos tamen dicimus τὸ ingenitum tum ſignificare, non eſſe genitum *Deum* qvoad eſſentiam, qvemadmodum τὸ mendacii expers *ſignificat* non mentiri, qvoad eſſentiam. At vero τὸ mendacii expertem eſſe, non eſt ipſa eſſentia: *igitur* nec τὸ ingenitum eſſe. Si enim τὸ ingenitum eſt ipſa eſſentia, etiam mendacii expers eſt ipſa eſſentia: eſt vero & Filius mendacii expers: igitur & ingenitus. Iam vero ingenitus non eſt, igitur ſecundum te mendax. Qvare non eſt idem eſſentia, qvod mendacii expers. Qvemadmodum igitur mentiri non poſſe non idem ait, qvod eſſentia, ita qvoqve ingenitum eſſe non eſt ipſa eſſentia: ſi enim ingenitum eſſe eſt eſſentia, etiam genitum eſſe eſſentia erit: qvod ſi autem genitum eſſe eſſentia eſt, omnia genita erunt coeſſentialia. Porro quod τὸ ingenitum & τὸ genitum ipſammet ſignificet eſſentiam, tuæ pronunciationis commentum eſt, non minus increpandum, quam mare fluctuans & æſtuoſum. Spiritus ſiquidem ille veritatis Patrem nobis & Filium prædicavit, quæ nomina relationes *in divina eſſentia* nobis indigitant. Nec vero obſtrepas, quod Deus quidem natura & veritate *Deus ſit*: Pater vero ſecundum quid, *utpote* qui non genuerit natura & veritate: nam ſpes illa tua, qui comminiſceris τὸ ingenitum & τὸ genitum eſſe ſignificativa eſſentiæ, in die illa judicii, ſilentio prolationem intercipiente nusquam comparebit, ſiquidem illa ſolum tum *rata* comperientur, quæ ſanctus ille Spiritus enunciavit. ANOMOEUS. Si τὸ ingenitum eſſe reſpectu rei genitæ ad eminentiam eſſentiæ *connotandum* nihil amplius infert, prolatione ſolum

A καὶ αὐτῶν ἐχουσῶν τὸ ἄτρεπτον ἐν τῇ γνώμῃ τοῦ κτίσαντος; πῶς δὲ καὶ ἀκούεις αὐτοῦ λέγοντος· πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστιν, εἴπερ οὐκ ἐν τῷ τῆς οὐσίας ἀξιώματι ἔχει τὸ ἄτρεπτον; ΑΝΟ. Εἰ τὸ ἀγέννητον οὐσίας ἐστὶ δηλωτικὸν, εἰκότως περὶ τὴν τοῦ γεννήματος οὐσίαν ἀντιδιαστέλλεται. Εἰ δὲ μηδὲν σημαίνει τὸ ἀγέννητον, πολλῷ δὴ μᾶλλον οὐδὲν δηλοῖ τὸ γέννημα. μηδενὶ (δὲ) μηδὲν, πῶς ἀντιδιαστέλλεις; Εἰ δὲ ἡ ἀγεννήτου προφορὰ πρὸς τὴν προφορὰν ἀντιδιαστέλλεται, σιωπῆς τὴν προφορὰν διαδεχομένης, γίγνεσθαι συμβαίνει καὶ ἀπογίγνεσθαι τὴν τῶν Χρι-
B στιανῶν ἐλπίδα, ἐν διαφόρῳ προφορᾷ κειμένην, ἀλλ᾽ οὐκ ἐν φύσεσιν οὕτως ἐχούσαις, ὡς ἡ τῶν ὀνομάτων βούλεται σημασία. ΟΡΘ. Ὅταν σοι δοθῇ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον, τότε σημαίνειν τὸ ἀγέννητον λέγομεν τὸ μὴ γεγεννῆσθαι τὴν οὐσίαν, ὡς τὸ ἀψευδὲς τὸ μὴ ψεύδεσθαι τὴν οὐσίαν. Οὔτε δὲ τὸ ἀψευδές ἡ οὐσία οὔτε τὸ ἀγέννητον. Εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον οὐσία, καὶ τὸ ἀψευδὲς οὐσία. ἔστι δὲ καὶ ὁ Υἱὸς ἀψευδής· καὶ ἀγέννητος ἄρα. ἀλλ᾽ οὐκ ἀγέννητος· ψευδὴς οὖν κατὰ σέ· οὐκ ἄρα τὸ ἀψευδὲς οὐσία.
C ὡς οὖν τὸ ἀψευδὲς οὐκ οὐσία, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀγέννητον οὐσία. εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον οὐσία καὶ τὸ γεννητὸν οὐσία· εἰ δὲ τὸ γεννητὸν οὐσία, πάντα τὰ γεννητὰ ὁμοούσια. Τὸ δὲ οὐσίας δηλωτικὸν εἶναι τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γεννητὸν παρὰ τῆς σῆς εὕρηται προφορᾶς, ἣν δεῖ ὡς θάλασσαν κυμαίνουσαν ἐπιτιμηθῆναι. Τὸ γὰρ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας Πατέρα καὶ Υἱὸν ἡμῖν ἐκήρυξε, τῶν ὀνομάτων τὰς σχέσεις ἡμῖν σημαινόντων. Οὐκ ἀντερεῖς δὲ, ὡς Θεὸς φύσει καὶ ἀληθείᾳ, Πατὴρ δὲ πῶς, μὴ γεννήσας φύσει καὶ ἀληθείᾳ, ὥστε καὶ ἡ σοῦ τοῦ ἐπινοήσαντος τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ γέννητον οὐ-
D σίας εἶναι δηλωτικὸν ἐλπὶς σιωπῆς τὴν προφορὰν δεχομένης ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, οὐχ εὑρίσκεται, ἐκείνων μόνον εὑρισκομένων, ὧν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἶπεν. ΑΝΟ. Εἰ μηδὲν πλέον σημαίνει εἰς ὑπεροχὴν οὐσίας τὸ ἀγέννητον πρὸς τὸ γέννημα, προφορᾷ μόνον

ὑπερεχόμενος ὁ Υἱὸς βελτίους ἑαυτοῦ γνώσεται τοὺς προσαγορεύοντας αὐτὸν, οὐ τὸν προσαγορευθέντα Θεὸν αὐτοῦ καὶ Πατέρα. ΟΡΘ. Ὁ προσαγορεύσας τὸν Πατέρα ἀγέννητον καὶ τοῦτο αὐτοῦ τὴν οὐσίαν εἶναι νομοθετήσας τοῖς Ἰουδαίοις, σὺ εἶ. Οὐδαμοῦ γὰρ τὸ θεῖον Πνεῦμα τοῦτο ἐδίδαξεν. Ὅτι δὲ σὺ τοῦ Υἱοῦ βελτίων οὐχ εὑρεθήσῃ, ἀλλὰ τοῦ σε διδάξαντος διαβόλου χείρων ὁμολόγηται. ΑΝΟ. Εἰ ἡ ἀγέννητος οὐσία κρείττων ἐστὶ γενέσεως, οἴκοθεν ἔχουσα τὸ κρεῖττον, αὐτοουσία ἐστὶν ἀγέννητος. οὐ γὰρ βουλόμενος ὅτι βούλεται γενέσεώς ἐστι κρείττων· ἀλλ' ὅτι αὐτοουσία ὑπάρχουσα ὁ ἀγέννητος Θεὸς, οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπει καθ' ἑαυτῆς γένεσιν ἐπινοῆσαι, ὠθοῦσα φέρεσθαι κατὰ τὸν γεννητὸν πᾶσαν ἐξέτασιν καὶ πάντα λογισμόν. ΟΡΘ. Πᾶσα οὐσία κρείττων ἐστὶ γενέσεως. Οὐ γὰρ ταὐτό ἐστιν οὐσία καὶ γένεσις. Ὅτι δὲ ἡ γένεσις οὐκ ἔστιν οὐσία ἐντεῦθεν δῆλον, ἐκ τοῦ μὴ εἶναι τὰ γεννητὰ ὁμοούσια. Εἰ δὲ τὰ γεννητὰ οὐκ εἰσὶν ὁμοούσια, οὐκ ἔστιν ἄρα ἡ γένεσις οὐσία. εἰ δὲ ἡ γένεσις οὐκ ἔστιν οὐσία, οὐδὲ ἡ ἀγεννησία ἐστὶν οὐσία· εἰ δὲ ἡ ἀγεννησία ἐστὶν οὐσία, ἡ δὲ γένεσις οὐκ οὐσία, πῶς λέγεις ἀνόμοιον; τὸ γὰρ ὂν τῷ μὴ ὄντι, οὔτε ὅμοιον, οὔτε ἀνόμοιον. ΑΝΟ. Εἰ στερήσεώς ἐστιν (δηλωτικὸν) ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον, (μηδὲν δὲ εἴη τὸ ἀγέννητον) ποῖος λόγος ἂν ἀφαιρήσειε τοῦ μηδενὸς τὸ μηδὲν εἶδος σημαῖνον, τίς ἄρα χωρήσειεν ὄντος ὂν, ὅπερ ἐστὶν, αὐτὸ ἑαυτοῦ. ΟΡΘ. Εἰ τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀθάνατον στερήσεώς εἰσι δηλωτικὰ, ἔστω καὶ τὸ ἀγέννητον. Τοῖς οὖν αὐτοῖς καὶ ἡμεῖς χρησώμεθα λόγοις. Εἰ στερήσεώς ἐστι δηλωτικὸν ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἄφθαρτον, μηδὲν δέ ἐστι τὸ ἄφθαρτον, ποῖος λόγος ἂν ἀφαιρήσειε τοῦ μηδενὸς τὸ μηδὲν εἶδος σημαῖνον; Τίς ἄρα χωρήσειε τοῦ μηδενὸς τὸ μηδὲν, ἢ ὄντος ὄντα, ἅπερ ἐστὶ στερήσεως δηλωτικὰ, τὸ ἄφθαρτον, καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὸ ἀγέννητον; καὶ εἰ ταὐτὸ σημαίνει τὸ ἄφθαρτον καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὸ ἀγέννητον· ἔστι δὲ καὶ ὁ Υἱὸς ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος. Ἔστιν ἄρα καὶ αὐτὸς ἀγέννητος. Εἰ δ' οὐκ ἔστιν ἀγέννητος, ἄφθαρτος καὶ ἀθάνατος ὢν, οὐ ταὐτὸ σημαίνει τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἄφθαρτον ἤτοι ἀθάνατον. Εἰ δ' οὐ ταὐτὸ σημαίνει, δικαιοῖς δὲ μᾶλλον αὐτὸς τὸ ἀγέννητον εἶναι τὴν οὐσίαν, ἔσται ἄρα κατὰ σὲ καὶ κατὰ τοὺς τῆς σῆς

A ſuperior Filius potiores agnoſcet eos, qvi hoc ei nomen & titulum tribuunt, non autem eum qvi Deus & Pater ejus dicitur. ORTH. Tu nimirum is es, qvi Patrẽ ingeniti nomine cognominaſti, & hoc ipſammet Dei eſſentiam eſſe, Judæis tanqvam lege ſanxiſti: nullibi enim hoc divinus ille Spiritus docuit: unde in confeſſo eſt te non qvidem Filio præſtantiorem, ſed ipſo, qvi te talia docuit, diabolo pejorem compertum iri. ANOM. Si ingenita eſſentia præſtantior eſt ipſo ortu, tanqvam a ſeipſa obtinens eam eminentiam, etiam ea qvæ a ſe eſt eſſentia, ingenita erit, neqve enim volens propterea qvia vult præſtantior eſt ortu, ſed qvia ipſiſſima eſſentia exB iſtens ipſe ingenitus Deus, id nulla ratione permittit, ut aliqvam circa ſe generationem qvis comminiſcatur *procul a ſe* in eum qvi genitus eſt rejiciens omne ejuſmodi mentis examen & diſcurſum. ORTHODOXUS. Omnis eſſentia præſtantior eſt ortu: non enim eſt idem ortus & eſſentia. Qvod autem ortus non ſit eſſentia, ex eo liqvet, qvod qvæ ortum habent non omnia *ſint* ejusdem eſſentiæ. Qvia autem ortum habentia non ſunt ejusdem eſſentiæ, non igitur idem eſt ortus & eſſentia: ſi vero ortus non eſt ipſa eſſentia, nec ortus C excluſio eſſentia erit. Si vero excluſio ortus eſt *ipſamet* eſſentia, ortus autem eſſentia non eſt, qvomodo conſiſtet tuum illud diſſimile? cum ens non enti nec diſſimile ſit nec ſimile. AN. Si τὸ ingenitum in Deo denotat privationem, & vero ingenitum eſſe nihil eſt, qvænam cogitatio diſcernet illud qvod formam nõ ſignificat ab eo qvod non eſt? quisve ſeparabit ab ente ens, hoc eſt, idem a ſeipſo? ORTH. Si incorruptibile & immortale connotant privationem, connotet ſane eam & τὸ ingenitum. Iisdem igitur & nos rationibus & vocibus utamur: D Si privationem in Deo qvandam ſignificat τὸ incorruptibile, & vero hoc ipſum incorruptibile nihil eſt, qvæ ratio diſtingvet id qvod nullam formam ſignificat ab eo, qvod nihil eſt? qvisve ſecernet a nihilo nihil, aut ab ente entia, qvæ privationem denotant: τὸ incorruptibile *nimirum* immortale & ingenitum? Qvod ſi idem ſignificant incorruptibile, immortale & ingenitum: & vero ipſe Filius incorruptibilis & immortalis eſt, erit & ipſe ingenitus: ſin vero non eſt ingenitus, cum ſit incorruptibilis & immortalis, non *profectò* idem ſignificat τὸ ingenitum & incorruptibile aut immortale. Sin vero non denotat, & vero adhuc confirmas τὸ ingenitum eſſe ipſammet eſſentiam erit omnino eſſentia ſecundum te &

ſapientiæ tuæ ratiocinationes ingenita [A] qvidem, non vero immortalis ullatenus nec incorruptibilis. AN. Si privatio eſt habitus remotio, illud qvod Deo tribuitur ingenitum, aut privatio erit ipſius habitus, aut erit habitus privationis *excluſivus*: qvod ſi autem eſt privatio ipſius habitus, qvomodo id, qvod Deo non ineſt, Deo annumerabitur? Sin vero τὸ ingenitum eſt habitus, neceſſe fuerit præſupponi eſſentiam genitam, ut ſic aſſumpto habitu denominetur ingenita: ſi vero genita ingenitæ eſſentiæ particeps fuit, & habitus jacturam paſſa genitam naturam exuit, fuerit utique eſſentia quidem genita, [B] ingenitum vero habitus. Sin vero genimen aliqvod præter nihil connotat, eqvidem manifeſtum eſt, qvod etiam connotet habitum, ſive jam transformatum ſit ex eſſentia, ſive illud ipſum qvod dicitur, genimen alicujus. ORTH. Paribus iterum utamur rationibus & verbis: illud ipſum enim aſſeruerit quiſpiam etiam de his, *nimirum* mendacii expers, immortalis, & incorruptibilis: ſiqvidem hæc eodem modo uſurpantur ut τὸ ingenitum: qvod qvidem etiam tibi hactenus concedemus, qvamvis Spiritus ille veritatis locutus ita non ſit: dicemus ergo & nos: ſi privatio eſt habitus remotio, etiam qvod de Deo [C] prædicetur, mendacii expertem eſſe, aut eſt privatio habitus, aut habitus privationis. At ſi eſt privatio habitus, qvomodo id Deo annumerabitur, qvod ei non ineſt? ſin vevo τὸ mendacii expertem eſſe, eſt habitus, neceſſario præſupponitur & mendacium, & mendax eſſentia, ut ita habitum aſſumens *eſſentia* mendacii expers dici poſſit. Sin vero mendacio obnoxia eſſentia particeps facta eſt ejus, qvæ mendacii expers eſt, & habitus jacturam paſſa mendacio privata eſt: fuerit utiqve eſſentia mendax: & τὸ expers mendacii habitus, & tua *nimirum* illa magnanima ſapientia tantæ impietatis [D] materiam reperiſſet. AN. Si τὸ genitũ æqve ac ingenitum habitus eſt, eſſentiæ qvidem habitibus priores erunt: habitus vero eſſentiis poſteriores, etſi ſint iisdem digniores. Ingenitum vero geniti cauſa eſt, qvatenus ipſum eſſe denotatur. Sin vero genimen ſubinfert eſſentiæ ſuæ cauſam, ſignificabit ſane etiam *vox genimen*, non habitũ: cum vero natura ingenita nihil ipſa in ſe introducat, qvomodo ergo non eſſentia, ſed habitus fuerit illa ingenita natura? ORT. Eſſentia qvidem nihil eſt dignius, hominũ ſapientisſime: nec tamen vel habitum vel eſſentiam vocamus in Deo τὸ ingenitũ. Non eſſe autem eum genitũ per eum didicimus

[A] σοφίας λόγους, ἀγέννητος μὲν οὐσία, οὐκ ἀθάνατος δὲ, οὔτε μὴν ἄφθαρτος. ΑΝΟ. Εἰ ἡ στέρησις ἕξεων ἀφαίρεσις, τὸ ἐπὶ Θεοῦ ἀγέννητον, ἤτοι στέρησις ἔσται ἕξεως, ἢ ἕξις στερήσεως. Ἀλλ᾽ εἰ μὲν στέρησίς ἐστιν ἕξεως, πῶς ἂν τὸ μὴ προσὸν τῷ Θεῷ συναριθμηθήσεται; Εἰ δὲ ἕξις ἐστὶ τὸ ἀγέννητον, ἀνάγκη προϋποθέσθαι γεννητὴν οὐσίαν, ἵνα οὕτως ἕξιν προσλαβοῦσα ἀγέννητος ὀνομάζηται. Εἰ δὲ ἡ γεννητὴ ἀγεννήτου οὐσίας μετέσχε καὶ ἕξεως ὑπομείνασα ἀποβολὴν, γενέσεως ἐστέρηται, εἴη ἂν οὐσία μὲν ἡ γεννητὴ, τὸ δὲ ἀγέννητον [B] ἕξις. Εἰ δὲ τὸ γέννημα παρ᾽ οὐδέν ἐστιν δηλωτικὸν, δηλονότι ἕξεώς ἐστι σημαντικόν· ἄν τε μεταπλασθῇ ἐξ οὐσίας τινός· ἄν τε τοῦτό ἐστιν, ὃ λέγεται γέννημά τινος. ΟΡΘΟΔ. Πάλιν τοῖς ἴσοις χρησόμεθα λόγοις. Τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀψευδοῦς καὶ τοῦ ἀθανάτου καὶ τοῦ ἀφθάρτου εἴποι τις ἄν. Τῆς γὰρ αὐτῆς ἐστι χρήσεως τῷ ἀγεννήτῳ. ὅτ᾽ ἂν σοι τέως συγχωρήσωμεν λέγειν, ὃ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας οὐκ εἶπεν. Ἐροῦμεν οὖν καὶ ἡμεῖς. [C] Εἰ ἡ στέρησις, ἕξεως ἀφαίρεσις, τὸ ἐπὶ Θεοῦ ἀψευδὲς, ἤτοι στέρησις ἕξεως ἢ ἕξις στερήσεως. ἀλλ᾽ εἰ μὲν στέρησίς ἐστιν ἕξεως, πῶς ἂν τὸ μὴ προσὸν τῷ Θεῷ συναριθμηθήσεται; Εἰ δὲ ἕξις ἐστὶ τὸ ἀψευδὲς, ἀνάγκη προϋποθέσθαι καὶ ψεῦδος, καὶ ψευδῆ οὐσίαν, ἵν᾽ οὕτως ἕξιν προσλαβοῦσα ἀψευδὴς ὀνομάζηται. Εἰ δὲ ἡ ψευδὴς ἀψευδοῦς οὐσίας μετέσχεν, ἕξεως ὑπομείνασα ἀποβολὴν ψεύδους ἐστέρηται, εἴη ἂν οὐσία ψευδὴς, τὸ δὲ ἀψευδὲς, ἕξις· καὶ σοῦ μεγαλόφρων ἡ σοφία τοσαύτην ἀσεβειῶν ὕλης εὑροῦσα. ΑΝΟ. Εἰ τὸ γεννητὸν ἕξις καὶ τὸ ἀγέννητον ἕξις, αἱ μὲν οὐσίαι τῶν ἕξεων [D] πρῶται· αἱ δὲ ἕξεις, εἰ καὶ τῶν οὐσιῶν δεύτεραι, ἀλλ᾽ οὖν τε προτιμότεραι. τὸ δὲ ἀγέννητον τοῦ γεννητοῦ αἴτιόν ἐστιν, κατὰ τὸ τοῦ εἶναι σημαινόμενον. Εἰ δὲ τὸ γέννημα συνεισφέρει τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας τὸ αἴτιον, οὐσίας ἐστὶ δηλωτικὸν τὸ γέννημα, ἀλλ᾽ οὐχ ἕξεως· τῆς δ᾽ ἀγεννήτου φύσεως, οὐδὲν ἑαυτῇ συνεισαγούσης, πῶς οὐκ ἂν εἴη οὐσία, ἀλλ᾽ ἕξις ἡ ἀγέννητος φύσις; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Οὐσίας μὲν οὐδὲν προτιμότερον, σοφώτατε· οὔτε δὲ ἕξιν, οὔτε οὐσίαν λέγομεν ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον. Τὸ δὲ μὴ γεγεννῆσθαι αὐτὸν δι᾽ αὐτοῦ μεμαθήκαμεν,

Digitized by Google

καὶ τοῦτο οὐκ ἀπὸ τῆς θείας γραφῆς, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἐννοίας. τὸ τοίνυν ἀγέννητον, τοῦ γεννητοῦ αἴτιον οὐκ ἔστι. Οὐ γὰρ τὸ μὴ γεγεννῆσθαι τὸν Θεὸν τοῦ Υἱοῦ αἴτιον· ἀλλ᾽ ἡ οὐσία τῆς οὐσίας, ὡς τὸ φῶς τοῦ ἀπαυγάσματος, ἀλλ᾽ οὔτε μὴν τὸ γέννημα συνεισφέρει τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν. εἰ γὰρ δή, πάντα τὰ γεννητὰ τὴν αὐτὴν συνεισέφερον οὐσίαν καὶ ἄγγελος, καὶ ἵππος, καὶ κύων, καὶ ἄνθρωπος. Πάντα γὰρ ὁμοίως εἰσὶ γεννητά, ἀλλ᾽ οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα τὸ γεννητὸν οὐσία. κἂν μὴ οὖν εἰσάγηταί τι τὸ ἀγέννητον, ἀλλὰ παρὰ τοῦτο οὐσία. Καὶ γὰρ καὶ τὸ ἀψευδὲς οὐδὲν εἰσάγει καὶ οὐκ ἔστιν οὐσία. Εἰ γὰρ τὸ ἀψευδὲς οὐσία καὶ τὸ ἀγέννητον οὐσία, ταὐτό ἐστι τὸ ἀψευδὲς τῷ ἀγεννήτῳ. ἀψευδὲς δὲ ὁ Υἱὸς ἀλήθεια ὤν, ἀγέννητος ἄρα. οὐκ ἀγέννητος δὲ κατὰ σέ, ἀψευδὲς δέ· Οὐ ταὐτὸ ἄρα σημαινόμενόν ἐστι τὸ ἀψευδὲς τῷ ἀγεννήτῳ. εἰ δὲ οὐκ ἔστι ταὐτὸ σημαινόμενον, οὐκ ἄρα οὐσία τὸ ἀγέννητον, ἐπεὶ μηδὲ τὸ ἀψευδές. ΑΝΟ. Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, οἷα ἡ τοῦ Θεοῦ Παντοκράτορος, πῶς τὴν μὲν παθητὴν ἐρεῖς, τὴν δὲ ἀπαθῆ; Εἰ δὲ φύσεως ἀποκληρώσει ἀγεννήτου, ἡ μὲν διαμένει ποσότης καὶ ποιότης, καὶ ἁπλῶς εἰ ἦν, πάσης μεταβολῆς ἀμείνων ὤφειλεν εἶναι. Εἰ δὲ πάθει ἐστὶν ὑπεύθυνος, συγχωρηθεῖσα τὸ ἀπαράλλακτον εἰς οὐσίαν ἔχειν, τῷ αὐτομάτῳ ἐπιτρέψαι ὀφείλομεν τὰ κατὰ τὰς προειρημένας· ἤ, τὸ γοῦν ἀκόλουθον, τὴν ποιοῦσαν ἀγέννητον εἰπεῖν, γεννητὴν δὲ τὴν μεταβαλλομένην. ΟΡΘ. Ἔδει μὲν οὖν ἡμᾶς πρὸς τὸ ἀνακόλουθον τῶν προτάσεων καὶ τῆς ἐπαγωγῆς μήτε ἀποκρίνασθαι· ἵνα δὲ μὴ δόξῃς φρόνιμος παρὰ σεαυτῷ, μάνθανε μὴ βλασφημεῖν. Παθητὴν λέγων τὴν τοῦ Υἱοῦ οὐσίαν, μὴ προσδοκήσῃς παρ᾽ αὐτοῦ τὴν ἀπάθειαν κληρονομῆσαι. Εἰ γὰρ μέτοχοι αὐτῆς γεγόναμεν, ἀπαθεῖς διαμένομεν· ἀπαθὴς ἄρα ἐστὶν ἡ παρέχουσα ἄλλοις τὴν ἀπάθειαν. ὁ οὖν λέγων πᾶσαν οὐσίαν εἶναι ἀγέννητον μετὰ σοῦ, οὐκ ἔστι Χριστιανός. οὐ γὰρ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ εἶναι ἔχομεν, τὰ ποιήματα τῷ πεποιηκότι. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὸν υἱὸν ἀπαύγασμα εἶναι λέγομεν, ἵνα μὴ τὸν αὐτὸν λόγον τοῦ εἶναι ἔχειν νομίσωμεν αὐτόν, ὃν ἔχομεν ἡμεῖς, οἱ ἐξ οὐκ ὄντων κατ᾽ ἐντο-

A idqve non tantum ſcripturæ adminiculo, ſed etiam ex communi hominum natura & notione, non igitur ingenitum *qua tale* cauſa eſt geniti: nec ideo qvia Deus ingenitus eſt *Pater*, ideo cauſa Filii eſt, ſed eſſentia eſſentiæ non ſecus ac lux ſplendoris. Nec tamen idcirco genimen ſuam ipſius eſſentiam ſubinfert: ſi enim hoc foret, jam omnia qvæ genita ſunt eandem ſubinferrent eſſentiam, nimirum & angelus & equus, & canis, & homo. Sed hæc omnia qvidem licet genita ſint, non tamen ejusdem ſunt eſſentiæ. Qvod cum ita ſit, ſane non idem eſt genitum *eſſe*, qvod eſſentia: & qvanqvam nihil præter-
B ea inferat τὸ ingenitum, eſt tamen etiam præter hoc ipſa eſſentia: nam & mendacii expertem eſſe, nihil addit *Deo*, nec *tamen propterea plane* idem eſt qvod eſſentia: ſi enim τὸ mendacii expers eſſe, & τὸ ingenitum eſſe, idem *plane ſunt* cum eſſentia, etiam idem erunt mendacii expers & ingenitum. Filius vero, qvi ipſa eſt veritas, mendacii expers eſt, ergo etiam ingenitus erit: non eſt autem ſecundum te ingenitus, & eſt tamen mendacii expers, igitur mendacii expers non idem ſignificat
C qvod ingenitum. Si vero non idem ſignificat, ſane eſſentia non eſt ingenitum, qvoniam nec ipſum mendacii expers *ipſa eſſentia* eſt. AN. Si omnis eſſentia eſt ingenita, qvalis & Dei omnipotentis, qvomodo hanc dices eſſe patibilem, illam vero impatibilem? ſi vero naturæ alicujus participatione qvantitas qvidem & qvalitas, & ſimpliciter ſi erat, *ſemper* permanet, omni mutatione ſuperiorem oportebat eſſe. Si vero paſſioni obnoxia eſt, ita ut ex indulto immutabilitatem eſſentiæ obtineat, ejus arbitrio permittere cogemur ea qvæ circa res prædictas *poſſunt accidere*: aut
D (qvod ſane inde conſeqvitur) eum *eſſentiam* qvæ efficit, dicere ingenitam: eam vero qvæ mutata eſt genitam. ORTH. Eqvidem ad diſſolutas tuas & male cohærentes propoſitiones atqve inductiones, nihil nos oportebat reſpondere: attamen ne tibi videaris ſapiens, diſce *velim* a blaſphemiis abſtinere. Tu qvi paſſionibus obnoxiam Filii eſſentiam dicis, ab eo paſſione ut careas ne expectes: ſi enim *qvia* participes ejus facti ſumus, *ideo* paſſionibus carebimus, paſſioni utiqve obnoxia non eſt, *qva* aliis hoc præſtat, ut paſſione vacent. Qvisqvis igitur tecum dixerit, omnem eſſentiam ingenitam eſſe, Chriſtianus non eſt: non enim eandem creaturæ cum creatore exiſtendi rationem habemus. Nam ideo Filium ſplendorem relucentem eſſe dicimus, ne eandem exiſtendi rationem ipſum habere exiſtimemus, qvam & nos, qvi ex non exiſtentibus Dei mandato *facti*

Digitized by Google

exiſtimus. AN. Si ejus qvæ fit *naturæ* ingenita natura cauſa eſt, ingenitum autem nihil eſt, qvomodo ejus qvod factum eſt cauſa eſſe poteſt, qvod non eſt? ORTH. Dei *Patris* natura, Filii, & Spiritus ſancti univerſæ creaturæ cauſa eſt: at Filii ut ſermonis: Spiritus vero ſancti, ut flaminis: (flatus enim omnipotentis eſt qvi me docuit) creaturarum autem ut operis. Ex magnitudine enim & ornatu creaturarum: qvodammodo ipſe opifex illarum conſpicitur, neqve vero ſermo ille prolatitius eſt per inſtrumenta vocem formantia emiſſus, neqve etiam flatus *ille* diffuſus qvidem & per membra Spiritum attrahentia emittentiaqve extruſus: qvin potius ſermo ille

Joh 13. vivens eſt & efficax (*omnia enim per illum facta ſunt*) & Spiritus qvoqve *ille* vivus eſt

1. Cor. 12. & operans: *omnia enim hæc operatur unus ille & idem Spiritus, diſtribuens ſingillatim unicuiqve prout vult.* Id vero qvod ingenitum eſt, non eſt cauſa geniti: neqve enim qvia Deus factus non eſt: *ideo* cauſa eſt eſſentiarum *creatarum*, ſed eſſentia eſſentiarum cauſa eſt, ut dictum eſt. Etenim ſi qvod ingenitum *eſt* cauſa *eſt*: autor vero creaturarum etiam filius eſt, utiq; *& is erit* ingenitus: non eſt autem ingenitus ſecundum te, & tamen autor, igitur ingenitum *eſſe* non eſt cauſa *genitorum*. AN. Si ingenitum *eſſe* privatio *eſt*: privatio autem habitus amiſſio: rejectum autem penitus amittitur, aut *arte* transfertur ad aliud: qvi fit, qvod Dei naturam ingeniti appellatione cognominamus, habitu *aut* tranſlato, aut amiſſo? OR. Si mendacii expers cum ſit Deus, propter privationem mendacii eſt mendacii expers, & incorruptibilis propter privationem corruptionis eſt incorruptibilis: dicas licet etiam τὸ ingenitum propter privationem ortus, eſſe ingenitum: Qvi vero Dei eſſentiam ita cognominare auſus eſt, tu ſcilicet repertus es, Deo ipſi bellum movés. Nam cum ipſemet dicat, ut ante dictũ eſt:

Exod 6. *Apparui Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo Patribus veſtris, Deus ipſorum exiſtens, at nomen meum manifeſtavi eis*: tu tibi ſumis majora. Aut enim eos ſuperans ex revelatione habes nominis hujus notitiam: aut Deo etiam nolente comprehendiſti nomen eſſentiæ ipſius. AN. Si τὸ ingenitum denotat privationem, qvæ Deo non ineſt, cur ingenitum dicimus *Deum*, genitum vero non dicimus? ORTHODOXUS. Si τὸ incorruptibile denotat privationem qvæ Deo non ineſt, cur incorruptibilem qvidem dicimus, corruptibilem vero non dicimus? Si vero τὸ incorruptibile non eſt ſignificativum privationis, neqve τὸ ingenitum *eſt ſignificativum privationis*: ſicut nec eſſentiæ eſt *denotativum*. Si enim τὸ ingenitum eſt eſſentiæ ſignificativum:

λὴν ὑπάρχοντες. AN. Εἰ τῆς γιγνομένης ἡ ἀγέννητος φύσις ἐστὶν αἰτία· τὸ δὲ ἀγέννητον μηδὲν εἴη, πῶς ἂν εἴη αἴτιον τὸ μηδὲν τοῦ γεγονότος; ΟΡΘ. Αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ φύσις καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῆς κτίσεως πάσης. ἀλλὰ τοῦ μὲν Υἱοῦ ὡς Λόγου, τοῦ δὲ Πνεύματος ὡς πνοῆς· πνοὴ γὰρ παντοκράτορος ἡ διδάξασά με· τῆς δὲ κτίσεως ὡς ποιήματος. Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. οὔτε δὲ λόγος προφορικὸς διὰ τῶν φωνητικῶν ὀργάνων ἐκπεμπόμενος· οὔτε πνοή τις διαχεομένη, καὶ διὰ τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων ἐκπεμπομένη, ἀλλὰ καὶ Λόγος ζῶν καὶ ἐνεργής· πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο· καὶ τὸ Πνεῦμα ζῶν καὶ ἐνεργῶν· πάντα γὰρ ἐνεργεῖ ταῦτα τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. Τὸ δὲ ἀγέννητον οὐκ ἔστιν αἴτιον τοῦ γεννητοῦ. οὐ γὰρ τὸ μὴ γενέσθαι τὸν Θεὸν τῶν οὐσιῶν αἴτιον. ἀλλ' ἡ οὐσία τῶν οὐσιῶν αἰτία, ὡς εἴρηται. εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον αἴτιον· αἴτιος δὲ καὶ ὁ Υἱὸς τῶν κτισμάτων· ἀγέννητος ἄρα· ἀλλ' οὐκ ἀγέννητος κατὰ σέ· αἴτιος δέ. οὐ τὸ ἀγέννητον ἄρα αἴτιον. AN. Εἰ τὸ ἀγέννητον στέρησις, ἡ δὲ στέρησις ἕξεως ἀποβολή ἐστιν, ἡ δὲ ἀποβολὴ παντελῶς ἀπόλλυται, ἢ μεθισταμένη ἐφ' ἕτερον, πῶς οἷόν τε ἕξιν μεθισταμένην ἢ ἀπολλυμένην κατονομάζειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀγεννήτου φύσεως προσηγορίαν; ΟΡΘ. Εἰ ἀψευδὴς ὤν, κατὰ στέρησιν ψεύδους ἐστὶν ἀψευδής, καὶ ἄφθαρτος ὤν, κατὰ στέρησιν φθορᾶς ἐστιν ἄφθαρτος, εἰπὲ καὶ τὸ ἀγέννητον κατὰ στέρησιν. ὁ δὲ κατονομάσας τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν σὺ εἶ, ὁ τοιαῦτα τολμῶν, καὶ κατὰ Θεοῦ μαχόμενος, αὐτοῦ γὰρ λέγοντος καθὼς προείρηται· Ὤφθην πρὸς Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ τοὺς πατέρας ὑμῶν, Θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ ἀπεκάλυψα αὐτοῖς· σὺ σαυτῷ ἀποδίδως μεγάλα. ἢ γὰρ ὡς ἐκείνων ὑπεραναβεβηκὼς ἐξ ἀποκαλύψεως ἔχεις τοῦ ὀνόματος τὴν γνῶσιν, ἢ καὶ μὴ βουλομένου Θεοῦ κατείληφας αὐτοῦ τῆς οὐσίας τὸ ὄνομα. AN. Εἰ τὸ ἀγέννητον δηλοῖ στέρησιν μὴ προσοῦσαν τῷ Θεῷ, πῶς ἀγέννητον εἶναι λέγομεν, γεννητὸν δὲ μὴ εἶναι; ΟΡΘ. Εἰ τὸ ἄφθαρτον δηλοῖ στέρησιν μὴ προσοῦσαν τῷ Θεῷ, πῶς ἄφθαρτον μὲν λέγομεν, φθαρτὸν δὲ οὐ λέγομεν; Εἰ δὲ τὸ ἄφθαρτον οὐκ ἔστιν στερήσεως δηλωτικὸν, οὔτε τὸ ἀγέννητον, οὔτε μὴν οὐσίας. Εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον οὐσίας ἐστὶ δηλωτικόν,

καὶ τὸ

καὶ τὸ ἄφθαρτον ἔσαι οὐσίας δηλωτικόν· καὶ εἰ τὸ ἀγέννητον, καὶ τὸ ἄφθαρτον ἔσαι οὐσίας δηλωτικόν· καὶ εἰ τὸ ἀψευδὲς καὶ τὸ ἄφθαρτον ταυτὸν εἴη τῷ ἀγεννήτῳ, ἀψευδὴς δὲ καὶ ἄφθαρτος ὁ Υἱός. καὶ ἀγέννητος ἄρα. ἀλλ' οὐκ ἀγέννητος κατὰ σέ· ἄρα ταυτὸ ἔσαι σημαινόμενον τὸ ἀψευδὲς καὶ ἄφθαρτον· ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγέννητον τὸ μὴ γεγεννῆσθαι τὸν Θεὸν σημαίνειν, λέγομεν· τὸ δὲ ἄφθαρτον τὸ μὴ φθείρεσθαι· τὸ δὲ ἀψευδὲς τὸ μὴ ψεύδεσθαι. ΑΝ. Εἰ ψιλὸν ὄνομά ἐστιν ἐπὶ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον· ἡ δὲ ψιλὴ προφορὰ τὴν ὑπόστασιν ἐπαίρει κατὰ πάντων τῶν γεννητῶν, τιμιώτερόν ἐστιν ἡ ἀνθρώπων προφορὰ τῆς τοῦ παντοκράτορος φύσεως ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ καλλωπίσασα τὸν Θεὸν τὸν παντοκράτορα. ΟΡΘ. Οὔτε ψιλὴν προφορὰν τὸ ἀγέννητον λέγομεν, οὔτε οὐσίαν. Εἰ γὰρ τὸ ἀγέννητον οὐσία, καὶ τὸ γεννητὸν οὐσία. εἰ τὸ δὲ γεννητὸν οὐσία, [πάντα τὰ γεννητὰ ὁμοούσια. οὐκ ἄρα τὸ γεννητὸν οὐσία.] εἰ δὲ οὐκ οὐσία τὸ γεννητὸν, οὔτε τὸ ἀγέννητον οὐσία. οὐκ ἔσι δὲ ψιλὴ προφορὰ τὸ ἀγέννητον· σημαίνει γὰρ τὸ μὴ γεγεννῆσθαι τὸν Θεόν· ὡς τὸ ἀψευδὲς τὸ μὴ ψεύδεσθαι, καὶ τὸ ἄφθαρτον τὸ μὴ φθείρεσθαι. ΑΝ. Εἰ παντὶ γεννητῷ αἰτία συγκεκλήρωτο, ἀναίτιος δὲ ἡ ἀγέννητος φύσις, οὐκ αἰτίαν δηλοῖ τὸ ἀγέννητον· ἀλλ' οὐσίαν σημαίνει. ΟΡ. Εἰ οὐσίαν σημαίνει τὸ ἀγέννητον, καὶ οὐσίαν τὸ γεννητὸν, οὐσία δὲ οὐσίας οὐδὲν διαφέρει, ἡ οὐσία ἐστὶν· οὐδὲν ἄρα διαφέρει τὸ ἀγέννητον τοῦ γεννητοῦ. ΑΝ. Ἐπὶ τοῦ γεννήματος οὐσία συνεμφαίνεται ὡς αἰτία· ἡ δὲ τοῦ ἀγεννήτου ὑπόστασις κατὰ πάσης αἰτίας τὸ ἀπαράλλακτον ἔχουσα, αὐτοουσία ἐστὶν ἀσύγκριτος, οὐκ ἔξωθεν ἐμφαίνουσα τὸ ἀσύγκριτον, αὐτὸ δὲ ὑπάρχουσα ἀσύγκριτος καὶ ἀπρόσιτος, ἐπειδὴ ἀγέννητος. ΟΡ. Εἰ διὰ τὴν τοῦ ἀγεννήτου προσηγορίαν ἀσύγκριτον λέγεις τὴν τοῦ Θεοῦ οὐσίαν καὶ ἀπρόσιτον, ὁ Υἱὸς κατὰ σὲ μὴ ὢν ἀγέννητος, οὔτε ἀσύγκριτος, οὔτε ἀπρόσιτος· οὐκ ἄρα διὰ τὸ ἀγέννητον ἀσύγκριτος. πῶς δὲ ἀσύγκριτός ἐστιν ὁ Πατὴρ τῷ λέγοντι, Ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς, οὓς θέλει, ζωοποιεῖ; ἢ πῶς ἀσύγκριτος τῷ λέγοντι· πάντα γὰρ ὅσα ἂν ποιῇ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ; ἢ πῶς ἀσύγκριτος τῷ λέγοντι πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστι· καὶ ἐν ἄλλοις, Τὰ ἐμὰ σὰ καὶ τὰ σὰ ἐμά; καὶ πῶς ἀσύγκριτος τῷ λέγοντι

A etiam τὸ incorruptibile eſt eſſentiæ ſignificativum: quod ſi autem τὸ ingenitum & τὸ incorruptibile ſignificant eſſentiam, & vero τὸ mendacii expers eſſe & incorruptibile idem ſunt cum ingenito: filius autem mendacii expers & incorruptibilis eſt, igitur & ingenitus. Jam vero ſecundum te non eſt ingenitus: non igitur idem ſignificabit mendacio vacare & incorruptibilem eſſe: Sed τὸ ingenitum dicimus ſignificare idem, ac Deum non eſſe genitum, τὸ incorruptibile vero idem, ac non corrumpi, & *denique* mendacii expertem eſſe, idem quod non mentiri. AN. Si nudum nomen eſt illud ingenitum de Deo *dictum:* nuda autem vox ſubſtantiam B extollit ſupra omnia genita: honoratior ergo eſt hominum prolatio, quam omnipotentis natura, utpote quæ Deum omnipotentem incomparabili eminentia condecoravit. ORTH. Nec nudam vocem eſſe dicimus τὸ ingenitum, nec etiam eſſentiam Si enim τὸ ingenitum eſſentia eſſet, etiam τὸ genitum eſſentia foret. Si vero τὸ genitum eſſentia *eſt:* omnia genita *erunt* coeſſentialia: ſi vero τὸ genitum eſſentia non *eſt*, etiam ingenitum eſſentia non *eſt.* Non eſt autem nuda vox τὸ ingenitum, ſignificat enim Deum genitum non eſſe, ſicut τὸ expers mendacii *ſignificat* non mentiri, & incorruptibile *ſignificat* non corrumpi. AN. Si omne genitum cauſam ſortitum eſt, & vero eſſentia in- C genita ſine cauſa eſt, non ubique cauſam denotat τὸ ingenitum, ſed ſignificat eſſentiam. ORTH. Si eſſentiam ſignificat τὸ ingenitum, & eſſentiam *quoque* τὸ genitum, eſſentia vero ab eſſentia nihil differt, quatenus eſſentia eſt, jam ſane nihil differet ingenitum a genito. AN. In genimine *quidem* eſſentia ſe habet inſtar cauſæ: ſed ſubſtantia ingeniti contra omnem cauſam obtinens immutabilitatem, a ſeipſa eſſentia eſt incomparabilis, non extrinſecus repræſentans incomparabilitatem, ſed *propter* hoc ipſum exiſtens incomparabilis atque inacceſſa, quia ingenita *eſt.* ORTH. Si propter ingeniti denominationem in- D comparabilem & inacceſſam dicis eſſentiam Dei, tum filius, qui ſecundum te non eſt ingenitus, etiam non erit incomparabilis nec inacceſſus, quia nimirum non eſt incomparabilis propter τὸ ingenitum. Quomodo autem incomparabilis eſt pater reſpectu ejus, qui dicit: *Sicut Pa-* Joh. 5, 21.
ter excitat mortuos & vivificat, ita etiam filius, quos vult, vivificat? quomodo porro Joh. 5.19.
incomparabilis ad eum, qui dicit: *omnia enim, quæ facit Pater, hæc etiam filius pariter facit?* quo- Joh. 16, 15.
modo etiam incomparabilis eſt, ad eum, qui dicit: *omnia, quæ habet Pater, mea ſunt:* & alibi:
mea ſunt tua, & tua ſunt mea? denique quomodo incomparabilis reſpectu ejus, qui dicit: Joh. 17, 10.

ut honorent Filium, ſicut honorant Patrem? Si excedit omnem naturam omnipotens ille *Deus*, excedit *ſane* eo quod eſt ingenitus: quia hæc eſt cauſa ejus, quam genita habent perdurationis. Si vero τὸ ingenitum non denotat eſſentiam, undenam ergo natura rerum genitarum ſui conſervationem habebit? ORTH. Si omnipotens ille ſuperat omnem naturam propter τὸ ingenitum, Filius, qui ſecundum te non eſt ingenitus, non excedet omnem naturam. Unde non eo quod ingenitus eſt, excedit Pater omnem naturam: ſed qua ratione Pater excedit omnem naturam, eadem ratione etiam Filius excedit omnem naturam. Excedit autem Pater natura ſuæ deitatis: ergo eadem & Filius excedet omnem naturam. AN. Si nulla res inviſibilis ipſa ante ſeipſam potentia ſeminis exiſtit, ſed in ea natura permanet, quam participatione ſortita eſt, quomodo ingenitus ille Deus, qui a participatione liber eſt, nunc quidem ſuam eſſentiam poſteriorem intuetur in genimine, nunc priorem in ingenito, ordine quodam prioris & poſterioris? ORTH. Ex inviſibilibus quidem nihil ipſum ante ſeipſum ſeminis vi præexiſtit, ſed in potentia effectoris *Dei* ſecundum divinas ſcripturas non entia velut entia ſunt: Filius vero in eſſentia Patris exiſtens & eſt, & erit ceu ſplendor gloriæ & character hypoſtaſeos ſimul conſideratus cum eo, qui genuit ſine paſſione & tempore ab æterno, *tanquam ſcilicet* eſſentiæ, voluntatis, & gloriæ invariabilis imago, omni ævo prior exiſtens. Deus vero ingenitus novit ſuam ipſius eſſentiam ingenitam, non ſecus *novit* mendacii expertem, incorpoream & immortalem: nec videt ſuam ipſius eſſentiam modo ingenitam, modo genitam, ſed ipſum, quod ſeſe eſſe videt, videt etiam eſſe imaginem ſui. Quis autem ſit quoad eſſentiam, nec nobis revelavit, nec iis, qui ante nos *fuerunt*. Dicit enim ita, ut ante dictum eſt: *Apparui* Exod. 6, 3. *Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo Patribus veſtris, tanquam Deus eorum, & nomen meum notum ipſis non feci.* AN. Si Deus permanet in natura ingenita, auferatur ab eo id, quod ſe noſcat ſecundum generationem vel generationis excluſionem. Ubi autem conceſſum fuerit, eum ſui ipſius eſſentiam ſecundum ingenitum & genitum extendere, ipſe ſui ipſius ignorat eſſentiam, circumactus hinc inde modo ad generationem, modo ad generationis excluſionem. Quod ſi etiam id, quod genitum eſt, ingenitæ eſſentiæ particeps factum eſt,

A ἵνα τιμῶσι τὸν Υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα; AN. Εἰ ὑπερέχει πάσης φύσεως ὁ παντοκράτωρ, διὰ τὸ ἀγέννητον ὑπερέχει· ὅπερ ἐστὶν αἴτιον τοῖς γεννητοῖς εἰς διαμονήν. εἰ δὲ μή ἐστιν αἰτίας δηλωτικὸν τὸ ἀγέννητον, πόθεν ἂν ἡ τῶν γεννητῶν φύσις ἔξει τὸ διασώζεσθαι; ΟΡΘ. Εἰ διὰ τοῦτο ὑπερέχει πάσης φύσεως ὁ παντοκράτωρ διὰ τὸ ἀγέννητον, ὁ Υἱὸς κατὰ σὲ μὴ ὢν ἀγέννητος, οὐχ ὑπερέχει πάσης φύσεως. οὐκ ἄρα διὰ ἀγέννητον ὑπερέχει ὁ Πατὴρ πάσης φύσεως· ἀλλ' ᾧ λόγῳ ὁ Πατὴρ ὑπερέχει πάσης φύσεως, τούτῳ τῷ λόγῳ ὑπερέχει καὶ ὁ Υἱὸς πάσης φύσεως. ὑπερέχει δὲ ὁ Πατὴρ τῇ B φύσει τῆς θεότητος· ταύτῃ καὶ ὁ Υἱὸς ὑπερέχει πάσης φύσεως. AN. Εἰ οὐδὲν τῶν ἀοράτων αὐτὸ ἑαυτοῦ σπερματικῶς προϋπάρχει, διαμένει δὲ ἐν φύσει ἀποκεκληρωμένῃ, πῶς ἂν ὁ ἀγέννητος Θεὸς ἐλεύθερος ἀποκληρώσεως ὑπάρχων, νῦν μὲν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν δευτέραν ἐν γεννήματι ὁρᾷ, νῦν δὲ προτέραν ἐν ἀγεννήτῳ κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν τάξιν; ΟΡΘ. Οὐδὲν μὲν τῶν ἀοράτων αὐτὸ ἑαυτοῦ σπερματικῶς προϋπάρχει· ἀλλ' ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ δημιουργοῦ, κατὰ τὰς θείας γραφὰς μὴ ὄντα ὡς ὄντα εἰσίν. ὁ δὲ Υἱὸς ἐν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Πατρὸς ὢν, καὶ ἔστι καὶ ἔσται, ὡς ἀπαύγασμα δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως συνεπιθεω- C ρούμενος τῷ γεννήσαντι αὐτὸν ἀπαθῶς, ἀχρόνως, ἀϊδίως, οὐσίας, καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτος εἰκὼν, πρὸ τῶν προαιώνων ὑπάρχων. ὁ δὲ ἀγέννητος Θεὸς τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν οἶδεν ἀγέννητον, ὡς καὶ ἀψευδῆ καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀσώματον, καὶ ἀθάνατον, καὶ οὐχ ὁρᾷ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν, νῦν μὲν ἀγέννητον, νῦν δὲ γεννητήν, ἀλλ' [ὃ] ὁρᾷ ἑαυτὸν, τοῦτο ὁρᾷ καὶ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα. Τίς δὲ ἐστι τὴν οὐσίαν, οὔτε ἡμῖν ἀπεκάλυψεν, οὔτε τοῖς πρὸ ἡμῶν. Λέγει γὰρ, καθὼς προείρηται· Ὤφθην πρὸς τὸν Ἀβρα- D ὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ τοὺς πατέρας ὑμῶν Θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ ἐγνώρισα αὐτοῖς. ΑΝΟ. Εἰ διαμένει ἐν ἀγεννήτῳ φύσει ὁ Θεὸς τὸ ἐν γενέσει καὶ ἀγεννησίᾳ ἑαυτὸν εἰδέναι ἀφαιρείσθω· συγχωρούμενος δὲ ἐν ἀγεννήτῳ καὶ γεννητῷ τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν παρατείνειν αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀγνοεῖ τὴν οὐσίαν περιαγόμενος ὑπὸ γενέσεως καὶ ἀγενεσίας. Εἰ καὶ τὸ γεννητὸν μετείληφε οὐσίας ἀγεννήτου,

A ἐν δὲ γεννητοῦ Φύσει ἀτελευτήτως διαμένει, ἐν ᾗ μὲν διατελεῖ Φύσει, γινώσκει ἑαυτὸν, ἀγνοῶν δηλονότι τὴν ἀγέννητον οὐσίαν. Οὐ γὰρ οἷόν τε αὐτὸν περὶ ἑαυτοῦ καὶ ἀγεννήτου οὐσίας γνῶσιν ἔχειν καὶ γεννητῆς. Εἰ δὲ εὐκαταφρόνητόν ἐστι τὸ ἀγέννητον διὰ μεταβολῆς ἐπιτηδειότητα, ἀξίωμα Φύσεώς ἐστιν, ἡ οὐσία ἀμετάβλητος, τῆς ἀγεννήτου οὐσίας, πάσης οὐσίας κρείττονος ὁμολογουμένης. ΟΡΘΟΔ. Εἰ καὶ διαμένει ἀγέννητος ὁ Θεὸς, ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ τοῦτο Φύσις, ἀλλ᾽ ὅτι μὴ ἐγένετο τοῦτο ἐγνώκαμεν. Τίς δέ ἐστιν ἡ Φύσις αὐτοῦ οὐδέπω. Καὶ γὰρ καὶ ἀσώματος διαμένει καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ B τοῦτο ἡ Φύσις· ἀλλ᾽ ὅτι μὴ ἔχει σῶμα ἔγνωμεν. καὶ ἀψευδὴς διαμένει, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ τοῦτο Φύσις· ἀλλ᾽ ὅτι μὴ ψεύδεται, ἔγνωμεν. Τίς δέ ἐστιν τὴν Φύσιν, οὐκ ἀπεκάλυψε. Εἰ γὰρ τὰ προειρημένα ἐστὶ Φύσις, ἐψεύσατο εἰρηκώς· Ὤφθην πρὸς τὸν Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ τοὺς πατέρας ὑμῶν, Θεὸς ὢν αὐτῶν, καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ ἐγνώρισα αὐτοῖς. Φαίνονται γὰρ εἰδότες τὰ προειρημένα. ἀλλ᾽ ἀψευδής ἐστι καὶ οὐ ψεύδεται. Οὐκ ἄρα ἀπεκάλυψε τὸ ὄνομα τῆς αὐτοῦ Φύσεως. Πῶς οὖν λέγεις τὸ ἀγέννητον; Εἰ δὲ τὸ ὄνομα [οὐκ] C ἀπεκάλυψε, πολλῷ πλέον τὴν Φύσιν. ΑΝΟ. Εἰ τὸ ἀγέννητον πάσης αἰτίας ἐξῄρηται, εἴη δὲ πολλὰ ἀγέννητα ἀπαράλλακτον ἔχουσιν τὴν Φύσιν. Οὐ γὰρ ἂν εἴη ἀποκληρώσει Φύσεως τινὸς κοινοῦ καὶ ἰδίου μετείληφε, ἡ μὲν ἐποίει ἡ δὲ ἐγίγνετο. ΟΡΘΟΔ. Ἐστιν ἡ καθολικὴ πρότασις ἐπί τι ψευδής. Οὐ γὰρ πᾶν ἀγέννητον, ὦ Ἀέτιε, πάσης αἰτίας ἐξῄρηται. Ἀγέννητον γάρ ἐστι τὸ γενεσιουργὸν μὴ ἔχον, [οὐ πάντως δὲ τὸ γενεσιουργὸν μὴ ἔχον] ἁπάσης αἰτίας ἐξῄρηται. Δυνατὸν γάρ τι γενεσιουργὸν μὴ ἔχειν, αἴτιον δὲ ἔχειν, ἢ Πατέρα, ἢ χορηγόν. Ὥστε D καὶ ἂν δοθῇ σοι ἀγέννητον εἶναι τὸν Θεὸν, διὰ τὸ γενεσιουργὸν μὴ ἔχειν, τούτῳ τῷ λόγῳ καὶ ἡμεῖς λέγομεν ἀγέννητον τὸν Υἱὸν, διὰ τὸ γενεσιουργὸν μὴ ἔχειν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀναίτιον. Τὸν γὰρ Πατέρα οὐχ ὡς γενεσιουργὸν, ἀλλ᾽ ὡς Πατέρα ἔχει. Καὶ τὸ Πνεῦμα δὲ λέγομεν ἀγέννητον, οὐ γὰρ ἔχει γενεσιουργὸν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀναίτιον. Ἔχει γὰρ αἴτιον τὸν Θεὸν, οὐχ ὡς γενεσιουργόν· ἀλλ᾽ ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ.

in natura autem geniti indeſinenter permanet, hanc, in qua conſtitutum eſt, natura, ſeipſum eſſe cognoſcit, ignorans videlicet ingenitam eſſentiam. Neque enim fieri poteſt, ut idem ſibi ipſi ingenitæ *ſimul* & genitæ eſſentiæ conſcium ſit. Si vero deſpectui expoſita eſt res ingenita propter propenſionem ad mutationem: ipſa naturæ eminentia erit in illa eſſentia immutabilis, cum manifeſtum ſit, ingenitam eſſentiam omni eſſentia præſtantiorem eſſe. ORTH. Deus quidem permanet ingenitus, ſed hoc non eſt *ipſamet* ejus natura. Novimus quidem non eſſe genitum: at quæ ſit ejus natura, nondum *novimus*: nam etiam incorporeus permanet, non tamen *idcirco* hæc ejus natura eſt. Interim id novimus, quod corpus non habeat: *ſic* & mendacii expers permanet, nec hoc ipſum eſt ejus natura, interea tamen novimus, quod non mentiatur. Quis enim ſit, ſecundum naturam non revelavit. Si enim ea, de quibus modo dictum eſt, ſunt ipſamet ejus eſſentia, ſane mentitus eſt, cum dixit: *Apparui Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo Patribus veſtris, tanquam Deus eorum, & nomen meum non indicavi ipſis:* videntur enim *ii* ſciviſſe ea, quæ ante dicta ſunt. Sed mendacii expers, nec mentiri poteſt: non igitur ſuæ ipſius naturæ nomen revelavit. Quomodo *ergo* tu dicis, quod τὸ ingenitum *ſit ejus nomen?* Si autem nomen *ſuum* non revelavit, multo magis naturam *non revelavit*. AN. Si ingenitum ab omni cauſa exemtum eſt, fuerint autem multa ingenita, naturam *ſane* habebunt invariabilem: non enim naturæ cujusdam communis & propriæ participatio facta eſt, ita ut altera quidem faciat, altera vero fiat. ORTH. Univerſalis illa propoſitio ſecundum quid falſa eſt: non enim omne ingenitum, o Aeti, ab omni cauſa exemtum eſt. Ingenitum enim eſt, quod effectorem non habet: non omne autem, quod effectore caret, ab omni *ſtatim* eximitur cauſa: poteſt namque aliquid effectorem quidem non habere, cauſam autem habere, patrem *videlicet* vel autorem. Idcirco etiamſi concedatur tibi ingenitum eſſe Deum, propterea quod ortus *ſui* autorem non habeat: eadem tamen ratione & nos dicemus Filium eſſe non factum, quia *nimirum* effectorem non habet. Non tamen propterea *dicimus* carere cauſa: patrem enim habet non ut effectorem, ſed ut patrem. Nam & Spiritum dicimus ingenitum, cum non habeat effectorem: Sed non *etiam* *dicimus* carere cauſa: habet enim pro cauſa Deum, non ut effectorem, ſed ut ſui fontem.

Exod. 3. 6

Quemadmodum enim fons eam, quam A emittit, aquam extra ſe non efficit, ſed quam ante habet, ex ſeſe ſinit ſcaturire: ſic etiam Deus, ut ante dictum fuit, fons eſt Spiritus *Sancti* & autor ejusdem, non extrinſecus eum recipiens, ſed ex ſeipſo ſinens ſcaturire. Scriptum eſt enim: *Duo mala fecit populus meus, me reliquerunt, fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi ciſternas fatiſcentes, quæ aquas continere non poterunt.* Jer. 2,13. Et Apoſtolus dicit: *Qui largitur nobis Spiritum, & efficit in nobis virtutes.* Quod autem aqua illa viva ſit Spiritus *ille ſanctus*, Chriſtus docuit inquiens: *Qui bibit de aqua, quam ego dabo ipſi, ut dixit ſcriptura, flumina aquæ vivæ ex ventre ipſius* B *effluent.* Joh. 7,38. Et addit Evangeliſta, dicens: *Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum.* Unde ergo hæc aqua ſit, manifeſtum eſt, ex fonte *nimirum* illo, qui dixit: *me reliquerunt, fontem aquæ vivæ.* AN. Si omnis eſſentia ingenita eſt, juxta prædominii dignitatem nulla diſtingvetur ab alia: & ita quodammodo quis *recte* dixerit, hanc quidem transmutari, alteram vero transmutare? cum id non permittat Deum ſubſiſtere ex non ſubjecta eſſentia. ORTH. Quando tibi hæc liber tam obſcure, indocte, & evanide ſcribere, C nos quoque iterum dicemus noſtra. Qui omnem eſſentiam dicit eſſe ingenitam, inſanit ſimul cum iis, qui Filium diſſimilem ajunt Patri. Quomodo enim Deus effector fuerit eſſentiarum, ſi eæ non ſunt? Pater enim & Filius, & Spiritus ſanctus ingenita ſunt eſſentia, ut dictum eſt: & dicitur etiam ex veſtra ratiocinatione. Quod vero τὸ ingenitum non ſit eſſentia, etiam ex iis compertum eſt, quæ ſcribis. Si enim, cum omnis eſſentia ſit ingenita, nulla differat ab alia, neceſſe eſt, omnino etiam genitas eſſentias inter ſeſe non differre: Si vero inter ſeſe differunt genitæ eſſentiæ, non igitur ortus *ipſe* eſſentia eſt. Si vero ortus non eſt eſſentia: nec D etiam ortus immunitas, eſſentia erit. AN. Si omnis eſſentia eſt ingenita, etiam omnis eſt invariabilis. Cum autem eſſentia invariabiliter ſeſe habeat, ipſum agere & pati caſui attribuendum erit. Cum autem multa ſint ingenita & invariabilia: numero *tantum* a ſe mutuo diſtingventur. Non igitur fuerint aliud & aliud, nec etiam disjuncta erunt, vel omnino, vel ſecundum quid, cum omnis differentia oſtendat participationem cauſæ. ORTH. Vel te invito Filius non variat a Patre.

A Καθάπερ γὰρ ἡ πηγὴ οὐ γενεσιουργεῖ ἔξωθεν, ὃ χορηγεῖ, ὕδωρ, ἀλλ' ἐξ ἑαυτῆς πηγάζουσα ἔχει, οὕτως καὶ ὁ Θεὸς πηγὴ τοῦ Πνεύματός ἐστιν, ὡς εἴρηται, καὶ χορηγὸς αὐτοῦ, οὐκ ἔξωθεν αὐτὸ προσλαμβάνων, ἀλλ' ἐξ ἑαυτοῦ πηγάζων. Γέγραπται γάρ· Δύο πονηρὰ ἐποίησεν ὁ λαός μου, ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος, καὶ ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἳ οὐ δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν. Καὶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· ὁ ἐπιχορηγῶν ἡμῖν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐνεργῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεις. ὅτι δὲ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν ἐστι τὸ Πνεῦμα, ὁ Χριστὸς ἐδίδαξε λέγων· ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕ- B δατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος. καὶ ἐπάγει ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγων. τοῦτο δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἤμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν. Πόθεν οὖν τοῦτο τὸ ὕδωρ; δῆλον ἀπὸ τῆς πηγῆς τῆς λεγούσης· ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος. ΑΝ. Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, οὐδ' ὁποτέρα διοίσει τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀδέσποτον. πῶς δὲ ἄν τις φαίη, τὴν μὲν μεταβάλλεσθαι τὴν δὲ μεταβάλλειν, οὐκ ἐπιτρεπόντων C τῷ Θεῷ ὑφιστᾶν ἐκ μὴ ὑποκειμένης οὐσίας. ΟΡΘ. Εἰ καὶ ἀσαφῶς, καὶ ἀπαιδεύτως, καὶ συνεσκιασμένως γράφεις, ἀλλ' ὅμως ἡμεῖς πάλιν ἐροῦμεν τὰ ἑαυτῶν. Πᾶσαν οὐσίαν λέγων ἀγέννητον, μετὰ τῶν ἀνόμοιον λεγόντων τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ μαίνεται. Πῶς γὰρ γενεσιουργὸς ὁ Θεὸς μὴ οὐσῶν τῶν οὐσιῶν; Πατὴρ δὲ καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἀγέννητος οὐσία, καθὼς εἴρηται, καὶ παρὰ τῆς ὑμετέρας λέγεται διανοίας. ὅτι δὲ οὐ τὸ ἀγέννητόν ἐστιν οὐσία, καὶ ἐξ ὧν αὐτὸς γράφεις, εὑρίσκεται. [εἰ γὰρ] ἐὰν ἡ πᾶσα οὐσία ἀγέννητος, οὐδ' ὁποτέρα διοίσει τῆς ἄλλης, ἀνάγκη πάσας καὶ D τὰς γεννητὰς οὐσίας μὴ διαφέρειν ἑαυτῶν. Εἰ δὲ διαφέρουσιν ἑαυτῶν αἱ γεννηταὶ οὐσίαι, οὐκ ἄρα ἡ γένεσις οὐσία. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἡ γένεσις οὐσία, οὐδὲ ἡ ἀγενεσία ἐστὶν οὐσία. ΑΝΟ. Εἰ πᾶσα οὐσία ἐστὶν ἀγέννητος, πᾶσά ἐστιν ἀπαράλλακτος. τῆς δὲ οὐσίας ἀπαραλλάκτως ἐχούσης, τὸ ποιεῖν καὶ τὸ πάσχειν αὐτοματισμῷ ἀναθετέον. Πολλῶν δὲ ὄντων ἀγεννήτων καὶ ἀπαραλλάκτων ἀριθμῷ διοίσουσιν ἀλλήλων. Οὐ γὰρ ἂν εἴη ἄλλο καὶ ἄλλο, μὴ διεστῶτα, ἢ καθόλου, ἢ κατά τι, πάσης διαστάσεως ἀποπλήρωσιν ἐμφαινούσης αἰτίας. ΟΡΘ. Ἀπαράλλακτος μὲν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, κἂν μὴ θέλῃς.

Digitized by Google

A Οὐ διὰ τοῦτο δὲ ἀπαράλλακτος διὰ τὸ ἀγέννητον· ἀλλὰ διὰ ταυτὸν τῆς ἐνεργείας δείκνυται ἐκ τοῦ πάντα ἐνεργεῖν τὸν Υἱὸν, ὅσα καὶ τὸν Πατέρα. πάντα γὰρ, ὅσα ἂν ποιῇ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ, καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπαραλλάκτως. πάντα γὰρ, ἃ ἐνεργεῖ ὁ Πατὴρ, καὶ αὐτὸς ἐνεργεῖ, καθὼς βούλεται. Ὧν δὲ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἀπαράλλακτος ἡ φύσις. εἰ δὲ νομίζεις διὰ τὸ ἀγέννητον τὸ ἀπαράλλακτον, ἀνάγκη καὶ πᾶν τὸ γεννητὸν ἀπαράλλακτον. οὐκ ἄρα διὰ τὸ ἀγέννητον ἀπαράλλακτον· ἀλλὰ καθὼς ἤδη ἐν τῷ προλόγῳ διελαλήσαμεν. B ἀετοῦ πετομένου ζητοῦντός ἐστι βορὰν, καὶ μὴ ἔχοντος ἴχνος. οὐ γὰρ ἔχει, ποῦ τοὺς πόδας στήσῃ· ἵνα καὶ αὐτὸς ἀκούσῃ μετὰ τοῦ Μωσέως· Σὺ δὲ αὐτοῦ στῆθι μετ' ἐμοῦ. οὐ γὰρ μετὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στήκει ὁ λέγων γεννητὸν καὶ ἀγέννητον τὸν Θεόν· ἀλλ' ὁ βαπτίζων εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Αὕτη γὰρ ἡμῶν ἡ στάσις πεπίστευται, καὶ Ἀέτιος πέταται ζητῶν ἔτι βορὰν καὶ στάσιν.

A Nec vero propterea invariabilem eſſe, quod ingenitus eſt, ſed propter operationis identitatem ex eo demonſtratur, quod Filius omnia operatur, quæ Pater: omnia enim, quæ facit Pater, Filius pariter facit, & Spiritus etiam invariabiliter: omnia inquam, quæ operatur Pater, etiam ipſe operatur, ut vult. Jam quorum eadem operatio, eorundem invariabilis natura eſt. Si vero exiſtimas propterea invariabile *aliquid eſſe*, quia ingenitum eſt: neceſſe eſt, omne genitum eſſe invariabile. Non igitur propterea, quod genitum aliquid non eſt, ideo etiam invariabile eſt: ſed, ut modo B in præfatione ſermocinati ſumus, hoc dicere aquilæ eſt volitantis & quærentis paſtum, & carentis veſtigio. Neque enim habet, ubi pedem figat, ut etiam ipſe audiat cum Moſe: *tu vero te mihi ſiſte.* Neque enim cum Filio Dei ſteterit, qui dicit genitum & ingenitum Deum: ſed qui baptizat in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Hæc enim firma nobis concredita eſt ſtatio: at Aetius, *aquilinus ille*, volitat quærens adhuc prædam & fixam ſibi ſtationem.

C

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

Διάλογος τρίτος.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ, ἐν ᾧ αἱρετικοῦ φρονοῦντος τὰ τοῦ Πνευματομάχου Μακεδονίου ἀντίθεσις πρὸς Ὀρθόδοξον.

D

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ.

DIALOGUS III.

DE SANCTA TRINITATE, in quo hæretici ſentientis cum Macedonio Pneumatomacho diſputatio adverſus Orthodoxum.

Interprete T. B.

ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ.

ΠΟΥ γέγραπται, Θεὸς τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Εἰ ἐπίστευες εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὀρθῶς, ἐγίνωσκες τὴν περὶ τοῦ Πνεύματος πίστιν. ΜΑ. Ἡμεῖς οὕτως πιστεύομεν, ὡς ὁ μακάριος Λουκιανός. ΟΡ. Θέλω γνῶναι, εἰ κἂν ὡς ὁ μακάριος Λουκιανὸς πιστεύεις. ΜΑ. Καὶ ὑμεῖς γὰρ οὕτως πιστεύετε;

MACEDONIUS.

UBI ſcriptum eſt, Spiritum eſſe Deum? ORTH. Si recte in Filium Dei crederes, noſſes etiam, quomodo ſit in Spiritum credendum. MAC. Nos ita credimus, ut beatus Lucianus. ORTH. Velim intelligere, an ſaltem ut beatus Lucianus credas. MAC. An quod vos quoque ſic credatis?

A ORTHODOXUS. Nos quidem ita credimus, ut omnes ſancti Martyres. Nam & ii ſi crediderunt, ut ſancti Apoſtoli. MACEDONIUS. Credis igitur, ut beatus Lucianus? ORTH. Jam nos credere dixi, non tantum, ut credidit beatus Lucianus, verum etiam ut omnes ſancti Martyres, & Apoſtoli. MAC. Subſcribis igitur confeſſioni fidei a Luciano editæ? ORTH. Quid damnas in ea, quæ a trecentis octodecim patribus Niceæ Bithyniæ urbe edita eſt, ut & aliam requiras? MAC. At tu quid in illa Luciani damnas? ORTH. Con- B demno veſtrum illud additamentum, idque poſſum demonſtrare a vobis adjectum eſſe contra ejus ſententiam. MAC. Annon & vos aliquid Nicenæ adjeciſtis? ORTH. Sane, at non repugnantia. MAC. Aliqua omnino adjeciſtis. ORTH. Ea videlicet, de quibus tunc non quærebatur, & quæ nunc ſunt a patribus pie explicata: at vos adjeciſtis appendicem, quæ ad impietatem vergit, & ne ſic quidem eam ſequimini. MAC. Nos ſic credimus, ut Lucianus. ORTH. quid ſi te oſtendam ne ſic quidem credere? MAC. Quomodo id oſtenderis? MAC. Eſtne in ea ſcri- C ptum, Annon Filius eſt Dei eſſentiæ, conſilii, potentiæ & gloriæ imago invariata? MAC. Eſt. ORTH. Eſſentia vero ab eſſentia nihil prorſus varians, annon eadem eſt? MAC. Similis eſt. ORTH. An vero ſimilis aliud quiddam eſt, quam eadem? MAC. Nos ejuſdem modi & ſimilem dicimus, eadem vero non item. ORTH. Ita dicis ſimilem Patri Filium, ut Angelum Angelo? MAC. Etiam. ORTH. Angelorum vero eademne eſt eſſentia? MAC. Nos ejuſdem modi & ſimilem dicimus, non autem eandem: ideoque ὁμοιούσιον, id eſt ſimilis eſſentiæ non autem ὁμοούσιον, id eſt coeſſentia- D lem, vocamus. ORTH. Dicis Deum ex Deo? MAC. Etiam. ORTH. Et lumen de lumine? MAC. Etiam. ORTH. Hiccine Deus & Filius eſt ex hoc Deo & Patre? MAC. Etiam. ORTH. Hoc lumen, quod eſt Filius, eſtne ex hoc lumine, quod eſt Pater? MAC. Etiam. ORTH. Hæccine eſſentia eſt ex hac eſſentia? MAC. Non. ORTH. Quomodo igitur ab iſta non eſt diverſa? MAC. Quoniam alia quidem eſt, ſed ſimilis. ORTH. Quæ non eſt ex ipſa eſſentia, Filius eſſe non poteſt: & quæ nullo modo diverſa eſt ab iſta, non poteſt alia eſſe ſimilis. MAC. Ubi ſcriptum eſt, Spiritum eſſe Deum?

ΟΡΘ. Ημεῖς μὲν οὕτως πιστεύομεν, ὡς πάντες οἱ ἅγιοι μάρτυρες. καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οὕτως ἐπίστευσαν, ὡς οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι. ΜΑΚ. Πιστεύεις οὖν ὡς ὁ μακάριος Λουκιανός; ΟΡΘ. Εἶπον, ὅτι οὐ μόνον ὡς μακάριος Λουκιανὸς, ἀλλὰ καὶ ὡς πάντες οἱ ἅγιοι Μάρτυρες, καὶ οἱ Ἀπόστολοι. ΜΑΚ. Ὑπογράφεις οὖν τῇ ἐκθέσει Λουκιανοῦ; ΟΡΘ. Τί γὰρ κατέγνως τῆς ὑπὸ τῶν τιη. πατέρων ἁγίων ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας ἐκτεθείσης, ἵνα καὶ ἄλλην περιβλέψῃ; ΜΑΚ. Σὺ γὰρ τί κατέγνως τοῦ Λουκιανοῦ; ΟΡΘ. Κατέγνων τῆς προσθήκης, ἧς προσεθήκατε, καὶ ἔχω δεῖξαι, ὅτι προσεθήκατε ἐναντία αὐτῆς. ΜΑΚΕΔ. Ὑμεῖς γὰρ οὐ προσεθήκατε τῇ ἐν Νικαίᾳ; ΟΡΘ. Ἀλλ' οὐκ ἐναντία αὐτῇ. ΜΑΚΕΔ. Ολως προσεθήκατε. ΟΡΘ. Τὰ τότε μὴ ζητηθέντα, ἃ καὶ νῦν ἡρμήνευσαν οἱ πατέρες εὐσεβῶς. ὑμεῖς δὲ τὴν προσθήκην ἐπὶ τὸ ἀσεβέστερον προσεθήκατε, καὶ οὐδ' οὕτως αὐτῇ ἀκολουθεῖτε. ΜΑΚΕΔ. Ημεῖς οὕτω πιστεύομεν, ὡς Λουκιανός. ΟΡΘ. Εὰν δέ σ' ἐλέγξω μηδ' οὕτως πιστεύοντα; ΜΑΚ. Πῶς ἔχεις δεῖξαι; ΟΡΘ. Εν αὐτῇ γέγραπται; ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτος εἰκὼν, ἢ οὔ; ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Οὐσία δὲ οὐσίας ἀπαράλλακτος οὖσα, ἡ αὐτή ἐστιν οὐσία; ΜΑΚ. Τοιαύτη, οὐσία. ΟΡΘ. Αλλο γάρ ἐστι τοιαύτη, καὶ ἄλλο ἡ αὐτή; ΜΑ. Ημεῖς τοιαύτην λέγομεν καὶ ὁμοίαν, οὐ τὴν αὐτὴν δέ. ΟΡΘ. Οὕτως λέγεις ὅμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ὡς Αγγελον Αγγέλῳ; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Τῶν δὲ Αγγέλων ἡ αὐτή ἐστιν οὐσία; ΜΑΚΕΔ. Ημεῖς τοιαύτην λέγομεν καὶ ὁμοίαν, οὐ τὴν αὐτήν. διὸ καὶ ὁμοιούσιον λέγομεν, καὶ οὐχ ὁμοούσιον. ΟΡΘ. Λέγεις Θεὸν ἐκ Θεοῦ; ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘ. Καὶ Φῶς ἐκ Φωτός; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Οὗτος ὁ Θεὸς καὶ Υἱὸς ἐκ τούτου τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Τοῦτο τὸ Φῶς, ὅ ἐστιν Υἱὸς ἐκ τούτου Φωτὸς, ὅ ἐστι Πατήρ; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Αὕτη ἡ οὐσία ἐκ ταύτης τῆς οὐσίας; ΜΑΚ. Οὔ. ΟΡΘ. Πῶς οὖν ἀπαράλλακτος; ΜΑΚ. Οτι ἄλλη τοιαύτη. ΟΡΘ. Η μὴ οὖσα ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας, Υἱὸς εἶναι οὐ δύναται· οὔτε μὴν ἄλλη τοιαύτη εἶναι, ἀπαραλλάκτως ἔχουσα. ΜΑΚΕΔ. Ποῦ γέγραπται, Θεὸς τὸ Πνεῦμα;

Digitized by Google

ΟΡΘ. Ὅταν σ' ἐξελέγξω μηδ' οὕτως ἔχοντα, ὡς ἣν προεβάλλου ἔκθεσιν, τότε λέγω, ποῦ γέγραπται. τέως οὖν εἰπέ μοι, εἰ ὁμολογεῖς οὐσίας καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης, ἀπαράλλακτον εἰκόνα τὸν τοῦ Θεοῦ Υἱόν. ΜΑΚΕΔ. Ναὶ, ναὶ, ναί. τρίτον εἶπον. ΟΡΘ. Εἰ οὖν αὐτὴν τὴν βουλὴν, καὶ δύναμιν, καὶ δόξαν λέγεις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρός; ΜΑΚΕΔ. Οὐ λέγω. οὐ γὰρ ἡ ἔκθεσις Λουκιανοῦ τὴν αὐτὴν λέγει βουλὴν, καὶ δύναμιν, καὶ δόξαν. ΟΡΘ. Οὐκ ἀληθῶς ἄρα τὴν δικαιοσύνην λαλεῖς. βουλὴ γὰρ βουλῆς ἀπαράλλακτος οὖσα, ἡ αὐτή ἐστι βουλή· καὶ δύναμις δυνάμεως ἀπαράλλακτος οὖσα, ἡ αὐτή ἐστι δύναμις· καὶ δόξα δόξης ἀπαράλλακτος οὖσα, ἡ αὐτή ἐστι δόξα. ΜΑΚΕΔ. Ἀπαράλλακτον λέγω, τὴν αὐτὴν οὐ λέγω. ΟΡΘΟΔ. Μᾶλλον οὖν καὶ τὸ ἀπαράλλακτον φωνῇ λέγεις, ὡς οἱ Χριστὸν αὐτὸν καλοῦντες, καὶ μὴ πιστεύοντες, ὅτι Χριστός ἐστιν. εἰ γὰρ ἐπίστευον, οὐκ ἂν τύπτοντες αὐτὸν ἔλεγον, Προφήτευσον ἡμῖν, Χριστὲ, τίς ἐστιν ὁ παίσας σε. ΜΑΚΕΔ. Εἶπον, ὅτι οὐσίας καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτον εἰκόνα λέγω τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί. ΟΡΘΟΔ. Ἄλλην τοιαύτην οὐσίαν λέγεις, καὶ ἄλλην τοιαύτην βουλὴν, καὶ ἄλλην τοιαύτην δύναμιν, καὶ ἄλλην τοιαύτην δόξαν; ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Δύο οὖν θεοί. ΜΑΚΕΔ. Εἷς καὶ εἷς. ΟΡΘ. Οὗτος ὁ τοιοῦτος εἷς ἐκ τούτου τοῦ ἑνός; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Ἐκ τῆς οὐσίας ἄρα; ΜΑΚ. Οὔ. ΟΡΘ. Ἀλλ' ἐκ μὴ ὄντων αὐτὸν ὑπεστήσατο; ΜΑΚ. Ἐκ μὴ ὄντων τί ἐστιν. ΟΡΘ. Τοὺς Ἀγγέλους λέγεις εἶναι, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν, ἐκ τοῦ Θεοῦ; ΜΑΚΕΔ. Ναί. γέγραπται γὰρ, τὰ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ. ΟΡΘ. Ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ; ΜΑΚ. Οὐχί. μὴ γένοιτο. ΟΡΘΟΔ. Οὕτως οὖν καὶ τὸν Υἱὸν λέγεις ὡς τὰ πάντα; ΜΑΚ. Μονογενῆ αὐτὸν λέγω, οὐ μὴν ἐκ τῆς οὐσίας. ΟΡΘ. Ὁ μὴ ὢν ἐκ τῆς οὐσίας, Υἱὸς ἀπαράλλακτος κατ' οὐσίαν εἶναι οὐ δύναται. ΜΑΚ. Οἱ Ἄγγελοι οὐκ εἰσὶ κατ' οὐσίαν ἀλλήλοις ἀπαράλλακτοι; ΟΡΘ. Ναί. ΜΑΚΕΔ. Μὴ κατ' οὐσίαν Ἄγγελος ἐξ ἄλλου ἐστίν; ΟΡΘ. Ἀλλ' οὐδεὶς Ἀγγέλων Ἀγγέλου Πατὴρ ἢ Υἱός· ὁ δὲ μακάριος Λουκιανὸς Υἱὸν Πατρὸς οὐσίας, καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτον εἰκόνα εἰρηκώς, διὰ

A ORTH. Ubi te coarguero ne ſic quidem ſentire, ut habet ea fidei expoſitio, quam objeciſti, tunc ubi id ſcriptum ſit, dicam. Dic igitur tandem, an fatearis, Filium Dei eſſe eſſentiæ, & conſilii, & potentiæ, & gloriæ Patris imaginem non diverſam. MAC. Etiam, etiam, etiam: tertium jam dixi. ORTH. Annon igitur eandem eſſe dicis Filii & Patris potentiam, & gloriam, & conſilium? MAC. Non dico: nec enim expoſitio fidei Luciani idem eſſe dicit conſilium, eandemve potentiam & gloriam. ORTH. Non vere profecto, quod juſtum eſt, loqueris. Conſilium enim a conſilio non diverſum, eſt idem B conſilium: & poteſtas a poteſtate non diverſa, eſt eadem poteſtas: & gloria a gloria non diverſa, eſt eadem gloria. MAC. Invariatam non eſſe fateor, eandem non eſſe dico. ORTH. Verbo igitur fateris iſtud non diverſum, quemadmodum qui Chriſtum eum vocabant, nec credebant Chriſtum eſſe. Nam ſi credidiſſent, non dixiſſent, cum eum cæderent: *Vaticinare nobis, Chriſte, quis te percuſſerit.* MAC. Dixi me ſentire Filium eſſe imaginem eſſentia, conſilio, potentia, & gloria non diverſam a Patre. ORTH. Aliam ſimilem eſſentiam dicis, & aliud ſimile conſilium, & aliam ſimilem potentiam, & aliam ſimilem gloriam? MAC. Etiam. C ORTH. Duo ſunt igitur Dii. MAC. Unus & unus. ORTH. Iſte unus ſimilis, eſtne ex iſto uno? MAC. Ita eſt. ORTH. AN vero ex eſſentia? MAC. Non. ORTH. Ergo ex iis, quæ non erant, fecit, ut exiſteret? MAC. Eſt ſane quiddam ex iis, quæ non erant. ORTH. Angelos & res omnes creatas fateris eſſe ex Deo? MAC. Etiam. Scriptum enim eſt: *omnia ex Deo.* ORTH. Num ex ipſius eſſentia? MAC. Nequaquam. Abſit. ORTH. Sic igitur Filium ut res cæteras ex Deo eſſe ſentis? MAC. Unigenitum ipſum dico, non tamen ex ipſius eſſentia. ORTH. Qui non eſt ex eſſen- D tia, non poteſt eſſe Filius ſecundum eſſentiam non diverſus. MAC. Angeli nonne ſunt inter ſe non diverſi eſſentia? ORTH. Ita. MAC. Num Angelus, quod ad ſui eſſentiam attinet, ex alio eſt Angelo? ORTH. Sed nullus Angelorum eſt Angeli Pater vel Filius. Beatus autem Lucianus cum diceret, Filium eſſe imaginem Patris eſſentiæ, & conſilii, & poteſtatis, & gloriæ non diverſam, per

Matth. 26. 68.

Filium, quod ex ipſa eſſentia eſſet: per illud, Non diverſum, identitatem oſtendit. MACEDONIUS. Ego non diverſum dico: ſed neque ex eſſentia, neque eandem eſſentiam, neque eandem potentiam, neque eandem gloriam dico. ORTHODOXUS. Aliam igitur potentiam habet Filius, & aliam gloriam, quam Pater? MAC. Aliam ſimilem. ORTH. 1. Cor. 1, 24. Quomodo igitur ſcriptum eſt: *Chriſtus Dei potentia, & Dei ſapientia?* & quomodo dicit Filius: Matth. 25. 31. *Cum autem veniet Filius hominis in gloria Patris ſui?* MAC. Habetne etiam pater propriam gloriam, & proprium conſilium, & propriam potentiam, an non? ORTH. Habet. MAC. Et Filius itidem propriam, an non? ORTH. Ipſa Patris gloria & ejuſdem conſilium, & potentia, eſt Filii. Propterea dicit Filius: Joh. 16, 15. *Quæcunque habet Pater, mea ſunt.* MAC. Filius ergo non habet gloriam, non habet conſilium, non habet potentiam, non habet deitatem, niſi a Patre accipiat. ORTH. Iſta gloria, iſtud conſilium, iſta potentia, iſta deitas eſtne Patris & Filii? MAC. Abſit, ut hoc dicam. ORTH. Quomodo igitur Joh. 17, 10. dicit Filius: *Omnia mea tua ſunt, & tua omnia mea ſunt?* MAC. De Apoſtolis loquitur. ORTH. Novi & ego, Chriſtum hæc dixiſſe de Apoſtolis differentem. Sed diſcipulis adjunxit omnia, ut qui non dixerit, mei ſunt tui, ſed *omnia mea ſunt tua, & tua ſunt mea.* Alioqui dic obſecro, an Pater nihil eorum, quæ diximus, habebat ante quam mundum crearet. MAC. Habebat certe deitatem, gloriam, potentiam, conſilium, incorruptibilitatem. Sed de iis Chriſtus non loquitur. ORTH. Audi ipſius Domini voces, quæ quidem ita ſe habent: *Omnia mea ſunt tua, & tua ſunt mea, & glorificatus ſum in eis.* MAC. Nempe in diſcipulis ſuis glorificatus eſt. ORTH. Annon igitur gloriam habebat, antequam mundus exiſteret? MAC. Habebat profecto. Joh. 17, 5. Scriptum eſt enim: *Pater, glorifica me ea gloria, quam habui apud te, antequam mundus exiſteret.* ORTH. Venturusne eſt cum ea gloria, an cum alia quapiam, judicaturus vivos & mortuos? MAC. Cum ea ipſa gloria. ORTH. Dicit autem in Evangelis: *Veniet enim Filius hominis cum gloria Patris ſui.* Hæc igitur gloria eſt Patris & Filii. Unicam præterea eſſe utriuſque gloriam dicit alio Evangelii loco: Matth. 25. 31. *Cum veniet* (inquiens) *Filius hominis cum gloria ſua, & omnes Angeli cum eo, tunc inſidebit throno gloriæ ſuæ.* Audis eum dicentem, ſi modo aures habes, eandem eſſe ſuam & Patris gloriam.

A τοῦ Υἱοῦ τὸ ἐξ αὐτῆς ἔδειξεν, καὶ διὰ τοῦ ἀπαραλλάκτου τὸ ταυτόν. ΜΑΚ. Ἐγὼ ἀπαράλλακτον λέγω· οὔτε δὲ ἐκ τῆς οὐσίας, οὔτε τὴν αὐτὴν οὐσίαν, οὔτε τὴν αὐτὴν δύναμιν, οὔτε τὴν αὐτὴν δόξαν. ΟΡΘ. Ἄλλην οὖν ἔχει δύναμιν ὁ Υἱὸς, καὶ ἄλλην δόξαν παρὰ τὸν Πατέρα; ΜΑΚ. Ἄλλην τοιαύτην. ΟΡΘ. Πῶς οὖν εἴρηται, Χριστὸς Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία; καὶ πῶς ὁ Υἱὸς λέγει· ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ; ΜΑΚ. Καὶ ὁ Πατὴρ ἰδίαν ἔχει δόξαν, καὶ βουλὴν, καὶ δύναμιν, ἢ οὔ, ΟΡΘ. Ναί. ΜΑΚ. Καὶ ὁ B Υἱὸς ἰδίαν, ἢ οὔ; ΟΡΘ. Αὐτὴ ἡ τοῦ Πατρὸς δόξα, καὶ βουλὴ, καὶ δύναμις, τοῦ Υἱοῦ ἐστιν. διὰ τοῦτο λέγει ὁ Υἱὸς, πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστιν. ΜΑΚ. Ὁ Υἱὸς οὖν οὐκ ἔχει δόξαν, οὐκ ἔχει βουλὴν, οὐκ ἔχει δύναμιν, οὐκ ἔχει θεότητα, ἐὰν μὴ λάβῃ παρὰ τοῦ Πατρός. ΟΡΘ. Αὕτη ἡ δόξα, καὶ βουλὴ καὶ δύναμις, καὶ ἡ θεότης, τοῦ Πατρός ἐστι καὶ τοῦ Υἱοῦ; ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΟΡΘ. Πῶς οὖν λέγει ὁ Υἱὸς, Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά; ΜΑΚΕΔ. Περὶ τῶν Ἀποστόλων λέγει. ΟΡΘ. Οἶδα κἀγὼ, ὅτι περὶ τῶν μαθητῶν διαλαλῶν εἶπεν ταῦτα, ἀλλὰ συνῆψε C τοῖς μαθηταῖς πάντα, οὐκ ἔτι εἰπὼν, Οἱ ἐμοὶ σοί εἰσιν· ἀλλὰ, Πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά. ἐπεὶ εἰ πρὸ τῆς κτίσεως οὐδὲν εἶχεν ὁ Πατὴρ τῶν προειρημένων. ΜΑΚ. Ναὶ εἶχεν θεότητα, δόξαν, δύναμιν, βουλὴν, ἀφθαρσίαν. ἀλλ᾽ οὐ περὶ αὐτῶν ἔλεγεν. ΟΡΘ. Ἄκουε τῶν τοῦ Κυρίου φωνῶν· ἔχουσι δὲ οὕτως, Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς. ΜΑΚ. Ἐν γὰρ τοῖς μαθηταῖς δεδόξασται. ΟΡΘ. Οὐκ εἶχεν οὖν δόξαν πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι; ΜΑΚ. Ναὶ εἶχεν. γέγραπται γὰρ, Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ, ᾗ εἶχον D πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί. ΟΡΘ. Ἐν αὐτῇ δὲ ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἢ ἐν ἄλλῃ; ΜΑΚΕΔ. Ἐν αὐτῇ. ΟΡΘ. Λέγει δὲ ἐν Εὐαγγελίοις, Μέλλει γὰρ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. αὕτη ἄρα ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ ἐστιν καὶ τοῦ Πατρός. Καὶ ὅτι μία δόξα, ἐν ἄλλῳ τόπῳ τοῦ Εὐαγγελίου λέγει, Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ Ἄγγελοι μετ᾽ αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ. ἀκούεις, εἰ ὦτα ἔχεις, ὅτι αὐτὴν δόξαν ἑαυτοῦ λέγει καὶ τοῦ Πατρός.

MAK. Ἔχεις μοι δεῖξαι, ποῦ γέγραπται, ὅτι Θεὸς τὸ Πνεῦμα; τί με περιάγεις πολλά; ΟΡΘ. Εἰ μὲν πρῶτον ἔγνωσαν οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι τὸ Πνεῦμα, καὶ τότε τὸν Υἱὸν, καλῶς καὶ σὺ ἐπιζητεῖς τὴν περὶ τοῦ Πνεύματος γνῶσιν. MAK. Οἶδα, καὶ πιστεύω, ὅτι Θεός ἐστιν ὁ Υἱὸς, ἐκ τοῦ Θεοῦ τοῦ Πατρὸς γεννηθεὶς, ὅλος ἐξ ὅλου. ΟΡΘ. Οὐκοῦν ἐκ τῆς οὐσίας; MAK. Οὔ. ΟΡΘ. Οὕτως οὖν αὐτὸν λέγεις ὅλον ἐξ ὅλου, ὡς ἕκαστον τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν ἄλλων κτισμάτων; MAK. Ἀλλ' ὁ Υἱὸς μονογενής ἐστι Θεός. ΟΡΘ. Διὰ τοῦτο αὐτὸν λέγεις μονογενῆ, ἐπειδὴ ἄλλος τοιοῦτος οὐκ ἔστιν, ἢ ἐπειδὴ μόνος ἐκ τῆς οὐσίας γεγέννηται; MAK. Ἐπειδὴ ἄλλος τοιοῦτος οὐκ ἔστιν. ΟΡΘ. Εἰπὲ οὖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μονογενῆ Υἱόν. ἄλλο γὰρ τοιοῦτον οὐκ ἔστιν. MAK. Μὴ γένοιτο. ΟΡΘ. Οὐκ ἄρα διὰ τὸ μόνον τοιοῦτον αὐτὸν εἶναι, μονογενὴς λέγεται, ἀλλ' ἐπειδὴ μόνος ἐκ τῆς οὐσίας γεγέννηται. MAK. Οὐκ ἔστιν οὖν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΜΑΚΕΔ. Καὶ αὐτὸ ἄρα Υἱός. ΟΡΘ. Ἀλλ' ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ τῆς οὐσίας γεγέννηται, καὶ διὰ τοῦτο μονογενὴς Υἱός· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τῆς οὐσίας ἐκπορεύεται. Πνεῦμα γὰρ παρ' ἐμοῦ ἐκπορεύεται, γέγραπται· οὐ, γεγέννηται. καὶ Υἱὸς λέγει, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· οὐ, γεγέννηται. MAK. Καὶ τίς ἡ διαφορὰ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως; ΟΡΘ. Ὁ τὴν διαφορὰν εἰδὼς, καὶ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως οἶδεν. ὅτι δὲ οὐδεὶς οἶδεν τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως, ὁ προφήτης βοᾷ, Τὴν γένεσιν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ΜΑΚΕΔ. Καὶ πῶς οὖν λέγεις, ὅτι ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ τῆς οὐσίας γεγέννηται, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκπορεύεται; ΟΡΘ. Τὰ γεγραμμένα λέγω. καὶ σὺ λέγε, καὶ οὐ κινδυνεύσεις. MAK. Ποῦ οὖν γέγραπται, ἐκ τῆς οὐσίας; ΟΡΘ. Ὅτι πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, γέγραπται, καὶ σὺ ὁμολογεῖς; MAK. Ναὶ, ὁμολογῶ. μὴ οὖν ἐκ τῆς οὐσίας πάντα; ΟΡΘ. Οὐχὶ, μὴ γένοιτο. ἀλλ' ὅτι πάντων ὄντων ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὗτος μονογενὴς Υἱὸς, πολλῶν ὄντων υἱῶν, ἡμῖν ἐκ τῆς οὐσίας, δῆλόν ἐστιν. MAK. Μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα μονογενὴς Υἱός ἐστιν; ΟΡΘ. Καὶ νῦν λέγω, μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ἀλλ' ὥσπερ πολλῶν ὄντων Υἱῶν, τοῦτον ἔγνωμεν ἐκ τῆς οὐσίας, διὰ τὸ λέγειν τὸν Πατέρα, Οὗτός μοι ἐστιν ὁ Υἱὸς ὁ ἀγαπητός·

A MACEDONIUS. Potes mihi oſtendere, ubi ſcriptum ſit, Spiritum eſſe Deum? quorſum me tam diu circumducis? ORTHODOXUS. Siquidem Apoſtoli primum cognoverunt Spiritum, ac ita demum Filium, recte & tu inveſtigas Spiritus ſancti notitiam. MAC. Novi, & credo, Filium eſſe Deum ex Deo Patre genitum, totum ex toto. ORTH. Nonne igitur ex Patris eſſentia? MAC. Non. ORTH. Ita igitur eum arbitraris eſſe totum ex toto, ut quemlibet Angelorum, & cæteras res creatas? MAC. Sed
B Filius unigenitus eſt Deus. ORTH. An eum propterea unigenitum vocas, quoniam alius ſimilis non eſt, an vero quoniam ſolus ex eſſentia genitus eſt? MAC. Quoniam alius ſimilis non eſt. ORTH. Dic igitur etiam Spiritum ſanctum eſſe Filium unigenitum. Nec enim alius eſt ſpiritus ſimilis. MAC. Abſit. ORTH. Non ergo dicitur unigenitus, eo quod ſolus ſit talis, ſed quoniam ſolus ex eſſentia genitus eſt. MAC. Annon vero Spiritus eſt ex Dei eſſentia? ORTH. Sane quidem. MAC. Ergo & Spiritus eſt Filius. ORTH. Imo Filius quidem ex eſſentia genitus eſt, ideoque eſt unigenitus Filius: Spiritus autem ex
C eſſentia procedit. Nec enim ſcriptum eſt, Spiritus ex me genitus eſt, ſed ex me procedit: & Filius dicit: *Spiritus veritatis, qui a Patre procedit:* non autem, Genitus eſt. MAC. Sed quodnam diſcrimen eſt generationis & proceſſionis? ORTH. Qui hoc diſcrimen noverit, modum quoque generationis & proceſſionis novit. Neminem vero noſſe generationis modum vociferatur Propheta, cum inquit: *Generationem ejus quis enarrabit?* MACEDONIUS. Qui fit igitur, ut dicat, Filius quidem ex eſſentia genitus eſt, Spiritus autem pro-
D cedit? ORTHODOXUS. Dico, quæ ſcripta ſunt. Ita igitur & tu loquere, & extra periculum es. MAC. Ubi igitur ſcriptum eſt, Filium eſſe ex eſſentia? ORTH. Nonne & tu ſcriptum eſſe fateris. *Omnia eſſe ex Deo?* MAC. Sane fateor, ſed num omnia ſunt ex Dei eſſentia? ORTH. Nequaquam. Abſit. Sed ex eo, quod cum omnia ſint ex Deo, iſte eſt unigenitus Filius, quamvis multi ſint filii, liquet certe, eum eſſe ex eſſentia. MAC. An vero Spiritus quoque eſt unigenitus Filius? ORTH. Abſit, inquam, ut hoc dicam. Sed ſicut, cum multi ſunt Filii, novimus, hunc eſſe ex eſſentia, quoniam dixit Pater: *Iſte eſt Filius ille meus dilectus:*

Joh. 15,26. — Eſa. 53,8. — Matt. 3,17.

Ita etiam eſſe ex eſſentia Spiritum inde
novimus, quod cum ſint multi ſpiritus,
Joel. 2. 28. dixerit Pater: *Effundam ex Spiritu meo in
omnem carnem.* Nam aliter ſeparari a
ſanctis reliquis ſpiritibus non poteſt, &
Patri conjungi, niſi habita eſſentiæ ratio-
ne. MACEDONIUS. Num vero Pa-
ter is eſt, qui dicit: *Effundam ex Spiritu
meo.* ORTHODOXUS. Sane qui-
dem. MAC. Unde hoc colligis? ORTH.
Tit. 3. 4. 5. Paulus Apoſtolus inquit: *Cum enim ſu-
per terram patefacta eſt gratia Dei & Pa-
tris noſtri, non ex operibus, quæ fecimus
nos, ſed ex multa ſua miſericordia regene-
ravit nos lavacro regenerationis, & reno-
vationis a Spiritu ſancto effectæ, quem ef-
fudit in nos abunde per Jeſum Chriſtum.*
Quis effudit per Jeſum Chriſtum? is nimi-
Joel. 2. 28. rum, qui dixerat: *Noviſſimis diebus effun-
dam ex Spiritu meo.* Filius autem poſt-
Joh. 20. 22. quam a mortuis reſurrexiſſet, dixit: *Ac-
cipite Spiritum ſanctum.* MAC. Ne me,
(quod jam pridem dixi) iſtis ambagibus
diſtineto: ſed oſtende, ſi potes, ubi ſcri-
ptum ſit, Spiritum eſſe Deum. ORTH.
Fatere, unam eſſe Patris & Filii deitatem
ſive eſſentiam, unumque conſilium,
unam potentiam, & gloriam: & tunc in-
telliges illud de Spiritu ſancto. MAC.
Ubi ſcriptum eſt, unicam eſſe deitatem?
ORTH. Fateris necne, inhabitare in Fi-
lio omnem plenitudinem deitatis? MAC.
Ita ſcriptum eſt. ORTH. Aliam eſſe
dicis Patris deitatem, aliam itidem Filii
deitatem? MAC. Etiam. ORTH. Dei-
tas ergo Patris eſt in deitate Filii? MAC.
Etiam. ORTH. Duæ ſunt igitur deitates?
MAC. Deus & Pater, & deitas ipſius eſt
unus Deus. Item Deus & Filius, & dei-
tas ejus eſt unus Deus: eſtque (ut pridem
dixi) unus & unus Deus. ORTH. Cum
ergo Deus dicit per Prophetam Eſaiam,
Eſ. 43. 11. 12. *Ego ſum Deus, nec alius eſt præter me, qui
ſervet, annunciavi, & ſervivi, & expro-
bravi, nec erat inter vos alienus:* utrum
iſtorum eſſe vis, quos unum & unum dicis?
MAC. Pater ſervat per Filium. ORTH.
Unus ergo Deus ſervans Pater at-
que Filius. MAC. Idem igitur eſt &
Pater & Filius. ORTH. Abſit, ut hoc
dicam. Sed quemadmodum in Chri-
ſto compacti unus ſumus, non con-
fuſis hypoſtaſibus, ſed ratione habita
conſenſionis & naturæ ſive eſſentiæ:

A οὕτω τὸ Πνεῦμα ἔγνωμεν ἐκ τῆς οὐσίας, διὰ
τὸ, πολλῶν ὄντων πνευμάτων, λέγειν τὸν
Πατέρα· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου
ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. ἄλλως γὰρ οὐ δύναται χω-
ρισθῆναι τῶν ἄλλων ἁγίων πνευμάτων, καὶ
συναφθῆναι τῷ Πατρὶ, εἰ μὴ τῷ λό-
γῳ τῆς οὐσίας. ΜΑΚΕΔ. Ὁ γὰρ Πα-
τήρ ἐστιν, ὁ λέγων· Ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύ-
ματός μου; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΜΑΚ.
Πόθεν τοῦτο; ΟΡΘ. Παῦλος ὁ Ἀπόστολος
λέγει, ὅτε γὰρ ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ τοῦ
B Πατρὸς ἡμῶν, οὐκ ἐξ ἔργων, ὧν ἐποιήσαμεν
ἡμεῖς ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ μετὰ τὸ πολὺ αὐτοῦ
ἔλεος, ἀναγεννήσας ἡμᾶς διὰ λουτροῦ πα-
λιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος
ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ. τίς ἐξέχεεν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ; δῆ-
λον, ὅτι ὁ εἰρηκὼς, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκ-
χεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου. ὁ δὲ Υἱὸς ἀναστὰς
ἐκ νεκρῶν, λέγει, Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον.
ΜΑΚΕΔ. Εἶπον ἐκ πολλοῦ, μή με περίσπα·
ἀλλ', εἰ ἔχεις δεῖξαι, εἰπὸν, ποῦ γέγραπται,
Θεὸς τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ὁμολόγησον τὴν
C θεότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μίαν ἤγουν
τὴν οὐσίαν, καὶ τὴν βουλὴν, καὶ τὴν δύνα-
μιν, καὶ τὴν δόξαν· καὶ τότε μαθήσῃ περὶ τοῦ
Πνεύματος. ΜΑΚ. Μία θεότης πάλιν
ποῦ γέγραπται, ΟΡΘ. Ὁμολογεῖς, ὅτι ἐν
αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότη-
τος, ἢ οὔ; ΜΑΚΕΔ. Οὕτω γέγραπται.
ΟΡΘ. Ἄλλην ὁμολογεῖς τὴν θεότητα τοῦ
Πατρὸς, καὶ ἄλλην τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ;
ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘ. Ἡ θεότης οὖν τοῦ
Πατρὸς ἐν τῇ θεότητι τοῦ Υἱοῦ; ΜΑΚΕΔ.
Ναί. ΟΡΘ. Δύο οὖν θεότητες; ΜΑΚ. Ὁ
Θεὸς καὶ Πατὴρ, καὶ ἡ θεότης αὐτοῦ εἷς Θεός·
D καὶ ὁ Θεὸς καὶ Υἱὸς καὶ ἡ θεότης αὐτοῦ, εἷς Θεός.
καί ἐστιν, ὡς καὶ πάλαι εἶπον, εἷς καὶ εἷς Θεός.
ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προ-
φήτου Ἡσαΐου, Ἐγὼ ὁ Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν πά-
ρεξ ἐμοῦ σώζων, ἀνήγγειλα, καὶ ἔσωσα, καὶ
ὠνείδισα, καὶ οὐκ ἦν ἐν ὑμῖν ἀλλότριος. τί-
να τῶν εἷς καὶ εἷς εἶναι θέλεις; ΜΑΚ. Ὁ
Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ σώζει. ΟΡΘ. Εἷς ἄρα
Θεὸς ὁ σώζων Πατὴρ καὶ Υἱός. ΜΑΚ. Ὁ
αὐτὸς οὖν καὶ Πατήρ ἐστι καὶ Υἱός. ΟΡΘ. Μὴ
γένοιτο εἰπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἐν Χριστῷ κα-
τηρτισμένοι εἷς ἐσμεν, οὐ συγκεχυμένων τῶν
ὑποστάσεων, ἀλλὰ τῷ λόγῳ τῆς συμφωνίας καὶ τῆς φύσεως, ἤγουν οὐσίας

οὕτως Πατέρα καὶ Υἱὸν ἕνα Θεὸν λέγω, τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας καὶ τῆς συμφωνίας. ΜΑΚ. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν μίαν συμφωνίαν. ΟΡΘ. Εἰπὲ καὶ θεότητα, καὶ σώθητι. ΜΑΚ. Μίαν θεότητα οὐ λέγω. ΟΡΘ. Ἐὰν ἀκούσῃς πάλιν τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ λέγοντος, Ἐγώ εἰμι Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος. κατ' ἐμαυτοῦ ὀμνύω, ἢ μὴν ἐξελεύσεται ἐκ τοῦ στόματός μου δικαιοσύνη· οἱ λόγοι μου οὐκ ἀπογραφήσονται, ὅτι ἐμοὶ κάμψει πᾶν γόνυ· τίνα λέγεις τῶν εἷς καὶ εἷς εἰρηκέναι; ΜΑΚ. Τὸν Υἱόν. ὁ γὰρ Ἀπόστολος λέγει, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων· καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός· ἀμήν. ΟΡΘ. Μία ἄρα θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. ΜΑΚ. Πῶς; ΟΡΘ. Λέγει γὰρ, Ἐγώ εἰμι Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος. ἢ γὰρ γενόμενος ἄφρων, ἐρεῖς, ὅτι οὐκ ἔστι Θεὸς ὁ Πατήρ· ἢ ὁμολογῶν Θεὸν τὸν Πατέρα, καὶ Θεὸν τὸν Υἱὸν, καὶ ἀκούων αὐτοῦ λέγοντος, Ἐγώ εἰμι Θεὸς, καὶ οὐκ ἔστιν ἄλλος, μίαν θεότητα ὁμολογήσεις, καὶ οὐ κινδυνεύσεις. ΜΑΚ. Ἐγὼ μίαν θεότητα οὐ λέγω. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς τοῦ προφήτου, ἐκ προσώπου πάντων τῶν ἁγίων λέγοντος, Ἀπὸ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσαμεν, οὐδ' οἱ ὀφθαλμοὶ ἡμῶν εἶδον Θεὸν πλὴν σοῦ· τί ἐρεῖς πρὸς αὐτούς; ΜΑΚ. Τὸν Υἱὸν λέγει, ἄλλον γὰρ οὐκ ἴδομεν, εἰ μὴ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Υἱόν. ΟΡΘ. Ὁ δὲ ἑωρακὼς τὸν Υἱὸν, ἑώρακε τὸν Πατέρα, μία ἄρα θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. ΜΑΚ. Μίαν θεότητα οὐ λέγω. ΟΡΘ. Ἐὰν λέγῃ ὁ Θεὸς ἐν τῷ αὐτῷ προφήτῃ, Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰς τὰ ἐπερχόμενα, τίνα λέγεις τὸν εἷς καὶ εἷς εἰρηκέναι; ΜΑΚ. Τὸν Πατέρα. ΟΡΘ. Τὸν Υἱὸν οὖν οὐ λέγεις Θεόν; ΜΑΚ. Εἶπον Θεὸν ἐκ Θεοῦ. ΟΡΘ. Εἰ τοίνυν Θεὸς ὁ Πατὴρ, καὶ Θεὸς ὁ Υἱὸς, λέγει δὲ ὁ Θεὸς, Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ εἰς τὰ ἐπερχόμενα, μία ἄρα θεότης. ΜΑΚ. Κἂν πλείονα εἴπῃς, ἐγὼ μίαν θεότητα εἰπεῖν οὐ πείθομαι. ΜΑΚ. Εἰ μὴ ἔστι μία θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἄλλη ἐστὶ θεότης τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄλλη θεότης τοῦ Υἱοῦ; ΜΑΚ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘ. Ἄλλη δὲ καὶ ἄλλη θεότης οὐκ εἰσὶν εἷς Θεός. ΜΑΚ. Οὐ γὰρ λέγω ἕνα Θεὸν Πατέρα καὶ Υἱόν. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς τοῦ προφήτου λέγοντος, Οὕτω λέγει Κύριος σαβαὼθ, ἐκοπίασεν Αἴγυπτος, καὶ ἐμπορία Αἰ-

A ita Patrem & Filium dico unum Deum, habita ratione eſſentiæ & conſenſionis. MACEDONIUS. Nos quoque unam conſenſionem fatemur. ORTHODOXUS. Dic etiam deitatem, & ſalvus eſto. MACEDONIUS. Unicam deitatem non dico. ORTHODOXUS. Cum ipſum Deum rurſum audis dicentem apud eundem Prophetam: *Ego ſum Deus, nec eſt alius Deus.* [Es. 45, 23.] *Per memetipſum juro, ex ore meo egredietur juſtitia, ſermones mei non delebuntur, quod mihi flectetur omne genu:* utrius iſtorum unius & unius hæc verba eſſe dices. MACEDONIUS. Filii: Dicit enim Apoſto-

B lus: *In nomine Jeſu flectetur omne genu cæleſtium, terreſtrium, & ſubterraneorum: & omnis lingua confitebitur Dominum Jeſum Chriſtum ad gloriam Dei Patris. Amen.* [Phil. 2, 10.] ORTHODOXUS. Una eſt igitur deitas Patris & Filii. MACEDONIUS. Quomodo? ORTHODOXUS. Dicit enim: *Ego ſum Deus, & non eſt alius.* Aut enim demens factus negabis Patrem eſſe Deum, aut confitens Patrem eſſe Deum, itidemque Filium eſſe Deum, & eum audiens dicentem: *Ego ſum Deus, & præter me non eſt alius:* unicam deitatem fateberis, & non periclitaberis.

C MAC. Ego unicam deitatem non dico. ORTH. Si igitur audias Prophetam dicentem omnium Sanctorum nomine: *A ſeculo non audivimus, neque oculi noſtri viderunt Deum, præter te,* Quid eis reſponderis? MAC. Filium dicit. Nec enim alium Deum vidimus, quam Filium, qui homo factus eſt. ORTH. At enim *qui vidit Filium, vidit Patrem.* Una igitur deitas eſt Patris & Filii. MAC. Unam deitatem non dico. ORTH. Cum dicit Deus apud eundem Prophetam: *Ego Deus primus, & ego poſtremus,* [Eſa. 44, 6.] utrum illorum, quos unum & unum eſſe arbitraris, hoc dixiſſe cenſebis? MAC. Patrem. ORTH. Nonne vero Filium fa-

D teris Deum eſſe? MAC. Dixi Deum ex Deo. ORTH. Itaque ſi Pater eſt Deus, & filius Deus, dicit autem Deus: *Ego Deus primus, & ego poſtremus,* nempe unica eſt deitas. MAC. Etiamſi plura dixeris, non perſvaſeris, ut unicam deitatem dicam. ORTH. Niſi una ſit deitas Patris & Filii, alia eſt Patris, alia eſt Filii deitas. MAC. Sane quidem. ORTH. Alia autem & alia deitas, non ſunt unus Deus. MAC. Nec enim dico, Patrem & Filium eſſe unum Deum. ORTH. Audiens igitur Prophetam dicentem: *Sic dicit Dominus exercituum: Laboravit Ægyptus, & negotiatio Æ-* [Eſ. 45, 14.]

thiopum, & Sabæum viri proceri, ad te tranſibunt, & te ſectabuntur manicis vincti, & te adorabunt. Tu enim unus Deus es, & ignoravimus Deum Iſraelis: De quo hæc dicta exiſtimas? MAC. De Filio. ORTH. Quod ſi eum aſſectantes, ipſum adorabunt in ejus nomine precantes, nonne verus eſt Deus? MAC. Etiam. ORTH. Cum autem eum adoramus, alienum Deum non adoramus, neque duos deos. Scriptum eſt
Matt. 4, 10. enim: *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies.* Quod ſi eum adorantes, etiam Patrem Dominum Deum adoramus, & ei ſoli ſervimus, nempe una eſt Patris, & Filii deitas. Sic enim etiam dicimus: *Tu es Deus, & in te Deus eſt, & non eſt Deus præter te.* MAC. Si in ipſo eſt Deus, quomodo una eſt deitas? ORTH. Quoniam ſubjungit: *Et non eſt Deus præter te.* Et Jeremias inquit: *Hic eſt Deus noſter, non cenſebitur alius præ eo. Invenit omnem viam ſcientiæ. & dedit eam Jacobo puero ſuo, & Iſraeli, quem diligit. Poſtea viſus eſt in terra, & inter homines converſatus eſt.* Quod ſi iſte, qui viſus eſt in terra, eſt Deus noſter, nec alius præ eo cenſebitur, nempe unica eſt Patris & Filii deitas. MAC. Si unica eſt deitas, & Patris quidem deitas eſt ingenita, Filii vero genita, efficitur deitatem eſſe *ἀγεννητογέννητον*, id eſt, Ingenitigenitam. ORTH. Ridiculam cogitationem commemoras. An enim quia maritus & uxor non ſunt duo, ſed una caro, ut dicit Dominus, caro hæc eſt maſculinofœminina? MAC. Sed caro viri & uxoris, ſunt ex una ſubſtrata materia, humo videlicet. ORTH. Quoniam ergo dicit Scriptura de iis, qui crediderunt, *Erat eis cor unum & anima una*, conſtabat autem credentium multitudo ex viris & mulieribus, an idcirco hæc anima erat maſculinofœminina? Et cum
Eph. 4, 4. dicit Paulus: *Unum corpus & unus ſpiritus eſtis, ſicut etiam vocati eſtis ad eandem ſpem vocationis veſtræ:* an ſpem iſtam vocas maſculinofœmininam, quod eandem ſpem tum viri tum fœminæ habemus? MACED. Rurſum, inquam, unam deitatem non dicimus. ORTHODOXUS. Cum ergo
Pſ. 80, 7. 8. dicit Deus per Davidem: *Audi popule mi, & loquar tibi Iſrael, & conteſtabor te: Si me audieris, non erit in te Deus recens,*

A θιόπων καὶ οἱ Σαβαεὶμ ἄνδρες ὑψηλοὶ ἐπὶ σὲ διαβήσονται, καὶ ἀκολουθήσουσιν ὀπίσω σοῦ δεδεμένοι χειροπέδαις, καὶ προσκυνήσουσίν σοι. σὺ γὰρ εἶ Θεός, καὶ οὐκ ᾔδειμεν Θεὸν τοῦ Ἰσραήλ. τίνα λέγεις εἰρηκέναι ταῦτα; ΜΑΚ. Τὸν Υἱόν. ΟΡΘ. Εἰ δὲ καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες αὐτῷ προσκυνήσουσιν ἐν αὐτῷ προσευχόμενοι, ἀληθινός ἐστι Θεός; ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘ. Προσκυνοῦντες δὲ αὐτῷ οὐκ ἀλλοτρίῳ Θεῷ προσκυνοῦμεν, οὐδὲ δύο θεοῖς. γέγραπται γάρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. εἰ δὲ προσκυνοῦντες αὐτῷ, καὶ τῷ Πατρὶ Κυρίῳ τῷ
B Θεῷ προσκυνοῦμεν, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύομεν, μία ἄρα θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, οὕτω γὰρ καὶ ἐροῦμεν, ὅτι σὺ ὁ Θεός, καὶ ἐν σοὶ ὁ Θεός, οὐκ ἔστι Θεὸς πλήν σου. ΜΑΚ. Εἰ ἐν αὐτῷ ὁ Θεός, πῶς μία θεότης; ΟΡΘ. Ὅτι ἐπιφέρει, Καὶ οὐκ ἔστι Θεὸς πλήν σου. καὶ ὁ Ἱερεμίας λέγει, Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν. ἐξεῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ' αὐτοῦ. μετὰ ταῦτα ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. εἰ δὲ οὗτος ὁ ἐπὶ
C τῆς γῆς ὀφθείς ἐστιν ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτόν, μία ἄρα θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. ΜΑΚ. Εἰ μία θεότης ἐστίν, ἀγέννητος δὲ ἐστιν ἡ τοῦ Πατρός, γεννητὴ δὲ ἐστιν τοῦ Υἱοῦ, γεννητοαγέννητός ἐστιν ἡ θεότης. ΟΡΘ. Γελοῖον ὑπομέμνηκας φρόνημα. ἆρα γὰρ ὅτι ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σὰρξ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἀνδρογυναῖός ἐστιν ἡ σάρξ; ΜΑΚ. Ἀλλὰ ἡ σὰρξ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐκ μιᾶς ὑποκειμένης ὕλης εἰσίν, τῆς γῆς. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν λέγῃ ἡ γραφὴ περὶ τῶν πιστευσάντων, ἦν αὐτοῖς καρδία μία καὶ ψυχὴ μία·
D ἦν τὸ πλῆθος τῶν πιστευσάντων ἐξ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἀνδρογύναιος ἦν ἡ ψυχή; ἐὰν δὲ λέγῃ Παῦλος, Ἓν σῶμα καὶ ἓν πνεῦμα καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν, ἀνδρογύναιον λέγεις τὴν ἐλπίδα, ἐπειδὴ μίαν ἐλπίδα ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔχομεν; ΜΑΚ. Πάλιν λέγω, ἡμεῖς μίαν θεότητα οὐ λέγομεν. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν λέγῃ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Δαβίδ, Ἄκουσον λαός μου, καὶ λαλήσω σοι Ἰσραήλ, καὶ διαμαρτύρομαί σοι· Ἐὰν ἀκούσῃς μου, οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος,

οὐδὲ

οὐδὲ προσκυνήσεις Θεῷ ἀλλοτρίῳ. ἐγὼ γάρ A εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὁ ἀναγαγών σε ἐκ γῆς Αἰγύπτου· τίνα λέγεις εἰρηκέναι, τὸν Πατέρα ἢ τὸν Υἱόν; ΜΑΚΕΔ. Ὡς Ἰουδαῖος, ἀπὸ τῆς παλαιᾶς μοι διαθήκης διαλέγῃ. ΟΡΘ. Ὁ Χριστὸς εἶπεν, Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς, ὅτι αὗταί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ. ΜΑΚ. Ἀπὸ τῆς καινῆς οὖν διαθήκης οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τὸν Χριστόν; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. Φοβοῦμαι δὲ μή πως ὡς Μανιχαῖος παραγράφῃ τὴν παλαιὰν διαθήκην, μὴ πιστεύων, ὅτι ὁ αὐτὸς ὁ Θεὸς κἀκείνην ἐλάλησεν καὶ ταύτην. ΜΑΚΕΔ. Οἶδα, ὅτι αὐτὸς B Θεὸς καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην καὶ τὴν καινὴν διέθετο, ἀλλὰ βούλομαι ἀπὸ τῆς καινῆς μαθεῖν, ἐπειδὴ αὕτη φανερώτερον τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἐδίδαξεν. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς Παύλου λέγοντος, ὅτι δι' αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, τίνα λέγεις λέγεσθαι τῶν εἷς καὶ εἷς; ΜΑΚΕΔ. Τὸν Πατέρα. ΟΡΘΟΔ. Οὐκ ἔστιν διὰ τοῦ Υἱοῦ τὰ πάντα; ΜΑΚΕΔ. Καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ τὰ πάντα. ΟΡΘΟΔ. Πῶς οὖν οὐκ ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα; ΜΑΚ. Ὁ Πατὴρ ἔχει καὶ τὸ ἐξ οὗ, καὶ τὸ δι' οὗ, καὶ τὸ εἰς C αὐτόν. ὁ δὲ Υἱὸς τὸ μὲν δι' οὗ ἔχει, τὸ δὲ ἐξ οὗ οὐκ ἔχει. ΟΡΘΟΔ. Ἀνάγνωθι τὸ ῥητόν, ἵνα γνῷς, ὅτι τὸ ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, καὶ περὶ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶπεν ὁ ἅγιος Ἀπόστολος. ἐὰν γὰρ αὐτὸ ἐφ' ἑνὸς προσώπου στήσῃς, ὁ Υἱὸς εὑρεθήσεται μὴ εἰδὼς τὰ τοῦ Πατρός, μηδὲ σύμβουλος αὐτοῦ ὤν, ἢ ὁ Πατὴρ εὑρεθήσεται, μὴ εἰδὼς τὰ τοῦ Υἱοῦ, μηδὲ σύμβουλος αὐτοῦ ὤν. ΜΑΚ. Εἰπέ, ποῦ γεγράπται, Θεὸς τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Μάθε πρῶτον, ὅτι καὶ ἡ παλαιὰ διαθήκη τὰς τρεῖς D ὑποστάσεις φανερῶς ἐδίδαξεν. ΜΑΚΕΔ. Εἰπέ, ποῦ γέγραπται. ΟΡΘ. Ἐν τῇ Γενέσει, ὤφθη ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ καθημένῳ πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ· καὶ ἰδού, τρεῖς ἄνδρες ἔστησαν ἐπάνω αὐτοῦ. ΜΑΚ. Καὶ τοὺς τρεῖς ἄνδρας λέγεις Πατέρα καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα; ΟΡΘ. Μὴ ταράττου, ἀλλὰ μετὰ φόβου Θεοῦ ἀναγνῶμεν. λέγει δὲ ἡ γραφή, ὅτι ὤφθη ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες τρεῖς ἔστησαν ἐπάνω αὐτοῦ. οἱ τρεῖς ἄνδρες ἦσαν ὁ Θεός. ΜΑΚ. Ὁ Θεὸς ἦν εἷς, πρὸς ὃν καὶ διαλέγεται. οἱ δὲ ἄλλοι δύο, Ἄγγελοι. ΟΡΘ. Λέγει ἡ γραφὴ οὕτως. Ὤφθη δὲ αὐτῷ ὁ Θεὸς πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ,

A *neque Deo alieno ſervies: Ego enim ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi de terra Ægypti*, qvemnam exiſtimas locutum fuiſſe, Patrem an Filium? MACED. Diſputas, ut Judæus ex veteri fœdere. ORTHODOXUS. Chriſtus dixit: *Scrutamini Scripturas, quoniam eæ teſtificantur de me.* Joh. 5. 39. MACEDONIUS. Annon licet ex novo teſtamento Chriſtum invenire? ORTHODOXUS. Sane qvidem. Vereor autem, ne, Manichæi inſtar, vetus Teſtamentum expungas, ut qvi non credas, tam illud, qvam hoc fuiſſe a Deo dictatum. MACEDONIUS. Deum novi tum vetus tum novum pactum B pepegiſſe, ſed ex novo erudiri velim, qvoniam manifeſtius tres illas hypoſtaſes docuit. ORTHODOXUS. Cum igitur audis Paulum dicentem, omnia eſſe per eum, & ex eo, & in ipſum: utrum ex illis, qvos unum & unum eſſe dixiſti, ſignificari exiſtimas? MACED. Patrem. ORTHODOXUS. An non ſunt per Filium omnia? MACEDON. Per Filium qvoqve ſunt omnia. ORTH. Qvi fit igitur, ut non ex eo, & per eum, & in ipſum ſint omnia? MAC. Pater habet illud, ex qvo, & illud, per qvem, & illud, in ipſum. Filius autem C habet qvidem illud, per qvem, at non illud, ex qvo. ORTHODOXUS. Lege verba ipſa, ut diſcas, ſanctum Apoſtolum illud, ex qvo, & per qvem, & in ipſum, tum de Patre, tum de Filio dixiſſe. Nam ſi dictum illud in una tantum perſona valere velis, comperietur Filius ignorare, qvid Pater agat, neqve conſiliorum ipſius eſſe particeps: vel Pater ignorare, qvid Filius agat, nec conſiliorum ejus eſſe particeps. MAC. Dic, ubi ſcriptum ſit, Spiritus eſt DEUS. ORTHOD. Prius diſce illas hypoſtaſes D manifeſte doceri in veteri etiam teſtamento. MAC. Ubinam id ſcriptum eſt? ORTH. In Geneſi, *Viſus eſt Deus Abrabamo ſedenti apud quercum Mambre, & ecce tres viri ſteterunt ſupra eum.* Gen. 18. 1. MAC. Tres igitur illos viros dicis eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? ORTH. Ne perturbare, ſed iſta cum Dei timore legamus. Dicit Scriptura: *Viſus eſt Deus Abrahamo, & ecce tres viri ſteterunt ſupra eum.* Tres illi viri fuerunt Deus. MAC. Deus erat unus illorum, is nimirum, qvem compellat Abraham: alii vero duo erant Angeli. ORTH. Sic dicit Scriptura: *Viſus eſt ei Deus apud quercum Mambre,*

cum ſederet ad fores tabernaculi ſui, meridie, & ſublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt: quibus viſis, occurrit ipſis obviam a ſui tabernaculi limine, & adoravit humi proſtratus. Qvem adoravit humi proſtratus? num viros? MACEDONIUS. Dixi, duos Angelos fuiſſe cum Deo. Adoravit igitur procul dubio Deum, non Angelos. Cum enim ſurrexiſſet, dixit: *Domine, ſi inveni gratiam apud te, ne præterito ſervum tuum.* ORTHODOXUS. Enimvero illud ipſum eſt, qvod dicimus, tres hypoſtaſes ab eo vocari Dominum. MACEDONIUS. Abſit. ORTHODOXUS. Audi igitur, qvæ ſeqvuntur: *Sumatur autem aqua, & abluant pedes veſtros: & refrigeramini ſub arbore: deinde accipiam panem, & comedetis, & poſtea proſequemini iter veſtrum, quandoquidem ad ſervum veſtrum deflexiſtis. Et dixit ei, ita facio, ut dixiſti.* Hoccine ſcriptum eſt, an non? MACEDONIUS. Omnia hæc ſcripta ſunt. ORTHODOXUS. Servus autem Domini, cum ſe diceret eorum ſervum, eundem trium dominatum profeſſus eſt. Neqve enim dixit: Qvandoqvidem deflexiſti ad ſervum tuum, ſed, *Deflexiſtis ad ſervum veſtrum*, qvorum etiam pedes lavare ſtuduit: MAC. Qvid vero abſurdi eſt in eo, qvod Angelorum pedes lavit? Nec enim adhuc noverat, Deum ſibi apparuiſſe, ſed putabat, ſe extraneos aliqvos viros hoſpitio excipere. ORTH. Demus, Abrahamum ita exiſtimaſſe, ut tu dicis: annon ei dixiſſent Angeli, Ne nos æqvali honore ac iſtum afficito? Et qvomodo Abrahamus exiſtimavit extraneos homines a ſe hoſpitio excipi, qvi proſtratus in terram adoravit, & eos ſupra ſe viderit? Sic enim ſcriptum eſt: *Sublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt*, non autem, coram ipſo. MACEDONIUS. Nondum erat ei patefactum, iſtos qvidem Angelos, illum vero Deum eſſe. ORTHODOXUS. Tunc igitur eos pari honore excepit, ſicut ſcriptum eſt: *Properavit enim Abraham in tabernaculum ad Saram, cui dixit; Feſtinato & pinſito tres ſimilæ menſuras, & facito ſubcinericios panes. Deinde ad armentum cucurrit Abraham, acceptumque vitulum tenerum & opimum dedit ſervo, qui ſtatim apparet: acceptumque butyrum & lac, &*

Gen. 18. 4.

Gen. 18. 2.

Gen. 18. 6.

A καθημένου αὐτοῦ ἐπὶ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ μεσημβρίας· καὶ ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ εἶδεν, καὶ ἰδοὺ, τρεῖς ἄνδρες ἑστήκεσαν ἐπάνω αὐτοῦ, καὶ ἰδὼν προσέδραμεν εἰς συνάντησιν αὐτοῖς ἀπὸ τῆς θύρας τῆς σκηνῆς αὐτοῦ, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν. τίνι προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν; ἢ τοῖς ἀνθρώποις. ΜΑΚΕΔ. Εἶπον, ὅτι οἱ δύο Ἄγγελοι ἦσαν μετὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ προσεκύνει δηλονότι τῷ Θεῷ, οὐχὶ τοῖς Ἀγγέλοις, καὶ γὰρ ἀναστὰς εἶπεν, Κύριε, εἰ εὗρον χάριν ἐναντίον σου, μὴ παρέλθῃς τὸν παῖδά σου. ΟΡΘ. Τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ λέγομεν, ὅτι τὰς τρεῖς ὑποστάσεις Κύριον καλεῖ. ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο. ΟΡΘ. Ἄκουε οὖν τῶν ἑξῆς. Ληφθήτω δὲ ὕδωρ, καὶ νιψάτωσαν τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ καταψύξατε ὑπὸ τὸ δένδρον. καὶ λήψομαι ἄρτον, καὶ φάγεσθαι, καὶ μετὰ τοῦτο παρελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν, οὗ ἕνεκεν ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν. καὶ εἶπον αὐτῷ, Οὕτως ποίησον, καθὰ εἴρηκας. γέγραπται, ἢ οὐ γέγραπται; ΜΑΚ. Γέγραπται ὅλα. ΟΡΘΟΔ. Ὁ δὲ παῖς Κυρίου, ὅτι παῖς ἐστιν εἰρηκὼς αὐτῶν, τὴν αὐτὴν κυριότητα αὐτῶν ὡμολόγησεν. οὐδὲ γὰρ εἶπεν, οὗ ἕνεκεν ἐξέκλινας πρὸς

B

C τὸν παῖδά σου, ἀλλὰ, ἐξεκλίνατε πρὸς τὸν παῖδα ὑμῶν, ὧν καὶ τοὺς πόδας ὁμοίως νίψαι ἐσπούδασεν. ΜΑΚΕΔ. Καὶ τί ἄτοπον Ἀγγέλων νίψαι πόδας; καὶ γὰρ οὐδέπω ᾔδει, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν αὐτῷ ὀφθείς, ἀλλ' ἐνόμιζεν ἄνδρας ξένους ξενίζειν. ΟΡΘΟΔ. Δῶμεν, ὅτι Ἀβραὰμ ἐνόμιζεν, ὡς εἶπας· οἱ Ἄγγελοι οὐκ ἂν εἶπον αὐτῷ, Ὅτι μὴ ἡμῖν ἰσοτίμως πρόσεχε; πῶς δὲ καὶ ἐνόμιζεν ὁ Ἀβραὰμ ἄνδρας ξένους ξενίζειν, ὁ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ προσκυνήσας, καὶ θεασάμενος αὐτοὺς ἐπάνω ἑαυτοῦ; οὕτω γὰρ γέγραπται, ὅτι ἀναβλέψας τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ ἴδεν, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες ἑστήκεσαν ἐπάνω αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἔμπροσθεν αὐτοῦ. ΜΑΚ. Οὐδέπω ἦν φανερωθὲν αὐτῷ, ὅτι οἱ μὲν Ἄγγελοι ἦσαν, ὁ δὲ, Θεός. ΟΡΘ. Τέως οὖν ἰσοτίμως αὐτοὺς ἐδέξατο, ὥσπερ γέγραπται. Ἐσπούδασεν γὰρ Ἀβραὰμ ἐπὶ τὴν σκηνὴν πρὸς Σαῤῥᾶν, καὶ εἶπεν αὐτῇ, Σπεῦσον καὶ φύρασον τρία μέτρα σεμιδάλεως, καὶ ποίησον ἐγκρυφίας. καὶ εἰς τὰς βόας ἔδραμεν Ἀβραὰμ, καὶ ἔλαβεν μοσχάριον ἁπαλὸν καὶ καλὸν, καὶ ἔδωκεν

D

τῷ παιδὶ αὐτοῦ, καὶ ἐτάχυνεν τοῦ ποιῆσαι. ἔλαβεν δὲ καὶ βούτυρον, καὶ γάλα, καὶ τὸ

Digitized by Google

μοσχάριον, ὃ ἐποίησε, παρέθηκεν αὐτοῖς, καὶ ἔφαγον. αὐτὸς δὲ παρειστήκει αὐτοῖς ὑπὸ τὸ δένδρον. γέγραπται, ἢ οὔ; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Καὶ οἱ Ἄγγελοι συνήσθιον τῷ Θεῷ; ΜΑΚ. Ὀπτασία ἦν. ὅτι δὲ Ἄγγελοι ἦσαν, εἰπὲ τὰ ἑξῆς καὶ εὑρήσεις. ΟΡΘ. Καὶ ἡμεῖς ἴσμεν, ὅτι ἐν τοῖς ἑξῆς Ἀγγέλους λέγει τοὺς δύο. ἀλλὰ πάλιν ἐν τοῖς μετὰ τὰ ἑξῆς Κύριον αὐτοὺς ἡ γραφὴ καλεῖ. δῆλον γὰρ, ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς Ἄγγελος κέκληται, καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐ μόνον ἐνταῦθα, ἀλλὰ καὶ ἐν ἄλλοις. ἀλλὰ Ἄγγελος λέγεται καταχρηστικῶς, ὡς ἐν Εὐαγγελίῳ, ὅταν λέγῃ, Ἄνθρωπός τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς. εἶτα μετὰ ταῦτα λέγει, ἀπέστειλεν τοὺς δούλους αὐτοῦ, καὶ μετὰ τοὺς δούλους, ἕνα, ὃν εἶχεν, Υἱόν· δῆλον, ὅτι, τὸν Πατέρα λέγει ἄνθρωπον. καὶ τὸ, ἄνθρωπός τις ἐποίει γάμους τῷ Υἱῷ αὐτοῦ. καὶ ἐνταῦθα δὲ ἄνδρα αὐτὸν λέγει. ἀλλὰ ἡ πραγματεία τῆς γραφῆς Θεὸν αὐτὸν δείκνυσιν. ὅτι δὲ φανερώτατα εἷς τῶν δύο Ἀγγέλων ὁ Υἱὸς ἦν, αὐτὴ ἡ γραφὴ ἐδίδαξεν. ΜΑΚΕΔ. Πῶς; ΟΡΘ. Μετὰ γὰρ τὸ φαγεῖν αὐτοὺς καὶ εὐλογηθῆναι τὸν Ἀβραὰμ, καὶ τὴν τοῦ Ἰσαὰκ λαβεῖν αὐτὸν ἐπαγγελίαν. οὕτως γέγραπται, καὶ ἐὰν μακροθυμήσῃς, λέγω. ΜΑΚ. Εἰπέ. ΟΡΘ. Καὶ ὁ Κύριος εἶπεν, οὐ μὴ κρύψω ἀπὸ Ἀβραὰμ τοῦ παιδός μου, ἃ μέλλω ποιεῖν ἐγώ. Ἀβραὰμ δὲ γινόμενος ἔσται εἰς ἔθνος μέγα καὶ πολὺ, καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν αὐτῷ πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς. εἶτα μετ᾽ ὀλίγα, εἶπεν δὲ ὁ Κύριος, Κραυγὴ Σοδόμων καὶ Γομόῤῥας πεπλήθυνται πρός με, καὶ αἱ ἁμαρτίαι αὐτῶν μεγάλαι σφόδρα. καταβὰς οὖν ὄψομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν τὴν ἐρχομένην πρός με συντελοῦνται· εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ. καὶ ἀποστραφέντες ἐκεῖθεν οἱ ἄνδρες, ἦλθον εἰς Σόδομα. Ἀβραὰμ δὲ ἦν ἑστηκὼς ἔναντι Κυρίου· καὶ ἐγγίσας Ἀβραὰμ εἶπεν, Μὴ συναπολέσεις δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος, ὡς ὁ ἀσεβής; ἐὰν ὦσι πεντήκοντα δίκαιοι ἐν τῇ πόλει, ἀπολέσεις αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἀνήσεις ἅπαντα τὸν τόπον, ἕνεκεν τῶν πεντήκοντα δικαίων, ἐὰν ὦσιν ἐν αὐτῇ; μηδαμῶς σὺ ποιήσῃς τὸ ῥῆμα τοῦτο, τοῦ ἀποκτεῖναι δίκαιον μετὰ ἀσεβοῦς, καὶ ἔσται ὁ δίκαιος ὡς ὁ ἀσεβής. μηδαμῶς ὁ κρίνων πᾶσαν τὴν γῆν οὐ ποιήσει κρίσιν; εἶπεν δὲ ὁ Κύριος, ἐὰν εὕρω ἐν Σοδόμοις πεντήκοντα δικαίους ἐν τῇ πόλει, ἀφήσω πάντα τὸν τόπον δι᾽ αὐτούς.

A *præparatum vitulum ipſis appoſuit, qui comederunt : ipſe vero adſtabat eis ſub arbore.* Hæccine ſcripta ſunt, an non? MACEDONIUS. Etiam. ORTHODOXUS. Et Angeli una cum Deo comederunt? MACEDONIUS. Viſio erat: Angelos autem fuiſſe, lege, quæ ſeqvuntur, & invenies. ORTHODOXUS. Et nos quoque novimus, illos duos poſtea Angelos dici, ſed rurſum eos poſtea Scriptura Dominum appellat. Filio vero & Spiritu conſtat Angeli nomen tribui, non hoc loco duntaxat, verum etiam alibi. Sed
B Angelus improprie vocatur : veluti cum idem Filius in Evangelio dicit: *Homo quidam plantavit vineam, & elocavit eam colonis:* & poſtea inquit: *Miſit ſervos ſuos, & poſt ſervos filium, quem unicum habebat,* liquet Patrem ab eo dici Hominem. Et cum inquit: *Homo quidam celebrabat nuptias filio ſuo,* ibi quoque hominem eum vocat, ſed uſus Scripturæ hunc eſſe Deum demonſtrat. Scriptura vero manifeſtiſſime docet, unum ex his duobus Angelis fuiſſe Filium. MACEDONIUS. Quomodo? ORTHODOXUS. Luc. 20. 9.
C Nam poſtquam comediſſent, & benedictus fuiſſet Abraham, accepta Iſaaci promiſſione, ita ſcriptum eſt, ut dicam, ſi modo ſuſtineas. MACEDONIUS. Dic? ORTHODOXUS. *Et Dominus dixit, Non celabo Abrahamum ſervum meum, quæ ſum facturus. Abraham vero evadet in gentem magnam & copioſam, & in eo benedicentur omnes terræ nationes :* & paulo poſt, *Dixit autem Dominus, clamor Sodomorum & Gomorrhæ creber fuit apud me, & valde magna ſunt ipſorum peccata. Deſcendi igitur viſurus, ſi reipſa perpetrant, de quibus clamor iſte ad* Gen. 18. 17. Gen. 18. 20.
D *me pervenit : ſin ſecus eſt, ut id norim. Digreſſi igitur inde viri, venerunt Sodoma : Abraham vero ſtabat coram Domino, & dixit : Num perdes juſtum una cum impio, & eodem apud te loco erat juſtus, ut impius? Si fuerint in urbe quinquaginta juſti, an eos perdes, neque totum illum locum intactum relinques propter quinquaginta juſtos, ſi in urbe fuerint? Abſit ut hoc agas, ut juſtum cum impio interficias, & juſtus eo loco ſit, quo impius, abſit, An qui judex eſt totius terræ, non recte judicabit? Dixit autem Dominus: Si Sodomis invenero in urbe quinquaginta juſtos, totum locum intactum relinquam in eorum gratiam.*

Et ita Abraham ſubductis qvinqve, & A rurſum qvinqve, pervenit usqve ad Gen.18.32. decem. *Dixitque Deus, Non perdam in gratiam decem iſtorum: & abiit Dominus, poſtquam deſiiſſet loqui cum Abrahamo: Abraham quoque rediit domum.* MACEDONIUS. Dic, qvæ mox ſeqvuntur: ORTHODOXUS. *Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma.* MACEDONIUS. Audis duos illos fuiſſe Angelos? ORTHODOXUS. Antea dixi, veluti tuum hoc reſponſum præoccupans, ſicut Scriptura duos illos vocavit viros, qvi tamen viri natura non erant, ſic etiam illos ipſos vocare Angelos, qvi Angeli natura non erant, idqve improprie, eo B qvod Dei conſilium nunciarent. Audiamus autem, qvæ ſeqvuntur. Magis enim ab ipſis fundamentis erudimur. MACEDONIUS. Dic. ORTHODOXUS. Gen.19.1. *Venerunt autem duo illi Angeli Sodoma veſpere, & Loth ad portam Sodomorum ſedebat, qui eos conſpicatq, occurrit ipſis obviam, & facie in terram proſtrata adoravit, dixitque, Ecce Domini, deflectite in domum ſervi veſtri, & pernoctate, & abluite pedes veſtros, & diluculo experrecti pergetis veſtro itinere.* Audis, qvod eos adoraverit, & dominos appellet, & eorum ſervum ſeſe profiteatur? MACEDONIUS. Putabat eos eſſe homines, &, cum C extraneis libenter hoſpitium præberet, adoravit eos, & dominos vocavit. ORTHODOXUS. Sed ſi fuiſſent Angeli, dixiſſent ei: *Dominum Deum tuum adora. Nos enim una tecum ſervi ſumus.* MACEDONIUS. Enimvero qva in re peccabat adorans Angelos? ORTH. Sæpe audivi, cum vos diceretis, non eſſe adorandum Spiritum ſanctum. MAC. Neqve enim fas eſt. ORTH. Qvomodo igitur nunc dicis, Cui ſanctus Loth injuriam faciebat, adorans Angelos? MACED. Num enim eos, ut D Dominum Deum adoravit. ORTHOD. Lege, qvæ ordine ſeqvuntur. MACED. Lege tu ipſe. ORTHODOXUS. Iis, Gen.19.3. qvæ recitavimus ſubjicit: *Excipit eos hoſpitio, & venerunt viri loci illius, animo flagitii adverſus illos committendi. Lothus vero filias, potius quam viros illos, offerebat ipſorum contumeliæ.* Cumqve permanerent in impia illa ſententia Sodomitæ, retraxerunt Lothum Angeli domum, illos vero cæcitate percuſſerunt: annon ita ſcriptum eſt? MAC. Ita. ORTHODOXUS. Deinde Ibid.12. ſcriptum eſt: *Dixerunt autem Lotho viri illi: Eſtne tibi gener, vel filii, vel filiæ?*

καὶ οὕτως ὑφείλας πέντε, καὶ πάλιν πέντε, ἦλθεν ἕως δέκα· καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, οὐκ ἀπολέσω ἕνεκεν τῶν δέκα. ἀπῆλθεν δὲ ὁ Κύριος, ὡς ἐπαύσατο λαλῶν τῷ Ἀβραάμ. καὶ Ἀβραὰμ ὑπέστρεψεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. ΜΑΚ. Εἰπὲ τὰ ἑξῆς. ΟΡΘ. Ἦλθον δὲ οἱ δύο Ἄγγελοι εἰς Σόδομα. ΜΑΚ. Ἀκούεις, ὅτι Ἄγγελοι ἦσαν οἱ δύο; ΟΡΘ. Προλαβὼν εἶπον, ὅτι ὥσπερ λέγει τοὺς δύο ἄνδρας, καὶ οὐκ ἦσαν τῇ φύσει ἄνδρες· οὕτως καὶ τοὺς δύο Ἀγγέλους λέγει, καὶ οὐκ ἦσαν τῇ φύσει Ἄγγελοι, ἀλλὰ καταχρηστικῶς ἐκ τοῦ ἀγγέλλειν αὐτοὺς τὴν τοῦ Θεοῦ βουλήν. τῶν δὲ ἑξῆς ἀκούσωμεν. μᾶλλον γὰρ ἐκ τοῦ ἐδαφίου διδασκόμεθα. ΜΑΚ. Εἰπέ. ΟΡΘ. Ἦλθον δὲ οἱ δύο Ἄγγελοι εἰς Σόδομα ἑσπέρας. Λὼτ δὲ ἐκάθητο παρὰ τὴν πύλην Σοδόμων. ἰδὼν δὲ Λὼτ, ἐξανέστη εἰς συνάντησιν αὐτοῖς, καὶ προσεκύνησεν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ εἶπεν, Ἰδοὺ, Κύριοι, ἐκκλίνατε εἰς τὸν οἶκον τοῦ παιδὸς ὑμῶν, καὶ καταλύσατε, καὶ νίψασθε τοὺς πόδας ὑμῶν, καὶ ὀρθρίσαντες ἀπελεύσεσθε εἰς τὴν ὁδὸν ὑμῶν. ἀκούεις ὅτι προσεκύνησεν αὐτοὺς, καὶ κυριολογεῖ, καὶ παῖς εἶναι αὐτῶν ὁμολογεῖ; ΜΑΚΕΔ. Ἐνόμιζεν εἶναι αὐτοὺς ἀνθρώπους, καὶ φιλόξενος ὢν προσεκύνησεν αὐτοὺς, καὶ Κυρίους καλεῖ. ΟΡΘΟΔ. Ἀλλ' εἰ ἦσαν Ἄγγελοι, εἶπον ἂν αὐτῷ, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκύνει· ἡμεῖς γάρ σου ὁμόδουλοί ἐσμεν. ΜΑΚΕΔ. Τί γὰρ ἠδίκει προσκυνῶν Ἀγγέλοις; ΟΡΘΟΔ. Ἤκουσα ὑμῶν λεγόντων πολλάκις, ὅτι οὐ δεῖ προσκυνεῖν Πνεύματι τῷ ἁγίῳ. ΜΑΚΕΔ. Καὶ γὰρ οὐ δεῖ. ΟΡΘ. Καὶ πῶς νῦν λέγεις, Τί γὰρ ἐβλάπτετο ὁ ἅγιος Λὼτ προσκυνῶν τοῖς Ἀγγέλοις; ΜΑΚΕΔ. Μὴ γὰρ ὡς Κυρίῳ τῷ Θεῷ προσκυνεῖ αὐτοῖς; ΟΡΘ. Ἀνάγνωθι τὰ ἑξῆς. ΜΑΚΕΔ. Ἀνάγνωθι αὐτός. ΟΡΘΟΔ. Μετὰ τὰ ἀναγνωσθέντα ἐπιφέρει, ὅτι ἐξένισεν αὐτοὺς καὶ ἦλθον οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου ἐκείνου, ζητοῦντες παρανομῆσαι εἰς τοὺς ἄνδρας. καὶ ὁ Λὼτ τὰς θυγατέρας ἐδίδου εἰς ὕβριν, μᾶλλον ἢ τοὺς ἄνδρας. καὶ ἐπιμενόντων τῶν Σοδομιτῶν τῇ ἀθέῳ γνώμῃ, ἐπεσπῶντο οἱ Ἄγγελοι τὸν Λὼτ εἰς τὴν οἰκίαν, ἐκείνους δὲ ἐπάταξαν ἀορασίᾳ. ἢ οὐχ οὕτως; ΜΑΚ. Οὕτως. ΟΡΘ. Καὶ ἑξῆς γέγραπται, εἶπον δὲ οἱ ἄνδρες πρὸς Λὼτ, ἔστι σοι ὧδε γαμβρὸς, ἢ Υἱοὶ, ἢ θυγατέρες;

ἢ εἴ τίς σοι ἄλλος ἐστὶν ἐν τῇ πόλει, ἐξάγαγε ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὅτι ἀπολλύμεθα ἡμεῖς τὸν τόπον τοῦτον, ὅτι ὑψώθη ἡ κραυγὴ αὐτῶν ἐναντίον Κυρίου, καὶ ἀπέστειλεν ἡμᾶς ὁ Κύριος ἐκτρίψαι αὐτήν. ΜΑΚΕΔ. Ἀκούεις, ὅτι ὁμολογοῦσιν ἀπεστάλθαι παρὰ Κυρίου. μὴ αὐτοὶ Κύριοί εἰσιν; ΟΡΘΟΔ. Ἐὰν οὖν λέγῃ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ὁ Σωτὴρ, ὅτι οὐκ ἀπεστάλην, εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ. καὶ ἀλλαχοῦ, Καθὼς ἀπέστειλέν με ὁ ζῶν Πατὴρ, καὶ ὁ πέμψας με ἐντολήν μοι δέδωκεν. τί εἴπω, ἢ τί λαλήσω; οὐκέτι ὁμολογεῖται Κύριος, ἐπειδὴ ἀπεστάλη; ΜΑΚΕΔ. Καὶ ὁ Υἱὸς ὁμολογουμένως Κύριός ἐστιν· μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Τελείως ἐνταῦθα καὶ συμπροσκυνεῖται καὶ συγκυριολογεῖται τῷ Υἱῷ. ΜΑΚ. Ἤδη γὰρ δέδεικται, ὅτι Υἱὸς ἦν τῷ Λὼτ ὁ διαλεγόμενος; ΟΡΘ. Μακροθύμει, καὶ ὁμολογήσεις. ΜΑΚΕΔ. Οἶδα, ὅτι περισπᾶς με, μὴ δυνάμενος εἰπεῖν, ποῦ γέγραπται Θεὸς τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘΟΔ. Τέως γνῶμεν, τίνες ἦσαν οὗτοι οἱ φαινόμενοι ἄνδρες, καὶ τότε αὐτὸ τὸ Πνεῦμα δώσει πάντων τῶν ζητουμένων τὴν εὕρεσιν. ΜΑΚΕΔ. Ἐγὼ, ὡς ἔχει ἡ γραφὴ, Ἀγγέλους λέγω. ΟΡΘ. Κἀγὼ Ἀγγέλους καὶ ἄνδρας λέγω, ἀλλ' ὥσπερ τέως ὡμολόγηται ἡμῖν, ὅτι εἷς τῶν τριῶν ἀνδρῶν Κύριος ὁ Θεὸς, οὕτως ἡ ἐξέτασις εὑρήσει, καὶ οἱ δύο τίνες ἦσαν. ΜΑΚΕΔ. Εἰπὲ, τί θέλεις. ΟΡΘ. Τὰ ἑξῆς ἀναγινώσκω; ΜΑΚ. Ἀνάγνωθι. ΟΡΘ. Ἡνίκα δὲ ὄρθρος ἐγένετο, ἐπεσπούδαζον οἱ Ἄγγελοι τὸν Λὼτ, λέγοντες, Ἀναστὰς λάβε τὴν γυναῖκά σου, καὶ τὰς δύο θυγατέρας, ἃς ἔχεις, καὶ ἔξελθε, ἵνα μὴ συναπόλῃ ταῖς ἀνομίαις τῆς πόλεως· καὶ ἐταράχθησαν, καὶ ἐκράτησαν οἱ Ἄγγελοι τῆς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ τῆς χειρὸς τῆς γυναικὸς αὐτοῦ, καὶ τῶν χειρῶν τῶν δύο θυγατέρων αὐτοῦ, ἐν τῷ φείσασθαι Κύριον αὐτοῦ. καὶ ἐγένετο ἡνίκα ἐξήγαγον αὐτοὺς ἔξω, καὶ εἶπον, Σῶζε τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ μὴ περιβλέψῃ εἰς τὰ ὀπίσω, μηδὲ στῇς ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ. εἰς τὸ ὄρος σώζου, μή ποτε συμπαραληφθῇς. εἶπεν δὲ Λὼτ πρὸς αὐτόν· Δέομαι, Κύριε, ἐπειδὴ εὗρεν ὁ παῖς σου ἔλεος ἐναντίον σου, καὶ ἐμεγάλυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ὃ ποιεῖς ἐπ' ἐμὲ, τοῦ ζῆν τὴν ψυχήν μου. ἐγὼ δὲ οὐ δυνήσομαι σωθῆναι εἰς τὸ ὄρος, μή ποτε μεταλάβῃ με τὰ κακὰ, καὶ ἀποθάνω.

A *aut ſi quis alius tibi cognatus eſt in urbe, educ eum ex hoc loco. Sumus enim hunc locum deſtructuri, quoniam clamor eorum ſublatus eſt in conſpectum usque Domini, & miſit nos Dominus, ut hanc urbem deleamus,* MAC. Audis ipſos fateri, ſe miſſos eſſe a Domino? num igitur ipſi ſunt Domini? ORTHODOXUS. Cum igitur dicat in Evangeliis Servator: *Non ſum miſſus, niſi* Matt.15.24
ad oves domus Iſraelis perditas: & alibi, *Sicut miſit me vivens Pater, & qui miſit me,* Joh.12.49.
mandavit mihi: qvid dicam, aut qvid loqvar? An amplius non agnoſcitur eſſe
B Dominus, qvia miſſus eſt? MACEDON. Filius qvoqve ſine controverſia Dominus eſt: num vero etiam Spiritus? ORTHOD. Prorſus hic ſimul adoratur, & ſimul Dominus compellatur cum Filio. MACEDONIUS. Num vero demonſtraſti, Filium fuiſſe eum, qvi Lothum alloqvebatur? ORTH. Cohibe hunc animi impetum, & fateberis. MACED. Hoc qvidem ſcio, qvod me circumducas, cum non poſſis dicere, ubi ſcriptum ſit, Spiritus eſt Deus.
C ORTH. Primum ſciamus, qvinam iſti fuerint, qvi apparuerunt, & tunc ipſemet Spiritus ſanctus dabit, ut, qvicqvid qværimus, inveniamus. MAC. Ego, (ut habet Scriptura) Angelos dico, ORTH. Ego vero & Angelos & viros dico: ſed, ut antea inter nos conſenſimus, unum iſtorum trium fuiſſe Dominum Deum, ita etiam exacta perveſtigatio inveniet, qvinam etiam iſti duo fuerint. MACEDON. Dic, qvid ſentias. ORTHOD. Legam, qvæ conſeqvuntur? MAC. Lege. ORTH. *Orto vero diluculo* Gen.19.15.
urgebant Lothum Angeli, dicentes: Surge
D *& arripe uxorem tuam, & duas filias tuas, quas habes, ne una cum urbis ſceleribus pereas. Ipſi vero turbati ſunt, prehenderuntque Angeli manum ejus, & manum uxoris ejus, & manus duarum filiarum ejus, quod Dominus ei parceret. Quibus eductis dixerunt, Serva tuam ipſius vitam, neque reſpice a tergo, neque conſiſte in circumjacente regione: ſalvus eſto in monte, ne ſimul involvaris. Lothus vero dixit ei: Obſecro, Domine, quandoquidem ſervus tuus nactus eſt miſericordiam apud te, & magnam bonitatem declaraſti, dum te ſic geris erga me. ut vitam mihi conſervaris, ego non poſſum in monte ſervari, ne hæc calamitas me deprehendat, & peream.*

Gen.19.20. *Ecce hæc urbs propinqua, parva eſt, illuc li-* A *ceat mihi refugere, ut ibi ſervar. Nunquid parva eſt? & vivet anima mea.* Audis, ſi aures habes, Lothum, cum noſſet eorum communionem & unitatem, accidiſſe ad eorum pedes, & dixiſſe: *Obſecro, Domine*, non Domini. Sciebat enim neminem duobus dominis ſervire. Duo ſunt autem, & cum unus qvidem hoc, alter iſtud vult. Dic igitur & tu Filio ac Spiritui, Obſecro Domine, qvandoqvidem miſericordiam nactus eſt ſervus tuus apud te, non apud vos, ne dominium dividas. Namq́ ſi unus eſt B ſpiritus, qvisqvis cum Deo conglutinatus eſt, qvomodo ſeparari poſſit ſpiritus ab eo, qvi ipſum ſuppeditat? MAC. Scilicet demonſtraſti, Angelos illos fuiſſe Filium & Spiritum. ORTH. Dixerit ergo ſanctus Loth Angelis natura:
Ibid.18. *Obſecro Domine, quandoquidem ſervus tuus invenit miſericordiam apud te, & magnam tuam bonitatem declaraſti, ſic te gerens erga me, ut vitam mihi ſervaris.* MACEDONIUS. Sane qvidem. ORTHODOXUS. Audi igitur præterea, qvæ ſeqvuntur. *Et dixit ei*, (non amplius dicit, C Angeli, ſed is videlicet, qvem erat Do-
Ibid.21.22. minum profeſſus) *Ecce etiam hac in re admiratus ſum faciem tuam* (*id eſt*, places mihi) *ut non ſubvertam urbem, de qua locutus es. Propera igitur, ut illuc ſerveris. Nec enim potero quicquam agere, donec eo ſis ingreſſus.* Neqve dixit, Non poſſumus, qvamvis initio dixiſſent, Qvia delebimus hanc urbem, cum eos adhuc putabat eſſe viros, non Angelos. Ubi vero eorum dominium agnovit, neqve amplius eos vocat Dominos, ſed Dominum dicens: *Obſecro Domine*: tunc & ipſi jam cum eo tanqvam unus lo- D qvuntur. Neqve enim dicunt, Admirati ſumus, ſed, *Admiratus ſum.* MAC. Num igitur Pater una cum iis apparuerat? ORTH. Omnino. MACED.
Joh.1.18. Qvomodo igitur dicit: *Deum nemo vidit unquam?* ORTH. Propterea enim apparuerunt tanqvam viri, qvoniam id, qvod natura Deus eſt, nemo vidit unqvam, neqve videre poſſit. MAC. At ego Filium eum eſſe dico, qvi Abrahamo fuit conſpectus. ORTH. Redeo igitur ad id, qvod legere cœperam. MAC. Lege. ORTH.
Gen.19.23. *Sol exortus eſt ſuper terram, & Lothus introiit in urbem Segor. Dominus pluit ſupra Sodoma ignem & ſulphur a Domino e cœlo, & omnes illas urbes ſubvertit.* Qvis Dominus? is nimirum qvi dixerat Lotho:

A ἰδοὺ ἡ πόλις αὕτη ἐγγὺς, τοῦ καταφυγεῖν με ἐκεῖ, ἥ ἐστι μικρὰ, ἐκεῖ σωθήσομαι. οὐ μικρά ἐστι; καὶ ζήσεται ἡ ψυχή μου. ἀκούεις, εἰ ὦτα ἔχεις, ὅτι γνοὺς αὐτῶν τὴν κοινότητα καὶ ἑνότητα, προσπεσὼν αὐτοῖς εἶπεν, Δέομαι, Κύριε, οὐχὶ Κύριοι. ᾔδει γὰρ ὅτι οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν. δύο δέ εἰσιν, ὅτε ὁ μὲν τοῦτο θέλει, ὁ δὲ τοῦτο. εἰπὲ οὖν καὶ αὐτὸς Υἱῷ καὶ τῷ Πνεύματι, Δέομαι, Κύριε, ἐπειδὴ εὗρεν ὁ παῖς σου ἔλεος ἐναντίον σου, οὐκ ἐναντίον ὑμῶν, ἵνα μὴ διέλῃς τὴν κυριότητα. B εἰ γὰρ ὁ κολλώμενος τῷ Θεῷ, ἓν Πνεῦμά ἐστι, πῶς δυνατὸν τὸ Πνεῦμα χωρίζεσθαι τοῦ χορηγοῦντος αὐτό; ΜΑΚ. Ἤδη γὰρ δέδεικται, ὅτι τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Υἱὸς ἦσαν οἱ Ἄγγελοι. ΟΡΘ. Τοῖς οὖν φύσει Ἀγγέλοις εἶπεν ὁ ἅγιος Λὼτ, Δέομαι, Κύριε, ἐπειδὴ εὗρεν ὁ παῖς σου χάριν ἐναντίον σου, καὶ ἐμεγάλυνας τὴν δικαιοσύνην σου, ὃ ποιεῖς ἐπ' ἐμὲ τοῦ ζῆν τὴν ψυχήν μου. ΜΑΚΕΔ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘ. Οὐκ οὖν ἄκουε καὶ πάλιν τῶν ἑξῆς, Καὶ εἶπεν αὐτῷ. C οὐκέτι λέγει, οἱ Ἄγγελοι, ἀλλὰ δηλονότι ὁ ὁμολογηθεὶς Κύριος· Ἰδοὺ, ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ τοῦ μὴ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας. σπεῦσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ. οὐ γὰρ δυνήσομαι ποιῆσαι πρᾶγμα, ἕως τοῦ εἰσελθεῖν σε ἐκεῖ. καὶ οὐκέτι εἶπεν, δυνησόμεθα, καίτοιγε ἐν ἀρχῇ ἔλεγον, ὅτι ἐκτρίβομεν ἡμεῖς τὴν πόλιν, ὅτε αὐτοὺς ἐνόμιζεν ἄνδρας καὶ Ἀγγέλους εἶναι. ὅτε δὲ αὐτῶν τὴν κυριότητα ἔγνω, καὶ οὐκέτι Κυρίους καλεῖ, ἀλλὰ Κύριον λέγει, λέγων, Δέομαι Κύριε· τότε καὶ αὐτοὶ ὡς εἷς αὐ- D τῷ διαλέγονται. οὐ γὰρ λέγουσιν, Ἐθαυμάσαμέν σου τὸ πρόσωπον, ἀλλ' Ἐθαύμασα. ΜΑΚ. Ὁ Πατὴρ οὖν ἦν μετ' αὐτῶν ὀφθείς; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΜΑΚ. Πῶς οὖν λέγει, Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε; ΟΡΘ. Διὰ γὰρ τοῦτο ὡς ἄνδρες ὤφθησαν, ἐπειδὴ ὅ ἐστι τῇ φύσει, οὐδεὶς οὔτε εἶδεν, οὔτε ἰδεῖν δύναται. ΜΑΚΕΔ. Ἐγὼ λέγω, ὅτι ὁ Υἱὸς ἦν ὁ ὀφθεὶς τῷ Ἀβραάμ. ΟΡΘ. Πάλιν οὖν ἀναχωρῶ τοῦ ἀναγνώσματος; ΜΑΚ. Ἀνάγνωθι. ΟΡΘ. Ὁ Ἥλιος ἐξῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ Λὼτ εἰσῆλθεν εἰς Σηγώρ. Κύριος ἔβρεξεν ἐπὶ Σόδομα πῦρ καὶ θεῖον παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ κατέστρεψεν πάσας τὰς πόλεις. ποῖος Κύριος, δῆλον ὅτι ὁ εἰρηκὼς τῷ Λὼτ,

ὅτι Ἐθαύμασά σου τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπὶ τῷ ῥήματι τούτῳ καταστρέψαι τὴν πόλιν, περὶ ἧς ἐλάλησας. σπεῦσον οὖν τοῦ σωθῆναι ἐκεῖ. οὐ γὰρ δυνήσομαι ποιῆσαι πρᾶγμα ἕως τοῦ εἰσελθεῖν σε ἐκεῖ. ΜΑΚΕΔ. Ὁ εἷς ἦν ὁ Κύριος, μὴ γὰρ οἱ δύο; ΟΡΘ. Εἶπον, ὅτι τοῖς δυσὶν, ὡς ἑνὶ διελέγετο. ἀμέλει οἱ δύο λέγουσιν, Εἰ ἔστιν σοὶ ὧδε γαμβροὺς, ἢ Υἱοὶ, ἢ θυγατέρες, ἐξάγαγε μετὰ σεαυτοῦ. ἀπολλύομεν γὰρ ἡμεῖς τὴν πόλιν ταύτην· ποτὲ οὖν τὸ Ἡμεῖς λέγει διὰ τὰς ὑποστάσεις, ποτὲ δὲ τὸ ἐγὼ, διὰ τὴν φύσιν. σύνετε οὖν, καθὼς εἴρηται, ἄφρονες ἐν τῷ λαῷ, καὶ μωροί ποτε φρονήσατε, ὅτι καὶ Ἀβραὰμ τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἐγνωκὼς, Κύριον λέγει· καὶ μὴ διαιρεῖτε τὰ ἀδιαίρετα, μηδὲ μερίζεσθε τὰ ἀμέριστα. ΜΑΚ. Ἔχεις μοι εἰπεῖν, ποῦ γέγραπται, Θεὸς τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Τέως ἔμαθες, ὅτι καὶ ἡ παλαιὰ διαθήκη οἶδεν τὰς τρεῖς ὑποστάσεις· καὶ οὐκ ἐπιλανθανομένη τῶν προειρημένων λέγει, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν, ἀλλ' ἑνοῦσα τὴν θεότητα. ἄκουε οὖν τοῦ Ἰὼβ λέγοντος, ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος καὶ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης, ὡς ἐπὶ ἐδάφους. δῆλον ὅτι τὸν Υἱὸν λέγει προφητικῶς. ὁ γὰρ περιπατήσας ἐπὶ θαλάσσης, αὐτός ἐστι. ΜΑΚ. Ἴδε οὖν πάλιν, ὁ Υἱὸς μόνος περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης. ΟΡΘ. Ἀλλ' εἶπον, ὅτι τὸ μόνος ἐπὶ τῆς θεότητος λαμβανόμενον, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα λέγει. εἰσὶ δέ τινα, ἃ μόνου τοῦ Υἱοῦ ἴδιά εἰσιν. μόνος γὰρ ἐνηνθρώπησεν, μόνος ἐβαπτίσθη, μόνος ἐκ Πατρὸς γεγέννηται, μόνος ἐσταυρώθη, καὶ ὅσα τοιαῦτα· οὐ χωρισθεὶς τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, ἀλλ' ὢν ἐν αὐτῷ, καὶ αὐτὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ, ἰδιοποιεῖται τὴν ἐνανθρώπησιν, ἵνα διευκρινηθῶσιν αἱ ὑποστάσεις. ἵνα δὲ μὴ νομίσῃς, ὅτι ἡ παλαιὰ μόνη οἶδεν τὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν καταγγέλλειν, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος, Γέγραπται, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. καὶ ἐν ἄλλοις ἐρωτηθεὶς, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν νόμῳ, εἶπεν, Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. ἆρα ἐπειδὴ οὐκ εἶπεν, Κύριον τὸν Θεόν σου, καὶ Υἱὸν αὐτοῦ, οὐ δεῖ ἀγαπᾷν ἡμᾶς,

A *Etiam in hac re admiratus ſum faciem tuam, ne urbem illam, de qua locutus es, ſubvertam. Propera igitur, ut illic ſerveris. Nec enim potero quicquam agere, donec eo ſis ingreſſus.* Gen. 19.21. MAC. Unus illorum erat Dominus: num enim ipſi duo? ORTH. Dixi Lothum cum duobus illis, tanqvam cum uno, fuiſſe collocutum. Dicunt enim duo illi: *Si quis hic eſt tibi gener, aut filii, aut filiæ, educ eos tecum. Nos enim perdemus hanc civitatem.* Ibid. 12. Modo igitur dicit *Nos*, propter hypoſtaſes, modo vero dicit *Ego*, propter naturam. *Sapite* B *igitur* (ut ſcriptum eſt) *qui deſipitis in populo, & ſtulti tandem eſtote intelligentes.* Nam & Abraham, agnitis tribus hypoſtaſibus, Dominus dicit: & Loth duabus animadverſis Dominum itidem dicit: neqve dividite ea, qvæ dividi non poſſunt, neqve partimini, qvæ partitionem non admittunt. MACED. Potes mihi dicere, ubi ſcriptum ſit, Spiritus eſt Deus? ORTH. Hactenus didiciſti veteri qvoqve teſtamento cognitas fuiſſe tres hypoſtaſes, qvod etiam C teſtamentum dicit: *Dominus Deus tuus, Dominus unus eſt*, Deut. 6,6. minime id qvidem, qvaſi eorum oblitum, qvæ prius dixerat, ſed deitatem ad unum redigens. Audi igitur Jobum dicentem: *Qui ſolus cælum extendit, & ſuper mare quaſi in ſolo inambulat.* Job. 9. 8. Certe de Filio prophetice loqvitur. Is enim eſt, qvi ſuper mare ambulavit. MAC. Rurſum igitur vide, ſolus Filius ſuper mare ambulavit. ORTH. At ego dixi iſtud, ſolus, cum deitati tribuitur, plerumqve Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum declarare. Sunt autem *qvædam ſolius Filii propria. D Solus enim factus eſt homo, ſolus baptizatus eſt, ſolus ex Patre genitus eſt, ſolus fuit crucifixus, & qvæcunqve ſunt ejusmodi: idqve non ſecretus a Patris hypoſtaſi, ſed ut qvi in ipſo eſſet, & eum in ſeſe haberet, incarnationem tanqvam ſibi propriam vindicat, ut rite diſtingvantur hypoſtaſes. Ac ne exiſtimes unicum vetus Teſtamentum noſſe unum & ſolum Deum annunciare, audi Servatorem ipſum dicentem: *Scriptum eſt, Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies.* Matt. 4. 10. Et alibi, rogatus, qvodnam eſſet maximum in Lege præceptum, inqvit: *Diliges Dominum Deum tuum tota anima tua, & toto corde tuo, totisque viribus tuis: & proximum tuum ſicut temetipſum.* Deut. 6. 5. Num vero qvoniam non dixit, Dominum Deum tuum & Filium ejus, non oportet a nobis diligi,

ac non potius una cum Patre diligi tum Filium, tum Spiritum ſanctum? MAC. Sane. Sed dicito, ubi Spiritus ſanctus dictus ſit Deus. ORTHODOXUS. Primum diſce Spiritum non ſeparare a Patris & Filii communione, ſeu una cum Patre & Filio Spiritum qvoqve ſanctum diligere totis viribus tuis, totaqve anima tua, & tunc notitiam Dei nactus fueris. MACEDONIUS. Diligimus eum toto corde, totaqve anima & mente, neqve tamen eum dicimus Deum eſſe. ORTHODOXUS. Enimvero, qvi poſſis Spiritum dicere Deum, qvi nolis eandem eſſentiam & gloriam, idem conſilium, eandemqve poteſtatem Patris, & Filii fateri, & compertus ſis ipſi beati Luciani confeſſioni, qvam opponebas, contraria ſentire? MACEDONIUS. Ego ita credo, ut beatus Lucianus, & fateor imaginem eſſentiæ & conſilii, & poteſtatis, & gloriæ invariatam: eandem tamen eſſentiam non dico, neqve Deitatem, neqve idem conſilium, neqve eandem poteſtatem, neqve gloriam. ORTH. Itaqve & tibi ipſi & beato Luciano contradicis: & qvemadmodum Manichæi & Phryges, omnesqve adeo hæreſes dictitant, ſe ita credere, ut ſancti Apoſtoli crediderunt: ubi autem in illos inqviſitum eſt, contraria dicere comperiuntur, ita & tu facis. Imo etiam ex Judæis audire licet: Ita credimus, ut beatus Moſes & Prophetæ, qvos tamen, ſi interroges, reperientur eum ipſum, de qvo vaticinati ſunt Prophetæ, crucifixiſſe. MACED. Nos dicimus Filium eſſe invariatam imaginem eſſentiæ & poteſtatis, & gloriæ Patris, non dicimus tamen eſſe ex Patris eſſentia, neqve eandem eſſentiam, & idem conſilium, eandem poteſtatem & gloriam. Supereſt, ut dicas, ſi potes, ubi ſcriptum ſit, Spiritum eſſe Deum. Dic. Qvid me paulatim enecas? ORTH. Cum te tibi ipſi repugnare oſtenderem, ut auditores norunt, & ii cognoſcent, qvi hæc ſunt poſtea lecturi, tunc etiam oſtendi Paracletum, Spiritum, inqvam, illum veritatis, eſſe Deum, & opificem, & vivificum. MAC. Si vel unum iſtorum oſtenderis, ſiam coeſſentialiſta. ORTH. Cuinam dixit Deus, Gen. 1. 26. *Faciamus hominem ad imaginem noſtram & ſimilitudinem?* MAC. Deus Pater hoc dicit Filio Deo. ORTH. Ex eo ipſo, qvod effectum eſt, poſſumus intelligere, cuinam id dixerit, qvod poſtea effectum fuit. Eſtne homo ad imaginem Dei factus, an non?

A μᾶλλον δὲ συναγαπᾶν Κυρίῳ τῷ Θεῷ καὶ Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ΜΑΚ. Ναί. ἀλλ' εἰπέ, ποῦ Θεὸς τὸ Πνεῦμα εἴρηται. ΟΡΘΟΔ. Τέως μάθε αὐτὸ μὴ χωρίζειν τῆς κοινωνίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ συναγαπᾶν τῷ Πατρί, καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου· καὶ τότε ἐπίγνωσιν Θεοῦ εὑρήσεις. ΜΑΚ. Ἀγαπῶμεν αὐτὸ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς καὶ διανοίας· οὐ μὴν θεολογῶ αὐτό. ΟΡΘ. Πῶς γὰρ δύνῃ θεολογῆσαι τὸ Πνεῦμα, ὁ μὴ θέλων εἰπεῖν B τὴν αὐτὴν οὐσίαν, καὶ δόξαν, καὶ βουλὴν, καὶ δύναμιν, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ; ἀλλ' ἐναντία εὑρέθης λέγων, ἢ προσεβάλλου πίστει τοῦ μακαρίου Λουκιανοῦ. ΜΑΚ. Ἐγὼ πιστεύω ὡς ὁ μακάριος Λουκιανὸς, καὶ λέγω οὐσίας, καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτον εἰκόνα· τὴν αὐτὴν οὐ λέγω οὐδὲ οὐσίαν, οὐδὲ θεότητα, οὐδὲ βουλὴν, οὔτε δύναμιν, οὔτε δόξαν. ΟΡΘ. Σαυτῷ οὖν ἐναντία λέγεις καὶ τῷ μακαρίῳ Λουκιανῷ· καὶ ὥσπερ οἱ Μανιχαῖοι, καὶ Φρύγες, καὶ πᾶσαι αἱρέσεις λέγουσιν, C οὕτως πιστεύομεν ὡς οἱ Ἀπόστολοι, ἐξεταζόμενοι δὲ, ἐναντία εὑρίσκονται λέγοντες, οὕτω καὶ αὐτὸς ποιεῖς. καὶ Ἰουδαίων δέ ἐστιν ἀκοῦσαι, ὅτι οὕτω πιστεύομεν, ὡς ὁ μακάριος Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται· καὶ ἐν ταῖς ἐρωτήσεσιν αὐτῶν τὸν προφητευόμενον εὑρίσκονται σταυρώσαντες. ΜΑΚΕΔ. Ἡμεῖς οὐσίας καὶ βουλῆς, καὶ δυνάμεως, καὶ δόξης ἀπαράλλακτον εἰκόνα λέγομεν τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρός· οὔτε δὲ ἐκ τῆς οὐσίας λέγομεν, οὔτε τὴν αὐτὴν οὐσίαν, καὶ βουλὴν, καὶ δύναμιν καὶ δόξαν. λοιπὸν, εἰ ἔχεις εἰπεῖν, ποῦ γέγραπται, Θεὸς τὸ Πνεῦμα, εἰπέ. τί με πνίγεις; ΟΡΘΟΔ. D Ὅτε ἔδειξα, ὅτι σαυτῷ ἐναντία λέγεις, ὡς οἱ ἀκροαταὶ ἴσασι, καὶ οἱ μετὰ ταῦτα ἀναγινώσκοντες γνώσονται, τότε δείκνυμι, ὅτι καὶ Θεὸς καὶ κτίστης καὶ ζωοποιός ἐστιν ὁ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. ΜΑΚΕΔ. Κἂν ἓν τούτων δείξῃς, γίνομαι ὁμοουσιαστής. ΟΡΘΟΔ. Τίνι εἶπεν ὁ Θεός, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. ΜΑΚ. Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἔλεγεν τῷ Υἱῷ καὶ Θεῷ. ΟΡΘ. Ἀπ' αὐτοῦ τοῦ γεγονότος δυνάμεθα γνῶναι, τίνι ἔλεγεν τὸ γεγονός. ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἢ οὔ;

A ΜΑΚ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘ. Εἰπὲ οὖν, εἰ δύναται εἰκὼν Θεοῦ εἶναι ἄνθρωπος, μὴ ὢν ἄρτιος· καὶ εἰ δύναται εἶναι ἄρτιος, μὴ ἁγιασθεὶς τῷ Πνεύματι τῆς ἁγιωσύνης. ΜΑΚ. Καὶ πάντες οὖν οἱ ἄνθρωποι Πνεῦμα ἅγιον ἔχουσιν. ΟΡΘ. Εἰ πάντες εἰσὶ κατ᾽ εἰκόνα ἄρτιοι, καὶ πάντες Πνεῦμα ἅγιον ἔχουσιν. ΜΑΚ. Πάντες ἔχουσι τὸ κατ᾽ εἰκόνα. ΟΡΘΟΔ. Πῶς οὖν ὁ ἅγιος Παῦλος λέγει, ὅπως γένησθε κατ᾽ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ὑμᾶς. καὶ ἐν ἄλλοις, Καὶ καθὼς ἐφορέσαμεν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου; ΜΑΚ. Οὐκ ἐσμὲν οὖν πάντες

B κατ᾽ εἰκόνα; ΟΡΘ. Οἱ ἁμαρτάνοντες, οὔ· οἱ δὲ τὰς πράξεις τοῦ σώματος θανατοῦντες, καὶ ἐνδιδυσκόμενοι τὸν καινὸν ἄνθρωπον, τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα, ἔχουσι τὸ κατ᾽ εἰκόνα. Τοιοῦτος γὰρ ἦν ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς παρακοῆς. ἐκεῖνος οὖν ὁ κατ᾽ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος, παρὰ Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐκτίσθη. Ποιήσωμεν γάρ, εἶπεν, ἵνα τὴν συνέργειαν εἴπῃ, οὐχὶ, ποιήσατε, ἵνα μὴ σὺ πάλιν ὑπουργὸν καὶ λειτουργὸν εἴπῃς. ΜΑΚ. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συνεργὸν λέγεις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ; ἡ γραφὴ δὲ καὶ τοὺς

C ἁγίους Ἀποστόλους συνεργοὺς καλεῖ. ΟΡΘ. Ναί, εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν σωζομένων, οὐ μὴν εἰς δημιουργίαν κτισμάτων. οἱ μὲν οὖν Ἀπόστολοι εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων συνεργοί, ἐπειδὴ τοῦ Πνεύματος ἦσαν καὶ εἰσὶ ναός· αὐτὸ δὲ τὸ Πνεῦμα, εἰς δημιουργίαν. ΜΑΚ. Καὶ ἔχεις μοι δεῖξαι, ὅτι συνήργησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ἀνθρώπων τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Δέδεικται. ΜΑΚ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι τὸν κτισθέντα ἄνθρωπον κατ᾽ εἰ-

D κόνα μετὰ τῆς τοῦ Πνεύματος συνεργείας ὁρῶμεν ὄντα. ΜΑΚ. Ἐγὼ πάντα ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα λέγω. ΟΡΘ. Δυνάμει λέγεις, ἢ ἐνεργείᾳ; ΜΑΚ. Καὶ τί ἐστι δυνάμει, καὶ τί ἐστιν ἐνεργείᾳ; ΟΡΘ. Δυνάμει ἐστίν, ὃ δύναται γενέσθαι· ἐνεργείᾳ δὲ ὁ ἐνεργῶν τὰ τῆς εἰκόνος κάλλη. ὥσπερ τὸ βρέφος δυνάμει ἐστὶ ζῶον λογικὸν θνητόν· ἐνεργείᾳ δέ, γίνεται αὐξηθὲν ὃ πρὸ τούτου τῇ δυνάμει. οὕτω καὶ κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ ἐστιν ἕκαστος δυνάμει. ἐὰν δὲ ἀπενδύσηται τὴν νεκρότητα, ἣν ἐπενδύσατο διὰ τῆς παραβάσεως ὁ Ἀδάμ, καὶ ἐνδύσηται τὸν καινὸν ἄνθρωπον τῆς ἀφθαρσίας,

A MACED. Eſt ſane. ORTH. Dic igitur, Num poteſt homo eſſe Dei imago, qvi non ſit omnibus ſuis numeris abſolutus: & num poteſt eſſe numeris omnibus abſolutus, qvem Spiritus ſanctus non ſanctificarit? MAC. Omnes igitur homines ſunt Spiritu ſancto præditi. ORTH. Si omnes ſunt ſecundum imaginem perfecti, omnes qvoqve Spiritu ſancto ſunt præditi. MACED. Omnes habent illud ſecundum imaginem. ORTH. Qvomodo igitur Paulus inqvit: *Ut ſitis ſecundum imaginem ejus, qui condidit vos?* & alibi, *Sicut geſtavimus imaginem terreni, geſtemus imaginem cæleſtis.* 1. Cor. 15. 49. MAC. Annon igitur

B omnes ſumus ſecundum imaginem illius? ORTH. Peccatores, neqvaqvam: qvi vero carnis actiones mortificant, & induunt novum illum hominem ad imaginem Dei conditum, iis demum illud ſecundum imaginem competit. Talis enim erat Adam ante accepti mandati transgreſſionem. Homo igitur ille ſecundum imaginem Dei conditus, a Patre, & Filio, & Spiritu ſancto conditus eſt. Dixit enim, Faciamus, ut cooperationem declararet, non autem facite, ne tu rurſus ſubordinatum operarium & miniſtrum dicas. MAC. Spiritum ſanctum dicis Patri &

C Filio cooperatum? Atqvi Scriptura ſanctos etiam Apoſtolos vocat cooperarios. ORTH. Nempe *ad ſalutem eorum, qui ſervantur,* non autem ad creationem rerum, qvæ conduntur. Apoſtoli igitur cooperarii qvidem dicuntur ad hominum ſalutem, qvoniam fuerunt & ſunt templum Spiritus ſancti: at ipſe Spiritus cooperarius eſt ad creandum. MAC. An vero mihi demonſtrare poſſis, Spiritum cooperatum eſſe ad hominum creationem? ORTH. Jam demonſtratum eſt. MAC. Qvomodo? ORTH. Qvoniam videmus hominem, qvi

D ſit ad imaginem conditus, Spiritu cooperante præditum. MAC. Ego omnem hominem dico eſſe ſecundum imaginem Dei. ORTH. Poteſtate dicis, an reipſa? MAC. Et qvidnam eſt poteſtate, qvidnam reipſa? ORTHOD. Poteſtate illud eſt, qvod fieri poteſt: reipſa vero eſt, qvi imaginis illius pulchritudinem actu ipſo teſtatur. Qvemadmodum igitur puer eſt animal poteſtate ratione præditum & mortale: ubi autem excrevit, reipſa fit illud, qvod erat antea poteſtate, ita etiam unusqvisqve eſt poteſtate ſecundum imaginem Dei. Qvod ſi exuerit mortalitatem, qva amictus fuit Adam propter mandati transgreſſionem, & novum illum hominem incorruptionis induerit,

quo exutus Adam nudus compertus eſt: tunc fit reipſa ſecundum imaginem conditoris, quales Apoſtoli fuerunt, qvorum umbra virtutes edebat. Mac. Antea igitur non erant Apoſtoli ſecundum imaginem? Orth. Num exteriorem illum hominem, quem inquit Apoſtolus corrumpi, dicis ſecundum imaginem eſſe, ac non potius interiorem illum, qui renovatur? Mac. Interiorem illum dico, qui renovatur. Nec enim Deo humanam formam tribuerim. Orth. Deus, cujus imago eſt homo, nonne eſt inviſibilis? Maced. Maxime. Orthod. Oportet igitur inviſibilis Dei inviſibilem quoque eſſe imaginem: & cum inviſibilis ſit imago, inviſibilem eſſe hominem, qui ſecundum imaginem ſit. Mac. Si admiſero hominem, qui ſecundum imaginem ſit factus, eſſe occultum illum & latentem, at non tamen dico factum eſſe a Spiritu ſancto. Orth. Annon vero prorſus concedis, Adamum ſanctum fuiſſe in paradiſo? Mac. Etiam. Orth. An quoniam talis conditus, an quod ſua virtute talis evaſerit? Mac. Quod talis eſſet conditus. Orth. Itaque Spiritus ſanctus, una cum Patre, & Filio hominem condidit. Mac. Enimvero annon poterat Filius ipſe ſanctum hominem condere? Orth. Sane vero. Mac. Quorſum igitur dicis, conditum fuiſſe a Spiritu ſancto? Orth. Quemadmodum Pater, cum poſſet hominem condere, cum Filio condidit, ut naturæ identitas oſtenderetur: ita & Filius, cum poſſet hominem ſanctum condere, cum Spiritu condidit, ut quod factum eſt, conſtaret eſſe Patris, & Filii, & ſancti Spiritus opus. Sic igitur hominem etiam lapſum, & jumentis rationis expertibus ſimilem factum, non renovat abſque Spiritu: ſed, ut
Pſal.103.31. inquit Propheta: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ.* Mac. Dicimus & nos, renovationem noſtri per Spiritum effici. Eſt enim
Tit.1.15. Spiritus ſanctificationis. Orth. *Omnia pura puris.* Quoniam autem illud per Spiritum ſanctum non ſincere protuliſti, neceſſario cogor interea non ſilere. Dic igitur mihi. Renovatio noſtri nonne fit per lavacrum regenerationis? Mac. Etiam. Orthodoxus. Quomodo ergo baptizamur? in Patris & Filii, an vero etiam in Spiritus ſancti nomen? Macedonius. In nomen Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.

A ὃν ἐκδυσάμενος Ἀδὰμ, γυμνὸς ηὑρέθη· τότε γίνεται ἐνεργεία κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος, οἷοι ἐγένοντο οἱ Ἀπόστολοι, ὧν ἡ σκιὰ δυνάμεις ἀπετέλει. ΜΑΚΕΔ. Πρὸ τούτου οὖν οὐκ ἦσαν κατ' εἰκόνα οἱ Ἀπόστολοι; ΟΡΘ. Μὴ τὸν ἔξω ἄνθρωπον, ὃν διαφθείρεσθαι εἶπεν ὁ Παῦλος, λέγεις τὸν κατ' εἰκόνα, οὐχὶ δὲ τὸν ἔσω, τὸν ἀνακαινούμενον; ΜΑΚ. Τὸν ἔσω λέγω, τὸν ἀνακαινούμενον. οὐδὲ γὰρ ἀνθρωπόμορφον λέγω τὸν Θεόν. ΟΡΘ. Ὁ Θεὸς, οὗ ἐστιν εἰκὼν ὁ ἄνθρωπος, ἀόρατός ἐστιν; ΜΑΚ. Πάνυ. ΟΡΘ. Ἀνάγκη οὖν τοῦ ἀοράτου Θεοῦ ἀόρατον εἶναι καὶ τὴν εἰκόνα, καὶ
B τῆς ἀοράτου εἰκόνος ἀόρατον τὸν κατ' εἰκόνα ἄνθρωπον. ΜΑΚ. Ἐὰν δέξωμαι, ὅτι ὁ κατ' εἰκόνα γεγονὼς ἄνθρωπος ὁ ἐν τῷ κρυπτῷ ἐστιν, ἀλλ' οὐ λέγω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πεποιηκέναι αὐτόν. ΟΡΘ. Τίθη δὲ ὅλως, ὅτι ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ ἅγιος ἦν; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Οὕτω κτισθεὶς, ἢ ἐξ ἀρετῆς γενόμενος τοιοῦτος; ΜΑΚ. Οὕτω κτισθείς. ΟΡΘ. Συνέκτισεν ἄρα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸν ἄνθρωπον. ΜΑΚΕΔ. Οὐκ ἐδύνατο γὰρ αὐτὸν ὁ Υἱὸς ἅγιον
C κτίσαι; ΟΡΘ. Καὶ πάνυ. ΜΑΚ. Τί οὖν λέγεις, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτὸν ἐποίησεν; ΟΡΘΟΔ. Ὥσπερ ὁ Πατὴρ δυνάμενος κτίσαι τὸν ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ Υἱοῦ κτίζει, ἵνα δειχθῇ τὸ ταὐτὸν τῆς φύσεως· οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς δυνάμενος κτίσαι ἅγιον τὸν ἄνθρωπον, μετὰ τοῦ Πνεύματος κτίζει, ἵνα δειχθῇ τὸ γεγονὸς ἔργον Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, οὕτως οὖν καὶ πεπτωκότα τὸν ἄνθρωπον, καὶ παραβληθέντα τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, ἄνευ τοῦ Πνεύματος οὐκ ἀνεκαίνισεν· ἀλλὰ καθὼς ὁ
D προφήτης λέγει, ἐξαπόστειλον τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. ΜΑΚ. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἀνακαινισμὸς ἡμῶν διὰ τοῦ Πνεύματος γίνεται. Πνεῦμα γὰρ ἁγιωσύνης ἐστίν. ΟΡΘ. Πάντα μὲν καθαρὰ τοῖς καθαροῖς· ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐν ἁπλότητι εἶπας, διὰ τοῦ Πνεύματος, ἀναγκαίως οὐ παρασιωπῶ. εἰπὲ οὖν μοι, ὁ ἀνακαινισμὸς ἡμῶν, οὐ διὰ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας γίνεται; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Πῶς οὖν βαπτιζόμεθα; εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἢ καὶ ἁγίου Πνεύματος; ΜΑΚ. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

A ΟΡΘ. Τί οὖν λέγεις τὸν ἀνακαινισμὸν ἡμῶν διὰ Πνεύματος ἁγίου γίνεσθαι; οὐχὶ δὲ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος; ΜΑΚΕΔ. Οὐ γέγραπται, ὅτι κατὰ τὸ πολὺ ἔλεος αὐτοῦ ἀναγεννήσας ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας, καὶ ἀνακαινίσεως Πνεύματος ἁγίου; ΟΡΘ. Προλαβὼν εἶπον, ὅτι τοῖς καθαροῖς πάντα καθαρά. παρ' ὑμῖν γὰρ κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς γραφῆς, τὸ δι' οὗ ταὐτόν ἐστι τῷ ἐξ οὗ. ἀμέλει γοῦν λέγει ὁ ἅγιος Παῦλος, Πιστὸς ὁ Θεὸς, δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. B καὶ ἐνταῦθα γὰρ τὸ δι' οὗ, ἀντὶ τοῦ ἐξ οὗ κεῖται. ὁμολόγει οὖν, ὅτι ἡ κτίσις ἡμῶν παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος ἐγένετο. οὐ γὰρ ἄλλος ἔκτισεν, καὶ ἄλλος ἀνεκαίνισεν· ἀλλ' ὁ κτίσας Θεὸς μετὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου. καὶ διὰ τοῦτο ἐν ἀρχῇ εἶπεν, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον καὶ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, ἵνα ἐκ τῆς συνεργείας τὸ ταὐτὸν τῆς φύσεως δείξῃ. ΜΑΚΕΔ. Φανερώτερόν μοι δεῖξον, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίζει. ΟΡΘ. C Ἀρκεῖ μὲν καὶ τὰ προειρημένα τῷ νοῦν ἔχοντι πρὸς φανερὰν ἀπόδειξιν· ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μαρτυριῶν πιστωθῆναι θέλεις, ἄκουσον τοῦ Ἰὼβ λέγοντος, Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με· πνοὴ δὲ παντοκράτορος ἡ διδάσκουσά με. ΜΑΚ. Ἐλιοὺδ ἐστιν ὁ λέγων, καὶ οὐκ εἶπεν ἁπλῶς, Τὸ ποιῆσάν με. ἀλλὰ λέγει οὕτω, Καθαρά μου ἡ καρδία ῥήμασιν, σύνεσις δὲ χειλέων μου καθαρὰ νοήσει· Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με καθαρὰ νοήσει. Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με, τουτέστι, τὸ ποιῆσάν με καθαρὰ νοῆσαι. ΟΡΘ. D Ὁμολογεῖς δὲ ὅλως θεῖον τὸ Πνεῦμα. ΜΑΚ. Μὴ γὰρ ὁ Ἰὼβ αὐτὸ εἶπεν· ὁ Ἐλιοὺδ, ὃν ἐμέμψατο ὁ Θεός. ΟΡΘ. Μὴ γὰρ ἐμέμψατο αὐτὸν, διότι εἶπεν τὸ Πνεῦμα θεῖον; ΜΑΚΕΔ. Ὅμως ἐμέμψατο αὐτὸν ὁ Θεός. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς καὶ τοῦ Ἰὼβ, λέγοντος, Ζῇ Κύριος, ὃς οὕτω με κέκρικεν, καὶ ὁ παντοκράτωρ ὁ πικράνας μου τὴν ψυχήν. ἦ μὴν ἔτι τῆς πνοῆς μοι ἐνούσης· Πνεῦμα δὲ θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥισίν. τί ἔχεις εἰπεῖν καὶ περὶ τοῦ Ἰώβ. ΜΑΚ. Καὶ λέγω θεῖον τὸ Πνεῦμα, οὐ μὴν Θεόν. ΟΡΘ. Τὸ δὲ θεῖον Πνεῦμα τί ἄλλο ἐστὶν, ἢ Θεός; ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο. ΟΡΘ. Οὐκοῦν εἰπὲ, εἴ τινα τῶν ἁγίων δυνάμεων θεῖον εἶπεν ἡ γραφή. ἀνάγνωθι τὴν παλαιὰν πᾶσαν διαθήκην καὶ τὴν καινὴν,

ORTH. Qvorſum ergo dicis, noſtri renovationem per Spiritum ſanctum fieri, non autem ex Patre, & Filio, & Spiritu ſancto? MAC. Nonne ſcriptum eſt: *Qui ex multa ſua miſericordia regenuit nos, per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus ſancti?* Tit. 3. 5. ORTH. Prius dixi, *omnia pura eſſe puris*. Enimvero apud vos (qvo ſine tu qvidem Scripturas interpretaris.) *Per quem* idem eſt, atqve *ex quo*. Qvandoqvidem igitur dicit ſanctus Paulus: *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis, in communionem Filii ipſius*, 1. Cor. 1. 9. nempe hic qvoqve, per qvem, ponitur pro, ex qvo. Fatere igitur creationem noſtram promanaſſe a Patre, Filio, & Spiritu ſancto. Nec enim alius condidit, & alius renovavit: ſed Deus is eſt, qvi condidit cum Filio, & Spiritu ſancto. Ideo initio dixit: *Faciamus hominem ſecundum imaginem, & ſecundum ſimilitudinem noſtram*, Gen. 1. 26. ut ex cooperatione indicaretur naturæ identitas. MACED. Demonſtra mihi apertius, Spiritum ſanctum eſſe creatorem. ORTH. Sufficiunt qvidem non amenti homini ea, de qvibus modo diximus, ad manifeſtam demonſtrationem: qvoniam tamen teſtimoniorum qvoqve multitudine fidem tibi fieri vis, audi Jobum, dicentem: *Spiritus divinus is eſt, qui me fecit, & flatus omnipotentis docuit me.* Job. 33. 4. MAC. Eliud hæc dicit, neqve ſimpliciter ait: *Qui fecit me*, ſed ita dicit: *Purum eſt verbis cor meum, & labiorum meorum intelligentia pura eſt cogitatione: Spiritus divinus is eſt, qui me fecit pura cogitare.* Job. 11. Ibid. 33. 4. *Itaque Spiritus ſanctus fecit me* (inqvit) nempe fecit me pura cogitare. ORTH. Attu certe omnino fateris, divinum eſſe Spiritum. MACEDON. Imo Jobus hoc non dixit, ſed Eliud, qvem Deus reprehendit. ORTHODOXUS. At non ipſum in eo reprehendit, qvod Spiritum divinum dixiſſet? MACEDON. Deus tamen eum reprehendit. ORTH. Qvid ſi igitur ipſum etiam Job audias dicentem: *Vivit Dominus, qui ſic de me ſtatuit, & Omnipotens, qui amaritudine affecit animam meam. Atqui adhuc habitu mihi inſito & Spiritu divino mihi in naribus ſuperſtite.* Job. 27. 2. 3. Qvid habes, qvod adverſus ipſum etiam Jobum dicas? MACEDONIUS. Voco etiam ego Spiritum divinum, non Deum. ORTHODOXUS. At Spiritus divinus qvid aliud eſt, qvam Deus? MACEDONIUS. Abſit. ORTHODOXUS. Dic igitur, ecqvam divinarum poteſtatum Scriptura divinam dixerit: perlege vetus & novum teſtamentum univerſum,

ſi qvem ſanctorum Angelorum comperias, qvi divinus Spiritus ſit dictus. MAC. Nempe qvoniam nullus alius Spiritus eſt iſtiusmodi. Eſt enim ſolitarius & unicus. ORTH. Ergo & tu fateris, nullum eſſe talem Spiritum inter res creatas? MAC. Fateor. ORTH. Reſtat igitur, ut videamus, an naturam communem habeat cum Patre & Filio. MAC. Hoc ſi fuerit demonſtratum, Deus etiam eſſe demonſtratus fuerit. ORTH. Antea demonſtratum eſt, eſſe divinum. MAC. Sed non eſt Deus. ORTH. Si ex Paulo Apoſtolo audierimus, Deum nihil aliud eſſe, qvam divinitatem, neceſſe fuerit concedere, id, qvod divinum eſt, Deum eſſe. MAC. Non prorſus. Neqve enim, etiamſi Deus eſt Spiritus, idcirco divinus qvoqve Spiritus eſt Deus. Ubinam vero ſcriptum eſt, Deum eſſe divinitatem? ORTH. In Actis Apoſtolorum ſic loqvitur Paulus:
Act. 17. 28. *Progenies igitur Dei cum ſimus, non debemus exiſtimare auro vel argento, ſculpturæ artificii ac commentationis humanæ ſimilem eſſe divinitatem.* MAC. Jam te præveni, cum dicerem, etiamſi poſuero Deum eſſe Spiritum, non protinus ſeqvi, divinum etiam Spiritum eſſe Deum. ORTH. Si rerum creatarum nulla eſt Spiritus divinus, nulla eſt Spiritus ſanctificationis, hæc autem communia ſunt Patri, Filio, & Spiritui ſancto, nempe ejusdem naturæ fuerint Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. MAC. Oſtende igitur, ſicut Pater excitat mortuos, & vivificat, & Filius qvoqve, ita etiam a Spiritu ſancto vivificari. ORTH. Dicit Paulus: *Vos*
Rom. 8. 9. *autem non eſtis amplius in carne, ſiquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Quod ſi quis Spiritum Chriſti non habet, is non eſt ejus. Quod ſi Chriſtus eſt in vobis, corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, Spiritus vero vita eſt propter juſtitiam. Sed ſi Spiritus ejus, qui excitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, habitat in vobis, is, qui excitavit Chriſtum a mortuis, vivificabit quoque mortalia veſtra corpora per inhabitantem ejus Spiritum in vobis.* MAC. Non ita ſcriptum eſt, per inhabitantem, ſed propter inhabitantem. ORTH. Si oſtendero, ſcriptum eſſe per inhabitantem, num tibi perſuaſum fuerit, ejusdem eſſe naturæ, Spiritum atqve Patrem & Filium? MAC. An vero, ſi unum & alterum mendoſum exemplar apud vos inveniatur, unde illud mihi perſvaſeris? ORTH. Poſſimus oſtendere ita in cunctis vetuſtis exemplaribus ſcriptum eſſe.

A εἰ εὑρέθη τις τῶν ἁγίων Ἀγγέλων θεῖον λεγόμενος Πνεῦμα. ΜΑΚΕΔ. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων Πνευμάτων τοιοῦτό ἐστι Πνεῦμα· μοναδικὸν γάρ ἐστι. ΟΡΘ. Ὁμολογεῖται οὖν καὶ παρὰ σοῦ, μὴ εἶναι ἐν τοῖς κτίσμασι Πνεῦμα τοιοῦτο. ΜΑΚ. Ὁμολογεῖται. ΟΡΘ. Ἴδωμεν οὖν λοιπὸν, εἰ οὐκ ἔχει μετὰ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ τὴν κατὰ φύσιν κοινωνίαν. ΜΑΚΕΔ. Τοῦτο ἐὰν δειχθῇ, ἐδείχθη καὶ Θεός. ΟΡΘ. Τέως Πνεῦμα θεῖον ἐδείχθη. ΜΑΚ. Ἀλλ' οὐ Θεός. ΟΡΘ. Ἐὰν ἀκούσωμεν Παύλου τοῦ
B Ἀποστόλου, λέγοντος, τὸν Θεὸν μηδὲν ἄλλο εἶναι, ἢ θεῖον, ἀνάγκη συνθέσθαι τὸ θεῖον εἶναι Θεόν. ΜΑΚΕΔ. Οὐ πάντως. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς Πνεῦμα, καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα Θεός. ποῦ δὲ γέγραπται, ὁ Θεὸς θεῖον; ΟΡΘ. Ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων λέγει Παῦλος οὕτως, Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργύρῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπων, τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. ΜΑΚΕ. Φθάσας εἶπον, ὅτι
C κἂν θῶ, ὅτι ὁ Θεὸς Πνεῦμά ἐστιν, οὐ πάντως καὶ τὸ θεῖον Πνεῦμα Θεός. ΟΡΘ. Εἰ οὐδὲν τῶν κτισμάτων Πνεῦμα θεῖον, οὐδὲν Πνεῦμα ἁγιωσύνης, κοινὰ δὲ ταῦτα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεως Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. ΜΑΚΕΔ. Δεῖξον οὖν, ὅτι ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς, καὶ ζωοποιεῖ, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Υἱὸς, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα ζωοποιεῖ. ΟΡΘ. Λέγει Παῦλος, Ὑμεῖς δὲ οὐκέτ' ἐστὲ ἐν σαρκὶ, εἴπερ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. εἰ
D δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι' ἁμαρτίαν, τὸ δὲ Πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Ἰησοῦν Χριστὸν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν. ΜΑΚ. Οὕτως οὐ γέγραπται, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος, ἀλλὰ τὸ ἐνοικοῦν. ΟΡΘ. Ἐὰν δειχθῇ, ὅτι διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος γέγραπται, πείθῃ ὅτι τῆς αὐτῆς ἐστι φύσεως τὸ Πνεῦμα Πατρὶ καὶ Υἱῷ; ΜΑΚ. Ἐὰν οὖν, ποῦ ἓν ἢ δεύτερον ἀντίγραφον εὑρεθῇ ἐσφαλμένον παρ' ὑμῖν, ἐκ τούτου ἔχεις με πεῖσαι; ΟΡΘ. Ἔχομεν δεῖξαι, ὅτι ἐν ὅλοις τοῖς ἀρχαίοις ἀντιγράφοις οὕτω γέγραπται.

ἐπεὶ

ἐπεὶ δὲ νομίζεις τοῦτο ἀντιλεγόμενον εἶναι, πληροφορήθητι καὶ ἐξ ἄλλης γραφικῆς ἀποδείξεως. ΜΑΚ. Εἰπέ. τοῦτο γὰρ ἀντιλέγεται. ΟΡΘ. Λέγει ὁ αὐτὸς ὁ ἅγιος Παῦλος, Οὐχ ὅτι ἱκανοί ἐσμεν ἀφ' ἑαυτῶν λογίσασθαί τι, ὡς ἐξ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ ἱκανότης ἡμῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ὃς καὶ ἱκάνωσεν ἡμᾶς διακόνους καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος, ἀλλὰ Πνεύματος. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ. ΜΑΚ. Ζωοποιεῖν λέγεται τὸ ἀπὸ ἁμαρτιῶν ἄγειν εἰς δικαιοσύνην. οὐ μὴν ἐγείρει νεκρούς, ὡς ὁ Χριστὸς ἤγειρεν. ΟΡΘ. Παῦλος ὁ Ἀπόστολος ἤγειρε τὸν Εὔτυχον ἀποθανόντα, ἢ οὔ, ΜΑΚ. Ἀλλ' οὐκ ἦν Παῦλος ὁ ἀναστήσας, ἀλλ' ὁ ἐν Παύλῳ λαλήσας Χριστός. ΟΡΘ. Καίτοιγε Παῦλος λέγει, ὅτι Χριστὸς ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου πεποίηκεν ἐν ἐμοὶ τὰ σημεῖα. λέγει γὰρ οὕτως, ὅτι Οὐ τολμῶ τι ἐγὼ λέγειν ὧν οὐ κατειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ λόγῳ καὶ ἔργῳ, εἰς ὑπακοὴν ἐθνῶν, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου. ΜΑΚ. Οὐκ ἐδύνατο γὰρ ὁ Χριστὸς ἄνευ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ποιῆσαι τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα; ΟΡΘ. Οὐκ ἐδύνατο γὰρ ὁ Πατὴρ ἄνευ τοῦ Υἱοῦ ποιῆσαι τὰ πάντα; ΜΑΚ. Ναί· ἀλλ' ἵνα καὶ Υἱὸς δημιουργὸς δειχθῇ. ΟΡΘ. Τῷ αὐτῷ λόγῳ, δυνάμενος καὶ ὁ Υἱὸς ποιῆσαι τὰ σημεῖα καὶ τὰ τέρατα ἄνευ τοῦ Πνεύματος, ποιεῖ ἐν τῷ Πνεύματι, ἵνα δειχθῇ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὰ αὐτὰ ποιοῦν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ. ΜΑΚ. Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν Θεὸν τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Λέγεις τὰς θείας γραφὰς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου εἰρῆσθαι διὰ τῶν προφητῶν καὶ τῶν Ἀποστόλων, ἢ οὔ. ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Θεὸς ἄρα τὸ ἐμπνεῦσαν αὐτοῖς Πνεῦμα. ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΟΡΘ. Εἰ αἱ πνευσθεῖσαι γραφαὶ παρ' αὐτοῦ, θεόπνευστοί εἰσιν. τί δὲ ἄλλο ἐστὶ τὸ Πνεῦμα ἢ Θεός; ΜΑΚ. Τὴν τοῦ Θεοῦ διδασκαλίαν διηκόνησεν ἡμῖν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὴ ἡ διδασκαλία θεόπνευστος λέγεται. ΟΡΘ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἁγιασμός, ὃν ἁγιάζει καὶ ἡμᾶς τὸ Πνεῦμα, Θεοῦ ἐστιν ἁγιασμός, οὐκ ἔστιν αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ὁ ἁγιασμός; ΜΑΚ. Ναί, καὶ αὐτοῦ τοῦ Πνεύματός ἐστιν ὁ ἁγιασμός. ΟΡ. Ὥσπερ οὖν ὁ ἁγιασμός, Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματός ἐστιν, οὕτως καὶ ἡ θεία γραφή.

A Qvoniam tamen de hoc controverti exiſtimas, aliis qvoqve petitis ex Scriptura demonſtrationibus inſtruitor. *MACEDONIUS.* Has igitur dicito: nam illud in controverſia eſt. *ORTH.* Idem Paulus dicit, *Non quod ex nobis ipſis idonei ſimus ad cogitandum aliquid velut ex nobis, ſed qvod idonei ſumus, id ex Deo eſt: qvi etiam fecit ut idonei miniſtri eſſemus novi Teſtamenti, non literæ ſed Spiritus. Nam litera qvidem occidit, Spiritus autem vivificat.* 2.Cor.3. *MACEDONIUS.* Vivificare dicitur a peccato ad juſtitiam traducere. At non excitat mortuos, ſicut Chriſtus excitavit. *ORTH.* B Paulus Apoſtolus Eutychum mortuum excitavit, an non? *MACEDONIUS.* At non is eſt Paulus, qvi illum excitavit, ſed loqvutus in Paulo Chriſtus. *ORTHODOXUS.* *Atqvi* (inqvit Paulus) *Chriſtus virtute Spiritus ſancti edidit in me ſigna.* Rom. 15. Sic enim ait, *Non enim audeo quicqvam loqvi qvod non effecerit Chriſtus per me, adducendis ad obedientiam gentibus verbis & factis, virtute ſignorum & prodigiorum, virtute Spiritus ſancti.* *MACEDONIUS.* An vero non poterat Chriſtus absqve Spiritu ſancto e- C dere ſigna & prodigia. *ORTHODOXUS.* Nonne itidem poterat Pater absqve Filio condere omnia? *MACEDONIUS.* Etiam: ſed (*ideo per Filium condidit*) ut Filium qvoqve appareret eſſe conditorem. *ORTHODOXUS.* Eadem ratione, Filius cum poſſet abſqve Spiritu edere ſigna & prodigia, edidit ea in Spiritu, ut oſtenderet Spiritum ſanctum eadem facere qvæ Pater & Filius. *MACEDONIUS.* Nos Spiritum ſanctum non poſſumus Deum dicere. *ORTHODOXUS.* Ais ſacras D Scripturas a Spiritu ſancto enunciatas per Prophetas & Apoſtolos, an non? *MACEDONIUS.* Ajo. *ORTHODOXUS.* Ergo Spiritus qvi eos afflavit, Deus eſt. *MACEDONIUS.* Abſit ut hoc dicam. *ORTHODOXUS.* Si Scripturæ ab ipſo inſpiratæ, ſunt a Deo inſpiratæ, qvid aliud Spiritus ille fuerit qvam Deus? *MAC.* Spiritus iſte nobis ſubminiſtravit Dei doctrinam, qvæ idcirco dicitur a Deo inſpirata. *ORTH.* An vero, qvoniam ſanctificatio qva nos Spiritus etiam ſanctificat, eſt a Deo profecta ſanctificatio, idcirco non eſt ab ipſo Spiritu ſanctificatio? *MACEDONIUS.* Sane eſt etiam ab ipſo Spiritu ſanctificatio. *ORTH.* Sicut ergo ſanctificatio eſt a Patre, Filio, & Spiritu ſancto, ita & ſacra Scriptura.

V

διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀσεβεῖς καὶ ἁμαρτωλοὶ θεοί εἰσιν; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ἀλλὰ καὶ τὰς τοῦ Πατρὸς φωνὰς, καὶ τὰς τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὰς τῶν ἁγίων, καὶ τὰς τῶν ἀσεβῶν καὶ ἁμαρτωλῶν, τὸ Πνεῦμα διὰ τῶν προφητῶν καὶ Ἀποστόλων ἔγραψεν. οὐ γὰρ ἦσαν αὐτοὶ οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρός. ΜΑΚΕΔΟΝ. Δεῖξόν μοι ποῦ φανερῶς Θεὸς εἴρηται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ὁμολογεῖς ναὸς εἶναι τοῦ Θεοῦ, ἢ οὔ; ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ. Ναί. καὶ γὰρ εἴρηται παρὰ τοῦ ἁγίου Παύλου, οὐκ οἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματός ἐστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ Θεοῦ. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Πᾶς δὲ ναὸς, Θεοῦ ναός ἐστι· Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμα. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ. Οὐ λέγω Θεὸν τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘΟΔΟΞ. Οὐκοῦν οὐδὲ σὺ ναός. ΜΑΚΕΔΟΝ. Τοῦ Θεοῦ ναός εἰμι. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Τοῦ Πνεύματος οὔ; ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ. Ναὶ καὶ τοῦ Πνεύματος. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ἄρα καὶ Πνεῦμα Θεός. ΜΑΚΑΡΙΟΣ. Ἐπειδὴ καὶ Ἄγγελοι ᾤκησαν ἐν τοῖς ἁγίοις· ὥσπερ ὁ προφήτης λέγει, Τάδε λέγει ὁ Ἄγγελος ὁ λαλῶν ἐν ἐμοί· διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Ἀγγέλους, Θεοὺς λέγω; ΟΡΘ. Οὐκ ἔχεις μὲν δεῖξαι ὅτι εἷς ἦν τῶν γενητῶν Ἀγγέλων ὁ λαλῶν ἐν τῷ προφήτῃ. προαποδέδεικται γὰρ ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς Ἄγγελος καὶ τὸ Πνεῦμα. κἂν δοθῇ σοι ἕνα τῶν γενητῶν Ἀγγέλων λαλεῖν ἐν τῷ προφήτῃ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ναὸς τοῦ Ἀγγέλου ὁ προφήτης. πᾶς γὰρ ναὸς, Θεοῦ ναός. ἐπειδὴ εἰπὲ ποῦ τῆς γραφῆς εἴρηται ναὸς ὁ προφήτης ἢ ὁ Ἀπόστολος, ἢ καθόλου ἄνθρωπος, Ἀγγέλου, ἢ ἄλλου κτίσματος. ΜΑΚΕΔ. Θεὸς οὖν τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ἐὰν θέλῃς, κἂν μὴ θέλῃς. ΜΑΚΕΔΟΝ. Τρεῖς οὖν θεοί. ΟΡΘΟΔ. Θεὸς ὁ Πατήρ. ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Καὶ ὁ Υἱός; ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Δύο οὖν θεοί; ΜΑΚΕΔ. Οὔ. ΟΡΘΟΔ. Οὕτως οὐδὲ τρεῖς. ΜΑΚΕΔ. Ἀλλὰ εἷς καὶ εἷς. ΟΡΘΟΔ. Εἰ καὶ εἷς καὶ εἷς οὐκ εἰσὶ δύο, οὐδὲ τὸ εἷς καὶ εἷς καὶ εἷς, τρεῖς. ΜΑΚΕΔ. Οὐκ ἔστιν οὖν εἷς Θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς Κύριος δι' οὗ τὰ πάντα; ΟΡ. Εἰπὲ καὶ ἓν Πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα. ΜΑΚΕΔ. Ποῦ τοῦτο γέγραπται; ΟΡΘ. Παρὰ τῷ Δαβίδ· Τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. ΜΑΚ. Ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ στόματος οὐκ ἔστι τὸ ἅγιον Πνεῦμα. ΟΡΘ. Οὐκοῦν οὐδὲ ὁ λόγος, Υἱός. ΜΑΚ. Ἐνταῦθα οὐ τὸν ἐνυπόστατον Λόγον λέγει,

A impios qvoqve & ſceleratos idcirco concluſeris deos habendos? *ORTH.* Sed & Patris, & Filii, & ſanctorum, itidemqve impiorum & ſceleratorum voces deſcripſit Spiritus per Prophetas & Apoſtolos. Non enim locuti ſunt ipſi, ſed Spiritus Patris. *MAC.* Oſtende mihi, ubi Spiritus ſanctus manifeſte dicatur Deus. *ORTH.* Fateris te eſſe Dei templum, an non? *MAC.* Sane. Dictum enim eſt a ſancto Paulo, *An neſcitis corpora veſtra eſſe templa Spiritus ſancti, qvi in vobis eſt, & qvem a Deo habetis?* (1.Cor. 6.) *ORTH.* Atqvi omne templum eſt Dei templum: ergo Spiritus ſanctus eſt Deus. *MAC.* Nego, Spiritum eſſe Deum.
B *ORTH.* Ergo ne tu quidem es templum. *MAC.* Sum Dei templum. *ORTH.* Annon vero Spiritus templum? *MAC.* Sum certe Spiritus etiam templum. *ORTH.* Ergo & Spiritus eſt Deus. *MAC.* Num vero qvoniam Angeli etiam habitarunt in ſanctis, (ſicut inqvit Propheta, *Hæc dicit Angelus, qvi in me loqvitur*) idcirco Angelos qvoq; dixerim eſſe deos? *ORTH.* Non poſſis oſtendere Angelum loqventem in Propheta fuiſſe unum ex illis conditis. Jam enim antea demonſtratum eſt Filium qvoqve & Spiritum eſſe Angelum.
C Et ut tibi concedatur, unum fuiſſe ex conditis Angelis eum qvi loqvebatur in Propheta, non erat tamen Propheta templum Angeli. Omne templum enim eſt Dei templum: alioqvi dicito ubi tandem in Scriptura dicatur Propheta, vel Apoſtolus: vel in genere homo qviſpiam templum Angeli vel rei ullius creatæ. *MAC.* Spiritus igitur Deus eſt? *ORTH.* Eſt, nolis, velis. *MAC.* Tres ergo Dii ſunt. *ORTH.* Pater eſtne Deus? *MAC.* Etiam. *ORTH.* Et Filius qvoq; Deus?
D *MAC.* Etiam. *ORTH.* Num igitur duo ſunt dii? *MAC.* Non. *ORTH.* Ita igitur ne tres qvidem ſunt. *MAC.* Sed unus eſt & unus. *ORTH.* Si unus & unus non ſunt duo, ergo nec unus & unus & unus, tres ſunt. *MAC.* An non igitur unus eſt Deus, ex qvo omnia, & unus Dominus per qvem omnia? *ORTH.* Dic, & unus Spiritus in qvo omnia. *MAC.* Ubi hoc ſcriptum eſt? *ORTH.* Apud Davidem, *Verbo Domini firmati ſunt cœli, & Spiritu oris ipſius omnis ipſorum poteſtas.* (Pſ.32.) *MACED.* Sed Spiritus oris ipſius non eſt Spiritus ſanctus. *ORTHOD.* Ergone Verbum qvidem eſt Filius. *MACEDON.* Non ſignificat eo loco Verbum ſubſiſtens,

nec Spiritum ſubſiſtentem. *ORTHOD.* A
Ut tibi illud qvoqve concedatur, qvod
Deus habeat ſermonem quempiam *vo-*
calem & enunciatum, dic nobis, Verbo
ille ſubſiſtens, isne eſt qvi cœlos firma-
vit, an ille *vocalis & nunciatus*? *MAC.*
Sermonem enunciatum appello, man-
Pſ. 32. datum ipſius. *Dixit enim & facta ſunt,*
ipſe mandavit, & condita ſunt. Dixit au-
tem & mandavit Filio, Verbo videlicet
inſubſiſtenti: Filius vero accepto man-
dato condidit. *ORTHODOXUS.* Non
fuerint igitur cœli firmati ſermone *id eſt*
mandato ipſius, cum hic ſermo non fue-
rit ea præditus virtute qvæ *cum mandan-* B
tis voluntate concurreret, ſed Filii actio-
nem expectarit. Neque intelligis in
quam abſurditatem tua hæc oratio dela-
batur? Dic enim nobis, multiſcie, utrum
Filius poſt exauditum Patrem, ſua ipſius
eſſentia arte quadam & methodo com-
mota cœlum firmavit, an vero ſermo-
ne, *ſeu verbis*, fecit vt exiſteret? *MA-*
CEDONIUS. Verbi quidem *illius ſub-*
ſiſtentis vox, ſive ſermo, *paratam &* con-
currentem habuit virtutem: Patris au-
tem Verbum ſermonem Chriſti expecta-
vit. Annon enim Pater ei præcepit ut C
omnia faceret? *ORTHODOXUS.* Hoc
vero ſcriptum eſt, ſed Verbi exiſtentis
Patrem omnia condidiſſe. *MACEDO-*
NIUS. Si Pater fecit, quomodo per
Filium fecit? *ORTHODOXUS.* Sic-
ut lux per ſplendorem illuſtrat, ita Pa-
ter per Filium creat: & veluti mens per
ſermonem docet, ita etiam Pater per
Filium creat. *MACEDONIUS.* At
num per Spiritum? *ORTH.* Per Ver-
bum creat, & Spiritum ſanctificat. *MA-*
CED. Hoc admitto. *ORTH.* Hoc
Pſ. 32. illud eſt igitur, *Verbo Domini firmati*
ſunt cœli, & ſpiritu oris ipſius omnis
eorum poteſtas. *MACED.* Sed Filius qui- D
dem creat, Spiritus vero ſanctificat, ſed
non creat. *ORTH.* Quivis intelligens
auditor novit ſanctificationis nomine
creationem qvoqve intelligi. Cum au-
Pſ. 50. dimus, *Cor mundum crea in me Deus*,
qvid aliud mente coucipimus qvam, cor
purum in me ſanctifica Deus? Quan-
doqvidem autem vis ſanctificationem ſi-
mul cum cœlis exiſtere cœpiſſe, dic utrum
majus ſit creare an ſanctificare. *MACE-*
DONIUS. Creare, eſt Dei opus. *ORTH.*
Dei qvidem opus eſt creare, at non majus
qvam ſanctificare. Nam & ipſa ſancti-
ficatio, eſt Dei opus. Scriptum eſt enim,
Joh. 17. *Sancte Pater, ſanctifica ipſos in veritate tua.*

A οὐδὲ τὸ ἐνυπόστατον Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ἵνα σοι
καὶ δοθῇ, λόγον ἔχειν προφορικὸν τὸν Θεὸν,
εἰπὲ ἡμῖν, Ὁ ἐνυπόστατος Λόγος ἐστὶν ὁ τὸν
οὐρανὸν στερεώσας, ἢ ὁ προφορικός; ΜΑΚ.
Τὸν προφορικὸν λέγω, τὴν ἐντολὴν αὐτοῦ.
αὐτὸς γὰρ εἶπεν, καὶ ἐγεννήθησαν. αὐτὸς ἐνετεί-
λατο, καὶ ἐκτίσθησαν. εἶπεν δὲ καὶ ἐνετείλατο
τῷ Υἱῷ, ἐνυποστάτῳ Λόγῳ. ὁ δὲ τὴν ἐντο-
λὴν λαβὼν Υἱὸς ἔκτισεν. ΟΡΘΟΔ. Οὐκέ-
τι οὖν τῷ λόγῳ αὐτοῦ ἐστερεώθησαν. οὐ γὰρ εἶ-
χεν ὁ λόγος σύνδρομον τὴν δύναμιν, ἀλλ'
ἀνέμεινεν τὴν τοῦ Υἱοῦ ἐνέργειαν. καὶ εἰς ὅ-
B σην ἀτοπίαν ἐκπίπτει σου ὁ λόγος, ἀγνοεῖς;
εἰπὲ γὰρ ἡμῖν πολυμαθὴς, ἆρα ὁ Υἱὸς ἀ-
κούσας παρὰ τοῦ Πατρὸς, κινήσας ἑαυτοῦ τὴν
οὐσίαν τέχνῃ τινὶ καὶ μεθόδῳ ἐστερέωσε τὸν οὐρα-
νὸν, ἢ λόγῳ αὐτὸν ὑπεστήσατο; ΜΑΚΕΔΟΝ.
Ὁ μὲν τοῦ Λόγου λόγος σύνδρομον ἔχει τὴν
δύναμιν· ὁ δὲ τοῦ Πατρὸς Λόγος ἐξεδέξατο
τὸν τοῦ Χριστοῦ λόγον. οὐκ αὐτῷ οὖν ὁ Πατὴρ
ἐνετείλατο ποιῆσαι τὰ πάντα; ΟΡΘΟΔ.
Τοῦτο οὐ γέγραπται· ἀλλ' ὅτι ὁ Πατὴρ λόγου
ὄντος πάντα ἐποίησεν. ΜΑΚΕΔ. Εἰ Πα-
C τὴρ ἐποίει, πῶς διὰ τοῦ Υἱοῦ ποιεῖ; ΟΡΘΟΔ.
Ὡς τὸ φῶς διὰ τοῦ ἀπαυγάσματος φωτί-
ζει, οὕτως ὁ Πατὴρ διὰ τοῦ Υἱοῦ κτίζει. καὶ ὡς
νοῦς διὰ τοῦ λόγου διδάσκει, οὕτως καὶ ὁ Πατὴρ
διὰ τοῦ Υἱοῦ κτίζει. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ.
Μὴ διὰ τοῦ Πνεύματος; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ.
Διὰ τοῦ Λόγου κτίζει, καὶ διὰ τοῦ Πνεύματος
ἁγιάζει. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ. Τοῦτο δέ-
χομαι. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Τοῦτο οὖν ἐστι, Τῷ
λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ
Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύνα-
μις αὐτῶν. ΜΑΚΕΔ. Ἀλλ' ὁ μὲν Υἱὸς κτί-
D ζει, τὸ δὲ Πνεῦμα ἁγιάζει, καὶ οὐ κτίζει. ΟΡ-
ΘΟΔΟΞΟΣ. Ὁ συνετὸς ἀκούων οἶδεν ὅτι καὶ
τὸ ἁγιάζειν, κτίζειν ἐστίν. ὅταν ἀκούσωμεν,
Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεὸς, τί
ἄλλο νοοῦμεν ἢ τὸ, Καρδίαν καθαρὰν ἁγία-
σον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός; ἐπειδὴ δὲ σὺ βούλει συν-
υπάρχειν τὸν ἁγιασμὸν τοῖς οὐρανοῖς, εἰπὲ,
τί μεῖζόν ἐστιν, κτίζειν ἢ ἁγιάζειν. ΜΑΚΕΔ.
Τὸ κτίζειν, ἔργον Θεοῦ ἐστιν. ΟΡΘΟΔΟΞ.
Ἔργον μὲν Θεοῦ ἐστι τὸ κτίζειν, οὐ μὴν μεῖζον
τοῦ ἁγιάζειν ἐστίν. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ἁγιάζειν,
ἔργον Θεοῦ ἐστιν. γέγραπται γὰρ, Πάτερ
ἅγιε, ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου.

Digitized by Google

ὅτι δὲ τὸ ἁγιάζειν μεῖζόν ἐστι τοῦ κτίζειν, ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος γνῶθι, ὅταν τις ἀπολέσῃ τὸν ἁγιασμόν. ἀκούει ὁ ἄθλιος Ἰούδας, Καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. ΜΑΚΕΔ. Καλὸν μὲν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. ἀλλ' ὁ κτίζων καὶ δημιουργῶν τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, μόνος ἐστὶ Θεός. ΟΡΘΟΔ. Δέδεικται μὲν ὅτι τὸ, Ποιήσωμεν ἄνθρωπον, ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος λέλεκται· καὶ τὸ, Ποιήσωμεν αὐτῷ βοηθὸν κατ' αὐτὸν, ὁμοίως ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος εἴρηται. ἵνα δὲ μὴ παρέλκηται ὁ λόγος, ἄκουσον τοῦ Εὐαγγελίου λέγοντος, ὅτι τὸν ναὸν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔκτισεν. ΜΑΚ. Εἰπὲ ποῦ. ΟΡΘ. Τοῦ Ἰησοῦ ἡ γένεσις οὕτως ἦν, Μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσὴφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. ΜΑΚ. Ὁ Υἱὸς οὖν ἐστιν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Πνεύματος. ΟΡΘ. Ἡ γένεσις εἶπεν, οὐχὶ ἡ γέννησις. ἐννόει. οὐχὶ δύο; ΜΑΚ. Ἀλλ' ὁ Ἄγγελος εἶπεν, Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου. ΟΡΘ. Πρῶτον γένεσιν ἄκουσον τοῦ ναοῦ, καὶ τότε γένεσιν. καὶ γὰρ καὶ οἱ ἄνθρωποι πρῶτον γιγνόμεθα δημιουργικῶς, εἶθ' οὕτως γεννώμεθα καταχρηστικῶς. Υἱοὺς γὰρ ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα, γέγραπται, οὐ φυσικῶς δηλονότι, ἀλλὰ καταχρηστικῶς. ΜΑΚ. Πῶς εἶπεν ὁ Σολομῶν, Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον; ΟΡΘ. Τοῦτο γάρ ἐστιν ὃ λέγω, ὅτι πάντα τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματός ἐστι. καὶ διὰ τοῦτό ποτε τοῦ Πατρὸς λέγεται, ποτὲ τοῦ Υἱοῦ, ποτὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἀμέλει λέγει Παῦλος ὁ ἅγιος Ἀπόστολος, ὅτε δὲ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς, ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρός μου, ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει, Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ, κλητὸς Ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ. ΜΑΚ. Τί τοῦτο ποιεῖ; ΟΡ. Βούλομαί σοι δεῖξαι, ὅτι ποτὲ ἑαυτὸν ἀφόρισμα λέγει τοῦ Πατρὸς, ποτὲ τοῦ Υἱοῦ. ΜΑΚ. Μὴ καὶ τοῦ Πνεύματος; ΟΡ. Μάθε οὖν ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἀφώρισεν. ὡς ἤδη προείρηται. γέγραπται δὲ οὕτως ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, Εἶπεν δὲ τὸ Πνεῦμα αὐτοῖς, Ἀφορίσατέ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς.

Sanctificare vero majus qviddam eſſe qvam creare cognoſcens ex ipſo eventu cum aliqvis ſanctificatione privatus eſt. Audit enim infelix ille Judas, *Bonum eſſet homini illi, ſi natus non fuiſſet.* Matth. 26. MACEDON. Bonum igitur illi fuiſſet, ſi natus non fuiſſet: ſed Deus ſolus is eſt qvi creat & efficit qvæ non ſunt tanqvam ſint. ORTHOD. Oſtenſum qvidem eſt illud, *Faciamus hominem*, de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto dictum eſſe: & illud, *Faciamus ei adjutorium ipſi conveniens*, Gen. 2. itidem de Patre, & Filio, & Spiritu ſancto dictum eſſe. Jam vero, ne longius protrahatur, audi dicens Evangelium templum corporis Chriſti fuiſſe a Spiritu ſancto conditum. MACEDON. Ubinam? ORTHOD. *Geneſis, id eſt, Factura Jeſu, ita ſe habuit. Maria matre ipſius Joſepho deſponſata, priusqvam convenirent, inventa eſt gravida ex Spiritu ſancto.* Matth. 1. MAC. Jeſus ergo eſt Spiritus ſancti Filius. ORTHOD. Geneſis, *id eſt, factura*, dixit, non generatio: hoc attente conſidera: nonne hæc ſunt duo? MACED. Sed Angelus dixit: *Qvod enim in ipſa genitum eſt, ex Spiritu ſancto eſt.* Matth. 1. ORTHOD. Primum audi facturam, & poſtea demum generationem. Nam & nos homines primum ſimus ut ab opifice & conditore, deinde ſic gignimur per abuſionem. Illud enim, *Filios genui, & extuli*, certe ſcriptum non eſt naturaliter, ſed per abuſionem. MACED. Qvomodo dixit Salomon: *Sapientia ædificavit ſibi domum?* Sap. 1. ORTHOD. Enimvero hoc illud eſt qvod dico, omnia videlicet opera eſſe Patris, Filii, & Spiritus ſancti, ideoqve modo Patris dici. modo Filii, modo Spiritus ſancti: ſiqvidem Paulus ille ſanctus Apoſtolus, inqvit, *Cum autem viſum eſt Deo, qvi me ab utero matris meæ ſegregaverat, retegere Filium ſuum in me:* Gal. 1. & ipſe rurſum dicit, *Paulus ſervus Jeſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus ad Evangelium Dei.* Rom. 1. MACEDONIUS. Qvid ex hoc efficitur? ORTHOD. Volo tibi demonſtrare, Paulum dicere ſe qviddam eſſe ſegregatum modo a Patre, modo a Filio. MAC. Num etiam a Spiritu ſancto? ORTHOD. Diſce igitur qvod etiam Spiritus ſanctus ipſum ſegregarit, ut jam antea dictum eſt. Sic enim ſcriptum eſt in Actis Apoſtolorum, *Dixit autem eis Spiritus, Segregate mihi Barnabam & Saulum ad opus, ad qvod ipſos advocavi.* Act. 13.

MAC. Dico etiam ego, qvos vocat Pater, eos vocat & Filius, & Spiritus ſanctus: & qvos ſanctificat Pater, eos ſanctificat etiam Spiritus, ſed non condit Spiritus. *ORTH.* Demonſtravimus Spiritum qvoqve condere. Inventa eſt enim Maria gravida e Spiritu ſancto. *MAC.* Non dixit, Gravida e conditore Spiritu ſancto: ſed ſimpliciter dictum
Matth.1.18. eſt, *Inventa eſt gravida e Spiritu ſancto.* *ORTH.* Iſtud ergo, *E Spiritu ſancto*, qvid aliud eſſe putas, qvam qvod erat condidiſſe? *MACED.* Dico Spiritus ſancti œconomiam & diſpoſitionem ita ſignificari. *ORTH.* Non vis igitur fateri Domini corpus eſſe rem conditam? *MACED.* Fateor qvidem corpus eſſe rem conditam, non tamen a Spiritu ſancto conditam eſſe dico, ſed a Chriſto. *ORTHOD.* Atqui Scriptura inquit, *Inventa eſt gravida e Spiritu ſancto.* *MAC.* Dic mihi ubi totidem verbis ſcriptum ſit, qvippiam a Spiritu ſancto fuiſſe conditum. *ORTH.* Sufficiunt qvidem ea qvæ diximus auditoribus omnibus, qvi ſincere rei cognoſcendæ ſtudium attulerint; qvoniam autem nobis propoſitum eſt aliter etiam affectis prodeſſe: audi
Amos.4.12. etiam Spiritum ſic loqventem, *Paratus eſto Iſrael ad invocandum Deum tuum. Ecce enim ego, qvi obfirmo tonitrua, & creo Spiritum, & hominibus annuncio Chriſtum ejus.* *MACED.* Pater is eſt, qvi loqvitur. *ORTHOD.* Si Pater loqveretur, dicendum ei fuiſſet, Qvi annuncio hominibus Chriſtum meum, neqve dixiſſet, Chriſtum ejus. Dic enim mihi an ab alio Deo qvam Patre ſit Chriſtus. *MAC.* Alius qvidem neqve fuit, nec eſt, nec erit Deus præter Chriſti Patrem: ſed Propheta is eſt, qvi dicit, *Paratus eſto Iſrael, ad invocandum Deum tuum:* neqve
ibid. 13. ſcriptum eſt, *Ecce ego*, ſed *Ecce, qvi obfirmat tonitrua, & creat Spiritum, & annunciat hominibus Chriſtum ejus:* ipſe videlicet Deus. *ORTHOD.* Omnia qvidem vobis licent, ſed non omnia conducunt. Vos enim ii eſtis qvi ſancti Pauli ad Hebræos epiſtolæ inſcriptionem corrupiſtis, & epiſtolæ ad Romanos contextum depravaſtis, cum dicitis ſcriptum non eſſe,
Rom.8.9. *Per Spiritum ejus inhabitantem in vobis*, ſed, *Propter Spiritum ejus inhabitantem.* Qvin etiam ecce prophetæ qvoqve verba conaris depravare. Sed hoc nemo tibi concedet. Itaqve ſi propheticum illud protulerimus, & oſtenderimus ſcriptum eſſe, *Ecce ego*, an tibi perſvaderi ſines creatorem eſſe Spiritum?

A ΜΑΚΕΔ. Κἀγὼ λέγω, οὓς καλεῖ ὁ Πατὴρ, τούτους καλεῖ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· καὶ οὓς ἁγιάζει ὁ Πατὴρ, τούτους ἁγιάζει καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' οὐ κτίζει τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Δέδεικται ὅτι κτίζει τὸ Πνεῦμα. Ηὑρέθη γὰρ ἡ ἁγία Μαρία ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. ΜΑΚ. Οὐκ εἶπεν, ἐν γαστρὶ ἔχουσα κτίσαντος τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου· ἀλλ' ἁπλῶς εἴρηται, Ηὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. ΟΡΘ. Τὸ οὖν, ἐκ Πνεύματος ἁγίου, τί ἄλλο ἡγῇ πλὴν τοῦ κτίσαι; ΜΑΚ. Ἐγὼ τὴν οἰκονομίαν λέγω τοῦ Πνεύματος ἐνταῦθα σημαίνεσθαι. ΟΡΘ. Μὴ οὖν θέλεις εἰπεῖν τὸ κυριακὸν σῶμα κτίσμα; ΜΑΚ Κτίσμα μὲν λέγω τὸ σῶμα, ἀλλ' οὐ τοῦ Πνεύματος αὐτὸ λέγω κτίσμα, ἀλλὰ τοῦ Χριστοῦ. ΟΡΘ. Ἀλλ' ἡ γραφὴ εἶπεν, Ηὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. ΜΑΚ. Αὐτῇ τῇ λέξει εἰπέ μοι, ποῦ γέγραπται ὅτι τι ἔκτισεν τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ἀρκεῖ μὲν τοῖς εὐγνωμόνως ἀκούουσι καὶ τὰ προειρημένα. ἐπειδὴ δὲ σκοπὸς ἡμῖν ἐστιν ὠφελῆσαι καὶ τοὺς ἀγνώμονας, ἄκουε καὶ τοῦ Πνεύματος λέγοντος, Ἑτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν σου Ἰσραὴλ, ὅτι ἰδοὺ
C ἐγὼ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων Πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. ΜΑΚΕΔ. Ὁ Πατήρ ἐστιν ὁ λέγων. ΟΡΘΟΔ. Εἰ ὁ Πατὴρ ἔλεγεν, εἶχεν ἂν εἰπεῖν, Ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστόν μου· καὶ οὐκ ἂν εἶπεν τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. ἐπεὶ εἰπέ μοι, εἰ ἄλλου Θεοῦ ἐστιν παρὰ τὸν πατέρα ὁ Χριστός; ΜΑΚ. Ἄλλος μὲν Θεὸς παρὰ τὸν Χριστοῦ Πατέρα, οὔτε ἦν, οὔτε ἐστὶν, οὔτε ἔσται· ὁ προφήτης δέ ἐστιν ὁ λέγων, Ἑτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν σου, Ἰσραήλ. οὐ κεῖται δὲ τὸ, Ἰδοὺ ἐγὼ, ἀλλ' Ἰδοὺ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων Πνεῦμα, ἀ-
D παγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ αὐτὸς ὁ Θεός. ΟΡΘΟΔ. Πάντα ὑμῖν ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. ὑμεῖς γάρ ἐστε οἱ καὶ τὴν πρὸς Ἑβραίους τοῦ ἁγίου Παύλου παραγραφόμενοι, καὶ τὴν πρὸς Ῥωμαίους παραχαράττοντες, ἐν τῷ λέγειν, οὐ γέγραπται, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος Πνεύματος ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐνοικοῦν αὐτοῦ Πνεῦμα; ἰδοὺ δὴ καὶ τὸν προφήτην ἐπιχειρεῖς παραχαράττειν. ἀλλ' οὐδείς σοι συγχωρεῖ. ἐὰν οὖν προσκομίσωμεν τὸ προφητικὸν, καὶ δείξωμεν, ὅτι τὸ Ἰδοὺ ἐγὼ, γέγραπται, πείθῃ ὅτι κτίζει τὸ Πνεῦμα,

ΜΑΚ. Οἶδα ὅτι ἐν ἐνίοις τῶν ἀντιγράφων γέγραπται τὸ, ἰδοὺ ἐγώ. ἀλλ' ἐγὼ λέγω ἐσφαλμένα εἶναι τὰ ἀντίγραφα. οὐ γὰρ ἔχει ἀκολουθίαν λέγειν τὸ Πνεῦμά ἐστιν τὸ λέγον, ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων πνεῦμα. ΟΡ. Καὶ τοί γε ἡ μεγίστη ἀκολουθία τοῦ ῥητοῦ αὕτη, καὶ ἄλλως ἐξομαλισθῆναι οὐ δύναται ἢ οὕτως. τὸ γὰρ Πνεῦμά ἐστι τὸ λέγον, Ἑτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν σου, Ἰσραήλ. ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ τὸ Πνεῦμα στερεῶν βροντὴν καὶ κτίζων Πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, δηλονότι τοῦ Θεοῦ. ΜΑΚ. Ποῖον Πνεῦμα κτίζει; ΟΡΘ. Εἰ μὲν κατὰ τὸ ῥητὸν, τὸ ἑπόμενον τῇ βροντῇ· εἰ δὲ κατὰ διάνοιαν, ὃ εἶπεν ὁ ἅγιος Παῦλος τηρηθῆναι ἄμεμπτον μετὰ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. καὶ γὰρ τὴν ἐστερεωμένην βροντὴν τὸ βάπτισμα δεῖ νοεῖν, πρότερον ὂν παρὰ Ἰουδαίοις χαῦνον καὶ ὑδατῶδες· ὥστε λέγειν τὸν ἅγιον Ἰωάννην, Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν· ἔρχεται δὲ ὁ ἰσχυρότερός μου, ὃς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ πυρί. ἐπειδὴ οὖν αὐτὸ τὸ βάπτισμα τῇ τοῦ Πνεύματος παρουσίᾳ στερεοῦται, καλῶς εἴρηται, ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ, τὸ Πνεῦμα, στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων Πνεῦμα, τὸ ἐν ἑκάστῳ ἡμῶν, ὃ καὶ καρδίαν ἐκάλεσεν ὁ Δαβὶδ, λέγων, Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός. ΜΑΚ. Καὶ βροντὴν λέγεις τὸ βάπτισμα; ΟΡΘΟΔ. Συμβολικῶς καὶ πάνυ. ὡς γὰρ ὅταν ἀκούω, Ἄμπελον ἐξ Αἰγύπτου μετῆρας, οὐκ ἄμπελον σωματικὴν περιβλέπομαι, ἀλλὰ τὸν ναὸν νοῶ· οὕτως καὶ βροντὴν τὸ βάπτισμα νοῶ. καὶ γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ Υἱοὺς βροντῆς ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς, τουτέστι βαπτίσματος Υἱούς. ἐπειδὴ γὰρ ἡ βροντὴ συνίσταται ἐξ ὕδατος καὶ Πνεύματος, τοῦτο δέ ἐστιν ἡ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος μυσταγωγία, συμβολικῶς τὸ βάπτισμα βροντὴν καλεῖ ἐστερεωμένην ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. αὐτίκα ὁ Ἀπόστολος, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσιν εἴρηται, ἐλθὼν καὶ εὑρών τινας βαπτισθέντας, ἠρώτησεν αὐτοὺς λέγων, Εἰ Πνεῦμα ἅγιον ἐλάβετε πιστεύσαντες, ἐκείνων δὲ εἰρηκότων, Ἀλλ' οὐδὲ εἰ Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν ἠκούσαμεν, εἶπεν, Εἰς τί οὖν ἐβαπτίσθητε; ὡς τοῦ στερεώματος οὐκ ὄντος ἐν τῷ βαπτίσματι, μὴ παρόντος τοῦ Πνεύματος.

A *MACEDONIUS.* Scio in nonnullis exemplaribus ſcriptum eſſe, *Ecce ego.* Sed in exemplaribus illis erratum eſſe dico. Nec enim conſentaneum & congruens eſt dicere, Spiritum eum eſſe qvi dicat, *Ecce ego qui obſirmo tonitrua & creo Spiritum.* *ORTHODOXHS.* Imo hæc maxima eſt horum verborum congruentia, utpote qvæ aliter quam hoc modo congruenter & æqvaliter conſtrui non poſſint. Spiritus enim is eſt. qvi dicit, *Paratus eſto Iſrael, ad invocandum Deum tuum, Ecce enim ego* (Spiritus videlicet) *qvi obſirmo tonitrua, & creo Spiritum, & annuncio hominibus Chriſtum ejus*, videlicet Dei. *MAC.* Qvem Spiritum creat? *ORTHODOXUS.* Si ſcriptum qvidem & verba ipſa ſpectes, *ſpiritum ſeu ventum* qvi tonitru conſeqvitur: ſin vero ſententiam ipſam conſideres, eum Spiritum, qvem ait ſanctus Paulus, *Cuſtodiri inculpatum cum anima & corpore, ad Domini noſtri Jeſu Chriſti adventum.* Nam per *Obſirmatum tonitru* intelligendus eſt baptiſmus ille prior apud Judæos uſurpatus, vacuus & aqveus: adeo ut dixerit ſanctus Joannes, *Ego qvidem baptizo vos aqua ad reſipiſcentiam: venit autem, qvi fortior me eſt, qvi vos baptizabit in Spiritu ſancto & igni.* Qvoniam igitur ipſe baptiſmus firmatur Spiritus præſentia, recte dictum eſt, *Ecce ego* (Spiritus videlicet) *qvi firmo tonitru, & creo Spiritum*, illum videlicet qvi ſingulis nobis ineſt, quem etiam cor appellat David, inqviens, *Cor mundum crea in me Deus.* *MACEDONIUS.* Ergo baptiſmum vocas tonitru? *ORTHODOXUS.* Sane qvidem ſymbolice. Qvemadmodum enim cum illud audio, *Tranſtuliſti vitem ex Ægypto*, non conſidero vitem ullam corpoream, ſed templum intelligo: ita etiam per tonitru mente concipio baptiſmum. Nam ſuos etiam diſcipulos Jeſus Chriſtus vocavit Filios tonitru, id eſt baptiſmi. Qvoniam enim tonitru conſtat ex aqva & ſpiritu, *ſeu vento*, id autem eſt myſtica qvædam ſancti baptiſmi adumbratio, baptiſmum ſymbolice vocat tonitru obfirmatum a Spiritu ſancto. Siqvidem Apoſtolus (ut in Actis dicitur) cum veniens inveniſſet nonnullos baptizatos interrogavit eos dicens, *An credentes accepiſtis Spiritum ſanctum?* Cum autem illi dixiſſent, *Imo, ne audivimus quidem an ſit Spiritus ſanctus*, ait, *In quid igitur eſtis baptizati?* qvaſi abſente Spiritu, nulla ſit in baptiſmo firmitas,

Am. 4. 12.

B

1. Theſſal. 5. 23.

Marc. 1. 7.

C

Pſal. 50. 12.

D

Act. 19. 2.

Obfirmat igitur tonitru, id eſt baptiſmum, A
& creat Spiritum, hoc eſt corda noſtra,
ipſe Spiritus ſanctus, dicens per Prophe-
Amos.4. tam, *Paratus eſto Iſrael, ad invocandum*
Deum tuum. Ecce enim ego qvi obfirmo to-
nitru, & creo Spiritum, & annuncio ho-
minibus Chriſtum ejus. *MACEDON.* In-
terpretare etiam, qvod conſeqvitur, & iſta
inter ſe ut congruentia connecte. *ORTHOD.*
Qui efficio diluculum & nebulam, & in-
cedo ſuper excelſa terræ. *MACEDON.* Qvid
igitur vocas diluculum, & nebulam, &
excelſa terræ? *ORTHOD.* Ex interpreta-
tione & ſententia ipſius dicti, per dilucu-
lum intelligo reſurrectionem. Nam Solis B
juſtitiæ exortus intelligitur eſſe reſurre-
ctio. Nebula autem ea fuit, qvæ non
ſivit ut omnes eum perſpicue cernerent.
Inventa eſt enim gravida e Spiritu ſancto.
Excelſa terræ vero ſunt qvi ambulant qvi-
dem in terris, verſantur autem in cœlis.
Iſtiusmodi enim homines incendit Spiri-
tus gratia. *MACEDO.* Num igitur Spi-
ritus ſanctus excitavit Chriſtum a mortu-
is? *ORTHOD.* Ego qvidem hoc dicere
non dubitem, vos autem tuto dixeritis.
Qvemadmodum enim dicitur Pater feciſ-
ſe corpus Domini (Scriptum eſt enim,
Antequam fingeret me in utero novi te: & C
antequam ex utero egredereris, ſanctificavi
te: & hoc ipſum corpus ſapientia dicitur
Prov.9. ædificaſſe: nam *Ædificavit*, inqvit, *domum*
ſibi Sapientia. Et Evangelium dicit ipſum
eſſe a Spiritu ſancto) ita etiam de corpo-
ris reſurrectione ipſe qvidem Filius dicit,
Joh 2. *Deſtruite hoc templum, & ego tribus die-*
bus illud erigam: Apoſtolus vero, *Deus*
Act.2. *excitavit eum, ſolutis doloribus mortis:* hic
autem dicitur Spiritus ipſum excitaſſe. Au-
diens enim, *Qui efficit diluculum*, Reſur-
rectionem mente concipio. Nam qvæ
facit Pater, ea ipſa facit etiam Filius: & D
qvæ facit Pater & filius, ea ipſa facit Spi-
ritus, ut ſupra qvoqve demonſtravimus.
MACEDON. An vero tu mihi oſtende-
ris, Chriſtum excitatum fuiſſe a Spiritu
ſancto? *ORTHOD.* Non dico ipſum Chri-
ſtum a Spiritu tanqvam potentiore fu-
iſſe excitatum, ſed qvod templum corpo-
ris excitaverit Pater, Filius & Spiritus
ſanctus. *MACEDON.* Id autem qvomodo
mihi perſuaſeris? an auxilio egebat Filius,
a qvo templum ipſius excitaretur? *ORTH.*
Enimvero num qvod auxilio egeret im-
pletus eſt ipſo Spiritu? *MAC.* Ubi ſcriptum

στερεοῖ οὖν βροντὴν τὸ βάπτισμα, καὶ κτίζει τὸ Πνεῦμα, τουτέστι τὰς καρδίας ἡμῶν, αὐτὸ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τὸ λέγον διὰ τοῦ προφήτου, Ἑτοιμάζου τοῦ ἐπικαλεῖσθαι τὸν Θεόν σου, Ἰσραήλ· διότι ἰδοὺ ἐγὼ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων Πνεῦμα, καὶ ἀπαγγέλλων εἰς ἀνθρώπους τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. ΜΑΚ. Καὶ τὸ ἑξῆς ἑρμήνευσον, καὶ οὕτως ἐξομάλισον. ΟΡΘ. Ποιῶν ὄρθρον καὶ ὁμίχλην, ἐπιβαίνων ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς. ΜΑΚ. Τί οὖν λέγεις τὸν ὄρθρον, καὶ τὴν ὁμίχλην, καὶ τὰ ὑψηλὰ τῆς γῆς; ΟΡΘ. Κατὰ διάνοιαν ὄρθρον λέγω τὴν ἀνάστασιν. τοῦ γὰρ Ἡλίου τῆς δικαιοσύνης ἀνατολὴ νοεῖται ἡ ἀνάστασις. ὁμίχλη δὲ, ἡ μὴ συγχωροῦσα πᾶσι τηλαυγῶς αὐτὸν ὁρᾷν. Ηὑρέθη γὰρ ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. τὰ δὲ ὑψηλὰ τῆς γῆς, οἱ ἐπὶ γῆς περιπατοῦντες, καὶ ἐν οὐρανοῖς τὸ πολίτευμα ἔχοντες. ἐπὶ γὰρ τούτους ἐπιβαίνει ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις. ΜΑΚΕΔ. Τὸ Πνεῦμα οὖν τὸ ἅγιον ἤγειρεν τὸν Χριστόν; ΟΡΘΟΔΟΞ. Ταῦτα λέγειν ἐμοὶ μὲν οὐκ ὀκνηρὸν, ὑμῖν δὲ ἀσφαλές. ὥσπερ γὰρ τὸ σῶμα τὸ κυριακὸν λέγεται πεποιηκέναι ὁ Πατήρ· γέγραπται γάρ, πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε· καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε. καὶ τοῦτο αὐτὸ τὸ σῶμα ὁ Σολομὼν λέγει τὴν σοφίαν ᾠκοδομηκέναι. λέγει γὰρ, Ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον. καὶ τὸ Εὐαγγέλιον λέγει ἐκ Πνεύματος ἁγίου αὐτὸ εἶναι· οὕτω καὶ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τοῦ σώματος μὲν ὁ Υἱὸς λέγει, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐγὼ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν· ὁ δὲ Ἀπόστολος, ὅτι ὁ Θεὸς αὐτὸν ἤγειρεν, λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου· ἐνταῦθα δὲ, ὅτι τὸ Πνεῦμα. Ποιῶν γὰρ ὄρθρον, ἐὰν ἀκούσω, τὴν ἀνάστασιν νοῶ. ἃ γὰρ ποιεῖ ὁ Πατὴρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ποιεῖ· καὶ ἃ ποιεῖ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς, ταῦτα ποιεῖ τὸ Πνεῦμα, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω δέδεικται. ΜΑΚΕΔ. Καὶ ἔχεις μοι δεῖξαι, ὅτι τὸ Πνεῦμα ἤγειρεν τὸν Χριστόν; ΟΡΘ. Οὐ λέγω ὅτι τὸ Πνεῦμα, ὡς δυνατώτερον τοῦ Χριστοῦ, ἤγειρεν αὐτὸν τὸν Χριστὸν, ἀλλ᾽ ὅτι αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ σώματος ἤγειρεν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ΜΑ. Καὶ πῶς με ἔχεις πεῖσαι; ἆρα βοηθείας ἐχρῄζεν ὁ Υἱὸς, ἵνα τὸν ναὸν αὐτοῦ ἐγείρῃ; ΟΡΘ. Βοηθείας γὰρ χρῄζων ἐπληροῦτο αὐτὸς τοῦ Πνεύματος; ΜΑΚ. Ποῦ γέγραπται

Digitized by Google

ὅτι ἐπληροῦτο τῷ Πνεύματι; ΟΡ. Ἀνάγνωθι τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον, ἵνα ἀκούσῃς· Ὁ οὖν Ἰησοῦς πλήρης τοῦ Πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν εἰς τὴν ἔρημον. καὶ τὸ παράδοξον, ὅτι οὐ μόνον ἐπληροῦτο, ἀλλὰ καὶ ἤγετο ἐν τῷ Πνεύματι, γέγραπται. ὥσπερ δὲ ἐπληροῦτο καὶ ἤγετο, οὕτω καὶ ἀνέστη. καὶ ἵνα γνῷς, ὅτι οὐδὲν κωλύει, τοῦ Πατρὸς αὐτὸν ἐγείροντος καὶ τὸ Πνεῦμα ἐγείρειν, ἄκουσον, ὅτι καὶ τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ μένοντος· ὡς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις αὐτὸς ὁ Υἱὸς λέγει, ὅτι ὁ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός. οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα μένει ἐν αὐτῷ. κατῆλθεν γὰρ τὸ Πνεῦμα σωματικῷ εἴδει, ὡσεὶ περιστερά, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. ὥσπερ οὖν οὐδὲν κωλύει, τοῦ Πατρὸς μένοντος, καὶ τὸ Πνεῦμα μένειν· οὕτως οὐδὲν αὐτὸν κωλύει, τοῦ Πατρὸς ἐγείροντος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐγείρειν. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ εἰρημένον, Ποιῶν ὄρθρον, τὴν ἀνάστασιν καὶ ὁμίχλην, τὸ σῶμα. ΜΑΚ. Οὐκ ἐδύνατο γὰρ ἑαυτὸν ἐγεῖραι; ΟΡ. Ἀλλ' ἐκ τούτων δείκνυται τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως. ἃ γὰρ ἂν ὁ Πατὴρ ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱός. καὶ ἃ ποιεῖ ὁ Υἱός, καὶ τὸ Πνεῦμα ὁμοίως ταῦτα ποιεῖ. ΜΑΚ. Καὶ πῶς δυνατόν; ΟΡ. Ὡς δέδεικται. ΜΑΚ. Καὶ ποῦ δέδεικται; ΟΡ. Ὅτι ἁγιάζει ὡς Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός. ὡς καὶ γέγραπται παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ, Ἀλλὰ ἀπελούσασθε, ἀλλὰ ἐδικαιώθητε, ἀλλ' ἡγιάσθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. ΜΑΚ. Ὀλίγος εἰμί· εὑρίσκω δὲ τὸν δυνάμενον πρὸς ταῦτα εἰπεῖν. πεῖσον οὖν διδασκάλους μου, καὶ πείθομαι. ΟΡ. Κατὰ τὴν σὴν γνώμην εἰ ἦν ὁ μακάριος καὶ ἅγιος Ἀπόστολος, ὅτε αὐτῷ ὤφθη Χριστός, εἶπεν ἄν, Πεῖσον οὖν ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς πρῶτον, καὶ τότε πείθομαί σοι. ΜΑΚ. Ξενοφωνοῦμαι ἐν τούτοις. οἱ πατέρες ἡμῶν οὐδέποτε ἡμῖν ἡρμήνευσαν οὕτως. ἀνάγκη οὖν ἡμᾶς ἐπὶ τούτοις σκέψασθαι, μάλιστα ὅτι ξένον ἤκουσα τὸ βάπτισμα βροντήν. ΟΡ. Ὁμολογεῖς ὅτι οἱ Ἀπόστολοι Υἱοὶ βροντῆς ἐκλήθησαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος, ἢ οὔ; ΜΑΚ. Οἱ δύο μόνοι ἀδελφοί. ΟΡ. Ἡμεῖς ὃ κἂν ἑνὶ εἴρηται, πᾶσι λέγομεν ἁρμόζειν τοῖς τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἔχουσιν. καὶ γὰρ Παῦλος ὁ ἅγιος Ἀπόστολος εἶπεν, Λοιπὸν ἀπόκειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος. οὐκ ἐμοὶ δὲ μόνῳ, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς ἠγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν

A eſt impletum fuiſſe Spiritu? *ORTHOD.* Lege Evangelium ſecundum Lucam ut audias, *Ieſus igitur plenus Spiritu ſancto, reverſus eſt, in deſertum.* Imo qvod mirum eſt & inexpectatum, ſcriptum eſt non modo impletum, ſed etiam abductum fuiſſe a Spiritu. Cæterum ſicut impletus eſt, & abductus, ita etiam reſurrexit. Et ut noris nihil obſtare qvominus Patre ipſum excitante, Spiritus etiam eum excitarit, audi, Patre etiam in ipſo manente (ſicut in Evangeliis dicit ipſe Filius, *Pater in me manens is eſt, qvi edit hac opera*) manere etiam in eo Spiritum? Deſcendit enim Spiritus corporea ſpecie qvaſi columba, B & manſit ſuper eum. Sicut ergo nihil vetat qvin manente Patre, maneat etiam Spiritus: ita nihil prohibet qvominus Patre ipſum excitante, Spiritus qvoqve excitarit, & hoc illud eſt qvod dicitur, *Efficiens diluculum*, id eſt reſurrectionem, *& nebulam*, id eſt corpus. *MAC.* Enimvero annon ipſe potuit ſeſe excitare? *ORTH.* Imo ex iſtis demonſtratur naturæ identitas; ſiqvidem qvæ facit Pater, facit etiam Filius, & qvæ facit Filius, ſimiliter facit Spiritus. *MAC.* Qvomodo id fieri poteſt? *ORTH.* Ita ut oſtenſum eſt? *MACED.* Ubi vero oſtenſum eſt? *ORTHODOXUS.* Qvia ut Pater ſan- C ctificat, ita & Filius: ſicut etiam ſcriptum eſt apud Apoſtolum, *Sed abluti eſtis, ſed juſtificati eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Dei noſtri.* *MACEDONIUS.* Sum ego exiguæ doctrinæ: inveniam autem qvi ad hæc habeat qvod dicat. Hæc perſvade doctoribus meis, & perſvaſus fuero. *ORTHODOXUS.* Si tuæ ſententiæ fuiſſet beatus ille & ſanctus Apoſtolus, cum viſus eſt ei Chriſtus, dixiſſet, adduc prius in tuam ſententiam Pontifices & Scribas, & tunc demum tibi obſeqvar. *MACEDONIUS.* Novis & inſolentibus iſtis vocibus deterreor. Patres noſtri nun- D qvam apud nos iſtis interpretationibus uſi ſunt. Neceſſe eſt ut de iſtis diſpiciam, ac præſertim de novo illo & peregrino dicto qvod audivi, Baptiſmum videlicet eſſe tonitru. *ORTHODOXUS.* Fateris Apoſtolos vocatos fuiſſe filios tonitru a Servatore, an non? *MACED.* Sic vocati ſunt ſoli illi duo fratres. *ORTHODOXUS.* Nos qvod vel uni dictum eſt, omnibus qvadrare dicimus eodem Spiritu præditis. Dixit enim ſanctus Paulus, *Ceterum ſepoſita eſt mihi juſtitia corona, neque vero ſi mihi, ſed etiam omnibus quibus chara fuerit illuſtris illa patefactio Domini noſtri*

Luc. 4. Joh. 14. 1.Cor. 6. 2.Tim. 4.

JEſu Chriſti. An igitur tibi perſvaſum eſt A Chriſtum vocaſſe Apoſtolos filios tonitru? num vero tonitru ipſos genuit, an potius homines? *MACED.* Ipſos (credo) vocavit filios tonitru, ob ſublimem illam fidei prædicationem. *ORTHOD.* Ecqvid autem eſt baptiſmo ſublimius? Circumſpice vero cum Dei timore, annon ubiqve in Scriptura divinitus inſpirata tonitru baptiſmũ
Pſ. 77. innuat? Dicit enim David, *Vox tui tonitru in rota: emicuerunt fulgura tua univerſæ terræ. Vidit terra & commota eſt.* Qvid aliud vocat Tonitru qvam Baptiſmũ? Rotam, hujus vitæ circulum? Fulgura vero ſanctos Apoſtolos, qvi vocem tonitru orbi terrarum patefecerunt? Hi ſunt enim qvi audierunt, *Vos eſtis lux illa mundi.* Commota eſt autem ab hoc tonitru terra ad culturam, & gentes colluſtratione ſiderum ab ignorantia ad Dei cognitionem traductæ. *MACED.* Dixi nova hæc & peregrina mihi incidere. Ampliore conſideratione mihi opus eſt. ORTHOD. Qvoniam te cupio modis omnibus ad hoc credendum perducere, diſce in alio etiam Pſalmo baptiſmum a Davide vocari tonitru, cum in-
Pſ. 28. qvit, *Vox Domini ſuper aqvas.* Et mox, *Deus glorioſus tonuit, Dominus ſuper aqvas multas.* *MACED.* Novi qvid deinceps efficere & colligere inſtitueris. Sed qvod antea dixi, exiguo ſum ingenio: concede ut de iſtis amplius diſpiciam. ORTH. Utinam det tibi Dominus intelligentiam, ut qvæ ex ore meo audiviſti, percipias.

Ἰησοῦ Χριστοῦ. πείθῃ οὖν ὅτι Υἱοὺς βροντῆς ἐκάλεσε τοὺς Ἀποστόλους; καὶ πότερον βροντὴ αὐτοὺς ἐγέννησεν, ἢ ἄνθρωποι; ΜΑΚ. Πείθομαι, Υἱοὺς βροντῆς αὐτοὺς εἶπεν διὰ τὸ ὑψηλὸν κήρυγμα τῆς πίστεως. ΟΡΘ. Τί δὲ ὑψηλότερον τοῦ βαπτίσματος; σκόπησον δὴ μετὰ φόβου Θεοῦ, εἰ μὴ πανταχοῦ ἐν τῇ θεοπνεύστῳ γραφῇ αἰνίττεται τὸ βάπτισμα βροντήν. καὶ γὰρ Δαβὶδ λέγει· Φωνὴ τῆς βροντῆς σου ἐν τῷ τροχῷ, ἐφαίνησαν αἱ ἀστραπαί σου τῇ οἰκουμένῃ. εἶδεν καὶ ἐσαλεύθη ἡ γῆ. τί ἄλλο ἢ τὸ βάπτισμα λέγει βροντήν; τὸν δὲ τροχὸν, τὸν κύκλον τοῦ βίου τούτου; καὶ τὰς ἀστραπὰς, τοὺς ἁγίους B Ἀποστόλους. τοὺς δὲ φανάντας τῇ οἰκουμένῃ τὸ φῶς τῆς βροντῆς; αὐτοὶ γάρ εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. ἡ δὲ σαλευθεῖσα γῆ εἰς γεωργίαν ἐκ τῆς βροντῆς καὶ ἐκ τῆς φαύσεως τῶν ἀστρῶν τὰ ἔθνη ἀπὸ τῆς ἀγνωσίας εἰς τὴν ἐπίγνωσιν. ΜΑΚ. Εἶπον ὅτι ξενοφωνοῦμαι, καὶ ἀνάγκη με ἐπισκέψασθαι. ΟΡΘ. Ἐπειδὴ πανταχόθεν σε θέλω πεισθῆναι, μάθε ὅτι καὶ ἐν ἑτέρῳ Ψαλμῷ ὁ Δαβὶδ τὸ βάπτισμα βροντὴν καλεῖ, λέγων· Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. καὶ ἑξῆς, ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησε, Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. C ΜΑΚ. Ἔγνων λοιπὸν τί ἐστιν ὃ θέλεις. κατασκευάσαι καὶ συναγαγεῖν. ἀλλ᾽ εἶπον, ἐγὼ ὀλίγος εἰμί· ἔνδος μοι ἐπισκέψασθαι. ΟΡΘ. Δώῃ σοι ὁ Θεὸς σύνεσιν, ἵνα ἐπιγνῷς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων.

S. Patris noſtri

ATHANASII D
ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ.

De ſanctâ Trinitate.

DIALOGUS IV.

IN QVO ORTHODOXI CUM Apollinarii ſectatore collocutio.

Ex interpretatione T. B.

ORTHODOXUS.

HABUIT humanum corpus Chriſtus, an non? *APOLL.* Non habuit. *ORTH.* Cujusmodi ergo aliud? *APOL.* Divinum. *ORTH.* Natura an œconomica unitione? *AP.* Oecono-

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

Διάλογος δ.

ΕΝ Ωι ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΠΡΟΣ Ἀπολλιναριαστὴν διάλεξις.

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ.

ΣΩΜα ἀνθρώπινον ἔχει ὁ Χριστὸς, ἢ οὔ; ΑΠ. Οὔ. ΟΡΘ. Ἀλλὰ ποῖον; ΑΠΟ. Θεϊκόν. ΟΡ. Τῇ φύσει ἢ τῇ ἑνώσει τῆς οἰκονομίας; ΑΠΟΛΛΙΝ. Τῇ ἑνώσει τῆς οἰκονο-

μίας. ΟΡΘ. Οὐκοῦν τῇ φύσει, ἀνθρώπινον, τῇ δὲ οἰκονομίᾳ θεϊκόν. ΑΠΟΛ. Ναί. ΟΡΘ. Καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν; ΑΠΟΛ. Τὸ ἐκ Μαρίας σαρκίον ὁμοούσιον ἡμῖν. ΟΡΘ. Σύμφωνοι οὖν ἡμῖν ἐστε ἐν τούτοις; ΑΠΟΛΛΙΝ. Εἰ οὕτως, Ναί. ΟΡΘΟΔ. Ἴδωμεν οὖν καὶ περὶ ψυχῆς. ΑΠΟΛ. Ἴδωμεν. ΟΡΘΟΔ. Ἔμψυχον ἦν τὸ σῶμα, ἢ ἄψυχον; ΑΠΟΛ. Ἔμψυχον. ΟΡΘΟΔ. Ψυχὴν ἔχον δηλονότι. ΑΠΟΛ. Οὔ. ΟΡΘΟΔΟΞ. Καὶ πῶς ἔμψυχον τὸ μὴ ἔχον ψυχήν; ΑΠΟ. Θείᾳ ἦν ἐμψυχίᾳ ψυχωθέν. ΟΡΘΟΔ. Σὺ γὰρ ἀθεεὶ ἐψυχώθης; ΑΠΟΛ. Φυσικῶς ἐψυχώθην. ΟΡΘΟΔΟΞ. Ἄνευ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως; ΑΠΟΛ. Ἀλλ' οὐχ οὕτως ὁ Κύριος. ἐνταῦθα γὰρ ψυχὴ λογικὴ σώματι ἑνωθεῖσα προστάγματι Θεοῦ, ἄνθρωπον ἀποτελεῖ. ἐπὶ δὲ τοῦ Κυρίου οὐχ οὕτως· ἀλλὰ Θεὸς Λόγος σαρκὶ ἑνωθεὶς ἄνθρωπον ἀπετέλεσεν Θεόν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Τοῦτο οὖν λέγεις θείαν ἐμψυχίαν; ΑΠΟΛΛΙΝ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘΟΔΟΞ. Ἀντὶ ψυχῆς οὖν ὁ Λόγος; ΑΠΟΛ. Ναί. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ, Τίς οὖν ἦν ὁ λέγων, Τὴν ψυχήν μου οὐδεὶς αἴρει ἀπ' ἐμοῦ. ὅτε θέλω, τίθημι αὐτήν, καὶ ὅτε θέλω, λαμβάνω αὐτήν. ἡ σὰρξ, ἢ ὁ Λόγος; ΑΠΟΛ. Ο Λόγος. ΟΡΘΟΔΟΣ. Ποίαν ἔλεγεν ψυχήν; ἣν εἶχεν, ἢ ἣν οὐκ εἶχεν; ΑΠΟΛΛΙΝ. Τὴν ἀνθρωπίνην ἔλεγεν ζωήν. ΟΡΘΟΔ. Δυνατὸν γὰρ ἀνθρωπίνην ζωὴν εἶναι, μὴ παρούσης ψυχῆς; ΑΠΟΛ. Καὶ πάνυ. ὁ γὰρ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. ΟΡΘΟΔ. Ὤφθη δὲ ὁ τῇ φύσει ἀόρατος, πῶς; ΑΠΟΛ. Σαρκί. ΟΡΘΟΔ. Ὥσπερ οὖν σαρκός ἐστι τὸ φαίνεσθαι, οὕτω καὶ ψυχῆς συναναστρέφεσθαι. ἀδύνατον δὲ τὸν τῇ φύσει ἀόρατον ὁραθῆναι, μὴ ἑνωθέντα σώματι τῷ δυναμένῳ ὁραθῆναι. καὶ ἀδύνατον, τὸν τῇ φύσει ἀπαθῆ, παθεῖν καὶ συναναστραφῆναι ἀνθρώποις, μὴ ἑνωθέντα σώματι ἐμψύχῳ, τῷ δυναμένῳ παθεῖν ἑκουσίως καὶ συναναστραφῆναι ἀνθρώποις. σῶμα δὲ ἔμψυχον, ψυχὴν ἔχον, ἔμψυχόν ἐστιν, κἂν θέλῃς, κἂν μὴ θέλῃς. ΑΠΟΛ. Ἄνθρωπος οὖν ψιλὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν. ΟΡΘΟΔΟΞ. Μὴ γένοιτο. ἀλλὰ Θεὸς βουληθεὶς ὀφθῆναι ἥνωσεν ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον ὀφθῆναι.

A mica unitione. ORTHODOXUS. Ergo natura humanum, œconomia vero divinum, *id eſt, quatenus illud ſibi univit Deus Verbum.* APOLINARISTA. Etiam. ORTHODOXUS. Et nobis coeſſentiale? APOLINARISTA. Caro qvam ex Maria ſumpſit, coeſſentialis eſt nobis. ORTHODOXUS. In iſtis igitur ſentitis nobsicum? APOLINARISTA. Etiam, ſi qvidem ita ſentitis. ORTHODOXUS. Diſpiciamus igitur etiam de anima. APOLINARISTA. Diſpiciamus. ORTH. Corpus illud eratne animatum, an exanime? APOLINARISTA. Animatum. ORTHODOXUS. Nempe qvod anima B præditum eſſet. APOLINARISTA. Neqvaqvam. ORTHODOXUS. Qvomodo vero fuerit animatum, qvod non fuerit anima præditum? AP. Divina animatione fuit animatum. ORTH. Enimuero an tu es abſqve Deo, ſive Deo non interveniente, animatus? AP. Naturaliter ſum animatus. ORTH. Num abſqve Dei potentia? AP. At non ita Dominus. Hic enim anima rationis particeps, corpori ex Dei mandato unita, hominem conſtituit. In Domino vero non ita eſt, ſed Deus Verbum carni unitum hominem conſtituit Deum. ORTH. C Hoccine eſt qvod divinam animationem vocas? AP. Sane qvidem. ORTH. Verbum igitur fuerit animæ vice. AP. Etiam. ORTH. Qviſnam igitur dixit, *Nemo tollit a me animam meam, pono eam cum volo, & ſumo cum volo.* Caro an Verbum? AP. Verbum. ORTH. Qvam dixit animam? qvam haberet, vel qvam non haberet? AP. Vitam humanam ſignificavit. ORTH. At fierine poteſt ut qvædam ſit humana vita, ſi non adfuerit anima? AP. Maxime. *Deus enim conſpectus eſt in terra, & inter homines una verſatus eſt.* ORTH. Qvomodo vero conſpectus eſt in natura inaſpectabilis? D AP. Carne. ORTH. Sicut ergo carnis eſt conſpicuum eſſe; ita & animæ eſt una verſari. Fieri vero non poteſt ut qvi natura eſt inaſpectabili, cernatur, niſi corpori uniatur qvod cerni poſſit: & fieri non poteſt, ut qvi affectionis expers eſt natura afficiatur & una cum hominibus verſetur, niſi ſit corpori animato unitus, qvod ſponte affici & una cum hominibus verſari poſſit. Animatum autem corpus eo ipſo qvod anima ſit præditum, animatum eſt, velis, nolis. AP. Homo igitur nudus & qvi nihil aliud qvam homo eſſet, paſſus fuerit pro nobis. ORTH. Abſit. Sed Deus cum vellet conſpici, voluit ſibi corpus qvod conſpici poſſet:

Joh. 10.

A & pati volens, univit ſibi corpus animatum qvod ſponte pati poſſet, neqve qvod qvidem prius extiterit, poſtea vero virtute unitum fuerit: neqve ſimpliciter ex homine Maria, ſed ipſa prius ſanctificata, ut Deus Verbum deſumptam ex ea humanitatem, tum demum participans, & ſibi ipſi œconomice uniens corpus animatum, unus & idem eſſet Deus & homo. *APOL.* Nonne animatum corpus homo eſt? *ORTHOD.* Non qvodvis animatum corpus eſt homo, ſed humanum corpus animatum eſt homo. *APOL.* Homo iſte annon eſt Ieſus? *ORTHOD.* Unitus Verbo. *APOL.* Ieſus igitur annon eſt ho- B mo? *ORTHOD.* Ne hominem qvidem ipſum abſqve Verbo ſubſtitiſſe agnoſco. Ipſius enim exiſtentiam in ipſa unitione Verbi deſigno. *APOL.* Non fuit igitur Verbum vice *τοῦ λογικοῦ, id eſt, ejus partis hominis qvæ eſt rationis ſedes? ORTHOD.* Non, ſed in ea fuit Verbum, ſibi ipſi per illam uniens ſpontaneam patiendi facultatem: *APOL.* Habuit igitur mentem hominis Chriſtus. *ORTHOD.* Cave ſic dicas Chriſtum habuiſſe mentem ut eam dividas. Utrumqve enim ſimul & conjunctim conſideratum, Mens videlicet & Verbum, C dicitur Chriſtus. Sic autem mentem cui ineſſet Verbum, humanam dico, ut initio hujus noſtræ collocutionis diximus corpus natura humanum, Dei vero corpus fuiſſe, ſi œconomiam ſpectes. Sic etiam animam dico natura humanam, Dei vero animam qvod ad œconomiam attinet: & mentem natura humanam, Dei vero mentem œconomiæ reſpectu. Item ſicut caro non vidit corruptionem, ita qvoqve mens ipſius non commiſit peccatum. Et ſicut neceſſe eſt corpus, qvod humanum ſit, & ex Adamo profectum, ex carne & ſangvine conſtitui, ita neceſſe D eſt animam humanam eſſe rationis participem. Rurſum igitur dico, Sicut corpus natura qvidem eſt humanum, unione vero œconomica divinum: ita & mens natura qvidem eſt humana, unitione vero œconomica, Mens Dei. *APOL.* Duo ſunt igitur perfecta. *ORTHOD.* Imo duarum perfectarum eſſentiarum unitio, *APOLINAR.* Si duo ſunt perfecta, unicum perfectum non eſt. *ORTHOD.* Apud homines fortaſſis id fieri non poteſt, ſed apud Deum fieri poteſt. *APOLIN.* Qvomodo? *ORTHOD.* Ut qvod Virgo genuerit, ut qvod januis clauſis corpus ex craſſis partibus conſtans, & ex carnibus

καὶ βουληθεὶς παθεῖν, ἥνωσεν ἑαυτῷ σῶμα ἔμψυχον τὸ δυνάμενον παθεῖν ἑκουσίως, οὐ πρότερον ὑπάρξαν, καὶ τότε κατ' ἀρετὴν ἑνωθέν. οὔτε δ' ἐξ ἀνθρώπου ἁπλῶς τῆς Μαρίας, ἀλλὰ πρότερον αὐτῆς ἁγιασθείσης, καὶ τότε δ' ἐξ αὐτῆς μεταλαχόντος τοῦ Θεοῦ Λόγου τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἑνώσαντος ἑαυτῷ κατ' οἰκονομίαν ἔμψυχον σῶμα, ὡς εἶναι ἕνα τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον. ΑΠΟΛ. Τὸ ἔμψυχον σῶμα ἄνθρωπός ἐστιν; ΟΡΘ. Οὐχ ἁπλῶς τὸ ἔμψυχον σῶμα ἄνθρωπός ἐστιν, ἀλλὰ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἔμψυχον ἄνθρωπός ἐστιν. ΑΠΟΛΛΙΝ. Ἄνθρωπος οὗτος Ἰησοῦς ἐστιν; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ἑνωθεὶς Λόγῳ. ΑΠΟΛΛ. Οὐκ ἔστιν οὖν Ἰησοῦς ἄνθρωπος; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ἄνευ τοῦ Λόγου, οὔτε ἄνθρωπον αὐτὸν οἶδα ὑποστάντα. τὴν γὰρ ὕπαρξιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἑνώσει τοῦ Λόγου γνωρίζω. ΑΠΟΛ. Οὐκ οὖν ἀντὶ τοῦ λογικοῦ ἦν ὁ Λόγος; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Οὔ· ἀλλ' ἐν τῷ λογικῷ ἦν ὁ Λόγος, ἑνώσας αὐτὸς ἑαυτῷ διὰ τοῦ λογικοῦ τὸ ἑκούσιον πάθος. ΑΠΟΛ. Νοῦν ἀνθρώπου εἶχεν ὁ Χριστός; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Μὴ λέγε, ὁ Χριστὸς, διαιρῶν, νοῦν εἶχεν. τὸ γὰρ συναμφότερον νοῦς καὶ Λόγος λέγεται ὁ Χριστός. οὕτω δὲ νοῦν ἀνθρώπινον λέγω ἐν ᾧ ἦν ὁ Λόγος, ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ λόγου εἴπομεν σῶμα ἀνθρώπινον τῇ φύσει, τῇ δὲ οἰκονομίᾳ, Θεοῦ. οὕτω καὶ ψυχὴν τῇ φύσει ἀνθρωπίνην· τῇ δὲ οἰκονομίᾳ, Θεοῦ· καὶ νοῦν ἀνθρώπινον τῇ φύσει, τῇ δὲ οἰκονομίᾳ, Θεοῦ. καὶ ὥσπερ ἡ σὰρξ αὐτοῦ οὐκ ἴδεν διαφθορὰν, οὕτως οὐδὲ ὁ νοῦς αὐτοῦ ἐποίησεν ἁμαρτίαν. καὶ ὥσπερ ἀνάγκη τὸ τῇ φύσει ἀνθρώπινον σῶμα, τὸ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ, ἐκ σαρκὸς καὶ αἵματος ἔχειν τὴν σύστασιν· οὕτως ἀνάγκη τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν λογικὴν εἶναι. καὶ πάλιν οὖν λέγω, ὥσπερ τὸ σῶμα φύσει μὲν ἐστιν ἀνθρώπινον, τῇ δὲ ἑνώσει τῆς οἰκονομίας θεϊκόν· οὕτως ὁ νοῦς φύσει μὲν ἀνθρώπινος, τῇ δὲ ἑνώσει τῆς οἰκονομίας, Θεοῦ νοῦς. ΑΠΟΛ. Δύο οὖν τέλεια; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Δύο οὐσιῶν τελείων ἕνωσις. ΑΠΟΛ. Δύο τελείων ἓν τέλειον οὐ γίνεται. ΟΡΘΟΔΟΔ. Παρ' ἀνθρώποις ἴσως ἀδύνατον γενέσθαι, παρὰ δὲ Θεῷ δυνατόν. ΑΠΟΛ. Πῶς; ΟΡΘΟΔ. Ὡς τὸ παρθένον γεννῆσαι, ὡς τὸ θυρῶν κεκλεισμένων σῶμα παχυμερὲς εἰσελθεῖν, ἐκ σαρκῶν καὶ

καὶ ὀστέων συμπαγῆ, ὡς τὸ περιπατῆσαι ἐπὶ θαλάσσης. ὡς γὰρ ταῦτα δυνατὰ παρὰ Θεῷ, κἀκεῖνο. ΑΠΟΛ. Ἄνθρωπον οὖν ἐγγέννησεν Μαρία; ΟΡΘ. Ψιλὸν, οὔ. ἀλλὰ Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα. πρῶτον γὰρ ὁ Κύριος μετ᾽ αὐτῆς θεϊκῶς, καὶ τότε ἐξ αὐτῆς οἰκονομικῶς παιδίον. διὸ καὶ Θεοτόκος ἡ Μαρία. ΑΠΟΛ. Ἄνθρωπος οὖν ἐσταυρώθη ὑπὲρ ἡμῶν. ΟΡΘ. Ψιλὸς οὔ· ἀλλὰ Θεὸς ὢν ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς βουληθεὶς σταυρωθῆναι ὑπὲρ ἡμῶν, ἥνωσεν ἑαυτῷ σῶμα ἔμψυχον λογικὸν, τὸ δυνάμενον σταυρωθῆναι μετὰ ἑκουσίου πάθους. ΑΠΟΛ. Διὰ τί λέγεις, σταυρωθῆναι μετὰ πάθους; ἄλλο ἐστὶ σταύρωσις καὶ ἄλλο πάθος; ΟΡΘ. Ἑκούσιον καὶ πάνυ. ΑΠΟΛ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι σῶμα ἔμψυχον σταυρωθῆναι δύναται· παθεῖν δὲ ἑκουσίως οὐ δύναται, μὴ ὂν ἔμψυχον, λογικόν. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἀσέβημα τῶν λεγόντων, ὅτι ψυχὴν οὐκ εἶχεν. τοῦ γὰρ σώματος μὴ δυναμένου αἰσθηθῆναι ἑκουσίου πάθους ἄνευ ψυχῆς, ἀνάγκη τὸν Λόγον ἀντὶ ψυχῆς ὄντα παθεῖν, ἢ μηδ᾽ ὅλως εἶναι αἴσθησιν πάθους ἑκουσίου. ΑΠΟΛ. Οὐκ ἔπαθεν οὖν ὁ Λόγος; ΟΡΘ. Φυσικῶς, μὴ γένοιτο. ΑΠΟ. Ὅλως ἔπαθεν. ΟΡΘ. Ἑνώσας ἑαυτῷ σῶμα τὸ δυνάμενον παθεῖν· ὡς εἶναι τὸ πάθος τῆς οἰκονομίας, καὶ οὐχὶ τῆς φύσεως τοῦ Λόγου. ὡς γὰρ ἐκοπίασεν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ᾽ ἑνώσεως οἰκονομίᾳ· οὕτως ἔπαθεν οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ᾽ ἑνώσεως οἰκονομίᾳ. εἰ δὲ μὴ, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἄνευ κόπου, καὶ περιπατήσας ὑπὲρ πτερύγων ἀνέμων, πῶς ἂν ἐκοπίασεν, εἰ μὴ ἥνωσεν ἑαυτῷ τὸ δυνάμενον κοπιάσαι; σῶμα δὲ ἄψυχον οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. καὶ ὥσπερ αὐτοῦ σῶμά ἐστιν, ὃ ἥνωσεν ἑαυτῷ ἔμψυχον σῶμα, οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ οἰκονομίᾳ· οὕτως αὐτοῦ κόπος ὁ κόπος οὐ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἑνώσεως, καὶ αὐτοῦ πάθος, τὸ πάθος, οὐ τῇ φύσει· ἀπαθὴς γὰρ ἡ φύσις· ἀλλὰ τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἑνώσεως. διὰ γὰρ τὸ πάθος, καὶ ἡ ἕνωσις· καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν, τὸ πάθος. σῶσαι γὰρ θέλων, ἔπαθεν· παθεῖν δὲ θέλων, ἥνωσεν, ὃ ἑνώσας, οὐκ ἀφῆκεν. οὕτω γὰρ ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ, ὄψονται

A & oſſibus compactum introierit, ut qvod ſupra mare ambularit. Nam ut hæc apud Deum fieri potuerunt, ita & illud. Ap. Hominem igitur genuit Maria? Orth. Nudum & duntaxat hominem neqvaqvam, ſed Deum, qvi hominem indueret. Primum enim Dominus fuit cum ea divine, & tum demum infantulus ex ea œconomice: qvamobrem etiam Deipara eſt Maria. Apol. Homo igitur crucifixus eſt pro nobis. Orth. Nudus, & duntaxat homo, neqvaqvam: ſed Dei Filius cum Deus eſſet, vellet que crucifigi pro nobis, univit ſibi ipſi corpus animatum [illegible] rationis particeps, qvod poſſet
B crucifig[illegible] voluntarie patiendo. Apol. Cur dicis crucifixum fuiſſe patiendo? Num aliud eſt crucifixio, qvam perpeſſio? Orth. Sane vero *aliud eſt* voluntarie pati, qvam crucifigi. Apol. Qvomodo? Orth. Qvoniam corpus animatum poteſt crucifigi, voluntarie autem pati non poteſt corpus, qvod non fuerit animatum ſimul & rationis particeps. Et hoc illud eſt impium ſcelus eorum, qvi Chriſtum negant anima præditum fuiſſe. Cum enim corpus abſqve anima non potuerit voluntariam perpeſſionem ſentire, neceſſe eſt Verbum, qvod animæ loco fue-
C rit, paſſum eſſe, aut nullum prorſus fuiſſe voluntariæ paſſionis ſenſum. Apol. Ergo non paſſum fuerit Verbum? Orth. Abſit, ut naturaliter ſive in ſui ipſius natura paſſum fuerit. Apol. Omnino tamen paſſum eſt. Orth. Nempe unito ſibi corpore qvod pati poſſet: ut paſſio ſit œconomiæ reſpectu, non autem ipſius naturæ Verbi. Sicut enim feſſum fuit de via, non in ipſa deitatis natura, ſed habita unitionis œconomicæ ratione: ita paſſum eſt, non in ipſa deitatis natura, ſed qvod ad unitionis œconomiam attinet.
D Alioqvi, qvomodo qvi abſqve labore fecit cœlum & terram, & incedit ſupra ventorum pinnas, defeſſus fuiſſet, niſi ſibi ipſi corpus univiſſet, qvod fatigari poſſet? Cæterum corpus non animatum neqve laborat, neqve net. Sicut autem corpus illud animatum, qvod Verbum ſibi univit, eſt ipſius corpus, non natura, ſed ſecundum œconomiam: ita labor, eſt ipſius labor, non natura, ſed ſecundum unitionis œconomiam: & perpeſſio, eſt ipſius perpeſſio, non natura, (natura enim Verbi perpeſſionis expers) ſed ſecundum unitionis œconomiam. Nam & ut pateretur unitum eſt, & ut nos ſervaret, paſſum eſt. Volens enim ſervare, paſſum eſt: & volens pati, univit ſibi, qvod ſemel unitum nunqvam dimiſit. *Sic enim veniet, quemadmodum eum vidiſtis in cælum euntem*: Et, *videbunt* Actor. 1. 11.

Joh. 19. 37. *eum, quem confixerunt.* APOLINARISTA. A Enimvero annon aliter poterat nos ſervare? ORTHODOXUS. Sed ita ſervare voluit per ſtultitiam prædicationis. APOL. Si mentem hominis habuit, potuit etiam peccare. ORTH. Sane, niſi hæc mens fuiſſet deitati unita. APOL. Mutabilis ergo fuit Chriſtus. ORTH. Abſit. APOL. Si potuit peccare, mutabilis erat. ORTH. Memineris eorum, quæ diximus. Dixi enim, Niſi fuiſſet deitati unitus. Jeſus Chriſtus autem non intelligitur animo extra unitionem Jeſus Chriſtus, ſed Deus Verbum, Filius Dei ſubſiſtens. Si corpus animatum potes absque unitione invenire, mutationem cogita: ſin autem ſimul fuit corpus, & Dei Verbi corpus, & ſimul fuit animatum rationis particeps, ſimul Dei Verbi corpus animatum ac rationis particeps, quamnam quæris mutationem? APOL. Si mente hominis præditus fuit Chriſtus, fuit quoque oblivioni & ignorantiæ obnoxius, & peccare potuit. ORTHOD. Sane, niſi deitati fuiſſet unitus. Ne vero dicito, Si mente hominis. Nullius enim alterius mentem habere potuit. Sed dicito, Si mentis humanæ particeps factus fuit Verbum, ſicut humanæ carnis. APOL. Qvomodo poteſt mens humana non mutari? ORTH. Qvomodo mortale iſtud immortalitate indutum non moritur, & hoc corruptioni obnoxium, incorruptibilitate indutum, non amplius corrumpitur: ita & mens per Dei Verbi unitionem deificata non mutatur. APOL. Ergo & alij Sancti mentem habuerunt immutabilem? ORTH. Non. APOL. Qvamobrem? nonne in illis quoque fuit Verbum? ORTH. Sed fuit in Sanctis non unitione, ſed pro gratia Spiritus, diverſe in ipſis vim ſuam exerentis: hic vero, *id eſt in Deo Verbo*, fuit omnis plenitudo deitatis. Deinde Sancti qvidem fuerunt participes Verbi, hic vero Verbum participavit humanam naturam. APOL. Dic, carnem & ſangvinem, ut ſcriptum eſt. ORTH. Scripturæ mos eſt totum hominem vocare Carnem & Sangvinem, ut cum dicit, *Non contuli primum cum Carne & Sangvine.* Et, *Ultimis diebus* Act. 2. 17. *effundam ex Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Et rurſum, *Non permanebit Spiritus meus in hominibus iſtis, quoniam ſunt caro,* & quæcunque ſunt hujusmodi. APOL. Quid illud eſt, Sancti participarunt, & Deus Verbum participavit? quodnam eſt hoc diſcrimen; ORTHODOXUS. Quod Sancti prius extiterunt,

A εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. ΑΠΟΛ. Ἄλλως γὰρ οὐκ ἐδύνατο σῶσαι; ΟΡΘ. Ἀλλ᾽ οὕτως ἠθέλησεν σῶσαι διὰ τῆς μωρίας τοῦ κηρύγματος. ΑΠ. Εἰ νοῦν ἀνθρώπου εἶχεν, ἐδύνατο καὶ ἁμαρτῆσαι. ΟΡΘΟΔ. Εἰ μὴ ἥνωτο τῇ θεότητι ὁ νοῦς, ναί. ΑΠΟΛ. Τρεπτὸς οὖν ἦν ὁ Χριστός; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο. ΑΠΟΛ. Εἰ ἐδύνατο ἁμαρτῆσαι, τρεπτὸς ἦν. ΟΡΘ. Μνημόνευε τῶν εἰρημένων. εἶπον γὰρ, εἰ μὴ ἥνωτο, ναί. Ἰησοῦς δὲ Χριστὸς ἄνευ ἑνώσεως οὐ νοεῖται Χριστὸς Ἰησοῦς, ἀλλὰ Θεὸς Λόγος, Υἱὸς Θεοῦ ἐνυπόστατος. εἰ δύνῃ εὑρεῖν τὸ ἔμ- B ψυχον σῶμα ἄνευ ἑνώσεως, ἐννόει τροπήν. εἰ δὲ ἅμα σῶμα, ἅμα Θεοῦ Λόγου σῶμα, καὶ ἅμα ἔμψυχον λογικὸν, ἅμα Θεοῦ Λόγου σῶμα ἔμψυχον λογικὸν, ζητεῖς τροπήν; ΑΠΟΛ. Εἰ νοῦν ἀνθρώπου εἶχεν ὁ Χριστὸς, καὶ λήθην καὶ ἄγνοιαν εἶχεν, καὶ ἁμαρτάνειν ἐδύνατο. ΟΡΘ. Εἰ μὴ ἥνωτο τῇ θεότητι, ναί. καὶ μὴ λέγε, εἰ νοῦν ἀνθρώπου. οὐ γὰρ ἄλλου τινὸς αὐτὸς εἶχε νοῦν. ἀλλ᾽ εἰ ἄρα, εἰπὲ, ἀνθρωπίνου νοῦ μετεῖχεν ὁ Λόγος, ὡς ἀνθρωπίνης σαρκός. ΑΠΟΛ. Πῶς δύναται ἀνθρώπινος νοῦς μὴ τρέπεσθαι; ΟΡΘΟΔ. Πῶς τὸ θνητὸν τοῦτο ἐνδυθὲν ἀθανασίαν, C οὐκέτι ἀποθνήσκει, καὶ τὸ φθαρτὸν τοῦτο ἐνδυθὲν ἀφθαρσίαν οὐκέτι φθείρεται. οὕτως ὁ νοῦς θεωθεὶς ἑνώσει Θεοῦ Λόγου οὐ τρέπεται. ΑΠΟΛ. Οὐκοῦν καὶ οἱ ἅγιοι ἄτρεπτον εἶχον νοῦν. ΟΡΘΟΔ. Οὔ. ΑΠΟΛ. Διὰ τί; οὐκ ἦν καὶ ἐν αὐτοῖς ὁ Λόγος; ΟΡΘΟΔ. Ἀλλ᾽ ἐν τοῖς ἁγίοις οὐ καθ᾽ ἕνωσιν ἦν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν, διαφόρως ἐν αὐτοῖς ἐνεργοῦντος. ἐνταῦθα δὲ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος. καὶ οἱ μὲν ἅγιοι μέτοχοι τοῦ Λόγου ἦσαν. ἐνταῦθα δὲ ὁ Λόγος μετέσχεν τῆς ἀνθρωπότη- D τος. ΑΠΟΛ. Εἰπὲ, αἵματος καὶ σαρκὸς, ὡς γέγραπται. ΟΡΘΟΔ. Ἔθος τῇ γραφῇ τὸν ὅλον ἄνθρωπον σάρκα καὶ αἷμα καλεῖν. ὡς ὅταν λέγῃ, Οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι· καὶ, Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· καὶ πάλιν, Οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκα· καὶ ὅσα τοιαῦτα. ΑΠΟ. Τί ἐστιν, οἱ ἅγιοι μετέσχον, καὶ ὁ Θεὸς Λόγος μετέσχεν; τίς ἡ διαφορά; ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ὅτι οἱ ἅγιοι πρότεροι ὑπῆρξαν,

καὶ τότε μετέχον Θεοῦ Λόγον. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλὰ ὁ ὢν πρὸ τῶν αἰώνων Θεὸς Λόγος, βουληθεὶς ἐνανθρωπῆσαι, ἡγίασεν τὴν Παρθένον, καὶ ἥνωσεν ἑαυτῷ ἐξ αὐτῆς σῶμα, οὐ πρότερον ὑπάρξαν καὶ τότε ἑνώσας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ ὑπάρξει ἑνώσας· ΑΠΟΛ. Δύο οὖν ἡγεμονικὰ ἐν τῷ σώματι ἦσαν, ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς. ΟΡΘΟΔ. Οὔ· ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγος ἡγεμόνευεν τοῦ νοῦ. ΑΠΟΛ. Πῶς οἷόν τε μὴ εἶναι δύο; ΟΡΘ. Ὡς τὸ λευκὸν τῆς ἐρέας καταχρωσθὲν χρώματι πορφύρας, οὐ δίχρωμόν ἐστιν, ἀλλ' ἕν· οὕτως ὁ νοῦς, καταλαμπόμενος καὶ ἀποθεωθεὶς, ἕν ἐστιν, καὶ οὐκ ἔστιν δύο ἡγεμονικά. οὐ γὰρ ἄλλο τι βούλεται ὁ νοῦς, καὶ ἄλλο τι ὁ Λόγος, ἀλλ' ὥσπερ μουσικὸς καὶ τὸ ὄργανον οὐ δύο μουσικοὶ, οὕτως Θεὸς Λόγος καὶ νοῦς ἀνθρώπινος, οὐ δύο ἡγεμονικά. αὐτὶ γὰρ ὀργάνου τῷ νῷ ἀνθρωπίνῳ κέχρηται ὁ Λόγος, ΑΠΟΛ. Ἀλλὰ τὸ ὄργανον τοῦ μουσικοῦ ἄνουν ἐστίν. ΟΡΘ. Καὶ ὁ μουσικὸς θνητός ἐστιν. ἐνταῦθα δὲ ὁ Λόγος ἀθάνατος ὢν τῷ νῷ κέχρηται ὀργάνῳ. καὶ ὥσπερ ἐν ἡμῖν ὁ νοῦς τῷ σώματι κέχρηται ὀργάνῳ εἰς τὰ διὰ τοῦ σώματος ἐπιτελούμενα. οὕτως ἐκεῖ ὁ Λόγος τῷ νῷ κέχρηται ὀργάνῳ εἰς τὰ διὰ τὸν νοῦν ἐπιτελούμενα. ΑΠΟΛ. Τοῦ σώματος τίς ἡ χρεία; ΟΡΘΟΔ. Διὰ πολλὰ, ὅτι ὀφθῆναι ἠθέλησεν, καὶ ὅτι τὸ συναμφότερον ἦν ἀπολλύμενον, καὶ διὰ τοῦ ὁμοίου τὸ ὅμοιον σῶσαι σταυρῷ καὶ πάθει ἑκουσίῳ ηὐδόκησεν. καὶ ἐν μὲν τῷ ἑκουσίῳ πάθει τῷ νῷ κέχρηται, ὡς προεῖπον, ὀργάνῳ. ἐν δὲ τοῖς σωματικοῖς τῷ σώματι· καὶ οὕτως ζητήσας καὶ εὑρὼν, ἥνωσε τὸ ἀπολωλός. ΑΠΟΛ. Ποίοις λέγεις σωματικοῖς; ΟΡΘΟΔ. Σταυρῷ, ταφῇ, περιπάτῳ, ἀφῇ, βρώσει, πόσει, καὶ ὅσα τούτοις ἀκόλουθα. ΑΠΟΛ. Θεὸς ἦν ὁ Λόγος ὁ γεννηθεὶς ἐκ Μαρίας; ΟΡΘ. Ὁ γεννηθεὶς ἐκ Μαρίας, τὸ ἐκ ταύτης ἐν τῆς οὐσίας, οὐκ ἦν Θεὸς οὐσιωδῶς, ἀλλὰ ἑνώσεως οἰκονομίᾳ. ΑΠ. Καὶ πῶς, Εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου, λέγεται; ΟΡΘΟΔ. Ἐπεὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὢν Θεὸς Λόγος, ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς, ἔλαβε μορφὴν δούλου, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, καρπὸς τῆς κοιλίας αὐτῆς εὑρέθη. ΑΠΟΛ. Συνῆπται οὖν ὁ Λόγος τῷ ἑνωθέντι σώματι ἐξ αὐτῆς, ὡς ζῶον,

A & tum demum participarunt Dei Verbum: hic vero non ita eſt, ſed Deus Verbum, quod erat ante ſecula, cum vellet fieri homo ſeſe illi inſinuando, ſanctificavit Virginem, & corpus ex ea ſibi univit, non quod prius extiterit, & tum demum univerit, ſed faciens, ut per ipſam unitionem exiſteret. APOL. Duo igitur in illo corpore fuerunt ἡγεμονικά, *id eſt cæteris imperantia*, nempe Deus Verbum, & humana mens. ORTH. Nequaquam. Sed ipſum Verbum imperat menti. APOL. Qui fieri poteſt, ut hæc non ſint duo? ORTH. Sicut lanæ albedo colore purpuræ tincta, non eſt bicolor, ſed unicolor: ita mens coruſcans & deificata eſt unum quiddam, neque ſunt duo ἡγεμονικά. B Neque enim aliud quidem vult mens, aliud vero Verbum: ſed ſicut muſicus & inſtrumentum non ſunt duo muſici, ita Deus Verbum & mens humana non ſunt duo ἡγεμονικά. Utitur enim Verbum humana mente tanquam inſtrumento. APOL. Sed muſici inſtrumentum eſt mentis expers. ORTH. Sed & muſicus eſt mortalis. Hic vere Verbum, quod immortale eſt, mente utitur, ut inſtrumento: & ſicut mens in nobis utitur corpore ut inſtrumento ad ea, quæ corporis opera efficiuntur: ita illic Verbum utitur mente, ut inſtrumento, ad ea, quæ mente efficiuntur. APOL. Corporis vero quis C eſt uſus? ORTH. In multis. Voluit Verbum conſpici, & quoniam, quod perierat, utrumque complexum erat, placuit ſimile per ſimile ſervare, nempe per crucem & paſſionem voluntariam. Itaque in paſſione voluntaria uſum eſt mente, ſicut ante dixi, ut inſtrumento: in rebus autem corporeis, corpore: & ita quæſitum & inventum id, quod perierat, ſervavit. APOL. Quænam corpora dicis? ORTH. Crucem, ſepulturam, quod ambulaverit, quod tactum ſit, cibum, potum, & quæcunque ex iſtis conſe- D quuntur. APOL. At nonne Deus erat, qui genitus eſt ex Maria? ORTH. Qui genitus eſt ex Maria, quantum ad id attinet, quod ex eadem eſt eſſentia atque Maria, non erat Deus eſſentialiter, ſed œconomicæ unitionis reſpectu. APOL. Quomodo igitur dicitur *Benedictus fructus ventris tui?* ORTH. Quoniam Deus Verbum, quod eſt ex Patris eſſentia, inventum ut homo, fructus etiam eſſe ventris ipſius compertum eſt. AP. Conjunctumne eſt igitur Verbum unito corpori ex Maria deſumpto, ſicut animal conſtituitur?

ORTH. Non ſcriptum eſt, Sicut animal, ſed ut in templo vivo. APOL. Atqui in quovis ſanctorum eſt, ut in templo vivo. ORTH. Non ita. Nam ſanctorum unusquiſque eatenus fuit templum, quatenus potuit ex virtute & vivendi uſu recte ſe gerere: hic vero omnis plenitudo deitatis inhabitat. Et ſancti quidem formam Dei acceperunt, quatenus vitam ex virtute recte tranſegerunt, hic vero Verbum formam ſervi accepit. APOL. Itaque quod ex animo & corpore conſtat, homo eſt. ORTH. Sane, ſi conſideraretur ſeorſim *ſive ut ſeparatum quiddam* a Verbo. Quod ſi nunquam ut a Verbo ſejunctum conſideratur, nempe non eſt homo nudus, *ſeu duntaxat homo*, ſed Deus ob Verbi unitionem. APOL. Templum ex Maria genitum, nonne eſt Jeſus, per quem omnia? ORTH. Genitus ex Maria, non eſt genitus vacuus & ſcopis purgatus, ſed una cum templo, *id eſt, ita ut ſimul eſſet templum*, ideoque eſt Jeſus, per quem omnia. Neque vero templum voco Jeſum abſque Verbo, neque Verbum voco Jeſum abſque templo: ſed ex eo tempore Verbum accepit nomen Jeſu, ex quo ſanavit contritum populum ſuum. Tunc autem ſanavit, quando dignatus eſt ſervi formam accipere. Hoc igitur Verbum, quod nunc propter illam œconomiam dictum eſt Jeſus, is eſt, per quem omnia: & quemadmodum cauterium animadverto ignem ſimul & ferrum eſſe: ita etiam Jeſum intelligo eſſe Deum Verbum, *ut ita loquar* inhominatum. AP. Ipſum ne templum, an qui in templo eſt, is eſt, per quem omnia. ORTH. Ne ſepara templum, ab eo, qui templum inhabitat. [1.Cor.6.16] Nam ſi *quicunque agglutinatus eſt Domino, unus* cum eo *Spiritus eſt*, multo magis cum dicitur & creditur Dominus unitus eſſe formæ ſervi, unus eſt ipſe Deus & homo. APOL. Homo igitur non eſt, qui ex Maria genitus eſt. ORTH. Solummodo quidem homo, nequaquam. AP. Sed quidnam præterea? ORTH. Sed etiam Deus. Sicut enim Iſaac genitus ex Abrahamo, nec alius quiſquam hominum, eſt caro duntaxat, ſed unusquiſque noſtrum genitus eſt homo ex homine, non quod anima rationis particeps, alteram animam rationis participem genuerit (quamvis homo ſit, ex anima rationis participe & corpore compoſitus) ita illum, qui ex Maria genitus eſt, appello Deum, animæ videlicet & corpori unitum. Quemadmodum enim ſi anima corpori unita fuerit, gignitur homo | per mulierem,

A ΟΡΘ. Ὡς ζῶον οὐ γέγραπται, ἀλλ' ὡς ἐν ναῷ ζῶντι. ΑΠΟΛ. Καὶ ἐν ἑκάστῳ τῶν ἁγίων οὕτως ἐστὶν, ὡς ἐν ναῷ ζῶντι; ΟΡΘ. Οὐχ οὕτως. ἕκαστος γὰρ τῶν ἁγίων τοσοῦτον ἐγένετο ναὸς, ὅσον ἐδυνήθη ἐξ ἀρετῆς καὶ ἀσκήσεως κατορθῶσαι· ἐνταῦθα δὲ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικεῖ· καὶ οἱ μὲν ἅγιοι μορφὴν Θεοῦ εἰλήφασιν ἐν ἀρετῇ κατορθώσαντες, ἐνταῦθα δὲ ὁ Λόγος μορφὴν δούλου ἔλαβεν. ΑΠΟΛ. Οὕτως τὸ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστὸς, ἄνθρωπός ἐστιν. ΟΡΘΟΔ. Εἰ χωρὶς τοῦ Λόγου νοοῖτο, ναί. εἰ δὲ οὐκ ἔστιν B ὅτε χωρὶς τοῦ Λόγου νοεῖται, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ψιλὸς, ἀλλὰ Θεὸς ἑνώσει τοῦ Λόγου. ΑΠΟΛ. Ὁ γεννηθεὶς ἐκ Μαρίας ναὸς Ἰησοῦς ἐστιν, δι' οὗ τὰ πάντα; ΟΡΘΟΔ. Ὁ γεννηθεὶς ἐκ Μαρίας οὐ κενὸς ἐγεννήθη καὶ σεσαρωμένος, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ναοῦ. διὸ καὶ αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς, δι' οὗ τὰ πάντα. οὔτε δὲ τὸν ναὸν καλῶ Ἰησοῦν χωρὶς τοῦ Λόγου, οὔτε τὸν Λόγον χωρὶς τοῦ ναοῦ Ἰησοῦν· ἀλλ' ἐκτότε Ἰησοῦς ὁ Λόγος κέκληται, ἐξ οὗ καὶ ἰάσατο τὰ συντρίμματα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. τότε δὲ ἰάσατο, ὅτε κατηξίωσε μορφὴν δούλου λαβεῖν. οὕτως οὖν ὁ Λόγος ὁ νῦν Ἰησοῦς διὰ τὴν οἰκονομίαν κληθεὶς, αὐτός ἐστιν, δι' οὗ τὰ C πάντα. καὶ ὥσπερ τὸν καυτῆρα, πῦρ καὶ σίδηρον νοῶ, οὕτως Ἰησοῦν Θεὸν Λόγον ἐνανθρωπήσαντα. ΑΠΟΛ. Ὁ ναὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, ἢ ὁ ἐν τῷ ναῷ; ΟΡΘΟΔ. Μὴ διαίρει τὸν ναὸν τοῦ ἐνοικοῦντος. εἰ γὰρ ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ ἓν Πνεῦμά ἐστιν· πολλῷ πλεῖον ὅταν ὁ Κύριος λέγηται καὶ πιστεύηται ἡνῶσθαι μορφῇ δούλου, εἷς ἐστιν αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. ΑΠΟΛ. Οὐκοῦν οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος ὁ γεγεννημένος ἐκ Μαρίας; ΟΡΘΟΔ. Μόνον ἄνθρωπος, οὔ. ΑΠΟΛ. Ἀλλὰ καὶ τί; ΟΡΘΟΔ. Ἀλλὰ D καὶ Θεός· ὡς γὰρ οὐκ ἔστι μόνον σὰρξ Ἰσαὰκ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Ἀβραὰμ, οὐδὲ ἄλλος τις τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου γεγέννηται ἕκαστος ἡμῶν, οὐ γεννωμένης ψυχῆς λογικῆς ἐκ ψυχῆς λογικῆς· καίτοιγε τοῦ ἀνθρώπου ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος συγκειμένου· οὕτω Θεὸν λέγω τὸν ἐκ Μαρίας γεγεννημένον, ψυχῇ καὶ σώματι ἑνωθέντα. καθάπερ γὰρ ἑνωθεῖσα ψυχὴ σώματι, γεννᾶται ἄνθρωπος διὰ γυναικός.

οὕτως ἑνωθεὶς Θεὸς Λόγος ψυχῇ καὶ σώματι, ἐγεννήθη Θεὸς καὶ ἄνθρωπος διὰ γυναικός. ΑΠΟΛ. Καίτοιγε ἐκ γυναικὸς, γέγραπται. ΟΡΘΟΔ. Ἐκ γυναικὸς κατὰ σάρκα, διὰ τῆς γυναικὸς κατὰ Πνεῦμα. ΑΠΟΛ. Ὁ ἴδιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὃν παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν, τίς ἐστιν; ὁ Λόγος, ἢ ὁ ἄνθρωπος; ΟΡΘΟΔ. Ὁ ἴδιος Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτός ἐστιν ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ δουλικῇ μορφῇ παραδοθείς. ΑΠΟΛ. Οὐχ ὁ γεννηθεὶς οὖν ἐκ Μαρίας Ἰησοῦς, ἀλλ᾽ ὁ γεννηθεὶς δι᾽ αὐτῆς Λόγος, αὐτὸς ἑαυτὸν ἐταπείνωσεν μέχρι θανάτου. ΟΡΘ. Μὴ διαίρει τὴν ἅπαξ ἑνωθεῖσαν ἕνωσιν. εἶπον γὰρ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ ἴδιος Υἱὸς, ὁ ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα, καὶ δι᾽ αὐτῆς κατὰ Πνεῦμα. ΑΠΟΛ. Ὁ δι᾽ αὐτῆς οὖν Λόγος ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου. ΟΡΘΟΔ. Ὁ δι᾽ αὐτῆς οὖν Θεὸς Λόγος οὐ δυνάμενος τῇ φύσει τῆς θεότητος ταπεινωθῆναι μέχρι θανάτου, ἔλαβεν ἑαυτῷ ἐξ αὐτῆς ἔμψυχον σῶμα, τὸ δυνάμενον ταπεινωθῆναι μέχρι θανάτου, ὅ ἐστι μορφὴ δούλου. ΑΠΟΛ. Θεὸς οὖν ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν. ΟΡΘ. Θεὸς ἑνώσας ἑαυτῷ σῶμα ἔμψυχον, τὸ δυνάμενον ἀποθανεῖν. οὐ γὰρ φύσει θεότητος ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, ἀλλ᾽ ἑνώσεως οἰκονομίᾳ. ΑΠΟ. Εἰ ψυχὴν λογικὴν εἶχεν τὸ σῶμα, οὐχ ὁ Θεὸς, ἀλλ᾽ ὁ ἄνθρωπος ἀπέθανεν. ΟΡΘ. Ὁ ἀπὸ τοῦ σώματος τῆς ψυχῆς χωρισμὸς θάνατος λέγεται, ἢ οὔ; ΑΠΟΛ. Ναί. ΟΡΘ. Ὥσπερ οὖν οὐκ ἠδύνατο ὁ Θεὸς ἐν μνήματι καὶ ἐν ταφῇ γενέσθαι, εἰ μὴ εἶχεν τὸ τιθέμενον σῶμα, οὕτως οὐκ ἂν ἐλέχθη κεχωρίσθαι τοῦ σώματος, πανταχοῦ ὢν, καὶ τὰ πάντα περιέχων, εἰ μὴ εἶχεν τὴν χωριζομένην ψυχὴν, μεθ᾽ ἧς καὶ τοῖς ἐν ᾅδου διαγγελίζατο. διὰ γὰρ αὐτὴν καὶ ἀναχωρεῖν τοῦ σώματος λέγεται, καὶ ἐν ᾅδου γεγενῆσθαι. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐν ᾅδου γενέσθαι διὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ἐν μνήματι τεθῆναι διὰ τὸ σῶμα. ΑΠΟΛ. Ἐγὼ πεπίστευκα, ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος τῇ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ ἐμψυχοῖ τὸ σῶμα, καὶ χρείαν οὐκ εἶχεν ψυχῆς. ΟΡΘΟΔ. Ὡς εἰς τὸ κρατηθῆναι καὶ σταυρωθῆναι, καὶ ταφῆναι, ἵνα μὴ δοκήσει ὁ σταυρὸς γένηται, ἀλλ᾽ ἀληθείᾳ· οὕτως καὶ εἰς τὸ ἀποθανεῖν, καὶ ἐν ᾅδου γενέσθαι, χρείαν εἶχεν ψυχῆς·

A ita Deus Verbum, ubi unitum eſt animæ & corpori, genitus eſt Deus & homo per mulierem. Apol. Atqvi *ex muliere* ſcriptum eſt. Orth. Ex muliere, ſecundum carnem: Per mulierem ſecundum Spiritum. Apol. Proprius ille Dei Filius, qvem pro nobis tradidit, qvisnam eſt? Verbum, an homo? Orth. Proprius Dei Filius ille eſt, qvi ſubmiſit ſeipſum, accepta ſervi forma, & in illa ſervili forma traditus eſt. Apol. Non igitur Jeſus ex Maria genitus, ſed per eam genitum Verbum, is eſt, qvi
B ſeipſum ſubmiſit usqve ad mortem. Orth. Ne ſepara unionem ſemel unitam. Dixi enim, eum eſſe proprium Filium, qvi ex ea ſit ſecundum carnem, & per eam ſecundum Spiritum. Apol. Ergo Verbum per eam genitum ſubmiſit ſeipſum usqve ad mortem. Orth. Deus Verbum igitur per ipſam genitum, cum non poſſet in ipſa deitatis natura deprimi uſqve ad mortem, corpus ex ea ſibi deſumſit anima præditum, qvod ad mortem usqve deprimi
C poſſet, id eſt formam ſervi. Apol. Deus ergo paſſus eſt pro nobis. Orth. Deus, unito ſibi corpore anima prædito, qvod mori poſſet. Neqve enim in ipſa deitatis natura pro nobis mortuus eſt, ſed per unitionis œconomiam. Apol. Si animam rationis participem habuit corpus, non Deus, ſed homo mortuus eſt. Orthod. Diciturne mors, an ſeparatio animæ a corpore? Apolin. Etiam. Orth. Sicut ergo non potuit Deus in monumento & ſepelitione verſari, niſi depoſitum eo corpus habuiſſet: ita etiam non dice-
D retur ſeparatus fuiſſe a corpore (ut qvi ſit ubiqve & omnia complectatur) niſi habuiſſet ſeparatam animam, cum qva etiam iis, qvi apud inferos erant, Evangelium prædicavit. Propter hanc enim & diſceſſiſſe ex corpore, & apud inferos fuiſſe perhibetur. Hoc illud eſt igitur, pro nobis fuiſſe apud inferos propter animam, &, in monumento fuiſſe, propter corpus. Apolinarista. Credo ego Deum Verbum ſua præſentia corpus illud animaſſe, nec opus illi fuiſſe anima. Orthodoxus. Sicut ad hoc ut caperetur, & crucifigeretur, & ſepeliretur, ne opinione tantum, ſed ut revera crux eſſet: ita qvoqve ad hoc ut moreretur, & ad inferos veniret, opus illi fuit anima.

Matth. 26. 37. De quo enim dictum eſt, *cœpiſſe mœſtum eſſe, & in angore eſſe uſq; ad mortem?* A de corpore, quod ſit ſenſus expers, an de Deo Verbo? APOLINARISTA. Nos quoque dicimus, corpus illud fuiſſe ſenſu præditum, quo etiam id, quo afficiebatur, ſenſerit. ORTHODOXUS. Atqui corpus ſentiens eſt anima præditum. Quod enim eſt animæ expers, id quoque nihil ſentit. Itaque Deus eſt, qui ſeſe ſubmiſit uſque ad mortem & mortuus eſt, non tamen mortuus, quod ad naturam deitatis attinet, ſed ſecundum unitionis œconomiam. Suas enim affe- B ctiones duxit naturæ humanæ affectiones. Et ſicut fieri non potuit, ut cruci affigeretur, & ſindone involutus ſepeliretur, ac in monumento collocaretur, abſque corpore: ita fieri non potuit, ut abſque anima rationis participe in angore verſaretur. Nam anima rationis expers, non angitur morte præviſa: ſed ut bos aut aliud quodvis brutum ad mactationem ducitur. AP. Ergo Filius Dei non fuit homo, ſed in homine. Fieri vero non poteſt, ut ſit homo, quod eſt in homine. ORTH. Ais Verbum factum fuiſſe hominem, an non? AP. Scriptum eſt, *Verbum caro factum eſt.* ORTH. Quod C ſit mutatum in carnem, an quod in carne fuerit? AP. Quod in carne fuerit. ORTH. Si fieri non potuit, ut cum fieret in homine, fieret homo: ita fieri non potuit, ut cum fieret in carne, fieret caro. At ſi eo quod factum eſt in carne, dicitur factum homo, non dicitur in carnem converſum. AP. Matth. 27. 46 Quis ergo dixit, *Deus meus, Deus meus, cur me dereliquiſti?* Deus Verbum, an homo? ORT. Sicut corporis ſepelitionem ac indumenta dico fuiſſe ipſius Verbi, non ipſam deitatis naturam, ſed unitionis œconomiam reſpiciens: ita etiam voces animæ convenientes, & animæ affectus angore affici, & quæcunque hujusmodi in Evangeliis D de eo dicuntur, tribuo Deo Verbo, non naturæ deitatis, ſed œconomicæ unitionis habita ratione. Sicut ergo proprium ſibi corpus illud vindicat, cum inquit, *Niſi comederitis corpus meum:* ita quoque propriam animam ſibi vindicat, cum inquit, *Animam meam nullus adimit mihi.* Itidem etiam utriusque ſimul conjuncti affectus ſibi proprios ac domeſticos facit. Sicut enim ipſius Verbi eſt corpus œconomice, ita corporis ſepultura eſt ipſius Verbi ſepultura. Et ut ipſius eſt anima œconomice, ita & vox animæ eſt ipſius Verbi vox: ut & ipſius corporis ſepultura ſit ipſius Verbi ſepultura œconomice.

Περὶ τίνος γὰρ εἴρηται, ὅτι ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀγωνιᾷν ἕως θανάτου; περὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀναισθήτου, ἢ τοῦ Θεοῦ Λόγου; ΑΠΟΛ. Καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι αἴσθησιν εἶχεν τὸ σῶμα, ἐν ᾧ καὶ ᾔσθετο τοῦ πάθους. ΟΡΘ. Σῶμα δὲ αἴσθησιν ἔχον, ἔμψυχόν ἐστι. τὸ γὰρ ἄψυχον καὶ ἀναίσθητόν ἐστιν. ὥστε ὁ ταπεινώσας ἑαυτὸν μέχρι θανάτου καὶ ἀποθανὼν Θεός ἐστιν, οὐ φύσει θεότητος ἀποθνήσκων, ἀλλ' ἑνώσεως οἰκονομίᾳ. τῆς γὰρ ἀνθρωπότητος τὰ πάθη ἑαυτοῦ πάθη ἐλογίζετο. καὶ ὥσπερ ἀδύνατον ἦν προσηλωθῆναι σταυρῷ, καὶ ταφῆναι σινδόνι, καὶ τεθῆναι ἐν μνήματι ἄνευ σώματος· οὕτως ἀδύνατον ἦν αὐτὸν ἀγωνιάσαι ἄνευ ψυχῆς λογικῆς. ἄλογος γὰρ ψυχὴ οὐκ ἀγωνιᾷ, προγινώσκουσα θάνατον· ἀλλ' ὡς βοῦς ἐπὶ σφαγὴν ἄγεται, ἢ καὶ ὡς ἕτερόν τι τῶν ἀλόγων. ΑΠΟΛ. Οὐκοῦν οὐκ ἐγένετο ἄνθρωπος ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν ἀνθρώπῳ. ἀδύνατον δὲ, τὸ ἐν ἀνθρώπῳ γενόμενον, τοῦτο εἶναι ἄνθρωπον. ΟΡΘΟΔ. Λέγεις γεγονέναι τὸν Λόγον σάρκα, ἢ οὔ; ΑΠΟΛ. Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, γέγραπται. ΟΡΘΟΔ. Τραπεὶς εἰς σάρκα, ἢ ἐν σαρκὶ γενόμενος; ΑΠΟΛ. Ἐν σαρκὶ γενόμενος. ΟΡΘΟΔ. Εἰ ἀδύνατον ἦν αὐτὸν ἄνθρωπον γενέσθαι, γενόμενον ἐν ἀνθρώπῳ· καὶ ἀδύνατον ἦν, αὐτὸν σάρκα γενέσθαι, γενόμενον ἐν σαρκί. εἰ δὲ ἐν σαρκὶ γενόμενος, ἄνθρωπος λέγεται γεγενῆσθαι, οὐ τραπεὶς εἰς ἄνθρωπον. ΑΠΟΛΙΝ. Τίς οὖν ὁ λέγων· Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλιπες, ὁ Θεὸς Λόγος, ἢ ὁ ἄνθρωπος; ΟΡΘΟΔ. Ὡς τὴν ταφὴν τοῦ σώματος καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ λέγω τοῦ Λόγου, οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ' ἑνώσεως οἰκονομίᾳ· οὕτω καὶ τὰς φωνὰς τὰς ψυχικὰς καὶ τὰ πάθη τὰ ψυχικὰ ἀγωνιᾷν, καὶ ὅσα τοιαῦτα λέγεται περὶ αὐτοῦ ἐν Εὐαγγελίοις, τοῦ Θεοῦ Λόγου λέγω, οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ' ἑνώσεως οἰκονομίᾳ. ὥσπερ οὖν τὸ σῶμα ἰδιοποιεῖται, λέγων, Ἐὰν μὴ φάγητέ μου τὸ σῶμα· οὕτω καὶ ψυχὴν ἰδιοποιεῖται, λέγων, Τὴν ψυχήν μου οὐδεὶς αἴρει ἀπ' ἐμοῦ. οὕτω καὶ τὰ πάθη τοῦ συναμφοτέρου οἰκειοῦται. ὡς γὰρ αὐτοῦ σῶμα οἰκονομικῶς, οὕτως αὐτοῦ ταφὴ, ἡ ταφὴ τοῦ σώματος. καὶ ὡς αὐτοῦ ψυχὴ οἰκονομικῶς, οὕτως αὐτοῦ φωνὴ, ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς· ἵνα ᾖ καὶ ἡ ταφὴ τοῦ σώματος αὐτοῦ τοῦ Λόγου οἰκονομικῶς, καὶ ἡ φωνὴ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, τοῦ Λόγου φωνὴ οἰκονομικῶς

αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος Φωνῶν τὰ τῆς ψυχῆς ἴδια. ΑΠΟΛ. Ημεῖς λέγομεν, ὅτι ὁ Φιλάνθρωπος τοῦ Θεοῦ Λόγος ἄνθρωπος γενέσθαι κατηξίωσεν, σάρκα λαβὼν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας καὶ ἦν Θεὸς σαρκωθεὶς, ὡς ἄνθρωπος εὑρεθείς. ΟΡΘΟΔ. Μὴ λέγε, ὁ Φιλάνθρωπος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλὰ μᾶλλον εἰπὲ, ὁ Φιλόσαρκος· εἰ γὰρ οὐ κατηξίωσεν ἑνωθῆναι ἀνθρώπῳ, πῶς Φιλάνθρωπος; ΑΠΟΛ. Φιλῶν τὸν ἄνθρωπον τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ ἥνωτο, ἵνα ᾖ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. ΟΡΘ. Οὐκ ἔστιν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος· οὐδὲ ἀνθρωπίνη σάρξ ἐστιν, ἡ μὴ οὖσα ἔμψυχος λογική. πῶς γὰρ ἡ μὴ ψυχωθεῖσα ψυχῇ λογικῇ σὰρξ, ἀνθρωπίνη δύναται εἶναι; ἡ γὰρ σὰρξ, σάρξ ἐστιν, καὶ ἡ ψυχὴ, ψυχή ἐστιν. τότε δὲ ἄνθρωπος λέγεται, ὅτε ἡ λογικὴ ψυχὴ σωματοῦται, καὶ τὸ σῶμα ψυχοῦται. οὐκ ἄρα ἀνθρωπίνη σὰρξ, ἡ μὴ κοινωνήσασα ψυχῇ λογικῇ. ΑΠΟΛ. Τῶν γηΐνων σωμάτων ὅταν τι προσλάβῃ ψυχὴν λογικὴν, ἄνθρωπος λέγεται· ἐὰν δὲ ἄλογον ψυχὴν προσλάβῃ, ζῶον ἕτερον παρὰ τὸν ἄνθρωπον γίγνεται. ἐκ δὲ ταύτης τῆς ὕλης ὁ Κύριος ἑαυτῷ διαπλασάμενος σῶμα, καὶ τοῦτο ζώσας τῇ ἰδίᾳ οὐσίᾳ, ὅπερ πέφυκε μὲν ψυχὴν ἔχον, κοινὸν ἀποτελεῖν ζῶον. τούτῳ δὲ καὶ τὰς ἰδίας ἐνεργείας μεταδεδωκὸς, ἐποίει ζῶον Θεόν. Θεὸν μὲν, κατὰ τὸ εἶδος· ἄνθρωπον δὲ κατὰ τὴν ὕλην. ΟΡΘ. Τὸ κατὰ τὸ εἶδος οὐ νοῶ· θέλεις εἰπεῖν, κατὰ θεότητα; ΑΠΟ. Σῶμα μεμορφωμένον ταῖς θεϊκαῖς καταλαμπόμενον ἐνεργείαις. ΟΡΘ. Τὰς θεϊκὰς οὖν ἐνεργείας εἶδος λέγεις; ΑΠΟΛ. Ναί. ΟΡΘ. Εἰ ὅταν τι τῶν γηΐνων σωμάτων προσλάβῃ ψυχὴν λογικὴν, ἄνθρωπος γίνεται, τότε καὶ ἀνθρώπινον σῶμα ἀκούει καὶ γίνεται· μὴ προσλαβὸν ψυχὴν λογικὴν, οὐδὲ ἀνθρώπινόν ἐστι σῶμα. τὸ δὲ μὴ ὂν ἀνθρώπινον σῶμα, πῶς ἄνθρωπον λέγεις κατὰ τὴν ὕλην, τῆς ὕλης τότε ἀνθρωπίνης οὔσης, ὅτε ψυχῆς λογικῆς προσλαμβάνει. ἐγὼ δὲ καὶ ἀνέγνων τοῦ διδασκάλου ὑμῶν Απολιναρίου ὁμολογίαν, ἐν ᾗ ὁμοούσιον λέγει τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν τῇ Μαρίᾳ. Μαρία δὲ ἡμῖν. ἡμῖν ἄρα ὁμοούσιον τὸ κυριακὸν σῶμα, ἐπειδὴ καὶ ἀνθρώπινον. ΑΠ. Πῶς λέγεις κυριακὸν σῶμα ὁπότε ἀνθρώπου κατασκευάζειν; ΟΡΘΟΔ. Εγὼ καὶ σῶμα κυριακὸν λέγω,

A Verbum enim ipſum erat, quod loquebatur, quæ animæ proprie conveniunt. AP. Nos dicimus Dei Verbum amans hominis dignatum eſſe hominem fieri accepta carne ex ſancta Virgine Maria, & fuiſſe Deum incarnatum, eo quod inventum eſt, ut homo. ORTH. Ne dicito Dei Verbum amans hominis, ſed dic potius amans carnis. Nam ſi non dignatum eſt homini uniri, quomodo eſt hominis amans? APOLIN. Amore hominis unitum eſt humanæ carni, ut idem eſſet Deus & homo. ORTHOD. Non eſt Deus & homo: neque caro eſt humana, quæ non ſit anima rationis par-B ticipe prædita. Quomodo enim caro poſſit eſſe humana, quam anima rationis particeps non animaverit? Nam caro eſt caro, & anima eſt anima. Tunc vero dicitur homo, cum anima rationis particeps incorporatur, & corpus animatur. Ea igitur caro non eſt humana, quæ particeps non eſt animæ ratione præditæ. APOLIN. Cum terrenum aliquod corpus accepit animam ratione præditam, fit homo: ſin vero aſſumat animam rationis expertem, fit aliud animal, quam homo. Cæterum Dominus corpore ſibi ex hac materia effecto, illud, quod ſui ipſius natura ſolet, ſimul atque animam habet commune animal efficere, propria C ſua eſſentia fecit animal, & præterea ſuas proprias agendi facultates ei impertitus, fecit, ut exiſteret animal Deus. Deus quidem forma, homo vero materia. ORTH. Iſtud forma non intelligo, num vis dicere, deitate? APOL. Corpus informatum intelligo, divinis agendi facultatibus coruſcans. ORTH. Formam igitur dicis divinas agendi facultates? AP. Etiam. ORTH. Si terrenum corpus quodpiam tunc fit homo, cum animam rationis participem accepit, & corpus humanum vocatur & eſt: ne humanum quidem corpus eſt, quod animam rationis participem non accepit. Quomodo igitur cor-D pus, quod humanum non eſt, hominem materia vocaris, cum tunc demum hæc materia ſit humana, cum animam rationis participem accepit? Legi autem ego veſtri quoque magiſtri Apolinaris confeſſionem, in qua corpus Domini noſtri dicit coeſſentiale corpori Mariæ. At Maria nobis coeſſentialis. Nobis eſt igitur coeſſentiale corpus Domini, quoniam & ipſum humanum eſt. APOLIN. Quomodo corpus Domini dicis, cum hominis corpus eſſe probes? ORTHODOXUS. Ego & corpus Domini voco,

& animam Domini, & ſangvinem Domini, & ſepulturam Domini, & in univerſum dico hominem Dominum, ob Dei Verbi unitionem: ita ut unus & idem ſit Deus & homo, & modo qvidem ipſe totus Deus & Dominus, interdum vero ipſe totus appelletur homo. Dicit enim
Joh. 8. 40. ipſe de ſe: *Quid me quæritis occidere, hominem vera vobis locutum?* Et Paulus:
Hebr. 13. 8. *Homo Jeſus Chriſtus heri & hodie, idem & in ſecula.* Et hunc ipſum hominem cum Thomas contrectaſſet, inqvit: *Dominus*
Rom. 9. 5. *meus, & Deus meus.* Similiter Paulus: *Quorum ſunt patres, & ex quibus eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt ſupra omnia Deus in ſecula.* Totus ergo propter voluntariam illam & a ſola benevolentia profectam unitionem dicitur, & Deus,
1. Cor. 6. 16 & homo. Nam ſi *quisquis agglutinatus eſt Domino, unus ſpiritus eſt,* multo magis ſi Dominus dicitur & creditur factus fuiſſe homo, non deperdita deitate, idem eſt Deus & homo: Deus qvidem natura, homo vero propterea, qvod naturam humanam, qvoniam ei ſic placuit, participavit.

A καὶ ψυχὴν κυριακὴν, καὶ αἷμα κυριακὸν, καὶ ταφὴν κυριακὴν, καὶ ἄνθρωπον καθόλου κυριακὸν, ἑνώσει τοῦ Θεοῦ Λόγου· οὕτως ὡς εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον. καί ποτε αὐτὸν ὅλον Θεὸν καὶ Κύριον ἀκούειν, καί ποτε αὐτὸν ὅλον ἄνθρωπον. αὐτὸς γὰρ λέγει περὶ ἑαυτοῦ, Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; καὶ Παῦλος, Ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον, ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. καὶ αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον ψηλαφήσας ὁ Θωμᾶς λέγει, ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου. ὁμοίως ὁ Παῦλος, Ὧν οἱ πατέ-
B ρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας. Θεὸς οὖν καὶ ἄνθρωπος ὅλος, διὰ τὴν ἐξ εὐδοκίας ἕνωσιν. εἰ γὰρ ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, ἓν πνεῦμά ἐστιν, πολλῷ πλεῖον, ὅταν ὁ Κύριος λέγηται καὶ πιστεύηται ἄνθρωπος γεγενῆσθαι, οὐκ ἀπολέσας τὸ εἶναι Θεὸς, ἐστιν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. Θεὸς μὲν, διὰ τὴν φύσιν· ἄνθρωπος δὲ, διὰ τὴν ἐξ εὐδοκίας μετοχὴν τῆς ἀνθρωπότητος.

C

DIALOGUS QUINTUS, IN quo Compendium diſceptationis ejusdem ſectatoris Apolinaris, & Gregorii Epiſcopi.

Ex interpretatione T. B.

APOLINARIS.

1. AGENTE Deo in homine fit qviſpiam Propheta vel Apoſtolus, at non D Servator mundi. Chriſtus autem eſt Servator mundi: non igitur Deo agente in homine, factus eſt Chriſtus. ORTH. Non ſimpliciter, ut tu exiſtimas, agente Deo, ſed prophetiam efficiente, fit qviſpiam Propheta vel Apoſtolus, at non Servator mundi. Deus autem, accepta ſervi forma, factus eſt idem & Propheta, & Apoſtolus, & Pontifex, & mediator Dei & hominum, Servator mundi, Deus permanens, neqve in qvicqvam iſtorum, qvæ diximus, mutatus.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΠΕΜΠΤΗ, ΕΝ ᾗ τοῦ αὐτοῦ Ἀπολιναριαστοῦ κεφαλαίωσις καὶ Γρηγορίου Ἐπισκόπου.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΑΣΤΗΣ.

α. ΘΕΟΥ ἐνεργήσαντος ἀνθρώπῳ, ἀποτελεῖται προφήτης ἤγουν Ἀπόστολος, οὐ Σωτὴρ κόσμου. Χριστὸς δὲ, Σωτὴρ κόσμου· οὐκ ἄρα Θεοῦ ἐνεργήσαντος ἀνθρώπῳ ἀπετελέσθη Χριστός; ΟΡΘ. Θεοῦ μὲν ἐνεργήσαντος ἁπλῶς, ὡς ἐνόμισας, ἀλλὰ προφητείαν, ἀποτελεῖται προφήτης, ἤγουν Ἀπόστολος, καὶ οὐ Σωτὴρ κόσμου. Θεὸς δὲ μορφὴν δούλου λαβὼν ἐγένετο ὁ αὐτὸς καὶ προφήτης, καὶ Ἀπόστολος, καὶ Ἀρχιερεὺς, καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, Σωτὴρ κόσμου, μένων Θεὸς, καὶ οὐ τραπεὶς εἰς τὰ προειρημένα.

Digitized by Google

β. ΑΠΟΛ. Πᾶς ἄνθρωπος μέρος κόσμου, καὶ οὐδὲν μέρος κόσμου αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὑφ' ἣ καὶ αὐτὸς κεῖται. Χριστὸς δὲ αἴρει· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἐπειδὴ οὐδὲν μέρος κόσμου αἴρει τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου μορφὴν ἔλαβε μέρους κόσμου, ἵνα τῷ μέρει τοῦ κόσμου σφαγεὶς, ὡς μέρος κόσμου, ἄρῃ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, ὡς δημιουργὸς τοῦ κόσμου. A

2 APOL. Omnis homo eſt pars mundi, & nulla mundi pars tollit peccatum mundi, cui peccato & ipſa ſubeſt. At Chriſtus tollit: non eſt igitur homo Chriſtus. ORTH. Enimvero propterea quod nulla mundi pars tollit mundi peccatum, idcirco mundi opifex formam accepit partis mundi, ut quatenus pars erat mundi, occiſus tanquam pars mundi, tolleret mundi peccatum, ut opifex mundi.

γ. Πᾶς ἄνθρωπος ὑπὸ θάνατον, καὶ οὐδεὶς ὑπὸ θάνατον ὢν, καταργεῖ θάνατον. Χριστὸς δὲ καταργεῖ· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Διὰ γὰρ τοῦτο, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀνθρώπων καταργεῖ θάνατον, ὑπὸ θάνατον ὢν, ὁ ἀθάνατος τοῦ Θεοῦ Υἱὸς, Λόγος ὢν καὶ Θεὸς ἥνωσεν ἑαυτῷ τὸ ὑπὸ θάνατον, ἵνα ἐν τῷ θανάτῳ, τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου καταργήσῃ. ὡς γὰρ οὐκ ἠδύνατο ἀόρατος ὢν ὁραθῆναι, μὴ λαβὼν τὸ ὁρατόν. οὕτως οὐδὲ ἠδύνατο ἀθάνατος ὢν ἀποθανεῖν, μὴ λαβὼν τὸ θνητόν. B

3 APOL. Omnis homo ſubeſt morti, & nullus, qui morti ſubſit, abolet mortem. At Chriſtus abolet: non eſt igitur homo Chriſtus. ORTH. Quoniam nullus hominum, ut qui morti ſubſit, mortem abolet, idcirco immortalis Filius Dei, Verbum ſimul & Deus, ſibi ipſi univit id, quod morti ſubeſt, *ut in morte aboleret eum, qui mortis imperium habet.* Hebr. 2. 14. Sicut enim inviſibilis cum ſit, videri non potuit, niſi eo aſſumto, quod videri poſſet: ita cum ſit immortalis, non potuit mori, niſi eo aſſumpto, quod eſſet mortale.

δ. ΑΠΟΛ. Πᾶς ἄνθρωπος, χοϊκός. Χριστὸς δὲ οὐ χοϊκὸς, ἀλλ' ἐπουράνιος. οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. εἰ μὴ ὁμωνύμως τὸ αὐτὸ τοῦτο ἄνθρωπος. ΟΡΘ. Πλανᾶσθε. οὐ γὰρ πᾶς ἄνθρωπος, χοϊκός. ἐδίδαξεν γὰρ ἡμᾶς ἡ γραφὴ καὶ ἐπουρανίους ἀνθρώπους, εἰ καὶ μὴ τῇ φύσει, ἀλλὰ τῷ τρόπῳ λέγουσα, οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι. συνωνύμως δὲ ἡμεῖς τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον λέγομεν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. καὶ ὥσπερ ζῶον τὸν ἄνθρωπον λέγοντες, συνωνύμως τῷ ἵππῳ ἢ καὶ ἑτέρῳ τινὶ τῶν ζώων λέγομεν, οὐ πάντως δὲ καὶ λογικὸν πᾶν ζῶον· οὕτως καὶ ἐὰν εἴπωμεν συνωνύμως τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον, οὐ πάντως πᾶς ἄνθρωπος Χριστός. καὶ ὥσπερ τὸ συνταττόμενον λογικὸν τῷ ζώῳ, ἄνθρωπός ἐστι, οὐκ ἀναιρεῖται ζῶον εἶναι· οὕτως συνταττόμενος Θεὸς, καὶ συμπιστευόμενος λογικῷ ζώῳ, Χριστὸς ὁμολογεῖται καὶ πιστεύεται· καὶ οὐκ ἀναιρεῖται ἄνθρωπος εἶναι, ἀλλ' ἔστιν ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. C D

4. APOL. Omnis homo eſt terrenus. At Chriſtus non eſt terrenus, ſed cœleſtis. Non eſt igitur homo Chriſtus: niſi Homo ſit hoc ipſum æquivoce. ORTH. Erratis: nec enim omnis homo eſt terrenus, cum doceat nos Scriptura, homines etiam aliquos, etſi non natura, at certe moribus cœleſtes eſſe: inquiens, *Qualis ille cœleſtis, tales & cœleſtes.* 1. Cor. 15. 48. Nos vero Chriſtum univoce hominem dicimus humanæ naturæ reſpectu. Item quemadmodū cum homini tribuimus animalis nomen, eadem utimur voce, atqve ſi de equo vel quopiam alio animali ſermo eſſet, nec tamen protinus quodvis animal eſt etiam rationis particeps: ita etiamſi Chriſtum univoce appellamus hominem, non tamen protinus quivis homo eſt Chriſtus. Item ſicut anima rationis participe cum animali conjuncta, homo exiſtit, nec tollitur, quod ſit animal: ita Deus conjunctus & una creditus cum animali rationis participe, agnoſcitur & creditur eſſe Chriſtus, neque tollitur, quod ſit homo, ſed idem eſt Deus & homo.

ε. ΑΠΟΛ. Ὁ διδοὺς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, οὐχὶ καὶ αὐτὸς γέγονεν. Χριστὸς δὲ δίδωσιν. οὐκ ἄρα γέγονεν Υἱὸς, ἀλλ' ἔστι τῇ φύσει. ΟΡΘΟΔ. Υἱὸς Θεοῦ οὐ γέγονεν, ἀλλ' ἔστι τῇ φύσει. Υἱὸς δὲ ἀνθρώπου γέγονεν.

5 APOL. Qui dat hanc poteſtatem, ut quis fiat Filius Dei, & eſt Filius Dei, nequaquam & ipſe factus eſt Filius. At Chriſtus dat. Non eſt igitur factus Filius, ſed natura Filius eſt. ORTH. Non eſt ſane factus, ſed natura eſt Filius Dei. Factus eſt autem Filius hominis.

Nec enim id erat, & factus eſt, quod non erat, ut per eum id fieremus moribus, quod ipſe eſt natura: eſtque idem Deus & homo.

A οὐ γὰρ ἦν, καὶ ἐγένετο, ὃ οὐκ ἦν, ἵνα ἡμᾶς τῷ τρόπῳ ποιήσῃ γενέσθαι, ὃ αὐτὸς ἦν καὶ ἔστι τῇ φύσει· καὶ ἔστιν ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

6 APOL. Nullus homo exiſtit ante eos, qui ætate ipſum præcedunt: Chriſtus autem extitit ante eos, qui ſecundum carnem ipſum ætate præceſſerunt. Non eſt igitur homo, niſi ſecundum carnem. ORTH. Chriſtus, ſi humanam naturam ſpectes, non extitit ante eos, qui ſecundum humanam naturam fuerunt ipſo ſeniores: ſed quod ad deitatem attinet, extitit non modo ante eos, qui ſecundum carnem fuerunt ipſo ſeniores, verumetiam ante omnia ſecula, ut qui ſit eorum Deus. Itaque non fuit Chriſtus ante Mariam, quod ad carnem attinet. Quomodo enim ante ipſum extiterit, quod ex ipſo eſt? Sed quatenus Deus eſt, extitit ante ipſam, cum ſit ipſius Deus: eſtque idem ante ipſam, ut Deus, & ex ipſa, ut homo.

ϛ. ΑΠΟΛ. Οὐδεὶς ἀνθρώπων προϋπάρχει τῶν πρεσβυτέρων αὐτοῦ. Χριστὸς δὲ προϋπάρχει τῶν κατὰ σάρκα πρεσβυτέρων· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος, εἰ μὴ κατὰ σάρκα. ΟΡΘΟΔ. Χριστὸς κατὰ τὸν ἀνθρωπότητα, οὐ προϋπάρχει τῶν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα πρεσβυτέρων αὐτοῦ· προϋπάρχει δὲ κατὰ τὴν θεότητα, οὐ τῶν κατὰ σάρκα πρεσβυτέρων μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸς ὢν αὐτῶν. Οὐκ ἄρα B Χριστὸς κατὰ σάρκα πρὸ τῆς Μαρίας. πῶς γὰρ τὸ ἐξ αὐτῆς ὄν, πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει; προϋπάρχει δὲ αὐτῆς θεϊκῶς, Θεὸς ὢν αὐτῆς, καὶ ἔστιν ὁ αὐτός, ὡς Θεὸς προϋπάρχων, καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐξ αὐτῆς.

7 APOL. Nullus homo habuit gloriam ante ſecula. Habuit autem Chriſtus. Non eſt igitur homo Chriſtus. ORTH. Nullus enim homo fuit ante ſecula. Chriſtus vero, quod ad deitatem attinet, cum ſit ante omnia ſecula Filius, & Deus, & Dominus, merito gloriam habuit ante ſecula, Dominus gloriæ nimirum natura, Chriſtus autem vocatus, eo quod ſervi formam acceperit. Itaque qui nunc vocatur Chriſtus & lapis, & paſtor, & granum, & flos virgæ, & Emmanuel, & Jeſus, & homo, & duodecim annorum puer, & triginta annorum, illa, quæ homines reſpicit, œconomia factus, eſt, & Deus ante ſecula, & nunc poſtquam illa omnia factus eſt, permanens id, quod erat, habuit gloriam ante ſecula, utpote Deus ex Deo.

ζ. ΑΠΟΛ. Οὐδεὶς ἀνθρώπων πρὸ τῶν αἰώνων ἔχει δόξαν. Χριστὸς δὲ ἔχει. οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Οὐδεὶς γὰρ ἀνθρώπων πρὸ τῶν αἰώνων ἐστίν. Χριστὸς δὲ κατὰ τὴν θεότητα πρὸ τῶν αἰώνων, Υἱὸς ὢν καὶ C Θεὸς καὶ δεσπότης, εἰκότως πρὸ τῶν αἰώνων ἔχει δόξαν, Κύριος δόξης ὢν κατὰ φύσιν, Χριστὸς δὲ κληθεὶς διὰ τὸ μορφὴν δούλου λαβεῖν. ὁ νῦν οὖν κληθεὶς Χριστός, καὶ λίθος, καὶ ποιμήν, καὶ κόκκος, καὶ ἄνθος ῥάβδου, καὶ Ἐμμανουήλ, καὶ Ἰησοῦς, καὶ ἄνθρωπος, καὶ παῖς δωδεκαετής, καὶ τριακονταετὴς γεγονὼς διὰ τὴν πρὸς ἀνθρώπους οἰκονομίαν, καὶ πρὸ τῶν αἰώνων Θεός, καὶ νῦν μετὰ τὸ ταῦτα γενέσθαι μένων, ὃ ἦν, ἔχει δόξαν πρὸ τῶν αἰώνων, Θεὸς ὢν ἐκ Θεοῦ.

8. AP. Si Deus eſt in Jeſu, non ſunt per ipſum omnia, ſed per eum, qui in ipſo eſt. At omnia ſunt per ipſum: non eſt igitur Deus in Jeſu, ſed eſt ipſe Deus. ORTH. Deus Verbum reipſa ſubſiſtens Deus, particeps humanæ naturæ factum, vocatū eſt Jeſus. Ne igitur dicito, Deus erat in Jeſu, ſed ipſemet Deus vocatus eſt Jeſus, ideoq; Ipſe eſt Jeſus, per quem omnia. Nam qui nunc Jeſus propter humanam naturā vocatur, eſt autem Deus Verbum & ante & poſt iſtud cognomētum, eſt ipſe Jeſus, per quem omnia, ut qui ſit & ſecundum Spiritum Deus, & propter ſervi formam homo, quāobrem etiam ipſe eſt Jeſus, per quem omnia

D η. ΑΠΟ. Εἰ ὁ Θεὸς ἐν Ἰησοῦ, οὐ δι᾽ αὐτοῦ τὰ πάντα, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐν αὐτῷ. δι᾽ αὐτοῦ δὲ τὰ πάντα· οὐκ ἄρα Θεὸς ἐν Ἰησοῦ, ἀλλ᾽ αὐτὸς Θεός ἐστιν. ΟΡΘ. Ὁ Θεὸς Λόγος, ἐνυπόστατος ὢν Θεὸς μετασχὼν ἀνθρωπότητος, Ἰησοῦς ἐκλήθη. μὴ τοίνυν λέγε, Θεὸς ἦν ἐν Ἰησοῦ, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁ Θεὸς Ἰησοῦς ἐκλήθη. διὸ καὶ αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς, δι᾽ οὗ τὰ πάντα. ὁ γὰρ νῦν κληθεὶς Ἰησοῦς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, Θεὸς δὲ Λόγος ὢν καὶ πρὸ τῆς τοῦ ὀνόματος κλήσεως, καὶ μετὰ τὴν τοῦ ὀνόματος κλῆσιν, αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς, δι᾽ οὗ τὰ πάντα, Θεὸς ὢν κατὰ πνεῦμα, ἄνθρωπος δὲ διὰ τὴν τοῦ δούλου μορφήν. διὸ καὶ αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς, δι᾽ οὗ τὰ πάντα.

θ. ΑΠΟΛ. Ὁ ἐξ ἁμαρτίας σώζων, ὑπὲρ ἁμαρτίαν ἐστί. καὶ σώζει Χριστός. οὐδεὶς δὲ ἀνθρώπων ὑπὲρ ἁμαρτίαν. οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος ψιλὸς ὁ Χριστός. οὐδὲ γὰρ ἦν Χριστὸς, αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, εἰ ψιλὸς ἦν ἄνθρωπος. Διὰ δὲ τοῦτο ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου Χριστὸς, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς Λόγος μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐγένετο Χριστὸς ἄνθρωπος. καὶ διὰ τοῦτο ὁ προφήτης λέγει, Καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; καὶ αὐτὸς ὁ Χριστός· Τί με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα; ἵνα νοήσωμεν τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ Θεὸν διὰ τὴν θεότητα. ὡς τὸν ἄνθρωπον νοοῦμεν λογικὸν διὰ τὸ λογιστικόν, καὶ ζῶον διὰ τὸ ζωτικόν.

ι. ΑΠΟΛ. Πᾶς ἄνθρωπος διάστασιν ἔχει σαρκὸς πρὸς νοῦν. Χριστὸς δὲ οὐκ ἔχει· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Εἰ πᾶς ἄνθρωπος διάστασιν ἔχει σαρκὸς πρὸς νοῦν, εἷς δὲ τῶν ἀνθρώπων καὶ Ἠλίας ὁ ἀναληφθεὶς, καὶ πιστευόμενος παρ' ἡμῖν μέχρι τοῦ παρόντος ἐν σαρκὶ, διαστασιάσει αὐτῷ ἡ σάρξ πρὸς τὸν νοῦν. εἰ δὲ μὴ διαστασιάζει τῷ νῷ αὐτοῦ ἡ σάρξ, οὐκ ἄρα πᾶς ἄνθρωπος διάστασιν ἔχει σαρκὸς πρὸς τὸν νοῦν. πολλῷ οὖν πλείω ὁ τοῦ Ἠλία δεσπότης οὐκ ἔχει διαστασιάζουσαν τὴν σάρκα πρὸς τὸν νοῦν; ἀλλὰ ἐν πᾶσιν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὁμοιωθεὶς χωρὶς ἁμαρτίας, ἐλεήμων καὶ πιστὸς Ἀρχιερεὺς γενόμενος, ἔστιν ἀληθῶς ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος,

ια. ΑΠΟΛ. Πᾶς ἄνθρωπος νεκροῖ τὴν σάρκα πρὸς τὸ τελειωθῆναι κατ' ἀρετήν. Χριστὸς δὲ οὔ. οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Ποίᾳ νεκρώσει ἐνέκρωσεν ἑαυτοῦ τὴν σάρκα ὁ Ἰωάννης, σκιρτῶν ἐν κοιλίᾳ, καὶ ὀφθεὶς ἐν ἀγαλλιάσει; εἰ δὲ καὶ δοθείη, ὅτι πᾶς ἄνθρωπος νεκροῖ τὴν σάρκα πρὸς τὸ τελειωθῆναι κατ' ἀρετὴν, ἀλλὰ τελειωθεὶς, καὶ ἐν οὐρανῷ πολίτευμα ἔχων, ζωοποιεῖσθαι αὐτὸν παρασκευάζει διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτῷ Πνεύματος· ὡς ἐν ἀρετῇ τελειωθέντα λέγειν, Τὸν δρόμον τετέλεκα. Χριστὸς δὲ οὐκ ἐξ ἀσκήσεως τετελείωται, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ συλλήψει ἐξ ἑνώσεως Ἐμμανουὴλ τεχθεὶς Θεός ἐστι καὶ ἄνθρωπος. διὸ καὶ θεοτόκος ἡ Μαρία.

A 9. APOL. Qui ſervat a peccato, ſuperior eſt peccato. Servat autem Chriſtus, & nullus homo ſuperior eſt peccato. Non eſt igitur Chriſtus homo. ORTH. Non eſt ſane Chriſtus nudus & duntaxat homo. Neque enim ſi duntaxat homo fuiſſet, ſuſtuliſſet peccatum. Per hoc autem Chriſtus ſuſtulit mundi peccatum, quod Deus Verbum accepta ſervi forma factus eſt Chriſtus homo. Ideo dicit Propheta, *Etiam homo eſt, & quis ipſum agnoſcet?* Et Chriſtus ipſe, *Quid quæritis occidere me, hominem vera vobis loquutum?* Joan. 7. 19. ut Chriſtum noverimus hominem propter humanam naturam, & Deum propter B deitatem: ſicut hominem novimus rationis participem, propter animam ratiocinantem, & animal propter τὸ ζωτικόν, *id eſt animalitatem.*

10. APOL. In omni homine diſſidet mens a carne: In Chriſto vero non diſſidet. Non eſt igitur homo Chriſtus. ORTH. Si in omni homine diſſidet mens a carne, unus autem hominum eſt Helias ille ſurſum abreptus, ſicut adhuc creditum eſt, diſſidebit etiam in eo mens a carne. Quod ſi in illo mens a carne non diſſidet, nempe non in omni homine mens a carne diſſidet. Multo magis igitur qui eſt ipſius Heliæ C Dominus, non experitur diſſidium inter mentem & carnem, ſed nobis per omnia, quod ad naturam humanam attinet, exempto peccato, ſimilis, & miſericors ac fidus pontifex factus, eſt idem vere Deus & homo.

11. APOL. Omnis homo ut virtute perficiatur carnem mortificat. At Chri- D ſtus non mortificat. Non eſt igitur homo Chriſtus. ORTH. Qua mortificatione Ioannes carnem ſuam mortificavit ſubſidiens in utero, & exultare viſus? Quod ſi etiam concederetur omnem hominem, ut virtute perficiatur, carnem ſuam mortificare, at certe iam perfectus, & in cœlis verſans, ipſi viuificationem parat per inhabitantem in ipſo Spiritum, ut poſtquam virtute perfectus fuerit, dicat, *Curſum conſummaui.* 2. Tim. 4. 7 Cæterum Chriſtus perfectus non evaſit ulla exercitatione, ſed in ipſo conceptu ex ipſa unitione, natus Emmanuel, Deus & homo eſt: quamobrem etiam Deipara eſt Maria.

12. Apol. Nullius hominis caro A dicta eſt e cœlo: Chriſti vero caro dicta eſt e cœlo eſſe. Atqvi non eſt Chriſtus homo ſecundum deitatem, qvæ carnem aſſumſerit. Sic ergo etiam e cœlo eſſe dicitur, qvod unita ſit ei, qvi eſt e cœlo. Orthodoxus. Nihil potuit magis ridiculum dici. Nam ſi caro propterea dicitur e cœlo eſſe, qvod unita ſit ei, qvi eſt e cœlo, non eſt ipſa e cœlo. Sicut ergo carnem, qvæ e cœlo non eſt, dicis eſſe e cœlo, ita etiam Scriptura homines cœleſtes dicit e cœlo eſſe, qvod cœleſtia ſapiant. Audi, & ſoluta fuerit tua propoſitio, ſive compendiaria tuo- B rum argumentorum ſubductio, qvo nomine tractationem iſtam inſcripſiſti. Cæterum Chriſtus dictus homo e cœlo, non dictus eſt, ut omnes homines, cœleſtis, qvod cœleſtia ſaperet, ſed ob divinam & adorandam unitionem Dei cum ſervi forma, ut idem ſit & Deus & homo.

13. Apol. Nullus homo vivificat: (nec enim ullus homo eſt Chriſtus) At Chriſtus vivificat. Non eſt igitur homo Chriſtus. Orth. At Chriſtus idcirco vivificat, qvia Deus Verbum accepta ſervi forma, vocatus eſt Chriſtus. C

14. Apol. Nulli hominum convenit nomen, qvod eſt ſupra omne nomen, & gloria, qvæ ſolius eſt Dei. At Chriſto convenit: non eſt igitur homo Chriſtus. Orthodoxus. Hoc qvoqve dixeris de Virgine Maria. Nulli hominum convenit, ut Virgo ſit & pariat. Maria vero, Virgo cum eſſet, peperit: Maria igitur non eſt homo. Sed & tua hæc argutatio ſic prorſus redarguetur. Nulli qvippe homini vere convenit nomen, qvod eſt ſupra omne nomen, & gloria, qvæ ſolius eſt Dei: qvoniam nullus homo eſt Chriſtus, ex unitione Dei Verbi & ſervili forma.

15. Apol. Si Deus habitat in ho- D mine, non fuit exinanitus. At exinanitus eſt, qvi in forma Dei accepit ſervi formam. Non igitur habitavit in homine. Orthodoxus. Nempe Deus Verbum non ſimpliciter habitavit in homine, ſed etiam factus eſt homo, particeps ſanguinis & carnis, id eſt humanæ naturæ: ideoqve Chriſtus, non eſt duntaxat homo, ſed idem Deus & homo.

16. Apol. Deus habitans in homine, non eſt homo: ſed Spiritus unitus carni, eſt homo. At Chriſtus eſt homo æqvivoce, (ſicut dictum eſt)

ιβ. ΑΠΟΛ. Οὐδενὸς ἀνθρώπου ἡ σὰρξ ἐξ οὐρανοῦ λέλεκται. Χριστοῦ δὲ ἡ σὰρξ ἐξ οὐρανοῦ εἴρηται· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν θεότητα τὴν προσλαβοῦσαν τὴν σάρκα. οὕτως οὖν καὶ ἐξ οὐρανοῦ λέγεται, διὰ τὸ ἡνῶσθαι τῷ ἐξ οὐρανοῦ. ΟΡΘ. Οὐδὲν γελοιότερον. εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἐξ οὐρανοῦ λέγεται διὰ τὸ ἡνῶσθαι τῷ ἐξ οὐρανοῦ, οὐκ ἐξ οὐρανοῦ ἡ σάρξ. ὥσπερ οὖν τὴν μὴ οὖσαν ἐξ οὐρανοῦ, λέγεις ἐξ οὐρανοῦ· οὕτω καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐπουρανίους ἡ γραφὴ λέγει διὰ τὸ οὐράνιον φρόνημα ἐξ οὐρανοῦ. ἄκουε, καὶ λέλυταί σου ἡ πρότασις, ἤγουν ἀνακεφαλαίωσις, ὡς αὐτὸς ὠνόμασας ἐπιγράψας. Χριστὸς δὲ ἐξ οὐρανοῦ λεγόμενος ἄνθρωπος, οὐ διὰ τὸ φρόνημα, καθάπερ πάντες ἄνθρωποι, ἐπουράνιος κέκληται, ἀλλὰ διὰ τὴν θείαν καὶ προσκυνουμένην ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν τοῦ δούλου μορφήν. ὡς εἶναι τὸν αὐτὸν καὶ Θεὸν καὶ ἄνθρωπον.

ιγ. ΑΠΟΛ. Οὐδεὶς ἀνθρώπων ζωογονεῖ· οὐ γάρ ἐστι Χριστός· Χριστὸς δὲ ζωογονεῖ· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Χριστὸς δὲ διὰ τοῦτο ζωογονεῖ, ἐπειδὴ Θεὸς Λόγος μορφὴν δούλου λαβὼν ἐκλήθη Χριστός.

ιδ. ΑΠΟΛ. Οὐδενὶ ἀνθρώπων ἁρμόζει ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ ἡ δόξα ἡ τοῦ μόνου Θεοῦ. Χριστῷ δὲ ἁρμόζει· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ὁ Χριστός. ΟΡΘ. Τοῦτο δὴ εἴποις καὶ περὶ τῆς Παρθένου Μαρίας. οὐδενὶ ἀνθρώπων ἁρμόζει τὸ Παρθένον οὖσαν τεκεῖν. Παρθένος δὲ οὖσα ἔτεκεν ἡ Μαρία· οὐκ ἄρα ἄνθρωπος ἡ Μαρία. ὅλως δέ σου καὶ οὕτως ἐλεγχθήσεται τὸ σόφισμα. οὐδενὶ γὰρ ἀληθῶς ἁρμόζει τῶν ἀνθρώπων ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ ἡ δόξα ἡ τοῦ μόνου Θεοῦ. ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀνθρώπων Χριστὸς ἐξ ἑνώσεως Θεοῦ Λόγου καὶ μορφῆς δουλικῆς.

ιε. ΑΠ. Εἰ ὁ Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ κατῴκησεν, οὐκ ἐκενώθη. ἐκενώθη δὲ ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ μορφὴν δούλου λαβών· οὐκ ἄρα ἐν ἀνθρώπῳ κατῴκησεν. ΟΡΘ. Οὐ γὰρ ἐν ἀνθρώπῳ ἁπλῶς κατῴκησεν ὁ Θεὸς Λόγος, ἀλλὰ καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκός, τουτέστιν ἀνθρωπότητος. διὰ τοῦτο Χριστὸς οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

ιϛ. ΑΠ. Θεὸς ἐν ἀνθρώπῳ κατοικῶν, οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος· Πνεῦμα δὲ σαρκὶ ἡνωμένον, ἄνθρωπος Χριστός, ὡς εἴρηται, ὁμωνύμως.

Πνεῦμα

Πνεῦμα ἄρα θεῖόν ἐστιν ἡνωμένον σαρκί. ΟΡ. A Ἠδολέσχησας. οὐ γὰρ Πνεῦμα σαρκὶ ἡνωμένον πάντως ἄνθρωπός ἐστιν· ἀλλ' ἐνχωρεῖ καὶ βοῦν εἶναι καὶ ὄνον, καὶ πᾶν εἴ τι ἕτερον τῶν σαρκικῶν ζώων. ἵνα δέ σοι δοθῇ καὶ τὸ θεῖον εἶναι Πνεῦμα σαρκὶ ἡνωμένον, ἀνάγκη πᾶσα, γενόμενον ἄνθρωπον ἐκ γυναικὸς τὸν Θεὸν Λόγον Πνεύματι σαρκὶ ἡνωμένῳ ἑνωθῆναι, ἵνα ἄνθρωπος γένηται. πῶς γὰρ οὖν ἠδύνατο μὴ ἑνωθεὶς ἀνθρώπῳ; ὁμωνύμως δὲ οὐκ ἂν εἴποιμεν τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον. ἵνα μὴ κατὰ φαντασίαν νομισθῇ ἄνθρωπος, μόνον τὸ ὄνομα κοινὸν ἔχων. B

ιζ. ΑΠΟΛ. Ἀνθρώπου τὸ ἀναστῆναι ἐκ νεκρῶν, Θεοῦ δὲ τὸ ἀναστῆσαι. ἑκάτερα δὲ Χριστός· Θεὸς ἄρα καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. ΟΡ. Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ὅτι καὶ ἄκων τὴν ἀλήθειαν ὡμολόγησας. ἔδει γὰρ καὶ τὸν ἀνιστάμενον εἶναι καὶ τὸν ἀνιστῶντα. καὶ ὥσπερ οὐκ ἂν εἴη Θεὸς καὶ σὰρξ μὴ ἑνωθεὶς σαρκί, οὐδὲ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, μὴ ἑνωθεὶς ἀνθρώπῳ.

ιη. ΑΠΟΛ. Εἰ μόνον ἦν ἄνθρωπος ὁ C Χριστός, ἢ εἰ μόνον Θεός, οὐκ ἂν ἦν μέσος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. ΟΡ. Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἐν πᾶσι τούτοις, ὅτι περ ὡμολόγησας μήτε μόνον ἄνθρωπον τὸν Χριστὸν εἶναι, μήτε μόνον Θεόν. ὁ γὰρ Θεός, Θεός ἐστιν, καὶ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος κοινός. καὶ ἄνθρωπος ὁ κοινός, ἄνθρωπός ἐστιν, καὶ οὐκ ἔστι Θεός. Θεὸς ἀνθρώπῳ ἑνωθεὶς Χριστός ἐστι, μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

ιθ. ΑΠΟΛ. Εἰ μόνον ἄνθρωπος ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ἔσωζεν τὸν κόσμον· καὶ εἰ μόνον Θεός, οὐκ ἂν διὰ πάθους ἔσωζεν· ἑκάτερα δὲ Χριστός. καὶ Θεὸς ἄρα ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος. ΟΡ. Καὶ νῦν εὐγνωμόνως. ἀνάγκη γὰρ τῷ πάθει ἀνθρωπότητα ὑποκεῖσθαι, καὶ τῆς ζωῆς θεότητα ἡγεῖσθαι. οὔτε οὖν ἐζωοποίει, μὴ ὢν Θεός, οὔτε ἔπασχεν ἑκουσίως μὴ ὢν ἄνθρωπος. ἀμφότερα δὲ Χριστός, καὶ ἔπαθεν καὶ ἐζωοποίει. Θεὸς ἄρα ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος. D

κ. ΑΠΟΛ. Εἰ μόνον ἄνθρωπος ἦν ὁ Χριστός, οὐκ ἂν ἐζωοποίει τοὺς νεκρούς· καὶ εἰ μόνον Θεός, οὐκ ἂν ἰδίᾳ παρὰ τὸν Πατέρα ἐζωοποίει τινὰς τῶν νεκρῶν. ἑκάτερα δὲ Χριστός. Θεὸς ἄρα καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός. ΟΡΘΟΔ. Οὐ μόνον μὲν ἄνθρωπος ἦν ὁ Χριστός· οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν Χριστός, εἰ μόνον ἦν ἄνθρωπος.

Divinus ergo Spiritus eſt carni unitus. ORTH. Nugaris. Nec enim ſi Spiritus carni uniatur, eſt protinus homo, ſed poteſt etiam eſſe bos & aſinus, & quodvis aliud carneum animal. Ut vero tibi concedatur divinum quoque Spiritum unitum fuiſſe carni, omnino tamen neceſſe fuit Deum Verbum, cum ſit factus homo ex muliere, Spiritui carni unito uniri, ut homo fieret. Quomodo enim fieri homo potuiſſet non unitus homini? Chriſtum autem nequaquam dixerimus hominem eſſe æquivoce, ne imaginarius, & communi nomine tenus homo cenſeatur.

17. APOL. Hominis eſt reſurgere a mortuis, Dei vero excitare e mortuis. Utrumque convenit Chriſto. Idem ergo eſt Deus & homo. ORTH. *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax*, quod etiam invitus profeſſus fueris id, quod verum eſt. Luc. 2, 14. Oportuit enim Chriſtum eſſe utrumque, id eſt, & eum, qui reſurgeret, & eum, qui excitaret. Et quemadmodum non eſſet Deus & caro, niſi unitus eſſet carni: ita non eſſet Deus & homo, niſi unitus eſſet homini.

18. APOL. Si Chriſtus eſſet tantum homo, vel tantum Deus, non eſſet medius inter Deum & homines. ORTH. Benedictus ſit Dominus, in his omnibus, quod etiam ſis confeſſus Chriſtum, nec tantum eſſe Deum, nec tantum eſſe hominem. Deus enim eſt Deus, neque homo communis eſt, *ſive quales ſunt in commune homines*: & homo communis, eſt homo, at non Deus. Unitus Deus homini eſt Chriſtus, mediator Dei & hominum. Eſt igitur & Deus & homo.

19. APOL. Si tantum homo fuiſſet Chriſtus, non ſervaſſet mundum. At ſi tantum fuiſſet Deus, non ſervaſſet patiendo. Utrumque convenit Chriſto. Eſt igitur & Deus & homo. ORTHOD. Nunc quoque ſcienter *locutus es*. Fuit enim neceſſe humanam naturam ſubſterni paſſioni, & deitatem ducem eſſe ad vitam. Itaque niſi Deus eſſet, non vivificaret, & niſi fuiſſet homo, non paſſus fuiſſet volens. Utrumque vero Chriſto convenit. Eſt igitur & Deus & homo.

20. APOL. Si Chriſtus homo tantum fuiſſet, non vivificaſſet mortuos: & ſi tantum Deus fuiſſet, nullos mortuos ſeorſim a Patre vivificaſſet. Utrumque vero fecit Chriſtus. Idem igitur eſt Deus & homo. ORTH. Chriſtus quidem non tantum fuit homo. Nam ne Chriſtus quidem fuiſſet, ſi tantum fuiſſet homo.

Vivificans tamen mortuos, minime ipſos A vivificavit ſeorſim a Patre. Quomodo enim dixiſſet, *Pater in me manens, is eſt, qui edit opera*, ſi ſeorſim a Patre vivificaſſet; Itaque etiamſi dicat, *Sicut Pater excitat mortuos & vivificat, ita & Filius, quos vult, vivificat*, non dicit ſe hoc facere quapiam efficacia ſeparatim a Patre, ſed ita loquitur, ut nos doceat ſuæ hypoſtaſeως perfectionem modis omnibus in ſeſe abſolutam. Nec enim alios quidem mortuos excitat & vivificat Pater, alios vero Filius.

Joh.14.10. Joh.5,21.

21. Apol. Homo actus a Deo non eſt Deus, ſed corpus Deo conjunctum B eſt Deus. At Chriſtus eſt Deus. Non eſt igitur homo actus a DEO, ſed corpus cum Deo compoſitum. Orth. Non eſt quidem Chriſtus homo actus a Deo, ſed Deus homini, ut tu ipſe nominaſti, conjunctus ſive unitus. Nam ſi poteſt corpus uniri Deo ſive conjungi, poteſt etiam totus homo Deo conjungi, & idem eſſe Deus & homo. Quid porro dicere volueris, cum diceres, Corpus Deo conjunctum Deus, ignoro. Corpus enim vocas Deum, ideoque corpus non eſt: vel Deum corpus vocas Deum propter illud, quod eſt ei conjunctum ſive compoſi- C tum. Quomodo vero Deus ſit natura, qui alicujus reſpectu ſit? Nos vero Chriſtum non dicimus eſſe Deum ob illam cum corpore ſive homine conjunctionem: ſed DEUM propter naturam, quam ex Patre habet: Chriſtum vero propter ſervi formam, propter unionem, inquam, ſive compoſitionem, ut tu ipſe appellaſti.

22. Apol. Si DEI templum natum eſt ex Maria, ſupervacanea eſt nova illa nativitas ex Virgine, cum abſque ejuſmodi nativitate homines quoque ſint DEI templa. Orth. Oppugna ſacra Evangelia, ut audias, *Durum eſt tibi adverſus ſtimulos calcitrare*. D Audi enim Dominum dicentem, *Deſtruite templum iſtud, & intra triduum illud excitabo*. Etiamſi vero nonnulli homines ſint templa, non tamen ita ſunt templa, tanquam etiam Chriſti: nec quiſquam eorum eſt Chriſtus conjunctus cum Deo Verbo (nolo enim diſcedere a tuo vocabulo, ut te ex tuo ipſius ore in ſententiam meam adducam) hic autem templum conjunctum cum Deo Verbo, Chriſtus videlicet, natum eſt ex Virgine eo modo, qui Deum decebat.

Actor.9,5. Matt.26, v.61.

23. Apol. Si talis eſt natura Chriſti, qualis & noſtra eſt: vetus homo eſt,

A ζωοποιῶν δὲ τοὺς νεκροὺς, οὐκ ἰδίᾳ παρὰ τὸν Πατέρα ζωοποιεῖ. πῶς γὰρ ἔλεγεν, ὁ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτὸς, εἴπερ ἰδίᾳ παρὰ τὸν Πατέρα ζωοποιεῖ, κἂν τοίνυν λέγῃ, Ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς, οὓς θέλει ζωοποιεῖ, οὐ κεχωρισμένως τοῦ Πατρὸς κατ' ἐνέργειαν τοῦτο ποιεῖν λέγει, ἀλλὰ τὸ αὐτοτελὲς τῆς ἑαυτοῦ ὑποστάσεως διδάσκων ἡμᾶς. οὐ γὰρ ἄλλους ἐγείρει ὁ Πατὴρ νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, καὶ ἄλλους ὁ Υἱός.

κα. ΑΠΟΛ. Ἄνθρωπος ὑπὸ Θεοῦ ἐνεργούμενος, οὐ Θεὸς, σῶμα δὲ συναφθὲν Θεῷ, Θεός. B Θεὸς δὲ ὁ Χριστός· οὐκ ἄρα ὑπὸ Θεοῦ ἐνεργούμενος ἄνθρωπος, ἀλλὰ σῶμα πρὸς Θεὸν συντεθέν. ΟΡΘ. Οὐκ ἄνθρωπος μὲν ὑπὸ Θεοῦ ἐνεργούμενος ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ Θεὸς ἀνθρώπῳ, ὡς αὐτὸς ὠνόμασας, συντεθεὶς, ἤγουν ἑνωθείς. εἰ γὰρ δύναται σῶμα Θεῷ ἑνωθῆναι, ἤγουν συντεθῆναι, δύναται καὶ ὅλος ἄνθρωπος συντεθῆναι Θεῷ, καὶ εἶναι Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς, ὡς σὰρξ καὶ Θεὸς ὁ αὐτός. τί δὲ καὶ λέγειν ἠθέλησας, σῶμα Θεῷ συναφθὲν Θεὸς, λέγων, ἀγνοῶ. τὸ γὰρ C σῶμα Θεὸν, λέγεις, καὶ οὐκ ἔστι σῶμα. ἢ τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο Θεὸν διὰ τὸ συναφθὲν, ἤγουν συντεθέν. καὶ πῶς φύσει Θεὸς, ὁ διά τι Θεός; ἡμεῖς δὲ οὐ διὰ τὴν πρὸς τὸ σῶμα σύνθεσιν Θεὸν λέγομεν, οὔτε διὰ τὴν πρὸς ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν διὰ τὴν φύσιν τὴν ἐκ Πατρός. Χριστὸν δὲ, διὰ τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἕνωσιν, ἤγουν σύνθεσιν, ὡς αὐτὸς ὠνόμασας.

κβ. ΑΠΟΛ. Εἰ Θεοῦ ναὸς ἐγεννήθη ἐκ τῆς Μαρίας, περιττὴ ἡ καινότης τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως. ναοὶ γὰρ Θεοῦ καὶ δίχα ταύτης ἄνθρωποι. ΟΡΘ. Μάχου τοῖς θείοις Εὐαγγελίοις, ἵνα ἀκούσῃς, Σκληρόν σοι πρὸς D κέντρα λακτίζειν. καὶ ἄκουε τοῦ Κυρίου λέγοντος, Λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. εἰ δὲ τινες ἄνθρωποι, ναοὶ, ἀλλ' οὐχ οὕτω, ὡς καὶ Χριστοί· οὐδεὶς δὲ αὐτῶν συντεθεὶς τῷ Θεῷ Λόγῳ Χριστός· οὐκ ἀναχωρῶ γὰρ τῆς σῆς ὀνομασίας, ἵνα σε ἐκ τοῦ σοῦ στόματος πείσω· ἐνταῦθα δὲ συντεθεὶς ναὸς Θεῷ Λόγῳ, ἐγεννήθη Χριστὸς θεοπρεπῶς ἐν Παρθένου.

κγ. ΑΠΟΛ. Εἰ ἡ αὐτὴ φύσις Χριστοῦ, οἵα καὶ ἡ ἡμῶν, ὁ παλαιός ἐστιν ἄνθρωπος

ψυχὴ ζῶσα, καὶ οὐ Πνεῦμα ζωοποιοῦν. καὶ ὁ τοιοῦτος οὐδὲ ζωοποιήσει. ζωοποιεῖ δὲ Χριστὸς, καὶ Πνεῦμα ζωοποιοῦν ἐστιν· οὐκ ἄρα τῆς ἡμετέρας ἐστὶ φύσεως. ΟΡΘΟΔ. Ἔτι τὸ Χριστὸς οὐ νενόηκας. οὐ γὰρ ἔγνως, ὅτι δύο ἐστὶ φύσεων ἕνωσις, καὶ οὔτε μόνος ὁ Θεὸς Χριστὸς λέγεται, οὔτε μόνος ἄνθρωπος· εἰ γὰρ τοῦτο ἔγνως, ἐγίνωσκες, ὅτι κατὰ μὲν τὴν ἀνθρωπότητα, τὴν αὐτὴν ἡμῖν φύσιν ἔχει, κατὰ δὲ τὴν θεότητα, τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· καὶ τῆς ἑνώσεως γενομένης Θεὸς ὁμολογεῖται καὶ δοξάζεται, καὶ διὰ τοῦτο ζωοποιεῖ, καὶ Πνεῦμα ζωοποιοῦν ἐστιν, τῷ τῆς θεότητος λόγῳ, οὔτε δὲ ἡμῖν κατὰ τὸ συναμφότερον.

κδ. ΑΠΟΛ. Διὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ζῇ Χριστὸς, ἢ διὰ χάριν Θεοῦ. εἰ μὲν διὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν, Θεός ἐστιν· εἰ δὲ διὰ χάριν Θεοῦ, οὔτε ὑπὲρ ἡμᾶς ἐστιν, οὔτε ζωοποιήσει ἡμᾶς. ΟΡΘΟΔ. Χριστὸς ἓν πρόσωπόν ἐστιν, συντεθὲν ἐκ Θεοῦ καὶ ἀνθρωπότητος, ὡς πᾶς ἄνθρωπος ὁ κοινὸς ἐκ ζώου καὶ λογικοῦ. καὶ διὰ τὴν ἐκ Πατρὸς φύσιν ζωοποιήσει ἡμᾶς, ἐπειδὴ ζωή ἐστιν ἐνυπόστατος μορφωθεῖσα τῇ τοῦ δούλου μορφῇ.

κε. ΑΠΟΛ. Εἰ μὲν * ὡς προαιρέσει κάλλιον, τοῦτο δεδύνηται πῶς· προαίρεσις γὰρ ἀνθρώπου δικαιοσύνην ἀληθινὴν οὐ κατορθοῖ· εἰ δὲ ὡς φύσει δίκαιος, Θεός ἐστιν· εἰ δὲ ὡς ἐνεργείᾳ δικαιούμενος τῇ ἐκ Θεοῦ, αὐτὸς δὲ ἀνενέργητος, καλλίους οἱ ἐνεργοῦντες. ΟΡΘΟΔ. Καὶ πῶς οὐ κατώρθωσαν δικαιοσύνην ἀληθινὴν οἱ ἀκούσαντες, Καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ; καὶ, Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου; καὶ εἰ κατώρθωσαν δὲ δικαιοσύνην ἀληθινὴν, ἀλλ' οὐκ εἰσὶν αὐτοδικαιοσύνη. ὁ δὲ Θεὸς Λόγος αὐτοδικαιοσύνη ὢν, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐγένετο ἡμῖν δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις. ὁ ὢν δικαιοσύνη, ἐγένετο δικαιοσύνη κατὰ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον, ἵνα ἡμᾶς τοὺς μὴ ὄντας δικαιοσύνην, δικαιώσῃ τῇ ἑαυτοῦ χάριτι. καὶ ἔστιν ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὡς μὲν Θεὸς, δικαιοσύνη ὢν, ὡς δὲ ἄνθρωπος, γινόμενος δικαιοσύνη, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένον, ὅθεν ὤφειλε κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῆναι.

A anima vivens, & non ſpiritus vivificans, nec qui talis eſt, vivificabit. At Chriſtus vivificat, eſtque Spiritus vivificus. Non eſt igitur noſtræ naturæ. ORTH. Adhuc, quid ſit Chriſtus, ignoras. Neſcis enim duarum naturarum eſſe unionem, & neq; ſolum Deum, neque ſolum hominem dici Chriſtum. Nam ſi hoc ſcires, noſſes eum, quatenus quidem homo eſt, eadem atque nos natura: quatenus autem Deus eſt, eadem atque Deum Patrem natura, præditum eſſe: & poſt factam unitionem Deum profitendum ac adorandum, ideo-B que vivificare, & Spiritum eſſe vivificantem, habita deitatis ratione: neque nobis *ſimilem eſſe* utriuſque naturæ ſimul conſideratæ reſpectu.

24. APOL. Aut ex ſua ipſius natura vivit Chriſtus, aut ex Dei gratia. Si quidem ex ſua ipſius natura, Deus eſt: ſin vero ex Dei gratia, neque ſupra nos eminet, neque nos vivificabit. ORTH. Chriſtus eſt unica perſona, compoſita ex Deo & humana natura, ſicut quivis homo communis conſtat ex animali parte & eo, quod eſt rationis particeps. Itaque propter eam, quam a Patre habet, naturam, vivificabit nos, quoniam eſt Vita in ſeſe ſubſiſtens, quæ forma ſervi ſeipſam infor-C mavit.

25. APOL. Si quidem is excellit, qui animi propoſito & delectu juſtus eſt, quinam id potuit homo? (Hominis etenim propoſitum veram juſtitiam perfecte non præſtat.) Sin vero natura juſtus eſt, Deus eſt: ſin autem juſtificatus eſt aliqua Dei in ipſo agentis efficacitate, ipſe interim nihil agens, qui ipſimet agunt, ſunt eo præſtantiores. ORTH. Imo quinam juſtitiam veram ii non præſtiterunt, qui audierunt: *Sedebitis & vos in* Matt. 19.28
D *duodecim thronis, judicantes duodecim tribus Iſrael?* &, *Vos eſtis lux mundi?* Etiamſi tamen iſti veram juſtitiam præſtiterunt, non ſunt tamen ipſamet juſtitia. Deus autem Verbum, qui ipſamet eſt juſtitia, 1Cor.1,30.
accepta ſervi forma: *Factus eſt nobis juſtitia, ſanctificatio, & redemtio.* Is, inquam, qui juſtitia eſt, factus eſt, ſi humanam naturam reſpicias, juſtitia, ut nos qui juſtitia non eramus, ſua gratia juſtificaret. Eſtque idem Deus & homo, ita ut, quatenus quidem eſt Deus, ſit juſtitia, ut, quatenus vero eſt homo, ſit factus juſtitia, ut impletum fuerit, quod dictum eſt: *Unde per omnia ſimilis fratribus fieri* Heb.2,17
debuit.

26. APOL. Si in Chriſto copulatus erat homo cum Deo, leges ipſe vel ex ſeſe & ſuo quodam jure ferebat, vel non ferebat. Quod ſi ex ſeſe ferebat, Deus erat. Sin vero non ex ſeſe, qvomodo non ajebat, *Hæc dicit Dominus*, ſed *Ego dico vobis*? & quomodo qvi hæc non dicebat, non erat ab eo, qui dicebat, ſejunctus? ORTH. ſiquidem Chriſtus alia eſt perſona, non copulatur cum Deo, & hoc inepte quæſiviſti. Sin autem ipſe Chriſtus eſt Deus & homo, quorſum ſupervacaneus iſte in quærendo labor? Unde vero iſtud copulatus eſt deſumpſiſti, de quo tu quæreres, cum Scriptura minime ſic loquatur? Sive autem iſtud copulatus eſt, uſurpare placet, ſive, (ut Scriptura inquit) *dicere malis*, Aſſumpſit aut Factum eſt, Deus Verbum is eſt, qui ſervi formam aſſumpſit, Chriſtus nuncupatus, qui etiam eſt, & creditus, unctus quidem Spiritu ſancto, quatenus homo eſt, quatenus autem Deus eſt, eundem aliis præbens. Ita etiam quatenus eſt Deus, leges ponit: & quatenus homo eſt, fit legi obnoxius. Ideoq; non dicit, *Hæc dicit Dominus*, quoniam ipſe non eſt homo particeps deitatis, ſed Deus particeps carnis & ſanguinis, id eſt humanæ naturæ. Nam Scriptura hominem vocat carnem & ſanguinem, ut cum dicit Paulus, *Non contuli cum carne & ſanguine.* Et ſicut homo ex animali & eo, quod ratiocinatur, compoſitus, una eſt perſona: ita etiam una perſona ex Deo & forma ſervi exiſtit: ideoque non dicit, *Hæc dicit Dominus*, ſed *Ego dico vobis*: & *Ego ſum vita & veritas*. [Joh. 14, 6.] Itaque veluti ſi pars ratiocinatrix, quæ homini ineſt, dicat, Ego ſum ille ad imaginem Dei factus, ita comparatus, ut interire non poſſim: rurſum pars eadem illa ratiocinatrix dicat, Ego ſum terra & cinis, non loquitur modo animal, modo id, quod ratiocinatur, ſed idipſum, quod ratiocinatur, modo quæ ſibi propria ſunt, modo quæ animali conveniunt, loquitur: ita homo & Deus Verbum, unica exiſtens perſona, cum ait, [Ioh. 14, 9.] *Qui vidit me, vidit Patrem*, ſignificat ſuæ deitatis contemplationem. Nec enim quiſquis carnem vidit, Patrem vidit: ſin minus, & Pontius, & Herodes, & qui colaphos ei impegerunt, & qui clavis ipſum confixerunt carnifices, comperirentur Patrem vidiſſe. Et cum inquit, [Eſa. 50, 6.] *Dorſum meum flagris præbui*, non ſignificat deitatis dorſum: neq; cum ait, *Quiſpiam me tetigit*, deitatis contactū dicit. Quinam enim deitatem contigerit quiſpiam? Sed qui fide præditus corpus illud tetigerat, utrumque tetigerat, manu quidem

A κϛ. ΑΠΟΛ. Εἰ συμπέπλεκται Θεῷ ἄνθρωπος ἐν Χριστῷ, αὐτὸς καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐνομοθέτει, ἢ οὔ; ἀλλ' εἰ μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ, Θεός. εἰ δὲ οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ, πῶς οὐκ ἔλεγεν, Τάδε λέγει Κύριος, ἀλλ' ἐγὼ λέγω ὑμῖν; πῶς δὲ οὐκ ἦν κεχωρισμένος τοῦ λέγοντος, ὁ μὴ λέγων; ΟΡΘ. Εἰ μὲν ἄλλο πρόσωπόν ἐστιν ὁ Χριστὸς, οὐ συμπέπλεκται Θεῷ, καὶ ἠρώτηκας ἀνακολούθως. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ Χριστός ἐστι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, τίς ἡ περιουσία τοῦ μόχθου τῆς ἐρωτήσεως; πόθεν δὲ τὸ, Συμπέπλεκται λαβὼν, ἠρώτησας, μηδαμοῦ τῆς γραφῆς οὕτω λεγούσης; κἄν τε δὲ Συμπέπλεκται θέλῃς λέγειν, κἄν τε, ὡς ἡ B γραφὴ εἶπεν, Ἔλαβεν, κἄν τε Ἐγένετο, Θεός ἐστι Λόγος, μορφὴν δούλου λαβὼν, Χριστὸς ὀνομαζόμενος, καὶ ὢν, καὶ πιστευόμενος· καὶ χριόμενος μὲν ὡς ἄνθρωπος τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ. ὡς δὲ Θεὸς, παρέχων αὐτὸς τοῖς ἀξίοις. οὕτω καὶ ὁ Θεὸς νομοθετεῖ, καὶ ὡς ἄνθρωπος ὑπὸ νόμον γίνεται, καὶ διὰ τοῦτο οὐ λέγει, Τάδε λέγει Κύριος, ἐπειδὴ οὐκ ἄνθρωπός ἐστιν μετασχὼν θεότητος, ἀλλὰ Θεὸς μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκὸς, τουτέστιν ἀνθρωπότητος. ἡ γραφὴ γὰρ τὸν ἄνθρωπον σάρκα καὶ αἷμα καλεῖ. ὡς ὅταν C λέγῃ Παῦλος, Οὐ προσανεθέμην σαρκὶ καὶ αἵματι· καὶ ὥσπερ ἕν ἐστι πρόσωπον ὁ ἄνθρωπος, ἐκ ζώου καὶ λογικοῦ συγκείμενος· οὕτω καὶ ἓν πρόσωπον Χριστὸς ἐκ Θεοῦ καὶ μορφῆς δουλικῆς ὑπάρχων. καὶ διὰ τοῦτο οὐ λέγει, Τάδε λέγει Κύριος, ἀλλ' Ἐγὼ λέγω ὑμῖν. καὶ ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια. ὡς οὖν ἐὰν λέγῃ τὸ ἐν ἡμῖν λογικὸν, Ἐγώ εἰμι ὁ κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονὼς, ἄφθαρτος κατεσκευασμένος. καὶ πάλιν τὸ αὐτὸ λογικὸν, Ἐγώ εἰμι γῆ καὶ σποδὸς, οὐ ποτὲ τὸ ζῶον λαλεῖ, καὶ ποτὲ τὸ λογικόν. ἀλλ' D αὐτὸ τὸ λογικὸν ποτὲ τὰ ἑαυτοῦ ἴδια λέγει, καὶ ποτὲ τὰ τοῦ ζώου. οὕτως διὰ τῆς ἑνώσεως ἓν πρόσωπον ὢν ὁ ἄνθρωπος καὶ Θεὸς Λόγος, ὅτε λέγει, ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακεν τὸν Πατέρα, τὴν θεωρίαν τῆς ἰδίας θεότητος λέγει. οὐ γὰρ ὁ ἑωρακὼς τὴν σάρκα ἑώρακεν τὸν Πατέρα. εἰ δὲ μὴ, καὶ Πόντιος καὶ Ἡρώδης, καὶ οἱ ῥαπίσαντες, καὶ οἱ προσηλώσαντες δήμιοι, εὑρεθήσονται ἑωρακότες τὸν Πατέρα. καὶ ὅταν λέγῃ, Τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, οὐ τῆς θεότητος λέγει νῶτον. οὐδ' ὅταν λέγῃ, ἥψατό μού τις, τῆς θεότητος λέγει. πῶς γὰρ τῆς θεότητος ἥψατό τις; ἀλλὰ τοῦ σώματος ὁ ἁψάμενος μετὰ πίστεως, τοῦ συναμφοτέρου ἥψατο, τῇ μὲν χειρὶ

τοῦ σώματος, τῇ δὲ πίστει τῆς θεότητος, ἐπειδὴ τὸ συναμφότερον ἕν ἐστι πρόσωπον ὁ Χριστὸς, ὁ πάντα πᾶσι γινόμενος, ἵνα τοὺς πάντας ἐλεήσῃ. ὥστε οὐ ποτὲ μὲν ὁ Θεὸς λαλεῖ, ποτὲ δὲ ἄνθρωπος, ἐπειδήπερ, ὡς προείρηται, οὐδέποτε μὲν τὸ ζῶον λαλεῖ κεχωρισμένον τοῦ λογικοῦ, ποτὲ δὲ τὸ λογικὸν κεχωρισμένον τοῦ ζώου· ἀλλὰ τὸ λογικὸν ἐν τῷ ζώῳ, καὶ διὰ τοῦ ζώου λαλεῖ· ἐκ παραλλήλου τὸ αὐτὸ λέγω, ἵνα πανταχόθεν γνῷς τὴν ἕνωσιν.

κζ. ΑΠΟΛ. Ἔτι δὲ ἢ αὐτὸς ἐτέλει τὰ τεράσια, ἢ οὔ. ἀλλ' εἰ μὲν ἐτέλει, οὐκ ἦν ἄνθρωπος· εἰ δὲ μὴ, πῶς λέγει τελεῖν; ἢ πῶς ὁ αὐτὸς τῷ τελοῦντι; ΟΡΘ. Ὥσπερ τὸ λογικὸν ἐν τῷ ζώῳ τελεῖ τὰ ἑαυτοῦ, οὐ κεχωρισμένον ὂν τοῦ ζώου· οὕτω Θεὸς Λόγος ἑνωθεὶς ἀνθρώπῳ τελεῖ τὰ τεράσια, οὐ κεχωρισμένος τῆς ἀνθρωπότητος, δι' αὐτῆς, καὶ ἐν αὐτῇ, καὶ μετ' αὐτῆς, εὐδοκήσας τὴν ἑαυτοῦ θείαν δύναμιν ἐνεργεῖν. καὶ ὥσπερ εἰ δοίη τις τῷ Λόγῳ Ἥλιον τὸν μέγαν τοῦτον ἀστέρα, διὰ λύχνου, καὶ ἐν λύχνῳ ἐκπέμπειν τὸ ἑαυτοῦ φῶς. ἐκ παραλλήλου γὰρ πάλιν τὸ αὐτὸ ἄκουε· οὐ δύο φῶτά εἰσι. οὐ γὰρ φαίνει λύχνος κατέναντι Ἡλίου, φαίνει δὲ ὁ Ἥλιος ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ φαίνοντος, καὶ κατακρατοῦντος τοῦ λύχνου, καὶ ἰδιοποιησαμένου αὐτὸν, ὡς καὶ λύχνον χρηματίσαι τὸν Ἥλιον. οὕτω Θεὸς Λόγος ἐν λογικῷ καὶ διὰ λογικοῦ ζώου τὴν ἰδίαν δύναμιν ἐνεργῶν, καὶ ὑπὲρ τὴν φύσιν τὴν ἰδίαν ἀποτελεῖ τὸ ζῶον εὐδοκίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, καὶ τὸ ζῶον εἶναι λογικὸν οὐκ ἐκώλυσεν, καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος χρηματίζειν οὐ κατηξίωσεν, καὶ τελῶν τὰ τεράσια οὐ κεχώρισται τοῦ ἑνωθέντος, ἤγουν προσληφθέντος, ἀλλ' ὡς οὖν τὸ ἐκείνου γεγονὸς ἐνεργεῖ τὰ πάντα, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, εἴρηται, καὶ οὐκ ἐν σαρκὶ, ἵνα γνῶμεν τὴν ἐξ εὐδοκίας ἕνωσιν, καὶ τοῦτο διδαχθέντες, Χριστὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν γνωρίζωμεν Θεὸν καὶ ἄνθρωπον.

κη. ΑΠΟΛ. Προσκυνεῖται ὑπὸ Ἀγγέλων ὁ ἄνθρωπος, ἢ οὔ. ἀλλ' εἰ μὲν οὐ προσκυνεῖται, πῶς ἥνωται, καὶ ἀποστέλλει ὁ Υἱὸς τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ; εἰ δὲ προσκυνεῖται διὰ τὸ ἐν αὐτῷ θείαν ἐνοικῆσαι δύναμιν, πῶς ὑπὸ τῶν ἀεὶ θείαν ἐχόντων δύναμιν ἐνοικοῦσαν; καὶ ἡμεῖς δὲ προσκυνήσομεν τὸν ἄνθρωπον,

A corpus, fide vero deitatem, quandoquidem utrumque unica eſt perſona Chriſtus, *omnia factus omnibus, ut omnium miſereretur.* Itaque non loquitur interdum Deus, interdum homo: nam (ut antea dixi) ne id quidem dici poteſt, modo quidem animal a parte ratiocinatrice ſejunctum, modo vero partem ratiocinatricem ab animali ſeparatam loqui: ſed pars ratiocinatrix in animali loquitur. Idem etiam dico de eo, quod cum hoc comparavi, *nempe de Dei & hominis unica perſona*, ut undequaque unitionem noris.

27. APOL. Præterea vero vel ipſe prodigia edebat, aut non edebat. Si edebat, non erat homo: ſi non edebat, quomodo
B dicit ſe edere? & quinam iſte idem eſſe poteſt atque is, qui edebat? ORTH. Sicut pars ratiocinatrix ſua ipſius opera ſic edit in animali, ut non ſit ſeparatum quippiam ab animali: ita Dei Verbum unitum homini, edit prodigia minime ſegregatum a natura humana, quod ei pro ſua bonitate placuerit vim ſuam divinam per eam, & in ea, & cum ea exercere. Et veluti ſi quis cogitatione conceſſerit Solem, magnum iſtud ſidus, per lucernam & in lucerna ſuam lucem emittere, (rurſum enim idem ex alia comparatione audias velim) non ſunt duæ luces. Nec enim lucerna ut altera lux ſoli oppoſita ſplen-
C det, ſed ſplendet ſole in ipſa & per ipſam ſplendente, & ipſi lucernæ dominante, eamque ut ſibi propriam vindicante, adeo ut ſol etiam accipiat ipſius lucernæ nomen: ita Deus Verbum vim ſuam in eo, quod eſt rationis particeps, & per animal ratione præditum exerens, facit pro ſua bona voluntate animal ſupra quam ferat propria animalium natura perfectum, nempe ut quid ex eo genitum, neque tamen prohibet, quominus ſit animal ratione præditum. Idemque adeo non dedignatus eſt homo vocari, neque dum ederet prodigia, ſejunctus fuit ab eo, qui cum eſt unitus, ſive quem aſſumſit, ſed omnia
D efficit, ideoque dicitur *Verbum caro factum eſt*, non autem in carne, ut illam pro bona ipſius voluntate factam unitionem noverimus, eoque cognito, unum eundemque Chriſtum ut Deum & hominem agnoſcamus. Joh. 1, 14.

28. APOL. Ab Angelis vel adoratur, vel non adoratur homo. At ſi non adoratur, quomodo unitus fuerit, & mittit Angelos ſuos Filius? Sin vero adoratur propter divinam virtutem in ipſo habitantem, quomodo adoratur ab iis, qui virtutem divinam ſemper habent in ſeſe habitantem? Sed & nos adorabimus hominem,

vel non adorabimus. Quod ſi non adorabimus, quomodo ipſum unitum eſſe cenſebimus, & quomodo in ipſius mortem baptizamur? Sin vero ſic hominem adoremus, ut DEUM, impie faciemus, rem creatam exæquantes creatori. Præterea, ſi hominem expectamus, ut judicem, qui in lucem adjutore Deo producat, quæ in tenebris latent, judicium, quod DEI eſt, homini tribuemus. Sin vero non expectamus ut judicem, quomodo *dedit ei Pater exercendi judicii poteſtatem, quia filius hominis eſt?* & quinam eſt ipſi judici unitus? ORTH. Nempe qui Deus eſt gloriæ omniſque poteſtatis, idcirco accepit judicii exercendi poteſtatem, quod cum Deus eſſet Verbum, factus ſit homo, totius naturæ humanæ aſſumptione. Forma enim ſervi eſt tota humana natura, ut forma Dei eſt tota Deitas. Cæterum & nos, & Angeli ipſum Deum Verbum adoramus, qui formam ſervi aſſumpſit: neque partim Deum, partim hominem adoramus, neque rem creatam creatori æquiparamus: ſed ut tu ipſe, ſi quidem eum confiteris carnem ſaltem nobis coeſſentialem ex Virgine accepiſſe, adoras ipſum incarnatum cum carne, neque tamen carnem Deitati exæquas, neque carnem ſegregas, & aliquatenus adoras, ſed deitatem cum carne adoras: ita & nos deitatem, quæ ſeipſam homini univit, adoramus, nec eam ab humana natura ſejungimus. Chriſtus porro quæ in tenebris latent, in lucem profert, quod ſit ipſe DEUS & homo, quemadmodum ignis in materia lucem præbens iis qui ad lucem accedunt, ita ut neque a materia ſegregetur, qui cum unitus eſt, nec materia ipſa conſumatur, ſicut nec rubus ille, cujus fit apud Moſen mentio.

Eph. 5, 27.

ἢ οὔ; ἀλλ' εἰ μὲν οὐ προσκυνήσομεν, πῶς ἡνῶσθαι νομίζομεν αὐτὸν, καὶ πῶς εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βαπτιζόμεθα; εἰ δὲ προσκυνήσομεν, ὥσπερ τὸν Θεὸν, οὕτω καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἀσεβήσομεν κτίσμα κτίστῃ ἐν ἴσῳ τιθέντες. καὶ εἰ κριτὴν προσδοκῶμεν τὸν ἄνθρωπον μετὰ τοῦ Θεοῦ φωτίζοντα τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν ἀναθήσομεν ἀνθρώπῳ· εἰ δὲ μὴ, πῶς ἔδωκεν αὐτῷ ὁ Πατὴρ ἐξουσίαν κρίσιν ποιεῖν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί; καὶ πῶς ἥνωται τῷ κρίνοντι; ΟΡΘ. Διὰ γὰρ τοῦτο ἔλαβεν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἐξουσίαν κρίσιν ποιεῖν. Κύριος ὢν τῆς δόξης καὶ πάσης ἐξουσίας, ἐπειδὴ Θεὸς Λόγος ὢν, ἐγένετο ἄνθρωπος, ὅλην ἀνθρωπότητα λαβών. ἡ γὰρ μορφὴ τοῦ δούλου ὅλη ἐστὶν ἀνθρωπότης, ὡς ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, ὅλη Θεότης. καὶ ἡμεῖς καὶ Ἄγγελοι προσκυνοῦμεν αὐτῷ τῷ Θεῷ Λόγῳ, μορφὴν δούλου λαβόντι. καὶ οὐκ ἐν μέρει τὸν Θεὸν προσκυνοῦμεν, καὶ ἐν μέρει τὸν ἄνθρωπον· οὐδὲ κτίσμα καὶ κτίστην ἐν ἴσῳ τιθέμεθα· ἀλλ' ὥσπερ σὺ εἴγε ὁμολογεῖς κἂν γοῦν σάρκα ὁμοούσιον ἡμῖν αὐτὸν λαβόντα ἐκ τῆς Παρθένου, προσκυνεῖς αὐτὸν σαρκωθέντα μετὰ τῆς σαρκός. οὐκ ἐν ἴσῳ τιθεὶς τὴν σάρκα καὶ τὴν θεότητα, οὐδὲ χωρίζων τὴν σάρκα, καὶ ἐν μέρει προσκυνῶν αὐτὴν, ἀλλὰ τὴν θεότητα μετὰ τῆς σαρκὸς προσκυνεῖς· οὕτω καὶ ἡμεῖς τὴν θεότητα ἐνανθρωπήσασαν προσκυνοῦμεν, οὐ χωρίζοντες αὐτὴν τῆς ἀνθρωπότητος. καὶ φωτίζει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους Χριστὸς, εἷς ὢν ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὡς πῦρ ἐν ὕλῃ φωτίζων τοὺς προσιόντας αὐτοῦ τῷ φωτὶ, οὐ χωριζόμενον τῆς ἑωθείσης ὕλης, οὐδὲ ἀναλισκομένης τῆς ὕλης, καθάπερ οὐδὲ ἡ παρὰ Μωσῇ βάτος.

29. APOL. Si homo adjunctus eſt Deo, alius eſt, quam Deus, ſi motus animales reſpicias, tum eos, qui ſunt rationis, tum eos, qui in perpetiendo poſiti ſunt: itaque patiens, patitur ut alius, & adoratus, adoratur ut alius. Sin vero eſt Dei caro, vitæ inſtrumentum ita perpeſſionibus ſuis compoſitum, ut divinis conſiliis quadret, neque cogitationes fuerint carnis propriæ, neque actiones: & caro ipſa perpeſſionibus prout carni convenit ſubjecta, illis ſuperior evadit, quoniam eſt DEI caro, adeo ut in corporibus non ſimiliter quidem, at coanimalibus tamen, ſit indolentiæ autor ac principium: & adoratur ut DEI caro, quoniam hac ratione

κθ. ΑΠΟΛ. Ἄνθρωπος Θεῷ παραζευχθεὶς, ἕτερος παρὰ τὸν Θεόν ἐστι ταῖς ζωτικαῖς κινήσεσι, λογιστικαῖς τε καὶ παθητικαῖς· καὶ πάσχων, ὡς ἕτερος πάσχει, καὶ προσκυνούμενος, ὡς ἕτερος προσκυνεῖται. σὰρξ δὲ Θεοῦ ζωῆς ὄργανον ἁρμοζόμενον τοῖς πάθεσι πρὸς τὰς θείας βουλὰς, οὔτε λόγοι σαρκὸς ἴδιοι, οὔτε πράξεις, καὶ τοῖς πάθεσιν ὑποβαλλομένη κατὰ τὸ σαρκὶ προσῆκον, ἰσχύει κατὰ τῶν παθῶν, διὰ τὸ Θεοῦ εἶναι σάρξ, ὥστε καὶ κατάρξαι τῆς ἀπαθείας τοῖς οὐχ ὁμοίως μὲν, ὁμοζώοις δὲ σώμασι· καὶ προσκυνεῖται ὡς Θεοῦ σάρξ, Θεοῦ ὄντος οὕτω

τοῦ προσκυνουμένου. καὶ συνάφειαν ἡμῖν δίδωσιν, οὗ ἐστι σῶμα· καὶ προσκυνεῖται, οὐχ ὡς κτίσμα, ὅτι μηδὲν κτίσμα μέρος Θεοῦ. οἱ ἄρα σάρκα λαβεῖν τὸν Θεὸν πιστεύσαντες, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν τυγχάνουσι, καὶ οὐκ εἰς ἕτερον μεταπίπτουσιν· ὧν τὰ ἐναντία ἔχουσιν οἱ ἄνθρωπον παραζεῦχθαι λέγοντες Θεῷ. ΟΡΘ. Ανεχώρησας τῆς θεοπνεύστου γραφῆς, καὶ διὰ τοῦτο τῆς χάριτος ἐξέπεσες, τῆς γραφῆς λεγούσης τὸ, Ελαβεν, καὶ Εγένετο. τὸ Παραζεῦχθαι σαυτῷ ὤρυξας καθάπερ λάκκον συντετριμμένον, μὴ δυνάμενον ὕδωρ συνέχειν. B πῶς δὲ οὐ θέλεις ταῖς ζωτικαῖς καὶ λογιστικαῖς καὶ παθητικαῖς κινήσεσι χωρίζεσθαι τὸν Λόγον τῆς ἀνθρωπότητος; ἄρα γὰρ καὶ αὐξάνων, θεϊκῇ κινήσει ἀπὸ ἡλικίας εἰς ἡλικίαν θεϊκῶς ηὔξανεν; καὶ σοφίᾳ προκόπτων, θεϊκῶς προσέκοπτεν, καὶ λυπούμενος καὶ ἀγωνιῶν, καὶ ταραττόμενος, θεϊκῶς ἐλυπεῖτο καὶ ἠγωνία, καὶ ἐταράττετο, καὶ ἐκοπία καὶ ἔπασχεν, μὴ γένοιτο. ἀλλ' ὥσπερ τὸ σῶμα τὸ ἐκ Μαρίας, ἑαυτοῦ σῶμα ἔλεγεν ὁ Θεὸς Λόγος, οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὂν τῇ θεότητι· οὕτω καὶ τὰ πάθη C καὶ τὴν αὔξησιν τὴν ζωτικὴν καὶ λογιστικὴν ἑαυτοῦ λέγει, ἰδιοποιούμενος πάντα τῆς ἀνθρωπότητος τῇ εὐδοκίᾳ τῆς χάριτος· ὡσαύτως καὶ τὴν σάρκα ζωῆς ὄργανον ἁρμοζόμενον πρὸς τὰς θείας βουλάς. ἵνα γὰρ πτύσῃ, σώματι κέχρηται ὀργάνῳ· ἵνα ταφῇ, ὁμοίως τῷ σώματι· ἵνα δὲ πάθῃ ἑκουσίως, καὶ ἵνα τὸν ᾅδην σκυλεύσῃ, τῇ ψυχῇ, ἣν ἔλεγεν τιθέναι ὑπὲρ τῶν προβάτων· καὶ οὔτε ἀνθρώπου λόγοι ἴδιοι, οὔτε αἱ πράξεις. σὰρξ δὲ τοῖς πάθεσιν, ὑποβαλλομένη κατὰ τὸ ἀνθρωπῷ D προσῆκον, ἰσχύει κατὰ τῶν παθῶν, διὰ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἕνωσιν. ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ ηὑρέθη δόλος ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, ὥστε κατάρξαι τῆς ἀπαθείας τοῖς ὁμοίοις. ὡμοίωται γὰρ κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁ Θεὸς Λόγος, ἑνωθεὶς ἀνθρωπότητι, καὶ προσκυνεῖται Θεὸς ἐνανθρωπήσας· καὶ συνάφειαν ἡμῖν πρὸς αὐτὸν δίδωσιν. μετασχὼν αἵματος καὶ σαρκὸς, καὶ προσκυνεῖται ὁ αὐτὸς, ἑνωθεὶς τῇ πρὸς ἡμᾶς ὡς ἄνθρωπος, φύσει δὲ καὶ οὐσίᾳ ὢν Θεός. τί δὲ καὶ λέγειν ἐτόλμησας μέρος Θεοῦ τὴν σάρκα τὴν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ,

A is, qui adoratur, eſt Deus & nobis conjunctionem cum eo præbet, cujus eſt corpus: & adoratur, non tamen ut res creata, quoniam nihil, quod creatum ſit, eſt Dei portio. Itaque qui Deum credunt aſſumpſiſſe carnem, ejus beneficiorum fiunt compotes, nec eo delabuntur, vt alium ipſum dicant: contrarium vero iis evenit, qui volunt hominem fuiſſe Deo conjunctum. ORTHODOX. Diſceſſiſti a Scriptura divinitus afflata, ideoque a gratia excidiſti, ut qui cum Scriptura dicat: *Aſſumpſit*, & *Factum eſt*, iſtud B adjunctum eſt, ipſe tibi quaſi ciſternam confractam fodiſti, quæ non poſſit aquas continere. Quomodo vero non vis Verbum ab humana natura ſuis animalibus motibus non ſecerni, tum iis, qui rationi inſunt, tum etiam iis, qui in perpetiendo poſiti ſunt? Num enim divino quodam motu creſcens, a ſtatura ad ſtaturam excrevit, ut Deus? & ſapientia promovens, promovit, ut Deus? & cum triſtitia afficeretur, cum extreme anxius eſſet, cum turbaretur, num triſtitia afficiebatur, & extreme anxius erat, & turbabatur tanquam C Deus & laboravit, & patiebatur? Abſit. Imo ſicut corpus ex Maria deſumptum Deus, Verbum ſuum ipſius corpus dixit, quod tamen non eſt ejusdem atque Deitas ipſa naturæ: ita etiam ſuas dicit perpeſſiones, & tum animalis, tum ipſius ratiocinatricis facultatis incrementum, quæcunque naturæ humanæ ſunt, ut ſibi propria vindicans, pro bona gratiæ ſuæ voluntate. Sic enim *ſuam dicit* carnem, vitæ inſtrumentum, ſic ſuis perpeſſionibus compoſitum, ut divinis conſiliis quadret. Nam ut ſpueret, uſus eſt corporis inſtrumento, itidemque corpore: ut ſepeliretur, & ut voluntarie mortem ſubiret, D ac inferos prædaretur, animam adhibuit, quam ſeſe dixit pro ſuis ovibus deponere. Neque igitur ſermones ſunt hominis proprii, neque actiones. Caro vero, prout homini convenit, perpeſſionibus ſubjecta ſuperior illis evadit propter illam cum Deo unitionem. *Nec enim peccatum commiſit, neque in ore ipſius inventus eſt dolus*, ut ſit ſui ſimilibus autor ac principium indolentiæ. *Eſt* enim Deus Verbum *per omnia fratribus ſuis ſimilis factus*, cum naturæ humanæ uniretur, & adoratur, qui hominem induit, ſuique nobiscum coniunctionem nobis præbet, particeps factus ſanguinis & carnis: idemque adoratur, ut qui homo quidem ſit, quoniam nobis eſt unitus, natura vero & eſſentia ſit Deus. Quorſum vero auſus etiam es dicere portionem DEI eſſe carnem illam quæ ex ſemine Davidis,

Eſ. 53, 9.
Hebr. 2, 17.

& eſt ex Maria Virgine, quæque ſeſe non A imaginatione, ſed reipſa carnem eſſe, poſt ipſam quoque reſurrectionem demonſtravit? Cum enim exiſtimarent diſcipuli ſpectrum eſſe, quando januis clauſis ingreſſus eſt, veniant tibi in mentem, quæ
Luc. 24. 39. tum ipſe dixit: ut audias: *Palpate me & videte, Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut habere me conſpicitis.* Cæterum cum Deus ſit omnis partitionis expers, quomodo aliqua ipſius portio, ac præſertim quæ ſit caro, mente concipi poſſit, tuæ fuerit ſapientiæ explicare.

30. APOL. Si caro eſt ſejuncta a Mente, utpote adverſus quam, ſicut dicit Apoſtolus, belligeretur, Deus aſſumta B carne, motus etiam ab ea recipit adverſus mentem belligerantes, ipſi vero menti, puta oppoſito adverſario, minime ſubjectas. Quod ſi ita eſt, non is eſt ipſe, qui ſit paſſus, quatenus eſt Deus. ORTH. In quonam vero Sanctorum motus illi adverſus mentem belligerantes, non fuerunt domiti? quomodo igitur ſubjecti non fuerint ipſi Deo Verbo, animæ intelligenti una cum carne unito, ut excepto peccato ſimile per omnia fratribus fieret, idemque Deus & homo eſſet? Quid porro ſibi velit iſtud, Quod ſi ita eſt, non is eſt, qui paſſus ſit, quatenus Deus, alii intelligent, qui te Magiſtrum inſcribunt.

τὴν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου, τὴν οὐ φαντασίᾳ σάρκα, ἀλλ' ἀληθείᾳ, καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν φανεῖσαν; νομιζόντων γὰρ τῶν μαθητῶν φάντασμα εἶναι, ὅτι τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσῆλθεν, ὑπομνήσθητι αὐτοῦ τῶν λόγων, ἵνα ἀκούσῃς τὸ, Ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι Πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ ὁρᾶτε ἔχοντα. τοῦ δὲ ἀμεροῦς Θεοῦ πῶς οἷόν τέ ἐστιν μέρος νοῆσαι, καὶ ταῦτα σάρκα, τῆς σῆς ἐστι σοφίας ἐξηγήσασθαι.

λ. ΑΠΟΛ. Εἰ σὰρξ ὡς ἐπιστρατευομένη τῷ νῷ, κεχώρισται τοῦ νοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὁ τὴν σάρκα λαβὼν Θεὸς, ἀπὸ ταύτης ἔχει τὰς ἐπιστρατευομένας ἐπὶ νοῦν κινήσεις, αὐτῷ δὲ μὴ ὑποταττομένας ὡς ἀνταγωνιστῇ τῷ νῷ. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ αὐτὸς ὁ πάσχων καθὸ Θεός. ΟΡΘΟΔ. Τίνι γὰρ τῶν ἁγίων οὐχ ὑπετάγησαν αἱ ἐπιστρατευόμεναι τῷ νῷ κινήσεις; πῶς οὖν οὐχὶ τῷ Θεῷ Λόγῳ ὑποταγήσονται, ἑνωθέντι ψυχῇ νοερᾷ μετὰ σαρκὸς, ἵνα κατὰ πάντα τοῖς ἀδελφοῖς ὁμοιωθῇ χωρὶς ἁμαρτίας, καὶ ᾖ αὐτὸς Θεὸς καὶ ἄνθρωπος; τί δὲ εἶναι θέλει τὸ, Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ αὐτὸς ὁ πάσχων καθὸ Θεὸς, ἄλλοι νοήσουσιν, οἱ ἐπιγραφόμενοί σε διδάσκαλον.

Digitized by Google

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

Λόγος ἐν εἴδει διαλέξεως μετὰ Μακεδονιανοῦ Πνευματομάχου.

ΑΠΕΣΤΕΙΛΑΜΕΝ τῇ σῇ συνέσει τὸ παρὸν σύνταγμα, ὑπὲρ τοῦ ἀναγνόντα σε δοκιμάσαι, καὶ τὰ παρὰ τῶν αἱρετικῶν, τῶν τὰ Μακεδονίου φρονούντων, εἰρημένα, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν ἀντιτεθέντα, τὰ μὲν οὖν ὑπ' ἐκείνων τεθέντα, ἐν τῷ σχεδαρίῳ ταῦτά εἰσιν.

ΕΙ ΕΣΤΙ ΘΕΟΣ ΤΟ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἔστιν Πατὴρ, ἢ Υἱός. εἰ δὲ μὴ, οὐ Θεός.

ΚΑΙ ἡμεῖς πρὸς αὐτόν. Ἐδέξω σαυτῷ τό. Εἰ ἔστι Θεὸς τὸ Πνεῦμα, ἔστι Πατὴρ ἢ Υἱὸς, ὡς τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦτο ὄντος Θεοῦ, ἐπειδὴ Πατήρ ἐστι, καὶ ὡς τοῦ Υἱοῦ διὰ τοῦτο ὄντος Θεοῦ, ἐπειδὴ ὁ Υἱός ἐστιν. Εἰ οὖν διὰ τοῦτο Θεός ἐστιν ὁ Πατὴρ, ἐπειδὴ Πατὴρ, οὐ Θεὸς ὁ Υἱὸς, ἐπειδὴ οὐ Πατήρ. καὶ εἰ διὰ τοῦτό ἐστι Θεὸς ὁ Υἱὸς, ἐπειδὴ Υἱὸς, οὐ Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἐπειδὴ οὐχ Υἱός. Οὐκ ἄρα, ἐὰν ᾖ Θεὸς τὸ Πνεῦμα, πάντως ἐστὶ Πατὴρ ἢ Υἱός. Τὸ γὰρ, Θεὸς, ὄνομα, φύσεώς ἐστι θεωρουμένης, εἴτουν διαθεούσης τὰ πάντα δηλωτικόν· τὸ δὲ Πατὴρ, σχετικὸν, καὶ τὸ, Υἱὸς, ὁμοίως. οὔτε δὲ τὸ τῆς σχέσεως ὄνομα τὴν διαθέουσαν, ἢ τὴν θεωρουμένην τι φύσιν σημαίνει. οὔτε τὸ τῆς τι θεωρουμένης ἢ διαθεωρούσης

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

B *Sermo forma dialogi conſcriptus, in quo colloquuntur Orthodoxus & Macedonianus Pneumatomachus.*

PRÆSENTEM huncce librum idcirco prudentiæ tuæ miſimus, Amice, quod optime dijudicare poſſis, & quæ ab hæreticis cum Macedonio ſentientibus dicuntur, & quæ a nobis iisdem opponuntur. Atque illa quidem, quæ a Macedonii aſſeclis in tabel-
C *la quadam conſignata reperi, ſunt bujusmodi.*

SI SPIRITUS SANCTUS EST Deus, aut Pater erit, aut Filius: ſi neuter; utiq; nec Deus.

ABRAHAMO SCULTETO INTERPRETE.

NOS contra: ſi Spiritus ſanctus Deus eſt, aut Patrem illum, aut Filium eſſe ſumis, perinde ac ſi ideo Pater Deus, quia Pater: vel Filius Deus,
D quia Filius. Quod ſi propterea Pater eſt Deus, quia Pater: Filius igitur, quia Pater non eſt, nec Deus erit. Et ſi propterea Filius eſt Deus, quia Filius: Pater igitur, quia Filius non eſt, nec DEUS erit. Quapropter licet DEUS ſit Spiritus S., non protinus ſequitur, eum vel Patrem eſſe, vel Filium. Etenim vocabulum, DEUS, Naturam ſignificat, omnia contemplantem aut pervidentem. Nomina vero PATRIS & FILII, relativa ſunt. Nec relativum igitur nomen naturam pervidentem aliquid deſignat: nec contemplantis & pervidentis aliquid

Digitized by Google

naturæ nomen Patris ad Filium relationem inducit. Cæterum Orthodoxi perſonam aſſumens Macedonianus ex ſe ipſo quærebat: exiſtimaretne adorandum eſſe Spiritum ſanctum? Et reſpondens ſibi ipſe: *Spiritus ſanctus*, inquit, *longiſſime ab hac dignitate abeſt.* Quomodo enim ille adorandus? qui nec Pater eſt, nec Filius? Nos contra hæc illi oppoſuimus: Si ideo adoras & Patrem, quia Pater eſt: & Filium, quia Filius eſt: omnes igitur Patres, omnes tibi Filii erunt adorandi. Si propter naturam ipſam adorabilis Pater & Filius, non vero, quod Pater ille, hic Filius: inveſtiganda nobis illa natura eſt. Ac ſi compertum fuerit, ejuſdem naturæ Spiritum quoque eſſe ſanctum, adora illum: ſecus fac, ſi illud non fuerit compertum. Neque enim quæritur: An Spiritus ſanctus ſit vel Pater vel Filius: Sed an ejuſdem cum Patre & Filio ſit naturæ. Hic ille ſibi rurſum objicere, perinde ac ſi inficiando Orthodoxus negaret, Deum ſcripturarum autoritate Spiritum prædicari: Deum Spiritum eſſe ipſe quidem fateri: ſed Spiritum Deum eſſe negare: idque ideo; quia Spiritus quidem ſit, quicquid Deus ſit: non autem contra quilibet Spiritus ſit Deus. Cui nos, ſi ſcires, inquimus, donum Dei, & quæ literis ſacris ſunt prodita, memoriæ haberes infixa, nunquam ſane hæc profitereris. Neq; enim conſequens eſt, ut quicquid eſt Deus, idem ſit & Spiritus. Nam & Moſes
Exod. 7,1. Deus vocatus fuit: *En ego te Pharaoni Deum conſtituo:* ſed & Aaroni & fratri ejus: *Eris enim*, inquit, *illi in Deum, & Aaron frater tuus Propheta erit*, Ac in Evange-
Joh. 19,35. lio Filius ipſe dicit de Sanctis: *Si illos appellavit Deos, ad quos Dei ſermo habitus eſt, nec ſcriptura ſolvi poteſt.* Item: *Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocavit terram.*
Pſ. 49,1. Et alibi: *Deus Deorum apparuit in Sion.*
Pſ. 81,1. Item: *Deus ſtetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicabit.* Et, *Diis non maledices*, ſcriptum eſt. Quod ſi igitur univerſaliter ex tua ſapientia quicquid Deus, illud idem & Spiritus eſt: quos nos homines Deos nuncupatos fuiſſe diximus, illi ad unum omnes in Spirituũ numerum erunt referendi. Quod ſi vero cum Moſes, tum reliqui a nobis recenſiti Dii quidem, Spiritus autem non ſunt: conſequens eſt, neque hoc pronunciatum eſſe catholicum: Quicquid eſt Deus, illud eſt Spiritus: ut nec illud alterum: Quicquid eſt Spiritus, illud eſt & Deus. Nam & veſtri hæreticorum Dæmones Spiritus quidem, Dii tamen non ſunt. Hoc loco Macedonius Orthodoxum *denuo* inducit,

A Φύσεως ὄνομα τὴν πρὸς Υἱὸν σχέσιν εἰσάγει. πρὸς τούτοις προσποιησάμενος Ὀρθοδόξου πρόσωπον, ἑαυτὸν ἠρώτα· οὐ προσκυνητὸν οὖν; Καὶ ἔπειτα πάλιν αὐτὸς ἑαυτῷ ἀπολείπεται τῆς τοιαύτης ἀξίας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πῶς γὰρ προσκυνητέον τὸ μήτε Πατὴρ, μήτε Υἱός; Ἡμεῖς δὲ πρὸς αὐτόν· Εἰ μὲν διὰ τοῦτο προσκυνεῖς τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ Πατήρ ἐστι, καὶ τὸν Υἱὸν, ἐπειδὴ Υἱός ἐστι, προσκύνει καὶ πάντα Πατέρα, καὶ πάντα Υἱόν. Εἰ δὲ οὐ διὰ τοῦτο προσκυνητὸς ὁ Πατὴρ, ἐπειδὴ Πατὴρ, οὐ-
B δὲ διὰ τοῦτο προσκυνητὸς ὁ Υἱὸς, ἐπειδὴ Υἱὸς, ἀλλὰ δι' αὐτὴν τὴν φύσιν. ταύτην ζητητέον. καὶ εἰ μὲν εὑρεθείη καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς αὐτοῦ φύσεως, προσκυνοῦ· εἰ δὲ μὴ εὑρεθείη, χωρίς. Ζητεῖται γὰρ οὐχὶ, εἰ Πατήρ ἐστι τὸ Πνεῦμα, οὐδ' εἰ Υἱός· ἀλλ' εἰ τῆς αὐτῆς φύσεώς ἐστι Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Πρὸς τοῦτο πάλιν ἑαυτῷ ἀντιτίθησιν, ὡς παρὰ Ὀρθοδόξου εἰρημένου· οὐ γέγραπται, ὅτι Πνεῦμα ὁ Θεός. εἶτά φησιν αὐτός· Πνεῦμά ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ οὐχὶ τὸ Πνεῦμα Θεός. Πᾶν γὰρ εἴ τι Θεὸς, τοῦτο καὶ Πνεῦμα. οὐκ εἴ τι Πνεῦμα, τοῦτο δὴ καὶ Θεός. Ἡμεῖς δὲ
C πρὸς αὐτόν· Εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν τῶν γραφῶν κατεῖχες μνήμην, οὐκ ἂν ἀπεφήνω τοῦτο. Οὐ πᾶν γὰρ εἴ τι Θεὸς, τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα. Καὶ γὰρ ὁ Μωσῆς Θεὸς ἐκλήθη· Ἰδοὺ γὰρ τίθημί σε Θεὸν τῷ Φαραώ. ἀλλὰ καὶ Ἀαρὼν τοῦ αὐτοῦ ἀδελφοῦ· Ἔσῃ γὰρ αὐτῷ, φησὶν, εἰς Θεὸν, καὶ Ἀαρὼν ὁ ἀδελφός σου ἔσται σοὶ εἰς προφήτην. Καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λέγει περὶ τῶν ἁγίων· Εἰ οὖν ἐκείνους εἶπε Θεοὺς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται ἡ γραφὴ λυθῆναι· Καὶ Θεὸς Θεῶν Κύριος ἐλάλησε, καὶ ἐκάλεσε τὴν γῆν. Καὶ ἐν ἑτέροις· ὀφθήσε-
D ται ὁ Θεὸς τῶν Θεῶν, ἐν μέσῳ δὲ Θεοὺς διακρινεῖ. καὶ, Θεοὺς οὐ κακολογήσεις, γέγραπται. Κατὰ γοῦν τὴν σὴν σοφίαν, εἰ πᾶν εἴ τι Θεὸς τοῦτο καὶ Πνεῦμα, πάντες οἱ προειρημένοι ἄνθρωποι καὶ Θεοὶ Πνεύματά εἰσιν. Εἰ δὲ Θεὸς Μωσῆς, καὶ ἕκαστος τῶν προειρημένων, καὶ οὐ Πνεύματα, οὐκ ἄρα πᾶν εἴ τι Θεὸς τοῦτο καὶ Πνεῦμα. οὐ δὲ πᾶν εἴ τι Πνεῦμα, τοῦτο καὶ Θεός. καὶ γὰρ τὰ δαιμόνια ὑμῶν τῶν αἱρετικῶν Πνεύματά εἰσι, καὶ οὐκ εἰσὶ θεοί. Ἔτι πρόσωπον εἰσαγαγὼν Ὀρθοδόξου, δῶμεν, φησὶν,

ὡς οὐ θεολογεῖται τὸ Πνεῦμα, ὅμως κυριολογεῖται. Γέγραπται γὰρ· ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Ἐπιφησίν. Εἰπὲ αὐτὸς τὸ ἐπαγόμενον· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. Περὶ τοῦ Κυρίου λέγει, φησίν, ὅτι ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν. Ἡμεῖς δὲ πρὸς αὐτόν, ἀληθῶς τό, Φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν, περὶ ὑμῶν εἴρηται. Τοῦ γὰρ ἐπαγομένου φανερῶς δεικνύντος, ὅτι τὸ Πνεῦμά ἐστιν, οὗ εἴρηται ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἠπάτησας αὐτὸς ἑαυτόν, ἵνα ἐκ τοῦ στόματός σου ἔλεγχος προέλθῃ, καὶ ἀκούσῃς, ὅτι ἐκ τοῦ στόματός σου κρινῶ σε, πονηρὲ δοῦλε. Τὸ γὰρ ἐπαγόμενόν ἐστιν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐκεῖ ἐλευθερία. Τὸ δὲ ὂν Πνεῦμα Κυρίου, Κυρίου ἐστὶ Πνεῦμα, ὅτι καὶ εἴρηται Κύριος. Ὡς γὰρ Υἱὸς Κύριος ὤν, Κύριός ἐστιν· οὕτως τὸ Πνεῦμα, Κύριος ὄν, Κύριός ἐστιν. Καὶ πάλιν ἑαυτῷ πρόσωπον ποιησάμενος, ἑαυτὸν ἠρώτα, οὐδὲ προσκυνητόν ἐστιν. Ἔπειτα αὐτὸς ἑαυτῷ, οὐκ ἔστιν. οὐ δὲ γὰρ γέγραπται. εἶτα πάλιν λαβὼν Ὀρθοδόξου πρόσωπον λέγει· εἰ ἀνθρώποις προσεκύνησαν ἄνθρωποι, φέρε εἰπεῖν, ὡς Ναθὰν ὁ προφήτης τῷ Δαβίδ· γέγραπται γάρ, Εἰσῆλθε κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως Ναθὰν ὁ προφήτης, καὶ προσεκύνησεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν. διὰ τί μὴ καὶ τῷ Πνεύματι προσκυνήσομεν πρὸ πάντων ἀνθρώπων; Καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ πάλιν ἐπάγει· Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις· μὴ καὶ τῷ Πνεύματι; τὸ Πνεῦμα Κύριος οὐκ ἔστιν· ἀλλ' οὔτε Θεός· πῶς οὖν ἔσται προσκυνητόν, μὴ ὂν ἐν τῷ τῆς προσκυνήσεως ὅρῳ; Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Δεῖ γὰρ ἀληθῶς τὸν προσαγόμενον Θεῷ δι' ἑτέρου τῷ ἁγίῳ Πνεύματι προσάγεσθαι. Εἰ προσκυνήσω λοιπὸν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, διὰ τίνος ἢ ἐν τίνι προσκυνήσω προσαχθεὶς αὐτῷ; Τί οὖν ὑμεῖς πρὸς ταῦτα; Δικάσεταί σε ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως Ναθὰν ὁ προφήτης, ὡς οὐ παρὰ τὸν νόμον πεποιηκὼς τὸ προσκυνήσας τῷ Δαβίδ. Προσήγαγες γὰρ τὸ ῥητόν, ὡς ὀφείλων καταδικάσαι αὐτὸν παρανομήσαντα. Εἰ γὰρ ἐκεῖνος τῷ Δαβὶδ προσεκύνησε, γέγραπται δέ, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, παρὰ τὸν νόμον πεποίηκε κατὰ τὴν σὴν κατηγορίαν.

A largientem quidem hoc Spiritum in ſcriptura non vocari Deum, ſed eundem tamen Spiritum Dominum appellari, ex illo loco: *Dominus vero Spiritus ille eſt*, confirmantem. Quod ille teſtimonium 2. Cor. 3,17
ex verbis ſubſequentibus eludit: *Ubi autem Spiritus ille Domini, illic libertas:* ex quibus Apoſtolum de Domino, *id eſt Deo Patre* loqui colligit: quandoquidem Dominus Spiritus ille eſt. Cui nos contra: Veriſſime in vos illud competit: *Cum ſe dictitarent ſapientes, ſtulti facti ſunt.* Rom. 1,22
Cum enim ſequentia clariſſime oſten- B dant, verba iſta, *Dominus vero Spiritus ille eſt*, de Spiritu ſancto eſſe dicta: tu temetipſum fefelliſti, ut tuo ipſius ore te coargueres, audireſque illud: *Ex tuo ipſius ore te condemnabo ſerve nequam.* Luc. 19,22
Quæ enim conſequuntur ſunt hæc: *Ubi autem Spiritus ille Domini, ibi libertas.* 2. Cor. 3,17
Qui autem Domini Spiritus eſt, is *revera* Domini Spiritus *ille* eſt, qui dicitur Dominus. Quemadmodum enim Filius, cum Dominus ſit, revera Dominus eſt; ita & Spiritus ſanctus cum Dominus ſit, revera Dominus eſt. Rurſum ergo perſona C *Orthodoxi* ſuſcepta ex ſe ipſo quærebat: numquid adorandus ſit Spiritus ſanctus. Idem deinde ſibi reſpondens adorandum illum negabat ex eo, quod nuſquam id ſcriptum exſtet. Deinde rurſum induens perſonam Orthodoxi, Si, inquit, homo hominem adoravit, exempli gratia, Propheta Nathan Davidem (ſcriptum eſt enim: *Ingreſſus ad Regem Propheta Nathan, adoravit illum facie in terram demiſſa*) quid eſt? quod non præ omnibus hominibus Spiritum ſanctum adoremus. 3. Reg. 1,24
Tum ille ſibi ipſi rurſum reſpondet: *Dominum Deum tuum adorabis:* num vero Matt. 4,7
etiam Spiritum? Spiritus non eſt Dominus, imo nec Deus. Quomodo igitur adorandus erit, qui adorationis definitione non D continetur? Etenim *nemo poteſt Jeſum Dominum dicere, niſi in Spiritu ſancto.* Nam 1. Cor. 12,3
qui Deo *per Spiritum* vere accedit, per alium Spiritui *quoq;* ſancto accedat oportet. Quod ſi igitur Spiritum ſanctum adoravero, per quem aut in quo ipſum accedens adorabo? Nos vero quid ad iſta? In jus te vocabit, *Macedoniane*, in die judicii Propheta Nathan: ut qui contra legem minime deliquerit, quando Davidem adoravit. Tu enim *Adorandi* vocabulo ita es uſus, ut non obſcure videreris violatæ legis ipſum condemnare. Si enim Davidem ille adoravit: ſcriptura autem, DOMINUM DEUM noſtrum adorandum & ei ſoli ſerviendum præcipit, legis Nathan labefactæ reus, te accuſatore, comperietur.

Abſit vero, ut Prophetam & nos accuſemus. Quin contra ex eo ipſo loco Spiritus ſancti adorationem vel maxime concludimus. Neque enim Davidem adoraturus fuerat Prropheta: ſi nihil homine majus in eo agnoviſſet. At quod unctum Domini ipſum eſſe, oleo ſancto unctum, fuerat edoctus: movit illum Spiritus ſancti per oleum iſtud efficacitas, ut Davidem adoraret. Qui fit vero? quod velut aſpis ſurda, quæ ne incantantis audiat vocem, aures obturat Matt.4,10. ſuas, illa quidem verba; *Dominum Deum tuum adorabis*, percipis: quæ vero proxime ſequuntur, *Et illi ſoli ſervies*, ſurda aure præteris. Nimirum a vocabulo *ſoli* refugis. Cui enim *ſoli?* Patrine an Filio? Et quomodo *ſoli* dices? Si Chriſtianus fueris: naturæ in utroque identitatem cauſam nominabis. Quid ſi igitur & Spiritus ſanctus ejuſdem demonſtretur eſſe naturæ: dictum illud: *Dominum DEUM tuum adorabis, & ei ſoli ſervies:* de Patre, Filio, & Spiritu ſancto ſimul accipies propter naturæ identitatem? Sin minus: tuque de una *duntaxat* perſona idem dictum illud, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies*, interpretaberis: neceſſario tibi erit vel rejiciendus Filius, vel repudiandus Pater. Itaque ſi ejuſdem cum Patre & Filio fuerit naturæ & deitatis ille a Patre per Filium effuſus Spiritus ſanctus, erit & ipſi ſupplicandum ſerviendumque. Faciemus autem periculum, & quidem amice, nunquid e divinis Oraculis iſtam ipſam Spiritus ſancti naturam demonſtrare poſſimus. Nam quod nemo ſcribitur Dominum appellare Jeſum, niſi in Spiritu ſancto; id vero Spiritus ſancti adorationem minime convellit. Quemadmodum enim ipſum Deum Patrem in Spiritu & veritate adorantes non excludimus ab adoratione veritatem: ſed ſcimus, quod Filius ipſe ſit veritas, & in Spiritu & veritate Deum adorantes, adoramus veritatem: conſimili modo & Spiritum ſanctum adoramus, ut veritatem ipſam. Quod ſi idcirco non adoras Spiritum, quod in Spiritu adoramus: & ideo non adoras veritatem, quia in veritate adoramus: adeoq; imminui Spiritus ſancti majeſtatem cenſes, quandoquidem in ipſo Filium Dominum profitemur: imminues equidem & patris majeſtatem; ſiquidem Joan.6,44. *nemo venit ad Filium, niſi quem Pater cœleſtis traxerit ad ipſum*. Hoc enim in Evangelio ſcriptum eſt. Et Apoſtolus clamat,

A Ἡμεῖς δὲ οὐ κατηγοροῦμεν τοῦ προφήτου. Μὴ γένοιτο· ἀλλὰ διὰ τοῦτο μάλιστα λέγομεν προσκυνητὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐκ ἂν γὰρ τῷ Δαβὶδ προσεκύνησεν ὁ προφήτης, εἰ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐγίνωσκεν· ἀλλὰ Χριστὸν Κυρίου διδαχθεὶς αὐτὸν εἶναι, ἐν ἐλαίῳ ἁγίῳ χρισθέντα, προσεκύνει αὐτὸν διὰ τὴν ἐν τῷ ἐλαίῳ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαν. πῶς δὲ ὡσεὶ ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπᾴδοντος, τὸ, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, ἀκούσας, τοῦ ἑξῆς οὐκ ἐπήκουσας, τοῦ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. B Τοῦτο δὲ ποιεῖς, ἵνα μὴ ἀκούσῃς τὸ, μόνῳ λατρεύσεις· τίνι τῷ Πατρὶ, ἢ τῷ Υἱῷ. Καὶ πῶς μόνῳ ἐρεῖς; Ἐὰν ᾖς Χριστιανὸς, ὅτι διὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως. Ἐὰν δειχθῇ οὖν καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς αὐτῆς φύσεως, τὸ, Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα λέγεις, διὰ τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως. Εἰ δὲ μὴ ἀναγκασθήσῃ ἐπὶ ἑνὸς προσώπου δεχόμενος, τῷ Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, ἢ τὸν Υἱὸν παραγκύσασθαι, C ἢ τὸν Πατέρα παραγράψασθαι. Ἐὰν οὖν δειχθῇ τῆς αὐτῆς εἶναι φύσεως καὶ θεότητος τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκχυθὲν, καὶ προσκυνητὸν καὶ λατρευτὸν ἀποδειχθήσεται. Πειρασόμεθα δὲ σὺν εὐμενείᾳ αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος δεῖξαι ταύτην τὴν φύσιν, ἐκ τῶν θείων λογίων, καὶ τὸ, Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, οὐ κατὰ τῆς τοῦ Πνεύματός ἐστι προσκυνήσεως. Ὡς γὰρ αὐτὸν τὸν Θεὸν Πατέρα ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνοῦντες, οὐκ ἀποστεροῦμεν τῆς ἀληθείας τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' ἴσμεν, ὅτι D αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς ἡ ἀλήθεια, καὶ ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνοῦντες τὸν Θεὸν προσκυνοῦμεν τὴν ἀλήθειαν· οὕτω δὴ καὶ τὸ Πνεῦμα προσκυνοῦμεν, ὡς τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δὲ ἐπειδὴ ἐν Πνεύματι προσκυνοῦμεν, προσκυνεῖς τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐπειδὴ ἐν ἀληθείᾳ οὐ προσκυνοῦμεν, οὐ προσκυνεῖς τὴν ἀλήθειαν, καὶ νομίζεις δὲ ἐλαττοῦσθαι τὴν τοῦ Πνεύματος ἀξίαν, ἐπειδὴ ἐν αὐτῷ τὸν Υἱὸν Κύριον ὁμολογοῦμεν· ἐλαττώσεις ἄρα καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς ἀξίαν, ἐπειδὴ οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Υἱὸν, ἐὰν μὴ ὁ πατὴρ ὁ οὐράνιος ἑλκύσῃ αὐτὸν πρὸς αὐτόν. Τοῦτο γὰρ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται, καὶ ὁ Απόστολος βοᾷ

στόλος βοᾷ, Πιστὸς ὁ Θεὸς δι' οὗ ἐκλήθητε εἰς κοινωνίαν τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἐν τοῖς προφήταις πρὸς αὐτὸν τὸν Υἱὸν λέγει· Ἰδοὺ προσήλυτοι διελεύσονταί σοι δι' ἐμοῦ. Εἰ δὲ καὶ διὰ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν καλούμεθα, οὐκ ἐλαττοῦται· ἄρα τοῦτ' ἕνεκεν τῆς ἀξίας τὸ Πνεῦμα. Προσαγόμεθα τῷ Πνεύματι. Ἀνάγνωθι τὰς γραφὰς καὶ μάθε, ὅτι ὥσπερ διὰ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀντιστρέφει γὰρ καθὼς προαποδέδοται. Ὡς οὖν διὰ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν, οὕτως διὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸ Πνεῦμα. Οὐ γὰρ πρότερον ἐνοικήσαντος τοῖς Ἀποστόλοις τοῦ Πατρὸς, ἐγνώσθη ὁ Υἱός· ἀλλὰ πρότερον αὐτῶν γνόντων τὸν Υἱὸν καὶ μαθητευθέντων, καὶ ἀποσταλέντων δύο, ὡς γέγραπται, καὶ γραφέντων αὐτῶν τῶν ὀνομάτων ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ καταξιωθέντων τῆς θείας θεοπτείας ἐν τῇ ὀπτασίᾳ τῆς ἀναστάσεως, τότε ἐδίδοται αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁδηγοῦντος αὐτοὺς πρὸς τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν. Καὶ ὥσπερ λέγοντες Κύριον Ἰησοῦν ἐκ τῆς ὁδηγίας αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος, τοῦτο γνόντες εἰρήκαμεν· οὕτως ὁδηγούμενοι παρὰ τοῦ Υἱοῦ εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος γνῶσιν, ἐβαπτίσθημεν εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· δηλονότι ἀποκαλύψαντος τοῦ Υἱοῦ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα μυσταγωγίαν. Πῶς δὲ οὐ θέλεις προσκυνεῖσθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς ὃ ἐβαπτίσθης; Τί γὰρ ἄρα μεῖζόν ἐστι, προσκύνησις ἢ βάπτισμα; πῶς δὲ οὐχ ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὅτι τῆς προσκυνήσεως τὸ βάπτισμα μεῖζον; ὅπου γε καὶ κατηχούμενοι προσκυνοῦσι Πατέρα καὶ Υἱὸν, οὐκ ἔχουσι δὲ τελειότητα, ἐὰν μὴ βαπτισθῶσιν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰ δὲ μή εἰσι τέλειοι Χριστιανοὶ οἱ κατηχούμενοι πρὶν ἢ βαπτισθῶσι, βαπτισθέντες δὲ τελειοῦνται· τὸ βάπτισμα ἄρα μεῖζόν ἐστι τῆς προσκυνήσεως, ὃ τὴν τελειότητα παρέχει. Καὶ τοῦτό ἐστιν ἡ λογικὴ καὶ ζῶσα λατρεία ἡμῶν, ἣν ὁ Ἀπόστολος λέγει, Παραστήσατε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν ὑμῶν. Παρεστήσαμεν δὲ τὰ αὐτὰ λογικὴν λατρείαν συνταφέντες τῷ Χριστῷ ἐν τῷ βαπτίσματι. Τὸ ἄρα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, τὴν τοῦ βαπτίσματος εἰσάγει διδασκαλίαν. Πρὸς τούτοις ἑαυτῷ ἐπήγαγεν ὡς ἡμῶν εἰρηκότων,

A *Fidelis Deus, per quem vocati eſtis ad communionem Filii ejus.* 1. Cor. 1. 9. Et Pater ipſe per Prophetas ad eundem Filium dicit, *Ecce proſelyti ad te venient per me.* Si autem per Patrem qvoqve ad Filium vocamur; non erit igitur eam ipſam ob vocationem dignitate inferior Spiritus ſanctus. Accedimus, inqvis, Spiritu. Cognoſce ſcripturas & diſce: qvod qvemadmodum ad Filium per Patrem, ita per Patrem ad Filium *vocemur.* Sunt enim hæc, ut jam antea dictum, reciproca. Ut igitur per Patrem ad Filium: ita per Patrem & Filium ad Spiritum ſanctum. Neqve enim Patris in Apoſtolis inhabitatio cognitionem Filii *in iisdem* prævenit: ſed cum illi Filium prius agnoviſſent, cum inſti-
B tuti & ſcriptura teſte, bini fuiſſent miſſi: cum nomina eorum in cœlis eſſent ſcripta: cum deniqve divino Dei conſpectu in reſurrectionis apparitione dignati fuiſſent: tum demum illis Spiritus ſanctus datus eſt a Deo introducente eos in Spiritus gratiam. Atqve ut Jeſum præeunte nobis Spiritu Dominum confitemur: ita a Filio in Spiritus notitiam perducti, in Patrem, Filium & Spiritum ſanctum ſumus baptizati: Filio videlicet ſacram Chriſtianorum in Spiritum initiati-
C onem revelante. Qvid igitur adorandum Spiritum ſanctum negas? in qvem baptizatus es? Utrum enim majus eſt? Adoratio an baptiſmus? Et qvomodo non in confeſſo ſit, Baptiſmum adorationi antecellere? Siqvidem & catechumeni Patrem & Filium adorant? priuſqvam tamen in nomen Patris, Filii & Spiritus ſancti baptizentur, non ſunt perfecti. Qvod ſi qvi in rudimentis pietatis inſtituuntur Chriſtiani, ante baptiſmum non ſunt perfecti: perficiuntur autem baptizati: Baptiſmus utiqve majus qviddam eſt adoratione, ut qvi perficit hominem.
D Atqve hic rationalis & vivus cultus noſter: de qvo Apoſtolus, *Præſtate*, inqvit, *corpora veſtra hoſtiam viventem, ſacram, acceptam Deo, qvi veſter ſit cultus rationalis.* Phil. 4. 18. Et præſtabimus rationalem cultum, ſi una cum Chriſto in Baptiſmo fuerimus ſepulti. Baptiſmi igitur doctrinam inducit dictum illud, *Dominum Deum tuum adorabis, & ei ſoli ſervies.* Matt. 4. 10. Hoc loco aſſumpta noſtra perſona ſibi ipſi objecit:

Google

Si neqve Dominus, neqve Deus, neqve adorabilis eſt: qva ille ratione in Trinitatis numerum venit? Tum ſubjiciens, *Connumeratur*, inqvit, *illis nomine Spiritus, non Patris, non Dei, non Filii.* Ita & tu eum appella, nec plura ei, qvam revera habet, aſcribe. Etenim contentus ille eſt dignitate propria: atqve ut maxime velis aliqvid ad dignitatem ejus adjicere, nunqvam id deſiderabit. Non enim ex iis, qvibus tu *Spiritum ſanctum* glorificas, aſſumit aliqvid ad dignitatem ejus, qvi ipſum honoravit ante omnes creaturas. Nos contra, annumerato, inqvimus, & omnes Angelos Patri ac Filio, ut qvi a
Pſ. 81. 6. Deo ipſo audieris. *Ego dixi, Dii eſtis, & Filii altiſſimi omnes.* Homines igitur tibi ex datis & conceſſis nolenti volenti Deo annumerandi erunt: & tu ſanctum & bonum illum Spiritum hujus honore nominis non dignaberis? Nos vero non nomini (qvid enim hoc magni eſſet?) ſed naturæ ipſi accenſemus, qvemadmodum deinceps oſtenſuri ſumus, ſi prius vaniſſimas tabellæ nugas coarguerimus. Veriſſimum eſt id, qvod vel invitus confeſſus es, ut maxime velis aliqvid illi adjicere, Spiritui ſancto, inqvam, non is hoc deſiderat. Si qvid autem ei velis adimere, in te ipſum es injurius. Contentus enim eſt dignitate ſua: ſi modo dignitatis nomen Spiritui licet tribuere. Atqvi eadem illa locum etiam habent in Patre & Filio. Nihil enim tam Patri, qvam Filio vel addere potes, vel ſubtrahere. Subtrahe enim, ſi placet, in te ipſum eris injurius: qvandoqvidem in Patre, Filio & Spiritu ſancto perfecta omnia, imperfectum nihil eſt: ad qvod extrinſecus aliqvid aſſumatur: nam faſtigio ſeu dignitate ejus qvi eſt ante omnes creaturas, cenſetur, qvemadmodum ſcripſiſti, conatus ex eis probare, non eſſe illum Spiritum ejus natura, ſed gratia, qvemadmodum & alii Spiritus adminiſtratorii omnes, qvi & ipſi natura ipſius Spiritus non ſunt. Poſthæc rurſum nos ex ſe qværentes inducit: num qvi Patri & Filio, idem Spiritui ſancto honor ſit habendus. Habendum autem non eſſe, ſibi ipſi reſpondet. Scriptum enim hoc non extare: de Patre qvidem & Filio ſcriptum eſſe, *Ut hono-*
Joh. 5. 23. *rent Filium, ſicut honorant Patrem:* ſed mentionem Spiritus ſancti nullam factam. Ibi tum nos ad illum: beatas vero aures! qvæ a veſtris ſermonibus integræ & incorruptæ conſervatæ ſunt. Tu enim qvomodo æqve in Spiritum ſanctum ac in Patris & Filii honorem baptizatus es?

A Εἰ μήτε Κύριός ἐστι, μήτε Θεὸς, μήτε προσκυνητὸς, πῶς συναριθμεῖται τῇ τριάδι; καὶ τότε τὸ ἑαυτοῦ λέξησι, τῷ ὀνόματι συναριθμεῖται, φησὶ, τῷ τοῦ Πνεύματος, μὴ τῷ τοῦ Πατρὸς, ἢ Θεοῦ, ἢ Υἱοῦ συναριθμεῖται ὀνόματι. οὕτως κάλει, μήτε πλεῖον οὗ ἔχει. Ἀρκεῖται γὰρ τῷ οἰκείῳ ἀξιώματι. κἄν τε γὰρ θέλῃς πλεῖον οὗ ἔχει προσθεῖναι, οὐκ ἐφίεται· οὐ γὰρ ἐξ ὧν σὺ δοξάζεις προσλαμβάνεται τῷ ὅρῳ, τοῦ πρὸ πάσης κτίσεως τιμήσαντος. ἡμεῖς δὲ πρὸς αὐτόν. Συναρίθμησον καὶ πάντας Ἀγγέλους τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ἀκούσας παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, Ἐγὼ εἶπα, Θεοί ἐστε καὶ Υἱοὶ ὑψίστου πάντες. B Καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ ἀγαθὸν οὐ καταξιοῖς τῆς τοῦ ὀνόματος συναριθμήσεως· τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἀναγκασθήσῃ ἐξ ὧν δέδωκας, συναριθμῆσαι τῷ Θεῷ; Ἡμεῖς δὲ οὐ τῷ ὀνόματι συναριθμοῦμεν· οὐδὲν γὰρ τοῦτο μέγα, ἀλλ' αὐτῇ τῇ φύσει ὡς ὕστερον ἀποδείξομεν, πρότερον ἐλέγξαντες τὴν ἐν τῷ χεδαρίῳ σου ματαίαν ἀδολεσχίαν. ἀληθῶς δὲ καθὼς καὶ ἄκων ὡμολόγησας, κἂν θέλῃς αὐτῷ τι προσθεῖναι, λέγω δὴ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι οὐκ ἐφίεται, κἂν θελήσῃς ὑφελεῖν, σεαυτὸν ἀδικεῖς. Ἀρκεῖται γὰρ C τῷ οἰκείῳ ἀξιώματι· Εἴπερ ἐστὶν ἐπὶ Πνεύματος ἀξίωμα λέγειν. τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ. Οὔτε γὰρ προσθεῖναί τι δύνῃ τῷ Πατρὶ ἢ τῷ Υἱῷ· οὔτε ὑφελεῖν τι, κἂν θέλῃς ὑφελεῖν· σεαυτὸν γὰρ ἀδικεῖς· ἐπεὶ πάντα τέλεια ἐπὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ οὐδὲν ἀτελὲς, ἵνα καὶ προσλάβηται ἔξωθεν. ὅρῳ γὰρ τοῦ πρὸ πάσης κτίσεως τετέμηται, ὡς αὐτὸς γέγραφας, διὰ τούτου παραστῆσαι θέλων μὴ εἶναι αὐτὸ αὐτοῦ Πνεῦμα τῇ ἀληθείᾳ, ἀλλὰ τῇ χάριτι, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα πάντα D τὰ λειτουργικὰ, καὶ οὐ φύσει εἰσὶν αὐτοῦ πνεύματα. Πρὸς τούτοις πάλιν ἑαυτῷ ἐπάγαγεν ὡς παρ' ἡμῶν αὐτῷ εἰρημένον· οὐκ ἔστιν οὖν ὁμότιμον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Καὶ πάλιν ἑαυτῷ ἀποφαίνεται, οὐκ ἔστιν. Ἐπειδὴ οὐδὲ γέγραπται. Περὶ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ γέγραπται, ἵνα τιμῶσι τὸν Υἱὸν καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα. μὴ εἶπε καὶ τὸ Πνεῦμα. Πρὸς ταῦτα ἡμεῖς πρὸς αὐτόν. Μακάρια τὰ ὦτα τὰ μὴ ἀκούσαντα ὑμῶν, καὶ ψυχαὶ αἱ φυλαχθεῖσαι ἄτρωτοι ἀπὸ τῶν ὑμετέρων λόγων. Καὶ πῶς οὐ λογιζόμενος ὁμότιμον εἶναι τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ὁμοτίμως εἰς αὐτὸ βαπτίζῃ;

Ἢ οὐ δοκεῖ σοι τιμᾶσθαι τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν τῇ τοῦ βαπτίσματος ὁμολογίᾳ; Καὶ εἰ μὴ τοῦτό ἐστιν ἡ τιμὴ, τί καὶ βαπτιζόμεθα; τί καὶ κινδυνεύομεν πᾶσαν ὥραν ἐπὶ τῷ φυλάξαι τὸ βάπτισμα ἄσπιλον, ἀγωνιζόμενοι πρὸς τὰς μεθόδους τοῦ διαβόλου; πῶς δὲ οὐ δοκεῖ σοι πάσης θυσίας ἀνωτέρα εἶναι ἡ τῶν σωμάτων ἡμῶν παράστασις, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, ὅπως παραστήσητε τὰ σώματα ὑμῶν θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ; Πᾶσα δὲ θυσία εἰς τιμὴν Θεοῦ γίνεται. Ταύτην δὲ Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι προσηγάγομεν κἀν τῷ βαπτίσματι, οὐκ ἐν διαφόρῳ τόπῳ, οὐδὲ ἐν ἄλλῳ τρόπῳ τιμήσαντες Πατέρα καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ ἔτι ἑαυτὸν ἐρωτᾷ, ὡς παρ' ἡμῶν ἐπερωτώμενος· Τί οὖν λέγεις τὸ Πνεῦμα κτίσμα; οὐκ οὖν ἔσται τῶν κτισμάτων ἕν. Εἶτα, αὐτὸς ἑαυτῷ, Εἰ γέγραπται, λέγω. εἰ δὲ οὐ γέγραπται, οὐ λέγω. Καὶ πάλιν ἑαυτῷ ἀνθυποφέρει, ὡς παρ' ἡμῶν ἐπενεχθὲν αὐτῷ, καὶ φησί· γέγραπται, ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα. καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ· ἀλλ' οὐ κοινοποιεῖται τοῖς πᾶσιν μοναδικὸν ὂν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐ γὰρ ἡ κοινότης τῶν λέξεων κοινοποιεῖται τὰς φύσεις. Ἐπεὶ ἄρα ὁμοτιμία ἐν τοῖς κτίσμασιν. * Ἡμεῖς δὲ πάλιν πρὸς ταῦτα· Εἰ φόβον Θεοῦ εἶχεν ἡ καρδία σου, οὐ γέγραφε πονηρίαν, ἀλλ' ἐξ εὐθείας ἔλεγες, ὃ ἐφρόνεις. Φοβῇ δὲ εἰπεῖν, οὐ τὸν Θεὸν φοβούμενος, ἀλλὰ τὸν ὄχλον, ὡς οἱ Φαρισαῖοι τὸ βάπτισμα Ἰωάννου φοβηθέντες εἰπεῖν, πόθεν ἦν. Καὶ φοβούμενος οὐ σιωπᾷς, ἀλλὰ βοᾷς. Βοᾷς δὲ τοῖς εἰδόσι, τί ἐστιν ἰὸς ἀσπίδων, ὑπὸ τὰ χείλη αὐτῶν. Καὶ γὰρ διελογίσαντο οἱ Φαρισαῖοι· Ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ οὐρανοῦ, ἐρεῖ διὰ τί οὖν οὐκ ἐπιστεύσατε αὐτῷ; Καὶ ἐὰν εἴπωμεν, ἐξ ἀνθρώπων, φοβούμεθα τὸν ὄχλον. Τοῦτο καὶ αὐτὸς διαλογίζῃ· Ἐὰν εἴπωμεν, οὐκ ἔστι κτίσμα, ἐροῦσι διὰ τί οὖν οὐ προσκυνεῖς αὐτῷ; ἐὰν εἴπω κτίσμα, φοβοῦμαι καὶ τὸν ὄχλον. Ὁ γὰρ λαὸς ἅπας λιθοβολήσει ἡμᾶς, ἀποταξάμενος τῇ κτίσει, καὶ συνταξάμενος Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Τί οὖν ποιεῖς; Κτίσμα λέγων κρύπτεις τὸν δόλον καὶ αὐτὸ κατασκευάζεις εἰρηκώς, ἀλλ' οὐ κοινοποιεῖται τοῖς πᾶσι μοναδικὸν ὂν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Οὐ γὰρ ἡ κοινότης τῶν λέξεων κοινοποιεῖται τὰς φύσεις.

A qvi ejusdem cum Patre & Filio honoris Spiritum illum eſſe negas. An vero Pater & Filius non honorari tibi ſolenni baptiſmatis confeſſione videntur? Si honor ille nullus eſt: qvorſum igitur baptizamur? qvorſum ut baptiſmum tueamur purum, in tot nos momentis ſingulis conjicimus pericula, cum callidis diaboli artibus luctantes. Qvid eſt? cur non omnibus hoſtiis nobilior tibi videatur illa corporum noſtrorum exhibitio, Apoſtolo dicente, *ut ſiſtatis Deo corpora veſtra hoſtiam vivam ſanctam Deo placentem.* Rom. 12.1. Atqvi omnis hoſtia in Dei fit honorem. Talem & nos Patri, Filio & Spiritui B ſancto in baptiſmo obtulimus, neqve loco neqve modo diverſis Patrem, Filium & Spiritum ſanctum honorantes. Perinde vero ac a nobis interrogatus pergit ſemetipſum interrogare: Quid ergo, creaturam-ne dices Spiritum ſanctum; Atqui nullo creaturarum ordine continebitur. Deinde ad ſeipſum, ſi ſcriptum eſt, inquit, dico: Sin minus, non dico. Iterum autem ſibi objicit, quaſi a nobis allatum. Scriptum eſt: *Quod in ipſo omnia ſint condita.* Sed non, ad ſeſe ille, communionem habet cum omnibus Spiritus ſanctus, cum unicus ſit & ſingularis. Neque C enim communio nominum communionem importat naturarum. Sic enim æqvales creaturæ omnes honoris eſſent futuræ. Ad hæc nos rurſum reſpondemus: ſi qvis timoris Dei ſenſus cor tuum tangeret, nunqvam iſtam improbitatem ſcriptis expreſſiſſes; ſed qvæ ſentiebas directe profeſſus fuiſſes. Non audes autem illa proloqvi: qvi metuas non qvidem Deum, ſed vulgus: qvemadmodum & Phariſæi olim, Baptiſmus Joannis unde eſſet, non audebant dicere. Tu vero metuens non ſiles, ſed clamas: clamas autem ad eos, qvi, qvid ſit venenum aſpidum ſub eorundem labiis reconditum, non ignorant. Phariſæi ſic D apud ſeſe ratiocinabantur: *Si dixerimus, a cœlo: dicet nobis: Cur ergo non credidiſtis? Sin dixerimus, ab hominibus: vulgus metuimus.* Matt. 21, 25. Conſimili modo & tu tecum ratiocinans: Si dixero: Non eſt creatura, dicent, cur igitur non adoras illum? Sin dixero, creatura eſt, vulgus metuo. Lapidibus enim nos univerſus populus obruet, qvi a creaturarum *cultu* averſus, Patri Filio & Spiritui ſancto adhæret. Qvid igitur facis? Creaturam profeſſus, occulis dolum. Ac hoc ipſum demonſtras, cum dicis: Sed non communionem habet cum omnibus *creaturis*, cum unicus & ſingularis ſit Spiritus ſanctus: Neqve enim communio nominum communionem importat naturarum.

Sic enim æqvalis creaturæ omnes honoris eſſent futuræ: Hoc nimirum vis dicere: Creatura qvidem eſt, at non æqvalis cum creaturis honoris. Ut ſi qvis dicat: Sol ſingulare aſtrum eſt: nec parem eum reliqvis ſtellis dignitatem habet. Omne ſidus de die lucet: qvamvis cum aliis ſideribus non communia habeat omnia: Qvæ vero major eſt impietas, qvam in creaturarum ordinem redigere Spiritum ſanctum, cum Chriſtus Matt.10.20. ipſe dicat: *Qvia non vos eſtis, qvi loqvimini, ſed Patris Spiritus in vobis loqvens.* Qvo tu modo Creaturam nominas? qvem Filius *Dei* Patris Spiritum dixit. An non aures tibi vox illa Patris vellicat? Act.2.17. *Ultimis temporibus perfundam Spiritu meo omne genus hominum.* Eſ.42.1. Et alibi: *Ecce ſervus meus electus qvem benigne accipit anima mea. Ponam ſpiritum meum ſuper* Act.10.37.38. *eum.* Præterea Petrus ait: *Vos ſcitis, quæ res accident per totam Judæam ducto a Galilæa initio, poſt prædicatum a Ioanne baptiſmum: Ieſum dico a Nazareta, ut eum Deus ſancto Spiritu & poteſtate unxerit.* Filius-ne ſua ipſius creatura ungitur? Annon dementis hoc fuerit dicere? Qvin Filius ipſe, *Spiritus*, inqvit, Eſ.61.1. *Domini ſuper me, eo qvod unxit me: ad Evangelizandum pauperibus miſit me.* Petri vero hæc ſunt in Actis Apoſtolicis verba; Act.2.33. *Is Dei dextera evectus ſanctiqve Spiritus promiſſum a Patre conſecutus; effudit hoc, qvod vos nunc cernitis & auditis.* Utrum qvem ipſe condidit, a Patre accipit? nec poteſtas illi fuit ſuæ ipſius creaturæ? ſed qvid dices? Major igitur Filio eſt Spiritus ſanctus? Reſpondemus igitur tibi: Abſit. Nemo noſtrum qvisqvam hoc dixerit. Qvoniam autem formam ſervi aſſumſit, magis illum qvam ſocios ſuos inungi oportuit, non illo qvidem mandato Dei olim præparato, ſed exhilarationis oleo. Pſ.44.9. *Propterea enim*, inqvit David, *unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis.* Hoc, *Propterea*, qvid eſt? Qvia nimirum cum Deus eſſet & qvidem Filius, ſervi formam aſſumſit. Qvandoqvidem autem Spiritum ſanctum ejusdem cum Patre & Filio eſſe naturæ, ſupra nos demonſtraturos promiſimus: conſeqvens eſt, ut duarum perſonarum colloqvium exorſum, illud ipſum, favente nobis ejusdem Spiritus

A Ἐπεὶ ἄρα ἔσται ὁμωνυμία ἐν τοῖς κτίσμασιν, ὃ ἐστι κτίσμα μέν ἐστιν· οὐκ ἔστι δὲ ὁμότιμον τοῖς κτίσμασιν. Ὡς εἰ ἔλεγέ τις, Ὁ Ἥλιος μοναδικόν ἐστιν ἄστρον, καὶ οὐκ ἔστιν ὁμότιμον τοῖς ἄστροις. Πᾶν ἄστρον ἐστὶν ἡμεροφανὲς, κἂν μὴ κοινοποιεῖται τοῖς ἄλλοις ἄστροις. Καὶ τί ἐστιν ἀσεβέστερον τοῦ εἰπεῖν, κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; λέγοντος τοῦ Υἱοῦ· Ὅτι οὐκ ἐστὲ ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Αὐτοῦ λέγοντος, τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς εἶναι, σὺ πῶς κτίσμα αὐ- B τὸ λέγεις; Πῶς δὲ οὐκ ἀκούεις τοῦ Πατρὸς λέγοντος; Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. Καὶ ἔτι, Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὁ ἐκλεκτὸς, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. Καὶ πρὸς τούτοις ὁ Πέτρος λέγει· ὑμεῖς ἐπίστασθε τὸ γενόμενον ῥῆμα καθ' ὅλης τῆς Ἰουδαίας, ἀρξάμενον μετὰ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει. Ἄρα τῷ ἑαυτοῦ κτίσματι χρίεται ὁ Υἱός; καὶ πῶς οὐκ ἀνόητον εἰπεῖν τοῦτο; C καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς λέγει, Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με, Εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με. Καὶ ὁ Πέτρος δὲ ἐν ταῖς πράξεσιν τῶν Ἀποστόλων λέγει οὕτως, Τῇ δεξιᾷ οὖν τοῦ Θεοῦ ὑψωθεὶς, τήν δὲ ἐπαγγελίαν τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἐξέχεε τοῦτο ὃ ὑμεῖς βλέπετε καὶ ἀκούετε. Ἄρα ὁ αὐτὸς ἔκτισε λαμβάνει παρὰ τοῦ Πατρός; καὶ οὐκ ἔχεν ἐξουσίαν τοῦ ἑαυτοῦ κτίσματος; ἀλλ' ἐρεῖς· μεῖζον οὖν ἐστιν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Υἱοῦ; Ἀποκρινόμεθά D σοι τοίνυν, μὴ γένοιτο. Οὐδεὶς ἡμῶν τοῦτο λέγει· ἀλλ' ἔδει αὐτὸν δούλου μορφὴν λαβόντα, χρίεσθαι, οὐκ ἔτι ἐλαίῳ τῷ κατὰ τὸ παλαιὸν κατασκευαζομένῳ προστάγματι Θεοῦ, ἀλλ' ἐλαίῳ ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους. Διὰ γὰρ τοῦτό φησιν ὁ Δαβίδ· ἔχρισέ σε ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου. Διὰ τοῦτο, ποῖον; ὅτι Θεὸς ὢν καὶ Υἱὸς μορφὴν δούλου ἔλαβεν. Ἐπειδὴ δὲ προεπηγγειλάμεθα δεικνῦναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τῆς αὐτῆς φύσεως ὂν Πατρὶ καὶ Υἱῷ, ἀκολούθως διάλογον ἐκ δύο προσώπων ἐνστησάμενοι, τοῦτο δεῖξαι σπουδάσωμεν, σὺν εὐμενείᾳ αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος

συντυχόντες τινὶ τῶν τὰ αὐτὰ τῷ γράψαντι τὸ χεδάριον φρονούντων, ἐφησόμεν οὕτως· Μόνος ἔχειν τὴν ἀθανασίαν εἴρηται ὁ Θεὸς παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ· ὁ μόνος γὰρ, φησὶν, ἔχει ἀθανασίαν, φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον. ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Ἔχουσι δὲ καὶ οἱ Ἄγγελοι, καὶ Ἀρχαὶ, καὶ Ἐξουσίαι, Θρόνοι, καὶ Κυριότητες. ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘ. Πῶς οὖν μόνος ὁ Θεὸς ἔχει τὴν ἀθανασίαν; ΜΑΚΕΔ. Ὅτι ὁ Θεὸς αὐτός ἐστιν ἡ ἀθανασία· οἱ δὲ Ἄγγελοι μετοχῇ εἰσιν ἀθανασίας ἀθάνατοι, καὶ οἱ Ἀρχάγγελοι, καὶ πάντα τὰ ἐπουράνια. ΟΡΘΟΔ. Καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔχει ἀθανασίαν, ἢ οὔ; ΜΑΚ. Καὶ πάνυ. ΟΡΘΟΔ. Οὕτως ὡς ὁ Πατὴρ, ἢ ὡς τὰ ἐπουράνια; ΜΑΚ. Ὡς ὁ Πατήρ. ΟΡΘΟΔΟΞ. Πῶς οὖν μόνος ὁ Πατὴρ ἔχει τὴν ἀθανασίαν. ΜΑΚ. Ὅτι ἀπαράλλακτός ἐστι κατ' οὐσίαν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί. ΟΡΘΟΔ. Μόνος οὖν Θεὸς ὁ Υἱὸς, ὡς καὶ ὁ Πατὴρ λέγεται διὰ τὸ ἀπαράλλακτον τῆς οὐσίας; ΜΑΚ. Οὕτως ἔχειν τὴν ἀθανασίαν τὸν Υἱὸν ὁμοίως τῷ Πατρὶ λέγω. ΟΡΘ. Ἔχει τε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ τὴν ἀθανασίαν; ΜΑΚ. Ἔχει. ΟΡΘΟΔ. Οὕτως ἔχει ὡς ὁ Πατὴρ καὶ Υἱὸς, ἢ ὡς Ἄγγελοι καὶ Ἀρχαὶ, καὶ Ἐξουσίαι μετοχῇ καὶ χάριτι; ΜΑΚ. Ὡς ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱός. ΟΡ. Τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεώς ἐστι Πατρὶ, καὶ Υἱῷ τὸ ἅγιον Πνεῦμα; ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο. ΟΡ. Οὐκ ἔτι οὖν μόνος ὁ Θεὸς ἔχει τὴν ἀθανασίαν. Εὑρέθη γὰρ καὶ ἄλλη φύσις, οὕτως αὐτὴν ἔχουσα, ὡς αὐτὸς ὁ Θεός. ΜΑΚ. Πάλιν οὖν τὰ τρία ἓν λέγω. ΟΡΘ. Ταῖς ὑποστάσεσιν οὐχ ἕν, ἀλλὰ τρία. ΜΑΚ. Πῶς οὖν λέγω μίαν φύσιν; ΟΡΘ. Ὅτι ὁμοίως ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα, τὴν τοῦ Πατρὸς ἀθανασίαν ἔχει, καὶ ὥσπερ Παῦλος καὶ Πέτρος καὶ Τιμόθεος φύσεως μιᾶς εἰσι, καὶ τρεῖς ὑποστάσεις, οὕτως Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τρεῖς ὑποστάσεις λέγω, καὶ μίαν φύσιν. ΜΑ. Ἀλλὰ τῶν ἀνθρώπων προϋπάρχουσιν ἄλλοι ἄνθρωποι, ἄρα καὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος προϋπάρχει ἄλλη φύσις. ΟΡ. Μὴ γένοιτο. ΜΑΚ. Πῶς οὖν λέγεις οὕτως, ὡς ἐπὶ ἀνθρώπων; ΟΡ. Τῶν μὲν ἀνθρώπων Παύλου καὶ Πέτρου καὶ Τιμοθέου προϋπάρχουσιν ἄνθρωποι, καὶ τῶν πρὸ αὐτῶν ἄλλοι· τοῦ δὲ Ἀθὰμ οὐ προϋπάρχει ἄλλος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεός. Πατρὸς δὲ καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος οὐδὲν προϋπάρχει, ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς γεγέννηται, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται. ΜΑΚ. Οὐκ ἔστιν οὖν τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα;

A gratia oſtendere aggrediamur. Si qvis igitur nobis ex eorum numero forte occurrerit, qvi cum ſcriptore hujus tabellulæ ſentiunt: hæc nobis cum eo inſtituenda erit diſſertatio: Solus Deus immortalitatem habere ab Apoſtolo dicitur: *Solus enim*, inqvit, *habens immortalitatem, lucem habitans inacceſſibilem.* *MACED.* Etiam. *ORTH.* Habent eandem & Angeli, & Principatus, & Poteſtates, & Throni, & Dominatus? *MACED.* Habent. *ORTH.* Qvomodo igitur ſolus Deus immortalitatem habet? *MAC.* Qvia Deus eſt ipſa immortalitas. Angeli vero Archangeli & ſupercœleſtia omnia immortalitatis participatione immortalia ſunt. *ORTH.* B Filius Dei habet immortalitatem, necne? *MACEDON.* Omnino habet. *ORTHOD.* Nunqvid ut Pater, an ut ſuper cœleſtia? *MAC.* Ut Pater. *ORTH.* Qvomodo igitur ſolus Pater habet immortalitatem? *MAC.* Qvia eſſentia Filii nihil prorſus variat ab eſſentia Patris. *ORTH.* Filius ergo perinde ut Pater ſolus Deus dicitur propter invariatam eſſentiam. *MAC.* Eodem modo Filium & Patrem immortalitatem habere dico. *ORTH.* Habet ne vero & Spiritus ſanctus immortalitatem? *MAC.* Habet. *ORTH.* Siccine habet, ut Pater & Filius, an ut Angeli & Principatus & Poteſtates, participatione & gratia? C *MAC.* Ut Pater & Filius. *ORTH.* Ejuſdem ergo cum Patre & Filio naturæ eſt Spiritus ſanctus. *MAC.* Abſit. *ORTH.* Non igitur ſolus Deus habet immortalitatem. Eſt namqve & alia inventa natura, eodem illa qvo Deus ipſe, modo habens. *MAC.* Rurſum igitur tria unum dico. *ORTH.* Perſonis tria ſunt, non unum. *MAC.* Qvomodo igitur unam dico naturam? *ORTH.* Qvia Pater, Filius & Spiritus ſanctus eodem plane modo immortalitatem Patris habent. Atqve ut Paulus, Petrus ac Timotheus tres ſunt, unius ta- D men naturæ perſonæ: ita Patrem Filium & Spiritum ſanctum tres perſonas dico, & unam naturam. *MAC.* Sed hominibus ante exiſtunt alii homines: alia igitur natura ante Patrem etiam & Filium & Spiritum ſanctum exiſtit. *ORTH.* Abſit. *MAC.* Cur igitur dicis? Eodem qvo homines modo? *ORTH.* Ante homines qvidem, ut Paulum & Petrum & Timotheum ante exiſtunt homines, & ante hos rurſum alii: ante Adamum autem nemo alius exiſtit: ſed Deus ipſe. Ante Patrem vero, Filium & Spiritum ſanctum nihil exſtitit ſed ex Patre Filius natus eſt, & Spiritus procedit. *MAC.* Spiritus igitur non eſt Filii?

A *ORTHODOXUS.* Omnia qvæ ſunt Patris, ſunt etiam Filii: hoc teſtatur Apoſtolus qvoqve, Spiritum eſſe & Patris & Filii. Sic enim loqvitur: *Vos autem non* Rom. 8. 9. 10. 11. *eſtis in carne, ſed in ſpiritu: ſiqvidem Dei Spiritus habitat in vobis. Qvod ſi qvis Spiritum Chriſti non habet, is Chriſti non eſt. Si vero Chriſtus in vobis eſt, corpus qvidem mortuum eſt per peccatum, ſed ſpiritus vita eſt per juſtitiam. Qvod ſi Spiritus ejus, qvi Jeſum ex mortuis excitavit, habitat in vobis, etiam veſtra mortalia corpora revocabit in vitam, per inhabitantem in vobis Spiritum ſuum.* Et Filius ipſe nominat eum Spiritum Patris ſui. Matth. 10. 20. *MAC.* Qvomodo? *ORTH. Non enim vos eſtis, qvi loqvimini, ſed ſpiritus Patris in vobis loqvens.* Qvin Pater ipſe ſuum eſſe Spiritum teſtatur per Prophetam dicentem: Joel. 2. 28. *Ultimis temporibus perfundam ſpiritu meo omne genus hominum. MAC.* Filii iſta verba ſunt. *ORTH.* Apoſtolum lege, ut ipſum audias. Sic enim ille ad diſcipulum ſuum ſcribens ait: Tit. 3. 4. *Poſtqvam apparuit gratia Servatoris noſtri Dei, non ob juſtitiæ opera, qvæ fecerimus nos, ſed pro ſua miſericordia ſervavit nos, lavacro regenerationis revocationisqve Spiritus ſancti, qvo nos large perfudit per Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum. MAC.* Nos non poſſumus unam Patris & Filii, & Spiritus ſancti naturam profiteri. *ORTHODOXUS.* Atqvi Patrem ipſum ipſe qvoqve confiteris, de qvo dictum eſt: *Sanctus, qvi in ſanctis reqvieſcit. MACEDONIUS.* Etiam. *ORTHODOXUS.* Siccine ſanctos dicis Angelos, qvemadmodum Patrem? *MACEDONIUS.* Angeli ſanctitatis participatione ſancti ſunt: Pater autem natura ſanctus eſt. *ORTHODOXUS.* Filium vero non dicis ſanctum? *MACEDONIUS.* Etiam. *ORTHODOXUS.* Siccine, ut Angeli ſancti ſunt participatione, Filius ſanctus eſt, an ut Pater? *MACEDONIUS.* Ut Pater, cui eum in omnibus ſimilem profiteor. *ORTHOD.* Spiritum ſanctum eademne, qva Patrem & Filium, an qva Angelos ratione, ſanctum confiteris? *MACED.* Eadem qva Patrem & Filium. *ORTHOD.* Ejuſdem igitur cum Patre & Filio eſt naturæ. *MACEDONIUS.* Si revera, ut affirmatis, una natura eſt: & vero Filius ad dextram Patris ſedet: ubi ſedet Spiritus? *ORTHOD.* Apud Chriſtum ipſum. Si enim teſte Paulo, nos qvoqve illi ſumus aſſeſſuri: non dubium eſt & Spiritum ſanctum, qvippe per qvem & nos. *MACEDON.* Ubi ſcriptum eſt, nos qvoqve una ſeſſuros?

A ΟΡΘΟΔ. Πάντα μὲν τὰ τοῦ Πατρὸς, εἰσὶ καὶ τοῦ Υἱοῦ. Καὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος λέγει καὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι τὸ Πνεῦμα, οὕτως λέγων· ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκὶ, ἀλλ᾽ ἐν Πνεύματι· εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν, τὸ μὲν σῶμα νεκρὸν δι᾽ ἁμαρτίαν· τὸ δὲ Πνεῦμα ζωὴ διὰ δικαιοσύνην. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ ἐγείραντος Χριστὸν Ἰησοῦν ἐκ τῶν νεκρῶν οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν, διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς εἶπε τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ εἶναι τὸ B Πνεῦμα. ΜΑΚΕΔ. Πῶς; ΟΡΘΟΔ. Οὐ γάρ ἐστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Πατὴρ, ἑαυτοῦ λέγει τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα. ΜΑΚ. Ὁ Υἱός ἐστιν ὁ λέγων. ΟΡΘ. Ἀνάγνωθι τὸν Ἀπόστολον, ἵνα ἀκούσῃς αὐτοῦ. Λέγει γὰρ οὕτως γράφων τῷ ἑαυτοῦ μαθητῇ· ὅτε δὲ ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Θεοῦ, οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς· ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτοῦ ἔλεος ἔσωσεν ἡμᾶς, διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαι- C νώσεως Πνεύματος ἁγίου, οὗ ἐξέχεεν ἐφ᾽ ἡμᾶς πλουσίως διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν. ΜΑΚ. Ἡμεῖς οὐ δυνάμεθα εἰπεῖν μίαν φύσιν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΟΡΘ. Ὁμολογεῖς καὶ αὐτὸς τὸν Πατέρα εἶναι ἅγιον, περὶ οὗ εἴρηται· ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος. ΜΑΚ. Ναί. ΟΡ. Οὕτως λέγεις ἁγίους τοὺς Ἀγγέλους, ὡς τὸν Πατέρα; ΜΑΚ. Οἱ Ἄγγελοι μετοχῇ ἁγιασμοῦ εἰσιν ἅγιοι· ὁ δὲ Πατὴρ φύσει ἐστὶν ἅγιος. ΟΡΘ. Οὕτως D οἱ Ἄγγελοι μετοχῇ εἰσιν ἅγιοι, ἅγιος ὁ Υἱὸς ἢ ὡς ὁ Πατήρ; ΜΑΚ. Ὡς ὁ Πατήρ· κατὰ πάντα γὰρ αὐτὸν ὅμοιον λέγω. ΟΡΘ. Τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὕτως λέγεις ἅγιον, ὡς τοὺς Ἀγγέλους, ἢ ὡς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν; ΜΑΚ. Ὡς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. ΟΡΘ. Τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεώς ἐστι Πατρὶ καὶ Υἱῷ; ΜΑΚ. Καὶ εἰ ἀληθῶς ὡς λέγετε μία φύσις ἐστί. καθέζεται δὲ ὁ Υἱὸς ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, ποῦ καθέζεται τὸ Πνεῦμα; ΟΡ. Σὺν αὐτῷ τῷ Χριστῷ. Εἰ γὰρ ἡμεῖς ὡς λέγει Παῦλος συγκαθεζόμεθα, δηλονότι καὶ τὸ Πνεῦμα, διὰ γὰρ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς. ΜΑΚ. Ποῦ γέγραπται ὅτι καὶ ἡμεῖς

συγκαθεζόμεθα; ΟΡΘ. Ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ἐπιστολῇ γέγραπται. Καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ, καὶ συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ἀδύνατον δὲ συγκαθίσαι τινὰ τῷ Χριστῷ μὴ γενόμενον ναὸν τοῦ Πνεύματος. Εἰ δὲ ὁ ναὸς συγκαθέζεται, τί ἂν εἴποις περὶ τοῦ ἐνοικοῦντος Πνεύματος; ΜΑΚ. Ἀποστολικὸν τὸ Πνεῦμά ἐστιν, ἀποστέλλεται γάρ. ΟΡΘ. Ὁ γὰρ Υἱὸς οὐκ ἀποστέλλεται; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Μὴ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἀπεστάλη; ΜΑΚΕΔ. Οὔ. Πανταχοῦ γὰρ λέγω εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα. ΟΡΘΟΔ. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ πανταχοῦ λέγεις; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Εἰ πανταχοῦ ἐστιν ὁ Πατὴρ καὶ πανταχοῦ ἐστιν ὁ Υἱός, καὶ πανταχοῦ τὸ Πνεῦμα, τῆς αὐτῆς φύσεώς ἐστι τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, τὸ Πνεῦμα. ΜΑΚΕΔ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ διάβολος πανταχοῦ ἐστι, τῆς αὐτῆς φύσεώς ἐστι Πατρὶ καὶ Υἱῷ. ΟΡΘΟΔΟΞ. Οὐκ ἔστι πανταχοῦ ὁ διάβολος· οὔτε γὰρ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐστιν, οὔτε ἐν πάσῃ τῇ γῇ· ἀλλ' ὥσπερ τις τύραννος ἐν τόπῳ τινὶ ὢν διὰ τῶν προσταγμάτων ἑαυτοῦ ἀποστέλλων ὑπηκόοις πανταχοῦ κρατεῖν λέγεται, ἔνθα εἰσὶν αἱ ὑπηρετούμεναι αὐτῷ δυνάμεις, καὶ τῇ μὲν ὑποστάσει ἐν ἑνὶ τόπῳ ἐστί· τῇ δὲ ἐνεργείᾳ τοῦ θελήματος πανταχοῦ. Ὅπου δ' ἂν κρατεῖ, εἶναι λέγεται· οὕτως καὶ ὁ διάβολος τῇ μὲν ὑποστάσει περιέρχεται ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. τῇ δὲ ἐνεργείᾳ τοῦ θελήματος πανταχοῦ γῆς, ἐνεργουμένου τοῦ θελήματος αὐτοῦ ἐν τοῖς υἱοῖς τῆς ἀπειθείας, διὰ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν ἐξουσιῶν, καὶ τῶν κοσμοκρατόρων τοῦ σκότους. Πατὴρ δὲ καὶ Υἱός, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὐσίᾳ καὶ δυνάμει καὶ δόξῃ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἐστίν. Εἰ δὲ τοῦτο, μία ἄρα οὐσία Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΜΑΚ. Πατὴρ μὲν καὶ Υἱὸς οὐσίᾳ καὶ βουλῇ καὶ δυνάμει καὶ δόξῃ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσι. τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκεῖ ἐστιν, ἔνθα ἀποστέλλεται. ΟΡΘ. Ὅτε οὖν καὶ ἦλθεν ἐν τῷ ὑπερῴῳ ἔνθα ἦσαν οἱ μαθηταί, καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν, οὐκ ἦν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ; ΜΑΚ. Ὁ γὰρ Γαβριὴλ ὅτε ἀπεστάλη πρὸς τὴν Μαρίαν, οὐκ ἦν καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ. ΟΡ. Οὐσίᾳ οὔ, διανοίᾳ, ναί. ΜΑΚ. Οὕτω λέγω καὶ τὸ Πνεῦμα. ΟΡ. Καὶ πῶς ἀκούεις τοῦ λέγοντος, ὅτι Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον πάντα γνῶσιν ἔχει φωνῆς; Τί δέ ἐστι τὸ, τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ἔχον, ἀλλ' ἢ τὸ Πνεῦ-

A *ORTHODOXUS.* Epiſtola ad Epheſios ſcriptum eſt: *Cum delictis eſſemus mortui, revocavit nos in vitam una cum Chriſto, ſimulqve ſuſcitavit & in cœleſtibus collocavit.* (Eph. 2, 5.) Non poteſt enim una cum Chriſto ſedere, niſi qvi templum Spiritus factus eſt. Qvod ſi templum una ſedet, qvid de inhabitante Spiritu dixeris? *MACED.* Spiritus eſt miſſitius. Mittitur enim. *ORTH.* An non mittitur & Filius? *MAC.* Etiam. *ORTH.* Num de loco in locum miſſus eſt? *MAC.* Minime: Filium enim & Patrem ubiqve eſſe aſſero. *ORTH.* Spiritum non dicis eſſe ubiqve? B *MAC.* Etiam. *ORTH.* Si ubiqve eſt Pater, & ubiqve eſt Filius, & ubiqve Spiritus ſanctus: ejusdem igitur cum Patre & Filio naturæ eſt Spiritus ſanctus. *MACED.* Qvando vero & diabolus ubiqve eſt, erit & ille ejusdem cum patre & Filio naturæ? *ORTH.* Diabolus non ubiqve eſt. Neqve enim in cœlo eſt, neqve in terra. Sed ut tyrannus aliqvis in loco qvodam certo conſiſtens miniſtros mandatis inſtructos mittens ubicunqve potentiæ ſuæ miniſtros habet, ibidem dominari dicitur: C & qvoad perſonam qvidem uno in loco eſt, ſed operatione voluntatis ubicunqve dominatur, ibidem eſſe dicitur: pari modo diabolus qvoqve hypoſtaſi qvidem ſua de loco in locum tranſit; operatione autem voluntatis ubiqve terrarum eſt, voluntate ejus operante in hominibus contumacibus per imperia & poteſtates, & mundi potentes tenebrarum. Pater autem, Filius & Spiritus ſanctus eſſentia potentia & gloria ubiqve in omnibus & per omnia ſunt. Qvod ſi ita eſt: una igitur eſt Patris, Filii & Spiritus ſancti eſſentia. *MAC.* Pater qvidem & Filius eſſentia & voluntate & potentia D & gloria ubiqve & in omnibus: Spiritus autem ibi eſt, qvo mittitur. *ORTH.* Qvando igitur in cœnaculum venit, in qvo erant diſcipuli, & eorum unicuiqve inſedit, non erat tum in cœlo qvoqve? *MAC.* Qvando Gabriel ad Mariam miſſus eſt, non erat tum in cœlo qvoqve? *ORTH.* Non erat tum eſſentia, ſed cogitatione. *MAC.* Idem de Spiritu dico. *OR.* Et qvomodo audis dicentem, qvod *Spiritus Domini implevit orbem terrarum?* (Sap. 1, 7.) Et idem continens omnia cognitionem habeat vocis? Qvid eſt autem aliud, qvod Dei cognitionem habeat, qvam Spiritus?

Digitized by Google

de qvo dicitur, qvod Spiritus cognitionis & pietatis. *MAC.* Sanctificationis Spiritus ille eſt. *ORTH.* An non ſanctificat & Pater? Aut non ſcri-
Joh. 17. 17. ptum eſt in Evangeliis: *Pater ſanctifica illos in veritate tua?* Et per Prophetam ait: *Ego Dominus ſanctifico illos.* *MACED.* Sanctificat omnino & Pater & Filius. *ORTHODOXUS.* Si ſanctificat Pater, ſanctificat & Filius, & ſanctificat qvoqve Spiritus, ejusdem igitur hic eſt cum Patre & Filio naturæ. *MACED.* Nos ὁδηγητικὸν *viæ ducem* Spiritum ſanctum confitemur. Qvi autem viæ dux eſt, is ad alium ducit. *ORTHODOXUS.* Nonne viæ dux eſt & Deus? *MACED.* Ubi ſcriptum eſt. *ORTHODOXUS.* Qvis eſt qvi ſedet ſuper Cherubim? *MAC.* Deus. *ORTHODOXUS.* Audi igitur
Pſ. 79. 1. 2. Davidem dicentem: *Qvi paſcis Iſrael intende: qvi deducis velut ovem Joſeph. Qvi ſedes ſuper Cherubim manifeſtare.* Audis, qvod & paſcat & deducat Deus? *MACEDONIUS.* Paſcit, fateor, & deducit Deus, ſed ad ſeipſum deducit, Spiritus autem non ad ſeipſum, ſed ad omnem veritatem deducit. *ORTHODOXUS.* Nonne & Deus ad omnem veritatem deducit? *MACEDONIUS.* At ipſe revera eſt omnis veritas. *ORTHODOXUS.* Ejusdem ergo viæ dux eſt, cujus dux eſt & Spiritus. Qvorum vero eadem eſt operatio, eorum natura qvoqve eſt eadem. Non potes enim dicere, Spiritum aliter atqve Deum ad omnem veritatem deducere, cum Dominus Jeſus dixerit: qvod Spiritus ipſe ad omnem veritatem nos deducat. *MACEDONIUS.* At dixi, Deum eſſe omnem veritatem, ipſumqve ad ſeipſum deducere: Spiritum vero non ad ſeipſum, ſed ad omnem veritatem, hoc eſt ad Deum. *ORTHODOXUS.* Si Deus ad ſeipſum deducit, qvorſum Spiritus ſanctus deductione opus eſt? *MACED.* Primum deducit Spiritus, deinde Deus. *ORTH.* Si qvi viæ dux eſt ad alium qvendam deducit, deducit autem Spiritus ad Deum; Deus qvoqve deducens ad alium qvendam deducit. *MACEDONIUS.* Dixi, qvod ad ſeipſum. *ORTHODOXUS.* Non igitur qvi deducit, ad alium qvendam deducit, ſed ad ſe ipſum. Qvod ſi ita eſt, Spiritus qvoqve deducens & ad ſeipſum deducit, & ad Patrem & ad Filium.

μα περὶ οὗ εἴρηται, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας; ΜΑΚΕΔ. Ἁγιαστικόν ἐστι τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘΟΔ. Ὁ γὰρ Πατὴρ οὐχ ἁγιάζει; ἢ οὐ γέγραπται ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· Πάτερ ἁγίασον αὐτοὺς ἐν τῇ ἀληθείᾳ σου. Καὶ διὰ τοῦ προφήτου λέγει, ἐγὼ Κύριος ἁγιάζων αὐτούς. ΜΑΚΕΔΟΝ. Ναὶ, ἁγιάζει καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός. ΟΡΘΟΔΟΞ. Εἰ ἁγιάζει ὁ Πατὴρ, καὶ ἁγιάζει καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ ἁγιάζει καὶ τὸ Πνεῦμα, τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεώς ἐστι Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Ὧν γὰρ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, καὶ ἡ αὐτὴ φύσις. ΜΑΚ. Ἡμεῖς ὁδηγητικὸν λέγομεν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ δὲ ὁδηγῶν πρὸς ἄλλον ὁδηγεῖ. ΟΡΘ. Οὐχ ὁδηγεῖ οὖν ὁ Θεός; ΜΑΚΕΔ. Ποῦ γέγραπται; ΟΡΘΟΔΟΞ. Ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβίμ, τίς ἐστι; ΜΑΚΕΔ. Ὁ Θεός. ΟΡΘΟΔΟΞ. Ἄκουε οὖν τοῦ Δαβὶδ λέγοντος. ὁ ποιμαίνων τὸν Ἰσραὴλ πρόσχες, ὁ ὁδηγῶν ὡσεὶ πρόβατον τὸν Ἰωσὴφ, ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι. Ἀκούεις ὅτι καὶ ποιμαίνει καὶ ὁδηγεῖ ὁ Θεός; ΜΑΚ. Ναὶ, ποιμαίνει καὶ ὁδηγεῖ ὁ Θεός· ἀλλὰ πρὸς ἑαυτὸν ὁδηγεῖ. τὸ δὲ Πνεῦμα οὐ πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν ὁδηγεῖ. ΟΡΘΟΔ. Ὁ γὰρ Θεὸς οὐ πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν ὁδηγεῖ; ΜΑΚΕΔ. Ἀλλ' αὐτός ἐστιν ἀληθῶς ἡ πᾶσα ἀλήθεια. ΟΡΘΟΔ. Τὴν αὐτὴν ἄρα ὁδηγεῖ ὁδηγίαν, ἣν ὁδηγεῖ τὸ Πνεῦμα. Ὧν δὲ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, καὶ αὐτὴ ἡ φύσις. Οὐδὲ γὰρ δύνῃ εἰπεῖν, ὅτι τὸ μὲν Πνεῦμα ἄλλως ὁδηγεῖ, ὁ δὲ Θεὸς πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν· τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰρηκότος, ὅτι αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὁδηγεῖ ἡμᾶς πρὸς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. ΜΑΚΕΔΟΝ. Ἀλλ' εἶπον, ὅτι ὁ Θεός ἐστιν ἡ πᾶσα ἀλήθεια, καὶ αὐτὸς πρὸς ἑαυτὸν ὁδηγεῖ. τὸ δὲ Πνεῦμα οὐ πρὸς ἑαυτὸ· ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν, ὅ ἐστι πρὸς τὸν Θεόν; ΟΡΘΟΔΟΞ. Καὶ εἰ ὁ Θεὸς πρὸς ἑαυτὸν ὁδηγεῖ, τίς ἡ χρεία τῆς τοῦ Πνεύματος ὁδηγίας; ΜΑΚΕΔΟΝ. Πρῶτον ὁδηγεῖ τὸ Πνεῦμα, καὶ τότε ὁ Θεός. ΟΡΘΟΔΟΞ. Εἰ ὁ ὁδηγῶν πρὸς ἄλλον τινὰ ὁδηγεῖ· ὁδηγεῖ δὲ τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ὁ Θεὸς ὁδηγῶν, πρὸς ἄλλον τινὰ ὁδηγεῖ; ΜΑΚΕΔΟΝ. Εἶπον ὅτι πρὸς ἑαυτόν. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Οὐκ ἄρα ὁ ὁδηγῶν, πρὸς ἄλλον τινὰ ὁδηγεῖ, ἀλλὰ πρὸς ἑαυτόν. Εἰ δὲ τοῦτο καὶ τὸ Πνεῦμα ὁδηγοῦν, καὶ πρὸς ἑαυτὸ ὁδηγεῖ, καὶ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ πρὸς τὸν Υἱόν.

Ἡ γὰρ πᾶσα ἀλήθεια πρὸς ἣν ὁδηγούμεθα, ἡ εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμά ἐστιν ὁδηγία. Κἂν ὁδηγεῖ ὁ Πατὴρ, πρὸς ἑαυτὸν ὁδηγεῖ· κἂν ὁδηγεῖ τὸ Πνεῦμα πρὸς ἑαυτὸ ὁδηγεῖ. ΜΑΚΕΔ. Ἀλλ' εἶπον, ὅτι πρῶτον ὁδηγεῖ τὸ Πνεῦμα καὶ τότε ὁ Θεός. ΟΡΘ. Ἀλλ' εἰ τὴν αὐτὴν ὁδηγίαν ὁδηγεῖ τῷ Θεῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ὧν ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, ἡ αὐτὴ φύσις. ΜΑΚΕΔΟΝ. Ἀλλὰ τοῦτο ζητεῖται, εἰ πρῶτον τὸ Πνεῦμα ὁδηγεῖ, καὶ τότε ὁ Θεός; ΟΡΘΟΔ. Εἶπον, ὅτι οὐδὲν ποιεῖ, κἂν πρῶτον τὸ Πνεῦμα ποιῇ, κἂν πρῶτον ὁ Θεὸς, ὅπερ οὐκ ἔστι κοινόν· μᾶλλον γὰρ εὑρεθήσεται ἐν τοῖς πλείοσιν ὁ Θεὸς πρῶτος ὁδηγῶν τοῦ Πνεύματος κατὰ B τὸν σὸν λόγον. ἡμεῖς γὰρ λέγομεν τὴν αὐτὴν καὶ κατὰ ταὐτὸν εἶναι ὁδηγίαν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἐπεὶ δὲ σὺ μερίζεις τὸν καιρὸν καὶ τὴν ὁδηγίαν, εἰπὲ παρὰ τίνος ὡδηγήθη πρῶτος Ἀδὰμ, μένων ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸ τῆς παραβάσεως ἐργάζεσθαι αὐτὸν, καὶ φυλάττειν, παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἢ παρὰ τοῦ Υἱοῦ, ἢ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; ΜΑΚ. Παρὰ τοῦ Πνεύματος. ΟΡΘ. Καὶ τοί γε εἴρηται. Καὶ ἔθετο αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐν τῷ παραδείσῳ ἐργάζεσθαι καὶ φυλάττειν. Οὐκοῦν καὶ ἄκων ὁμολογεῖς Θεὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ αὐτὸ πρῶτον ὁδηγεῖν λέγεις. ΜΑΚ. Ὁ Θεὸς C ἐν τῷ Πνεύματι ὁδηγεῖ. ΟΡΘΟΔ. Καὶ πῶς γέγραπται· ὁ ὁδηγήσας ὡς πρόβατα τὸν λαόν σου, ἐν χειρὶ Μωσέως καὶ ἐν βραχίονι Ἀαρών; μὴ ἡ χεὶρ Μωσέως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιόν ἐστι; ΜΑΚΕΔΟΝ. Εἰ μία φύσις ἐστὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, δύναται καὶ γεννῆσαι καὶ κτίσαι τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘΟΔ. Μίαν λέγεις φύσιν Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος εἶναι, ἢ οὐδὲ τοῦτο λέγεις; ΜΑΚΕΔΟΝ. Μίαν οὐ λέγω, ὁμοίαν δὲ λέγω. ΟΡΘΟΔΟΞ. Ὁμοίαν λέγεις, ὡς χρυσοῦ καὶ χαλκοῦ; ΜΑ. Μὴ γένοιτο. ΟΡΘ. Ἀλλ' ὡς τί; ΜΑΚΕΔ. Ὡς D χρυσοῦ πρὸς χρυσοῦ. ΟΡΘΟΔΟΞ. Τούτων οὖν ἐστι μία φύσις. ὅλως δὲ οὕτως ὅμοιον λέγεις τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ὡς χρυσὸν χρυσῷ; ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Ἐὰν οὖν θελήσῃ ὁ Υἱὸς τῆς αὐτῆς ὢν φύσεως τῷ Πατρὶ δύναται γεννῆσαι Υἱόν; ΜΑΚΕΔ. Ναὶ, δύναται, ἀλλ' ἵνα μὴ θεογονίαν διδαχθῶμεν, τοῦτο οὐ ποιεῖ. ΟΡΘΟΔΟΞ. Οὐδὲν ἄρα κωλύει τῆς αὐτῆς εἶναι φύσεως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ

A Omnis enim illa veritas ad qvam deducimur, nihil aliud eſt, qvam in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum deductio: & qvando deducit Pater, ad ſeipſum deducit, & qvando deducit Spiritus ad ſe ipſum deducit. MACEDONIUS. At dixi, primum deducere Spiritum, & tum demum Deum. ORTHODOXUS. Si vero ejuſdem viæ dux eſt Spiritus, cujus & Pater: qvorum eadem eſt operatio, eorum eadem eſt & natura. MACEDONIUS. Sed hoc qværitur; Utrum prius Spiritus, an vero Deus deducat. ORTHODOXUS. Dixi, qvod nihil ad rem, ſive Spiritus primum fecerit, ſive Deus primum, qvod commune non B eſt. Qvin potius juxta tuum ſermonem, in perqvam multis Deus Spiritu prior deducere comperietur. Nos enim dicimus, unam & eandem eſſe Patris, Filii & Spiritus ſancti deductionem. Tu vero ſiqvidem & tempus & deductionem divellis, dic qvæſo, a qvo primo Adam deductus fuerit, dum in Paradiſo ante transgreſſionem manſit ad colendum eum & cuſtodiendum? a Patre ne, an a Filio, an a Spiritu ſancto? MACEDON. A Spiritu. ORTHOD. Qvando igitur dicitur: Gen. 2. 25.
Et collocavit ipſum Deus in Paradiſo ad colendum eum & cuſtodiendum, annon vel invitus profiteris, Spiritum eſſe Deum? qvandoqvidem primam illi deductionem C aſſignas. MACED. Deus in Spiritu deducit. ORTHOD. Qvomodo igitur ſcriptum eſt? *Qvi deducis velut oves* Pſ. 76. 21.
populum tuum in manu Moſis & in brachio Aaronis. Num Moſis manus eſt Spiritus ſanctus? MACED. Si una Patris & Filii & Spiritus ſancti natura eſt, Spiritus & gignere poterit & creare. ORTH. Aut unam confiteris Patris, & Filii & Spiritus ſancti naturam eſſe, aut non. MACEDONIUS. Unam non confiteor: Similem autem dico. ORTHODOXUS. Similem-ne ut aurum æri? MACEDONIUS. Abſit. ORTHODOXUS. Ut D qvid ergo? MACED. Ut aurum auro? ORTHODOXUS. Una eſt igitur horum ſimilium natura. Tu vero ſiccine in univerſum ſimilem Patri Filium dicis, ut aurum auro. MACEDON. Etiam. ORTHODOXUS. Poterit igitur Filius, cum ejusdem cum Patre naturæ ſit, gignere Filium, ſi volet. MACEDONIUS. Etiam, poteſt: ſed non facit hoc, ne Deorum generationem doceamur. ORTHODOXUS. Nihil igitur prohibet, qvo minus ejusdem cum Patre & Filio naturæ ſit Spiritus ſanctus,

licet nec gignat, nec creet: ne vel generationem, ut ais, vel multitudinem deorum doceamur. Nimirum qvæ vult Pater, creat Filius, ſanctificat Spiritus. Atqve hoc eſt, qvod, *Verbo Domini cœli firmati dicuntur, & Spiritu oris ejus omnis poteſtas eorum.* (Pſal. 32. 6.) Sed neqve Pater, qvod auxilii indigeat, per Filium creat: neqve Filius, qvod auxilii egeat, per Spiritum creat: ſed ut e rebus conditis Patris & Filii, & Spiritus identitas demonſtretur. Cæterum qvod Spiritus ſanctus creare poſſit, Dominicum corpus oſtendit, Angelo dicente: *Qvod enim in ea natum eſt, ex Spiritu ſancto eſt.* (Joh. 3. 6.) *MACED.* Etiam Pater Spiritus ſanctus eſt: item Filius: & qvando aït, ex Spiritu ſancto eſt, Filium intelligit, non eum, qvo de nos loqvimur, Spiritum. *ORTH.* Recognoſce locum Evangelii, ut audias Angelum Mariæ dicentem, *Spiritus ſanctus veniet ſuper te*, (Luc. 1. 35.) qvalis ille? isne, de qvo loqvimur, an Filius? an alius qvis Spiritus ſanctus? Nam & Angeli Spiritus ſancti ſunt. *MACED.* Spiritum ſanctum dicit illum ipſum, in qvem baptizamur. *ORTH.* Ab hoc igitur ſpiritu corpus Dominicum factum eſſe ait Gabriel. Neqve enim alius ſuper illam venit, alius gratiam operatus eſt: ſed qvod in ea natum eſt, ex Spiritu ſancto eſt, eo videlicet, qvi ſuper illam venit. *MACED.* Qvomodo igitur ait, *Sapientia domum ſibi ipſi extruxit?* (Prov. 9. 1.) *ORTH.* Hoc enim eſt, qvod nos dicimus: omnia Patris opera Filii eſſe, & Filii qvæ ſunt, Spiritus dici. Itaqve, qvoniam una eſt Patris ac Filii potentia in Spiritu ſancto efficaciter operans, Paulus dicit: *Alios qvidem propoſuit Deus Eccleſiæ, primum Apoſtolos, deinde Prophetas, tertio magiſtros.* (1. Cor. 12. 28) Et rurſus idem miſſis Mileto *nunciis* Epheſum, presbyteros Eccleſiæ accerſivit, eosqve ſic allocutus eſt: *Cavete & vobis & toti ovili, cui vos Spiritus ſanctus præpoſuit cuſtodes, ut Chriſti paſcatis Eccleſiam.* Vides, qvos Deus præpoſuit, eosdem Spiritum ſanctum qvoqve præpoſuiſſe, & qvos Spiritus præpoſuit, eosdem Deum præpoſuiſſe: nec alios Spiritum, alios Deum,

A καὶ μήτε γεννᾷν, μήτε κτίζειν, ἵνα μὴ θεογονίαν, ὡς ἔφης, μήτε πολυθεΐαν διδαχθῶμεν. ἃ μὲν γὰρ θέλει ὁ Πατὴρ, κτίζει ὁ Υἱὸς, ἁγιάζει τὸ Πνεῦμα. καὶ τοῦτ' ἔστι τὸ, τῷ Λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Οὔτε ὁ Πατὴρ βοηθείας δεόμενος κτίζει διὰ τοῦ Υἱοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς βοηθείας χρήζων, κτίζει διὰ τοῦ Πνεύματος· ἀλλ' ἵνα ἐκ τῶν γιγνομένων δειχθῇ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἡ ταυτότης. ὅτι
B δὲ δύναται κτίσαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐδείχθη ἐκ τοῦ κυριακοῦ σώματος, τοῦ Ἀγγέλου εἰρηκότος· Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ. Καὶ ὁ Πατὴρ Πνεῦμα ἅγιόν ἐστιν, καὶ ὁ Υἱός, καὶ ὅταν λέγει· ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου, τοῦ Υἱοῦ λέγει, οὐχὶ δὲ τοῦ Πνεύματος, περὶ οὗ ὁ λόγος. ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ. Ἀνάγνωθι τὸν τόπον τοῦ Εὐαγγελίου, ἵν' ἀκούσῃς τοῦ Ἀγγέλου λέγοντος τῇ Μαρίᾳ· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ. ποῖον, περὶ οὗ ὁ λόγος, ἢ
C περὶ Υἱοῦ, ἢ καὶ περὶ ἄλλου τινὸς Πνεύματος ἁγίου; καὶ γὰρ οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι, Πνεύματά εἰσιν ἅγια. ΜΑΚΕΔΟΝΙΟΣ. Πνεῦμα ἅγιον λέγει αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, εἰς ὃ βαπτιζόμεθα. ΟΡ. Ἐκ τούτου ἄρα τοῦ Πνεύματος τὸ Κυριακὸν σῶμα λέγει ὁ Γαβριὴλ γεγεννῆσθαι. οὐ γὰρ ἄλλο αὐτῇ ἐπῆλθε, καὶ ἄλλο τὴν χάριν εἰργάσατο. ἀλλὰ τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐστὶν, δηλονότι τοῦ ἐπελθόντος αὐτῇ. ΜΑΚΕΔ. Καὶ πῶς λέγει· ἡ σοφία ᾠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον; ΟΡΘΟΔΟΞ. Τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς
D ἔργα, εἰσὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ, λέγονται εἶναι τοῦ Πνεύματος· ἐπειδὴ μία ἐστὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἐνεργουμένη. Ἀμέλει Παῦλος λέγει· ἄλλοις μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον Ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους· Καὶ πάλιν, ὁ αὐτὸς πέμψας ἀπὸ τῆς Μιλήτου εἰς τὴν Ἔφεσον, μετεστείλατο τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ λέγει αὐτοῖς. Προσέχετε ἑαυτοῖς καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους, ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ. ὁρᾷς, ὅτι, οὓς ἔθετο ὁ Θεὸς, ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ οὓς ἔθετο τὸ Πνεῦμα, ἔθετο ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἄλλους τὸ Πνεῦμα, καὶ ἄλλους ὁ Θεός.

Digitized by Google

ἀλλ' αὐτοὺς οὓς ἔθετο ὁ Θεὸς, ἔθετο τὸ Πνεῦ- A μα. εἰ δὲ οὓς ἔθετο ὁ Θεὸς, ἔθετο τὸ Πνεῦμα· ἡ αὐτὴ ἄρα ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος. ὧν δὲ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, ἡ αὐτὴ καὶ φύσις. ΜΑΚ. Καὶ τοίγε ὁ Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Γέγραπται γάρ· διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. ΟΡΘΟΔ. Εἰπὲ τὰ ἑξῆς, ἵνα ἀκούσῃς· ἑκάστῳ δὲ δίδοται ἡ φανέρωσις τοῦ Πνεύματος πρὸς τὸ συμφέρον. ᾧ μὲν γὰρ δίδοται διὰ τοῦ Πνεύματος λόγος σοφίας· ἄλλῳ δὲ λόγος γνώ- B σεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα· ἑτέρῳ δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλῳ δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι· ἄλλῳ δὲ ἐνεργήματα· ἑτέρῳ δὲ προφητεία· ἄλλῳ δὲ διακρίσεις Πνευμάτων· ἑτέρῳ δὲ γένη γλωσσῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἑκάστῳ καθὼς βούλεται. Βούλεται δὲ ἃ βούλεται ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱός. Καὶ διὰ τοῦτο λέγομεν βούλησιν μίαν. Ὧν δὲ τὸ αὐτὸ βούλημα καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, ἡ αὐτὴ καὶ ἡ φύσις. ΜΑΚΕΔΟΝ. Οὐκ οὖν καὶ Θεός ἐστι τὸ Πνεῦμα; C ΟΡΘ. Τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀκολουθίας ὡμολόγησας, ἐκεῖνο δὲ γίνωσκε, ὅτι τὸ Θεὸν εἶναι δεύτερόν ἐστι τῆς φύσεως. Καὶ γὰρ ἡμεῖς, ἐὰν μιμηταὶ γενώμεθα τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Παῦλον, Θεοὶ μὲν γινόμεθα· τῆς δὲ αὐτῆς φύσεως γενέσθαι οὐ δυνάμεθα. ΜΑΚ. Καὶ αὐτὸ οὖν τὸ Πνεῦμα κατὰ μίμησιν καὶ χάριν λέγεις εἶναι Θεόν; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτό μοι ἐπίκτητόν τι εἰπεῖν ἐπὶ τοῦ Πνεύματος. Οὔτε γὰρ τὸ ἅγιον, οὔτε τὸ ἀθάνατον, οὔτε τὸ ἀγαθὸν, οὔτε ἄλλο τι τῶν περὶ τὸν Θεὸν θεωρουμένων, λέγω εἶναι ἐπί- D κτητον τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀλλὰ φύσει ἅγιον, φύσει ἀγαθὸν, φύσει ἄφθαρτον, φύσει ἀθάνατον, ὡς Πνεῦμα Θεοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ πηγάζον, ἤτοι ἐκπορευόμενον. ΜΑΚ. Ἀεὶ οὖν ἐκπορεύεται παρ' αὐτοῦ; ΟΡΘ. Ἵνα μὴ νομίσῃ ὅτι ἤρξατο τοῦ ἐκπορεύεσθαι καὶ πέπαυται, διὰ τοῦτο εἴρηται, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· ἵνα μήτε ἀρχὴν, μήτε τέλος ἐπιζητήσῃς τῆς ἐκπορεύσεως. Τοῦτο καὶ περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ σημαινόμενον εὑρήσεις. Οὐ γὰρ εἶπε, πρὸ δὲ πάντων ἐγέννησέ με, ἀλλὰ γεννᾷ με, ἵνα μήτε ἀρχὴν τῆς γεννήσεως, μήτε τέλος ἐπιζητήσῃς. ΜΑ. Δύο οὖν εἰσιν Υἱοί. ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο.

ſed illos ipſos, qvos præpoſuit Deus, præpoſuiſſe Spiritum. Qvod ſi Spiritus eos præpoſuit, qvos præpoſuit Deus, efficitur, eandem Dei & Spiritus eſſe operationem. Qvorum vero eadem eſt operatio, eorum eadem qvoqve eſt natura. *MAC.* Atqvi Deus eſt, qvi omnia in omnibus operatur. Scriptum eſt enim: *Diſcrimina donorum* 1. Cor. 12. 4. *ſunt, cum ſit idem Spiritus: & diſcrimina ſunt miniſteriorum, cum ſit idem Dominus: & diſcrimina ſunt operationum, cum ſit idem Deus, qvi omnia efficit in omnibus.* *ORTH.* Recita, qvæ ſeqvuntur, ut audias: *Cuiqve autem datur declaratio Spiritus ad utilitatem. Nam huic qvidem per Spiritum datur ſermo ſapientiæ: alii vero ſermo notitiæ per eundem Spiritum: alteri vero fides per eundem Spiritum; alii vero donum ſanationum per eundem Spiritum; alii vero operatio virtutum, alii vero Prophetia, alii vero diſcretio Spirituum, alteri vero genera linguarum. Hæc omnia autem efficit unus idemqve Spiritus, diſpertiens privatim cuiqve, ut vult.* Vult autem eadem, qvæ volunt Pater & Filius, atqve ideo voluntatem *eorum* unam dicimus. Qvorum autem voluntas eadem eſt, eademqve operatio, natura item eſt eadem. *MAC.* Nunqvid igitur Spiritus eſt Deus? *ORTHOD.* Hoc tu ipſemet ex ipſa dictorum conſeqventia profeſſus es. Verum illud te noſſe velim, Deum non eſſe niſi prius natura ſit. Nam & nos ſi imitatores Dei fiamus, ſecundum Paulum Dii fimus: nec tamen naturæ ejuſdem fieri poſſumus. *MAC.* Ergo & Spiritum ipſum imitatione & gratia Deum eſſe dicis. *ORTH.* Abſit, ut aliqvid adventitium de Spiritu dicatur. Nam neqve ſanctitatem, nec incorruptibilitatem, nec immortalitatem, nec bonitatem, nec aliud eorum qvæ in Deo conſiderari ſolent qvicqvam Spiritui ſancto adventitium eſſe dico: ſed natura ſanctum, natura bonum, natura incorruptibilem, natura immortalem, utpote Spiritum Dei & ex eo promanantem ſive procedentem. *MAC.* Semper igitur ex illo procedit? *ORTH.* Ne exiſtimes proceſſionem vel cœpiſſe vel deſiiſſe: idcirco dicit, *Qvi a Patre procedit*; ut nec initium, nec finem proceſſionis reqviras: hoc idem de Filii generatione, ſignificatum reperies. Neqve enim ait, genuit me ante omnia, ſed, genuit me, ut nec initium, nec finem generationis reqviras. *MAC.* Duo igitur Filii ſunt. *ORTH.* Abſit.

Digitized by Google

MACED. Si tam Filius qvam Spiritus ſanctus vere ex Patre: ſunt duo fratres. *ORTHOD.* Sed Filius genitus eſt, Spiritus vero procedit. *MAC.* Et qvid diſcriminis eſt inter generationem ac proceſſionem? *ORTH.* Diſcrimen ne curioſe inqvirito: neqve enim comprehendi poteſt: ſed qvæ tibi præcepta ſunt, illa cogita, & hæc ultra nil exqvirito. Eſt autem tibi præceptum, ut credas, Filium gigni, Spiritum procedere. Reliqva vero omnia, cœlum, terra, mare, & qvæ in illis ſive rationalia ſive vero irrationalia, creaturæ ſunt, ſecundum Dei ipſius mandatum conditæ. Pſal. 32. 9. *Ipſe enim dixit, & facta ſunt: ipſe præcepit, & creata ſunt.* *MAC.* Nec ego dico Spiritum creaturam eſſe: Sed tamen Deum illum non dico. *ORTHOD.* Unum tecum perpendas velim, teipſum idcirco Deum non eſſe natura, qvod es creatura, adeoqve niſi fueris creatura, Deum te futurum natura. *MACED.* Sed nuſquam ſcriptum eſt, Spiritum eſſe Deum. *ORTHOD.* Demus vocabulum Dei in ſcriptura Spiritui non tribui. At tu naturam itemqve effectiones divinas *de eo* confitere: id qvod mihi qvidem ſatis eſt ad Deitatis confeſſionem. *MACED.* Qva de cauſa dicis qvod ſcriptum non extat? *ORTH.* Scriptum ſane extat. Tu vero naturam confitere. Itaqve ut maxime ſcriptum non eſſet, natura ipſa hoc ſibi nomen vendicat. Si enim in confeſſo fuerit Spiritum in ſe ſubſiſtere, ſanctificare, increatum eſſe, Deus erit vel te contradicente. *MACED.* Ubi ſcriptum eſt, Spiritum eſſe Deum? *ORTH.* Ubi ſcriptum eſt, ſimilem eſſe ſecundum eſſentiam. *MAC.* Atqvi Patres noſtri æqvalitatem eſſentiæ de Filio dixerunt. *ORTHOD.* Movitne illos ſcripturæ mens & ſententia, an ſua ipſorum arrogantia, ut proferrent, qvod non extaret ſcriptum? *MAC.* Movit illos ſcripturæ mens & ſententia. *ORTH.* At ſcripturæ mens & ſententia docent Spiritum increatum ex Deo exiſtentem, vivificantem, & ſanctificantem, divinũ eſſe Spiritum. *MAC.* Et nos divinum illum dicimus, Deum vero neqvaqvam. *ORTH.* Qvid aliud eſt, Spiritus divinus increatus, quam Deus. *MAC.* Aliud eſt divinus, aliud Deus. *ORT.* Si ſcriptura dicat, *Spiritus divinus, qvi fecit me*, nonne Spiritum ſanctum innuit? *MAC.* Neqvaqvam: Deus enim eſt, qvi hominem fecit. *ORTH.* An non Spiritus? *MAC.* Deus ergo divinus Spiritus eſt? *ORTH.* Etiam. Qvod ſi Deus Spiritus divinus in ſcriptura nuncupatur, & vero neqve Angelus, neqve Archangelus, neqve poteſtas ulla, divinum in ſcriptura appellatur,

A ΜΑΚ. Εἰ ἀληθῶς καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα· δύο εἰσὶν ἀδελφοί. ΟΡΘ. Ἀλλ' ὁ μὲν Υἱὸς γεγέννηται, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκπορεύεται. ΜΑΚΕΔΟΝ. Καὶ τίς ἡ διαφορὰ τῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἐκπορεύσεως; ΟΡΘ. Τὴν διαφορὰν μὴ περιεργάζου· οὐ γὰρ καταληπτή, ἀλλ' ἃ προσετάγη σοι, ταῦτα διανοοῦ, καὶ περαιτέρω τούτων μὴ ἐξέταζε. Προσετάγη δέ σοι τὸ πιστεύειν, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννᾶται, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκπορεύεται. Τὰ δὲ ἄλλα πάντα, οὐρανὸς, γῆ, θάλασσα, καὶ τὰ ἐν αὐτοῖς λογικὰ καὶ ἄλογα, κτίσματά εἰσι, κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ κτισθέντα. Αὐτὸς γὰρ εἶπε καὶ ἐγεννήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν. ΜΑΚ. Οὐδὲ ἐγὼ λέγω, ὅτι τὸ Πνεῦμα

B κτίσμα ἐστὶν, ἀλλ' οὐδὲ Θεὸν αὐτὸ λέγω. ΟΡΘ. Ἓν ἔσο γινώσκων, ὅτι διὰ τοῦτο σὺ αὐτὸς οὐκ εἶ Θεὸς τῇ φύσει, ἐπειδὴ κτίσμα Θεοῦ, ὡς εἰ μὴ ἦς κτίσμα, Θεὸς ἂν ἦς τῇ φύσει. ΜΑΚ. Ἀλλ' οὐδαμοῦ γέγραπται, ὅτι Θεός ἐστι τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Δῶμεν ὅτι οὐ γέγραπται τὸ, Θεός. σὺ δὲ τὴν φύσιν ὁμολόγει, καὶ τὰς θεϊκὰς ἐνεργείας· καὶ ἀρκεῖ μοι πρὸς τὴν ὁμολογίαν τῆς θεότητος. ΜΑΚΕΔ. Διὰ τί ὃ οὐ γέγραπται, σὺ λέγεις; ΟΡΘ. Γέγραπται μὲν, σὺ δὲ τὴν φύσιν ὁμολόγει.

C Καὶ εἰ μὴ γέγραπται, αὐτὴ ἡ φύσις, τὸ ὄνομα ἑπόμενον ἔχει. Ὡς γὰρ ἐὰν ὁμολογηθῇ Πνεῦμα ἐνυπόστατον, ἁγιαστικὸν, ἄκτιστον, Θεός ἐστι κἂν μὴ θέλῃς. ΜΑΚΕΔ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι Θεὸς τὸ Πνεῦμά ἐστιν; ΟΡΘ. Ἔνθα γέγραπται τὸ ὅμοιον κατ' οὐσίαν. ΜΑΚ. Ἀλλ' οἱ Πατέρες ἡμῶν τὸ ὁμοούσιον κατ' οὐσίαν εἶπον περὶ τοῦ Υἱοῦ. ΟΡΘΟΔ. Ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς γραφῆς κινούμενοι, ἢ ἀπὸ ἰδίας αὐθεντίας εἰρήκασι τὸ μὴ γεγραμμένον; ΜΑΚΕΔΟΝ. Ἀπὸ τῆς ἐννοίας τῆς γραφῆς κινούμενοι. ΟΡΘΟΔ. Καὶ ἡ ἔννοια τῆς

D γραφῆς διδάσκει τὸ ἄκτιστον Πνεῦμα ἐκ Θεοῦ ὂν, καὶ ζωοποιὸν, καὶ ἁγιαστικὸν θεῖον εἶναι Πνεῦμα. ΜΑΚΕΔ. Καὶ ἡμεῖς θεῖον αὐτὸ λέγομεν, ἀλλ' οὐ Θεόν. ΟΡΘ. Τὸ δὲ θεῖον Πνεῦμα ἄκτιστον ὂν, τί ἄλλο ἐστὶν ἢ Θεός. ΜΑΚΕΔ. Ἄλλο ἐστὶ θεῖον, καὶ ἄλλο Θεός. ΟΡΘ. Ἐὰν λέγει ἡ γραφὴ, Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιῆσάν με, οὐ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει; ΜΑΚΕΔ. Οὔ· ὁ γὰρ Θεός ἐστιν ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον. ΟΡΘ. Οὐχὶ δὲ τὸ Πνεῦμα; ΜΑ. Ὁ Θεὸς οὖν θεῖόν ἐστι Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ναί. Εἰ δὲ ὁ Θεὸς Πνεῦμα θεῖον εἴρηται ἐν τῇ γραφῇ, οὔτε δὲ Ἄγγελος, οὔτε Ἀρχάγγελος, οὔτε ἄλλη τις δύναμις εἴρηται θεῖον ἐν τῇ γραφῇ

μόνος

μόνος δὲ ὁ Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ θεῖον εἴρηται· οὐκ ἄρα τὸ θεῖον ἄλλο τί ἐστι παρὰ τὸ, Θεός. Καὶ Παῦλος δὲ ἐν ταῖς πράξεσιν οὕτως λέγει· γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν νομίζειν χρυσῷ ἢ ἀργυρῷ, ἢ λίθῳ χαράγματος τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου τὸ θεῖον εἶναι ὅμοιον. Ὁρᾷς, ὅτι ὁ Θεὸς θεῖον καὶ τὸ θεῖον Θεός; Καὶ ὁ Ἰὼβ δὲ θεῖον εἶπε τὸ Πνεῦμα, οὕτως λέγων· ζῇ Κύριος. ὃς οὕτω με κέκρικε, καὶ ὁ παντοκράτωρ ὁ πικράνας μου τὴν ψυχὴν, εἰ μὴ ἔτι τῆς πνοῆς μου ἐνούσης, Πνεῦμα δὲ θεῖόν μοι ἐν ῥισὶ, μὴ λαλήσει τὸ στόμα μου ἄδικα. ζῇ Κύριος λέγων, τὸν Υἱὸν, καὶ ὁ παντοκράτωρ, τὸν Πατέρα, Πνεῦμα τὸ θεῖον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ΜΑ. Τρία οὖν ἴσα λέγεις; ΟΡΘ. Τῇ πατρότητι, οὔ· τῇ υἱότητι, οὔ· τῇ φύσει, ναί. ΜΑΚ. Πῶς οἷόν τε; ΟΡΘ. Ὡς ἀποδέδεικται. ΜΑΚ. Πῶς ἀποδέδεικται; ΟΡΘ. Ὅτι τὸ Πνεῦμα ὁμοίως Πατρὶ καὶ Υἱῷ οὐσίᾳ καὶ δυνάμει καὶ βουλῇ καὶ δόξῃ πανταχοῦ ἐστιν, ὁμοίως ὁδηγεῖ πρὸς πᾶσαν ἀλήθειαν, ὁμοίως ἁγιάζει, ὁμοίως τὰ πάντα ἐν πᾶσιν ἐνεργεῖ. Ὧν δὲ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, ἡ αὐτὴ φύσις. ΜΑΚ. Πῶς οὖν εἴρηται, οὐ λαλήσει ἀφ᾽ ἑαυτοῦ, ἀλλ᾽ ὅσα ἀκούσει, λαλήσει; ΟΡΘ. Ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς λέγει, ὁ πέμψας με ὁ Πατὴρ ἐντολήν μοι δέδωκε, τί εἴπω καὶ τί λαλήσω. τοῦτο δὲ μάλιστα τὴν αὐτὴν δείκνυσι φύσιν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ΜΑ. Πῶς; ΟΡΘ. Ὅτι πᾶσα ἡ γεννητὴ φύσις ἡ οὖσα λογικὴ, καὶ ἀφ᾽ ἑαυτῆς λαλεῖ· ὡς ὅταν λέγῃ ὁ Ἀβραὰμ, μή τι Κύριε, ἐὰν λαλήσω ἔτι ἅπαξ. καὶ ὁ Μωσῆς, ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσός εἰμι· καὶ τὸ, δέομαί σε Κύριε προχείρισαι ἄλλον. καὶ ὡς Ἰερεμίας· Νεώτερός εἰμι, καὶ οὐ δύναμαι προφητεύειν. Ὥστε λέγειν αὐτῷ τὸν Θεόν· μὴ λέγε, ὅτι νεώτερός εἰμι ἐγώ. Καὶ ὁ Ἰωνᾶς ἀφ᾽ ἑαυτοῦ βουλευσάμενος, ἀνέβη εἰς πλοῖον τοῦ φυγεῖν εἰς Ταρσεῖς ἀπὸ προσώπου Κυρίου. Τὸ δὲ Πνεῦμα οὐχ οὕτως. οὐδὲ γὰρ ἔχει φύσιν τοῦ ἑτέραν ἔχειν θέλημα, ὅπερ οὐκ ἔστι τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ πάντα, ὅσα ἂν λαλῇ, τοῦ Θεοῦ εἰσι λόγια. Καὶ διὰ τοῦτο εἴρηται, οὐ λαλήσει ἀφ᾽ ἑαυτοῦ. Καὶ γὰρ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ αὐτὸ εἴρηται, ἐπειδὴ μή ἐστιν ἐν αὐτῷ ἄλλο τι θέλημα, ὃ οὐκ ἔστι τοῦ Πατρός. ΜΑΚΕΔ. Οὐκ ἔχει οὖν ἴδιον θέλημα τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ἀποξενούμενον τοῦ Θεοῦ μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΜΑ. Ἀλλὰ πῶς οὐκ ἔχει θέλημα ἴδιον,

A ſolus autem Deus & Spiritus ejus divinum dicuntur, conſequens eſt, Deum & divinum eſſe idem. Pauli quoque in Actis hæc leguntur verba: *Cum igitur genus ſimus Dei, non debemus exiſtimare, auro aut argento, aut lapidi arte & induſtria humana cælato, divinum numen eſſe ſimile.* (Act. 17. 29.) Viden ut Deus divinum, & divinum Deus? Jobus quoque Spiritum dixit divinũ, cum ait: *Vivit Dominus, qui ita me judicavit, & omnipotens, qui amaritudine afficit animam meam: Quamdiu229 supereſt in me halitus, & Spiritus divinus in naribus meis, non eſt locuturum os meum iniquitatem.* (Job. 27. 2. 3. 4.) B Vocabulo, *Domini*, Filium, *Omnipotentis*, Patrem, *Spiritus Divini*, Spiritũ ſanctum notat. MAC. Æqualia igitur tria ais? ORTH. Non paternitate, non Filiatione, ſed natura. MACED. Quomodo hoc fieri poteſt? ORTH. Ut oſtenſum eſt. MAC. Quomodo oſtenſum eſt? ORTH. Quod Spiritus perinde ac Pater & Filius eſſentia, & poteſtate & voluntate, & gloria, ubique eſt, perinde ut ille deducit ad omnem veritatem, perinde ut ille ſanctificat, perinde ut ille omnia in omnibus efficit. C Quorum autem operatio eſt eadem, eorum natura quoque eſt eadem. MAC. Quomodo igitur dictum eſt? *Non loquetur a ſeipſo, ſed quæcunque audierit, eloquetur?* (Joh. 16. v. 13.) ORTH. Quia Filius quoque ait: *Pater, qui miſit me, præcepit mihi, quid dicam, & quid loquar.* (Joh. 12. 49) Hoc vero vel maxime oſtendit, ejuſdem Patrem Filium & Spiritum ſanctum eſſe naturæ. MAC. Quomodo? ORTH. Quia quælibet natura, quæ facta eſt, ſi rationalis fuerit, a ſeipſa loquitur: ut quando Abraham ait: *Ne iraſcaris, Domine, ſi adhuc ſemel loquar.* (Geneſ. 18. 32) Et Moſes, *Tarditate oris & linguæ laboro.* (Exod 4. 10) Item, *Obſecro Domine dirige alium.* (ibid 13.) D Et ut Jeremias: *Juvenis ſum, & non poſſum Prophetam agere:* (Jer. 1. 6.) cui Dominus, *Ne dicas*, ait, *juvenis ſum.* Et Jonas re ſecum deliberata conſcendit navem, ut fugeret Tarſum a conſpectu Domini. Non ſic autem Spiritus. Neque enim ea natura eſt, ut diverſam a Deo voluntatem habeat, verum omnia, quæcunque locutus fuerit, Dei ſunt oracula. Atque hac de cauſa dictum eſt, *Non loquetur a ſeipſo.* (Joh. 16. 13.) Etenim de Filio quoque idem dictum eſt: quandoquidem non alia illi ineſt voluntas, quam quæ & Patri. MAC. Non igitur ſua Spiritui ſancto voluntas propria eſt? ORTH. Abſit, ut quod a Deo alienum eſt, dicam. MAC. Sed quomodo non habet voluntatem propriam?

Aa

ORTH. Voluntas Dei voluntas Spiritus eſt. Neque enim ignorat voluntatem Dei: ſed quod vult Pater, idem vult & Spiritus. *Omnia enim novit quæ ſunt Dei, ut Spiritus hominis ea, quæ ſunt hominis.* MAC. Atqui & Filius ait: *Non veni, ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qui miſit me.* ORTH. Quænam vero fuit voluntas ejus qui miſit ipſum? cujus faciendæ gratia venit. MAC. Salus mundi. ORTH. Hoc qui facit, non facit ſuam ipſius voluntatem, ſed voluntatem ejus, qui ipſum miſit. MAC. Fatetur ipſe, ſe non veniſſe, ut faceret voluntatem ſuam, ſed voluntatem ejus qui ſe miſerit. ORTH. Eſt igitur neceſſario contraria in eo voluntas ſtatuenda, quam coercuit, ut faceret voluntatem ejus, a quo miſſus eſſet. MAC. Abſit ut voluntatem Filii voluntati Patris dicam eſſe contrariam. ORTH. Non ergo eadem Patris & Filii eſt voluntas. Etenim Filius per crucem & mortem ſervare vult genus noſtrum, vultque hoc Pater. Cum autem ait, *Non veni, ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me,* in Patrem videtur conferre omnia: cum ait, *Pater qui miſit me, præcepit mihi quid dicam & quid loquar,* hoc ipſo dicto Patrem ut Patrem honorat. Quod ſi ſe res ita non habet; quomodo Filius, in quo omnes ſapientiæ theſauri reconditi ſunt, quid loqueretur non vidit prius, quam mandatum acciperet, quid diceret, quidque loqueretur? MAC. Accipio hoc, Filium, quatenus Filius eſt, unam cum Patre voluntatem habere. At Spiritus niſi audierit & acceperit, a ſeipſo non loquitur. ORTH. Quemadmodum igitur Filius omnia habens natura, ut Filius ait, *Nihil facio a meipſo:* ut bonorum initium Patri adſcribat: ita & de Spiritu ipſum audi loquentem. Quæcunque enim ille in ſua natura habet, ut ſpiritus Dei, ea ad fontem ipſum refert inquiens. *Non loquetur a ſeipſo: ſed quæcunque audierit loquetur, & futura annunciabit vobis.* Item: *Ille de meo accipiet,* nempe, de Patre. Hæc enim ſubjūgit, *Omnia quæ Patris ſunt, mea ſunt: propterea dixi, quod de meo accipiat vobiſque annunciaturo ſit.* Accipere antea illum dixit, non ex ignorantia, ſed quod ſpiritus effectionem & gratiam ad auctorem *primum* referat. MAC. Si res ita ſe habet, & hoc accipio. Miniſtrat enim nobis Spiritus gratiam Dei. ORTH. Rurſum nominas miniſterium, quaſi tibi religio ſit, Spiritum Dei cooperarium dicere.

A ΟΡΘ. Τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα, τοῦ Πνεύματός ἐστι θέλημα. οὐ γὰρ ἀγνοεῖ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα. ἀλλ' ὃ θέλει ὁ Πατὴρ, τοῦτο θέλει καὶ τὸ Πνεῦμα. Πάντα γὰρ οἶδε, ἃ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ Πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ τοῦ ἀνθρώπου. ΜΑΚ. Καὶ τοίγε καὶ ὁ Υἱὸς λέγει, οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. ΟΡΘ. Τί δὲ ἦν τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτὸν, ὃ ἦλθε ποιῆσαι; ΜΑΚ. Ἡ σωτηρία τοῦ κόσμου. ΟΡ. Τοῦτο καὶ ποιῶν οὐ ποιεῖ τὸ ἑαυτοῦ θέλημα, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντος αὐτόν. ΜΑΚ. Αὐτὸς λέγει, ὅτι οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. ΟΡ.
B Ἀνάγκη οὖν πᾶσα, ἐναντίον εἶναι θέλημα ἐν αὐτῷ, ὃ ἐκώλυσεν, ἵνα τοῦ πέμψαντος ποιήσει. ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο. οὐ λέγω ἐναντίον εἶναι θέλημα τοῦ Υἱοῦ τῷ θελήματι τοῦ Πατρός. ΟΡΘΟΔ. Οὐκ οὖν τὸ αὐτὸ θέλημα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ γὰρ ὁ Υἱὸς θέλει σῶσαι διὰ σταυροῦ καὶ θανάτου τὸ γένος ἡμῶν, καὶ ὁ Πατὴρ τοῦτο θέλει. Ἐὰν δὲ λέγῃ, οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμόν· ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ὡς εἰς Πατέρα τὰ ὅλα ἀνάγει. κἂν λέγει, ὁ πέμψας με ὁ Πατὴρ ἐντολήν μοι δέδωκέ τι εἴπω, καὶ τι λαλήσω, τιμῶν τὸν Πατέρα ὡς Πατέρα λέγει. Εἰ δὲ μὴ
C πῶς ὁ Υἱὸς, ἐν ᾧ ἀπόκεινται πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας, οὐκ οἶδέ τι λαλήσει; ΜΑΚ. Τοῦτο δέχομαι, ὅτι ὁ Υἱὸς ὡς Υἱὸς ἓν θέλημα ἔχει τοῦ Πατρός· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐὰν μὴ ἀκούσῃ καὶ λάβῃ, οὐ λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. ΟΡΘ. Ὥσπερ οὖν ὁ Υἱὸς πάντα ἔχων ἐν τῇ φύσει, ὡς Υἱὸς λέγει. οὐδὲν ποιῶ ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἵνα τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀναγάγῃ· οὕτως καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς ἄκουε αὐτοῦ λέγοντος. Πάντα γὰρ ἔχοντος ἐν τῇ αὐτοῦ φύσει ὡς Πνεύ-
D ματος Θεοῦ, ἐπὶ τὸ αἴτιον ἀνάγει λέγων· οὐ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ. ἀλλ' ὅσα ἀκούσῃ, λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Καὶ τὸ, ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, δηλονότι ἐκ τοῦ Πατρός. Ἐπάγει γὰρ πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστι, διὰ τοῦτο εἶπον, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν. Λαμβάνειν δὲ αὐτὸ εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνοοῦν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸν αἴτιον ἀνάγων, τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνέργειάν τε καὶ χάριν. ΜΑΚ. Ἐὰν οὕτως, καλῶς καὶ τοῦτο δέχομαι· διακονεῖ γὰρ ἡμῖν τὴν τοῦ Θεοῦ χάριν τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Πάλιν διακονίαν λέγεις, ὡς παραιτούμενος εἰπεῖν συνεργὸν τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα;

ΜΑΚ. Οὐ μὴ πείσῃς μέ ποτε εἰπεῖν συνεργὸν τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Παῦλος ὁ Ἀπόστολος συνεργοὺς τοὺς Ἀποστόλους λέγει τοῦ Θεοῦ, καὶ σὺ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ συνεργὸν φοβῇ εἰπεῖν; ἄξιον ἵνα ἀκούσῃς, ἐκεῖ ἐφοβήθησαν φόβον, οὗ οὐκ ἦν φόβος. ΜΑΚ. Κἂν εἴπω συνεργὸν τὸ Πνεῦμα τῷ Θεῷ, ἀλλ' οὐ συνδοξάζω αὐτὸ τῷ Θεῷ. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν λέγῃ Παῦλος περὶ τῶν πιστευσάντων, ὅτι οὐκ ἔτι εἶ δοῦλος, ἀλλ' υἱός· εἰ δὲ Υἱὸς καὶ κληρονόμος μὲν Θεοῦ, συγκληρονόμος δὲ Χριστοῦ· ἄρα σαυτὸν μὲν ἄξιον τῆς συγκληρονομίας ἡγῇ, τὸ δὲ Πνεῦμα οὔ; καὶ σὺ μὲν ἀκούεις, εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν· τὸ δὲ Πνεῦμα οὔ; εἰ συναπεθάνομεν καὶ συμβασιλεύσομεν· τὸ δὲ Πνεῦμα οὔ; ΜΑΚ. Καὶ τὸ Πνεῦμα βασιλέα λέγεις. ΟΡΘ. Εἰ ὁ θάνατος ἐβασίλευσεν ἀπὸ Ἀδὰμ καὶ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας, πῶς οὐχὶ τὸ Πνεῦμα τῆς ζωῆς βασιλεύει ἡμῶν; ΜΑΚ. Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ὁ Πατήρ ἐστι βασιλεὺς καὶ ὁ Υἱός· τὸ δὲ Πνεῦμα ὑπηρέτης. ΟΡΘ. Οὐδὲ οἶδας σαυτοῦ τὴν αἵρεσιν. Ὁ γὰρ ὑπηρέτης, κἂν μὴ ᾖ βασιλεύς, τῆς αὐτῆς ἐστι τῷ βασιλεῖ οὐσίας. Λέγεις οὖν καὶ αὐτὸς τῆς οὐσίας εἶναι τῷ Θεῷ τὸ Πνεῦμα. ΜΑΚ. Οὔ. ΟΡ. τὸ δὲ μὴ ὂν τῆς αὐτῆς οὐσίας, κτίσμα ἐστὶ καὶ τρεπτόν, καὶ ἀλλοιωτόν· ἀλλὰ προωμολόγηται ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον καὶ ἄκτιστον εἶναι· τῆς αὐτῆς ἄρα οὐσίας τῷ Θεῷ καὶ τῷ Υἱῷ αὐτοῦ ἐστιν. ΜΑ. Εἷς οὖν ἐστι καὶ ὁ αὐτὸς Πατήρ, καὶ Υἱός, καὶ ἅγιον Πνεῦμα; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν τοῦτο. Εἰ γὰρ ἦν εἷς καὶ ὁ αὐτὸς Πατήρ, καὶ Υἱός, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὐκ ἂν εἴρητο παρ' ἡμῶν τῆς αὐτῆς εἶναι οὐσίας. Οὐ δὲ γὰρ αὐτὸς ἑαυτῷ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι λέγεται. ΜΑ. Ποῦ γέγραπται Θεὸς τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ὅταν λέγει ὁ προφήτης, καὶ ἔσονται πάντες διδακτοὶ Θεοῦ, περὶ τίνος λέγει; ΜΑ. Περὶ τοῦ Υἱοῦ. ΟΡΘ. Καίτοιγε ὁ Υἱὸς λέγει, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε. Αὐτὸ γὰρ τὸ Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς, τί δεῖ ποιεῖν. Εἰ δὲ οἱ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος διδασκόμενοι, διδακτοὶ Θεοῦ ἀκούουσι, τί ἄλλο ἂν εἴη τὸ Πνεῦμα, σαυτὸν ἐρώτα. ΜΑΚ. Διδακτοὶ Θεοῦ ἀκούουσιν οἱ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος διδασκόμενοι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοὺς διδάσκει. ΟΡΘ. Οὐκ εἶπεν, ἔσονται πάντες διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἄνευ τοῦ ἄρθρου. ΜΑΚΕΔ. Τρεῖς οὖν εἰσι Θεοί; ΟΡΘ. Μὴ γέ-

A Mac. Nunquam mihi perſuaſeris, ut Spiritum Dei cooperarium dicam. Ort. Apoſtolus Paulus Apoſtolos Dei cooperarios vocat: & tu Spiritum ipſius cooperarium dicere vereris? Jure in te illud competit, *Illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Mac. Etſi dixero Spiritum Deo cooperarium, non tamen eodem illum, quo Deum modo glorificabo. Ort. Cum igitur Paulus de fidelibus ait: *Non amplius es ſervus, ſed filius: quod ſi filius, etiam hæres, hæres quidem Dei, Chriſti autem cohæres*: ſeipſum ne dignũ exiſtimat, qui in hæreditatis ſocietatem adſciſcatur, Spiritũ non item? Et audis tu quidem, *Si modo una* B *patimur, ut una glorificemur*: Spiritus non item? *Si ſimul mortui ſumus, ſimul etiam regnabimꝰ*: Spiritꝰ non item? Maced. Etiamne Spiritũ quoq; Regem nuucupas? Orth. *Si mors regnavit ab Adamo ad Moſem uſque, etiã in eos, qui non peccaverant*, qui non Spiritꝰ vitæ in nobis regnaret? Mac. Nos Patrẽ quidem & Filium Regem, Spiritum ſanctum vero miniſtrum dicimus. Orth. Tuam ipſius hæreſin nondum ſatis exploratam habes & cognitam. Etenim miniſter qui eſt, licet Rex non ſit, ejuſdem tamen cum Rege eſt eſſentiæ: fateris igitur ipſemet ejuſdem cum Deo eſſentiæ eſſe Spiritum. Mac. Minime. Orth. Sed quod C ejuſdem eſſentiæ non eſt, creatura eſt, tum mutabilis, tum variabilis. Profeſſus autem es paulo ante, immutabilem *Spiritum* & invariabilem, & increatum eſſe. Unde efficitur, Spiritum ejuſdem cum Deo & Filio ejus eſſe eſſentiæ. Mac. Unus igitur eſt, qui idem Pater, idem Filius, idem Spiritus ſanctus. Orth. Abſit ut hoc dicam. Etenim, ſi unus eſſet, qui idem Pater, Filius & Spiritus ſanctus, non dicerentur ejuſdem eſſe eſſentiæ. Neque enim aliquid cum ſeipſo ejuſdem eſſentiæ eſſe dicitur. Mac. Ubi ſcriptum eſt, Spiritum eſſe Deum? Orth. Quando D Propheta ait: *Et erunt omnes a Deo docti*, de quo loquitur? Mac. De Filio. Orth. Atqui Filius dicit: *Nolite curare, quomodo aut quid loquamini: ipſe enim Spiritus docebit vos, quid facto opus futurum ſit.* Quod ſi qui a Spiritu docentur, a Deo docti dicuntur, quid aliud fuerit Spiritus, ex re ipſo quære. Mac. Qui a Spiritu docentur, docti a Deo dicuntur ideo, quia Deus per Spiritũ ipſos docet. Orth. Non dixit, erunt omnes a Deo ipſo docti, ſed ſine articulo. Mac. Ergone tres Dii ſunt? Orth. Abſit:

Rom. 8. 17.
Ibid.
Rom. 6. 8.
Rom. 5. 14.

unus eſt Deus Pater, unus Deus Filius, unus Deus Spiritus ſanctus. MAC. Tres igitur Dii? ORTH. Confiteris ipſe, Patrem Deum eſſe, & Filium Deum, aut ne hoc quidem? MAC. Confiteor Deum Patrem, Deum item Filium. ORTH. Duos igitur Deos dicis? MACED. Abſit. ORTHODOXVS. Quemadmodum igitur cum Patrem Deum, & Filium Deum confiteris, non duos Deos aſſeris: ita nec tres Deos dic, cum Spiritus Deitatem confiteris. *Audi enim Iſrael: Dominus Deus tuus Dominus unus eſt.* MACED. Unus igitur Deus Pater, Filius & Spiritus ſanctus. ORTHOD. Vnus Deus, non quidem ut trinominis, ſed ut ii, qui in Chriſto *ad gloriam* præparati ſunt, unus conſenſu & natura. MAC. De conſenſu & ego aſſentior. ORTH. Aſſentire de natura quoque, ut beatus fias. MACED. Non poſſum confiteri unam naturam. ORTH. Dic igitur eos diſſimilis eſſe naturæ. MACED. Neque hoc dico. ORTH. Nec frigidus igitur, nec fervidus es, ut ſcriptura loquitur. Si enim frigidus eſſes, tres naturas diſſimiles utique diceres. Sin vero fervidus, per omnia ſimiles. MACED. Filium dico invariatam eſſe naturam. ORTH. Natura vero a natura nihil prorſus varians, an non eadem eſt natura? Conſimiliter enim eſt immortalis, conſimiliter eſt ſanctus, conſimiliter eſt incorruptibilis, conſimiliter eſt immutabilis. Ad hæc quæ diximus, omnia, Pater, Filius & Spiritus ſanctus ſunt conſimiliter. Una igitur ratione identitatis horum eſt natura. MAC. Verum Filium Patri ſubjectum eſſe dico: quomodo igitur unam naturam poſſum confiteri. ORTH. Subjectio illa naturæ ne eſt ſubjectio ſententia tua, an Oeconomiæ & diſpoſitionis? MAC. Naturæ. ORTH. Nonne ergo diſſimilem dicis naturam? MAC. Abſit. ORTH. Quando Propheta ait, *Omnia ſubjeciſti pedibus ejus, oves & boves univerſas, inſuper & pecora campi:* nonne naturam irrationalium naturæ hominum eſſe ait ſubjectam? MAC. Ait. ORTH. Sed natura pecorum naturæ humanæ eſt diſſimilis. MAC. Etiam. ORTH. Quando ait. *Subjecit vobis populos & pedibus noſtris gentes*, non naturam naturæ, ſed ſervitutem peccati libertati fidei ſubjectam docet. MAC. Etiã. ORTH. Aliter igitur pecora, aliter gentes nobis ſubjectæ ſunt. MAC. Etiam. ORTHODOXVS. Quando ſcriptura ait, *Servi ſubjecti ſint Dominis ſecundum carnem, non ſolum bonis, & æquis, verum etiam iniquis*, aliter pecora, aliter gentes,

Deut. 6.6.

[Ps]. 8. 8

A νοιτο. Εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ, καὶ εἷς ὁ Θεὸς, ὁ Υἱὸς καὶ εἷς Θεὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα. ΜΑ. Τρεῖς οὖν Θεοί. ΟΡΘ. Ὁμολογεῖς καὶ αὐτὸς Θεὸν εἶναι τὸν Πατέρα, καὶ Θεὸν τὸν Υἱὸν, ἢ οὐδὲ τοῦτο; ΜΑ. Ὁμολογῶ Θεὸν τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱόν. ΟΡ. Δύο οὖν Θεοὺς λέγεις; ΜΑ. Μὴ γένοιτο. ΟΡ. Ὥσπερ οὖν Θεὸν λέγων τὸν Πατέρα καὶ Θεὸν τὸν Υἱὸν, οὐ δύο Θεοὺς λέγεις· οὕτως ὁμολογῶν καὶ τὴν τοῦ Πατρὸς θεότητα, μὴ τρεῖς λέγε Θεούς. Ἄκουε γὰρ Ἰσραήλ· Κύριος ὁ Θεός σου Κύριος εἷς ἐστι. ΜΑ. Εἷς οὖν ἐστι Θεὸς, Πατὴρ, καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα. ΟΡ. Εἷς Θεὸς, οὐχ ὡς τριώνυ-

B μος, ἀλλ' ὡς οἱ ἐν Χριστῷ κατηρτισμένοι, εἷς τῷ λόγῳ τῆς συμφωνίας καὶ τῆς φύσεως. ΜΑΚ. Κἀγὼ λέγω μίαν συμφωνίαν. ΟΡ. Εἰπὲ καὶ φύσιν, ἵνα μακάριος γένῃ. ΜΑ. Οὐ δύναμαι εἰπεῖν μίαν φύσιν. ΟΡ. Οὐκοῦν εἰπὲ ἀνομοίους. ΜΑ. Οὐδὲ τοῦτο λέγω. ΟΡ. Οὔτε οὖν ψυχρὸς εἶ, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὔτε θερμός. Εἰ γὰρ ἦς ψυχρὸς, ἀνομοίους ἂν εἶπες τὰς φύσεις· εἰ ἦς θερμὸς ἀπαραλλάκτους. ΜΑ. Ἀπαράλλακτον λέγω φύσιν τὸν Υἱόν. ΟΡ. Φύσις δὲ φύσεως ἀπαράλλακτος οὖσα, ἡ αὐτή ἐστι φύσις; Ὁμοίως γάρ ἐστιν ἀθάνατος, ὁμοίως ἅγιος, ὁμοίως ἄφθαρτος, ὁμοίως ἄτρεπτος. Πατὴρ δὲ καὶ Υἱὸς καὶ

C ἅγιον Πνεῦμα, ὁμοίως εἰσὶ τὰ προειρημένα. Μία ἄρα φύσις ἐστὶ τῷ λόγῳ τῆς ταυτότητος. ΜΑ. Ἀλλὰ ὑποτάσσεσθαι λέγω τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, καὶ πῶς δύναμαι εἰπεῖν μίαν φύσιν; ΟΡ. Τὴν γὰρ ὑποταγὴν τῆς φύσεως ὑποταγὴν εἶναι λέγεις, ἢ τῆς οἰκονομίας. ΜΑ. Τῆς φύσεως. ΟΡ. Οὐκοῦν ἀνόμοιον λέγεις τὴν φύσιν; ΜΑ. Μὴ γένοιτο. ΟΡ. Ὅταν λέγῃ ὁ προφήτης· Πάντα ὑπέταξας ὑποκάτω τῶν ποδῶν αὐτοῦ, πρόβατα καὶ βόας ἁπάσας, ἔτι δὲ καὶ τὰ κτήνη τοῦ πεδίου, τὴν φύσιν τῶν ἀλόγων, τῇ φύσει τῶν

D ἀνθρώπων ὑποτάσσεσθαι λέγει; ΜΑ. Ναί. ΟΡ. Ἀνόμοιος δὲ ἡ φύσις τῶν κτηνῶν τῇ φύσει τῇ ἀνθρωπίνῃ; ΜΑ. Ναί. ΟΡ. Ἐὰν λέγῃ, ὑπέταξε λαοὺς ὑμῖν καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, οὐ τὴν φύσιν τῇ φύσει λέγει. ἀλλὰ τὴν τῆς ἁμαρτίας δουλείαν τῇ ἐλευθερίᾳ τῆς πίστεως; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Ἄλλως οὖν ἡμῖν τὰ κτήνη ὑποτάσσεται καὶ ἄλλως τὰ ἔθνη. ΜΑ. Ναί. ΟΡΘ. Ἐὰν λέγῃ ἡ γραφή, οἱ δοῦλοι ὑποτασσόμενοι τοῖς κατὰ σάρκα Κυρίοις, οὐ μόνον τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ἐπιεικέσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς σκολιοῖς, ἄλλως τὰ κτήνη, καὶ ἄλλως τὰ ἔθνη,

καὶ ἄλλως οἱ δοῦλοι. Τὰ γὰρ κτήνη τῇ φύσει, τὰ ἔθνη τῇ πίστει, οἱ δοῦλοι τῷ νόμῳ. Ἐγχωρεῖ γὰρ τοὺς δούλους κρείττονας εἶναι τῇ ἀρετῇ τῶν δεσποτῶν. ΜΑΚ. Ὁμολογουμένως ἄλλως καὶ ἄλλως ὑποταγή. ΟΡΘ. Ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ἀλλήλοις ὑποτασσόμενοι διὰ τὴν ἀγάπην, οὐχ ὡς τὰ κτήνη φυσικῶς, οὔθ' ὡς τὰ ἔθνη τῇ πίστει, οὔθ' ὡς δοῦλοι τῷ νόμῳ. ΜΑ. Οὔτε ὡς κτήνη, οὔτε ὡς ἔθνη, οὔτε ὡς οἱ δοῦλοι· ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀγάπην. ΟΡ. Ὁ τοίνυν Υἱὸς ὑποτασσόμενος τῷ Πατρὶ, ὡς τὰ κτήνη, διὰ τὴν φύσιν τοῖς ἀνθρώποις ὑποτάσσεται, ἢ ὡς δοῦλοι διὰ τὸν νόμον, ἢ ὡς ἁμαρτωλὸς διὰ τὴν πίστιν, ἢ ὡς Υἱὸς διὰ τὴν ἀγάπην. Υἱὸς δὲ Πατρὶ τὴν αὐτὴν ἔχει φύσιν ὑποτασσόμενος, οὐχὶ φύσει τῆς θεότητος, ἀλλὰ τῇ οἰκονομίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος. ὁ γὰρ ὑποτασσόμενος, ἔχει τι θέλημα, ὃ κολάζει, ἵνα τὸ τοῦ προστάσσοντος ποιήσῃ. Πατρὸς δὲ καὶ Υἱοῦ ἕν ἐστι θέλημα τῷ λόγῳ τῆς θεότητος. ΜΑ. Πῶς οὖν γέγραπται· ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου· καὶ, ὅταν δὲ αὐτῷ ὑποταγῇ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῷ ὑποτάξαντι αὐτῷ τὰ πάντα. ἵνα ᾖ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσιν; ΟΡ. Μορφὴν γὰρ δούλου λαβὼν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἀναγκαῖον καὶ τὴν ὑποταγὴν τῆς δουλικῆς μορφῆς ἀνειληφὼς, ὑπὲρ ἡμῶν ὑποτάσσεται τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, οὐ φύσει θεότητος, ἀλλ' ἑνώσει μορφῆς δουλικῆς, ἧς ἔλαβε. Τί δὲ καὶ ἐλαττοῦσθαι τὴν τοῦ Υἱοῦ φύσιν νομίζεις διὰ τὸ ὑποτάσσεσθαι αὐτὸν τῷ Πατρί; Ἐὰν οὖν ἀκούσῃς, ὅτι καὶ ἀνθρώποις ὑπετάγη ὁ Θεὸς Λόγος, ἄρα καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐλάττονα θήσεις τῇ φύσει; ΜΑ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι καὶ ἀνθρώποις ὑπετάγη; ΟΡ. Ἄνθρωπος ἦν ἡ Μαρία καὶ ὁ Ἰωσὴφ, καὶ ὑπετάγη αὐτοῖς, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις γέγραπται. Εὑρόντες γὰρ αὐτὸν, φησὶν, ἐν τῷ ἱερῷ ἔλεγον αὐτῷ. Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως; ἰδοὺ ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ σου ἐζητοῦμέν σε. ὁ δὲ εἶπε. Τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ᾔδειτε, ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πατρός μου δεῖ με εἶναι; καὶ κατῆλθεν εἰς Ναζαρὲτ, καὶ ἦν ὑποτασσόμενος αὐτοῖς. Ἆρα καὶ τοῦ Ἰωσὴφ καὶ τῆς Μαρίας ὑποδεέστερος ἦν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου; ΜΑ. Οὐχὶ, μὴ γένοιτο. ΟΡ. Οὕτω κἂν ὑποτάσσεσθαι λέγηται τῷ Πατρὶ, οὐκ ἐλαττοῦται τὴν φύσιν, ἀλλ' ὡς Υἱὸς μορφὴν δούλου εὐδοκήσας λαβεῖν, καὶ τὴν ὑποταγὴν ἔλαβε τῆς δουλικῆς μορφῆς. ἐν γὰρ ταύτῃ ὢν καὶ τῇ Μαρίᾳ ὑπετάγη.

A aliter ſervos ſubjectos innuit: pecora quidem natura, gentes fide, ſervos lege. Poſſunt enim ſervi Dominis ipſis virtute antecellere. MACED. Eſt in confeſſo, alios atque alios eſſe ſubjectionis modos. ORTHOD. Quin & nos alius alii ſubjecti ſumus per charitatem, non ut pecora naturaliter, neque ut gentes fide, neque ut ſervi lege. MACED. Neque ut pecora, neque ut gentes, neque ut ſervi, ſed per Domini dilectionem. ORTH. Cum igitur Filius Patri ſubjectus ſit, ſubjicitur illi vel per naturam, ut pecora hominibus: vel per legem, ut ſervi: vel per fidem, ut peccator: vel per dilectionem, ut Filius. B Filius autem eandem cum Patre habet naturam, ſubjectus non natura deitatis, ſed œconomia atque diſpoſitione humanitatis. Qui enim ſubjicitur, voluntatem aliquam habet, quam comprimit, ut voluntatem excipientis exequatur. At Patris & Filii voluntas eſt una ratione deitatis. MAC. Quomodo igitur ſcriptum eſt? *Factus obediens usque ad mortem:* Et, *Cum autem ei ſubjecta fuerint omnia, tunc ipſe quoque Filius ſubjicitur ei, qui ipſi ſubjecerit omnia, ut ſit Deus omnia in omnibus?* ORTHOD. Nimirum quia ſervi forma ſumta, C cum in Dei forma foret, neceſſario ſubjectionem quoqve ſervilis formæ aſſumens ſubjicitur pro nobis ſuo ipſius Patri, non natura deitatis, ſed formæ ſervilis, quam ſumſit, unione. Et quid eſt, cur Filii naturam imminui cenſeas ex eo, quod ſubjicitur Patri? Numquid & hominum natura interiorem illum ſtatues, audiens Deum Verbum hominibus quoqve ſubjectum fuiſſe? MAC. Ubi ſcriptum eſt, quod hominibus quoque ſubjectus fuerit? ORTHOD. Maria & Joſephus homines erant, atque his, ut in Evangeliis ſcriptum, ſubjectus fuit. Cum enim D inveniſſent illum in templo, ait Evangeliſta, ſic eum ſunt allocuti: *Nate, cur nobis ita feciſti? En pater tuus & ego te dolentes quærebamus.* At ille: *Quorſum me quærebatis?* inquit eis. *An neſciebatis, mihi peragenda eſſe mei Patris negotia: & venit Nazaretam, eratque iis ſubjectus*: Ille igitur unigena, ille Servator mundi inferior ſcilicet erat Joſepho & Maria? MACED. Nequaquam, abſit. ORTH. Conſimili modo etſi Patri ſubjectus eſſe legatur, non tamen imminuitur ejus natura: ſed ut Filius, cui ſervi formam ſumere placuit, ſubjectionem quoque ſervilis formæ ſumſit, & cum in hac eſſet, Mariæ fuit ſubjectus.

Philip. 2. 8.
1. Cor. 15. 28.
Luc. 2. 48.

MAC. At ipſe vocavit Deum ſuum ipſius A Patrem. Quomodo igitur poteſt una eſſe utriusque natura? ORTH. Filius Dei num Deus natura, & homo aſſumtione carnis eſt, nec ne? MAC. Eſt. ORTH. Nonne igitur quoad deitatem Deus ipſius Pater eſt, quoad humanitatem vero Deus? MAC. Ego utriusque naturæ Deum ipſum dico. ORTH. In mentem
Joh. 20. 17. tibi revoca hæc illius verba, *Vado ad Patrem meum & Patrem veſtrum, ad Deum meum & Deum veſtrum.* Nonne hæc ita ſe habent? MAC. Sic ſane. ORTH. Sic igitur Pater ejus eſt quemadmodum & noſter? MAC. Non. ORTH. Sed ipſius quidem natura: noſter vero gratia. Chriſti enim participes poſtquam facti ſumus: inventi ſumus B prope, qui procul aberamus natura, adeo ut Deus pater noſter dicatur. MAC. Sic eſt. ORTH. Quemadmodum igitur nos poſteaquam Chriſti facti ſumus participes, Patrem habemus Deum: ita Filius quoque Verbum & Deus exiſtens, cum ſangvinis & carnis noſtræ tactus ſit particeps, Patrem habet Deum: quæ cauſa
Pſal. 21. 11. eſt, cur dixerit, *Ex utero matris meæ Deus meus es tu.* Ex utero vero matris Verbum factum eſt, quando Virgo concepit & peperit Emanuelem: atque hoc modo ſubjicitur forma ſervi ſumta. MAC. C
Joh. 14. 28. Ipſe ait, *Pater meus major me eſt.* ORTH. Vocabulum major, varie in ſcriptura divina accipitur. MAC. Etiamne ad carnem hanc vocem refers? ORTH. Videamus in timore Dei, quæ divinæ ſcripturæ mens ſit, quot modis vocem, Major, uſurpet. MAC. Videamus. ORTH. In
Joh. 10. 29. Evangelio Filius ait: *Pater, qui dedit mihi, major omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu Patris mei. Ego & Pater unum ſumus.* Et de Eſau dictum eſt: *Quia maior ſerviet*
Gen. 25. 23. *minori: Et, Maior erat Saul omnibus homini-*
1. Reg. 10. 23. *bus: Et, charitas maxima omnium eſt. Et,* D
Joh. 13. 1. *Granum ſinapi quãdo adolevit, omnium olerum maximum eſt.* Scripta ſunt hæc nec ne? MACED. Scripta ſunt. ORTHOD. Siccine ergo Eſau Iacobo majorem dicis, quemadmodum Saulem aliis hominibus, quemadmodum dilectionem ſpe & fide? MACED. Non. ORTHODOXUS. Recte dicis. Saul enim mole corporis aliis hominibus major dictus fuit: dilectio vero fide & ſpe major dicta eſt, ut quæ incrementi aliarum virtutum cauſa ſit: cum enim diligimus, credimus; cum credimus, ſperamus. MAC. Accipio & hoc. ORTHODOXUS. Siccine igitur Patrem majorem

A ΜΑΚ. Αὐτὸς εἶπε Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα· καὶ πῶς δύναται ἡ αὐτὴ φύσις εἶναι; ΟΡΘ. Ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός ἐστι τῇ φύσει, καὶ ἄνθρωπος τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς, ἢ οὔ; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Οὐκ οὖν τῇ μὲν θεότητι Πατὴρ αὐτοῦ ἐστιν ὁ Θεός· τῇ δὲ ἀνθρωπότητι Θεός. ΜΑΚ. Ἐγὼ τοῦ συναμφοτέρου αὐτὸν Θεὸν λέγω. ΟΡΘ. Ἀναμνήσθητι τοῦ ῥητοῦ τοῦ λέγοντος οὕτως· Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν· καὶ Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν, ἢ οὐχ οὕτως; ΜΑΚ. Οὕτως. ΟΡΘ. Οὕτως οὖν ἐστιν αὐτοῦ Πατὴρ ὡς καὶ ἡμῶν; ΜΑΚ. Οὐκ. ΟΡΘ. Ἀλλ' αὐτοῦ μὲν
B φύσει, ἡμῶν δὲ χάριτι; μέτοχοι γὰρ γενόμενοι τοῦ Χριστοῦ, εὑρέθημεν ἐγγὺς οἱ μακρὰν τῇ φύσει, ὥστε χρηματίζειν ἡμῶν τὸν Θεὸν Πατέρα. ΜΑΚ. Οὕτως. ΟΡΘ. Ὥσπερ οὖν ἡμεῖς μέτοχοι τοῦ Χριστοῦ γενόμενοι, ἔχομεν τὸν Θεὸν Πατέρα, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς Λόγος ὢν καὶ Θεὸς, μεταχὼν αἵματος καὶ σαρκὸς, ἔχει τὸν Πατέρα Θεόν. Ὥστε λέγειν αὐτὸν ἐκ κοιλίας μητρός μου Θεός μου εἶ σύ. ἐκ κοιλίας δὲ μητρὸς ὁ λόγος ἐγένετο, ὅτε ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔλαβε καὶ ἔτεκε τὸν Ἐμμανουὴλ, καὶ οὕτως ὑποτάσσεται μορφὴν
C δούλου λαβών. ΜΑ. Αὐτὸς λέγει, ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστιν. ΟΡ. Καὶ τὸ μείζων, τῶν πολλαχῶς ἐστι λεγομένων ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ. ΜΑ. Καὶ τὸ μείζων διὰ τὴν σάρκα λέγει; ΟΡ. Ἴδωμεν μετὰ φόβου Θεοῦ, τὸν νοῦν τῆς γραφῆς ποσαχῶς λέγει τὸ, μείζων. ΜΑ. Ἴδωμεν. ΟΡ. Λέγει ὁ Υἱὸς ἐν Εὐαγγελίοις· ὁ Πατήρ ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστὶ, καὶ οὐδεὶς δύναται ἁρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ πατρός μου. Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν. Καὶ περὶ τοῦ Ἠσαῦ εἴρηται, ὅτι ὁ μείζων δουλεύσει τῷ ἐλάττονι· καὶ μείζων ἦν ὁ Σαοὺλ τῶν
D πάντων ἀνθρώπων, καὶ ἡ ἀγάπη μείζων πάντων ἐστὶ, καὶ ὁ κόκκος τοῦ σινάπεως ὅταν αὐξηθῇ μείζων πάντων τῶν λαχάνων γίνεται. Γέγραπται ταῦτα, ἢ οὔ; ΜΑ. Γέγραπται. ΟΡ. Οὕτως οὖν λέγεις τὸν Ἠσαῦ τοῦ Ἰακὼβ μείζονα, ὡς τὸν Σαοὺλ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων; ὡς τὴν ἀγάπην τῆς ἐλπίδος καὶ πίστεως; ΜΑ. Οὔ. ΟΡ. Εὖ λέγεις. Ὁ γὰρ Σαοὺλ μεγέθει τοῦ σώματος μείζων ἐλέχθη τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ἡ δὲ ἀγάπη τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς πίστεως μείζων ἐλέχθη, ὡς τῆς τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἐπιδόσεως αἰτία οὖσα. Ἀγαπήσαντες γὰρ πιστεύομεν. πιστεύσαντες δὲ ἐλπίζομεν. ΜΑ. Καὶ τοῦτο δέχομαι. ΟΡ. Οὕτως οὖν λέγεις τὸν Πατέρα μείζονα

πάντων, ὡς τὴν ἀγάπην τῆς ἐλπίδος, τῇ ποιότητι, ἢ ὡς τὸν Ἠσαῦ τοῦ Ἰακὼβ τῷ χρόνῳ, ἢ ὡς τὸν Σαοὺλ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, τῷ μεγέθει; ΜΑΚΕΔ. Οὔ. Ὁ γὰρ Πατὴρ ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ μείζων πάντων ἐστίν. ΟΡ. Οὐκοῦν, εἰ ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ μείζων πάντων ἐστὶν ὁ Πατήρ, οὔτε ὡς Ἠσαῦ τοῦ Ἰακὼβ τῷ χρόνῳ· οὔτε ὡς ὁ Σαοὺλ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῷ μεγέθει· οὔτε ὡς ἡ ἀγάπη τῆς πίστεως καὶ ἐλπίδος τῇ ποιότητι. ΜΑΚΕΔ. Πῶς δέ; ΟΡΘΟΔ. Ὅτι ὁ ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ μείζων πάντων ὤν, ὁμοίως καὶ ὡσαύτως μείζων πάντων ἐστίν, καὶ οὐ τοῦ μὲν πλεῖον, τοῦ δὲ ἔλαττον. ΜΑΚΕΔ. Ἀληθῶς λέγεις. ΟΡΘ. Ὡσαύτως οὖν λέγεις μείζονα τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα καὶ τῶν ἵππων, καὶ τῶν κυνῶν, καὶ πάντων ἀλόγων ζώων, καὶ τῆς ἀναισθήτου ὕλης. ΜΑΚΕΔ. Οὐχὶ μὴ γένοιτο. ΟΡΘΟΔ. Οὐκ ἄρα πάντων ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ μείζων ἐστί. Τοῦ γὰρ Υἱοῦ ὡς Πατὴρ Υἱοῦ. ΜΑ. Συγκρίτως ἄρα. ΟΡΘΟΔ. Εἶπον ὡς Πατὴρ Υἱοῦ. ὑπερέχων γὰρ τῶν ἄλλων ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ, οὐ τοῦ Υἱοῦ μείζων ἐστὶν ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ· ἀλλ' ὡς Πατὴρ Υἱοῦ. Εἰ δὲ οὐκ ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ μείζων αὐτοῦ ἐστιν, οὐ φύσει μείζων. οὐ γὰρ ἀσύγκριτος. Εἰ δὲ οὐ τῇ φύσει μείζων, οὐδὲ τῷ μεγέθει· ἀμεγέθης γάρ· οὐδὲ τῷ χρόνῳ, ἄχρονος γάρ· οὐδὲ τῇ ποιότητι, ἄποιος γάρ. Οὐκ ἄρα ἄλλῳ τινὶ μείζονα ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα λέγει, ἀλλ' ἢ ὡς Υἱὸς μορφὴν δούλου λαβὼν καὶ τιμῶν τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα. ΜΑΚ. Τοῦτο δέχομαι. ΟΡΘ. Ἡ αὐτὴ ἄρα φύσις ἐστὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἐπειδὴ μὴ ἀσυγκρίτῳ ὑπεροχῇ μείζω ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα λέγει. οὐ δὲ γὰρ ἂν εἴη Υἱὸς μὴ τὴν αὐτὴν φύσιν ἔχων. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα τῇ φύσει ὑποτάσσεται, ἀλλ' ὡς Υἱὸς μορφὴν δούλου λαβών. ΜΑΚ. Περὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ καλῶς λέγεις· περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος οὐ καλῶς. Κἂν γὰρ μὴ ᾖ κτιστὸν τὸ Πνεῦμα· ἀλλὰ γενητόν ἐστι. Πάντα γὰρ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐγένοντο. Εἰ δὲ πάντα, δηλονότι καὶ τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Εἰ γενητόν ἐστι, καὶ κτιστόν ἐστιν. Εἰ γὰρ τὸ γενητὸν οὐκ ἔστι κτιστόν· πάντα δὲ δι' αὐτοῦ ἐγένοντο· οὐ δὲ τὰ πάντα κτιστά. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς νοήσωμεν τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ εἰρημένον, τὰ πάντα ἐν ἑαυτῷ ἔκτισαι; ΜΑΚ. Ἀλλ' οὐ πάντα ὁμότιμά εἰσιν· ΟΡΘΟΔ. Κἂν μὴ ὦσιν ὁμότιμα, ἀλλ' ὅμως τὰ πάντα κτίσματά εἰσιν.

A omnibus dicis? quemadmodum dilectionem ſpe, qualitate: aut quemadmodum Eſau Jacobo, tempore: aut quemadmodum Saulem aliis hominibus ſtatura? MAC. Non. Etenim Pater incomparabili excellentia omnibus major eſt. ORTH. Si igitur incomparabili excellentia major omnibus eſt Pater: neque tempore, ut Eſau Jacobo, neque ſtatura ut Saul aliis hominibus, neque qualitate, ut dilectio fide & ſpe *major omnibus eſt*. MAC. Quomodo ergo? ORTH. Nam qui incomparabili excellentia omnibus major exiſtit, ſimili eodemque plane modo omnibus eſt major, nec magis hoc, minus illo. MAC. Vera dicis. ORTH. B Eodemne igitur modo dicis Patrem majorem eſſe Filio, quo equis, quo canibus, quo omnibus ratione carentibus animalibus, quo denique inſenſibili materia? MAC. Nequaquam, abſit hoc. ORTH. Non igitur omnibus incomparabili excellentia major eſt. Filio enim ut Pater Filii. MAC. Comparative igitur. ORTH. Dixi ut Pater Filii. Cum enim alios incomparabili excellentia ſuperet; non tamen Filio major eſt excellentia incomparabili, ſed ut Pater Filii. Quod ſi excel- C lentia incomparabili major eo non eſt, non eſt major natura: non enim per comparationem: ſi vero non major natura, ſequitur, quod nec magnitudine, expers enim eſt magnitudinis, & quod nec tempore, tempore enim nullo comprehenditur, denique quod nec qualitate: expers enim eſt qualitatis. Quare nulla alia in re majorem ſe ipſo Patrem dicit, quam quod Filius ipſe formam ſervi ſumſerit, & ſuum ipſius Patrem honoret. MAC. Accipio hoc. ORTH. Una igitur eſt Patris & Filii natura: quandoquidem non incomparabili excellentia Patrem majorem ſe ipſo dicit. Neque enim Filius foret, niſi naturam D haberet eandem. Quod ſi ita eſt, non igitur natura ſubjicitur, ſed ut Filius ſervi formam ſumens. MAC. Præclare tu quidem de Filio diſſeris: ſed de Spiritu non item. Etſi enim Spiritus creatus non fuerit, factus tamen fuit. *Omnia enim per ipſum facta ſunt.* Joh. 1. 3. Si autem omnia, utique & Spiritus. ORTH. Si factus eſt, creatus quoque eſt. Si enim quod factum, creatum non eſt; & vero omnia per ipſum facta ſunt, efficitur, quod nec creata omnia. Quod ſi ita eſt, quomodo intelligemus dictum illud Pauli, *Omnia in ipſo creata ſunt!* MAC. Sed non omnia pari in honore habentur. ORTH. Etſi non pari habeantur honore; omnia tamen pariter creata ſunt.

Creatura autem a creatura nihil differt; qua creatura eſt. MACED. Nihil igitur differt Gabriel ab equo, aut ab alio quodam bruto animante? ORTHOD. Qua creatura eſt, nihil differt: qua vero Angelus, Spiritus procurator, ad miniſterium legatus, non ſolum ab irrationalibus, ſed nobis quoque hominibus: & ab Archangelis, quatenus Archangelus. Etenim oculus, qua oculus, aliis corporis membris honoratior eſt; corpus tamen non eſt: Corpus enim nihil differt a corpore, qua eſt corpus. MAC. Nos dicimus, Spiritum a DEO per Filium ESSE ſuum habere. ORTH. At cætera, quæ ESSE ſuum a Deo per Filium non habent, nunquid creaturæ ſunt? MAC. Sunt. ORTHOD. Creatura igitur & Spiritus. MAC. Non voco creaturam, quandoquidem ſcriptum hoc non extat. ORTH. Nec factum dicito: quandoquidem ex parte altera idem ſignificat. MAC. Sed ſcriptum eſt, *Omnia per ipſum facta ſunt:* Et, *Omnes ſervi ejus*, ſcriptum eſt. ORTH. Servum igitur vocas Spiritum? MAC. Abſit. ORTH. Non ergo omnibus iſtis annumeratur. MAC. Tria igitur *ἀγένητα*, id eſt, quæ non facta ſunt, dicis? ORTH. Sed quæ non ſunt *ἀναίτια, id eſt, abſq; cauſa, ἀπάτορα, id eſt, quæ patre careant.* Etſi enim ſpiritus factus non eſt, cauſa tamen originis non deſtituitur. Cauſam enim habet Deum, cujus Spiritus eſt. Et licet Filius factus non ſit, non tamen eſt ſine Patre. Habet enim Patrem Deum, ex quo & genitus eſt. Pater vero & ingenitus eſt, & nec cauſam, nec Patrem habet. MAC. Non igitur factus eſt Spiritus per Filium? ORTH. Abſit. Quomodo enim Pater ipſum ſe Filio indere dicit? ſi per ipſum Filium, *Spiritus* factus eſt. MACED. Ubi ſcriptum eſt? Patrem Filio indere Spiritum. ORTH. *Et ecce puer meus dilectus, quem bene accipit anima mea, indam ipſi ſpiritum meum.* MAC. Non hunc dicit Spiritum. ORTH. Eſtne vero alius Patris Spiritus? MAC. Pater ipſe Spiritus eſt, & quando ait, ſe Spiritum illi inditurum, virtutem ſuam intelligit. ORTHOD. Quando ergo dicit: *Super quem deſcendere & manere Spiritum videris*, virtutem ipſius dicit? MACED. Non, ſed Spiritum ipſum paracletum dicit. ORTHOD. De alio igitur Prophetæ locutus eſt, quem ipſi inditurus eſſet; de alio Joanni. MACED. Quem ad Joannem dixit ſe inditurum ipſi, is eſt Paracletus. De quo vero ad Prophetam locutus eſt, eo ſuam ipſius virtutem indicavit. ORTHOD.

Joan. 1. 3.

Eſ. 42. 1.

A κτίσμα δὲ κτίσματος οὐδὲν διαφέρει, ᾗ κτίσμα ἐστίν. ΜΑΚ. οὐδὲν διαφέρει ὁ Γαβριὴλ τοῦ ἵππου, ἢ καὶ ἑτέρου τινὸς τῶν ἀλόγων; ΟΡΘ. Ἧι κτίσμα ἐστὶν, οὐδὲν διαφέρει. ᾗ δὲ Ἄγγελος, Πνεῦμα λειτουργικὸν, εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενον, οὐ τῶν ἀλόγων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν Ἀγγέλων, Ἀρχάγγελος ὤν. Καὶ γὰρ ὀφθαλμὸς τῶν ἄλλων μελῶν τοῦ σώματος τιμιώτερός ἐστιν, ᾗ ὀφθαλμός ἐστιν· ἀλλ' οὐχὶ σῶμά ἐστι. ΜΑΚ. Ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἔχει τὸ εἶναι. ΟΡΘ. Τὰ γὰρ ἄλλα οὐκ ἐκ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Υἱοῦ ἔχοντα τὸ εἶναι, κτίσματά
B εἰσι, ΜΑ. Ναί. ΟΡ. Κτίσμα ἄρα καὶ τὸ Πνεῦμα. ΜΑ. Οὐ λέγω κτίσμα, ἐπειδὴ οὐ γέγραπται. ΟΡ. Μὴ γενητὸν λέγε, ἐπειδὴ ἐκ παραλλήλου αὐτὸ σημαινόμενόν ἐστι. ΜΑ. Ἀλλὰ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένοντο γέγραπται, καὶ τὰ σύμπαντα δοῦλα σὰ γέγραπται. ΟΡ. Δοῦλον οὖν λέγεις τὸ Πνεῦμα; ΜΑ. Μὴ γένοιτο. ΟΡ. Οὐκ ἄρα μετὰ τῶν πάντων συναριθμεῖται. ΜΑ. Τρία οὖν ἀγένητα λέγεις; ΟΡ. Ἀλλ' οὐκ ἀναίτια, οὔτε μὴ ἀπάτορα. Καὶ γὰρ εἰ ἀγένητον τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' οὐκ ἀναίτιον. Ἔχει γὰρ αἴτιον τὸν Θεὸν,
C οὗ Πνεῦμά ἐστι. κἂν ἀγένητος ὁ Υἱὸς, ἀλλ' οὐκ ἀπάτωρ. Ἔχει γὰρ Πατέρα τὸν Θεὸν, ἐξ οὗ καὶ γεγέννηται. Ὁ δὲ Πατὴρ καὶ ἀγέννητος καὶ ἀναίτιος καὶ ἀπάτωρ. ΜΑΚ. Οὐκ ἐγένετο οὖν τὸ Πνεῦμα διὰ τοῦ Υἱοῦ; ΟΡΘ. Μὴ γένοιτο. Πῶς γὰρ ὁ Πατὴρ λέγει τιθέναι αὐτὸ ἐπὶ τὸν Υἱὸν, εἴπερ δι' αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ ἐγένετο; ΜΑΚ. Ποῦ γέγραπται, ὅτι ὁ Πατὴρ ἐπὶ τὸν Υἱὸν τίθησι τὸ Πνεῦμα. ΟΡΘΟΔ. Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητὸς, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου, θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. ΜΑΚ.
D Οὐ τοῦτο λέγει τὸ Πνεῦμα; ΟΡΘ. Ἔστι γὰρ ἄλλο Πνεῦμα τοῦ Πατρός; ΜΑΚ. Καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ Πνεῦμά ἐστι. καὶ ὅταν λέγει, θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν, δύναμιν αὐτοῦ λέγει. ΟΡΘΟΔ. Ὅταν οὖν λέγει ἐφ' ὃν ἂν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον καὶ μένον ἐπ' αὐτὸν, τὴν δύναμιν αὐτοῦ λέγει; ΜΑΚ. Οὔ· ἀλλ' αὐτό τοι Πνεῦμα τὸν παράκλητον λέγει. ΟΡΘ. Ἄλλο οὖν εἶπε τῷ προφήτῃ τιθέναι ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἄλλο τῷ Ἰωάννῃ. ΜΑΚΕΔ. Ὃ εἶπε τῷ Ἰωάννῃ τιθέναι ἐπ' αὐτόν ἐστιν ὁ Παράκλητος· ὃ δὲ εἶπε διὰ τοῦ προφήτου τὴν δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ λέγει.

ΟΡΘΟΔ. Δύο Πνεύματα ἔχει ὁ Θεός; A
ΜΑΚ. Αὐτὸς ὁ Θεὸς Πνεῦμά ἐστιν. λέγεται δὲ καὶ ἡ δύναμις αὐτοῦ Πνεῦμα. ΟΡΘ. Ἡ δύναμις αὕτη Πνεῦμα ἐνυπόστατον. ΜΑΚ. Ἐνυπόστατον τί ἐστιν, οὐ νοῶ· τὴν δύναμιν αὐτοῦ εἶπε ἐνθεῖναι. ΟΡΘ. Τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ἣν εἶπε ἐνθεῖναι, ἐνυπόστατός ἐστιν. ΜΑΚ. Αὐτό ἐστιν ὁ Θεός. ΟΡΘ. Καί τοίγε εἰρηκὼς τῷ Ἰωάννῃ· ἐφ' ὃν ἴδῃς τὸ Πνεῦμα καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ μένον ἐπ' αὐτόν· καὶ τοῦ Ἰωάννου θεασαμένου ἐπήγαγε τὴν παρὰ τῷ προφήτῃ σημαινομένην φωνήν. οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ἀγαπητὸς, εἰς ὃν εὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. B
Ὁρᾷς ὅτι αἱ αὐταὶ φωναὶ κεῖνται ἵνα μὴ ἄλλο διὰ τοῦ προφήτου Πνεῦμα, καὶ ἄλλο τῷ Ἰωάννῃ εἰρημένον νοήσωμεν. Ἔπειτα, μάθε καὶ παρὰ τῷ Λουκᾷ, τί γέγραπται. ὅτι κατελθόντος τοῦ Πνεύματος καὶ μείναντος ἐπ' αὐτὸν, καὶ τῆς φωνῆς λεγομένης, λέγει· Ἰησοῦς δὲ Πνεύματος ἁγίου πλήρης, ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, καὶ ἤγετο ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου. ΜΑΚΕΔ. Τὸ Πνεῦμα οὖν τὸ ἅγιον πλήρωσίς ἐστι τοῦ Χριστοῦ; ΟΡΘΟΔ. Ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγει, ὅτι Ἰησοῦς ἦν πλήρης Πνεύματος ἁγίου. ΜΑΚΕΔ. Μεῖζον οὖν λέγει τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ. ΟΡΘΟΔ. Μὴ C
γένοιτο. ΜΑΚΕΔ. Εἰ ἐπλήρωσεν αὐτὸ τὸν Υἱὸν, εἰ ἐν τῷ Πνεύματι ἄγεται, μεῖζον αὐτοῦ ἐστιν. ΟΡΘΟΔ. Καὶ πάλιν λέγω, μὴ γένοιτο τοῦτο εἰπεῖν· ἀλλ' ὥσπερ ἐὰν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐκ δεξιῶν κάθηται τοῦ Πατρὸς, οὔτε τόπον νοεῖς ἐπὶ Θεόν. οὔτε μείζονα τὸν Υἱὸν ἡγῇ, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης τιμῆς τὸ ταυτὸν τῆς φύσεως νοεῖς· οὕτως ἐὰν ἀκούσῃς, ὅτι ὁ Ἰησοῦς πλήρης Πνεύματος ἁγίου, μὴ ἐλλείψεως πλήρωσιν νομίσῃς; μήτε μεῖζον τὸ Πνεῦμα ἡγῇ· ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπερβαλλούσης τιμῆς καὶ ἑνώσεως τὸ αὐτὸν τῆς φύσεως D
νόει ἐν τρισὶ τελείαις ὑποστάσεσιν. ὅτι δὲ ἐπ' αὐτὸν τὸν Υἱόν ἐστι τὸ Πνεῦμα, ἄκουε καὶ αὐτοῦ λέγοντος τοῖς Ἰουδαίοις· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με. Καὶ τοῦ Πέτρου, ὅτι ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς, Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει. ΜΑΚΕΔ. Ἐγὼ ἀμαθής εἰμι, ἄγω τὸν διδάσκαλόν μου καὶ διαλέγεταί σοι. ΟΡΘΟΔ. Γένοιτό σοι τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν λαβεῖν διδάσκαλον ἵνα μὴ ἀν-

A Duoſne Spiritus habet Deus? MAC. Deus ipſe Spiritus eſt. Sed & virtus ejus Spiritus dicitur. ORTHODOXUS. Virtus hæc & Spiritus in ſe ſubſiſtens. MACED. Non intelligo, quid ſit in ſe ſubſiſtens: virtutem ſuam ſe inditurum dixit. ORTHODOXUS Virtus ejus, quam ſe inditurum dixit, in ſe ſubſiſtit, MAC. Deus eſt ille. ORTHODOXVS. Equidem, cum Joanni dixiſſet, *Super quem videris deſcendere & manere Spiritum, veluti columbam*, cumque Joannes eum vidiſſet, ſubjunxit a Propheta ſignificatam vocem, *Hic eſt Filius meus dilectus, quem benigne accipit anima mea.* Joan. 1. 33. Eſ. 42. 1.
B Vides, ut eædem utrobique voces ponantur: ne cogitemus, alium Spiritum per Prophetam, alium Joanni fuiſſe dictum. Deinde vel ex Luca diſce, quid ſcriptum ſit. Poſteaquam enim Spiritus venit & manſit ſuper eum, & vox *modo dicta* audita eſt, ſubjungit, *Jeſus vero plenus Spiritu ſancto, reverſus eſt a Jordane, & Spiritus inſtinctu actus in ſolitudinem, ut a Diabolo tentaretur.* MACED. Spiritus ſanctus igitur Chriſti perfectio eſt? ORTHODOXUS. Evangeliſta ait, Jeſum Spiritu ſancto plenum fuiſſe. MACEDON. Majorem igitur Filio Spiritum dicit. ORTHODOXUS. Ab- Luc. 4. 1.
C ſit. MACED. Si ille Filium implevit, ſi Spiritus inſtinctu Filius agitur, major ipſo eſt Spiritus. ORTHODOXUS. Iterum ajo, abſit, ut hoc dicam. Sed quemadmodum, cum audis, Filium ſedere ad dexteram Patris, neque locum apud Deum animo concipis, nec majorem Filio ducis, ſed exſuperante honore naturæ identitatem intelligis: Sic audiens, Jeſum plenum Spiritu ſancto non defectus complementum, non majorem Spiritum exiſtimes, ſed exſuperante honore & unione, identitatem naturæ animo collige, in tri-
D bus perfectis perſonis. Quod vero ſuper ipſum Filium Spiritus ſit, de eo audi & ipſum Judæis loquentem, *Spiritus Domini ſuper me, propterea unxit me.* Et Petrum, *Quia unxit ipſum Deus Spiritu ſancto & poteſtate.* MACEDON. Ego literis non ſum tinctus, Magiſtrum meum addicam, qui tecum colloquatur. ORTHODOXUS. Utinam magiſtrum tibi aſciſcas piam meditationem: ne ho- Eſ. 61. 2.

Digitized by Google

mines ſequaris, ſed Deum, qui dixit, A
Mat. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, eosque baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* Amen.

θρώποις ῆς ἀκολουθῶν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ εἰρηκότι, πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

EJUSDEM ATHANASII COLLOQUIUM ALIUD adverſus Macedonianum,

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΕΤΕΡΑ ΔΙΑΛΕΞΙΣ πρὸς Μακεδονιανόν.

DE QUÆSTIONE, an Dei Verbum corpus animatum geſtarit? B

ΠΕΡΙ ΤΟΥ, ΕΙ ΕΦΟΡΕΣΕ σῶμα ἔμψυχον ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος.

MACEDONIANUS.

NON eſt hic unus error veſter, quod ejusdem cum Patre eſſentiæ Filium eſſe dicitis: ſed quod Dominum incarnatum animam quoque habuiſſe aſſeritis. ORTH. Nos vero religioſe Deum colimus, non modo cum eſſentiam Filium cum Patre eandem: ſed & cum animam eum incarnatum habuiſſe, confitemur. Neque vero magni quid fuerit, ſi animam eum habere negaveris, æqualitatem eſſentiæ tollere. Hoc enim eorum eſt proprium, qui eſſentiæ diverſitatem & diſſimilitudinem tuentur. Ut enim eſſentiam unigeniti evincant eiſe patibilem, inanimam eam dicunt, atque inde DISSIMILITUDINIS ſuæ fundamenta jaciunt. MACED. Nos vero diſſimilem eſsentia non dicimus, exanimem dicimus. ORTHODOXUS. Faterisne Chriſtum in agone cœpiſſe, ut in Evangelio ſuo Matthæus habet, dolere & angi, & ut Marcus, turbari & angi? MACED. Etiam. ORTHOD. Utrum vero tibi angi & mortem expaveſcere videtur, corpus animatum: an divinitas? MACED. Divinitas certe incarnata. ORTHOD. Filii igitur divinitas diſſimilis eſt deitati Patris? MAC. Abſit. ORTH. Si angitur & expaveſcit mortem, quomodo ſimilis erit, nullaque diſtingvetur nota ab eo, qui nec angitur, nec contriſtatur, nec turbatur,

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝΟΣ.

ΟΥ μόνον σφάλλεσθε λέγοντες, ὅτι ὁμοούσιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ψυχὴν εἶχε σαρκωθεὶς ὁ Κύριος. ΟΡΘΟΔ. Οὐ μόνον εὐσεβοῦμεν λέγοντες, ὅτι
C ὁμοούσιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ ψυχὴν εἶχε σαρκωθείς. οὐδὲν δὲ μέγα ποιεῖς ἀρνούμενος τὸ ὁμοούσιον, εἰ ψυχὴν αὐτὸν ἔχειν ἀρνῇ. Τοῦτο γάρ ἐστιν ἴδιον τῶν τὸ ἑτερούσιον καὶ τὸ ἀνόμοιον λεγόντων. ἵνα γὰρ παθητὴν τὴν οὐσίαν τοῦ μονογενοῦς εἴπωσιν, ἄψυχον λέγουσι, καὶ ἐκ τούτου κατασκευάζουσι τὸ ἀνόμοιον. ΜΑΚΕΔ. Ἀλλ᾽ ἡμεῖς, ἀνόμοιον μὲν οὐ λέγομεν, ἄψυχον δὲ λέγομεν. ΟΡΘΟΔ. Ὁμολογεῖς, ὅτι παρὰ τῷ θανάτῳ ἤρξατο λυπεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν, ὡς
D ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίῳ γέγραπται, καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον, ἤρξατο θαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν. ΜΑΚΕΔ. Ναί. ΟΡΘΟΔ. Ἀδημονεῖ δὲ καὶ ἐκθαμβεῖται θεότης τὸν θάνατον, ἢ τὸ ἄψυχον σῶμα; ΜΑΚ. Δηλονότι ἡ θεότης σεσαρκωμένη. ΟΡΘΟΔ. Ἀνόμοιος ἄρα ἡ τοῦ Υἱοῦ θεότης τῇ τοῦ Πατρὸς θεότητι. ΜΑΚΕΔ. Μὴ γένοιτο. ΟΡΘΟΔ. Εἰ ἀδημονεῖ καὶ ἐκθαμβεῖται τὸν θάνατον, πῶς δύναται ὅμοιος εἶναι καὶ ἀπαράλλακτος τῷ μήτε ἀδημονοῦντι, μήτε λυπουμένῳ, μήτε ἐκθαμβουμένῳ;

Digitized by Google

MAK. Ἐπειδὴ σῶμα ἀνθρώπινον ἔχεν, ἀδημονεῖ. ΟΡΘ. Σῶμα δὲ ἄψυχον οὐκ ἀδημονεῖ, οὐκ ἐκθαμβεῖται, οὐ λυπεῖται. ΜΑΚ. Ἀλλ' εἶχε θεότητα ἀντὶ τῆς ψυχῆς. ΟΡ. Τὸ σῶμα ἐποίει τὴν θεότητα ἐκθαμβεῖσθαι, ἢ ἡ θεότης τὸ σῶμα; ΜΑ. Διὰ τὸ σῶμα ἡ θεότης ἐξεθαμβεῖτο. ΟΡΘ. Ἐθολοῦτο οὖν ἡ θεότης ὑπὸ σώματος, ὡς τὸ ἡγεμονικὸν ἡμῶν; ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο εἰπεῖν. ΟΡ. Ἀνάγκη οὖν δῦναι ψυχὴν τὴν θολουμένην. ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο. ΟΡ. Πῶς οὖν ἀκούσῃ τοῦ Ἀγγέλου λέγοντος τῷ Ἰωσήφ; Παράλαβε τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδίον καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον. Μέλλει γὰρ ὁ Ἡρώδης ζητεῖν τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Καὶ πάλιν· Ἐγερθεὶς παράλαβε Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου, καὶ δεῦρο εἰς γῆν Ἰσραήλ. τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει· Ἐγώ εἰμι ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων. Καὶ πάλιν· Ὅτε θέλω, τίθημι αὐτὴν, καὶ ὅτε θέλω, λαμβάνω αὐτήν. ΜΑ. Ἐπειδὴ καὶ ὁ Πατὴρ λέγει, τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου, ἄρα διὰ τοῦτο καὶ τὸν πατέρα ψυχὴν ἔχειν λέξομεν; ΟΡ. Πρῶτον ὃ παρήγαγες ῥητὸν, οὐκ ἐνόησας. οὐ γὰρ ἔχεις δεῖξαι, ὅτι Πατήρ ἐστιν ὁ λέγων. ΜΑ. Ἀλλὰ τίνος ἐστὶν ἡ φωνή; ΟΡ. Τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ εἰρηκότος. Ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον αὐτὸν, καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ. Ἰσραὴλ δέ με οὐκ ἔγνω, καὶ ὁ λαός μου οὐ συνῆκε. ΜΑ. Οὗτος οὖν ἐστιν ὁ λέγων· τὰς νεομηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα μισεῖ ἡ ψυχή μου; ΟΡ. Καὶ πάνυ. τότε γὰρ αὐτὰ ἐμίσησεν, ὅτε ἐνηνθρώπησε, καὶ τὴν καινὴν διαθήκην διέθετο. ΜΑΚ. Καὶ εἶχε ψυχὴν, ὅτε ὤφθη τῷ Ἡσαΐᾳ; ΟΡΘ. Ὥσπερ οὐκ εἶχε χεῖρας καὶ πόδας σωματικοὺς, οὔτε μὴν ἱμάτια σωματικὰ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅτε ἔλεγεν· ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλήρους, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα γίνεσθαι ἔλεγεν· οὕτω καὶ περὶ ψυχῆς λέγων εἶπε, μισεῖ ἡ ψυχή μου. ΜΑΚΕΔ. Δῶμεν, ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Υἱοῦ ἐστιν· μὴ καὶ ὅτε ἔλεγεν, Ἰδοὺ ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ηὐδόκησεν ἡ ψυχή μου· θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν, ὁ Υἱός ἐστιν ὁ λέγων; ΟΡΘ. Οὐκ ἔστιν ὁ Υἱὸς ὁ λέγων, ἀλλ' ὁμολογουμένως ὁ Πατήρ· οὐ μὴν ὡς αὐτὸς ψυχὴν ἔχων ταῦτα λαλεῖ.

A MACED. Corpus humanum habuit, & idcirco doluit. ORTHOD. At corpus exanime non angitur, non turbatur, non triſtatur. MACED. Sed loco animæ divinitatem habuit. ORTH. Aut corpus divinitati pavorem incuſſit: aut divinitas corpori. MACED. Per corpus divinitas expaveſcebat. ORTHOD. Nimirum ut principatus animi noſtri: ita & divinitas a corpore turbabatur? MACED. Abſit, ut hoc dicam. ORTHOD. Concedas igitur oportet animam fuiſſe, quæ turbata eſt? MACED. Abſit. ORTHOD.
B Quomodo ergo Angelum audies Joſepho dicentem: *Aſſumpto puero, ejuſque matre, fuge in Ægyptum: quæſiturus eſt enim Herodes animam pueri*: Et iterum. Matt. 2. 13.
Surge & unacum puero ejuſque matre proficiſcere in Iſraeliticam terram: mortui ſunt enim, qui pueri animam quærebant ad necem Ibid. 20.
Et Dominus ipſe ait, *Ego ſum Paſtor ille bonus: paſtor bonus animam ſuam ponit pro ovibus.* Et iterum, *Quando lubet, pono eam, & quando lubet reſumo eam.* Joan. 10. 11.
MACED. Quando vero & Patrem
C audimus loquentem, *Jejunium & Sabbatum & ſolennitates veſtras odit anima mea*, nunquid & ipſum animam habere dicemus? ORTHOD. Non conſideraſti eum, quem adduxiſti ſcripturæ locum. Neque enim demonſtrare poteris Patrem eſſe, qui iſthæc loquatur. MACED. Cujus ergo eſt vox iſta? ORTHOD. Filii Dei, cujus & iſta verba ſunt; *Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael vero non agnoſcit, & populus meus non intelligit.* MAC. Hiccine eſt qui dicit, *Solennitates veſtras & ſabbata odit*
D *anima mea.* ORTHOD. Sane quidem. Tum enim odit ea, quando incarnatus eſt, & fœdus novum inſtituit. MAC. Atqui animam habuit, cum Eſaiæ viſus eſt. ORTHOD. Quemadmodum nec manus, nec pedes corporeos, neque etiam veſtimenta corporea habuit, ante incarnationem, quando dixit: *Foderunt manus meas & pedes meos: & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem*, ſed quæ futura erant pronunciavit: ſic & de anima loquens dixit: *Odit anima mea.* MAC. Fac eſſe hanc Filii vocem, nunquid & tum Filius loquitur, cum dicit: *Ecce puer meus dilectus, quem benigne accipit anima mea, indam ſpiritum meum ipſi?* ORTH. Patrem hic, non Filium, loqui nemo non fatetur: attamen non quod animam habeat, ſic loquitur Pater:

ſed cujusque ſancti animam ſuam animam dicit. Quæcunque igitur anima in Filio delicias ſuas quæſiverit: iſta, inquit, eſt anima mea. Etenim ut homo juſtus, Dei homo dicitur: ita anima juſta, Dei anima nuncupatur. MAC. Quid igitur eſt propenſa animi in Filium affectio? ORTHODOXUS. Verbum *Complacuit* Propheta Eſaias interpretatur, *ſuſcepit*, ubi ſcribit: *Jacob ſervus meus, quem ſuſtentavi: Iſrael electus meus, quem benigne ſuſcepit anima mea. Poſui Spiritum meum ſuper eum.* Quæcunque igitur anima hunc, quem oſtendo, ſervum meum ſuſcepit, ea eſt mea anima. MACED. Nos abuſione quadam Patrem iſta prolocutum fuiſſe dicimus. Neque enim, quod animam habeat, dicit, *quem benigne ſuſcepit anima mea:* neque de anima hominum loquitur, ut tu quidem exiſtimas. ORTH. Abuſive animam Patri tribui concedimus, numquid & Filio abuſive? MAC. Etiam. ORTH. Quid ſi autem Pater homo dicatur, & ſi abuſive Pater, num & Filius abuſive homo dicetur? MAC. Ubi ſcriptum eſt Patrem abuſive eſſe hominem? ORTH. Filius ipſe in Evangeliis hominem ipſum vocat. MAC. Verba illa lege, quibus ipſum hominem vocat. ORTH. Quando dicit, *Homo quidam fecit nuptias Filio ſuo*, qualem hominem dicit? Et quando dicit, *Homo quidam plantavit vineam, & elocavit eam agricolis*, qualem intelligis hominem? MAC. In parabola Patrem. ORTH. Ergone igitur, cum in Parabolis dicat hominem, & in eadem illa parabola ſeipſum dicat hominem poſt ſervos miſſum, Filium ipſum abuſive hominem factum fuiſſe dixerimus? MAC. Abſit. ORTH. Si ergo audierimus de facie Patris, quam puerorum Angeli aſpiciunt: ſi item audierimus de facie Filii, quæ in monte reſplenduit, & quam miniſter Pontificis virga percuſſit: aut proprio utrobique ſignificatu faciem accipiemus: aut hanc quidem Filii corporis faciem: illam figuratam appellabimus faciem, quæ eſt perſona? MAC. Omnium conſenſu aliter Patri: aliter Filio facies tribuitur. ORTH. Non ergo ſi figurate anima Patri, continuo & Filio figurate tribuitur. Eſt hæc Manichæorum inſania, docere Filium Dei non fuiſſe hominem factum,

Eſ. 42.1.

Matth. 22. 2.

Matth. 21. 33.

A ἀλλὰ πᾶσαν ψυχὴν ἁγίαν ἑαυτοῦ ψυχὴν λέγει. ἥτις οὖν ψυχὴ εἰς τὸν Υἱὸν ηὐδόκησε, αὕτη μου, φησὶν, ἐστὶν ἡ ψυχή. Ὡς γὰρ ὁ δίκαιος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ λέγεται ἄνθρωπος, οὕτω καὶ ἡ δικαία ψυχὴ τοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ ἔστι ψυχή. ΜΑΚ. Τί οὖν ἐστιν εὐδοκία; ΟΡΘ. Ὁ προφήτης Ἡσαΐας. τὸ, ηὐδόκησε, προσεδέξατο, εἶπε, λέγων· Ἰακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ἰσραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου, προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου. Ἔδωκα τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. ἥτις οὖν ψυχὴ τοῦτον, ὃν δείκνυμι ὑμῖν παῖδά μου προσεδέξατο, αὕτη μου ἐστὶ ψυχή. ΜΑΚ. Ἡμεῖς καταχρηστικῶς τὸν Πατέρα λέγομεν εἰρηκέναι τὴν φωνήν. οὔτε B γὰρ ψυχὴν ἔχων ὁ Πατὴρ λέγει, εἰς ὃν ηὐδόκησεν ἡ ψυχή μου. οὔτε ὡς σὺ νενόηκας περὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων ψυχῆς λέγει. ΟΡΘ. Δῶμεν ὅτι καταχρηστικῶς εἴρηται περὶ τοῦ Πατρός· ἆρα καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ καταχρηστικῶς εἴρηται; ΜΑΚ. Ναί. ΟΡΘ. Ἐὰν οὖν καὶ ἄνθρωπος λέγεται ὁ Πατὴρ, καταχρηστικῶς εἴρηται. καὶ εἰ περὶ τοῦ Πατρὸς, ἄρα καὶ τὸν Υἱὸν καταχρηστικῶς ἄνθρωπον λέξομεν. ΜΑΚ. Ποῦ γέγραπται καταχρηστικῶς ὁ Πατὴρ ἄνθρωπος; ΟΡΘ. Αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις λέγει αὐτὸν ἄνθρωπον. ΜΑΚ. Ἀνάγνωθί μοι ποῦ αὐτὸν λέγει ἄνθρωπον. ΟΡΘ. Ὅταν λέ- C γῃ, Ἄνθρωπός τις ἐποίησε γάμους τῷ Υἱῷ αὐτοῦ, ποῖον λέγει ἄνθρωπον; καὶ ὅταν λέγῃ, Ἄνθρωπός τις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, ποῖον νοεῖς ἄνθρωπον; ΜΑΚ. Ἐν παραβολῇ τὸν Πατέρα. ΟΡΘ. Ἆρα οὖν ἐπειδὴ ἐν παραβολαῖς τὸν Πατέρα λέγει ἄνθρωπον, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ παραβολῇ καὶ ἑαυτὸν Χριστὸν ἄνθρωπον μετὰ τοὺς δούλους ἀπεσταλμένον, εἴποιμεν ἂν καὶ αὐτὸν τὸν Υἱὸν κα- D ταχρηστικῶς ἐνηνθρωπηκέναι; ΜΑΚ. Μὴ γένοιτο. ΟΡΘ. Ἐὰν δὲ ἀκούσωμεν πρόσωπον Πατρὸς, ὃ βλέπουσιν Ἄγγελοι τῶν παιδίων, ὡς ἐν Εὐαγγελίοις γέγραπται· ἀκούσωμεν δὲ καὶ πρόσωπον Υἱοῦ, ὃ ἔλαμψεν ἐν τῷ ὄρει, καὶ ἐρράπισεν ὁ ὑπηρέτης, οὕτως ἀκούσωμεν τῶν σημαινομένων, ἢ τὸ μὲν σώματος πρόσωπον τὸ δὲ καταχρηστικῶς ὀνομάσομεν πρόσωπον, ὅ ἐστιν ὑπόστασις; ΜΑ. Ὁμολογουμένως ἄλλως ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄλλως ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ; ΟΡ. Οὐκ ἄρα καὶ εἰ περὶ τοῦ Πατρὸς καταχρηστικῶς εἴρηται ψυχὴ πάντως καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ. Μανιχαίων γὰρ αὕτη ἡ μανία τὸ λέγειν, μὴ ἐνηνθρωπηκέναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ,

ΜΑΚΕΔ. Ἐνηνθρωπηκέναι λέγομεν· ἀλλ' οὐχὶ ψυχὴν εἰληφέναι. ΟΡΘ. Μὴ λέγε ἐνηνθρωπηκέναι μόνον· ἀλλὰ καὶ σεσαρκῶσθαι. Εἰ γὰρ οὐκ ἔλαβεν ἔμψυχον σῶμα· οὐδὲ ἐνηνθρώπησε. ΜΑΚΕΔ. Διὰ τί; ΟΡΘΟΔ. Ὅτι σῶμα ἄψυχον, τὸ μὴ κοινωνῆσαν ψυχῇ λογικῇ, οὐκ ἔστιν ἀνθρώπινον σῶμα. Πῶς δὲ ὡς ἀσπίδος κωφῆς καὶ βυούσης τὰ ὦτα αὐτῆς, ἥτις οὐκ εἰσακούσεται φωνῆς ἐπᾴδοντος, οὕτως ἀκούετε τοῦ Πέτρου λέγοντος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων, ὅτι οὔτε ἡ ψυχὴ αὐτοῦ κατελήφθη εἰς ᾅδου· οὔτε ἡ σὰρξ αὐτοῦ οἶδε διαφθοράν; Καὶ ὁ προφήτης Ἡσαΐας βοᾷ· Ἐὰν δῶτε περὶ ἁμαρτίας τὴν ψυχὴν ὑμῶν ὄψεσθε σπέρμα μακρόβιον. Καὶ βουλεύσεται Κύριος ἐν χειρὶ αὐτοῦ ἀφελεῖν τοῦ πόνου τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, δεῖξαι αὐτῷ φῶς, καὶ πλάσαι τῇ συνέσει, δικαιῶσαι δίκαιον εὖ δουλεύοντα πολλοῖς, καὶ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν αὐτὸς ἀνοίσει. Διὰ τοῦτο αὐτὸς κληρονομήσει πολλούς, καὶ τῶν ἰσχυρῶν μεριεῖ σκῦλα, ἀνθ' ὧν παρεδόθη εἰς θάνατον ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἐν τοῖς ἀνόμοις ἐλογίσθη, καὶ αὐτὸς ἁμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε, καὶ διὰ τὰς ἀνομίας αὐτῶν παρεδόθη. ΜΑΚΕΔ. Καὶ ἡμεῖς ἴσμεν, ὅτι πολλαχοῦ εἴρηται ἐν τῇ γραφῇ, ὅτι ψυχὴν εἶχεν, ἀλλὰ καταχρηστικῶς εἴρηται, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ. ΟΡΘΟΔ. Πάντα οὖν ὅσα εἴρηται περὶ αὐτοῦ ἀνθρώπινα, οἷον ἀκοή, ὅρασις, ὄσφρησις, φωνή, γεῦσις, ἐπιθυμία, λύπη, θάμβος, ἀδημονία, περίπατος, καταχρηστικῶς εἴρηται, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ; ΜΑΚΕΔ. Πάντα ταῦτα τὰ προειρημένα ἀληθῶς εἴρηται, ψυχὴ δὲ καταχρηστικῶς. ΟΡΘΟΔ. Καὶ ὁ καταξιώσας, κοπιῶν τε τῷ σώματι, καὶ ἐξ ὀστέων καὶ νεύρων, καὶ φλεβῶν, καὶ ἀρτηριῶν, καὶ ἄλλων μελῶν τοῦ σώματος καὶ μερῶν συμπαγέντι ἑνωθῆναι, οὐκ εἶχε ψυχήν; ΜΑ. Τί χρείαν εἶχε ψυχῆς ἡ ζωή; ΟΡΘ. Τί δὲ χρείαν εἶχε τῆς σαρκὸς ὁ καὶ ἄνευ σαρκὸς ὀφθεὶς πρὸς τοὺς Πατέρας ἡμῶν; ΜΑΚ. Εἰς τὸ σταυρωθῆναι χρείαν εἶχε σαρκός. ΟΡΘ. Καὶ εἰς τὸ λυπηθῆναι, καὶ ἀδημονῆσαι, καὶ ἐκθαμβηθῆναι, καὶ ἐν ᾅδου γενέσθαι, χρείαν εἶχε ψυχῆς. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ μορφὴν δούλου λαβών, οὐ τὸ ἐν σώματι φανῆναι μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ, τὰ πάθη τῆς δουλείας λαβεῖν. ΜΑ. Μορφὴν δούλου ἔλαβε σάρκα λαβών. ΟΡ. Ἡ μορφὴ τοῦ Θεοῦ τελεία ἐστὶ μορφὴ Θεοῦ; ΜΑ. Ναί. ΟΡ. Καὶ ἡ μορφὴ ἄρα τοῦ δούλου τελεία μορφὴ τοῦ δούλου ἐστί.

A MACED. Hominem eum factum confitemur; ſed animam aſſumpſiſſe negamus. ORTHOD. Non hominem ſolum dic: ſed & carnem factum. Neqve enim homo factus eſt; ſi corpus animatum non aſſumpſit. MACED. Qvid ita? ORTH. Qvia corpus exanime, qvod ab animæ rationalis communione ſejunctum eſt, ne corporis qvidem humani nomen meretur. Qvi fit autem, qvod velut ſurda aſpis, qvæ ne incantantis audiat vocem; aures obturat ſuas: ita vos & Petrum auditis, in Actis Apoſtolicis dicentem; *Non derelictam eſſe apud inferos animam ejus, neqve* Pſ. 15. 10.
carnem ejus ſenſiſſe corruptionem? Et Eſa-
B iam clamantem, *Si dabitis pro peccato* Eſai. 53. 11.
animam veſtram, videbitis ſemen longævum. Et vult Dominus in manu ejus auferre dolorem animæ ejus, oſtendere ei lucem, & formare intelligentiam, innocentem efficere juſtum, bene ſervientem multis, & peccata eorum ipſe portabit. Qvapropter ipſe poſſidebit multos, & fortium dividet ſpolia. Pro eo autem qvod tradita eſt in mortem anima ejus, & inter iniqvos reputatus eſt, & ipſe peccata multorum tulit, & propter iniqvitates eorum traditus eſt. *MAC.* Nec nos fugit, multa in ſcriptura loca de anima ejus conteſtari: ſed figurate illa, non proprie dicta ſunt. *ORTH.* C Qvæcunqve igitur humana de ipſo ſunt dicta, qvalia ſunt viſus, olfactus, vox, guſtus, dolor, ſtupor, anxietas, obambulatio, figurate non proprie dicta fuerint? *MAC.* Imo ea qvæ modo recenſita, ad unum omnia proprie ipſi competunt: ſed anima figurate. *ORTH.* Nimirum qvi illi laboranti, illi ex oſſibus, nervis, venis, arteriis, aliisqve corporis membris & partibus compacto corpori ſe unire dignatus eſt, is animam non habuit? *MAC.* Qvorſum vitæ opus fuerat anima? *ORTH.* Et qvid caro illi opus fuit, qvi patribus noſtris etiam absqve carne viſus eſt? *MAC.* Reqvirebatur caro, ut crucifigi poſſet. D *ORTH.* Sic anima reqvirebatur, ut dolere, ut angi, ut expaveſcere, ut apud inferos eſſe poſſet. Hoc eſt enim, Formam ſervi aſſumere, non in corpore duntaxat apparere: ſed ſervitutis etiam παθη aſſumere. *MAC.* Formam ſervi aſſumſit, qvando carnem aſſumſit. *ORTH.* Forma Dei eſtne perfecta Dei forma? *MAC.* Etiam. *ORTH.* Ergo & forma ſervi perfecta ſervi forma eſt.

Hinc enim & ſtupor & dolor, & anogr qvod forma ſervi perfecta eſt. Atqve hæc eſt ovis illa qvam qvi qværit & invenit ſuper humeros fert, non utrem inanimem: ſed animal animatum, permittens illi, ut affectiones habeat, non illas qvidem peccati, ſed naturæ, ne ſpectrum eſſe exiſtimetur, & inſaniat Manichæus. MACED. Non poſſumus inficiari de anima pulchre te diſſerere: ſed qvid cauſæ eſt, cur æqvalis Filium eſſentiæ cum Patre dicatis. ORTHOD. Qvia qvam dixeris eſſe rationem eſſentiæ Patris, eam ipſam & eſſentiæ Filii eſſe ſtatuimus. MACED. Abſit: ſic æqvalitatem non ſed ſimilitudinem aſtruis. ORTH. Τὸ ὁμοιούσιον, id eſt, *ſimilitudo eſſentiæ*, ſapientiam, ut ſic dicam, ruſticanam ſapit. Perinde enim eſt, ac ſi qvis vel ὁμότροπον *iisdem præditum moribus*, ὁμοιότροπον, ſimilibus præditum moribus, vel ὁμογενῆ, *ejusdem generis*, ὁμοιογενῆ, *ſimilis generis* vel ὁμόδοξον *ejusdem gloriæ*, ὁμοιόδοξον, *ſimilis gloriæ*, vel ὁμόφρονα, *ejusdem hominem ſententiæ*, ὁμοιόφρονα, *ſimilis ſententiæ hominem* dicat. MACED. Minime. Sed eſſentiæ ſimilitudo in incorporalibus, coeſſentialitas vero in corporalibus habet locum. ORTH. Dixi hanc eſſe ruſticanam ſapientiam. Qvandoqvidem enim ſimilitudo rerum eſt corporearum: identitas vero incorporearum (Nihil enim coeſſentialitas aliud eſt qvam idẽtitas) multo vos magis decuit ad iſtas qvidem eſſentiæ ſimilitudinem: ad has coeſſentialitatem transferre. MAC. Sed coeſſentialia aliam ſibi prius ſubſtratam habent eſſentiam. ORTH. Aliter tu hac de re, ac ſimplex veritatis fert ratio, loqveris. Eſt enim ejusdem Heva cum Adamo eſſentiæ: non habent tamen hi ſubſtratam ſibi prius eſſentiam qvandam hominum. MAC. At terram ſibi prius habent ſubſtratam. ORT. Veruntamen non idcirco unius ſunt eſſentiæ, qvod e terra ſunt procreati, ſed qvod eadem eſſentiæ in utroqve eſt ratio. MAC. Ego vero ea de cauſa coeſſentiales illos voco, qvia ex una eademqve eſſentia (nempe terra) ſunt orti. ORTH. Dic ergo, canes, ſerpentes & cætera animalia univerſa, imo non animalia duntaxat irrationalia: ſed & plantas, & ſi qvid aliud e terra prodit, ejusdem eſſe cum hominibus eſſentiæ. Nam communi terreſtrium nomine gaudent illa qvidem: ſed rationem eſſentiæ eandem non admittunt. MAC. Ego non ſum ſectator Ariſtotelis. ORTH. Neqve ego. MACED. Imo pronunciatum illud Ariſtotelicum eſt: ὁμωνύμων, *id eſt, quorum commune nomen eſt, eorum diverſam eſſe eſſentiæ rationem.* ORTH. Tunc verò in hominibus, in aſinis, in bobus, in eqvis, in aliis deniqve animalibus, eandem eſſentiæ rationem eſſe dicis? MACED. Etiam. ORTH. Eadem igitur tuæ, qvæ & irrationalium eſſentiæ

A Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ θάμβος, καὶ λύπη, καὶ ἀδημονία, διὰ τὸ τελείαν εἶναι τὴν τοῦ δούλου μορφήν. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ πρόβατον, ὃ ζητήσας καὶ εὑρὼν ἐπὶ τῶν ὤμων φέρει. οὐκ ἀσκὸν ἄψυχον, ἀλλ᾽ ἔμψυχον ζῶον, συγχωρῶν αὐτῷ ἔχειν τὰ πάθη, οὐ τὰ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ τὰ τῆς φύσεως· ἵνα μὴ φαντασία νομισθῇ καὶ Μανιχαῖος μανῇ. MAK. Δῶμεν ὅτι περὶ ψυχῆς καλῶς λέγεις, διὰ τί καὶ ὁμοούσιον λέγετε τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί; ΟΡΘ. Ὅτι ὃν ἐὰν εἴπῃς λόγον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, τοῦτον αὐτὸν τὸν λόγον εἶναι τιθέμεθα, καὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ οὐσίας. B MAK. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ὁμοούσιον, ἀλλὰ ὁμοιούσιον. ΟΙ Θ. Τὸ ὁμοιούσιον ἵν᾽ οὕτως εἴπω, ἀγροῖκος σοφία ἐστίν· ὡς ἐὰν λέγῃ τις, τὸν ὁμότροπον ὁμοιότροπον· ἢ τὸν ὁμογενῆ, ὁμοιογενῆ· ἢ τὸν ὁμόδοξον, ὁμοιόδοξον· ἢ τὸν ὁμόφρονα, ὁμοιόφρονα. MAK. Οὔ· ἀλλὰ τὸ ὁμοιούσιον ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων· τὸ δὲ ὁμοούσιον ἐπὶ τῶν σωμάτων. ΟΡΘ. Εἶπον ὅτι ἀγροῖκος σοφία ἐστί· μᾶλλον γὰρ τὸ ὁμοιούσιον ἔδει λέγεσθαι παρ᾽ ὑμῶν ἐπὶ τῶν σωμάτων, ἐφ᾽ ὧν καὶ ὁμοιότης· τὸ δὲ ὁμοούσιον ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, ἐφ᾽ ὧν ἡ ταυτότης. C Τὸ γὰρ ὁμοούσιόν ἐστι τὸ ταυτοούσιον. MAK. Ἀλλὰ τὰ ὁμοούσια ἔχουσι προϋποκειμένην οὐσίαν. ΟΡΘ. Οὐκ ἀληθῶς λέγεις. Καὶ γὰρ ὁμοούσιός ἐστιν ἡ Εὔα τῷ Ἀδάμ, καὶ οὐκ ἔχουσι προϋποκειμένην οὐσίαν ἀνθρώπων. ΜΑ. Ἀλλὰ τὴν γῆν ἔχουσι προϋποκειμένην. ΟΡΘ. Ἀλλ᾽ οὐ διὰ τοῦτό εἰσιν ὁμοούσιοι, ἐπειδὴ ἐκ τῆς γῆς εἰσιν, ἀλλ᾽ ὅτι τὸν αὐτὸν ἐπιδέχονται λόγον τῆς οὐσίας. MAK. Ἐγὼ δὲ διὰ τοῦτο λέγω ὁμοουσίους, ἐπειδὴ ἐκ τῆς αὐτῆς εἰσιν οὐσίας ἐκ τῆς γῆς. ΟΡΘ. Εἰπὲ οὖν καὶ τοὺς κύνας, καὶ τοὺς ὄφεις, καὶ πάντα τὰ ἄλλα ζῶα ὁμοού- D σια τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐ μόνον τὰ ἄλογα ζῶα, ἀλλὰ καὶ τὰ φυτά, καὶ εἴ τι ἕτερόν ἐστιν ἐκ τῆς γῆς. ὁμωνύμως γὰρ πάντα γήϊνα καλοῦνται· ἀλλ᾽ οὐ τὸν αὐτὸν ἐπιδέχονται λόγον τῆς οὐσίας. MAK. Ἐγὼ οὐκ ἀκολουθῶ Ἀριστοτέλει. ΟΡΘ. Οὐδὲ γὰρ ἐγώ. ΜΑ. Ἀλλὰ Ἀριστοτέλης εἶπε τῶν ὁμωνύμων τὸν λόγον τῆς οὐσίας ἕτερον εἶναι. ΟΡ. Σὺ δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι λόγον λέγεις τῆς οὐσίας ἀνθρώπων καὶ ὄνων, καὶ βοῶν, καὶ ἵππων, καὶ τῶν ἄλλων ζώων; ΜΑ. Ναί. ΟΡ. Τὸν αὐτὸν ἄρα λόγον ἔχεις τῆς οὐσίας

τοῖς ἀλόγοις; ΜΑΚ. Ναί· ἐκ τῆς γῆς γὰρ ἐγενόμεθα πάντες. ΟΡΘ. Ἐγὼ μὲν οὐκ Ἀριστοτέλει ἀκολουθῶν, ἀλλ' αὐτῇ τῇ ἀληθείᾳ τῶν ὁμωνύμων τὸν λόγον τῆς οὐσίας, οὐ τὸν αὐτὸν λέγω· Οὐ δὲ ταῦτα τοῖς ἀλόγοις τὰ λογικά. πᾶς δὲ αἱρετικὸς παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς. ΜΑΚ. Μὴ ὕβριζε διαλεγόμενος. ΟΡΘ. Ἐγὼ οὐχ ὑβρίζω· ἀλλ' ἡ σὴ φωνὴ τοῦτο συνήγαγε.

A eſt ratio? MAC. Eſt: de terra enim omnes procreati ſumus. ORTH. Ego non Ariſtotelis auctoritatem, ſed veritatem ſecutus, qvorum idem nomen eſt, illorum eandem eſſentiæ rationem eſſe nego: nec eodem irrationalia & rationalia eſſentiæ cenſu habeo. Hæretici vero ad unum omnes ad bruta pecora abjecti & iis aſſimilati ſunt. MAC. Abſtine ab iſtis contumeliæ aculeis, dum familiariter mecum colloqveris. ORTH. Nullam ego contumeliam in qvemqvam jacio: ſed ex tuis verbis hæc collegi.

B

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

προοιμίου δύναμιν ἔχουσα, καὶ τραγῳδίαν τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ταραχῆς.

EJUSDEM EPISTOLA,

cujuſdam, ut videtur, præfationis loco ſcripta: in qva motuum Eccleſiaſticorum Tragœdia.

Ἐθαύμασα σου τὸν φιλόλογον καὶ φιλαλήθη σκοπόν, ὦ πιστότατε δοῦλε Χριστοῦ (τί γὰρ ἂν εὕροιμι τῆς ἀξίας ταύτης ἴσον) Εὐστάθιε· καὶ τοσοῦτον ἐθαύμασα, τοσοῦτον ἡττήθην, ὡς αὐτίκα διαναστῆναι πρὸς τὴν ὧν ἐκέλευσας διακονίαν, εἰσφέροντα προθύμως τὸ βούλεσθαι, εἰ καὶ λείπει τὸ δύνασθαι. Πῶς γὰρ ἂν δυνηθείην ἢ τῷ θερμῷ σου ζήλῳ συνεξισῶσαι λόγον; ἢ τὸ χρεωστούμενον τῇ ἀληθείᾳ πληρῶσαι μέτρον, ἢ τοῦ νῦν ὀχλοῦντος ψεύδους παραστῆναι τὸν ὄγκον, λέγονται πάσης ἀλογίας καὶ ἀπονοίας γέμοντα ῥήματα; καὶ λέγονται μετὰ πάσης ἀναιδείας καὶ αὐθεντίας, ὡς ἐκ τούτου ῥᾷον τολμᾶσθαι τὰ μὴ πρότερον τολμηθέντα, καὶ τὴν αἱρετικὴν κακίαν μηκέτι λάθρα καὶ κατὰ μικρὸν ἐπιβουλεύειν τοῖς ἁπλουστέροις, ἀλλ' ὡς ἁπάντων ἔχουσαν ἐξουσίαν νεανιεύεσθαι, καὶ κατὰ πάντων ἐπιτάσσειν, νομοθετεῖν, ἕλκειν πρὸς τὸ δοκοῦν, ἀπαιτεῖν ὑπακοὴν ἀνυπέρθετον, καταγινώσκειν, δίκας εἰσπράττεσθαι τῆς περὶ τὴν εὐσέβειαν ἀκριβείας· καὶ τὸν μὲν ὕβρεσι περιβάλλειν, τὸν δὲ πατρίδος ἐλαύνειν· τούτῳ βρόχους ἐγκλημάτων πλέκειν,

C QVEM tibi cupide & diſſerendi & veritatis inqvirendæ ſcopum habes propoſitum, eum demiratus ſum, o fideliſſime Dei ſerve (qvo enim digniori te appellem nomine?) Euſtathi; & tantopere demiratus ſum, tantopere victus ſum, ut illico ad eos abirem, ad qvorum me miniſterium invitaſti. Qvanqvam, qvantum ad id affero, promptæ voluntatis tantum ego facultatis non ſum aſſecutus. Qvomodo enim potero, aut fervidum *pietatis tuæ* zelum oratione adæqvare mea: aut officium Veritati debitum, cumulata D menſura reddere, aut mendacii *omnia* nunc turbantis cohibere impetus, qvando temeritatis & amentiæ plena ſunt, qvæ dicuntur, omnia? Dicuntur autem ſumma cum impudentia & arrogantia, ut nunc qvidem, qvod auſi hactenus non ſunt, auſuri ſint: usqve adeo Hæreticorum malitia, non jam amplius clam leviterqve ſimplicioribus inſidiatura: ſed, ut qvæ ſummam omnium poteſtatem habeat, nullum non facinus ſit patratura, ſumptoqve ſibi in omnes imperio leges præſcriptura, ad placita ſua qvosvis pertractura, obedientiam ſubitam flagitatura, cognitura *cauſas*, pœnas a diligentioribus pietatis cultoribus exactura, & hunc qvidem involutura injuriis; patria pulſatura alterum: huic accuſationum textura laqveos;

illum de dignitatis ſuæ gradu deturbatura: alium dejectura audacia; alium vocum inanium ampullis in naſſam tractura. Taceo vincula, carceres, mulctas, infamiam, flagella, miſerabilia cædium ſpectacula. Atqvi hujus Tragœdiæ multi ſacrorum antiſtites auctores ſunt. O audaciam minime ſacram! O intoleranda jura! Peracturis ſacra, aut docturis blandiſſima illa in ore eſt ſalutatio, Pax omnibus. Circumferunt evangelium: Hic labor eorum (& in manſvetudine commendanda multi ſunt) ut obtemperent illi: *Cum manſvetudine erudite eos qvi diſſentiunt.* Nihil ſibi antiqvius ducunt illo, *Nos, qvi fortes ſumus, debemus imbecilliorum infirmitates tolerare.* Sancte enim per omnia ſervant ſapientem il-
2.Cor.11.29 lum Pauli ſermonem, *Qvis æger eſt, qvin ego ſim æger? qvis offenditur qvin ego urar? & , omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucrifaciam.* Ubi nunc illud? *Neqve ut inimicum ducite; ſed admonete ut fratrem.* Ubi illud? *Rectas orbitas facite pedibus veſtris, ne qvod clau-*
2.Tim.4.2 *dum eſt deflectat de via.* Ubi? *Argue, objurga, exhortare cum omni ira cohibitione & doctrina.* Indicta cauſa condemnant: qvæ falſitatis nunqvam convicerunt, rejiciunt: audaciam fortitudinem dicunt: crudelitatem vocant zelum: fraudem ſapientiæ loco habent. Qvis hæc omnia Tragœdus vel contenta voce expreſſerit? Ipſi, ſi Jeremiæ planctus ad tantum tot malorum concurſum deflendum non ſufficiunt. Verum enimvero, ne cui propter demonſtrationum penuriam inqviritationibus videar immorari, age qvæcunqve ab iis opponuntur, iis ſimplici ſubnixi veritate occurramus. Et ſane anteqvam verborum qvicqvam faciam, operibus illis ſuis confutantur, juxta ſanctio-
Matth.7.20 nem illam divinam, *Ex fructibus eorum cognoſcetis eos.* Atqve horum operantium fructus eſſe videntur; diſperdere, non colligere; expellere, non revocare; proſternere, non erigere; vulnerare, non ſanare; odiſſe deniqve non errantes, non qværere errantes. Qvod igitur veriſſime ſcriptum eſt, id maxime impletum eſt,
2.Tim.3.12 illud ſcilicet, *Omnes, qvi pie in Chriſto Jeſu vivere volunt, perſecutionem patientur. Improbi autem & impoſtores procedent in pejus; tum ſeducentes, tum ſeducti.* Cæterum confutationis noſtræ partes ſubjectæ, etiam ordine ſunt diſtinctæ,

ἐκεῖνον γυμνοῦν τῆς προεστώσης ἀξίας· ἄλλον καταβάλλειν τῷ θράσει, ἕτερον συναρπάζειν τῷ κόμπῳ. σιωπῶ τὰ δεσμά, τὰ δεσμωτήρια, τὰς ζημίας, τὰς ἀτιμίας, τὰς μάστιγας, τὰ τῶν φόνων ἐλεεινὰ θεάματα, καὶ μετὰ τὴν πεῖραν αὐτὴν δι' ὑπερβολὴν ἀπιστούμενα. καὶ ταῦτα δραματουργεῖ διὰ πολλῶν ἱερέων· ὢ τῆς ἀνιέρου τόλμης· ὢ τῆς ἀφορήτου δίκης· ὧν προοίμιον ἱερουργίας τε καὶ διδασκαλίας τὸ γλυκύτατον ἐκεῖνο, εἰρήνη πᾶσιν· ὧν ἔργον, περιφέρειν τὸ κήρυγμα, τὸ πολλὰ παραγγέλλειν περὶ πραότητος ὅπως φυλάσσωσι τό, τῇ πραότητι παιδεύειν τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Καλῶς πρεσβεύουσι τό, ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ ὀφείλομεν τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν. Πάνυ γὰρ ὁσίως τηροῦσι τοὺς σοφοὺς Παύλου λόγους· τίς ἀσθενεῖ καὶ οὐκ ἀσθενῶ; τίς σκανδαλίζεται, καὶ οὐκ ἐγὼ πυροῦμαι; καὶ πᾶσι πάντα γέγονα, ἵνα πάντας κερδάνω. Ποῦ νῦν τό, μὴ μισεῖτε ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ νουθετεῖτε ὡς ἀδελφόν; Ποῦ νῦν, ἵνα, τὸ χωλὸν ἐκτραπῇ, ἰαθῇ μὴ δὲ μᾶλλον; ποῦ τό, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ; χωρὶς κρίσεως, καταδίκη· χωρὶς ἐλέγχων, ἀπόφασις· ἡ θρασύτης ἀνδρεία νενόμισται, ἡ ὠμότης ζῆλος ὠνόμασται, ὁ δόλος σοφία λελόγισται. Ποία μεγαλόφωνος τραγῳδία τούτων ἀξία; Μικρὸν Ἱερεμίου θρῆνος πρὸς τοσούτων κακῶν πλῆθος καὶ μέγεθος. Ἀλλ' ἵνα μὴ δόξωμεν δι' ἀπορίαν τῶν ἀποδείξεων ἐνδιατρίβειν ταῖς οἰμωγαῖς, φέρε πρὸς ἕκαστον ὧν προβάλλονται, μετ' ἀληθείας ἁπλῶς ἀπαντήσωμεν, καί τοιγε καὶ πρὸ τῶν λόγων τοῖς ἔργοις ἐληλεγμένοι τυγχάνουσι, κατὰ τὴν θείαν νομοθεσίαν τὴν λέγουσαν· ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῦ ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Καρποὶ δὲ τῶν ἄρτι πονουμένων ὡς ἔοικε τὸ σκορπίζειν οὐ τὸ συνάγειν· τὸ διώκειν, οὐ τὸ ἐπανάγειν· τὸ καταβάλλειν, οὐ τὸ ἐγείρειν· τὸ τραυματίζειν, οὐ τὸ θεραπεύειν· τὸ μισεῖν τὰ μὴ πλανώμενα, οὐ τὸ ζητεῖν τὰ πλανώμενα. Τὸ μὲν οὖν ἀψευδῶς γεγραμμένον, προδήλως πεπλήρωται, ὅτι πάντες οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται. Πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες προκόψουσιν ἐπὶ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι. Τὰ δὲ μέρη τῆς παρ' ἡμῶν ἀντιλογίας ὑποτέτακται, καὶ οὕτως κατὰ τάξιν διῄρηνται.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΛΗΘΕΙ ΜΟ-νῳ κρίνοντας τὴν ἀλήθειαν.

ΜΕΛΛΟΝΤΕΣ δὲ σὺν Θεῷ τῶν κατὰ τοῦ ψεύδους ἀγώνων ἄρχεσθαι, καλέσωμεν εἰς ὁδήγησιν τὸν Θεὸν τῆς ἀληθείας. Αὐτὸς γὰρ ἡμᾶς ἐκ τοῦ ψεύδους τῆς ματαιότητος ἐλυτρώσατο· νῦν μὲν βοῶν, Ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. νῦν δὲ παρεγγυῶν, Θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον· Πῶς οὖν οὐκ ἐλεεινοὶ, οἱ πλήθει μόνῳ τοῦ λόγου τὴν ἰσχὺν ἀπονέμοντες, καὶ συνιέντες ὅτι πρὸ ὁ δεσπότης Χριστὸς δώδεκα μαθηταῖς ἁπλοῖς, ἀ- B γραμμάτοις, πένησιν, εὐαλώτοις, τὸ κατὰ παντὸς τοῦ κόσμου θάρσος δεδώρηται, παρασκευάσας αὐτοὺς, οὐ ταῖς δώδεκα μυριάσιν ἀκολουθῆσαι· ἀλλὰ τὰς μυριάδας συνθέσθαι τοῖς δώδεκα; οὕτως ἀεὶ τῆς ἀληθείας τὸ κράτος, κἂν παρ' ὀλίγοις τέως εὑρίσκεται. ὁ δὲ μὴ τολμῶν δοῦναι λόγον τῆς προκειμένης ζητήσεως, μήτ' εὐπορῶν ἀποδείξεων, καὶ διὰ τοῦτο καταφεύγων εἰς πλῆθος, ὁμολογεῖ τὴν ἧτταν, ὡς οὐδὲν ἔχων παρρησίας ἐφόδιον. τὸ πλῆθος ἡμῖν ἐπισείεις, C ὥσπερ ἀπειλῶν τῷ Θεῷ πυργοποιΐαν δευτέραν, κατὰ μίμησιν πολυχειρίας φρενοβλαβοῦς. δειξάτω μοι κάλλος ἀληθείας, ὁ σύντομος εὐθὺς ἡ πειθώ. Πλῆθος δὲ χωρὶς ἀποδείξεων αὐθεντοῦν, φοβῆσαι μὲν ἱκανὸν, πεῖσαι δὲ οὐδαμῶς. ἢ πόσαι μυριάδες πείσουσί με τὴν ἡμέραν νύκτα νομίσαι; ἢ τὸ χαλκοῦν νόμισμα ὡς χρυσοῦν εἰδέναι; καὶ οὕτω δέχεσθαι ἢ προσίεσθαι δηλητήριον πρόδηλον ἀντὶ καταλλήλου τροφῆς; Εἶτα γηΐνων μὲν ἕνεκα πραγμάτων, οὐκ αἰσθησόμεθα πλῆθος ψευδωνύμων, οὐρανίων δὲ χάριν δογ- D μάτων νεύμασιν ἀναποδείκτοις ἀκολουθήσω, τῶν πάλαι καὶ πρόπαλαι μετὰ πολλῆς συμφωνίας, καὶ τῆς τῶν γραφῶν μαρτυρίας παραδοθέντων ἀναχωρήσας; οὐκ ἠκούσαμεν τοῦ Κυρίου λέγοντος· πολλοὶ κλητοὶ, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί; Καὶ πάλιν· στενὴ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ζωὴν, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν; Τίς οὖν εὖ φρονῶν οὐκ εὔχεται τῶν ὀλίγων εἶναι τῶν διὰ τῆς στενῆς εἰσιόντων εἰς σωτηρίαν, ἢ τῶν πολλῶν, τῶν διὰ τῆς πλατείας εἰς ἀπώλειαν ὠθουμένων;

A

DISCEPTATIO ADVERSVS eos, qvi in veritate dijudicanda ſolius judicio multitudinis feruntur.

CERTAMINA igitur, Deo auſpice, adverſus mendacium inituri, ducem & magiſtrum invocabimus DEUM veritatis. Ipſe enim eſt, qvi a vaniſſimis nos mendaciis vindicavit. Nunc qvidem clamans; *Ego ſum veritas*: nunc vero cohortans; *Confide, ego vici mundum.* Qvomodo igitur non miſerandi illi, qvi vim anctoritatemqve doctrinæ, ſola *applaudentium* multitudine metiuntur? nec conſi- B derant Dominum noſtrum Chriſtum duodecim diſcipulos, ſimplices, illiteratos, pauperes, eos deniqve qvi nullo negotio capi poſſent, fiducia adverſus mundum gratis muniviſſe? nec duodecim illos decem millia ſeqvi: ſed decem millia ad duodecim ſe accommodare nutum voluiſſe? Hunc admodum ſemper vincit veritas, qvantumvis apud paucos interim inveniatur. Qvi autem qvæſtionem propoſitam concedere non audet, demonſtrationibus autem inſtructus non eſt, atqve id- C circo ad multitudinis confugit præſidium; is hoc ipſo ſe victum profitetur, ut qvi nullum aliud confidentiæ ſuæ habeat adminiculum. Qvid multitudinem nobis ingeris? quaſi alteram turris *Babylonicæ* extructionem Deo minitans, ad inſanæ illius multitudinis exemplum. Oſtendat mihi illa veritatis decus, proxima hæc & compendiaria via erit ad perſvadendum. Multitudo autem ſuo aliqvid arbitratu ſine demonſtrationibus comprobans, eſt illa qvidem idonea ad incutiendum metum: ſed ad perſvadendum, nullo modo. Qvot enim hominum millia mihi D perſvaſerint, ut diem noctem eſſe ſtatuam? ut æreum numiſma pro aureo agnoſcam & accipiam? ut certum nocivum pro congruo nutrimento aſſumam? Jam rerum terreſtrium gratia non curamus multitudinem falſo nominatorum? & in cœleſtibus dogmatibus ſimplicem *multitudinis* nutum intuebor? ab iis *ſcilicet* diſceſſurus, qvæ magno conſenſu, multisqve ſcripturarum teſtimoniis jam inde ab antiqviſſimis temporibus ſunt tradita. Non audiemus Dominum dicentem: *Multi ſunt vocati: pauci vero electi?* Matt.22.14. Et iterum: *Anguſta eſt porta, & ſtricta via, qvæ ducit ad vitam, & pauci ſunt, qvi inveniant eam?* Qvis igitur ſana mente præditus non malit in paucorum eſſe numero, per anguſtam ad ſalutem ingredientium; qvam aſſociari multis illis per latam ad interitum ruentibus:

Qvis vero ſi ætas ſua in tempus certaminis Stephani incidiſſet, non ab illius potius ſtare partibus exoptaſſet, qvi ſolus lapidibus obrutus, ſolus omnibus deridendus fuit propoſitus, qvam a vulgo qvod ſeſe id profiteri credebat, qvod jure omnes amplexarentur? Major honos habendus eſt, vel uni probatæ fidei viro: qvam decem aliorum millibus, qvi ſe inſolentius jactitant. Atqve hujus rei exemplum in veteri quoqve Teſtamento invenire eſt; ubi aliqvot hominum millibus clade divinitus immiſſa occumbentibus, ſolus Phineas ſtetit & Deum placavit, cohibitaqve eſt clades. Qvod ſi dubitaſſet ille, cum audacter ſe iis opponere, qvæ conſentientibus tantis *viris* fiebant, tum qvam illi ſibi delegerant vitam calculo improbare ſuo, non ſane aut regnaſſet ipſe, aut repreſſiſſet malum: non reliqvi conſervati, non ſua eos benevolentia Deus fuiſſet dignatus. Pulchrum igitur eſt, pulchrum, ſive unus aliqvis, qvæ juſta ſunt libere & ingenue profiteatur: ſive improbus multorum ſenſus infringatur. Age vero & multitudinem *diluvio* ſubmerſam, conſervato Noacho, tu qvidem, ſi placet, antepone: mihi vero permitte, ut ad arcam paucorum receptaculum accurram. Tu ſi voles, cum Sodomitica te multitudine conjungito: Ego cum Lothio iter faciam, qvamvis is ſolus a turba magno ſuo bono divellitur: Verum enimvero & multitudinem veneror ego, non eam qvidem, qvæ ab inqviſitione refugit; ſed qvæ demonſtrationem exhibet: non qvæ acerbe pugnat; ſed qvæ paterne corrigit: non qvæ gaudet novitatibus; ſed qvæ patriam hæreditatem tuetur. Tu vero qvalem mihi multitudinem nominas? Eam nimirum, qvæ adulatione & muneribus conducta eſt: eam, qvæ imperitia & inſcitia abrepta eſt: eam qvæ lapſa timiditate & metu: eam qvæ momentaneam peccati voluptatem, vitæ præfert æternæ: id qvod multi palam ſunt confeſſi. Multitudine mendacium roboras? Mali vehementiam innuis. Hoc enim major eſt miſeria; qvo plures malo ſunt implicati.

Τίς δὲ οὐκ ἂν ἐπιθυμήσει, εἰ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔτυχεν ὢν τῆς ἀθλήσεως τοῦ μακαρίου Στεφάνου, τῆς ἐκείνου μερίδος γενέσθαι τοῦ μόνου τοῖς λίθοις βαλλομένου, τοῦ πᾶσιν εἰς γέλωτα προκειμένου, ἢ τῶν ὄχλων τῶν οἰομένων τὸ ἀξιόπιστον ἐν τῆς κακῆς αὐθεντίας; εἷς δόκιμος γὰρ προτιμότερος ὑπὲρ μυριάδας αὐθαδείᾳ σεμνυνομένας, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης εὑρίσκομεν· ἐν ᾗ χιλιάδες μὲν ἔπιπτον τοῦ λαοῦ θεηλάτῳ πληγῇ· μόνος δὲ ὁ Φινεὲς ἔστη καὶ ἐξιλάσατο, καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις. Εἰ δὲ εἶπεν ἐκεῖνος; πῶς τολμήσει πρὸς τὰ συμφώνως ὑπὸ τοσούτων γινόμενα; πῶς ἐναντίαν ἐπιθῶμαι ψῆφον τῶν οὕτω κρινάντων ζῆν; Οὔτ᾽ ἂν αὐτὸς ἠρίστευσεν· οὔτ᾽ ἂν τὸ κακὸν ἔστησεν· οὔτ᾽ ἂν οἱ λοιποὶ διεσώθησαν· οὔτ᾽ ἂν Θεὸς τὴν εὐμένειαν ἐχαρίσατο. Καλὸν οὖν, καλὸν καὶ τὸ, ἕνα δίκαιον παρρησιάζεσθαι, καὶ τὸ πολλῶν συμφωνίαν ἄδικον λύεσθαι. Ἀλλὰ σὺ μὲν προτίμησον, εἰ δοκεῖ, τοῦ σωζομένου Νῶε τὸ ὑποβρύχιον πλῆθος· ἐμοὶ δὲ συγχώρησον τῇ τοὺς ὀλίγους ἐχούσῃ κιβωτῷ προσδραμεῖν. Καὶ σὺ μὲν εἰ βούλει τάξον σεαυτὸν μετὰ πολλῶν ἐν Σοδόμοις· ἐγὼ δὲ συνοδεύσω τῷ Λώτ· κἂν μόνος τῶν ὄχλων συμφερόντως χωρίζηται. πλὴν ἐμοὶ καὶ πλῆθος αἱρέσιμον· οὐ τὸ φεῦγον ἐξέτασιν, ἀλλὰ τὸ παρέχον ἀπόδειξιν· οὐ τὸ πικρῶς ἀμυνόμενον, ἀλλὰ τὸ πατρικῶς διορθούμενον· οὐ τὸ χαῖρον καινοτομίᾳ, ἀλλὰ τὸ φυλάττον πατρῴαν κληρονομίαν. Ποῖον δέ μοι καὶ πλῆθος λέγεις; τὸ μισθωθὲν κολακίᾳ καὶ δώροις; τὸ κλαπὲν ἀμαθίᾳ τε καὶ ἀγνοίᾳ; τὸ πεπτωκὸς δειλίᾳ τε καὶ φόβῳ; τὸ προτιμῆσαν πρόσκαιρον ἁμαρτίας ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἅπερ πολλοὶ φανερῶς ὡμολόγησαν; Πλήθει τὸ ψεῦδος κρατύνεις; ἔδειξας τοῦ δεινοῦ τὴν ἐπίτασιν. ὅσῳ γὰρ πλείους ἐν τῷ κακῷ, τοσούτῳ μείζων ἡ συμφορά.

ADVERSUS EOS, QVI NEC qværendum nec loqvendum ex ſcriptura præcipiunt: ſed in ſua fide acqvieſcendum.

NULLIUS ergo pretii eſſe ſtultum multorum conſenſum, ne adverſarios qvidem negando inficiaturos arbitror.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΕΛΕΥΟΝΤΑΣ μὴ δεῖν ἀπὸ γραφῶν ζητεῖν ἢ λαλεῖν, ἀρκουμένους τῇ παρ᾽ αὐτοῖς πίστει.

ΤΟ μὲν οὖν μηδὲν εἶναι τὴν ἄκριτον τῶν πολλῶν συμφωνίαν, οἶμαι μηδὲ τοὺς ἐναντίως ἡμῖν ἔχοντας λοιπὸν ἀντερεῖν

ἡμῖν δ' ἰτέον πρὸς τὰ ἑξῆς, καὶ ἐξελεγκτέον τὴν τόλμαν τῶν περιττὴν εἶναι τὴν περὶ τὰς ἁγίας γραφὰς ἀποφαινομένων διατριβὴν, ὡς ἀρκούσης ἑκάστῳ τῆς οἰκείας πίστεως, καὶ μᾶλλον ἀσάφειαν ἐμποιούσης ἡμῖν τῆς ζητήσεως. Ταῦτα δὲ καταγινωσκόντων ἐστὶν, ὡς ἀσυστάτου τοῦ δόγματος. ἀλλ' ἡμεῖς θαῤῥοῦντες τῇ ἀληθείᾳ τοῦ μυστηρίου, καὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ ἀψευδοῦς εἰπόντος· πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει, καὶ ζητοῦμεν ὡς δεῖ, καὶ εὑρίσκομεν ἃ δεῖ, καὶ μετὰ ἀποδείξεως λέγομεν, καὶ μετὰ προθέσεως γνησίας ἀκούομεν, ὡς καὶ τοὺς οἰκείους πείθειν, καὶ τοὺς ἐναντίους ἐλέγχειν, καὶ ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τῆς ἐρεύνης κερδαίνειν, καὶ μὴ ἀσύστατον πρᾶγμα δεικνύειν. ἀμελήσω γραφῶν· πόθεν οὖν ἡ γνῶσις; καταλείψω γνῶσιν· πόθεν ἡ πίστις; Παῦλος βοᾷ· πῶς πιστεύσουσιν, ἐὰν μὴ ἀκούσωσι; Καὶ πάλιν ὥς τε ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς· ἡ δ' ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ. ὁ τοίνυν τὸ ῥῆμα κωλύων, τὴν ἀκοὴν ἐμφράττει, τὴν πίστιν ἐκβάλλει. Καὶ νόμους μὲν Ῥωμαίων ἀγνοεῖν ἀκίνδυνον οὐδενί· τὰ δὲ μεγάλα θεσπίσματα τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν οἱ κωλύοντες μελετᾶν καὶ μανθάνειν, ποίαν ἐπιβουλὴν οὐκ ἐργάζονται; τροφὴ ψυχῆς ἡ γραφή· παῦσαι οὖν λιμοκτονῶν τὸν ἔσω ἄνθρωπον ἄνθρωπε, καὶ λιμὸν ἄγριον ἐπισπασάμενος, οὐκ ἄρτου, καὶ ὕδατος· ἀλλὰ τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. ἄλλος ἐπιφέρει τὰ τραύματα, καὶ σὺ κωλύεις ὑπάγειν τὰ φάρμακα; Παῦσαι ματαίαν ἀποφαίνων τὴν ποικίλην τῶν ἰατρικῶν βιβλίων σοφίαν· αἰδέσθητι τὸν φιλόλογον ἐκεῖνον Εὐνοῦχον, ὃς ἦν ἐπὶ πάσης τῆς γάζης τῆς βασιλίδος, μήτ' ἐν ὁδῷ καταλιμπάνοντα τὴν ἀνάγνωσιν, οὗ τὴν πρόθεσιν ἀποδεξάμενος ὁ δεσπότης, ἔπεμψεν εὐθὺς αὐτῷ τὸν διδάσκαλον, προστιθέντα τῇ ἀναγνώσει τὴν γνῶσιν, ἀπὸ τῶν γραφῶν τε αὐτὸν προσάγοντα τῷ Σωτῆρι. Διὸ καὶ αὐτὸς ἐκέλευσεν· ἐρευνᾶτε τὰς γραφὰς, ἐρευνᾶν, εἰπὼν τὴν ἐπιμελῆ καὶ νηφάλιον τῶν κεκρυμμένων ἐξέτασιν. ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν, ἡ τῶν ἀδήλων φανέρωσις, ἡ τῶν ἐλπίδων βεβαίωσις, ἡ τῶν ὑποσχέσεων ἔκβασις, ἡ τοῦ Σωτῆρος εὕρεσις· ὃν ἔγραψε Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται εὑρήκαμεν. ταύταις κέχρηται ταῖς φωναῖς πρὸς σύστασιν τῆς ἀληθείας, ὁ Παῦλος. Εἰ δὲ Παῦλος ὁ τῶν ἀῤῥήτων ῥημάτων ἀκροατὴς, ὁ τῶν ἀποῤῥήτων μύστης,

A Nunc ad reliqva nobis progrediendum eſt, coercendaqve eorum audacia, qvi omne ſacrarum literarum ſtudium ſupervacaneum eſſe contendunt, tum qvod propria cuiqve fides ſufficiat; tum qvod inqviſitio obſcuriores nobis res ipſas reddat. Agnoſcunt ſcilicet iſti ipſi ſui dogmatis inconſtantiam. Nos vero & myſterii veritati & ejus qvi veriſſime dixit: *Qvemqve qvi qværit inventurum*, auxilio confidentes, & qværimus ut oportet, & inveniemus qvæ oportet, & demonſtramus qvæ dicimus, & ad verum ſcopum ſermonis attendimus, ut & domeſticis perſvadeamus, adverſarios refellamus, & B nosmetipſos per inqviſitionem lucrifaciamus; ut deniqve non inconſtans dogma proponamus. Vis ſcripturas negligam? unde ergo cognitio? Vis cognitionem relinqvam? unde Fides? Clamat Paulus: *Si non audierint, qvomodo credent?* & iterum, *Fides ex auditu: auditus vero per verbum Dei.* Igitur qvi verbum reſpuit, auditum obſtruit, & Fidem expellit. Romanas leges ſine periculo nemo ignoraverit. Qvas ergo parant inſidias qvi magnorum cœleſtis Regis oraculorum cura ſtudioqve *omnibus* volunt interdictum? Scriptura eſt animæ cibus. Deſine vero, C o homo, fame internum hominem necare, diramqve, non panis & aqvæ, ſed audiendi Verbum Domini, famem attrahere. Eſt qvi infligat vulnera: & tu medicinam non vis adhiberi? Deſine variam medicinalium libellorum ſapientiam vanitatis nomine traducere. Reverere Eunuchum illum ſermonis amatorem, univerſis reginæ opibus præpoſitum, qvi ne in itinere qvidem lectionem neglexit, cujus propoſitum comprobans Dominus, ſtatim illi doctorem dedit, qvi lectionis nebulas interpretationis luce diſcuteret, & ſcripturæ illum autoritate ad D ſervatorem perduceret. Atqve hinc eſt, cur ipſe præceperit, *ſcrutamini ſcripturas*, ſcrutationem vocans diligentem attentamqve abſtruſorum inqviſitionem de ſcriptura ſancta: qvæ occultorum declaratio: qvæ ſpei firmamentum, qvæ promiſſionum eventus, qvæ Servatoris inventio. *Invenimus illum, de qvo ſcripſit Moſes & Propheta.* His vocibus & Paulus ad ſtabiliendam veritatem uſus eſt. Qvod ſi Paulus is, qvi ineffabilia verba audiit; is qvi arcanorum myſtam egit;

Matt.7.8.
Rom.10.14
Ibid. 17.
Joan.5.39.
Joan.1.48.

is qvi Chriſtum in ſe habuit loqventem, A privata ſibi auctoritate, citra ſacrarum literarum teſtimonium, nihil ſimpliciter ſumſit, qvi non periculoſum nunc fuerit curam divinæ legislationis abjicere, & natas in cerebro noſtro opiniones proferre? Sed ſunt nonnulla qvæ captum noſtrum ſuperant? Idem & ego fateor, & hoc ex ſcriptura didicimus, ut ſciamus, qværenda qvædam eſſe, ut qvæ apprehendi poſſint. Ut enim audacter omnia perſcrutari pium non eſt: ita omnem prorſus inqviſitionem negligere, non eſt Sanctum. Eſt cujusvis, qvod adoret ſcire, ſecundum id qvod ſcriptum: *Nos adoramus qvod ſcimus*, Qværere autem qvan- B tum, qvaliter, qvomodo, ubi, inſanientium eſt. Verum qvi *ipſi* de ſuis *dogmatibus* pronunciare volunt, a ſcripturis *alios* deterrent; hoc qvidem nomine, ne temere ad inacceſſa videantur velle penetrare: re autem vera, ne hæretica ſua dogmata falſitatis ex iisdem convincantur. Qvod ſi videant, petitis e ſcriptura demonſtrationibus ſtultitiam ſuam conſtringi; tum ſcripturarum ſcopum pariter & loqvendi uſum invertunt: ſin verbum aliqvod nudum ſuis prodeſſe inſtitutis intelligant, id ipſum a genuina orationis ſerie reciſum, ad proprias *cauſæ ſuæ* C demonſtrationes pertrahunt: non apto ſenſui attendentes; ſed vi ſyllabas ad perverſiſſimas ſuas artes detorqventes, id qvod etiam faciunt in illo, *Verbum caro factum eſt.*

A ὁ τὸν Χριστὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ λαλοῦντα, οὐ κέχρηται ἁπλῶς αὐθεντίᾳ δίχα τῆς τῶν γραφῶν μαρτυρίας, πῶς ἀκίνδυνον, νῦν ἀμελεῖν μὲν τῆς θείας νομοθεσίας, λαλεῖν δὲ τὰ δοκοῦντα ἀπὸ καρδίας; Ἀλλ' ἔστι τινὰ τὴν ἡμετέραν κατάληψιν ὑπερβαίνοντα, φημὶ κἀγώ. καὶ τοῦτο οὖν ἀπὸ γραφῶν διδαχθῶμεν, ὡς εἰδέναι τινὰ μὲν ζητητέον ὡς ἐφικτά. Οὔτε γὰρ τὸ πάντων κατατολμᾶν εὐσεβές· οὔτε τὸ πάντων καταμελεῖν διαγές. Τί οὖν προσκυνοῦμεν, εἰδέναι πάντες ὀφείλομεν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν. τὸ δὲ ἡλίκον, ἢ οἷον, ἢ B πῶς, ἢ ποῦ, μαινομένων ζητεῖν. Ἀλλ' οἱ βουλόμενοι τὰ ἑαυτῶν κρίνειν ἀπείργουσι τῶν γραφῶν, προφάσει μὲν τοῦ μὴ κατατολμᾶν, ὡς ἀπροσίτων· τῇ δὲ ἀληθείᾳ ὑπὲρ τοῦ φεύγειν τὸν ἐξ αὐτῶν ἔλεγχον τῆς οἰκείας κακοδοξίας. Καὶ ὅταν εἰδῶσι μὲν τὴν ἑαυτῶν κακοφροσύνην συμποδιζομένην ἀπὸ τῆς τῶν γραφῶν ἀποδείξεως, παραγράφονται τῶν γραφῶν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν χρείαν. ὅταν δὲ νομίσωσι συντελεῖν αὐτοῖς, γυμνόν τι ῥητὸν πρὸς τὴν ἰδίαν ἐγχείρησιν ἀποτμηθὲν τῆς οἰκείας ἀκολουθίας, ἕλκουσιν αὐτὸ πρὸς τὴν ἰδίαν κατασκευήν, οὐ C τῇ δηλουμένῃ διανοίᾳ δουλεύοντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν οἰκείαν κακοτεχνίαν τὰς συλλαβὰς βιαζόμενοι, ὥσπερ ποιοῦσιν ἐπὶ τοῦ, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.

ADVERSUS EOS, QVI MALIGNE NOBIS OBJICIUNT ILLUD, Verbum caro factum eſt.

CUM multa ab iis qvi a veritate, ſive per contentionem, ſive per fraudem exciderunt, ad fallendum excogitata ſunt: tum illud qvod ſupra naturæ fidem planeqve divine dictum eſt, *Verbum* Joan. 1. 14. *caro factum eſt*, non veteres duntaxat hæreſium propugnatores ſelegerunt; ſed & noſtri hodie Antagoniſtæ, tanqvam inexpugnabile, ut ipſi qvidem putant, propugnaculum nobis objecerunt; hoc ſcilicet molientes, ut inde in Orthodoxos incurrere, omnes eorum impetus propulſare, & qvæſtionis hujus laqveis multos conſtrictos irretire poſſint. Nam, *Verbum caro factum eſt* (interpretantur) Verbum in carnem converſum, ſuſcepit paſſionem.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΟΥΣ κακοήθως, τό, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.

D

ΠΟΛΛΑ μὲν τοῖς ἐκπεσοῦσι τῆς ἀληθείας, εἴτε δι' ἔριν εἴτε δι' ἄγνοιαν, πρὸς ἀπάτην ἐπινενόηται· τὸ δὲ ὁ Λόγος ἐγένετο σὰρξ εἰρημένον, ὑπερφυῶς τε καὶ ὑπὲρ ἔπαινον, ἐξελέξαντο καὶ οἱ πάλαι κατὰ τὰς αἱρέσεις πολέμιοι, καὶ οἱ νῦν ἀντίδικοι, καθάπερ ὡς [illegible] ἄμαχον, ὡς ἐνόμισαν, ἡμῖν ἐπετείχισαν κατατρέχειν ἐκεῖθεν καὶ βάλλειν τῶν Ὀρθοδόξων τὴν φάλαγγα μηχανώμενοι, πολλούς τε δεσμεῖν τῇ πλοκῇ τοῦ ζητήματος. ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, αὐτὸς ὁ σὰρξ γενόμενος τὸ πάθος ἐδέξατο.

Digitized by Google

Τίς οὐ φρίττει τὴν τῶν εἰρημένων ἀπόνοιαν. τὸ γεγραμμένον ἀποκόψαντες, εἶπον, τὸ μὴ δὲ γεγραμμένον ἐκαινοτόμησαν. ὁ γὰρ εἰπὼν τό, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, προσέθηκε καὶ τό, ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, ἵνα διπλᾶ νοήσωμεν εὐθέως τὰ σημαινόμενα, τὸν Λόγον, τὴν σάρκα, τὸ σκηνοῦν, τὸ σκηνούμενον, καὶ μήτε τροπήν, μήτε ἀλλοίωσιν, μήτε τι τοιοῦτο, ἐπὶ τῆς ἀτρέπτου οὐσίας ἐκλάβωμεν. ἢ γὰρ ἄν, εἶπε σκήνωμα ἐγένετο, οὐκ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, εἴπερ αὐτὴ ἡ τοῦ Λόγου φύσις εἰς σαρκὸς φύσιν μετέστη. ἀλλ' οὐχ οἷόν τε λογίσασθαι περὶ τοῦ λέγοντος· ἴδετε, ἴδετε ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι. Πῶς οὖν καὶ ἐγένετο σάρξ, καὶ οὐκ ἠλλοίωται; τῷ ἑνωθῆναι σαρκί, οὐ τῷ μεταποιηθῆναι εἰς σάρκα. Διὸ καὶ λέγεται· Ἐφανερώθη σαρκί, οὐκ ἐφανερώθη ἡ σάρξ· Καὶ σπέρματος Ἀβραάμ, φησίν, ἐπελάβετο, οὐ σπέρμα Ἀβραὰμ ἀλλοιωθὲν ἐγένετο, καὶ ναὸν ἔσχε τὸ σῶμα, οὐκ εἰς ναὸν μεταβέβληται· Καί, ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, μορφὴν δούλου ἔλαβεν, οὐ μορφὴ δούλου γέγονεν. Εἰ δέ τις φιλονεικῶν, οὐ βούλεται τὸ τῷ Θεῷ πρέπον, σκοπεῖν, ἀλλὰ δουλεύειν ταῖς συλλαβαῖς ἀντὶ διανοίας εὐσεβοῦς, ἅπαντά τε ἀπαιτεῖν τὰ μὴ δέοντα, γινωσκέτω σοφώτερον ἑαυτὸν τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀποφαίνων, καὶ μὴ δεχόμενος τὴν ἐκεῖθεν νομοθεσίαν, τὴν διὰ πολλῶν φωνῶν ἱερῶν, ὡς προείρηται, σαφηνίσασαν ἡμῖν τοῦ ῥητοῦ τὴν δύναμιν. ἢ οὐ δίχα τολμήσεως καὶ μάχην ἐπεισάγειν τοῖς θείοις λόγοις, καὶ τῶν ἁγίων δογμάτων, ὡς ἐναντίων ἀλλήλοις καταψηφίζεσθαι, εἴπερ ἐναντίον τό, ἐγένετο σάρξ, τῷ, μορφὴν δούλου λαβεῖν. Ἀλλ' ἄπαγε δείλαιε· οὔτε τὸ θεῖον τρέπεται· οὔτε ἡ ἁγία γραφὴ πρὸς ἑαυτὴν διαμάχεται. Ἑρμηνεύουσα τοῖς φιλαλήθως ἀκούουσιν· εὐπαράδεκτός ἐστιν ὅλη καὶ σύμφωνος. Τὴν μὲν οὖν εὐσεβῆ διάνοιαν ταύτην ἡμῖν αἱ θεῖαι βίβλοι παραδιδόασιν. Τὸ δὲ ἐγένετο γέγραπται, οὐχ ἵνα τοῦ Θεοῦ Λόγου τροπὴν ἐννοήσωμεν· ἀλλ' ἵνα τὴν ἄκραν ἕνωσιν οὕτω κατανοήσωμεν· ἐπεὶ ἁμαρτίαν οὐ λέγεται πεποιηκέναι, ἀλλὰ πεποιῆσθαι. Τὸν γὰρ μὴ γνόντα, φησὶν ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν, οὐ τῷ μεταποιηθῆναι τὸν Λόγον εἰς ἁμαρτίας ἐνέργημα, ἢ πεποιηκέναι ἁμαρτίαν· ἀλλὰ τῷ λαβεῖν τὴν ἡμετέραν ἁμαρτίαν, καὶ ἀφανίσαι αὐτήν, κατὰ τὸ γε-

A Qvis non iſtam interpretationem horreat veſanam? Qvæ ſcripta ſunt, ea *aberationis continua ſerie* reſecta protulerunt: qvæ vero ſcripta non ſunt, novarunt. Idem enim qvi dixit, *Verbum caro factum eſt*, ſubjunxit & illud, *Habitavit in nobis*, ut duplicia ſtatim agnoſcamus ſignificata, Verbum & Carnem: illud qvod habitat, & illud in qvo habitatur; & immutabili eſſentiæ nec mutationem, nec alterationem, nec ſimile qvid aſſignemus. Alioqvi enim dixiſſet, habitaculum factum eſt, non habitavit in nobis: ſiqvidem natura Verbi in naturam Carnis fuiſſet mutata. At mutationem aliqvam factam eſſe in eo qvi dicit, *Videte,*
B *videte, qvia ego ſum, & non mutor*, nullis colligere rationibus poſſumus. Qvomodo igitur Caro factus mutatus autem non eſt? Carni unitus eſt: ſed in Carnem non eſt commutatus. Qvæ & cauſa eſt, cur in Carne apparuiſſe, non Caro apparuiſſe dicatur. Et, *Semen Abrahæ aſſumſit*, inqvit Apoſtolus: non, ſemen Abrahæ immutatus, factus eſt: Et, *Templum habuit corpus*, non in templum converſus eſt: Et, *Cum in forma Dei eſſet formam Dei aſſumſit*, non, forma ſervi factus eſt. Qvod ſi qvi, eſt contentioſus, qvi neglecto pio ſenſu, ſyllabis mavult adhærere, qvam qvid Deo conveniat, conſiderare, omnibusqve inde ea,
C qvæ minime decet, petenda cenſet: noverit ille, ſe, aut multo ſapientiorem eſſe, ſuo judicio, Spiritus ſancti gratia, nec admittere profectam inde legis ſanctionem, qvæ tot ſacris, qvæ paulo ante commemoratæ ſunt vocibus, verbi nobis vim ac ſenſum liqvido explanat: aut audacter bellum ſacris oraculis movere, & dogmata ſancta contrarietatis nomine condemnare: ſi modo dicta iſta interſe pugnant: *Caro factum eſt*: Et, *Formam ſervi aſſumſit*. Sed apage perverſe. Nec enim mutatur divinitas, nec ſecum pugnat ſcriptura ſacra. Hæc enim auditori veritatis cupido ſemetipſum interpreta-
D tur: comprehendi tota facile poteſt, tota ſententiis congruit. Qvem igitur nos pium tuemur ſenſum; eum ſacer nobis Codex ſuggerit. Voce autem FACTUM EST, Evangeliſta eſt uſus, non ut de Verbi divini converſione cogitaremus: ſed ut arctiſſimam inde unionem cognoſceremus, qvandoqvidem & peccatum non qvidem feciſſe, ſed factus fuiſſe dicitur. *Eum enim, qvi non novit peccatum*, ait ſcriptura, *pro nobis peccatum fecit*, non qvod VERBUM vel in peccati operationem fuerit converſum: vel peccatum fecerit: ſed qvod noſtra peccata aſſumſerit, eademqve ſuſtulerit: juxta illud,

Joh. 1. 14.
Hebr. 2. 16
Phil. 2. 6.
Joh. 1. 14.
Phil. 2. 7.
2. Cor. 5. 20

Ipſe enim peccata noſtra tollit. Qvemadmodum igitur Deus peccatum & execratio factus eſt, ſine tamen converſione: ita & Caro factus eſt, carni qvidem unitus, ſed minime in illam converſus. Atqve hinc eſt, qvod homo qvoqve per fidem & gratiam Deo conglutinatus, unus Spiritus dicitur. Qvi agglutinatur Domino, unus cum eo Spiritus eſt, non qvod homo in Deitatis naturam converſus; ſed qvod per ejusmodi conjunctionem, ad ſpiritualem dignitatem gratis fuerit evectus. Conſimili modo, *Verbum Caro factum* dicitur, carni ſcilicet unitum; Sed in Carnis naturam neqvaqvam converſum: qvemadmodum homo qvoqve Deo copulatus Spiritus eſſe dicitur, non qvod eſſentiam amiſerit propriam: ſed qvod in Spiritus communionem venerit. Qvæ ſunt vero adverſariorum argutiæ? Qvod erat manſit, qvod non erat factus eſt. Igitur aut diviſa eſt natura individua, & partium qvidem una manſit; altera mutata eſt: aut totum mutatum eſt; aut opinione factum eſt, *Verbum ſcilicet Caro*: aut dici illa qvidem debent, intelligi non debent. Qvis igitur Verbi nihil ſignificantis uſus? Verum enimvero, ut ab initio traditum eſt, firmũ eſt, & qvod dictum, & qvod velut obſcurum inde conſeqvitur. Eſt enim & interpretatio perſpicua & ſententia pia, & qvod fieri non poteſt, expugnari non poteſt. Nihil hic indecens, nec contradici fide digniſſimo martyrum teſtimonio poteſt. Salva manet & divinitatis immutabilitas, & templi ſic dicti: non vero ſuſcitantis illud Dei paſſio. Qvid qvod ſecundum iſtos, ne Mater qvidem fuerit Virgo. Si enim Verbum ſeipſum fecit carnem, non ex illa carnem aſſumendo prodiit. Qvomodo enim Mater, cujus qvod natum eſt, partem nullam in ſe habet? Qvomodo partus dicatur, incõveniens ille qvaſi per canalẽ trãſitus? Non igitur Matrem, ſed vas faciunt Virginem ſanctam. Qvin ne hoc qvidem perſpiciunt, ſe dictum, *Verbum Caro factum eſt*, contra ſemetipſos torqvere. Si enim aliud Verbum, aliud Caro; duo ſunt, non unum. Si Verbum & Caro idem ſunt, corruit vox *Factum eſt*. Neq; enim Verbum factum eſt Verbũ. Qvod vero in uno qvodam eſt, nec in ullo alio conſpicitur, id cum idem ſit & unum, aliud qvid nõ eſt factum. Res igitur ipſa poſtulat, ut vel *vocem Factũ eſt*, proſcribamus, vel duas naturas aſſeramus. Vocabulũ enim *Factum eſt*, uſurpatur, ut revera intelligatur, apparuiſſe ipſorum videntiũ opinione, qvibus eſſi temporis de *Deo Verbo*, qvod nunqvam viderant, nihil conſtabat.

A γραμμένον αὐτὸς τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αἴρει. Ὥσπερ οὖν ἁμαρτία πεποίηται καὶ κατάρα γέγονεν, οὐ τῷ μετατραπῆναι· οὕτω καὶ σὰρξ ἐγένετο, οὐκ εἰς ταύτην μεταβληθεὶς· ταύτῃ δὲ ἑνωθείς. Ἐντεῦθεν καὶ ἄνθρωπος Θεῷ διὰ πίστεως κολληθεὶς καὶ χάριτος, ἓν λέγεται Πνεῦμα. Ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ, φησὶν, ἓν Πνεῦμά ἐστιν, οὐχ ὡς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν τῆς θεότητος φύσιν μεταβαλλομένου· ἀλλ' ὡς τῆς τοιαύτης συναφείας, τὴν πνευματικὴν ἀξίαν αὐτῷ δωρουμένης. Τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ὁ Λόγος, οὐκ B εἰς σαρκὸς μετέστη φύσιν· ἀλλ' ἑνωθεὶς σαρκὶ, σὰρξ λέγεται γεγονέναι· καθὼς καὶ ἄνθρωπος κολληθεὶς Θεῷ Πνεῦμα λέγεται εἶναι· μὴ τὴν οἰκείαν οὐσίαν ἀποβαλὼν, τὴν κοινωνίαν δὲ προσλαβών. Ἀλλὰ τί τὸ σοφὸν τῶν ἀντιλεγόντων; ἔμεινεν ὃ ἦν. ἐγένετο ὃ οὐκ ἦν. Ἐμερίσθη ἡ ἀμερὴς φύσις, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἔμεινε· τὸ δὲ μεταβέβληται, ἢ τὸ πᾶν μεταβέβληται, ἢ κατὰ δόκησιν γέγονεν, ἢ λέγεσθαι μὲν ὀφείλει ἁπλῶς, νοεῖσθαι δὲ οὐχ ἁρμόζει. Καὶ τίς χρεία λόγου μηδὲν σημαίνοντος; Ἀλλ' ὡς ἀπ' ἀρχῆς παραδέδοται, καὶ τὸ εἰρημένον βέβαιον, καὶ τὸ ἀκόλουθον ὡς ἄδηλον, καὶ ἡ ἑρμηνεία σαφὴς, καὶ C ἡ διάνοια εὐσεβὴς, καὶ τὸ ἀδύνατον ἄμαχον, καὶ τὸ ἀπρεπὲς συνυπάρχον, καὶ τὸ ἀξιόπιστον ἐκ πολλῶν μαρτύρων ἀναντίρρητον, καὶ τὸ ἄτρεπτον τῆς θεότητος ἄσυλον, καὶ τὸ πάθος τοῦ λεγομένου ναοῦ, οὐ τοῦ ἐγείραντος τοῦτο Θεοῦ. Πρὸς τούτοις οὐδὲ ἡ Παρθένος νοεῖται μήτηρ κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον, εἴπερ ἑαυτὸν ὁ Λόγος σάρκα πεποίηκεν, οὐ σάρκα λαβὼν ἐξ αὐτῆς προελήλυθε. Πῶς γὰρ μήτηρ ἧς οὐδὲν τὸ τεχθὲν ἐπιφέρεται; πῶς δ' ἂν καὶ λεχθείη τοκετὸς ἡ δίκην σωλῆνος ἀνοίκειος πάροδος; Σκεῦος οὖν ποιοῦσιν οὐ μητέρα, D τὴν ἁγίαν Παρθένον. Καὶ οὐδὲ τοῦτο δύνανται συνιδεῖν, ὅτι τὸ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καθ' ἑαυτῶν μᾶλλον προβάλλονται. Εἰ μὲν γὰρ ἄλλος ὁ Λόγος, καὶ ἄλλο Σὰρξ, δύο καὶ οὐχ ἕν· εἰ δὲ τὸ αὐτὸ ὁ Λόγος καὶ ἡ Σὰρξ, τὸ ἐγένετο λέλυται. Οὐ γὰρ ὁ Λόγος, Λόγος ἐγένετο. Τὸ δὲ ἐν τῷ αὐτῷ ὂν, ἄλλο τι οὐκ ἐγένετο. Ὥστε ἀνάγκη, ἢ τὸ ἐγένετο ἀνατραπῆναι ἢ τὰς δύο φύσεις ὁμολογηθῆναι. Τὸ γὰρ ἐγένετο κατὰ τὸ ἀληθῶς φαινόμενον εἴρηται πρὸς τὴν τῶν ὁρώντων ὑπόληψιν, ἀγνοούντων τὸν μὴ ὁρώμενον Θεὸν Λόγον, τότε.

Ὥσπερ ἐάν τις εἴπῃ, ὁ ποιμὴν πρόβατον ἐξ ἀνδρὸς μεταβέβληται· ἀλλὰ καθάπερ πρόβατον ἐξ ἀνδρὸς ἀληθῶς ἐνεδύσατο, οὐ φύσεως ἀνάγκῃ ἀκουσίῳ, ἀλλὰ προαιρέσεως γνώμῃ, καὶ εὐδοκίᾳ μόνον.

A Ut ſi qvis dixerit: Paſtor ille de viro in ovem mutatus eſt, nempe qvatenus revera ovem induit, non neceſſitate qvadam naturæ involuntaria; ſed conſilio duntaxat & voluntate animi libera.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ.

ΠΩΣ οὖν τολμῶσί τινες, μετὰ τὸ δειχθῆναι δύο τὸν Λόγον καὶ τὴν σάρκα, τὴν τῶν δύο φύσεων ἐκβάλλειν τὴν σύνοδον, πάσαις μαχόμενοι ταῖς ἁγίαις γραφαῖς, πᾶσαν ὕβριν ἐπάγοντες τῇ ἀνυβρίστῳ φύσει, παντὶ φθονοῦντες τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἅπασαν προφητείαν ταύτης ἐκβάλλουσιν, οἱ τὸ διπλοῦν τῶν φύσεων ἀθετοῦντες. Πάντα ὅσα ταπεινότερον εἴρηται τῇ φύσει δεχόμενα τῆς σαρκός, τηρεῖ τοῦ Λόγου τὴν δόξαν ἀκέραιον· ταύτης ἐκβαλλομένης ἀνάγκη πάντα συνδραμεῖν εἰς τὸν Λόγον. πᾶσα τοῖς ἀνθρώποις ἐλπὶς καὶ παῤῥησία, διὰ τῆς τοῦ Λόγου πρὸς τὴν ἀπαρχὴν ἡμῶν ἑνώσεως. Οἱ δὲ τὸν Λόγον φάσκοντες εἰς σάρκα τετράφθαι, τὸ καύχημα τοῦ γένους ἐκένωσαν, καὶ τὰς λαμπρὰς ἡμῶν ἐλπίδας ἀβεβαίους ἀπέφηναν. Οὐκ ἔτι σεμνύνεται Ἀβραὰμ, οὐκ ἐπαγάλλεται Δαβὶδ, ψευδεῖς αἱ πρὸς αὐτὸν ὑποσχέσεις, εἴπερ οὐκ ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ, τὸ κατὰ σάρκα, ἀνίσταται ὁ Χριστὸς, ἀλλ' ὁ Θεὸς Λόγος αὐτὸς ἑαυτὸν σάρκα ποιήσας, τὴν ἐπιδημίαν ἐχαρίσατο. Πῶς οὖν οὐκ αἰσχύνονται, καὶ γραφαῖς θείαις πολεμοῦντες, καὶ ἀνθρώποις φθονοῦντες, καὶ Θεὸν ὡς παθητὸν βλασφημοῦντες, καὶ ψευδεῖς αὐτοῦ ἐπαγγελίας μηνύοντες; μᾶλλον δὲ οὐ ψευδεῖς μόνον· ἀλλὰ καὶ ἐπιορκίαν τοῦ ἀψευδοῦς Θεοῦ καταχέοντες. Ὤμοσε γὰρ, φησὶ, Κύριος τῷ Δαβὶδ ἀλήθειαν, καὶ οὐ μὴ ἀθετήσει αὐτήν· Ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας αὐτοῦ καθίσαι ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Μηδὲν οὖν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Δαβὶδ δεδωκότος, ἀλλ' ἐκ τοῦ Λόγου καινοτομηθείσης σαρκὸς, καὶ μία φύσις ἐν τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ δεῖ πάντως αὐτὸν νοεῖν, ἢ Κύριον τοῦ Δαβὶδ, ἢ υἱόν. Τὰ γὰρ δύο ἡ μία φύσις οὐκ ἐπιδέχεται. Εἰ Θεὸς μόνον, οὐ κυρίως υἱός· Οὐ γὰρ ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει·

ADVERSUS EOS, QUI UNAM in Chriſto naturam eſſe contendunt.

POSTQVAM igitur, duo in Chriſto diverſa eſſe, Verbum & Carnem demonſtratum eſt, qvid eſt? cur duarum B conjunctionem naturarum qvidam rejicere non dubitant? Bellum illi certe ſcripturis ſanctis univerſis inferunt, naturam nulli obnoxiam injuriæ contumeliis vexant, divinam *ἐνανθρώπησιν inhominationem* generi hominum univerſo invident, reſpuunt qvæcunqve de hac edita ſunt vaticinia, qvi duarum unionem naturarum diſſolvunt. Qvæcunqve humilius *de Chriſto* dicuntur, ea carnis applicata naturæ, ſalvam Verbi gloriam conſervant. Carne ſublata in Verbum omnia concurrant neceſſe eſt. Omnis hominibus ſpes eſt & fiducia ex Verbi cum primitiis noſtris unione reſultat. Qvi vero C Verbum dicunt in carnem eſſe mutatum illi & gloriationem generis *noſtri*, ad nihilum r degerunt, & præclaras noſtras ſpes debilitarunt. Non amplius gloriabitur Abraham; non amplius exultabit David: promiſſa, qvæ ad illum facta, mendacia erunt, ſiqvidem Chriſtus ſecundum Carnem, de fructu ventris ejus non extitit. At enim Deus *Verbum* ſemetipſum Carnem faciens, ſua nos præſentia dignatus eſt. Qvomodo igitur non pudet eos contra ſcripturam ſanctam bellum facere, hominibus invidere, Deum ut paſſibilem, blaſphemare, promiſſio- D nes ejus mendacii arguere, imo non hoc tantum, ſed & Deum ipſum, qvi mentiri neſcit, perjurii accuſare? *Juravit enim*, inqvit, *Dominus Davidi veritatem, & non pœnitebit eum: E fructu ventris ejus ſeſſurum ſuper ipſius throno*, qvod ſi nihil caro de ſubſtantia Davidis accepit, ſed ex Verbo novo qvodam modo facta eſt, una natura eſt in Domino Chriſto, qvi nihilominus aut Dominus aut filius Davidis intelligendus eſt. Duo enim *contraria*, una eademqve natura non admittit. Si Deus tantum; non proprie filius: qvippe qvi originem eſſentiæ ab ipſo non trahit.

[illegible]

Nec vero germanus filius, qvi nullam eſſentiæ paternæ partem habet.

A Οὐ δὲ γνήσιος υἱὸς, ὁ μηδὲν ἔχων ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ λεγομένου πατρός.

ADVERSUS EOS, QVI NATURÆ carnes confeſſorls loco Trinitatis Qvaternitatem dicunt docere.

JAM vero eadem Adverſarios improbitate in aliis agere diſputationibus video. Nam cum ſupra ſimpliciter dixiſſent: qvi duas in uno *Chriſto* formas, Dei & ſervi conſiderarent, eos duos filios inducere: nunc rurſum Qvaternitatem illos docere calumniantur, qvi natura carnem ſurſum evectam credunt. Arrogantium hominum hæc ſunt, & ex minime conſeqventibus diſputantium verba. Qvanqvam non tam illis nobiſcum res eſt, qvam cum Sanctis omnibus qvi eandem nobiſcum *de Chriſto* fidem per Spiritus ſancti gratiam prædicarunt. A qvibus nos colluſtrati cum ſinceram in nomine patris, Filii & Spiritus ſancti confeſſionem didicimus, tum in Oeconomia *ſive diſpenſatione Dei* inter homines converſationis duarum unionem naturarum cognovimus. Qvi vero humilia omnia ipſi Filii Deitati volunt tribui, tollunt carnis naturam: ut hujus paſſiones neceſſario aſſcribantur DEO VERBO, converſo illi qvidem prius in carnem, ſed ea, qvæ carnis ſunt, rurſum patienti. Atqve hac de cauſa Qvaternitatis crimen nobis impingunt, commentitia dogmata nulla niſi teſtimonii ſui autoritate adſtruentes. Qvod ſi Carnis eandem cum Patre Filio & Spiritu ſancto eſſentiam profeſſi ſumus unqvam: Qvaternitatis nomen jure nobis objicitur, qvippe qvi eandem in qvatuor perſonis eſſentiam contemplemur. Sin qvod res eſt dicimus: coeſſentialem Patri eſſe filium, coeſſentialem item Spiritum ſanctum: Carnem vero ad Oeconomiæ ſive diſpenſationis complementum, non eſſentiæ incrementum ſuſceptam: qva illi ratione *qvarti* acceſſionem numeri ex carnis natura fabricant, adeo diverſam *naturam* perinde, ac ſi alia coeſſentialis perſona eſſet, ſuperinducentes; neqve id tamen Carne in ſe ipſa conſiderata, ſed in inſeparabili cum DEO Verbo conjunctione agnita: ut ea neqve amplius videatur ſeparata, neqve ut coeſſentialis reliqvis *perſonis* pari modo annumeretur.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ὅτι τὸ ὁμολογεῖν φύσιν τὴν σάρκα, τετράδα ἐστὶν ἀντὶ τριάδος κηρύττειν.

ΠΑΛΙΝ τὴν αὐτὴν κακουργίαν ἐν ἑτέροις ῥήμασιν παρὰ τῶν ἐναντίων προ-
B βαλλομένην ὁρῶ. Ἄνω γὰρ ἁπλῶς εἰπόντες, δύο υἱοὺς εἰσάγειν τοὺς ἐν ἑνὶ τὰς δύο νοοῦντας, μορφὴν Θεοῦ, καὶ μορφὴν δούλου, πάλιν ἐνταῦθα τετράδα κηρύσσειν συκοφαντοῦσι, τοὺς φύσει τὴν σάρκα ἀνειλῆφθαι πιστεύοντας. Τοῦτο δὲ λέγουσι μὲν ἐπ' ἐξουσίας οὐκ ἔκ τινος ἀκολουθίας· προσφέρουσι δὲ οὐ τοσοῦτον ἡμῖν, ὅσον τοῖς ἁγίοις πᾶσι, τοῖς ταῦτα διὰ τῆς πνευματικῆς κηρύξασι χάριτος, παρ' ὧν ἡμεῖς φωτισθέντες, τὴν μὲν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν ἐν ὀνόματι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ,
C καὶ ἁγίου Πνεύματος, ἐδιδάχθημεν· τὴν δὲ τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν ἐκ δύο φύσεων ἐγνωρίσαμεν. Ἀλλ' οἱ βουλόμενοι πάντα ταπεινὰ φέρειν εἰς αὐτὴν τοῦ Υἱοῦ θεότητα, παραγράφονται τῆς σαρκὸς τὴν φύσιν, ἵνα τὰ πάθη ταύτης ἐξ ἀνάγκης ἐπιγραφῇ τῷ Θεῷ Λόγῳ, τραπέντι μὲν πρότερον εἰς σάρκα· παθόντι δὲ αὖθις τὰ τῆς σαρκός. Καὶ τούτου χάριν ἔγκλημα τοῖς πιστοῖς ἐπισείουσιν αὐθεντίᾳ μόνῃ τὰ δοκοῦντα κατασκευάζοντες. Εἰ μὲν γὰρ ἐλέγομεν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἶναι τὴν σάρ-
D κα, καλῶς τετράδα ὠνόμαζον, ὡς τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐν τέτρασι προσώποις θεωρουμένης. Εἰ δὲ λέγομεν, ὅπερ ἐστὶν, ὁμοούσιον μὲν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, ὁμοούσιον δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἰληφέναι δὲ τὴν σάρκα εἰς ἐκπλήρωσιν οἰκονομίας, οὐκ εἰς αὔξησιν οὐσίας, πῶς ἀριθμοῦ προσθήκην ἐργάζονται, τῆς σαρκὸς τὴν φύσιν τοσοῦτον παρηλλαγμένην, ὡς ἕτερον πρόσωπον ἐπεισάγοντες ὁμοούσιον; καὶ τοῦτο οὐ καθ' ἑαυτὴν αὐτῆς θεωρουμένης, ἀλλ' ἐν ἀχωρίστῳ συναφείᾳ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον γνωριζομένης, ὥστε μηκέτι κεχωρισμένην αὐτὴν ὁρᾶσθαι, μήτε ὡς ὁμοούσιον τῷ ἴσῳ τρόπῳ συναριθμεῖσθαι.

Ὁ μὲν

A Ὁ μὲν οὖν ἡμέτερος Λόγος καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν ὁμολογεῖ, καὶ τετράδα, καθώς φησιν, οὐ ποιεῖ, καὶ φυλάττει τοῦ Λόγου τὸ ἀπαθές, καὶ πρὸς πάσας συμφωνεῖ τὰς ἁγίας γραφάς· ἡ δὲ τῶν ἐναντίων νομοθεσία καὶ τοῖς γεγραμμένοις ἀπ᾽ ἀρχῆς ἀπειθεῖ, καὶ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάληψιν ἀθετεῖ, καὶ τὸν Θεὸν Λόγον τετράφθαι καὶ πεπονθέναι δηλοῖ, ἢ κατὰ φαντασίαν πάντα ἐπιδεδεῖχθαι. Εἰ δὲ διὰ πολλὰς ἡμᾶς εὐεργεσίας διὰ τῆς μεσιτευούσης ἀχράντου σαρκὸς εἰληφέναι τε καὶ λήψεσθαι ἐλπίζειν, ἀναγκάζουσιν ἡμᾶς εἰς ἀριθμὸν τετράδος παραλαμβάνειν τὴν σάρκα· ὥρα αὐτοῖς καὶ τὸ ἱμάτιον τοῦ τῆς κρασπέδου, οὗ πιστῶς ἁψαμένη ἡ B γυνὴ ἡ τὴν τοῦ αἵματος πηγὴν περιφέρουσα, τὴν ἴασιν ἔκλεψεν, εἰς συναρίθμησιν τῶν μνημονευομένων λαμβάνειν, καὶ πέμπτον ἐν τῷ κηρύγματι τῆς δοξολογίας τὸ ἱμάτιον παρεισάγειν, οὐχ ὡς ἑνωθὲν τῷ αὐτῷ τῆς ἑνώσεως τρόπῳ, ἀλλ᾽ ὡς παραληφθὲν εἰς θαυματουργίαν παράδοξον. Τοῦ τοίνυν ἱματίου τοσαύτην ἐκ τῆς ἀχράντου σαρκὸς λαβόντος χάριν, καὶ μεταδόντος τῇ γυναικί, καὶ μὴ δὲ προσθήκην τοῦ ἀριθμοῦ ἐπὶ δοξολογίας ποιήσαντος· οὕτω καὶ τὴν ἔνθεον σάρκα τὴν ἀναποβλήτως ἡνωμένην τῷ C παντοδυνάμῳ Λόγῳ τιμῶντες, εὑρεῖν μὲν δι᾽ αὐτῆς ὁμολογοῦμεν τὴν σωτηρίαν, τηροῦμεν δὲ καὶ τὸν ἀριθμὸν τῆς τριάδος ἀπαρεγχείρητον, ὡς ἓν οὖσαν ἅμα τῷ Λόγῳ κατὰ τὸ ἀχώριστον τῆς ἑνώσεως, καὶ ἀδιαίρετον τῆς προσκυνήσεως. Ἀλλ᾽ ὅσα μὲν ἐφαρμόζοντα τῇ θείᾳ φύσει φάσκουσι γεγονέναι, τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ πρὸς κατασκευὴν ἀπρεποῦς ἐννοίας λαμβάνουσι, Παύλου λέγοντος· ἀδύνατον τῷ Θεῷ καὶ τὸ ψεύσα- D σθαι καὶ τὸ ἑαυτὸν ἀρνήσασθαι. Ὅσα δὲ καὶ ἁρμόζοντα τῷ Θεῷ καὶ σωτήρια καὶ θεοπρεπῆ καὶ φιλάνθρωπα, ταῦτα πρὸς τὸ ἀδύνατον μεταφέρουσι, μὴ παραχωροῦντες τῇ δεσποτικῇ σοφίᾳ τοῦ δύνασθαι καὶ λαβεῖν σάρκα καὶ μὴ ποιεῖν τετράδα. Οὕτω κρίσις αὐτοῖς ἐμφιλόνεικος· τὰ μὲν ἀπρεπῶς παρ᾽ αὐτῶν καινοτομούμενα βεβαιοῦν τῷ λέγειν, ὅτι πάντα δύναται ὁ Θεός· τὰ δὲ παρὰ τῆς ἁγίας γραφῆς εὐσεβῶς κηρυττόμενα, μηκέτι δέχεσθαι, ὡς ἀληθῆ, καὶ δυνατὰ καὶ συμφέροντα· λαμβάνειν δὲ αὐτὰ εἰς πλοκὴν ζητημάτων, καὶ μὴ ἀποδιδόναι τῇ δυνάμει τοῦ πάντα ποιοῦντος, τὰ ἀνήκοντα ὑπὲρ ἀνθρωπίνην κατάληψιν.

Noſter igitur Sermo &, *ut ita loquar*, inhominationem profitetur, & Verbi tuetur impaſſibilitatem, & Scripturæ univerſæ conſentit. Adverſariorum vero doctrina cum fidem omnem iis, quæ ab initio ſcripta, derogat: tum carnis aſſumtionem rejicit; denique aut Verbum Deum mutatum & paſſum, aut ficte adumbrata fuiſſe omnia liquido declarat. Quod ſi ideo Carnem neceſſario nobis in Quaternitatis numerum ducunt adſciſcendam: quod per mediatricem puriſſimam Carnem multa nos beneficia accepimus & accepturos deinceps ſperamus: commodum ipſis erit & togam illam, cujus oram cum fide tetigiſſet illa fontem ſanguinis circumferens mulier, ſanitatem furata eſt, in memoratorum numerum aſſcribere, & quintum aliquod in prædicatione glorioſæ ſuæ celebrationis togam inducere: non illam quidam ut pari cum unitis naturis modo honoratam, ſed ut ad ſtupendi operationem miraculi adſcitam. Cum igitur tantam a puriſſima carne gratiam accipiat toga, mulierique impertiat: nec tamen glorioſæ celebrationis numerum augeat: nos quoque Carnem illam divinam omnipotenti Verbo inſeparabiliter unitam honorantes, ſervari quidem nos per illam profitemur: ſed Trinitatis numerum ſalvum retinemus; cum unum ſit *caro* una cum Verbo, tum propter inſeparabilem unionem, tum propter indivulſam adorationem. Sed quæcunque divinæ naturæ non conveniunt, ea potentiæ Dei prætenta ipſi tributa ad adſtruendam abſurdam opinionem arripiunt, Paulo contra teſtante: DEUM non poſſe mentiri, nec ſeipſum negare. Quæ vero & Deo convenientia, & ſalutaria, & divina, & φιλάνθρωπα ſunt: ea poteſtati divinæ non ſubjiciunt: non tribuentes hoc Domini ſapientiæ, ut citra Quaternitatis notam poſſit carnem aſſumere. Ita pervicaci ſunt animo, ut quæ a ſe novantur abſurde, ea divinæ argumento omnipotentiæ corroborent: quæ vero a ſcriptura ſacra docentur pie, ea ut vera, ut poſſibilia, ut utilia minime admittant, ſed quæſtionum inde laqueos texant, nec largiantur Omnipotentis poteſtati, quæ humanæ captum intelligentiæ ſuperant.

A

ADVERSUS EOS, QUI humanæ in Chriſto Domino naturæ confeſſores ſpem ſuam in homine defigere dicunt,

SED enim non continent ſe in his tam abſurdis tamque impudentibus quæſtionibus: verum ad aliam multo impudentiorem contradictionem progrediuntur. Etenim in homine, ajunt, ſpem ſuam habere collocatam, eos, qui ſecundum alterutram naturam, Chriſtum Deum & hominem profitentur. Super his ſciſcitari illorum ſententiam libet: Aut audiendæ nobis ſunt ſacræ literæ, aut ſecundum illos non ſunt. Si audiendæ: ex illis *hoc* didicimus: illas igitur accuſent. Sin audiri eas nolint: bellum ſacro Codici æternum aperte denuncient: & ne verbum quidem ad illos, utpote a fide alienos faciemus. Ex ſcripturis didicimus, quod homo in doloribus conſtitutus ſciens ferre infirmitatem, quodque Filius hominis ſit:

Nunc vero hominem cupitis me perimere,

Hominem, qui verum vobis effatus ſum.

1.Tim.2.5. *Unus Deus, unus quoq; Mediator Dei & hominum, Homo Chriſtus Jeſus.*

1.Cor.15. v.47. *Primus homo ex terra terrenus: ſecundus homo de cœlo cœleſtis.*

Primus eſt Adam, ultimus Chriſtus.

Per hominem mors, per hominem reſurrectio mortuorum.

Atq; hæc tot tantaq; oraculorum ſacrorum ſunt teſtimonia, & multo quidem plura: ac quanta præterea factorum? Infans in lucem editus: faſciis involutus: lacte nutritus: ſecundum legem circumciſus eſt: profecit ætate, & ſapientia & gratia. Expertus eſt famem: toleravit ſitim: labores ſubiit: perturbationis, angoris & mœroris ſenſu tactus eſt: fratribus per omnia ſimilis eſt redditus, citra peccatum. Cæſus eſt flagellis: actus eſt in crucem: clavis affixus eſt: guſtavit mortem: ſepultus eſt: deſcendit ad inferos anima ejus: verum teneri non potuit; ſed corpori reddita eſt, unde facta reſurrectio. Deinde ſeſe palpandum & contrectandum dedit incredulis: cepit una cibum in reſurrectionis teſtimonium; tandemque multis ſpectantibus in cœlum evectus eſt.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ὅτι κατ' ἄνθρωπον γινώσκειν τὸν δεσπότην Χριστὸν, εἰς ἄνθρωπόν ἐστι τὰς ἐλπίδας ἔχειν.

ΑΛΛΑ γὰρ μὴ ἀρκεσθέντες τοῖς οὕτως ἀτόποις καὶ ἀναισχύντοις προβλήμασι, προσέθηκαν καὶ ἄλλην ἰταμωτέραν ἀπόφασιν, λέγοντες· εἰς ἄνθρωπον ἔχειν τὰς ἐλπίδας τοὺς Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καθ' ἑκατέραν φύσιν ὁμολογοῦντας τὸν Χριστόν. Ἐπὶ τούτοις αὐτῶν πυθέσθαι καλόν· Δεῖ πείθεσθαι ταῖς ἁγίαις γραφαῖς, ἢ κατ' αὐτὰς οὐ δεῖ; Εἰ μὲν γὰρ δεῖ, παρ' αὐτῶν ἀκηκόαμεν καὶ αὐταῖς ἐγκαλείτω-
B σαν. Εἰ δὲ λέγοιεν, ὡς οὐ δεῖ, φανερῶς ὁμολογήτωσαν τὴν πρὸς τὰς ἱερὰς βίβλους ἄσπονδον μάχην, καὶ οὐδεὶς ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς, οἷα πρὸς ἀλλοτρίους λόγος. Παρ' αὐτῶν ἀκηκόαμεν· ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὢν καὶ εἰδὼς φέρειν μαλακίαν. καὶ ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστί·

Νῦν δὲ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν λελάληκα ὑμῖν.

Εἷς Θεὸς, εἷς καὶ Μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός.

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός· ὁ δεύ-
C τερος ἄνθρωπος ὁ Κύριος ἐξ οὐρανοῦ.

Ὁ πρῶτος Ἀδάμ· ὁ δὲ ἔσχατος Χριστός.

Δι' ἀνθρώπου θάνατος, δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν.

Τοσαῦτα ἐν λόγοις, καὶ πολλῷ πλείω σφόδρα, ὅσα πάλιν ἐν ἔργοις. Ἐγεννήθη βρέφος, περιεγράφη σπαργάνοις, ἐτράφη γάλακτι, περιετμήθη κατὰ τὸν νόμον· προέκοψεν ἡλικίᾳ, καὶ σοφίᾳ καὶ χάριτι, πεῖναν ἔγνω, δίψαν οὐκ ἠγνόησε, πόνων αἴσθησιν ἔλαβε, τα-
D ραχῆς καὶ ἀδημονίας καὶ λύπης πεῖραν ἐδέξατο, κατὰ πάντα ὡμοιώθη τοῖς ἀδελφοῖς χωρὶς ἁμαρτίας. Μάστιξιν ὑπεβλήθη, σταυρῷ προσηλώθη, ἥλοις περιεπάρη, θανάτου ἐγεύσατο, ταφῇ παρεδόθη, γέγονεν ἡ ψυχὴ κατὰ τὸν ᾅδην, καὶ κρατηθῆναι μὴ δυνηθεῖσα πάλιν ἀπεδόθη τῷ σώματι, καὶ γέγονεν ἡ ἀνάστασις. Εἶτα ἐπαφὴ καὶ ψηλάφησις τῶν ἀπιστούντων. Εἶτα τροφὴ πιστουμένη τοῦ σώματος τὴν ἀνάστασιν. Εἶτα ἀνάληψις εἰς οὐρανὸν ὁρώντων πολλῶν.

Τοσαῦται μαρτυρίαι τῶν γεγραμμένων, τοσαύτη πληροφορία τῶν γενομένων. τοσούτων ἡ οἰκονομία πρόξενος ἀγαθῶν. καὶ ταῦτα πάντα κελεύουσι παρορᾶν, καὶ τοσούτων καὶ τοιούτων ἀπεναντίας χωρεῖν, ἀνθρωπότητα δὲ διὰ τούτων ἀποδεδειγμένην μὴ κατὰ φύσιν ὁμολογεῖν· ἀνθρωπότητα δὲ οὐ ψιλήν. Πρὸς ταῦτα καιρὸς Ἀποστολικὴν ἀντιθεῖναι φωνήν· Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον, ἢ ἀνθρώποις. Οὕτω δὴ ἀνθρωπότητος ἀρρήτως ἡνωμένης καὶ ἀχωρίστως θεότητι, ὡς τὸν αὐτὸν βρέφος καὶ παιδίον βλέπεσθαι, καὶ Θεὸν γινώσκεσθαι. Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, φησὶν ὁ Προφήτης, υἱὸς καὶ ἐδόθη, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός. Ἐν σπαργάνοις περιεγράφεται· ἀλλὰ πάσῃ τῇ κτίσει τὴν δεσποτείαν ἀπερίγραφον ἐπιδείκνυται. Ἐν φάτνῃ ἐτίθετο· ἀλλὰ παρ' Ἀγγέλων ὑμνούμενος ἐδοξάζετο. Πεῖναν καὶ δίψαν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἐκ πέντε ἄρτων χιλιάδας ἐχόρτασε, καὶ περισσείαν κλασμάτων δεκαδύο κοφίνων, ὡς ἠθέλησεν, ἔδειξε. Συντόμως εἰπεῖν, ἐγεύσατο θανάτου· ἀλλὰ κατέλυσε τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου· καὶ κατ' αὐτὸ δὲ τὸ πάθος, ἐπὶ σταυροῦ μὲν ἦν τὸ σῶμα κρεμάμενον, πανταχοῦ δὲ ὁ ἐν αὐτῷ Θεὸς Λόγος τὴν ἀπαθῆ δυναστείαν ἐπιδεικνύμενος ἦν. Ἐσείετο γῆ, ἐσχίζοντο πέτραι, συνεκαλύπτετο ἥλιος, διερρήγνυτο καταπέτασμα, τάφοι ἠνοίγοντο, νεκροὶ ἀνεπήδων. ξένοι κήρυκες τῆς καταλύσεως τοῦ θανάτου, πᾶσα κτίσις τὴν ἀόρατον θεότητα τοῦ ἐσταυρωμένου ἐμήνυε. Ποίαν ἕξομεν ἀπολογίαν τηλικαύτης ἀμελήσαντες σωτηρίας, καὶ τοσαύτην παριδόντες πληροφορίαν, συνθέμενοί τε ταῖς τῶν φιλονεικούντων καινολογίαις; Ἀλλ' ὅτι μὲν κατὰ πάντα τρόπον ἁρμόζει γινώσκειν τὸν Σωτῆρα Χριστὸν, Θεὸν ἅμα καὶ ἄνθρωπον, κατὰ φύσιν ἑκατέραν, κἂν ἡμεῖς σιωπήσωμεν, οἱ λίθοι κράξονται. Τὸ δὲ μὴ ἔχειν εἰς ἄνθρωπον ἁπλῶς τὰς ἐλπίδας τοὺς οὕτω πιστεύοντας, ἀναγκαῖον δεῖξαι σαφῶς. Καί τοιγε, καὶ εἴ τις ἀνέκυπτεν ἀπορία, ταύτης ἐχρῆν τὴν λύσιν ζητεῖν, ἢ τὴν οἰκείαν ἀμάθειαν ὁμολογεῖν, οὐ τῶν γεγραμμένων ἀναχωρεῖν.

Ac tot tantaque tum ſint ſcripturarum teſtimonia, cum firma & certa fides factorum: cum tot ab Oeconomia ſive diſpenſatione bona ad nos redeant: præcipiunt tamen illi, ut clauſis hæc omnia oculis aſpiciamus, contrariam liquidiſſimis hiſce teſtimoniis opinionem amplectamur, demonſtratam vero per illa humanitatem non ſecundum naturam confiteamur: humanitatem vero non nudam. Eſt profectò, cur hoc loci Apoſtolico adverſus eos reſponſo nos muniamus: *Juſtius eſt obtemperare Deo, quam hominibus.* Act. 3, 19.
Cum igitur humana natura divinæ ineffabiliter & inſeparabiliter unita ſit, ita quidem, ut idem & infans puerulusq; videatur, & Deus agnoſcatur, *Puer*, inquit, *Propheta natus eſt nobis, & filius datus eſt, & vocatur nomen ejus, magni conſilii Angelus, mirabilis Conſiliarius, Deus fortis.* Eſa. 9, 6.
Faſciis circumſcribitur: ſed nullis circumſcriptum terminis imperium in creaturas univerſas exercet. In præſepe ponebatur: ſed Angelorum celebratus hymno glorificabatur. Famem & ſitim toleravit: ſed quinque panibus aliquot hominum millia cibavit, & ſuperantia duodecim caniſtrorum fruſta, prout voluit, oſtendit. Ut paucis rem complectar: mortem deguſtavit, ſed penes quem mortis robur erat, illum deſtruxit: ac in cruce quidem, dum pateretur, corpus ejus pendebat: qui vero in illo erat Deus Verbum, is ſuam nullis paſſionibus obnoxiam potentiam ubique declarabat. Commovebatur terra: findebantur ſaxa: occultabatur Sol: velum rumpebatur: aperiebantur ſepulchra: reſurgebant mortui externi ruptorum mortis vinculorum præcones: creaturæ denique univerſæ inviſibilem crucifixi Deitatem nunciabant. Qualis igitur nos defendet excuſatio? Si tanta ſalute neglecta, tam certa fidei perſuaſione contempta, novis contentioſorum hominum opinionibus ſubſcripſerimus. Verum enimvero id quod multis modis CHRISTUM Servatorem liceat agnoſcere DEUM pariter & hominem, ſecundum alterutram quamque naturam, ut maxime nos tacuerimus, lapides clamabunt. Quod vero non in homine ſimpliciter ſpem ſuam habeant repoſitam, qui ſic ſentiunt, operæ pretium eſt, perſpicue ut demonſtremus. Et ſane, ſi quæ ſuborta eſt quæſtio dubia: aut ſolutionem ejus quæramus oportet, aut inſcitiam fateamur noſtram, ut a Scriptura ne latum quidem unguem diſcedamus.

Noſtra quidem quæſtio ejuſmodi eſt, quæ non difficiles habet explicatus. Etenim in Chriſto cum ſpem defigimus noſtram ad incarnatam ejus, qui homo factus eſt, præſentiam, & ſalutarem Domini diſpenſationem reſpicimus: & in carne olim conſpecta inviſibilem Deum Verbum agnoſcimus, ex ejuſdem carnis paſſione impaſſibilitatem hujus colligimus: quæcunque denique facta ſunt unitæ Carni Deitati *hoc eſt perſonæ* aſſcribimus: atque hoc pacto incarnatum & *ut ſic loquar* inhominatum Deum Verbum una adoratione colimus. Neque enim mulier illa, quæ Chriſti fimbriam tetigit, in fimbria, ſed in ejus, qui toga veſtitus erat, & cujus erat fimbria, inviſibili potentia ſpem ſuam comperta eſt, collocaſſe. Nec in ſputo fiduciam ſuam fixit is, cujus cæcitas ſputi remedio ſanata erat, ſed in invicta ejus potentia, qui hac illum ratione ſanari voluit. Quid? quod & hodie, qui ad ſanctum altare accedunt, idque amplectuntur & cum metu ac lætitia ſalutant, non in lapidibus & lignis, ſed in gratia per lapides & ligna nobis repræſentata hærent. An tu eos, qui temporibus beati Moſis ideo ſervati ſunt, quod in exaltatum ſerpentem æneum oculos flexerunt, a ſerpente ſalutem ſperaſſe calumniaris? Quod ſi typus miniſterii tantum habuit efficacitatis per ſerpentem, quanto tibi majorem ipſe gratiæ prototypus per hominem afferet? ſicut certe multiplicia in fideles beneficia contulit: ſecundum illud Apoſtoli: 1.Cor.15, 21. *Ut per hominem mors: ita per hominem reſurrectio mortuorum.*

A Νυνὶ δὲ καὶ ῥᾴδιον τὸ πρέπον εὑρεῖν, ὅτι τὰς ἐλπίδας ἔχομεν εἰς τὴν ἔνσαρκον τοῦ ἐνανθρωπήσαντος παρουσίαν, εἰς τὴν σωτήριον τοῦ δεσπότου οἰκονομίαν, διὰ μὲν τῆς ὁρωμένης σαρκὸς τὸν ἀόρατον Θεὸν Λόγον ἐπιγινώσκοντες, καὶ διὰ τοῦ πάθους ταύτης τὴν ἀπάθειαν λαμβάνειν πιστεύοντες. πάντα δὲ τὰ γινόμενα τῇ ἑνωμένῃ τῇ σαρκὶ θεότητι ἐπιγράφοντες, καὶ οὕτω μίαν τὴν προσκύνησιν τῷ σαρκωθέντι καὶ ἐνανθρωπήσαντι Θεῷ Λόγῳ προσάγοντες. B Οὐ δὲ γὰρ ἡ ἁψαμένη γυνὴ τοῦ κρασπέδου εἰς κράσπεδον ἔχουσα τὰς ἐλπίδας ἠλέγχετο· ἀλλ' εἰς τὴν ἀόρατον δύναμιν τοῦ τὸ ἱμάτιον περιβεβλημένου, οὗπερ τὸ κράσπεδον. Οὐ δὲ ὁ τῷ πτύσματι τῆς τυφλώσεως ἐλευθερωθεὶς εἰς πτύσμα τὴν πεποίθησιν εἶχεν· ἀλλ' εἰς τὴν ἀήττητον ἐξουσίαν τοῦ κελεύσαντος αὐτὸν οὕτω τὴν ἴασιν δέξασθαι. Ἐπεὶ καὶ νῦν οἱ προσιόντες ἁγίῳ θυσιαστηρίῳ, περιπτυσσόμενοι δὲ τοῦτο, καὶ μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς ἀσπαζόμενοι, οὐκ εἰς λίθον ἢ ξύλον ἁπλῶς ἐπερείδονται, ἀλλ' εἰς τὴν διὰ τοῦ λίθου ἢ ξύλου τοῖς εὐσεβέσι μνημονευομένου C χάριν. ἢ σὺ καὶ τοὺς σωθέντας ποτὲ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Μωσέως διὰ τοῦ βλέπειν εἰς τὸν ὑψωθέντα χαλκοῦν ὄφιν, ὄφει τὴν σωτηρίαν αὐτῶν ἐπιτρέπειν διέβαλες; Εἰ δὲ ἡ εἰκὼν τοῦ μυστηρίου τοσαύτην ἐνέργειαν δι' ὄφεως ἐπεδείξατο· πόσῳ μᾶλλον αὐτὸ τῆς χάριτος τὸ πρωτότυπον δι' ἀνθρώπου σοι παρέξει, καθὼς καὶ παρέσχε τοῖς πιστοῖς τὰς πολυτρόπους εὐεργεσίας κατὰ τὸν εἰπόντα· ὥσπερ δι' ἀνθρώπου ὁ θάνατος, οὕτω δι' ἀνθρώπου ἡ ἀνάστασις D τῶν νεκρῶν.

ADVERSUS EOS, qui DEUM Verbum impatibiliter paſſum dicunt.

ETSI multa hactenus contorta eaque ineptiſſime propoſita ſophiſmata quoad ejus fieri potuit breviſſime confutavimus: tamen præſenti huic quomodo ſit occurrendum, minime videmus.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ἔπαθεν ἀπαθῶς Θεὸς Λόγος.

ΠΟΛΛΑΙΣ καὶ λίαν σκαιῶς προτεθείσαις πλοκαῖς συντόμως κατὰ δύναμιν ἀντειπόντες, οὐκ οἴδαμεν τί χρησόμεθα τῇ νυνὶ προκειμένῃ. Παίζειν μὲν οὐ βουλόμενοι·

Nam cum jocari in animo nobis non ſit:

παιδεύειν δὲ μάλιστα πρὸς παιδιὰν καταγέλαστον οὕτως ἀναγκαζόμενοι, ἣν καὶ τὸ ἁπλῶς εἰπεῖν χλεύην ἐστὶν εἰσενεγκεῖν. ἔπαθεν ἀπαθῶς. Ὦ τῆς ἀδιανοήτου σοφίας! ὢ τῆς παιζούσης διδασκαλίας, οἰκοδομούσης ἅμα καὶ καθαιρούσης! οἷά ἐστιν ἰδεῖν τὰ τῶν παίδων ἐν ψάμμοις ἀθύρματα. Ἔπαθεν ἀπαθῶς. πρὶν ἀκούσω τοῦ ῥήματος ἐπιλανθάνομαι τῆς σημασίας τοῦ, ἔπαθεν. Ἐπαγόμενον γὰρ τὸ, ἀπαθῶς, οὐκ ἐᾷ θάνατον, καὶ ταφὴν, καὶ ἀνάστασιν δέχεσθαι, ἃ τὸ τῆς ἡμετέρας ἔχει σωτηρίας κεφάλαιον. Εἰ γὰρ ἔπαθε, πῶς ἀπαθῶς; Εἰ ἀπαθῶς, πῶς ἔπαθε; Λαλήσωμεν ἀλαλήτως; καὶ νοήσωμεν ἀνοήτως; Τίς εἶδε πίπτοντα ἀπτώτως; ἐγειρόμενον ἀνεγέρτως, πονοῦντα ἀπόνως, φρονοῦντα ἀφρόνως, λαλοῦντα ἀνωφελῶς, λυόμενον ἀλύτως, ἵνα λέξωμεν τὸ, ἔπαθεν ἀπαθῶς; τίς ἡ τῆς ἀφροσύνης ἐπίτασις; τίς ἡ τῆς μανίας ἔνστασις; τίς ἡ τῆς ἀνοίας παραπληξία; Περὶ μυστηρίου φρικωδεστάτου φέρειν ῥήματα γέλωτα πλατὺν ἐργαζόμενα, λόγον ἐπαγγέλλεσθαι καὶ ἀλογίαν προβάλλεσθαι, ἀπόκρισιν διδόναι ἴσην τοῦ μὴ διδόναι, ἀσαφεστέραν ἑρμηνείαν παρέχειν μείζονος ἀπορίας μητέρα. Πῶς οὐδεὶς τῶν ἁγίων εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀναδραμεῖν θεωρίας, ἢ εἰπεῖν ἠδυνήθη τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο ῥῆμα, ἔπαθεν ἀπαθῶς; Πῶς αἱ πολύστιχοι βίβλοι τὴν ὑπέρογκον ταύτην ἀποκάλυψιν ἡμῖν οὐκ ἐγνώρισαν; Παῦλος εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνελθὼν, καὶ τῶν ἀῤῥήτων ῥημάτων ἀκούσας ἐν παραδείσῳ, τοιοῦτο οὐδὲν ἀπεφήνατο. μὴ ἄρα τούτοις καταλιμπάνων τὴν τῶν ὑπερβαινόντων ἐξήγησιν, οὕτως οὐκ εἶπεν· ἔπαθεν ἀπαθῶς· ἀλλ' ἔμαθε, φησὶν, ἀφ' ὧν ἔπαθε, καὶ πεπειραμένος, κατὰ πάντα, καθ' ὁμοιότητα; τὸ πεπειραμένος πόῤῥωθεν ἀνεῖλε τὴν τοιούτων λόγων τὴν ληρῳδίαν. Ὁ γὰρ κατὰ πάντα πεπειραμένος καθ' ὁμοιότητα, ἢ πέπονθεν οὐκ ἀπαθῶς, ἵνα φυλάξῃ τὸ, κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα· ἢ καὶ τοὺς ἄλλους δείκνυσι παθόντας ἀπαθῶς, ἵνα σώσῃ τὴν πρὸς αὐτοὺς ὁμοιότητα. Ὥστε ἢ καὶ τὸν Σωτῆρα πεπονθέναι ἀληθῶς ὁμολογητέον· ἢ καὶ τοὺς ἄλλους ἀπαθῶς πεπονθέναι, ὧν καθ' ὁμοιότητα πεπειραμένος ὁ δεσπότης κηρύσσεται. Τίς δὲ καὶ ὑπομονῆς ἀπόδειξις

A ad ludicra tamen & ridicula pertractanda vel inviti pertrahimur; quorum nemo facile ſimplicem mentionem fecerit, niſi qui idem & riſum aliis moverit. Paſſus eſt impatibiliter. O ſtultam ſapientiam! O jocularιam diſputationem! quæ more puerorum in arena ludentium domum eadem opera & conſtruit & deſtruit. Paſſus eſt impatibiliter. Antequam audiam hoc verbum, quid ſignificet, Paſſus eſt, obliviſcor. Nam quod adjicitur, impatibiliter, id & mortem, & ſepulturam & reſurrectionem tollit: in quibus ſalutis noſtræ cardo vertitur. Si enim paſſus eſt, quomodo impatibiliter, ſi impatibiliter, quomodo paſſus eſt?
B Loquemur ſine voce? intelligemus ſine mente? Vidit ne quis labentem aliquem citra lapſum, excitatum inexperrectum, laborantem ſine labore, ſapientem inſipienter, loquentem inutiliter, ſolutum indiſſolute? ut dicamus, paſſus eſt impaſſibiliter. Quæ iſta eſt ſumma dementia? qui effrenatus furor? quæ cæcæ mentis veſania? de myſterio omnium maxime venerando ea loqui, quæ magnus riſus excitent? polliceri rationi congrua, & a ratione alieniſſima proferre? ita reſpondere, ut videare non re-
C ſpondiſſe? interpretationem exhibere re explicanda obſcuriorem, & majoris dubitationis matrem? Qui fit quod ſanctorum nemo tam alta ſapere, & illo ab adverſariis tantopere celebrato verbo uti potuit, paſſus eſt impatibiliter? Ipſæ ſacræ literæ tot capitibus diſtinctæ quid eſt cur magnificam hanc arcanorum revelationem nobis non detexerunt? Paulus in tertium cœlum pervenit, verbaque in paradiſo ineffabilia audivit, ſed hujuſmodi nihil profeſſus eſt. Num vero relicta his eorum, quæ captum omnem ſu-
D perant, expoſitione, non dixit, paſſus eſt impatibiliter, ſed *ex iis*, ait, *quæ paſſus eſt, didicit*, Item, *tentatus eſt in omnibus ſimiliter*? Quo ipſo, tentatus eſt, verba ejuſmodi negativa e longinquo jugulavit. Nam qui in omnibus ſimiliter tentatus eſt, is aut vere paſſus eſt, ut firma maneant illa, in omnibus ſimiliter, aut alios quoque impatibiliter pati oſtendit, ut conſiſtat, quam cum illis habet, paſſionum ſimilitudo. Quam ob rem alterutrum eſt profitendum, aut vere paſſum eſſe Servatorem noſtrum, aut alios quoque impatibiliter paſſos, ad quorum ſimilitudinem Dominus paſſus fuiſſe prædicatur. Jam patientia quomodo demonſtrabitur

ex impatibili paſſione ? Quomodo dicitur patiens, ſi dolorum ſenſum non cepit? Qua re oſtenditur illa ineffabilis planeque incomparabilis Dei in homines amoris propenſio? ſi dolorum expers fuit paſſio : quis recuſet non dico pro amico, ſed jam pro adverſario quoque pati, ſi paſſio cum doloris ſenſu conjuncta non eſt ? quid erat igitur, cur Dominus
Matt.26,41 diceret : *Spiritus promtus eſt : caro vero infirma*, ſi in paſſione ſua nullos dolores experturus erat ? quare ad Patrem clamabat?
Ibid. 39. *Pater, ſi fieri poteſt, transeat hic Calix.* Qua de cauſa preces ſupplices cum vehementi queſtu ac lacrymis obtulit ei, qui ſe a morte ſervare poterat? Aut vera igitur omnia illa credenda, adeoque paſſio ipſa vera confitenda : aut ſi paſſio impatibiliter facta fuiſſe dicatur, figurata, phantaſtica imaginaria omnia fuerint neceſſe eſt. Si non vere paſſus eſt : nec omnino vere reſurrexit. Si non vere mortem deguſtavit : neque ſtimulos mortis fregit : adhuc ſumus in peccatis noſtris : adhuc mors in omnes dominatur : adhuc a cœleſtis hereditatis ſocietate ſumus excluſi. Si enim ficte Chriſtus mortuus eſt : vanum eſt teſtamentum : vana & hæreditas : Lege hæc diſerte nos docente : Teſtamentum in mortuis eſſe ratum. Si igitur non revera mortuus eſt is, qui novum nobiſcum teſtamentum fecit : irritum eſt teſtamentum : & qui nuncupati ſunt hæredes rejiciendi erunt. Sed apage iſtiusmodi veſaniam, o homo. Nam & teſtamenti auctor mortuus eſt, & fœdus ratum factum eſt, & fidelibus hæreditas propoſita eſt, & calumniatoribus pœna parata eſt. Comperiuntur enim multi falſi de DEO teſtes, qui dicunt, ſuſcitaſſe eum Chriſtum ex mortuis, quem non vere mortuum ſuſcitavit, ſi quidem paſſus eſt impatibiliter : & clamante Paulo, Chriſtum eſſe patibilem ; Pauli adverſarii ſuum impatibiliter regerunt.

A ἐκ τοῦ παθεῖν ἀπαθῶς; Πῶς λέγεται ἡ ὑπομονὴ τοῦ Χριστοῦ, εἰ μὴ πόνων αἴσθησιν ἔλαβε; πῶς δὲ δείκνυται ἡ ἄφατος καὶ ἀπαράβλητος πρὸς ἀνθρώπους φιλοστοργία, εἰ δίχα πόνων τὸ πάθος ἐγένετο; Τίς οὐχ αἱρεῖται παθεῖν, οὐ μόνον ὑπὲρ φίλων, ἀλλ' ἤδη καὶ ὑπὲρ ἀντιδίκων, εἰ ὑπερέξεσι παθεῖν ἀπαθῶς; τοῦ δὲ χάριν ἔλεγεν ὁ δεσπότης· τὸ Πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής, εἴπερ ἔμελλε τὸ πάθος ἀναλγήτως προσίεσθαι; ἱνατὶ πρὸς τὸν Πατέρα ἐβόα· Πάτερ, εἰ δυνατὸν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο; τίνος ἕνεκεν εὐχὰς ἱκετηρίους μετὰ
B κραυγῆς ἰσχυρᾶς καὶ δακρύων, πρὸς τὸν δυνάμενον σώζειν αὐτὸν ἐκ θανάτου, προσέφερε; Ἢ οὖν πάντα ἀληθῆ πιστευτέον, καὶ τὸ πάθος ἀληθινὸν ὁμολογητέον· ἢ τοῦ πάθους ἀπαθῶς γεγενῆσθαι λεγομένου, σχῆμα ἀνάγκη καὶ δόκησιν καὶ φαντασίαν πάντα λογίζεσθαι. Εἰ οὐ πέπονθεν ἀληθῶς, οὐδὲ ἀνέστη πάντως ἀληθῶς. Εἰ μὴ ὄντως ἐγεύσατο θανάτου, οὐδὲ τὰ κέντρα ἔσβεσε τοῦ θανάτου· ἔτι ἐσμὲν ταῖς ἁμαρτίαις ἡμῶν· ἔτι βασιλεύει πάντων ὁ θάνατος· ἔτι τῆς κληρονο-
C μίας ἀλλότριοι καθεστήκαμεν. Εἰ γὰρ ὁ θάνατος ἀπατηλὸς, καὶ ἡ διαθήκη ψευδὴς, καὶ ἡ κληρονομία οὐκ ἀληθής. Νόμος ἡμῖν ταῦτα διαγορεύει· Διαθήκη, φησὶν, ἐπὶ νεκροῖς βεβαία. Εἰ οὖν οὐκ ἔθνηκεν ὄντως ὁ τὴν καινὴν διαθήκην πρὸς ἡμᾶς διαθέμενος, ἄκυρα τὰ τῆς διαθήκης, ἀπόβλητοι οἱ λεγόμενοι κληρονόμοι. Ἀλλ' ἄπαγε τῆς τοιαύτης παραπληξίας, ὦ ἄνθρωπε. καὶ ὁ διαθέμενος γὰρ τέθνηκε, καὶ ἡ διαθήκη
D κεκύρωται, καὶ ἡ κληρονομία τοῖς πιστεύουσι πρόκειται, καὶ ἡ τιμωρία τοῖς συκοφάνταις ἡτοίμασται. Εὑρίσκονται γὰρ πολλοὶ ψευδομάρτυρες τοῦ Θεοῦ λέγοντες, ὅτι ἤγειρε τὸν Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ὃν οὐκ ἀληθῶς τεθνηκότα ἤγειρεν, εἴπερ ἀπαθῶς ἔπαθεν. καὶ Παύλου βοῶντος, ὅτι παθητὸς ὁ Χριστὸς, οἱ Παύλου ἀντίδικοι τὸ ἀπαθῶς ἀντιφθέγγονται.

Digitized by Google

A

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ἔπαθεν ὁ Θεὸς, ὡς ἠθέλησε.

Οἱ κατὰ νόμον ὁδοιπορίαν ἀνύειν ἐθέλοντες, καὶ φεύγειν πᾶσαν πλάνην σπουδάζοντες, πάντα μᾶλλον αἱρήσονται παθεῖν, ἢ μικρὸν τῆς λεωφόρου παρελθεῖν. τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οἱ τὴν ὁδὸν τῆς τῶν δογμάτων ἀληθείας βαδίζειν ἐθέλοντες, τηροῦσι μὲν τὰ ἴχνη τῶν ἀπλανῶς ὁδευσάντων· τὰ δὲ σημεῖα τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ μετ' ἀκριβείας καταμανθάνοντες, πᾶσαν μὲν παραιτοῦνται παρεκτροπὴν, ὅλοι δὲ γίγνονται τῆς ἀληθείας. B Τούτου τοίνυν ἀναχωρήσαντες τοῦ σκοποῦ, τὰ νῦν οἱ τὰ ἐναντία δογματίζειν ἐθέλοντες, τὰ μὲν ἴχνη τῶν Ὀρθοδόξων πατέρων καταλελοίπασιν, καὶ τὰ σημεῖα τῶν Θεολόγων ἀνδρῶν, τῶν τὴν ὁδὸν ὑποδειξάντων παρελογίσαντο, πολλὰς δὲ παρεκτροπὰς μετεδίωξαν· τὰς μὲν πάλαι παρ' ἑτέρων ἐξευρεθείσας· τὰς δὲ νῦν παρ' αὐτῶν καινοτομηθείσας, οἷά ἐστι καὶ ἡ παράλογος φωνὴ, τὸ ἔπαθεν ὁ Θεὸς, ὡς ἠθέλησε. μὴ δυνάμενοι γὰρ δεῖξαι τὴν φύσιν παθητὴν, τὴν βούλησιν συκοφαντῆσαι οὐκ ὤκνησαν, καὶ περὶ φύσεως ἐρωτώμενοι, περὶ βουλήσεως ἀποκρίνονται. C εἰ δεκτικὴ πάθους ἡ φύσις, ἐχέτω χώραν ἡ βούλησις· εἰ δὲ κἂν μυριάκις δοθείη τὸ θέλειν ἀμήχανον ἀνατραπῆναι φύσεως νόμον, πῶς οὐ μανία τὸ λέγειν, ἔπαθεν, ὡς ἠθέλησεν; ἢ τίς τῶν εὖ φρονούντων οὐκ οἶδεν, ὅτι σύμφωνον δεῖ τῇ φύσει τὴν βούλησιν εἶναι; οὐ τὴν μὲν πρὸς ἄλλο ῥέπειν, τὴν δὲ πρὸς ἕτερον σπεύδειν· ἀλλὰ μένειν μὲν τὴν φύσιν, ἐν τοῖς ἰδίοις ὅροις· θέλειν δὲ τὴν φύσιν ὃ πρέπει τῇ φύσει καὶ συνέσει. D ὡς εἴ τις ἄλλο μὲν ταύτην ἔχειν λέγοι, ἄλλο δὲ θέλειν ἐκείνην, μάχην ἐπήγαγε, καὶ πόλεμον· τῆς μὲν ἐγχειρούσης, εἰς ἃ μὴ δεῖ· τῆς δὲ μὴ δεχομένης, ὅσα μὴ πέφυκε. Τὸ γὰρ πάσχειν πεφυκὸς καὶ θέλον καὶ μὴ θέλον τῷ πάσχειν ὑπόκειται· τὸ δὲ τοῦ πάσχειν ἐκτὸς κατὰ φύσιν, κἂν τις συγχωρήσει τὸ θέλειν ὅπερ οὐχ οἷόν τε, τίς ποιήσει δέξασθαι τὴν οὐσίαν, ὅπερ οὐ πέφυκε; Πᾶν γένος ζώων

ADVERSUS EOS, QUI dicunt, paſſus eſt Deus, quia voluit.

QVEMADMODUM qui recta via iter facere cogitant, & de via omnia declinare ſtudent, quidvis non pati potius volent, quam vel tantillum a via publica deflectere: eodem modo, qui veræ doctrinæ ingredi viam cupiunt, veſtigia perſeqvuntur eorum, qui nusquam in itinere errarunt: ac ubi regiæ viæ indicia accurate didicerunt, ſollicite ſibi a diverticulis flexionibusque omnibus cavent; atque ita plena veritatis luce colluſtrantur. Hunc igitur ſcopum cum ſibi B præfixum non habuiſſent ii, qui novorum dogmatum autores eſſe voluerunt; non ſolum veſtigiis Orthodoxorum Patrum non inſtiterunt; ſed & quæ viri Theologi viæ commonſtrarant indicia, ea ſubdolis notis corruperunt, flexionesque multas ſecuti ſunt, partim ab aliis olim inventas, partim ab ipſis nunc demum excogitatas: cujusmodi inter alia abſurda iſta vox eſt: paſſus eſt Deus, quia voluit. Cum enim naturam *divinam* paſſioni obnoxiam eſſe, demonſtrare nequeant: voluntatem calumniari non dubitant: & de natura rogati, de voluntate reſpondent. Si natura paſſionis C capax eſt; habeat locum voluntas: ſin licet decies millies de voluntate conſtiterit, fieri non poteſt, ut naturæ proprietas ſubvertatur, qui non inſaniant, qui, quia voluit, paſſum eſſe dicunt? Quis enim ſanæ mentis homo ignorat, requiri neceſſario voluntatis cum natura conſenſum, nec in contrarias eas ferri & moveri partes: ſed manere quidem naturam in terminis propriis; velle vero naturam, quod naturæ & intelligentiæ conveniat? Itaque naturam & voluntatem D inter ſe committit, ſi quis aliud ferre naturam, aliud ſvadere voluntatem dixerit: ſiquidem hæc ea aggrediatur, quæ minime ipſi conveniant: illa vero non admittat, ad quæ habilis & apta non eſt. Etenim quod natura ita comparatum eſt, ut pati poſſit: id nolit velit paſſioni eſt obnoxium. At ut eſſentia naturalem extrinſecam paſſionem admittat, ad quam habilis & apta non eſt, nemo, licet de voluntate quis conceſſerit, quod ipſum fieri nequit, efficiet. Omne animantium genus

naturæ ſuæ legem firmam conſervat, & in quo ab initio creatum eſt, in eo ſtatu conſiſtit ſemper, nec naturæ unquam ordinem ſubvertit voluntas. Homo ſi vel decies millies volucer fieri velit, hoc ipſo fruſtratur voluntatem, quia vult, quod contra naturam. Tu tibi ſi bruti alicujus animantis animam expetas: ridetur voluntas, res ipſa non completur. Præterea cum quælibet natura a tyrannico dominatu libera, omnique contraria voluntate ſit ſuperior: numquid una immortalis & immutabilis Dei eſſentia contrariam voluntatem recipit? & a voluntatis vincitur neceſſitate? Rem vero ſtupendam! qui res creatas univerſas ſuis continet finibus, eum impoſſibilitatis termino tam facile dimoveri: nec tantum omnino habere creatorem, quantum impertivit creaturæ. Sed unde tandem hoc habent cognitum, quod voluerit? Nemo de Prophetis hoc dixit: nemo de Apoſtolis hoc enunciavit: ſed qui pro nihilo ducunt omnia contemnere, ii ſoli novam hanc ſanctionem ferre non dubitant. Nos neque, quod paſſus fuerit, legimus, neque, quod voluerit, invenimus. Quis enim ex ſanctis vel pati eum vidit, qui & nullis eſt paſſionibus obnoxius & inviſibilis: vel voluiſſe eundem pati animadvertit? Quanta audacia hominum? ſupra inviſibiles virtutes ſubſilire. Quis tranſcendit cœlum? quis tranſgreſſus eſt Thronos, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Dominatus? Quis ſupra Seraphim volavit? quis vidit, quæ ipſorum oculis tecta ſunt? quis naturam Dei penitius conſideravit, quod hoc modo & velit & patiatur, quæ literarum ſacrarum monumentis non ſunt patefacta? Neque quod paſſus fuerit, dictum, neque quod voluerit, ſcriptum eſt. Illud quidem audivimus: quæcunque voluit, fecit: quod autem paſſus fuerit, quia voluit, nequaquam didicimus. Cur igitur cauſæ ſuæ firmamentum in dubio hoc dicto quærunt? Dementiæ hæc acceſſio eſt, non veritatis demonſtratio. Paſſus eſt autem Chriſtus ſecundum Carnem mortalium, non ſecundum immortale Verbum.

A φυλάττει τὸν τῆς οἰκείας οὐσίας νόμον ἀσάλευτον, καὶ ὡς γέγονεν ἀπ᾽ ἀρχῆς οὕτω διαιτᾶται διὰ παντὸς, καὶ οὐδαμοῦ τὸ θέλειν ἀνατρέπει τὴν τάξιν. Κἂν μυριάκις ἄνθρωπος θέλῃ γενέσθαι πτηνὸς, ἀργεῖ τὰ τῆς βουλήσεως, ἐπειδὴ νικᾷ τὰ τῆς φύσεως· κἂν θέλῃ ψυχὴν ἔχειν ἑνὸς τῶν ἀλόγων, γελᾶται θέλων, οὐ πληροῦται τὸ ἔργον. Εἶτα, πᾶσα μὲν φύσις ἔχει τὸ ἀτυράννητον, καὶ κρείττων ἐστὶ πάσης ἐναντίας βουλήσεως· μόνη δὲ ἡ ἄτρεπτος τοῦ Θεοῦ καὶ ἀθάνατος οὐσία δέχεται βούλησιν ἐναντίαν, καὶ ἡττᾶται τῇ τῆς θελήσεως ἀνάγκῃ; Ὢ τοῦ θαύματος. B Ἡ πᾶσαν οὐσίαν ἐν τοῖς οἰκείοις ὅροις φυλάττουσα, αὐτὴ τῶν τῆς ἀπαθείας ὅρων οὕτω ῥαδίως ἐξίσταται, καὶ οὐ δὲ τοσοῦτον ὁ κτίσας ἅπαντα ἔχει, ὁπόσον κτίσματι δέδωκε; Πόθεν δὲ ὅλως ἐγνώρισται, ὅτι ἠθέλησε, Προφήτης οὐκ εἶπεν· Ἀπόστολος οὐκ ἐκήρυξεν· ἀλλ᾽ οἱ μικρὸν ἡγούμενοι τὸ πάντων ὑπερφρονεῖν ξένην φέρειν νομοθεσίαν μόνοι νεανιεύονται. Οὔτε τὸ ἔπαθεν ἀνέγνωμεν, οὔτε, ὡς ἠθέλησεν, εὕρομεν. Τίς γὰρ τῶν ἁγίων ἢ εἶδε πάσχοντα C τὸν ἀπαθῆ καὶ ἀόρατον· ἢ τὴν περὶ τούτου θέλησιν κατενόησεν; Ὢ τόλμης τῶν ἀνθρώπων ὑπὲρ τὰς ἀοράτους δυνάμεις πηδώσας, τίς παρῆλθε τὸν οὐρανόν; τίς ὑπερέβη θρόνους, τὰς ἀρχὰς, τὰς ἐξουσίας, τὰς δυνάμεις, τὰς κυριότητας; τίς ὑπερέπτη τὰ Σεραφίμ; τίς οἶδε τὰ ἐκείνοις ἀθέατα; τίς κατενόησε φύσιν Θεοῦ καὶ θέλουσαν οὕτω, καὶ πάσχουσαν, ἃ παρὰ τῶν γραφῶν οὐ δεδήλωται; Οὔτε τὸ ἔπαθεν εἴρηται οὔτε τὸ, ὡς ἠθέλησε, γέγραπται. Ἐποίησεν, ὅσα ἠθέλησεν, D ἀκηκόαμεν. ὅτι δὲ ἔπαθεν, ὡς ἠθέλησεν, οὐδαμοῦ μεμαθήκαμεν. Τί οὖν εἰς βεβαίωσιν τὸ ἄδηλον φέρουσι; τοῦτο προσθήκη τῆς ἀπονοίας, οὐκ ἀπόδειξις ἀληθείας. ἀλλ᾽ ἔπαθεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν τῶν θνητῶν σάρκα, οὐ κατὰ τὸν ἀθάνατον Λόγον.

A

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ὅτι χρὴ δέχεσθαι τὰς φωνὰς καὶ μὴ σκοπεῖν τὰ δι' αὐτῶν σημαινόμενα, ὡς ἅπαντας ὑπερβαίνοντα.

ΜΟΛΙΣ εὑρέθησαν οἱ πάντα ἀνατρέπειν ἀγωνιζόμενοι τὰ τῶν ἀνθρώπων, καὶ σπουδάζοντες, μήτε τοὺς ἀνθρώ- B πους ἔτι λογικοὺς τυγχάνειν, μήτε τὰ τῇ φύσει καλὰ μετ' ἀκριβείας καταμανθάνειν· ἁπλῶς δὲ πᾶσι καὶ ἀδοκιμάστως συμφέρεσθαι, ἐκ τοῦ δέχεσθαι τὰς τῶν ἱερῶν βίβλων φωνὰς ἀνεπισκέπτως καὶ ἀδιορθώτως, καὶ μὴ κατὰ τὸν εὐσεβῆ σκοπόν, καθ' ὃν ἐρρέθησαν. Εἰ γάρ τις, ὡς ἐκέλευσαν, μὴ σκοποίη τὰ δι' αὐτῶν σημαινόμενα, ἁπλῶς δὲ καὶ ἀβασανίστως ἀκούοι τῶν λεγομένων, λείπεται καὶ τοὺς Προφήτας, καὶ τοὺς Ἀποστόλους μάτην ταῖς C ἀκοαῖς ἐνηχεῖν, καὶ πάντα Λόγον ἀνωφελῆ καὶ ἀνενέργητον μένειν, καὶ τοὺς ἀκούοντας μηδεμίαν ὄνησιν εἰς τὰ ταμιεῖα τῶν καρδιῶν παραπέμπειν. Οὕτω γὰρ προστάττουσι τοῖς μὲν ὠσὶν ἀκούειν, τῇ δὲ καρδίᾳ μὴ συνιέναι, μήτε τὸ ἀκόλουθον τῶν λεγομένων σκοπεῖν, κατὰ τὴν φάσκουσαν ἀπειλήν. ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε. Διὰ τοῦτο καὶ τό, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἀκούειν μὲν ἁπλῶς ἀναγκάζουσι, νοεῖν δὲ εὐσεβῶς οὐκ ἐπιτρέπουσιν, ὥσπερ ἐξουσίαν ἔχοντες τὴν ἑκάστου διάνοιαν πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἕλκειν, οὐ πρὸς τὸ πρέπον, καὶ τὸ συμφέρον. ἀκούσω τοῦ ῥήματος, καὶ μὴ ζητήσω τὸ εὐπρεπὲς τοῦ φρονήματος; Ποῦ οὖν, ἢ τοῦ Λόγου τὸ ἀκόλουθον ἢ τοῦ D ἀκούοντος ὠφέλιμον, Τάχα καὶ πρὸς ἀλόγων ἕξεις μεθίστασθαι τοὺς ἀνθρώπους προστάττουσιν, εἴπερ μέλλοιεν ψόφον μὲν ῥημάτων τῇ ἀκοῇ δέχεσθαι· κέρδος δὲ νοημάτων μηδὲν τῇ ψυχῇ προσίεσθαι· Οὐχ οὕτω Παῦλος ἡμῖν παρηγγύησεν, ὁ τῶν τοιούτων διδάσκαλος· οὐ δὲ μετέχειν τινὸς ἀλόγως καὶ ἀδιακρίτως δεῖν ἀπεφήνατο, ἀλλὰ πῶς; Τελείων ἐστὶν ἡ στερεὰ τροφὴ τῶν διὰ τὴν ἕξιν τὰ αἰσθητήρια γεγυμνασμένα ἐχόντων, πρὸς διάκρισιν καλοῦ τε καὶ κακοῦ. τε-

ADVERSUS EOS, QVI dicunt, ſimpliciter eſſe (ſacrarum literarum) locutione accipiendas, nec quid illæ ſignificent conſiderandum, cum omnium hominum captum excedant,

VIX reperti ſunt, qui quæ hominum ſunt maxime ſubvertere conentur, omnia, magnoque id ſtudio agant, ut mente quidem homines rationali exuant, nec res natura honeſtas accurate perdiſcant: ſimpliciter vero omnibus re in nullam partem excuſſa aſſentiantur, ſacrarum literarum oracula abſque ulla vel conſideratione vel correctione accipiendo, nec ad pium, quo edita ſunt, ſcopum attendendo. Etenim ſi, quod illi volunt, verborum quis ſenſum non perpendat, ſed ſimpliciter, non examinatis verborum ponderibus, dictis inhæreat: relinquitur, tam Prophetarum quam Apoſtolorum voces fruſtra aures perſonare noſtras: ſermonem eorum omnem inutilem & inefficacem eſſe: auditores deniq; ne minimum quidem fructum in cordium ſuorum arculas transmittere. Sic enim præcipiunt: auribus quidem audiendum: corde vero non intelligendum, nec dictorum conſequentiam ſpectandam: ſecundum comminationem denunciatam: Audite auribus & non intelligite. Atque hinc eſt, cur & dictum illud, Verbum Caro factum eſt, ſimpliciter contendant audiendum, pie autem intelligendum minime concedant: perinde ac ſi in ipſorum ſitum ſit poteſtate, ſententiam cujusque, non ad id, quod decet & utile eſt, ſed quocunque illis fuerit viſum, contorquere. Egone verbum audiam, & convenientem ſenſum non inquiram? Ubi igitur aut ſermonis conſequentia? aut audientis utilitas? Forte & in brutorum animantium naturam mutari homines præcipiunt? ſiquidem verborum ſonum auribus arrepturi, ex ſenſu vero fructum nullum animo ſunt percepturi. Non hoc nobis Paulus, qui de hujusmodi rebus docuit, mandavit: non amplexandum aliquid ſine ratione, ſine judicio cenſuit. Quomodo ille autem? perfectorum eſt ſolidus cibus, qui propter habitum, ſenſus habent ad boni malique diſcretionem exercitatos.

Perfectionem commendat omnibus: exercitationem laudat, ſobriam mali & boni diſcretionem ſvadet. Et qui poterit quis recte *res* dijudicare? ſi dictorum intelligentiam neglexerit. Ut enim qui ex vitioſo corporis habitu laborat, verum ciborum ſenſum non habet; nec qualitatem cujusque accurate deprehendit: ita qui ex ignavia vel bruto ſtupore inexercitatos ſenſus habet homo, guſtat ille quidem verba, ſed nec vires horum ſentit, nec ſententiarum cognoſcit qualitatem: ſtulte vero & improvide ſuſcipit omnia, more irrationalium, noxia pariter & utilia, prout ſe obtulerint, admittens. Quin ne mundis quidem animalibus annumerari poteſt, quippe qui non ruminet, nec extenuatum rationalem cibum ad internum hominem transmittat, ſed indigeſtum illum & crudum abſumens detrimentum potius ex vitioſa concoctione, quam aliquod ad vitam confirmandam beneficium accipiat. Aut quis ignorat? qui ad cœnam ſuper potentioris menſa vocatus eſt, eum lege divina moneri, ut prudenter, quæ appoſita ſunt, dijudicet. Conſimili modo nec verba ſuo denudata ſenſu arripienda ſunt: ſed conſiderandum diligenter, quid DEO conveniat: quid nobis conducat: quid ferat veritas, quid legi conſentiat, quid naturæ reſpondeat: quid fidei proprietas, quid ſpei firmitas, quid charitatis ſinceritas, quid nullis obnoxia injuriis gloria requirat: quid ſuperet invidiam, quid gratia dignum ſit. Quæ omnia in piis quidem meditationibus concurrunt, (quemadmodum in explicatione dicti, Verbum Caro factum eſt, perſpectum) deſunt vero, ut par eſt, novationibus abſurdis, ad inſana ejusmodi dogmata neceſſario confugientibus. Summa hujus orationis eſt: qui dictiones arripit, ſignificata vero eorum non perſcrutatur, quomodo ea, quæ inter ſe pugnare videntur, prompte intelliget? quomodo appoſitam ſolutionem inveniet? quomodo interrogaturis reſpondebit? quomodo tuebitur illud, quod ſcriptum, Videndum, quomodo oporteat nos unicuique reſpondere?

Ἀλλ᾽ ὅτι τὰ συνεβούλευσε, γυμνασίαν ἐπῄνεσε, διάκρισιν ποιεῖσθαι νηφάλεον καλοῦ τε καὶ κακοῦ συνεβούλευσε. Πῶς δ᾽ ἂν αὖ τις διακρῖναι καλῶς δυνηθείη μὴ λαμβάνων τῶν λεγομένων σύνεσιν; Ὥσπερ γὰρ ὁ καχεξίαν νοσῶν ἐν τῷ σώματι, οὐχ εὑρίσκει γνησίαν τῶν ἐδεσμάτων τὴν αἴσθησιν, οὐ δὲ ἀκριβῶς καταλαμβάνει τὴν ἑκάστου ποιότητα· οὕτω καὶ ἄνθρωπος ἀγύμναστα ἔχων, ἐκ ῥαθυμίας, ἢ ἀλόγως τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια, γεύεται μὲν λόγων, οὐκ αἰσθάνεται δὲ τῆς τούτων δυ- B νάμεως, οὐ δὲ γινώσκει τὴν τῶν νοημάτων ποιότητα· μετέχει δὲ πάντων ἀνοήτως καὶ ἀφυλάκτως δίκην ἀλόγων, τὸ βλάπτον καὶ τὸ ὠφέλιμον, ὡς ἔτυχε, προσιέμενος, καὶ μηδὲ ἐν καθαροῖς ἀριθμεῖσθαι ζώοις δυνάμενος, ὡς οὐ μηρυκίζων, καὶ λεπτυνομένην τὴν λογικὴν τροφὴν παραπέμπων εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ ἀκατέργαστον αὐτὴν καὶ ἀκατάλληλον ἀναλίσκων, μᾶλλον δὲ βλάβην ἐκ τῆς περὶ τὴν πέψιν πλημμελείας, ἤ τινα πρὸς σύστασιν ζωῆς εὐεργεσίαν δεχόμενος. Ἢ τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ τὸν κληθέντα δειπνεῖν ἐπὶ τραπέζης δυ- C νάστου, νοητῶς τὰ παρατιθέμενα νοεῖν ἐγκελεύεται ὁ θεῖος νόμος; οὕτως οὐ δεῖ γυμνὰ νοημάτων ἁρπάζειν τὰ ῥήματα· σκοπεῖν δὲ ἐπιμελῶς τὸ πρέπον Θεῷ, τὸ συμφέρον ἡμῖν, τὸ δυνατὸν τῆς ἀληθείας, τὸ σύμφωνον τῷ νόμῳ, τὸ κατάλληλον τῇ φύσει, τὸ γνήσιον τῆς πίστεως, τὸ βέβαιον τῆς ἐλπίδος, τὸ ἀνόθευτον τῆς ἀγάπης, τὸ ἀνύβριστον τῆς δόξης, τὸ κρεῖττον τοῦ φθόνου, τὸ τῆς χάριτος ἄξιον, ἅτινα πάντα σύνεστι μὲν ταῖς εὐσεβέσιν ἐννοίαις, καθὼς ἐγνωρίσθη καὶ ἐπὶ τοῦ, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο· λείπει δὲ D ὡς εἰκὸς ταῖς ἀτόποις καινοτομίαις, ἐπὶ τοιαύτας ματαιολογίας ἐξ ἀνάγκης καταφευγούσαις. Κεφάλαιον δὲ ἐπὶ τοῖς λεγομένοις, ὁ τὰς λέξεις δεχόμενος, καὶ μὴ καταμανθάνων τὰ σημαινόμενα, πῶς νοήσει τὰ μάχεσθαι ἀλλήλοις δοκοῦντα κατὰ τὸ πρόχειρον; πῶς εὑρήσει τὴν ἁρμόζουσαν λύσιν; πῶς ἀπόκρισιν δώσει τοῖς ἐρωτᾶν βουλομένοις; πῶς φυλάξει τὸ γεγραμμένον, τὸ εἰδέναι, πῶς δεῖ ἡμᾶς ἑνὶ ἑκάστῳ ἀποκρίνεσθαι;

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ἔπαθεν ὁ Θεὸς Λόγος σαρκί.

ΘΑΥΜΑΖΕΙΝ ἔπεισί μοι, πῶς τοσούτους νεωτερισμοὺς ἐπεισάγοντες, οἱ τῶν καινῶν δογμάτων εὑρεταί, κόρον λαβεῖν τῆς τοιαύτης καινοτομίας οὐχ ἠδυνήθησαν· ἀλλὰ εἴ τι ξένον ἐπινοεῖν πρὸς ἀπάτην τῶν ἀπλουστέρων νεανιεύονται, οἷον καὶ τὸ προκείμενον νῦν εἰς ἐξέτασιν, Ἔπαθεν ὁ Θεὸς Λόγος σαρκί. Πάλιν ἐνταῦθα, πολὺ μὲν τὸ ἄλογον, πολὺ δὲ τὸ ἄτοπον. Ἀλογίας μὲν γὰρ τὸ λέγειν, ἕτερον ἑτέρῳ πάσχειν· ἀτοπίας δὲ τὸ ἔπαθεν ὁ Λόγος. Ὅπερ γυμνὸν προκαλύμματος εἰπεῖν οὐ τολμῶντες, ἐπήγαγον τὸ, σαρκί, καθάπερ πρόσωπον αἰσχρὸν τὸ ἀπρεπὲς τοῦ φρονήματος δολερῷ προσωπείῳ καλύπτοντες. Εἰ ὁ Λόγος ἔπαθεν, ἑαυτῷ ἔπαθεν. Εἰ δὲ ἕτερον τὸ παθὸν, οὐδὲν πρὸς τὸν Λόγον· εἰ μὴ μόνη ἡ ὕβρις κατὰ ἀναφορὰν τοῦ πάσχοντος σώματος εἰς τὸν ἡνωμένον ἀνατρέχουσα Λόγον. τὸ δὲ λέγειν ὁ λόγος ἔπαθε σαρκί, ἄγραφον, ἀνοίκειον, ἀσύστατον, ἀνακόλουθον. Ἀλλ' ἐπειδὴ βλασφημεῖν μὲν ἀπαύστως ἔκριναν, τὸ δὲ ἔπαθεν ὁ Λόγος ἔγνωσαν ἀπαράδεκτον ἀκοαῖς εὐσεβέσι φάρμακον προσθεῖναι τὸ, τῇ σαρκί, τοῖς ῥημάτων τραύμασιν ἐδικαίωσαν. Δέον μήτε τὴν νόσον ἐπάγειν, μήτε φαρμακείας ἀπατώσης φροντίζειν. Οὐδὲν γὰρ τῶν παραλόγων τεχνασμάτων εὑρίσκεται τῇ ἀληθείᾳ συναρμοζόμενον· ἀλλ' αὐτὸ τὸ πολλάκις ἑαυτῷ μαχόμενον, καὶ μὴ εὑρίσκον στάσιν παρὰ τοῖς συνετῶς ἐπαΐουσιν. Οὔτε ὁ Λόγος παθητὸς τῇ σαρκί, οὔτε ἡ σὰρξ ἀπαθὴς τῷ Λόγῳ· ἀλλὰ καὶ ἡ σὰρξ κατὰ τὴν οἰκείαν φύσιν τὸ πάθος προσίεται, καὶ ὁ Λόγος ἀχώριστον τῆς ἰδίας οὐσίας ἔχει τὸ ἀπαθές. Εἰ οὖν ἔστι τῇ σαρκὶ πάσχει, περὶ τῆς σαρκὸς τί ἂν εἴπομεν; ὅτι πάσχει τῷ Λόγῳ, ἢ οὐ πάσχει; Εἰ μὲν οὖν πάσχει, ταύτῃ τὸ ἀπαθὲς ἐχαρίσθη· εἰ δὲ πάσχει, τῶν δύο τὸ πάθος κατεψηφίσαντο, εἴπερ καθώς φασιν, ὁ μὲν Λόγος πάσχει τῇ σαρκί, ἡ δὲ σὰρξ πάσχει τῷ Λόγῳ ἐν τῇ ἰδίᾳ φύσει. Ἀλλ' ἴσως ἐροῦσι, Πῶς οὖν εἴρηται, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα;

ADVERSUS EOS, QVI dicunt, paſſus eſt Deus Verbum Carne.

MIRARI ſoleo, qvid ſit, qvod novorum dogmatum inventores, qvi tot tantasqve invehunt novitates, nulla dum rerum novandarum ſatietas ceperit: ſed ut maxime qvid abſurdum eſt, ita illud petulanter ad circumveniendos ſimpliciores comminiſci non dubitant. Cujus generis & hoc eſt, qvod nunc nobis ad disceptandum eſt propoſitum. *Paſſus eſt Deus Verbum Carne*, Qva ex ſententia rurſum cum multa rationi non conſentanea, tum abſurda multo plura conſequuntur. Cum ratione diſſentit, qvod alterum altero dicunt pati. Qvod integumentis evolutum proferre non audent, id carnis occultarunt involucris: ſententiæ abſurditatem perinde ac turpem faciem doloſa larva velantes. Si Deus Verbum paſſus eſt, in ſe ipſo paſſus eſt. Sin qvid aliud paſſum eſt, nihil id ad Verbum; niſi qvod injuria ſola patienti corpori illata relative in unitum carni Verbum recidit. Modus autem iſte loqvendi: Deus Verbum paſſus eſt Carne, præterqvam qvod Scripturæ ignotus & peregrinus eſt, ſeipſum etiam evertit, minimeqve cohæret. Sed qvia nullum ſibi blasphemandi finem præſcripſerunt: & vero phraſim hanc, Deus Verbum eſt paſſus, pias aures nullo modo recepturas norunt: verborum vulneribus adjecto vocabulo CARNE medendum cenſuerunt. Sed neqve morbus invehendus fuerat, neqve de fallacibus iſtis remediis cogitandum. Nam abſurdorum commentorum ne unum quidem reperire eſt, quod veritati ſit congruum: ſed idem illud multis ſibi ipſi modis adverſatur, nec habet apud recte ſentientes, ubi conſiſtat. Nec Deus Verbum Carne paſſibilis eſt, nec caro impaſſibilis Verbo. Sed ut Caro ſecundum propriam naturam paſſionem admittit: ita inſeparabilis eſſentiæ Verbi proprietas eſt impaſſibilitas. Verbum igitur ſi carne paſſum, de Carne qvidnam dixerimus? Nimirum Verbo aut patitur aut non patitur. Si non patitur, impatibilis facta eſt: Si patitur, utriusqve paſſionem comprobant, qvando, ut ajunt, & Verbum patitur Carne, & Caro patitur Verbum in propria natura. Sed forte dicunt; quomodo igitur Apoſtolus inquit, Ex quibus CHRISTUS ſecundum Carnem:

A Dic Chriſtum paſſum, & eodem recurret nomen Carnis. Qui dicit Deum Verbum, eſſentiam ſimplicem deſignat: qui vero Chriſtum dicit: is duarum conjunctionem naturarum declarat. Atque hoc nomine dextre explicari hæc loquendi formula poteſt. Chriſtus eſt paſſus: quia prædicatio hæc utrumque ſimul ſignificat, & impatibile Verbum, & patibilem Carnem, quæ & mortem guſtavit. Unde nec Paulus ait: Ex quibus nudus Deus, ſed, Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem: ut oſtendat eum, cujus meminit, ſecundum quidem carnem ex Iſraelitis, ſecundum Deitatem vero ex æterno eſſe B Patre. Non dixit: Ex quibus DEUS Carne. Idem vero & tu dic, & de tua mihi ſententia perſvadebis. Paſſus eſt CHRISTUS ſecundum carnem. Si vero DEUM Carne paſſum eſſe, dicis: erudias me velim dilucide: utrum idem ſint, DEUS & caro ſecundum naturam, an aliud atque aliud. Si idem ſunt; paſſus eſt DEUS *in* ſeipſo. Nam quod idem cum Deo ſit, Carnem dicis. Sin diverſa, quomodo hæc illo patitur? Nulla creatura *in* ſeipſa patiens diverſam habet eſſentiam. Homo non patitur C equo: non moritur anima Carne: ſed ſolvitur quidem Caro, ſeparatur vero anima, & tamen homo dicitur mortuus, quippe utriuſque ſubjectum animæ & carnis: mortuus autem intelligitur ſecundum id, quod mori poteſt, hoc eſt, ſecundum carnem, & non ſecundum animam immortalem. Quid ergo? Nemo dicit: anima cujuſdam mortua eſt carne: ſed homo quidam ex anima & corpore conſtans. Animæ autem & poſt mortem immortalitatem judicare volens, in æternum juſtos vivere dixit: teſte ſacra ſcriptura. Sed iſtos libri divini ad unum omnes condemnant. Quot enim Prophetæ? quot Apoſtoli? quot D Evangeliſtæ? Nuſquam tamen apud eorum quemquam hujuſmodi locutio occurrit: cum contra, CHRISTUM paſſum eſſe, prrſpicue ubique doceatur. Paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt CHRISTUS. Si paſſibilis CHRISTUS, CHRISTUS mortuus eſt pro peccatis noſtris ſecundum Scripturas. Crux *eſt* Chriſti, corpus *eſt* Chriſti, ſanguis *eſt* Chriſti. Quo igitur modo tantum teſtium nimbum prætereunt? & ſuam ipſorum autoritatem ſanctioni Spirit. anteponunt? violantes præceptum illud, clamans: Ne transgrediaris terminos antiquos, quos poſuerunt patres tui:

Λέγε Χριστὸν παθόντα, καὶ σύνδρομον εὑρήσεις τὸ ὄνομα τῆς σαρκός. Ὁ μὲν γὰρ εἰπὼν τὸν Θεὸν Λόγον, ἁπλῆν οὐσίαν ἐσήμανεν· ὁ δὲ προσαγορεύων Χριστὸν, τὴν συνάφειαν τῶν δύο φύσεων ἐφανέρωσε. καὶ οὕτως ἁρμόζειν δύναται τὸ λέγειν· ἔπαθεν ὁ Χριστὸς, διὰ τὸ τὴν προσηγορίαν ταύτην, τὰ δύο μηνύειν ἅμα, καὶ τὸν ἀπαθῆ Λόγον, καὶ τὴν παθητὴν σάρκα, τὴν γευσαμένην θανάτου, ἐπεὶ καὶ Παῦλος, ἐξ ὧν, οὐκ εἶπε, γυμνὸς ὁ Θεὸς, ἀλλ' ἐξ ὧν Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ἵνα δείξῃ τὸν μνημονευόμενον, κατὰ μὲν τὴν σάρκα ἐκ τῶν Ἰσραηλιτῶν· κατὰ δὲ τὴν θεότητα, ἐκ τοῦ αἰωνίου Πατρός. Μὴ εἶπεν, ἐξ ὧν ὁ Θεὸς τῇ σαρκί. Τὸ αὐτὸ καὶ σὺ λέγε καὶ πείθομαι, ἔπαθεν ὁ Χριστὸς κατὰ σάρκα. Εἰ δὲ λέγεις, ὅτι ἔπαθεν ὁ Θεὸς τῇ σαρκὶ, δίδαξόν με σαφῶς, πότερον ταὐτὸ κατὰ φύσιν Θεὸς καὶ σὰρξ ἢ ἄλλο καὶ ἄλλο. Εἰ μὲν οὖν ταὐτὸ, ἔπαθεν ὁ Θεὸς ἑαυτοῦ. Τὸ γὰρ αὐτὸ Θεῷ λέγεις τὴν σάρκα. Εἰ δὲ ἕτερον καὶ ἕτερον, πῶς τοῦτο ἐκείνῳ πάσχει, πάσης φύσεως, ἑαυτῇ πασχούσης οὐχ ἑτέρᾳ οὐσίᾳ; Οὐ πάσχει ἄνθρωπος ἵππῳ· οὐκ ἀποθνήσκει ψυχὴ σαρκὶ· ἀλλὰ λύεται μὲν σὰρξ, χωρίζεται δὲ ψυχή. Λέγεται δὲ, ὅτι τέθνηκεν ἄνθρωπος, τὸ τῶν δύο παραστατικὸν ψυχῆς καὶ σαρκὸς, καὶ νοεῖται κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον τεθνηκέναι, τοῦτ' ἔστι, κατὰ τὴν σάρκα, καὶ οὐ κατὰ τὴν ἀθάνατον ψυχήν. Τί γὰρ οὖν οὐδεὶς εἶπε τοῦ δεῖνος ἡ ψυχὴ τέθνηκε τῇ σαρκὶ, ἀλλ' ὁ δεῖνα ἄνθρωπος, ὁ ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος συνεστώς. τὴν δὲ ψυχὴν καὶ μετὰ θάνατον μένουσαν ἀθάνατον, εἰς τὸν αἰῶνα τοὺς δικαίους ἔφησε ζῆν, ὡς ἡ ἁγία γραφὴ μαρτυρεῖ. Ἐκείνων δὲ πᾶσα θεία βίβλος κατηγορεῖ. Πόσοι Προφῆται; πόσοι Ἀπόστολοι, πόσοι Εὐαγγελισταί; καὶ οὐδαμοῦ. παρ' οὐδενὶ τοιαύτη φωνή. Τὸ δὲ Χριστὸς ἔπαθε, πανταχοῦ προδήλως κεκήρυκται. Τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός. Εἰ παθητὸς ὁ Χριστὸς, Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφὰς, ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ, τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Πῶς οὖν τοσοῦτον νέφος μαρτύρων παρατρέχουσι, καὶ τὴν ἰδίαν αὐθεντίαν τῆς τοῦ Πνεύματος νομοθεσίας ἔμπροσθεν ἄγουσι; κατατολμῶντες τῆς βοώσης ἐντολῆς, μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου·

μὴ

μὴ προσέχοντες, ὅτι καὶ τὴν κατὰ Νίκαιαν ἁγίων Πατέρων ὁ ἱερὸς καὶ μέγας χόρος, μετὰ τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁμολογίαν, εὐθὺς ἔταξε τὸ ὄνομα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ· καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, εἶθ' οὕτως ἐπήγαγον τά τε ὑψηλὰ τῆς θεότητος, τά τε οἰκονομικὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀνθρωπότητος, ὡς τούτου μόνου τοῦ ὀνόματος, οἰκείως καὶ προσφόρως τὰ διαφορὰ δεχομένου, κατὰ τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου φωνήν· θεμέλιον ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός. μὴ δὴ καταλείψωμεν τὸν θεμέλιον, ὃς πάντων ἐστὶ δεκτικὸς καθ' ἑκατέραν φύσιν· τήν τε δόξαν, τό τε πάθος ἀληθινῶς προσιέμενος. ἐὰν εἴπῃς Θεὸν μόνον, πῶς τὴν τῶν παθῶν ἐποικοδομήσεις τὴν χρείαν; Ἐὰν εἴπῃς ἄνθρωπον μόνον, πῶς τῆς ἀκαταλήπτου δόξης ἐπιθήσεις τὸν πλοῦτον; ἀλλὰ Χριστὸν λέγειν καλόν· τῇ μὲν θεότητι τὴν δόξαν καρπούμενον, τῇ ἡνωμένῃ δὲ ἀνθρωπότητι τὸ πάθος δεχόμενον, τῇ δὲ ἀχωρίστῳ ἑνώσει πᾶν θαῦμα κατεργαζόμενον, πᾶν δῶρον τοῖς πιστοῖς χαριζόμενον. οὕτω δείκνυται καὶ τὸ θεῖον ἀπαθὲς, καὶ τὸ πάθος ἀληθινὸν, καὶ τὸ κέρδος τῶν ἀνθρώπων κοινὸν, καὶ ὁ λόγος τῆς ἀληθείας σαφὴς, καὶ ὁ θεμέλιος τῆς διδασκαλίας ἀσάλευτος, καὶ τοῦ μυστηρίου τὸ μέγεθος ἔνδοξον, καὶ τὸ θαῦμα τῆς ἀρχαιότητος ἀξιόπιστον, καὶ τὸ κάλλος τῆς ὀρθοδοξίας ἀνόθευτον, καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἁγίων ἁπάντων σύμφωνον. τὸ δὲ λέγειν τὴν μηδέπω ῥηθεῖσαν φωνὴν, καὶ ἀναθεματίζειν ἅπαντας, τοὺς μὴ εἰπόντας, Θεὸν Λόγον παθόντα σαρκὶ, τοῦτο οὐ μόνον κατὰ τῶν νῦν ἀνθρώπων φέρει τὸ θράσος· ἀλλ' ἤδη καὶ κατὰ πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος κηρύκων καὶ διδασκάλων ἐκτείνει τὴν τόλμαν. ἵνα τί δὲ καὶ φεύγουσι τὸ ὄνομα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, ἐφ' ᾧ πιστεύειν ἐκελεύθημεν; Πίστευσον ἐπὶ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ σωθήσῃ. Ἐπὶ τούτῳ τῷ ὀνόματι τὰς ἐλπίδας ἔχειν τῆς σωτηρίας καλόν. οὐδὲ γάρ ἐστιν ὄνομα ἕτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς. Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται, ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Πατρός. Αὐτὸς κρίτης ζώντων καὶ νεκρῶν. Αὐτὸν ἐπεκαλεῖτο τελειούμενος Στέφανος· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, δέξαι τὸ Πνεῦμά μου.

nec attendentes, ſacrum illum & magnum Patrum in Nicea chorum proximo a Dei & Patris confeſſione loco nomen Domini Jeſu poſuiſſe, Et in unum Dominum Jeſum Chriſtum: & eidem poſtea, utpote quod unum apte & commode diverſa in ſe reciperet, tum ſublimia Deitatis, tum Oeconomica humanitatis applicaſſe: idque ſecundum Divi Pauli ſententiam illam. Fundamentum aliud ponere nemo poteſt, præter id, quod poſitum eſt, quod eſt Jeſus Chriſtus. Non relinquemus ſane fundamentum, quod omnium eſt capax, ſecundum alterutram naturam & gloriam & paſſionem vere admittens. Si dixeris Deum ſolum, quomodo ei paſſionis neceſſitatem ſuperſtruis? Si dixeris hominem ſolum, quomodo ei comprehenſibilis gloriæ divitias adjicies? Chriſtum vero rectiſſime dixeris, gloria quidem ſecundum Deitatem fruentem, paſſionem vero ſecundum unitam humanitatem ſuſcipientem: denique ſecundum inſeparabilem unionem omnia miracula operantem, omnia dona fidelibus communicantem. Hac ratione & Deitatis impaſſibilitas, & paſſionis veritas, & communis hominum utilitas demonſtratur. Atque eſt hic veritas ſermo perſpicuus, fundamentum doctrinæ inconcuſſum; magnitudo miniſterii illuſtris: admiratio antiquitatis fide digna: decus orthodoxæ doctrinæ incorruptum: conſentiens denique omnium ſanctorum prædicatio. At novam & inauditam phraſim proferre, dirisque devovere eos, qui Deum Carne negant paſſum, id vero eſt non noſtræ duntaxat ætatis homines petulanter impetere, ſed omnes omnium ætatum doctores audacter condemnare. Cur vero nomen Chriſti Domini fugiunt? in quod juſſi ſumus credere. Crede in Dominum Jeſum Chriſtum, & ſervaberis. In hoc nomine pulchrum eſt ſalutis ſpem defigere Neque enim aliud nomen ullum eſt ſub cœlo apud homines datum, per quod ſervandi ſimus. In nomine Domini Jeſu Chriſti omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium & ſubterraneorum, omniſque lingva confitebitur, Dominum eſſe Jeſum Chriſtum in gloriam Patris. Ipſe judex eſt vivorum & mortuorum, Ipſum invocabat, cum jam conſumeretur Stephanus: Domine Jeſu Chriſte, ſuſcipe Spiritum meum.

A Unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, Ipſe Servator, Ipſe Redemtor: Chriſtus, *inquam*, *hæc* omnia *eſt*. Quorſum fugiunt deſiderabile illud nomen? Ipſum morbos ſuſtulit. In nomine Jeſu Chriſti ſurge & ambula, ipſum fugavit dæmones, præcipio tibi in nomine Jeſu Chriſti Nazareni, ut exeas ab illa. Quomodo igitur hoc, ut ipſis minime grato relicto, id quod apud Sanctorum neminem reperitur, ſubſtituunt, Deus Verbum paſſus eſt Carne?

Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, αὐτὸς Σωτὴρ, αὐτὸς Λυτρωτής. Χριστὸς τὰ πάντα. τί φεύγουσι τὸ πολυπόθητον ὄνομα; Τοῦτο τὰς νόσους ἤλασεν. Εν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειραι καὶ περιπάτει. Τοῦτο τὰς δαίμονας ἐφυγάδευσε· παραγγέλλω σοὶ ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζαραίου ἐξελθεῖν ἀπ' αὐτῆς. Πῶς οὖν τοῦτο καταλιπόντες, ὡς ἀπαρέσκον αὐτοῖς, τὸ παρ' οὐδενὶ τῶν ἁγίων κείμενον τεθείκασι τὸ, ὁ Λόγος ἔπαθε σαρκί;

B

ADVERSUS EOS, QUI quærunt, qualem pœnam Judæi daturi ſint, ſi non occiderunt Deum.

QUI contentionis ſtudio feruntur viri, eorum inſanum furorem nulla, credo, poteſt oratio cohibere. Sed ut mille quis eaque invicta argumenta proferat; veritatem ille quidem demonſtraverit: ac operariis mendacii de ea minime perſvaſerit. Sic enim & qui clariſſimis demonſtrationum firmamentis convicti a veritate exciderunt, ii nec deſiſtunt a propoſito ſuo, nec in viam rectam redeunt: ſed vias præcipites ingreſſi, hinc inde circumeunt, quæſtiones abſurdas proponentes; nec erubeſcunt quærere: quomodo Judæi punientur? ſi non ſuſtulerunt Deum. O impudentem audaciam! O fraudulentum inſtitutum! Ut Chriſtum vindicent, ea, quæ Chriſti ſunt, traducunt. Ut, ajunt, Judæi dignam ſceleribus ſuis pœnam luant, ſurſum deorſum vertantur omnia: floccipendatur doctrina, blaſphemetur Deus: patibilis vocetur, qui eſt impatibilis: injuria inferatur gloriæ: fines orbis univerſi ſeducantur. Tu vero, mi homo, ne cum Dei contumelia Deum vindicato. Odi defenſionem, quæ cum defenſi dedecore conjuncta eſt: præſtat lucrari Judæum, quam Chriſtianos turpiter confundi: præſtat autores paſſionis effugere, quam eum, qui paſſus eſt hujus monetæ patronum nanciſci: præſtat illos veniam conſequi, quam hunc mutabilitatis ſuſpicionem ſecundum Deitatem accipere. Quorſum Judæis hanc magnifice gloriandi præbes materiem, quaſi Deitate ipſa ſuperiores fuerint? cum ne templum quidem tenere potuerint, niſi eo, qui inhabitat, permittente, qui idem ſolutum illud ſuſcitavit, inſolubilis ipſe manſit.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ποίαν δώσουσιν Ἰουδαῖοι δίκην, εἰ μὴ Θεὸν ἀπέκτειναν.

ΟΥΚ ἔστιν ὡς ἔοικε φιλονεικούντων ἀνδρῶν ἄλογον ὁρμὴν λόγοις τισὶν ἐπισχεῖν· ἀλλὰ κἂν μυρίους τις ἐπάγῃ καὶ ἀναντιῤῥήτους ἐλέγχους, τὴν μὲν ἀλήθειαν ἔδειξε· τοὺς δὲ τοῦ ψεύδους ἐργάτας, οὐκ ἔπεισεν. Οὕτω γὰρ οἱ τῆς ἀληθείας ἀποκοπέντες μετὰ πολλὰς φανερὰς ἀποδείξεις, οὐκ ἀφίστανται τοῦ οἰκείου σκοποῦ, οὐ δὲ ἔρχονται πρὸς τὴν εὐθεῖ- C αν ὁδόν· ἀλλ' ἀτραποὺς δεξάμενοι ἐπικρήμνους περιέρχονται παραλόγους πεύσεις προτείνοντες, καὶ οὐκ αἰσχύνονται λέγειν, πῶς οἱ Ἰουδαῖοι τιμωρηθήσονται, εἰ μὴ Θεὸν ἀνῃρήκασι; Φεῦ τῆς ἀναιδοῦς ἀτολμίας· φεῦ τῆς ἀπατηλῆς ἐγχειρήσεως. εἰς ἐκδίκησιν Χριστοῦ, τὰ Χριστοῦ διασύρουσιν. ἵνα, φησὶν, Ἰουδαίοις δίκην ἀξίαν ἀπαιτηθῶσιν. ἀνατρεπέσθω τὰ πάντα, ῥᾳδιουργείτω τὸ δόγμα, βλασφημείσθω Θεὸς, παθητὸς καλείσθω ὁ ἀπαθὴς, ὑβριζέσθω ἡ δόξα, πλανάσθω τῆς D οἰκουμένης τὰ πέρατα. Ανθρωπε, μὴ ἐκδίκει Θεὸν ἐφ' ὕβρει Θεοῦ. μισῶ συνηγορίαν ἀτιμίας πρόξενον. Κρεῖττον Ἰουδαῖον κερδῆσαι, ἢ Χριστιανοὺς αἰσχυνθῆναι. Κρεῖττον τοὺς πεποιηκότας φυγεῖν, ἢ τὸν πεπονθότα τοιούτου συνηγόρου τυχεῖν. Κρεῖττον ἐκείνους συγγνώμην εὑρεῖν, ἢ τοῦτο τρεπτοῦ καὶ παθητοῦ κατὰ τὴν θεότητα δόξαν λαβεῖν. Τί παρέχεις Ἰουδαίοις καύχημα μέγιστον, ὡς θεότητος αὐτῆς περιγενέσθαι δεδυνημένοις; Οὐ δὲ γὰρ τὸν ναὸν ἔχουσιν, ἂν εἰ μὴ ὁ ἐνοικῶν συνεχώρησεν, ὃς καὶ τὸν λυθέντα ἤγειρεν, αὐτὸς δ' ἄλυτος ἔμεινε.

Τί παρὰ γνώμην τοῦ πεπονθότος φέρεις τὴν A ψῆφον, τί πλέον λυπεῖς, οἷς δῆθεν ἐνδικεῖς, ἢ ἐκεῖνοι τετολμηκότες ἐλύπησαν; Τί τὰς ἀψευδεῖς ἀποφάσεις ἀνατρέπεις τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ; Αὐτὸς ἔλεγε τῷ καιρῷ τοῦ πάθους, Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἴδασι, τί ποιοῦσι. Καὶ σὺ δίκην ἀπαιτεῖς, ὡς ἐγνωκότας Θεοῦ παρουσίαν, καὶ δεδρακότας κατὰ Θεοῦ μιαιφονίαν; Παῦσαι χαλεπώτερα τολμῶν τῆς τῶν σταυρωσάντων παρανομίας. Ἐκεῖνοι ψιλὸν ἄνθρωπον νομίσαντες τὸν Χριστὸν ἀπεκτείναντο· σὺ Θεὸν ὁμολογῶν ἀληθινὸν τρεπτὸν, καὶ παθητὸν, καὶ νεκρὸν διὰ τῆς καλῆς ἐκδικήσεως ἀποφαί- B νεις. ὅσῳ δὲ τολμηρότερον τοῦ, ὡς ἄνθρωπον οἴεσθαι ἀδικεῖν, τὸ εἰς Θεὸν ἀσεβεῖν, τοσούτῳ γε ἀθλιώτερος ὁ τὸν Θεὸν Λόγον τῇ γλώσσῃ μάτην φονεύων τῶν εἰς τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου τοὺς ἥλους μάτην πειράντων. Πλὴν οὐκ ἐπειδὴ σὺ χαλεπώτερος τῆς φοβερᾶς καταδίκης ἐκείνους ἁρπάζομεν· ἀλλὰ καὶ τῇ θεότητι τοῦ δεσπότου Χριστοῦ τηροῦμεν τὸ ἀπαθὲς, καὶ τῇ ἀνθρωπότητι τῇ ἡνωμένῃ προσμαρτυροῦμεν τὸ πάθος, καὶ τοὺς Ἰουδαίους ὁμολογοῦμεν ἀπαιτεῖσθαι δίκην, ὡς εἰς αὐτὴν ἄντικρυς θεότητα διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπονοίας ἠσεβηκότας. ἢ καὶ νῦν οὐχ ὁρῶμεν τοὺς κατὰ ναοῦ πολλάκις ἀνα- C κειμένου Θεῷ χεῖρας ἀθεμίτους ἐκτείναντας ἐφ᾽ ὕβρει ἢ καταλύσει, εἶτ᾽ οἱ κατὰ ξύλων ἢ λίθων πράττοντας, οὕτω δεχομένους τὴν τιμωρίαν ὡς κατὰ Θεοῦ τὴν τόλμαν ἐκτείναντας; εἶτα ναὸς μὲν τοιαύτην δέχεται τὴν ἐκδίκησιν ἄψυχος· ναὸς δὲ ζῶν ἄχραντος, ναὸς Θεῷ συνημμένος ἀρρήτως, ἀδιασπάστως, οὐ πολὺ πλέον ἐκδικηθήσεται, ὡς αὐτὸς μὲν ἀδίκως παθὼν· τῆς δὲ ὕβρεως ἀνατρεχούσης εἰς τὸν ἐν τῷ ναῷ Θεὸν, τὸν ἓν γινόμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ πολλὰ θαύματα ἐργασάμενον; Μὴ δὲ γὰρ ἐξεῖναι τοῖς Ἰουδαίοις ἀπολογίαν εὑρίσκειν, ὡς εἰς ἄνθρωπον ψιλὸν D ἁμαρτήσασιν, τῶν πολυτρόπων θαυμάτων οὐ συγχωρούντων λανθάνειν τῆς ἐνεργούσης δυνάμεως τὸ θεοπρεπὲς καὶ ἔνδοξον. τίς γὰρ οὐκ ἂν ἔφριξεν ἀπ᾽ ἀρχῆς τὰ γινόμενα; κατὰ προφητείαν ἡ γέννησις, ὁ τόπος γνώριμος, ὁ τρόπος ἐπίσημος, ὁ χρόνος οὐκ ἄδηλος, πᾶς λόγος ἐργοχειρούμενος, δρόμος ἀστέρος μηνύων ὕμνον Ἀγγέλων, μάγοι πόρρωθεν πρὸς δωροφορίαν ἑλκόμενοι, Ἡρώδης ὁ βασιλεὺς ταρασσόμενος· Ἰουδαία ἅπασα συγκλονουμένη, φανέρωσις ἐναργὴς τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου.

A Quorſum ejus, qui paſſus eſt voluntati tuo calculo refragaris? Cur plus *nos* contriſtas *iis*, per quæ ſcilicet injuriam vindicas, quam ii ipſi, qui perpetrare facinus auſi ſunt, contriſtantur? Quorſum veriſſima Chriſti verba ſubvertis? Ipſe enim tempore paſſionis dixit, Pater, remitte ipſis: neſciunt enim, quid faciunt: Et tu pœnas (*a Judæis*) exigis, perinde ac ſi Dei præſentiam cognorint, & divina ſe cæde polluerint. Deſine atrociora patrare, quam ii ipſi, qui Chriſtum cruci affixerunt. Illi nudum hominem Chriſtum putantes interemerunt: Tu Deum verum confitens mutabilem, patibilem, mortuum denique B præclara illa tua vindicta aſſeris. Quanto vero audacia maior eſt in Deum impie inſurgere, quam hominem, quem eſſe putes injuria petere: tanto ille, qui Deum Verbum lingva ſine cauſa occidit, miſerior eſt iis, qui Carnem Domini clavis ſine cauſa perfoderunt. Veruntamen non, qvoniam tu credulior *compertus es*, terribili illos pœna liberamus: ſed & Deitati Domini Chriſti impatibilitatem ſuam defendimus: & humanitati illi unitæ, paſſionem ſuam atteſtatione noſtra tribuimus, & a Judæis pœnas exigi confitemur, eo quod veſana mentis cæcitate in Deitatem ipſam manifeſte fuerunt impii. Nunquid vero & nunc non videmus eos, qui templis C Deo ſæpius conſecratis nefarias manus inferunt, ut ea vel deforment vel deſtruant, licet in ligna duntaxat & lapides ſæviant perinde tamen puniri, ac ſi contra Deum ipſum audacter ſe efferant? Nimirum inanimatum templum tam ſevere vindicatur: templum vivum impollutum, templum Deo coaptatum ineffabiliter, indiſſolubiliter, non multo ſeverius vindicabitur? quod ipſum quidem injuſte paſſum eſt, ſed ita, ut in templi inhabitatorem Deum, qui templo unitus eſt, & miracula multa edidit, injuria recidat. Neque vero excuſationem Judæis inde parare licet: D quod in nudum ſibi hominem peccare viſi ſint: cum divinam & glorioſam operantis potentiæ majeſtatem multifaria miracula latere non permiſerint. Quis enim non ſtupeſcat ad ea, quæ a primo ſtatim Chriſti ortu facta ſunt. Vaticiniis Prophetarum reſpondet Nativitas: Locus notus, modus illuſtris: tempus certum eſt: ſermo omnis reipſa impletur: ſtellæ curſus Angelorum concentum indicat: Magi de longinquo ad offerenda munera attrahuntur: Rex Herodes percellitur: Judæa univerſa concutitur: apparet evidenter is, qui mundi peccata tollit:

Digitized by Google

ſuſtinet puerulum Simeon & Salutare Dei pronunciat: vaticinatur Anna, teſtificatur Joannes ad Jordanem: vox Patris cœlitus hunc Filium dilectum omnibus manifeſtat: adventat Spiritus & in columbæ ſpecie in verticem ejus dilabitur: aqua in vinum mutatur: quinque panes in aliquot millium uſum miraculoſe multiplicantur: fragmentorum reliquis duodecim cophini implentur: fugantur verbo morbi, mandato expelluntur Dæmones: quin e longinquo intolerabilem illius potentiam confitentur: mortui a mortis tyrannide confeſtim liberantur. Ora veſtimenti fatiſcenti cuidam mulieri ſanitatem affert, latentis autem Deitatis virtutem publice prædicat. Omnis elementorum natura tempore paſſionis ad deſtructionem viſibilis templi, & contumeliam inſeparabili Deo illatam, multis modis commovetur: Reſurrectionem paſſi, ipſi illi confirmant, qui in crucem ipſum egerunt. Cum enim paſſum cuſtoviſſent, a mortuo miraculoſo victi ſunt. Atque hæc, multoque plura alia ſunt, quæ latentem intus divinitatem indicant. Quomodo igitur pœnam Dei hoſtibus denunciatam effugient? qui ad tam ſplendidas demonſtrationes præ nimia improbitate cæcutire volunt?

A Συμεὼν παιδίον κατέχων καὶ Θεοῦ Σωτήριον ἑρμηνεύων. Ἄννα προφητεύουσα μαρτυρῶν Ἰωάννης πρὸς Ἰορδάνην· φωνὴ Πατρὸς οὐρανόθεν, τοῦτον Υἱὸν ἀγαπητὸν πᾶσι γνωρίζουσα. Πνεύματος ἐπιφοίτησις περιστερᾶς ἐν εἴδει τῇ κορυφῇ ἐπιπίπτουσα· μεταβαλλόμενον ὕδωρ εἰς οἶνον. ἄρτοι πέντε πληθυνόμενοι παραδόξως εἰς χιλιάδων ἀπόλαυσιν, καὶ περισσεύματα κλασμάτων κόφινοι δώδεκα. Πάθη λόγῳ φυγαδευόμενα, δαίμονες προστάγματι διωκόμενοι, μᾶλλον δὲ πόρρωθεν ὁμολογοῦντες τὸ ἐξουσίας ἀφόρητον. Νεκροὶ τῆς τοῦ θανάτου τυραννίδος
B εὐθὺς ἀποσπώμενοι, κράσπεδον ἱματίου τῇ μὲν καμνούσῃ γυναικὶ φέρον τὴν ἴασιν· τῆς δὲ κρυπτομένης θεότητος δημοσιεῦον τὴν δύναμιν. Πᾶσα τῶν στοιχείων ἡ φύσις ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πάθους ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ ὁρωμένου ναοῦ, καὶ τῇ ὕβρει τοῦ ἀχωρίστου Θεοῦ πολυτρόπως ταρασσομένη, ἀνάστασις τοῦ παθόντος ὑπὸ τῶν σταυρωσάντων μαρτυρουμένη. Φυλάσσοντες γὰρ τὸν παθόντα, ἡττήθησαν τῷ παραδόξῳ νεκρῷ. Τοσαῦτα μὲν καὶ πολλῷ πλέον τὰ μηνύοντα τὴν κρυπτομένην θεότητα. καὶ πῶς φεύξονται τῆς θεομαχίας τὴν τιμωρίαν, οἱ
C πρὸς οὕτω λαμπρὰς ἀποδείξεις τυφλώττειν ὑπ᾽ ἀγνωμοσύνης σπουδάσαντες;

ADVERSUS EOS, QUI dicunt, Judæus eſt, qui non confitetur, Deum eſſe paſſum.

CUM tantæ, tam variæ, tamque perſpicuæ demonſtrationes ſuperiorum diſputationum omnium fuerint: ſentire *tandem* adverſarios argumentorum multitudinem debebant. At illi alias impudentes objectiones ſine cauſa texere non dubitarunt. Judæus eſt, inquiunt, qui non fatetur, Deum ipſum in crucem eſſe actum. Pulchre nos nominis ejus, quo nuncupandi ſunt, admonent. Illi enim ſunt, qui ſeipſos affinitate cum Judæis devinxerunt, tum ſalutarem inhominationem, tum duarum unionem & conjunctionem naturarum rejiciendo. Uter Judæus: qui gratiam ſuſcipit, an qui lege ſecundum literam nititur?

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, *Ἰουδαῖός ἐστιν ὁ μὴ ὁμολογῶν Θεὸν ἐσταυρῶσθαι.*

ΤΟΣΑΥΤΗΣ ἀποδείξεως ἐν τοῖς προλαβοῦσι πᾶσι γεγενημένης, οὕτω πολυ-
D τρόπου καὶ φανερᾶς, δέον αἰσθανθήσεται τὸ πλῆθος τοὺς ἀντιλέγοντας τῶν ἐλέγχων· οἱ δὲ καὶ ἄλλας ἀντιθέσεις ἀναισχύντους πλέξαι μάτην οὐκ ὤκνησαν. Ἰουδαῖος, φησίν, ἐστίν, ὁ τὸν Θεὸν αὐτὸν μὴ ὁμολογῶν ἐσταυρῶσθαι. Καλῶς ἡμᾶς τῆς αὐτοῖς χρεωστουμένης προσηγορίας ὑπέμνησαν. Αὐτοὶ γὰρ εἰς ἑαυτοὺς ἐπεσπάσαντο τὴν πρὸς ἐκείνους συγγένειαν· ἀρνούμενοι μὲν τὴν σωτήριον ἐνανθρώπησιν, ἀπωθούμενοι δὲ τὴν τῶν δύο φύσεων σύνοδον καὶ ἕνωσιν. Τίς Ἰουδαῖος ὁ τὴν χάριν δεξάμενος, ἢ ὁ τῷ νόμῳ κατὰ τὸ γράμμα παρακαθήμενος;

Ἡμᾶς ἡ χάρις ἐδίδαξε Θεὸν ἀόρατον ἐν ὁρωμένῃ φανερωθῆναι σαρκί· ἐκεῖνοι τῇ ἀρχαίᾳ παραδόσει παρέμειναν τὴν θεότητα γυμνὴν ἐν διαφόροις εἴδεσι καὶ σχήμασιν ὑπογραψάσῃ. Πῶς οὖν ἄλλους λέγουσιν Ἰουδαίους αὐτοὶ τῆς καινῆς διαθήκης τὸν πλοῦτον ἀποσεισάμενοι; οὐκ ἤκουσαν, ὅτι πολλοὶ Προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ βλέπομεν, καὶ οὐκ εἶδον; Τί ἄρα; οὐκ εἶδον θεότητος ἐπιδημίαν; καὶ πῶς γέγραπται· ὤφθη Θεὸς τῷ Ἀβραάμ, ὤφθη τῷ Ἰσαάκ, ὤφθη τῷ Ἰακώβ, ὤφθη τῷ Μωσῇ, καὶ μυρίοις ἄλλοις. Τί οὖν ἐπεθύμησαν, καὶ οὐκ εἶδον; ὃ ἡμεῖς ἰδεῖν ἠξιώθημεν, θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ἄρρητον καὶ ἀδιάσπαστον ἕνωσιν. Οἱ τοίνυν ὁμολογοῦντες τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς τὴν παράδοξον ἕνωσιν, οὗτοι τοῦ ξένου θεάματος τετυχήκασιν· οἱ δὲ τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάληψιν ἀθετοῦντες, μετὰ τῶν ἄνωθεν Ἰουδαίων ἔχειν τὴν μερίδα περιδήλως ἐλέγχονται, τῶν μὴ κατηξιωμένων ἰδεῖν, μήτε ὄψει, ἅπερ ἡμεῖς ἑωράκαμεν. Ἰουδαίων γὰρ τὸ μὴ δέξασθαι τοῦ Σωτῆρος τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν. Τούτοις συνάπτουσιν ἑαυτοὺς, οἱ τὸ διπλοῦν τῶν φύσεων ἀπωθούμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ μείζοσιν ἐγκλήμασιν ὑπεύθυνοι γίνονται. Ἐκεῖνοι γὰρ τὸν τοσαῦτα μετὰ σαρκὸς θαυματουργήσαντα Θεὸν εἶναι ἀγνοήσαντες, οὗτοι δῆθεν ὁμολογοῦντες ἀνάξια κατὰ τῆς θεότητος ἀπεφήναντο, πάντα τὰ πάθη τῆς ληφθείσης σαρκὸς εἰς αὐτὸν ἀνενεγκεῖν τὸν Θεὸν Λόγον φιλονεικήσαντες. Ἀλλ' ἴσως ἐροῦσιν· Ἔμαθον γὰρ ἰταμῶς μάχεσθαι τοῖς περιδήλοις· οὐ λέγομεν παθητὸν τὸ θεῖον. πῶς οὖν λέγετε, ὅτι τέχνῃ τὸν Λόγον κατασκευάζετε; ἔπαθε, φησὶν, ὡς ἠθέλησεν, οὐ μὴν παθητὸν αὐτὸν λέγομεν. τί προσποιεῖσθε φείδεσθαι τοῦ ὀνόματος, κατατολμῶντες τοῦ πράγματος; Εἰ κατηγορεῖτε τῶν λεγόντων μὴ πεπονθέναι τὸ θεῖον, πῶς οὐχ ὁμολογεῖται λέγειν αὐτὸ παθητόν; εἰ ὁ μὴ λέγων θείας φύσεως πάθος Ἰουδαῖος καθ' ὑμᾶς, ὁ λέγων, Χριστιανός. καὶ πῶς οὐ ποιεῖτε προτιμότερον τὸν Ἰουδαῖον τὸν ἀπαθὲς ὁμολογοῦντα τὸ θεῖον, ὑμῶν τῶν ἀποφαινομένων αὐτὸ παθητόν; ὡς εἶναι ὑμῖν ἀνάγκην Ἰουδαίους ὑμᾶς καλεῖσθαι προσμαρτυροῦντας τὸ ἀπαθές· ἢ Χριστιανοὺς ὀνομάζεσθαι

A Nos gratia docuit, Deum inviſibilem in viſibili manifeſtatum eſſe carne: Illi permanent in antiqua traditione divinitatem nudam in diſtinctis ſpeciebus & formis delineante. Quomodo igitur alios appellant Judæos? qui ipſi novi fœderis divitias a ſe repellunt. Annon audiverunt? quod multi Prophetæ & juſti deſiderarunt videre, quæ nos videmus, & non viderunt? Quid igitur non viderunt? Deitatis manifeſtationem? Cur igitur ſcriptum eſt? Viſus eſt Deus Abrahamo, viſus Iſaa- B co, viſus Jacobo, viſus Moſi, & innumeris aliis. Quid igitur deſiderarunt? quod tamen non viderunt. Nimirum quod nobis videre licuit Deitatis & humanitatis ineffabilem & inſeparabilem unionem. Quicunque igitur admirandam Verbi & Carnis unionem confitentur: iis novum videre ſpectaculum contigit. Contra qui Carnis aſſumtionem rejiciunt: ii cum veteribus Judæis habere commercium manifeſte convincuntur, qui nec ipſi potuerunt videre oculis ſuis, quæ nos vidimus. Judæorum enim eſt, incarnationis Oeconomiam atque diſpenſationem non ſuſcipere. His ſeipſos C aggregant, qui duas naturas explodunt: quin imo majorum criminum rei peraguntur. Illi enim eum, qui tam ſtupenda edebat miracula: Deum eſſe ignorantes, hi ſcilicet confitentes, indigna contra Deitatem evomunt, omnes Carnis aſſumtæ paſſiones Deitati adſcribendas eſſe contendentes. At enim dicent fortaſſe (impudenter enim vel manifeſtiſſimis didicerunt contradicere) non dicimus, divinitatem eſſe paſſionibus obnoxiam. Et qui non diceretis *hoc*, qui tam artificioſe orationem adornatis? D Paſſa eſt, inquiunt, quia voluit: ipſam patibilem eſſe nequaquam dicimus. Cum rem ipſam non dubitetis aſſerere, cur a rei appellatione vos abhorrere fingitis? Si damnatis eos, qui divinitatem paſſam eſſe negant, cur non diſerte ipſam patibilem eſſe profitemini? Si Judæus vobis eſt, qui divinæ naturæ paſſionem negat: Chriſtianus eſt, qui aſſerit. Et cur non Judæum divinæ naturæ impatibilem confitentem præfertis vobis patibilem ejus aſtruentibus? cum omnino neceſſum ſit: aut Judæos vos vocari impatibilitatem atteſtatione ſua confirmantes: aut Chriſtianos appellari,

ut vos quidem Chriſtianum definitis, patibilitatem ſancientes. Proponite perſpicue, quod tuemini dogma. Corde enim creditur ad juſtitiam, ore autem fit confeſſio ad ſalutem. Si Verbum non eſt paſſum, igitur Caro. Si caro non eſt paſſa, igitur Verbum. Si neutrum horum: igitur aliquod tertium. Si nullum omnino, igitur paſſio ipſa facta non eſt. Si nemine patiente facta eſt paſſio, opinio fuit: opinione ſervamur. Nonne quaſi ſublatis vexillis in Manichæorum caſtra tranſiſtis? Et cur ab eorum nomine refugitis, qui vos pravorum & intolerabilium ſuorum dogmatum hæredes manifeſte reliquerunt? Hinc apparet vos & pejores Judæis eſſe, & a Manichæis non multum abeſſe. Sed quid dicimus de Judæis & Manichæis? Veſtra longius progreſſa eſt audacia, quam illius ipſius, qui omnis mali autor eſt, qui occulte iſta vobis inſeruit zizania, qui omnibus honeſtis invidet, Diaboli. Ille ubi ad Jordanem divinam Servatoris gloriam conſpexit, invidiæ ſtimulis agitatus, non auſus eſt tentando prius ipſum aggredi, quam fame preſſum vidit, quæ humanæ infirmitatis nota eſt. Agnovit hoc Deitatis proprium eſſe, non pati, non tentari. Vos contra & famem & ſitim, & ſi quæ hujus generis alia ſunt, Deitati ipſi tribuitis, & eidem Deitati paſſionem crucis manifeſte adſcribitis. Ille propter ſummam malitiam homicida dictus eſt: Vos propter ſummum adverſus Deum furorem, Judæos Dei interfectores dicitis: nec majorem potentiam Judæis diſcipulis, quam ipſorum magiſtro Diabolo tribuere veremini: denique ut habet Scripturæ accuſatio, cum Deum noveritis, tamen ut Deum non glorificatis. Patibilem enim eſſe defenditis.

A κατὰ τὸν ὑμέτερον ὅρον νομοθετοῦντας τὸ πάθος. γνωρίσατε φανερῶς, ἣν ἔχετε δόξαν. Καρδίᾳ γὰρ πιστεύεται εἰς δικαιοσύνην, στόματι δὲ ὁμολογεῖται εἰς σωτηρίαν. Εἰ μὴ πέπονθεν ὁ Λόγος, οὐκοῦν ἡ σάρξ. εἰ μὴ ἡ σὰρξ πέπονθεν, οὐκοῦν ὁ Λόγος. Εἰ μηδέτερον τούτων, οὐκοῦν ἄλλο τρίτον. Εἰ μηδὲν μηδόλως, οὐκοῦν τὸ πάθος οὐ γέγονεν· εἰ μηδενὸς παθόντος τὸ πάθος γέγονεν, δόκησις γέγονε, δοκήσει σωζόμεθα. Πρὸς Μανιχαίους οὐκοῦν ηὐτομολήσατε. καὶ πῶς φεύγετε τὴν ἐκείνων προσηγορίαν, ὧν φαίνεσθε κληρονόμοι τῆς ἀφορήτου κακοδοξίας; B Οὕτω δὲ Ἰουδαίων χείρους φανήσεσθε, καὶ Μανιχαίων οὐ πόρρω. Καὶ τί λέγομεν Ἰουδαίων καὶ Μανιχαίων; αὐτοῦ τοῦ πάντων ἀρχέτου τῶν κακῶν τοῦ ταῦτα ὑμῖν ὑποσπείροντος τὰ ζιζάνια, τοῦ φθονοῦντος τοῖς καλοῖς ἅπασι διαβόλου τολμηροτέρους ἑαυτοὺς ἀπεφήνατε. Ἐκεῖνος ὅτε εἶδεν ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου τὴν τοῦ Σωτῆρος ἔνθεον δόξαν, κέντροις τοῦ φθόνου νυσσόμενος, οὐ πρότερον ἐτόλμησε προσαγαγεῖν τὴν πεῖραν, ἕως οὐκ εἶδεν ἀψαμβλύην τὴν πεῖναν, ἀνθρωπίνης ἐνδείας γνώρισμα. Οὗτος ᾔδει τῆς θεότητος τὸ ἀπαθὲς ἴδιον καὶ ἀπείραστον· C ὑμεῖς δὲ καὶ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν, καὶ ὅσα τοιαῦτα τῆς θεότητος αὐτῆς ἀποφαίνεσθε, καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ πάθος αὐτῇ τῇ θεότητι σαφῶς προσφέρετε. Ἐκεῖνος δι' ὑπερβολὴν πονηρίας ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος προσηγορεύθη· ὑμεῖς δὲ δι' ὑπερβολὴν τῆς κατὰ Θεοῦ ἀπονοίας, θεοκτόνους τοὺς Ἰουδαίους προσαγορεύετε, καὶ οὐκ αἰσχύνεσθε, μείζονα δύναμιν τοῦ διδασκάλου τῶν τοιούτων Ἰουδαίοις τοῖς μαθηταῖς ἀπονέμοντες, καὶ κατὰ τὴν ἔγγραφον κατηγορίαν, γνόντες τὸν Θεόν, οὐχ ὡς Θεὸν δοξάζετε. Παθητὸν γὰρ εἶναι κατασκευάζετε.

D

ADVERSUS EOS, QUI dicunt, nec Angelos cum Abrahamo edentes carnis naturam non omnino induiſſe.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ, ὅτι οὐδὲ Ἄγγελοι ἐπὶ τὸν Ἀβραὰμ ἐσθίοντες, οὐ πάντως σαρκὸς ἐπέφερον φύσιν.

ETSI multorum malorumque commentorum Patres facti ſunt, qui perpetuos legitimorum Patrum fines transferre ſunt conati: non acquieſcunt tamen in fœtibus propriis: ſed male inſuper ſuſſurantes eorum, qui ſe olim Apoſtolicæ

ΠΟΛΛΩΝ καὶ πονηρῶν τεχνασμάτων γεγονότες Πατέρες, οἱ τὰ αἰώνια ὅρια τῶν ἐνθέσμων Πατέρων μεταθεῖναι φιλονεικήσαντες, οὐκ ἠρκέσθησαν τοῖς ἰδίοις ἐγγόνοις ἀλλ' ἔτι καὶ τῶν πάλαι πολεμίων τῆς Ἀποστολικῆς

Ἐκκλησίας ἀμβλωθρίδια δυσγενῆ κακῶς ἀποκλέψαντες, ὡς εὐγενῆ καὶ τέλειον τόκον δογμάτων προβάλλονται, καὶ δι' αὐτῶν τὰ Μανιχαίων ἡμῖν ἐπισείουσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ Ἀγγέλους τῇ οἰκείᾳ φύσει τροφῆς μετεσχηκέναι τερατευόμενοι, καὶ τὴν θεότητα τοῦ δεσπότου Χριστοῦ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δίχα σαρκὸς τροφὴν καὶ ποτὸν εἰληφέναι ἀποφαινόμενοι· καί τοι τῆς ἁγίας γραφῆς, οὐ τῇ φύσει τοῦτο γεγενῆσθαι, τῇ δὲ ὄψει μόνῃ σαφῶς παριστώσης. Εἰ γὰρ ἦν φύσει τὰ γινόμενα, ἔδει τοὺς τρεῖς ἐκείνους ἄνδρας ὀνομάζεσθαι, ἢ Ἀγγέλους προσαγορεύεσθαι· πολὺ γὰρ τῶν δύο γενῶν τὸ διάφορον· ὡς ἄνδρας μὲν ὄντας, μηδὲν κατὰ φύσιν Ἀγγελικὸν ἐπιδείκνυσθαι· Ἀγγέλους δὲ ὄντας κατὰ μηδὲν μέλος σωματικὸν καὶ ἐπιφαίνεσθαι, οἷα δὴ Πνεύματα. πῶς οὖν διδόασιν αὐτοῖς κατὰ φύσιν τροφήν, ὡς ἀνδράσι; ψευδῶς, τοίνυν Ἄγγελοι μνημονεύονται. ἀλλ' ὡς Ἀγγέλοις; καὶ τίς μετουσία Πνεύμασι τροφῆς αἰσθητῆς, Ἢ τάχα μυθολογοῦσι καὶ τοὺς Ἀγγέλους ἐνανθρωπήσαντες, σωματικοῖς ὀργάνοις ἀπολαῦσαι σωματικῶν ἐδεσμάτων; Εἰ δὲ μεταβαλλόμενοι φαῖεν, ἐνδείξεως οὐ φύσεως εἶναι τὴν εὐωχίαν, πάντως ἢ καταλήψουσιν, ὡς ἀνοίκειον τὸ παράδειγμα· ἢ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος φαντασίαν ἀντὶ τῆς ἀληθείας ἐπεισάγοντες εὑρεθήσονται. Πῶς οὖν τολμῶσιν ἕλκειν, ὡς ὅμοιον τὸ ἀνόμοιον; τί κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν μεγάλην ταύτην οἰκονομίαν, ἡ κατὰ τοὺς Ἀγγέλους ἐν σχήμασιν ἱστορία; Μὴ φαίνονταί ποτε ἢ ποῦ; ἢ παρά τινος ἐτέχθησαν, ὡς ὁ δεσπότης Χριστός; μὴ ἁφῇ κατὰ τὸν ἴσον ὑπεβλήθησαν τρόπον; μὴ περιτομὴν ἐδέξαντο; μὴ προκοπὴν ἢ αὔξησιν ἐπεδείξαντο; μὴ νηστεύσαντες ὕστερον ἐπείνασαν; μὴ κοπιάσαντες ἐξ ὁδοιπορίας ἐδίψησαν; μὴ τὸν ὕπνον, ὡς οἰκεῖον ἐγνώρισαν, μὴ πεῖραν μαστίγων ἔλαβον; μὴ θανάτου παραπλησίως ἐγεύσαντο; μὴ ταφῇ παρεδόθησαν; μὴ κατέλειψαν ἱμάτια εἰς πολλοὺς μεριζόμενα, διδάσκοντα τῇ πείρᾳ μηδὲν νοεῖν κατὰ δόκησιν, ἀλλὰ πάντα καθ' ὑπόστασιν καὶ ἀλήθειαν; Εἰ γὰρ δοκήσει σῶμα εἶχεν ὁ Χριστός, ὥσπερ δοκήσει σχῆμα ἀνδρῶν οἱ Ἄγγελοι, ἔδει μὴ δὲ τοῦ Κυρίου φανῆναί τε καὶ ἁφῇ ὑποβληθῆναι ἱμάτια καθάπερ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων Ἀγγέλων ἐγένετο.

A Eccleſiæ hoſtes profeſſi ſunt, ignobiles fœtus abortivos, eos tanquam generoſum & perfectum dogmatum partum proferunt, perque illos Manichiſmum nobis nituntur obtrudere: prodigioſe mentientes, Angelos, qui diverterunt ad Abrahamum propria natura ſua alimenti factos fuiſſe participes, & pari modo Deitatem Domini Chriſti abſque carne cibum potumque ſumſiſſe confirmantes: licet Scriptura ſacra, non naturaliter ſed apparenter ſolummodo id *ab Angelis* factum, diſerte comprobante. Si enim naturaliter iſta facta ſunt: tres illos aut viros nominari aut Angelos nuncupari
B (multum enim inter duo hæc genera eſt diſcriminis) & ſiquidem viri fuerint, nihil quod ad naturam Angelicam oſtendere, ſin Angelis, nullo corporeo membro more ſpirituum apparere illos oportuit. Quomodo igitur cibum illis daret ſecundum naturam? numquid ut viris? falſo igitur Angeli fuiſſe memorantur. Numquid ut Angelis? Et quæ Spiritibus cum ſenſibili cibo eſt communio? niſi forte & Angelos homines factos corporalibus organis cibo corporali frui fabulantur. Si mutata ſententia dixerint, non revera & naturaliter, ſed apparenter iſtos epulatos fuiſſe: aut relinquant oportet
C exemplum *Angelorum* utpote peregrinum: aut loco veritatis phantaſiam Chriſto accommodare comperientur. Qua igitur fronte diſſimile tanquam ſimile *ad Chriſtum* audent detorquere? Quid cum ſtupenda Oeconomia atque diſpenſatione commune habet illa Angelorum viſibili ſpecie apparentium hiſtoria? Conſpiciunturne aliquando? aut ubi, aut ex qua nati ſunt, ut Dominus Chriſtus? Num eodem, quo ille modo tactui fuerunt expoſiti? Num circumciſi ſunt? decreveruntne aut creverunt? num cum je-
D junaſſent, tandem eſurierunt? num ex itinere feſſi ſitierunt? num naturalem ſomnum viderunt? num flagris cæſi ſunt? num eodem, quo ille modo mortem guſtarunt? num ſepulturæ ſunt traditi? num reliquerunt veſtimenta inter plures diſtributa? quæ magno argumento ſunt, nihil in Chriſto phantaſticum, vera autem & ſubſtantialia omnia intelligenda. Si enim ut Angeli virorum ſpeciem opinione induerunt, ita Chriſtus opinione corpus habuit: non potuerunt videri & tactui ſubjici veſtimenta Domini, quemadmodum nec Angelorum mole corporis carentium.

Quo igitur pacto res inter ſe diſſimiles impudenter conferunt, & quæ tam latis diſtincta ſunt limitibus conjungere conantur? Age vero verba inter ſe utrorumque, noſtrorum & illorum conferamus. Nos dicimus, Dominum vere ſecundum carnem comediſſe: ſiquidem hoc omni carni proprium. Illi dicunt Angelos comediſſe, ſiquidem tunc hujusmodi quid Angelorum natura admiſit. Nos experientiam teſtem habemus: Illi & rationum factorum teſtimonio deſtituuntur. Nos illis & famem & ſitim ex literis ſacris proferimus: Illi neutrum horum de Angelis poſſunt demonſtrare. Nos membra, ſecundum communem hominum formationem: Illi naturam Angelorum, quam membra habere nemo quisquam auſus fuerit affirmare. Membra autem ſi deſint, quid eſt, quod nutrimentum recipiat? quid quod attenuet? quid quod demittat? quid quod retineat? quid quod coctionem perficiat? quid quod reliqua, quæ honoris cauſa ſilentio involvo? Quemadmodum igitur Angeli, cum viri eſſe viderentur, viri tamen revera non fuerunt: Ita & cum cibum capere exiſtimarentur, revera non comederunt. Hoſpitalitatem autem Abraham honorabant, participationis ſpecie virtutem ejus dignam, quam æmulemur, declarantes.

A Πῶς ἂν τὸ μηδὲν ἐοικὸς ἐκείνῳ τῷ προκειμένῳ ἐπιφέρουσιν ἀναιδῶς καὶ συνάπτειν πειρῶνται τὰ κατὰ τοσούτους τρόπους παρηλλαγμένα; καὶ σκοπήσωμεν ἐκ παραλλήλου τοὺς ἡμετέρους τε καὶ ἐκείνων λόγους. Ἡμεῖς φαμεν ἀληθῶς βεβρωκέναι κατὰ τὴν σάρκα τὸν Κύριον, ἐπειδὴ τοῦτο πάσης σαρκός· ἐκεῖνοί φασι, βεβρωκέναι τοὺς Ἀγγέλους, ἐπειδὴ τότε τὸ τοιοῦτον φύσις Ἀγγέλων ἐδέξατο. Ἡμεῖς μάρτυρα τὴν πεῖραν ἔχομεν· αὐτοὶ καὶ λόγων ἄλλων καὶ ἔργων μαρτυρούντων αὐτοῖς ἀπορούσιν. Ἡμεῖς καὶ πεῖναν καὶ δίψαν ἐκ τῶν ἁγίων παρεστῶμεν γραφῶν αὐτοῖς· ἐκεῖνοι τούτων οὐδέτερον ἐπὶ τῶν B Ἀγγέλων δεῖξαι δυνήσονται. Ἡμεῖς μέλη κατὰ τὴν τοῦ παντὸς ἀνθρώπου διάπλασιν· ἐκεῖνοι φύσιν Ἀγγέλων, ἣν οὐδεὶς ἔχειν μέλη τετόλμηκεν ἀποφήνασθαι. μελῶν δὲ μὴ ὄντων, τί τὸ προσιέμενον τὴν τροφήν; τί τὸ λεπτῦνον; τί τὸ πέμπον; τί τὸ κατέχον; τί τὸ τὴν πέψιν ἐργαζόμενον, τί τὸ ἑξῆς ὅπερ τιμήσω τῇ σιωπῇ; Ὥσπερ οὖν ἄνδρες φανέντες οἱ Ἄγγελοι, οὐκ ἦσαν ἄνδρες τῇ φύσει· οὕτως οὐδὲ ἐσθίειν νομισθέντες ἤσθιον φύσει· τὸν φιλόξενον δὲ τρόπον τοῦ Ἀβραὰμ ἐτίμων τῷ σχήματι τῆς μετουC σίας ζηλωτὴν αὐτοῦ τὴν ἀρετὴν ἀποφαίνοντες.

ADVERSUS EOS, QUI nullum non miraculum imminuunt eo, quod Carnem negant.

VERUM enimvero ne miracula quidem ab inſidiis ſuis libera reliquerunt & vacua, qui ab orthodoxorum choro ad adverſarios ſe-ipſos abruperunt: ſed compreſſis coarctatisque *iis*, horum non viderunt magnitudinem, per quæ Carnis aſſumtionem negarunt, Deitati ſoli hæc *miracula* adſcribentes. Nos vero opera ipſa, quomodo ab initio ad finem uſque præclariora reddun-tur, carnis aſſumtione affirmata: viliora vero reperiantur, eadem rejecta conſiderabimus. Partus Virginis magnum & celebre eſt Oeconomiæ atque diſpoſitionis exordium. Si quod natum eſt nihil quicquam de Virgine Sancta inferebat, quis magnopere miratus fuerit partum illum?

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΜΙΚΡΥΝΟΝΤΑΣ, ἕκαστον θαῦμα, τῷ ἀρνεῖσθαι τὴν σάρκα.

ΑΛΛΑ μὴν οὐδὲ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου καταλελοίπασι τῆς παρ' αὐτῶν ἐπιβουD λῆς ἐλεύθερά τε καὶ ἀνενόχλητα, οἱ πρὸς τὴν ἐναντίαν μοῖραν τοῦ χοροῦ τῶν Ὀρθοδόξων ἑαυτοὺς ἀπορρήξαντες. καθαιροῦντες δὲ καὶ συστέλλοντες τὸ τούτων οὐκ εἴδεισαν μέγεθος, δι' ὧν ἠρνήσαντο τῆς σαρκὸς τὴν ἀνάληψιν, ἐπιγράψαντες ταῦτα γυμνῇ τῇ θεότητι. καὶ σκοπήσωμεν ἐπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων, πῶς ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, μεγάλα μὲν δείκνυται τῇ τῆς σαρκὸς ἀναλήψει. ἥττονα δὲ εὑρίσκεται ταύτης ἀθετουμένης. Τόκος ἐστὶν ἐκ παρθένου τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον τῆς οἰκονομίας προοίμιον. Εἰ μηδὲν ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τὸ τεχθὲν ἐπεφέρετο, τίς ἂν ἐθαύμασε τὸ γινόμενον,

μήτε μητέρα λέγειν αὐτὴν ὄντως δυνάμενος τὸ μηδὲν αὐτῆς ὁμοούσιον τῷ προελθόντι συνιέναι· μήτε παράδοξον κρίνειν τὸ γενέσθαι μητέρα, καὶ μεῖναι Παρθένον, εἴπερ ἄνευ σώματος αἰσθητοῦ τὴν ἑαυτοῦ παρουσίαν ὁ Λόγος ἡμῖν ἐχαρίσατο. Πάλιν εἴρηται προκοπὴ σωζόμενος ἡλικίας καὶ σοφίας καὶ χάριτος. Ἐὰν ἀφέλῃς τὴν σάρκα, τίς δέξεται πρὸς ἔπαινον θεότητος αὔξησιν καὶ βελτίωσιν τῆς ἐξ ἀϊδίου τελείας, καὶ μήτε πλείονος δεομένης, μήτε ἀφαιρεῖν ἢ λαμβάνειν ἐκ τῶν ἔξωθεν δυναμένης; Ἐπαινετὴν εἶναι τὴν προκοπὴν ἡ σὰρξ ἀποφαίνει διὰ τὴν πρὸς τὸν Λόγον ἑνώσεως, καὶ μεγίστην μαρτυρίαν γινώσκομεν, τοῦ, μὴ ποιῆσαι αὐτὸν ἁμαρτίαν ἐκ τοῦ καὶ σάρκα ἀληθινὴν ἐν αὐτῷ, καὶ μηδὲ ἴχνος ἁμαρτίας ὁρᾶν. Ὡς εἴγε περὶ θεότητος ἐλέγετο νῦν καὶ μόνης τὸ ἀναμάρτητον, γελᾶσαι μᾶλλον ἢ θαυμάσαι τοὺς ἀκούοντας ἐχρῆν, μὴ μόνον τῆς θεότητος κρείττονος ἀεὶ πάσης μέμψεως πεφυκυίας· ἀλλ' ἤδη καὶ μυριάδων Ἀγγέλων φυλαξαμένων τὸ ἁμαρτάνειν. ἀλλὰ διὰ τοῦτο λέγεται, ἐπειδήπερ ἐξ ἁμαρτωλοῦ γένους ληφθεῖσα ἡ ἄκραντος σὰρξ, τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον ἑνώσει, μόνη καὶ πρώτη μεμένηκεν ἀναμάρτητος. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ πρὸς τὸν διάβολον πάλη καὶ ἡ κατὰ τούτου νίκη παράδοξος γίνεται, ὅτι τῆς ἡττηθείσης σαρκὸς τὴν ἀπαρχὴν ἔχων, ὁ τὴν πεῖραν δεξάμενος ταύτην νικητὴν τοῦ ποτε νικήσαντος ἀπειργάσατο, καὶ τῇ φύσει τὸ κράτος δεδώρηται κατὰ τοῦ πάλαι δι' ἀπάτης κρατήσαντος. Διὰ τοῦτο καὶ τῇ μνήμῃ τῶν ἁγίων γραφῶν τὰς ἐπαγομένας λαβὰς ἀπεδύετο, οὐκ αὐθεντίᾳ θεότητος ἀποκρουόμενος τὸν ἀντίπαλον· ἀκολουθίᾳ δὲ ἀνθρωπότητος τὴν τῶν γραφῶν φωταγωγίαν πρὸς ἅπαντα προβαλλόμενος. Εἰ δ' ὁ Θεὸς Λόγος καθ' ἑαυτὸν ἀναμάρτητος καὶ ἀήττητος ἐμηνύετο, τίς ἂν ἐξεπλάγη πρὸς τὰ λεγόμενα; οὐ ξένον τὸ μὴ ἁμαρτάνειν, μηδὲ νικᾶσθαι παρὰ κτίσματος ἰδίου Θεόν. Πότε γὰρ ἡμάρτηκεν ἢ νενίκηται, ἵνα νῦν ὡς παράδοξον δεξώμεθα τὸ λεγόμενον; ἀλλὰ ξένον τὸ φύσιν ἀνθρωπίνην τὰ ὑπὲρ φύσεως φανερῶς ἐπιδείξασθαι. Ἐπεὶ καὶ τὸ βαδίσαι ἐπὶ νώτου θαλάσσης ἀδεῶς ἅμα καὶ ἀκινδύνως θεότητι μὲν ῥᾴδιον, μᾶλλον δὲ καὶ Ἀγγέλοις· καὶ οὐκ ἄν τις ἐκπλαγείη τοῦ τεθεα-

A cum nec matrem illam vere dicere poſſit, quæ ſubſtantiæ partem nullam ex ſe prodienti communicaſſe intelligatur: nec ſtupendum quid eſſe exiſtimes Virginem manere, quæ Mater facta ſit, ſiquidem Verbum ſua nos præſentia absque ſenſibili corpore ſit dignatum. Rurſum dictum eſt, ſubito Jeſum profeciſſe ætate, ſapientia & gratia. Si carnem ſuſtuleris, quis in laude ponet incrementa & meliorationem Deitatis? quæ ab æterno perfecta eſt, quæ nullius indiga eſt, quæ nihil aliunde aufferre aut accipere poteſt. Conſequens eſt igitur Carnem B eſſe, cujus cauſa profectus ille celebratur propter ejus cum Verbo unionem. Jam magnificum illud, quo Chriſtus ornatur, teſtimonium, quod nullo ſe unquam peccato contaminarit, non aliunde intelligimus, quam ex eo, quod cum carnem veram habeat, nullum tamen peccati *in eo* veſtigium appareat. Etenim ſi quis de Deitate eaque ſola dicat, quod expers peccati ſit, riſum ille potius, quam admirationem auditoribus moturus eſt: quandoquidem non ſolum divinitatis hæc natura eſt, ut ab omni ſemper reprehenſione abſit: ſed multa etiam Angelorum millia a peccato ſibi caveant. Verum hanc ipſam ob cauſam dicitur Caro, C poſteaquam ex genere hominum corrupto ſumta eſt, ſola, primaque peccati expers manſiſſe, propter unionem cum Deo Verbo. Proximum huic miraculum eſt lucta illa cum diabolo, reportataque ab eo victoria, quia is, qui tentatus eſt, cum devictæ carnis primitias haberet, victoriam illam ejus, qui aliquando victus erat, effecit, & adverſus eum, qui dolo fuerat ſuperior naturam armavit. Quam ob cauſam, immiſſa in ſe tentationum tela, repetita ſacrarum literarum memoria excuſſit, non auctoritate Deitatis adverſarium repellens: ſed D miniſterio humanitatis prævium Scripturæ lumen ad univerſa *objecta* proferens. Quod ſi Deus Verbum in ſeſe omnis expers peccati invictum declarabatur, quis obſtupeſcat ad ea, quæ dicta ſunt? Non eſt novum & inauditum, Deum non peccare, nec a propria creatura ſuperari. Quando enim peccavit aut victus eſt? ut nunc miraculi nobis loco iſta victoria eſſe debeat. Illud novum & inauditum eſt: naturam humanam rei ſupernaturalis clariſſimum edidiſſe ſpectaculum. Jam inambulare mari, omni vacuum metu & periculo, eſt illud quidem non dicam Deo, ſed Angelis etiam ipſis perquam facile: (nec obſtupeſcet admiratione, hoc qui vide-

rit) ac humanitati nudæ nullo modo. Nec immerito exhorreſcit, qui Carnis pedes iſtiusmodi iter facere videt, quamvis de Verbi unita perſona, tacita ſecum mente cogitet. Si quis autem repudiata Carne, ſolum Verbum dixerit ſuper fluctibus fuiſſe viſum, is infirmat tollitque miraculi amplitudinem, nihil magni teſtificatione ſua operi tribuens. Magnum enim vere eſt, & majus, quam ut hominum poſſit mente comprehendi, non cum verus & omnis expers ponderis Spiritus fluctibus in altum tollitur, ſed quando craſſum & grave corpus, a molli & facile cedente natura erectum ſurſum fertur. Cujus rei ut fidem omnibus Dominus faceret, dedit continuo & Petro poteſtatem per pelagus ingrediendi, tantiſper dum puſillæ fidei fluctum non attingeret. Quod ergo Petrus ſic inambulavit mari, indubitatum dominicæ carnis iter declaravit: quod autem dubitans non amplius portatur, id immenſum, quod inter utrumque eſt, diſcrimen demonſtravit. Ubique igitur Carnis cum Verbo unio, factorum *Chriſti* amplificare gloriam evincitur. Atque, ut rem paucis complectar, ipſius illius, quod de morte conſtitutum eſt, tropæi ſplendor omnis deleatur oportet, ſi non humana natura, Deitatis inſeparabiliter ſibi unitæ virtute, tyrannide infernali fuit ſuperior; quandoquidem DEUM non ſuperari, qui invictus eſt, credibile eſt & veriſimile: ſed Carnem non ſuperari, id demum ſingulare, id novum eſt. Hoc idem reddit miraculoſum Domini per clauſas januas ingreſſum, cui ea, quæ corpori inerat, craſſities, nullo fuit impedimento, ſiquidem major erat miraculi auctor eo, quod *ipſum ingreſſum* prohibebat. Qui vero factum hoc eſſe dicit abſque corpore humano, is facti, ſive gloriam cum Angelis, cum animabus hominum, cum ipſis denique adverſariis Spiritibus communicat, qui propter levitatem ſubſtantiæ ejuſmodi tranſitu non poſſunt prohiberi. Præterea hanc ſententiam ipſa Domini in cœlum aſcenſio nobis ſuggerit, ut ſciamus, DEUM Verbum quidem in cœlis egiſſe perpetuo, nullo inde tempore divulſum, nullis locorum ſpatiis circumſcriptum: Carnem vero illi conjunctam tum primum, modo plane ſtupendo, evectam tranſlatamque eo, ubi prius non erat, ſiquidem ne quidem natura hoc habebat, ut tali gloria dignaretur.

A μενος· ἀνθρωπότητι δὲ ψιλῇ πάντη ἀδύνα-
τον, καὶ φρίττει δικαίως, ὁ σαρκὸς, πόδας τὴν
τοιαύτην πορείαν ποιουμένους ὁρῶν, καὶ τὴν ἡνω-
μένην δύναμιν ἐννοῶν τοῦ Λόγου. Εἰ δέ τις τὴν
σάρκα παραιτησάμενος μόνον φαίη τὸν Λόγον
ἐπὶ τῶν κυμάτων ὀφθῆναι, παρεῖλε τὸν ὄγκον
τοῦ θαύματος, οὐδὲν μέγα προσμαρτυρήσας
τῷ πράγματι. Μέγα γὰρ ὄντως καὶ παντα
νοῦν νικῶν, οὐχ ὅταν Πνεῦμα κοῦφον καὶ ἀβαρὲς
ἐπὶ τῶν ὑδάτων μετεωρίζηται, ἀλλ' ὅταν σῶμα
παχυμερὲς καὶ βρῖθον, ὑπὸ τῆς ἀπαλῆς καὶ
ῥαδίως ὑπακουούσης φύσεως ὄρθιον ἄνω βα-
στάζηται. ὅπερ ἵνα πιστὸν πᾶσι ποιήσῃ ὁ Κύριος,
B καὶ τῷ Πέτρῳ βαδίσαι κατὰ τοῦ πελάγους ἀθέ-
ως ἔδωκε, μέχρι τὸν τῆς ὀλιγοπιστίας οὐκ ἐ-
δέχετο σάλον. Τὸ μὲν οὖν ὁδεῦσαι τὸν Πέτρον,
οὕτως ἐδείκνυε τῆς δεσποτικῆς σαρκὸς ἀναμ-
φίβολον τὴν πορείαν· τὸ δὲ διστάσαντα μηκέτι
βαστάζεσθαι, τῆς μεταξὺ διαφορᾶς τὸ ἀμέτρη-
τον. Πανταχοῦ τοίνυν ἡ τῆς σαρκὸς πρὸς τὸν
Λόγον ἕνωσις αὔξουσα δείκνυται τῶν γινομέ-
νων τὸ ἔνδοξον. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, οὐδ' ἂν
αὐτὸ τὸ κατὰ τοῦ θανάτου τρόπαιον ἔσται λαμ-
πρὸν, μὴ προδήλως ἀνθρωπίνη φύσις κρείτ-
C των τῆς κάτω τυραννίδος ἐγένετο τῇ δυνάμει
τῆς ἀχωρίστως ἡνωμένης θεότητος. Ἐπεὶ τὸ
μὴ κρατηθῆναι Θεὸν τὸν μηδέποτε κρατεῖσθαι
δυνάμενον, τῶν εἰκότων καὶ εἰωθότων· τὸ δὲ μὴ
κρατηθῆναι σάρκα, τοῦτο πρῶτον, τοῦτο ξένον,
τοῦτο καὶ τὴν εἴσοδον τοῦ Κυρίου τὴν διὰ τῶν κεκλει-
σμένων θυρῶν γινομένην ἀποφαίνει φρικτὴν,
ὅτι συνοῦσα τῆς σαρκὸς ἡ παχύτης ἐμποδὼν οὐκ
ἐγένετο, ἐπειδὴ μεῖζον ἦν τὸ θαυματουργοῦν τοῦ
κωλύοντος. Ὁ δὲ χωρὶς σώματος ἀνθρωπίνου
D γεγενῆσθαι λέγων τὸ πρᾶγμα, κοινὸν αὐτὸ
ποιεῖ πρὸς τοὺς Ἀγγέλους, πρὸς τῶν ἀνθρώπων
ψυχὰς, πρὸς τὰ ἐναντία Πνεύματα, ὧν διὰ
τὸ λεπτὸν τῆς οὐσίας, ἀκώλυτος ἡ τοιαύτη
διάβασις. Ἐπὶ τούτοις καὶ ἡ πρὸς οὐρανὸν ἀνά-
βασις τοῦ δεσπότου τὴν αὐτὴν ἡμῖν παρέχει διά-
νοιαν, ὡς εἰδέναι, τοῦ μὲν Θεοῦ Λόγου τὴν ἐν
οὐρανοῖς διαγωγὴν, ἀΐδιον, ἀχώριστον, ἀπερί-
γραφον· τῆς δὲ συνημμένης σαρκὸς, τότε και-
νοτομουμένην τὴν ξένην ἀνάληψιν, μετοικιζο-
μένης ὅπου μὴ πρότερον ἦν, ἐπεὶ μηδὲ ἐκ φύ-
σεως εἶχε τὸ τηλικούτων ἀξιωθῆναι.

A

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΖΗΜΙΟΥΝΤΑΣ ἡμῶν τὸ γένος, τῷ μὴ λέγειν, ἐκ τῆς φύσεως ἡμῶν εἰληφέναι τὴν ἀπαρχὴν τὸν Σωτῆρα.

ΠΑΣΑ μὲν κακία πρᾶγμα φευκτὸν καὶ Θεῷ στυγητὸν, καὶ ἀνθρώποις πολέμιον· τὸ δὲ καὶ τῇ οἰκείᾳ σωτηρίᾳ καὶ δόξῃ βασκαίνειν τινὰς, τοῦτο πᾶσαν ὑπερβάλλει πονηρίας ὑπερβολήν· ὅπερ ποιοῦσι τὰ νῦν οἱ λέγειν τολμῶντες, μὴ ἐκ τῆς φύσεως ἡμῶν παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἰλῆφθαι τὴν ἀπαρχήν. καὶ πολυτρόπως παρανομοῦσι· τοῦτο μὲν τῇ τῶν ἁγίων γραφῶν μαρτυρίᾳ, μᾶλλον δὲ τῇ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νομοθεσίᾳ μαχόμενοι· τοῦτο δὲ τὴν τοῦ δεσπότου φιλανθρωπίαν ἐπισκιάζειν τολμήσαντες· τοῦτο δὲ τὴν κοινὴν ἀνθρώπων εὐεργεσίαν ἐκβάλλοντες· ἔτι μὴν καὶ ἀνόνητον τὴν μεγάλην οἰκονομίαν τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀποφαίνοντες. οὐκ ἔλαβεν ἐκ τῆς ἡμετέρας φύσεως σάρκα· πῶς οὖν ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν; πῶς σπέρματος Ἀβραὰμ ἐπελάβετο; πῶς εἴρηται, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα; ψευδεῖς τῶν Προφητῶν αἱ προῤῥήσεις, ψευδεῖς αἱ πρὸς τοῦ Θεοῦ τῷ Δαβὶδ ὑποσχέσεις, ἐκ καρποῦ τῆς κοιλίας σου θήσομαι ἐπὶ τοῦ θρόνου σου· ψευδῶς ἀδελφοὺς ὁ Κύριος τοὺς πιστοὺς ὀνομάζει· ψευδῶς ὁ Παῦλος εἶπε· Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Τίς οὐκ αἰσχύνηται καὶ τοσούτων μαρτύρων πλῆθος ἀναιδῶς παρορᾶν, καὶ δογμάτων ἀτοπίαν καινοτομεῖν. καὶ τῆς ἐπὶ τούτοις εὐχαριστίας τὸν δεσπότην ἀποστερεῖν, καὶ τὸ γένος ἡμῶν ὅλον ἐν ταύταις ζημιοῦν; Οὐκ ἐξ ἡμῶν ἡ ληφθεῖσα σάρξ καὶ ποίαν ἔχομεν σωτηρίας ἐλπίδα; Ἔτι ἡμῖν ὁ νόμος ἀπλήρωτος· ἔτι τῆς παραβάσεως ἐγκλήματα· ἔτι τῆς κατάρας τὸ βάρος· ἔτι τοῦ θανάτου τὸ κράτος· ἔτι τοῦ γένους ἡ καταδίκη. Εἰ μηδὲν ἔσχεν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης οὐσίας ὁ τὸν νόμον πληρώσας, ἔτι ταῖς κατηγορίαις ἡ φύσις ὑπεύθυνος. τάχα καὶ δίκην οἱ τοῦ γένους πρὸς τὸν νομοθέτην ἄντικρυς συγκροτήσουσιν, ὡς περιττὰ καὶ ἀνόνητα τοῖς ἀνθρώποις νομοθετήσαντα τῷ μηδένα δυνηθῆναι ταῦτα πληρῶσαι. Οὕτως ἡ τῆς σαρκὸς ἀθέτησις πάσης γίνεται βλασφημίας ὑπόθεσις. Ἀναγκαῖον οὖν, ἀναγκαῖον πιστεῦσαι ταῖς ἁγίαις γραφαῖς, ὁμολογῆσαι τὴν ἐξ ἡμῶν ἀπαρχὴν, δο-

ADVERSUS EOS, QUI damno afficiunt genus noſtrum, eo quod negant, Servatorem ex natura noſtra ſumſiſſe primitias.

CUM omnis malitia eſt res deteſtabilis, DEO odioſa, & hominibus inimica: tum ea, qua nonnulli propriæ ſaluti invident & gloriæ, omnem prorſus improbitatem longiſſime vincit. Hoc
B vitio eumulati ſunt ii, qui negant, Servatorem ex natura noſtra primitias ſumſiſſe. Sed multis modis peccant, vel quod, non dico ſcripturæ ſanctæ teſtimonio, ſed ipſius Spiritus ſancti oraculis adverſantur: vel quod ſingularem Domini noſtri in homines amorem obſcurare non dubitant: vel quod generi hominum univerſo præſtita beneficia reſpuunt, maximeque, quod ſtupendam aſſumti hominis œconomiam atque diſpenſationem inutilem declarant. Non aſſumſit ex noſtra natura Carnem? Quomodo igitur habitavit in nobis? Quomodo ſemen Abrahæ aſſumſit? quomo-
C do dicitur? Ex quibus Chriſtus ſecundum Carnem. Vana *igitur* Prophetarum vaticinia: vanæ Davidi factæ a Deo promiſſiones: de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. Mendax Chriſtus, qui fideles vocat fratres ſuos: mendax Paulus, qui nos ejus generis eſſe dicit. Et quem non pudeat tot tantosque teſtes impudenter rejicere, nova abſurdaque dogmata fabricare, debito gratiarum actionis honore Dominum ſpoliare, damno denique genus noſtrum univerſum in illo afficere? Non ex nobis eſt Caro illa aſſumta? Qualem igitur ſalutis ſpem habemus? non adhuc lex
D impleta eſt: adhuc accuſamur de peccato: adhuc execrationis onere premimur: adhuc mors in nobis dominatur: adhuc generis noſtri viget condemnatio. Si nihil omnino de ſubſtantia humana habuit is qui legem implevit, adhuc natura accuſatoribus eſt obnoxia. Fortaſſis, qui generis *noſtri* ſunt, in judicium publicum vocabunt legislatorem, ut qui nimis arduas inutilesque hominibus leges impoſuiſſe videatur, eo quod nemo eas poſſit implere. Sic carnis rejectio blaſphemiarum omnium fit fundamentum. Neceſſarium igitur eſt, maximeque neceſſarium credere ſcripturis ſanctis, confiteri ex noſtro genere primitias,

celebrare ſingularem aſſumentis in genus hominum amorem, obſtupeſcere magnæ Oeconomiæ atque diſpoſitionis miraculum, non timere execrationem legis (Chriſtus enim nos a maledictione legis liberavit) impletionem legis a primitiis factam toti maſſæ adſcribere, agnoſcere, quid congruat & quid conſequatur. Nam ſi ſolus Deus legem implevit, quod ne dicere quidem convenit, nulla alia natura tam illuſtris facti eſt particeps. At ſi ſuſcepta ex ſangvine noſtro caro in eo, qui legem implevit, agnoſcatur, manifeſta ſit generis *noſtri* gloriatio, quod ea de cauſa ſecure mortis ſtimulum poſſit conculcare, quippe cui nihil in eam naturam juris ſit, a cujus primitiis *Chriſto* jam olim fuit contrita & fracta, ut omnes credentes nunc poſſint dicere, Ubi eſt, o mors, ſtimulus tuus? ubi tua, inferne, victoria? Et rurſum: Quemadmodum per unum hominem mors: ita per unum hominem reſurrectio mortuorum. Per hominem dicit, non ab homine. Quod enim ab homine fieri non poterat, id per hominem Deo copulatum nullo negotio fiebat. Sic reſurrectionis donum conſequimur: ſic adoptionem nanciſcimur: ſic Domini fratres appellamur: ſic cohæredes ſimus, ſic hoſtem in primitiis vicimus: ſic fiduciam ex illis accipimus: ſic ſumtæ ex nobis Carnis adverſus Diabolum tropæum nobis vendicamus, divinum illorum robur concutientes, ſic omnes, qui vere credimus, expectamus nos glorioſo ejus corpori conformes fore. Sic verum illud eſſe comperimus: ſuſcitavit nos & in cœleſtibus collocavit. Etſi enim in ſua quiſque perſona nondum reſurrexerimus, nec in cœleſtibus ſimus: propter cognationem tamen, qua eum, qui aſcendit & deſcendit, attingimus, ipſa talium ſpe firmiſſima tenemur pignora. Quanto igitur odio digni illi, qui perverſa ſua doctrina tanta ac talia nobis bona invidere non dubitant? qui genus *noſtrum* honorari nolunt: qui Carnem ſeparant, quam ſi modo plane ſtupendo Verbum conjunxit, adverſantes Paulo clamanti, Quæ Deus conjunxit, homo non ſeparet: qui denique lingvam Diabolo mercede elocant, ad occultanda ea, quæ contra ipſius voluntatem contigerunt.

A ξάσαι τὴν τοῦ λαβόντος φιλανθρωπίαν, ἐκπλαγῆναι τὸ θαῦμα τῆς μεγάλης οἰκονομίας, μὴ δεδοικέναι τὴν ἐκ νόμου κατάραν· Χριστὸς γὰρ ἡμᾶς ἐξηγόρασεν, ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου· τὴν πλήρωσιν τοῦ νόμου, τὴν διὰ τῆς ἀπαρχῆς γενομένην, ὅλῳ λογίζεσθαι τῷ φυράματι, γινώσκειν τὸ πρέπον καὶ τὸ ἀκόλουθον· ὅτι Θεοῦ γυμνοῦ τὸν νόμον πληρώσαντος, ὅπερ οὐδὲ λέγειν ἁρμόδιον, οὐκ ἦν ἄλλην οὐσίαν μετέχειν τοῦ κατορθώματος, σαρκὸς δὲ τῆς ἐξ ἡμῶν ἐν τῷ πληρώσαντι τὸν νόμον γνωριζομένης, ἀναφαίνεται τοῦ γένους τὸ
B καύχημα, ὡς καταπατεῖν ἀδεῶς τοῦ θανάτου τὸ κέντρον, οἷα μηκέτι χώραν ἔχον κατὰ τῆς φύσεως, ἧς ἡ ἀπαρχὴ προλαβοῦσα κατεπάτησέ τι καὶ ἤμβλυνε, καὶ πᾶσι δέδωκε τοῖς πιστεύουσι λέγειν· ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νεῖκος; καὶ πάλιν· ὥσπερ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ὁ θάνατος οὕτω καὶ δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν. Δι' ἀνθρώπου λέγει, οὐ παρὰ ἀνθρώπου. Ὃ γὰρ παρὰ ἀνθρώπου γίνεσθαι, ἀδύνατον ἦν, τοῦτο δι' ἀνθρώπου τοῦ συνημμένου Θεῷ ῥαδίως ἐγένετο. οὕτω τῆς ἀναστάσεως τὸ δῶρον καρπούμεθα· οὕτω τὴν υἱοθεσίαν ἀπολαμβανό-
C μεθα· οὕτως ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου καλούμεθα· οὕτως συγκληρονόμοι γινόμεθα· οὕτω τὸν ἐχθρὸν ἐν τῇ ἀπαρχῇ νενικήκαμεν· οὕτω τὴν παῤῥησίαν ἐξ ἐκείνης δεχόμεθα· οὕτω τὸ κατὰ τοῦ διαβόλου τρόπαιον ὡς ἡμέτερον οἰκειούμεθα, τῆς ἐξ ἡμῶν ληφθείσης σαρκὸς ἐπισείοντες αὐτῷ τὴν ἔνθεον ἀριστείαν· οὕτω σύμμορφοι γενέσθαι τῷ σώματι τῆς δόξης αὐτοῦ πάντες οἱ πιστεύοντες γνησίως ἀπεκδεχόμεθα· οὕτως ἀληθὲς εὑρίσκομεν τό· συνήγειρεν ἡμᾶς καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. Μήπω γὰρ ἀναστάντων ἡμῶν ἐν τῇ καθ'
D ἕκαστον ὑποστάσει, μηδὲ γενομένων ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, διὰ τὴν πρὸς τὸν ἀνελθόντα καὶ κατελθόντα συγγένειαν, κατέχομεν ἐν τῇ τῶν τοιούτων ἐλπίδι ἀσφαλῆ τὰ ἐνέχυρα. Πόσου οὖν ἄξιοι μίσους οἱ φθονεῖν ἡμῖν ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀγαθοῖς διὰ τῆς οἰκείας κακοδοξίας ἀγωνιζόμενοι, καὶ κωλύοντες μὲν τὸ γένος σεμνύνεσθαι, χωρίζοντες δὲ τὴν σάρκα, ἣν ἑαυτῷ παραδόξως ὁ Λόγος συνέζευξεν, ἀνθιστάμενοι δὲ Παύλῳ βοῶντι, ἃ ὁ Θεὸς συνέζευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· μισθοῦντες δὲ τὴν γλῶτταν τῷ διαβόλῳ πρὸς τὸ κρύπτειν τὰ κατ' ἐκείνου γενόμενα;

Οὐδὲν

Οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐκείνῳ βαρὺ καὶ οὐ φορητὸν, ὡς τὸ ἰδεῖν τὴν ὑπ' αὐτοῦ πλανηθεῖσαν φύσιν, ἀναληφθεῖσαν μετὰ τῆς ἀπαρχῆς παρὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν βασιλέως· πολιτευσαμένην δὲ μεγαλοφυῶς τε καὶ ὑπὲρ ἔπαινον· γενομένην δὲ κρείττονα τοῦ θανάτου· καταλύσασαν δὲ τὴν αὐτοῦ τυραννίδα· ἀναληφθεῖσαν δὲ εἰς οὐρανὸν, καὶ τῆς ἐνδόξου καθέδρας ἀξιωθεῖσαν, ἔν τε πρὸς τὸν ἀναλαβόντα πάσῃ τῇ κτίσει γινωσκομένην τῇ ἄκρᾳ συναφείᾳ, τῇ τῆς δόξης κοινωνίᾳ, τῷ ἀμερίστῳ, τῆς ὑπὲρ πάντα λόγον ἀξίας.

A Nihil enim illi ad dolorem acerbius, nihil intolerabilius accidere poteſt, quam ſi videat ſeductam a ſe naturam a cœleſti Rege in primitiis ſurſum evectam, & excelſo animo ac ſupra quam laudari poſſit, regnare, & ſuperiorem factam morte, & deſtruxiſſe ipſius tyrannidem & aſſumtam in cœlum glorioſaque ſede fuiſſe honoratam, & apud eum, qui aſſumſerat, inter omnes creaturas, in ſumma conjunctione, in participatione cum individuo gloriæ, quæ omnem orationem exuperat, cognitam.

B

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΕΛΕΥΟΝΤΑΣ ἁπλῶς πιστεύειν τοῖς λέγουσι, καὶ μὴ κατανοεῖν τὸ πρέπον ἢ ἀπρεπές.

ADVERSUS EOS, QVI volunt, ſimpliciter iis, quæ dicta ſunt, credendum, nec conſiderandum, quid conveniat & quid non conveniat.

ΠΟΛΛΩΝ καὶ δεινῶν ὑπαρχόντων δογμάτων, ἐπεισήγαγε τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων, εἰς ἐπικίνδυνον ἀπάτην τῶν δεχομένων ὁ μισόκαλος δαίμων, οὐκ οἶδα εἴ τι τοιοῦτο ἐν τοῖς ἀνέκαθεν χρόνοις ὤδινεν, οἷον νῦν. Ἑκάστη μὲν γὰρ τῶν ἀπὸ τῶν αἱρέσεων τῆς δε C ἢ τῆς δὲ τῆς πλάνης γέγονε μήτηρ· ἡ δὲ νῦν μετὰ πάσας ἐφευρεθεῖσα πάσας ἀνενεώσατο, καὶ πάσας ὑπερεβάλλετο, καὶ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν τῶν κακῶν γένεσιν ἐπεδείξατο. Οὕτως ὠδίνησεν ἀδικίαν, συνέλαβε πόνον καὶ ἔτεκεν ἀνομίαν. Ὠδίνησε πρόθεσιν ἀσεβείας, συνέλαβε τὴν ἄλλοις πλανηθεῖσαν πρόθεσιν κακοτεχνίας. ἔτεκε τὸ ποικίλον κακὸν τῆς αὐτονόμου καινοτομίας, καὶ πάντας ἀκολουθεῖν ἐπιτάττει μετὰ πολλῆς ἐξουσίας· δέχεσθε, φησὶν, ἁπλῶς τὰ λεγό- D μενα, καὶ μηδεὶς ἐξεταζέτω, τί πρέπον ἐν αὐτοῖς, ἢ τί ἀπρεπές. καὶ πίστιν ὀνομάζει τὴν ἀβασάνιστον ἐπὶ τοῖς ἀστάτοις καὶ ἀναποδείκτοις ἐπὶ βλάβῃ συγκατάθεσιν. Ἀλόγως πιστεύσω; καὶ μὴ ἐξετάσω, τί δυνατὸν, ἢ συμφέρον, ἢ πρέπον, ἢ Θεῷ φίλον, ἢ τῇ φύσει κατάλληλον, ἢ τῇ ἀληθείᾳ σύμφωνον, ἢ τῷ σκοπῷ ἀκόλουθον, ἢ τῷ μυστηρίῳ ἁρμόδιον, ἢ τῆς εὐσεβείας ἄξιον; Καὶ τί κέρδος ἔξω;

ETSI multa & horrenda dogmata ſint, quæ in hominum genus ille omnis honeſti oſor diabolus invenit, ut periculoſis erroribus aſſentientes involveret: tamen haud ſcio, an ſuperioribus temporibus hujusmodi quid parturiverit, quale nunc parturit. Nam quæ majorum memoria viguerunt hæreſes, earum quæque ſuum quendam ſingularem errorem procreavit. At quæ nunc noviſſima omnium inventa eſt, ea cunctas renovavit, cunctas *audacia* ſuperavit, poſtremo præ cæteris omnibus malorum ortum indicavit. Vere parturivit iniquitatem, concepit laborem & peperit improbitatem. Parturivit impietatis propoſitum: concepit malæ doctrinæ inſtituta, in quibus & alii errarunt: peperit multifarium illud malum ſuo quidvis arbitratu innovandi. Quinetiam ut omnes ad unum ſe ſequantur, ſatis imperioſe præcipit. Amplectimini, inquit, ſimpliciter, quæ dicuntur, nec inquirat nusquam veſtrum, quid in iis conveniens ſit, quid inconveniens. Ac fidem nominat inconſideratam ideoque noxiam aſcenſionem atque approbationem inconſtantium, nullisque demonſtrationibus ſuffultorum dogmatum. Credamne ſine judicio? nec inquiram, quid aut fieri poſſit, aut utile ſit: aut deceat: aut Deo gratum: aut naturæ congruum: aut veritati conſonum: aut efficiatur ex propoſito & ſit conſequens: aut myſterio reſpondeat: aut pietate dignum ſit? Et quæ utilitas in literæ cortice?

A ἢ τίς ὄνησις τῇ διανοίᾳ τῇ μηδὲν τούτων λογιζομένῃ, ἀλλ᾽ ἀκοὴν μὲν τῷ ἤχῳ τῶν ῥημάτων βάλλεσθαι· ψυχὴν δὲ μηδεμίαν τῶν λεγομένων σύνεσιν δέχεσθαι; Τοῦτο γὰρ πᾶσι τοῖς ἀλλοτρίοις, τῆς πλάνης καὶ τῶν κακῶν ὅλων αἴτιον γίνεται. Τίς γὰρ τῶν πολεμίων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας οὐκ ἀξιοῖ πᾶσι τοῖς ὑπ᾽ αὐτοῦ λεγομένοις ἀκρίτως πιστεύειν; κἂν Ἕλληνα εἴπῃς, κἂν Μανιχαῖον, κἂν Ἀρείου, κἂν Ἀπολιναρίου, κἂν ἄλλου τοιούτου τινὸς κληρονόμον, οὐχὶ παραιτεῖται τὴν ἐξέτασιν, ἵνα φύγῃ τὸν ἔλεγχον; Οὐ τὰ μὲν οἴκοθεν ἐρευγόμενος, τὰ δὲ ἐκ τῆς θείας τῶν γραφῶν ἁρμονίας ἀποκόψας, καὶ πρὸς τὸν οἰκεῖον σκοπὸν ἑλκύσας, προβάλ-
B λει μὲν κατασκευάς, ἃς ὡς βούλεται μηδένα χρῆναι πολυπραγμονεῖν ἀποφαίνεται. Εἶτα ἂν πᾶσιν ἁπλῶς τὰς ἀκοὰς ὑποθήσομεν, καὶ τὴν ἀνακηρύττουσαν ἀφ᾽ ὧν λέγουσιν ἀτοπίαν μηδ᾽ ἐλέγξωμεν, μηδὲ τὴν λύσιν τῆς τῶν δογμάτων μάχης τῆς φυομένης διὰ τῆς κακῆς ἑρμηνείας αὐτῶν ἀπαιτήσωμεν· καὶ τίς εὑρήσει λοιπὸν ἔτι ἀληθείας ὁδόν; τίς οὐκ ἐμπεσεῖται ῥαδίως εἰς κακοδοξίας κρημνόν, μὴ σκοπῶν τῆς καινοτομίας τὸ ἀπρεπές, μήτε ἀπαιτῶν τῆς ἀληθείας τὸ πρέπον. τί πιστεύσω τῇ καρδίᾳ εἰς δικαιοσύνην; τί λαλήσω τῷ στόματι εἰς σωτηρίαν, ὅταν προβάλωσι κακοήθως τό, ὁ πέμψας
C με ὁ Πατὴρ μείζων μου ἐστίν; ἁπλῶς δέξομαι; προπετῶς συνθῶμαι; τολμηρῶς ἀποφαίνουμαι τοῦ Πατρὸς ἥττονα τὸν Υἱόν; καὶ μηδὲν ὅλως λογίσομαι, μήθ᾽ ὅτι τῆς οἰκονομίας ὁ Λόγος, μήθ᾽ ὅτι τοῦ αὐτοῦ φωνή· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν· καί, ἵνα τιμῶσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· Καί, ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλα δὲ μυρία, τὰ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ὁμοτιμίαν ἐν πᾶσι γνωρίζοντα; Εἰ
D οὖν μηδὲν δεῖ τῶν ἀνακυπτόντων ὁρᾶν, μήτε τὸν πρέποντα λόγον ἀποδιδόναι περὶ τῶν ἀνακυπτόντων καὶ ἐναντίων εἶναι δοκούντων, πῶς σύμφωνα δείξομαι τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων κατὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἀπαγγελίας ἀπᾴδοντα; πῶς αὐτὸς φανήσεται, καὶ μονογενής, καὶ πρωτότοκος, πᾶσι δήλου τυγχάνοντος, μὴ συμβαίνειν ἀλλήλοις τὰ δύο περὶ τὸν ἕνα τὸν ἐν μιᾷ θεωρούμενον φύσει; ὁ μὲν γὰρ μονογενὴς μὴ ἔχων ἀδελφούς, οἷα μονογενής, πρωτότοκος καλεῖσθαι οὐ δύναται.

aut quis fructus redeat ad mentem nihil horum ad rationis calculos revocantem? Sed nimirum hæc una adverſariis omnibus erroris & malorum univerſorum cauſa eſt, quod aures quidem verborum ſono habent patentes: eorum vero, quæ dicuntur, intelligentiam animo nullam concipiunt. Quis enim eſt eorum, qui ſe Catholicæ Eccleſiæ hoſtes profitentur, qui ut re in nullam partem diſcuſſa, fides ſuis habeatur dictis, non poſtulet? ſive Græcum mihi nominaveris: ſive Manichæum: ſive Arium: ſive Apollinarium: ſive alium horum alicujus aſſeclam. Nonne deprecatur examen? ne convincatur erroris. Nonne alia quidem ex ſuo cerebro eructando: alia de divinæ ſcripturæ congruentia amputando, & ad ſcopum ſuum detorquendo, demonſtrationes profert, quas nemini curioſe perſcrutandas eſſe, ut optat, ita affirmat? Quod ſi omnibus ſimpliciter aures accommodaverimus, & nec enaſcentem ex eorum dictis, abſurditatem confutaverimus, nec dogmatum pugnæ, quæ ex perverſa illorum interpretatione oritur, ſolutionem efflagitaverimus, quis in poſterum amplius veritatis viam inveniet? quis non facile in præcipitium hæreticorum dogmatum incidet? non conſiderans novorum dogmatum inconvenientiam, nec veritatis exigens convenientiam. Quid credam corde ad juſtitiam? quid loquar ore ad ſalutem? cum mihi maligne objeceris illud: Pater, qui miſit me, major me eſt? Ergo ſimpliciter accipiam? præcipitanter igitur aſſentiar? audacter Filium Patre inferiorem pronunciabo, & nihil omnino perpendam neque quod Oeconomiæ atque diſpenſationis iſte ſermo eſt, neque quod alibi idem dicit: Ego & Pater unum ſumus: Et, ut honorent Filium, ſicut honorant Patrem: &, Qui vidit me, vidit & Patrem: Et, quæ infinita ſunt alia, quæ æqualitatem æqualemque Patris & Filii honorem in omnibus declarant. Si igitur nihil eorum, quæ inde emergunt, expendendum eſt, ſi nec ratio eorum, quæ emergunt & contraria videntur, reddenda eſt conveniens, quomodo conciliabimus, quæ prima pronunciationis fronte inter ſe diſcrepant? Quomodo idem declarabitur & unigenitus & primogenitus? cum manifeſtum ſit omnibus, duo relata ad unum, eumque in una conſideratum natura minime inter ſe convenire. Etenim unigenitus, cui ut unigenito fratres nulli ſunt, non poteſt appellari primogenitus.

Πρωτότοκον γὰρ εἶπεν ὁ Παῦλος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Ὁ δ' αὖ πρωτότοκος, ἔχων, ὡς εἰκὸς, ἀδελφοὺς, μονογενὴς οὐκ ἔτι προσαγορεύεται. Πάλιν ὁ αὐτὸς καὶ πρόσφατος λέγεται καὶ αἰώνιος. Ἰησοῦς Χριστὸς, χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Τὸ ἕτερον ἑτέρῳ ἀντικαθίσταται. Εἰ πρόσφατος, πῶς αἰώνιος; εἰ αἰώνιος, πάντως οὐ πρόσφατος. Τὸ δὲ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀγενεαλόγητος, πῶς οὐ προδήλως τοῖς ἄλλοις μάχεται, δι' ὧν μανθάνομεν καὶ πατέρα αὐτὸν ἔχειν ἐν οὐρανοῖς, καὶ μητέρα ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ γενεαλογεῖσθαι σαφῶς παρὰ τοῖς ἐνδόξοις B Εὐαγγελισταῖς; εἰ ἀπάτωρ, πῶς οὐρανίου Πατρός; Εἰ ἀμήτωρ, πῶς ἐκ τῆς Παρθένου μητρός; Εἰ ἀγενεαλόγητος. πῶς, βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ; Τοσούτων οὖν ὄντων καὶ πολλῷ πλειόνων τῶν οὕτως ἀλλήλοις ἀσυμφώνων εἶναι δοκούντων, τί ἄρα κελεύουσιν ἡμᾶς ἀβασανίστως δέξασθαι; τί δὲ ἀπώσασθαι; Οὐ γὰρ οἷόν τε πᾶσιν ὁμοίως ἕπεσθαι τοὺς μὴ τὴν ἁρμόζουσαν λύσιν τῆς νομιζομένης διαφωνίας εὑρίσκοντας. Εἰ τὸ μονογενὴς ἀληθὲς, τὸ πρωτότοκος οὐ τοιοῦτον. Εἰ τὸ πρωτότοκος ἀψευδὲς, τὸ μονογενὴς ἐναντίον. C Εἰ τὸ χθὲς καὶ σήμερον ὡμολόγηται, τὸ αἰώνιον οἴχεται. εἰ τὸ ἀπάτωρ ἕστηκε, τὸ ἔχειν Πατέρα λυθήσεται. Εἰ τὸ ἀμήτωρ πέπηγε, τὸ μητέρα ἔχειν ἀνατραπήσεται. Εἰ τὸ ἀγενεαλόγητον ἄραρε, πῶς τῇ γενεαλογίᾳ προσέξομεν; Εἰ τὸ μὴ ἔχον ἀρχὴν ἡμερῶν, ἢ τέλος βέβαιον, πῶς νοήσομεν τὸ, τὴν ἀρχὴν ἡμερῶν καὶ τὸ τέλος μηνύον; τοῦ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ἐν ἡμέραις Ἡρώδου, τοῦ βασιλέως, σταυρωθέντος δὲ ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου; Ἰδοὺ καὶ ἀρχὴ ἡμερῶν καὶ D ζωῆς τέλος. [Τί οὖν ποιήσωμεν, εἴ τις τῶν ἀπίστων ἡμᾶς ἀπαιτοίη λόγον, κατηγορῶν τῆς ἁγίας γραφῆς, ὡς ἐναντία λεγούσης; εἴπωμεν, πίστευον πᾶσι. καὶ τίς οὐκ ἂν ἀποπηδήσας καταγελάσειεν; οὐδαμῶς οἷός τε ὢν τὰ ἀλλήλοις μαχόμενα, καὶ μηδεμίαν λύσιν λαμβάνοντα, ὡς ἀξιόπιστα δέχεσθαι. Δύο γὰρ ὄντων ἐναντίων λόγων, ἀνάγκη τὸν ἕτερον ψευδῆ διελέγχεσθαι. τί πρὸς ταῦτα ἐροῦμεν; ἢ καὶ ἡμεῖς ἀπαιτούμενοι τὸ πιστεύειν δόγμασιν ἀναποδείκτοις καὶ ἀσυστάτοις αἱρετικῶν ἢ Ἑλλήνων. κατὰ τὴν τοιαύτην πρότασιν συνθησόμεθα;

A Paulus enim primogenitum dixit in multis fratribus. Nec primogenitus igitur, fratres, ut veriſimile eſt, habens, unigenitus vocatur amplius. Rurſum idem ille & novisſimus dicitur & æternus: Jeſus Chriſtus heri & hodie, idem eſt & in ſempiternum. Hic alterum alteri adverſatur. Si novisſimus eſt, quomodo æternus? Si æternus, non igitur novisſimus. Jam illa: Sine patre, ſine matre, ſine majoribus, annon manifeſte pugnant cum aliis, ex quibus diſcimus & Patrem ipſum in cœlis habere, & matrem in terra, & majores ejus a celebribus Evangeliſtis diſerte nominatos? B Si ſine Patre, quomodo Patris cœleſtis *Filius?* ſi Sine matre, quomodo ex Virgine matre? ſi ſine Majoribus, unde generis Jeſu Chriſti enumeratio? Cum igitur tot ac tanta ſint & multo plura, quæ inter ſe videntur pugnare, quidnam illi nos inexploratum jubent accipere, quid ejicere? Neque enim omnibus æque aſſentiri poſſunt, qui apparentis diſcrepantiæ convenientem ſolutionem non inveniunt. Si verum illud: Eſt unigenitus, falſum hoc: eſt primogenitus. Si verum hoc: Eſt primogenitus, falſum contra, eſt unigenitus. Si profitemur illud: Heri & hodie, evaC neſcit alterum, ſempiternum. Si ſtat illud, ſine patre, corruit alterum, quod Patrem habeat. Si manet ac fixum eſt hoc: Sine matre, labat illud, habere matrem. Si placuit illud, ſine majoribus, quomodo attendimus Genealogiæ? Si firmum eſt illud, quod neque initium neque finem dierum habet, quomodo intelligemus hoc? quod & initium & finem dierum indicat: Jeſu Bethlehemæ in Judæa nato temporibus Regis Herodis: Crucifixo autem ſub D Pontio Pilato? En tibi & initium dierum & vitæ finem. Quid igitur faciemus? Si quis infidelium Scripturam ſanctam de dictis contrariis accuſans, rationem *contrarietatis apparentis*, a nobis exigat, jubebimusne eum omnibus credere? Et quis non reſiliens deriſerit, quippe qui nullo modo poſſit ea tanquam fide digna amplexari, quæ inter ſe pugnant, nec ſolutionem ullam admittunt. Duorum enim contrariorum dictorum neceſſe eſt alterum falſitatis convinci. Quid ad hoc dicemus? Num & nos rogati, ut nulla demonſtratione probatis, inconſtantibusque hæreticorum aut Græcorum dogmatibus credamus, ejusmodi propoſitioni aſſentiemur:

ſed apage. Neque enim noſtra, ſi quo a A Sanctis dicta ſunt ſenſu accipiantur, vel non conſiſtere poſſunt, vel ſibi ipſis ſunt contraria. Dicta autem ſunt illa quidem reſpectu cognitæ nobis Oeconomiæ, atque diſpenſationis: hæc vero reſpectu incomprehenſibilis Verbi eſſentiæ. Atque hoc modo omnia inter ſe conſentiunt ſibique ſunt conſequentia, de uno & eodem in duabus naturis conſiderato accepta, ut Chriſtus intelligatur noviſſimus eſſe, ſecundum Carnem, æternus ſecundum Deitatem: Non habere initium dierum proprietate VERBI, natus eſſe B in diebus Herodis proprietate primitiarum: Sine majoribus ullis eſſe, ratione æternæ Filii ex patre exiſtentiæ: nam generationem ejus quis enarrabit? Majores vero, qui recenſeri poſſint, habere, ratione carnalis ipſius nativitatis. Sic & unigenitus eſt ſecundum Verbi eſſentiam: & primogenitus ſecundum incarnationis Oeconomiam atque diſpenſationem. Sic adverſariis quoque, aut de veritate perſuadebimus: aut victoriam extorquebimus: ſic Scripturæ ſanctæ conſenſum oſtendemus: ſic myſterii gloriam legitime prædicabimus: ſic congruentem fidei C plenitudinem in animabus noſtris congeremus, nec ſine verbo credentes, nec ſine fide loquentes.

A ἀλλ᾽ ἄπαγε, οὔτε ἀσύστατα τὰ ἡμέτερα, οὔτε ἀλλήλοις μαχόμενα, καθὼς ἐῤῥέθη παρὰ τῶν ἁγίων νοούμενα. ἐῤῥέθη δὲ τὰ μὲν πρὸς τὴν γνωσθεῖσαν ἡμῖν οἰκονομίαν· τὰ δὲ πρὸς τὴν ἀκατάληπτον τοῦ Λόγου οὐσίαν, καὶ πάντα εὑρίσκεται σύμφωνα καὶ ἀκόλουθα, περὶ τὸ αὐτὸ κατὰ τὰς δύο φύσεις ἐκλαμβανόμενα. ὡς εἶναι τὸ μὲν πρόσφατον τῆς σαρκὸς, τὸ δὲ αἰώνιον τοῦ Θεοῦ. Τὸ μὴ ἔχειν ἀρχὴν ἡμερῶν, ἴδιον τοῦ Λόγου· τὸ γεννηθῆναι ἐν ἡμέραις Ἡρώδου οἰκεῖον τῆς ἀπαρχῆς. τὸ πάντη ἀγενεα-B λόγητον ἐπὶ τῆς πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ· τὴν γὰρ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; τὸ δὲ γενεαλογεῖσθαι σαφῶς ἐπὶ τῆς κατὰ σάρκα γενέσεως τοῦ αὐτοῦ. οὕτως καὶ μονογενὴς κατὰ τὴν τοῦ Λόγου οὐσίαν, καὶ πρωτότοκος κατὰ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν. οὕτω καὶ τὸ ἐχθρὸν ἢ πείσομεν ἢ νικήσομεν, καὶ τὴν ἁγίαν γραφὴν σύμφωνον ἀποδείξομεν, καὶ τοῦ μυστηρίου τὴν δόξαν ἐνθέσφως κηρύξομεν, καὶ τὴν ἁρμόζουσαν πληροφορίαν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν C θησαυρίσομεν, μήτε χωρὶς λόγου πιστεύοντες, μήτε χωρὶς πίστεως λέγοντες.

ADVERSUS EOS, QVI duarum naturarum diſcrimen poſt Paſſionem & Aſcenſionem tollunt.

ETSI magna & immortalis veritatis vis, a compluribus ſæpe multumque D oppugnata eſt: invictam tamen eam eſſe ipſa tandem res eventusq. docuerunt. Ecce tibi enim multos adverſus eam armatos, qui cum non pauca pravorum dogmatum tela emiſiſſent, eaque in ſolida demonſtrationis arma acta reſilire, & inania inefficaciaq. ad ſe redire vidiſſent, poſtremum omnium ejusmodi emiſerunt telum, quod manifeſtioribus etiam argumentis conteri poteſt & confringi. Ut maxime, inquiunt, quis dederit, duarum in Chriſto naturarum factam fuiſſe conjunctionem: a paſſione tamen & aſſumptione ejus, nec duas amplius agnoſcemus, nec ſecundum naturam diſcrimen aliquod credemus, inter Verbum & Carnem. Quid dicitis? quid affirmatis? numquid evaneſcit naturarum diſcrimen? nec reliquum eſt ullum horum indicium? Quo igitur nomine appellabimus id, quod nobis eſt propoſitum?

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΑΙΡΟΥΝΤΑΣ, τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάληψιν.

ΠΟΛΛΗ μὲν ἀγήρως τῆς ἀληθείας ἡ δύναμις παρὰ πολλῶν μὲν πολλάκις πολεμ- D μουμένη· τὸ δὲ εἰς τέλος ἀήττητον ἔργοις αὐτοῖς ἐπιδεικνυμένη. Ἰδοὺ γὰρ πολλοὶ τῶν κατ᾽ αὐτῆς ὁπλισθέντων, πολλὰ βέλη κακοδοξίας ἐκπέμψαντες, καὶ εἰδότες τῷ στεῤῥῷ τῆς ἀποδείξεως ὅπλῳ ταῦτα πάλιν ἀποκρουσθέντα, καὶ κενὰ δὲ καὶ ἀνενέργητα πρὸς αὐτοὺς ὑποστρέψαντα, τελευταῖον τῶν ἄλλων ἔπεμψαν βέλος σαφεστέροις ἐλέγχοις συντριβῆναι δυνάμενον. Εἰ καὶ τὶς δοίη, φησὶ, δύο φύσεων ἐν Χριστῷ γεγενῆσθαι σύνοδον· ἀλλ᾽ οὖν γε μετὰ τὸ πάθος καὶ τὴν ἀνάληψιν, οὐκ ἔτι δύο νοήσομεν, οὔτε τινὰ διαφορὰν κατὰ φύσιν μεταξὺ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς πιστεύσομεν ὑπάρχειν. Τί λέγετε; τί ἀποφαίνεσθε; Οἴχεται τῶν φύσεων τὸ διάφορον, καὶ οὐδὲν φέρεται τούτων γνώρισμα; Τί οὖν ὀνομάσομεν τὸ προκείμενον;

Λόγον μόνον; οὐ γὰρ φαίητε σάρκα ἐν τούτῳ τιμᾶν δῆθεν οἰόμενοι. Καὶ πῶς οὐχ ὑβρίζετε τοιαύτην αὐτοῦ τὴν οὐσίαν νομίζοντες εἶναι, ὡς δυνατὸν ἑτέρᾳ οὐσίᾳ κτιστῇ πρὸς αὐτὸν μεταστῆναι; Τὸ γὰρ τοῖς ἥττοσι χωρητὸν κοινὸν τῶν πολλῶν, οὐχ ἑνὸς ἐξαίρετον. οὗ δὲ μόνου τὸ ἀπρόσιτον ἴδιον, τούτῳ πῶς προστίθεται ἀπρόσιτον ἕτερον; καὶ οὐ μόνον τὸν Λόγον ὑβρίζετε, ἀλλὰ καὶ τῆς σαρκὸς ὑπόστασιν ἀφανίζετε. Ἧς γὰρ μηδὲν ἔτι λείπεται γνώρισμα, ταύτης ποίῳ τρόπῳ τὴν δόξαν κατανοήσομεν; Εἰ ἐν τῷ εἶναι γνωρίζεται, εἰκότως δοξάζεται· Εἰ δὲ μὴ ἔχει τὸ εἶναι, πῶς καρποῦται τῆς δόξης τὸ μέγεθος; Ἐὰν μὴ δείξητε τὸ τιμώμενον, οὐ μηνύετε τῆς δόξης τὸ ὑπέρογκον. Ἀνάγκη τοίνυν ὁμολογεῖν ἀσύγχυτον τῶν δύο τὴν ἕνωσιν· οὔτε εἰς τροπὴν τοῦ λαβόντος, οὔτε εἰς ἀφανισμὸν τοῦ ληφθέντος· ἀλλ' εἰς κοινωνίαν δόξης ἐφ' ἑνὸς προσώπου κηρυττομένης. Κἂν γὰρ ὑπομείνητε Λόγον μόνον ὀνομάζειν τὸ συναμφότερον, καίτοι τῆς φύσεως ἀντισταμένης, οὐδ' οὕτως κρύψετε τὸ διάφορον, ὁπότε τὸ μὲν ἦν ἀπ' ἀρχῆς· τὸ δ' αὖθις ἐγένετο· καὶ τὸ μὲν ἀόρατον καὶ ἀψηλάφητον εἰς ἄπειρον ἐξ ἀπείρου· τὸ δὲ ἐξ ὁρατοῦ καὶ ψηλαφητοῦ πρὸς τὸ ἀόρατον καὶ ἀναφὲς μεταβέβηκε. καὶ τὸ μὲν ἀναλλοίωτον ἅπαξ· τὸ δὲ δι' ἀλλοιώσεως ἐπὶ τὴν κρείττονα λῆξιν ἐλήλυθεν. εἶτα, εἰ μόνον Λόγος τὸ μένον, πῶς οὐκ ἐρρέθη, ὅτι ἡ Σὰρξ Λόγος ἐγένετο· ἀλλ' ὁ Λόγος σάρξ; Τίς δ' οὕτω μεμηνὼς καὶ φρενοπληξ, ὡς τολμῆσαι εἰπεῖν, τὴν θείαν οὐσίαν προσλαβεῖν ἄλλης θεότητος οὐσίαν, ἐξ ἑτέρας φύσεως ἐπιγενομένην; ἵν' αὔξησιν παρασκευάσῃ νοεῖσθαι, διὰ τῆς τοιαύτης προσθήκης τοῦ κατὰ φύσιν ἀνενδεοῦς καὶ τελείου. Πῶς δὲ οἱ θεῖοι λόγοι καὶ μετὰ τὴν ξένην ἄνοδον ἔτι κηρύττουσι τὰ τῆς σαρκὸς διαφέροντα, τὸ πάλιν ἐλθεῖν, τὸν κατὰ τὸν αὐτὸν ὀφθήσεσθαι τρόπον; ἢ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις ἐναντία νομοθετήσετε, τοῖς εἰρηκόσι σαφῶς· Οὗτος ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ὑμῶν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν; Πάντα πρὸς ἔμφασιν σαρκός, νῦν μὲν ὧδε νῦν δὲ ὧδε θεωρουμένου. ὃν πρότερον ἐθεάσασθε, τοῦτ' ἔστι τοῖς τῆς σαρκὸς ὀφθαλμοῖς· Ἅπας ὁ μὴ δεχόμενος οὕτως, οὐ μόνον τοῖς Ἀγγέλοις μάχεται, ἀλλὰ καὶ τοῖς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἱεροῖς λόγοις ἀντικαθίσταται.

A Verbum ſolum? (Neque enim Carnem dixeritis, qui ſcilicet hoc ipſo honorare illam vobis videmini.) Et qui non injuria illud afficitis, dum exiſtimatis ejusmodi illius eſſentiam eſſe, ut alia in ipſum poſſit creata eſſentia mutari? Cujus enim inferiora ſunt capacia, id multis commune, non unius eſt peculiare. Cui vero ſoli id proprium eſt, quod adiri non poſſit, huic quomodo inacceſſum alterum adjicitur? Quid? quod Carnis quoque gloriam totum obſcuratis, Cujus enim nullum indicium reliqvum eſt, hujus gloriam quo tandem modo perſpiciemus? Si eo, quod exiſtit, agnoſcitur, glorificatur merito: ſi non exiſtit, quomodo amplitudine glo- B riæ fruetur? Non poteſtis gloriæ indicare inſignia, niſi prius oſtenderitis id, quod honoratur. Confiteamur igitur neceſſe eſt inconfuſam duarum naturarum unionem, ut nec mutetur aſſumens, nec aſſumtum tollatur: ſed gloriæ, de una perſona prædicatæ: communio ſervetur. Quod ſi utrumque ſimul, quamlibet reluctante natura, Verbum ſolum dixeritis, ne ſic quidem diſcrimen occultabitis: quando illud quidem erat ab initio, hoc longo poſt tempore cœpit: & illud quidem inviſibile & intactum, in infini- C tum ex finito, hoc vero ex viſibili & contrectabili, in inviſibile & intactile tranſiit. Denique illud prorſus eſt immutabile, hoc propter mutationem ad meliorem ſtatum venit. Deinde ſi ſolum Verbum remanet, cur dicitur: Verbum Caro factum eſt: & non, Caro Verbum facta eſt. Quis enim tam inſanus, tam amens eſt? qui aſſerere audeat, eſſentiam divinam, alius Deitatis eſſentiam, ex altera natura prognatam, aſſumſiſſe, ut hanc animis hominum opinionem ingereret, per hujusmodi additamentum acceſſiſſe aliquid ei, qui natura ſua nullius indigens D eſt & perfectus. Cur vero literæ ſacræ etiam poſt ſtupendam aſcenſionem ea, quibus Caro a Verbo diſtingvitur, prædicat, *qvalia ſunt*, Rurſum rediturum, Item viſum iri eodem, quo antea modo. An vos contraria Angelorum decretis ſancietis? quorum manifeſtæ illæ voces: Hic Jeſus, qui iſthinc in cœlum receptus eſt, ſic veniet, quo pacto vidiſtis illum in cœlum diſcedentem. Omnia ad ſignificandam Carnem. Nunc quidem, hic; nunc vero, ſic viſo, quemadmodum vidiſtis, carnis videlicet oculis. Quæ quis hoc ſenſu non accipit, is non Angelis ſolum adverſatur: ſed ſacris etiam Spiritus ſancti verbis ſeſe opponit.

Quomodo ſupplicat pro nobis Dominus Chriſtus? numquid ut Verbum tantum? Ubi igitur cum Patre æqualis honoris & majeſtatis inſignia? ſiquidem is, qui ſupplicat ut timidior, non ut æqualem habens omnipotentiam fidenter benefacit. Nimirum ſic hoc accipiendum eſt, primitias intercedere pro maſſa propria, ut oſtendant, quanta naturam Carnis neceſſitudine attingant. Cui vero non ruborem incutiat illa ſapientiſſimi Pauli maxime perſpicua concio? quod prætermiſſis ignorantiæ temporibus dein omnibus ubique denunciat, ut reſipiſcant, eo quod ſtatuit diem, in quo orbem juſte judicaturus eſt, in viro, per quem decrevit, quem dum ex mortuis in vitam revocavit, fidem exhibuit omnibus. Numquid ſublata eſt differentia? Annon dixit, Deum in viro? annon oſtendit ſuſcitantem Deum & reſurgentem virum? Quanquam autem oſtendit differentiam, inſeparabilitatem tamen non præteriit. Neque enim dixit, Deum cum viro, ſed Deum in viro. Rurſum & per virum. Quomodo intelligemus & hoc? videbunt, quem compunxerunt, niſi ipſa natura carnis, quæ clavos ſenſit, veſtigia eorum eſt ſubindicatura. Non enim deitas, ut multi convincantur, veſtigia *clavorum* circumlatura eſt, cum inviſibilis & intactilis ſit eſſentia: ſed quæ ex genere patibili aſſumpta eſt natura, illa impiorum transgreſſionem redarguet, quibus ut ſuam ipſorum audacem malitiam oſtendant, carnem ipſius configere datum eſt. Sic igitur & diſtinctas naturarum proprietates, & inhominationis minime dubios fructus & impudentes adverſariorum conatus, & inexpugnabilem veritatis vim oſtendimus.

A Πῶς ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν ὁ δεσπότης Χριστὸς, ὡς Λόγος μόνον; καὶ ποῦ τὰ τῆς ὁμοτιμίας καὶ ἀξίας τῆς πρὸς τὸν Πατέρα, εἴπερ ἐντυγχάνων. καθάπερ ὑποδεέστερος, καὶ οὐ μετ' αὐθεντίας ἐνεργεῖ, ἴσον ἔχων τὸ παντοδύναμον; ἢ δηλονότι τῆς ἀπ' ἀρχῆς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ τοῦ οἰκείου φυράματος, ἵνα δείξῃ, πόση περὶ τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν ἡ σχέσις. Τίνα δὲ οὐκ ἐντρέπει τοῦ πανσόφου Παύλου τὸ τρανότατον κήρυγμα, ὅτι τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν, ὁ Θεὸς, παραγγέλλει πᾶσιν πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλλει B κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Μὴ ἀνῄρηται ἡ διαφορά; μὴ οὐκ εἶπε Θεὸν ἐν ἀνδρί; μὴ οὐκ ἔδειξε τὸν ἐγείροντα Θεὸν καὶ τὸν ἀναστάντα ἄνδρα; ἀλλ' εἰ καὶ τὸ διάφορον ἔδειξε, τὸ ἀχώριστον οὐ παρέλιπεν. Οὐ γὰρ εἶπε Θεὸν μετ' ἀνδρός· ἀλλὰ Θεὸν ἐν ἀνδρί. Πῶς δὲ νοήσομεν καὶ τὸ, ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, εἰ μὴ τῆς σαρκὸς ἡ φύσις ἡ δεξαμένη τοὺς ἥλους, αὐτὴ σαφῶς ἀποδείξει τοὺς τύπους. Οὐ γὰρ θεότητος οὐσία ἡ ἀόρατος καὶ ἀνεπαφὴς ἴχνη πολλῶν εἰς ἔλεγχον ἐπιφέρεσθαι ἔμελλεν· ἀλλ' ἡ C ἐκ τοῦ παθητοῦ γένους ληφθεῖσα, τὴν τῶν ἠσεβηκότων ἐλέγξει παρανομίαν γνωρίζειν συνωθουμένων ἐν τῇ τρωθείσῃ σαρκὶ τὰ οἰκεῖα τολμήματα. Οὕτω δέδεικται καὶ τὰ ἰδιώματα τῶν φύσεων διαφέροντα, καὶ τὸ κέρδος τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀναντίρρητον, καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἀντιλεγόντων ἀναίσχυντον, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἀληθείας ἀκαταμάχητον.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΟΝ ΑΡΧΟΝΤΑ *περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαίων ζητημάτων, τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀπορουμένων, καὶ παρὰ πᾶσι Χριστιανοῖς γινώσκεσθαι ὀφειλομένων.*

B

EX MS. BIBLIOTH. PAL.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. α.

ΠΙΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ καὶ βαπτισθέντες εἰς Τριάδα ὁμοούσιον, καὶ λέγοντες Θεὸν εἶναι τὸν Πατέρα, ὁμοίως καὶ Θεὸν εἶναι τὸν Υἱὸν, ὡσαύτως δὲ καὶ Θεὸν εἶναι
C
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς οὐ λέγομεν τρεῖς Θεούς; ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον Θεόν, καὶ εἰ μὲν ἕνα προσκυνοῦμεν Θεὸν· πρόδηλον ὡς εἰς μοναρχίαν πιστεύοντες, Ἰουδαΐζομεν. εἰ δὲ πάλιν τρεῖς Θεούς, πρόδηλον ὅτι Ἑλληνίζομεν, πολυθείαν εἰσάγοντες, καὶ οὐχ ἕνα μόνον Θεὸν εὐσεβῶς προσκυνοῦντες.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀπερίεργος ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος τῆς εὐσεβείας, πίστει μόνῃ ἀλλ' οὐκ ἐξερευνήσει γνω-
D
ριζόμενος καὶ τιμώμενος. Θεὸς γὰρ καταλαμβανόμενος, οὐκ ἔστι Θεός. εἰ γὰρ τοὺς Ἀγγέλους, ἢ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς κτίσματα ὄντα καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα· πόσῳ (γε) μᾶλλον αὐτὸν τὸν τούτων ποιητὴν, πρέπει τὸ εἶναι ἀκατάληπτον; μυστήριον, γὰρ γνωριζόμενον, οὐδέν ἐστι λοιπὸν θαυμαζόμενον. οὐκοῦν ἡ Χριστιανῶν πίστις, καὶ ὁ τούτων τρισυπόστατος Θεὸς, οὔτε εἷς ἐστιν [τὴν ὑπόστασιν] ἀνθρωπόμορφος, ὡς οἱ Ἑλλήνων παῖδες μυθεύονται· οὔτε πάλιν

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

AD ANTIOCHUM Principem, de variis & neceſſariis quæſtionibus in ſacra Scriptura controverſis, & omnibus Chriſtianis cognitu utilibus,

IO. REUCHLINO, VALENT. AMPELANDRO, ET IOAN. Lampadio, Interppp.

QVÆSTIO I.

QVICUNQVE in Trinitatem unius eſſentiæ credimus & baptizati ſumus, & confitemur patrem eſſe Deum, & Filium eſſe
C
Deum, & ſimiliter Spiritum ſanctum eſſe Deum, cur non dicimus tres Deos, ſed unum & eum ſolum Deum? Et ſi quidem unum adoramus Deum, planum fit nos in Monarchiam credendo Judæos imitari: contra ſi in tres Deos, ſequitur nos Græcari, ut qui Deorum multitudinem invehamus, nec unum ſolum Deum pie adoramus.

RESPONSIO.

Neceſſaria eſt quæſtio, in qua pietatis modus vertitur, ſola fide, non au-
D
tem ſcrutatione agnoſcendus & adorandus. Deus enim, qui comprehenditur, non eſt Deus. Quod ſi enim Angelos & animas noſtras, quæ ſunt creaturæ, comprehendere mente non poſſumus; quanto magis ipſum eorum conditorem decet eſſe incomprehenſibilem? Myſterium enim, quod cognoſcitur, non eſt amplius mirandum. Non igitur Chriſtianorum fides aut eorum tribus perſonis conſtans Deus eſt aliquis hominiformis, ut Græci fabulantur: neque contra

Quomodo ſupplicat pro nobis Dominus Chriſtus? numquid ut Verbum tantum? Ubi igitur cum Patre æqualis honoris & majeſtatis inſignia? ſiquidem is, qui ſupplicat ut timidior, non ut æqualem habens omnipotentiam fidenter benefacit. Nimirum ſic hoc accipiendum eſt, primitias intercedere pro maſſa propria, ut oſtendant, quanta naturam Carnis neceſſitudine attingant. Cui vero non ruborem incutiat illa ſapientiſſimi Pauli maxime perſpicua concio? quod prætermiſſis ignorantiæ temporibus dein omnibus ubique denunciat, ut reſipiſcant, eo quod ſtatuit diem, in quo orbem juſte judicaturus eſt, in viro, per quem decrevit, quem dum ex mortuis in vitam revocavit, fidem exhibuit omnibus. Numquid ſublata eſt differentia? Annon dixit, Deum in viro? annon oſtendit ſuſcitantem Deum & reſurgentem virum? Quanquam autem oſtendit differentiam, inſeparabilitatem tamen non præteriit. Neque enim dixit, Deum cum viro, ſed Deum in viro. Rurſum & per virum. Quomodo intelligemus & hoc? videbunt, quem compunxerunt, niſi ipſa natura carnis, quæ clavos ſenſit, veſtigia eorum eſt ſubindicatura. Non enim deitas, ut multi convincantur, veſtigia *clavorum* circumlatura eſt, cum inviſibilis & intactilis ſit eſſentia: ſed quæ ex genere patibili aſſumpta eſt natura, illa impiorum transgreſſionem redarguet, quibus ut ſuam ipſorum audacem malitiam oſtendant, carnem ipſius configere datum eſt. Sic igitur & diſtinctas naturarum proprietates, & inhominationis minime dubios fructus & impudentes adverſariorum conatus, & inexpugnabilem veritatis vim oſtendimus.

A Πῶς ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν ὁ δεσπότης Χριστὸς, ὡς Λόγος μόνον; καὶ ποῦ τὰ τῆς ὁμοτιμίας καὶ ἀξίας τῆς πρὸς τὸν Πατέρα, εἴπερ ἐντυγχάνων. καθάπερ ὑποδεέστερος, καὶ οὐ μετ᾽ αὐθεντίας ἐνεργεῖ, ἴσον ἔχων τὸ παντοδύναμον; ἢ δηλονότι τῆς ἀπαρχῆς τὸ ἐντυγχάνειν ὑπὲρ τοῦ οἰκείου φυράματος, ἵνα δείξῃ, πόση περὶ τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν ἡ σχέσις. Τίνα δὲ οὐκ ἐντρέπει τοῦ πανσόφου Παύλου τὸ τρανότατον κήρυγμα, ὅτι τοὺς χρόνους τῆς ἀγνοίας ὑπεριδὼν, ὁ Θεὸς, παραγγέλλει πᾶσιν πανταχοῦ μετανοεῖν, καθότι ἔστησεν ἡμέραν, ἐν ᾗ μέλ-
B λει κρίνειν τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ, ἐν ἀνδρὶ, ᾧ ὥρισε, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Μὴ ἀνῄρηται ἡ διαφορά; μὴ οὐκ εἶπε Θεὸν ἐν ἀνδρί; μὴ οὐκ ἔδειξε τὸν ἐγείροντα Θεὸν καὶ τὸν ἀναστάντα ἄνδρα; ἀλλ᾽ εἰ καὶ τὸ διάφορον ἔδειξε, τὸ ἀχώριστον οὐ παρέλιπεν. Οὐ γὰρ εἶπε Θεὸν μετ᾽ ἀνδρὸς· ἀλλὰ Θεὸν ἐν ἀνδρί. Πῶς δὲ νοήσομεν καὶ τὸ, ὄψονται, εἰς ὃν ἐξεκέντησαν, εἰ μὴ τῆς σαρκὸς ἡ φύσις ἡ δεξαμένη τοὺς ἥλους, αὐτὴ σαφῶς ἀποδείξει τοὺς τύπους. Οὐ γὰρ θεότητος οὐσία ἡ ἀόρατος καὶ ἀνεπαφὴς ἴχνη πολλῶν εἰς ἔλεγχον ἐπιφέρεσθαι ἤμελλεν· ἀλλ᾽ ἡ
C ἐκ τοῦ παθητοῦ γένους ληφθεῖσα, τὴν τῶν ἠσεβηκότων ἐλέγξει παρανομίαν γνωρίζειν συνωθουμένων ἐν τῇ τρωθείσῃ σαρκὶ τὰ οἰκεῖα τολμήματα. Οὕτω δέδεικται καὶ τὰ ἰδιώματα τῶν φύσεων διαφέροντα, καὶ τὸ κέρδος τῆς ἐνανθρωπήσεως ἀναντίρρητον, καὶ τὸ ἐπιχείρημα τῶν ἀντιλεγόντων ἀναίσχυντον, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἀληθείας ἀκαταμάχητον.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΟΝ ΑΡΧΟΝτα περὶ πλείστων καὶ ἀναγκαίων ζητημάτων, τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀπορουμένων, καὶ παρὰ πᾶσι Χριστιανοῖς γινώσκεσθαι ὀφειλομένων.

EX MS. BIBLIOTH. PAL.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. α.

ΠΙΣΤΕΥΣΑΝΤΕΣ καὶ βαπτισθέντες εἰς Τριάδα ὁμοούσιον, καὶ λέγοντες Θεὸν εἶναι τὸν Πατέρα, ὁμοίως καὶ Θεὸν εἶναι τὸν Υἱὸν, ὡσαύτως δὲ καὶ Θεὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πῶς οὐ λέγομεν τρεῖς Θεούς; ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον Θεόν, καὶ εἰ μὲν ἕνα προσκυνοῦμεν Θεὸν, πρόδηλον ὡς εἰς μοναρχίαν πιστεύοντες, Ἰουδαΐζομεν. εἰ δὲ πάλιν τρεῖς Θεούς, πρόδηλον ὅτι Ἑλληνίζομεν, πολυθείαν εἰσάγοντες, καὶ οὐχ ἕνα μόνον Θεὸν εὐσεβῶς προσκυνοῦντες.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Απερίεργος ὁ λόγος καὶ ὁ τρόπος τῆς εὐσεβείας, πίστει μόνῃ, ἀλλ' οὐκ ἐξερευνήσει γνωριζόμενος καὶ τιμώμενος. Θεὸς γὰρ καταλαμβανόμενος, οὐκ ἔστι Θεός. εἰ γὰρ τοὺς Ἀγγέλους, ἢ τὰς ἡμετέρας ψυχὰς κτίσματα ὄντα καταλαβεῖν οὐ δυνάμεθα· πόσῳ (γε) μᾶλλον αὐτὸν τὸν τούτων ποιητὴν, πρέπει τὸ εἶναι ἀκατάληπτον; μυστήριον γὰρ γνωριζόμενον, οὐδέν ἐστι λοιπὸν θαυμαζόμενον. οὐκοῦν ἡ Χριστιανῶν πίστις, καὶ ὁ τούτων τρισυπόστατος Θεὸς, οὔτε εἷς ἐστιν [τῇ ὑποστάσει] ἀνθρωπόμορφος, ὡς οἱ Ἑλλήνων παῖδες μυθεύονται· οὔτε πάλιν

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ,

AD ANTIOCHUM Principem, de variis & neceſſariis quæſtionibus in ſacra Scriptura controverſis, & omnibus Chriſtianis cognitu utilibus,

B

IO. REUCHLINO, VALENT. AMPELANDRO, ET IOAN. Lampadio, Interppp.

QVÆSTIO I.

QVICUNQVE in Trinitatem unius eſſentiæ credimus & baptizati ſumus, & confitemur patrem eſſe Deum, & Filium eſſe
C Deum, & ſimiliter Spiritum ſanctum eſſe Deum, cur non dicimus tres Deos, ſed unum & eum ſolum Deum? Et ſi quidem unum adoramus Deum, planum fit nos in Monarchiam credendo Judæos imitari: contra ſi in tres Deos, ſequitur nos Græcari, ut qui Deorum multitudinem invehamus, nec unum ſolum Deum pie adoramus.

RESPONSIO.

Neceſſaria eſt quæſtio, in qua pietatis modus vertitur, ſola fide, non au-
D tem ſcrutatione agnoſcendus & adorandus. Deus enim, qui comprehenditur, non eſt Deus. Quod ſi enim Angelos & animas noſtras, quæ ſunt creaturæ, comprehendere mente non poſſumus; quanto magis ipſum eorum conditorem decet eſſe incomprehenſibilem? Myſterium enim, quod cognoſcitur, non eſt amplius mirandum. Non igitur Chriſtianorum fides aut eorum tribus perſonis conſtans Deus eſt aliquis hominiformis, ut Græci fabulantur: neque contra

tres Dii tanquam a ſe diſtantes. Apage hunc Græcorum fabuloſum ſermonem. Individua enim eſt in tribus perſonis unius eſſentiæ Deitas. Niſi quod noſſe oporteat, quod neque verbis, neque cogitationibus comprehendere aut commemorare, quid Deitas ſit, mens humana poſſit. Qvicunque enim Deum complecti feſtinarunt, ſuam ipſorum umbram perſecuti ſunt: & quicunque aliquid de eſſentia Dei dicere voluerunt, abyſſum pugno ſuo metiri ſtuduerunt: & qui in profundum penetrare auſi ſunt, in malitioſas hæreſes inciderunt. Pater enim & Deus, non ut ego qui creatus ſum, eſt pater, qui ut ego, genuerit creatum filium: neque filius ut alius quivis carnalis filius natus eſt: neque Spiritus ſanctus ut hominis ſpiritus eſt circumſcriptus: ſed inenarrabile & inexplicabile ſanctæ Trinitatis eſt myſterium. Nec dixeris, qua de cauſa? quia ſuperat omnem cauſam. Nec dixeris, quomodo? quia ſuperat omnem modum divinus hic modus. Nec dixeris, qua ratione? quia ſuperat hæc divina ratio rationem omnem: Sed crede in patrem, nihil ſcrutatus rem, ſed adora filium, nec curioſe iniquiras in ejus generationem. Hymnis celebra Spiritum ſanctum, nec exquire ſanctæ Trinitatis myſterium. Huc ad Jordanem, & vide reipſa evidenter ſanctæ & ejusdem eſſentiæ Trinitatis virtutem. Patrem quidem deſuper teſtantem, filium, qui inferius baptizatur: Spiritum autem ſanctiſſimum in forma columbæ deſcendentem. Ipſi gloria & potentia & adoratio, cum patre omnipotente & unigenito illius filio Domino noſtro Jeſu Chriſto, nunc & ſemper & in ſecula ſempiterna.

A τρεῖς τινες Θεοὶ, ὥσπερ ἀλλήλων ἀπέχοντες. ἄπαγε τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας. Ἀδιαίρετος γὰρ ἐν (ταῖς) τρισὶν ὑποστάσεσιν ἡ τῆς μιᾶς οὐσίας θεότης. πλὴν εἰδέναι χρὴ, ὅτι περ οὔτε ῥήμασιν, οὔτε ἐνθυμήμασι καταλαβεῖν, ἢ διηγήσασθαι, τί τῆς θεότητος, νοῦς ἀνθρώπινος δύναται. πάντες γὰρ ὅσοι Θεὸν καταλαβέσθαι ἔσπευσαν, τὴν ἑαυτῶν σκιὰν κατεδίωξαν· καὶ ὅσοι τι περὶ οὐσίας Θεοῦ εἰπεῖν ἠβουλήθησαν, τὴν ἄβυσσον μετρῆσαι τῇ ἑαυτῶν δρακὶ ἔσπευσαν· καὶ ὅσοι βαθῦναι ἐνόμισαν, εἰς πονηρὰς αἱρέσεις ἐτράπησαν. ὁ γὰρ Πατὴρ καὶ Θεὸς, οὐχ ὡς ἐγὼ ὁ κτιστὸς
B ὑπάρχει Πατὴρ, γεννήσας ὡς ἐγὼ κτιστὸν Υἱόν. οὐδὲ ὁ Υἱὸς, (ὡς πᾶς σαρκικὸς Υἱὸς γενόμενος) οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς τὸ τοῦ ἀνθρώπου πνεῦμα περίγραπτον, ἀλλ' ἄρρητον καὶ ἀνέκφραστον τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος ὑπάρχει μυστήριον. καὶ μὴ εἴπης, πῶς; ὑπὲρ γὰρ τὸ πῶς, ἐστὶ (τοῦτο,) μηδὲ εἴπης, ποίῳ τρόπῳ; ὑπὲρ γὰρ τρόπον ὁ θεῖος τρόπος· μηδὲ εἴπης, ποίῳ λόγῳ; ὑπὲρ γὰρ λόγον ὁ θεῖος λόγος· ἀλλὰ πίστευε εἰς Πατέρα, μὴ ἐρευνήσῃς δὲ τὸ πρᾶγμα, προσκύνει τὸν Υἱὸν μὴ πολυπραγμονῶν τὴν αὐτοῦ γέννησιν· ἀνύμνει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μὴ ἐκ-
C ζητῶν τὸ τῆς ἁγίας Τριάδος μυστήριον, δεῦρο ἐν Ἰορδάνῃ, καὶ ὅρα διὰ πραγμάτων τηλαυγῶς τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος τὴν δύναμιν. Πατέρα μὲν ἄνωθεν μαρτυροῦντα· Υἱὸν δὲ κάτωθεν βαπτιζόμενον· Πνεῦμα δὲ πανάγιον ἐν εἴδει περιστερᾶς κατερχόμενον. αὐτῷ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος, καὶ ἡ προσκύνησις, (σὺν τῷ Πατρὶ τῷ παντοκράτορι, καὶ τῷ μονογενεῖ αὐτοῦ Υἱῷ, τῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

QVÆSTIO II.

Unde quis cognoſcit, ſe plane eſſe baptizatum, & Spiritum ſanctum accepiſſe, cum infans eſſet in ſacro baptiſmo?

RESPONSIO.

Eſa. 26. 18. Propheta Eſaias inquit ad Deum, *Ob timorem tui Domine, in utero concepimus & parturivimus, & peperimus Spiritum Salutis.* Quemadmodum ferens uterum mulier ex ſuccuſſatione pueri in utero ſuo, certo cognoſcit, quod fructum conceperit: ita etiam anima veri Chriſtiani, non quia parentes ajunt, ſed ex reipſa & ſubſultationibus cordis ſui,

D

ΕΡΩΤΗΣΙΣ β.

Πόθεν ἐπιγινώσκει ἄνθρωπος, ὅτι ὅλως ἐβαπτίσθη καὶ Πνεῦμα ἅγιον ἔλαβεν, ὡς ἦν νήπιος ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Προφήτης Ἡσαΐας φησὶ πρὸς τὸν Θεόν· Διὰ τὸν φόβον σου, Κύριε, ἐν γαστρὶ ἐλάβομεν καὶ ὠδινήσαμεν Πνεῦμα σωτηρίας. ὥσπερ οὖν (ἡ) ἐν γαστρὶ λαβοῦσα γυνὴ, ἐκ τῶν σκιρτημάτων τοῦ βρέφους, τοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ αὐτῆς, ἐπίσταται ἀψευδῶς, ὅτι καρπὸν ἔλαβεν· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀληθῶς Χριστιανοῦ, οὐ διὰ ῥημάτων γονέων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων καὶ σκιρτημάτων τῆς καρδίας αὐτοῦ,

καὶ μάλιστα τῷ καιρῷ τῶν ἑορτῶν καὶ τῶν Φωτισμάτων, καὶ τῆς μεταλήψεως τοῦ ἁγίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, μανθάνει ἐκ τῆς χαρᾶς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔλαβε βαπτισθείς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ γ.

Πότε, καὶ πόθεν, καὶ πῶς γεγόνασιν οἱ Ἄγγελοι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὔτε πόθεν, οὔτε πῶς γεγόνασιν οἱ Ἄγγελοι, δυνατὸν φύσει ἀνθρωπίνῃ εἰπεῖν· εἰ μὴ τοῦτο μόνον, ὅτι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι (λόγῳ Θεοῦ) γεγόνασι. τὸ δὲ πότε, οἱ μὲν φασι τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ· οἱ δὲ πρὸ τῆς πρώτης ἡμέρας. Ὁ δὲ ἐν ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν καὶ θαυματουργὸς Ἐπιφάνιος ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου, εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὸν κατὰ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, εἰς τὰ Πανάρεια πλατυτέρως ἐξέθετο ἅμα οὐρανῷ καὶ γῇ, τούτους δημιουργηθῆναι, καὶ οὐχὶ πρότερον, ἀνατρέπων διὰ συλλογισμῶν τοὺς τοῦτο λέγοντας, καὶ ἐν ἑτέρῳ δὲ αὐτοῦ λόγῳ τοῦτό φησι.)

ΕΡΩΤΗΣΙΣ δ.

Πόθεν δῆλον, ὅτι κτιστοί εἰσιν οἱ Ἄγγελοι; οὐδὲ γὰρ ἐμφέρεται (τῶν) τι τοιοῦτο ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Γενέσεως.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Γινώσκων ὁ Θεὸς τὸ φιλείδωλον καὶ πολύθεον (τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα) τῶν Ἰουδαίων, τούτου χάριν ἀπέκρυψεν ἐν τῇ Γενέσει τὸν περὶ τῶν Ἀγγέλων λόγον· ἵνα μὴ καὶ αὐτοὺς θεοποιήσωσιν, (οἱ τὸν μόσχον καὶ ἄλλα τινὰ θεοποιήσαντες) ὡς Θεούς. ὅτι δὲ καὶ κτιστοί εἰσιν οἱ Ἄγγελοι, ἄκουσον τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος· αἰνεῖτε τὸν Κύριον πάντες οἱ Ἄγγελοι αὐτοῦ· Αἰνεῖτε αὐτὸν πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν, αὐτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ε.

Ἐκ τῆς οὐσίας δὲ τοῦ φωτὸς τούτου εἰσὶν, ἢ ἄλλης τινὸς φύσεως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅσον διαφέρει τοῦ ἀστέρος ὁ Ἥλιος, τοσοῦτον διαφέρει ἡ οὐσία τῶν Ἀγγέλων πάσης τῆς ὁρωμένης κτίσεως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ς.

Πόσος δὲ ἄρα τῶν Ἀγγέλων ὁ ἀριθμὸς ὑπάρχει ὑπὲρ τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀνθρωπότητος;

A præcipue diebus feſtis, & illuſtrationum & ſumptionis ſacri corporis & ſangvinis Chriſti, diſcit ex gaudio intimo, quod acceperit Spiritum ſanctum cum baptizatus eſt.

QVÆSTIO III.

Quando, unde & quomodo facti ſunt Angeli?

RESPONSIO.

Neque unde, neque quomodo facti ſint Angeli, obvium eſt humanæ naturæ dicere: niſi illud ſolum, quod ex non ente ens Verbo Dei facti ſint. Quod vero ad tempus, quidam ajunt primo die, quidam ante diem primum.
B Sanctus autem pater noſter & mirificus Epiphanius Archiepiſcopus Cypri, in oratione ſua contra Paulum Samoſatenum, quæ inſcribitur Panaria, latius exponit, una cum cœlo & terra eſſe factos, & nequaquam prius, refutans contradicentes ſyllogiſmis. Et in alio quodam libro idem aſſerit.

QVÆSTIO IV.

Unde declarari poteſt, quod creati ſint Angeli? nam in libro Geneſews id non memoratur.

RESPONSIO.

Cum noſſet Deus, eſſe Judæos ad
C idola & multorum deorum cultum propenſos, ejus rei gratia abſcondit in Geneſi hanc rationem de Angelis, ne & illos deos facerent, qui vitulum & alia quædam deificaverant, quaſi dii eſſent. Quod vero creati ſint Angeli, audi Davidem Prophetam dicentem: *Laudate eum omnes Angeli ejus: laudate eum omnes virtutes ejus: quoniam ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandavit & creata ſunt.* Pſal. 148. 2.
D

QVÆSTIO V.

An vero de eſſentia luminis hujus exiſtunt, an alterius cujuſdam naturæ?

RESPONSIO.

Quantum Sol a ſtella differt, tantum Angelorum diſtat eſſentia ab omni viſibili creatura.

QVÆSTIO VI.

Quantum igitur Angelorum numerus hominum multitudinem ſuperat?

RESPONSIO.

Alii quidem aſſerunt, quod nonaginta novem partibus diſtributi ſint, Angeli, juxta numerum humanæ propaginis, ſecundum parabolam Domini de centum ovibus: alii etiam novem, juxta parabolam decem drachmarum: Alii vero æqualem Angelorum & hominum eſſe numerum affirmant, in teſtimonium adducentes illud: *Conſtituit gentium terminos juxta numerum Angelorum Dei.* Deut.31.8.

QVÆSTIO VII.

Quid inter ſe differunt Angelorum eſſentia & eſſentia dæmonum?

RESPONSIO.

Eſſentia non differt, ſed voluntas diverſa eſt, ſicut boni & mali hominis animus inter ſe differt.

QVÆSTIO VIII.

Quot ſunt ordines & quot ſunt Angelorum eſſentiæ?

RESPONSIO.

Una & eadem eſt eſſentia, ſicut etiam una tantum eſt eſſentia hominum: *Ordines vero,* ſicut multum valens in Theologia Dionyſius inquit, *ſunt novem, Angeli, Archangeli, Principatus, Poteſtates, Virtutes, Dominationes: Sex alis alata Seraphim, multis oculis ornata Cherubim, & Throni.* (Unius etiam Angelorum eſſentiæ mentionem facit D. Gregorius Nyſſenus capite decimo ſeptimo ſui de homine ſermonis.)

QVÆSTIO IX.

Quot ſunt cœli?

RESPONSIO.

In dubio eſt apud multos hæc quæſtio. Nam liber Geneſeos duos cœlos commemorat. Divus autem Paulus etiam tertium cœlum ſeſe vidiſſe dicit. Et David Propheta de quarto cœlo loquitur: *Laudate eum cœli cœlorum.* Sciendum vero, (rationi conſentanea loqui, qui dicunt uſque ad tertium cœlum, non autem uſque ad tres cœlos raptum fuiſſe D. Paulum) quod quemadmodum natura hominum una, & unus homo dicitur, multi item ſunt homines: Sic etiam cœlorum natura una, & unum cœlum dicitur in divina ſcriptura, & cœli multi.

Gen. 1. 2.Cor.12.2. Pſal.148.4.

QVÆSTIO X.

Quando & quam ob cauſam ex cœlo Diabolus decidit? Fabulantur enim quidam, quod deciderit, eo quod Adamum adorare noluerit.

RESPONSIO.

Hominum ſtultorum commenta ſunt

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὲν φασὶν ἐνενήκοντα ἐννέα μέρη εἶναι τῶν Ἀγγέλων πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, κατὰ τὴν παραβολὴν τοῦ Κυρίου τῶν ἑκατὸν προβάτων· ἄλλοι δὲ ἐννέα κατὰ τὴν παραβολὴν τῶν δέκα δραχμῶν. ἕτεροι δὲ ἰσαρίθμους λέγουσι τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους, φέροντες εἰς μαρτυρίαν τό· ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν Ἀγγέλων Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ζ.

Τί παρήλλακται ἡ οὐσία τῶν δαιμόνων τῆς οὐσίας τῶν Ἀγγέλων;

B

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ οὐσία οὐ παρήλλακται. Ἀλλ' ἡ προαίρεσις, ὥσπερ ἡ γνώμη δικαίου καὶ ἁμαρτωλοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ η.

Πόσα τάγματα καὶ πόσαι οὐσίαι εἰσὶν Ἀγγέλων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐσία μία, ὥσπερ (καὶ) ἀνθρώπων (μία.) τάγματα δὲ, ὡς ὁ πολὺς ἐν Θεολογίᾳ Διονύσιός φησι, ἐννέα, ἅπερ εἰσὶ ταῦτα· Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Ἀρχαὶ, Ἐξουσίαι, Δυνάμεις, Κυριότητες, τὰ ἑξαπτέρυγα Σεραφὶμ, τὰ πολυόμματα Χερουβὶμ, καὶ οἱ Θρόνοι. (περὶ μιᾶς οὐσίας Ἀγγέλων καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης λέγει εἰς τὸ ἑπτακαιδέκατον κεφάλαιον τοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον λόγου αὐτοῦ.)

C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. θ.

Πόσοι οὐρανοί εἰσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀμφιβάλλεται πολλοῖς τὸ ἐρώτημα. ἡ μὲν γὰρ βίβλος τῆς Γενέσεως δύο οὐρανοὺς λέγει· ὁ δὲ ἅγιος Παῦλος καὶ τρίτον οὐρανὸν εἶδεν. ὁ δὲ προφήτης Δαβὶδ, καὶ τέταρτον λέγει, καθώς φησιν· αἰνεῖτε αὐτὸν οἱ οὐρανοὶ τῶν οὐρανῶν. ἰστέον δὲ (λογίζεσθαι τοὺς λέγοντας εἰς τὸ τρίτον τοῦ οὐρανοῦ, καὶ οὐκ εἰς τρεῖς οὐρανοὺς ἁρπαγῆναι τὸν ἅγιον Παῦλον) ὅτι καθάπερ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων καὶ εἷς ἄνθρωπος λέγεται, καὶ (πάλιν) πολλοὶ ἄνθρωποι· οὕτω καὶ ἡ τῶν οὐρανῶν φύσις, καὶ εἷς οὐρανὸς καὶ πολλοὶ οὐρανοὶ ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ λέγονται.

D

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ι.

Πότε, καὶ διατί ἐξέπεσεν ὁ διάβολος; μυθεύονται γάρ τινες, ὅτι μὴ καταδεξάμενος προσκυνῆσαι τὸν Ἀδὰμ, διὰ τοῦτο ἐξέπεσεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀφρόνων ἀνδρῶν τὰ τοιαῦτα τυγχάνουσι

ῥήματα. ὁ γὰρ διάβολος, πρὶν γενέσθαι τὸν Ἀδὰμ, ἐξέπεσε. πρόδηλον δὲ, ὅτι διὰ τὴν ὑπερηφανίαν αὐτοῦ, ὡς φησὶν Ησαΐας ὁ προφήτης, λογισάμενος ὅτι θήσω τὸν θρόνον μου ἐπὶ τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ ὑψίστῳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ια.

Τίνος δὲ χάριν συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς πολεμεῖν τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅπως καὶ οἱ ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν φανερωθῶσιν, καὶ οἱ προσκείμενοι ταῖς ἡδοναῖς ἐλεγχθῶσιν. ἀντιδίκου γὰρ μὴ προσοντος οἱ γνήσιοι στρατιῶται τοῦ βασιλέως οὐ φανεροῦνται. ὁ οὖν διάβολος αἴτιος νίκης καὶ στεφάνων γίνεται καὶ τιμῶν, τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιβ.

Πεσόντος τοῦ διαβόλου ἐκ τῶν οὐρανῶν, πῶς γέγραπται ἐν τῷ Ἰὼβ ὅτι ἦλθον οἱ Ἄγγελοι (τοῦ Θεοῦ) παραστῆναι ἐνώπιον Κυρίου, καὶ ὁ διάβολος ἐν μέσῳ αὐτῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐκ εἶπεν ἡ γραφὴ, ὅτι ἦλθεν ὁ διάβολος ἐν (τοῖς) οὐρανοῖς ἐν μέσῳ τῶν Ἀγγέλων. πρόδηλον οὖν, ὅτι ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ γὰρ ὅπου ἐὰν εἰσιν οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι τῷ Θεῷ παρίστανται. πλὴν δεῖ εἰδέναι, ὅτι ὁ Θεὸς διά τινος ἁγίου Ἀγγέλου πρὸς τὸν διάβολον διελέγετο· καθάπερ καὶ βασιλεὺς διά τινος μέσου ἀνθρώπου πρὸς τὸν κατάδικον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιγ.

Ἆρα ἰσχύει φάρμακον ἀποκλεῖναι ἄνθρωπον.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δίκαιον μὲν οὐδαμῶς (ἀλλ' οὐδὲ προσεγγίσαι αὐτῷ) ἁμαρτωλὸν δὲ ναὶ, τοῦ Θεοῦ συγχωροῦντος. ἐπεὶ οὐδὲ κατὰ χοίρων ἔχει ἐξουσίαν, ὡς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἠκούσαμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιδ.

Ποίαν εὐχὴν καὶ ῥῆμα παρὰ πᾶσαν εὐχὴν καὶ ῥῆμα φοβοῦνται οἱ δαίμονες, καὶ ὁ διάβολος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διηγήσαντό τινες πνευματοφόροι ἄξιοι τοῦ πιστεύεσθαι, ὅτι (περ) αὐταῖς ὄψεσιν ποτὲ φανεὶς αὐτοῖς ὁ διάβολος καὶ τοῦτο τὸ ἐρώτημα ἐρωτηθεὶς ὑπ' αὐτῶν ἀπεκρίνατο· ὅτι οὐκ ἔστιν ἐν πάσῃ τῇ παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ ῥῆμα ἐκφοβοῦν καὶ διασκορπίζον (πᾶσαν) ἡμῶν τὴν δύναμιν, ὡς ἡ ἀρχὴ τοῦ ξζ. Ψαλμ. (ὡς οὖν τοῦτο ὁ διάβολος εἴρηκεν, ἀρξαμένων αὐτῶν τοῦ Ψαλμοῦ)

A hæc. Diabolus enim, ante quam creatus eſſet Adam, occidit. Conſtat vero cecidiſſe eum propter ſuperbiam ſuam, ut inquit Eſaias Propheta: Cogitavit apud ſemetipſum. *Supra nubes locabo ſolium meum, & altiſſimo ſimilis ero.* Eſ. 14. 14

QVÆSTIO XI.

Cujus rei gratia permiſit Deus, ut bellum eſſet inter genus humanum, & inter diabolum?

RESPONSIO.

Ut ii, qui Deum diligunt, manifeſti fierent: & ut ii, qui deliciis dediti ſunt, re-B darguerentur. Ubi namque nullus eſt adverſarius, non manifeſtantur dextri Regis milites. Ergo diabolus victoriæ & honorum coronarum & honorum cauſa eſt, iis, qui diligunt Deum.

QVÆSTIO XII.

Cum ex cœlo diabolus prolapſus ſit, quomodo ſcriptum eſt in Libro Job, *quod ingreſſi ſint Angeli Dei, ut ſtarent in conſpectu Domini, & Diabolus in medio eorum?* Job. 1. 6.

RESPONSIO.

C Non dicit ſcriptura, quod in cœlis diabolus venerit in medium Angelorum. Manifeſtum igitur eſt, quod in terra. Etenim ubicunque ſunt Angeli, aſtant Deo. Verum ſciendum eſt, quod per ſanctum aliquem Angelum diabolo Deus eſt locutus, quemadmodum etiam Reges per hominem aliquem intermedium, ſuum alloquuntur adverſarium.

QVÆSTIO XIII.

Numquid valet incantatio, & veneficium occidere hominem.

RESPONSIO.

D Juſtum certe nequaquam: peccatorem autem nonnunquam, Deo permittente, cum ne in porcos quidem habeat poteſtatem, ſicut in Evangeliis audivimus.

QVÆSTIO XIV.

Qualem orationem, aut quod Verbum ex omnibus orationibus, atque verbis plus timent dæmones, & diabolus?

RESPONSIO.

Narraverunt nobis ſpirituum ſtudioſi homines fide digni, quod aſpectu ipſo, & de facie aliquando apparuerit eis diabolus, & quæſitus hanc ab ipſis quæſtionem, reſponderit his verbis: Non extitit in toto tam veteri quam novo teſtamento verbum terribilius, atque magis noſtram diſperdens poteſtatem, quam initium ſexageſimi ſeptimi Pſalmi:

Digitized by Google

Pſal. 67. 1. quamprimum enim verbo dicto: *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus:* mox ululans evaneſcit, & diſparet diabolus, factis oſtendens hujus orationis virtutem & operationem.

A καὶ εἰρηκότων μόνον τὸ πρῶτον ῥῆμα, τὸ ἀναστήτω ὁ Θεὸς, καὶ διασκορπισθήτωσαν οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ· εὐθέως ὀλολύζων ἄφαντος ἐγένετο ὁ διάβολος, ἔργοις δείξας τῆς εὐχῆς τὴν ἐνέργειαν.

QVÆSTIO XV.

Unde moventur in corde hominis cogitationes & meditationes contumelioſæ, execrabiles, atque nefariæ, quæ ſæpius in Dei injuriam tendunt, & quas nec anima vellet proferri, nec hominis lingva nominare?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιε.

Πόθεν κινοῦνται ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου διαλογισμοὶ καὶ λόγοι βλάσφημοι καὶ ἀθέμιτοι, καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν πολλάκις ὑβρίζοντες, οὓς οὐ βεβούληται λαλῆσαι ἡ ψυχὴ, ἢ γλῶσσα τοῦ ἀνθρώπου ὀνομάσαι;

RESPONSIO.

Hujus autor eſt & operator diabolus: ille iſta nefanda in hominis animam ſubminiſtrat, loquens contra Deum verba, quo poſſit in deſperationem adducere hominem. Sed non ex hoc præciſe condemnatur homo. Abſit. Talis namque (ſæpe) cogitatio ex levi ſuſpicione ſurrepit homini, ſed ab eo diſcedit, dum cogitabit ſeipſum eſſe terram & pulverem, non admodum reſervans talem cogitationem. Sed diabolo dicens: Blaſphemia tua ſit in caput tuum diabole. Ego enim Dominum meum adorabo, nec eum unquam blaſphemabo. Secure igitur eſt intendendum his dictis. Complures namque hominum ab hujuſcemodi cogitatione victi, partim ſemetipſos in præcipitium venientes perierunt.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ὁ διάβολός ἐστιν ἐργαζόμενος, καὶ
B αὐτὸς τὰ τοιαῦτα ἀθέμιτα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ὑποβάλλει, λαλῶν κατὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, εἰς ἀπόγνωσιν τὸν ἄνθρωπον ἐνέγκαι βουλόμενος. ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου τὸ σύνολον κατακρίνεται ὁ ἄνθρωπος· μὴ γένοιτο. (πολλάκις γὰρ καὶ) ἐξ οἰήσεως ὁ τοιοῦτος λογισμὸς ἐπανάγεται τῷ ἀνθρώπῳ· ἀπαλλάττεται δὲ αὐτοῦ γῆν καὶ σποδὸν λογιζόμενος ἑαυτὸν, καὶ μηδ' ὅλως εἰς μέτρον τὸν τοιοῦτον λογισμὸν ἔχων· ἀλλὰ λέγων τῷ διαβόλῳ ἡ βλασφημία σου ἐπὶ τὴν κεφαλήν σου διάβολε. ἐγὼ γὰρ Κύριον τὸν Θεόν μου προσκυνήσω, καὶ αὐτὸν οὐδέποτε βλασφημήσω. ἀσφαλῶς οὖν προσεκτέον
C τοῖς εἰρημένοις. πολλοὶ γὰρ τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τούτου τοῦ λογισμοῦ κρατηθέντες, οἱ μὲν ἑαυτοὺς ἐκρήμνισαν. οἱ δὲ εἰς ἀπόγνωσιν ἐλθόντες, ἀπώλοντο.

QVÆSTIO XVI.

Conſequens arbitramur, poſt ſermonem de Deo, & Angelis, tertio loco de animarum conditione in medium proferre. Multa enimvero apud homines de illo ipſo quoque & quæſtio eſt, & dubitatio, puta quæ ſit res anima hominis, & unde ipſa conſtet in corpore, & quando, ac qualiter a corpore ſeparetur, & quid tunc uſque ad reſurrectionem agat? Nullus enim ex mortuis ad vitam profectus, illa nobis denunciavit, aut patefecit. Idcirco rationem hanc de anima tanquam multis incomprehenſibilem a tua ſanctimonia petimus diligenter.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιϛ.

Ακόλουθον ἡγούμεθα μετὰ τὸν περὶ Θεοῦ καὶ Αγγέλων λόγον, τρίτον τὸν περὶ ψυχῶν λοιπὸν λόγον, εἰς μέσον προσενεχθῆναι. πολλὴ γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ (ἡ) περὶ τούτου παρὰ ἀνθρώποις ὑπάρχει ζήτησίς τε καὶ ἀμφιβολία. λέγω δὴ, τί αὐτὸ χρῆμά ἐστιν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου; καὶ πόθεν αὕτη συνίσταται ἐν τῷ σώματι; καὶ πότε καὶ πῶς τοῦ σώματος χωρίζεται; καὶ τί μέχρι τῆς ἀναστάσεως
D διαπράττεται; οὐδεὶς γὰρ ἐκ νεκρῶν ἐν τῷ βίῳ ἐπιδημήσας ταῦτα ἡμῖν ἀπήγγειλεν, ἢ ἐπιστώσατο. διὸ ὡς (τοῖς) πολλοῖς ἀκατάληπτον τὸν περὶ τῆς ψυχῆς λόγον διδαχθῆναι ἠρωτήσαμεν τὴν σὴν ἁγιότητα.

RESPONSIO.

Hominis anima eſt ſubſtantia intellectiva, incorporea, impaſſibilis, immortalis. Porro nunquam Angelus fuit aliquando anima, ut Origeniſtæ fabulantur, nec animæ fuerunt ante corpora ſua, ut Manichæi ſentiunt. Sed ſicut lapide

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Η μὲν τοῦ ἀνθρώπου ψυχή ἐστιν οὐσία νοερὰ ἀσώματος, ἀπαθὴς, ἀθάνατος. οὐ μὴν δὲ Αγγελός ποτε (ἦν) ἡ ψυχὴ, ὡς οἱ Ωριγενιασταὶ μυθεύονται· οὐδὲ προϋπάρχουσιν αἱ ψυχαὶ τῶν σωμάτων ὡς οἱ Μανιχαῖοι δογματίζουσιν. ἀλλ' ὥσπερ τοῦ λίθου

καὶ τοῦ

καὶ τοῦ σιδήρου συγκρουομένου, ἐκ (τῶν) ἀμφοτέρων τίκτεται τὸ πῦρ· οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συμπλοκῆς συνίστασθαι κελεύει σῶμα καὶ ψυχή. καὶ πειθέτω σε ὁ ἅγιος Ἀπόστολος λέγων· σπείρεται σῶμα ψυχικόν· ἐγείρεται σῶμα πνευματικόν, δηλονότι ἐν τῇ ἀναστάσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιζ.

Πόθεν (δὲ) δῆλον, ὅτι ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου οὐ συναποθνήσκει μετὰ τοῦ σώματος ἡ ψυχή; τινὲς γὰρ οὕτω νομίζουσιν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱὸς καὶ λόγος Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, περιφανῶς ἡμᾶς διδάσκει τὸ θνητὸν τοῦ σώματος, καὶ τὸ ἀθάνατον τῆς ἡμετέρας ψυχῆς λέγων· μὴ φοβηθῆτε ἀπὸ τῶν ἀποκτενόντων τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν μὴ δυναμένων ἀποκτεῖναι. πρόδηλον ὡς ἀθάνατος καὶ ἀπὸ Θεοῦ ὑπάρχει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιη.

Πιστὸς ὁ λόγος καὶ πάσης ἀποδοχῆς ἄξιος. ποίῳ δὲ ἄρα τρόπῳ ἡ ψυχὴ χωρεί(ζε) ἀπὸ τοῦ σώματος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκ τεσσάρων στοιχείων πιστεύομεν τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου συνίστασθαι· λέγω δὴ ἐξ αἵματος, καὶ φλέγματος, καὶ χυμοῦ καὶ χολῆς· ἤγουν ἐκ θερμοῦ, καὶ ψυχροῦ, καὶ ξηροῦ, καὶ ὑγροῦ· τουτέστιν ἐκ πυρὸς, καὶ ὕδατος, καὶ ἀέρος, καὶ γῆς. τὸ (μὲν) γὰρ αἷμα ὥσπερ θερμὸν (καὶ ζωτικὸν στοιχεῖον,) δῆλον, ὅτι ἐκ (τοῦ) πυρός· ὁ δὲ χυμὸς, (ὡς ὑγρὸς) πρόδηλον, ὅτι ἐξ ἀέρος· ἡ δὲ χολὴ ὡς ξηρὰ πρόδηλον ἀπὸ γῆς· τὸ δὲ φλέγμα ὡς ψυχρὸν, εὔδηλον ἐξ ὕδατος. καὶ τούτοις τοῖς τέσσαρσιν ὥσπερ καὶ τέσσαρσι τοίχοις ἐν οἴκῳ τοῦ σώματος δίκην (τινὸς) περιστερᾶς ἀποκέκλεισται ἡ ψυχή. τῷ γοῦν καιρῷ τοῦ θανάτου ἐπιτροπῇ (τοῦ) Θεοῦ, ὑποχωρούντων ἐξ ἀλλήλων τῶν τεσσάρων στοιχείων, ὡς ἂν εἴποις, διαλύονται οἱ τέσσαρες τοῦ οἴκου τοῖχοι, καὶ ἀναχωρεῖ ἡ ἔνδον ἀποκεκλεισμένη περιστερὰ, ἤγουν ἡ ψυχή. καὶ πρῶτον μὲν ἀποχωρεῖ τὸ αἷμα ἤγουν τὸ θερμὸν καὶ ζωτικόν. ὅθεν τὰ νεκρὰ σώματα χολὴν μὲν ἔχουσι μετὰ θάνατον καὶ φλέγμα καὶ χυμὸν, αἷμα δὲ οὐκ ἔχουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιθ.

Ποῦ (δὲ) ἄρα θέλομεν λέγειν, ὅτι εἰσὶν αἱ προλαβοῦσαι τῶν ἀνθρώπων (αἱ) ψυχαί.

A ac ferro contuſis & contritis, ex utriſque naſcitur ignis: Ita ex utriusque, & viri & mulieris complexu deſiderat conſtitui corpus & anima. Id tibi perſvadeat ſanctus Apoſtolus dicens: *Seminatur corpus animale, ſurget corpus Spirituale*, videlicet in reſurrectione. 1.Cor.15, 44.

QVÆSTIO XVII.

Unde poteſt declarari, quod tempore mortis non una cum corpore moriatur B anima quoque? Sic enim quidam opinantur.

RESPONSIO.

Filius Dei & Verbum Jeſus Chriſtus clariſſime nos docet, quod corpus noſtrum mortale, & quod immortalis ſit anima noſtra. Inquit enim Chriſtus: *Ne metuatis ab iſtis, qui occidunt corpus*, Matt.10,2. *animam vero non poſſunt occidere.* Unde conſtat, quod anima hominis immortalis ſit, & a Deo exiſtat.

QVÆSTIO XVIII.

Certus quidem eſt iſte ſermo, & quem C omnibus modis recipiamus: ſed quonam modo anima recedit a corpore?

RESPONSIO.

Ex quatuor elementis credimus humanum corpus conſtitutum eſſe: ex ſanguine videlicet, phlegmate, humore & cholera. Utpote ex calido, frigido, humido & ſicco: id eſt, ex igne & aqua, aere & terra. Nam ſanguis quidem, quia calet, ex aere eſt utique. Atra vero bilis, quia ſicca eſt, conſtat, quod ſit ex terra. In elementis iſtis quatuor, velut intra parietes, in domicilio corporis inſtar columbæ cujusdam concluſa eſt anima. In mortis igitur puncto recedentibus a ſe invicem quatuor elementis, diſſolvuntur D (ut ita dicam) quatuor parietes domicilii, & diſcedit, quæ intus concluſa fuit columba, videlicet anima. Ac primum quidem calidum & vitale recedit elementum, unde mortua relinqvuntur corpora. Nam cholera quidem, phlegma & humorem etiam poſt mortem retinent, ſanguinem vero non habent.

QVÆSTIO XIX.

At ubinam dicere volumus, quod futuræ ſint prius receptæ hominum animæ?

RESPONSIO.

A Aliena eſt & horribilis quæſtio & hominibus abſcondita: non enim permiſit Deus redire quemquam inde, qui annunciaret ubi, aut quomodo ſint illæ a nobis profectæ animæ. Tamen ex ſcripturis diſcimus, quod peccatorum animæ inferius omni terra, & mari exiſtant, ut in-
Pſal. 87,7. quit Pſalmus: *In tenebris, & in umbra mortis & in lacu infimo.* Atque in libro Job ſcriptum eſt: *In terram tenebroſam,*
Job. 10, 22. *& opertam mortis caligine, in terram tenebrarum æternarum, ubi non eſt videre, neque lumen, neque vitam hominibus.* Juſtorum autem animæ poſt Chriſti adventum & mortem, id quod de latrone in cruce didicimus, in Paradiſo ſunt. Non B enim propter ſolam latronis animam Chriſtus Deus noſter Paradiſum aperuit, ſed etiam ob reliquas omnes Sanctorum animas.

QVÆSTIO XX.

Nunquid igitur receperunt juſti bona ſua, & peccatores pœnam?

RESPONSIO.

Nequaquam. Attamen gaudium na- C ctæ ſunt Sanctorum animæ, & iſta eſt fruitio earum particularis. Sicut & triſtitia, quam peccatores habent, eſt particulare ſupplicium. Quomodo enim accerſit Rex amicos ſuos, ut ſecum prandeant: Sic & damnatos ut puniantur. Illi autem, qui ad prandium ſunt vocati, gaudent, & lætantur coram Rege in palatio usque ad horam prandii: Damnati autem in carcere clauſi, manent in mœrore & triſtitia, usque dum veniat judex. Ita tandem intelligere oportet etiam de iis, quæ illuc a nobis migraverunt, peccatorum ſcilicet D animabus.

QVÆSTIO XXI.

Quid igitur quando nemo ſecundum ea, quæ locutus es, neque in regnum, neque in gehennam introivit, quomodo de divite contra Lazarum audivimus, quod in igne & tormentis exiſtens, ad Abraham loquitur?

RESPONSIO.

Dominus omnia de Lazaro, & divite parabolice locutus eſt, ſicut & de decem virginibus, & aliis parabolis. Non enim

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ξένον μὲν καὶ φοβερὸν τὸ ἐρώτημα, καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἀποκεκρυμμένον. οὐ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐπανελθεῖν τινα πρὸς ἡμᾶς ἐκεῖθεν, καὶ διηγήσασθαι, ποῦ ἢ πῶς εἰσιν αἱ ἀφ' ἡμῶν ἀπελθοῦσαι ψυχαί. ὅμως ἐκ τῶν γραφῶν μανθάνομεν, ὅτι αἱ (μὲν) τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ, (ἐν τῷ ᾅδῃ ὑπάρχουσιν) ὑποκάτω πάσης τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάττης εἰσὶν, ὡς φησὶν ὁ Ψαλμὸς, ἐν σκοτεινοῖς καὶ καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου καὶ ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, καὶ ὡς γέγραπται ἐν τῷ Ἰώβ· εἰς γῆν σκοτεινὴν καὶ γνοφεράν, (εἰς γῆν σκότους αἰωνίου,) οὗ οὐκ ἔστι B φέγγος, οὐδὲ ὁρᾷν ζωὴν βροτοῖς. αἱ δὲ τῶν δικαίων ψυχαὶ μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν, ὡς ἐκ τοῦ λῃστοῦ τοῦ ἐν τῷ σταυρῷ μανθάνομεν, (ὅτι) ἐν τῷ παραδείσῳ ὑπάρχουσιν. οὐ γὰρ διὰ μόνην τὴν ψυχὴν τοῦ (ἁγίου) λῃστοῦ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν τὸν παράδεισον ἤνοιξεν, ἀλλὰ καὶ διὰ πάσας λοιπὸν τὰς τῶν ἁγίων ψυχάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κ.

Τί οὖν; ἀπέλαβον οἱ δίκαιοι τὰ ἀγαθὰ, καὶ ἁμαρτωλοὶ τὴν κόλασιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

C Οὐδαμῶς, ὅμως δὲ τὴν χαρὰν ταύτην, ἔχουσιν αἱ τῶν ἁγίων ψυχαί. καὶ ἔστιν αὕτη μερικὴ ἀπόλαυσις, ὥσπερ καὶ ἡ λύπη, ἣν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἔχουσι, μερικὴ κόλασις. (καὶ) ὥσπερ οὖν μεταστέλλεται βασιλεὺς φίλους (αὐτοῦ) ἐπὶ τῷ συναριστῆσαι αὐτῷ ὡσαύτως καὶ καταδίκους ἐπὶ τὸ κολάσαι αὐτούς. καὶ οἱ μὲν εἰς τὸ ἄριστον κληθέντες, εἰσὶν ἐν χαρᾷ ἔμπροσθεν τοῦ οἴκου τοῦ βασιλέως, ἕως τῆς ὥρας τοῦ ἀρίστου· οἱ δὲ κατάδικοι ἐν φυλακῇ ἀποκεκλεισμένοι, ἐν λύπῃ ὑπάρχουσιν, ἕως οὗ ἔλθῃ ὁ κριτής. D Οὕτω δεῖ λοιπὸν νοεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκεῖσε (νῦν) ἀφ' ἡμῶν παραλαβουσῶν ψυχῶν, (λέγω δὴ δικαίων καὶ ἁμαρτωλῶν.)

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κα.

Εἰ οὖν οὐδεὶς καθ' ἃ εἴρηκας, οὔτε ἐν βασιλείᾳ, οὔτε ἐν γεέννῃ εἰσελήλυθε, πῶς περὶ τοῦ πλουσίου τοῦ κατὰ τὸν Λάζαρον ἀκούομεν, ὅτι ἐν (τῷ) πυρὶ καὶ βασάνοις ὑπάρχων, πρὸς τὸν Ἀβραὰμ διελέγετο;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Κύριος παραβολικῶς ὅλα τὰ κατὰ τὸν Λάζαρον καὶ τὸν πλούσιον εἴρηκεν, ὥσπερ καὶ περὶ τῶν δέκα παρθένων, καὶ τῶν λοιπῶν παραβολῶν. οὐ γὰρ

ἐν πράγματι γέγονεν ἡ τοῦ Λαζάρου παραβολή, διότι οὐχ ὁρῶσιν οἱ ἁμαρτωλοὶ ἐν γεέννῃ τοὺς δικαίους τοὺς μετὰ Ἀβραὰμ ὄντας ἐν τῇ βασιλείᾳ. ἀλλ' οὔτε (δὲ) πάλιν ἐπιγινώσκει τις τὸν πλησίον αὐτοῦ ἐκεῖσε ἐν σκότει ὑπάρχων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μβ.

Πῶς οὖν; καὶ γὰρ φοβερὸς ὁ λόγος καὶ ξένος, ὅτι οὐκ ἐπιγινώσκομεν ἀλλήλους (ἐκεῖ,) ἀλλὰ ἀγνώριστοι ἀδελφοὶ ἀδελφοῖς, καὶ πατέρες υἱοῖς, καὶ φίλοι φίλοις κατεστήκαμεν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ ἐπιγνωρισμὸς ἐκ σωματικῶν σημείων πέφυκε γίνεσθαι. αἱ δὲ ἀσώματοι ψυχαί, ὅμοιαι ἀλλήλαις κατὰ πάντα τρόπον ὑπάρχουσιν. ὥσπερ ἐπὶ πλήθους τινῶν ἀσπίλων καὶ ὁμοίων περιστερῶν ἢ μελισσῶν, οὐ διαφερουσῶν τῆς μιᾶς, οὔτε σεμνότητι, οὔτε μεγαλειότητι. ἀλλὰ κατὰ πάντα ἐν ἰσότητι ἀλλήλαις οὔσαις. τοῦτο δὲ λέγω ἐπὶ τῶν ἐν τῷ ᾅδῃ καταδικασθεισῶν ψυχῶν (τῶν) ἁμαρτωλῶν, ὅτι ἑαυτὰς οὐκ ἐπιγινώσκουσι. ταῖς γὰρ τῶν δικαίων ψυχαῖς C καὶ τοῦτο ὁ Θεὸς τὸ ἀγαθόν, λέγω δὴ τὸν ἐπιγνωρισμόν, ἐδωρήσατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κγ.

Δεδόσθω (ὅτι) νῦν κατὰ τὸν σὸν λόγον αἱ ψυχαὶ ἀλλήλας οὐκ ἐπιγινώσκουσιν (νῦν,) εἶτα ἄρα οὔτε ἐν τῇ ἀναστάσει ἐπιγνώσονται (οἱ ἁμαρτωλοὶ) ἀλλήλους; λέγω δὴ (οἱ) ἐκ μιᾶς χώρας καὶ οἴκου καὶ γένους ὑπάρχοντες.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὔτε ἐν τῇ ἀναστάσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κδ.

Τίνος χάριν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅπερ ἅπαντα τὰ ἐκ φθορᾶς καὶ σπορᾶς D ἐπισυμβαίνοντα τοῖς ἡμετέροις (σώμασι) σχήματα (καὶ) σημεῖα, καὶ παθήματα, δι' ὧν ἀλλήλους ἐπιγινώσκομεν ὧδε, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν σὺν τῇ σπορᾷ καὶ φθορᾷ καταργοῦνται. καὶ ὥσπερ ἀπ' ἀρχῆς (ὁ Θεὸς) ἕνα ἄνθρωπον ἐποίησεν· οὕτως (καὶ) ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ πάντες ὡς εἷς ἄνθρωπος ἀναστησόμεθα, τουτέστι πᾶσα ἀνθρώπου εἰκὼν ὁμοία τῆς τοῦ Ἀδὰμ εἰκόνος καὶ πλάσεως, καὶ μεγέθους καὶ σχήματος. διὸ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ ἀναστάσει, οὐδὲ μικρὸς καὶ μέγας, οὐδὲ μέλας καὶ λευκός, οὐδὲ ξανθότης καὶ πυρρότης, ἢ σιμότης * ἢ γρυπότης· οὐδὲ διάφορα σχήματα καὶ πρόσωπα,

A res geſta Lazari exemplum. Ideoqve non vident peccatores in gehenna exiſtentes juſtos, qui cum Abraham in regno ſunt. Nec viciſſim cognoſcit aliquis proximum ſuum illic in tenebris habitans.

QVÆSTIO XXII.

Qualiter hoc? Etenim terribilis eſt ſermo, & alienus, quod non cognoſcamus invicem. Sed ignoti inter nos tum fratres fratribus, tum patres filiis, & amici amicis conſtituemur.

B

RESPONSIO.

Agnitio ex corporalibus ſignis poteſt fieri. Sed incorporeæ animæ ſibimetipſis prorſus ſimiles ſunt ſecundum omnem modum. Sicut multitudo aliquarum immaculoſarum & ſibi ſimilium columbarum, ſive apum, non altera differre ab altera, nec inſigni quadam nota, nec ulla magnitudine, ſed per omnia in ſimilitudine inter ſe exiſtunt. Hoc autem dico de iis, qui apud inferos ſunt animabus damnatis peccatorum, quod ſeipſas non agnoſcant. Nam juſtorum agminibus hoc bonum ſcilicet agnitionem Deus dono dedit.

QVÆSTIO XXIII.

Concedamus nunc juxta tuum ſermonem, quod animæ ſe invicem non agnoſcant modo. Sed num vel neq; in reſurrectione cognoſcendi ſunt peccatores inter ſe videlicet, qui ejuſdem patriæ, domus, & familiæ ſunt?

RESPONSIO.

Neque tunc etiam in reſurrectione.

QVÆSTIO XXIV.

Quare?

RESPONSIO.

Quoniam omnia ex corruptione, ac ſeminatione noſtris (corporibus) accidentia, ſive illa figuræ ſint, ſeu notæ, aut ſigna, vel paſſiones, per quæ alterum nos hic cognoſcimus, ea in reſurrectione mortuorum cum ſeminatione ac corruptione diſſolvuntur, & evaneſcunt. Et ſicut ab initio Deus unum hominem fecit: ita in regeneratione tanquam unus homo reſurgemus, id eſt, tota hominis imago ſimilis Adæ imagini, tam formatione, quam magnitudine atq; figura. Propterea non eſt in reſurrectione diſcretio: neque parvi, neque magni, neque nigri, neque albi, neque fuſci, neque rubei, neque ſimi * neque grypi, neque variæ ſunt formæ, ſeu ſpecies, ſive perſonæ,

(ſive cutis colores, ſive affectus, ſive habitacula.) Omnia enim ex ſatione & corruptione provenientia ſimul cum corruptione reſolvuntur, & evacuantur. Et quomodo deinceps, dic mihi, agnoſcet pater filium infantem mortuum, & tamen annorum triginta perfectum hominem reſurgentem, ſecundum quod Chriſtus triginta annorum baptizatus eſt? Aut quomodo cognoſcetur mortuus Æthiops, reſurgens albus? aut mortuus mutilatus, ac læſus, reſurgens ſanus? Si autem incredibilia hæc tibi videntur, audi Dominum Sadducæis dicentem: *Quod in re-*
Matt. 22, 30. *ſurrectione mortuorum, neque nubent, neque ducent uxores.* Non quod neque viri, neque fœminæ reſurgant. Nam in reſurrectione, ipſi quidem viri reſurgent viri, ipſæ autem mulieres reſurgent mulieres, ſicut & ipſa Deipara Virgo: ſed erunt, inquit, ſicut Angeli. Ergo ſicut Angeli unius ſpeciei ſunt & figuræ, ita credimus de noſtra natura, in reſurrectione per incorruptionem demum fore, ut quemadmodum DEUS ſpicam fecit ab initio, & ex ſpica natum eſt gramen, & rurſus, poſtquam ſeminatur, denuo refloreſcit ſpica: Ita & homo factus eſt a Deo cuſtodiens mandatum immortalis: (Deinde per inobedientiam dejectus eſt & factus mortalis.) Seminatus autem per mortem aggere obrutus repullulat, ſicut erat ab initio immortalis.

QVÆSTIO XXV.

Animæ, quæ nos pervenientes decedunt, inviſunt ne hanc vitam rurſus, vel non?

RESPONSIO.

Nequaquam. Audi David Prophetam de defunctis hominibus dicentem: *Homo*
Pſal 102. 15. 16. *ſicut gramen dies ejus, veluti flos agri, ſic efflorebit. Quoniam ſpiritus pertranſivit per eum, & non erit amplius, & locum ejus non amplius agnoſcent.* De animabus vero ſanctorum non eſt dubitandum, nam & poſt mortem, & in judicii die cognoſcent omnia.

QVÆSTIO XXVI.

Quæ ſi hæc ita ſunt, qvomodo apparent ſancti multoties in ſuis templis & tumulis?

RESPONSIO.

Extranea hæc eſt & paradoxa quæſtio, ac ad reſpondendum fideliſſima indigens anima. Attamen ſi es capax audi, non vacillans ratione. Illæ quæ apud templa & tumulos ſanctorum

A (καὶ χρώματα, καὶ παθήματα, καὶ σχηματα) ταῦτα γὰρ πάντα ἀπὸ σπορᾶς καὶ φθορᾶς γινόμενα σὺν τῇ φθορᾷ καταργοῦνται· καὶ πῶς λοιπὸν, εἰπέ μοι, ἐπιγνώσεται πατὴρ (τὸ ἴδιον) τέκνον νήπιον τελευτῆσαν, καὶ τριακονταετῆ τέλειον τὸν παῖδα ἀνιστάμενον, καθὼς καὶ ὁ Χριστὸς τριακονταετὴς ἐβαπτίσθη; ἢ ἐπιγνωρισθήσεται ὁ τελευτήσας Αἰθίοψ λευκὸς ἀναστάμενος; ἢ ὁ ἀποθανὼν λελωβημένος, ὑγιὴς ἀναστάμενος; εἰ δὲ δύσπιστά σοι ταῦτα φαίνονται, ἄκουσον τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Σαδδουκαίους λέγοντος· ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίζονται· οὐχὶ δὲ ὅτι οὐκ ἀνίστανται, οὔτε ἄνδρες οὔτε γυναῖκες. καὶ γὰρ ἐν
B τῇ ἀναστάσει οἱ μὲν ἄνδρες, ἄνδρες ἀνίστανται, αἱ δὲ γυναῖκες γυναῖκες, ὡς ἡ ἁγία θεοτόκος. ἀλλ᾽ ὡς ἄγγελοι ἔσονται. ἐκοινοῦ ὥσπερ οἱ Ἄγγελοι μιᾶς ἰδέας καὶ σχήματος ὑπάρχουσιν· οὕτως πιστεύομεν καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐν τῇ ἀναστάσει (διὰ τῆς ἀφθαρσίας) λοιπὸν γίνεσθαι. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ σίτου στάχυν ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἀπ᾽ ἀρχῆς, καὶ ἐκ τοῦ στάχυος γέγονεν (ὁ) κόκκος, καὶ πάλιν σπειρόμενος ἀναβλαστάνει στάχυς· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος γέγονεν ὑπὸ (τοῦ) Θεοῦ φυλάττων τὴν ἐντολὴν ἄφθαρτος (εἶτα διὰ τῆς παρακοῆς συνετρίβη
C καὶ γέγονεν φθαρτός.) σπειρόμενος δὲ διὰ τοῦ θανάτου καὶ χωννύμενος ἐν τῇ γῇ, ἀναβλαστάνει ὥσπερ ἦν ἀπ᾽ ἀρχῆς ἄφθαρτος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κε.

Ἆρα ἐπισκέπτονται τὸν βίον αἱ παραλαβοῦσαι τῶν ἀνθρώπων ψυχαὶ, ἢ οὔ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδαμῶς ἄκουσον γὰρ τοῦ Προφήτου Δαβὶδ περὶ τῶν τελευτώντων ἀνθρώπων λέγοντος· ἄνθρωπος ὡσεὶ χόρτος αἱ ἡμέραι αὐτοῦ,
D ὡσεὶ ἄνθος τοῦ ἀγροῦ οὕτως ἐξανθήσει. ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ καὶ οὐχ ὑπάρξει καὶ οὐκ ἐπιγνώσεται ἔτι τὸν τόπον αὐτοῦ. (περὶ δὲ τῶν ψυχῶν τῶν ἁγίων οὐ χρὴ ἀμφιβάλλειν.)

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κϛ.

(Καὶ) εἰ ταῦτα οὕτως, πῶς ἐπιφαίνονται οἱ ἅγιοι πολλάκις ἐν τοῖς ἑαυτῶν ναοῖς καὶ σωροῖς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ξένον καὶ παράδοξον τὸ ἐπερώτημα, καὶ πιστοτάτης ψυχῆς δεόμενον εἰς ἀπόκρισιν. ὅμως εἰ χωρεῖς, ἄκουσον μὴ ὀκλάζων τῷ λογισμῷ. αἱ ἐν τοῖς ναοῖς καὶ σωροῖς τῶν ἁγίων

γινόμεναι ἐπισκιάσεις καὶ ὀπτασίαι, οὐ διὰ τῶν ψυχῶν τῶν Ἁγίων γίνονται· δι' Ἀγγέλων ἁγίων μετασχηματιζομένων εἰς τὸ εἶδος τῶν ἁγίων. πῶς γάρ, εἰπέ μοι, μία οὖσα ψυχὴ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ἢ Παύλου, δύναται κατ' αὐτὴν τὴν ῥοπὴν ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ ἐπιφανῆναι ἐν χιλίοις ναοῖς αὐτοῦ, ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, τοῦτο γὰρ οὔτε Ἄγγελος εἷς δύναται ποιῆσαί ποτε. μόνου γὰρ τοῦ Θεοῦ ἐστιν ἐν δυσὶ τόποις καὶ ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐν αὐτῇ τῇ ῥοπῇ εὑρίσκεσθαι· ἐπεὶ καὶ αὐταὶ αἱ νοεραὶ δυνάμεις. ἀπολαμβάνονται πάντως τῆς ἐν οὐρανοῖς δοξολογίας, ἡνίκα δ' ἂν ἀποστέλλονται εἰς διακονίαν ἐπὶ (τῆς) γῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κζ.

Τί διαφέρει ἡ οὐσία τοῦ Ἀγγέλου τῆς οὐσίας τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τρεῖς οὐσίας ἀκαταλήπτους παρὰ ἀνθρώποις εὑρίσκομεν, ἃς οὐδεὶς οὐδαμῶς οὔτε εἶδεν, οὔτε εἰδέσθαι ἐπὶ γῆς δύναται, (ὡς εἰσί,) λέγω δὴ Θεοῦ καὶ Ἀγγέλων, καὶ ψυχῶν· ὅμως στοχαζόμεθα, ὅπερ ὅσον διαφέρει τῆς Σελήνης ὁ Ἥλιος· τοσοῦτον ὑπερέχει καὶ λαμπροφορεῖ ἡ τῶν Ἀγγέλων οὐσία τῆς οὐσίας τῶν ψυχῶν ἀνθρώπων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κη.

Καὶ πῶς οἱ προφῆται φαίνονται πολλάκις ἰδόντες τὸν Κύριον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μετὰ πάντας τοὺς προφήτας καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ, εἶπεν ὁ ἅγιος (Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγελιστὴς) καὶ θεολόγος (Ἰωάννης,) ὅτι οὐδεὶς Θεὸν ἑώρακε πώποτε· καὶ ἵνα πιστώσηται ὡς φοβερὸν καὶ ξένον τὸ ῥῆμα, ἐπήγαγεν· [ὅτι] ὁ μονογενής, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρός, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο, ὅθεν καὶ (ὁ ἅγιος Ἀπόστολος (Παῦλός φησι· ὃν εἶδεν οὐδεὶς ἀνθρώπων, οὔτε ἰδεῖν δύναται.) ὥς τε οὐδεὶς (ἀνθρώπων δύναται) Θεοῦ οὐσίαν γυμνὴν ἰδεῖν οὐδαμοῦ· ἀλλὰ πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἀσθένειαν συγκαταβατικῶς ὁ Θεὸς σχηματιζόμενος τοῖς προφήταις ἐφαίνετο. ἀμέλει καὶ ἄσαρκος τότε ὑπάρχων, ὡς ἄνθρωπος αὐτοῖς πολλάκις ἐφαίνετο σεσαρκωμένος. ὅθεν πρόδηλον ὅτι οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἔβλεπον· ἀλλὰ τὴν δόξαν. ὅπερ καὶ ἐπὶ τῶν Ἀγγέλων καὶ τῶν γυμνῶν ψυχῶν χρὴ ἐννοεῖν. μόνη δὲ ἡ ἁγία θεοτόκος, γυμνὴν οὐσίαν, ὡς ἔστι, τοῦ Ἀρχαγγέλου Γαβριὴλ ἐθεάσατο.

A fiunt adumbrationes & viſiones, non per animas Sanctorum fiunt, ſed per ſanctos Angelos transfiguratos in ſpeciem Sanctorum. Quomodo enim (cedo mihi) una exiſtens beati Petri, aut Pauli anima poteſt in eodem momento apparere in ſuo monumento, & in mille templis ſuis per totum mundum? Hoc enim nec Angelus unus facere poſſet aliquando. Solius enim Dei eſt in duobus locis, & per totum mundum in eodem momento inveniri: Cum & ipſæ intellectuales virtutes omnino delinquuntur ab ea, quæ in cœlis eſt, glorificatione, quatenus demittuntur in miniſterium ſuper terram.

QVÆSTIO XXVII.

B Quid differt ſubſtantia Angeli a ſubſtantia humanæ naturæ?

RESPONSIO.

Tres invenimus ſubſtantias ab hominibus incomprehenſibiles, quas nemo ne unquam quidem vidit, neque videre ſupra terram poterit, ſicut ſunt, videlicet Dei & Angelorum, & animarum. Attamen conjecturam facimus, quod quantum differt a Luna Sol, tantum præcellit ac ſplendet Angelorum præ animarum humanarum ſubſtantia.

C QVÆSTIO XXVIII.

Quomodo videntur aliquoties Prophetæ vidiſſe Deum?

RESPONSIO.

Poſt omnes Prophetas, & poſt apparitionem & adventum Chriſti, (Apoſtolus & Evangeliſta) & Theologus Joannes inquit, *Deum nemo vidit unquam.* Et ut Joh. 1, 18. confirmaret, tanquam terribile ac peregrinum verbum, ſubjunxit: *Unigenitus ille filius, qui eſt in ſinu patris, hic enarravit.* Unde & Paulus Apoſtolus de Deo loquitur, dicens: *Quem nemo hominum vidit, neque videre poteſt.* Quamobrem 1. Tim. 6. 16. nudam Dei eſſentiam nullibi vidit ullus, D pro humana vero infirmitate, Deus aſſumta forma ſua majeſtate longe infirmiori Prophetis apparuit. Et in ſumma, ille, qui erat incorporeus, ſicut homo ſæpius ipſis apparuit incarnatus. Unde manifeſto conſtat, quod non eſſentiam, ſed gloriam Dei viderint, quemadmodum & de Angelis & de nudis animabus ſentiendum eſt. Sola vero ſancta Deipara Virgo nudam eſſentiam Gabrielis Archangeli, ut eſt, contemplata eſt.

A

QVÆSTIO XXIX.

Quid igitur? an non Angeli ſecundum eſſentiam apparent hominibus in terra?

RESPONSIO.

Nequaquam. Nec enim poteſt corruptibilis oculus videre eſſentiam incorruptibilem. Inde luculenter cognoſcere datur, quod non ſecundum ſubſtantiam apparent nobis Angeli, cum non in una figura ſuper terram viſuntur: Sed alii quidem in adoleſcentum atque juvenum forma: alii vero in ſpecie militum, & in ſumma variæ illorum quoad nos transfiguratæ ſunt formæ, una vero ſolum eorum ſubſtantia.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κθ.

Τί οὖν; οὐδὲ οἱ Ἄγγελοι κατ' οὐσίαν φαίνονται ἐπὶ τῆς γῆς τοῖς ἀνθρώποις;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδαμῶς. οὔτε γὰρ δύναται φθαρτὸς ὁ ὀφθαλμὸς θεωρῆσαι οὐσίαν ἄφθαρτον. ἐντεῦθεν δέ ἐστι σαφῶς ἐπιγνῶναι, ὅτι οὐ κατ' οὐσίαν φαίνονται ἡμῖν οἱ Ἄγγελοι· ἐπειδὴ οὐχ ἑνὶ σχήματι ἐπὶ [τῆς] γῆς ἐμφανίζονται, ἀλλ' οἱ μὲν ἐν σχήματι νεανίσκων (μετασχηματιζόμενοι) οἱ δὲ ἐν εἴδει στρατιωτῶν. καὶ ἁπλῶς πολλαὶ αὐτῶν αἱ πρὸς ἡμᾶς μετασχηματιζόμεναι εἰδέναι μία δὲ οὐσία αὐτῶν.

B

QVÆSTIO XXX.

Quæ autem erit definitio Angelorum.

RESPONSIO.

Angelus eſt vivum rationale, hymniſonum, immortale.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λ.

Τί δέ ἐστιν ὅρος οὐσίας Ἀγγέλων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄγγελός ἐστι ζῶον λογικὸν, ὑμνολογικὸν, ἀθάνατον.

QVÆSTIO XXXI.

Quod autem eſt opus ſupercœleſtium virtutum?

RESPONSIO.

Hymnus indeſinens, & laus irrequieſcens magnificentiæ Dei: forte autem & oratio permanens pro ſalute noſtra. Cum vero hi ordines etiam militiæ dicantur, oportet tum intelligere ordinem doctrinalem, ordinem tutelarem, ordinem procuratorium, ordinem miniſterialem, ordinem auxiliarem, ordinem animarum receptivum, ordinem in aliis aſſiſtentem. Sicut igitur differentias ordinum in ſuperioribus poteſtates novimus: ita etiam ſtatus & intelligentiæ. Throni namque Cherubim, & Seraphim immediate a Deo diſcunt tanquam omnibus ſuperiores, & Deo proximi. Hi vero docent ordines inferiores, & ita deinceps ſemper ſuperiora docent inferiora, infimi autem omnium ordinum ſunt Angeli, qui hominum ſunt doctores.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λα.

Τί δὲ τὸ ἔργον τῶν ἐπουρανίων δυνάμεων (ἐν οὐρανοῖς) ὑπάρχει;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὕμνος ἄληκτος, καὶ αἶνος ἄπαυστος τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ Θεοῦ. τάχα δὲ καὶ εὐχὴ ἔμπονος ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν. ἐπειδὴ δὲ (καὶ)
C αὗται αἱ τάξεις καὶ στρατιαὶ λέγονται, δεῖ λοιπὸν ἐννοεῖν τάξιν διδασκαλικὴν, τάξιν ἐπιτρεπτικὴν, τάξιν προνοητικὴν, τάξιν διακονικήν. τάξιν τιμωρητικήν, τάξιν ψυχοχωρητικὴν, τάξιν ἐν ἄλλοις παραμονητικήν. ὥσπερ δὲ τάξεων διαφορὰς ἐν ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἔγνωμεν· οὕτω καὶ στάσεως καὶ γνώσεως. οἱ μὲν (οὖν) θρόνοι (καὶ) τὰ Χερουβεὶμ, καὶ τὰ Σεραφεὶμ, ἀμέσως παρὰ τοῦ Θεοῦ μανθάνουσιν, ὡς πάντων ἀνώτερα καὶ Θεῷ πλησιάζοντα· ταῦτα δὲ διδάσκει τὰ κατώτερα τάγματα. καὶ οὕτως ἐφεξῆς τὰ ἀνώτερα διδάσκει τὰ κατώτερα· τὸ δὲ κατω-
D τερον πάντων τάγμα εἰσὶν οἱ ἅγιοι Ἄγγελοι, οἱ καὶ τῶν ἀνθρώπων ὄντες διδάσκαλοι.

QVÆSTIO XXXII.

An memoriam noſtri habent abeuntes animæ, ſicut & ſancti Angeli ſunt memores?

RESPONSIO.

Animæ quidam ſanctorum omnino, peccatorum autem nequaquam. Continuam enim percipientes pœnam,

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λβ.

Ἆρα (δὲ) μέμνηνται ἡμῶν αἱ ἀπελθοῦσαι ψυχαὶ, ὥσπερ καὶ οἱ Ἄγγελοι ἡμῶν μνημονεύουσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αἱ μὲν τῶν ἁγίων ψυχαὶ πάντως· αἱ δὲ τῶν ἁμαρτωλῶν ἐν τῷ ᾅδῃ οὖσαι οὐδαμῶς. τὴν γὰρ μένουσαν αὐτοῖς ἐκδεχόμενοι κόλασιν,

εἰκότως περὶ ταύτης καὶ μόνον μεμεριμνῶσι, A
μηδενὸς ἑτέρου φροντίζοντες.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λγ.

Τί δὲ ἄρα νῦν τὸ ἔργον ἐκεῖ τῶν μεταπελθουσῶν ψυχῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ψυχὴ σώματος ἀπηλλαγμένη, οὔτε ἀγαθὸν τι, οὔτε πονηρὸν δύναται διαπράξασθαι. αἱ γὰρ ὀπτασίαι, ἃς βλέπομεν, περὶ τῶν ἐκεῖσε οἰκονομικῶς ὁ Θεὸς ταύτας δείκνυσι πρὸς ὠφέλειαν. ὥσπερ γὰρ ἡ λύρα ἐὰν μὴ ἔχῃ τὸν κρούοντα, ἀργὴ ὁρᾶται καὶ ἄπρακτος· οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ἐξ ἀλλήλων χωρισθέντα, οὐδὲν ἐνεργῆσαι δύνανται. αἱ γοῦν τῶν ἁγίων ψυχαὶ ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργούμεναι, μετὰ B Ἀγγέλων ἐν χώρᾳ ζώντων Θεὸν ὑμνοῦσι καὶ ἀγάλλονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λδ.

Τί οὖν, οὐκ αἰσθάνονταί τινος εὐεργεσίας καὶ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ, γινομένων ὑπὲρ αὐτῶν συνάξεων καὶ εὐποιϊῶν καὶ προσφορῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μή τινος εὐεργεσίας μετεῖχον ἐκ τούτου, οὐκ ἂν ἐν τῇ προσκομιδῇ ἐμνημονεύοντο. ἀλλ' ὥσπερ (ὅτι δὴ) ἡ ἄμπελος ἀνθεῖ ἔξω ἐν τῷ ἀγρῷ, αἰσθάνεται (δὲ) τῆς ὀσμῆς αὐτῆς ὁ ἀποκεκλεισμένος οἶνος, καὶ συνανθεῖ καὶ αὐτός· C οὕτως νοοῦμεν καὶ τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχὰς μετέχειν εὐεργεσίας τινὸς ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν γενομένης ἀναιμάκτου θυσίας καὶ εὐποιΐας, (ὡς μόνος ἐπίσταται καὶ κελεύει ὁ ζώντων καὶ νεκρῶν ἐξουσιαστὴς καὶ ἡμῶν Θεός.)

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λε.

Ἆρα δυνατὸν γνῶναι, τίνος χάριν οὐ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ψυχήν τινος τῶν ἐκεῖ ἀπελθόντων ἐπανελθεῖν πρὸς ἡμᾶς, καὶ διηγήσασθαι, πῶς εἰσι τὰ πράγματα ἐν τῷ ᾅδῃ, D καὶ (τίς) ἡ ἀνάγκη ἡ ἐκεῖ ὑπάρχουσα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλὴ ἐντεῦθεν πλάνη ἐν τῷ βίῳ τίκτεσθαι ἔμελλεν. πολλοὶ γὰρ τῶν δαιμόνων ἐν σχήμασιν ἀνθρώπων εἶχον μετασχηματίζεσθαι τῶν κοιμηθέντων, καὶ ἔμελλον ἐκ νεκρῶν ἐγηγέρθαι αὐτοὺς λέγειν, καὶ πολλὰ ψευδῆ πράγματα καὶ δόγματα περὶ τῶν ἐκεῖ εἶχον ἡμῖν ἐγκατασπείρειν πρὸς τὴν ἡμῶν πλάνην καὶ ἀπώλειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λϛ.

Πολλοὶ λέγουσιν, ὅτι συνέφερε τῷ ἀνθρώ-

A recte circa eam ſolum manent ſolliciti, nullius rei alterius curam habentes.

QVÆSTIO XXXIII.

Quæ ergo nunc eſt operatio hinc demigrantium animarum?

RESPONSIO.

Anima depoſito corpore, neque bonum aliquod, neque malum operari poteſt. Viſiones enim, quas cernimus, de eis illic diſpenſative DEUS oſtendit ad commoditatem. Sicut enim lyra, ſi non habuerit pulſantem, vana videtur & otioſa? Ita & anima, & corpus a ſe utrinque ſeparata, nihil operari poſſunt. Sanctorum igitur animæ a ſancto Spiritu in- B citatæ, cum Angelis in regione vivorum Deum laudant, & tripudiant.

QVÆSTIO XXXIV.

Quid ergo? Num ſentiunt aliqua beneficia etiam peccatorum animæ, cum ſuper illis fiunt conventus, & per actiones bonorum operum, & oblationum?

RESPONSIO.

Si non aliquo beneficio participarent ex illo, utiq; non in cura & exequiis fieret commemoratio. At ſicut vitis floreſcit extra in agro, & odorem ejus ſentit in C vaſe vinum recluſum, ſicque confloreſcit etiam ipſum: ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficentia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta, (ſicut ſolus ordinat, & præcipit, qui vivorum, & mortuorum poteſtatem gerit Deus noſter.

QVÆSTIO XXXV.

Numquid ergo ſcire poſſumus, quare non permiſerit Deus, animam alicujus eorum, qui e vivis deceſſerunt, ad nos redire & enarrare, qualisnam rerum apud D inferos ſtatus, & qualis ibi ſit neceſſitas?

RESPONSIO.

Multi apud nos inde errores orirentur. Multi enim dæmones formas humanas induere, & in hominum demortuorum figuris transformari potuiſſent, ac dicere a mortuis ſeſe reſurrexiſſe, atque inde multas res ementitas, & falſa dogmata de iis, quæ ibi fiunt, ſpargere, idque ad ſeducendum nos & perdendum.

QVÆSTIO XXXVI.

Multi opinantur, prodeſſe homi-

ni prænoſcere diem obitus ſui?

RESPONSIO.

Si Deus omnia, ut prodeſſet, fecit, certe neque hoc nobis inconſiderate occultavit. Si enim præſciviſſet homo diem obitus ſui, totam vitam ſuam ſine timore in peccatis peregiſſet, & ſolum ante duos, vel tres dies ante mortem ſuam dediſſet ſe ad pœnitentiam: audiens illud Prophetæ dicentis, quod in quo te invenio, in eo te judico. Et qualis ultra, dic mihi, gratia eſſet, quando centum homicidia faceres contemnens Deum, & duos tantum dies ceſſares a malo?

QVÆSTIO XXXVII.

Quæ cauſa, quod adoramus ad mundi plagam Orientalem, & quare hoc faciunt Judæi verſus Auſtrum?

RESPONSIO.

Non unum & par de his poteſt dari reſponſum. Judæis enim quibusdam reſpondendum, & quibusdam ex Græcis exponendum negotium, denique Chriſtianis etiam, quæ cauſam hanc concernunt, declaranda veniunt. Atque Judæis quidem reſpondemus, quod eam ob cauſam, qui fideles ſumus, adoramus ad Orientem, quod Spiritus ſanctus per Davidem Prophetam præcepit, qui dicit:
Pſal. 131,6. *Adoremus ad locum, ubi ſtetere pedes Domini.* Quod ſi Judæus objiciat: Ubinam ſtetere pedes Domini? Zacharias Prophe-
Zach. 14,4 ta docet: *Cum*, inquit, *in Oriente pedes Domini ſtabunt in monte Olivarum e regione Hieruſalem.* Unde & Judæi, qui ſunt Hieroſolymis adorantes, verſus Orientalem mundi plagam adorant, ad montem videlicet olivarum. Et hoc quidem breviter Judæis reſponſum eſto. Quod ad Græcos, reſpondemus, quod non ideo adoramus ad Orientem, quod in ea parte mundi Deus aliquo modo circumſcriptus habitet: ſed quia Deus lux eſt vera diciturque, eam ob cauſam ad creatum iſtud lumen converſi, non illud, quod creatum eſt lumen, ſed ejus luminis creatorem adoramus, & ex elemento omnium ſplendidiſſimo, omnium elementorum ſplendidiſſimum Creatorem Deum veneramur. Audiant vero fideles & diſcant, quod ſancti Apoſtoli Chriſtianorum Eccleſias ideo juſſerunt Orientem verſus ſuas fundere preces, ut ad Paradiſum,

A πῶς προγινώσκειν τὴν ἡμέραν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν πάντα ὁ Θεὸς πρὸς τὸ συμφέρον (ἐν σοφίᾳ) ἐποίησεν, οὐδὲ τοῦτο ἡμῖν ἀσκόπως ἀπέκρυψεν. εἰ γὰρ προεγίνωσκεν ὁ ἄνθρωπος τὴν ἡμέραν τῆς ἑαυτοῦ τελευτῆς, ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ ἀδεῶς ἔμελλεν ἐξαμαρτάνειν, καὶ πρὸ δύο πολλάκις, ἢ τριῶν ἡμερῶν τῆς ἑαυτοῦ τελευτῆς, ἐπιδοῦναι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν, ἀκούσας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου εἰπόντος· ὅτι ἐν ᾧ εὕρω σε, ἐν ἐκείνῳ (καὶ) κρινῶ σε. καὶ ποία λοιπὸν, εἰπέ μοι, χάρις, ἵνα ἑκατὸν φόνους ποιή-
B σῃς καταφρονῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ δύο ἡμέρας μόνον τῶν κακῶν ἡσυχάσῃς;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λζ.

Τίνος χάριν προσκυνοῦμεν οἱ Χριστιανοὶ κατὰ ἀνατολάς, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ Νότον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ μία (γὰρ) ὁμοία ἡ περὶ τούτου (ἀπόδειξις καὶ) ἀπόκρισις. ἑτέρως γὰρ Ἰουδαίοις ἀπολογητέον, καὶ ἑτέρως Ἕλλησιν ἑρμηνευτέον· καὶ ἄλλως πάλιν περὶ τούτου Χριστιανοῖς σαφηνιστέον. Ἰουδαίοις (μὲν) οὖν εἴπωμεν, ὅτι τούτου χάριν οἱ πιστοὶ προσκυνοῦμεν κατὰ ἀνατο-
C λὰς, τοῦ ἁγίου Πνεύματος νομοθετήσαντος ἡμῖν διὰ Δαβὶδ τοῦ προφήτου εἰπόντος. προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, οὗ ἔστησαν οἱ πόδες σου, Κύριε. καὶ ὁ προφήτης (δὲ) Ζαχαρίας διδάσκει αὐτοὺς λέγων· καὶ στήσονται οἱ πόδες Κυρίου εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν (κατ' ἀνατολὰς) κατέναντι Ἱερουσαλήμ. ὅθεν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι ἐν Ἱερουσαλὴμ προσευχόμενοι κατὰ ἀνατολὰς, προσεύχονται (εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν.) καὶ αὕτη μὲν ἡ πρὸς Ἰουδαίους διὰ βραχέος ἀπολογία. πρὸς δὲ Ἕλληνας ἐκεῖνο φαμὲν, ὅτι οὐχ ὡς ἐν ἀνατολαῖς περιγρα-
D φομένου τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀνατολὰς προσκυνοῦμεν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς φῶς ἀληθινόν ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται· τούτου χάριν πρὸς τὸ φῶς τὸ κτιστὸν ἀφορῶντες, οὐκ αὐτὸ, ἀλλὰ τὸν ποιητὴν αὐτοῦ προσκυνοῦμεν, ἐκ τοῦ λαμπροτέρου στοιχείου, τὸν (τῶν) πάντων στοιχείων καὶ τῶν αἰώνων (ὑπέρλαμπρον) Θεὸν γεραίροντες. οἱ δὲ πιστοὶ ἀκουέτωσαν καὶ μανθανέτωσαν ὅπως τούτου χάριν οἱ μακαριώτατοι κατὰ ἀνατολὰς τὰς τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίας προσευχὴν ἐποίησαν, ἵνα πρὸς τὸν παράδεισον

ἀφορῶμεν, ὅθεν καὶ ἐξεπέσαμεν πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἡμῶν πατρίδα καὶ χώραν, αἰτούμενοι τὸν Θεὸν καὶ δεσπότην ἀποκαταστῆσαι ἡμᾶς, ὅθεν ἐξωρίσθημεν. εἰς νότον δὲ προσέχειν Ἰουδαίοις οἱ προφῆται ἐνομοθέτησαν, διὰ τὸν ἐκ νότου τῆς Ἱερουσαλὴμ ἤγουν ἐκ Βηθλεὲμ μέλλοντα τίκτεσθαι Κύριον, διὸ καὶ ἔλεγεν ὁ προφήτης ὁ Θεὸς ἀπὸ θαιμὰν ἥξει, τουτέστιν ἐκ νότου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λη.

Τίνος χάριν τοῦ Χριστοῦ περιτμηθέντος, οὐ περιτεμνόμεθα καὶ ἡμεῖς, ὡς αὐτός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν Χριστὸς Θεοῦ Υἱὸς ὢν πληρῶσαι ἦλθε τὸν νόμον· ἵνα μὴ νομισθῇ ἀντίθεος εἶναι καὶ ἀντίδικος τοῦ Θεοῦ τοῦ δεδωκότος τὸν νόμον. τοῦτο γὰρ ἄνω καὶ κάτω ἐνεκάλουν αὐτῷ οἱ Ἰουδαῖοι. αὐτοῦ δὲ ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσαντος τὰ ἐν νόμῳ, οὐκέτι λοιπὸν ἡμᾶς ἐσμεν ὑπὸ νόμον, ἀλλ' ὑπὸ χάριν. διό φησι πρὸς ἡμᾶς διὰ Παύλου ὁ Χριστός· ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε, Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει. ὥστε ἐντεῦθεν σαφῶς γινώσκομεν, ὅτι ἀλλότριοι τοῦ Θεοῦ εἰσι πάντες οἱ περιτεμνόμενοι, εἴτε πιστοί, εἴτε ἄπιστοι, εἴτε Ἰουδαῖοι, εἴτε Ἕλληνες, ὡς ἐν νόμῳ Μωσαϊκῷ καυχώμενοι, καὶ οὐ τῷ Χριστῷ ἑπόμενοι. ὥσπερ γὰρ ἅπαντες οἱ τὴν δι' αἵματος καὶ ἀλόγων θυσίαν Θεῷ προσαγαγεῖν νομίζοντες τὴν ἀναίμακτον θυσίαν Χριστοῦ ἀνατρέπουσι, καὶ βδελύσσονται· οὕτως πάντες οἱ τὴν σάρκα περιτεμνόμενοι, τὴν πνευματικὴν περιτομὴν ἤγουν τὸ ἅγιον βάπτισμα λοιδοροῦσι καὶ ἀποστρέφονται· καὶ πάλιν ἄλλο ὅμοιον. οὐκ ἐν τῷ νόμῳ ὁ Χριστὸς τὸν διάβολον κατήργησε καὶ τοὺς δαίμονας, οὐδὲ ἐν αὐτῷ τὴν σωτηρίαν εἰργάσατο· ἀλλ' ἐν τῷ σταυρῷ. ὅθεν νόμον μὲν ὁρῶντες οἱ δαίμονες οὐ τρέμουσιν οὐδὲ φοβοῦνται· σταυρὸν δὲ πολλάκις ὁρῶντες τρέμουσι καὶ φεύγουσι καὶ καταργοῦνται καὶ διώκονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λθ.

Τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν Προφητῶν ἐπιτρέποντος, μὴ προσκυνεῖν χειροποίητα· διὰ τί προσκυνοῦμεν εἰκόνας καὶ σταυρόν, ἔργα τεκτόνων ὑπάρχοντα, καθὼς καὶ τὰ εἴδωλα τυγχάνουσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐχ ὡς Θεοὺς προσκυνοῦμεν τὰς εἰκόνας οἱ πιστοί· μὴ γένοιτο· ὡς οἱ Ἕλληνες· ἀλλὰ μόνον τὴν σχέσιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς ψυχῆς ἡμῶν τὴν πρὸς τὴν

A unde excideramus, reſpicientes ſuppliciter a Deo petamus & a noſtro Domino, ut in antiquam nos patriam & locum, unde excidimus, reſtituere velit. Ad Auſtrum vero intendere Judæis Prophetæ præceperunt, quod ex Auſtro, quoad Jeruſalem, ſcilicet ex Bethleem naſciturus erat Dominus, ideo dixit Propheta: *Deus ab auſtro veniet*, hoc eſt a noto, qui dicitur Theman.

QVÆSTIO XXXVIII.

Quare, cum Chriſtus ſit circumciſus, nos non ſimiliter circumcidimur?

RESPONSIO.

B Chriſtus certe Dei filius venit adimplere legem, ne putaretur contra Deum facere, aut Deo, qui dedit legem, rebellis eſſe. Nam talem eſſe Judæi eum hinc inde divulgabant. Cum autem ipſe pro nobis, quæ ſunt in lege, adimpleverit: jam non reſtabat ultra quod nos eſſemus ſub lege, ſed ſub gratia. Ideo per Paulum ad nos Chriſtus loquitur: *Si circumcidamini, Chriſtus vobis nihil erit utilis.* Gal. 5. 2. Unde clare cognoſcimus, quod alieni a Deo ſunt omnes, qui circumciduntur, ſive fideles, ſive infideles, Judæi, ſeu Græci, qui gloriantur in lege Moſaica, non
C ſequentes Chriſtum. Sicut enim omnes, qui per ſanguinem irrationalium animalium putantes DEO immolationem eſſe offerendam, Chriſti exangue ſacrificium corrumpunt, & abominabile faciunt: ita omnes, qui carnem circumcidunt, ſpiritualem circumciſionem ſcilicet ſanctum Baptiſma vilipendunt, & evertunt. Et rurſus aliud ſimile. Non in lege Chriſtus diabolum evacuavit, & dæmones, neque in ea ſalutem operatus eſt, ſed in Cruce. Unde legem quidem videntes dæmones, non tremunt, neque timent: Crucem autem videntes, ſæpe tremunt,
D fugiunt, evaneſcunt, & perſecutionem patiuntur.

QVÆSTIO XXXIX.

Cum Deus per Prophetas mandet, ne adoremus opera manuum *humanarum*: ob quam cauſam adoramus imagines & crucem, quæ ſunt opera fabrorum, ut & ipſa idola?

RESPONSIO.

Non ut deos adoremus imagines nos, *qui* fideles *ſumus*, (abſit) ut Ethnici faciunt: ſed ſolummodo affectionem ac amorem animi noſtri, quo erga

characterem imaginis affecti ſumus, ſignificamus. A Et quemadmodum Jacob jam morti vicinus ſuper extremo ſcipionis Joſephum adoravit, non baculum honore afficiens, ſed eum, a quo is tenebatur: ſic & *nos* fideles, non propter aliam aliquam rationem imagines ſalutamus & exoſculamur, cum hoc faciamus, quomodo etiam patres aut amicos oſculo ac ſalute excipimus. Quemadmodum etiam olim Judæi tabulas legis *lapideas*, & duos illos Cherubinos, qui aurei ſculptiq; erant, adorabant: non lapidum aut auri ſubſtantiam venerantes, ſed Deum, qui ea conſtrui juſſerat. Dementes vero illi, qui faſtu quodam abrepti crucem effigieſque *Sanctorum* adorare *recuſant*, reſpondeant nobis, qui factum ſit, quod B ſanctæ imagines frequenter unguenta effuderint? Quomodo ſtatua vita animaque carens, telo confoſſa, ſanguinem, atque ſi corpus eſſet animatum, præter omnem rationem emiſerit? Quomodo a tumulis & reliquiis ac imaginibus dæmones perſæpe rejiciuntur? Verum, ut dementes illos adhuc pudore confundamus, audi narrationem certam a Patribus noſtris de imagine *quadam* expoſitam. Monachus quidam erat Hieroſolymis, cui frequenter adeſſe ac moleſtiam creare ſolebat dæmon quidam malus. Quadam igitur *die* ita ipſi apparuit ſpiritus, ut conſpici poſſet, ac dixit: Si cupis, ne te *amplius* C oppugnem, imaginem hanc ne adorato, & ego abſiſtam a te. Erat vero imago illa ſanctæ Dei genitricis. Quid ad hæc reſponderint illi, qui mandant, ne effigies Sanctorum adorentur, quas non ob aliud aliquid, quam memoriæ cauſa effingimus? Ac hoc quidem brevibus dictum ſit de imaginibus. At vero crucem a nobis fidelibus adorari & exoſculando honorari propter Chriſtum, qui in eo pependit, manifeſtum eſt.

QVÆSTIO XL.

D Si hoc ſatis eſt, debebamus ergo etiam aſinos venerari, quandoquidem etiam aſino Chriſtus inſedit. Hoc enim nobis objiciunt Judæorum Græcorumque filii.

RESPONSIO.

Non in aſino diabolum ac dæmones *reliquos* Chriſtus vicit, neque in aſino ſalutem *nobis* operatus eſt: ſed in cruce. Hinc fit, ut dæmones, cum aſinos vident, nec tremant, nec horreant: at crucem intuentes, perſæpe tremunt horrentque, ſternuntur ac fugantur.

A χαρακτῆρα τῆς εἰκόνος ἐμφανίζομεν, καὶ ὥσπερ Ἰακὼβ μέλλων τελευτᾷν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου τοῦ Ἰωσὴφ προσεκύνησεν, οὐ τὴν ῥάβδον τιμῶν, ἀλλὰ τὸν ταύτην κατέχοντα. οὕτως καὶ οἱ πιστοὶ οὐ δι᾽ ἕτερόν τινα τρόπον τὰς εἰκόνας ἀσπαζόμεθα, εἰ μὴ ποιοῦντες, ὡς καὶ πατέρας καὶ φίλους ἀσπαζόμεθα, καθὼς καὶ οἱ Ἰουδαῖοί ποτε τὰς τοῦ νόμου πλάκας, καὶ τὰ δύο Χερουβὶμ τὰ χρυσᾶ καὶ τὰ γλυπτὰ προσεκύνουν, οὐ τιμῶντες τὴν τοῦ λίθου καὶ χρυσίου φύσιν, ἀλλὰ τὸν ταῦτα ἐπιτρέψαντα γενέσθαι κύριον. οἱ δὲ ἐξ ἀλαζονίας ἀποστρεφόμενοι προσκυνεῖν τὸν σταυρὸν καὶ τὰς εἰκόνας, λεγέτωσαν οἱ ἀνόητοι, πῶς μῦρα πολλάκις ἔβλυσαν αἱ ἅγιαι B εἰκόνες δυνάμει κυρίου; πῶς βέλος δεξαμένη ἄψυχος στήλη, ὡς ἐν σώματι φύσει αἷμα παραδόξως ἐξήγαγεν; πῶς ἐκ σορῶν καὶ λειψάνων καὶ εἰκόνων πολλάκις δαίμονες βοῶντες ἀπελαύνονται; ἵνα δὲ τοὺς ἄφρονας ἐπὶ πλεῖον ἐντρέψωμεν, ἄκουσον λόγον ἐκ πατέρων ἡμῶν διηγηθέντα περὶ εἰκόνος. ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις τινὶ τῶν ἀσκητῶν ἐπετίθετο καὶ διηνώχλει ὁ πονηρὸς δαίμων. ἐν μιᾷ οὖν φαίνεται αὐτῷ αὐταῖς ὄψεσιν τὸ πνεῦμα, λέγων· ὅτι ἐὰν θέλῃς, ἵνα μή σε πολεμῶ; μὴ προσκυνήσῃς τὴν εἰκόνα ταύτην, καὶ ἀφίσαμαι ἀπὸ σοῦ. ἦν δὲ ἡ C εἰκὼν τῆς ἁγίας Θεοτόκου. εἶτα τί φασιν πρὸς ταῦτα οἱ ἐπιτρέποντες μὴ προσκυνεῖν τοὺς χαρακτῆρας τῶν ἁγίων, ἅς τινας δι᾽ ὑπόμνησιν καὶ μόνον ἐκτυπῶμεν, καὶ οὐ δι᾽ ἕτερον τρόπον; καὶ οὕτως μὲν περὶ εἰκόνων διὰ βραχέων λόγος. τὸν δὲ σταυρὸν πρόδηλον, ὅτι διὰ τὸν σταυρωθέντα ἐν αὐτῷ Χριστὸν προσκυνοῦμεν οἱ πιστοὶ καὶ ἀσπαζόμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ u.

D Οὐκοῦν, ἐπειδὴ καὶ εἰς ὄνον ὁ Χριστὸς ἐπεκάθισεν, ὀφείλομεν λοιπὸν καὶ τοὺς ὄνους ἀσπάζεσθαι. τοῦτο γὰρ πρὸς ἡμᾶς λέγουσιν οἱ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων παῖδες.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐκ ἐν τῷ ὄνῳ τὸν διάβολον ὁ Χριστὸς κατήργησεν καὶ τοὺς δαίμονας, οὐδὲ ἐν αὐτῷ τὴν σωτηρίαν εἰργάσατο· ἀλλ᾽ ἐν τῷ σταυρῷ. ὅθεν ὄνους μὲν ὁρῶντες οἱ δαίμονες, οὐ τρέμουσιν, οὐδὲ φοβοῦνται· σταυρὸν δὲ πολλάκις ὁρῶντες τρέμουσι καὶ φρίττουσιν, καὶ καταργοῦνται καὶ διώκονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μα.

A Τίνος (δὲ) χάριν οἱ πιστοὶ ἅπαντες σταυροὺς μὲν ἀντιτύπους τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ ποιοῦμεν· τῆς δὲ ἁγίας αὐτοῦ λόγχης, ἢ τοῦ καλάμου, ἢ τοῦ σπόγγου, ἀντίτυπα οὐ κατασκευάζομεν; ἅγια γάρ εἰσι [καὶ ταῦτα] καθὼς καὶ ὁ σταυρός.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν μὲν (οὖν) τοῦ σταυροῦ (τὸν) τύπον ἐκ δύο ξύλων συνάπτοντες προσκυνοῦμεν· ἵνα κα (δέ) τις ἡμῖν τῶν ἀπίστων ἐγκαλέσειεν, ὡς ξύλον προσκυνοῦντας, δυνάμεθα τὰ δύο ξύλα χωρίσαντες, καὶ τὸν τύπον τοῦ σταυροῦ διαλύσαντες, (ὡς ἀργὰ) ταῦτα ἡγεῖσθαι ξύλα. B καὶ τὸν ἄπιστον πεῖσαι, ὅτι οὐ τὸ ξύλον σεβόμεθα, ἀλλὰ τὸν τοῦ σταυροῦ τύπον. ἐπὶ δὲ λόγχης ἢ καλάμου, ἢ σπόγγου, τοῦτο ποιῆσαι ἢ δεῖξαι οὐ δυνάμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μβ.

Πόθεν δῆλον ὅτι κρείττονα πάσης τῆς ὑπ' οὐρανὸν πίστεως οἱ Χριστιανοὶ πιστεύομεν, πᾶσα γὰρ πίστις εὐσεβεστέραν ἑαυτὴν εἶναι νομίζει τῶν λοιπῶν πίστεων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολὺς ὁ περὶ τούτου λόγος, καὶ μακρὰ ἡ περὶ Χριστιανῶν πίστεως ἀπόδοσις. Ὅμως δὲ δύο τινὰ ὁρῶνται σημεῖα παρ' ἡμῖν τὴν ἡμῶν C εὐσέβειαν, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην καὶ σκέπην ἐμφανίζοντα. πρῶτον μὲν, ὅτι οὐχ εὑρίσκομεν ἀπ' ἀρχῆς αἰῶνος ἔθνος ὑπὸ πάντων ἐθνῶν πολεμηθὲν ἐπὶ χρόνοις τοσούτοις καὶ μὴ ἐξαλειφθὲν, εἰ μὴ μόνον τὴν (τοῦ) Χριστοῦ πίστιν, ἥτις οὐκ ἂν ἔμεινεν ἀνεξάλειπτος, (οὕτως) ὑπὸ πάντων (τῶν) ἐθνῶν πολεμηθεῖσα, εἰ μὴ χεὶρ (Κυρίου) διεφύλαττεν καὶ φυλάττει αὐτὴν ἀνεξάλειπτον. δεύτερον δὲ, ὅτι πρὸς οὐδεὶς βασιλεὺς Χριστιανῶν βαρβάροις ποτὲ παρεδόθη εἰς θάνατον, καίτοι τοσούτων ἐθνῶν τὸ βασίλειον πολεμησάντων. οὐ μόνον δὲ D τὸν βασιλέα, ἀλλὰ οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐκ τοῦ νομίσματος καταργῆσαι σὺν τῷ σταυρῷ ἴσχυσαν, καίπερ τινῶν τυράννων τοῦτο δοκιμασάντων. μὴ γὰρ ψιλόν τε καὶ εὐτελές σοι πρᾶγμα τοῦτο εἶναι νομισθῇ. εἰ μὴ γὰρ ὑπὲρ πάσας τὰς πίστεις τὴν ἡμετέραν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο καὶ ἠγάπησεν, οὐκ ἂν αὐτὴν ἀνὰ μέσον τῶν ἐθνῶν ὡς λύκων ὄντων ἐφύλαττεν ἀβλαβῆ τε καὶ ἄτρωτον. ἀλλ' οὐδὲ ἔμελλεν συγχωρεῖν ὁ Θεὸς πεπλανημένην πίστιν κατακυριεύειν μετὰ τὴν σάρκω-

QVÆSTIO XLI.

A Quare fideles omnes ad crucis imaginem cruces facimus, lanceæ vero ſanctæ, aut arundinis, aut ſpongiæ figuras nullas conficimus, cum tamen hæc tam ſint ſancta, quam ipſa crux?

RESPONSIO.

Figuram quidem crucis ex duobus lignis compingentes conficimus, ut ſi quis infidelium id in nobis reprehendat, quod veneremur lignum, poſſimus duobus inter ſe disjunctis lignis, & crucis dirempta forma, ea tanquam inutilia ligna reputare, B & infideli perſvadere, quod non colamus lignum, ſed quod crucis typum veneremur: in lancea vero aut ſpongia, vel arundine, nec facere hoc nec oſtendere poſſumus.

QVÆSTIO XLII.

Quomodo manifeſtum eſt, quod meliorem omnibus ſub cœlo fidem nos Chriſtiani credimus? Omnis enim fides ſeipſam eſſe aliis diviniorem & magis piam exiſtimat.

RESPONSIO.

Varius de hoc ſermo eſt, & longa de Chriſtianorum fide reſponſio. Attamen duo quædam videntur penes nos ſigna, quæ pietatem noſtram & Dei erga nos di- C lectionem, ac protectionem demonſtrant. Primum quidem, quod non invenimus ab initio ſeculi gentem aliam inter omnes gentes tot & tantis operibus impugnatam, & tamen deletam præter hanc ſolam Chriſti fidem, quæ certe non manſiſſet indelebilis ab omni natione impugnata, niſi manus Dei cuſtodiviſſet, & cuſtodiret indelebilem. Secundum autem quod nullus Rex Chriſtianorum aliquibus barbaris infidelibus traditus eſt in mortem, etiam tot nationibus, ac gentibus adverſus regnum bella gerentibus. Quin imo non ſolum Regem non oppri- D mere, ſed nec imaginem ſuam de monetis, & nomiſmatis delere cum cruce valuerunt, etiam quibusdam tyrannis hoc molitis. Tu vero noli hanc rem vilem & facilem putare. Niſi enim ſuper omnem fidem Deus hanc noſtram elegiſſet & dilexiſſet, non utique ipſam in medio gentium tanquam luporum creſcentem conſervaſſet indemnem, & invulnerabilem. Sed neque permiſiſſet DEUS errantem fidem ubique dominari poſt incarnatio-

nem filii ejus, & Dei noſtri, Domini Jeſu Chriſti uſque ad omnes fines terræ. Unde & ipſum hoc ſcilicet quod in omni gente creditur Evangelium Chriſti, eſt teſtimonium infallibile, quod non ſit alia fides verior ſub cœlo.

QUÆSTIO XLIII.

Si & ita ſe habent, cur Satanas non diſſipat, & evertit aliam fidem in terra, niſi fidem Chriſtianorum?

RESPONSIO.

Tanquam contrariam ei ſcilicet & eum evacuantem. Qualis enim ſollicitudo (dic mihi) aut quæ cura debeat eſſe Satanæ, ut expugnet Judæos, vel Samaritas, vel Græcos, aut eos dividat in hæreſes, & diverſam fidem, omnes enim illæ gentes ejus ſunt. Et Satanas nunquam, quæ ſua ſunt, expugnaret, ſed quæ Dei: itaque ſi quis voluerit, vel ex hoc ipſo diſcere poterit, quod non ſit alia fides pia & divina in terris, niſi ſolum ea, quæ eſt in Chriſtum.

QUÆSTIO XLIV.

Quomodo perſvadebimus rudi & Barbaro, quod ſuper omnes hæreſes Eccleſia Catholica rectam fidem obtineat, & minime labefactetur?

RESPONSIO.

Qui Scripturarum & documentorum ſacrorum accuratam & profundam explanationem audire non poſſunt; inde perſvaderi debent de ſola & pia Catholicæ Chriſti Eccleſiæ doctrina, videlicet quod omnia veneranda & honoranda loca paſſionum Chriſti, Catholicæ & Orthodoxæ noſtræ fidei, & Eccleſiæ a Deo donata & credita ſint. Deſigno autem Nazarethum, ubi Chriſtus inter nos habitavit: Bethlehem, ubi natus eſt: Sionem, ubi ſalutem mundo acquiſivit: Thaborem, ubi regnum cœlorum adumbravit: Montem olivarum, ubi ad patrem cœleſtem a nobis aſſumtus eſt. Quæ univerſa ſancta & veneranda loca non ſane fruſtra Catholicæ Eccleſiæ credidit DEUS, quod alioqui ſint magis pia & honoratiſſima omnium perſuaſionum, & Eccleſiarum apud Chriſtianos. Et quemadmodum Rex pretioſa ſui palatii cubicula, & theſauros fideliſſi-

A σιν τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ πάντα τὰ πέρατα τῆς γῆς. ὅθεν καὶ αὐτὸ τοῦτο, τὸ ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσι πιστευθῆναι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, μαρτυρία ἐστὶν ἀψευδής, ὅτι οὐκ ἔστιν ἄλλη εὐσεβὴς πίστις ἐν τῇ ὑπ' οὐρανόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μγ.

Καὶ εἰ ταῦτα οὕτως, πῶς ὁ Σατανᾶς οὐ διεῖλεν ἄλλην πίστιν ἐπὶ γῆς εἰς τοσαύτας αἱρέσεις, εἰμὴ τὴν τῶν Χριστιανῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ἀντικειμένην αὐτῷ δηλονότι καὶ καταργοῦσαν αὐτόν. ποία γὰρ εἰπέ μοι, φροντὶς ἢ μέριμνα τῷ Σατανᾷ, Ἰουδαίους, ἢ Σαμαρίτας,
B ἢ Ἕλληνας πολεμῆσαι, ἢ μερίσαι, ἢ εἰς αἱρέσεις καὶ πίστεις διαφόρους; πᾶσαι γὰρ ταῦται αὐτοῦ εἰσιν, καὶ οὐδαμῶς ὁ Σατανᾶς τὸ ἑαυτοῦ πολεμεῖ, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ. ὥστε τῷ βουλομένῳ καὶ ἐντεῦθέν ἐστι μαθεῖν, ὅτι οὐκ ἔστιν ἑτέρα πίστις εὐσεβὴς ἐπὶ τῆς γῆς ἄλλη, εἰμὴ μόνη ἡ εἰς Χριστόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μδ.

Ποίῳ δὲ τρόπῳ πείσομεν τὸν ἰδιώτην καὶ βάρβαρον, ὅτι ὑπὲρ πάσας τὰς αἱρέσεις, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τὴν ὀρθὴν πίστιν ἔχει καὶ οὐ σφάλλεται;

C

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὴ δυνάμενοι γραφῶν τε καὶ δογμάτων ἀκρίβειαν καὶ βάθος ἀκοῦσαι, ἐντεῦθεν τὸ μόνον καὶ εὐσεβὲς τῆς Καθολικῆς Χριστοῦ Ἐκκλησίας πιστωθῆναι ὀφείλουσιν. λέγω δή, τοὺς πάντας τοὺς σωτηρίους καὶ τιμίους τῶν Χριστοῦ παθημάτων τόπους τῇ Καθολικῇ καὶ ὀρθοδόξῳ ἡμῶν πίστει, καὶ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ Θεοῦ δωρηθῆναι καὶ πιστευθῆναι. λέγω δὴ τὴν Ναζαρέθ, ἔνθα Χριστὸς ἐν ἡμῖν ἐσκήνωσεν· τὴν Βηθλεέμ,
D ἔνθα [κατὰ σάρκα] ἐτέχθη· τὴν Σιών, ἔνθα τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου εἰργάσατο· τὸν Ἰορδάνην, ἔνθα τὸν Ἀδὰμ ἀνεκαίνισεν· τὸ Θαβώρ, ἔνθα τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν προετύπωσεν· τὸ τῶν ἐλαιῶν ὄρος, ἔνθα πρὸς τὸν πατέρα ἐν οὐρανοῖς ἀφ' ἡμῶν ἀνελήλυθεν. ὥσπερ ἅπαντας (τοὺς) αὐτοῦ ἁγίους καὶ σεβασμίους τόπους, οὐκ εἰκῇ οὐδὲ μάτην τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐνεπίστευσεν ἀλλ' ὡς εὐσεβεστέρᾳ δηλονότι καὶ τιμιωτέρᾳ, πάντων (ἐπὶ τῶν ἁγίων) παρὰ Χριστιανοῖς ὀνομαζομένων πίστεων καὶ Ἐκκλησιῶν. Καὶ ὥσπερ βασιλεὺς τοὺς τιμίους αὐτοῦ τοῦ παλατίου κοιτῶνας καὶ θησαυροὺς τοῖς πιστοτέροις

τέρθις πάντων (τῶν) ὑπουργῶν αὐτοῦ ἐγχειρίζεται καὶ πιστεύει· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαρχὴν τῆς παρουσίας αὐτοῦ τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς σεβασμίους αὐτοῦ τόπους ἐπίστευσεν. εἰ δὲ λέγοι ὁ δι' ἐνδυλίας, ὅτι βασιλικῇ τυραννίδι τούτους κατέχομεν· μανθανέτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι πρὸς καὶ Βαρβάρων πολλάκις τὴν Παλαιστίνην παραλαβόντων, οὐ συνεχώρησε Χριστὸς τοὺς ἑαυτοῦ τόπους (καὶ) αἱρετικοῖς παραδοθῆναι. ἀλλὰ κἂν πρὸς βραχὺ τοῦτο ἐπεχείρησαν, συντόμως πάλιν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, τούτους ἀπεδίωξεν, ὡς χοίρους, τῶν ἁγίων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν αὐλῶν καὶ τόπων.

A mis ſervorum ſuorum commiſſa credit: Ita etiam Chriſtus ſtatim ab initio ſuæ præſentiæ Catholicæ Eccleſiæ veneranda loca credidit. Si qvis vero nobis objiciat, qvod tyrannica poteſtate illa teneamus: Ejusmodi homo diſcat, qvantumvis etiam ſæpenumero Barbari Palæſtinam occupaverint, non permiſiſſe tamen Chriſtum ſua ipſius loca hæreticis tradenda, ſed licet ad breve tempus ea aggreſſi ſint, ſtatim tamen iterum Catholica Eccleſia, ut porcos eos expulit ex Chriſti Dei noſtri ſanctis manſionibus & locis.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ με.

Ποῦ ἐπέτρεψεν ὁ Θεὸς τοῖς Ἀποστόλοις Χριστιανοὺς ὀνομάζεσθαι πιστεύοντας τῷ Χριστῷ;

QVÆSTIO XLV.

Ubi præcepit Deus Apoſtolis Chriſtianos vocare credentes Chriſto?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ἀκούομεν, ὅτι ἐν Ἀντιοχείᾳ, γέγονε πρῶτος Χριστιανισμός, ἤγουν ἀποκάλυψις Θεοῦ, τοῖς Ἀποστόλοις ἐπιτρέπουσα καλεῖσθαι ἡμᾶς Χριστιανούς. διὸ ἀκριβῶς γινωσκέτω ὁ τῷ Χριστῷ προσελθεῖν βουλόμενος, ὅτι πᾶσα πίστις ἐπὶ γῆς, εἰς ὄνομα ἀνθρώπου ὀνομαζομένη· λέγω δή, ἀπὸ Σίμωνος Σιμωνιανοί, καὶ ἀπὸ Μαρκίωνος Μαρκιωνισταί, ἀπὸ Ἀρείου Ἀρειανοί, καὶ διὰ Εὐνόμιον Εὐνομιανοί· αὗται πᾶσαι καὶ αἱ λοιπαί, αἵ εἰσιν ἀνθρώπων ὀνόματα, καὶ δι' αὐτῶν οὕτως ὀνομαζόμεναι πίστεις, οὐκ εἰσὶν τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ ὁ Θεὸς ἐν αὐταῖς. εἰ γὰρ τοῦ Θεοῦ εἰσιν, τίνος χάριν ὀνόμασιν ἀνθρώπων ὀνομάζονταί τε καὶ σεμνύνονται; καύχημα τοίνυν ἡμῖν ἔσται καυχημάτων ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, καὶ τὸ κηρύττεσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι Χριστιανοί, ὡς μὴ παρὰ ἀνθρώπου ὀνομασθέντες, ἀλλ' ὑπὸ Θεοῦ φωτισθέντες.

RESPONSIO.

In Actis Apoſtolorum audimus, qvod primus Chriſtianismus Antiochiæ ſit nominatus. Divina ergo revelatione factum eſt, ut nos Chriſtiani ab Apoſtolis vocaremur. Qvamobrem accurate norit qvi ad Chriſtum accedere voluerit, qvod qvæ fides in terra de nomine hominis dicitur, C veluti a Simone Simoniani, & a Marcione Marcioniſtæ ab Ario Ariani, & per Eunomium Eunomiani, hæ omnes & reliqvæ ab hominum nominibus pendentes, & ab eis cognominatæ profeſſiones fidei, non ſint a Deo, nec Deus in illis. Si enim Dei ſunt, qvare hominum nominibus appellantur & indigitantur? Erit igitur gloria noſtra glorioſiſſima Catholica Eccleſia, & qvod prædicamur & nominamur Chriſtiani, utpote qvi non ab hominibus appellemur, ſed a Deo illuminemur.

D

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μς.

Τίς πρὸ πάντων ὠνόμασε τὸν Θεὸν ἐπὶ γῆς;

QVÆSTIO XLVI.

Ecqvis omnium prius nominavit Deum in terra?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρόδηλον ὅτι ὁ διάβολος, ὅτε πρὸς τὴν Εὔαν ἔλεγεν· τί ὅτι εἶπεν ὑμῖν ὁ Θεός, ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ φαγεῖν; καὶ μὴ θαυμάσῃς τοῦτο· Ἄγγελος γὰρ ὢν ποτε ὁ διάβολος εἶχεν γνῶσιν ὑπὲρ τὸν ἄνθρωπον τότε.

RESPONSIO.

Perſpicuum eſt, qvod diabolus, qvando ajebat ad Evam: *Qvid qvod permiſit vobis Deus de omni ligno in Paradiſo comedere?* Gen. 3. 1. Nec mireris: Fuit enim olim Angelus diabolus, & tunc ſupra hominem notitiam habuit.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μζ.

Ποῦ δὲ θέλομεν λέγειν, ὅτι ἐστὶν ὁ παράδεισος;

QVÆSTIO XLVII.

Ubinā locorū Paradiſum putamus eſſe?

Qvidam enim Hieroſolymis, qvidam in coelis eum ſtatuunt.

A οἱ μὲν γάρ φασιν, ὅτι ἐν Ἱερουσαλήμ· οἱ δὲ ἐν οὐρανοῖς.

RESPONSIO.

Nullus horum verus eſt. Et qvod Hieroſolymæ non ſit, teſtatur Adam, qvi in Calvariæ monte jacet. Conſtat autem eum non in Paradiſo ſepultum, ſed ejectum. Qvod autem in cœlo non ſit Paradiſus, teſtatur ſcriptura, inqviens: *Plantavit Deus Paradiſum in Eden ad Orientem.* Docet igitur nos, qvod Orientalis terræ pars ſit Paradiſus, unde perhibent exqviſitiores hiſtorici, qvod hujus rei gratia omnia aromata ſvaviſſimi odoris circa Orientaliora loca, ſeu Indiæ fines proveniunt, utpote qvæ ſint vicina Paradiſo. Et qvemadmodum palmæ maſculæ propinqvas fœmellas aſpiratione ventorum contactas fructuoſas reddunt: Sic etiam ex Paradiſo ventorum aſpiratione fragantia exhalans propinqviores illis locis arbores, aromaticas efficit.

Gen. 2. 8.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδὲ εἷς τῶν δύο ἀληθής. καὶ ὅτι μὲν οὐκ ἐν Ἱερουσαλήμ ἐστιν ὁ παράδεισος, μαρτυρεῖ ὁ Ἀδὰμ ὁ ἐν τῷ Κρανίῳ κείμενος. δῆλον δὲ ὅτι οὐκ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐτάφη, ἀλλ᾽ ἐξεβλήθη. ὅτι δὲ οὐκ ἐν οὐρανοῖς ἐστιν ὁ παράδεισος, μαρτυρεῖ ἡ γραφὴ λέγουσα· καὶ ἐφύτευσεν ὁ Θεὸς παράδεισον ἐν Ἐδὲμ κατὰ ἀνατολάς. διδάσκει οὖν ἡμᾶς, ὅτι ἐξ ἀνατολῶν πάσης τῆς γῆς ἐστιν ὁ παράδεισος. Ὅθεν φασὶν ἱστορικῶν ἀκριβῶν παῖδες, ὅτι τούτου χάριν πάντα τὰ εὐώδη τῶν ἀρωμάτων, B περὶ τὰ ἀνατολικώτερα, ἤγουν τὰ Ἰνδικὰ μέρη ὑπάρχουσιν ὡς πλησιόχωρα τοῦ παραδείσου τυγχάνοντα. καὶ ὥσπερ φοίνικες ἄρσενες τοὺς πλησιάζοντας φοίνικας θηλυκοὺς, τῇ πνοῇ τῶν ἀνέμων συμβιβάζοντες, καρποφόρους ποιοῦσιν· οὕτω δὴ καὶ ἐκ τοῦ παραδείσου τῇ τῶν ἀνέμων πνοῇ εὐωδία ἐξερχομένη τὰ πλησιώτερα τῶν ἐκεῖσε τόπων δένδρα ἀρωματίζειν ποιεῖ.

QVÆSTIO XLVIII.

Qvid? Num corruptibilem dicimus Paradiſum, an incorruptibilem?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μη.

C Φθαρτὸν μὲν φαμὲν τὸν παράδεισον, ἢ ἄφθαρτον;

RESPONSIO.

Neqve corruptioni eum obnoxium dicimus in morem noſtrarum plantarum & fructuum, qvæ a putredine & vermibus arroduntur, neqve tamen plane viciſſim incorruptibilem ſecundum futuri ſeculi incorruptibilitatem, & magnam conſecuturam ſenectutem. Sed reſpectu noſtrorum fructuum, & hortorum, omni corruptione eſt ſuperior: ad futurorum vero bonorum gloriam, qvæ oculus non vidit, nec auris audivit, inferior eſt & creditur.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὔτε φθαρτὸν αὐτὸν λέγομεν κατὰ τὴν τῶν παρ᾽ ἡμῖν φυτῶν τε καὶ καρπῶν σῆψιν καὶ σκωλήκων ποιότητα· οὔτε μὴν πάντη πάλιν ἄφθαρτον κατὰ τὸν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἀφθαρσίαν καὶ οὐ γινομένην παλαίωσιν. ἀλλὰ πρὸς μὲν τοὺς παρ᾽ ἡμῖν καρπούς τε καὶ παραδείσους, πάσης φθορᾶς ἐστιν ὑψηλότερος· πρὸς δὲ τὴν δόξαν τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὧν ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν καὶ οὖς οὐκ ἤκουσεν, D πάνυ ἐλαχύς ἐστι καὶ πιστεύεται.

QVÆSTIO XLIX.

Qvod vero nunc eſt illud lignum, ex qvo fructum comedit Adam?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μθ.

Τί δὲ νῦν ἄρα τὸ ξύλον ἐξ οὗ τὸν καρπὸν ἔφαγεν ὁ Ἀδάμ;

RESPONSIO.

Neqve in hoc conſentiunt patres: & jure. Qvod enim divina ſcriptura abſcondidit, nemo exqviſite dicere poteſt. Unde hi ficum fuiſſe ajunt fructum illum: Illi vero Evæ contemplationem. Videtur autem qvibusdam neutiqvam peccaſſe Adam in Paradiſo. Fortaſſe prior de ficu verior eſt opinio.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδὲ ἐν τούτῳ συμφώνως εἰρήκασιν οἱ πατέρες· καὶ δικαίως. ὅπερ γὰρ ἡ θεία γραφὴ ἑκουσίως ἀπέκρυψεν, οὐδεὶς κατὰ ἀκρίβειαν εἰπεῖν ἴσχυσεν. ὅθεν οἱ μὲν σῦκον εἶναί φασιν τὸν καρπόν· ἄλλοι δὲ τὴν τῆς Εὔας θεωρίαν. δοκεῖ δὲ τισὶν μηδαμῶς βεβρωκέναι τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ. ἴσως δὲ ὁ πρῶτος ἀληθέστερος ὑπάρχει, ὁ τοῦ σύκου.

A

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ν.

Καὶ εἰ μὴ παρέβη ὁ Ἀδάμ, πῶς ἤμελλεν γενέσθαι ὁ βίος τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ πλῆθος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἠδυνατο ὁ λόγῳ συστησάμενος τὸ πλῆθος τῶν Ἀγγέλων, τιμίῳ τινὶ καὶ καθαρῷ τρόπῳ συστήσασθαι πλῆθος γένους ἀνθρώπων. τινὲς δέ φασιν ὅτι τοῦ Θεοῦ ἄρσεν καὶ θῆλυ ποιήσαντος, εὔδηλον ὅτι διὰ σπερμογονίας ἐβουλήθη ὁ Θεὸς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων συστήσασθαι. ὅμως δὲ οὐκ ἠβούλετο διὰ παρακοῆς, ἀλλὰ μετὰ τιμῆς γενέσθαι τοῦτο.

QVÆSTIO L.

At niſi prævaricatus fuiſſet Adam, qvomodo vita & multitudo hominum propagata fuiſſet?

RESPONSIO.

Poterat Deus, qvi verbo condidit multitudinem Angelorum, honorando qvodam modo condere multitudinem generis humani. Qvidam vero ferunt, qvod cum Deus maſculum & fœminam condiderit, hinc liqveat, qvod voluerit Deus per diſſeminationem genus hominum conſtitui. Veruntamen noluit per transgreſſionem id fieri, ſed cum honore.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ να.

Διὰ τί δὲ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ὁ Θεὸς τὴν κτίσιν ἐτέλεσεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐν τῷ ἀριθμῷ τὴν δεκάδα εὑρίσκομεν πλήρωμα παντὸς ἀριθμοῦ. ἐὰν γὰρ εἰς τὴν δεκάδα καταλάβῃς, πάλιν εὐθέως εἰς τὴν μονάδα ὑποστρέφεις. ἑπτὰ οὖν καὶ τρεῖς ἐστὶν ὁ πληρέστατος ἀριθμός. καὶ τούτου χάριν αἱ ἑπτά εἰσιν τῆς κτίσεως· ἡ δὲ ἁγία τριὰς ἄκτιστος.

B

QVÆSTIO LI.

Cur Deus ſeptimo die creationem abſolvit?

RESPONSIO.

In numeris denarium invenimus omnium eſſe complementum. Qvod ſi enim in denarium numeros comprehenderis, iterum ſtatim ad unitatem redis. Septem igitur & tres ſunt perfectiſſimi numeri. Et propterea ſeptenarius eſt creationis. At ſancta Trinitas increata.

C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νβ.

Πολλή τις παρὰ τῶν πολλῶν καθέστηκε ζήτησις· τίνα δὴ προτετάχθαι; λέγω δὴ τὴν ἡμέραν πρὸ τῆς νυκτὸς, ἢ τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἡμέρας; ἐὰν γὰρ εἴπωμεν τὴν ἡμέραν πρωτεύειν, εὑρίσκεται λοιπὸν ὁ Χριστὸς ἐν Σαββάτῳ ἀναστάς. ἡ γὰρ νὺξ ἐκείνη τοῦ Σαββάτου ἦν, ἐὰν κατὰ τὸν λόγον Μωσέως τοῦ συγγραφέως τῆς κοσμοποιΐας.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κατὰ μὲν τὸν σκοπὸν καὶ λόγον τὸν λέγοντα, ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς πρὸ πάντων, γενηθήτω φῶς, πρόδηλον, ὅτι ἡ ἡμέρα πρωτεύει τῆς νυκτός. Τὸ γὰρ σκότος ἐκεῖνο τὸ ἐπάνω τῆς ἀβύσσου, οὔπω ἦν ὀνομασθὲν νύξ· οὔτε ὑπὸ Σελήνης καὶ ἀστέρων, καὶ δώδεκα ὡρῶν μετρούμενον. ἀναμφιβόλως οὖν τὸ Φῶς πρωτεύει τοῦ σκότους. ὅμως ἵνα μὴ εὕρωσι πρὸς ἡμᾶς λέγειν Ἰουδαίων παῖδες, ὅτι ἐν Σαββάτῳ ἀνέστη ὁ Χριστὸς, τούτου χάριν προαπεφίμωσεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς, νομοθετήσας καὶ αὐτοῖς ἀφ᾽ ἑσπέρας ἄρχεσθαι τὰς ἡμέρας τοῦ Σαββάτου.

QVÆSTIO LII.

Multa apud multos qvæſtio agitatur, utrum horum prius ſit, ſcilicet nox die, an dies nocte? Qvod ſi enim dicimus diem præcedere, conficitur Chriſtum in Sabbato reſurrexiſſe. Nox enim illa erat Sabbati, ſi ſecundum narrationem Moſis ſcriptoris facturæ mundi computemus.

RESPONSIO.

Ex ſcopo qvidem & narratione, qvod dicit Deus ante omnia: *Fiat lux*, conſtat, qvod dies antecedat noctem. Gen. 1, 3. Tenebræ enim illæ, qvæ in ſuperficie abyſſi, nondum erant nox appellatæ, neqve ſub Luna & ſtellis duodecim ſignis dimenſæ. Haud dubie igitur lux præcedit tenebras: Attamen ne qvid contra nos afferrent Judæi, qvod in Sabbato ſurrexerit Chriſtus? ideo eorum ora longe ante obturavit Deus, lege illis data, ut a veſpera ordirentur diem Sabbati.

D

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νγ.

Τί οὖν τούτου χάριν καὶ ἡμῖν ὁ Θεὸς προσέταξεν ἀφ᾽ ἑσπέρας Σαββάτου ἀπάρχεσθαι τῆς κυριακῆς

QVÆSTIO LIII.

Cur eam ob cauſam & nobis Deus præcepit a veſpera Sabbati ordiri Dominicum?

RESPONSIO.

A Non hanc ob cauſam. Sed poſtqvam Deus gentes ex tenebris ignorantiæ, & ex lege ad lucem cognitionis Dei & Evangelii vocavit: Convenienter ſane nobis reſurrectionis ipſius diem a veſpera inchoare, & ad lucem perducere præcepit. Indecorum enim & inconcinnum fuerat, a luce ordiri, & in noctem & tenebras deſinere Chriſti veræ lucis dies.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ τούτου χάριν· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Θεὸς τὰ ἔθνη ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἀγνωσίας, καὶ ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας, καὶ τοῦ Εὐαγγελίου ἐκάλεσεν· πρεπόντως ἄρα ἡμῖν τὴν ἀναστάσιμον αὐτοῦ ἡμέραν ἀφ' ἑσπέρας ἄρχεσθαι καὶ εἰς φῶς τελειοῦσθαι προσέταξεν. ἀπρεπὲς γὰρ ἦν καὶ ἀνάρμοστον ἀπὸ φωτὸς ἄρχεσθαι, καὶ εἰς νύκτα καὶ εἰς σκότος καταλήγειν τὰς Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἡμέρας.

QVÆSTIO LIV.

Qvare vigeſimo qvinto die menſis Martii in utero Virginis clauſus, habitare cœpit Chriſtus & Deus noſter veniens B in terram?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νδ.

Τίνος χάριν τῇ εἰκάδι πέμπτῃ τοῦ λεγομένου παρὰ Ῥωμαίων Μαρτίου μηνὸς, ὁ Χριστὸς ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς Παρθένου ἐπὶ γῆς ἐσκήνωσεν;

RESPONSIO.

Qvia eodem die in mundi principio Deus creavit Adam. Hinc eſt qvod in hoc ipſo menſe omnes arbores & herbæ, animalia item ad proferendum fructum, & ad liberos procreandos commoventur, tanqvam a Deo hoc tempore creata ſint.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἀπ' ἀρχῆς ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ ἔπλασεν. ὅθεν καὶ τῷ μηνὶ ἐκείνῳ πάντα τὰ δένδρα, καὶ αἱ βοτάναι, καὶ τὰ ζῶα εἰς καρποφορίαν καὶ τεκνογονίαν κινοῦνται· ὡς τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ὑπὸ Θεοῦ γενόμενα.

QVÆSTIO LV.

Cujusmodi ſunt illæ pelliceæ tunicæ, C qvas Deus Adamo & Evæ fecit?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νε.

Ὁποῖοι ἦσαν οἱ δερμάτινοι χιτῶνες, οὓς ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ καὶ τῇ Εὔᾳ πεποίηκεν;

RESPONSIO.

Qvidam ajunt ex foliis arborum conſutas, alii rurſus carnem noſtram illas tunicas eſſe perhibuerunt. Viſum etiam fuit cæteris, qvi ad veritatem propius accedunt, vere pelliceas fuiſſe primorum parentum tunicas.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὲν φασὶν ἐκ φύλλων δένδρων· οἱ δὲ πάλιν τὴν σάρκα ἡμῶν τούτους τοὺς χιτῶνας εἶναι εἰρήκασιν. ἔδοξεν δὲ ἑτέροις, τοῖς καὶ ἀληθεστέροις, ἐν ἀληθείᾳ χιτῶνας δερματίνους εἶναι τοὺς τῶν προπατέρων χιτῶνας.

QVÆSTIO LVI.

Nullo hominum adhuc tunc mortuo, a qvonam Cain mortem didicit, ut ſuum interimeret fratrem?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νϛ.

Τινὸς οὔπω τότε ἀποθανόντος, πόθεν ἔμαθεν ὁ Κάϊν φονεῦσαι τὸν Ἄβελ;

D

RESPONSIO.

Diabolus ipſum in ſomnis edocuit hoc, & ſubmonſtravit qvonam modo fratrem occideret.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ διάβολος αὐτῷ κατ' ὄναρ ὑπέδειξεν, ποίῳ τρόπῳ θανατῶσαι τὸν ἀδελφόν.

QVÆSTIO LVII.

Qvinam erant filii Dei, qvi filias hominum viderunt ac duxerunt eas ſibi uxores?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νζ.

Τίνες ἦσαν οἱ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, οἱ ἰδόντες καὶ λαβόντες τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων;

RESPONSIO.

Erant iſti filii Seth. Nam incorporea natura, corpora nec amat, neqve mulieribus commiſcetur.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ υἱοὶ τοῦ Σήθ. ἐπεὶ ἀσώματος φύσις οὔτε σωμάτων ἐρᾷ, οὔτε γυναιξὶ συμπλέκεται.

QVÆSTIO LVIII.

Qvare in rubo Deus conſpectus eſt Moſi, & non in aliqva planta alia?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νη.

Διατί ἐν βάτῳ ὤφθη Θεὸς τῷ Μωσῇ, καὶ οὐκ ἐν ἑτέρῳ φυτῷ;

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὲν φασιν, ἵνα μὴ δυνηθῶσιν Ἑβραίων παῖδες εἴδωλον ποιῆσαι ἐκ τοῦ ξύλου αὐτῆς. ἄλλοις δὲ δοκεῖ ὅτι προδιαγράφων ὁ Θεὸς, ὅτι μέλλει ἐν τῇ ἐξακανθησάσῃ ἡμῶν σαρκοῦσθαι φύσει, τούτου χάριν ἐν τῷ βάτῳ φυτῷ ὤφθη τῷ Μωσῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νθ.

Διατί ἐν γνόφῳ ὁ Θεὸς τὸν νόμον δέδωκεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ σκοτεινῶς καὶ συγκεκαλυμμένως ἐν αὐτῷ ἐνέκρυπτο τῆς οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν τὸ μυστήριον.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξ.

Τίνος χάριν αἱ δύο πλάκες αἱ πρῶται συνετρίβησαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σημαίνοντος τοῦ Θεοῦ, τοῦ προτέρου νόμου παλαίωσιν καὶ διάβασιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξα.

Ἀσωμάτου καὶ ἀσχηματίστου ὄντος τότε τοῦ Θεοῦ, ποῖα λοιπὸν ὀπίσθια εἶδεν Μωσῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Προαιώνιον καὶ ἐμπρόσθιον πάντων τῶν κτισμάτων πιστεύομεν εἶναι τὸν τῶν ὅλων Θεὸν C ἄκτιστον. ὅθεν πρόδηλον, ὅτι τὰ ὀπίσω Θεοῦ τὰ κτίσματά εἰσιν, καὶ οἱ λόγοι αὐτῶν. ὡς ἰδὼν ἐξέθετο τό· ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξβ.

Τίς πρῶτος προετύπωσεν ἐν τῇ παλαιᾷ τοὺς δύο λαοὺς, λέγω δὴ τὸν ἐξ Ἰουδαίων καὶ ἐξ ἐθνῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εὔδηλον ὅτι ἡ Ῥεβέκκα ἡ γυνὴ τοῦ Ἰσαὰκ, διδύμους γεννήσασα, τὸν Ἰακὼβ καὶ τὸν Ἠσαῦ. πλὴν αἱ δύο πλάκες τῶν δύο λαῶν ὑπεῖχον D σύμβολον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξγ.

Τίς ἐν τῇ παλαιᾷ προετύπωσεν πρῶτος τὸν τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Ἰακὼβ εὐλογῶν τοὺς υἱοὺς τοῦ Ἰωσὴφ ἐναλλάξας τὰς ἑαυτοῦ χεῖρας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξδ.

Τίνα λέγουσιν ἐν τῇ παλαιᾷ τρίτον ἐν νεκροῖς λογισθῆναι;

RESPONSIO.

Reſpondent qvidam, id ideo factum ne Judæi ex lignis ejus idolum ſibi facere poſſent. Alii vero rationem hanc afferunt, qvod futurum eſſet, ut Chriſtus germinaret ex noſtra ſpinoſa natura, & ejus rei gratia, in rubo apparuit Moſi.

QVÆSTIO LIX.

Qvare legem in caligine Deus?

RESPONSIO.

Qvia in ea obſcure incertum latebat myſterium diſpenſationis Chriſti Dei noſtri.

QVÆSTIO LX.

Qvare duæ tabulæ legis primum confractæ ſunt?

RESPONSIO.

Ut ſignificaret Deus prioris legis transgreſſionem.

QVÆSTIO LXI.

Cum Deus ſit incorporeus & ſine forma, qvalia ejus poſteriora vidit Moſes?

RESPONSIO.

Ante ſecula exiſtentem, & opificem omnium creaturarum credimus Deum hujus univerſi, & ipſum increatum. Unde liqvet, qvod poſteriora Dei ſunt creaturæ, & res qvas vidit & expoſuit, dicens: *In principio fecit Deus cœlum & terram, &c.* Gen. 1.

QVÆSTIO LXII.

Qvis primum præfiguravit in veteri Teſtamento duos iſtos populos, populum videlicet Gentilem & Judaicum?

RESPONSIO.

Conſtat qvod Rebecca uxor Iſaac, qvæ gemellos peperit, Jacob & Eſau: Qvin etiam duæ tabulæ legis, duorum iſtorum populorum fuere ſymbolum.

QVÆSTIO LXIII.

Qvisnam in veteri Teſtamento primus exhibuit typum crucis vivificantis?

RESPONSIO.

Jacob, cum benedicens filiis Joſeph transponeret manus.

QVÆSTIO LXIV.

Qvis dicitur ter inter mortuos numeratus in veteri Teſtamento?

RESPONSIO.

De Jona id manifeſtum eſt. Nam ut vetus fert fama: hic fuerat viduæ filius, qvem Elias Propheta ex morte in vitam revocavit: Iterum in ceto vita ſunctus eſt, & tertium coram hominibus ſupremum obiit diem.

A ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρόδηλον ὅτι τὸν Ἰωνάν. ὡς γὰρ ἀρχαῖος φέρεται λόγος, οὗτος ἦν ὁ υἱὸς τῆς χήρας, ὃν ἤγειρεν Ἠλίας ὁ προφήτης ἐκ νεκρῶν, πάλιν τε ἐν τῷ κήτει παρὰ ἀνθρώποις ἀπέθανεν, καὶ τρίτον τὴν τελευταίαν αὐτοῦ κοίμησιν.

QVÆSTIO LXV.

Ubinam gentium Tharſis ea eſt, qvam fuga Jonas petivit?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξε.

Ποῦ ἐστιν ἡ Θαρσὶς, ὅπου Ἰωνᾶς ἔφυγεν;

RESPONSIO.

Eſt urbs qvædam regionis Indicæ, qvod ex tertio Regum videre eſt.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ Θαρσὶς πόλις ἐστὶ χώρας τῆς ἰνδικῆς, ὡς ἐν τῇ τρίτῃ τῶν βασιλειῶν μανθάνομεν.

QVÆSTIO LXVI.

Numqvid etiamnum peccata parentum in filios redundant ad tertiam & qvartam generationem?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξϛ.

B Ἆρα μέχρι καὶ νῦν ἐπάγονται ἁμαρτίαι πατέρων ἐπὶ τέκνα περὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν;

RESPONSIO.

Id qvidem per Moſem ſignificavit Deus: per Jeremiam autem prophetam iterum dixit, qvod in poſterum id non amplius futurum ſit: *Sed qvi comederit labruſcas, ei dentes obſtupeſcent.* Audimus autem iterum Chriſtum ad Judæos dicentem: *Amen dico vobis, recident in vos omnia delicta patrum veſtrorum, inde usq; a ſangvine Abelis juſti, ad ſangvinem Zachariæ filii Barachiæ, qvem interfeciſtis inter templum & altare.* Unde conjicere licet, qvod inter infideles patrum qvidem impiorum iniqvitates ad filios pravos recidant, non autem in bonos. Inter fideles vero ſanctus Baptiſmus purgat nos ab omni peccato priorum parentum.

Jerem. 30. 30.

Matt. 23. 35.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διὰ μὲν Μωσέως τοῦτο εἶπεν ὁ Θεός. διὰ δὲ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου πάλιν εἴρηκεν, ὅτι οὐκ ἔσται τοῦ λοιποῦ οὕτως· ἀλλ᾽ ὅστις φάγῃ τοὺς ὄμφακας, αὐτοῦ οἱ ὀδόντες ὠμωδιάσουσιν. ἀκούομεν δὲ πάλιν τοῦ Χριστοῦ πρὸς Ἰουδαίους λέγοντος, ὅτι ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐπελεύσονται αἱ C ἀνομίαι τῶν πατέρων ὑμῶν ἐφ᾽ ὑμᾶς, ἀπὸ τοῦ αἵματος Ἄβελ τοῦ δικαίου, ἕως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου τοῦ υἱοῦ Βαραχίου, ὃν ἐφονεύσατε μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. ὅθεν στοχάζεσθαι χρὴ, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἀβαπτίστων ἐπάγονται ἁμαρτίαι πατέρων ἀσεβῶν ἐπὶ υἱοὺς πονηρούς· οὐ γὰρ ἀγαθούς· ἐπὶ δὲ τῶν πιστῶν τὸ ἅγιον βάπτισμα καθαρίζει ἡμᾶς (ἀπὸ) πάσης ἁμαρτίας προπατορικῆς.

QVÆSTIO LXVII.

Qvidam ajunt mori perſæpe fideles liberos propter parentum peccata; An hoc ita ſe habet?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξζ.

Τινές φασι τελευτᾷν πολλάκις πιστὰ νήπια D διὰ γονέων ἁμαρτίας, ἆρα οὕτως ἐστίν;

RESPONSIO.

Abſit, ut hoc ita ſit.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μὴ γένοιτο εἶναι τοῦτο οὕτως.

QVÆSTIO LXVIII.

Qvamobrem infantes qvidam moriuntur, cæteri vero adoleſcunt? Et unde qvidam recte agentes longævi obeunt: Alii boni viri ſunt ſine liberis & inopes: Cæteri vero impii bonos habent liberos, & commode vivunt?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξη.

Τίνος χάριν νήπια τελευτῶσιν, ἕτεροι δὲ ὑπεργηρῶσιν; καὶ πόθεν τινὲς μὲν δικαιοπραγοῦντες πολυχρόνιοι τελευτῶσιν· ἄλλοι δὲ ἀγαθοὶ γίνονται ἄτεκνοι καὶ πένητες· ἕτεροι δὲ ἀσεβεῖς εὐτεκνοῦσί τε καὶ εὐπραγοῦσιν;

RESPONSIO.

Multus de his Dei judiciis ſermo eſſet & difficilis cognitu: Tamen ut ex ſacris Scripturis percipimus,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολὺς ὁ περὶ τούτων τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων λόγος καὶ ἀκατάληπτος. ὅμως ὡς ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν καταλαμβανόμεθα,

λέγομεν· ὅτι περὶ τὰ τῶν πιστῶν νήπια οὐκ ἐξ ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ πολλάκις πρὸς σωφρονισμὸν τῶν γονέων τελευτῶσιν, δύο ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ ἐν τούτῳ πραγματευομένου· ἓν μὲν, ὅπως καθαρὰ ἀπελθόντα σωτηρίας ἐκεῖ ἐντύχωσιν· ἴσως γὰρ ὅτι πάνυ πονηρὸν βίον ζῆσαι μέλλοντα, οἰκονομικῶς ὁ Θεὸς προήρπασεν αὐτά· δεύτερον δὲ, ὅπως καὶ οἱ τούτων γονεῖς, σωφρονέστεροι γίνωνται. ἴσως δὲ καὶ τὰ τοῖς τέκνοις μέλλοντα κατὰ διαθήκας θῆναι χρήματα, εἰς πτωχοὺς λοιπὸν δαπανήσωσι· πάντως δὲ καὶ κατ' ἄλλο κρῖμα ἡμῖν ὑπάρχον ἄδηλον. καὶ οὕτως μὲν περὶ πιστῶν νηπίων λόγος. εὐπραγοῦσι δὲ καὶ εὐθυνοῦσι καὶ εὐτεκνοῦσιν ἄνδρες πονηροὶ, ἴσως τινὰ μικρὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες, καὶ ἐνταῦθα τὸν μισθὸν αὐτῶν ἀπολαμβάνοντες· ὡς ὁ πλούσιος ἐκεῖνος ὁ ἀκούσας· μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου· τουτέστιν, ἐπληρώθης τὸν μισθὸν τῶν ἀγαθῶν ἔργων, ὧν ἔπραξας· δυσπραγοῦσι δὲ εὐλαβεῖς καὶ ὅσιοι ἐνταῦθα, ὅπως διὰ τῆς θλίψεως καθαρθέντες, ὡς ὁ Λάζαρος τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν ἐκεῖ λοιπὸν τελείως σὺν αὐτῷ παρακληθῶσιν. καὶ γὰρ ὃν ἀγαπᾷ Κύριος, παιδεύει. τί λοιπὸν θορυβεῖς, ὁρῶν ἁγίους ἐν δυσπραγίᾳ, ἀσεβεῖς δὲ ἐν εὐπραγίᾳ ὑπάρχοντας, καὶ ὡς χοίρους εἰς σφαγὴν τῷ αἰωνίῳ πυρὶ σιτιζομένους καὶ ἑτοιμαζομένους; λοιπὸν οὖν μὴ θορυβοῦ. οὐ γὰρ μέχρι τοῦ ἐνταῦθα ἵστανται τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ δεῖ πάντως τοὺς σωζομένους διὰ πολλῶν θλίψεων εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. σκοπὸς γὰρ οὗτος ἐστι τῷ Θεῷ, τὸ πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν. διόπερ καὶ τοῖς μὲν ἁμαρτωλοῖς πολλάκις μακροχρονίαν χαρίζεται, ἀφορμὴν αὐτοῖς διδοὺς πρὸς μετάνοιαν· ὅπως κἂν ὡς οἱ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ἐν βαθεῖ γήρει ἐπιστρέψωσι· τοὺς δὲ δικαίους πολλάκις ὀλιγοχρονίους ἁρπάζει. ἵνα μὴ, ὥς φησιν ὁ Σολομῶν, ἡ κακία ἀλλάξῃ σύνεσιν αὐτῶν, ἢ δόλος ἀπατήσῃ ψυχὴν αὐτῶν, τελειωθέντες ἐν ὀλίγῳ ἐπλήρωσαν χρόνους μακρούς. ἀρεστὴ γὰρ τῷ κυρίῳ ἡ ψυχὴ αὐτῶν.

A aſſerimus qvod qvandoqve fidelium infantes, non ob peccata, ſed ſæpe ob caſtigationem parentum moriantur: duplex bonum Deo in hoc operante: unum qvidem ut illibati decedentes ſalutem conſeqvantur. Forſan etiam qvia pravam vitam acturi fuerant, ex diſpenſatione divina, Deus eos præripuit. Alterum, ut parentes illorum vitam emendent. Fortaſſe etiam ut qvam pecuniam teſtamento liberis relicturi erant, in pauperes inſumant. Omnino vero & ex alio conſilio nobis occulto. Et ita qvidem de fidelium infantibus ſermo habitus eſt. Sed & mali recte valent, & ſecundantur, &
B ſobolem educant frugi. Fortaſſe parva qvædam bona fecerant, & hinc mercedem eorum abſtulerunt. qvomodo dives ille, qvi audiebat: *Recordare, qvod bona tua acceperis in vita tua.* Luc.16.25. Qvod eſt, accepiſti abunde mercedem bonorum operum, qvæ feciſti. Male vero ſe habent religioſi & ſancti hic, ut per afflictionem expurgati, veluti Lazari a ſuis peccatis, ibi deinceps perfecte cum ipſo conſolatione fruantur. Etenim qvem diligit Dominus caſtigat. De cætero qvid perturberis videns ſanctos in miſeriis conſtitutos & impios in felicitate, & ſeu porcos ad mactationem & ad æternum ignem ſaginatos &
C præparatos? Cæterum igitur noli perturbari. Non enim in hiſce noſtra conſiſtunt: ſed oportet omnino eos, qvi ſalvantur per multas tribulationes ingredi regnum cœlorum. Hic enim Deo ſcopus eſt propoſitus, ut omnes homines ſalventur, & ad cognitionem veritatis perveniant. Ea propter ſæpe peccatoribus longævitatem gratificatur, anſa illis ad pœnitentiam porrecta, ut qvantumvis ad undecimam horam in extrema ſenectute convertantur. Cur autem juſtos brevis vitæ abripit? *Ut ne*, qvemadmodum Salomon inqvit, *malitia avertat intellectum ipſorum, aut dolus decipiat ani-* Sap.4.11.
D *mam ipſorum, perfecti parvo tempore compleverunt dies ſuos. Accepta enim erat Domino anima ipſorum.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξθ.

Τί οὖν; οὐδεὶς ἐν τῷδε τῷ βίῳ ταλαιπωρησάντων εἰσέρχεται ἐκεῖ εἰς τὴν γέενναν, οὔτε μὴν πάλιν τις τῶν εὐημερησάντων ὧδε, εἰσέρχεται ἐκεῖ εἰς βασιλείαν;

QVÆSTIO LXIX.

Ain igitur? Nemo miſerorum in hac vita ingreditur ibi in gehennam, neqve tamen viciſſim aliqvis fortunatorum, qvi hic ſunt ingreditur ibi in regnum?

RESPONSIO.

Eſt ſane ita: qvidam enim hominum peccarunt multum, & parum caſtigati ſunt, & plane ibi expoſiti ſunt cruciatibus, ut in Sodomitis videre eſt. Qvi vero obtulerunt labores multos experti hic proſperitatem exiguam, repoſitum eſt eis deinceps regnum cœlorum, ut qvi ad Abraham, & Noe, & Melchiſedec pertinent. Alia peccarunt multum, nec exantlarunt qvicqvam hic mali, ut dives ille contra Lazarum, & expoſiti ſunt ibi pœnæ omnium graviſſimæ. Cæteri Deum ſectari toto vitæ tempore in ovinis & caprinis pellibus, ab omni fruitione terrena excluſi, majores a Deo donationes impetrabunt. Alii peccarunt in Deum mediocriter, & correpti ſunt, qvo digni erant modo ob ea qvæ deliqverant. Hi ſunt ibi ab æterna pœna immunes, ut mendicus Lazarus. Atqve ita ex prædictis didicimus. qvod hi qvidem hominum ibi & hic puniantur. Illi vero hic, & ſolum. Alii vero hic neqvaqvam, ibi vero horrendis cruciatibus. Idem de contrariis. Qvia hi & hic & ibi percipient: illi vero hic nullo modo ſed ibi: Forſan vero qvidam horum, qvi hic, & eorumqvi ibi ſunt, & excidunt. Hic qvidem, qvi ut hominibus placerent, male tractati ſunt, & propterea bonis futuris exciderunt. Oportet igitur omnes pios condolentes, accurate ſcire, qvod non tantum ad compaſſionem declarandam erga petentes obſtricti ſint: Sed etiam pro omnibus bonis, qvæ illis donavit Deus. Non enim metiri oportet ea qvæ dantur, ſed qvæ a Deo gratis ſunt nobis conceſſa. * Ne qvando ob ea, qvæ a Deo accipimus dona, horribile judicium ſubeamus. Sæpe enim & indignis & peccatoribus divitias largitur, ut ex iis miſericordiam exercentes, peccata ſua abluant. *Eleemoſynis enim, ait, expurgantur peccata.*

Eccleſ. 3. 33

QVÆSTIO LXX.

Qvid ſentimus autem de iis, qvi repentina aliqva morte obierunt, aut præcipitio aut inexpectato mortis genere vitam clauſerunt?

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ναί. οἱ μὲν γὰρ τῶν ἀνθρώπων, ἥμαρτον μεγάλα, καὶ ἐπαιδεύθησαν ὧδε μικρά, καὶ ὑπόκεινται πάντως ἐκεῖ τιμωρηθῆναι, ὡς ἐπὶ τῶν ἐν Σοδόμοις εὑρίσκομεν· οἱ δὲ πάλιν προσήγαγον τῷ Θεῷ καμάτους πολλούς, μετέσχον δὲ ἐνταῦθα εὐημερίας μικρᾶς, καὶ ἀπόκειται αὐτοῖς λοιπὸν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὡς οἱ περὶ Ἀβραὰμ καὶ Νῶε, καὶ Μελχισεδέκ. ἄλλοι ἥμαρτον πολλά, καὶ οὐκ ἔπαθον οὐδὲν ἐνθάδε πονηρόν, ὡς ὁ πλούσιος ὁ κατὰ τὸν Λάζαρον, καὶ ὑπόκεινται ἐκεῖ τῇ πάντων χαλεπωτέρᾳ κολάσει. ἕτεροι δὲ ἐξῆλθον διὰ Θεὸν ἐν ὅλῳ τῷ B χρόνῳ ἐν μηλωταῖς καὶ αἰγείοις δέρμασιν πάσης ἀπολαύσεως ἐπιγείου ἀποταξάμενοι, οἳ καὶ μειζόνων παρὰ Θεοῦ δωρεῶν ὑπὲρ πάντας ἀξιοῦνται. ἄλλοι δὲ ἥμαρτον τῷ Θεῷ μετρίως, καὶ ἐπαιδεύθησαν ἀξίως ὑπὲρ ὧν ἥμαρτον· καὶ ἐλυτρώθησαν ἐκεῖ τῆς αἰωνίου κολάσεως, ὡς ὁ πτωχὸς Λάζαρος. ὥστε διὰ τῶν εἰρημένων ἐμάθομεν, ὅτι οἱ μὲν τῶν ἀνθρώπων κἀκεῖ καὶ ὧδε κολάζονται· οἱ δὲ ὧδε, καὶ μόνον· ἄλλοι δὲ ὧδε μὲν οὐδαμῶς· ἐκεῖ δὲ ὀδυνηρῶς. ὥσπερ καὶ τῶν ἐναντίων· ὅτι οἱ μὲν καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ ἀπο- C λαύουσιν· οἱ δὲ ἐνταῦθα μὲν οὐδαμῶς, ἀλλ᾽ ἐκεῖ. ἴσως δέ τινες καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν ἐκεῖ ἀποπίπτουσιν. ὧδε μὲν δι᾽ ἀνθρωπαρέσκειαν κακοπαθήσαντες, καὶ ἐκ τούτου τῶν ἐκεῖ ἀγαθῶν ἐκπεσόντες. δεῖ τοίνυν πάντας τοὺς εὐσεβεῖς συμπαθεῖς ἐπίστασθαι ἀκριβῶς ὅτι πρὸς οὐ μόνον ὑπὲρ ὧν ἔπραξαν ὑπόκεινται συμπάθειαν εἰς τοὺς δεομένους ἐπιδείξασθαι· ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ πάντων ὧν αὐτοῖς ὁ Θεὸς ἐδωρήσατο ἀγαθῶν. οὐ γὰρ δεῖ μετρεῖν τὰ διδόμενα· ἀλλὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν χαριζόμενα * μήπως καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν D τοῦ Θεοῦ δωρεῶν, κρίματι φοβερῷ ὑποπέσωμεν. πολλάκις γὰρ καὶ ἀναξίοις καὶ ἁμαρτωλοῖς ὁ Θεὸς πλοῦτον χαρίζεται, ἵνα δι᾽ αὐτοῦ ἐν ἐλεημοσύναις τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἀποπλύνωσιν. ἐλεημοσύναις γάρ φησιν ἀποκαθαίρονται ἁμαρτίαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ο.

Τί θέλομεν λέγειν περὶ τῶν ἐξαίφνης τελευτώντων ἢ κρημνιζομένων ἢ ὑπὸ ἄλλων τοιούτων θανάτων τέλει τοῦ βίου χρωμένων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι μὲν ἄδηλα τὰ τοιαῦτα καὶ Θεῷ μόνῳ γνωστὰ οὐ δεῖ ἀμφιβάλλειν. ὅμως τοῦ Κυρίου λέγοντος· Ἢ γὰρ οἱ δέκα καὶ ὀκτὼ, ἐφ' οὓς ὁ πύργος τοῦ Σιλωὰμ ἔπεσεν, ἁμαρτωλότεροι ἦσαν παρὰ πάντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν Ἱερουσαλήμ; οὐχὶ λέγω ὑμῖν· μανθάνομεν ὅτι οὐ πάντες ὅσοι ἀσεβεῖς ἢ ἄδικοι τυγχάνουσι, πικρῷ θανάτῳ τελευτῶντες ἀποθνήσκουσιν. καὶ γὰρ οἱ παῖδες τοῦ Ἰὼβ δίκαιοι ὄντες, ἐλεεινὸν ὑπέμειναν θάνατον. οὐκ οὖν διὰ ταῦτα ἡμᾶς ἐπὶ τούτων χρὴ στοχάζεσθαι· ὅτι οἱ μὲν εὐλαβεῖς πικρὸν ἀποθνήσκοντες θάνατον μικρόν τι ἐλάττωμα ἐκέκτηντο, καὶ τούτου ἐλυτρώθησαν ἐκ τῆς τοιαύτης πονηρᾶς τελευτῆς· ἵνα μειζόνων ἀληθῶς τιμῶν ἀξιωθῶσιν. λοιπὸν δὲ ὅπως καὶ ἡμεῖς ὁρῶντες σωφρονισθῶμεν κατὰ τὸν εἰρημένον λόγον· εἰ ὁ δίκαιος μόλις σώζεται, ὁ ἀσεβὴς, καὶ ἁμαρτωλὸς ποῦ φανεῖται; ὡσαύτως δὲ καὶ ἁμαρτωλοὶ τοιούτοις θανάτοις ἀποθνήσκοντες πάντως ἐκ τούτου μετρίου ἐλέους τυγχάνουσιν. ἅμα δὲ πάλιν καὶ οἱ ὁρῶντες ὠφέλειάν τινα κομίζονται, βλέποντες ἄφνω ἁρπαζόμενον ὡς οἶδεν τὸν ἄνθρωπον. εἰ δὲ καὶ νήπια οὕτως θανατοῦται μὴ θαμβηθῇς. αὐτὰ μὲν γὰρ ἐκ τούτου οὐδὲν ἐβλάβησαν, οὔτε δι' οἰκείαν ἁμαρτίαν τοῦτο πεπόνθασιν· ἀλλ' ὅπως καὶ οἱ αὐτῶν γονεῖς σωφρονέστεροι, ἢ καὶ εὐσεβέστεροι γίνωνται ἐννοούμενοι, ὅτιπερ διὰ τὰς αὐτῶν ἀνομίας, οὕτως τὰ αὐτῶν τέθνηκεν νήπια. ὅμως ἐπὶ πᾶσι τούτοις δεῖ ἐννοεῖν τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν τὴν λέγουσαν· ὅτι δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τῆς γῆς ἄνευ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς. Καὶ ὅτι ἡμῶν τῶν πιστῶν καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι ὑπάρχουσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οα.

Πολλοῖς τῶν ἐπὶ γῆς φοβερὸς ὁ τοῦ Κυρίου λόγος καθέστηκεν, ὅν φησιν· πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις· Καὶ ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀφεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διὰ τοῦτο παραινεῖ πᾶσιν ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγων, ὅτι τὸ γράμμα ἀποκτείνει. τὸ δὲ Πνεῦμα ζωοποιεῖ. πολλὰ γὰρ τῶν θείων γραφῶν, ἐὰν κατὰ τὸ γράμμα νοήσωμεν, εἰς ἀθέσμους βλασφημίας ἐμπίπτομεν· οἷόν ἐστι καὶ τὸ προκείμενον

RESPONSIO.

Qvia incerta ſunt illa & Deo ſoli nota, non decet de eis diſceptare. Tamen cum Dominus dicat: *Qvid decem & octo illi, ſuper qvos turris Siloam cecidit, an peccatores erant præ aliis habitantibus in Ieruſalem. Non ita inqvam.* (Luc. 13. 4.) Hinc diſcimus non omnes, qvi impie & injuſte vixerunt, acerba morte vitam claudere. Etenim Jobi liberi cum juſti eſſent, miſerabilem obierunt mortem. Non igitur hinc decet nos conjecturam facere, qvod religioſi, amara morte pereuntes, vel parum meliorem nanciſcantur, & per hanc liberati ſint a tali morte, ut majores honores vere acciperent. Deinde autem, ut nos qvoqve hæc videntes, emendemur, juxta citatum dictum: *Si juſtus vix ſervatur, impius peccator ubi comparebit?* (1. Pet. 4. 19.) Similiter autem & peccatores ejuſmodi interitu decedentes, omnino ex hoc modicam miſericordiam adipiſcentur. Simul autem rurſus, & qvi hæc vident, utilitatem aliqvam reportant, cum ſpectent repente ereptum. At ſi infantes ſic moriantur, ne obſtupeſcas. Nihil enim hi ex hoc læſi ſunt, neqve ob ſuam iniqvitatem hoc perpeſſi ſunt: ſed ut ipſorum parentes prudentiores fiant, & in pietate proficiant, cogitantes, qvod ita propter ipſorum transgreſſiones parvuli moriantur. Verum ſuper hæc omnia conſiderare oportet Domini vocem, qvi ait: *Qvod duo paſſerculi aſſario veneant, nec ullum ex his cadat in terram, ſine Patre meo cœleſti:* (Mat. 10. 29.) *Et qvod noſtri*, id eſt fidelium, *omnes pili capitis numerati ſint.* (Ibidem.)

QVÆSTIO LXXI.

At valde terribilis in terra degentibus vox Domini occurrit, qvam dixit: *Omne peccatum & blaſphemia condonabitur hominibus: ſed qvi dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neqve in hoc ſeculo, neqve in futuro.* (Luc. 12. 10.)

RESPONSIO.

Idcirco admonet divus Apoſtolus, dicens: *Qvod litera occidat, Spiritus autem vivificet.* (2. Cor. 3. 6.) Multas enim ſacras Scripturas ſi juxta literam intelligamus, in nefandas blaſphemias incidamus oportet. Cujuſmodi eſt qvod

Digitized by Google

nobis proponitur nunc Domini dictum, qvod ſi proprie dictum accipiamus, non ſolum in nefandas cogitationes inciderimus, ſed & ipſum Dominum ſibi contrarium invenerimus.
Luc. 12.10. *Qvod ſi enim qvi dixerit verbum contra Filium condonatur*
Matth. 10.33. *ipſi*; qvomodo ille ipſe Filius inqvit: *Qvi me abnegaverit coram hominibus, abnegabo eum coram Angelis Dei.* Et rurſum: *Si*
Matth. 12.36. *omnis blaſphemia remittetur hominibus, qvomodo & de otioſo verbo rationem reddituri ſumus?* Qvomodo qvi dicit fratri ſuo, Stulte, obnoxius erit gehennæ ignis? Qvomodo Apoſtolus Paulus ait, *Ne ſe-*
1. Cor. 6.10. *qvamini, neqve ſcortatores, neqve adulteri, neqve molles, neqve calumniatores, neqve ebrioſi regnum Dei ex hæreditate occupabunt?* Et ſi hæc ſe ita habent, qvomodo jam, qvæſo te, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus? Et rurſus, ſi hoc eſt verum, qvare impius vocatur Origenes, prædicans finem pœnæ futurum, & veniam omnis peccati, & hominibus & dæmonibus a Deo datum iri? Rurſus enim ſi blaſphemia in Spiritum ſanctum non habet veniam per reſipiſcentiam: Qvid Eccleſia accuſat Novatum abjicientem pœnitentiam? Illud vero eſt obſcuriſſimum & intellectu difficillimum, qvod qvi dixerit verbum adverſus Filium remittetur ei. Itaqve minor eſt Filius ad Patrem & Spiritum ſanctum.
Joh. 10.30. Qvomodo ergo dicit Filius: *Ego & Pa-*
Joh. 5.23. *ter meus unum ſumus:* Et, *Qvi non honorat Filium, non honorat Patrem.* Et
Luc. 12.10. rurſus cum dicit, *Si qvis verbum dicit adverſus Filium, remittetur ei*, ergo etiam, dic mihi condonata eſt blaſphemia in filium Arianis, Simonianis, Photinianis & Samoſatenianis, & aliis, qvi in Chriſti incarnationem blaſphemias evomuerunt? Apage hanc abſurditatem. Si enim qvi dicit fratri ſuo: Stulte, obnoxius eſt gehennæ incendii: in qvam, dic mihi, amplius gehennam gehennarum conjicietur, qvi dicit Deo ipſi: Create, & non fili Dei, ſed ſerve & ſubdite & parve? Et ſi qvicunq; dixerit vocem contra filium hominis, remittetur ei, qvomodo idem filius
Joan. 6.53. ait: *Qvi non comederit carnem meam, & biberit ſangvinem meum, non habet vitam æternam?* Qvomodo autem poterit qvis ignominia afficiens filium honorare Spiritum ſanctum? Qvi autem afficit ignominia filium, liqvet qvod abneget baptiſmum.

A ἡμῖν νῦν τοῦ Κυρίου λόγιον. ὅπερ ἐὰν καθ' ὑπερβολὴν τὰς λέξεις ἐκλάβωμεν, οὐ μόνον εἰς ἀθεμίτους ἐννοίας περιπίπτομεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ἐναντιούμενον ἑαυτῷ εὑρίσκομεν. ἐὰν γὰρ ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀφεθήσεται αὐτῷ, πῶς ὁ αὐτὸς υἱὸς εἶπεν, ὁ ἀπαρνούμενός με ἔμπροσθεν ἀνθρώπων, ἀπαρνήσομαι αὐτὸν ἔμπροσθεν τῶν Ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ. καὶ πάλιν, ἐὰν πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, πῶς καὶ ὑπὲρ ἀργοῦ λόγου ἀπολογίαν δώσομεν; πῶς ὁ λέγων τῷ B ἀδελφῷ αὐτοῦ, μωρὲ, ἔνοχος ἔσται εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρός; πῶς Ἀπόστολος Παῦλός φησιν, μὴ πλανᾶσθε, οὔτε πόρνοι, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε λοίδοροι, οὔτε μέθυσοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν. καὶ εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει, πῶς λοιπὸν εἰπέ μοι, πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις; Καὶ ἐὰν πάλιν τοῦτο ἀληθὲς, διὰ τί λοιπὸν ἐγκαλεῖται ὁ ἄθλιος Ὠριγένης, τέλος κηρύττων τῆς κολάσεως εἶναι, καὶ συγχώρησιν ἁμαρτίας πάσης γενέσθαι, καὶ τοῖς ἀνθρώποις καὶ τοῖς δαίμοσιν παρὰ Θεοῦ; πάλιν δὲ C καὶ ἐὰν ἡ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημία, οὐκ ἔχει συγχώρησιν διὰ μετανοίας, τί μέμφεται ἡ Ἐκκλησία Ναύατον ἀποβαλλόμενον τὴν μετάνοιαν; τὸ δὲ σκοτεινότερον καὶ δυσκατάληπτον ἐκεῖνό ἐστιν· ὅτι ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὥστε ἐλάττων ἐστὶν ὁ υἱὸς παρὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ τὸν Πατέρα· πῶς οὖν ὁ υἱὸς λέγει· ὅτι ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν· καὶ ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα; καὶ πάλιν νῦν φησι, ὅτι ὃς δ' ἂν εἴπῃ D λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ ἀφεθήσεται αὐτῷ; ἆρα οὖν εἰπέ μοι, συνεχωρήθη ἡ εἰς τὸν υἱὸν βλασφημία Ἀρειανοῖς, καὶ Σιμωνιανοῖς καὶ Φωτεινιανοῖς, καὶ Σαβελλιανοῖς, καὶ τοῖς λοιποῖς πᾶσιν τοῖς εἰς τὴν τοῦ υἱοῦ σάρκωσιν βλασφημήσασιν; ἄπαγε τῆς ἀτοπίας. εἰ γὰρ ὁ λέγων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, μωρὲ, ἔνοχός ἐστιν εἰς τὴν γέενναν τοῦ πυρὸς, εἰς ποίαν λοιπὸν, εἰπέ μοι, γέενναν γεέννης βληθήσεται, ὁ λέγων τῷ Θεῷ αὐτῷ κτίστε, καὶ οὐχὶ υἱὲ τοῦ Θεοῦ ἀλλὰ δοῦλε, καὶ ὑπουργὲ, καὶ μικρέ; καὶ εἰ ὅστις εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ ἀφεθήσεται αὐτῷ, πῶς ὁ αὐτὸς υἱὸς εἶπεν, ὅτι ὁ μὴ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, οὐκ ἔχει ζωὴν αἰώνιον; πῶς δὲ δύναταί τις ἀτιμάζων τὸν υἱὸν, τιμᾶν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; ὁ δὲ ἀτιμάζων τὸν υἱὸν, δῆλον ὅτι ἀπαρνεῖται τὸ βάπτισμα.

A ὁ δὲ τὸ βάπτισμα ἀπαρνούμενος, δῆλον ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀποδύεται. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ αἰσθητοῦ Ἡλίου, ἐὰν τὴν θέρμην ἢ τὴν ἀκτῖνα αὐτοῦ καθυβρείσῃς, εἰς ὅλην τὴν φύσιν τοῦ Ἡλίου ἡ ὕβρις ἀνατρέχει· οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τρισηλίου τῆς ἁγίας τριάδος φωτὸς καὶ φωστῆρος, ἡ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ἀτιμία, παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς θεότητός ἐστι βλασφημία. τί οὖν ἐστὶ τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου πρὸς Ἰουδαίους λεγόμενον, ὅτι πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφεθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ Υἱοῦ ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, οὐκ ἀ- B φεθήσεται αὐτῷ, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι; Νουνεχῶς ἀκούσωμεν καὶ μὴ πλανηθῶμεν. διπλοῦν εἶναι τὸν Χριστὸν μετὰ τὴν ἄφραστον ἕνωσιν, φημὶ δὴ ἐκ θεότητος καὶ ἐξ ἀνθρωπότητος, αἱ ἱεραὶ ἡμῖν διαβοῶσι γραφαί· ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο. τὴν γοῦν τοῦ λόγου θεότητα ὁ αὐτὸς Χριστὸς Πνεῦμα ἅγιον ὀνομάζει, καθὰ καὶ πρὸς τὴν Σαμαρεῖτιν ἔλεγεν· ὅτι Πνεῦμα ὁ Θεός· τὴν δὲ ἀνθρωπότητα αὐτοῦ υἱὸν ἀνθρώπου πάλιν. καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ περὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκός φησι· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. οἱ οὖν ἀεὶ τῷ Θεῷ C προσκρούοντες καὶ βλασφημοῦντες Ἰουδαῖοι, διπλῆν πρὸς τὸν Χριστὸν τὴν βλασφημίαν ἐκέκτηντο· οἱ μὲν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ ἤγουν τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου προσπταίοντες, προφήτην αὐτὸν ἀλλ' οὐ Θεὸν εἶναι νομίζοντες, οἷς καὶ συγγνώμην ἔδωκεν. ἀρχὴ γὰρ ἦν τοῦ κηρύγματος, καὶ οὔπω ἐχώρει ὁ κόσμος Θεὸν πιστεύειν φαινόμενον ἄνθρωπον. διὸ καί φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι ὃς δ' ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ· τολμῶ γὰρ λέγειν ὅτι οὐδὲ αὐτοὶ οἱ μακάριοι αὐτοῦ μαθηταὶ τὸ τέλειον περὶ D τῆς αὐτοῦ θεότητος εἶχον φρόνημα, ἕως τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὐτοῖς τῇ Πεντηκοστῇ ἐπεφοίτησεν· ἐπεὶ καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἰδόντες αὐτὸν καὶ προσκυνήσαντες, οἱ δὲ ἐδίστασαν· ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου κατεκρίθησαν. οἱ δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἤγουν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ θεότητα βλασφημοῦντες καὶ λέγοντες· ὅτι ἐν Βεελζεβοὺλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμόνων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, τούτοις φησὶν, οὐκ ἀφεθήσεται, οὐδὲ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὐδὲ ἐν τῷ μέλλοντι. πλὴν σημειώσασθαι χρὴ, ὅτι οὐκ εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ βλασφημήσαντι καὶ μετανοήσαντι, οὐκ ἀφεθήσεται· ἀλλὰ τὸ βλασφημοῦντι, ἤγουν τῷ ἐν τῇ βλασφημίᾳ

A Qvi autem abnegat baptiſmum, excidit certe Spiritu ſancto. Et qvemadmodum in ſenſibili Sole, ſi qvis ejus calorem, aut radios convitiis proſcindat, in totum Solem convitium recidit; Sic etiam in clariſſimo tripliciqve Sole ſanctæ Trinitatis luminis & luminaris, unius perſonæ ignominia, totius plenitudinis Deitatis eſt blaſphemia. Qvid igitur eſt qvod a Domino ad Judæos dicitur: *Qvod omne* Luc. 12. 10. *peccatum & blaſphemia remittatur homini, & ſi qvis dixerit verbum contra Filium, remittetur ei: Si qvis vero dixerit verbum contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neqve in hoc, neqve in futu-* B *ro ſeculo?* Prudenter audiamus, & ne ſeducamur, duplicem eſſe Chriſtum poſt incarnabilem unionem: Dico autem conſtantem ex Deitate & ex humanitate, ut ſacræ nobis declarant ſcripturæ: Verbum enim caro factum eſt. Qvod ergo ad VERBI divinitatem, idem Chriſtus Spiritus ſanctus vocatur: Qvemadmodum & ad Samaritanam ajebat, *Deus eſt* Joan. 4. 24 *Spiritus.* Qvod enim ad humanitatem ejus, erat filius hominis. Rurſus qvemadmodum & alibi de divina ſua carne ait: *Nunc glorificatus eſt filius hominis.* Igitur Joan. 13. 31 Judæi, qvi Chriſto ſemper adverſabantur, C eumqve blaſphemabant, duplicem reſpectu Chriſti blaſphemiam commiſerunt. His, qvi in carnem ejus, & ſic in filiũ hominis incurrerũt, Prophetam eum, prætereaqve nihil exiſtimantes, his inqvam, etiam veniam dedit. Initium enim erat concionis, & ſic capiebat mundus Deum, credens apparentem hominem, ideo Chriſtus inqvit: *Qvod qvi dixerit verbum in filium* Luc. 2. 10. *hominis, remittetur ei.* Auſim enim confirmare, neqve ipſos beatos Chriſti diſcipulos, de ejus Deitate perfectam notitiam habuiſſe, priusqvam Spiritus ſanctus in Pentecoſte ſuperveniret illis. Qvoniam D & a reſurrectione eum contuiti, cum eum adorarent, dubitabant: ſed non propterea condemnati ſunt. Qvi vero Spiritum ſanctum, hoc eſt Deitatem Filii, blaſphemabant, & dicebant, *Qvod per Beelzebub* Matt. 12. 24 *principem dæmoniorum ejiciebat dæmonia.* Luc. 11. 16. His, inqvit, non remittetur, neqve in hoc, neqve in futuro ſeculo. Prætterqvam qvod oporteat ſignificari: non dicere Deum, blaſphemanti & reſipiſcenti non remittetur, ſed blaſphemanti,

qvoniam nullum peccatum eſt irremiſſibile apud Deum, in eis qvi ſancte & digne faciunt pœnitentiam.

A ἐπιμθύοντι. ἐπειδήπερ οὐκ ἔστιν ἁμαρτία ἀσυγχώρητος παρὰ Θεῷ ἐν τοῖς ὁσίως καὶ κατ᾽ ἀξίαν μετανοοῦσιν.

QVÆSTIO LXXII.

Qvid ergo? Habetne remiſſionem per reſipiſcentiam, qvi Chriſtum abnegat, & blaſphemat in Spiritum ſanctum?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οβ.

Τί οὖν; ἔχει ἄφεσιν διὰ μετανοίας ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος καὶ βλασφημήσας εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον;

RESPONSIO.

Tria baptiſmata purgantia cujuſlibet peccati Deus naturæ hominum donavit. Puta aqvæ, & ruiſus ſangvinis proprii, & tertium per lacrymas, per qvod meretrix purgata eſt, & etiam Petrus ipſe ſacrorum Apoſtolorum Coryphæus poſt negationem lacrymatus eſt, receptus & ſervatus. Si vero Chriſti abnegatio habet veniam, Spiritus autem ſancti non habet, ſeqvitur Filium minorem eſſe Spiritu ſancto. Audi etiam ſcripturæ teſtimonium & crede: non eſſe ullum unqvam peccatum, qvod ſuperet Dei erga homines amorem. Ait ergo Deus ſic per Ezechielem: *Vivo ego*, inqvit Dominus, *ſi fecerit qvis omnes hominis iniqvitates, & invenero eum in juſtitia, non recordaturus ſum omnium ipſius peccatorum.* Invenero autem illum fac eſſe in hora ipſius mortis. Sciendum enim, qvod perinde ac baptiſmus, fons lacrymarum purget hominem. Qvamobrem multi per lapſus fœdantes baptiſmum ſanctum, per lacrymas purgati & juſti recepti ſunt.

Ezech. 33.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τρία βαπτίσματα καθαρτικὰ πάσης οἵας δήποτε ἁμαρτίας ὁ Θεὸς τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἐδωρήσατο· λέγω δὴ τὸ ὕδατος, καὶ πάB λιν τὸ διὰ μαρτυρίας τοῦ ἰδίου αἵματος, καὶ τρίτον τὸ διὰ δακρύων, εἰς ὅπερ καὶ ἡ πόρνη ἐκαθαρίσθη· πλὴν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κορυφαῖος τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρος μετὰ τὴν ἄρνησιν, κλαύσας προσεδέχθη καὶ ἐσώθη. ἐὰν δὲ ἡ τοῦ Χριστοῦ ἄρνησις ἔχει συγχώρησιν, ἡ δὲ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐκ ἔχει, εὑρίσκεται λοιπὸν ὁ Υἱὸς ἐλάττων τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἄκουσον δὲ καὶ γραφικῆς μαρτυρίας καὶ πείσθητι μὴ εἶναι τὴν οἵαν δήποτε ἁμαρτίαν νικῶσαν τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν. λέγει οὖν ὁ Θεὸς C διὰ τοῦ προφήτου Ἰεζεκιὴλ οὕτως· Ζῶ ἐγὼ, λέγει Κύριος, ὅτι ἐὰν τις ποιήσει ἀνθρώπου πάσας τὰς ἁμαρτίας, καὶ εὕρω δὲ αὐτὸν ἐν δικαιοσύνῃ, οὐ μὴ μνησθῶ πασῶν τῶν ἀνομιῶν αὐτοῦ. εὕρω δὲ αὐτὸν, δῆλον ὅτι τῇ ὥρᾳ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι ὁμοίως τοῦ βαπτίσματος ἡ τῶν δακρύων πηγὴ καθαρίζει τὸν ἄνθρωπον· διόπερ πολλοὶ διαπταισμάτων μολύναντες τὸ ἅγιον βάπτισμα, διὰ δακρύων ἐκαθαρίσθησαν καὶ δίκαιοι ἀπεδέχθησαν.

QVÆSTIO LXXIII.

Qvod peccatum facit precationem hominis ingratam apud Deum?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ογ.

Ποία ἁμαρτία ποιεῖ τὴν προσευχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπρόσδεκτον παρὰ Θεῷ;

RESPONSIO.

Offenſarum recordatio, ſecundum ſermonem Domini dicentem: *Si attuleris donum tuum ad altare & ibi recordatus fueris, qvod frater tuus aliqvid adverſus te habeat, relinqve ibi donum tuum, & abi, reconciliare prius fratri tuo & tunc veniens offer munus tuum.* Hinc colligitur, qvod recordatio offenſarum ingratum facit donum precationis.

Matth. 5. 23.

D ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Η μνησικακία κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου τὸν λέγοντα· ὅτι ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε, πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου. ὡς τῆς μνησικακίας δῆλον ὅτι ἀπρόσδεκτον ποιούσης τὸ δῶρον τῆς προσευχῆς.

QVÆSTIO LXXIV.

Qvod peccatum non poteſt pœnitentiam admittere?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οδ.

Ποία ἁμαρτία οὐ δύναται μετανοῆσαι τῷ Θεῷ;

ΑΠΟ-

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δῆλον, ὅτι ἡ ἀπόγνωσις, ὑφ' ἧς κρατηθεὶς Ἰούδας ἀπήγξατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. οε.

Ποία ἁμαρτία ἐςὶ βαρυτέρα πάντων τῶν πλαισμάτων;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόςολος, μεῖζον πάντων τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀγάπη· πρόδηλον μεῖζον πάντων τῶν κακῶν ἡ μισαδελφία, καὶ ἀσπλαγχνία, καὶ ἀνελεημοσύνη.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οϛ.

B Ποία τῶν ἐντολῶν συγχωρεῖ τῷ ἀνθρώπῳ πάσας τὰς ἁμαρτίας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· μὴ κρίνετε καὶ οὐ μὴ κριθῆτε. καὶ πάλιν. ἄφες ἡμῖν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν. πρόδηλον, ὅτι καὶ τὸ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον, συγχωρεῖ τὰς ἁμαρτίας. ὡσαύτως καὶ τὸ μὴ μνησικακῆσαι ἀνθρώπῳ. ἄφετε γὰρ, φησὶ, καὶ ἀφεθήσεται ὑμῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. οζ.

Ἐάν τις ποιήσῃ βαρύτατον ἁμάρτημα, καὶ μετανοήσῃ, πόθεν ὀφείλει μαθεῖν, εἰ συνεχωρήθη αὐτῷ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἢ οὔ;

C

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο μὲν ὀλίγοις τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς κατάδηλον γίνεται. ὅμως ὥσπερ δεσπότης καὶ δοῦλος, οὕτως ὑπάρχει τὸ συνειδὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὁ Θεός. ὥσπερ οὖν ὁ δοῦλος ὁ πταίσας, ἐπιγινώσκει ἐκ τῶν σχημάτων καὶ τῶν ῥημάτων τοῦ δεσπότου αὐτοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι πρὸς αὐτὸν εὐμενὴς, ὡς ἦν πρὸ τοῦ πταίσματος· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτάνων, ἀπολλύει τὴν παῤῥησίαν, ἣν εἶχεν τὸ συνειδὸς αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν ἐν τῇ εὐχῇ αὐτοῦ. μετανοοῦντος οὖν τοῦ ἀνθρώπου κατ' ἀξίαν, πάλιν χαρίζεται αὐτῷ ὁ Θεὸς τὴν παῤῥησίαν, ἣν εἶχεν πρὸς D αὐτὸν πρὸ τοῦ πταίσματος. καὶ ἐντεῦθεν γινώσκει ὁ ἄνθρωπος, ὅτι συνεχώρησεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὸ ἁμάρτημα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οη.

Ἐάν τις ποιήσας ἁμαρτίαν μεγάλην, εἶτα καταγνῷ ἑαυτοῦ, καὶ ἄρξηται μετανοεῖν, καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀποθάνῃ, τί χρὴ νομίζειν ἐπ' αὐτοῦ;

RESPONSIO.

Deſperatio, qua Judas occupatus ſe ſuffocavit.

QVÆSTIO LXXV.

Quod peccatum gravisſimum eſt omnium lapſuum?

RESPONSIO.

Si, ut ait Apoſtolus omnium, bonorum maximum eſt charitas, colligitur maximum omnium malorum eſſe odium fratrum, immiſericordiam & auſteritatem.

QVÆSTIO LXXVI.

Quæ lex dat veniam omnium peccatorum?

RESPONSIO.

Domini dicentis: *Ne judicetis, & non judicabimini.* Matth. 7. 3. Et rurſus: *Dimitte nobis, ut nos etiam dimittimus debitoribus noſtris.* Matth. 6. 12 Liquet hinc, quod non judicare proximum veniam det omnibus peccatis. Similiter & non recordari offenſarum: *Remittite enim,* inquit, *& remittetur vobis.* Matth. 6. 13

QVÆSTIO LXXVII.

Si quis gravisſimum commiſiſſet peccatum, & reſipuiſſet, unde debet diſcere, an remiſſum ſit ei a Deo, necne?

RESPONSIO.

Hoc quidem paucis hominibus in terra planum fit: tamen quemadmodum Dominus & ſervus, ſic & conſcientia hominis & Deus ſe habent. Quemadmodum igitur ſervus lapſus cognoſcet ex geſtibus & verbis Domini ſui, quod non ſit apud eum in gratia, ut ante lapſum: Sic etiam homo peccans perdit loquendi libertatem, quam habebat conſcientia ipſius ad Deum in precibus ſuis. Reſipiſcenti autem homini digne, gratificatur rurſus iſti Deus loquendi libertatem, quam habuerat ad Deum ante lapſum. Et hinc cognoſcit homo, quod Deus ipſi peccatum condonaverit.

QVÆSTIO LXXVIII.

Si quis peccato commiſſo grandi cujus deinde cogniti pœnitere ipſum cœperit, & poſt triduum moriatur, quid de eo ſperare oportet?

RESPONSIO.

Si cum cœpit pœnitere, continuit animam ſuam a malis conſiliis, & cum Deo pactum iniit, quod nolit amplius transgredi per priora ſua peccata, quæ fecit, & cras moriatur: accepit Deus reſipiſcentiam ejus, ſicut etiam latronis. Incipere autem pœnitere penes hominem eſt, vivere vero & mori penes Deum. Multos enim pœnitentiam incipientes ſtatim rapit Deus ut bonus ad utilitatem, cum præcognoſcat, quod ſi diu ſint ſuperſtites, iterum lapſuri ſint & perituri.

QVÆSTIO LXXIX.

Quomodo aliqui ex ſola & levi occaſione, prope fluvios lacrymarum profundunt? Alii vero ſi mille calamitatibus & afflictionibus premantur, ſi etiam alios preſſos videant, neutiquam lacrymari poſſunt?

RESPONSIO.

Sunt quædam & temperamenta animarum & corporum ex natura lacrymam habentia, vel non habentia. Quæ enim calidi & teneri ſunt habitus, cito lacrymantur miſerabiliter, quod omnibus mulieribus accidere videmus. Qui vero rurſus agreſti & ſicciſſima ſunt natura & arrogantis animi, flere non poſſunt. Hæc quidem dicimus de eis, qui in medio mundo verſantur. Qui autem ſolitariam degunt vitam, ſæpenumero ex divina gratia donum lacrymarum ſortiuntur. Niſi quod magna in lacrymis eſt differentia. Qvemadmodum enim ſæpius & ebrii ex vino lacrymantur: Quidam etiam gloriam hominum venantes. Quocirca hic bonus eſt fletus, qui occulte Deo offertur, quemadmodum & de eleemoſyna pronunciatur.

QVÆSTIO LXXX.

Si quis a mendicis rogetur in via, & multis aliis præſentibus, quid faciendum, an non poſſumus miſericordiam exercere?

RESPONSIO.

Cogitationem hominis judicat Deus. Si igitur coram decem millibus propter Deum & non propter hominem donet quis, benefaciet, nec condemnatus eſt.

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν ἀρξάμενος τῆς μετανοίας, συνέστειλεν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπὸ τῶν πονηρῶν βουλευμάτων, καὶ διέθετο πρὸς τὸν Θεὸν συνθήκας, ὅτι οὐκ ἔτι παρέρχεται, διὰ τῶν προτέρων αὐτοῦ ἁμαρτιῶν, ὧν ἔπραξε, καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον τελευτήσῃ, ἐδέξατο ὁ Θεὸς τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ λῃστοῦ. τὸ μὲν γὰρ ἄρξασθαι τῆς μετανοίας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐστίν· τὸ δὲ ζῆσαι ἢ τελευτῆσαι, ἐν τῷ Θεῷ ἐστιν. πολλοὺς γὰρ ἀρξαμένους μετανοεῖν εὐθέως ἁρπάζει ὁ Θεὸς ὡς ἀγαθὸς πρός τι συμφέρον προγινώσκων, ὅτι ἂν πολυχρονήσουσιν, πάλιν πε-
B σεῖν καὶ ἀπολέσθαι ἔμελλον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οθ.

Πῶς τινες ἐκ ψιλῆς καὶ μόνης προφάσεως ποταμοὺς σχεδὸν δακρύων καταφέρουσιν· ἕτεροι δὲ ἐὰν μυρίαις συμφοραῖς καὶ θλίψεσι περιπέσωσιν, εἰ καὶ ἄλλους περιπεσόντες θεάσωνται, οὐδαμῶς δακρῦσαι δύνανται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰσὶν μὲν καὶ κράσεις τοιαῦται ψυχῶν καὶ σωμάτων, ἐκ φύσεως τὸ δάκρυον ἔχουσαι καὶ μὴ ἔχουσαι. οἱ μὲν γὰρ θερμῆς καὶ ἁπαλῆς ἕξεως ὄντες, εὐθέως δακρύουσι συμπαθῶς, οἷον τι καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν γυναικῶν ὁρῶμεν
C γινόμενον· οἱ δὲ πάλιν καὶ ἐξ ἀγρίας γνώμης καὶ ξηροτάτης φύσεως, καὶ ὑπερηφάνου καρδίας, δακρῦσαι οὐ δύνανται. ταῦτα μὲν φαμεν ἐπὶ τῶν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου διαγόντων. οἱ γὰρ τὸν μονήρη βίον μετερχόμενοι, πολλάκις καὶ ἐκ θείας χάριτος τὸ δῶρον τῶν δακρύων νομίζονται. πλὴν πολλή τις ἐν τοῖς δακρύοις διαφορὰ καθέστηκεν. τινὲς γὰρ πολλάκις καὶ ἀπὸ μέθης οἴνου δακρύουσι· τινὲς δὲ καὶ δόξαν ἀνθρώπων θηρώμενοι. διόπερ ἐκεῖνο ἀγαθὸν καθέστηκεν δάκρυον τὸ κρυπτῶς Θεῷ προσαγόμενον, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς ἐλεημοσύνης πα-
D ραγγελλόμεθα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. π.

Ἐάν τις ὑπὸ πτωχῶν αἰτούμενος ἐν ὁδῷ, καὶ ἑτέρων πολλῶν ἀνδρῶν παρόντων, τί χρὴ ποιεῖν; ἢ οὐ δυνατὸν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην ποιεῖν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν λογισμὸν τοῦ ἀνθρώπου κρίνει ὁ Θεός. ἐὰν οὖν ἐνώπιον μυριάδων διὰ Θεὸν, καὶ οὐ δι᾽ ἀνθρωπαρέσκειαν ποιήσει τὸ ἀγαθὸν, οὐ κατακέκριται.

Digitized by Google

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πα.

Πόθεν ποτὲ μὲν ἀγαθὴ γίνεται ἡ ψυχὴ πρὸς συμπάθειαν· ποτὲ δὲ πάλιν σκληρὰ καὶ ἄσπλαγχνος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μόνην ἄτρεπτον καὶ ἀεὶ ὡσαύτως μένουσαν τὴν θείαν φύσιν γινώσκομεν. ἐπεὶ καὶ ἐξ Ἀγγέλων τινὲς ἐτράπησαν. οὕτω δὴ οὖν λοιπὸν ἐπὶ τῆς τρεπτῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων νοεῖν· ὅτι ποτὲ μὲν ἀγαθύνεται, ὡς κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ ὑπάρχουσα· ποτὲ δὲ σκληρύνεται, ὡς πολεμουμένη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ προσκειμένη τοῖς τοῦ βίου. πλὴν ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν πρὸς τὴν συμπάθειαν βιάζεται, τοῦ πάντως ποιῆσαι τὸ ἀγαθὸν, προκόπτει λοιπὸν τῇ ἀγαθῇ συνηθείᾳ εἰς τὸ πάντοτε προθύμως διδόναι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πβ.

Τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· μὴ ἐκ λύπης, ἢ ἐξ ἀνάγκης· ἱλαρὸν γὰρ δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός· οὐ χρὴ λοιπὸν βιάζεσθαι τὸν λογισμὸν ἑαυτοῦ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ποιῆσαι ἐλεημοσύνην;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῶν τελείων ἐστὶν τὸ πάντοτε ἱλαρῶς ποιεῖν τὸ ἀγαθόν. καὶ οἱ βιαζόμενοι δὲ ἑαυτοὺς εἰς τὴν τοῦ πτωχοῦ ἐντολὴν, εὐπρόσδεκτοί εἰσι παρὰ Θεῷ τῷ εἰπόντι· βιασταὶ ἁρπάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πγ.

Ἐάν τις περὶ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν μετανοήσῃ, πρόδηλον, ὅτι ἐξαλείφεται τὰς ἁμαρτίας αὐτοῦ. ἄρα λοιπὸν καὶ ἐάν τις ποιήσας εὐποιίαν μεταμεληθῇ, ἐξαλείφει τὸν μισθὸν, ὃν ἐποίησεν διὰ τῆς μεταμελείας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μὴ γένοιτο. ὥσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς μετανοίας τῶν ἁμαρτιῶν ὁ Θεός ἐστιν ὁ ταύτης πρόξενος· οὕτως ἐπὶ τῆς μετανοίας τῆς περὶ τὴν ἐλεημοσύνην, ὁ διάβολός ἐστι ποιητὴς αὐτῆς, καὶ οὐχ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. διὸ οὐδὲ ἀναλύεται ὁ γινόμενος μισθός. ὅμως οὐ καλὸν τὸ μεταγινώσκειν ἐπ᾽ ἀγαθῷ γινομένῳ. ὁ γὰρ συνεχῶς μεταμελόμενος, ὀκνηρότερος εἰς τὸ ἀγαθὸν γίνεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πδ.

Τινές φασιν, ὅτι οὐ δεῖ ἀνεξέταστον παρέχειν ἐλεημοσύνην, ἀλλ᾽ ἐρωτᾶν μετὰ ἀκριβείας, εἰ ἐν ἀληθείᾳ ἐνδεής ἐστιν ὁ ἡμῖν προσερχόμενος. λέγει γάρ, φασὶν, ὁ Σολομῶν, ὅτι ἐὰν ποιῇς ἀγαθὸν, βλέπε τίνι ποιεῖς.

A QVÆSTIO LXXXI.

Unde aliquando quidem anima eſt natura ſua ad commiſerationem prona, quandoque vero dura & immiſericors?

RESPONSIO.

Solam immutabilem cognoſcimus divinam naturam, & ſemper ſibi conſtantem; quoniam etiam quidam ex Angelis averſi ſunt. Sic ergo ſane in mutabili hominum natura evenit. Qnia interdum emendatur, ut quæ ad imaginem Dei creata, interdum fit pejor, ut quæ ab hoſte noſtro oppugnatur, & hujus vitæ rebus adhæret, præterquam ſi ipſe
B ſe cogat homo ad commiſerationem, ut omnino faciat bonum, proficit denique bona conſuetudine, ut ſemper prompte ſit liberalis.

QVÆSTIO LXXXII.

Cum dicit Apoſtolus: *Non ex triſtitia aut coacte: Hilarem enim datorem amat Deus*: An non oportet cogere quemquam cogitationem ſuam ad exercendam miſericordiam? 2.Cor.9.7.

RESPONSIO.

Perfectorum eſt ſemper hilare facere bonum. Qui autem ſe adigunt ipſi ad
C perficiendum mendico mandatum, accepti ſunt apud Deum, dicentem: *Violenti rapiunt regnum cælorum.* Matth. 11. 12.

QVÆSTIO LXXXIII.

Si quis a peccatis ſuis reſipiſcat, conſtat, eum delere peccata ſua. Ergone deinceps & ſi quis benignitatem præſtiterit, & pœnituerit ipſum, delet mercedem, quam meruerat ſua pœnitentia?

RESPONSIO.

Abſit, quemadmodum enim in pœnitentia peccatorum Deus præparat eum,
D ſic diabolus eſt effector pœnitentiæ illius, quæ ſequitur eleemoſynam, non anima hominis. Quocirca non perit merces continuo. Non eſt autem bonum pœnitere de bono commiſſo: continenter enim pœnitere pigriorem ad bonum reddit.

QVÆSTIO LXXXIV.

Quidam ajunt, quod non deceat abſque inquiſitione præbere eleemoſynam, ſed quærere accurate, an revera indigus ſit, qui ad nos adit. Dicit enim, inquiunt, Salomon, *Cum benefacis, vide, cui benefacias,* Eccleſ.12.1

RESPONSIO.

Sic etiam reliquas ſcripturas, qui prave ſentiunt, pervertunt. Non enim de mendico aliquo hoc loquitur Salomon, ſed vide, cui facias, id eſt, quid Deo facias. Si enim hoc ad diſcernendos petentes proferunt, cur dicit Dominus: *Da, quicunque te rogaverit?*

QVÆSTIO LXXXV.

Nonne in Eccleſia offerre honoratius eſt coram Deo, quam petentibus diſtribuere?

RESPONSIO.

Quod Dominus dicturus eſt eis, qui ad dextram: *Eſurivi, & dediſtis mihi edere,* Matt.25.35. *ſitivi, & dediſtis mihi bibere,* oſtendit honoratiorem eſſe erga templa ad imaginem & ſimilitudinem ipſius condita condolentiam. Niſi quod ſæpe perſecutionis tempore, cum templum Dei ruinam minitatur, etiam condolentia in hoc neceſſaria eſt. Et rurſus omnium honoratiſſima eſt eorum, qui ob fidem in Chriſtum torquentur, liberatio.

QVÆSTIO LXXXVI.

Si quis fidelis ab infideli mutuo accipiat pecunias, quas alio convertat, an poſſit hoc apud Deum excuſare?

RESPONSIO.

Matt.22.21. Marc.12.17. Cum Dominus dicat: *Reddite, quæ ſunt Cæſaris, Cæſari:* quia hoc de Græco, id eſt, Ethnico Cæſare dictum, diſcimus, quod illaudabile ſit defraudare. Eodem modo ſi in pauperes inſumtæ ſunt ejuſmodi pecuniæ poſſunt pauperum preces Luc. 16. 9. Deo reconciliare, dicenti: *Facite vobis amicos ex Mammona injuſto.* Si vero in privatos quoſdam victus impenſæ ſint, conſtat quod de duobus criminibus agantur rei, id eſt voluptatis & furti.

QVÆSTIO LXXXVII.

An vero Eleemoſynæ omnia peccata hominis delent?

RESPONSIO.

Eſt diſcrimen inter peccata & peccata: & eleemoſynas & eleemoſynas. Ideo dico, ſi quis offenſarum recordetur proximi ſui, etiamſi decem millia eleemoſynarum profundat, conſtat nihil veniæ mereri eas nobis, niſi remittamus debita & nos ſua fratri noſtro, ſecundum Chriſti dictum.

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὕτως καὶ τὰς λοιπὰς γραφὰς οἱ κακῶς νοοῦντες διαστρέφουσιν· οὐ γὰρ περὶ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ πτωχοῦ τοῦτο εἶπεν Σολομών· ἀλλὰ βλέπε, τίνι ποιεῖς, τοῦτ' ἔστιν, ὅτι τῷ Θεῷ ποιεῖς. εἰ γὰρ περὶ τοῦ ἀνακρίνειν τοὺς αἰτοῦντας τοῦτό φησι, πῶς ὁ Κύριος λέγει· παντὶ τῷ αἰτοῦντί σε δίδου;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πε.

Ἆρα δὲ τὸ ἐν Ἐκκλησίαις προσφέρειν ὑπάρχει παρὰ Θεῷ τιμιώτερον· ἢ τὸ τοῖς δεομένοις διανέμειν;

B

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ εἰπεῖν τὸν Κύριον τοῖς ἐκ δεξιῶν· ὅτι ἐπείνασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με. ἔδειξεν προτιμιωτέραν εἶναι τὴν εἰς τοὺς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν αὐτοῦ κτισθέντας ναοὺς συμπάθειαν. πλὴν πολλάκις ἐν καιρῷ διωγμοῦ μέλλοντος ναοῦ Θεοῦ ἀπολλύσθαι, ἀναγκαία καὶ ἡ ἐν τούτῳ συμπάθεια. καὶ πάλιν τινῶν διὰ Χριστοῦ πίστιν βασανιζομένων, τιμιωτέρα πάντων ἡ τούτων ἀνάρυσις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πς.

Ἐάν τις πιστὸς παρὰ ἀπίστῳ χρήματα πι-
C στευθεὶς τούτων παραψηται, ἆρα εὐσύγγνωστον παρὰ Θεῷ τοῦτο καθέστηκεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι, δῆλον ἔτι Ἕλληνος τοῦ τότε Καίσαρος ὄντος μανθάνομεν, ὅτι οὐκ ἐπαινετὸν τὸ παράψασθαι. ὅμως ἐὰν εἰς πενήτας τὰ τοιαῦτα ἀναλωθῶσιν χρήματα, δύνανται αἱ τῶν πενήτων εὐχαὶ τῷ Θεῷ ἐξδυσωπήσασθαι τὸν εἰπόντα· ποιήσατε ὑμῖν φίλους ἐκ τοῦ μαμωνᾶ τῆς ἀδικίας. εἰ δὲ εἰς ἰδίας τινὰς
D βιωτικὰς δαπανηθῶσιν, πρόδηλον ὅτι δυσὶ κρίμασιν οἱ τοῦτο ποιοῦντες ὑποπίπτουσιν, λέγω δὴ, ἡδονῆς καὶ κλοπῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πζ.

Ἰσχύει ἐλεημοσύνη πᾶσαν ἁμαρτίαν ἀνθρώπου ἐξαλεῖψαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἔστιν ἁμαρτία, καὶ ἁμαρτία· καὶ ἔστιν ἐλεημοσύνη καὶ ἐλεημοσύνη. οἷόν τι λέγω, ἐὰν μνησικακίαν ἔχωμεν πρὸς τὸν πλησίον, πρόδηλον ὅτι μυρίαι ἐλεημοσύναι οὐ συγχωροῦσιν ἡμῖν, ἐὰν μὴ ἀφίωμεν καὶ ἡμεῖς τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα αὐτοῦ, κατὰ τὸν τοῦ Κυρίου λόγον.

Digitized by Google

πάλιν τε, ἄλλο ἐστὶ παυσάμενόν τινα πορνείας ποιεῖν ἐλεημοσύνην· καὶ ἕτερόν ἐστι τῷ ἱσταμένῳ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ οὕτω παρέχειν τοῖς πένησι. καὶ ἄλλος πάλιν ὁ μισθὸς τοῦ γεωπόνου, ἐξ ἰδίου ἱδρῶτος ποιοῦντος συμπάθειαν· καὶ ἕτερος ὁ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἀπὸ δώρων καὶ προσόδων παρέχοντος. πρὸς τούτοις, ἄλλος ὁ ἐκ τοῦ ὑστερήματος διδούς· καὶ ἄλλος ὁ ἐκ τοῦ περισσεύματος. καὶ ἕτερος ὁ χειροχρήστης, ὁ τὰ ἀλλότρια πιστευόμενος ἐπὶ τὸ διαδοῦναι τοῖς πένησι. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλ' ὅτι ὁ μὲν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου ὑπάρχων μηδὲν ἄλλο δυνάμενος Θεῷ ὑπὲρ αὐτοῦ πλαισμάτων προσαγάγαι, καθαίρεται δι' ἐλεημοσύνης· ὁ δὲ τὸν μονήρη βίον μετερχόμενος, ἀπαιτεῖται μειζοτέραν τινὰ πολιτείαν ἐνδείξασθαι. ὅμως εἰ τὸν Ναβουχοδονόσορ τὸν τοιοῦτον ἀσεβῆ ἴσχυσεν ἡ ἐλεημοσύνη δικαιῶσαι μεγάλα ὡς ἀληθῶς καὶ δυσίατα ἁμαρτήματα δι' ἐλεημοσύνης ἐξαλείφονται. ἀκούσωμεν γὰρ τοῦ ἁγίου Δανιὴλ πρὸς αὐτὸν λέγοντος· βασιλεῦ, ἡ βουλή μου ἀρεσάτω σοι, τὰς ἁμαρτίας σου ἐν ἐλεημοσύναις λύτρωσαι, καὶ τὰς ἀδικίας σου ἐν οἰκτιρμοῖς πενήτων. καὶ πάλιν ἡ θεία γραφή· ἐλεημοσύνη καλύπτει ἁμαρτίας μεγάλας. καὶ πάλιν· ὁ συνιὼν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα, ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος· τουτέστιν τῆς κρίσεως· πονηρὰ γὰρ ὑπάρχει τοῖς ἁμαρτωλοῖς λέγω δὴ τῆς αἰωνίου κολάσεως.

A Rurſus aliud eſt, ſi quis a ſcortatione deſiſtat, faciatque miſericorditer. Et aliud ſi perſeverans in peccato, ſic præbeat pauperibus. Et alia rurſus eſt merces agricolæ, qui ex ſuo ſudore miſericordiam exercet: Et alia Magiſtratus, qui ex reditibus & proventibus præbet. Alia præterea ejus, qui dat ex abundantia, & ejus, qui ex defectu, & alia diaconi, qui de alienis ſibi creditis, ut dentur pauperibus. Non ſolum autem hoc, verum etiam quando qui in medio mundo verſatur, cum nihil aliud poſſit Deo pro ſuis peccatis offerre, purgatur per eleemoſynam; at qui ſolita-
B riam agit vitam, debet majora virtutis ſpecimina dare. Tamen cum Nabuchodonozor tam impium potuerit eleemoſyna juſtificare: certe magna & intolerabilia peccata per eleemoſynam delentur. Audiamus enim ſanctum Danielem ad ipſum dicentem: *Conſilium meum, Rex, placeat tibi: peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas commiſerationibus erga pauperes.* Dan. 4. 24.
Et rurſus divina Scriptura: *eleemoſyna*, ait, *teget peccata magna.* Et rurſus, *Qui intellexerit ſuper egenum & pauperem, in die mala liberabit eum Dominus,* Pſal. 40. 2.
hoc eſt in die judicii, mala enim eſt pec-
C catoribus: dico autem æternæ pœnæ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πη.

Ἐτόλμησάν τινες μακαρῆσαι τοὺς τελείους ἐλεήμονας ὑπὲρ τοὺς ποιοῦντας σημεῖα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐκ ἀφ' ἑαυτῶν τὴν τοιαύτην ψῆφον εἰρήκασιν, ἀλλὰ πάντως τοῦ σωτῆρος εἰπόντος ἀκούσαντες· ὅτι ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες, ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, οὐχ ἵνα σημεῖα ποιεῖτε· ἀλλ' ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. εὔδηλον δὲ, ὅτι τὸ γνώρισμα τῆς ἀληθοῦς ἀγάπης ἡ ἐλεημοσύνη ἐστίν. καὶ γὰρ στήσας ἐκ δεξιῶν ὁ Χριστὸς τοὺς δικαίους, οὐκ εἶπεν· δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν, ὅτι σημεῖα καὶ τέρατα ἐποιήσατε, οὐδὲ ἄλλο τι ἀγαθὸν ἐποιήσατε· ἀλλ' ὅτι ἐπείνασα καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, καὶ τὰ ἑξῆς. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς ἐξ εὐωνύμων ἐκπέμπων εἰς τὸ σκότος τὸ αἰώνιον, τὴν ἀνελεημοσύνην

QVÆSTIO LXXXVIII.

Auſi ſunt quidam perfectos judicare miſericordes ſupra miracula facientes.

RESPONSIO.

Non a ſeipſis hoc ſuffragium dixerunt:
D ſed cum audiverint Servatorem noſtrum dicentem: *Hinc cognoſcent omnes, quod diſcipuli mei ſitis,* Joan. 13. 35.
non ſi ſigna feceritis, ſed, *ſi dilexeritis vos inter vos.* Patet autem, quod indicium ſinceræ charitatis fiat ex eleemoſyna. Etenim cum ſtatuat Chriſtus juſtos ad dextram, & dicat, *Venite benedicti Patris mei, & poſſidete regnum vobis paratum,* Matth. 25. 34.
non quia ſigna feciſtis, & miracula, aut aliud quid feciſtis boni: *Sed cum eſurirem, dediſtis mihi eſculentum,* Ibidem. 35.
& ſic deinceps. Similiter autem & eis, qui ad ſiniſtram ejiciendi erunt in æternas tenebras, immiſericordiam

& animi duritiem exprobrabit. Edere A enim ſigna, divinæ ſolius eſt potentiæ: Charitatem vero & condolentiam oſtendere erga proximum, in noſtra eſſe poteſtate conſtat. Audi etiam clarius de facientibus miracula & eleemoſynas largientibus teſtimonium & ſuffragium.
1.Cor.13.1s *Si,* ait Paulus, *lingvis hominum loquerer & Angelorum, habeam omnem fidem, adeo ut montes transferam, & tradam corpus meum comburendum, charitatem autem non habeam, nihil prodeſt mihi.* Et rurſus Dominus ait:
Matt 5. 48. *Sitis,* non mirifici, *ſed miſericordes & boni, ſicut pater veſter, qui in cœlis eſt.* B

QVÆSTIO LXXXIX.

Quotam partem bonorum ſuorum debet quivis hominum dare ad beneficentiam coram Deo?

RESPONSIO.

Non reſpicit Deus ad id, quod datum, ſed quæ recondita ſunt apud homines. Cum igitur Apoſtolus dicat, *Quod vobis ſupereſt, detur ad defectum pauperum ſupplendum,* id eſt, quæcunque recondimus de his præter victum noſtrum & potum & amictum, de eis judicium ſubibimus in die judicii, tale judicium, quale homicidæ ferunt: Quod cum multi multos hic ex C morte pecuniis ſuis liberare poſſent, non ſervarunt, ſed deſpexerunt eos.

QVÆSTIO XC.

Eleemoſynæ pauperibus relictæ a mortuis, quomodo dicuntur?

RESPONSIO.

Mortua ſacrificia. Attamen ſi etiam in vita ſua ejusmodi fuerit miſericors, accepta ſunt etiam in morte ejus beneficia coram Deo. D

QVÆSTIO XCI.

Si quis in peccatis conſenuit, ut neque eſurire, neque humi dormire, neque vigilare poſſit, aut aliam aliquam exercitationem ſuſcipere, neque pecuniis abundet ad elargitionem, neque vitæ ſuæ valeat moderari, quomodo talis ſervari poterit?

RESPONSIO.

Quomodo ſervatus eſt publicanus, & ſecundum Prophetam
Pſal.114.6. dicentem: *Humiliatus ſum, & ſervavit me*

A καὶ τὴν ἀσπλαγχνίαν αὐτῶν ἐλεκάλεσεν. καὶ γὰρ τὸ ποιῆσαι σημεῖα, τῆς τοῦ Θεοῦ καὶ μόνης ἐστὶ δυνάμεως· τὸ δὲ ἀγάπην καὶ συμπάθειαν εἰς τὸν πλησίον ἐνδείξασθαι, πρόδηλον ὅτι, καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἐστὶ προαιρέσεως. ἄκουσον δὲ καὶ τρανοτέρως περὶ τῶν τὰ σημεῖα ποιούντων καὶ ἐλεημοσύνας μαρτυρίας καὶ ψήφου. ἐὰν, φησὶν ὁ Παῦλος, ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ, καὶ τῶν Ἀγγέλων, καὶ ἐὰν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν. κἂν παραδῶ τὸ σῶμά μου, ἵνα καυθήσωμαι, ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω, οὐδὲν ὠφελοῦμαι. Καὶ πάλιν Κύριός φησι· γίνεσθε οὐχὶ σημειοφόροι· ἀλλ᾽ οἰκτείρμονες, καὶ ἀγαθοὶ, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πθ.

Πόσον μέρος τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων ἀπαιτεῖται πᾶς ἄνθρωπος παρὰ Θεοῦ δοῦναι εἰς εὐποιΐαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ σκοπεῖ ὁ Θεὸς τὰ διδόμενα, ἀλλὰ τὰ ἀποκείμενα τῶν ἀνθρώπων. λέγοντος οὖν τοῦ Ἀποστόλου· ὅτι τὸ ὑμῶν περίσσευμα δοθήτω εἰς τὸ τῶν πτωχῶν ὑστέρημα· εὔδηλον, ὅτι ὅσα ἐνθάδε ἀποθήσωμεν ὑπὲρ τὴν ἡμετέραν βρῶσιν καὶ πόσιν, καὶ ἔνδυσιν, κρίμα ὑπὲρ αὐτῶν δώσομεν ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, τοιοῦτο κρίμα, C οἷον οἱ ἀνδροφόνοι παρέχουσιν· διότι ἐνθάδε πολλοὺς ἐκ θανάτου διὰ τῶν ἡμετέρων χρημάτων δυνάμενοι σῶσαι, οὐκ ἐσώσαμεν, ἀλλὰ παρείδομεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟ.

Αἱ εἰς πτωχοὺς καταλιμπανόμεναι ὑπὸ τῶν τελευτησάντων ἐλεημοσύναι, τί λέγονται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Νεκραὶ θυσίαι, ὅμως ἐὰν καὶ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐλεήμων ᾖ ὁ τοιοῦτος, δεκταί εἰσι καὶ D ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ εὐποιΐαι παρὰ τῷ Θεῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟα.

Ἐάν τις ἐν ἁμαρτίαις καταγηράσας, μήτε νηστεῦσαι δύναται, μήτε χαμευνῆσαι, ἢ ἀγρυπνῆσαι, ἢ ἄλλην τινὰ ἄσκησιν ποιῆσαι, μήτε χρημάτων εὐπορεῖ πρὸς διάδοσιν, μήτε τοῦ βίου ἰσχύει ἀποτάξασθαι, ποίῳ ἄρα τρόπῳ λοιπὸν ὁ τοιοῦτος σωθῆναι δυνήσεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἵῳ τρόπῳ ἐσώθη ὁ τελώνης, εἰ καὶ μετὰ τὸν εἰπόντα προφήτην ἐταπεινώθην, καὶ ἔσωσέν με

A ὁ Κύριος. ὥσπερ γὰρ ἡ ἀναίμακτος θυσία, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη ἄφεσιν ἁμαρτιῶν ἡμῶν προσφέρεται τῷ Θεῷ· οὕτος καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη τῆς καρδίας. θυσία γάρ φησι τῷ Θεῷ Πνεῦμα συντετριμμένον· καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει. καὶ πάλιν ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ, καὶ τοὺς ταπεινοὺς τῷ Πνεύματι σώσει. καὶ πάλιν. ὥσπερ μακαρίζονται οἱ ἐλεήμονες, καὶ οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ· οὕτω μακαρίζονται πρὸ πάντων οἱ πτωχοὶ τῷ Πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. ταύτην οὖν τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας πένης, B καὶ ἀσθενής, καὶ γέρων, καὶ ἰδιώτης ὁδεῦσαι καὶ κατορθῶσαι δύναται.

A *Dominus*. Quemadmodum enim exanguis victima, ſeu eleemoſyna remiſſionem peccatorum aufert a Deo, ita etiam cordis humiliatio: *Sacrificium enim*, ait David, *Deo eſt ſpiritus contritus, cor contractum & humiliatum Deus non deſpiciet.* Pſal. 50 17.
Et alibi: *Prope eſt Dominus contritis corde, & humiles ſpiritu ſervabit.* Et rurſus Pſal. 33. 19.
ſicuti beantur miſericordes & puri corde, ita præ cæteris *beantur pauperes ſpiritu, quia ipſorum eſt regnum cælorum.* Matth. 5. 3.
Eandem igitur viam ſalutis pauper & infirmus, & ſenex, & rudis proficiſci & dirigere poteſt.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ϙβ.

Τί ἐστιν ταπεινοφροσύνη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ταπεινοφροσύνη ἐστὶ ψυχὴ μὴ προσέχουσα, μηδὲ κρίνουσα ἀλλοτρίων ἀνθρώπων πταίσματα· ἀλλὰ μόνον τὰ ἑαυτῆς βλέπουσα καὶ ὑπεύθυνον τῆς αἰωνίου κολάσεως ταύτην ἔχουσα, καὶ τοῦτο πρὸς Θεὸν λέγουσα· σῶσόν με ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου, καὶ οὐχ ἕνεκεν τῶν κατορθωμάτων μου· ὁ δὲ οὕτως ὑπεύθυνον λογιζόμενος, οὐδὲ μνησικακήσει ἄνθρωπον ἁμαρτάνοντα, C καὶ λοιπὸν ἐκ τριῶν τρόπων, τὴν τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσιν κομίζεται. ὡς γὰρ μὴ κρίνων, οὐ κρίνεται· καὶ ὡς ταπεινοφρονῶν δικαιοῦται· καὶ ὡς συγχωρῶν συγχωρεῖται.

QVÆSTIO XCII.

Quid eſt humiliatio?

RESPONSIO.

Humiliatio eſt anima non obſervans neque judicans alienorum lapſus, ſed ſolummodo ſua curans, & ſe ſubjiciens æternæ pœnæ, & hoc ad Deum dicens: *Serva me propter nomen tuum, & non propter perfectionem meam.* Qui vero ſe ita Deo ſubjecit, neque unquam offenſarum recordabitur, neque condemnabit hominem peccantem, & deinceps tribus modis remiſſionem peccatorum reportat. Etenim ut qui non judicet non judicetur, ut qui ſe humiliet, juſtificetur, ut qui remittat, remittetur ei.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϙγ.

Ἐάν τις πολλάκις ἁμαρτήσας, πολλάκις μετανοεῖν ἐπεχείρισεν, καὶ πάλιν εἰς ἁμαρτίαν ἔπεσεν, μέχρι πόσων πταισμάτων πάλιν μετανοοῦντα ὁ Θεὸς προσδέχεται τοῦτον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. D

Ὁ τὸ εὐτρεπτὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιστάμενος Κύριος, κἂν μυριάκις ὁ ἄνθρωπος πέσῃ, κἂν μυριάκις μετανοήσῃ, οὐδαμῶς αὐτὸν ἀποβάλλεται. ὁ γὰρ ἐπαγγειλάμενος τῷ Πέτρῳ ἑβδομηκοντάκις ἑπτὰ τῷ ἀδελφῷ συγχωρεῖν· πολλῷ πλεῖον αὐτὸς συγχωρήσει μυριοντάκις ἑπτὰ τῷ ἀνθρώπῳ· μετανοοῦντι μέντοι γε. καὶ τοῦτο δεῖ ἀκριβῶς ἐπίστασθαι ὅτι ψυχὴ εἰς συνήθειαν ἐλθοῦσα τοῦ πολλάκις ἁμαρτάνειν, καὶ πολλάκις μετανοεῖν, καταφρονοῦσα τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ὑποστρέψασα, δυσχερῶς ὄντως ἡ τοιαύτη ψυχὴ

QVÆSTIO XCIII.

Si quis ſæpe peccans, ſæpe pœnitentiam aggrediatur, & rurſus in peccatum incidat, quatenus peccantem & reſipiſcentem complectitur eum Deus?

RESPONSIO.

Perſpecta ſcilicet mutabilitate naturæ humanæ, etſi millies homo lapſus ſit, & millies reſipuerit, nequaquam eum abjicit. Qui enim Petro annunciarit, ſeptuagies ſepties fratri ignoſcendum, multo amplius ipſe & vel ſepties millies homini ignoverit reſipiſcenti. Et hoc tamen accurate ſcitote, qvod anima, quæ in conſuetudinem abit peccandi ſæpius, & ſæpius reſipiſcendi contempto Deo, ad peccatum reverſa, difficulter certe ejuſmodi anima deſiſtat

Digitized by Google

a peccato, ſicut canis macellarius ad fremitum aſſuetus. Deinde quis ſit finis vitæ noſtræ futurus incertum eſt. Oportet igitur nos certiores fieri, ne quando in peccatis antevertamur, & inveniamur impœnitentes, & abjiciamur in cruciatum ſempiternum.

QVÆSTIO XCIV.

Quotuplex eſt adulterium?

RESPONSIO.

Duplex. Etenim mulier marito nupta, ſi quando ſcortetur, adulterium eſt. Item, vir, qui uxorem habet, ſi ſcortetur, adulterium eſt in fraudem propriæ uxoris.

QVÆSTIO XCV.

Putant aliqui, corporale peccatum præ omnibus peccatis veniam facilius impetrare, ut quod ſit naturalis motus in homine?

RESPONSIO.

Contrarium Apoſtolus ſentit, gravius omnibus peccatis illud nominans, cum inquit: *Quodcunque fecerit quis peccatum, extra corpus eſt: qui autem ſcortatur in ſuum ipſius corpus peccat.* (1Cor.6.18.) Quoniam ex ſua ipſius carne veluti ſacrificium quoddam exhibet ſatanæ ſuum ipſius ſemen. Et rurſus, comedere naturale eſt, & ecce Deus Adamum tranſgreſſum condemnavit.

QVÆSTIO XCVI.

Quot ſunt judicia & peccata ſcortatoria?

RESPONSIO.

Eſt diſcrimen inter judicia & peccata. Gravius enim judicium manet eum, qui uxorem habet, ſi ſcortetur, quam illum, qui uxorem non habet: & majus eum, qui bonam habet uxorem, quam qui pravam habet: & qui in ſenectute, quam qui in juventute: & qui indeſinenter: quam qui interdum: & is, qui calidi non eſt temperamenti, ſed frigidi, ſeipſum vero cibis calefacit, & ad voluptatem accendit. Et alia multa poſſunt proferri diverſa judicia, de ſcortatione coram Deo. Aliud enim judicium is expectat, qui in unam peccat mulierem, quam cui cum multis & diverſis eſt peccatum, & qui multas animas cum ſua ipſius perdit. Et aliud porro judicium ejus, qui cum delicto peccat, ab illius ſupplicio, qui ſe impudenter peccato mancipat.

A τῆς ἁμαρτίας ἀφίσαται, ὥσπερ κύων μακελλικὸς ἐν τῷ βρόμῳ συνηθήσας. λοιπὸν καὶ ὅτι τὸ τέλος τῆς ζωῆς ἡμῶν ὑπάρχει ἄδηλον, χρὴ ἡμᾶς ἀσφαλίζεσθαι μήπως ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ φθάσωμεν καὶ εὑρεθῶμεν ἀμετανόητοι, καὶ παραδοθῶμεν εἰς κόλασιν ἀτελεύτητον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟδ.

Πόσαι μοιχεῖαι εἰσίν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δύο. καὶ γὰρ ἡ γυνὴ ἡ ὕπανδρος, ὅπου κἂν πορνεύσῃ μοιχεία ἐστίν. καὶ πάλιν, ὁ ἀνὴρ ὁ ἔχων γυναῖκα, ὅπου κἂν πορνεύσῃ μοιχεία ἐστὶν τῆς
B ἰδίας γυναικός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ϟε.

Λέγουσί τινες, ὅτι συγγνώμην ἔχει ἡ σωματικὴ ἁμαρτία ὑπὲρ πάσας τὰς ἁμαρτίας, ὡς φυσικῆς ὑπαρχούσης τῆς κινήσεως ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοὐναντίον ὁ Απόστολος, βαρυτέραν πασῶν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτὴν ὀνομάζει, λέγων· πᾶσα ἁμαρτία, ἣν ἂν ποιήσει ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν. ὁ δὲ πορνεύων, εἰς τὸ ἴ-
C διον σῶμα ἁμαρτάνει. ἐπειδὴ ἐξ αὐτῆς τῆς ἰδίας σαρκὸς, ὥσπερ θυσίαν τινὰ παρέχει τῷ σατανᾷ τὴν ἑαυτοῦ σποράν. καὶ πάλιν τὸ φαγεῖν φυσικόν ἐστιν, καὶ ἰδοὺ ὁ Θεὸς τὸν Ἀδὰμ παραβάντα κατεδίκασεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟϛ.

Πόσα κρίματα καὶ ἁμαρτήματα πορνικά εἰσι.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πολλὰ καὶ διάφορα. Μείζονι γὰρ κρίματι ὑπόκειται ὁ γυναῖκα ἔχων καὶ πορνεύων παρὰ τὸν μὴ ἔχοντα· καὶ μείζονι ὁ ἀγαθὴν
D γυναῖκα ἔχων ὑπὲρ τὸν πονηρὰν ἔχοντα· καὶ μείζονι ὁ ἐν γήρᾳ πορνεύων, παρὰ τὸν ἐν νεότητι· καὶ μείζονι ὁ ἀδιαλείπτως ὑπὲρ τὸν διὰ χρόνου· καὶ μείζονι ὁ μὴ θερμῆς ὑπάρχων κράσεως, ἀλλὰ ψυχρᾶς. ἑαυτὸν δὲ διὰ βρωμάτων θερμαίνων, καὶ εἰς ἡδονὴν προτρεπόμενος. καὶ ἄλλα δὲ πολλά ἐστιν εἰπεῖν καὶ διάφορα περὶ πορνείας παρὰ Θεῷ κρίματα. ἄλλο γὰρ κρίμα τὸ εἰς μίαν γυναῖκα ἁμαρτάνοντι, ὑπὲρ τὸν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους κατατρέχοντα, καὶ πολλὰς ψυχὰς μετὰ τῆς ἑαυτοῦ ἀπολλύοντος· καὶ ἄλλο πάλιν κρίμα τοῦ μετὰ παρατηρήσεως ἁμαρτάνοντος, παρὰ τὸν ἀναισχύντως ἑαυτὸν τῇ ἁμαρτίᾳ ἐκδώσαντα

καὶ ἕτερον τοῦ σύμβιον ἔχοντος, καὶ εἰς ὕπανδρον πταίοντος· ὅπου διπλῆ μοιχεία τῷ ἐργαζομένῳ τὴν ἁμαρτίαν λογίζεται. Φρικτὸν δὲ πάλιν τὸ κρίμα τὸ κανονικῇ γυναικὶ πλησιάζεσθαι· καὶ πάλιν τὸ ἀδικουμένῃ γυναικὶ βοηθεῖν καὶ μισθὸν τῆς προστασίας πρὸς ἁμαρτίαν αὐτῇ συγγενέσθαι. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τόπος πρὸς ἁμαρτίαν ἐστὶ διάφορος. πολλοὶ γὰρ καὶ ἐν Ἐκκλησίᾳ τὴν ἁμαρτίαν ἐργάζονται, καὶ διπλὸν κρίμα ἀποφέρονται. πολλάκις γὰρ καὶ φίλων γυναῖκας μολύνουσιν, ἕτεροι Ἰουδαϊκὴν Ἀγάπην ὑποκρινόμενοι. ἅπερ ἁπάντων ἀνακρίνει καὶ σκοπεῖ ὁ δίκαιος τοῦ Θεοῦ ὀφθαλμὸς, κατὰ τὸ ἄρρητον αὐτοῦ κρίμα τὸ ἀπροσωπόληπτον, καὶ τὸν ζυγὸν αὐτοῦ τὸν ἀκριβῆ καὶ ἀχλεύαστον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟϛ.

Πολλῶν δικαίων δύο γυναῖκας ἐν τῇ παλαιᾷ καὶ τρεῖς ἐχόντων, πῶς ἡμῖν οὐκ ἐπιτέτραπται δύο γυναῖκας ἔχειν· ἀλλ' οὐδὲ παλλακὰς κτήσασθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ μόνον τὸ δύο γυναῖκας ἔχειν τοὺς θεοσεβεῖς ὁ Χριστὸς διεκώλυσεν· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς μιᾶς ἀπέχεσθαι προσετρέψατο, λέγων· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅστις οὐ μισήσει πατέρα καὶ μητέρα καὶ γυναῖκα, καὶ ἀκολουθῇ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστιν μου ἄξιος. εἰ δὲ βούλει τὸ μειζότερον, ἄκουσον. ἐρρέθη, φησὶ, τοῖς ἀρχαίοις, οὐ μοιχεύσεις, ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ. εἰ οὖν τὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπιθυμίαν μοιχείαν ὁ Χριστὸς τοῖς πιστοῖς λογίζεται. ποίαν λοιπὸν φιλοσοφίαν καὶ πολιτείαν οἱ πιστοὶ παρὰ τοὺς ἐν τῇ παλαιᾷ ἀπαιτούμεθα; εἰ γὰρ ἐξὸν τὸν ἄνθρωπον δύο γυναῖκας ἔχειν, πρόδηλον ὅτι καὶ τῇ γυναικὶ δύο ἄνδρας. ἄκουσον γοῦν τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς λέγοντος· ὅτι ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· καὶ οὐκ εἶπεν ἔσονται οἱ τρεῖς· ὅμως μία γυνὴ δοθεῖσα τῷ ἀνδρὶ, αὐτῷ τε καὶ τῷ κόσμῳ ἐπεβούλευσεν, τί ἔμελλεν ὁ κόσμος παθεῖν εἰ ἐποίησεν ὁ Θεὸς δύο γυναῖκας ἀπ' ἀρχῆς λαβεῖν τὸν ἄνθρωπον; εἰ δὲ ζητεῖς τίνος χάριν οἱ ἀρχαῖοι καὶ δύο καὶ τρεῖς γυναῖκας εἶχον, μάνθανε ἀκριβῶς ὅτι πολλὴ ἦν τότε τοῦ διαβόλου ἡ τυραννὶς, ἣν ὁ Χριστὸς ἐπιδημήσας κατήργησεν,

A Item alia pœna manet eum, qui habet convivatricem, & qui peccat in maritam, quæ ſcortatio duplo gravius peccatum deſignanti imputatur. Horribile autem rurſus judicium eſt, ad canonicam mulierem accedere, & rurſus mulieri, quæ injuriam patitur, adeſſe, & in mercedem proſtitutionis, ad peccatum cum illa miſceri: non ſolum hoc, ſed & locus ad peccatum eſt diverſus. Multi enim in Eccleſia hoc flagitium perpetrant, & duplicem pœnam auferunt: ſæpe enim & amicorum fœminas alii contaminant, & Judaicam Agapen ſimulant. Omnia dijudicat & videt juſtus Dei oculus non reſpiciens perſonas, ſecundum inenarrabile ſuum judicium B & trutinam ſuam accuratam & non ridendam.

QVÆSTIO XCVII.

Cum multi juſti in veteri Teſtamento duas aut tres habuerint uxores, quomodo nobis non liceat duas habere uxores, ſed ne cum pellicibus quidem conſueſcere?

RESPONSIO.

Non modo duas uxores habere Deus vetuit: ſed & ab illa una abſtinere præcepit, dicens: *Amen dico vobis, niſi quis oderit patrem & matrem, & uxorem, & me ſecutus fuerit, non eſt me dignus.* Si C non lubet, audi majus quid, *Dictum eſt veteribus,* ait, *Non mœchaberis. Ego autem dico vobis, Quisquis aſpexerit uxorem ad concupiſcendam eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Si ergo Chriſtus oculi concupiſcentiam adulterium fidelibus eſſe exiſtimat, qualem inde philoſophiam aut politiam fideles petemus ſupra eos, qui in veteri Teſtamento? Quid ſi enim licet homini duas habere uxores, ſequitur quod etiam mulieri duos maritos. D Audi igitur Deum de viro & fœmina dicentem: *Erunt duo in carne una,* & non dixit, erunt tres, verum etiam unica mulier data viro, & ipſi mundo inſidiata eſt: Quid futurum cum mundo, ſi ab initio uni homini feciſſet Deus duas uxores? Quod ſi quæris, quamobrem antiqui duas aut tres habuerint uxores: diſce diligenter, quod magna tunc eſſet Diaboli tyrannis, quam Chriſtus ad nos profectus abolevit,

Luc. 14. 26.

Matth. 5. 27. 28.

Gen. 2. 24.

Digitized by Google

multis dæmonibus ex medio eliminatis, his quidem in abyſſum, illis in deſerta inculta & inacceſſa loca.

QVÆSTIO XCVIII.

Qui fit, quod quæ ſomniamus, aliquoties evadunt vera?

RESPONSIO.

Ex Deo ſæpenumero fit hoc: & ſæpius etiam ex contingenti. Item quod intelligentiæ particeps anima, cognoſcit quædã, aliqua vero interdum dæmones quoque monſtrantes prædicunt per ſomnia.

QVÆSTIO XCIX.

Quid igitur? numquid præſcius futurorum eſt Diabolus, & dæmones futura prædicere queunt?

RESPONSIO.

Præſcius rerum, & cordium cognitor ſolus eſt Deus. Nec enim vel Angeli cordis abſcondita vel futura videre poſſunt. Dæmones vero ea, quæ præmonſtrare putantur, verſute indagantes, prædicunt? Utpote ſæpenumero tanquam Spiritus videntes imbres, qui adhuc ſunt apud Indos, prævertunt & anticipant in Ægypto, & per incantationes ſomniaque magnam aliquando Nili inundationem egregie perficiunt, & alia quædam ejuſmodi operantur. Mentiuntur etiam aliquoties. Id ſi cui deprehendere eſt animus, quæſtionem aliquam apud ſemetipſum præſupponat, veluti: Quot nummi craſtina mihi erunt exponendi? Advocatum ad ſe incantatorem vel divinatorem interroget de eo, quod apud ſe definivit, ibi deprehendet eum prorſus non ſcire quicquam.

QVÆSTIO C.

Quoniam quidam etiam Judæi & Græci ſæpe beneficiis operantur, an propterea in regnum cœlorum ingrediuntur, aut quid de eis judicandum eſt?

RESPONSIO.

Joan. 3. 3. Cum Dominus dicat ad Nicodemum: *Amen, Amen dico tibi, niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poterit intrare in regnum cœlorum.* Conſtat hinc neminem non baptizatum in illud ingredi. Hoc autem de infidelium beneficiis ſentiendum eſt: ſive quod in proſperitate, qua hic utuntur, mercedem ſuam accipiant: ſive quod in futuro ſeculo levius puniantur,

A πολλοὺς τῶν δαιμόνων ἐκ μέσου ἐξορίσας· τοὺς μὲν ἐν τῇ ἀβύσσῳ· τοὺς δὲ ἐν ἐρήμοις, καὶ ἀοικήτοις καὶ ἀβάτοις τόποις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ υιη.

Πῶς πολλάκις τὰ μὲν τῶν ἐνυπνίων ἀληθεύουσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο πολλάκις γίνεται καὶ ἐκ Θεοῦ· πολλάκις δὲ καὶ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος· ἔστι δ' ὅτε καὶ ὡς νοερὰ οὖσα ἡ ψυχὴ προγινώσκει· τινὰ δὲ καὶ οἱ δαίμονες προδεικνύουσι δι' ἐνυπνίων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ υιθ.

Τί οὖν; προγνώστης ἐστὶν ὁ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες; καὶ δύνανται εἰπεῖν τὰ μέλλοντα
B γενέσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Προγνώστης καὶ καρδιογνώστης μόνος ὁ Θεὸς ὑπάρχει· ἐπεὶ οὐδὲ αὐτοὶ οἱ Ἄγγελοι τὰ ἐν καρδίᾳ, ἢ τὰ μέλλοντα ἐπίστανται. οἱ δὲ δαίμονες, ὅσα προδεικνύειν νομίζουσιν, ἐκ πανουργίας ταῦτα στοχαζόμενοι λέγουσιν. οἷόν τι, πολλάκις ὡς Πνεύματα ὁρῶσιν τοὺς ὄμβρους τοὺς Ἰνδικοὺς πολλοὺς γινομένους, καὶ προλαμβάνουσιν ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ διὰ φαρμακειῶν ἢ ὀνειράτων, μεγάλην ἀνάβασιν τοῦ Νείλου ποταμοῦ μαντεύονται· καὶ ἄλλα δέ τινα ὅμοια
C τούτοις διαπράττονται. πολλάκις δὲ καὶ ψεύδονται, καὶ ὁ βουλόμενος τούτους ἐλέγξαι, ὁρισάτω ἐν τῇ ἑαυτοῦ ψυχῇ, ὑπόθου πόσα νομίσματα διαδοῦναι εἰς τὴν αὔριον· καὶ προσκαλεσάμενος τὸν φαρμακὸν ἢ μάντιν ἐρωτησάτω αὐτόν, περὶ οὗ ὥρισεν. καὶ πάντως εὑρήσεις αὐτὸν μηδὲν ἐπιστάμενον εἰπεῖν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρ.

Ἐπειδή τινες καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἕλληνες, πολ-
D λάκις εὐποιΐας ἐργάζονται. ἆρα διὰ τοῦτο εἰς βασιλείαν οὐρανῶν εἰσέρχονται; ἢ τί χρὴ περὶ αὐτῶν λογίζεσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος πρὸς Νικόδημον· ἀμὴν λέγω σοι, ἐὰν μή τις γεννηθῇ δι' ὕδατος καὶ πνεύματος, οὐ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· εὔδηλον, ὅτι οὐδεὶς ἀβάπτιστος εἰς αὐτὴν εἰσελεύσεται. τοῦτο δὲ χρὴ περὶ ἀπίστων ἀγαθοποιῶν λογίζεσθαι· ἢ ὅτι διὰ τῆς ἐνταῦθα αὐτῶν εὐημερίας τὸν ἴδιον μισθὸν λαμβάνουσιν· ἢ ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἐλαφροτέρως κολάζονται

Digitized by Google

παρὰ τοὺς λοιποὺς ἀπίστους, τοὺς μηδὲν ἀγαθὸν ποιήσαντας. μηδὲ θαυμάσῃς, εἰ δὲ καὶ γέγραπται· δόξα καὶ τιμὴ, καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι. μὴ θαυμάσῃς. περὶ γὰρ τῆς πρώτης τοῦ Χριστοῦ παρουσίας ταῦτα εἶπεν ὁ Ἀπόστολος.

quam reliqui infideles, qui nihil bene fecerunt. Ne autem mireris, cum ſcriptum ſit, *Gloria & honor & pax omnibus operantibus bonum, Iudæo primum & Græco:* Ne mireris nam de primo Chriſti adventu hæc loquitur Apoſtolus. Rom.2.10.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρα.

Ἆρα δὲ ἔχει τέλος τῶν ἁμαρτωλῶν ἡ κόλασις, ἢ οὔ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος περὶ τῶν ἐν γεέννῃ· ὅτι ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν οὐ σβεσθήσεται. καὶ πάλιν· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ εἰς κόλασιν αἰώνιον ἀπελεύσονται. καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· μὴ πλανᾶσθε, οὔτε μοιχοὶ, οὔτε πόρνοι, οὔτε μαλακοὶ, οὔτε ἀρσενοκοῖται, οὔτε μέθυσοι, οὐ λοίδοροι, οὐχ ἅρπαγες, βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν· εὔδηλον, ὅτι αἰώνιος καὶ ἡ τῶν δικαίων ἀπόλαυσις, καὶ ἡ τῶν ἁμαρτωλῶν ὑπάρχει κόλασις. καὶ πάλιν δέ φησιν ὁ Κύριος περὶ Ἰούδα· ὅτι καλὸν ἦν αὐτῷ, εἰ οὐκ ἐγεννήθη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος. εἰ δὲ τέλος ἔχει ἡ κόλασις, συμφέρει, ὅτι ἐγεννήθη καὶ ὁ Ἰούδας, ἐὰν ὀψέ ποτε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν μέλλει ἀποκαταστασθῆναι μετὰ τὴν κόλασιν, ὥσπερ οἱ αἱρετικοὶ πλανώμενοι τοῦτο μυθεύονται.

QVÆSTIO CI.

Habetne finem peccatorum pœna necne?

RESPONSIO.

Cum Dominus dicat de illis, qui ſunt in gehenna: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur:* Et rurſus *Peccatores abibunt in pœnas æternas:* Et alibi Apoſtolo dicente: *Ne decipiamini, neque adulteri, neque ſcortatores, neque molles, neque maſculorum concubitores, neque ebrioſi, neque maledici, neque raptores, regnum Dei hereditarium occupabunt:* Liquet hinc, quod æterna ſit juſtorum beatitudo & peccatorum pœna. Et rurſus ait Dominus de Iuda: *Praſtaret nunquam natum eſſe hominem illum.* Si autem finem habet pœna, prodeſt Iudæ, natum eſſe: ſiquidem & Iudas olim ad regnum cœlorum reſurrecturus erat poſt pœnam exantlatam, ſicuti hæretici decepti fabulantur.

Mar.9.47. 1.Cor.6.10. Matt.26.24.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρβ.

Πόθεν γίνονται θανατικά; καὶ διατί ἐν τισὶ χώραις ἐρημικαῖς ἐθνῶν πολλάκις οὐ γίνονται, ἀλλ᾽ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν ταῖς οἰκουμέναις καὶ πολυόχλοις πόλεσι καὶ πολυκώμοις;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Βαθεία ὄντως ἡ τοῦ ἐρωτήματος ἀπόκρισις, καὶ ὀλίγοις τῶν ἐπὶ γῆς χωρητή. ὅμως καθὼς φησιν ὁ Κύριος· ὁ χωρῶν χωρείτω. ἐὰν γὰρ εἴπωμεν, ὅτι πολλάκις καὶ ἐξ ἄστρων φθοροποιῶν, καὶ κονιορτῶν, καὶ δυσωδίας θνησιμαίων, καὶ ὄμβρων θερινῶν, καὶ ἀναθυμιάσεων, καὶ ἀποφορῶν γῆς καὶ θαλάσσης νόσοι σωμάτων καὶ φθορὰ καὶ θάνατοι γίνονται, εὐθέως ἀμύητοί τινες ἐπιλαμβάνονται ἡμῖν ὡς ἀπερινόητα τὰ καθ᾽ ἡμᾶς λέγοντας. οὕς τινας καὶ ἐρωτῆσαι βουλόμεθα· εἴπατε ἡμῖν, ὦ οὗτοι, πῶς ἐν πόλει τινὶ θανατικὸν γίνεται. ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης ὑπάρχουσιν ἐν ἑτέραις χώραις δύο ἢ τρεῖς χιλιάδες πραγματευομένων ἀνδρῶν, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐτελεύτησεν; εἰ γὰρ θεϊκὴ ὀργὴ κατὰ τῆς πόλεως ἐκείνης ἔφθασεν;

QVÆSTIO CII.

Unde oriuntur lethifera, & quare in quibusdam regionibus deſertis gentium ſæpenumero non naſcuntur: Alias ut plurimum in habitatis & populoſis civitatibus, & quæ multos habent vicos, affatim reperiuntur?

RESPONSIO.

Difficilis revera ad hanc quæſtionem reſponſio, & paucis in terra obvia: tamen ſicut ait Dominus, *Qui capit, capiat.* Si enim dicamus, quod ſæpe & ex ſtellis corruptionem concitantibus, & pulveribus, & malo odore cadaverum, & imbribus æſtivis, & exhalationibus, & purgamentis terræ & maris, morbi corporum & corruptio & mors oriantur: Statim inſulſi quidam occurrunt nobis, quaſi imprudenter, quantum ad nos, loquentibus, e quibus quærere volumus: Dicite nobis, o boni, quomodo in civitate aliqua lethale quid oritur? Ex illa autem civitate ſunt aliis in regionibus duo aut tria millia negotiatorum. Nec quiſquam eorum diſceſſit. Nam ſi indignatio divina adverſus civitatem illam antevertiſſet eam,

Matt.19.12.

oportebat omnino & procul abſentes iram illam deguſtare. Quod ſi non omnes, tamen aliquos eorum. Verum ne occaſionem reſpondendi demus ita quærentibus, dicimus: Quod ſæpe quidem lethalia quædam ex communicatione Dei proficiſcantur, quædam ex aſtris, & reliquarum cauſarum prætextus ſunt, quas ante explicavimus, quæ ut plurimum corrumpunt infantes, utpote qui infirmiores. Verum & aſtrorum & exhalationum effector Deus eſt, qui ait: *An non duo paſſerculi veneunt aſſario, nec ullum ex eis cadet in terram ſine patre meo cæleſti: Veſtri autem etiam pili capitis numerati ſunt.*

Matth. 10. 29.

A ἐχρῆν πάντως καὶ τοὺς πόῤῥωθεν ὄντας τῆς ὀργῆς γεύσασθαι. εἰ δὲ καὶ μὴ πάντας, ἀλλὰ κἂν τινας ἐξ αὐτῶν. πλὴν ἵνα μὴ δώσωμεν ἀφορμὴν τοῖς ταῦτα ζητοῦσι φαμὲν ὅτι πολλάκις τὰ μὲν τῶν θανατικῶν, καὶ ἐκ Θεοῦ ἀπειλὴν γίνονται· τὰ δὲ καὶ κατ' ἀστέρων καὶ τῶν λοιπῶν αἰτιῶν προφάσεις, ὧν προειρήκαμεν. ἅπερ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ καταφθείρει τὰ νήπια, ὡς ἀσθενέστερα. πλὴν καὶ τῶν ἀστέρων καὶ τῆς ἀναθυμιάσεων ποιητής ἐστιν ὁ Θεὸς ὁ εἰπών· οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἄνευ τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν B οὐρανοῖς, ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί.

QVÆSTIO CII.

Sanaturne aut ſervatur a lethali morbo, qui ex civitate in aliam fugit regionem?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ργ.

Αρα δὲ ὠφελεῖται, ἢ λυτροῦται ἐκ θανατικοῦ ἀπὸ πόλεως εἰς ἄλλην φεύγων χώραν;

RESPONSIO.

Pſal. 138. 6. 7. 8.

Cum Propheta teſtetur: *Quo ibo a Spiritu tuo? & a facie tua, quo fugiam?* Liquet hinc, quod Deum effugere nemo poſſit. Si vero aer aliquis aut alia creaturæ cauſa eſt, quæ peſtem concitavit, forſan eam vitare poterit, qui ſe in aliam regionem contulerit.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ προφήτου πρὸς Θεὸν λέγοντος· ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου; Καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; εὔδηλον μὲν, ὅτι τὸν Θεὸν ἐκφυγεῖν οὐδεὶς δύναται. εἰ δὲ ἀήρ τις, ἢ ἄλλη κτίσματος αἰτία ἐστὶν, ἡ τὸ λοιμικὸν ποιήσασα, ἴσως ἐκφεύγει αὐτὴν, εἰς ἑτέραν χώραν μεταβάς.

QVÆSTIO CIV.

Quid cauſæ eſt, quod aliquos juſtos graviter agere animam videmus, in extremo vitæ halitu, quodque judicantur, aliquos vero peccatores quiete & cito mortem oppetere?

C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρδ.

Πόθεν ὁρῶμεν τινὰς μὲν δικαίους ψυχομαχοῦντας ἐπὶ ἡμέρας καὶ κρινομένους· τινὰς δὲ ἁμαρτωλοὺς εἰρηνικῶς καὶ συντόμως ἀποθνήσκοντας;

RESPONSIO.

Omnia judicia Dei cognoſcere impoſſibile eſt, & idcirco præſtat nos non eſſe curioſos: attamen conjectura quod aſſequimur dicamus; Quod ſæpe etiam pij viri cruciantur ante mortem, & in morte, fit, ut nos, qui aſpicimus, nobis timeamus & emendemur. Fortaſſe etiam ut parum vitii habentes ſancti ut homines, per hos cruciatus tempore mortis perfecte expurgentur, irreprehenſibiles in poſterum abituri.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πάντα τὰ κρίματα τοῦ Θεοῦ γινώσκειν μὲν ἀδύνατόν ἐστιν, καὶ διὰ τοῦτο καλὸν ὑπάρχει μὴ πολυπραγμονεῖν ἡμᾶς αὐτά· ὅμως δὲ καὶ στοχαζόμενοι λέγωμεν ὅτι πολλάκις καὶ ἄν-D δρες εὐσεβεῖς βασανίζονται πρὸ θανάτου ἐν τῷ θανάτῳ ἵνα ἡμεῖς οἱ ὁρῶντες φοβηθῶμεν καὶ σωφρονισθῶμεν. ἴσως δὲ καὶ ὡς ἄνθρωποι οἱ ἅγιοι μικρόν τι ἐλάττωμα ἔχοντες, διὰ τῆς τοιαύτης βασάνου τῆς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου, τελείως καθαίρωνται ἄμωμοι λοιπὸν ἀπερχόμενοι.

QVÆSTIO CV.

Quare major pars hominum noctu naſcitur, & noctu moritur?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρε.

Τίνος χάριν οἱ πλείους τῶν ἀνθρώπων ἐν νυκτὶ τίκτονται, καὶ ἐν νυκτὶ τελευτῶσιν;

RESPONSIO.

Id ideo fieri videtur, ut ex hoc hypodigmate diſcamus, quod obſcura ſit

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εμοὶ δοκεῖ, ἵνα μάθωμεν, ὅτι διὰ τοῦ τοιούτου ὑποδείγματος, ὅτι σκοτεινὴ ὑπάρχει

τοῦ

τοῦ παρόντος βίου ἐστὶν ἡ γέννησις, καὶ ἡ κοίμησις, ἤγουν ἡ ἐν αὐτῷ εἴσοδος καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔξοδος.

A præſentis vitæ & nativitas & mors: ingreſſus nimirum in hanc vitam & exitus.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρϛ.

Πόθεν τινὲς μὲν χαλεπῶς εἰς τὸ πάθος τῆς πορνείας πολεμοῦνται· τινὲς δὲ φυσικῶς σχεδὸν τῆς τοιαύτης ἡδονῆς ἀπέχονται, καίπερ πολλάκις περιπληθὲς σῶμα περικείμενοι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Η τῶν σωμάτων τῶν ἀνθρώπων ἐπιθυμία γίνεται, ἢ ἐκ θερμῆς κράσεως τοῦ σώματος· ἢ ἐκ πλειοτέρας τροφῆς καὶ ὕπνου καὶ ἀνέσεως. ἴσως δὲ καὶ ἐξ ἐνεργείας σατανικῆς. τέταρτον δὲ πολλάκις καὶ ἐκ τοῦ κατακρίνειν ἑτέρους. πέμπτον καὶ ἐξ ὑψηλοφροσύνης, ὅτι ἄν τις μεγαλοφρονεῖ ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ἁγνείᾳ. ὁ γὰρ τοιοῦτος παραχωρεῖται πεσεῖν, ὅπως διὰ τῆς πορνείας ἀποθῆται τὴν ὑπερηφανίαν καὶ ὁδηγηθεὶς εἰς ταπεινοφροσύνην τύξηται τῆς σωτηρίας· ἐν γὰρ συγκρίσει δύο κακῶν, κουφότερον ὑπάρχει παρὰ τὴν ὑπερηφανίαν πταῖσμα, ἡ κατὰ σῶμα φυσικὴ ἐπιθυμία. ἀγνοοῦσι δέ τινες ἢ ὑπὸ Θεοῦ σκεπόμενοι· ἢ ψυχρᾶς τινος ὑπάρχοντες κράσεως, ἢ διὰ πολλῆς ἀσκήσεως ἑαυτοὺς βιαζόμενοι, καί τινα μὴ κατακρίνοντες. Εἰ δὲ καί τινες ὑπερηφανίαν ἔχοντες ἀγνοοῦσιν, χρὴ γινώσκειν τοὺς τοιούτους, ὅτι περ ὑπὸ τοῦ διαβόλου κατεφρονήθησαν, ἱκανῆς οὔσης τῆς ὑπερηφανίας ὑπὲρ ὅλα τὰ πάθη ἐνόχους αὐτοὺς ποιῆσαι τῆς αἰωνίου κολάσεως.

QVÆSTIO CVI.

Cur hi quidem graviter contra ſcortationis vitium depugnant: illi vero prope naturaliter ab omni voluptate abſtinent, etiamſi corpore ſæpe ſint ſatis onuſti?

RESPONSIO.

Libido corporum humanorum oritur aut ex calido corporis temperamento aut ex largiore cibo, & ſomno, & pigritia: fortaſſis autem etiam ex inſtinctu Satanæ. Quarto vero ex eo, quod alios condemnamus. Quinto ex arrogantia,
B quando quis ſuperbit ob ſuam ſanitatem. Ejuſmodi hominem enim patitur Deus labi, ut per ſcortationem depoſita ſuperbia, ductus per humilitatem operetur ſalutem. In collatione enim malorum duorum, levior eſt lapſus ſuperbia, naturali concupiſcentia ſecundum corpus. Ignorant autem quidam, an a Deo profecti, an quod frigidi ſint temperamenti, an quod multis exercitiis ſeipſos coercuerunt, nec alios condemnaverunt. Si vero quidam ſuperbia inflati hæc ignorent: ſcire decet, quod tamen a diabolo ſpreti ſint, ſufficiente arrogantia ſuper omnia
C vitia, ad reddendum eos obnoxios æternæ pœnæ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρζ.

Ποῖον σημεῖον ὀφείλει κρατεῖν ὁ ἄνθρωπος, ἵνα μὴ πλανηθῇ καὶ δέξηται τὸν Ἀντίχριστον, νομίζων, ὅτι ὁ Χριστός ἐστιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅπερ ὁ Κύριος ἡμῶν παρέδωκεν εἰπών· ὅτι ὥσπερ ἡ ἀστραπὴ ἐξέρχεται ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ φαίνεται ἕως δυσμῶν· οὕτως ἔσται καὶ ἡ δευτέρα παρουσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. ὅθεν μανθάνομεν, ὅτι πᾶς Χριστὸς ἐρχόμενος καὶ μὴ ἐξαίφνης ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐν μιᾷ πόλει εὑρισκόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀναμφιβόλως Ἀντίχριστός ἐστιν. ἐπὶ γὰρ τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ, πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἐν τῷ ἅμα εὑρίσκεται, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῆς ὁ Χριστὸς ὑπὸ πάντων ὁρώμενος.

QVÆSTIO CVII.

Quale ſignum tenere debet homo, ne ſeducatur & recipiat Antichriſtum, putans videlicet, ipſum eſſe Deum?

RESPONSIO.

Hoc ipſum, quod Dominus tradidit nobis, dicens: *Quod quemadmodum fulgur* Matt. 24, 27.
D *exit ab Orientali plaga mundi, & in Occidentem uſque lucet, ſic etiam filii hominis* Luc. 17, 24.
ſecundus erit adventus. Docemur inde, quod omnis Chriſti ſeſe nomine venditans, ſi non veniat ex improviſo, nec in toto conſpicuus, ſed reperiatur tantum in una regione vel civitate, quod talis ſine dubio ſit Antichriſtus. In ſecundo namque adventu Chriſti, omne genus humanum congregabitur, & manebit inter ipſos Chriſtus, & conſpicietur ab omnibus.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρη.

Ἀληθὲς δὲ, ὅτι Αἰγύπτου ἐξέρχεται ὁ Ἀν-

QVÆSTIO CVIII.

An vero ex Ægypto egreditur An-

tichriſtus, & quod ſignum in manu una, A ut & oculo uno præ ſe fert?

RESPONSIO.

Hæc omnia aniles ſunt fabulæ. Antichriſtus enim nullum tale ſignum præ ſe fert: ſed etiam ex Galilæa, unde Chriſtus exiit, veniet, ſicut ait Scriptura: *Catulus leonis Dan, & exiliet ex Baſan:* quæ eſt Scythopolis.

QVÆSTIO CIX.

Aſſerunt quidam, poſſibile non fore, ut Antichriſtus exſuſcitet a mortuis hominem, etiamſi reliqua faciat omnia.

RESPONSIO.

Quod Apoſtolus de Antichriſto dicit, B eum ſeſe exhibiturum in omnibus ſignis & virtutibus mendacii, liquet, quod etiam mortuum a ſe excitatum oſtentabit, id autem non vere, ſed tantum ex phantaſia.

QVÆSTIO CX.

Quomodo etiam quidam hæretici edunt ſigna?

RESPONSIO.

Ne ſit hoc nobis mirum. Audivimus Matt. 7, 22. enim Dominum dicentem: *Multi in illo die dicturi ſunt: Domine, Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, & virtutes multas edidimus? Et ait illis: Amen dico vobis, nunquam novi vos: diſcedite* C *a me, qui operamini iniquitatem.* Sæpe enim non virtute miracula edentis, quæ ſanationem efficiat, miracula fiunt: ſed fide ad eum adeuntis hominis. Scriptum eſt enim: *Fides tua te ſervavit.* Oportet & hoc notari, quod multi prave credentes multos labores obtulerint Deo per exercitationem, & mercedem pro eis a Deo acceperint in hoc ſeculo ſanationum & prophetiarum donum, ut in futuro ſeculo audiant: *Accepiſtis bona veſtra & labores veſtros, nunc non amplius vobis dabitur.* D

QVÆSTIO CXI.

Si die feſto relinquatur aliquis in regione peregrina, in qua communio Eccleſiæ Catholicæ non reperiatur, quid ab illo requiritur in feſto? An debet communicare cum hæreticis, an vero manere ſine communione?

τίχριστος· καὶ σημεῖόν τι ἐν τῇ χειρὶ τῇ μιᾷ, καὶ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ, τῷ ἑνὶ κέκτηται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πάντα ταῦτα γραώδεις μῦθοι εἰσίν. ὁ γὰρ Αντίχριστος οὐδὲν σημεῖον τοιοῦτο κέκτηται· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ὅθεν ὁ Χριστὸς ἐξῆλθεν, ἐξέρχεται, ὡς φησὶν ἡ γραφή· σκυμνὸς λέοντος Δὰν, καὶ ἐκπηδήσει ἐκ Βασάν. αὕτη δέ ἐστιν Σκυθόπολις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρθ.

Λέγουσί τινες, ὅτι οὐ δύναται ὁ Αντίχριστος νεκρὸν ἄνθρωπον ἀναστῆσαι· ἐπεὶ πάντα τὰ λοιπὰ σημεῖα ποιεῖ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ εἰπεῖν τὸν Απόστολον περὶ τοῦ Αντιχρίστου· ὅτι ἐν πᾶσιν σημείοις, καὶ δυνάμεσι πλάνης, δῆλον, ὅτι καὶ νεκρὸν δείκνυσιν ἐγειρόμενον· οὐκ ἐν ἀληθείᾳ, ἀλλ' ἐν φαντασίᾳ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρι.

Πῶς καί τινες αἱρετικοὶ ποιοῦσι πολλάκις σημεῖα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ἡμᾶς οὐκ ὀφείλει ξενίζειν. ἠκούσαμεν γὰρ τοῦ Κυρίου λέγοντος· ὅτι πολλοὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ ἐροῦσιν· Κύριε, οὐκ ἐν τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; καὶ λέγω αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδέποτε ἔγνων ὑμᾶς. ἀποχωρεῖτε ἀπ' ἐμοῦ ἐργάται τῆς ἀνομίας. πολλάκις γὰρ οὐχ ἡ πολιτεία τοῦ θαυματουργοῦντός ἐστιν ἡ τὴν ἴασιν ἐργαζομένη· ἀλλ' ἡ πρὸς αὐτὸν πίστις τοῦ προσερχομένου ἀνθρώπου. γέγραπται γάρ· ἡ πίστις σου σέσωκέν σε. πλὴν δεῖ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὅτι πολλάκις τινὲς κακόπιστοι καμάτους πολλοὺς διὰ ἀσκήσεως τῷ Θεῷ προσήγαγον, καὶ τὴν ἀντιμισθίαν αὐτῶν ἔλαβον ἐν τῷ νῦν αἰῶνι ἐκ Θεοῦ, τὸ τῶν ἰαμάτων καὶ προρρήσεων χάρισμα· ἵνα ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι ἀκούσωσιν· ἀπελάβετε τὰ ἀγαθὰ ὑμῶν καὶ τοὺς καμάτους ὑμῶν. νυνὶ δὲ λοιπὸν οὐδὲν ὑμῖν χρεωστεῖται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρια.

Εὰν ἐν καιρῷ ἑορτῆς καταλειφθῇ ἄνθρωπος ἐν χώρᾳ, ἐν ᾗ ἡ κοινωνία τῆς Καθολικῆς Εκκλησίας οὐχ εὑρίσκεται, τί ὀφείλει διὰ τὴν ἑορτὴν σκέψασθαι; κοινωνῆσαι τοῖς αἱρετικοῖς· ἢ μεῖναι ἀκοινώνητος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ πολὺς καὶ χαλεπὸς ὁ κίνδυνος, τὸ τὴν ἰδίαν γυναῖκα μοιχεύσαι, καὶ ἄλλῳ συγγίνεσθαι, κἂν ἐν ἀποδημίᾳ τυγχάνῃ ὁ ἀνήρ· πόσῳ γε μᾶλλον τὴν ὀρθὴν πίστιν προδοῦναι διὰ τὸ τοῖς αἱρετικοῖς συγκοινωνῆσαι; ὥσπερ οὖν οἱ τὴν ἑαυτῶν πραγματείαν πωλῆσαι βουλόμενοι, ὅσον ἂν χρόνον ἐπὶ ξένης βραδύνωσιν, οὐ καταδέχονται λαβεῖν ἀντὶ τοῦ βασιλικοῦ χαράγματός τε ἔξω χάραγον· οὕτως καὶ ἐπὶ τῆς Χριστοῦ κοινωνίας χρὴ λογίζεσθαι. τὸ γὰρ εἰπεῖν τὸν Ἀπόστολον, ὅτι εἷς Κύριος καὶ μία πίστις, καὶ ἓν βάπτισμα, ἐσήμανεν ἀκριβῶς, ὅτι μία καὶ μόνη ἐν κόσμῳ ἀψευδὴς ὑπάρχει πίστις, ἣν ἡ ἁγία κρατεῖ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· καὶ ἓν βάπτισμα καθαρτικὸν καὶ ἁμαρτιῶν λυτρωτικόν. καὶ ὁ μὴ οὕτω φρονῶν, πεπλάνηται.

RESPONSIO.

A Si magnum imminet & grave peccatum, ſi tum uxor ſcortetur, & cum alio conſveſceret, quamvis maritus fuerit in itinere, quanto majus ſi quis rectam fidem prodat propter communicationem cum hæreticis? Ut qui ſuam ipſorum negotiationem exercere volunt, quantiſper in peregrina regione morantur, non accipiunt pro regia ſignatura externam ſignaturam: Ita decet etiam de communione Chriſti ſentire. Quod enim dicit Apoſtolus: *Unus Dominus, una fides, unum Baptiſma*, ſignificat accurate, quod una & ſola in mundo infallibilis ſit fides, quam tenet ſancta Catholica & Apoſtoli- Epheſ. 4. 5.
B ca Eccleſia, & unum Baptiſma expurgans & redimens peccata: & qui ſic non ſentit, errat.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριβ.

Τὸ μέγα καὶ πολυθρύλλητον, καὶ σχεδὸν πάντων ζητούμενον ὅρον θέλομεν λέγειν τὴν τοῦ ἀνθρώπου ζωήν, ἢ οὔ; εἰ μὲν γὰρ ὅρος ἐστίν· πῶς φησὶν ὁ Δαβὶδ τῷ Θεῷ· μὴ ἀναγάγῃς με ἐν ἡμίσει ἡμερῶν μου; εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ὅρος, πῶς πάλιν ὁ αὐτὸς λέγει· ἰδοὺ παλαιστὰς ἔθου τὰς ἡμέρας μου; εἰ δὲ πάλιν ὅρος ἐστίν, πῶς ὁ Σολομὼν φησί· μὴ γίνου σκληρός, μὴ δὲ ἀσεβὴς ἐπὶ πολύ· ἵνα μὴ ἀποθάνῃς ἐν οὐ καιρῷ σου; εἰ οὖν ἔστιν ἐν οὐ καιρῷ ἀποθανεῖν, πῶς τισιν ἔδοξε λέγειν, ὅτι θάνατοι ἐπάγονται τῶν ὅρων τῆς ζωῆς πληρωθέντων; πῶς δὲ καὶ τῷ Ἐζεκίᾳ καὶ τοῖς Νινευΐταις ζωὴν ὁ Θεὸς αἰτησαμένοις προσέθηκεν;

QVÆSTIO CXII.

Magnum illum & celebrem & prope ab omnibus hominibus quæſitum terminum explicare volumus, ſcilicet hominis vitam. An non eſt terminus vitæ, quem David nominat Deum, orans: *Ne reducas me in dimidio dierum meorum.* Si au- Pſ. 101, 25.
C tem non eſt terminus, quomodo ille ipſe inquit, *Ecce poſuiſti annos meos ſpithamam*· Si autem rurſus terminus eſt: Quomodo Salomon ait: *Ne ſis durus, neque impius nimium, ne moriaris intempeſtivo tempore tuo.* Si igitur eſt intempeſtas moriendi, quod quibusdam recte dici videtur, quod mortes attrahantur, terminis vitæ impletis: Quomodo ergo & Ezechiæ & Ninivitis vitam Deus petentibus prorogavit? Pſal. 38. 6.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ τῆς σοφίας πηγή, τὸ μέγα δοχεῖον τῆς γνώσεως, Παῦλος ὁ Ἀπόστολος, πρὸς Κορινθίους γράφων φησί· ὁ γὰρ ἀναξίως ἐσθίων καὶ πίνων τὸν ἄρτον καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει. καὶ διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν ἀσθενεῖς καὶ ἄρρωστοι καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. πρόσεχε μετὰ ἀκριβείας· διὰ τὸ ἀναξίως ὑμᾶς μεταλαμβάνειν φησίν, ἀποθνήσκετε οἱ πολλοί. ὥστε εἰ ἀξίως μετελάμβανον, οὐκ ἂν ἀπέθνησκον τότε. καὶ ποῦ λοιπὸν ζητοῦμεν τὸν ὅρον τῆς ζωῆς τὸν παρὰ πολλοῖς ἡμῖν προβαλλόμενον; πάλιν πρὸς τὸν Ἐλίφαζ τὸν Θεμανίτην φησὶν ὁ Θεός· ἥμαρτες σὺ καὶ οἱ δύο φίλοι σου, καὶ εἰ μὴ διὰ Ἰὼβ τὸν θεράποντά μου, ἐξωλόθρευσα ἂν ὑμᾶς. ὥς τε διὰ τὴν τοῦ Ἰὼβ πρὸς Θεόν,

RESPONSIO.

Fons ille ſapientiæ, magnum illud
D vas Paulus Apoſtolus, ad Corinthios ſcribens ait: *Qui indigne edit & bibit panem & ſanguinem Domini, judicium ipſe ſibi edit & bibit: propterea ſunt inter vos imbecilles & infirmi, & multi dormiunt.* Attendite accurate. Quia vos indigne participatis, ait, morimini multi, ut ſi digne participaſſent, non morituri fuiſſent tunc. Et quid amplius quærimus terminum vitæ, qui ſæpe a nobis rejicitur: Rurſus ad Eliphas Themanitem ait DEUS: *Peccaſti tu & duo amici tui, & ſine Jobo ſervo meo, contererem vos.* Itaque propter Jobi virtutem coram DEO, 1. Cor. 11, 29. Job. 42, 7.

non ſunt mortui, & non quod terminus vitæ eorum impletus eſſet: ſin vero, ut quibuſdam placet, præfixi ſunt & definiti dies hominis, nemo amplius in peccatis moriturus ad ſanctos viros accederet, nec quis vitam & prorogationem ejus a Deo peteret: nemo pro vita ſuorum liberorum rogaret DEUM: terminus enim terminus eſt, cui acceſſio adjungi non poteſt. Et quomodo dicit Scriptura: *Honora patrem tuum & matrem tuam, ut ſis longævus:* Terminus igitur vitæ humanæ præfixus eſt conſilium Dei, qui cui vult, addit, & ubi jubet, eripit, omnia faciens ad ſingulorum utilitatem. Et quemadmodum Dominus gregis, quandocunque voluerit, mittit, qui ſibi, quas velit, adducat oves: ſic etiam DEUS facit hominibus, & tunc expectat hominem mors, cum terminus vel tempus vitæ completum. Quapropter terminus (ut dictum eſt) vitæ cujusque eſt juſſus & conſilium Dei.

Exod. 20, 12

A ἀδρετὴν οὐκ ἀπέθανον, καὶ οὐ διὰ τὸ πληρωθῆναι τὸν ὅρον τῆς ζωῆς αὐτῶν. εἰ δὲ, ὡς τισὶ δοκεῖ, πεπηγμέναι εἰσὶν καὶ ὡρισμέναι αἱ ἡμέραι τοῦ ἀνθρώπου, μηδεὶς λοιπὸν ἐν ἀνομίαις μέλλων τελευτᾷν ἁγίοις ἀνδράσι προσδράμῃ ζωὴν καὶ ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐν Θεοῦ αἰτήσασθαι· μηδεὶς περὶ ζωῆς τῶν ἑαυτοῦ τέκνων τὸν Θεὸν δυσωπήσῃ. ὁ γὰρ ὅρος, ὅρος ἐστὶν, καὶ προσθήκην ἀδύνατον κατ᾽ αὐτοὺς γενέσθαι. καὶ πῶς φησιν ἡ γραφή· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, ὅπως ἔσῃ πολυχρόνιος. ὅρος τοίνυν ἐστὶν τῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ᾧ τινι βούλεται, προστίθησι, καὶ ἔνθα σκοπήσῃ, ὑφελεῖται, πάντα ποιῶν πρὸς τὸ B ἑκάστου συμφέρον. καὶ ὥσπερ ὁ δεσπότης τῆς ποίμνης, ὅτε βουληθῇ, ἀποστέλλει καὶ φέρει, εἶτα βούλεται, πρόβατα· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ τότε ἐπάγεται ὁ θάνατος τῷ ἀνθρώπῳ, τοῦ ὅρου ἤγουν τοῦ χρόνου τῆς ζωῆς αὐτοῦ πληρωθέντος. ὅρος γάρ τοι γοῦν, ὡς προλέλεκται, τῆς ἑκάστου ζωῆς ἐστιν, ἡ κέλευσις καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ.

QVÆSTIO CXIII.

Abſurda res quibuſdam videtur & impoſſibilis corruptorum corporum reſurrectio. Quomodo enim ajunt aliquando reſurget caro, quam naufragio merſam vel mille piſces devorarunt, & mille illos piſces, mille viri, & hos, mille leones?

RESPONSIO.

Confitemini, o ſtulti, omnipotentem eſſe Domini Creatoris eſſentiam: Hoc omnino dicite, quod maxime, & diſcite accurate, o inſipientes, quod qui ex nulla natura produxit hominem Deus, ut eſſe poſſit, eundem inenarrabili quodammodo refingere. Quid enim facilius eſt figulo, ex nulla natura producere vas, an confractum renovare? patet hinc, quod refingere id quod jam eſt, etiam in multas partes diſtractum ſit facilius. Ut autem naturali aliqua conſequentia & exemplo utar, quemadmodum omnis ignis & caloris in terra ſol eſt fons & radix, extincto camino apparet, calorem ejus ad ſolem inviſibiliter referri ſurſum, & rurſus accenſo illo a ſole, apparet ignem accedere, qui ab illo erat ſegregatus: ita etiam de corru-

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκε.

Ἀμήχανόν τι πρᾶγμα τοῖς πολλοῖς καὶ ἀ- C δύνατον νομίζεται, τῶν καταφθαρέντων σωμάτων ἡ ἀνάστασις. πῶς γάρ φησιν ἢ πόθεν ἀναστήσεται ἡ σάρξ, ἣν πολλάκις ναυαγήσασαν ἔφαγον χίλιοι ἰχθύας χίλιοι ἄνδρες, καὶ τοὺς χιλίους ἄνδρας, χίλιοι λέοντες;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁμολογεῖτε, ὦ ἀνόητοι, παντοδύναμον εἶναι τὴν τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ οὐσίαν; πάντως ἐρεῖτε, ὅτι ναί. ὥστε μάθετε ἀκριβῶς, ὦ ἄφρονες, ὅτι περ ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρενέγκας Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, αὐτὸς ἀρρήτῳ τινὶ D λόγῳ καὶ ἀναπλάσαι αὐτὸν δύναται. τί γάρ ἐστιν, εἰπέ μοι, εὐκοπώτερον τῷ κεραμεῖ, τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὸ σκεῦος ἢ τὸ συντριβὲν πάλιν ἀνακαινίσαι; πρόδηλον, ὅτι τὸ ἀναπλάσαι τὸ γενόμενον ἤδη καὶ εἰς πολλὰ μέρη σκορπισθέν. ἵνα δὲ καὶ φυσικῇ τινι ἀκολουθίᾳ χρήσωμαι, καὶ ὑποδείγματι· ὥσπερ παντὸς τοῦ ἐπὶ γῆς πυρὸς καὶ τῆς θέρμης πηγὴ καὶ ῥίζα ὁ Ἥλιος ὑπάρχει, καὶ σβεννυμένης μὲν καμίνου, εὔδηλον, ὅτι ἡ θέρμη αὐτῆς πρὸς τὸν Ἥλιον ἀοράτως ἀνέδραμεν καὶ πάλιν ἁπτομένης αὐτῆς ἐκ τοῦ Ἡλίου, δῆλον ὅτι τὸ πῦρ παραγίνεται, τὸ ἐξ αὐτῆς ἀναχωρῆσαν. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν καταφθει-

ρεμένων σωμάτων ἀνθρωπίνων καὶ διαλυομένων μοι νόησον, ὅτι περ εἰς ὅσας ἂν θηρίων, ἢ ἰχθύων, ἢ ὀρνέων γαστέρας διαμερισθῇ ὁ ἄνθρωπος, εἰς τὰ τέσσαρα πάντως στοιχεῖα ἀναλύεται, καὶ ἀπέρχεται, ἐξ ὧν καὶ συνέστηκεν κατὰ τὸ τοῦ Ἡλίου ὑπόδειγμα. καὶ εἰς μὲν τὰ ὕδατα ἀπέρχεται τὸ ὑγρόν· εἰς δὲ τὸ πῦρ πρόδηλον τὸ θερμόν· εἰς δὲ τὴν γῆν λοιπὸν τὸ ξηρόν. τῷ οὖν καιρῷ τῆς ἀναστάσεως, κελεύσει Θεοῦ ἀοράτως ἀποδίδωσιν ἕκαστον τῶν στοιχείων, ὅπερ ἔλαβεν ἀποθανόντος τοῦ σώματος, καὶ προστρέχει ἡ ψυχὴ καὶ ἀνίσταται ὁ ἄνθρωπος, ὡς οἶδεν μόνος ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον. σπαρεὶς μὲν εἰς γῆν ἐν φθορᾷ, ἐγειρόμενος δὲ ἐν ἀφθαρσίᾳ. ὅθεν καὶ Σαμαρίτας ἐντεῦθεν δυνάμεθα ἐλέγξαι, ὅτι τοῦτο τὸ σῶμα ἀνίσταται, ἐκ τοῦ καὶ αὐτοὺς ὥσπερ τινὰ κόκκον ἐπὶ γῆς κατακρύπτειν τὰ σώματα. τούτου γὰρ χάριν ὁ Θεὸς καὶ ἀπ' ἀρχῆς διὰ τῶν πατέρων ἐνομοθέτησεν σκάπτοντας ἡμᾶς κατακρύπτειν τὰ τεθνεῶτα σώματα· ὅπως καὶ ἄκων ὁ ἄνθρωπος ὁμολογῇ τὴν ἀνάστασιν. πᾶν γὰρ τὸ ἐν τῇ γῇ ὑφ' ἡμῶν χωννύμενον, εὔδηλον, ὅτι ἐπ' ἐλπίδι ἀναστάσεως κρύπτεται. εἰ δὲ οὐκ ἔστι νεκρῶν ἀνάστασις· καθὼς αἱρετικοὶ λέγουσιν· ἄδικος λοιπὸν ὁ Θεὸς εὑρεθήσεται· πολλοὺς μὲν δικαίους ἐνταῦθα ταλαιπωρῆσαι καὶ ἀναιρεθῆναι κακῶς συγχωρήσας· πολλοῖς δὲ ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς εὐζωίαν καὶ εὐτεκνίαν καὶ εὐπραγίαν δωρησάμενος. ἀλλὰ μὴ πλανάσθωσαν Σαμαρειτῶν παῖδες. ἔσται γάρ ποτε ἀναστάσεως καὶ κρίσεως καιρός· ὅπως καὶ οἱ ἐνταῦθα, κακοπαθήσαντες εὐσεβεῖς στεφανωθῶσιν καὶ οἱ πάλιν εὐημερήσαντες ἀσεβεῖς, τῷ αἰωνίῳ πυρὶ εἰς αἰῶνας αἰώνων καταδικασθῶσιν· κατὰ τὸ δίκαιον κρίμα τοῦ Θεοῦ.

A ptis corporibus humanis & reſolutis ſentiendum. Etiamſi in quotcunque tandem beſtiarum vel piſcium vel avium ventres ſit diſtributus, in quatuor omnino elementa reſolvitur, & abit in ea, ex quibus conſtat: ut in exemplo ſolis apparet. Humidum quidem abit in aquas: in ignem haud dubie calor: in terram autem reliqvum ſiccum. Reſurrectionis ergo tempore Dei juſſu inviſibiliter reddet unumquodque elementum, quod accepit corporis defuncti, & accurrit anima,& reſurgit homo, quomodo novit ſolus, qui finxit hominem. Seminatus quidem in terram in corruptione, reſurgens in incorruptione. Unde & Samaritanos B hinc poſſumus confutare, quod hoc corpus reſurgat: quare illud ut granum aliquod terra obruimus. Hujus rei gratia ſtatim ab initio per patres legem dedit Deus de ſepeliendis & abſcondendis mortuis corporibus, ut etiam taciti omnes confiteantur reſurrectionem. Quicquid enim terra a nobis obruitur, certe in ſpem reſurrectionis occultatur. Quod ſi nulla eſt mortuorum reſurrectio, ut hæretici loqvuntur, injuſtus fuerit Deus inventus. Multos enim juſtos hic afflictos & male perire ſinit: multis vero impiis & peccatoribus vitam & liberorum & negotiorum ſucceſſum largitur. Sed C ne decipiantur Samaritani. Erit enim olim reſurrectionis & judicii tempus, ut & qui hic cruciantur, pii coronentur, & contra fortunati impii æterno igne in ſecula ſempiterna condemnentur ex juſto Dei judicio.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριδ.

Ποῦ ὑπάγουσιν τὰ τελευτῶντα νήπια; εἰς κόλασιν, ἢ εἰς βασιλείαν; καὶ ποῦ τὰ τῶν ἀπίστων νήπια; καὶ ποῦ τὰ τῶν πιστῶν ἀβάπτιστα ἀποθνήσκοντα τάττονται; μετὰ τῶν πιστῶν, ἢ ἀπίστων;

QVÆSTIO CXIV.

Quo vadunt pueri morientes? ad D pœnamne, an ad regnum? Et quo infidelium non baptizati, ſi decedant, recipiuntur, cum fidelibusne, an cum infidelibus?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Κυρίου λέγοντος· ἄφετε τὰ παιδία ἔρχεσθαι πρός με· τῶν γὰρ τοιούτων ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ πάλιν τοῦ Ἀποστόλου φάσκοντος· νῦν δὲ τὰ τέκνα ὑμῶν ἅγιά ἐστιν· πρόδηλον, ὅπως ἄσπιλα καὶ πιστὰ εἰς τὴν βασιλείαν

RESPONSIO.

Cum DOMINUS dicat: *Sinite pueros ad me venire, talium enim eſt regnum cœlorum*: Item cum Apoſtolus teſtetur: *Nunc filii veſtri ſancti ſunt*: Conſtat incontaminatos & fideles in regnum Luc. 18. 16.

cœlorum ingredi fidelium baptizatos in-A fantes. Ethnici vero & non baptizati neque in regnum ingrediuntur, neque etiam rurſus in pœnam, peccatum enim non deſignarunt.

QVÆSTIO CXV.

An omnes hæretici abeunt in exitium, necne?

RESPONSIO.

Eſt duplex hæreſis & duplex judicium. Alia eſt perditio Manichæorum & Montaniſtarum & Simonianorum & ſimilium execrandorum hæreticorum: Et aliud rurſus eorum, qui ajunt, incorruptibile corpus aſſumſiſſe ex ſancta Virgine Dominum noſtrum, & Deum Jeſum B Chriſtum, niſi quod qui in paucis incredulus, etiam in multis eſt. Nec hoc ſolum, ſed & in una hæreſi multa & diſcrepantia ſunt judicia. Aliud enim eſt peccatum Epiſcopi ſeducentis populum: & aliud judicium Clerici, qui poſſit Orthodoxam diſcere fidem, & rurſus ejus, qui non poſſit. Et aliud ejus qui excommunicatione adverſatur veritatem, & nos oppugnat. Et aliud ejus qui mente deceptus eſt, & aliud ejus, qui inſcius. Et rurſus aliud, omniumque leviſſimum mulieris. Quæ omnia exquiſite oportet ſcire eum, qui orbem in juſtitia ſit judicaturus. C

QVÆSTIO CXVI.

Licet-ne Principibus munera accipere: & ea in pauperes inſumere?

RESPONSIO.

Si qui beneficiis affecti cum ſint, in re lauta & ſponte ſua illa offerant, eis puta, qui bene meriti ſunt, fortaſſe ſine culpa accipiunt, ſi in pauperes ea diſtribuant. Quæ autem ab agricolis & qui manuariis opificibus accipiunt dona, qui ex laboribus quæſtum faciunt, ignem & ſupplicium ſibi attrahunt, etiamſi in mille iſta diſtribuant religiones, ſicut ait Scriptu- D ra: *Ignis devorabit domos eorum, qui munera accipiunt.*

Job. 15, 34.

QVÆSTIO CXVII.

Si ſanctus aliquis vir immiſerit diſciplinam, aut cruciatum, aut dæmonem, vel mortem, aut aliquam aliam caſtigationem, in domum aut in alicujus liberos, poteſt-ne ille homo exorare Deum, & effugere hanc ſupplicii ſententiam, quam tulit ſervus Dei?

A εἰσέρχονται τὰ τῶν πιστῶν βεβαπτισμένα νήπια. τὰ δὲ ἀβάπτιστα καὶ τὰ ἐθνικὰ, οὔτε εἰς Βασιλείαν εἰσέρχονται· ἀλλ᾽ οὔτε πάλιν εἰς κόλασιν ἁμαρτίαν οὐκ ἔπραξαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριε.

Ἆρα πάντες οἱ αἱρετικοὶ, εἰς ἀπώλειαν ἀπέρχονται, ἢ οὔ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἔστιν αἵρεσις, καὶ αἵρεσις· καὶ ἔστι κρίμα, καὶ κρίμα. ἄλλη γὰρ ἀπώλεια τῶν Μανιχαίων καὶ τῶν Μοντανῶν, καὶ Σιμονιανῶν, καὶ τῶν τοιούτων θεοκαταράτων αἱρετικῶν· καὶ ἄλλο πάλιν τῶν λεγόντων ἄφθαρτον σῶμα ἀναλαβεῖν ἐκ τῆς ἁ- B γίας Θεοτόκου τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν. πλὴν ὁ ἐν ὀλίγῳ ἄπιστος, καὶ ἐν πολλῷ ἄπιστός ἐστιν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ μιᾷ αἱρέσει πολλὰ καὶ διάφορα ὑπάρχουσι κρίματα· ἄλλη γὰρ ἡ ἁμαρτία τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ πλανῶντος τὸν λαόν· καὶ ἄλλο κρίμα τοῦ Κληρικοῦ τοῦ δυναμένου μαθεῖν τὴν ὀρθόδοξον πίστιν· καὶ ἄλλο πάλιν τοῦ μὴ δυναμένου. καὶ ἄλλο τοῦ ἀναθεματίζοντος τὴν ἀλήθειαν καὶ ἀντιμαχομένου ἡμῖν· καὶ ἄλλο τοῦ γνώσει σφαλλομένου· καὶ ἄλλο τοῦ ἐν ἀγνοίᾳ· καὶ ἄλλο πάλιν τὸ πάντων κουφότερον τὸ τῆς γυναικός. ἅπερ ἅπαντα γινώσκει ἀκριβῶς ὁ μέλλων κρίνειν τὴν οἰ- C κουμένην ἐν δικαιοσύνῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρις.

Εἰ ἔξον ἆρα τοῖς ἄρχουσι δῶρα δέχεσθαι καὶ ταῦτα εἰς πτωχοὺς ἀναλίσκειν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ μέν τινες εὐεργετηθέντες ἐν εὐπορίᾳ τυγχάνουσι, καὶ ἑκουσίως αὐτοῖς ταῦτα προσφέρουσι· λέγω δὴ τοῖς εὐεργετήσασιν· ἴσως οὐ πολὺ κρίμα ἔχουσιν οἱ δεχόμενοι δῆλον, ὅτι ἐὰν εἰς πτωχοὺς αὐτὰ διανείμωσιν. ἐπεὶ ὅσα ἐκ γεωπόνων ἢ χειροτέχνων δέξονται δῶρα, καταπονουμένων καὶ ἀντίληψιν ζητούντων, πῦρ D καὶ κόλασιν ἑαυτοῖς συνάγουσι, κἂν εἰς μυρίας εὐσεβείας αὐτὰ διαδώσουσι· καθὼς φησὶν ἡ γραφὴ ὅτι πῦρ καταφάγεται οἴκους δωροδεκτῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριζ.

Ἐὰν ἀνὴρ ἅγιος ἀποστείλῃ παιδείαν, ἢ τιμωρίαν, ἢ δαίμονα, ἢ θάνατον, ἢ ἄλλην τινὰ παίδευσιν εἰς οἶκον, ἢ οὐσίαν ἀνθρώπου, ἢ εἰς τέκνα· ἆρα δύναται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος παρακαλέσας ἕτερον ἅγιον ἐκφυγεῖν τὴν ἀποφάσεως, ἧς ἀπέστειλεν αὐτῷ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐὰν ἀνὴρ ἅγιός ἐστιν ὁ τὴν τιμωρίαν ἀνθρώπῳ ἀποστείλας, εὔδηλον, ὅτι βουλῇ Θεοῦ τοῦτο πεποίηκε· καὶ τίς ἔσται λοιπὸν ὁ τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ ἀναλῦσαι δυνάμενος; πλὴν οὔτε αὐτοὶ οἱ ἅγιοι ἀλλήλοις ποτὲ ἀντιπολεμοῦσι γινώσκοντες τὸν τῆς ἀγάπης τοῦ πνεύματος σύνδεσμον, καὶ ὅτι οὐκ εἰσακούσεται Κύριος ἁγίου, καὶ δι' εὐχῆς ἀναλῦσαι βούλεται ἄλλου ἁγίου εὐχήν. οὔτε γὰρ πρέπον Θεῷ τοῦτο, ἕνα μὲν θλίψαι, ἕνα δὲ ἀναπαῦσαι ἑαυτοῦ θεραπόντων. ὅθεν τὸν ἐν Κορίνθῳ πορνεύσαντα, Παῦλος ὁ δήσας αὐτὸς καὶ ἔλυσεν· καὶ τὸν οὐρανὸν ἐν τῇ παλαιᾷ πρὸς ἀβροχίαν Ἡλίας ἔδησεν, καὶ Ἡλίας πάλιν ἔλυσεν· καὶ τοῦ ἔχοντος τότε τοῦ Θεοῦ ἑπτακισχιλίους ἁγίους, οἵτινες οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῷ Βάαλ. καὶ πάλιν, ὑβρισθέντος τοῦ Ἰὼβ ὑπὸ τῶν ἑαυτοῦ φίλων, αὐτὸν πεποίηκεν ὁ Θεὸς συγχωρῆσαι αὐτοῖς τὸ ἁμάρτημα, λέγων αὐτοῖς· ὅτι πορεύεσθε πρὸς τὸν θεράποντά μου Ἰώβ, καὶ προσεύξεται περὶ ὑμῶν. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἁγίων Ἀγγέλων οὐκ ἀντιπράττει ἕτερος ἑτέρῳ· οὕτως καὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων νοήσωμεν.

A

RESPONSIO.

Si ſanctus ſit ille vir, qui hominibus cruciatum immiſit, conſtat, conſilium illud a Deo profectum eſſe. Quiſnam autem eſt, qui conſilium Dei velit irritum facere? Ne ipſi quidem Angeli inter ſeſe unquam digladiantur, cognoſcentes mutuæ dilectionis ſpiritualis vinculum. Nec exaudiretur quidem, etiamſi per deprecationem ſuam alterius ſancti preces aliquis irritas reddere vellet. Non enim conveniens eſt, ut famulorum ſuorum Deus alium affligat, alium vero foveat. Unde Corinthium illum ſcortatorem punivit Apoſtolus. 1. Cor. 5. Et in Teſtamento veteri cœlum clauſit Elias pro ſiccitate, 2 Cor. 2.
B idem aperuit rurſus. 3. Reg. 17. Atque hæc quidem ita permittente Deo, ſeptem millia ſanctorum ſuſtinuere, qui genu non flexerant idolo Baal. Præterea cum Job ab amicis eſſet affectus contumelia, Zach 5. fecit Deus, ut ipſe culpam illis condonaret, dicens: *Abite ad ſervum meum Job, & orabit pro vobis.* Job 42, 8. Ergo quemadmodum apud ſanctos Angelos, alius contra alium nihil committit, ſic etiam de ſanctis hominibus eſt ſentiendum.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριη.

Πόθεν τινὲς φύσει ἀβιάστως ὑπάρχουσιν ἐλεήμονες· τινὲς δὲ πάλιν φυσικῶς εἰσιν ὠμοί τε καὶ ἄσπλαγχνοι εἰς μετάδοσιν;

C

QVÆSTIO CXVIII.

Unde aliqui natura non coacte ſunt miſericordes, aliqui vero rurſus natura ſunt crudi & immites ad condonandum.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐδεὶς ὑπὸ Θεοῦ ἄνθρωπος γέγονεν φύσει ἀσυμπαθὴς καὶ ἄσπλαγχνος· φύσει δὲ μᾶλλον ὁ Θεὸς τὸ φιλάλληλον εἰς τὴν τοῦ ἀνθρώπου οὐσίαν ἔθηκεν. οὐκ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρώπου δὲ μόνον· ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τῶν ἀλόγων καὶ πετεινῶν. ὅθεν πολλάκις καὶ ἐξ ἀλλήλων χωριζόμενα, συνάγουσι, καὶ βοῶσιν καὶ νηστεύουσιν· τινὰ δὲ καὶ δακρύουσι. κορωνῶν δὲ γένος καὶ βρῶμα εὑροῦσαι, εὐθέως ἀλλήλας τῇ φωνῇ κράζουσιν πρὸς μετάληψιν. καὶ πῶς λοιπὸν εἰπέ μοι οὐ μέλλουσι πολλὰ καὶ τῶν ἀλόγων ἡμᾶς κατακρίνειν, τοὺς κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντας, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀσπλαγχνίαν ἡμῶν· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἄγνοιαν καὶ ἀκολασίαν, ἣν ἔχομεν; ἐκεῖνα γὰρ οὐ μόνον ἄρσεν ἄρσενος εἰς συνουσίαν οὐχ ἅπτεται· ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς θηλείας πρὸς ὀλίγας καὶ μόνον ἡμέρας ἐφίεται. πλεονεξίαν οὐκ οἶδεν· λοιδορίαν οὐ μετέρχεται. τὸ δὲ χαλεπώτερον· ὅτι περ κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ γενόμενοι, καὶ ἄρχειν ἀλόγων τεταγμένοι,

RESPONSIO.

Nemo hominum a Deo factus eſt natura infractus & immiſericors. Naturaliter enim Deus amorem mutuum humano generi indidit, nec ſolum humano, verum etiam brutorum & volatilium. Inde ſæpe cum a ſe invicem ſegregantur, tum contriſtantur, clamant, & inedia ſe
D conficiunt, quædam etiam lacrymantur. Cornicũ autem genus etiam eſca, inventa ſtatim ſe mutuo ad participationem voce invitant. Et quomodo quæſo, non ſunt condemnatura multa irrationalia animantia, nos, qui ad imaginem DEI ſumus conditi, non tantum ob duritiem noſtram, ſed etiam ob inſcitiam, &, qua præditi ſumus, pervicaciam: illorum enim non ſolum maſculus cum maſculo non miſcetur, ſed neque cum ipſa fœmella niſi ad paucos ſolum dies. Avaritiam neſciunt: a convitio abſtinent. Hoc vero graviſſimum, quod licet ad imaginem & ſimilitudinem Dei facti ſumus, & ad imperandum brutis conſtituti,

Digitized by Google

A comparati cum beſtiis ſimiles illis evadimus.

QVÆSTIO CXIX.

Quænam virtutes omnium maxime decent & ornant magiſtratum?

RESPONSIO.

Principaliter mutuus affectus & amor erga homines, quæ & DEO inſunt. Deinde oblivisci offenſionum, & ſedatus animus. Et præ omnibus non facile, neque ſine exploratione credere declarationibus. Quod enim facile credant, multas injuſtas cædes committunt: ſimiliter abſtinere ab immiſericordia & muneribus. Ille igitur Princeps Deo eſt acceptus, qui nullius illorum vitiorum ſibi eſt conſcius.

QVÆSTIO CXX.

Cur videmus quoſdam ineptos & indignos ad Principatum inter Sacerdotes B & imperium in populum uſurpandum evectos, qui multa abſurda perpetrent?

RESPONSIO.

Non quod digni ſint imperio, ideo Deus eos promovet ad populi gubernationem: ſed quia populus eſt malus, idcirco tales Sacerdotum Principes & Magiſtratus ſuppeditat. *Dabo enim vobis*, ait Deus, *Magiſtratum ſecundum corda veſtra.*

QVÆSTIO CXXI.

Unde cognoſcere debet dubitans de precibus ſuis, an Deo acceptæ fuerint, C nec ne?

RESPONSIO.

Quibusdam & piis viris id apparet, cum ipſorum cor rectiſſime ſit de hoc perſvaſum.

QVÆSTIO CXXII.

Ajunt ex quatuor cardinibus mundum conſtare, & rurſus ex quatuor elementis hominem eſſe conſtitutum. Planum igitur eſt, quod quatuor cardines, id eſt, ortus & occaſus, ſeptentrio & meridies, D gignant quatuor elementa, videlicet calidum & frigidum, humidum & ſiccum. Quærendum relinquitur, ex qua parte mundi gignatur elementum?

RESPONSIO.

Ut rerum natura teſtatur & docet, videmus calidum elementum ex Oriente oriri, & teſtantur totius terræ orientaliora Indorum corpora ab extremo calore nigrorum contrahere. DEUS enim

παρασυνεβλήθημεν τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθημεν αὐτοῖς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριθ.

Ποῖαι πλεῖστον πάντων ἀρεταὶ τοῖς ἄρχουσι πρέπουσί τε καὶ ἁρμόζουσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Προηγουμένως τὸ συμπαθητικὸν καὶ φιλάνθρωπον, ἃ καὶ Θεῷ ὑπάρχοντα· εἶτα τὸ ἀμνησίκακον καὶ ἀόργητον, καὶ περὶ πάντων τὸ μὴ ταχέως, μηδὲ ἀνεξετάστως λοιδορίαις πείθεσθαι. ἀπὸ γὰρ λογοπειθείας, πολλοὺς φόνους ἀδίκους ποιοῦσιν. ὡσαύτως καὶ ἐξ ἀσπλαγχνίας. ἀπέχεσθαι καὶ ἀπὸ δωροδοκίας. ἐκεῖνος τοίνυν ἐστὶν ἄρχων Θεῷ εὐάρεστος, ὁ μηδὲν τῶν τοιούτων παθῶν ἑαυτῷ κτώμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκ.

Πόθεν ὁρῶμεν τινὰς πονηροὺς καὶ ἀναξίους εἰς Ἀρχιερωσύνην, καὶ εἰς ἐξουσίαν τοῦ λαοῦ προχειριζομένους, καὶ πολλὰ ἄτοπα κατεργαζομένους;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ διὰ τὸ αὐτοὺς εἶναι ἀξίους τῆς ἐξουσίας Θεὸς αὐτοὺς προχειρίζεται εἰς τὸ ἐξουσιάζειν λαοῦ· ἀλλὰ διὰ τὸ εἶναι τὸν λαὸν πονηρὸν, τοιούτους Ἀρχιερεῖς καὶ Ἄρχοντας παρέχει. δώσω γὰρ ὑμῖν, φησὶν ὁ Θεὸς, Ἄρχοντας κατὰ τὰς καρδίας ὑμῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκα.

Πόθεν ὀφείλει γνῶναι ὁ δυσωπῶν τὸν Θεὸν περὶ αἰτήματος, ἢ προσεδέχθη ἡ δέησις αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σπανίοις τισὶ καὶ θεοσεβέσιν ἀνδράσιν τοῦτο καταδηλον γίνεται, τῆς ἑαυτῶν καρδίας νοερῶς πληροφορουμένης.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκβ.

Ἐκ τεσσάρων περάτων λέγομεν τὸν κόσμον συνίστασθαι· καὶ πάλιν ἐκ τεσσάρων στοιχείων τὸν ἄνθρωπον συγκεῖσθαι. πρόδηλον οὖν, ὅτι τέσσαρα πέρατα, τουτέστιν, ἀνατολὴ καὶ δύσις, ἄρκτος τε καὶ μεσημβρία, τὰ τέσσαρα στοιχεῖα γεννῶσιν, ἤγουν τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ξηρόν. Ζητητέον λοιπὸν ποῖον στοιχεῖον, ἐκ ποίου μέρους τοῦ κόσμου τίκτεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὡς ἡ τῶν πραγμάτων φύσις μαρτυρεῖ καὶ διδάσκει, θεωροῦμεν, ὅτι θερμὸν στοιχεῖον ἐκ τῆς ἀνατολῆς τίκτεται. καὶ μαρτυροῦσι τὰ πάσης τῆς γῆς ἀνατολικώτερα Ἰνδικὰ σώματα ὑπὸ τῆς ἄκρας θέρμης μέλανα γινόμενα. ὁ Θεὸς γὰρ

ἀπ' ἀρχῆς ἄνδρα μέλαν οὐκ ἐποίησεν· διὸ καὶ τὰ νεκρὰ σώματα ἐν τῷ Ἡλίῳ γινόμενα, μελανοῦνται καὶ καίονται. ὅθεν ἐκ τῆς πολλῆς καὶ ἄκρας θερμότητος, πολὺν οἶνον οἱ Αἰθίοπες πιεῖν οὐχ ὑποφέρουσιν. ὑπὸ δὲ τῆς ἄκρας ζέσεως καὶ θυμώδεις εἰσὶν λίαν, καὶ κατάπικροι· ἀλλὰ καὶ πρὸς πορνείαν θερμοτέρως κινούμενοι. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου ταῦτα εἰρήκαμεν· οὕτω πάλιν τὰ ἐναντία ἐροῦμεν ἐπὶ τῆς δύσεως. ψυχρὰ γὰρ αὕτη ὑπάρχει, καὶ τοῦ ψυχροῦ στοιχείου, καὶ τῆς νυκτὸς γεννητικὴ καὶ ποιητική· διὸ καὶ λευκότερα πάσης τῆς γῆς τὰ τῆς δύσεως ὑπάρχουσι σώματα, καὶ οἶνον πολὺν πίνειν ὑπομένοντα. λείπει λοιπὸν ἡμᾶς λέγειν A B
τὴν ἐρημικὴν μεσημβρίαν, μητέρα εἶναι τοῦ ξηροῦ στοιχείου, ὡς καὶ τὰ ἐν αὐτῇ τῶν Ἀράβων σώματα ξηρότερα τυγχάνοντα, πλεῖον καὶ θερμότερα ὡς ἐν γῇ ἀνύδρῳ γινόμενα. ὁ δὲ Βορρᾶς οὐ δῆλον ὅτι ψυχροτέρας ἐπὶ κράσεως. αἱ γὰρ θάλασσαι καὶ οἱ ποταμοὶ καὶ τὰ πλήθη τῶν ὑδάτων, τοῦ ὑγροῦ ἐκείνου στοιχείου εἰσὶ ποιητικά. ταῦτα δὲ εἴπαμεν, οὐκ ἀφορίζοντες τὰ στοιχεῖα ἀπ' ἀλλήλων· συνδεθέντα γὰρ ἐν πάσῃ τῇ κτίσει· ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς τέσσαρσι τόποις, οἷς εἰρήκαμεν, πλεονάζει ἕτερον τοῦ ἑτέρου κατὰ τὴν προκειμένην Φυσιολογίαν. C

A ab initio nullum fecit virum nigrum. Quocirca ut mortua corpora in Sole ſita nigrantur & uruntur. Unde ob multum & vehementem calorem Æthiopes vinum largius bibere nequeunt. A vehementi autem fervore, & animoſi ſunt & iracundi, ſed in venerem acrius pruriunt. Quemadmodum autem hæc de ortu Solis diximus: ita viciſſim contraria eveniunt in occaſu. Frigidus enim cum ſit, etiam frigidi elementi & noctis effector & genitor eſt. Ideo etiam candidiora totius terræ occidentalis ſunt corpora, & vinum multum tolerare poſſunt. Reſiduum eſt, ut amplius dicamus B de meridie deſerta, e qua proficiſcitur elementum ſiccum, ſicut & in illa Arabum ſunt corpora ſicciſſima, præterquam quod etiam ſint calidiſſima, ut quæ in terra non irrigua. Boreas autem haud dubie humidi eſt temperamenti. Maria enim & fluvii & copiæ aquarum humidi illius elementi ſunt cauſæ efficientes. Hæc autem diximus, non quod a ſe invicem elementa ſegregamus: colligata enim ſunt in omni creatura: ſed quod tamen in illis quatuor locis, quæ diximus, aliud alio abundat magis, ſecundum jam expoſitam naturæ explicationem. C

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ρκγ.

Πῶς καὶ φαρμακοί τινες ἐκδιώκουσιν ἐξ ἀνθρώπων δαίμονας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις Εὐαγγελίοις λέγοντος· ὅτι εἰ ὁ σατανᾶς τὸν σατανᾶν ἐκβάλλει, ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐχ ἵσταται. εὔδηλον, ὅτι δαίμονα φαρμακὸς οὐ διώκει, ἀλλ' ὁ δαίμων ὁ ἐν τῷ δαιμονιζομένῳ ἀνθρώπῳ οἰκῶν ἑκουσίως ὑποχωρεῖ πρὸς τὸ ἀπατηθῆναι D τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἀντὶ τοῦ προστρέχειν πρὸς Θεόν, πείσῃ πρὸς τοὺς φαρμακοὺς τρέχειν.

QVÆSTIO CXXIII.

Quomodo incantatores quidam ejiciunt ex hominibus dæmonia?

RESPONSIO.

Cum in Evangelio Chriſtus dicat: *Si ſatanam ejicit ſatanas, regnum ejus non ſtabit*, manifeſtum ſit, quod incantator non ejicit dæmonem, ſed ſatan ex obſeſſo homine cedens, voluntarie recedit, ad decipiendum homines, & ad Deum D ne currant, perſuadet ipſis, ut ad incantatores currant & magos. Matt. 12, 26. Marc. 3, 26. Luc. 11, 18.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκδ.

Πῶς ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχύει φαρμακὸς, ὡς τε καὶ εἰς ἀλόγου φύσιν μετενέγκαι τὸν ἄνθρωπον;

QVÆSTIO CXXIV.

Quæ tanta vis & efficacitas incantatorum, quæ etiam hominem in brutum transformare poſſit?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ ἠδύνατο ἐξ ἀνθρώπου ζῶον ἀπεργάσασθαι, πάντως ἴσχυσεν καὶ ἐξ ἀλόγου ἄνθρωπον συστῆσαι λογικόν. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο· μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὥσπερ οἱ λεγόμενοι ψηφάδες, καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Ἀντίχριστος ἐρχόμενος ἐν φαν-

QVÆSTIO CXXV.

Si poſſet ex hominibus bruta reddere, poſſet etiam ex irrationalibus hominem facere rationalem. Sed hoc non eſt, abſit enim: ſed qui dicuntur pſephades, & item qui venturus eſt ipſe Antichriſtus

Digitized by Google

oculos hominum perſtringet, aurum eis ſæpe & argentum oſtendens, ſic etiam qui dicunt ex homine ſe facere brutum, ſpectantes tantum decipiunt, quia hominem ad imaginem & ſimilitudinem DEI conditum irrationale animal facere non poſſunt.

QVÆSTIO CXXV.

An judicium ſibi accerſunt, qui furtum paſſi ad dictos Incantatores ſe conferunt?

RESPONSIO.

Certe graviter peccant. Docuit enim nos Scriptura, in omni ærumna, quæ nobis contingere poſſit, dicere: *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita etiam factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.* Job. 1, 21.

QVÆSTIO CXXVI.

Quonam modo temporibus mortiferis moriuntur quidam, ſic ut quasdam videant viſiones, & poſt horas duas vel tres reſurgant, quædam referentes?

RESPONSIO.

In iſtis anima tum nondum penitus a corpore digreſſa eſt, ſed in quodam ſunt exceſſu, & a nobis expiraſſe putantur: quæ vero viſuntur ab ipſis & narrantur, ad noſtram utilitatem, ea Deus per illos adminiſtrat.

QVÆSTIO CXXVII.

Quomodo corpus ſuum agnoſcit anima in reſurrectione, ut non ingrediatur in corpus aliquod alienum:

RESPONSIO.

Eſt hoc naturæ conſentaneum. Quemadmodum enim agni a matribus veſpere ſeparati, & mane rurſus admiſſi, recta ſinguli ad matrem ſuam ſua natura trahuntur: ſic etiam cum animabus in reſurrectione futurum eſſe ſentiendum eſt.

QVÆSTIO CXXVIII.

Si quis latro, qui centum cædibus perpetratis captus obtruncetur, quid dicimus de illo, an ab omnibus cædibus, quas fecit, eſt abſolutus?

RESPONSIO.

Unius & ſolius cædis ſupplicium luit. Reliquas nonaginta novem in futuro ſeculo excuſabit. Noſſe enim oportet, quod ſæpe etiam qui unam cædem commiſit, & captus obtruncatus fuerit, non omnino a tota pœna ſit abſolutus. Quale eſt illud de

ζασία πλανᾷ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἀνθρώπων, χρυσίον αὐτοῖς πολλάκις ἢ ἄργυρον ὑποδεικνύς· οὕτω καὶ οἱ λέγοντες ἐξ ἀνθρώπου ζῶον ποιεῖν, τοὺς ὁρῶντας καὶ μόνον ἀπατῶσιν· ἐπεὶ τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ γενόμενον ἄνθρωπον κτῆνος ποιῆσαι οὐ δύνανται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκε.

Ἆρα κρίμα κέκτηνται οἱ κλοπὴν ὑπομένοντες, καὶ εἰς τοὺς λεγομένους μάντεις ὑπάγοντες;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ μέγα· ἐδίδαξεν γὰρ ἡμᾶς ἡ γραφὴ ἐπὶ πάσης συμφορᾶς ἡμῖν ἐπερχομένης, λέγειν τό· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ Κύριος ἀφείλατο, ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καὶ ἐγένετο, εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκϛ.

Πῶς τινες ἐν τοῖς θανατικοῖς ἀποθνήσκουσιν, καὶ θεωροῦσίν τινας ὀπτασίας, καὶ μετὰ δύο ἢ τρεῖς ὥρας ἀνίστανται διηγούμενοι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπὶ τῶν τοιούτων οὐ τελείως τότε ἡ ψυχὴ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ σώματος· ἀλλ' ἐν ἐκστάσει γίνονται, κἂν ἡμῖν ἐκπνεύσαντες νομίζονται. ἅπερ δὲ ὁρῶσι καὶ διηγοῦνται φοβερά, πρὸς τὸ ἡμῖν συμφέρειν ὁ Θεὸς αὐτὰ ὑπέδειξεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκζ.

Πόθεν ἐπιγινώσκει ἡ ψυχὴ ἀπλανῶς τὸ ἴδιον σῶμα ἐν τῇ ἀναστάσει, καὶ οὐκ εἰς ἀλλότριον εἰσέρχεται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Φυσικῇ ἀκολουθίᾳ. ὥσπερ γὰρ ἀρνία ἀφ' ἑσπέρας ἐκ μητέρων χωρισθέντα, εἶτα, πρωΐας ἀπολυθέντα, ἀπλανῶς ἕκαστον ὑπὸ τῆς φύσεως πρὸς τὴν ἰδίαν μητέρα ἔρχεται· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ψυχῶν νοήσωμεν ἐν τῇ ἀναστάσει γενέσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκη.

Ἐάν τις λῃστὴς ἑκατὸν φόνους ποιήσας κρατηθεὶς ἀποκεφαλισθῇ, τί λέγομεν περὶ αὐτοῦ; ἆρα ἠλευθερώθη τῶν φόνων, ὧν ἐποίησεν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἑνὸς καὶ μόνου φόνου ἔδωκεν δίκην· τῶν δὲ λοιπῶν ἐνενήκοντα ἐννέα, ἐν τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι ἀπολογήσεται. γινώσκειν δὲ χρὴ, ὅτι πολλάκις καὶ ἕνα φόνον ποιήσας ἄνθρωπος· καὶ κρατηθεὶς ἀποκεφαλισθῇ, οὐ πάντως ὅτι ὅλου τοῦ κρίματος τοῦ φόνου ἠλευθέρωται, οἷόν τι λέγομεν ἐπὶ τοῦ

Digitized by Google

ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ Ἡρώδου. ὅτε γὰρ καὶ ἀπεκεφαλίσθη Ἡρώδης, ὑπὲρ οὗ ἐφόνευσεν τὸν Βαπτιστὴν, ἀλλ᾽ οὐκ ἔστιν ἴσον πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου Ἰωάννης καὶ Ἡρώδης. ὁ μὲν γὰρ σωτήριος ἄνθρωπος· ὁ δὲ ἐπίβουλος. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων φονέων, καὶ φονευομένων δικαίων ἀνδρῶν, ἔστιν νοῆσαι, καὶ διακρῖναι, καθὼς προειρήκαμεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκθ.

Ἐάν τις ἄρχων ἀπὸ θυμοῦ καὶ ὅρκων πολλῶν ὁρίσει πρᾶγμα, εἶτα μετὰ τὸν ὅρκον ἐλθὼν εἰς ἑαυτὸν μεταμεληθῇ γνοὺς, ὅτι κακῶς ὤρκησεν, τί ὀφείλει ποιῆσαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐξομολογήσασθαι τῷ Θεῷ, καὶ καταγνῶναι τῆς ἑαυτοῦ προπετείας, καὶ ἀναλῦσαι τὸν ὅρκον. καὶ γὰρ καὶ Πέτρος ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν ὅτι οὐ μή μου νίψεις τοὺς πόδας εἰς τὸν αἰῶνα· καὶ ἀναλύσας, ὅπερ εἶπεν, ἐπαινεῖται τοῦτο πεποιηκώς. Ἡρώδης δὲ στήσας τὸν ἑαυτοῦ ὅρκον, διὰ τὴν τοῦ Προδρόμου κεφαλὴν, εἰς αἰῶνα κολάζεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλ.

Ἐάν τις λογίσηται, τί πρᾶγμα ὡς νομίζει ἑαυτῷ συμφέρειν, πῶς ὀφείλει περὶ αὐτοῦ αἰτήσασθαι καὶ Θεῷ προσεύξασθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καθὼς ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐδίδαξεν προσεύχεσθαι, καὶ λέγειν πρὸς Θεόν· γενηθήτω τὸ θέλημά σου. καὶ γὰρ τοῦτο παιδεύων ἡμᾶς ὁ Κύριος, οὕτω καὶ αὐτὸς προσηύχετο λέγων τῷ Πατρί· μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν. ἡμεῖς δὲ πολλάκις οἱ ἄνθρωποι αἰτούμεθά τινα παρὰ Θεοῦ, νομίζοντες ταῦτα ἡμῖν συμφέρειν, καὶ ἐντυχάνοντες τοῦ αἰτήματος, εὑρίσκομεν τὴν τούτου ἔκβασιν πάνυ ἡμᾶς καταβλάψασαν. ὅθεν ὡς προγνώστης ὁ Κύριος, τὰ τέλη τῶν πραγμάτων ἐπιστάμενος παρακούει πολλάκις τῆς προσευχῆς ἡμῶν πραγματευόμενος. ὅθεν οὐ καλὸν βιάζεσθαι τὸν Θεὸν ἐν τοῖς αἰτήμασιν ἡμῶν· ἀλλ᾽ ὡς ἐδιδάχθημεν εὔχεσθαι, καὶ ζητεῖν μὴ τὸ ἡμέτερον, ἀλλὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα γενέσθαι. θέλει γὰρ πάντως πάντας σωθῆναι, καὶ παρέχει ἡμῖν τὰ εἰς ἡμετέραν σωτηρίαν συντείνοντα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλα.

Ἐάν τις βουλεύσηται πρᾶγμα ποιῆσαι, πόθεν ὀφείλει ἐπιγνῶναι, ἢ θεάρεστόν ἐστιν, ὃ ποιῆσαι ἐσκέψατο;

A sancto Joanne Baptiſta & Herode. Etiamſi enim decollatus eſſet Herodes, propterea quod occiderat Joannem Baptiſtam: ſed non eſt idem ad ſalutem mundi Joannes & Herodes. Hic enim ſalutaris homo, ille erat inſidiator. Idem de aliis homicidis, & qui juſtos viros trucidant, ſentiendum eſt, & diſtinguendum ſecundum dictam rationem.

QVÆSTIO CXXIX.

Si quis princeps iraſcatur, & jurejurando ſe obſtrinxerit ad faciendum quid: Deinde a jurejurando ipſum facti pœniteat, cum norit, quod male juraverit, quid facere debet?

B RESPONSIO.

Confiteri Deo, & agnoſcere præcipitantiam ſuam, & juramentum ſolvere. Etenim & Petrus Apoſtolus, qui dixerat: *Non lavabis pedes meos in æternum*, & Joh. 13, 8. revocans, quod dixerat, laudatur ob id. Herodes autem confirmans juramentum ſuum per Præcurſoris caput, in æternum punitur.

QVÆSTIO CXXX.

Si quis de aliquo facto cogitet, quod ſibi profuturum exiſtimet, quomodo de illo Deum rogare aut adorare debet?

C RESPONSIO.

Quemadmodum nos Chriſtus docuit orare & ſic compellare Deum: *Fiat voluntas tua.* Matt. 6. 10. Etenim qui ſic nos inſtituit Dominus, ipſe quoque Patrem ſuum oravit: *Non mea fiat voluntas, ſed tua.* Luc. 22, 42. Nos enim homines ſæpe petimus quid a Deo, exiſtimantes id nobis prodeſſe, & voti compotes facti, reperimus illius exitum magno nobis eſſe detrimento. Unde ut præſcius Dominus, qui fines rerum novit, obaudit interdum preces noſtras, qua eſt bonitate præditus, utilius nobis quid ſuppeditaturus. D Ideo non decet cogere Deum in precibus noſtris, ſed ut edocti ſumus, precemur, nec quæramus, quod noſtrum eſt, ſed quod divinæ voluntati conſentaneum eſt. Vult enim omnino omnes ſervari, & præbet nobis ea, quæ ad ſalutem noſtram pertinent.

QVÆSTIO CXXXI.

Si quis aliquid agere in animo habet, unde noverit, an Deo id gratum ſit futurum, quod ſibi propoſuit?

RESPONSIO.

Paucorum hoc hominum eſt in omnibus conſiliis ſuis recta videre, an acceptum ſit id, quod agitur. Nihilominus tamen ex eis, quæ in ſacris ſcripturis prolata ſunt, & a ſanctis in actum producta, multa colligimus eorum, quæ ad nos ſpectant, Deo eſſe accepta. Et hoc quidam obſervarunt, qnod quæ DEO placent, non DEUS ſolum, ſed & omnis creatura ad ea producenda adjuvent & concurrant, veluti ad nutum & arbitrium DEI. At contra, quæ Deo diſplicent, non ea ſervitio ſuo dignantur, ſed amoliuntur. Hoc autem & quivis hominum exoptat, ut ad DEI placitum omnia, quæ ſuſcipit, dirigantur.

QVÆSTIO CXXXVII.

Supra dictum eſt, quod qualis quis deprehenditur, talis etiam judicetur, ſive is bonus ſit, ſive malus. Quid ſi jam aliquis & bona & mala faciens moriatur, quam oporteat de illo ferri ſententiam?

RESPONSIO.

Hoc ſoli Deo perſpectum eſt, cum neque id homini, neque Angelo pateat. Sunt enim quædam malorum in numero, quæ abſcondant parva bona. Et ſunt quædam in bonorum numero, quæ occultent & deleant magna mala: de his judicare abyſſus magna eſt.

QVÆSTIO CXXXIII.

Viſum fuit vani quibusdam judicii, hominem nihil differre a pecude, ſed ut pecora moriuntur, ita quoque hominem extingui, nullamque habere eſſentiam ſempiternam. Etenim ajunt: Homo & pecus eodem modo pereunt, attenuato & in aerem evaneſcente ſanguine eorum.

RESPONSIO.

Natura ſanguinis in irrationalibus eſt ſubſtantia quædam animalis ex reliquis tribus elementis compoſita, qua cum animal privatur, moritur, ut nihil juvetur a reliquis tribus elementis. At in noſtra natura rationali natura ſanguinis eſt vinculum animæ & corporis, & hoc vinculo ſoluto, neceſſario etiam colligata ſeparantur.

QVÆSTIO CXXXIV.

Recte reſponſum, Phyſica enim hæc demonſtratio eſt. Veruntamen cum animalia & homines decedunt ſæpe & ſine ſanguinis effuſione: Ecquid eſt, quod ex eis egreditur & mortem affert?

A

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὀλίγοις ἐστὶν λίαν ἀνθρώπων τὴν ἐν πᾶσιν ἁπλῶς τοῖς ἑαυτῶν βουλήμασιν ἐπίστασθαι, εἰ θεάρεστόν ἐστιν τὸ γινόμενον. μέντοι γε ἐκ τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εἰρημένων, καὶ τοῖς ἁγίοις πεπραγμένων, τὰ πολλὰ τῶν καθ' ἡμᾶς στοχαζόμεθα θείως εἶναι θεάρεστα. καὶ τοῦτο δέ τινες ἐπετήρησαν, ὅτι περ ὅσα εἰσὶν διαπόδεκτα Θεῷ, οὐ μόνον ὁ Θεὸς, ἀλλὰ καὶ πᾶσα ἡ κτίσις συνεργεῖ, καὶ συνέρχεται εἰς αὐτά· ὥσπερ εἰς τὰ τῷ Θεῷ ἀπαρέσκοντα οὐ δουλεύει, ἀλλὰ ἀντιτάσσεται. τοῦτο δὲ πάντως ἀπαιτεῖται ὁ ἄνθρωπος, ἵνα πρὸς Θεοῦ διαρέσκησιν πάντα

B

ὅσα πράττει βουλεύηται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλβ.

Προειρήκαμεν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι περ εἰς ὃ καταληφθήσεται ἄνθρωπος, εἰς αὐτὸ καὶ ἀπέρχεται, εἴτε ἀγαθῷ, εἴτε κακῷ. ἐὰν οὖν τις καὶ πονηρὰ καὶ ἀγαθὰ ποιῶν τελευτήσει, τί χρὴ περὶ αὐτοῦ λογίζεσθαι;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μόνῳ Θεῷ ἔγνωσται τοῦτο· ἐπεὶ οὔτε ἀνθρώπῳ, οὔτε Ἀγγέλῳ. εἰσὶ γάρ τινα κακὰ καλύπτοντα μικρὰ ἀγαθά. καὶ εἰσί τινα ἀγαθὰ καλύ-

C

πτοντα καὶ ἐξαλείφοντα μεγάλα πονηρά. τὰ δὲ κρίματα ταῦτα ἄβυσσος πολλή.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλγ.

Ἔδοξέ τισι ματαιόφροσι λέγειν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει τοῦ κτήνους ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὁ θάνατος τοῦ κτήνους, οὕτως ἐστὶν καὶ ὁ θάνατος τοῦ ἀνθρώπου, μὴ ἔχοντές τινα ψυχῆς οὐσίαν ἀθάνατον. καὶ γάρ φησιν, ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ κτῆνος ὁμοίως θνήσκουσιν, ἐξερχομένου καὶ κενουμένου τοῦ αἵματος αὐτῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

D

Τοῦ αἵματος ἡ φύσις, παρὰ μὲν τοῖς ἀλόγοις, οὐσία τίς ἐστι ζωτικὴ, καὶ τῶν λοιπῶν τριῶν στοιχείων συστατική· οὗτινος τὸ ζῶον στερούμενον θνήσκει, μηδὲν λοιπὸν ἐκ τῶν τριῶν στοιχείων ὀφελούμενον. παρὰ δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει τῇ λογικῇ, ἡ τοῦ αἵματος φύσις σύνδεσμός ἐστι τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· καὶ ἀφαιρουμένου τοῦ συνδέσμου, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὰ συνδεδεμένα χωρίζεσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλδ.

Καλῶς. φυσικὴ γὰρ ἡ ἀπόδειξις. ὅμως ἐπειδὴ ζῶα καὶ ἄνθρωποι τελευτῶσι, πολλάκις καὶ ἄνευ κενώσεως αἵματος, τί ἐστιν τὸ παρ' αὐτῶν ἐξερχόμενον καὶ ποιοῦν τὸν θάνατον;

ΑΠΟ-

Digitized by Google

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

A

Παρὰ μὲν τοῖς ἀλόγοις, ἡ ζωτικὴ καὶ θρεπτικὴ καὶ θερμαντικὴ, καὶ κινητικὴ, καὶ αὐξητικὴ τοῦ αἵματος, ἡ ἐκ πυρὸς ὑπάρχει ἐνέργεια, ἣ καὶ τὸ ἀναπνεῖν αὐτοῖς παρέχουσα. ὥσπερ γὰρ ὁ λέβης ὑπὸ πυρὸς καιόμενος τὸ ἐν αὐτῷ ὕδωρ κινεῖ καὶ βράζει, παυομένου δὲ τοῦ πυρὸς, νεκρὸν λοιπὸν καὶ ἀκίνητον, καὶ ψυχρὸν τὸ ὕδωρ γίνεται. οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς τῶν ἀλόγων φύσεως καὶ τῆς ζέσεως τοῦ αἵματος γίνεσθαι νόμιζε, καὶ ταύτην εἶναι τὴν αἰτίαν τῆς αὐτῶν ζωῆς καὶ κινήσεως. ἐξασθενοῦντος οὖν τοῦ αἵματος, νεκρὸν λοιπὸν καὶ ἀκίνητον τὸ κτῆνος ἢ τὸ πετεινὸν, ἢ ὁ ἰχθὺς καθίσταται. ἐπὶ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, οὐ μόνον ἡ ζέσις καὶ ἡ θέρμη τοῦ αἵματος τῷ καιρῷ τοῦ θανάτου χωρίζονται· ἀλλὰ σὺν αὐτοῖς καὶ ψυχή τις λογική τε καὶ συστατικὴ, ἀθάνατός τε καὶ νοερά.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλε.

Τῷ Εὐαγγελίῳ μὴ πιστεύοντας Ἕλληνας, καὶ τὰς θείας πάσας γραφὰς εὐτελίζοντας, πῶς αὐτοὺς πεῖσαι ὀφείλομεν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ἄκτιστος, ποιητὴς οὐρανοῦ καὶ γῆς, εἷς καὶ μόνος, καὶ οὐ πολλοὶ θεοὶ, ὡς αὐτοὶ πλανώμενοι νομίζουσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

C

Τῶν τὰς θείας γραφὰς μὴ δεχομένων, ἐξ αὐτῆς λοιπὸν τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως περὶ θεολογίας πεῖσαι ὀφείλομεν. ὁρῶμεν γάρ τινας οὐσίας ἐν τῇ κτίσει, οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλ᾽ ὑπὲρ φύσιν μετ᾽ ἀλλήλων ὑπαρχούσας. οἷόν τι λέγω. φύσει ἡ τῶν ὑδάτων οὐσία ῥευστικὴ καὶ καταφερὴς ὑπάρχει. πῶς οὖν ὁρῶμεν τοὺς λεγομένους σίφωνας ἐκ τῆς θαλάσσης ὕδωρ τὰς νεφέλας ἀνέλκοντας; τὸ δὲ θαυμαστότερον, ὅτι ἁλμυρὰ ἀνερχόμενα, γλυκεῖα λοιπὸν ταῦτα ἐπὶ γῆς διὰ τῶν ὄμβρων κατέρχονται. D πῶς δὲ πάλιν καὶ ἡ τῶν σωμάτων φύσις βολιστικὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχουσα, ὁρᾶται ἄδυτος καὶ ἀβόλιστος ἐν τοῖς ὕδασι τῆς Μαρμαρικῆς Πενταπόλεως; οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὕδατος καὶ πυρὸς ἐναντία ἡ φύσις ὑπάρχουσα, ἐν τῷ ἅμα ἦν, ὅτε ἐν Λυκίᾳ τῷ ὄρει τῷ λεγομένῳ Ὀλύμπῳ, καθὼς μυριάδες ἀνδρῶν ἑωράκασιν. καὶ ἄλλα δὲ μυρία τούτοις ὅμοια καὶ παράδοξά ἐστιν ἐν τῇ κτίσει ὁρώμενα καὶ θαυμαζόμενα· ἅπερ ἅπαντα οὐκ ἂν οὕτως ὑπὲρ φύσιν γίνεσθαι ἔμελλον, εἰ μὴ οὐσία τις Θεοῦ ἦν τούτων δεσπόζουσα καὶ τούτοις ἐπιτρέπουσα ἀλλήλοις μὴ ἀντιτάττεσθαι.

RESPONSIO.

In brutis vivendi, nutriendi & calefaciendi movendique & augendi actus in ſangvine ex igne eſt, qui illis reſpirationem ſubminiſtrat. Quemadmodum enim lebes igni impoſitus aquam, quam continet, movet, ut bulliat, extincto vero igne, ſtatim quaſi mortua, immota & frigida fit aqua: Idem accidere in brutorum natura & ſervore ſangvinis exiſtima, & hanc eſſe ipſis cauſam vitæ & motus. Sanguine ergo egrediente, mortuum deinde & immotum pecus, aut volucris, aut piſcis relinquitur. In humana autem natura non tantum ſervor & calor ſangvinis tempore mortis ſegregantur: ſed cum illis & anima rationalis & conſtituens hominem, & immortalis & intelligens.

QVÆSTIO CXXXV.

Græcos Evangelio non habentes fidem & divinas ſcripturas contemnentes, quomodo perſuadebimus, quod ſit Deus increatus, conditor cœli & terræ unus & ſolus, & non multi Dii, ut ipſi errantes profitentur?

RESPONSIO.

Eos, qui ſacras literas non recipiunt, ex ipſa rerum natura de Theologicis perſuadere ſolemus. Videmus autem quaſdam ſubſtantias inter creaturas, quæ non ſecundum naturam, ſed ſupra naturam mutuum habent complexum. Verbi gratia: Natura aquarum ſubſtantia fluxa eſt, & defluit deorſum, quomodo igitur ſpectamus canales ex mari aquas ſurſum ad nubes evehere? Qua in re hoc admirabilius, quod cum ſalſæ aſcendant, dulces deinde in terram per imbrem deſcendant. Quomodo rurſus natura corporum, quæ naturaliter bolide jacta poſſunt explorari, in aquis Marmaricæ Pentapolis, nullo modo bolide explorari nec tranſiri poſſunt? Nec ſolum hoc, verum etiam aquæ & ignis natura contraria ſimul erat in Lyciæ monte, qui dicitur Olympus, quod vel decem millia hominum viderunt. Et alia infinita his ſimilia, & præter omnium opinionem in creaturis ſpectantur admiratione digna. Quæ omnia non poſſent ſupra naturam fieri, niſi eſſentia quædam Dei eſſet, quæ hiſce imperaret, & juſſu ſuo impetraret, ne ſibi adverſarentur.

Quomodo rurſus nobis Græci ſuggerunt? Cum tonitru horribile concitatur, univerſa tremit hominum natura, metuit enim & obſtupeſcit, indicans per hanc figuram, quod ſub Domino ſit, qui tonitru facit. Et hæc quidem adverſus ſimpliciores Græcos afferuntur ad Theologiam pertinentia exempla. Nam ante ſapientes apud illos veterum Philoſophorum præſtantium multi de pietate in Deum multis teſtimoniis diſſeruerunt. Sed Chriſti incarnationem evidenter præſignificarunt. Nam quidam apud illos ſapientum multis annis ante Chriſti adventum dixit, quod Puella veniet, quæ cœleſtem partum ſit editura. Et alius, ſero tandem Deus deſcendet in ſpatioſam terram,& ſine labe caro naſcetur, qui condemnatus ligno ſit affigendus, & ſanaturus morbos immedicabiles.

QVÆSTIO CXXXVI.

Chriſtum confitentibus Chriſtianis, Judæis vero etiam ipſum veniſſe in dubium revocantibus, dicentibusque, ipſum adhuc venturum eſſe. Unde perſuadere poſſumus ipſis, quod & Deus ſit Chriſtus, & quod venerit, denique quod non ſit ſeductor, ſicut ipſi exiſtimant, ſed verax?

RESPONSIO.

Quod Chriſtus Deus & Dominus ſit, Prophetæ teſtantur, & quidem David dicens: *Dominus Deus, & apparuit nobis.* Item, *Inclinavit cælum & deſcendit.* Et
Pſ. 17. 10. Pſ. 98. 1. rurſus, *Qui ſedet ſupra Cherubim, appa-*
Habac. 3. 3. *ruit.* Habacuc autem inquit, *Deus a The-*
Baruc. 3. 35. *mam veniet.* Et Baruch: *Hic eſt Deus noſter, non reputabitur alius erga illum. Omnem ſcientiarum viam ſcrutatus eſt, & dedit eam Jacobo ſervo ſuo. Poſtea viſus eſt in terra, & cum hominibus converſatus eſt.* Vides igitur, quam manifeſte Prophetæ Chriſtum dicant eſſe Deum.

Quando vero Chriſtus venerit, Daniel Propheta tempus adventus illius ſignificans ita inquit, vel potius ad illum Archangelus Gabriel: *Septuaginta hebdo-*
Dan. 9. 24. *mades in compendium redactæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper civitatem ſanctam, ut conſummentur peccata, & finem accipiat prævaricatio, & paulo poſt, ut obſignetur viſio & Prophetia, & ungatur Sanctus ſanctorum.* Quis igitur alius eſt ille

A πῶς δὲ πάλιν λέγουσιν ἡμῖν Ἑλλήνων παῖδες, βροντῆς σεῤῥᾶς γινομένης, ἅπασα ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων τρέμει, φρίττει τε καὶ ἐξίσταται, μηνύουσα διὰ τοῦ σχήματος ὡς ὑπὸ δεσπότην ἐστὶ τὸν τὰς βροντὰς ἐργαζόμενον, καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τοὺς ἀφελεστέρους Ἑλλήνων εἰς θεογνωσίαν φέροντα ὑποδείγματα. πρὸ γὰρ τοῖς παρ᾽ αὐτοῖς σοφοῖς, ἐκ φιλοσόφων ἀρχαίων δυνατῶν, μαρτυρίαις πολλαῖς περὶ θεοσεβείας τινὲς Ἑλλήνων σοφοὶ ἔφρασαν. ἀλλὰ καὶ τὴν Χριστοῦ οἰκονομίαν ἀμυδρῶς προεμήνυσαν. καὶ γοῦν τις τῶν παρ᾽ αὐτοῖς σοφῶν πρὸ πολλῶν τῶν
B Χριστοῦ ἐπιδημίας χρόνων φησίν. ὅτι ἥξει ἡ νεᾶνις ἔχουσα ἡμῖν οὐράνιον γόνον. καὶ ἄλλος πάλιν ἔφρασεν οὕτως. ὀψέ ποτε ἐπὶ τὴν πολυχεδῆ ταύτην κατέρχεται ὁ Θεὸς γῆν, καὶ δίχα πλάσματος σὰρξ γεννήσεται, ὡς κατάκριτος ἐν ξύλῳ κρεμασθήσεται, καὶ ἀνίατα πάθη θεραπεύσει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ρλϛ.

Χριστιανῶν τε καὶ Ἰουδαίων Χριστὸν ὁμολογούντων, ἀμφιβαλλόντων δὲ τῶν Ἰουδαίων οὔπω αὐτὸν ἐληλυθέναι, ἀλλὰ λεγόντων, ὅτι μέλλει ἔρχεσθαι· πόθεν αὐτοὺς πεῖσαι ὀφείλομεν, ὅτι καὶ Θεός ἐστιν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ἀληθής ἐστιν καὶ οὐ πλάνος, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν;

C

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι μὲν Θεὸς καὶ Κύριος ὁ Χριστός ἐστιν, οἱ προφῆται μαρτυροῦσιν. ὁ μὲν Δαβὶδ λέγων· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. καὶ πάλιν. ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη. καὶ πάλιν· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφανήθη. ὁ δὲ Ἀμβακοὺμ πάλιν φησίν· ὁ Θεὸς ἀπὸ Θεμὰν ἥξει. ὁ δὲ * Βαροὺχ, οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν, ἐξεῦρεν πᾶσαν ὁδὸν ἐπιστήμης, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν Ἰακὼβ τῷ παιδὶ αὐ-
D τοῦ, καὶ Ἰσραὴλ τῷ ἠγαπημένῳ ὑπ᾽ αὐτοῦ. μετὰ τοῦτο ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. ἰδοὺ πῶς προφανῶς οἱ προφῆται Θεὸν λέγουσιν τὸν Χριστόν.

Ὅτι δὲ ἐλήλυθεν ἤδη ὁ Χριστὸς, Δανιὴλ ὁ προφήτης τὸν χρόνον τῆς παρουσίας αὐτοῦ σημαίνων οὕτως φησὶ, μᾶλλον δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριήλ· ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες συνετμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου, καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν, τοῦ συντελεσθῆναι ἁμαρτίας, καὶ τοῦ σφραγῖσαι ἁμαρτίας, καὶ μετὰ βραχὺ, καὶ τοῦ σφραγῖσαι ὅρασιν καὶ προφητείαν, καὶ τοῦ χρῖσαι ἅγιον ἁγίων. τίς οὖν ἐστιν ἕτερος χρισθεὶς

A ἅγιος ἁγίων, εἰ μὴ ὁ Χριστὸς μόνος, ὡς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος; αἱ γὰρ ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες, τετρακόσια ἐνενήκοντα ἔτη σημαίνουσιν. ἀπὸ δὲ τοῦ Δανιὴλ ἕως τοῦ νῦν ὑπάρχουσιν ἔτη τῶν ὀκτακοσίων πλείω· δειξάτωσαν οὖν ἡμῖν λοιπὸν Ἰουδαῖοι, τίς παρ' αὐτοῖς ἐχρίσθη ἅγιος ἁγίων μετὰ τετρακόσια ἐνενήκοντα ἔτη τοῦ Δανιὴλ, καὶ κατήργησεν τὴν θυσίαν καὶ τὴν σπονδὴν τὴν νομικήν. ἀλλ' οὐκ ἔχουσιν δεῖξαι, τίς τοῦτο πεποίηκεν, εἰ μὴ Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. ὅτι δὲ ἀληθής ἐστιν καὶ οὐ πλάνος ὁ Χριστὸς, ὡς ὑμεῖς νομίζετε, ὦ Ἰουδαῖοι, παραστήσομεν ὑμῖν τοῦτο οὐ διὰ ῥημάτων, ἀλλὰ διὰ πραγμάτων, μέχρι τοῦ νῦν κραζόντων, καὶ μαρτυρούντων ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ· καὶ ὅτι πάντα τὰ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντα γεγόνασιν. εἶπεν γὰρ, ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσιν. ποῖοι δὲ λόγοι, νουνεχῶς ἀκούσωμεν. εἶπεν περὶ τοῦ ὑμετέρου ναοῦ. ὅτι ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ μείνῃ λίθος ἐπὶ λίθον ἐπ' αὐτῷ, ὃς οὐ μὴ καταλυθῇ. ἆρα γέγονεν αὐτοῦ ὁ λόγος, ἢ οὐ γέγονεν; εἶπεν, ὅτι ἐλεύσονται οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ ἀροῦσιν ὑμῶν τὸ ἔθνος, καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ βασίλειον. ἆρα γέγονεν τοῦτο ἐπὶ Οὐασπασιανοῦ καὶ Τίτου, ἢ οὐ γέγονεν; εἶπεν, ὅτι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, καὶ παύονται. ἆρα οὐ γέγονεν τοῦτο; τίς προφήτης παρ' ὑμῖν μετὰ Ἰωάννην τὸν Βαπτιστήν; εὔδηλον ὅτι οὐδείς. εἶπεν πάλιν ὁ αὐτὸς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, ὅτι κηρυχθήσεται τὸ Εὐαγγέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. ἆρα γέγονεν τοῦτο, ἢ οὐ γέγονεν; πάλιν εἶπεν, ὅτι πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν τῆς Ἐκκλησίας. ἆρα ἐψεύσατο; μὴ γένοιτο. εἶπεν ἡμῖν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν, ὅτι ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου. ἄρτι εἴπατε ἡμῖν, διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ οὐ πάντα τὰ ἔθνη ἡμᾶς μισεῖ καὶ βδελύττεται. κἂν ὑμεῖς σιωπήσητε, ἀλλ' οἱ λίθοι κράζονται, καὶ αὐτὴ δὲ τῶν πραγμάτων ἡ ἀλήθεια ἱκανῶς ἐντρέψαι καὶ καταισχῦναι ὑμᾶς δύναται, καὶ πεῖσαι καὶ ἄκοντας, ὅτι Χριστὸς ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἦλθεν καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ ἔκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη, καὶ πάλιν ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ καὶ ἐπετάσθη, καὶ ἀνέβη εἰς οὐρανοὺς ἐν ἀλαλαγμῷ ὡς Θεός. ἵνα δὲ τελείως τῆς Ἰουδαϊκῆς καταγνῶμεν πωρώσεως, λοιπὸν δὲ καὶ ἡμεῖς οἱ πιστοὶ βεβαιότεροι ἐν τῇ Χριστοῦ πίστει γενώμεθα. Φέρε διὰ βραχέων περὶ πάσης τῆς Χριστοῦ οἰκονομίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Εὐαγγελίου ἀπολογίας, ἐκ τῆς παλαιᾶς διαθήκης τὰς μαρτυρίας ποιησόμεθα. ἔσται γὰρ

A Sanctus ſanctorum, niſi Chriſtus ſolus, ut filius Dei vivi? ſeptuaginta enim hebdomades 490 annos ſignificant. A Daniele autem uſque ad nos ſunt anni amplius octingenti. Monſtrent igitur nobis deinceps Judæi, quis apud ipſos unctus ſit ſanctus ſanctorum ab annis 490 & abrogavit ſacrificium & legalem libationem. Sed monſtrare non poſſunt, quis hoc præſtitit, præter Jeſum Chriſtum, filium Dei. Quod autem verus ſit, non falſus Chriſtus, uti vos exiſtimatis, commonſtrabimus vobis non verbis, ſed rebus, ad hoc uſque tempus clamantibus & atteſtantibus in toto orbe terrarum habitato univerſis, & quod omnia de eo dicta impleta ſint. B Dixit enim, *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.* Luc. 21. 33. Qualia autem ſint verba iſta, attente audiamus. Dixit de templo veſtro, *Amen dico vobis, quod ne lapis quidem reliquus futurus ſit ſuper lapide, quin diſſolvendus ſit.* Mat. 13. 29. Num eventus dicta probavit? Dixit, venturos eſſe Romanos & erepturos vobis gentem, & civitatem & regnum. Numquid factum eſt hoc ſub Veſpaſiano & Tito? Ecquis adhuc dubitet? Dixit, *Lex & Propheta ad Joannem.* Luc. 16. 16. Et nunc ceſſant. Nonne hoc evenit? Quis apud vos Propheta a Joanne Baptiſta certe nullus extitit. Dixit item & idem Jeſus Chriſtus verus Deus noſter Evangelium prædicatum iri in toto mun- C do. Num rata ſunt verba hæc? Rurſus dixit, quod portæ inferorum non ſuperaturæ ſint Eccleſiam. An mentitus eſt? Abſit. Dixit nobis, in illum credentibus, *Eritis odio omnibus gentibus propter nomen Chriſti.* Matth. 24. 9. An non omnes gentes nos oderunt & abominantur, etiamſi vos taceatis, tamen lapides clamaverint, & ipſa rerum veritas vos pudefacere & confundere poteſt, & perſuadere etiam invitos, quod Chriſtus Deus manifeſte venerit, & viſus in terra, inclinarit cœlos D & deſcenderit? Et rurſus conſcendit Cherubim, & paſſis palmis aſcendit in cœlos, in jubilatione ut Deus. Ut autem perfecte cognoſcamus Judaicam excæcationem, & nos inpoſterum firmiores ſimus fide in Chriſtum: Age, breviter de toto Chriſti officio, & de Evangelii defenſione ex veteri Teſtamento teſtimonia citabimus. Erunt enim

omnibus inſpicientibus emolumento. A
Quod qui ante ab æterno Filius &
Verbum Dei, extremis temporibus
incarnatus ſit, ex Pſalmo 109. apparet.
Pſal. 109. 4. *Ex utero ante luciferum genui te.* Conſtat
autem quod nullus hominum ante luci-
ferum genitus ſit. Lucifer enim die quar-
to factus eſt, Adam vero ſexto die fictus.
Similiter & Salomon de æterna ex Deo
ac Spiritu generatione unigeniti filii &
Verbi Domini noſtri Jeſu Chriſti ſic ait,
Prov. 8. 25. quaſi ex perſona Filii ipſius: *Antequam
montes fierent, antequam fontes profflue-
rent, ante omnes colles gignit me.* Inter-
rogandi nunc ſunt Judæi, quem genuerit
Deus ante omnes creaturas: Item cum
Gen. 3. 22. Deus dicit ad Adam: *Ecce Adam factus
eſt, ut noſtrum unus*, Patrem & Filium & B
Spiritum ſanctum commonſtrat. Et rurſus
Gen. 19. 24. cum dicitur: *Et pluit Dominus a Domino
ignem ſuper Sodomam*, aperte Patrem &
Filium ſignificat: Quando vero homo &
caro fieri extremis temporibus volebat
Deus Verbum: audiamus Prophetarum
voces dicentes: Prophetæ quidem Davi-
Pſ. 117. 24. dis: *Benedictus qui venit in nomine Domi-
ni: Deus Dominus, & apparuit nobis:* &
rurſus, *Deus noſter evidenter veniet.* Pro-
Pſal. 49. 3. Eſai. 35. 5. pheta autem Eſaias ait: *Non Angelus, non
legatus, ſed ipſe Dominus venit & ſervabit
nos. Tunc oculi cæcorum aperientur, & clara
erit lingua mutorum, tunc claudus ut cer-
vus exultabit.* Quod autem ex fœmina C
Virgine naſciturus eſſet Chriſtus, Eſaiam
prophetam de eo iterum audiamus dicen-
Eſai. 7. 8. tem: *Ecce virgo in utero habebit, & pariet
filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel.*
Eſai. 9. 9. Et rurſus idem, *Puer, ait, natus eſt nobis,
& Filius datus eſt nobis, & vocatur nomen
ejus magni conſilii nuncius, mirabilis, con-
ſiliarius, Deus fortis, Princeps pacis, pater
futuri ſeculi.* Deinde idem Propheta in-
quit, ubi in terra, carnem noſtram indui-
turus eſſet Chriſtus, ſcilicet Nazarethi,
Ibidem. *Terra Zabulon & terra Nephthalim, via* D
*maris ultra Iordanem, Galilæa gentium,
populus ſedens in tenebris vidit lucem ma-
gnam.* Notum autem quod gentium popu-
lus ſederit in caligine ignorantiæ, & erro-
ris & idololatriæ. Quocirca etiam David,
cum oſtendit, quod etiam propter gentes
Pſal. 46. 8. carnem induturus eſſes, Deus, inquit: *Re-
gnabit inter gentes.* Et rurſus idem Prophe-
ta, quaſi ex perſona Patris ad Filium dicit:
Pſal. 2. 8. *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.*

A πᾶσιν τοῖς ἐγκύπτουσιν ἐντεῦθεν ὠφέλεια. ὅτι προαιώνιος ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπ' ἐσχάτων σαρκωθεὶς ἐκ τοῦ ρθ. Ψαλμοῦ. ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. εὔδηλον δὲ ὅτι οὐδεὶς ἀνθρώπων πρὸ ἑωσφόρου ἐγεννήθη. ὁ γὰρ ἑωσφόρος τῇ δ. ἡμέρᾳ ἐγένετο· ὁ δὲ Ἀδὰμ τῇ ϛ. ἡμέρᾳ ἐπλάσθη. ὡσαύτως δὲ καὶ Σολομὼν περὶ τῆς πρὸ αἰώνων ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γεννήσεως τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ καὶ Λόγου Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οὕτω φησὶν, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ· πρὸ τοῦ ὄρη γεννηθῆναι, πρὸ τοῦ τὰς πηγὰς προελθεῖν, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. ἐρωτητέον οὖν λοιπὸν τῶν Ἰουδαίων, τίνα ὁ Θεὸς πρὸ πάσης κτίσεως ἐγέννησεν; ὁμοίως δὲ καὶ B τὸ εἰπεῖν τὸν Θεὸν περὶ τοῦ Ἀδάμ· ὅτι ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν, Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα ἅγιον δηλοῖ. καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν. ὅτι ἔβρεξεν Κύριος παρὰ Κυρίου πῦρ ἐπὶ Σόδομα, προφανῶς Πατέρα καὶ Υἱὸν σημαίνει. ὅτι δὲ ἐνανθρωπῆσαι καὶ σαρκωθῆναι ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἔμελλεν ὁ Θεὸς Λόγος, ἀκούσωμεν τῶν προφητῶν τὰς φωνὰς λεγόντων, τοῦ μέν τοι προφήτου Δαβὶδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου· Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· καὶ πάλιν, ὁ Θεὸς ἐμφανῶς ἥξει· τοῦ δὲ προφήτου Ἡσαΐου· οὐκ Ἄγγελος οὐδὲ πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἥξει καὶ σώσει ἡμᾶς. τότε C ὀφθαλμοὶ τυφλῶν ἀνοιχθήσονται, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων, τότε ὁ χωλὸς ὡς ἔλαφος ἁλεῖται. ὅτι δὲ ἐκ γυναικὸς Παρθένου γεννηθῆναι ὁ Χριστὸς ἔμελλεν, Ἡσαΐου τοῦ προφήτου πάλιν ἀκούσωμεν λέγοντος· ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ. καὶ πάλιν ὁ αὐτός· παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, θαυμαστὸς, σύμβουλος, D Θεὸς ἰσχυρὸς, ἐξουσιαστὴς, ἄρχων εἰρήνης, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. εἶτα ὁ αὐτὸς προφήτης λέγει καὶ τὸ, ποῦ μέλλει ἐπὶ γῆς σαρκοῦσθαι ὁ Χριστὸς, τουτέστιν ἐκ Ναζαρέθ. γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλεὶμ, ὁδὸς θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, φῶς εἶδεν μέγα. πρόδηλον δὲ ὅτι τῶν ἐθνῶν λαὸς ἐκάθητο ἐν σκότει τῆς ἀγνωσίας, καὶ πλάνης, καὶ εἰδωλολατρείας. διὸ καὶ Δαβὶδ δεικνὺς, ὅτι διὰ τὰ ἔθνη ὁ Θεὸς σαρκοῦσθαι ἔμελλεν, ἔλεγεν· ἐβασίλευσεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἔθνη. καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς προφήτης ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν φησιν· αἴτησον παρ' ἐμοῦ, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου

διὸ καὶ πάντα τὰ ἔθνη κροτήσατε χεῖρας. καὶ πάλιν, πάντα τὰ ἔθνη, ὅσα ἐποίησας, ἥξουσιν, καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιόν σου, Κύριε, καὶ δοξάσουσιν τὸ ὄνομά σου εἰς τὸν αἰῶνα. ὅτι δὲ ἐν Βηθλεὲμ ἥτις ἑρμηνεύεται οἶκος τοῦ ἄρτου ἔμελλεν γεννᾶσθαι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, καὶ ὅτι προαιώνιός ἐστιν ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ γέννησις, ἀκούσωμεν τοῦ προφήτου Μιχαίου λέγοντος· καὶ σὺ Βηθλεὲμ, οἶκος τοῦ ΕΥΦραθὰ, μὴ ὀλίγιστος εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα, ἐξ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ἔξοδος αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. Ὅτι δὲ ἐν Σιὼν μέλλει φανεροῦσθαι ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ὕψιστός ἐστιν, Δαβὶδ ὁ προφήτης ἐν τῷ πϛ. Ψαλμῷ οὕτω προφητεύει λέγων· μήτηρ Σιὼν ἐρεῖ ἄνθρωπος, καὶ ἄνθρωπος ἐγεννήθη ἐν αὐτῇ, καὶ αὐτὸς ἐθεμελίωσεν αὐτὴν ὁ ὕψιστος, ὥστε οὖν ὕψιστός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. ὅτι δὲ τεχθεὶς ὁ Χριστὸς ἔμελλεν μετὰ τῆς ἰδίας μητρὸς τῆς πνευματικῆς νεφέλης ἔρχεσθαι εἰς Αἴγυπτον, Ἡσαΐου τοῦ προφήτου ἀκούσωμεν λέγοντος, ἰδοὺ Κύριος κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης, καὶ ἥξει εἰς Αἴγυπτον, καὶ σεισθήσονται τὰ χειροποίητα Αἰγύπτου. ὅτι δὲ βαπτιζομένου τοῦ Χριστοῦ, ἔμελλεν ὁ Πατὴρ ἄνωθεν αὐτῷ μαρτυρεῖν, ἐν τῷ κη Ψαλμῷ γέγραπται οὕτως· φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὁ Θεὸς τῆς δόξης ἐβρόντησεν. Κύριος ἐπὶ ὑδάτων πολλῶν. εἶτα περὶ τῶν θαυμάτων καὶ ἰαμάτων, ὧν ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐποίησεν, Ἡσαΐας ἡμᾶς διδάσκει λέγων· αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἦρεν, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ὅτι δὲ εἰρηνεῦσαι τὸν κόσμον ἦλθεν ὁ Χριστὸς, ἀκούσωμεν τοῦ οα Ψαλμοῦ· καταβήσεται ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον, καὶ ὡσεὶ σταγὼν ἡ στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν. ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης, ἕως οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ Σελήνη, καὶ κατακυριεύσει ἀπὸ θαλάσσης ἕως θαλάσσης, καὶ ἀπὸ ποταμῶν ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης. κἂν εἴπῃ Ἰουδαῖος, ὅτι περὶ Σολομῶντος λέγει ὁ Ψαλμὸς, ψεύδεται. λέγει γὰρ περὶ τοῦ Ἡλίου διαμενεῖ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ ἔθνη μακαριοῦσιν αὐτὸν, καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ πάντες οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς. ταῦτα δὲ οὐ δυνατὸν εἰς Σολομῶντα λέγεσθαι. οὐ γὰρ ἦν αὐτὸς πρὸ Ἡλίου. ὅτι δὲ καὶ διὰ βαπτίσματος ἔμελλεν Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν καταργεῖν τὸν διάβολον, ὁ πγ Ψαλμὸς μαρτυρεῖ λέγων πρὸς Θεὸν οὕτως· σὺ συνέτριψας τὰς κεφαλὰς τοῦ

A *Quapropter omnes gentes plaudite manibus.* Et rurſus, *omnes gentes, quas feciſti, venient & adorabunt coram te, Domine, & glorificabunt nomen tuum, in æternum.* Psal. 85. 9. Quod autem in Bethlehem, quod eſt, ſi interpreteris, domus panis, naſciturus eſſet panis vitæ, & quod ante ſecula ſit ejus generatio a patre, audiamus Prophetam Michæam dicentem: *Et tu Betbleem Ephratha non minima es in millibus Juda: Ex te proditurus eſt mihi, qui recturus ſit populum meum Iſrael, & exitus ejus ab initio, a diebus æternitatis.* Mich. 5. 2. Quod autem in Sion eſſet ſe manifeſtaturus Chriſtus, & quod excelſiſſimus ſit, David B vaticinatur Pſalmo 86. *Mater Sion dicet homo, & homo natus illi, & ipſe fundavit eam Altiſſimus.* Psal. 86. 5. Itaque Altiſſimus eſt Chriſtus filius Dei. Quod autem natus Chriſtus cum matre ſua in ſpirituali nube in Ægyptum eſſet venturus Eſaiam de hoc Prophetam audiamus loquentem: *Ecce Dominus ſedet in nube levi, & veniet in Ægyptum, & concutientur manufacta Ægypti.* Esai. 19. 1. Quod autem Chriſto, dum baptizaretur, pater deſuper daturus eſſet teſtimonium, habetur Pſalmo 28. his verbis, *Vox Domini ſuper aquas, Deus gloriæ tonuit, Dominus ſuper aquas multas.* Psal. 28. 3. C Deinde de miraculis & ſanationibus, quas Chriſtus Deus noſter exhibuit, Eſaias nos docet, inquiens, *Ipſe iniquitates noſtras ſuſtulit, & morbos noſtros portavit, & pro nobis doloribus affectus eſt.* Esai. 53. 5. Quod autem ad pacandum mundum venerit Chriſtus, Pſalmum 82. audiamus: *Deſcendit, ut pluvia in vellus, & ſicut ſtilla deſtillabit in terram, orietur in diebus illis juſtitia, & multitudo pacis donec durabit luna. Et tunc dominabitur a mari uſque ad mare, & a fluviis uſque ad finem mundi.* Psal. 71. 6. D Quod ſi vero dixerit Judæus, quod de Salomone dicatur Pſalmus, mentitur: quia ait, *Ante Solem fuit nomen ejus, & omnes gentes beatum prædicabunt eum, & adorabunt eum omnes Reges terræ.* Psal. 71. 18. Hæc autem in Salomonem non quadrant. Non enim erat ille ante ſolem. Quod etiam per baptiſmum abrogaturus eſſet diabolum, teſtatur Pſalmus 83. inquiens ad Deum in hæc verba: *Tu comminuiſti capita*

Digitized by Google

Draconis in aqua : *Tu confregiſti caput* A
Draconis. Quod autem conditor ſit
Chriſtus, & in mari ambulaturus : Jobum
audiamus dicentem in hunc modum :
Job.9.8. *Qui expandit cœlum ſolus, & ambulat ſu-*
per mari ut ſuper ſolo. De pullo vero &
aſina, quibus Chriſtus vectus eſt, audia-
mus Prophetam Zachariam dicentem :
Zach.9.9. *Gaude filia Sion, prædica filia Jeruſalem. Ecce*
Rex tuus venit tibi juſtus & ſervator, ipſe
manſuetus, ſedens ſuper ſubjugale & pul-
lum. Quid igitur his Propheticis voci-
bus clarius ? Sed tamen quamvis tam
luculenter de Chriſto vaticinantur, dia-
bolus excæcavit oculos Judæorum, & elu-
ſcavit pupillas mentis ipſorum, ut talia B
teſtimonia prætereant. Audiamus etiam
de pueris, qui Chriſto Hoſanna cecine-
runt, & Dominum expreſſe vocabant
Pſal.8.1. Chriſtum, Pſalmo 8. *Domine Dominus*
noſter, quam admirabile eſt nomen tuum in
univerſa terra: *ſuper cœlos magnificata eſt*
gloria tua, ex ore infantium & lactenti-
um confeciſti laudem. De Judæ autem
Pſal.41. proditione Pſalmo 41. ait : *Qui comedit*
panem meum, elevavit contra me calcem
ſuum. Ethnicorum & Judæorum de in-
ſidiis adverſus Chriſtum Pſalmus 2. vati-
Pſal.2. cinatur : *Quare fremuerunt gentes, &*
populi meditati ſunt vana : *ſliterunt ſe*
Reges terræ, & congregati ſunt in unum,
ſcilicet Hannas & Caiphas, & ſummi Sa- C
cerdotes & Scribæ, *contra Dominum &*
contra Chriſtum ejus. Qui enim rebellis
eſt in Filium, contumelia afficit & Pa-
trem. De vinculis autem, quibus con-
ſtrinxerunt Chriſtum, ait Eſaias Prophe-
Eſai.3.8. ta deplorans Judæos: *Væ animæ eorum,*
quæ cœperunt conſilium malitioſum, de ſeipſis
dicentes : *conſtringamus Juſtum.* Quæras
amplius ex Judæo & dicas illi, *Quis ho-*
minum in terra ſic peccati expers, conſtat
autem, quod nullus a labe purus ſit, neque
ullus dies vitæ illius ſuper terra. Et rur-
Pſal.142.2. ſus inquit Propheta ad Deum: *Ne ingre-*
diaris cum ſervo tuo in judicium, quia non D
juſtificabitur in conſpectu tuo ullus vivus.
Sic aperte docemur, neminem eſſe pec-
cati expertem, præter ſolum Deum, Vi-
demus autem, quod Propheta Eſaias
pergat nobis differere de paſſione pec-
cati expertis Chriſti Dei noſtri, Filii
Eſai.53.7. Dei : *Ut ovis ad mactationem ductus eſt,*

A Δρακόντων ἐπὶ τοῦ ὕδατος· σὺ συνέθλασας τὴν κεφαλὴν τοῦ δράκοντος. ὅτι δὲ ποιητὴς οὐρανοῦ ὁ Χριστός ἐστιν, ὁ ἐν θαλάσσῃ περιπατήσας, τοῦ Ἰὼβ ἀκούσωμεν λέγοντος οὕτως· ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος, καὶ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπ᾽ ἐδάφους. περὶ δὲ τοῦ πώλου καὶ τῆς ὄνου, ἐφ᾽ ὧν ὁ Χριστὸς ἐπεκάθησεν, ἀκούσωμεν τοῦ προφήτου Ζαχαρίου λέγοντος· χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιὼν, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ. ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι δίκαιος καὶ σώζων, αὐτὸς πρᾶος, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζύγιον καὶ πῶλον νέον. τί τοίνυν τῶν προφητικῶν τούτων φωνῶν τηλαυγέστερον; ἀλλ᾽ ὅμως, καίπερ οὕτως τρανῶς περὶ τοῦ B Χριστοῦ προφητευόντων, ἀπετύφλωσεν ὁ Σατανᾶς τὰ τῶν Ἰουδαίων ὄμματα, καὶ ἐπήρωσεν τὰς τῆς ψυχῆς αὐτῶν κόρας, ἵνα τὰς τοιαύτας μαρτυρίας παραγράφωνται. ἀκούσωμεν οὖν καὶ περὶ τῶν παίδων, τῶν τῷ Χριστῷ ὡσαννὰ βοησάντων, καὶ Κύριον λεγόντων προφανῶς τὸν Χριστὸν Ψαλμῷ η᾽· Κύριε ὁ Κύριος ἡμῶν ὡς θαυμαστὸν τὸ ὄνομά σου ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ὅτι ἐπήρθη ἡ μεγαλοπρέπειά σου ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἐκ στόματος νηπίων καὶ θηλαζόντων κατηρτίσω αἶνον. περὶ δὲ τῆς τοῦ Ἰούδα προδόσεως C Ψαλμὸς μα᾽. λέγει ὁ ἐσθίων ἄρτους μου ἐμεγάλυνεν ἐπ᾽ ἐμὲ πτερνισμόν. τὴν δὲ τῶν ἐθνῶν καὶ Ἰουδαίων ἐπιβουλὴν τὴν κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ β᾽. Ψαλμὸς λέγει· ἱνατί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά; παρέστησαν οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ οἱ ἄρχοντες συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό; ἤγουν Ἄννας καὶ Καϊάφας, καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ. ὁ γὰρ πολεμῶν τὸν υἱὸν, ὑβρίζει καὶ τὸν Πατέρα. περὶ δὲ τῶν δεσμῶν, ὧν ἔδησαν τὸν Χριστὸν, λέγει ταλανίζων τοὺς Ἰουδαίους Ἡσαΐας ὁ προφήτης οὐαὶ τῇ ψυχῇ αὐτῶν, διότι βεβούλευται βουλὴν πονηD ρὰν καθ᾽ αὐτῶν λέγοντες· δήσωμεν τὸν δίκαιον. ἐρώτησόν μοι λοιπὸν τὸν Ἰουδαῖον, καὶ εἰπὲ αὐτῷ· ὅτι, τίς ἀνθρώπων ἐπὶ γῆς ἀναμάρτητος; δῆλον ὅτι οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ῥύπου, οὐδ᾽ ἂν μία ἡμέρα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ πάλιν φησὶν ὁ προφήτης πρὸς Θεόν· μὴ εἰσέλθῃς εἰς κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. ὥστε φανερῶς διδασκόμεθα, ὅτι οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός. εἰδῶμεν οὖν λοιπὸν τί ὁ προφήτης Ἡσαΐας διαλέγεται ἡμῖν περὶ τοῦ πάθους τοῦ ἀναμαρτήτου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη,

καὶ ὡς ἀμνὸς ἐναντίον τοῦ κείραντος αὐτὸν ἄφωνος, οὕτως οὐκ ἀνοίγει τὸ στόμα αὐτοῦ, δῆλον δὲ, ὅτι ἐσιώπα ὁ Χριστὸς Πιλάτῳ, παριστάμενος ἐπὶ τοῦ πάθους αὐτοῦ· ἐν τῇ ταπεινώσει αὐτοῦ ἡ κρίσις αὐτοῦ ἤρθη. τὴν δὲ γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγήσεται; ἤγουν τὴν τῆς θεότητος οὐδεὶς διηγήσεται· κατὰ σάρκα γὰρ γενεαλογεῖται Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. ἀπὸ γὰρ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ ἤχθη εἰς θάνατον. πρόδηλον δὲ, ὅτι ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου Χριστὸς ἀπέθανεν. καὶ δώσω τοὺς πονηροὺς ἀντὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ. δηλοῖ, ὅτι τοὺς Ἰουδαίους παρέδωκεν τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ τοὺς πλουσίους ἀντὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. διὰ τί ὦ προφῆτα; εἰπὲ ἡμῖν προφανῶς τίνος χάριν; ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ δόλος εὑρέθη ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. τί πρὸς ταῦτα ἐροῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι; τίς ἄνθρωπος ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη ἁμαρτίαν μὴ ποιήσας; ἀλλ' οὐκ ἔχουσι δεῖξαι ἄνθρωπον ἀναμάρτητον, εἰ μὴ μόνον τὸν Θεὸν γενόμενον ἄνθρωπον. ἀκούσωμεν δὲ καὶ περὶ τῶν ψευδομαρτύρων, τῶν κατὰ τοῦ Χριστοῦ ψευδομαρτυρησάντων Ψαλμοῦ λδ. ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι. ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με, ἀνταποδεδώκασί μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν. δῆλον ὅτι ὁ Χριστὸς ἐν τῷ λαῷ αὐτῶν τὴν ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τὰ λοιπὰ μυρία ἀγαθὰ, ἃ εἰς αὐτοὺς εἰργάσατο, ἔπειτα δὲ τοὺς νοσοῦντας αὐτῶν ἰάσατο. περὶ δὲ τῶν μαστιγωσάντων καὶ ῥαπισάντων τὸν Χριστὸν, Ἡσαΐας ὁ προφήτης, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ οὕτως ἔφη· τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ προφήτης Δαβὶδ ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ ἐν λζ. Ψαλμῷ λέγει· ὅτι ἐγὼ εἰς μάστιγας ἕτοιμος, καὶ ἡ ἀλγηδών μου ἐνώπιόν μου ἐστὶν διὰ παντός. περὶ δὲ τῆς προδώσεως τοῦ Χριστοῦ λέγει Ἱερεμίας ὁ προφήτης· καὶ ἔλαβον τὰ τριάκοντα ἀργύρια τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου, ὃν ἐτιμήσαντο ἀπὸ υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ ἔδωκαν αὐτὰ εἰς τὸν ἀγρὸν τοῦ κεραμέως, καθὼς συνέταξέ μοι Κύριος. ἆρα τοῦτο παραγράψασθαι δύνασθε, ὦ Ἰουδαῖοι, ὅπερ πρὸ ὀφθαλμῶν παντὸς τοῦ κόσμου πρόκειται ἔκτοτε καὶ μέχρι τοῦ νῦν; λέγω δὴ ὁ ἀγρὸς τοῦ κεραμέως εἰς ταφὴν τοῖς ξένοις. ὡσαύτως δὲ καὶ Ζαχαρίας ὁ προφήτης λέγει περὶ τῶν τριάκοντα ἀργυρίων, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυρίους. ὅτι δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς σωτηρίας ἡμῶν,

A *& ut agnus coram tonſore ſuo mutus, adeo fere non aperuit os ſuum.* Conſtat autem de Chriſto, quod tacuerit, cum Pilato adſtaret in paſſione ſua. *In humiliatione* Ibid. v. 8. *ſua judicium ejus exaltatum eſt, generationem ejus quis recenſebit?* nimirum Deitatis nemo enarrabit. Secundum carnem enim habet proſapiam Chriſtus Deus noſter. *Ob iniquitatem populi abreptus* Ibidem. *eſt ad mortem.* Certum autem quod ob mundi peccata Chriſtus mortuus ſit. *Et dabo malos pro ſepulchro ejus, & divi-* Ibid. v. 9. *tes pro morte ejus.* Perſpicuum enim, quod Judæos tradiderit Romanis, & divites pro morte ejus. Propterquid, o Pro-
B pheta, dic nobis evidenter, quamobrem? *Quia peccatum non fecit, nec inventus eſt* Ibidem. *dolus in ore ejus.* Quid ad hoc reſponſuri ſunt Judæi? Quis ille ad mactationem ut ovis adductus, qui peccatum non fecerit? Sed nequibunt monſtrare hominem ſine peccato, niſi ſolum Deum, qui homo factus eſt. Audiamus autem & de falſis teſtibus contra Chriſtum falſa teſtimonia perhibentibus, Pſalmo 35. *Re-* Pſal. 35. 11. *ſiſtunt mihi teſtes injuſti, quæ non cognoverunt, percontati ſunt de me, reddiderunt mihi malum pro bono.* Cæterũ notũ eſt Chriſtum in populo ſuo, quem ex Ægypto liberaverat, beneficia exeruiſſe infinita. Deinde malo affectos ſanaviſſe. De eis
C vero, qui flagellarunt, & ceciderunt Chriſtum, Eſaias Propheta quaſi ex perſona Chriſti ita inquit: *Tergum meum præ-* Eſai. 50. 6. *bui flagellandum, maxillas autem obverti colaphis, & faciem meam non averti ab ignominia conſputionum.* Itidem David Propheta quaſi ex perſona Chriſti Pſalmo 37. *Ego ad flagella paratus ſum, & dolor* Pſal. 37. 18. *meus ante me eſt continuenter.* De venditione autem Chriſti ait Jeremias Propheta, *Et acceperunt triginta argenteos precium empti, quem emerunt a filiis Iſrael, &* Jer. 32, v. 9 ſeqq & *dederunt illos pro agro figuli, ſicut præce-* Matth. 27. v. 9.
D *pit mihi Dominus.* An hoc præterire poteſtis, o Judæi, quod ante oculos totius mundi ſitum eſt, ex illo, & uſque ad hoc tempus? dico agrum figuli ad ſepulturam peregrinorum. Idem & Zacharias Propheta dicit de triginta argenteis, velut ex perſona Chriſti, *Et ſtatuerunt mercedem meam triginta argentos.* Zach. 11. 12 Quod autem principatum ſalutis noſtræ,

Google

videlicet pretioſam crucem ſuis humeris portaverit Chriſtus, ſublatus in ea, Eſaias Propheta in Spiritu ſancto vatici-
Eſai. 9. 9. natus ait : *Puer natus eſt nobis & filius datus eſt nobis, cujus principatus in humeris ejus*, hoc eſt, vivifica crux. De ſpinea autem corona ſcriptum eſt in Cantico
Cant. 3. 11. canticorum : *Filiæ Jeruſalem egredimini, & videte coronam, qua coronavit eum mater ejus*, (hoc eſt, Synagoga Judæorum : Mater enim Chriſti hæc ſecundum carnem ſpectatur) *in die nuptiarum ejus, & in die lætitiæ cordis ſui*. Notum autem, quod dies paſſionis Chriſti fuerit dies lætitiæ ejus propter ſalutem noſtram. In morem ſpinarum pupugerunt eum peccata mundi, quas ſuo adventu Chriſtus, agnus tollens peccata mundi delevit. Et quemadmodum per fructum ligni peccatum : ſic per lignum crucis ſalus invecta eſt. Atque ideo in horto paſſio Chriſti cœpit, quod in Paradiſo Adam transgreſſus eſſet, propterea latroni Paradiſus ſtatim a cruce apertus eſt. Hora ſexta Chriſtus crucifixus eſt, quod circa veſperam Adam exactus ſit. Fel guſtat, ut dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet. Verberatur, ut mihi libertatem donet. Conſpuitur, ut aſperſionem Spiritus ſancti nobis ſuppeditet. Flagellatur, ut in dorſo ſuo recumbentem ſarcinam peccatorum diſpergat. Nudatur in ligno, ut ignominiam meam tegat. Moritur, ut me vivificet. Condemnatur, ut me a maledictione liberet. Caput ejus arundine percutitur, ut ſerpentis caput conterat. Haſta in latere vulneratur, ut Adami latus curet, & flammatum gladium, qui in nos vibratur, inhibeat, & nobis viam Paradiſi aperiat. Quod autem in medio terræ Chriſtus crucifigendus eſſet, Pſal. 84. ſcriptum eſt : (Deus Rex ante ſecula ſalutem operatus in medio terræ.) Et
Eſai. 53. 12. quod inter latrones numerandus eſſet, Eſaias inquit : *Et inter latrones reputatus eſt*. De clavis autem & diviſione ve-
Pſ. 21. 18. ſtimentorum illius Pſalmus 21. ſic dicit : *Perfoderunt manus meas & pedes meos, numeraverunt omnia oſſa mea. Diviſerunt veſtimenta mea inter ſe, & ſuper indumentum meum duxerunt ſortem.* Similiter & Zacharias Propheta

ἤγουν τὸν τίμιον σταυρὸν, ἐν τοῖς ἰδίοις ὤμοις αὐτοῦ ἐβάστασεν ὁ Χριστὸς ὑψωθεὶς ἐν αὐτῷ. Ἡσαΐας ὁ προφήτης ἐκ Πνεύματος ἁγίου προφητεύσας εἶπεν· ὅτι παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν, υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, τουτέστιν ὁ ζωοποιὸς σταυρός. περὶ δὲ τοῦ ἀκανθίνου στεφάνου γέγραπται ἐν τοῖς ᾄσμασι τῶν ᾀσμάτων. Θυγατέρες Ἱερουσαλὴμ ἐξέλθετε καὶ ἴδετε τὸν στέφανον, ὃν ἐστεφάνωσεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ· τουτέστιν ἡ συναγωγὴ τῶν Ἰουδαίων· μήτηρ γὰρ Χριστοῦ αὕτη κατὰ σάρκα ὁρᾶται· ἐν ἡμέρᾳ νυμφεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ εὐφροσύνης καρδίας αὐτοῦ. πρόδηλον δὲ, ὅτι ἡ ἡμέρα τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ ἦν ἡμέρα εὐφροσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν. ὥσπερ γὰρ ἄκανθαι τινὲς, οὕτως ὑπῆρχον αἱ ἁμαρτίαι τοῦ κόσμου. ἅστινας ἐλθὼν ὁ Χριστὸς ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἐξήλειψεν. καὶ καθάπερ διὰ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου ἡ ἁμαρτία· οὕτω διὰ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἡ σωτηρία. καὶ διὰ τοῦτο ἐν κήπῳ τὸ πάθος τοῦ Χριστοῦ γέγονεν, ἐπειδὴ ἐν παραδείσῳ παρέβη ὁ Ἀδάμ. διὰ τοῦτο καὶ λῃστῇ παράδεισος ἀπὸ σταυροῦ ἀνοίγεται· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὥρᾳ ἕκτῃ ὁ Χριστὸς σταυροῦται, ἐπειδὴ τὸ δειλινὸν ὁ Ἀδὰμ ἐξωρίσθη. χολῆς γεύεται ἵνα τὴν γλυκύτητα τῆς πικρᾶς ἡδονῆς τοῦ Ἀδὰμ ἰάσηται. ῥαπίζεται, ἵνα ἐμοὶ τὴν ἐλευθερίαν χαρίσηται· ἐμπτύεται, ἵνα τὸ ἐμφύσημα τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἡμῖν χαρίσηται. φραγελοῦται, ἵνα τὸ ἐπὶ τοῦ νώτου ἡμῶν φορτίον τῶν ἁμαρτιῶν σκορπίσῃ. γυμνοῦται ἐν ξύλῳ ἵνα τὴν ἐμὴν αἰσχύνην σκεπάσῃ. θανατοῦται ἵνα ἐμὲ ζωοποιήσῃ. κατακρίνεται ἵνα ἐμὲ τῆς κατάρας ἀπολύσῃ. καλάμῳ τὴν κεφαλὴν τύπτεται, ἵνα τὴν τοῦ ὄφεως κεφαλὴν συντρίψῃ. λόγχῃ τὴν πλευρὰν νύττεται ἵνα τὴν πλευρὰν τοῦ Ἀδὰμ θεραπεύσῃ, καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν καθ' ἡμῶν στρεφομένην παύσῃ, καὶ τὴν ὁδὸν ἡμῖν τοῦ παραδείσου ἀνοίξῃ. ὅτι δὲ ἐν μέσῳ τῆς γῆς ἔμελλεν ὁ Χριστὸς σταυροῦσθαι, ἐν πδ΄ ψαλμῷ γέγραπται· ὁ Θεὸς βασιλεὺς ἡμῶν πρὸ αἰώνων εἰργάσατο σωτηρίαν ἐν μέσῳ τῆς γῆς. καὶ ὅτι μετὰ λῃστῶν ἔμελλεν ὁ Χριστὸς σταυροῦσθαι, Ἡσαΐας φησί· καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη. περὶ δὲ τῶν ἥλων καὶ τοῦ διαμερισμοῦ τῶν ἱματίων αὐτοῦ ψαλμὸς κα΄. οὕτως λέγει· ὤρυξαν χεῖράς μου καὶ πόδας μου, ἐξηρίθμησαν πάντα τὰ ὀστᾶ μου, διεμερίσαντο τὰ ἱμάτιά μου ἑαυτοῖς, καὶ ἐπὶ τὸν ἱματισμόν μου ἔβαλον κλῆρον. ὁμοίως δὲ καὶ Ζαχαρίας ὁ προφήτης

περὶ τῶν ἥλων οὕτως ἔφη· καὶ ἐροῦσι πρὸς αὐτὸν, τί αἱ πληγαὶ αὗται ἀνὰ μέσον τῶν χειρῶν σου; καὶ ἐρεῖ, ἃς ἐπλήγην ἐν τῷ οἴκῳ τῶν ἀγαπητῶν μου. Περὶ δὲ τοῦ σκοτασμοῦ ὁ αὐτὸς προφήτης Ζαχαρίας λέγει οὕτως· καὶ ἔσαι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, οὐκ ἔσαι φῶς, καὶ ψῦχος καὶ πάγος ἔσαι μία ἡμέρα, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα καὶ οὐ νὺξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσαι φῶς. ὁμοίως δὲ καὶ Ἀμὼς ὁ προφήτης εἶπεν· καὶ ἔσαι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, λέγει Κύριος, καὶ δύσεται ὁ Ἥλιος μεσημβρίας, καὶ συσκοτάσει ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἡμέρᾳ τὸ φῶς. καὶ Ἰωὴλ δὲ ὁ προφήτης λέγει· ὁ Ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη σκοτάσουσιν, καὶ οἱ ἀσέρες B δύσουσιν τὸ φέγγος αὐτῶν. ὁ δὲ Κύριος ἐκ Σιὼν ἀνακράξεται, καὶ ἐξ Ἱερουσαλὴμ δώσει φωνὴν αὐτοῦ, καὶ σεισθήσεται ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ. ὅτι δὲ ἔμελλεν ὄξος καὶ χολὴν ποτίζεσθαι Χρισὸς, Ψαλμοῦ ξη. ἀκούσωμεν· ἔδωκαν εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν με ὄξος. διὸ καὶ ἀρᾶται αὐτοὺς λέγων· γενηθήτω ἡ τράπεζα αὐτῶν ἐνώπιον αὐτῶν εἰς παγίδα καὶ εἰς ἀνταπόδοσιν, καὶ εἰς σκάνδαλον· σκοτισθήτωσαν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, τοῦ μὴ βλέπειν, καὶ τὸν νῶτον αὐτῶν διὰ παντὸς σύγκυψον. ἔκχεον ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν σου, καὶ ὁ θυμὸς τῆς ὀργῆς σου καταλάβοι αὐτούς. γενηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐ- C τῶν ἠρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτῶν μὴ ἔσω ὁ κατοικῶν. ἤγουν ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸς αὐτῶν. ὃ δὴ καὶ γέγονεν. καὶ τὰ λοιπὰ δὲ τοῦ Ψαλμοῦ, ὡς ἐπὶ κατάρας λεγόμενα, τοῖς Ἰουδαίοις ἁρμόζει, οὓς καὶ Μωσῆς ὀνείδισεν εἰπών· καὶ ἔσαι ἡ ζωή σου κρεμαμένη ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου, καὶ φοβηθείσῃ ἡμέρας καὶ νυκτὸς, καὶ οὐ πισεύσεις τῇ ζωῇ σου. περὶ δὲ τῆς λόγχης λέγει Ζαχαρίας ὁ προφήτης ὡς ἐκ D προσώπου τοῦ Χρισοῦ· καὶ ἐπιβλέψονται πρός με, εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. περὶ δὲ τοῦ ὕδατος τῆς ἁγίας αὐτοῦ πλευρᾶς ὁ αὐτὸς προφήτης εἶπεν· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐξελεύσεται ὕδωρ ζῶν ἐξ Ἱερουσαλήμ. ἀκούσαμεν δὲ καὶ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου περὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου λέγοντος, καὶ ὅπως διαγελᾷ τοὺς Ἰουδαίους· ἴδετε ὡς δίκαιος ἀπώλετο, καὶ οὐδεὶς ἐκδέχεται τῇ καρδίᾳ. εἶπεν οὖν καὶ τὴν αὐτοῦ ἀνάστασιν καὶ πάλιν· ἀπὸ προσώπου ἀδικίας ἦρται ὁ δίκαιος, καὶ ἔσαι ἐν εἰρήνῃ ἡ ταφὴ αὐτοῦ. ἐν εἰρήνῃ δὲ λέγει. ὅτι ὁ Πιλάτος μετ' εἰρήνης ἀπέδωκεν τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ τῷ Ἰωσήφ. ὁμοίως δὲ καὶ Δαβὶδ περὶ τῆς ταφῆς αὐτοῦ ἐν πζ. Ψαλμῷ λέγει, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Χρισοῦ· ἔθεντό με

A de clavis ejus ſic loquitur: *Et dicent ad illum, quid hæ plagæ in medio manuum tuarum? & reſpondebit, Percuſſus ſum in ædibus amantium me.* Zach. 13. 6. Tum vero idem Propheta Zacharias ſic inquit: *Et erit in illa die, non erit lux. Et frigus & gelu erit una dies, & dies illa nota eſt Domino. Et non dies & non nox. Et ad veſperam erit lux.* Zach. 14. 6. 7. Item Amos Propheta ait: *Et erit illo die, dicit Dominus & occidet ſol in meridie, & obſcurabitur in terra, de die lux.* Amos 8. 9. Et Joel Propheta inquit: *Sol & Luna obſcurabuntur, & ſtellæ exuent ſplendorem ſuum, Dominus autem ex Sion vociferabitur, & ex Jeruſalem edet vocem ſuam, & commovebitur cœlum & terra.* Joel. 2. 31. B Quod autem acetum & fel daturi eſſent bibere Chriſto, audivimus Pſalm. 68. *Dederunt in eſcam meam fel & in ſiti mea potaverunt me aceto.* Pſal. 68. 26. Quapropter imprecatur eis: *Fiat menſa eorum coram ipſis rete, & ad retributionem & ſcandalum. Caligent oculi eorum ne videant, & tergum eorum continenter incurvet. Effunde ſuper eos iram tuam, & excandeſcentes iræ tuæ apprehendant illos. Fiat commoratio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum ne quis habitet,* Ibid. ſcilicet Hieroſolymis in templo eorum. Nam & talia jam evenerunt. C Et reliqua Pſalmi ad imprecationem dicta, congruunt Judæis. Id quod etiam Moſes illis exprobrat, inquiens: *Vita tua erit ſuſpenſa coram oculis tuis, & timebis die & nocte, nec credes animæ tuæ.* Exod. [illegible] De haſta vero ait Zacharias Propheta quaſi dicente Chriſto: *Et reſpicient ad me, quem punxerunt.* Zach. 12. 10. De aqua autem ſancti illius lateris idem Propheta ait: *In die illa exibit aqua viva ex Jeruſalem.* Zach. 14. 8. D Audiamus & Prophetam Eſaiam de ſepultura Domini, & ut rideat Judæos. *Videte, quomodo moriatur Juſtus, & non eſt, qui capiat corde:* Eſai. 57. 1. Prædixit igitur & reſurrectionem ejus rurſus: *A facie injuſtitiæ aſſumtus eſt Juſtus, & erit in pace ſepulchrum ejus:* Pſal. 57. 1. in pace autem dicit, quia Pilatus cum pace tradidit corpus Jeſu Joſepho. Itidem & David de ſepulchro ejus Pſalmo 87. quaſi Chriſto loquente: *Poſuerunt me* Pſal. 87. 7.

in fovea profundiſsima, in tenebris & in A *umbra mortis.* Et ſuperius: *Factus ſum, ut qvi jam oblivioni datus.* Scriptum autem etiam extat in hunc modum apud
Job. 38.17. Jobum: *Aperiuntur tibi præ timore portæ mortis, & janitores inferni intueri timuerunt,* id quod de adverſis dæmonum viribus intelligi conſtat. Similiter Pſalmo
Pſal. 67. 7. 67. *Educens vinctos in fortitudine, item exacerbantes habitantes in ſepulchris.* Quod autem Chriſtus in interno non eſſet manſurus, ſed tertio die reſurrecturus,
Pſal. 15. 10. Pſalmo 15 audiamus. *Non relinques animam meam in inferno, neque dabis Sanctum tuum videre corruptionem,* Rurſus
Pſal. 56. 9. Pſalmo 56. *Expergiſcar mane.* Et Prophe-
Oſea 6. 2. ta Oſea ſic ait: *Eamus & revertamur ad* B *Dominum Deum noſtrum, quia ipſe fecit nos, & ſalvabit nos, ſanos nos reddet poſt duos dies, & tertio die reſurgemus & videmus.* De mulieribus vero, quæ unguen-
Eſa. 27. 11. tum afferebant, Eſaias dixit: *Mulieres venientes, venite, non enim eſt populus habens intellectum.* De aſſumtione vero
Pſal. 17. 11. Chriſti Pſalmo 17. ſcriptum eſt: *Conſcendit Cherubim, & volavit, volavit in alis*
Pſal. 46. 5. *ventorum.* Et Rurſus Pſalmo 46. *Aſcendit Deus in jubilatione, Dominus in voce tubæ.*
Zach. 14. 4. Ita in Zacharia Propheta: *In illo die ſtabunt* C *pedes Domini in monte Olivarum, e regione Jeruſalem ad Orientem.* De glorioſo vero reditu ſecundo filii Dei inquit
Dan 7. 13. Daniel Propheta: *Videbam in viſione noctis, et ecce in nubibus cœli, ut filius hominis veniens usque ad antiqvum dierum acceſſit, & adductus eſt ad eum. Et ipſi data eſt potentia, & honor, & regnum. Et omnes populi, nationes, lingvæ inſervient ei. Poteſtas ejus, poteſtas æterna, quæ non peritura eſt, & regnum ejus non corrumpetur.* Ecce manifeſte per hactenus dicta didicimus, quod ille ſit filius Dei, qvi incarnatus eſt & paſſus pro nobis, reſur- D rexit ex mortuis, & aſſumtus in gloria ad patrem ſuum, & rediturus eſt iterum in nubibus cœli, cum gloria æterna, judicaturus vivos & mortuos. Prædixit enim
Ibid. v. 9. hæc idem Propheta Daniel: *Videbam usque dum throni poſiti ſunt, & antiqvus dierum conſedit, & indumentum ejus album ut nix, & pilus*

A ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ, ἐν σκοτεινοῖς καὶ ἐν σκιᾷ θανάτου. καὶ πρὸ τούτων· καὶ ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος. γέγραπται δὲ καὶ ἐν τῷ Ἰὼβ οὕτως· ἀνοίγονταί σοι φόβῳ πύλαι θανάτου· πυλωροὶ δὲ ᾅδου ἰδόντες ἔπτηξαν, πρόδηλον δὲ, ὅτι αἱ ἐναντίαι τῶν δαιμόνων δυνάμεις. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τῷ ξζ. Ψαλμῷ· ἐξάγων πεπεδημένους ἐν ἀνδρίᾳ, ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας τοὺς κατοικοῦντας ἐν τάφοις. ὅτι δὲ ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ ἀπομένειν οὐκ ἔμελλεν, ἀλλὰ τριήμερος ἀνίστασθαι, Ψαλμοῦ ι καὶ ι. ἀκούσωμεν· ὅτι οὐκ ἐγκαταλείψεις τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην, οὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν σου ἰδεῖν διαφθοράν. καὶ πάλιν B ιϛ. Ψαλμοῦ· ἐξεγερθήσομαι ὄρθρου. καὶ ὁ προφήτης δὲ Ὡσηὲ οὕτως ἔφη· πορευθῶμεν, καὶ ἐπιστρέψωμεν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὅτι αὐτὸς πεποίηκεν ἡμᾶς, καὶ ἰάσεται ἡμᾶς· ὑγιάσει ἡμᾶς μετὰ δύο ἡμέρας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ ἀναστησόμεθα καὶ ζησόμεθα. περὶ δὲ τῶν μυροφόρων γυναικῶν Ἡσαΐας ὁ προφήτης εἶπεν· γυναῖκες ἐρχόμεναι ἀπὸ θέας δεῦτε. οὐ γάρ ἐστιν λαὸς ἔχων σύνεσιν. περὶ δὲ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ ἐν ζ. καὶ ι. Ψαλμῷ γέγραπται· καὶ C ἐπέβη ἐπὶ Χερουβὶμ, καὶ ἐπετάσθη· ἐπετάσθη ἐπὶ πτερύγων ἀνέμων. καὶ πάλιν ἐν μϛ. Ψαλμῷ· ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀλαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος. καὶ ἐν Ζαχαρίᾳ τῷ προφήτῃ· ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ στήσονται οἱ πόδες Κυρίου εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ κατέναντι Ἱερουσαλὴμ ἐξ ἀνατολῶν. περὶ δὲ τῆς ἐνδόξου δευτέρας παρουσίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, λέγει Δανιὴλ ὁ προφήτης· Ἐθεώρουν ἐν ὁράματι τῆς νυκτὸς, καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος, καὶ ἕως τοῦ παλαιοῦ D τῶν ἡμερῶν ἔφθασεν, καὶ προσηνέχθη αὐτῷ, καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ βασιλεία, καὶ πάντες οἱ λαοὶ, φυλαὶ, γλῶσσαι δουλεύσουσιν αὐτῷ. ἡ ἐξουσία αὐτοῦ ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται. καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται. ἰδοὺ σαφῶς διὰ τῶν εἰρημένων ἐμάθομεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ σαρκωθεὶς καὶ παθὼν δι' ἡμᾶς καὶ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν, καὶ ἀναληφθεὶς ἐν δόξῃ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καὶ πάλιν μέλλων ἔρχεσθαι μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ, μετὰ δόξης αἰωνίου κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. προεῖπεν γὰρ περὶ τούτου ὁ αὐτὸς προφήτης Δανιήλ. ἐθεώρουν ἕως οὗ θρόνοι ἐτέθησαν, καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἐκάθητο, καὶ τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὡσεὶ χιὼν, καὶ ἡ θρὶξ τῆς

A κεφαλῆς αὐτοῦ, ὡσεὶ ἔριον καθαρόν· ὁ θρόνος αὐτοῦ φλὸξ πυρός, οἱ τροχοὶ αὐτοῦ πῦρ φλέγον. ποταμὸς πυρὸς εἷλκεν ἔμπροσθεν αὐτοῦ, χίλιαι χιλιάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ, καὶ μύριαι μυριάδες παρέστηκαν αὐτῷ. κριτήριον ἐκάθησεν, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. ἐθεώρουν τότε ἀπὸ φωνῆς τῶν λόγων τῶν μεγάλων, ὧν τὸ κέρας ἐκεῖνο ἐλάλει, ἕως ἀνῃρέθη τὸ θηρίον καὶ ἀπώλετο, καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἐδόθη εἰς καῦσιν πυρός. πρόδηλον δέ, ὅτι τὸ θηρίον ὁ Ἀντίχρι- B στός ἐστιν. ὁ γὰρ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐρχόμενος ἀνελεῖ αὐτὸν τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Ταῦτα δὲ ἐκ πολλῶν ὀλίγα ἐκ τῶν ἁγίων γραφῶν παρεθέμεθα, πρὸς μὲν ἡμετέραν τῶν Χριστιανῶν μείζονα πίστιν· πρὸς ἔλεγχον δὲ τῆς Ἰουδαϊκῆς σκληροκαρδίας καὶ φρενοβλαβείας· ὅτι ὁ εἷς τῆς ἁγίας ζωοποιοῦ τριάδος, Θεὸς Λόγος καὶ Θεοῦ Υἱός, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰη- C σοῦς Χριστός, αὐτὸς διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐνηνθρώπησεν, ἐκ τῆς παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν θεοτόκου, καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, καὶ πάντα θεοπρεπῶς ἀπεργασάμενος, καὶ παθών, καθὼς οἱ ἅγιοι προεῖπον προφῆται, ἔσωσεν ἐκ τῆς τοῦ ἐχθροῦ πλάνης καὶ δουλείας τὸ γένος ἡμῶν. ὑπὲρ τῶν τοσούτων οὖν εὐεργεσιῶν, ὧν τυχεῖν παρὰ τῆς αὐτοῦ ἀγαθότητος ἠξιώθημεν, σπουδάσωμεν εὐάρεστοι αὐτῷ ἀναδειχθῆναι, D διὰ τῆς τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, ὅπως καὶ τῶν αἰωνίων καὶ ἀτελευτήτων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, σὺν τῷ παντοκράτορι Πατρὶ αὐτοῦ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

A *capitis ejus, ut lana pura. Thronus ejus flamma ignis, rotæ illius ignis ardens. Fluvius igneus undabat ante eum. Millia millium ſerviebant illi, & decies millia millium aſſiſtebant illi. Tribunal poſitum eſt, & libri aperti ſunt. Conſiderabam tunc vocem verborum illorum magnorum, quæ cornu illud loquebatur. Donec interfecta eſt beſtia & periit. Et corpus ejus traditum eſt comburendum igni.* Conſtat autem de beſtia, quod ſit Antichriſtus. Fi- B lius autem Dei cum venerit, interficiet eum ſpiritu oris ſui. Quia ipſi gloria & robur in ſempiterna ſecula.

Hæc autem ex multis pauca ex ſacris literis propoſui, ad noſtram, qui Chriſtiani ſumus, majorem fidem, ad refutationem autem pertinaciæ & veſaniæ Judæorum. Quod ſi unus ſanctæ & vivificæ Trinitatis Deus Verbum & Dei filius Do- C minus noſter Jeſus Chriſtus, ipſe propter ſalutem noſtram ultimis diebus humanam naturam aſſumſerit, ex ſanctiſſima, immaculata, Domina noſtra Deipara, & ſemper Virgine Maria, & omnia divino modo expediverit, & paſſus, quemadmodum ſancti prædixerunt Prophetæ, genus humanum a dolo & ſervitute hoſtis liberaverit: Pro tantis igitur beneficiis, quæ pro ſua ſanctitate nobis præbere dignatus eſt, conemur viciſſim ei nos acceptos præbere, per ſanctorum ipſius præcepto- D rum completionem, ut & æternorum bonorum participes reddamur, in eodem Chriſto Deo noſtro, cui ſit gloria & potentia, cum omnipotente Patre ejus & ſanctiſſimo & vivifico Spiritu, nunc & ſemper & in ſecula ſempiterna. Amen.

ΑΛΛΗ ΠΑΡΑΒΟΛΗ δ.

Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα. Τίς ὁ ἄνθρωπος; ὁ Ἰούδας, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν, πλεονέκται καὶ φιλάργυροι.

ΕΤΕΡΑ ε.

Ἀπέλθατε εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην, καὶ εὑρήσετε ὄνον καὶ πῶλον δεδεμένον. Τίς ἡ κώμη; ὁ κόσμος. ὄνος δὲ, οἱ Ἰουδαῖοι· πῶλος, οἱ Χριστιανοί. ὁ δήσας, ὁ νόμος ὁ Μωσαϊκός. ὁ λύσας ὁ Χριστός. πῶλος γάρ ἐστι τῶν ἐθνῶν ἡ ἀλογία καὶ ἡ ἀγνωσία.

ΑΛΛΗ ς.

Ἀπέλθατε εἰς τὴν ἀπέναντι κώμην πρὸς τὸν δεῖνα, καὶ εἴπατε αὐτῷ· ὁ διδάσκαλος λέγει, πρὸς σὲ ποιῶ τὸ Πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου. Τίς ἡ πόλις; ὁ ᾅδης. ὁ δεῖνα, ὁ Ἀδάμ. ἔμελλε γὰρ ἐγεῖραι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν.

ΕΤΕΡΑ ΕΡΩΤΗΣΙΣ ζ.

Ἤδη δὲ καὶ ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ῥίζαν τῶν δένδρων κεῖται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ῥίζα ἐστὶν ἡ πίστις· τὸ δένδρον, ὁ ἄνθρωπος· ἡ ἀξίνη τὸ τοῦ ἀνθρώπου τέλος.

ΕΤΕΡΑ η.

Ἄνθρωπός τις ᾠκοδόμησε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν. Τίς ὁ ἄνθρωπος; ὁ ἅγιος Πέτρος. Πέτρα ὁ Χριστός. οἰκία, ἡ πίστις. ἄνεμος, ὁ διάβολος· ὁ δὲ ἐπὶ τὴν ἄμμον οἰκοδομήσας, Ἰούδας· ἄμμος γάρ ἐστιν ἡ ἀκαρπία.

ΑΛΛΗ θ.

Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Τίς ὁ βασιλεύς; ὁ Θεός. τίς ὁ υἱός; ὁ Χριστός. τίνες οἱ κεκλημένοι; προφῆται καὶ Ἀπόστολοι. τίνες οἱ ἀπαιτήσαντες; οἱ Ἰουδαῖοι. τίνες οἱ παραγινόμενοι; οἱ ἐξ ἐθνῶν. τίς ὁ μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου; ὁ Ἰούδας, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἀναξίως ἐπιπηδῶντες εἰς τὰ ἅγια.

ΑΛΛΗ ι.

Εἶπεν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Πέτρον· ἄπελθε εἰς τὴν θάλασσαν καὶ βάλε ἄγκιστρον, καὶ τὸν ἀναβάντα πρῶτον ἰχθὺν ἆρον, καὶ ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ, εὑρήσεις στατῆρα. τοῦτον δὸς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. Τίς ἡ θάλασσα; ὁ κόσμος. τί τὸ ἄγκιστρον; ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ· ἰχθὺς ὁ Χριστός· στατὴρ ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου, ἐν ᾧ ἔμελλε κἀκεῖνος σταυρωθῆναι, καὶ ὁ Πέτρος.

A

QVÆSTIO IV.

Hominis cujusdam divitis ager uberes fructus tulit, &c. Qvis ille homo? Judas: & qvi ſicut ipſe, avari ſunt & amantes pecuniæ. Luc.12.16.

QVÆSTIO V.

Abite in caſtellum, qvod contra vos eſt, & invenietis aſinam alligatam & pullum. Qvod eſt caſtellum? Hic mundus. Aſinus vero, Judæi. Pullus, Chriſtiani. Qvi ligavit? Moſaica lex. Qvi ſolvit? Chriſtus. Pullus enim eſt Ethnicorum inſcitia & ignorantia. Mat.21.20

QVÆSTIO VI.

Abeuntes in vicum, qvi contra vos eſt ad qvendam dicetis ei: Magiſter dicit, Apud te faciam Paſcha cum diſcipulis meis. Qvæ iſta civitas? Infernus. Qvis ille qvidam? Adam. A mortuis enim ipſum excitaturus erat. Matth. 26. 18.19.

B

QVÆSTIO VII.

Jam vero & ſecuris ad arborum radicem eſt poſita. Matt.3.10.

RESPONSIO.

Radix eſt fides. Arbor vero eſt homo, & ſecuris eſt finis hominis.

QVÆSTIO VIII.

Homo qvidam domum ſuam ædificavit

C *ſuper petram.* Qvis ille homo? Sanctus Petrus. Petra, Chriſtus. Domus, fides. Ventus, Diabolus eſt. Qvi vero ſuper arenam ædificavit, Judas eſt. Arena ſiqvidem eſt ſterilis. Mat.7.24.

QVÆSTIO IX.

Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qvi nuptias apparavit filio ſuo. Qvis ille rex? Deus: Qvis filius? Chriſtus. Qvinam illi ſunt qvi erant vocati? Pro-

D phetæ & Apoſtoli. Qvi illi qvi denegabant? Judæi. Qvi vero veniebant? Hi qvi erant ex gentibus. Qvis erat qvi non habebat nuptialem veſtem? Judas, & qvi, qvemadmodum ipſe, in ſancta miniſteria ſeſe indigne ingerunt. Matt.22.2.

QVÆSTIO X.

Dixit Dominus ad Petrum: vade ad mare, & hamum projice, primumqve qvi egreſſus fuerit, piſcem cape, & ejus aperto ore, ſtaterem invenies, hunc pro me dato & pro te. Qvod mare illud eſt? Mundus. Hamus, Verbum Dei. Piſcis, Chriſtus. Stater, crux Domini, in qva & ipſe crucifigendus erat & Petrus. Mat.17.28

Digitized by Google

ὁ κόσμος. ἐργάται, οἱ Ἀπόστολοι. οἱ δὲ περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν ἐλθόντες, Ματθίας ἐστὶν, ὃς καὶ κατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἕνδεκα Ἀποστόλων.

ΕΤΕΡΑ ιζ.

Γυνή τις εἶχε δραχμὴν καὶ ἀπώλεσεν αὐτήν. τίς ἡ γυνή; ἡ Ἐκκλησία. τίς ἡ δραχμή; ὁ Ἀδάμ.

ΑΛΛΗ ιη.

Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ κεκρυμμένῳ ἐν ἀγρῷ. τίς ὁ θησαυρός; ὁ Χριστός. τίνες οἱ ἀγοράσαντες; ὁ Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος, μᾶλλον δὲ ἡ ἁγία Θεοτόκος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιθ.

Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμῃ, ἣν λαβοῦσα γυνὴ ἔκρυψεν εἰς ἀλεύρου σάτα τρία. τίς ἡ ζύμη; ἡ πίστις. τὰ δὲ τρία ἀλεύρου σάτα; ἡ τριήμερος τοῦ Σωτῆρος ἀνάστασις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κ.

Διὰ τί γεννήματα ἐχιδνῶν τοὺς Ἰουδαίους ὁ Βαπτιστὴς καλεῖ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ τὸ θηρίον τοῦτο τρώγει τὴν γαστέρα τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐξέρχεται. ὥσπερ καὶ οὗτοι ἐποίησαν, πατραλοῖαι γενόμενοι, καὶ τοὺς διδασκάλους αὐτῶν καὶ τοὺς προφήτας φθόνῳ καταναλίσκοντες. καὶ γὰρ τὸν Μωσέα ἐλίθασαν, τὸν δὲ Ἡσαΐαν μετὰ ξυλίνου πρίονος ἐδιχοτόμησαν πρίσαντες αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κα.

Τίνος χάριν παραδοθέντος τοῦ Ἰωάννου ἀνεχώρησεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡμᾶς παιδεύων φεύγειν τοὺς πειρασμοὺς, ἀλλὰ τοὺς ἐμπεσόντας εἶναι γενναίους;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κβ.

Τί ἥμαρτεν ἡ συκῆ, ὅτι ἐξήρανεν αὐτὴν ὁ Χριστός; καὶ διὰ ποίαν ὑπόθεσιν; καὶ τίνα τρόπον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπεὶ ἔμελλεν ὁ Κύριος τὸ πάθος ὑφίστασθαι, ἵνα μὴ νομίσωσιν οἱ μαθηταὶ, ὅτι ἀδυναμίαν ἔχει καὶ ἀσθένειαν, καὶ διὰ τοῦτο πάσχει, ἐν τῷ ἀψύχῳ δείκνυσι τὴν δύναμιν ἑαυτοῦ· ἵνα δείξῃ, ὅτι ἠδύνατο πάντας ξηρᾶναι τοὺς ἀντιλέγοντας. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὐκ ἦλθε κρῖναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ σῶσαι, ὡς αὐτὸς ἔφησε, τὴν μὲν δύναμιν ἐνδείκνυται ἐπὶ τῆς ἀψύχου συκῆς· τὴν φιλανθρωπίαν δὲ ταμιεύεται τοῖς ἀνθρώποις ἀμέτρῳ ἀνεξικακίᾳ.

A mundus eſt. Operarii, ſunt Apoſtoli. Circa vero undecimam horam venientes, Matthias eſt, qvi cum reliqvis undecim Apoſtolis connumeratus eſt.

QVÆSTIO XVII.

Mulier qvædam drachmam habebat, qvam perdidit. Mulier eſt Eccleſia. Drachma vero Adam. Luc. 15. 8.

QVÆSTIO XVIII.

Simile factum eſt regnum cælorum theſauro, qvi abſconditur in agro. Qvis ille theſaurus? Chriſtus. Qvi ſunt illi qvi emerunt? Joſeph & Nicodemus: maxime vero ſancta mater Deipara Virgo. Mat. 13. 44.

B QVÆSTIO XIX.

Simile factum eſt regnum cælorum fermento, qvod acceptum mulier abſcondit in farinæ tria ſata. Qvod illud fermentum? Fides. Farinæ tria ſata? triduana Servatoris reſurrectio. Ibid. v. 33.

QVÆSTIO XX.

Qvare Baptiſta vocat Judæos progeniem viperarum?

RESPONSIO.

Qvia illa beſtia ſuæ matris ventrem exedit, & ſic demum egreditur: qvalia etiam iſti parricidæ patraverunt, ſuos interficientes doctores & Prophetas, invi-
C dia commoti. Lapidarunt enim Moſem, Eſaiam vero Prophetam cum lignea ſerra in duas partes diviſerunt ipſum diſſecantes.

QVÆSTIO XXI.

Qvamnam ob cauſam cum traditus eſſet Joannes, ſeceſſit Jeſus in Galilæam? Matt. 14.

RESPONSIO.

Ut nos doceret fugiendas eſſe tentationes. Qvod ſi in eas inciderimus, ut ſtrenue nos & fortiter geramus.

D QVÆSTIO XXII.

Qvid peccavit ficus, qvod eam Chriſtus arefecit? Qvonam id propoſito fecit, & qvomodo?

RESPONSIO.

Qvoniam dominus paſſurus jam erat, ne exiſtimarent ejus diſcipuli ipſum non omnipotentem eſſe, ſed infirmum, ideoqve pateretur: in hac inanimata re, ſuam declaravit potentiam: ut oſtenderet, qvod omnes adverſarios ſuos ariditate percutere poſſet. Sed qvemadmodum dixit ipſe, qvia non venit ad condemnandum mundum, qvin potius ad ſervandum, ſuam qvidem potentiam in inanimata ficu declarat, ſuum autem erga homines amorem immenſa patientia erga homines exercet. Mat. 21. 18. Marc. 11. 3.

Dicitur vero peccatum qvoqve ficus, qvam execratus eſt & ariditate percuſſit Dominus noſter Jeſus Chriſtus. Eſtqve hæc hujus rei ratio. Qvia poſt transgreſ-
Gen.3.7. ſionem Adam accepit folia ficus, qvibus obtexit ſuæ turpitudinis peccatum, cum deſtrueret transgreſſionis peccatum, & configeret deleretqve in cruce, areſecit operculum peccati, id eſt folia ficus, qvibus Adam tegebatur poſt transgreſſionem.

QVÆSTIO XXIII.

Joan.4.18. Qvid eſt qvod Chriſtus dicit: *Qvinqve viros habuiſti, & nunc qvem habes, non eſt tuus vir?*

RESPONSIO.

Hæc mulier viros juxta Samaritanorum legem habuit, mortui qvi jam erant, poſtea vero ſcortabatur: nemo ſiqvidem cum ea, ut cum uxore legitima volebat cohabitare. Illa vero concupiſcentiam ſuam cum refrenare non poſſet, clam apud ſe habuit, cum qvo conſvetudinem habeat, & nõ erat hic manifeſtus aut legitimus maritus: ſed eum virum ſecum habebat occulte.

QVÆSTIO XXIV.

Qvinam ſunt illi veri adoratores, qvi nec in hoc monte, nec Hieroſolymis, ſed in ſpiritu adorant Deum & in veritate?

RESPONSIO.

Iſti ſunt qvi in deſertis montibus, & qvi in ſpeluncis & cavernis terræ habitant, qvi citra congregationem Eccleſiæ per operà bona Dei ſpiritu illuminati, in ſpiritu & veritate adorant Deum & patrem noſtrum qvi eſt in cœlis. Qvi irreprehenſibiliter vivunt, & Deum religioſe ſimul & reverenter adorantes omni pietate & honeſtate virtutum relucent, nec opus habent Eccleſia, aut loco huic rei deſtinato, ſed ipſi ſemetipſos templa facientes, qvovis loco bonis operibus & ubiqve Deum placant: deniqve indeſinenter ei cum hilaritate omnibus diebus vitæ ſuæ ſerviunt.

QVÆSTIO XXV.

Matt.18.20. Qvid eſt qvod inqvit: *Si duo veſtrum unanimes convenerint ſuper terram, de qvacunqve re petierint, dabitur eis?*

RESPONSIO.

Hoc eſt, de qvacunqve re convenerit animæ cum corpore, de pio nimirum & ſerio negotio, ibi Deus erit in medio eorum, ſicut cum Helia in monte,

A λέγεται δὲ καὶ ἡ ἁμαρτία συκῆ, ἣν κατηράσατο καὶ ἐξήρανε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν. ἔστι δὲ καὶ τοῦτο, διότι ἔλαβε τῆς συκῆς τὰ φύλλα ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἐσκέπασεν τὴν ἁμαρτίαν τῆς αἰσχύνης μετὰ τὴν παράβασιν, καταλύσας τὸ ἁμάρτημα τῆς παραβάσεως, καὶ προσηλώσας καὶ ἐξαλείψας ἐν τῷ σταυρῷ, ἐξήρανε τὸ κάλυμμα τῆς ἁμαρτίας, ὡς τὰ φύλλα τῆς συκῆς, ἃ περιεβέβλητο ὁ Ἀδὰμ μετὰ τὴν παρακοήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κγ.

Τί λέγει, ὅτι πέντε ἄνδρας ἔσχες, καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

B Ἡ γυνὴ ἔσχεν ἄνδρας κατὰ τὸν νόμον τῶν Σαμαρειτῶν * ἐτελεύτησαν, μετ᾽ ἐκείνους ἐπόρνευσεν, οὐδεὶς γὰρ πρὸς αὐτὴν ὡς νόμιμον γυναῖκα προσεγγίζειν ἠβούλετο. ἐκείνη δὲ μὴ φέρουσα, χαλινῶσαι τὴν ἐπιθυμίαν λαθραίως εἶχε τὸν πορνεύοντα μετ᾽ αὐτῆς, καὶ οὐκ ἦν οὔτε περιφανὴς, οὔτε νόμιμος· εἶχε δὲ αὐτὸν ἄνδρα κρυπτῶς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κδ.

Τίνες εἰσὶν ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ, οἵτινες μήτε ἐν τῷ ὄρει ἐκείνῳ, μήτε ἐν Ἱερουσαλὴμ, ἀλλ᾽ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, προσκυνοῦσι τὸν
C Θεόν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὗτοί εἰσιν οἱ ἐν ἐρήμοις καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς κατοικοῦντες, οἵτινες χωρὶς συνάξεως Ἐκκλησιαστικῆς δι᾽ ἔργων ἀγαθῶν θείῳ πνεύματι φωτιζόμενοι, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνοῦσι τὸν Θεὸν καὶ πατέρα ἡμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀμέμπτως βιοῦντες καὶ τῷ Θεῷ εὐσεβοφρόνως λατρεύοντες, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ, καὶ σεμνότητι τῶν ἀρετῶν διαλάμποντες, καὶ οὐκ ἔχουσι χρείαν Ἐκκλησίας ἢ τόπου, ἀλλ᾽ αὐτοὶ ἑαυτοὺς ναοὺς ποιοῦντες ταῖς ἀγαθαῖς ἐργασίαις, ἐν παντὶ τόπῳ καὶ πανταχοῦ εὐαρεστοῦσι τὸ θεῖον,
D ἀδιαλείπτως καὶ εἰλικρινῶς αὐτὸν θεραπεύοντες πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κε.

Τί λέγει, ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς, περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν αἰτήσονται, γενήσεται αὐτοῖς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τουτέστι περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν συμφωνήσει ἡ ψυχὴ μετὰ τοῦ σώματος εὐσεβοῦς καὶ ἐναρέτου ζητήματος, ὁ Θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῶν γίνεται, ὥσπερ τῷ Ἡλίᾳ ἐν τῷ ὄρει,

καὶ Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ προσομιλήσας, καὶ τὰ αἰτήματα αὐτῶν πληρώσας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κϛ.

Τί λέγει, ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου, ἕως ὅτου εἶ ἐν τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀντίδικόν ἐστι τὸ σῶμα τῇ ψυχῇ. ταῦτα γὰρ ἀλλήλοις ἀντίκειται, ὥς φησι Παῦλος. ὑπωπιάζομεν γὰρ καὶ δουλαγωγοῦμεν τὸ σῶμα, δινοοῦντες διὰ νηστείας καὶ ἀγρυπνίας, καὶ τῆς λοιπῆς κακοπαθείας· ἵνα μηκέτι ἐξανίσταται τῆς ψυχῆς διὰ παθῶν τῆς ἀτιμίας. ὁδὸν λέγει τὸν μάταιον βίον τοῦτον καὶ πλάνον. ἂν γὰρ λυθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος, καὶ ἐξέλθῃ τοῦ βίου τούτου B καὶ τῆς ὁδοῦ, οὐκ ἔτι ἐργάζεσθαι ἀγαθὸν δύναται. κοδράντης δὲ λέγει) καὶ αὐτὸ τὸ ἐγκατάλειμμα τοῦ ἐνθυμίου. λέγει) δὲ καὶ ἡ συνείδησις ἀντίδικος. ἐλέγχει γὰρ ἡμᾶς ἐν τῇ καρδίᾳ κρυπτῶς, καὶ ἀναχαιτίζει ἀπὸ τοῦ κακοῦ. καὶ ἐὰν μὴ ἀκούσωμεν αὐτοῦ, ἔσχατον παραδίδωσιν ἡμᾶς ἐν τῷ κριτηρίῳ τοῦ Θεοῦ, καὶ διδόσομεν εὐθύνας, ὑπέρ τε τῶν μεγάλων ἁμαρτημάτων καὶ τῶν εὐτελῶν καὶ λίαν ἐλαχίστων.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κζ.

Τί ἐστιν, ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διὰ τὴν ἀνθρωπότητα λέγει, ὅτι πλούσιος ὢν ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. μέγα δὲ καὶ κομῶν τοῖς φύλλοις διὰ τὴν θεότητα. πετεινὰ δὲ τοῦ οὐρανοῦ ἐν τοῖς κλάδοις αὐτοῦ προφήτας καὶ Ἀποστόλους, καὶ αὐτοὺς τοὺς Εὐαγγελιστὰς καθεζομένους.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κη.

Τί ἐστι τὸ, οὐ ποιήσετε Σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

D

Τινὲς τὸν Σισόην ἄλλως ἡρμήνευσαν· ἐγὼ δὲ οἶμαι τὴν ἀπόκαρσιν τὸν νόμον ἀπαγορεύειν. εἰώθασιν γὰρ οἱ Ἕλληνες καὶ ἀποκείρειν τῶν παίδων τὰς κορυφὰς, καὶ τοὺς μαλλοὺς ἐᾶν, καὶ τούτους μετὰ χρόνον ἀνατιθέναι τοῖς δαίμοσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κθ.

Διατί ἐνεφύσησεν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ λέγων· λάβετε Πνεῦμα ἅγιον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὥσπερ ἐπὶ τοῦ τυφλοῦ ἐποίησε πηλὸν, καὶ ἐπέχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἵνα δείξῃ,

A & in fovea cum Daniele egit, ipſorum adimplens petitiones.

QVÆSTIO XXVI.

Qvid illud qvod dicit, *Eſto benevolus cum adverſario tuo, dum adhuc es in via cum illo?* Matt. 5. 25.

RESPONSIO.

Adverſarius animæ corpus eſt: hæc enim ſibi adverſantur invicem, qvemadmodum inqvit Paulus, caſtigamus enim & in ſervitutem redigimus corpus per jejunia, vigilias, & per alias afflictiones: idqve ſpontanei facimus & libere, ne amplius contra animam per concupiſcentias ignominioſas inſurgat. Viam dicit vanam hanc & fallacem vitam. Nam a corpore poſtqvam anima ſeparata, & ex hac vita viaqve fuerit egreſſa, non amplius poteſt operari bonum. Qvadrans autem dicitur etiam qvod reliquum eſt, & qvaſi neglectum in animi cogitationibus. Dicitur vero etiam conſcientia adverſarius: nam occulte nos in corde noſtro redarguit, coercet a malo, & ſi ſimus inobedientes, idem nos ad Dei tribunal ſiſtit, ubi & pœnas dabimus tum enormium peccatorum, tum etiam levium & minimorum.

QVÆSTIO XXVII.

Qvænam iſta parabola: *Simile factum* Matth. 13. 31. 32.
C *eſt regnum cœlorum grano ſinapi?*

RESPONSIO.

Propter humanam ſuam naturam hoc dicit: *Dives enim cum eſſet, humiliavit ſemetipſum uſqve ad mortem, mortem vero crucis.* Phil. 2. 8. Magnam autem & foliis luxuriantem arborem dicit propter divinitatem. Volucres autem cœli in ramis ejus inſidentes, Prophetas, Apoſtolos & Evangeliſtas intelligit.

QVÆSTIO XXVIII.

Qvid illud qvod lex habet: *Non facietis Siſoen ex coma capitis veſtri?* Lev. 19. 27.

RESPONSIO.

Siſoen qvidam aliter interpretati ſunt, ego ſic ſentio: Prohiberi hac lege capillorum tonſuram. Conſuevere namqve Græci infantum qvoqve vertices tondere, & lanuginem abradere, eamqve poſtmodum dæmonibus dedicare.

QVÆSTIO XXIX.

Qvare flavit in diſcipulos ſuos Chriſtus, dicens: *Accipite Spiritum ſanctum?* Joan. 20. 22.

RESPONSIO.

Qvemadmodum ſuper cæco fecit lutum, & ejus oculis illinivit, ut oſtenderet,

qvod ipſe ſit, qvi ab initio formavit hominem ex luto: Ad eundem modum flavit etiam in diſcipulos, declarans ſe eſſe, qvi ſpiritum det & vitam hominibus, per primitivam illam inſpirationem, qvæ in Adam eſt, inſpiravit. Qvod autem inqvit: *Accipite Spiritum ſanctum.* (Joh. 20. 22.) Dedit ipſis per iſtam inſpirationem, poteſtatem & donum peccata remittendi. His baptiſmi & ſignorum acceſſit efficacia, qvam dedit in feſto Pentecoſtes. Ideo inqvit: *Vos baptizabimini in Spiritu ſancto, & accipietis virtutem ſupervenientis in vos Spiritus ſancti.* (Act. 1. 8.) Nam ante paſſionem ejus, Apoſtoli non ſanabant ægrotos per Spiritum ſanctum: ſed per poteſtatem & mandatum ſibi a Chriſto traditum. *Nondum enim erat Spiritus ſanctus, nec enim adhuc mortum Chriſtus fuerat glorificatus.* (Joh. 7. 39.) A mortuis vero reſurgens glorificatus eſt. Spiritum autem ſanctum vocat, non ſancti Spiritus hypoſtaſin, vel perſonam: hæc enim erat ante, & eſt, eritqve ſemper, ſed Spiritus ſancti donum, qvod aſcenſionis Spiritus ſancti donum, qvod aſcenſionis decimo, reſurrectionis vero qvinqvageſimo die venit ſuper diſcipulos Chriſti.

QVÆSTIO XXX.

Qvis eſt ille Judex iniqvitatis, qvi neqve Deum timebat, nec hominem reverebatur.

RESPONSIO.

Deus. Nec enim vel Deum habet, qvem timeat, vel hominem, qvem revereatur. *Erat autem in ea civitate vidua qvædam.* (Luc. 18. 3.) Qvæ illa vidua eſt? anima cujusqve hominis, qvæ diabolum aliqvando maritum habuit, qvo repudiato, Chriſtum ex animo complectitur, vidua eſt, orans nocte dieqve judicem deprecatur, & lugens dicit: *Vindica me de adverſario meo.*

QVÆSTIO XXXI.

Qvis autem eſt adverſarius?

RESPONSIO.

Diabolus, qvi tanqvam leo rugiens obambulat, qværens, qvem devoret. (1. Pet. 5. 8.)

QVÆSTIO XXXII.

Qvid autem dixit judex? *Etiam ſi non timeam Deum, nec hominem reverear, vindicabo tamen eam, ne veniens me ſugilliet.* Et infert Dominus dicens: *Audite, qvid dicat Judex iniqvitatis,* Deus, *iniqvos enim judicat & condemnat. Juſto namqve lex non eſt poſita.*

A ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ πλάσας κατ' ἀρχὰς τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ πηλοῦ· τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐνεφύσησε, δεικνὺς, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ δοὺς πνοὴν καὶ ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις, διὰ τοῦ παλαιοῦ ἐμφυσήματος τοῦ πρὸς τὸν Ἀδάμ. εἰπὼν δὲ αὐτοῖς· λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν καὶ χάριν διὰ τοῦ ἐμφυσήματος πρὸς τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας. διὰ δὲ τῆς ἐπιφοιτήσεως ἐν τῇ ἁγίᾳ Πεντηκοστῇ τὴν τοῦ βαπτίσματος καὶ τὴν τῶν σημείων ἐνέργειαν παρεῖχε. διό φησιν· ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ λήψεσθε δύναμιν ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς. πρὸ γὰρ τοῦ πάθους, οὐκ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ τὰς ἰάσεις ἐποίουν οἱ Ἀπόστολοι, (B) ἀλλὰ τῇ παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἐξουσίᾳ καὶ προστάξει, οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη. δεδόξασται δὲ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν. Πνεῦμα δὲ ἅγιον ὀνομάζων, οὐ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν ὑπόστασιν· αὐτὸ γὰρ ἦν τε ἀεὶ καὶ ἔστι καὶ ἔσται· ἀλλὰ τὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρισμα, ὅπερ κατὰ τὴν δεκάτην ἡμέραν τῆς ἀναλήψεως, πεντηκοστὴν δὲ τῆς ἀναστάσεως, ἐπὶ τοὺς τοῦ Χριστοῦ μαθητὰς κατεφοίτησεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λ.

C Τίς ἐστιν ὁ Κριτὴς τῆς ἀδικίας, ὁ μήτε τὸν Θεὸν φοβούμενος, μήτε ἄνθρωπον ἐντρεπόμενος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Θεός· οὔτε γὰρ Θεὸν ἔχει, ὃν φοβηθήσεται· οὔτε ἄνθρωπον ἐντραπήσεται. χήρα δέ τις ἦν ἐν τῇ πόλει. τίς δὲ ἡ χήρα ἐκείνη; ἡ παντὸς ἀνθρώπου ψυχὴ, ἥ ποτε τὸν διάβολον ἄνδρα ἔχουσα, καὶ ἀπορρίψασα αὐτὸν, τὸν δὲ Χριστὸν ἐνστερνισαμένη, χήρα τυγχάνει, καὶ δέεται καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ νύκτα τὸν κριτὴν παρακαλοῦσα καὶ ὀδυρομένη καὶ λέγουσα· ἐκδίκησόν με ἀπὸ τοῦ ἀντιδίκου μου.

D ΕΡΩΤΗΣΙΣ λα.

Τίς δέ ἐστιν ὁ ἀντίδικος.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ διάβολος; ὁ ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατῶν, ζητῶν, ἵνα καταπίῃ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λβ.

Τί δὲ εἶπεν ὁ κριτής· εἰ καὶ τὸν Θεὸν οὐ φοβοῦμαι, καὶ ἄνθρωπον οὐκ ἐντρέπομαι· ἀλλ' οὖν ἐκδικήσω αὐτὴν, ἵνα μὴ ἐρχομένη ὑπωπιάζῃ με. καὶ ἐπιφέρει ὁ Κύριος λέγων· ἀκούσατε, τί λέγει ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας, ὁ Θεός. ἐπειδὴ κρίνει καὶ κατακρίνει τοὺς ἀδίκους. δικαίῳ γὰρ νόμος οὐκ εἶται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λγ.

Πῶς νοητέον, ὅτι, ὁ ἔχων ἱμάτιον, πωλησάτω αὐτὸ, καὶ ἀγορασάτω μάχαιραν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο εἶπεν γνωρίσαι θέλων ὁ Κύριος τοῖς Ἀποστόλοις τὴν προδοσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἔφοδον τῶν Ἰουδαίων. οὔτε οὖν τελείως παρεσιώπησεν ἵνα μὴ τῇ ἀθρόᾳ ἐφόδῳ ταραχθῶσιν· οὔτε πάλιν τελείως ἐγνώρισεν, ἵνα μὴ δειλίᾳ τινὶ καταχεθῶσιν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λδ.

Πῶς ὁ φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀπολέσει αὐτήν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ μὲν φιλῶν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἐστιν, ὁ τὰς ἀτόπους ἐπιθυμίας αὐτοῦ ποιῶν· ὁ δὲ μισῶν αὐτὴν ἐστὶ ὁ μὴ εἴκων αὐτῇ τὰ βλάπτοντα κελευούσῃ. ὁ δὲ θέλων αὐτὴν ἀπολέσαι, ἐστὶν παρὰ τὸ δέον ἐκ τῶν ἐπερχομένων αὐτῇ κινδύνων καὶ θλίψεων καὶ πειρασμῶν διαφυγεῖν ἐφιέμενος. ὥσπερ οὖν καὶ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν τοῖς κινδύνοις γινομένην ἀπώλειαν σωτηρίαν ὠνόμασεν· οὕτως εὑρήσει αὐτὴν εἰς ζωὴν τὴν αἰώνιον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λε.

Τί ἐστιν, ἐὰν ὁ δεξιός σου ὀφθαλμὸς ἢ ἡ χείρ σου σκανδαλίζει σε, ἔκκοψον καὶ βάλε ἀπὸ σοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐ περὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦτο εἴρηκεν ὁ Κύριος· ἄπαγε· ἀλλὰ περὶ φίλων καὶ συγγενῶν. μέλη γὰρ ἀλλήλων ἐσμέν. ἐὰν οὖν, φησὶν, ἔχεις φίλον καὶ συγγενῆ ἀναγκαῖόν σοι ὄντα, ὡς δεξιὸν ὀφθαλμὸν, ἢ χεῖρα· κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἰὼβ, ὅτι ὀφθαλμὸς ἤμην τυφλῶν, ποῦς δὲ χωλῶν· καὶ ἴδοις ἑαυτὸν βλαπτόμενον τὴν ψυχὴν ὑπ' αὐτοῦ, ἔκκοψον αὐτὸν ἀπὸ σοῦ. οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος, μάλιστα ἐὰν ὑποκρίσεως τινὸς καὶ δόλου μετέχουσιν.

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ λϛ.

Συκῆν εἶχέ τις ἐν τῷ ἀμπελῶνι αὐτοῦ, καὶ ἦλθε ζητῶν ἐν αὐτῇ καρπὸν, καὶ οὐχ εὗρε.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Συκῆν ἔθος τῇ γραφῇ καλεῖν τὴν ἐν ἁμαρτίαις ψυχήν· ἀμπελῶνα δὲ τὴν τῶν πιστῶν Ἐκκλησίαν· ἀμπελουργοὺς δὲ τοὺς Ἀγγέλους. ἐπεὶ οὖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναξίως βιοῦντες τῆς πίστεως, οὐκ ἀμπελὼν, ἀλλὰ συκῆ ὀνομάζονται, ἐκ νέας μὲν ἡλικίας, ὡς εἰκὸς, ἐν αὐτῇ φυτευθέντες

A

QVÆSTIO XXXIII.

Qvomodo illud intelligendum eſt? *Qvi pallium habet, vendat & emat gladium?* Luc.22.37.

RESPONSIO.

Hoc ideo dixit Dominus, ut Apoſtolis proditionem ſibi intentatam, notam faceret, & adventum Judæorum. Ergo illud nec omnino ſubticuit, ne a Judæis turmatim adventantibus terrerentur, nec etiam penitus illis indicavit omnia, ne tenerentur aliqvo metu.

QVÆSTIO XXXIV.

Qvomodo qvi amat animam ſuam, per-
B det eam?

RESPONSIO.

Hic qvidem, qvi ſuam animam amat, eſt, qvi abſurdas concupiſcentias ſuas perpetrat. Qvi vero odit eam, eſt, qvi non obedit, nec locum dat, ſi, qvæ nocere poſſunt, ſubeat. Qvi ergo animam ſuam vult perdere, eſt, qvi imminentia pericula, afflictiones & tentationes effugere cupit. Sicut igitur in periculis pro ſe perire ſalutem vocavit, ſic eam inveniet in æterna vita.

QVÆSTIO XXXV.

Qvidnam eſt illud: *Si oculus tuus dex-* Matt.5.29.
C *ter, aut dextera tua manus offendit te, erue vel abſcinde, & projice abs te?*

RESPONSIO.

Non de membris corporis hoc dixit Dominus, abſit: ſed de amicis & cognatis: membra namqve ſumus invicem. Si igitur, inqvit, habes amicum aut cognatum, cujus tanta tibi ſit neceſſitas, qvanta vel dexteri tui oculi vel manus: (juxta dictum
Job: *Oculus eram cæcorum, & pes clau-* Job.29.15.
dorum) ſi videris ab ipſo damnum inferri animæ tuæ, abſcinde eum: nulla namqve luci ſocietas cum tenebris. Idqve facien-
D dum maxime, ſi qvid ſimulent, vel fraudulenter agant.

QVÆSTIO XXXVI.

Ficum arborem habebat qvidam in vinea ſua, & venit qværens in ea fructum, & non invenit.

RESPONSIO.

Ficum ſcriptura vocare ſolet pecca-
tis immerſam animam. Vineam vero Luc.13.6.
fidelium Eccleſiam. Vinitores autem, Angelos. Qvando igitur in Eccleſia multa fiunt opera, qvæ ex fide non ſunt, non vinea vocatur, ſed ficus. Qvapropter a tenera qvidem ætate, ut par eſt, in ea

Digitized by Google

per baptiſmum plantati, in ſenectute vero ad hunc modum immutati, merito Deus qvantumvis longanimis, dicit ad vinitorem vel Angelum Eccleſiæ: *Ecce tribus jam annis venio, fructum qværens in iſta ficu, nec tamen invenio. Exſcinde eam, nam qvare vel terram inutiliter operiret? Ille vero reſpondet: Domine, ſine illam adhuc hoc tantum anno, donec fovea circum eam facta miſero ſtercus.* Tres igitur ſunt anni hominum, in qvibus venit Deus qværens fructum, qvæ ſunt hominis tres ætates, utpote qvod pueri primum, deinde juvenes, poſtremo ſumus ſenes. Multi enim in ſenectute demum reſipuere, qvi per afflictiones foſſi, & per tentationes recepto fercore, fructiferi facti, protulere virtutem.

QVÆSTIO XXXVII.

Qvare Eccleſia hoc nomine vocatur, & qvare dicitur Catholica?

RESPONSIO.

Eccleſia qvidem dicitur, propterea qvod evocantur omnes: Catholica vero, propterea qvod per totum mundum diffuſa ſit.

QVÆSTIO XXXVIII.

Unde dicitur Hæreſis?

RESPONSIO.

Ab eo, ſi qvis eligat & exeqvatur ſententiam ſuam privatam & propriam.

PROPOSITIO XXXIX.

Mat.14.20. Mar.13.18. *Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme vel in ſabbato.*

EXPLICATIO.

Notandum qvod hyemem Deus non fecit. Scriptum eſt enim: *Æſtatem & ver tu creaſti.* Fugere vero dicit animæ ſeparationem a corpore. Hyemem autem peccata vocat, & Sabbatum ſecuritatem; dicitqve animæ in peccato, ſecuritate vel ſocordia & negligentia conſtitutæ.

PROPOSITIO XL.

Pſ.117.22. *Lapidem, qvem reprobarunt ædificantes.*

EXPLICATIO.

Lapis ille Chriſtus eſt, qvem Scribæ, Phariſæi & ſeniores Judaici populi reprobarunt, & factus eſt caput Eccleſiæ Gentium. Id qvod propter unionem & conſenſum fidei, qvi eſt inter gentes, dicitur. Qvia namqve poſteri cum Gentilium, tum etiam Judæorum crediderunt in Chriſtum, anguli ſimilitudinem refert Chriſtus, qvi illorum poſteros copulavit in fide. Dicitur vero

A διὰ τοῦ βαπτίσματος, μέχρι δὲ γήρως τὸν τρόπον μεταβαλλόμενοι, εἰκότως μακρόθυμος ὁ Θεὸς, λέγει τῷ ἀμπελουργῷ, ἤτοι τῷ Ἀγγέλῳ τῆς Ἐκκλησίας· ἰδοὺ τρία ἔτη ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ καὶ οὐχ εὑρίσκω, ἔκκοψον αὐτὴν, ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ; ὁ δέ φησι, Κύριε, ἄφες αὐτὴν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως οὗ σκάψω περὶ αὐτὴν καὶ βάλω κόπρια. Τρία οὖν ἔτη εἰσὶν ἐν ἀνθρώποις, ἐν οἷς ἔρχεται ζητῶν καρπὸν ὁ Θεὸς, αἱ τρεῖς μεθηλικιώσεις τοῦ ἀνθρώπου, ἤγουν παιδία, νεώτεροι, καὶ πρεσβύτεροι. πολλοὶ γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ γήρᾳ μετανοήσαντες, διὰ θλίψεων B περισκαφέντες, καὶ διὰ πειρασμῶν δεξάμενοι κόπρια, τὴν ἀρετὴν ἐκαρποφόρησαν.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ λζ.

Διατί ἡ Ἐκκλησία καλεῖται Ἐκκλησία, καὶ διατί Καθολική;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκκλησία μὲν διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι, Καθολικὴ δὲ, διότι καθόλου τοῦ κόσμου κεχυμένη ὑπάρχει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ λη.

Πόθεν λέγεται αἵρεσις;

C ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀπὸ τοῦ αἱρεῖσθαί τι ἴδιον καὶ τοῦτο ἐξακολουθεῖν.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ λθ.

Εὔχεσθε, ἵνα μὴ γένηται ἡ φυγὴ ὑμῶν ἐν χειμῶνι, ἢ ἐν σαββάτῳ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Σημειωτέον ὅτι ὁ Θεὸς χειμῶνα οὐκ ἐποίησεν. γέγραπται γάρ· θέρος καὶ ἔαρ σὺ ἔπλασας αὐτά. Φυγεῖν δὲ λέγει, ὁπόταν ἡ ψυχὴ ἐκ τοῦ σώ-D ματος χωρίζεται· χειμῶνα δὲ τὰς ἁμαρτίας καλεῖ· σάββατον δὲ τὴν ἀμέλειαν. καὶ τὴν ἐν ἁμαρτίᾳ καὶ ἀθυμίᾳ καὶ ἀμελείᾳ ψυχήν.

ΕΤΕΡΟΝ ΚΕΙΜΕΝΟΝ μ.

Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Λίθος ὁ Χριστὸς, ὅστις ἀπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐγένετο κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐθνῶν. ὃ λέγεται διὰ τὸ συγκρατεῖν ἐν τῇ πίστει εἰς μίαν ὁμόνοιαν τὰ ἔθνη. ἐπειδὴ γὰρ τὰ ἀπόγονα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἰουδαίων πεπιστεύκασι τῷ Χριστῷ, διὰ τοῦτο γωνίᾳ ἀπεικάσθη καὶ ὁ Χριστὸς, ὅτι τοὺς ἀπογόνους ἐκείνων συνῆψεν ἐν τῇ πίστει. λέγεται δὲ

καὶ κατὰ ἄλλον τινὰ τρόπον ὁ Χριστὸς λίθος ἀκρογωνιαῖος, ἐπειδὴ ὅτε κτίζεται οἰκία, προστιθέασιν οἱ οἰκοδομοῦντες ἐν τῇ γωνίᾳ τοῦ τοίχους λίθον ἀκρογωνιαῖον, ἤτοι τὸν ἔχοντα γωνίαν ἐν τῇ ἄκρᾳ αὐτοῦ. πεσὼν δὲ ὁ τοιοῦτος ἐν τῇ ἄκρᾳ τοῦ τοίχους συνάπτει καὶ κρατεῖ τὰ δύο τοίχη ἐν τῷ ἅμα. κατὰ οὖν τοιοῦτον τρόπον λέγεται καὶ ὁ Χριστὸς λίθος ἀκρογωνιαῖος, ὅτι συνῆψε τοὺς δύο λαοὺς ἐν τῷ ἅμα, τόν τε λαὸν τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐξ ἐθνῶν. καὶ διὰ τοῦτο λίθος ἀκρογωνιαῖος ὠνόμασται.

A etiam alio modo Chriſtus lapis angularis. Siqvidem qvando conſtruitur domus aliqva, ponunt ædificantes in angulo muri lapidem aliqvem ſummum angularem, qvi angulum in ſummitate contineat. Talis vero lapis in ſummo loco muri conſtitutus, copulat & continet duos parietes. Hoc igitur modo Chriſtus qvoqve ſummus lapis angularis dicitur, qvod in unum copulat duos iſtos populos: Judæos videlicet & Gentes, atqve eam ob cauſam angularis lapis dictus eſt.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ.

Τί ἐστιν ὃ εἴρηκεν ὁ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ;

* * * *

Hic deſunt qvædam.

* * * *

B

QVÆSTIO.

Qvid eſt qvod dixit Chriſtus Petro

* * * *

Hic deſunt qvædam.

* * * *

...ντες οἱ ὄχλοι, καὶ μέσον αὐτῶν ἔχοντες τὸν Χριστὸν ἤρχοντο κρυπτῶς ὄπισθεν αὐτοῦ τινες, καὶ ἔκρουον αὐτόν, ἢ ἠρώτων αὐτὸν ἄλλοι δοκιμάζοντες, εἰπὲ ἡμῖν, ἆρα τίς ἔτυψέ σε ἐκ τοῦ λαοῦ κρυφίως. καὶ ἐὰν οἶδας, προφήτευσον καὶ εἰπέ, δεῖξον ἡμῖν ἐκ τοῦ ὄχλου τὸν τύψαντά σε, καὶ γνωσόμεθα ὅτι προφήτης εἶ σύ.

turbæ, & tenentes Chriſtum in medio ſui, incipiebant latenter a tergo ejus aliqvi, & pulſabant eum, aut interrogabant eum, alii tentantes, dic nobis, nonne aliqvis de populo clam te percuſſit: & ſi noſti prophetiza, & loqvere. Monſtra nobis eum ex turba qvi te verberavit, & cognoſcemus qvoniam Propheta es tu.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μα.

Τί ἐστι καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα. καὶ γὰρ πάντες οἱ θνήσκοντες πρῶ- C τον τελευτῶσι, καὶ οὕτως τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς κλίνουσιν.

QVÆSTIO XLI.

Qvidnam eſt illud: *Et inclinato capite* Joan.19.30. *tradidit ſpiritum?* Nam omnes moribundi, moriuntur primum, & tum demum inclinant capita.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ πάντα ἐτέλεσεν ὁ Κύριος τὰ γεγραμμένα, τὴν σάρκωσιν, τὴν γέννησιν, τὴν βάπτισιν, τὴν τῶν σημείων ἐπίδειξιν, τῆς διδασκαλίας τὴν ἐνέργειαν, τῶν μαθητῶν τὴν οἰκείωσιν· τὰ ἀνθρώπινα πάντα, τὸ πάθος, τὴν σταύρωσιν τοὺς ἐμπαιγμούς, τὰς τρώσεις τῶν ἥλων, μετὰ τὸ πληρῶσαι ταῦτα, ἅπερ ἔδει παθεῖν, ἐλείπετο μόνον ὁ θάνατος, καὶ φοβούμενος οὐκ ἐτόλμα D προσεγγίσαι αὐτῷ. διὰ τοῦτο ἔκλινεν ὁ Χριστὸς τὴν κεφαλήν, καλῶν αὐτόν. ἕως γὰρ μὴ ἔκλινε τὴν κεφαλήν, οὐκ ἐτόλμα προσεγγίσαι αὐτῷ. διὰ τοῦτό φησιν ὁ Εὐαγγελιστής· καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα.

RESPONSIO.

Qvoniam omnes ſcripturas Chriſtus adimplevit, incarnationem, Nativitatem, tinctionem in aqva, ſignorum declarationem, efficacem doctrinæ demonſtrationem, familiarem cohabitationem diſcipulorum: Humana deniqve omnia: Paſſionem, crucem, illuſiones, vulnera clavorum: Iſtis, inqvam, omnibus impletis, qvæ pati debuerat, ſola mors reſtabat adhuc. Atqve hæc qvidem ſibi metuens, appropinqvare non audebat, ideo Chriſtus inclinato capite vocavit ipſam. Nam anteqvam caput inclinaſſet, verebatur propius accedere. Ideo inqvit Evangeliſtes: *Et inclinato capite tradidit ſpiritum.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μβ.

Τίνος χάριν ἐκραύγασεν ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ φωνῇ μεγάλῃ.

QVÆSTIO XLII.

Qvare magna voce clamavit Chriſtus Mat.28.46. in cruce?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἵνα δείξῃ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἐκφοβήσῃ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ πρὸς πίστιν εἰσαγάγῃ. καὶ γὰρ

RESPONSIO.

Ut ſuã declararet potentiam, deterreret Judæos, & ad fidem adduceret. Hæc enim

Digitized by Google

vox petras diſcidit, velum templi diſrupit, terram movit, & apertis mortuorum ſepulchris, mortuos excitavit. Ac ne ſic qvidem intellexerunt inſenſati Judæi.

A ἡ φωνὴ αὕτη τὰς πέτρας διέσχισε, καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ καὶ ἔρρηξε, τὴν γῆν τε ἔσεισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἀνέῳξε, καὶ οὐδὲ οὕτως συνῆκαν οἱ ἀγνώμονες Ἰουδαῖοι.

QVÆSTIO XLIII.

Joan. 20. 11. Qvomodo vidit Maria Dominum? Flens enim in monumento ſtabat coram Angelis, triſti vultu & aſpectu demiſſo. Qvomodo igitur vidit eum, qvi a tergo veniebat obambulans?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μγ.

Πῶς εἶδεν ἡ Μαρία τὸν Κύριον, καὶ ποίῳ τρόπῳ; καὶ γὰρ ἵστατο κλαίουσα ἐν τῷ μνημείῳ ἔμπροσθεν τῶν Ἀγγέλων σκυθρωπῷ τῷ ἤθει, καὶ κατηφῆ τῇ θέᾳ. πῶς οὖν εἶδεν αὐτὸν ὄπισθεν αὐτῆς περιπατοῦντα καὶ ἐρχόμενον;

RESPONSIO.

Sic habet. Cum angeli ſederent Mariæ ex adverſo, viderentqve Chriſtum ei a tergo imminentem: illa qvidem non reſpiciebat, Angeli vero ſedentes e regione, viderunt Chriſtum a tergo venientem, qvi ſurrexerunt. Videns vero mulier Angelos ſurrexiſſe, animo perculſa, reſpexit ad videndum, qvid Angeli cernerent, & vidit venientem Jeſum. Hæc eſt cauſa qvod Maria, retro converſa, vidit Dominum.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἔχει δὲ οὕτως. ἐπεὶ ἐκαθέζοντο οἱ Ἄγγελοι ἔμ-
B προσθεν αὐτῆς, καὶ ἔβλεπον τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον ὀπίσω αὐτῆς· ἐκείνη δὲ ὀπίσω αὐτῆς οὐχ ἑώρα· οἱ δὲ Ἄγγελοι καθεζόμενοι ἐξ ἐναντίας αὐτῆς ἐθεώρουν τὸν Χριστὸν ἐρχόμενον ὀπίσω αὐτῆς, καὶ εὐθέως ἀνέστησαν. ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ τοὺς Ἀγγέλους ἀποπηδήσαντας ἐξεπλάγη, καὶ αὖθις ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω ἰδεῖν τί ἐθεάσαντο οἱ Ἄγγελοι, καὶ εἶδεν ἐρχόμενον τὸν Ἰησοῦν. αὕτη ἐστὶν αἰτία τοῦ ἰδεῖν τὴν Μαρίαν τὸν Κύριον στραφεῖσαν εἰς τὰ ὀπίσω.

QVÆSTIO XLIV.

Luc. 24. 41. Qvare cum diſcipulis poſt reſurrectionem ſuam Chriſtus edere voluit, nec alia pars eſt inventa, qvam aſſipiſcis, & de apiario favo.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μδ.

Διατί ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐζή-
C τησε μετὰ τὴν ἀνάστασιν φαγεῖν, οὐχ εὑρέθη δὲ ἕτερον μέρος, ἀλλ᾽ ἢ μόνον ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, ἀπὸ μελισσίου κηρίον;

RESPONSIO.

Qvidam illud de favo apiario, ſalem interpretati ſunt, qvæ verba futilium nugonum ſunt fabulæ. Nam favus & aſſus piſcis ejusmodi ſunt, qvalia dicit ſcriptura. Habet autem admirandam interpretationem, & profundam atqve valde remotam perveſtigationem ſenſus iſtius lectionis. Eſt autem hic: Piſcis ſimilitudinem habet aſperæ converſationis eorum, qvi bonis operibus ſeſe exercent, qvi jejuniis, vigiliis, & aliis caſtigationibus carnem domant: qvi ſeipſos mundo & voluptatibus crucifixerunt, & qvi humiditati vitæ voluptatibusqve renunciarunt, ariditate ſeipſos domantes, diſciplinæ viam ingrediuntur, qvemadmodum præcepit Chriſtus:

Marc. 8. 35. *Qvi vult animam ſuam ſervare, perdet eam*, jejuniis utiqve, vigiliis & aliis afflictionibus. Qvomodo vero piſcis aſſimiletur diſciplinæ ſtudio, vel afflictionibus, nunc attende. Piſci ſimilis eſt homo.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τινὲς τὸ ἀπὸ μελισσίου κηρίον, ἅλας ἡρμήνευσαν εἶναι. φλυάρων μυθολογία ταῦτα τὰ ῥήματα. τὸ γὰρ ἀπὸ μελισσίου κηρίον καὶ ἰχθύος ὀπτοῦ μέρος, ταῦτά εἰσιν οἷα λέγει ἡ γραφή. ἔχει δὲ παράδοξόν τινα ἑρμηνείαν καὶ βαθυτάτην καὶ ἀναγωγικωτάτην ἀκρίβειαν. ὁ νοῦς τῆς ἀνα-
D γνώσεως ταύτης ἐστὶν οὗτος. ὁ μὲν ἰχθὺς παρεικάζεται εἰς τὴν σκληρὰν διαγωγὴν τῶν ἀσκητῶν, τῶν δαμασάντων τὴν σάρκα νηστείαις καὶ ἀγρυπνίαις καὶ ταῖς λοιπαῖς κακοπαθείαις, καὶ σταυρωσάντων ἑαυτοὺς τῷ κόσμῳ καὶ ταῖς ἡδοναῖς, καὶ ὑγρότητι καὶ ταῖς τρυφαῖς τοῦ βίου ἀποταξαμένων, καὶ τῇ ξηρότητι ἑαυτοὺς δαμασάντων, καὶ τῇ ἀσκητικῇ ὁδῷ πορευομένων, καθὼς ἐνετείλατο ὁ Χριστός· ὁ θέλων τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτὴν, ἐν νηστείαις δηλονότι καὶ ἀγρυπνίαις, καὶ ταῖς λοιπαῖς κακοπαθείαις. πῶς δὲ παρεικάζεται ὁ ἰχθὺς εἰς τὴν ἄσκησιν, ἢ τὴν κακοπάθειαν, ἄκουσον. ἄνθρωπος ὅμοιός ἐστι τοῦ ἰχθύος.

A ὥσπερ γὰρ ὁ ἰχθὺς ἕως ἐστὶν ἐν τῇ θαλάσσῃ ἔχει πᾶσαν τὴν ὑγρότητα, καὶ ζῇ μετὰ τοῦ αἵματος αὐτοῦ, καὶ πάσης ἰλύος· ὅταν δὲ κρατηθῇ ἔξω τοῦ ὕδατος, νεκροῦται· τιθέμενος δὲ ἐν τῷ πυρὶ ὀπτᾶται καὶ ξηραίνεται, καὶ ἀπόλλυσι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἀκαθαρσίαν· τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐστὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἕως ἐστὶ μέσον τοῦ βίου, ζῇ ἐμπαθῶς πρὸς τὰς ἡδονὰς, καὶ ἀκολάστοις ἐπιθυμίας. ὅταν δὲ ἀποστῇ τοῦ κόσμου, καὶ βιώσῃ ἐν ἀσκήσει καὶ σκληραγωγίᾳ ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὑπὸ πυρὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος θερμαινόμενος, τότε ξηραίνεται ἐκ τῶν παθῶν, καὶ καθαίρεται ἀπὸ πάσης ἀκαθαρσίας, καὶ γίνεται τῷ Θεῷ θυσία εὐάρεστος διὰ τῶν ἀρετῶν, ὥσπερ ὁ ἰχθὺς B γίνεται ἐπιτήδειος εἰς τροφὴν ὀπτηθεὶς ἐπ' ἀνθράκων. οὕτως καὶ ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς θέρμης τοῦ ἁγίου Πνεύματος καθαρθεὶς γίνεται θυσία εὐπρόσδεκτος τῷ Κυρίῳ.

Τὸ δὲ ἀπὸ μελισσίου κηρίον ἐστὶ πάλιν τοιαύτην ἔχον τὴν ἑρμηνείαν. Ζητητέον τοίνυν, πῶς οὐκ ἦν τὸ μέλι χωρὶς κηρίου. ἔστιν δὲ καὶ κηρίον χωρὶς μέλιτος· καὶ ἔστι καὶ μέλι χωρὶς κηρίου. ἐκεῖ δὲ εὑρέθησαν τὰ ἀμφότερα· κατὰ τίνα δὲ τρόπον, ἄκουσον. τὸ μὲν μέλι διὰ τὴν γλυκύτητα τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὃ ἔμελλεν ἐκχέειν πρὸς τοὺς Ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς πιστούς· C τὸ δὲ κηρίον διὰ τὴν σφραγῖδα, ἣν παρέχει τοῖς πιστοῖς πᾶσι διὰ τοῦ βαπτίσματος. καὶ γὰρ ὁ θησαυρὸς, ὅσον ἐστὶ βεβυσμένος διὰ κηρίου, τοσοῦτόν ἐστιν ἀσφαλέστερος. τούτῳ τῷ τρόπῳ οὖν καὶ τῆς θείας χάριτος πλοῦτος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὑπάρχει ἄσυλος, ἔχων τὴν σφραγῖδα τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν πίστιν εἰς Χριστόν.

Nam ſicut piſcis dum adhuc eſt in mari ſufficientem habet humiditatem, & in luto vivit ſuum adhuc ſangvinem habens: qvando vero captus ex aqva venerit, moritur, ad ignem vero poſitus aſſatur & areſcit, perditqve ſuam omnem humiditatem, ſangvinem & immunditiem. Atqvi talis etiam eſt homo, dum adhuc in medio vitæ ſuæ curriculo affectibus indulgens, vivit in voluptatibus & immoderatis concupiſcentiis. Qvando vero relicto mundo, aſperioris vitæ in deſerto exercitium ſubierit, a ſancti Spiritus igne calefactus, a ſuis affectibus areſcit, & ab omni repurgatur immunditia, atqve per virtutes accepta Deo fit hoſtia. Nam ſicut piſcis ad carbones aſſatus, fit commodus & utilis cibus: ſic homo per calorem Spiritus ſancti repurgatus, grata fit hoſtia Domino.

Nunc qvod ad favum apiarium attinet, talem habet interpretationem. Qværendum itaqve qvomodo non fuerit mel ſine favo. Eſt qvidem favus ſine melle, & aliqvando mel eſt ſine favo: hic vero repertum eſt utrumqve, qvo vero pacto audi, mel qvidem propter ſancti Spiritus dulcedinem, qvam ſuper Apoſtolos & omnes fideles effuſurus erat. Favum vero habuit, propter ſignaculum, qvo per Baptiſmum omnes fideles obſignavit. Etenim theſaurus mellis, qvanto magis munitus eſt a favo, tanto eſt tutior. Conſimili modo & gratiæ divinæ tanto ſunt tutiores divitiæ in homine, qvi baptiſmi ſignaculum & ſignum crucis, deniq; fidem qvoqve qvæ eſt in Chriſtum habet.

ΠΕΡΙ ΔΟΞΗΣ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ με.

ΓΙΝΩΣΚΕ δὲ, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς, μετὰ τὸ σαρκωθῆναι ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ ἐκ τῆς ἀεὶ παρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπῆσαι, καὶ πάντα ἀνθρώπινα ἀναλαβέσθαι χωρὶς ἁμαρτίας καὶ ἀσθενείας, καὶ μετὰ τὸ θαυματουργῆσαι καὶ σταυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι κατὰ τὰς γραφὰς, ὕστερον ἀνελήφθη καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ

D

DE GLORIA CHRISTI.

QVÆSTIO XLV.

SCIENDUM vero qvod Dominus noſter & Deus Jeſus Chriſtus poſt ſuam qvam ex Spiritu ſancto ex Maria perpetua Virgine ſumſit, incarnationem, poſt humanam formam, totamqve poſt aſſumtam humanam, ſine tamen peccato & ignorantia, naturam, poſtqvam tanta edidiſſet miracula, eſſetqve crucifixus, & tertia die reſurrexiſſet ſecundum ſcripturas: poſtmodum aſſumtus eſt, & cōſedit ad dextram

Dei: Dextram vero Dei cum audis, ne locos vel figurarum poſitiones circumſcribe. Dextrum etenim & ſiniſtrum, ſunt finitorum qvæ deſcribi poſſunt: Deus autem increatus eſt, & infinitus: cui nulla adſcribi forma, & qvi nec ipſe circumſcribi qveat: Dexteram vero Dei qvando audieris, majeſtatem Dei & gloriam intellige. Et Dei qvidem filius & Deus: ſicuti dictum eſt, poſt adimpletam totam diſpenſationem, tandem aſſumtus eſt. Spiritus vero ſanctus in ſancto feſto Pentecoſtes ſuper ſanctos Apoſtolos veniens, & ſuper omnem carnem effuſus, non eſt rurſus aſſumtus, ſed in generationes tranſit in omnes, & ſicuti qvemlibet hominum invenit habitat ſuper eum pro convenientia cujusqve & puritate, multum in anima ſuperans dulcedinem mellis.

QVÆSTIO XLVI.

Qvid eſt, qvod dicit Chriſtus, *Si qvis locutus fuerit aliqvid contra filium hominis, remittetur ei: at ſi qvis locutus fuerit contra Spiritum ſanctum, non remittetur ei, nec in hoc, nec in futuro ſeculo?*

INTERPRETATIO.

Hoc ideo dixit Chriſtus, qvod cum duplicis ſit eſſentiæ, Deus *nimirum* & homo, omni blaſphemiam contra carnem ipſius loqventi, peccatum remittatur, ſi ejus ipſum pœniteat: illi vero, qvi blaſphemiam dixerit. *Cætera deſiderantur.*

* Tertia perſona ſimilis homini, humanam illius præſentiam, *ſive adventum*, aclariſſime deſcribit: qvarta deniqve aſſimilata aqvilæ volanti, Spiritus ſancti gratuitam illam donationem Eccleſiæ ſuperinvolantem declarat. Et conſentiunt cum his ipſa etiam Evangelia, in qvibus Chriſtus una conſidet. Illud enim *qvod eſt* ſecundum Joannem, exponit *nobis* imperatoriam illam & illuſtrem ipſius ex Patre nativitatem, cum ait, *In principio erat Verbum:* (Joan. 1.1.) qvamobrem etiam *Joannes* aqvilæ nomen accepit, eo qvod altiſſima qvæqve pervolans inde inexplicabilium ſcientiam edoctus, & occulta divinæ doctrinæ deferens, illam qvæ nullis verbis exponi, nulloqve rationis intellectu comprehendi poteſt, Filii generationem conſcripſerit. Qvod vero ſecundum Lucam a Sacerdote Zacharia orditur: & qvod eſt ſecundum Matthæum, ejus, qva homo eſt, generationem exponit: (Matth. 1.4.) *Liber,* inqvit, *generationis.* At qvod eſt ſecundum Marcum, Principium, ait, Evangelii. Et hinc eſt qvod Deus cum hominibus qvatuor univerſalia fœdera ſanxerit:

Θεοῦ. δεξιὰν δὲ ἀκούων τοῦ Θεοῦ, μὴ τόπους καὶ σχήματα δόξης περιγράφε. δεξιὰ γὰρ καὶ ἀριστερὰ τῶν περιγραφομένων ἐστίν· ὁ δὲ Θεὸς ἄπλαστος καὶ ἀόριστος καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ ἀπερίγραπτός ἐστι. δεξιὰν δὲ τοῦ Θεοῦ ὅταν ἀκούσῃς, τὴν δόξαν καὶ τὴν τιμὴν τοῦ Θεοῦ εἶναι νόει. καὶ ὁ μὲν υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός, καθὼς εἴρηται, μετὰ τὸ πληρῶσαι πᾶσαν οἰκονομίαν, ὕστερον ἀνελήφθη· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κατελθὸν ἐπὶ τοὺς ἁγίους μαθητὰς τῇ ἁγίᾳ Πεντηκοστῇ, καὶ ἐκχυθὲν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, οὐκ ἀνελήφθη ἀλλὰ κατὰ γενεὰν καὶ γενεὰν διέρχεται εἰς πάντας, καὶ καθὼς ἕνα ἕκαστον εὕρῃ τῶν ἀνθρώπων κατασκηνοῖ ἐπ' αὐτὸν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἑκάστου καθάρσεως, ὑπὲρ μέλι γλυκάζον ἐν τῇ ψυχῇ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μϛ.

Τί ἐστιν, ὃ εἶπεν ὁ Χριστός, ὅτι ὃς ἂν εἴπῃ λόγον κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἀφεθήσεται αὐτῷ· ὃς δ' ἂν εἴπῃ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος οὐκ ἀφεθήσεται, οὔτε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι;

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Τοῦτο εἴρηκεν ὁ Χριστὸς ἐπειδὴ διπλοῦς κατ' οὐσίαν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, πᾶς ὅστις ἀθετήσει βλασφημῶν εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ, ἀφεθήσεται αὐτῷ μετανοήσαντι. τῷ δὲ βλασφημήσαντι εἰς τὴν * * μφαίνον τὸ τρίτον πρόσωπον ὅμοιον ἀνθρώπῳ τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ παρουσίαν φανερώτατα γράφον· τὸ δὲ τέταρτον ὅμοιον ἀετῷ πετομένῳ, τὴν τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν ἐφιπταμένην δόσιν σαφηνίζον. καὶ τὰ Εὐαγγέλια τούτοις σύμφωνα, ἐν οἷς συγκαθέζεται ὁ Χριστός. τὸ μὲν γὰρ κατὰ Ἰωάννην τὴν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἡγεμονικὴν καὶ ἔνδοξον αὐτοῦ γενεὰν ἐκδιηγεῖται λέγων· ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. διὸ καὶ ἀετὸς μετωνόμασαι, ὡς τὰ ὕψη * καὶ νεμβατήσας, κἀκεῖθεν τὰ ἀπόρρητα μυηθείς, καὶ τὰ κρυπτὰ τῆς θεολογίας * ἀνιμησάμενος, καὶ τὴν ἄρρητον καὶ ἀκατάληπτον γέννησιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ συγγραψάμενος. Τὸ δὲ κατὰ Λουκᾶν ἄρχεται ἀπὸ τοῦ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως. Τὸ δὲ κατὰ Ματθαῖον τὴν κατὰ ἄνθρωπον αὐτοῦ γέννησιν γράφει. Βίβλος γενέσεως. Τὸ δὲ Μάρκον, ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου. διὰ τοῦτο καὶ τέσσαρες καθολικαὶ διαθῆκαι τοῖς ἀνθρώποις ἐδόθησαν. μία

μία μὲν κατὰ τὸν κατακλυσμὸν τοῦ Νῶε ἐπὶ τοῦ τόξου· δευτέρα ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς περιτομῆς· τρίτη ἡ διὰ τοῦ Μωσέως ἐν τῇ νομοθεσίᾳ· τετάρτη ἡ διὰ τοῦ ἁγίου Εὐαγγελίου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ χάρις καὶ δωρεά.

ΕΚ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ἑρμηνεῖαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μζ.

Τί ἐστιν, ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι οὐκ ἦν ἀκμὴν κοσμηθεῖσα. ἐπικειμένου γὰρ τοῦ ὕδατος ἐπάνω αὐτῆς, ἀόρατος ἦν ἤτοι ἀθεώρητος καὶ ἀφανής. ἀκατασκεύαστος δὲ ἤτοι ἀκαλλώπιστος, ἀτελείωτος· ἀκμὴν γὰρ οὐκ εἶχεν, οὔτε ἄνθη, οὔτε λειμῶνας, οὔτε φυτά, οὔτε βλάστην.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μη.

Ποῖον πνεῦμα ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὕδατος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τισὶ μὲν δοκεῖ, τὸ πανάγιον πνεῦμα ζωογονοῦν τὴν τῶν ὑδάτων φύσιν. ἐγὼ δὲ ἁρμοδίως τὸ ἐπεφέρετο τὴν κινητικὴν τοῦ ἀέρος οὐσίαν φημὶ παραδηλοῦν, καθὰ καὶ Δαβὶδ περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων φησί· πνεύσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ῥυήσεται ὕδατα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ μθ.

Διατί μίαν τὴν συναγωγὴν τῶν ὑδάτων εἰπών, μετὰ ταῦτα πολλὰς προσωνόμασε; συνήχθη γάρ, φησίν, τὸ ὕδωρ τὸ ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὰς συναγωγὰς αὐτῶν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μία ἐστὶ τῶν ὑδάτων ἡ φύσις, καὶ συναγωγή. πληθυντικῶς δὲ τὰς συναγωγὰς ὠνόμασεν, ἐπειδὴ ἄλλο μὲν τὸ Ἰνδικὸν πέλαγος, ἄλλο δὲ τὸ Ποντικόν, καὶ τὸ Ἀτλαντικὸν ἕτερον. καὶ ἄλλο μὲν ἡ Προποντίς, καὶ Αἰγαῖον ἕτερον, καὶ ἄλλος πάλιν ὁ Ἰώνιος κόλπος. ἔξωθεν δὲ πάλιν ἐπέκειται τὸ μέγιστον πέλαγος, ὃ τινες Ὠκεανὸν ὀνομάζουσιν. τούτου χάριν, ὡς μὲν συνηγμένην συναγωγὴν μίαν ὠνόμασεν· ὡς δὲ διῃρημένην συναγωγάς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ν.

Ποῖον φῶς ἐχώριζε τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα, πρὶν γενέσθαι τὸν Ἥλιον; καὶ γὰρ ὁ Ἥλιος καὶ οἱ λοιποὶ φωστῆρες ὕστερον ἐγένοντο. καὶ ἐγένετο δὲ ἑσπέρα, καὶ ἐγένετο πρωΐ ἡμέρα. πῶς γὰρ νοητέον; οὔπω γὰρ Ἥλιος.

A primum qvidem poſt diluvium cum Noe, per Iridem: ſecundum vero cum Abrahamo, ſub ſignaculo circumciſionis: at tertium per Moſem, cum leges ferret: qvartum deniqve, qvod eſt donum gratuitum, per ſacrum Evangelium Domini noſtri Jeſu Chriſti.

QVÆSTIONES EX VEteri Teſtamento.

QVÆSTIO XLVII.

Qvidnam eſt qvod dicitur: *Terra autem erat inviſibilis, & incondita.* Gen. 1.

RESPONSIO.

B Qvia nondum erat vigor qvo exornaretur. Infuſa namqve ſuper terram aqva videri non poterat, inviſibilis videlicet & latens: incondita vero nec adhuc dum exornata, qvia incompoſita & nondum perfecta. Nullus enim illi adhuc vigor erat, nulli flores vel prata, neqve plantæ vel germen aliqvod.

QVÆSTIO XLVIII.

Qvalis erat ille ſpiritus, qvi ferebatur ſuper aqvas?

RESPONSIO.

Videtur qvidem qvibusdam qvod ſpiritus ille ſanctus ſit Spiritus, vivificans aqvarum naturam. Ego vero aut abſurde per il-
C lud verbum, Ferebatur, dico ſignificari motivam aeris eſſentiam: etiam juxta David de Deo hujus univerſi dicentem: *Flabit ſpiritus & fluent aqvæ.* Pſal. 147.

QVÆSTIO XLIX.

Qvare cum unam congregationem aqvarum dixiſſet poſtmodum multas vocavit? Inqvit enim: *Congregata eſt aqva, qvæ ſub cælo erat in congregationes ſuas.* Gen. 1. 9.

RESPONSIO.

Una eſt aqvarum natura, & congregatio. Pluraliter vero collectiones vocavit, eo qvod aliud qvidem eſt Indicum pelagus,
D aliud vero Ponticum, & aliud Atlanticum, aliud Propontis, & Ægæum eſt aliud, & aliud Jonius ſinus. Extra vero terram alluit maximum Pelagus, qvod Oceanum vocant. Eam ob cauſam, aqvam qvidem ut eſt congregata collectionem: ut autem ab alia, ſeparata eſt alia, collectiones vocavit.

QVÆSTIO L.

Qvale lumen ſeparabat diem & noctem anteqvam Sol creatus eſſet? Nam Sol & reliqva luminaria poſtea demum ſunt facta. Qvomodo ergo illud intelligendum: *Et fuit veſpera & mane dies:* cum Sol nondum eſſet? Gen. 1. 5.

Digitized by Google

RESPONSIO.

A Fiat lux, dixit Deus, & facta eſt. Illa igitur erat, qvæ diſtinguebat diem ac noctem. Et dixit Deus, *Fiat lux, & facta eſt.* Lux illa non eſt Sol: Qvalis vero lux ſit, audi: Eſt hæc lux illa matutina, qvæ exoritur diluculo & mundum illuſtrat, anteqvam Sol oriatur. Nec eſt ut aliqvis putet, qvod Solis hic ſplendor ſit qvi Solem præveniens ſtatim lucet & mundum illuſtrat: ſed hoc illud ipſum eſt qvod dicit ſcriptura: Et dixit Deus: *Fiat lux, & facta eſt lux.* Hæc lux magna & ſplendidiſſima cum eſſet, diviſit eam Deus in luminaria illa, Solem & Lunam, & reliqva.

QVÆSTIO LI.

Gen. 1. 14. Qvid eſt qvod inqvit, *Sint in ſigna & ſtata tempora, & dies & annos?*

RESPONSIO.

Signa vocat cognoſcere ſementis faciendæ, meſſis & vindemiæ opportunitatem, qvo tempore plantandum, & ligna qvando cædenda. Nam qvivis temporis articulus peculiare habet opus. Qvodvis temporis ſpatium ſuas habet opportunitates, qvibus peculiare aliqvod opus exerceri debet.

QVÆSTIO LII.

Qvare plantas qvidem ante luminaria creavit Deus, animalia vero poſt?

RESPONSIO.

Propterea qvod plantæ ſunt inanimatæ, & non habent oculos, ſuntqve ante luminaria creata. Splendorem enim lucis portabant, poſt luminaria vero tandem animalia creata ſunt. Nam lucem illam magnã qvam Deus fecerat, in luminaria diviſit: qvæ lux hinc inde diſperſa, aliqvatenus eſt imminuta: qvod niſi factum fuiſſet, non potuiſſent animalia ſuſtinere magnum jubar, & ſplendorem tanti ignis. Atqve hujus qvidem rei gratia poſt Solem & Lunam ſunt animalia creata, ut illius ignis ſplendorem perferre poſſent.

QVÆSTIO LIII.

Qvare Deus cum ex terra finxiſſet hominem, non etiam finxit Evam, ſed eam formavit ex ejus coſta?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ φῶς εἶπεν ὁ Θεὸς, καὶ ἐγένετο. ἐκεῖνο οὖν ἦν τὸ διαχωρίζον τὴν ἡμέραν καὶ τὴν νύκτα. καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, ὅτι γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. τοῦτο οὐκ ἔστιν Ἥλιος. ποῖον δέ ἐστι τοῦτο τὸ φῶς ἄκουσον. τοῦτο τὸ φῶς ἐστι τὸ πρωϊνὸν, ὅπερ ἀνατέλλει καὶ φωτίζει τὸν κόσμον ἀπὸ πρωῒ πρὶν ἀνατεῖλαι τὸν Ἥλιον. καὶ μηδεὶς νομίσῃ, ὅτι τοῦ Ἡλίου ἐστὶ τὸ φέγγος ἐκεῖνο, ὅπερ αὐγάζει ταχὺ καὶ φωτίζει τὸν κόσμον πρὶν τοῦ Ἡλίου· ἀλλ' αὐτό ἐστιν ὅπερ λέγει ἡ γραφή· καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς. B τοῦτο τὸ φῶς πολὺ καὶ ὑπερλαμπρὸν ὑπάρχον, τότε διεῖλεν αὐτὸ ὁ Θεὸς εἰς τοὺς φωστῆρας τόν τε Ἥλιον καὶ τὴν Σελήνην καὶ τὰ λοιπά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ να.

Τί λέγει, ὅτι ἔστωσαν εἰς σημεῖα καὶ εἰς καιροὺς, καὶ ἡμέρας καὶ ἐνιαυτούς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σημεῖα καλεῖ τὸ εἰδέναι σπόρου καιρὸν καὶ θέρους, καὶ τρυγητοῦ, τὸ φυτεῦσαι ἐν ποίῳ καιρῷ, πότε ξύλον τεμεῖν. ἕκαστος γὰρ καιρὸς ἔχει τὴν ἰδίαν ἐργασίαν. τέσσαρας γὰρ ἔχει καιροὺς C ὁ χρόνος. ἕκαστος δὲ καιρὸς ἔχει τὴν ἰδίαν ἐργασίαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νβ.

Διατί τὰ μὲν φυτὰ πρὸ τῶν φωστήρων ἐποίησεν ὁ Θεός· τὰ δὲ ζῶα μετὰ ταῦτα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διότι τὰ μὲν φυτά εἰσιν ἄψυχα, καὶ οὔτε ὀφθαλμοὺς ἔχουσι, καὶ ἐκτίσθησαν πρὸ τῶν φωστήρων. ἐβάσταζον γὰρ τοῦ φωτὸς τὴν λαμπρότητα. μετὰ δὲ τοὺς φωστῆρας ὕστερον ἐγένοντο τὰ ζῶα, D ἐπειδὴ ἐμέρισεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς τὸ πρῶτον τὸ μέγα ὃ ἐποίησεν εἰς τοὺς φωστῆρας, καὶ διεσκορπίσθη καὶ ἐγένετο ἐλαφρότερον. εἰ μὴ γὰρ οὕτως ἐγένετο, οὐκ ἠδύνατο τὰ ζῶα ὑποφέρειν τὴν πολλὴν ἀστραπὴν καὶ τὴν λαμπρότητα ὅλου τοῦ πυρὸς ἐκείνου. καὶ διὰ τοῦτο ἐγένοντο ὕστερον τὰ ζῶα, ὅπως δυνῶνται φέρειν τοῦ πυρὸς τὴν λαμπρότητα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νγ.

Διατί ὁ Θεὸς πλάσας τὸν ἄνθρωπον ἐκ τῆς γῆς, οὐκ ἔπλασε καὶ τὴν Εὔαν, ἀλλ' ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ ἔπλασεν αὐτήν;

Digitized by Google

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. A

Ἵνα μὴ ἔχωσιν ἀφορμὴν λέγειν, ὅτι ἄλλο τὸ χῶμά ἐστι τοῦ Ἀδάμ, καὶ ἄλλο τῆς Εὔας· καὶ κρεῖσσον ἦν τὸ χῶμα ὃ ἔπλασε τὸν Ἀδάμ, καὶ ἐξ ἐκείνου εἰσὶν οἱ καλοὶ καὶ ἐνάρετοι ἄνθρωποι· ἀπὸ δὲ τῆς Εὔας εἰσὶν οἱ κακοὶ καὶ πονηροί, καὶ οἱ σκολιοὶ ἄνθρωποι. διὰ τοῦτο ἔπλασεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς ἐξ ἑνὸς χώματος.

RESPONSIO.

Ne haberent occaſionem dicendi, aliud eſſe lutum Adæ, & aliud Evæ, & lutum Adæ, præſtantius eſſe, qvodqve ex hoc boni & probi homines, ex Eva vero ſint mali, perverſi & pravi: Ideo fecit eos Deus ex uno eodemqve luto terræ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νδ.

Διατί ὡς ἐστι κρεῖσσον καὶ παραδοξότερον ποίημα τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος· βασιλέα γὰρ αὐτὸν πεποίηκεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ κατ᾽ εἰκόνα καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν αὐτοῦ ἐποίησεν αὐτόν· πῶς ἔπλασεν B αὐτὸν ὁ Θεὸς ὕστερον πάντων;

QVÆSTIO LIV.

Cum præſtantior & mirabilior factura Dei ſit homo (Regem enim ipſum ſuper terram fecit, & ſecundum imaginem ſimilitudinemqve ſuam creavit ipſum) cur omnium poſtremum creavit eum Deus?

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ ὥσπερ βασιλεύς, ὅταν μέλλῃ ἀπελθεῖν ἐν πόλει τινί, πρῶτον εὐπρεπίζουσιν αὐτοῦ τὴν ἑτοιμασίαν, καὶ κατασκευάζοντες αὐτοῦ τὴν δωροφορίαν, καὶ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ὑπηρεσίαν, καὶ ἀνάπαυσιν, μετὰ τοῦτο δὲ παραγίνεται ὁ βασιλεύς· οὕτω γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. πρῶτον ἐφρόντισεν ὁ Θεὸς τὰ τῆς ἀναπαύσεως αὐτοῦ, καὶ εἰργάσατο τὴν κατοικίαν αὐτοῦ καὶ πᾶσαν τὴν χρείαν καὶ ἀνάπαυσιν αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα ἔπλασεν αὐτόν.

RESPONSIO.

Qvemadmodum Rex qvando in aliqvam urbem adventurus dicitur: Primum omnem ejus apparatum inſtruunt, parantes dona qvæ conferant, & totum ſatellitium & hoſpitium, ac tum demum advenit Rex: Ad eundem modum cum homine qvoqve factum eſt. Primo habitaculum ei procuravit Deus, fecitqve ſedem habitationis, ac de omnibus neceſſariis ei proſpexit, poſtea ipſum creavit.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νε. C

Τί ἐστι τὸ ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν; τί τὸ κατ᾽ εἰκόνα; καὶ τί τὸ καθ᾽ ὁμοίωσιν;

QVÆSTIO LV.

Qvid illud eſt, *Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem noſtram?* qvid eſt, ſecundum imaginem? Et qvid illud, *juxta ſimilitudinem?* Gen. 1.26.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οὐχ ὥσπερ οἱ ἄνθρωποι, οὕτως καὶ ὁ Θεός ἐστιν ἀνθρωπόμορφος, ἄπαγε. ἀλλὰ τὸ κατ᾽ εἰκόνα τοῦτό ἐστι, ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς βασιλεύει ἐν παντὶ κόσμῳ, καὶ ἄρχει, καὶ ἐξουσιάζει πάντων τῶν ἐν οὐρανῷ καὶ τῇ γῇ· οὕτω καὶ ὁ ἄνθρωπος ἄρχων καὶ βασιλεὺς καθέστηκε πάντων τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, καὶ αὐτεξουσίως ὃ βούλεται πράττει, καθάπερ καὶ ὁ Θεός. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ κατ᾽ εἰκόνα. Τὸ δὲ καθ᾽ ὁμοίωσιν; ἐστι τὸ ἀγαθὸν καὶ ἐνάρετον. ὥσπερ γὰρ ὁ Θεὸς ἀγαθός ἐστι καὶ ἐλεήμων, καὶ εὔσπλαγχνος, καὶ δίκαιος, μακρόθυμός τε καὶ πρᾶος ἀγαπητικός τε καὶ συμπαθής, εἰρηνικός τε καὶ ἐπιεικής, ἐλεῶν καὶ τρέφων πάντας ἀνθρώπους, καὶ ἐπὶ πᾶσιν τὸ ἀγαθὸν ἐνδεικνύμενος· τοιούτῳ τρόπῳ εἰργάσατο καὶ ἔπλασε, καὶ θέλει εἶναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα πάσῃ ἀρετῇ ὑπάρχῃ κατακεκοσμημένος, καὶ μιμεῖται Θεῷ κατὰ τὸ δυνατὸν ἀνθρώπῳ ἐν πάσῃ ἀγαθοεργίᾳ καὶ σεμνότητι,

RESPONSIO.

Non eſt Deus, ſicuti ſunt homines, humanam habens figuram, abſit. Sed qvod dicit, ſecundum imaginem: hoc eſt, Sicut in toto mundo Deus Rex eſt & Imperator, & poteſtatem exercet in omnia, & qvæ in cœlo ſunt & qvæ in terra. Sic etiam homo princeps & Rex conſtitutus eſt D ſuper omnes res terreſtres, qvi libera ſua voluntate facit qvod vult ſicut ipſe Deus. Et hoc eſt qvod dicitur, ſecundum imaginem. Qvod vero juxta ſimilitudinem dicitur, eſt illa bonitas & juſtitia. Sicut enim Deus bonus eſt, beneficus, miſericors, juſtus, longanimis, manſvetus, & qvi nos amat, & condolet, pacificus, & placidus, qvi noſtri miſeretur, & alit omnes homines, atq; hanc bonitatem omnibus exhibet. Ad eundem modum fecit & formavit, & talem vult eſſe hominem, ut omnibus virtutibus exornatus ſit, & imitetur Deum qvantum qvidem humanarum eſt virium in omni bono opere & honeſtate.

QVÆSTIO LVI.

A Ad qvem dixit Deus: *Faciamus hominem ſecundum imaginem, & juxta ſimilitudinem noſtram?*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νϛ.

Τίνι ὁ Θεὸς εἴρηκε, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν;

RESPONSIO.

Infames qvidam hæretici hoc ad Angelos & ad malos dæmones dictum eſſe contenderunt. Ubi delirant illi ſtupidi, nec intelligunt, qvod non dixit ſecundum imagines noſtras, ſed ſecundum imaginem noſtram. Dei enim & Angelorum ac dæmonum, neqve eſſentia nec imago eſt eadem. Ego autem dico: Qvod prævidens unigeniti filii incarnationem, & humanæ naturæ aſſumtionem, qvam ex Virgine naturam aſſumturus eſſet, cum ſic unam & eandem Dei & hominis perſonam, ac unam & eandem ſibi adorationem ab omni creatura oblatum iri intelligeret, ad ipſum unigenitum filium hunc dixit ſermonem.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τινὲς τῶν δυσωνύμων αἱρετικῶν πρὸς τοὺς Ἀγγέλους αὐτὸ εἰρηκέναι, καὶ τοὺς πονηροὺς δαίμονας ἔφθασαν· οὐ συνιέντες οἱ ἐμβρόντητοι, ὅτι οὐ κατ' εἰκόνας ἡμετέρας ἔφη, ἀλλὰ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν. Θεοῦ δὲ καὶ Ἀγγέλων καὶ δαιμόνων, οὔτε οὐσία, οὔτε εἰκὼν ἡ αὐτή. ἐγὼ δέ φημι, B ὅτι προθεωρῶν τὴν τοῦ μονογενοῦς σάρκωσίν τε καὶ ἐνανθρώπησιν, καὶ ὡς ταύτην τὴν φύσιν ἐκ Παρθένου λήψεται, καὶ οὕτως ἑαυτῷ ἓν μὲν πρόσωπον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων νοήσας, καὶ μίαν αὐτῷ προσκύνησιν παρὰ τῆς κτίσεως ἁπάσης προσφέρεσθαι, πρὸς αὐτὸν τὸν μονογενῆ υἱὸν ποιεῖται τὸν λόγον.

QVÆSTIO LVII.

Utra eſt principium & primas habet, nox vel dies?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νζ.

Ποία ἐστὶν ἀρχὴ, καὶ προτερεύει ἡ νὺξ, ἢ ἡ ἡμέρα;

RESPONSIO.

A primitiva qvidem mundi creatione, C ab eo tempore videlicet qvo factus eſt Adam usqve ad adventum Chriſti, prior fuit dies, ſicut etiam divina ſcriptura loqvitur, qvod dixerit Deus: *Fiat lux, & facta eſt lux, & qvod lucem Deus vocaverit diem, tenebras vero vocaverit noctem.* Primum poſita fuit lux, per hanc enim extitit primus dies. Et a luce primum inchoantes, in tenebras poſtea devenimus. A recta namqve via ad idola aberrantes, in tenebras errorum delati fuimus. A Chriſti vero adventu incipit D rurſus & diem præcedit nox. Ideo a veſpera incipientes, ſolenniter celebramus dies seqventes. Id qvomodo factum ſit, audies. Qvandoqvidem primo a luce defecimus ad tenebras, ab initio qvidem fuit lux, tenebræ vero ſunt inſecutæ. Ex eo vero tempore qvo Sol juſtitiæ Chriſtus Deus noſter mundo exortus eſt, & ex tenebris errorum ad lucem cognitionis Dei nos reduxit, a tenebris inchoamus, & in luce terminum conſtituimus. Ibi non refert, etiam ſi præcedat nox, cum hæc nobis initium det lucis, & ad lucem deducat. Etenim præſens noſtra vita, in ſcriptura tenebræ vocatur,

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀπὸ μὲν τῆς ἀρχῆθεν κοσμοποιΐας ἤτοι τῆς πλάσεως τοῦ Ἀδὰμ, ἕως τῆς Χριστοῦ παρουσίας, προτέρα ὑπῆρχεν ἡ ἡμέρα, καθὼς λέγει καὶ ἡ θεία γραφή. καὶ ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετο φῶς· καὶ ὅτι ἐκάλεσεν ὁ Θεὸς τὸ φῶς ἡμέραν, καὶ τὸ σκότος ἐκάλεσεν νύκτα. πρῶτον ἐτέθειστο τὸ φῶς. καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ὑπῆρχε πρώτη ἡ ἡμέρα, ἐπειδὴ ἀπὸ τοῦ φωτὸς ἠρξάμεθα, καὶ εἰς σκοτασμὸν κατηνέχθημεν ὕστερον· πλανηθέντες γὰρ ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ εἰς εἴδωλα καὶ σκοτασμὸν ἀπάτης ἐνεπέσαμεν. ἀπὸ δὲ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἄρχεται D πάλιν καὶ προτερεύει ἡ νὺξ τῆς ἡμέρας. διὰ τοῦτο καὶ ἀφ' ἑσπέρας ἀρχόμεθα ἑορτάζοντες τὰς ἐπαύριον ἡμέρας. ποίῳ δὲ τρόπῳ γέγονεν οὕτως, ἄκουσον. ἐπειδὴ τὸ πρῶτον ἀπὸ τοῦ φωτὸς πρὸς τὸ σκότος ἐνεπέσαμεν, διὰ τοῦτο καὶ τὸ φῶς ἔχει τὴν ἀρχὴν, τὸ δὲ σκότος ὕστερον. ἀφ' οὗ δὲ ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν τῷ κόσμῳ ἀνέτειλε, καὶ ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς πλάνης πρὸς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας ἡμᾶς ἐπανήγαγεν, διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τοῦ σκότους ἀρχόμεθα, καὶ πρὸς τὸ φῶς καταλήγομεν. ἐν τούτῳ κἂν ἡ νὺξ προτερεύει, ἀρχὴν διδοῦσα ἡμᾶς, καὶ παραπέμπουσα πρὸς τὸ φῶς. καὶ γὰρ ὁ βίος, οὗτος σκότος παρὰ τῇ γραφῇ ὀνομάζεται,

Digitized by Google

καθὼς ὁ θεσπέσιος Παῦλος οὕτω φησίν· ἀποθώμεθα τὰ ἔργα τοῦ σκότους, καὶ ἐνδυσώμεθα τὰ ὅπλα τοῦ φωτὸς, τουτέστι, τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. φῶς γὰρ ὁ μέλλων ἐστί. τὰ δὲ ὅπλα τοῦ φωτὸς ἐκείνου εἰσὶν αἱ ἀρεταί. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγεν· ἕως τὸ φῶς ἔχετε, περιπατεῖτε· ἵνα μὴ σκοτεία ὑμᾶς καταλάβῃ. φῶς δὲ τὰς ἀρετὰς ἐκάλεσεν, ἃς δύναται ἔχειν ὁ ἄνθρωπος ἕως οὗ ζῇ. μετὰ θάνατον γὰρ οὐ δύναται ταῦτα εὑρεῖν. σκότος δὲ ὁ αἰὼν οὗτος. διὰ τὰς σκοτεινὰς αὐτοῦ πράξεις, καὶ ἀθεμίτους, ὡς πάλιν εἴρηκεν ὁ Χριστός· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτείᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. καὶ γὰρ τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ, τοῦτό ἐστι, τὸ ποιεῖν τὰ εὐάρεστα αὐτοῦ, καὶ φυλάσσειν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. ὁ τοιοῦτος γὰρ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτείᾳ, τουτέστιν, ἐν ταῖς ματαίαις ὁδοῖς τοῦ βίου τούτου, ἀλλὰ κατασκηνώσει καὶ λαβεῖ τὸ αἰώνιον φῶς τῆς ζωῆς τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, καὶ τὴν ἐκεῖ ἀπέραντον εὐφροσύνην ἀγαλλίασιν.

A qvemadmodum divus Paulus inqvit: *Depoſitis igitur operibus tenebrarum, induamus arma lucis*: hoc eſt, futuri ſeculi. Lux enim dicitur, qvod futurum eſt. Arma vero illius lucis ſunt virtutes. Ideo Chriſtus qvoqve dixit. *Dum lumen habetis, ambulate, ne tenebræ vos apprehendant.* Ubi lucem virtutes vocavit, qvas virtutes homo, dum vivit, præſtare poteſt. Poſt mortem enim non poterit eas invenire. Tenebræ vero ſunt, præſens hoc ſeculum, propter tenebricoſas illius actiones. Sicut rurſus inqvit Chriſtus: *Qvi me ſeqvitur, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ.* Seqvi namqve Chriſtum, eſt, qvæ placita ſunt ei facere, & ejus mandata ſervare. Talis non ambulabit in tenebris, hoc eſt, in vanis viis hujus vitæ, ſed accipiet & inhabitabit æternam lucem æternæ vitæ qvæ futura eſt, & immenſum qvod ibi futurum eſt gaudium & exultationem.

Rom. 13. 12.

Joan. 12. 36.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νη.

Ὅτι μετὰ τὴν βρῶσιν ἔγνωσαν, ὅτι γυμνοὶ ἦσαν, ὅτε Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὔα, ἢ καὶ πρὸ τῆς βρώσεως εἶχον ταύτην τὴν αἴσθησιν;

QVÆSTIO LVIII.

Qvod Adam & Eva, poſtqvam comediſſent, cognovere ſeſe nudos eſſe. Nunqvid anteqvam comediſſent, etiam habebant hunc ſenſum?

C

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὥσπερ τὰ κομιδῇ νήπια ἐρυθριᾶν οὐ πέφυκε τῆς ἐσθῆτος γυμνούμενα, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν τοῦ σώματος αὐξανομένου, καὶ τὴν ἐντροπὴν προσλαμβάνουσιν· οὕτω δὴ καὶ περὶ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὔας. εὐθὺς μὲν πλασθέντες οἷα δὴ νήπιοι τε εὐθυγενεῖς, καὶ τῆς ἁμαρτίας ἀμέτοχοι, οὐκ ᾐσχύνοντο δίχα περιβολαίου. μετὰ δὲ τὴν πεῖραν τῆς ἁμαρτίας, φύλλοις συνεκάλυψαν τὰ ἑαυτῶν μόρια.

RESPONSIO.

Qvemadmodum infantuli non erubeſcunt, etiamſi nullis veſtibus tegantur, donec paulatim ſumtis incrementis creſcat corpus & pudor: Sic ſane qvoqve habet cum Adam & Eva. Nam cum primum creati eſſent, ſicut modo natus infans, peccati nondum participes, non pudeba: eos non eſſe tectos. Poſt admiſſum vero peccatum, conſutis foliis membra ſua contegebant.

D

ΕΡΩΤΗΣΙΣ νθ.

Τί ἐστιν, ὅτι ἰδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν, ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν;

QVÆSTIO LIX.

Qvid eſt qvod dicit: *Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis?* Gen. 3. 22.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐλεγκτικῶς τὴν εἴκασιν τοῦ Ἀδὰμ μεμφόμενος λέγει ὁ Θεός· μὴ ὃ ἐνόμισας γενέσθαι ἐγένετο; μὴ Θεὸς ἐγένου, καθὼς ὁ πονηρὸς εἶπέ σοι, καὶ ἐπλάνησέ σε; ἐπιθυμήσας γὰρ ὑψηλότερος γενέσθαι εἰς τὸ ἧττον ἐξέπεσεν.

RESPONSIO.

Per increpationem Deus vanam imaginationem Adam reprehendens, dicit: Non factus es qvod te fore putabas. Numqvid enim Deus es factus, ſicut ſatan dixit tibi, & te decepit? Hoc eſt qvod dicit: *Ecce Adam factus eſt, velut unus ex nobis.* Nam major fieri cum cuperet, factus eſt minor.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξ.

Τί ἐστι τὸ, πρὸς σὲ ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ αὐτοῦ ἄρξεις;

QVÆSTIO LX.

Qvid eſt qvod inqvit: *Reſpectus ejus erit ad te, & tu dominaberis ei?* Gen. 4. 7.

Digitized by Google

RESPONSIO.

Oblato dono dixit Deus ad Cain: Munus illud tuum, qvod obtuliſti, ad te reſpiciat, & tu dominaberis ei, agito cum eo qvod voles: nam illud ego non approbavi vel recepi.

A ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦ προσενεχθέντος δώρου εἶπεν ὁ Θεὸς τῷ Καΐν, ὅτι αὐτοῦ τοῦ δώρου οὗ προσήγαγες, προσγένηταί σοι ἡ ἀποστροφὴ αὐτοῦ, καὶ σὺ ἐξουσιάζεις αὐτοῦ. ὡς θέλεις ποίησον. ἐγὼ γὰρ αὐτὸ οὐ προσεδεξάμην.

QVÆSTIO LXI.

Qvare cum peccaſſet Adam, Abel qvi juſtus erat, mortuus eſt?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξα.

Διατί ἁμαρτήσαντος τοῦ Ἀδὰμ Ἄβελ ὁ δίκαιος ἐτελεύτησεν;

RESPONSIO.

Qvia non voluit Deus mortis fundamentum eſſe firmum. Nam ſi Adam primus fuiſſet mortuus, firmam illa certe baſin habuiſſet, tanqvam qvæ primum mortuum eum qvi peccaſſet, abripuiſſet. Qvia vero eum qvi injuſte fuit interemtus, primum recepit, lubricum habet & debile fundamentum.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ οὐκ ἠθέλησεν ὁ Θεὸς γενέσθαι τοῦ θα-
B νάτου τὸ θεμέλιον ἰσχυρόν. εἰ γὰρ ὁ Ἀδὰμ πρῶτος ἐτελεύτησεν, ἰσχυρὰν ἐκεῖνος ἂν τὴν κρηπῖδα ἔχειν, ὡς πρῶτον νεκρὸν τὸν ἡμαρτηκότα δεξάμενος. ἐπειδὴ δὲ τὸν ἀδίκως ἀνῃρημένον πρῶτον ἐδέξατο, σφαλερὸν ἔχει καὶ σαθρὸν αὐτοῦ τὸ θεμέλιον.

QVÆSTIO LXII.

Gen. 4.15. Qvid eſt qvod dicit: *Omnis qvi occiderit Cain ſeptem ultionibus punietur?*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξβ.

Τί λέγει, ὅτι πᾶς ὁ ἀποκτείνας Καΐν ἑπτὰ ἐκδικούμενα παραλύσει;

RESPONSIO.

In iis qvæ perpetraverat Cain, primum peccatum fuit invidia, propter prærogativam Abelis. Secundum dolus. Nam interim dum cum eo colloqveretur, inqvit: *Eamus in agrum.* Tertium, cædes, prioris mali additamentum. Qvartum exaggeratio peccati, qvod occidit fratrem. Qvintum, qvod parentibus luctum peperit. Sextum, qvod terram ſangvine polluit. Septimum, qvod mentitus eſt Deo. Interrogatus enim de fratre ſuo Abel ubi eſſet, reſpondit: *Neſcio.* Septem igitur ultionibus puniendus erat qvi interficeret Cain.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῖς παρὰ τοῦ Καΐν τετολμημένοις, πρῶτον ἁμάρτημα φθόνος, ἐπὶ τῇ προτιμήσει τοῦ Ἄβελ· δεύτερον, δόλος· μεθ' οὗ διηλέγχθη τῷ ἀδελ-
C φῷ, εἰπών· διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον. τρίτον, φόνος, προσθήκη τοῦ κακοῦ. τέταρτον, ὅτι τοῦ ἀδελφοῦ μείζων ἡ ἐπίτασις. πέμπτον, ὅτι γονεῦσι πένθος ἐποίησεν. ἕκτον, ὅτι τὴν γῆν αἵμασιν ἐμίανεν. ἕβδομον, ὅτι Θεὸν ἐψεύσατο. ἐρωτηθεὶς γὰρ, ὅτι ποῦ ἐστιν Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; εἶπεν, οὐκ οἶδα. ἑπτὰ οὖν ἐκδικούμενα παραλύεται, ἐν τῷ ἀναιρεθῆναι τὸν Καΐν.

Ultiones illæ ſeptem, ſunt iſtæ: Prima, qvod ad iram provocavit Deum. Secunda, qvod dolore patrem affecit: Tertia, qvod orbam fecit matrem. Qvarta, qvod interemit fratrem. Qvinta, qvod effudit ſangvinem. Sexta, qvod cædem patravit. Septima, qvod infernum dedicavit.

Ἑπτὰ ἐκδικούμενά εἰσι ταῦτα. πρῶτον, ὅτι τὸν Θεὸν παρώργισε. δεύτερον, ὅτι τὸν πατέρα ἐλύπησε. τρίτον, μητέρα ἄτεκνον ἀπέδει-
D ξε. τέταρτον, ἀδελφὸν ἀπέκτεινε. πέμπτον αἷμα ἐξέχεεν. ἕκτον, φόνον εἰργάσατο. ἕβδομον, ᾅδην ἐνεκαίνισεν.

QVÆSTIO LXIII.

Gen. 4.13. Qvid eſt qvod dixit: *Major eſt culpa mea qvam ut remittatur, vitamq; et non moriar.*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξγ.

Τί ἐστι, μείζων ἡ αἰτία μου τοῦ ἀφεθῆναί μοι, ζῆν καὶ μὴ ἀποθανεῖν;

RESPONSIO.

Major, inqvit, *eſt condemnatio mea.* Etenim talis per execrationem Dei factus fuerat Cain, ut terror & membrorum qvaſſatio non admitteret, ut vel cibum ſibi in os ingerere poſſet.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μείζων ἐγένετο ἡ καταδίκη μου. καὶ γὰρ τοιοῦτος γέγονεν ὁ Καΐν ἐκ τῆς κατάρας τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὁ τρόμος καὶ ὁ κλόνος τῶν μελῶν αὐτοῦ, οὐκ εἶχεν, οὐδὲ βρῶμα βαλεῖν ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἠδύνατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξδ.

A Τί λέγει Λάμεχ, ὅτι ἄνδρα ἀπέκτεινα εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

ΟΥ δύο λέγει καθὼς τινες ὑπειλήφασιν· οὐδὲ τὸν Κάϊν, ὡς ἕτεροι μεμυθολογήκασιν· ἀλλ' ἕνα, καὶ τοῦτον νέον. ἄνδρα γὰρ εἰς τραῦμα ἐμοί, καὶ νεανίσκον εἰς μώλωπα ἐμοί· τουτέστιν, ἄνδρα νέον ἔχοντα τὴν ἡλικίαν. διέφυγε δὲ τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν ὁμολογίαν τῆς ἁμαρτίας, καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐπενεγκὼν τὴν θείαν ἐκώλυσε ψῆφον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξε.

B Τίνας υἱοὺς Θεοῦ κέκληκεν ὁ Μωσῆς, εἰπών· ἰδόντες δὲ υἱοὶ τοῦ Θεοῦ τὰς θυγατέρας τῶν ἀνθρώπων, ἔλαβον ἑαυτοῖς γυναῖκας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐκ μὲν τοῦ Ἀδὰμ ἐγεννήθη ὁ Σήθ· τρίτος γὰρ ἦν ἀπὸ τοῦ Ἄβελ· ἐκ δὲ τοῦ Σὴθ ὁ Ἐνώς. οὗτος ἤλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸν Κύριον καὶ Θεόν. ὅθεν οἱ ἐκ τούτου γεννηθέντες παῖδες, υἱοὶ Θεοῦ ἐχρημάτισαν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου Χριστοῦ προσηγορίας, Χριστιανοὶ καλούμεθα. C καὶ γὰρ κεχώριστο τοῦ Σὴθ τὸ γένος, καὶ οὐκ ἐμίγνυτο τοῖς ἐκ τοῦ Κάϊν, διὰ τὴν ἐπενεχθεῖσαν αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀράν. ὕστερον δὲ καὶ εὐειδεῖς θεασάμενοι τὰς θυγατέρας τῆς τοῦ Κάϊν συγγενείας, καὶ καταθελχθέντες, ἔλαβον αὐτὰς ἑαυτοῖς εἰς γυναῖκας, καὶ διέφθειραν τὴν οἰκείαν συγγένειαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξϛ.

Τί ὃ λέγει, ἀναβλέψας Ἀβραὰμ εἶδε, καὶ ἰδού, κριὸς εἷς κατεχόμενος τῶν κεράτων αὐτοῦ ἐν φυτῷ Σαβέκ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Φυτὸν Σαβέκ, ὁ τίμιός ἐστι σταυρός· κατὰ δὲ Ἑβραίους D δοκεῖ τὸ Σαβὲκ ἀφέσεως καὶ συγχωρήσεως.

Ὁ δὲ ἐν τῷ Σαβὲκ τῷ φυτῷ κατεχόμενος κριός, ὅστις καὶ εἰς θυσίαν προσηνέχθη ἀντὶ Ἰσαάκ, τὸν Χριστὸν προδιετύπου, τὸν προσενεχθέντα ὑπὲρ ἡμῶν ἄμωμον ἱερεῖον, καὶ ἐν τῷ σταυρῷ θάνατον ὑποστάντα ἕνεκεν ἡμῶν. τῷ γὰρ μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἰάθημεν, φησὶν Ἡσαΐας, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται, καὶ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν. ὥσπερ ὁ κριὸς ἐκεῖνος οὖν προσηνέχθη ἀντὶ Ἰσαάκ· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς προσηνέχθη ὑπὲρ ἡμῶν ἁπάντων.

QVÆSTIO LXIV.

Qvid eſt qvod dicit Lamech: *Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in livorem meum?* Gen. 4.23.

RESPONSIO.

Non dicit hic duo, ſicut exiſtimant qvidam, neqve Cain intelligit, ut qvidam fabulantur, ſed dicit qvendam & hunc adoleſcentem. *Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentem in livorem meum:* hoc eſt, Virum juvenem habentem ætatem virilem. Declinavit vero pœnam, propter confeſſionem peccati, & ipſa ſua ſententia, ſententiam Dei remoratus eſt.

QVÆSTIO LXV.

Qvosnam filios Dei vocavit Moſes, dicens, *Videntes vero filii Dei filias hominum, acceperunt eas ſibi uxores?* Gen. 6.2.

RESPONSIO.

Ex Adam qvidem natus eſt Seth, tertius enim erat poſt Abel. Ex Seth autem natus eſt Enos, qvi Dominum Deum cœpit invocare. Unde qvi ex hoc nati ſunt liberi, filii Dei vocati ſunt, qvemadmodum etiam nos ex Chriſti Domini noſtri nomine, Chriſtiani nominamur. Segregatum eſt enim genus Seth, nec eſt cum iis commixtum qvi erant ex Cain propterea qvod ille a Deo omnium eſſet maledictus. Poſtea vero videntes filias ex cognatione Cain pulchras eſſe, atqve blanditiis decepti duxerunt eas uxores, & ſuum ita genus corruperunt.

QVÆSTIO LXVI.

Qvid eſt qvod dicit: *Cum reſpexiſſet Abraham, vidit: & ecce aries unus cornibus implicitus hærebat ad plantam Sabec?* Gen. 22.13

RESPONSIO.

Planta Sabec eſt veneranda crux: Juxta Hebræos vero videtur Sabec, remiſſio eſſe & condonatio. Aries vero qvi in Sabec hærebat ad plantam, qvem etiam pro Iſaac holocauſtum obtulit, præfiguravit Chriſtum, immolatum pro nobis ſacrificium immaculatum, & qvi pro nobis in cruce mortem ſubiit. *Nam ejus vibice nos omnes ſanati ſumus*, inqvit Eſaias, *& noſtros ipſe dolores portavit & propter peccata noſtra vulneratus eſt.* Sicut igitur aries ille pro Iſaac oblatus eſt, ita Chriſtus immolatus eſt pro nobis.

QVÆSTIO LXVII. A

Gen. 27. 27. 28. Qvid eſt qvod inqvit Iſaac? *Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, & det tibi Dominus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & olei, & ſervant tibi populi.* &c.

RESPONSIO.

Ager eſt mundus, ros vero cœli divinitas eſt, pingvedo autem terræ eſt humanitas. Qvemadmodum igitur ros qvidem inviſibiliter deſcendit, & in terra conſiſtens apparet, ad eundem modum Deus Verbum, qvi inviſibilis eſt, per carnem in terra conſpectus eſt, & cum hominibus converſatus. B Frumentum vero & vinum ſacramentorum divinorum ſunt ænigmata. Et omnes populi ſerviunt Chriſto.

QVÆSTIO LXVIII.

Gen. 30. 37. Qvid per illud ſignificatur, qvod Jacob tres virgas accepit: Populeam viridem, amygdalinam, & ex platanis, & decorticavit eas?

RESPONSIO.

Tres virgæ ſymbolice, ſunt tres facultates animæ, rationalis, appetitiva, & animoſitas: vel tres contemplationes, corporum, rerum incorporearum, & ſacræ Triadis. Vel generaliter per amygdalinam virgam, C activam: per populeam, contemplativam: & per eam qvæ ex platanis erat, mundum hunc & ejus contemplationem innuit.

QVÆSTIO LXIX.

Gen. 32. 2. Qvare Jacob reſpiciens vidit caſtra Dei, & dixit: *Caſtra hæc ſunt Dei.*

RESPONSIO.

Ideo apparent Jacob Angelorum caſtra, ut animetur & non timeat fratrem ſuum Eſau. Erat enim conſilium Eſau, ipſum occidere. Ideo enim cum Angelo luctatus eſt, qvi dixit ei: Me victo, num D hominem times? cognoſcebat vero ſe Deum habere adjutorem.

QVÆSTIO LX.

Gen. 49. 9. Qvidnam eſt, *Catulus leonis Juda, de germine fili mi aſcendiſti, accumbens obdormiviſti, ut leo,* &c.

RESPONSIO.

Hoc Chriſto congruit. Qvemadmodum enim leo etiam cum dormit, terribilis eſt: Sic etiam mors dominica terrori eſt tum morti, tum diabolo qvoqve.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξζ.

Τί λέγει ὁ Ἰσαὰκ, ὅτι ἰδοὺ ὀσμὴ τοῦ υἱοῦ μου ὡς ὀσμὴ ἀγροῦ πλήρους, ὃν εὐλόγησε Κύριος, καὶ δώη σοι Κύριος ἀπὸ τῆς δρόσου τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπὸ τῆς πιότητος τῆς γῆς, καὶ πλῆθος σίτου καὶ οἴνου, καὶ δουλευσάτωσάν σοι ἔθνη, καὶ τὰ ἑξῆς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἀγρός ἐστιν ὁ κόσμος. δρόσος δὲ οὐρανοῦ ἡ θεότης. πιότης δὲ τῆς γῆς ἡ ἀνθρωπότης. ὥσπερ οὖν ἡ δρόσος μὲν ἀοράτως κάτεισιν, κάτω δὲ συνισταμένη γίνεται δήλη· οὕτως ἀόρατος ὢν ὁ Θεὸς Λόγος, διὰ τῆς σαρκὸς ἐπὶ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη. καὶ ὁ σῖτος δὲ καὶ ὁ οἶνος τῶν θείων μυστηρίων αἰνίγματα. δουλεύουσι πάντα τὰ ἔθνη τῷ Χριστῷ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξη.

Τί δηλοῖ, ὅτι ἔλαβεν ὁ Ἰακὼβ τρεῖς ῥάβδους, χλωρὰν στυρακίνην, καὶ καρυΐνην, καὶ πλατανίνην, καὶ ἐλέπισεν αὐτάς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ τρεῖς ῥάβδοι συμβολικῶς εἰσιν αἱ τρεῖς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ λογικὸν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸν, καὶ τὸ θυμικόν· ἤτοι αἱ τρεῖς θεωρίαι, τῶν σωμάτων, τῶν ἀσωμάτων, καὶ τῆς ἁγίας τριάδος· ἤτοι γενικῶς, ἡ πρακτικὴ διὰ τῆς καρυΐνης· ἡ θεωρητικὴ δὲ διὰ τῆς στυρακίνης· διὰ δὲ τῆς πλατάνου τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ ἠνίξατο.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ξθ.

Τίνος χάριν ὁ Ἰακὼβ ἀναβλέψας εἶδε παρεμβολὴν Θεοῦ παραβεβληκυῖαν, καὶ εἶπε, παρεμβολὴ Θεοῦ αὕτη;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Διὰ τοῦτο ἡ παρεμβολὴ τῶν Ἀγγέλων φαίνεται τῷ Ἰακὼβ, ἵνα θαρσήσῃ, καὶ μὴ φοβηθῇ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἡσαῦ. ἐβούλετο γὰρ ὁ Ἡσαῦ ἀποκτεῖναι αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπάλαισε καὶ μετ' Ἀγγέλου, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἄγγελος. ἐμὲ νενίκηκας, καὶ ἄνθρωπον δέδοικας; ἔγνω δὲ ὅτι τὸν Θεὸν ἔχει βοηθόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ο.

Τί ἐστι σκύμνος λέοντος Ἰούδα, ἐκ βλαστοῦ υἱέ μου ἀνέβης, ἀναπεσὼν ἐκοιμήθης ὡς λέων, καὶ τὰ ἑξῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο ἁρμόζει ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. ὥσπερ γὰρ ὁ λέων καὶ καθεύδων φοβερός ἐστιν οὕτως ὁ δεσποτικὸς θάνατος φοβερὸς, καὶ τῷ θανάτῳ καὶ τῷ διαβό-

λῳ. λέοντα δὲ αὐτὸν ἐκάλεσε καὶ σκύμνον λέοντος, ὡς βασιλέα, καὶ ὡς βασιλέως υἱόν. τὸ δὲ, τίς ἐγερεῖ αὐτόν; τὴν ἄφατον αὐτοῦ δείκνυσι δύναμιν. αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν ἀνέστησεν κατὰ τὴν αὐτοῦ πρόρρησιν. φησὶ γὰρ, λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οα.

Τί ἐστι, δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄμπελον μὲν τὴν Ἱερουσαλὴμ λέγει. πῶλον δὲ τὸν ἐξ ἐθνῶν λαὸν, ὡς ἀδάμαστον. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Κύριος ᾐνίξατο, ἀποστείλας δύο μαθητὰς πρὸς τὸ λῦσαι τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, ἐφ' ᾧ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐκάθησεν. οὔτε πατριάρχης, οὔτε νομοθέτης, οὔτε προφήτης, τῶν ἐθνῶν ἐφρόντισε σωτηρίας, Ἀπόστολοι προσταχθέντες ἔλυσαν τὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, δεδεμένην ταῖς ἁμαρτίαις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οβ.

Τί ἐστιν ὃ λέγει· πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ, καὶ τὰ ἑξῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰ κατὰ τοῦ πάθους τοῦ Χριστοῦ λέγει, καὶ τὸ μὲν σῶμα στολὴν ὀνομάζει· τὸ δὲ αἷμα οἶνον. ἐπειδὴ καὶ τὸν μυστικὸν οἶνον αἷμα κέκληκεν ὁ δεσπότης. τὸ δὲ χαροποιοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀπὸ οἴνου, τὴν μετὰ τὸ πάθος εὐφροσύνην δηλοῖ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ογ.

Τίς Θεὸν πρῶτος ὠνόμασεν ἐπὶ τῆς γῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ διάβολος εἰπὼν τῇ Εὔᾳ· τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς μὴ φαγεῖν ἀπὸ τοῦ ξύλου;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οδ.

Τί μέλλουσι γίνεσθαι τὰ στοιχεῖα, ὁ Ἥλιος, καὶ ἡ Σελήνη, καὶ τὰ ἄστρα ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Δοθήσεται αὐτοῖς τόπος κατοικίας ἐν ἑνὶ μέρει, πλὴν οὐκ εἰς τέλος ἀφανισθήσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. οε.

Διατί τοῦ μὲν Κάϊν κατηράσατο ὁ Θεὸς, λέγων· ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς· ἐπὶ δὲ τοῦ Ἀδὰμ τῇ γῇ ἐπέθετο τὴν κατάραν εἰπών· ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι ὁ μὲν Κάϊν ἠρνήσατο τὸν Θεόν; κρύ-

A Leonem vero ipſum & catulum leonis vocavit, tanqvam regem & tanqvam regis filium. Hoc vero: *Qvis excitabit eum?* ineffabilem ejus potentiam declarat. Nam ipſe ſemetipſum excitavit, ſicut ipſe de ſe prædixit, cum inqvit: *Deſtruite templum hoc, & in tribus diebus erigam illud.* Joh. 2. 19.

QVÆSTIO LXXI.

Qvid eſt qvod inqvit: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem pullum aſinæ ſuæ?* Gen. 49. 11

RESPONSIO.

Vineam qvidem Hieruſalem, pullum vero vocat populum qvi eſt ex gentibus, tanqvam indomitum. Hoc namqve Chri-
B ſtus qvoqve ſignificavit, miſſis duobus diſcipulis ad ſolvendam aſinam & pullum, ſuper qvem adhunc nullus hominum ſediſſet, nullus videlicet Patriarcha, nec Legiſlator vel Propheta de ſalute gentium cogitavit, ſed Apoſtoli ad id ordinati, ſolverunt humanam naturam peccatis alligatam.

QVÆSTIO LXXII.

Qvid eſt qvod dicit: *Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſangvine uvæ pallium ſuum, &c?* Ib. v. 11.

RESPONSIO.

C Hoc de Paſſione Chriſti dicit, & corpus qvidem, ſtolam vocat: ſangvinem vero vinum: qvandoqvidem etiam myſticum illud vinum, ſangvinem vocavit Dominus. Illud vero, pulchriores vino ſunt ejus oculi, lætitiam, qvæ paſſionem ejus ſecuta eſt, ſignificat.

QVÆSTIO LXXIII.

Qvis primus nominavit Deum in terra?

RESPONSIO.

Diabolus, cum ad Evam diceret: *Qvid eſt, qvod interdixit Deus, ne comederitis de hoc ligno?* Gen. 3. 1.

QVÆSTIO LXXIV.

Qvid futurum eſt cum elementis, item
D cum Sole, Luna & ſtellis in ſecundo adventu? Luc. 21. 25

RESPONSIO.

Simul dabitur ipſis locus aliqvis & domicilium, ſed non in perpetuum abolebuntur.

QVÆSTIO LXXV.

Qvare Cain qvidem execratus eſt Deus, dicens: *Maledictus tu ſuper terram:* Super Adam vero, execrationem impoſuit ter, dicens: *In operibus tuis maledicta ſit terra?* Gen. 4. 11. Gen. 3. 17.

RESPONSIO.

Eo qvod Cain negavit & a DEO

peccatum ſuum abſcondit, qvapropter A majorem qvoqve in ſe pœnam derivavit? Adam vero qvia confeſſus eſt, magnum illud a ſe ſupplicium depulit. Nam qvi ſua peccata confitetur, remiſſionem conſeqvitur.

ψας τὸ ἁμάρτημα. διὸ καὶ μείζονα τὴν καταδίκην εἰργάσατο. ὁ δὲ Ἀδὰμ ὁμολογήσας, τὴν πολλὴν ἐξ αὐτοῦ ἀπώσατο τιμωρίαν. ὁ γὰρ τὰ ἑαυτοῦ πταίσματα ἐξομολογησάμενος ἐπιτυγχάνει ἀφέσεως.

QVÆSTIO LXXVI.

Pſal. 2. 1. Qvidnam eſt: *Qvare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania?*

RESPONSIO.

Gentes dicit Romanos: Francorum videlicet genus, qvi Chriſtum crucifixerunt: Populum vero dicit, caput Judæorum. Aſtiterunt Reges terræ, Pilatus & Herodes. Principes vero, Annas & Caiphas.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οϛ.

Τί ἐστιν, ἵνα τί ἐφρύαξαν ἔθνη, καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἔθνη λέγει τῶν Ῥωμαίων, ἤγουν τῶν Φράγγων τὸ γένος, τῶν σταυρωσάντων τὸν Χριστόν. λαὸν δὲ λέγει τῶν Ἰουδαίων τὴν κεφαλήν. παρέστησαν οἱ B βασιλεῖς τῆς γῆς, ὁ Πιλάτος τε καὶ ὁ Ἡρώδης. ἄρχοντες δὲ Ἄννας καὶ Καϊάφας.

PSALMUS PRO TORcularibus.

ΨΑΛΜΟΣ ΥΠΕΡ ΤΩΝ ληνῶν.

QVÆSTIO LXXVII.

Qvalia dicit torcularia?

RESPONSIO.

Eccleſias in qvibus vinum funditur. Veluti ſacro-ſanctus Domini noſtri Jeſu Chriſti ſangvis effunditur & ſanctum corpus ejus immolatur. Qvod vero dicit Eſaias Propheta: *Torcular ego calcavi prorſus ſolus*, hunc habet ſenſum: Sicuti torcular eſt receptaculum & in eo calcantur botri, ſic etiam Chriſtus conculcavit inimicos ſuos tum intelligibiles, tum ſenſibiles. Dicimus autem & hoc, qvod botrus & uva Chriſtus eſt, qvi ſeipſo comminuto, voluntarie preſſus eſt, & ex morte ſua diſtillavit divinum muſtum, ſuoqve ſeipſum ſangvine rubere fecit. Eſt vero omnino ſolus. Nam ſolus ipſe Chriſtus pro nobis mortuus eſt, *non Angelus vel Legatus aliqvis, ſed ipſe Chriſtus ſervavit nos.* Petrus namqve Chriſtum negavit, & ipſo paſſionis tempore cæteri qvoqve Apoſtoli dedere ſe in fugam.

(Eſ. 63. 3.)

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οζ.

Τίνας λέγει ληνούς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὰς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἐκχεῖται ὁ οἶνος, ἤτοι τὸ ἅγιον αἷμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ θύεται C καὶ τὸ ἅγιον σῶμα αὐτοῦ. ὃ δὲ λέγει ὁ προφήτης Ἠσαΐας, ὅτι ληνὸν ἐπάτησα μονώτατος, τοῦτο ἑρμηνεύει. ὥσπερ ἡ ληνὸς δοχεῖόν ἐστι, καὶ ἐν ταύτῃ καταπατοῦνται αἱ σταφυλαὶ οὕτως κατεπάτησε καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, νοητούς τε καὶ αἰσθητούς. Εἴπωμεν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι βότρυς καὶ σταφυλὴ ὁ Χριστὸς, ὅστις ἀποθλίψας ἑαυτὸν ἑκουσίᾳ πληγῇ καὶ θανάτῳ, ἀπέσταξε τὸ θεῖον γλεῦκος, καὶ ἐφοίνιξεν ἑαυτὸν τῷ ἰδίῳ αἵματι. μονώτατος δέ ἐστιν, ὅτι μόνος αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ ἡμῶν. οὔτε γὰρ Ἄγγελος, οὔτε πρέσβυς, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν D ἡμᾶς. ὁ δὲ Πέτρος ἠρνήσατο ἐν τῷ τοῦ πάθους καιρῷ καὶ οἱ λοιποὶ ἔφυγον Ἀπόστολοι.

QVÆSTIO LXXVIII.

Eſ. 55. Qvid eſt qvod dicit: *Sitientes venite ad aqvas?*

RESPONSIO.

Aqva ſacrum Baptiſma ſignificat, aut lachrymarum fontem, videlicet pœnitentiam. Hoc vero: *Euntes emite, edite & bibite abſqve argento*, ſanctum Baptiſmum Domini noſtri Jeſu Chriſti ſignificat.

Pſ. 28. 8. Eodem modo per hoc, *Dominus diluvium*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ οη.

Τί ἐστιν, οἱ διψῶντες πορεύεσθε ἐφ' ὕδωρ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὕδωρ τὸ ἅγιον Βάπτισμα δηλοῖ, ἢ τὴν τῶν δακρύων πηγὴν, ἤτοι τὴν μετάνοιαν. τὸ δὲ, βαδίσαντες ἀγοράσατε, καὶ φάγετε καὶ πίετε ἄνευ ἀργυρίου, τὸ ἅγιον Βάπτισμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὡσαύτως καὶ τὸ, Κύριος τὸν κατακλυσμὸν

καταποντιεῖ, τὸ ἅγιον ἐμφαίνει βάπτισμα. ἐπειδὴ κατακλύζει πάσας τὰς ἁμαρτίας.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ οθ.

Τὸ φωνὴ Κυρίου διακόπτοντος φλόγα πυρός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο δηλοῖ τὴν μέλλουσαν κόλασιν τοῦ πυρός. ἐπειδὴ τῇ τοῦ Χριστοῦ προστάξει μέλλει διαιρεθῆναι. τὸ πῦρ γὰρ ἔχει δύο ἐνεργείας, καὶ τὸ μὲν φωτίζον μέλλει δοθῆναι τοῖς δικαίοις, τὸ δὲ καῖον τοῖς ἁμαρτωλοῖς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ π.

Ὁ ποταμὸς τοῦ Θεοῦ ἐπληρώθη ὑδάτων.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τουτέστιν οἱ Ἀπόστολοι. ἐπλήσθησαν γὰρ παντοίων δωρεῶν καὶ χαρισμάτων. ἐντεῦθεν καὶ πᾶς ἄνθρωπος καθαρὸς καὶ ἐνάρετος τοιοῦτος ὑπάρχει. καὶ γὰρ τὸ ὕδωρ καὶ ἡ δρόσος ἐν τῇ γραφῇ, ποτὲ μὲν δηλοῖ τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ· ποτὲ δὲ τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς.

Ὅταν δὲ λέγει, ὅτι ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ ποταμοὶ ῥεύσουσιν ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ. καί, ὡς δρόσος Ἀερμὼν ἡ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών, τὰ χαρίσματα λέγει τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ὄρη δὲ Σιὼν λέγει τοὺς κατὰ Θεὸν ζῶντας πνευματικούς.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ πα.

Πάλιν ὅταν λέγει· σῶσόν με ὁ Θεός, ὅτι εἰσήλθοσαν ὕδατα ἕως ψυχῆς μου· καί, ἄρα διῆλθεν ἡ ψυχὴ ἡμῶν τὸ ὕδωρ τὸ ἀνυπόστατον, τοὺς πειρασμοὺς λέγει τῆς ψυχῆς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πβ.

Τί ἐστι, ἀναβὰς εἰς ὕψος ᾐχμαλώτευσας αἰχμαλωσίαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτο λέγει, ὅτι ἀναβὰς ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, τὸν ᾅδην ἐσκύλευσε, καὶ ᾐχμαλώτευσε. τοῦτό ἐστι καὶ τὸ λέγον· εἶπεν ὁ Κύριος, ἐκ Βασὰν ἐπιστρέψω, τουτέστιν, ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπιστρέψω εἰς ᾅδην. Βασὰν γὰρ ἑρμηνεύεται αἰσχύνη. οἱ γὰρ Ἰουδαῖοι τὸν σταυρὸν ὡς αἰσχύνην εἶχον, καὶ κατάρας ὄργανον τοῦτο ὠνόμαζον. ἀλλ' ὁ Χριστὸς ἡγίασεν αὐτόν, ὡς ἐν αὐτῷ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων πραγματευσάμενος.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πγ.

Τί λέγει, πλούσιοι ἐπτώχευσαν καὶ ἐπείνασαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πλουσίους ἐνταῦθα τοὺς Ἰουδαίους καλεῖ. ἐπτώχευσαν δέ, ἐπειδὴ ἀπέκτειναν τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς, καὶ ἦλθεν ἐπ' αὐτοὺς ὁ λιμός.

A *inhabitare faciet*, intelligitur ſacrum baptiſma, qvia inundat ſuper omnia peccata.

QVÆSTIO LXXIX.

Vox Domini flammam ignis perrumpentis? Pſal. 28. 6.

RESPONSIO.

Significat hoc futurum ſupplicium ignis, qvi tandem juſſu Chriſti dirimetur. Ignis namqve duplicem vim habet, ad lucendum videlicet, qvod dabitur juſtis, & ad cremandum, qvod peccatoribus dabitur.

QVÆSTIO LXXX.

Flumen Dei impletum eſt aqvis, qvid hoc Pſ. 64. 10.
B eſt?

RESPONSIO.

Per aqvam Apoſtoli notantur, qvi omnigenis donis & divina gratia impleti ſunt. Ac qvivis homo qvi purus & juſtus eſt, non aliunde qvam hinc talis efficitur. Nam aqva & ros, aliqvando qvidem in ſcriptura donum Dei, aliqvando vero animæ tentationes & perturbationem ſignificat.

Qvando vero inqvit: *Qui credit in me,* Joan. 7. 38.
flumina de ventre ejus fluent. Et, *Ut ros*
Hermon deſcendens ſuper montes Sion, di- Pſ. 132. 3.
cit dona Spiritus ſancti. Montes vero
C Sion dicit ſpirituales, qvi vivunt in Deo.

QVÆSTIO LXXXI.

Rurſus qvando dicit, *Salvum me fac* Pſ. 68. 2.
Deus, qvoniam ingreſſæ ſunt aqvæ uſqve ad animam meam. Et, *Utique pertranſivit anima noſtra aqvam fundo carentem.* Hanc aqvam, animæ tentationes vocat.

QVÆSTIO LXXXII.

Qvid eſt qvod dicit: *Aſcendens in altum,* Pſ. 67. 19.
captivam duxiſti captivitatem?

RESPONSIO.

Dicit hoc, qvod Chriſtus conſcenſa cruce, deprædatus eſt infernum & captivum
D duxit. Et hoc eſt & illud qvod ait, *Dixit Dominus, revertar ex Baſan*, hoc eſt, de cruce ad infernum redibo. Baſan enim ſi interpreteris, turpitudinem ſignificat. Nam Judæi crucem ut turpem reputant, & ideo execrationis organum vocaverunt eam. Sed Chriſtus eam ſanctificavit, eo qvod in eo ſalutem hominum perfecerit.

QVÆSTIO LXXXIII.

Qvid eſt qvod dicit: *Divites facti ſunt* Pſ. 33. 11.
inopes, & eſurierunt?

RESPONSIO.

Divites hoc loco vocat Judæos, qvi inopes facti ſunt, eo qvod occiderunt panem vitæ, & venit ſuper eos fames.

QVÆSTIO LXXXIV.

A

Pſ.100.8. Qvid eſt qvod inqvit: *Mane occidebam omnes peccatores terræ, ad deperdendum ex civitate Dei omnes qvi operantur iniqvitatem?*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πδ.

Τί λέγει εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτενον πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, τοῦ ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν;

RESPONSIO.

Hujus dicti hic eſt ſenſus: ſicut matutinum tempus diei eſt initium, ſic omnis peccati initium eſt inimici fraudulenta ſuggeſtio. Ideo inqvit: *Mane occidebam*, hoc eſt, reſpiciebam ad principia cogitationum, & inveſtigabam earum intentiones, atq; adeo peccatores omnes utpote dæmones, qvi faciunt in me peccatum, *ad perdendum omnes ex civitate Domini*. hoc eſt, ex anima. Anima namqve Domini civitas eſt. Perſeqvebar enim, inqvit, & abſcindebam ipſorum capita, tanqvam principia, ad exſcindendum eos ex anima ne operarentur omnem iniqvitatem & peccatum.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὃ λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν. ὥσπερ ἡ πρωΐα ἀρχὴ τῆς ἡμέρας ἐστίν· οὕτως καὶ πάσης ἁμαρτίας ἐστὶν ἀρχὴ ὑποβολὴ τοῦ ἐχθροῦ. διὸ λέγει, εἰς τὰς πρωΐας ἀπέκτενον, τουτέστιν εἰς τὰς ἀρχὰς τῶν λογισμῶν ἐσκόπουν, καὶ ἐδίωκον τὰς προσβολὰς αὐτῶν, καὶ πάντας τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ἤτοι τοὺς
B δαίμονας, τοὺς ποιοῦντας ἐν ἐμοὶ τὴν ἁμαρτίαν, ὅπως ἐξολοθρεῦσαι ἐκ πόλεως Κυρίου πάντας, τουτέστιν, ἐκ τῆς ψυχῆς. πόλις γὰρ Κυρίου ἐστὶν ἡ ψυχή. ἐδίωκον γὰρ, φησὶ, καὶ ἀπέκτενον τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἤτοι τὰς ἀρχὰς, ὅπως ἐξολοθρεύσω αὐτοὺς ἐκ τῆς ψυχῆς, τοῦ μὴ ἐργάζεσθαι πᾶσαν ἀνομίαν καὶ ἁμαρτίαν.

QVÆSTIO LXXXV.

Pſ. 103. 33. Qvid eſt qvod inqvit: *Catuli leonum rugientes ut rapiant, & ut qværant a Deo cibum ſibi, Exortus eſt Sol, & congregati ſunt, & in ſpeluncis ſuis cubabunt?*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πε.

Τί λέγει σκύμνοι ὠρυόμενοι τοῦ ἁρπάσαι, καὶ ζητῆσαι παρὰ τῷ Θεῷ βρῶσιν αὐτοῖς. ἀνέτειλεν ὁ Ἥλιος καὶ συνήχθησαν, καὶ εἰς τὰς μάνδρας αὐτῶν κοιταθήσονται).

RESPONSIO.

Catulos leonum dicit Prophetas: Rugiebant vero clamantes & dicentes, ac prophetantes incarnationem Filii Dei, Exortus vero eſt Sol, hoc eſt venit Chriſtus & tacuerunt Prophetæ, qvi prophetarunt usqve ad Joannem. Hoc eſt, qvod etiam alibi dicit Scriptura, *Obſcuram aqvam, in aeris nubibus.* Pſ.17. 13. *A ſplendore ejus nubes diſcuſſæ ſunt.* Obſcuram aqvam dicit divinam Scripturam, qvoniam in caligine Moſes legem accepit a Deo in monte Sina. Qvin ipſi Prophetæ qvoqve non manifeſte, ſed obſcure & tenuiter qvodammodo viderunt adventum Chriſti, & manifeſtarunt. Nubes enim vocat Prophetas qvi prædicarunt, & ut aqvam effuderunt, ſpirаruntqve veluti venti divinum ſermonem & legem ſuper terram, qvæ eſt illa tenebroſa aqva. A fulgore vero ejus in conſpectu ſuo, ut ab aſſumta carne ejus coram ſe nubes diſcuſſæ ſunt, Prophetæ videlicet receſſerunt. & qvievere.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

C Σκύμνους λέγει τοὺς προφήτας. ὠρύοντο δὲ κράζοντες καὶ λέγοντες, καὶ προφητεύοντες τὴν σάρκωσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. ἀνέτειλεν δὲ ὁ Ἥλιος, τουτέστιν, ἦλθεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐσιώπησαν οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου προεφήτευσαν. τοῦτό ἐστι καὶ ὃ λέγει ἡ γραφὴ ἀλλαχοῦ· σκοτεινὸν ὕδωρ ἐν νεφέλαις ἀέρων, ἀπὸ τῆς τηλαυγήσεως αὐτοῦ αἱ νεφέλαι διῆλθον. σκοτεινὸν ὕδωρ λέγει τὴν θείαν γραφὴν, ἐπειδὴ ἐν γνόφῳ ἐδέξατο ὁ Μωσῆς τὸν νόμον ἐν τῷ Σινᾷ παρὰ Θεοῦ. ἔπειτα
D δὲ καὶ οἱ προφῆται ἀμυδρῶς πως καὶ σκοτεινῶς καὶ λεπτῶς πως τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ ἔβλεπον, καὶ ἐδήλουν. νεφέλας γὰρ τοὺς προφήτας λέγει, ἐπειδὴ ἐκήρυξαν, καὶ ὡς ὕδωρ ἐξέχεον, πνεύσαντες ὡς ἀέρες τὸν θεῖον λόγον καὶ νόμον ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπερ ἐστὶ τὸ σκοτεινὸν ὕδωρ. ἀπὸ δὲ τῆς τηλαυγήσεως αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ, ἢ ὡς ἀπὸ τῆς διὰ σαρκὸς ἐπιδημίας αὐτοῦ, ἔμπροσθεν αὐτοῦ αἱ νεφέλαι, ἤγουν οἱ προφῆται, ἔπαυσαν καὶ ὑπεχώρησαν.

QVÆSTIO LXXXVI.

..73. 3. Qvid eſt, *Mons Sion iſte, in quo habitaſti in eo?*

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πϛ.

Τί ἐστιν, ὄρος Σιὼν τοῦτο, ὃ κατεσκήνωσας ἐν αὐτῷ;

ΑΠΟ-

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἡ θεία γραφὴ πολλαχῶς ἑρμηνεύει τὸ ὄρος. καὶ τοῦτο μὲν ὄρος Σιὼν ἐστὶν ὁ τόπος Ἱερουσαλήμ, ἐν ᾧ κατῴκησεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστὸς σαρκωθεὶς ἐπὶ τῆς γῆς. ὄρος πάλιν δὲ κυρίως ὀνομάζει τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον, ὡς ὅταν λέγει· τὸ ὄρος, ὃ εὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ. καὶ γὰρ ὁ Κύριος κατασκηνώσει εἰς τέλος. καὶ ἀλλαχοῦ· ὁ Θεὸς ἀπὸ Θεμὰν ἥξει, καὶ ὁ ἅγιος ἐξ ὄρους κατασκίου καὶ δασέος. ὄρος δὲ λέγεται ἡ ἁγία Θεοτόκος, ἐπεὶ ὥσπερ οἱ ἐν τῷ κάμπῳ περιπατοῦντες, καὶ φλεγόμενοι ὑπὸ τοῦ καύματος, προσεγγίζοντες ἐν τῷ ὄρει, δροσίζονται ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων τοῦ ὄρους, ἢ καὶ διὰ τοῦ ὕδατος παραμυθοῦνται τὸν καύσωνα τῆς φλογός· τοιούτῳ τρόπῳ γέγονε καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἁγνὴ Παρθένος. τῷ δροσισμῷ τῆς κυοφορίας αὐτῆς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων καταφλεγομένας ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας ἀνεζώωσε, καὶ τῇ σκιᾷ τῶν πτερύγων τοῦ υἱοῦ αὐτῆς περιέθαλψεν. Ὄρες δὲ λέγονται καὶ οἱ δαίμονες διὰ τὸν ὄγκον τῆς ὑπερηφανίας. ὁ ἁπτόμενος τῶν ὀρέων, καὶ καπνισθήσονται· τουτέστιν ὁ προσεγγίζων τοῖς δαίμοσι, καὶ ὡς καπνὸς διαλύονται καὶ ἀφανίζονται. Ὄρος δὲ λέγεται καὶ ἡ ἀρετή, καθὼς ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριός φησιν, ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ ὄρει τούτῳ Θεὸς ἀνθρώποις φαντάζεται, τὸ μέντοι καταβαίνων ἀπὸ τῆς οἰκείας περιωπῆς. τὸ δὲ ἡμᾶς ἀνάγων ἐκ τῆς κάτωθεν ταπεινώσεως.

RESPONSIO.

Divina ſcriptura multis modis voculam montis interpretatur. Et hic quidem mons Sion eſt locus Jeruſalem, quem inhabitavit Dominus noſter Jeſus Chriſtus incarnatus ſuper terram. Montem rurſus proprie vocat ſanctiſſimam Deiparam Virginem, veluti cum inquit: *Mons qui Deo placuit ad habitandum in eo. Nam Dominus æternum inhabitabit.* Habac. 3. 3. Et alibi habetur: *Deus a Theman veniet & ſanctus ex monte opaco & denſo.* Mons autem ibi dicitur ſancta Virgo mater. Quia quemadmodum ii qui campo oberrantes, & calore æſtuant ſi montem ſubeant, velut rore conſperſi in umbra ſubter arbores montis, vel aqua ſedant æſtum flammæ: Ad eundem modum hominibus quoque facta eſt immaculata Virgo, quæ rore quodam ſui partus animas hominum æſtu peccati confectas in vitam revocavit, & in umbra alarum ſui filii fovit. Montes vero dicuntur etiam dæmones propter tumorem ſuperbiæ, *Qui tangit montes, & fumigabunt*, Pſ. 103. 32. hoc eſt qui dæmonibus appropinquat, qui tanquam fumus diſſipantur & evaneſcunt. Mons item virtus quoque dicitur, quemadmodum ſanctus Gregorius inquit: Siquidem etiam in monte Deus apparet hominibus, ipſe quidem a ſui domicilii ſpecula deſcendens, nos vero ex terrena humilitate noſtra in ſublime tollens.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πζ.

Διατί λέγεται ὄρος ἡ ἀρετή;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ ὥσπερ τὸ ὄρος ὑψηλὸν τῆς γῆς, χαμηλότερον δὲ τοῦ οὐρανοῦ, οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ ἐργαζόμενος τὴν ἀρετήν· ὑψηλότερος μὲν ἐστι τῆς γῆς, διότι ἀνώτερος ὑπάρχει τῶν βιοτικῶν φροντίδων, καὶ τῶν τοῦ κόσμου ὑλῶν. χαμηλότερος δὲ ὑπάρχει τοῦ οὐρανοῦ, ἐπειδὴ ἀκμὴν ἐν τῷ βίῳ τούτῳ ἐστὶ καὶ οὐκ ἀπέθανε, ἵνα ἐλευθερωθῇ παντελῶς τοῦ κόσμου τούτου· καὶ ἐν τούτῳ ἵσταται μέσον οὐρανοῦ καὶ γῆς, καθάπερ τι ὄρος, ὡς εἴρηται. ἐπειδὴ καὶ ὄρη τὰ ὑψηλὰ ταῖς ἐλάφοις, ὅταν λέγει, τὰς ὑψηλὰς ἀρετὰς ὀνομάζει. ἐλάφους δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἁγίων. ἐπειδὴ ἐν ταῖς ὑψηλαῖς τῶν ἀρετῶν ἐργασίαις, ὥσπερ ἔλαφοι ἐν τῷ ὄρει, τριβοδατοῦσιν αἱ ψυχαὶ τῶν ἁγίων. Πέτρα δέ, καταφυγὴ τοῖς λαγωοῖς ἐστιν ὁ Χριστός. ὑπάρχει δὲ καταφυγὴ τῶν ἐν ἐρήμῳ καθεζομένων.

QUÆSTIO LXXXVII.

Quare virtus dicitur mons?

RESPONSIO.

Quia ſicut mons etſi excelſus eſt ſupra terram, cœlo tamen eſt humilior, ita qui in vita ſua virtutem exercet, terra quidem eſt excelſior, eo quod hujus vitæ curas & mundi negotia ſuperat, nihilominus tamen eſt inferior cœlo, propterea quod adhuc in hac vita exiſtit, & nondum eſt mortuus, ut penitus hoc mundo liberetur. Atque ob id inter cœlum terramque tenet medium, ſicut mons, quemadmodum dictum eſt. Pſal. 103. Deinde cum dicit, *Montes excelſi cervis*: altos montes, excelſas virtutes: cervas vero, ſanctorum animas vocat: quandoquidem in excelſis actionibus virtutum, ſicut in montibus cervæ, verſantur animæ Sanctorum. Petra vero confugium leporibus, eſt Chriſtus. Eſtq. confugium eorum, qui ſedent in deſerto.

QVÆSTIO LXXXVIII. A

Quid vocat habitationem Herodii?

RESPONSIO.

Herodius, ut aliqui dicunt, eſt avis, quæ nidum in deſerto loco, in arboris alicujus cacumine collocat. Veniunt vero paſſerculi, & ſubter ipſam circum quaque in arbore nidificant. Dux autem ipſorum eſt, eiſque præeſt; domus Herodii, quæ eos a nocivis reptilibus quæ ipſos lædere volunt, cuſtodit.

QVÆSTIO LXXXIX.

Quid dicit Propheta cum inquit: *In* B *finem ne perdas David?*

RESPONSIO.

Finem ſuæ vitæ dicit Propheta, & orabit ne vitæ ſuæ finis veniat, incidatque in aliquod damnum. Nam tota hominis vita ſi male tranſacta, finis autem ejus bonus fuerit, beneficium eſt & gratia. Si vero finis diverſus fuerit, hoc demum eſt miſerum. Orat ergo Propheta, ut ſuæ vitæ finis bonus ſit: nam ideo conſcripſit hunc Pſalmum.

QVÆSTIO XC. C

Pſ. 149. 5. Quid eſt quod inquit: *Gloriabuntur pii in gloria & exultabunt in cubilibus ſuis?*

RESPONSIO.

Pios dicit ſpirituales & ſanctos homines, qui gloriabuntur poſt mortem in cubilibus ſuis. Cubilia vero ſunt manſiones & domicilia ſanctorum, quæ poſt mortem invenient, & exultabunt in regno cœlorum.

QVÆSTIO XCI.

Dei perfectionem docens & oſtendens D divina Scriptura, vocavit ipſam ſomnum, cubile, lectum, & mortem. Somnum quidem vocat, ut cum David inquit: *In pace ſimul jacebo ſopitus &* (Pſal. 4. 9.) *dormiam.* Eodem videlicet deveniam, & quieſcam dum vivo in Deo, juxta (Gal. 2. 20.) Apoſtolum, qui inquit: *Vivo autem non amplius ego, ſed vivit in me Chriſtus.* (Pſ. 149. 5.) Cubile vero vocat, cum inquit: *Gloriabuntur ſancti in gloria, & exultabunt in cubilibus ſuis.* Sicut enim qui in cubili cubat, requieſcit & ſuaviter dormit: ſic qui perfectus in Deo eſt, & qui crevit in virum perfectum ad menſuram ætatis plenitudinis Chriſti,

ΕΡΩΤΗΣΙΣ πη.

Τί λέγει τοῦ Ἐρωδιοῦ ἡ κατοικία;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁ Ἐρωδιὸς ὄρνεόν ἐστιν, ὥς λέγουσί τινες. τὸ δὲ ὄρνεον φωλεύει ἐν ἐρήμῳ τόπῳ ἐν κορυφῇ τινος δένδρου. ἔρχονται δὲ τὰ μικρὰ στρουθία, καὶ φωλεύουσιν ὑποκάτω αὐτοῦ γύρωθεν ἐν τῷ δένδρῳ. ἡγεῖται δὲ αὐτῶν καὶ ἐπικαθέζεται ἡ κατοικία τοῦ Ἐρωδιοῦ, φυλάττει δὲ ταῦτα ἀπὸ τῶν φθοροποιῶν ἑρπετῶν, τῶν θελόντων κακῶσαι αὐτά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. πθ.

B Τί λέγει ὁ προφήτης, ὅταν λέγει· εἰς τὸ τέλος μὴ διαφθείρῃς τῷ Δαβίδ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τέλος λέγει ὁ προφήτης τῆς ἑαυτοῦ ζωῆς. ἐπεύξεται τοίνυν ὁ προφήτης, ἵνα μὴ γένηται τὸ τέλος τῆς ζωῆς καὶ περιπέσῃ εἰς βλάβην τινά. πᾶσα γὰρ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐὰν δαπανηθῇ κακῶς, καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ γένηται χρηστὸν, χάρις καὶ δόξα ἐστί. ἐὰν δὲ τὸ τέλος καταστραφῇ, τοῦτο ἀθλιότης. διὰ τοῦτο ἐπεύχεται ὁ προφήτης γενέσθαι τὸ τέλος τῆς ζωῆς αὐτοῦ καλόν· ἐπὶ τοῦτο καὶ γὰρ Ψαλμὸν συνεγράψατο.

C ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϙ.

Τί λέγει, καυχήσονται ὅσιοι ἐν δόξῃ, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὁσίους λέγει τοὺς πνευματικοὺς καὶ ἁγίους ἀνθρώπους, οἵτινες καυχῶνται μετὰ θάνατον ἐπὶ ταῖς κοίταις αὐτῶν. κοῖται δὲ εἰσιν αἱ μοναὶ τῶν ἁγίων, ἃς εὑρίσκουσιν μετὰ θάνατον, καὶ ἀγάλλονται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϙα.

D Τὴν ἐν Θεῷ τελείωσιν διδάσκουσα ἡ θεία γραφὴ, καὶ δηλοῦσα ὠνόμασεν αὐτὴν ὕπνον, καὶ κοίτην, καὶ κλίνην, καὶ θάνατον. ὕπνον μὲν, ὡς ὅταν λέγει ὁ Δαβίδ· ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθήσομαι καὶ ὑπνώσω, ἤτοι ἐπὶ τὸ αὐτὸ καταντήσω, σχολάσω εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν ἐν Θεῷ, κατὰ τὸν εἰπόντα ἅγιον Ἀπόστολον. ζῶ δὲ οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ ὁ Χριστός. κοίτην δὲ, ὡς ὅταν λέγει· καυχήσονται ὅσιοι ἐν δόξῃ, καὶ ἀγαλλιάσονται ἐπὶ τῶν κοιτῶν αὐτῶν. ὥσπερ γὰρ ὁ ἐν τῇ κοίτῃ πεσὼν ἀναπέπαυται καὶ ὑπνοῖ ἡδέως· οὕτως καὶ ὁ τελειωθεὶς ἐν Θεῷ, καὶ φθάσας εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ,

Digitized by Google

ἀναπέπαυται ἐν Θεῷ, ὥσπερ κοίτην ἡγέμενος τὴν ἐν Θεῷ τελείωσιν. πόδας δὲ τῆς κοίτης τὰς ἀρετὰς λέγει· κλίνην δὲ, ὡς ὅταν φησὶ Σολομών· ἑξήκοντα δυνατοὶ κυκλοῦσιν αὐτήν· ὅταν γὰρ εἰς τὸ τέλειον ἔλθῃ ὁ ἐνάρετος, περικυκλοῦσι καὶ περιστοιχοῦσιν αὐτὸν οἱ δυνατοὶ, οἱ Ἄγγελοι, κατὰ τὸν εἰπόντα· προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διὰ παντὸς, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν, ἵνα μὴ σαλευθῶ. Φίλον δὲ τῇ θείᾳ γραφῇ καλεῖν καὶ τὸν Ἄγγελον Κύριον, ὡς ἐπὶ Μανωέ· Θεὸν ἑωράκαμεν, ἐν φαντασίᾳ Θεοῦ γενομένου. θάνατον δὲ πάλιν εἴρηκεν αὐτὴν ὁ Δαβὶδ εἰπών· τίμιος ἐναντίον Κυρίου ὁ θάνατος B τῶν ὁσίων αὐτοῦ. ἴδες, πῶς καὶ ὕπνον, καὶ κοίτην, καὶ κλίνην, καὶ θάνατον αὐτὴν ἔδειξεν ἡ θεία γραφή. θάνατον δὲ ταύτην εἴρηκεν, ὅτι ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας. ὥσπερ γὰρ τὸν τεθνεῶτα οὐκ ἔστιν ἐπιστρέψαι ἐν βίῳ καὶ ἁμαρτῆσαι, οὐκ ἔτι οὕτως οὐδὲ τὸν οὕτω καταξιωθέντα οὐκ ἔστιν εἰς τὰ ὀπίσω στραφῆναι, ἀλλὰ λέγει μετὰ τοῦ Δαβίδ· Κύριος φωτισμός μου καὶ Σωτήρ μου, τίνα φοβηθήσομαι; μετὰ δὲ τοῦ Παύλου· ἐάν τε γὰρ ζῶμεν, ἐάν τε ἀποθνήσκωμεν, τοῦ Κυρίου ἐσμέν. καὶ πάλιν· ζῶ δὲ, οὐκ ἔτι ἐγὼ, ζῇ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός. ὃ δὲ νῦν ζῶ ἐν σαρκὶ, ἐν πίστει ζῶ. εἰς τοῦτο τελειωθέντες C οἱ ἅγιοι, κατεφρόνησαν τὸν κόσμον, καὶ οὐχ ἡδονὴν ἡγοῦντο τὴν ἡδονὴν τοῦ κόσμου τούτου· οἱ δὲ μάρτυρες τὰς βασάνους κατεφρόνησαν.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ϟβ.

Αἱ ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, καὶ ῥομφαῖαι δίστομοι ἐν ταῖς χερσὶν αὐτῶν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὑψώσεις τοῦ Θεοῦ εἰσιν αἱ διδασκαλίαι τοῦ νόμου καὶ αἱ πνευματικαὶ διατάξεις. ὥσπερ γὰρ ἔ- D χουσιν οἱ πνευματικοὶ διδάσκαλοι, ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος χαρίσματα δωρεῶν ἐν τῷ λάρυγγι αὐτῶν, ἤτοι τῷ στόματι αὐτῶν, καὶ τῇ γλώσσῃ, καὶ διδάσκουσι τὸν λαόν. ῥομφαῖαι δίστομοί εἰσιν αἱ δύο διαθῆκαι, ὁ παλαιὸς νόμος, καὶ ὁ νέος, ὥσπερ γὰρ ὁ στρατιώτης βαστάζων ξίφος δίστομον, τοὺς ἐχθροὺς κατασφάττει καὶ τὸν λαὸν διασώζει· οὕτως καὶ οἱ πνευματικοὶ διδάσκαλοι ῥομφαίας διστόμους ἔχουσι, τὰ διδάγματα τῆς παλαιᾶς καὶ νέας διαθήκης, δι' ὧν ποιοῦσιν ἐκδίκησιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, καὶ εἰς τιμωρίαν ἐμβάλλουσιν αὐτοὺς, ἀποστέλλοντες αὐτοῖς ὀργὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἱκετηρίας τῆς πρὸς τὸν Θεόν. ὡσαύτως καὶ τὸν κοινὸν λαὸν τῶν πιστῶν ἐλέγχουσι καὶ διδάσκουσιν εἰς τὸ ἀγαθόν.

A requievit in Deo, tanquam cubile reputans divinam perfectionem. Cubilis autem fulcra dicuntur virtutes Lectum autem appellat, cum inquit Salomon: *Sexaginta robuſti circumdant ipſum.* Quando enim ad perfectionem venerit juſtus, circumdant & circa ipſum incedunt fortes, Angeli videlicet. Juxta dictum illud: *Semper videbam ante me Dominum, quoniam a dextris meis eſt, ne commovear.* Eſt vero familiare divinæ Scripturæ, etiam Angelum vocare Dominum. Ut in Manoe: *Deum vidimus*, inqvit, cum eſſet in phantaſia Dei. Denique mortem quoque vocavit David divinam perfectionem cum inquit: *Pretioſa eſt in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.* Vides quomodo & ſomnum, & cubile, & lectum, & mortem illam eſſe oſtenderit divina Scriptura? Mortem autem illam nominavit, quod ille qui mortuus eſt, juſtificatus eſt a peccato. Quemadmodum enim qui mortuus eſt, non poteſt rurſus reverti in vitam & amplius peccare: ita qui apud Deum hoc honore dignus eſt habitus, inde rurſus decidere non poteſt, ſed inquit cum David, *Dominus illuminatio mea & Servator meus, quem timebo?* Et cum Paulo: *Sive namque vivimus ſive morimur, Domini ſumus,* Et rurſus: *Vivo autem non amplius ego, ſed vivit in me Chriſtus: quod vero nunc in carne vivo, vivo in fide.* Quapropter ſancti perfecti, mundum contemſerunt, & hujus mundi voluptates. Et ſancti Martyres etiam contemſere tormenta.

Cant. 3. 7.

Pſal. 15. 8.

Pſal. 115. 15.

Pſal. 26. 1.

Rom. 14. 8.

Gal. 2. 20.

QVÆSTIO XCII.

Altitudines Dei in gutture ipſorũ, & gladii utrinq; acuti in manibus ipſorũ: quid hoc eſt? Pſal. 149. 6.

RESPONSIO.

Altitudines Dei ſunt doctrinæ legis & ſtatuta ſpiritualia, quibus ſpirituales doctores præſtant, habent enim in gutture ſuo, a Spiritu ſancto dona gratiæ, ut ore ſuo & lingva doceant populum. Ancipites autem gladii ſunt duo Teſtamenta, vetus & nova lex. Nam ſicut miles gladium utraque parte acutum vibrans, inimicos interimit, & populum aſſerit: Sic etiam doctores ſpirituales ancipites habent gladios, doctrinas veteris & novi Teſtamenti, per quas vindictam ſumunt in gentibus, & ad puniendum illas immittunt iram a Deo, per ſuas ad Deum ſupplicationes. Similiter quoque in communi, populum fidelium redarguunt & inſtituunt ad bonum.

Digitized by Google

Quando vero non audiunt eas, ſed ei quod bonum eſt adverſantur atque contemnunt illud, tunc etiam ipſis, immittunt ſupplicium per ſuam deprecationem ad erudiendum illos, ut videlicet caſtigati diſcant non inobedientes eſſe Deo, & Dei miniſtris. Nam qui ſpirituales homines audit, Luc.8. Deum audit, quemadmodum dixit ipſe Chriſtus. Neque enim ad interitum, ſed ad utilitatem ipſorum ſpirituales illi caſtigationem inducunt, ad correctionem boni & ad gloriam Dei, tanquam amantes & ultores Dei & oſores mali.

EX EPISTOLIS PAULI.

QUÆSTIO XCIII.

Rom. 2. 10. Quid eſt quod dicit: *Gloria, honor, & pax omni qui operatur bonum: Judæo primùm & Græco. Non enim eſt perſonarum reſpectus apud Deum. Nam quicunque ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt; & quicunque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur?*

RESPONSIO.

Laudat omnes qui operantur bonum. Græcum vero non dicit idololatram, ſed pium qui colat quidem Deum, verum neque credat in Chriſtum, neque veterem legem teneat, ſed ſine lege Deum invocet & colat, ſervetque nihilominus virtutem aliquam. Nam talis etiamſi labatur, minus tamen punietur quam Judæus, eo quod Judæus legem transgreditur, habetque vehementiorem accuſationem. Quando enim audis Rom.2.12. illud: *Quotquot ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt*: minus ſupplicium reputa. Hoc vero: *Quotquot in lege peccaverunt*: iſti graviorem pœnam & ſupplicium ſubibunt.

QUÆSTIO XCIV.

Ibid. v. 5. Quid eſt illud: *Nam ſi inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis ejus, etiam reſurrectionis conſortes erimus?*

RESPONSIO.

Inſiti ſumus, participes videlicet. Nam quemadmodum corpus Domini ſepultum in terra, mundo ſalutem peperit: ſic noſtrum quoque corpus in baptiſmo ſepultum, nobis ipſis juſtitiam protulit. Similitudo autem ſic habet, ſicut Chriſtus mortuus eſt, & tertia die reſurrexit: Sic & nos in baptiſmo morientes, reſurgimus. Nam quod infantem ter in aquam immergimus, & ter educimus, mortem, & triduanam Chriſti reſurrectionem ſignificat.

A ὅταν δὲ μὴ ἀκούσωσιν αὐτῶν, ἀλλ᾽ ἐναντιοῦνται τὸ ἀγαθὸν, καὶ καταφρονοῦσιν αὐτῶν, τότε καὶ αὐτοῖς ἀποστέλλουσι διὰ προσευχῆς τιμωρίαν, πρὸς σωφρονισμὸν, ὅπως παιδευθέντες σωφρονισθῶσιν μὴ παρακούειν Θεοῦ, μήτε τῶν θεραπόντων αὐτοῦ, ὅτι ὁ ἀκούων πνευματικῶν ἀνδρῶν, ἀκούει Θεοῦ, καθὼς εἴρηκεν ὁ Χριστός. οὐ γὰρ πρὸς βλάβην, ἀλλὰ πρὸς ὠφέλειαν ἐπάγουσι τὴν παιδείαν οἱ πνευματικοὶ καὶ πρὸς διόρθωσιν ἀγαθοῦ, εἰς δόξαν Θεοῦ, ὡς ζηλωταὶ καὶ ἐκδικηταὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ μισηταὶ τοῦ κακοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϙγ.

B Δόξα καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθὸν, Ἰουδαίῳ τε πρῶτον καὶ Ἕλληνι. οὐ γάρ ἐστι προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ. ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται· καὶ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, διὰ νόμου κριθήσονται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ἐπαινεῖ πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὸ ἀγαθόν. Ἕλληνα δὲ οὐ τὸν εἰδωλολάτρην λέγει, ἀλλὰ τὸν θεοσεβῆ, μὴ πιστεύοντα δὲ τὸν Χριστὸν, μήτε νόμον κρατοῦντα τὸν παλαιόν· ἀλλὰ χωρὶς νόμου ὑπάρχει. ὀνομάζει δὲ καὶ σέβεται τὸν Θεὸν, καὶ φυλάττει καὶ ἀρετήν. ὁ τοιοῦτος ἐὰν καὶ πταίσῃ, ἐλαφρότερον μέλλει κολάζεσθαι ὑπὲρ τὸν Ἰουδαῖον, C ὅτι ὁ Ἰουδαῖος παραβαίνει τὸν νόμον καὶ ἔχει τὴν κατηγορίαν μείζονα. ὅταν γὰρ ἀκούσῃς τό· ὅσοι ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπολοῦνται, τὴν ἐλαφροτέραν κόλασιν ὑπολάμβανε. τὸ δὲ ὅσοι ἐν νόμῳ ἥμαρτον, τὴν χείρονα κόλασιν καὶ τιμωρίαν.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ϙδ.

Εἰ γὰρ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναστάσεως ἐσόμεθα. D

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σύμφυτοι γεγόναμεν, ἤγουν μέτοχοι, ὥσπερ τὸ σῶμα τὸ δεσποτικὸν ταφὲν ἐν τῇ γῇ, ἔφυσε σωτηρίαν τῷ κόσμῳ. οὕτως καὶ τὸ ἡμῶν σῶμα ταφὲν ἐν τῷ βαπτίσματι, ἔφυσε δικαιοσύνην ἡμῖν αὐτοῖς. τὸ δὲ ὁμοίωμα οὕτως ἔχει. ὥσπερ ὁ Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη· οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ βαπτίσματι θνήσκοντες ἀνιστάμεθα. τὸ γὰρ καταδῦσαι τὸ παιδίον ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ τρίτον καὶ ἀναδῦσαι, τοῦτο δηλοῖ τὸν θάνατον καὶ τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ.

Digitized by Google

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟε.

A

Τί ἐςι, τὸ γὰρ ἀδύνατον διὰ τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει, διὰ τῆς σαρκὸς ὁ Θεὸς, καὶ τὰ ἑξῆς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ησθένει, φησὶν, ὁ νόμος εἰς τὸ δικαιῶσαι τὸν ἄνθρωπον. οὐ γὰρ ἠδύνατο ὁ ἄνθρωπος τὴν τυραννίδα καὶ τὴν πύρωσιν ὑποφέρειν τῆς σαρκός. διὰ τοῦτο ἔπεμψεν ὁ Θεὸς τὸν μονογενῆ υἱὸν αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ κατακρίνῃ τὴν ἁμαρτίαν. τὸ δὲ, ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, οὐκ εἶπεν, ἐν σαρκὶ ἁμαρτίας, ἀλλ' ἐν ὁμοιώματι. ὡμοιώθη γὰρ κατὰ πάντα ἡ ἀνθρωπίνη σὰρξ τοῦ Χριςοῦ τῇ ἀνθρωπίνῃ σαρκὶ, B καθ' ὃ τέλειος ἄνθρωπος ἦν. ἁμαρτωλὸς δὲ οὐκ ἐγένετο ἡ σὰρξ αὐτοῦ, καθάπερ ἡ ἡμετέρα σάρξ. ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ ςόματι αὐτοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟϛ.

Τί λέγει, δότε τόπον τῇ ὀργῇ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τῷ λυπήσαντί σε καὶ θλίψαντι, ἢ ἀδικήσαντι συγχώρησόν σου αὐτῷ, ἀνάθου δὲ τῷ Θεῷ τὰ τῆς ἐκδικήσεως, κἀκεῖνος οἰκονομήσει τὰ δέοντα. Τὸ δὲ, μακάριος, ὁ μὴ κρίνων ἐν ᾧ δοκιμάζει, τοῦτο δηλοῖ, ὅταν ποιεῖς τι οἰκονομικῶς πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ πάντες C μέμφονται, τὸ δὲ σὸν συνειδὸς οὐ κατακρίνει σε, μακάριος εἶ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟζ.

Τί λέγει, ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι σημεῖον αἰτοῦσιν, καὶ Ἕλληνες σοφίαν ζητοῦσιν· ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριςὸν ἐςαυρωμένον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εὰν εἴπωμεν, φησὶν, Ἰουδαίῳ, πίςευσον· λέγει, ἀναςήσατε νεκροὺς, ἰάσασθε μαινομένους. ἐὰν δὲ εἴπωμεν Ἕλληνι, ἀπαιτεῖ ἡμῖν ῥητορικὸν λόγον. ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριςὸν ἐςαυ- D ρωμένον, ὅςις ἐςὶ καὶ δύναμις τῶν σημείων, καὶ πέλαγος τῆς σοφίας. ἀλλ' ἐκεῖνοι σκανδαλίζονται, καὶ μωρὸν ἡγοῦνται τὸ κήρυγμα, ἀκούοντες Θεὸν ἐςαυρωμένον. καὶ οὐ θαῦμα. καὶ γὰρ οἱ ἀσθενοῦντες τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐ δύνανται βλέπειν τὸν Ἥλιον καθαρῶς· οὕτως καὶ αὐτοί. Τὸ δὲ, ὅτι τὸ μωρὸν τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐςὶ, λέγει τὸν ςαυρόν. καὶ γὰρ οἱ σοφοὶ καὶ φιλόσοφοι καὶ οἱ δυνατοὶ, εἰς μάταια ἠσχολήθησαν, καὶ ἐφιλοπόνησαν, καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν κατώρθωσαν, ὁ δὲ ςαυρὸς,

QVÆSTIO XCV.

A

Quid eſt, quod inquit: *Etenim quod lex præſtare non poterat, ea parte qua erat imbecillis, hoc Deus per carnem, &c?* Rom. 8. 3.

RESPONSIO.

Imbecillis, inquit, erat lex, videlicet ad juſtificandum hominem. Non enim poterat homo tyrannidem & vim carnis ſuſtinere. Ideo miſit Deus unigenitum Filium ſuum, ut per carnem ſuam condemnaret peccatum. Hoc vero quod dicit, in ſimilitudine carnis peccato obnoxiæ, non dixit, in carne peccati, ſed in ſimilitudine. Nam humana caro Chriſti in omnibus eſt ſimilis facta humanæ carni, B quatenus verus & abſolutus eſt homo. Peccatis vero caro ejus non fuit obnoxia, ſicuti noſtra eſt. *Peccatum enim non fecit, nec inventus eſt in ore ejus dolus.* Eſa. 53. 9.

QVÆSTIO XCVI.

Quid eſt, quod dicit: *Date locum iræ.* Rom. 12. 19.

RESPONSIO.

Et qui te contriſtavit ac tribulavit vel affecit injuria, condona, omnemque vindictam tribue Deo, qui quod æqvum eſt, diſpenſabit. Illud vero: *Beatus qui nil judicat in eo, quod probat*, hoc ſignificat: Rom. 14. 22. Quando per diſpenſationem feceris ali- C quid, quod ad ſalutem fratris tui ſpectat, etiamſi id omnes incuſant, tua vero conſcientia te non condemnat, beatus es.

QVÆSTIO XCVII.

Quid eſt, quod inquit: *Quandoquidem & Judæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiam quærunt: Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum?* 1. Cor. 1. 22. 23.

RESPONSIO.

Si dixerimus, inquit, Judæo: Crede, reſpondet, excitate mortuos, medemini inſanis. Si Græco idem dicamus, petit a nobis rhetoricum ornatum in ver- D bis. Nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, qui eſt ſignorum potentia, & ſapientiæ pelagus. Verum ipſi quidem offenduntur & ſtultam reputant prædicationem, quando Deum crucifixum eſſe audiunt, quod tamen non mirum: nam qui infirmis ſunt oculis, non poſſunt pure videre ſolem. Ad eundem modum etiam iſti. Illud autem, *quod ſtultitiam Dei ſapientiorem dicit eſſe, quam hominis*, de cruce loquitur. Nam ſapientes & philoſophi etiam præſtantiores, inaniter multa laborarunt & occupati fuerunt, nec quicquam boni bene recteque egerunt. Crux vero,

quam illi ſtultitiem reputabant, mundum ſervavit, & propterea omnes excellit ſapientia, eo quod tanta bona operata eſt.

QVÆSTIO XCVIII.

Quomodo vero dicit, *Imbecillitatem Dei robuſtiorem eſſe, quam homines?*

RESPONSIO.

Imbecillitatem Dei vocat ſenſum Apoſtolorum, qui homines erant idiotæ & illiterati, & tamen brevi tempore totum orbem occupantes Reges & Satrapas, ſapientes & potentes Principes devicere.

QVÆSTIO XCIX.

1.Cor.2.7. Quid eſt illud: *Sapientiam autem Dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita?*

RESPONSIO.

Vides, quomodo nominet ipſe ſapientiam, quam prius ſtultitiam vocaverat. Etenim myſterium primum diſpenſationem dicit, ideo quod nullus neque Angelus, nec alia aliqua creata poteſtas cognovit hoc myſterium & diſpenſationem iſtam, quod in terra Deus carnem aſſumturus eſſet. Illud vero poſteaquam factum eſt, omnibus innotuit: qvemadmodum inquit Apoſtolus: *Ut notum fiat*
Ephes.3.10 *nunc principatibus & poteſtatibus, in ſupercœleſtibus.* Vocat autem alibi quoque myſterium, eximia illa opera Dei, utpote nativitatem, præſepe, baptiſma, crucem, mortem, reſurrectionem & aſcenſionem. Sicut etiam ſanctus Gregorius Theologus, myſteria vocat feſta, in ſermone de Lucernis, qui incipit: *Rurſus Jeſus ille meus, & iterum myſterium.* Hoc autem dicit, propter feſtum Baptiſmi. Similiter etiam in reliquis.

QVÆSTIO C.

1.Cor.3.15. Quid eſt, quod inquit: *Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum patietur: ipſe vero ſalvus fiet, ſed ſic tanquam per ignem.*

RESPONSIO.

Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum patietur regni cœlorum, ſalvus vero fiet ipſe tanquam per ignem Quomodo vero ſervabitur? hoc eſt, ſalvus & integer manebit in igne, nec videbit mortem, ſed opus ipſius ſolummodo comburetur & confundetur. Ipſe vero æternum permanebit integer pœnas luens: nec tamen unquam penitus interibit.

QVÆSTIO CI.

1.Cor.5.6. Quid eſt, quod dicit: *Paululum fermenti totam maſſam fermentat?*

A ὃν ἐνόμιζον ἐκεῖνοι μωρίαν, τὸν κόσμον ἔσωσε, καὶ διὰ τοῦτο σοφώτερον πάντων ἐστὶν, ὅτι μεγάλα εἰργάσατο ἀγαθά.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟη.

Καὶ τὸ ἀσθενὲς τοῦ Θεοῦ ἰσχυρότερον τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν, οὕτως λέγει.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ασθενὲς τοῦ Θεοῦ λέγει τῶν Αποστόλων τὸ φρόνημα, ὅτι ἄνθρωποι ἰδιῶται καὶ ἀγράμματοι, ἐν βραχεῖ καιρῷ τὴν οἰκουμένην ἐσαγήνευσαν, καὶ βασιλεῖς, καὶ ἄρχοντας, καὶ σοφοὺς, καὶ δυνάστας ἐνίκησαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϟθ.

B Σοφίαν δὲ λαλοῦμεν Θεοῦ ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην·

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ορᾷς, πῶς καλεῖ αὐτὸς σοφίαν, ἣν ἔλεγε πρῶτον μωρίαν. καὶ γὰρ μυστήριον πρῶτον οἰκονομίαν λέγει, ὅτι οὔτε Αγγελος, οὔτε κτιστὴ δύναμις ἄλλη ἐγίνωσκε τὸ μυστήριον, καὶ τὴν οἰκονομίαν ταύτην, ὅτι μέλλει ὁ Θεὸς ἐπὶ τῆς γῆς σαρκωθῆναι. ὅταν δὲ γέγονε, τότε πάντες ἐγνώκασιν, καθὼς λέγει ὁ Απόστολος· ἵνα γνωρισθῇ νῦν ταῖς ἀρχαῖς, καὶ ταῖς ἐξουσίαις ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. λέγει δὲ ἀλλαχοῦ πάλιν μυστήριον
C τὰ ἐξαίρετα ἔργα τοῦ Θεοῦ, οἷον τὴν γέννησιν, τὴν φάτνην, τὸ βάπτισμα, τὸν σταυρὸν, τὸν θάνατον, τὴν ἀνάστασιν, τὴν ἀνάληψιν, καθὼς καὶ ὁ ἐν ἁγίοις Γρηγόριος ὁ θεολόγος μυστήρια τὰς ἑορτὰς καλεῖ ἐν τῷ εἰς τὰ Φῶτα λόγῳ· πάλιν Ιησοῦς ὁ ἐμὸς, καὶ πάλιν μυστήριον. τοῦτο δὲ λέγει διὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ βαπτίσματος. καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς ὁμοίως.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρ.

Τί λέγει, εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται· αὐτὸς δὲ σωθήσεται, οὕτως δὲ ὡς
D διὰ πυρός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἴ τινος τὸ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· σωθήσεται δὲ αὐτὸς ὡς διὰ πυρός. πῶς δὲ σωθήσεται, τουτέστιν, σῶος καὶ ἀκέραιος μένει ἐν τῷ πυρὶ, καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον, ἀλλὰ τὸ ἔργον αὐτοῦ μόνον κατακαήσεται καὶ χαωθήσεται· αὐτὸς δὲ ἀκέραιος μένει εἰς αἰῶνα αἰῶνος κολαζόμενος, καὶ οὐ διαλυθήσεται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρα.

Τί λέγει, μικρὰ ζύμη ὅλον τὸ φύραμα ζυμοῖ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

A

Τοῦτο λέγει διὰ τοὺς πονηροὺς καὶ σκολιοὺς ἀνθρώπους, ὅτι ὥσπερ ἡ παλαιὰ ζύμη μικρὰ μέν ἐστι, πολὺ δὲ ἄλευρον ποιεῖ ζυμωθῆναι· οὕτως καὶ ὁ κακοποιὸς ἄνθρωπος, τρέφων ἐν ἑαυτῷ τὴν κακίαν, μεταδίδωσι καὶ τοῖς ἄλλοις, καὶ γίνεται σκάνδαλον, καὶ καταβλάπτει πολλούς. διὰ τοῦτο πάλιν λέγει· ἐκκαθάρατε οὖν τὴν παλαιὰν ζύμην, ἵνα ἦτε νέοι. τουτέστιν, ἐκδιώξατε τὸν πονηρὸν καὶ σκολιὸν ἐξ ὑμῶν, ἢ φύγετε ἀπ' αὐτοῦ. ἐπειδὴ πᾶσα κακία μολύνει τὸν ἄνθρωπον. διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ φεύγων τοὺς πονηροὺς ἔλεγεν· οὐκ ἐκάθισα μετὰ συνεδρίου ματαιότητος, καὶ μετὰ παρανομούντων οὐ μὴ εἰσέλθω. ἐμίσησα ἐκκλησίαν πονηρευομένων. διατί δὲ ταῦτα ἐποίει; ἐπειδὴ πάλιν λέγει ἀλλαχοῦ. μετὰ ὁσίου ὅσιος ἔσῃ, καὶ μετὰ ἐκλεκτοῦ ἐκλεκτὸς ἔσῃ, καὶ μετὰ στρεβλοῦ διαστρέψῃς. καὶ γὰρ οἷος ἐστιν ὁ συνοικῶν μετὰ σοῦ, τοιοῦτον ἀπεργάζεται εἶναί σε.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρβ.

Τί λέγει, τὰ βρώματα τῇ κοιλίᾳ, καὶ ἡ κοιλία τοῖς βρώμασιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει;

C

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κοιλίαν τὴν γαστριμαργίαν λέγει, οὐχὶ τὴν γαστέρα. καὶ γὰρ τὰ βρώματα πρὸς τὴν γαστριμαργίαν ἔχει, φησί, τὴν φιλίαν, καὶ αὐτὴ πρὸς αὐτά, καὶ οὐ δύναται ὁ γαστρίμαργος δουλεύειν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ δουλεύειν τὴν ἑαυτοῦ γαστέρα κραιπαλῶν καὶ γαστριμαργῶν. διὸ κατήργησεν αὐτήν, λέγων ὁ Θεὸς καὶ ταύτην καὶ ταῦτα καταργήσει· τουτέστι τὰ βρώματα καὶ τὴν γαστριμαργίαν· οὐ γὰρ τὴν γαστέρα κατήργησεν· μὴ γένοιτο. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος. τὸ δὲ σῶμα οὐ τῇ πορνείᾳ, ἀλλὰ τῷ Κυρίῳ. ὥστε, οὐ κατήργησε τὴν γαστέρα, ἀλλὰ τὴν γαστριμαργίαν, οὐ δὲ τὴν σύμμετρον τροφήν, ἀλλὰ τὴν ἀμετρίαν, ἐπειδὴ ἐξ αὐτῶν τίκτεται ἡ πορνεία. διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι τὸ σῶμα οὐκ ἐδόθη ἐξουσιάζεσθαι ὑπὸ τῆς γαστριμαργίας, ἵνα περιπίπτῃ εἰς πορνείαν, ἀλλ' ἵνα δουλεύῃ τῷ Κυρίῳ. καθὼς λέγει πάλιν ἀλλαχοῦ ὄπισθεν ὅτι πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει. πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐκ ἐγὼ ἐξουσιασθήσομαι ὑπό τινος. τοῦτο δέ ἐστιν, ὃ λέγει, ὅτι πάντα τὰ βρώματα, ἅπερ

RESPONSIO.

Hoc propter malos & perverſos homines dicit. Nam quemadmodum vetus fermentum exiguum quidem eſt, multum autem farinæ fermentari facit: ad eundem modum malus homo, qui in ſe nutrit malitiam, impartit etiam aliis, & fit ſcandalum, multoſque lædit, propterea rurſum dicit: *Expurgate itaque vetus fermentum, ut novi ſitis.* Hoc eſt: Expellite malum & pravum ex vobis, aut vos ab ipſo recedite: quandoquidem omnis malitia inquinat hominem. Ideo David malos fugiens, inquit: *Non ſedi in conſilio vanitatis, & cum transgreſſoribus non incedam. Odi* 1. Cor. 5. 7. Pſal. 25. 4.
B *congregationem malignantium.* Et quare faciebat iſta? Dicit alibi rurſus: *Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo eris electus, & perverteris cum perverſo.* Etenim qualis eſt ille, cum quo converſaris, talem te quoque reddet. Pſal. 17. 26.

QVÆSTIO CII.

Quid eſt, quod dicit: *Eſca ventri deſtinata ſunt & venter eſcis. Deus autem & hunc & illas abolebit?* 1. Cor. 6. 13.

RESPONSIO.

Ventrem dicit crapulam, non ipſum ventrem. Ad crapulam, inquit, habet venter deſiderium, & hæc ad illum. Sed qui crapulæ ventrique deditus eſt, non poteſt ſervire Deo, ſed ſui ipſius ventris ſervus eſt. Ideo abolevit illum, dicens: Deus & hunc & illas abolebit, hoc eſt, & cibos & guloſitatem. Non enim ventrem abolevit, abſit. Audi enim, quid dicat ipſe: *Corpus vero non ſtupro, ſed Domino.* Quapropter non abolevit ventrem, ſed crapulam, nec etiam medio- 1. Cor. 6. 13.
D crem cibum, ſed immoderatum: ſiquidem ex his ſcortatio gignitur. Inquit ergo, *Corpus non eſt datum ſub poteſtatem ingluviei, ut in ſcortationes incidat, ſed ut Domino ſerviat.* Sicuti rurſus retro dicit alicubi: *Omnia mihi licent, ſed ego non redigar in poteſtatem a quoquam.* Hoc ipſum nihil eſt aliud, quam quod hic dicit: quod omnes quidem cibi, quos 1. Cor. 10. 1. Cor. 10.

creavit Deus homini in nutrimentum, boni ſunt, & licet mihi omnibus frui, eisque nutriri, ſed illorum ſervus non ero, neque ſub ſuam poteſtatem me rediget gula: nam non conducit, nec ædificat in me bonum. Quapropter, neceſſariis contenti, reſpuamus reliqua non tantum velut inutilia, ſed etiam tanquam quæ noceant, & quæ gignant abſurdas concupiſcentias, iis, qui ea poſſident.

QVÆSTIO CIII.

Quid eſt quod dicit: *Et omnes in Moſem baptizati ſunt?*

RESPONSIO.

Baptiſmi ſignum erat, quod per rubrum mare pertranſivit Iſraeliticus populus. Nam ſicut illi transmiſſi, effugerunt inimicorum inſidias & in deſerto nutriebantur manna: ſic etiam baptizati liberantur a ſpirituali Pharaone, & ab Ægyptiis dæmonibus, ſuſtentanturque ſupercœleſti pane Spiritus ſancti. Quia vero de baptiſmo ſermo eſt, dicemus de eo manifeſtius.

A ἔκτισεν ὁ Θεὸς εἰς τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου, καλά εἰσι, καὶ ἁρμόζει μοι ἐκ πάντων ἐσθίειν καὶ τρέφεσθαι. ἀλλ' οὐ γενήσομαι δοῦλος τῶν βρωμάτων, οὐδὲ ἐξουσιάσει μου ἡ γαστριμαργία. οὐ συμφέρει μοι· οὐδὲ γὰρ ἀγαθὸν οἰκοδομεῖ ἐν ἐμοί. διὰ τοῦτο μόνον τοῖς ἀναγκαίοις ἀρκούμενοι, τὰ περισσὰ διαπτύσσωμεν, ὡς οὐκ ὠφέλιμα, ἀλλὰ καὶ βλαβερὰ συνεστῶτά μοι, ἐπιθυμίας ἀτόπους γεννῶντα τοῖς κεκτημένοις αὐτά;

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ργ.

Τί λέγει, καὶ πάντες εἰς τὸν Μωσέα ἐβαπτίσθησαν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

B Σημεῖον ἦν τοῦ βαπτίσματος τὸ διαπεράσαι τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι περάσαντες ἔφυγον τῶν ἐχθρῶν τὴν ἐπιβουλὴν, καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸ μάννα ἐτρέφοντο· οὕτω δὴ καὶ οἱ βαπτιζόμενοι λυτροῦνται τοῦ νοητοῦ Φαραὼ, καὶ τῶν Αἰγυπτίων δαιμόνων, καὶ τρέφονται τῷ ἐπουρανίῳ ἄρτῳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἐπεὶ δὲ περὶ τοῦ βαπτίσματος ὁ λόγος, εἴπωμεν σαφέστερον περὶ αὐτοῦ.

DE SANCTO *Baptiſmo.*

Primum baptiſma fuit, inundatio diluvii ad excidendum peccatum. Secundum fuit Moſis, quando tranſivit rubrum mare. Typicum enim erat. Nam ſicut illic erat mare, ſic in baptiſmo eſt aqua. Et ſicut illic erat nubes, ita hic eſt Spiritus ſanctus. Quæ autem iſta nubes fuerit, audi: Cum egrederentur ex Ægypto Hebræi cum Moſe, miſit nubem veluti columnam ignis, quæ illis luceret noctu, ut videlicet noctu quoque poſſent ambulare, ne ad ipſos uſque pertingerent Ægyptii. Sequebatur autem illos nubes a tergo, & tegebat eos, ne ipſos Ægyptii videre poſſent. Atque hoc ad ſecundum baptiſma. Tertium erat legale apud Hebræos. Nam quicunque erat immundus, aqua lavabatur, & ſuas quoque veſtes lavabat, & ſic redibat in caſtra. Quartum baptiſma fuit Joannis. Introductorium quidem erat illud, nondum tamen omnino ſpirituale, ſed ad pœnitentiam ſolummodo. Quintum, eſt baptiſmus Jeſu Chriſti, quo etiam ipſe baptizatus eſt. Eſtque hoc totum ſpirituale: quo nos quoque baptizamur.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ.

C Πρῶτον βάπτισμα τὸ τοῦ κατακλυσμοῦ εἰς ἐκκοπὴν ἁμαρτίας. δεύτερον τὸ τοῦ Μωσέως, ὅτι τὴν ἐρυθρὰν διεπέρασεν. τυπικὸν γὰρ ἦν. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ ἡ θάλασσα· οὕτως τὸ ὕδωρ ἐν τῷ βαπτίσματι. καὶ ὥσπερ ἐκεῖ ἡ νεφέλη· οὕτως ἐνταῦθα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. τίς δὲ ἦν ἡ νεφέλη ἐκείνη, ἄκουσον· ὅτε ἐξῆλθον τῆς Αἰγύπτου οἱ Ἑβραῖοι μετὰ Μωσέως, ἀπέστειλεν νέφος, ὥσπερ στύλον πυρὸς, καὶ ἐφώτιζεν αὐτοὺς τὴν νύκτα· ὥστε περιπατεῖν αὐτοὺς καὶ τὴν νύκτα, ἵνα μὴ φθάσωσιν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι. ὄπισθεν D δὲ αὐτῶν περιεπάτει νεφέλη, καὶ ἐπεσκίαζεν αὐτοὺς, ἵνα μὴ ὁρῶσιν αὐτοὺς οἱ Αἰγύπτιοι. καὶ τοῦτό ἐστι τὸ δεύτερον βάπτισμα. τρίτον δὲ τὸ νομικὸν, ὅπερ εἶχον οἱ Ἑβραῖοι. πᾶς γὰρ ἀκάθαρτος ἐλούετο ὕδατι, ἐπλύνετο τὰ ἱμάτια αὐτοῦ, καὶ οὕτως εἰσήρχετο εἰς τὴν παρεμβολήν. τέταρτον βάπτισμα τὸ τοῦ Ἰωάννου, εἰσαγωγικὸν μὲν, οὔπω δὲ ὅλον πνευματικὸν, ἀλλ' εἰς μετάνοιαν μόνον. πέμπτον τὸ διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐβαπτίσατο. τοῦτο δὲ ὅλον πνευματικόν. τοῦτο καὶ ἡμεῖς βαπτιζόμεθα.

ἕκτον τὸ διὰ δακρύων, ὄντως ἐπίπονον, ὡς ὁ λέων καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην αὐτοῦ, καὶ μετανοῶν καὶ θρηνῶν ἐφ' οἷς ἥμαρτεν. ἕβδομον βάπτισμα, τὸ διὰ μαρτυρίου καὶ αἵματος, ὅπερ καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐβαπτίσατο, καὶ πολύ γε τῶν ἄλλων αἰδεσιμώτερον· ὅσῳ δευτέροις ῥύποις οὐ μολύνεται. ὄγδοον τὸ τελευταῖον, οὐ σωτήριον, ἀλλὰ καυστικὸν καὶ κολάζον ἀτελεύτητα καὶ αἰωνίως τοὺς ἁμαρτωλούς.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρδ.

Τί λέγει, σὰρξ καὶ αἷμα βασιλείαν Θεοῦ κληρονομῆσαι οὐ δύναται;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὅτι πᾶς ὁ τὴν ἑαυτοῦ σάρκα τρέφων εἰς κόρον οὐ δύναται βασιλείας Θεοῦ κληρονομῆσαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρε.

Τί λέγει, εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα μαρὰν ἀθά;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τουτέστι, χωρίσατε αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν πιστῶν, καὶ ἔστω κεχωρισμένος ἀπὸ τοῦ λαοῦ, ὁ μὴ πιστεύων. ὁ γὰρ Κύριος ἦλθεν. τοῦτο γὰρ ἑρμηνεύει, τὸ μαρὰν ἀθά.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ. ρϛ.

Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις ἀνακαινίζεται.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τουτέστιν· εἴ τις εἰς Χριστὸν ἐπίστευσεν, εἰς ἑτέραν ἦλθεν διαγωγήν. ἄνωθεν γὰρ ἐγεννήθη διὰ τοῦ πνεύματος, καὶ ζῇ, οὐ τὴν ἐν ἁμαρτίαις, ἀλλὰ τὴν ἐν πνεύματι ζωήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρζ.

Τρὶς ἐναυάγησα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μυστικῶς αἰνιττόμενος λέγει. τρίτον γὰρ ἐναυάγησεν ἡ ἀνθρωπότης· πρῶτον διὰ τῆς παραβάσεως· δεύτερον ἐν τῷ κατακλυσμῷ τοῦ Νῶε· τρίτον μετὰ τὸ δέξασθαι τὸν νόμον εἰς εἰδωλολατρείαν ἐξέπεσεν ὁ λαὸς, ἕως ἐλθὼν ὁ τῶν ψυχῶν κυβερνήτης Χριστὸς, καὶ στήσας τὸ ἱστίον τοῦ σταυροῦ, ἀχείμαστον ἡμῖν τὸν πλοῦν εἰς οὐρανὸν ᾠκοδόμησεν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρη.

Νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Νυχθήμερον λέγει, τὴν πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας ἐν σκοτεινῇ πλάνῃ διατριβήν. ἡμέραν δὲ λέγει τὴν μετὰ τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἐν ᾧ φωτεινῷ βαπτίσματι διαγωγήν.

A Sextum baptiſma lachrymis conſtat, eſtque vere laborioſum durumque. Veluti qui per ſingulas noctes lavat lectum ſuum, qui pœnitentia ducitur, & luget ſuper peccatis quæ commiſit. Septimum baptiſma per martyrium & ſangvinem eſt, quo Chriſtus quoque baptizatus eſt. Eſtque tanto aliis honeſtius, quanto minus denuo pollutum eſt ſordibus. Octavum & poſtremum non ſalutare, ſed ardens eſt, quod æternum ſine fine punit peccatores. Pſal. 6. 7.

QVÆSTIO CIV.

Quid eſt quod inquit: *Caro & ſangvis regni Dei hæreditatem conſequi non poſſunt?* 1. Cor. 15. 50.

RESPONSIO.

B Quod quicunque carnem ſuam fovet & nutrit ad ſatietatem, regnum Dei conſequi non poteſt.

QVÆSTIO CV.

Quid eſt quod inquit: *Qui non diligit Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, Maran atha?* 1. Cor. 16. 22.

RESPONSIO.

Hoc eſt: Ab Eccleſia & a fidelibus ſegregate eum, ſitque ſeparatus a populo ille, qui non credit. Dominus enim venit, quod ſignificat Maran atha, ſi interpreteris.

QVÆSTIO CVI.

Quid illud eſt: *Si quis nova in Chriſto creatura, renovatur?* 2. Cor. 5. 17.

RESPONSIO.

C Hoc eſt: Si quis in Chriſtum credidit, in aliam vitam tranſivit. Nam e ſupernis eſt natus per ſpiritum & vivit non eam quæ in peccatis, ſed vitam quæ eſt in ſpiritu.

QVÆSTIO CVII.

Ter feci naufragium, quid eſt? 2. Cor. 11. 25.

RESPONSIO.

Latenter innuens dicit, quod ter naufragium paſſa ſit humanitas. Primum per transgreſſionem. Secundo in diluvio temporibus Noe. Tertio poſt acceptam D legem, cum in idololatriam incidiſſet populus, usque dum venit Chriſtus gubernator animarum qui erexit velum crucis, & tranquillam nobis navigationem ad cœlos paravit.

QVÆSTIO CVIII.

Quid eſt: *Noctem atque diem in profundo egi?* Ibidem.

RESPONSIO.

Noctem dicit converſationem in tenebroſis erroribus ante adventum Chriſti. Diem vero vocat vitam poſt adventum Chriſti transactam in claritate baptiſmi.

ALTERA.

A Dicunt autem quidam, quod in medio pelagi navigaverit: alii, quod nataverit: ubi neque terram neque montes videre potuerit.

QVÆSTIO CIX.

2.Cor.12.7 Quid eſt illud: *Datus eſt mihi ſtimulus per carnem nuncius Satanæ, ut me colaphis cædat?*

RESPONSIO.

Satan adverſarius dicitur. Nuncium igitur Satanæ dicit Alexandrum ærarium fabrum, Hymenæum & Philetum qui divexabant ipſum, & reſiſtebant, dicentes reſurrectionem jam fuiſſe: qui etiam apprehenſum eum, in carceres projiciebant, & multis afficiebant malis.

QVÆSTIO CX.

B

Ibidem. Quid illud eſt: *Sufficit tibi mea gratia?*

RESPONSIO.

Hoc eſt: ſufficit tibi mea gratia, qua mortuos excitas, & cæcis viſum das, & alia ſigna facis. A perſecutoribus vero pulſi & exagitati perſequentes vincite.

QVÆSTIO CXI.

Quid eſt, quod inquit: *Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?*

RESPONSIO.

Mundum & curas ejus relinquere, concupiſcentiis & affectibus mori, jejunare, vigilare, & in diſciplina afflictari: C ſicut alibi dicit: *Qui vero Chriſti ſunt,*

Galat.5.24 *carnem crucifixerunt cum affectibus & concupiſcentiis.*

QVÆSTIO CXII.

Ephes.2.14. Quid eſt quod dicit: *Interſtitium maceriæ diruit?*

RESPONSIO.

Hoc eſt, inimicitia quam omnes homines habebamus adverſus Deum propter noſtra peccata. Carne igitur aſſumta, D Dominus Deus, & mortuus, ſolvit peccatum quod nos a Deo ſejungebat. Atque ſic in pacem redegit omnia, & nos fecit filios Dei: Nam delevit, quod adverſus nos erat chirographum in cruce. Quid autem fuerit: chirographum, audi: cum peccaſſet Adam & accepiſſet manu ſua de ligno, comediſſetque, ſcriptum eſt ejus manu peccatum quod apud ſe ſcriptum diabolus habuit. Cum autem in ligno, hoc eſt in cruce penderet Chriſtus, & per ſuas manus clavis vulneraretur: tunc in cruce ſcriptum illud affixit & delevit. Ipſe namque diabolus qui chirographum illud

ΕΤΕΡΑ.

Τινὲς δέ φασιν, ὅτι ἐν μέσῳ πελάγους πλέων· οἱ δὲ, ὅτι νηχόμενος καὶ κολυμβῶν, ἔνθα οὔτε γῆν, οὔτε ὄρος ἦν ἰδεῖν.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ρθ.

Ἐδόθη μοι σκώλοψ τῇ σαρκὶ, ἄγγελος Σατὰν, ἵνα με κολαφίζῃ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Σατὰν ὁ ἀντικείμενος λέγεται. Ἄγγελον τοίνυν Σατὰν λέγει Ἀλέξανδρον τὸν χαλκέα, καὶ Ὑμέναιον καὶ Φιλητὸν, οἵτινες ἐπείραζον αὐτὸν, καὶ ἀντέκειντο λέγοντες, ὅτι ἀνάστασις ἐγένετο καὶ κρατοῦντες αὐτὸν, ἔβαλον εἰς δεσμωτήρια, καὶ πολλὰ κακὰ αὐτῷ ἐνεδείξαντο.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ρι.

Ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τοῦτ' ἔστιν, ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου, ὅτι νεκροὺς ἐγείρεις, καὶ τυφλοὺς θεραπεύεις, καὶ ἄλλα τῶν σημείων ποιεῖς. ἐλαυνόμενοι δὲ καὶ διωκόμενοι, νικᾶτε τοὺς διώκοντας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρια.

Τί λέγει, ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ τῷ κόσμῳ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ βίου καὶ φροντίδων αὐτοῦ, νεκρὸν γενέσθαι τοῖς πάθεσι, καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ νηστεύειν, καὶ ἀγρυπνεῖν, καὶ κακοπαθεῖν ἐν τῇ ἀσκήσει. ὡς καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ, τὴν σάρκα ἐσταύρωσαν σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριβ.

Τί λέγει, τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τουτέστιν, ἡ ἔχθρα, ἣν εἴχομεν πρὸς τὸν Θεὸν οἱ ἄνθρωποι, διὰ τὰς ἡμῶν ἁμαρτίας. σαρκωθεὶς οὖν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ θανὼν, ἔλυσε τὴν ἁμαρτίαν, τὴν χωρίζουσαν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, εἰρηνοποίησε τὰ πάντα, καὶ υἱοὺς Θεοῦ ἡμᾶς ἀπειργάσατο, διαῤῥήξας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον· τί δὲ ἦν τὸ χειρόγραφον, ἄκουσον, ὅτι παρέβην τὴν ἐντολὴν ὁ Ἀδὰμ, καὶ ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ ξύλου διὰ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ ἔφαγεν, ἔγραφει χειρὶ αὐτοῦ ἡ ἁμαρτία, καὶ κατεῖχεν αὐτὸ τὸ ἔγγραφον ὁ διάβολος. ὅτε δὲ ἦλθεν ἐπὶ τοῦ ξύλου ὁ Χριστὸς, τουτέστιν, ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ἐτρώθη τοῖς ἥλοις τὰς χεῖρας, τότε προσήλωσεν αὐτῷ ἐν τῷ σταυρῷ καὶ ἐξείληψεν. αὐτὸς γὰρ ὁ διάβολος ὁ κρατῶν τὸ χειρόγραφον

Digitized by Google

τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, αὐτὸς ἔσχισεν, ἐπειδὴ ὑπὸ Χριστοῦ ἐδεσμεύθη ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριγ.

Τί λέγει, ἔγειραι ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καθεύδοντα λέγει τὸν ἐν ἁμαρτίαις κείμενον. καὶ γὰρ ὁ ἐν ἁμαρτίαις ζῶν, νεκρὸς λέγεται εἶναι. καὶ ὥσπερ ὁ νεκρὸς ἀκίνητός ἐστιν οὕτως καὶ ὁ ταῖς ἁμαρτίαις νενεκρωμένος, πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀκίνητος μένει.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριδ.

Ἐνδύσασθε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὁ γὰρ ἀμέτοχος τοῦ Πνεύματος, οὐ δυνατός ἐστι πρὸς τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις. καὶ γὰρ οὐκ ἔστιν ἡ πάλη, φησὶ, πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἤγουν, οὐ πρὸς ἀνθρώπους ἐστὶν ὁ πόλεμος, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς. ἀρχὰς δὲ λέγει τοὺς δαίμονας, ἐπειδὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἄρχουσιν, ἀλλὰ τῶν ἔργων τοῦ σκότους. Τὸ δὲ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, ἐπειδὴ οὐ διὰ μικρὸν ἔργον πολεμοῦσιν ἡμᾶς οἱ δαίμονες, ἀλλὰ διὰ οὐράνια ἀγαθά. ἐπειδὴ γὰρ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ἐν οὐρανοῖς βασιλείαν, πολεμοῦσιν ἡμᾶς χαλεπῶς. διὰ τοῦτο ἁρμόζει πάντοτε γρηγορεῖν. καὶ νικᾷν αὐτοὺς τῇ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ Χριστοῦ. θυρεὸν δὲ τῆς πίστεως τὴν πίστιν λέγει τὴν εἰλικρινῆ καὶ διάπυρον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριε.

Τί λέγει, ἀπεκδυσάμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν νέον, τὸν ἀνακαινούμενον;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Παλαιὸν ἄνθρωπον τὸν πρῶτον λέγει, τὸν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ Ἀδὰμ γεγεννημένον. ἢ τὴν πονηρίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ, καὶ πᾶσαν κακίαν. νέον δὲ ἄνθρωπον, τὴν κατὰ Χριστὸν πολιτείαν, ἤτοι ἐνάρετον καὶ ἀγαθὴν πολιτείαν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρις.

Τί λέγει, ἵνα μὴ λυπεῖσθε, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα ἀναστάσεως ἐκείνοις ἁρμόζει λυπεῖσθαι. πρόσεχε δὲ, πῶς ἐπὶ Χριστοῦ εἶπεν, ὅτι ἀπέθανε καὶ ἀνέστη. ἐπὶ δὲ τοῦ κοινοῦ λαοῦ, εἶπεν τῶν κεκοιμωμένων ἵνα δείξῃ, ὅτι οἱ κοιμώμενοι ἀναστήσονται.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριζ.

Τί λέγει, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ,

A transgreſſionis Adam tenebat, tamdiu retinuit, donec in cruce a Chriſto ligaretur.

QVÆSTIO CXIII.

Quid eſt quod inquit: *Expergiſcere qui dormis, ſurge a mortuis, & illuceſcet tibi Chriſtus.* Epheſ.5.14

RESPONSIO.

Dormientem vocat eum, qui peccatis immerſus eſt. Nam qui in peccatis vivit, mortuus dicitur. Etenim ut mortuus immobilis eſt, ita qui in peccatis eſt mortuus, ad bonum non movetur.

QVÆSTIO CXIV.

Quid eſt illud: *Induite totam armaturam Dei?* Epheſ.6.11

B

RESPONSIO.

Totam armaturam Dei dicit Spiritum ſanctum. Nam qui Spiritus ſancti non eſt particeps, nihil poteſt adverſus oppoſitos nobis potentatus. *Etenim non eſt nobis*, inquit, *lucta adverſus carnem & ſanguinem.* Coloſſ.1.8 Non adverſus homines videlicet bellum geritur, *ſed adverſus principatus.* Principatus autem dæmones vocat qui in hoc mundo principatum tenent, ſolummodo tamen in operibus tenebrarum. Hoc vero quod inquit, *in cœleſtibus*: docet, quod non propter rem nihil non oppugnent dæmones, ſed propter cœleſtia bona. Quando enim ad regnum cœleſte contendimus, vehe-

C

menter nobis reſiſtunt. Ideo nos ſemper vigilare convenit & virtute per gratiam Chriſti vincere, ſcutum autem fidei, fidem vocat ſinceram & fervidam.

QVÆSTIO CXV.

Quid eſt quod dicit, *Poſtquam exuiſtis veterem hominem, & induiſtis novum qui renovatur?* Coloſſ.3.9

RESPONSIO.

Veterem hominem dicit eum qui primus poſt lapſum Adæ natus eſt, vel improbitatem ejus & malitiam. Novum hominem intelligit converſationem Chriſtianam, piam videlicet & bonam.

D

QVÆSTIO CXVI.

Quid eſt quod inquit: *Ne doleatis quemadmodum cæteri qui non habent ſpem?* 1. Theſſal. 4.13.

RESPONSIO.

Qui non habent ſpem reſurrectionis, illis convenit dolere. Nota autem quomodo de Chriſto dixerit, quod mortuus ſit & reſurrexerit: De communi vero populo dixit qui obdormierunt ut oſtenderet etiam eos qui dormiunt eſſe reſurrecturos.

QVÆSTIO CXVII.

Quid eſt quod dicit: *Non rapinam arbitratus eſt æqualem ſe eſſe Deo?* Philip.2.6.

Digitized by Google

RESPONSIO.

A Quod Apoſtolus dicit, eſt ejuſmodi: Filius Dei, qui etiam ipſe Deus, volens in terram deſcendere & incarnari, non veritus eſt a ſua dignitate deſcedere. Neque enim ex rapina divinitatem ſuam habebat: veluti ſi quis per rapinam aliquid habet, timet ne illud perdat. Talis non erat Chriſtus, abſit ſed cum verus Deus eſſet, homo quoque fieri voluit.

QVÆSTIO CXVIII.

1. Theſſ. 4. 16. Quid eſt illud: *Hoc enim vobis dicimus in Verbo Domini?*

RESPONSIO.

Verbum Domini quod dixit, hoc eſt, B quod audituri ſint vocem filii Dei, & quod qui audierint, ſint victuri: Hoc, inquit, & nos dicimus, quod nos qui vivemus & reliqui erimus in adventu Domini nequaquam præveniemus eos qui obdormierunt: Viventes ſunt, qui tum invenientur in reſurrectione. Invenientur enim homines in illa die, nec videbunt mortem: veruntamen non prævenient eos qui obdormierunt ante. Nam primum reſurgent mortui, deinde qui vivunt immutabuntur, & ſimul cum illis rapientur in occurſum Domini in aera. Qualis autem iſte raptus futurus ſit, audi. Quando Dominus celeuſmate, hoc eſt, hortatu, & C Angeli clamabunt: Surgite, venit enim ſponſus: Tunc de cœlo deſcendet. Et primum reſurgent mortui, deinde autem ii qui tunc vivent, immutabuntur & fient incorruptibiles. Et poſt hæc omnes ſancti & digni rapientur in nubibus, & Dominum noſtrum de cœlis venientem excipient, quemadmodum inquit: *Et nos rapiemur in nubibus in occurſum Domini in aera.* Nam hæc eſt gloria & corona juſtorum. Peccatores vero expectabunt ipſum donec deſcendat. Atque hoc non fit aliter, quam ſi urbs aliqua reducem Regem excipiat. Ibi D namque optimates & qui cæteris præſtant, egrediuntur ei in occurſum: pauperes autem & abjecti expectant, donec in civitatem veniat. Ad eundem modum etiam de Chriſto cogita. Deſcendente illo de cœlo, omnes juſti & boni rapientur in cœlum ut obviam procedant venienti Domino noſtro Jeſu: Peccatores autem, in terra ſtabunt expectantes.

QVÆSTIO CXIX.

2. Tim. 2. 4. Qvid eſt quod dicit: *Nemo qui militat implicat ut vitæ negotiis, ut ei qui ſe in militiam delegit, placeat?*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ὃ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς βουληθεὶς καταβῆναι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ σαρκωθῆναι, οὐκ ἐφοβήθη καταβῆναι τοῦ ἀξιώματος. οὐ γὰρ εἶχεν ἐξ ἁρπαγῆς τὴν θεότητα, ὥσπερ τις ἔχει πρᾶγμα ἐξ ἁρπαγῆς, καὶ φοβεῖται ἀπολέσαι αὐτό· οὐ τοιοῦτος ἦν ὁ Χριστὸς, μὴ γένοιτο· ἀλλὰ Θεὸς ὢν τέλειος, ἠθέλησε καὶ ἄνθρωπος γενέσθαι.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ριη.

Τοῦτο γὰρ ὑμῖν λέγομεν ἐν Λόγῳ Κυρίου.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τὸν Λόγον τοῦ Κυρίου ὃν εἴρηκεν, ὅτι ἀκούσονται τῆς φωνῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἀκούσαντες ζήσονται, τοῦτο λέγομεν καὶ ἡμεῖς. Ὅτι ἡμεῖς οἱ ζῶντες, οἱ περιλειπόμενοι εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, οὐ μὴ φθάσομεν τοὺς κοιμηθέντας. Ζῶντές εἰσιν οἱ εὑρισκόμενοι τότε ἐν τῇ ἀναστάσει. καὶ γὰρ εὑρεθήσονται ἄνθρωποι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ὄψονται θάνατον, πλὴν οὐ μὴ φθάσωσι τοὺς κοιμηθέντας. πρῶτοι γὰρ ἀναστήσονται οἱ τελευτήσαντες, καὶ μετὰ ταῦτα οἱ ζῶντες ἀλλαγήσονται, καὶ ἁρπαγήσονται ἐν τῷ ἅμα εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα. πῶς δὲ γενήσεται ἡ ἁρπαγὴ, ἄκουσον. καθὼς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, τουτέστιν, ἐν κελεύσει, καὶ οἱ Ἄγγελοι κραυγάζουσιν, ἐγείρεσθε, ἦλθεν ὁ νυμφίος, τότε καταβήσεται ἀπ᾽ οὐρανοῦ. καὶ πρῶτον ἐγερθήσονται οἱ νεκροί· μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ ζῶντες ἀλλαγήσονται, καὶ γενήσονται ἄφθαρτοι. καὶ μετὰ τοῦτο πάντες οἱ ἅγιοι καὶ ἄξιοι, ἁρπαγήσονται ὑπὸ νεφελῶν, καὶ δέξονται τὸν Κύριον ἡμῶν ἐρχόμενον ἐκ τῶν οὐρανῶν, καθὼς λέγει καὶ ἡμεῖς ἁρπαγησόμεθα ἐν νεφέλαις εἰς ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου εἰς ἀέρα. τοῦτο γὰρ ἡ δόξα καὶ ὁ στέφανός ἐστι τῶν δικαίων. οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ περιμένουσιν αὐτὸν καταβῆναι. τοῦτο δὲ γίνεται, ὥσπερ ἐπὶ βασιλέως ἀπερχομένου ἐν πόλει τινὶ, οἱ μὲν πρῶτοι καὶ ἔνδοξοι τῆς πόλεως ἐξέρχονται εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· οἱ δὲ πένητες καὶ εὐτελεῖς προσκαρτεροῦσιν, ἕως οὗ παραγίνεται εἰς τὴν πόλιν. οὕτω μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι κατερχομένου αὐτοῦ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, πάντες οἱ δίκαιοι καὶ ἀγαθοὶ ἁρπαγήσονται εἰς τὸν οὐρανὸν τοῦ ἀπαντῆσαι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν κατερχόμενον· οἱ δὲ ἁμαρτωλοὶ ἵστανται ἐπὶ τῆς γῆς ἐκδεχόμενοι.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ριθ.

Οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσῃ.

ΕΡΜΗ-

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

A Εἰ γὰρ ἐπιγείῳ βασιλεῖ ὁ μέλλων στρατεύεσθαι οὐκ ἀρέσει, ἐὰν μὴ ἀφήσῃ πάσας τὰς τοῦ βίου φροντίδας· πόσῳ μᾶλλον μέλλων στρατευθῆναι τῷ ἐπουρανίῳ βασιλεῖ;

RESPONSIO.

Si ille, qvi terreno regi militat, non poteſt placere, niſi alias vitæ curas reliqverit: qvanto magis id in militia, qvam ſub cœleſti rege militamus, fieri convenit?

KEIMENON ρκ.

Ἐὰν δὲ καὶ ἀθλῇ τις, οὐ στεφανοῦται, ἐὰν μὴ νομίμως ἀθλήσῃ.

QVÆSTIO CXX.

Qvid eſt illud: *Qvod ſi certat etiam aliqvis, non coronatur, niſi legitime certaverit?* 1. Cor. 2. 5.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ἐὰν γάρ τις στρατεύσηται, καὶ εἰς πόλεμον εἰσέρχηται, οὐδὲ οὕτως στεφανοῦται, ἐὰν μὴ συμπλακῇ μετὰ τοῦ ἀντιπάλου, καὶ κρούσῃ μετὰ τοῦ ξίφους, καὶ ἀποκτείνῃ αὐτόν. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ νομίμως ἀθλῆσαι. B

RESPONSIO.

Nam etiamſi qvis miles bellum ingreſſus fuerit, neqve ſic qvoqve coronatur, niſi cum adverſario manum conſerens, gladio percuſſerit & interfecerit eum. Nam hoc eſt illud legitime certare.

KEIMENON ρκα.

Τὸν κοπιῶντα γεωργὸν δεῖ πρῶτον τὸν καρπὸν μεταλαμβάνειν.

QVÆSTIO CXXI.

Qvid eſt illud: *Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere?* Ibid. 6.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Τοῦτο περὶ τῶν πνευματικῶν διδασκάλων εἴρηκεν, ὅτι τὸν κοπιῶντα καὶ ἀγωνιζόμενον διδάσκαλον ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τῆς τῶν μαθητῶν ὠφελείας, ἁρμόζει πρῶτον παρὰ Θεοῦ λαμβάνειν τὸν μισθὸν, ἔπειτα τοὺς μαθητάς. καὶ γὰρ ὁ γεωργὸς, ὅταν εἰσοδιάσῃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ, πρῶτον ἐκεῖνος θησαυρίζει ἐκ τῶν καρπῶν αὐτοῦ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, καὶ οὕτως παρέχει, εἴτε ἐλεημοσύνην, εἴτε τοῖς χρεώσταις αὐτοῦ. C

RESPONSIO.

Hoc de ſpiritualibus doctoribus dixit, qvod ſit conveniens, ut doctor, qvi pro ſe & pro ſuis auditoribus laborat & decertat, primum a Deo mercedem recipiat deinde diſcipuli ſui. Nam agricola, qvi fructus ſuos collegit, ille primus de eis in domo ſua ſibi recondit. Atqve ſic demum aut eleemoſynam elargitur, vel ſatisfacit debitoribus.

Ἕτερον εἰς τὸ αὐτό. ρκβ.

Καὶ ἄλλως. πᾶς ὁ θέλων κοπιᾶν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, καὶ διδάσκειν καὶ ὠφελεῖν ἄλλους, ἁρμόζει πρῶτον ἐκεῖνον τὸν διδάσκαλον, ἵνα ἐργάζεται τὰς ἀρετὰς, καὶ λάβῃ παρὰ Θεοῦ τὰ χαρίσματα, καὶ κτήσηται τοὺς καρποὺς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς γνώσεως τῶν ἀγαθῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τότε δυνήσεται καὶ ἄλλοις μεταδοῦναι τῆς δωρεῶν. καὶ γὰρ πᾶς ὁ θέλων ἀλεῖψαι τινὰ ἔλαιον ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ, εἰ γὰρ D μὴ ἔχει, πῶς ἄλλοις μεταδίδωσιν ὅπερ αὐτὸς οὐ κέκτηται; τοιουτοτρόπως μοι νόει καὶ ἐπὶ τοῦ διδασκάλου καθὼς εἴρηται.

ALIUD DE EODEM.

Et aliter: Qvicunqve vult opus Dei exercere, qvi alios docere, vel aliqvibus vult prodeſſe, decet illum, qvi alios docet, inprimis operari virtutes, & ut accipiat a Deo dona gratiæ, proteratqve fructus ſancti Spiritus, atqve theſauros cognitionis bonorum Dei. Ita fiet, ut aliis qvoqve poſſit impertiri dona. Nam ſi qvis aliqvem oleo ſuis manibus uncturus, oleum non habeat, qvomodo impertiverit aliis id, qvod ipſe non habet? Ad eundem modum de iis, qvi docent alios, eſt ſentiendum, ſicuti dictum eſt.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρκγ.

Νόει ἃ λέγω.

QVÆSTIO CXXIII.

Qvid eſt, *Cogita, qvæ dico?*

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπειδὴ ἐν παραβολαῖς αὐτῷ ἔγραψε πάντα, διὰ τοῦτο λέγει, πρόσεχε. καὶ οὐχ ὑπέκλινον τῇ ὑποταγῇ τοῦ Μωσέως. προσέταξεν ὁ Μωσῆς, καὶ ἀπέκτειναν αὐτοὺς οἱ ἱερεῖς χιλιάδας λαῶν. καὶ τοῦτό ἐστιν ὃ λέγει ἡ γραφή· ὧν τὰ κῶλα ἔπεσεν ἐν τῇ ἐρήμῳ.

RESPONSIO.

Qvia per parabolas ei ſcripſerat omnia, propterea dicit: Attende. Et non obedierunt mandato Moſis, qvod præceperat, qvorum periere tria millia. Et hoc eſt, qvod dicit Scriptura: *Qvorum membra conciderunt in deſerto.*

QVÆSTIO CXXIV. A

Heb. 2. 2. Qvid eſt illud: *Omnis transgreſſio & inobedientia juſtam premii repenſationem accepit?*

RESPONSIO.

Qvicunqve transgreſſi ſunt & inobedientes fuerunt in lege veteri, condigna pœna ſunt affecti. Nam Adam qvi transgreſſus fuerat, condemnatus eſt, Cain cum peccaſſet, execrationis pœnam luit. Et illi qvi temporibus Noe mala perpetraverant, aqva ſubmerſi ſunt. Sodomitæ qvi turpibus ſeſe facinoribus inqvinaverant, horribiliter interiere. Et Judæi ſæpius adverſus Prophetas inſurgentes, percuſſi ſunt a Deo, ſuppliciiſqve affecti pœnas dedere. Nunc B igitur hoc dicit, qvod ſi in veteri Teſtamento qvicunqve reprobarunt & inobedientes fuere mandatis Domini, & qvidem iis qvæ per Angelos & per Prophetas fuerunt adminiſtrata, nihilominus tamen juſtam pœnam perſolverunt, & in ſe accumularunt iram Dei, qvomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem, qvæ neqve per Angelos, neqve per Prophetas nobis eſt tradita, ſed per ipſum Chriſtum & Deum? Nam veteris qvidem legis miniſter fuit Moſes. Multum igitur hæc legiſlatio præſtat veteri, qvod illa per ſervum ſit adminiſtrata, hæc vero per ipſum Dominum. Debemus ergo, dubio procul, ea qvæ nobis C præcepta ſunt præſtare, ne nobis qvam veteribus gravius judicium ſit ſubeundum.

KEIMENON ρκδ.

Καὶ πᾶσα παράβασις καὶ παρακοὴ ἔλαβεν ἔνδικον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

Ὅσοι παρέβησαν καὶ παρήκουσαν ἐν τῷ παλαιῷ νόμῳ, ἔλαβον δικαίως τὴν τιμωρίαν. καὶ γὰρ καὶ ὁ Ἀδὰμ παρακούσας κατεκρίθη, καὶ Κάϊν ἁμαρτήσας, ἐπικατάρατος γέγονεν, καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ Νῶε κακῶς ἐργαζόμενοι κατεκλύσθησαν, καὶ οἱ ἐν Σοδόμοις ἀσέμνως βιοῦντες δεινῶς ἐπολήθησαν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι πολλάκις ἐπαναστάντες τοῖς προφήταις, πληγὰς παρὰ Θεοῦ καὶ μάστιγας καὶ τιμωρίας ἐδέξαντο. νῦν οὖν τοῦτο λέγει, ὅτι ἐπειδὴ ἐν τῇ παλαιᾷ ὅσοι ἠθέτησαν τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου, καὶ παρήκουσαν τὰ δι' Ἀγγέλων λαλούμενα καὶ προφητῶν, ἔλαβον δικαίως τὴν τιμωρίαν, καὶ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ ἐπεσπάσαντο, πῶς ἡμεῖς ἐκφύγωμεν, ἐὰν ἀμελήσωμεν τῆς τοιαύτης σωτηρίας· ὅπου οὔτε δι' Ἀγγέλων, οὔτε διὰ προφητῶν ἐλαλήθη ἡμῖν· ἀλλὰ δι' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ. καὶ γὰρ ἐν τῇ παλαιᾷ τοῦ νόμου διάκονος γέγονεν ὁ Μωϋσῆς· τῆς δὲ νέας ὁ Χριστός. πολὺ οὖν ταῦτα κρείττω τῆς παλαιᾶς νομοθεσίας, ὅτι ἐκεῖ δοῦλος ἐγένετο ὑπηρέτης τοῦ νόμου· ἐνταῦθα δὲ ὁ δεσπότης Χριστός. καὶ ὀφείλομεν τὰ προστεταγμένα ποιεῖν ἀδιστάκτως, ἵνα μὴ καὶ χείρους τῶν παλαιῶν ἀποδῶμεν τὰς εὐθύνας.

QVÆSTIO CXXV.

Hebr. 2. 5. Qvid eſt: *Non enim Angelis ſubjecit orbẽ terræ futurum de qvo loqvimur?*

RESPONSIO.

Orbem terræ ſecundi adventus ſui judicium vocat, qvando reddet unicuiqve ſecundum ſua opera. Hoc vero qvod inqvit: *De qvo loqvimur*, illum ſignificat, D pro qvo decertamus ſalutem conſeqvi cupientes. In eo die, inqvit Apoſtolus, non dedit Deus poteſtatem Angelis mundum judicandi, ſed omne judicium dedit filio ſuo. Et qvia filius Dei, qvi etiam ipſe Deus eſt, habet omnem poteſtatem judicandi mundum, qvid paſſuri ſunt ii, qvi mandatis ejus non obtemperarunt? Nam ſi inobedientes in lege veteri, qvæ per Angelos eſt lata tanta paſſi ſunt, idqve non Angelis judicantibus mundum, qvidnam illi patientur qvi non obediunt ipſi Domino.

KEIMENON ρκε.

Οὐ γὰρ Ἀγγέλοις ὑπέταξεν τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, περὶ ἧς λαλοῦμεν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οἰκουμένην λέγει τὴν κρίσιν τῆς δευτέρας παρουσίας, ὅταν ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. τὸ δὲ περὶ ἧς λαλοῦμεν, ἤτοι περὶ ἐκείνης ἧς ἀγωνιζόμεθα, καὶ σπουδάζομεν πάντες σωθῆναι. ταύτην τὴν ἡμέραν λέγει ὁ Ἀπόστολος. οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς ἐξουσίαν τοῖς Ἀγγέλοις κρῖναι τὸν κόσμον, ἀλλὰ τὴν κρίσιν πᾶσαν δέδωκεν τῷ υἱῷ αὐτοῦ. καὶ ἐπεὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν κρῖναι τὸν κόσμον, τί μέλλουσιν παθεῖν οἱ παρακούσαντες τὰ προστάγματα αὐτοῦ; εἰ γὰρ οἱ παρακούσαντες τὸν παλαιὸν νόμον, τὸν δι' Ἀγγέλων δοθέντα, τοσαῦτα ἔπαθον, καίπερ οὐδὲ κριτῶν ὄντων τοῦ κόσμου τῶν Ἀγγέλων, τί δὴ πάθωσιν οἱ τὸν δεσπότην παρακούσαντες;

Digitized by Google

KEIMENON ρκϛ.

Τί ἐστιν ἄνθρωπος ὅτι μιμνήσκῃ αὐτοῦ;

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ἄνθρωπον καὶ υἱὸν ἀνθρώπου τὸν Χριστὸν λέγει, καθὼς ἐστι κατὰ πάντα ὁμοούσιος τῷ πατρὶ, ὡς τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος.

KEIMENON ρκζ.

Ἠλάττωσας αὐτὸν βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Βραχὺ ἐλάττωνα λέγει, ὅτι ἐποίησεν ὁ Χριστὸς ἐν τῷ ᾅδῃ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.

KEIMENON ρκη.

Τὸν δὲ βραχὺ παρ' Ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον ἐν τῷ θανάτῳ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Δόξα γὰρ καὶ τιμὴ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς, ἐπειδὴ μυρία ἀγαθὰ διὰ τοῦ σταυροῦ ἐγένετο, ὅτι θάνατος καταπεπάτηται, καὶ κατάρα ἐξοστράκισται, ὁ ᾅδης ἐσκύλευθαι, ἡ ἁμαρτία ἠφάνισται, ἡ παράβασις κατήργηται, ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων τῆς δουλείας τῶν παθῶν ἠλευθέρωται, διάβολος ἐδεσμεύθη, σωτηρία ἐφυτεύθη, ἀνάστασις ἐγνωρίσθη, κακία ἀπηλάθη, ζωὴ ἐπήγασεν, εἰδωλολατρεία ἐλύθη· τὸ δὲ θαυμασιώτερον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀρχαῖοι καὶ παλαιοὶ προφῆται ἐβαπτίσθησαν ἐκ τοῦ ῥεύσαντος αἵματος καὶ ὕδατος ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πῶς; ἄκουσον. ἐπειδὴ ἐκ τεσσάρων στοιχείων συνίσταται τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, πάλιν μετὰ θάνατον εἰς αὐτὰ διαλύεται. οὕτω δὴ γέγονε καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ. ὅτι τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ἐῤῥύησεν ἡ ἁγία αὐτοῦ πλευρὰ διελύθη, ὅπου διελύθη καὶ τῶν προφητῶν, ἤγουν εἰς τὰ στοιχεῖα, καὶ εὑρὼν αὐτὰ ἐβάπτισεν· εἰ δὲ λέγει τις, ὅτι καὶ τὰ τῶν ἀπίστων σώματα ἐβάπτισεν· λέγομεν οὐχί, ἀλλ' ὥσπερ τὸ ὕδωρ περιπατῶν ὅσα μὲν εὑρίσκει χλωρὰ φυτὰ ἀρδεύει καὶ ποτίζει, ὅσα δὲ ξηρὰ οὐκ ὠφελεῖ αὐτά· οὕτως νόει καὶ ἐπὶ τούτου.

KEIMENON ρκθ.

Νῦν δὲ οὔπω ὁρῶμεν αὐτῷ τὰ πάντα ὑποτεταγμένα, ἐπειδὴ ἀκμὴν οὐκ ἦν τὸ κήρυγμα εἰς τὴν οἰκουμένην κηρυχθέν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ἔπρεπε γὰρ αὐτῷ, δηλονότι τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ συνέστη, τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ἤτοι τὸν Χριστὸν, πολλοὺς υἱοὺς εἰς δόξαν

A

QVÆSTIO CXXVI.

Qvid illud eſt: *Qvid eſt homo, qvod memor es ejus?* Pſal. 8. 5.

RESPONSIO.

Hominem & filium hominis Chriſtum dicit, ſicut eſt per omnia conſubſtantialis patri, tanqvam verus Deus & verus homo.

QVÆSTIO CXXVII.

Qvid eſt: *Minuiſti eum paululum infra Angelos?* Ibid. v. 6.

RESPONSIO.

Paulisper inferiorem dicit, qvod Chriſtus apud inferos tribus diebus & tribus noctibus fuit.

B

QVÆSTIO CXXVIII.

Quid eſt: *Eum verò qui paululum diminutus fuerat infra Angelos, cernimus Jeſum propter cruciatum mortis, gloria & honore coronatum in morte.* Hebr. 2. 9.

RESPONSIO.

Gloria & honor Chriſti, crux eſt: qvia innumera bona per crucem contigere, conculcata namqve eſt mors, & in exilium relegata maledictio. Infernus ceſſit in prædam, peccatum eſt abolitum, transgreſſio ſublata, natura hominum ab affectuum ſervitute liberata, diabolus eſt ligatus, plantata eſt ſalus, reſurrectio eſt patefacta, malitia eſt abacta, vita eſt orta, idololatria diſſoluta: & qvod admirandum eſt maxime
C qvod Antiqvi veteresq; Prophetæ in Chriſti ſangvine & aqva ex ejus latere profluente baptizati ſunt. Id qvomodo factum ſit, audi: Qvoniam ex qvatuor elementis conſtat humanum corpus, in ea poſt mortem rurſus reſolvitur. Ita cum Chriſto qvoqve factum eſt. Nam ſangvis & aqva, qvæ ex ſancto latere Chriſti fluxere, reſoluta ſunt in id, in qvod etiam Prophetarum ſangvis reſolutus eſt, videlicet in elementa, qvæ ibi inveniens baptizavit. Qvod ſi qvis nunc objiciat, qvod etiam infidelium corpora baptizaverit: reſpondemus, Non.
D Nam ſicut aqva diffluens, qvascunqve qvidem reperit herbas virentes, eas irrigat & potat: qvas autem aridas invenerit, iis nihil prodeſt: ſic etiam hic eſt cogitandum.

QVÆSTIO CXXIX.

Qvid eſt qvod dicit: *Nunc vero nondum videmus omnia eſſe illi ſubjecta?* Hebr. 2. 8. propterea qvod orbem nondum penetraverat prædicatio?

RESPONSIO.

Decebat eũ, videlicet Deum & patrem per qvem omnia facta ſunt & ſubſiſtunt, ducem vitæ, Chriſtum ſcilicet multos filios ad gloriã

& regnum cœlorum adducentem (filios autem vocat ſpirituales & ſanctos homines) *per paſſiones perfectum exhibere & glorioſum.*

QVÆSTIO CXXX.

Heb. 8. 2. Quid eſt quod inquit: *Et veri tabernaculi quod fixit Deus & non homo:*

RESPONSIO.

Tabernaculum dicit cœlum, quod non creavit homo, velut in terra facere ſolent Eccleſiarum templa. Abſque manibus factum eſt, utpote quod fabricatum confirmatumque eſt Verbo Dei.

QVÆSTIO CXXXI.

Heb. 11. 33. Quid eſt: *Sancti omnes per fidem expugnaverunt regnum?*

RESPONSIO.

Abraham, Moſes, Jeſus filius Nave, operati ſunt juſtitiam. Abraham, Phinees & David promiſſiones acceperunt. Similiter Jeſus filius Nave, & Chaleb. Occluſerunt ora leonum: Daniel in leonum fovea. Extinxerunt vim ignis, tres illi pueri in ignea fornace. Effugerunt acies gladii, Helias & David validi facti ſunt ex imbecillitate, velut Ezechias. Effecti ſunt robuſti in bello, veluti Samſon: qui una aſini maxilla mille proſtravit exteros. Mulieres acceperunt ex reſurrectione mortuos ſuos Sunamitis & Saphthia. Alii vero diſtenti ſunt, Jacobum fratrem Domini dicit, & alios quibus amputata ſunt capita. Nam iſtud diſtendere nihil aliud eſt quam decollare. Alii rurſus ludibriis & flagris explorati ſunt, Eſaias, Hieremias, & Michæas. Lapidati ſunt, Stephanus & Nabot. Diſſecti ſunt Eſaias quem ſerra lignea ſecarunt Judæi. Tentati ſunt, veluti Job. Occiſione gladii occubuerunt Jacobus & Zacharias & alii. Atque omnes iſti teſtimonium promeriti per fidem, nondum acceperunt promiſſionem. Omnes videlicet iſti ſancti teſtimonium ſunt promeriti, quod placuerint Deo, etſi nondum fruantur gaudio regni cœlorum & eorum bonorum quæ promiſſa ſunt juſtis ſed expectant ſecundum adventum, uti tum coronentur omnes in uno horæ momento. Nam hoc eſt quod inquit Apoſtolus: *Quod Deus de nobis melius quiddam providerit, ne ſine nobis conſummarentur.*

A οὐρανῶν φέροντα εἰς βασιλείαν. υἱοὺς δὲ λέγει τοὺς πνευματικοὺς καὶ ἁγίους ἀνθρώπους. ἔπρεπε φησὶν αὐτῷ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, ἤτοι τὸν Χριστὸν, διὰ παθημάτων τέλειον ἀναδεῖξαι καὶ ἔνδοξον.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ρλ.

Τί λέγει· καὶ τῆς σκηνῆς τῆς ἀληθινῆς, ἣν ἔπηξεν ὁ Κύριος καὶ οὐκ ἄνθρωπος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Σκηνὴν λέγει τὸν οὐρανὸν, ὃν οὐκ ἔκτισεν ἄνθρωπος, ὥσπερ τοὺς ἐπὶ γῆς ναοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν. ἀχειροποίητός ἐστιν, ὡς τῷ τοῦ Θεοῦ ῥήματι κα-
B τεσκευασμένος.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ρλα.

Οἱ ἅγιοι πάντες διὰ πίστεως κατηγωνίσαντο βασιλείαν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ἀβραὰμ, Μωσῆς, Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, εἰργάσαντο δικαιοσύνην· Ἀβραὰμ, Φινεὲς, καὶ Δαβὶδ ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν. Ἰησοῦς τοῦ Ναβῆ, καὶ Χαλὲβ, ἔφραξαν στόματα λεόντων· Δανιὴλ ἐν τῷ λάκκῳ. ἔσβεσαν δύναμιν πυρὸς οἱ τρεῖς παῖδες ἐν καμίνῳ. ἔφυγον στόματα μαχαίρας Ἡλίας καὶ Δαβίδ· ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ὡς Ἐζεκίας. ἐγενήθησαν
C ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ· ὡς Σαμψὼν ἐν μιᾷ σιαγόνι ὄνου χιλίους ἀλλοφύλους κατέστρεψεν. ἔλαβον γυναῖκες ἐξ ἀναστάσεως τοὺς νεκροὺς αὐτῶν, Σουναμίτις καὶ Σαφθία. ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν, Ἰάκωβον λέγει τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου, καὶ τοὺς λοιποὺς ὅσοι ἀπεκεφαλίσθησαν. τυμπανισμὸς γὰρ ὁ ἀποκεφαλισμὸς λέγεται. ἕτεροι δὲ ἐμπαιγμῶν καὶ μαστιγων πεῖραν ἔλαβον, Ἡσαΐας, Ἱερεμίας, καὶ Μιχαίας. ἐλιθάσθησαν, Στέφανος καὶ Ναβουθ. ἐπρίσθησαν, ὁ Ἡ-
D σαΐας, ξυλίνῳ πρίονι ἔπρισαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι, ἐπειράσθησαν, ὡς ὁ Ἰώβ. ἐν φόνῳ μαχαίρας ἀπέθανον, Ἰάκωβος, Ζαχαρίας, καὶ οἱ λοιποί. καὶ οὗτοι πάντες μαρτυρηθέντες διὰ τῆς πίστεως, οὐκ ἐκομίσαντο τὴν ἐπαγγελίαν. ἤγουν οὗτοι πάντες οἱ ἅγιοι μαρτυρηθέντες ὅτι εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ, οὔπω ἀπολαύοντες τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων τοῖς δικαίοις ἀγαθῶν, ἀλλὰ περιμένουσι τὴν δευτέραν παρουσίαν, ἵνα στεφανωθῶσιν ἅπαντες ἐν μιᾷ καιροῦ ῥοπῇ. τοῦτο γάρ ἐστιν, ὃ λέγει ὁ Ἀπόστολος. ὅτι τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν κρεῖττόν τι προβλεψαμένου, ἵνα μὴ χωρὶς ἡμῶν τελειωθῶσιν.

Digitized by Google

χωρὶς γὰρ πάντων τῶν ἁγίων, οἱ ἥμισυ οὐκ ἀπολαμβάνουσι τὰ ἐπηγγελμένα ἀγαθά. τὴν μὲν γὰρ ἐλπίδα καὶ τὸν ἀρραβῶνα ἔχον, καὶ χωρισμένοι εἰσὶν ἐκ τῶν ἁμαρτωλῶν. τὸ δὲ τέλειον οὔπω εἰλήφεν. κρεῖσσον γάρ ἐστι τοῦτο, ἵνα εἰσελεύσονται πάντες εἰς τὴν βασιλείαν ἐν ἑνὶ καιρῷ, καὶ ἐξ ἴσου ἀπολάβωσι πάντες οἱ ἅγιοι τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ρλβ.

Τοσοῦτον ἔχοντες περικείμενον ἡμῖν νέφος μαρτύρων.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Νέφος μαρτύρων αὐτοὺς ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ δροσίζουσιν ἡμᾶς τοὺς ἐν ἁμαρτίαις συνεχομένους καὶ φλογιζομένους, καὶ ἐν τῇ σκιᾷ τῶν πρεσβειῶν αὐτῶν περισκέπουσιν.

ΚΕΙΜΕΝΟΝ ρλγ.

Ὄγκον ἀποθέμενοι πάντα καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὄγκον τὸ πλῆθος λέγει. λέγει δὲ οὕτως, ὅτι ἐπειδὴ ἔχομεν τοσοῦτον πλῆθος τῶν ἁγίων μαρτύρων, ὥσπερ νέφος δροσίζον ἡμᾶς, θαρροῦντες εἰς τὴν πρεσβείαν τῶν εὐχῶν αὐτῶν, μιμησώμεθα καὶ ἡμεῖς ἐκείνων τὰς ἀρετάς, καὶ τὸν ὄγκον τῶν ἁμαρτημάτων ἅπαντα ἀπορρίψαντες, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν καταλιπόντες, δι' ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας τρέχωμεν τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς. εὐπερίστατον δὲ εἶπε τὴν ἁμαρτίαν, ἐπειδὴ μόνιμον στάσιν οὐκ ἔχει, ἀλλὰ ταχέως τρέπεται καὶ καταλύεται. καὶ γὰρ ἡ ἁμαρτία ῥίζαν οὐκ ἔχει, ἀλλ' οὐδὲ καρπόν. ἀφανίζεται δὲ ταχέως καὶ καταλύεται ὑπὸ τοῦ ξίφους τῆς μετανοίας κοπτομένη. ἀξίνη γάρ ἐστιν ἡ μετάνοια, ἐκκόπτουσα πᾶν κακόν. μετάνοια δέ ἐστιν, οὐχ ἡ τῶν γονάτων κλίσις· ἀλλ' ἡ ἀποχὴ τοῦ κακοῦ καὶ τὸ πονεῖν, καὶ θρηνεῖν καὶ δέεσθαι τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς τῶν προημαρτηκότων ἀφέσεως. διὰ γὰρ τοῦτο λέγεται μετάνοια, ὅτι μετατίθησι τὸν νοῦν ἀπὸ τοῦ κακοῦ πρὸς τὸ ἀγαθόν.

Nam ante conſummationem omnium Sanctorum, non accipiunt iſti vel dimidiam partem promiſſorum bonorum. Arrabona qvidem & ſpem habent, ſeparatiqve ſunt a peccatoribus. Ipſam vero perfectionem nondum ſunt aſſecuti, qvæ eſt præſtabilior. Nimirum ut omnes eodem tempore ſimul intrent in regnum, & æqvaliter omnes ſancti bonorum Dei participes fiant.

QVÆSTIO CXXXII.

Qvid eſt: *Cum tanta ſepti ſimus nube teſtium?* Heb. 12. 1.

RESPONSIO.

Nubem teſtium ipſos Martyres vocavit. Nam irrorant nos qvi in peccatis detinemur & æſtuamus, & umbra ſuæ interceſſionis nos contegunt.

QVÆSTIO CXXXIII.

Qvid eſt: *Omni onere depoſito, & tenaciter inhærente peccato?* Ibidem.

RESPONSIO.

Onus vel acervum, multitudinem vocat. Sic autem inqvit: Qvandoqvidem habemus tantam multitudinem ſanctorum teſtium, inſtar nubium irrorantem nos, in interceſſionem precum, qvas pro nobis fudere, confiſi imitemur & nos illorum virtutes. Et omni peccatorum abjecta mole, atq; tenaciter inhærente peccato relicto, per tolerantiam & longanimitatem, curramus in virtutis certamine. Tenaciter autem vel facile inhærens peccatum dixit, eo qvod id ſolum non habet unum aliqvem certum locum ubi conſiſtat, ſed ſtatim vertitur atqve diſſolvitur. Peccatum enim radicem non habet, nec etiam habet fructum. Evaneſcit vero ſtatim, & ſolvitur, ſi gladio pœnitentiæ exſcindatur. Nam ſecuris eſt pœnitentia, exſcindens omne malum. Eſt autem pœnitentia non tantum inclinatio genuum, ſed abſtinentia a malo. Item labores, lacrymæ & preces ad Deum pro præteritorum peccatorum remiſſione. Nam ideo pœnitentia reſipiſcentia dicitur, qvod mentem a malo ad bonum transferat.

Digitized by Google

A

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

QVÆSTIONES ALIÆ.

Joanne Lampadio Interprete.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΤΕΡΑΙ ΤΙΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ.

B

QVÆSTIO I.

QVID eſt Deus?

RESPONSIO.

Deus eſt eſſentia intelligens, qvæ nec ſub aſpectum cadit, nec verbis explicari poteſt. Deus eſt Spiritus carens materia, oculus non dormiens, animus immobilis. Deus eſt eſſentia creatrix omnium viſibilium & inviſibilium creaturarum.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ α.

Τί ἐστι Θεός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Θεός ἐστιν οὐσία νοερὰ, ἀθεώρητός τε καὶ ἀνερμήνευτος. Θεός ἐστι πνεῦμα ἄϋλον, ὀφθαλμὸς ἀκοίμητος, καὶ νοῦς ἀκίνητος. Θεός ἐστιν οὐσία δημιουργικὴ πάντων τῶν ἀοράτων καὶ ὁρωμένων κτισμάτων.

QVÆSTIO II.

Deus qvare dicitur Deus?

RESPONSIO.

Deus dicitur, qvod omnia videat. Vox enim ea Græcis eſt a videndo, qvaſi dicas contemplatorem omnium.

ALITER.

Deus dicitur a currendo ſive movendo, qvod intelligibiliter ſine tempore moveat omnia. Deus enim ſemper ubiqve præſto eſt.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ β.

C Καὶ διατί λέγεται Θεός, ὁ Θεός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Θεὸς λέγεται, ἀπὸ τοῦ θεωρεῖν τὰ πάντα, οἱονεὶ θεωρὸς, καὶ Θεὸς, ἤγουν θεατὴς πάντων.

ΑΛΛΟΣ.

Καὶ πάλιν Θεὸς λέγεται, ἀπὸ τοῦ θέειν καὶ τρέχειν νοητῶς ἀχρόνως τὰ πάντα. ὁ γὰρ Θεὸς, ἀεὶ πανταχοῦ πάρεστιν.

QVÆSTIO III.

Qvot ſunt Dii?

RESPONSIO.

Unus eſt Deus Deorum & Dominus dominantium, & præter illum non eſt Deus alius. Dicuntur & homines Dii, ſed ex gratia: ut, *Ego dixi, dii eſtis, & filii altiſſimi omnes.* Pſ. 81. 6.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ γ.

Καὶ πόσοι θεοί εἰσιν;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἷς Θεὸς τῶν Θεῶν, καὶ Κύριος τῶν κυριευόντων, καὶ πλὴν αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἄλλος. λέγονται δὲ θεοὶ D καὶ οἱ ἄνθρωποι κατὰ χάριν, ὡς τὸ· ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες.

QVÆSTIO IV.

At ſi eſt unus, qvomodo illum unum Deum profitemur tribus perſonis conſtantem, eſſe Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum? Ecce enim tres profitemur & non unum? At tu doce nos, qvomodo unus ſit Deus, & qvomodo viciſſim tres perſonas de Deo enunciemus. Permirum hoc nobis videtur, eſſe unum aliqvem & conſtare tribus perſonis.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ δ.

Καὶ ὡς ἔνι εἷς, πῶς λέγομεν αὐτὸν τὸν ἕνα Θεὸν τρισυπόστατον, Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα; ἰδοὺ γὰρ τρεῖς λέγομεν, καὶ οὐχ ἕνα. ἀλλὰ δίδαξον ἡμῖν πῶς ἐστιν εἷς Θεός; καὶ πῶς πάλιν τρία πρόσωπα περὶ Θεοῦ λέγομεν; θαυμαστὸν ἡμῖν δοκεῖ τοῦτο, ὅπως καὶ εἷς ἐστιν ὁ Θεὸς, καὶ τρία τὰ πρόσωπα αὐτοῦ.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἄκουε συνετῶς, καὶ νοήσεις τὸ τῆς ἁγίας τριάδος μυστήριον, καθὼς δύναται νοῦς ἀνθρώπων νοῆσαι. ὡς ἐμοὶ πλὴν δοκεῖ, πρὸς τὴν κατὰ δύναμιν ἡμῶν τῶν λέξεων λέγεται τοῦτο. ὁ γὰρ Θεὸς ἀνερμήνευτός ἐστι. καὶ διὰ τοῦτο οὐ δυνάμεθα καταλαβεῖν αὐτοῦ τὴν φύσιν, οὐ δὲ ὅμοιος ἡμῖν ἐστι μονοπρόσωπος. εἰ γὰρ ἦν μονοπρόσωπος, ἐγινώσκομεν ἂν αὐτὸν, ὡς ἐγινώσκομεν ἀλλήλους ἡμᾶς. ἀλλ' ἔστιν εἷς μὲν ὁ Θεὸς, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτοῦ τρία. καὶ βλέπε ἀπάρτι τὰ λεγόμενα. ὥσπερ Ἥλιος ἔνι εἷς, ὁ δὲ Ἥλιος ἔχει ἀκτῖνα καὶ φῶς, καὶ εἰσὶν ἐν τῷ Ἡλίῳ τρία πρόσωπα, δίσκος, ἀκτὶς, καὶ φῶς· καὶ δίσκος μὲν καύχιον τοῦ Ἡλίου, ἀκτὶς δὲ καταβαινομένη λαμπαδοφανῶς καὶ κρούουσα πρὸς τὴν γῆν· φῶς δὲ, τὸ φωτίζον, καὶ εἰς τοὺς ἐπισκιώσεις τόπους χωρὶς ἀκτῖνος. καὶ ἰδοὺ πρόσωπα μὲν τρία, δίσκος, ἀκτὶς, καὶ φῶς, οὐ λέγομεν δὲ τρεῖς Ἡλίους, ἀλλ' ἕνα Ἥλιον, οὐδὲ λέγομεν πρόσωπον ἓν, ἀλλὰ πρόσωπα τρία· ἐὰν γὰρ ἐρωτηθῇς ὅτι πόσοι Ἥλιοι ἐν τῷ οὐρανῷ, μέλλεις εἰπεῖν, ὅτι Ἥλιος εἷς ἐστιν· εἰ δ' ἐρωτηθῇς, ὅτι πρόσωπα τοῦ Ἡλίου πόσα ἐστὶ, μέλλεις εἰπεῖν ὅτι τρία, δίσκος, ἀκτὶς, καὶ φῶς· οὕτως νόει καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ. Θεὸς μὲν εἷς, πρόσωπα δὲ τοῦ ἑνὸς Θεοῦ τρία, Πατρὸς, Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. καὶ ἐκ τούτου γίνωσκε, ὅτι ὥσπερ ὁ Ἥλιός ἐστι τριπρόσωπος, οὕτως καὶ εἷς Θεὸς τρισυπόστατος. τύπος γὰρ τοῦ Πατρός ἐστι, ὁ δίσκος ὁ ἡλιακὸς, τύπος τοῦ Υἱοῦ ἐστιν ἡ ἀκτίς. τύπος τοῦ ἁγίου Πνεύματός ἐστι τὸ φῶς τοῦ Ἡλίου. καὶ εἰπὲ οὕτως· ἐπὶ τοῦ Ἡλίου, δίσκος, ἀκτὶς, καὶ φῶς· οὐ λέγομεν δὲ τρεῖς Ἡλίους, ἀλλ' ἕνα καὶ μόνον. ὁμοίως καὶ ἐπὶ Θεοῦ, Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα εἷς Θεὸς καὶ οὐ τρεῖς. Καὶ πάλιν εἰπὲ οὕτως. ἐπὶ τοῦ Ἡλίου ἀχώριστος ὁ δίσκος, καὶ ἡ ἀκτὶς, καὶ τὸ φῶς· οὐ γὰρ χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων, διὰ τοῦτο λέγεται καὶ εἷς Θεὸς καὶ οὐ τρεῖς, διότι οὐ χωρίζονται τὰ τρία πρόσωπα, τοῦ τε Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τοῦ ἑνὸς Θεοῦ ἀπ' ἀλλήλων. Καὶ ὥσπερ ὁ δίσκος ὁ ἡλιακὸς γεννᾷ τὴν ἀκτῖνα καὶ ἐκπορεύει τὸ φῶς· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν καὶ ἐκπορεύει καὶ τὸ Πνεῦμα. βλέπε συνετῶς. ὥσπερ ἡ ἀκτὶς τοῦ Ἡλίου καταβαίνει ἐξ οὐρανοῦ πρὸς τὴν γῆν, καὶ οὔτε τοῦ ἡλιακοῦ δίσκου χωρίζεται, οὔτε

RESPONSIO.

A Diligenter animum adverte, & intellige ſacræ Trinitatis myſterium, qvatenus mens humana complecti poteſt. Niſi qvod, ut mihi videtur, hoc dicitur, qvoad ejus ob verborum penuriam fieri poteſt. Deus enim explicari neqvit, ac propterea non poſſumus comprehendere naturam ejus. Neqve noſtri ſimilis eſt una ſola conſtans perſona. Qvod ſi enim eſſet una perſona, cognoſceremus eum; uti novimus nos inter nos. Sed eſt unus qvidem Deus, tres autem ejus ſunt perſonæ. Et vide nunc qvæ dicantur. Qvemadmodum Sol eſt unus: Sol autem habet radium & lucem,

B & ſunt in Sole tres ſubſiſtentiæ: Orbis, radius, & lux. Orbis qvidem eſt receptaculum æſtus: radius vero, qvi deſcendit lucidus, repercutitur ad terram: lumen vero lucet etiam in umbroſis locis ſine radio. Et ecce tres ſunt ſubſiſtentiæ, Orbis, radius, & lux. Non dicimus autem tres Soles, ſed unum Solem, nec dicimus unam ſubſiſtentiam, ſed tres. Si enim interrogeris, qvot ſint Soles in cœlo, dicturus eſſes, qvod unus ſit Sol: ſi vero interrogeris qvot ſint ſubſiſtentiæ Solis, dicturus eſſes, qvod tres: Orbis, radius, & lux. Sic etiam cogita de Deo. Deus eſt unus, perſonæ autem

C unius tres, Patris, Filii, & Spiritus ſancti. Et ex hoc cognoſce qvod qvemadmodum Sol conſtat tribus ſubſiſtentiis ita & unus Deus tribus perſonis. Typus enim patris eſt Orbis ſolaris: typus Filii eſt radius: typus Spiritus ſancti eſt lumen Solis. Proinde dic ita: In Sole, orbis, radius & lumen: non dicimus autem tres Soles, ſed unum & ſolum: Similiter & in Deo Pater, Filius & Spiritus ſanctus, unus Deus, & non tres. Et viciſſim dic ita: in Sole inſeparabilis orbis, & radius & lumen, non enim ſegregantur a ſe invicem: qvapropter dicitur unus Sol &

D non tres, & eandem ob cauſam dicitur unus Deus & non tres: qvoniam non ſegregantur tres perſonæ, Patris, Filii & Spiritus ſancti unius Dei a ſe invicem. Et qvemadmodum orbis Solaris generat radium, & emittit lumen: ita Deus & pater generat Filium & emittit Spiritum ſanctum. Repete apud animum diligenter: qvemadmodum radius Solis deſcendit ex cœlo ad terram neqve ab orbe Solari ſeparatur, nec

in cœlo deſideratur, neqve in terra, ſed eſt in orbe ſolari, & in cœlo, & in terra, & ubiqve: ſed neqve ſupra deſideratur, nec infra: ſic etiam Filius & Verbum Dei deſcendit ad terram, & neqve Patrem dereliqvit, neqve cœlum, neqve terram: ſed erat in gremio Patris inſeparabilis, & ſupra, & infra, & ubiqve: neqve uſqvam deſideratus eſt. Et qvemadmodum lumen ſolare eſt & in orbe ſolari, & in radio, & in cœlo, & in terra, & ingreditur domos, & ubiqve & illuminat: Ita & Spiritus ſanctus & cum Patre eſt, & cum Filio, & ſupra, & infra, & omnes homines illuminat, nec
1.Cor.2.10. deficit unqvam. *Spiritus enim ſanctus,* inqvit Apoſtolus Paulus, *omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.* Ecce jam qvomodo qvem ante non novimus unqvam, neqve cognoſcere potuimus, qvalis eſſet, qvando autem effigiem ejus videmus, tunc ex parte cognoſcimus characterem perſonæ ejus, non qvidem plene de Deo, *Deum enim nemo vidit unqvam*, qvomodo igitur illum comprehendere qvis poſſit? ſed qvando qvidem lumen eſt & dicitur Deus, ex hac ſenſibili luce ſimilitudinem capimus Dei, ut deinceps, qvemadmodum prædiximus, ad typum Solis conferamus ſanctam Trinitatem, dicentes eſſe qvidem Patrem Orbem, Filium radium, Spiritum ſanctum lumen ex lumine. Et ſicut orbis, & radius, & lumen unum ſunt & tria, indiviſe diviſa: ita & Deus Trinitas, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus unum eſt & tria, diviſa qvidem perſonis, veluti Sol, indiviſa vero ſubſtantia permanente. Et qvemadmodum orbis ſolis ſolus eſt cauſa efficiens & ingenitus, radius vero effectus & genitus ex orbe, lumen autem procedens ex ſolo orbe, per radium miſſum, & illuminans terrena: ita Deus & Pater ipſe ſolus eſt cauſa duobus & ingenitus: Filius autem ex ſolo Patre cauſatus & genitus: & Spiritus ſanctus ex ſolo Patre cauſatus & procedens, ſed per Filium in mundum miſſus. Atqve ita animo tene, & perpende, & crede de Deo: Qvod ſi non ſufficiet Solis exemplum ad cognitionem Deitatis tribus perſonis conſtantis, vide etiam aliam effigiem Dei. Eſt autem anima hominis. Qvando enim effecturus erat Deus hominem, dixit:

A ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λείπει, οὔτε ἀπὸ τῆς γῆς, ἀλλ' ἔστι καὶ ἐν τῷ ἡλιακῷ δίσκῳ, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ, καὶ πανταχοῦ, καὶ οὔτε τὴν ἄνω λείπει, οὔτε τὴν κάτω. οὕτως καὶ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατῆλθε πρὸς τὴν γῆν, καὶ οὔτε ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔλειπε, οὔτε ἐκ τῶν οὐρανῶν, οὔτε ἐκ τῆς γῆς. ἀλλ' ἦν καὶ ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ἀχώριστος, καὶ ἄνω, καὶ κάτω, καὶ πανταχοῦ, καὶ οὐδ' ἔκ τινος ἔλειπε. καὶ ὥσπερ τὸ ἡλιακὸν φῶς ἔστι καὶ ἐν τῷ δίσκῳ τῷ ἡλιακῷ, καὶ ἐν τῇ ἀκτῖνι, καὶ ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ ἐν τῇ γῇ καὶ εἰσέρχεται ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ πανταχοῦ καὶ φωτίζει· οὕτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ μετὰ τοῦ Πατρός ἐστι, καὶ μετὰ τοῦ
B Υἱοῦ, καὶ ἄνω καὶ κάτω, καὶ πάντα ἄνθρωπον φωτίζει, καὶ οὐ λείπει ποθεν. τὸ γὰρ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φησὶν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. ἰδοὺ λοιπὸν, ὥσπερ ὃν οὐκ εἴδαμέν ποτε, οὐδὲ γινώσκειν δυνάμεθα, ποταπός ἐστι, ὅταν δὲ εἴδομεν τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, τότε μικρὸν κατανοοῦμεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ προσώπου αὐτοῦ· οὕτως μόνον καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ. τὸν γὰρ Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. πῶς οὖν αὐτὸν καταλαβέσθαι τινὰ δύναται; ἀλλ' ἐπειδὴ φῶς ἐστι καὶ ὀνομάζεται ὁ Θεὸς, ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ
C τούτου φωτὸς ἐξεικονίζομεν αὐτόν. ὥστε λοιπὸν ὡς προείπομεν, εἰς τύπον τοῦ Ἡλίου, χαρακτηρίζομεν τὴν ἁγίαν Τριάδα, λέγοντες εἶναι τὸν μὲν Πατέρα δίσκον, τὸν δὲ Υἱὸν, ἀκτῖνα. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, φῶς ἐκ φωτός. καὶ ὥσπερ ὁ δίσκος, καὶ ἡ ἀκτὶς, καὶ τὸ φῶς, ἕν εἰσι καὶ τρία, ἀμερίστως μεριζόμενα· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς ἡ Τριὰς, ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἕν ἐστι καὶ τρία, μεριζόμενα μὲν τοῖς προσώποις κατὰ τὸν Ἥλιον, ἀμέριστα δὲ τῇ φύσει διαμένοντα. καὶ ὥσπερ ὁ δίσκος τοῦ Ἡλίου μόνος ἐστὶν αἴ-
D τιος καὶ ἀγέννητος, ἡ δὲ ἀκτὶς αἰτιατὴ καὶ γεννητὴ ἐκ τοῦ δίσκου, τὸ δὲ φῶς ἐκπορευτὸν ἐκ μόνου τοῦ δίσκου, διὰ τοῦ τῆς ἀκτῖνος πεμπόμενον, καὶ καταλάμπον τὰ περίγεια. οὕτως καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ αὐτὸς μόνος ἐστὶν αἴτιος τοῖς δυσὶ καὶ ἀγέννητος. ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς αἰτιατὸς καὶ γεννητός. καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα, ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς αἰτιατὸν καὶ ἐκπορευτὸν, διὰ δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ κόσμῳ ἀποστελλόμενον. καὶ οὕτως ἔχε καὶ νόει καὶ πίστευε περὶ Θεοῦ. εἰ δ' οὐκ ἀρκέσει σοι τὸ τοῦ Ἡλίου παράδειγμα εἰς ἐπίγνωσιν τῆς τρισυποστάτου θεότητος, βλέπε καὶ ἄλλην εἰκόνα Θεοῦ. ἔστι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. ὅτε γὰρ ἔμελλεν ὁ Θεὸς πλάσσειν τὸν ἄνθρωπον, εἶπε·

Digitized by Google

ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καθ' ὁμοίωσιν. ἰδοὺ λοιπὸν, ὁ ἄνθρωπος εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, ἤγουν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. ἔνι δὲ ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου μία μὲν, τρισυπόστατος δὲ, τρία πρόσωπα ἔχει ἡ ψυχή. καὶ πῶς. ἄκουσον. ἔστιν ἡ ψυχὴ ἓν πρόσωπον. ἡ δὲ ψυχὴ γεννᾷ τὸν λόγον, καὶ ἰδοὺ ὁ λόγος ἄλλο πρόσωπον. ἡ ψυχὴ ἐκπορεύει καὶ τὴν πνοὴν, καὶ ἰδοὺ ἡ πνοὴ ἄλλο πρόσωπον. ἰδοὺ πρόσωπα τρία, ψυχὴ, λόγος, καὶ πνοή. καὶ γὰρ ὁ λόγος καὶ ἡ πνοὴ τῆς ψυχῆς εἰσιν, οὐ τοῦ σώματος, ἐπειδὴ τῆς ψυχῆς ἐξελθούσης ἐκ τοῦ σώματος, οὔτε λόγος ἐναπομένει τῷ σώματι, οὔτε πνοή, ἀλλὰ κεῖται τὸ σῶμα, καὶ ἄπνουν καὶ ἄλογον. ὁ δὲ λόγος καὶ ἡ πνοή εἰσι μετὰ τῆς ψυχῆς. καὶ ἐκ τούτου δηλόν ἐστιν, ὡς ὅτι καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ πνοὴ ἀπὸ τῆς ψυχῆς εἰσιν, καὶ τῆς ψυχῆς εἰσι πρόσωπα. καὶ ἰδοὺ λοιπὸν ἡ ψυχὴ πρόσωπον ἓν, καὶ ὁ λόγος ἄλλο πρόσωπον, καὶ ἡ πνοὴ ἕτερον πρόσωπον. ἰδοὺ τρία πρόσωπα τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ψυχὴ μία καὶ οὐ τρεῖς. εἰ γὰρ ἐρωτηθῇς, πόσας ψυχὰς ἔχει ὁ ἄνθρωπος; μέλλεις εἰπεῖν, ὅτι μίαν. ἐὰν δὲ ἐρωτηθῇς καὶ πόσα πρόσωπά εἰσι τῆς ψυχῆς; ἁρμόζει ἵν' εἴποις, ὅτι τρία, ἐπειδὴ ψυχὴ, λόγος, καὶ πνοὴ, μία ψυχὴ, καὶ πρόσωπα τρία. καὶ ἐστι μὲν ἡ ψυχὴ εἰς τύπον τοῦ πατρός· ὁ δὲ λόγος τῆς ψυχῆς εἰς τύπον τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. ἡ δὲ πνοὴ τῆς ψυχῆς εἰς τύπον τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ὡς γὰρ ἡ ψυχὴ ἀγέννητος· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἀγέννητος. καὶ ὥσπερ ὁ λόγος γεννητὸς ἀπὸ τῆς ψυχῆς· οὕτως καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γεννητὸς ἀπὸ τοῦ Πατρός· καὶ καθάπερ ἡ πνοὴ ἐκπορευτὴ ἀπὸ τῆς ψυχῆς· οὕτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκπορευτὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ εἶπον οὕτως, ψυχὴ λόγος καὶ πνοὴ, μία ψυχὴ καὶ οὐ τρεῖς. ἀχώριστος γὰρ ὁ λόγος καὶ ἡ πνοὴ ἀπὸ τῆς ψυχῆς. ὁμοίως Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, ἤτοι Λόγος, καὶ Πνεῦμα εἷς Θεὸς καὶ οὐ τρεῖς. ἀχώριστος γὰρ ὁ λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον ἐκ τοῦ Πατρός. καὶ καθάπερ ἀόρατος ἡ ψυχὴ, οὕτως ἀόρατος καὶ ὁ Θεός. καὶ οὕτως ὅταν διστάζῃς ἐν τῷ νοΐ σου, καὶ λέγεις, πῶς ἔνι ὁ Θεὸς εἷς, καὶ ἔνι καὶ τρισυπόστατος; ἐνθυμοῦ τῆς ψυχῆς σου, καὶ λέγε· ὥσπερ ἡ ψυχή μου μία ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τρισυπόστατος, ψυχὴ, λόγος, καὶ πνοή· οὕτως καὶ ὁ Θεὸς εἷς ἐστιν, ἀλλ' ἔστι καὶ τρισυπόστατος, Πατὴρ, Λόγος, καὶ Πνεῦμα ἅγιον. καὶ λέγε ἐν τῷ νοΐ σου, ὅτι ἐὰν ἡ ψυχὴ τὸ ποίημα τοῦ Θεοῦ, ὁμοίως καὶ ὁ Ἥλιος ἐστὶ τρισυπόστατος, ἡ δὲ φύσις αὐτῶν μία· πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς ὁ ποιητὴς

A *Faciamus hominem ad imaginem noſtram, ad ſimilitudinem noſtram.* Gen. 1. 26. Ecce ergo homo imago eſt Dei: ac propterea anima hominis. Eſt autem anima hominis una qvidem: ſed tribus ſubſiſtentiis conſtans: tres ſubſiſtentias habet anima, & qvomodo? audi. Eſt anima una ſubſiſtentia, anima vero generat rationem, & ecce ratio altera ſubſiſtentia: anima autem mittit ſpiritum, & ecce ſpiritus tertia ſubſiſtentia. Ecce ſubſiſtentiæ tres, anima, ratio, & ſpiritus. Etenim ratio & ſpiritus animæ ſunt, non corporis, qvoniam anima egreſſa ex corpore, neqve ratio manet in corpore, neqve ſpiri- B tus, ſed jacet corpus ſine ſpiritu & ſine ratione. Ratio vero & ſpiritus ſunt cum anima: & inde manifeſtum eſt, qvod qvia & ratio & ſpiritus ab anima ſunt, & animæ ſunt ſubſiſtentiæ: itaqve ecce anima ſubſiſtentia una, & ratio ſubſiſtentia altera, & ſpiritus ſubſiſtentia tertia. Ecce tres ſubſiſtentiæ animæ, ſed anima una, & non tres. Si enim interrogeris qvot animas habeat homo, reſponſurus eſſes, qvod unam. Si vero interrogeris, qvot ſint ſubſiſtentiæ animæ, convenit reſpondere, qvod tres: qvoniam anima, ratio & ſpiritus una anima, & ſubſiſtentiæ tres. Et eſt qvidem anima effigies Patris: ratio animæ, effigies Filii & Verbi Dei: ſpiritus vero animæ, ef- C figies Spiritus ſancti. Quemadmodum enim anima ingenita: ita & Deus & Pater ingenitus: & quemadmodum ratio genita ab anima: ita & Verbum Dei natum ex Patre: & ſicut ſpiritus procedit ab anima: ita & Spiritus ſanctus procedit a Patre. Quare dic ita, anima, ratio & ſpiritus, anima una, & non tres. Inſeparabilis enim ratio & ſpiritus ab anima. Similiter pater, & Filius ſive Verbum, & Spiritus unus Deus & non tres: inſeparabile Verbum & Spiritus divinus ex Patre. Et ſicut inviſibilis anima, ita inviſibilis etiam eſt D Deus. Et ſic quicunque dubitas in mente tua, & dicis, quomodo ſit Deus unus, & ſimul conſtet tribus perſonis, conſidera animam tuam, & dic, ſicut anima mea una eſt, ſed conſtat tribus ſubſiſtentiis, anima, ratione, & ſpiritu: ita Deus unus eſt, ſed conſtat tribus perſonis, Patre & Filio & Spiritu ſancto. Et dic apud animum tuum, quod ſi anima factura Dei, ſimiliter & Sol, conſtat tribus ſubſiſtentiis, natura autem eorum una, quanto magis DEUS factor illorum?

Digitized by Google

ineſt enim Deo, ſic eſſe, ut ſit unus natura, & tribus perſonis conſtet, & revera ei ineſt. Qvemadmodum enim anima, ratio, & ſpiritus, tres ſunt ſubſtantiæ & una natura animæ, & non tres animæ: ita Pater & Filius & Spiritus ſanctus, tres perſonæ, & unus natura Deus, & non tres Dii. Ita ſi rationeris ubiqve, non effundes blaſphemias in ſanctam Trinitatem. Sed audi & aliam ſimilitudinem Dei, audi diligenter. Ecce ignis unus eſt, ſed ex tribus conſtat ſubſiſtentiis. Ipſe enim unus eſt ſubjecto ignis, urens vero eſt alia ſubſiſtentia: & lucens eſt alia ſubſiſtentia: Ecce ergo tres ſubſiſtentiæ unius ignis, ſcilicet ſubjectum ignis, & urens, & lucens ignis. Una enim eſt natura ignis, & non tres. Similiter etiam in Deo. Pater enim eſt ignis, Filius eſt urens, & Spiritus ſanctus eſt vis illuminans. Et qvemadmodum in igne ignem urentem & lucentem, & ipſum ſubjectum, ignem unum dicimus, & non tres: ita etiam dicimus in Deo tres perſonas Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum Deum unum dicimus, & non tres. Et de cognitione ſanctæ Trinitatis hæc ſufficiunt credenti. Verum audi & aliud præterea myſterium. Sermo hominis duplicem habet generationem, & in duabus lationibus generatur: unam qvidem lationem habet ab anima, alteram autem a labiis: & naſcitur qvidem ſermo hominis ab anima, cum qvis cogitat qvid dicere: Cogitatio enim prima generatio eſt rationis, qvia cogitat pronunciare illum ſermonem: non profert autem illum per labra: ſed ſervat eum ſermonem anima in ſinubus ſuis, & eſt cogitatio illa prima generatio ſermonis ab anima. Ille enim, etiamſi naſcatur ab anima, primam generationem habet, qvando cogitat illum anima: ſed non profert illum, ſed diligenter conſervat eum. Qvando autem vult aperire ſermonem, tunc profert eum ex labris, hæc eſt ſecunda generatio ex labiis. Ipſa autem ex labris ſecunda generatio ſermonis aperit ſermonem omnibus, nec amplius ſermo obſcurus eſt, ſed apertus. Qvando autem profertur ſermo per labia, tunc omnes audiunt eum: & manifeſtus fit omnibus: & hæc generatio dicitur, qvæ per labia exit, ſecunda generatio ſermonis, adeo ut duæ ſint generationes ſermonis noſtri: una qvidem animæ, qvando cogitat de enunciando ſermone, qvæ & prima

A τούτων, οὐκ ἐνδέχεται τὸ εἶναι οὕτως, ὥστε εἶναι αὐτὸν ἕνα τῇ φύσει, καὶ τρισυπόστατον τοῖς προσώποις, καὶ ἀληθῶς ἐνδέχεται· ὡς γὰρ ψυχὴ λόγος καὶ πνοὴ τρία πρόσωπα, καὶ μία φύσις ψυχῆς, καὶ οὐ τρεῖς ψυχαί· οὕτως Πατὴρ, Λόγος καὶ Πνεῦμα ἅγιον, τρία πρόσωπα, καὶ εἷς τῇ φύσει Θεὸς, καὶ οὐ τρεῖς Θεοί. οὕτως ἐὰν συλλογίζῃ πάντοτε, οὐ μὴ βλασφημήσῃς ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος. ἀλλὰ ἀκμὴν καὶ ἄλλην εἰκόνα Θεοῦ ἄκουσον ἀγαπητέ. ἰδοὺ τὸ πῦρ ἕν ἐστι, ἄλλως καὶ τρισυπόστατον. αὐτὸ γὰρ ἕν ἐστι τὸ ὑποκείμενον πῦρ, τὸ δὲ καυστικὸν αὐτοῦ ἕτερον πρόσωπον, καὶ τὸ φωτιστικὸν αὐτοῦ ἄλλον πρόσωπον· ἰδοὺ λοιπὸν τρία πρόσωπα τοῦ ἑνὸς πυ-
B ρὸς, ἤγουν τὸ ὑποκείμενον πῦρ, καὶ τὸ καυστικὸν, καὶ τὸ φωτιστικὸν, μία δὲ φύσις τοῦ πυρὸς, καὶ οὐ τρεῖς. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ. ὁ γὰρ Πατὴρ, ἐνι τὸ πῦρ, ὁ υἱὸς τὸ καυστικὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνι τὸ φωτιστικόν. καὶ ὥσπερ ἐπὶ τοῦ πυρὸς, τὸ πῦρ τὸ καυστικὸν, καὶ τὸ φωτιστικὸν, καὶ αὐτὸ τὸ ὑποκείμενον πῦρ ἓν λέγομεν καὶ οὐ τρία· οὕτως λέγομεν καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὰ τρία πρόσωπα, τόν τε Πατέρα, καὶ Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, Θεὸν ἕνα λέγομεν, καὶ οὐ τρεῖς. καὶ περὶ μὲν τῆς ἐπιγνώσεως τῆς ἁγίας τριάδος ἀρκείτω ταῦτα τῷ πιστεύοντι. πλὴν ἄκουσον καὶ
C ἄλλο πρὸς τούτοις μυστήριον. ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου διπλῆν ἔχει τὴν γέννησιν, καὶ ἐν δυσὶ φοραῖς γεννᾶται· μίαν μὲν φορὰν γεννᾶται ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἑτέραν δὲ ἀπὸ τῶν χειλέων. καὶ γεννᾶται μὲν ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐνθυμηθῇ τις εἰπεῖν τι. ἡ γὰρ ἐνθύμησις πρώτη γέννησις λέγεται τοῦ λόγου, ἐπεὶ ἐνθυμεῖται τοῦ εἰπεῖν ἐκεῖνον τὸν λόγον. οὐ λέγει δὲ τοῦτον διὰ τῶν χειλέων, ἀλλὰ φυλάττει τὸν λόγον ἡ ψυχὴ ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, καὶ
D ἔστιν ἡ ἐνθύμησις ἐκείνη πρώτη γέννησις τοῦ λόγου ἀπὸ τῆς ψυχῆς. ὅμως κἂν γεννηθῇ ὁ λόγος ἀπὸ τῆς ψυχῆς πρώτην γέννησιν, ὅταν ἐνθυμηθῇ αὐτὸν ἡ ψυχὴ, ἀλλ' οὐ φανεροῖ αὐτὸν, ἀκμὴν δὲ φυλάττει αὐτόν. ὅταν δὲ θελήσει τοῦ φανερῶσαι τὸν λόγον, τότε γεννᾷ αὐτὸν ἐκ τῶν χειλέων. αὕτη δὲ ἡ ἐκ τῶν χειλέων δευτέρα γέννησις τοῦ λόγου, αὕτη φανεροῖ τὸν λόγον ἐν τοῖς πᾶσι, καὶ οὐκ ἔτι λοιπὸν ὁ λόγος ἀφανὴς λέγεται, ἀλλ' ἐμφανής. ὅταν δὲ γεννηθῇ ὁ λόγος διὰ τῶν χειλέων, τότε οἱ πάντες ἀκούουσιν αὐτὸν, καὶ φανερὸς γίνεται τοῖς πᾶσι. καὶ λέγεται αὕτη ἡ

A γέννησις ἡ διὰ τῶν χειλέων, δευτέρα γέννησις τοῦ λόγου. ὥστε δύο εἰσὶν αἱ γεννήσεις τοῦ λόγου ἡμῶν· μία μὲν ἐκ τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐνθυμηθῇ τοῦ λαλῆσαι τὸν λόγον, ἥτις καὶ πρώτη γέννησις λέγεται· καὶ ἑτέρα ἐκ τῶν χειλέων, ἥτις φανεροῖ τὸν λόγον πᾶσιν ἀνθρώποις, ἥτις καὶ δευτέρα γέννησις λέγεται. μάνθανε οὖν ἀκριβῶς, ὅτι ὥσπερ ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου δύο γεννήσεις ἔχει, μίαν ἐκ τῆς ψυχῆς, καὶ ἄλλην ἐκ τῶν χειλέων· οὕτως καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ λόγος δύο γεννήσεις ἔχει, μίαν μὲν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ἥτις καὶ πρώτη γέννησις λέγεται· καὶ ἑτέραν ἐκ τῆς σαρκὸς, ἥτις καὶ δευτέρα γέννησις λέγεται. καὶ ὥσπερ ὁ λόγος ἡμῶν, B κἂν γεννηθῇ τὴν πρώτην γέννησιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ὅμως ἀφανής ἐστι, καὶ οὐ φανεροῦται, ἀλλὰ πάλιν μετὰ τὴν γέννησιν μένει ἐν τοῖς ψυχικοῖς κόλποις· οὕτως καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κἂν καὶ ἐγεννήθη πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ἀλλ' οὐκ ἐφανεροῦτο τοῖς ἀνθρώποις. παρέμενε γὰρ πάλιν ἐν τοῖς κόλποις τοῖς πατρικοῖς. καὶ ὥσπερ ὁ ἡμέτερος λόγος, ὅταν βουληθῶμεν γεννᾶται ἐκ τῶν χειλέων ἡμῶν, καὶ φανεροῦται ἐν τοῖς ὅλοις ἡμῶν πλησιάζουσιν· οὕτως καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὅταν εὐδόκησεν, ἐγεννήθη ἐκ τῶν C χειλέων τῶν προφητῶν, καὶ ἐκ τῆς παναγίου Μαρίας, καὶ τότε γέγονε φανερὸς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ. ὡς γὰρ φανεροῦται ὁ ἡμέτερος λόγος γεννηθεὶς ἐκ τῶν χειλέων ἡμῶν. οὕτως δὴ καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος γεννηθεὶς ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας ἐφανερώθη πάσῃ τῇ κτίσει, καὶ οἱ πιστεύσαντες αὐτῷ, σώζονται. καὶ ὥσπερ ὁ ἡμέτερος λόγος γεννηθεὶς ἐκ τῶν χειλέων ἡμῶν, ὅταν ἀπ' αὐτῶν τῶν χειλέων γεννᾶται, οὔτε ἀπὸ τῆς ψυχῆς λείπει, οὔτε ἀπὸ τῶν ἰδίων χειλέων, οὔτε ἀπὸ τῶν αἰτούντων ἀκουόντων, ἀλλ' ἔνι καὶ D ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ ἐν τοῖς χείλεσιν ἡμῶν, καὶ εἰς τὰ ὦτα τῶν ἀκουόντων, καὶ οὐ λείπει πόθεν, κἂν καὶ χίλιαι χιλιάδες ἀκούσωσι τοῦ λόγου, οὐκ ἐλαττονοῦται ὁ λόγος, ἀλλ' ἀεὶ ἡμῖν πληρέστατος ἐστίν· οὕτως καὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κἂν καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, καὶ ἐκ τῶν χειλέων τῶν προφητῶν, ἀλλ' οὖν, οὔτε ἀπὸ τοῦ πατρὸς ἔλειπε, οὔτε ἀπὸ τῆς σαρκὸς, οὔτε ἀπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὔτε ἀπὸ ὅλης τῆς κτίσεως· ἀλλὰ πανταχοῦ παρῆν, καὶ οὐκ ἐλαττώθη, ἀλλὰ πληρέστατος ἦν. καὶ οὕτως νόει περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου, ὅτι διπλῆν ἔχει τὴν γέννησιν, μίαν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ μίαν ἐκ τῆς σαρκός. καὶ ἡ μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς, προαιώνιος· ἡ δὲ ἐκ τῆς σαρκὸς, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ὥσπερ καὶ ὁ ἡμέτερος λόγος, πρῶτον γεννᾶται ἀπὸ

A generatio dicitur: & altera ex labiis qvæ aperit ſermones omnibus hominibus, qvæ & ſecunda generatio dicitur. Diſce igitur accurate: qvemadmodum ſermo hominis duas habet generationes, unam ex anima, & alteram ex labiis: ita etiam Dei Verbum duas generationes habet: unam qvidem ex Deo & Patre, qvæ & prima generatio dicitur: & alteram ex carne, qvæ & ſecunda generatio dicitur: & qvemadmodum ſermo noſter, qvando natus eſt ſecundum primam generationem ab anima obſcurus eſt & non aperitur: ſed potius poſt generationem manet in finibus animali-B bus: ita & Dei Verbum, qvantumvis ante ſecula a Deo & Patre natum eſt, non tamen manifeſtabatur hominibus. Manebat enim in finibus paternis. Et qvemadmodum ſermo noſter, qvando volumus, naſcitur ex labiis noſtris, & aperitur iis, qvibus cum verſamur: ita & Dei Verbum, qvando ei viſum fuit, natum eſt ex labiis Prophetarum & ex ter caſtisſima Maria, & tunc factum eſt manifeſtum in toto mundo. Sicut enim aperitur ſermo noſter natus ex labiis noſtris: ita ſane & Dei Verbum natum ex carne, qvam ex Maria Virgine aſſumſit, manifeſtatum eſt toti creaturæ, & qvi credunt in illud, ſervantur: & qvem-C admodum ſermo noſter natus ex labiis noſtris, qvando a labiis generatur, non relinqvit animam, neqve labia propria, neqve aures audientium: ſed eſt etiam in anima, & in labiis noſtris, & in auribus audientium: & non minuitur unqvam etiamſi multa millia audiant ſermonem nec deficit, ſed ſemper in nobis pleniſſimus eſt: ita & Dei Verbum, etiamſi natum ſit ex Maria Virgine, & ex labiis Prophetarum: non tamen neqve a Patre diſcedit, neqve a carne, neqve ab omnibus hominibus, neqve a tota creatura, ſed ubiqve præſto eſt, nec minu-D tum eſt, ſed pleniſſimum. Atqve ita cogita de Deo & ſermone, qvod duplicem habeat generationem, unam ex Deo & Patre, & unam ex carne: & hæc qvidem, qvæ ex Patre eſt, ante ſecula eſt: qvæ vero ex carne ab ultimis temporibus: qvemadmodum & ſermo noſter primum naſcitur ab

anima, & deinde ex labris. Et hæc de duabus generationibus Verbi Dei.

QVÆSTIO V.

Qvid commune eſt ſanctæ Trinitati?

RESPONSIO.

Commune eſt, eſſentia: Commune, principio carere: Commune, potentia, bonitas, ſapientia, juſtitia. Omnia enim æqvaliter habet Pater & Filius & Spiritus ſanctus, præterqvam proprietates ſuas. Proprium enim, Patris qvidem ingenitum eſſe: Filii vero, genitum: at Spiritus ſancti procedere.

QVÆSTIO VI.

In Deo qvot confiteris eſſentias?

RESPONSIO.

Unam eſſentiam dico, unam naturam, unam formam, unum genus, unam gloriam, unam dignitatem & dominationem.

QVÆSTIO VII.

Perſonas autem qvot confiteris in Deo?

RESPONSIO.

Tres perſonas confiteor, tres ſubſiſtentias, tria propria, tria individua, tres characteres.

QVÆSTIO VIII.

Qvare dicitur Pater, Pater?

RESPONSIO.

Pater dicitur Deus, qvod omnia conſervet qvaſi omnium ſervator

QVÆSTIO IX.

Et Filius, qvare dicitur Filius?

RESPONSIO.

Filius dicitur, qvaſi ſimilis videlicet & æqvalis: qvalis enim Pater, talis & Filius. Vertitur enim ο in υ, & fit υἱός. Æqvalis enim Filius eſt patri.

QVÆSTIO X.

Et Spiritus, qvare dicitur Spiritus?

RESPONSIO.

Spiritus dicitur, qvod omnem nutum acute intelligat, ſcilicet omnes nutus. Cognoſcuntur enim omnia per illum. 1.Cor.2.10 *Spiritus enim ſanctus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei.*

QVÆSTIO XI.

In Deo qvot ſunt cauſæ?

RESPONSIO.

Unica eſt in Deo cauſa, & hæc eſt Pater. Ipſe enim pater gignit Filium &

A τῆς ψυχῆς, καὶ τότε ἐκ τῶν χειλέων. καὶ ταῦτα περὶ τῶν δύο γεννήσεων τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ. ε.

Τί τὸ κοινὸν τῆς ἁγίας Τριάδος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Κοινὸν, ἡ οὐσία· κοινὸν, τὸ ἄναρχον· κοινὸν, ἡ δύναμις, ἡ ἀγαθότης, ἡ σοφία, ἡ δικαιοσύνη. πάντα γὰρ ἐξ ἴσου ἔχει ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πλὴν τῶν ἰδίων αὐτῶν. ἴδιον γὰρ, τοῦ μὲν Πατρὸς τὸ ἀγέννητον· τοῦ δὲ Υἱοῦ, τὸ γεννητόν· τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος, τὸ ἐκπορευτόν.

B

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ϛ.

Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ πόσας οὐσίας ὁμολογεῖς;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Μίαν οὐσίαν λέγω, μίαν φύσιν, μίαν μορφὴν, ἓν γένος, μίαν δόξαν, μίαν ἀξίαν καὶ κυριότητα.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ζ.

Ὑποστάσεις δὲ πόσας ὁμολογεῖς ἐπὶ τοῦ Θεοῦ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογῶ, τρία πρόσωπα, τρία ἴδια, τρία ἄτομα, καὶ τρεῖς χαρακτῆρας.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ η.

C Διατί λέγεται ὁ Πατὴρ, Πατήρ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πατὴρ λέγεται ὁ Θεὸς, ὡς τὰ πάντα τηρῶν, ὡσανεὶ πάντων τηρητής.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ θ.

Καὶ ὁ Υἱὸς, διατί λέγεται Υἱός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Υἱὸς λέγεται παρὰ τὸ, οἷος, ἤγουν ὁποῖος καὶ ὅμοιος. οἷος γὰρ ὁ Πατὴρ, τοιοῦτος καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τροπῇ τοῦ ο εἰς υ, Υἱός. ὅμοιος γὰρ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ι.

D Καὶ τὸ Πνεῦμα, διατί λέγεται Πνεῦμα;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πνεῦμα λέγεται, παρὰ τὸ πᾶν νεῦμα ὀξέως ἐπινοεῖν, ἤγουν πᾶσα νεῦσις συντόμως ἐπινοεῖται δι' αὐτοῦ, τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦμα, τὰ πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ια.

Ἐπὶ τοῦ Θεοῦ πόσα αἴτια;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἓν αἴτιον ἐπὶ Θεοῦ λέγω, καὶ τοῦτό ἐστιν ὁ Πατήρ. αὐτὸς γὰρ ὁ Πατὴρ γεννᾷ τὸν Υἱὸν, καὶ ἐκπορεύει

ἐκπορεύει καὶ τὸ Πνεῦμα. λοιπὸν γίνωσκε, ὅτι ὁ Πατὴρ μόνος ἐστὶν αἴτιος· ὁ δὲ Υἱὸς οὐκ ἔστιν αἴτιος, ἀλλ᾽ αἰτιατός. ὥστε μὲν αἴτιός ἐστι μόνος ὁ Πατήρ· τὰ δὲ αἰτιατὰ δύο, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα. αἴτιος δὲ λέγεται ὁ Πατὴρ, διότι γεννᾷ, καὶ οὐ γεννᾶται, ἐκπορεύει, καὶ οὐκ ἐκπορεύεται. γεννᾷ μὲν τὸν Υἱόν. ἐκπορεύει δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ διὰ τοῦτο λέγεται ὁ Πατὴρ αἴτιος.

A emittit Spiritum. Quare diſce, quod Pater ſolus ſit cauſa. Filius non eſt cauſa, ſed cauſatus. Et ſic quidem cauſa eſt ſolus Pater. Cauſata vero ſunt duo', Filius & Spiritus. Cauſa autem dicitur Pater, quod gignat & non gignatur: quod emittat, & non procedat. Gignit enim Filium, & emittit Spiritum ſanctum. Et propterea dicitur Pater cauſſa.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιβ.

Καὶ πόσα αἰτιατά;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Αἰτιατὰ δύο, ὁ υἱὸς καὶ τὸ πνεῦμα. οὐ γεννᾷ ὁ υἱὸς, ἀλλὰ γεννᾶται. Καὶ διὰ τοῦτο λέγεται αἰτιατός. λοιπὸν ἐάν τις ἐρωτήσῃ, ὅτι ἐπὶ Θεοῦ πόσα αἴτια ὁμολογεῖς; εἰπὲ, ἓν αἴτιον λέγω. καὶ ποῖον ἐστι τοῦτο; ὁ Πατήρ. καὶ διατί λέγεται αἴτιος ὁ Πατήρ; διότι γεννᾷ τὸν υἱὸν, καὶ ἐκπορεύει καὶ τὸ Πνεῦμα. ἐὰν δὲ ἐρωτήσει σε, ὅτι πόσα αἰτιατὰ λέγεις ἐπὶ τοῦ Θεοῦ; εἰπὲ δύο. ποῖα δὲ ταῦτα; ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα. καὶ διατί λέγονται αἰτιατά; διότι γεννᾶται ὁ Υἱὸς, καὶ οὐ γεννᾷ, ἐκπορεύεται δὲ καὶ τὸ πνεῦμα, καὶ οὐκ ἐκπορεύει.

QVÆSTIO XII.

Et quot ſunt cauſata?

RESPONSIO.

Duo Filius & Spiritus. Non gignit Filius, ſed gignitur, & propterea dicitur B cauſatus. Quare ſi quis te rogaverit, quot ſint in Deo cauſæ? dic: unam cauſam dico: & qualis hæc ſit? ſcilicet Pater, & quare dicatur cauſa Pater? propterea quod gignat Filium & emittat Spiritum. Si vero quis te interroget, quot cauſata dicis in Deo? dic duo: qualia autem iſta? Filius & Spiritus: & quare appellentur cauſata? quia gignatur Filius, & non gignat, procedat autem Spiritus, & non mittat.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιγ.

Επὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, τίς πρῶτος;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Επὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, οὐδεὶς πρῶτος, καὶ οὐδεὶς ὕστερος, ἀλλ᾽ ἅμα Πατὴρ, ἅμα Υἱὸς, ἅμα Πνεῦμα ἅγιον. καὶ διὰ τοῦτο καὶ συνάναρχοι λέγονται, καὶ ἄναρχοι. ἄναρχον δὲ λέγεται, τὸ πρὸ τῆς ἀρχῆς ὄν. ἄναρχος λοιπὸν ὁ Πατὴρ, ἄναρχος ὁ Υἱὸς, ἄναρχον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐχ ὁ μὲν πρῶτος, ὁ δ᾽ ὕστερος· ἀλλ᾽ ἅμα οἱ τρεῖς, Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Πνεῦμα ἅγιον. διὰ τοῦτο καὶ συνάναρχοι, καὶ εἰσὶν, καὶ ὀνομάζονται.

QVÆSTIO XIII.

In ſancta autem Trinitate, quis primus?

RESPONSIO.

C In ſancta Trinitate nemo primus, & nemo poſtremus: ſed ſimul Pater, ſimul Filius, ſimul Spiritus ſanctus: & propterea etiam ſimul principio carentes dicuntur, & aborigines. Principii expers autem dicitur, quod ante principium eſt. Principio ergo caret Pater, & Filius & Spiritus ſanctus. Atque ita nec primus, nec ultimus, ſed ſimul tres, Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Quamobrém etiam ſimul principii expertes &
D ſunt & dicuntur.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιδ.

Σαφήνισον ἡμῖν καὶ τοῦτο, πῶς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ γεννᾶται ἐκ Πατρός. τοῦτο γὰρ ἐκπλήττει ἡμᾶς.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Ἐπεὶ ὁ Θεὸς ἀθεώρητός ἐστι καὶ ἀνερμήνευτος, οὐδὲ τοῦτο ἑρμηνεῦσαι δυνάμεθα. πῶς γάρ τις ἑρμηνεῦσαι δύναται, ὃ οὐδέπω αὐτὸς ἐθεάσατο ἢ παρ᾽ ἄλλων ἀκήκοε πώποτε; πλὴν ἐκ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ φημι τοῦ Λόγου καὶ Θεοῦ, τυπικῶς εἰκονισμὸν, ὅσον τὸ κατὰ δύναμιν.

QVÆSTIO XIV.

Declara nobis & hoc, quomodo Filius & Verbum Dei gignatur a Patre, id enim nos habet attonitos.

RESPONSIO.

Quia Deus intellectu non capitur, nec explicatur, neque hoc poſſumus interpretari. Quomodo enim quis exponat, quod nunquam ipſe vidit, aut ab alio aliquo audivit. Attamen ex operibus ejus dico typum quendam Verbi Dei, quoad ejus fieri poteſt:

Cogitandum enim, quod, quemadmodum A ſermo hominis generatur ab anima, non proſeminatur, & ſupra omnem intellectum: ita naſcitur & Verbum a Patre. Et ſicut naſcitur ignis ex igne, & lumen ex lumine, ita naſcitur Filius & Verbum Dei a Deo Patre.

QVÆSTIO XV.

Et Spiritus ſanctus quomodo procedit a Patre?

RESPONSIO.

Neque de hoc quærere decet. Eſt enim & de hoc inexplicabile. Diſce tamen etiam de hoc. Quemadmodum igitur B reſpiratio hominis ex anima procedit, ita & Spiritus ſanctus a Patre procedit. Et ſicut Eva neque genita neque ingenita, ſed media erat: ita etiam Spiritus ſanctus a Patre procedit. Etenim Adam ingenitus, Seth vero genitus: Et Eva procedens: Eva enim neque genita eſt, ut genitus eſt Seth: neque ingenita erat, quemadmodum Adam, ſed egreſſa eſt ex coſta Adami, & ſic Adam ingenitus typus eſt ingeniti Patris: Seth genitus eſt typus geniti Filii: & Eva egreſſa ex coſta Adami eſt typus ter ſanctiſſimi Spiritus. Per patres enim noſtros adumbrata fuit ſancta Trinitas. Sed Adam quidem & Seth & Eva corpora erant, & ſeparabiles inter ſe: C Deus vero & Pater, & Filius & Spiritus ſanctus, neque corpora ſunt, neque ſeparabiles a ſe invicem. Sola enim figura ingenituræ Patris ſpectatur in ingenito Adam, & figura generationis filii in genito Seth, & figura proceſſionis Spiritus ſancti ſpectatur in egreſſa Eva. Itaque ſic ſenti etiam de hoc. D

QVÆSTIO XVI.

An continetur Deus uno loco, an non?

RESPONSIO.

Adverte animum, & perpende quod lux ſit inviſibilis & incomprehenſibilis, neque videtur Deus, neque capitur loco: & quoniam non capitur in toto, quomodo poſſet fieri, ut viderentur aut intelligeretur a quibusdam? Cujus neque Moſes, qui Deum vidit, neque diſcipuli ſermonis ipſius, cum in monte ſe transformaret ille, neque alius quiſquam unquam deitatem nudam videre potuit,

A νοητέον μὲν, ὅτι ὥσπερ ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου γεννᾶται ἀπὸ τῆς ψυχῆς ἀσπόρως καὶ ἀκαταγνοήτως· οὕτως γεννᾶται καὶ ὁ Λόγος ἀπὸ τοῦ Πατρός. καὶ ὡς γεννᾶται πῦρ ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ φῶς ἐκ τοῦ φωτὸς οὕτως γεννᾶται ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τοῦ Πατρός.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιε.

Καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πῶς ἐκπορεύεται ἀπὸ τοῦ Πατρός;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρέπει σε καὶ περὶ τούτου μὴ ἐρωτᾷν. καὶ τοῦτο γὰρ ἀνερμήνευτον. πλὴν μάνθανε καὶ περὶ B τούτου; Ὥσπερ οὖν ἡ ἀναπνοὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκπορεύεται· οὕτως καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρὰ τοῦ πατρὸς ἐκπορεύεται. Καὶ ὡς ἡ Εὔα, οὔτε γεννητὴ, οὔτε ἀγέννητος, ἀλλὰ μέσως· οὕτως καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. καὶ γὰρ ὁ Ἀδὰμ ἀγέννητος, ὁ δὲ Σὴθ γεννητὸς, καὶ ἡ Εὔα ἐκπορευτή. ἡ γὰρ Εὔα, οὔτε ἐγεννήθη, ὡς ἐγεννήθη ὁ Σὴθ, οὔτε ἀγέννητος ἦν, ὥσπερ ὁ Ἀδάμ· ἀλλ' ἐπορεύθη ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Ἀδάμ. καὶ οὖν ὁ Ἀδὰμ ἀγέννητος, εἰς τύπον τοῦ ἀγεννήτου Πατρός· ὁ δὲ Σὴθ γεννητὸς, εἰς τύπον τοῦ γεννητοῦ Υἱοῦ. καὶ ἡ Εὔα ἐκπορευτὴ ἐκ τῆς πλευρᾶς C τοῦ Ἀδὰμ, εἰς τύπον τοῦ παναγίου Πνεύματος. εἰς γὰρ τοὺς προπάτορας ἡμῶν ἐτυπώθη ἡ ἁγία Τριάς. ἀλλ' ὁ μὲν Ἀδὰμ, καὶ ὁ Σὴθ, καὶ ἡ Εὔα, σώματα ἦσαν, καὶ χωριστοὶ ἦσαν ἀπ' ἀλλήλων. ὁ δὲ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, οὔτε σώματά εἰσιν, οὔτε χωριστοί εἰσιν ἀπ' ἀλλήλων. μόνος δὲ ὁ τύπος τῆς ἀγεννησίας τοῦ Πατρὸς θεωρεῖται εἰς τὸν ἀγέννητον Ἀδὰμ, καὶ ὁ τύπος τῆς γεννήσεως τοῦ υἱοῦ εἰς τὸν γεννητὸν Σὴθ, καὶ ὁ τύπος τῆς ἐκπορεύ- D σεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θεωρεῖται εἰς τὴν ἐκπορευτὴν Εὔαν. καὶ οὕτως νόει καὶ περὶ τούτου.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιϛ.

Ἆρα χωρεῖται ὁ Θεὸς ἐν ἑνὶ τόπῳ, ἢ οὔ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πρόσθες τὸν νοῦν σου, καὶ νόησον, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστι ἀθεώρητον καὶ ἀχώρητον, οὔτε θεωρεῖται ὁ Θεὸς, οὔτε χωρεῖται που. καὶ ἐπεὶ οὐ χωρεῖται εἰς τὸ πᾶν, πῶς ἔνι δυνατὸν φανῆναι ἢ νοηθῆναί τισιν, οὗτινος οὐδὲ Μωσῆς ὁ θεόπτης, οὐδὲ οἱ μαθηταὶ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐν τῷ τῆς μεταμορφώσεως ἐκείνου ὄρει, οὐκ ἄλλος τίς ποτε ἠδυνήθη γυμνὴν τὴν θεότητα θεωρῆσαι·

Digitized by Google

ὥστε δῆλον, ὅτι οὐκ ἐν ἑνὶ τόπῳ χωρεῖται, ἀλλὰ πανταχοῦ πάρεστιν ὁ Θεός. καὶ ταῦτα μὲν περὶ θεολογίας, ἀπάρτι δὲ ἀρξόμεθα λέξαι καὶ περὶ τῆς οἰκονομίας, ἤτοι περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιζ.

Ἰδοὺ ἐρώτημά σοι ἐρωτῶ, σὺ δέ μοι ἀποκρίθητι. ἐδίδαξας ἡμῖν περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅτι ὁ Θεὸς τρισυπόστατος ἐνι, καὶ ὅτι Πατὴρ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα ἅγιον· νῦν δὲ ἐρωτῶ σε, οὗτος ὁ Χριστὸς, τίς ἐστι; περὶ τούτου θέλω μαθεῖν.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Πάντως ἤκουσας περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὅτι ἓν πρόσωπον καλεῖται Πατήρ. τὸ δὲ ἕτερον Υἱὸς, καὶ τὸ ἄλλο πρόσωπον λέγεται Πνεῦμα ἅγιον. ἰδοὺ λοιπὸν γίνωσκε, ὅτι οὗτος ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ἐνεδύθη σάρκα ἀνθρώπου, καὶ περιεπάτησεν, ὡς ἄνθρωπος ἐν τῇ γῇ· ὠνομάσθη οὖν Χριστὸς, διότι ἐχρίσθη, ἤτοι ἐφόρεσε τὴν σάρκα τοῦ ἀνθρώπου. καὶ διὰ τοῦτο λέγεται σεσαρκωμένος Θεὸς, καὶ Χριστὸς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Θεὸς, διότι ἐφόρεσε τὴν τοῦ ἀνθρώπου μορφήν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιη.

Καὶ τίνα λόγον, ἢ τίνα χρείαν εἶχεν ὁ Θεὸς, ἤγουν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἵνα σαρκωθῇ, καὶ ὡς ἄνθρωπος περιπατεῖν ἐν τῇ γῇ;

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Θεὸς οὐδεμίαν χρείαν εἶχε τοῦ σαρκωθῆναι, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπότης ἐδέετο ἰατρείας. ἐπειδὴ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς· ἔπλασε δὲ καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, καὶ ἔταξεν αὐτὸν βασιλέα εἰς πάντα τὰ κτίσματα ἵνα πάντα δουλεύωσιν αὐτῷ, καὶ κατοικεῖν αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ ὡς Θεοῦ εἰκών, εἰδὼς τοῦτο ὁ διάβολος, καὶ φθονήσας τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀξίαν, συνεβούλευσεν αὐτῷ τῷ ἀνθρώπῳ παρακοῦσαι τοῦ Θεοῦ. ἵνα διὰ τῆς παρακοῆς ἐξώσει αὐτὸν τοῦ παραδείσου καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀξίας, καὶ θνητὸν ἀντὶ τοῦ ἀθάνατον ἀπεργάσηται. ὁ δὲ ἄνθρωπος ὡς μὴ ἔχων πεῖραν κακίας τοῦ πονηροῦ, ἤκουσε τῆς συμβουλῆς τοῦ διαβόλου, καὶ παρήκουσε τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔκτοτε ἐδέξατο τὸν θάνατον τῆς ἁμαρτίας, ὁμοίως καὶ πάντες οἱ ἐξ ἐκείνου γεννώμενοι ἄνθρωποι, ὡς ἐκ προγόνων τὴν ἁμαρτίαν λαβόντες, ἐκράτησαν ταύτην, καὶ ἴσχυσεν ἡ ἁμαρτία κατὰ τῶν ἀνθρώπων. ἔπεμψε δὲ ὁ Θεὸς προφήτας καὶ

A ut cerum ſit, quod nullo loco capiatur, ſed ubique ſit Deus. Et hæc quidem de Theologia (hoc eſt natura Dei.) Nunc dicere incipiemus de ejus gubernatione, vel certe de incarnatione filii & Verbi Dei.

QVÆSTIO XVII.

Ecce quæſtionem tibi propono, tu vero mihi reſponde. Docuiſti nos de ſancta Trinitate, quod Deus conſtet tribus perſonis, ſcilicet Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. Nunc autem quæro ex te, Chriſtus ille quisnam eſt? De hoc volo edoceri.

B RESPONSIO.

Sane audiviſti de ſancta Trinitate, quod una perſona dicatur pater, & altera filius, & alia perſona Spiritus ſanctus. Ecce amplius cognoſce, quod hic Filius & Verbum Dei & Patris induerit carnem hominis, & inambularit ut homo in terra. Appellatus igitur Chriſtus, propterea quod unctus ſit: vel certe aſſumpſerit carnem hominis: & propterea dicitur incarnatus Deus & Chriſtus, Filius & Verbum Dei & Deus, quod tulerit formam hominis.

C QVÆSTIO XVIII.

Quam rationem aut quam utilitatem propoſuit ſibi Deus, ſeu Filius & Verbum Dei, quod incarnatus ſit, & ut homo inambulaverit in terra?

RESPONSIO.

Deus nullam utilitatem habuit ex incarnatione, ſed humana natura indigebat ſanatione. Poſtquam enim fecerat Deus cœlum & terram, & omnia, quæ in eis ſunt, finxit hominem & poſuit eum in medio paradiſi, & juſſit eum Regem eſſe omnium creaturarum, ut o-
D mnia inſervirent ipſi, & habitaret ipſe in paradiſo, tanquam Dei imago. Cum ſciret hoc diabolus, & invidens homini tantam dignitatem, dedit homini conſilium, ut Deo ſe opponeret, ut per inobedientiam Deus eum eliminaret ex paradiſo, & privaret illum divina dignitate, & mortalem redderet immortalem: homo vero, ut qui nullam haberet peritiam malitiæ mali, obedivit conſilio diaboli, & adverſatus eſt Deo, & ex illo morti expoſitus fuit peccati: perinde etiam omnes ex ipſo nati homines velut ex majoribus peccatum in ſe derivantes obnoxii ei fuere: Et prævaluit peccatum contra homines. Miſit autem Deus Prophetas &

Digitized by Google

Doctores in mundum: ut docerent mundum (id eſt homines) & converterent a peccato: nec tamen potuerunt Prophetæ omnes convertere: propterea dixit Deus in ſeipſo: deſcendam, & aſſumta carne fiam hominiformis, & docebo figmentum meum, & convertetur a conſilio diaboli, & erit omnis homo ut Deus, non ſecundum naturam ſed ſecundum adoptionem. Cum hæc placerent Deo Patri, Spiritu ſancto adjuvante, deſcendit Filius & Verbum Dei, & ingreſſus eſt immaculatum virginis mulieris uterum, & aſſumta carne ex illa Homo factus eſt: & rurſus egreſſus ex muliere, relicta illa pura & obſignata virgine & incontaminata, quemadmodum prius, inambulavit in mundo cum hominibus, ut homo, & tunc appellatus eſt Chriſtus, quod unctus eſſet, & tuliſſet carnem hominis. Et hic eſt Chriſtus Filius & Verbum Dei, qui carnem geſtat.

QVÆSTIO XIX.

Et quomodo fieri poteſt, virginem parere carnem, & tamen manere virginem? & hoc nobis mirum videtur & omnino abſurdum: doce nos etiam de hoc, quæſumus.

RESPONSIO.

Etſi nobis hoc permirum videtur, verum non eſt hominis opus, ſed Dei: Deus enim ubi vult, vincit naturæ ordinem, & rurſus: *Mirabilis eſt Deus, & mirabilia opera ejus.* Veruntamen audi de virgine genitrice varia & evidentiſſima ſigna: recordare, quod Evam genuerit Adam, cum eſſet virgo: & rurſus virgo manſit, quemadmodum prius, & ficut Adam virgo generavit, & virgo manſit: ita & Deipara Maria, virgo cum eſſet, peperit Chriſtum, & tamen virgo permanſit. Sed & aliud eadem de re audi myſterium. ficut domus circumſepta undique quæ habet orientem verſus vitream puram & tenuiſſimam feneſtellam, oriente ſole & radiis ejus penetrantibus vitrum & ingredientibus domum, tota colluſtratur: & rurſus tranſeunte ſole & egredientibus radiis vitrum non confringitur, ſed tactum ab ingredientibus & egredientibus repercuſſionibus radiorum ſolarium manet illæſum: eadem ratio eſt ſemper virginis Mariæ.

A διδασκάλους εἰς τὸν κόσμον· ἵνα διδάξωσι τὸν κόσμον, ἤγουν τοὺς ἀνθρώπους, καὶ στραφῶσιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας· καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν οἱ προφῆται τοῦ διορθώσασθαι. διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ Θεὸς ἐν ἑαυτῷ, καταβήσομαι καὶ φορέσω σάρκα, καὶ γενήσομαι ἀνθρωπίμορφος, καὶ διδάξω τὸ πλάσμα μου, καὶ στραφήσεται ἀπὸ τῆς τοῦ διαβόλου συμβουλῆς, καὶ ἔσται πᾶς ἄνθρωπος ὡς Θεὸς, οὐ κατὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ θέσιν. καὶ τοῦτο βουληθεὶς ὁ Θεὶς εὐδοκίᾳ τοῦ πατρὸς, καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, συγκατέβη ὁ υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς καθαρὰν
B κοιλίαν παρθένου γυναικὸς, καὶ προσλαβόμενος σάρκα ἐξ αὐτῆς ἐνηνθρώπησε. καὶ πάλιν ἐκ τῆς γυναικὸς ἐξελθὼν, καὶ ἐγκαταλείψας αὐτὴν καθαρὰν καὶ ἐσφραγισμένην παρθένον ἀμόλυντον, καθάπερ τὸ πρότερον, περιεπάτησεν ἐν τῷ κόσμῳ μετὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς ἄνθρωπος, καὶ τότε ὠνομάσθη Χριστὸς, διὰ τὸ χρισθῆναί τε καὶ φορέσαι τὴν σάρκα τοῦ ἀνθρώπου. καὶ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ σάρκα φορῶν.

ΕΡΩΤΗΣΙΣ ιθ.

Καὶ πῶς ἦν δυνατὸν σάρκα παρθένον γεννῆσαι, καὶ πάλιν μεῖναι παρθένον; καὶ τοῦτο θαυμαστὸν ἡμῖν καὶ πάνυ ἐξαίσιον φαίνεται· δίδα-
C ξον ἡμᾶς περὶ τούτου, δεόμεθα.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Εἰ καὶ θαυμαστὸν ὑμῖν δοκεῖ τοῦτο, ἀλλ' οὐκ ἀνθρώπου τὸ ἔργον, Θεοῦ δέ· ὅπου γὰρ βούλεται Θεὸς, νικᾶται φύσεως τάξις, καὶ πάλιν, θαυμαστὸς ὁ Θεὸς, καὶ θαυμαστὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. πλὴν ἄκουσον περὶ τῆς γεννησάσης παρθένου ποικίλα καὶ ἐναργέστατα σύμβολα. μνήσθητι, ὅτι παρθένος ὢν ὁ Ἀδὰμ τὴν ΕΥαν ἐγέννησε, καὶ πάλιν παρθένος διέμεινε, καθάπερ τὸ πρότερον. καὶ ὥσπερ ὁ Ἀδὰμ παρθένος ἐγέννησε καὶ παρθένος
D διέμεινε, οὕτω καὶ ἡ Θεοτόκος Μαρία παρθένος οὖσα, ἔτεκε τὸν Χριστὸν, καὶ πάλιν παρθένος διέμεινε. ἀλλὰ καὶ ἄλλου πρὸς τοῦτο μυστηρίου ἄκουσον. ὥσπερ οἶκος περιπεφραγμένος πάντοθεν ἀνατολικὸν ἔχων ὑέλινόν τε καθαρὸν καὶ λεπτότατον παραθυρίδιον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου αἱ ἀκτῖνες αὐτοῦ, διαπερῶσι τὸν ὕελον καὶ εἰσέρχονται πάντα τὸν οἶκον καταφωτίζοντες, καὶ πάλιν παρερχομένου τοῦ ἡλίου καὶ τῶν ἀκτίνων ἐξερχομένων, ὁ ὕελος οὐ συντρίβεται, ἀλλ' ἀβλαβὴς ἐκ τῶν εἰσερχομένων τε καὶ ἐξερχομένων προσκρούσεων τοῦ ἡλίου διαμένει ἀκτίνων· οὕτω κοινός ἐστι περὶ τῆς ἀεὶ παρθένου Μαρίας,

A αὕτη γὰρ ἡ πάναγνος, ὡς οἶκος οὖσα περιπεφραγμένος, ὁ υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καθάπερ ἀκτὶς θεϊκὴ ἐκ τοῦ ἡλίου τῆς δικαιοσύνης τοῦ πατρὸς κατελθὼν, καὶ διὰ τοῦ ὑελίνου παραθυριδίου τῶν ὠτίων αὐτῆς εἰσελθὼν, τὸν πανάγιον οἶκον αὐτῆς κατεφώτισε, καὶ πάλιν ὡς οἶδεν αὐτὸς, ἐξῆλθε, μὴ λυμήνας τὴν παρθενίαν ἐκείνης τὸ σύνολον· ἀλλ' ὡς πρὸ τοῦ τόκου, καὶ ἐν τῷ τόκῳ καὶ μετὰ τὸν τόκον παρθένον ἁγνὴν διεφύλαξε. σὺν τούτοις δὲ καὶ ἕτερον φωτολαμπὲς καὶ θαυμασιώτατον, κἀκείνων παρόμοιον ἐκτύπωμα ἄκουσον. ὁ μαργαρίτης ἐν τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ γίνεται· γίνεται δὲ οὕτως. B αἱ ἄκραι τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ξηραί εἰσιν ὀλίγου χύσιν ὕδατος ἔχουσαι· εὑρίσκονται δὲ ἐκεῖσε ὀστρακοδέρματά τινα θαλάσσια ἐν πάσῃ τῇ ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ ἐκείνῃ, πῖνναι ὀνομαζόμεναι. ἵστανται οὖν αἱ πῖνναι ἐκεῖναι ἀεὶ κεχηνυῖαι, καὶ ἐκδεχόμεναι βρώματα εἰς τροφὴν αὐτῶν. ἐν γοῦν τῷ ἵστασθαι αὐτὰς κεχηνυίας καὶ ἐκδεχομένας τὴν ἑαυτῶν τροφὴν, συχνῶν γινομένων ἐκεῖσε τῶν ἀστραπῶν, κατέρχεται ἡ ἀστραπὴ πρὸς τὴν πίνναν, καὶ εὑρίσκουσα τὰ τῆς πίννης ὄστρακα ἀνεῳγμένα, εἰσέρχεται εἰς αὐτήν· ἡ δὲ πίννα, εὐθὺς συστελλομένη καὶ συσφιγγομένη καθ' ἑαυτὴν, C ἐντὸς αὐτῆς ἀποκλείει τὴν ἀστραπήν. ἡ δὲ ἀστραπὴ τυλισσομένη εἰς τοὺς φορβείους τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίννης, καταλαμπρύνει αὐτοὺς, καὶ ποιεῖ αὐτοὺς μαργαρίτας. ἐξερχόμενοι δὲ οἱ μαργαρῖται ἀπὸ τῆς πίννης, πίπτουσι πρὸς τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης ἐκείνης, καὶ οὕτως εὑρίσκουσιν αὐτοὺς οἱ γυρεύοντες αὐτούς, οὕτως μοι νόει, καὶ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ λόγου. θάλασσα μὲν ὁ κόσμος, καὶ ἡ παρθένος κογχύλη. D ἵστατο δὲ ἡ παρθένος καθάπερ πίννα ἐν τῷ ναῷ, ἐκδεχομένη τὸν οὐράνιον ἄρτον Χριστὸν τὸν Θεὸν, ὃς καὶ κατελθὼν καὶ εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ, ὡς ἀστραπὴ, καὶ ἐντετυλιχθεὶς ἐν ταῖς λαγόσι τῆς παρθενίας αὐτῆς, λαμπρὰν δὴ κατεσκεύασε τὴν παναγίαν σάρκα, ἣν προσελάβετο σαρκωθείς. καὶ οὕτως ἐγεννήθη ἐξ αὐτῆς, ὡς καθαρὸς καὶ πολυτίμητος μαργαρίτης ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς ἄρρενος συνουσιασμοῦ. καὶ ὥσπερ ὁ μαργαρίτης οὐράνιός ἐστι καὶ ἐπίγειος, οὐράνιος μὲν, κατὰ τὴν ἀστραπὴν, ἐπίγειος δὲ, κατὰ τὴν συμπλοκὴν τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίννης· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς, οὐράνιός ἐστι καὶ ἐπίγειος.

A Illa enim ter caſtisſima, ut domus quædam circumſepta eſt; filius & Verbum Dei eſt ut radius divinus ex ſole Juſtitiæ patre deſcendens, qui per vitream feneſtellam aurium illius ingreſſus ſanctiſſimam domum ejus illuſtravit, & rurſus ut idem novit, exivit, non fœdata virginitate illius, ne minime quidem: ſed ſicut ante partum, etiam in partu, & poſt partum Virginem caſtam conſervavit. Præterea & alium illuſtrem admirandam & illis ſimilem audi adumbrationem. Margarita in mari rubro generatur. Generatur autem ſic. Extremitates maris B rubri ſiccantur, paucarum aquarum fluxum habentes. Inveniuntur autem ibi marini piſces, teſtacea cute muniti, in toto mari illo rubro, pinnæ nominati. Stant igitur pinnæ illæ ſemper hiantes & expectantes eſcas ad nutrimentum ſui: interim dum ita conſiſtunt hiantes, & expectant nutrimentum, & magna copia accedunt aſtrapæ, accedit aliqua aſtrape ad pinnam, & cum reperiat teſtas pinnæ apertas, ingreditur in illam: pinna vero contracta ſtatim & conſtricta in ſeipſam intus in ſe includit aſtrapen. Aſtrape vero coagulata cum pinna oculis, oculos pinnæ illuſtrat fulgore, & commutat eos in margaritas. Egreſſæ au- C tem margaritæ ex pinna, procidunt ad littus maris illius, atque ita piſcatores capiunt illas. Perinde intelligendum de incarnatione Verbi. Mare quidem eſt mundus, & virgo concha. Stabat autem virgo, quemadmodum pinna, in templo, & concipiebat cœleſtem panem Chriſtum Deum, qui & deſcendens & ingreſſus in eam, ut aſtrape, & coaluit in viſceribus virginitatis illius, & D ſplendidam reddidit ter ſanctiſſimam carnem, quam aſſumebat incarnatus; & ſic natus eſt ex ea, ut pura & precioſiſſima margarita Verbum Dei, ſine congreſſu maris. Et ut Margarita cœleſtis eſt & terrena: cœleſtis quidem ſecundum aſtrapen: terreſtris vero ſecundum commiſſionem oculorum pinnæ: Sic etiam Chriſtus cœleſtis eſt & terrenus:

cœleſtis qvidem ſecundum deitatem: terreſtris autem ſecundum humanitatem. Et qvemadmodum margarita generatur ſine congreſſu maſculi & fœminæ ex aſtrape & pinna, ita etiam natus eſt Chriſtus ſine congreſſu maſculi & fœminæ, ex Deitate, & ex carne Virginis. Et qvemadmodum margarita cum ſæpe conteritur, materia qvidem oculorum pinnæ conteritur & reſolvitur, nonne fulgor aſtrapes patitur, alter vero fulgor aſtrapes impatibilis manet: materia autem oculorum pinnæ ſola conteritur & patitur? Ita & in Chriſto hæc intelligenda ſunt. Cum enim ille Servatór noſter flagellaretur & pateretur a Judæis infidelibus excruciatus in cruce, materia qvidem carnis, hoc eſt humanitas, ſola paſſa eſt, Deitas autem impatibilis permanſit. Et cum hoc dicis, refutas Deopaſſianos, & doces incarnatam diſpenſationem. Hinc enim tibi, dilecte, ſcrupulus gratia Chriſti eximitur.

A οὐράνιος μὲν κατὰ τὴν θεότητα· ἐπίγειος δὲ κατὰ ἀνθρωπότητα. καὶ ὥσπερ ὁ μαργαρίτης κατασκευάζεται ἄνευ συνουσίας ἄρρενος καὶ θήλεος ἐξ ἀστραπῆς καὶ τῆς πίννας· οὕτως καὶ ὁ Χριστὸς ἐγεννήθη ἄνευ συνουσιασμοῦ ἄρρενος καὶ θήλεος ἐκ τῆς θεότητος, καὶ τῆς σαρκὸς τῆς Παρθένου. καὶ ὥσπερ ὁ μαργαρίτης συντριβόμενος, πολλάκις ἡ μὲν ὕλη τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίννας συντρίβεται καὶ διαλύεται, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ λαμπρότης τῆς ἀστραπῆς πάσχει, ἀλλ' ἡ μὲν λαμπρότης τῆς ἀστραπῆς ἀπαθὴς διαμένει, ἡ δὲ ὕλη τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίννας μόνη συντρίβεται καὶ πάσχει· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δεῖ σε νοεῖν. μαστιζομένου B γὰρ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, καὶ πάσχοντος ὑπὸ τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων ἐν τῷ σταυρῷ, ἡ μὲν ὕλη τῆς σαρκὸς, ἤγουν ἡ ἀνθρωπότης, μόνη ἔπαθε, ἡ δὲ θεότης ἀπαθὴς διέμεινε. καὶ ταῦτα λέγων, ἀντιστομίζεις Θεοπασχίτας, καὶ τὴν ἔνσαρκον διδάσκεις οἰκονομίαν. ἐντεῦθέν σοι τὸ ἀμφίβολον, ἀγαπητὲ, χάριτι Χριστοῦ διαλύεται.

QVÆSTIO XX.

Qvoniam omnia, divine Pater, convenienter nos docuiſti, petimus a te, ut & hoc nobis interpreteris, de qvo adhuc dubitamus: qvamobrem Deitas non docuerit ſola hominem, & ſervaverit eum ſine carne? cur enim voluerit ferre carnem?

ΕΡΩΤΗΣΙΣ κ.

Ἰδοὺ ταῦτα πάντα, θεοείκελε πάτερ, ἁρμοζόντως ἡμῖν ἐδίδαξας. ἀξιοῦμέν σε δὲ, ἵνα καὶ τοῦτο ἡμῖν ἑρμηνεύσῃς τὸ ἀπορούμενον, διατί οὐκ ἐδίδαξεν ἡ θεότης μόνον τὸν ἄνθρω- C πον, καὶ ἔσωσεν αὐτὸν ἄνευ σαρκός; τί γὰρ ἤθελε τοῦ φορέσαι τὴν σάρκα;

RESPONSIO.

Etiam de hoc bene interrogas: unde audi etiam bene reſponſionem. Principio, qvando Deus condidit hominem, & ſeductus eſt a diabolo homo, non vicit diabolus deitatem, ſed humanitatem. Qvapropter etiam decebat ſuperatam humanitatem viciſſim vincere hoſtem ſuum diabolum, ut viciſſim acciperet per illum ſemel amiſſum divinum paradiſum. Si enim nuda deitas adveniſſet, & diabolum viciſſet, gloriaturus erat diabolus, nihil mirum eſſe, ſi a deitate ſuperaretur. A deitate enim eſſe ſe devictum: & propterea non viſum fuit Deo, ut ſola deitas diabolum in pugna ſuperaret, ſed voluit humanitatem, qvæ victa eſt a diabolo, eandem & ſolam vincere, qvi ipſam vicerat, diabolum.

ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ.

Καὶ περὶ τούτου καλῶς ἐρωτᾷς· ὅθεν ἄκουσον καὶ καλῶς τὴν ἀπόκρισιν. Κατ' ἀρχὰς ὅταν ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐπλανήθη ὑπὸ τοῦ διαβόλου ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἐνίκησεν ὁ διάβολος τὴν θεότητα, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπότητα. διὸ καὶ ἔπρεπε πάλιν αὐτὴ ἡ D νικηθεῖσα ἀνθρωπότης, ἵνα καὶ πάλιν αὐτὴ νικήσῃ τὸν ἐχθρὸν αὐτῆς τὸν διάβολον, καὶ πάλιν παραλάβοι τὸν δι' ἐκείνου πρὶν ἀπολέσαντα θεῖον παράδεισον. εἰ γὰρ γυμνὴ ἡ θεότης προσήρχετο, καὶ ἐνίκα τὸν διάβολον, ἔμελλεν καυχηθῆναι ὁ διάβολος, ὅτι οὐ θαυμαστὸν, εἰ καὶ ἐνικήθη. ὑπὸ τῆς θεότητος γὰρ προσβαλὼν ἐνικήθη, καὶ διὰ τοῦτο οὐ κατεδέξατο ὁ Θεὸς, ἵνα γυμνὴ ἡ θεότης αὐτοῦ προσπαλαίσῃ τὸν διάβολον, ἀλλ' ἠβουλήθη, ἵνα ἡ ἀνθρωπότης ἡ νικηθεῖσα ὑπὸ τοῦ διαβόλου, αὐτὴ καὶ μόνη νικήσῃ τὸν νικήσαντα ταύτην διάβολον. περ-

Digitized by Google

γινώσκων οὖν πάλιν ὁ σοφὸς Θεὸς, ὅτι οὐχ ἠδύνατο μόνη ἡ ἀνθρωπότης νικῆσαι χωρὶς τῆς θεότητος, ἐκρύβη ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ ἡ θεότης, ὅπως ὁ διάβολος θεωρῶν τὴν σάρκα, καὶ μὴ γινώσκων, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ σαρκὶ ἡ θεότης ἐστὶ κεκρυμμένη, προσέλθῃ καὶ προσπαλαίσῃ τῷ Χριστῷ, καὶ οὕτως νικηθῇ ὑπὸ τῆς κεκρυμμένης θεότητος. ὅπερ καὶ γέγονεν. ὥσπερ γὰρ ὁ ἁλιεὺς βουλόμενος κυνηγῆσαι ἰχθὺν, οὐ γυμνὸν τὸν ἄγκιστρον βάλλει εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' ἐνδύει ἔξωθεν σκώληκα δόλῳ τὸ ἄγκιστρον, καὶ οὕτως ῥίπτει αὐτὴν εἰς τὴν θάλασσαν ἐνδεδυμένην τὸν σκώληκα. ὁ δὲ ἰχθὺς θεωρῶν B τὸν σκώληκα μόνον, καὶ μὴ γινώσκων, ὅτι σκώληξ μέσον ἐκείνου ἔχει τὸ ἄγκιστρον, ἀλλὰ νομίζων δίχα ἀγκίστρου τὸν σκώληκα εἶναι μονώτατον, πλανώμενος ὑπὸ τοῦ ἀγκίστρου κρατεῖται· οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν. βουληθεὶς γὰρ κυνηγῆσαι τὸν ἐν τοῖς ἀπείροις ὕδασι τῆς ἀβύσσου ἐμφωλευόμενον ἰοβόλον ἰχθὺν, ἢ μᾶλλον μέγα δράκοντα τὸν διάβολον, οὐ γυμνῇ τῇ θεότητι αὐτοῦ τῷ διαβόλῳ προσέφερε, ἀλλὰ δόλῳ τὸν σκώληκα τὴν παναγίαν αὐτοῦ σάρκα, ἣν ἐκ τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς παναγιωτάτης γῆς, δίχα φυρμοῦ ἐνεδύσατο, κατὰ τὸν φάσκοντα θεῖον Δαβὶδ ἐγώ εἰμι σκώ- C ληξ καὶ οὐκ ἄνθρωπος, ἐκάλυψε τὸ ἱερώτατον ἄγκιστρον τὸν κοσμοσωτήριον αὐτοῦ σταυρὸν ἐν αὐτῷ προσπαγεὶς, καὶ δι' αὐτοῦ λαθεῖν βουληθεὶς τὴν ἑαυτοῦ θεότητα. ὑφ' οὗ πλανηθεὶς καὶ κρατηθεὶς ὁ ἰοβόλος καὶ ὀφιοδήκτης οὗτος ἰχθὺς ὁ μέγας δράκων διάβολος, ὁ τοῦ παραδείσου ἐξώσας καὶ θανατώσας τὸν ἄνθρωπον, νικηθεὶς ἀπώλετο. ὥστε ἡ μὲν θεότης, εἰς τύπον τοῦ ἀγκίστρου ἐστίν· ἡ δὲ ἀνθρωπότης, εἰς τύπον τοῦ σκώληκος. θεωρήσας οὖν ὁ διάβολος ἔξω- D θεν τὸ ἀνθρώπινον, καὶ μὴ νοήσας τὴν ἐν αὐτῷ ἔσωθεν ἐγκεκρυμμένην θεότητα, ἐπλανήθη, καὶ προσελθὼν τῇ ἀνθρωπότητι, ἐκρατήθη ὑπὸ τοῦ ἀνεικάστου καὶ ἀκατανικήτου ἀγκίστρου τῆς θεότητος, καὶ οὕτως ἐνικήθη ὁ μέγας δράκων διάβολος, διὰ τοῦτο οὐκ ἦλθεν ὁ υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ γυμνῇ τῇ αὐτοῦ θεότητι κυνηγῆσαι τὸν διάβολον, ἀλλ' ἐφόρεσε τὴν σάρκα, καὶ οὕτως εἰσῆλθε. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, τοῦ χρείας τῆς σαρκώσεως. καὶ ὥσπερ αὐτὸς ὁ διάβολος, βουληθεὶς ποτὲ πλανῆσαι τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοῦ παραδείσου ἐκβαλεῖν, οὐ προσῆλθε τῇ Εὔᾳ γυμνῇ τῇ ἑαυτοῦ διαβολότητι, ἀλλ' ἐφόρεσε σάρκα τὸν ὄφιν,

A Cum prænoſſet igitur ſapiens Deus, qvod non poſſet ſola humana natura vincere ſine deitate, abſcondita eſt in ipſa carne deitas, ut diabolus videns carnem, & non cognoſcens deitatem in eadem carne abſconditam, accederet & cum Chriſto congrederetur, atqve ita vinceretur ab abſcondita deitate. Qvod & factum eſt. Qvemadmodum enim piſcator volens capere piſces, non nudum hamum jacit in mare, ſed affigit extrinſecus vermem per dolum, & ſic projicit hamum in mare indutum verme: piſcis autem videns vermem ſolum, & non cognoſcens vermis in ventre latere hamum, ſed exiſtimans, ſine hamo vermem eſſe ſolum, deceptus capitur ab hamo: ita etiam Chriſtus fecit. Cum vellet enim venenatum piſcem in aqvis infinitis abyſſi latentem capere, ſeu magnum illum draconem diabolum, non ſola deitate cum diabolo congreſſus eſt, ſed dolo vermem, ſanctiſſimam ſuam carnem, qvam ex ſemper Virgine Maria, ſanctiſſima terra ſine pollutione induit, qvemadmodum inqvit divus David, *Ego ſum vermis & non homo*, texit ſacerrimum hamum mundo ſalutarem crucem ſuam, illi affixus, & in illa latere voluit deitatem ſuam, a qua deceptus eſt & captus venenatus ille, & ſerpentinis morſibus infeſtus piſcis, magnus draco diabolus, qui paradiſo expulerat & occiderat hominem, & victus periit: Ita quidem deitatis typus eſt hamus: humanitatis vero typus eſt vermis. Videns igitur extrinſecus hominem & non animadvertens intrinſecus abſconditam Deitatem deceptus eſt, & accedens ad humanitatem captus eſt ab hamo Deitatis nullam comparationem aut communicationem admittentis. Et ſic victus eſt magnus draco diabolus. Quapropter non venit filius & Verbum Dei, ut nuda deitate caperet diabolum, ſed induit carnem, & ſic ingreſſus eſt. Et hæc eſt cauſa, quod incarnatus ſit. Et quemadmodum ipſe diabolus, cum vellet olim ſubducere hominem, & paradiſo ejicere, non acceſſit ad Evam forma diabolica, ſed geſſit carnem, ſcilicet ſerpentem,

A & ſic acceſſit, & decepit illam, norat enim aſtutus iſte, quod ſi acceſſiſſet in ſola forma diabolica, nunquam eam decipere potuiſſet. Et propterea indutus eſt ut carne ſerpente, & propterea forma carniferæ ſerpentis Evam decepit. Atque ſerpens quidem apparebat, diabolus autem non apparebat. Et per apparentem ſerpentem efficax erat inviſibilis ſerpens diabolus. Duæ enim naturæ in una perſona effecerunt tunc lapſum in majoribus noſtris. Et quemadmodum tunc diabolica forma & ſerpentina duæ naturæ erant in una perſona unitæ, & una quidem natura, ſcilicet ſerpentina, apparebat: altera vero, nempe diabolica, non apparebat, & ejiciebat hominem ex B Paradiſo: ita etiam in Chriſto duæ naturæ in unam perſonam divina & humana unitæ ſunt, & humanitas quidem apparebat, Deitas autem non apparebat, & per apparentem humanitatem Deitas inviſibilis efficax erat, & ejectum ex paradiſo olim hominem duæ iſtæ præſtantes naturæ, videlicet Deitas & humanitas, in illum viciſſim & nunc introduxerunt. Et hæc eſt cauſa, propter quam Chriſtus incarnatus & homo factus: quia ipſi debetur gloria in infinita ſecula, Amen.

A καὶ οὕτως προσῆλθε, καὶ ἐπλάνησεν αὐτὴν, εἰδὴ γὰρ ὁ δόλιος, ὅτι εἰ προσέλθῃ αὐτῇ γυμνῇ τῇ διαβολότητι αὐτοῦ, οὐκ ἂν αὐτὴν πλανῆσαι δυνήσεται. καὶ διὰ τοῦτο ἐνεδύθη ὥσπερ σάρκα τὸν ὄφιν, καὶ διὰ τοῦ σαρκοφόρου ὄφεως τὴν Εὔαν ἐπλάνησεν. καὶ ὁ μὲν ὄφις ἐφαίνετο, ὁ δὲ διάβολος οὐκ ἐφαίνετο, καὶ διὰ τοῦ φαινομένου ὄφεως, ἐνήργει ὁ ἀθεώρητος ὄφις διάβολος. δύο γὰρ φύσεις ἐν ἑνὶ προσώπῳ ἀπήγον τότε ἐπὶ τῶν προπατόρων τὴν ἔκπτωσιν. καὶ ὥσπερ τότε διαβολότης καὶ ὀφιότης δύο φύσεις ἐν ἑνὶ προσώπῳ ἡνώθησαν, καὶ ἡ μὲν μία φύσις, ἤγουν ἡ ὀφιότης ἐφαίνετο, ἡ δὲ ἑτέρα, ἤτοι ἡ διαβολότης B οὐκ ἐφαίνετο, καὶ ἐξέβαλον τὸν ἄνθρωπον ἐκ τοῦ παραδείσου· οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεις εἰς ἓν πρόσωπον θεότης καὶ ἀνθρωπότης ἡνώθησαν. καὶ ἡ μὲν ἀνθρωπότης ἐφαίνετο· ἡ δὲ θεότης οὐκ ἐφαίνετο, καὶ διὰ τῆς φαινομένης ἀνθρωπότητος, ἡ θεότης ἐνήργει ἡ ἀθεώρητος, καὶ τὸν ἐκ τοῦ παραδείσου πάλαι ἐξορισθέντα ἄνθρωπον, αἱ καλαὶ δύο φύσεις αὗται, ἡ θεότης, φημὶ, καὶ ἀνθρωπότης, εἰς αὐτὸν πάλιν καὶ νῦν ἐνέβαλον. καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ αἰτία, δι' ἧς ὁ Θεὸς ἐσαρκώθη καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος. ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα εἰς C ἀπεράντους αἰῶνας, Ἀμήν.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

D

IN VITAM SANCTI *Antonii Præfatio ad peregrinos fratres.*

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ἁγίου Ἀντωνίου προοίμιον πρὸς τοὺς ἐν ξένῃ Μοναχούς.

PRÆCLARUM certamen cum Monachis in Ægypto ſuſcepiſtis, dum iis virtutum exercitatione aut æquari, aut etiam antecellere, conſtituiſtis. Nam

ΑΓΑΘΗΝ ἅμιλλαν ἐνεστήσασθε πρὸς τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ Μοναχοὺς, ἤτοι παρισωθῆναι, ἢ καὶ ὑπερβαλέσθαι τούτους προαιρούμενοι, τῇ κατ' ἀρετὴν ὑμῶν ἀσκήσει. καὶ

γὰρ παρ' ὑμῖν λοιπὸν μοναστήρια, καὶ τὸ τῶν μοναχῶν σχῆμα πολιτεύεται. ταύτην μὲν οὖν τὴν πρόθεσιν δικαίως ἄν τις ἐπαινέσειε, καὶ εὐχομένων ὑμῶν, ὁ Θεὸς τελειώσειεν. ἐπειδὴ δὲ ἀπητήσατε καὶ παρ' ἐμοῦ περὶ τῆς πολιτείας τοῦ ἁγίου Ἀντωνίου, μαθεῖν θέλοντες ὅπως τε ἤρξατο τῆς ἀσκήσεως, καὶ τίς ἦν πρὸ ταύτης, καὶ ὁποῖον ἔσχε τοῦ βίου τὸ τέλος, καὶ εἰ ἀληθῆ τὰ περὶ αὐτοῦ λεγόμενά ἐστιν; ἵνα καὶ εἰς τὸν ἐκείνου ζῆλον ἑαυτοὺς ἀγάγητε· μετὰ πολλῆς προθυμίας ἐδεξάμην τὸ παρ' ὑμῶν ἐπίταγμα. κἀμοὶ γὰρ μέγα κέρδος ὠφελείας ἐστὶ καὶ τὸ μόνον Ἀντωνίου μνημονεύειν. οἶδα δὲ, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἀκούσαντες, μετὰ τοῦ θαυμάσαι τὸν ἄνθρωπον, θελήσετε καὶ ζηλῶσαι τὴν ἐκείνου πρόθεσιν· ἔστι γὰρ μοναχοῖς ἱκανὸς χαρακτὴρ πρὸς ἄσκησιν ὁ Ἀντωνίου βίος. οἷς μὲν οὖν ἠκούσατε περὶ αὐτοῦ παρὰ τῶν ἀπαγγελλάντων, μὴ ἀπιστήσητε, ὀλίγα δὲ μᾶλλον ἀκηκοέναι παρ' αὐτῶν νομίζετε. πάντως γὰρ κἀκεῖνοι μόγις τοσαῦτα διηγήσαντο· ἐπεὶ κἀγὼ, προτραπεὶς παρ' ὑμῶν, ὅσα ἂν διὰ τῆς ἐπιστολῆς σημανῶ, ὀλίγα τῶν ἐκείνου μνημονεύσας ἐπιστείλω. καὶ ὑμεῖς δὲ μὴ παύσησθε τοὺς ἐνθένδε πλέοντας ἐρωτᾷν· ἴσως γὰρ, ἑκάστου λέγοντος, ὅπερ οἶδε, μόγις ἐπαξίως ἡ περὶ ἐκείνου γένηται διήγησις. ἐβουλόμην μὲν οὖν, δεξάμενος ὑμῶν τὴν ἐπιστολὴν, μεταπέμψασθαί τινας τῶν μοναχῶν, τῶν μάλιστα πυκνότερον εἰωθότων πρὸς αὐτὸν παραγίνεσθαι· ὡς ἄν τι πλέον μαθὼν πληρέστερον ὑμῖν ἐπιστείλω. ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ καιρὸς τῶν πλωΐμων συνέκλειεν, καὶ ὁ γραμματοφόρος ἔσπευδε· διὰ τοῦτο ἅπερ αὐτός τε γινώσκω, (πολλάκις γὰρ αὐτὸν ἑώρακα) καὶ ἃ μαθεῖν ἠδυνήθην παρὰ τοῦ ἀκολουθήσαντος αὐτῷ χρόνον οὐκ ὀλίγον, καὶ ἐπιχέαντος ὕδωρ κατὰ χειρὸς αὐτοῦ, γράψαι τῇ εὐλαβείᾳ ὑμῶν ἐσπούδασα· πανταχοῦ τῆς ἀληθείας φροντίσας, ἵνα μήτε πλέον τις ἀκούσας ἀπιστήσῃ, μήτε πάλιν ἔλαττον τοῦ δέοντος μαθὼν, καταφρονήσῃ τοῦ ἀνδρός.

A & apud vos jam ſunt monaſteria, & monachorum ritus ſervatur. Hoc igitur propoſitum jure quis laudaverit; vobiſque precantibus, Deus perficiet. Cæterum quia expetiiſtis, & a me cognoſcere voluiſtis, rationem vitæ ſancti Antonii; quod Aſceticæ primordium is ceperit, quis fuerit antea, quiſque vitæ ejus exitus? vera ne ſint, quæ de illo dicantur? ut ipſius zelum ſectari poſſitis: mandatum veſtrum cupidiſſime accepi. Nam & mihi magno eſt lucro atque emolumento, vel ſolum Antonii meminiſſe. Scio autem vos quoque, ubi audieritis, hominis admiratione inſtitutum illius æmulatu-
B ros eſſe. Vita enim Antonii character eſt monachis ad Aſceticam abunde poſitus. Iis igitur, quæ de ipſo alios nunciare audiiſtis, fidem ne derogetis; quin pauca potius ex his vos audiiſſe exiſtimetis: omnino enim etiam illi vix tam multa narrarunt. Siquidem & ego, quæcunque cohortatione veſtra per epiſtolam ſignificaro, partem duntaxat exiguam eorum, quæ egit commemoratam ſcripſero. Verum vos quoque pergite hinc (iſtuc) navigaturos interrogare: fortaſſis namque, ut quilibet dicat, quod norit, vix pro dignitate ac merito ipſius narratio fiet. Literis itaque veſtris mihi red-
C ditis, monachos quoſdam accerſere viſum eſt, qui maxime omnium frequenter illi adeſſe conſueverunt: ut, pluribus cognitis, plenius de iis per epiſtolam vos certiores facerem. Et quoniam navigandi tempus me veluti concluſit, ac tabellarius feſtinavit: ideo quæ & ipſe novi (ſæpe etenim illum vidi) quæque ex eo cognoſcere potui, qui intervallum haud modicum illi ſerviit, lavantique manus aquam affudit, pietati veſtræ ſtudui, ratione veritatis ubique habita, ſcribere; ne, qui plura audiiſſet, diffideret; neque rurſum, qui minus juſto cognoviſſet, virum de-
D ſpiceret.

ἈΝΤΩΝΙΟΣ γένος μὲν ἦν Αἰγύπτιος, εὐγενῶν δὲ γονέων καὶ περιουσίαν αὐτάρκη κεκτημένων, καὶ Χριστιανῶν ὄντων αὐτῶν, χριστιανικῶς ἀνήγετο καὶ αὐτός. καὶ παιδίον μὲν ὤν, ἐτρέφετο παρὰ τοῖς γονεῦσι, πλέον αὐτῶν καὶ τοῦ οἴκου, μηδὲν ἕτερον γινώ-

ANTONIUS genere fuit Ægyptius, a nobilibus iiſque divitibus parentibus oriundus; quodque parentes eſſent Chriſtiani, Chriſtianorum more & is educabatur; ac puer adhuc apud parentes nutriebatur, præter quos & domum aliud norat nihil,

poſtea vero quam crevit, atque ætate proceſſit: literis erudiri noluit, puerorum averſatus commercium: ſed omne ipſius deſiderium fuit, ſecundum illud, quod [Gen.25.27.] de Jacobo eſt ſcriptum, ſimplicem habitare domi ſuæ. Verum enimvero cum parentibus in templum ductus, neque ut puer erat ſocors; neque, ætate progreſſus, negligens: ſed & parentibus ſubditus, & lectioni attentus in ſuum illam uſum convertebat. Neque rurſum, ut puer mediocriter dives, parentibus erat moleſtus nomine varii & ſumtuoſi cibi, neque voluptates hujus ſectabatur: ſed inventis contentus præterea nihil requirebat. A parentum obitu, ſolus cum ſorore admodum parva relictus, cum annos eſſet natus prope jam XVIII, aut XX: ipſe tam domus, quam ſororis curam geſſit. Nondum autem exactis menſibus VI. ab illorum morte; templum pro more ingreſſus, cum, mente collecta, inter ambulandum apud ſeſe cogitaret, quo- [Mat.19.27.] modo & Apoſtoli, omnibus relictis, Ser- [Act. 4.35.] vatorem ſecuti fuiſſent; & illi in Actis [Coloſ.1.5.] pretia eorum, quæ vendiderant, tuliſſent, atque ante Apoſtolorum pedes poſuiſſent, ut inter egenos diſtribueretur; quæ item quantaque illis ſpes in cœlis repoſita eſſet: hæc ſecum ipſe reputans, in Eccleſiam intravit. Accidit tum, ut Evangelium legeretur, audiretque Dominum diviti (cui- [Mat.19.21] dam) dixiſſe, ſi vis perfectus eſſe, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & veni, ſequere me, habebis theſaurum in cœlis. Antonius ergo, velut divinitus animo ad ſanctorum memoriam revocato, & quaſi propter ſe lecta illa fuiſſent; illico egreſſus e templo, poſſeſſiones a majoribus relictas (erant autem [*palme Evagr.] * campi ccc. fertiles & per quam illi amœni) vicanis dilargitus eſt, ne vel ſibi vel ſorori quicquam moleſtiæ afferrent. Mobilibus autem, quæ ipſis erant, venditis omnibus, pecuniam inde collectam ſatis multā pauperibus dedit. Aſſervatis vero paucis propter ſororem, (quæ & ſexu & ætate videbatur infirmior;) poſteaqvam in templum reverſus audiit, Dominum in Evan- [Matt.6.34.] gelio dicere: Nolite ſoliciti eſſe de craſtino morā haud toleravit; ſed egreſſus illa quoque tenuioribus diſtribuit. Sororē notis fideq. præditis virginibus, quarum in Par-

A σκων. ἐπειδὴ δὲ καὶ αὐξήσας ἐγένετο παῖς, καὶ προέκοπτε τῇ ἡλικίᾳ, γράμματα μὲν μαθεῖν οὐκ ἠνέχετο, βουλόμενος ἐκτὸς εἶναι καὶ τῆς πρὸς τοὺς παῖδας συνηθείας. τὴν δὲ ἐπιθυμίαν πᾶσαν εἶχε, κατὰ τὸ γεγραμμένον περὶ τοῦ Ἰακώβ, ὡς ἄπλαστος οἰκεῖν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ. συνήγετο μέν τοι μετὰ τῶν γονέων ἐν τῷ κυριακῷ, καὶ οὔτε ὡς παῖς ἐρραθύμει, οὔτε ὡς τῇ ἡλικίᾳ προκόπτων κατεφρόνει· ἀλλὰ καὶ τοῖς γονεῦσιν ὑπετάσσετο, καὶ τοῖς ἀναγνώσμασι προσέχων, τὴν ἐξ αὐτῶν ὠφέλειαν ἐν ἑαυτῷ διετήρει. οὔτε δὲ πάλιν ὡς παῖς ἐν μετρίᾳ περιου- B σίᾳ τυγχάνων ἠνώχλει τοῖς γονεῦσι, ποικίλης καὶ πολυτελοῦς ἕνεκα τροφῆς, οὔτε τὰς ἐκ ταύτης ἡδονὰς ἐζήτει· μόνοις δὲ οἷς ηὕρισκεν ἠρκεῖτο, καὶ πλέον οὐδὲν ἐζήτει. μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῶν γονέων, αὐτὸς μόνος κατελείφθη μετὰ μιᾶς βραχυτάτης ἀδελφῆς· καὶ ἦν ἐτῶν ἐγγὺς δέκα καὶ ὀκτὼ, ἢ καὶ εἴκοσι γεγονὼς, αὐτός τε τῆς οἰκίας καὶ τῆς ἀδελφῆς ἐφρόντιζεν. οὔπω δὲ μῆνες ἓξ παρῆλθον τοῦ θανάτου τῶν γονέων αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὸ εἰωθὸς παρερχόμενος εἰς τὸ κυριακὸν, καὶ συνάγων αὐτοῦ τὴν διάνοιαν, ἐλογίζετο περιπατῶν, πῶς οἱ μὲν Ἀπόστολοι πάντα καταλιπόντες ἠκολούθησαν τῷ Σωτῆρι· οἱ δὲ ἐν ταῖς C Πράξεσι πωλοῦντες τὰ ἑαυτῶν, ἔφερον καὶ ἐτίθουν παρὰ τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων, εἰς διάδοσιν τῶν χρείαν ἐχόντων· τίς τε καὶ πόση τούτοις ἐλπὶς ἐν οὐρανοῖς ἀπόκειται· ταῦτα δὴ ἐνθυμούμενος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. καὶ συνέβη τότε τὸ Εὐαγγέλιον ἀναγινώσκεσθαι, καὶ ἤκουσε τοῦ Κυρίου λέγοντος τῷ πλουσίῳ. Εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησον πάντα τὰ ὑπάρχοντά σοι, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. ὁ δὲ Ἀντώνιος ὥσπερ θεόθεν ἐσχηκὼς τὴν τῶν ἁγίων μνή- D μην, καὶ ὡς δι' αὐτὸν γενομένου τοῦ ἀναγνώσματος ἐξελθὼν εὐθὺς ἐκ τοῦ κυριακοῦ, τὰς μὲν κτήσεις, ἃς εἶχεν ἐκ προγόνων, (ἄρουραι δὲ ἦσαν τριακόσιαι εὔφοροι καὶ πάνυ καλαὶ) ταύτας ἐχαρίσατο τοῖς ἀπὸ τῆς κώμης, ἵνα εἰς μηδ' ὁτιοῦν ὀχλήσωσιν αὐτῷ τε καὶ τῇ ἀδελφῇ. τὰ δὲ ἄλλα, ὅσα ἦν αὐτοῖς κινητὰ, πάντα πωλήσας, καὶ συναγαγὼν ἱκανὸν ἀργύριον, δέδωκε τοῖς πτωχοῖς. τηρήσας δὲ ὀλίγα, διὰ τὴν ἀδελφὴν ὡς πάλιν εἰσελθὼν εἰς τὸ κυριακὸν, ἤκουσεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου λέγοντος, Μὴ μεριμνήσητε περὶ τῆς αὔριον· οὐκ ἀνασχόμενος ἔτι μένειν, ἐξελθὼν διέδωκε κἀκεῖνα τοῖς μετρίοις. τὴν δὲ ἀδελφὴν παραθέμενος γνωρίμοις καὶ πισταῖς παρθένοις, δούς τε αὐτὴν εἰς Παρ-

A θενῶνα ἀνατρέφεσθαι αὐτὸς περὶ τῆς οἰκίας ἐσχόλαζε λοιπὸν τῇ ἀσκήσει, προσέχων ἑαυτῷ καὶ καρτερικῶς ἑαυτὸν ἄγων. οὔπω γὰρ ἦν οὕτως ἐν Αἰγύπτῳ συνεχῆ μοναστήρια, οὐδ' ὅλως ᾔδει μοναχὸς τὴν μακρὰν ἔρημον, ἕκαστος δὲ τῶν βουλομένων ἑαυτῷ προσέχειν, οὐ μακρὰν τῆς ἰδίας κώμης καταμόνας ἠσκεῖτο. ἦν τοίνυν ἐν τῇ πλησίον κώμῃ τότε γέρων, ἐκ νεότητος μονήρη βίον ἀσκήσας· τοῦτον ἰδὼν Ἀντώνιος, ἐζήλωσεν ἐν καλῷ. καὶ πρῶτον μὲν ἤρξατο καὶ αὐτὸς μένειν ἐν τοῖς πρὸ τῆς κώμης τόποις· κἀκεῖ εἴπου τινὰ σπουδαῖον ἤκουεν, προερχόμενος ἐζήτει τοῦτον, ὡς ἡ σοφὴ μέλισσα· καὶ οὐ πρότερον εἰς τὸν ἴδιον τόπον ἀνέκαμπτεν, εἰ μὴ τοῦτον ἑωράκει, καὶ ὥσπερ ἐφόδιόν τι τῆς εἰς ἀρετὴν ὁδοῦ παρ' αὐτοῦ λαβὼν, ἐπανήει. B ἐκεῖ τοίνυν τὰς ἀρχὰς διατρίβων, τὴν διάνοιαν ἐστάθμιζεν, ὅπως πρὸς μὲν τὰ τῶν γονέων μὴ ἐπιστρέφηται, μηδὲ τῶν συγγενῶν μνημονεύῃ· ὅλον δὲ τὸν πόθον καὶ πᾶσαν τὴν σπουδὴν ἔχῃ περὶ τὸν τόνον τῆς ἀσκήσεως. εἰργάζετο γοῦν ταῖς χερσὶν, ἀκούσας, ὁ δὲ ἀργὸς μὴ ἐσθιέτω· καὶ τὸ μὲν εἰς ἑαυτὸν, τὸ δὲ εἰς τοὺς δεομένους ἀνήλισκε. προσηύχετο δὲ συνεχῶς, μαθὼν ὅτι δεῖ κατ' ἰδίαν προσεύχεσθαι ἀδιαλείπτως. καὶ γὰρ προσεῖχεν οὕτω τῇ ἀναγνώσει, ὡς μηδὲν τῶν γεγραμμένων ἀπ' αὐτοῦ πίπτειν χαμαὶ, πάντα δὲ κατέχειν, καὶ λοιπὸν αὐτοῦ τὴν γνώμην ἀντὶ βιβλίων γίνεσθαι. C οὕτω μὲν οὖν ἑαυτὸν ἄγων, ἠγαπᾶτο παρὰ πάντων ὁ Ἀντώνιος. αὐτὸς δὲ τοῖς σπουδαίοις, πρὸς οὓς ἀπήρχετο, γνησίως ὑπετάσσετο. καὶ καθ' ἑαυτὸν ἑκάστου τὸ πλεονέκτημα τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἀσκήσεως κατεμάνθανε· καὶ τοῦ μὲν τὸ χαρίεν, τοῦ δὲ τὸ πρὸς τὰς εὐχὰς σύντονον ἐθεώρει· καὶ ἄλλου μὲν τὸ ἀόργητον, ἄλλου δὲ τὸ φιλάνθρωπον κατενόει· καὶ τῷ μὲν ἀγρυπνοῦντι, τῷ δὲ φιλολογοῦντι προσεῖχε· D καὶ τὸν μὲν ἐν καρτερίᾳ, τὸν δὲ ἐν νηστείαις καὶ χαμεύναις ἐθαύμαζε· καὶ τοῦ μὲν τὴν πραότητα, τοῦ δὲ τὴν μακροθυμίαν παρετηρεῖτο· πάντων δὲ ὁμοῦ τὴν εἰς τὸν Χριστὸν εὐσέβειαν, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἐσημειοῦτο· καὶ οὕτω πεπληρωμένος, ὑπέστρεφεν εἰς τὸν ἴδιον τοῦ ἀσκητηρίου τόπον· λοιπὸν αὐτὸς τὰ παρ' ἑκάστου συνάγων εἰς ἑαυτὸν, καὶ σπουδάζων ἐν ἑαυτῷ τὰ πάντων δεικνύναι. καὶ γὰρ πρὸς τοὺς καθ' ἡλικίαν ἴσους οὐκ ἦν φιλόνεικος, ἢ μόνον ἵνα μὴ δεύτερος ἐκείνων ἐν τοῖς βελτίοσι φαί-

thenone educaretur atque aleretur, commendavit: ipſe deinceps extra ædes vitæ aſceticæ dedidit ſeſe, attendendo ſibi, continenterque vivendo. Nondum enim tum crebra erant in Ægypto monaſteria, neque ulla ex parte norat monachus eremum aviam: ſed unusquisque eorum, qui ſibi ipſe attendere volebat, non procul a ſuo pago ſolus exercebatur. Erat igitur tum in vicino * pago ſenex, qui ab adoleſcentia ſuam vitam ſolitariam egerat. Eum ut vidit Antonius, pulchre æmulatus eſt. Ac primum cœpit ipſe quoque in locis a villa remotioribus manere, ubi ſi quem audiit virtute prædirum; cum quæſitum prodiit tanquam prudens apicula: neque prius in ſuum reverſus eſt locum, quam eundem vidiſſet, acceptoque ab illo ad virtutis iter viatico (tanquam mellis munere) diſceſſiſſet. Illic itaque initio commoratus, animum & mentem ſuam examuſſim ita conformavit, ut neque ad paterna rediret, neque affinium memoriam repeteret: ſed omne deſiderium ac ſtudium omne, eſſet contentionis aſceticæ. Cæterum, operabatur manibus, quod audiſſet; Si quis non vult operari, nec manducet: unde partim ipſe victitabat, partim in egenos erogabat. Frequenter orabat, quod didiciſſet: Secreto eſſe orandum ſine intermiſſione. Lectioni etenim ſic attendebat, ut nihil eorum quæ ſcripta eſſent ipſi excideret, ſed omnia retineret, eique de cætero * mens librorum loco eſſet. Vita ſic inſtituta, Antonius ab omnibus diligebatur; iis, quos adibat virtute præditos, vere ſubditus. Ac cognita, in qua unusquisque ſtudii exercitatione excelleret: hujus * morum elegantiam, illius precandi aſſiduitatem contemplabatur; unius lenitatem, alterius humanitatem conſiderabat; hujus vigilias, illius literarum amorem attente obſervabat; in hoc tolerantiam, in illo jejunia & humi cubationes admirabatur; hujus manſvetudinem, illius longanimitatem notabat; omnium denique ſimul pietatem in Chriſtum, & mutuum inter ſeſe amorem quaſi in animo ſignabat; itaque conſummatus in ſui aſceterii locum rediit, & quæ a ſingulis cunque ſibi ipſe colligebat, ea dehinc vita exprimere omnia ſtuduit. Nullum ipſi cum æqualibus fuit contentionis ſtudium, præter hoc ſolum, ne in virtutum cultu ſecundus ab illis eſſe du-

* ſtagello Evagr.

1. Theſſ. 3. 10.

Matt. 6. 6.

1. Theſſ. 5. 17

1. Tim. 4. 13.

* memoria Evagr.

* jucunditatē Evagr.

ceretur; idque non cum cujusquam offenſa, ſed potius oblectatione. Omnes itaque illius viciniæ, quorum is conſvetudine utebatur, pulchri atque honeſti amantes, cum his præditum moribus * Dei amicum appellabant, & alii veluti filium, alii veluti * fratrem ſalutabant. At honeſtioſior atque invidus diabolus hoc in adoleſcente propoſitum haud tulit; ſed quæcunque ſecum meditatus, ea adverſus ipſum uſurpare conatus eſt. Ac primum ab aſcetica ipſum vita qui abduceret, tentavit, redigendo in memoriam poſſesſiones, ſororis curam, generis * cognationem, pecuniæ amorem, gloriæ cupiditatem, varias divitiarum voluptates, alia vitæ (laborioſæ) laxamenta; poſtremo virtutis duritiem, & ſummum ejus laborem; corporis item infirmitatem ſubjiciendo, & temporis diuturnitatem: ſumma, tetris involvit cogitationes animi tenebris, ut a recto ipſum inſtituto avocaret. Verum ubi ſe infirmiorem vidit, quam qui conſilium Antonii labefactaret; quin proſterni conſtantia, everti ſolida fide, ac asſiduis illius precibus cadere: tunc ſuis in umbilico ventris fretus armis, iisque exultans; (hæ enim ſunt primæ ipſius adverſus adoleſcentiam inſidiæ;) in juvenem impetum fecit: noctu perturbando, interdiu ſic vexando, ut etiam ab obviis luctatio inter utrumque animadverteretur. Ille enim ſordidas ſuggesſit cogitationes, quas hic precibus avertit: ille (carnem) titillavit, hic, quippe viſus erubeſcere, fide, precibus, jejuniis corpus munivit: ille, miſer diabolus, ſuſtinuit; ac noctu mulieris formam repræſentando, illam per omnia eſt imitatus, tantum ut Antonium deciperet; hic, Chriſto conſiderato, & nobilitate propter ipſum, atque animi intelligentia reputata, carbonem ejus impoſturæ extinxit. Rurſus mollitiem ille voluptatis ſuggesſit: hic irato & contriſtato ſimilis de gehennæ minis & vermis illius morſu cogitavit; quibus illi oppoſitis, illæſus evaſit. Quæ omnia cum hoſtis dedecore fiebant. Ratus

* Deo dilectum.
* patrem Evagr.
* nobilitatem Evagr.
Joh. 40. 11.

A νηται· καὶ τοῦτο ἔπραττεν, ὥστε μηδένα λυπεῖν, ἀλλὰ κἀκείνους ἐπ' αὐτῷ χαίρειν. πάντες μὲν οὖν οἱ ἀπὸ τῆς κώμης φιλόκαλοι, πρὸς οὓς εἶχε τὴν συνήθειαν, οὕτως αὐτὸν ὁρῶντες, ἐκάλουν θεοφιλῆ. καὶ οἱ μὲν ὡς υἱόν, οἱ δὲ ὡς ἀδελφὸν ἠσπάζοντο. ὁ δὲ μισόκαλος καὶ φθονερὸς διάβολος οὐκ ἠνέσχεν ὁρῶν ἐν νεωτέρῳ τοιαύτην πρόθεσιν. ἀλλ' οἷα μεμελέτηκε ποιεῖν, ἐπεχείρει καὶ κατὰ τούτου πράττειν. καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἐπείραζεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως καταγαγεῖν, ὑποβάλλων μνήμην τῶν κτημάτων, τῆς ἀδελφῆς τὴν κηδεμο-
B νίαν, τοῦ γένους τὴν οἰκειότητα, φιλαργυρίαν, φιλοδοξίαν, τρυφῆς τὴν ποικίλην ἡδονήν, καὶ τὰς ἄλλας * αἰνέσεις τοῦ βίου, καὶ τέλος τὸ τραχὺ τῆς ἀρετῆς, καὶ ὡς πολὺς αὐτῆς ἐστιν ὁ πόνος· τοῦτε σώματος τὴν ἀσθένειαν ὑπετίθετο, καὶ τοῦ χρόνου τὸ μῆκος· καὶ ὅλως πολὺν ἤγειρεν αὐτῷ κονιορτὸν λογισμῶν ἐν τῇ διανοίᾳ, θέλων αὐτὸν ἀποσχοινίσαι τῆς ὀρθῆς προαιρέσεως. ὡς δὲ εἶδεν ἑαυτὸν ὁ ἐχθρὸς ἀσθενοῦντα πρὸς τὴν τοῦ Ἀντωνίου πρόθεσιν, καὶ μᾶλλον καταπαλαιόμενον ὑπὸ τῆς ἐκείνου στερρότητος, καὶ ἀνατρεπόμενον τῇ πολλῇ πίστει, καὶ πίπτοντα ταῖς συν-
C εχέσιν Ἀντωνίου προσευχαῖς. τότε δὴ τοῖς ἐπ' ὀμφαλοῦ γαστρὸς ὅπλοις ἑαυτοῦ θαῤῥῶν, καὶ καυχώμενος ἐπὶ τούτοις (ταῦτα γάρ ἐστιν αὐτοῦ τὰ πρῶτα κατὰ τῶν νεωτέρων ἔνεδρα) προσέρχεται κατὰ τοῦ νεωτέρου. νυκτὸς μὲν αὐτὸν θορυβῶν, μεθ' ἡμέραν δὲ οὕτως ἐνοχλῶν, ὡς καὶ τοὺς ὁρῶντας αἰσθέσθαι τὴν γενομένην ἀμφοτέρων πάλην. ὁ μὲν γὰρ ὑπέβαλλε λογισμοὺς ῥυπαρούς, ὁ δὲ ταῖς εὐχαῖς ἀνέτρεπε τούτους· καὶ ὁ μὲν ἐγαργάλιζεν, ὁ
D δὲ ὡς ἐρυθριᾶν δοκῶν, τῇ πίστει καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ νηστείαις ἐτείχιζε τὸ σῶμα· καὶ ὁ μὲν διάβολος ὑπέμεινεν ὁ ἄθλιος, καὶ ὡς γυνὴ σχηματίζεται νυκτός, καὶ πάντα τρόπον * μιμεῖσθαι, μόνον ἵνα τὸν Ἀντώνιον ἀπατήσῃ· ὁ δὲ τὸν Χριστὸν ἐνθυμούμενος, καὶ τὴν δι' αὐτὸν εὐγένειαν, καὶ τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς λογιζόμενος, ἐπεσβέννυε τὸν ἄνθρακα τῆς ἐκείνου πλάνης. πάλιν ὁ μὲν ἐχθρὸς ὑπέβαλε τὸ λεῖον τῆς ἡδονῆς· ὁ δὲ ὀργιζομένῳ καὶ λυπουμένῳ ἐοικώς, τὴν ἀπειλὴν τοῦ πυρὸς, καὶ τοῦ σκώληκος τὸν πόνον ἐνεθυμεῖτο, καὶ ἀντιθεὶς ταῦτα, διέβαινε τούτων ἀβλαβής. ἦν δὲ ταῦτα πάντα πρὸς αἰσχύνην γινόμενα τοῦ ἐχθροῦ. ὁ γὰρ νομίσας

* ἀνέσεις.
* μιμεῖται.

νομίσας ὅμοιος γίνεσθαι Θεῷ, ὑπὸ νεανίσκου νῦν ἐπαίζετο· καὶ ὁ σαρκὸς καὶ αἵματος καταυχώμενος, ὑπὸ ἀνθρώπου σάρκα φοροῦντος ἀνετρέπετο. συνήργει γὰρ ὁ Κύριος αὐτῷ, ὁ σάρκα δι' ἡμᾶς φορέσας, καὶ τῷ σώματι δοὺς τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην· ὥστε τῶν ὄντως ἀγωνιζομένων ἕκαστον λέγειν, Οὐκ ἐγὼ δὲ, ἀλλ' ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σὺν ἐμοί. τέλος γοῦν, ὡς οὐκ ἠδυνήθη τὸν Ἀντώνιον οὐδ' ἐν τούτῳ καταβαλεῖν ὁ δράκων, ἀλλὰ καὶ ἔβλεπεν ἑαυτὸν ἐξωθούμενον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτοῦ· τρίζων τοὺς ὀδόντας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καὶ ὥσπερ ἐξιστάμενος. οἷός ἐστι τὸν νοῦν, τοιοῦτος ὕστερον καὶ τῇ φαντασίᾳ μέλας αὐτῷ φαίνεται παῖς· καὶ ὥσπερ ὑποπίπτων, οὐκέτι μὲν λογισμοῖς ἐπέβαινεν (ἐκβέβλητο γὰρ ὁ δόλιος) λοιπὸν δὲ ἀνθρωπίνῃ χρώμενος φωνῇ, ἔλεγε· Πολλοὺς μὲν ἠπάτησα, καὶ πλείστους κατέβαλλον· νῦν δὲ ὡς ἐπὶ πολλοῖς καὶ ἐπὶ σοὶ καὶ τοῖς σοῖς πόνοις προσβαλὼν ἠσθένησα. εἶτα τοῦ Ἀντωνίου πυθομένου, τίς εἶ σὺ ὁ τοιαῦτα λαλῶν παρ' ἐμοί; εὐθὺς ἐκεῖνος οἰκτρὰς ἠφίει φωνὰς, Ἐγὼ * τὰ εἰς ταύτης γαργαλισμοὺς κατὰ τῶν νέων ἀνεδεξάμην, καὶ πνεῦμα πορνείας κέκλημαι. πόσους θέλοντας σωφρονεῖν ἠπάτησα; πόσους ὑποκρινόμενος, κατέπεισα γαργαλίζων, ἐγώ εἰμι δι' ὃν καὶ ὁ προφήτης μέμφεται τοὺς πεσόντας, λέγων· πνεύματι πορνείας * ἐπλανήθητε. δι' ἐμοῦ γὰρ ἦσαν ἐκεῖνοι σκελισθέντες. ἐγώ εἰμι ὁ πολλάκις ὀχλήσας σοι, καὶ τοσαυτάκις ἀνατραπεὶς παρὰ σοῦ. ὁ δὲ Ἀντώνιος εὐχαριστήσας τῷ Κυρίῳ, καὶ καθαρρήσας αὐτοῦ, φησὶ πρὸς αὐτὸν, Πολὺ τοίνυν εὐκαταφρόνητος τυγχάνεις· καὶ γὰρ μέλας εἶ τὸν νοῦν, καὶ ὡς ἀσθενὴς παῖς· οὐδεμία μοι λοιπόν ἐστι φροντὶς περὶ σοῦ. Κύριος γὰρ ἐμοὶ βοηθὸς, κἀγὼ ἐπόψομαι τοὺς ἐχθρούς μου. ταῦτα ἀκούσας ὁ μέλας ἐκεῖνος, εὐθὺς ἔφυγε καταπτήξας τὰς φωνὰς, καὶ φοβηθεὶς ἔτι κἂν ἐγγίσαι τῷ ἀνδρί. τοῦτο πρῶτον ἆθλον Ἀντωνίου γέγονε κατὰ τοῦ διαβόλου· μᾶλλον δὲ τοῦ Σωτῆρος καὶ τοῦτο γέγονεν αὐτῷ τὸ κατόρθωμα; τοῦ τὴν ἁμαρτίαν κατακρίναντος ἐν τῇ σαρκὶ, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα. ἀλλ' οὔτε Ἀντώνιος, ὡς ὑποπεσόντος τοῦ δαίμονος, ἠμέλει λοιπὸν καὶ κατεφρόνει ἑαυτοῦ· οὔτε ὁ ἐχθρὸς ὡς ἡττηθεὶς, ἐπαύετο τοῦ ἐνεδρεύειν. περιήρχετο γὰρ πάλιν ὡς λέων, ζητῶν τινα πρόφασιν κατ' αὐτοῦ.

* πλημμελῶς

A enim ſe DEO ſimilem, ab adoleſcente nunc deluditur; & adverſus carnem ac ſanguinem gloriatus, ab homine carnem induto proſternitur. Cooperabatur enim huic Dominus, qui noſtra cauſa carnem geſtavit, & victoriam corpori contra diabolum dedit; ut unusquisque vere certans dicat (cum Apoſtolo,) Non ego autem, ſed gratia DEI mecum. (1. Cor. 15. 57.) Denique cum draco iſte ne ſic quidem Antonium poſſet dejicere, ſed ex hujus corde videret ſe extruſum: ſtridens (ut ſcriptum eſt) dentes, & tanquam ex ſe raptus; (Ibid. v. 1.; Marc. 9. 8.) qualis eſt mente, talis poſtea viſione, ater ipſi puer apparuit: B & veluti ſuccumbens, non jam rationibus adoritur ipſum, ejectus quippe doloſus ille; ſed humana dehinc utens voce, inquit: Multos equidem decepi, & plurimos proſtravi: nunc vero, ut in complures, ita etiam in te atque labores tuos facto impetu debilitatus ſum. Ibi Antonio ſciſcitante, Quis tu es, qui talia mecum loqueris? Illico, edita voce miſerabili, Ego, (inquit) carnis titillationibus adverſus juvenes utor, & ſpiritus fornicationis vocor. (in Græco eſt mendum) Quot temperanter vivere volentes ſeduxi? quot ſimulate (ab honeſto propoſito) avocavi titillans? (Oſee 5.) Ego ſum, C propter quem etiam Propheta lapſos accuſat, cum inquit: Spiritus fornicationum decepit eos: (Oſee 4. 12.) ego enim illos ſupplantavi. Ego tam ſæpe turbavi te, ac toties ſum repulſus abs te. Tum Antonius Domino gratias egit; atque animoſior contra hoſtem redditus, ei inquit: Tanto igitur magis es contemnendus; nam & niger es mente, & ut puer infirmus; neque ulla mihi jam de te cura. Dominus (Pſ. 117. 7.) enim mihi adjutor, & ego deſpiciam inimicos meos. Quibus ater iſte auditis, ſtatim fugit, verbis territus, ac propius adire hominem reformidavit. Hoc pri- D mum fuit Antonii præmium certaminis cum diabolo: quin potius ſervatoris etiam hoc (in) ipſo præclare factum; qui damnavit peccatum in carne, ut juſtificatio legis impleretur in nobis, qui non (Rom. 8. 3. 4.) ſecundum carnem ambulamus, ſed ſecundum Spiritum. Cæterum neque Antonius, quaſi proſtrato dæmone, ſecutus fuit, nulla ſui ratione habita: neq; hoſtis tanquam victus inſidiari deſiit. Circumibat (1 Pet. 5.) enim denuo, tanquam leo rudiens, & cauſam adverſus ipſum aliquam quærebat.

Digitized by Google

At Antonius, quod e ſacris literis didiciſſet, multas eſſe inſidias diaboli: Ephes.6.11. ſumma cum contentione aſceticæ vacabat, ratus, licet hic corporis voluptate cor non circumvenerit: omnino (tamen) alia conaturum arte inſidias ſtruere. 1.Cor.9.27 Peccatis enim dæmon delectatur. Magis igitur magiſque caſtigabat corpus, & in ſervitutem redigebat: ne forte in aliis victor, in aliis ſuccumberet. Quapropter vitæ duriori aſſveſcere conſtituit: quod multis admirationi, ipſi toleratu per quam fuit facile. Nam alacre animi ſtudium, temporis diuturnitate, habitum ipſi optimum conciliavit; ut minima aliunde occaſione arrepta, multum in eo ſerii laboris oſtenderet. Tantum enim vigilabat, ut totam ſæpe noctem inſomnem duceret; idque non ſemel ſed ſæpius obſervatum alii mirarentur. Cibum ſemel in die, poſt ſolis occaſum, capiebat: nonnunquam biduo, ſæpe etiam quatriduo edebat; & ejus erat cibus panis cum ſale; potus, aqua ſola. Carnium namque ac vini meminiſſe, ſupervacaneum eſt; cum ne apud alios quidem aſcetas illa invenirentur. Dormiturus, contentus erat ſtorea, ut plurimum terra nuda. Oleo inungi nolebat: juniores enim, ajebat, magis ornare vitam aſceticam alacri mente vivere, quam de iis laborare, quæ corpus effœminatum reddant: quin laboribus id aſſvefaciendum, conſiderato 2.Cor.12.10. Apoſtoli dicto; Cum infirmor, tunc potens ſum: tum enim animi vigorem roborari dicebat, cum voluptates corporis debilitarentur. Hæc porro etiam illius erat admiranda cogitatio. Non enim virtutis viam ſpatio temporis metiebatur; neque ejus cauſa ſeceſſionem (in deſertum:) ſed deſiderio & voluntate. Temporis itaque præteriti immemor, quotidie, quaſi vitæ aſceticæ primordium caperet, plus laboris ſumſit ad progrediendum; illud Apoſtoli ſubin- Philip.3.14. de ſibi inſuſurrans: Quæ retro ſunt, obliviſcentes; ad ea vero, quæ priora ſunt, ſeſe extendentes. Memor etiam 3 Reg.18.10. vocis Propheticæ Eliæ, qui inquit; Vivit Dominus (exercituum,) ante cujus vultum ſto, quia hodie apparebo ei: obſervata hodie dictione, præteritum tempus non eſt dimenſus; ſed, tanquam facto initio, indies talem ſe gereret, operam dedit, qualem Deo ſe exhibere par eſſet;

A ὁ δὲ Ἀντώνιος μαθὼν ἐκ τῶν γραφῶν, πολλὰς εἶναι τὰς μεθοδείας τοῦ ἐχθροῦ, συντόνως ἐπεχείρει τῇ ἀσκήσει, λογιζόμενος, ὅτι εἰ καὶ μὴ ἴσχυσε τὴν καρδίαν ἐν ἡδονῇ σώματος ἀπατῆσαι, πειράσει πάντως δι' ἑτέρας ἐνεδρεῦσαι μεθόδου. ἔστι γὰρ φιλαμαρτήμων ὁ δαίμων. μᾶλλον οὖν καὶ μᾶλλον ὑπεπίαζε τὸ σῶμα καὶ ἐδουλαγώγει μήπως ἐν ἄλλοις νικήσας, ἐν ἄλλοις ὑποσυρῇ. βουλεύεται τοίνυν σκληροτέραις ἀγωγαῖς ἑαυτὸν ἐθίζειν. καὶ πολλοὶ μὲν ἐθαύμαζον, αὐτὸς δὲ ῥᾳδίως τὸν πόνον ἔφερεν. ἡ γὰρ προθυμία τῆς ψυχῆς πολὺν χρόνον ἐμμείνασα, ἕξιν ἀγα-B θὴν ἐνεργάζετο ἐν αὐτῷ, ὥστε καὶ μικρὰν πρόφασιν λαμβάνοντι παρ' ἑτέρων, πολλὴν εἰς τοῦτο τὴν σπουδὴν ἐνδείκνυσθαι. ἠγρύπνει γὰρ τοσοῦτον, ὡς πολλάκις καὶ ὅλην τὴν νύκτα διατελεῖν αὐτὸν ἄϋπνον· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πλειστάκις ποιῶν ἐθαυμάζετο. ἤσθιεν τε ἅπαξ τῆς ἡμέρας μετὰ δύσιν ἡλίου· ἦν δ' ὅτε καὶ διὰ δύο, πολλάκις δὲ καὶ διὰ τεσσάρων μετελάμβανε. καὶ ἦν αὐτῷ ἡ τροφὴ, ἄρτος καὶ ἅλας· καὶ τὸ ποτὸν, ὕδωρ μόνον. περὶ γὰρ κρεῶν καὶ οἴνου περιττόν ἐστι καὶ λέγειν· ὅπου γε οὐδὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις σπουδαίοις ηὑρίσκετό τι τοιοῦτο. εἰς C δὲ τὸν ὕπνον ἤρκειτο ψιαθίῳ. τὸ δὲ πλεῖστον, καὶ ἐπὶ γῆς μόνης κατέκειτο. ἀλείφεσθαι δὲ ἐλαίῳ παρῃτεῖτο, λέγων μᾶλλον πρέπειν τοὺς νεωτέρους ἐκ προθυμίας ἔχειν τὴν ἄσκησιν, καὶ μὴ ζητεῖν τὰ χαυνοῦντα τὸ σῶμα· ἀλλὰ καὶ ἐθίζειν αὐτὸ τοῖς πόνοις, λογιζομένους τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν, τὸ, ὅτ' ἂν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι. τότε γὰρ ἔλεγεν ἰσχύειν τῆς ψυχῆς τὸν τόνον, ὅταν αἱ τοῦ σώματος ἀσθενῶσιν ἡδοναί. καὶ ἦν αὐτῷ παράδοξος ὄντως καὶ οὗτος ὁ λογισμός. οὐ γὰρ ἠξίου χρόνῳ μετρεῖν τὴν τῆς ἀρετῆς ὁδὸν, οὐδὲ τὴν δι' αὐτὴν D ἀναχώρησιν· ἀλλὰ πόθῳ καὶ τῇ προαιρέσει. αὐτὸς γοῦν οὐκ ἐμνημόνευε τοῦ παρελθόντος χρόνου· ἀλλὰ καθ' ἡμέραν, ὡς ἀρχὴν ἔχων τῆς ἀσκήσεως, μείζω τὸν πόνον εἶχεν εἰς προκοπὴν, ἐπιλέγων ἑαυτῷ τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν συνεχῶς, τῶν ὄπισθεν ἐπιλανθανόμενοι, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐκτεινόμενοι. μνημονεύων τε καὶ τῆς φωνῆς τοῦ προφήτου Ἠλίου λέγοντος. Ζῇ Κύριος, ᾧ παρέστην ἐνώπιον αὐτοῦ σήμερον. παρετηρεῖτο γὰρ, ὅτι σήμερον λέγων, οὐκ ἐμέτρει τὸν παρελθόντα χρόνον. ἀλλ' ὡς ἀρχὴν καταβαλλόμενος, καθ' ἡμέραν ἐσπούδαζεν ἑαυτὸν παριστάνειν τοιοῦτον, οἷον χρὴ φαίνεσθαι τῷ Θεῷ·

καθαρὸν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἕτοιμον ὑπακούειν τῷ βουλήματι αὐτοῦ, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ. ἔλεγε δὲ ἐν ἑαυτῷ, δεῖν τὸν ἀσκητὴν ἐκ τῆς πολιτείας τοῦ μεγάλου Ἠλίου καταμανθάνειν, ὡς ἐν ἐσόπτρῳ τὸν ἑαυτοῦ βίον ἀεί. οὕτω δὴ οὖν συσφίγξας ἑαυτὸν Ἀντώνιος, ἀπήρχετο εἰς τὰ μακρὰ τῆς κώμης τυγχάνοντα μνήματα· καὶ παραγγείλας ἑνὶ τῶν γνωρίμων δι' ἡμερῶν πολλῶν αὐτῷ κομίζειν τὸν ἄρτον, αὐτὸς εἰσελθὼν εἰς ἓν τῶν μνημάτων, καὶ κλείσαντος ἐκείνου κατ' αὐτοῦ τὴν θύραν, ἔμενε μόνος ἔνδον. ἔνθα δὴ μὴ φέρων ὁ ἐχθρὸς, ἀλλὰ μὴν καὶ φοβούμενος, μὴ κατ' ὀλίγον καὶ τὴν ἔρημον ἐμπλήσῃ τῆς ἀσκήσεως· προσελθὼν ἐν μιᾷ νυκτὶ μετὰ πλήθους δαιμόνων, τοσοῦτον αὐτὸν ἔκοψε ταῖς πληγαῖς, ὡς καὶ ἄφωνον αὐτὸν ἀπὸ τῶν βασάνων κεῖσθαι χαμαί· διεβεβαιοῦτο γὰρ οὕτω σφοδροὺς γεγενῆσθαι τοὺς πόνους, ὡς λέγειν μὴ δύνασθαι τὰς παρὰ ἀνθρώπων πληγὰς τοιαύτην ποτὲ βάσανον ἐμποιῆσαι. Θεοῦ δὲ προνοίᾳ (οὐ γὰρ παρορᾷ Κύριος τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν) τῇ ἑξῆς παραγίνεται ὁ γνώριμος, κομίζων τοὺς ἄρτους αὐτῷ· ἀνοίξας τε τὴν θύραν, καὶ τοῦτον ἰδὼν χαμαὶ κείμενον ὡς νεκρόν· βαστάσας ἔφερεν εἰς τὸ τῆς κώμης κυριακὸν, καὶ τίθησιν ἐπὶ τῆς γῆς· πολλοί τε τῶν συγγενῶν, καὶ οἱ ἀπὸ τῆς κώμης, παρεκαθέζοντο ὡς ἐπὶ νεκρῷ τῷ Ἀντωνίῳ. περὶ δὲ τὸ μεσονύκτιον εἰς ἑαυτὸν ἐλθὼν ὁ Ἀντώνιος, καὶ διεγερθεὶς, ὡς εἶδε πάντας κοιμωμένους, καὶ μόνον τὸν γνώριμον γρηγοροῦντα, νεύσας ἥκειν αὐτὸν πρὸς αὐτὸν, ἠξίου πάλιν βαστάσαι καὶ ἀποφέρειν εἰς τὰ μνήματα, μηδένα ἐξυπνίσαντα. ἀπηνέχθη οὖν παρὰ τοῦ ἀνδρός. καὶ συνήθως τῆς θύρας κεκλεισμένης, ἔνδον ἦν πάλιν μόνος. καὶ στήκειν μὲν οὐκ ἴσχυε διὰ τὰς ἐκ τῶν δαιμόνων πληγάς· κείμενος δὲ ηὔχετο. καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἔλεγε μετὰ κραυγῆς, Ὧδέ εἰμι ἐγὼ Ἀντώνιος, οὐ φεύγω τὰς παρ' ὑμῶν πληγάς. κἂν γὰρ καὶ πλείονα ποιήσητε, οὐδέν με χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Εἶτα καὶ ἔψαλλεν· ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου. ὁ μὲν οὖν ἀσκητὴς ἐφρόνει καὶ ἔλεγε ταῦτα. ὁ δὲ μισόκαλος καὶ φθονερὸς ἐχθρὸς, θαυμάσας ὅτι καὶ μετὰ τὰς πληγὰς ἐθάρρησεν ἐλθεῖν, συγκαλέσας αὐτοῦ τοὺς κύνας, καὶ διαρρηγνύμενος, Ὁρᾶτε, ἔφη, ὅτι οὔτε πνεύματι πορνείας, οὔτε πληγαῖς ἐπαύσαμεν τοῦτον

A purum corde; ad obediendum illius voluntati, neque ulli alteri, paratum. Dicebat quoque apud ſeſe, in magni illius Eliæ inſtituto ac ratione vitæ, tanquam in ſpeculo, debere] Aſceten ſuam ipſius vitā nunquam non cernere. Hoc itaque pacto ſe ipſum Antonius veluti coarctans, ad ſepulchra longius a vico diſtantia ſecedebat, & familiarium cuidam, panem ſibi multorum dierum intervallo ut afferret, mandabat; ingreſſusque unum ex illis monumentum, clauſa ejus adverſum ſeſe janua, ſolus in eo remanebat, Quod cum non ferre poſſet hoſtis, ſed metueret, ne brevi eremus aſcetica impleretur: quadam B nocte, cum dæmonum multitudine acceſſit, eique tot inflixit plagas, ut præ nimio dolore mutus humi jaceret. Tantum enim fuiſſe illum affirmabat, ut tormentum atque cruciatum quemvis ſuperaret. Dei autem providentia, (neque enim a Domino, qui in ipſum ſperant, negliguntur) die inſequente, familiaris ejus adeſt, panibus ipſi allatis: apertaque janua, ut humi jacentem vidit, tanquam mortuum; humeris in vici templum portavit, & in terra collocavit. Multi tum & generis propinquitate conjuncti, & e vico, adve- C nire, atque Antonio veluti vita functo aſſidere. Concubia vero nocte, poſtquam ad ſeſe rediit, expergefactus, ut omnes videt dormire, ſolum vigilare familiarem; nutu ad ſe vocat, poſtulatque, ut, nemine excitato, ad ſepulchra ſe reportet. Quo facto, foribus clauſis, more priſtino, ſolus iterum intus remanet: quodque ob dæmonum plagas ſtare non poſſet, procumbens orat. Finitis precibus, edita voce, Hic ſum, inquit, ego Antonius, plagas D veſtras nullas fugio: ac licet plura ſitis intentaturi, nihil me a charitate Chriſti ſeparabit. (Rom. 8. 35.) Accinuit quoque illud Pſalmi, Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum. (Pſ. 27. 3.) Hic Aſcetæ animus, hæc verba fuerunt. At lividus iſte honeſti oſor, tot acceptis plagis Antonium redire auſum miratus; ſuis accerſitus canibus, indignatione diſrumpitur & inquit: Videtis, hunc non ſpiritu fornicationis, non plagis compeſci a nobis potuiſſe:

imo audentius adverſum nos ire, alio ipſum modo adoriamur. Neque enim diabolo, alias atque alias malitiæ formas excogitare, difficile. Noctu itaque ſtrepitus tunc excitatus ab iis fuit tantus, ut totus ille locus quaſſari, & parietibus cellulæ quatuor ruptis dæmones per iſtos intrare, in beſtias ac ſerpentes mutari, viderentur: eratque idem locus ſubito refertus ſpectris leonum, urſorum, leopardorum, taurorum, ſerpentium, aſpidum, ſcorpionum, luporum. Horum unumquodque forma ſibi propria movebatur. Leo * rugiebat invaſurus, taurus cornu petere videbatur, ſerpens reptabat, lupus cum impetu irruebat, omnium denique ſimul apparentium ſibilus formidabilis, ira vehemens. Antonius dolorem corporis graviorem ex flagris & ſtimulis eorum ſuſtinuit quidem, ſed immotus magis animo vigilavit, & propter acerbum corporis ſenſum ingemuit: mente autem excitatus, veluti cum ſannis, dixit: Si quid vobis virium eſſet, vel unum veſtrum accedere ſatis foret: verum a Domino enervati, multitudine me terrere quodammodo attentatis: eſtque evidens imbecillitatis veſtræ indicium, brutorum animantium formas imitari. Confiſusque, iterum inquit: Si quæ facultas, ſi quid in me poteſtatis eſt vobis; ne cunctemini, ſed aggredimini: ſin minus, cur fruſtra turbatis? Sigillum enim nobis, & murus ſecuritatis eſt fides in Dominum noſtrum. Multa (ergo dæmones) periclitati, dentibus adverſus ipſum ſtrident, deluſi magis, quam quod ipſum ludos feciſſent. At Dominus, neque hic certaminis Antonii oblitus, ad opem illi ferendam adfuit. Sublatis namque oculis, tectum velut apertum videt, ac luminis radium ad ſe deſcendere. Dæmones illico evaneſcere; & corporis dolor protinus remittere, ædicula ſalva & integra eſſe. Subſidio Antonius animadverſo, poſtquam magis reſpiravit, levatus dolore; viſum, quod apparuit, rogat, aitque: Ubi eras? cur non initio apparuiſti, meoſque dolores mitigaſti? Ibi vox ad eum? Aderam hic, Antoni, ſed morabar, tuum ſpectaturus certamen. Quo cum ſis defunctus, neque ſuccubueris:

* frendebat.

A ἀλλὰ καὶ θρασύνεται καθ' ἡμῶν· προστέλθωμεν ἄλλως αὐτῷ· εὔκολον δὲ τῷ διαβόλῳ εἰς κακίαν σχηματίζεσθαι. * τότε δὴ οὖν τῇ νυκτὶ κτύπον μὲν τοιοῦτον ποιοῦσιν, ὡς δοκεῖν πάντα τὸν τόπον ἐκεῖνον σείεσθαι. τοὺς δὲ τοῦ οἰκίσκου τέσσαρας τοίχους ὥσπερ ῥήξαντες οἱ δαίμονες, ἔδοξαν δι' * αὐτῶν ἐπεισέρχεσθαι, μετασχηματισθέντες εἰς θηρίων καὶ ἑρπετῶν φαντασίαν. καὶ ἦν ὁ τόπος εὐθὺς πεπληρωμένος φαντασίας λεόντων, ἄρκτων, λεοπαρδάλων, ταύρων, καὶ ὄφεων, ἀσπίδων, καὶ σκορπίων, καὶ λύκων. καὶ ἕκαστον μὲν τούτων ἐκινεῖτο κατὰ τὸ ἴδιον σχῆ- B μα· ὁ λέων ἔβρυχε, θέλων ἐπελθεῖν· ὁ ταῦρος ἐδόκει κερατίζειν, ὁ ὄφις ἕρπων οὐκ ἔφθανε, καὶ ὁ λύκος ὁρμῶν ἐπείχετο· καὶ ὅλως πάντων ἦσαν ὁμοῦ τῶν φαινομένων οἱ ψόφοι δεινοί, καὶ οἱ θυμοὶ χαλεποί. ὁ δὲ Ἀντώνιος μαστιζόμενος καὶ κεντούμενος παρ' αὐτῶν, ᾔσθετο μὲν δεινοτέρου πόνου σωματικοῦ· ἀτρέμας δὲ μᾶλλον τῇ ψυχῇ γρηγορῶν ἀνέκειτο· καὶ ἔστενε μὲν διὰ τὸν τοῦ σώματος πόνον. νήφων δὲ τῇ διανοίᾳ καὶ ὥσπερ χλευάζων, ἔλεγεν· εἰ δύναμίς τις ἦν ἐν ὑμῖν, ἤρκει καὶ μόνον ἕνα C ἐξ ὑμῶν ἐλθεῖν· ἐπειδὴ δὲ ἐξενεύρωσεν ὑμᾶς ὁ Κύριος, διὰ τοῦτο κἂν τῷ πλήθει πειράζετέ πως ἐκφοβεῖν. γνώρισμα τῆς ἀσθενείας ὑμῶν, τὸ τὰς ἀλόγων μιμεῖσθαι μορφάς. θαρρῶν γοῦν πάλιν ἔλεγεν· εἰ δύνασθε καὶ ἐξουσίαν ἐλάβετε κατ' ἐμοῦ, μὴ μέλλετε, ἀλλ' ἐπίβητε· εἰ δὲ μὴ δύνασθε, τί μάτην ταράσσεσθε; σφραγὶς ἡμῖν καὶ τεῖχος εἰς ἀσφάλειαν, ἡ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν πίστις. πολλὰ τοίνυν ἐπιχειρήσαντες, * ἔτριζον κατ' αὐτὸν τοὺς D ὀδόντας, ὅτι μᾶλλον ἔπαιζον ἑαυτούς, καὶ οὐκ ἐκεῖνον. ὁ δὲ Κύριος οὐδὲ ἐν τούτῳ ἐπελάθετο τῆς ἀθλήσεως Ἀντωνίου, ἀλλ' εἰς ἀντίληψιν αὐτοῦ παραγέγονεν. ἀναβλέψας γοῦν, εἶδε τὴν στέγην ὥσπερ διανοιγομένην, καὶ ἀκτῖνά τινα φωτὸς κατερχομένην πρὸς αὐτόν. καὶ οἱ μὲν δαίμονες, ἐξαίφνης ἄφαντοι γεγόνασιν. ὁ δὲ πόνος τοῦ σώματος εὐθὺς ἐπέπαυτο. καὶ ὁ οἶκος πάλιν ἦν ὁλόκληρος. ὁ δὲ Ἀντώνιος αἰσθόμενος τῆς ἀντιλήψεως, καὶ πλεῖον ἀναπνεύσας, κουφισθείς τε τῶν πόνων, ἐδέετο τῆς φανείσης ὀπτασίας λέγων· ποῦ ἦς; διὰ τί μὴ ἐξ ἀρχῆς ἐφάνης, ἵνα μου τὰς ὀδύνας παύσῃς; καὶ φωνὴ γέγονε πρὸς αὐτόν· Ἀντώνιε, ὧδε ἤμην, ἀλλὰ περιέμενον ἰδεῖν τὸ σὸν ἀγώνισμα· ἐπεὶ οὖν ὑπέμεινας, καὶ οὐχ ἡττήθης,

* λείπει ἴσ. ἐξαρεῖν.

* αὐτῶν.

* ἔτριζον κατ' αὐτόν.

Digitized by Google

ἔσομαί σοι ἀεὶ βοηθὸς, καὶ ποιήσω σε ὀνομαστὸν πανταχοῦ γενέσθαι. ταῦτα ἀκούσας, ἀναστὰς ηὔξατο· καὶ τοσοῦτον ἴσχυσεν, ὡς αἰσθέσθαι αὐτὸν, ὅτι πλείονα δύναμιν ἔσχεν ἐν τῷ σώματι μᾶλλον, ἧς εἶχεν. ἦν δὲ τότε λοιπὸν, ἐγγὺς τριάκοντα καὶ πέντε ἐτῶν. τῇ δὲ ἑξῆς προελθὼν, ἔτι μᾶλλον προθυμότερος ἦν εἰς τὴν θεοσέβειαν· καὶ γενόμενος πρὸς τὸν γέροντα τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον, ἠξίου τὴν ἔρημον οἰκῆσαι σὺν αὐτῷ· τοῦ δὲ παραιτησαμένου διά τε τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὸ μηδέπω εἶναι τοιαύτην συνήθειαν· εὐθὺς αὐτὸς ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος· ἀλλὰ καὶ πάλιν ὁ ἐχθρὸς βλέπων αὐτοῦ τὴν σπουδὴν, καὶ θέλων ἐμποδίσαι ταύτην, ὑπέβαλλεν ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀργυροῦ δίσκου μεγάλου φαντασίαν. Ἀντώνιος δὲ συνεὶς τοῦ μισοκάλου τὴν τέχνην, ἔστη. καὶ τῷ δίσκῳ, βλέπων τὸν ἐν αὐτῷ διάβολον, ἤλεγχε λέγων· πόθεν ἐν ἐρήμῳ δίσκος; οὐκ ἔστιν ἡ ὁδὸς αὕτη τετριμμένη, οὐδέ ἐστιν ἴχνος ὁδευσάντων ὧδέ τινων· ἐκπεσὼν, οὐκ ἠδύνατο λαθεῖν μέγιστος ὤν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἀπολέσας, ἀναστρέψας καὶ ζητήσας εὗρεν ἄν, διὰ τὸ ἔρημον εἶναι τὸν τόπον. τοῦτο τέχνη τοῦ διαβόλου γέγονεν. οὐκ ἐμποδίσεις ἐν τούτῳ μου τὴν προθυμίαν διάβολε. τοῦτο γὰρ σὺν σοὶ εἰς ἀπώλειαν. καὶ τοῦτο τοῦ Ἀντωνίου λέγοντος, ἐξέλιπεν ἐκεῖνος, ὡσεὶ καπνὸς ἀπὸ προσώπου πυρός. εἶτα πάλιν οὐκ ἔτι φαντασίαν, ἀληθινὸν δὲ χρυσὸν ἐρριμμένον ἐν ταῖς ὁδοῖς ἑώρακεν ἀπερχόμενος. εἴτε δὲ τοῦ ἐχθροῦ δείξαντος, εἴτε τινὸς κρείττονος δυνάμεως, γυμναζούσης τὸν ἀθλητὴν καὶ δεικνυούσης τῷ διαβόλῳ, ὅτι μηδὲ τῶν ἀληθῶς φροντίζει χρημάτων οὔτε αὐτὸς ἀπήγγειλεν, οὔτε ἡμεῖς ἔγνωμεν, πλὴν ὅτι χρυσὸς ἦν ὁ φαινόμενος. ὁ δὲ Ἀντώνιος τὸ μὲν πλῆθος ἐθαύμασεν, ὡς δὲ πῦρ ὑπερβὰς, οὕτως αὐτὸν παρῆλθεν ὡς μηδὲ στραφῆναι· ἀλλὰ καὶ δρόμῳ σπουδάσαι τοσοῦτον, ὥστε κρύψαι καὶ λαθεῖν τὸν τόπον. μᾶλλον μὲν οὖν καὶ μᾶλλον ἐπιτείνας τὴν πρόθεσιν, ὥρμησεν εἰς τὸ ὄρος. καὶ παρεμβολὴν ἔρημον, καὶ διὰ τὸν χρόνον μεστὴν ἑρπετῶν εὑρὼν εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ ἐκεῖ μετέθηκεν ἑαυτὸν, καὶ ᾤκησεν ἐν αὐτῇ. τὰ μὲν οὖν ἑρπετὰ, ὥσπερ τινὸς διώκοντος, εὐθὺς ἀνεχώρησαν· αὐτὸς δὲ τὴν εἴσοδον ἀναφράξας, καὶ ἄρτους εἰς μῆνας ἓξ ἀποθέμενος (ποιοῦσι δὲ τοῦτο Θηβαῖοι καὶ πολλάκις μένουσι καὶ ὅλον ἐνιαυτὸν ἀβλαβεῖς) ἔχων ἔνδον ὕδωρ,

A ſemper tibi ero adjutor, tuumque nomen ubivis locorum celebrius efficiam.
Quo audito, ſurrexit atque oravit; tantumque fuit corroboratus, ut plus virium corporis ſibi eſſe, quam amiſiſſet, abunde ſentiret. Annum ætatis quintum & trigeſimum tunc agebat. Die egreſſus ſequente, ad pietatem alacrior, cum ad ſenem illum priſtinum rediiſſet: ſimul in deſerto ut eſſent, rogitavit. Illo autem, & propter ætatem recuſante, & propter rei novitatem: e veſtigio in montem ſe proripuit. Ibi rurſum inimicus, ſpectato ipſius ardente ſtudio, im-
B pedire id conatus, argenteum diſcum molis magnæ, in via illi objicere. Antonius, fraude intellecta obſcœniſſimi, ſubſiſtere; & diſco, cernens in eo diabolum, rejecto atque contemto dicere: Unde in eremo diſcus, cum nulla hic ſit ſemita, neque ulla ambulantium veſtigia? Si cui excidit, latere ita magnus haud potuit: quin etiam, ſi quis amiſiſſet, reverſus quæſitum nullo negotio reperiſſet, ob loci ſolitudinem. Techna hæc eſt diabolica. Per hoc, diabole, animi alacritatem mei non remoraberis: hoc tecum diſpereat. Quo dicto, diſcus ille tanquam fumus ab ignis
C facie, in nihilum fuit redactus. Inde abiens, non phantaſiam, ſed verum aurum in viis projectum conſpicit. Quod utrum idem hoſtis exhibuerit, an virtus quædam * divinior; quæ athletam exer- * angelica
ceret, diaboloque oſtenderet, ne veram quidem pecuniam curæ ipſi eſſe: neque narravit, neque nobis conſtat; niſi quod vere aurum fuerit. Cujus copiam admiratus Antonius, tanquam ignem tranſiliit; itaque inde diſceſſit, ut nunquam rediret; quin curſu potius concitato loci ejuſdem conſpectum evitaret. Magis igitur magiſque tenax propoſiti, ad
D montem contendit. Ubi cum caſtellum inveniſſet deſertum, & ob temporis longinquitatem ſerpentibus refertum, trans flumen; in illud ſeſe contulit, ibique habitavit. Serpentes igitur, tanquam aliquo illos perſequente, ſubito receſſerunt. Ille, introitu prorſus obſtructo, ſumtiſque ad ſemeſtre ſecum panibus (qui mos eſt Thebanorum; durantque illi per integrum ſæpe annum incorrupti) nec aqua deſtitutus;

tanquam adyta ingrederetur, in illo monaſterio ſolus ſeſe intus continuit; neque ipſe egreſſus unquam, nec adventantium quemquam conſpicatus. Longius itaque tempus ita vixit aſcetice, nec niſi ſexto quoque menſe panes e tecto (demiſſos) accepit. Familiares ipſius, quod neminem ad ſeſe venientem intromitteret, dies noctesque foris ſæpenumero commorati, audiebant veluti turbas intus tumultuantes, ſtrepitum excitantes, voceque edita miſerabili clamantes. Secede a noſtris: quid tibi cum eremo? non fers inſidias noſtras. Initio itaque viros quosdam cum illo contendere, qui per ſcalas ad ipſum deſcenderint, exiſtimarunt, qui pro foribus ſtetere: poſtea vero quem per rimulam introſpexerunt, nec hominem quenquam viderunt, tum dæmonas eſſe rati, & territi, ipſi Antonium vocarunt. Verum ille magis hos audire, quam illos curare. Familiares ſiquidem ejus continenter accedebant, mortuum ipſum ſeſe reperturos

Pſal. 68.1. opinati: at illum pſallere audiebant; Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius: & fugiant, qui oderunt eum a facie ejus. Sicut deficit fumus, deficiant: ſicut fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie

Pſ. 117.10. Dei: & iterum, Omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini ultus ſum in eos. Cum ergo annos prope viginti privatim ſic exerceretur, neque prodiens, neque à quoquam facilè viſus: tandem (quod multi cupide aſceticam ejus æmulo ſtudio imitari deſiderarent; alii etiam familiarium venirent, vi atque impetu effracturi fores) Antonius exiit tanquam ex adyto, initia-

* ſacris. tus * myſteriis, numine divino afflatus. Tunc igitur primo ipſum extra illud caſtellum videre advenæ, mirarique corpus earundem virium, neque obeſum, neque ob jejunia gracile, aut etiam quaſi dæmonum colluctatione non exercitatum: eadem enim erat ejus forma, quæ antequam anachoreta fieret: eadem animi puritas ac morum elegantia. Neque enim ille mœrore contrahi, neque voluptatibus diffluere, neque riſu aut triſtitia teneri; neque turba viſa offendi, neque ſalutantium multitudine lætari: ſed totus ſibi ſimilis, rationis

A ὥσπερ ἐν ἀδύτοις εἰσκαταδυόμενος ἐν τῷ μοναστηρίῳ μόνος ἔμενεν ἔνδον· μήτε αὐτὸς προϊών, μήτε τινὰ τῶν ἐρχομένων βλέπων. αὐτὸς μὲν οὖν πολὺν χρόνον οὕτω συνῆψεν ἀσκούμενος· κατ' ἐνιαυτὸν μόνον, ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ δώματος δεύτερον δεχόμενος τοὺς ἄρτους. οἱ δὲ πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι τῶν γνωρίμων, ἐπεὶ μὴ συνεχώρει τούτους εἰσελθεῖν, ἔξω πολλάκις ἡμέρας καὶ νύκτας ποιοῦντες, ἤκουον ὡς ὄχλων ἔνδον θορυβούντων, κτυπούντων, φωνὰς ἀφιέντων οἰκτρὰς καὶ κραζόντων, ἀπόστα τῶν ἡμετέρων. τί σοὶ * καὶ τῇ ἐρήμῳ; οὐ φέρεις ἡμῶν τὴν ἐπιβουλήν. τὴν μὲν οὖν ἀρχήν, εἶναί τινας σὺν

* καὶ τῇ.

B αὐτῷ μαχομένους ἀνθρώπους, καὶ τούτους διὰ κλιμάκων εἰσεληλυθέναι πρὸς αὐτόν, ἐνόμιζον οἱ ἔξωθεν· ὡς δὲ διά τινος τρυμαλιᾶς παρακύψαντες οὐδένα ἔβλεπον, τότε δὴ λογισάμενοι δαίμονας εἶναι τούτους, καὶ φοβηθέντες αὐτοὶ τὸν Ἀντώνιον ἐκάλουν. ὁ δὲ μᾶλλον τούτων ἤκουσεν, ἢ ἐκείνων ἐφρόντιζε. καὶ γὰρ συνεχῶς παρέβαλλον οἱ γνώριμοι, νομίζοντες εὑρίσκειν αὐτὸν νεκρόν, καὶ ἤκουον αὐτοῦ ψάλλοντος· ἀναστήτω ὁ Θεὸς καὶ διασκορπισθήσονται οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ· καὶ φυγέτωσαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, οἱ μισοῦντες αὐτόν. ὡς ἐκλείπει καπνός, ἐκλειπέ-

C τωσαν· ὡς τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρός, οὕτως ἀπολοῦνται οἱ ἁμαρτωλοὶ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ. καὶ πάλιν πάντα τὰ ἔθνη ἐκύκλωσάν με, καὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου ἠμυνάμην αὐτούς. εἴκοσι τοίνυν ἐγγὺς ἔτη διετέλεσεν, οὕτω καθ' ἑαυτὸν ἀσκούμενος· οὔτε προϊών, οὔτε παρά τινων συνεχῶς βλεπόμενος· μετὰ δὲ ταῦτα (πολλῶν ποθούντων καὶ θελόντων αὐτοῦ τὴν ἄσκησιν ζηλῶσαι· ἄλλων δὲ γνωρίμων ἐλθόντων, καὶ βίᾳ τὴν θύραν καταβαλλόντων καὶ ἐξωσάντων) προῆλθεν ὁ Ἀντώνιος ὥσπερ ἔκ τινος ἀδύτου

D μεμυσταγωγημένος καὶ θεοφορούμενος· καὶ τότε πρῶτον ἀπὸ τῆς παρεμβολῆς ἐφάνη τοῖς ἐλθοῦσι πρὸς αὐτόν. ἐκεῖνοι μὲν οὖν ὡς εἶδον, ἐθαύμαζον ὁρῶντες αὐτοῦ τό, τε σῶμα τὴν αὐτὴν ἕξιν ἔχον, καὶ μήτε πιανθέν, μήτ' ἰσχνωθὲν ὡς ἀπὸ νηστειῶν, ἢ ὡς ἀγύμναστον καὶ μάχης δαιμόνων. τοιοῦτος γὰρ ἦν, οἷον καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως ᾔδεσαν αὐτόν. τῆς δὲ ψυχῆς πάλιν καθαρὸν τὸ ἦθος. οὔτε γὰρ ὡς ὑπὸ ἀνίας συνεσταλμένον ἦν, οὔτε ὑφ' ἡδονῆς διακεχυμένον, οὔτε ὑπὸ γέλωτος ἢ κατηφείας συνεχόμενον. οὔτε γὰρ ἑωρακὼς τὸν ὄχλον ἐταράχθη, οὔτε ὡς ὑπὸ τοσούτων κατασπαζόμενος ἐγεγήθει· ἀλλ' ὅλος ἦν ἴσος, ὡς ὑπὸ τοῦ λόγου

κυβερνώμενος, καὶ ἐν τῷ κατὰ φύσιν ἑστώς. πολλοὺς γοῦν τῶν παρόντων τὰ σώματα πάσχοντας ἐθεράπευσεν ὁ Κύριος δι᾽ αὐτοῦ· καὶ ἄλλους ἀπὸ δαιμόνων ἐκαθάρισε. χάριν τε ἐν τῷ λαλεῖν ἐδίδου τῷ Ἀντωνίῳ· καὶ οὕτω πολλοὺς μὲν λυπουμένους παρεμυθεῖτο, ἄλλους δὲ μαχομένους διήλλαττεν εἰς φιλίαν· πᾶσιν ἐπιλέγων, μηδὲν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ προκρίνειν τῆς εἰς Χριστὸν ἀγάπης. διαλεγόμενος δὲ καὶ παραινῶν μνημονεύειν περὶ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, καὶ τῆς εἰς ἡμᾶς γενομένης τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας· ὃς οὐκ ἐφείσατο τοῦ ἰδίου υἱοῦ, ἀλλ᾽ ὑπὲρ ἡμῶν πάντων παρέδωκεν αὐτόν. ἔπεισε πολλοὺς αἱρήσασθαι τὸν μονήρη βίον· καὶ οὕτω λοιπὸν γέγονε καὶ ἐν τοῖς ὄρεσι μοναστήρια, καὶ ἡ ἔρημος ἐπολίσθη ὑπὸ μοναχῶν, ἐξελθόντων ἀπὸ τῶν ἰδίων, καὶ ἀπογραψαμένων τὴν ἐν τοῖς οὐρανοῖς πολιτείαν. χρείας δὲ γενομένης διελθεῖν αὐτὸν τὴν τοῦ Ἀρσενοίτου διώρυγα (χρεία δὲ ἦν ἡ τῶν ἀδελφῶν ἐπίσκεψις) πλήρης ἦν ἡ διώρυξ κροκοδείλων. καὶ μόνον εὐξάμενος, ἐνέβη καὶ αὐτὸς δὲ, καὶ πάντες οἱ σὺν αὐτῷ, διῆλθον ἀβλαβεῖς. ὑποστρέψας δὲ εἰς τὸ μοναστήριον τῶν αὐτῶν εἴχετο σεμνῶν καὶ νεανικῶν πόνων. διαλεγόμενός τε συνεχῶς τῶν μὲν ἤδη μοναχῶν τὴν προθυμίαν ηὔξανε· τῶν δὲ ἄλλων τοὺς πλείστους εἰς ἔρωτα τῆς ἀσκήσεως ἐκίνει, καὶ ταχέως, ἕλκοντος τοῦ λόγου, πλεῖστα γέγονε μοναστήρια· καὶ πάντων αὐτῶν ὡς πατὴρ καθηγεῖτο. μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ προελθὼν, καὶ πάντων τῶν μοναχῶν ἐλθόντων πρὸς αὐτὸν, ἀξιούντων τε παρ᾽ αὐτοῦ ἀκοῦσαι λόγον· ἔλεγεν αὐτοῖς τῇ Αἰγυπτιακῇ φωνῇ ταῦτα, τὰς μὲν γραφὰς ἱκανὰς εἶναι πρὸς διδασκαλίαν· ἡμᾶς δὲ καλὸν παρακαλεῖν ἀλλήλους ἐν τῇ πίστει, καὶ ἀλείφειν ἐν τοῖς λόγοις. καὶ ὑμεῖς τοίνυν ὡς τέκνα φέρετε τῷ πατρὶ λέγοντες, ἃ οἴδατε· κἀγὼ δὲ ὡς τῇ ἡλικίᾳ πρεσβύτερος ὑμῶν, ἃ οἶδα καὶ ὧν πεπείραμαι μεταδίδωμι· ἔστω δὲ προηγουμένως κοινὴ πᾶσιν αὕτη σπουδὴ, ἀρξαμένους μὴ ὑπενδοῦναι· μηδὲ ἐκκακεῖν ἐν τοῖς πόνοις· μηδὲ λέγειν ἐχρονίσαμεν ἐν τῇ ἀσκήσει· ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀρχόμενοι καθ᾽ ἡμέραν, τὴν προθυμίαν ἐπαυξήσωμεν. ὅλως γὰρ ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος βραχύτατός ἐστι, μετρούμενος πρὸς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας· ὥστε καὶ πάντα τὸν χρόνον ἡμῶν μηδὲν εἶναι πρὸς τὴν αἰώνιον ζωήν. καὶ πᾶν μὲν πρᾶγμα ἐν τῷ κόσμῳ τοῦ ἀξίου πιπράσκεται, καὶ ἴσον ἴσῳ τις ἀντικαταλλάσσει· ἡ δὲ ἐπαγγελία τῆς

A quippe imperio, naturæque conſtantia. Multorum itaque corpora ægrota Dominus per ipſum ſanabat; alios a dæmonibus impuris liberabat; largitus Antonio ſermonis gratiam; multos mœſtos conſolabatur; alios diſtractos in priſtinam concordiam reducebat, dicens, amori in Chriſtum nihil in his terris præferendum eſſe. Idem in congreſſionibus hominum, futurorum bonorum memores ut eſſent, ſuaſit, & Dei in nos benevolæ charitatis; qui proprio filio non pepercerit, ſed pro nobis omnibus illum tradiderit. (Rom. 8.32.) Multis ſolitariæ vitæ deligendæ
B autor fuit: unde illa in montibus monaſteria, & monachorum in eremo ſedes & domicilia, qui relictis bonis privatis in civitatem illam cœleſtem adſcribi voluerunt. Neceſſitate urgente ut Arſinoiticæ * præfecturæ foſſam tranſiret (neceſſitatem intelligo viſendi fratres) referta illa crocodilis fuit. Tantum igitur precatus, cum comitibus ſalvus atque incolumis tranſiit. Reverſus in monaſterium, priores labores ſtrenuus graves ſubiit; & crebris collocutionibus aliorum vitæ monaſticæ ſtudium auxit, alios plurimos ad aſceticæ amorem incitavit; ut repente, ſermonis ipſius illicio, plu-
C rima fierent monaſteria, quibus omnibus tanquam pater præfuit. Quodam igitur die progreſſus; cum omnes ad eum monachi accederent, rogatum, ut aliquam ejus orationem audire liceret: hæc ipſis lingua Ægyptiaca dixit: Sacræ literæ ſatis quidem habent virium ad docendum; ſed pulchrum ſeſe invicem ad fidem hortari, atque doctrina exercere. Quare etiam vos tanquam Filii narrate patri, quæ noſtis: & ego, natu quippe grandior, quæ norim, & ſim expertus, referam. Inprimis autem ſit unum idemq; omnibus ſtudium; in inſtituto non
D remittere, neq; in laboribus pigeſcere; nec dicere, diu aſceticæ vacavimus: quin tanquam quotidie capto primordio, deſiderium illius augeatur. Omnino enim vita humana, cum futuris ſeculis comparata, eſt omnium breviſſima; nec quicquam, ratione æternitatis. Et res mundana quælibet juſto venditur, & par cum pari permutatur: promiſſio autem

* Strabo lib. 17.

vitæ æternæ parvo emitur. Scriptum A eſt enim, dies annorum noſtrorum in ipſis, ſeptuaginta anni; ſi autem in poteſtatibus, octoginta, & amplius eorum, labor & dolor. Octoginta itaque annos in aſceſi perſtituri totos, non annos totidem regnabimus; ſed in ſeculorum ſecula: & in terra decertaturi, non in eadem erimus hæredes; ſed cœleſtium bonorum facta nobis eſt promiſſio. Rurſum, corpore depoſito corruptibili, recipiemus id incorruptibile. Quocirca filii ne laſſeſcamus, neque exiſtimemus nos morari, aut magni quid præſtare. Non enim ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. Neque in hunc B intuentes mundum, magnis quibusdam rebus nuncium nos remiſiſſe, ducamus. Nam univerſus terrarum orbis, cum toto collatus cœlo, res omnium eſt minima. Omni ergo terra ut ſimus potiti, eidemque vale dixerimus; indignum, quod cum regno cœlorum conferatur. Ut enim unam aliquis negligit drachmam æream, ut lucretur centum aureas: ſic qui terræ omnis Dominus, ei renunciat; amittit parum, recipit centuplum. Quod ſi univerſus terrarum orbis eſt indignus cœlis: qui campos amittit exiguos, perinde eſt ac ſi nihil perdat. Tam- C etſi domicilium aut multum auri amittas; ne glorieris, neque animo concidas. Nam per ſe cogitandum, ut nihil jacturæ, propter virtutis ſtudium, faciamus: mortuos tamen nos iis ſæpe noſtra, quibus nolimus, relinquere: memorante id Eccleſiaſte. Quid igitur non virtutis cauſa relinquamus, ut regni (cœlorum) hæredes fiamus? Quocirca nec cupiditate poſſidendi (aliquid) ardeamus. Quid enim lucri, ea poſſidere, quæ nobiſcum non auferimus? Quin de illis potius acquirendis laboremus; quæ retinere firmiter poſ- D ſumus; cujuſmodi ſunt Prudentia, Juſtitia, Temperantia, Fortitudo, Intelligentia, Charitas, amor pauperum, fides in CHRISTUM, iræ vacuitas, hoſpitalitas. His enim comparatis, non deerunt, quæ nobis in terra iſtic mitium & manſuetorum hoſpitium concilient. Quare hinc etiam motus, ne quis contemtim de ſe ſtatuat; præſertim ſi reputet, ſe Domini ſervum eſſe, eique ſervitutis religione obſtrictum. Quemadmodum igitur ſervus

Pſ. 90. 10.

Rom. 8. 18.

Eccl. 2. 18.

A αἰωνίου ζωῆς, ὀλίγου τινὸς ἀγοράζεται. γέγραπται γάρ, αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν, κόπος καὶ πόνος. ὅτ' ἂν τοίνυν πάντα τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη διαμείνωμεν ἐν τῇ ἀσκήσει, οὐκ ἴσα τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι βασιλεύσομεν· ἀλλ' ἀντὶ τῶν ἑκατὸν, αἰῶνας αἰώνων βασιλεύσομεν. καὶ ἐπὶ γῆς ἀγωνισάμενοι, οὐκ ἐν γῇ κληρονομοῦμεν, ἀλλ' ἐν οὐρανοῖς ἔχομεν ἐπαγγελίας. πάλιν φθαρτὸν ἀποθέμενοι τὸ σῶμα, ἄφθαρτον ἀπολαμβάνομεν αὐτό. ὥστε τέκνα μὴ ἐκκάμωμεν· μηδὲ νομίζωμεν χρονίζειν, ἢ μέγα τι ποιεῖν. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκα- B λυφθῆναι εἰς ἡμᾶς δόξαν. μηδὲ εἰς τὸν κόσμον βλέποντες νομίζωμεν μεγάλοις τισὶν ἀποτετάχθαι. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ πᾶσα ἡ γῆ βραχυτάτη πρὸς ὅλον τὸν οὐρανόν ἐστιν. εἰ τοίνυν καὶ πάσης τῆς γῆς κύριοι ἐτυγχάνομεν, καὶ ἀπετασσόμεθα τῇ γῇ πάσῃ, οὐδὲν ἄξιον ἦν πάλιν πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὡς γὰρ εἴ τις καταφρονήσειε μιᾶς χαλκῆς * δραχμῆς, ἵνα κερδήσῃ χρυσᾶς * δραχμὰς ἑκατόν. οὕτως ὁ πάσης τῆς γῆς Κύριος ὢν καὶ ἀποτασσόμενος αὐτῇ, ὀλίγον ἀφίησι, καὶ ἑκατονταπλασίονα λαμβάνει. εἰ δὲ C οὐδὲ πᾶσα ἡ γῆ ἀξία τῶν οὐρανῶν ἐστιν· ὁ ἄρα ἀφεὶς ὀλίγας ἀρούρας, ὡς οὐδὲν καταλιμπάνων· κἂν οἰκίαν ἢ χρυσίον ἱκανὸν ἀφῇ, οὐκ ὀφείλει καυχᾶσθαι ἢ ἀκηδιᾶν. ἄλλως τε ὀφείλομεν λογίζεσθαι, ὅτι κἂν μὴ ἀφῶμεν διὰ ἀρετήν, ἀλλ' ὕστερον ἀποθνήσκοντες καταλιμπάνομεν αὐτὰ πολλάκις καὶ οἷς οὐ θέλομεν, ὡς ἐμνημόνευσεν ὁ Ἐκκλησιαστής. διὰ τί οὖν μὴ δι' ἀρετὴν ἡμεῖς καταλιμπάνωμεν, ἵνα καὶ βασιλείαν κληρονομήσωμεν. διὰ τοῦτο, μηδὲ τοῦ κτᾶσθαι τις ἡμῶν ἐπιθυμίαν λαμβανέτω. τί γὰρ κέρδος D ταῦτα κτᾶσθαι, ἃ μηδὲ αἴρωμεν μεθ' ἑαυτῶν; τί οὖν, μᾶλλον ἐκεῖνα κτώμεθα, ἃ καὶ μεθ' ἑαυτῶν αἴρειν δυνάμεθα. ἅτινά ἐστι, Φρόνησις, Δικαιοσύνη, Σωφροσύνη, Ἀνδρεία, Σύνεσις, Ἀγάπη, Φιλοπτωχία, πίστις ἡ εἰς Χριστὸν, ἀοργησία, φιλοξενία. ταῦτα κτώμενοι, εὑρήσομεν αὐτὰ πρὸ ἑαυτῶν ἐκεῖ ποιοῦντα ἡμῖν ξενίαν ἐν τῇ γῇ τῶν πραέων· ὥστε καὶ ἐκ τούτων πειθέτω τις ἑαυτὸν, μὴ ὀλιγωρεῖν· καὶ μάλιστα, ἐὰν λογίσηται, δοῦλον ἑαυτὸν εἶναι τοῦ Κυρίου, καὶ ὀφείλοντα τῷ δεσπότῃ δουλεύειν. ὥσπερ οὖν ὁ δοῦλος οὐκ

* δραχμῆς Euagr. * δραχμάς.

* λέγ. δὲ τολμήσῃ * λέγων, ἐπειδὴ χθὲς εἰργασάμην, οὐκ ἐργάζομαι σήμερον· οὐδὲ τὸν παρελθόντα χρόνον μετρῶν, παύσεται τῶν ἑξῆς ἡμερῶν· ἀλλὰ καθ' ἡμέραν (ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται) τὴν αὐτὴν προθυμίαν δείκνυσιν, ἵνα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἀρέσκῃ, καὶ μὴ κινδυνεύσῃ· οὕτω καὶ ἡμεῖς καθ' ἡμέραν ἐπιμένωμεν τῇ ἀσκήσει, εἰδότες, ὅτι ἐὰν μίαν ἡμέραν ἀμελήσωμεν, οὐ διὰ τὸν παρελθόντα χρόνον ἡμῖν συγχωρήσει· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμέλειαν ἀγανακτήσει καθ' ἡμῶν. οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ ἠκούσαμεν· οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας διὰ νύκτα μίαν ἀπώλεσε καὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου τὸν κάματον. ἐχώμεθα οὖν, τέκνα, τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ ἀκηδιῶμεν. ἔχομεν B γὰρ ἐν τούτῳ καὶ τὸν Κύριον συνεργόν, ὡς γέγραπται, παντὶ τῷ προαιρουμένῳ τὸ ἀγαθόν, καὶ ὁ Θεὸς συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. εἰς δὲ τὸ μὴ ὀλιγωρεῖν ἡμᾶς, καλὸν τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν μελετᾶν· τό, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω. ἂν γὰρ καὶ ἡμεῖς ὡς ἀποθνήσκοντες καθ' ἡμέραν, οὕτως ζῶμεν, οὐχ ἁμαρτήσομεν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον τοιοῦτο, ἵνα ἐγειρόμενοι καθ' ἡμέραν, νομίζωμεν μὴ μένειν, ἕως ἑσπέρας· καὶ πάλιν μέλλοντες κοιμᾶσθαι, νομίζωμεν μὴ ἐγείρεσθαι· ἀδήλου φύσει καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν οὔσης, καὶ μετρουμένης καθ' ἡμέραν παρὰ τῆς προνοίας· οὕτω δὲ C διακείμενοι, καὶ καθ' ἡμέραν οὕτω ζῶντες, οὔτε ἁμαρτήσομεν, οὔτε τινὸς ἐπιθυμίαν ἕξομεν, οὔτε μηνιοῦμέν τινι, οὔτε θησαυρίσομεν ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ὡς καθ' ἡμέραν προσδοκῶντες ἀποθνήσκειν, ἀκτήμονες ἐσόμεθα· καὶ πᾶσι πάντας συγχωρήσομεν· ἐπιθυμίας δὲ γυναικός, ἢ ἄλλης ῥυπαρᾶς ἡδονῆς, οὐδὲ ὅλως κρατήσομεν· ἀλλ' ὡς παρερχομένην ἀποστραφησόμεθα· ἀγωνιῶντες ἀεὶ καὶ προβλέποντες τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. ἀεὶ γὰρ ὁ μείζων φόβος καὶ ὁ ἀγὼν τῶν βασάνων διαλύει τὸ πλεῖον τῆς ἡδονῆς, καὶ τὴν D ψυχὴν κλίνουσαν διΐστησιν. οὐκοῦν ἀρξάμενοι καὶ ἐπιβάντες ἤδη τῇ ὁδῷ τῆς ἀρετῆς, ἐπεκτεινώμεθα μᾶλλον, ἵνα φθάσωμεν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν· καὶ μηδεὶς εἰς τὰ ὀπίσω στρεφέσθω, ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Λώτ· μάλιστα ὅτι Κύριος εἴρηκεν, οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν * ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. τὸ δὲ στραφῆναι οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ μεταμεληθῆναι, καὶ πάλιν κοσμικὰ φρονεῖν. μὴ φοβεῖσθε ἀκούοντες περὶ ἀρετῆς, μηδὲ ξενίζεσθε περὶ τοῦ ὀνόματος· οὐ γὰρ

* εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ lib. ed.

Adicere non audebit; Cum heri laborarim, otiabor hodie; neque habita præteriti temporis ratione, diebus ſequentibus ceſſabit; ſed quotidie (ut ſcriptum eſt in Evangelio) eandem animi promtitudinem oſtendet; ut ſuo placeat Domino, nec quicquam periclitetur: ſic nos diebus ſingulis Aſceticæ vacemus, non neſcii, uno die neglecto, propter ante acta veniam nobis haud iri datum; ſed propter negligentiam Dominum nobis iratiorem fore. Sic etiam Ezechiel teſtatur; ſic & Judas ob noctem unam, præteriti temporis laborem perdidit. Quapropter, filii, Aſceticæ adhæreamus, neque acediæ locum demus: nobis enim adjutor eſt Deus, ut ſcriptum eſt. Quicunque enim bonum elegerit, ei Deus cooperatur in bonum. Ac ne ſimus negligentiores; dictum illud Apoſtoli meditari convenit: Quotidie morior. Si enim & nos ſic vixerimus, tanquam in dies morituri: non peccabimus. Quod ita intelligendum: ut e lectulo ſurrecturi, quotidie exiſtimemus non ad veſperam usque nos victuros eſſe; & dormitum ituri, exiſtimemus nos non eſſe ſurrecturos: cum vita noſtra natura ſit incerta, quam in dies (divina) providentia metitur. Ita affecti, itaque nullo non die victuri: neque peccabimus neque ullius rei deſiderio tenebimur, neque ulli ſuccenſebimus, neque theſaurum in terris congeremus: ſed propter quotidianam veluti mortis expectationem, non poſſidebimus quicquam, omnia omnibus ignoſcemus: mulieris vero, aut alterius voluptatis ſordidæ cupiditate nunquam incendemur; ſed ut caducam averſabimur, metu anxii, diemque prævidendo judicii. Formido enim gravior, & periculum tormentorum, voluptatem nimiam diſperdit, animumque mutantem erigit. Facto itaque jam initio itineris ad virtutem, contendamus magis, quo ad priora perveniamus; nec quisquam retro, quemadmodum Loti uxor, reſpiciat. Cum præſertim CHRISTUS dixerit: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Reſpicere autem retro, nihil eſt aliud, quam (cœpti) pœnitere, ac rurſum mundana ſapere. Ne timeatis, virtute audita; neque nomine tanquam novo in admirationem & ſtuporem ducamini. Non enim

Matt. 24. 45.

Ezech. 33. 12.

1. Cor. 15. 31.

* [illegible]

Phil. 3. 14.
Gen 19 26
Luc. 9. 62.

procul, à nobis abeſt, neque extra nos
conſiſtit. Opus namque nobis (natura) inſitum, factuque facile eſt, modo
velimus Pagani quidem peregrinantur,
& mare trajiciunt, literarum diſcendarum gratia: nobis nulla opus eſt peregrinatione propter regnum cœlorum;
neque mare transeundum propter virtu-
Luc.17.21 tem. Ita enim Dominus, regnum Dei
intra vos eſt. Quocirca virtus voluntatem duntaxat noſtram requirit, cum nobis inſit, & ex nobis ortum trahat. Ejus
enim animi partis, quæ natura intelligit,
eſt virtus. Secundum naturam autem
ſeſe habet, cum, ut facta eſt, manet:
at pulchra & per quam recta eſt facta,
Joſ 24.23. Matth. 3 Unde Jeſus Nave populo præcepit dixitque: Dirigite corda veſtra ad Dominum
Deum Iſrael, & Johannes: rectas facite
* ejus lib. id. ſemitas * veſtras. Nam animum eſſe
rectum, nihil aliud eſt, quam mentem,
principem illius partem, ſic ſe ſe habere,
quemadmodum ſit condita. Quæ ſi
declinet, atque a natura deflectat: tunc
vitium animi dicitur. Res itaque non
eſt difficilis, nam mensuris nobis in eo
ſtatu, quo conditi ſumus, virtus aderit: ſin prava cogitaverimus, ut mali
judicabimur. Quod ſi extrinſecus eadem illa res eſſet comparanda: vere difficultate non caret: nunc cum nobis inſita ſit, caveamus ipſi nobis a ſordidis
cogitationibus; & animum, tanquam depoſitum acceptum, Domino ſervemus:
ut ſuum ipſe opus agnoſcat, animum ita ut
condidit conſtitutum. Illud ergo ſit
noſtrum certamen, ne ira tyrannidem
occupet, neve cupiditati ſuccumba-
Jacob 1.20. 15. mus. Scriptum eſt enim, ira viri juſtitiam Dei non operatur, &, concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum conſumma-
Prov. 4.23. tum fuerit, generat mortem. Hac vitæ ratione inita; ſecuri vigilabimus, &
(ut ſcriptum eſt) omni cuſtodia cor
noſtrum ſervabimus. Hoſtes enim ſunt
nobis acres & callidi, mali dæmones. Præ-
Epheſ.6.12 terea non eſt nobis, ut Paulus dixit, colluctatio adverſus carnem & ſanguinem:
ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum,
contra ſpiritualia nequitiæ, in cœleſtibus.
Illorum magna eſt turba in aere nobis
proximo; neque procul a nobis abſunt;

A μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἐστιν, οὐδ' ἔξωθεν ἡμῶν συνίσταται. ἐν ἡμῖν δέ ἐστι τὸ ἔργον, καὶ εὔκολόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἐὰν μόνον θελήσωμεν. Ἕλληνες μὲν οὖν ἀποδημοῦσι καὶ θάλατταν περῶσι, ἵνα γράμματα μάθωσιν. ἡμεῖς δὲ οὐ χρείαν ἔχομεν ἀποδημῆσαι διὰ τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε περᾶσαι θάλατταν διὰ τὴν ἀρετήν. Φθάσας γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος· ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν. οὐκοῦν ἡ ἀρετή, τοῦ θέλειν ἡμῶν μόνου χρείαν ἔχει· ἐπειδήπερ ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐξ ἡμῶν συνίσταται. τῆς γὰρ ψυχῆς τὸ νοερὸν κατὰ φύσιν ἐχούσης, ἡ ἀρετὴ συνίσταται. κατὰ φύσιν δὲ ἔχει,
B ὅτ' ἂν, ὡς γέγονε, μένῃ. γέγονε δὲ, καλὴ καὶ εὐθὴς λίαν. διὰ τοῦτο ὁ μὲν τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς παραγγέλλων ἔλεγε τῷ λαῷ. Εὐθύνατε τὴν καρδίαν ὑμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν Ἰσραήλ· ὁ δὲ Ἰωάννης, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους ὑμῶν, τὸ γὰρ εὐθεῖαν εἶναι τὴν ψυχήν, τοῦτ' ἐστι τὸ κατὰ φύσιν νοερὸν αὐτῆς ὡς ἐκτίσθη. πάλιν δὲ ὅτ' ἂν ἐκκλίνῃ καὶ ἐν διαστροφῇ τοῦ κατὰ φύσιν γένηται, τότε κακία ψυχῆς λέγεται. οὐκοῦν οὐκ ἔστι δυσχερὲς τὸ πρᾶγμα. ἐὰν γὰρ μείνωμεν, ὡς γεγόναμεν, ἐν τῇ ἀρετῇ ἐσμεν· ἐὰν δὲ λογιζώμεθα τὰ φαῦλα, ὡς κα-
C κοὶ κρινόμεθα. Εἰ μὲν οὖν ἔξωθεν ἦν ποριστέον τὸ πρᾶγμα, δυσχερὲς ὄντως ἦν· εἰ δὲ ἐν ἡμῖν ἐστι, φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν, καὶ ὡς παρακαταθήκην λαβόντες, τηρήσωμεν τῷ Κυρίῳ τὴν ψυχήν· ἵν' αὐτὴν ἐπιγνῷ τὸ ποίημα αὐτοῦ, οὕτως οὖσαν αὐτήν, ὥσπερ καὶ πεποίηκεν αὐτήν. ἔστω δὲ ἡμῖν ἀγών, ὥστε μὴ τυραννεῖν ἡμῶν θυμόν· μηδὲ κρατεῖν ἡμῶν ἐπιθυμίαν. γέγραπται γὰρ· ὀργὴ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐ κατεργάζεται· ἡ δὲ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀπο-
D κύει θάνατον. οὕτω δὲ πολιτευόμενοι νήφωμεν ἀσφαλῶς· καὶ ὡς γέγραπται, πάσῃ φυλακῇ τηρῶμεν ἑαυτῶν τὴν καρδίαν. ἐχθροὺς γὰρ ἔχομεν δεινοὺς καὶ πανούργους, τοὺς πονηροὺς δαίμονας· καὶ πρὸς τούτοις, ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη (ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος) οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, καὶ πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. πολὺς μὲν οὖν αὐτῶν ἐστιν ὁ ὄχλος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀέρι, καὶ μακρὰν οὐκ εἰσὶν ἀφ' ἡμῶν·

Digitized by Google

πολλὴ δὲ τίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς ἡ διαφορά. καὶ περὶ μὲν τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ τῆς διαφορᾶς, πολὺς ἂν εἴη λόγος· καὶ ἄλλων μειζόνων ἢ καθ' ἡμᾶς ἐστι τὸ τοιοῦτο διήγημα. τὸ δὲ νῦν κατεπεῖγον καὶ ἀναγκαῖον ἡμῖν, γνῶναί ἐστι μόνον τὰς καθ' ἡμῶν αὐτῶν πανουργίας. πρῶτον τοίνυν τοῦτο γινώσκομεν, ὅτι οἱ δαίμονες οὐ καθ' ὃ δαίμονες καλοῦνται, οὕτω γεγόνασιν (οὐδὲν γὰρ κακὸν ἐποίησεν ὁ Θεός·) ἀλλὰ καλοὶ μὲν γεγόνασι καὶ αὐτοί, ἐκπεσόντες δὲ ἀπὸ τῆς οὐρανίου φρονήσεως, καὶ λοιπὸν περὶ τὴν γῆν καλινδούμενοι· τοὺς μὲν Ἕλληνας ἠπάτησαν ταῖς φαντασίαις, ἡμῖν δὲ τοῖς Χριστιανοῖς φθονοῦντες, πάντα κινοῦσι, θέλοντες ἐμποδίζειν ἡμᾶς τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου· ἵνα μὴ ὅθεν ἐξέπεσον αὐτοί, ἀνέλθωμεν ἡμεῖς· διὸ καὶ πολλῆς εὐχῆς, καὶ ἀσκήσεώς ἐστι χρεία· ἵνα τις λαβὼν διὰ τοῦ πνεύματος χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων, γνῶναι δυνηθῇ τὰ κατ' αὐτούς. καὶ τίνες μέν εἰσιν ἐλάττον φαῦλοι, τίνες δὲ ἐκείνων φαυλότεροι· καὶ περὶ ποῖον ἐπιτήδευμα ἕκαστος αὐτῶν ἔχει τὴν σπουδήν; καὶ πῶς ἕκαστος αὐτῶν ἀνατρέπεται καὶ ἐκβάλλεται; πολλὰ γὰρ αὐτῶν ἐστι τὰ πανουργεύματα, καὶ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς κινήματα. ὁ μὲν οὖν μακάριος Ἀπόστολος καὶ οἱ κατ' αὐτόν, ᾔδεσαν τὰ τοιαῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀγνοοῦμεν. ἡμεῖς δὲ ἀφ' ὧν ἐπειράθημεν παρ' αὐτῶν, ὀφείλομεν ἀλλήλους ὑπ' αὐτῶν διορθοῦσθαι. ἐγὼ γοῦν ἐκ μέρους πεῖραν αὐτῶν ἔχων, ὡς τέκνοις λέγω. οὗτοι μὲν οὖν ἐὰν ἴδωσι καὶ πάντας μὲν Χριστιανούς, μάλιστα δὲ μοναχούς, φιλοπονοῦντας καὶ προκόπτοντας· πρῶτον μὲν ἐπιχειροῦσι καὶ πειράζουσιν, ἐχόμενα τρίβου τιθέντες σκάνδαλα· σκάνδαλα δὲ αὐτῶν εἰσιν, οἱ πονηροὶ λογισμοί. οὐ δεῖ δὲ ἡμᾶς φοβεῖσθαι τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν· εὐχαῖς γὰρ καὶ νηστείαις καὶ τῇ εἰς τὸν Κύριον πίστει, πίπτουσιν εὐθὺς ἐκεῖνοι. ἀλλὰ καὶ πεσόντες οὐ παύονται, αὖθις δὲ πάλιν προσέρχονται πανούργως καὶ δολίως. ἐπειδὰν γὰρ ἐκ φανεροῦ καὶ ῥυπαρᾶς ἡδονῆς μὴ δυνηθῶσιν ἀπατῆσαι τὴν καρδίαν· ἄλλως πάλιν ἐπιβαίνουσι. καὶ λοιπὸν φαντασίας ἀναπλάττοντες ἐκφοβεῖν προσποιοῦνται· μετασχηματιζόμενοι, καὶ μιμούμενοι γυναῖκας, θηρία, ἑρπετά, καὶ μεγέθη σωμάτων, καὶ πλήθη στρατιωτῶν. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως δεῖ τὰς τούτων φαντασίας δειλιᾶν. οὐδὲν γάρ εἰσιν, ἀλλὰ καὶ ταχέως ἀφανίζονται· ἐὰν μάλιστα τῇ πίστει καὶ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ τις ἑαυτὸν

A eſtque multum inter ipſos diſcriminis. De quo ut & illorum natura, multa poſſent dici; quæ alii, majores quam nos ſumus, narrabunt. Quod vero jam nobis neceſſario incumbit, tantum noſſe, quæ ſint iſtorum adverſum nos calliditates. Primum igitur hoc ſcimus, dæmones appellari hoc nomine, non qvod tales ſint creati; nihil enim mali creavit DEUS: ſed boni creati & ipſi exciderunt illa cœleſti ſapientia. Poſt in terra volutati, paganos phantaſiis deceperunt. Nobis vero Chriſtianis invidendo, atque omnem lapidem movendo; noſtrum in cœlos aſcenſum impedire cupiunt; ne illuc, unde ipſi delapſi, nos aſcendamus. Ideo B multis precibus atque exercitatione eſt opus: ut accepto quis Spiritus dono diſcernendi ſpiritus, horum naturas noſſe poſſit; Quinam eorum ſint minus nequam, qui nequiores? quod uniuscujusque ſit ſtudium ſerium? & quomodo ſinguli proſternantur & ejiciantur? Multi enim illorum ſunt doli, multæ inſidiæ, quas parant. Beatus itaque Apoſtolus, ejusque æmuli, talia norant, cum dicerent; Non enim ignoramus cogitationes ejus. Verum nos, ab iis ipſis tentati, piorum illorum exemplo, alii alios corrigamus. Quorum ego partem C quandam expertus, hæc vobis filii dico. Cum igitur vident, tum Chriſtianos univerſos, tum Monachos potiſſimum, laboris ſtudio progreſſus facere: primum adoriuntur & tentant, poſitis in ſemita obſtaculis. Obſtacula autem ipſorum ſunt, improbæ cogitationes, (quas ſuggerunt.) Neque eſt, quod eorum minis terreamini; precibus enim & jejuniis, fideque in Dominum, illico ipſi cadunt. Nec lapſi, quieſcunt: ſed rurſum vafre ac doloſe adventant; ac ſi aperte obſcœna voluptate cor ineſcare neſciant, alia aggrediuntur via, & viſorum figmentis terrorem injicere nituntur, D induendo formam fœmineam, beſtiarum, ſerpentium, prægrandium corporum, & manum militum repræſentando. Verumne ſic quidem illorum præſtigiæ ſunt reformidandæ: neque enim ſunt quicquam, & ſubito etiam evaneſunt; potiſſimum ſi fide & ſigno crucis quis ſeſe

1. Cor. 12, 9
Matt. 12, 45
2. Cor. 2, 11

muniat. Quæque illorum eſt audacia & A
ſumma impudentia, quantumvis ſic de-
victi, alio rurſum modo accedunt; va-
ticinandi ſcientiam ſibi vindicent, ;fu-
turaque prædicandi: adeo etiam proce-
ros ſe ſe oſtentant, ut qui rectum (alti-
tudine) attingant, immenſæque ſint
latitudinis: ut quos rationibus circum-
venire non potuerint, hujusmodi viſis
clanculum abripiant. Quod ſi hic
quoque animum hominis inveniant fide
ac pœnitentiæ ſpe ſeptum: principem dæ-
monum ſecum adducunt. Dicebat por-
ro Antonius, tales ſæpe illos conſpici,
Job. c. 41. v. 9. 10. 11. qualem Jobo Dominus revelarit diabo-
lum, his verbis: Oculi ejus (ut) ſpe-
cies Luciferi, de ore ejus lampades pro- B
cedunt (ſicut tædæ ignis) accenſæ; &
disjiciuntur ut craticulæ ignis: de nari-
bus ejus procedit fumus camini ardentis
igne carbonum: flamma de ore ejus
progreditur. Talis dæmoniorum prin-
ceps cum apparet; terrefacit, ut jam
dixi, magniloqvus iſte veterator, ut
Ibid. v. 18. 22. 23. rurſus ipſe Dominus redarguit, Jobo
quidem, inquit, reputavit quaſi paleas
ferrum, & quaſi lignum putridum, æs;
reputavit autem mare, tanquam ſpongi-
am; & tartarum abyſſi quaſi captivum;
reputavit abyſſum, tanquam ambula-
Exod. 15. 9. crum. Et per Prophetam: Dixit inimi- C
Eſa. 10. 14. cus, perſequar, & comprehendam: &
per alium Prophetam: Univerſam terram
manu mea, ut nidum, & ſicut ova dereli-
cta tollam. Denique talia jactitare, &
polliceri ac profiteri nituntur, ut piis fu-
cum faciant. Verum nos fideles neque
hac iterum ratione ipſius phantaſias for-
midabimus, neque voculis ejus attendendo
locum dabimus. Mentitur enim, nec
quicquam veri loquitur. Nimirum ta-
lia tamque multa confidenter effutiens,
tanquam draco, hamo tractus eſt (captus-
Iob. 40. 19. que) a Servatore: tanquam jumentum,
circa naſum capiſtrum accepit; tanquam D
fugitivus, nares circulo vinctas habet,
Iob. 40. 24. Luc. 10. 19. ac labia armilla perforata. Ligatus eſt
porro a Domino quaſi paſſer, ut ipſi
illudamus, ſuntque poſiti tam is, quam
qui cum illo dæmones, tanquam ſcor-
piones & ſerpentes, ut a nobis Chri-
ſtianis calcentur. Certum ejus rei
indicium, nos vitæ ratione ipſi adver-
ſari. Qui enim mare exſiccaturum ſeſe
promiſit, & orbem terrarum comprehen-
ſurum: is neque exercitationem veſtram,

περιφάττει. τολμηροὶ δέ εἰσι καὶ λίαν ἀναιδεῖς. ἐὰν γὰρ καὶ οὕτως ἡττηθῶσιν, ἄλλῳ τρόπῳ πάλιν ἐπιβαίνουσι. καὶ προσποιοῦνται μαντεύεσθαι, καὶ προλέγειν τὰ μεθ' ἡμέραν ἐρχόμενα· δεικνύειν τε ἑαυτοὺς ὑψηλοὺς ἄχρι τῆς στέγης φθάνοντας· καὶ πλατεῖς τῷ μεγέθει· ἵνα τοὺς οὐκ ἠδυνήθησαν ἀπατῆσαι τοῖς λογισμοῖς, κἂν ταῖς τοιαύταις φαντασίαις ὑφαρπάσωσιν. ἐὰν δὲ καὶ οὕτως εὕρωσι τὴν ψυχὴν ἠσφαλισμένην τῇ πίστει, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς μετανοίας· λοιπὸν ἐπάγονται τὸν ἄρχοντα ἑαυτῶν. καὶ φαίνεσθαι αὐτοὺς πολλάκις ἔλεγε τοιούτους εἶναι, οἷον τὸν διάβολον τῷ Ἰὼβ ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε, λέγων· Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ὡς εἶδος B ἑωσφόρου. ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύονται λαμπάδες καιόμεναι, καὶ διαρριπτοῦνται (ὡς) ἐσχάραι πυρός· ἐκ μυκτήρων αὐτοῦ ἐκπορεύεται καπνὸς καμίνου, καιομένης πυρὶ ἀνθράκων· φλὸξ δὲ ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται. τοιοῦτος δὲ φαινόμενος ὁ τῶν δαιμονίων ἄρχων, ἐκφοβεῖ (καθὰ προεῖπον) μεγάλα λαλῶν ὁ πανοῦργος, ὡς πάλιν ἐξήλεγξεν αὐτὸν ὁ Κύριος, τῷ μὲν Ἰὼβ λέγων, ἥγηται μὲν σίδηρον ἄχυρα, χαλκὸν δὲ ὥσπερ ξύλον σαθρόν, ἥγηται δὲ θάλασσαν, ὥσπερ ἐξάλειπτρον, τὸν δὲ τάρταρον τῆς ἀβύσσου ὥσπερ αἰχμάλωτον· ἐλογίσατο ἄβυσσον, ὡς C περίπατον. διὰ δὲ τοῦ προφήτου εἶπεν ὁ ἐχθρός, διώξας καταλήψομαι, καὶ πάλιν δι' ἑτέρου, τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου, ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ. καὶ ὅλως τοιαῦτα κομπάζειν ἐπιχειροῦσι, καὶ ἐπαγγέλλονται ταῦτα, ὅπως ἀπατήσωσι τοὺς θεοσεβοῦντας. ἀλλ' ἡμᾶς οὐδ' οὕτως πάλιν τοὺς πιστούς, τάς τε φαντασίας αὐτοῦ φοβεῖσθαι, καὶ ταῖς φωναῖς αὐτοῦ προσέχειν. ψεύδεται γάρ, καὶ οὐδὲν ὅλως ἀληθὲς λαλεῖ. ἀμέλει τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα λαλῶν θρασυνόμενος, ὡς μὲν δράκων εἱλκύσθη τῷ ἀγκίστρῳ παρὰ τοῦ Σωτῆρος· ὡς δὲ D κτῆνος φορβαίαν ἔλαβε περὶ τὰς ῥῖνας, ὡς δὲ δραπέτης, κρίκῳ δέδεται τοὺς μυκτῆρας, καὶ ψελίῳ τετρύπηται τὰ χείλη. καὶ δέδεται μὲν παρὰ τοῦ Κυρίου ὡς στρουθίον, εἰς τὸ καταπαίζεσθαι παρ' ἡμῶν· τέθεινται δὲ αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δαίμονες, ὡς σκορπίοι καὶ ὄφεις, εἰς τὸ καταπατεῖσθαι παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, καὶ τούτου γνώρισμα, τὸ νῦν ἡμᾶς κατ' αὐτοῦ πολιτεύεσθαι. ὁ γὰρ τὴν θάλασσαν ἐπαγγελλόμενος ἐξαλείφειν καὶ τὴν οἰκουμένην καταλαμβάνειν, ἰδοὺ νῦν οὐ δύναται κωλῦσαι τὴν ἄσκησιν ὑμῶν, ἀλλ'

ἀλλ' οὐδὲ ἐμὲ λαλοῦντα κατ' αὐτοῦ. Μὴ τοίνυν προσέχωμεν οἷς ἂν λαλῇ, ψεύδεται γάρ· μηδὲ δειλιῶμεν αὐτοῦ τὰς φαντασίας ψευδεῖς καὶ αὐτὰς τυγχανούσας. Οὐ γὰρ φῶς ἐστιν ἀληθὲς τὸ φαινόμενον ἐν αὐταῖς· τοῦ δὲ ἡτοιμασμένου πυρὸς αὐτοῖς μᾶλλον τὰ προοίμια καὶ τὰς εἰκόνας φέρουσι. Καὶ ἐν οἷς καταικαίεσθαι μέλλουσιν, ἐν τούτοις ἐκφοβεῖν τοὺς ἀνθρώπους πειράζουσι, ἀμέλει φαίνονται· καὶ παρ' αὐτὰ πάλιν ἀφανίζονται· βλάψαντες μὲν οὐδένα τῶν πιστῶν, φέροντες δὲ μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς δέχεσθαι πυρός· ὅθεν οὐδὲ οὕτως φοβεῖσθαι τούτους προσήκει. Πάντα γὰρ αὐτῶν διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν, εἰς οὐδέν ἐστι τὰ ἐπιτηδεύματα. Δόλιοι δέ εἰσι καὶ ἕτοιμοι πρὸς πάντα μεταβάλλεσθαι καὶ μετασχηματίζεσθαι. Πολλάκις γοῦν καὶ ψάλλειν μετ' ᾠδῆς προσποιοῦνται μὴ φαινόμενοι, καὶ μνημονεύουσι τῶν ἀπὸ τῶν γραφῶν λέξεων· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀναγινωσκόντων ἡμῶν, εὐθὺς ὥσπερ Ἠχὼ λέγουσιν αὐτοὶ ταῦτα, ἅπερ ἀνέγνωμεν. Πολλάκις δὲ καὶ κοιμωμένους ἡμᾶς διεγείρουσιν εἰς προσευχάς· καὶ τοῦτο συνεχῶς ποιοῦσι, σχεδὸν μὴ ἐπιτρέποντες ἡμῖν μηδὲ κοιμᾶσθαι. Ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀποτυποῦντες ἑαυτοὺς εἰς σχήματα μοναχῶν, ὡς εὐλαβεῖς προσποιοῦνται λαλεῖν, ἵνα τῷ ὁμοίῳ σχήματι πλανήσωσι, καὶ λοιπὸν ἔνθα θέλουσιν ἑλκύσωσι τοὺς ἀπατηθέντας παρ' αὐτῶν. Ἀλλ' οὐ χρὴ προσέχειν αὐτοῖς, κἂν εἰς προσευχὴν διεγείρωσι, κἂν συμβουλεύωσι μηδ' ὅλως ἐσθίειν, κἂν κατηγορεῖν καὶ ὀνειδίζειν προσποιῶνται, ἐν οἷς ποτε συνέγνωσαν ἡμῖν. Οὐ γὰρ δι' εὐλάβειαν ἢ ἀλήθειαν ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἀκεραίους εἰς ἀπόγνωσιν ἐνέγκωσιν, καὶ ἀνωφελῆ τὴν ἄσκησιν εἴπωσι, ναυτιᾶσαί τε ποιήσαντες τοὺς ἀνθρώπους ὡς φορτικοῦ καὶ βαρυτάτου ὄντος τοῦ μονήρους βίου, καὶ ἐμποδίσωσι τοὺς κατ' αὐτὸν πολιτευομένους. Ὁ μὲν οὖν προφήτης ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Κυρίου ἐταλάνιζε τοὺς τοιούτους λέγων· Οὐαὶ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπὴν θολεράν. Τὰ γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα καὶ ἐνθυμήματα, ἀνατρεπτικά τῆς εἰς ἀρετὴν φερούσης ἐστὶν ὁδοῦ. Ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καίτοι τἀληθῆ λέγοντας τοὺς δαίμονας, ἀληθῆ γὰρ ἔλεγον, Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅμως ἐφίμου, καὶ λαλεῖν ἐκώλυε· μήποτε μετὰ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν ἰδίαν κακίαν ἐπισπείρωσι· καὶ ἵνα καὶ ἡμᾶς συνεθίσῃ μηδέ ποτε τοῖς τοιούτοις προσέχειν, κἂν δοκῶσι τἀληθῆ λέγειν· καὶ γὰρ ἀπρεπές, ἔχοντας ἡμᾶς τὰς ἁγίας γραφάς,

A neqve me contra ſe loqventem, impedire poteſt. Ne igitur ipſi garrienti auſcultemus, cum mentiatur: nec objecta ejus, qvæ & ipſa vana, reformidemus. Non enim verum lumen eſt, qvod in iſtis viſis apparet; ſed ignis potius ipſis parati proœmia & imagines. Qvibus enim illi flammis exurentur, iis homines exterrere conantur, & videntur; ſed illico evaneſcunt; neminem fidelium lædendo, ſed ſecum ejus ignis ſimilitudinem ferendo, qvi ipſos excepturus eſt. Qvare ne ſic qvidem ſunt extimeſcendi. Omnes namqve illorum machinationes, propter Chriſti gratiam, ſunt irritæ. Doloſi qvippe exiſtunt, ac paB rati in omnia mutari atqve transfigurari. Unde non raro Pſalmos ſe canere ſimulant, & locorum Scripturæ mentionem faciunt. Nonnunqvam, nobis legentibus, repente velut Echo easdem voces reddunt. Sæpe ad preces nos dormientes excitant, idqve freqventer, ut propemodum non ſinant qvieſcere. Nonnunqvam Monachorum habitu religioſos præ ſe ferunt ſermones, ut ſimilitudine illa in errorem inducant, & qvo qvo velint deceptos a ſeſe pertrahant. Verum aures non ſunt ipſis patefaciendæ, etiamſi ad precationem nos exſuſcitent, etiamſi jejunii nobis autores ſint, etiamſi accuſare & humi proſternere idqve falſo, duC cantur, ob qvæ aliqvando nobis veniam dederint. Non enim pietatis aut veritatis nomine agitant talia: ſed ut ſimplices ad deſperationem redigant, Aſceticam inutilem dicant, & vitæ Monaſticæ, tanqvam tædioſæ maximeq; hominem gravantis, nauſeam afferendo, obſtent, qvo minus ſecundum illius præſcriptum vivatur. Ideo tales Propheta miſſus a Domino miſeros pronunciat, cum inqvit; Væ qvi potum dat proximo ſuo ſubverſionem turbidam. Hujusmodi enim inſtituta & cogitata viD am, qvæ ad virtutem ducit, ſubvertunt. Ipſe qvoqve Dominus, qvamvis dæmones vera loqverentur; vere enim dixerunt, Tu es Filius Dei: tamen juſſit obmuteſcere, fieriqve ſilentium. Ne qvando veritati qvid vitii de ſuo aſpergant; utqve nos conſvefaciat, a talibus aures nunqvam non avertere, etiamſi vera loqvi videantur. Indecorum etenim, cum nobis ſit ſacra Scriptura,

Mat. 25. 41.

Hab. 2. 15.

Matt. 8. 29.
Marc. 1. 5.

& a Servatore libertas; erudiri a diabolo, A ſuæ ſtationis deſertore, atqve alia qvam prius ſentire. Idcirco & verbis illum Scripturæ uti prohibet, cum inqvit: Peccatori autem dixit Deus, Qvare tu enar- Pſal.50.16. ras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Omnia itaqve faciunt, fingunt, turbant, in ſimplicium fraudem: ſtrepitum excitare, cachinnari, ſibilare. Qvibus ſi non attendas; deinceps flent, & tanqvam victi lamentantur. Dominus igitur Deus dæmones ne hiſcere qvidem eſt paſſus. Nos vero ſanctorum eruditos exemplis, horum fortitudinem imitari decet. Illi enim talia con- B ſpicati dixerunt; Cum conſiſteret pec- Pſal.38.2. 3.14.15. cator adverſum me; obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Ac rurſum, Ego autem tanqvam ſurdus non audiebam; & ſicut mutus, non aperiens os ſuum; & factus ſum ſicut homo non audiens. Qvare illos neqve audiamus, qvippe a nobis alienos: neqve illis pareamus; licet ad preces excitent, licet de jejuniis verba faciant: ſed propoſito exercitationis noſtræ magis inſiſtamus: nec ab iis nihil non vafre factitantibus a ſemita nos abducamur: nec ab iis nobis metuamus, etiamſi impetum facere videantur, etiam- C ſi mortem minitentur. Debiles enim ſunt, nec niſi minari poſſunt, atqve hæc hactenus obiter ſint dicta. Nunc de iisdem fuſius & uberius dicere non pigebit: iſta enim in memoriam veſtram redigere erit perqvam utile. Cum Dominus tanqvam advena eſſet in terris; cecidit inimicus, ejusqve vires debilitatæ ſunt. Qvibus etſi jam non pollet lapſus tyrannus: tamen non qvieſcit, ſed vel nudis verbis minas jactat. Qvod ſinguli veſtrum conſideraturi, dæmonas nauci habebitis. Qvi ſi iisdem, qvibus nos corporis eſſent vin- D culis aſtricti: negare poſſent, homines occultatos inveniri a ſeſe; qvos inveniant, iis ſe nocumento eſſe. Poſſemus & nos latitare occulti, aditu ipſis ad nos intercluſo. Nunc cum alia ſit eorundem natura, & januis clauſis, qvo volunt, penetrent; atqve in aere tam ipſi, qvam eorum princeps diabolus, vagentur;

A καὶ τὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐλευθερίαν, διδάσκεσθαι παρὰ τοῦ διαβόλου, τοῦ μὴ τηρήσαντος τὴν ἰδίαν τάξιν, ἀλλ' ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων φρονήσαντος. διὰ τοῦτο καὶ λαλοῦντα τοῦτον τὰς ἀπὸ τῶν γραφῶν λέξεις κωλύει λέγων· τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην διὰ στόματός σου. πάντα γὰρ ποιοῦσι, καὶ ὑποκρίνονται, καὶ ταράττουσι πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκεραίων. καὶ κτύπους γοῦν ποιοῦσι, καὶ γελῶσιν ἀφθόνως, καὶ συρίζουσιν· ἂν δὲ μή τις αὐτοῖς προσέχῃ, λοιπὸν κλαίουσι καὶ θρη- B νοῦσιν ὡς ἡττηθέντες. ὁ μὲν οὖν Κύριος ὁ Θεὸς ἐφίμου τοὺς δαίμονας· ἡμᾶς δὲ μαθόντας ἀπὸ τῶν ἁγίων, πρέπει κατ' ἐκείνους ποιεῖν, καὶ μιμεῖσθαι τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ταῦτα βλέποντες ἔλεγον, ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου ἐκωφώθην, καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν. καὶ πάλιν ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος, οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς μήτε ἀκούωμεν αὐτῶν ὡς ἀλλοτρίων ὄντων ἡ- C μῶν, μήτε ὑπακούωμεν αὐτῶν, κἂν εἰς εὐχὴν ἐγείρωσι, κἂν λαλῶσι περὶ νηστειῶν. τῇ δὲ προθέσει τῆς ἀσκήσεως ἑαυτῶν μᾶλλον προσέχωμεν, καὶ μὴ παρ' ἐκείνων ἀπατώμεθα πάντα πραττόντων μετὰ δόλου. οὐ δεῖ δὲ φοβεῖσθαι αὐτούς, κἂν ἐπέρχεσθαι δοκῶσι, κἂν θάνατον ἀπειλῶσιν, ἀσθενεῖς γάρ εἰσι, καὶ οὐδὲν δύνανται, ἢ μόνον ἀπειλεῖν. ἤδη μὲν οὖν περὶ τούτου παρεκβαλλόμενος εἴρηκα· καὶ νῦν δὲ πλατύτερον εἰπεῖν τὰ περὶ αὐτῶν οὐκ ὀκνητέον, ἀσφαλὴς γὰρ ὑμῖν ἡ ὑπόμνησις ἔσται. ἐπιδημήσαν- D τος τοῦ Κυρίου, πέπτωκεν ὁ ἐχθρός, καὶ ἠσθένησαν αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. διὰ τοῦτο γοῦν μηδὲν δυνάμενος, ὅμως ὁ τύραννος, καὶ πεσὼν οὐκ ἠρεμεῖ, ἀλλὰ κἂν λόγοις μόνον ἀπειλεῖ. καὶ τοῦτο ἕκαστος ὑμῶν λογιζέσθω, * οὗτε καὶ δύναται καταφρονεῖν τῶν δαιμόνων. εἰ μὲν τοιούτοις σώμασιν οὖν ἦσαν ἐνδεθέντες, ὥσπερ ἐσμὲν ἡμεῖς, δυνατὸν ἦν αὐτοῖς λέγειν, ὅτι κρυπτομένους μὲν τοὺς ἀνθρώπους οὐχ εὑρίσκομεν, εὑρόντες δὲ βλάπτομεν. ἠδυνάμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς κρυπτόμενοι λανθάνειν αὐτούς, κλείοντες κατ' αὐτῶν τὰς θύρας. εἰ δὲ οὐκ εἰσὶν οὕτως, ἀλλὰ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν δύνανται εἰσελθεῖν, καὶ ἐν τῷ παντὶ ἀέρι τυγχάνουσιν αὐτοί τε καὶ ὁ πρῶτος τούτων διάβολος.

* ἴσ. οὐδὲ, ἢ ἔτι

εἰσὶ δὲ κακοθελεῖς καὶ πρὸς τὸ βλάπτειν ἕτοιμοι, καὶ (ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ) ἐξ ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἐστὶν ὁ τῆς κακίας πατὴρ διάβολος· ζῶμεν δὲ καὶ νῦν ἡμεῖς καὶ μᾶλλον κατ' αὐτοῦ πολιτευόμεθα· δῆλοί εἰσι μηδὲν ἰσχύοντες. οὔτε γὰρ τόπος αὐτοὺς εἰς τὸ ἐπιβουλεύειν κωλύει. οὔτε φίλους ἡμᾶς ὁρῶσιν ἑαυτῶν, ἵνα φείσωνται, οὔτε φιλάγαθοί εἰσιν, ἵνα διορθώσωνται· ἀλλὰ καὶ μᾶλλόν εἰσι πονηροί· καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐστιν, * ὡς τὸ βλάπτειν τοὺς φιλαρέτους καὶ θεοσεβοῦντας. διὰ δὲ τὸ μηδὲν δύνασθαι ποιεῖν, διὰ τοῦτο οὐδὲν ποιοῦσιν, ἢ μόνον ἀπειλοῦσιν. εἰ γὰρ ἠδύνατο, οὐκ ἔμελλον· ἀλλ' εὐθὺς ἐνήργουν τὸ κακὸν, ἑτοίμην ἔχοντες εἰς τοῦτο τὴν προαίρεσιν, καὶ μάλιστα καθ' ἡμῶν. ἰδοὺ γοῦν νῦν συνελθόντες, κατ' αὐτῶν λαλοῦμεν, καὶ ἴσασιν ὅτι προκοπτόντων ἡμῶν ἀσθενοῦσιν αὐτοί. εἰ τοίνυν εἶχον ἐξουσίαν, οὐδένα ἂν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἀφῆκαν ζῆν. βδέλυγμα γὰρ ἁμαρτωλῷ θεοσέβεια. ἐπειδὴ δὲ οὐ δύνανται, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἑαυτοὺς τιτρώσκουσιν ὅτι μηδὲν δύνανται ποιεῖν ὧν ἀπειλοῦσιν. ἔπειτα κἀκεῖνο λογίζεσθαι χρὴ, πρὸς τὸ μὴ φοβεῖσθαι τούτους· εἰ τὸ δυνατὸν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ἤρχοντο μετ' ὄχλου, οὐδὲ φαντασίας ἐποίουν, οὐδὲ μετασχηματιζόμενοι ἐμεθώδευον· ἀλλ' ἤρκει καὶ μόνον ἐλθεῖν ἕνα, καὶ ποιῆσαι τοῦτο ὅπερ δύναται καὶ βούλεται. καὶ μάλιστα ὅτι πᾶς τὴν ἐξουσίαν ἔχων, οὐ μετὰ φαντασίας ἀναιρεῖ, οὐδὲ τοῖς ὄχλοις ἐκφοβεῖ· ἀλλ' εὐθὺς ὡς βούλεται τῇ ἐξουσίᾳ καταχρῆται· ἀλλ' οἱ δαίμονες μηδὲν δυνάμενοι, παίζουσιν ὡς ἐπὶ σκηνῆς, ἀλλάττοντες τὰς μορφὰς, καὶ τοὺς παῖδας ἐκφοβοῦντες, τῇ τῶν ὄχλων φαντασίᾳ καὶ τοῖς σχηματισμοῖς· ἐξ ὧν μᾶλλον καταφρονεῖσθαι ὡς ἀσθενεῖς ὀφείλουσιν εἶναι. ὁ γοῦν ἀληθινὸς Ἄγγελος ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Κυρίου κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, οὐ χρείαν ἔσχεν ὄχλων, οὐ φαντασίας τῆς ἔξωθεν, οὐ κτύπων, οὐ κρότων· ἀλλ' ἠρέμα τῇ ἐξουσίᾳ ἐκέχρητο, καὶ ἀνεῖλεν εὐθὺς ἑκατὸν ὀγδοήκοντα πέντε χιλιάδας. οἱ δὲ μηδὲν δυνάμενοι δαίμονες, οἷοί εἰσιν οὗτοι, κἂν ταῖς φαντασίαις ἐκφοβεῖν μόνον πειράζουσιν. ἐὰν δέ τις τὰ τοῦ Ἰὼβ λογίσηται, καὶ εἴπῃ· διὰ τί νῦν ἐξελθὼν ὁ διάβολος πάντα κατ' αὐτοῦ πεποίηκε; καὶ τῶν μὲν ὑπαρχόντων αὐτὸν ἐψίλωσε, τὰ δὲ τέκνα ἀνεῖλε, καὶ ἐκεῖνον ἔπαισεν ἕλκει πονηρῷ; γινωσκέτω πάλιν ὁ τοιοῦτος, ὡς οὐκ ἦν ὁ διάβολος ὁ ἰσχύων.

A nec niſi mali ſtudio teneantur, ad lædendum parati; cumqve (ut Servator dixit) Joan.8.44 ab initio homicida fuerit, vitii autor diabolus: vitam ubi eam vixerimus, qvæ ipſorum deſideriis magis magiſq; adverſetur; conſtat haud prævalituros unqvam eſſe. Neqve enim locus eorum inſidiis obſtat; neqve nos amicos agnoſcunt, qvibus parcant; neqve boni amore præclare agunt; ſed ad malitiam propendent magis; nec iis tam eſt qvicqvam curæ, qvam virtutis & pietatis ſectatores lædere. Et qvia nervi omnes illis præciſi, nil præter comminationes movent. Non cunctaturi, ſi qvid eſſet virium; ſed mala confeſtim operaturi, cum voluntas ſit promta, præſertim adverſus nos. B En itaqve jam congregati, contra ipſos loqvimur; ſeqve norunt progreſſu veſtro enervari. Qvibus ſi qvid poteſtatis eſſet, nemo Chriſtianus per ipſos viveret. Execratio enim peccatori, cultura Dei. Eccl.1.32. Viribus ergo deſtituti, ipſi ſeſe vulnerant, cum minæ penitus ſint inanes. Eſt & hoc dignum conſideratione, cur minus ſint metuendi. Si qvid ipſis eſſet roboris; non cum turba irruerent, non phantaſmata objicerent, non transfigurati, ex inſidiis, qvenqvam adorirentur: ſed ſatis foret, unum aliqvem expedire qvod poſſet velletqve. Cui enim cunqve poteſtatis eſt aliqvid: non nu- C bem oculis objicit, non tumultu terrefacit: ſed ſua pro arbitrio poteſtate jamjam utitur. Sed dæmones, invalidi ad qvicqvam, velut in ſcena ludunt, mutatis formis, & pueros terrent turbarum viſis & figuris; ut jure, tanqvam imbecilles, magis contemnantur. Angelus ergo verus, a Domino 4.Reg.19.35. miſſus contra Aſſyrios non multitudine indiguit, non externis viſis, non ſtrepitu, non plauſu: ſed ſenſim uſus poteſtate, confeſtim centum octoginta qvinqve millia percuſſit. At dæmones (ſicuti jam eſt dictum) cum nihil viribus polleant, cujuſmodi ſunt hi, non niſi per viſa timorem conantur in- D cutere. Qvod ſi, cõſiderato qvis Jobi exem- Job.1.2. plo, dicat, cur diabolus contra illum egreſſus, nihil non potuit? bonis ipſum ſpoliavit, liberos ejꝰ interemit, ulcere illum peſſimo percuſſit. Is ſciat, nõ fuiſſe hanc diaboli vim,

A ſed Dei, qvi Jobum illi, ut probaretur, tradidit. Nimirum qvia nihil per ſe potuit; petiit, impetravitqve. Qvare hinc etiam hoſtis fit contemtior, qvi ne volens qvidem ulli juſto qvicqvam intentare poteſt: nam ſi poſſet, non petiiſſet. Petendo autem non ſemel, ſed iterum ſuam oſtendit infirmitatem, & qvam impotens ſit. Neqve porro mirum, adverſus Jobum nihil ipſum valuiſſe? cum nec jumentis perniciem, niſi Deo permittente, afferre potuerit. Qvid qvod neqve in porcos aliqva ipſi poteſtas eſt. Rogabant enim

Matth.8.31. (ut in Evangelio ſcriptum eſt) Dominum, dicentes: Permitte nobis abire in gregem porcorum. Qvod ſi nihil ei eſt in

B porcos imperii: multo minus in hos, qvi ad Dei imaginem facti ſunt, dominabitur. Solus igitur Deus timendus eſt; illi ſpernendi, & neqvaqvam metuendi. Qvin, qvanto plura intentant, tanto ardentius aſceticæ nos dedamus. Armat enim adverſus illos & munitiſſimnm reddit vita ſincera & in Deum fides. Metu ergo ipſos percellit aſcetarum jejunium, pervigilationes, preces, manſvetudo, tranqvillitas (animi) pecuniæ atqve inanis gloriæ contemtus humilitas mentis, amor pauperum, miſericordia, iræ vacuitas, & præ cæteris pie-

C tas in Chriſtum. Ideo namqve nihil intentatum relinqvunt, ne ſint qvi ipſos conculcent. Norunt qvippe gratiam fidelibus a Servatore noſtro datam, cum inqvit;

Luc.10.19. Ecce, dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpētes & ſcorpiones. & ſuper omnem virtutem inimici. Dum itaqve futura ſe prædicere ſimulant, ne qvis uſurpet. Sæpe enim fratrum adventum prænunciant, dies aliqvot: & hi ſane veniunt. Sed hoc ab illis fit, non ratione aliqva auditorum habita: verum ut fidem ſibi habere perſvadeant, itaqve velut mancipatos diſperdant.

D Qvocirca non ſunt audiendi, ſed exturbandi; iisqve nihil nobis hac arte opus eſſe, dicendum. Qvid enim admirabile, cum ipſis ſubtiliora, qvam hominibus, ſint corpora, ſi qvos iter ingredi videant, curſu antevertere, & annunciare? idem & eqves poſſit, peditem prævertendo. Qvare neqve in hoc ſunt admiratione digni. Nihil enim

Dan.13.42. prius, qvam ſit factum, norunt: eſtqve ſolus Deus, qvi novit omnia, anteqvam fiant.

A ἀλλ᾽ ὁ Θεὸς ὁ παραδιδοὺς αὐτῷ πρὸς πεῖραν τὸν Ἰώβ. ἀμέλει μηδὲν δυνάμενος ποιῆσαι, ᾔτησε καὶ ἔλαβεν. ὥστε καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον καταγνωστέος ἐστὶν ὁ ἐχθρὸς, ὅτι καὶ τοι θέλων, οὐδὲ καθ᾽ ἑνὸς ἴσχυσεν ἀνθρώπου δικαίου. εἰ γὰρ ἴσχυσεν, οὐκ ἂν ᾔτησεν. αἰτήσας δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, φαίνεται ἀσθενὴς καὶ μηδὲν δυνάμενος. καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ κατὰ τοῦ Ἰὼβ οὐκ ἴσχυσεν· ὅπουγε οὐδὲ κατὰ τῶν κτηνῶν αὐτοῦ ἐγένετο ὄλεθρος, εἰ μὴ συγχωρήσας ἦν ὁ Θεός. ἀλλ᾽ οὐδὲ κατὰ χοίρων ἔχει τὴν ἐξουσίαν. παρεκάλουν γὰρ, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται, τὸν Κύριον, λέγοντες· ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τοὺς χοίρους. εἰ δὲ μηδὲ κατὰ χοίρων ἔχουσιν ἐξουσίαν, πολλῷ μᾶλλον τῶν κατ᾽ εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένων ἀνθρώπων οὐ κυριεύουσι. τὸν Θεὸν ἄρα μόνον φοβεῖσθαι δεῖ· τούτων δὲ καταφρονεῖν, καὶ μηθ᾽ ὅλως αὐτοὺς δεδιέναι. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὅσον ταῦτα ποιοῦσιν, ἐπιτείνωμεν ἡμεῖς τὴν ἄσκησιν. μέγα γὰρ ὅπλον ἐστὶ κατ᾽ αὐτῶν, βίος ὀρθὸς καὶ ἡ πρὸς Θεὸν πίστις. φοβοῦνται γοῦν τῶν ἀσκητῶν τὴν νηστείαν, τὴν ἀγρυπνίαν, τὰς εὐχὰς, τὸ πρᾶον, τὸ ἥσυχον, τὸ ἀφιλάργυρον, τὸ ἀκενόδοξον, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὸ φιλόπτωχον, τὰς ἐλεημοσύνας, τὸ ἀόργητον, καὶ προηγουμένως, τὴν εἰς τὸν Χριστὸν εὐσέβειαν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πάντα ποιοῦσιν, ἵνα μὴ ἔχωσι τοὺς καταπατοῦντας αὐτούς. ἴσασι γὰρ τὴν κατ᾽ αὐτῶν δοθεῖσαν χάριν τοῖς πιστοῖς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος αὐτοῦ· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. διὸ τοίνυν καὶ προλέγειν ὑποκρίνονται, μὴ προσποιεῖσθαι τις. πολλάκις γὰρ πρὸ ἡμερῶν λέγουσι, τοὺς μεθ᾽ ἡμέρας ἀπαντῶντας ἀδελφούς. καὶ ἔρχονται μὲν ἐκεῖνοι. ποιοῦσι δὲ τοῦτο οὐ τοι, οὐ κηδόμενοι τῶν ἀκουόντων· ἀλλ᾽ ἵνα πιστεύειν αὐτοῖς πείσωσιν αὐτούς· καὶ τότε λοιπὸν ὑποχειρίους ἔχοντες, ἀπολέσωσιν. ὅθεν οὐ δεῖ προσέχειν αὐτοῖς· ἀλλὰ καὶ λέγοντας ἀνατρέπειν χρὴ, ὅτι μὴ χρείαν ἔχομεν ἡμεῖς τούτων. τί γὰρ θαυμαστὸν, εἰ λεπτοτέροις χρώμενοι σώμασι μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἀρξαμένους ὁδεύειν ἑωρακότες, προλαμβάνουσι τῷ δρόμῳ καὶ ἀπαγγέλλουσι. τοῦτο καὶ ἱππεύς τις ἐπικαθήμενος προλέγει, προλαμβάνων τὸν ὁδεύοντα τοῖς ποσίν. ὥστε οὐδ᾽ ἐν τούτῳ χρὴ θαυμάζειν αὐτούς. οὐδὲν γὰρ τῶν μὴ γενομένων προγινώσκουσιν· ἀλλὰ μόνος ὁ Θεός ἐστιν ὁ πάντα γινώσκων πρὶν γενέσεως αὐτῶν.

οὗτοι δὲ ἃ βλέπουσιν, ὡς κλέπται, προτρέχοντες ἀπαγγέλλουσιν. πόσοις νῦν τὰ ἡμῶν; καὶ ὅτι συνήλθομεν, καὶ ὁμιλοῦμεν κατ' αὐτῶν σημαίνουσι, πρὶν παρ' ἡμῶν τις ἀπελθὼν ἀπαγγείλῃ. τοῦτο δὲ καὶ πᾶς τις ταχυδρόμος ποιῆσαι δύναται, προλαβὼν τὸν βραδύναντα. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτό ἐστιν. ἄν τις ἄρξηται περιπατεῖν ἀπὸ τῆς Θηβαΐδος, ἢ ἀπό τινος ἄλλης χώρας, πρὶν μὲν ἄρξηται περιπατεῖν, οὐκ ἴσασιν εἰ περιπατήσει· περιπατοῦντα δὲ τοῦτον ἑωρακότες, προτρέχουσι, καὶ πρὶν αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀπαγγέλλουσι. καὶ οὕτω συμβαίνει τούτους μεθ' ἡμέρας ἐλθεῖν· πολλάκις δὲ τῶν περιπατούντων ὑποστρεφόντων, ἐψεύσαντο αὐτοί. οὕτω καὶ περὶ τοῦ ποταμίου ὕδατός ἐστιν, ὅτε φλυαροῦσιν. ἑωρακότες γὰρ πολλοὺς ὑετοὺς γινομένους ἐν τοῖς τῆς Αἰθιοπίας μέρεσι, καὶ εἰδότες ὡς ἐξ ἐκείνων ἡ πλημμύρα τοῦ ποταμοῦ γίνεται, πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ ὕδωρ, προτρέχοντες λέγουσι. τοῦτο δ' ἂν καὶ ἄνθρωποι εἰρήκασιν, εἰ τοσοῦτον ἐδύναντο δραμεῖν ὅσον ἐκεῖνοι. καὶ ὥσπερ ὁ σκοπὸς τοῦ Δαβὶδ ἀνερχόμενος εἰς ὑψηλὸν, μᾶλλον τοῦ κάτω μένοντος προέβλεπε τὸν ἐρχόμενον· καὶ αὐτὸς δὲ προτρέχων ἔλεγε πρὸ τῶν ἄλλων οὐ τὰ μὴ γινόμενα, ἀλλὰ τὰ ἤδη ὁδεύοντα καὶ γινόμενα· οὕτω καὶ οὗτοι κάμνειν αἱροῦνται, καὶ σημαίνουσιν ἀλλήλοις, ἵνα μόνον ἀπατῶνται. ἂν μέντοι ἡ πρόνοια μεταξύ τι βουλεύσηται περὶ τῶν ὑδάτων, ἢ τῶν ὁδευόντων· ἔξεστι γὰρ αὐτῇ· ἐψεύσαντο οἱ δαίμονες, καὶ ἠπατήθησαν οἱ προσεσχηκότες αὐτοῖς. οὕτω συνέστη τὰ τῶν Ἑλλήνων μαντεῖα, καὶ οὕτως ἐπλανήθησαν οἱ παρὰ τῶν δαιμόνων τὸ πρίν. ἀλλὰ καὶ οὕτω πέπαυται λοιπὸν ἡ πλάνη. ἦλθε γὰρ ὁ Κύριος ὁ σὺν αὐτῇ τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, καὶ τοὺς δαίμονας καταργήσας. οὐδὲν γὰρ γινώσκουσιν ἀφ' ἑαυτῶν. ἀλλ' ὡς κλέπται, ἃ παρ' ἄλλοις ὁρῶσι, ταῦτα διαβάλλουσι· καὶ μᾶλλον στοχασταί εἰσιν ἢ προγνῶσαι. διὸ κἂν ἀληθῆ ποτε τοιαῦτα λέγουσι, μηδ' οὕτως αὐτοὺς θαυμαζέτω τις. καὶ γὰρ καὶ ἰατροὶ πεῖραν ἔχοντες τῶν νοσημάτων, ἐπειδὰν θεωρήσωσιν ἐν ἄλλοις τὴν αὐτὴν νόσον, πολλάκις στοχαζόμενοι ἀπὸ τῆς συνηθείας προλέγουσι. καὶ κυβερνῆται δὲ καὶ γεωργοὶ, πάλιν ἀπὸ τῆς συνηθείας βλέποντες τὴν τοῦ ἀέρος κατάστασιν, προλέγουσιν ἢ χειμῶνα, ἢ εὔδιον ἀέρα ἔσεσθαι· καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἐκ θείας προνοίας αὐτοὺς ἄν τις εἴποι προλέγειν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πείρας καὶ τῆς συνηθείας.

A Illi, qvi cernunt, tanqvam impoſtores furtim præcurrendo qvam multis jam qvæ inter nos geruntur, referant, (qvis dubitet?) & conveniſſe nos, & contra ipſos colloqvi, ſignificant, priusqvam a nobis diſceſſurus qvis idem narret. Qvod nemo non velociter currendo, & cunctatorem prævertendo, ſimiliter poſſet. Hoc ita intelligo. Si qvis e Thebaide aut ex alia qvadam regione ambulare inſtituerit; ambulaturum neſciunt prius, qvam initium fiat: ambulantem ubi viderunt, præcurrunt, ejusqve adventum annunciant; itaqve poſt dies aliqvot is advenit. B Sæpe autem numero illi ipſi ſunt mentiti, qvod pedem egreſſus revocaſſet. Pariter nugantur nonnunqvam de fluminum exundationibus. Cum enim in Æthiopiæ partibus crebros incidiſſe imbres perſpexerunt, indeqve conjecerunt, fluvium exundaturum eſſe: id curſu accelerato, anteqvam in Ægypto accidat, indicant. Qvod neqve homini eſſet difficile præſtitu, ſi eadem ad curſum velocitate valeret. Et qvemadmodum Davidis ſpeculator, conſcenſo loco edito, facilius & prior vidit venientem, qvam qvi inferius ſubſiſtit; & ipſe ante alios, percurrens, non infecta, ſed qvæ jam jam fierent, indica- C vit: ita & illi (dæmones) dicuntur laborare, & alii aliis referre, tantum ad decipiendum. Qvod ſi divina providentia neqve exundatio aqvarum ſubſecuta, neqve viator confecit iter: tum illi mentiti, qviqve ipſis auſcultarunt, decepti ſunt. Talia fuerunt Græcorum oracula, neqve aliter a dæmonibus fuerunt olim homines in errorem pertracti. Cui ſic tandem occurſum eſt. Venit (in terram) Dominus, qvi dæmonas cum errorum figmentis e medio ſuſtulit. Nihil nam- D qve ipſi ex ſe norunt: ſed qvæ apud alios cernunt, ceu fures carpunt: & magis conjiciunt, qvam futurorum ſunt præſcii. Nam etiam medici, morborum peritia, cognito in aliis morbo ſimili, divinant ſæpe qvadam conſuetudine. Naviculari qvoqve & agricolæ, more ſuo, cœli obſervata temperatione, aut tempeſtatem aut ſerenitatem prædicunt; neqve id divinæ ipſorum providentiæ adſcribimus, ſed conſuetudini & experientiæ.

2. Reg. 13. 34.

Unde, ut aliqvando eadem conjectura dicant dæmones; non propterea ſunt admiratione, & qvibus auſcultetur, digni. Qvis enim inde ad auditores redit fructus, ex iſtis dies aliqvot ante, ventura ſcire? aut qvid opus, talia cognoſcere, tametſi vera ſint? Neqve enim virtutem id conciliat, neqve certum bonæ indolis indicium. Nemo namqve noſtrum judicatur, aut reus peragitur, qvod aliqvid ignorarit: nec qviſqvam beatus prædicatur, qvod tale qvid didicerit aut cognorit. Sed in his judicium eſt unicuiqve ſubeundum, ſi fidem retinuerit, & mandata pro eo ac par eſt, obſervarit. Non igitur iſta ſunt magnificanda: ſed exercitationi & laboribus vacandum; non ut præſciamus qvid, verum ut præclara vitæ functione Deo probemur: eſtqve orandum, non pro futurorum ſcientia, tanqvam pro exantlatorum laborum mercede; ſed ut nobis Dominus in victoria, cum diabolo conflicturis, reportanda ne deſit. Qvod ſi omnino præſcientiæ cura nobis eſt aliqva: mente ſimus pura. Perſuaſiſſimum enim habeo, animum a perturbationum ſordibus vacuum, & natura conſtantem, dono perſpicacitatis imbutum, longe plura, & remotiora qvam dæmones, proſpicere poſſe, Domino ipſi revelante.

4.Reg.5.26. 6.17. Qvalis fuit Eliſæi animus; qvi & puerum Gieze vidit, & exercitum (Angelorum) ſibi adſtantem conſpicatus eſt. Cum itaqve nocte adventant, futura nunciaturi; aut pro Angelis ſeſe venditant: ne audiatis, mentiuntur enim. Sin vitam laudant aſceticam, voſqve beatos pronunciant: neqve præbeatis aures, neqve omnino illis ſubjiciamini: ſed ipſi potius vos & domum veſtram figura crucis munite, & precationi vacate; tum eos evaneſcere videbitis. Timidi enim ſunt, crucisqve Domini ſignum admodum reformidant: cum Servator illos in cruce expoliarit & * palam traduxerit. (Coloſſ.2.15. * oſtentui habuerit.) Qvi ſi impudentius reſtiterint, exultantes, & alia atqve alia forma vobis apparentes: ne expaveſcatis, neqve terreamini, neqve ipſis tanqvam bonis animum attendite, internoſcere enim bonorum & malorum præſentiam, divina ope, facile poſſumus. Sanctorum ſiqvidem (Angelorum) apparitio nihil perturbati habet; (Matt.12.19.) Non enim contendet neqve clamabit, neqve audiet aliqvis in plateis vocem eorum: ſed ita ſit placide, ita leniter; ut animo gaudium illico, exultationem & fiduciam afferat.

A ὅθεν εἰ καὶ οἱ δαίμονες τὰ αὐτά ποτε στοχαζόμενοι λέγουσι, μὴ μέντοι διὰ τοῦτό τις αὐτοὺς θαυμαζέτω, μηδὲ προσεχέτω τούτοις. τί γὰρ χρήσιμον τοῖς ἀκούουσι, τὸ εἰδέναι πρὸ τούτων τῶν ἡμερῶν τὰ ἐρχόμενα; ἢ ποία σπουδὴ τὰ τοιαῦτα γινώσκειν, κἂν ἀληθῶς γινώσκῃ; οὐ γὰρ ἀρετῆς τοῦτο ποιητικόν, οὐδὲ ἤθους ἀγαθοῦ, πάντως ἐστὶ τοῦτο γνώρισμα. οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν κρίνεται * διά τι οὐκ οἶδεν, καὶ οὐδεὶς μακαρίζεται, ὅτι μεμάθηκε καὶ ἔγνω· ἀλλ' ἐν τούτοις ἕκαστος ἔχει τὴν κρίσιν, εἰ τὴν πίστιν τετήρηκε, καὶ τὰς ἐντολὰς γνησίως ἐφύλαξεν. B ὅθεν οὐ δεῖ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι ταῦτα· ἀσκεῖσθαι δὲ καὶ πονεῖν· οὐχ ἵνα προγινώσκωμεν, ἀλλ' ἵνα Θεῷ καλῶς πολιτευόμενοι ἀρέσωμεν. εὔχεσθαί τε χρή, οὐχ ἵνα προγινώσκωμεν, οὐδὲ τοῦτον τῆς ἀσκήσεως ἀπαιτεῖν μισθόν· ἀλλ' ἵνα συνεργὸς ἡμῖν εἰς τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην ὁ Κύριος γένηται. εἰ δὲ ἅπαξ καὶ τοῦ προγινώσκειν ἡμῖν μέλει, καθαρεύωμεν τῇ διανοίᾳ. ἐγὼ γὰρ πιστεύω, ὅτι καθαρεύουσα ψυχὴ πανταχόθεν, καὶ κατὰ φύσιν ἑστῶσα, δύναται, διορατικὴ γενομένη, πλείονα C καὶ μακρότερα βλέπειν τῶν δαιμόνων, ἔχουσα τὸν ἀποκαλύπτοντα Κύριον αὐτῇ. οἵα ἦν ἡ τοῦ Ἐλισσαίου βλέπουσα τὸν Γιεζῆ, καὶ ὁρῶσα τὰς παρ' αὐτὴν ἑστώσας δυνάμεις. ὅταν τοίνυν νυκτὸς ἔρχωνται πρὸς ἡμᾶς, καὶ θέλωσι τὰ μέλλοντα λαλεῖν· ἢ λέγωσιν, ἡμεῖς ἐσμεν οἱ Ἄγγελοι· μὴ προσέχετε, ψεύδονται γάρ. ἂν δὲ καὶ ἐπαινῶσι τὴν ἄσκησιν ὑμῶν καὶ μακαρίζωσιν ὑμᾶς· μήτε ὑπακούετε, μήτε ὅλως προσποιεῖσθε τούτοις. σφραγίζετε δὲ μᾶλλον ἑαυτοὺς καὶ τὸν οἶκον, καὶ εὔχεσθε· καὶ ὄψεσθε αὐτοὺς γινομένους ἀφανεῖς, δειλοὶ γάρ εἰσι, D καὶ πάνυ φοβοῦνται τὸ σημεῖον τοῦ κυριακοῦ σταυροῦ· ἐπειδήπερ ἐν αὐτῷ τούτους ἀποδυσάμενος, παρεδειγμάτισεν ὁ Σωτήρ. ἐὰν δὲ καὶ ἀναιδέστερον στήκωσιν, ἐξορχούμενοι καὶ ποικιλλόμενοι ταῖς φαντασίαις· μὴ δειλιάσητε, μηδὲ πτήξητε, μηδὲ ὡς καλοῖς αὐτοῖς προσέχητε· καὶ γὰρ τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν φαύλων παρουσίαν εὐχερὲς καὶ δυνατόν ἐστι διαγνῶναι, τοῦ Θεοῦ διδόντος οὕτως. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἁγίων ὀπτασία οὐκ ἔστι τεταραγμένη. οὐκ ἐρίσει γάρ, οὔτε κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις τῆς φωνῆς αὐτῶν. ἡσύχως δὲ καὶ πρᾴως γίνεται οὕτως, ὡς εὐθὺς χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν καὶ θάρσος ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ.

Digitized by Google

ἔστι γὰρ μετ' αὐτῶν ὁ Κύριος· ὅς ἐστιν ἡμῶν μὲν χαρά, τοῦ δὲ Θεοῦ πατρὸς δύναμις. οἵτε λογισμοὶ αὐτῆς, ἀτάραχοι καὶ ἀκύμαντοι διαμένουσιν· ὥστε καταυγαζομένην αὐτὴν ὑπ' αὐτῆς τοὺς φαινομένους θεωρεῖν. καὶ γὰρ πόθος τῶν θείων καὶ τῶν μελλόντων αὐτῇ ἐπεισέρχεται, καὶ θελήσει πάντως συναφθῆναι τούτοις, εἰ ἀπήρχετο μετ' αὐτῶν. ἐὰν δὲ καί, ὡς ἄνθρωποι τινὲς φοβηθῶσι τὴν τῶν καλῶν ὀπτασίαν, ἀφαιροῦσιν οἱ φαινόμενοι τὸν φόβον, παρ' αὐτὰ τῇ ἀγάπῃ· ὡς ἐποίησε Γαβριὴλ τῷ Ζαχαρίᾳ. καὶ ὁ φανεὶς Ἄγγελος ἐν τῷ θείῳ μνημείῳ ταῖς γυναιξί. καὶ τοῖς ποιμέσι λέγων ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, μὴ φοβεῖσθε. ἔστι γὰρ ὁ φόβος ἐκείνων, οὐ κατὰ δειλίαν ψυχῆς· ἀλλὰ κατ' ἐπίγνωσιν τῆς τῶν κρειττόνων παρουσίας. τοιαύτη μὲν οὖν ἡ τῶν ἁγίων ὀπτασία. ἡ δὲ τῶν φαύλων ἐπιδρομὴ καὶ φαντασία τεταραγμένη, μετὰ κτύπου καὶ ἤχου καὶ κραυγῆς· οἵα ἂν γένοιτο νεωτέρων ἀπαιδεύτων καὶ λῃστῶν κίνησις. ἐξ ὧν γίνεται δειλία ψυχῆς, τάραχος καὶ ἀταξία λογισμῶν, κατήφεια, μῖσος πρὸς τοὺς ἀσκητάς, ἀκηδία, λύπη, μνήμη τῶν οἰκείων, καὶ φόβος θανάτου· καὶ λοιπόν, ἐπιθυμία κακῶν, ὀλιγωρία πρὸς τὴν ἀρετήν, καὶ τοῦ ἤθους ἀκαταστασία. ὅταν τοίνυν θεωρήσαντές τινες φοβηθῆτε, ἐὰν μὲν εὐθὺς ὁ φόβος ἀφαιρεθῇ, καὶ ἀντ' ἐκείνου γένηται χαρὰ ἀνεκλάλητος, καὶ εὐθυμία, καὶ θάρσος, καὶ ἀνάκτησις, καὶ τῶν λογισμῶν ἀταραξία, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα προεῖπον, ἀνδρία τε καὶ ἀγάπη εἰς τὸν Θεόν; θαρσεῖτε καὶ εὔχεσθε· ἡ γὰρ χαρὰ καὶ ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς, δείκνυσι τοῦ παρόντος τὴν ἁγιότητα. οὕτως Ἀβραὰμ ἰδὼν τὸν Κύριον ἠγαλλιάσατο· καὶ Ἰωάννης, γενομένης φωνῆς παρὰ τῆς Θεοτόκου Μαρίας, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει. ἐὰν δὲ φανέντων τινῶν ταραχὴ γένηται, καὶ κτύπος ἔξωθεν, καὶ φαντασία κοσμική, καὶ ἀπειλὴ θανάτου, καὶ ὅσα προεῖπον· γινώσκετε ὅτι φαύλων ἐστὶν ἡ ἔφοδος. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο γνώρισμα ὑμῖν ἔστω, ὅτ' ἂν τινῶν ἐπιμένῃ δειλιῶσα ἡ ψυχή, παρουσία τῶν ἐχθρῶν ἐστιν. οὐ γὰρ ἀφαιροῦσι τὴν δειλίαν τὴν τοιαύτην οἱ δαίμονες· ὥσπερ πεποίηκεν ὁ μέγας Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ Ζαχαρίᾳ, καὶ ὁ φανεὶς ἐν τῷ μνημείῳ ταῖς γυναιξίν· ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ἴδωσι δειλιῶντας, αὐξάνουσι τὰς φαντασίας, ἵνα μειζόνως αὐτοὺς καταπλήξωσι· καὶ λοιπὸν ἐπιβάντες, προσπαίζωσι λέγοντες, πεσόντες προσκυνήσατε. τοὺς μὲν οὖν Ἕλληνας οὕτως ἠπάτησαν·

A Cum ipſis namque eſt Dominus; qui noſtrum eſt gaudium, & Dei patris potentia. Suntque tum animi cogitata nulli perturbationi obnoxia, minimeque fluctuant; ut illuminatus ille eos qui apparent contempletur; & deſiderio rerum divinarum & futurarum. his prorſus adjungit & abituris comes eſſe concupiſcat. Ac ut nonnulli, homines quippe, viſis Angelis bonis paveant: hi metum illis dilectione extemplo adimunt. Id quod Gabriel fecit Zachariæ, & in ſacro monumento viſus Angelus mulieribus, quique paſtoribus dixit in Evangelio, Nolite timere. Metus enim illorum non ab animi pavore, B ſed ob præſtantioris naturæ præſentiam oritur. Apparatio igitur bonorum Angelorum hujus eſt modi. At malorum incurſus & viſio, confuſionis plena, cum ſtrepitu, ſonitu, & vociferatione: cujusmodi eſt adoleſcentum rudiorum & latronum tumultus. Unde animi timiditas, turbatio, & confuſio cogitationum, vultus demiſſio & triſtitia, odium in Aſcetas, acedia, animi ægritudo, propinquorum recordatio, mortis metus: & de reliquo, vitii cupiditas, virtutis contemptus, morum inconſtantia. Viſio eitaque territi, ſi timor mox faceſſat, & ſubſequatur gaudium incredibile, animi C tranquillitas, fiducia, virium recreatio, mens pacata, & quæ dixi prius alia, fortitudo, amor erga Deum: bono animo eſtote atq; oratote. Lætitia enim, atq; ille animi ſtatus, de præſentis ſanctitate teſtantur. Sic Abraam viſo Domino, exultavit: & Joannes, edita voce a Maria Deipara, lætus exultavit. Quod ſi quibusdam viſis, exiſtat turbæ, & ſtrepitus externus, & phantaſia mundana, minæ mortis, & quæ antea cunque dixi: impetum malorum hoſtilem eſſe ſcitote: remque ita ſe habere, argumento ſit metus quorundam in animis permanens, neque enim illo D dæmones liberant (ut Archangelus ille magnus Gabriel timore liberavit Mariam & Zachariam, & mulieres Angelus, qui in Chriſti ſepulchro ipſis apparuit:) ſed cum metuere vident; phantaſias augent, quo majorem ipſis terrorem injiciant, & adorti derideāt poſtea, dicantq. proſtrati adoratote. Quo pacto gentes in fraudē impulerūt,

1.Cor.1.24
Luc.1.13.
Mat.28.5.
Luc.2.10.
Ioan 8.56.
Luc.1.41.
Luc 1.30.
Mat.28.5.

ab iis falſo pro Diis habiti. Nos autem a diabolo circumveniri non eſt paſſus Dominus, cum ſimilia ſibi intentantem increpat his verbis: Vade retro me, Satana; Luc.4,8. Scriptum eſt enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. Qvare verſipellis iſte magis magisqve contemnatur ac pro nihilo habeatur. Qvod enim dixit Dominus, noſtrum in commodum protulit: ut dæmones auditis e nobis ejuscemodi verbis, exturbentur propter Dominum, qvi iis ipſis illos increpavit. Neqve vero ejectione dæmonum eſt gloriandum; neqve ob curationem qvamcunqve morborum ſuperbiendum: neqve eum qvi dæmones expellit, ſolum admirari; neqve eum, qvi idem neqvit, aſpernari debemus; ſed uniuscujusqve exercitatione virtutum cognita, eam aut imitemur & æmulemur; aut ſuperare etiam nitamur. Signa enim facere; non noſtrum, ſed Domini Servatoris, opus eſt. Ideo dixit diſcipulis; In hoc Luc.10,20. nolite gaudere, qvia ſpiritus vobis ſubjiciuntur: gaudete autem, qvod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. Nominum namqve in cœlis ſcriptio, virtutis ac vitæ noſtræ eſt teſtimonium: expulſio autem dæmonum, donum eſt gratuitum noſtri Servatoris. Unde iis, qvi non in virtute, ſed in ſi- Mat.7,22. gnis gloriati dixerunt; Domine nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? reſpondit, (Amen dico vobis,) Nunqvam novi vos. Non enim novit Dominus vias impiorum. Summa, Orandum, qvemadmodum prius a me dictum, pro impetranda gratia diſ- 1.Cor.12.10. cernendi ſpiritus; Ne (ut ſcriptum eſt) o- * Circumferamini. mni vento * credamus. Eqvidem tacere Eph.4,14. jam, nec qvicqvam de me dicere, malim, his contentus ſolis. At ne ſimpliciter iſta me putetis, ſed expertum ac vere narraſſe, credatis; propterea (licet ſiam qvaſi inſipiens; veruntamen Dominus, qvi audit, novit conſcientiæ puritatem; meqve non mea cauſa, ſed veſtri amoris & cohortationis gratia, qvas viderim dæmonum machinas recenſere) eadem repeto. Qvoties illi beatum me dixere, ego ipſos in nomine Domini ſum execratus: qvoties alluvionem prædixere: qvibus ego; Ecqvid hoc ad vos? Venerunt aliqvando minitantes, meqve tan-

A οὕτω γὰρ ἐνομίσθησαν ψευδώνυμοι θεοί. ἡμᾶς δὲ ὁ Κύριος οὐ συνεχώρησεν ἀπατηθῆναι παρὰ τοῦ διαβόλου, ὁπηνίκα τὰς τοιαύτας αὐτῷ ποιοῦντι φαντασίας ἐπιτιμῶν εἴρηκεν· ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ· γέγραπται γὰρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. μᾶλλον οὖν καὶ μᾶλλον ὁ πανοῦργος καταφρονείσθω παρ' ἡμῶν· ὃ γὰρ εἴρηκεν ὁ Κύριος, τοῦτο ὑπὲρ ἡμῶν πεποίηκεν· ἵνα καὶ παρ' ἡμῶν ἀκούοντες οἱ δαίμονες τὰς τοιαύτας φωνὰς, ἀνατρέπωνται διὰ τὸν Κύριον, τὸν B ἐν ταύταις αὐτοῖς ἐπιτιμήσαντα. οὐ δεῖ δ' ἐπὶ τῷ δαίμονας ἐκβάλλειν, καυχᾶσθαι, οὐδ' ἐπὶ ταῖς θεραπείαις ἐπαίρεσθαι· οὐδὲ τὸν μὲν ἐκβάλλοντα δαιμόνια θαυμάζειν μόνον, τὸν δὲ μὴ ἐκβάλλοντα ἐξουθενεῖν· ἑκάστου δὲ τὴν ἄσκησιν καταμανθανέτω τις, καὶ ἢ μιμείσθω καὶ ζηλούτω, ἢ διορθούσθω. τὸ γὰρ ποιεῖν σημεῖα, οὐχ ἡμῶν· τοῦ δὲ Σωτῆρός ἔργον ἐστί. τοῖς γοῦν μαθηταῖς ἔλεγε· μὴ χαίρετε, ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑποτάσσεται· ἀλλ' ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς. τὸ μὲν γὰρ ἐν οὐρανῷ γεγράφθαι τὰ ὀνόματα, μαρτύριόν ἐστι τῆς ἡμῶν ἀρετῆς καὶ τοῦ βίου· τὸ δὲ ἐκβάλλειν δαίμονας, τοῦ δεδωκότος Σωτῆ- C ρός ἐστιν ἡ χάρις αὕτη. ὅθεν τοῖς μὴ ἐν ἀρετῇ, ἀλλ' ἐν σημείοις καυχωμένοις καὶ λέγουσι· Κύριε, οὐ ἐν τῷ σῷ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν; καὶ ἐν τῷ σῷ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν; ἀπεκρίνατο· ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. οὐ γὰρ γινώσκει Κύριος τὰς ὁδοὺς τῶν ἀσεβῶν. καθόλου δὲ εὔχεσθαι δεῖ, καθὰ προεῖπον, λαμβάνειν χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων· ἵνα, καθὼς γέγραπται, μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύωμεν. ἐβουλόμην μὲν οὖν σιωπῆσαι, καὶ μηδὲν ἐξ ἐμαυτοῦ λέγειν, ἀρκεῖσθαι δὲ μόνοις τούτοις. ἵνα δὲ μὴ νομίσητε ταῦτα λέγειν ἁπλῶς, ἀλλ' ἀπὸ πεί- D ρας καὶ ἀληθείας πιστεύσητε ταῦτά με διηγεῖσθαι· διὰ τοῦτο, κἂν ὡς ἄφρων γένωμαι· ἀλλ' οἶδεν ὁ ἀκούων Κύριος τὸ συνειδὸς καθαρὸν, καὶ ὅτι οὐ δι' ἐμαυτὸν, διὰ δὲ τὴν ὑμῶν ἀγάπην χάριν καὶ προτροπῆς, ἃ εἶδον τῶν δαιμόνων ἐπιτηδεύματα, ταῦτα πάλιν λέγω. ποσάκις ἐμακάρισάν με, κἀγὼ κατηρασάμην αὐτοὺς ἐν ὀνόματι Κυρίου· ποσάκις προειρήκασι περὶ τοῦ ποταμίου ὕδατος, κἀγὼ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγον, καὶ ὑμῖν τί περὶ τούτου μέλει; ἦλθόν ποτε ἀπειλοῦντες, καὶ ἐκύκλωσάν με ὡς στρα-

Digitized by Google

ςρατιῶται μετὰ πανοπλίας καὶ ἵππων. καὶ ἄλλοτε θηρίων καὶ ἑρπετῶν ἐπλήρωσαν τὸν οἶκον· κἀγὼ ἔψαλλον· Οὗτοι ἐν ἅρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις· ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα, καὶ ταῖς εὐχαῖς ἀνετράπησαν ἐκεῖνοι. ἦλθόν ποτε ἐν σκοτίᾳ φωτὸς ἔχοντες φαντασίαν, καὶ ἔλεγον· ἤλθομεν φᾶναί σοι Αντώνιε. ἐγὼ δὲ καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, ηὐχόμην. καὶ εὐθὺς ἐσβέσθη τὸ φῶς τῶν ἀσεβῶν. καὶ μετὰ μῆνας ὀλίγους, ἦλθον ὡς ψάλλοντες, καὶ λαλοῦντες ἀπὸ τῶν γραφῶν· ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον. ἔσεισάν ποτε τὸ μοναστήριον, ἐγὼ δὲ ηὐχόμην ἀκίνητος μένειν τῷ φρονήματι. καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐλθόντες, ἐκρότουν, ἐσύριζον, ὠρχοῦντο· ὡς δὲ ηὐχόμην, καὶ ἀνεκείμην ψάλλων κατ' ἐμαυτὸν· εὐθὺς ἤρξαντο θρηνεῖν καὶ κλαίειν, ὥσπερ ἐξατονήσαντες. ἐγὼ δὲ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, τὸν καθελόντα καὶ παραδειγματίσαντα τὴν τόλμαν καὶ τὴν μανίαν αὐτῶν. ἐφάνη δέ ποτε δαίμων ὑψηλὸς λίαν μετὰ φαντασίας, καὶ τετόλμηκεν εἰπεῖν· ἐγώ εἰμι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ· καὶ, ἐγώ εἰμι ἡ πρόνοια· τί σοι θέλεις χαρίσωμαι; ἐγὼ δὲ τότε μᾶλλον * ἐνέπτυσα κατ' αὐτοῦ, τὸν Χριστὸν ὀνομάσας, καὶ τυπῆσαι τοῦτον ἐπεχείρησα· καὶ ἔδοξα τετυφέναι. καὶ εὐθὺς ὁ τηλικοῦτος σὺν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ δαίμοσιν, ἠφανίσθη ἐν τῷ ὀνόματι Χριστοῦ. ἦλθε δέ ποτε, νηστεύοντός μου, καὶ ὡς μοναχὸς, ὁ δόλιος, ἔχων ἄρτων φαντασίαν· καὶ συνεβούλευε, λέγων· φάγε, καὶ παῦσαι τῶν πολλῶν πόνων· ἄνθρωπος εἶ καὶ σὺ, καὶ μέλλεις ἀσθενεῖν. ἐγὼ δὲ νοήσας αὐτοῦ τὴν μέθοδον, ἀνέστην εὔξασθαι· κἀκεῖνος οὐκ ἤνεγκεν, ἐξέλιπε γάρ· καὶ διὰ τῆς θύρας, ὡς καπνὸς ἐξερχόμενος ἠφανίσθη. ποσάκις ἐν τῇ ἐρήμῳ φαντασίαν ἔδειξε χρυσοῦ, ἵνα μόνον ἅψωμαι, καὶ βλέψω· ἐγὼ δὲ κατέψαλλον αὐτοῦ, κἀκεῖνος ἐτήκετο. πολλάκις ἔκοπτόν με πληγαῖς, κἀγὼ ἔλεγον· οὐδέν με χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ· καὶ μᾶλλον αὐτοὶ μετὰ ταῦτα κατέκοπτον ἀλλήλους. οὐκ ἐγὼ δὲ ἤμην ὁ παύων ἐκείνους καὶ καταργῶν· ἀλλ' ὁ Κύριος ἦν, ὁ λέγων, ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ἐγὼ δὲ, τέκνα, μνημονεύων τοῦ Ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, μετεσχημάτισα ταῦτα εἰς ἐμαυτὸν, ἵνα μάθητε μὴ ἐκκακεῖν ἐν τῇ ἀσκήσει, μηδὲ φοβεῖσθαι τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ τὰς φαντασίας. καὶ ἐπειδὴ γέγονα ἄφρων διηγούμενος, δέξασθε καὶ τοῦτο ἀ-

A qvam milites cinxerunt armatura & e-
qvitatu: aliqvando beſtiis & ſerpenti-
bus domicilium replerunt: ibi ego pſal-
lebam; Hi in curribus, & hi in eqvis: Pſal.19.8.
nos autem in nomine Domini Dei noſtri
magnificabimus: & precibus illi everſi
ſunt. Fui cum in tenebris venirent, lu-
men præ ſe ferentes, ac dicentes: Ad-
ſumus, Antoni, lumen tibi prælaturi. E-
go vero, clauſis oculis orabam, & lumen
impiorum illico fuit extinctum: Paucis
poſt menſibus, venerunt qvaſi pſallentes,
& e Scriptura loqventes; ego autem Pſal.37.14.
tanqvam ſurdus non audiebam. Qvo-
dam tempore Monaſterium qvaſſarunt:
B ego orabam, ne mens de ſede ac ſtatu di-
moveretur. Poſthæc iterum venerunt
cum plauſu & ſibilo, ſaltabantqve: me
vero ad preces devoluto, & pſallere me-
cum cœptante; flere illi & lamentari,
tanqvam viribus omnibus amiſſis; glo-
rificari ego Deum, qvi audaciam & inſa-
niam eorum abolitam oſtentui haberet.
Apparuit aliqvando mihi dæmon ſupra
modum excelſus, viſione qvadam, nec
dubitavit Dei ſe virtutem dicere, & pro-
videntiam, percunctariqve, qvid benefi-
cii cuperem in me conferri. Cui ego tum
magis inſputare, nomine Chriſti, & infli-
gere plagam conari, idqve adeo videri
C feciſſe. Nam ſubito tantus iſte, cum o-
mni dæmonum ſuorum caterva, ad Chri-
ſti nomen, abolitus eſt. Cum jejuna-
rem, ad me qvoqve impoſtor ille aliqvan-
do venit, habitu Monachi; oblataqve
panis forma, Autor ſum, inqvis, ut edas,
tamqve graviter laborare deſinas: homo
& tu es, vireſqve tuæ frangentur & elan-
gveſcent. Verum ego, agnita ejus techna
& ludificatione, ſurrexi oraturus. Qvod
ille non ferre; concidit enim: proin
D janua egredi, ac fumi inſtar evaneſcere.
Qvoties in eremo auri ſpeciem objecit;
ut tantum contrectarem, videremqve:
contra ego pſallere, ille contabeſcere.
Non raro plagas mihi inflixerunt: qvi-
bus ego, Nihil me ſeparabit a charitate Rom.8.35.
Chriſti. Ibi illi ſeſe invicem magis tun-
dere. Neqve vero ego iſtos domui, & e
medio ſuſtuli; ſed Dominus, qvi dixit,
Videbam Satanam, ſicut fulgur, de cœ- Luc.10.18.
lo cadentem. Hæc, filioli, memor di-
cti Apoſtolici, ad me tranſtuli: ut di-
ſceretis, in aſcetica non pigreſcendum, ne-
qve diaboli & dæmonum ejus phantaſma-
ta eſſe pertimeſcenda. Et, qvia narando
factus ſum inſipiens; hoc etiam accipite

vitæ æternæ parvo emitur. Scriptum est enim, dies annorum noſtrorum in ipſis, ſeptuaginta anni; ſi autem in poteſtatibus, octoginta, & amplius eorum, labor & dolor. (Pſ. 90. 10.) Octoginta itaque annos in aſceſi perſtituri totos, non annos totidem regnabimus; ſed in ſeculorum ſecula: & in terra decertaturi, non in eadem erimus hæredes; ſed cœleſtium bonorum facta nobis eſt promiſſio. Rurſum, corpore depoſito corruptibili, recipiemus id incorruptibile. Quocirca filii ne laſſeſcamus, neque exiſtimemus nos morari, aut magni quid præſtare. Non enim ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. (Rom. 8. 18.) Neque in hunc intuentes mundum, magnis quibusdam rebus nuncium nos remiſiſſe, ducamus. Nam univerſus terrarum orbis, cum toto collatus cœlo, res omnium eſt minima. Omni ergo terra ut ſimus potiti, eidemque vale dixerimus; indignum, quod cum regno cœlorum conferatur. Ut enim unam aliquis negligit drachmam æream, ut lucretur centum aureas: ſic qui terræ omnis Dominus, ei renunciat; amittit parum, recipit centuplum. Quod ſi univerſus terrarum orbis eſt indignus cœlis: qui campos amittit exiguos, perinde eſt ac ſi nihil perdat. Tametſi domicilium aut multum auri amittas; ne glorieris, neque animo concidas. Nam per ſe cogitandum, ut nihil jacturæ, propter virtutis ſtudium, faciamus: mortuos tamen nos iis ſæpe noſtra, quibus nolimus, relinquere: memorante id Eccleſiaſte. Quid igitur (Eccl. 2. 18.) non virtutis cauſa relinquamus, ut regni (cœlorum) hæredes fiamus? Quocirca nec cupiditate poſſidendi (aliquid) ardeamus. Quid enim lucri, ea poſſidere, quæ nobiscum non auferimus? Quin de illis potius acquirendis laboremus; quæ retinere firmiter poſſumus; cujusmodi ſunt Prudentia, Juſtitia, Temperantia, Fortitudo, Intelligentia, Charitas, amor pauperum, fides in CHRISTUM, iræ vacuitas, hoſpitalitas. His enim comparatis, non deerunt, quæ nobis in terra iſtic mitium & manſuetorum hoſpitium concilient. Quare hinc etiam motus, ne quis contemtim de ſe ſtatuat; præſertim ſi reputet, ſe Domini ſervum eſſe, eique ſervitutis religione obſtrictum. Quemadmodum igitur ſervus

A αἰωνίου ζωῆς, ὀλίγου τινὸς ἀγοράζεται. γέγραπται γάρ, αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς ἡμῶν ἐν αὐτοῖς ἑβδομήκοντα ἔτη, ἐὰν δὲ ἐν δυναστείαις, ὀγδοήκοντα, καὶ τὸ πλεῖον αὐτῶν κόπος καὶ πόνος. ὅτ' ἂν τοίνυν πάντα τὰ ὀγδοήκοντα ἔτη διαμείνωμεν ἐν τῇ ἀσκήσει, οὐκ ἴσα τοῖς ἑκατὸν ἔτεσι βασιλεύσομεν, ἀλλ' ἀντὶ τῶν ἑκατὸν, αἰῶνας αἰώνων βασιλεύσομεν. καὶ ἐπὶ γῆς ἀγωνισάμενοι, οὐκ ἐν γῇ κληρονομοῦμεν, ἀλλ' ἐν οὐρανοῖς ἔχομεν ἐπαγγελίας. πάλιν φθαρτὸν ἀποθέμενοι τὸ σῶμα, ἄφθαρτον ἀπολαμβάνομεν αὐτό. ὥστε τέκνα μὴ ἐκκάμωμεν· μηδὲ νομίζωμεν χρονίζειν, ἢ μέγα τι ποιεῖν. οὐ γὰρ ἄξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν ἀποκαλυφθῆναι εἰς ἡμᾶς δόξαν. B μηδὲ εἰς τὸν κόσμον βλέποντες νομίζωμεν μεγάλοις τισὶν ἀποτετάχθαι. καὶ γὰρ καὶ αὐτὴ πᾶσα ἡ γῆ βραχυτάτη πρὸς ὅλον τὸν οὐρανόν ἐστιν. εἰ τοίνυν καὶ πάσης τῆς γῆς κύριοι ἐτυγχάνομεν, καὶ ἀπετασσόμεθα τῇ γῇ πάσῃ, οὐδὲν ἄξιον ἦν πάλιν πρὸς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. ὡς γὰρ εἴ τις καταφρονήσειε μιᾶς χαλκῆς * δραχμῆς, ἵνα κερδήσῃ χρυσᾶς * δραχμὰς ἑκατόν. οὕτως ὁ πάσης τῆς γῆς Κύριος ὢν καὶ ἀποτασσόμενος αὐτῇ, ὀλίγον ἀφίησι, καὶ ἑκατονταπλασίονα λαμβάνει. εἰ δὲ C οὐδὲ πᾶσα ἡ γῆ ἀξία τῶν οὐρανῶν ἐστιν· ὁ ἄρα ἀφεὶς ὀλίγας ἀρούρας, ὡς οὐδὲν καταλιμπάνων· κἂν οἰκίαν ἢ χρυσίον ἱκανὸν ἀφῇ, οὐκ ὀφείλει καυχᾶσθαι ἢ ἀκηδιᾶν. ἄλλως τε ὀφείλομεν λογίζεσθαι, ὅτι κἂν μὴ ἀφῶμεν διὰ ἀρετήν, ἀλλ' ὕστερον ἀποθνήσκοντες καταλιμπάνομεν αὐτὰ πολλάκις καὶ οἷς οὐ θέλομεν, ὡς ἐμνημόνευσεν ὁ Ἐκκλησιαστής. διὰ τί οὖν μὴ διὰ ἀρετὴν ἡμεῖς καταλιμπάνωμεν, ἵνα καὶ βασιλείαν κληρονομήσωμεν. διὰ τοῦτο, μηδὲ τοῦ κτᾶσθαί τις ἡμῶν ἐπιθυμίαν λαμβανέτω. τί γὰρ κέρδος ταῦτα κτᾶσθαι, ἃ μηδὲ αἴρωμεν μεθ' ἑαυτῶν; D τί οὖν, μᾶλλον ἐκεῖνα κτώμεθα, ἃ καὶ μεθ' ἑαυτῶν αἴρειν δυνάμεθα. ἅτινά ἐστι, Φρόνησις, Δικαιοσύνη, Σωφροσύνη, Ἀνδρεία, Σύνεσις, Ἀγάπη, Φιλοπτωχία, πίστις ἡ εἰς Χριστὸν, ἀοργησία, φιλοξενία. ταῦτα κτώμενοι, εὑρήσομεν αὐτὰ πρὸ ἑαυτῶν ἐκεῖ ποιοῦντα ἡμῖν ξενίαν ἐν τῇ γῇ τῶν πραέων. ὥστε καὶ ἐκ τούτων πειθέτω τις ἑαυτὸν, μὴ ὀλιγωρεῖν καὶ μάλιστα, ἐὰν λογίσηται, δοῦλον ἑαυτὸν εἶναι τοῦ Κυρίου, καὶ ὀφείλοντα τῷ δεσπότῃ δουλεύειν. ὥσπερ οὖν ὁ δοῦλος οὐκ

* δραχμῆς Evagr.
* δραχμάς.

* λέγ. δὲ τολμήσῃ * λέγων, ἐπειδὴ χθὲς εἰργασάμην, οὐκ ἐργάζομαι σήμερον· οὐδὲ τὸν παρελθόντα χρόνον μετρῶν, παύσεται τῶν ἑξῆς ἡμερῶν· ἀλλὰ καθ' ἡμέραν (ὡς ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ γέγραπται) τὴν αὐτὴν προθυμίαν δείκνυσιν, ἵνα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ἀρέσκῃ, καὶ μὴ κινδυνεύσῃ· οὕτω καὶ ἡμεῖς καθ' ἡμέραν ἐπιμένωμεν τῇ ἀσκήσει, εἰδότες, ὅτι ἐὰν μίαν ἡμέραν ἀμελήσωμεν, οὐ διὰ τὸν παρελθόντα χρόνον ἡμῖν συγχωρήσει· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀμέλειαν ἀγανακτήσει καθ' ἡμῶν. οὕτω καὶ ἐν τῷ Ἰεζεκιὴλ ἠκούσαμεν· οὕτω καὶ ὁ Ἰούδας διὰ νύκτα μίαν ἀπώλεσε καὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου τὸν κάματον. ἐχώμεθα οὖν, τέκνα, τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ ἀκηδιῶμεν. ἔχομεν B γὰρ ἐν τούτῳ καὶ τὸν Κύριον συνεργὸν, ὡς γέγραπται, παντὶ τῷ προαιρουμένῳ τὸ ἀγαθὸν, καὶ ὁ Θεὸς συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν. εἰς δὲ τὸ μὴ ὀλιγωρεῖν ἡμᾶς, καλὸν τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν μελετᾶν· τὸ, καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκω. ἂν γὰρ καὶ ἡμεῖς ὡς ἀποθνήσκοντες καθ' ἡμέραν, οὕτως ζῶμεν, οὐχ ἁμαρτήσομεν. ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον τοιοῦτο, ἵνα ἐγειρόμενοι καθ' ἡμέραν, νομίζωμεν μὴ μένειν, ἕως ἑσπέρας· καὶ πάλιν μέλλοντες κοιμᾶσθαι, νομίζωμεν μὴ ἐγείρεσθαι· ἀδήλου φύσει καὶ τῆς ζωῆς ἡμῶν οὔσης, καὶ μετρουμένης καθ' ἡμέραν παρὰ τῆς προνοίας· οὕτω δὲ C διακείμενοι, καὶ καθ' ἡμέραν οὕτω ζῶντες, οὔτε ἁμαρτήσομεν, οὔτε τινὸς ἐπιθυμίαν ἕξομεν, οὔτε μηνιοῦμέν τινι, οὔτε θησαυρίσομεν ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ὡς καθ' ἡμέραν προσδοκῶντες ἀποθνήσκειν, ἀκτήμονες ἐσόμεθα· καὶ πᾶσι πάντα συγχωρήσομεν· ἐπιθυμίας δὲ γυναικὸς, ἢ ἄλλης ῥυπαρᾶς ἡδονῆς, οὐδὲ ὅλως κρατήσομεν· ἀλλ' ὡς παρερχομένην ἀποστραφησόμεθα· ἀγωνιῶντες ἀεὶ καὶ προβλέποντες τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. ἀεὶ γὰρ ὁ μείζων φόβος καὶ ὁ ἀγὼν τῶν βασάνων διαλύει τὸ πλεῖον τῆς ἡδονῆς, καὶ τὴν D ψυχὴν κλίνουσαν ἀνίστησιν. οὐκοῦν ἀρξάμενοι καὶ ἐπιβάντες ἤδη τῇ ὁδῷ τῆς ἀρετῆς, ἐπεκτεινώμεθα μᾶλλον, ἵνα φθάσωμεν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν· καὶ μηδεὶς εἰς τὰ ὀπίσω στρεφέσθω, ὡς ἡ γυνὴ τοῦ Λώτ· μάλιστα ὅτι Κύριος εἴρηκεν, οὐδεὶς βαλὼν τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν * ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν. τὸ δὲ στραφῆναι οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ μεταμεληθῆναι, καὶ πάλιν κοσμικὰ φρονεῖν. μὴ φοβεῖσθε ἀκούοντες περὶ ἀρετῆς, μηδὲ ξενίζεσθε περὶ τοῦ ὀνόματος· οὐ γὰρ

* εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ lib. ed.

Adicere non audebit; Cum heri laborarim, otiabor hodie; neque habita præteriti temporis ratione, diebus ſequentibus ceſſabit; ſed quotidie (ut ſcriptum eſt in Evangelio) eandem animi promtitudinem oſtendet; ut ſuo placeat Domino, nec quicquam periclitetur: ſic nos diebus ſingulis Aſceticæ vacemus, non neſcii, uno die neglecto, propter ante acta veniam nobis haud iri datum; ſed propter negligentiam Dominum nobis iratiorem fore. Sic etiam Ezechiel teſtatur; ſic & Judas ob noctem unam, præteriti temporis laborem perdidit. Quapropter, filii, Aſceticæ adhæreamus, neque acediæ locum demus: B nobis enim adjutor eſt Deus, ut ſcriptum eſt. Quicunque enim bonum elegerit, ei Deus cooperatur in bonum. Ac ne ſimus negligentiores; dictum illud Apoſtoli meditari convenit: Quotidie morior. Si enim & nos ſic vixerimus, tanquam in dies morituri: non peccabimus. Quod ita intelligendum: ut e lectulo ſurrecturi, quotidie exiſtimemus non ad veſperam usque nos victuros eſſe; & dormitum ituri, exiſtimemus nos non eſſe ſurrecturos: cum vita noſtra natura ſit incerta, quam in dies (divina) providentia metitur. Ita affecti, C itaque nullo non die victuri: neque peccabimus neque ullius rei deſiderio tenebimur, neque ulli ſuccenſebimus, neque theſaurum in terris congeremus: ſed propter quotidianam veluti mortis expectationem, non poſſidebimus quicquam, omnia omnibus ignoſcemus: mulieris vero, aut alterius voluptatis ſordidæ cupiditate nunquam incendemur; ſed ut caducam averſabimur, metu anxii *, diemque prævidendo judicii. Formido enim gravior, & periculum tormentorum, voluptatem nimiam diſperdit, animumque mutantem erigit. D Facto itaque jam initio itineris ad virtutem, contendamus magis, quo ad priora perveniamus; nec quiſquam retro, quemadmodum Loti uxor, reſpiciat. Cum præſertim CHRISTUS dixerit: Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei. Reſpicere autem retro, nihil eſt aliud, quam (cœpti) pœnitere, ac rurſum mundana ſapere. Ne timeatis, virtute audita; neque nomine tanquam novo in admirationem & ſtuporem ducamini. Non enim

Matt. 24. 45.

Ezech. 33. 12.

1. Cor. 15. 31.

* Anxium.

Phil. 3. 14. Gen. 19. 26 Luc. 9. 62.

procul, à nobis abeſt, neque extra nos conſiſtit. Opus namque nobis (natura) inſitum, factuque facile eſt, modo velimus Pagani quidem peregrinantur, & mare trajiciunt, literarum diſcendarum gratia: nobis nulla opus eſt peregrinatione propter regnum cœlorum; neque mare transeundum propter virtu-
Luc.17.21 tem. Ita enim Dominus, regnum Dei intra vos eſt. Quocirca virtus voluntatem duntaxat noſtram requirit, cum nobis inſit, & ex nobis ortum trahat. Ejus enim animi partis, quæ natura intelligit, eſt virtus. Secundum naturam autem ſeſe habet, cum, ut facta eſt, manet: at pulchra & per quam recta eſt facta,
Joſ 24.23. Matth. 3. Unde Jeſus Nave populo præcepit dixitque: Dirigite corda veſtra ad Dominum Deum Iſrael, & Johannes: rectas facite
* ejus lib. id. ſemitas * veſtras. Nam animum eſſe rectum, nihil aliud eſt, quam mentem, principem illius partem, ſic ſe ſe habere, quemadmodum ſit condita. Quæ ſi declinet, atque a natura deflectat: tunc vitium animi dicitur. Res itaque non eſt difficilis, nam immenſuris nobis in eo ſtatu, quo conditi ſumus, virtus aderit: ſin prava cogitaverimus, ut mali judicabimur. Quod ſi extrinſecus eadem illa res eſſet comparanda: vere difficultate non caret: nunc cum nobis inſita ſit, caveamus ipſi nobis a ſordidis cogitationibus; & animum, tanquam depoſitum acceptum, Domino ſervemus: ut ſuum ipſe opus agnoſcat, animum ita ut condidit conſtitutum. Illud ergo ſit noſtrum certamen, ne ira tyrannidem occupet, neve cupiditati ſuccumba-
Jacob 1.20. 15. mus. Scriptum eſt enim, ira viri juſtitiam Dei non operatur, &, concupiſcentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum vero cum conſumma-
Prov. 4.23. tum fuerit, generat mortem. Hac vitæ ratione inita; ſecuri vigilabimus, & (ut ſcriptum eſt) omni cuſtodia cor noſtrum ſervabimus. Hoſtes enim ſunt nobis acres & callidi, mali dæmones. Præ-
Epheſ.6.12 terea non eſt nobis, ut Paulus dixit, colluctatio adverſus carnem & ſanguinem: ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum, contra ſpiritualia nequitiæ, in cœleſtibus. Illorum magna eſt turba in aere nobis proximo; neque procul a nobis abſunt;

A μακρὰν ἀφ' ἡμῶν ἐστιν, οὐδ' ἔξωθεν ἡμῶν συνίσταται. ἐν ἡμῖν δέ ἐστι τὸ ἔργον, καὶ εὔκολόν ἐστι τὸ πρᾶγμα, ἐὰν μόνον θελήσωμεν. Ἕλληνες μὲν οὖν ἀποδημοῦσι καὶ θάλατταν περῶσι, ἵνα γράμματα μάθωσιν. ἡμεῖς δὲ οὐ χρείαν ἔχομεν ἀποδημῆσαι διὰ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, οὔτε περᾶσαι θάλατταν διὰ τὴν ἀρετήν. φθάσας γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος· ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστιν. οὐκοῦν ἡ ἀρετὴ, τοῦ θέλειν ἡμῶν μόνου χρείαν ἔχει· ἐπειδήπερ ἐν ἡμῖν ἐστι, καὶ ἐξ ἡμῶν συνίσταται. τῆς γὰρ ψυχῆς τὸ νοερὸν κατὰ φύσιν ἐχούσης, ἡ ἀρετὴ συνίσταται. κατὰ φύσιν δὲ ἔχει, B ὅτ' ἂν, ὡς γέγονε, μένῃ. γέγονε δὲ, καλὴ καὶ εὐθὴς λίαν. διὰ τοῦτο ὁ μὲν τοῦ Ναυὴ Ἰησοῦς παραγγέλλων ἔλεγε τῷ λαῷ. Εὐθύνατε τὴν καρδίαν ὑμῶν πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν Ἰσραήλ· ὁ δὲ Ἰωάννης, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους ὑμῶν, τὸ γὰρ εὐθεῖαν εἶναι τὴν ψυχὴν, τοῦτ' ἐστι τὸ κατὰ φύσιν νοερὸν αὐτῆς ὡς ἐκτίσθη. πάλιν δὲ ὅτ' ἂν ἐκκλίνῃ καὶ ἐν διαστροφῇ τοῦ κατὰ φύσιν γένηται, τότε κακία ψυχῆς λέγεται. οὐκοῦν οὐκ ἔστι δυσχερὲς τὸ πρᾶγμα. ἐὰν γὰρ μείνωμεν, ὡς γεγόναμεν, ἐν τῇ ἀρετῇ ἐσμεν· ἐὰν δὲ λογιζώμεθα τὰ φαῦλα, ὡς κα-C κοὶ κρινόμεθα. Εἰ μὲν οὖν ἔξωθεν ἦν ποριστέον τὸ πρᾶγμα, δυσχερὲς ὄντως ἦν· εἰ δὲ ἐν ἡμῖν ἐστι, φυλάξωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν, καὶ ὡς παρακαταθήκην λαβόντες, τηρήσωμεν τῷ κυρίῳ τὴν ψυχὴν· ἵν' αὐτὸς ἐπιγνῷ τὸ ποίημα αὐτοῦ, οὕτως οὖσαν αὐτὴν, ὥσπερ καὶ πεποίηκεν αὐτήν. ἔστω δὲ ἡμῖν ἀγὼν, ὥστε μὴ τυραννεῖν ἡμῶν θυμὸν· μηδὲ κρατεῖν ἡμῶν ἐπιθυμίαν. γέγραπται γὰρ, ὅτι ὀργὴ ἀνδρὸς δικαιοσύνην Θεοῦ οὐ κατεργάζεται· ἡ δὲ ἐπιθυμία συλλαβοῦσα, τίκτει ἁμαρτίαν, ἡ δὲ ἁμαρτία ἀποτελεσθεῖσα ἀπο-D κύει θάνατον. οὕτω δὲ πολιτευόμενοι νήφωμεν ἀσφαλῶς· καὶ ὡς γέγραπται, πάσῃ φυλακῇ τηρῶμεν ἑαυτῶν τὴν καρδίαν. ἐχθροὺς γὰρ ἔχομεν δεινοὺς καὶ πανούργους, τοὺς πονηροὺς δαίμονας· καὶ πρὸς τούτους, ἐστὶν ἡμῖν ἡ πάλη (ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος) οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, καὶ πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. πολὺς μὲν οὖν αὐτῶν ἐστιν ὁ ὄχλος ἐν τῷ καθ' ἡμᾶς ἀέρι, καὶ μακρὰν οὐκ εἰσὶν ἀφ' ἡμῶν·

Digitized by Google

πολλὴ δέ τις ἐστὶν ἐν αὐτοῖς ἡ διαφορά. καὶ
περὶ μὲν τῆς φύσεως αὐτῶν καὶ τῆς διαφο-
ρᾶς, πολὺς ἂν εἴη λόγος· καὶ ἄλλων μει-
ζόνων ἢ καθ' ἡμᾶς ἐστι τὸ τοιοῦτο διήγημα.
τὸ δὲ νῦν κατεπεῖγον καὶ ἀναγκαῖον ἡμῖν,
γνῶναί ἐστι μόνον τὰς καθ' ἡμῶν αὐτῶν πανουρ-
γίας. πρῶτον τοίνυν τοῦτο γινώσκωμεν, ὅτι οἱ
δαίμονες οὐ καθ' ὃ δαίμονες καλοῦνται, οὕτω
γεγόνασιν (οὐδὲν γὰρ κακὸν ἐποίησεν ὁ Θεός)
ἀλλὰ καλοὶ μὲν γεγόνασι καὶ αὐτοί, ἐκπεσόν-
τες δὲ ἀπὸ τῆς οὐρανίου φρονήσεως, καὶ λοιπὸν
περὶ τὴν γῆν καλινδούμενοι τοὺς μὲν Ἕλλη-
νας ἠπάτησαν ταῖς φαντασίαις, ἡμῖν δὲ τοῖς
Χριστιανοῖς φθονοῦντες, πάντα κινοῦσι, θέλον-
τες ἐμποδίζειν ἡμᾶς τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀνόδου·
ἵνα μὴ ὅθεν ἐξέπεσον αὐτοὶ ἀνέλθωμεν ἡμεῖς·
διὸ καὶ πολλῆς εὐχῆς, καὶ ἀσκήσεώς ἐστι χρεία·
ἵνα τις λαβὼν διὰ τοῦ πνεύματος χάρισμα
διακρίσεως πνευμάτων, γνῶναι δυνηθῇ τὰ κατ'
αὐτούς. καὶ τίνες μέν εἰσιν ἐλάττον φαῦλοι; τίνες
δὲ ἐκείνων φαυλότεροι· καὶ περὶ ποῖον ἐπιτή-
δευμα ἕκαστος αὐτῶν ἔχει τὴν σπουδήν; καὶ
πῶς ἕκαστος αὐτῶν ἀνατρέπεται καὶ ἐκβάλλε-
ται; πολλὰ γὰρ αὐτῶν ἐστι τὰ πανουργεύματα,
καὶ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς κινήματα. ὁ μὲν οὖν μακά-
ριος Ἀπόστολος καὶ οἱ κατ' αὐτόν, ᾔδεισαν τὰ
τοιαῦτα λέγοντες. οὐ γὰρ αὐτοῦ τὰ νοήματα ἀ-
γνοοῦμεν. ἡμεῖς δὲ ἀφ' ὧν ἐπειράσθημεν παρ'
αὐτῶν, ὀφείλομεν ἀλλήλους ὑπ' αὐτῶν διορ-
θοῦσθαι. ἐγὼ γοῦν ἐκ μέρους πεῖραν αὐτῶν
ἔχων, ὡς τέκνον λέγω. οὗτοι μὲν οὖν ἐὰν ἴδωσι
καὶ πάντας μὲν Χριστιανούς, μάλιστα δὲ μονα-
χούς, φιλοπονοῦντας καὶ προκόπτοντας· πρῶτον
μὲν ἐπιχειροῦσι καὶ πειράζουσιν, ἐχόμενα τρίβου
τιθέντες σκάνδαλα· σκάνδαλα δὲ αὐτῶν εἰσιν,
οἱ πονηροὶ λογισμοί. οὐ δεῖ δὲ ἡμᾶς φοβεῖσθαι τὰς
ἀπειλὰς αὐτῶν· εὐχαῖς γὰρ καὶ νηστείαις καὶ τῇ εἰς
τὸν Κύριον πίστει, πίπτουσιν εὐθὺς ἐκεῖνοι. ἀλλὰ
καὶ πεσόντες οὐ παύονται, αὖθις δὲ πάλιν προσ-
έρχονται πανούργως καὶ δολίως. ἐπειδὰν γὰρ ἐκ
φανεροῦ καὶ ῥυπαρᾶς ἡδονῆς μὴ δυνηθῶσιν ἀπα-
τῆσαι τὴν καρδίαν· ἄλλως πάλιν ἐπιβαίνουσι.
καὶ λοιπὸν φαντασίας ἀναπλάττοντες ἐκφοβεῖν
προσποιοῦνται· μετασχηματιζόμενοι, καὶ μι-
μούμενοι γυναῖκας, θηρία, ἑρπετά, καὶ μεγέ-
θη σωμάτων, καὶ πλῆθος στρατιωτῶν. ἀλλ' οὐδὲ οὕ-
τως δεῖ τὰς τούτων φαντασίας δειλιᾶν. οὐδὲν γάρ
εἰσιν, ἀλλὰ καὶ ταχέως ἀφανίζονται· ἐὰν μάλιστα τῇ πίστει καὶ τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ τις ἑαυτὸν

A estque multum inter ipſos diſcriminis.
De quo ut & illorum natura, multa poſſent
dici; quæ alii, majores quam nos ſumus,
narrabunt. Quod vero jam nobis ne-
ceſſario incumbit, tantum noſſe, quæ
ſint iſtorum adverſum nos calliditates.
Primum igitur hoc ſcimus, dæmones ap-
pellari hoc nomine, non quod tales ſint
creati; nihil enim mali creavit DEUS:
ſed boni creati & ipſi exciderunt illa cœ-
leſti ſapientia. Poſt in terra volutati,
paganos phantaſiis deceperunt. Nobis
vero Chriſtianis invidendo, atque omnem
lapidem movendo; noſtrum in cœlos
aſcenſum impedire cupiunt; ne illuc,
unde ipſi delapſi, nos aſcendamus. Ideo
B multis precibus atque exercitatione eſt
opus: ut accepto quis Spiritus dono di- 1.Cor.12,10
ſcernendi ſpiritus, horum naturas noſſe
poſſit; Quinam eorum ſint minus ne- Matt.12,45
quam, qui nequiores? quod uniuſcu-
juſque ſit ſtudium ſerium? & quomodo
ſinguli proſternantur & ejiciantur? Mul-
ti enim illorum ſunt doli, multæ inſi-
diæ, quas parant. Beatus itaque Apo-
ſtolus, ejusque æmuli, talia norant, cum
dicerent; Non enim ignoramus cogita-
tiones ejus. Verum nos, ab iis ipſis 2.Cor.2,11
tentati, piorum illorum exemplo, alii
alios corrigamus. Quorum ego partem
C quandam expertus, hæc vobis filii dico.
Cum igitur vident, tum Chriſtianos uni-
verſos, tum Monachos potiſſimum, labo-
ris ſtudio progreſſus facere: primum ad-
oriuntur & tentant, poſitis in ſemita ob-
ſtaculis. Obſtacula autem ipſorum ſunt,
improbæ cogitationes, (quas ſuggerunt.)
Neque eſt, quod eorum minis terreami-
ni; precibus enim & jejuniis, fideque
in Dominum, illico ipſi cadunt. Nec
lapſi, quieſcunt: ſed rurſum vafre ac do-
loſe adventant: ac ſi aperte obſcœna vo-
luptate cor ineſcare neſciant, alia aggre-
diuntur via, & viſorum figmentis terro-
D rem injicere nituntur, induendo for-
mam fœmineam, beſtiarum, ſerpentium,
prægrandium corporum, & manum
militum repræſentando. Verumne
ſic quidem illorum præſtigiæ ſunt re-
formidandæ: neque enim ſunt quic-
quam, & ſubito etiam evaneſcunt; po-
tiſſimum ſi fide & ſigno crucis quis ſeſe

muniat. Quæque illorum eſt audacia & A ſumma impudentia, quantumvis ſic devicti, alio rurſum modo accedunt; vaticinandi ſcientiam ſibi vindicent, futuraque prædicandi: adeo etiam proceros ſe ſe oſtentant, ut qui rectum (altitudine) attingant, immenſæque ſint latitudinis: ut quos rationibus circumvenire non potuerint, hujuſmodi viſis clanculum abripiant. Quod ſi hic quoque animum hominis inveniant fide ac pœnitentiæ ſpe ſeptum: principem dæmonum ſecum adducunt. Dicebat porro Antonius, tales ſæpe illos conſpici, Job. c. 41. v. 9. 10. 11. qualem Jobo Dominus revelarit diabolum, his verbis: Oculi ejus (ut) ſpecies Luciferi, de ore ejus lampades pro- B cedunt (ſicut tædæ ignis) accenſæ; & disjiciuntur ut craticulæ ignis: de naribus ejus procedit fumus camini ardentis igne carbonum: flamma de ore ejus progreditur. Talis dæmoniorum princeps cum apparet; terrefacit, ut jam dixi, magniloqvus iſte veterator, ut Ibid. v. 18. 22. 23. rurſus ipſe Dominus redarguit, Jobo quidem, inquit, reputavit quaſi paleas ferrum, & quaſi lignum putridum, æs; reputavit autem mare, tanquam ſpongiam; & tartarum abyſſi quaſi captivum; reputavit abyſſum, tanquam ambula- Exod. 15. 9. crum. Et per Prophetam: Dixit inimi- C Eſa. 10. 14. cus, perſequar, & comprehendam: & per alium Prophetam: Univerſam terram manu mea, ut nidum, & ſicut ova derelicta tollam. Denique talia jactitare, & polliceri ac profiteri nituntur, ut piis fucum faciant. Verum nos fideles neque hac iterum ratione ipſius phantaſias formidabimus, neque voculis ejus attendendo locum dabimus. Mentitur enim, nec quicquam veri loquitur. Nimirum talia tamque multa confidenter effutiens, Iob. 40. 19. tanquam draco, hamo tractus eſt (captuſque) a Servatore: tanquam jumentum, circa naſum capiſtrum accepit; tanquam D fugitivus, nares circulo vinctas habet, Iob. 40. 24. Luc. 10. 19. ac labia armilla perforata. Ligatus eſt porro a Domino quaſi paſſer, ut ipſi illudamus; ſuntque poſiti tam is, quam qui cum illo dæmones, tanquam ſcorpiones & ſerpentes, ut a nobis Chriſtianis calcentur. Certum ejus rei indicium, nos vitæ ratione ipſi adverſari. Qui enim mare exſiccaturum ſeſe promiſit, & orbem terrarum comprehenſurum: is neque exercitationem veſtram,

προφάτην. Τολμηροὶ δέ εἰσι καὶ λίαν ἀναιδεῖς. ἐὰν γὰρ καὶ οὕτως ἡττηθῶσιν, ἄλλῳ τρόπῳ πάλιν ἐπιβαίνουσι. καὶ προσποιοῦνται μαντεύεσθαι, καὶ προλέγειν τὰ μεθ' ἡμέραν ἐρχόμενα· δεικνύειν τε ἑαυτοὺς ὑψηλοὺς ἄχρι τῆς στέγης φθάνοντας, καὶ πλατεῖς τῷ μεγέθει· ἵνα τοὺς οὐκ ἠδυνήθησαν ἀπατῆσαι τοῖς λογισμοῖς, κἂν ταῖς τοιαύταις φαντασίαις ὑφαρπάσωσιν. ἐὰν δὲ καὶ οὕτως εὕρωσι τὴν ψυχὴν ἠσφαλισμένην τῇ πίστει, καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς μετανοίας· λοιπὸν ἐπάγονται τὸν ἄρχοντα ἑαυτῶν. καὶ φαίνεσθαι αὐτοὺς πολλάκις ἔλεγε τοιούτους εἶναι, οἷον τὸν διάβολον τῷ Ἰὼβ ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε, λέγων· Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ὡς εἶδος ἑωσφόρου. ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύονται λαμπάδες καιόμεναι, καὶ διαρριπτοῦνται (ὡς) ἐσχάραι πυρός. ἐκ μυκτήρων αὐτοῦ ἐκπορεύεται καπνὸς καμίνου, καιομένης πυρὶ ἀνθράκων· φλὸξ δὲ ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται. Τοιοῦτος δὲ φαινόμενος ὁ τῶν δαιμονίων ἄρχων, ἐκφοβεῖ (καθὰ προεῖπον) μεγάλα λαλῶν ὁ πανοῦργος, ὡς πάλιν ἐξήλεγξεν αὐτὸν ὁ Κύριος, τῷ μὲν Ἰὼβ λέγων, ἥγηται μὲν σίδηρον ἄχυρα, χαλκὸν δὲ ὥσπερ ξύλον σαθρόν, ἥγηται δὲ θάλασσαν, ὥσπερ ἐξάλειπτρον· τὸν δὲ τάρταρον τῆς ἀβύσσου ὥσπερ αἰχμάλωτον· ἐλογίσατο ἄβυσσον, ὡς περίπατον. διὰ δὲ τοῦ προφήτου εἶπεν ὁ ἐχθρός, διώξας καταλήψομαι, καὶ πάλιν δι' ἑτέρου, τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι τῇ χειρί μου, ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὠὰ ἀρῶ. καὶ ὅλως τοιαῦτα κομπάζειν ἐπιχειροῦσι, καὶ ἐπαγγέλλονται ταῦτα, ὅπως ἀπατήσωσι τοὺς θεοσεβοῦντας. ἀλλ' ἡμᾶς οὐδ' οὕτως πάλιν τοὺς πιστούς, τάς τε φαντασίας αὐτοῦ φοβεῖσθαι, καὶ ταῖς φωναῖς αὐτοῦ προσέχειν. ψεύδεται γάρ, καὶ οὐδὲν ὅλως ἀληθὲς λαλεῖ. ἀμέλει τοιαῦτα καὶ τοσαῦτα λαλῶν θρασυνόμενος, ὡς μὲν δράκων εἱλκύσθη τῷ ἀγκίστρῳ παρὰ τοῦ Σωτῆρος· ὡς δὲ κτῆνος φορβαίαν ἔλαβε περὶ τὰς ῥῖνας, ὡς δὲ δραπέτης, κρίκῳ δέδεται τοὺς μυκτῆρας, καὶ ψελίῳ τετρύπηται τὰ χείλη. καὶ δέδεται μὲν παρὰ τοῦ Κυρίου ὡς στρουθίον, εἰς τὸ καταπαίζεσθαι παρ' ἡμῶν· τέθεινται δὲ αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δαίμονες, ὡς σκορπίοι καὶ ὄφεις, εἰς τὸ καταπατεῖσθαι παρ' ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν, καὶ τούτου γνώρισμα, τὸ νῦν ἡμᾶς κατ' αὐτοῦ πολιτεύεσθαι. ὁ γὰρ τὴν θάλασσαν ἐπαγγελλόμενος ἐξαλείφειν καὶ τὴν οἰκουμένην καταλαμβάνειν, ἰδοὺ νῦν οὐ δύναται κωλῦσαι τὴν ἄσκησιν ὑμῶν, ἀλλ'

ἀλλ' οὐδὲ ἐμὲ λαλοῦντα κατ' αὐτοῦ. μὴ τοίνυν προσέχωμεν οἷς ἂν λαλῇ, ψεύδεται γάρ· μηδὲ δειλιῶμεν αὐτοῦ τὰς φαντασίας ψευδεῖς καὶ αὐτὰς τυγχανούσας. οὐ γὰρ φῶς ἐστιν ἀληθὲς τὸ φαινόμενον ἐν αὐταῖς· τοῦ δὲ ἡτοιμασμένου πυρὸς αὐτοῖς μᾶλλον τὰ προοίμια καὶ τὰς εἰκόνας φέρουσι. καὶ ἐν οἷς κατακαίεσθαι μέλλουσιν, ἐν τούτοις ἐκφοβεῖν τοὺς ἀνθρώπους πειράζουσι, ἀμέλει φαίνονται· καὶ παραυτὰ πάλιν ἀφανίζονται· βλάψαντες μὲν οὐδένα τῶν πιστῶν, φέροντες δὲ μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἀφομοίωσιν τοῦ μέλλοντος αὐτοὺς δέχεσθαι πυρός· ὅθεν οὐδὲ οὕτως φοβεῖσθαι τούτοις προσήκει. πάντα γὰρ αὐτῶν διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ χάριν, εἰς οὐδέν ἐστι τὰ ἐπιτηδεύματα. δόλιοι δέ εἰσι καὶ ἕτοιμοι πρὸς πάντα μεταβάλλεσθαι καὶ μετασχηματίζεσθαι. πολλάκις γοῦν καὶ ψάλλειν μετ' ᾠδῆς προσποιοῦνται μὴ φαινόμενοι, καὶ μνημονεύουσι τῶν ἀπὸ τῶν γραφῶν λέξεων· ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀναγινωσκόντων ἡμῶν, εὐθὺς ὥσπερ Ἠχὼ λέγουσιν αὐτοὶ ταῦτα, ἅπερ ἀνέγνωμεν. πολλάκις δὲ καὶ κοιμωμένους ἡμᾶς διεγείρουσιν εἰς προσευχάς· καὶ τοῦτο συνεχῶς ποιοῦσι, σχεδὸν μὴ ἐπιτρέποντες ἡμῖν μηδὲ κοιμᾶσθαι. ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀποτυποῦντες ἑαυτοὺς εἰς σχήματα μοναχῶν, ὡς εὐλαβεῖς προσποιοῦνται λαλεῖν, ἵνα τῷ ὁμοίῳ σχήματι πλανήσωσι, καὶ λοιπὸν ἔνθα θέλουσιν ἑλκύσωσι τοὺς ἀπατηθέντας παρ' αὐτῶν. ἀλλ' οὐ χρὴ προσέχειν αὐτοῖς, κἂν εἰς προσευχὴν διεγείρωσι κἂν συμβουλεύωσι, μηδ' ὅλως ἐσθίειν· κἂν κατηγορεῖν καὶ ὀνειδίζειν προσποιῶνται, ἐν οἷς ποτε συνέγνωσαν ἡμῖν. οὐ γὰρ δι' εὐλάβειαν ἢ ἀλήθειαν ταῦτα ποιοῦσιν, ἀλλ' ἵνα τοὺς ἀκεραίους εἰς ἀπόγνωσιν ἐνέγκωσιν, καὶ ἀνωφελῆ τὴν ἄσκησιν εἴπωσι, ναυτιᾶσαί τε ποιήσαντες τοὺς ἀνθρώπους ὡς φορτικοῦ καὶ βαρυτάτου ὄντος τοῦ μονήρους βίου, καὶ ἐμποδίσωσι τοὺς κατ' αὐτὸν πολιτευομένους. ὁ μὲν οὖν προφήτης ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Κυρίου ἐταλάνιζε τοὺς τοιούτους λέγων· οὐαὶ ὁ ποτίζων τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπὴν θολεράν. τὰ γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα καὶ ἐνθυμήματα, ἀνατρεπτικά τῆς εἰς ἀρετὴν φερούσης ἐστὶν ὁδοῦ. ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς δι' ἑαυτοῦ, καίτοι τἀληθῆ λέγοντας τοὺς δαίμονας, ἀληθῆ γὰρ ἔλεγον, σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ὅμως ἐφίμου, καὶ λαλεῖν ἐκώλυε· μή ποτε μετὰ τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν ἰδίαν κακίαν ἐπισπείρωσι· καὶ ἵνα καὶ ἡμᾶς συνεθίσῃ μηδέ ποτε τοῖς τοιούτοις προσέχειν, κἂν δοκῶσι τἀληθῆ λέγειν· καὶ γὰρ ἀπρεπὲς, ἔχοντας ἡμᾶς τὰς ἁγίας γραφάς,

A neqve me contra ſe loqventem, impedire poteſt. Ne igitur ipſi garrienti auſcultemus, cum mentiatur: nec objecta ejus, qvæ & ipſa vana, reformidemus. Non enim verum lumen eſt, qvod in iſtis viſis apparet; ſed ignis potius ipſis parati procemia & imagines. (Mat. 25. 41.) Qvibus enim illi flammis exurentur, iis homines exterrere conantur, & videntur; ſed illico evaneſcunt; neminem fidelium lædendo, ſed ſecum ejus ignis ſimilitudinem ferendo, qvi ipſos excepturus eſt. Qvare ne ſic qvidem ſunt extimeſcendi. Omnes namqve illorum machinationes, propter Chriſti gratiam, ſunt irritæ. Doloſi qvippe exiſtunt, ac pa- B rati in omnia mutari atqve transfigurari. Unde non raro Pſalmos ſe canere ſimulant, & locorum Scripturæ mentionem faciunt. Nonnunqvam, nobis legentibus, repente velut Echo easdem voces reddunt. Sæpe ad preces nos dormientes excitant, idqve freqventer, ut propemodum non ſinant qvieſcere. Nonnunqvam Monachorum habitu religioſos præ ſe ferunt ſermones, ut ſimilitudine illa in errorem inducant, & qvo qvo velint deceptos a ſeſe pertrahant. Verum aures non ſunt ipſis patefaciendæ, etiamſi ad precationem nos exſuſcitent, etiamſi jejunii nobis autores ſint, etiamſi accuſare & humi proſternere idqve falſo, du- C cantur, ob qvæ aliqvando nobis veniam dederint. Non enim pietatis aut veritatis nomine agitant talia: ſed ut ſimplices ad deſperationem redigant, Aſceticam inutilem dicant, & vitæ Monaſticæ, tanqvam tædioſæ maximeq; hominem gravantis, nauſeam afferendo, obſtent, qvo minus ſecundum illius præſcriptum vivatur. Ideo tales Propheta miſſus a Domino miſeros (Hab. 2. 15.) pronunciat, cum inqvit; Væ qvi potum dat proximo ſuo ſubverſionem turbidam. Hujusmodi enim inſtituta & cogitata vi- (Matt. 8. 29. Marc. 1. 25.) D am, qvæ ad virtutem ducit, ſubvertunt. Ipſe qvoqve Dominus, qvamvis dæmones vera loqverentur; vere enim dixerunt, Tu es Filius Dei: tamen juſſit obmuteſcere, fieriqve ſilentium. Ne qvando veritati qvid vitii de ſuo aſpergant; utqve nos conſvefaciat, a talibus aures nunqvam non avertere, etiamſi vera loqvi videantur. Indecorum etenim, cum nobis ſit ſacra Scriptura,

& a Servatore libertas; erudiri a diabolo, A ſuæ ſtationis deſertore, atqve alia qvam prius ſentire. Idcirco & verbis illum Scripturæ uti prohibet, cum inqvit: Peccatori autem dixit Deus, Qvare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum? Omnia itaqve faciunt, fingunt, turbant, in ſimplicium fraudem: ſtrepitum excitare, cachinnari, ſibilare. Qvibus ſi non attendas; deinceps flent, & tanqvam victi lamentantur. Dominus igitur Deus dæmones ne hiſcere qvidem eſt paſſus. Nos vero ſanctorum eruditos exemplis, horum fortitudinem imitari decet. Illi enim talia con- B ſpicati dixerunt; Cum conſiſteret peccator adverſum me; obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. Ac rurſum, Ego autem tanqvam ſurdus non audiebam; & ſicut mutus, non aperiens os ſuum; & factus ſum ſicut homo non audiens. Qvare illos neqve audiamus, qvippe a nobis alienos: neqve illis pareamus; licet ad preces excitent, licet de jejuniis verba faciant: ſed propoſito exercitationis noſtræ magis inſiſtamus: nec ab iis nihil non vafre factitantibus a ſemita nos abducamur: nec ab iis nobis metuamus, etiamſi impetum facere videantur, etiam- C ſi mortem minitentur. Debiles enim ſunt, nec niſi minari poſſunt, atqve hæc hactenus obiter ſint dicta. Nunc de iiſdem fuſius & uberius dicere non pigebit: iſta enim in memoriam veſtram redigere erit perqvam utile. Cum Dominus tanqvam advena eſſet in terris; cecidit inimicus, ejusqve vires debilitatæ ſunt. Qvibus etſi jam non pollet lapſus tyrannus: tamen non qvieſcit, ſed vel nudis verbis minas jactat. Qvod ſinguli veſtrum conſideraturi, dæmonas nauci habebitis. Qvi ſi iiſdem, qvibus nos corporis eſſent vin- D culis aſtricti: negare poſſent, homines occultatos inveniri a ſeſe; qvos inveniant, iis ſe nocumento eſſe. Poſſemus & nos latitare occulti, aditu ipſis ad nos intercluſo. Nunc cum alia ſit eorundem natura, & janvis clauſis, qvo volunt, penetrent; atqve in aere tam ipſi, qvam eorum princeps diabolus, vagentur;

Pſal. 50. 16.

Pſal. 38. 2. 3. 14. 15.

A καὶ τὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐλευθερίαν, ἤδη διδάσκεσθαι παρὰ τοῦ διαβόλου, τοῦ μὴ τηρήσαντος τὴν ἰδίαν τάξιν, ἀλλ' ἕτερα ἀνθ' ἑτέρων φρονήσαντος. διὰ τοῦτο καὶ λαλοῦντα τοῦτον τὰς ἀπὸ τῶν γραφῶν λέξεις κωλύει λέγων· τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός, ἵνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαιώματά μου, καὶ ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην διὰ στόματός σου. πάντα γὰρ ποιοῦσι, καὶ ὑποκρίνονται, καὶ ταράττουσι πρὸς ἀπάτην τῶν ἀκεραίων. καὶ κτύπους γοῦν ποιοῦσι, καὶ γελῶσιν ἀφθόνως, καὶ συρίττουσιν· ἂν δὲ μή τις αὐτοῖς προσέχῃ, λοιπὸν κλαίουσι καὶ θρη- B νοῦσιν ὡς ἡττηθέντες. ὁ μὲν οὖν Κύριος ὁ Θεὸς ἐφίμου τοὺς δαίμονας· ἡμᾶς δὲ μαθόντας ἀπὸ τῶν ἁγίων, πρέπει κατ' ἐκείνους ποιεῖν, καὶ μιμεῖσθαι τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. καὶ γὰρ κἀκεῖνοι ταῦτα βλέποντες ἔλεγον, ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου ἐκωφώθην καὶ ἐταπεινώθην, καὶ ἐσίγησα ἐξ ἀγαθῶν. καὶ πάλιν ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον, καὶ ὡσεὶ ἄλαλος, οὐκ ἀνοίγων τὸ στόμα αὐτοῦ· ἐγενήθην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων. οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς μήτε ἀκούωμεν αὐτῶν ὡς ἀλλοτρίων ὄντων ἡ- C μῶν, μήτε ὑπακούωμεν αὐτῶν, κἂν εἰς εὐχὴν ἐγείρωσι, κἂν λαλῶσι περὶ νηστειῶν. τῇ δὲ προθέσει τῆς ἀσκήσεως ἑαυτῶν μᾶλλον προσέχωμεν, καὶ μὴ παρ' ἐκείνων ἀπατώμεθα πάντα πραττόντων μετὰ δόλου. οὐ δεῖ δὲ φοβεῖσθαι αὐτούς, κἂν ἐπέρχεσθαι δοκῶσι, κἂν θάνατον ἀπειλῶσιν, ἀσθενεῖς γάρ εἰσι, καὶ οὐδὲν δύνανται, ἢ μόνον ἀπειλεῖν. ἤδη μὲν οὖν περὶ τούτου παρερχόμενος εἴρηκα. καὶ νῦν δὲ πλατύτερον εἰπεῖν τὰ περὶ αὐτῶν οὐκ ὀκνητέον, ἀσφαλὴς γὰρ ὑμῖν ἡ ὑπόμνησις ἔσται. ἐπιδημήσαν- D τος τοῦ Κυρίου, πέπτωκεν ὁ ἐχθρός, καὶ ἠσθένησαν αἱ δυνάμεις αὐτοῦ. διὰ τοῦτο γοῦν μηδὲν δυνάμενος, ὅμως ὁ τύραννος, καὶ πεσὼν οὐκ ἠρεμεῖ, ἀλλὰ κἂν λόγοις μόνον ἀπειλεῖ. καὶ τοῦτο ἕκαστος ὑμῶν λογιζέσθω, * ὅτι καὶ δύναται καταφρονεῖν τῶν δαιμόνων. εἰ μὲν τοιούτοις σώμασιν οὖν ἦσαν ἐνδεθέντες, ὥσπερ ἐσμὲν ἡμεῖς· δυνατὸν ἦν αὐτοῖς λέγειν, ὅτι κρυπτομένους μὲν τοὺς ἀνθρώπους οὐχ εὑρίσκομεν, εὑρόντες δὲ βλάπτομεν. ἠδυνάμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς κρυπτόμενοι λανθάνειν αὐτοὺς κλείοντες κατ' αὐτῶν τὰς θύρας. εἰ δὲ οὐκ εἰσὶν οὕτως, ἀλλὰ κεκλεισμένων τῶν θυρῶν δύνανται εἰσελθεῖν, καὶ ἐν τῷ παντὶ ἀέρι τυγχάνουσιν αὐτοί τε καὶ ὁ πρῶτος τούτων διάβολος.

ἴσ. οὐ μόνος, ἢ οὕτω.

εἰσὶ δὲ κακοθελεῖς καὶ πρὸς τὸ βλάπτειν ἕτοιμοι, καὶ (ὡς εἶπεν ὁ Σωτὴρ) ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος ἐστὶν ὁ τῆς κακίας πατὴρ διάβολος· ζῶμεν δὲ καὶ νῦν ἡμεῖς καὶ μᾶλλον κατ' αὐτοῦ πολιτευόμεθα· δῆλοί εἰσι μηδὲν ἰσχύοντες. οὔτε γὰρ τόπος αὐτοὺς εἰς τὸ ἐπιβουλεύειν κωλύει. οὔτε φίλους ἡμᾶς ὁρῶσιν ἑαυτῶν, ἵνα φείσωνται, οὔτε φιλάγαθοί εἰσιν, ἵνα διορθώσωνται· ἀλλὰ καὶ μᾶλλόν εἰσι πονηροί· καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐστιν, * ὡς τὸ βλάπτειν τοὺς φιλαρέτους καὶ θεοσεβοῦντας. διὰ δὲ τὸ μηδὲν δύνασθαι ποιεῖν, διὰ τοῦτο οὐδὲν ποιοῦσιν, ἢ μόνον ἀπειλοῦσιν. εἰ γὰρ ἠδύνατο, οὐκ ἔμελλον· ἀλλ' εὐθὺς ἐνήργουν τὸ κακὸν, ἑτοίμην ἔχοντες εἰς τοῦτο τὴν προαίρεσιν, καὶ μάλιστα καθ' ἡμῶν. ἰδοὺ γ' οὖν νῦν συνελθόντες, κατ' αὐτῶν λαλοῦμεν, καὶ ἴσασιν ὅτι προκοπτόντων ἡμῶν ἀσθενοῦσιν αὐτοί. εἰ τοίνυν εἶχον ἐξουσίαν, οὐδένα ἂν ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν ἀφῆκαν ζῆν. βδέλυγμα γὰρ ἁμαρτωλῷ θεοσέβεια. ἐπειδὴ δὲ οὐ δύνανται, διὰ τοῦτο μᾶλλον ἑαυτοὺς τιτρώσκουσι· ὅτι μηδὲν δύνανται ποιεῖν ὧν ἀπειλοῦσιν· ἔπειτα κἀκεῖνο λογίζεσθαι χρὴ, πρὸς τὸ μὴ φοβεῖσθαι τούτους· εἰ τὸ δυνατὸν ὑπῆρχεν αὐτοῖς, οὐκ ἂν ἤρχοντο μετ' ὄχλου, οὐδὲ φαντασίας ἐποίουν, οὐδὲ μετασχηματιζόμενοι ἐμεθόδευον· ἀλλ' ἤρκει καὶ μόνον ἐλθεῖν ἕνα, καὶ ποιῆσαι τοῦτο ὅπερ δύναται καὶ βούλεται. καὶ μάλιστα ὅτι πᾶς τὴν ἐξουσίαν ἔχων, οὐ μετὰ φαντασίας διαιρεῖ, οὐδὲ τοῖς ὄχλοις ἐκφοβεῖ· ἀλλ' εὐθὺς ὡς βούλεται τῇ ἐξουσίᾳ καταχρῆται· ἀλλ' οἱ δαίμονες μηδὲν δυνάμενοι, παίζουσιν ὡς ἐπὶ σκηνῆς, ἀλλάττοντες τὰς μορφὰς, καὶ τοὺς παῖδας ἐκφοβοῦντες, τῇ τῶν ὄχλων φαντασίᾳ καὶ τοῖς σχηματισμοῖς· ἐξ ὧν μᾶλλον καταφρονεῖσθαι ὡς ἀσθενεῖς ὀφείλουσιν εἶναι. ὁ γ' οὖν ἀληθινὸς Ἄγγελος ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Κυρίου κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, οὐ χρείαν ἔσχεν ὄχλων, οὐ φαντασίας τῆς ἔξωθεν, οὐ κτύπων, οὐ κρότων· ἀλλ' ἠρέμα τῇ ἐξουσίᾳ ἐκέχρητο, καὶ ἀνεῖλεν εὐθὺς ἑκατὸν ὀγδοηκονταπέντε χιλιάδας. οἱ δὲ μηδὲν δυνάμενοι δαίμονες, οἷοί εἰσιν οὗτοι, κἂν ταῖς φαντασίαις ἐκφοβεῖν μόνον πειράζουσιν. ἐὰν δέ τις τὰ τοῦ Ἰὼβ λογίσηται, καὶ εἴπῃ· διὰ τί νῦν ἐξελθὼν ὁ διάβολος πάντα κατ' αὐτοῦ πεποίηκε; καὶ τῶν μὲν ὑπαρχόντων αὐτὸν ἐψίλωσε, τὰ δὲ τέκνα ἀνεῖλε, καὶ ἐκεῖνον ἔπαισεν ἕλκει πονηρῷ; γινωσκέτω πάλιν ὁ τοιοῦτος, ὡς οὐκ ἦν ὁ διάβολος ὁ ἰσχύων.

A nec niſi mali ſtudio teneantur, ad lædendum parati; cumqve (ut Servator dixit) ab initio homicida fuerit, vitii autor diabolus: vitam ubi eam vixerimus, qvæ ipſorum deſideriis magis magisq; adverſetur; conſtat haud prævalituros unqvam eſſe. Neqve enim locus eorum inſidiis obſtat; neqve nos amicos agnoſcunt, qvibus parcant; neqve boni amore præclare agunt; ſed ad malitiam propendent magis; nec iis tam eſt qvicqvam curæ, qvam virtutis & pietatis ſectatores lædere. Et qvia nervi omnes illis præciſi, nil præter comminationes movent. Non cunctaturi, ſi qvid eſſet virium; ſed mala confeſtim operaturi, cum voluntas ſit promta, præſertim adverſus nos. En B itaqve jam congregati, contra ipſos loqvimur; ſeqve norunt progreſſu veſtro enervari. Qvibus ſi qvid poteſtatis eſſet, nemo Chriſtianus per ipſos viveret. Execratio enim peccatori, cultura Dei. Viribus ergo deſtituti, ipſi ſeſe vulnerant, cum minæ penitus ſint inanes. Eſt & hoc dignum conſideratione, cur minus ſint metuendi. Si qvid ipſis eſſet roboris; non cum turba irruerent, non phantaſmata objicerent, non transfigurati, ex inſidiis, qvenqvam adorirentur: ſed ſatis foret, unum aliqvem expedire qvod poſſet velletqve. Cui enim cunqve poteſtatis eſt aliqvid: non nu C bem oculis objicit, non tumultu terrefacit: ſed ſua pro arbitrio poteſtate jamjam utitur. Sed dæmones, invalidi ad qvicqvam, velut in ſcena ludunt, mutatis formis, & pueros terrent turbarum viſis & figuris; ut jure, tanqvam imbecilles, magis contemnantur. Angelus ergo verus, a Domino miſſus contra Aſſyrios non multitudine indiguit, non externis viſis, non ſtrepitu, non plauſu: ſed lenſim illius poteſtate, confeſtim centum octoginta qvinqve millia percuſſit. At dæmones (ſicuti jam eſt dictum) cum nihil viribus polleant, cujusmodi ſunt hi, non niſi per viſa timorem conantur in- D cutere. Qvod ſi, cõſiderato qvis Jobi exemplo, dicat, cur diabolus contra illum egreſſus, nihil non potuit? bonis ipſum ſpoliavit, liberos ejꝰ interemit, ulcere illum peſſimo percuſſit. Is ſciat, nõ fuiſſe hanc diaboli vim,

Joan. 8. 44.

Eccl. 1. 32.

4. Reg. 19. 35.

Job. 1. 2.

ſed Dei, qvi Jobum illi, ut probaretur, A tradidit. Nimirum qvia nihil per ſe potuit; petiit, impetravitqve. Qvare hinc etiam hoſtis fit contemtior, qvi ne volens qvidem ulli juſto qvicqvam intentare poteſt: nam ſi poſſet, non petiiſſet. Petendo autem non ſemel, ſed iterum ſuam oſtendit infirmitatem, & qvam impotens ſit. Neqve porro mirum, adverſus Jobum nihil ipſum valuiſſe? cum nec jumentis perniciem, niſi Deo permittente, afferre potuerit. Qvid qvod neqve in porcos aliqva ipſi poteſtas eſt. Rogabant enim

Matth. 8.31. (ut in Evangelio ſcriptum eſt) Dominum, dicentes: Permitte nobis abire in gregem porcorum. Qvod ſi nihil ei eſt in B porcos imperii: multo minus in hos, qvi ad Dei imaginem facti ſunt, dominabitur. Solus igitur Deus timendus eſt; illi ſpernendi, & neqvaqvam metuendi. Qvin, qvanto plura intentant, tanto ardentius aſceticæ nos dedamus. Armat enim adverſus illos & munitiſſimnm reddit vita ſincera & in Deum fides. Metu ergo ipſos percellit aſcetarum jejunium, pervigilationes, preces, manſvetudo, tranqvillitas (animi) pecuniæ atqve inanis gloriæ contemtus humilitas mentis, amor pauperum, miſericordia, iræ vacuitas, & præ cæteris pietas in Chriſtum. Ideo namqve nihil in- C tentatum relinqvunt, ne ſint qvi ipſos conculcent. Norunt qvippe gratiam fidelibus a Servatore noſtro datam, cum inqvit;

Luc. 10.19. Ecce, dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpẽtes & ſcorpiones & ſuper omnem virtutem inimici. Dum itaqve futura ſe prædicere ſimulant, ne qvis uſurpet. Sæpe enim fratrum adventum prænunciant, dies aliqvot: & hi ſane veniunt. Sed hoc ab illis fit, non ratione aliqva auditorum habita: verum ut fidem ſibi habere perſvadeant, itaqve velut mancipatos diſperdant. Qvocirca non ſunt audiendi, ſed exturban- D di; iisqve nihil nobis hac arte opus eſſe, dicendum. Qvid enim admirabile, cum ipſis ſubtiliora, qvam hominibus, ſint corpora, ſi qvos iter ingredi videant, curſu antevertere, & annunciare? idem & eqves poſſit, peditem prævertendo. Qvare neqve in hoc ſunt admiratione digni. Nihil enim

Dan. 13. 42. prius, qvam ſit factum, norunt: eſtqve ſolus Deus, qvi novit omnia, anteqvam fiant.

A ἀλλ' ὁ Θεὸς ὁ παραδιδοὺς αὐτὸν πρὸς πεῖραν τὸν Ἰώβ. ἀμέλει μηδὲν δυνάμενος ποιῆσαι, ᾔτησε καὶ ἔλαβεν. ὥστε καὶ ἐκ τούτου μᾶλλον καταγνωστέος ἐστὶν ὁ ἐχθρὸς, ὅτι καίτοι θέλων, οὐδὲ καθ' ἑνὸς ἴσχυσεν ἀνθρώπου δικαίου. εἰ γὰρ ἴσχυσεν, οὐκ ἂν ᾔτησεν. αἰτήσας δὲ οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον, φαίνεται ἀσθενὴς καὶ μηδὲν δυνάμενος. καὶ οὐ θαυμαστὸν εἰ κατὰ τοῦ Ἰὼβ οὐκ ἴσχυσεν· ὅπουγε οὐδὲ κατὰ τῶν κτηνῶν αὐτοῦ ἐγένετο ὄλεθρος, εἰ μὴ συγχωρήσας ἦν ὁ Θεός. ἀλλ' οὐδὲ κατὰ χοίρων ἔχει τὴν ἐξουσίαν. παρεκάλουν γὰρ, ὡς ἐν τῷ εὐαγγελίῳ γέγραπται, τὸν Κύριον, λέγον- B τες· ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τοὺς χοίρους. εἰ δὲ μηδὲ κατὰ χοίρων ἔχουσιν ἐξουσίαν, πολλῷ μᾶλλον τῶν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένων ἀνθρώπων οὐ κυριεύουσι. τὸν Θεὸν ἄρα μόνον φοβεῖσθαι δεῖ· τούτων δὲ καταφρονεῖν, καὶ μηδ' ὅλως αὐτοὺς δεδιέναι. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὅσον ταῦτα ποιοῦσιν, ἐπιτείνωμεν ἡμεῖς τὴν ἄσκησιν. μέγα γὰρ ὅπλον ἐστὶ κατ' αὐτῶν, βίος ὀρθὸς καὶ ἡ πρὸς Θεὸν πίστις. φοβοῦνται γοῦν τῶν ἀσκητῶν τὴν νηστείαν, τὴν ἀ- C γρυπνίαν, τὰς εὐχὰς, τὸ πρᾶον, τὸ ἥσυχον, τὸ ἀφιλάργυρον, τὸ ἀκενόδοξον, τὴν ταπεινοφροσύνην, τὸ φιλόπτωχον, τὰς ἐλεημοσύνας, τὸ ἀόργητον, καὶ προηγουμένως, τὴν εἰς τὸν Χριστὸν εὐσέβειαν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πάντα ποιοῦσιν, ἵνα μὴ ἔχωσι τοὺς καταπατοῦντας αὐτούς· ἴσασι γὰρ τὴν κατ' αὐτῶν δοθεῖσαν χάριν τοῖς πιστοῖς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος αὐτοῦ· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ. εἰ δὲ τοίνυν καὶ προλέγειν ὑποκρίνονται, μὴ προσποιείσθω τις. πολλάκις γὰρ πρὸ ἡμερῶν λέγου- D σι τοὺς μεθ' ἡμέρας ἀπαντῶντας ἀδελφούς. καὶ ἔρχονται μὲν ἐκεῖνοι. ποιοῦσι δὲ τοῦτο οὐ κηδόμενοι τῶν ἀκουόντων· ἀλλ' ἵνα πιστεύειν αὐτοῖς πείσωσιν αὐτοὺς, καὶ τότε λοιπὸν ὑποχειρίους ἔχοντες ἀπολέσωσιν. ὅθεν οὐ δεῖ προσέχειν αὐτοῖς· ἀλλὰ καὶ λέγοντας ἀνατρέπειν χρὴ, ὅτι μὴ χρείαν ἔχομεν ἡμεῖς τούτων. τί γὰρ θαυμαστὸν, εἰ λεπτοτέροις χρώμενοι σώμασι μᾶλλον τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς ἀρξαμένους ὁδεύειν ἑωρακότες, προλαμβάνουσι τῷ δρόμῳ καὶ ἀπαγγέλλουσι; τοῦτο καὶ ἱππότης ἐπικαθήμενος προλέγει, προλαμβάνων τὸν ὁδεύοντα τοῖς ποσίν. ὥστε οὐδ' ἐν τούτῳ χρὴ θαυμάζειν αὐτούς. οὐδὲν γὰρ τῶν μὴ γενομένων προγινώσκουσιν· ἀλλὰ μόνος ὁ Θεός ἐστιν, ὁ πάντα γινώσκων πρὶν γενέσεως αὐτῶν.

Digitized by Google

A οὗτοι δὲ ἃ βλέπουσιν, ὡς κλέπται, προτρέχοντες ἀπαγγέλλουσιν. πόσοι νῦν τὰ ἡμῶν; καὶ ὅτι συνήλθομεν, καὶ ὁμιλοῦμεν κατ' αὐτῶν σημαίνουσι, πρὶν παρ' ἡμῶν τις ἀπελθὼν ἀπαγγείλῃ. τοῦτο δὲ καὶ πᾶς τις ταχυδρόμος ποιῆσαι δύναται, προλαβὼν τὸν βραδύνοντα. ὃ δὲ λέγω, τοιοῦτό ἐστιν. ἂν τις ἄρξηται περιπατεῖν ἀπὸ τῆς Θηβαΐδος, ἢ ἀπό τινος ἄλλης χώρας, πρὶν μὲν ἄρξηται περιπατεῖν, οὐκ ἴσασιν εἰ περιπατήσει· περιπατοῦντα δὲ τοῦτον ἑωρακότες, προτρέχουσι, καὶ πρὶν αὐτὸν ἐλθεῖν, ἀπαγγέλλουσι. καὶ οὕτω συμβαίνει τούτους μεθ' ἡμέρας ἐλθεῖν· πολλάκις δὲ τῶν περιπατούντων
B ὑποστρεφόντων, ἐψεύσαντο αὐτοί. οὕτω καὶ περὶ τοῦ ποταμίου ὕδατός ἐστιν, ὅτε φλυαροῦσιν. ἑωρακότες γὰρ πολλοὺς ὑετοὺς γινομένους ἐν τοῖς τῆς Αἰθιοπίας μέρεσι, καὶ εἰδότες ὡς ἐξ ἐκείνων ἡ πλημμύρα τοῦ ποταμοῦ γίνεται, πρὶν ἐλθεῖν εἰς τὴν Αἴγυπτον τὸ ὕδωρ, προτρέχοντες λέγουσι. τοῦτο δ' ἂν καὶ ἄνθρωποι εἰρήκασιν, εἰ τοσοῦτον ἐδύναντο δραμεῖν ὅσον ἐκεῖνοι. καὶ ὥσπερ ὁ σκοπὸς τοῦ Δαβὶδ ἀνερχόμενος εἰς ὑψηλὸν, μᾶλλον τοῦ κάτω μένοντος προέβλεπε τὸν ἐρχόμενον· καὶ αὐτὸς δὲ προτρέχων ἔλεγε περὶ τῶν
C ἄλλων οὐ τὰ μὴ γινόμενα. ἀλλὰ τὰ ἤδη ὁδεύοντα καὶ γινόμενα· οὕτω καὶ οὗτοι κάμνειν ἐρεθίζονται καὶ σημαίνουσιν ἀλλήλοις, ἵνα μόνον ἀπατῶνται. ἂν μέντοι ἡ πρόνοια μεταξύ τι βουλεύσηται περὶ τῶν ὑδάτων, ἢ τῶν ὁδευόντων· ἔξεστι γὰρ αὐτῇ· ἐψεύσαντο οἱ δαίμονες καὶ ἠπατήθησαν οἱ προσεσχηκότες αὐτοῖς. οὕτω συνέστη τὰ τῶν Ἑλλήνων μαντεῖα, καὶ οὕτως ἐπλανήθησαν οἱ παρὰ τῶν δαιμόνων τὸ πρίν. ἀλλὰ καὶ οὕτω πέπαυται λοιπὸν ἡ πλάνη. ἦλθε γὰρ ὁ Κύριος ὁ
D σὺν αὐτῇ τῇ πανουργίᾳ αὐτῶν, καὶ τοὺς δαίμονας καταργήσας. οὐδὲν γὰρ γινώσκουσιν ἀφ' ἑαυτῶν. ἀλλ' ὡς κλέπται, ἃ παρ' ἄλλοις ὁρῶσι, ταῦτα διαβάλλουσι· καὶ μᾶλλον στοχασταί εἰσιν ἢ προγνῶσαι. διὸ κἂν ἀληθῆ ποτε τοιαῦτα λέγουσι, μηδ' οὕτως αὐτοὺς θαυμαζέτω τις. καὶ γὰρ καὶ ἰατροὶ πεῖραν ἔχοντες τῶν νοσημάτων, ἐπειδὰν θεωρήσωσιν ἐν ἄλλοις τὴν αὐτὴν νόσον, πολλάκις στοχαζόμενοι ἀπὸ τῆς συνηθείας προλέγουσι. καὶ κυβερνῆται δὲ καὶ γεωργοὶ, πάλιν ἀπὸ τῆς συνηθείας βλέποντες τὴν τοῦ ἀέρος κατάστασιν, προλέγουσιν ἢ χειμῶνα, ἢ εὔδιον ἀέρα ἔσεσθαι· καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἐκ θείας προνοίας αὐτοὺς ἄν τις εἴποι προλέγειν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πείρας καὶ τῆς συνηθείας.

A Illi, qvi cernunt, tanqvam impoſtores furtim præcurrendo qvam multis jam qvæ inter nos geruntur, referant, (qvis dubitet?) & conveniſſe nos, & contra ipſos colloqvi, ſignificant, priusqvam a nobis diſceſſurus qvis idem narret. Qvod nemo non velociter currendo, & cunctatorem prævertendo, ſimiliter poſſet. Hoc ita intelligo. Si qvis e Thebaide aut ex alia qvadam regione ambulare inſtituerit; ambulaturum neſciunt prius, qvam initium fiat: ambulantem ubi viderunt, præcurrunt, ejusqve adventum annunciant; itaqve poſt dies aliqvot is advenit.
B Sæpe autem numero illi ipſi ſunt mentiti, qvod pedem egreſſus revocaſſet. Pariter nugantur nonnunqvam de fluminum exundationibus. Cum enim in Æthiopiæ partibus crebros incidiſſe imbres perſpexerunt, indeqve conjecerunt, fluvium exundaturum eſſe: id curſu accelerato, anteqvam in Ægypto accidat, indicant. Qvod neqve homini eſſet difficile præſtitu, ſi eadem ad curſum velocitate valeret. Et qvemadmodum Davidis ſpeculator, conſcenſo loco edito, facilius & prior vidit venientem, qvam qvi inferius ſubſiſtit; & ipſe ante alios, percurrens, non infecta, ſed qvæ jam jam fierent, indicavit: ita & illi (dæmones) dicuntur laborare, & alii aliis referre, tantum ad decipiendum. Qvod ſi divina providentia neqve exundatio aqvarum ſubſecuta, neqve viator confecit iter: tum illi mentiti, qvique ipſis auſcultarunt, decepti ſunt. Talia fuerunt Græcorum oracula, neqve aliter a dæmonibus fuerunt olim homines in errorem pertracti. Cui ſic tandem occurſum eſt. Venit (in terram) Dominus, qvi dæmonas cum errorum figmentis e medio ſuſtulit. Nihil nam-
D qve ipſi ex ſe norunt: ſed qvæ apud alios cernunt, ceu fures carpunt: & magis conjiciunt, qvam futurorum ſunt præſcii. Nam etiam medici, morborum peritia, cognito in aliis morbo ſimili, divinant ſæpe qvadam conſuetudine. Navicularii qvoqve & agricolæ, more ſuo, cœli obſervata temperatione, aut tempeſtatem aut ſerenitatem prædicunt; neqve id divinæ ipſorum providentiæ adſcribimus, ſed conſuetudini & experientiæ.

2. Reg. 13. 34.

Unde, ut aliqvando eadem conjectura dicant dæmones; non propterea ſunt admiratione, & qvibus auſcultetur, digni. Qvis enim inde ad auditores redit fructus, ex iſtis dies aliqvot ante, ventura ſcire? aut qvid opus, talia cognoſcere, tametſi vera ſint? Neqve enim virtutem id conciliat, neqve certum bonæ indolis indicium. Nemo namqve noſtrum judicatur, aut reus peragitur, qvod aliqvid ignorarit: nec qviſqvam beatus prædicatur, qvod tale qvid didicerit aut cognorit. Sed in his judicium eſt unicuiqve ſubeundum, ſi fidem retinuerit, & mandata pro eo ac par eſt, obſervarit. Non igitur iſta ſunt magnificanda: ſed exercitationi & laboribus vacandum; non ut præſciamus qvid, verum ut præclara vitæ functione Deo probemur: eſtqve orandum, non pro futurorum ſcientia, tanqvam pro exantlatorum laborum mercede; ſed ut nobis Dominus in victoria, cum diabolo conflicturis, reportanda ne deſit. Qvod ſi omnino præſcientiæ cura nobis eſt aliqva: mente ſimus pura. Perſuaſiſſimum enim habeo, animum a perturbationum ſordibus vacuum, & natura conſtantem, dono perſpicacitatis imbutum, longe plura, & remotiora qvam dæmones, proſpicere poſſe, Domino ipſi revelante. Qvalis fuit Eliſæi animus; qvi & puerum Gieze vidit, & exercitum (Angelorum) ſibi adſtantem conſpicatus eſt. Cum itaqve nocte adveniant, futura nunciaturi; aut pro Angelis ſeſe venditant: ne audiatis, mentiuntur enim. Sin vitam laudant aſceticam, voſqve beatos pronunciant: neqve præbeatis aures, neqve omnino illis ſubjiciamini: ſed ipſi potius vos & domum veſtram figura crucis munite, & precationi vacate; tum eos evaneſcere videbitis. Timidi enim ſunt, crucisqve Domini ſignum admodum reformidant: cum Servator illos in cruce expoliarit & * palam traduxerit. Qvi ſi impudentius reſtiterint, exultantes, & alia atqve alia forma vobis apparentes: ne expaveſcatis, neqve terreamini, neqve ipſis tanqvam bonis animum attendite, internoſcere enim bonorum & malorum præſentiam, divina ope, facile poſſumus. Sanctorum ſiqvidem (Angelorum) apparitio nihil perturbati habet; Non enim contendet neqve clamabit, neqve audiet aliqvis in plateis vocem eorum: ſed ita ſit placide, ita leniter; ut animo gaudium illico, exultationem & fiduciam afferat.

4. Reg. 5. 26. 6. 17.

Coloſſ. 2. 15. * oſtentui habuerit.

Matt. 12. 19.

A ὅθεν εἰ καὶ οἱ δαίμονες τὰ αὐτά ποτε στοχαζόμενοι λέγουσι, μὴ μὲν διὰ τοῦτό τις αὐτοὺς θαυμαζέτω, μηδὲ προσεχέτω τούτοις. τί γὰρ χρήσιμον τοῖς ἀκούουσι, τὸ εἰδέναι πρὸ τούτων πρὸ ἡμερῶν τὰ ἐρχόμενα; ἢ ποία σπουδὴ τὰ τοιαῦτα γινώσκειν, κἂν ἀληθῶς γινώσκῃ. οὐ γὰρ ἀρετῆς τοῦτο ποιητικόν, οὐδὲ ἤθους ἀγαθοῦ, πάντως ἐστὶ τοῦτο γνώρισμα. οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν κρίνεται * διά τι οὐκ οἶδεν, καὶ οὐδεὶς μακαρίζεται, ὅτι μεμάθηκε καὶ ἔγνω· ἀλλ' ἐν τούτοις ἕκαστος ἔχει τὴν κρίσιν, εἰ τὴν πίστιν τετήρηκε καὶ τὰς ἐντολὰς γνησίως ἐφύλαξεν.
B ὅθεν οὐ δεῖ περὶ πολλοῦ ποιεῖσθαι ταῦτα· ἀσκεῖσθαι δὲ καὶ πονεῖν· οὐχ ἵνα προγινώσκωμεν, ἀλλ' ἵνα Θεῷ καλῶς πολιτευόμενοι ἀρέσωμεν· εὔχεσθαί τε χρή, οὐχ ἵνα προγινώσκωμεν, οὐδὲ τοῦτον τῆς ἀσκήσεως ἀπαιτεῖν μισθόν· ἀλλ' ἵνα συνεργὸς ἡμῖν εἰς τὴν κατὰ τοῦ διαβόλου νίκην ὁ Κύριος γένηται. εἰ δὲ ἅπαξ καὶ τοῦ προγινώσκειν ἡμῖν μέλει, καθαρεύωμεν τῇ διανοίᾳ. ἐγὼ γὰρ πιστεύω, ὅτι καθαρεύουσα ψυχὴ πανταχόθεν, καὶ κατὰ φύσιν ἑστῶσα, δύναται, διορατικὴ γενομένη, πλείονα
C καὶ μακρότερα βλέπειν τῶν δαιμόνων, ἔχουσα τὸν ἀποκαλύπτοντα Κύριον αὐτῇ. οἵα ἦν ἡ τοῦ Ἐλισσαίου βλέπουσα τὸν Γιεζῆ, καὶ ὁρῶσα τὰς παρ' αὐτὴν ἑστώσας δυνάμεις. ὅταν τοίνυν νυκτὸς ἔρχωνται πρὸς ἡμᾶς, καὶ θέλωσι τὰ μέλλοντα λαλεῖν· ἢ λέγωσιν, ἡμεῖς ἐσμεν οἱ Ἄγγελοι· μὴ προσέχετε, ψεύδονται γάρ. ἐὰν δὲ καὶ ἐπαινῶσι τὴν ἄσκησιν ὑμῶν καὶ μακαρίζωσιν ὑμᾶς· μήτε ὑπακούετε, μήτε ὅλως προσποιεῖσθε τούτοις. σφραγίζετε δὲ μᾶλλον ἑαυτοὺς καὶ τὸν οἶκον, καὶ εὔχεσθε· καὶ ὄψεσθε αὐτοὺς γινομένους ἀφανεῖς, δειλοὶ γάρ εἰσι,
D καὶ πάνυ φοβοῦνται τὸ σημεῖον τοῦ κυριακοῦ σταυροῦ· ἐπειδήπερ ἐν αὐτῷ τούτους ἀποδυσάμενος, παρεδειγμάτισεν ὁ Σωτήρ. ἐὰν δὲ καὶ ἀναιδέστερον στήκωσιν, ἐξορχούμενοι καὶ ποικιλλόμενοι ταῖς φαντασίαις· μὴ δειλιάσητε, μηδὲ πτήξητε, μηδὲ ὡς καλοῖς αὐτοῖς προσέχητε· καὶ γὰρ τὴν τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν φαύλων παρουσίαν εὐχερὲς καὶ δυνατόν ἐστι διαγνῶναι, τοῦ Θεοῦ διδόντος οὕτως. ἡ μὲν γὰρ τῶν ἁγίων ὀπτασία οὐκ ἔστι τεταραγμένη. οὐκ ἐρίσει γάρ, οὔτε κραυγάσει, οὐδὲ ἀκούσει τις τῆς φωνῆς αὐτῶν. ἡσύχως δὲ καὶ πράως γίνεται οὕτως, ὡς εὐθὺς χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν καὶ θάρσος ἐγγίνεσθαι τῇ ψυχῇ.

ἔστι γὰρ μετ' αὐτῶν ὁ Κύριος· ὅς ἐστιν ἡμῶν μὲν
χαρὰ, τοῦ δὲ Θεοῦ πατρὸς δύναμις. οἵ τε λο-
γισμοὶ αὐτῆς, ἀτάραχοι καὶ ἀκύμαντοι δια-
μένουσιν· ὥστε καταυγαζομένην αὐτὴν ὑπ'
αὐτῆς τοὺς φαινομένους θεωρεῖν. καὶ γὰρ πόθος
τῶν θείων καὶ τῶν μελλόντων αὐτῇ ἐπεισέρχεται,
καὶ θέλησιν πάντως συναφθῆναι τούτοις, εἰ ἀπ-
ήρχετο μετ' αὐτῶν. ἐὰν δὲ καὶ, ὡς ἄνθρωποί τι-
νες φοβηθῶσι τὴν τῶν καλῶν ὀπτασίαν, ἀφαι-
ροῦσιν οἱ φαινόμενοι τὸν φόβον, παρ' αὐτὰ τῇ
ἀγάπῃ. ὡς ἐποίησε Γαβριὴλ τῷ Ζαχαρίᾳ.
καὶ ὁ φανεὶς Ἄγγελος ἐν τῷ θείῳ μνημείῳ ταῖς
γυναιξί. καὶ τοῖς ποιμέσι λέγων ἐν τῷ Εὐαγ-
γελίῳ, μὴ φοβεῖσθε. ἔστι γὰρ ὁ φόβος ἐκεί-
νων, οὐ κατὰ δειλίαν ψυχῆς· ἀλλὰ κατ' ἐπίγνω-
σιν τῆς τῶν κρειττόνων παρουσίας. τοιαύτη μὲν οὖν
ἡ τῶν ἁγίων ὀπτασία. ἡ δὲ τῶν φαύλων ἐπιδρο-
μὴ καὶ φαντασία τεταραγμένη, μετὰ κτύπου καὶ
ἤχου καὶ κραυγῆς· οἵα ἂν γένοιτο νεωτέρων ἀ-
παιδεύτων ἢ λῃστῶν κίνησις. ἐξ ὧν γίνεται δει-
λία ψυχῆς, τάραχος καὶ ἀταξία λογισμῶν,
κατήφεια, μῖσος πρὸς τοὺς ἀσκητὰς, ἀκηδία,
λύπη, μνήμη τῶν οἰκείων, καὶ φόβος θανάτου·
καὶ λοιπὸν, ἐπιθυμία κακῶν, ὀλιγωρία πρὸς
τὴν ἀρετὴν, καὶ τοῦ ἤθους ἀκαταστασία. ὅταν τοίνυν
θεωρήσαντές τινες φοβηθῆτε, ἐὰν μὲν εὐθὺς ὁ
φόβος ἀφαιρεθῇ, καὶ ἀντ' ἐκείνου γένηται χα-
ρὰ ἀνεκλάλητος, καὶ εὐθυμία, καὶ θάρσος, καὶ
ἀνάκτησις, καὶ τῶν λογισμῶν ἀταραξία, καὶ τὰ
ἄλλα ὅσα προεῖπον, ἀνδρεία τε καὶ ἀγάπη εἰς
τὸν Θεόν· θαρσεῖτε καὶ εὔχεσθε· ἡ γὰρ χαρὰ καὶ
ἡ κατάστασις τῆς ψυχῆς, δείκνυσι τοῦ παρόντος τὴν
ἁγιότητα. οὕτως Ἀβραὰμ ἰδὼν τὸν Κύριον ἠγαλ-
λιάσατο· καὶ Ἰωάννης, γενομένης φωνῆς παρὰ τῆς
Θεοτόκου Μαρίας, ἐσκίρτησεν ἐν ἀγαλλιάσει.
ἐὰν δὲ φανέντων τινῶν ταραχὴ γένηται, καὶ κτύπος
ἔξωθεν, καὶ φαντασία κοσμικὴ, καὶ ἀπειλὴ θα-
νάτου, καὶ ὅσα προεῖπον· γινώσκετε ὅτι φαύλων
ἐστὶν ἡ ἔφοδος. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο γνώρισμα
ὑμῖν ἔστω, ὅτ' ἂν τινῶν ἐπιμένῃ δειλιῶσα ἡ ψυ-
χὴ, παρουσία τῶν ἐχθρῶν ἐστιν. οὐ γὰρ ἀφαιροῦνται
τὴν δειλίαν τὴν τοιούτων οἱ δαίμονες. ὥσπερ πε-
ποίηκεν ὁ μέγας Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ τῇ
Μαρίᾳ καὶ τῷ Ζαχαρίᾳ, καὶ ὁ φανεὶς ἐν τῷ μνη-
μείῳ ταῖς γυναιξίν· ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ἴδωσι
δειλιῶντας, αὔξουσι τὰς φαντασίας, ἵνα μειζό-
νως αὐτοὺς καταπλήξωσι· καὶ λοιπὸν ἐπιβάντες,
προσπαίζωσι λέγοντες, πεσόντες προσκυνήσατε. τοὺς μὲν οὖν Ἕλληνας οὕτως ἠπάτησαν·

Cum ipſis namque eſt Dominus; qui noſtrum eſt gaudium, & Dei patris potentia. Suntque tum animi cogitata nulli perturbationi obnoxia, minimeque fluctuant; ut illuminatus ille eos qui apparent contempletur; & deſiderio rerum divinarum & futurarum, his prorſus adjungit & abituris comes eſſe concupiſcat. Ac ut nonnulli, homines quippe, viſis Angelis bonis paveant: hi metum illis dilectione extemplo adimunt. Id quod Gabriel fecit Zachariæ, & in ſacro monumento viſus Angelus mulieribus, quique paſtoribus dixit in Evangelio, Nolite timere. Metus enim illorum non ab animi pavore, ſed ob præſtantioris naturæ præſentiam oritur. Apparatio igitur bonorum Angelorum hujus eſt modi. At malorum incurſus & viſio, confuſionis plena, cum ſtrepitu, ſonitu, & vociferatione: cujusmodi eſt adoleſcentum rudiorum & latronum tumultus. Unde animi timiditas, turbatio, & confuſio cogitationum, vultus demiſſio & triſtitia, odium in Aſcetas, acedia, animi ægritudo, propinquorum recordatio, mortis metus: & de reliquo, vitii cupiditas, virtutis contemptus, morum inconſtantia. Viſione itaque territi, ſi timor mox faceſſat, & ſubſequatur gaudium incredibile, animi tranquillitas, fiducia, virium recreatio, mens pacata, & quæ dixi prius alia, fortitudo, amor erga Deum: bono animo eſtote atq; oratote. Lætitia enim, atq; ille animi ſtatus, de præſentis ſanctitate teſtantur. Sic Abraam, viſo Domino, exultavit: & Joannes, edita voce a Maria Deipara, lætus exultavit. Quod ſi quibusdam viſis, exiſtunt turbæ, & ſtrepitus externus, & phantaſia mundana, minæ mortis, & quæ antea cunque dixi: impetum malorum hoſtilem eſſe ſcitote: remque ita ſe habere, argumento ſit metus quorundam in animis permanens, neque enim illo dæmones liberant (ut Archangelus ille magnus Gabriel timore liberavit Mariam & Zachariam, & mulieres Angelus, qui in Chriſti ſepulchro ipſis apparuit:) ſed cum metuere vident; phantaſias augent, quo majorem ipſis terrorem injiciant, & adorti derideāt poſtea, dicantq. proſtrati adoratote. Quo pacto gentes in fraudē impulerūt,

1.Cor.1.24.
Luc.1.13.
Mat.28.5.
Luc.2.10.
Joan 8.56.
Luc.1.41.
Luc.1.30.
Mat.28.5.

λῖται μετὰ πανοπλίας καὶ ἵππων. καὶ ἄλλοτε θηρίων καὶ ἑρπετῶν ἐπλήρωσαν τὸν οἶκον· κἀγὼ ἔψαλλον· Οὗτοι ἐν ἅρμασι, καὶ οὗτοι ἐν ἵπποις· ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν μεγαλυνθησόμεθα, καὶ ταῖς εὐχαῖς ἀνετράπησαν ἐκεῖνοι. ἦλθόν ποτε ἐν σκοτίᾳ φωτὸς ἔχοντες φαντασίαν, καὶ ἔλεγον· ἤλθομεν φᾶναί σοι Ἀντώνιε. ἐγὼ δὲ καμμύων τοὺς ὀφθαλμοὺς, ηὐχόμην. καὶ εὐθὺς ἐσβέσθη τὸ φῶς τῶν ἀσεβῶν. καὶ μετὰ μῆνας ὀλίγους, ἦλθον ὡς ψάλλοντες, καὶ λαλοῦντες ἀπὸ τῶν γραφῶν· ἐγὼ δὲ ὡσεὶ κωφὸς οὐκ ἤκουον. ἔσεισάν ποτε τὸ μοναστήριον, ἐγὼ δὲ ηὐχόμην ἀκίνητος μένειν τῷ φρονήματι. καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐλθόντες, ἐκρότουν, ἐσύριζον, ὠρχοῦντο· ὡς δὲ ηὐχόμην, καὶ ἀνακείμενος ἔψαλλον κατ' ἐμαυτὸν· εὐθὺς ἤρξαντο θρηνεῖν καὶ κλαίειν, ὥσπερ ἐξατονήσαντες. ἐγὼ δὲ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν, τὸν καθελόντα καὶ παραδειγματίσαντα τὴν τόλμαν καὶ τὴν μανίαν αὐτῶν. ἐφάνη δέ ποτε δαίμων ὑψηλὸς λίαν μετὰ φαντασίας, καὶ τετόλμηκεν εἰπεῖν· ἐγώ εἰμι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ· καὶ, ἐγώ εἰμι ἡ πρόνοια· τί σοι θέλεις χαρίσωμαι; ἐγὼ δὲ τότε μᾶλλον * ἐνέπτυσα κατ' αὐτοῦ, τὸν Χριστὸν ὀνομάσας, καὶ τυπτῆσαι τοῦτον ἐπεχείρησα· καὶ ἔδοξα τετυφέναι. καὶ εὐθὺς ὁ τηλικοῦτος σὺν πᾶσι τοῖς ἑαυτοῦ δαίμοσι, ἠφανίσθη ἐν τῷ ὀνόματι Χριστοῦ. ἦλθε δέ ποτε, νηστεύοντός μου, καὶ ὡς μοναχὸς, ὁ δόλιος, ἔχων ἄρτων φαντασίαν· καὶ συνεβούλευε, λέγων· φάγε, καὶ παῦσαι τῶν πολλῶν πόνων. ἄνθρωπος εἶ καὶ σὺ, καὶ μέλλεις ἀσθενεῖν. ἐγὼ δὲ νοήσας αὐτοῦ τὴν μέθοδον, ἀνέστην εὔξασθαι· κἀκεῖνος οὐκ ἤνεγκεν, ἐξέλιπε γάρ· καὶ διὰ τῆς θύρας, ὡς καπνὸς ἐξερχόμενος ἠφανίσθη. ποσάκις ἐν τῇ ἐρήμῳ φαντασίαν ἔδειξε χρυσοῦ, ἵνα μόνον ἅψωμαι, καὶ βλέψω· ἐγὼ δὲ κατέψαλλον αὐτοῦ, κἀκεῖνος ἐτήκετο. πολλάκις ἔκοπτόν με πληγαῖς, κἀγὼ ἔλεγον· οὐδέν με χωρίσει ἀπὸ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ· καὶ μᾶλλον αὐτοὶ μετὰ ταῦτα κατέκοπτον ἀλλήλους. οὐκ ἐγὼ δὲ ἤμην ὁ παύων ἐκείνους καὶ καταργῶν· ἀλλ' ὁ Κύριος ἦν, ὁ λέγων, ἐθεώρουν τὸν Σατανᾶν ὡς ἀστραπὴν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ πεσόντα. ἐγὼ δὲ, τέκνα, μνημονεύων τοῦ Ἀποστολικοῦ ῥητοῦ, μετεσχημάτισα ταῦτα εἰς ἐμαυτὸν, ἵνα μάθητε μὴ ἐκκακεῖν ἐν τῇ ἀσκήσει, μηδὲ φοβεῖσθαι τοῦ διαβόλου καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ τὰς φαντασίας. καὶ ἐπειδὴ γέγονα ἄφρων διηγούμενος, δέξασθε καὶ τοῦτο ἀ-

A qvam milites cinxerunt armatura & eqvitatu: aliqvando beſtiis & ſerpentibus domicilium replerunt: ibi ego pſallebam; Hi in curribus, & hi in eqvis: Pſal.19.8. nos autem in nomine Domini Dei noſtri magnificabimus: & precibus illi everſi ſunt. Fui cum in tenebris venirent, lumen præ ſe ferentes, ac dicentes: Adſumus, Antoni, lumen tibi prælaturi. Ego vero, clauſis oculis orabam, & lumen impiorum illico fuit extinctum: Paucis poſt menſibus, venerunt qvaſi pſallentes, & e Scriptura loqventes: ego autem Pſal.37.14. tanqvam ſurdus non audiebam. Qvodam tempore Monaſterium qvaſſarunt: B ego orabam, ne mens de ſede ac ſtatu dimoveretur. Poſthæc iterum venerunt cum plauſu & ſibilo, ſaltabantqve: me vero ad preces devoluto, & pſallere mecum cœptante; flere illi & lamentari, tanqvam viribus omnibus amiſsis; glorificari ego Deum, qvi audaciam & inſaniam eorum abolitam oſtentui haberet. Apparuit aliqvando mihi dæmon ſupra modum excelſus, viſione qvadam, nec dubitavit Dei ſe virtutem dicere, & providentiam, percunctariqve, qvid beneficii cuperem in me conferri. Cui ego tum magis inſputare, nomine Chriſti, & infligere plagam conari, idqve adeo videri C feciſſe. Nam ſubito tantus iſte, cum omni dæmonum ſuorum caterva, ad Chriſti nomen, abolitus eſt. Cum jejunarem, ad me qvoqve impoſtor ille aliqvando venit, habitu Monachi; oblataqve panis forma, Autor ſum, inqvis, ut edas, tamqve graviter laborare deſinas: homo & tu es, vireſqve tuæ frangentur & elangveſcent. Verum ego, agnita ejus techna & ludificatione, ſurrexi oraturus. Qvod ille non ferre; concidit enim: proin D janua egredi, ac fumi inſtar evaneſcere. Qvoties in eremo auri ſpeciem objecit; ut tantum contrectarem, viderem qve: contra ego pſallere, ille contabeſcere. Non raro plagas mihi inflixerunt: qvibus ego, Nihil me ſeparabit a charitate Rom.8.35. Chriſti. Ibi illi ſeſe invicem magis tundere. Neqve vero ego iſtos domui, & e medio ſuſtuli; ſed Dominus, qvi dixit, Videbam Satanam, ſicut fulgur, de cœlo cadentem. Luc.10.18. Hæc, filioli, memor dicti Apoſtolici, ad me transtuli: ut diſceretis, in aſcetica non pigreſcendum, neqve diaboli & dæmonum ejus phantaſmata eſſe pertimeſcenda. Et, qvia narando factus ſum inſipiens; hoc etiam accipite

documentum', qvo tuti & ſecuri poteritis eſſe; mihiqve (neqve enim mentior) fidem habere. Qvodam tempore oſtium in Monaſterio meum aliqvis pulſavit: tum egreſſus, vidi procerum qvendam, altæ ſtaturæ. Qvis ſit, rogo. Satanam ſe ait eſſe. Iterum interroganti; qvid ergo ipſi eſſet hic negotii? Cur me falſo, inqvit, accuſant Monachi, atqve omnes alii Chriſtiani? cur horis ſingulis execrantur? Cui ego, cur vos iis ipſis eſtis moleſti? Negare hoc ille, ac dicere, homines ſibi ipſos moleſtiam exhibere; ſe viribus deſtitui. An non legerint, Inimici defecerunt frameæ in finem, & civitates (eorum) deſtruxiſti. Non mihi jam eſt locus, non telum, non civitas. Ubiqve ſunt Chriſtiani: deſerta inſuper Monachis referta: obſervent ipſi ſeſe, nec mihi immerito dira imprecentur. Illi, admiratus ego tunc Domini gratiam, dixi; Qvanqvam ſemper es mendax, neqve unqvam veritatem loqveris; tamen hoc invitus vere memoraſti. Chriſtus enim ſuo adventu infirmum te reddidit, & dejectum nudavit. Audito idem Servatoris nomine, qvod ardorem inde non poſſet ferre, diſparuit. Si ergo ipſe diabolus qvicqvam ſe poſſe negat, omni jure tam ipſum qvam dæmones ejus nihili facimus. Tam variæ itaqve ſunt aſtutiæ hoſtis & canum ejus. Qvorum nos imbecillitate cognita, ſpernere iſtos hac ratione poſſumus. Ne animo concidamus, neqve mente formidinem comprehendamus, nec metum ipſi nobis fingamus, dicendo; Ne forte dæmon veniat everſum me; ne ſublatum proſternat, aut ſubito ex inſidiis adoriens terriret. Talia prorſus ne cogitemus; neqve contriſtemur, tanqvam perituri. Qvin fiducia præditi lætemur magis, ut ſervati ſemper, atqve Dominum eſſe nobiſcum reputemus, qvi dæmones fugarit, & omne ipſorum robur aboleverit. Sintqve hæc noſtra perpetuo cogitata, præſente nobis Domino, nihil hoſtes adverſum nos poſſe. Acceſſuri enim, qvales nos invenerint; tales ſe erga nos gerent; noſtriqve animi cogitationibus ſuas ipſi phantaſias accommodabunt. Reperturi itaqve nos meticuloſos & perturbatos; de repente, veluti latrones locum, ubi nihil eſt præſidii, inventum, invadent; qvæqve nobis ſponte fuerint

Pſal. 9. 7.

A ἀσφάλειαν καὶ ἀφοβίαν καὶ πιστεύσατέ μοι· οὐ ψεύδομαι γάρ. ἔκρουσέ ποτέ τις ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὴν ἐμὴν θύραν· καὶ ἐξελθὼν, εἶδον τινὰ μακρὸν καὶ ὑψηλὸν φαινόμενον. εἶτα πυθομένου μου, σὺ τίς εἶ; ἐγώ εἰμι, φησὶν, ὁ Σατανᾶς. εἶτα λέγοντός μου, τί οὖν ἐντεῦθεν πάρει; ἔλεγεν ἐκεῖνος, τί μέμφονταί με μάτην οἱ μοναχοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες Χριστιανοί; τί μοι καταρῶνται καθ' ὥραν; ἐμοῦ δὲ εἰπόντος, τί γὰρ αὐτοῖς ἐνοχλεῖς; ἔφη· οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ ἐνοχλῶν αὐτοῖς, ἀλλ' αὐτοὶ ταράττουσιν ἑαυτούς. ἐγὼ γὰρ ἀσθενὴς γέγονα. οὐκ ἀνέγνωσαν ὅτι τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες;

B οὐκ ἔτι τόπον ἔχω, οὐ βέλος, οὐ πόλιν. πανταχοῦ Χριστιανοὶ γεγόνασι· λοιπὸν καὶ ἡ ἔρημος πεπλήρωται μοναχῶν· ἑαυτοὺς τηρείτωσαν, καὶ μὴ μάτην με καταρᾶσθωσαν. τότε θαυμάσας ἐγὼ τοῦ Κυρίου τὴν χάριν, εἶπον πρὸς αὐτόν· ἀεὶ ψεύστης ὢν, καὶ μηδέποτε λέγων ἀλήθειαν, ὅμως τοῦτο νῦν καὶ μὴ θέλων εἴρηκας ἀληθές. ὁ γὰρ Χριστὸς ἐλθὼν, ἀσθενῆ σε πεποίηκε, καὶ καταβαλὼν ἐγύμνωσεν. ἐκεῖνος ἀκούσας τὸ τοῦ Σωτῆρος ὄνομα, καὶ μὴ φέρων τὴν ἐκ τούτου καῦσιν, ἀφανὴς γέγονεν. εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸς

C ὁ διάβολος ὁμολογεῖ μηδὲν δύνασθαι, ὀφείλομεν παντελῶς καταφρονεῖν αὐτοῦ τε καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ. ὁ μὲν οὖν ἐχθρὸς μετὰ τῶν ἑαυτοῦ κυνῶν, τοσαύτας ἔχει τὰς πανουργίας. ἡμεῖς δὲ μαθόντες αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, καταφρονεῖν αὐτῶν δυνάμεθα τούτῳ τῷ τρόπῳ. μὴ καταπίπτωμεν τῇ διανοίᾳ, μηδὲ λογιζώμεθα ἐν τῇ ψυχῇ δειλίας, μηδὲ ἀναπλάττωμεν ἑαυτοῖς φόβους, λέγοντες· μὴ ἄρα δαίμων ἐλθὼν ἀνατρέψῃ με· μὴ ἄρα βαστάσας καταβάλῃ, ἢ ἐξαίφνης ἐπιστὰς ἐκταράξῃ. μηδ'

D ὅλως ἐνθυμώμεθα τοιαῦτα, μηδὲ λυπώμεθα ὡς ἀπολλύμενοι. θαῤῥῶμεν δὲ μᾶλλον καὶ χαίρωμεν ἀεὶ ὡς σωζόμενοι, καὶ λογιζώμεθα τῇ ψυχῇ ὅτι Κύριος μεθ' ἡμῶν ἐστιν, ὁ τροπωσάμενος καὶ καταργήσας αὐτούς. καὶ διανοώμεθα ἀεὶ ὅτι ὄντος τοῦ Κυρίου μεθ' ἡμῶν, οὐδὲν ἡμῖν οἱ ἐχθροὶ ποιήσουσιν. ἐλθόντες γὰρ, ὁποίους ἂν εὕρωσιν ἡμᾶς, τοιοῦτοι καὶ αὐτοὶ γίνονται πρὸς ἡμᾶς· καὶ πρὸς ἃς εὑρίσκουσιν ἐν ἡμῖν ἐννοίας, οὕτω καὶ αὐτοὶ τὰς φαντασίας ἀφομοιοῦσιν. ἐὰν μὲν οὖν δειλιῶντας εὕρωσιν καὶ ταραττομένους, εὐθὺς αὐτοὶ ὡς λῃσταὶ τὸν τόπον ἀφύλακτον εὑρόντες, ἐπιβαίνουσι· καὶ ὅπερ ἀφ' ἑαυτῶν

λογιζόμεθα, τοῦτο μετὰ προσθήκης ποιοῦσιν. ἐὰν μὲν βλέπωσιν ἡμᾶς φοβουμένους καὶ δειλιῶντας, μειζόνως αὔξουσι τὴν δειλίαν ἐν ταῖς φαντασίαις καὶ ταῖς ἀπειλαῖς, καὶ λοιπὸν ἐν τούτοις κολάζεται ἡ ταλαίπωρος ψυχή. ἐὰν δὲ χαίροντας ἡμᾶς εὕρωσιν ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ λογιζομένους τὰ τοῦ Κυρίου, καὶ διαλογιζομένους· ὅτι πάντα ἐν χειρὶ Κυρίου ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἰσχύει δαίμων κατὰ Χριστιανοῦ, οὐδὲ ὅλως ἐξουσίαν ἔχουσι κατά τινος· βλέποντες γὰρ ἠσφαλισμένην τὴν ψυχὴν τοῖς τοιούτοις λογισμοῖς, ἀποστρέφονται κατησχυμμένοι. οὕτω τὸν μὲν Ἰὼβ ἰδὼν ὁ ἐχθρὸς περιπεφραγμένον, ἀνεχώρησεν ἀπ' αὐτοῦ. τὸν δὲ Ἰούδαν γυμνὸν εὑρὼν ἀπὸ τούτων, ᾐχμαλώτισεν. ὥστε εἰ θέλομεν καταφρονεῖν τοῦ ἐχθροῦ, λογιζώμεθα ἀεὶ τὰ τοῦ Κυρίου, καὶ χαιρέτω ἀεὶ ἡ ψυχὴ τῇ ἐλπίδι· καὶ ὀψόμεθα ὡς καπνὸν τὰ τῶν δαιμόνων παίγνια, καὶ μᾶλλον φεύγοντας αὐτοὺς, ἢ διώκοντας. εἰσὶ γὰρ λίαν αὐτοὶ (καθὰ προεῖπον) δειλοὶ, προσδοκῶντες ἀεὶ τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς πῦρ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δὲ πρὸς ἀφοβίαν κατ' ἐκείνων ἔχετε παρ' ἑαυτοῖς τὸ τεκμήριον· ὅταν τις φαντασία γίνηται, μὴ προκαταπίπτε ἐν δειλίᾳ, ἀλλ' ὁποία ἂν ᾖ, θαρρῶν ἐρώτα πρῶτον, τίς εἶ σὺ, καὶ πόθεν; καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἁγίων ὀπτασία, πληροφοροῦσί σε, καὶ τὸν φόβον σου εἰς χαρὰν μεταβάλλουσιν· ἐὰν δὲ διαβολική τις ᾖ, εὐθὺς ἐξασθενεῖ, βλέπουσα ἐρρωμένην τὴν διάνοιαν. ἀταραξίας γὰρ τεκμήριον τὸ ὅλως πυνθάνεσθαι, τίς εἶ, καὶ πόθεν; οὕτως ὁ μὲν τοῦ Ναυὴ ἐρωτήσας, ἔμαθεν· ὁ δὲ ἐχθρὸς, οὐκ ἔλαθεν ἐρωτήσαντα τὸν Δανιήλ. ταῦτα διαλεγομένου τοῦ Ἀντωνίου, πάντες ἔχαιρον. καὶ τῶν μὲν ὁ ἔρως τῆς ἀρετῆς ηὔξανε, τῶν δὲ ἡ ὀλιγωρία παρεκβαλεῖτο, καὶ ἄλλων ἡ οἴησις ἐπαύετο. πάντες τε ἐπείθοντο καταφρονεῖν τῆς δαιμονικῆς ἐπιβουλῆς θαυμάζοντες τὴν δοθεῖσαν παρὰ τοῦ Κυρίου χάριν Ἀντωνίῳ, εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πνευμάτων. ἦν οὖν ἐν τοῖς ὄρεσι τὰ μοναστήρια, ὡς σκηναὶ πεπληρωμέναι θείων χορῶν, ψαλλόντων, φιλολογούντων, νηστευόντων, εὐχομένων, ἀγαλλιωμένων ἐπὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, καὶ ἐργαζομένων εἰς τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνας· ἀγάπην τε καὶ συμφωνίαν ἐχόντων εἰς ἀλλήλους. καὶ ἦν ἀληθῶς ἰδεῖν ὥσπερ χώραν τινὰ καθ' ἑαυτὴν οὖσαν, θεοσεβείας καὶ δικαιοσύνης. οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖ ὁ ἀδικῶν, ἢ ὁ ἀδικούμενος· οὐδὲ μέμψις φορολόγου.

A agitationes mentis, eas novarum adjectione augebunt. Viſuri enim nos timere ac formidare, majorem incutient metum qvibusdam objectis & comminatione, atqve ſic anima miſera ſupplicium ipſa de ſe ſumit. Qvod ſi nos in Domino lætos deprehenderint, ac bonorum futurorum, atqve eorum qvæ ſunt Domini, meditatione in hos ſermones incidere; omnia eſſe in manu Dei, nec qvicqvam eſſe dæmoni virium contra Chriſtianum, neqve ullam prorſus in qvenqvam poteſtatem: intuentes enim in animum ejuscemodi cogitationibus munitum, pudore ſuffuſi, eum averſantur. Sic hoſtis ille Jobum B conſpicatus præſidiis id genus ſeptum, ab illo receſſit: Judam vero armis nudatum, captivum abduxit. Qvocirca hoſtem contemturi, de iis qvæ ſunt Domini perpetuo cogitemus, ſitqve animus ſpe lætus: tum dæmonum ludibria & ludicra nobis erunt inſtar fumi; & fugientium illi potius, qvam perſeqventium, ſimiles. Sunt enim, qvod antea dixi, per qvam timidi: expectatione ignis ſibi parati. Hæcqve ſecuritatis adverſus ipſos nota ſit tibi certiſſima; cum viſio qvæpiam ante oculos obſervabitur: ne præ formidine prius concide; ſed qvæcunqve ea ſit, confidenter primum qvære. Qvisnam tu es, atqve C unde? Si enim Sanctorum fuerit apparitio: abunde certiorem te facient, metu in gaudium converſo. Si diabolica iſta fuerit: prorſus debilitabitur & frangetur, conſpecto mentis robore. Argumentum namqve ipſis omnino eſt animi imperturbati, percunctatio iſthæc, qvi es, atqve unde? Sic & filius Nave, cum ſciſcitaretur, didicit: neqve hoſtis, Daniele percunctante, latuit. Joſue 5. 13. Hac Antonii diſſertatione omnes delectabantur, ac in aliis qvidem virtutis amor augebatur, in aliis negligentia remit- D tebat, in aliis vana de ſe opinio ceſſabat eratqve omnibus perſvaſum, inſidias diabolicas ſusqve deqve ferendas eſſe, gratiam admirantibus, qvæ Antonio divinitus ad ſpiritus dijudicandos obtigiſſet. Monaſteria ergo in montibus tanqvam tabernacula fuerunt, divinis choris plena, pſallentium, diſſerentium, jejunantium, orantium, futurorum (bonorum) ſpe exultantium, laboribus perfungentium pro eroganda eleemoſyna; mutuo ſeſe amore proſeqventium, & concordiſſime viventium. Ut vere licuerit regionem veluti qvandam pietatis divinæ atqve juſtitiæ ſingularem oculis cernere. Neqve enim erat illic, qvi injuria vel afficeret vel afficeretur; neqve clamor exactoris, Job. 39. 10.

documentum ', qvo tuti & ſecuri poteritis eſſe; mihiqve (neqve enim mentior) fidem habere. Qvodam tempore oſtium in Monaſterio meum aliqvis pulſavit: tum egreſſus, vidi procerum qvendam, altæ ſtaturæ. Qvis ſit, rogo. Satanam ſe ait eſſe. Iterum interroganti; qvid ergo ipſi eſſet hic negotii? Cur me falſo, inqvit, accuſant Monachi, atqve omnes alii Chriſtiani? cur horis ſingulis execrantur? Cui ego, cur vos iis ipſis eſtis moleſti? Negare hoc ille, ac dicere, homines ſibi ipſos moleſtiam exhibere; ſe viribus deſtitui. An non legerint, Inimici defecerunt frameæ in finem, & civitates (eorum) deſtruxiſti. Pſal. 9.7. Non mihi jam eſt locus, non telum, non civitas. Ubiqve ſunt Chriſtiani: deſerta inſuper Monachis referta: obſervent ipſi ſeſe, nec mihi immerito dira imprecentur. Illi, admiratus ego tunc Domini gratiam, dixi; Qvanqvam ſemper es mendax, neqve unqvam veritatem loqveris; tamen hoc invitus vere memoraſti. Chriſtus enim ſuo adventu infirmum te reddidit, & dejectum nudavit. Audito idem Servatoris nomine, qvod ardorem inde non poſſet ferre, diſparuit. Si ergo ipſe diabolus qvicqvam ſe poſſe negat, omni jure tam ipſum qvam dæmones ejus nihili facimus. Tam variæ itaqve ſunt aſtutiæ hoſtis & canum ejus. Qvorum nos imbecillitate cognita, ſpernere iſtos hac ratione poſſumus. Ne animo concidamus, neqve mente formidinem comprehendamus, nec metum ipſi nobis fingamus, dicendo; Ne forte dæmon veniat everſum me; ne ſublatum proſternat, aut ſubito ex inſidiis adoriens terreat. Talia prorſus ne cogitemus; neqve contriſtemur, tanqvam perituri. Qvin fiducia præditi lætemur magis, ut ſervati ſemper, atqve Dominum eſſe nobiſcum reputemus, qvi dæmones fugarit, & omne ipſorum robur aboleverit. Sintqve hæc noſtra perpetuo cogitata, præſente nobis Domino, nihil hoſtes adverſum nos poſſe. Acceſſuri enim, qvales nos invenerint; tales ſe erga nos gerent; noſtriqve animi cogitationibus ſuas ipſi phantaſias accommodabunt. Reperturi itaqve nos meticuloſos & perturbatos; de repente, veluti latrones locum, ubi nihil eſt præſidii, inventum, invadent; qvæqve nobis ſponte fuerint

A ἀσφάλειαν καὶ ἀφοβίαν· καὶ πιστεύσατέ μοι, οὐ ψεύδομαι γάρ. Ἔκρουσέ ποτέ τις ἐν τῷ μοναστηρίῳ τὴν ἐμὴν θύραν· καὶ ἐξελθὼν, εἶδόν τινα μακρὸν καὶ ὑψηλὸν φαινόμενον. Εἶτα πυθομένου μου, σὺ τίς εἶ; ἐγώ εἰμι, φησὶν, ὁ Σατανᾶς. Εἶτα λέγοντός μου, τί οὖν ἐνταῦθα πάρει; ἔλεγεν ἐκεῖνος, τί μέμφονταί με μάτην οἱ μοναχοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι πάντες Χριστιανοί; τί μοι καταρῶνται καθ' ὥραν; ἐμοῦ δὲ εἰπόντος, τί γὰρ αὐτοῖς ἐνοχλεῖς; ἔφη· οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ὁ ἐνοχλῶν αὐτοῖς, ἀλλ' αὐτοὶ ταράττουσιν ἑαυτούς. Ἐγὼ γὰρ ἀσθενὴς γέγονα. Οὐκ ἀνέγνωσαν, ὅτι τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος, καὶ πόλεις καθεῖλες; B Οὐκ ἔτι τόπον ἔχω, οὐ βέλος, οὐ πόλιν. Πανταχοῦ Χριστιανοὶ γεγόνασι· λοιπὸν καὶ ἡ ἔρημος πεπλήρωται μοναχῶν· ἑαυτοὺς τηρείτωσαν, καὶ μὴ μάτην με καταράσθωσαν. Τότε θαυμάσας ἐγὼ τοῦ Κυρίου τὴν χάριν, εἶπον πρὸς αὐτόν· ἀεὶ ψεύστης ὢν, καὶ μηδέποτε λέγων ἀλήθειαν, ὅμως τοῦτο νῦν καὶ μὴ θέλων εἴρηκας ἀληθές. Ὁ γὰρ Χριστὸς ἐλθὼν, ἀσθενῆ σε πεποίηκε, καὶ καταβαλὼν ἐγύμνωσεν. Ἐκεῖνος ἀκούσας τὸ τοῦ Σωτῆρος ὄνομα, καὶ μὴ φέρων τὴν ἐκ τούτου καῦσιν, ἀφανὴς γέγονεν. Εἰ τοίνυν καὶ αὐτὸς C ὁ διάβολος ὁμολογεῖ μηδὲν δύνασθαι, ὀφείλομεν παντελῶς καταφρονεῖν αὐτοῦ τε καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ. Ὁ μὲν οὖν ἐχθρὸς μετὰ τῶν ἑαυτοῦ κυνῶν, τοσαύτας ἔχει τὰς πανουργίας. Ἡμεῖς δὲ μαθόντες αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν, καταφρονεῖν αὐτῶν δυνάμεθα τούτῳ τῷ τρόπῳ. Μὴ καταπίπτωμεν τῇ διανοίᾳ, μηδὲ λογιζώμεθα ἐν τῇ ψυχῇ δειλίας, μηδὲ ἀναπλάττωμεν ἑαυτοῖς φόβους, λέγοντες· μὴ ἄρα δαίμων ἐλθὼν ἀνατρέψῃ με· μὴ ἄρα βαστάσας καταβάλῃ, ἢ ἐξαίφνης ἐπιστὰς ἐκταράξῃ. Μηδ' D ὅλως ἐνθυμώμεθα τοιαῦτα, μηδὲ λυπώμεθα ὡς ἀπολλύμενοι. Θαρρῶμεν δὲ μᾶλλον καὶ χαίρωμεν ἀεὶ ὡς σωζόμενοι, καὶ λογιζώμεθα τῇ ψυχῇ ὅτι Κύριος μεθ' ἡμῶν ἐστιν, ὁ τροπαιώσας καὶ καταργήσας αὐτούς. Καὶ διανοώμεθα ἀεὶ ὅτι ὄντος τοῦ Κυρίου μεθ' ἡμῶν, οὐδὲν ἡμῖν οἱ ἐχθροὶ ποιήσουσιν. Ἐλθόντες γὰρ, ὁποίους ἂν εὕρωσιν ἡμᾶς, τοιοῦτοι καὶ αὐτοὶ γίνονται πρὸς ἡμᾶς. Καὶ πρὸς ἃς εὑρίσκουσιν ἐν ἡμῖν ἐννοίας, οὕτω καὶ αὐτοὶ τὰς φαντασίας ἀφομοιοῦσιν. Ἐὰν μὲν οὖν δειλιῶντας εὕρωσι καὶ ταραττομένους, εὐθὺς αὐτοὶ ὡς λῃσταὶ τὸν τόπον ἀφύλακτον εὑρόντες, ἐπιβαίνουσι· καὶ ὅπερ ἀφ' ἑαυτῶν

λογιζόμεθα, τοῦτο μετὰ προσθήκης ποιοῦσιν. ἐὰν μὲν βλέπωσιν ἡμᾶς φοβουμένους καὶ δειλιῶντας, μειζόνως αὐξάνουσι τὴν δειλίαν ἐν ταῖς φαντασίαις καὶ ταῖς ἀπειλαῖς, καὶ λοιπὸν ἐν τούτοις κολάζεται ἡ ταλαίπωρος ψυχή. ἐὰν δὲ χαίροντας ἡμᾶς εὕρωσιν ἐν τῷ Κυρίῳ, καὶ λογιζομένους τὰ τοῦ Κυρίου, καὶ διαλογιζομένους ὅτι πάντα ἐν χειρὶ Κυρίου ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἰσχύει δαίμων κατὰ Χριστιανοῦ, οὐδὲ ὅλως ἐξουσίαν ἔχουσι κατά τινος· βλέποντες γὰρ ἠσφαλισμένην τὴν ψυχὴν τοῖς τοιούτοις λογισμοῖς, ἀποστρέφονται κατῃσχυμμένοι. οὕτω τὸν μὲν Ἰὼβ ἰδὼν ὁ ἐχθρὸς περιπεφραγμένον, ἀνεχώρησεν ἀπ' αὐτοῦ. τὸν δὲ Ἰούδαν γυμνὸν εὑρὼν ἀπὸ τούτων, ᾐχμαλώτισεν. ὥστε εἰ θέλομεν καταφρονεῖν τοῦ ἐχθροῦ, λογιζώμεθα ἀεὶ τὰ τοῦ Κυρίου, καὶ χαιρέτω ἀεὶ ἡ ψυχὴ τῇ ἐλπίδι· καὶ ὀψόμεθα ὡς καπνὸν τὰ τῶν δαιμόνων παίγνια, καὶ μᾶλλον φεύγοντας αὐτοὺς, ἢ διώκοντας. εἰσὶ γὰρ λίαν αὐτοὶ (καθὰ προεῖπον) δειλοὶ, προσδοκῶντες ἀεὶ τὸ ἡτοιμασμένον αὐτοῖς πῦρ. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο δὲ πρὸς ἀφοβίαν κατ' ἐκείνων ἔχετε παρ' ἑαυτοῖς τὸ τεκμήριον· ὅταν τις φαντασία γίνηται, μὴ προκαταπίπτε ἐν δειλίᾳ, ἀλλ' ὁποία ἂν ᾖ, θαῤῥῶν ἐρώτα πρῶτον, τίς εἶ σὺ, καὶ πόθεν; καὶ ἐὰν μὲν ᾖ ἁγίων ὀπτασία, πληροφοροῦσί σε, καὶ τὸν φόβον σου εἰς χαρὰν μεταβάλλουσιν· ἐὰν δὲ διαβολική τις ᾖ, εὐθὺς ἐξασθενεῖ, βλέπουσα ἐῤῥωμένην τὴν διάνοιαν. ἀταραξίας γὰρ τεκμήριον τὸ ὅλως πυνθάνεσθαι, τίς εἶ, καὶ πόθεν; οὕτως ὁ μὲν τοῦ Ναυῆ ἐρωτήσας, ἔμαθεν· ὁ δὲ ἐχθρὸς, οὐκ ἔλαθεν ἐρωτήσαντα τὸν Δανιήλ. Ταῦτα διαλεγομένου τοῦ Ἀντωνίου, πάντες ἔχαιρον. καὶ τῶν μὲν ὁ ἔρως τῆς ἀρετῆς ηὔξανε, τῶν δὲ ἡ ὀλιγωρία παρεξεβάλλετο, καὶ ἄλλων ἡ οἴησις ἐπαύετο. πάντες τε ἐπείθοντο καταφρονεῖν τῆς δαιμονικῆς ἐπιβουλῆς θαυμάζοντες τὴν δοθεῖσαν παρὰ τοῦ Κυρίου χάριν Ἀντωνίῳ, εἰς τὴν διάκρισιν τῶν πνευμάτων. ἦν οὖν ἐν τοῖς ὄρεσι τὰ μοναστήρια, ὡς σκηναὶ πεπληρωμέναι θείων χορῶν, ψαλλόντων, φιλολογούντων, νηστευόντων, εὐχομένων, ἀγαλλιωμένων ἐπὶ τῇ τῶν μελλόντων ἐλπίδι, καὶ ἐργαζομένων εἰς τὸ ποιεῖν ἐλεημοσύνας· ἀγάπην τε καὶ συμφωνίαν ἐχόντων εἰς ἀλλήλους. καὶ ἦν ἀληθῶς ἰδεῖν ὥσπερ χώραν τινὰ καθ' ἑαυτὴν οὖσαν, θεοσεβείας καὶ δικαιοσύνης. οὐκ ἦν γὰρ ἐκεῖ ὁ ἀδικῶν, ἢ ὁ ἀδικούμενος· οὐδὲ μέμψις φορολόγου.

A agitationes mentis, eas novarum adjectione augebunt. Viſuri enim nos timere ac formidare, majorem incutient metum qvibusdam objectis & comminatione, atqve ſic anima miſera ſupplicium ipſa de ſe ſumit. Qvod ſi nos in Domino lætos deprehenderint, ac bonorum futurorum, atqve eorum qvæ ſunt Domini, meditatione in hos ſermones incidere; omnia eſſe in manu Dei, nec qvicqvam eſſe dæmoni virium contra Chriſtianum, neqve ullam prorſus in qvenqvam poteſtatem: intuentes enim in animum ejuscemodi cogitationibus munitum, pudore ſuffuſi, eum averſantur. Sic hoſtis ille Jobum B conſpicatus præſidiis id genus ſeptum, ab illo receſſit: Judam vero armis nudatum, captivum abduxit. Qvocirca hoſtem contemturi, de iis qvæ ſunt Domini perpetuo cogitemus, ſitqve animus ſpe lætus: tum dæmonum ludibria & ludicra nobis erunt inſtar fumi; & fugientium illi potius, qvam perſeqventium, ſimiles. Sunt enim, qvod antea dixi, per qvam timidi: expectatione ignis ſibi parati. Hæcqve ſecuritatis adverſus ipſos nota ſit tibi certiſſima; cum viſio qvæpiam ante oculos obſervabitur: ne præ formidine prius concide; ſed qvæcunqve ea ſit, confidenter primum qvære. Qviſnam tu es, atqve C unde? Si enim Sanctorum fuerit apparitio: abunde certiorem te facient, metu in gaudium converſo. Si diabolica iſta fuerit: prorſus debilitabitur & frangetur, conſpecto mentis robore. Argumentum namqve ipſis omnino eſt animi imperturbati, percunctatio iſthæc, Qvi es, atqve unde? Sic & filius Nave, cum ſciſcitaretur, didicit: neqve hoſtis, Daniele percunctante, latuit. Josue 5. 13. Hac Antonii diſſertatione omnes delectabantur, ac in aliis qvidem virtutis amor augebatur, in aliis negligentia remit- D tebat, in aliis vana de ſe opinio ceſſabat eratqve omnibus perſvaſum, inſidias diabolicas ſusqve deqve ferendas eſſe, gratiam admirantibus, qvæ Antonio divinitus ad ſpiritus dijudicandos obtigiſſet. Monaſteria ergo in montibus tanqvam tabernacula fuerunt, divinis choris plena, pſallentium, diſſerentium, jejunantium, orantium, futurorum (bonorum) ſpe exultantium, laboribus perfungentium pro eroganda eleemoſyna; mutuo ſeſe amore proſeqventium, & concordiſſime viventium. Ut vere licuerit regionem veluti qvandam pietatis divinæ atqve juſtitiæ ſingularem oculis cernere. Neqve enim erat illic, qvi injuria vel afficeret vel afficeretur; neqve clamor exactoris, Job. 39. 10.

ſed aſcetarum multitudo, qvorum omnium unum idemqve virtutis ſtudium. Ut viſis iterum Monaſteriis & laudabili Monachorum politia, jure qvis exclamet; Qvam pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Iſrael: ut valles nemoroſæ, ut horti juxta fluvios irrigui; ut tabernacula qvæ fixit Dominus; qvaſi cedri prope aqvas. Cæterum Antonius pro more anachoretam in ſuo agens Monaſterio, aſceticæ majore opera ſe dediderat; cogitansqve de manſionibus in cœlo; ob earum & deſiderium & vitæ humanæ fragilitatem, in dies ſingulos ingemuerat. Cibum capere aut ſomnum, aliave corporis neceſſitate aſtringi, pudori ſibi duxit; conſiderata nobiliore animi parte. Crebro igitur, cum aliis Monachis multis eſurus, ſpiritualis nutrimenti recordatus, ſeſe abſtinuit, & longius ab iis receſſit: ruborem interpretatus, ſi apud alios cibo veſci cerneretur. Edebat porro ſolus, corpore id flagitante; non ſemel etiam cum fratribus: ob hoc qvidem verecundans, libertate autem ſermonis, ut commodaret, uſus. Qvicqvid, ajebat, daretur otii, illud in animi potius qvam corporis curam eſſe conſumendum, & parum qvidem temporis corpori, ob neceſſitatem concedi: totum autem animi potius commodis tribuendum; ne is corporis voluptatibus deorſum trahatur, ſed hoc ab ipſo in ſervitutem redigatur. Qvod Servator noſter innuerit, cum diceret: Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ, qvid manducetis; neqve corpori, qvid induamini, & vos nolite qværere, qvid manducetis aut qvid bibatis; & nolite in ſublime tolli, hæc enim omnia gentes mundi qværunt: Pater autem veſter ſcit, qvia his omnibus indigetis. Veruntamen qværite (primum) regnum ejus, & hæc omnia adjicientur vobis. Poſthæc, perſecutio illa, qvæ Maximum autorem habebat, Eccleſiam invaſit. Sanctos itaqve martyres in Alexandriam ductos, relicto Monaſterio, & ipſe comitabatur, cum diceret; Abeamus & nos; ut vocati vel in certamen deſcendamus, vel alios decertare videamus: ac martyrii qvidem deſiderio flagravit: ipſe autem ſe nolens tradere, Confeſſoribus tam in metallis qvam in carceribus inſervavit.

Num. 24. 5. 6.

Luc. 12. 22. 29. 30. 31. Mat. 6. 22.

A ἀλλὰ πλῆθος μὲν ἀσκητῶν, ἓν δὲ τῶν πάντων εἰς ἀρετὴν τὸ φρόνημα. ὥστε ἰδόντα τινὰ πάλιν τὰ μοναστήρια, καὶ τὴν τοιαύτην τῶν μοναχῶν τάξιν, ἀναφωνῆσαι καὶ εἰπεῖν· ὡς καλοί* σοι οἱ οἶκοι Ἰακώβ, αἱ σκηναί σου Ἰσραήλ, ὡσεὶ νάπαι σκιάζουσαι, καὶ ὡσεὶ* παράδεισος ἐπὶ ποταμόν· καὶ ὡσεὶ σκηναὶ, ἃς ἔπηξεν ὁ Κύριος, καὶ ὡσεὶ κέδροι παρ' ὕδασιν. αὐτὸς μέν τοι συνήθως καθ' ἑαυτὸν ἀναχωρῶν ἐν τῷ ἑαυτοῦ μοναστηρίῳ, ἐπέτεινε τὴν ἄσκησιν καθ' ἡμέραν τε ἐστέναζεν, ἐνθυμούμενος τὰς ἐν οὐρανῷ μονάς· τόν τε πόθον ἔχων εἰς αὐτὰς, καὶ σκοπῶν τὸν ἐφήμερον τῶν ἀνθρώπων βίον. B καὶ γὰρ μέλλων ἐσθίειν καὶ κοιμᾶσθαι, καὶ ἐπὶ ταῖς ἄλλαις ἀνάγκαις τοῦ σώματος ἔρχεσθαι· ᾐσχύνετο, τὸ τῆς ψυχῆς νοερὸν λογιζόμενος. πολλάκις γοῦν μετὰ πολλῶν ἄλλων μοναχῶν μέλλων ἐσθίειν. ἀναμνησθεὶς τῆς πνευματικῆς τροφῆς, παρῃτήσατο, καὶ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀπῆλθε νομίζων ἐρυθριᾷν, εἰ βλέποιτο παρ'* ἑτέρων ἐσθίων. ἤσθιε μέν τοι καθ' ἑαυτὸν διὰ τοῦ σώματος ἀνάγκην· πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τῶν ἀδελφῶν· αἰδούμενος μὲν ἐπὶ τούτοις, παρρησιαζόμενος δὲ ἐπὶ τοῖς ὑπὲρ ὠφελείας λόγοις. καὶ ἔλεγε· χρῆναι τὴν πᾶσαν σχολὴν διδόναι τῇ ψυχῇ μᾶλλον, ἢ τῷ σώματι. C καὶ συγχωρεῖν μὲν διὰ τὴν ἀνάγκην ὀλίγον καιρὸν τῷ σώματι· τὸ δὲ ὅλον σχολάζειν τῇ ψυχῇ μᾶλλον, καὶ τὴν ταύτης ὠφέλειαν ζητεῖν· ἵνα μὴ αὕτη καθέλκηται ὑπὸ τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ σῶμα παρ' αὐτῆς δουλαγωγῆται. τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ λεγόμενον παρὰ τοῦ Σωτῆρος· μὴ μεριμνήσητε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε, μηδὲ τῷ σώματι τί ἐνδύσησθε. καὶ ὑμεῖς μὴ ζητεῖτε τί φάγητε ἢ τί πίητε, καὶ μὴ μετεωρίζεσθε· ταῦτα γὰρ πάντα τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου ἐπιζητεῖ. ὑμῶν δὲ ὁ Πατὴρ οἶδεν D ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων. πλὴν ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. μετὰ ταῦτα κατέλαβε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ κατὰ Μαξιμῖνον τὸ τηνικαῦτα γενόμενος διωγμός. καὶ τῶν ἁγίων μαρτύρων ἀγομένων εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἠκολούθησε καὶ αὐτὸς, ἀφεὶς τὸ μοναστήριον, λέγων· ἀπέλθωμεν καὶ ἡμεῖς· ἵνα ἀγωνισώμεθα κληθέντες, ἢ θεωρήσωμεν τοὺς ἀγωνιζομένους. καὶ πόθον μὲν εἶχε μαρτυρῆσαι· παραδοῦναι δὲ μὴ θέλων ἑαυτὸν, ὑπηρέτει τοῖς ὁμολογηταῖς ἔν τε τοῖς μετάλλοις, καὶ ἐν ταῖς φυλακαῖς.

πολλὴ

* οἱ οἶκοί σου lib. edit.

* παράδεισοι ἐπὶ ποταμῶν, al. ποταμῶν

* ἑτέρους.

πολλή τε ἦν αὐτοῦ σπουδὴ ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ἀγωνιζομένους μὲν τοὺς καλουμένους ἐπαλείφειν εἰς προθυμίαν, μαρτυροῦντας δὲ αὐτοὺς ἀπολαμβάνειν καὶ προπέμπειν ἕως τελειωθῶσιν. ὁ γοῦν δικαστὴς βλέπων αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τὸ ἄφοβον, καὶ τὴν εἰς τοῦτο σπουδὴν, παρήγγειλε, μηδένα τῶν μοναχῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ φαίνεσθαι, μηδὲ ὅλως ἐν τῇ πόλει διατρίβειν. οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἔδοξαν κρύπτεσθαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην· ὁ δὲ Ἀντώνιος τοσοῦτον ἐφρόντισεν, ὥστε καὶ μᾶλλον πλῦναι τὸν ἐπενδύτην, καὶ τῇ ἑξῆς ἔμπροσθεν ἐφ' ὑψηλοῦ στῆναι καὶ φαίνεσθαι τῷ ἡγεμόνι λαμπρόν. πάντων οὖν ἐπὶ τούτῳ θαυμαζόντων, καὶ τοῦ ἡγεμόνος ὁρῶντος, καὶ μετὰ τῆς τάξεως αὐτοῦ διαβαίνοντος· αὐτὸς ἀτρέμας εἱστήκει, δεικνὺς ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τὴν προθυμίαν. ηὔχετο γὰρ καὶ αὐτὸς μαρτυρῆσαι, καθὰ προεῖπον. ὁ αὐτὸς μὲν οὖν λυπουμένῳ ἐῴκει, ὅτι μὴ ἐμεμαρτυρήκει. ὁ δὲ Κύριος ἦν αὐτὸν φυλάττων, εἰς τὴν ἡμῶν καὶ τὴν ἑτέρων ὠφέλειαν· ἵνα καὶ τῇ ἀσκήσει, ἣν ἐκ τῶν γραφῶν αὐτὸς μεμάθηκε, πολλοῖς διδάσκαλος γένηται. καὶ γὰρ καὶ μόνον βλέποντες αὐτοῦ τὴν ἀγωγὴν, πολλοὶ τῆς πολιτείας αὐτοῦ ζηλωταὶ ἐσπούδαζον γενέσθαι. πάλιν οὖν ὑπηρέτει συνήθως τοῖς ὁμολογηταῖς, καὶ ὡς συνδεδεμένος αὐτοῖς, ἐκοπία ἐν ταῖς ὑπηρεσίαις· ἐπειδὴ δὲ λοιπὸν ὁ διωγμὸς ἐπαύσατο, καὶ μεμαρτύρηκεν ὁ μακαρίτης ἐπίσκοπος Πέτρος· ἀπεδήμησε, καὶ πάλιν εἰς τὸ μοναστήριον ἀνεχώρει. καὶ ἦν ἐκεῖ καθ' ἡμέραν μαρτυρῶν τῇ συνειδήσει, καὶ ἀγωνιζόμενος τοῖς τῆς πίστεως ἄθλοις. καὶ γὰρ καὶ ἀσκήσει πολλῇ καὶ συντονωτέρᾳ ἐκέχρητο. ἐνήστευε γὰρ ἀεί. τὸ δὲ ἔνδυμα εἶχεν, ἔνδον μὲν, τρίχινον, ἐπάνω δὲ δερμάτινον· ὃ καὶ ἕως τελευτῆς τετήρηκε. μήτε σῶμα διὰ ῥύπον ὕδατι λούσας, μήτε ὅλως τοὺς πόδας ἀπονίψας, ἢ κἂν ἁπλῶς εἰς ὕδωρ αὐτοὺς χωρὶς ἀνάγκης ἀνασχόμενος ἐμβαλεῖν. ἀλλ' οὐδὲ γυμνωθέντα τις αὐτὸν ἑώρακεν· οὐδὲ ὅλως τὸ σῶμά τις Ἀντωνίου εἶδε γυμνὸν, εἰ μὴ ὅτε τελευτήσας ἐθάπτετο. ἀναχωροῦντι τοίνυν αὐτῷ, καὶ προθεμένῳ ποιῆσαι χρόνον, ὥστε μήτε αὐτὸν προϊέναι, μήτε τινὰ δέξασθαι· Μαρτινιανός τις ἄρχων στρατιωτῶν, ἐλθὼν, ἐγίνετο δι' ὄχλου τῷ Ἀντωνίῳ· εἶχε γὰρ ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλουμένην τὴν θυγατέραν, ὡς δὲ ἐπὶ πολὺ διέμενε κόπτων τὴν θύραν, καὶ ἀξιῶν ἐλθεῖν αὐ-

A Maximæ quoque ipſi curæ fuit, in judicio ad certamina vocatos exhortari & alacriores reddere; martyriumque paſſuros excipere, deducere ac proſequi; donec * conſummati ſuo ſanguine, Deo conſecrarentur. Judex itaque, viſo tam illius quam eorum, qui una aderant animo intrepido, & ad toleranda quævis parato: interdixit, ne quis monachorum in judicio conſpectus fieret, neque in urbe ullus iis commorandi locus eſſet. Aliis ergo omnibus placuit die illo abſcondi: at Antonius adeo non movit interdictum, ut veſtem ſcapularem magis etiam laverit; & ſequenti die in loco edito B anterior ſteterit, nec judicis aſpectum effugerit. Quod admirabantur omnes; ipſe quoque dux præfectuſque cum ſuo ſatellitio, in tranſitu videbat: verum ille abſque omni tremore ſtabat, ut Chriſtianorum alacritatem animi oſtenderet. Martyr enim (ut jam eſt dictum) & is fieri exoptabat: cujus voti non factus compos, maximo in dolore fuit. Verum Dominus in noſtram & aliorum utilitatem ſervatum ipſum voluit; ut in aſcetica, quam e ſacris literis didicit, multis magiſter foret. Multi namque viſo duntaxat ejus vitæ genere, æmulari ipſum eni- C tebantur. Quare iterum ſuo more confeſſoribus inſerviebat: & quaſi vinculis conſtrictus iiſdem labores & ſervitutem (eandem) perpetiebatur. Perſecutione finita, qua & beatæ memoriæ Epiſcopus Petrus martyrium ſubiit: relicta urbe in Monaſterium rurſus ſeceſſit. Ubi quotidie martyrem conſcientia, & athletam in fidei certamine egit: aſcetam quippe majore quam prius contentione. Jejunabat enim ſemper: veſte amiciebatur interiore, cilicio; exteriore, pelle; D quam ad vitæ finem uſque retinuit, neque corporis ſordes abſtergens, neque pedes abluens prorſus, quos non niſi coactus inter ambulandum aquæ immergi toleravit: quin neque exutum quis vidit Antonium, neque corpus ipſius nudum; niſi cum mortuus tumulo erat mandandus. Seceſſione igitur illa, quam dixi, facta; cum ſecum conſtituiſſet, aliquamdiu neque egredi, neq; ad ſe quemquam admittere: Martinianus quidam, militum præfectus, venit, eiq; moleſtus fuit; propter filiam a dæmone afflictam. Qui, cum pulſare oſtium non intermitteret, peteretq; ut accederet,

*tanquam victima D. c.

votaque Deo pro illa faceret: januam Antonius quidem non aperuit: ſed e ſuperiore loco proſpectans, homo (inquit) quid * adverſum me clamas? Homo ſum æque ac tu. Quod ſi CHRISTO credis, cui ſervio: abi, ut credis, precare DEUM, & fiet. Credidit illico; invocatoque Chriſto, cum abiret, a dæmone filia fuit munda. Multa etiam alia per ipſum Dominus eſt operatus, qui dixit: Petite, & dabitur vobis. Plurimi enim, qui affligebantur, foribus per ipſum non apertis, extra monaſterium ſedebant; & credendo, recteque orando, mundabantur. Poſtea vero quam vidit, turbam ſibi moleſtam eſſe, neque pro arbitrio ſeceſſu ſe uti poſſe: ne ob ea, quæ Dominus per ipſum eſſet operatus, ſe extolleret; aut alius quis in ipſo ſuper id quod eſſet, exiſtimaret: re deliberata, ad eos in ſuperiori Thebaide contendit proficiſci, quibus ignotus eſſet. Panibus itaque acceptis a fratribus, ad fluminis ripam ſedebat, ut ſi quam adventare navim obſervaret, eam cum vectoribus conſcenderet. Quod dum cogitat: vox e ſupernis quædam ad aures ejus accidit; Antoni, quo tendis? quave de cauſa? Ille nihil perturbatus; ſed tanquam ſæpe ita ſolitus appellari; ut audiit: reſpondit: Quia turbæ me non ſinunt quieſcere, illuc me conferre decrevi: ſubinde enim hic interturbor; potiſſimum vero etiam, quia efflagitant ea a me, quæ vires meas excedunt. Ibi rurſum ſibi audit acclamari; Etiamſi aſcendas in locum illum; etiamſi, ut animus tibi eſt, ad armenta boum deſcendas: plus, quin duplum, laboris tibi erit ſuſtinendum. Quod ſi omnino quietem deſideras: abi in eremum interiorem. Percunctante Antonio, ecquis viam oſtendet mihi? ejus enim ſum ignarus: Saracenos ei monſtrat illico, eam ipſam viam tranſituros. Accedere igitur Antonius propius, eoſque rogare, ut in deſertum una ſecum pergere ipſum paterentur: illi, tanquam divinæ providentiæ juſſu, recipere. Itinere cum illis trium dierum, & noctium totidem, confecto; ad montem admodum excelſum pervenit, cujus ad radicem aqua erat limpidiſſima, dulcis & perquam frigida; planities porro exterius, & paucæ palmæ incultæ. Locum Antonius, tanquam a Deo motus, diligere.

* a me clamore contendis?

Matt. 7. 7.

1. Cor. 11. 6

A τὸν καὶ δόξασαι τῷ Θεῷ διὰ τὴν παῖδα ἀνοῖξαι μὲν οὐκ ἠνέσχετο. παρακύψας δὲ ἄνωθεν, εἶπεν· ἄνθρωπε, τί μου κατακεκράζεις; ἄνθρωπός εἰμι κἀγὼ, ὥσπερ καὶ σύ. εἰ δὲ πιστεύεις, εὔξαι τῷ Θεῷ, καὶ γίνεται. εὐθὺς οὖν ἐκεῖνος πιστεύσας, καὶ ἐπικαλεσάμενος τὸν Χριστὸν, ἀπῆλθεν, ἔχων τὴν θυγατέρα καθαρισθεῖσαν ἀπὸ τοῦ δαίμονος. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα δι' αὐτοῦ πεποίηκεν ὁ Κύριος, λέγων· αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν. πλεῖστοι γὰρ τῶν πασχόντων, μὴ ἀνοίγοντες αὐτοῦ τὴν θύραν, μόνον ἐκάθευδον ἔξω τοῦ μοναστηρίου, καὶ πιστεύοντες καὶ εὐχόμενοι γνησίως, ἐκαθαρίζοντο. ὡς δὲ εἶδεν ἑαυτὸν ὀ- B χλούμενον ὑπὸ πολλῶν καὶ μὴ ἀφιέμενον κατὰ γνώμην ἀναχωρεῖν, ὡς βούλεται· εὐλαβηθεὶς μὴ ἐξ ὧν ὁ Κύριος ποιεῖν δι' αὐτοῦ, ἢ αὐτὸς ἐπαρθῇ, ἢ ἄλλος τις ὑπὲρ ὅ ἐστι λογίσηται περὶ αὐτοῦ. ἐσκέψατο καὶ ὥρμησεν ἀνελθεῖν εἰς τὴν ἄνω Θηβαΐδα πρὸς τοὺς ἀγνοοῦντας αὐτόν. καὶ δὴ παρὰ τῶν ἀδελφῶν δεξάμενος ἄρτους, ἐκάθητο παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, σκοπῶν εἰ ἄρα παρέλθοι πλοῖον, ἵνα ἐμβὰς ἀνέλθῃ μετ' αὐτῶν. ταῦτα δὲ αὐτοῦ σκεπτομένου· φωνή τις ἄνωθεν γέγονε πρὸς αὐτόν· Ἀντώνιε, ποῦ πορεύῃ, καὶ διὰ τί; ὁ δὲ μὴ ταραχθεὶς, ἀλλ' C ὡς εἰωθὼς καλεῖσθαι πολλάκις οὕτως, ἐπακούσας, ἀπεκρίνατο, λέγων· ἐπειδὴ οὐκ ἐπιτρέπουσί μοι ἠρεμεῖν οἱ ὄχλοι, διὰ τοῦτο βούλομαι ἀνελθεῖν εἰς τὴν ἄνω Θηβαΐδα, διὰ τὰς πολλὰς ὧδέ μοι γινομένας ἐνοχλήσεις· καὶ μάλιστα, διὰ τὸ ἀπαιτεῖσθαί με παρ' αὐτῶν τὰ ὑπὲρ τὴν ἐμὴν δύναμιν. * ὁ δὲ πρὸς αὐτὸν ἡ φωνή· κἂν εἰς τὴν Θηβαΐδα ἀνέλθῃς, κἂν (ὡς ἐνθυμῇ) κατέλθῃς εἰς τὰ βουκόλια· πλείονα καὶ διπλασίονα τὸν κάματον ἔχεις ὑπομένειν. εἰ δὲ θέλεις ὄντως ἠρεμεῖν, ἄπελθε νῦν εἰς τὴν ἐνδοτέραν ἔρημον. τοῦ δὲ Ἀντωνίου λέγοντος, καὶ τίς δείξει D μοι τὴν ὁδὸν, ἄπειρος γάρ εἰμι ταύτης; εὐθὺς ἔδειξεν αὐτῷ Σαρακηνοὺς μέλλοντας ὁδεύειν τὴν ὁδὸν ἐκείνην. προσελθὼν τοίνυν, καὶ ἐγγίσας αὐτοῖς ὁ Ἀντώνιος· ἠξίου σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν ἔρημον ἀπελθεῖν. οἱ δὲ ὥσπερ ἐκ προστάγματος τῆς προνοίας, προθύμως αὐτὸν ἐδέξαντο. καὶ ὁδεύσας τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας μετ' αὐτῶν, ἦλθεν εἰς ὄρος λίαν ὑψηλόν· καὶ ὕδωρ μὲν ἦν ὑπὸ τὸ ὄρος διειδέστατον, γλυκὺ, καὶ μάλα ψυχρόν. πεδιὰς δὲ ἔξωθεν, καὶ φοίνικες ἀμεληθέντες ὀλίγοι. ὁ οὖν Ἀντώνιος ὥσπερ θεόθεν κινούμενος, ἠγάπησε τὸν τόπον

* ἴσ. τότε πρός.

Digitized by Google

A ἔστι γὰρ ἦν, ὃν ἐσήμανεν ὁ λαλήσας αὐτῷ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν δεξάμενος παρὰ τῶν συνοδευσάντων ἄρτους, ἔμενεν ἐν τῷ ὄρει μόνος, οὐδενὸς ἑτέρου συνόντος αὐτῷ. ὡς γὰρ ἴδιον οἶκον ἐπιγνοὺς, εἶχε λοιπὸν τὸν τόπον ἐκεῖνον. αὐτοί τε οἱ Σαρακηνοὶ θεωρήσαντες τὴν τοῦ Ἀντωνίου προθυμίαν, ἐξεπίτηδες ἐκείνην τὴν ὁδὸν διήρχοντο· καὶ χαίροντες ἔφερον ἄρτους αὐτῷ. εἶχε δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν φοινίκων ὀλίγην τινὰ τότε καὶ εὐτελῆ παραμυθίαν. μετὰ δὲ ταῦτα μαθόντες οἱ ἀδελφοὶ τὸν τόπον, ὡς τέκνα πατρὸς μνημονεύοντες, ἐφρόντιζον ἀποστέλλειν αὐτῷ. ἀλλ' ὁρῶν ὁ Ἀντώνιος, ὅτι προφάσει τοῦ ἄρτου σκύλλονταί B τινες ἐκεῖ, καὶ κάματον ὑπομένουσι· φειδόμενος καὶ ἐν τούτῳ τῶν μοναχῶν, ἐβουλεύσατο καθ' ἑαυτόν. καὶ τῶν εἰσερχομένων τινὰς πρὸς αὐτὸν, ἠξίωσε κομίσαι αὐτῷ δίκελλαν, καὶ πέλεκυν, καὶ σῖτον ὀλίγον. ὡς δὲ ἐκομίσθη ταῦτα· διοδεύσας τὴν περὶ τὸ ὄρος γῆν, βραχύτατόν τινα τόπον εὑρὼν ἐπιτήδειον, ἐγεώργησε· καὶ τὸν ἐκ τοῦ ὕδατος ποτισμὸν ἀφθόνως ἔχων, ἔσπειρε. καὶ κατ' ἐνιαυτὸν τοῦτο ποιῶν, εἶχεν ἐκεῖθεν τὸν ἄρτον· χαίρων, ὅτι μηδενὶ διὰ τοῦτο ἐνοχλήσει, ὀχληρὸς, καὶ ὅτι ἐν πᾶσιν ἀβαρῆ ἑαυτὸν φυλάττει. ἀλλὰ μετὰ ταῦτα βλέπων πάλιν τινὰς ἐρχομένους, ἐγε- C ώργησε καὶ ὀλίγα λάχανα· ἵνα ὁ εἰσερχόμενος ἔχῃ τινὰ παραμυθίαν ὀλίγην τοῦ καμάτου τῆς χαλεπῆς ἐκείνης ὁδοῦ. τὴν μὲν οὖν ἀρχὴν τὰ ἐν τῇ ἐρήμῳ θηρία προφάσει τοῦ ὕδατος ἐρχόμενα, πολλάκις ἔβλαπτον αὐτοῦ τὸν σπόρον καὶ τὴν γεωργίαν. αὐτὸς δὲ χαριεντίως κρατήσας ἓν τῶν θηρίων, ἔλεγε τοῖς πᾶσι· διατί με * βλάπτεται μηδὲν βλάπτοντος ὑμᾶς; ἀπέλθετε, καὶ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου, μηκέτι ἐγγίσητε ὧδε. καὶ ἐξ ἐκείνου λοιπὸν ὥσπερ φοβηθέντα τὴν παραγγελίαν, οὐκ ἔτι τῷ τόπῳ ἤγγισαν. αὐτὸς μὲν οὖν μόνος ἦν εἰς τὸ ἔσω ὄρος, ταῖς εὐχαῖς καὶ τῇ ἀσκήσει σχολάζων. οἱ δὲ ἀδελφοὶ οἱ διακονοῦντες αὐτῷ, ἠξίωσαν αὐτὸν, ἵνα διὰ μηνῶν εἰσερχόμενοι, κομίζωσιν αὐτῷ ἐλαίας καὶ ὄσπριον καὶ ἔλαιον· γέρων γὰρ λοιπὸν ἦν. ἐκεῖ τοίνυν ἀναστρεφόμενος, ὅσας ὑπέμεινε πάλας, κατὰ τὸ γεγραμμένον, οὐ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἀντικειμένους δαίμονας· ἐκ τῶν εἰσερχομένων πρὸς αὐτὸν ἔγνωμεν. καὶ γὰρ κἀκεῖ θορύβων, καὶ φωνῶν πολλῶν, καὶ * κτύπον, ὡς ὅπλων ἤκουον· τό, τε ὄρος νυκτὸς πλῆρες θηρίων γινόμενον ἔβλε-

*βλάπτετε, μηδενός.

*κτύπου ὡς ὅπλων

A Hunc enim intelligebat is, qui cum ipſo ad fluminis ripam fuit locutus. Initio itaque acceptis panibus a viæ ſociis, ſolus in monte, nemine præſente, moratus eſt. Id enim tanquam proprium ſibi domicilium duxit. Ipſi quoque Saraceni, viſa illius alacritate, viam illam (deinceps) ſtudioſe perambularunt, eique panes læti attulerunt. Nonnihil etiam palmulæ iſtæ tunc eum recrearunt. Poſthæc, cognito fratres loco; velut filii parentis memores, ſolicite panem ipſi miſerunt. Verum ut vidit Antonius, eo quosdam prætextu fatigari illic, & laborem perferre: qui in hoc etiam genere monachis parceret, ſecum deliberavit. B Quare a nonnullis, qui ad ipſum veniebant, petiit, ſibi ut ligonem, bipennem & modicum frumenti afferrent. Quibus allatis, & campo circa montem peragrato; locum haud ita amplum, ſed aptum invenit, quem coleret; in quem etiam, quod rigandi fons eſſet uberrimus, ſemina ſparſit. Quo ſingulis annis facto, ſatis inde panis ſibi ſuppetere lætabatur, nec cuiquam moleſtiæ quicquam exhiberi, neque oneri ſe ulli in re ulla eſſe. Ubi autem rurſum quosdam venire vidit: etiam olerum paucorum ſemina terræ ibidem mandavit; ut parum ſe inde advena quicunque poſſet reficere & C recreare, difficultate itineris illius defatigatus. Ac primum quidem feræ in deſerto potus gratia iſthuc ventitantes, cum ſationi & culturæ ſæpius officerent: una illarum blande apprehenſa, dixit univerſis: Quid a nemine læſæ, me læditis? abite, in nomine Domini, nec jam hic ulli appropinquetis. Ex eo tempore, tanquam territæ mandato, nunquam propius acceſſerunt. Solus ergo in montis velut penetralibus precationi & aſceticæ vacabat. Fratres vero, qui ei miniſtrabant, rogare ipſum, pateretur ſibi unoquoque menſis ſpatio ab adventuris D afferri olivas, legumen & oleum; jam enim erat ſenex. Ibi itaque verſatus, quot certamina ſuſtinuerit, ſecundum illud Scripturæ, non adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus dæmonas adverſarios: ex iis, qui ad ipſum ſunt ingreſſi, cognovimus. Nam & illic tumultus, voces multas, & ſtrepitum velut armorum audierunt; montemque noctu beſtiarum plenum viderunt, Epheſ.6.12.

contemplati etiam ipſum tanquam adverſus viſibiles pugnantem atque orantem. Ac venientium ad ſe animos erexit; ipſe luctatus, flexis genibus DEO ſupplicavit. Eratque vere admiratu dignum, cum in tali eremo ſolum, neque dæmonum inſultu territum, neque tot ibidem ferarum quadrupedum & ſerpentium immanitate perculſum: Pſal. 124. 1. ſed, ut Scriptura loquitur, omnino confiſum in Domino, ſicut mons Sion; animo tranquillo minimeque perturbato fuiſſe: Job. 5. 23. ut dæmones potius fugerint, & beſtiæ (quemadmodum eſt ſcriptum) pacificæ ipſi fuerint. Proin diabolus, obſervato Antonio, dentes ſuper eum Pſal. 34. 16. (ut canit David) frenduit: Antonius autem per Servatorem, precatus, ab illius aſtutia & variis inſidiis tutus eſſe potuit. Vigilanti ergo noctu Antonio beſtias dæmon immiſit: & propemodum quotquot erant in ſolitudine illa, hyenæ e ſuis egreſſæ latibulis, medium ipſum circumdederunt. Quæ cum hiatu oris morſum minarentur ſingulæ: techna hoſtis animadverſa, dixit ad univerſas; Si qua vobis data eſt adverſum me poteſtas; vorari a vobis ſum paratus: ſin a dæmonibus eſtis ſubornatæ; citra cunctationem hinc faceſſite, CHRISTI enim ſervus ſum. Quibus ab Antonio dictis; repente iſthinc proripuerunt ſeſe, verbo iſto tanquam verbere fugatæ pulſæque. Poſt dies non ita multos, cum labore (nam & hic ipſi curæ fuit) perfungeretur: adſtans januæ quiſpiam, funiculum operæ trahebat. Sportas enim nexuit, quas iis dare eſt pro re quacunque allata ſolitus, qui ipſum convenirent. Ut igitur ſurrexit; beſtiam vidit, forma humana ad femora uſque, crura & pedes aſinum. Ibi Antonius, nota crucis duntaxat ſignans ſeſe, ſervus CHRISTI ſum, inquit; ſi miſſus adverſum me es, en adſum. At beſtia cum dæmonibus ſic fugitavit, ut celeritate caderet ac moreretur: quæ illius mors, dæmonum ruina fuit; qui toti in eo fuerunt, ut eremo ipſum ſubducerent, nec quicquam valuerunt. Idem rogatus aliquando a monachis, ut deſcenderet ad ſe, & tam ipſos quam loca inviſeret aliquantiſper: iter cum his ingreſſus eſt, camelo panes & aquam geſtante. Eremus enim illa arida eſt tota,

A πον. ἐθεώρουν δὲ καὶ αὐτὸν ὡς πρὸς βλεπομένους μαχόμενον καὶ εὐχόμενον κατ᾽ αὐτῶν. καὶ τοὺς μὲν ἐρχομένους πρὸς αὐτὸν παρεθάῤῥυνεν· αὐτὸς δὲ ἠγωνίζετο κάμπτων τὰ γόνατα καὶ προσευχόμενος τῷ Κυρίῳ. καὶ ἦν ἀληθῶς θαύματος ἄξιον, ὅτι μόνος ἐν τοιαύτῃ ἐρήμῳ ὤν, οὔτε δαιμόνων ἐφισταμένων ἐπτοεῖτο, οὔτε τοσούτων ὄντων ἐκεῖ θηρίων τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν, ἐφοβεῖτο τούτων τὴν ἀγριότητα· ἀλλ᾽ ἀληθῶς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, πεποιθὼς ἦν ἐπὶ Κύριον ὡς ὄρος Σιὼν, ἀσάλευτον ἔχων καὶ ἀκύμαντον τὸν νοῦν· ὥστε μᾶλλον τοὺς δαίμονας φεύγειν, καὶ τὰ θηρία τὰ ἄγρια, ὡς γέγραπται, εἰρηνεύειν

B πρὸς αὐτόν. ὁ μὲν οὖν διάβολος, ὡς ψάλλει Δαβίδ, παρετήρει τὸν Ἀντώνιον, καὶ ἔτριζε κατ᾽ αὐτοῦ τοὺς ὀδόντας· ὁ δὲ Ἀντώνιος παρεκαλεῖτο παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀβλαβὴς διαμένων ἀπὸ τῆς ἐκείνου πανουργίας, καὶ τῆς ποικίλης μεθοδείας. ἀγρυπνοῦντι τοίνυν αὐτῷ νυκτὸς, ἐπαφῆκε θηρία· καὶ σχεδὸν αἱ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐρήμῳ πᾶσαι ὕαιναι, ἐξελθοῦσαι τῶν φωλεῶν, περιεκύκλωσαν, καὶ μέσος ἦν αὐτῶν. χαινούσης δὲ, καὶ δάκνειν ἑκάστης ἀπειλούσης· συνεὶς τὴν τοῦ ἐχθροῦ τέχνην, εἶπε πάσαις αὐταῖς· εἰ μὲν ἐξουσίαν ἐλάβετε κατ᾽ ἐμοῦ, ἕτοιμός εἰμι βρωθῆναι

C ναι παρ᾽ ὑμῶν· εἰ δὲ παρὰ δαιμόνων ὑπεβλήθητε, μὴ μέλλετε, ἀλλ᾽ ἀναχωρεῖτε, Χριστοῦ γὰρ δοῦλός εἰμι. ταῦτα τοῦ Ἀντωνίου λέγοντος, ἔφυγον ἐκεῖναι, ὡς ὑπὸ μάστιγος τοῦ λόγου διωκόμεναι. εἶτα μεθ᾽ ἡμέρας ὀλίγας, ὡς εἰργάζετο, ἔμελε γὰρ αὐτῷ καὶ κοπιᾷν· ἐπιστάς τις τῇ θύρᾳ, εἷλκε τὴν σειρὰν τοῦ ἔργου· σπυρίδας γὰρ ἔρραπτε, καὶ ταύτας τοῖς εἰσερχομένοις ἀντὶ τῶν κομιζομένων αὐτῷ, ἐδίδου. ἀναστὰς δὲ, εἶδε θηρίον, ἀνθρώπου μὲν ἐοικὸς ἕως τῶν μηρῶν, τὰ δὲ σκέλη καὶ τοὺς πόδας ὁμοίους ἔχων ὄνῳ. καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος μόνον ἑαυτὸν ἐσφράγισε, καὶ εἶπε· Χρι-

D στοῦ δοῦλός εἰμι, εἰ ἀπεστάλης κατ᾽ ἐμοῦ, ἰδοὺ πάρειμι. τὸ δὲ θηρίον σὺν τοῖς ἑαυτοῦ δαίμοσιν οὕτως ἔφυγεν, ὡς ὑπὸ τῆς ὀξύτητος πεσεῖν καὶ ἀποθανεῖν· ὁ δὲ τοῦ θηρίου θάνατος, πτῶμα τῶν δαιμόνων ἦν. πάντα γὰρ ἐσπούδαζον ποιεῖν, ἵνα καταγάγωσιν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐρήμου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν. ἀξιωθεὶς δέ ποτε παρὰ τῶν μοναχῶν κατελθεῖν πρὸς αὐτοὺς, καὶ ἐπισκέψασθαι διὰ χρόνου αὐτούς τε καὶ τοὺς τόπους, ὥδευσε σὺν τοῖς μοναχοῖς τοῖς ἀπαντήσασι, κάμηλος δὲ αὐτοῖς ἐβάσταζε τοὺς ἄρτους καὶ τὸ ὕδωρ. ἄνυδρος γὰρ ἔρημός ἐστιν ἐκείνη πᾶσα,

καὶ οὐκ ἔστιν ὕδωρ πότιμον ὅλως, εἰ μὴ ἐν ἐκείνῳ τῷ ὄρει μόνῳ· ὅθεν καὶ ὑδρεύσαντο, ἐν ᾧ καὶ τὸ μοναστήριόν ἐστιν αὐτοῦ. λείψαντος τοίνυν ὕδατος ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ καύματος ὄντος σφοδροτάτου, πάντες ἔμελλον κινδυνεύειν. περιελθόντες γὰρ τοὺς τόπους, καὶ μὴ εὑρόντες ὕδωρ, οὐδὲ περιπατεῖν ἐδύναντο λοιπόν· ἀλλὰ κατέκειντο χαμαί· τήν τε κάμηλον ἀφῆκαν ἀπελθεῖν, ἀπογνόντες ἑαυτῶν. ὁ δὲ γέρων ὁρῶν πάντας κινδυνεύοντας, πάνυ λυπηθεὶς στενάξας· ὀλίγον ἀπ' αὐτῶν ἀπελθὼν, καὶ κλίνας τὰ γόνατα, καὶ τὰς χεῖρας ἐκτείνας, προσηύχετο· καὶ εὐθὺς ἐποίησεν ὁ Κύριος ὕδωρ ἐξελθεῖν, ἔνθα προσευχόμενος εἱστήκει· καὶ οὕτω πιόντες οἱ πάντες, ἀνέπνευσαν· καὶ τοὺς ἀσκοὺς πλήσαντες, ἐζήτησαν τὴν κάμηλον, καὶ εὗρον. συνέβη γὰρ τὸ σχοινίον εἴς τινα λίθον * περιειλῆφθαι, καὶ οὕτω κατασχεθῆναι. ἀγαγόντες τοίνυν, καὶ ποτίσαντες, ἐπέθηκαν τοὺς ἀσκοὺς, καὶ διώδευσαν ἀβλαβεῖς. ὡς δὲ ἦλθεν εἰς τὰ ἔξω μοναστήρια, πάντες ὡς πατέρα βλέποντες κατησπάζοντο. καὶ αὐτὸς δὲ ὥσπερ ἐφόδια φέρων ἀπὸ τοῦ ὄρους, ἐξένιζεν αὐτοὺς τοῖς λόγοις, καὶ μετεδίδου τῆς ὠφελείας. πάλιν τε ἦν χαρὰ ἐν τοῖς ὄρεσι, καὶ ζῆλος προκοπῆς καὶ παράκλησις διὰ τῆς ἐν ἀλλήλοις πίστεως. ἔχαιρεν οὖν καὶ αὐτὸς, βλέπων τήν τε τῶν μοναχῶν προθυμίαν, καὶ τὴν ἀδελφὴν γηράσασαν ἐν παρθενίᾳ, καθηγουμένην τε καὶ αὐτὴν ἄλλων παρθένων. μεθ' ἡμέρας τοίνυν, εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὸ ὄρος. καὶ τότε λοιπὸν πολλοὶ πρὸς αὐτὸν εἰσήρχοντο· καὶ ἄλλοι πάσχοντες, ἐτόλμησαν εἰσελθεῖν. πρὸς μὲν οὖν πάντας τοὺς εἰσερχομένους πρὸς αὐτὸν μοναχοὺς, τοῦτο συνεχὲς εἶχε τὸ παράγγελμα, πιστεύειν εἰς τὸν Κύριον, καὶ ἀγαπᾶν αὐτόν· φυλάττειν τε ἑαυτοὺς ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν. καὶ, ὡς ἐν ταῖς παροιμίαις γέγραπται, μὴ ἀπατᾶσθαι χορτασίᾳ κοιλίας. φεύγειν τε κενοδοξίαν, καὶ εὔχεσθαι συνεχῶς, ψάλλειν τε πρὸ ὕπνου καὶ μεθ' ὕπνον. καὶ ἀποστηθίζειν τὰ ἐν ταῖς γραφαῖς παραγγέλματα, καὶ μνημονεύειν τῶν πράξεων τῶν ἁγίων, πρὸς τὸ τῷ ζήλῳ τούτων ῥυθμίζεσθαι τὴν ψυχὴν ὑπομιμνησκομένην ἐκ τῶν ἐντολῶν. μάλιστα δὲ συνεβούλευε τὸ τοῦ Ἀποστόλου ῥητὸν συνεχῶς μελετᾶν· ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν. καὶ τοῦτο κοινῶς περὶ πάσης ἐντολῆς εἰρῆσθαι νομίζειν, ἵνα μὴ ἐπὶ μόνῳ παροργισμῷ, ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ ἄλλῃ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν,

* περιειλῆφθαι.

A neque ulla ibi aqua potui apta, niſi in monte illo ſolo, unde aquam hauſerunt, & ubi ejus eſt monaſterium. Tandem ob aquæ penuriam, & æſtus vehementiam, periclitari omnes. Obeundo namque loca, neque aquam inveniendo; vires ambulandi amiſerunt, humi jacuerunt, ſpeque omni abjecta camelum quoquo abire paſſi ſunt. Quo ſenex omnium periculo prorſum contriſtatus, ingemuit; & parumper ab illo digreſſus, flexis genibus & manibus extentis orabat. Dominusque illinc ſtatim aqua ut erumperet, effecit, ubi ſupplicavit. Cumque biberent omnes, ſeſeque colligerent: utribus impletis, Camelum etiam quæſitum inveniunt. B Caſu enim funis (quo ducebatur) lapide involutus eum detinuit. Ducto itaque (rurſus ſecum) potuque ipſi miniſtrato, utres impoſuerunt, iterque citra detrimentum confecerunt. Ut vero ad extera venit monaſteria; omnes tanquam patrem conſpicati amplexari ac oſculari: illos ipſe xeniis veluti de monte, doctrinæ beneficiis ornare, commodorumque participes facere. Gaudium in montibus iteratum, æmulatio progreſſionis ad pietatem, cohortatio per fidem mutua facta. Lætabatur & ipſe, viſa monachorum alacritate, ſorore in virginitatis ſtudio conſeneſcente, C atque aliarum virginum antiſta. Elapſo dierum quodam intervallo, ad montem (unde profectus) redit. Tum multi ad ipſum venire, auſi etiam ii, qui affligebantur. Quotquot ergo ipſum convenerunt monachi, iis hoc ſubinde præceptum tradidit, in Dominum ut crederent, eumque diligerent; cuſtodirent ſe ſe a cogitationibus ſordidis, carnisque deliciis; neque (ut libro Proverbiorum ſcriptum eſt) ventris pabulo deciperentur: inanis gloriæ ſtudium fugerent; continenter orarent; ante & poſt ſomnum pſallerent; mandata ſcripturæ animo recondita ex- D promerent atque eloquerentur; actiones ſanctorum in memoriam revocarent; ut animus, præceptis admonitus, ad illorum zelum ſe ſe conformaret. In primis autem dictum illud Pauli absque intermiſſione meditari juſſit; Sol non occidat ſuper iracundiam veſtrã. Quod communiter de quolibet, inquit, præcepto pronunciari exiſtimandum eſt; ne ſuper iracundia tantum, ſed ſuper alio etiam peccato quovis

Prov. 24. 15

Eph. 4. 26.

A Sol occidat pulchrum namque & neceſſarium, (cavere) ne vel diurni vitii ſol, vel nocturni peccati, aut omnino cogitati, 2. Cor. 13. 5 luna nos condemnet. Ut igitur hic quoque pulchritudinis ratio habeatur: pulchrum audire Apoſtolum attente, qui ait: ipſi vos dijudicate, ipſi vos probate. Singulis ergo diebus diurnarum & nocturnarum actionum rationem a ſe quiſque repoſcat: &, ſi peccarit, deſinat; ſin minus, non glorietur, ſed in bono perſeveret, nec quicquam remittat; neque alterum condemnet, neque ſe ipſum juſtificet, ut beatus inquit Apo- 1. Cor. 4. 5. Rom. 2. 16 ſtolus Paulus, donec venerit Dominus, qui occulta ſcrutatur. In noſtris enim B actionibus ſæpe ipſi fallimur; eaque ignoramus nos admiſiſſe, quæ Deus novit omnia. Judicio atque illi permiſſo, Gal. 6. 2 alter alterius afflictionibus afficiatur; alterque alterius onera quidem portet, ſed ſe ipſum quiſque noſtrum dijudicando, quidquid deſit, id ſupplere ſtudioſe nitatur. Ad cavenda peccata hoc etiam obſervetur: Unuſquiſque actiones animique affectiones, tanquam alii nunciaturus, notet conſcribatque: nec dubium, quin pudore ac metu ne patefiat, non a peccato ſolum, verum & a pravis cogitationibus ſibi prorſus caverit. Cur C enim peccando velit damnum ſibi acceſſere? aut quis perpetrata culpa, latere volens, non magis ſe ipſum fallit? Quemadmodum igitur in aliorum conſpectu non ſcortabimur; ita aliis alii nunciatur; cogitata, a ſe in chartam conjecta, ab illorum ſordibus magis ſeſe cuſtodient, patefactionis pudore. Scriptio proinde & annotatio iſthæc ſit inſtar nobis oculorum, quos in nos ſynaſcetæ defigant: ut erubeſcentes ſcribere tanquam cernenda, prava ne cogite- 1. Cor. 9. 27. mus quidem. Sic ipſi nos conformaturi, corpus in ſervitutem redigere poterimus, placere Domino, & inſidias ini- D mici calcare. Hæc Antonius præcepta iis, qui ipſum convenere, tradidit. Afflictorum vicem doluit, una cum ipſis oravit, in multis non raro a Domino exauditus: neque ob hoc gloriabatur, neque ob repulſam aliquam murmuratione utebatur: ſed ſemper, actis Domino gratiis, patientiæ autor afflictis fuit; juſſitque noſſe, neque a ſe, neque ab ullo prorſus homine medicinam proficiſci:

A ὁ Ἥλιος ἐπιδυῄ, καλὸν γὰρ καὶ ἀναγκαῖον, μήτε τὸν Ἥλιον περὶ ἡμερινῆς κακίας, μήτε τὴν σελήνην περὶ νυκτερινῆς ἁμαρτίας, ἢ ὅλως ἐνθυμήσεως, καταγινώσκειν ἡμῶν. ἵν' οὖν ἐν τούτῳ ἡμῖν τὸ καλὸν περισώζηται, καλὸν ἀκοῦσαι τοῦ Ἀποστόλου καὶ φυλάξαι· φησὶ γάρ· ἑαυτοὺς ἀνακρίνετε, καὶ ἑαυτοὺς δοκιμάζετε. καθ' ἡμέραν τοίνυν τῶν ἡμερινῶν καὶ τῶν νυκτερινῶν πράξεων τὸν λόγον, ἕκαστος παρ' ἑαυτοῦ λαμβανέτω· καὶ, εἰ μὲν ἥμαρτεν, παυέσθω· εἰ δὲ μὴ ἥμαρτεν, μὴ καυχάσθω· ἀλλ' ἐπιμενέτω τῷ καλῷ, καὶ μὴ ἀμελείτω, μηδὲ κατακρινέτω τὸν πλησίον. μηδὲ δικαιούτω ἑαυτὸν, ὡς εἶπεν ὁ B μακάριος Ἀπόστολος Παῦλος, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Κύριος, ὁ τὰ κρυπτὰ ἐρευνῶν. πολλάκις γὰρ καὶ ἑαυτοὺς ἐν οἷς πράττομεν, λανθάνομεν. καὶ ἡμεῖς μὲν οὐκ οἴδαμεν, ὁ δὲ Κύριος καταλαμβάνει πάντα. αὐτῷ οὖν τὸ κρίμα διδόντες, ἀλλήλοις συμπάσχωμεν· καὶ ἀλλήλων μὲν τὰ βάρη βαστάζωμεν, ἑαυτοὺς δὲ ἀνακρίνωμεν, καὶ ἃ ὑστεροῦμεν, ἀναπληροῦν σπουδάζωμεν. ἔστω δὲ καὶ αὕτη πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ μὴ ἁμαρτάνειν παρατήρησις· ἕκαστος τὰς πράξεις καὶ τὰ κινήματα τῆς ψυχῆς ὡς μέλλοντες ἀλλήλοις ἀπαγγέλλειν, σημειώμεθα καὶ γράφωμεν. καὶ θαῤῥεῖτε, C ὅτι πάντως αἰσχυνόμενοι γνωσθῆναι, παυσόμεθα τοῦ ἁμαρτάνειν καὶ ὅλως τοῦ ἐνθυμεῖσθαί τι φαῦλον. τί γὰρ ἁμαρτάνων θέλει βλάπτεσθαι; ἢ τίς ἁμαρτήσας, οὐ μᾶλλον ψεύδεται, λανθάνειν θέλων. ὥσπερ οὖν βλέποντες ἀλλήλους, οὐκ ἂν πορνεύσαιμεν· οὕτως ἐὰν ἀπαγγέλλοντες ἀλλήλοις τοὺς λογισμοὺς γράφωμεν, μᾶλλον τηρήσομεν ἑαυτοὺς ἀπὸ λογισμῶν ῥυπαρῶν, αἰσχυνόμενοι γνωσθῆναι. ἔστω οὖν ἡμῖν τὸ γράμμα, ἀντὶ ὀφθαλμῶν τῶν συνασκητῶν· ἵνα ἐρυθριῶντες γράφειν ὡς τὸ βλέπεσθαι, μηδ' ὅλως ἐνθυμηθῶμεν τὰ φαῦλα· οὕτω δὲ τυποῦντες ἑαυτοὺς, D δυνησόμεθα δουλαγωγεῖν τὸ σῶμα· καὶ ἀρέσκειν μὲν τῷ Κυρίῳ, πατεῖν δὲ τὰς τοῦ ἐχθροῦ μεθοδείας· ταῦτα μὲν τοῖς ἀπαντῶσι παρήγγελλε. τοῖς δὲ πάσχουσι συνέπασχε καὶ συνηύχετο· πολλάκις τε καὶ ἐν πολλοῖς ὁ Κύριος ἐπήκουεν αὐτοῦ. καὶ οὔτε ἐπακουόμενος ἐκαυχᾶτο, οὔτε μὴ ἐπακουόμενος ἐγόγγυζεν· ἀλλ' ἀεὶ μὲν αὐτὸς ηὐχαρίστει τῷ Κυρίῳ· τοὺς δὲ πάσχοντας παρεκάλει μακροθυμεῖν, καὶ εἰδέναι, ὅτι οὔτε αὐτοῦ, οὔτε ὅλως ἀνθρώπων ἐστὶν ἡ θεραπεία·

ἀλλὰ μόνον τοῦ Θεοῦ τοῦ ποιοῦντος, ὅτε θέλει καὶ ὅσα βούλεται. οἱ οὖν πάσχοντες ὡς θεραπείαν ἐδέχοντο. καὶ τοὺς λόγους τοῦ γέροντος μανθάνοντες, καὶ αὐτοὶ μὴ ὀλιγωρεῖν, μακροθυμεῖν δὲ μᾶλλον, καὶ οἱ θεραπευόμενοι δὲ ἐδιδάσκοντο μὴ τῷ Ἀντωνίῳ εὐχαριστεῖν· ἀλλὰ τῷ Θεῷ μόνῳ. εἷς γοῦν Φρόντων καλούμενος, ἀπὸ Παλατίου τυγχάνων, καὶ πάθος ἔχων δεινόν, τήν τε γὰρ γλῶτταν ἑαυτοῦ κατήσθιε, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔμελλε βλάπτεσθαι. εἰσελθὼν εἰς τὸ ὄρος, ἠξίου τὸν Ἀντώνιον εὔξασθαι περὶ αὐτοῦ. ὁ δὲ εὐξάμενος ἔλεγε τῷ Φρόντωνι· ἄπελθε καὶ θεραπευθήσῃ. τοῦ δὲ βιασαμένου, καὶ μείναντος ἔνδον ἡμέρας, ἐπέμενε λέγων ὁ Ἀντώνιος. οὐ δυνήσῃ μένων ὧδε θεραπευθῆναι. ἔξελθε, καὶ φθάσας εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὄψει τὸ γινόμενον εἰς σὲ σημεῖον. πιστεύσας ἐκεῖνος, ἐξῆλθε· καὶ ὡς μόνον εἶδε τὴν Αἴγυπτον, πέπαυτο τοῦ πάθους, καὶ γέγονεν ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν λόγον Ἀντωνίου, ὃν εὐξάμενος ἔμαθε παρὰ τοῦ Σωτῆρος. παρθένος δέ τις ἀπὸ Βουσίρεως τῆς Τριπόλεως πάθος εἶχε δεινὸν καὶ λίαν αἰσχρόν. τά τε γὰρ δάκρυα αὐτῆς, καὶ αἱ μύξαι, καὶ τὰ ἐκ τῶν ὤτων ὑγρὰ πίπτοντα χαμαί, σκώληκες εὐθὺς ἐγίνοντο. ἦν δὲ καὶ τὸ σῶμα παραλελυμένη, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἶχεν οὐ κατὰ φύσιν. ταύτης οἱ γονεῖς μαθόντες ἀπερχομένους πρὸς τὸν Ἀντώνιον μοναχούς, πιστεύσαντες τῷ Κυρίῳ τῷ τὴν αἱμόρρουν θεραπεύσαντι, ἠξίωσαν μετὰ τῆς θυγατρὸς συνοδεῦσαι τούτοις. τῶν δὲ ἀνασχομένων οἱ μὲν γονεῖς, ἔμειναν μετὰ τῆς παιδὸς ἔξω τοῦ ὄρους, παρὰ Παφνουτίῳ τῷ ὁμολογητῇ καὶ μοναχῷ· οἱ δὲ εἰσῆλθον καὶ μόνον ὡς ἠθέλησεν ἀπαγγεῖλαι περὶ τῆς παρθένου, ἔφθασεν αὐτοὺς αὐτὸς καὶ διηγήσατο τό τε πάθος τῆς παιδὸς, καὶ πῶς συνώδευσεν αὐτοῖς. εἶτα τούτων ἀξιούντων ἐπιτραπῆναι κἀκείνους εἰσελθεῖν· τοῦτο μὲν οὐκ ἐπέτρεψεν· εἶπε δέ, ὑπάγετε καὶ εὑρήσετε αὐτήν, εἰ μὴ ἀπέθανε, τεθεραπευμένην. οὐ γὰρ ἐμόν ἐστι τοῦτο κατόρθωμα, ἵνα καὶ πρὸς ἐμὲ τὸν οἰκτρὸν ἄνθρωπον ἔλθῃ· ἀλλὰ τοῦ Σωτῆρός ἐστιν ἡ θεραπεία, τοῦ ποιοῦντος ἐν παντὶ τόπῳ τὸ ἔλεος αὐτοῦ τοῖς ἐπικαλουμένοις αὐτόν. κἀκείνῃ τοίνυν ὁ Κύριος ἐπένευσεν εὐξαμένῃ, κἀμοὶ δεδήλωκεν ἡ αὐτοῦ φιλανθρωπία, ὅτι τὸ πάθος ἐκεῖ οὔσης τῆς παιδὸς θεραπεύσει. γέγονε γοῦν τὸ θαῦμα καὶ ἐξελθόντες, εὗρον τοὺς γονεῖς χαίροντας, καὶ τὴν παῖδα λοι-

A ſed a ſolo Deo, qui medeatur, quando velit (quibuscunque) quantumque libeat. Malis itaque preſſi, hoc tanquam remedio adjuti, cognitis Antonii ſermonibus, non aſpernari hos, ſed toleranti-us ferre quævis: liberati vero ac ſanati didicerunt non homini, ſed ſoli Deo gratias agendas eſſe. Veluti Fronto, quidam de palatio, gravi quodam morbo tentabatur, linguam ipſe ſibi morſu laniebat, oculis etiam nociturus. Is progreſſus ad montem, Antonium pro ſe ut oraret rogavit. Hic precibus functus, Frontonem jubet abire, ipſum namque valetudini reſtitutum iri. Renitenti, & B dies aliquot ibidem commoranti, denuo inquit; manſurus hic, convaleſcere non poteris: egreſſus, in Ægyptum ubi perveneris, ſignum in te editum videbis. Fidem habuit, receſſitque & intuitus duntaxat Ægyptum affectu illo liberatur; valetudine recuperata ſecundum id verbum, quod Antonius pro ipſo deprecans a Servatore didicit. Virgo quædam a Buſiri Tripolitana vitio laborabat corporis gravi ac turpi. Nam & lacrymæ ejus, & mucus, & aurium humor in terram delapſus, vermes fiebant; cor- C pore item erat paralytico, & oculos habebat contra quam natura fert. Hujus parentes poſtquam cognoverunt, monachos quoſdam ad Antonium ituros, fideque a Domino pependerunt, qui ſanguinis fluxu infectam ſanavit, rogarunt illos, ut ſe ſe cum filia itineris comites admitterent. Quibus annuentibus; parentes & nata extra montem apud Paphnutium confeſſorem ac monachum ſubſtiterunt: illi ad Antonium ingreſſi vix de virgine inceptant narrare; ibi antevertere ipſe, recitare ejuſdem infirmitatem, & quomodo itineris ſocia fuerit. Inde cum rogarent, ut iis quoque D accedendi ad ſe poteſtatem faceret: non permiſit; ſed, abite (inquit) &, niſi mortua ſit, curatam invenietis, neque enim id præſtare, mearum eſt virium; ut hoc nomine miſerum me conveniant: ſed Servatoris eſt illa curatio, nullo non in loco miſerentis eorum, qui ipſum invocant. Quare & illius infirmæ precibus Dominus annuit, mihique pro ſua humanitate oſtendit, illic morbum ejus ſe curaturum: quod miraculoſe etiam factum eſt. Egreſſi namque, parentes offenderunt lætos, & filiam

Matt. 9. 20

valetudine integra. Cum duo fratres idem iter ingrederentur, & ob aquæ penuriam alter mortuus, alter moriturus eſſet; neque enim hic ambulare jam poterat, ſed humi cubans animam agebat: Antonius, ſedens in monte, acceſſitis duobus monachis, qui caſu tum aderant, dixit urgens; Lagenam aqua repletam ſumite, & feſtinanter viam quæ in Ægyptum ducit capeſſite: unus enim e duobus huc tendentibus e vita exceſſit; migraturus & alter, niſi properaveritis: id ſiquidem oranti mihi patefactum eſt. Eo progreſſi monachi, alterius cadaver humarunt; alterum aqua refectum ſeni adduxerunt: unius namque diei erat intervallum. Quod ſi quæras, cur non ante alterius obitum id Antonius mandarit: injuriam illi facis? mortis enim judicium non ipſius, ſed Dei fuit: qui hoc in illum decreverat, de altero revelarat. Id vero in Antonio ſolum admiratione dignum, ſediſſe in monte ipſum, animo vigili, ac corde ſobrio, & Dominum ea, quæ eminus fierent, ei oſtendiſſe. Nam cum aliquando rurſum ibidem ſederet; ſublatis oculis, vidit quendam ſublime ferri; & ingens eorum gaudium, qui obviam irent, eſſe. Miratus, ejuſcemodi prædicavit beatum; & quid ſibi vellet, ſcire exoptavit. Ibi vox ad aures illius continuo accidit; Animam eſſe hanc Ammi Nitriæ monachi; perſeverabat autem hic in aſcetica vita ad ſenectutem usque; & ab illo loco ad Antonii montem erat ſpatium itineris dierum tredecim. Qui ergo Antonium ſenem admiratione affici videbant, cauſam ejus ſcire voluerunt. Quibus ille, Ammum modo vitam finiiſſe. Erat enim notus ac familiaris, ob frequentem eodem acceſſum, & ob ſigna multa, quæ ediderat: quorum unum etiam hoc. Cum trajiciendus ipſi eſſet Lycus fluvius, propter aquæ inundationem, a Theodoro tum præſente ut longius recederet, petiit, ne aquam tranando alterum cerneret nudum. Digredi ille: verum & ipſe nudum ſe aſpicere dum erubeſcit, eoque nomine ſolicitus; ſubito in ripam alteram transfertur. Theodorus itaque, vir & is pius, ut reverſus vidit Ammum antevertiſſe, neque prorſus aqua

Socrat. Eccl. hiſt. l. 4. c. 23.

A τὸν ὑγιαίνουσαν. εἰσερχομένων δὲ δύο ἀδελφῶν τινων, καὶ λείψαντος ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ ὕδατος, ὁ μὲν εἷς ἀπέθανεν, ὁ δὲ ἕτερος ἔμελλε. μηκέτι γοῦν ἰσχύων ὁδεύειν, ἔκειτο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς γῆς τεθνήξεσθαι προσδοκῶν. ὁ δὲ Ἀντώνιος καθήμενος ἐν τῷ ὄρει, φωνήσας δύο μοναχοὺς, συνέβη γὰρ ἐκεῖ τούτους εἶναι, * ἔπειγε λέγων· λάβετε κεράμιον ὕδατος, καὶ δράμετε τὴν ἐπ' Αἴγυπτον ὁδόν. δύο γὰρ ἐρχομένων, ὁ μὲν εἷς ἄρτι τετελεύτηκεν· ὁ δὲ ἕτερος μέλλει, ἐὰν μὴ
B σπεύσητε. τοῦτο γὰρ εὐχομένῳ μοι πεφανέρωται. ἐλθόντες τοίνυν οἱ μοναχοὶ, εὗρον τὸν μὲν κείμενον νεκρὸν, καὶ ἔθαψαν· τὸν δὲ ἕτερον ἀνεκτήσαντο τῷ ὕδατι, καὶ ἀπήγαγον πρὸς τὸν γέροντα. ἦν γὰρ τὸ διάστημα ἡμέρας ὁδός. ἐὰν δέ τις ζητήσῃ, διά τι μὴ πρὸ τοῦ τελευτῆσαι τὸν ἄλλον οὐκ εἴρηκεν; οὐκ ὀρθῶς ζητεῖ τοῦτο λέγων. οὐ γὰρ ἦν Ἀντωνίου τὸ τοῦ θανάτου κρίμα, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ καὶ περὶ ἐκείνου κρίναντος, καὶ περὶ τούτου ἀποκαλύψαντος. μόνον δὲ Ἀντωνίου τοῦτο θαῦμα ἦν, ὅτι ἐν
C τῷ ὄρει καθήμενος, εἶχε τὴν μὲν καρδίαν νήφουσαν, τὸν δὲ Κύριον δεικνύοντα αὐτῷ τὰ μακρά. καὶ γάρ ποτε πάλιν καθήμενος ἐν τῷ ὄρει καὶ ἀναβλέψας, εἶδεν ἐν τῷ ἀέρι ἀναγόμενόν τινα, πολλήν τε τῶν ἀπαντώντων γινομένην τὴν χαράν. εἶτα θαυμάζων καὶ μακαρίζων τὸν τοιοῦτον χορὸν, ηὔχετο μαθεῖν, τί ἂν εἴη τοῦτο. καὶ εὐθὺς ἦλθεν αὐτῷ φωνὴ ταύτην εἶναι τοῦ * Ἀμοῦν τὴν ψυχὴν, τοῦ ἐν τῇ Νιτρίᾳ μοναχοῦ. ἦν δὲ οὗτος ἀσκητὴς ἕως γήρως διαμείνας· καὶ τὸ διάστημα δὲ τὸ ἀπὸ Νιτρίας, ἕως τοῦ ὄρους, ἔνθα ἦν ὁ Ἀντώνιος, ἡμερῶν ἐστι δεκα-
D τριῶν. Οἱ τοίνυν ὄντες μετὰ Ἀντωνίου, βλέποντες τὸν γέροντα θαυμάζοντα, ἠξίωσαν μαθεῖν. καὶ ἤκουσαν, ὅτι ἄρτι τετελεύτηκεν ὁ Ἀμοῦν. ἦν γὰρ γνώριμος, διὰ τὸ πυκνότερον αὐτὸν ἐκεῖ παραγίνεσθαι, καὶ πολλὰ καὶ δι' αὐτοῦ σημεῖα γεγενῆσθαι. ἐξ ὧν ἕν ἐστι τοῦτο. ποτὲ χρείας γενομένης παρελθεῖν αὐτὸν τὸν ποταμὸν τὸν λεγόμενον Λύκον, ἦν δὲ τοῦτο πλημμύρα τῶν ὑδάτων, ἠξίωσε τὸν σὺν αὐτῷ Θεόδωρον μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ γενέσθαι, ἵνα μὴ ἀλλήλους ἴδωσι γυμνοὺς, ἐν τῷ διανήχεσθαι τὸ ὕδωρ. εἶτα ἀπελθόντος τοῦ Θεοδώρου, ᾐσχύνετο πάλιν καὶ ἑαυτὸν ἰδεῖν γυμνόν. ἕως τοίνυν ᾐσχύνετο, καὶ ἐφρόντιζεν, ἐξαίφνης ἀπηνέχθη εἰς τὸ πέραν. ὁ οὖν Θεόδωρος, ἀνὴρ καὶ αὐτὸς εὐλαβὴς, ἐγγίσας καὶ ἑωρακὼς αὐτὸν προλαβόντα, καὶ μηδ' ὅλως βραχέντα ὕδα-

* ἤπειγε.

* Ἀμμοῦν.

A τι, ἠξίου μαθεῖν τὸν τρόπον τοῦ πράγματος. ὡς δὲ ἑώρα μὴ θέλοντα εἰπεῖν αὐτὸν διϊσχυρίζετο, κατέχων αὐτοῦ τοὺς πόδας, μὴ πρότερον ἐξαφεῖναι, πρὶν ἂν μάθῃ παρ' αὐτοῦ. βλέπων τοιγαροῦν ὁ Ἀμμοῦν τὸ φιλόνεικον τοῦ Θεοδώρου, μάλιστα καὶ διὰ τὸν λόγον, ὃν εἶπεν, ἀπῄτησε καὶ αὐτὸς, μηδενὶ λέγειν αὐτὸν ἕως θανάτου αὐτοῦ. καὶ οὕτως ἀπήγγειλε. βεβαστάχθαι καὶ τεθεῖσθαι αὐτὸν εἰς τὸ πέραν· μήτε δὲ περιπεπατηκέναι εἰς τὸ ὕδωρ, μήθ' ὅλως εἶναι τοῦτο δυνατὸν ἀνθρώποις, εἰ μὴ μόνῳ τῷ Κυρίῳ, καὶ οἷς ἂν αὐτὸς ἐπιτρέψῃ, ὡς τῷ μεγάλῳ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ
B πεποίηκεν. ὁ μὲν οὖν Θεόδωρος μετὰ θάνατον τοῦ Ἀμμοῦν, διηγήσατο τοῦτο. οἱ δὲ μοναχοὶ οἷς εἶπεν Ἀντώνιος περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ἀμμοῦν, ἐσημειώσαντο τὴν ἡμέραν. καὶ ἀνελθόντων ἀδελφῶν ἀπὸ τῆς Νιτρίας μετὰ τριάκοντα ἡμέρας, ἐπύθοντο, καὶ ἔγνωσαν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ τῇ ὥρᾳ κεκοιμῆσθαι τὸν Ἀμμοῦν, ἐν ᾗ τὴν ψυχὴν εἶδεν ἀναφερομένην ὁ γέρων αὐτοῦ. καὶ πάνυ καὶ οὗτοι κἀκεῖνοι τὸ καθαρὸν τῆς ψυχῆς ἐθαύμαζον Ἀντωνίου, πῶς τὸ ἀπὸ διαστήματος ἡμερῶν δεκατριῶν γενόμενον, παρ' αὐτὰ μεμάθηκε, καὶ τὴν ψυχὴν εἶδεν ἀναγομένην. καὶ μὴν
C καὶ Ἀρχέλαος ποτὲ ὁ κόμης εὑρὼν αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει τῷ ἔξω προσεύξασθαι μόνον, αὐτὸν ἠξίωσε περὶ Πολυκρατείας τῆς ἐν Λαοδικείᾳ θαυμαστῆς καὶ χριστοφόρου παρθένου. ἔπασχε γὰρ ἐκείνη δεινῶς τὸν στόμαχον καὶ τὸ πλευρὸν, ἀπὸ τῆς ἄγαν ἀσκήσεως, καὶ ὅλη ἦν ἀσθενὴς τῷ σώματι· ὁ μὲν οὖν Ἀντώνιος ηὔχετο· ὁ δὲ κόμης ἐσημειώσατο τὴν ἡμέραν, ἐν ᾗ γέγονεν ἡ εὐχὴ· καὶ ἀπελθὼν εἰς τὴν Λαοδίκειαν, εὗρεν ὑγιῆ τὴν παρθένον. πυνθανόμενος δὲ, πότε καὶ ποίᾳ ἡμέρᾳ πέπαυται τῆς ἀσθενείας; προήνεγκε τὸν χάρτην, ἐν ᾧ τὸν χρόνον τῆς εὐχῆς ἔγραψε· καὶ μα-
D θὼν, ἔδειξε καὶ αὐτὸς εὐθὺς τὴν ἐν τῷ χάρτῃ γραφήν· καὶ πάντες, ὅτι τότε πέπαυκεν αὐτὴν ὁ Κύριος τῶν πόνων, ὅτε ἦν εὐχόμενος Ἀντώνιος, καὶ παρακαλῶν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Σωτῆρος περὶ αὐτῆς. καὶ περὶ τῶν ἐρχομένων δὲ πρὸς αὐτὸν, πολλάκις προέλεγε πρὸ ἡμερῶν. ποτὲ δὲ ὅτε καὶ πρὸ μηνὸς, καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἤρχοντο. οἱ μὲν ἕνεκα τοῦ μόνον ἰδεῖν αὐτὸν ἤρχοντο· οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν, καὶ ἄλλοι πάσχοντες ὑπὸ δαιμόνων. καὶ πάντες οὐ σκυλμὸν οὐδὲ ζημίαν ἡγοῦντο τὸν κόπον τῆς ὁδοῦ. ἀνέκαμπτε γὰρ ἕκαστος αἰσθόμενος τῆς ὠφελείας. τοιαῦτα δὲ λέγων καὶ

madidum: trajectus modum expiſcatur. Quem dicere cum renueret: prehenſis ejus pedibus, aſſeveranter negat ſe prius dimiſſurum ipſum, quam de illo fiat certior. Ammus partim propter Theodori contentionem, partim quoque propter aſſeverationem, viciſſim ab hoc poſtulat, ne cuiquam ante ipſius mortem narret, remque aperiat: Geſtatum ſe ac translatum eſſe in ripam illam alteram. Neque vero in aquis ſe ambulaſſe, neque hoc virium eſſe humanarum; ſed ſolius potentiæ divinæ, & quibus id Dominus permittat: quale quid magno illi Apoſtolo Petro ſit factum. Matt. 14. 28 Theodorus igitur poſt Ammi obitum hoc demum retulit. Monachi vero, quibus Antonius de ejuſdem dixit morte, diem notarunt. Quo fratres, e Nitriæ monte tridormiſſe Ammum, qua ejus animam ſenex ſurſum ferri triginta dies poſt profecti, audito cognoverunt, eo die eaque hora obiit: atque omnino ex utraque parte puritatem mentis in Antonio ſunt admirati, qui tot dierum intervallo quod acciderit, ſtatim cognorit, animam ſubvehi conſpicatus. Archelaus etiam comes, invento ipſo in monte exteriore ſolo, atque orante; pro Polycratia, virgine Laodiceæ pia & admiranda, illi ſupplicavit. Infeſtabatur enim hæc graviter ventriculi doloribus & pleuritide, eratque toto corpore infirma, propter nimium aſceticæ ſtudium. Precante itaque Antonio, diem comes obſervavit, quo precationi Antonius vacavit. Laodiceam reverſus, virginem invenit ſanam. Sciſcitatur quando, quove die morbo eſſet levata? promit chartam, in qua tempus precum notarat; illo ex ipſis cognito, chartæ ſcripturam mox exhibet: ibi omnes agnoſcere, tum liberatam a Domino eam fuiſſe doloribus, cum oraret Antonius atque obſecraret Servatorem, benignus ei ut eſſet. Sæpe quoque numero, qui venturi ad ſe eſſent, aliquot dies ante prædixit; quin menſem ante nonnunquam, cauſamq; adventus. Quidam enim non niſi videndi ejus gratia venerunt, quidam propter infirmitatem, alii & a dæmonibus agitati: nec cuiquam fatigatio ex itinere moleſta aut noxia fuit. Percepta namque utilitate, domum quiſque ſuam repetiit. Quibus dictis, factis;

noluit quemquam eo nomine ipſum pluris facere; ſed DEUM admirari potius; cujus cognitio hominibus pro virili, ex gratia impertiretur. Iterum digreſſus aliquando ad monaſteria exteriora, rogatuſque ut in navem conſcenderet, ſimul cum monachis oraturus; ſolus fœtorem eumque permoleſtum ſenſit. Cumque vectores dicerent, piſcem & ſalſamentum in navi eſſe, atque inde fœdum iſtum odorem; negare ille, atque alium quendam aſſeverare. Ipſo ergo adhuc loquente, adoleſcens quiſpiam a dæmone obſeſſus, qui prius conſcenderat navem, in eaque latuerat, illico exclamavit. Verum dæmon, in nomine DOMINI noſtri JESU CHRISTI increpatus exiit, ac homo ille fuit ſanatus; omneſque fœtorem illum dæmonis extitiſſe, agnoverunt. Alius etiam quiſpiam ad Antonium venit homo illuſtris, dæmoniacus, ita graviter ab Alaſtore agitatus, ut ad ſenem ſe iviſſe ignoraret, quin & corporis excrementa eſitaret. Qui ergo ad Antonium duxerunt, pro ipſo ut DEUM precaretur, rogarunt. Vicem ille juvenis doluit, precatuſque noctem integram cum eo inſomnem transegit. Diluculo idem confeſtim in Antonium quodam ruit impetu. Quo offenſi cum indignarentur cæteri: ne, inquit, homini ſuccenſeatis, non enim ipſe petiit me; ſed, quo infeſtatur, dæmon. Increpatus autem & in arida loca proficiſci juſſus; cum inſania id factitavit. Gloriam itaque Domino tribuite: furens etenim & violentus in me impetus, indicium eſt diſceſſus dæmonis. Quibus ab Antonio dictis, ſanitatem recuperavit illico juvenis; menteque integra, ubi locorum eſſet, ſcivit, ac gratiis Deo actis, ſeni oſculum dedit. Id genus alia multa edidiſſe Antonium ſigna, monachorum plurimi, uno pariter conſenſu, de ipſo narrarunt. Quæ tantam tamen admirationem haud movent, quanto majorem videntur habere alia nonnulla. Cibum enim capturus cum ſurrexiſſet quondam ad preces, horam circiter nonam; mente ſe raptum ſenſit. Quodque ſuſpiciendum, ſtans vidit ſe ipſum tanquam extra ſeſe, atque a quibuſdam velut in aerem deduci; ibique tetros nonnullos & terribiles conſiſtere, tranſitum ejus ut impedirent,

A βλέπων, ἠξίου μηδένα θαυμάζειν αὐτὸν ἐν τούτῳ· ἀλλὰ μᾶλλον θαυμάζειν τὸν Κύριον, ὅτι ἀνθρώποις ἡμῖν οὖσιν ἐχαρίσατο κατὰ δύναμιν γινώσκειν αὐτόν. καθελθὼν δέ ποτε πάλιν εἰς τὰ ἔξω μοναστήρια, καὶ ἀξιωθεὶς εἰς πλοῖον εἰσελθεῖν, καὶ εὔξασθαι μετὰ μοναχῶν· μόνος αὐτὸς ἀντελάβετο δεινῆς δυσωδίας καὶ πάνυ πικρᾶς. τῶν δὲ ἐν τῷ πλοίῳ λεγόντων, ἰχθὺν εἶναι καὶ τάριχον ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ τούτων εἶναι τὴν ὀσμήν· αὐτὸς ἄλλην ἔλεγεν εἶναι τὴν δυσωδίαν. ἔτι δὲ αὐτοῦ λέγοντος, νεώτερός τις ἔχων δαίμονα, ὃς προεισελθὼν ἐκρύπτετο ἐν τῷ πλοίῳ, εὐθὺς ἀνέκραξεν. ἐπιτιμηθεὶς δὲ B ὁ δαίμων ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξῆλθε. καὶ ὁ μὲν ἄνθρωπος γέγονεν ὑγιής· πάντες δὲ ἔγνωσαν, ὅτι τοῦ δαίμονος ἦν ἡ δυσωδία. καὶ ἄλλος δέ τις τῶν ἐπιφανῶν, ἦλθεν ἔχων δαίμονα πρὸς αὐτόν· ἦν δὲ ὁ δαίμων ἐκεῖνος οὕτω δεινός, ὡς τὸν ἐνεργούμενον μὴ γινώσκειν, εἰ πρὸς Ἀντώνιον ἦλθεν· ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ τὰ περιττὰ κατήσθιεν. οἱ μὲν οὖν ἀγαγόντες αὐτόν, παρεκάλουν τὸν Ἀντώνιον εὔξασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ· ὁ δὲ Ἀντώνιος συμπαθῶν τῷ νεανίσκῳ, ηὔχετο καὶ τὴν νύκτα πᾶσαν συνηγρύπνησεν αὐτῷ. καὶ ὁ μὲν νεανίσκος ἐξαίφνης ἐπελθὼν τῷ Ἀντωνίῳ περὶ τὴν ἕω, ὤ- C θησεν αὐτόν. τῶν δὲ σὺν ἐκείνῳ ἐλθόντων ἀγανακτούντων, ἔφη ὁ Ἀντώνιος, μὴ χαλεπαίνετε τῷ νεανίσκῳ· οὐ γὰρ αὐτός ἐστιν, ἀλλ' ὁ ἐν αὐτῷ δαίμων. ἐπιτιμηθεὶς δὲ καὶ κελευσθεὶς ἐλαθῆναι εἰς ἀνύδρους τόπους, ἐμάνη καὶ τοῦτο πεποίηκε. δοξάζετε οὖν τὸν Κύριον. τὸ γὰρ οὕτως αὐτὸν ἐμμῆναι κατ' ἐμοῦ, σημεῖον ὑμῖν γέγονε τῆς τοῦ δαίμονος ἐξόδου. ταῦτα τοῦ Ἀντωνίου εἰπόντος, εὐθὺς ὁ νεανίσκος γέγονεν ὑγιής, καὶ λοιπὸν σωφρονήσας, ἔγνω, ὅπου τε ἦν, καὶ κατησπάζετο τὸν γέροντα εὐχαριστῶν τῷ Θεῷ. πολλά τε D ἄλλα τοιαῦτα συμφώνως καὶ ὁμαλῶς εἰρήκασι περὶ αὐτοῦ πλεῖστοι τῶν μοναχῶν, ὧν δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι. οὐκ ἔστι δὲ ταῦτα θαυμαστὰ τοσοῦτον, ὅσον τὰ ἄλλα θαυμασιώτερα μᾶλλον φαίνεται. μέλλων γὰρ ἐσθίειν, καὶ ἀναστὰς εὔξασθαί ποτε περὶ τὴν ἐννάτην ὥραν, ᾔσθετο ἑαυτὸν ἁρπαγέντα τῇ διανοίᾳ· καὶ, τὸ παράδοξον, ἑστὼς ἔβλεπεν ἑαυτὸν ὥσπερ ἔξωθεν ἑαυτοῦ γινόμενον, καὶ ὡς εἰς τὸν ἀέρα ὁδηγούμενον ὑπό τινων. εἶτα πικροὺς καὶ δεινούς τινας ἑστῶτας ἐν τῷ ἀέρι, καὶ θέλοντας αὐτὸν κωλῦσαι, ὥστε μὴ διαβῆναι.

Digitized by Google

A τῶν δὲ ὁδηγούντων ἀντιμαχομένων, ἀπῄτουν ἐκεῖνοι λόγον, εἰ μὴ ὑπεύθυνος αὐτοῖς εἴη; θελόντων τοίνυν συνάραι λόγον ἀπὸ τῆς γενήσεως αὐτοῦ, ἐκώλυον οἱ τὸν Ἀντώνιον ὁδηγοῦντες, λέγοντες ἐκείνοις· τὰ μὲν ἀπὸ τῆς γενήσεως αὐτοῦ ὁ Κύριος ἀπήλειψεν· ἐξ οὗ δὲ γέγονε μοναχὸς καὶ ἐπηγγείλατο τῷ Θεῷ, ἔξεστιν λόγον ποιῆσαι. τότε κατηγορούντων καὶ μὴ ἐλεγχόντων, ἐλευθέρα γέγονεν αὐτῷ καὶ ἀκώλυτος ἡ ὁδός. καὶ εὐθὺς εἶδεν ἑαυτὸν ὥσπερ ἐρχόμενον καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἑστῶτα, καὶ πάλιν ἦν ὅλως Ἀντώνιος. τότε τοῦ μὲν φαγεῖν αὐτὸς ἐπιλαθόμενος, ἔμεινε τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας, B καὶ δι' ὅλης νυκτὸς στενάζων καὶ εὐχόμενος. ἐθαύμαζε γάρ, βλέπων πρὸς πόσους ἡμῖν ἐστιν ἡ πάλη· καὶ διὰ πόσων πόνων ἔχει τις διαβῆναι τὸν ἀέρα· καὶ ἐμνημόνευεν ὅτι τοῦτό ἐστιν, ὃ ἔλεγεν ὁ Ἀπόστολος, κατὰ τὸν ἄρχοντα τῆς ἐξουσίας τοῦ ἀέρος. ἐν τούτῳ γὰρ ὁ ἐχθρὸς ἔχει τὴν ἐξουσίαν, ἐν τῷ μάχεσθαι καὶ πειράζειν διακωλύειν τοὺς διερχομένους. δι' ὃ καὶ μάλιστα παρῄνει· ἀναλάβετε τὴν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα μηδὲν ἔχων λέγειν περὶ* ἡμῶν φαῦλον ὁ ἐχθρὸς καταισχυνθῇ. ἡμεῖς δὲ τοῦτο μαθόντες, * ἐμνημο- C νεύομεν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος, εἴτε ἐν σώματι, οὐκ οἶδα· εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος, οὐκ οἶδα· ὁ Θεὸς οἶδεν. ἀλλ' ὁ μὲν Παῦλος, ἕως τρίτου οὐρανοῦ ἡρπάγη, καὶ ἀκούσας ἄρρητα ῥήματα, κατῆλθεν· ὁ δὲ Ἀντώνιος, ἕως τοῦ ἀέρος εἶδεν ἑαυτὸν φθάσαντα, καὶ ἀγωνισάμενος ἕως ἐλεύθερος φανῇ. εἶχε δὲ καὶ τοῦτο πάλιν χάρισμα. ἐν γὰρ τῷ ὄρει κατὰ μόνας καθήμενος, εἴποτέ τι πρὸς ἑαυτὸν ἠπόρει, τοῦτο αὐτῷ παρὰ τῆς προνοίας εὐχομένῳ ἀπεκαλύπτετο· D καὶ ἦν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, θεοδίδακτος γενόμενος ὁ μακάριος. μετὰ ταῦτα γοῦν διαλέξεως αὐτῷ ποτε γενομένης πρός τινας συνελθόντας πρὸς αὐτὸν περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς ψυχῆς, καὶ ποῖος μετὰ ταῦτα αὐτῇ τόπος ἔσται; τῇ ἑξῆς νυκτὶ καλεῖ τις ἄνωθεν αὐτόν, λέγων· Ἀντώνιε, ἀναστὰς ἔξελθε, καὶ βλέπε. ἐξελθὼν τοίνυν (ᾔδει γὰρ τίσιν ὑπακούειν ὀφείλει) καὶ ἐθεώρησέ τινα μακρὸν ἀειδῆ καὶ φοβερόν, ἑστῶτα καὶ φθάνοντα μέχρι τῶν νεφελῶν, καὶ ἀναβαίνοντάς τινας ὥσπερ ἐπτερωμένους. κἀκεῖνον ἐκτείνοντα τὰς χεῖρας. καὶ τοὺς μὲν κωλυομένους παρ' αὐτοῦ· τοὺς δὲ ὑπερίπτωμένους, καὶ διελθόντας λοιπόν, ἀμερίμνως ἀνάγεσθαι

* ὑμῶν.

* μνημονεύσωμεν.

A Reluctantibus vero ejuſdem ducibus; expoſtulare illi, quaſi obnoxius ipſis eſſet. Cumque rationes a nativitatis exordio expoſcerent, conferrentque: iidem Antonii duces prohibuere, ac dixere; culpam a natali die omnem deleviſſe Dominum: licere autem illis a monachatus tempore, & quo ſe DEO conſecraſſet, primordium exigendi capere. Cum igitur accuſarent quidem, non autem convincerent eum; libera minimeque impedita ipſi via fuit: tum illico ſe veluti reverſum vidit, atque priore loco integrum ſtare. Ibi oblitus capere cibum, ſubſtitit per tempus, B quod diei erat reliquum; noctem vero totam gemitibus & precibus tranſegit. Admirabatur enim, ut vidit, adverſus quot nobis lucta eſſet, & tranſitus per aerem quanto labore conſtaret: eratque recordatus id ipſum eſſe, quod Apoſtolus dixerit: ſecundum principem poteſtatis aeris hujus. Hæc enim eſt hoſtis poteſtas, pugnare atque experiri omnia, quo minus quiſquam tranſeat. Unde graviſſimum illud præceptum: Accipite armaturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo: ut is, qui C ex adverſo eſt, vereatur, nihil habens malum dicere de vobis. Quo nos cognito, meminerimus verborum Pauli, ſive in corpore, neſcio; ſive extra corpus, neſcio; Deus ſcit. Et Paulus quidem usque ad tertium cœlum raptus, auditis verbis arcanis, deſcendit: Antonius autem usque ad aerem ſe vidit perveniſſe, luctatus, donec liber evaderet. Aliud rurſum Antonio fuit donum. Sedens enim in monte ſolus, ſi qua de re nonnunquam apud ſe dubitabat; ea ipſi divi- D na providentia revelabatur; eratque (ut ſcriptura loquitur) beatus ille doctus a Deo. Poſt id temporis, cum de animæ conditione cum quibusdam familiaribus diſſeruiſſet, quis hinc migraturæ locus eſſet futurus? nocte proxima, quidam deſuper vocato ipſi, Antoni, ait, ſurge, prodi, atque vide. Egreſſus igitur (norat enim, aures quibus dandæ) longum quendam cernebat oculis, deformem, ac terribilem, ſtantem, & ad ipſas pertingentem nubes; nonnullos etiam quaſi alis præditos aſcendere; illum manus extendere, & alios quidem ab illo impediri, alios ſuperius volare, & tranſitu perfunctos, ſecure ſurſum ferri.

Ephes. 2.2.

Eph. 6. 13.
Tit. 2. 8.
2. Cor. 12. 2.
Ibid. v. 2. 4.

Eſa. 54. 13.
Joh. 6. 45.

Ob hos ergo ſtridebat dentibus, ob illos delapſos lætabatur. Tum vocem Antonius audiit, conſidera viſum. Et aperta ipſi mente, animadvertit, illum animarum eſſe tranſitum; longumque iſtum, eſſe hoſtem, qui credentibus invideret; ſibique obnoxios teneret, nec tranſire pateretur: eos vero, qui fidem ipſi derogarent, teneri haud poſſe, ut qui ſubvehantur. Quo rurſum cognito, & velut commonefactus, magis contendit quotidie in iis, quæ priora eſſent, progredi. Hæc invitus recitavit: ſed cum inter orandum tardaret, ſecumque id miraretur; percunctantibus iis, qui tunc aderant, & gravius ipſum premebant, coactus dixit: nam, ut pater celare hoc liberos nequibat; ratus etiam conſcientiam ſibi eſſe puram, illis vero narrationem fore utilem, cognituris, quantus Aſceticæ fructus eſſet, quamque viſiones ſæpe laboribus ſolatium afferrent. Quod porro natura malorum eſſet tolerans, animoque humili & abjecto, mirum in modum: Eccleſiæ canonem ſupra quam dici poteſt honorabat, & clericum quemvis honore ſibi præire volebat. Epiſcopis namque & Presbyteris caput ſubmittere non pudebat: Diaconus vero quiſpiam ſi quando commodi (alicujus) gratia ipſum conveniebat, quod e re foret, diſſeruit; in precibus illi ceſſit, non pudori ſibi ducens diſcere. Nam ſciſcitabatur non raro; & omnes præſentes audire dignabatur; faſſus commodo ſibi eſſe, ſi a quoquam utile quid diceretur. Multum quoque gratiæ admirandæ vultui ejuſdem inerat, Servatoris & hoc donum. Ad magnum enim Monachorum cœtum ſi quis, ejus videndi cauſa, acceſſerat; illico, neglectis aliis; ad ipſum licet prius ignotum accurrebat, illius quaſi aſpectu pellectus. Non ſtatura vero, neq; corporis mole aliis præſtabat: ſed morum comitate & facilitate, animique puritate. Quo a perturbationibus vacuo, ſenſus etiam externi fuerunt tranquilli: ut animi lætitiam, vultus hilaritas fuerit ſubſecuta, & e corporis motu, affectio mentis ſentiretur & cognoſceretur ſecundum illud Scripturæ,
Prov. 15.13. Cor gaudens exhilarat faciem, in mœrore animi dejicitur ſpiritus. Sic

A ἐπὶ οὖν τοῖς τοιούτοις, ἔτριζε τοὺς ὀδόντας ὁ μακρὸς ἐκεῖνος. ἐπὶ δὲ τοῖς ἀποπίπτουσιν, ἔχαιρε. καὶ πρὸς Ἀντώνιον ἐγένετο φωνὴ· νόει τὸ βλεπόμενον. καὶ διανοιχθείσης αὐτοῦ τῆς διανοίας, συνενόει τῶν ψυχῶν εἶναι τὸν ἐχθρὸν τὸν φθονοῦντα τοῖς πιστοῖς· καὶ τοὺς μὲν ὑπευθύνους αὐτῷ, κρατοῦντα καὶ κωλύοντα διελθεῖν· τοὺς δὲ μὴ πεισθέντας αὐτῷ, μὴ δυνάμενον κρατεῖν ὡς ὑπερβαίνοντας. τοῦτο πάλιν ἑωρακὼς, καὶ ὥσπερ ὑπομιμνησκόμενος, μᾶλλον ἠγωνίζετο προκόπτειν τοῖς ἔμπροσθεν καθ' ἡμέραν. ταῦτα δὲ οὐχ ἑκὼν ἀπήγγελλεν B αὐτός. ἐν δὲ τῷ χρονίζειν ἐν ταῖς εὐχαῖς καὶ καθ' ἑαυτὸν θαυμάζειν, πυνθανομένων τῶν συνόντων καὶ θλιβόντων αὐτὸν ἠναγκάζετο λέγειν· ὡς πατὴρ οὐ δυνάμενος κρύπτειν τοῖς τέκνοις, ἀλλὰ καὶ ἡγούμενος. ὅτι τὸ μὲν αὐτοῦ συνειδός ἐστι καθαρὸν, ἐκείνοις δὲ τὸ διήγημα γίνεται πρὸς ὠφέλειαν· μανθάνουσι τῆς ἀσκήσεως εἶναι καρπὸν ἀγαθὸν, τῶν τε πόνων πολλάκις παραμύθιον γίνεσθαι τὰς ὀπτασίας. πῶς δὲ καὶ τὸ ἦθος ἀνεξίκακος ἦν καὶ τὴν ψυχὴν ταπεινόφρων, τοιοῦτος γὰρ ὢν, τόν τε κανόνα τῆς C Ἐκκλησίας ὑπερφυῶς ἐτίμα, καὶ πάντα κληρικὸν τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι ἤθελεν ἑαυτοῦ. τοῖς μὲν γὰρ Ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις οὐκ ᾐδεῖτο κλῖναι τὴν κεφαλήν· διάκονος δὲ εἴ ποτε πρὸς αὐτὸν ὠφελείας χάριν ἀπήντα, τὰ μὲν πρὸς ὠφέλειαν διελέγετο· τὰ δὲ τῆς εὐχῆς αὐτῷ παρεχώρει, οὐκ αἰδούμενος μανθάνειν καὶ αὐτός. καὶ γὰρ πολλάκις ἐπυνθάνετο, καὶ ἠξίου πάντων συνόντων ἀκούειν· καὶ ὡμολόγει ὠφελεῖσθαι, εἴ τι χρήσιμόν τις ἔλεγε. καὶ μὴν καὶ πρόσωπον αὐτοῦ χάριν εἶχε πολλὴν καὶ παράδοξον. εἶχε δὲ D καὶ τοῦτο τὸ χάρισμα παρὰ τοῦ Σωτῆρος. εἰ γὰρ μετὰ τοῦ πλήθους τῶν μοναχῶν παρῆν, καὶ τοῦτόν τις ἰδεῖν ἐβούλετο μὴ πρότερον γινώσκων, προσελθὼν εὐθὺς, τοὺς μὲν ἄλλους ὑπερέβαινε, πρὸς αὐτὸν δὲ ἔτρεχεν, ὡς ὑπὸ τῶν ὄψεων ἑλκόμενος αὐτοῦ. οὐχ ὕψει δὲ, οὐδὲ πλάτει διέφερε τῶν ἄλλων· ἀλλὰ τῇ τῶν ἠθῶν καταστάσει, καὶ τῇ τῆς ψυχῆς καθαρότητι. ἀθορύβου γὰρ οὔσης τῆς ψυχῆς, ἀταράχους εἶχε καὶ τὰς ἔξωθεν αἰσθήσεις· ὡς ἀπὸ τῆς ψυχῆς, ἱλαρὸν ἔχειν καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἀπὸ τῶν τοῦ σώματος κινημάτων αἰσθέσθαι καὶ νοεῖν τὴν τῆς ψυχῆς κατάστασιν κατὰ τὸ γεγραμμένον· καρδίας εὐφραινομένης, πρόσωπον θάλλει· ἐν δὲ λύπαις οὔσης, σκυθρωπάζει.

οὕτως

οὕτως Ἰακὼβ ἐπέγνω τὸν Λάβαν ἐπιβουλὴν ἐνθυμούμενον, καὶ φησὶ πρὸς τὰς γυναῖκας· οὐκ ἔστι τὸ πρόσωπον τοῦ πατρὸς ὑμῶν, ὡς χθὲς καὶ τρίτην ἡμέραν. οὕτως ὁ Σαμουὴλ ἐπέγνω τὸν Δαβίδ· * χαροποιοὺς γὰρ εἶχε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τοὺς ὀδόντας ὡς γάλα λευκούς· οὕτως καὶ ὁ Ἀντώνιος ἐπεγινώσκετο. οὐδέποτε γὰρ ἐταράττετο, γαληνιώσης αὐτοῦ τῆς ψυχῆς· οὐδέποτε σκυθρωπὸς ἐγίνετο, χαιρούσης αὐτοῦ τῆς διανοίας. καὶ τῇ πίστει δὲ πάνυ θαυμαστὸς ἦν, καὶ εὐσεβής. οὔτε γὰρ Μελετιανοῖς τοῖς σχισματικοῖς ποτε κεκοινώνηκεν, εἰδὼς αὐτῶν τὴν ἐξ ἀρχῆς πονηρίαν καὶ ἀποστασίαν· οὔτε Μανιχαίοις, ἢ ἄλλοις τισὶν αἱρετικοῖς ὡμίλησεν φιλικά, ἢ μόνον ἄχρι νουθεσίας τῆς πρὸς εὐσέβειαν μεταβολῆς. ἡγούμενος καὶ παραγγέλλων, τὴν τούτων φιλίαν καὶ ὁμιλίαν, βλάβην καὶ ἀπώλειαν εἶναι ψυχῆς. οὕτω γοῦν καὶ τὴν τῶν Ἀρειανῶν αἵρεσιν ἐβδελύσσετο, παρήγγελλέ τε πᾶσι, μήτε ἐγγίζειν αὐτοῖς, μήτε τὴν κακοπιστίαν αὐτῶν ἔχειν. ἀπελθόντας γοῦν ποτέ τινας πρὸς αὐτὸν τῶν Ἀρειομανιτῶν, ἀνακρίνας καὶ μαθὼν ἀσεβοῦντας, ἐδίωξεν ἀπὸ τοῦ ὄρους, λέγων, ὄφεων ἰοῦ χείρονας εἶναι τοὺς λόγους αὐτῶν. καὶ ψευσαμένων δέ ποτε τῶν Ἀρειανῶν, ὡς ἐκείνοις τὰ αὐτὰ φρονοῦντος, ἠγανάκτει καὶ ἐθυμοῦτο κατ' ἐκείνων. εἶτα παρακληθεὶς παρά τε τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀδελφῶν πάντων, κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ ὄρους· καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τοὺς Ἀρειανοὺς ἀπεκήρυξεν· αἵρεσιν ἐσχάτην εἶναι λέγων ταύτην, καὶ πρόδρομον τοῦ Ἀντιχρίστου. ἐδίδασκέ τε τὸν λαὸν μὴ εἶναι κτίσμα τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, μηδὲ ἐξ οὐκ ὄντων γεγενῆσθαι· ἀλλ' ὅτι ἀΐδιός ἐστι τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας λόγος καὶ σοφία. διὸ καὶ ἀσεβές ἐστι λέγειν, ἦν, ὅτε οὐκ ἦν· ἦν γὰρ ἀεὶ ὁ λόγος συνυπάρχων τῷ πατρί. ὅθεν μηδὲ μίαν ἔχετε κοινωνίαν πρὸς τοὺς ἀσεβεστάτους Ἀρειανούς. οὐδεμία γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος. ὑμεῖς γὰρ εὐσεβοῦντες, Χριστιανοί ἐστε· ἐκεῖνοι δὲ κτίσμα λέγοντες τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς, Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγον, οὐδὲν διαφέρουσιν ἐθνικῶν λατρευόντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν. πιστεύσατε δὲ ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις πᾶσα ἀγανακτεῖ κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸν κτίστην καὶ Κύριον τοῦ παντὸς, ἐν ᾧ τὰ πάντα γέγονε, τοῖς γενητοῖς συναριθμοῦσιν. οἱ μὲν οὖν λαοὶ πάντες, ἔχαιρον ἀκούοντες παρὰ τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς ἀναθεματιζομένην τὴν χριστομάχον αἵρε-

χαρο-πούς.

A Jacob agnovit Laban de inſidiis ſtruendis cogitare; ideoque dixit uxoribus: Video faciem patris veſtri, quod non ſit erga me, ſicut heri & nudiuſtertius. Gen. 31. Sic Davidem agnovit Samuel: Pulchros enim habebat oculos, & dentes tanquam lac candidos. Sic agnoſcebatur etiam Antonius. Nunquam ſiquidem perturbabatur, propter animi ſerenitatem; nunquam triſti erat vultu, propter mentis tranquillitatem & jucunditatem. Præclara quoque & admiranda fides ac pietas illi erat. Neque enim cum Meletianis ſchismaticis quicquam habuit B commercii, cognita malitia ipſorum ab initio & defectione: neque cum Manichæis, aliisve hæreticis, amice contulit unquam, niſi moniturus, ut mutato animo pietati ſeſe dederent, exiſtimabat enim & aſſeverabat, amicitiam horum & conſvetudinem, animi perniciem atque interitum eſſe. Sic quoque Arianorum hæreſin abominabatur; omneſque hortabatur, ne vel eis appropinquarent, vel corruptæ ipſorum doctrinæ locum darent. Unde quoſdam Ariomanitas ad ſeſe quondam adventantes, explorata & cognita illorum impietate, a monte C repulit; ſermones iſtorum, veneno ſerpentum deteriores dicens: cumque aliquando in ipſum eſſent mentiti, quaſi idem cum illis ſentiret, indignabatur, graviterque iis ſuccenſebat. Epiſcoporum poſtea fratrumque omnium hortatu de monte deſcendit; ingreſſuſque Alexandriam, Arianos exterminavit, ac hæreſin eorum ſummam, & Antichriſti præviam eſſe dixit. Docuitque populum, Filium Dei non eſſe creatum, neque factum ex nihilo: ſed æternum eſſentiæ Patris Verbum, & D Sapientiam eſſe. Quocirca impie dici: Erat, cum non erat: Verbum enim ſemper, una cum patre, fuit. Quapropter nihil vobis ſit cum ſumme impiis Arianis commune. Nulla enim ſocietas luci ad tenebras. 2. Cor. 6. 14 Vos enim pij, eſtis Chriſtiani: illi affirmando Filium ex Patre, Dei, & Verbum eſſe creaturam, nihil ab Ethnicis differunt, qui ſerviunt creaturæ potius quam Creatori Deo. Rom. 1. 25. Credite autem (mihi) omnem creaturam adverſus iſtos ira commoveri, quod creatorem & Dominum Univerſi, per quem omnia facta ſunt, creatis annumerent. Joan. 1. 3. Colos. 1. 16. Lætabatur igitur omnis populus, poſtquam audiit hæreſin iſtam,

qua Chriſtus oppugnaretur, a tali viro pro anathemate habendam pronunciari: & quotquot erant in urbe, videndi Antonii gratia concurrebant: tamque pagani, quam dicti horum ſacerdotes, templum ingreſſi hominem Dei videre cupiebant. Omnes namque ita eum appellabant; quod etiam illic multos Dominus per ipſum a dæmonibus mundaſſet, & inſania mentis liberaſſet. Multi & ex paganis ſenem modo tangere cupiebant, ſibi profuturum credentes. Nimirum paucis illis diebus tot ad Chriſtianiſmum ſunt converſi, quot vel annuo ſpacio Chriſtianos videas. Inde cum nonnulli exiſtimarent, turbam ipſi eſſe moleſtam, ideoque omnem ab illo arcerent: is, minime turbatus, longe majorem eſſe numerum dixit dæmonum, quibus cum in monte luctaretur. Cum urbe rurſus excederet, eumque comitaremur; ad portam ut pervenimus; a tergo noſtri, mulier quædam clamat: Maneto vir Dei, filia mea graviter a dæmone vexatur; maneto quæſo, ne & ego curſitans pericliter. Quo ſenex audito, rogatus a nobis, volens ſubſiſtit. Muliere propius accedente, filia humi jactabatur. Antonio autem precante, ac Chriſtum nominante; filia, egreſſo impuro dæmone, ſana ſurrexit. Mater Deo benedicere, omnes gratias agere; ipſe lætus ad montem, tanquam domum ſuam, proficiſci. Singularis etiam illi fuit prudentia, & (quod in homine literarum imperito mireris) acumen ingenii, atque mentis perſpicacia. Cum igitur duo quondam philoſophi Græci adirent ipſum, rati periculum ſe ejus poſſe facere; erat autem in monte exteriore. Ut vero, ad illos egreſſus, ex fronte homines agnovit; Quid, inquit per interpretem, tantum eundi ad hominem fatuum ſuſcipitis laborem, Philoſophi? His fatuum ipſum negantibus, quin potius perquam intelligentem (aſſerentibus) dixit; Si ad hominem veniſtis ſtultum, fatigati eſtis fruſtra; ſin vobis videor intelligens, mihi ſimiles fiatis: pulchra enim ſunt imitatione digna. Equidem ad vos venturus, vos imitarer: quod ſi vos ad me, fiatis, qui tum ego, Chriſtiani. Admirati illi diſceſſerunt: nam & dæmonibus ipſum terrori eſſe viderunt. Cum alii, conditionis ejuſdem, ibidem in illum inciderent, ac ludos ſenem facere cogitarent,

A σιν. οἱ δὲ τῆς πόλεως πάντες συνέτρεχον ἰδεῖν τὸν Ἀντώνιον. Ἕλληνές τε, καὶ αὐτοὶ οἱ λεγόμενοι αὐτῶν ἱερεῖς εἰς τὸ κυριακὸν ἤρχοντο λέγοντες· ἀξιοῦμεν ἰδεῖν τὸν τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπον. πάντες γὰρ αὐτὸν οὕτως ἐκάλουν· καὶ γὰρ κἀκεῖ πολλοὺς δι' αὐτοῦ ἐκαθάρισεν ὁ Κύριος ἀπὸ δαιμόνων, καὶ βλαβέντας τὴν διάνοιαν ἰάσατο. πολλοὶ δὲ καὶ Ἕλληνες ἠξίουν κἂν μόνον ἅψασθαι τοῦ γέροντος, πιστεύοντες ὠφεληθῆναι. ἀμέλει τοσοῦτοι γεγόνασι Χριστιανοὶ ἐν ταῖς ὀλίγαις ἡμέραις ἐκείναις, ὅσους ἄν τις εἶδεν ἐνιαυτῷ γινομένους. εἶτα τινῶν νομιζόντων ἐκ τῶν ὄχλων αὐτὸν ταB ράττεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀποτρεπόντων ἀπ' αὐτοῦ πάντας· αὐτὸς οὐ ταραττόμενος ἔλεγε, μὴ πλείους εἶναι τούτους ἐκείνων, μεθ' ὧν ἐν τῷ ὄρει παλαιόμενος δαιμόνων. ὅτε δὲ ἀπεδήμει, καὶ προεπέμπομεν αὐτόν. ὡς ἐφθάσαμεν εἰς τὴν πύλην, ὄπισθέν τις ἐβόα γυνή, μεῖνον ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, ἡ θυγάτηρ μου δεινῶς ὑπὸ δαίμονος ἐνοχλεῖται· μεῖνον παρακαλῶ, μὴ κἀγὼ κινδυνεύσω τρέχουσα. ἀκούσας ὁ γέρων, καὶ ἀξιωθεὶς παρ' ἡμῶν, θέλων ἔμενεν. ὡς δὲ ἤγγισεν ἡ γυνή, ἡ μὲν παῖς ἐῤῥίπτετο χαμαί. τοῦ δὲ Ἀντωνίου προσευξαμένου, καὶ τὸν Χριστὸν ὀνομάσαντος, ἠγέρθη ἡ παῖς ὑγιής, ἐξελθόντος τοῦ ἀκαθάρC του δαίμονος. ἥ τε μήτηρ εὐλόγει τὸν Θεόν, καὶ πάντες ηὐχαρίστουν· καὶ αὐτὸς δὲ ἔχαιρεν ἀποδημῶν, ὡς εἰς τὸν ἴδιον οἶκον, εἰς τὸ ὄρος. καὶ φρόνιμος δὲ ἦν λίαν· καὶ (τὸ θαυμαστὸν) ὅτι γράμματα μὴ μαθών, ἀγχίνους ἦν καὶ συνετὸς ἄνθρωπος. πολὲ γοῦν φιλόσοφοι δύο ἦλθον πρὸς αὐτὸν Ἕλληνες, νομίζοντες δύνασθαι πειρᾶσαι τὸν Ἀντώνιον· ἦν δὲ ἐν τῷ ὄρει τῷ ἔξω· * ὡς δὲ ἐκ τοῦ προσώπου συνεὶς τοὺς ἀνθρώπους, ἐξελθὼν πρὸς αὐτούς, ἔφη δι' ἑρμηνέως. τί τοσοῦτον D ἐσκύλητε, ὦ φιλόσοφοι, πρὸς μωρὸν ἄνθρωπον; τῶν δὲ εἰπόντων μὴ εἶναι μωρὸν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μάλα φρόνιμον, ἔφη πρὸς αὐτούς· εἰ μὲν πρὸς μωρὸν ἤλθετε, περιττὸς ὑμῶν ὁ κάματος· εἰ δὲ νομίζετέ με φρόνιμον εἶναι, γίνεσθε, ὡς ἐγώ· δεῖ γὰρ τὰ καλὰ μιμεῖσθαι, καὶ εἰ μὲν ἐγὼ πρὸς ὑμᾶς ἠρχόμην, ἐμιμησάμην ἂν ὑμᾶς· εἰ δὲ ὑμεῖς πρὸς ἐμέ, γίνεσθε ὡς ἐγώ· Χριστιανὸς γάρ εἰμι. οἱ δὲ θαυμάζοντες, ἀνεχώρουν· ἔβλεπον γὰρ καὶ δαίμονας φοβουμένους τὸν Ἀντώνιον. ἄλλων δὲ πάλιν τοιούτων ἀπαντησάντων πρὸς αὐτὸν ἐν τῷ ὄρει τῷ ἔξω, καὶ νομιζόντων χλευάζειν, ὅτι μὴ μεμάθηκε γράμματα·

* ὁ δὲ.

λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἀντώνιος, ὑμεῖς δὲ τί λέγετε; τί πρῶτόν ἐστι; νοῦς ἢ γράμματα; καὶ τί τίνος αἴτιον; ὁ νοῦς τῶν γραμμάτων, ἢ τὰ γράμματα τοῦ νοῦ; τῶν δὲ εἰπόντων, πρῶτον εἶναι τὸν νοῦν, καὶ τῶν γραμμάτων εὑρετήν· ἔφη ὁ Ἀντώνιος· ᾧ τοίνυν ὁ νοῦς ὑγιαίνει, οὐκ ἀναγκαῖα τὰ γράμματα. τοῦτο καὶ τοὺς παρόντας καὶ αὐτοὺς ἐξέπληξεν. ἀπῆλθον οὖν θαυμάζοντες, ὅτι τοσαύτην ἔβλεπον ἐν ἰδιώτῃ σύνεσιν. καὶ γὰρ οὐκ, ὡς ἐν ὄρει τραφεὶς, κἀκεῖ γέρων γενόμενος, ἄγριον εἶχε τὸ ἦθος· ἀλλὰ καὶ χαρίεις ἦν καὶ πολιτικός. τὸν δὲ λόγον εἶχεν ἠρτυμένον τῷ θείῳ ἅλατι· ὥστε μηδένα φθονεῖν, χαίρειν δὲ μᾶλλον ἐπ' αὐτῷ πάντας τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτόν. ἀμέλει καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐλθόντων τινῶν (ἦσαν δὲ οὗτοι τῶν παρ' Ἕλλησι δοκούντων εἶναι σοφῶν) καὶ ἀπαιτούντων αὐτὸν λόγον περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ πίστεως, ἐπιχειρούντων δὲ συλλογίζεσθαι περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου σταυροῦ, καὶ βουλομένων χλευάζειν· ὀλίγον ἐπισχὼν ὁ Ἀντώνιος, καὶ πρῶτον οἰκτείρας αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἀγνωσίᾳ, ἔλεγε δι' ἑρμηνέως, τοῦ καλῶς τὰ ἐκείνου διερμηνεύοντος· τί κάλλιόν ἐστι, σταυρὸν ὁμολογεῖν, ἢ μοιχείας καὶ παιδοφθορίας προσάπτειν τοῖς λεγομένοις παρ' ὑμῖν θεοῖς; τὸ μὲν γὰρ παρ' ἡμῶν λεγόμενον, ἀνδρείας ἐστὶ τεκμήριον, καὶ καταφρονήσεως θανάτου γνώρισμα· τὰ δὲ ὑμέτερα ἀσελγείας ἐστὶ πάθη· ἔπειτα τί βέλτιόν ἐστι, λέγειν, ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐκ ἐτράπη· ἀλλ' ὁ αὐτὸς ὢν ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ εὐεργεσίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἀνείληφε σῶμα ἀνθρώπινον, ἵνα τῇ ἀνθρωπίνῃ γενέσει κοινωνήσας, ποιήσῃ τοὺς ἀνθρώπους κοινωνῆσαι θείας καὶ νοερᾶς φύσεως· ἢ ἐν ἀλόγοις ἐξομοιοῦν τὸ θεῖον, καὶ διὰ τοῦτο σέβειν τετράποδα, καὶ ἑρπετὰ καὶ ἀνθρώπων εἰκόνας; ταῦτα γὰρ ὑμῶν ἐστι τῶν σοφῶν τὰ σεβάσματα. πῶς δὲ χλευάζειν τολμᾶτε ἡμᾶς, λέγοντας τὸν Χριστὸν ἄνθρωπον πεφανερῶσθαι· ὅπου γε ὑμεῖς ἐκ τοῦ νοῦ τὴν ψυχὴν ὁρίζοντες, φάσκετε πεπλανῆσθαι αὐτὴν καὶ πεπτωκέναι ἀπὸ τῆς ἁψῖδος τῶν οὐρανῶν εἰς σῶμα, καὶ εἴθε εἰς ἀνθρώπινον μόνον, καὶ μὴ εἰς τετράποδα καὶ ἑρπετὰ μεταβαίνειν καὶ μεταπίπτειν. ἡ μὲν γὰρ ἡμετέρα πίστις ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων τὴν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν λέγει· ὑμεῖς δὲ πλανᾶσθε, ὅτι περὶ * ἀγεννήτου ψυχῆς ἐξηγεῖσθε. καὶ ἡμεῖς μὲν τὸ δυνατὸν καὶ φιλάνθρωπον τῆς προνοίας φρονοῦμεν, ὅτι καὶ τοῦτο οὐκ ἀδύνατον ἦν τῷ Θεῷ·

* ἴσ. ἀγενήτου.

A literarum quippe rudem: eos Antonius interrogavit, utrum nobis videtur prius, mens ne,an literæ? & utra alterius cauſa, mens literarum, an hæ illius? Qui cum mentem dicerent priorem, ac literarum inventricem: Antonius illis; Cui ergo mens (inquit) eſt ſana, ei literæ non ſunt neceſſariæ. Quo ſermone tam alii tum præſentes quam ipſi fuerunt obſtupefacti; & tantam in homine idiota mirati ſapientiam, abierunt. Non enim mores ipſi fuerunt, tanquam enutrito in monte,ibidemque facto ſeni: ſed humanitate politi atque elegantes, ut habuerit quiddam innatum quaſi civile atque po-
B pulare. Sermo ejuſdem divino ſale fuit conditus; ut nemo ipſi inviderit, ſed eo lætati potius fuerint,quotquot illum convenirent. Nam etiam poſtea, cum alii rurſum venirent, qui exiſtimabantur inter Græcos docti, & fidei Chriſtianæ rationem ab eo repoſcerent, niterenturque de præconio divinæ crucis argute diſputare, ipſumque ſubſannare: Antonius paululum moratus, eorumque inſcitiam miſeratus primum; per interpretem, qui ejus ſenſa probe exprimebat, quid eſt, inquit,pulchrius, confiteri crucem; an Diis apud vos nuncupatis adulteria & maſculam venerem attribuere? Quod
C enim a nobis fertur, proprium eſt fortitudinis ſignum, & certum contemtus mortis indicium: veſtra autem, ſunt laſciviæ ac petulantiæ morbi. Deinde, utrum præſtat dicere, Dei Verbum non mutatum; ſed idem cum ſit, in hominum ſalutem & beneficium, corpus humanum aſſumſiſſe; ut in communionem generationis humanæ veniendo, homines divinæ atque intellectualis naturæ participes redderet: an numen divinum brutis animalibus aſſimilare: ideoq. quadrupeda,ſerpentia, hominumq. imagines colere? hi enim ſunt ſapientum veſtrorum
D cultus ſacri. Quomodo porro irriſione & cavillis inſectari nos audetis,qui Chriſtum dicimus,hominem (vere) comparuiſſe: cum vos mente animum * circumſcribentes,erraſſe hunc,& e cœlis in corpus delapſum perhibeatis? atque utinam in humanum duntaxat, non etiam in quadrupedum & reptilium (corpora) tranſirent & delaberentur. Noſtra enim fides, in hominum ſalutem, ait adveniſſe Chriſtum: vos vero, non abſque errore, animam * ingenitam docetis. Ac nos quidem, quod in providentiam cadit, eſtque humanitatis, ſtatuimus; id ipſum Dei vires haud exuperaſſe:

* metientes

* non creatam

vos autem animum mentis imaginem dicendo, lapſus illi adſcribitis, eamque mutationi eſſe obnoxiam, fabulamini; atque ita mentem ipſam, propter animum, mutabilem introducitis. Qualis namque imago eſt, talis neceſſario is eſt, cujus imaginem gerit. Quod ſi demente ſic ſentitis: cogitate vos etiam in mentis parentem blaſphemos eſſe. Ad crucem igitur quod attinet, quid præſtabilius dixeritis, ſi inſidiæ ab improbis ſtruantur, tolerare crucem, neque ullum mortis genus reformidare: an errores Oſiridis & Iſidis, inſidias Typhonis, Saturni fugam, liberorū devorationem, & parricidia fabuloſiſſime narrare? Hæc enim eſt veſtra ſapientia. Quomodo autem irridetis crucem, neque reſurrectionem admiramini? qui enim hanc confirmant, illud etiam ſcriptum reliquerunt. Aut cur, facta crucis mentione, tacetis de reſuſcitatis mortuis, de cœcis, qui viſum receperunt, de paralyticis ſanatis, de leproſis mundatis, de inambulatione ſupra mare, de aliis denique ſignis & prodigiis? quæ Chriſtum non hominem jam, ſed Deum demonſtrant. Videmini omnino ipſi in vos eſſe injurioſi, neque candide noſtras Scripturas legiſſe. Quin legite, & cernite, quæ Chriſtus hominibus præſens in ſalutem illorum egerit, ea Deum ipſum commonſtrare. Verum narrate nobis etiam veſtra. At qvid de animalibus rationis expertibus, quam brutum, ferum atque immane dicatis? Sin, ut audio, fabuloſe hæc a vobis accipi, prætendetis; (per Proſerpinam) allegorice terram ſignificari; per Vulcani claudicationem, ignem; per Junonem, aerem; per Apollinem, ſolem; per Dianam, lunam; per Neptunum, mare: nihilo plus Deum colitis; ſed ſervitis creaturæ potius, quam Creatori omnium Deo. Nam ſi talia ob creaturarum pulchritudinem commenti eſtis: atqui admirari eas duntaxat decuit, non etiam in Deorum numerum referre; ne honos Opificis opificio tribueretur, hac namque ratione veſtrum erit, etiam architecti honorum domui ab illo extructæ adſcribere; & militi eum, qui duci exercitus debebatur. Quid igitur vos ad hæc; ut cognoſcamus, crucem illuſione riſuque dignam eſſe? Hæſitantibus ipſis, & (quod animi eſſent dubii) huc atque illuc ſeſe vertentibus: ſubridens Antonius, inquit; hæc primo ſtatim intuitu ſeſe produnt.

Rom. 1. 25.

A ὑμεῖς δὲ εἰκόνα τοῦ νοῦ τὴν ψυχὴν λέγοντες, πλώματα προσάπτετε αὐτῇ, καὶ τρεπτὴν αὐτὴν μυθολογεῖτε. καὶ λοιπὸν καὶ αὐτὸν τὸν νοῦν διὰ τὴν ψυχὴν τρεπτὸν εἰσάγετε. ὁποία γὰρ ἂν ᾖ ἡ εἰκών, τοιοῦτον ἀνάγκη κἀκεῖνον εἶναι, οὗ ἐστιν ἡ εἰκών. ὅταν δὲ περὶ τοῦ νοῦ τοιαῦτα νομίζετε, ἐνθυμεῖσθε, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸν τὸν πατέρα τοῦ νοῦ βλασφημεῖτε. περὶ δὲ τοῦ σταυροῦ τί βέλτιον ἂν εἴποιτε, ἐπιβουλῆς ἐπαγομένης παρὰ πονηρῶν ὑπομένειν σταυρὸν, καὶ μὴ πτήσσειν τὸν ὁπωσδήποτε θάνατον ἐπαγόμενον· ἢ πλάνας Οσίριδος, καὶ Ἴσιδος, καὶ ἐπιβουλὰς Τυφῶνος, καὶ Κρόνου φυγὴν, καὶ τέκνων καταπόσεις, καὶ πατροκτονίας μυθολογεῖν; ταῦτα γὰρ ὑμῶν ἐστι τὰ σοφά. πῶς δὲ χλευάζοντες τὸν σταυρὸν, οὐ θαυμάζετε τὴν ἀνάστασιν; οἱ γὰρ τοῦτ' εἰπόντες, κἀκεῖνο ἔγραψαν. ἢ διὰ B τί μνημονεύοντες τοῦ σταυροῦ, σιωπᾶτε περὶ τῶν ἐγερθέντων νεκρῶν, καὶ τῶν ἀναβλεψάντων τυφλῶν, καὶ τῶν θεραπευθέντων παραλυτικῶν; τῶν τε καθαρισθέντων λεπρῶν, καὶ τῆς ἐπὶ τὴν θάλασσαν πεζοπορίας, τῶν τε ἄλλων σημείων καὶ τεραςίων ἅπερ οὐκέτι ἄνθρωπον, ἀλλὰ Θεὸν δείκνυσι τὸν Χριστόν; πάνυ μοι δοκεῖτε ἀδικεῖν ἑαυτοὺς, καὶ μὴ γνησίως ἐντετυχηκέναι ταῖς γραφαῖς ἡμῶν. ἀλλ' ἐντυγχάνετε μὲν ὑμεῖς, C καὶ βλέπετε, ὅτι ἃ πεποίηκεν ὁ Χριστὸς, Θεὸν αὐτὸν ἀποδείκνυουσιν, ἐπιδημήσαντα ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων. εἴπατε δὲ καὶ ὑμεῖς ἡμῖν τὰ ὑμέτερα. τί δ' ἂν εἴποιτε περὶ τῶν ἀλόγων ἢ ἀλογίαν καὶ ἀγριότητα; ἐὰν δὲ, ὡς ἀκούω, θελήσητε λέγειν, μυθικῶς λέγεσθαι ταῦτα παρ' ὑμῖν· καὶ ἀλληγορεῖτε * τὴν γῆν, καὶ Ηφαίστου χωλότητα εἰς τὸ πῦρ, καὶ Ἥραν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ Ἀπόλλωνα εἰς τὸν ἥλιον, καὶ Ἄρτεμιν μὲν εἰς τὴν σελήνην, τὸν δὲ Ποσειδῶνα εἰς τὴν θάλασσαν· οὐδὲν ἧττον αὐτὸν τὸν Θεὸν σέβεσθε, ἀλλὰ τῇ κτίσει λατρεύετε παρὰ τὸν τὰ πάντα D κτίσαντα Θεόν. εἰ γὰρ, ὅτι καλὴ ἡ κτίσις, τοιαῦτα συνεθήκατε· ἀλλ' ἔδει μέχρι τοῦ θαυμάσαι μόνον ὑμᾶς γενέσθαι, καὶ μὴ θεοποιῆσαι τὰ ποιήματα· ἵνα μὴ τὴν δημιουργοῦ τιμὴν τοῖς γενητοῖς παρέχητε. ἐπεὶ ὥρα ὑμᾶς καὶ τοῦ ἀρχιτέκτονος τὴν τιμὴν, ἐς τὴν ὑπ' αὐτοῦ γενομένην οἰκίαν μεταφέρειν, ἢ τὴν τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὸν στρατιώτην. τί τοίνυν πρὸς ταῦτα λέγετε, ἵνα γνῶμεν, εἰ ἄξιόν τι χλεύης ὁ σταυρὸς ἔχει; ἐκείνων δὲ διαπορούντων, καὶ στρεφομένων ὧδε κἀκεῖσε: μειδιάσας ὁ Ἀντώνιος, ἔφη· ταῦτα μὲν καὶ ἀπ' αὐτῆς τῆς ὄψεως ἔχει τὸν ἔλεγχον.

* ισ. λείπει Περσεφόνην.

A ἐπειδὴ δὲ μᾶλλον ὑμεῖς τοῖς ἀποδεικτικοῖς λόγοις ἐπερείδεσθε, καὶ ταύτην ἔχοντες τὴν τέχνην, βούλεσθε καὶ ἡμᾶς μὴ ἄνευ τῆς διὰ τῶν λόγων ἀποδείξεως θεοσεβεῖν· εἴπατε πρῶτον ὑμεῖς, τὰ πράγματα, καὶ μάλιστα ἡ περὶ τοῦ Θεοῦ γνῶσις πῶς ἀκριβῶς διαγινώσκεται. δι' ἀποδείξεως λόγων, ἢ δι' ἐνεργείας πίστεως; καὶ τί πρεσβύτερόν ἐστιν, ἡ δι' ἐνεργείας πίστις, ἢ διὰ λόγων ἀπόδειξις; τῶν δὲ ἀποκριναμένων, πρεσβυτέραν εἶναι τὴν δι' ἐνεργείας πίστιν, καὶ ταύτην εἶναι τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν· ἔφη ὁ Ἀντώνιος, καλῶς εἴπατε. ἡ μὲν γὰρ πίστις ἀπὸ διαθέσεως ψυχῆς γίνεται· ἡ δὲ διαλεκτικὴ ἀπὸ τέχνης τῶν συντιθέντων ἐστίν. B οὐκ οὖν οἷς πάρεστιν ἡ διὰ πίστεως ἐνέργεια, τούτοις οὐκ ἀναγκαία, ἢ τάχα καὶ περιττὴ, ἡ διὰ λόγων ἀπόδειξις. καὶ γὰρ ὅπερ ἡμεῖς ἐκ πίστεως νοοῦμεν, τοῦτο ὑμεῖς διὰ λόγων κατασκευάζειν * ὁρᾶσθε· καὶ πολλάκις οὐδὲ φράσαι, ἃ νοοῦμεν δύνασθε. ὥστε βελτίων καὶ ὀχυρωτέρα ἡ διὰ πίστεως ἐνέργεια τῶν σοφιστικῶν ὑμῶν συλλογισμῶν. ἡμεῖς τοίνυν οἱ Χριστιανοὶ, οὐκ ἐν σοφίᾳ * λόγων Ἑλληνικῶν ἔχομεν τὸ μυστήριον· ἀλλ' ἐν δυνάμει πίστεως ἐπιχορηγουμένης ἡμῖν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ παρὰ Θεοῦ. καὶ ὅτι ἀληθής ἐστιν ὁ λόγος· ἰδοὺ νῦν μὴ μαθόντες ἡμεῖς C γράμματα, πιστεύομεν εἰς τὸν Θεὸν, ἐπιγινώσκοντες διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ, τὴν εἰς πάντα πρόνοιαν. καὶ ὅτι ἐνεργὴς ἐστὶν ἡ πίστις ἡμῶν, ἰδοὺ νῦν ἡμεῖς ἀπερειδόμεθα τῇ πίστει, τῇ εἰς Χριστόν· ὑμεῖς δὲ σοφιστικαῖς λογομαχίαις. καὶ τὰ μὲν παρ' ὑμῖν τῶν εἰδώλων φάσματα καταργεῖται, ἡ δὲ παρ' ἡμῖν πίστις ἐπεκτείνεται πανταχοῦ. καὶ ὑμεῖς μὲν συλλογιζόμενοι καὶ σοφιζόμενοι οὐ μεταπείθετε ἀπὸ Χριστιανισμοῦ εἰς Ἑλληνισμόν· ἡμεῖς δὲ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν διδάσκοντες, ψιλοῦμεν ὑμῶν τὴν δεισιδαιμονίαν, ἐπιγινωσκόντων πάντων τὸν Χριστὸν εἶναι Θεὸν καὶ τοῦ Θεοῦ υἱόν. καὶ D ὑμεῖς * οὐκ ἐμποδίζετε τὴν τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίαν· ἡμεῖς δὲ ὀνομάζοντες τὸν ἐσταυρωμένον Χριστὸν, πάντας διώκομεν δαίμονας, οὓς ὑμεῖς φοβεῖσθε ὡς Θεούς. καὶ ἔνθα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ γίνεται, ἀσθενεῖ μὲν μαγεία, οὐκ ἐνεργεῖ δὲ φαρμακεία. εἴπατε γοῦν, ποῦ νῦν ὑμῶν τὰ μαντεῖα; ποῦ αἱ τῶν Αἰγυπτίων ἐπαοιδαί; ποῦ τῶν μάγων αἱ φαντασίαι; πότε ταῦτα πάντα πέπαυται καὶ ἠσθένησεν, εἰ μὴ ὅτε ὁ τοῦ Χριστοῦ σταυρὸς γέγονεν; ἆρα οὖν ἄξιος οὗτος χλεύης, ἢ μᾶλλον τὰ καταργούμενα παρ' αὐτοῦ καὶ ἐλεγχόμενα ἀσθενῆ; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο θαυμαστόν ἐστιν.

A Cæterum qvia rationum demonſtrationibus magis nitimini: & hanc profitentes artem, neqve nos vultis, absqve probationis argumentorum, Dei cultum aſtruere dicite vos primum, res, ac potiſſimum notitia Dei, qvi accurate dijudicatur, rationum demonſtratione, an fidei operatione? & qvid antiqvius, fides, qvæ fit per operationem, an per rationes demonſtratio? Cum illam dicerent antiquiorem, & eam eſſe certam notitiam, recte, ait Antonius, reſpondiſtis. Fides enim ab animi affectione oritur: Dialectica, ab eorum arte, qvi hanc conſtruxerunt. Quibus igitur fidei eſt operatio, iis non eſt neceſſaria, fortaſſis etiam ſupervacanea, rationum demonſtra- B tio. Nam qvod nos fidei beneficio intelligimus: id vos rationibus probare conamini; & ſæpe, quæ mente concipimus, ne verbis quidem poteſtis exprimere. Qvare potior & firmior eſt fidei operatio, quam ſophiſticæ veſtræ argumentationes. Nos itaqve Chriſtiani non in ſapientia * rationum Græcarum, myſterium habemus, ſed in virtute fidei, quæ nobis a Deo per Jeſum Chriſtum ſuppeditatur. Ac verum eſſe quod dicam; en ſine literarum cognitione in Deum nunc credimus, agnita ejus in res omnes providentia, per ea, quæ fecit. Et C efficacem eſſe fidem noſtram; ecce nunc fidei nos in Chriſtum innitimur, vos ſophiſticis verborum contentionibus. Ac portenta quidem vos apud idolorum abolentur; at fides noſtra in loca univerſa extenditur. Vos neque ſyllogiſmis, neque captionibus dialecticis, a Chriſtianiſmo ad paganiſmum traducitis quenquam: nos docendo fidem in Chriſtum ſuperſtitionem vobis auferimus; agnoſcentibus omnibus, Chriſtum eſſe Deum, Deique filium. Ac veſtris (* fabularum commentis) doctrinam Chriſti non impeditis: nos, nominando Chriſtum crucifixum, omnes D fugamus dæmones, quos vos tanqvam Deos timetis. Et ubi ſignum crucis formatur; magia vires amittit, veneficium inefficax redditur. Dicite igitur, ubi jam ſunt veſtra oracula? ubi Ægyptiorum incantationes? ubi magorum phantaſiæ? Quando hæc omnia ceſſarunt & elangverunt, niſi cruce Chriſti apparente? Num ergo hæc ludibriũ meretur, an potius quæ ab hac abolita & imbecillitatis convicta? Etenim hoc quoque eſt admiratione dignum:

* verbi. 1. Cor. 1. 17. vel ſermonis, 1. Cor. 4. 20.

* Oraculis. Lacunula in Græco, quæ iſto vel ſimili poteſt modo expleri.

Nemo veſtra hoſtiliter perſecutus eſt unquam, ſed in ſingulis urbibus ab earum incolis honoratur: Chriſtiani autem perſecutionibus ſunt obnoxii: & noſtra tamen præ veſtris florent ac creſcunt. Veſtra fauſtis lætisque acclamationibus excepta, circumcluſa (& cuſtodita) corrumpuntur: at Chriſti fides & doctrina a vobis deriſa, ſæpe a Regibus perſecutoribus expulſa, terrarum orbem implevit. Qvando enim Dei cognitio ita eluxit? aut qvando temperantia, & virginitatis virtus ita fuit conſpicua? qvando mors ita fuit contemta? niſi cruce Chriſti oriente. Qvod nemo in dubium vocat, conſpectis tot martyribus, qvi propter Chriſtum pro nihilo mortem ducunt; conſpectis Eccleſiæ virginibus, qvæ propter Chriſtum corpora ſervant munda & impolluta. Atqve hæ ſunt notæ ſatis evidentes, qvibus demonſtratur, fidem ſecundum Chriſtum ſolam veram eſſe ad divinum cultum. En, vos ne nunc qvidem habetis fidem, rationum collectionem reqvirentes. Nos utiqve non in
1.Cor.2.3. perſuaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis (Græcorum) ut noſter inqvit magiſter, ſed fide ſvademus, qvæ manifeſto verborum & rationum confirmationi antevertit. Ecce, adſunt hic, qvi a dæmonibus mala perpetiuntur. Qvidam enim venerant ad ipſum, a dæmonibus afflicti: qvibus in medium adductis, dixit: Aut vos veſtrorum ſyllogiſmis, & qva vultis cunqve arte, vel magia, invocatis idolis veſtris, ipſos mundate: aut, ſi id non poteſtis; mittite adverſus nos pugnare, & virtutem crucis Chriſti videbitis. Qvibus dictis Chriſtum invocavit, illosqve dæmoniacos figura crucis iterum atqve iterum ſignavit; & homines illi confeſtim ſteterunt mente integra. Philoſophi itaqve illi, qvos diximus, admirabantur, & vere hominis ſapientia, & ſigno crucis, attoniti reddebantur. Qvibus Antonius, qvid ob hoc obſtupeſcitis? non noſtrarum hoc eſt virium, ſed Chriſti, qvi hæc per eos, qvi in ipſum credunt, factitat. Qvocirca etiam vos credite; & cognoſcetis, noſtram non eſſe verborum artem, ſed fidem, qvæ dilectione in Chriſtum operetur. Qva vos qvoqve præditi, non jam verboſas demonſtrationes deſiderabitis; verum hæc ſenis verba ducetis ſatis eſſe ad fidem in Chriſtum.

A ὅτι τὰ μὲν ὑμέτερα οὐδέποτε ἐδιώχθη, ἀλλὰ καὶ παρὰ ἀνθρώπων κατὰ πόλιν τιμᾶται· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ διώκονται, καὶ μᾶλλον τὰ παρ' ἡμῖν ὑπὲρ τὰ ὑμέτερα ἀνθεῖ καὶ πληθύνει. καὶ τὰ μὲν ὑμέτερα εὐφημούμενα καὶ περικλειόμενα διαφθείρεται· ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ πίστις καὶ διδασκαλία, χλευαζομένη παρ' ὑμῶν, καὶ διωχθεῖσα πολλάκις παρὰ βασιλέων, πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην. πότε γὰρ οὕτω θεογνωσία ἐξέλαμψεν; ἢ πότε οὕτω σωφροσύνη καὶ ἀρετὴ παρθενίας ἐφάνη; ἢ πότε οὕτως ὁ θάνατος κατεφρονήθη, εἰ μὴ ὅτε ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ γέγονε; τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἀμφιβάλλει βλέ-
B πων τοὺς μάρτυρας διὰ τὸν Χριστὸν καταφρονοῦντας θανάτου, βλέποντες τῆς Ἐκκλησίας παρθένους, διὰ τὸν Χριστὸν καθαρὰ καὶ ἀμίαντα φυλαττούσας τὰ σώματα. καὶ ἔστι μὲν ἱκανὰ ταῦτα τεκμήρια, δεῖξαι κατὰ Χριστὸν πίστιν μόνην ἀληθῆ εἶναι εἰς θεοσέβειαν. ἰδοὺ ἀκμὴν ὑμεῖς ἀπιστεῖτε ζητοῦντες τοὺς ἐκ τῶν λόγων συλλογισμούς. ἡμεῖς μέν, οὐκ ἐν * πειθοῖ σοφίας Ἑλληνικοῖς λόγοις, ὥς εἶπεν ὁ διδάσκαλος ἡμῶν, ἀποδείκνυμεν· τῇ δὲ πίστει πείθομεν ἐναργῶς * προσλαμβάνουσι τὴν ἐκ τῶν λόγων κατασκευήν. ἰδοὺ πάρεισιν ὧδε πάσχοντες ὑπὸ δαιμόνων. ἦσαν δέ τινες ἐλθόν-
C τες πρὸς αὐτὸν ὑπὸ δαιμόνων ἐνοχλούμενοι, καὶ προσαγαγὼν αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, ἔφη· ἢ ὑμεῖς τοῖς συλλογισμοῖς αὐτῶν, καὶ ᾗ ἂν βούλησθε τέχνῃ, ἢ μαγείᾳ, ἐπικαλούμενοι τὰ εἴδωλα ἑαυτῶν, καθαρίσατε * ἑαυτούς· ἤ, εἰ μὴ δύνασθε, κατάθεσθε τὴν πρὸς ἡμᾶς μάχην, καὶ ὄψεσθε τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν. καὶ ταῦτα εἰπών, ἐπεκαλέσατο τὸν Χριστόν, ἐσφράγισέ τε τοὺς πάσχοντας τῷ σημείῳ σταυροῦ δεύτερον καὶ τρίτον· καὶ εὐθὺς ἔστησαν οἱ
D ἄνθρωποι ὁλόκληροι, σωφρονοῦντες καὶ εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ λοιπόν. καὶ οἱ μὲν λεγόμενοι φιλόσοφοι ἐθαύμαζον, καὶ ἀληθῶς ἐξεπλήττοντο ἐπὶ τῇ συνέσει τοῦ ἀνδρός, καὶ τῷ γενομένῳ σημείῳ. ὁ δὲ Ἀντώνιος ἔφη, τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ; οὐκ ἐσμὲν ἡμεῖς οἱ ποιοῦντες, ἀλλ' ὁ Χριστός ἐστιν, ὁ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων ταῦτα ποιῶν. πιστεύσατε οὖν καὶ ὑμεῖς· καὶ ὄψεσθε, ὅτι οὐ τέχνη λόγων τὰ παρ' ἡμῖν ἐστιν, ἀλλὰ πίστις δι' ἀγάπης τῆς εἰς Χριστὸν ἐνεργουμένης, ἥν τινα ἐὰν σχοίητε καὶ ὑμεῖς, οὐκέτι τὰς διὰ λόγων ἀποδείξεις ζητήσετε, ἀλλ' αὐτάρκη τὴν εἰς τὸν Χριστὸν πίστιν ἡγήσεσθε. ταῦτα τοῦ Ἀντωνίου τὰ ῥήματα.

Digitized by Google

ἐκεῖνοι δὲ καὶ ἐν τούτῳ θαυμάζοντες, ἀνεχώρουν, κατασπαζόμενοι αὐτὸν, καὶ ὁμολογοῦντες ὠφελεῖσθαι παρ' αὐτοῦ. ἔφθασε δὲ καὶ μέχρι βασιλέων ἡ περὶ Ἀντωνίου φήμη. ταῦτα γὰρ μαθόντες Κωνσταντῖνος ὁ Αὔγουστος, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ Κωνστάντιος καὶ Κώνστας οἱ Αὔγουστοι, ἔγραφον αὐτῷ ὡς πατρί, καὶ ηὔχοντο λαμβάνειν ἀντίγραμμα παρ' αὐτοῦ. ἀλλ' οὔτε τὰ γράμματα περὶ πολλοῦ τινος ἐποιεῖτο, οὔτε περὶ ταῖς ἐπιστολαῖς ἐγεγήθει. ὁ αὐτὸς δὲ ἦν, οἷος καὶ πρὸ τοῦ γράφειν αὐτῷ βασιλέας· ὅτε δὲ ἐκομίζετο αὐτῷ τὰ γράμματα, ἐκάλει τοὺς μοναχοὺς, καὶ ἔλεγε· Μὴ θαυμάζετε, εἰ γράφει βασιλεὺς πρὸς ἡμᾶς, ἄνθρωπος γάρ ἐστιν· ἀλλὰ μᾶλλον, ὅτι ὁ Θεὸς τὸν νόμον ἀνθρώποις ἔγραψε, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου υἱοῦ λελάληκεν ἡμῖν. ἐβούλετο οὖν μὴ δέχεσθαι τὰς ἐπιστολὰς, λέγων, οὐκ εἰδέναι πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀντιγράφειν. προτραπεὶς δὲ παρὰ τῶν μοναχῶν, ὅτι Χριστιανοί εἰσιν οἱ βασιλεῖς, καὶ ἵνα μὴ ὡς παρορριφέντες σκανδαλισθῶσιν· ἐπέτρεπεν ἀναγινώσκεσθαι. καὶ ἀντέγραφεν, ἀποδεχόμενος μὲν αὐτοὺς, ὅτι Χριστὸν προσκυνοῦσιν, συνεβούλευε δὲ τὰ εἰς σωτηρίαν· καὶ μὴ μεγάλα ἡγεῖσθαι τὰ παρόντα, ἀλλὰ μᾶλλον μνημονεύειν τῆς μελλούσης κρίσεως καὶ εἰδέναι, ὅτι ὁ Χριστὸς μόνος ἀληθὴς καὶ αἰώνιός ἐστι βασιλεύς. φιλανθρώπους τε εἶναι αὐτοὺς ἠξίου, καὶ φροντίζειν τοῦ δικαίου καὶ τῶν πτωχῶν. κἀκεῖνοι δεχόμενοι ἔχαιρον. οὕτω παρὰ πᾶσιν ἦν προσφιλὴς, καὶ πάντες ἔχειν αὐτὸν ἠξίουν πατέρα. τοιοῦτος δὴ οὖν γινωσκόμενος, καὶ οὕτω πρὸς τοὺς ἀπαντῶντας ἀποκρινόμενος, ὑπέστρεφε πάλιν εἰς τὸ ἔνδον ὄρος. καὶ τῆς μὲν συνήθους ἀσκήσεως εἴχετο. πολλάκις δὲ μετὰ τῶν εἰσερχομένων πρὸς αὐτὸν καθεζόμενος, καὶ περιπατῶν, ἀπηνεοῦτο, ὡς ἐν τῷ Δανιὴλ γέγραπται. καὶ αὐτὸς μὲν μεθ' ὥρας, ὡμίλει τὰ ἀκόλουθα τοῖς συνοῦσιν ἀδελφοῖς αὐτῷ· οἱ δὲ συνόντες, ᾐσθάνοντό τινα θεωρίαν αὐτὸν βλέπειν. καὶ γὰρ καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ γινόμενα πολλάκις ἐν τῷ ὄρει τυγχάνων καὶ βλέπων διηγήσατο Σαραπίωνι τῷ Ἐπισκόπῳ, ἔνδον ὄντι καὶ βλέποντι τὸν Ἀντώνιον ἀσχοληθέντα τῇ ὀπτασίᾳ. πότε γοῦν καθεζόμενος, ὥσπερ ἐν ἐκστάσει γέγονεν, καὶ πολὺς ἦν ἐν τῇ θεωρίᾳ στενάζων. εἶτα μεθ' ὥραν στραφεὶς πρὸς τοὺς συνόντας, ἐστέναζε, καὶ ἔντρομος γινόμενος, ἀναστὰς ηὔχετο, καὶ κάμπτων τὰ γόνατα, διέμενεν ἐπὶ πολύ.

A Illi & in hoc admirati, diſceſſerunt, vale ipſi dicto, ſeqve fructum ex eo cepiſſe ſunt confeſſi. Fama porro de Antonio ad aures Regum usqve pervenit. His enim cognitis Conſtantinus Auguſtus, ejusqve filii Conſtantius & Conſtans Auguſti, illi tanqvam parenti ſcripſerunt, & reſponſum accipere ab illo exoptarunt. Verum neqve literas ita faciebat magni, neqve epiſtolis delectabatur: eratqve idem, qvi anteqvam Reges literas ad ipſum darent. Qvæ cum ei afferrentur; accerſitis monachis, ne miremini, inqvit, ſi Rex ad me ſcribat; homo enim eſt: ſed potius, Deum hominibus legem Hebr. 1.
B ſcripſiſſe, & per filium nobiscum eſſe locutum. Nolebat ergo recipere literas; qvod iis reſpondere neſciret. A monachis autem admonitus, Chriſtianos illos eſſe, ne, tanqvam ſpreti offenderentur: legi permiſit: reſcripſitqve: Laudare ſe ipſos, qvod Chriſtum adorarent; ac ſaluti eorum conſuluit, ne præſentia magnifacerent, ſed futuri judicii memores potius eſſent, non neſcii, Chriſtum ſolum eſſe verum atqve æternum Regem: humanitati qvoqve ut ſtuderent, rogavit; curamqve juſtitiæ & pauperum gererent. His acceptis literis lætabantur: adeo acceptus omnibus & gratus fuit, eumqve o-
C mnes Patrem ſibi eſſe voluerunt. Talis cognitus, itaqve iis, qvi adverſum ierant reſpondens: rurſus in montem interiorem ſe contulit; ſolita uſus exercitatione. Sæpe autem numero, cum ad ipſum ingreſſis aſſedit, aut cum iisdem ambulavit; ſtupefactus (ut in Daniele ſcriptum eſt) obmutuit. Poſt horæ ſpatium, ordine Dan. 4. 16.
cum fratribus præſentibus colloqvebatur: qvi revelationem qvandam ipſi factam, animadvertebant. Non raro enim qvæ in Ægypto fiebant, videns in monte, Sarapioni epiſcopo narravit, cum intus ipſi
D adeſſet, & viſione occupatum cerneret. Qvondam certe ſedebat qvaſi raptus extra ſeſe; multumqve contemplationi vacabat cum ſuſpiriis. Deinde, hora elapſa integra, converſus ad illos, qvi cum ipſo erant, ingemiſcebat, tremensqve orabat, flexis genibus perqvam diu.

Cumque flens ſurgeret ſenex: tremefacti fratres, & metu valde perculſi, rem ut patefaceret, rogabant tam moleſte, ut invitus tandem dixerit, graviterque genuerit: hæc autem ejus erant verba; Filii, præſtaret prius emori, quam viſa eventum ſortirentur. Illis iterum urgentibus; plorans, inquit, Ira (divina) Eccleſiam invadet, hæcque iis tradetur viris, qui a feris rationis expertibus nihil differunt. Vidi enim menſam Domini, & mulos ſtare circum circa, atque ita calcibus petere interiora, quaſi beſtiis confuſe ſaltantibus, calcitratus fierent. Senſiſtis plane, quam ſuſpirarim. Audivi enim vocem, quæ dixit: Altare meum fiet execrabile. Hæc ſenex vidit: & biennio poſt Arianorum iſta, quæ adhuc durat, incurſio ſubſecuta eſt, Eccleſiarumque direptio: cum & (ſacra) vaſa vi prærepta, paganos portare curarunt, & eoſdem ex tabernis ſecum congregari coegerunt; eorumque in præſentia menſam Domini pro lubitu tractarunt. Tunc omnes nos agnovimus, per calcitratum mulorum Antonio hæc præſignificata eſſe, quæ jam Ariani, ſine rationis uſu, tanquam belluæ faciunt. Hac viſione revelata, his verbis eos, qui tum erant præſentes, fuit conſolatus: Ne animo concidatis filii; quemadmodum enim eſt iratus Dominus, ita rurſum * medebitur; & jam jam priſtinum Eccleſia ornatum recuperabit, ſuoque more fulgebit; qui perſecutionem ſunt experti, eos in integrum reſtitutos videbitis; impietatem in latibula ſua receſſiſſe, fidem vero piam quam apertiſſime ubique agere, omnemque libertatem uſurpare. Modo ne Arianorum lue polluamini, neque enim iſtorum doctrina eſt Apoſtolica, ſed dæmonum, horumque patris diaboli; quin potius ſterilis & bruta, mentiſque veſanæ, quemadmodum muli ratione omni carent: hactenus Antonii verba. Neqve vero utrum ab (uno) homine tot edi miracula potuerint, in dubium, incertumque; vocandum eſt: Promiſſio enim hæc eſt Servatoris, qui dixit; Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic, Tranſi hinc (illuc;) & tranſibit? & nihil impoſſibile erit vobis. Ac rurſus, Amen amen dico vobis, ſi quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis, petite, & accipietis.

* miſerebitur.

Joan. 16. 13.14.

Matt.10.8.

A καὶ ἀναστὰς ἔκλαιεν ὁ γέρων. ἔντρομοι τοίνυν γενόμενοι οἱ συνόντες, καὶ πάνυ φοβηθέντες, ἠξίουν μαθεῖν παρ' αὐτοῦ· καὶ πολὺ * διοχλήσαντες ἕως βιασθεὶς εἶπεν. ὁ δὲ καὶ οὕτω μέγα στενάξας, ὦ τέκνα, βέλτιον ἔλεγεν ἀποθανεῖν, πρὸ τοῦ γενέσθαι τὰ τῆς θεωρίας. τῶν δὲ πάλιν ἀξιούντων, δακρύσας ἔλεγεν· μέλλει τὴν Ἐκκλησίαν ὀργὴ καταλαμβάνειν, καὶ μέλλει παραδίδοσθαι ἀνθρώποις ὁμοίοις ἀλόγοις κτήνεσιν. εἶδον γὰρ τὴν τράπεζαν τοῦ κυριακοῦ, καὶ περὶ αὐτὴν ἑστῶτας ἡμιόνους κύκλῳ πανταχόθεν, καὶ λακτίζοντας τὰ ἔνδον οὕτως, ὡς ἂν ἀτάκτως σκιρτώντων
B τῶν κτηνῶν γένοιτο λακτίσματα, πάντως δὲ ᾔσθεσθε, φησὶ, πῶς ἐστέναζον, ἤκουσα γὰρ φωνῆς λεγούσης, βδελυχθήσεται τὸ θυσιαστήριόν μου. ταῦτα εἶδεν ὁ γέρων. καὶ μετὰ δύο ἔτη, γέγονεν ἡ νῦν ἔφοδος τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ἡ ἁρπαγὴ τῶν Ἐκκλησιῶν. ὅτε καὶ τὰ σκεύη μετὰ βίας ἁρπάσαντες, δι' ἐθνικῶν ἐποίουν βαστάζεσθαι· ὅτε καὶ τοὺς ἐθνικοὺς ἀπὸ τῶν ἐργαστηρίων ἠνάγκαζον συνάγεσθαι μετ' αὐτῶν. καὶ παρόντων αὐτῶν, ἔπραττον ἐπὶ τῆς τραπέζης, ὡς ἤθελον· τότε πάντες ἡμεῖς ἐπέγνωμεν, ὅτι τὰ λακτίσματα τῶν ἡμιόνων, ταῦτα προεμήνυε τῷ Ἀντωνίῳ, ἃ νῦν οἱ Ἀρειανοὶ ἀλόγως πράττουσιν ὡς τὰ κτήνη. ὡς δὲ
C ταύτην εἶδε τὴν θεωρίαν, τοὺς συνόντας παρεκάλεσε, λέγων· μὴ ἀθυμεῖτε τέκνα· ὥσπερ γὰρ ὠργίσθη ὁ Κύριος, οὕτω πάλιν * ἰάσεται. καὶ πάλιν ταχέως ἀπολήψεται τὸν ἑαυτῆς κόσμον ἡ Ἐκκλησία, καὶ συνήθως ἀναλάμψει. καὶ ὄψεσθε τοὺς διωχθέντας ἀποκαθισαμένους· καὶ τὴν μὲν ἀσέβειαν πάλιν εἰς τοὺς ἰδίους φωλεοὺς ἀναχωροῦσαν, τὴν δὲ εὐσεβῆ πίστιν παρρησιαζομένην μετὰ πάσης ἐλευθερίας πανταχοῦ. μόνον μὴ μιαίνητε ἑαυτοὺς μετὰ τῶν Ἀρειανῶν. οὐκ ἔστι γὰρ τῶν
D Ἀποστόλων αὕτη ἡ διδασκαλία· ἀλλὰ τῶν δαιμόνων, καὶ τοῦ πατρὸς αὐτῶν τοῦ διαβόλου· καὶ μᾶλλον ἄγονος καὶ ἄλογος, καὶ διανοίας ἐστὶν οὐκ ὀρθῆς, ὡς ἡ τῶν ἡμιόνων ἀλογία. τοιαῦτα μὲν τὰ τοῦ Ἀντωνίου. οὐ δεῖ δὲ ἡμᾶς ἀπιστεῖν, εἰ δι' ἀνθρώπου τοσαῦτα γέγονε θαύματα. τοῦ γὰρ Σωτῆρός ἐστιν ἐπαγγελία, λέγοντος· ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν. καὶ πάλιν, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν τι αἰτήσητε τὸν πατέρα μου ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν. αἰτεῖτε, καὶ λήψεσθε.

καὶ αὐτός ἐστιν ὁ τοῖς μαθηταῖς λέγων, καὶ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν· ἀσθενοῦντας θεραπεύετε· δαίμονας ἐκβάλλετε· δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε. οὐ προστάττων γοῦν ἐθεράπευσεν ὁ Ἀντώνιος, ἀλλ᾽ εὐχόμενος καὶ τὸν Χριστὸν ὀνομάζων· ὡς πᾶσι φανερὸν γενέσθαι, ὅτι οὐκ ἦν αὐτὸς ὁ ποιῶν, ἀλλ᾽ ὁ Κύριος, ὁ διὰ Ἀντωνίου φιλανθρωπευόμενος, καὶ θεραπεύων τοὺς πάσχοντας. Ἀντωνίου δὲ μόνον ἡ εὐχὴ καὶ ἡ ἄσκησις ἦν. ἧς ἕνεκεν ἐν τῷ ὄρει καθήμενος, ἔχαιρε μὲν τῇ τῶν θείων θεωρίᾳ, ἐλυπεῖτο δὲ διοχλούμενος ὑπὸ πολλῶν καὶ ἑλκόμενος εἰς τὸ ὄρος τὸ ἔξω. καὶ γὰρ καὶ δικασταὶ πάντες, ἠξίουν ἀπὸ τοῦ ὄρους αὐτὸν κατέρχεσθαι, ἐπεὶ μὴ δυνατὸν ἦν αὐτοὺς εἰσελθεῖν ἐκεῖ διὰ τοὺς ἀκολουθοῦντας τῶν δικαζομένων. ἠξίουν δὲ ὅμως, ἵνα ἔλθῃ καὶ μόνον αὐτὸν ἴδωσιν. αὐτὸς μὲν οὖν ἐξετρέπετο καὶ παρῃτεῖτο τὰς πρὸς τούτους ὁδούς. οἱ δὲ ἐπέμενον, καὶ μᾶλλον τοὺς ὑπευθύνους ὄντας ὑπὸ στρατιώτας προσέπεμπον· ἵνα κἂν διὰ τὴν ἐκείνων πρόφασιν κατέλθῃ. πάσχων οὖν ἀνάγκην, καὶ ὁρῶν αὐτοὺς ὀδυρομένους, ἤρχετο μὲν εἰς τὸ ὄρος τὸ ἔξω. οὐκ ἀνωφελὴς δὲ πάλιν ἦν ὁ σκυλμὸς αὐτοῦ. πολλοῖς μὲν γὰρ εἰς ὄνησιν ἐγίνετο, καὶ εἰς εὐεργεσίαν ἡ ἄφιξις αὐτοῦ. τοὺς δὲ δικαστὰς ὠφέλει, συμβουλεύων πάντων μᾶλλον προκρίνειν τὸ δίκαιον· καὶ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν, καὶ εἰδέναι, ὅτι οἵῳ κρίματι κρίνουσι, κριθήσονται. πλὴν ὅτι τὴν ἐν τῷ ὄρει διατριβὴν πάντων μᾶλλον ἠγάπα. ποτὲ οὖν βίαν τοιαύτην παθὼν παρὰ τῶν χρείαν ἐχόντων, καὶ τοῦ στρατηλάτου διὰ πολλῶν ἀξιώσαντος αὐτὸν κατελθεῖν ἐλθὼν, καὶ ὁμιλήσας ὀλίγα, τὰ εἰς σωτηρίαν φθάνοντα, καὶ παρὰ τῶν δεομένων ἠπείγετο. τοῦ δὲ λεγομένου δουκὸς ἀξιοῦντος, αὐτὸν ἐμβραδῦναι· ἔλεγε μὴ δύνασθαι χρονίζειν μετ᾽ αὐτῶν, καὶ παραδείγματι χαρίεντι τοῦτον ἔπειθε λέγων. ὥσπερ οἱ ἰχθύες ἐγχρονίζοντες τῇ ξηρᾷ γῇ τελευτῶσιν· οὕτως οἱ μοναχοὶ βραδύνοντες μεθ᾽ ὑμῶν, καὶ παρ᾽ ὑμῖν ἐνδιατρίβοντες, ἐκλύονται. δεῖ οὖν ὥσπερ τὸν ἰχθὺν εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτως ἡμᾶς εἰς τὸ ὄρος ἐπείγεσθαι· μή ποτε ἐμβραδύνοντες, ἐπιλαθώμεθα τῶν ἔνδον. ἀκούσας δὲ ὁ στρατηλάτης ταῦτα παρ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἕτερα πολλὰ θαυμάσας, ἔλεγεν ἀληθῶς εἶναι τοῦτον δοῦλον τοῦ Θεοῦ· πόθεν γὰρ ἰδιώτῃ τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος νοῦς, εἰ μὴ ἦν ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ; εἷς δέ τις στρατηλάτης (Βαλάκιος δὲ ἦν ὄνομα αὐτῷ) πικρῶς ἐδίωκεν

A Ipſe enim diſcipulis atque omnibus in eum credentibus dixit: Infirmos curate, dæmones ejicite; gratis accepiſtis, gratis date. Curavit nimirum Antonius (infirmos) non quadam ſua autoritate, ſed precatione, Chriſtumque nominando: ut omnibus conſtaret, non ipſius eſſe opus, ſed Domini, qui per illum clementiam oſtendit ſuam, & afflictis opem tulit; ita ut Antonii non niſi preces fuerint vitaque aſcetica. Qua de cauſa in monte is degens, rerum divinarum contemplatione lætabatur: a turba autem divexatus, & in montis exteriora pertractus, mœrore B afficiebatur. Nam omnes etiam judices ab ipſo, de monte ut deſcenderet, petebant; quod ob litigantium comitatum ingredi ad ipſum nequirent: rogabant porro veniret, ut ejus tantum aſpectu fruerentur. Recuſante illo, & a via deflectente: inſtare illi, & reos ad ipſum mittere, ſub militum poteſtate conſtitutos; ut vel propter horum prætextum deſcenderet. Adactus itaque neceſſitate, & eorundem lamentatione permotus, in montem exteriorem venit: quæ defatigatio ejus perniciosa haud fuit. Adventus enim illius multis commodo fuit, multis beneficia con- C tulit. Judicibus etiam erat emolumento; quos jus & æquum rebus aliis omnibus præferre jubebat, timere Deum, ac noſſe, illo ſe olim judicatum iri judicio, quo judicaſſent. Verum enim vero vita in monte ſolitaria nihil ipſi fuit antiquius. Quondam igitur cum ab egenis talia illi accidiſſent, & dux militiæ ſumme ab ipſo contendiſſet, ut deſcenderet: venit; paucisque in medium allatis, quæ ad ſalutem facerent, ab illis etiam egenis urgebatur. Rogatus tum ab eodem duce, moram ut traheret: morari ſe apud illos poſſe diutius ne- D gavit; idque (ut crederet) lepido ipſi exemplo perſvaſit. Quemadmodum, inquit, piſces immorando ſiccæ terræ moriuntur: ita monachi vobiſcum morando longiusque verſando, enervantur. Ut igitur piſci ad mare, ſic nobis ad montem eſt properandum; ne cunctando, eorum, quæ ſunt intus, obliviſcamur. Quibus ex eo, multisque aliis, militiæ dux auditis; admiratus, vere ipſum Dei ſervum eſſe dixit: unde namque idiotæ mens tam eximia foret, niſi a Deo diligeretur? Alius autem militiæ præfectus, Balacius nomine, aſpere

Mat. 10. 8.

Matt. 7. 2.

nos Chriſtianos eſt perſecutus, propter odioſæ Arianorum ſectæ ſtudium. Is quia ita erat crudelis, ut virgines quoque pulſaret, & monachos nudaret atque flagris cæderet: mittit Antonius fratres ad ipſum, cum epiſtola in hanc ſententiam ſcripta. Video iram Dei imminere tibi. Chriſtianos itaque deſine perſequi, ne quando ira te corripiat: jam jam enim te invaſura eſt. Balacius ridere; epiſtolamque humi projectam conſputare; ac iis, qui attulerant, mandare, Antonio hæc renunciarent: Quoniam monachorum curam geris, nunc etiam te perſequar. At non præterierant dies quinque, cum ira Dei opprimeretur. In primam enim Alexandriæ præfecturam Chæreæ dictam, egreſſus fuit & ipſe Balacius, & Neſtorius Ægypti præſes: ac ambo equis inſidebant, qui illius erant proprii, & manſuetiores cæteris, quos domi alebat ſuæ: ſed nondum ad locum progreſſis, equi ludere invicem more ſolito cœptant; & illico manſuetior, quo Neſtorius vectus, morſu Balacium *apprehendit, in eumque irruit: itaque femur ejus dentibus diſcerpſit, ut confeſtim in urbem deportatus, triduo moreretur, & mirarentur omnes, quæ Antonius prædixiſſet, tam cito eſſe impleta. Sic igitur hortabatur aſperiores natura. Alios vero ad ipſum itantes monitis & præceptis ita correxit, ut extemplo juris dicendi obliviſcerentur; eosque beatos prædicarent, qui vitam anachoreticam viverent. Perinde autem injuriis affectorum patrocinium ſuſcepit; ut exiſtimares non alios, ſed ipſummet læſum fuiſſe. Tantum præterea omnibus profuit, ut multi etiam militum ac divitum, relictis vitæ hujus oneribus, monachi fierent. Summa, tanquam medicus Ægypto divinitus erat datus. Quis enim triſtis ad ipſum acceſſit, qui non lætus diſceſſerit? quis mortuos lugens, de mœrore non ſtatim remiſit? quis advenit iratus, non amicus redditus? quis pauper concidit animo, ipſoque audito & viſo, non ſprevit divitias, & paupertatem levavit ſolatio? quis monachus remiſſior, ad ipſum poſtquam venit, non animoſior fuit factus?

* proſtravit

A ἡμᾶς τοὺς Χριστιανούς, διὰ τὴν ὑπὲρ τῶν δυσωνύμων Ἀρειανῶν σπουδήν. καὶ ἐπειδὴ τοσοῦτον ἦν ὠμός, ὡς καὶ παρθένους τύπτειν, καὶ μονάζοντας γυμνοῦν καὶ μαστίζειν· ἀποστέλλει πρὸς αὐτὸν Ἀντώνιος, καὶ γράφει τοιοῦτον ἔχουσαν νοῦν ἐπιστολήν. ὁρῶ ὀργὴν ἐπερχομένην ἐπί σε· παῦσαι οὖν διώκων Χριστιανούς, μήποτέ σε ἡ ὀργὴ καταλάβῃ· μέλλει γὰρ ἤδη ἐπὶ σὲ ἔρχεσθαι. ὁ δὲ Βαλάκιος γελάσας, τὴν μὲν ἐπιστολὴν ἔρριψε χαμαί, πτύσας εἰς αὐτήν· τοὺς δὲ κομίσαντας ὕβρισε, παραγγείλας ἀπαγγέλλειν Ἀντωνίῳ ταῦτα· ἐπειδὴ φροντίζεις τῶν μοναB χῶν, ἤδη καὶ σὲ μετελεύσομαι. καὶ οὐ παρῆλθον ἡμέραι πέντε, καὶ κατέλαβεν αὐτὸν ἡ ὀργή. εἰς γὰρ τὴν πρώτην *μονὴν Ἀλεξανδρείας τὴν λεγομένην Χαιρέου, ἐξῆλθεν αὐτός τε ὁ Βαλάκιος, καὶ Νεστόριος ὁ ὕπαρχος τῆς Αἰγύπτου· καὶ ἀμφότεροι μὲν ἐπεκαθέζοντο ἵπποις· (ἦσαν δὲ οὗτοι, ἴδιον τοῦ Βαλακίου, καὶ πρᾳότεροι πάντων τῶν τρεφομένων παρ᾽ αὐτῷ) ἀλλὰ μή πω φθασάντων αὐτῶν εἰς τὸν τόπον, ἤρξαντο παίζειν, ὡς εἰώθασι, πρὸς ἀλλήλους· καὶ ἐξαίφνης ὁ πρᾳότερος, ᾧ ἐπεκαθέζετο Νεστόριος, δήγματι τὸν Βαλάκιον *καταβαλὼν, ἐπέπεσεν αὐτῷ. καὶ οὕτω τοῖς ὀδοῦσιν ἐσπάραξε τὸν μηC ρὸν αὐτοῦ· ὡς εὐθὺς μὲν ἀπενεχθῆναι εἰς τὴν πόλιν, ἐν τρισὶ δὲ ἡμέραις ἀποθανεῖν· καὶ πάντας θαυμάζειν, ὅτι ἃ προειρήκει ὁ Ἀντώνιος, ταχέως πεπλήρωται. οὕτω μὲν οὖν τοῖς πικροτέροις παρῄνει· τοὺς δὲ ἄλλους τοὺς πρὸς αὐτὸν ἀπαντῶντας οὕτως ἐνουθέτει, ὡς ἐπιλανθάνεσθαι παρ᾽ αὐτὰ τοῦ δικάζειν. καὶ μακαρίζειν τοὺς ἀναχωροῦντας ἀπὸ τοῦ βίου τούτου· οὕτω δὲ τῶν ἀδικουμένων προΐστατο, ὡς νομίζειν μὴ ἄλλους, ἀλλ᾽ αὐτὸν εἶναι τὸν πάσχοντα· οὕτω δὲ πάλιν πρὸς ὠφέλειαν πᾶσιν ἦν ἱκανός, ὡς πολλοὺς D στρατευομένους, καὶ τῶν τὰ πολλὰ κεκτημένων, ἀποτίθεσθαι τὰ τοῦ βίου βάρη, καὶ λοιπὸν γίνεσθαι μοναχούς. καὶ ὅλως ὥσπερ ἰατρὸς ἦν δοθεὶς παρὰ τοῦ Θεοῦ τῇ Αἰγύπτῳ. τίς γὰρ λυπούμενος ἀπήντα, καὶ οὐχ ὑπέστρεφε χαίρων; τίς ἤρχετο θρηνῶν διὰ τοὺς αὐτοῦ τεθνηκότας, καὶ οὐκ εὐθέως ἀπετίθετο τὸ πένθος; τίς ὀργιζόμενος ἤρχετο, καὶ οὐκ εἰς φιλίαν μετεβάλλετο; τίς πένης ἀκηδιῶν ἀπήντα, καὶ ἀκούων αὐτοῦ, καὶ βλέπων αὐτὸν, οὐ κατεφρόνει τοῦ πλούτου, καὶ παρεμυθεῖτο τὴν πενίαν; τίς μοναχὸς ὀλιγωρήσας, καὶ ἀπελθὼν πρὸς αὐτὸν, οὐ μᾶλλον ἰσχυρότερος ἐγίνετο;

* ἴσ. νομὴν.

* καταλαβών.

τίς νεώτερος ἐλθὼν εἰς τὸ ὄρος, καὶ θεωρήσας Ἀντώνιον, οὐκ εὐθέως ἐξηρνεῖτο τὰς ἡδονάς, καὶ ἠγάπα σωφροσύνην; τίς ἤρχετο πρὸς αὐτὸν ὑπὸ δαίμονος πειραζόμενος, καὶ οὐκ ἀνεπαύετο; τίς δὲ ἐνοχλούμενος ἐν λογισμοῖς ἤρχετο, καὶ οὐκ ἐγαληνία τῇ διανοίᾳ; καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἦν μέγα τῆς ἀσκήσεως τοῦ Ἀντωνίου, ὅτι (καθὰ προεῖπον) χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων ἔχων, ἐπεγίνωσκεν αὐτῶν τὰ κινήματα· καὶ πρὸς ὅτι τις αὐτῶν εἶχε τὴν σπουδὴν καὶ τὴν ὁρμήν, τοῦτο οὐκ ἠγνόει. καὶ οὐ μόνον αὐτὸς οὐκ ἐπαίζετο παρ᾽ αὐτῶν· ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐνοχλουμένους ἐν λογισμοῖς παρακαλῶν ἐδίδασκε, πῶς ἂν δύναιντο τὰς ἐκείνων ἐπιβουλὰς ἀνατρέπειν· διηγούμενος τῶν ἐνεργούντων τὰς ἀσθενείας καὶ τὰς πανουργίας. ἕκαστος γοῦν, * ὡς παρ᾽ ἐπαλιφεὶς παρ᾽ αὐτοῦ κατήρχετο, καταθαρρῶν τῶν νοημάτων τοῦ διαβόλου, καὶ τῶν δαιμόνων αὐτοῦ. πόσαι δὲ καὶ μνηστῆρας ἔχουσαι παρθένοι, καὶ μόνον ἀπὸ τοῦ πέραν ἰδοῦσαι τὸν Ἀντώνιον, ἔμειναν τῷ Χριστῷ παρθένοι. ἤρχοντο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἔξω μερῶν πρὸς αὐτόν· καὶ αὐτοὶ μετὰ πάντων τὴν ὠφέλειαν ἐσχηκότες ὑπέστρεφον, ὡς παρὰ πατρὸς πεμπόμενοι. ἀμέλει κοιμηθέντος αὐτοῦ, πάντες οἱ ὀρφανοὶ γενόμενοι πατρός, μόνῃ τῇ ἐκείνου μνήμῃ παρακαλοῦσιν ἑαυτούς, κατέχοντες ἅμα τὰς νουθεσίας καὶ τὰς παραινέσεις αὐτοῦ. οἷον δὲ καὶ τὸ τέλος αὐτοῦ τοῦ βίου γέγονεν, ἄξιον κἀμὲ μνημονεῦσαι, καὶ ὑμᾶς ἀκοῦσαι ποθοῦντας. καὶ τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ζηλωτὸν γέγονε. κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐπεσκέπτετο τοὺς μοναχοὺς τοὺς ἐν τῷ ὄρει τῷ ἔξω. καὶ μαθὼν παρὰ τῆς προνοίας περὶ τῆς ἑαυτοῦ τελευτῆς, ἐλάλει τοῖς ἀδελφοῖς· ταύτην ὑμῶν τὴν ἐπίσκεψιν ὑστέραν ποιοῦμαι, καὶ θαυμάζω, εἰ πάλιν ἑαυτοὺς ἐν τῷ βίῳ τούτῳ θεωρήσομεν. καιρός ἐστι κἀμὲ λοιπὸν ἀναλῦσαι· εἰμὶ γὰρ ἐγγὺς ἐτῶν πέντε καὶ ἑκατόν. οἱ μὲν οὖν ἀκούσαντες, ἔκλαιον, καὶ περιεπλέκοντο καὶ κατεφίλουν τὸν γέροντα. ὁ δέ, ὡς ἀπὸ ἀλλοτρίας εἰς ἰδίαν ἀπαίρων πόλιν, χαίρων διελέγετο· καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς. μὴ ὀλιγωρεῖν ἐν τοῖς πόνοις, μηδὲ ἐκκακεῖν τῇ ἀσκήσει. ἀλλ᾽ ὡς καθ᾽ ἡμέραν ἀποθνήσκοντας ζῆν· καὶ (καθὰ προεῖπον) σπουδάζειν τὴν ψυχὴν φυλάττειν ἀπὸ ῥυπαρῶν λογισμῶν· καὶ τὸν ζῆλον ἔχειν πρὸς τοὺς ἁγίους, μὴ ἐγγίζειν δὲ Μελετιανοῖς τοῖς * χισματικοῖς· οἴδατε γὰρ αὐτῶν τὴν πονηρὰν καὶ βέβηλον προαίρεσιν· μηδὲ ἔχειν τινὰ πρὸς τοὺς

* ὥσπερ ἐπαλιφ.

* σχισματικοῖς.

A qvis adoleſcens monte conſcenſo, Antonium contemplatus, non abnegatis illico voluptatibus temperantiam eſt amplexatus? qvis venit ad ipſum a dæmone tentatus, neqve refocillatus? aut cogitationibus perturbatus, mente non tranqvillata? Nam & hoc ſingulare in Antonii aſcetica, dono (qvemadmodum antea dixi) diſcernendi ſpiritus, horum noviſſe motiones; & qvod uniuscujusqve ſtudium eſſet, qvi impetus, non ignoraſſe. Neqve ſolum ipſe ab illis non deludebatur: ſed turbatos mente conſolans, qva ratione iſtorum inſidias poſſent ſubvertere, docebat, narrata dæmonum imbecillitate verſutiisque. Unus igitur quisque, 2.Cor.2.11.
B tanquam ad palæſtram exercitatus ab illo diſcedebat, ſumpta fiducia adverſus cogitationes diaboli & dæmonum ejus. Quot etiam virgines, jam deſponſatæ, ſolo ipſius aſpectu eminus motæ, virginitatem Chriſto ſervaverunt: Venerunt quoque ad illum e locis quidam exteris, qui percepta cum omnibus utilitate domum redibant, tanquam miſſi a parente nimirum. Poſteaquam obdormiit; nemo non, veluti orbus patre, ſola ejus memoria ſeſe conſolatur, retentis ſimul animo admonitionibus & præceptis illius. Quis vero vitæ finis ipſi fuerit: æqvum eſt & me commemorare, & vos cupide audire; cum & hoc æmulationem mereatur. Mona-
C chos, more ſuo, in monte exteriore viſebat: divinaque providentia de vitæ ſuæ exitu certior factus, poſtremum vos jam viſi, fratribus ajebat; mirumque accidet, ſi alter in hac via denuo alterum viderit me quoque hinc migrare: igitur eſt tempus, qui annum ago centeſimum quintū. Quibus auditis, plorabant, ſenemque amplexati deoſculabantur. At ille tanquam e loco peregrino in patriam reverſurus, colloquebatur lætus, monebatque, ne in laboribus efient ſocordes, & negli-
D gentes; neque exercendo ſeſe conciderent & deficerent: ſed tanquam quotidie morituri, viverent; quodqve prius dixerit animum a ſordidis cogitationibus liberum ſervarent, & ſanctos æmularentur; neque ſchiſmati Meletianorum ſe adjungerent, quorum de improbo & prophano inſtituto conſtet; neque cum

Digitized by Google

A Arianis qvicqvam haberent commune, qvorum & ipſorum impietas ſit nota: adqve ſi judices patrocinari hiſce debat, neqve ſi judices patrocinari hiſce videritis: turbemini: ceſſabit enim, emorietur, nec diu durabit eorum imaginarius dominatus: qvin eo magis puros ab ipſis vos cuſtodite, patrumqve traditionem ſervate, præcipue piam in Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum fidem, qvam e Scripturis didiciſtis, & vobis ſæpius in memoriam redegi. Ad hæc, cum fratres ipſum manere ſecum vel invitum cuperentur, ibidemqve vita functum conſecrari Deo: refragatus eſt, cum alias ob multas cauſas, qvod oſtendit ſilentio, tum ob hanc potiſſimum, ſolent Ægyptii pie defunctorum, atqve in- B primis ſanctorum martyrum, corpora funerare qvidem & linteis involvere; non autem mandare terræ, ſed impoſitum lectulo, intra privatos parietes retinere; idqve mortuis honori eſſe ducunt. Qvo de Antonius ſæpe epiſcopos rogavit, populum ut erudirent; ſimiliter etiam laicis pudorem injecit, & mulieres objurgavit; negans id vel legibus ſancitum, vel omnino pium eſſe. Nam & Patriarcharum & Prophetarum corpora in hunc usqve diem ſepulchris ſervari; ipſum etiam Domini corpus in monumentum poſitum fuiſſe, ſaxo qvoqve advoluto, qvo tegeretur, donec die tertio reſurgeret. C Qvibus verbis, peccare demonſtravit eorum, qvi poſt obitum, defunctorum corpora non humaret, qvantumvis ſancta eſſent: qvid enim majus aut ſanctius Domini corpore? Multi ergo poſtea, hoc audito, ſepultura ſuos affecerant, gratiis Deo actis, qvod tam probe inſtituti eſſent. Gnarus itaqve ritus Ægyptiaci, cum metueret, ne idem corpori ſuo accideret: abitum acceleravit, vale monachis dicto, qvi erant in monte exteriore. D Ingreſſusque in montem interiorem, locum commorationis familiarem, poſt menſes paucos in morbum incidit: & acceſſitis iis, qui una erant (duobus nimirum, qui annos quindecim ibidem commorabantur aſcetæ, eique propter ſenectutem miniſtrabant) ait; Equidem viam ingredior patrum, veluti ſcriptum eſt; video enim a Domino me vocari; vos autem ſobrii eſtote; neque aſceticam, cui perquam diu vacaſtis, male perdite; ſed tanquam primordio jam capto animi alacritatem, omni ſtudio retinete.

Joan.16.41 Matth.27.60.

Joſ.23.14. 3.Reg.2.2.

Ἀρειανοὺς, καὶ γὰρ καὶ ἡ τούτων ἀσέβεια πᾶσιν ἔκδηλός ἐστι. μηδ᾽ ἂν θεωρήσητε περιϊσταμένους αὐτοῖς τοὺς δικαστὰς, ταράττεσθε· παύσεται γὰρ, καὶ θνητὴ καὶ πρὸς ὀλίγον ἐστὶν αὐτῶν ἡ φαντασία. καθαροὺς οὖν ἑαυτοὺς μᾶλλον ἀπὸ τούτων φυλάττετε, καὶ τηρεῖτε τήν τε τῶν πατέρων παράδοσιν, καὶ προηγουμένως τὴν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εὐσεβῆ πίστιν, ἣν ἐκ τῶν γραφῶν μὲν μεμαθήκατε, παρ᾽ ἐμοῦ δὲ πολλάκις ὑπεμνήσθητε. τῶν δὲ ἀδελφῶν βιαζομένων μεῖναι αὐτὸν παρ᾽ αὐτοῖς, κἀκεῖ τελειωθῆναι· οὐκ ἠνέσχετο. διὰ πολλὰ μὲν, ὡς αὐτὸς καὶ σιωπῶν ἐνέφαινε, καὶ διὰ τοῦτο δὲ μάλιστα. οἱ Αἰγύπτιοι τὰ τῶν τελευτώντων σπουδαίων σώματα, καὶ μάλιστα τῶν ἁγίων μαρτύρων φιλοῦσι μὲν θάπτειν καὶ περιελίσσειν ὀθονίοις· μὴ κρύπτειν δὲ ὑπὸ γῆν, ἀλλ᾽ ἐπὶ σκιμποδίων τιθέναι, καὶ φυλάττειν ἔνδον παρ᾽ ἑαυτοῖς· νομίζοντες ἐν τούτῳ τιμᾶν τοὺς ἀπελθόντας. ὁ δὲ Ἀντώνιος πολλάκις περὶ τούτου καὶ Ἐπισκόπους ἠξίου παραγγέλλειν τοῖς λαοῖς· ὁμοίως δὲ καὶ λαϊκοὺς ἐνέτρεπεν, καὶ γυναιξὶν ἐπέπληττεν λέγων, μήτε νόμιμον, μήτε ὅλως ὅσιον εἶναι τοῦτο. καὶ γὰρ τὰ τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Προφητῶν σώματα μέχρι νῦν σώζεται εἰς μνήματα, καὶ αὐτὸ δὲ τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα εἰς μνημεῖον ἐτέθη· λίθος τε ἐπιτεθεὶς ἔκρυψεν αὐτὸ, ἕως ἀνέστη τριήμερον. καὶ ταῦτα λέγων. ἐδείκνυε παρανομεῖν τὸν μετὰ θάνατον μὴ κρύπτοντα τὰ σώματα τῶν τελευτώντων, κἂν ἅγια τυγχάνῃ. τί γὰρ μεῖζον ἢ ἁγιώτερον τοῦ κυριακοῦ σώματος; πολλοὶ οὖν ἀκούσαντες, ἔκρυψαν ὑπὸ γῆν λοιπὸν, καὶ ηὐχαρίστουν τῷ Κυρίῳ. καλῶς διδαχθέντες. αὐτὸς δὲ τοῦτο γινώσκων, καὶ φοβούμενος, μὴ καὶ τὸ αὐτοῦ ποιήσωσιν οὕτως σῶμα· ἠπείξεν ἑαυτὸν, συνταξάμενος τοῖς ἐν τῷ ἔξω ὄρει μοναχοῖς. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἔνδοθεν ὄρος, ἔνθα καὶ μένειν εἰώθει, μετὰ μῆνας ὀλίγους ἐνόσησε. καὶ καλέσας τοὺς συνόντας αὐτῷ (δύο δὲ ἦσαν, οἵτινες καὶ ἔμειναν ἔνδον, δέκα καὶ πέντε ἔτη ἀσκούμενοι, καὶ ὑπηρετοῦντες αὐτῷ διὰ τὸ γῆρας) ἔλεγε πρὸς αὐτούς· ἐγὼ μὲν, * ὡ γέγραπται, τὴν ὁδὸν τῶν πατέρων πορεύομαι· ὁρῶ γὰρ ἐμαυτὸν καλούμενον ὑπὸ τοῦ Κυρίου. ὑμεῖς δὲ νήφετε, καὶ τὴν πολυχρόνιον ὑμῶν ἄσκησιν μὴ ἀπολέσητε· ἀλλ᾽ ὡς νῦν ἀρχὴν ἔχοντες, σπουδάσατε τηρεῖν τὴν προθυμίαν ἑαυτῶν.

οἴδατε

* ὡς γέγραπται

Digitized by Google

οἴδατε τοὺς ἐπιβουλεύοντας δαίμονας, οἴδατε πῶς ἄγριοι μέν εἰσιν, ἀσθενεῖς δὲ τῇ δυνάμει. μὴ οὖν φοβηθῆτε αὐτούς· ἀλλὰ μᾶλλον τὸν Χριστὸν ἀεὶ ἀναπνέετε, καὶ τούτῳ πιστεύετε· καὶ ὡς καθ' ἡμέραν ἀποθνήσκοντες, ζήσατε· προσέχοντες ἑαυτοῖς, καὶ μνημονεύοντες ὧν ἠκούσατε παρ' ἐμοῦ παραινέσεων. καὶ μηδεμία ἔστω ὑμῖν κοινωνία πρὸς τοὺς σχισματικούς, μηδ' ὅλως πρὸς τοὺς αἱρετικοὺς Ἀρειανούς. οἴδατε γὰρ πῶς κἀγὼ τούτους ἐξετρεπόμην διὰ τὴν χριστομάχον αὐτῶν καὶ ἑτερόδοξον αἵρεσιν. σπουδάσατε δὲ μᾶλλον καὶ ὑμεῖς ἀεὶ συνάπτειν ἑαυτούς, προηγουμένως μὲν τῷ Κυρίῳ, ἔπειτα δὲ τοῖς ἁγίοις· ἵνα μετὰ θάνατον ὑμᾶς εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς, ὡς φίλους καὶ γνωρίμους, δέξωνται καὶ αὐτοί. ταῦτα λογίζεσθε, ταῦτα φρονεῖτε. καὶ εἰ μέλει ὑμῖν περὶ ἐμοῦ, καὶ μνημονεύετε ὡς περὶ πατρὸς· μὴ ἀφῆτέ τινας τὸ σῶμά μου λαβεῖν εἰς Αἴγυπτον, μή πως ἐν τοῖς οἴκοις ἀπόθωνται. τούτου γὰρ χάριν εἰσῆλθον εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἦλθον ὧδε. οἴδατε δὲ καὶ πῶς ἀεὶ ἐνέτρεπον τοὺς τοῦτο ποιοῦντας, καὶ παρήγγελλον παύσασθαι τῆς τοιαύτης συνηθείας. θάψατε οὖν τὸ ἡμέτερον ὑμεῖς, καὶ ὑπὸ γῆν κρύψατε· καὶ ἔστω τὸ παρ' ἐμοῦ ῥῆμα φυλαττόμενον παρ' ὑμῖν, ὥστε μηδένα γινώσκειν τὸν τόπον, πλὴν ὑμῶν μόνων. ἐγὼ γὰρ ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν, ἀπολήψομαι παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἄφθαρτον αὐτόν. διέλετε δέ μου τὰ ἐνδύματα· καὶ Ἀθανασίῳ μὲν τῷ Ἐπισκόπῳ δότε τὴν μίαν μηλωτὴν, καὶ τὸ ὑπεστρωννύμενον ἱμάτιον, ὅπερ αὐτὸς μέν μοι καινὸν δέδωκε, παρ' ἐμοὶ δὲ πεπαλαίωται. καὶ Σαραπίωνι τῷ Ἐπισκόπῳ δότε τὴν ἑτέραν μηλωτήν· καὶ ὑμεῖς ἔχετε τὸ τρίχινον ἔνδυμα. καὶ λοιπὸν σώζεσθε τέκνα· ὁ γὰρ Ἀντώνιος μεταβαίνει, καὶ οὐκ ἔτι μεθ' ὑμῶν ἐστι. ταῦτα εἰπὼν, καὶ ἀσπασαμένων ἐκείνων αὐτὸν, ἐξάρας τοὺς πόδας, καὶ ὥσπερ φίλους ὁρῶν τοὺς ἐλθόντας ἐπ' αὐτὸν, καὶ δι' αὐτοὺς περιχαρὴς γενόμενος (ἐφαίνετο γὰρ ἀνακείμενος ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ) ἐξέλιπε, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας. κἀκεῖνοι λοιπὸν, καθὰ δέδωκεν αὐτοῖς ἐντολὰς, θάψαντες καὶ εἱλίξαντες, ἔκρυψαν ὑπὸ γῆν αὐτοῦ τὸ σῶμα. καὶ οὐδεὶς οἶδε τέως ποῦ κέκρυπται, πλὴν μόνων αὐτῶν τῶν δύο ἱκετῶν. λαβὼν δὲ ἕκαστος τὴν μηλωτὴν τοῦ μακαρίου Ἀντωνίου, καὶ τὸ τετριμμένον παρ' αὐτοῦ ἱμάτιον, ὡς καὶ μέγα χρῆμα φυλάττει.

A Noſtis inſidiatores dæmones, noſtis qvam ſint immanes qvidem, at viribus imbecilles. Ne igitur iſtos timeatis; verum Chriſti potius odorem nunqvam non ſpiretis, eiqve credatis. & veluti qvotidie morituri vivitote, ipſi vobis attendentes, earumqve præceptionum memores, qvas ex me audiviſtis. neqve ulla ſit vobis cum Schiſmaticis cõſvetudo, ac prorſus ne cum hæreticis qvidem Arianis. ſcitis enim qvam & ego ſim hos averſatus, propter ſectam ipſorum, qva Chriſtum & doctrinam ejus oppugnant. Operam itaqve date, ut Domino inprimis adjungamini, deinde ſanctis: ut poſt mortem ipſi qvoqve vos in
B æterna tabernacula, tanqvam fratres & notos, recipiant. hæc ſint veſtra cogitata, hæc ſit ſapientia. Qvod ſi vobis cura eſt de me, meiqve tanqvam patris non obliviſcimini; corpus meum in Ægyptum transferri ne patiamini, ne forte domi reſervent ſuæ. Hac enim de cauſa intra montem vixi, atqve huc me contuli. Neqve autem vos latet, qvam id factitantes ſemper increpaverim, & ab illa conſvetudine ſim dehortatus. Meum igitur corpus ſepelite, terraqve contegite; ſitqve ſermo hic meus apud vos cuſtoditus, ut nemo præter vos ſolos locum ſepulchri noſcat. Illud namqve in mortuorum reſurrectione a Servatore
C incorruptum recipiam. Veſtes meas (ſic) diſtribuite: Meloten unam date Athanaſio Epiſcopo, cum ſtragula, qvam ab ipſo novam accepi, nunc detritam reddo: Serapioni Epiſcopo alteram date meloten: vobis cilicium ſervate. Qvodqve eſt reliqvum, filii, ſalvete: Antonius enim hinc migrat, non amplius vobiſcum moraturus. Finito ſermone, poſtqvam ſunt ipſum oſculati; pedibus ille porrectis, & qvaſi amicorum adventantium aſpectu ſummopere lætatus (vultu namqve hilari, ut apparuit, decumbebat) expiravit, & ad
D patres appoſitus eſt. Illi, qvemadmodum ipſis mandaverat corpus loco motum ſepelierunt, humoqve texuerunt. neqve hactenus qviſqvam, ubi humatum ſit illud, novit, præter duos illos miniſtros ſolos. Accepta igitur qviſqve Beati Antonii melote, & ſtragula veſte ab ipſo detrita, veluti magnum qviddam cuſtodit.

Nam & qvi intuetur illas, ipſum Antonium videtur ſibi contemplari; & qvi induit, tanqvam monita & præcepta ejusdem lætus geſtat. Hic vitæ Antonii in corpore finis; atqve illud aſceticæ ejus principium. Qvæ ſi brevius a me dicta ſunt, qvam illius virtuti par eſt: vel hinc colligite, qvantus vir Dei Antonius fuerit, qvi ab adoleſcentia ad tam grandem ætatem idem ſtudium acre promptumqve in aſcetica ſervarit; neqve ſenectuti, lautiorem cibum deſiderando, ſuccubuerit; neqve amiſſis corporis viribus, indumentum mutarit, aut etiam aqva pedes abluerit; & illæſus tamen membris omnibus permanſerit. Nam & oculi fuerunt ipſi incolumes atqve integri, ut acute cerneret: & dentium illi nec unus excidit, attriti tantum (nonnihil) prope gingivas, ob longiorem ſenis ætatem. ſanus qvoqve pedibus & manibus ſuo functis munere perpetuo. Deniqve omnibus iis, qvi variis cibis, lotionibus, & alio atqve alio veſtitu utuntur, multo nitidior conſpiciebatur, & robore paratior. Fama porro ubicunqve ipſum celebrari, eſſe in admiratione apud omnes; ab iis etiam deſiderari, qvi eum nunqvam viderint; certum virtutis ejus atqve animi Deo chari eſt indicium. Non enim libris, non ſapientia gentili, non arte qvacunqve: ſed ſola in Deum pietate Antonius inclaruit. Qvod Dei eſſe donum, nemo inficias iverit. Unde enim in Hiſpania, Gallia, Roma, atq; in Africa de eo qvicqvam eſſet auditum; cujus latentis in monte fuit ſedes: niſi Deus ubicunqve terrarum ſuos claros ac notos redderet? hoc ipſum Antonio pollicitus initio. Ut enim occulte ipſi agant, ut latere cupiant: veruntamen Dominus eos tanqvam lucernas omnibus exhibet; ut etiam ſic, qvi audiunt, cognoſcant, præcepta recte ac præclare agendi humanas vires haud ſuperare, nec ſine zelo viam virtutis capeſſant. Proinde aliis hæc fratribus legite: ut, qvæ vita Monachorum eſſe debeat, diſcant; perſvaſumqve habeant, Dominum & Servatorem noſtrum Jeſum Chriſtum, eos, qvi gloriam ipſi tribuant, gloria illuſtraturum; & ſi ad finem usqve ipſi ſerviant, non ſolum ad regnum cœlorum ducere;

A καὶ γὰρ καὶ βλέπων αὐτά τις, ὡς Ἀντώνιόν ἐστι θεωρῶν· καὶ περιβαλλόμενος δὲ αὐτὰ, ὡς τὰς νουθεσίας αὐτοῦ βαστάζων ἐστὶ μετὰ χαρᾶς. τοῦτο τῆς ἐν σώματι ζωῆς Ἀντωνίου τὸ τέλος, κἀκείνη τῆς ἀσκήσεως ἀρχή. καὶ εἰ καὶ μικρὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἐκείνου ἀρετήν· ἀλλ᾽ ἀπὸ τούτων λογίζεσθε καὶ ὑμεῖς, ὁποῖος ἦν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Ἀντώνιος· ἐκ νεωτέρου μέχρι τῆς τοσαύτης ἡλικίας, ἴσην τηρήσας τὴν προθυμίαν τῆς ἀσκήσεως· καὶ μήτε διὰ τὸ γῆρας ἡττηθεὶς πολυτελείᾳ τροφῆς, μήτε δι᾽ ἀτονίαν τοῦ ἑαυτοῦ σώματος ἀλλάξας τὸ σχῆ-
B μα τοῦ ἐνδύματος, ἢ νιψάμενος κἂν τοὺς πόδας ὕδατι· καὶ ὅμως ἐν πᾶσιν διέμενεν ἀβλαβής. καὶ γὰρ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσινεῖς καὶ ὁλοκλήρους εἶχε, βλέπων καλῶς· καὶ τῶν ὀδόντων οὐδὲ εἷς ἐξέπεσεν αὐτοῦ· μόνον δὲ ὑπὸ τὰ οὖλα τετριμμένοι ἐγεγόνεισαν, διὰ τὴν πολλὴν ἡλικίαν τοῦ γέροντος, καὶ τοῖς ποσὶ δὲ καὶ ταῖς χερσὶν ὑγιὴς διέμεινε, καὶ ὅλως πάντων, τῶν ποικίλῃ τροφῇ καὶ λουτροῖς καὶ διαφόροις ἐνδύμασι χρωμένων, φαιδρότερος μᾶλλον αὐτὸς ἐφαίνετο, καὶ πρὸς ἰσχὺν προ-
C θυμότερος. καὶ τὸ πανταχοῦ δὲ τοῦτον διαβεβοῆσθαι, καὶ θαυμάζεσθαι μὲν παρὰ πάντων, ποθεῖσθαι δὲ καὶ παρὰ τῶν μὴ ἑωρακότων αὐτόν· τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θεοφιλοῦς αὐτοῦ ψυχῆς ἐστι γνώρισμα. οὐ γὰρ ἐκ συγγραμμάτων, οὐδὲ ἐκ τῆς ἔξωθεν σοφίας, οὐδὲ διά τινα τέχνην· διὰ δὲ μόνην θεοσέβειαν ὁ Ἀντώνιος ἐγνωρίσθη. τοῦτο δὲ ὡς Θεοῦ δῶρον οὐκ ἄν τις ἀρνήσαιτο. πόθεν γὰρ εἰς τὰς Σπανίας, καὶ εἰς τὰς Γαλλίας, πῶς εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ τὴν Ἀφρικὴν, ἐν ὄρει κεκρυμμένος καὶ καθή-
D μενος ἠκούσθη· εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἦν, ὁ πανταχοῦ τοὺς ἑαυτοῦ ἀνθρώπους γνωρίζων, ὁ καὶ Ἀντωνίῳ τοῦτο κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐπαγγειλάμενος. κἂν γὰρ αὐτοὶ κεκρυμμένως πράττουσι, κἂν λανθάνειν * ἐθέλουσιν· ἀλλ᾽ ὁ Κύριος αὐτοὺς ὡς λύχνους δείκνυσι πᾶσιν. ἵνα καὶ οὕτως οἱ ἀκούοντες γινώσκωσι, δυνατὰς εἶναι τὰς ἐντολὰς εἰς τὸ κατορθοῦν, καὶ ζῆλον τῆς ἐπ᾽ ἀρετὴν ὁδοῦ λαμβάνωσι. ταῦτα τοίνυν τοῖς μὲν ἄλλοις ἀδελφοῖς ἀνάγνωτε, ἵνα μάθωσιν ὁποῖος ὀφείλει τῶν Μοναχῶν ὁ βίος εἶναι· καὶ πεισθῶσιν, ὅτι ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τοὺς δοξάζοντας αὐτὸν δοξάσει, καὶ τοὺς δουλεύοντας αὐτῷ μέχρι τέλους, οὐ μόνον εἰς τὴν βασιλείαν ἄγει τῶν οὐρανῶν,

* ἐθέλωσιν.

ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα κρυπτομένους καὶ σπουδάζοντας ἀναχωρεῖν, φανεροὺς καὶ διαβοήτους, διά τε τὴν ἀρετὴν αὐτῶν, καὶ τὴν τῶν ἄλλων ὠφέλειαν πανταχοῦ ποιεῖ. ἐὰν δὲ χρεία γίνηται, καὶ τοῖς ἐθνικοῖς ἀνάγνωτε· ἵνα κἂν οὕτως ἐπιγνῶσιν, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, οὐ μόνον ἐστὶ Θεὸς καὶ τοῦ Θεοῦ υἱός· ἀλλ᾽ ὅτι καὶ οἱ τούτῳ γνησίως λατρεύοντες, καὶ πιστεύοντες εὐσεβῶς εἰς αὐτὸν, τοὺς δαίμονας, οὓς αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες νομίζουσιν εἶναι Θεοὺς, τούτους οἱ Χριστιανοὶ ἐλέγχουσιν, οὐ μόνον μὴ εἶναι Θεοὺς, ἀλλὰ καὶ πατοῦσι καὶ διώκουσιν, ὡς πλάνους καὶ φθορέας τῶν ἀνθρώπων τυγχάνοντας, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ſed etiam hic latitantes, & ſolitudinem ac receſſum captantes, propter virtutem, atqve in aliorum commodum, illuſtres ubicunq; gentium & celebres reddere. Qvod ſi uſus fuerit, Paganis etiam legite, ut vel ſic agnoſcant, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, non ſolum eſſe Deum, Deiqve filium: ſed qvotqvot ſincere ipſum colant, & pie in ipſum credant Chriſtiani, ab iis dœmonas, Græcorum opinione Deos, non tantum fraudis & impoſturæ convinci; verum etiam conculcari, & tanqvam hominum ſeductores & corruptores fugari, atqve expelli, in Chriſto Jeſu Domino noſtro; cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

SOCRATES ECCLESIASTICÆ Hiſtoriæ lib. IV. cap. XXIII.

Τῷ δικαίῳ Ἀντωνίῳ προσῆλθέ τις τῶν σοφῶν, καὶ πῶς διακαρτερεῖς, εἶπεν, ὦ πάτερ, τῆς ἐκ τῶν βιβλίων παραμυθίας ἐστερημένος; τὸ ἐμὸν βιβλίον, ἔφη ὁ Ἀντώνιος, ὦ φιλόσοφε, ἡ φύσις τῶν γεγονότων ἐστί· καὶ πάρεστιν, ὅτε βούλομαι, τοὺς λόγους ἀναγινώσκειν τοὺς τοῦ Θεοῦ.

Cuidam ex eorum numero, qvi id temporis ſapientes ſunt habiti, ad Antonium illum juſtum accedenti, qværentiqve, Qvo pacto vitam poſſet ſuſtentare, ſolatio illo, qvod ex libris capi ſolet, orbatus: reſpondit; Meus liber, o Philoſophe, eſt natura rerum a Deo conditarum; qvæ, qvotiescunqve animo lubitum ſit meo, libros ipſius Dei legendos ſuppeditat.

Idem lib. eod. cap. XXV.

Τούτῳ λέγεται καὶ Ἀντώνιον ἤδη πρότερον, κατὰ τὸν Οὐάλεντος χρόνον, ὅτε διὰ τοὺς Ἀρειανοὺς ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ ἐκ τῆς ἐρήμου κατῆλθεν, ἐντυχεῖν τῷ Διδύμῳ· καὶ μαθόντα τὴν τοῦ ἀνδρὸς σύνεσιν, εἰπεῖν πρὸς αὐτόν· Μηδέν, ὦ Δίδυμε, ταραττέτω σε ἡ τῶν αἰσθητῶν ὀφθαλμῶν ἀποβολή. τοιοῦτοι γάρ σε λείπουσιν ὀφθαλμοὶ, οἷς καὶ μυῖαι καὶ κώνωπες βλέψαι ἰσχύουσι. χαῖρε δὲ ὅτι ἔχεις ὀφθαλμοὺς, οἷς καὶ Ἄγγελοι βλέπουσι, δι᾽ ὧν καὶ ὁ Θεὸς θεωρεῖται, καὶ τὸ αὐτοῦ φῶς καταλαμβάνεται.

Fertur Antonius jam pridem Valentis temporibus, cum propter Arianos ex ſolitudine Alexandriam accederet, cum hoc Didymo in colloqvium veniſſe; & perſpicacia in judicando viri cognita, ei dixiſſe: Nihil te, Didyme, oculorum jactura turbet; eos enim oculos amiſiſti; qvibus etiam muſcæ & culices videre poſſunt. Lætare autem, eos tibi eſſe, qvibus & Angeli ſunt præditi, & Deus cernitur, ejusqve lumen apprehenditur.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN S. PARASCEVEN ſermo.

Petro Pantino Tiletano Interprete.

MAGNUM qvidem opificium eſt cœlum; & ante cæteras creaturas, qvæ viſu percipiuntur, a Deo exiſtere juſſum: magnum qvoqve qviddam atqve admirabile Angelorum natura eſt; ornamentis inviſibilibus coronata. cum his, qvæ diximus, ſol contendens, diurnis luminis facibus cinctus, cœleſtemqve curſum impellens: terra deniqve divino mandato ſuſpenſa; & grave hoc elementum aqvis invectum, merito mentem in ſtuporem agit. Qvid autem qvis dicat, mare illud expanſum, arenisqve illigatum, & ventis gubernatum cernens? Sed cum hæc omnia pulchra inprimis fuerint, præſtantiſſimaqve Sapientiæ, horum omnium effectricis, machinamenta; homo tamen hanc ejus pulchritudinem deturpavit, immoderata venerationis abundantia, injuriam iis ipſis, qvæ coleret, molitus. cum enim in res conditas admirationem contuliſſet, qvæ rerum conditarum modū ſuperaret & excederet, ignominiam iis, qvæ coleret, offudit. Ita creatura nolens & invita, mater erroris fuit effecta. Cæterum miſertus hujus erroris Deus, crucem in medium profert, divinæ hominibus cognitionis inſtrumentum, creatura omni longe potentius: qvippe qvæ inefficax prorſus erat ad homines ſecundum pietatis normam corrigendos. Et ſol qvidem, hac veneratione ſibi tributa, pudore afficiebatur: cæterum venerantes ſe prohibere non valebat. Terra etiam corporis medicamenta progerminans, animæ ægrotanti opitulari neqvibat. mare qvoqve impar huic malo tollendo convincebatur. Atqve ita homo cæcutiens univerſam creaturam circumibat; & in qvodcunqve velut palpitans inciderat, id venerabatur; Deum ipſum invenire minime potens. qvem ipſum cum univerſarum rerum conditarum multitudo varietasqve proclamaret; hominem tamen ad unius ipſius ſcientiam adducere non ſufficiebat. Sed qvod

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ Παρασκευήν.

ΜΕΓΑ μὲν οὐρανὸς δημιούργημα, καὶ τῆς ὁρωμένης κτίσεως πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναι καλούμενος. μέγα δὲ καὶ θαυμαστὸν τῶν Ἀγγέλων ἡ φύσις, ἀοράτοις ἐστεφανωμένη τοῖς κάλλεσιν. ἁμιλλᾶται τοῖς εἰρημένοις καὶ ἥλιος, τὰς ἡμερινὰς τοῦ φωτὸς λαμπάδας περιβαλλόμενος, καὶ τὸν οὐράνιον δρόμον ἐλαύνων. ἐκπλήττει τὴν διάνοιαν ἡ γῆ, κρεμαμένη προστάγματι, καὶ τὸ βαρὺ στοιχεῖον τοῖς ὕδασιν ἐποχούμενον. τί δ' ἄν τις εἴποι, θάλατταν ἡπλωμένην ὁρῶν, καὶ ψάμμοις ἐνδεδεμένην, πνεύμασι δὲ κυβερνωμένην; Ἀλλὰ πάντα μὲν καλὰ λίαν, καλὰ καὶ τῆς δημιουργοῦ σοφίας τεχνάσματα, ᾔσχυνε δ' αὐτῆς τὸ κάλλος ὁ ἄνθρωπος, τῇ τῆς τιμῆς ὑπερβολῇ, τὴν ὕβριν τοῖς τιμωμένοις γεννήσας. θαῦμα γὰρ τῇ κτίσει προσενέγκας ὑπερβαῖνον τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, ἀδοξίαν τοῖς τιμωμένοις κατέχεεν. οὕτω πλάνης μήτηρ ἄκουσα γέγονεν. Ἀλλ' ᾤκτειρε τὴν πλάνην ὁ Θεός, καὶ φέρει σταυρὸν ἐν μέσῳ, θεογνωσίας ἀνθρώποις ὄργανον, τῆς κτίσεως δυνατώτερον· ἄπρακτος γὰρ πρὸς ἀσεβείας γέγονε διόρθωσιν. Καὶ ἥλιος μὲν ᾐσχύνετο προσκυνούμενος, κωλύειν δὲ τοὺς προσκυνοῦντας οὐκ ἴσχυσε. Γῆ τὰ τοῦ σώματος φάρμακα βρύουσα, ψυχῇ νοσούσῃ βοηθεῖν οὐκ ἠδύνατο. θάλασσα περιττὴ πρὸς τὸ πάθος ἠλέγχετο. Καὶ ἄνθρωπος τυφλώττων περιῄει τὴν κτίσιν, καὶ τὸ προσπίπτον ψηλαφῶν προσεκύνει, Θεὸν εὑρεῖν οὐ δυνάμενος. ὃν ὁ τῆς κτίσεως ὅλης δῆμος κηρύττων πρὸς τὴν ἑνὸς Θεοῦ διδασκαλίαν προσαγαγεῖν οὐκ ἐξήρκεσεν. Ἀλλ' ὁ μὴ πεποίηκεν

ὁ οὐρανὸς, τοῦτ' ἴσχυσε σταυρός· καὶ ὃν ἥλιος οὐκ ἐδίδαξε, σταυρὸς διαλάμψας ἐφωταγώγησε· καὶ ξύλον εὐτελὲς φυτευθὲν οἰκουμένην ἀσεβοῦσαν πρὸς εὐσέβειαν ἐγεώργησε. Ξύλον καταδίκης ὄργανον τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν ἐκαρποφόρησε πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἡ κτίσις, καὶ σταυρὸς εἰσελθὼν ἰατρὸς ἀνεδείχθη. ἐπειδὴ γὰρ ὁ θάνατος ξύλῳ τὸ παλαιὸν βακτηρίᾳ χρησάμενος, τὴν τῶν ἀνθρώπων ῥίζαν ἐπολιόρκησεν, ὁδὸν εὑρὼν εἰς παρείσδυσιν τὴν ἐν βρώσει παράβασιν, ὅτε παρανοιχθείσης οὕτω τῆς ὁδοῦ τῷ θανάτῳ τὸ γένος ἐσήπετο, καὶ οἱ κοινωνοὶ τῆς φύσεως ἐγίνοντο κληρονόμοι κολάσεως· οἰκτείρας τοίνυν πλασθέντας ὁ πλάστης, ξύλῳ ἀντιφάρμακον ξύλου τῇ φύσει χαρίζεται, καὶ πάθος οἰκονομίας εἰσήνεγκε * πάθος ἀλεξιφάρμακον, καὶ θανάτῳ κρατοῦντι θάνατον ἀπωλείας τὸν νενικηκότα κατηγωνίσατο· καὶ πάλιν ἐλεύθερος ἄνθρωπος, οἷς ἐδέθη πρὸς θάνατον, τούτοις τὴν * ἀκαθαρσίαν εὑράμενος· δι' ὧν γὰρ κατεκρίνετο, διὰ τούτων ἐλύετο. Ὢ θείας ἀληθῶς σοφίας, καὶ μηχανῆς οὐρανίου. Σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ εἰδωλολατρεία κατεφέρετο· σταυρὸς ἐγείρετο, καὶ διαβολικὴ δυναστεία κατεδικάζετο· σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ Ἰουδαίων ὁ τῦφος πρὸς πτῶσιν μεθίστατο. Ἵνα μάθῃς ὅτι μὴ ξύλον ἁπλῶς τῶν τοσούτων θαυμάτων παραίτιον, ἀλλ' ὁ τῷ ξύλῳ πρὸς τὴν νίκην χρησάμενος. Οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ πάθος σωτήριον, ἀλλ' ὁ διὰ πάθους οἰκονομεῖν τὴν σωτηρίαν βουλόμενος. Σοὶ μὲν γὰρ γίνεται θανάτου λύσις ὁ θάνατος, ἀλλ' ἠμείψατο τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν ὁ τῇ φύσει τοὺς ὅρους πηξάμενος. Σταυρὸς, καὶ πάθος, καὶ λόγχη, καὶ ἧλοι καὶ θάνατος, ταῦτα ζωῆς καὶ θανάτου γίνεται σωάργανα· τούτοις ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἰς ζωὴν ἀπετέχθη. οἷς ὁ πρῶτος Ἀδὰμ κατεκρίθη, τούτοις ὁ ἔσχατος Ἀδὰμ ἠλευθερώθη. ὑφ' ὧν ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνθρώπων κατέπεσεν, ὑπὸ τούτων ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνυψοῦται. Σήμερον γὰρ ὁ Δεσπότης καὶ Κύριος κατάκριτος ἄγεται, καὶ περιάγεται, καὶ Καϊάφας ἀποφαίνεται, καὶ Πιλᾶτος τὴν ψῆφον διαδέχεται. καὶ οὐ παραιτεῖται τὴν κρίσιν ὁ Χριστὸς, ἵνα λύσῃ τὴν τοῦ κόσμου κατάκρισιν. Ὢ παραδόξων θαυμάτων. Δέχεται τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ὁ Χριστὸς, καὶ εὐθὺς Βαρραβᾶς ἀπολύεται. ἐκ προοιμίων ὁ σταυρὸς τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν χαρίζεται.

For. πάθους

For. ἀφθαρσίαν

A cœlum ipſum non valebat, hoc crux nimirum facere potuit; qvemqve ſol non erudivit, crux reſplendens illuminavit: & lignum vile ex terra enatum, mundum univerſum impietati deditum, ad pietatem velut excoluit. Creatura lignum hoc, condemnationis antea inſtrumentum, poſtea condemnatis liberationis organum ad ſalutem humanam produxit: cruxqve adveniens medicina ſalubris manifeſte apparuit. qvoniam enim mors olim ligno tanqvam baculo uſa, radicem humanam ſubverterat: Deus plaſtes ille, figmenti ſui miſertus, viam inveniens, qva transgreſſio illa in cibo perpetrata (qvando B morti feneſtra fuit aperta, ac mortalium genus contabuit, naturæqve participes, punitionis hæredes effecti fuere) reſtauraretur, ligno illi noxio contrarium ligni medicamentum naturæ noſtræ eſt elargitus; & paſſionem ex œconomia ſuſceptam, medelam induxit paſſioni, morteqve victrici, mortem exitiabilem, hactenus victricem, debellavit. Proinde rurſus in libertatem aſſertus homo, qvibus rationibus morti fuerat alligatus, iiſdem immortalitatem invenit; qvibus condemnatus, iiſdem a damnatione ſolutus fuit. O divinam veramqve ſapientiam, cœleſteqve crucis inventum! Crux terræ C defixa fuit, & ecce, idolorum cultus ſtatim dilapſus: crux excitata, & diabolica protinus potentia condemnata: crux conſtituta, & Judæorum faſtus ilicet diſſipatus. Ut diſcas, non lignum ſimpliciter tantorum miraculorum fuiſſe cauſam; ſed eum, qvi ligno ad victoriam eſt uſus. Neqve enim paſſio per ſe ipſam ſalutaris; ſed is, cui placuit, paſſione interveniente, ſalutem diſpenſare. Tibi qvidem, o homo, mors mortis ſolutio efficitur! ſed rerum naturam is, qvi naturæ terminos ſuos fixerat, immutavit. Crux, paſſio, lancea, clavi, mors deniqve; hæc vitæ & D mortis fiunt monumenta; his ſecundus homo reformatur in vitam. qvibus primus Adam condemnatur, his ultimus Adam liberatur. per qvæ principium generis humani ceciderat, ab his primitiæ hominum iterum exaltantur. Hodie herus ac Dominus noſter condemnatus, huc illuc trahitur raptaturqve. Caiphas fert ſententiam; Pilatus judicii calculum accipit; nec recuſat condemnari Chriſtus, ut mundi condemnationem aboleat. O res miras, præterqve omnem opinionem! Subit mortis ſententiam Chriſtus: & ſtatim Barrabas abſolvitur. in ipſo protinus initio condemnatis crux liberationem largitur.

Non enim mihi in Judæorum impotentiam reſpice, nec qvod benefactorem ſuum condemnarunt, majorem homicidæ rationem habentes; ſed id potius intuere, qvod condemnationis ingreſſus, liberationis condemnatorum qvidam ingreſſus fuit; qvod reorum pœnam præter meritum Chriſtus ſubiit; qvodqve tanqvam vivorum ſimul & mortuorum judex, in ſublime fertur: *Eo qvod ſtatuit diem, in qvo judicaturus eſt Deus orbem in juſtitia, in viro in qvo ſtatuit Deus, fidem præbens omnibus, ſuſcitans eum a mortuis.* (Act. 17. 31.) Judæi porro alias mortis ſpecies prætermittentes, ad crucem feſtinarunt; punitionis ſimul atqve ignominiæ id inſtrumentum exiſtimantes: Legisqve maledictum morti, qvæ in ligno fiebat, accommodant; mortis gravitatem hac ratione magis adhuc onerare ſe arbitrantes: ignorarunt autem, qvod crucem, victoriæ glorioſiſſimæ ſymbolum, adornarent. Qvin ne his qvidem contenti, participes atqve conſortes mortis ipſius etiam latrones fieri compellunt: ut mortis hujus communicatio finem efficeret turpiorem. Cæterum fugit eos, qvod cum latronem una cum Chriſto crucifigebant, propriis ſuis ſuffragiis præconem regni crucifixi pronunciarent. *Domine*, inqvit, *memento mei, cum veneris in regnum tuum.* (Luc. 23. 42.) Tanqvam latro cruci fixus es, o bone; & repente Evangeliſta evaſiſti? tanqvam Regem honoras, qvem inhonorare juſſus fueras? *Memento mei, Domine, cum veneris in regnum tuum.* Qvid ais latro? ignoras qvæ pateris? oblitus es clavorum, & non ſentis dolores? Tanqvam ſi in templo qvopiam orares, non in ligno penderes, ita ſupplicas? Vidi, inqvit, templum Dei verum, & ſupplicare deſideravi. cognovi ex inſcriptione ejus dignitatem. vidi condemnationem, regnum ipſius enunciantem. animadverti in accuſatione gratiam diadematis refulgentem. Si enim dum cruci figitur, jam regnat, qvalis futurus eſt jam coronatus? Regnum ejus creatura manifeſtat. Sol crucifixum videt, & apparere non audet: eripit cruci figentibus lucem, pro Domino ſuo pugnans, nocteqve extraordinaria iniqvam Judæorum temeritatem condemnat. Terra agitata turbatur, ſuoqve concuſſu Dominum in cruce ſuſpendentes ſuſpendit, qvomodo non afficiar? Regem injuria affectum titulus clamat. Creatura teſtatur, qvæ in literis lego: *Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* O latro Petri commilito, Judæorum accuſator!

A Μὴ γάρ μοι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων * σωτηρίαν ἀπίδῃς, μηθ' ὅτι εὐεργέτην καταδικάζοντες πλημμελοῦσι τὸν μιαιφόνον, ἀλλ' ὅτι ἡ τῆς καταδίκης ἀρχὴ, τῆς τῶν καταδίκων ἐλευθερίας ὑπῆρξεν ἀρχή· ὅτι τὴν τῶν καταδίκων δίκην ἀδίκως δεξάμενος, ὅτι καὶ ὡς ζώντων ὁμοῦ καὶ νεκρῶν κριτὴς ἀναφέρεται, καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισεν ὁ Θεὸς, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι τοὺς ἄλλους τοῦ θανάτου τρόπους παρεθέντες, ἐπὶ τὸν σταυ- B ρὸν ὥρμησαν, τιμωρίας ὁμοῦ καὶ ἀτιμίας ἐπινοήσαντες ὄργανον· καὶ τὴν τοῦ νόμου κατάραν τῷ διὰ ξύλου θανάτῳ προσάπτουσιν, ἐπιφορτίζειν ἡγούμενοι τοῦ θανάτου τὸ βάρος· ἠγνόουν δὲ ἄρα τὸν σταυρὸν νίκης ἐντίμου κατασκευάζοντες σύμβολον. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἀρκούμενοι κοινωνοὺς τοῦ θανάτου καὶ λῃστὰς γενέσθαι βιάζονται. ἵνα ἡ τοῦ θανάτου κοινωνία τῆς τελευτῆς γένηται ἀδοξία. Ἠγνόουν δὲ ἄρα λῃστὴν τῷ Χριστῷ συσταυρώσαντες κήρυκα τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου βασιλείας χειροτονοῦντες. Κύριε, C μνήσθητί μου ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ὡς λῃστὴς ἐσταυρώθης, καὶ Εὐαγγελιστὴς ἀνεδείχθης; ὡς βασιλέα τιμᾷς, ὃν ἀτιμάζειν ἐτάχθης; Μνήσθητί μου Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Τί ἔφης, ὦ λῃστά; ἀγνοεῖς ἃ πάσχεις; ἐπελάθου τῶν ἥλων; οὐκ ᾐσθάνου τῶν ὀδυνῶν; Ὡς ἐν ἱερῷ προσευχόμενος, οὐχ ὡς ἐπὶ ξύλου κρεμάμενος, οὕτως ἱκετεύεις; Εἶδον φησὶ, ναὸν ἀληθινὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἱκετεύειν ἐπόθησα. ἔγνων ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἀξίαν. εἶδον τὴν καταδίκην τὴν βασιλείαν κηρύττουσαν. εἶδον ἐν τῇ κατηγορίᾳ διαδήματος χά- D ριν ἀστράπτουσαν. Εἰ γὰρ σταυρούμενος βασιλεύει, τίς ἂν εἴη στεφανούμενος; Γνωρίζει τὴν βασιλείαν ἡ κτίσις. Ἥλιος σταυρούμενον ὁρᾷ, καὶ φαίνειν οὐ τολμᾷ· ἁρπάζει τῶν σταυρούντων τὸ φῶς, ὑπὲρ Δεσπότου μαχόμενος· νυκτὶ παρανόμῳ καταδικάζει τόλμαν Ἰουδαίων παρανόμων. Ἡ γῆ σαλευομένη ταράττεται, καὶ κρεμᾷ σεισμῷ τοὺς ἐπὶ σταυροῦ τὸν Δεσπότην κρεμάσαντας. πῶς μὴ πάθω; Βασιλέα τὸν ὑβριζόμενον ὁ τίτλος βοᾷ. ἡ κτίσις μαρτυρεῖ, ἅπερ ἀναγινώσκω τοῖς γράμμασι· Κύριε μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. Ὦ Πέτρου συστρατιῶτα, τῶν Ἰουδαίων κατήγορε

For. ὑπο-χήκειαν.

A ὦ λῃστὰ βασιλείας ἔμπορε. ὦ λῃστὰ παραδείσου φύλαξ. ὦ λῃστὰ τοῦ Ἀδὰμ περὶ τὴν κτίσιν βεβαιότερε. ὦ λῃστὰ τοῦ προγόνου περὶ τὸν παράδεισον ἀσφαλέστερε. Ἐκεῖνος ἀκαίρως ἐκτείνας τὴν χεῖρα περὶ τὸ ξύλον, θάνατον εἰς τὸν κόσμον εἰσήγαγε· σὺ δὲ εὐκαίρως ἐπὶ σταυρὸν τὰς χεῖρας ἁπλώσας, τὸν ἀπολόμενον ἀνεκτήσω παράδεισον. Ὦ λῃστὰ τὸν προγονικὸν κλῆρον ἀπολόμενον διὰ μιᾶς εὐτυχίας ἀνακτησάμενε. ὦ λῃστὰ πρῶτος βασιλείας ὁμολογίαν καρπωσάμενε. ὦ λῃστὰ βασιλείας ὁμολογητά. ὦ λῃστὰ παιδευτά, *μαρτύρων ζηλωτά. ὦ λῃστὰ ῥήματι μικρῷ τὸν οὐρανὸν ἀνοίξας. ὦ

Forte ἀμαν, μαρτ. nisi forte legas παιδευτὰ μαρτ. καὶ ζηλ.

B λῃστὰ ξένην ἐπῳδὴν πρὸς ξένον θησαυρὸν μηχανησάμενε. ὦ λῃστὰ πάρεργον σταυροῦ τὸν οὐρανὸν ποιησάμενε. ὦ λῃστὰ δικαιοσύνης συνήγορε. ὦ λῃστὰ νομίμου λῃστείας τοῖς ἀνθρώποις διδάσκαλε. ὦ λῃστὰ λῃστείαν ἐπαινουμένην διδάξας. ὦ λῃστὰ διδάξας ἀνθρώπους, πῶς βασιλεία λῃστεύεται. ὦ λῃστὰ ποθουμένην τῷ κλεπτομένῳ κλοπὴν ὑφηγούμενε. ὦ λῃστὰ μεγάλους λῃστείας μισθοὺς συγγραψάμενε. ὦ λῃστὰ μέγα δείξας τὸ τῆς ὁμολογίας γεώργιον. ὦ λῃστὰ βραδὺς πιστεύσας, καὶ ταχὺς ὁμολογήσας, ἔσχατος

C ἐλθὼν, καὶ πρῶτος στεφθείς. ὦ λῃστὰ δείξας πίστεως ὀξυτάτην ἐνέργειαν. ὦ λῃστὰ δείξας πίστεως ὠδῖνας, χρόνου μὴ δεομένας εἰς τόκον. ὦ λῃστὰ πικρὲ τοῦ Ἰούδα κατήγορε. ὦ λῃστὰ τῷ προδότῃ φανεὶς τῆς ἀγχόνης βαρύτερος. ὦ λῃστὰ ὁ τὴν τοῦ Ἰούδα προδοσίαν κατὰ τοῦ διαβόλου μιμησάμενε. ὦ λῃστὰ τῇ ἐκείνου τέχνῃ θαυμαστῶς κατ' ἐκείνου χρησάμενε. ὦ λῃστὰ δικαίως τὸν Χριστὸν ἀγοράσας, καὶ μάρτυρα τῆς *κτίσεως τὸν σταυρὸν ἐπαγόμενε. ὦ Πέτρου συστρατιῶτα, καὶ τῶν Ἀποστόλων συμμύστα. Διεδέξατο δὲ τὸν σταυρὸν ὁ τάφος, νεκροῦ πεῖραν

ἴσ. κτήσεως.

D οὐκ ἔχων. ὦ τάφος ἀθανασίας χωρίον. Ὦ τάφος ἀναστάσεως ἐργαστήριον. ὦ τάφος τῶν τάφων κατάλυσις. ὦ τάφος ἐν ᾧ θάνατος τοῦ εἶναι θάνατος παύεται. ὦ τάφος ἐν ᾧ ζωὴ φύεται πέρας οὐκ ἔχουσα. Καλῶς ὁ τάφος καινός. τοῦτο τῆς χάριτος βούλημα. Ἵνα γὰρ μὴ τῶν νεκρῶν τὸ πλῆθος ἀμφίβολον δείξῃ τὸν ἀναστάντα, καὶ πάλιν Ἰουδαῖος λάβῃ τῆς συκοφαντίας τὰς ὕλας, γυμνὸς ὁρᾶται τῶν κειμένων ὁ τάφος, γλῶτταν Ἰουδαϊκὴν ἀφοπλίζων, μονονουχὶ τοιαῦτα πρὸς τὸν Ἰουδαῖον ἀποφθεγγόμενος· Τί λέγεις ὦ συκοφάντα; νεκρὸν ἕτερον

o latro regni mercator! o latro paradiſi cuſtos! o latro Adamo erga creaturam longe firmior! o latro primogenito illo, qvoad paradiſum, longe tutior! Ille enim importune manum ad lignum extendens, mortem in mundum invexit: tu vero in cruce opportune manum expandens, perditum paradiſum recuperaſti. O latro primorum parentum hæreditatem amiſſam unico, eoqve feliciſſimo conatu rurſus acqvirens! o latro primus regni profeſſionem aſſecutus! o latro regni confeſſor, noſter inſtitutor, martyrum imitator! o latro verbo puſillo cœlum aperiens! o latro mirum incantamentum ad theſaurum hunc mirum tibi conciliandum excogitans! o latro crucis velut corollarium tibi cœlum efficiens! o latro juſtitiæ patronus! o latro liciti legitimiqve latrocinii hominibus præceptor, ad latrocinium usqve adeo laudabile nobis viam præiens! o latro homines qvomodo regnum qvaſi furto auferant inſtruens! o latro furti, cui fit, maxime grati deſiderabilisqve rationes edocens! o latro ingentes tibi furti mercedes conciliens! o latro præſtantem confeſſionis fructum oſtendens! o latro tarde credens, ſed celeriter confitens; poſtremus veniens, ſed primus coronatus! o latro præſentiſſimam fidei efficaciam virtutemqve demonſtrans! o latro fidei parturitionem non egere tempore ad partum manifeſtans! o latro vehemens Judæ accuſator! o latro proditori ſuo ipſius laqueo viſus gravior! o latro Judæ qvidem proditionem, ſed contra diabolum imitatus! o latro diaboli arte contra diabolum mirabiliter uſus! o latro juſte Chriſtum coemens, ſponſoremqve ac teſtem hujus tuæ velut poſſeſſionis crucem inducens. o Petri inqvam commilito, & Apoſtolorum ſymmyſta! Cæterum cruci ſepulcrum ſucceſſit, qvod mortui nondum experimentum habuerat. O ſepulcrum immortalitatis ſedes! o ſepulcrum reſurrectionis officina! o ſepulcrum ſepulcrorum diſſolutio! o ſepulcrum, in qvo mors eſſe mors deſinit! o ſepulcrum in qvo vitæ gignitur finem non habens! Recte vero ſepulcrum novum erat. nempe fuit hoc divinæ gratiæ conſilium. Ne enim mortuorum multitudo ambiguum redderet reſurgentem; & Judæus rurſus calumniandi materiam arriperet; vacuum ſepultis ſepulcrum conſpicitur, Judaicæ lingvæ procacitatem exarmans; ac tantum non ad Judæos hæc verba proloqvens: Qvid ais calumniator? mortuum alium

non vides; reſurgentem igitur venerare: intuere ipſum reſuſcitatum; ejusqve dominandi vim cognoſce. qvem mortuum mihi commiſeras, immortalem tibi reddo. Verum non acqvieſcit his Judæus: ſed ſignacula ſepulcro adaptat. miſer! ah prorſus miſer! qvi mortis dolores ſolvit, hæc ſignacula ſcilicet non ſolvet? qvi infernum ſpoliat, num ſignacula reformidat? Signa ſepulcrum, lapidem nota, milites adſtitue, obſide monumentum: hoc ipſo magis evidentiusqve, qvod in me factum editur, adſtruis confirmasqve; ſpectatores reſurrectionis inſtruis; teſtes a morte reſuſcitationis adducis; præcones miraculorum meorum, miniſtros tuos adornas. Videamus interim Joſeph munera afferentem, & Nicodemum concurrentem, ſindone munda, pannis & ſudario Dominum univerſi involventes, myrrhamq; & aloen, immortalitatis ſymbola, apportantes. Agite fratres, ſepulcri velut parturigines expectemus: attendamus ad reſurrectionem adhuc velut in utero geſtatam. obſervemus ſepulcri ſinum, reſurrectionis matrem. præſtolemur, qvoad Chriſtum, trophæum de hoſtibus ſuis ſtatuentem, intueamur ex ſepulcro jam excitatum: lætiqve læto Chriſto reſurgenti obviam eamus. Ipſum enim decet omnis gloria, honor, ac veneratio, cum Patre, & ſancto Spiritu, in ſecula ſeculorum, Amen.

A οὐχ ὁρᾷς; ἀνιστάμενον τοίνυν προσκύνησον. θέασαι αὐτὸν ἐγηγερμένον, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπίγνωθι. ὃν νεκρὸν μοι παρέδωκας, ἀθάνατον ἀποδίδωμι. Ἀλλ' οὐκ* ἀρκεῖ τούτοις Ἰουδαῖος, ἐπισυνάπτει δὲ τὰς σφραγῖδας τῷ τάφῳ ἄθλιε καὶ παναθλιε! ὁ τοῦ θανάτου τὰς ὠδῖνας λύων τὰς σφραγῖδας οὐ λύει; ὁ σκυλεύων τὸν ᾅδην, σημάντρα φοβεῖται; Σφράγιζε τὸν τάφον, ἐπισημαίνου τὸν λίθον, στρατιώτας ἐπίστησον, πολιόρκει τὰ μνήματα. μεῖζόν μου ποιεῖς τὸ κατόρθωμα, θεατὰς τῆς ἀναστάσεως εὐτρεπίζεις,
B μάρτυρας τῆς ἐγέρσεως φέρεις, κήρυκας τῶν ἐμῶν θαυμάτων τοὺς σοὺς ὑπηρέτας κατασκευάζεις. Ἴδωμεν τέως δωροφοροῦντα τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν Νικόδημον συντρέχοντα, σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ὀθονίοις, καὶ σουδαρίῳ περιειλίσσοντας τὸν τοῦ παντὸς Κύριον· σμύρναν τε καὶ ἀλόην, τὰ τῆς ἀφθαρσίας σύμβολα, προσκομίζοντας. Δεῦρο οὖν ἀδελφοί, μείνωμεν τὰς* ὠδῖνας τοῦ τάφου· ἴδωμεν κυοφορουμένην ἀνάστασιν. ἴδωμεν γαστέρα τάφου τῆς ἀναστάσεως μητέρα. μείνωμεν ἰδεῖν τὸν Χριστὸν τροπαιοῦχον ἐκ τάφου συνεγειρόμενον. τοίνυν φαιδροὶ φαιδρῷ τῷ ἀνισταμένῳ Χριστῷ προσέλθωμεν. Αὐτῷ γὰρ πρέπει πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Finis operum D. Athanaſii à variis Autoribus in Latinum e Græco verſorum.

FRAGMENTA COMMENTARIORUM D. ATHANASII IN PSALMOS, EX NICETÆ METROPOLITÆ HERACLEÆ catena expoſitionum, ſiue ut ipſe vocat, συναγωγὴ ἐξηγήσεων ex Gr. Patribus in Pſalmos collecta.

Nicetas hic in proœmio tertiam ex quinque, quas ſibi præmittendas eſſe quæſtiones cenſuit, hanc τί τὸ ψαλτήριον, *explicans, addito nomine* Ἀθανασίου, *ſequentia ſubjicit.*

ΕΣΤΙ τοίνυν τὸ ψαλτήριον ὄργανον Μουσικὸν δεκάχορδον, ἐκ τῶν ἄνωθεν μερῶν τῆς κατασκευῆς ἀποτελοῦν τὸν ἦχον, ἐναρμονίως τοὺς φθόγγους πρὸς τὴν ἐκ τῆς φωνῆς μελῳδίαν ἀποδιδόν· παρὰ μὲν Ἑβραίοις, Ναῦλα λεγόμενον· παρ' Ἕλλησι δὲ κιθάρα ὀνομαζόμενον. κατεσκεύαστο γὰρ αὐτοῖς ὀρθὸν ξύλον καὶ ἀπαρέγκλιτον, χορδαὶ δὲ ἐν τούτῳ δέκα ἐτείνοντο. ἑκάστη δὲ τῶν χορδῶν εἰς τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ ψαλτηρίου διῃρημένως ἐναπεσφίγγετο· αἱ δὲ ἀρχαὶ τῶν χορδῶν καθίεντο ἄνωθεν. δέκα γὰρ κόλλαβοι εἴτουν πασσαλίσκοι περὶ τὸν πῆχυν τοῦ ψαλτηρίου στρεφόμενοι, ἔτεινόν τε τὴν χορδὴν, καὶ ἐχάλων, πρός τε τὸν ῥυθμὸν τῆς ἁρμονίας, καὶ πρὸς τὸ τοῦ ψαλτῳδοῦ βούλημα. καὶ τοῦτό ἐστιν, ὅ φησιν ὁ μέγας Βασίλειος, &c.

EST igitur Pſalterium inſtrumentum muſicum conſtans decem chordis, de ſummis ipſius compagis partibus ſonum dans, vocemque conſona quadam melodia *articulatæ* voci ſimilem reddens: ac dicitur, Hebræis quidem, Naula: Græcis vero Cithara. Conficitur vero hoc modo: *Sumto* ligno recto, nihilque penitus inflexo, decem in eo chordæ ſeorſim in extremo ipſius Pſalterii fixæ convolvuntur: earum autem principia deſurſum demittuntur. In cubito (*ſive collo*) namque ipſius Pſalterii decem claviculæ ſive paxilli *trajecti* vertuntur, qui chordas tendunt, remittuntve, prout vocum conſonantia & proportio requirit, & ad pſallentis libitum. Et hoc eſt, quod D. Baſilius ait, &c.

Idem explicans iſta Pſalmi 2. *Convenerunt Reges terræ, &c.* ponit.

Ἀθανάσιος. Διατί δὲ οἱ βασιλεῖς, Ἡρώδης ὁ Ἀσκαλωνίτης, καὶ Πιλάτος ὁ Πόντιος, παρέστησαν· τουτέστι παρετάξαντο καὶ ἐπῆλθον κατὰ Χριστοῦ; διατί δὲ οἱ ἄρχοντες τῶν Ἰουδαίων οἱ ἀσεβεῖς, καὶ λοιμοὶ, καὶ ἁμαρτωλοὶ, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, καὶ Νομικοὶ, εἰς ταυτὸν συνέδραμον, καὶ κατὰ τοῦ Κυρίου ἐλύττησαν·

Athanaſius. Quæ vero cauſa erat, quod Reges, Herodes Aſcalonita, & Pontius Pilatus convenerunt, (hoc eſt, conſpirarunt, & impetum fecerunt) contra Chriſtum? Aut quid rei erat, quod Principes Judæorum, impii illi, peſtilentiſſimi & facinoroſiſſimi *homines* (Scribas *dico* Phariſæos & Legisperitos) in unum congregati ſunt, & contra Dominum

(hoc eſt patrem,) inſanierunt, contraque Chriſtum ejus, ſcilicet Filium? Nam qui non honorat Filium, *is* neque Patrem honorat. Quandoquidem igitur & quæ ab illis patrata ſunt, Domini potentiam adhuc magis demonſtrarunt, ipſorumque conatus *plane* contrarium *exitum* ſortiti ſunt, idcirco videtur illos David quaſi irridere, ut qui in vanum omnia tentarunt: vel fortaſſe etiam taxare. Qua enim *quæſo* cauſa culpave in Chriſto *deprehenſa* concurſu facto ipſum in crucem ſuſtulerunt? Nonne ipſe eſt, qui Gentibus ſapientiam dedit? qui Regibus imperium tribuit? qui Principibus ſceptra conſtabilit? qui denique *inter* Judæos ſumma & proclamatiſſima illa operatus eſt miracula? Quæ igitur cauſa tanti odii, quod omnes concurrunt unanimique conſenſu contra Servatorem furunt?

τουτέστι τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ; ὁ γὰρ μὴ τιμῶν τὸν υἱὸν, οὐδὲ τὸν πατέρα τιμᾷ. τάχα μὲν οὖν, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἐκείνοις τετολμημένα τοῦ Κυρίου μᾶλλον τὴν δύναμιν ἔδειξε, καὶ εἰς τοὐναντίον αὐτοῖς τὰ ἐπιχειρήματα γέγονεν, οἱονεὶ μυκτηρίζει αὐτοὺς ὁ Δαβὶδ, ὡς εἰς κενὸν πάντα τολμήσαντας. τάχα δὲ καὶ μέμφεται. τί γὰρ δή ποτε αἰτιώμενοι οἱ κατὰ Χριστοῦ συνδραμόντες σταυρῷ τοῦτον ἀνήρτησαν; οὐχ οὗτός ἐστιν, ὁ τοῖς ἔθνεσι μὲν δεδωκὼς τὴν σοφίαν, τοῖς δὲ βασιλεῦσι τὸ κράτος παραχὼν, καὶ τοῖς ἄρχουσι τὴν ἀρχὴν κρατυνόμενος, καὶ τοῖς Ἰουδαίοις τὰ μέγιστα τερατουργήσας καὶ βοώμενα θαύματα;

Et in verſum ſequentem ſcribens.

Athanaſius. Deeſt hic *verbum* Dicentes; ut hic ſit ſenſus. Congregati ſunt contra Dominum & contra Chriſtum ejus, dicentes. Diſcindamus vincula ipſorum, (Quorum? Patris *nimirum* & Filii: Nolebant enim intra ſacram Domini ſagenam eſſe) abjiciamus vero etiam jugum ipſorum (hoc eſt, legem & præcepta Evangelii) de quo ſcriptum eſt: jugum meum ſuave eſt. Hoc *vero* etiam ipſemet *Dominus* ipſis exprobrat per Jeremiam; *dum* ait: Dixiſti, non ſerviam tibi: quaſi dicat, Sic te geſſiſti, ut ſervitutem meam excuteres. Aut igitur hæc tanquam ex Judæorum perſona dicuntur, qui ſubeſſe Domino recuſant, & nec ipſi, neque Patri ejus ſubjici volunt: aut certe Spiritus *Sanctus* credentes admonet & *quaſi ex ipſorum perſona* dicit, Ne aſſimilemur iis, qui Chriſto inſidiati ſunt, neque connectamur ipſis conſentiendo: quin potius grave illud veteris legis onus abjiciamus, nihil æſtimantes ejus typos, niſi ſpiritualiter intelligantur. Umbra namque *res* quædam eſt imperfecta atque inutilis, ſi Chriſti myſterium non deſcribit.

Ἀθανάσιος. Ἐνταῦθα λείπει τὸ, λέγοντες, ἵνα ᾖ ἡ διάνοια αὕτη· συνήχθησαν κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοῦ, λέγοντες· διακόψωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν. τίνων; τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ· οὐ γὰρ ἤθελον εἴσω τῆς ἱερᾶς γίνεσθαι σαγήνης· ἀπορρίψωμεν δὲ τὸν ζυγὸν, τουτέστι τὸν Εὐαγγελικὸν νόμον καὶ τὴν ἐντολὴν περὶ οὗ γέγραπται· ὁ ζυγός μου χρηστός ἐστι. τοῦτο δὲ αὐτὸς ὀνειδίζων αὐτοῖς διὰ Ἱερεμίου ἔλεγεν. εἶπας, οὐ δουλεύσω σοι· τουτέστιν, οὕτως ἐπολιτεύσω, ὥστε ἀποσείσασθαι τὴν ἐμὴν δουλείαν. ἢ τοίνυν ταῦτα ἐκ προσώπου τῶν Ἰουδαίων εἴρηται, ἀθετούντων τὴν εἰς τὸν Κύριον ὑποταγὴν, καὶ οὔτε αὐτῷ, οὔτε τῷ πατρὶ ὑποζεύχθαι θελόντων· ἢ τοῖς πιστεύσασι τὸ πνεῦμα παρεγγυᾷ καὶ λέγει μὴ ὁμοιωθῶμεν τοῖς ἐπιβουλεύσασι τῷ Χριστῷ, μηδὲ συνδεθῶμεν αὐτοῖς κατὰ τὴν ὁμόνοιαν. ἀλλὰ καὶ τὸν βαρὺν τοῦ παλαιοῦ νόμου ζυγὸν ἀποτιναξώμεθα, μηδὲν ἡγούμενοι τὰ ἐν τύποις, εἰ μὴ νοοῖντο πνευματικῶς. ἀσυντελὲς γὰρ πρὸς ὄνησιν ἡ σκιὰ εἰ μὴ τὸ Χριστοῦ μυστήριον ζωγραφεῖ.

Et in illa verba: *Tum loquetur ad eos in ira ſua.*

Athanaſii. Tunc. Quando *alias*, niſi cum dicerent: Diſrumpamus vincula ipſorum? Porro quæ ſunt illa, quæ in ira ab ipſo dicta ſunt? *Hæc ſcilicet*: Væ vobis, Scribæ & Phariſæi, quia tolletur a vobis regnum DEI: Et *vobis* Legiſperitis, Væ. Vel *certe*, illud, Tunc, refertur ad tempus judicii, quando intuebuntur illum, quem confixerunt. Tunc enim conturbabit eos, dicens: Diſcedite a me maledicti.

Ἀθανασίου. Τότε. πότε, ἢ ὅτε ἔλεγον· διαρρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν; τίνα δέ ἐστιν ἐν ὀργῇ παρ' αὐτοῦ λαληθέντα; οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι, ὅτι ἀρθήσεται ἀφ' ὑμῶν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῖς νομικοῖς, οὐαί· ἢ τὸ, τότε, εἰς τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ἀναφέρεται, ὅταν ὄψονται εἰς ὃν ἐξεκέντησαν. τότε γὰρ ταράξει αὐτοὺς λέγων· πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι·

ἐπειράθησαν δὲ θείας ὀργῆς, καὶ ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ αὐτοῖς ἐπιστᾶσα στρατιὰ τήν τε πόλιν ἐνέπρησε, καὶ τὸν ναὸν ἐπόρθησε, καὶ τοὺς πλείονας αὐτῶν θανάτῳ παρέπεμψε.

Quanquam etiam tunc iræ divinæ ſenſum quendam *Judæi* habuerunt, cum Romanus in ipſos irruens exercitus urbem incendio delevit, templum ſpoliavit, & denique maximam ipſorum partem.

Idem in inſcriptionem Pſalmi tertii.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου. *Sic abſq; copula utrumq; nomen conjungens: forte ex utroque ſequentia conſlata eſſe innuere volens.* ἡ τοῦ τρίτου ψαλμοῦ ἐπιγραφὴ πρὸς τὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν βασιλειῶν ἱστορίαν ἡμᾶς παραπέμπει. τῷ Δαβὶδ ἐκ διαφόρων γυναικῶν παῖδες ἐγένοντο πλείονες. ἐν τούτοις καὶ ὁ Ἀμνὼν ἦν πρωτότοκος· ἐξ ἑτέρας δὲ ὁ Ἀβεσαλὼμ καὶ ἡ Θάμαρ, ἄμφω τὴν ὄψιν καλοί. ταύτης ἠράσθη ὁ Ἀμνών. καὶ νοσεῖν ὑποκρινάμενος, ἐπειδὴ ὁ Δαβὶδ αὐτὸν ἐπεσκέψατο, παρεῖναι ἠξίου τὴν ἀδελφὴν αὐτὸν θεραπεύουσαν. Καὶ διαφθείρας, εἶτα μισήσας, εὐθὺς ἐξέπεμψεν. ἡ δὲ τῷ ἀδελφῷ Ἀβεσαλὼμ τὴν ὕβριν ἀπήγγελε. κἀκεῖνος ἀγανακτεῖ μέν, κρύπτει δὲ τὴν ὀργήν. μετὰ τινα δὲ καιρὸν τὸν Ἀμνὼν εἰς δεῖπνον καλέσας, ἀπέκτεινε, καὶ φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ πατρός, ἀπέφυγε· μετὰ δὲ τρία ἔτη ἐπάνεισι, τοῦ θυμοῦ κοπάσαντος τῷ Δαβίδ. οὐ μὴν καὶ ὄψεως ἀξιοῦται τῆς πατρικῆς αὐτίκα, ἀλλὰ μετὰ δύο ἐνιαυτούς. ἤρξατο δὲ ἐπιβουλεύειν τῷ πατρί, καὶ ἅρματα ἑαυτῷ καὶ ἱππεῖς ἐποίησε, καὶ ἰδιοποιεῖτο τοὺς ἐρχομένους κριθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα, σχήματι ἐπιεικείας ὑπαγόμενος τοὺς ὑπηκόους, καὶ πλῆθος ἀποστατῶν συναθροίζων, εἰς ἐπιβουλὴν τοῦ πατρός. καὶ τέλος ἀπέστη, καὶ βασιλέα ἑαυτὸν ἀνηγόρευσε. προσελάβετο δὲ σὺν ἄλλοις πολλοῖς καὶ τὸν Ἀχιτόφελ, ὃν ὁ Δαβὶδ εἶχε σύμβουλον, ἄνδρα δεινὸν καὶ δραστήριον. καὶ ὁ Δαβὶδ ἀκούσας, φεύγει μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν γυμνοῖς τοῖς ποσίν· ὅτε καὶ Σεμεεὶ αὐτῷ κατηρᾶτο. εὐχόμενος δὲ τὴν τοῦ Ἀχιτόφελ διασκεδασθῆναι βουλὴν ὁ Δαβίδ, πέμπει καὶ τὸν ἑαυτοῦ φίλον Χουσὶ τῇ ἐκείνου γνώμῃ ἀντιταξόμενον, καὶ διὰ τῶν ἱερέων Σαδὼκ καὶ Ἀβιάθαρ δηλώσοντα αὐτῷ πάντα, ὅσα ἂν βουλεύσηται ὁ Ἀβεσαλώμ. ὁ δὲ Χουσί, ἐπειδὴ πρὸς τὸν πατραλοίαν τοῦτον ἀφίκετο, πιστευθεὶς ὡς εὔνους αὐτῷ, αὐτός τε καὶ Ἀχιτόφελ προτρέπονται, ὅ,τι δέον περὶ πολέμου εἰπεῖν. καὶ ὁ Ἀχιτόφελ προτρέπεται ταῖς τοῦ πατρὸς τοῦτον μιγέντα παλλακαῖς, ὀπίσω διώκειν, καὶ ἀσυντάκτῳ προσβαλεῖν. ὁ δὲ Χουσί, περὶ μὲν τῶν παλλακῶν οὐδὲν ἀπεφήνατο,

Athanaſii & Cyrilli. Tertii Pſalmi inſcriptio remittit nos ad hiſtoriam, *quæ extat* in ſecundo libro Regnorum. Suſtulerat David ex diverſis uxoribus complures filios. Inter hos Amnon erat primogenitus: ex alia vero conjuge *ſuſcepti* Abſalon, & Thamar *filia*, uterque forma egregia. Hujus amore correptus Amnon, ac morbum ſimulans, cum a *Patre* Davide viſitaretur, petiit *ab ipſo*, *ut* ſororem *ſibi* curatricem adeſſe *pateretur*. Atq; *ita eam* corrupit: poſt *etiam* odio habens, *domo* ejecit. Ipſa vero fratri Abſaloni de injuria conqueritur. Qui licet vehementer eſſet commotus, iram tamen diſſimulat. At aliquanto poſt tempore Amnonem ad cœnam vocatum interimit, metuensque patris iram fugit: demumque poſt tres annos revertitur, ira Davidis jam remiſſa. Non illico tamen in conſpectum Patris admiſſus, ſed demum poſt duos annos. *Tunc* vero inſidias Patri ſtruere cœpit, curruſque ſibi & equites comparavit, ſibique conciliavit *omnes*, qui Regem judicii cauſa accedebant, ſub ſpecie benevolentiæ & clementiæ ſubjiciens ſibi *Patris* ſubditos, cogensque *ingentem* apoſtatarum multitudinem, ut Patri inſidias tenderet. Ad extremum, defecit, ſeque Regem nuncupavit. Aſſumſit vero cum multis aliis etiam Achitophelem, qui Davidi erat a conſiliis, virum vaſrum & induſtrium. Quo audito, fugit David cum iis, qui circa ipſum, nudis pedibus. Tunc etiam Simei ipſum execratus eſt. Precatus vero David, ut *Deus* conſilium Achitophelis velit facere irritum, ſubmittit etiam Chuſi, amicum ſuum, qui ſententiæ illius contradicat, ut per Sacerdotes Sadocum & Abiatharem ſibi omnia ſignificet Abſalonis conſilia. Chuſi vero, ubi ad parricidam pervenit, ab ipſo tanquam fidelis & benevolus creditus, una cum Achitophele in medium conſulere jubetur, quid de bello *amplius fieri* oporteat. Et Achitophel quidem autor eſt, ut *Abſalom*, prius tamen cum patris pellicibus congreſſus, *eum* a tergo perſequatur, atque incompoſito *agmine fugientem* aggrediatur: Chuſi autem, de pellicibus quidem nihil definit;

at ut e veſtigio in patrem impetum faciat, hoc vero Abſaloni diſſvadet: *Ne*, inquit, *loco iniquo in ipſum incidens, clade accepta, cum exercitum perdas, tum vero ipſe in patris manus captivus pervenias*, Parricida igitur dicente, *Melius eſt conſilium Chuſi, quam Achitophelis*, mœrore correptus Achitophel ſibi ipſi gula fracta vitam eripuit. Chuſi vero omnia Davidi per Sacerdotes ſignificavit: juſſitque inſuper etiam fugere. Deinceps vero cum Abſaloni rebus omnibus inſtructis, corruptis etiam prius Patris pellicibus idque publice, Patrem perſequeretur, David quidem ipſe in aciem non prodiit: ducibus vero *ſuis* credito exercitu præcepit ipſis, dicens: *Parcite filio* meo *Abſaloni*. Prælio vero acri commiſſo in quercceto Ephraemitico, cadunt de exercitu Abſalonis vicies mille: ipſe vero, flexis & laxis, prout valebat, habenis aufugit. Sed quia denſam ac plurimam comam aluerat, ea in quercu quadam implicita, mulo ſubtus ipſo abeunte, ipſe ſublimis in arbore pendebat: donec forte fortuna conſpicatus quidam id Joabo annunciat. Erat vero hic unus de Davidis ducibus. Is ergo ſumtis tribus haſtis, cor Abſalonis tranſverberat, atque ita ipſum e medio tollit. Quo audito, lamentatur David: *O fili mi. Quis dederit, ut ego moriar pro te?* Sic igitur ſublato tyranno David rurſum in regnum reſtituitur. Sed hæc poſterius. Quod vero præſentem Pſalmum attinet, conſcripſit eum David, cum adhuc perſecutionem pateretur. Quamobrem etiam planctus continet & ejulatus. Poteſt autem etiam de Chriſto intelligi, vero illo Davide. David enim ſi reddas, ſignificat, *Deſideratum & manu promtum*. Quis vero natura juſtius deſideretur ipſo Chriſto; utpote qui eſt ſpecioſus præ *omnibus* filiis hominum? Aut quis manu tam promtus, quam eſt CHRISTUS JESUS, qui potentia Deitatis ſuæ de univerſa dæmonum multitudine *a Deo* extranea tropæa erexit? Hunc enim perſecutus eſt, ut ſecundus quidam Abſalon ſenſibilis ille, & *qui tantum* ſecundum carnem *erat* Iſrael; Judæi *ſcilicet*. De quibus pronunciat per Eſaiam: *Filios genui & exaltavi: ipſi vero ſpreverunt me*. Adjuvit vero perſecutionem inſtar Achitophelis cujuſdam, Judas; quem conſiliorum ſuorum participem habebat Chriſtus intelligibilis ille David. De illo enim dicitur in quodam Pſalmo:

ἐξορμᾷν δὲ εὐθὺς κατὰ τοῦ πατρὸς, οὐ συνεχώρει τῷ Ἀβεσσαλώμ· ἵνα μὴ ἐν ὄρεσι, φησὶν, ἐμπεσὼν καὶ δυσχωρίαις, ὥστε στρατόπεδον διαφθείρης, καὶ αὐτὸς ταῖς τοῦ πατρὸς ληφθείης χερσί. τοῦ δὲ πατραλοίου εἰπόντος· ἀγαθὴ βουλὴ Χουσὶ ὑπὲρ τὴν βουλὴν Ἀχιτόφελ, λυπηθεὶς Ἀχιτόφελ ἀπήγξατο. ὁ δὲ Χουσὶ τῷ Δαβὶδ πάντα διὰ τῶν ἱερέων ἐδήλωσε, καὶ φεύγειν ἔτι ἐκέλευσεν. ἐπεὶ δὲ παρασκευασάμενος ὁ Ἀβεσσαλὼμ ὀπίσω τοῦ πατρὸς κατεδίωξε, πρότερον ταῖς ἐκείνου παλλακαῖς ἐν ὑπαίθρῳ μιγεὶς, ὁ μὲν Δαβὶδ οὐκ ἐξῆλθεν αὐτὸς εἰς ἀντιπαράταξιν, ἡγεμόσι δὲ πιστεύσας τὸ στράτευμα, ἐνετείλατο αὐτοῖς λέγων· φείσασθέ μου τοῦ παιδαρίου Ἀβεσσαλώμ. τοῦ δὲ πολέμου συῤῥαγέντος ἐν τῷ δρυμῷ Ἐφραὶμ, πίπτουσι μὲν εἴκοσι χιλιάδες ἀνδρῶν ἀπὸ τοῦ στρατεύματος τοῦ Ἀβεσσαλώμ· αὐτὸς δὲ ὡς εἶχεν ἔφυγε στρέψας τὸν χαλινόν. βαθεῖαν δὲ τὴν κόμην καὶ πολλὴν τρέφων, ἐμπλέκεται ταύτην δρυΐ. καὶ ἡ μὲν ἡμίονος ἐκ τῶν σκελῶν αὐτοῦ διωλίσθησεν· ὁ δὲ μετέωρος ἐπὶ τοῦ δένδρου ἐκρέμματο, ἕως ἰδών τις αὐτὸν, ἀπαγγέλλει τῷ Ἰωάβ. εἷς δὲ τῶν τοῦ Δαβὶδ ἡγεμόνων ἦν ὁ Ἰωάβ. καὶ οὗτος τρία βέλη λαβὼν ἀπὸ χειρὸς, εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ἀβεσσαλὼμ ἐνέπηξε, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. ὁ δὲ Δαβὶδ ἀκούσας, πενθεῖ, υἱέ μου λέγων Ἀβεσσαλὼμ, υἱέ μου. τίς δώῃ τὸν θάνατόν μου ἀντὶ σοῦ; καὶ οὕτω τοῦ τυράννου διαφθαρέντος, πάλιν ὁ Δαβὶδ τὴν βασιλείαν ἀναλαμβάνει. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. τὸν δὲ μετὰ χεῖρας Ψαλμὸν συνέταξεν ἔτι διωκόμενος. διὸ καὶ θρήνους ἔχει καὶ ὀλοφυρμούς. ἀναχθήσεται δὲ καὶ εἰς Χριστὸν ὁ Ψαλμὸς, τὸν ἀληθινὸν Δαβίδ. Δαβὶδ γὰρ ἑρμηνεύεται, πεποθημένος καὶ ἱκανὸς χειρί. τίς δ' ἂν εἴη ὁ φύσει καὶ ἀληθῶς πεποθημένος, ἢ ὁ Χριστὸς, ὁ ὡραῖος κάλλει παρὰ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων; τίς δὲ ἱκανὸς τῇ χειρὶ, εἰ μὴ ὁ ἰσχυρὸς Ἰησοῦς, ὁ τῇ δυνάμει τῆς θεότητος πάντας τοὺς ἀλλοφύλους τροπωσάμενος δαίμονας. τοῦτον γὰρ ἐδίωκεν, ὡς ἄλλος τις Ἀβεσσαλὼμ, ὁ αἰσθητὸς καὶ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, οἱ Ἰουδαῖοι. περὶ ὧν λέγει διὰ Ἡσαΐου· υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, αὐτοὶ δὲ με ἠθέτησαν. συνήργει δὲ πρὸς τὴν δίωξιν, οἷά τις Ἀχιτόφελ ὁ Ἰούδας· ὃν σύμβουλον εἶχεν ὁ νοητὸς Δαβὶδ ὁ Χριστός. περὶ αὐτοῦ γὰρ εἴρηται ἔν τινι τῶν Ψαλμῶν·

Digitized by Google

σὺ δὲ, ἄνθρωπε, ἰσόψυχε, ἡγεμών μου, καὶ γνωστέ μου. ἀλλὰ γὰρ Ἰούδας μὲν, παραπλησίως τῷ Ἀχιτόφελ, ἀπελθὼν ἀπήγξατο. ὁ δὲ Χριστὸς ἀποστέλλων τοὺς ἡγεμόνας αὐτοῦ μαθητὰς εἰς τὸν κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ πόλεμον, ἐνετέλλετο, ὥσπερ ὁ Δαβὶδ, ἵνα φείσωνται τοῦ Ἀβεσσαλὼμ, οὕτω καὶ αὐτὸς, ἵνα τοὺς Ἰσραηλίτας μὴ παρόψωνται. ἔσεσθε γάρ μοι, φησὶ, κήρυκές τε καὶ μάρτυρες ἐν Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ, καὶ Σαμαρείᾳ, καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς. ὥσπερ δὲ καὶ ὁ ἡμίονος καὶ αἱ τρίχες τὸν Ἀβεσσαλὼμ τῷ θανάτῳ παρέδωκαν· οὕτω τοὺς Ἰουδαίους ἡ ἀλογία καὶ τὸ μέγα φρονεῖν ἐπὶ τοῖς ἔξω καὶ σωματικοῖς τῆς ἀληθινῆς ζωῆς ἀπεστέρησε, καὶ οὔτε τῆς γῆς ἀπολαύειν εἴασεν, οὔτε τοῦ οὐρανοῦ.

Tu vero, o homo, unanimis, Dux mi, & note mihi. Judas etiam conſimiliter Achitopheli ſeipſum ſuſpendio ſuſtulit: Chriſtus vero emittens duces ſuos diſcipulos ad bellum contra hoſtes ſuos *gerendum*, præcepit ipſis, quemadmodum David *ſuis*, ut parcerent Abſaloni, ſic & ipſe, ne Iſraelitas negligant. *Eritis enim*, inquit, *mei præcones teſteſque in Hieruſalem, & in univerſa Judæa & Samaria, & uſque ad fines terræ.* Adhæc quemadmodum mulus & comæ Abſalonem neci tradiderunt: Sic etiam Judæos bruta ipſorum inſipientia, & animus in rebus externis & corporalibus defixus inque iis omnem ſpem ponens vera vita privavit, & nec terra, neque cœlo perfrui permiſit.

Item in inſcriptionem Pſalmi ſeptimi.

Ἀθανασίου. Ἀρχιέταιρος τοῦ Δαβὶδ ὁ Χουσὶ, ὃς καὶ ἀποστέλλεται παρὰ τοῦ Δαβὶδ πρὸς Ἀβεσσαλὼμ ἐπὶ τῷ ἀντιπράξαι τῷ Ἀχιτόφελ, βουλὰς εἰσηγουμένῳ κατὰ τοῦ Δαβίδ. ὃς καὶ ἀπελθὼν καὶ προδοσίαν ὑποκρινάμενος, βουλῆς προτεθείσης παρὰ τοῦ Ἀβεσσαλὼμ αὐτῷ τε τῷ Χουσὶ καὶ τῷ Ἀχιτόφελ περὶ πολέμου, τοῦ μὲν κελεύοντος ἐπιδιώκειν τοῦ Ἀχιτόφελ, τοῦ δὲ μὴ τοῦ Χουσί· οὐ γὰρ δεῖ ἀφράκτως, φησὶν, ἐπιέναι ἀνδρὶ ἐπισταμένῳ τὰ πολεμικά. καὶ τούτοις τοῖς λόγοις διασώσαντος τὸν Δαβὶδ, ἐπειδὴ ἀκήκοε τὰ πεπραγμένα αὐτοῖς ὁ Δαβὶδ, ὡς ἂν μὴ ὑπὸ ἀνθρωπίνης ἐπικουρίας σωζόμενος, τῷ Θεῷ τὴν ὑπὲρ τούτων χαριστήριον ἀναπέμπει ᾠδὴν, τὸ πᾶν ἐκείνου τῇ χάριτι ἀνατιθεὶς, ἀνθρώπων δὲ οὐδενί.

Athanaſius. Princeps amicorum Davidis *erat* Chuſi: unde & miſſus eſt a Davide ad Abſalonem, ut irrita faceret conſilia Achitophelis, qui in perniciem Davidis conſilium dederat. Quo etiam abeunte ac proditionem *Davidis* ſimulante, cum conſultatio ab Abſalone propoſita eſſet ipſi & Achitopheli de bello *contra Davidem gerendo*: & Achitophele quidem ſvadente *Davidem eſſe* perſequendum: ipſo autem diſſvadente; eo quod diceret, non eſſe imparate & quaſi nude invadendum virum rei bellicæ peritum, atque iſtis verbis Davidem *a certa pernicie* ſervante; poſtquam omnia, quæ inter illos geſta eſſent, David cognoviſſet, quaſi qui non humano auxilio ſervatus eſſet, Deo hanc odam gratiarum actionem pro ſua ſalute continentem offert, ipſius gratiæ univerſa accepta referens, nulli vero hominum.

Item in illa verba Pſalmi 7. ὅτι ὠλιγώθησαν ἀλήθειαι, &c. præmiſſa prius Chryſoſtomi ſententia ſubjicit.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, σαφῶς ὁ λόγος ἐνταῦθα τὴν Ἰουδαίων ἀπιστίαν ἐλέγχει. διὸ Μωσῆς πρὸς αὐτοὺς ἀπέτεινε φάσκων· υἱοὶ ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔστι πίστις ἐν αὐτοῖς.

Sed ſecundum Magnum illum Athanaſium evidenter arguunt hæc verba Judæorum infidelitatem. Quare etiam Moſes ad eos reſpexit, cum diceret: *Filii hominum, in quibus nulla fides eſt.*

Et in ejusdem Pſalmi verſum ſequentem, præmiſſa rurſum Chryſoſtomi explicatione.

Κυρίλλου καὶ Ἀθανασίου. Τοῦτο καὶ ἐπὶ Ἰουδαίων ἀληθές. ἕκαστος ἐλάλησε μάταια πρὸς τὸν πλησίον, τὰς κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν συνάγων ἐπιβουλάς.

Cyrilli & Athanaſii. Hoc etiam de Judæis verum eſt: *Unusquiſque* enim *vana locutus eſt ad proximum ſuum*, Salvatori noſtro inſidias ſtruens.

Tum vero etiam de Græcorum Poetis & Oratoribus, qui cum omnino nullam ejus rei curam haberent, vera ne eſſent, quæ dicerent, conſcripſerunt ſinguli, quæ ipſis videbantur, hunc ſolum finem *propoſitum* habentes, ut nimirum linguæ ſuæ volubilitatem & elegantiam oſtentarent.

καὶ οἱ παρ' Ἕλλησι δὲ ποιηταὶ καὶ λογογράφοι κατ' οὐδένα τρόπον τοῦ ἀληθεῖς εἶναι φροντίσαντες, συντεθείκασιν ἀβασανίστως τὸ αὐτοῖς δοκοῦν, σκοπὸν ἔχοντες ἕνα, τὸ ἐπίδειξιν ποιήσασθαι γλώττης.

Item in Pſalmi 13. ἐπιγραφήν.

Athanaſii. Secundum anagogen vero, aperit *David* in hoc Pſalmo & explicat clariſſime hominum impietatem & legis prævaricationem in omnibus ſuis conatibus: ut hinc neceſſitatem apparitionis Chriſti *in carne*, prædicando extollat. Atque ſic quidem Divus Athanaſius, *&c.*

Ἀθανασίου. Κατὰ μέντοι ἀναγωγήν, διαῤῥήδην ἐν τῷ παρόντι Ψαλμῷ σαφηνίζει τῶν ἀνθρώπων τὴν εἰς τὸ παντελὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀσέβειαν καὶ παρανομίαν, ἵνα τὸ ἀναγκαῖον τῆς ἐπιφανείας ἀνακηρύξῃ Χριστοῦ. καὶ οὕτως μὲν ὁ θεῖος Ἀθανάσιος· κατὰ δὲ τὸν μέγαν Βασίλειον, &c.

Similiter in titulum Pſalmi 14.

Præmiſſa Theodoreti ſententia ſubjicit.

Athanaſius autem & Baſilius, magni illi Patres, ajunt, Davidem Pſalmum hunc ceciniſſe, ut doceret, quidnam *illud ſit, quod* hominem præparet ad beatam illam quietem conſequendam. Quare, cum propoſitum eſſet *Davidi* in hoc Pſalmo *hominem* perfectum deſcribere, eum, *inquam*, qui beatitudinis particeps futurus eſt, ordine ac via quadam utitur in iis *collocandis*, quæ in ipſo ſpectari ſolent, a proximis ac primis facto exordio. Sic igitur incipit, *Domine*, &c.

Ἀθανάσιος δὲ καὶ Βασίλειος, οἱ μεγάλοι πατέρες φασὶν ὅτι τοῦτον ᾄδει τὸν Ψαλμὸν ὁ Δαβὶδ διδάσκων, τί ἂν ἄνθρωπον παρασκευάσοι τῆς μακαρίας ἐκείνης τυχεῖν λήξεως. διὸ τὸν τέλειον ἡμῖν ὁ λόγος ὑπογράψαι βουλόμενος, τὸν τῶν μακαρισμῶν ἐπιτυγχάνειν μέλλοντα, τάξει τινὶ καὶ ὁδῷ τῶν περὶ αὐτὸν θεωρουμένων χρησάμενος, ἀπὸ τῶν προσεχεστέρων καὶ πρώτων τὴν ἀρχὴν πεποίηται. ἀρχόμενος οὖν φησι· Κύριε, &c.

Rurſum in Pſal. 15. illa verba: *Sanctis in terra*, &c.

Athanaſius. Sanctos eſſe ait hic, qui in Spiritu ſunt ſanctificati: Chriſti vero terram, Eccleſiam. Illo vero, Admirabilia reddidiſti, pro, Manifeſtaſti *utitur*. Voluntates porro ipſius Patris *intelligit*. Ut univerſorum hic ſit ſenſus: iis, qui in Fide ſanctificati ſunt, cognitam reddidiſti voluntatem Patris. Potes tamen hunc verſum ſic intelligere, *quaſi dicat*: Admirabiles reddidit Deus ſanctos *ſuos*? Per quid? Quia voluntates ejus omnes in ipſis erant, & ab ipſis fiebant.

Ἀθανάσιος. Ἁγίους εἶναί φησιν ἐνταῦθα, τοὺς ἡγιασμένους ἐν πνεύματι. Χριστοῦ δὲ γῆν τὴν Ἐκκλησίαν. τὸ δὲ, ἐθαυμάστωσας, ἀντὶ τοῦ ἐφανέρωσας. θελήματα δὲ αὐτοῦ τοῦ πατρός. ἵν' ᾖ τὸ ὅλον οὕτω· τοῖς ἡγιασμένοις ἐν πίστει γνωστὸν ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός. νοήσεις δὲ τὸν στίχον καὶ οὕτως· ἐθαυμάστωσε τοὺς ἁγίους ὁ Θεός. διατί; διότι τὰ θελήματα αὐτοῦ πάντα ἐν αὐτοῖς ἦσαν, καὶ παρ' αὐτοῖς ἐγίνοντο.

Adhuc ad inſcriptionem Pſal. 18.

Athanaſius. Quandoquidem David hoc loco canit, ut & in 23. Pſalmo, *rerum omnium* opificium, reprehendit eos, qui mundum a ſeipſo & caſu extitiſſe dicunt, & nulla regi *Dei* providentia: illos etiam, qui ſerviunt creaturæ præ creatore. Quid igitur loquitur ad eos, *qui* ex Gentibus vocati ſunt?

Ἀθανάσιος. Ἐνταῦθα μέντοι ὁ Δαβὶδ, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ τρίτῳ Ψαλμῷ, ψάλλων τὰ τῆς γενέσεως, αἰτιᾶται τοὺς αὐτόματα λέγοντας ὑφεστάναι τὰ ὄντα καὶ ἀπρονόητα εἶναι, καὶ τοὺς λατρεύοντας τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα. τί οὖν ἄρα φησὶ τοῖς ἐξ ἐθνῶν κεκλημένοις; *Sic ibi ſenſu incompleto.*

Digitized by Google

Item in ejuſdem Pſalmi verba iſta, οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, &c.

Ὁ δὲ ἅγιος Κύριλλος καὶ ὁ παμμέγας Ἀθανάσιος ἐν ἐρωτήσει ἀναγινώσκουσι τὸ, οὐκ εἰσὶ λαλιαὶ, οὐδὲ λόγοι, ὧν οὐχὶ ἀκούσονται αἱ φωναὶ αὐτῶν; τουτέστιν· ἆρα οὐκ εἰσὶ καὶ τῶν ἀφώνων ἢ πραγμάτων, ἢ ἔργων φωναὶ χωρὶς λόγου καὶ γλώττης; ναὶ, φαίη δ' ἄν τις. ὥσπερ γὰρ τοῦ ὑφαντοῦ τὴν τέχνην ἡ πολυποίκιλος ἐσθὴς ἀναβοᾷ, καὶ τὸν ναυπηγὸν ἡ ἀδιαβλήτως ἔχουσα ναῦς ἀνακηρύττει, καὶ τὸν σιδηρέα τὸ ἔργον αὐτοῦ· οὕτω καὶ ἡ κτίσις, ἧς ἀρτίως διεμνημονεύσαμεν, ἄφωνος μὲν ἤγουν ἄλογος· λαλιὰ δὲ ὥσπερ αὐτῆς τὸ θαῦμά ἐστι, καὶ οἷον φωνὴ τὸ κάλλος καὶ ἡ τάξις. τὸ γὰρ διήγημα τὸ οὐράνιον καὶ τὸ ῥῆμα τὸ παρὰ τῆς ἡμέρας βοώμενον, φωνὴ μὲν ἔναρθρος οὐκ ἔστιν, οὔτε λαλιὰ διὰ στόματος· διδασκαλία δὲ θείας δυνάμεως γίνεται τοῖς ἐπαΐειν ἐπισταμένοις σιωπώσης φωνῆς. πλὴν ἄφωνον τὴν κτίσιν εἰπὼν ὁ Δαβὶδ, ἀπέφηνεν ὅτι μήτε ἔμπνους, μήτε λογικὴ, κατὰ τὸ δοκοῦν τοῖς Ἑλλήνων σοφοῖς. ζῶον γὰρ εἶναί φασιν ἓν τὸν σύμπαντα τοῦτον κόσμον. ζῶα δὲ ὁμοίως καὶ τὰ μέρη, ἐξ ὧν συμπληροῦται.

Porro S. Cyrillus & Maximus ille Athanaſius per modum interrogationis legunt, quod *hic dicitur*, Nonne ſunt loquelæ, aut ſermones, quorum voces non audientur? quaſi dicat David: Nonne audiuntur etiam mutatum ſive rerum, ſive operum voces abſque ſermone & lingua? Sane, dicat aliquis. Nam quemadmodum textoris artificium clamat *contexta ab ipſo* varia ac verſicolor veſtis; ac navis, in qua nihil reprehendi poteſt, opificem ſuum prædicat; fabrum denique ipſius opus: ſic & creatura, cujus nunc mentionem fecimus, etſi ſermone ac ratione deſtituitur; loquelæ tamen inſtar ipſa eſt, admiranda *ipſius magnitudo*, voxque eſt eximia ipſius pulchritudo & ordinatiſſima diſpoſitio. Cœlorum namque narratio, verbaque, quæ dies loquitur, quantumvis non conſtent voce articulata, neque fiant miniſterio oris; docent tamen divinam potentiam, eos, qui vocem mutam audire ac intelligere norunt. Quanquam *etiam hoc* aſſeruit David, cum mutam diceret creaturam, quod *nimirum* neque animata, neque rationalis ſit, ut Græcorum ſapientibus placet. *Hi* namque animal quoddam unum eſſe dicunt univerſum hunc mundum: imo & partes ejus, ex quibus conſtat.

Item in in titulum Pſal. 19.

Εἰς τὸ τέλος καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐπιγέγραπται, μελλόντων τινῶν ἔχων προαγόρευσιν. κατὰ γὰρ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, λέγεται μὲν ὁ ψαλμὸς ὡς ἐκ προσώπου τῶν περὶ τὸν Δαβὶδ ἑταίρων, αὐτῷ τῷ Δαβὶδ ἐπευχομένων ποιοῦντι θυσίαν· ἀναφέρεται δὲ καὶ εἰς πρόσωπον τῶν Ἀποστόλων, ὡς ἐν ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ τῷ Χριστῷ συνευχομένων.

Inſcriptio etiam hujus Pſalmi eſt, *In finem*, quia futurorum quorundam prædictionem continet. Nam ſecundum magnum illum Athanaſium, dicitur hic Pſalmus in perſona amicorum Davidis, ipſi ſacrificanti aſtantium beneque precantium. Referri tamen poteſt etiam ad Apoſtolos, qui Chriſto, cum crucifigeretur, preces ſuas conjungebant.

Et in Pſal. 28. hæc verba: *Et conteret cedros Libani*, &c.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, Κέδροι Λιβάνου οἱ ὑψηλοὶ τοῦ τῶν Ἰουδαίων λαοῦ, διὰ τὸ ὀνομάζεσθαι πολλάκις ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ Λίβανον τὴν Ἱερουσαλήμ. ὁ δὲ μόσχος τὸ θυσιαστήριον δηλοῖ. συντρίβονται οὖν αὐτοί τε καὶ τὸ παρ' αὐτοῖς εἰς τέλος θυσιαστήριον.

At ſecundum magnum Athanaſium, Cedri Libani *dicuntur* eminentiores in populo Judaico, eo quod Hieruſalem perſæpe Libanus vocetur in ſacra ſcriptura. Vitulus vero ſignificat Altare. Conteruntur igitur in finem & ipſi *Judæi* & eorum altare.

At in Pſal. 34. verba iſta: *Et oratio mea in ſinum meum*, &c. annotat.

Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον, τὸ ἀποστραφῆναι εἰς κόλπον, τὴν ὑπὲρ Ἰουδαίων τοῦ Χριστοῦ προσευχὴν, σημαντικὸν ἂν εἴη τοῦ ἐνα-

Secundum vero Divum Athanaſium, quod Chriſti precatio pro Judæis in ſinum ejus revertitur, denotat eos peccato ſuo

immanere, nec quicquam juvari, eo quod inſaniæ *ſuæ* exſuperantia efficiunt, quod preces Chriſti *quaſi* retrorſum flectantur. Dominus enim, cum intueretur extremam perditionem, *quæ* ipſos comprehenſura erat, mœrore ingenti eorum cauſa afficiebatur: ipſi vero talia agebant, ut preces Chriſti pro ipſis neutiquam tranſmitterentur ad aures usque *Dei* Patris, ſed repercuſſæ quodammodo a magnitudine impietatis ipſorum retraherentur ac reverterentur ad Dominum. Ideoque ajebat: *Et oratio mea in ſinum meum revertetur.* Nam ſi ſalvandi fuiſſent & ab impietate convertendi, tranſiiſſet utique precatio Salvatoris recto curſu, aque nemine impedita ad aures usque paternas.

πομένειν ἐκείνους τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μηδὲν ὠφεληθῆναι, τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀπονοίας τὴν προσευχὴν ὥσπερ ἀνακάμψαι ποιήσαντας. ὁ μὲν γὰρ Κύριος θεωρῶν τὸν καταληψόμενον αὐτοὺς ὄλεθρον, καὶ τὴν ἐσχάτην ἀπώλειαν, ἐπένθει ὑπὲρ αὐτῶν· οἱ δὲ τοιαῦτα ἔπραττον, ὡς τὴν εὐχὴν αὐτοῦ τὴν ὑπὲρ αὐτῶν μὴ παραπέμπεσθαι εἰς τὰ ὦτα τοῦ πατρὸς, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀνακρουομένην ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῆς αὐτῶν δυσσεβείας, καθέλκεσθαι καὶ ἐπαναστρέφειν πρὸς αὐτόν. διὸ ἔλεγε· καὶ ἡ προσευχή μου εἰς κόλπον μου ἀποστραφήσεται. εἰ γὰρ σώζεσθαι ἔμελλον καὶ μεταβαλεῖν τῶν ἀσεβημάτων, εὐθυδρομοῦσα ἡ προσευχὴ τοῦ Σωτῆρος ἀκωλύτως ἂν καὶ ἀπαραποδίστως ἐπὶ τὰ ὦτα τὰ πατρικὰ παρῄει.

In Pſal. 38. verba, *Utique in imagine ambulat homo.*

De ſententia vero Magnorum Athanaſii & Cyrilli, Quandoquidem homo nunc non in veritate, ſed in imagine incedit, (vita enim vera *demum* in futuro erit ſeculo) *idcirco* fortaſſis Pſaltes vanitatem appellavit imaginem. Quia *ergo* non veram hic vivimus vitam, ſed *talem, quæ eſt* quaſi in imagine, neque circa revera bona ſtudia *noſtra* verſantur, idcirco fruſtra conturbamur circa mundana deſideria *nos* volventes, ac congerentes theſauros, quorum hæredes futuros non novimus.

Κατὰ δὲ τοὺς πάνυ Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον, ἐπειδὴ ἐν εἰκόνι καὶ οὐκ ἐν ἀληθείᾳ νῦν διαπορεύεται ὁ ἄνθρωπος· ἡ γὰρ ἀληθὴς ζωὴ κατὰ τὸν μέλλοντα αἰῶνά ἐστιν· εἰκότως ὁ ψάλλων τὴν εἰκόνα ματαιότητα προσεῖπεν. ἐπειδὴ οὐ τὴν ἀληθινὴν νῦν ζῶμεν ζωὴν, ἀλλὰ τὴν ὡς ἐν εἰκόνι, οὐδὲ περὶ τὰ ὄντως ἀγαθὰ ποιούμεθα τὴν σπουδὴν, διὸ μάτην ταρασσόμεθα περὶ κοσμικὰς ἐπιθυμίας στρεφόμενοι, καὶ συνάγοντες θησαυροὺς, ὧν οὐκ ἴσμεν τοὺς διαδόχους.

In illa verba Pſal. 41. *Quemadmodum deſiderat cervus.*

At ſecundum Magnos Athanaſium & Cyrillum: Quia in proxime præcedente Pſalmo ex perſona Chriſti ad Patrem hæc dicta ſunt: Excita me, & retribuam ipſis, idcirco hic *Chriſtum* cruci ſuffigentium perſona inducitur, qui exitialiter laborabant: cum manifeſtum ſit, eos tandem tamen aſſumendos eſſe, inſertos, ut ait Paulus, propriæ oleæ. Iſta igitur Iſrael reſipiſcens loquitur.

Κατὰ δὲ τοὺς μεγάλους Ἀθανάσιον καὶ Κύριλλον, ἐπείπερ ἐν τῷ πρὸ τούτου Ψαλμῷ ἐκ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸν πατέρα εἴρηται· ἀνάστησόν με, καὶ ἀνταποδώσω αὐτοῖς, νῦν τὸ τῶν ἐσταυρωκότων ὑπόκειται πρόσωπον, οἳ πεπόνθασιν ἀνήκεστα, προδήλου ὄντος, ὡς ὕστερον προσληφθήσονται, ἐγκεντρισθέντες, ὥς φησι Παῦλος, τῇ ἰδίᾳ ἐλαίᾳ. μεταγινώσκων οὖν ὁ Ἰσραὴλ ταῦτά φησιν.

Sic in verſus ſequentis verba, *Sitivit anima mea ad DOMINUM.*

Athanaſii & Cyrilli. Quandoquidem qui Chriſtum in crucem tulerant, dolent de ſuo caſu ac reſipiſcunt, *idcirco* dicunt, ſe ſitire Deum, ac fontem, *qui* apud ipſum *eſt*, deſiderare: de quo dictum eſt, Apud te eſt fons vitæ. Deſiderant etiam Deo appropinquare, affectu ſcilicet & ſanctificatione, *ea*

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Ἀλγοῦντες ἐπὶ τῇ ἐκπτώσει οἱ σταυρωταὶ τοῦ Κυρίου καὶ μεταγινώσκοντες, διψῆν λέγουσι τὸν Θεὸν, καὶ τῆς παρ᾽ αὐτῷ πηγῆς ἐπιθυμεῖν. περὶ ἧς εἴρηται, ὅτι παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ ποθοῦσιν ἐγγὺς γενέσθαι Θεοῦ, μετὰ διάθεσιν καὶ ἁγιασμὸν τὸν διὰ πί-

στεως τῆς ἐν Χριστῷ. καὶ ὃν ἀπεκτείνασι τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν, καὶ τῷ θανάτῳ παρέδωκαν, τοῦτον Θεὸν ὀνομάζουσι ζῶντα. τὸ δὲ, πότε ἥξω, γλιχομένων ἐπὶ τῆς εἰς ὕστερον κλήσεως, καὶ ζητούντων μαθεῖν τὸν καιρὸν, καθ᾽ ὃν καὶ αὐτοὶ ἐμφανεῖς ἔσονται τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός· ταὐτὸν δὲ ἐστι καὶ τῷ τοῦ υἱοῦ εἰ καὶ νῦν εἰσιν ἐν ἀποστροφῇ. ἀποστρέψω γὰρ, φησὶν, τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀφ᾽ ὑμῶν. διατί; αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις.

quæ eſt per fidem in Chriſto. Et quem ad mortem tradiderant atque interfecerant, (Principem inquam vitæ noſtræ) eum appellant Deum viventem. Illud vero: Quando veniam, deſiderantium eſt vocationis futuræ, & cognoſcere cupientium tempus illud, in quo etiam ipſi coram facie Dei & patris verſabuntur (quæ eadem etiam filii eſt) quantumvis nunc ſint *a Deo* averſi. Avertam enim, inquit *Deus*, oculos meos a vobis. Quamobrem? Manus enim veſtræ plenæ *ſunt* ſanguine.

Rurſum in verſum ſequentem.

Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος. τοῦ Σωτῆρος προειπόντος· ὅταν ἴδητε τὴν Ἱερουσαλὴμ κυκλουμένην ὑπὸ στρατοπέδων, ὅτε πρὸς ἔργον ἐξέβη ὁ λόγος, Ῥωμαίων αὐτοὺς πορθησάντων, ἐθρήνουν πρῶτον μὲν ὡς προσκεκρουκότες Θεῷ· εἶτα, ὡς τῆς ἐξ αὐτοῦ σωτηρίας ἐκπεπτωκότες· καὶ τρίτον, ὅτι περ αὐτοῖς οἱ ἀστυγείτονες ἐπεμβαίνοντες, τὸ, ποῦ ἐστιν ὁ Θεός σου, διασύροντες ἔλεγον.

Athanaſius & Cyrillus. Quia Chriſtus prædixerat, *inquiens*: Quando videritis Jeroſolymam circumſeſſam caſtris, ubi verbum iſtud in opus erupit, Romanis eam diripientibus, ejulabant: primum quidem, quod Deo quodammodo colliſi eſſent: deinde quod excidiſſent a ſalute, *quæ* ab ipſo *eſt*, tertio denique, quod vicini ipſos invadentes atque conviitiis inſectantes dicebant, *Ubi eſt DEUS tuus?*

In prooemio Pſal. 42.

Ἀθανασίῳ δὲ τῷ πάνυ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἔχειν τῷ προτεταγμένῳ καὶ ὁ παρὼν δοκεῖ ψαλμός. προσέρχονται γὰρ πάλιν οἱ ἐξ Ἰσραὴλ τὴν διὰ Χριστοῦ σωτηρίαν αἰτούμενοι. διὸ φασι πρὸς τὸν πατέρα· ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου. αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς εἰς τὸ ἅγιον ὄρος εἰσάξειν ἔμελλε· τουτέστιν, εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εἰς τὰς ἄνω μονὰς, ἃς καὶ σκηνώματα ὀνομάζει, καὶ εἰς τὸ νοητὸν θυσιαστήριον· καὶ αὐτὸς αὐτῶν ἔμελλεν εὐφραίνειν τὴν νεότητα. νεότητα δὲ καλεῖ τὴν εὐφροσύνην, τὴν καὶ ἀνανεωμένην αὐτῶν τὴν ψυχήν. διὸ ἐν κιθάρᾳ ὑπισχνοῦνται προσφέρειν αὐτῷ τὴν ἐξομολόγησιν. κιθάραν δὲ πολλάκις τὸ σῶμα νοεῖν ἐδίδαξε.

Athanaſio vero illi magno idem videtur eſſe hujus Pſalmi argumentum cum præcedente. Iſraelitæ enim rurſum accedunt *Deo*, ſalutem, quæ per Chriſtum *eſt*, orantes. Ideo alloqvuntur Patrem: Emitte lumen tuum & veritatem tuam. Ipſe enim eos in ſanctum montem ducturus erat: hoc eſt, in cœlum & ſupernas *illas* manſiones (quas etiam tabernacula appellat) & ad altare intellectuale: ipſe etiam eorum exhilaraturus juventutem. Juventutem vero appellat lætitiam, & renovatam ipſorum animam. Unde *&* promittunt ſe ipſi in cithara oblaturos confeſſionem. *Per* Citharam vero ſæpe corpus intelligi docuit.

Et in ejuſdem Pſalmi verba, *Quia tu es DEUS fortitudo noſtra.*

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Θεοδώρητος. Καὶ οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες, κραταίωμα ἑαυτῶν τὸν Θεὸν ἐπιγράφονται. καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντες, τοῦτον ἰσχὺν ἑαυτῶν τίθενται· καὶ οἱ αἰχμάλωτοι, παρ᾽ ἄλλου λυτρωθῆναι οὐκ ἐλπίζουσι.

Athanaſius, Cyrillus, Theodoretus. Et qui ex circumciſione reſipiunt, Deum firmamentum ſuum appellant, & qui ex Gentibus, ipſum fortitudinem ſuam dicunt: & qui captivi *ſunt*, ab alio ſe liberandos non ſperant.

Item in iſta verba, *Confitebor tibi in cithara, Deus, Deus meus.*

Athanaſius, Cyrillus. Citharam appellat corpus, quo mens per ſenſus quaſi per chordas quaſdam præludit, & canticum DEO ſurſum mittit. Significat vero Cithara, tum mortificationem corporis, tum conſonantiam virtutum. Nam mortificationem, nervi: conſonantiam vero, harmoniæ innuunt. Demonſtravit autem hilaritatem quidem adjectione citharæ: dilectionem autem, in allocutione illa bis repetita. Nam inquit: Deus meus, Deus meus: ut diſcas, quod Deum illum, *qui* ſupra omnia *eſt*, hunc Deum eximium, propter zelum & fidem, qui ex circumciſione reſipuerunt, & qui ex gentibus crediderunt, appellant. Quibus etiam ſpiritualis juventus lætatur, repugnans veteri homini. Ille enim ſolus accedit ad DEUM exhilarantem ejuſmodi juventam, qui ſpiritu & mente novatur, conſimiliter novo homini & novitati ſpiritus.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος. Κιθάραν τὸ σῶμα λέγει, δι' οὗ πέφυκεν ὁ νοῦς διανακρούεσθαι, καθάπερ διὰ χορδῶν τῶν αἰσθητηρίων μελῳδίαν ἀναπέμπων Θεῷ. δηλοῖ δὲ ἡ κιθάρα, καὶ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν συμφωνίαν τῶν ἀρετῶν. τὴν μὲν γὰρ νέκρωσιν, αἱ νευραί· τὴν δὲ συμφωνίαν, αἱ ἁρμονίαι αἰνίττονται. ἔδειξε δὲ, τὴν μὲν φαιδρότητα, τῇ τῆς κιθάρας προσθήκῃ· τὴν δὲ ἀγάπην, ἐν τῇ προσφωνήσει τῇ δὶς ἐπαναλαμβανομένῃ. ὁ Θεὸς γάρ φησιν, ὁ Θεός μου· ἵνα μάθῃς, ὅτι τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν, τοῦτον ἐξαίρετον Θεὸν διὰ ζῆλον καὶ πίστιν οἱ ἐκ περιτομῆς μεταγινώσκοντες, καὶ οἱ ἐξ ἐθνῶν πιστεύοντες ἐπιγράφονται, οἷς καὶ ἡ πνευματικὴ νεότης εὐφραίνεται, ἀντικειμένως ἔχουσα πρὸς τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. Μόνος γὰρ ὁ πνεύματι καὶ φρονήματι νεάζων, συγγενῶς τῷ καινῷ ἀνθρώπῳ καὶ τῇ καινότητι τοῦ πνεύματος, εἴσεισι πρὸς τὸν Θεὸν, τὸν εὐφραίνοντα τὴν τοιαύτην νεότητα.

Et in prooemio 43. Pſal.

Secundum quidem magnum Athanaſium, etiam hic Pſalmus ejuſdem argumenti eſt *cum præcedentibus*, eo quod narrent Iſraelitæ vetera *Dei in ſe* beneficia, ac reſipiſcentes orent recipi a Chriſto, propterea quod ſpem *ſuam* in ipſo ponant, & nomini ipſius confiteantur: at ſecundum aureos ſermones fundentem Patrem, *&c.*

Κατὰ μὲν τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἔτι καὶ οὗτος ὁ Ψαλμὸς τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἔχεται, τάς τε παλαιὰς εὐεργεσίας διηγουμένων τῶν ἐξ Ἰσραὴλ, μεταγινωσκόντων καὶ προσληφθῆναι ἀξιούντων παρὰ Χριστοῦ, διὰ τὸ αὐτῷ ἐπιγράφεσθαι τὴν ἐλπίδα, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἐξομολογεῖσθαι. Κατὰ δὲ τὸν χρυσολόγον πατέρα, &c.

Item in illa verba ejuſdem, *Convertiſti nos retro.*

Athanaſius. Olim, inquit, ſimul nobiſcum ad prælia exibas: nunc vero non modo non adjungis te nobis, ſed & revertiſti nos, & ſubjeciſti nos omnibus noſtris inimicis, *adeo* ut etiam præda facti ſimus odio habentibus nos. Comprehendit etiam nos ignominia, quæ olim inimicos noſtros tenebat; ſubacti ſumus ab iis, quibus ante dominabamur: direpti denique ſumus ab iis, quos diripuimus. Hæc porro verba ex ſententia magni Athanaſii ſunt, chori Prophetici calamitates populi quaſi ſibi factas reputantis: ut vero aliis placet, exercitus Maccabæorum.

Ἀθανάσιος. Πάλαι, φησὶ, συνεστρατήγεις ἡμῖν· νῦν δὲ οὐ μόνον οὐ συνέρχῃ ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ ἀπέστρεψας ἡμᾶς, καὶ ἐσχάτους ἔταξας παντὸς ἐναντίου. ὡς καὶ τοῖς μισοῦσιν ἡμᾶς γενέσθαι εἰς διαρπαγήν. καὶ περιέστηκε ἡμᾶς ἡ τότε κατασχοῦσα τοὺς πολεμίους αἰσχύνη, καὶ γεγόναμεν ἠλαττωμένοι παρ' ἐκείνοις, ὧν ἐκρατοῦμεν τὸ πρότερον, καὶ διηρπάσθημεν ὑπ' αὐτῶν, οὓς διηρπάσαμεν. ταῦτα δέ φησιν ὁ χορὸς ὁ προφητικὸς κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, οἰκειούμενος τοῦ λαοῦ τὰς συμφοράς· κατὰ δὲ τοὺς ἄλλους, ὁ τῶν Μακκαβαίων στρατός.

Digitized by Google

Rurſum in illa verba : *Oblivifceris paupertatis noſtræ*, &c.

Ἀθανάσιος. Ὕπνῳ μὲν οὖν παραβάλλουσι τὴν πολλὴν ἀνοχὴν τοῦ Θεοῦ, ἣν ἐποιεῖτο διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν· εὔχονται δὲ ὀφθῆναι αὐτοῖς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῶν καιρῶν, ἵνα μὴ τῆς παρ' αὐτοῦ ἀμοιρήσωσι ζωῆς, καὶ φασίν· ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου ἀποκρύπτεις, καὶ ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν καὶ θλίψεως; κρύπτεις μὲν τὸ σεαυτοῦ πρόσωπον ὁ Θεὸς, καὶ ἀποστρέφεις, πρὸς τὸ μὴ βλέπειν τὰ αἰσχρὰ καὶ ἀπρεπῆ, καὶ τῆς σῆς θέας ἀλλότρια. ἀλλ' ἐπεὶ ἡμεῖς ἐπὶ τοῖς λεχθεῖσι κατορθώμασι παῤῥησίαν ἄγομεν, ἵνα τί τὸ πρόσωπόν σου κρύπτεις; τοσαῦτα δὲ παθόντων καὶ κακοπαθούντων τῆς σῆς ἕνεκεν εὐσεβείας, ἵνα τί ἐπιλανθάνῃ τῆς κακώσεως ἡμῶν, ἤτοι τῆς πτωχείας; εἰ γὰρ καὶ μεγάλα ταῦτα, ὡς πρὸς ἡμᾶς, τὰ κατορθώματα· ἀλλ' ὡς πρὸς σὲ, πάντα πτωχὰ καὶ σμικρὰ καὶ ὀλίγιστα. πλὴν ὡς ἐξ ἡμῶν μεγάλα. διὸ ἱκετεύομεν, μὴ λήθην ποιήσασθαι τῆς ἡμετέρας πτωχείας· μνησθῆναι δὲ καὶ τῆς θλίψεως ἡμῶν, ἧς ὑπεμείναμεν χάριν σου, ὦ δέσποτα.

Athanaſius. Somno igitur comparant diuturnam Dei dilationem, qua uſus eſt ob ipſorum peccata. Precantur vero, ut ſibi fiat illa Chriſti apparitio, quæ ſub extrema tempora futura erat, ne expertes ſint vitæ, *quæ* ab ipſo *eſt*, atque inquiunt : Cur abſcondis faciem tuam, & oblivifceris calamitatum & afflictionum noſtrarum ? Tu quidem, o Deus, abſcondis faciem tuam, ne videas turpia, & indigna *facta noſtra*, atque tuo contuitu aliena. Verum quia nobis in enumeratis iſtis factis præclaris fiducia aliqua ſupereſt, cur abſcondis faciem tuam ? Cumque tot paſſi mala ſimus cultus tui ac pietatis cauſa, cur oblivifceris afflictionis, aut paupertatis noſtræ ? Nam licet ea non perinde magna ſint apud te, ut apud nos, ſed egena & parva & pauciſſima : magna tamen ſunt, quatenus ex nobis *ſunt*. Itaque ſupplicamus, ne oblivifcaris paupertatis noſtræ, o Domine : quin potius reminiſcaris afflictionis, quam ſuſtinuimus tui cauſa.

Et in verſum ſequentem.

Ἀθανάσιος. τεταπεινῶσθαι δὲ αὐτῶν τὴν ψυχὴν, φασὶ καὶ Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἀπωσάμενοι τὸ φρονεῖν τὰ Χριστοῦ, εἰς φρόνημα κατέπεσον σαρκικόν.

Athanaſius. Porro depreſſam ſibi mentem eſſe dicunt etiam Judæi : quia poſtquam ea, *quæ* Chriſti *ſunt*, ſentire recuſarunt, deciderunt in ſenſum carnalem.

Item in verſum ultimum.

Ἀθανάσιος. Καὶ τὴν ἐν ὑστέροις δὲ καιροῖς ἐσομένην τοῦ Ἰσραὴλ ἐπιστροφὴν καὶ κλῆσιν, οἱ στίχοι σημαίνουσιν. οἳ καὶ φασίν· ἀντιλαβοῦ ἡμῶν, καὶ δίδου τὸ εὐμενές. Καὶ καιρὸν ἐπιστροφῆς τὴν εἰς σὲ ἀληθινὴν πίστιν ὁμολογοῦσιν, ἐπάγοντες τό· ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου· διαῤῥήδην ὁμολογοῦσιν ὡς οὐκ ἄξιοι τοῦ ἐλεεῖσθαί εἰσιν οἱ κατὰ Χριστοῦ γενόμενοι· πρέπει γε μὴν τὸ ἐλεεῖν αὐτῷ, καὶ κατοικτείρειν τοῖς ἀνθρωπίνοις πλάσμασι δι' ἑαυτόν. φησὶ γάρ· οὐ δι' ὑμᾶς ἐγὼ ποιῶ, λέγει Κύριος, ἀλλ' ἢ διὰ τὸ ὄνομά μου.

Athanaſius. Deinde indicant hi verſus vocationem illam & converſionem Iſraelitarum, *quæ* ultimis temporibus accidit. Qui etiam dicunt : Recipe nos, & ſis nobis propitius. Tempus quoque converſionis ſuæ, (fidem *ſcilicet* in te, *o Deus*, veram) confitentur. *Et* ſubjicientes illud : Propter nomen tuum diſerte fatentur, quod non ſint digni, qui miſericordiam conſequantur, quod contrarii Chriſto fuerint. Et tamen dignum eſt ipſo miſereri & ignoſcere lapſibus humanis propter ſeipſum. Ait enim : Non facio propter vos, inquit Dominus, ſed propter nomen meum.

Adhuc in procœmium Pſal. 44.

Ἀθανάσιος. Τὴν προκειμένην ᾠδὴν ἀνατίθησι τῷ ἀγαπητῷ ὁ Δαβὶδ, τουτέστι τῷ

Athanaſius. Præſentem odam inſcribit David, Dilecto, hoc eſt, Chriſto, qui

extremis temporibus ac ſub finem præſentem ſeculi venit, atque commutationem, id eſt, converſionem ab idololatria ad Dei cultum, operatus eſt, ac duos populos in unum novum recreavit. Meminit vero etiam filiorum Core, ſub eorum perſona Apoſtolos denotans. Cumque hæc omnia intelligere debeamus; idcirco additur ad intelligentiam.

Χριστῷ, τῷ ἐπ᾽ ἐσχάτων καιρῶν ἐληλυθότι καὶ εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος αἰῶνος, καὶ τὴν ἀλλοίωσιν πεποιηκότι, τουτέστι τὴν μεταβολὴν τὴν ἐξ εἰδωλολατρείας εἰς θεοσέβειαν· καὶ τοὺς δύο λαοὺς εἰς ἕνα καινὸν ἀνακτίσαντι. μέμνηται δὲ καὶ τῶν υἱῶν Κορὲ, εἰς τοὺς Ἀποστόλους ἀποπέμπων τὸ πρόσωπον. ταῦτα δὲ πάντα συνιέναι ἡμᾶς ἀναγκαῖον. διὸ καὶ εἰς σύνεσιν ἐπιγέγραπται.

Et in verſum primum.

Præmiſſa Baſilii, Chryſoſtomi & Euſebii ſententia, ſubjicit.

Magnus vero Athanaſius, & Divus Cyrillus, quaſi hæc ex perſona DEI & Patris dicerentur, intelligunt ea de Verbo, quod apud Patrem erat in principio: quod, inquiunt, quodammodo ex corde aut ipſis viſceribus progenuit. De quo etiam *alibi* dicit David: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Prognatus namque *eſt filius*, ut ſermo ex mente, bonus ex bono, DEUS ex DEO. Obſervandum porro, loqui Patrem de filio tanquam incarnato, *cum ait:* Eloquor ego opera mea regi. Nam ſaltem non promittit *ſe* ipſum dicturum, cujusmodi verbis uti debeat, inducens nos, ut faciamus opera ejus. Opera vero Dei dicimus, piam converſationem: quæ per prædicationem Evangelicam nobis manifeſtata eſt. Chriſtus vero, cum exponeret Judæis, *quæ* ad *ipſorum* ſalutem facerent, adſcribit ea Patri ſuo, inquiens: A me ipſo nihil facio: Et rurſum, Pater diligit filium, & commonſtrat ipſi omnia, quæ fecit. Appellat vero etiam Pater filium Regem pro tempore, ne videatur mediocritate incarnationis aliquid detrahere majeſtati, *quam* per naturam habet. Manſit enim etiam poſt incarnationem nihilominus Rex, natus ex Patre Rege: & licet Rex atque Deus ſit, dicitur *tamen* ad regiam dignitatem evehi, propter incarnationem. Similiter, quæcunque novit ut Deus, eadem rurſum audire dicitur ſecundum humanitatem, propter diſpenſationem. Chriſtus enim eſt Rex *ille*, cui opera ſua pater exponit. Porro quem Verbum dixit, hunc Linguam ſuam quoq; appellat: eo quod nihil aliud, quam Patris voluntatem loquatur. Nam etiam inter homines lingua mentis ſenſa aliis *quaſi* transfretat. Dicitur quoque Calamus ſcribæ citi, quod quæ loquitur, illico etiam in effectum deducit: quemadmodum illa, Mundare, &

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πάνυ, καὶ ὁ θεῖος Κύριλλος, ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς λέγεσθαι, ταῦτα νοοῦσι περὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς αὐτὸν Λόγου, ὃν ἐκ τῆς οἱονεὶ καρδίας ἢ αὐτῶν τῶν σπλάγχνων, φασὶ, προήγαγε. περὶ οὗ καὶ λέγει διὰ Δαβίδ· ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθόν. γεγέννηται γὰρ, ὡς λόγος ἐκ νοῦ, ἀγαθὸς ἐξ ἀγαθοῦ, Θεὸς ἐκ Θεοῦ. ἀθρεῖ δὲ ὡς περὶ ἐνανθρωπήσαντος τοῦ υἱοῦ λέγοντα τὸν πατέρα· λέγω ἐγὼ τὰ ἔργα μου τῷ βασιλεῖ. μονονουχὶ γὰρ καθυπισχνεῖται διδάσκειν αὐτὸν, ὁποίοις τισὶ λόγοις χρήσεται, ἐμβιβάζων ἡμᾶς εἰς τὸ δρᾷν τὰ ἔργα αὐτοῦ. ἔργα δὲ Θεοῦ φαμὲν τὴν εὐσεβῆ πολιτείαν· ἥτις διὰ τῶν Εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων γέγονεν ἡμῖν ἐμφανής. προσλαλῶν δὲ Χριστὸς Ἰουδαίοις τὰ χρήσιμα πρὸς σωτηρίαν, τῷ πατρὶ τοὺς ἑαυτοῦ λόγους ἀνετίθει λέγων· ἀπ᾽ ἐμαυτοῦ ποιῶ οὐδέν. καὶ πάλιν· ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν υἱὸν, καὶ πάντα δείκνυσιν αὐτῷ, ἃ αὐτὸς ποιεῖ. καλεῖ δὲ αὐτὸν βασιλέα κατὰ καιρὸν ὁ πατὴρ, ὡς ἂν μὴ τῷ τῆς ἐνανθρωπήσεως μέτρῳ δόξῃ τῆς ἐνούσης αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξίας ἀποφέρεσθαι. ἔμεινε γὰρ καὶ μετὰ τὴν οἰκονομίαν οὐδὲν ἧττον ἐκ βασιλέως ὢν τοῦ πατρὸς βασιλεὺς, καὶ ὥσπερ βασιλεὺς ὑπάρχων καὶ Θεὸς, εἰς βασιλέως ἀρχὴν λέγεται ἔρχεσθαι, διὰ τὸ σεσαρκῶσθαι. οὕτω καὶ ἅπερ οἶδε φυσικῶς, ὡς Θεὸς, ταῦτα πάλιν ἀκούειν λέγεται διὰ τὸ ἀνθρώπινον οἰκονομικῶς. Χριστὸς γάρ ἐστιν ὁ βασιλεὺς, ᾧ τὰ ἔργα λέγει ὁ πατήρ. ὃν δὲ εἴρηκε Λόγον, τοῦτον καὶ Γλῶσσαν αὐτοῦ ἀποκαλεῖ· ὡς οὐχ ἕτερόν τι λαλοῦσαν πλὴν, ὅ, τι ἐν αὐτῷ πατρικόν ἐστι βούλημα. καὶ παρ᾽ ὑμῖν γὰρ γλῶττα διαπορθμεύει τοῖς ἔξω τὸν νοῦν. Κάλαμος δὲ γραμματέως ὀξυγράφου ὠνόμασται διὰ τὸ λέγειν τι καὶ εὐθέως γίνεσθαι. ὡς τὸ· λέγω, καθαρίσθητι, καὶ

εὐθέως

εὐθέως ἐκαθαρίσθη· νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι, καὶ εὐθέως ἠγέρθη. ἀλλὰ καὶ ὡς κάλαμος ὀξέως ἐγγράφει ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὸ βούλημα τοῦ πατρός. βούλημα δέ, φησὶν αὐτός, τοῦ πατρός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, μὴ ἀπολέσω ἐξ αὐτοῦ. ὀξὺς δὲ ὁ κάλαμος τοῦ πατρός. ὁ μὲν γὰρ Μωσέως νόμος διὰ τῶν κατὰ τὸ γράμμα κύκλων ἀμυδρῶς ἐδήλου τὰ χρήσιμα· ὁ δὲ κοινὸς Σωτὴρ συντόμως ἐδήλωσε τὸ θέλημα τοῦ πατρός. ἔστι γὰρ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος. καὶ λόγον φησὶ συντετμημένον ποιήσει Κύριος ἐν τῇ οἰκουμένῃ ὅλῃ.

ſtatim mundatus eſt: Juvenis, dico tibi, ſurge, & ſtatim exſurrexit. Qvanqvam etiam in cordibus noſtris velociter inſcribat voluntatem Patris. Voluntas autem Patris eſt, ut ipſemet ait, ut omne qvod dedit, nihil perdam ex eo. Velox vero eſt calamus Patris. Lex namqve Moſis per ductus literarum perobſcure ſignificavit ea *qvæ* ad utilitatem *hominum* faciunt, Salvator vero communis in compendio demonſtravit nobis voluntatem Patris: Eſt enim magni conſilii nuncius. Et Verbum, inqvit, abbreviatum faciet Dominus in univerſo orbe.

Et in ejusdem Pſalmi hæc verba: *Audi filia, & vide*, &c. Poſtqvam Baſilii & Chryſoſtomi explicationem, qvi totum hunc locum de Eccleſia intelligunt, præmiſit, ſubjicit.

Ἀθανάσιος δὲ ὁ πάνυ, καὶ τῇ ἁγίᾳ Θεοτόκῳ ἀνατίθησι τό· ἄκουσον θύγατερ, καὶ τό· αὐτός ἐστι Κύριός σου. ὥσπερ ὅμοιόν ἐστι τό (Sic) Χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. εἰρηκὼς γάρ φησιν ὁ Δαβὶδ Χριστὸν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, εὐθὺς καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γέννησιν δεδήλωκε, τὴν ἐκ παρθένου. καὶ ὁ μὲν Γαβριὴλ κεχαριτωμένην ἁπλῶς καλεῖ, ξένος ὢν αὐτῆς κατὰ τὴν γέννησιν· ὁ δὲ Δαβὶδ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ τυγχάνουσαν θυγατέρα προσφωνεῖ.

Athanaſius vero ille magnus, ad Sanctam qvoqve Dei genitricem refert, *qvod dicitur*, Audi Filia: & iſtud: Ipſe enim Dominus tuus. Cui ſimile eſt illud: Ave gratiam adepta, Dominus tecum. Nam poſtqvam dixit David, Chriſtum *eſſe* Verbum Dei, illico humanam qvoqve ejus ex virgine nativitatem expoſuit. Et Gabriel qvidem ſimpliciter Gratioſe dilectam appellat, eo qvod alienus ab ea eſſet qvoad genus: David vero filiam dicit, qvod eam ex ſemine ſuo eſſe *ſciret*.

At in inſcriptionem Pſalmi 46.

Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος. Κλῆσιν ἐθνῶν ὁ Ψαλμὸς σημαίνει, ᾀδόμενος ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, παραινούντων τοῖς ἔθνεσιν ἀνασκιρτᾷν διὰ πράξεων ἀγαθῶν ἐπὶ τῇ γενομένῃ νίκῃ κατὰ τῶν ἀλιτηρίων δαιμόνων. ἐπιγέγραπται δὲ ὑπὲρ τῶν υἱῶν Κορέ· οὐχ ὡς ὑπὲρ ἐκείνων πάντως γεγενημένης τῆς ᾠδῆς, ἀλλ' ὡς δι' αὐτῶν ὑπηρετεῖν τεταγμένων τῇ ἀναφορᾷ τῆς ᾠδῆς. ἔστι δὲ ὡς εἴρηται τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τὸ πρόσωπον, ὡς κεκελευσμένων πάντα μαθητεῦσαι τὰ ἔθνη. ἐπειδὴ δὲ πλείστων ὅσων αὐτοῖς καὶ μεγάλων ἀγαθῶν προμνήστρια γέγονεν ἡ πίστις· κέκληνται γὰρ δι' αὐτῆς εἰς υἱοθεσίαν Θεοῦ, εἰς μέθεξίν τε ἁγίου Πνεύματος, θείας τε φύσεως γεγόνασι κοινωνοί, τά τε ἐξ οὐρανοῦ χαρίσματα πεπλουτήκασι, καὶ τῆς τῶν ἁγίων ἐλπίδος συμμέτοχοι καθεστήκασι· ταύτητοι, καὶ μάλα εἰκότως πανηγυρίζειν αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν.

Athanaſius & Cyrillus. Præſignificat hic Pſalmus vocationem gentium, cum ex perſona ſanctorum Apoſtolorum canatur, qvi gentes cohortantur, ut per actiones bonas ac præclaras exultent ac triumphent de parta victoria de dæmonibus peſtilentiſſimis. Inſcriptus porro eſt, pro filiis Core: non qvod ipſorum cauſa compoſita hæc oda, ſed qvod per ipſos præcinebatur, utpote ad *laudes Deo* offerendas conſtitutos. Dicuntur autem iſta, ut jam præmiſſum, in perſona ſanctorum Apoſtolorum ut qvi juſſi erant docere omnes gentes. Qvia vero fides plurimorum & maximorum bonorum conciliatrix gentibus fuerat (per hanc enim vocati erant in adoptionem Dei, ac participationem Spiritus ſancti, divinæ qvoqve naturæ communionem ſortiti, ac opulenti redditi gratiis cœleſtibus, participes deniqve facti erant ſpei ſanctorum) idcirco igitur & qvidem non absqve ratione jubentur publicas feſtivitates peragere.

Digitized by Google

Et in ejuſdem Pſalmi verba iſta: *Subjecit populos nobis*, &c.

Divus vero Athanaſius, per Populos & Gentes intelligit ſatanam, & qvæ cum eo ſunt malignas poteſtates. De qvibus dixit Salvator: Ecce dedi vobis *poteſtatem* incedendi ſuper ſerpentibus & ſcorpionibus. Dæmonum namqve gentes ſubjecit pedibus Apoſtolorum.

Ὁ δὲ θεῖος Ἀθανάσιος, λαοὺς καὶ ἔθνη, τόν τε Σατανᾶν καὶ τὰς σὺν αὐτῷ πονηρὰς δυνάμεις εἶναί φησι. περὶ ὧν ἔλεγεν ὁ Σωτήρ· ἰδοὺ δέδωκα ὑμῖν πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων. τὰ γὰρ ἔθνη τῶν δαιμόνων ὑπέταξε τοῖς τῶν Ἀποστόλων ποσίν.

Item in prooemio Pſal. 47.

Athanaſius. Canitur igitur & hic Pſalmus ex perſona ſanctorum Apoſtolorum, enarrantium, qvas *paſſi ſunt* perſecutiones propter prædicationem *Evangelii*, & victorias qvas in perſecutionibus retulerunt. Inſcribitur autem Oda Pſalmi, eo qvod Ethica Philoſophia cum Theoretica in eo conjuncta ſit.

Ἀθανάσιος. ᾄδεται μέν τοι καὶ οὗτος ὁ ψαλμὸς ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, διηγουμένων τοὺς διὰ τὸ κήρυγμα διωγμοὺς, καὶ τὰς νίκας τὰς ἐπὶ τούτοις γενομένας· ᾠδὴ δὲ ψαλμοῦ ἐπιγέγραπται, ὡς τῆς ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν θεωρητικὴν συνδραμούσης.

Et in verba ejus: *Qvia ecce Reges terræ congregati ſunt*, &c.

At ſecundum Magnum Athanaſium, ſignificatur hic bellum, qvia ob prædicationem *Evangelii* contra Apoſtolos geſtum eſt, tam a viſibilibus Gentium Regibus, qvam ab inviſibilibus dæmonibus, qvi olim *gentibus* dominabantur. Qvi & conturbati ſunt ac mente moti, ubi videbant Deum ſanctis ſuis auxiliari. Inſigne enim robur ſervantis eos in admirationem & ſtuporem abripuit. Deinde etiam territi ſunt, ut qvi bellum Deo intuliſſent, ac in ſummis eſſent doloribus. Qvod vero deinceps ſubjicitur, ſcias, Naves Tharſis dici qvæ divitias Salomoni afferebant, qvemadmodum in hiſtoria Regum cognovimus. Qvare etiam hic per contritas naves Tharſis, ſignificavit exterminationem opum & potentiæ Regum prædictorum. Spiritum vero violentum, ſumes pro potentiis intellectualibus, per qvas Apoſtolorum hoſtes debellavit.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ὁ κατὰ τῶν Ἀποστόλων διὰ τὸ κήρυγμα γενόμενος πόλεμος ὑπό τε τῶν αἰσθητῶν βασιλέων τῶν ἐθνῶν, καὶ μὴν καὶ τῶν ἀοράτων δαιμόνων τῶν πάλαι βασιλευόντων, ἐνταῦθα σημαίνεται. οἳ καὶ καταπλαγέντες καὶ ἐξέστησαν, τὴν γενομένην βοήθειαν παρὰ τοῦ Θεοῦ τοῖς ἁγίοις θεωροῦντες. ἡ γὰρ ὑπερβολὴ τῆς ἰσχύος τοῦ σώζοντος, τὸ θαῦμα αὐτοῖς καὶ τὴν κατάπληξιν εἴργασαι. εἶτα ἐταράχθησαν, ὡς δὴ Θεοῦ καταστάντες πολέμιοι, καὶ ἦσαν ὡς ἐν ὠδῖσιν. τό γε μὴν ἑξῆς εἰρημένον ἐπιστήσας νοήσεις· ὡς νῆες Θαρσεῖς ἔλεγον τὸ πλοῦτον φέρουσαι μέγαν τῷ Σολομῶντι. καθάπερ ἐν τῇ τῶν Βασιλειῶν ἔγνωκαμεν ἱστορίᾳ. διὸ καὶ νῦν διὰ τῶν συντριβομένων πλοίων Θαρσεῖς, τὴν ἀπώλειαν τοῦ πλούτου καὶ τῆς δυναστείας τῶν προλεχθέντων ἐδήλωσε βασιλέων. πνεῦμα δὲ βίαιον, νοήσεις τὰς δυνάμεις τὰς νοητὰς, δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς τῶν Ἀποστόλων κατεπολέμησε.

Item in illa verba: *Propter judicia mea Domine.*

Athanaſii. Qvia, *inqvit*, dijudicaſti litem gentium, ejeciſti dæmonem ipſas, impugnantem. Qvod ſi ita vis, Mons Sion *ſunt*, qvibus doctrina divina concredita eſt: filiæ vero Judææ, Eccleſiæ qvæ per orbem terrarum diſperſæ ſunt, ab Apoſtolis, qvi genus ex Judæis ducebant, compactæ. Jubet vero etiam prædicatores *verbi* gaudere propter juſta Dei judicia, qvæ exercens orbis ſalutem operatus eſt.

Ἀθανασίου. Ὅτι κρίνας τὴν δίκην τῶν ἐθνῶν, ἐξήλασας τὸν κατ' αὐτῶν πολέμιον δαίμονα. εἰ δὲ βούλει, ὄρος Σιὼν, οἱ τὸ ὕψος τῆς θεολογίας πεπιστευμένοι. θυγατέρες δὲ τῆς Ἰουδαίας, αἱ κατὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαι, ὡς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων παγεῖσαι, οἳ τὸ γένος ἐξ Ἰουδαίων κατῆγον. παρεγγυᾷ δὲ καὶ τοῖς κηρύττουσιν εὐφραίνεσθαι ἕνεκα τῶν δικαίων τοῦ Θεοῦ κριμάτων. οἷς χρησάμενος, τὴν τῆς οἰκουμένης σωτηρίαν ἐπραγματεύσατο.

Digitized by Google

Item in Pſal. 49. illa verba, *Ex Sion ſpecies decoris ejus*, &c.

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἐκ τῆς ἄνω Σιὼν ὁ Κύριος τὴν δευτέραν παρουσίαν ποιήσεται, τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἔνδοξον, ἣν καὶ εὐπρέπειαν ὡραιότητος κέκληκεν.

At ſecundum Magnum Athanaſium, præſentiam ſuam manifeſtabit Dominus, ex ſuperna Sione, illuſtrem *inqvam* illam & glorioſam, qvam etiam *idcirco* ſpeciem decoris appellavit.

In Pſal. 50. verba: *Cor purum crea in me Deus.*

Κατὰ δὲ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, πνεῦμα τὸν νοῦν ἐκάλεσεν· εὐθὲς δὲ αὐτοῦ τὸ ἑδραῖον. ὡσανεὶ λέγοι· ἀσφάλισαί μου τὸν νοῦν, τοῦ μηκέτι εὔκολον εἶναι καταπίπτειν εἰς ἁμαρτίαν.

Secundum autem Magnum illum Athanaſium, Spiritum appellavit ipſam mentem: rectitudinem vero pro firmitudine ejus dixit: qvaſi dixiſſet: Confirma animam meam, ut neqvaqvam proclivis ſim deinceps ad prolabendum in peccata.

In Pſal. 60. illa verba: *A finibus terræ clamavi ad te*, &c.

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου. Ἀκηδιᾷ δὲ ἀληθῶς καὶ ἀδημονεῖ πᾶς θεοφιλὴς τῷ θνητῷ ἐνδιατρίβων βίῳ· ἀδημονεῖ δὲ καὶ διὰ φιλανθρωπίαν, τὸ πλῆθος τῶν ἀπολλυμένων θεωρῶν. ἐπειδὴ οὖν καὶ Δαβὶδ εἰς τὴν κατὰ (Sic) δυναστείαν καὶ τυραννίδα τῶν δαιμόνων θεωρῶν, ἀκηδίας πεπλήρωτο, τούτου χάριν ἱκετεύει, ὅπως ἐπιφανεὶς ὁ Κύριος, τῆς τῶν βιαζομένων ἡμᾶς ἐξέληται χειρός. τὸ δὲ, ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς, σημαίνει, τὸ ὥσπερ ἐξ πάσης αὐτὸν τῆς οἰκουμένης ποιούμενον τὰς λιτὰς, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων οὐσίας πολὺ παριστῶντα, κατὰ τὸ ἐν τῷ Ἐκκλησιαστῇ ὁ Θεὸς ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω, καὶ σὺ ἐν τῇ γῇ κάτω. τοῦ μέν τοι Συμμάχου σαφέστερον εἰπόντος, ἐν τῷ ἀδημονεῖν, ἐναργέστερον καὶ ἐμφαντικώτερον εἶπον οἱ Ἑβδομήκοντα, ἐν τῷ ἀκηδιάσαι. Ἀδημονεῖν γὰρ καὶ ἐπὶ τοῖς μικροῖς λέγεται· ἀκηδιᾶν δὲ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις πάντως, ὅταν διὰ τὸ πλῆθος τῶν κακῶν λοιπὸν τῶν ἐν μέσῳ τις περιλαμβάνεται, ἀπαγορεύῃ πρὸς αὐτὰ καὶ οἷον ἀπογινώσκει, ῥίψας τοῦ νοὸς βουλεύματα, ὡς μηκέτι φέρειν οἷός τε ὤν.

Athanaſii & Euſebii. Anxius eſt & dolet omnis amans, dum agit in hac vita: dolet vero etiam ob benevolentiam, videns tantam *hominum* multitudinem perire. Qvia igitur etiam David, cum reſpiceret ad potentiam ac tyrannidem dæmonum, anxietate corripiebatur, idcirco ſupplicat Deo, ut Dominus *in carne* ſe manifeſtans, nos de manibus torqventium eruat. Illud vero, *de finibus terræ*, ſignificat ipſum pro univerſo terrarum orbe preces fundere. Neqve hoc tantum, ſed & medium qvid-dam inter Dei ac hominum ſubſtantiam conſtituere, ſecundum illud Eccleſiaſtes: Deus in cœlo ſurſum eſt: & tu in terra infra. Et Symmachus qvidem ſic clare *hunc locum* reddidit, Cum dolerem, ſignificantius vero & apertius Septuaginta: Dum anxius eſſem. Dolor enim etiam de minutis malis dicitur: anxietas vero de magnis tantummodo, qvando multitudine malorum circumventus qvis, animum deſpondet ac qvaſi deſperat, abjecto omni animi conſilio, ut qvi *malo* ferendo non ſit ſufficiens.

Et in verſ. ſeqventem: *In petra exaltaſti me.*

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν κρείττους γεγόναμεν τῶν ἐπηρεαζόντων δαιμόνων διὰ Χριστοῦ, ὃς Πέτρα τῷ μακαρίῳ κατωνόμασται Παύλῳ. καὶ ἵνα τὸν νοῦν ἅπαντα τῆς ψαλμῳδίας εἴπω, εὐχαριστίαν ὁ λόγος περιέχει. ταῦτα γάρ μοί φησιν ὑπῆρξαν ὅσα προείρηκα, ἐπειδὴ σὺ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐπῆρας με, καὶ ὕψωσας ἐν τῇ παρὰ σοὶ πέτρᾳ, ἥτις ἐστὶν ὁ σὸς λόγος· ἡ πέτρα γὰρ ἦν ὁ Χριστός. ἐπεὶ τοίνυν τῷ λόγῳ σου ὕψωσάς με καὶ μετέωρον ἐποίησας, ὡς μηκέτι κατοικεῖν τὰ μέσα τῆς γῆς,

Athanaſius. Secundum intellectum vero, *ſive ſenſum ſpiritualem*, victoriam reportavimus de dæmonibus, qvi contra nos inſurgebant, per Chriſtum, qvi a D. Paulo petra appellatur. Et ut Pſalmi hujus ſenſum univerſum exponam, continet is gratiarum actionem. Iſta enim omnia, inqvit, qvæ enumeravi, acciderunt mihi, qvoniam tu o Deus exaltaſti me, & extuliſti me in petram, qvæ apud te eſt, qvæ verbum tuum eſt: Chriſtus enim erat petra illa. Qvia igitur verbo tuo me exaltaſti, atqve ita ſublimem feciſti, ut non ampl[illegible] in medio terræ,

ſed in extremis ejus habitem: inſuper etiam qvia deduxiſti me, ut jam propinqvus tibi factus ſim: & qvia ſpes qvoqve mea factus es, qva confidens non confundar: qvia deniqve cum hoſtes multi me impeterent ac qværerent animam meam, tu ſolus contra omnes ſufficiebas, factus mihi turris fortitudinis: hæc inqvam omnia cum *a te* conſecutus ſim, merito tibi hymnos offero, ut qvi mihi omnium bonorum autor fuiſti.

ἀλλ' ἐν ἄκροις αὐτῆς γενέσθαι. ἤδη δὲ καὶ ὡδήγησάς με, ὥστε πλησίον σου φθάσαι, γέγονάς τε ἐλπίς μου, δι' ἣν ἐλπίδα οὐ καταισχυνθήσομαι· ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἐπικειμένων νῦν τῶν ἐχθρῶν, τῶν ζητούντων τὴν ψυχήν μου, ἀντὶ πάντων ἤρκεσάς μοι μόνος, πύργος ἰσχύος μοι γενόμενος, εἰκότως τούτων ἁπάντων τυχὼν, σὺ (*forte* σοὶ) τοὺς ὕμνους ἀναπέμπω, ὡς ἁπάντων μοι τῶν ἀγαθῶν γενομένῳ αἰτίῳ.

Et in verſum ſeqventem: *Deduxiſti me*, &c.

Athanaſii & Cyrilli. Qvia vero viæ ducum proprium eſt demonſtrare, qvænam via tuta ſit, qvæ vero periculoſa & pernicioſa: etiam hoc Chriſtus feciſſe comperitur, dum ait: Ego ſum via & oſtium. Illud vero, Turris fortitudinis, idem eſt ac ſi dixiſſet, Murus ac tutamen mihi factus es, ut nihil mihi accidat, cum elevant ſe *contra me* inimici. Chriſtus namqve turris eſt ſtabilis atqve inconcuſſa.

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Ἐπεὶ δὲ τῶν ὁδηγούντων ἴδιον, τὸ δεικνύειν, ποία μὲν ἀσφαλὴς ὁδὸς, ποία δὲ σφαλερὰ καὶ βλαβερὰ μαρτύρεσθαι, καὶ τοῦτο Χριστὸς πεποιηκὼς εὑρίσκεται, ἐν τῷ λέγειν· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα. τὸ δὲ, πύργος ἰσχύος, ὅμοιον ὡσεὶ λέγοι, τεῖχος καὶ ἀσφάλεια γέγονας, εἰς τὸ μηδὲν παθεῖν ἐπηρεαζόντων τῶν ἐχθρῶν. πύργος γὰρ ἑδραῖος ἀκατάσειστος ὁ Χριστός.

Et in ſeqventia: *Habitabo in tabernaculo tuo*, &c.

Athanaſius, Cyrillus. Ad ſenſum vero, ex bonis qvæ jam a Deo acceperat, ſpem ſibi facit etiam de futuris, qvod nimirum receptus in ſuperna tabernacula, ſemper ſub Dei erit protectione. Qvemadmodum enim, qvi feſtum aliqvod acturi ſunt, eo jam præ foribus exiſtente, jucunditate ac lætitia qvadam perfunduntur, & qvod nondum præſens qvaſi præſens intuentur: ſic etiam ſancti, cum bonas ſpes habeant de futura vita, lætantur de ipſa. Alas vero appellant providentiæ divinæ poteſtatem: a qva tectus *omnis* Dei amans nunqvam ex tabernaculo Dei excedit, ſed in æternum in ipſa permanet.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος. Πρὸς δὲ νοῦν, ἀφ' ὧν ἤδη εἴληφεν ἀγαθῶν, καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἐλπίζει. ὅτι δὴ εἰς τὰς ἄνω σκηνὰς γεγονὼς, ὑπὸ τὴν αὐτοῦ διὰ παντὸς γενήσεται σκέπην. ὥσπερ γὰρ οἱ μέλλοντες ἐπιτελεῖν ἑορτὴν, ἐγγύς τε καὶ ἐπὶ θύραις ἔχοντες αὐτὴν προσαναπίμπλανται θυμηδίας, καὶ τὴν οὔπω παροῦσαν ὡς ἤδη παροῦσαν ὁρῶσιν· οὕτω καὶ οἱ ἅγιοι χρηστὰς ἔχοντες ἐλπίδας, ἐπὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ, χαίρουσιν ἐπ' αὐτῇ. πτέρυγας δὲ καλεῖ τὰς τοῦ Θεοῦ προνοητικὰς δυνάμεις, ὑφ' ἃς σκέπεται ὁ θεοφιλὴς, μηδέ ποτε τῆς σκηνῆς ἀναχωρῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δι' αἰῶνος ἐν αὐτῇ κατοικῶν.

Et adhuc in verba: *Dediſti hæreditatem timentibus nomen tuum*, &c.

Euſebii & Athanaſii. Sciendum porro, eſſe in his verbis obſcuram ſignificationem veræ illius hæreditatis. Ea vero eſt vita æterna. Sed cum iſta demum in futuro ſeculo danda ſit, qvomodo ergo ait *David*, Dediſti? *Ideo nimirum*, qvia licet ea *recipienda* expectetur poſt reſurrectionem: data tamen eſt, qvia jam olim parata eſt iis *qvi* ſuo tempore eam ſunt adepturi. Obſerva autem, etiam timentibus Deum datam eſſe hæreditatem. Si itaqve his qvi longe inferiores ſunt *ea data* eſt: multo *ergo* magis iis qvi longe altius conſcenderunt, hoc eſt, Diligentibus Deum.

Εὐσεβίου καὶ Ἀθανασίου. Ἰστέον μέντοι, ὅτι ταῦτα αἴνιγμα ἔχει καὶ τῆς ἀληθοῦς κληρονομίας. αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή. ἀλλὰ μὴν αὕτη ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι δοθήσεται· πῶς οὖν εἶπε, δέδωκας; ὅτι εἰ καὶ προσδοκᾶται μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἀλλά γε τῷ ἤδη ἀπηρτίσθαι, δέδοται τοῖς αὐτὴν κατὰ καιρὸν τὸν δέοντα ληψομένοις. ὅρα δὲ ὅτι καὶ τοῖς φοβουμένοις τὸν Θεὸν, δέδοται ἡ κληρονομία. εἰ οὖν αὐτοῖς ὑποδεεστέροις οὖσι, πολλῷ πλέον τοῖς ὑπεραναβεβηκόσιν, ἤγουν ἀγαπῶσι τὸν Θεόν.

Digitized by Google

ἀορίστως δὲ εἰπὼν, τοῖς φοβουμένοις, καὶ οὐ προσθεὶς, Ἰουδαίοις ἢ Ἕλλησιν, ἥπλωσε τὴν χάριν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους· μάλιστα δὲ τοὺς ἐξ ἐθνῶν προσιόντας, φοβουμένους τὸν Κύριον, εἴωθεν ἀποκαλεῖν ὁ λόγος. ποία δὲ ἡ κληρονομία, ἀλλ' ἢ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν; ἣν ἐν τοῖς μακαρισμοῖς εἴρηκεν ὁ Σωτήρ.

Qvod vero indefinite dixit, Timentibus, nec addidit, Judæis aut Gentibus, *eo ipſo* expandit gratiam ſuam ſuper univerſos homines. Cum primis autem, Timentes Deum ſolet appellare ſcriptura, qvi ex gentibus accedunt. Qvæ vero alia hæreditas eſt, qvam regnum cœlorum? qvod etiam in beatitudinibus celebravit Salvator.

Et in ſeqventia: *Diem ſupra diem Regis appones*, &c.

Εὐσεβίου, Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Πρὸς δὲ νοῦν σημαίνει ὁ λόγος, ὡς καὶ τοῦτο μέρος κληρονομίας ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωή. τοῦτο γάρ ἐστι τὸ ἡμέρας ἡμερῶν τοῖς ἔτεσι τοῦ βασιλέως προστεθῆναι. σημαίνει γὰρ διὰ τῶν ἡμερῶν χρόνους τινὰς καὶ αἰῶνας. μὴ ὑπολάβῃς δὲ, ὅτι περὶ ἑνός τινος βασιλέως τὰ τοιάδε φησίν· ἴσθι δὲ μᾶλλον, ὅτι περὶ παντὸς τοῦ κεκλημένου εἰς βασιλείαν οὐρανῶν. ὃν καὶ διαμένειν φησὶν εἰς τὸν αἰῶνα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. οἱ γὰρ σύμμορφοι γενόμενοι τῶν παθημάτων αὐτοῦ, καὶ συμβασιλεύσουσιν αὐτῷ διηνεκῶς. προειπὼν μέν τι ὁ προφήτης· ὅτι σὺ ὁ Θεὸς εἰσήκουσας τῶν εὐχῶν μου, καθ' ὑπερβατὸν συνῆψε τό· ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας τοῦ βασιλέως προσθήσεις. ἤκουσας γάρ φησι τῶν εὐχῶν μου· ἡμέρας ἐφ' ἡμέρας προσέθηκας. διὰ μέσου δὲ ἐνεβλήθη ἡ περὶ τῶν φοβουμένων τὸ ὄνομα Κυρίου μνήμη. ἐπειδὴ καὶ αὐτοῖς ἐπήγγελται τὴν κληρονομίαν ἡ προφητεία. ἣν δὲ ἡ αἰώνιος ζωή.

Euſebii, Athanaſii, Cyrilli. Senſus vero *ſpiritualis* eſt: Indicant hæc verba, qvod etiam hæc portio hæreditatis vita æterna ſit. Hoc enim eſt, Annis regis adjicere dies dierum. Denotant namqve dies tempora qvædam & ſecula. Cave vero ne exiſtimes hæc talia de uno aliqvo rege dici: qvin potius ſcito hæc de omnibus, qvi in regnum Dei vocantur *accipienda eſſe*: qvos utiqve etiam permanſuros ait in æternum in conſpectu Dei. Qvi enim conformes redditi ſunt paſſionibus ejus, ii conregnabunt qvoqve ipſi in perpetuum. Qvia igitur Propheta præmiſit, Qvia tu o Deus meus exaudiſti preces meas, adjecit per qvendam verborum trajectum illud, Dies ad dies Regis adjicies. Nam, inqvit, qvia exaudiſti preces meas, *ideo* addidiſti dies ſupra dies. Interpoſita vero eſt inter hæc mentio Timentium nomen Domini, qvia etiam iſtis a Propheta promiſſa eſt hæreditas. Hæc vero eſt vita æterna.

Et adhuc in ſeqventem verſum: *Permanebit in ſeculum*, &c.

Ἀθανάσιος. Ἐξ ἀναστροφῆς δὲ ὁ λόγος, ἵνα ᾖ τοιοῦτος, εἴ τις ἐκζητήσει τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ τὴν ἀλήθειαν, οὗτος ἐν τοῖς ἀτελευτήτοις αἰῶσι διαμενεῖ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. τοῦτο δὲ σαφέστερον ὁ Σύμμαχος ἡρμήνευσεν· ἔλεος καὶ ἀλήθεια διατηρήσουσιν αὐτόν. ταῦτα γὰρ τῆς ἀθανασίας αὐτῷ ἔσται αἴτια, τὸ τοῦ Θεοῦ ἔλεος καὶ ἡ ἀλήθεια. κατὰ δὲ τοὺς Ἑβδομήκοντα· τίς φησιν ἱκανὸς τὸν κεκρυμμένον καὶ δίκαιον τοῦ Θεοῦ ἔλεον καταμαθεῖν ἀκριβῶς· τὰ γὰρ κρίματα αὐτοῦ ἄβυσσος πολλή.

Athanaſius. Inverſa eſt oratio: talis *enim* eſſe debet: Qvicunqve exqviſiverit miſericordiam ejus & veritatem, is permanebit in conſpectu Dei in ſecula nunqvam terminanda. Hoc porro magis perſpicue expreſſit Symmachus, *ſic*: Miſericordia & veritas cuſtodient ipſum. Hæ enim cauſæ ſunt, *qvod* ipſe immortalitatem *conſeqvitur*, Dei *inqvam* miſericordia & veritas. At ſecundum Septuaginta *hic eſt ſenſus*: Qvis poteſt accurate cognoſcere occultam & juſtam Dei miſericordiam? Judicia enim ejus abyſſus multa.

Item in inſcriptionem Pſal. 63.

Ἀθανάσιος. Τοῦτον ᾄδει τὸν Ψαλμὸν ἐκ προσώπου τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, διωκομένων ἀ-

Athanaſius. Hunc Pſalmum canit David ex perſona ſanctorum Apoſtolorum,

qvi orant ut liberentur ab hoſtibus prædicationis Evangelicæ, ac prudenter exponunt inſidias ſibi a principibus Judæorum factas, & qvanta ipſi ſubierint *pericula* propter pietatem & fidem in Chriſtum.

παλλαγῆναι τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, διηγουμένων τε σοφῶς τὰ κατασκευασθέντα αὐτοῖς παρὰ τῶν ἡγουμένων τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων, ἅτε ὑπομεμενήκασιν αὐτοὶ τῆς εἰς Χριστὸν εὐσεβείας ἕνεκεν.

Et in verba verſ. primi: *Exaudi Deus*, &c.

Athanaſius. Suſcipe, inqvit, o Domine, ſupplices meas preces, ac ſana mentem meam, ne metuat inſultus impugnantium me. *Huic* ſimile eſt illud: Et nunc Domine, intuere minas eorum, & da ſervis tuis, ut cum fiducia loqvantur verbum tuum.

Ἀθανάσιος. Δέξαι μου, φησὶν, δέσποτα τὴν ἱκετείαν, καὶ ῥῶσόν μου τὴν διάνοιαν, ὥστε μὴ δεδιέναι τῶν πολεμίων τὰς προσβολάς. ὅμοιον τό· καὶ νῦν Κύριε, ἔπιδε ἐπὶ τὰς ἀπειλὰς αὐτῶν, καὶ δὸς τοῖς δούλοις σου μετὰ παῤῥησίας λαλεῖν τὸν λόγον σου.

Item in illa verba: *Qvi acuerunt ſicut rompbaam*, &c.

Athanaſius. Senſu vero ſecretiore dicuntur hæc in Judæorum *Principes*: eo qvod blaſphemias in Jeſum jacientes, dicerent Apoſtolis: Nonne denunciatione mandavimus vobis, ne cui loqveremini de nomine iſto? Verba itaqve calumnioſa, appellavit romphæam acutam, ut innuat & ipſa acuta eſſe & facile perimere. Lingvam vero ſycophantæ comparavit ſagittæ, eo qvod etiam longe abſentes lædat. Maledicus enim & ſycophanta nulli, nec præſenti, nec abſenti parcunt.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν, ταῦτά φησι διὰ τοὺς βλασφημοῦντας αὐτῶν τὸν Ἰησοῦν λέγειν τοῖς Ἀποστόλοις· οὐ παραγγελίᾳ παρηγγείλαμεν ὑμῖν, μηδενὶ λαλεῖν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τούτῳ; τοὺς μέντοι λόγους τῆς διαβολῆς ῥομφαίαν ἠκονημένην ὠνόμασε, ἵνα δείξῃ τὸ ὀξύτερον πρὸς ἀναίρεσιν· καὶ τόξῳ τὴν γλῶσσαν τοῦ συκοφάντου παρείκασεν, ὅτι καὶ τοὺς πόῤῥω βλάπτει. οὐδενὸς γὰρ οὔτε παρόντος οὔτε ἀπόντος ὁ λοίδορος καὶ συκοφάντης φείδεται.

Item in illa Pſalm. ejuſdem: *Conturbati ſunt omnes qvi vid.* &c.

Athanaſius. Qvotqvot vident, inqvit, tales *viros* tantis excidere auſis & a propoſito aberrare, conturbantur ac corripiuntur metu, & divinam mirantur providentiam. Dum enim divinam protectionem apud ſe conſiderant, terrentur horrore divini judicii, ac intelligunt omnes, Deum fuiſſe, qvi dolos & inſidias eorum irritas fecit, eo qvod qvæ contra me *inierant conſilia* vana demonſtrata ſunt. Adeo ut jam omnes pronuncient, Tuum fuiſſe o Domine, hoc opus, tibiqve cuncta adſcribant. Qvis enim non metuat, ubi videt Dei animadverſionem in impios, & ultionem pro injuſte actis relatam?

Ἀθανάσιος. Οἱ θεωροῦντες, φησὶ, τοὺς τοιούτους καὶ τοσούτους τῶν ἐγχειρημάτων διαμαρτόντας καὶ ἀστοχήσαντας, θορύβου καὶ δέους ἐπλήσθησαν, καὶ τὴν θείαν ἐθαύμασαν πρόνοιαν. ἐν περινοίᾳ γὰρ τῆς τοῦ Θεοῦ κηδεμονίας γενόμενοι, τὸ θεῖον κριτήριον ἔδεισαν, καὶ πάντες συνῆκαν, ὅτι παρὰ Θεοῦ κατεργάζεται τὶ τῶν αὐτῶν δολιότητος ἄπρακτον, ὅτι τὰ κατ᾽ ἐμοῦ μάταια ἠλέγχθη. ὡς πάντας ἀπαγγέλλειν, ὅτι σὸν, ὦ δέσποτα, ἔργον τοῦτο, καὶ σοὶ τὰ γενόμενα ἐπιγράφουσι. τίς γὰρ οὐκ ἂν φοβηθείη, ἐπισκοπὴν ἐκ Θεοῦ ὁρῶν γινομένην κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ ἐκδίκησιν ὑπὲρ τῶν ἀδικουμένων;

Item in titulum Pſal. 64. præmiſſa Theodoreti ſententia.

Athanaſius. Conjuncta porro eſt cum harum rerum prædicatione etiam prophetia de ſalute gentium. David namqve introducit hic eos qvi gentibus in Chriſtum crediderunt. *qvaſi* contradicentes ſapientibus hujus ſeculi, ac orantes prioris impietatis dimiſſionem.

Ἀθανάσιος. Ἀναμέμικται δὲ τῇ περὶ τούτων προῤῥήσει καὶ τῆς τῶν ἐθνῶν σωτηρίας ἡ προφητεία. εἰσάγει γὰρ ὁ Δαβὶδ ἐνταῦθα τοὺς ἐξ ἐθνῶν πιστεύσαντας εἰς Χριστὸν, καταβοῶντας τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος τούτου. αἰτοῦντάς τε τῆς προτέρας ἀσεβείας ἄφεσιν·

Digitized by Google

ἔπι τε εὐχὴν ἀναπέμπει ὑπὲρ αὐτῶν, ὄντων μὲν πάλαι ἀκάρπων, γενομένων δὲ εὐφόρων διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. εἴρηται δὲ πρότερον, ὡς πρᾶξιν μὲν ὁ ψαλμὸς, θεωρίαν δὲ ἡ ᾠδὴ δηλοῖ. ὅταν οὖν δι' ἀμφοτέρων ᾖ τὸ ἀγαθὸν κατορθούμενον, τῆς Ἠθικῆς φιλοσοφίας πρὸς τὴν Θεωρητικὴν συνδραμούσης, ψαλμὸς ᾠδῆς γίνεται. ὁ θεωρητικὸς γὰρ ἅμα τῷ πρακτικῷ κατορθούμενος βίος, ἄνδρα τέλειον ἀποδείκνυσι,

Orat deinde etiam pro iis, ut qvi olim ſteriles & infructuoſi erant, nunc vero fertiles facti ſunt per fidem in Chriſtum. Dictum vero eſt jam ante, qvod Pſalmus praxin, oda vero theoriam denotet. Qvando igitur per utrumqve iſtorum res aliqva præclare geſta eſt, Ethica *ſcilicet* Philoſophia cum Theoretica concurrente, Pſalmus odæ exiſtit. Vita enim contemplativa praxi moderata & correcta, reddit perfectum hominem.

In ejusdem Pſalmi verba, *Beatus qvem elegiſti*, &c.

Poſtqvam ex Theodoreto ſenſum literalem expoſuit ſubjicit. Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν, αἰνίττεται τὸν λαὸν τὸν νέον, τὸν ἐξ ἐθνῶν ἐκλεγμένον τῷ Χριστῷ εἰς κληρονομίαν. αὐλὰς δὲ τὰς κατὰ χώραν Ἐκκλησίας ὑποληπτέον. ἑτέρως δὲ καὶ τὸν τελειωθέντα ἐν ἀρεταῖς, τοῦτον καὶ ὁ προφήτης μακαρίζει. ἐκλέγεται μὲν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν ἀγωνίζεσθαι καὶ δραμεῖν ἐπιτήδειον· τὸν δὲ ἤδη νενικηκότα, καὶ καλῷ τέλει τὴν ζωὴν περικλείσαντα, εἰς οὐρανὸν προσλαμβάνεται, ἔνθα καὶ σκηνὴν αὐτῷ ταῖς ἰδίαις αὐλαῖς ἀποκληροῖ· περὶ ὧν εἴρηται· πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ πατρί. ὥστε τελειότερον τοῦ ἐκλεγῆναι τὸ προσληφθῆναι παρὰ τοῦ ἐκλεξαμένου. ὅταν γὰρ ὁ ἐκλεγεὶς πάντα κατὰ βούλησιν Θεοῦ πράξει, τότε μετὰ δόξης εἰς τὰς ἐπαγγελίας προσλαμβάνεται, καὶ μετοικισθεὶς τοῦ περὶ γῆν τόπου, ἐκεῖ κατασκηνοῖ, ἐν ταῖς αὐλαῖς τοῦ ἐκλεξαμένου. ὧν ἐντεῦθεν ἐπιπόθον τις ἔχων, εἶπεν· ἐκλείπει ἡ ψυχή μου εἰς τὰς αὐλὰς τοῦ Κυρίου. ὥστε τὰς λέξεις ταύτας· φημὶ δὴ τό, Μακάριος, ὃν ἐξελέξω καὶ προσελάβου· εἰκότως προφέρουσιν οἱ τοὺς ἀπαλλαγέντας τοῦ βίου ζηλοῦντες, καὶ μακαρίζοντες.

Athanaſius. Intellectualiter vero ſubinnuit *David*, populum illum novum, qvi Chriſto in ſortem hæreditatis ex gentibus electus eſt. Aulas vero intelligere debemus Eccleſias per univerſas regiones diſperſas. Alias vero beatum etiam prædicat hic Propheta eum, qvi virtutibus eſt conſummatus: Deus enim eum eligit, qvi ad certandum & curſu contendendum eſt idoneus. Qvi vero victoriam jam reportavit, præclaroqve fine vitam concluſit, hunc adſumit *ad ſe* in cœlum, ubi etiam ipſi tabernaculum tribuit, *in* propriis *ſibi* aulis, de qvibus dictum eſt: Multæ *ſunt* manſiones apud Patrem. ut ita perfectius qviddam ſit aſſumi ab eligente qvam eligi. Nam ubi qvi electus eſt omnia ſecundum Dei voluntatem peregerit, tunc demum cum gloria in promiſſa *bona* aſſumitur, & domicilio ejus de terrenis locis translato, illic tabernaculum figit, in palatiis, inqvam, eligentis ſe. Qvorum deſiderio qvidam illic adhuc conſtitutus cum teneretur, inqviebat: Anima mea deficit in atria Domini. Verba ergo hæc: Beatus qvem elegiſti & aſſumſiſti, merito protulerint, qvi *præſenti* vita abſtractos imitantur, ac beatos prædicant.

Et in verſum ſeqventem,

Præmiſſa rurſum literali explicatione ex Theodoreto, ſeqvitur. Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν· ἀγαθὰ τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ τὰ τοῦ πνεύματος διάφορα χαρίσματα. οἶκον δὲ Θεοῦ τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Παῦλος καλεῖ. ἐν δὲ τούτῳ, θαυμαστῶς ἐπιτελεῖται ἡ ἀρετή, καλουμένη δικαιοσύνη. ὁ τοίνυν πιστεύων καὶ ἔργων ἀγαθῶν πληρωθεὶς, ἔχει τὸν Κύριον ἐν ἑαυτῷ. εἴρηται

Athanaſius. Intellectu vero ſpirituali, Bona domus Dei, *dicuntur*, diverſa Spiritus ſancti dona. Domum autem Dei vocat Paulus ipſam Eccleſiam. In hac vero *domo* mirabiliter perficitur virtus illa, qvæ appellatur juſtitia. Qvi igitur credit, ac bonis operibus abundat, is habet Dominum in ſeipſo. Dictum namqve eſt *alibi*,

qvod Chriſtus habitet in homine interiore per fidem: & qvod venturus ſit ad eum, qvi ſermonem ejus ſervat, ac manſionem apud ipſum facturus. Atqve ita fit hic talis domus *Dei*: (ſecundum illud: Neſcitis vos eſſe domum Dei?) qvi etiam mirabiliter operatur juſtitiam, illam inqvam qvæ per fidem exiſtit. Sanctus igitur eſt, qvia purus: mirabilis vero propter juſtitiam.

γὰρ διὰ τῆς πίστεως κατοικεῖν τὸν Χριστὸν εἰς τὸν ἔσω ἄνθρωπον. καὶ πρὸς τὸν τηροῦντα τὸν λόγον αὐτοῦ μετὰ τοῦ πατρὸς ἐρχόμενος μονὴν ποιεῖται, καὶ γίνεται ὁ τοιοῦτος ναὸς, κατὰ τό· οὐκ οἴδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε; ὃς καὶ δικαιοσύνην θαυμαστῶς κατορθοῖ, τὴν διὰ πίστεως συνισταμένην. ἅγιος μὲν τοί ἐστιν, ὡς καθαρός· θαυμαστὸς δὲ ἐπὶ τῇ δικαιοσύνῃ.

Et in ejuſdem Pſalmi verba: *Qvi præparat montes*, &c.

Athanaſius. Ad mentem vero: Tu, inqvit, es, qvi montes, hoc eſt adverſarias poteſtates, præparas ad ſupplicia: (Iſtis enim præparata eſt abyſſus) & hoc facies, qvia potens es.

Similiter præmiſſa Theodoreti ſententia, ſubjecto Athanaſii nomine ait. Πρὸς δὲ διάνοιαν· σὺ, φησὶν, εἶ ὁ τὰ ὄρη ἤγουν τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις ἑτοιμάζων εἰς τιμωρίαν. ἡτοίμασται γὰρ αὐταῖς ἡ ἄβυσσος. τοῦτο δὲ ποιήσεις δυνατὸς ὤν.

Et in verſum ſeqventem Theodoreti explicationi hæc ſubjicit.

Athanaſii & Cyrilli. Intellectu vero *ſecretiore dicitur*, Chriſtum eſſe qvi conturbat multitudinem gentium inſtar maris profundi ac latiſſimi, dum non ſinit eas conqvieſcere in antiqvis erroribus: ſed potius commovet *& perducit* ad cognitionem ſuæ potentiæ, ac omnes ad ſui laudem qvaſi fremitus fluctuum excitat. Vel vero appellat hic mare, ingentem illam multitudinem ſpirituum impurorum: qvi conturbantur Chriſti adventu. Unde etiam metuentes dicebant, Ante tempus veniſti huc, ut nos torqveas. Vel certe mare qvidem dicit multitudinem tyrannorum, propter ſalſedinem ſive acerbitatem idololatriæ ipſorum: Fremitus vero fluctuum, inſidias ſanctis martyribus ab ipſis intentatas. Qvas qvis *unqvam* ſuſtinuit, niſi qvi potentia Chriſti roboratus atqve ſuffultus fuit?

Ἀθανασίου καὶ Κυρίλλου. Πρὸς δὲ διάνοιαν συνταράσσει Χριστὸς οἷόν τι κύτος καὶ πλάτος θαλάσσης, τὰ πλήθη τῶν ἐθνῶν, μὴ συγχωρήσας αὐτὰ ἠρεμεῖν ἐν ταῖς ἀρχαίαις ἀπάταις. κεκίνηκας δὲ μᾶλλον εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως, καὶ ὥσπερ τινὰς ἤχους κυμάτων, ἀνασαλεύσας ἁπάντων τὰς ἐπ᾽ αὐτῷ δοξολογίας. ἢ θάλασσαν ἐνταῦθα τὸ πλῆθος τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων φησὶν, ὃ συνταράσσεται τῇ τοῦ Χριστοῦ παρουσίᾳ. διὸ καὶ φοβούμενοι ἔλεγον· ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ (Sic) βασανίσαι ἡμᾶς. ἢ θάλασσαν μὲν τὸ πλῆθος καλεῖ τῶν τυράννων, διὰ τὸ ἁλμυρὸν τῆς εἰδωλολατρείας αὐτῶν· ἤχους δὲ κυμάτων τὰς κατὰ τῶν μαρτύρων ἐπιβουλὰς καὶ βασάνους. ἃς τίς ὑπέμεινεν, εἰ μὴ τῇ δυνάμει Χριστοῦ ἐνδυναμούμενος καὶ ἐπερείδετο;

Et adhuc in verſum ſeqventem Theodoreti explicationi ſubjungit.

Athanaſii. Significavit vero ſimul etiam ſanctorum Apoſtolorum prædicationem, qvæ tum qvod inconſveta eſſet, tum etiam qvod demoliretur avitum gentilium cultum, vitamqve eorum ac converſationem corrigeret, illico turbas ac motus datæ inter homines, *ac* ſecundum illam Domini vocem nurum a ſocru & filium a patre ſegregabat. Qvanqvam poſt etiam motus illos ſedaverit, & pacem cunctis reddiderit. Qvando igitur, inqvit gentes, (hoc eſt dæmonum

Ἀθανασίου. Παρεδήλωσε δὲ καὶ τὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κήρυγμα. ὅπερ διὰ τὸ ἀήθες καὶ διὰ τὸ καταλύεσθαι τὸ πατρῷον τῶν ἐθνῶν σέβας, καὶ τὴν πολιτείαν αὐτῶν ἀμείβεσθαι, ταραχὴν εὐθὺς καὶ ζάλην τοῖς ἀνθρώποις ἐκίνησε κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν, χωρίζον νύμφην ἐκ πενθερᾶς, καὶ πατέρα ἐξ υἱοῦ. μετὰ δὲ τὴν ζάλην κατέπαυσε, καὶ τὴν εἰρήνην ἅπασιν ἐπρυτάνευσεν. ὅτε οὖν, φησὶ, τὰ ἔθνη ταραχθήσονται, τουτέστι τῶν δαιμόνων τὰ συστή-

Digitized by Google

ματα, τότε δὴ τότε καὶ οἱ ἐν τοῖς πέρασι τῆς οἰκουμένης ἄνθρωποι φοβηθήσονταί σε, τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες, τὰ ἐπὶ τῇ σῇ παρουσίᾳ γεγενημένα.

examina) commovebuntur, tunc tunc te metuent homines in extremis terræ finibus conſtituti, miracula *tua* ingentia conſpicientes, qvæ ſub adventum tuum edentur.

Item in ſeqventem.

Ἀθανασίου, Εὐσεβίου, καὶ Κυρίλλου. Καὶ μήν τοι ὅταν τὰ μεγάλα σημεῖα θεωρήσαντες οἱ τὴν οἰκουμένην οἰκοῦντες φοβηθῶσι τὸν ἀγαθὸν φόβον, τότε δὴ καὶ εἰς τὰς πρωΐας καὶ εἰς τὰς ἑσπέρας ἐξόδους, τουτέστιν ἐν παντὶ καιρῷ, τέρψις ἔσται αὐτοῖς ἀγαλλιωμένοις, ἐφ' οἷς κατώρθωσεν ἡ Χριστοῦ παρουσία. καὶ αὐτοῦ δὲ τοῦ Χριστοῦ δύο ἔξοδοι ἤγουν πρόοδοι· ἡ μὲν, πρωΐας πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ πατρὸς γενομένη, κατὰ τὸ αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος· ἡ δὲ ἑσπέρας, ἡ ἐκ παρθένου, ἥτις ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἀπήντησεν. ἑκάτερα δὲ τέρψις ἐστὶ καὶ ἀγαλλίασις. ὁ μέν τοι Σύμμαχος εἰπὼν, τὰς προσελεύσεις τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς ἑσπέρας ὑμνολογοῦσι, τοῦτο δοκεῖ λέγειν. ὅτι καὶ ἀρχομένης καὶ ληγούσης ἡμέρας, τὴν ἀρεστὴν τῷ Θεῷ προσοίσουσιν ὑμνῳδίαν, οἱ τὴν πλάνην καταλιπόντες, τὸν δὲ φύσει γνόντες Θεόν.

Athanaſii, Euſebii, & Cyrilli. Eqvidem cum viderint magna illa ſigna qvi orbem terrarum incolunt, ac timuerint *ſibi* timore bono, tunc utiqve tam matutinis qvam veſpertinis egreſſibus (hoc eſt, omni tempore) lætantes oblectabuntur in iis, qvæ Chriſti adventus reparavit. Porro ipſius etiam Chriſti duo ſunt egreſſus, aut progreſſus: alter qvidem mane, *hoc eſt*, ante omnem æternitatem ex patre factus, ſecundum illud, Egreſſiones ejus a principio a diebus æternitatis: alter vero veſperi, ille *nimirum* ex virgine, qvi contigit ſub complementum ſeculorum. Uterqve autem delectationi eſt & gaudio. Symmachus qvidem reddens, Adventum auroræ & veſperæ laudibus efferent, hoc dicere videtur, qvod & cum exoriente & cum deſinente die acceptam Deo offerent laudem ii, qvi errore derelicto, natura Deum cognoverunt.

Et in verſum adhuc ſeqventem, literali expoſitione ex Theodoreto præcedente.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ διάνοιαν, κατεκόρεσας, φησὶ, τῶν ἄνωθεν ἀγαθῶν τὴν σύμπασαν γῆν· πεπλήρωκας τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων σου κατὰ πᾶσαν ὄντας τὴν ὑπουρανόν. ἡμᾶς δὲ σὺ τότε πλανωμένους γῆν ὥσπερ τινὰ ξηρὰν ὄντας καὶ ἄνυδρον, καρποφόρους ἀνέδειξας, καὶ γονιμωτάτην καὶ ἱερὰν ἀληθῶς.

Athanaſius. Secundum intellectum autem, Exſaturaſti, inqvit, terram univerſam bonis tuis deſurſum implevisti gratiis ſpiritualibus omnes, qvi ſub cœlo *degunt*; nos vero tunc errabundos, ac inſtar terræ aridæ ac ſiticuloſæ conſtitutos, fertiles imo fœcundiſſimos ac vere ſacros reddidiſti.

Itidem & in verſum proxime ſubjectum.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν, ποταμὸς Θεοῦ ὁ μονογενής. ὡς γὰρ ἀπὸ πηγῆς ἔρχεται ποταμός· οὕτω καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας, καὶ ἔστιν ὁμοούσιος αὐτῷ, ὃς πλήρης ὑδάτων ἐστίν. ἐπεὶ τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν αὐτῷ κατοικεῖ. καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας. νοηθείη δ' ἂν ποταμὸς καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, πλήρης ὑδάτων τῶν διαφόρων χαρισμάτων. ἡτοίμασται δέ φησι τὴν πνευματικὴν τροφὴν, διότι πρὸ καταβολῆς κόσμου ὥρισται τὸ Χριστοῦ μυστήριον, ὃς

Secundum autem intellectualem ſenſum, Fluvius Dei *eſt* unigenitus ejus filius. Qvemadmodum enim ex fonte profluit fluvius: ita etiam ex ſubſtantia generantis *naſcitur filius*, & eſt ipſi conſubſtantialis. Eſt etiam plenus aqvis: qvia plenitudo Deitatis habitat in ipſo: & vidimus gloriam ejus, *qvi* plenus *erat* gratia & veritate. Qvanqvam etiam per fluvium poſſit intelligi ipſe Spiritus ſanctus, *qvi* plenus *eſt* aqvis, *hoc eſt*, variis gratiæ donis. Præparatus autem eſſe dicitur cibus ſpiritualis: eo qvod ante jacta mundi fundamenta definitum ac decretum erat Chriſti myſterium, qvi

panis eſt, qvi de cœlo deſcendit, ac dat vitam mundo. Qvia, *inqvit*, hæc eſt illa præparatio, veri *nimirum* cibi: qvod ipſe *eum* præparaſti, & non aliter: pro eo, qvod dicere debebat, ſumma providentia ac digne majeſtate divina. Deo enim convenit talia præparare, qvorum qvi fiunt participes, ii per pœnitentiam conſcendunt ad divinam dignationem.

ἐστιν ἄρτος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ. ὅτι οὕτως φησὶν ἡ ἑτοιμασία τῆς ἀληθινῆς τροφῆς, ὡς αὐτὸς ἡτοίμασας καὶ οὐκ ἄλλως, ἀντὶ τοῦ προνοητικώτατα καὶ θεοπρεπῶς. Θεῷ γὰρ πρέπει τοιαῦτα ἑτοιμάζειν. ὧν οἱ μεταλαμβάνοντες εἰς ἀξίαν Θεοῦ διὰ τῆς μετανοίας ἀναβαίνουσι.

Adhuc in verſum ſeqventem, præmiſſa rurſus Theodoreti ſententia.

Athanaſii & Euſebii. Altiori vero contemplatione, Morare adhuc, inqvit, o Domine, ac riga profunditates cordium humanorum ut ſulcos, & inebria *eas* ac redde fertiles, ut multiplicentur fructus juſtitiæ ipſorum; non ſolum per fluvium (hoc eſt, per gratiam ſancti Spiritus) ſed & per ſtillas rorantes a magiſtris tanqvam ex nubibus qvibusdam: hoc eſt, notitiam & intellectum divinarum ſcripturarum.

Ἀθανασίου καὶ Εὐσεβίου. Θεωρητικῶς δὲ ἐπίμεινον, φησὶ, δέσποτα, τὰ βάθη τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων καθάπερ τινὰς αὔλακας ἄρδων, καὶ μεθύσκων καὶ εἰς καρπογονίαν διεγείρων· ὥστε πληθυνθῆναι τὰ γεννήματα τῆς δικαιοσύνης αὐτῶν, οὐ μόνον διὰ τοῦ ποταμοῦ· τουτέστι τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος· ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν φερομένων ψεκάδων, ὡς παρά τινων νεφελῶν τῶν διδασκάλων, τουτέστι διὰ τῶν νοημάτων τῶν θείων γραφῶν.

Et in proxime annexum.

Athanaſius. Qvod igitur ad verborum ſenſum attinet, annum benignitatis benedictum, appellavit eum, qvi proſperos ſucceſſus habuit, ut qvi a Dei benignitate commodam aeris temperiem accepit, ac *omni* benedictione propter proſperam rerum fortunam fuit impletus: *Et poſt.* Theodoritus & Athanaſius, Fuerit vero corona benignitatis etiam futurum ſeculum: eo qvod in eo magna *Dei* benignitate ſancti coronabuntur.

Ἀθανάσιος. Κατὰ μὲν οὖν τὸ ῥητὸν, ἐνιαυτὸν χρηστότητος εὐλογούμενον, τὸν τῆς εὐθηνίας ὠνόμασεν, ὡς τῇ τοῦ Θεοῦ χρηστότητι τὴν εὐκρασίαν δεχόμενοι καὶ εὐλογίας διὰ τῆς εὐθηνίας πληρούμενον, πρὸς δὲ νοῦν, &c. *Seqventia Cyrilli ſunt. Et paulo poſt.* Θεωδωρίτου καὶ Ἀθανασίου. εἴη δ' ἂν καὶ ὁ μέλλων αἰὼν, στέφανος χρηστότητος, διὰ τὸ ἐν πολλῇ χρηστότητι τοὺς ἁγίους ἐν αὐτῷ στεφανοῦσθαι.

Item in illa: *Et campi tui complebuntur pingvedine.*

Athanaſius. Senſu vero ſpirituali comparat David animas credentium campis & agris, qvas Deus ſpiritualibus & divinis donis ita pingvefacit, ut proferre poſſint pietatis fructus.

Præmiſſa Theodoreti literali explicatione ſubtexit. Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν, πεδίοις (Sic) καὶ γαίαις παρεικάζει τὰς τῶν πιστευόντων ψυχάς. ἃς τοῖς θείοις καὶ πνευματικοῖς χαρίσμασι καταπιαίνει Θεὸς, ἵνα δύνωνται φέρειν τοὺς τῆς εὐσεβείας καρπούς.

Et in verba: *Pingveſcent ſpecioſa deſerti*, &c.

Athanaſii. Secundum mentalem vero intelligentiam, Decora ait ipſos ſanctos Apoſtolos & Evangeliſtas, qvi bene ſaginati fuerant ſpiritualibus donis. Deſertum autem vocat Eccleſiam, qvod olim deſerta ac vacua eſſet cognitione Dei.

Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν, ὡραῖα τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους καὶ Εὐαγγελιστάς φησι, τοὺς εὐτραφεῖς γεγενημένους τοῖς πνευματικοῖς χαρίσμασιν. ἔρημον δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ἀποκαλεῖ, τὴν πάλαι ἔρημον οὖσαν τῆς περὶ Θεοῦ γνώσεως.

Et in verba ſeqventia.

Theodoreti explicationi ſubjiciuntur hæc: Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Πρὸς δὲ νοῦν, τῆς τοῦ Θεοῦ φανείσης χρηστότητος ἡ πάλαι ἔρημος καρποφορήσει, καὶ οἱ βουνοὶ, οἱ ταῖς εἰδωλικαῖς θυσίαις μιαινόμενοι, τοὺς τὸν Ἀγγελικὸν αἱρουμένους βίον δεξάμενοι, εὐφρανθήσονται, ἢ βουνοῖς ἀπεικάζει τοὺς κατὰ καιροὺς τῶν ἁγίων Ἐκκλησιῶν ἡγουμένους, καὶ λαῶν προεστηκότας, ἤτοι ποιμένας καὶ διδασκάλους. ὥσπερ γὰρ τῆς ἄλλης ἁπάσης γῆς ὑπερανέχουσι τὰ ὄρη καὶ οἱ βουνοί· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ τῶν ἁγίων μυσταγωγῶν ἀξία ὑψηλοτέρα τῶν ἄλλων ἐστίν. οὗτοι καὶ ἀγαλλίασιν περιζώννυνται, τουτέστι, τὴν τοῦ πνεύματος παράκλησιν.

Athanaſii, Cyrilli. Ad intellectum vero: Apparente Dei benignitate, *terra* qvæ deſerta fuerat fructum feret, & colles idolorum ſacrificiis polluti, ſuſcipientes eos qvi Angelicam vitam ſectantur, exultabunt. Vel certe collibus aſſimilat, qvi qvibusvis temporibus ſanctarum Eccleſiarum duces ſunt, ac populorum præſides, ſive paſtores & doctores. Qvemadmodum enim montes & colles cæteras omnes terræ partes altitudine excedunt: ita etiam altior eſt dignitas ſanctorum Doctorum, qvam aliorum hominum. Et hi exultatione circumcinguntur, hoc eſt, conſolatione ſpiritus.

Rurſum in verba iſta: *Et valles abundabunt frumento.*

Γρηγορίου Θεολόγου, Ἀθανασίου. Αἱ μὲν τῆς γῆς, τὸν αἰσθητὸν καὶ ἐφήμερον· αἱ δὲ τῶν ψυχῶν τῶν καλῶς τῷ λόγῳ γεωργουμένων, τὸν πνευματικὸν καὶ αἰώνιον. αἱ γὰρ πάλαι φησὶν ἀπορώταται καὶ ἄγονοι τῶν ἐθνῶν ψυχαὶ, πνευματικῷ καρπῷ ἔσονται πλήρεις.

Gregorii Theologi & Athanaſii. Terreſtres nimirum *valles*, ſenſibile diariumqve *frumentum fundent*: animæ vero eorum qvi præclare verbo culti ſunt, ſpirituale illud atqve æternum. Ethnicorum enim animæ, inqvit, qvæ olim egentiſſimæ erant atqve infœcundæ, fructu ſpirituali abundabunt.

Et in verba ultima.

Theodoreto ſubjungitur. Ἀθανάσιος. Ἁπλῶς δὲ ἅπαντες φησὶν οἱ προλεχθέντες, σὺν πάσῃ προθυμίᾳ τὸν Θεὸν ἀνυμνήσουσι, τὴν τοιαύτην μεταβολὴν τῇ τῶν ἀνθρώπων δωρησάμενον φύσει.

Athanaſius. Simpliciter vero; Omnes inqvit prædicti, cum omni alacritate laudabunt Deum, *qvi* talem permutationem naturæ hominum donavit.

In Pſal. 65. verſum primum.

Poſt Theodoreti explicationem ſeqvitur. Ἀθανασίου. Κατὰ δὲ θεωρίαν, ἀλαλαγμός ἐστιν ἐπινίκιος ὕμνος ἐπὶ ἐχθροῖς πεπτωκόσιν ᾀδόμενος. ὡς οὖν ἀνῃρημένων τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου διὰ τῆς Χριστοῦ παρουσίας, πάντα τὰ ἔθνη τοὺς ἐπινικίους ὕμνους ἀναπέμπειν παρακελεύεται τῷ τῆς νίκης αἰτίῳ Θεῷ, καὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, τουτέστι, τῷ υἱῷ. ὡς γὰρ ἡμεῖς διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ γνωριζόμεθα· οὕτω καὶ ὁ πατὴρ διὰ τοῦ υἱοῦ.

Athanaſii. At ſecundum ſpeculationem *ſpiritualem*: Jubilatio eſt hymnus, qvi cantatur propter hoſtes devictos. Qvia igitur principes ſeculi hujus per Chriſti præſentiam ſublati ſunt: idcirco jubet omnes gentes, ut laudes triumphales Deo offerant, *ut* qvi cauſa *fuit* victoriæ; & nomini ejus, hoc eſt, filio. Nam qvemadmodum nos ex nomine ipſius cognoſcimur: ſic *cognoſcitur* etiam pater per filium.

Rurſum in ſeqventem verſum.

Præcedit ſimiliter Theodoretus: Κύριλλος, Ἀθανάσιος. καὶ οὕτω μὲν πρὸς ἱστορίαν. πρὸς δὲ πνευματικὴν ἔκληψιν, λίαν φοβερὰ

Cyrillus, Athanaſius. Et hic qvidē verborum ſenſus eſt hiſtoricus. At ſecundum ſpiritualem acceptionē: Valde metuenda

ſunt Chriſti opera, ſive divina *ejus* miracula, & qvod de medio *noſtri* ſuſtulit impurorum dæmoniorum multitudinem. Multitudo autem & abundantia potentiæ, reſurrectio ipſius *eſt*: qvæ qvidem ſubvertit robur mortis: revocavit vero ad incorruptionem univerſam hominis naturam. Qvia autem Judæi, cum ſpectatores eſſent miraculorum Chriſti, ubi ſtupere oportebat, ipſi eorum autorem calumniabantur ac impoſtorem vocabant, *idcirco* objurgans *eos* Pſaltes ait: Deſiſtite: ac potius dicite ipſi: Tremenda ſunt opera tua. Deinde, qvoniam proſpiciebat eos *ſibi* morem non gerere, averſo ab ipſis ſermone ad Chriſtum calumniis affectum ſe convertit dicens: Multa eſt potentia tua, qvantum hoſtes tui *de* te mentiti ſint, ſponte ſua *oculos* claudentes ad divinum tuum lumen qvod mundo apparuit, *adeo* ut ne qvidem præcellentia miraculorum eos ad obedientiam permovere potuerit. Nam cum Dominus noſter multitudine potentiæ *ſuæ* ſuam ex mortuis (qvod ad humanam naturam *attinet*) reſurrectionem perfeciſſet, mentiebantur de eo Hebræi hoſtes ejus: hoc eſt, calumniabantur ejus reſurrectionem.

τὰ ἔργα Χριστοῦ, εἴτουν αἱ θεοσημίαι, καὶ τὸ, ἐκ ποδῶν γενέσθαι τῶν ἀκαθάρτων δαιμόνων τὰ πλήθη. πλῆθος δὲ καὶ περιουσία δυνάμεως ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ, καταστρέψασα μὲν τοῦ θανάτου τὸ κράτος, ἅπασαν δὲ τὴν ἀνθρώπου φύσιν εἰς ἀφθαρσίαν ἀνακαινίζουσα. ἐπεὶ δὲ Ἰουδαῖοι τῶν Χριστοῦ θαυμάτων γενόμενοι θεωροὶ, δέον ἐκπλήττεσθαι, τὸν τερατουργὸν ἐνδιέβαλλον, καὶ πλάνον ἐκάλουν, ἐπιπλήττων ὁ ψάλλων φησί· παύσασθε, εἴπατε δὲ μᾶλλον αὐτῷ ὅτι φοβερὰ τὰ ἔργα σου. εἶτα ἐπεὶ ἀπειθοῦντας ἑώρα, ἀφεὶς τὸ πρὸς αὐτοὺς διαλέγεσθαι, τῷ συκοφαντουμένῳ Χριστῷ προσομιλεῖ, λέγων· πολλή σου ἡ δύναμις, εἰ καὶ οἱ ἐχθροί σου ἐψεύσαντό σε, ἑκουσίως πρὸς τὸ φανὲν τῷ κόσμῳ θεῖόν σου φῶς μύσαντες, καὶ μηδὲ τῶν θαυμάτων τῆς ὑπερβολῆς παρενεγκούσης αὐτοὺς εἰς τὸ πείθεσθαι. πλήθει γὰρ δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἐκτελέσαντος τὴν οἰκείαν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ Ἑβραῖοι ἐψεύσαντο αὐτόν· τουτέστιν, ἐνδιέβαλλον τὴν ἀνάστασιν.

Et in verſum proxime cohærentem.

Athanaſius, Cyrillus, Gregorius Nyſſenus. Licet, inqvit, Judæi te negaturi ſint: ſubjicietur tamen tibi pro ipſis & adorabit *te* omnis terra, ſive gentes qvæ inhabitant terram. Neqve enim amplius adoratio *fiet* Hieroſolymis: cum jam legalis umbra ceſſaverit (ſecundum illud: Adorabunt eum qvisqve ex loco ſuo) & adoratio jam fiat in ſpiritu & veritate, eo qvod congruentia peraguntur opera Dei adorationi, ipſius appellatione illis impoſita. Iſta porro prædictio ſunt præſentis hujus temporis, qvo in omnibus gentibus univerſorum Deus laudantur, ac Dominus *noſter Jeſus* Chriſtus altiſſimus ab omnibus vocatur.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Γρηγόριος Νύσσης. Εἰ καὶ Ἰουδαῖοι, φησὶν, ἀρνήσονταί σε· ἀλλ' ἀντ' ἐκείνων ὑποκλιθήσεταί σοι, καὶ προσκυνήσει πᾶσα ἡ γῆ, ἤτοι τὰ ἔθνη τὰ κατοικοῦντα τὴν γῆν. οὐκέτι γὰρ ἐν Ἱερουσαλὴμ ἡ προσκύνησις, τῆς νομικῆς παυσαμένης σκιᾶς, κατὰ τό· προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ· καὶ τῆς προσκυνήσεως γινομένης ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ, καταλλήλων ἔργων γινομένων τῇ προσκυνήσει Θεοῦ τῆς αὐτοῦ προσηγορίας ἐπικληθείσης αὐτοῖς. πρόρρησις δὲ ταῦτα τοῦ παρόντος καιροῦ, καθ' ὃν ἐν ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ὁ τῶν ὅλων ὑμνεῖται Θεός· καὶ ὁ δεσπότης Χριστὸς ὕψιστος παρὰ (Sic) πάντων καλεῖται.

Rurſum in iſta verba: *Venite, & videte opera Dei, &c.*

Athanaſius. Inducit hic Apoſtolorum perſonam, qvo doceant gentes, qvod iſte qvi in præſentia *ſua* ſecundum carnem divina illa miracula operatus eſt, ipſe idem ſit, qvi olim mare rubrum areſecit, & Jordani fluenta diviſit, adeo ut *ſicco* pede eum Iſraelitæ tranſirent. Inqvit igitur: Cognoſcite animo atqve intelligite *ex* ſingulis qvæ a bo-

Ἀθανάσιος. Τῶν Ἀποστόλων ἐνταῦθα εἰσάγει τὸ πρόσωπον, διδασκόντων τὰ ἔθνη, ὡς ἄρα οὗτος ὁ ἐν τῇ κατὰ σάρκα παρουσίᾳ τὰς θεοσημείας ἐργαζόμενος, αὐτός ἐστιν ὁ πάλαι τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ξηράνας· καὶ μὴν καὶ τοῦ Ἰορδάνου ἀνακόψας τὰ ῥεύματα, ὡς ποδὶ παρελθεῖν τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ. φησὶν οὖν· ἐπιστήσατε τὸν νοῦν καὶ κατανοήσατε τῶν ὑπὸ τοῦ ἀγα-

θοῦ

τοῦ Θεοῦ γινομένων ἕκαστον, ὅπως ἐστὶν ἐν βουλαῖς ἀκατάληπτος καὶ τὴν ἄῤῥητον αὐτοῦ σοφίαν θαυμάσατε, δι᾽ ἧς τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ποδηγεῖ πρὸς εὐσέβειαν. Φοβεραῖς γὰρ καὶ θαυμασταῖς μηχαναῖς ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων κέχρηται σωτηρίας.

no Deo effecta ſunt, quam is ſit in conſiliis ſuis incomprehenſibilis: admiremini etiam ineffabilem ejus ſapientiam, per quam humanum genus perducit ad pietatem. Tremenda namque & admiranda operatus eſt propter hominum ſalutem.

In verba ejuſdem: *Ibi lætabimur*, &c.

Præmiſſa explicatione ex Theodoreto ſequitur. Ἀθανασίου. Πρὸς δὲ νοῦν· ἐκεῖ σὺν Χριστῷ βασιλεύσομεν, ἡνίκα τοῦ νέου αἰῶνος βασιλεύσει, καὶ εὐφρανθησόμεθα ἐπ᾽ αὐτῷ. εὐφραινόμεθα δὲ ἐν τῷ ποιήσαντι τὰ δυσχερῆ ῥᾴδια.

Athanaſii. Sed ad intellectum: Illic regnabimus cum Chriſto, cum novo ille ſeculo imperabit, & lætabimur ſuper ipſo. Lætabimur vero in eo, qui quæ difficilia erant, levia reddidit.

Similiter in verſum ſequentem.

Ἀθανάσιος, Εὐσέβιος. Κατὰ δὲ πνευματικὴν ἐκδοχὴν, ὀφθαλμοὺς Θεοῦ τοὺς Ἀποστόλους νοήσομεν· παραπικραίνοντας δὲ τοὺς Ἰουδαίους, οὓς καὶ οἱ προφῆται οἶκον ἐκάλουν παραπικραίνοντα. τίς γὰρ, φησὶν, ὁ παραπικραίνων, ἀλλ᾽ ἢ ὁ οἶκος Ἰσραήλ; τῷ γοῦν παραπτώματι τοῦ Ἰσραὴλ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπεῖδεν ὁ Κύριος. ὅθεν μὴ ὑψούσθωσαν οἱ ἀσεβεῖς, ὡς δυνάμενοι ἀπολέσαι τοὺς τῷ Εὐαγγελίῳ προσερχομένους, ἀλλὰ μηδ᾽ ὁ ὑπερόπτης λαὸς, ἤγουν ὁ Ἰσραὴλ μέγα φρονείτω, μηδὲ κατὰ τῆς τῶν ἐθνῶν πλήθους ὑψηλὴν ἐπαιρέτω τὴν ὀφρῦν, μὴ λεγέτω καθ᾽ ἑαυτόν· ἐγὼ γέγονα πρωτότοκος ἐν τέκνοις Θεοῦ· ἴστω δὲ μᾶλλον, ὅτι παρεπίκρανε τὸν κτίσαντα. διὸ καὶ μετέστησεν ἀπ᾽ αὐτοῦ τὴν ἐπισκοπήν.

Athanaſius, Euſebius. Si vero ſpiritualiter hæc accipiantur, Oculos Dei Apoſtolos dici intelligemus: exacerbantes vero, Judæos, quos etiam Prophetæ vocarunt, Dominum exacerbantem. Quis enim *eſt*, ait *Deus*, qui *me* exacerbat, quam domus Iſrael? Cum igitur Iſrael excidiſſet, reſpexit Deus ad gentes. Quocirca non eſt, cur ſeſe impii jactitent, quaſi qui exterminare poſſint eos, qui Evangelio accedunt: imo non eſt, ut ſuperbus ille populus, Iſraelem dico, altum ſapiat, neque etiam elatum tollat ſupercilium contra gentium multitudinem. Ne dicat apud ſeipſum: Ego ſum primogenitus inter filios Dei, quin potius ſciat, quod exacerbavit creatorem *ſuum*. Quamobrem etiam hic ad eum reſpicere deſiit.

Eadem ratione in verba ſequentia.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν, οἱ Ἀπόστολοι τοῖς ἐξ ἐθνῶν φησιν· ὅταν ἀκούσητε παρ᾽ ἡμῶν, τίνα τρόπον προσήκει δοξολογεῖν, τότε μεθ᾽ ἡμῶν εὐλογήσατε, οὐκ ἔτι τοὺς ψευδωνύμους Θεούς. ἀλλὰ τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν τῆς ζωῆς δοτῆρα. ζωὴ γὰρ ἦν ἡ τοῦ παραδείσου τρυφὴ, ἐν ᾧ ἔθετο ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν αὐτόν.

Athanaſius. Ad mentem vero, Apoſtoli *ſic* alloquuntur gentiles. Ubi audieritis ex nobis, quomodo Deus ſit laudibus celebrandus, tunc laudare nobiſcum, non jam amplius falſo ſic dictos Deos *veſtros*, ſed Deum noſtrum vitæ largitorem. Vita namque erat Paradiſi voluptas: in quo poſuerat Deus hominem, ut eum coleret atque cuſtodiret.

Eodem modo in verba: *Probaſti nos Deus*, &c.

Ἀθανασίου, Κυρίλλου. Πρὸς δὲ νοῦν, τὰς θλίψεις τὰς γενομένας διὰ τὸ κήρυγμα τοῖς Ἀποστόλοις τὸ πνεῦμα προαναφωνεῖ, ἐκ προσώπου αὐτῶν ταύτας καταλέγον. ὥσπερ γὰρ ὁ ἄργυρος πυρὶ τηκόμενος εὖ μάλα διακαθαίρεται·

Athanaſii, Cyrilli. At vero ad intellectũ, prædicit Spiritus ſanctus calamitates Apoſtolis obvẽturas propter prędicationẽ Evangelii, enumerans eas in Apoſtolorũ perſona. Quemadmodũ enim argentum igne liquefactum optime perpurgatur

ſic etiam ſanctorum animæ tentationum inſultibus ſtrenue reſiſtentes ab omnibus mundantur ſordibus. Has *porro* voces refert Divus Paulus ad ſanctos Martyres. Quanquam etiam ii refrigerium inveniunt qui per ignem & aquam ferventis iræ, ac diffuſarum voluptatum ac cupiditatum pertranſeunt, ſi *in* iſtiusmodi *animi* paſſionibus non permanſerint.

οὕτω καὶ αἱ τῶν ἁγίων ψυχαὶ παντὸς ἀπαλλάττονται ῥύπου, ταῖς τῶν πειρασμῶν ἐφόδοις προσβάλλουσαι νεανικῶς. καὶ ἡ αὐτῶν εὐδοκίμησις διὰ πυρώσεως γίνεται, δοκιμαζομένων ὡς διὰ πυρός. ταύτας τὰς φωνὰς τοῖς ἁγίοις μάρτυσιν ὁ Παῦλος ἀνατίθησιν. ἀλλὰ καὶ οἱ διὰ πυρὸς καὶ ὕδατος τοῦ ζέοντος θυμοῦ, καὶ τῆς διακεχυμένης ἡδονῆς καὶ ἐπιθυμίας διελθόντες, καὶ μὴ ἐναπομείναντες τούτοις τοῖς πάθεσιν, εὑρίσκουσι τὴν ἀναψυξιν.

Item in verba: *Ingrediemur in domum ejus*, &c.

Athanaſius. Ad intellectum vero: Intrabimus, inquiunt Apoſtoli, in domum cœleſtem, non in ſenſibilibus, ſed in intelligibilibus holocautomatis. Se namque totos, inſtar holocautomatum, Deo conſecrarunt.

Ἀθανάσιος. Πρὸς δὲ νοῦν, φασὶν οἱ Ἀπόστολοι εἰσελευσόμεθα εἰς τὸν ναὸν τὸν ἐπουράνιον, οὐκ ἐν αἰσθητοῖς, ἀλλ' ἐν νοητοῖς ὁλοκαυτώμασι. ὅλους γὰρ ἑαυτοὺς ἀνέθηκαν τῷ Θεῷ ἐν τάξει ὁλοκαυτωμάτων.

Adhuc in ſequentia.

Athanaſius, Cyrillus, Baſilius, Mens vero *ſecretior eſt*: Omnia *ſunt* ſpiritualia, & holocautomata, & boves, & tauri, quos oblaturũ *ſe* promittit. Sacrificium quoq; offertur cum arietibus. Sunt vero arietes motus atq; impetus *animi* ab affectuoſa ejus *parte* excitatæ: aut *certe* ratiocinationes rectricis animæ facultatis, affectus quaſi cornibus petentes & impugnantes. Bovem vero ſacrificat, qui ſeipſum *Deo* offert hoſtiã vivam, per actiones *honeſtas*. Habet enim bos ſimilitudinem quandam cum corpore ex terra formato, cum terrę colendæ adhibeatur. Tauri vero *ſunt* opera reſipiſcentiæ: illi namq; pro peccato offerebantur. Suffitus autem *eſt* bonus odor de puris animabus exſpirans.

Ἀθανάσιος, Κύριλλος, Βασίλειος. Πρὸς δὲ διάνοιαν, πνευματικὰ πάντα καὶ τὰ ὁλοκαυτώματα, καὶ οἱ βόες, καὶ οἱ χίμαροι, οὓς ἀποδώσειν ἐπαγγέλλεται. Καὶ μετὰ κριῶν δὲ προσφορὰ γίνεται. εἰσὶ δὲ κριοί, κινήσεις καὶ ὁρμαὶ ἀπὸ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς τὴν ὁρμὴν ἔχουσαι· ἢ λογισμοὶ ἡγεμονικοὶ τὰ πάθη κερατίζοντες. βοῦν δὲ ἱερουργεῖ ὁ προσάγων θυσίαν ζῶσαν ἑαυτὸν διὰ πράξεως. ἀναλογεῖ γὰρ τῷ ἐκ τῆς γῆς πλασθέντι σώματι γεωπόνον ὑπάρχον τὸ ζῶον ὁ βοῦς. χίμαροι (sic) δὲ τὰ μετανοίας ἔργα. περὶ ἁμαρτίας γὰρ προσεφέροντο. θυμίαμα δέ, ἡ ἀποπνέουσα τῶν καθαρῶν ψυχῶν εὐωδία.

Et in verba: *Agite, audite*, &c.

Athanaſii. Apoſtoli quidem non rerum antiquarum renovant memoriam: ſed recentia Salvatoris noſtri mirantur miracula, quæ *in* omnium noſtrum animabus largitus eſt.

Ἀθανάσιος. Οἱ μέν τοι Ἀπόστολοι οὐκ ἀρχαίων διηγημάτων ποιοῦνται μνήμην· ἀλλὰ τὰ νέα τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν θαυμάζουσι κατορθώματα, ὅσα ταῖς ἁπάντων ἡμῶν ψυχαῖς ἐχαρίσατο.

Item in Pſal. 67. verba: *Ut deficit fumus, deficiant*, &c.

Athanaſius. Peccatores vero fortaſſe *dicuntur* ipſi Diaboli peccati inventores. Qui etiam ut fumus deficiunt, a ſancto Spiritu ſubmoti ac diſperſi: & ut cera liquefiunt ſuccumbentes adventui Chriſti. Qui ignis dicitur conſumẽs improbitatẽ.

Ἀθανασίου. Τάχα δὲ ἁμαρτωλοί, οἱ τῆς ἁμαρτίας εὑρεταὶ δαίμονες. οἳ καὶ ὡς καπνὸς ἐκλείπουσι. τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐλαυνόμενοι καὶ σκεδαννύμενοι, καὶ ὡς κηρὸς τήκονται ὑπορρέοντες τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ Χριστοῦ, ὃς πῦρ λέγεται καταναλίσκον τὴν μοχθηρίαν. καὶ λοιπὸν

Digitized by Google

οἱ δικαιωθέντες ἐκ πίστεως καταλυθείσης τῆς τυραννίδος τῶν δαιμόνων, εὐφραίνονται.

De cætero *vero* ſublata dæmonum tyrannide, qui ex fide juſtificati ſunt, lætantur.

Item in ejuſdem Pſalmi verba: *Parate viam ei, qui,* &c.

ΕΥσεβίου, Ἀθανασίου. Καὶ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ τὰς ἀκτῖνας τῆς αὐτοῦ, ὥσπερ συστείλας θεότητος, καὶ καταβὰς ἐν τῷ σώματι ἢ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θανάτῳ, τὸ κατακεχυμένον τῶν ἀνθρωπείων ψυχῶν σκότος ἀπήλασε. πλὴν εἰ καὶ τῆς ἡμετέρας ἐπέβη πτωχείας καὶ τὴν οἰκείαν οἰκονομικῶς συνεσκίασε δόξαν, τὴν εἰς ἀνθρώπους ποιησάμενος πάροδον καὶ τὴν ἔνσαρκον ἐνδημίαν, ἀλλ' οὖν Κύριος ὄνομα αὐτῷ. καὶ γὰρ ἄνθρωπος γεγονὼς οὐκ ἀπέβαλε τὸ εἶναι Θεός. παρακελεύεται τοίνυν ὁ λόγος τοῖς ἱεροῖς Ἀποστόλοις μετὰ χορείας καὶ ὑμνῳδίας εἰς τὰ ἔθνη δραμεῖν, καὶ τὴν ὁδὸν τῶν ψυχῶν αὐτῶν εὐτρεπῆσαι (Sic) τῷ τῶν ὅλων παμβασιλεῖ διὰ τοῦ κηρύγματος. εἶεν δ' ἂν δυσμαὶ εἴτουν νύκτες καὶ αἱ τοῦ τῆς δικαιοσύνης ἡλίου ἐκπεσοῦσαι ψυχαί. ὧν Χριστὸς τὸν τῆς πλάνης ζόφον ἐξήλασεν, ἐνοικήσας αὐταῖς διὰ πίστεως.

Euſebii, Athanaſii. Et ſol quoque ille juſtitiæ formam ſervi ſuſcipiens, ac radios Deitatis ſuæ quaſi ſubducens, deque *cælo* deſcendens, in corpore, imo vero etiam in ipſa morte, ſuſtulit tenebras hominum animis offuſas. Et licet in noſtram venerit paupertatem, propriamque gloriam diſpenſative umbra quodammodo obſcurarit, cum ad homines deſcenderet, ac carnem inhabitare cœpiſſet, nihilominus tamen Dominus *eſt* nomen ipſi. Nam etiam homo factus non deſiit eſſe Deus. Jubentur igitur ſancti Apoſtoli his verbis, ut exultantes & laudantes pleno curſu ad gentiles ferantur, ac viam animarum ipſorum per prædicationem præparent univerſorum Regi. Occaſus vero etiam ac noctes, fortaſſis ſunt animæ, quæ ex ſole juſtitiæ exciderunt: a quibus Chriſtus erroris tenebras depulerat, inhabitans ipſis per fidem.

Item in Pſalm. 72. verba: καὶ ὑπέλαβον τοῦ γνῶναι, &c.

Κατὰ δὲ τὸν θεῖον Ἀθανάσιον. ὑπονοήσας φησὶ τὰ οὕτω βαθέα γνῶναι κρίματα, ἐν κόπῳ ἐνέβαλον ἐμαυτὸν, ἅτε ἀνεξερευνήτων ὄντων. πλὴν τὸν δέοντα εἰς τὴν τούτων γνῶσιν ἐμαυτῷ πεπόρισμαι καιρόν. οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ δικαστηρίου καιρὸς, ὅτε ἀποδώσεις ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. τότε γὰρ ἀκριβῶς οἱ μικρόψυχοι εἴσονται, ὁποῖον μὲν ἡ ἀρετὴ, ὁποῖον δὲ ἡ κακία.

At ſecundum D. Athanaſium ait *David,* Cum exiſtimarem *poſſe me* cognoſcere tam profunda tua judicia, conjeci me in moleſtias: cum illa ſint inſcrutabilia. Et tamen idoneum eorum cognoſcendorum tempus mihi acquiſivi. Id vero eſt tempus judicii, quando reddes unicuique ſecundum opera ſua. Tunc enim accurate cognoſcent, qui animo *fuerunt* remiſſiore, qualis res ſit virtus, qualis etiam malitia.

Et in Pſal. ejuſdem verba: *Quid enim mihi eſt in cælo,* &c.

Κατὰ δὲ τὸν ἱερὸν Ἀθανάσιον· ἐπειδὴ οὐδέν μοί φησιν ὑπάρχει ἐν τῷ οὐρανῷ πλὴν σοῦ μόνου, ἀναγκαίως οὐδέ τι τῶν ἐπὶ γῆς· ἠθέλησα δέξασθαι παρὰ σοῦ, ἅτε φθαρτῶν ὄντων πάντων καὶ προσκαίρων· ἑνὸς δὲ μόνου ηὐχόμην τυχεῖν, καὶ τῷ τούτου πόθῳ κατέτρυχον ἐμαυτὸν ἐπὶ τῆς γῆς. τοῦτο δέ ἐστι, τὸ σὲ μερίδα μοι καὶ μόνον γενέσθαι, ἐξέλιπε γὰρ ἡ καρδία μου, τί ἐπιζητοῦντος; τὰς ἄνω διατριβάς.

At ſecundum ſanctum Athanaſium: Quandoquidem, inquit, cum in cœlo præter te ſolum nihil habeam, non debui quoque velle accipere a te, quæ in terra ſunt, (cum omnia corruptibilia ſint & momentanea) ſed unum tantummodo, ut conſequar oravi, cujus etiam deſiderio me ipſum confeci in terra. Id vero eſt, ut tu mea portio, & quidem ſolus ſis. Defecit enim anima mea: quid expetens? Illas manſiones, *quæ* ſurſum *ſunt.*

Hactenus fragmenta ex Catena Nicetæ: cujus ut dixi priorem ſaltem partem ex Bibl. Archipalat. nacti ſumus. Quod ſi quis & reliquam habet, poterit quæ deſiderantur adjicere. Sequentia vero ſimiliter ſunt ex Cod. Archipalat. Biblioth. vetuſtisſimo, continente ſimilem συναγωγὴν *explanationum in Jobum ex Græcis Patribus contextam, ab auctore incerto. Is igitur quisquis fuit ad illa verba cap.41.* δένδρα φθινοπωρινὰ ἄκαρπα, παρὰ πάπυρον, καὶ κάλαμον, καὶ βούτομον, *præmiſſa alia explicatione ſubjicit.*

Athanaſius. Fortasſis vero ſubinnuit ſcriptura per arundinem & papyrum ſummam diaboli miſeriam ac paupertatem.

Ἀθανάσιος. Τάχα δὲ ἀπὸ τοῦ καλάμου καὶ παπύρου τὴν συντέλειαν καὶ τὴν πενίαν τοῦ διαβόλου αἰνίττεται ἡ γραφή.

Idem ad cap. 2. *Si bona ſuscepimus de manu Domini,* addit:

Athanaſius. Jobus igitur ſtrenue dimicabat, & quo gravior tentationis erat inſultus, eo etiam ipſe athleta generoſior apparebat, & quamvis crebro tentator ſuis inſtructus machinamentis ſuperatuque difficilis inſiſteret, nihilominus ipſe tentatus ſuperior evadebat, irritos reddens diaboli conatus, ſtructasque cacodæmonis inſidias magnitudine animi ſuperabat, genuinum quippe fortitudinis indicium eſt in tolerando conſtantia. Ea namque unusquisque Sanctorum exantlatis per ardua diſcrimina laboribus & moleſtiis vel ipſi diabolo prævaluit, quæ quidem omnia cum a nobis edomari velit Spiritus, in Pſalmo totidem verbis præcipit: *Viriliter age & confortetur cor tuum & ſuſtine Dominum.* Ille quippe duntaxat fortis prædicatur, cujus in patiendo conſtantia comprobatur. Unde certe beatus Job victoria ſemper potitus eſt, adeo ut viriliter agendo una cum objectis laboribus uxorem etiam ſuam, quæ teterrimo ſerpentis halitu decepta fuerat, & libero animi ſenſu deſtituta, patiendo propulſarit. At vero quandocunque generis humani oſor & perverſæ malitiæ repertor diabolus ſola & quidem ementita ſpecie indutus quærit quē rapiat & devoret, idcirco quod ipſe revera eſt ſpecioſo prætextu fingit, ut diſſimulata quæ deſiderio eſt omnibus veritate, ſequacibus ſuis proprium virus injiciat. Non aliter Evam decepit, quam quæ ſua erant minime aperiendo, ſed adulteratis Dei verbis ſenſum eorum veteratorie mentiendo. Sic uxorem Jobi ſuo ſuggeſtu induxit nimirum perſuadens amorem erga maritum diſſimulare, ut hoc pacto

Ἀθανασίου. Ἠγωνίζετο οὖν ὁ Ἰὼβ, καὶ μέγας ἦν ὁ πειρασμός· μείζων δὲ ἐφαίνετο ὁ ἀθλητὴς τοῦ πειρασμοῦ. καὶ πολὺς μὲν ἐπέρρεεν ὁ πειράζων, καὶ χαλεπὸς ἦν ὁ μαχόμενος· ἀνδρειότερος δὲ ἐφαίνετο ὁ πειραζόμενος, νικῶν τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ προσβολὰς τοῦ πονηροῦ τῷ μεγέθει τῆς διανοίας. γνώρισμα τῆς ἀνδρείας ἐστὶν ἡ ὑπομονή. ταύτῃ γὰρ ἕκαστος τῶν ἁγίων φέρων τὰ συμβαίνοντα ἐν τῷ βίῳ ἐπίπονα καὶ λυπηρὰ, ἴσχυε κατὰ τοῦ διαβόλου. ἅπερ τὸ πνεῦμα θέλον ἡμᾶς ἀμφότερα κτᾶσθαι, προστάττει λέγων. (Sic) ἐν τῷ Ψαλμῷ ἀνδρίζου καὶ κραταιούσθω ἡ καρδία σου, καὶ ὑπόμεινον τὸν Κύριον. ὁ γὰρ ὑπομένων, ἀνδρεῖός ἐστι. καὶ ὁ μακάριος Ἰὼβ διὰ τὸ ὑπομένειν ἐκραταιοῦτο, καὶ διὰ τὸ ἀνδρείως φέρειν τοὺς πόνους ὑπέμεινε, καὶ τὴν γυναῖκα διωθεῖτο, ἐξαπατηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ὄφεως, καὶ φθαρεῖσαν τὰ νοήματα. ἐπειδὴ γὰρ ὅλος ἐστὶ μισητὸς ὁ τῆς κακίας εὑρετὴς, καὶ μόνον φαινόμενος, ζητῶν τινα ἁρπάσει (Sic) καὶ καταπίῃ. διὰ τοῦτο ὃ μέν ἐστιν αὐτὸς ὑποκρύπτει καὶ σκέπει ὑποκρινόμενος δὲ τῇ φαντασίᾳ τὴν πᾶσι ποθουμένην ἀλήθειαν, τὸν ἴδιον ἰὸν ἐπιβάλλει τοῖς ἀκολουθήσασιν αὐτῷ. οὕτως καὶ τὴν Εὔαν ἠπάτησεν, οὐ τὰ ἴδια λαλῶν, ἀλλ᾽ ὑποκρινόμενος τὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, τὴν δὲ διάνοιαν αὐτῶν παρωποιῶν. οὕτω καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰὼβ ὑπέβαλε, πείσας αὐτὴν ὑποκρίνεσθαι φιλανδρείαν. δι-

δείξας δὲ βλασφημεῖν εἰς τὸν Θεὸν, οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ὁ δόλιος παίζει ταῖς φαντασίαις, ὑποκλέπτων καὶ σύρων ἕκαστον εἰς τὸν ἴδιον τῆς κακίας βόθρον.

blaſphemis vocibus Deum appeteret, ſic ille doloſus vanis imaginibus homines eludit, furtim unumquemque rapiens in cœnoſum malitiæ ſuæ volutabrum.

Hæc ibi. Quem locum integrum huc tranſcribere volui, cum ſupra Tom. I. pag. unde tamen non parum diſtet ab iis, quæ habentur, ſumtus videtur.

Item ad verba cap. 1. *Et facti ſunt ei filii ſeptem,*&c.

Ἀθανασίου. Τό γε μὴν λέγειν τὴν γραφήν. Ἐγένοντο δὲ αὐτῷ υἱοὶ, καὶ πρὸς τοὺς Ἀρειομανείτας ἡμῖν συμβαλεῖται. οἱ ὡς μέγα βοήθημα τῆς αἱρέσεως αὐτῶν κατέχουσι, τὸ περὶ τοῦ μονογενοῦς παρὰ τοῦ Ἀποστόλου λεγόμενον· πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν· καὶ φιλονεικοῦσι ποίημα εἶναι ὂν τοῦ Θεοῦ υἱόν. ἔστι δὲ αὐτοῖς καλάμος τεθλασμένος τοῦτο τὸ ἔρεισμα. ὅταν μὲν γὰρ ἡ οὐσία ποίημα ἢ καὶ κτίσμα, τηνικαῦτα τὸ ἐποίησε καὶ τὸ ἔκτισε κυρίως ἐπὶ αὐτῶν λέγεται, καὶ σημαίνει τὸ ποίημα. ὅτ᾽ ἂν δὲ ἡ οὐσία γέννημα ᾖ καὶ υἱὸς, τότε ἐποίησε, καὶ τὸ, ἐγένετο, καὶ τὸ, ἔκτισεν, οὐκ ἔτι κυρίως ἐπ᾽ αὐτοῦ κεῖται, οὐδὲ ποίημα σημαίνει, ἀλλ᾽ ἀντὶ τοῦ ἐγέννησε τῷ ἐποίησεν ἀδιαφόρως τις κέχρηται ῥήματι, ὥστε καταγνώσονται ἑαυτῶν οἱ Ἀρειανοὶ, εἰ μάθοιεν τὸ τῆς γραφῆς ἰδίωμα· καὶ γὰρ εἰ ποιουμένους, καὶ γινομένους, καὶ κτιζομένους τοὺς ἐξ αὐτῶν φυομένους λέγοιεν οἱ γονεῖς, οὐδὲν ἧττον οὐκ ἀρνοῦνται τὴν φύσιν. ὁ γοῦν Ἐζεκίας ὡς ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ γέγραπται, εὐχόμενος ἔλεγεν· ἀπὸ γὰρ τῆς σήμερον παιδία ποιήσω, ἀντὶ τοῦ γεννήσω τὸ ποιήσω εἰρηκὼς, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ φυομένους εἰπών. καὶ οὐ διαφέρεται, &c. qui locus ſupra Tom. 1. pag. 376. & 377. non paulo diverſius extat. Et in ſequentibus pag. 388. v. 31. Catena legit αὕτη. v. 10. καὶ οὐδὲ διὰ τὸ ἐκτησάμην. v. 15. Μανασσῆς. κἀνταῦθα δὲ περὶ τοῦ Ἰὼβ εἴρηται· ἐγένοντο δὲ αὐτῷ υἱοὶ ἑπτά. ὥσπερ καὶ Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ φησίν· ἐὰν γένωνται. v. 20. ὁμολογῶνται. v. 25. χρὴ πρότερον ζητεῖν, εἰ υἱός ἐστιν. τούτου γὰρ ἀποδεικνυμένου παύεται ἡ περὶ τοῦ ποιήματος καὶ κτίσματος ὑπόνοια, καὶ φανερὰ πᾶσιν ἀπόδειξις, ὡς ἡ λέξις ἡ λέγουσα, τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, οὐκ εἰς ὄνησιν ἐστὶ τῇ αἱρέσει αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς κατάγνωσιν. δέδεικται γὰρ, ὅτι ἡ τοῦ ἐποίησε λέξις, καὶ ἐπὶ τῶν γνησίων καὶ τῶν φύσει τέκνων ἐν τῇ θείᾳ κεῖται γραφῇ. ὅθεν τοῦ Κυρίου ἀποδεικνυμένου φύσει καὶ γνησίου υἱοῦ,

Athanaſius. Porro cum ſcriptura dicat, *facti ſunt autem ei filii*: magnum nobis intercedit cum Ariomanitis prælium, qui grande veluti pondus hæreſi ſuæ arripiunt, ex eo quod ab Apoſtolo dictum eſt de unigenito *fidelem ei qui fecit ipſum*, indeque pertinaciter contendunt filium Dei creaturam eſſe. Quo quidem fundamento veluti fracta arundine fulciuntur: Quando enim ſubſtantia factum quid & creatum eſt, tum certe illud *fecit* & *condidit* de eo proprie prædicatur, at vero quando ſubſtantia aliqua genitum quid eſt veluti filius, tunc revera *fecit*, *factum eſt*, & *creavit*, non amplius proprie de eo dici poſſunt, neque quicquam factum denotant, ſed pro *genuit* nulla habita diſcriminis ratione quis verbo *fecit* uti poteſt, adeo ut per ſeipſos Ariani condemnandi ſint, ſi vel ſemel Scripturæ loquendi morem didicerint. Etenim ſi quos parentes ex ſe genuerint filios, tanquam a ſe factos, ortos, & creatos appellent, nihilominus tamen genuinam eorum naturam inficiantur. Quin etiam Ezechias ut apud Eſaiam ſcriptum eſt in precibus ſuis dicebat, ex hoc die filios faciam. Verbo *facere* pro *gignere* uſus, præſertim cum de filiis a ſe genitis loqueretur.

Manaſſes. Ibidem quoque de Jobo dictum eſt illud: *Nati ſunt ei filii ſeptem*, ſicut & Moſes in lege dicit, Si nati ſunt, *&c.*

Expedit inprimis quærere, num filius ſit, hoc enim ſemel demonſtrato, ceſſare neceſſum eſt omnem de factura & creatura ſuſpicionem, apertaque fiet omnibus demonſtratio, quemadmodum verba illa, *Ei qui fecit ipſum*, tantum abeſt, ut hilum conferant eorum opinioni, quin potius eam condemnent. Oſtenſum enim eſt dictionem illam *fecit* in ſcripturis uſurpari de genuinis & vere naturalibus filiis, unde ubicunque de Domino illud *fecit*, *& factum eſt* prædicatur, cum demonſtratum ſit eum eſſe genuinum & naturalem patris ſui filium

ſequitur nullo modo poſſe dici creaturam, ſed tantum hac voce indifferenter uſos eſſe Sanctos.

κἂν λέγηται ἐπ' αὐτοῦ (Sic) τὸ ἐποίησεν ἢ ἐγένετο, οὐχ ὡς ποιήματος ὄντος αὐτοῦ λέγεται· ἀλλὰ ἀδιαφόρως τῇ λέξει χρῶνται οἱ ἅγιοι. *Hæc Catena.*

Item in cap. verba, εἰ κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει.

Athanaſius. Cum igitur generatorum & creatorum natura ſit per ſe mutabilis, ea nimirum quæ præ divina ſubſtantia viribus ſuis elanguet, quæque ex non entibus ſubſiſtit, idcirco omnis homo mendax, & omnes peccaverunt & indigent gloria Dei. Utique etiam diabolus ipſe, in medio Cherubinorum divinæ ſignaculum imaginis elucens, ad inſtar fulguris e cœlo decidit, unde nos quoque judicaturi ſumus Angelos, eos nimirum qui rebellione facta a principatu ſuo defecerunt, ibidem etiam. Si contra pueros ſuos non credit, ſimpliciterque creaturæ ejuſmodi conditionis ſunt, ut eorum natura mutetur, ſola vero natura Dei inalterabilis exiſtat.

Ἀθανασίου. Ἡ δὲ τῶν γεννητῶν καὶ κτιστῶν φύσις τρεπτή ἐστιν, ἅτε δὴ ἐξασθενοῦσα τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας, καὶ ἐξ οὐκ ὄντων ὑποστᾶσα. διὸ πᾶς ἄνθρωπος ψεύστης, καὶ πάντες ἥμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. ὁ δὲ διάβολος ἐν μέσῳ τῶν Χερουβὶμ ὢν, καὶ ἀποσφράγισμα ὁμοιώσεως γενόμενος, ἐξέπεσεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ὡς ἀστραπή. καὶ Ἀγγέλους κρινοῦμεν τοὺς μὴ τηρήσαντας δηλαδὴ τὴν ἑαυτῶν ἀρχήν. καὶ ἐνταῦθα εἰ κατὰ παίδων αὐτοῦ οὐ πιστεύει. καὶ ἁπλῶς τὰ κτίσματα τοιαύτην ἔχει τὴν φύσιν, καὶ τρέπεται· μόνη δὲ ἡ θεία φύσις ἀναλλοίωτος. *Qui locus cum ex pag. 201. A. Tom. 1. deſumtus videatur, non paulo tamen ab ejus pagina textu diſtat.*

Denique in verba cap. 1. *Et dixit Dominus diabolo unde venis,* &c.

Athanaſius. Iſtis ſimul omnibus præſens eſt; etiamſi creata omnia diverſis inter ſe locis ſeparentur, ſtellæ quidem in firmamento, nubes autem in aere, & hominibus ſtatuit terminos gentium. Angeli quoque deſuper ablegantur ad diverſa munia, quorum alii aſcendunt ſuper ſcalam, deſcendunt alii. Et exinde reverſus ſum, inquit, ut aſſiſterem in conſpectu Domini, & interrogatus eſt diabolus undenam veniret, adeo ut in loco ſint, & quocunque mittuntur ibi præſentes ſunt. Unus certe Deus nullis circumſcribitur limitibus, adeo ut a quibus quæritur, minime ſic quærendus, ſit quaſi qui ubiq; adeſt, certo quodam ſpatio, vel loco indefinite comprehendatur, ſed tota ejus præſentiæ ratio ſic intelligenda eſt, nimirum quando omnia ejus voluntati conformantur, & univerſa ad eum extenduntur. Etenim omnes omnino creaturæ, & quæcunque ab eo ex inveterata ſua malitia defecerunt in conſpectu Dei verſantur propter incircumſcriptam ejus eſſentiæ immenſitatem, proprie vero Angeli Deo aſſiſtunt propter inſatiabilem divinæ charitatis amorem.

Ἀθανασίου. Ἅμα δὲ ἐν τούτοις πάρεστιν, εἰ καὶ τὰ γεννητὰ πάντα ἐν μεμερισμένοις τόποις εἰσί· φωστῆρες μὲν ἐν τῷ στερεώματι· νέφη δὲ ἐν τῷ ἀέρι. καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν. οἱ δὲ Ἄγγελοι ἀποστέλλονται εἰς διακονίας, καὶ ἀναβαίνουσι καὶ καταβαίνουσι ἐπὶ τῆς κλίμακος. κἀνταῦθα ἦλθον, φησὶν, παραστῆναι ἐνώπιον Κυρίου. καὶ πεῦσις γίνεται πρὸς τὸν διάβολον, πόθεν παραγέγονας; ὥστε ἐν τόπῳ εἰσὶ, καὶ ἔνθα ἀποστέλλονται ἐκεῖ πάρεισι· μόνος δὲ ὁ Θεὸς ἀπερίγραπτος. ὅθεν οὐχ ὡς ἐν τόπῳ τὸν πανταχοῦ παρόντα ζητοῦσιν, ἵν' εὕροιεν ὡς ἐν χωρίῳ τινὶ συγκλειόμενον τὸν ἀόριστον· ἀλλὰ τὸ παραστῆναι τοῦτό ἐστι, τὸ τοῖς θελήμασιν αὐτοῦ τυπωθῆναι, τὸ πρὸς αὐτὸν ὁλικῶς ἀνατείνεσθαι. Θεοῦ μὲν γὰρ ἐνώπιόν ἐστι πᾶσα ἡ κτίσις, καὶ αὐτὴ ἡ ἀποστατικὴ καὶ πονηροτάτη, κατὰ τὸ ἀπερίγραφον τῆς οὐσίας ἐκείνης. ἰδίως δὲ οἱ Ἄγγελοι πάρεισι τῷ Θεῷ, κατὰ τὸν τῆς θείας ἀγάπης ἀκόρεστον ἔρωτα. *Quæ ſimiliter ex pag. 201. C. Tom. 1. deſumta videtur.*

SEQUUNTUR ALIA EJUSDEM SANCTI ATHANASII FRAGMENTA E VARIIS VARIORUM AUTORUM OPERIBUS UT VIDERE EST DEPROMTA.

Theodoretus Dialogo primo τῷ ἀτρέπτῳ ἀπὸ λόγου περὶ τῆς πίστεως τοῦ μείζονος, Athanaſii hæc citat: quæ nullibi in editis habentur.

ΤΟ γεγράφθαι, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, φανερῶς τὴν θεότητα δηλοῖ· τὸ δὲ, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τὸν ἄνθρωπον τοῦ Κυρίου δείκνυσιν.

Addit: Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου· καὶ τὸ, πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ, τουτέστιν, τῷ ἰδίῳ αἵματι τὸ σῶμα, τὴν περιβολὴν τῆς θεότητος.

Et adhuc: Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τοῦ αὐτοῦ λόγου. Τὸ γὰρ, ἦν, ἐπὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ ἀναφέρεται· τὸ δὲ, σὰρξ ἐγένετο, ἐπὶ τοῦ σώματος. ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, οὐκ εἰς σάρκα ἀναλυθεὶς, ἀλλὰ σάρκα φορέσας. ὡς δ' ἂν εἴποι τις, ὁ δεῖνα γέγονε γέρων, οὐκ ἐξ ἀρχῆς γεννηθεὶς· ἢ ὁ στρατιώτης βετερανὸς ἐγένετο, οὐ πρότερον τοιοῦτος ὢν οἷος γέγονε. Ἰωάννης, ἐγενόμην, φησὶν ἐν τῇ Νήσῳ τῇ Πάτμῳ, ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ κυριακῇ. οὐχ ὅτι ἐκεῖ γέγονεν, ἢ γεγέννηται· ἀλλ' εἶπεν, ἐγενόμην ἐν Πάτμῳ, ἀντὶ τοῦ παρεγενόμην. οὕτως ὁ Λόγος εἰς σάρκα παραγέγονεν, ὡς λέλεκται, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο. ἄκουσον λέγοντος· ἐγενόμην ὡσεὶ σκεῦος ἀπολωλὸς, καὶ ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος.

QUOD ſcriptum eſt, In principio erat verbum, aperte divinitatem ſignificat, illud autem Verbum caro factum eſt, Domini humanitatem indicat.

Ejuſdem ex eadem Oratione. Et illud. Lavabit in vino ſtolam ſuam. hoc eſt, in proprio ſanguine, corpus, quod eſt indumentum divinitatis. Gen. 49. 11.

Ejuſdem ex eadem Oratione. Hoc enim, Erat, refertur ad ejus divinitatem, illud vero, Caro factum eſt, ad corpus. Verbum caro factum eſt, non in carnem reſolutum, ſed carnem geſtans. Quemadmodum ſi dixerit quiſpiam, Hic ſenex factus eſt, cum non talis eſſet genitus, vel, miles factus eſt veteranus, cum non prius eſſet talis, qualis factus eſt. Eſt autem Græce γέγονε, quod & factum eſt, & fuit Latine dici poteſt. Apoc. 1. Joannes, ἐγενόμην, inquit, hoc eſt factus ſum, ſeu fui in inſula Patmo, in die Dominico, non quod illic factus fuerit, ſed dixit, ἐγενόμην ἐν Πάτμῳ, factus ſum in Patmo, pro eo quod eſt, acceſſi, vel adfui. Ita etiam verbum ad carnem acceſſit, ut dictum eſt, Verbum caro factum eſt. Audi dicentem, Factus ſum tanquam vas perditum, & factus ſum tanquam homo ſine auxilio inter mortuos liber. Pſal. 87. 4.

Idem Theodoretus Dial. II. τῷ ἀσυγχύτῳ eundem περὶ πίστεως λόγον τὸν μείζονα citans, hæc inde decerpſit.

Α δὲ παρεθέμεθα περὶ τοῦ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ὅτι εἰς τὸ κυριακὸν σῶμα λέλεκται. εἰ γὰρ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος, ὡς φησὶν Ἱερεμίας· πάντα δὲ χωρεῖ ὁ Θεὸς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ χωρεῖται, εἰς ποῖον καθέζεται θρόνον; τὸ σῶμα τοίνυν ἐστὶν, ᾧ λέγει, κάθου ἐκ δεξιῶν μου.

Et alia hæc: Τὸ σῶμα τοίνυν ἐστὶν, ᾧ λέγει, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, οὗ καὶ γέγονεν ἐχθρὸς ὁ διάβολος σὺν ταῖς πονηραῖς δυνάμεσι, καὶ Ἰουδαῖοι, καὶ Ἕλληνες. δι' οὗ σώματος ἀρχιε-

Quæ autem de eo adjecimus, Sede a dextris meis, de corpore Dominico dicta ſunt. Pſal. 109. 1. Si enim cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus, ut inquit Hieremias: omnia continet Deus: a nullo autem continetur: in quanam ſede ſedet? Corpus ergo eſt, cui dicit, Sede a dextris meis. Hier. 23.

Corpus eſt ergo cui dicit, Sede a dextris meis, cujus etiam fuit inimicus diabolus cum malis poteſtatibus, & Judæi, & Græci, per quod corpus, Ponti-

ſex, & Apoſtolus, & fuit, & dictus eſt, per id, quod nobis tradidit myſterium,
Mat.26.26 dicens, hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur, & ſanguis novi teſtamenti, non veteris quod pro vobis ef-
Act.2. funditur. Divinitas autem neque corpus habet, nec ſanguinem, ſed homo: quem ex Maria portavit, eorum cauſa eſt, de quo dixerunt Apoſtoli, Jeſum Nazarenum virum a Deo oſtenſum in vobis.

ρεὺς, καὶ Ἀπόστολος γέγονε καὶ ἐχρημάτισε διὰ τὸ παρέδωκεν ἡμῖν μυστήριον λέγων· τοῦτό ἐστι μου τὸ σῶμα, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν, (*ſic ibi*) καὶ τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ τῆς παλαιᾶς, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον. θεότης δὲ, οὔτε σῶμα, οὔτε αἷμα ἔχει, ἀλλ' ὃν ἐφόρεσεν ἐκ τῆς Μαρίας ἄνθρωπον, αἴτιος τούτων γέγονε. περὶ οὗ εἶπον οἱ Ἀπόστολοι· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ, ἄνδρα ἀπὸ Θεοῦ ἀποδεδειγμένον εἰς ὑμᾶς.

Similiter Dial. II. τῷ ἀπαθεῖ ex eodem opere citat.

Act.13. Quod excitatur a mortuis, homo erat, an Deus? Interpretatur Petrus Apoſtolus qui melius nobis ſcit, & dicit. Cum enim de ligno depoſuiſſent, poſuerunt ipſum in monumento. Deus autem ſuſcitavit eum a mortuis. Corpus ergo Jeſu mortuum, quod de ligno depoſitum eſt, & in monumento poſitum, a Joſeph autem ab Arimathia ſepultum, ipſum
Joan.2.19. Deus verbum ſuſcitavit, dicens: Solvite templum hoc, & in tribus diebus excita-
Matth.2. bo ipſum. Qui cum etiam omnes mortuos vivificet, etiam ex Maria ſuſceptum hominem Chriſtum Jeſum vivificavit, quem aſſumſit. Si enim cum eſſet in cruce, quæ prius diſſoluta erant, ſanctorum mortua corpora ſuſcitavit: multo magis ſuſcitare potuit corpus quod geſtavit, qui eſt ſemper vivens Deus ver-
Hebr.2. bum, ut dicit Paulus. Vivens enim Dei verbum, & efficax.

Τὸ ἐγειρόμενον ἐκ νεκρῶν, ἄνθρωπος ἦν, ἢ Θεός; ἑρμηνεύει Πέτρος ὁ Ἀπόστολος ἡμῶν μᾶλλον γινώσκων, καὶ λέγει· καθελόντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ξύλου, ἔθηκαν αὐτὸν εἰς μνημεῖον. ὁ δὲ Θεὸς ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. τὸ γοῦν ἀπὸ τοῦ ξύλου καθαιρεθὲν σῶμα νεκρὸν τοῦ Ἰησοῦ, τὸ καὶ εἰς μνημεῖον τεθὲν, ἐνταφιασθὲν δὲ ὑπὸ Ἰωσὴφ τοῦ ἀπὸ Ἀριμαθείας, αὐτὸ ἤγειρεν ὁ λόγος λέγων· λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν. ὁ καὶ πάντας τοὺς νεκροὺς ζωοποιῶν, καὶ τὸν ἐκ Μαρίας ἄνθρωπον Χριστὸν Ἰησοῦν ἐζωοποίησεν, ὃν ἀνείληφεν. εἰ γὰρ ἐπὶ σταυρῷ ὢν τὰ προδιαλυθέντα νεκρὰ τῶν ἁγίων ἤγειρε σώματα· πολλῷ μᾶλλον ἐγεῖραι δύναται ὃ ἐφόρεσε σῶμα, ὁ ἀεὶ ζῶν Θεὸς Λόγος. ὥς φησιν ὁ Παῦλος. ζῶν γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής. *quem locum etiam Gelaſius, lib. de duab. nat. ex parte allegat.*

Rurſum Theodoretus (& Gelaſius lib. de duab. nat. contra Neſtorium & Eutychen aliquanta) hæc:

Vita ergo non moritur, ſed mortuos vivificat. Sicut enim lux in loco tenebricoſo non læditur: ita nec vita pati poteſt, quæ mortalem naturam inviſit, eſt enim immutabilis & nec verti, nec diverſa & altera eſſe poteſt verbi divinitas. Sicut enim in prophetia de ſeipſo Domi-
Mal.3.6. nus: Videte me, quia ego ſum, & non ſum immutatus.

Ἡ γοῦν ζωὴ οὐκ ἀποθνήσκει· τοὺς δὲ νεκροὺς ζωοποιεῖ. ὡς γὰρ τὸ φῶς οὐ βλάπτεται ἐν σκοτεινῷ τόπῳ, οὐδὲ ἡ ζωὴ δύναται ἐπιστρεψαμένη τὴν θνητὴν φύσιν. ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος ἡ τοῦ λόγου θεότης, ὥς φησιν ἐν προφητείᾳ ὁ Κύριος περὶ ἑαυτοῦ· ἴδετέ με, ὅτι ἐγώ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι.

Et rurſum ſequentia:

Qui vivit, mori non poteſt, ſed mortuos potius vivificat. Eſt ergo & fons vitæ divinitate, quam habet ex patre: & homo qui mortuus eſt, vel potius a mortuis ſuſcitans: qui etiam intercedit pro nobis: qui ex Virgine Maria natus eſt: quem verbi divinitas propter nos ſuſcepit.

Ζῶν ἀποθανεῖν οὐ δύναται, μᾶλλον δὲ τοὺς νεκροὺς ζωοποιεῖ. ἔστι τοίνυν καὶ πηγὴ ζωῆς τῇ ἐκ πατρὸς θεότητι· ἄνθρωπος δὲ ὁ ἀποθανὼν, μᾶλλον δὲ ἐκ νεκρῶν ἐγερθείς. ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, ὁ ἐκ Παρθένου Μαρίας, ὃν ἡ τοῦ λόγου θεότης δι' ἡμᾶς ἀνείληφεν.

Et adhuc: Ἐγένετο Λάζαρον ἀσθενήσαντα ἀποθανεῖν· ὁ δὲ κυριακὸς ἄνθρωπος οὐκ ἀσθενήσας, οὐδὲ ἄκων ἀπέθανεν, ἀλλ' ἀφ' ἑαυτοῦ ἦλθεν ἐπὶ τὴν τοῦ θανάτου οἰκονομίαν, στερεοποιούμενος ὑπὸ τοῦ ἐν αὐτῷ ἐνοικήσαντος Θεοῦ Λόγου, τοῦ εἰπόντος. οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀπ' ἐμαυτοῦ αὐτὴν τίθημι· ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν. ἡ θεότης οὖν ἐστι τοῦ υἱοῦ, ἡ τιθεῖσα καὶ λαμβάνουσα τὴν ψυχὴν, οὗ ἐφόρεσεν ἀνθρώπου. πλήρη γὰρ ἀνείληφε τὸν ἄνθρωπον, ἵνα καὶ πλήρη αὐτὸν καὶ σὺν αὐτῷ τοὺς νεκροὺς ζωοποιήσῃ.

Accidit ut Lazarus morbo affectus, moreretur. Homo autem Domini, non ægrotans, nec invitus periit, ſed ex ſe ad mortis œconomiam acceſſit, confirmatus a Deo verbo, qui in ipſo habitabat, quem dixit. Nemo tollit animam a me, ex meipſo eam pono; Poteſtatem habeo ponendi ipſam. Divinitas ergo eſt filii, quæ ponit, & accipit animam hominis, quem geſtavit. Plenum enim hominem ſuſcepit, ut & plenum ipſum, & cum ipſo mortuos vivificet.

Idem Theodoretus lib. 2. hiſt. Eccleſiaſticæ cap. 4. meminit περὶ τῶν παραμυθικῶν πρὸς τὰς παρθένους λόγων *ipſius Athanaſii, quibus & hæc inſerta fuiſſe ſcribit.*

Διὰ τοῦτο μηδὲ γινέσθω τις ὑμῶν περίλυπος, εἰ καὶ θαπτομέναις ὑμῖν φθονοῦσιν οἱ δυσσεβεῖς, καὶ κωλύουσι τὰς ἐκφοράς. καὶ μέχρι γὰρ τούτων ἡ καταστροφὴ τῶν Ἀρειανῶν ἔφθασε. καὶ τὰς μὲν πύλας κλείουσι· περὶ δὲ τὰ μνήματα ὡς δαίμονες καθέζονται, ἵνα μή τις τῶν ἀπογινομένων ἀποτεθῇ. *At hodie nec liber iſtius argumenti extat: nec iſta (ſpondere auſim) in ullo editorum reperiuntur.*

Quocirca ne qua veſtrum tantopere contriſtetur, etiamſi vobis vel ſepultis invideant illi nefarii, minimeque corpora veſtra patiantur efferri; Nam eo usque impietatis pervenit Arianorum exitialis cataſtrophe, ut etiam portas clauſerint, circaque mortuorum ſepulchra veluti dæmones conſederint, prohibituri ne quis decedentium humo mandaretur.

Socrates quoque lib. 1. hiſt. Eccleſ. cap 9. vel edit. Gr. regiæ cap. 13. refert Athanaſium noſtrum conſcripſiſſe librum Synodicum, in quo nomina eorum expoſita fuerint, qui in Nicena I. Oecumenica Synodo convenerint. At is haud dubie temporum injuria jam amiſſus eſt: nobis ſane talis nunc nullus eſt.

SYNODUS VI. OECUMENICA ACT. XIV. IN FINE HOC FRAGMENTUM ex Athanaſii tractatu in illud, *Nunc anima mea turbata eſt*, adducit.

Τῆς ὁμοιώσεως τοῦ Κυρίου τῆς πρὸς ἡμᾶς ἡ ὠφέλεια μεγάλη, ὅτι καὶ ἡμεῖς ὁμοιούμεθα πρὸς αὐτόν. εἰ γὰρ μὴ αὐτὸς ὡμοίωτο πρὸς ἀνθρώπους, οὐκ ἠδύναντο οἱ ἄνθρωποι ὁμοιοῦσθαι πρὸς Θεόν. ἀλλὰ πρὸς Θεὸν ἄνθρωπον γινόμενον ὁμοιοῦνται ἄνθρωποι. ἔδει δὲ τὸν εἰς ὁμοίωσιν ἡμῶν καταβαίνοντα, κατὰ τοῦτο μάλιστα ὁμοιωθῆναι, καθ' ὃ μεταβολῆς. ἐδεόμεθα, κατὰ τὰ πάθη, ἵνα ταῦτα εἰς ἀπάθειαν μεταστῇ. μηδεὶς δὴ ἀπιστείτω περὶ τῶν παθῶν οἰόμενος τρέπεσθαι τὴν θεότητα, ἀλλὰ προσγινόμενον αὐτῇ τὸ πάθος ἀπὸ τοῦ σαρκικοῦ καὶ ψυχικοῦ κινήματος ἐνθυμείσθω, καὶ προσγινόμενον καὶ νικώμενον. διὰ γὰρ τοῦτο προσγέγονεν, ἵνα νικηθῇ καὶ ἀπὸ τοῦτο νενίκηται, ἵνα ἡ

Similitudinis Domini ad nos utilitas magna eſt, eo quod & nos aſſimilamur ad eum. Niſi enim ille aſſimilatus fuiſſet hominibus, non poterant Deo homines aſſimilari. Sed ad Deum hominem factum aſſimilantur homines. Oportuerat itaque eum, qui ut ſimilis fieret, deſcendit, in hoc maxime ſimilem effici, in quo transmutari indigemus. Transmutari autem egebamus ſecundum paſſiones, ut hæc in impaſſibilitatem transferrentur. Nullus igitur diffidat de paſſionibus audiens exiſtimans verti Deitatem, ſed ſuperveniſſe ei paſſionem ex carnali animæ motione conjectet, & ſuperveniſſe & victam fuiſſe. Ideo namque advenit, ut vincatur. Ideoque victa eſt, ut

Digitized by Google

omnis natura humana per cognationem beneficium capiat. Ex hoc quippe incipientes transfiguramur omnes, ex paſſibilibus impaſſibiles, & ex mortuis viventes effecti. Nullus igitur perturbetur ad infidelitatem, ſi dicit, dum Deus ſit Dominus pariterque & homo: *Nunc anima mea turbata eſt*. Hoc enim factum eſt, Deitate quidem acquieſcente, carne autem inſurgente. Poſſibile enim erat Deitati prohibere perturbationem, ſed noluit, ut ſimilitudinem, quam ad nos habuit, non diſſolveret. Tale ergo aliquid eſt intelligendum ex rebus, quæ circa nos ſunt. Cum temperatur mel cum aqua, non mel mutatum eſt, ſed ſuperabundavit: ſimiliter quando duntaxat motio carnis eſt in Deo, talem quandam ſimilitudinem aſſumamus, ſicut aquam in melicrato, id eſt, in melle temperato ſuper abundantem. Quando iterum, quod divinum eſt, demonſtratur, & operatur virtutes, & oſtendit poteſtatem, talem ſimilitudinem aſſumamus, ſicut dum mel aquam ſuperat. Hoc enim poſſibile eſt Deitati, aliquando quidem carnem permittere, ut ſuperabundet: aliquando vero eam ſuperare ad perimendam paſſionem ipſam & carnis infirmitatem. Indicium vero eſt, quod quadraginta totis diebus abſtinuit corporali cibo, & non eſuriit ipſum corpus. Poſt hæc quippe (ſicut ſcriptum eſt) eſuriit. Hic carnis exſuperantia: deinde eſuriit poſt tantum tempus. Exſuperavit, quod carnis eſt, idcirco, ut tentatio indigeretur, & tentator confunderetur, & homo, qui a principio per cibum lapſus eſt, per abſtinentiam cibi reſurgeret. Tolerat autem & perturbationem carnis, ſub ipſa morte adveniente. Etenim quomodo obediens futurus eſſet, noſtram pro nobis obedientiam complens, niſi & contra adverſitatem haberet, & vinceret adverſitatem? Nobis ſiquidem ex carne infeſtatio fit, & ſi inobedientes fuerimus mandato victi carne, hoc modo peccatum emergit. Ergo & in Domino adverſitatem quidem fieri oportebat a carne, obedientiam vero vincere. Quamvis enim Deus eſt, veram in carne & ſecundum carnem obedientiam implet, & voluntatem carnis voluntas prævalet Deitatis, ſicut prædixit: *Quia deſcendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, ſed ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me Patris*, propriam voluntatem dicens

πᾶσα ἀνθρώπων φύσις κατὰ τὸ συγγενὲς εὐεργετηθῇ. ἐκεῖθεν γὰρ ἀρξάμενοι μετασχηματιζόμεθα πάντες ἐκ παθόντων ἀπαθεῖς, καὶ ἀπὸ νεκρῶν ζῶντες καθιστάμενοι. μὴ οὖν ταραττέσθω τις εἰς ἀπιστίαν, εἰ λέγει Θεὸς ὢν ὁ Κύριος ἅμα καὶ ἄνθρωπος, νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. τοῦτο γὰρ ἐγένετο, τῆς μὲν θεότητος εἰκούσης, τῆς δὲ σαρκὸς ἐγειρομένης· δυνατὸν ὂν τῇ θεότητι κωλῦσαι τὴν ταραχὴν, ἀλλ' οὐ βουλομένης αὐτῆς, ἵνα μὴ τὴν ὁμοίωσιν τὴν πρὸς ἡμᾶς ἐκλύσῃ. τοιοῦτο δή τι νοητέον ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς πραγμάτων, κεκραμένον μέλι πρὸς ὕδωρ· οὐ δὴ τὸ μέλι μεταβέβληται, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ ἐπλεόνασεν. ὅτε δὴ κίνημά τι τῆς σαρκός ἐστιν ἐν τῷ Κυρίῳ, τοιοῦτό τι λαμβάνωμεν ὁμοίωμα, ὥσπερ ὕδατος ἐν μελικράτῳ πλεονασμόν. ὅταν δὲ πάλιν τὸ θεϊκὸν ἐμφαίνηται, καὶ ἐνεργεῖ δυνάμεις, καὶ δείκνυσι τὴν ἐξουσίαν, τοιαύτην ὁμοίωσιν λαμβάνωμεν, ὥσπερ τοῦ μέλιτος ἐπικρατοῦντος τὸ ὕδωρ. δυνατὸν γὰρ τῇ θεότητι τοῦτο, ποτὲ μὲν τῇ σαρκὶ παραχωρεῖν εἰς τὸ πλεονάσαι, ποτὲ δὲ αὐτὴν ἐπικρατῆσαι ἀναιροῦσαν τὸ πάθος, καὶ τὸ τῆς σαρκὸς ἀσθενές. τεκμήριον δέ· τεσσαράκοντα ὅλας ἡμέρας ἀπέχεται τροφῆς σωματικῆς, καὶ οὐ πεινᾷ τὸ σῶμα. μετὰ γὰρ ταῦτα, καθὼς γέγραπται, πεπείνακεν· ἐνταῦθα σαρκὸς πλεονασμός. εἶτα ἐπείνασε μετὰ τὸν τοσοῦτον χρόνον. ἐπλεόνασε τὸ τῆς σαρκὸς διὰ τοῦτο, ἵνα καὶ πεῖρα προσενεχθῇ, καὶ ὁ πειράζων καταισχυνθῇ, καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ἄνθρωπος διὰ βρῶμα πεσὼν δι' ἐγκράτειαν βρώματος ἀναστῇ. φέρει δὲ καὶ τὴν ταραχὴν τῆς σαρκὸς ἐπὶ τῷ θανάτῳ προσιόντι. καὶ πῶς γὰρ ἔμελλεν ὑπήκοος γενέσθαι τὴν ἡμετέραν ὑπακοὴν πληρῶν ἀνθ' ἡμῶν, εἰ μὴ καὶ προσεναντίωμα ἔσχε, καὶ τοῦ ἐναντιώματος ἐπεκράτησεν; ἡμῖν γὰρ ἐπειδάν τι ἐκ σαρκὸς ἐναντίωμα γένηται, εἰ παρακούσαιμεν τοῦ προστάγματος νικηθέντες σαρκὶ, τοῦτον τὸν τρόπον ἡ ἁμαρτία συμβαίνει. οὐκοῦν ἐν τῷ Κυρίῳ τὸ μὲν ἐναντίωμα ἔδει γενέσθαι τὸ ἀπὸ τῆς σαρκὸς, νικῆσαι δὲ τὴν ὑπακοήν. εἰ γὰρ καὶ Θεὸς, ἀλλ' ἐν σαρκὶ, καὶ κατὰ σάρκα τὴν ὑπακοὴν πληροῖ, καὶ τοῦ θελήματος τῆς σαρκὸς τῷ θελήματι τῆς θεότητος κρατεῖ, καθάπερ εἴρηκεν· ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμὸν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός· ἴδιον λέγων θέλημα

Digitized by Google

αὐτοῦ τὸ τῆς σαρκός, ἐπεὶ καὶ ἡ σὰρξ ἰδία αὐτοῦ γέγονεν· οὐ γάρ ἐστι θέλημα υἱοῦ θεϊκὸν θελήματος Θεοῦ κεχωρισμένον. ἔδει δὲ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα κινηθῆναι, ὑποταγῆναι δὲ τῷ θελήματι τῷ θεϊκῷ. καὶ οὕτως αἱ τῶν ἀνθρώπων παρακοαὶ λύονται διὰ τῆς παραδόξου ταύτης ὑπακοῆς, ἣν Χριστὸς ὑπήκουσεν ὑπὲρ ἡμῶν. ὅρα δὴ τοῦ κινήματος τοῦ σαρκικοῦ γενομένου τί φησιν· καὶ τί εἴπω, Πάτερ σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης· ἀλλὰ διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. Πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄνομα. Τὸ, τί εἴπω, Πάτερ σῶσόν με ἐκ τῆς ὥρας ταύτης, ἐφθέγξατο κατὰ τὴν κίνησιν τῆς σαρκός. Τὸ, διὰ τοῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην, θεότητος ὑπερνικώσης φθέγγεται, σχεδόν τοι μηδὲ φανῆναι τῷ σαρκικῷ θελήματι συγχωροῦντος τοῦ θείου. Τὸ γὰρ, τί εἴπω· ὥσπερ ἐκκόπτοντός ἐστι ῥῆμα, ὡς φανῆναι μὲν ἡμῖν, ὅτι καὶ σὰρξ ἀληθής, ὑποπεπτωμένη δὲ καὶ οὐ δυναμένη περισπάσαι, καθάπερ ἵππος τὸν ἐπιβάτην, οὐδὲ ὅσον ἐκλάσαι τὴν χεῖρα τὴν ἡνιοχοῦσαν. καὶ δὴ καὶ τί λογίζεται τὸ πάθος; οὐκ ἀδοξίαν, οὐκ αἰσχύνην, ἀλλὰ δόξαν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ Πατρός. καὶ ἐπισπεύδει μᾶλλον, ἢ ἀποτρέπει τὸ πάθος. Πάτερ δόξασόν σου τὸ ὄνομα· οὐκ ἔσται φησὶν οὐδεμία παραίτησις παρ' ἐμοῦ, ἀλλ' εἴξει τὸ παραιτούμενον, καὶ κρατήσει τὸ μὴ παραιτούμενον. σαρκικὴ μὲν γὰρ φύσις παραιτεῖται τὸν θάνατον, καὶ ἦν τοῦτο ἐν Χριστῷ, ἐπειδὴ καὶ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος ἀληθῶς· θεϊκὴ δὲ θέλησις αἱρεῖται τὴν κόσμου σωτηρίαν, ἣν ὁ θάνατος κατειργάσατο. εἶτα πληρούμενον φαίνεται τὸ, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με. λέγει ὁ Χριστὸς. Πάτερ, δόξασόν σου τὸ ὄνομα· καὶ ἀπόκρισις ἐξ οὐρανοῦ καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω ἵνα εἰδῶμεν, ὅτι διάστασις οὐδεμία, οὐδὲ χωρισμὸς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μᾶλλον δὲ ἵνα κερδαίνωμεν τὴν συνάφειαν ἡμῶν τὴν πρὸς Θεὸν ἐν Χριστῷ γενομένην. οὐδεὶς μὲν γὰρ ἀνθρώπων, ὃς οὐκ ἀπέσπασεν ἑαυτὸν ἀπὸ θελήματος Θεοῦ κατά τι μέρος ἢ πράγματος, ἢ χρόνου. ἐν μόνῳ δὲ Χριστῷ τὸ ἀχώριστον τῆς θελήσεως ἐφυλάχθη· ᾧ συνακολουθοῦντες κερδαίνομεν τὴν συνάφειαν τὴν πρὸς Θεὸν, καὶ τὴν ἕνωσιν τὴν σωτήριον καθ' ὁμοίωσιν αὐτοῦ, καθ' ὁμοίωσιν τῆς θείας ἑνώσεως, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν, ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν, οὕτω καὶ οὗτοι ἐν ἡμῖν ἓν ὦσιν.

ipſam carnem. Nam & caro propria ejus erat: neque enim voluntas Filii divina a voluntate Dei ſeparata eſt. Oportebat quippe moveri carnis voluntatem, ſubjici vero voluntati Deitatis, & ita hominum inobedientiæ ſolvuntur per hanc admirabilem obedientiam, qua Chriſtus obedivit pro nobis. Conſidera igitur, facta motione carnali quid aſſerat. *Et quid dicam? Salva me ex hac hora.* Sed ideo veni ad hanc horam. *Pater, clarifica nomen tuum ipſum, quid dicam? Salva me ex hac hora*, aſſeruit ſecundum motionem carnis: ideo veni in hanc horam, divinitate ſupervincente effatus eſt, pene nec apparere carnalem voluntatem permittente divina. Ipſum igitur, *Quid dicam?* tanquam abſcindentis eſt ſermo, ut appareret quidem nobis, quia & caro vera, ſubjecta vero eſt non valens circumducere, ſicut equus ſeſſorem, nec quantum eſt ipſam manum qua regit, inflectere. Denique quid arbitratur paſſionem? Non ignominiam, non confuſionem: ſed gloriam ſuam & Patris, & accelerat magis, quam evitat, paſſionem. *Pater, clarifica nomen tuum.* Non erit, inquit, a me ulla recuſatio, ſed recuſans obtemperat, & non recuſans obtinet. Carnalis enim natura recuſat mortem, & erat hæc in Chriſto, quoniam Verbum caro veraciter factum eſt. Deitatis autem voluntas elegit mundi ſalutem, quam mors operata eſt. Dehinc impletum videtur id:, *Ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me.* Dixit Chriſtus: *Pater, clarifica nomen tuum.* Et reſponſum eſt de cœlo: *Et clarificavi, & iterum clarificabo.* Ut ſciamus, quia diſtantia nulla eſt, neque ſeparatio Patris & Filii, magis autem ut lucremur conjunctionem noſtram, quæ ad Deum in Chriſto facta eſt. Nullus quippe hominum eſt, qui non ſeipſum abſtraxerit a voluntate Dei ex aliqua parte, vel re, vel tempore. In ſolo autem Chriſto inſeparabilis voluntas ſervata eſt, quem adſequentes conjunctionem ad Deum lucrati ſumus, unitionemque ſalutarem ad ſimilitudinem divinæ unitionis, ſicut ipſe perhibuit. *Ego & Pater unum ſumus, ita & hi in nobis unum ſint.*

Latet fortaſſis adhuc liber hic alicubi etiam integer, ſiquidem Epiſcopi Cyprii in eadem Act.14. *Paulo ante dicunt, eſſe ſibi domi ejus quoddam exemplar, & aliud Conſtantinopoli vetuſtiſſimum. Apparet autem ex hoc fragmento hunc tractatum ſcriptum eſſe contra Arianos, qui eo Chriſti dicto,* Nunc anima mea turbata eſt, *abutebantur ad evertendam Dei Patris & Filii eandem eſſentiam, ut videre eſt ex orat. 4. contra Arianos.*

Eſt in Illuſtr. Biblioth. Archipalatina Codex Ms. vetuſt. continens Catenam expoſitionum ab incerto autore ex Patribus Græcis in Evangelium D. Lucæ collectam, in qua ad cap.23. fol.216. ſolide hæc verba leguntur.

Sanctus Athanaſius in illud Evangelii, *Poſtquam hæc dixiſſet, expiravit*: Talis fuit Salvatoris noſtri mors, quam quidem ejus corpus ſecundum naturā obiit, Verbum autem ſecundum voluntatem ſuſcepit, utpote qui libere corpus ſuum morti tradiderit, ut pro nobis ſecundum ejus naturæ conditionem pateretur, itidemque pro nobis divinitus reſurgeret, qua in re totus conditionis humanæ cardo vertitur, noſtra videlicet ad vitam evocatio, & a morte ſuſcitatio.

Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἰς τό· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξέπνευσεν. οὕτω γὰρ καὶ ὁ θάνατος γέγονε, τοῦ μὲν σώματος κατὰ φύσιν δεχομένου, τοῦ δὲ λόγου κατὰ θέλησιν ἀνεχομένου, καὶ ἐξουσιαστικῶς τὸ ἴδιον σῶμα εἰς θάνατον παριεμένου, ἵνα καὶ πάθῃ φυσικῶς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ἀναστῇ θεϊκῶς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ ὅλη τῆς γενέσεως καὶ τοῦ θανάτου ἡ πραγματεία εἰς τὴν ἡμετέραν ζήτησιν, καὶ ἀνάκλησιν θεωρεῖται.

Quod vero hoc fragmentum noſtri ſit Athanaſii, indicio eſt, quod idem ille Codex fol. 114. ſimiliter τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ajens, hunc noſtrum ex ſecunda oratione contra Arianos citat, & fol. 43. averſo, ſimiliter ex epiſt. in decretis Synodi Nicenæ, ut ſuo loco monebimus.

Et quia mentionem Codicis hujus fecimus, adſcribam etiam alium locum ex eodem. Sic igitur 15. fol. 20. A. ad cap. 1. Lucæ.

Athanaſius. In qua ante ſecula ex patre, in ultimis vero temporibus ex Virgine naſcitur, inviſibilis antea vel ſanctis, quæ in cœlo ſunt, poteſtatibus, deinde viſibilis propter unionem ejus cum homine viſibili. Viſibilis, inquam, non per inviſibilem Deitatem, ſed per operantem Dei in hominibus virtutem, qui propria verbi cohabitatione renovatus eſt, Creator enim cum eſſet verbum, ipſum in conſummatione ſeculorum creatum induit, ut illud iterum reſtauraret, eo quippe fuit opus ad hominis revocationem, qui ab initio ex nihil fecit omnia, hujus rei gratia incorporeus ille in terras venit, corpusque ſibi non alienum a noſtro, ſed ex intacta Virgine, virtute Spiritus ſancti efformatum aſſumſit; in quo velut adorabili amictu verſatus eſt, ut promulgata lex corruptionis humanæ in eo aboleretur, & quem ab initio condiderat hominem ad ſui ſimilitudinem, eidem rurſus a tali gradu collapſo factus ipſe ſimilis propriæ creaturæ ſimilitudinem priſtinam reſtitueret.

Ἀθανασίου. Ἐν ᾗ ὁ πρὸ αἰώνων ἐκ πατρός, ἐπ' ἐσχάτων ἐκ τῆς παρθένου γεννᾶται, καὶ ὁ ἀόρατος τὸ πρὶν καὶ ταῖς ἐν οὐρανῷ ἁγίαις δυνάμεσιν, ὁρατὸς γίνεται διὰ τὴν πρὸς τὸν ὁρώμενον ἄνθρωπον ἕνωσιν. ὁρώμενος δέ φημι, οὐ τῇ ἀοράτῳ θεότητι ἀλλὰ τῇ τῆς θεότητος ἐνεργείᾳ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ ὅλου ἀνθρώπου, ὃν ἀνεκαίνισεν, τῇ οἰκειώσει τῇ πρὸς ἑαυτόν. κτίστης γὰρ ὢν ὁ λόγος, αὐτὸς ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων τὸ κτιστὸν ἐνεδύσατο· ἵνα πάλιν τοῦτο ἀνακαινίσῃ. χρεία γὰρ ἦν πρὸς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ καὶ κατ' ἀρχὰς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος πεποιηκότος Θεοῦ Λόγου. τούτου δὴ ἕνεκεν ὁ ἀσώματος εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν παραγίνεται, καὶ λαμβάνει ἑαυτῷ σῶμα, οὐκ ἀλλότριον τοῦ ἡμετέρου, ἐξ ἀχράντου Παρθένου ὑπὸ τοῦ ἁγίου πλασθὲν πνεύματος, καὶ τοῦ λόγου γεγονὸς ἔνδυμα προσκυνητόν, ἵνα ἐν αὐτῷ λυθῇ ὁ κατὰ τῆς φθορᾶς τῶν ἀνθρώπων νόμος, καὶ ὁ λόγος πρὸς ὁμοιότητα τὴν ἑαυτοῦ κτίσας τὸν ἄνθρωπον ἐξ ἀρχῆς, πάλιν εἰς ὁμοίωσιν τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπανάγει, ὁμοιωθεὶς τῷ ἰδίῳ ποιήματι. Hæc ibi.

Et ſunt quidem huic ſimilia loca quædam, ut tom. I. p. 56. 60. 438. 440. 441. 161. 162. &c. atqui totidem verbis idem ſit cum hoc, a me hactenus animadverti non potuit. Atque idcirco malui bis (ſi tamen) egregium hunc locum haberi, quam penitus omitti.

Hieronymus in Catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorum refert duos libros Athanaſii contra Gentiles ſuo tempore extitiſſe: at nobis hodie unus tantum eſt. Niſi forte ſecundum eſſe

eſſe voluerit Hieronymus eum,qui eſt de Incarnatione,quod ipſum & initium iſtius innuere videtur,ubi brevem ſummam præcedentis repetit.

Idem Hieronymus ibidem librum ejus quendam contra Urſacium & Valentem commemorat. Ac meminit quidem illorum perſæpe Athanaſius, eosque exagitat in Apologiis,ut & in opere de Synodis Arimini & Seleuc. & in epiſt. ad Africanos, & alibi: at qui in ipſos tantum ſcriptus ſit liber ab ipſo,talis hodie nullus extat.

Liber de Pſalmorum titulis, quem ab eodem ſcriptum ait Hieronymus, quemque Photius hypomnemata in Pſalm. nominat,ſi is non eſt, qui Tom. I. ſub titulo, de Interpretatione Pſalmorum ad Marcellinum habetur: probabile fuerit, eum eſſe, quem in Synodi VII. Oecumenicæ Nicenæ II. Act. 4. Germanus Patriarcha Conſtantinopolitanus in Epiſtol. ad Thomam Epiſcopum Claudiopoleos, hæc verba Pſalm. 79. juxta Græc. vel 80. juxta Hebr. codices, *Qui ſedes ſuper Cherubim appareas*, exponentem citat,in hæc verba: *Etenim Cherubim illorum exemplaria, ignota juxta naturam omnibus hominibus exiſtentia, ſpiritus & ignis exiſtunt, & ab omni corporea figuratione & natura aliena, ea,quæ de ipſis a Propheta corporalius dicuntur, ſymbolicum & altius ductum ſenſum habent. Aliter enim intelligere juxta ſacram,& corporeis non decentem rationem oportet.* Hæc ibi. Notat FRONTO DUCÆUS BURDEGAL. V. CL. in ſuis quibusdam in Athanaſium collectaneis, quæ ex Bibliotheca Commelini habemus, eſſe apud Politianum Athanaſii opuſc. in Pſalmos. Similiter M. Craſius in Indice quodam libb. Mss. qui Conſtantinopoli adhuc extant,refert apud Illuſtriſſ. Principem,Jacobum Marmoretam eſſe S. Athanaſii Archiepiſcopi Alexandrini explicationem in Pſalterium Davidis: An verò id ſit,de quo agimus, non temere dixerim.

Eadem Synodus Act. VI. ex Epiſtola Athanaſii ad Eupſychium,cujus ſit initium: *In quibus nos exiſtimaſti,* hoc fragmentum citat.

Communis ovium fructus eſt, hæc inquam tergoris meſſis, haud quæ omnibus ad communem caſum proſtat, verum poſtquam tinctura, quæ de mari accipitur,tincta fuerit, purpurea dicitur, & appellatione mutata & uſu, propter excellentiam regibus tantummodo aptatur. Ita lana eſt, & non eſt. Natura quidem manet id, quod a principio fuit,uſu autem non amplius (Vulgaris enim uſus fuit) propter colorationis dignitatem. Ita quoq; caro natura communi (*videtur hic addendum*) de aſſumpta,poſtquam enim (*τε enim abundat*) facta fuerit regis indumentum,cum ipſo rege ejusdem fit dignitatis, quanquam natura non fuerit talis. Quare recte Dominus gloriæ dicitur. Et ſecundum quod homo quoque fuit, aſſertiones & paſſiones naturæ eum invaſerunt, & contumeliis aliorum fuit obnoxius. Quonam enim modo rex veſte utitur, ſic ipſe quoque ſe carne circumcinxit. Quemadmodum autem, qui regis purpuram rumpens, regi pœnam dat, quaſi inſidiator aut malevolus, quanquam ipſe Rex nihil fuerit paſſus, purpuræ autem paſſio ad ipſum refertur: ita quoque carnis paſſio, Verbo DEI manente impaſſibili, in ipſum propter contumeliam deſcendere dicitur. Et ob id Paulus Dominum Chriſtum,quatenus homo,filium DEI tradit. Et ante hunc Gabriel paradoxum novi partus Mariæ evangelizans: Ave,inquit,gratia plena,Dominus tecum. Ecce tu in utero habebis,& paries filium, & vocabunt eum Jeſum. Hic erit magnus,& filius Altiſſimi vocabitur. Quare Jeſus filius Dei vocatur, non quod caro ſit in divinam naturam mutata, ſed propter unitionem ad Deum Verbum cognominem dignitatem accepit. *Hæc ibi Synodus, ubi & Eupſychium presbyterum Cæſareæ fuiſſe dicit. Ac meminit ipſe Athanaſius in epiſtola ad Palladium epiſtolæ cujusdam ſuæ ad Monachos Cæſarienſes: de quorum numero an & hic Eupſychius fuerit, quis facile dixerit? Niſi forte malis Eupſychium hunc male dici presbyterum, fuiſſe vero Epiſcopum Cæſarienſem. Nam in orat. I. contra Arianos, meminit Eupſychii Cappadociæ Epiſcopi, qui contra Arianos ſcripſerit.*

Porro Theodoretus quoque in Dial. II. τῷ ἀσυγχύτῳ mentionem facit epiſtolæ ad Eupſychium,cujus etiam mentio eſt Act. ult. Synodi Chalcedonenſis, at non Athanaſio, ſed Attico Conſtantinopolitano,qui Chryſoſtomo ſuffectus eſt,tribuitur.

Gelaſius quoque Romanus in fragmentis librorum V. de duabus in Chriſto naturis contra Neſtorium & Eutychem, inter alia hæc ex Athanaſio affert, quæ,quia hactenus in noſtris operibus invenire non potuimus,(ἴσως inquam, quia ſimilia plurima ſunt) ideo hic addere voluimus.

Athanaſii, *inquit*, Epiſcopi Alexandrini in libris contra Arianos, Quia igitur aliqui, magis autem plurimi, qui nondum diſcipuli facti, ex qua petulantia ad docendum venerunt, neſcientes,neque, quæ dicunt,neque, de quibus affirmant, excæcatis oculis mentis,non habentes intellectum videntem Deum, ſicuti Jacob, neque mundum cor videns

Digitized by Google

Deum, ea quæ propter hominem Salvatoris noſtri, quem propter nos indutus eſt, ſunt ſcripta, & opera humilia, & pauperes voces, divinitati tribuentes Verbi, errant & errare faciunt minus doctos & infirmos, ut humiliter de Domino ſapiant, neceſſitatem habemus exponere, ſicut Judas ſcribit per epiſtolam, quæ congruant verba divinitati Verbi, & quæ ſecundum Salvatorem intelligendo homini. Sicut enim in ſacculo aurei ſolidi & argentum poſitum unius Imperatoris imaginem & inſcriptionem nominis utraque habent, ſed novit nummularius cuſtos eorum auri excellentiam ultra honorem inferioris argenti; ita licet in una ſcriptura de Divinitate Filii, & de corpore ex Maria, quod propter nos indutus eſt, ſit ſcriptum, ſingula tamen eorum ſcimus, ſicuti diſcipuli ſapientes unius & vere magiſtri. Quæcunque igitur humilia verba & opera ſunt, in corpus Filii intellige ſcripta, quæcunque literæ glorioſæ, in Verbi divinitatem.

Tum ſubjicit, Ejusdem contra eosdem. Certiſſime itaque ſciat omnis domus Iſrael, quia Jeſum & Chriſtum eum DEUS fecit, hunc Jeſum, quem vos crucifixiſtis. Et ipſum ergo crucifixum Dominicum hominem, oſtendentes quaſi per digitum Apoſtoli, dixerunt: Hunc Jeſum, quem vos crucifixiſtis Chriſtum, & Dominum eum fecit Deus. Certiſſime itaque Dominicus homo & principium inquit viarum, principium omnium ſanctorum, qui appellati ſunt via, & Dominus & Chriſtus eſt, qui factus eſt & crucifixus.

Et paulo poſt idem Gelaſius: Athanaſii, Epiſcopi Alexandrini, *inquit*, in libris adverſus Hæreticos: Quæcunque igitur humilia verba & opera ſunt, in corpore Jeſu intellige ſcripta: Quæcunque vero glorioſæ ſunt literæ, in Verbi divinitate. Quando eſuriit poſt jejunium, corporis paſſio eſt: cum vero ex quinque panibus quinque millia virorum, præter mulieres & infantes, paſcit, & duodecim ſportæ fragmentorum remanent, opus Verbi Divinitatis. Cum vero ſuper cervicalem dormit in nave, corporeæ quietis eſt opus: cum ambulans ſupra mare, imperat fluctibus & ventis, quieſce, obmuteſce, mox audit ab his, qui in navi cum jurejurando confeſſi ſunt: Vere Dei filius es. Cum ſtans ad ſepulchrum Lazari deflet, & venturus ad paſſionem, dicit: Triſtis eſt anima mea uſque ad mortem, & anxiatur: Spiritum quidem Divinitate promptum ad omnem diſpenſationem dicit: carnem vero infirmam. Carnis vero infirmitas eſt, contriſtari & mœſtum eſſe. Quando imperative dicit: Lazare, veni foras, & ſurrexit vivens mortuus quatriduanus, quod factum non eſt a principio mundi, ſignum Divinitatis eſt. *Hactenus Gelaſius.*

Damaſcenus quoque lib. de duabus in Chriſto voluntatibus edit. Baſil. pag. 484. hunc ex Athanaſio citat locum:

Cum enim in principio Deus effinxiſſet hominem, eum ex natura ſua impeccabilem & voluntatis arbitrio ſui ipſius Dominum reddiderat, ut inquit ſanctus Athanaſius.

Ἐν ἀρχῇ γὰρ πλάσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἐποίησεν αὐτὸν φύσιν ἀναμάρτητον, καὶ θέλησιν αὐτεξούσιον· καθὼς, *inquit*, φησὶν ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος. *Et ſunt loca ſimilia initio orat. contra Gentiles pag. 3. 4. & 5. ut & de Incarnat. pag. 61. 62. vix tamen totidem verbis.*

Idem in orat. de defunctis ſub finem ſic ait:

Præterea perſpicabilis ille vita & moribus, ſolidumque Eccleſiæ Dei propugnaculum Athanaſius, hæc inter cætera de mortuis in Domino pronunciat, idcirco Deum iis, qui de ſua ſalute ſecuri ſunt, indulſiſſe, uſque dum communis omnium reſurrectio advenerit, ut inter ſe unum in locum convenientes collætentur, & futurorum tandem bonorum poſſeſſione fruantur.

Εἶτα ὁ ἐν βίῳ καὶ λόγῳ περίβλεπτος, καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας θεμέλιος Ἀθανάσιος, τάδε φησὶ περὶ τῶν ἐν Κυρίῳ νεκρῶν· ὅτι πιστοὺς διὰ τοῦτο τοὺς σωζομένους ὁ Θεὸς κεχάρισται, τὸ μέχρι τῆς κοινῆς ἀναστάσεως, ψυχικῶς ἀλλήλοις συνεῖναι καὶ συνευφραίνεσθαι, ἀπεκδοχὴν ἔχοντες τῶν μελλόντων αὐτοῖς ἀποκληροῦσθαι θείων δωρεῶν.

Idem in eodem ſermone circa medium ex Athanaſii εἰς τοὺς κοιμηθέντας παναρμονίῳ (ut vocat) λόγῳ hæc affert:

Licet ad aſtra morum integritate &

Ὅτι κἂν εἰς ἀστέρα ὁ εὐσεβείᾳ τελειωθεὶς

Digitized by Google

κατατεθῆ, μὴ ἀπαναίνου ἔλαιον καὶ κηρὸς Χριστὸν τὸν Θεὸν ἐπικαλεσάμενον ἐν τῷ τάφῳ προσάψαι. δεκτέα γὰρ ταῦτα τῷ Θεῷ, καὶ πολλὴν ἐξ αὐτοῦ φέροντα τὴν ἀντίδοσιν. τὸ γὰρ ἔλαιον καὶ ὁ κηρὸς ὁλοκαύτωσις· ἡ δὲ ἀναίμακτος θυσία ἐξιλασμός. ἡ δὲ πρὸς τοὺς πένητας εὐποιΐα, προσθήκη πάσης ἀγαθῆς ἀνταποδόσεως.

ſanctimonia vitæ nobilis translatus ſit, minime recuſandum eſt ei qui Deum invocaverit oleum & ceram in monumento tetigiſſe. Accepta quippe ſunt iſta DEO, & copioſam ex eo tandem mercedem reportant, oleum enim & cera holocauſtum eſt, incruentum vero ſacrificium expiatio, erga pauperes itidem miſericordia, augmentum certe fœlicis remunerationis eſſe videtur.

Photius in Bibliotheca ſua (ſupra allegatus eſt locus) meminit hypomnematum Athanaſii in Eccleſiaſten & Cantica Canticorum, de quibus ad noſtras manus hactenus nondum quicquam pervenit: De hypomnematibus in Pſalterium meminimus paulo ante.

Fronto Ducæus Burdeg. in Collectaneis, quorum jam meminimus, notat, apud D. Thomam Aquinatem in lib. contra errores Græcorum mentionem fieri thecæ ſeu voluminis Athanaſii in Joannem. Et addit idem: In Epitome Biblioth. Geſneri liber de fide Catholica dicitur extare Viennæ apud Lazium.

Digitized by Google

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE UNITA DEITATE TRINITATIS AD THEOPHILUM,

LIBER PRIMUS.

TU unus DEUS Pater, & Fili, & A Sancte Spiritus, qui unitam Deitatem nobis declaraſti, & Sacro-Sanctæ ſolius Divinitatis indiviſam gloriam revelaſti, & perfectam Trinitatis tuæ ſempiternitatem demonſtraſti. Ideo optimum duxi, ut tua veritas patefacta clareſceret, & hæreticorum detecta cæcitas innoteſceret. Propter quod ſubito in æmulationem, accenſus eſt animus meus, & exarſit ſicut ignis rutilans in denſas arborũ ſylvas. Unde quia multi tentaverunt ad ſtyllum viam demonſtrare juſtitiæ, & nobis placuit per anfractus anguſtiæ, ejus iter dirigere, & B latam & ſpatioſam viam primum fugere. Quis nõ cupiat, deterſa antiquitus caligine, per aquam vitæ renovari? & poſt ſteriles & jejunas ſiliquas panem vitæ edere? & omiſſa voragine poculi venenoſi, calicem ſalutis accipere? & proſtrata idolorum prophana cultura, Deum verum agnoſcere creatorem? & nunc ſpreta inveterati ſibilatione ſerpentis, hymnum Deo ſvaviter canere? & tandem refutatis ſquamoſi draconis uberibus, ex Evangelicis præceptis melle & lacte potari. Et rurſus per immortalitatem reſumptam Angelos apoſtaticos indicare? C & poſt terrenum hominem cœleſtibus regnis & ſublimibus in Jeruſalem mancipari? Rogo, quæ & quanta eſt hæc in Deo humanitatis dilectio, qui tanta præmia credentibus pollicetur? Quis non omni aviditate feſtinet de gravi ſomno exurgere, & clariſſimam lucem cum infinita admiratione conſpicere? quam cupio non ad pupillam oculorum obtutibus oſtendere, ſed religioſis fratribus in arcano cordis ſecreto recondere. In quo nõ ambitioſi voluminis confeci cumulum, ne plus verba exaggerarem, quam ſenſum inveſtigantibus intimarem, ſed breviter infinita comprehendi & humili ſermone ſublimia indicavi. Unde totum ibi eſt plenum, ubi nihil eſt minus, imo penitus totum videtur ignorare, qui huic plenitudini divinæ Trinitatis aliquid voluerit derogare. Propter quod ſupplex impenſiſſime obſecro tuæ tranquilliſſimæ Trinitatis gloriam, ut perducas me ad ſtatum perfectum fidei, confeſſionis meæ verba promentem. Si cœli non ſufficiunt in prodendam ſublimitatẽ magnitudinis tuæ, ſi non ſatiatur oculus ad videndũ, aut auris ad audiendum opera magnificentiæ tuæ, unde ſufficit parvitas mea geminas in confeſſione referre tibi maximas gratias? A Deo veniã poſtulo, ne forte cum præſumtionis dicta adſumpſero, tuæ majeſtati videar aliquid derogare: Sed proſtratus jaceo ante tuæ ſublimitatis gloriæ ſedem, ut permittas me de plenitudine theſauri tui legis fontem bibere, & de quatuor exuberantibus fluminibus aquã vitæ haurire. Ex quibus confidenter hæreticis per authoritatẽ regulæ præſcribamus, & Catholicis de ſempiterno, velut de nectaris fonte ſpiritus tui corda ſitientiũ irrigemus. Hæc eſt inquam materia formulæ in colliſione hæreticorũ: & hæc eſt tituli victoria in abſolutione hæreticorum. HÆR. QUUR ſignificat principale mandatum Dei: *Euntes nunc baptizate* Matth. 28
omnes gentes, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? ATH. Audi in hoc admirabile ac regale decretum, in quo omne ſacramẽtum in Deitate Trinitatis uniter continetur. Quia dixit *in nomine*, evidenter unam Deitatem in Trinitate conſiſtere declaravit. Et quod proſecutus eſt, *Patris, & Filii, & Sancti ſpiritus*, per ſingula nomina ſingulas perſonas ineſſe diſtinxit. HÆR. Sane, ut prius mihi ſummatim de unito Deitatis nomine multifarie dictum ad interrogata exponas, poſtulo, & ſic de nominibus perſonarum in proſequendo diſtinguas. QUUR unita eſt

Digitized by Google

deitas? Ath. Quia nulla eſt in hac plenitudi- A ne Trinitatis ambiguitas. Hæ. Cur unus eſt Deus Pater & Filius, & Spiritus ſanctus? Ath. Unus ubi dixiſti, ad unitum nomen Deitatis tu ipſe retuliſti nomina, æqua in perſonis diſtinxiſti. Hæ. Cur ſolus Deus? At. Utiq; quia ſola deitas in Trinitate conſiſtit, ideo ſolus Deus. Hæ. Cur omnipotens Deus? At. Quoniam omnipotens eſt ipſa deitas Trinitatis. Hæ. Cur unus verus Deus? At. Proculdubio dum una vera ſit natura Trinitatis, propterea unus eſt verus Deus. Hæ. Cur bonus eſt Deus? At. Quatenus nulla diverſitas diſpar ſit in una ſubſtantia divinæ Trinitatis, ac per hoc unus bonus eſt Deus. Hæ. Cur ſummus Deus? B At. Quoniam hæc quidem ipſa ſumma eſt ſubſtantia Trinitatis. Hæ. Cur unus eſt Dominus? At. Memento unam dominationem eſſe in natura ſempiterna Trinitatis, & ideo unus Dominus. Hæ. Cur una imago inviſibilis eſt Trinitatis? At. Quia una eademque deitas eſt in imagine veritatis. Hæ. Cur unus eſt ſpiritus? At. Nonne una eſt natura deitatis Spiritus ſancti, quæ in Patre, & Filio, & in ſeſe conſiſtens eſt? Hæ. Cur æqualis eſt una Trinitas? Ath. Quia & ſempiterna eſt in ipſa Trinitate deitas. Rogo, non animadvertis pene omnes hæreſes in hoc titulo unitam deitatem Pa- C tris, & Filii, & Spiritus ſancti blaſphemare? dum hæc quæ ſuperius uniter in Trinitate ſunt dicta, ad unam perſonam Patris, illi tantummodo conferant. Qua de re ſtrenue nobis laborandum eſt, imo & adverſus tot ſectarum congreſſiones atrociter cum infinita ſolicitudine dimicandum, ut penitus diſcuſſa hæreticorum caligine, lux Evangelicæ cognitionis patefacta clareſcat, & blaſphemantium detecta cæcitas innoteſcat. Unde nobis pauliſper pro examinatione ſuperiora retexenda ſunt, ut inveſtigantibus veritatem omnis ad liquidum ſcrupulus infidelitatis de arcano pectoris D auferatur.

DE SACRO-SANCTO UNITO NOMINE TRINITATIS.

Ego unum Deum ubi memini, non ad unam tantummodo perſonam patris hæc in dicendo taxavi, dum Filium de una Patris eſſe plenitudine, & ſanctum Spiritum non negavi. Et ſolum Deum ubi memoravi, non ad ſolam perſonam Patris hæc, ut dicam verius, indicavi: quia Filium, & ſanctum Spiritum de hac ipſa ſola ſubſtantia Patris eſſe non abnegavi. Similiter omnipotentem Deum, ſive verum Deum, vel bonum Deum, aut ſummum Deum, ſed unum Spiritum, de quo ſummatim paulo ante narravi, nonne hæc cuncta vocabula ad unitam divinitatem Patris, & Filii, & ſancti Spiritus declaravi? Unde quamvis in hoc loco copioſæ ſint ſignificationes dictæ, tamen ad unitã divinitatem Trinitatis evidentius ſunt approbatæ. Nam unitas, nõ ut hæretici ſuis oppreſſi blaſphemiis dicere ſæpe conſueverunt, in voluntate eſt, non in Deitate: quod abſit, dum unitas non tantũ in voluntate ſit, ſed imo in Deitate. Ac per hoc unitas hæc, ut certus ſis, non in concordia tantum eſt, ſed realiter, imo ſubſtantialiter conſtat in natura divinitatis. Ergo poſtulo a te, qui legis hãc iſtius ſcripturæ meæ fidei profeſſionẽ, ne hic ſuperflua vel profuſa verba perquiras, ſed ſtrictim, capaciter, imo ſpiritualiter cum ſummo ſtudio dicta ad ſtylum ſacræ ſcripturæ conferas, & ſecundum regulæ æquitatem, juſtitia moderante, perpendas. Itaque interrogantis atq; ſolventis accipe perſonam, quæ exigit ſibi fieri ſatisfactionem. Hæ. Cur Pater Spiritus dicitur, & Filius Spiritus nuncupatur, & Spiritus ſanctus ſpiritus appellatur? At. Perfecte ad hæc reſpondetur pro loco interroganti. An ignoras quia Pater unus Deus eſt, & Filius unus Deus eſt, & Spiritus ſanctus unus Deus eſt? Nonne unus Deus eſt, dum unitum nomen ſit in natura οὐσίας, ſic & unus ſpiritus eſt, quia unita eſt deitas eorum? nam ſi tu per ſingula nomina perſonarum unitum nomen ſpiritus ter deſignaſti, num quod tres ſpiritus edicere oportebat? Abſit. Quod ſi hoc poterat dici, tale erat, ut & hoc in confeſſionem deberet introduci, tres Deos in plurali numero nuncupari: Ut jam non eſſet in eis una natura divinitatis, ſed unuſquiſque in propria, vel diverſa natura ſua conſiſteret: quod abſit. Interea rurſus eadem repeto, & ad tua dicta verba comparo, & ſenſum intellectus mei tibi revelo. Pater unus Deus eſt, & Filius unigenitus Deus eſt, & Spiritus ſanctus unitus in Patre & Filio Deus eſt. Nonne quia unitatis nomen ter deſignavi, ideo tres Deos potero confiteri? Abſit. Unde quamvis triplex ſit dictum, unum tamen tenet in Deitate Trinitatis nominis judicium. Interim vel in hoc titulo animadverte dicentẽ: *Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob*, Nunquid in hoc dicto tres Deos deſignavit, eo quod unum nomen ter indicavit? Abſit. Idcirco nos qui fidem Evangelicam atq; Apoſtolicam patrum tenemus, nec tres Deos, nec tres Dominos, nec tres ſpiritus, vel certe ad hujuſcemodi pluralitatis dicta nec tenemus, nec in corde noſtro

Exod. 3.

ſuſcipimus: præſertim cum nos unitatem A
Deitatis uniter, non pluraliter in Trinitate
conſiſtere ſciamus. Propter quod non de-
bemus tres naturas in his perſonis cõtra jus
Evangelicæ cenſuræ profiteri, cum ſit unus
pater Deus & unigenitus ſit filius Deus, &
unitus ſit Spiritus ſanctus Deus. Ideo unus
eſt Deus, quia unita eſt deitas, ſicut per ſin-
gulas perſonas ſcriptum eſt: & quia nullus
Matth. 4. Deus, niſi unus, vel hoc audi: *Iſrael, Dominus*
Deus tuus Deus unus eſt. Nec non, *Vade retro*
Satanas, ſcriptum eſt: Dominum Deum tuum ad-
orabis, & illi ſoli ſervies. Hæ. Sed ut hæc di-
cta de autoritatis jure adhuc mihi confir-
mes, poſtulo. At. Ignoras ſcriptum eſſe: *In-*
Luc. 8. *telligentibus legem loquor*. Itaque, *qui aures*
habet ad audiendum, audiat. Et quid ſpiritus
per hiſtoriographũ Moyſen in toto pene
libro Geneſeos Eccleſiis teſtetur, intelligãt:
Deum dixiſſe, & Deum feciſſe, & Deum be-
nedixiſſe iis: id eſt, & dixit Deus: *Faciamus* B
Gen. 14. *hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram*.
Et ſic proſecutus eſt: *Fecit Deus hominem, ad*
imaginem Dei fecit illum, maſculum & fœmi-
nam fecit eos, & benedixit iis, dicens: Creſcite
& multiplicamini, & implete terram. Quæ
tandem eſt cauſa, unum dixiſſe faciamus, &
unum feciſſe, & unum dicenti & facienti in-
terfuiſſe, & bona facta videntem benedi-
xiſſe? dum faciamus, unius tantum ſolitarii
perſona non ſit, ſed & facientis ad imagi-
nem Dei ipſius tantum perſona non ſit, ſed
& videntis, & benedicentis una cum eo ſit. C
Non tibi videtur, quoniam per tacita no-
mina perſonarum, quamvis pauliſper Dei-
tatis unitum eſt nomen inſinuatum? Vides
quia nemo ad ſemetipſum dicit, fiat, ſed ad
facientem: & nemo qui facit, ad ſuam per-
ſonam loquitur, & fecit. Et quis de ſe in-
dicat, & fecit & benedixit? Nam verbo te-
nus ſi una eſſet perſona dicentis & facien-
tis, & benedicentis, ſic intimaſſet feciſſe ſe
opus ſuum, & dixi, & feci, & benedixi. Di-
ſcite itaque unitum nomen eſſe in natura D
Pſal. 32. Trinitatis, Pſalmographo approbante: *Ver-*
bo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus
omnis virtus eorum. Utique Verbum filiũ in-
dicavit: Dominum autem patrem deſigna-
vit, & ſpiritum oris ejus, Spiritum ſanctum
dixit. Vides in perſonis unitum eſſe nomen
in natura Trinitatis, Pſalmographo quoq;
Pſal. 44. approbante: *Propterea unxit te Deus, Deus*
tuus. Ecce Deum & Deum: non tamen plu-
raliter invenies dictum fuiſſe in his perſo-
nis Deos: ſed & ad huc ſcriptum eſt de uni-
Eſa. 45. to nomine divinitatis. *Et pluit Dominus a Do-*
mino. Sed & Eſaias, *Hæc dicit Dominus Chriſto*
meo cui tenui dexteram, ut obaudiant eum o-
mnes gentes, &c. Non tamen dominos: quia
unita eſt dominatio eorum in natura ſem-
piterna: Sicut & de perſona ſancti Spiritus,
Vas electionis breviter abſolvit dicens:
Idem ſpiritus, idem & Dominus, idem & Deus, *1. Cor. 12.*
qui operatur omnia in omnibus. Et alio in loco
idem ipſe repetit: *Quia Dominus eſt ſpiritus:* *2. Cor. 3.*
Ubi autem ſpiritus Domini, ibi libertas. Vel ac-
cipe in perſona patris in Evangelio ad Sa-
maritanam dictum fuiſſe: *quia Deus ſpiritus*
eſt. Nam & de perſona filii Hieremias rece-
ptiſſimus prophetarum teſtatur: *Spiritus fa-*
ciei noſtræ Chriſtus Dominus. Sive hoc: *Quia* *Rom. 8.*
miſit Dominus ſpiritus filii ſui in corda noſtra,
clamantem, Abba pater. De ſpiritu autẽ prin-
cipali filius indicat: *Spiritus ubi vult adſpirat,* *Joan. 3.*
& vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, vel
quo eat. Ergo ut compendio ſcripturæ ſen-
ſum de natura divinæ Trinitatis uniter di-
centis colligas. *Vivit Dominus*. Et: *Benedictus* *Pſal. 17*
Deus meus. Et: *Exaltetur Deus ſalutis meæ*. Vi-
des per ſingulas ſignificationes unitum no-
men Deitatis ter indicatum, hoc eſt, Deus,
Deus, & Deus: non tamen Deos. Vel per e-
undem accipe: *Immola Deo ſacrificium laudis,* *Pſal. 49.*
& redde altiſſimo vota tua. Et, *Invoca me in die*
tribulationis tuæ, & eripiam te: & magnifica-
bis me. Utique ſi una eſſet tantummodo in
hoc exemplo fixa perſona, debuerat hæc
ſine aliqua diſtinctione in proſequendo ta-
xaſſe, hoc eſt: Vivit Deus, qui eſt benedi-
ctus Deus meus, & exaltetur Deus ſalutis
meæ. Ita-ne non uniter in his perſonis eſt
nomen divinitatis Patris, & Filii, & Spiritus
ſancti in omnibus declaratum? id eſt, Deus,
& Deus, & Deus: Sicut alio in loco cautum
eſt de unito nomine dominationis: *Adfer-* *Pſal. 28.*
re Domino patriæ gentium, adferte Domino
gloriam & honorem, adferte gloriam nomini
ejus. Quia ſi una eſſet tantummodo perſo-
næ gloria, ſic debuerat intimaſſe: Adferte
Domino patriæ gentium, adferte ei glori-
am & honorem, adferte gloriam nomini
ejus. Quid amplius? Nunquid adhuc nobis
ad patefaciendam veritatem argumenta
ſunt neceſſaria? Nunquid gentes, quarum
introitus januæ credentibus ad vitam æter-
nam patens eſt, in unam tantummodo per-
ſonam patris baptizantur? & non in tres,
quorum nomina hæc ſunt per ſingula di-
ſtincta, Patris, & Filii, & ſancti Spiritus, qui-
bus eſt unita natura, ſicut ſcriptum eſt: *Eun-*
tes baptizate omnes gentes in nomine Patris, &
Filii, & Spiritus ſancti, unde in his perſonis
per omnia in Deitate unitum nomen eſt, &
per ipſa nomina Trinitatis tantum perſonæ
diſtinctæ ſunt. Ergo quamvis in ſuperiorib.
exẽplis ſcripturarũ tacita ſint nomina per-
ſonarũ, tamẽ unitum nomen divinitatis per
omnia eſt in his demõſtratũ, ſicut & in hoc

Digitized by Google

A exẽplo veritatis in quo nomina perſonarũ evidenter ſunt oſtenſa, & unitũ nomen naturale clauſe eſt declaratum, dicente Joanne 1. Joan. 5. Evangeliſta in Epiſtola ſua: *Tres ſunt, qui teſtimonium dicunt in cœlo, Pater, & Verbum, & Spiritus:* Et in Chriſto Jeſu unum ſunt, non tamen unus eſt, quia non eſt eorum una perſona. Nam unum quod dixit de utriſque, quid aliud intelligitur, quam quod Deus pater natura idem ipſe dicatur, & Dominus, idem ipſe ſit & ſpiritus, & filius Deus? Idemque ſit in divinitate & Dominus, idem ſit & ſpiritus, ſed & ſpiritus paracletus Deus: Idemque ſit & Dominus in natura Deitatis idem ſit & ſpiritus. Vides, quia in Deitate & ſubſtantia plenitudinis B per omnia unum ſunt, & in omnibus perſonarum tres ſunt: Nam quod tres ſunt, quid ſentitur fuiſſe quam pater verus unus, qui genuit, idem non ſit, qui & genitus ab ipſo eſt? Et filius unus qui non genuit ſicut ipſe a patre gignitur, pater non ſit, & hic Spiritus ſanctus, qui nec pater nec filius eſt. Præterea qui nec genuit, nec eſt genitus: cum alter ſit hic perſona qui genuit, & alter ſit in perſona qui unigenitus ab ipſo eſt, & alius æque in perſona, ut dixi ſecundum divinam ſcripturam, qui nec pater, nec filius eſt. Hic eſt ſpiritus ſanctus, ſed plane de unita natura eſt. Ideo in Deitate unita, commune nomen eſt ei. C Sicut in claritate Evangelicæ ſcripturæ de ſpiritu paracleto filius Joan. 16. teſtatur, dicens: *De Patre procedit.* Et ſic perſecutus eſt: *Et de meo accipiet.* Et ideo ubi perſonæ requiruntur, propria nomina per hæc diſtingvuntur: Ubi autem Deitas poſcitur, unitum nomen in his indicatur, quoniam *ſumus*, ad nomina perſonarum pluraliter dictum demonſtratur. Ac per hoc in Deitate unum ſunt, & in nominibus perſonarum tres ſunt. Sane ut omnem ſcrupulum legentibus amputemus, adhuc breviter dilucidabo, multifarie approbans hoc unitatis nomen eſſe veriſſimum Trinitatis, D quæ tamen refertur cum multifaria ſapientia Dei, quæ uniter in patre, & filio, & ſpiritu ſancto conſiſtit, de qua ſi ſignifices ſapientiæ Deitatem & Deitatem ſapientiæ, nonne hæc ipſa eſt unitas, quæ & divinitas Trinitatis? Ergo ut compendio hæc adſignemus, ſive ſapientiæ gloria, ſive Deitatis gloria, aut ſummitas, aut dominatio, aut dignitas, aut claritas, aut majeſtas, aut imperium, aut poteſtas, aut ſempiternitas nominatur, nonne hæc multifarie quamvis ſint dicta, tamen ad unitam Deitatem incomparabilem patris, & filii, & ſpiritus ſancti uniter ſunt declarata. Aut putas quod ſignificationes dicuntur ad gloriam Deitatis, totidemq; ſint & ſpecies diverſitatis. Abſit: dum hæc univerſa ad unitam ſubſtantiã dicta referatur. Nam ſi hæc una atque eadem ipſa eſt multiplex præſaga ſapientia patris, & filii & ſpiritus ſancti, quæ eſt una virtus, ſive unita forma magnitudinis æqualitatis ejus, ſive una majeſtas, ſive una claritas, quæ in hanc unitam Deitatem plenitudinis ſecundum ſcripturæ regulam in hoc loco collecta reperitur? Nunquid ſic in eadẽ Deitate trinitatis poteſt adverſus ſcripturas referri, tres ſapientias, aut tres virtutes, aut tres imagines, aut tres ſubſtantias, aut tres claritates, aut tres plenitudines divinitatis, vel cætera hujusmodi pluraliter Ariomanitarum more dicamus? Abſit. Nam ſi hæc eorum blaſphemia ita, ut ajunt, haberet: quare non tres deos plurali numero nuncuparent, ac publica voce circa proprias vel diverſas ſubſtantias ſuas eſſe pollicentur? Quod abſit. Dum perfecte unitum nomen divinitatis uniter, vel multifarie quamvis dictũ, uniter in Trinitate conſiſtat. Hæ. Sed ut breviter hæc ipſa dicta de autoritate per ſingulas perſonas uniter mihi oſtendas, poſtulo. At. Audi uniter in Trinitate dictum: *Sapiens eſt* Job. 9. *Deus, & fortis & magnus, qui jubet Soli, & non orietur, qui ſidera concludit, & tendit cœlum, quemadmodum pellem, qui ambulat ſuper mare tanquam ſuper aridam, qui facit magnalia, quæ inveſtigari non poſſunt.* Et in Salomone ait: *Deus ſapientia ſua fundavit terram, paravit* Prov. 9. *autem cœlos prudentia.* Vel hoc Apoſtolo agnoſce dicente: *Chriſtum Dei virtutẽ & Dei* 1. Cor. 1. *ſapientiam.* Sed & ipſe rurſus ait: *Ut habitet in me virtus Chriſti.* 2. Cor. 12. Et in Pſalmographo ſcriptum eſt: *Ambulabunt de virtute in virtutem.* Pſal. 83. Non tamen pluraliter ſapientias aut virtutes in his perſonis eſſe ſignificavit, ſicut idẽ ipſe repetit: *Dominus Deus virtutum nobiſcum.* Pſal. 150. Sed & hoc: *Laudate eum in firmamento virtutis ejus.* Et in alio loco: *In lumine tuo videbimus lumen.* Pſal. 35. Vel hoc, *Non accepimus ſpiritum timoris, ſed virtutis.* Sive uniter ſanctimoniæ Trinitatis dicta percipere, ut cautũ invenimus, *Sanctitas & ſanctimonia in ſanctificatione ejus.* Vides itaque eſſe in utriſque unam ſapientiam, ſive virtutem, aut lucem, aut ſanctitatem, vel operationem, necnon & alia hujuſcemodi multipliciter dicta, quæ non ſunt adhæc illata exempla, quæ ſatis longum eſt per ipſam Trinitatem uniter dicta enarrare. Sufficiat, etſi pauca, ad probationem pro multis in cognitionẽ lucis fuiſſe expoſita documenta. Ergo ſi pater, & filius, & ſpiritus ſanctus in Deitate unum ſunt: utique ſine dubio in Trinitate divinitatis per omnia unum ſunt, & in

omnibus perſonarum tres ſunt. Itaque, vt ſcias de his, quæ ſuperius comprehendi, nullam diviſionem aut diſtantiam in unam A Deitatem ſubſtantiæ plenitudinis patris & filii, & ſancti ſpiritus feciſſe me memini.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE PROPRIIS PERSONIS, ET UNITO NOMINE DEITATIS, AD THEOPHILUM,

LIBER SECUNDUS.

HÆRET.

NUNC per ſingula nomina B perſonarum, ut nomen Deitatis mihi exponas, poſtulo. ATH. Audi: Si filius in nomine patris venit, nunquid ipſe eſt pater, qui ait: *Ego veni*
Joan. 5. *in nomine patris mei*: dum nomen patris Deus ſit, in cujus nomine filius venit manifeſte? Ac per hoc in unita natura divinitatis unum nomen eſt corūdē comprobatū, ſicut ipſe pater ad legiſlatorem Moſem teſtatus eſt, dicens: *Attende illi, & ne fueris inobediens ei, nomen enim meum eſt in illo*. Et ad hæc Pa- C
Pſal. 117. triarcha David ſic ait: *Benedictus qui venit in nomine Domini*. Nam ſi ſpiritus paracletus in
Joan. 14. nomine filii venit, ut ipſe dicit, *Quem mittit pater in nomine meo*, nunquid & ipſe filius dictus eſt, cum ſine dubio nomen filii Deus ſit in una pariter natura divinitatis? In hoc ergo nomine evidenter paracletus venit. Ideo per ſingulas perſonas ſecundum naturam Trinitatis unitum nomen tibi eſt declaratum. Eſaias hæc approbans dicit: *De-*
Eſa. 63 *ſcendit ſpiritus a Deo, & eduxit eos, ſic eduxiſti* D *populum tuum facere tibi nomen gloriæ*. Sed & ipſe idem indicat, *Et irritaverunt Spiritū ſanctum, & converſus eſt illis ad inimicitiā, Dominus ipſe expugnavit eos, & memoratus eſt dierū æternorū, qui eduxit de terra paſtorem oviū*. & ſubjunxit: *Ubi eſt qui poſuit in illis Spiritū ſuum?* Vides ergo unitū nomē hoc Patris & Filii eſſe hunc Dominū Spiritum ſanctum, qui eduxit filios Iſrael de terra Ægypti, ſicut
Exod. 13. Propheta dicit, *Sic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ, qui converſus eſt filius Iſrael ad inimicitiam*. HÆR. Rogo, ut ſi unitum nomen eſt in Deitate Trinitatis, cur unusquiſque in ſuo nomine non venerit? ATH. Porro quaſi hoc quo unitum nomen ſubſtantinum ad Deitatem uniter refertur, jam proprium eſſe non oſtendatur. Utique in hoc proprium eſt eorum, ſed unitum: Nam ut certus ſis, nomina perſonis propria ſunt, & non communia. Sed dicis mihi: Cur in ſuo nomine proprio, quod eſt nativitatis, non tamen ſtatim ad indiſcretam deitatem, ubi refertur: In qua invenietur unitas Dei nomen. Sed in eo ſane in quo & ſuperius comprehendi, perſona ipſius tantummodo gignentis diſtinguitur, hic ipſe filius non venit? Audi, quia ſi in hoc nomine tantum veniſſet, quod dicitur Filius & non in ſubſtantia Deitatis cōmuni, dicturus eras mihi: Non eſt unitum nomen in natura divinitatis Filii cum Patre, ſed proprium, ut non tantum nomina propria jam in perſonas diſtingueres, ſed unitum nomen in Deitate Trinitatis tantidem per ipſas perſonas ſeparares, hoc eſt, ut propria nomina eorum in ſingulis, vel diverſis ſubſtantiis eſſe deſignares. Sed plane ſi Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus ſecundum ſingula nomina perſonarum perfecte diſtingvuntur, nunquid ſic & ſecundum Deitatem unitum nomen in his perſonis per ſingulas naturæ ſubſtantias dividitur? Abſit, nam & ſi tu, Ariane, ubi nomina tantum in perſonis deberes diſtinguere, ibi ſimul cum ipſis nominibus & naturas per gradus ſingulos diſtinguas, ut tres naturas ſecundum nomina perſonarum eſſe dicas, ut per ipſa nomina diſcrepantes & ſubſtantias eſſe adſignes. Cur non erubeſcis? & non tres dominos contra unitam veram naturam publica voce profiteris circa diverſas vel diſpares ſubſtantias ſuas conſiſtere? ut ſolet profiteri unum, verum, ſempiternum, initiabilem, infectum & alterum initiabilem de creaturis profectum, & tertium de miniſtris, quaſi ſubjectum: ut Patri incomparabilem,

A vel inenarrabilem adſcribas: Filii autem præ cæteris de factura ignobili procedentẽ ſubſtantiam demonſtres, Spiritum adæq; Sanctum de miniſtris Angelis habentem ſubſtantiam indices. Unde ad hoc revertamur, de quo per ſingulas perſonas ſuperius tractabamus. Sed & ſpiritus paracletus in ſuo nomine tantum veniſſet, & non in ſubſtantia communi, jam proprium nomen ejus in perſona eſſe videretur, & non ſecundum communem naturam, ut tantum unusquisq; nomina ſingula in perſonis ſuis oſtenderet, Deitatis autem unitum nomen non indicaret. Porro in hoc nomine Deitatis Patris venit verus Filius, in quo idem eſt natura cum Patre. Et in cujus naturæ nomine venit Spiritus paracletus, quæ in hac ipſa Sacro-Sancta Trinitate uniter conſiſtit, ſicut ſuperius prædixi, Patre de Filio ſuo indicante. Nomen meum eſt in illo. Et Filio hæc dicta confirmante: Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me. Cum autem alius venerit in nomine ſuo, cum recipietis. Sed & de Spiritu Sancto ipſo rurſum repetente: Quem mittit Pater meus in nomine meo. Et deinceps eum de nomine
Mar. 11. ſuo audi diſcipulos hortantem: *Omnia quæcunq; petieritis a Patre in nomine meo, dabit vobis.* Sed Apoſtolum Paulum eadem teſtan-
C
1. Cor. 6. tẽ: *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Spiritu Dei noſtri.* Audi & Eſaiam de unito nomine gloriæ Sancti Spiritus declarantem: *Deſcendit Spiritus a Deo & eduxit eos: ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ.* Diſce jam unitum nomen eſſe in natura divinæ Trinitatis. HÆR. Declara ergo mihi, ſi verus eſt filius, aut non. ATH. Nonne Pater, ut nos intelligeremus, hanc ſignificationem intulit, ut divinitatem nativitatis propriam Filii ſui de ſemetipſo inſinuaret, dicens: *Ex utero ante*
Pſal. 109. *Luciferum genui te.* Nunquid hic factus eſt, qui ſic unigenitus eſt ab Evangeliſta
D
nobis annunciatus eſt? *Qui non credit, jam judicatus eſt, quoniam non credidit in nomine unigeniti Filii Dei.* Sed in epiſtola ſua hæc eadem indicat: *Et ſumus,* inquit, *in utero Filio ejus Jeſu Chriſto, qui eſt,* (ait) *verus & vita æterna.* Ecce habes ex utero, ecce in unigenito DEI, ecce in utero Filio DEI JESU Chriſto, qui eſt (ait) verus & vita æterna: Rogo, quæ eſt tanta hæreticorum clementia, verum creatorem facturæ ſuæ comparare? Aut quæ cæcitas tanta eſt, tantam veritatis probationem falſis argumentis blaſphemare? dum centurio adhuc gentilis homo ad tuam confuſionem indicaverit? *Ve-*
Matth. 27. *re Filius Dei erat iſte?* HÆR. Et quemad-
Marc. 15. modum unitum nomen eſt in natura divinitatis, dum alter in alterius nomine veniſſe videtur? ATH. Vere ſunt infecta ſubtili cum dolo hæc obtuſa corda interrogantis atque impugnantis. Proculdubio in hoc ſane alter eſt Pater, qui vere genuit, & in hoc alter eſt Filius, qui vere ab eo genitus eſt. Sed & in hoc alter eſt Spiritus hic principalis paracletus, qui in Pentecoſte in Apoſtolos effuſus eſt. Et ideo in hæc ſigillatim dicta memento nomina in perſonis eſſe diſtincta. Vides quia alter ab altero, ſive alius ab alio in perſona tantum differt, & non in plenitudine divinitatis οὐσίας, ſicut ipſe Dominus ait: *Alius eſt qui teſtimonium perhibet mihi, qui me miſit Pater.* Sed & alio Joan. 5.
in loco idem ipſe in perſona S. Spiritus judicat: *Rogabo Patrem meum, & alium Paracletum mittet vobis.* Scito alium ab alio, ſive al- Joan. 14.
terum ab altero in perſona tantum differre, & non in unita plenitudine divinitatis οὐσίας. Nam ſi ſecundum nomina perſonarum alter ab altero ſine dubio dici poteſt, nunquid ſic & in unita Deitate alter Deus poteſt pronunciari Pater? quaſi ſit in natura diverſus a Filio: & alter Deus poteſt dici Filius a patre? quaſi ſit in Deitate alter: & alius Deus poteſt profiteri Spiritus Sanctus, tanquam ſit in ſubſtantia diſcrepante a Patre, & a Filio? Abſit: Dum unitum nomen ſit in eis in una vera natura, ac per hoc unus verus eſt Deus. HÆR. Et quomodo in nominibus perſonarũ unum de uno, aut alterum de altero, hoc eſt Filium de Patre eſſe ſignificas? ATH. Ignoras unum Patrem de ſemetipſo genuiſſe Filium: quia nemo ſibimetipſi Pater Pater eſt, & quis ſibimetipſi Filius Filius eſt? Dum Pater non ſit genitus, & Filius non ſit ingenitus, ſed plane Pater Filii eſt quem genuit & Filius eſt Patris qui vere de ipſo genitus eſt. Quapropter non ut quidam ſolent blaſphemantes in confeſſione introducere duo nominata principia, ut & in toto nec Patrem verum, nec verum Filium profiteantur dum Filius de eo teſtatur: *Quem mittit Pater in nomine meo.* Non tibi videtur quia duplex hic contineatur intellectus, id eſt ut in nomine perſonarum tantum ſit diſtinctio, in Deitate autem nulla ſit diſcretio? HÆR. Et quare in nomine Spiritus Sancti nemo veniſſe invenitur? ATH. In cujus naturæ nomine miſſi ſunt Apoſtoli: *Ita baptizate omnes gentes in nomine.* Et ſic proſecutus per ſingulas perſonas, *Patris, Filii, & Spiritus Sancti?* Nonne unitum divinitatis nomen prius tacite præmiſit, & ſic in nominibus perſonarum apertiſſime declaravit, Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? Porro nunquid poteſt arceri de hoc Deitatis no-

mine Spiritus Sanctus? Aut nunquid poteſt A contra regulam traditionis Evangelicæ cenſuræ de hoc unito Trinitatis nomine Sancti Spiritus ſublata vel tacita perſona, baptiſmum in Eccleſia perfectum celebrari? Abſit. Alioqui quomodo in hoc nomine Deitatis, Patris, & Filii, & S. Spiritus in fide baptiſmi uniter credentibus in his non hoc nomen honorificatum invenitur eſſe in gentibus? ſicut præſagus Spiritus S. per Malachiam Prophetam teſtatur: Malac. 1. *Quia magnificatum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus Deus.* Matth. 3. Quod Johannes Baptiſta abſolvit: Joan. 1. *Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me autem venit, qui vos baptizabit Spiritu Sancto & igne.* B Hær. Declara mihi ſi nomen Patris eſt in Filio, & in Spiritu Sancto. Ath. Jam frequenter de authoritate ſcripturarum oſtenſum eſt, Deum Patrem per legiſlatorem Moſem teſtatum: Eſa. 48. *Ego Dominus Deus, hoc eſt nomen meum memorabile, ſempiternum in generationes, & progenies.* De Filii autem perſona ſic ait: *Nomen meum eſt in illo.* Eſa. 45. Et alio in loco idem ipſe repetit: *Ego Dominus Deus, qui voco nomen tuum Deus Iſrael:* Quod ipſe Filius confirmavit dicens: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me.* Et David ad hæc ait, *Benedictus qui venit in nomine Domini.* Nam & de perſona Spiritus C ſancti Filius teſtatus eſt, Joan. 14. *quem mittit Pater in nomine meo.* Vides Filium veniſſe in nomine Patris, & Spiritum ſanctum veniſſe in nomine Filii, Apoſtolos autem miſſos fuiſſe ut baptizarent omnes in unito nomine Deitatis, quod eſt naturæ inviſibilis, id eſt, ſancti Spiritus, ſicut ſcriptum eſt: *Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis veſtræ.* Sed & hoc accipe: 1. Cor. 12. *Et omnes in unum ſpiritum potavimus.* Sive unitatis nomen baptiſmo operante ſuſcipe dicentis: *Et vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus Deus omnipotens.* Vel hoc, Joan. 1. *Sed ex Deo nati ſunt.* Nec non, D *Et baptizetur unusquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti.* Et alio in loco, Actor. 2. 1. Cor. 6. *Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri.* Sed ex Deo natum eſſe Joannes teſtatur: Joan. 1. *In ſua venit, & ſui eum non receperunt: Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatē filios Dei fieri credētibus in nomine ejus: qui nō ex ſanguine, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt.* Diſce ergo hoc unitū nomē eſſe ſempiternum in Deitate Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Idcirco dum nomen Patris Deus ſit, in hoc nomen ſit & Filii in natura, ſic & Sancti Spiritus. Nam vis ſcire cum in divinitate Patris nomen, id eſt Dei ſive Domini, aut ſpiritus commune nomen eſt, id eſt Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Ideo ſecundum ipſam plenitudinem naturæ divinitatis dum refers, unitum nomen per omnia in his eſſe oſtendis. Sane hic ſecundum perſonas pauliſper tacita Deitate unitum nomen eſt. Dum autem ſingulas perſonas nominando percurris, nomina propria eorum ineſſe deſignas. Unde oportet nos rurſus ad ſuperiora dicta recurrere, ſi poteſt unito nomini naturæ divinæ Trinitatis aliquid ſuperaddi, vel minui. Reſpōde mihi in hoc loco omnis confuſa ſcientia hæreticorum. Præterea ubi nullus nec numerus, ſed nec aliqua differentia in unita plenitudine Deitatis, Patris, & Filii, & Sancti Spiritus invenitur, dum unus in alterius nomine diſtincte in divinitate, tamen uniter atque æqualiter nominetur. Hær. Pande itaque mihi quomodo tres unum ſunt. Ath. Memento quia Pater & Filius, & Spiritus Sanctus tres ſunt, qui in una natura Trinitatis conſiſtunt. Ideo tres unum ſunt, ſive unum ſunt tres. Hær. Nimirum diviſa eſt hæc Trinitas an indiviſa, edicito mihi. Ath. Plane diviſa eſt in nominibus tantum perſonarum, in Deitate autem indiviſa eſt. Hær. Edicito mihi, quomodo interpretatur unitas? Ath. Neſcis quia una eſt Patris, & Filii, & Sancti Spiritus Divinitas? Hær. Quid intelligitur in hoc loco natura. Ath. Hoc quod ſentitur Deitas, ſive ſubſtantia, vel plenitudo Divinitatis. Hær. Quid eſt una Trinitas? Ath. Utique quia una communis eſt in ipſa Trinitate plenitudo Divinitatis, in Trinitate conſiſtere declaratur, & ipſa Trinitas adæque per ſingula nomina perſonarum perfecte demonſtratur. Omnino jam breviter eſt dictum, quod ſuperius cum grandi cautela ſecundum ſcripturæ regulam Catholicæ eſt collectum, ut ſicut in Divinitate confiteris eſſe Patrem, ſic profitearis eſſe Filium, & Sanctum Spiritum.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE ASSUMPTIONE HOMINIS CONTRA MARCELLINUM HÆRETICUM, AD THEOPHILUM,

LIBER TERTIUS.

HÆRET.

QVEM AD MODUM in Dei- A tate unam æqualitatem confiteris Filii eſſe cum Patre, cum ipſe de ſe teſtimonium Joan. 14. perhibeat: *Qui miſit me, major me eſt?* ATH. Proh dolor! ſi ſic intelligis Deum fuiſſe, ipſe ſe jam apud te impugnare cognoſcitur, cum alio loco di- Joan. 10. cat: *Ego & Pater unum ſumus.* Qui ergo, ſi minor erat, Patri ſe in ipſa ſempiterna natura non debuerat comparare. Aut quomodo, ſi diſpar erat, & talis in ipſa Deitate Joan. 14. non erat, Patri ſe coæquabat, dicens: *Qui me videt, videt & Patrem meum.* Qui utique evidenter, ſi non eſſet in his una inviſibilis B imago naturæ veritatis, nunquam prorſus præſumens indicaſſet: *Qui me videt, videt & Patrem meum.* Sed & Apoſtolum audi, cla- Philip. 2. mantem de Chriſto: *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus, & inventus, ut homo, obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.* Qui autem forma Dei eſt, minor eſſe non poteſt. Rogo, quem ad modum Pater major præponitur Filio, & Filius minor ſubditur Patri, cum forma Dei perfecta ſit, & in Patre æqualis, & in Patre C divinitas ejus inæqualis dici non poſſit? qui aut æqualis apud nos, aut totus inæqualis apud vos ut ſit, neceſſe eſt. Igitur elige tibi unum de duobus, aut una eſt eorum divinitatis gloriæ æqualitas, aut una inæqualitas: dum forma ſua nemo ſit major vel minor. Aliud eſt, ſi contra autoritatem beatiſſimi Apoſtoli, doctoris gentium, Chriſtum formam Dei Patris eſſe neges. Si ergo forma ejus eſt, forma ſua major eſſe non poteſt, ne non Chriſto, ſed ſemetipſo Pater major ſit, quia forma ſua a vobis major eſſe dicitur. Quod fieri nullo modo poteſt, dum nemo ſemetipſo major ſit. Sed ne forte etiam hoc præſumas, Ariane, dicendo: Pater in natura Deitatis Patrem non habet, & nemo ei digne comparandus eſt. Et ut quid coruſcum Pauli Apoſtoli eloquium renuis, dicentis: *Chriſtus, qui dum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo?* Vel hoc intellige, quia nemo ſibimetipſius formæ æqualis comparetur, cum forma æqualis in una perſona dici non poſſit, dum æqualitas in utriſque conſiſtat. Ideo Chriſtus DEI forma, vel imago vera Dei Patris inviſibilis eſt, quia una eſt in his formæ & gloriæ æqualitas. Nonne ſcriptum eſt: *Omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitat in ipſo?* Si aliquid minus eſt, ubi omnis plenitudo eſt? Aut ſi aliquid deeſt, ubi totum & plenum? Nunquid in quo omnis plenitudo divinitatis corporaliter habitat, id eſt, ut ſic dicatur, de aliter quid poteſt inveniri in ipſo minus? Nunquid, Hæretice, plurali numero plenitudines, aut divinitates, aut formas, aut imagines, aut æqualitates in his perſonis a ſacro-ſancta ſcriptura dici invenies, cum unita ſit Deitas eorundem? Nunquid quot ſignificationes dicuntur ad gloriam Deitatis, totidemque ſunt & ſpecies diverſitatis? Abſit: Dum hæc univerſa ad unitam ſubſtantiam dicta declarentur: Illud accedit ad cauſam: Nunquid ubi una plenitudo divinitatis eſt, pars diverſa vel exciſa in parte inæqualis in eo eſt? Dum plenitudo nullam diminutionis partem admittat ſibi proprie comparari, cum forma Dei omnem plenitudinem in ſe contineat divinitatis, & ipſa ſacro-ſancta indiſcretio æqualitatis nullam patiatur differentiam majeſtatis, ſicut ipſe teſtatur: *Ego in Patre, & Pater in me:* Sed & Eſaias hæc comprobans dicit: *Quoniam in te eſt Deus, &* Eſa. 31. *non eſt Deus præter te: Tu enim es Deus, & neſciebas, Deus Iſrael ſalutaris a Deo.* Vel hoc Apoſtolum audi teſtantem: *Quoniam Deus e-* 2. Cor. 5. *rat in Chriſto, mundum reconcilians ſibi.* Vides, quoniam omnis plenitudo divinitatis Patris in Filio eſt, & totus filius in Patre eſt, Ideo unita eſt in his perſonis ſempiterna æquali-

tas, quia eſt immenſa Deitas, ſicut Evangeliſta dixit, propter hoc magis quærebant eum Judæi interficere: quoniam non ſolum ſolvebat Sabbatum, ſed &, quod Patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Vel tale dictum accipe: *Tu cum ſis homo, æqualem te facis Deo.* Sed & hoc: *Ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem: quoniam, qui non honorificat Filium, non honorificat Patrem, qui miſit eum:* Scito unum & æqualem in his eſſe honorem Deitatis. Denique ipſum audi, ad Patrem clamantem: *Omnia mea tua ſunt, & tua mea ſunt.* Sed & alio in loco idem ipſe repetit: *Omnia, quæ Patris ſunt, mea ſunt.* Si ad divinitatem refers, unum ſunt, ſi ad operationem facturæ eorum indicas, communis eſt. Vel hoc intellige Evangeliſtam Joannem dicentem: *Omnes de plenitudine ejus accepimus, gratiam pro gratia.* Quod ipſe Dominꝰ abſolvit: *Sicut pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & filius, quos vult, vivificat.* Sive hoc: *Pater meus usq; modo operatur, & ego operor.* Et alio in loco ipſe dicit: *Quæcunq; enim pater facit, eadem & filiꝰ facit ſimiliter.* Diſce hanc unitam eſſe operationem in natura divinitatis, quæ credentibus vitam æternam tribuit. Et, *Nemo venit ad me, niſi pater adducat eum.* Et, *Nemo vadit ad patrem, niſi per me.* Diſce, quia per filium itur ad patrem, & de patre uniter venitur ad filium. Nunquid, ut jam prædixi, plurali numero plenitudines in hoc loco deſignavit, Hæretice? dum unita ſit plenitudo divinitatis eorundem, quæ vitam æternam operatur credentibus. Utique omnes credentes de hac ipſa unita plenitudine patris & filii, imo & ſancti Spiritus accepimus, & ſemper eſt plenum, quia nihil de indiſcreta Trinitate Deitatis eorum aliquo eſt minus. Ac per hoc una eſt eorum æqualitas, quæ eſt inenarrabilis claritas. Sane ne in his diutius immoremur, & occaſione exquiſita tamdiu prolixam orationem fecerimus, ut de quæſtione Arii proponentes, non tanquam cavillantes fugiſſe videamur. Denique Eſaiam audiant, adverſus dogmata iniquitatis ipſorum hanc ſententiam interrogantem: *Stultus enim ſtulta loquitur, & cor ejus vana intelligit, & conſummat iniqua, & loquitur ad Dominum errorem, ad diſperdendas animas eſurientes, & animas ſitientes inanes faciet. Conſilium enim malorum inique cogitavit diſperdere humiles in ſermonibꝰ iniquis, & diſſipare verba humilium in judicio.* (Eſa. 32.) Nam pii ſapientiam cogitaverũt, & hoc conſilium manebit, unde oportet nos univerſa ſecundum regulam Evangelicam limantes, vel diſtinguentes ad causã cogitationis contradicentis accedere in ſuperiore dicentis:

A *Qui me miſit, major me eſt.* (Joan. 14.) Animadverte cauſa aſſumpti hominis dictum fuiſſe, ut cautum invenimus, formam Dei formam ſervi accepiſſe, ſicut ſcriptum eſt: *Miſit de ſummo, & accepit me, aſſumſit me de multitudine aquarum* (Pſalm. 17.) Et alio in loco: *Beatus, quem elegiſti, & aſſumpſiſti.* (Pſalm. 20.) Nec non: *Dominus autem aſſumpſit me.* (Pſalm. 64.) Nunquidnam homo Deum aſſumpſit, & non Deus hominem? DEUS utique hominem, non homo DEUM aſſumpſit: Nam etſi aſſumpſit de Maria virgine, non quod ſemper ante aſſumptionem hominis una cum patre fuit, amiſit, ſed neque Deitas ejus in homine augmentum aut detrimentum ullum ſuſtinuit. Cum talis in homine fuerit B præſenti tempore, qualis & in ſinu Patris ſemper ante aſſumptionem hominis una cum Patre fuiſſe cognoſcitur. Sed e diverſo dicis mihi: Quemadmodum hominem Deus aſſumpſit? ignoras Eſaiam prophetaſſe: *Ecce virgo in utero concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejꝰ Emanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus.* (Eſa. 7.) Sed & Apoſtolus hæc confirmat, dicens: *Formam Dei, formam ſervi ſuſcepiſſe.* (Phil. 2.) HAER. Quapropter nobiſcum Deus? ATH. Quid aliud intelligitur, quam quod DEUS verus, & homo verus, hominem verum de Maria virgine pro ſalute C aſſumpſerit noſtra? Quæ tamen Maria ex tribu Juda ſemen traxit David. HAER. Unde filius DEI, & filius hominis vocitatus eſt? ATH. Sicut claritate Evangelicæ cenſuræ cautum eſt: *Fili David, miſerere mei.* (Luc. 18.) Quod vas electionis breviter abſolvit: *Qui factꝰ eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, & qui prædeſtinatus eſt Filius Dei in virtute, ſecundum Spiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum.* (Rom. 1.) Ecce ſecundum Deum. Unam tamen perſonam duplici ſignificatione eſſe oſtendit, ſicut idem ipſe alio in loco repetit: *Unus enim Deus.* Et non in alia perſo- D na hæc dicendo diſtinxit: *Unus eſt mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus.* (1. Tim. 2.) Sicut ſcriptum eſt: *Et homo eſt, & quis agnoſcit eum?* (Idem 2.) Vides, quia mediator. Nec jam Deus tantum pure ſine homine, quem aſſumpſit, dici poteſt, nec homo ſine Deo. Conſidera, quia duplex eſt in una perſona mediatoris ſignificatio, Deus & homo. Cum de Deo Deus ſit, & ſecundum carnem idem ipſe filius hominis ſit. Ideo Deus verus, & homo verus eſt hic mediator, ſicut & forma Dei, & forma hominis. Interrogabo te de mediatore meo, imo omnium noſtrum. Reſponde mihi, cujus cauſa ſcriptum vel diſtinctum invenitur: Utrum DEI, an hominis, qui eſurivit, aut ſitivit, aut lacrymatus eſt, & in agonia poſitus ſanguinem ſudavit, & ad poſtremum paſſionem mortis vere ſuſtinuit? Si

Deum

Digitized by Google

Deum proprie ſumis dicendo hæc univer- A
ſa expreſſum fuiſſe, occurrit tibi Eſaias con-
Eſa. 53. tradicens: *Deus æternus qui fecit extrema ter-*
ræ, non eſuriet, neque laborabit, nec eſt inveſti-
gatio prudentiæ ejus, dans eſurientibus cibum,
& laborantibus virtutem, &c. Et adhuc ſan-
ctus Hieremias indicat: *Nunquid eris ut ho-*
mo dormiens, & ſicut vir qui non poteſt ſalvos
facere? Vides quia Deus non eſuriet un-
quam, qui univerſa ex nihilo conſtituit. Sed
nec Deitas ejus aliquando paſſionem ſuſti-
nuit, cum ab ipſius nutu univerſa regantur
& vivificentur. Quapropter omnis pote-
ſtas ſignorum vel prodigiorum Deo faci-
enti eſt adſcribenda, & omnis triſtitia paſſi- B
onis homini eſt imputanda. Sicut legimus,
Hier. 11. Propheta dicente: *Homo in plaga poſitus, ſci-*
ens ferre infirmitates. Nam quid amplius
Joan 18. quam ipſe homo de ſe teſtatur: *Quid me*
quæritis occidere hominem qui veritatem locu-
tus ſum vobis? Nunquid ad Deitatem perti-
net hoc dictum: *Triſtis eſt anima mea usq; ad*
mortem? Nunquid cauſa Dei ſcriptum eſt:
Quia oportet filium hominis multa pati a ſeni-
oribus, & principibus ſacerdotum, & Scribis, &
occidi, & tertia die reſurgere? Nunquid cau-
ſa Dei hæc oratio offertur: Pater ſi fieri po-
teſt transfer calicem iſtum a me, ſi hæc uni-
verſa divinitati ſunt imputanda? Abſit: Cum
hic homo vere pro nobis paſſus ſit, qui na- C
turam de Virgine ex radice noſtra infirma
in ſe habuit. Ideo noſtras infirmitates in no-
ſtro mortali, vel paſſibili homine vere ſuſti-
nuit, qui poſt paſſionem a Deo rurſus vere
aſſumptus eſt. Quod ipſe Dominus abſol-
Joh. 10. vit: *Ego pono animam meam, ut iterum acci-*
piam eam. Nemo tollit eam a me, ſed ego pono
eam a me. Itaq; intellige, quia prior hic homo
in nativitate de Maria virgine aſſumptus
eſt, & in paſſione permittente poteſtate
ejus traditus eſt, & poſt paſſionem denuo
aſſumptus ab ipſo vel acceptus eſt, ſicut
2. Cor. 13. ſcriptum eſt: *Nam etſi crucifixus eſt ex infir-*
mitate noſtra, ſed vivit ex virtute Dei. Vide
qui ſecundum infirmitatem noſtrã homo
vere crucifixus eſt, & ſecundum virtutẽ Dei
vivit. Deniq; conſidera Deũ pro diſpenſa- D
tione hominis ſui, quem aſſumpſit, locutũ
Johan. 2. fuiſſe: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus*
ſuſcitabo illud. Nonne de templo corporis
ſui locutus eſt hæc, quod poſt triduum ipſe
ſuſcitavit a mortuis? Nunquid homo qui
orabat, ut calix ab illo tranſiret, contra ſe
Joh. 10. dicebat: *Poteſtatem habeo ponendi animam*
meam, & poteſtatem habeo rurſus aſſumendi
eam? Vides quia ubi omnis poteſtas, nulla
in Deitate authoritas mortis eſt. Ubi au-
tem infirmitas corporis eſt, ibi triſtitia
cordis eſt. Nunquid homo ſolitarius, Pho-
tine Hæretice, ſine DEO aquas in vinum

A tranſtulit? aut confidentia ſua mare pedibus
ambulavit? Nunquid homo qui mortem
timuiſſe videtur, ſine Deo mortuos ſuſci-
taſſe invenitur? Nunquid per potentiam
hominis ſolitarii terra contremuit? aut ru-
pes & ſaxa ſeſe illidentia diſſiluerunt? Nun-
quid homo ſine Deo ventis imperabat, &
placidas æquoris undas compeſcebat?
Nunquid homo ſolitarius a mortuis reſur-
gere potuit? aut in medio diſcipulorum
januis clauſis ſtetit inter illos, & docuit
eos de regno Dei? Nunquid homo ſolita-
rius aut ſuper omnes cœlos aſcendere a ſe-
metipſo ſine Deo valuit? Hæc cuncta fa-
B cta cum Deus cauſa aſſumpti hominis ſui ſit
operatus, ideo omnis poteſtas ſignorum &
prodigiorum DEO eſt adſcribenda, &
omnis infirmitas paſſionis homini eſt im-
putanda. Sane ſecundum naturam Dei,
& non hominis dicta accipe, dicens: *Qui* Joan. 14.
me vidit, vidit & Patrem meum. Sed & alio
loco idem ipſe repetit: *Nemo vidit Patrem,*
niſi Filius: Nemo ſcit Filium niſi Pater. Sive Exod. 33.
hoc: *Nemo vidit Deum & vixit.* Sed & A-
poſtolus ad hæc teſtatur: *Qui eſt imago Dei* Col. 1.
invisibilis. Quod ipſe Pater inviſibilis ab-
ſolvit: *Faciamus hominem ad imaginem & ſi-* Geneſ. 1.
militudinem noſtram. Vides unam eſſe invi-
ſibilitatis divinæ naturæ imaginem Patris,
C & Filii, imo & Sancti Spiritus, pure quam
nemo vidit unquam hominum, nec vide-
re poteſt, ſicut ſcriptum eſt: *Deum nemo vi-* Joan. 1.
dit unquam. Nam ſi homo vere aſſumptus,
viſus, palpatus, flagellatus, pallio circunda-
tus, ſpinis coronatus, felle & aceto pota-
tus, in ligno crucis clavis conſtipatus, lancea
lacere perforatus, ſanguine & aqua madida-
tus, & usque adeo ſepulturæ traditus vel
humatus ſit, nonne hæc cuncta vere ſecun-
dum naturam hominis, ſuſtinuit, Marcio-
nita? Denique de ipſa natura hominis ſcri-
ptam accipe, & tu Paganis conſimilis ſoli-
cola Manichæe: Nunquid de natura Dei
dictum eſt: *Videte manus meas & pedes me-* Luc. 24.
os quoniam ego ipſe ſum, palpate & videte,
quia Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut
D *me videtis habentem?* Utique cauſa homi-
nis, & non Deitatis poſt reſurrectionem
piſcem & favum edit. Nunquid ut Deitas
a Thoma videretur poſcit ab eo: *Porrige di-* Joan. 20.
gitum tuum huc, & vide manus meas, & immit-
te manum tuam in latere meo, & noli eſſe incre-
dulus, ſed fidelis? Abſit: Dum ipſe de Deita-
te ſua prius dixerit: *Nemo vidit filium niſi pa-*
ter. Et, *Qui me vidit, vidit & patrem meum.* Joan. 14.
Nonne hic nulla phantaſia facta eſt, ubi
univerſa veritas in hominis paſſione, vel
reſurrectione declarata eſt? Interrogabo &
te, Photine, qui Chriſtum Deum verum
abnegas, & hominem purum tantummodo

conſiteris. Nunquid cauſa hominis cautum A Joan. 1. invenitur: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deũ: Omnia per ipsũ facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil?* Nunquid homo in hoc principio fuit, Homuncionita, & non Deus Dei Filius ante omne omnino principium ſemper una cum Patre fuit? Sane hunc hominem de Maria Virgine aſſumpſit. Nunquid per hominem viſibilia & inviſibilia facta ſunt? ſicut magiſter gentium teſtatur: Coloſ. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia, & inviſibilia, tam ea quæ ſunt in cœlo, quam ea quæ ſunt in terra, ſive throni, ſive virtutes, ſive poteſtates, ſive damnationes?* B Accipe in hoc dicto & tu conſimilis ſynagoga Satanæ, nomen falſum apoſtaticæ Judææ, qui aſſeris patrem ad Angelos locutum Geneſ. 1. fuiſſe, *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram:* Dum imago Angelicæ facturæ ſit ſpiritus vel ignis: quæ tamen a Deo Filio facta eſt, ſicut ſcriptum eſt: Johan. 1. *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſum factum eſt nihil.* Pſal. 103. Vel hoc: *Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignem flammantem.* Nunquid Angelus ut ipſe factus eſt, alterum miniſterio facere, aut imaginem ſuam ipſe potuit? Abſit. Plane Deus Dei Flius ad imaginem unitæ immortalitatis ſuæ, ſimilitudi- C nem æquitatis ſuæ fecit hominem, ut homo in qua juſtitia factus fuerat, imaginis incorruptæ permaneret, & ſimilitudinem voluntatis per operationem ſpiritualem factoris imitando poſſideret, dum non ſit factus talis homo proprie, qualis eſt pura creatoris imago divinitatis: quia ſane intereſt ad imaginem & ſimilitudinem referri: & multum diſtat, ut qualis vel quantus eſt factor, tantus dicatur eſſe qui factus a Deo eſt. Unde poſt transgreſſionem Adam imaginem immortalitatis, in qua factus fuerat, amiſit: quia diabolo conſenſit, ut cautum eſt: quia Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum. D Sap. 1. Sive hoc: *Qui deſtruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam & immortalitatem.* 2. Tim. 1. Vel hoc, *Abſorpta eſt mors in victoria, ubi eſt mors aculeus tuus?* 1. Cor. 15. Aut hoc, *Noviſſimus inimicus deſtruitur mors.* 1. Tim. 2. Sed & hoc, *Quoniam Deus omnes vult ſalvos fieri, & ad cognitionem veritatis pervenire.* Nec nõ & Geneſ. 1. hoc ſcriptũ eſt, *Et vidit Deus omnia quæ fecit, & ecce bona valde.* Sed & in Evangelio poſitũ Joan. 1. eſt: *In ipſo quod factum eſt, & vita eſt, & vita erat lux hominum.* Itaq; quod in Adam amiſimus, per Chriſtum Dominum noſtrum in baptiſmo ſuſcepimus, ut ſcriptum eſt: 1. Cor. 15. *Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis.* Vides imaginẽ primi hominis de transgreſſione factam eſſe mortalẽ, ſive terrenam, & imaginem ſecundi hominis, de juſtitia & veritate factam eſſe immortalem vel cœleſtem: *Dum in Adam omnes moriuntur, & in Chriſto omnes vivificantur.* Diſce jam tu Ebion & Photine, ſemper fuiſſe Deum Dei filium cum Patre, qui hominem & univerſa inſtituit, qui ſe ante Abraham in claritate Evangelicæ cenſuræ Joan. 8. fuiſſe teſtatur, dicens: *Ante Abraham ego ſum:* Et non Deitas Filii Dei, quæ una cum Patre ſemper fuit: Nam hic homo Filius David, & Filius Abrahæ nuper ſit genitus. Utique hæc cuncta ſuperius dicta ipſa divinitas Filii Dei eſt operata, antequam hominem aſſumpſerit, qui pro noſtra ſalute denuo de Spiritu Sancto ex Maria Virgine natus eſt. Unde Deus verus, & homo verus eſt ſicut & Filius Dei, & filius hominis eſt, dum de Deo Deus, & ſecundum carnem idem ipſe filius hominis. Itaque ſciat ſe omnis confuſa Sylva Hæreticorum, ubi tot genera draconum & ferarum requieſcunt, in hoc blaſphemare, cum alii Deum ſine homine tantum prædicent: & alii hominem tantummodo purum ſine Deo profiteantur. Dum cauſas diſpenſationis paſſim confundunt, infirmitatem humanam mortalis hominis divinitati immortali adſcribunt, aut impaſſibilem Deitatem ad naturam hominis paſſibilis proprie comparant, in hoc miſeri laborant, ut alii Deum verum, & alii hominem verum Filium Dei abnegent. Reſpondete mihi, Manichæi, filii tenebrarum, in quos tot genera ſerpentum lubricos habent anfractus, Filium Dei, id eſt, Deum verum, & hominem verum de Maria Virgine pro noſtra ſalute non confitemini, ut ſcriptum eſt: Eſa. 7. *Ecce Virgo in utero concipiet & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel: quod interpretatur nobiſcum Deus:* Si phantaſma tibi videtur Angelum Gabrielem Mariæ teſtificari, dicentem: Luca 1. *Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam ante Deum: Ecce accipies in utero, & paries filium, & vocabis nomen ejus JESUM:* vel Evangeliſta ad hæc teſtante: Luca 2. *Et peperit filium primogenitum, & pannis eum involvit, & poſuit in præſepio.* Nunquid phantaſia fuit, quod adoraverunt Magi venientes ab Oriente? Nunquid phantaſia ſecundum legem octava die manibus palpatur vel circunciditur? Nunquid pro phantaſia infantes occiſi ſunt? Nunquid phantaſiam Joannes manibus attrectans baptizavit? Nunquid phantaſia erat ſuper quem vidit Joannes Spiritum Sanctum in ſpecie columbæ venientem, & manentem ſuper eo? Nunquid phantaſia pedes diſcipulorum manibus lavit? Nunquid phantaſma vere manducavit & bibit? Nunquid phantaſia lutum de ſputo fecit, & linivit

oculos cæci, & vidit? Nunquid phantaſia [A] Lazarũ fœtentem in quarto die ſuſcitavit? Nunquid phantaſia unicum matris vivificavit? Nunquid phantaſia in cruce pependit, cum tremefactis cardinibus mundi videns [Matth. 27.] Centurio confeſſionem dedit, dicens, *Vere Filius Dei eſt hic?* Nunquid phantaſiam in ſindone involuit Joſeph, & poſuit in monumento? Nunquid phantaſma a mortuis poſt tres dies reſurrexit, & in cœlis aſcendit, & ſedit ad dextram Patris? Abſit Manichæe, in quo diabolus univerſa phantaſmata erroris eſt operatus: præſertim cum hæc cuncta ſuperius memorata, Deus verus in homine vero ſit operatus. Ideoq; cognoſce in hoc loco & tu Ariane, quem diabolus in agro dominico inter bonum triticum auſus eſt [B] ad eradicandum ſemen ſuum zizaniæ ſerere. Memento quemadmodum acceperis, & quomodo audieris, Serva & age pœnitentiam. Sin vero, veniam ad te ut fur, & neſcis qua hora veniam ad te. Audis hæretice, qui nomen tantum Chriſtiani habes, & ore diaboli loqueris, qui ignoras cauſa diſpenſationis hominis dictum fuiſſe: *Qui me miſit, major me eſt.* HÆR. Dic Orthodoxæ, ſi pro diſpenſatione hominis, ut aſſeris, poſitum eſt, *Qui me miſit, major me eſt*, Ergo quo tempore miſſus a Patre eſt? Forte dicturus es, abſens ab illo, tunc non fuiſſe recognoſcitur. ATH. O ſatis confuſa conſcientiæ cæcitas, quæ prorſus ſerpentis veneno eſt infecta. Uti- [C] que ſi abſens a Patre fuit, quomodo indiviſa natura eſt, & ſi diviſus eſt, quomodo unus in uno eſt? Et ſi abſens fuit, cum in homine fuit & eſt, cur a piſcatore Joanne nobis in ſinu Patris agens unus ſemper annunciatus eſt dicens: [Joan. 1.] *DEUM nemo vidit unquã, niſi unigenitus qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarravit?* Denique ad hæc ipſum audi [Joan. 14.] loquentem: *Verba quæ locutus ſum non ſunt mea, ſed ejus qui me miſit.* Sed & hæc, [Joan. 10.] *Opera quæ ego facio non ſunt mea, ſed ejus qui me miſit Patris, ipſe operatur ſua.* Et, *Si mihi non creditis, operibus credite, quia ego in Patre, & Pater in me.* Ecce de loquente Pater loquitur, & de operante Pater uniter o- [D] peratur, & de manente Patre in Filio: manet Filius in Patre. Vides indiviſam eſſe naturam divinitatis Patris, & Filii, dum quod loquitur natura Filii uniter loquitur & Patris, & quod operatur natura Filii, hæc ipſa uniter natura divinitatis operatur & Patris. Et cum maneat naturaliter Filius in Patre, idem invicem maneat Pater in Filio. Itaque conſidera, quia quicquid ad Deitatem refertur, unitatem indiſcretam eſſe deſignat: quicquid cauſam hominis indicat, naturam infirmitatis oſtendit, ſicut ipſe ait: *Spiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habentem.* [Luc. 24.] Nonne in hoc dicto hominem oſtendit: Nam ſecundum Deum ſic proſecutus eſt: *Spiritus eſt qui vivificat: Nam caro nihil prodeſt: Verba quæ ego locutus ſum vobis, Spiritus & vita ſunt.* [Joan. 6.] Vides quia ubi authoritatem refert, divinitatem indiviſam eſſe oſtendit, ubi ad hominem, naturam infirmitatis deſignat. Ac per hoc omnis poteſtas Deo eſt adſcribenda, & omnis infirmitas homini eſt imputanda. HÆR. Rogo, qui major? qui aſſumpſit, an qui aſſumptus eſt? Deus, an homo? hoc eſt forma Dei, an forma ſervi hominis? qui glorificatus eſt? ſicut ipſe dicit: *Nunc honorificatus eſt Filius hominis, & Deus honorificavit eum.* Et ſi proſecutus eſt: *Et Deus protinus honorificavit eum in ſe.* ATH. Conſidera jam in his dictis unam perſonam duplici vocabulo declaratam eſſe Dei & hominis, Apoſtolo dicente, *Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Jeſus.* Sive hoc, [1. Tim. 2.] *Mediator autem unius non eſt, DEUS autem unus eſt.* Vides autem mediatorem vel arbitrum unum eſſe Deum, Dei & hominum, hominem Chriſtum Jeſum. Sed e diverſo dicis mihi, Hæretice: in una perſona quid poteſt diſcerni? Ergo ſi non diſcernis, certus eſto, quia & Deitatem paſſam ſimul eſſe oſtendis. Et cur tu in uno homine cauſam animæ diſcernis, Hæretice? ſecundum dominicum dictum, eo quod non debeat timeri homo, qui habeat poteſtatem occidere corpus, animam autem non poſſit occidere? Si tu in hac cauſa animam tantum diſcernis in una perſona hominis quæ ab homine non interimitur: quanto magis nos in una perſona Dei & hominis cauſam immortalitatis: id eſt, Deitatem ab hominis infirma natura diſcernimus? Denique Deum adhæc audi loquentem: *Solvite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud.* [Joan. 2.] Nunquid Deitas diſſoluta eſt, Marcelline hæretice, ut aſſeveras, ſive ſapientia, vel virtus Dei Patris, & non homo? Utique homo vere paſſus eſt, qui templum Dei factus eſt, ſicut ſcriptura divina teſtatur. *Confige clavis a timore tuo carnes meas.* Vel hæc dicta accipe: *Spiritus autem promptus.* Nonne de una perſona hæc dixit, cujus tantum cauſa diſtinxit? Rogo, ſi ipſe infirmitatem hominis, quam aſſumpſit, Deitati ſuæ immortali non imputavit, tu tantam, & tam immenſam Deitatem, per quam omnia ſunt facta, homini paſſibili adſcribis? Sicut ſoles proponere Apoſtolum

1. Cor. 15. dixiſſe: *Omnia ſubjecta ſunt ei præter eum qui* A
ſubjecit ei omnia. Nam cum ſubjecta illi fuerint
omnia, & ipſe ſubjectus erit ei, qui ſibi ſubjecit o-
mnia. Hoc evidenter ad Deitatem divinita-
tis Filii Dei non pertinet dictum, dum per
ipſū cuncta ſint facta; & ſemper illi fuerint
ſubdita, quia nemo ſit qui facturæ ſuæ non
dominetur ſemper. Unde homini qui
nuper natus eſt, ſine dubio ante paſſio-
nem Filii non fuerant ſubjecta, cum adhuc
ipſe homo mortis eſſet pro nobis debitor.
Unde poſt paſſionem univerſa ſunt ei,
ſubdita, ſicut ipſe homo de ſe ſignificat, qui
adhuc in cœlis non fuerat: *Data eſt mihi*
Matth. 28. *omnis poteſtas in cœlo & in terra.* Denique
vel hoc accipe: *Et poteſtatem dedit ei ad ju-*
Joan. 5. *dicium faciendum, quoniam Filius hominis*
eſt. Ideo hujuſcemodi omnes compara-
tiones pro infirmitate hominis ſunt dictæ: B
Qui me miſit major me eſt. Sive in hoc
dicto, in quo ſolent argumentari: *Quid*
Luc. 18. *me dicis bonum? nemo bonus, niſi ſolus Deus.*
Cum alio in loco ipſe dicat: *An oculus*
Matth. 28. *tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum.* Sicut
& de perſona Sancti Spiritus ſic tantum in-
venimus: *Spiritus tuus bonus deducat me in*
via recta. Diſce unam eſſe bonitatem in
natura Patris, & Filii, & Sancti Spiritus.
Igitur vel nunc perpende, quia omnis in-
firmitas homini eſt imputanda, & omni
poteſtas bonitatis ſignorum vel prodigio-
rum Deitati indiſcretæ Trinitatis eſt ad-
ſcribenda. Hær. Ergo ſi una natura Pa- C
tris & Filii, indiſcreta eſt, quia dicis unus
in uno eſt, ſicut ſcriptum eſt: *Ego in Pa-*
tre, & Pater in me: & cauſa diſpenſatio-
nis hominis dictum fuiſſe aſſeris, id eſt:
Qui me miſit, major me eſt: quid jam de
perſona Spiritus paracleti hoc loco di-
cturus es? minor non eſt, qui à Filio
miſſus eſt? ſicut ipſe ait: *Si non abiero,*
Ibidem. *paracletus non venit.* Et, *Si abiero, mit-*
tam eum ad vos, & docebit vos omnem ve-
ritatem? Ath. O inaudita adhuc peni-
tus tam inquiſita præſcriptio? Itaque ſug-
gerente ipſo de Sancto Spiritu, oportet
nos unum pro multis pertinens dare au- D
thoritatis exemplum. Memento recipro-
cam eſſe hanc naturæ virtutem mittentis
& miſſi, dum hic qui nunc miſſus eſt,
ipſe jampridem miſiſſe mittentem invenia-
tur. Denique per ſanctum Eſaiam Deum
Dei Filium accipe teſtantem, *Accedite ad*
Eſa. 48. *me & audite hæc. Non ab initio occulto locu-*
tus ſum, cum fierent illic eram & nunc Domi-
nus miſit me & Spiritus ejus. Diſce tan-
dem aliquando unitam eſſe hanc naturæ
divinitatem mittentis & miſſi, dum qui
nunc in Evangelio quamvis miſſurum ſe
Spiritum paracletum teſtatus ſit, tamen ſe-
ipſe ab eo jam prius miſſum per inclytum
Eſaiam profeſſus eſt: dum hic qui mittitur,
à mittente nunquam dividitur, quia indi-
ſcreta natura eſt, dum inter mittentem &
miſſum perſonæ oſtenduntur, & nulla in
divinitate diviſio eſt. Præterea dum ubiq;
præſens ſit hæc unita plenitudo, & omnia
impleat interius & exterius, à ſummitate
cœlorum usque ad profunditatem infero-
rum. Hær. Rogo ſi filius hominis eſt,
ut de vetere ſcripturarum authoritate mi-
hi indices. Ath. Quæſo audi Pſalmo-
graphum: *Fiat manus tua ſuper virum* Pſal. 79.
dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem
confirmaſti tibi. Ecce filium dexteræ, ecce
filium hominis, ſicut Apoſtolus dicit: *Qui* Rom. 1.
factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem.
Nam ſecundum Deitatem ſic ait: *Qui* Matth. 22.
prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute; ſecun-
dum Spiritum ſanctificationis. Sicut & ipſe
Phariſæos interrogat de divinitate ſua:
Quid vobis videtur de Chriſto? cujus filius eſt? Mar. 12.
Reſponderunt ei Judæi: *David.* Et ait
illis, *Quomodo ergo David in ſpiritu vocat* Luc. 20.
eum Dominum dicens, Dixit Dominus Domino
meo, ſede à dextris meis, donec ponam inimicos
tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo David
in Spiritu vocat eum Dominum, quomodo fili-
us ejus eſt? Et nemo poterat reſpondere illi ver-
bum. Diſce ergo quia ſecundum carnem
filius hominis eſt, hoc eſt David, & ſecun-
dum divinitatem idem ipſe filius Dei eſt
in virtute, & Dominus ipſe David eſt.
Quamobrem unigenitum dum ſcriptura
refert, ſecundum divinitatem indicat,
quia in Deitate unigenitus a DEO Patre
omnino fratres non habet: & dum Primo-
genitum nominat, naturam hominis oſten-
dit, quod Apoſtolus declarat dicens: *Ut ſit*
ipſe Primogenitus inter multos fratres. Ac per
hoc in Deitate ubi dicit, impaſſibilem divi-
nitatem deſignat. Ubi autem cauſam
hominis indicat, naturam paſſibilem eſſe
demonſtrat. Vides quia ubi ſecundum au-
thoritatem refert, divinitatem indiviſam
eſſe oſtendit. Ubi ſecundum hominem na-
turam infirmitatis declarat. Ideo omnis
poteſtas DEO eſt adſcribenda, & omnis
infirmitas paſſionis homini eſt imputan-
da.

Digitized by Google

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE SINGULIS NOMINIBUS ADVERSUS NOVELLAM HÆRESIN CUJUSDAM POTENTINI URBICI,

LIBER QVARTUS.

HÆRETICUS.

HIc jam de ſingulis nomini- A bus atq; perſonis identidem referas mihi. ATH. Non tibi ſufficere debuerat, unum pro multis expoſitum fidei dominicæ exemplum di- Matth. 28. centis: *Euntes baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filii, & Sancti Spiritus?* De quo jampridem in primo libello tam abſolute digreſſerā, in quo totius ſacramenti veritatem in una Deitate conſiſtere declaraveram. Necnon & nomina propria in ſingulis perſonis ineſſe diſtinxeram. An ignoras, quia Pater unus innatus eſt, & ipſe ſibi filius non eſt, & unus filius a Deo vere natus eſt, qui pater non eſt, & unus hic Spiritus Sanctus, qui non ut hic Pater genuit, & B non ſicut hic filius natus eſt, ſed nec factura eſt? Sane ut ſcriptura divina teſtatur de unita veritate eſt, ac per hoc nomina vera propria in perſonis ſunt, & non vocabula vacua. HÆR. Ut hæc de authoritate oſtendas poſtulo. ATH. In claritate Evangelii Matth. 3. Luc. 3. 2. Pet. 1. ſcriptum eſt: *Et baptizato Jeſu confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cœli, & vidit Spiritum deſcendentem de cœlo ſicut columbam venientem in ipſum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui.* Nonne alter eſt in perſona qui baptizatus eſt, & alter qui ſicut columba de cœlis deſcendit, & alius adæque cujus vox de cœlis audita eſt? Alio in loco ſcriptum eſt: Omnis qui diligit patrem, diligit eum qui na- C tus eſt ex ipſo. Nunquid ipſe eſt Pater in perſona qui & natus eſt? Abiit: Vel hoc accipe Marc. 11. teſtimonium: *Qui non confitetur filium, nec patrem habet: qui autem confitetur filium, & filium & patrem habet.* Denique Patris Matth. 17. vocem de cœlis audi dicentem: *Hic eſt filius meus dilectiſſimus in quo bene complacui, ipſum audite.* Dum omnimodo alter ſit, qui teſtetur de cœlis, & alius adæque in Luc. 7. terris. Sicut Filius ad Patrem clamat: *Pater, honorifica nomen tuum: Et venit vox de cœlis: Et honorificavi, & iterum honorificabo.* Nam & in alio loco idem ipſe repetit: *Ego a Patre exivi, & veni.* Utique ſi ipſe erat Joan. 17. Pater in perſona, qui & Filius, ſic debuerat intimaſſe: Ego a me exivi, & veni. Dum procul dubio alter ſit, qui exivit, & alius ſit de quo exierit. Sed ad hæc ſubjunxit de perſona Sanctus Spiritus: *Cum venit advocatus ille, quem ego mittam vobis a Patre meo* Joan. 16. *Spiritum veritatis, qui a Patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me.* Itane non alter eſt qui mittit, & alius adæq; in perſona a quo procedit, & alter eſt hic ipſe qui venit? Deniq; ſi una eſſet perſona, a quo tandē mitteretur? vel a quo procederet? ſicut Apoſtolus hæc in ſalutatione ad Corinthios confirmat dicens: *Gratia Domini noſtri JESU CHRISTI, & charitas Dei, hoc eſt Patris &* 2. Cor. 13. *communicatio Sancti Spiritus cum omnibus vobis.* Nonne aperte per ſingula nomina, ſicut & ſuperius continetur, ſingulas perſonas ineſſē diſtinxit? Itaque alter eſt Pater in perſona qui genuit, & alius Filius eſt, qui unigenitus ab ipſo, & alius Spiritus paracletus, qui de unita natura eſt. Sed dicis mihi Hæretice, quemadmodum Spiritus de unita natura conſiſtit? Ecce filius de eo teſtatus: *A Patre procedit:* & ſic proſecutus eſt, *& de meo accepit.* Quod teſtimonium pater comprobavit, dicens, *Spiritus a me procedit.* O homo, ſi Spiritus hic paracletus, ut dicis, pater non eſt, filius non eſt, factura non eſt, quid tibi eſſe videtur? O vera cæcitas! Utiq; ſi ſcriptura tibi non ſufficit, quæ ſic de eo ſignificat, me non eſt jam ſuper eo quod interroges. Sane non debeo diſſimulare, eo quod non tibi debeam indicare quod ſentio. Sed ut prius ſcias quos laqueos evites, indicabo tibi. Hæc hæreſis novella extitit inaudita cujusdam URBICI POTENTINI, qui hunc Spiritum S. patrem aut filium, aut certe facturam uſurpat debere confiteri: Ut ſi quis certe ignarus, vel rudis in ſcripturis divinis, de his quæ per amaritudinem verſutiæ ejus ſunt in medium prolata, commenta audierit, & aliquid ex his blaſpheme dictis elegerit, ſtatim in hæreſin

incidat. Audi itaque quemadmodum abſolvi debeant tortuoſa vincula iniquitatis ejus. O Potentine, qui adverſus ſcripturas divinas, vel totum mundum tu ſolus a Catholicis diſſentis, dum Philoſophorum doctrinas ſectaris, qui ſic ſentis: utique ſi Spiritus Sanctus, & hic paracletus, ut dicis, Pater eſſet, ſine dubio jam non eſſet unus Pater, ſed duo patres: aut ſi ſpiritus & hic paracletus Filius eſſet, ſine dubio jam non unus filius eſſet, ſed duo filii, vel ſi factura; eſſet Spiritus paracletus, procul dubio non jam eſſet verus Deus, qui factus eſt, quod abſit: Ac per hoc eadem ipſa repeto, & per apertiores ſermones hæc dicta de autoritate juris indico. Igitur ſi alter Pater erat & hic paracletus ut quid dictum Apoſtoli invenimus: *Unus enim Deus Pater?* Sive hoc dictum: *Nobis tamen unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſum?* Diſce ergo, quia unus eſt innaſcibilis Deus pater. Sed & ſi alter filius eſſet hic ſpiritus conſolator, cur unigenitus filius a Joanne Evangeliſta prædicabatur, dicens: *Deum nemo vidit unquam, niſi unigenitus filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarravit.* Sive hoc: *Et unus Dominus Jeſus Chriſtus per quem omnia, & nos per ipſum.* Vides quia unus eſt filius, qui eſt unigenitus Deus. Sed & ſi creatura erat Spiritus Sanctus, & Deus verus non erat: cur legimus ipſum Dominum Chriſtum Nicodemo indicantem: *Quod naſcitur de Spiritu, Spiritus eſt?* Et, quia DEUS ipſe Spiritus eſt. Vel ſaltem hoc exemplum accipe: *Et nolite contriſtare Spiritum Sanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis.* Sed adhæc dicta ſuſcipe: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum.* Memento, quia Deus eſt Spiritus Sanctus, qui cuncta operatur in ſignis & prodigiis, ſicut vas electionis breviter abſolvit: *Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis pro ut vult.* Qui utique ſi creatura erat, quemadmodum hæc univerſa mirabilia poterat operari? Unde non Pater eſt hic paracletus, Potentine, ne duos Patres adverſus ſtylum regulæ authoritatis in confeſſione introducantur: & non filius eſt ne duo filii contra ſacras ſcripturas eſſe videantur: & non factura eſt, ne non Deus verus ſit. Sed ad poſtremum quid dicas, audi ipſam ſcripturam divinam: Verus eſt Deus quia de ipſa vera Deitate unita, incomparabiliq; conſiſtit. HÆR. Rogo, ſi unita Deitas eſt incomparabilis, nunquid ſic & nomina perſonarum incomparabilia ſunt? ATH. Proh dolor! ſi multi ſunt patres, qui aliquando patres non fuerunt, nun-

Joan. 1.

Ibidem.

A quid aliquis ex his Deo Patri in ſempiterna generatione Pater digne comparabitur? Abſit: Aut quia multi ſunt Filii, qui nuper nati ſunt, & antea Filii non fuerunt, nunquid aliquis ei ad ſempiternam divinitatem Filius proprie aſſimilabitur? Aut quia multi ſunt Spiritus in cœlo, & in terra, qui facti ſunt, nunquid aliquis eorum in ſempiterna divinitate Sancto Spiritui adæquabitur? Abſit, ne factura factori ſuo comparetur, dum factura nuper cœperit, factor autem ejus ſemper ante omne omnino principium fuerit. Memento unum eſſe patrem, ex quo B omnia, & unum eſſe Sanctum Spiritum, in quo omnia, ſicut ſcriptum eſt: *Omnia ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo.* Conſidera ad hæc ſuperius argumenta dicta, tres ſignificationes per unitum nomen eſſe oſtenſas, id eſt, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo: dum alius ſit ex alio, aut per aliud, quia ad ſingulas perſonas hoc pertinet dictum. Nam de unito nomine ſic ait: Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, quod idem ipſum eſt unum. Unde quamvis hæc vocabula in proprias perſonas tacite ſint dicta, tamen unum nomen in his clauſe eſt revelatum. C Ergo quia ait: Ex ipſo, ex Deo patre vocitat, ut fierent demonſtravit, & per ipſum, per Deum filium hæc ipſa facta indicavit, & in ipſo, in Deo Sancto Spiritu ſanctificata pronunciavit. Vides quia ex quo, ex patre eſt dictum: & per quem, per filium eſt factum: & in quo, in Sancto Spiritu eſt uniter conſummatum. Itaque quod ait, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo, quia identidem hæc ipſa eſt divinitas Patris, quæ & Filii, ſic & Sancti Spiritus, ideo cuncta ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo facta ſunt. Ipſi Trinitati unitæ & inenarrabili honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Joan. 1.

D Et cur nomina in perſonis tantum diſtinguantur, accipe: Nunquid pater qui inenarrabiliter genuit filium, ipſe & filius poteſt dici? Nunquid pater hominem de Maria virgine aſſumpſit? Nunquid pater natus, aut incarnatus, aut paſſus eſt? Abſit a nobis, Sabelli hæretice, ne hanc blaſphemiam admittamus. Dum hic verus filius Dei, vere incomparabiliter natus fuerit de Patre, & pro noſtra ſalute denuo dignatus fuerit aſſumere hominem de Maria Virgine. Unde jam Deus verus & homo verus dicitur, imo & eſt. Ideo in hæc diviſa ſunt nomina perſonarum, ne quem patrem dicis, hunc eundem & filium confuſe deſignes, aut ne filium Patrem eſſe pronuncies, vel certe hunc Spiritum Sanctum inæſtimabilem,

Digitized by Google

ne forte patrem aut filium temere teſteris, A & nullam omnino firmitatem tenere inveniaris: dum per ipſa nomina perſonarum, ipſam unitatem paſſim confundas, ut ipſi ſibi dicas in perſona eſſe Patrem, quem & filium, quaſi ipſe genuerit, aut ipſe ſibi pater ſit, & ipſe ſibi filius ſit, quod abſit: dum nemo ſibimet ipſi pater ſit, & nemo ſibimet ipſi filius ſit, quem vere genuerit, dum Pater filii ſit, & filius Patris ſit quem vere genuit. Propter quod nomina in perſonis perfecte diſtingvuntur. Hær. Hæc dicta de authoritate mihi approbes quæſo. At. Accipe filium in claritate Evangelicæ cenſuræ teſtantem: *Cum venerit advocatus ille ſpiritus veritatis, qui a Patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me.* Nonne quam breviter nomina in ſingulis diſtinxit, dum hunc advocatum Spiritum paracletum a patre annunciat diſcipulis ſuis eſſe venturum, & de ſemetipſo teſtimonium in mundo eſſe laturum? Hær. Quare nomina deſignantur? Ath. Proculdubio quia pater vere genuit, hoc proprium nomen eſt ei, & filius vere de eo natus eſt, hoc unicum nomen eſt ei, & Spiritus principalis, qui de patre proceſſit C Deitatis nomen eſt ei. Cum vero nomina pluraliter in perſonis ſingulis percurrendo diſtingvuntur, propria nomina oſtenduntur. Cum ſecundum Deitatem referuntur, unitum nomen in his indicatur. Hær. Quid ergo deſignant perſonæ proprietatis indicium, quod eſt ſolus Pater, & unigenitus Filius, & unus hic Spiritus Sanctus, quemadmodum hic oſtendis unitum nomen eſſe in propriis perſonis? Ath. Audi quoniam quomodo ſubſtantivus eſt in divinitate Deus pater; ſic ſubſtantivus eſt in eadem natura & ſubſtantia & Deus Filius, ſic ſubſtantivus eſt in eadem natura οὐσίας Deus Spiritus Sanctus. Sive hoc tale dictum referas, quemadmodum Deus eſt pater, ſic Deus eſt filius, ſic Deus eſt Spiritus Sanctus. Vides quia ſubſtantivum divinitatis nomen in his perſonis dum indicas, Deitatis initium nomen demonſtras. Itaque duplex eſt hujus myſterii intellectus. Memento dum unitum nomen eorum in unita ſubſtantia conſiſtat, & propria nomina in ſingulis perſonis diſtinguantur. Vel certe per hoc argumentum veritatem intellige: Joan. 10. *Ego & Pater unum ſumus.* Utique quia unitum B nomen naturæ, plures naturæ non ſint, & ſumus, una perſona non ſit. Itaque ubi Deitatis nomen indicat, unum deſignat. Ubi autem ad nomina perſonarum venit, ſumus oſtendit. Idcirco aliud eſt, unitum nomen Deitatis ad communem authoritatem Trinitatis uniter referre, & aliud eſt ſingula nomina pluraliter per ſingulas perſonas diſtinguere: quia ubi natura οὐσίας requiritur, unitum nomen revelatur: Ubi autem ad nomina, proprietas eorundem in ſingulis perſonis ineſſe declaratur. Sicut & in hoc argumento Vas electionis, breviter abſolvit: *Ex Deo, coram Deo, in Chriſto* 1. Cor. 2. *loquimur.* Itane non per hæc tacita nomina, quamvis perſonarum ſingulas ſignificationes ineſſe declaravit, id eſt, ex Deo, quod evidenter ex Deo Patre. Et quod profecutus eſt, coram Deo, hoc eſt, teſte Deo, Sanctum Spiritum demonſtravit, & in Chriſto loquimur, quod ait: Gal. 4. *Utique nos ex Deo, coram Deo, in filio Dei teſtimonium prædicamus.* Vides multifarie tibi dicta nomina ſingula in perſonis eſſe oſtenſa, quoniam nomina ſingula tantum in perſonis perfecte oſtenduntur.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE UNITA AC SEMPITERNA SUBSTANTIA TRINITATIS.

LIBER QVINTUS.

HÆRETICUS.

CUr confeſſus es ſempiternum cum Patre eſſe Filium, quem nativitas nullo modo paſſa eſt admittere in ſempiternitatem? Qui ſi ſempiternus una cum Patre erat, natus non eſt, ſi autem natus eſt, ſempiternus eſſe non poteſt, dum nativitas poſterior ſit ſempiternitate. At. O inanis ma-

china, de ligno, fœno & ſtramine, in arenis A
ædificata, cujus in proximo adeſt ruinæ in-
cendium. Hic ad tuum malum argumen-
tum, neceſſe eſt, ut contra te proferam veræ
ſapientiæ interdictum. Quare non ſit ſem-
piternus filius, cujus nativitas nullo modo
excluditur a ſempiternitate? Sed imo hic
qui ante omne omnino principium jam
natus fuerat, ipſius eſt una cum patre ſem-
piternitas, dum ſempiterno ſempiternus
genitus fuerit. Sed dicis mihi: Nativitas
poſterior eſt a genitore ſuo. Revera quaſi
prius conceptus de ſemine, aut coagulatus
in ventre, & usque ad poſtremum incre-
mentum nativitas ejus accedens profece-
rit, & ſic tandem aliquando natus fuerit. B
Abſit, ne huic nativitati aliquid compare-
Actor. 8. tur, ſicut ſcriptum eſt: *Generationem autem
ejus quis enarrabit*? Nunquid Pater, qui ve-
re genuit in paſſionem aliquam incidit, aut
in ipſa nativitate filii ſui detrimentum ſuſti-
nuit? Abſit, dum hæc generatio omnino,
ut ſuperius dixi, non enarretur. Denique
de hoc ſi poteſt contra divinam ſcripturam
erra, dum ipſa modo dicat, manum, filium,
& dextram, & brachium: & modo ver-
Pſal. 109. bum de ore Patris, & modo *ex utero ante
Luciferum genitum*, & modo in patre eſſe, &
modo quaſi a patre exiſſe & veniſſe, & mo-
do in ſinu patris eſſe, & modo apud patrem C
erat, & modo in patre eſt & erat, & modo
pater in filio, & filius in patre eſt. Conſide-
ra ſi adhæc multifarie dicta aliqua nativitas
generationi filii Dei poterit comparari, vel
enarrari? dum hic qui ante ſæcula incom-
parabiliter natus jam fuerat, quomodo &
nunc in ſinu patris eſt? aut qui a patre exi-
vit quomodo ſemper in patre fuit & eſt?
Aut qui ex utero genitus eſt, quomodo
& de ore patris verbum exivit & venit?
Aut quomodo pater in filio eſt, & filius in
patre eſt? Vides quia non enarratur hæc
ſola nativitas. Ergo ſempiternitatem
hanc, quam anteriorem nativitate filii fuiſ-
ſe aſſeritis, cui tandem adſcribitis? HÆR. D
Patri tantum. ATH. Et cur præjudicas ei?
Utiq; ſi nuper genuit, ſempiternus eſſe non
poteſt. Elige tibi alterum de duobus, aut
una eſt eorum ſempiternitas, aut una po-
ſteritas. Poſtremo quid tantum filio im-
putas, quaſi aliquando non fuerit, cum hoc
magis debeatur patri deputari? quem tu
patrem aliquando, ſecundum profeſſio-
nem tuam non fuiſſe teſtaris. Utiq; revera
ſi filium nativitas impedivit ne ſempiternus
eſſet, quam tarde aut ſero natum fuiſſe aſſe-
ris, neceſſe eſt, ut & genitori nativitas
filii ſui impedimentum attulerit, ne ſem-
piternus ſit, ſi nuper genuit. Non ubi

videtur, quia utrumq; a ſempiternitate im-
pugnas? Cur ergo jam non eſt hæc talis pro-
feſſio veſtra, novus Pater, novus & filius?
incipit pater, incipit & filius? & excluſo
Patre & filio ab una ſempiternitate, quæro
a vobis: cui Deo hanc ſempiternitatem ab-
ſcribatis? quia Patrem dicitis tarde genuiſ-
ſe, & filium nuper natum fuiſſe. Ergo am-
bo a ſempiternitate excluſi eſſe videntur.
Conſidera ergo non poſſe dici ſempiter-
num patrem ſine filio, dum magis ſempi-
ternus ſit pater cum ſuo filio: quia non po-
teſt tantum hic pater dici ſine ſuo filio HÆR.
Quod ſenſiſti, de ſenſu tuo attuliſti, & nihil
de authoritate ſacræ ſcripturæ mihi ſatisfe-
ciſti: Unde vel unum tantummodo profe-
ras pro multis pertinens ad hoc exemplum
poſtulo, ut ſuperiora dicta tua poſſint jure
legitimo confirmari. ATH. Audi Pſalmo-
graphum ſanctum David dixiſſe, imo fili-
um Dei per David ad patris perſonam retu-
liſſe: *Et ego ſemper tecum, tenuiſti manum me-* Pſal. 72.
am dexteram, &c. Vel ipſum Patrem per le-
giſlatorem Moyſen audi dicentem, de ſem-
piterno unito nomine Trinitatis: *Ego Do-* Exod. 3.
*minus Deus, hoc eſt nomen meum memoriale
ſempiternum in generationes & generationes.*
Quod alio in loco idem ipſe in filio ſuo di-
ctum oſtendit, id eſt, *Nomen meum eſt in illo.* Joan. 5.
Sed & ipſe atteſtatus eſt: *Ego veni in nomine
Patris mei, & me non recepiſtis.* Nam & Da-
vid ad hæc clamat, *Benedictus qui venit in* Pſal. 117.
nomine Domini. Deniq; de hoc ipſo audi lo-
quentem Dominum ſupra corpus Lazari:
Pater, ſciebam quia ſemper me audis. Qui ſi Joan. 11.
ſemper in patre aut cum patre non fuiſſet,
quemadmodum eum ſemper audiſſet, ſi
cum Deo patre ſemper uniter non fuiſſet?
Unde quia ſemper apud patrem fuit, &
nunquam ſine eo fuit, ſemper eum pater
audivit. Vides unitum nomen eſſe ſempi-
ternum, quod in virtute ſapientiæ uniter
conſiſtit, ut quod nomen Patris eſt in natu-
ra, idem ipſum ſit in natura nomen & filii.
Vel Apoſtolum audi ad hæc dicentem: *Et* Rom. 1.
ſempiterna ejus virtus & divinitas. Quæ ſem-
piternitas ſive divinitas filius ejus eſt. Quod
alio in loco ipſe tam evidenter abſoluit
Chriſtum & Dei virtutem & Dei ſapienti-
am. Nunquidnam Pater fuit aliquando ſi-
ne virtute & ſapientia ſua, Hæretice: ut ſi-
ne filio ſuo a vobis eſſe dicatur? Abſit a no-
bis, dum ubique ſcriptura tibi apertisſime
declarat, ſemper fuiſſe patrem cum filio, fi-
lium cum patre. Cur non expertus es, ſan- 1. Reg. 17.
ctũ David eduxiſſe in pugna gladiũ Goliæ,
cujus nos uſi veritatis exemplo, placuit ut
de veſtro in vos gladio triumphemus, ſicut
ipſe teſtatus eſt: *Gladius eorum intret in cor* Pſal. 36.

ipſorum. Ignoras, quia quod derogas filio, hoc ipſum adimis & Patri: itaque dum in prima congresſione ab una ſempiternitate Patris & Filii excluſi fuiſſent, & compellerētur ab ipſa cenſura veritatis, viſum eſt illis ut in medium proferrent, qvæ prius occulte blaſphemabant, dicentes: Erat pater aliqvando ſine filio. Si enim fuiſſet pater aliqvando ſine filio, nunquam prorſus præſumens indicaſſet per prophetam: *Et ego ſemper tecum.* Sed ad hæc piſcator Evangeliſta Joannes dilectus a Deo teſtatus eſt: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil.* Conſidera qvia ſemper erat apud Deum patrem Deus filius, per qvem omne omnino principium factum eſt. Unde jam oportuit nos paulisper ad ſtulta dicta ſtulte reſpondere, ut vel ſic de ſua ſtultitia revicti atqve confuſi, erubeſcerent. Utiqve ſi erat pater anteqvam generaret filium, ſine dubio non erat pater, ſi non habebat filium. Sed ne vel hoc præſumant blaſphemantes: Erat filius anteqvam naſceretur, qvi ſi natus non fuerat, evidenter non erat filius. Stulte, qvid ergo oportet dicere? Elige tibi unum de duobus: Si erat Pater anteqvam generaret filium, aut erat pater qvi jam vere genuerat filium: Vel ſi hoc ſignificas: Erat filius anteqvam naſceretur, aut erat natus filius, qvi jam verè natus fuerat de patre, ſicut ſcriptum eſt: *Qvi erat, & qvi eſt, & qvi venturus eſt.* Ideo non intelligis, Ariane, qvia tota falſa introducis: ut dicas Patrem qvi non genuerat, & nomines filium, qvi nec dum fuerat natus. Rogo ſi pater erat, ut aſſeveras, qvi non genuerat, & filius erat, qvi non erat natus à Patre, qværo à te qvid tunc fuerint? Ne fortè dicas, ambo ingeniti, qvod abſit. Verum Patrem ſempiterum, verus filius declarat ſempiternus, qvi de eo natus fuerat: & verum filium ſempiternum, verus pater demonſtrat ſempiternus, qvi eum genuerat, ac per hoc ut dixi, ſicut verus pater, qvi de ſemetipſo genuerat filium, una cum eo erat ſemper ante omnia anterior, ſic verus filius, qvi jam inenarrabiliter natus fuerat de patre, una cum eo fuit ſemper, ante omnia anterior. Hæc eſt, inqvam, in his interior ſempiternitas, qvæ ante omne omnino principium fuit, & erat. Ideo nunqvam pater ſine filio, qvia ſemper filius fuit cum patre, dum nullo modo poteſt pater hic dici ſine filio. Super hanc tantam veritatis probationem adhuc adjecit iniqvitas eorum dicendo: Anteqvam generaret non erat Pater, ſed erat omnipotens Deus.

Pſal. 72.

Joan. 1.

Apoc. 1.

A Proh nefas! hæc tamen temere ſic de Deo patre ſentire: ergo ſine dubio, ut dicitis, ſi omnipotenti Deo de recenti honor patris acceſſit, prius imperfectus fuiſſe detegitur. Et ſi omnipotenti, tanqvam homini egenti per ordinem dignitas crevit, prius jam omnipotens non fuiſſe cognoſcitur: qvia cui honor accedit, dum uſqve ad ſummum gradum pervenerit, adhuc inferior ab eo eſſe videbitur, & ſi pervenerit, melior incipit eſſe in noviſſimo, qvam fuerat in primo, dum de humilitate uſqve ad ſummum faſtigii culmen accedat. Sed hæc ut erubeſcas, ſecundum tua dicta referimus, dum magis omnipotens pater eſſe invenitur, cui illa tanta cenſura omnipotentiæ ſeſe prius

B ſubmiſerit, ut honorem nuper per hunc gradum paterni nominis adſumeret. Porro longum eſt tam diu cæcas eorum in unum replicare caligines. Audiant itaqve noſtram veram & immobilem vocem confesſionis. Qvem, ignorando omnipotentem Deum teſtati eſtis, nos ipſum patrem eſſe prædicamus, qvia omnipotentem Deum, qvalis ipſe eſt in natura, talem genuit filium, ſicut in ſcripturis cautum invenimus: *Qvi eſt, & qui fuit, & qui venturus eſt, omnipotens Deus.* Vides omnipotentem eſſe Dei filium in natura, ſicut & patrem. Ideò nihil nuper acceſſit, in unita divinitate ſempiternæ omnipotentiæ, patri & filio. Sane

Ibidem.

C nec omnipotenti Deo ſancto Spiritui aliqvid acceſſiſſe cognoſcitur, qvoniam de unitate omnipotentiæ ſubſtantia eſt: qvia hæc unita natura nec augmentum aliqvod, nec detrimentum patitur. Diſce ita qvemadmodum debeat tuus error abſolvi. Utiq; ſempiternitas patris filius ejus eſt, qvia de ipſo inenarrabiliter ante omne omnino principium natus eſt: & ſempiternitas filii pater ejus eſt, qvia ipſe eum ante cuncta ſæcula incomparabiliter genuit: ſive ſempiternitas Spiritus paracleti unita deitas ejus eſt cum patre & filio, qvæ facta non eſt, ſicut filius teſtatus eſt de eo: *A patre procedit, &*

D *de meo accipiet.* Sed & pater hæc dicta comprobat per Prophetam, dicens: *Spiritus a me procedit.* Et alio in loco: *Effundam de Spiritu meo ſuper omnem carnem.* Qvod in Pentecoſte in Apoſtolos factum fuiſſe, ſcripturæ divinæ teſtantur. Nam ſicut pater declarat filium ſuum in deitate ſua, qvoniam Deus verus eſt: ita & filius demonſtrat patrem in ſubſtantia ſua, qvoniam Deus verus eſt: ſic & Spiritus ſanctus revelat patrem & filium, in unita natura ſua æterna, qvoniam Deus verus eſt. Hæc eſt, inqvam, unita omnipotens ſempiterna Trinitas, cui de recenti in deitate nulla acceſſit dignitas.

Digitized by Google

Hær. Interrogo te, reſponde mihi: Non ergo mutabilis, vel convertibilis hæc unita ſubſtantia Trinitatis? Ath. Audi itaq;, ſcriptum eſt: *Ego ſum Deus, & non ſum mutatus.* Malach. 3. Vel Prophetam ad hæc dicentem: *Mutabis* Pſal. 101. *eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient.* Intellige itaq; nec incrementum, nec detrimentum ullum poſſe ſuſtinere hanc immutabilem unitam plenitudinem ſubſtantiæ Trinitatis. Hær. Rogo, ſi unita eſt ſubſtantia divinitatis Patris, & Filii, & S. Spiritus, de authoritate ſcripturarum mihi id indices. Ath. Audi Spiritum Sanctum per Hieremiam Prophetam teſtantem, vel imo Hæreticos per hæc authoritatis jura increpantem: Hier. 9. *Super montes accipite planctum, & ſuper ſemitas deſerti luctum, quia defecerunt, eo quod non ſint homines, non audierunt vocem ſubſtantiæ. A volatilibus cœli uſq; ad pecora.* Et ſic proſecutus eſt: *Quis homo ſapiens & intelligit hæc?* Hic, ut intelligi datur, montes & colles in ſuperbia elatos poteſtates hujus mundi eſſe. Et ſemitæ deſerti, Judæi ſunt, qui ſemper errantes Chriſtum Deum verum, de ſubſtantia Patris ante cuncta ſæcula natum, non cognoverunt: Volatilia autem cœli: Hæretici ſunt, qui omni vento doctrinæ huc atque illuc, ſicut aves circunferuntur, & unitam juſſionis vocem ſubſtantiæ Patris, & Filii, & Sancti Spiritus eſſe non confitentur: Pecora adæque gentiles ſunt, qui Deum factorem ſuum non cognoverunt. Vere nemo ex his arbitrandus eſt ſapiens, qui non intelligunt hanc unitam eſſe ſubſtantiam Trinitatis. Vel ad hæc intellige Prophetam clamantem. *Quis ſtabit in ſubſtantia Domini, & vidit Verbum ejus?* Plane quis hominũ potuit ſtare in ſubſtantia Domini & videre Verbum, id eſt, filium ejus? Ioan. 14. ſicut ipſe dicit: *Et nemo vidit Patrem niſi filius, & nemo ſcit filium, niſi Pater.* Vel tale dictum accipe: Ioan. 3. *Qui me vidit, vidit & Patrem meum.* Nam de perſona paracleti, idem ipſe effatus eſt: *Spiritus ubi vult adſpirat, & vocem ejus audis, & neſcis unde veniat, aut quo vadat, ſic eſt omnis qui natus eſt ex aqua & Spiritu Sancto.* Conſidera unam eſſe inviſibilem ſubſtantiam Trinitatis. Sed ad hæc Heb. 1. adjecit: *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verba mea, avertiſſem eos a ſtudiis eorũ peſſimis.* Vel in hoc *ſubſtantia mea, dulcedo mea eſt:* Necnon: *Qui eſt ſplendor gloriæ, & imago ſubſtantiæ ejus.* Sed & hoc, quod ſecundum authoritatem jure optimo cenſetur, accipe: Splendor eſt enim lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula Dei majeſtatis, & imago bonitatis ipſius, Deus filius. Vides unam eſſe inviſibilis imaginem ſubſtantiæ gloriæ bonitatis. Deniq; Paulum Apoſtolum pro increpatione Hæreticorum audi hanc imaginem declarantem: *Sed ſi opertum eſt Evangelium noſtrum, in his qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus ſæculi hujus excæcavit mentes infidelium, ut non pervideant lumen Evangelii inviſibilis.* 2. Cor. 4. Hær. Sane ſi & Spiritus Sancti imago inviſibilis Dei Patris, & Filii eſt, de authoritate mihi indica. Ath. Scio quia difficilis exitus eſt hic ignorantibus in abſolvendo, ſed nos oportet ſemper ad coruſcantis Pauli eloquium intento corde aſpicere, dicentis: *Nos omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eandem imaginem reformamur a gloria in gloriam, ſicut a Domini Spiritu.* 2. Cor. 3. Conſidera in unam imaginem quemadmodum unam glorianter deſignavit, id eſt gloriam Domini, a gloria in gloriam, ſicut a Domini Spiritu: Nonne ut eſt imago Dei Patris in gloriam, ſic eadem ipſa talis imago eſt gloriæ filii? ſicut Sancti Spiritus imago gloriæ eadem ipſa & tanta vel talis eſt. Hær. Declara mihi, ſi diviſa eſt hæc una, atq; eadem ipſa ſubſtantia Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, an indiviſa, aut ſi extenſa eſt invicem? At. O experientia hominis, qui ſeipſum non intelligit: Utiq; unam ubi indicaſti unitatis plenitudinem, ſubſtantiæ nomen indiviſum in eis eſſe monſtraſti: nomina adæque tria. Et rurſus in repetendo quod diſtinxiſti, proprietatem earundem ſingulis perſonis ineſſe demonſtraſti: memento quia inenarrabilia ſunt quæ dicimus quæ omnino credenda ſunt. Non tamen facultas data eſt, ut ab liquidum ſint hæc a nobis diſcutienda: quoniam ipſa Sacro-Sancta Trinitas ſcire ſe tantum voluit, non tamen permiſit ut Dei divinitate ſua proprie debeat definiri: unde non eſt divina ſubſtantia diviſa, aut extenſa invicem, vel protenſa in aliquo, vel exciſa in partibus, ſed nec mutationi alicujus rei comparatur: quia liquor nõ eſt in hac natura plane, ſed nec defluctio quædam, quia nullus detrimentum, vel augmentũ ſuſtinet, præſertim cum inenarrabilis ſit hæc plenitudo ſubſtantiæ indiviſæ Trinitatis, ſicut ipſe Deus Dei filius indicat: *Ego in Patre, & Pater in me.* Sed & Spiritus S. in Patre, & in Filio invicem, & in ſe conſiſtens eſt: Sicut ſcriptum eſt: *Quis enim ſcit hominum quæ ſint hominis, quæ in ipſo ſunt, niſi Spiritus qui in ipſo eſt? Ita & quæ in Deo ſunt nemo cognovit, niſi Spiritus Dei. Nos autem non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, ut ſciamus quæ a DEO donata ſunt vobis, quæ & loquimur.* Joan. 10. Scito propriæ veritatis argumentum indiſcretum eſſe poſitum de homine & ſpiritu,

Google

1.Cor. 6. qui in ipſo eſt, & de Deo & Spiritu, qui de A ipſo eſt. Nam & hoc: *Qui ſe jungit meretrici unum corpus efficitur, & erunt*, inquit, *duo in carne una: qui autē ſe jungit Domino, unus ſpiritus eſt*. Vides indiſcretam eſſe hanc plenitudinem divinæ Trinitatis, ſed & ubiq; præſens eſt iſta natura Trinitatis. Quæ omnia implet interius & exterius, a ſummitate cœlorũ usq; ad profundũ infernorũ, ſicut ipſe Dominus per Prophetam teſtatur: Pſal. 138. *Ego ſum Dominus Deus, qui impleo cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt*. Vel hoc uniter in Trinitate dictum accipe. *Quo ibo a Spiritu tuo, aut quo a facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es, & ſi deſcendero in infernum, tu ades illic. Si aſſumpſero pennas meas ante lucem, & habitavero in extremis maris: etenim inde manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua*. Itaque quia dixit: *quo abibo a ſpiritu tuo*, Pſalmographus Spiritum principalem, qui a Patre proceſſit, declaravit: Faciem autem ipſius patris filium demonſtravit manifeſte. Quis poteſt ante unitam Deitatem Trinitatis in cœlo aut in inferno ſe occultare vel fugere? cui omnis orbis terrarum, velut ſtillicidium deputatum eſt, aut ſicut ſpuma gracilis, aut ros quod ante lucanũ de cœlo deſcendit, ſicut ſcriptum eſt: *Qui continet circuitum terræ, & eos qui habitant in ea ſicut locuſta*. Matth. 5. Nec non: *Qui menſus eſt manu aquam & cœlum palmo, & univerſam terram clauſa manu*. Et rurſus: *Cœlum mihi thronus eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*. Conſidera incomprehenſibilem eſſe unitæ Divinitatis virtutem, ut cœlum, B quod palmo continetur, idem & thronus ejus ſit: & terra, quæ pugillo concluditur, rurſus ſcabellum pedum ejus ſit. Ac per hoc univerſa implet, & omnia continet interius & exterius, ut ubiq; præſens eſt hæc indiſcreta ſempiterna Trinitas, cui eſt inviſibilis plenitudo Divinitatis.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE BEATITUDINE FILII DEI: ET DE PRÆSCRIPTIONE SECTÆ PESSIMÆ, AD THEOPHILUM,

LIBER SEPTIMUS.

HÆRETICUS.

POSCO a te, de unito Deitatis nomine multifarie dictum ut identidem repetas; & ſic de nominibus perſonarum in proſequendo diſtinguas. AT. Diſce prius in ambiguo eſſe poſitam hanc tuam ſecundam interrogationem: Nonne unitas nullo modo patitur unionis perſonam in confeſſionem introduci? dum unitatis naturæ nomen in tribus his perſonis ſit: & tres hæ perſonæ in nomina tantum diſtinctæ ſint: Unde non poteſt unitas oſtendi in perſonis. Nec ut dixi, hæ perſonæ ſine Deitatis unitate: Nunquid potes Deum tantum confiteri, ſi & in hoc ignores, cui propriam perſonam debeas aſſignare? Nunquid oportet hunc DEUM tantum indicare? Niſi & in hoc agnoſcas unitam perſonam ejus diſtinguere in Filium qui natus ſit. Nunquid ſic C confuſe Deum tantum convenit profiteri niſi prius credatur, quis de unita natura ſit, & in hoc perſona ejus diſtinguatur, qua nec Pater, nec Filius, eſt hic Spiritus Sanctus? Quapropter duplex eſt hujus myſterii intellectus, DEUS Pater, DEUS & Filius, DEUS & Sanctus Spiritus. Vides unitatis indicium in tribus eſſe perſonis, & tres has perſonas nominibus tantum eſſe diſcretas? unde nec unitas poteſt oſtendi ſine perſonis, nec hæ perſonæ ſine unito nomine Deitatis. Ecce jam habes poſitos ante oculos tuos theſauros lucis, & theſauros tenebrarum, ubi ubi placet, porrige manum tuam. Unde neceſſe eſt nos jam terminum immobilem, ſecundum Evangelicæ regulæ æquitatem, contra hoſtes figere, & per librantem ſapientiam limitem juſtitiæ ubique adverſus omnes hæreſes peragrantes cuſtodire, ut cælitus hæc natura veritatis

Digitized by Google

mox viam lucis a tenebris dividat. Hæc eſt, A inquam via lucis, cujus in confeſſione aperitur oſtium ſalutis: itaq; qui hanc profeſſionem ingrediuntur, beatitudinẽ ejus adipiſcuntur. Beatitudo ei, qui confitetur unum Deum Patrem & Filium & S. Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur ſolum Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Beatitudo ei, qui confitetur unum omnipotentem Deum Patrem: & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur verum Deum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo ei, qui confitetur unum Deum ſummum Patrem, & Filium, & Sanctum Spiritum. Beatitudo B ei, qui confitetur unum Deum bonum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ſempiternũ eſſe. Beatitudo ei, qui confitetur indiviſam eſſe ſubſtantiam Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Beatitudo ei, qui nihil addiderit, vel diminuerit unitæ naturæ Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Beatitudo ei, qui confitetur omnia bona facta fuiſſe a Patre, & Filio, & Sancto Spiritu. Beatitudo ei, qui confitetur unam æqualitatem in ſempiterna plenitudine Deitatis eſſe Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Beatitudo ei, qui ſecundum ſingula nomina Trinitatis, id eſt, Patris, & Filii, & San- C cti Spiritus proprias his tantum perſonas diſtinctas eſſe confitetur. Itaque idem ipſe refrico quia vehementer timeo, ne aliquod offendiculum minus intelligentibus poſuerim, adeo per apertiores ſermones hæc ipſa dicta paucis exponere deſidero verbis. Ego ubi unum Deum memini, ad unitam Deitatem Patris, & Filii, & Sancti Spiritus declaravi. Ita omnipotentem Deum ad omnipotentem ſubſtantiam Trinitatis propalavi. Item ſolum Deum, ad ſolius naturæ ſupraſcriptæ Trinitatis, indicavi. Identidem unum verum Deum, ad unam veram naturam divinitatis Patris, & Filii, & Sancti Spiritus hæc dicta retuli. Aut in quo D ſummum Deum, aut ſummitatem Dei Patris, & Filii & Sancti Spiritus adſignavi. Sive unum bonum Deum ad unam bonitatem naturæ Trinitatis demonſtravi, & unum DEUM ad unitam dominationem Deitatis revelavi. Seu in quo indiviſam Trinitatem memoratus ſum, ad unam ſubſtantiam plenitudinis eorum hæc præfatus ſum. Et hæc omnia quæ ſuperius ſingula indicavi, ad indiviſam Deitatis ſempiternitatem Patris, & Filii, & Sancti Spiritus manifeſtavi. Ac per hoc de unito nomine Deitatis, multifarie quamvis ſit dictum per ſingulas perſonas, quod retuleris in Patre, hoc ipſum & confitearis neceſſe eſt uniter eſſe ut in Filio, ſic & in Sancto Spiritu.

Idcirco qui legis, conteſtor ego hodie tibi cælum, & terram, per hanc ſcripturæ meæ fidei Catholicæ confeſſionem: Quod ſi non ex toto corde eam fueris proſecutus, aut in faſtidium animi contemnendam ac detrectandam habere putaveris, eris tu ipſe reus in die judicii, cum hujus ſcripturæ chirographum ante tribunal Chriſti in teſtimonium tibi fuerit recitatum, aut ſi in maledictionis via Hæreticorum, quod non opto, inventus fueris examini ſociatus. Quæ ergo ut a te caveantur, ideo inferius tibi recitabuntur. Hæc eſt, inquam, fugienda atque præcavenda via tenebrarum, in qua tot genera ſerpentium lubricos habent anfractus, adverſus quos oportuit nos ſcutum fidei per nomina vera perſonarum confitentes erigere, ut ſecundum ipſam authoritatem eos divinitus jaculemur, unde tot & talia ſunt ferramenta ſpiritualia, quot & vulnera reſecanda: ac per hoc non fuit diſſimulanda cauſa mortifera, quoniam non poterant ea prius per fomenta blandiente medicina curari, ne intrinſecus in pejus ſerperet cancer. Nam ſi velint ſeveritatis prius ferramenta recipere, facile poterant ad medelam ſalutis pervenire: Sed quoniam adhæſit in illis radix zizaniæ, germinans in felle amaritudinis, propterea diffidunt introire in viam confeſſionis, quia hæc via lucis ſcandalum eſt illis. Unde oportet nos oſtendere eis, quos edant viæ ſuæ fructus maledictionis omnium male credentium, ſicut ſcriptum eſt: Maledictus omnis, qui non obaudierit verba libri hujus, ut faciat ea in corde ſuo. Maledictus qui Patris, & Filii, & Sancti Spiritus unitam ſempiternam ſubſtantiam eſſe non confitetur. Maledictus, qui ſecundum tres perſonas, tres diverſas ſubſtantias eſſe confitetur. Maledictus, qui tria principia in hac eorum unitate ſempiterna Deitatis eſſe confitetur. Maledictus, qui ſolum verum Deum Patrem, & unigenitum verum filium, & unicum verum Deum Spiritum Sanctum non confitetur. Maledictus, qui unitum nomen ſecundum Deitatem Trinitatis eſſe non confitetur. Maledictus, qui convertibilem divinitatem filii Dei, id eſt, Verbum Dei, ſic in carnem translatum vel mutatum profitetur, ut hoc modo deſiverit aut amiſerit, quod jam pridem ante aſſumtionem hominis fuerit, præſertim cum talis in homine præſenti tempore fuerit, & ſit, qualem ſe ſemper ante aſſumptionem hominis una cum Patre fuiſſe conſcius erit, fiat, fiat. Maledictus, qui indiviſam Deitatem Patris, & Filii, & S. Spiritus non confitetur. Maledictus, qui propter tria nomina perſonarum,

tres

tres Deos, aut tres ſubſtantias, aut tres omnipotentes confitetur. Maledictus, qui ſecundum ſingulas perſonas tria nomina tantum diſtincta Patris, & Filii, & S. Spiritus non confitetur. Maledictus, qui unam perſonam confitetur. Maledictus, qui quem filium dicit hunc eundem & patrem confuſe deſignat. Maledictus, qu patrem natum, aut incarnatum, aut paſſum eſſr confitetur. Maledictus, qui inenarrabiliter Filium vere genitum de ſubſtancia Patris eſſe non confitetur. Maledictus, qui hanc nativitatem factam, aut creatam vel conditam eſſe confitetur. Maledictus, qui verum Filium Dei ex voluntate tantum dicit eſſe, & non potius de nativitate. Maledictꝰ, qui dicit, erat tempus quando non erat filius. Maledictus, qui hanc Dei nativitatem ex nullis extantibus phantaſma eſſe confitetur, quod Græci ἐξ οὐκ ὄντων appellant. Maledictus, qui divinitatem Filii Dei dicit initium habere de tempore, ortum ex nihilo, nomen quaſi adoptionis acceſsiſſe nuper ex altero. Maledictus, qui unum de uno, filium de Patre vere natum non confitetur. Maledictus, qui impaſsibiliter Filium natum de Patre non confitetur. Maledictus, qui dicit, fuit aliquando Pater ſine filio. Maledictus, qui non confitetur, ante omne omnino principium vel initium ſemper fuiſſe filium cum Patre. Maledictus, qui immortalem divinitatem Filii Dei eſſe non confitetur. Maledictus, qui de ſempiterno filio Dei dicit: non erat antequam de Maria naſceretur. Maledictus, qui unitam Deitatem Patris, & Filii, & Sancti Spiritus, ex charitate concordiæ tantum eſſe profitetur, & non magis per hanc ipſam unitam divinitatem. Maledictus, qui unitam Deitatem in tres has perſonas eſſe non confitetur. Maledictus, qui adverſus vigorē & cenſuram divinæ ſcripturæ hunc verum Deum ſpiritum paracletum Patrem, aut filium, vel certe facturam uſurpat debere confiteri. Maledictus, qui filiū Dei, Deum verum & hominem verum de Maria Virgine nuper aſſumpſiſſe pro noſtra ſalute non confitetur. Maledictus, qui filium Dei hominem tantummodo ſolitariū vel purum tantummodo confitetur. Maledictus, qui Deum Dei filium ſempiternum de aſſumptione hominis nuper hoc principium habere aſſignat. Maledictus, qui Deitatem ejus paſſam eſſe confitetur. Maledictus, qui incomparabilem Deitatem Trinitatis proprie ad hominis lineamenta eſſe confitetur, dum ſcriptum inveniamus, quia non ſit illi ſimilis quiſquam Deus in cœlo ſurſum, neque in terra deorſum. Væ vobis, qui primam fidem baptiſmi cælitus

A institutam irritam facitis, & inſtrumenta libertatis ſemel conceſſa per iterationem infirmatis. Væ vobis, qui lapſis pænitentibus veniam tribuendam eſſe non creditis. Væ vobis, qui Patris, & Filii, & Sancti Spiritus unam perſonam defenditis, & non tres, ſecundum ipſa nomina veritatis. Væ vobis, qui filium Dei de Maria Virgine nihil aſſumpſiſſe creditis. Væ vobis, qui filium Dei mediatorem Dei & hominum non confitemini: Fiat, fiat. Væ vobis, qui falſos Prophetas, aut falſos Apoſtolos in authoritatem accipitis. Væ vobis, qui gravia peccata dimittitis & adverſus authoritatem A-

B poſtolorum nuptias ſecundas damnatis. Væ vobis, qui peccatum aut mortem Dominum feciſſe adſcribitis. Væ vobis, qui hunc mundū a ſemetipſo ſemper coæternum Deo fuiſſe adſcribitis, ut a Deo factum eſſe negetis. Væ vobis, qui mundum ex aliqua ſubjacenti materia factum eſſe defenditis. Væ vobis, qui non per hunc factorem Deum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum cuncta quæ in cœlis ſunt & in terra, id eſt, viſibilia & inviſibilia facta eſſe creditis. Identidem. Hinc contra diverſa mortifera venena draconum & aſpidum eſt noſtra congreſsio. Si quis confitetur Angelum

C apoſtaticum in natura qua factus eſt, non a Deo factum fuiſſe, ſed a ſe eſſe, ut det illi ſempiternum cum Deo principium, anathema illi. Si quis confitetur Angelum apoſtaticum in mala natura a Deo factum fuiſſe, & non dixerit eum a ſemetipſo volūtate ſua malum concepiſſe, anathema illi. Si quis confitetur Angelum Satanæ mundum feciſſe, quod abſit, & non judicaverit omne peccatum per ipſum adinventum fuiſſe, anathema illi. Si quis confitetur, quod Deus animam hominis tantum fecerit, & Satanas ei corpus plaſmaverit, quod abſit, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum in revolutionē rurſus in mundo, aut in ho-

D minibꝰ, aut in pecudibus, aut in ſerpentibus reverti, anathema illi. Si quis confitetur hominem in anima tantum in diem judicii reſurgere, & non cum corpore, quemadmodum Dens illum fecit, anathema illi. Si quis confitetur filiū Dei quaſi phantaſma, ſic in homine viſum fuiſſe, anathema illi. Si quis confitetur verū hominem, quem aſſumpſit, nō vere mādacaſſe, aut bibiſſe, aut lacrimatū fuiſſe, & reſurrexiſſe, ſanguinē ſudaſſe, & paſſum fuiſſe, & reſurrexiſſe, & in cœlis ad dexteram Patris conſediſſe, anathema illi. Si quis confitetur filium Dei, ſicut aquam per fiſtulā, ſic per corpus Mariæ tranſitum feciſſe, ut nihil de ea aſſumſiſſe affirmet, anathema illi. Si quis confitetur animas

hominum de propria ſubſtantia DEI eſſe, A quod abſit, ut nec factas eas a Deo affirmet, & quod ſubſtantiam ſuam facere quis poteſt, anathema illi. Si quis confitetur animas hominum ſemper cum DEO fuiſſe, ut æternas eas aſſignet, & nec factas nec fieri eas poſſe dicat dum ſcriptum ſit: Qui fecit quod eſt a foris, fecit & id quod eſt intus, anathema illi. Si quis novum & vetus teſtamentum blaſphemat, anathema illi. Si quis Sanctos Patriarchas, aut Prophetas, aut Apoſtolos, aut Martyres blaſphemat, anathema illi. Si quis Solem aut Lunam, vel hujusmodi facturam adorat, anathema illi. Si quis præter unum Deum verum, id eſt, Patrem, & Filium, & Sanctum Spi- B ritum, alterum Deum, dum non ſit omnino alter Deus, adorandum crediderit, anathema illi. Si quis de inviſa immutabilique plenitudine ſempiternæ divinitatis dicit, mutabilis & convertibilis eſt natura filii, ut hoc modo deſierit eſſe, quod jampridem fuerat, anathema illi. Dum dicitur mihi, quod multifarie a Patribus in conſpicabili materia viſus fuerit, ignoras in præfigurationem operis aſſumpti hominis, ſive futuri judicii hæc cuncta in eo præoſtenſa fuiſſe, & non ſane inviſibilis pura Deitas, ſicut cautum eſt: hæc omnia in figura facta ſunt noſtri: ſin vero, reſponde mihi quia in Angelo viſus eſt, nunquid divinitas ejus proprie Angelica eſt: Aut quia in certamine colluctantis ſicut homo palpatus, vel viſus eſt, nunquid natura Dei quaſi natura hominis palpabilis aut viſibilis eſt? Aut quia in rubo ut ignis viſus eſt, nunquid ſubſtantia ejus talis eſt? Aut quia frequenter in variis ſpeciebus viſus eſt, nunquid ſic & diverſas, permixtas, ſive concretas naturas in ſemetipſo continet? dum unita Deitas indiſcreta ſit, inviſibilisque ejus majeſtas. Itaque intellige cum in Angelo viſus eſt, nuncius Patris præoſtenſus eſt. Sive in homine, quia in Maria Virgine nuper natus eſt, vel in igne utique, quia judicium ex eo futurum eſt, dum ſcriptum ſit, quia magni conſilii Angelus ſit. Et in homine mediator Emanuel natus ſit, & in igne, quaſi conflator auri & argenti, ut cordium juſtorum probator ſit. Quanquam & in his ſpeciebus aſſumptis, quomodo voluit, viſus ſit, tamen in Deitate idem ipſe inviſibilis eſt, qualis ſemper apud Patrem fuit & eſt. Proculdubio hæc cuncta tunc DEUS in figuram hominis operabatur, quia opus futuri in eo jam præoſtendebatur, quod ipſe abſolvit dicens: Si mihi non creditis, vel operibus credite, quia ego in Patre & Pater in me eſt. Nonne mirabilia Deus præſens operabatur, & opera ſua per hominem facta agnoſcebantur?

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE PROFESSIONE REGULÆ CATHOLICÆ, CUM INCREPATIONE HÆRETICÆ, AD THEOPHILUM,

LIBER SEPTIMUS.

PROPTER quod impenſiſſime obſecro tuam ſublimitatis gloriam, ut elonges a ſenſibus noſtris hæc eradicanda atque comburenda ſemina zizaniæ, & quantum diſtat oriens ab occaſu, tantum recedat a cordibus noſtris hæc in ſuperiori libro præſcripta a nobis adulterina hæreticorum confeſſio: unde puto hic jam nullam ignorantiæ fuiſſe derelictam excuſationem inter viam lucis, & viam tenebrarum. Ergo ubiubi placet quisquis es proficiſcere. Sane non ſumus æmuli in Sacramento divino celando, ſed magis hortamur, ut in via benedictionis uniter ingredientes inveniamur. Unde prius nobis maxima cura fuit docendi de tam admirabili regaliq; decreto, in quo omnibus gentibus præmium vitæ æternæ promittitur, dicente Domino: *Euntes, Baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, fere ego in hoc ſatis admiror, & in ſtupore mentis diutius intentus collaudo tantam ſacratiſſimæ

Matth. 28.

Trinitatis gloriam in duodecim penitus A
verbis diſtinctionum breviter fuiſſe expo-
ſitam. Vere in hoc edicto unitum Deitatis
nomen Patris & Filii, & Spiritus Sancti ante
præmiſſum eſt. Vere in hoc ſacratiſſima
Trinitatis nomina in perſonis tantum di-
ſtincta ſunt. Vere nec lex, nec Prophetæ
tam abſolute hoc arcanum myſterium re-
velaverunt. Vere ſuper omnem cuſtodi-
endam divinitus diſpoſitionem hoc maxi-
me cuſtodiendum eſt. Vere ſuper hoc non
eſt quod addi, & ab hoc non eſt quod mi-
nui poſſit. Vere in hoc donum baptiſmi
præceptum addere vel minuere blaſphe-
mum eſt. HÆR. Si hæc ſic ſe habent, ut de
regula ſcripturarum mihi declares, impen-
ſiſſime obſecro. ATH. Scito prius in hac B
ſcripturæ ſententia argumentum fidei eſſe
expoſitum, cum increpatione nocturni ſu-
perſeminantis zizaniam. O plena præſtigiis
obſeſſa mens Hæreticorũ a diabolo: cur in
nomine Patris, & Filii, & Sancti Spiritus ba-
ptizas, & unitam Deitatem blaſphemas?
cur nomina tantum Patris, & Filii, & Spiri-
tus confiteris, & unitatis nomen abnegas?
Cur indicatur unitas, ſi in Patre, & Filio, &
Sancto Spiritu non eſt una atq; eadem ipſa
æqualis plenitudo divinitatis? Cur ad no-
ſtrum intellectum Pater ſignificat de unige-
nito filio ſuo: ex utero ante luciferũ genui
te, ſi vos eum facturam eſſe teſtamini? Cur C
Matth. 13. unus in uno eſt, ſi diviſa natura eſt? Cur *ego
& Pater unum ſumus*, ſi non & in his una vir-
Joan. 10. tus ſapientiæ & divinitatis? Cur *omnia tua
ſunt, & tua mea ſunt*, ſi non eſt in his una
Deitas, ſive una operatio facturæ? Cur ve-
rum Patrem blaſphematis, cum filium ejus
verum creaturæ ſuæ comparatis? Cur ipſe
clamat: *Ego in Patre: & Pater in me*, ſi di-
verſa vel exciſa in his natura eſt? Cur *qui me
Joan. 14. vidit, vidit & Patrem meum*, indicat, ſi non
eſt in his una inviſibilis imago naturæ veri-
tatis? Cur legitis: *Servare unitatem Spiritus
in vinculo pacis*, ſi eum de ipſa unita Dei-
tate Patris, & Filii eſſe non accipitis? Cur D
legitis vas electionis dixiſſe: *Omnes unum
Spiritum potavimus*, ſi eum vos de uni-
ta vera natura diſcernitis? Cur hic advo-
catus Spiritus veritatis a DEO Patre pro-
ceſſit & venit, ſi vos eum in alia ſubſtan-
tia eſſe aſſeritis? Cur hoc unitum nomen
divinitatis celebrari, & honorificari inve-
nitur in gentibus, ſi in ipſo nomine Trini-
tatis baptiſmus uniter non celebratur divi-
nitatis? Cur, tres unum ſunt, Joannem Ev-
angeliſtam dixiſſe legitis, ſi diverſas natu-
ras in perſonis eſſe accipitis? Cur unum do-
num baptiſmi ſecundum ſtylum ſcriptu-
ræ eſſe dicitis, ſi diſcrepantes naturas in
Patre, & Filio, & Sancto Spiritu eſſe præſcri-
bitis? Cur ſecundum traditionem bapti-
ſmum celebratis, & in confeſſione unitum
ſempiternum nomen Trinitatis blaſphe-
matis? Hypocritæ, quomodo accipitis: ex
Spiritu qui naſcetur, Spiritus eſt, ſi & Spiri-
tus paracletus Deus eſſe negatur? Hypocri-
tæ, quomodo in Spiritu adorare oportet,
ſi Deus Spiritus eſſe negatur? Hypocritæ,
quonam modo ſuſcipitis: Hæc omnia o-
peratur unus atque idem Spiritus, divi-
dens unicuique ſicut vult, ſi eum de unita
Deitatis operatione ſecernitis? Hypocritæ,
quomodo accipitis dictum fuiſſe: Idem
Spiritus, idem Dominus, idem & Deus: ſi
eum vos verum Deum de vera unita natu-
ra in omnibus mirabilia operantem non
ſuſcipitis? Hypocritæ, per quem ſubmini-
ſtratur ſermo ſapientiæ, ſive verbum ſcien-
tiæ, ſive fides, ſive gratia ſanitarum, ſeu o-
peratio virtutum, ſeu prophetia, ſeu ſepara-
tio Spirituum, niſi quoniam de unita pleni-
tudine eſt? Hypocritæ, diſcite unam eſſe o-
perationem Patris, & Filii, & ſancti Spiri-
tus, dum opera quæ operatur Pater ipſa o-
pera uniter demonſtrentur eſſe & filii, ſic &
Sancti Spiritus. Ita & filius quod operatur,
hæc ipſa opera reparantur ad Patrem, ad
principalem Spiritum hæc ipſa opera uni-
ter declarentur eſſe & Patris, & Filii. Vi-
des unitam eſſe eorundem operationem in
una natura Deitatis? HÆR. Rogo, ut hæc di-
cta de authoritate adhuc ſcripturarum mi-
hi ediſſeras. AT. Quæſo jam quoties tibi in-
dicatum eſt: *Ite, baptizate omnes gentes in* Matth. 28.
nomine Patris, Filii, & Sancti Spiritus? Aut
ſi hæc contradicenda exiſtimas, eo quod in
unum donum baptiſmi operationes nomi-
ne Deitatis uniter in Trinitate non conti-
neantur, cur tu hoc nomine Deitatis ſubla-
to, Patris, & Filii, & Sancti Spiritus, bapti-
zas dicendo: Baptizo te in Patre, & in Filio,
& Sancto Spiritu, & non in uno nomine?
Ut hoc modo artificioſe unitum nomen
eorum tacite in Deitate non nominare, vel
abnegare, ſed & nomina in perſonis tan-
tummodo eorum velis aſſignare: Quia ſi
ſic erat celebrandum baptiſma, obtinue-
rat Arianorum aſſertio, qui ſic ſentiunt, ut
ubi nomina in perſonis indicant, ibi ſimul
in ipſis nominibus, & ſingulas vel diverſas
ſubſtantias eſſe pronuncient, ut unitatem
in concordia tantum charitatis eſſe aſſi-
gnent, & non potius in unita plenitudine
divinitatis. Et quid amplius ad hæc? uni-
tatis Dei Patris nomen & Filii, & ſancti Spi-
ritus, quaſi adoptivum nuper acceſſiſſe
profiteantur, ut hoc nomen videatur eſſe
ex nihilo, aut ex altero vel tempore: quod

abſit. Nam verum nomen Deitatis ubi nominant, ad unam tantummodo perſonam Patris hæc dicendo aſſcribunt, ut veram unitatem divinitatis dividant, qui ubi nomina potius in perſonis deberent diſcernere, ibi ſimul cum ipſis nominibus & tres naturas diverſas diſtingvunt: quod abſit a nobis, ne iſtam blaſphemiam admittamus, cum unum nomen Deitatis in Trinitate uniter dictum accipiamus, per quod & remiſſa peccatorum baptiſmo operante in nos ſuſpicimus, nomina vero tantummodo in perſonis perfecte diſtinguamus. Rogo, ubi vinculum fidei invenitur apud eos, ſi ſubſtantiæ unitatis nomen in Trinitate non tenetur? Rogo quemadmodum ſingulis perſonis in ſingulas vel diverſas plenitudines eſſe aſſcribitis, dum unita natura ſit in hac ipſa plenitudine divinæ Trinitatis? Rogo, quomodo tres unum ſunt, ſi diverſa in utrisque eſt natura divinitatis? Rogo quemadmodum ſeptiformem hunc Spiritum ſapientiæ, & intellectus, Spiritum conſilii, & virtutis, Spiritum ſcientiæ, & pietatis, Spiritum timoris Domini conſequi merentur: quem de unita plenitudine divinitatis conſiſtere non confitentur? Rogo, non legiſtis Apoſtolum Petrum claves regni cœlorum habentem, Ananiæ dixiſſe,
[Actor. 5.] *Quare Satanas implevit cor tuum ad mentiendum Spiritui Sancto?* Et ſic proſecutus eſt: *Non mentitus es hominibus, ſed Deo*, ſi vos eum Deum verum eſſe negatis? Rogo, ſi Deus non erat, ut dicitis, hic paracletus Spiritus, cur ſibi tantam authoritatem præſumebat ad diſcipulos, dicens: *Segregate mihi Paulum,*
[Actor. 13.] *& Barnabam, quos elegi in opus miniſterii, in quo aſſumpſi eos?* Vides quia Deus eſt qui ſegregavit, & qui eligit in opus miniſterii, in quo & aſſumpſit eos. Rogo, quemadmodum hæc unita plenitudo divinæ Trinitatis a vobis dividitur, cum unus in uno, aut certe unus in utrisque conſiſtere inter ſe declarentur? Rogo, ubi una fides eſſe oſtenditur, ſi ſempiterna Trinitas apud eos uniter eſſe non accipitur? Cur legitis, *ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo*, ſi unitatis nomen in Deitate Trinitatis dividitis, & unitam operationem eorum in factura eſſe negatis? Rogo non legiſtis Apoſtolum dixiſſe: *Ex Deo, coram Deo, in Chriſto*

A *loquimur*, id eſt ex DEO Patre, & coram Deo Sancto Spiritu, in Chriſto filio Dei teſtimonium prædicamus? Cur legitis hiſtoriographum Moſem indicaſſe, & dixit Deus, & fecit Deus, & benedixit Deus, ſi hoc unito nomine divinitatis uniter operatum fuiſſe non accipitis? HÆR. Itaque quemadmodum multifarie unitum nomen Trinitatis mihi palam feciſti: ſi ergo & omnia uniter ſic hi fecerunt, hæc dicta de autoritate jure confirmes poſtulo. ATH. Audi hunc unum de multis pertinens exemplum. Memento poſt hanc tantam ſatisfactionem, hucusq; erit finis ſermo dicentis. Si tamen adhuc nihil te commovet de his
B quæ ſuperius ſecundum ſcripturæ rectiſſimæ lineam ad ordinem tibi diligenter expoſui, optime Theophile, ut cognoſcas verborum, de quibus jam ſuperius eruditus es, veritatem: Ait Pſalmographus: *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spi-* [Pſal. 32.]
ritu oris ejus omnis virtus eorum. Utiq; Verbum filium declaravit: Dominum autem Patrem ejus indicavit, & Spiritum oris ejus, Spiritum principalem eſſe demonſtravit. Vides quam breviter per ſingulas ſignificationes in perſonis ineſſe diſtinxit, id eſt, Verbum & Dominum, & Spiritum,
C & unitam operationem in his eſſe oſtendit. Nam ſi te adhuc ambiguitas tenet, eadem ipſa repeto. Ubi ait: Verbum Domini non ſonum vocis in conſubſtantivum eſſe accipias, quem ſi validus quis emiſerit, ſolet reſonare echo: cujus tantum in phantaſia auditus eſt reſonantis, ſed factum nullius. Sane de hoc verbo Domini noſtri patris, qui eſt ſalus noſtra, ſicut ubiq; divinæ ſcripturæ teſtantur, Filius Dei Deus eſt ſubſtantivus, per quem omnia facta ſunt. Ergo quia dixit: Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum,
D cognoſce hoc Verbum ſubſtantivum non aliunde, quam de Patre proprie natum fuiſſe, ſed & Spiritu oris ejus, eum Spiritum dixit, qui de ſe ipſa unita ſubſtantia proceſſit, ſicut cautum invenimus. Non ex alia natura, quam de ipſa, ac per hoc unita eſt Patris, Filii, ac Sancti Spiritus ſubſtantia, quam Græci dicunt ὁμοούσιον. Sed & unita eſt ejusdem Trinitatis operatio in factura.

Digitized by Google

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE ARIANA ET CATHOLICA CONFESSIONE AD THEOPHILUM.

LIBER OCTAVUS.

ARIANI dicunt, Filium Dei non de ſubſtantia DEI Patris genitum, ſed extrinſecus creatum. Ego credo Dei Filium de patris natum ſubſtantia, non creatum, ſicut & Spiritum S. paracletum, qui eſt filii a Patre procedentem. Et ideo dico [illegible], ad filium patre dicente: Tecum principiũ in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorũ ex utero ante luciferum genui te. Similiter & Filio atteſtante: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Nam & cum tempore paſſionis Pilatus ab eo accuſantibus Judæis requireret, ſi rex eſſet, reſpondens Dominus, ait: Ego in hoc natus ſum. De Spiritu quoque Sancto Dominus dicit: Spiritus ſanctus qui a patre meo procedit. Conſtat ergo ſecundum vnam divinitatis ſubſtantiam filium genitum à patre, non creatum: Et Spiritum ſanctum a patre procedentem, & totum eſſe filii, ſicut fons de fonte eſt, & lumen de lumine.

Pſal. 109. Pſal. 2. Joan. 18. Joan. 15.

Ariani dicunt non ſemper fuiſſe cum patre, aut apud patrem filium, vel Spiritum Sanctum. Ego credo, Dei filium, ſecundum divinas ſcripturas, verbum, virtutem, & ſapientiam patris eſſe. Et ideo confiteor, nunquam patri ſuum filium defuiſſe, quia nunquam ei paternitatis defuit nomen, ut non ſine ſapientia, ſine verbo, ſine virtute propria pater aliquando credatur fuiſſe, ſecundum prædicationem Evangeliſtæ Joannis dicentis: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipſum facta ſunt. Omnia ait, per ipſum facta, non ipſum factum, ſicut nec ſine Spiritu Sancto aut pater aliquando, aut filius fuit.

Joan 1.

Ariani dicunt, nullam habere filium poteſtatem, niſi a patre aliquid acceperit. Similiter & de Spiritu Sãcto, niſi a filio acceperit. Ego credo ſecundum divinam ſubſtantiam

[A] ſicut Verbum, virtutem, ſapientiam, brachium, manum, ita & poteſtatem filium eſſe patris. Nam ſecundum ipſius Domini ſententiam: Quæcunque Pater facit hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et ſicut Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat, ſic & filius quos vult vivificat. Leproſum namq; non ex alterius imperio, ſed propria mundat poteſtate, dicens: Volo, mundare. Sic & paralyticum apud Judæos ignorantes Deum eſſe verum, cum illi dicerent, neminem poſſe peccata dimittere, niſi ſolum Deum, manifeſtiſſime & Deum ſe prodidit, & propriã oſtendit poteſtatem, dicens: Ut ſciatis [B] autem, quia filius hominis habeat poteſtatem in terra dimittendi peccata, Surge, tolle lectum tuum & vade in domum tuam. Similiter & cæcorum examinat fidem, dicens: Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Illis confeſſis, quod in ipſius eſſet poteſtate, ſanctitatis remedium infert dicens: Secundum fidem veſtram fiat vobis. De paſſione quoque proprii corporis aſſignans, quod in ſua eſſet poteſtate, ita ait: Nemo tollit animam meã a me: poteſtatem habeo ponendi eam & poteſtatẽ habeo iterum reſumendi eam. Et alia infinita. De Spiritus etiam Sancti poteſtate ipſe ait: Spiritus ubi vult inſpirat. [C] Utique ubi propria voluntate atq; divinitate voluerit aſpirare, non ubi juſſus fuerit. Sicut & de donis gratiarum Apoſtolus prædicans docet: Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens ſingulis prout vult. Nam propria & ipſe poteſtate & Prophetas replet, & Apoſtolos eligit ac dirigit, ac Epiſcopus, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus, conſtituit. Innumera ſunt etiam alia teſtimonia, quæ nunc longum eſt exponere: Et ideo ſicut una ſubſtantia, ita unam poteſtatem Patris, & Filii, & Spiritus Sancti credo. Quod autem accepit filius, ſecundum hominem accepit, id eſt, ſecundum ſervilem formam, ſecundum noſtræ conditionis naturam, ipſo

Joan. 5. Mat. 1. Matth. 9. Joan. 10. 1.Cor. 12.

Domino in Evangelio dicente: Et judicium dedit ei facere, quia filius hominis eſt.

Ariani dicunt, non totum patrem capi poſſe a filio, vel conſpici, ſicut nec Spiritus Sanctus filium aut videt aut capit. Ego credo, quod ſicut filius in patre eſt, & a patre totus videtur, ita & pater a filio totus videtur, & totus eſt in filio, ipſo filio dicente: Ego in patre, & pater in me eſt. Et: Sicut novit me pater, & ego novi patrem. Similiter & de Spiritu Sancto Apoſtolo prædicante: quod Spiritus ſcrutatur etiam profunda Dei. Et ſicut nemo novit quid ſit in homine, ſecundum ipſius Apoſtoli ſententiam, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in homine: ita & quæ ſunt Dei nemo novit, niſi Spiritus qui eſt in me. Nam & Dominus in Evangelio etiam de parvulis ſic ait: Quia Angeli eorum ſemper vident faciem patris. Impium eſt credere quod filius & Spiritus Sanctus non totum aut intueantur, aut capiant patrem.

Ariani dicunt, unum tantum Deum perfectum, omnipotentem, incapabilem, ingenitum, interminabilem patrem ſolum & immortalem. Ego credo ſecundum divinas ſcripturas, Deum & Dominum patrem ingenitum, Deum & Dominum filium de patre genitum, Deum & Dominum Spiritum Sanctum a patre procedentem, & in filio manentem: Filium autem ſicut in Deitate non dico minorem, ita in forma ſervi, quæ paſſione ſuccubuit, minoratum confiteor, Apoſtolo dicente: (Heb. 2.) Eum autem qui modicum ab Angelis minoratus eſt vidimus Jeſum propter paſſionem mortis. Et ideo in tribus perſonis non tres Deos ſentio, ſed unum Deum & Dominum ſubſtantia, divinitate, potentia, æqualitate, atque perpetuitate, adoro & colo, ſicut in lege (Exod. 33.) præceptum eſt: DOMINUM DEUM tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.

Ariani dicunt, patrem ſolum inviſibilem Deum, & majorem, & ideo ſolum colendum atque adorandum. Ego credo ſecundum divinam ſubſtantiam ac majeſtatem, Spiritum Patrem, Spiritum Filium, Spiritum quoque Spiritum Sanctum, Domino in Evangelio dicente: Spiritus eſt Deus. Et ideo, ut dixi, ſecundum divinam ſubſtantiam inviſibilem confiteor patrem, inviſibilem Filium, inviſibilem Spiritum Sanctum: & neque majus aliquid neque minus in Deitatis ſubſtantia credo. Propterea eundem reddo honorem filio, & Spiritui Sancto, quem & patri, præcipiente Domino: Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem, quia qui non honorificant filium, non honorificant

A patrem. Et de Spiritu Sancto ipſe ait? Qui blaſphemaverit in Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neq; in hoc ſæculo neq; in futuro. Propterea igitur unū Deum in Trinitate credo, divina ſcriptura docente: Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. (Ibidem.)

Ariani dicunt, Dei filium ſecundum divinitatis ſubſtantiam, & viſibilem, & minorem. Ego credo in forma Dei, ſicut ſuperius approbavimus, inviſibilem, ipſo ad Moſem dicente: Nemo videt faciem meam, & vivit. Æqualem verò per omnia patri, excepto eo quod ille ingenitus, & iſte eſt genitus: Apoſtolo prædicante de eo: Qui B cum in forma, inquit, Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe æqualem DEO.

Ariani dicunt, ita filium vel Spiritum S. ab arcanis patris extorrem, ut nihil ſecretarum diſpoſitionum noverit, niſi revelatum a patre quod voluerit filio revelare, & ſpiritui, quod a filio fuerit manifeſtatum. Ego credo filiū in patre, & patrem in filio, Spiritum quoq; Sanctum paracletum, qui procedit a patre, & filio, eſſe & patris, quia & a filio procedit, ſicut & in Evangelio ſcriptum eſt, quod per inſufflationem ſuam dederit diſcipulis ſuis Spiritum Sanctum, dicens: Accipite Spiritum Sanctum, cujus C remiſeritis peccata, remiſſa ſunt: cujus retinueritis, retenta ſunt. Et ideo inſeparabilem confiteor Trinitatem, nec extorrem filium, aut Spiritum Sanctum, ſicut Hæretici loqvuntur: A Deo patre dico, quoniam filius, qui eſt ſapientia Dei patris, ipſe eſt & voluntas patris, quæ ſemper in ipſo fuit, & eſt. Ipſe eſt magni conſilii Angelus: & per ipſum condita ſunt omnia, ſicut Apoſtolus Paulus prædicat, (Coloſſ. 1.) quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt viſibilia & inviſibilia. Et Joan. Evangeliſta docet, quod omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſum factum eſt nihil. Nam D & ſicut per ipſum omnia facta divinæ ſcripturæ loqvuntur, ita & quæcunque filius facit, ipſe ſe cum patre facere teſtatur, dicens: (Joan. 14.) Pater autem in me manens ipſa facit opera. Per hæc oſtendens, quod nunquam pater ſine filio, qui eſt ſapientia, verbum, voluntas, & virtus patris, aliquid aut diſpoſuerit, aut fecerit, nec ſine patre filius. De Spiritu vero Sancto dubium non eſt, quod nihil ignoret, nec ſit extorris a patre, cum ſine Spiritu ſuo patrem fuiſſe aliquando ſummæ dementiæ eſt dicere, quoniam ipſe ſcrutatur, ſecundum Apoſtolum, ſicut ſæpe dictum eſt, profunda & alta DEI. (1. Cor. 2.) Et qvod idem Spiritus Filii ſit, multis ſcripturarum teſtimoniis probavimus: & quod totus maneat in Filio: & ſicut procedit a Deo Patre, ita procedit a Filio, ut tota Tri-

nitas unus credatur Deus. Nihil ergo eſt A quod faciat, vel diſponat pater ſine ſua ſapientia: nihil quod noverit, vel diſponat ſine ſuo Sancto Spiritu, de quo Propheta ſic ait: Spiritus paracletus, Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & virtutis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: quæ omnia in Deo, qui eſt Trinitas, conſiſtunt.

Ariani dicunt, Dei filium non fuiſſe in cœlis apud patrem, tempore quo inter homines verſaretur. Ego credo Deum Dei filium ſecundum ſuæ potentiam Deitatis in cœlo, & in terra fuiſſe incarnationis ſuæ tempore, & totum replere, nec unquam defuiſſe, ipſo ad Nicodemum in Evangelio dicente: Nemo aſcendit in cœlum, niſi B qui deſcendit de cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Joan. 3

Ariani dicunt, quod filius DEI erat, quando non erat, & ante quam naſceretur non erat, & quod ex nullis extantibus factus eſt. Ego credo unam ſubſtantiam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: Propterea filium, qui eſt ſapientia patris, in eo ſemper fuiſſe, & ex ipſo genitum confiteor, quia nunquam fuit tempus, quo Pater ſine ſuo verbo, & ſapientia fuiſſe a fidelibus credatur: nec filius ſine ſuo aliquando extitit Patre, Evangeliſta dicente, & ſæpius repetente: Quod in principio erat verbum, & C ſemper erat, & Deus erat, & apud Deum erat, nec ex nullis extantibus factus, ſed in Patre, & apud Patrem, Deus apud Deum ſemper erat. Spiritus quoq; Sanctus & fuit, & eſt ſemper in Patre, & procedit ex ipſo, nec unquam Pater ſine ſua ſapientia, qui eſt Filius, nunquam ſine ſuo fuit Sancto Spiritu.

Ariani dicunt, Dei filium paſſibilem, & in ſua ſubſtantia mortalem. Ego credo Deum Verbum, & ſapientiam Patris: quia unum cum Patre eſt, impaſſibilem atque D immortalem in ſua ſubſtantia. Paſſibilem autem atque mortalem hominem Jeſum Chriſtum de Maria Virgine aſſumptum, qui Dei Verbo unitus eſt, confiteor, eodem Domino dicente: Spiritus quidem promptus, caro autem infirma. Ipſo iterum dicente: Quod natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt. Sic & Apoſtolus Corinthiis prædicat, dicens: Nam etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed vivit ex virtute Dei. Crucifixus ergo ex infirmitate carnis noſtræ, ſed vivit ex ſua virtute, quia filius Dei Deus & virtus Patris comprobatur. Ipſe quippe via, veritas & vita eſt. Ipſum etiam hominem Chriſtum Jeſum poſt paſſionem de ſepulchro a Deo Verbo, a quo & aſſumptus eſt, Matth. 26. Joan. 3. 2. Cor. 3.

ſine corruptione die tertia reſuſcitatum confiteor, ipſo ad Judæos, ſecundum Evangeliſtam Joannem, de templo corporis ſui dicente: Solvite templum hoc, & in tribus diebus ſuſcitabo illud. Joan. 2.

Ariani dicunt, tres diverſas ſubſtantias, ac diſpares perſonas Patris, & Filii, & Sancti Spiritus. Ego non diverſas ſubſtantias ac diſpares perſonas Patris, & Filii, & Spiritus Sancti credo, ſed tres perſonas perfectas æquales, & æternas, unius ſubſtantiæ, unius potentiæ, unius virtutis ac majeſtatis confiteor: quia quod diverſum eſt, unum eſſe non poteſt: & quod gradibus cenſetur, æquale non eſt: Credo ergo DEI Filium, DEI Verbum, DEI virtutem, & DEI ſapientiam æqualem ſemper patri: Non enim ſe ipſe filius unum cum patre, nec patrem in ſe, & ſe in patre videri diceret, niſi ſe ſciret æqualem, nec eadem ſimiliter faceret, quæ pater, aut etiam quæ ipſe velit profiteretur, nec ſe a patre proceſſiſſe, atque in mundum veniſſe, & iterum relinquere mundum, & ire ad patrem, manere etiam in ſe patrem prædicaret, niſi ſe ſciret de ſubſtantia ſui genitum patris. In Evangelio quippe Joannes, non quia Judæi loquerentur, ſed quia ipſe ſe filius æqualem faciebat DEO patri, quando cum Judæi quærebant lapidare, aſſerit, dicens: Non ſolum de hoc, Joan. 5. quia ſolvebat ſabbatum, ſed quia filium DEI ſe dicebat, æqualem ſe faciens DEO. Itaque quod æqualis eſt, diſpar eſſe non poteſt, una eſt enim patris, filiique ſubſtantia, una virtus, una atque individua poteſtas. Cum nemo ſicut ipſe in Evangelio ait, de manu filii proprias oves rapit, nec Joan. 10. quiſquam de manu patris eaſdem rapere poteſt. Et quod unum eſt, diverſum eſſe non poteſt. Eodem iterum dicente, cum jam præmiſiſſet unam eandemque ſuam patriſq; potentiam, poſtea ipſam ſubſtantiæ unitatem aſſignat, dicens: Ego & pater unum ſumus. Spiritus quoque Sancti ita in nullo diſpar eſt perſona, neque diverſæ ſubſtantiæ quam pater & filius, ut ipſe idem ſit Spiritus ſanctus, procedens a patre, qui eſt & filii: nec aliquando defuit patri, ſicut nec filio, ut quemadmodū ſive initio ſemper, atq; in creatione mundi cum patre fuit & filio, ipſe etiam confirmaverit omnia atq; illuminaverit: ita & ſacramentum baptiſmi, non niſi ſub unius invocatione atque virtute, ſicut nec ſine patris, & filii viſitatione impleatur. Nec enim membrum quis Chriſti, & templum DEI, ſecundum Apoſtolum Paulum, efficitur, niſi quem ſpiritus 1. Cor. 6. Sanctus & elegerit, & ſanctificaverit, atq; ut DEUS propria poteſtate, in eo quem ipſe

Digitized by Google

elegerit, habitaverit.

Ariani dicunt, poſt occaſum mundi, regnum filii Dei finiendum. Ego aſſumptum in cœlum unitum hominem ex Maria Virgine Deum credo, quem & ſedere ad dexteram patris confiteor, cui omnis poteſtas in cœlo, ,& in terra datur. Ipſum quoque judicaturum vivos & mortuos, cujus regnum nunquam finiendum eſſe confiteor, Dan. 7. dicente Daniele Propheta: Aſpiciebam in viſionem noctis, & ecce cum nubibus cœli quaſi filius hominis veniebat, & uſq; ad antiqvum dierum pervenit, & in conſpectu ejus obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem, & honorem, & regnum, & omnes populi linguæ ipſi ſervient: poteſtas ejus æterna, quæ non aufertur, & regnum ejus, quod non corrumpitur. Filium ſcilicet hominis loquitur Propheta accepiſſe poteſtatem, & honorem, & regnum. Quod autem de filio hominis veraciter hæc, id eſt, de aſſumpto homine dicta ſunt, ipſe Dominus manifeſtius in Evangelio ſic ait: Videbitis, inquit, cœlum apertum, & filium hominem ſedentem ad dextras Dei. Et iterum: Videbitis filium hominis venientem in nubibus cum gloria magna, & majeſtate. Similiter Mar. 14. & Angeli ad Apoſtolos dixerunt: Hic Jeſus, qui aſſumptus eſt a vobis, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in Actor. 1. cœlum. Propterea credo filio hominis ex Maria Virgine aſſumpto, omnem poteſtatem in cœlo & in terra datam, quam antequam a Deo verbo aſſumeretur, non habuit: Nam Deus verbum, & Deus filius, qui eſt ſapientia, virtus, poteſtas, & voluntas patris, omnem ſemper paternam habuit & habet poteſtatem, ipſo dicente: Omnia quæcunque habet pater mea ſunt: Et, quæcunque pater facit, hæc eadem ſimiliter & filius facit. Et, ſicut pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & filius quos vult vivificat. Ego credo Chriſtum Deum Dei verum filium, & ideo Chriſtianus ſum: Ego Deum verum, & hominem verum, qui de Maria Virgine natus eſt, confiteor, Apoſtolo dicente: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Ego perfectum Deum, & perfectum hominem eundem credo Jeſum Chriſtum, prædicante Apo- 2. Cor. 15. ſtolo: Secundum Chriſtum, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Ego credo unam imaginem patris, & filii, & ſpiritus ſancti, qui ad unam imaginem divinitatis ſumus creati, dicente Deo: Faciamus hominem, non ad imagines, ſed ad imaginem, & ſimilitudinem noſtri. Ego Geneſ. 1. credo unum nomen divinitatis in patre, & filio, & in ſpiritu ſancto ſemper & fuiſſe &

A eſſe: quia non in omnibus, ſed in uno nomine patris & filii, & Spiritus ſancti ſecundum Domini præceptum baptizamur & efficimur Chriſtiani. Hæc Catholica, hæc vera, hæc perfecta eſt fides, hoc unum & plenum eſt baptiſma, per quod ſecundum Domini, ut dictum eſt, præceptum baptizamur & una abſque illius imminutione perſonæ credulitas in fide eſt: Una quoque in Trinitate exhibetur credulitas. Requirendum eſt igitur ab his, qui adverſus hanc ſingularem fidem contrariam faciunt quæſtionem, dicentes: non de ſubſtantia Dei patris genitum filium, ſed poſteriore tempore alienum a ſubſtantia di- B vini patris minorem atque inferiorem in Deitate, ſed & creaturam eſſe loqvuntur. Spiritum quoque ſanctum creatum a creatura, id eſt, a filio, ut in toto apud eos & ipſe pater ſit minor, cum ſapientiam, Verbum, virtutem, & ſpiritum ejus ſanctum creaturam aſſerunt blaſphemantes. Interrogandi ergo ſunt, filium Dei credant profeciſſe ætate, vel dignitate acceſſu temporum? An ſicut genitus a patre eſt, aut ut ipſi aiunt, creatus, ita permanet? Si dixerint ita eſſe nec aliquando profeciſſe, vel proficere poſſe, requirendum eſt ab eis, de quo ſcriptum in Evangelio legatur: Puer autem C creſcebat, & confortabatur, plenus ſapientia, & gratia Dei erat in ipſo. Quod nos maniſeſtiſſime de homine, qui a Deo verbo Luc. 2. ſuſceptus eſt, confitemur: qui lacte nutritus crevit, adolevit, & uſq; ad perfectam pervenit ætatem. Plenus utique homo aſſumptus Chriſtus Jeſus, ſapientia, quæ ſapientia Dei patris filius eſt: Nam ipſa ſapientia ædificavit ſibi templum humani corporis in Maria Virgine, Solomone dicente: Sapi- Prov. 9. entia ædificavit ſibi domum. Igitur ſi ille D reſponderit, vel confeſſus fuerit de homine dictum, qui aſſumptus eſt, Catholice ſenſit: quia qui ædificat domum, Dominus eſt, quod autem ædificatur, & creatur, ſervile eſt: creſcit itaque, atq; ædificatur domus, qui eſt homo, non autem creſcit Deus, qui ſemper eſt perfectus. Reſtat itaque ut confiteatur Verbum filium Dei, de perfecto patre perfectum, genitum, & totum a toto, plenum quoque a pleno: Quia ſatis contrarium eſt fidei Chriſtianæ, ut homo creverit, Deus dicatur ſemper imperfectus, qui nunquam profecerit, ſed ſemper eſt minor, ſecundum doctorum blaſphemiam perverſorum. Certe vel poſt tot annorum curricula credant aliquando eum æquari patri poſſe, cum de ipſo legatur: Creſcebat & proficiebat. Nam de patre nuſquam quod proficiat, creſcat, vel ſeneſcat: ergo illo non

Digitized by Google

creſcente, neque ſeneſcente, ſed in Deitatis ſuæ poteſtate propria commanente, hic qui legitur creſcere & proficere, debuit jam ad æqualitatem perveniſſe patris. Hæ autem humanæ comparationes in divinam ſubſtantiam non conveniunt: quia perfectus DEUS pater perfectum filium genuit, nec unquam virtutem & ſapientiam DEI imperfectam vel minorem fuiſſe credendum eſt: Nam qui ita ſentire præſumpſerit, hoc non ſine ſuæ ſalutis detrimento faciet. Tenendum itaque & confitendum eſt hoc veraciter, quod homo creverit, ac profecerit in Deum, hoc eſt in Dei filium. Evangeliſta ait: Quia qui receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri. Et quoniam non dominicus homo, & ſervilis forma in Deum profecit, Deus autem verbum, virtus, & ſapientia patris, ſemper fuerit perfectus & æqualis genitori in ſubſtantia divinitatis, Apoſtolo dicente: Qui cum in forma Dei conſtitutus eſſet, non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualem Deo. Qui igitur in forma Dei æqualis erat Deo patri, ſeipſum exinanivit, formam ſervi, ſicut idem Apoſtolus prædicat, accipiens, id eſt, ſponte, non coacte inclinavit ſeipſum ad ſuſcipiendam ſervilem formam, ut illis vel inferior forma in meliorem ſubſtantiam creſceret atque proficeret, per eum qui eam eſt dignatus aſſumere, non ut divina ſubſtantia, vel poteſtas in ſervilem mutaretur, vel addiceretur ſtatum, Apoſtolo de noſtræ formæ in meliorem ſtatum demutatione, dicente: 1.Cor. 15. Ut meliore hoc corpus indueret immortalitatem. Et, Sicut in Adam omnes moriuntur, ſic in Chriſto omnes vivificantur. Et iterum: Galat. 5. Nos autem, fratres, in libertatem vocati ſumus. Itaq; ſi nos per gratiam Chriſti in meliorem, ut dictum eſt, ſtatum, id eſt, in libertatem per fidem, quæ eſt in Chriſto, vocati ſumus, quis Chriſtianus autem ſobriæ mentis audebat liberatorem ſuum dicere in deteriorem ſtatum, vel conditionem mutatum? ut ſubſtantia divina, quæ ſemper eſt immutabilis, in humilem, humanamque verteretur ſubſtantiam, & fieret de Deo caro, de perfecto inferior, de æquali minor, de Domino ſervus, de creatore creatura, & omnipotens impoſſibilitatis incurreret injuriam: & qui in ſubſtantia divinitatis ſuæ impaſſibilis erat, fieret paſſibilis, & immortalis morti ſuccumberet. Cum hæc omnia in una Chriſti perſona, ſecundum Apoſtoli prædicationem, atque doctrinam Chriſtianam ſint fide credenda, dicente eo: Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. Et iterum, ſecundum A Chriſtum, inquit, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter. Ergo Deus hominem, Dominus ſervum, creator creaturam, factor facturam, omnipotens inferiorem, inviſibilis viſibilem, indeficiens laſſum, immortalis mortalem, impaſſibilis paſſibilem, mutabilem indemutabilis ſuſcepit naturam: Nec in humanam DEUS mutatus eſt carnem vel ſubſtantiam, ſed in ſe, ipſe quam aſſumpſit glorificabat naturam: humana vero mortalis & infirma, ut dictum eſt, caro atque natura divinam profecit in gloriam, ipſo Domino in Evangelio dicente de aſſumpto a ſe filio hominis: B Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo. Si Deus clarificatus eſt in eo, & Deus clarificavit eum in ſemetipſo, & continuo clarificavit eum, accipe quæſo pauca de divinis ſcripturis teſtimonia, quiſquis ille vis perfectus eſſe Chriſtianus, & veram integramque ſequi rationem prætermiſſis vaniloquiis, & ſuperfluis quæſtionibus eorum, qui a fide Chriſti non ſolum ipſi errantes exciderunt, ſed & alios, ſicut ait Apoſtolus in errorem mittentes. Nam quod naſcitur ex tempore Chriſtus in Bethleem, quod in præſepio declinatur, quod pannis involvitur, quod lactatur, quod creſcit, quod adoleſcit, quod in Ægyptum fugiens aſportatur, quod parentibus ſubditur, quod tentatur a diabolo, C quod eſurit, quod ſitit, quod manducat & bibit, quod dormit, quod laſſatur, quod plorat, quod quaſi neſciens ſepulchrum quærit Lazari, quod quaſi ignorare ſe ait diem judicii, quod clarificatur teſtimonio patris, quod triſtis, quod trepidus ad paſſionem venit, quod alapis cæditur, quod a Pilato judicatur, quod flagellatur, quod crucifigitur, quod mixto felle aceto potatur, quod lãcea lateri vulnus infigitur, quod moritur, quod ligno deponitur, quod ſepelitur, quod die tertia vivus a mortuis reſurgit, quod omnium poſt reſurrectionem D accipit poteſtatem, quod quaſi ignorans ſciſcitatur a duobus ambulantibus in via, quæ facta fuiſſent in Hieruſalem, quod Petrum quaſi neſciens interrogat, ſi plus ab ipſo quam ab aliis diligeretur diſcipulis: Simon, inquit, Petre, amas me plus his? Joan. 21. quem tamen Apoſtolica profeſſio prodidit, & omnia, & occulta ſcire. Quomodo igitur qui ſe loquitur Chriſtianum, non advertit hæc aut credit humanæ eſſe ſubſtantiæ, ſervilisque formæ, non divinæ majeſtatis atque potentiæ? quia nunquam vita moritur, ſed homo moritur. Nec ignorare aliquid Deus verbum poteſt, cujus oculis omnia nuda ſunt, & aperta, Apoſtolo di-

Digitized by Google

cente: Vivus enim eſt ſermo Dei, efficax, A
Heb. 4. & penetrabilior omni gladio ancipiti, &
pertingens usque ad diviſionem animæ ac
ſpiritus, compagum quoque & medulla-
rum, & diſcretor cogitationum & intentio-
num cordis, & non eſt ulla creatura inviſi-
bilis in conſpectu ejus: omnia autem nuda
& aperta ſunt oculis ejus. Non ergo Deus
creatura eſt, ſed homo: Non ſepelitur Deus,
qui eſt vita, ſed caro: Neque ab imis reſur-
git qui ubique eſt, & ſuper omnes eſt, ſed
homo reſurgit in Deum: nam quod flagel-
latur, & a Pilato judicatur, homo eſt. Quod
autem mundum ipſe adjudicaturus adve-
niet, Deus & homo eſt. Triſtem namq; B
& trepidum conſtat eſſe hominem, non
Deum, qui eſt incommutabilis, & incon-
vertibilis. Quod autem ignorat diem, &
neſcit locum, nunquid credendum eſt,
quia qui fecit dies, horas, & tempora poſſit
aliqua ignorare? Sed ignorat homo, quod
tamen non ignorat Deus, qui eſt ante ſæ-
cula, per quem omnia facta ſunt. Nam ſen-
tire de Dei ſapientia, quod aliquid igno-
rare poſſit, ſummi periculi res eſt. Plorat
autem & laſſatur utique homo, non Deus
Verbum, qui eſt virtus patris: nefas enim
eſt dicere laſſari Dei virtutem. Putasne
homo eſurit, & ſitit, an Deus qui dat vitam C
mundo, panis qui de cœlo deſcendit, qui
etiam dat eſcam omni carni? Sed nec vita
eſurit, nec fons ſitire poteſt: Tentatur vero
a diabolo ut homo, ſed ut Deus ab Angelis
adoratur, cui etiam miniſtrant, de quo ſcri-
Pſal. 103. ptum eſt: Qui facit Angelos ſuos ſpiritus, &
miniſtros ſuos ignem urentem. Hæc igitur
omnia, ut dictum eſt, ad ſervilem, morta-
lem, paſſibilemque naturam, quæ a DEO
verbo aſſumpta eſt, referri neceſſe eſt. O-
mnia enim quæ humiliter dicta ſunt, pro
nobis ille ſuſcepit, & pertulit, ſicut Apoſto-
2 Cor. 8. lus docet: Quia cum eſſet dives, egenus fa-
ctus eſt, ut illius inopia nos divites eſſemus. D
Philip. 2. Et iterum: Qui cum in forma Dei æqualis
eſſet Deo, ſeipſum exinanivit formam ſer-
vi accipiens. Sic & Propheta ejus in carne
Eſa. 53. prænuntians paſſionem, ait: Vulnere ejus
ſanati ſumus. Cum ergo humilia, quisquis
ille homo es, de Chriſto audis, non ea judi-
ces de altitudine dicta divina: Cum inju-
rioſa legis, ſecundum humilem formam
crede, non ſecundum divinam dominatio-
nem: Cum vero impoſſibilia legis, fragili-
tatis eſſe humanæ accipe, non divinæ po-
tentiæ. Nec debes divinam altitudinem ad
humilem devocare conditionem: nec ni-
taris potentiam ac majeſtatem divinam ad
inferiora deducere, ſed quæ noſtræ ſunt
magis infirmitatis fragilisque naturæ, ad

illam erigere virtutem, ſicut ipſe Dominus
ait: Cum exaltatus fuero a terra omnia tra- Joan. 12.
ham ad me. Exaltat utiq; per crucem ipſe
noſtram in ſe per ejus ſocietatem naturam,
non autem noſtram per ſuam conjunctio-
nem divinam inclinat potentiam, ſic namq;
in alio loco ait: Venit enim filias hominis Matth. 18.
quærere, & ſalvare quod perierat, non a-
mittere quod ſemper erat, beato Joanne
Evangeliſta dicente: In principio erat ver-
bum, & verbum erat apud Deum, & Deus
erat verbum, omnia per ipſum facta ſunt.
Secundum igitur ipſius Domini doctri- Joan. 1.
nam, & Apoſtoli prædicationem ſalva pro-
prietate utriusque naturæ in una perſona
Chriſti, id eſt, Dei & hominis perfectus
Deus, qui clarificat, in homine perfecto,
qui clarificatur, credendus, colendus, ado-
randusque, & Deus Dei filius, in quo habi-
tat omnis plenitudo divinitatis corporali-
ter, in cujus plenitudine pater eſt. Sicut
enim in gloria patris filius eſt, ſecundum
doctrinam beati Apoſtoli, ita in plenitudi-
ne filii pater eſt, dicente eo: Ego in patre,
& pater in me eſt. Et iterum: Pater autem
in me manens ipſe facit opera. Serviendum
itaque in Chriſto filio, quia perfectus Deus,
& verus eſt filius: & qui fideliter ſervit filio,
patri ſervit, & Spiritui Sancto, qui in eo eſt.
Et qui adorat autem, in ipſo adorat filium,
& Spiritum Sanctum, quia in patre eſt filius.
Et Spiritus Sanctus a Deo patre procedit,
ipſo Domino dicente: Ego in patre, & pater Joan. 15.
in me eſt. De Spiritu quoq; Sancto ait: Spi-
ritus autem paracletus, qui a patre meo
procedit. Et cum filium quis adorat, in eo
patrem adorat, & Spiritum ſanctum, quia in
ipſo eſt pater, dicente eo: Qui me vidit, vidit
& patrem meum. Et iterum: Pater autem Joan. 16.
in me manens ipſe facit opera. De ſpiritu
vero ſancto ſic ait: Ille me clarificabit, quia
de meo accipiet, & adnuntiabit. Et, O-
mnia quæcunq; habet pater mea ſunt. Pro-
pterea dixi vobis, quia de meo accipiet. Spi-
ritus itaque patris ſpiritus filii eſt, Apoſtolo
dicente: Quod jam autem eſtis filii Dei, Galat. 5.
miſit Deus Spiritum filii ſui in corda noſtra.
Et iterum: Si quis autem Spiritum Chriſti Rom. 8.
non habet, hic non eſt ejus. Et iterum: Scio Philip. 1.
enim quia hoc mihi proveniet in ſalutem
per noſtram orationem, & ſubminiſtratio-
nem Spiritus Jeſu Chriſti. In Evangelio
quoque ipſe Dominus ait: Paracletus Spi-
ritus Sanctus, quem mittit pater in nomine
meo. Et in Actibus Apoſtolorum ita legi-
tur: Tranſeuntes autem Phrygiam & Ga- Actor. 16.
latiam vetiti ſunt a Spiritu ſancto loqui ver-
bum in Aſia. Cum veniſſent autem in Me-
ſopotamiam tenebant ite Bithyniam, &

non permiſit eos ſpiritus Jeſu. Manifeſtiſſimis igitur teſtimoniis probatur, quod ſpiritus ſanctus, Spiritus paracletus, Spiritus qui a patre procedit, Spiritus ſit filii, Spiritus Chriſti, Spiritus Jeſu. Tota enim Trinitas inſeparabiliter in una ſubſtantia, divinitate atque potentia, adoranda, colenda, prædicanda eſt & timenda. Fugiendum itaque eſt & cavendum omnibus Chriſtianis, ne ſecundum errorem imperitorũ hominum, quos notans Apoſtolus dicit: Errantium circa fidem, induci poſſint, errantes, inquit, & in errorem mittentes, id eſt, qui in Trinitate Sancta atque indiviſa aliquid creatum, aut inferius poſteriusve ſvaſerint eſſe credendum: Quia quicquid creatum eſt Deus eſſe non poteſt. Quod inferius, perfectum non eſt. Quod poſterius, caret perpetuitate. 2. Tit. 3.

A Ac perinde in his gradibus divinum nihil eſſe poteſt. Ejusmodi namq; doctores, vel qui eorum ſeqvuntur doctrinam, damnat, ita ſcribens ad Romanos vas electionis beatus Apoſtolus: Sempiterna quoque ejus virtus & divinitas, ut ſint inexecuſabiles: quia cum cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum: Dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt: mutaverunt gloriam immutabilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis. Et iterum ſequitur, dicens: Qui commutaverunt veritatem in mendacium, & coluerunt, & ſervierunt creaturæ potius quam creatori; Qui eſt benedictus in ſæcula, Amen. Rom. 1.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE FIDE SUA, AD THEOPHILUM,

LIBER IX.

CREDERE jubemur in Dei patris omnipotentiam, & filii ejus Jeſu Chriſti, & Spiritus Sancti indiviſam quidem & inſeparabilem Trinitatem: Hæc enim & Prophetæ cecinerunt, & Dominus tradidit, tenuerunt & docuerunt Apoſtoli. Hæc redemptio mundi eſt, hæc ſalus Eccleſiæ eſt, hæc fides noſtra eſt & vita, ut traditam nobis unam ſubſtantiam, tres perſonas ſubſiſtentes, perfectas, æquales, coæternas confiteamur, & firmam fidei confesſionem in finem usq; teneamus illæſam. Et hoc eſt quod Græci ὁμοούσιον vocant: id enim quod ſubſiſtit non habet aliunde, ſed ſuum eſt a ſeſe eſt. Cætera vero quæ ſunt, quod habent, acceptum habent. Idcirco ad Moſem DEUS loquitur dicens: Ego ſum qui ſum. Et rurſum dicens filiis Iſrael: Qui eſt, miſit me. Erant utique tunc Angeli, Throni, Dominationes, cœlum, terra, vel maria. Sed quia illa ſola eſt infecta natura, & in tribus perſonis Deitas una ſubſiſtit, idcirco ait: Ego ſum qui ſum. Quisquis autem tres ὑποστάσεις dicit, id eſt, tres ſubſtantias, is ſub nomine pietatis tres naturas conatur aſſerere. Et ſi ita eſt, cur ab Arii parietibus ſeparemur perfidia copulati? B Ille enim gradibus divinitatem dividit, & Deum ex Deo, id eſt filium ex patre ita confitetur, ut ex Deo factus ſit, non de Deo natus. Qui ſi natus eſt, unius ſubſtantiæ eſt: ſi factus eſt, verus filius non eſt. Et ſi verus filius non eſt, nec verus Deus: Aut ſi verus Deus eſt, & de patre non eſt, duo ſunt habentes ſinguli & voluntates proprias, & imperia diverſa. Sed Dominus noſter Jeſus Chriſtus in Evangelio ſuo unum ſe cum patre, & ex patre eſſe teſtatur, cum dicit; Ego ex Deo exivi. Et rurſum: Ego in patre & pater in me. Item: Ego & pater unum ſumus. Et qui me videt, videt & patrem. Siquidem hæc ideo ſunt ſcripta, ut vera ejus divinitas non negetur. C Sed illa forſitan tibi uſurpas, quæ propter incarnationem ejus ſcripta ſunt, ut puta: Qui me miſit major me eſt. Et: Non veni facere voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me. Et, Filius a ſe nihil poteſt facere. Et, Non eſt meum dare vobis, ſed qvibus paratum eſt a patre. Et cætera his ſimilia: Quæ omnia non infirmant filium, neque depreciant, ſed a patre diſtingvunt, & ejus humilitatem & incarnationem oſtendunt. Sed nec illa fidelem animam ſcandalizent, quibus Dominus eſuriiſſe, dormiiſſe me-

moratur lacrimaſſe, triſtaſſe usque ad mortem, paſſionem quoque & crucem: ſiquidem ad id ſunt ſcripta & facta, ut & tolerantiæ exempla præberentur, & vera ejus incarnatio noſceretur: Nam in eo quod eſuriiſſe Dominus dicitur, veri corporis aſſumptionem intellige. In eo autem quod quinque panibus, & duobus piſcibus quinque millia hominum ſatiat, veram ejus divinitatem cognoſce: Certe cum dicit: Ego
Joan. 2. ſum panis qui de cœlo deſcendi, non cadit in ſenſum noſtrum, ut panis eſurire credatur: ſic & de ſomno ejus intelligendum eſt. Quoniam ſicut per ſomnum corporis veritas cognoſcitur, ſic per illud quod ſtatim ventis & fluctibus imperat, vera ejus divinitas approbatur: Nam & quod lacrimas ſuper Lazarum fundit, phantaſmatis ſuſpicio tollitur: lacrimæ enim veri corporis ſunt humores. Cum autem dixit: Lazare exi foras: & ſtatim ille qui jam fœtebat aperiente ſe terra vivus emergit, magnæ ejus divinitatis indicium eſt. Jam illud quod ait: Triſtis eſt anima mea usque ad mortem, ex hac ipſa Lazari ſuſcitatione intelligi poteſt quomodo debeat accipi: quia non utique metuebat divinitas mortem, quæ verbo mortuos ſuſcitabat, ſed humanum affectum per triſtitias animæ indicabat: Crux æque, paſſio, ſepultura, uno vel altero dicto Domini diſcutiuntur, quo minus ei impotentia vel infirmitas adſcribatur,
Joan. 6. cum dicit ad Judæos: Solvite templum hoc: Utique corpus ſuum dicebat, & ego in triduo ſuſcitabo illud. Item ait: Poteſtatem habeo ponere animam meam, & poteſtatem habeo iterum ſumere illam. Si corporis ſui ſuſcitat templum, ſi poteſtas eſt ponendi animam per paſſionem, & ſumendi per reſurrectionem, ceſſet in Chriſto infirmitatis opinio, ubi tantæ poteſtatis ſublimitas declaratur. Omnia ergo pie intelligenda ſunt: Omuia ergo honorifice tractanda ſunt. Utrumq; in Domino confitendum eſt, & forma Dei, in qua ſemper fuit: & forma ſervi quæ accepta eſt propter ſervos. Credenda eſt & paſſio ſecundum carnem, & impaſſibilitas ſecundum divinitatem. HÆR. Deus pater ex voluntate genuit filium, an ex neceſſitate? ATH. Nec ex voluntate, nec ex neceſſitate: quia Deum nulla manet neceſſitas. Sed & mihi interroganti: Deus bonus eſt aut non? Utique bonus. Voluntate aut neceſſitate: Si voluntate, major jam & prior voluntas eſt ex qua bonum: Si ex neceſſitate, major neceſſitas, & Deus infirmior habetur. Qua de re filius ex patre non ex voluntate, ſed ſubſtantia natus: quia ſupra

A voluntatem & neceſſitatem eſt id quod eſt Deitas. HÆR. Denuo te interrogo, pater & filius quid eſt? ATH. DEUS & Verbum. HÆR. Ergo non ſimplex, ſed compoſitus eſt, quia ipſe eſt, & Verbum. ATH. Deus operatur, aut non? & quæ facit voluntate facit, aut non? HÆR. Utique voluntate. ATH. Ergo ipſe eſt & voluntas, & eſt compoſitus ſecundum interrogationem tuam, non ſimplex. HÆR. Sed Deus in æternitate manens, ſolus æternus eſt. Omnia etenim qui ſemper eſt, ſed non eſt omnia multa, ſed unum ac ſimplex hoc quod ſemper Deus eſt. ATH. Et ideo ſeparari impoſ-
B ſibile eſt unum ab uno, id eſt filium a patre, vel patrem a filio propter identitatem Deitatis, dico: Ego & pater unum ſumus. Dum ego & pater ſolitarius non intelligitur: Neque quod unum ſumus, diverſum ſentitur. Dicimus ergo, paternam Deitatem nunquam alienam fuiſſe a propria generatione. Et ideo nobis paterna Deitas pro tempore quidem intelligibilis efficitur, ipſa vero nec tempori, nec novitati ſubjacebit: ne inanis vel ſuperflua, aut certe proficiens paterna Deitas reperiatur. Libera etenim ab omni exordio, ab omni compoſitione, ab omni qualitate, ab omni quantitate. Sed
C cum genitus appellatur, nihil aliud quam patrem & filium ſignificare monſtratur: Nihil enim tam impium, quam filium Dei appellare, & Deum verum negare, quam patrem loqui, & ſine generatione patrem confiteri. Quodcunq; etenim non ita extiterit, ut Deus exiſtere debeat, Deus credi non debet. Ego ſum qui ſum, non ſum mutatus, & ideo quod divinum eſt immutari non poteſt, ne non ſit quod ſemper eſt. Immutatur autem a ſua ſimplicitate, ſi novellus pater eſt, ſi ab æternitate cum ipſo eſt, & in ipſo filius non eſt, & eſt mutabilis,
D ſi non natura, ſed voluntate poſt naturam genuit filium. HÆR. Sed ſolum ſapientem & potentem patrem credi debere. ATH. Si cum & filium ſimul cum patre veneraris, patri detrahis, qui ſimul cum ipſo minus ſapientem veneraris? Qui ſi igitur minus ſapientem decernis, utique nec Deum, nec filium Dei aſſerere debes. Quod ſi plene ſapientem aſſeris; recte Deum, vel filium definis. HÆR. Sed filium a patre mutari manifeſtum eſt, patrem vero a filio mutari non poſſe. ATH. Si ita eſt, quæro utrum pater imperfectum filium genuerit, ſuſpectumque de miſeria; cui deinceps non tam genitoris officio, quam magiſtri imperio rudimenta ſapientiæ impartire dignaretur? Eſt ergo quod vel DEUS pater perfecte ſapiens docere debeat. Eſt & quod Deus filius

filius imperfecte ſapiens diſcere poſſit, & quomodo omnia quæ pater habet filii ſunt ſi non perfecte ſapit, vel plene poteſt? Quomodo in filio omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ deprehenduntur? vel Deus ſuper omnia nominatur? HÆR. Sed ſolum Deum patrem ſine initio, ſine origine ſimplicem quoque & indeterminabilem cognoſci deberet. Operationem vero ejus, id eſt filium, neque ſine initio, neque ſine fine intelligi oportere, maxime cum omne opus & initium ſuſtineat, & fine carere non poſſit. ATH. Hoc etiam nos confitemur: Eſt enim indeterminabilis, ſimplexq; natura. Quod ergo incompoſitus ſimplexq; manet, nullis legibus determinari poteſt. Sed reſponde mihi interroganti: Utrum eſt Deus, quem ſine initio & fine ſemper fuiſſe commemoras, ita indeterminabilis: Statuis quippe, ut nihil ei non ſolum ſecundum naturam, ſed ne ſecundum actionem naturæ accedere poſſit, ita ut nec novellus pater, ſed nec initiabilis genitur declaretur, ut vere indeterminabilis, & non proficiens cognoſci poſſit. Proficiet utique ſi ad actionem novellæ generationis procedere feſtinat, quo minus ex hac cognoſcere valeat, aliquando ſemet patrem futurum. Nobis vero ſufficiat is qui in principio erat, & apud quem erat, quoniam Deus apud Deum erat. Quod ſi non natura filius, nec recte pater & filius pronuntiatur, quia nec genitor, nec genitus inſinuatur. Quod ſi plenitudo divinitatis ſecundum Paulum in filio habetur, cur Deus plenitudinis negatur? Et ſi in eo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi habentur, cur Deus ignarus pronuntiatur? Et ſi verbum in principio, & apud Deum, & Deus habetur, cur Deus naturalis non
Coloſſ. 1. creditur? Abſit autem a fide Apoſtolica, ut in filii generatione aut augeatur divinitati quod pater eſt, aut minuatur ne pater ſit. Sed nec natus profectionem ſuſtinuerat, ſed nec generatus diminutionem patiatur. HÆR. Quomodo autem nativitatem ſempiternitati conjungis, dum nativitas poſterior ſit a ſempiternitate? ATH. Revera quaſi prius conceptus de ſemine, aut coagulatus in ventre ſit, cum ſcriptura dicat: Generationem autem ejus quis enarrabit. Nam & generanti calumniam facis, quaſi
Actor. 8. ei acceſſerit ut generaret. Quod ſi acceſſit illi quod ante non habuit, imperfectus invenitur: ſi non acceſſit, ſempiternus cum ſempiterno in ſempiternitate fuiſſe reperitur. De ſempiternitate filii audi per David filium ad patrem verba facientem: Et ego
Pſal. 72. ſemper tecum: tenuiſti manum meam dexteram, & in voluntate tua deduxiſti, &

A cum gloria aſſumpſiſti me. Item David: Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum ex utero ante luciferum genui te. Pſal. 109. HÆR. Ingeniti nomen patris, & filii geniti appellas. Quid de Spiritu ſancto dicturus, qui utique in tertio gradu ponitur, in ſcripturis genitum eum confiteris, aut ingenitum appellas? Si genitus, jam non eſt unigenitus filius, eo quod ſit & alter natus de patre. Si non eſt natus eſt utique & alter ingenitus. Etiam non eſt unus Deus pater ex quo omnia, ſed duo ſunt patres. Quod ſi neque natus de patre eſt ſpiritus, neque non genitus, ſupereſt ut

B creatura dicatur. ATH. Si ſcripturas Domini, vel Dominum loquentem in ſcripturis credideris nunquam creatorem creaturis comparabis, cum legeris: Verbo Domini cœli firmati ſunt & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum. Item ipſe David: Emittis Pſal. 103. ſpiritum eorum & creabuntur. Audi & patrem loquentem: Spiritus ex me prodiit. Item ipſe per Joel Prophetam: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Et Dominus in Evangelio Apoſtolis dicit: Mittam vobis a patre meo paracletum, ſpiritum veritatis, hic de patre procedit, & de meo accepit. Sufficeret quidem de fidelibus

C hoc ipſum credere, quia filius genitus eſt: Spiritum autem de patre procedens eſt, cujus proceſſio qualis aut quanta ſit, nulli conceditur ſcire, ſicut & de filio dictum eſt: Generationem ejus quis enarrabit? Sed arctius propter incredulos requirendum eſt, & interroganti mihi reſponde. HÆR. Reſpondeo. ATH. Certe confiteris Deum eſſe & creatorem, id eſt, conditorem rerum omnium, & ab eo conditum, nihilve medium. HÆR. Quid confitear quod ambigi non poteſt? AT. Convertibile omne conditum, quia initium habet, & fine non caret.

D Inconvertibile & incommutabile omne quod æternum eſt nec initium habere, nec finem confiteris? HÆR. Utique ſic ajo, quia ſic habet. ATH. Creator creaturis commiſcibilis, an non? HÆR. Communicat quidem creaturæ ſemet, miſcetur tamen nunquam, ne mutabilis & convertibilis & corruptionis particeps eſſe reperiatur. ATH. Recte dixiſti. Et quomodo legis: Ite baptizate omnes gentes in nomine patris, & filii, & ſancti Spiritus, ſi creatura eſt Spiritus ſanctus. Quomodo creatori unitur in nomine, in virtute: in redemptione, in ſanctificationem, & quod tu in tertio loco nominari putas, in primo id Petrus Apoſtolus collocat, qui Trinitatem gradibus non dividit, numerum neſcit, ſed tertium primum ponit, cum dicit Ananiæ: Quare complevit Actor. 5.

Satanas cor tuũ, ut mentireris Spiritui ſancto? Et poſt paululum: Non es hominibus mentitus, ſed Deo: Ergo qui Spiritui ſancto mentitur, Deo mentitur; quia Spiritus eſt: 1. Cor. 2. audi & Paulum Apoſtolum dicentem: Nemo enim ſcit, quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in eo: qui utique ſi eſſet creatura, ut credi ſtudes, quid in creatore eſſet, ſcire non poterat. Unde idem Paulus: Quis enim cognovit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? Si ergo de patre procedit Spiritus ſanctus, ut legimus, ſi liberat, ſi ſanctificat, ſi conſolator eſt, bonus eſt ut Deus, ſicut ſcriptum eſt: Pſal. 143. ſpiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: ſi abluit, ſi juſtificat, ſi is, qui cum blaſphemaverit, ſicut ſcriptum eſt, non habet remiſſionem, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro, quæ utique nulli, niſi Deo propria ſunt, quid ergo amplius quærendum de illo eſt, vel dubitandum? Cum per operum magnitudinem, quod eſt ipſe, manifeſtat: Non utiq; alienum eſſe a patris, & filii majeſtate, qui non eſt ab operum virtutibus alienus: fruſtra illi nomen divinitatis negatur, cujus poteſtas non poteſt abnegari. Eſt & illud, quod omnis creatura capax eſt divinarum virtutum, & eget gloria Dei: Spiritus enim capabilis eſt, non capax & nullius eget, ſed egentibus ſe largiter infundit. Nam de filio ſcriptum eſt: Unguentum effuſum nomen tuum. Item de Spiritu S. Deus loquitur: Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Joelis 2. Ubi aliquando legiſti: Effundam Angelum, vel aliam quamlibet cœleſtium creaturarũ, ſicut de ſpiritu? Legimus, repletos quoque fuiſſe Apoſtolos Spiritu ſancto, & quam terrarum partem ob ædificationem Eccleſiæ unusquisque agebat, cum ſingulis utique totus erat. Angeli cum ſingulis ſinguli ſunt, & dum mittitur, dum ibi eſt, alibi utique deeſt. Spiritus cum omnibus ubiq; totus eſt, quod non niſi ſolius Dei eſt. Adoremus ergo patrem, adoremus & filium, adoremus & Spiritum ſanctum, una eademque veneratione. Si ille nobis cum patre & filio confert remiſſionem peccatorum, ſanctificationem & vitam perpetuã, ſimul utiq; cum patre & filio referamus & gloriam. Aut ſi non eſt cum patre colendus & filio, ergo nec confitendus in baptiſmo. HÆR. Paulo ante confeſſi ſumus ambo Deum patrem inviſibilem, incomprehenſibilem, immutabilem, ſine fine ſempiternum. AT. Sic habet. HÆR. Et quomodo de ejus ſubſtantia filium ocnfiteris, qui ſæpe a patribus viſus eſt convertibilis atque mutabilis? Et in variis figuris ſingulis quibusq; ſæpe demonſtratus. Qui ſi ipſa ſubſtantia eſſet, carnis

A utique aſſumptione nec viſibilis cerneretur. Quin potius in ea æqualitate, qua pater eſt, permanſiſſet, ex cujus ſubſtantia erat: quia quod de patre eſt, nec videri, nec mutari, nec converti poſſe credendum eſt. ATH. Hæc eſt cauſa erroris, hæc origo hæreſis Arianæ, dum non intelligunt virtutem Dei, neque tanti ſacramenti diſpoſitionem agnoſcunt: quibus in primo reſpondendũ eſt: filium Dei, non ita viſum, ut Deus erat, ſed ut homo capi poterat. Deinde hoc eſſe potentiæ Dei, ut cum ſingulis, prout voluit revelari dignatus eſt, habitum mutaret, non ſubſtantiam verteret, nec proprietatem qualitatis amittens, ſed juxta meritum vi-B dentis temperamentũ majeſtati adhibuit. Ipſe tamen ut ſemper idem eſt, in ſubſtantiæ ſuæ proprietate permanſerit, ſicut ſcriptum eſt: Mutabis eos, & mutabuntur: tu Pſal. 101. autem ipſe idem es, & anni tui non deficient: Nam & Angeli in figura hominum ſæpe viſi, tamen aliud non ſunt, quam quod eſſe ſe norunt, neque ſubſtantiam mutant, cum formam corporis humani ſumunt: Quanto magis author Angelorum non mutabitur, qui Angelis ut hoc facere poſſint ſua liberalitate conceſſit? Vides ergo C diſpoſitiones rerum futurarum, quæ ſuis quibusque temporibus complendæ erant in eo per imaginem patris præoſtenſam, non tamen ipſum Deum, ut eſt proprie, viſum. HÆR. Quid de incarnatione dicturus, & ejus mutabilitatem qua ratione excuſabis non intelligo, ſiquidem legimus: Verbum caro factum eſt: Tunc utique virginis uterum opplevit: Tunc aliud, quam quod venerat, natum eſt. Unde jam commixta ſubſtantia ſtatum vertit, ordinem perdit in mutatione ipſa: de Deo homo, de ſpiritu caro factum eſt. Et utiq; translatio omnis interjectio eſt priſtini ſtatus. Idcirco filium D ex alia ſubſtantia credendum non dubium eſt, quæ cõverti, & mutari, & videri poteſt: Quia hoc de patris ſubſtantia credi fas non eſt, quia ait: Ego ſum, ego ſum, & non mutabor. Luc. 12 Et filius in Evangelio: Deum nemo vidit unquam. ATH. Commixtio quidem ſive concretio naturæ mutatio eſt: Mutatio Joan. 1. naturæ tranſlationem facit: Et tranſlatio perdit, quod erat, & incipit eſſe, quod non erat. Hoc nativitas Chriſti non habet, Gabriele Angelo teſte, quæ interrogatum de Mariæ poſſibilitate conceptus reſpondiſſe Evangeliſta refert: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & ſpiritus altiſſimi obumbrabit tibi. Qui utique, nec in utroq; dicto commixtionem, ſed ſuperventum Spiritus ſancti, & obumbrationẽ Altiſſimi nominavit. Legis: Verbum caro factum eſt: Quomodo

autem ſit factum, mens utiq; noſtra non attingit: quia quod credimus excedit mentem noſtram: ſed fide attingimus: & ſic hoc modo totũ tenemus, fide quod credimus: etſi mente non totum complectimur. Scire ergo debemus, quid, & quantum ſenſu attingere nobis conceſſum ſit, quid fide ſuſcipere: Nam legimus: Nemo aſcendit in

Joan. 3.

cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo, filius hominis, qui eſt in cœlo: Quomodo filius hominis, qui in terra loquebatur, eſſe dicebatur in cœlo? Et quẽadmodũ inde deſcẽdiſſe refertur, qui nec ibi factus, nec adhuc aſcenderat? Quia nondum paſſus reſurrexerat: Sed quia Deus Verbũ hominem aſſumpturus deſcenderat, homo divinitati copulatus, illuc aſcendit, unde caro utique non deſcenderat. Sed Verbum. Sed & Do-

Apoc. 1.

minum ad Joannem loquentem in Apocalypſi legimus: Ego ſum primus & noviſſimus, & vivus fui & mortuus, & ecce vivus ſum in ſecula ſeculorum. Si primus, quomodo noviſſimus? ſi vivus, quia ipſe eſt vita omnium, quomodo mortuus, cum vita mori non poſſit? Quod ſi mortuus, quomodo vel Deus, vel vita dicendus eſt? Et utiq; non tenebit perfectam veritatem quisquis aliquam veritatis excluſerit portionem. Sed ut qui creatoris tui & redemptoris cauſaris incarnationem, tuæ, ſi potes, ante in veſtiga nativitatis rationem. Certe fateberis hominem ex duabus ſubſtantiis ſubſiſtere, anima, & carne: Et tamen non duo, ſed unus dicitur homo. Et cum unita ſit ejus natura, incommiſcibiles tamen ſubſtantiæ permanent. Si ergo ita in homine a Deo collatæ immiſcibiles permanent ſubſtantiæ, quid de creatoris tui incarnatione ſentire cogaris, adverte, qui utiq; dignationi homini admiſcetur, non commiſcetur: Et verbum caro ſic factum, hoc eſt unigenitum Dei filium ſic factum eſſe hominis filium, ut neutro in alterum verſo ſed utroq; in ſua ſubſtantia permanente, ſic Deus in homine pateretur humana, ut in ſeipſo integra divina ſervaret, non in converſione, aut mutabilitate aliqua cœperit eſſe, quod non erat, ſed ut potentia divinæ diſpenſationis verbum patris nunquam a patre diſcedens, homo proprie fieri dignaretur, incarnatusque ſit unigenitus ſecreto illo myſterio, quod ipſe novit: Noſtrum namque eſt credere, illius noſſe. Ac ſic ipſe Deus verbum totum ſuſcipiens, quod eſt hominis, homo ſit. Et aſſumptus homo totum accipiendo, quod Dei eſt, aliud quam Deus eſſe non poſſit. Non ergo de viſibilibus conjectura facienda eſt, quaſi æqualibus invicem creaturis putemus Deum hominemq; commixtum: & tali confuſione Carnis & Verbi, quaſi aliquod corpus effectum. Abſit ita credere: hujusmodi enim commixtio partis utriusque corruptio eſt: Deus enim capax, non capabilis eſt: penetrans, non penetrabilis: implens non implebis: qui ubique totum ſimul eſt, & ubique diffuſum eſt, per infuſionem potentiæ ſuæ dignanter naturæ eſt immixtus humanæ: non humana natura naturæ eſt mixta divinæ. Caro igitur profecit in verbum, non verbum profecit in carnem. Veriſſime ergo Verbum caro factũ eſt: ſed ut diximus, ſolum proprie perſonaliter, non cum patre aut Spiritu S. naturaliter, quia unigenitus Dei filius, Deus verus, qui cum patre & Spiritu S. unus eſt in natura, alter eſt in perſona. Non enim ipſum patrem dicimus eſſe, quem filium: Nec iterum eundem filium dicimus eſſe, quem patrem: aut rurſus Spiritum ſanctum patrem vel filium nuncupamus, ſed diſtinguentes perſonas cum proprietatibus ſuis patrem Deum, patrem proprie nominamus: Et filium Deum, filium proprie dicimus, & Spiritum ſanctum Deum, Spiritum ſanctum proprie confitemur. Et cum ter numero dicimus Deum, non tres Deos credimus, ſed unum in omnipotentiæ ſuæ Trinitate perfectum. Idcirco una perſona accipienda eſt, carnis & verbi: unum eundemq; Deum & hominem, inſeparabilem ſemper geminæq; ſubſtantiæ, vere ſemper omnia geſſiſſe, quæ ſunt hominis, & vere ſemper poſſediſſe, quæ Dei ſunt: Quoniã etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, vivit ex virtute Dei. Quapropter nõ pertimeſcimus ſecundum hominem Deum natum, eundemque ſecundum hominem Deum paſſum, Deum mortuum: ſed gloriamur dicere Deum natum, eundemq; ſecundum hominem paſſum. Qui cum in forma Dei eſſet, non propter ſe, ſed propter nos formam ſervi ſuſcepit, & ſemetipſum exinanivit. Quomodo exinanivit ſemetipſum? dum forma Dei, formam ſervi accepit: dum principaliter Dominus ea, quæ ſunt famuli, dignanter aſſumit: dumque per indulgentiam & miſerationem noſtri gerendo, inferiora ſe videlicet vel agendo, Verbũ caro factũ evacuatur in perſona, quod poſſedit in natura. Et in Verbo humanitatis habitu factus obediens in homine, illud in ſe per humilitatem & obedientiã naturæ noſtræ reſtituit, quod per inobedientiam perierat in Adam. Et in carne mortuus, qui ſemper vivit in Spiritu: Vivificans cum patre omnia, jam nunquam de cætero moriturus. Is ſuſcitatus a patre in carne, & ſit

nobis primogenitus ex mortuis, qui eſt A unigenitus Dei vivi, ac diverſa ſecula propter nos in tempore, indigens in homine, nobis accipit, quod abundans ſibi ſemper habebat in patre. HÆR. Firmata in corde meo non neſcias ſuperiora rationabiliter & vere expoſita, ſed ad cumulum fidei quæſo exponas: cur perſonis & nominibus dividuntur, cum ſit una ſubſtantia patris, & filii, & Spiritus ſancti? ATH. Ignoras, quia pater Deus unus eſt, & filius unus Deus, & Spiritus ſanctus unus Deus eſt? Unitum nomen eſt, quia una eſt eorum ſubſtantia. Unde & Joannes in epiſtola ſua ait: Tres ſunt, qui teſtimonium dicunt in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus. Et, In Chriſto JESU unum ſunt, non tamen unus B eſt, quia non eſt eorum una perſona: Nunquid aliud ſentiendum eſt, quam pater verus unus, qui genuit, idem non ſit, qui & genitus ab ipſo eſt; & filius unus, qui non genuit, pater non ſit; & Spiritus ſanctus, qui nec pater, nec filius alter ſit in perſona: præterea qui nec genuit, nec natus referatur. HÆR. Quare nominas ſignificanter? ATH. Proculdubio pater vere genuit, hoc primũ nomen eſt ejus. Filius vero de eo natus eſt, hoc unicum nomen eſt ei: Spiritus autem ſanctus, qui de patre proceſſit, naturale nomen eſt ei. Dum ergo nomina in perſonis diſtingvuntur, propria nomina oſtenduntur: dum ſecundum Deitatem refertur, unitum nomen in his indicatur: quia ſubſtantivus eſt pater, ſubſtantivus eſt filius, ſubſtantivus eſt & Spiritus ſanctus. Sit ergo nobis ſecundum ſalutaris baptiſmi confeſſionem fides integra Trinitatis, ſit una devotio pietatis, nec more gentilium poteſtatum diverſitatis opinemur, ſed potius perfectam Trinitatem adorantes, & magnificantes, ſicut in myſteriis ore noſtro dicimus, ita conſcientia teneamus: Sanctus, Sanctus, Sanctus Deus omnipotens: Ter dicens, Sanctus, unam omnipotentiam confiteri. Vel illud Apoſtoli: Unus Spiritus Dominus JESUS CHRISTUS in gloria DEI patris. Unum autem: quia una eſt religio, una glorificatio Trinitatis. Et deinceps pacem dilectionemque ſectantes ſemper novis operibus abundemus, ut audiamus ab Apoſtolo: Gratia Domini Jeſu Chriſti & dilectio DEI, & communicatio Spiritus ſancti cum omnibus vobis, Amen.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE UNITATE FIDEI, AD THEOPHILUM,

LIBER X.

FIDEI unius ſubſtantiæ Trinitatis, hoc eſt, patris, & filii, & Spiritus ſancti, ſine initio temporum, ſuper omnem ſenſum & ſermonem & ſpiritum, una virtus, unus Deus: tria vero vocabula, una poteſtas, naſcitur de Maria Virgine, accipiens corpus animale. Sed ipſe ſenſus non præcellens eſt DEI Verbum: Non comprehenſus a carne ſermo, ſed in carne & ſuper carnem, ſicut Deus præſcius, Deus virtus, Dei veritas, paſſum autem humanam paſſionem: Sermo DEI inpaſſibilis eſt. In paſſione quidem corpus moritur, ut vivificet protoplaſtum, qui ceciderat per inobedientiam. O homo, Deitatem quæris, vitupero te: ſi credis, bene facis: Credere tibi juſſum eſt, non diſcutere permiſſum eſt. Si autem diſcutis, & dicis, quomodo pater? de lumine excidiſti, & ſi dixeris, quomodo filius? occurret tibi ſermo C propheticus, dicens: Generationem ejus quis enarrabit? Vide ergo, ne ſimiliter excidas a lumine: Nemo enim novit patrem, niſi filius, neque filium, niſi pater. Qui tres virtutes inducit, tres Deos confitetur. Nos autem credimus tres perſonas, unam Deitatem. Quando autem nominaveris patrem, clarificas filium: & quando nominaveris filium, adoras patrem. Si iterum unam perſonam Trinitatis dicimus, judaizamus, quia Judæi unam perſonã dicunt, & unum Deum confitentur: Si tres Deos inducimus, ſimiles ſumus gentibus. Sed confitemur patrem in filio, & filium in patre cum Spiritu ſancto. Non ſeparabitur unitas, non dividetur Deitas, Deus ex Deo, non duo dii: virtus ex virtute, ſed una virtus: lux de lumine, veritas ex veritate, ſed una veritas: teſtis non eſt, non cœlum, non terra, non mare, non lux, non tenebræ, non Angeli, neque Archangeli, neque Cherubim, ne-

Digitized by Google

que Seraphin, ſed erat ante principium filius cum patre. Nemo cognoſcit, innaſcibilem, niſi qui natus eſt ab eo, ſcit unde ſit natus, neque naſcibilem aliquis ſcit, niſi qui genuit. Pater ſcit, quem genuerit, ſimilis genitus genitori, patris conſilium & ſapientia, una virtus, & una Deitas. Nativitatem filii Dei lege propriam nativitatem ex Virgine Maria; ſed nativitas filii Dei ante principium apud patrem eſt: Confiteor enim unum innaſcibilem, & unum natum. Confiteor patrem omnipotentem, ſine initio, ſine fine, qui omnia tenet, & a nullo tenetur, omnia gubernat, & a nullo gubernatur: omnia videns, ipſe autem inviſibilis eſt. Confiteor Jeſum Chriſtum filium Dei, cum omni conſilio & virtute paternæ divinæ Deitatis. Quantam autem virtutem habet pater, tantam habet & filius. Nam ſi diminuitur genitus ab eo, qui eſt innaſcibilis. Spiritus ſanctus neque natus, neque innaſcibilis, non factus, neque creatus. Si autem dixero natum, duos filios ſtatuo ex uno patre, & non unum ex uno, aut ſolum ex ſolo. Aut unus pater, ex quo omnia, aut unus Jeſus Chriſtus, per quem omnia. Et ſi dixero innaſcibilem, jam non unus pater omnipotens innaſcibilis, ſed duos Deos ſtatuo. Et ſi dixero facturam, gentiliter quæro: Gentes enim facturam manus adorant, & non factorem cœli & terræ. Quod ergo habes, ediſſere? Phantaſma? Abſit: Quoniam blaſphemia Spiritus ſancti non remittetur. Quemadmodum ergo duo ligna conjuncta, miſſa in fornacem ignis, & de duobus lignis procedit flamma inſeparabilis; ſic de patre & filii virtute procedit Spiritus ſanctus, ipſam virtutem Deitatis habens, ſicut beatiſſimus Paulus poſuit, dicens: Mediator Dei & hominum homo Chriſtus Jeſus. Non Deus Dei mediator, unum enim uſque ad Trinitatem, ſed accipiens corpus de Virgine Maria, induens veterem hominem, qui ceciderat per inobedientiam, mediator factus carne, par virtute, hoc eſt, Jeſus Chriſtus. Quando autem aſſumpſit Apoſtolos, ſicut Evangeliſta teſtatur, aſcendit in montem excelſum & transfiguravit ſe coram illis, & ecce nubes ſplendida cooperuit eum. Nubes vero ſplendida virtutem patris in eo oſtendit, ſicut quidam per vaniloquia docent, dicentes, quomodo tres perſonæ in una virtute, ſic tria vocabula, ſed unus Deus. Tria vocabula unius vocis nomen patris, & filii, & Spiritus ſancti. Iterum illi dividentes virtutem & Deitatem Trinitatis, dicunt: ſicut Imperator, Præfectus, & Comes. Abſit. Non trado ego hanc doctrinam, aut iſtam expoſitionem, ſed magis anathematizo. Scriptum eſt enim in divinis præceptis: Viſibilia hujus mundi inviſibilibus comparantur. Terrenus enim Imperator de tribus conſtat, ſed unum eſt imperium. Si depoſuerit diadema a capite ſuo, Cæſar eſt & non Imperator. Quod ſi depoſuerit purpuram Præfectus, eſt jam vir ſolus. Si qui blaſphemant Spiritum ſanctum, non ſunt Chriſtiani, ſed ſunt ſicut Judæi: Nam Judæi unam perſonam adorant: Nos autem confitemur: ſicut Imperator terrenus & cœleſtis homo in purpura, & purpura in homine, corona autem capitis continet purpuram & hominem, unum imperium virtutes oſtendit: ſic pater in filio, & filius in patre: Spiritus autem ſanctus, conjunctio, Deitas, virtus, & unitas Trinitas.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI, DE FIDE UNITATIS, ET TRINITATIS, PATRIS, ET FILII, ET SPIRITUS SANCTI,

Ad Theophilum,

LIBER UNDECIMUS.

CREDO in Deum patrem omnipotentem, & unigenitum Jeſum Chriſtum Salvatorem noſtrum, Spiritum S. unum Deum eſſe confiteor. Non ſic unum quaſi ſolitarium, neque eundem, qui ipſe ſibi pater ſit, ipſe filius: ſed pater verus genuit filium verum, ut eſt Deum de Deo, lumen de lumine, vitam ex vita, perfectum de perfecto, totum a toto, plenum a pleno, non creatum

ſed genitum, non ex nihilo, ſed ex patre, A unius ſubſtantiæ cum Patre, & Spiritum ſanctum verum Deum non ingenitum, neque genitum, non creatum nec factum, ſed *patris & filii, ſemper in patre & filio coæternum. Unum tamen Deum, qui ex uno patre, & totum, quod pater ſit, natus eſt filius, & in patre totum genuit, filium genuit: pater filium generans non minuit, nec amiſit plenitudinis ſuæ Deitatem. Totum autem, quod Deus pater eſt, id eſſe filium ab eo natum certiſſimum tenentes cum Spiritu ſancto unum Deum piiſſime confitemur. Credimus in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium ejus, per quem omnia creata ſunt, quæ in cœlis & quæ in terra vi- B ſibilia & inviſibilia, propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlo, qui nunquam deſierat eſſe in cœlo. Natum de Spiritu ſancto, de Maria Virgine. Verbum caro factum eſt: Non amiſit, quod fuerat, ſed cœpit eſſe, quod non erat. Non demutatum Deum, ſemper manentem, & jam in hominem natum: Non putativum, non aereum, ſed corporeum ſenſum & animã habentem: Ita verum hominem, ut verum Deum intelligamus: Ita verum Deum, ut verum hominem fuiſſe nullo modo ambigamus confitendum. Hunc eundem Dominum noſtrũ Jeſum Chriſtum, adimpleſſe C legem & Prophetas, paſſum ſub Pontio Pilato, crucifixum, & ſecundum ſcripturas tertia die a mortuis reſurrexiſſe, aſſumtum in cœlos, ſedere in dextera patris, inde venturum judicare vivos & mortuos expectamus, in hujus morte & ſanguine remiſſionem peccatorum conſecuturi: reſuſcitandos nos ab eo in his corporibus, & in eadem carne, in qua natus eſt, paſſus, & mortuus, & reſurrexit, animam cum hac carne accepturi ab eo, aut vitam æternã pro bonis meritis, aut ſententiam pro peccatis æternam: hoc placuit, Amen. His, qui filium Dei creatum eſſe profitentur, nequaquam D de Spiritu ſancto dabimus reſponſum. Ut enim filium, qui de ſubſtantia Dei impaſſibiliter fit genitus, creatum auſi ſunt dicere, ita & de Spiritu ſancto dicunt utiq; ſimilia, pœnitentiam vero acturi. Sed de filio interim ſentientibus recte, reſpondebimus de Spiritu ſancto. Etenim deſperandum eſt, eos, qui ſemel de irreligioſitate ad religionem converti cœperunt, ad perfectum luctum converti. Ex ſcripturis ſane divinis, & non ex humanis intelligentiis hoc eſt. Iſtiuſmodi igitur rationem præſtare operam daturi ſumus. Dicite nobis admirabiles, ubi in autoritate legiſtis, creatum eſſe Spiritum ſanctum? Joannem, inquiunt, audivimus in Evangelio dicentem: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. Quibus dicimus: Si ergo audieritis & David in Pſalmo in Spiritu ſancto dicente Deo: quia univerſa ſerviunt tibi: Servum utiq; eſſe diceretis etiam Spiritum ſanctum, qui non eſt ſervus, ſed liber, & liberavit creaturam, & adoptionem filiorum eam promoverit ad Deum. Aut non audiſtis Paulum ad Romanos ſcribentem: Non accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timorem, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba pater. Ipſe ſpiritus conteſtatus eſt ſpiritui noſtro, quia ſumus filii Dei. Et iterum: Lex enim ſpiritus vitæ in Chriſto Jeſu liberavit me a lege peccati & mortis. Si vero non eſt ſervus Spiritus ſanctus, ſicut probaverunt ſcripturæ, quia omnia ſerviunt ei, quod omnia per filium facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil: Unus namq; erat corũ, qui audierunt a Salvatore dicente: Non enim vos eſtis qui loquimini, ſed Spiritus patris veſtri, qui habitat in vobis. Sicut & Petrus ſcribens ait: Quæ nunc nunciata ſunt vobis evangelizante in vos Spiritu ſancto miſſo e cœlis. Itaq; ſi Spiritus ſanctus eſt, qui dicit: Omnia per filium facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, oportuerat quidem ipſum, ſiquidem creatus eſſet, dicere: Omnia per ipſum facta ſunt, & ego per eum factus ſum, & ſine eo factum eſt nihil, quomodo conſvetudo ſanctorum eſt. Ita Paulus ſane de ſe, & de omnibus ſanctis obſervantiſſime ſcribit: Nobis autem unus Deus pater, ex quo omnia, & unus Dominus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Sed quoniam non eſt univerſitatis, ſed trinitatis Spiritus ſanctus, omnia, quæ poſt trinitatẽ ſunt, per filium creata eſſe dixit Spiritus S. Teſtis autem eſt mihi Paulus beatiſſimus in Spiritu ſancto, hoc, quod omnia per filium facta ſint, prophetans in epiſtola ad Coloſſenſes ſcripta: Quia in ipſo filio creata ſunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terris, ſive viſibilia & inviſibilia, ſive throni, ſive dominationes, ſive principatus, ſive poteſtates, omnia per ipſum, & in ipſo creata ſunt, & ipſe eſt ante omnia. Non dixit, ſive Spiritus ſanctus. Pſalmiſta vero David in ſpiritu iterum ſancto imperans univerſæ creaturæ laudare Dominũ, dicit: Laudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelſis. Laudate eum omnes Angeli ejus, laudate eum omnes virtutes ejus. Laudate eũ ſol & luna, laudate eum omnes ſtellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum, & aquæ quæ ſuper cœlos ſunt laudent nomen Domini, &c. Indignũ duxit ſuper

* Procedentem.

Pſal. 118.

Rom. 8.

Matth. 10.

Coloſſ. 1.

his connumerare Spiritum ſanctum, & dicere: Laudet eum Spiritus ſanctus: quia laudantium, & non laudantium eſt, quemadmodum paulo poſt in ſcripturis probabimus, & vivificantium, & non vivificantium ordo, ſicut Paulus in ſecunda ad Corinthios Epiſtola ait: Sed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, qui & idoneos nos fecit miniſtros, non Teſtamenti, non litera, ſed Spiritu: Litera enim occidit, Spiritus autem vivificat. Ad Romanos vero Corpus quidem mortuum eſt propter peccatum, Spiritus autem vivit propter juſtitiam. Et iterum: Si autem Spiritus ejus, qui ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, habitat in

Rom. 8. vobis, vivificabit autem & corporalia corpora veſtra per inhabitantem Spiritum ſuum in vobis. Tres quoque ſancti martyres, Ananias, Azarias & Miſael in fornace ignis poſiti in terra Chaldæorum, cum admirabiliter Deus cœlorum ignes ad temperatum refrigerium convertiſſet, univerſam

Pſal. 102. creaturam adhortantes ſecum laudare Deum, ſic incipiunt: Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite cœli Domino, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite Angeli Domino, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite aquæ, quæ ſuper cœlos ſunt Domino, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite omnes virtutes Domini Domino, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Benedicite Sol & Luna Domino, hymnum dicite, & ſuper exaltate eum in ſecula. Et in conſequentibus ſemetipſos ad hoc incitantes: Benedicite Anania, Azaria, & Miſael Domino, laudate & ſuper exaltate eum in ſecula. Et omnem creaturam benedicere Domino ſecum hortantes, non dicunt: Benedicat Domino & Spiritus ſanctus. Sed & Eſaiæ Seraphim aſtantia & laudantia viſa ſunt: Et Ezechieli Cherubim ſubtus gloriam DEI Iſrael. Cum evidentiſſime ergo ſancti fideliter non connumeraſſent his, quæ per filium facta ſunt, Spiritum ſanctum, ſed ubiq; ſcripturarum divinarum cum patre & filio eum profeſſi fuiſſent, quem non timent iſti patri & filio ſubtrahere, & univerſitati audaciter connumerare. Sed Paulus, ajunt, Eccleſiis Dei: Gratia vobis & pax a DEO patre, & Domino Jeſu Chriſto: non dicit autem & Spiritu ſancto. Et ad Theſſalonicenſes ſcribens dicit: Ipſe autem Deus pater, & Dominus noſter Jeſus Chriſtus dirigat viam veſtram ad vos: Non dicens, &

1. Theſſ. 5. Spiritus ſanctus. Manifeſtat eum non cum

A patre & filio, ſed cum univerſitate eum pronuntiat: Nam & famulus Dei Moſes dicit: Dominus pluit a Domino de cœlo Gen. 19. ſulphur & ignem: non memorat Spiritum ſanctum. A quo & Paulus cum didiciſſet, & de Oneſiphoro ad Timotheum ſcribit: 2. Tim. 1. Det ei Dominus invenire miſericordiam a Domino in die illa. Nec non & in Exodo ſcriptum eſt: Dixit autem Dominus ad Moſem: Quoadusque non vultis audire mandata mea, & legitima mea conſiderare? Non Dominus Deus dedit vobis iſtum diem Sabbati? Propterea ipſe dedit vobis panes duum dierum. Et hic cum patris &

B filii feciſſet mentionem, de Spiritu ſancto tacuit. Denique & Zacharias propheta dicit: Zachar. 3. Et dixit Dominus ad diabolum: Increpet in te Dominus, diabole. Ubi eſt & nunc & apud iſtum Spiritus ſanctus? Quem autem non movebit inſtructio ſacramenti? prout Dominus confitetur: Hæc eſt autem Joan. 17. vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Jeſum Chriſtum, cum de Spiritu nihil dixiſſet. Atque Paulus cum didiciſſet fidei ſacramentum, tradidit ſcribens ita: Nobis vero unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & unus Do- Epheſ. 4. minus Jeſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum. Ergo ubiq; divinæ ſcriptu-

C ræ memorantes patrem & filium, non commemorant etiam Spiritum ſanctum. Quibus dicimus: Si ergo Moſem audieritis dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & ipſi ſoli ſervies. Aut ſi audieritis Deum in Eſaia dicentem: Ego Deus, & non eſt præter me ſalvans. Ergo neque Deus ſalvator, quantum apud vos filius DEI in confeſſione dicitur. Aut ſi audieritis iterum eum dicentem: Teſtes eſtis vos, ſi eſt Deus præter me. Non jam Deum eſſe filium. Et iterum: Ego Deus primus, & ego poſtea, & præter me Deus non eſt. Tu autem non noſti me, quia ego Dominus De-

D us, & non eſt alius præter me. Ego Dominus, & non eſt amplius. Quid ſi audieritis & per Joel dicentem Deum? & cognoſcetis, quia ego in medio Iſrael ſum. Ego Dominus Deus veſter, & non eſt alius præter me. Et alias tales innumerabiles profeſſiones Divinarum ſcripturarum cum audieritis, nec filium utiq; dabitis Deo connumerari? Et quibus ante conſenſiſtis ſcripturis dixiſſe de patre & filio, iisdem nunc contraria ita eſſe dicetis? Aut numquid hæc non ſunt ſcripturarum verba? Sed adverſantur tibi, ſecundum vos divinæ ſcripturæ. Abſit. Sed ſicut ſingulariter ſancti loquuntur unius nominis mentione, id eſt, patris, vel filii, vel Spiritus ſancti, in uno tamen nomine

Trinitatem in ſe pronunciari ſciunt, quod A
noviſſime probavimus. Ut enim hæ pro-
feſſiones filium non excludunt ab unitate
patris, imo & Spiritum ſanctum connume-
ratum patri & filio continent, quemadmo-
dum in ſanctis ſcripturis monſtravimus, ſic
nec cum patrem & filium nominant ſcri-
pturæ, Spiritum tanquam creatum univer-
ſitati connumerant. Alioqui quemadmo-
dum de patre & filio oſtenditis dicere ſcri-
pturas, arbitrantes non connumerari cum
patre & filio Spiritum ſanctum, ſi audie-
ritis ſcripturas mentionem facientes Dei
& Spiritus, quid eritis facturi? Dicit ſa- B
ne Aggæus Propheta: Quapropter ego ſum
vobiscum, dicit Dominus omnipotens, &
Spiritus meus conſtat in medio veſtrum.
Conſiderate ergo, ubi ponatis filium: Ecce
enim omnipotens & Spiritus ſignificatur.
Eſaiæ 30. v. 1. Aut ſi audieritis Eſaiam dicentem: Væ filii
deſertores, hæc dicit, Dominus: Feciſtis
conſilium, & non ex me: & pactum, &
non per ſpiritum meum: adjicere peccata.
Et iterum: Occurrerunt ſibi cervæ, & vi-
derunt facies ſuas, numero tranſierunt, &
una ex eis periit. Alia aliam non quæſivit,
quia Dominus mandavit eis, & ſpiritus
ejus congregavit eas. Hæc ergo audientes,
ubi filium quæritis? Aut ſi audieritis Za- C
chariam prophetam dicentem: Patres ve-
ſtri ubi ſunt & Prophetæ? dicit Dominus:
Nunquid in æternum vivent? Veruntа-
men ſermones meos & legitima mea per-
cipite, quæ ego mando in Spiritu meo ſer-
vis meis Prophetis, quia apprehenderunt
Pſal. 138. v. 7. patres veſtros. Aut ſi audieritis David di-
centem Deo: Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo
a facie tua fugiam? Quid cogitabitis de fi-
lio? Sic vero & Apoſtolus Paulus ad Corin-
thios ſcribit: Neſcitis, quia templum DEI
eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Pa-
trem & Spiritum connumerari dabitis: Fi-
lium vero in his, quæ per Spiritum ſunt, po-
Eſa. 30. v. 1. nitis. Eſaias Propheta dixit: Hæc dicit Do- D
minus: Feciſtis conſilium, & non ex me:
& pactum, & non per Spiritum meum. Ne-
quaquam ergo nec in mentem veſtram,
religioſi viri, hoc ſubeat unquã: ſed quem-
admodum dixiſtis, Paulum Apoſtolũ ſcri-
pſiſſe: Gratia vobis & pax a Deo patre, &
Domino noſtro Jeſu Chriſto: & nullam
mentionem eum feciſſe Spiritus putatis:
Sic iterum audite eum ad Corinthios ſcri-
bentem in ſecunda epiſtola: Gratia Domi-
ni JESU Chriſti, & charitas Dei, & com-
municatio Spiritus ſancti cum omnibus
vobis. Et quemadmodum hic dixit, chari-
tas Dei, ſic etiam ad Romanos: Obſecro
autem vos fratres per Dominum noſtrum

A Jeſum Chriſtum, & per charitatem Spiri-
tus, concertemini mecum in orationibus
meis pro me ad Deum. Et cum Paulus aſſe-
ruiſſet communicationem ſpiritus vobiſ-
cum, Joannes ait: Communicatio vero
noſtra ut ſit cum patre, & filio ejus JESU
Chriſto. Paulus autem Apoſtolus dicit:
Fidelis autem DEUS, per quem vocati ſu-
mus in communicationem filii ſui JESU
Chriſti Domini noſtri. In prima quoque
epiſtola ad Corinthios neceſſe eſt iterum
audire Paulum, Trinitatem prædicantem:
dicit enim: Diviſiones autem donorum
B ſunt, idem vero ſpiritus: & diviſiones mi-
niſteriorum ſunt, idem autem Dominus: 1. Cor. 12. v. 4.
& diviſiones operationum ſunt, idem ve-
ro Deus, qui operatur omnia in omnibus.
Cum dixiſſet autem Deum omnia in omni-
bus operari, & profeſſus fuiſſet dona quæ
per Spiritum donantur, adjecit: Hæc o-
mnia operatur unus atq; idem Spiritus, di-
videns ſingulis prout vult. Docens opera-
tionem Dei eſſe Spiritus ſancti, numquid
deſtitit a Trinitate Paulus? numquid ſub-
traxit DEO & filio Spiritum? & ſicut ad
Theſſalonicenſes ſcripſit: Ipſe autem Deus 1. Theſſ. 5. v. 23.
pacis ſanctificet vos ad perfectum. Ita &
ad Corinthios in prima Epiſtola: Sed ab- 1. Cor. 6. v. 11.
C luti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati
eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti,
& in Spiritu Dei noſtri. Conſideratis, ne ſpi-
ritum ſanctum ubique ſcripturarum cum
patre & filio connumerari? Audiendus pla-
ne filius in Eſaia Propheta, ſemetipſum & Eſa. 48.
patrem, & Spiritum ſanctum prædicans,
ſic enim ait: Audi me Jacob, & Iſrael,
quem ego voco: Ego ſum primus, & ego
in æternum, manus mea fundavit terram,
dextera mea fundavit cœlum, vocabo eos
omnes, & ſtabunt ſimul, & congregabun-
tur omnes, & audient, quis annunciavit
vobis talia? diligens te feci voluntatem tu-
am in Babylone, ut tollam ſemen Chaldæo-
D rum: Ego locutus ſum, ego vocavi, addu-
xi illum, & proſperum iter ejus feci: acce-
dite ad me, & audite hæc: non a principio
in abſcondito locutus ſum hæc, quando fie-
bant, & nunc Dominus miſit me, & Spiri-
tus ejus. Et iterum: Ego ſum, qui deleo Eſa. 43. v. 25.
iniquitates, dic tu iniquitates tuas prior,
ut juſtificeris: patres veſtri priores, & prin-
cipes eorum inique egerunt in me, & con-
taminaverunt principes ſancta mea, & de-
di perdere Jacob, & Iſrael, quem elegi,
quia ego dabo aquam in ſitim, qui iter fe-
cerunt in ſicco, imponam Spiritum meum
ſuper ſemen tuum, & benedictiones meas
ſuper filios tuos. Ipſe vero Eſaias Trinita-
tem prædicans, ait: Ecce nomen Domini

per multum tempus venit ardens ira, cum gloria labiorum ejus, verbum ira plenum, & ira furoris, ſicut ignis edet, & ſpiritus meus ſicut aqvam trahens, veniet usque ad
Zach. 7. v. 9. collum. Audite vero & Zachariam Trinitatem prædicantem, ait enim: Hæc dicit Dominus omnipotens: Judicium juſtum judicate, & miſericordiam & miſerationes facite unusquisque ad fratrem ſuum, & viduæ, & pupillo, & advenæ, & pauperi nolite per potentiam nocere, & malitiæ uniuscujusque fratris ſui nolite memores eſſe in cordibus veſtris. Et non obedierunt advertere, ſed dederunt dorſum inſipienter, & aures ſuas gravaverunt, ut non audiant legem meam, & ſermones meos, quos miſit Dominus omnipotens in ſpiritu ſuo, in manus anteriorum Prophetarum. Angelus vero Domini inquit ad Zachariam: Hoc Verbum Domini in manu Zorobabel, dicens: Non in virtute magna, neque in fortitudine, ſed in ſpiritu meo, dicit Dominus omnipotens. Michæam quoq; audiamus, Trinitatem pronunciantem, & ipſe enim ait: Hæc dicit Dominus ad Prophetas, qui ſeducunt populum meum, & mordent dentibus ſuis, qui prædicant ſuper eum pacem, & non eſt pax data in ore eorum, & ſuſcitaverunt ſuper eum bellum: Propterea nox vobis erit ex viſu, & tenebræ vobis erunt ex divinatione, & occidet ſol ſuper Prophetas, & tenebroſa cadet ſuper eos dies, & confundentur, quia vident ſomnia, & irridebuntur divini, & detrahunt de his omnes iſti, eo quod non ſit, qui exaudierit eos: niſi ego in plena virtute & in ſpiritu Domini, cum judicio & potentia annunciate Jacob iniquitates ſuas, & Iſrael peccata ſua. Audi ergo ſanctos convenienter Trinitatem prædicantes, & nunquam Spiritum ſanctum univerſitati, quæ per filium facta eſt, connumerantes, ſed cum patre, & filio eum profitentes. Quod ſi Salvatoris inſtructio, ut ajunt, monet eos
Joan. 17. v. 3. dicentis: Hæc eſt autem vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & quẽ miſiſti Jeſum Chriſtum, & non perhibentis, ut cognoſcant Spiritum ſanctum, ſatisfiet illis, cum audiant ipſum & de ſpiritu dicentem: Si diligitis me, mandata mea ſervate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, ut maneat vobiſcum in æternum, ſpiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt eum, nec cognoſcet eum: vos autem cognoſcitis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit. Advertant igitur & Apoſtolos quidem cognoſcentes & ſpiritum, & filiũ, & patrem: mundum vero miſerabilem,

A quia non cognoverit patrem neque me. Et iterum: Paracletum Spiritum veritatis, quem mundus non poteſt accipere, quia non videt, nec cognoſcit eum. Significanter vero Dominus & alium paracletum eſſe dixit Spiritum ſanctum: quam ipſe paracletus eſt, ſicut Joannes in Epiſtola ſua ait: 1. Joan 2. v. 1.
Hæc vobis ſcribo, ut non peccetis: quod ſi peccaverimus, advocatum habemus ad patrem, & ipſe propitiatio eſt pro peccatis noſtris. Ut doceremur Spiritus cum filio æqualitatem. Quam vero non terret eos Dominus, qui fidei ſacramentum Apoſtolis tradens, dicit. Euntes nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris,
B & filii, & Spiritus ſancti. Nec non & illa magna & beata confesſio fidei, imo ipſa fides ſanctorum, & teſtamentum, quod diſpoſuimus ad patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, ad ſacrum lavacrum regenerationis venientes, confesſi ſic: Credo in Deum patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum filium ejus unigenitum, & Spiritum ſanctum. Et licet Dominus dixerit: Credite in Deum, & in me creditis, & non dixit: Credite in Spiritum ſanctum. Tamen Apoſtoli docuerunt Eccleſias or-
C bis credere in patrem, & filium, & Spiritum ſanctum. Ergo dicant: Si ſalus eſt his, qui credunt in patrem, & filium, & non credunt in Spiritum ſanctum, ſed abſit: Neque enim in Deum credunt, qui non credunt in Spiritum ſanctum, adeo ut Paulus inventis quibusdam diſcipulis & interrogatis, ſi Spiritum ſanctum accepiſſent credentes: Illisque reſpondentibus, nec ſi eſſet Spiritus ſanctus, dixit: In quo ergo baptizati eſtis? Probans, qui non ſunt baptizati in nomine Spiritus ſancti, nec in patris, & filii nomine eſſe baptizatos. Ita plane & creatorem Spiritum Sanctum agnoſcimus:
D Alioquin ſi creator non eſſet, & ſine ipſo ab initio creati eſſemus, quomodo in regeneratione ſine eo regeneraremur? Aut ſi forſitan ad illam antiquitatem, quæ fuerat ante prævaricationem Adæ, reſtituit nos regenerationis lavacrum, vel minoris facturæ Adæ regeneratio noſtra: quoniam ante quidem dicitis, ſine Spiritu ſancto creati ſumus, quomodo vero hic aſſumptus eſt ſine cauſa in regenerationem noſtram? Verum hoc dicere irreligioſum eſt: Anne major & cautior tanquam ſine eo creatus ſit homo, & exciderit, ideo aſſumptus Spiritus in regeneratione noſtra ad tutelam certiorem? Sed & ipſum valde impium, vel in ſenſum alicujus ſubire. Dicant igitur, quomodo Spiritus aſſumptus ad regenerationem noſtrã, qui non creavit

nos ab initio: ſiquidem non creavit dicitis, A
forte ut ſanctificet accedentes ad lavacrum
regenerationis? Eſt enim Spiritus ſanctus,
ſanctificans, ſanctus, non tamen creator:
Omnia enim ex Deo per filium creata ſunt,
ſecundum Paulum dicentem: Nobis vero
unus Deus pater, ex quo omnia, & unus
Dominus noſter Jeſus Chriſtus, per quem
omnia, & nos per ipſum. Hic autem nihil
de Spiritu ſancto dixit? Quibus dicimus:
Sancta per filium creata eſt natura, aut non
ſancta: & quidem dicere, quod non ſanctũ
creavit filius, non ſanctificans eum in ſpi-
ritu, ſuperflua eſt, quæ datur ei per Spiritum
ſanctificatio, & valde infirma atque inanis:
veluti, cum ſole medio curſu diei illumi- B
nante orbe, qui ſub cœlo eſt ſuperfluus &
infirmus, inaniſque lucernæ ſit ſplendor.
Sed quoniam non merebatur, inquiunt,
creatura per filium ſanctificari, ideo mini-
ſterium ſpiritus induxit Deus, ut per illum
ſanctificaretur. Ergo creari quidem per fi-
lium meruit, ſanctificari verò non meruit:
quod enim majus eſt, creari, an ſanctifica-
ri? Penſate itaque in ſtatera mentis veſtræ,
conſpicientes, ut vel ſic conſiderare poſſi-
tis, quod etiam ipſi vos inviti confitemini
ſpiritus dignitatem. Ergo creari quidem
creatura per filium merebatur, ſanctificari
vero per filium, quia minime indigna ſua C
ſanctificatione creaverit filius. Sed oporte-
bat, inquiunt, per Spiritum ſanctificari eam
prius, ut ſic mereretur accipere filii & pa-
tris ſanctificationem. Quibus dicimus: Er-
go non ſancta creaſſe filium dicitis? Abſit:
Neque enim ſine filio Spiritus ſanctificat,
nec filius ſine Spiritu vel patre, ſicut & di-
1.Theſſ. 5. xiſtis, & Paulus ad Theſſalonicenſes ſcri-
bens ait: Ipſe autem Deus, & pater noſter,
& Dominus Jeſus Chriſtus ſanctificet vos
1.Cor. 6. ad perfectum. Ad Corinthios vero in Epi-
ſtola prima: Sed abluti eſtis, ſed ſanctifi-
cati eſtis, ſed juſtificati eſtis, in nomine
Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu D
Dei noſtri. Videtiſne unitatem ſanctifica-
tionis, quomodo pater, & filius, & Spiri-
tus ſanctus ſanctificant creaturam: Si igitur
ſancta creatio creata eſt, ſine Spiritu autem
ſancto non eſt ſanctificata, & Spiritum ſan-
ctũ creatorem eſſe, neceſſe eſt omnes con-
fiteri. Alioquin ſi hoc confiteri non vultis,
quod utique facturi eſtis, dicentes, non
ſanctam creaturam eſſe creationem, dein-
de per Spiritum ſanctificatam? Sed timetis
irreligioſitatis notam, ſanctam vero con-
ditionẽ creaturæ omnimodo confitentes,
non tamen ſine Spiritu ſanctificatam, crea-
torem omnino confitemini etiam Spiritũ,
ſi ſcitis, Verbum Dei filium ipſius eſſe. Au-
dite in Pſalmo dicentem: Verbo Domini Pſal. 32.
cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis
virtus eorum. Et docentem nos non ſine
Spiritu ſancto, quem a corpore, ſuo ore
Verbum in faciem Apoſtolorum ſpiravit,
dicens: Accipite Spiritum ſanctum. Alio- Joan. 20.
quin ſi ab initio ſine Spiritu S. creati ſu-
mus, quomodo per eum reſurrectio mor-
tuorum efficitur? ſicut inter mortuos ſuſci-
tat & vivificat, ſic & filius, quos vult, vivifi-
cat: ad Romanos dicit: Si ſpiritus ejus, qui Rom. 8.
ſuſcitavit Jeſum Chriſtum a mortuis, habi-
tat in vobis, vivificabit & mortalia corpo-
ra veſtra per inhabitantem ſpiritum ſuum
in vobis. David quoque canens Deo dicit
de creatura: Aufer ſpiritum eorum, & de- Pſal. 103.
ficient, & in pulverem convertentur: E-
mitte Spiritum tuum & creabuntur, & re-
novabis faciem terræ. Incongruum eſt ali-
ter ab initio condi creatorem in noviſſi-
mo, aliter creari. Itaq; etſi non vultis, crea-
torem tamen Spiritus S. paracletus, qui a Deo
mittitur, prædicatur a ſanctis: Mittis Spiri-
tum tuum & creabuntur, & renovabis fa-
ciem terræ. Et ut pater, & filius feciſſe di-
citur in ſcriptura, ſic invenietur & Spiritus
ſanctus feciſſe. Deus enim ait in Hieremia
deduxiſſe hunc Iſrael in deſerto ad popu-
lum meum, & non dixiſtis, ubi eſt Domi-
nus, qui eduxit nos de terra Ægypti, qui
induxit in deſerto? Dicit autem & Eſai-
as, qui audiendus eſt, Spiritum ſanctum
deduxiſſe Iſrael in deſerto, ſic dicens:
Deduxit eos per abyſſum, ſicut equum per
deſertum, & non laboraverunt tanquam
jumenta per campum, deſcendit Spiritus a
Domino, & deduxit eos. Dicitur autem &
lex Domini, lex ſpiritus. Et de ſingulis
quoque ſanctorum in Pſalmo dictum eſt:
Lex Dei ejus in corde ipſius. De ſe vero
Paulus: Factus ſum, inquit, his, qui ſub lege Pſal. 36.
ſunt, tanquam ſine lege, cum extra legem 1. Cor. 9.
Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti,
ut lucrarer eos, qui ſunt ſine lege. Et rur-
ſum ad Romanos ſcribit: Lex enim ſpiri-
tus vitæ in Chriſto JESU, liberavit me a le-
ge peccati & mortis. Ita ut unitas Trinita-
tis inveniretur in ſanctis ſcripturis: quæ
enim ſunt Dei ac Chriſti, ac Spiritus ſan-
cti invenimus in eis, ut cum Dominus Ju-
dæis dicat: Reddite ergo, quæ ſunt Cæſaris,
Cæſari, & quæ DEI ſunt, DEO. Paulus Luc. 20.
quoque ad Philippenſes ſcribit: Omnes
enim, quæ ſua ſunt, quærunt, non quæ Jeſu
Chriſti. Ad Corinthios: Animalis autem
homo non percipit, quæ ſunt ſpiritus DEI:
ſtultitia eſt etiam. Et omnis ſi quidem DEI
patris noſtri nomine, Dei. Chriſtiani vero
diſcipuli, nomine Chriſti: & ſpiritualis Spi-

ritus ſancti nomine appellatur. Audienda A
namq; eſt illa in Sarepta Sidoniæ vidua ad
Heliam Thesbiten, dicens: Quid mihi &
tibi eſt homo Dei? Et rurſum: Nunc co-
gnovi, quia homo Dei es tu. illa vero
mulier Sunamitis ſuo marito de Heliſæo
dicens: Ecce homo Dei magnus venit ad
nos. Ipſa quoque ſcriptura Regnorum ait:
Et homo Dei venit ex Juda, & propheta-
vit ſuper altare Bethel. Nec non etiam ti-
tulatio octogeſimi octavi Pſalmi: Oratio
Moſi hominis Dei. Lucas vero in Actibus
Apoſtolorum ait: Factum eſt autem & in-
tegro anno eos convenire in Eccleſia, &
appellare in Eccleſia primo diſcipulos B
Chriſtianos. Et Paulus ad Corinthios ſcri-
bit: De ſpiritualibus autem nolo vos igno-
1.Cor.12. rare fratres, ſcitis, quia quando Gentes
eratis ad idola muta quomodocunque du-
cebamini addicti: quapropter notum facio
vobis, quia nemo in ſpiritu dicit, Anathe-
ma Jeſu: & nemo poteſt dicere Dominum
Jeſum: niſi in Spiritu ſancto. Et rurſum:
1.Cor. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſpiri-
tus ſunt Dei, ſtultitia enim eſt illi, & non
poteſt ſcire, quia ſpiritualiter dijudicatur:
nam ſpiritualis dijudicat omnia, ipſe autem
a nemine judicatur, quis enim cognovit
ſenſum Domini, qui inſtruat eum? Nos au- C
tem ſenſum Chriſti habemus. Senſum au-
tem Jeſu Chriſti in ſubſtantia proprie Apo-
ſtolus Spiritum ſanctum eſſe profeſſus eſt:
quis ſcit, quæ ſunt DEI, niſi Spiritus DEI?
Sicut ſpiritus noſter, quæ ſunt noſtra no-
vit. Vel ipſe Paulus ad Corinthios ſcribit:
Nobis autem revelavit Deus Spiritum ſan-
ctum: ſpiritus enim ſcrutatur omnia, etiam
profunda Dei: quis enim novit hominum,
quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis,
qui eſt in ipſo? Sic & quæ Dei ſunt, nemo
novit, niſi Spiritus Dei: nos autem non ſpi-
ritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum,
qui a Deo eſt. Et rurſum: Videor enim &
ego Spiritum Dei habere. Paulus autem a D
DEO ſe vocatum ait, ad Galatas ſcribens:
Gal. 1. Cum autem placuiſſet Domino, qui me
ſegregavit de utero matris meæ, & vocavit
in gratiam ſuam, ut revelaret filium ſuum
mihi, ut evangelizarem eum in gentibus.
Rom. 1. Romanos vero a Chriſto vocatos eſſe ait,
Actor. 13. ſcribens: In quibus eſtis & vos vocati JESU
Chriſti. Et Spiritus ſanctus Paulum & Bar-
nabam a ſe dixit eſſe vocatos, quo gentibus
annunciarent Chriſtum. Et plane mirabile,
cum Salvator diceret ad Paulum in templo:
Ito, quia ad gentes longe poſitas ego mit-
tam te. Et Paulus ad Galatas ſcriberet:
Paulus Apoſtolus non ab hominibus neq;
per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum, &
Deum Patrem, qui ſuſcitavit eum a mor-
tuis. Spiritus tamen ſanctus miſit Paulum
& Barnabam probatos ad prædicandum
Gentibus Jeſum Chriſtum, Dicit namque
ſcriptura: Sic erant autem Antiochiæ in
Eccleſia Prophetæ & doctores, in quibus
erat Barnabas, & Simon, qui vocatur Ni-
ger, & Lucius Cyrenenſis, & Manaem
quoque, qui erat Herodis Tetrarchæ col-
lectaneus, & Saulus: Miniſtrantibus autem
eis Domino, & jejunantibus & orantibus
impoſuerunt eis manus & dimiſerunt, qui
miſſi a Spiritu ſancto deſcenderunt Seleu-
ciam, & inde navigaverunt Cyprum. Et
ſic deinceps prædicatio per Paulum facta
exponitur. Et eſt quidem, quando ex per-
ſona patris loquuntur prophetæ. Sic David
in Pſalmis ait: Semel juravi in ſancto meo:
Si David mentiar, ſemen ejus in æternum Pſal. 89.
manebit, & ſedes ejus, ſicut ſol ante me. Et Pſal. 132.
rurſum: De fructu ventris tui ponam ſuper
ſedem meam. Sicut & Petrus ait: Prophe-
ta cum eſſet David, & ſciret, quia jureju-
rando juraſſet illi Deus, de fructu lumbi
ejus ſecundum carnem ſedere ſuper thro-
num ſuum. Quando verò ex perſona filii?
cum Eſaias dicit: Hæc dicit Dominus:
Propter vos ſemper blaſphematur nomen Eſa. 52.
meum in Gentibus: propterea nunc ſciet
populus meus, quia ego ſum, ipſe, qui lo-
quebar, adſum. Quando autem ex perſona
Spiritus ſancti? ut cum Propheta Agabus
dicat: Hæc dicit Spiritus ſanctus: Virum
hunc, cujus eſt iſte cingulus, ſic ligabunt
in Hieruſalem Judæi, & tradent in manus
Gentium. Paulus autem ad Timotheum
ſcribit: Spiritus autem manifeſte dicit, quia 1. Tim. 4.
in noviſſimis temporibus diſcedent quidā
a fide, attendentes ſpiritibus ſeductoribus,
& doctrinis dæmoniorum, ſicut & cætera.
Eſt quidem, quando Pater, & quando Fi-
lius, & quando Spiritus ſanctus loquitur.
Sic equidem per ſeipſum pater de Salvato-
re ait: Hic eſt filius meus dilectus, in quo Matth. 3.
complacui. Filius vero, antequam conver-
ſaretur inter homines, ſingulis quibusque
ſanctorum locutus eſt, & poſt in cœlum a-
ſcenſum Spiritus quoque ſanctus ad diſci-
pulos ait: Segregate mihi Barnabam, & Actor. 13.
Paulum in opus, ad quod vocavi eos. Et
propheta quidem Ezechiel contra veterem
populum clamans, dicit: Et contriſtabas
me in his omnibus, dicit Dominus. Paulus
vero ſcribit ad novellum populum: Nolite
contriſtare ſpiritum Dei, in quo ſignati e-
ſtis in diem redemptionis. Et David nihilo- Pſal. 78.
minus contra Judæos dicit: & exacerba-
verunt Dominum in deſerto. Eſaias vero
de eiſdem ait: Ipſi vero contumaciter ege-

runt, & exacerbaverunt Spiritum ſan- A
ctum. Et ad Corinthios ſcribens Paulus ait:
2.Cor. 13. An experimentum quæritis ejus, qui in
1.Cor. 7. me loquitur Chriſti? Et rurſum: Mulier li-
gata eſt quanto tempore vivit vir ejus, ſi
autem mortuus fuerit vir, liberata eſt, cui
vult nubat, tantum in Domino. Beatior
autem erit, ſi ſic manſerit ſecundum meam
ſententiam: videor enim & ego ſpiritum
Rom. 9. Dei habere. Et ad Romanos dicit: Veri-
tatem dico in Chriſto Jeſu, non mentior,
teſtimonium mihi perhibente conſcientia
mea in Spiritu ſancto. Et in Eſaia Domi-
Eſa. 1. nus: Filios genui, & exaltavi, ipſi vero me
ſpreverunt. In Evangelio vero: Quod na-
Joan. 3. tum eſt de carne, caro eſt. Et rurſum: Spi- B
ritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis, &
neſcis unde veniat, & quo eat. Sic eſt omnis
qui natus eſt ex ſpiritu. Ergo hæc ad initi-
um Evangelii comparans, minuit Spiritus
ſancti dignitatem? In principio quidem Ev-
Joan. 1. angelii Joannis de Salvatore, & de his qui
crediderunt ait: Quotquot eum receperũt,
dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, qui cre-
dunt in nomine ejus, qui non ex ſanguine,
neq; ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.
De generatione quoq; fidelium exponens
poſtmodum Dominus Nicodemum in-
ſtruens, quod eos qui in ſe credunt, hoc eſt
qui accipiunt eum, a Spiritu S. regenerari C
oportet, dicens: Ne mireris quia dixi, opor-
tet vos naſci denuo, ſpiritus ubi vult ſpirat,
& vocem ejus audis, & neſcis unde veniat
& quo eat. Sic eſt omnis qui natus eſt
ex Spiritu ſancto. Et commemorans ante:
Quod natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: ex
carne, caro: & quod naſcitur de ſpiritu, ſpi-
ritus eſt. Si igitur hi qui cœleſti regenerati-
one generantur ex Spiritu ſancti regenera-
ti, ex Deo ſunt generati, cur non ſi quid
magnum & divinum & Trinitate dignum
de ſpiritu nos opinari oportet, quantum ad
humanã poſſibilitatem eſt? Quid vero co-
1. Cor. 6. gitabimus iterũ audientes Paulum ad Co- D
rinthios de ſpiritu ſcribentem: An neſcitis,
quia corpora veſtra templum eſt Spiritus S.
qui in vobis eſt, quem accepiſtis a Deo, &
non eſtis veſtri: emti enim eſtis pretio.
Glorificate & portate Deum in cordibus
veſtris. Taliane de aliquo ex creaturis pro-
prie eſſe dicuntur, & qualia de Deo, talia de
Spiritu ſcriberent ſancto, ſi creatio eſſet?
Quid vero faciemus audientes Petrum ad
Actor. 5. Ananiam dicentem: Quid non tentavit
Satanas cor tuum mentiri Spiritu ſancto ut
ſubtraheres de pretio fundi? non es men-
titus hominibus, ſed Deo. Dicent forte,
quod ſpiritui Dei non mentiuntur, ſicut
qui miniſtrum contumelia afficiunt, Re-
gem non dehoneſtant. Quibus dicimus:
Ergo & illi Apoſtoli mentientes, non de
Deo mentiti ſunt: aut qui Apoſtolos recipi-
unt, nonne Deum recipiunt? ſicut Domi-
nus ad Apoſtolos ait: Qui recipit vos, me Matt. 10.
recipit, qui vero me recipit, recipit eum
qui me miſit. Oportebat ergo Petrum me-
morantem: Quid quod tentavit Satanas
cor tuum mentiri Spiritui ſancto? non es
mentitus Spiritui ſancto, ſed Deo: aut di-
cere, quid quod tentavit Satanas mentiri
nobis? non eſſe mentitus hominibus, ſed
Deo, ut ſequentia ratio habeat: Quoniam
Deus ſanctis ſuis hoc tradidit & ſapere &
profiteri, quemadmodũ cum a filiis Iſrael,
ſpreto illo magno Samuele rex petebatur:
mœſtusque eſſet, dixit ad eum Deus: Non
te ſpreverunt ſed me. Et talibus quidem
verbis Petrus non eſt uſus: ſed cum Ana-
nia & uxor Saphira putarent homines de-
cipere, unus ex his, qui decipi putabatur,
Petrus, dixit: Quid quod tentavit Satanas
mentiri Spiritui ſancto? non es mentitus
hominibus, ſed Deo. Sic ſane & ad Saphi-
rã congreſſam continuo dixit: Quid quod
convenit vobis tentare ſpiritum Domini?
Et patri quidem, & filio, & Spiritui ſancto
fideles vivere ſancta eloquia nos docent,
ſicut Paulus ad Romanos ſcribit: Quod
autem mortuum eſt peccato, mortuum eſt Rom. 6.
ſemel: quod autem vivit, vivit Deo. Et
rurſum: Ut hi qui vivunt, jam non ſibi vi- 2.Cor. 5.
vant, ſed ei, qui pro ipſis mortuus eſt, &
reſurrexit. Et rurſum increpans Galatas
ſcribit: Si vivimus ſpiritu, ſpiritu & ambu-
lemus. Et cum Paulus diceret: Nobis vero Gal. 6.
unus pater, ex quo omnia, & unus Domi-
nus Jeſus Chriſtus per quem omnia. Et
quod eſt maius in tota creatura, hoc eſt 1.Cor. 8.
corpus Domini, ex Spiritu ſancto eſſe cre-
ditur, ſicut Evangeliſta Matthæus tradidit:
Chriſti generatio ſic fuit: Cum deſponſata Matth. 1.
eſſet Maria mater ejus Joſeph, antequam
convenirent, inventa eſt in utero habens
de Spiritu ſancto: Joſeph autem vir ejus,
cum eſſet homo juſtus, & nollet eã detege-
re, voluit eã occulte dimittere: hæc autem
eo cogitante: ecce Angelus Domini in ſo-
mnis viſus eſt a Joſeph: Fili David ne timeas
recipere Mariam uxorem tuã: quod enim
ex ea naſcetur, de Spiritu ſancto. Et licet
ſapientia Salomonis in Proverbiis, de cor- Prov. 9.
pore Salvatoris diceret: Sapientia ædifica-
vit ſibi domum, & hic profitetur unigeni-
tum creatorem corporis ſui, hic tamen
Angelus ex Spiritu ſancto illud eſſe dixit, &
ſic omnis Chriſtianus cum inſtruitur, cre-
dit. Neq; enim ſcriptura circa Trinitatem
diſcrepat, unam eandemque operationem
ejus

ejus factam ubique docens. Deniq; Deum A
paritura Maria cum Gabrielem audiſſet di-
Luc.1.v.31 centem: Ecce in utero habebis, & paries
filium, & vocabis nomen ejus Jeſum, &c.
Et cum interrogaſſet: quomodo erit iſtud,
quia virum non novi? ſtatim docetur ab eo
dicente: Spiritus ſanctus ſuperveniet in te,
& virtus altiſſimi obumbrabit tibi, pro-
pterea quod naſcetur ex te, ſanctum voca-
bitur, filius Dei. Quod ſi virtus altiſſimi eſt
unigenitus ſecundum Paulum, dicentem:
Chriſtus DEI virtus, & Dei ſapientia: Spi-
ritus vero ſanctus paracletus, ſpiritus veri-
tatis, hisque obumbrantibus paritura Do-
minum Maria, creatum eſt Dominicum B
templum: Angelus autem ex Spiritu ſan-
cto creatum illum dixit, cur non unam
operationem eſſe Trinitatis erudimur? o-
mnes vero fideles ex Spiritu ſancto eſſe di-
xit Dominus ad Nicodemum profitens:
Joan.3.v.6. Quod natum eſt ex carne, caro eſt: & quod
natum eſt de ſpiritu, ſpiritus eſt: ne mireris,
quod dixerim tibi, oportet vos naſci de-
nuo, ſpiritus, ubi vult, ſpirat, & vocem ejus
audis, & neſcis, unde veniat, & quo vadat,
ſic eſt omnis, qui natus eſt ex Spiritu ſan-
cto. Cum ergo audimus, nobis unus Deus
pater, ex quo omnia, & unus Dominus Je-
ſus Chriſtus, per quem omnia & nos per C
ipſum, & habemus, quod majus eſt tota cre-
atura & glorioſius, quod eſt corpus Domi-
ni, nec non & omnes ſancto Spiritu eſſe
ſanctos: cur non quæ de patre, & filio, ea-
dem etiam de Spiritu S. ſapere dirigimur a
ſcripturis? Quod ſi grave vel nefas impiis
hoc eſſe videtur: Ergo ſicut credunt in Pa-
tre, & Filio, ita credant in Spiritu ſancto, &
ſicut baptizant in Spiritu ſancto: ita etiam
baptizent in nomine Patris, & Filii: non ita
baptizent etiam in nomine, & in nomine
Spiritus ſancti. At videamus, ſi vel in Deum
credant vel baptizent, qui ſic ſapiunt, non D
videntes in ſcripturis ſanctis Trinitatis uni-
Epheſ.6.v.11. tatem. Scripſit namque ad Epheſios bea-
tiſſimus Paulus: Propterea ſuſcipite tota
arma Dei, ut poſſitis reſiſtere in die malo,
& cum omnia perfeceritis, ſtate cincti
lumbos in veritate, & calceate pedes in
præparatione Evangelii pacis, ſuper hæc
omnia accipientes ſcutum fidei, & galeam
ſalutis accipite,; & gladium ſpiritus, quod
eſt Verbum Dei. Ecce totam armaturam,
& galeam filii: ipſe enim eſt ſalutaris: ſicut
Eſa.40.v.5. dixit Eſaias Propheta: Et videbit omnis
caro ſalutare Dei noſtri: Gladius vero Spi-
ritus ſancti. Nunquid deſtitit a Trinitate?
nunquid non Trinitatem edocet? Quid
igitur de Spiritu ſancto quiſquam dicit?
cum tales profeſſiones de eo ſcripturas

A enunciare, & ſanctos Dominum orare
ſciamus: Domine, ne in ira tua arguas me. Pſal.6.v.2.
Et Dominus in Pſalmo: Arguam te, & Pſal.49.v.21.
ſtatuam peccata tua ante faciem tuam. Et
Salvatorem de Spiritu ſancto dicentem:
Si autem iero, mittam paracletum ad vos, Joan.16.v.7.
& cum venerit ille, arguet hunc mundum
de peccato, & de juſtitia, & de judicio.
Et quemadmodum in Eſaia, de converſa-
tione unigeniti inter homines audivimus:
Exibit virga de radice Jeſſe, & flos de radice
aſcendet, & requieſcet in eo Spiritus Dei,
Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus
conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ &
B pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris
Domini: Non ſecundum gloriam judica-
bit, neque ſecundum loquelam redarguet,
ſed judicabit humili judicio, & redarguet
ſuperbos, & eripiet humiles terræ, & per-
cutiet terram verbo oris, & ſpiritu per la-
bia interficiet impium. Igitur & converſa-
tum eum inter homines videmus, & Spiri-
tum DEI, id eſt, Spiritum Sanctum, & ſe-
ptem ſpiritus vocatos ſuper eum requie-
ſcere aſpeximus. Sic itaq; & de Spiritu ſan-
cto audientes conſideramus: Ipſe enim fi-
lius eſt Dei, & qui dixit: Et cum venerit
paracletus, arguet hunc mundum de pecca-
C to, & de juſtitia, & de judicio: Neque
enim ſine Spiritu ſancto Dominus adveni-
et in carne, ſed conſtituens eum divinitate
ſua eum, qui univerſitatem implet, cum ſit
unctio ſuper carnem ſuam. Sic ſane & Da-
vid audivimus cantantem, & dicentem:
Quo ibo a ſpiritu tuo, & quo a facie tua
fugiam? Aut non tanquam judicem ſpiri-
tum expectans iſtas emittit profeſſiones?
Omne enim opus Dei, & Chriſti, & Spi-
ritus ſancti eſt proprium. Aut non audivi- Pſal.94.v.8.9.10.
mus eum dicentem de DEO: Hodie qui-
dem, ſi vocem ejus audieritis, nolite obdu-
D rare corda veſtra, ſicut in exacerbatione ſe-
cundum diem tentationis in deſerto, ubi
tentaverunt me patres veſtri: De ſe vero:
Probaverunt & viderunt opera mea: Qua-
draginta annis proximus fui generationi
huic, & dixi: ſemper hi errant corde: Ipſi ve-
ro non cognoverunt vias meas, ſicut jura-
vi in ira mea, ſi introibunt in requiem me-
am. Quod ſi dicant illi Dominum eſſe &
non ſpiritum, qui dicit: Propterea odio ha-
bui illam generationem, & ante dicta illa
omnia: Audiant Paulum ea, quæ in Pſalmo Heb.3.v.7.
ſunt dicta, ad Hebræos ſcribentem: Quare
ſicut Spiritus ſanctus dicit: Hodie ſi vo-
cem ejus audieritis, nolite obdurare cor-
da veſtra. Veniant autem ad Prophetam
Eſaiam, & audiant eum dicentem: Non
legatus, neque Angelus, ſed ipſe ſalvabit

eos omnibus diebus ſeculi: Ipſi vero contumaciter egerunt, & exacerbaverunt Spiritum ſanctum, & converſus eſt eis ad inimicitiam. Nec non etiam primitias martyrum Stephanum occultent increpantem principes Judæorum, ob beneficia, quæ contulit Deus patribus eorum in deſerto per annos quadraginta, & ob ea, quæ irreligioſe egerunt facto vitulo, & idolis adorantibus, & præter hæc omnia, quæ nefarie

Act.7.v.51. machinati ſunt, dicentem ad eos: Dura cervice, & incircumciſi corde, auribus: Vos ſemper Spiritui ſancto obnitimini, ſicut patres veſtri: Quem ex Prophetis non perſecuti ſunt patres veſtri, & occiderunt? pronunciantes de adventu juſti, cujus vos proditores & interfectores eſtis. Quis igitur non mirabitur Spiritus ſancti divinitatem, cum talia ſint de eo dicta? Quis non venerabitur paracletum Spiritum veritatis, cum viderit eum arguere hunc mundum de peccato, & de juſtitia, & de judicio: Cum viderint eum ſuſcitantem mortuos, & vivificantem, & facientem quod pater & fi-

Joan. 5. v. 21. lius facit? In Evangelio ſcriptum eſt: Sicut enim pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic & filius, quos vult, vivificat. Ad Romanos dicit: Spiritus ejus, qui ſuſcitavit Jeſum

Rom. 8. v. 11. a mortuis, habitat in vobis: qui ſuſcitavit Jeſum a mortuis vivificabit & mortalia corpora veſtra, per inhabitantem Spiritum

Pſal. 103. v. 30. ſuum in vobis. Et in Pſalmo: Aufer ſpiritũ eorum, & deficient, & in pulverem convertentur. Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ. Et quisquam paracletum creatorem non confitetur eſſe, qui mittitur, & creat corpora a ſeculo diſſoluta, & converſa in pulverem ſuum, & renovat faciem terræ? ſecundum hoc, quod in Eſaia Propheta ſcriptum eſt: Erit autem cœlum novum, & terra nova. Et iterum Paulus ad Romanos ſcribit: Habeo enim confidentiam in Chriſto Jeſu ad Dominum, non autem audeo de omnibus loqui, quod non eſt operatus per me Chriſtus. Ad obauditionem gentium verbo & facto, atq; in veritate ſignorum & prodigiorum in virtute Spiritus ſancti: duce Spiritu S. Chriſtum ſigna & prodigia feciſſe. Ad

Epheſ. 3. v. 14. Epheſios vero: Hujus rei gratia flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, ut det vobis ſecundum opulentiam gloriæ ſuæ virtutem corroborari per ſpiritum ſuum in interiorem hominem, habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris. Et hæc quidem de patre & filio Paulus ſingulariter ſcribit, ſicut ad Theſſalonicenſes, quod frequẽter memoravimus, ait: Ipſe vero DEUS

A & pater noſter ſanctificet vos ad perfectum: Non dicit, ſanctificent vos pluraliter, ſed ſanctificet ſingulariter. Quando autem ad Corinthios de filio & ſpiritu dicit: Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed juſtificati eſtis in nomine Domini noſtri JESU Chriſti, & in ſpiritu Dei noſtri. Et de patre quidem & de ſpiritu: Neſcitis, quia templum Dei eſtis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis templum Dei violaverit, diſperdet illum Deus: quia templum Dei ſanctum eſt, quod eſtis vos. Sed & David de patre & Spiritu dicit: Quo ibo a Spiritu tuo?

B & a facie tua quo fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es: & non dixit vos, licet de Spiritu & patre dixerit: Ubi eſt enim Deus, ibi eſt & filius, & ſpiritus eſſe oſtenditur. Et in filio atq; in Spiritu ſancto Deus adoratur: Nam cum Samaritana mulier adhuc carnaliter cogitaret de DEO, & arbitraretur in loco adorari, ac diceret: Domine animadverto, quia Propheta es tu: Patres Joan. 4. v. 19. noſtri in monte iſto adoraverunt, & vos dicitis, quoniam Hieroſolymis eſt locus, in quo adorari oportet. Dominus autem excludens in loco adorari eum, dixit: Mulier

C crede mihi, quia veniet hora, quando nec in iſto monte, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem: ſed veniet hora, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate: Pater enim tales quærit, & adorantes Deum in ſpiritu & veritate oportet adorare. Quod ſi in ſpiritu & veritate, ergo in filio Deus adoratur: nam veritas eſt filius, qui dixit: Ego ſum via, & veritas, & vita: Cur non cum patre ſpiritus adorandus eſt a nobis: cum in Chriſto audiant glorificari patrem in Eccleſia, quid ſe eſſe facturos

D aſſerent? Paulus enim ſcribens ad Epheſios ait: Ei qui potens eſt omnia facere abundanter ſupra quã petimus aut ſapimus, ipſi gloria in Eccleſia in Chriſto Jeſu in omnes generationes ſeculi ſeculorum. Et rurſum Paulus dicit: Quia per Chriſtum dicitur Amen patri ad gloriam: per patrem & filium Dei, & in filio patrem glorificantes. Sic itaque Deum adorantes in ſpiritu & in filio, id eſt, per Spiritum ac filium adorantes, coadoramus Dominum, & filium & Spiritum. Denique Paulus ſcribit: Ut in nomine Jeſu Chriſti omnes genua flectant, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jeſus in gloria eſt Dei Patris. Quod ſi hi, qui in nomine JESU Chriſti flectunt genua, filium glorificant cum patre, cur hi, qui in Spiritu patrem & filium adorant, non adorabunt eum cum patre, & filio, & Spiritu ſancto? Si itaque audivimus Moſen dicentem: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli Deut. 6, 13.

ſervies, ſcimus pronunciari cum Deo filium & ſpiritum. Et ne tanquam non ſcripta memorantes, & de noſtro loqui videamur, demonſtranda eſt cœleſtium virtutum adoratio, & ſicut e ſanctis didicimus ſcripturis: Forſitan illi æmulatores effecti, ſic & venerari diſcent & orare. Quem viſum volunt Eſaiæ in templum laudari & clarificari, Seraphim ne an filium; forte enim aures obſtruant, an Spiritum ſanctum? Eſaias enim ait: Et factum eſt anno, quo mortuus eſt Ozias Rex, vidi Dominum Sabaoth ſedentem ſuper thronum altum & elevatum, & plena domus majeſtate ejus, & Seraphim ſtabant in circuitu ejus, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, & duabus quidem velabant faciem, duabus vero pedes, & duabus volabant, & clamabant alterutrum, & dicebant Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena eſt omnis terra gloria ejus, & elevatum eſt lumen ex voce clamantis, & domus impleta eſt fumo, & dixi, o miſer ego, quoniam compunctus ſum: quia cum ſim homo, & immunda labia habeam, & in medio populi immūda labia habentis ego habitem, Regem Dominū Sabaoth ego vidi oculis meis. Et miſſus eſt ad me unus de Seraphim, & in manu habebat carbonem, quem forcipe tulerat de altari, & tetigit os meum & dixit mihi: Ecce tetigit iſtud labia tua, & ait: Ecce aufert iniquitates tuas, & peccatum tuum mundabit. Et ego audivi vocem Domini, dicentis: Quem mittam & quis ibit ad populum iſtum? & dixi: Ecce ego, mitte me. Et dixit mihi: Vade ad populum iſtum, & dic ei: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non aſpicietis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus ſuis graviter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne forte videant oculis & credant, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur & ſanem illos. Et dixi: Uſquequo Domine? Quem igitur hunc eſſe volunt, afferant, dicent enim forte filium. In Evangelio [illegible] ſcriptum eſt: Et propterea non poterant credere in Jeſum, quia dixit Eſaias Propheta: Excæcavit eorum oculos, & hebetavit eorum cor, ne forte videant oculis, & intelligant corde, & convertantur, & ſanem illos. Hæc igitur dixit Eſaias, cum vidiſſet gloriam ejus, & locutus eſt de eo. Et quid facient de Paulo, qui ſpiritum dicit in illa gloria viſum eſſe Eſaiæ, & loquutum eſſe ei, cum miſiſſet eum ad populum ſupra dicta dicere? Scriptum eſt enim ſic in Actibus Apoſtolorum: Convenientes autem ad alterutrum Judæi dimittebantur, dicente Paulo verbum unum:

Eſa. 6, 1. Joan. 12.

A Quia bene Spiritus S. locutus eſt ad patres veſtros per Prophetam Eſaiam, dicens: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non aſpicietis. Incraſſatum eſt cor populi hujus, & auribus ſuis graviter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt, ne forte videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſanem illos. Ecce Joannes quidem filium, Paulus vero Spiritum ſanctum eſſe dicit, qui ſit viſus Eſaiæ, ſedens ſuper thronum altum, & elevatum, qui adoratur, & laudatur, & glorificatur a Seraphim. Eccleſiæ autem Chriſti omnes ab oriente uſq; ad B occidentem convenienter patrem a Seraphim laudari profitentur in miniſteriorum relatione. Dicant itaq; nobis, qui veneratione Spiritui S. abnegant, quiſnam ex his verum dicat, aut quis fallat? Vtrum ne Joannes, an Paulus? an vero omnes Eccleſiæ Chriſti? quo quidem omnes Eccleſiæ patrem profitentur eſſe, qui adoratur a Seraphim, Joannes filium, Paulus vero Spiritum ſanctum. Si vero nemo eorum fallit, ſed omnes veritatem dicunt, manifeſte probatum eſt, quod & ſolius nomen patris dicatur. Habebat tamen Patrem & Filium, & Spiritum S. ſecundum pronunciatum. Alioqui quid facient audientes Salvato-C rem, dicentem ad diſcipulos: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti? cum ſcriptura non Trinitatem, ſed unionem nominaret. Scriptum enim ſic in Actibus Apoſtolorum, de his, qui in Samaria crediderunt, & baptizati ſunt a Philippo, tantum baptizati erant in nomine Domini JESU Chriſti. De his vero, qui Epheſi a Paulo baptizati ſunt, ii cum audiſſent, baptizati ſunt in nomine Jeſu Chriſti. Petrus etiam Judæos alloquens: Pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unuſquiſque veſtrum in nomine Jeſu Chriſti in remiſſi-D one peccatorum veſtrorum. Ii cum audiſſent & comprobaſſent ſermones ejus, baptizati ſunt, & additæ ſunt in die illo animæ quaſi tria millia. Nunquid prævaricatores mandati Salvatoris effecti ſunt? & contra traditionem Salvatoris baptizaverunt tantam multitudinem: Non enim ſcriptum eſt: quia baptizaverunt in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, ſed tantum, in nomine Domini Jeſu Chriſti. Sed non ſunt prævaricati. Abſit. Nam licet filii nomen tantummodo dicatur, habet tamen patrem & ſpiritum ſecundum pronunciatum, ſicut in ſcripturis ſanctis probavimus. Itaque & Spiritus S. Sabaoth dicitur, & eſt cum DEO & filio a Seraphim adoratus.

Act. 28, 20. Act. 2, 38.

Propter quod hæc ter dicunt: Sanctus, Sanctus, Sanctus, ut Trinitatem pronunciarent. Unde & Paulus Dominum vocari ſpiritum non negat, dicens ad Corinthios: Dominus vero ſpiritus eſt, & ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Et ad Romanos ait: Lex autem ſpiritus vitæ liberavit me a lege peccati & mortis. Quomodo autem auſi eſtis Spiritum S. ſervum dicere, qui creaturam liberavit? Si enim omnia per ipſum facta ſunt, oſtendit e creatum eſſe Spiritum ſanctum. Utiq; etiam id, quod in Pſalmo ſcriptum eſt, quia omnia ſerviunt tibi, ſervum eſſe oſtendit Spiritum ſanctum? Sed neq; in quo dicitur: omnia per filium facta ſunt, aſſignat Spiritum ſanctum: Ipſe enim eſt, qui dixit: neque id quo omnia ſerviunt tibi, ſervum eſſe oſtendit eum. Alioqui & Paulus quomodo audiendus eſt, dicens: Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba pater? Itaque ſervus nulla ratione Spiritus ſanctus eſſe oſtenditur. Sed vos & carnem, & ſervũ eſſe eum infamatis, qui non ſolum non ſit liber, ſed & creaturæ libertatem largitur, ſicut ſuperius probavimus. Et rurſum

1 Cor. 12, 4. Paulus ſcribit: Diviſiones autem donorum ſunt, idem vero ſpiritus, dividens ſingulis ſicut vult. Et Jeſus ait: Spiritus ubi vult, ſpirat. Si autem facit, quod vult, jam non eſt ſervus, ſed liber eſt. Et qualem mortem merebuntur, qui numen cœleſtis militiæ ſervum eſſe profitentur? Dominus enim virtutum interpretatur Dominus Sabaoth, & non utique libertatem largitur creaturæ, niſi eſſet creationis Dominus: in nomine enim Domini Jeſu & Spiritus ſancti, quem mittit vobis pater in nomine meo, ille vos docebit. Tamen nomen Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, & in propria vita & ſubſtantia permanens, cum ipſe ſit vita: Alioqui quid eſtis facturi, audientes in Canticis Salomonem dicentem: Ungventum effuſum nomen tuum, propterea adoleſcentulæ dilexerunt te? Eſaias vero: & faciet Dominus Sabaoth gentibus in iſto monte in lætitia, & bibent vinum, ungvento ungentur, tradent hæc omnia gentibus. Nonne Spiritum ſanctum, quo uncti ſumus, ungventum vocavit Propheta? Quem & Da-

Pſal. 44, 9. vid oleum exultationis dicit, in converſatione humana Salvatoris: Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ conſortibus tuis. Quod & aſſumens Petrus

Actor. 10. v. 37. 38. ait: Jeſum Chriſtum, qui eſt a Nazareth, unxit Deus eum in ſpiritu & virtute. Spiritus itaq; ſanctus cum & oleum, & unguentum dicitur, nomen eſt Dei & Filii, in pro-

A pria vita & ſubſtantia permanens: cum ſit ipſe, ut ſupra diximus ſecundum prophetiam, unguentũ effuſum nomen tuum. Manifeſtum autem, quia Spiritum S. effudit Dominus abundãter ſuper eos, qui ex gentibus crediderunt, ſicut Paulus ſcribit. Et cum unctionem & ſignaculum habeamus, & rurſus idem Paulus in ſecunda Epiſtola ad Corinthios ſcribat: Qui autem firmat 2. Cor. 1. vos vobiſcum in Chriſto, & unxit nos Deus, qui & ſignavit nos, & dedit arrham ſpiritũ in cordibus noſtris. Et iterũ ad Epheſios ait: In quo credentes ſignati eſtis ſpiritu Eph. 1, 13. promiſſionis ſancto, qui eſt arrha hæreditatis noſtræ: magna nos ſapere ſancti præ-

B parant de Spiritu S.: Nam David dicit: Do- Pſal. 15, 4. minus pars hæreditatis meæ, & calicis mei. Et Moſes ſcribit: Non erit portio, neque hæreditas Levitis in terra, Dominus ipſe portio eorum eſt. Et Hieremias clamat: Quia qui formavit omnia ipſe hæreditas hujus Jacob, Dominus nomen eſt ei. Et cum Dominum hæreditatem ſanctorum Spiritum S. eſſe dixit, in quo, inquit, credentes ſignati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrha hæreditatis noſtræ, docens hæreditare & non hæreditare profeſſiones ſanctorum conſiderantes: Ait enim Eſaias ad eos, qui non haberent Spiritum

C ſanctum, & propterea ignorantes eſſe hæreditatem ſanctis poſt hujus ſeculi exitum inſtruens patienter, & dicens: Eſt hæreditas colentibus Deum, & vos eritis juſti, dicit Dominus: Qui ſititis, ite ad aquam. Spiritum S. aquam appellans, ſicut poſtmodũ monſtrabimus: cum ſit arrha ſanctorũ hæreditatis. Hunc Spiritũ S. & David ſignaculum hæreditatis eum habuiſſet. Sed hos quidem, qui non credunt hæreditatem eſſe ſanctis, poſt hujus vitæ exitum miſeros eſſe dicit. De ſe vero & ſimilibus confidenter agens: Multi dicunt: quis oſten- Pſal. 4, 6. dit nobis bona? Signatum eſt ſuper nos lu-

D men vultus tui, Domine: Signationem dicens ſignaculum, quod lumen vultus tui Domine eſſe ſit profeſſus. Itaq; credant Paulo dicenti, ſpiritu promiſſionis ſancto ſignatos eſſe credentes. Et David, quid haberet eundem ſpiritum fidei, pſallenti: Credidi, propter quod locutus ſum. Sciant, quod & vultus Domini eſſe dicit ſignaculũ, quod accepit, id eſt Spiritum S. adeo ut & filium Dei lumen Dei eſſe ſciens pſalleret Deo, dicens: In lumine tuo videbimus lu- Pſal. 35, 10. men, id eſt, in filio tuo videbimus Spiritum S. Sic & Eſaias ſpiritum, qui ſanctificavit non ſolum lumen, verum etiam ignem ſcit appellari, dicens: Et erit lumen hujus Iſrael, & ſanctificabit eum igne ardenti. Et ecce in

Digitized by Google

lumine quod eſt, ignis, ſanctificat Dominus hunc Iſrael, & Deus tamen ignis conſumens eſt. Sed & Paulus dicit: Ut fiat oblatio gentium acceptabilis, ſanctificata in Spiritu ſancto. Et non aliter gentes, aliter Iſrael ſanctificantur a Deo, quam Spiritu ſancto lumine & igne exiſtente. Dicit autem & ſapientia Salomonis in Proverbiis: Lux Domini ſpiratio eſt hominũ, qui ſcrutatur interna ventris. Et manifeſtum eſt, qui ſpiritus omnia ſcrutatur, quemadmodum ſcribit Paulus, & quod a principio formato Adam, in faciem ejus ſpiravit Deus Spiritum ſanctum, ſicut Moſes ait: Et ſpiravit Deus in faciem Adæ inſpirationem vitæ, & factus eſt homo in animã viventem. Neque id, quod ſuſpiratum eſt a Domino, anima eſt, ſecundum fabulatores Iudæos. Alioquin quomodo hoc, quod a ſe ſpiratũ eſt, Deus, igni æterno condemnat? ſed vivificans ſpiritus eſt, de quo & Paulus ait: Spiritus vero vivificat, & ſpiravit Deus in faciem ejus ſpirationem vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. Itaq; Spiritus ſanctus eſt ſpiritus vitæ, a quo excidentes nonnulli, viventes mortui ſunt, ſicut Paulus ſcribit: Nam quæ in deliciis agit, vivens mortua eſt. Alioquin quomodo audiendus eſt Salomon, dicens: Lux Domini ſpiratio eſt hominum, qui ſcrutatur interna ventris, ſi animas hominum lumen Dei eſſe dicitis, niſi Spiritum ſanctum lumen Dei confeſſi fueritis. Sed ſpirationem lumen DEI eſſe credatis, dicente Moſe: Spiravit Deus in faciem Adæ ſpiraculum

Prov. 1. vitæ. Et filius Dei: Ego ſum vita. Sed & ſapientia Salomonis introducens Salvatorem dicit: Ecce proferam vobis meæ adſpirationis profeſſionem, ſic enim in Proverbiis ait: Sapientia in exitu canit, in plateis vero fiducialiter agit: In portis autem potentium aſſiſtit: In murisq; civitatis confidenter ait: Quanto tempore obtinent prudentes non ſtultitiam & erubeſcent? Inprudentes autem contumeliæ cum ſint cupidi, impii effecti odio habuerunt ſenſum, & obnoxii facti ſunt increpationibus. Ecce proferam vobis meæ adſpirationis profeſſionem, docebo vos meum ſermonem. Et Eſaias prædicans Spiritus ſancti promiſſionem ſic ait: Dixit Dominus, qui cœlum fecit & adfixit illud, qui ſolidavit terram, & quæ in ea ſunt: Qui dat adſpirationem populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam. Dicite qui eſt populus, qui accepit ſpirationem: Nunquid & hic ſpirationem animam eſſe dicetis? Aut dabitis ſine anima populum ſuper terram conſtitiſſe? Sed non eſt, profeſſionem nam-

A que Spiritus ſancti prædicans Propheta hæc Act. 2. dicit. Deniq; completam profeſſionem ſuper fideles, qui fuerant illo tempore, ſcripſit Lucas: Ut complerentur dies quinquageſimæ, erant pariter omnes in unum. Et factus eſt ſubito ſonus de cœlo, tanquam Spiritus S. vehemens ferretur, implens totam domum ubi erant ſedentes, & viſæ ſunt eis diviſæ linguæ tanquam ignis, & ſedit ſuper unumquemque eorum, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis. Simili modo magnus ille Job adverſus amicos ſuos, cum eſſent Spiritu ſancto privati, & nihil verum dice-

B rent, neq; opinarentur ſe ante Deum loqui, ajebat: Nonne ante Deum loquimini? Et rurſum: Qui annunciaſtis verba? Spiratio vero cujus eſt, quæ procedit a te? Ex quibus unus magna loquens dicebat: Spiritus eſt, qui mortalibus intercedit, ſpiratio vero omnipotentiæ eſt, quæ me docet. Omnipotens autem filius Dei, de quo Zacharias ait: Propterea ſic dicit Dominus omnipotens. Poſt gloriam miſit me ſuper gentes. Igitur Solomone dicente: Lux Domini ſpiratio eſt hominum. Et a Moſe inſtructi: Spiravit Dominus in faciem Adæ ſpirationem vitæ, & factus eſt in animam viventem. Audientes vero & Salvatorem di-

C centem: Ego ſum vita. Et Paulum ſcribentem: Lex enim ſpiritus vitæ. Et rurſum: Miſit Deus ſpiritum filii ſui in corda noſtra. Videntes autem etiam unigenitum inſufflantem in faciem Apoſtolorum & dicentem: Accipite Spiritum ſanctum. Spirationem igitur filii, in propria vita & ſubſtantia manente, ſpiritum eſſe doceamur, & neq; genitum neq; creatum eſſe a filio ſapiamus, nequaquam unigenitum filium credamus

D eſſe ſpiritum, & quod Dominus ſit verbum filii, genitum vero a Deo Verbum ſuum in propria vita & ſubſtantia permanens cum ſit vita filius Dei. Propterea vero non eſt genitus ab eo ſpiritus, quia non eſt Verbum ejus. Creatum vero dicere ſpiritum, abſit. Veruntamen ſpirationem filii DEI cum ex ſanctis ſcripturis docti ſumus, & fontem Spiritum & filium Dei dicimus, audientes filium: Quia duo nequam fecit Hier. 2. populus iſte, me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt ſibi lacus contritos, qui non potuerunt aquam portare. Aqua viva Spiritus S. eſt, ſicut Joannes docuit, Salvatore dicente ad Samaritanam mulierem: Si ſcires donum Dei, & quis eſt, qui dicit tibi, da mihi bibere, tu utique petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam vivam. Et rurſum: Quicunque biberit ex aqua, quam ego ei dabo, non ſitiet in æternum, Joan. 4.

Et in medio templi clamat: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Et interpretatus eſt ſic: Hoc autem dicebat de Spiritu ſancto, quem accepturi erant, qui credituri erant in eum. Ita etiam & Eſaias Dominum dixiſſe ait: Quia ego dabo in ſitim aquam iis, qui in ſicco iter fecerunt, & ponam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictiones meas ſuper filios tuos, & orietur tanquam in aqua fœnum, velut ſalix inter fluxus aquæ. Ergo manifeſte ſcripturis ſanctis profitentibus, aquam vivam eſſe cognovimus. Dominus ſe fontem ſpiritum eſſe dixit ſic: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ. Sic

Pſal.35,10. & David dicens ad Dominum: Quia apud te eſt fons vitæ. Igitur præter Dominum oſtende alium fontem eſſe vitæ, qui apud eum ſit: non enim dixit, quoniam tu es B fons vitæ, ſed quia apud te fons vitæ eſt. Eſt vero apud Deum, & eſt filius fons exiſtens ſpiritus. De quo Paulus ad Romanos ſcribit: Spiritus vero vitæ propter juſtitiam. Ita non alienum, ſed proprium patris eſſe eum dicit: Nam cum profeſſus fuiſſet: quia apud te eſt fons vitæ, & adjunxit: in lumine tuo videbimus lumen, id eſt in filio tuo videbimus ſpiritum: Nec non etiam & in nomine virtutis Dei appellatus ſpiritus, & virtus, & ſapientia eſſe monſtratur. Audivimus enim Salvatorem in Evangelio, promittentem diſcipulis ſuis miſſurum eſſe ſpiritum ſanctum, qui dicit: Ecce ego præmittam promiſſionem patris mei ſu- C per vos, vos vero ſedete in civitate, donec induamini ex alto virtutem. In Actibus vero Apoſtolorum idem Dominus ait: Sed accipietis virtutem ſupervenientem ſuper vos Spiritu ſancto. Hoc quoq; impletum eſſe comperimus, ſub die quinquageſimæ conſummatæ. Aut ergo virtutem Dei Spiritum ſanctum eſſe profitemini, aut ſicut Sabellius paracletum, cum ſit virtus Dei, eundem filium eſſe prædicate, & audite Paulum dicentem: Spiritus vitæ pro- D pter juſtitiam. Fontem iterum ſpiritus inſtruimur eſſe filium. Hieremiam audite clamantem contra Judæos: Quia dereliquerunt me fontem vitæ Dominum. Alibi autem ait: Spiritum ſapientiæ, ſciens Spiritum ſanctum ſecundum Eſaiam quidem dicentem: Et requieſcet ſuper eum ſpiritus DEI, ſpiritus ſapientiæ & intellectus. Secundum Paulum vero tribuentem: Non

Eph.1,16. ceſſo gratias agens Deo pro vobis, ut det vobis ſpiritum ſapientiæ & revelationis. Fontem eſſe ſpiritum dixit ſupra, ſic dicens: Dereliquiſtis fontem ſapientiæ. Quod ve- A ro ſpiritum hic ſapientiã appellaverit, manifeſtum eſt, ex quibus dicit: Nam cum in terra Chaldæorum eſſet populus, & cum Chaldæis converſaretur, eos, qui non haberent Spiritum ſanctum, ſed carnaliter quidem viverent peccato, morerentur vero juſtitiæ, & fraudarentur Spiritu ſancto, querebatur cum lacrymis, dicens: Quid eſt Iſrael? quid, quia in terra inimicorum es, & inveteraſti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cũ his, qui in inferno ſunt. Dereliquiſti fontem ſapientiæ, viam Domini: ſi fuiſſes ingreſſus, habitares utiq; cum pace in æternum. Conſiderent enim viam, quam dereliquerunt filii Iſrael, Deum eſſe, qui dicit: Ego ſum via, fontem vitæ in Propheta appellari, quam dereliquerunt Judæi, coinquinantes ſe cum Babyloniis, qui erant mortui juſtitia: ducem enim non habent in ſe Spiritum paracletum, ſpiritum veritatis, qui eſt vita & vivificat: viventes mortui ſunt. Unde & 1.Tim 5,6.
Paulus de talibus ſcribit: Nam quæ in deliciis agit vidua, vivens mortua eſt. Et Salomon clamat: Qui in deliciis converſatur, a pueritia ſervus erit, in noviſſimo vero dolebit in ſe: Qui enim in peccati deliciis agunt, non audiunt Paulum ſcribentem: Non enim accepiſtis ſpiritum ſervitutis iterum in timore, ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorũ, in quo clamamus, Abba pater. Sed cum ſint filii peccati, mortui ſunt juſtitiæ. Qui vero Spiritus ſancti donum acceperunt: Lex enim ſpiritus vitæ, liberavit me a lege peccati & mortis. Bene itaque Moſes obſervavit, ut diceret: Itaque ſpiravit Dominus in faciem Adæ ſpirationem vitæ, & factus eſt homo in animam viventem. Qui enim non habent Spiritum ſanctum, viventes mortui ſunt. Unde & ad Iſrael derelicto Domino, qui ſit fons vitæ vivificans, dicit: Dereliquiſtis fontem ſapientiæ, viam Domini ſi fuiſſes ingreſſus, utiq; habitares in pace in æternum tempus. Audientes ergo dicentem: Ego ſum via, docti etiam ab ſcripturis ſanctis fontem ſpiritum eſſe Deum, qui dicit: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, nequaquam creaturam Spiritum S. ſapiamus, ſed ejuſdem eſſe cum patre, & filio ſubſtantiæ iterum ex ſcripturis probamus, ſicut ſuperius ab Eſaia Propheta docuimus. Scribit autem ille magnus Joannes Evangeliſta in Apo- Apoc.22,1.
calypſi, hæc dicens: Et oſtendit mihi flumen aquæ vivæ, candidum quaſi glaciem egredientem a ſede Dei & agni, fluentem per medium plateæ. Dicebat vero de ſuperna Hieruſalem, de qua ſcriptum eſt in Pſal.45,5.
Pſalmis: Fluminis impetus lætificat civita-

tem Dei. Quod ſi dixerint, quid ergo, quia ſcriptum eſt aqua? Audiant. In ſede Dei & agni aqua eſt vitæ, & cum aquæ ejus capaces aliqui efficiuntur, per flumina dicuntur, & in ſingulis quibusque adimpleri dicitur Spiritus ſanctus: ſicut & filius ei adimpletur in ſingulis, ſecundum Paulum ſcribentem: Plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimplet. Et eſt quidem, quando ii, qui implentur iſta aqua viva, flumina appellantur, ſicut & David in Pſalmo dicit; Elevaverunt flumina vocem ſuam, a voce aquarum multarum. Eſt vero, quando verbum doctrinæ, & unaquæque operatio ſpiritus flumina vocantur, ſecundum Dominum dicentem: Qui credit in me, ſicut dixit ſcriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Ergo non dixit, aquis impleta eſt, aqua enim ſpiritus vita eſt, & flumen Dei impletum eſt aquis. Et Dominus: Me, inquit, dereliquerunt fontem aquæ vivæ. Itaque ejusdem ſedis eſt cum Deo, & ejusdem vitæ, vita ei det Spiritus ſanctus, ſicut Joannes una cum Eſaia dixit, & non ſervus, nec miniſter, ſicut vos dicitis: Quod ſi permanent, dicentes creatum ſpiritum, & proferent illud, quod in Amos Propheta ſcriptum eſt: Præpara te, invoca Dominum Deum tuum, Deus Iſrael, quia ego firmans tonitruum, & creans ſpiritum, & annuncians in omnibus Chriſtum ſuum. (Amos 4. v. 12, 13.) Audiant non de Spiritu ſancto hoc dixiſſe filium Dei, ſed ſpiritu venti tonitruum, ſed præcedit ſpiritus venti, quem creare dixit poſt tonitruum Dominus. Alioquin dicant, an ante Spiritum ſanctum crearet tonitruum. Si vero hoc impium eſt dicere, expellantur prorſus, qui dicunt, creatum eſſe Spiritum ſanctum, quoniam nec de prima creatione, quæ a filio Dei ſit creata, tacuerit ſcriptura: ſicut enim dicit, qui loquitur ad Job: Sed ecce beſtiæ apud te fœnũ tanquam boves edent, & vigor ejus in lumbis, virtus vero in umbilico ventris ejus. Stringit caudam ſicut cypreſſum, nervi ejus complexi ſunt funes, latera ejus ſicut latera æris, & dorſum ejus, &c. (Job. 40, 10) Hoc teſtimonium facturæ Domini factum ad illudendum Angelis. Itaque Diabolus prima creatura deluditur ab Angelis, ſic enim ſcriptum eſt: Initium facturæ Domini, factum ad illudendum Angelis. Nos autem ſenſum Chriſti, ſpiritum eſſe de ſcripturis ſanctis didicimus, ſicut Paulus ſcripſit: Sed docti ab ſpiritu, ſpiritualibus ſpiritualia comparãtes: animalis autem homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia eſt enim ei, & non poteſt ſcire, quia ſpiritualiter dijudicantur, ſpiritualis vero dijudicat omnia, ipſe autem a nemine judicatur: quis enim novit ſenſum Domini, qui inſtruat eum? Nos vero ſenſum Chriſti habemus. Iſte igitur Spiritus ſanctus cum ſit ſenſus Domini, in propria vitæ ſubſtantia exiſtens, ſicut frequenter didicimus, novit omnia, quæ ſunt Dei, ſicut ſpiritus noſter, quæ noſtra ſunt. Denique & Paulus ait: Nobis autem revelavit Deus per ſpiritum ſuum: ſpiritus enim omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei: (2. Cor. 2, 10) quis enim homo novit, quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt? ſic & quæ ſunt Dei, nemo novit, niſi ſpiritus Dei: nos vero non ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo, ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis, quæ & loquimur, non docti humanæ ſapientiæ verbum. Iſtum ſpiritum, Spiritum ſanctum etiam digitum Dei eſſe docuit, ſecundum Matthæum quidem dicens: Si autem in ſpiritu Dei ejicio dæmonia, pervenit in vos utique regnum Dei. Secundum vero Lucam: Si autem ego in digito Dei ejicio dæmonia, pervenit in vos utique regnum Dei: (Luc. 11, 20.) propterea dico vobis: quia omnis blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur eis: Et qvicunque dixerit in filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei, neque hic, neque in futuro ſeculo. Per hunc Spiritum ſanctum, cum ſit digitus Dei, ſcriptæ ſunt tabulæ lapideæ, quæ datæ Moyſi ſunt, ſcriptæ digito Dei, ſicut ipſe Moyſes expoſuit. Alioquin ſi non Spiritum ſanctum digitum Dei eſſe dicunt: tabulas enim lapideas glorioſiores eſſe, quam corda ſanctorum profitebuntur, ſuper quæ epiſtola Chriſti eſt ſcripta non atramento, ſed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus. Hunc Spiritum ſanctum, & lumen vultus Dei eſſe credimus, ſecundum David in Pſalmo dicentem: Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine. (Pſal. 4, 7.) In trigeſimo & quinto Pſalmo: In lumine tuo videbimus lumen. (Pſal. 35, 10.) Et ſecundum Salomonem in Proverbiis ſcribentem, Lux Domini inſpiratio eſt hominum, qui ſcrutatur interna ventris. Et Eſaiam dicentem: Et erit lumen huic Iſrael in ignem, & ſanctificabit eum igne ardenti. Hanc ſpirationem filii Dei eſſe divinæ ſcripturæ docuerunt, ſecundum Salomonem quidem dicentem, Lux Domini inſpiratio eſt hominum. Secundum Moſem: & ſpiravit Deus ſpiramentum vitæ, & factus eſt homo in animam viventem, & quemadmodum poſtea creatus eſt Adam, accipiens ſpiritum vitæ, & factus eſt in animam viventem, & habens Spiritum ſanctum, ſpi-

ritualis erat, adeo ut prophetaret, quod hujus rei gratia derelinquat homo patrem ſuum, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carne una. Simili modo & omnes ſancti, in nomine patris, & filii, & Spiritus ſancti, per impoſitionem manuum ſacerdotum Dei Spiritum S. conſecuti, ad antiqvum reſtituuntur, in quo erant ante prævaricationem Adam, & hoc ſpiritu legem dante in Eccleſiis gentium. Nos neque carnem circumcidimus, neque carnaliter legem Moyſi cuſtodimus: Nam cum Paulus, & cum eo prædicabant gentibus verbum Domini, & qui fideles fuerant de circumciſione dicentes: Quia oportet circumcidere eos, & præcipere eis cuſtodire legem Moyſi: Juſſit Spiritus ſanctus non circumcidi ex gentibus credentes, neque carnaliter ritum ſequi, quem Moſes Judæis tradidit, ſcripſerunt Apoſtolis iis, qui ex
Act. 15, 23. gentibus erant, hæc. Apoſtoli & Presbyteri fratres, iis qui Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus, qui ſunt ex gentibus, ſalutem: Quoniam audivimus, quod ex nobis quidam turbaverunt vos, qui non conſtituimus: viſum eſt nobis congregatis in idipſum mittere ad vos cum clariſſimis noſtris Paulo, & Barnaba, hominibus, qui tradiderunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri Jeſu Criſti, Judam & Silam, & ipſos per verbum annunciantes eadem. Viſum eſt Spiritui ſancto & nobis, nihil amplius imponi vobis oneris, præter ea quæ neceſſe eſt, ut abſtineatis vos ab idolothytis, & ſan-
A guine ſuffocato, a quibus cuſtodientes vos bene agetis. Valete. Omnes Eccleſiæ Chriſti cuſtodiunt hæc, quia nemini ex his, quæ creata ſunt, legem orbi terrarum dare conceſſum eſt. Itaq; videntes Spiritum ſanctum legem dantem non blaſphement dicentes, eum eſſe creatum, quoniam præcipue Dominus contra eos, qui blaſphemant in eum, dicit: Omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, qui autem blaſphemaverit in Spiritu ſancto, non remittetur ei, neq; in hoc ſeculo, neque in futuro. Non autem talia de eo diceret Domi- *1. Reg. 2.*
nus, ſi creatura eſſet: Deinde & in libro
B Regnorum ſcribit: Si peccaverit vir in virum, orabit pro eo Sacerdos: ſi vero in Domino peccaverit, quis orabit pro eo? Et his ſimilia. De Spiritu ſancto etiam Dominus dixit, ſicut ſuperius probavimus: Quicunque dixerit verbum in filium hominis, remittetur ei, quicunque in Spiritum ſanctum, neque in hoc ſeculo, neque in futuro. Hanc igitur pertimeſcentes ſententiam, & audientes, quanta de Spiritu ſancto ſcripturæ dixerint, qualia de patre, & filio, talia etiam de Spiritu ſancto ſapiamus. Quoniam ſicut credimus in Deum patrem, & in filium ejus unigenitum, ita credamus
C & in Spiritum ſanctum, ſic baptizati, in nomine patris, & filii, & Spiritus ſancti. Quod ſicut credimus, & baptizati ſumus, ita ſentientes de Trinitate & imitantes adorationem Seraphim, heredes regni cœlorum effici poterimus.

DISPUTATIONIS ATQVE CONTROVERſiæ ſuper fide Catholica, inter Divum Athanaſium prius Diaconum, deinde quoque Epiſcopum, & Arium, coram Probo judice gentili a Conſtantino Imperatore delegato habitæ, Præfatio, docens contemporaneos fuiſſe, inter quos lis acta dicitur.

Cum in manus ſtrenui lectoris, beatiſſime Papa Materne, liber iſte a Catholico Sacerdote, & probatiſſimæ vitæ beato Athanaſio contra hæreticos, iſt eſt, Sabellium, Photinum & Arium diſputatus pervenerit, illico reſpondebit: Et quomodo fieri poteſt, ut cum ſancto Athanaſio ſucceſſore beati Alexandri Epiſcopi habuerit Arius conflictū, cum conſtet eum, ſicut in Eccleſiaſtica hiſtoria legitur, turpiſſima morte, id eſt exemplo Judæ traditoris Domini noſtri JESU Chriſti, fuiſſe fuſum, ut quod fœtida
D mente conceperat, fœtido terminaret fine. Sed ſi illud recolat, quod in Chronica ſua beatæ memoriæ Sulpitius Severus poſuit, dicens: Duo Arii tanquam duo ſerpentes ex uno ore ſibilabant: duos Arios fuiſſe evidenter reperiet. Unde intelligitur, aut cum Ario ſuperſtite, non cum illo, qui fuſus eſt, aut cum aliquo Arianita, ſanctum Athanaſium iniſſe conflictum. Quapropter oportet opus, ut credimus, a Domino impletum, a Catholicis ſæpe relegatur, ut cognoſcant, qualiter hæreticorum poſſint vitare venena, & fidem ſuam abſque ulla hæſitatione, Domino auxiliante, valeant cuſtodire.

EJUSDEM DISPUTATIONIS introductio, originem ejus, & Arii perfidiam declarans.

Dum apud Nicænam urbem, a trecentis decem & octo Epiſcopis ex Evangelicis Apoſtolicisq; doctrinis, ſpirituali vigore prædițis, fides Eccleſiæ confirmabatur: Ibi Arii perfidia, Conſtantino Imperatore præſente, detegitur. Et cum ejus perfidiæ dogma eorundem Epiſcoporum ſententia refutatur, Arius ab Eccleſia ſeparatur, ne tam impia doctrina diu in Eccleſia latens, cunctorum inficeret mentes. Sed ubi Imperator comperit integram ab Epiſcopis fidem Eccleſiæ, ut eſt ab Apoſtolis tradita, ſanctius confirmari, præcepit eundem Arium, ut rebellem ſacræ fidei, exilio relegari. Sed ſicut Evam ſerpens in Paradiſo doloſis perſvaſionibus laqueavit, ita quoque Conſtantiam germanam ejusdem principis per quendam ſatellitem, Arii perfidia irretivit. Et latuit in ea diaboli virus, donec tempus erumpendi, quo eã impleverat, inveniret. Igitur cum ultimo ſui obitus die frater viſitatione ejus perfruitur, ſtatim ab ea innocenti fratri veneni pomum verbo porrigitur. Et illico, exemplo primi hominis, neſcius in pertransgreſsionis viam dilabitur, qui viperinis expoſtulationibus ſenſum accommodare videtur. Arius ergo, qui dudum ab eo, tanquam ſacrilegus, fuerat relegatus, ad necem fidelium animarum ab exilio revocatur, & fidem ſuam principi callidis ſeductionibus pandens, fruſtra ſe affirmabat ab Epiſcopis fuiſſe damnatum. Ea ſcilicet cauſa, idem Imperator præcipit apud Alexandriam Synodum congregari, ut ſi vera ejus aſſertio doceretur, venia poſt ſententiam ſubſecuta, Eccleſiæ redderetur. Et ut omnes de ejus correctione gaudentes exiſterent, & exinde ad dedicationem Hieroſolymitanæ Eccleſiæ pacatius pergeretur. Deniq; cum cauſæ ejus ab Epiſcopis diutius contrectarētur, item Conſtantinus Imperator in ſuburbano quodam, cui Nicomedia nomen eſt, finali origine trigeſimo primo Imperii ſui anno diem clauſit extremum. Quam ordinationem prædicto ſatelliti tradidit Conſtantio reſervandam. Qui dum poſt ſui genitoris obitum adveniens ſuſcepiſſet imperiũ, ſicut a Conſtantino delegatum fuerat, ab eodem Conſtantino teſtamento contradicit. Quin ob hujus rei gratiã, in tanta apud eum idem Presbyter,

A familiaritate eſt habitus, ut non jam Presbyter, ſed pater imperii vocaretur. Et qui ob imperandum Imperator fuerat elevatus, ſub hujus Presbyteri imperio videbatur additus. Ad cujus juſsionem Arius eſt in Eccleſiam revocatus, cujus doctrinam rudis princeps impiis ſenſibus retinens, fidem Catholicam reſpuit, & a paternis traditionibus ſacrilego more deſcivit. Qui temporibus ſuis non levem Eccleſiæ Dei vel Sacerdotibus inſecutionem intuliſſe videtur. Quo etiam tempore plurimos martyres, multosq; confeſſores fecit. Alios quoq; ef-

B foſsis oculis, ac poplitibus amputatis ſemivivos reliquit. Nonnullos vero rabido furore arreptus inſaniæ, propriis ſedibus relegando damnavit: In quibus Domini dictũ videtur eſſe completum: Si me, inquit, perſecuti ſunt, & vos perſequentur. Hic igitur priusquam Ariminum vel Seleuciam ex univerſo orbe dolo congregaret Domini Sacerdotes, totum unum facere cupiens, quendam judicem, nomine Probum, ſua autoritate ſuffultum, arbitrum inter eundem Arium atque Athanaſium adeſſe præcepit. Illum utique, quem fidelem in regno

C ſuo, & omnium mundanarum literarum artiumque præ cæteris hominibus probaverat eruditum. Qui omnibus curis publicis procul amotis, injuncta ſibi omni celeritate maluit adimplere, ut juſsis imperialibus pareret, & fidem veraciſsimam ſuo examine comprobaret. Hic itaque cum apud Laodiceam urbem Syriæ ſecundo Conſtantii imperii anno veniſſet, pro tribunali in auditorio ſedens, turbis hinc atque inde aſtantibus, Arium atque Athanaſium his alloquitur verbis.

ANTEDICTÆ DISPUTATIONIS Laodiceæ habitæ initium, in qua interloquuntur Probus judex, Athanaſius, & Arius,

D Et interdum qui hæc traduxit Autor.

PROBUS.

Glorioſi ac piiſſimi Imperatoris Conſtantii epiſtola ſacra commonitus, præcepi inter vos negotium fidei ventilari. ATH. Et quis tam vecors audeat principalia præcepta renuere? PROB. Ergo venerandi Auguſti ſacra legatur epiſtola. AUG.

CONSTANTII EPISTOLA.

Constantinus Conſtantius pius, perpetuus, victor ac triumphator ſem-

per Auguſtus, Probo judici ſalutem. Divino munere paternum adeptis imperium, illud eſt nobis primitus enitendum, ut hæretica converſatione deleta, ſacræ noſtræ fidei conjunctus orbis gaudeat univerſus. Quoniam qui a perverſo itinere convertit impium, ſalvat animam ejus, & ſuorum multitudinem peccatorum cooperit. Et quoniam nunc pleroſque reperimus hujus ſceleris ſocios, hanc perfidiam ritu ſacrilego percolentes, aſſerentes ſe integram fidei regulam retinere, qui non ſolum homines impia ſeductione fallentes, verumetiam & ingenitæ majeſtati injuriam irrogantes, & filii creatam ſubſtantiam ejus divinitati jungentes: Monemus itaque, ut noſtræ majeſtatis, autoritate percepta, inter Arium venerabilem Presbyterum, & Athanaſium ejusdem authorem erroris Diaconum, hujus negotii examen facias ventilari. Præcipue ſvadens ut animi perverſitate depoſita, veræ fidei ac probatæ colla ſubmittant. Hæc noſtræ manſvetudinis ac pietatis præcepta, ſolita temeritatis audacia contemnentes, ad gravem non concitent iracundiam. Et licet hujus fidei munus necdum perceperis: ſapientia tamen, qua præ cæteris polles, cuncta te credimus poſſe ſine cujusquam ſuſceptione perſonæ, fideliter definire, Deo plus quam homini placiturum. (*Et alia manu*) Optamus te bene valere. Datum Conſtantinopoli ſub die XII. Kalendas Januarii.

PROB. Venerandi principis ſacra, quæ lecta eſt, geſta indatur. AUG. Et adjecit. PROB. Proſpiciens in idolorum cultura nullam veri numinis majeſtatem conſiſtere, Chriſtianis memetipſum dogmatibus ſubjicere volo, quibus aſtruitur unus & verus Deus eſſe, qui univerſa, quæ videntur, & quæ non videntur, virtute verbi ſui creavit. Et quoniam cum plures Chriſtiani nominis titulo cenſeantur, a veritate ejus fidei procul aberrare dicuntur, diverſa & varia dogmatis inſtituta ſectando, ſcire nunc magnopere deſidero, quæ ſit recti dogmatis fides, cui remotis dubietatibus ambagibusq; omnibus tenaciter inhærere queam, ne erroris cæcitate exui cupiens, majoribus tenebrarum erroribus implerer, ſi paſſim, & ſine ullo examinis diſcrimine alicujus ſectæ, quæ primo occurrerit, imitator exiſtam. Quæ verum prava ſit necne, an veritati ſuffulta, ignoro. Et ideo ſi placet, imo quia placere debet, unusquisq; veſtrum in conſpectu noſtro fidei ſuæ ſententiam pandat, ut examinatione habita, quæ firmior cunctis & verior reperta fuerit, huic omnes jure credamus, & huic indubitanter ſpreto falſitatis errore, obſequamur. AR. & ATH. Quomodo tanti myſterii ſecreta committere poſſumus, & rei inexpertæ arbitrium collocare, cum nec dum gentilitatis maculam veri dogmatis perceptione ablueris? PROB. Hoc eſt utique, quod totis viribus cognoſcere cupio, quod ſit rectum & veridicum dogma, in quo me oporteat occulti myſterii ſacramenta percipere. Neque enim modo mihi profunda myſteriorum arcana patefieri deſidero, ſed illa nunc flagito demonſtrari, quæ in veſtra fide extrinſecus habentur & publice prædicantur, id eſt, quod unus idemque verus Deus viſibilium & inviſibilium conditor ſit rerum. Et quia hoc vos uno ore profiteri non neſcio, quæ cauſa extiterit, ut in tam varias dividamini ſectas, quæ ſunt vera, & quæ ſunt falſa, intelligi a nobis omnino non poſſint, priusquam veſtro certamine digno patientiæ moderamine habito, quid ſit congruum, diligentius cognoſcamus. AT. Cum ſis omni literarum genere imbutus, & Philoſophicis diſciplinis admodum eruditus: mirari usquequaque non debes, plurima penes nos & varia novitatum dogmata extitiſſe, cum apud vos tot ſententiarum novitates emerſerint, quot pene nomina ipſorum continentur autorum. Nam cum tres ſint in mundo religiones, Judæorum, Paganorum, & Chriſtianorum, multis & longe diſcretis ſententiarū diverſitatibus, unaquæq; religio a ſe ipſa diſcedens, in varias propriæ inſtitutionis ſectas diviſa eſt, dum unusquisq; ſvavitate recentioris ſententiæ, non veritatem, ſed veritatis ſimilitudinem præferentis illectus, antiquitus a patribus traditam lineam derelinquit, eo irremediabiliter per avia prave oberrans, quo novitate pro vetuſtate utitur tanquam antiqui limitis, & a patribus traditi viam incedens. Aut enim multum ſentit, & minus credit, & ideo medium & rectum ire incedere neſcit. Hæc idcirco præfatus ſum, ut tibi clariſſima veritatis explorandæ indicia demonſtrarem, ut agnoſcere facillime queas, illum pravitatis errore involvi, qui priſca Apoſtolicæ fidei fundamenta arterens, ipſe ſibi pro ſuæ voluntatis arbitrio fidem, quam ſequi debeat, ſomniat. AR. Optime Athanaſius: error me perfidiæ, in abjectis & nuper inventis rerum novitatibus conſiſtere profitetur, Apoſtolico in hoc ipſum congruente teſtimonio, quo ait, *Profanas autem vocum novitates evita.* Unde obſecro, ut ab hoc inquiſitionis tramite nō recedas, diligentius atq; attentius inveſtigando, quis novo, quisquis antiquo utitur fidei ſacramento? PROB. Ut hæc, quæ

aſſeritis facile innoteſcant, & ad lucem A veritatis, remota omni ambiguitatis caligine veniant, antiquæ fidei regulam pandite, & ita, ut eſt ab Apoſtolis tradita, noſtris auribus intimate. AR. & ATH. ſimul: Credimus in Deum Patrem omnipotentem, & in Jeſum Chriſtum filium eius Dominum noſtrum, & in Spiritum ſanctum. Hæc eſt fidei noſtræ regula, quam cœleſtis magiſterio Dominus tradidit Apoſtolis, dicens: *Ite baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.* PROB. Magno miraculi ſtupore attonitus hæreo, tres a vobis Deos prædicari conſpiciens, a quibus ad unius Dei ſingularis potentiæ majeſtatem confugiendum eſſe credideram. Unde, B quæ ſit huius rationis fides, vel quid trium rerum, triumq; vocabulorum nomina indicent, nos breviter informare dignemini. AR. Non quod tres Deos numero in fidei profeſſione fateamur, ſed credere nos in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum fideliter confitemur. PROB. Satius fidem veſtram exponite, & quæ vel qualis ſit in eadem veſtra credulitate declarate. AR. Ergo enim confiteor, ingenitum patrem ante omnia tempora filium ineffabiliter genuiſſe, per quem, & in quo, viſibiles, creaturas, atq; inviſibiles fecit. Qui noviſſimis temporibus propter humani generis ſalutem, C a Patre miſſus, verum hominem in mundo geſtavit, atque inviolabiliter de Maria Virgine ſine humani pudoris promixtione ſuſcepit. Qui cum ſit creaturæ ſuæ Dominus, nõ tamen poteſt genitori ſuo, aut in omnibus conferri, aut in aliquo coæquari. Quem & Deum, & ſui originis profitemur autorem. Nec tamen ideo duo dii, quia & hic Deus, nec ideo non Deus, quia ſolus pater Deus. Sicut non ideo non bonus, quia ſolus pater bonus, cum ſit & filius. non ſolum bonus, ſed & bonorum creator. Sed ſicut ei non adimitur, ne bonus ſit, cum ſolus pater ipſius filii profeſſione ſit bonus: ſic ei non D aufertur, ut Deus ſit, cum ſolus pater ſit Deus. Et ſicut bonitas filii non præjudicat ſingularitati paternæ bonitatis, ſic ejus deitas non officit patri, ne unicus ac ſingularis ſit Deus. Et hoc modo unum Deum profitemur, non negando, ut dixi, filium Deum, ſed pene ſolum patrem unius divinitatis autorem conſtituentes. ATH. Bene patrem filium ineffabiliter ante omnia tempora genuiſſe Arius ſua profeſſione definivit, ſed utrum filium ex ipſa patris eſſentia vel natura, vel aliunde genitum velit aſſerere, hæc interim ſua proſecutione reticuit. Ego enim Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unius eſſe ſubſtantiæ, uniusque naturæ confiteor. Ita ut non ex nihilo neque ex aliquo, ſed de Patre Filium, & de Patre Spiritum ſanctum credam procedere. Et licet tres in ſua proprietate ſubſiſtentes profitear eſſe perſonas, harum tamen natura una eſt, unaque divinitas comprobatur. PROB. Quanquam hæc varia, & longe diſſimilis ſententiarum veſtrarum diverſitas, magnam confuſionis caliginem mentibus noſtris incutiat, tamen ut cito his ambagibus exuamur, & quæ ſit veræ fidei profeſſio cognoſcamus, dignamini evidentioribus ſcripturæ divinæ teſtimoniis aſſertionum veſtrarum ſententias communire. Et ne longo orationis ambitu ipſius permixtæ diſputationis confuſione procul evagemini, ſingulatim fidem veſtram, ut dixi, edicite. Sed nunc Arius proſequatur, & ſuam fidem veridicis teſtimoniis adſtruere non gravetur. AR. Quoniam me primitus congredi præcepiſti, reſpondeat Athanaſius, utrum ſimplicis naturæ ſit Deus? ATH. Quis hoc impius negaverit? AR. Reſpondeat, utrum etiam omnia, quæ de Deo dicuntur, ſecundum eſſentiam accipienda ſunt? ATH. Non temere pronunciaverim, univerſa, quæ de Deo dicuntur, ſecundum eſſentiam debere accipi, præter nonnullos relativos nominũ caſus, ſecundum uſitatum humani ſermonis eloquium probatos, qui non proprie de Deo, ſed perſonis & temporibus, vel quibuscunque rerum generibus coaptantur: id eſt, cum ſe neſcire, vel ſe iterum cognoviſſe fatetur. Aut cum rerum a ſe factarum pœnitudinem gerit, & nunc ſe iratum nunc placatum oſtendit. Quæ omnia ſi ſecundum eſſentiam volumus accipere, paſſibilem ſine dubio & improvidam divinam profitebimur eſſe naturam, in quam aut ignorantia, aut ex tempore orta cogitatio cadat, quam & triſtitia pœnitendo conficiat, & lætitia ſublevet vegetando. Quod quid aliud erit, niſi mutari ac perpeti, & inſtabili mobilitate huc illucq; defluere? Unde manifeſtiſſime comprobatur, non omnia de Deo ſecundum eſſentiam debere intelligi: ſed aliquanta diſpenſationi reſpondentia, non naturæ eius convenientia certo certius profitemur. PROB. Licet ſufficienter & doctius, laudabiliterque reſponderis, non omnia de Deo ſecundum eſſentiam dici, latius tamen hæc abs te audire deſidero, cum tui loci diſputationis tempus affuerit. Nunc interim (ut antea factus ſum) Arius, ut cœperat, proſequatur. AR. Si ea, quæ in principio proſecutus ſum, diligenter advertas, illic omnem fidei noſtræ credulitatem invenies. ATH. Subſiſtere ante ſecula

filium, veraciter Arius profitetur. Quod autem de Patre natus ſit, ſono tantummodo vocis,& ſimulata verborum confeſſione,non veritatis profeſſione confidit,dum eum a paternæ naturæ ſubſtantia ſeparat, & conditione naturæ, non diſpenſationis ratione patri ſubjectum affirmat. PROB. Clariſſimum fidei veſtræ indicium date,& quemadmodum credatis, recenti proſecutione ſignate, quo poſſit ad normam propoſitæ confeſſionis diſputationiſq; materia coaptari. ATH. Ne veſtros gravem oratione longiſſima ſenſus, fidem meam brevi ſermone concludo. Patrem, & Filium, & Spiritum S. deitate,poteſtate,magnitudine,natura unum eſſe proteſtor.Nec aliquid in hac Trinitate novum extraneumve,ac ſi antea non fuerit,poſtea vero adjectum ſit,aſſero: ſed ut dixi,unius eam naturæ, uniuſq; ſubſtantiæ credo. AR. Sicut tres perſonas in ſua proprietate manentes, ita tres ſubſtantias eſſe, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti,confiteor. Alia enim Patris, alia Filii, alia Spiritus ſancti ſubſtantia. Nec poteſt ullo modo ingenitæ ſubſtantiæ, aut genita Filii, aut creata Spiritus ſancti conferri natura. Unde nec in poteſtate æquales, nec magnitudine ſimiles, nec natura conſortes, a nobis fideli confeſſione creduntur. PROB. Si hoc totum eſt, in quo a vobis invicem diſſentire videmini, id eſt quod unus diverſas, alius Trinitatis unam dicit eſſe ſubſtantiam, id nunc diſputationis ratio poſcit, ut aſſertiones veſtras non ſubtilitate argumentorum de induſtria dialecticæ artis venientium,ſed ſimplicibus & puris divinæ ſcripturæ documentis robuſtius fulciatis. AR. Credo, quod memorabilibus prudentiæ veſtræ ſenſibus Athanaſii proſecutionem nequaquam ſubtraxit oblivio,quia id elegantius peroravit illum debere pravitatis errore notari, qui nova & inuſitata verborum commenta ſectatur, adjiciens Apoſtolicis dogmatibus,quod ab iiſdem conſtat traditum non fuiſſe. PROB. Ita memini. AR. Ergo Nicæni concilii decreta lectione pandantur,&agnoſces Athanaſium, vel ejus autores, Apoſtolicam fidem novorum adjectione verborum eatenus corrupiſſe, eoſq;, qui antiquis patrum inhæſere doctrinis, ambitione regia uſi, cenſuerint feralibus relegandos edictis. PROB. Si præſentis negotii ratio poſtulat, ut decretum Nicæni recitetur concili, hoc quoq; Athanaſius ſua proſecutione deſignet,ut ex utriuſq; volũtatis aſſenſu,ſi quid illud offert extrinſecus, recitetur. ATH. Cauſæ congruit, ut rerum geſtarum lectionis copia non negetur. PROB. Ergo

A ut deſiderat, præfati decreti lectio ventiletur.

SYMBOLUM NICÆNUM.

AUG. Et lectum eſt ita: Credimus in unum Deum,patrem omnipotentem, viſibilium & inviſibilium factorem. Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium Dei, genitum ex patre unigenitum, hoc eſt,ex ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, unius ſubſtantiæ cum patre(quod Græci dicunt homouſium) per quem facta ſunt omnia, ſive in
B cœlo, ſive in terra. Qui propter noſtram ſalutem deſcendit, & incarnatus eſt,& homo factus eſt, paſſus eſt, reſurrexit tertia die,in cœlos aſcendit,inde venturus eſt judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum.Eos autem,qui dicunt,erat,quando non erat, & antequam naſceretur, non erat,quod & de non extantibus, vel ex alia ſubſtantia aut eſſentia,dicentes mutabilem aut convertibilem Deum,hos anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia. AR. Pervides virorum optime Probe,iſtius decreta concilii, in ſugillationem Apoſtolicæ fidei, auſu temerariæ aſſumtionis fuiſſe conſcripta. Quid enim opus erat,
C novum hoc homouſion vocabulum antiquis dogmatum regulis inſeri? Nunquid enim Apoſtoli, vel eorum diſcipuli, atque omnes per ordinem ſucceſſores,qui uſque ad illud tempus viventes in Chriſto confeſſione homouſion vocabulum ignorabant, impietatis ſacrilegium in fidei veritate ſecutos eſſe dicemus, pro eo ſcilicet, quod hujus nominis notione privati, ſine ipſius prædicationis aſſertione perrexerunt ad Chriſtum? Si enim a nobis, ut iſti penitus mentiuntur, nova introducebatur contra Apoſtolorum ſtatuta doctrina, quid utiq; conveniens erat, novæ a nobis ingeſtæ doctrinæ antiquis Apoſtolorum obviare do-
D ctrinis,& novitatem vetuſtati præſcribere, non vetuſtatem novitate pervertere? Ut quid hoc mihi nomen ſequendum imponit? Ut quid me ad hujus rei novitatem violentius trahit? Ut quid hoc Apoſtolicæ fidei ſuperadjecit verbum,cujus nec Prophetæ quidem, nec Apoſtoli uſpiam faciunt mentionem? Quod illud quæſo nomen eſt, ſine quo fides integra eſſe poſſit, ſine quo Chriſtiani Chriſtianæ religionis abdicantur honore? Unum enim e duobus in hac cauſa ſequi neceſſe eſt. Si vera eſt homouſii aſſertio,falſa erit Apoſtolorum prædicatio, quæ ſine hoc nomine longa per tempora floruerat: Si vero Apoſtolica fides

fides hujus nominis expers vera eſt: ſicuti & eſt: hæc ſine dubio falſa erit, quæ antiquæ fidei nominis novitatem adjecit. Revolve cuncta novi & veteris Teſtamenti volumina, utrum alicubi homouſion inditum paginis poteris reperire. PROB. Quid his refertur? ATH. Nominis tantum offenderis novitate, an etiam ipſius rei virtutem, quæ hoc eſt ſortita vocabulum, refugis? AR. Quid dicas, non ſatis intelligo. ATH. Quoniam Res antiqua novum nomen accepit, non vocabulo novo novæ Rei virtus acceſſit, hoc utique requiro, utrum Res, quæ antiqua eſt, ſimul a te cum nominis novitate damnetur? AR. Res loqueris tortuoſas, & omni ſtultitiæ miraculo dignas. Si enim homouſion novum nomen eſt, non dubium, quin & Res nova ſit, quam ſignificare videtur. ATH. Ergo pariter rem nomenque condemnas? AR. Ita plane. ATH. Igitur ſi demonſtravero rei antiquæ, & ab Apoſtolis traditæ novum nomen attributum fuiſſe, victum tandem fateberis? An etiam ſic rem antiquam ſimul cum nominis novitate condemnas? AR. Hoc non oſtendes. PROB. Et quæ ratio cauſæ flagitabatur, ut Res antiqua nomen acciperet novum? Nunquid enim priusquam hujus nominis vocabulum ſortiretur, ſine nominis proprietate manebat? Hoc mihi nullam rationis conſequentiam habere videtur. AR. Optime. ATH. Eccleſiaſticæ ſemper moris eſt diſciplinæ, ſi quando hæreticorum nova doctrina exurgit, contra inſolentes quæſtionum novitates rebus inmutabiliter permanentibus nominum vocabula immutare, & ſignificantius rerum naturas exprimere, quæ tamen exiſtentium cauſarum virtutibus congruant, & quæ magis eaſdē anitquitus fuiſſe demonſtrent, non ortus novitatem menſurent. Et ut, quod dico, planius fiat, utor exemplo in ipſo Chriſtianæ religionis prædicationis nuncio: Omnes, qui credebant Domino noſtro Jeſu Chriſto, non Chriſtiani, ſed diſcipuli tantummodo nominabantur. Et quia multi novorum dogmatum autores extiterant, doctrinæ obviantes Apoſtolicæ, omnes ſectatores ſuos diſcipulos nominabant. Nec erat ulla nominis diſcretio inter veros falſosque diſcipulos, ſive qui Chriſti, ſive qui Doſitæ, ſive Theodæ, ſive Judæ cujusdam, ſive etiam Joannis ſectatores, qui ſe quaſi Chriſto Eccleſiæ fatebantur, quin totius uno diſcipulorum nomine cenſerentur. Tunc Apoſtoli convenientes Antiochiam, ſicut eorum (Luca narrante) teſtantur acta, omnes diſcipulos novo nomine, id eſt, Chriſtianos appellant, diſcernentes a com- A muni falſorum diſcipulorum vocabulo, ut & divini per Eſaiam oraculi ſermo impleretur, quo ait. *Servientibus vero mihi, vocabitur nomen novum.* Hanc ergo ab Apoſtolis traditā, novis utendi nominibus formam, Eccleſia tenens, contra diverſos hæreticos, ut ſanæ fidei ratio poſtulabat, diverſas edidit nominum novitates. Denique patri novum innaſcibilitatis nomen Eccleſia impoſuit. Cum enim Sabelliana hæreſis genitum ex Virgine patrem voluiſſet aſſerere, ingenitum contra hanc confitendo Eccleſia tradidit patrem. Utique in divinis legimus ingenitum nusquam legimus patrem. Poteſt ergo Sabellius auda- B ciam ſuam in hujus calumniæ obvertere quæſtionem, & ſimili, ut tu propoſitionis genere uti, quo dicat: cur divinis ſcripturis ſine ullo proſpectu pudoris violentiam facitis, profitendo innaſcibilem patrem: quod ſcriptum oſtendere valetis? Item quia cum non ſolum genitum, ſed & paſſum impio dogmate idem Sabellius profitetur, vobis in unum convenientibus, inter cæteras, quas promulgaſtis, fidei ſanctiones, dixiſtis patrem impaſſibilem eſſe, quod religioſe, ſancteque vos ſtatuiſſe C probamus. Sed hoc itidem ille proclamat. Ergo usque quo veſtræ licentiæ audaciam protendetis profitendo, quod ſcriptum non legitis, impaſſibilem patrem, quod nec Prophetæ tradiderunt, nec ſymboli authentici tradidit autoritas, ſed hoc & veſtra temeritate præſumtum, proſequuntur iidem ipſi, qui Sirmio convenerant. Et hanc religioſæ confeſſionis fidem de filio ſtatuiſtis, Deum eum dicentes ex Deo, lumen de lumine. Jam hic Photino, qui ex humanæ generationis natura initium tribuit filio, quanta calumniandi occaſio pateat, ipſum te quoque metiri non pige- D at. Cur enim non ſimiles querimoniarum cauſas intentat? cur non ſimili vociferatione ipſe quoque inſaniat, dicens: Quid dicitis, quid ſtatuitis, quid ſequendum veſtro judicio poſteris traditis, confitendo filium Deum ex Deo, lumen ex lumine? Oſtendite mihi utrum in eadem filii Dei forma, id eſt, in authentico ſymbolo quod Apoſtoli tradiderū̃t, hoc ſcriptum legeritis. Sed contentus ſum, cum ibi ſcriptum non fuerit, ſaltem mihi de Prophetis legatur, de Apoſtolorum literis oſtendatur. Quis has vocum tulerit novitates? Quis hoc rudis admittere ſenſibus patiatur, quod neque Prophetæ, neque Apoſtoli tradiderunt? Item ſimilem patri filium multis & creberrimis conciliorum veſtrorum decretis ſtatuiſtis. Exurgat nunc Eunomius, qui diſſimilem confitetur, & dicat:

Ubi hoc legiſtis, ubi hoc reperiſtis, utrumne pater aut filius hac de ſe uſus eſt voce? Ergo tu Ari, qui me hodie tali conſtringis articulo, ut homouſion proprie poſitum in ſcripturis oſtendam aut facere contra inſolentes & furtivas hæreticæ intelligentiæ pravitates, quædam confeſſionis nomina non temere præſumta, ſed ex conſequenti ratione collecta, fidei autoritatibus fuiſſe inſerta, ita ut tot novorum verborum religioſo intellectui extiterint abſolutiones, quot fuerint quæſitæ vel ſubminiſtratæ perfidiæ occaſiones. Aut ſi id fateri nolueris, tuis tecum objectionibus agam. Oſtende mihi non ex conjecturis, non ex veriſimilibus rebus, non ex ratione vicini ſermonis, non ad intelligendũ provocantibus rebus, non ad profitendum pietate fidei ſvadente, ſed pura & nuda verborum proprietate, oſtende ſcriptum ingenitum, aut impaſſibilem patrem, verum Deum ex Deo, lumen de lumine, aut Patri Filium ſimilem eſſe. Nolo mihi dicas, hoc fidei ratio poſcit: hoc pietas docet: ad hanc me Domini profeſſionem ſcripturarum conſequentia provocat. Nolo inquam mihi talia obtendas, quia & in me ſimilia de homouſii probatione reſpuis proferentem. Sed fero in manibus divinorum voluminum codices, & eodem ſono, iiſdemque ſyllabis prædictorum vocabula nominum indita lege. Aut oſtende ſcriptum, Filium Patri ſimilem: aut fatere diſſimilem. Quo hinc erumpas, quo rurſus evadas? ne tuis te objectionibus implicitum propoſitionis nexus enodandi tibi facultas nulla ſuppeditet. Aut concede mihi ex conſequentibus probare homouſion, id eſt, unius ſubſtantiæ fidem: aut ſi concedere nolueris, neganda ſunt tibi univerſa, quæ ipſe fateris, qui ea nude poſita invenire nuſquam uti poteris. PROB. Si Eccleſiaſticæ conſvetudinis mos eſt, ut aliqua verborum vocabula pro coercendis hæreticorum motibus in fidei autoritate nuda ponantur, quæ tamen ratione conſequentium rerum exiſtentium veſtiantur, dum eorum veritas, ex qua originem ſumunt, divinis contineri literis invenitur: quid dicis, Ari, comedis homonſium: ſicut Athanaſius dicit de divinis ſcripturis per convenientes profeſſionum qualitates probari, an non: AR. Iſte neſcio qua ſyllogiſticæ artis verſutia, objectionem meam conatur eludere. Ego enim hoc mihi oſtendi deſidero, utrum homouſion in dominicæ ſit lectionis autoritate conſcriptum, & ideo aut proprie poſitũ legat, aut ab ejus confeſſione recedat. PROB.

A Vides quemadmodum in te tuam referat quæſtionem, & iiſdem te, quibus uteris, conſtringat articulis, profeſſionis tuæ maniſeſtiore, ut ipſe exigis, documento. Aut ei de canonicis literis nunc poſitum oſtendas innaſcibilem, aut impaſſibilem patrem, aut Deum ex Deo, aut lumen de lumine: aut Patri Filium ſimilem eſſe. Quæ omnia, ſi proprie poſita minime demonſtrare valueris, negandi tibi neceſſitas imminebit, cui diſcrimini illa, ut videtur mihi, ſola poterit ratio ſubvenire, ut concedatis vobis ea, quæ in conciliis veſtris nude ſunt poſita, de ſcripturarum fontibus emanaſſe. Nam hoc contentionis vitio deputabitur, ut documentum nudi ſermonis exigas, cui fidei ſenſum ſcripturis copioſius noveris redundare. Senſum igitur quære, unde voacbuli hujus natura traxit originem. Et cum ſenſum inveneris, nomen te inveniſſe pariter non dubites. ATH.

B Quantiſcunque rationibus agat, nullatenus poteſt ab hac intentione removeri: Novit enim certiſſime, quia ſi ad hoc fuerit, remota hujus nominis intentione, deſcenſum, ut ex conſequentia ſcripturarum unam eſſe patris & filii ſubſtantiam, quod eſt homouſion, doceatur, facillime ſe poſſe ſuperari, & ideo diffidentiæ ac timoris periculo avectus, nudi ſermonis flagitat documentum. Sed ſuis eſt iterum profeſſionibus conſtringendus. Exigis a me, ut unam Patris, & Filii ſubſtantiam, id eſt, homouſion ſcriptum

C oſtendam. Tu autem tres uſias, id eſt, tres ſubſtantias confiteris. Oſtende igitur mihi, ubi legiſti tres uſias? Si enim ego unum, hoc eſt, homouſion, ideo negare debeo, quia hoc unde ſcriptum non invenio: tu quemadmodum nuſquam poteris demonſtrare? PROB. Si extat aliquod ex autoritatibus divinis documentum proprie & ſpecialiter poſitum, quo approbetur Patris, & Filii, & Spiritus ſancti tres uſias, treſque ut fateris eſſe naturas, proferatur, quo poſſit Athanaſius a confeſſione unius ſubſtantiæ, quod eſt homouſion declinare. Cum enim triouſion proprie in ſcripturis oſtenderis poſitũ, ap-

D parebit Athanaſium temeritate pertinaciſſimæ obſtinationis in homouſion confeſſione hactenus perdurare, quod proprie poſitũ nõ potuit demonſtrare. Si vero nec tu ipſe tres uſias demõſtrare valueris, pari mihi cõditionis neceſſitate aſtrictus eſſe videris. ATH. Doceat tres uſias proprie poſitas, & facio unius ſubſtantiæ, quæ eſt homouſion, ceſſionẽ. AR. Si tres ſunt Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus, neceſſario tres ſũt ſubſtantiæ, in quibus unaquæque perſona

ſeparatim & diſtinctius proprie cognoſcatur, ATH. Hic nulla proſunt argumenta, hic veritas ex conſequenti ratione colligitur, teſtimoniorum proprietas flagitatur, lege ſpecialiter triouſion poſitũ, & noli conjiciendo dicere, ſi tres ſunt, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, neceſſario ſunt tres ſubſtantiæ, quia & ego ſimili conjectura poſſum veracius opinari: ſi unum ſunt Pater & Filius, quia ipſe ait: Ego & pater unum ſumus, quomodo non eſt una ſubſtantia? Sed hanc diſputationis viam ingredi penitus noluiſti, dum a me ſpecialiter poſitum homouſium demonſtrandum exigeres teſtimonium. Simili ratione, tres uſias ſpecialiter, & proprie poſitas doce. B Si enim ideo homouſii vocabulum negare debeo, quia hoc ſcriptum nude demonſtrare non valeo, neceſſario tunc triouſion fateri debeo, ſi proprie poſitum, hoc te oſtendente cognovero. AR. Subſiſtit proprie Pater, an non? ATH. Niſi mihi tres uſias proprie poſitas legeris, nullum tuis interrogantibus dabo reſponſum. Quis enim non videat, quo tua intendat objectio? Vis enim argumento callidæ interrogationis diverſas approbare patris & filii ſubſtantias: ſed hic argumentis non opus eſt operiri, ubi manifeſtiore teſtimonio proprietatis trium ſubſtantiarum exigitur documentum. Sed ſi a proprietate teſtimoniorum, aut rerum conſequentia C tranſire deſideras, hoc ipſum publicæ conſcientiæ innoteſcat, non te potuiſſe tres uſias proprie poſitas demonſtrare. Et cum utrinq; hoc articulo ſolveris, objectionibus vel interrogationibus tuis ſatisfaciam neceſſe eſt. PROB. Quantum veſtræ diſputationis intentio monſtrat, ne tu homouſion, nec iſte triouſion proprie & ſpecialiter poſitum valetis oſtendere Unde ne puerili concertatione in rebus ſuperfluis diutius immoremini, ab hac exactione documenti tandem utrique definite homouſion, aut triouſion de ſcripturarum autoritate colligite. Non enim fas erit, de nominis appel- D latione dubitare, quod teſtimoniorum copioſa congeſtio firmius poterit roborare. AR. Quoniam hoc tua decrevit ſententia, debere nos rationum perſuaſionibus ex rerum conſequentium cauſis prædictorum nominum virtutes colligere, nec id Athanaſio videatur difficultate nudi me demonſtrandæ veritatis vocabuli proprietatis documenta quæſiiſſe, ita faciã, ut tui eſt decreti ſententia promulgatum. Ego enim compendio magis uti volebam, ne longius orationis intentio evagata, ambiguis ſenſibus veritatem obumbret. ATH. Non poteſt fides venire in dubium, quæ veritatis A fulta præſidio, craſſiora mendaciorum nubila, fulgidæ claritatis lumine diſſipat. Non enim poteſt propriis carere viribus, quæ non eget extrinſecus ſuffragiorum adminiculis adjuvari.

IN DIE SEQUENTI.

PROBUS judex dicit: Quoniam vos initi fœderis pacta indeclinabili ſententia ſervare non dubito, quibus id vobis invicem conceſſiſſe videmini, ut unius ſubſtantiæ, vel trium ſubſtantiarum profeſſionem, ex divinarum conſequentium literarum luculento diſputationis examine comprobetis, omiſſa ſcilicet quæſtione puri vocabuli atque proprie poſiti, exigatis jam nunc, & ipſius placiti ratio poſcit, ut cuncta humanæ argumentationis cavillatione remota, de ſacris divinarum autoritatum voluminibus, Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, aut diverſas proferatis eſſe ſubſtantias. Ad quam rei probationem, non tantum (ut opinor) mea, ſed cunctorum pene mortalium mens ita eſt pendula expectatione ſuſpenſa, ut ſi tanti negotii merita paterentur, ſine ullius diei conferendi ratione, vel alicujus momenti intercapedine, ad ſummam veritatis atque ad calcem manifeſtiſſimæ notionis deſideret pervenire. Unde ne tam religioſa fidelium, & veritatis cupida fruſtretur intentio, omni lenocinio luxurioſæ orationis exploſo, de re, de cauſa, de competentibus, de neceſſariis agite rebus, omnem, ut dixi, verborum ambitum, & procul a cauſa evagantes locutionum phaleras, leporemque ſermonum cautius evitantes, ut diſputationis veſtræ narratio veritatis magis, quam cothurnato mentis ornetur eloquio. ATH. Licet etiam dudum crebro ac ſæpius de unitate ſubſtantiæ citra acta diſputaverim, measque diſputationes ſcripto mandaverim, quibus a me in hac diſputatione aliquid amplius addi poſſit: tamen quia hæc extrinſecus nullo eminus adverſante dicta ſunt, neceſſe habebo hæc eadem rurſus repetere, & in hoc publicæ actionis examine comprobare. PROB. Si non fuerint Arii replicationibus tenuata, tunc veſtra poterit firmari ſententia. AR. Utquid hæc fraudum tendiculæ proponuntur? Ut quid in primordio nefandæ aſſertionis judicis ſententia provocatur? Agamus primum, quod nobis agendũ neceſſitas demonſtrandæ veritatis imponit. Inculcetur humano auditui fidei noſtræ profeſſio, percipiant indicia, quib9 modis, quibuſque rationibus, quibus denique

documentis noſtra fulciatur aſſertio, & tum demum promulgationem ſententiæ, quæ in noſtro utique nequaquam pendet arbitrio, de judice poſtulabimus. PROB. Præfationis meæ nuper in hoc actionis principio habitæ, & ſponſionis veſtræ dudum præteritis geſtis inſertæ, meminiſſe oportet. Quibus id peroratum eſt, omiſſis ſuperfluis, ad arcem negotii debere deſcendi, quod debetis tandem aliquando actitare. AR. Doceat Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum unius eſſe ſubſtantiæ, unius deitatis, unius majeſtatis, unius virtutis, unius honoris, quod ſatis improvide, nimiſque incauta profeſſione ſolet populus jactitare. ATH. Profiteris filium vere de patre natum, an non? AR. Profiteris ipſe, patrem alicujus derivationis vel diviſionis vitio ſubjacere non poſſe, an non? ATH. Valde profiteor. AR. Ego quoque profiteor, filium ex patre natum eſſe. ATH. Id eſſe, arbitraris natum ex patre, quod etiam de patre? AR. Sufficit tibi, quod ex patre dixerim natum, quod etiam facillime oſtendo. Quid callidis uteris argumentis? Cæterum de patre natum nuſquam mihi interim ad præſens occurrere potuit. Ex patre vero ſcriptum eſſe recolo, Joanne Apoſtolo dicente, Qui diligit patrem, diligit eum, qui natus eſt ex eo. ATH Ergo nihil intereſſe putas, utrum ex ipſo natus dicatur? AR. Si mihi demonſtrare volueris, proprie poſitũ filium de patre natum, tunc quid inde ſentire debeam, æſtimabo. Verum, quia in pleriſque exemplaribus varie poſitum eſſe nõ neſcio, ut in iiſdem locis, quibus de ipſo legitur, in aliis codicibus ex ipſo legatur. Sed utrum hoc interpolantium fraude, an hujus rei ſignificatione, id eſt, ut hoc ſit ex ipſo, quod etiam de ipſo factum ſit, non ſatis video. Nec hoc noſtræ fidei aliquod poteſt afferre præjudicium. ATH. In hac tua proſecutione diligenti admodum cura expoſita ratione adverti. Sed quod tantum noſtræ dixeris, & non utrorumq; deſignaveris fidei, non poſſe præjudicium in his verbis afferri, ſatis mirat9 ſum, & arbitror, quod fidem tuam munire feſtinans ita poſueris, ſperans, me exinde leviter ſine aliquo documento poſſe tranſire. In Evangelio quoque de patre, Dominus dixit: Spiritus eſt. Et ut ſe de Patre natum oſtenderet, ait: Quod natum eſt de carne, caro eſt: & quod natum eſt de Spiritu, Spirit9 eſt, quia Deus Spiritus eſt. Ego de Deo Patre exivi. Ecce Filium de Patre natum, ipſo filio docente, oſtendi. AR. Satis callidis & ſuſpicioſis uteris diſputationib9, quo dicas, quod ad fidei meæ munitionem hoc dixerim. Sed ut de ſenſibus tuis omnis ſuſpicionis ambiguitas auferatur, ut ſuperius fatus ſum, utrorumque fidei, ſive ex ipſo, ſive hoc de ipſo natus dicatur, nullum poteſt penitus afferre in aliquo præjudicium. ATH. Generans pater Deus ex ſe, id eſt, de ſe ipſo filium, hoc genuit, quod eſt ipſe, an aliud aliquid? AR. Hoc utique, quod ipſe eſt, genuit, quia Deus Deum genuit, lux lucem genuit, perfectus perfectum genuit, omnipotens omnipotentem genuit. ATH. Ergo non extrinſecus, neque ex nihilo, neque ex aliqua præcedente, aut ſubſequente materia, ſed ex ſeipſo genuit. Et non aliud, quam id, quod ipſe eſt, genuit. AR. Alius alium genuit. ATH. Et nos confitemur, quia alius alium genuit, id eſt, pater filium: Sed ſic de ſeipſo, id eſt, de eo, id eſt, quod ipſe eſt, genuit: quia alterius ſubſtantiæ, vel diverſi generis filius eſſe non poteſt, ac ſi unius atque ejuſdem cum patre ſubſtantiæ erit. AR. Si noſſes, in quantos perfidiæ errores, unius ſubſtantiæ profeſſio vergat, nunquam profecto inter patrem & filium hujus nominis faceres mentionem. Nec diſputationem tuam, quibuſdam interrogationum gradibus inciſam, tali concluſiſſes articulo, ut adhunc impiæ profeſſionis deduceres finẽ. ATH. Quod ſit impium atque ſacrilegum, diverſas Patris, & Filii, & Spiritus ſancti profiteri ſubſtantias, & quod pium ſit atque religioſum, unius eos religioſæ ac piæ ſubſtantiæ confiteri, ſcias me, o Ari, penitus ignorare non poſſe. Et hoc non humana opinione collectum, nec conjecturis & argumentis inventum, ſed cœleſtis doctrinæ magiſterio traditum demonſtrabo. PROB. Prius mihi vim qualitatemque rerum aſſignate, tum demum poterit demonſtrari, utrum Patri Filioque conveniat. ATH. Subſtantia quidem duobus appellationum generibus diſtinguitur. Et eſt quidem unius generis qualitas hæc, quæ exiſtentis naturæ eſſentiam indicet: Aliud vero eſt ſubſtantiæ genus, quo ille, qui habet ab his, qui non habent, derivatur. Et ut planius fiat, quod dico, manifeſta expoſitione aſſigno. Verbi gratia Homo generis ſui ac naturæ ſubſtantia eſt. Rurſus ſi quid illi eſt. quod extrinſecus eſt, id eſt, in materia auri, vel argenti, aliarumq; ſpecierum poſſidendarum, ſubſtantia ejus dicitur. Et cum ejuſdem vocabuli una videatur appellatio, duas tamẽ res ſignificari videtur. Sed nos de illo ſubſtantiæ genere diſputamus, qua unaquæque natura, ob id, quod eſt vel ſubſiſtit. ſubſtãtia nuncupatur. Et quicquid ex ſe de ſeipſa genuerit, non aliud eſſe poteſt, quam id, quod ipſa eſt.

Denique homo pater generans filium ſui **A** generis, id eſt, ſuæ ſubſtantiæ hominem generat. quia homo hominem generat. Et recte ſuæ ſubſtantiæ hominem generat, quia veritas novitatis ſubſtantiarum diverſitatem non recipit. Diverſitas autem ſubſtantię eſt, ut exempli gratia dixerim, ſi homo pecudem gignat, vel ſi cujuslibet generis pecus, alterius generis pecudem generet, id eſt, ſi bos generet aſinum, vel ſi ovis generet capram: quæ, quoniam in diverſitatē generis pergit, monſtruoſā generatio erit, ſuæ naturæ proprietatem minime ſervans. Rurſum in elementorum qualitatibus, quæ ſit ſubſtantiarum diverſitas vel **B** proprietas operæ pretium eſt advertere. Verbi gratia: uniuscujusque ignis vel luminis natura, id ex ſe, quod ipſa eſt, miniſtrare videtur, ut lux fulgorem, ut ignis incendium, & in hoc officii ſui genere ſubſiſtens, ſubſtantiæ ſuæ intemeratam videtur ſervare naturam. Si vero lux ex ſe tenebras gignat, mutationi obnoxia erit, alterius a ſe generis materiam tribuens, quia in hoc immutabilitatis ſuæ illibatam poterit ſervare ſubſtantiam, ſi hoc, quod ipſa eſt, miniſtret ex ſeſe. Cæterum ſi, ut dixi, id, quod ex ſeſe tribuit, aliud erit, quam ipſum, quod tribuit, tunc alterius ſubſtantiæ dici poterit, **C** quod omnino naturarum omnium qualitas, vel ordo, vel ratio non admittit. Age nunc, ſi videtur, jam a terrenis ac viſibilibus, in ſuperiora mentis oculum erigamus, ut ex his, quæ facta ſunt, infectæ virtutis ſubſtantiam cognoſcamus, apoſtolicæ auctoritatis edocti magiſterio, qui ait, inviſibilem divinitatis virtutem, per ea, quæ ſunt, intelligi debere. AR. Ergo Filium ex Patre natum eſſe, & Deus Deum genuit, lux lucem, in qua profeſſione unum erit e duobus proculdubio retinendum. Aut enim ex ſeipſo generans, id quod ipſe eſt, genuit, & ob hoc filius **D** unius cum Patre ſubſtantiæ erit? aut ſi alterius a ſe generis Deum genuit, vera nativitas dici non poterit, quæ proprietatem ſubſtantiæ generantis ſervare non potuit. Et eo diſputationis ratio deducitur, ut aut omnino natus non ſit, aut degener natus ſit, quod utrumque fateri perabſurdum & impium eſſe videtur. PROB. Si quid ſibi contra hæc Arius competere novit, edicere non moretur. AR. Simplicis atque immutabilis naturæ Deum eſſe non reor Athanaſium ignorare, qui ſi, ut idem aſſeruit, de ſua ſubſtantia generavit, mutabilis proculdubio erit. Neceſſe eſt enim ex ſeſe generando, aut partem ſubſtantiæ per derivationis generationem perdidiſſe, aut diviſionis vitiū perpeti potuiſſe. Ego enim Dei Patris ſubſtantiam, neque ex ſe aliquid dediſſe, neque in partium qualitates derivatam fuiſſe, neque acceſſionis, vel detractionis, aut aliquid hujusmodi, quod ſit paſſioni obnoxiū, ſenſiſſe, vel ſentire potuiſſe, confiteor. ATH. Sed neque nos paſſionum conditionibus divinam credimus ſubjacere naturam, ſed impaſſibilem Patrem impaſſibiliter ex ſeipſo, id eſt Deo, Deum, quod ipſe eſt, filium generaſſe fideliter confitemur. Nec nos diviſionum, vel derivationum, ac partium cunctarumque rerum, vel paſſionum genera, quæ inani ſolicitudinis timore avectus objicere voluiſti, a profeſſionis veritate deflectunt, ut negemus Deum ex ſeipſo ob hoc generare non potuiſſe, ne videatur his paſſionibus ſubjacere. Quid igitur religioſius, quidve ſanctius, nec divinis ſit magis congruum legibus, æqua, obſecro vos, o auditores, judicii lance penſate, erigite mentis oculos, & terrificum futuri examinis diē metuentes, quid magis Catholicæ & Apoſtolicæ veritati congruat, religioſa mentis intentione reſpicite, utrum fateri omnipotentem Deum impaſſibiliter ex ſeipſo filium generaſſe, an illud potius opinari debeamꝰ, ne paſſionis vitio ſubjaceret, ex ſeipſo, id eſt, ex ſua ſubſtantia filium generare non potuiſſe. Ego enim id aſtruo, id clariſſima vocis profeſſione aſſevero, quod, ſicuti Deus impaſſibilis, ita & omnipotens eſt. Credo ergo: eum de ſua ſubſtantia potuiſſe filium generare, nec tamen alicujus paſſionis vitio ſubjectum fuiſſe, quoniā diviſio ac derivatio, contractio, acceſſio fluxꝰ, vel ſi qua ſimilia hujusmodi eſſe poſſunt genera paſſionū, corporeis & contrectabilibus, atque ex diverſitate compoſitis conveniunt rebus. Deus vero, qui nullis corporeis ſchematū circumſcribitur ſignis, nec aliquibus diſtinguitur membrorum lineamentis, vitio ſubjacere poteſt paſſionis? Et recte in eodem generationem profiteor, quia genuit: & recte impaſſibiliter nihilominꝰ confiteor, quia paſſibilis nunquam fuit: AR. Num igitur, quia in Deo omnipotente negari non poteſt, idcirco ea eum perpeti non poſſe, fatendū eſt, quæ omnino incorrupta ejꝰ divinitatis ſubſtantia non recipit? Unde valde inhoneſtum, & ſatis impietate plenum eſſe videtur, ut per unius profeſſionem ſubſtantiæ, nec Patrem proprie ſubſiſtere, nec filium in ſua proprietate extare credamus. Illud enim nefandæ perfidiæ hujus vergit intentio, ut permixtis & in unius rei copulationē e diverſo collectis atq; confuſis patris & filii perſonis, in ſua (ut dixi) proprietatis ſingularitate minime ſubſiſtere valeat. Illud etiā

nimis horrendum & procul a fidelium mentibus amovendum, in hac tua profeſſionis perfidia continetur, inviolabilem Patrem de ſua ſubſtantia generando, corruptionis ac diviſionis vitium declinare minime potuiſſe. Ath. Veritate divinæ generationis, velut nodis indiſſolubilibus arctius obligatus, per (neſcio quæ) nefandæ intentionis molimina, qua divinam certum eſt carere naturam, evadendi ſuffugium quæris. An corruptionem incorrupto, paſſionem impaſſibili, impotentiam objicis omnipotenti? Sed hæc crebro ac ſæpius repetens, nullatenus divinæ majeſtatis reverentia a tam nefandis objectionibus arceris: ſed quantum video, ſine ullo pudoris intuitu: injuriam venerandæ filii nativitati obvius properare contendis. Sed te effrenatius evagantem, & velut undoſo æquoris gurgite naturali quadam licentia fluctuantem, divinæ autoritatis teſtimonia coercebunt, & inter certos divinæ profeſſionis limites coarctatum, legalium conſtitutionum metas egredi non ſuſtinebunt. Inculcat igitur humanis ſenſibus ſacro illo profeſſionis ſuæ oraculo divina majeſtas, ac ſe filium de occultis ſubſtantiæ ſuæ arcanis ineffabiliter genuiſſe teſtatur, & dixit: (Pſal. 109.4) *Ex utero ante luciferum genui te.* Unum eſt ergo in hac divinæ profeſſionis conteſtatione tenendum. Aut de ſua ineffabiliter ſubſtantia filium incorruptibiliter genuit: aut ne corrumperetur, omnino non genuit Sed ego hanc integræ fidei partem eligo, quæ me religioſum conteſtandi de ſe Deo ſuadeat famulari, ne ulla humanæ paſſionis obſtacula ex infidelitatis ſacrilegio defendat. Nullatenus enim potero revocari, ut merito non credat Deum generare potuiſſe, nec humanæ conſuetudinis more corruptioni potuerit ſubjacere, cum hoc mihi ſatis non eſſe dubitem profitendum, de Dei ſubſtantia natum eſſe, quem conſtat de Patris utero proceſſiſſe. Ar. Quantum tuæ proſecutionis intentio monſtrat, compoſitum nobis & corruptioni obnoxium vis introducere Deum, qui etiam in eum corporalem uteri appellationem accipere non metuis. Neceſſe ergo erit, ut aut membris compoſitus ſit, ſi uterum habet, aut corruptioni, ut dixi, obnoxius, ſi de ſubſtantia generavit. Ath. Recte me hoc ſenſiſſe argueres, ſi ego Deum habere uterum, propria temeritatis præſumtione, ſine ullo legis divinæ teſtimonio affirmaſſem. At cum ipſe Deus ad refellendam credere volentium inſaniam hoc de ipſo pronunciare dignatus ſit, quo evidentius per uteri nuncupationem, non extrinſecus, non aliunde,

A ſed de ſeipſo, id eſt, de ſua ſubſtantia ſe filium generaſſe doceret, cur mihi vitioſæ credulitatis notam infigis, cum potius Deo dicere poſſis, ſi habes uterum, compoſitus eris, ſi de teipſo genuiſti, corruptioni obnoxius eris? Nam ita Dei uterus ſine aliqua membrorum compoſitione accipitur, ſicut oculi, & manus, & pedes, ſine ullis diſtinctionum lineamentis mere referuntur. Sicut ergo oculos, quia omnia videt: aures, quia omnia audit: manus, quia omnia operatur: pedes, quia ubiq; eſt: ita uterum, quo de ipſo ineffabiliter genuit, accipere debes. Nec te oportet infide- B liter opinari: quia & ſi de ſeipſo genuit, corrumpi utique non potuit, quem ut omnipotentem & incorruptibilem generare potuerit, & ne hac ipſa generatione corrumpi potuerit, fideliter convenit profiteri. Nam ſi mirabiliter ex Virgine contra rerum naturam & incorruptibiliter creditur natus, quanto magis ex Patre credendus eſt incorruptibiliter genitus? Si enim ſubſtantialis natura Virginis, quæ ex ſeipſa utique corruptibilis naturæ conditione paſſioni & corruptioni potuit ſubjacere, intemerata pudoris integritate, & infractis virginalibus clauſtris, mirabili incorruptionis integritate filium genuit, cur non C magis, ut dixi incorruptibilem Deum, genito ex ſe incorruptibiliter filio, corrumpi non potuiſſe credamus? Et ut novum atq; infandum monſtruoſæ opinionis genus damnabile metuis fateri, Virginem partu non potuiſſe corrumpi, & formidare Deū, ne corruptionis vitio ſubjaceret, ſi de ſua ſubſtantia generaret. Volente igitur Deo, corruptibilis naturæ Virgo ſine ullo pudoris damno filium generavit, & ipſe, qui incomparabiliter cunctis naturis incorruptibilior permanet, hoc ſibi præſtare non potuit, ut de ſua ſubſtantia filium incorrupti- D biliter generare potuerit? Ergo quia Deum de ſeipſo, filium generaſſe, & divinarum ſcripturarum teſtantur eloquia, & in ſua Arius ſuperiori proſecutione faſſus eſt, judica, virorum optime Probe, quis magis cum divinis conveniat ſcripturis, utrumne ego, qui ob hoc unius ſubſtantiæ cum Patre Filium eſſe confiteor, quod videlicet ex ipſo, & non aliunde dignoſcitur natus, & ob hoc rurſus incorruptibiliter genuiſſe profiteor, quia excellentiſſima divinæ majeſtatis ſubſtantia, per ſuam ineffabilem potentiam corruptioni ſubjacere nullatenus potuiſſet, an iſte, qui in tam ancipitis intelligentiæ diſcrimine poſitus, quo fidei ſui pedem referat, neſcit. Nolens enim confiteri Deum de ſua ſubſtantia incorruptibiliter genuiſſe, in ea confeſſionis

Digitized by Google

neceſſitate attrahitur, ut neget omni modo genuiſſe. A Sed hoc ipſum negare obviantibus undique, & clara vociferatione exclamantibus, ſive Propheticis, ſive Apoſtolicis vocibus, nunquam ſine dubio poterit. PROB. Quicquid in hac proſecutionum veſtrarum aſſertione agnoſcere potui, ultima examinis noſtri ſententia retinebit. Nunc vero, ſi qua vos adhuc de divinis ſcripturis fidei veſtræ congruentia ſupereſſe putatis, proferre dignemini, quo facillime queamus proceſſu diſputationis, quid veri ratio contineat, indagare. ARI. Quod tam brevibus & exiguis quæſtionibus in omni illa diſputationis meæ narratione uſus ſum, Chriſtiani pudoris, ac verecundiæ fuit, ut diſputationis noſtræ trames levibus inchoaretur initiis. Sed quia video Athanaſium, perſpicuæ veritatis robuſtiſſimam firmitatem, quibusdam arietantium impulſionibus quatere, acrius contra eum & validius opinor dimicandum. Dic ergo patrem & Filium unius eſſe ſubſtantiæ. Sed illa intemerata ineffabilisque eſſentia, quæ Pater eſt, nec redundans unquam in ſeipſa fuit, ut merito, quaſi exuberatione quadam, ſine damno ſui in eadem ſubſtantia genuerit filium, cum ejus eſſentiæ, quæ aliis omnibus infinita atq; immenſa ſit & incorporea, nihil eſſe poſſit exuberans, ſi quidem determinatorum ſit exuberare, quod eſt quaſi extra ſe effluere. Deus autem, qui univerſas complectitur, nihil extra ſe habet, aut quod effluere poteſt, aut infinitus eſt, quo poterit redundare, tunc quid effluere eorum eſt, qui accipiunt incrementa. Qui ſi accipiunt, aliquando neceſſe eſt, ut ſemper accipiant, & nihilominus pari exuberatione ſemper generent. Sin autem incrementa non accipit, quod ipſi etiam fatemur, nec effluit, nec redundat, quod æquale cum Patre eſſe dicatur, cum filium genuit ex ſeſe, ſubſtantiam utique diviſit in filium, & paternam tantummodo ante ſubſtantiam pro rata parte ſecretam a ſeſe, ac reſectam, filium nominavit, tantumque ſibi detraxit pater, quantum in filium contulit, quo tamen ipſo, quicquid eſt Filius, aut hodie caret pater, & perfectus non eſt, aut eo ſi non indiget, quaſi ſuperfluo abundavit. Quod utrumque in Deum non cadit, cum & in hoc ipſo quidem Patris, & Filii nomen eſſe non poſſit, ubi non habita generatio eſt, ſed potius facta deſciſſio. Tunc quidem neceſſe eſt omne, quod dividi poteſt, poſſe corrumpi. Quæ ſi, ut manifeſtum eſt, in Deo eſſe non poſſunt, cur non potius voluntatis & charitatis eſſe filiū confitemur?

Quæ quidem voluntas Dei in hominibus quidem non libera eſt, nedum in Deo aliqua lege teneatur. Qui ſi non eſt filius voluntatis, ſupereſt, ut coactus Deus quaſi aliqua lege naturæ filium edidiſſe videatur. In qua quidem generatione id genitum, quod erat Pater, quædam Patris pars filius nominatur, incertumque eſt, quid Pater, quid filius debeat nominari, cum in duas partes Dei ſit diviſa ſubſtantia. Illud vero quod quaſi ad proprietatem ſubſtantiæ naturalis demonſtrandam, paterni oraculi teſtimonium protulit, ut merito Patrem ex eo, quod ipſe eſt, filium generaſſe credamus, quia dixit: ex utero ante luciferum B genui te, quam id abſurdum, quamque ineptum ſit, apertiſſime demonſtrabo. Siquidem non ſolum aliquanta in ordine rationabilium creaturarum conſiſtentia, ſed in ſenſibili elementorum qualitate ſubſiſtentia, de Dei utero legimus proceſſiſſe. Ait enim: *Quis eſt pluvis pater, vel de cujus utero procedit nix?* Num igitur, quia hæc rigentis & torpidi elementi qualitas divino legitur utero procedere, idcirco unius ejusdemque cum eo creditur eſſe ſubſtantiæ? C Aut quia rurſus homines Deum legimus genuiſſe, ut ipſe ait: *Filios enutrivi & exaltavi:* Eſ. 1. Et iterum: *Primogenitus meus Iſrael eſt:* Ac rurſus, *Omnis, qui natus eſt ex Deo, non peccat:* Idcirco rectius opinabimur, homines cum Deo unius eſſe ſubſtantiæ: Aut quia idem Apoſtolus totius creaturæ univerſitatem generali pronunciatione comprehendens, ex Deo aſſerit eſſe, dicens: *Quoniam ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia:* ob hoc prudentius conjiciemus, univerſitatem creaturæ hoc eſſe, quod Deus eſt, aut unius cum eo eſſe 1.Cor.6. ſubſtantiæ, quod videlicet ex ipſo legitur ſubſtitiſſe? Sic ergo & filium cum ex Dei Patris utero proceſſiſſe fatemur, non ad indicium unius naturæ, ſed ad inveſtigaD bilium ſecretorum arcana multum competenter debemus accipere. ATH. In ludis theatralibus hi, qui figurarum varietate mutantur, diverſi quidem alii apparent oculis intuentium. Nam idem ipſe, qui aptatæ imaginis ſpecie rigidius quondam inceſſerat, iterum vultu in hoc ipſo aptato alterius membrorum motibus ludens, in mollitiem reſolvitur fœminarum: ita nunc videtur mihi Arius, quæſtionum imaginibus immutatis, velut diverſa injiciens ſimilitudinis varietate formari. Nam hoc, quod dudum comptis & breviſſimis diſputationum objectionibus intentaverat, ſub alterius prætextu imaginis, iterum ac ſæpius repetens, a proprietate quæſtionis illatæ omnimodo non re-

Digitized by Google

ceſſit. Neque enim, quia nunc latius & diffuſius perplexa verborum ambage ſeriem propoſitionis extendit, idcirco aliud egiſſe videndus eſt, quam ſuperius convincitur actitaſſe. Dixit enim ob hoc Patrem & Filium unius non poſſe eſſe ſubſtantiæ, quod eadem paterna ſubſtantia, nec exuberatione ampliſſimæ derivationis in augmenti copiam effluere poſſit, utpote quæ nullis metarum terminis aucta, finalibus nequeat modis arceri, quoniam ejus eſt exuberationis copia redundare, quæ certo, ut diximus, concluditur fine: nec rurſus, velut integram & intemeratam portionis defectionem aliquam pertuliſſe. Sed hæc omnia paſſionis genera divinæ naturæ non convenientia, jam ſuperius calumnioſius magis, quam verius dignoſcitur intentaſſe. Quibus nos religioſo fidei intellectu, competenter conſtat dediſſe reſponſum. Neque enim exuberatione ſubſtantiæ redundantem filium dicimus, neque rurſus defectæ naturæ portiunculam nominamus, ſed perfectum patrem, perfectum filium, non ex his, quæ in eo ſuperfluis exuberationibus redundabant, (quod dictu nefas eſt) ſed ex ſeipſo, id eſt, ex eo, quod ipſe eſt impaſſibiliter, indiviſibiliter, incorruptibiliter, ſine diminutione, ſine diſciſſione, ſine affluentis copiæ redundatione, ſine ullo omnino paſſionis genere ineffabiliter credimus natum. Et idcirco fatemur unius eſſe ſubſtantiæ, quia non aliunde, non ex nihilo, non ex ſubjacentibus vel præcedentibus materiam qualitatibus, ſed proprie Deum de Deo, lumen de lumine, virtutem de virtute, ſapientiam de ſapientia, extitiſſe fideliter fatemur. Nam ſi alterius ac diverſæ ſubſtantiæ, ut Arius arbitrabatur, filius eſſet, non diceret, ſicut Pater habet vitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio vitam habere in ſemetipſo. Nam ſicuti eſt Pater, ita & filius, & ſi idem habentes ſe, unius ſunt proculdubio ſubſtantiæ. Neque aliud eſt vivere Patris, & aliud vivere filii, ſed hoc eſt vivere filii, quod & eſſe, id eſt, non aliud eſt ipſe Pater, aliud vita ejus, ſed vita eſſentiæ. Alioquin compoſitus videbitur, ex diverſitate ſubſiſtens, ſi aliud ipſe, aliud vita eius ſignificare videatur. Quia ergo apparet, vitam Patris hoc eſſe, quod ipſe eſt, (Sicut enim habet vitam in ſe, ſic dedit filio habere vitam, id eſt, ſic eſt eſſe Filii, ſicut eſt eſſe Patris) non dubium eſt, Patrem & Filium unius eſſentiæ, atque unius eſſe naturæ. Nam & quod ait: Sicut novit me Pater, & ego novi Patrem, unitatem proculdubio voluit indicare ſubſtantiæ. Quia ſecundum ſuperioris diſputatio-

A nis intelligentiam, non aliud eſt noſſe Patris, & aliud eſſe: hoc ipſum enim, quod eſt, novit, & quod novit, eſt: quia non aliter novit & aliter eſt, & quia filius ſic novit Patrem, ſicut Pater eum novit, notionem vero in Deo eſſentiam eſſe diximus, non dubium, quod ſicuti eſt pater, ita & filius, ac ſi diverſitatem non admittat, reſque uno ac ſimili modo ſubſiſtat. Denique ut hanc Patris & Filii unitatis ſubſtantiam plenius noſceremus, quædam nobis divinæ ſcripturæ rerum viſibilium exempla poſuerunt, quibus nos ad inviſibilium intelligentiam religioſius provocarent. Nam paterni luminis ſplendorem, & bonitatis B ejus imaginem filium poſuere. Non quod res divinas metiendas corporalium ſatisfaciant exempla ſpecierum, ſed quia ineffabilis illa natura exprimi non potuit, quædam ex his, quæ videntur, ſimilitudinis proferuntur teſtimonia. Ut ſicut ſplendor & ignis diverſæ non ſunt ſubſtantiæ, vel ſicut imago ab eo, cujus imago eſt, in aliquo differre non poteſt, ne fictum in ſe aliquid, aut diverſum retinens, perfecta & vera eſſe non poſſit: ita Pater & Filius, non diverſæ, ſed unius credantur eſſe ſubſtantiæ. Et quia nonnulla, exempli gratia, protulit teſtimonia, quibus aſtrueret, ita eſſe omnia ex Deo, ut non tamen de ejus credantur proceſſiſſe ſubſtantia, interrogo, utrum ſic filium ex Patre aſſereret exti- C tiſſe, ſicut univerſa ex ipſo extitiſſe narrantur? Quid ergo dicis? Sic ne debemus accipere filium de Patris utero proceſſiſſe, vel ex patre genitum eſſe, ſicut homines ex Deo natos, vel ſicut nix ex ejus utero legitur procedere, an longe aliter? Sed quæſo unum e duobus reſpondeas, aut ſimiliter aut non ſimiliter dicas. AR. Non ſimiliter univerſa ex Deo extiterunt, vel genita ſunt, ſicut filius. Aliter enim filius, aliter extitit creatura. AT. Si Filium longe aliter, quam creaturam extitiſſe fateris, cur in ejus nativitatis generatione rerum factarum exempla protuliſti? Hi enim, qui diſparib9 modis propriæ originis ſum- D ſere principia, non æquo intelligentiæ ſenſu corporari mihi videntur. Quod quia illuc proſecutionis tuæ intentio vergit, apparet te Photiniani dogmatis errorem ſacrilegum defenſare. Namque & ipſe cum Filium Dei Patre genitum abnegaret, atque talib9 teſtimoniorum documentis coarctaretur, quibus luce clarius demonſtratur, filium Dei, Deum vere, & proprie de Patris ſubſtantia genitum, illuc impietatis ſuæ molimina vertit, ut iisdem modis, eodemque rationis ordine, filium de Patre aſſereret natum, ſicut homines per ado-

-ptionis gratiam in divinæ generationis prolem legimus conſecratos. Quo tu quoque, licet aliis viarum indiciis gradiens, ad eundem tamen infidelitatis compitum perveniſti, aſſerens non ob hoc de illa ineffabili Patris ſubſtantia filium natum debere intelligi, quod ex Deo genitus, vel ex patris utero legitur proceſsiſſe, cum ratione conſimili non ſolum homines ex Deo nati, verum etiam inſenſibilium elementorum qualitates paterni uteri generatione proceſsiſſe legantur. Et licet etiam proſecutionis tuæ narrationes unius ſermonis pronunciatione diſſolveris, quod dixiſti longe aliter filium, quam creaturam divinitus extitiſſe, tamen quia brevitate ſermonis obſcurius & perplexius probati, intentionem legentium tetris quibuſdam nebulis obruiſti: idcirco nunc ego lucidius & planius, quæ obſcura ſunt, & veritatem adumbrant, in lucem manifeſtiſsimæ clariſsimæq; proferam notionis. Oſtendā igitur, quantum ad proprietatem divinæ generationis pertinet, hoc eſſe ex Deo naſci quod eſt de ipſo generari. Et ut manifeſtioribus divinarum ſcripturarum teſtimoniis utar, Evangelicū proferam documentū. Angelus ad Mariā loquitur, dicens: *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi. Ideoque quod naſcetur ex te ſanctum, vocabitur filius Dei.* Et item Apoſtol9: *Cum autē venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum, natum ex muliere, factum ſub lege.* Num igitur, quia Angelus Mariam ſic affatus eſt, ut non de ipſa, ſed ex ipſa gignendum diceret filium, & quia Apoſtolus ex muliere, non de muliere natum aſſeruit filium, ob hoc in Chriſto veri hominis nativitatem nequaquam profitebimur, aut extrinſecus, & non proprie, virginali credemus utero proceſsiſſe? Cernis igitur ſuperflue, te in divinæ generationis nativitate viſibilium creaturarum exempla protuliſſe: cum evidentioribus teſtimoniorum documentis appareat, id eſſe ex ipſo, quod eſt etiam de ipſo generari. Unde mirari me fateor, cum creaturæ nomen in filium refugias, & non factum, ſed vere, ſicuti eſt profitendum, ex patre genitum credas, Photini te quodammodo, & ſi non integris, veriſimilibus tamen proſecutionum generibus impietatis fuiſſe dogmata imitatum. AR. Quis potius Photini ſectetur perfidiam, utrum ego, qui ea, quæ filius ad demonſtrandam divinitatis ſuæ longe inferiorem, & non in omnibus ſimilem naturam locutus eſt, ſecundū ſuam deitatem dicta accipio, an ipſe tu, qui ponis cuncta humilitatis exempla, non fucatis verbis, nec ſimulata operis efficien-

Luc. 1. 35. — Gal. 4. 4.

A tia peractis, homini reputas aſſumto? Namque ut non ſolum alterum ſe, verum etiam inferiorem Patre oſtenderet, ait: *Pater major eſt.* Qua profeſſione evidentius declarat, Patris & Filii diverſas eſſe ſubſtantias. AT. Duas profiteris in Chriſto eſſe naturas, an non? AR. Quis hoc impius negaverit, Chriſtum Deum & hominem confitendum? AT. Debemus igitur eorum, quæ Chriſtus locutus eſt, aliquanta divinitati, aliquanta humanitati adſcribere, an ſine ullo partitionis diſcrimine, univerſa aut Deo, aut homini aſsignare? AR. Hoc non ſolum irreligioſum, ſed B ſummæ putabitur eſſe dementiæ, ut omnia eum, aut ſecundum divinitatem, aut ſecundum humanitatē locutum fuiſſe putemus AT. Si ergo ſecundum profeſsionis tuæ ſententiam, aliquanta divinitati, nonnulla vero humanitati adſcribēda ſunt, cur non hoc, quod ait: Pater major me eſt, humanitati, & quod ait: *Ego & Pater unum ſumus,* divinitati reputamus? Namque, ut noveris, ſecundum id, quod homo erat, eum dixiſſe, *Pater major me eſt*, ait: *Si diligeretis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem, quia pater major me eſt.* Rogo itaque, cum filius ſecundum divinitatis ſuę potentiam univerſa impleat, nec ſit aliquis locus C eadem divinitate vacuus, ut pote, qui cœlum & terram atque inferna pari omnipotentia impleat, quomodo ait, *vado ad patrem,* cum quo & ſemper erat, & a quo nunquam receſſerat? Ejus enim eſt ire & venire, qui aliquib9 locorum terminis circumſcribitur, & eum, in quo erat, deſerens locum, ad eum, ubi non erat, veniat. Niſi quia utique de illo, quem aſſumſerat, homine loquebatur, quod erat iturus ad Patrem, a quo & venturus eſt, judicare vivos & mortuos. Cęterum verbi divinitas univerſa implens, nullis locorum terminis ſe- D paratur, ſicut nihil eſt, unde diſcedat, ita nihil eſt, quo veniat. Et hoc modo apparet, ſecundum id, quod homo eſt, non ſolum Patre, verum etiam Angelis minorem. Nam ſi ſecundum id, quod Deus eſt, eum minorem accipere volueris, pari conditionis neceſsitate etiam Angelis, ſecundum divinitatis naturam minor eſſe videtur. Denique Apoſtolus ait, nec non & Pſalmographus: *Minoraſti eum paulo minus ab Angelis.* Si ergo nulla ratione admittitur, ut ſecundum id, quod Deus eſt, major Angelis habeatur, apparet hoc minorationis officium, non Deo verbo, ſed homini reputandum aſſumto. PROB. Ut tua in omnibus fulciatur aſſertio veritate, convenit a tuis patribus, Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum divinorum teſtimoniorum

Joh. 10. 30 — Joh. 14. 28.

lectione unius approbare ſubſtantiæ. Ath. Quoniam excellentiam tuam perſpicio huic rei inſtantisſime ac fideliter innuere, ut Patrem, & filium, & Spiritum ſanctum unius eſſe ſubſtantiæ demonſtremus, atque filium de patris ſubſtantia natum, ex divinis voluminibus approbemus: Quanquam omnium proſecutionum mearum ſententia ita ſe habere monſtretur, ut ſicuti hominum, vel quorumlibet animalium genus ſuæ ſubſtantiæ ſimiles gignat, nec homo bovem, nec bos hominem generet, ſed ad ſuam ſimilitudinem, id eſt ſuæ ſubſtantiæ, unaquæque procreetur, mirari utique non debeo, Deum potuiſſe de ſua ſubſtantia filium generare, cui totum poſſe ſubjectum eſt. Sed, ut ſcripturarum teſtimonio mea oratio pervagetur, aggredior ipſius opitulatione munitus, filium de Patris ſubſtantia ineffabiliter natum eſſe, divinis oraculis approbare, ut dum luculento diſputationis tramite nō ex argumento Philoſophicæ artis veniente, ſed, ut dixi, de divinis ſcripturis demonſtravero documentis, tum demum Arius obmuteſcat, cum filium de paterna ſubſtantia genitum, legalibus eloquiis me docente cognoverit. Paulus Apoſtolus de filio ad Hebræos ſcribens, ait: *Cum ſit*, inquit, *imago inviſibilis Dei, & figuram ſubſtantiæ ejus gerens.* Jeremias quoque prudentisſimus Prophetarum, de Dei patris perſona concionatur, & dicit: *Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verbum meum, averterem eos a ſtudiis eorum peſſimis.* Et ut eum de filio dixiſſe probaret, ſubjungit idem Propheta, & dicit: *Quis ſtabit in ſubſtantia mea & videbit verbum meum?* Verbum enim eſſe filium de Patris ſubſtantia David Propheta teſtatur, dicens: *Eructavit cor meum verbum bonum.* Joannes quoque Evangeliſta ſciens apud Patrem verbum, id eſt, filium in principio apud Patrem eſſe, & a patre verbum nunquam ſeparatum fuiſſe, in principio Evangelii, id eſt, annunciationis ſuæ poſuit, dicens: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Idem alio loco ſcriptura tradit: *Initium operis verbum.* Non quod in creatione verbi, id eſt, a filii creatione cæteras cœperit facere creaturas, ſed quia per Verbum Dei, id eſt, per filium omnia creata noſcuntur. Unde David Propheta ponit & dicit: *Verbo Domini cœli firmati ſunt.* Et ut Spiritum ſanctum hujus operis ſocium oſtenderet ait: *Et ſpiritu oris ejus omnis virtus eorū.* Multa ſunt enim, quæ de filio ſcripturæ divinæ perhibent teſtimonia, quod de ſubſtantia Patris, id eſt, de eo, quod ipſe eſt, genitus demonſtretur, de qua ſubſtantia

Hebr. 1. 3. — Jer. 23. 22. — Ibid. 18. — Pſ. 44. 2. — Joh. 1. 1. — Pſ. 32. 6.

A non tantum ſimilis, ſed coæqualis patri filius comprobatur. Hæc fides eſt, quā Chriſtus Apoſtolus tradidit, & ab Apoſtolis ad nos usque pervenit. Nec poſſumus eam in aliquo immutare, quam conſtat nos debere ab initio, ut data eſt, fideliter conſervare. Ar. E ſuperiori proſecutione mea ita exorſus ſum, quod Athanaſium perfidia cæcitatis præcipitat in profundum. Dum enim vult facundiā ſui ſermonis oſtendere, neſcius in crimen verſatur ſcripturæ divinæ, eo quod in ſubſtantia Dei coæquet Filium genitori, cum ipſe Filius de ſe proteſtetur, & dicat: *Pater major me eſt, & qui me miſit, ipſe mihi mandatum dedit.* Et, *non ego* B *veni, ſed ille me miſit*, &, *non veni facere voluntatem meam, ſed ejus, qui me miſit*: & *ſicut dixit mihi Pater, ſic loquor*: &, *quod dedit mihi, ſervavi*: &, *omnia quæ dedit mihi, nemo aufert a me*: &, *rogabo eum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum*: & *ſi hic calix non poteſt tranſire, niſi bibam illum, fiat voluntas tua*: &, *tranſeat a me calix iſte, non ſicut ego volo, ſed quod tu*: &, *quæ ſunt ei placita, facio ſemper*: &, *ſedere ad dexteram meam, vel ad ſiniſtram, non eſt meū dare vobis.* Et, *dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*: Et, *exaltavit puerum ſuum*: &, *propterea unxit te Deus tuus*: &, *excitavit eum a mortuis*, & C *ſedere fecit ad dexteram ſuam*, & multa his ſimilia, quæ ſtudio brevitatis omitto. Si ergo majorem habet, ſi miſſus eſt, ſi ſpontanea voluntate non venit, ſi voluntatem ſuam non fecit, ſi, quod ei dicitur, loquitur, ſi ſibi data cuſtodit, ſi rogat, ſi pro calice deprecatur, ſi nomen ab alio accepit, ſi ſedens diſcipulis petentibus, propria poteſtate non tribuit, ſi quæ ſunt Patri placita, facit, & ab ipſo a mortuis ſuſcitatur, æquum non videtur, ut qui de ſua ſubjectione tanta ac talia dicit, Patri efficiatur æqualis. Prob. Si adverſum tam copioſa divinæ autoritatis teſtimonia, quæ ab Ario de ſubjectione prolata ſunt, aliquid Atha- D naſio competere videtur, edicere non moretur, ſuperſtitione ſermonis excluſa, & ex divinis potius voluminibus, aut ſimilis, aut diſſimilis Patri filius, vel coæqualis demonſtretur, ut agnita veritate, quæ ſanæ fidei ac rationi conveniunt, roborentur. At. Quantum velit, percurrat in elatione ſermonis Arii calliditas, & ſibi de autoritate divinæ legis plaudat teſtimoniis, quibus videlicet nititur ab æqualitate patris filium ſequeſtrare, & cuncta, quæ ab eo prolixius inſerta noſcuntur, iisdem etiam teſtimoniis a nobis ejus intentio absque ulla difficultate proſternetur. Chriſtus igitur filius Dei in forma ſervi, quam aſſumſit ex virgine, Patri dicitur eſſe ſubjectus, Apoſtolo

Joh. 6. 38. — Joh. 12. 50. — Matth. 26. 53. — Matth. 26. 42. — Phil. 2. 9

Paulo nihilo minus affirmante: *Ubi venit,* Gal. 4. 4. inquit, *plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege.* Ille itaq; dicitur eſſe ſubjectus, qui ſub lege ex muliere noſcitur generatus, & in ea forma minorem indicat Patre, quam aſſumſit ex Virgine. Nam in forma Dei Patris Angelicus ei chorus probatur præbuiſſe miniſterium. Ita enim in Evangelio ſcriptum eſt: *Et diſceſſit ab eo diabolus, & venerunt* Matth. 4. 11 *Angeli & miniſtrabant ei:* Objicit, quod voluntatem Patris fecerit, & non ſuam. In hoc magis laudabilis hujus verbi dicto debet agnoſci. Quia qui Patris voluntatem facit, æqualitatem oſtendit, Apoſtolo confirmante: *Hæc enim voluntas Dei in Chriſto Jeſu.* Nam quia addidit, *Sicut di-* Ioh. 12. 50. *xit mihi Pater, ſic loquor.* Quis hominum genus, quod rectum eſt intelligens, audito hoc verbo turbetur? Si enim aliter Chriſtus, quam Deus pater loqueretur, tunc magis patri inæqualis vel diſſimilis diceretur; Si vero, quæ loquitur pater, ea loquitur filius, nunquam inæqualis Patri aut diſſimilis invenitur. *Quod dedit mihi,* inquit, *ſervavi,* &, *omnia, quæ mihi dedit, nemo auferet a me.* Dona enim divina hoc modo intelligenda ſunt filio attributa. Dedit enim filio pater, omnipotens omnipotentiam, majeſtatem majeſtati, virtutem dedit virtuti, prudentiam dedit prudenti, præſcientiam præſcienti, æternitatem æternitati, divinitatem divinitati, coæqualitatem æqualitati, immortalitatem immortalitati, viſibilitatem inviſibilitati, regi regnum, vitam vitæ, & non aliam ab ea, quam habet, dedit, & quantam habet, tantam dedit, vel ſi qua alia, quæ pater filio indiviſibiliter & inſeparabiliter contuliſſe monſtratur. Sed hæc omnia naſcenti potius quam indigenti dediſſe probatur, cui a filio dicitur: *Omnia mea tua ſunt, & omnia* Ioh. 17. 10. *tua mea ſunt.* Si iſta omnia, quæ perhibetur pater filio contuliſſe, alia in eo, & alia videntur eſſe in filio, mendacem ſine dubio facimus filium, qui dicit ſua eſſe, quæ patris ſunt: Sed ſi in his, quæ dixit mendax, filius invenitur, & Evangeliſta, qui dicit æqualem ſe faciens Deo, omni veritate falletur. Ac ſi ita erit, ut nec pater filio integre, aut veraciter aliquid contuliſſe monſtretur. Sed ſi vera ſunt, ſicuti ſunt, quæ pater inſeparabiliter & indiſcrete contulit, conticeſcant dementium hominum linguæ, quæ nituntur filium a paterna ſubſtantia ſeparare. Rogat filius patrem, ut hominem verum ſe geſtare contendat. Nam ut divinitatis ſuæ intimaret potentiã, mari imperavit & ventis, & quinq; millia hominum de quinque panibus ſaturavit. Calicem paſſionis, ut homo triſtis accepit, ut Deus autem fontem aquæ vivæ vitæ ſalientis in vitam æternam credentibus propinavit. Accepit nomen, ut in hoc nomine cœleſtia & terreſtria & inferna cum adorent. Exaltatus eſt de imis ad ſuperiora, id eſt, de carne humanæ fragilitatis, ad eum conſcendens, ſedet ad dexteram majeſtatis, ut eum non dubitet humana infirmitas ſequi, ubi caput ſuum viderit gloriari. Unctus eſt, ut chriſmatis ipſius unctione malo prioris hominis delicto purgemur. Excitatꝰ a mortuis eſt, ut nos exemplo ſuæ reſurrectionis, a mortis aculeo liberaremur. Sed & diſcipulis petentibus, non ſe poſſe dare teſtatur, ne inter eos divortium naſceretur. Nam qui ait: Non eſt meum dare vobis, ipſe jamdudum diſcipulis duodecim judicandi tradidit poteſtatem. Quæ ſunt Patri placita, fecit, quia contraria facere neſcit. Nam qui ait: *Veni, non ut faciam* Ioh. 6. 38. *voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui me miſit:* dixit. *Ut faciam voluntatem tuam, Deus meus volui, & voluntarie ſacrificabo tibi.* Qui ait: *Pater major me eſt,* dixit: *Ego & Pa-* Ioh. 10. 30. *ter unum ſumus,* &, *ſint in nobis unum, ſicut ego & tu ſumus, unum,* &, *omnia mea tua* Ioh. 17. 10. *ſunt, & tua mea ſunt,* &, *creditis, quia ego in Patre, & pater in me eſt:* &, *quæ Pater* Ioh. 14. 11. *meus operatur juſtiſſime, & ego operor:* &, *ſicut Pater ſuſcitat mortuos & vivificat, ſic* Ioh. 5. 17. *& Filius, quos vult, vivificat:* &, *qui me videt,* Ioh. 5. 21. *videt & patrem, quia ego & Pater unum ſumus:* & *qui me odit, & Patrem meum odit,* Ioh. 15. 23. &, *clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te:* &, *ego te clarificavi ſuper terram, &* Ioh. 17. 1. *manifeſtavi nomen tuum hominibus.* Ibid. 4. 6. Et ut omnis humanæ cavillationis quieſcat intentio, Joannẽ Evangeliſtam, cujus ſuperius uſus ſum teſtimonio, proferam teſtem, qui ait: *In principio erat Verbum, & Verbum erat* Ioh. 1. 1. *apud Deum, & Deus erat Verbum.* Si hæc tantæ divinitati convenientia, quibus Patrem & Filium unum eſſe docuimus, perfidis nõ ſufficiunt, alia ſi videtur, ſuperadjiciam.

PROB. Si huic tam validæ & certæ perſecutioni Arius niſus fuerit obviare, certum eſt, eum non rationem ſequi, ſed verborũ irrationaliũ compos effrenatius evagari, qui uſque nunc trium ſubſtantiarum rationem, ut ſuperius faſſus eſt, ſicut Athanaſius unius permultis docuit documentis, per, neſcio quam, nebuloſam caliginẽ circuiens aſſertionem ſuam nequiverit demonſtrare. AR. Nunquid quia ex divinis oraculis Athanaſius, neſcio quibus, jam articulis filium unius ſubſtantiæ & Patri coæqualem eſſe, auſu temerario niſus eſt affirmare, & Spiritum ſanctum, qui Patris vel filii miniſter eſt, iiſdem debet æquali con-

feſſione conferre, cum ipſe filius dicat: *Ille*
me clarificabit, quia de meo accipiet, & mittam
Ioh.16, 21. *vobis Spiritum veritatis*, & *Spiritus a me pro-*
cedit. &, *quem Pater mittet in nomine meo*, &
Pater ad mortuorum oſſa dicit, *Dabo Spiri-*
tum meum in vos, & vivetis. Nunquid is,
qui a patre mittitur vel procedit, iiſdem
debet æquari, cum Propheta in Pſalmo de
eo teſtatur, dicens: *Ecce Dominus formans*
tonitruum, & creans Spiritum, prorſus an-
tequam mihi ulla ratio poterit perſvadere,
quod creatura poterit coæquari Creatori,
aut una cum eodem poſſit poteſtate poti-
ri. Ath. Si judicis clementia permiſſum
tribuit, & largitur, ex divinis autoritati-
bus etiam Spiritum ſanctum non creatu-
ram eſſe, ſed Deum, & creatorem, cum
Patre & Filio breviter demonſtrabo.
Prob. Ut tua profeſſio continet, appro-
ba breviter, quod ratio exigit documen-
tum. Non ex argumento ſermonis, ſed ex
divinarum ſcripturarum teſtimoniis, Spi-
ritum ſanctum Patri vel Filio coæqualem
eſſe, aut ſicut ipſe faſſus eſt Deum, vel
creatorem communi operis eſſe oſtende.
Ut dum hæc veridicis teſtimoniis appro-
baveris, Arius a ſua intentione veræ fidei
profeſſione convictus, abſcedat. Ath.
Priuſquam Spiritum ſanctum Deum eſſe
perdoceam, eundem creatorem eſſe cun-
ctorum verbis legalibus approbabo. Scri-
Pſal.32.6. ptum eſt enim: *Verbo Domini cœli firma-*
ti ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eo-
rum. Et in Salomone: *Et ipſe*, inquit, *crea-*
vit ea per ſpiritum ſuum. Et in Pſalmo: *E-*
Pſ, 103. 31. *mitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & inno-*
vabis faciem terræ. Et in libro Job. *Spiritus*
divinus, inquit, *creavit me.* Et in libro Ju-
dith: *Tibi*, inquit, *ſerviet omnis creatura*
Judith 16. *tua, quoniam dixiſti, & facta ſunt, miſiſti Spi-*
17 *ritum tuum, & ædificavit.* Tantæ enim po-
teſtatis, vel creationis Spiritus ſanctus o-
ſtenditur, ut ipſo cooperante corpus Do-
mini Jeſu Chriſti, qui nobis in Sacramento
fidei datus eſt, in utero Virginis formare-
Mat.1.20. tur, Evangeliſta dicente: *Ne timeas Joſeph*
accipere Mariam conjugem tuam. Quod enim
in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Et item:
Math.1.18. *Priuſquam*, inquit, *convenirent, inventa eſt*
in utero habens de Spiritu ſancto, non quod
Salvatoris noſtri Pater dicendus eſt Spiri-
tus ſanctus, ut duo credantur patres, ſed
quod cum patre & filio idem Spiritus ſan-
ctus cooperarius & unius poteſtatis eſt cum
iiſdem ſocius invenitur, Domino affir-
Mat. 28.19. mante: *Ite* (inquit discipulis) *baptizate o-*
mnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spi-
ritus ſancti. Ergo ſuminiſter eſt (ut tua ſacri-
lega continet profeſſio) quouſq; eo in Sa-
cramento fidei nihil confertur credenti-

A bus. Nam ſicut Dominus Apoſtolos ad
prædicandum deſtinavit: pari etiam mo-
do Spiritus ſanctus facere declaratur. Ita
enim in Actibus Apoſtolorum reperimus
ſcriptum. Petro enim cogitante de viſio-
ne, dixit ei Spiritus ſanctus: *Ecce viri quæ-* Act.10.19.
runt te, exurgens vade cum eis, nihil dubitans,
quia ego miſi eos ad te. Et iterum: *Segregate* Act. 13, 2.
mihi Barnabam & Paulum in opus, quo aſſum-
ſi eos. Et iterum: *Attendite vobis & univer-*
ſo gregi, in quo vos Spiritus ſanctus conſtituit Act.20.28.
Epiſcopos. Nam & ſi univerſa cum Patre
& Filio, ut ſuperius oſtenſum eſt, procrea-
vit, in quo minoris vel miniſtri perſonam,
ut ipſe fateri non metuis, tanta majeſtas ha-
B bebit? ſed & Deum eſſe, ſicut me promiſiſ-
ſe memini, his teſtimoniis approbabo, Da-
vid Propheta dicente: *Audiant, quid loqua-*
tur in me Dominus Deus. Nulli itaq; dubium
eſt, quod omnes Prophetæ non niſi per
Spiritum annuncient vel loquantur, ſicut
in Evangelio ſcriptum eſt. *Cum venerit*, in-
quit, *ſpiritus ille ſanctus, quem mittet pater*
in nomine meo, ipſe vos docebit, & ventura an-
nunciabit vobis. Et item per Prophetam
Dominus dicit: *noluerunt audire ſermones*
meos, quos mandavi in ſpiritu meo per os Pro-
phetarum, dicit Dominus. Sed nolo paſtife-
ra prata divinę legis teſtimonia percurren-
C tes, longius a noſtra propoſitione evage-
mur, ad id, quod promiſimus, revertamur.
Ad Hebræos quoque Paulus gentium præ-
dicator ſcribens, ait: *Teſtificatur autem no-* Hebr.10.15
bis Spiritus ſanctus, & hoc eſt teſtamentum,
quod diſpono ad eos poſt dies illos, dicit Domi-
nus. In Actibus Apoſtolorum, ad Ananiam
dixiſſe Petrum meminimus, ut in ſubſe- Act. 5.3.
quentibus dicit: *Non es mentitus hominibus,*
ſed Deo, & Paulus ad Corinthios: *Diviſiones*
autẽ donantium ſunt, idem vero Spiritus: Et di-
viſiones miniſteriorum ſunt, idẽ ipſe Dominus: 1.Cor.12.
Et diviſiones operationũ ſunt, idem vero Deus, 4.5.
qui operatur omnia in omnibus. Ecce Spiritus
ſanctus, prædicante Apoſtolo, idem Deus,
idem Dominus declaratur. In Evangelio,
D ſicut jam dictum eſt, ipſe Dominus dicit:
Spiritus eſt Deus. Idem ad Corinth. Paulus
ſcribens, ait: *Dominus autem Spiritus eſt.* Et ad
Epheſios: *Nolite*, inquit, *contriſtare ſpiritum*
Dei. Item ad Corinthios, *Neſcitis*, inquit, *quia* Eph.4, 5.
corpora veſtra templum in vobis eſt Spiritus
ſancti, quem habetis a Deo. Et oſtendens eum
in humanis corporibus habitantẽ, adjungit
& dicit: *Glorificate ergo, & portate Deum in*
corpore veſtro, nam ut Deus & Dominus eſſe
manifeſtiſſime Spiritus ſanctus demon-
ſtretur, ad Mariam Angelus dixit: *Spiritus* Luc.1.35.
ſanctus ſuperveniet in te, & virtus altiſſimi ob-
umbrabit tibi, propterea & quod naſcetur ex te
Sanctum vocabitur filius Dei. Ecce quantis
divinorum

Digitized by Google

divinorum teſtimoniorum documentis Spiritum ſanctum Deum, & unius poteſtatis vel ſocietatis cum Patre & Filio eſſe docuimus: quid adhuc in perfidis remaneat reſponſionis, ignoro. Paulus itaque Apoſtolus, Spiritum ſanctum cum Patre & Filio unam ſocietatem habere apertiſſime demonſtravit, dicens: *Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & claritas & ſocietas Spiritus ſancti cum omnibus vobis.* PROB. Si poſt innumerabilia teſtimonia remanſiſſe aliquid Ario videtur, proponere non gravetur. Quanquam (ut reor) nihil illi reſponſionis remanſerit, quia videlicet poſſit Athanaſium de unius ſubſtantiæ, id eſt, homouſii ratione depellere. Sed ne poſtmodum de aliqua oppreſſione cauſetur, a nobis nullus ei ad reſpondendum adimitur locus. ARIUS. Nulli dubium eſt, quin magicis artibus Athanaſius non deſinat judicum pervertere ſenſus, ut rectæ fidei tramitem erga eos, qui eam religioſe ſectantur & colunt, tenere non poſſint. Et idcirco quod in examine tui culminis explicare non valeo, principis judicio reſervabo, ubi veritatis indago præpollet, & magicas artes ob veræ fidei obſervantiam prævalere non poſſe credendum eſt. ATH. Qui ſuis aſſertionibus adeſſe non poſſunt, quibuslibet fallacibus argumentis vel cavillationibus excuſationem ſibi invenire non deſinunt, ſicut nunc facere Arium plenius veſtra perſpicit magnitudo. Mihi vero ad omnia, quæ ab eo in culminis veſtri præ-

A ſentia poſita ſunt, verã fidem vendicanti reſpondiſſe ſufficiat. PROB. Imperitioris & minus de ſcientia præſumentis eſt pravitati potius ſtudium dare, quam veritati patientiam commodare, cum id aſſertoribus fidei conveniat, veritatem potius ſequi, quam erroris vel falſitatis compede præpediri. Horũ igitur mos eſt, qui cum ſuæ perfidiæ cauſam ad finem usq; venire conſpexerint, metuentes, ne cunctis hominibus eorum perfidia innoteſcat, ad potioris ſe conferre præſentiam, ignorantes, quoniam & illic veritati victoria tribuitur, ubi potentiæ liberalis

B ſententia promulgatur. Fruſtra igitur Ari9 videtur de noſtro judicio ad Principis appellare præſentiam, cum in conflictu certaminis, nihil adverſus ſeſenſerit pravitatis, qui ſuam ignaviam, quibuslibet modis obtegere cupiẽs, niſus eſt ad principis conferre præſentiam, quem conſtitit Athanaſium, ab homouſii defenſione, quod eſt unius ſubſtantiæ, divellere penitus non potuiſſe. Sed (ut ejus ſuperflua decrevit intentio) eum ne faciat, nullo modo refrænabo: ne victi perſonam non ſuſtinens, de ademto temporis ſpatio glorietur. Meæ vero ſolertiæ erit univer-

C ſa, quæ ab utriusque in noſtra cognitione prolata ſunt, glorioſi ſenſibus principis intimare, ut falſidicis ambagibus procul amotis, ad victoriæ palmam Athanaſius, puræ fidei aſſertor, valeat pervenire.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI AD MONACHOS EXHORTATIO.

ET ſi quid gloriari in Chriſto licet, hujusmodi principiis initiati, ut ſit inchoatio veſtra perfectio, & ad veram vivendi frugem gradus interpoſitos prævolentes, apice ipſius culminis occupato, diſciplinæ ſummam teneatis, ut in votis habere debeat, & imitari quisq; vos quam poſſe credat? Inſtituti mihi tamen hujus licentiam prærogative paternus aſcripſit affectus, & amplectenda mihi veſtræ expoſtulationis exactio. Qui dum me auditis, non ſolum libenter, ſed etiam avide, impudentem me veſtro amore feciſtis. Præcedentes duco, & ultra menſuram meæ poſſibilitatis extenſus, quos ſequi cupio, ducere compellor. Pergam igitur per tramitem vitæ veſtræ, ut quaſi qui primis literarum imbuatur elementis depictis, adumbratis prærogationibus notas ſtylo imitatore calcabo, accedentibus ad ſperata beati inſtituti præmia, quæ ſequenda ſunt. Primum abſtinentiæ cura, jejunii patientia, orandi aſſiduitas & legendi, vel ſi quis adhuc literarum expers ſit, audiendi ſit deſiderium cum cupiditate diſcendi. Hæc enim ſunt prima quaſi

lactentium cunabulorum in Dei agnitione crepundia, quibus homo admonitus, ortus ſui divini tramitis ingredi viam velle incipiat, dum poſſe conſveſcat. Et quidem iſta tradens, non de vulgi promiſcua fide loquor, quod omnipotentis Dei tantum inſinuata confeſſio, & innocentiæ ſingularis inſtillata doctrina venia ſola efficit eſſe cõtentum. Quanquam Dominus noſter, ſicut legimus, omnes velit ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire, tamen quia præeminentis gratiæ cuncti capaces eſſe non poſſunt: Non enim omnes, qui ex Gen.21. Iſrael ſunt, Iſraelitæ ſunt: Nam & Iſmael Ga.4. a conſortio fraternæ hæreditatis excluditur, & compugnantes Jacob & Eſau, unius uteri clauſtra ruperunt, vel contenti puteo aquæ vivæ, nos in holocauſtum noſtri, hoſtiam voluntariæ oblationis aptemus, deſiderantes eſcas & parantes, ac primatibus illis ad menſuram viæ hanc ſententiam largientes. 1.Tim.4.4 *Omnis creatura Dei bona, & nihil abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur*, nos ad præmiũ gloriæ illos labores nitentes, bonum eſt non manducare carnem, neque bibere vinum. 1.Cor.9.25 Et rurſus: *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet.* Et illi quidẽ, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptã. Abſtinentia enim continentiæ nutrix eſt, quæ innupta ſive nupta, facilius poſſibilitatis frænos patitur, ſi non deliciarum calcaribus incitetur, quam ſi eos, qui ad ſummam nituntur, vel cupio vel mando colere, ne putent in aliis crimen eſſe nupſiſſe, ſcientes 1.Cor.7.37 ſcriptum eſſe: *Bonum eſt nubere, melius eſt non nubere.* Qui hoc enim illicitum credunt, ipſi præmium ſui laboris imminuunt. Illicitis enim cavere, jugum neceſſitatis eſt: permiſſa vincere munus arbitrii. Malis abſtinere, diſciplinæ merces eſt, bona ſupergredi; libertas meriti eſt, non finis imperii. Illud legis indultum eſt terminis, hoc gratiæ reſervatum eſt incrementis. Jejuniorum quoque non ſit volentibus certa menſura, ſed in quantum poſſibilitas valet, niſu laborantis extenſa, quæ præter dominicã ſemper ſint ſolennia, ſi votiva ſint. His ſeſe Moſes beatiſſimus, præparans, affatibus Dei dignus ingeſſit. His prædictas per Jonam Ninivitæ minas, in placidam rurſus flexere ſententiam. His Getuliæ populus Aſſyria obſidione concluſus, & uſq; ad deditionem, ſui experta plurima virtute conterritus, ab Holophernis tumentibus minis conſtantis manu fœminę meruit vindicari: His Mardochæus Amam crudelem ſuperbia, præparato ſibimet ligno, acceptæ pœnæ cõverſione ſuſpendit. His Jeſus

A Salvator noſter in carne hominis, quem aſſumſerat, eruditus, ſuadelas diaboli tentantis obtundit. Quas & ſi aliter potuiſſet expellere, docendos tamen populos voluit hac imitatione formare. Orationibus vero ita frequenter inſtandum eſt, ut vix eas aliquod tempus interpolet. Scriptũ eſt enim: *Orationibus inſtate, vigilantes in illis.* Et iterũ: Mat.7.18. *Quærite, & invenietis, pulſate, & aperietur* Math.6.19 *vobis.* Per has amicus dormiens excitatur: & quamvis omnem familiam ſopor altus obſederit, depromi tamen ſibi ac porrigi panes importunus expoſtulator extorquet. Has, ſi fieri poteſt, ſola intercapedo diſ-B rumpat: Cujus rei cura in canonicis ponenda eſt ſalubriter nominantis: Non quod apocrypha debeamus, præſertim ignorata damnare, ſed quod ad ſcientiam Dei digeſtam, canonis ſeriem putemus poſſe ſufficere. Illa enim ſi conſentiunt, ſupervacua ſunt. Si diſſentiunt, vitanda ſunt. Sine legendi ſtudio neminẽ ad Deum intentum, ſine autem legendi ſtudio nemo ad Dominum eſſe valebit intentus. Primum, quod hujuſmodi opera ab aliis actibus caducæ occupationis adducunt, & diverſorũ exemplorum inſinuata cognitio, vel bonorum appetẽtiam, vel malorum factam eſſe cau-C telam. Neque enim alias Petrus Apoſtolus admonere nos, dicens: Parati ſemper eſtote ad rationem reddendam, ad omnes poſcentes vos de verbo ſpei veſtræ, & fidei. Et Apoſtolus: Non ceſſamus pro vobis orantes, ut impleamini agnitione ejus in omni ſapientia & intellectu ſpirituali. Et rurſus: Verbum Chriſti habitet in vobis abundanter in omni ſapientia. Nam & in veteri Teſtamento ſimilem hominibus curam ſacræ præceptionis inculcavit eloquium. Sic enim David ait: *Beatus vir, qui non abiit in* Pſal.1.1. *conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Et ad Jeſum nave Deus D loquitur: *Non recedet liber iſte de manibus tuis, & meditaberis in eo die ac nocte.* His quoq; negotiis malarum cogitationum lubrica frequenter interſerunt. Et quamvis ipſa ſedulitas animum ad Deum præſtet intentum, efficit tamen in ſeſe mordax ſeculi cura ſolicitum. Quod ſi hæc frequenter & importune patitur religioſo labori deditus, nunquam profecto illis carebit otioſus. Nam quoniam ſtudiorum membra digeſſimus, morum augmenta cumulemus. Illud autem extra commonitionem puto, ut ſit victus facilis, veſtituſque vilis, cum hæc regendi corporis gratia reperta ſint, nõ ornandi: & illa ſuſtinẽdæ ani-

inæ potius, quam obruendæ. His ergo, quæ ſupra oſtēdimus, actibus mancipatus, omne odium deponat inimici. Nec hoc tātum ſine contētus, ſimultates amore commutet, iram patientiæ temperet fræno, avaritiam abſtinentiæ forti vincat imperio, & præcipue linguam cuſtodia taciturnitatis obſepiat, ne in litigium controverſia ferveſcat, ne in maledictum procurrat, ne in obtrectationem meledica ſerpat, ne in jurationem facilis prolabatur, ne in mendacium ficta ſimulet, ne in circumventione aſtuta calleat, ne in elationem ſuperba jactetur, ſed obſervans tempus tacendi, & tempus loqvendi, omne verbum otioſum obnoxium ſciat eſſe rationi. Nam ideo & David beatiſſimus, ori ſuo cuſtodiam depoſcit. Et condiendum ſale, benedicti Pauli pagina ſacra, ſermonem conſtituit. Et nullum indomabile membrum eſſe, quam linguam, teſtificata Jacobi præcepta ſignarunt. Sit igitur, qui hujusmodi viam ſcandit tacitus, mitis, benignus. Et quia charitatis inſolubilis habetur affectus, in ſtudio parili ſemper alium judicans potiorem. Hoc enim fræno aſtringit invidiam, quam vicinæ cibi elationis ſæpius incitatam judicio, dum gratias referendi ſibi honoris appetit, notam miſeri livoris incurrit. Nec primum adeo unusquisque percipit, ſi ab hominibus id requirit: *Deus enim ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam.* (1. Pet. 5. 5.) Qui cum de hujusmodi ſtudio diſcipulos erudiret, ipſum pronunciat maximum, qui minimus velit eſſe cunctorum, Eſto ab aliquibus frater tuus propenſius honoretur, nec illos quaſi minus amicos habeas, nec hunc quaſi æmulū prælatæ venerationis attendas. Quinimo judica circa te augmentum illius honoris accreſcere, ſciens ſcriptum: Si enim gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra. Vos autem eſtis corpus Chriſti, & membra. Nam quicunque aliquem veſtrum diligit, omnem dignitatem Deo, in quē vos coitis, adſcribit. In hoc ſilentium placet, in hoc ineffabilitas blanda diligitur. Hunc rudis & innata ſimplicitas, hunc ſcientia erudita commendat. Hujus in jejunii jugitate patientia, hujus in abſtinentiæ virtute contemtus, hujus lectionis aſſiduitate, ſedulitas pro divinorum munerum diverſitate laudatur. Hæc autem, ſicut ſcriptum eſt, operatur unus atque idem ſpiritus, dividens ſingulis, prout vult: Sicut enim corpus unum membra habet multa, omnia autem membra corporis cum ſint multa, unum tamen corpus ſunt, ita & Chriſtus. Omnes enim nos in uno ſpiritu, in unum corpus baptizati ſu-

A mus. Singuli vobis poteſtis omniū bonorum ſummam præſumere, ſi nullus ſe incipiat in eo, quod alter præcellit, efferre. Sed enim vos invicem nexu aſtrictæ charitatis arctabitis, tunc eos, qui foris ſunt, & in ſeculari actu adhuc mundialibus vinculis colligantur, nolite attentioris vitæ auſteritatem damnare, ſcientes ſcriptum: *Nolo judicetis, ne judicemini.* (Luc. 6. 37.) Et iterum: *Tu quis es, qui judicas alienum ſervum?* Domino ſuo ſtat aut cadit. Potens eſt enim ſtatuere illum Deus. Magis benignitatis adhortationibus & illiciente blandimēto via veritatis oſtēſa, nubem erroris aperite, ut non trahi in-

B cipiat unusquisq;, ſed ſequi præcedentem. Semper duriora plectenda ſunt, ne viribus inclinata curvatio, priusquam in circulum veniat fatiſcens, fragmen effundat. Huic enim ſæpius ſcandala vulgi dicaciter gignuntur. Dum ad religionis jugum cenſorium arrogatur imperium, vita noſtra jubeat, lingua perſuadeat, quia plus autoritatis geſtat exemplum, & ingerit appetentiam ſui morum lenis formatio. In omni igitur actu veſtro, quaſi ſpeculo relucente, fulgete. Ubique circumſpecti, ubique ſolliciti, ne quid livor inveniat, ne quid rumor vel falſus infligat. Fœminas probas & religionis ſtudio vero deditas, cum menſura

C venerationis honorate, ut nec auſteritas inhumana, nec ſedulitas ſit remiſſa. Acceſſus ad vos invicem veſter non ingeſtus ſit, ſed innatus, quem cauſa fecerit, non quem cauſa ſibi relaxarit. Plures audite cum pluribus, aut ſi quando alterius ſexus frequentia decrit, vel annorum cujusquam eſt probata gravitas, vel celebritas loci, vel ratio temporis, id honeſte, quia præcipue vobis ætas, hora, ſolicitudo, vitanda ſunt.

D Non quo mihi fas ſit, de his qui vere ſemel devota Deo pectora dicaverunt, ſecus æſtimare aliquid, ſed ut ex abundanti ſic omne, quod fingi poteſt, tanquam poſſit & credi caveamus, ne in nullo famæ noſtræ vulnere ſerpat nata ab occaſione ſuſpicio. Ipſa famæ ſemina, priusquam lingvis nutriantur, intereant. Non tamen nobis fides facti, ſed poſſibilitas etiam religanda mendacii. Beata enim vita eſt præclara, de qua nihil licet falſitati. Neque enim ego hoc judicium meum auſterus cenſor arripui, ſed cœleſte imperium monitor blandus aſſumſi. Nam & ſic ait Apoſtolus: *Zelans vos Dei zelo, deſpondi vos uni viro virginem caſtam exhibere Chriſto,* ſciens ſcriptum eſſe: *Ne ponatis offenſionem, vel ſcandalum fratri.* Et iterum: *Sine offenſione eſtote Judæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei.* Et iterum: *Non ergo blaſphemetur bonum noſtrum.* Et iterum:

Ut quid enim libertas noſtra judicetur ab infideli conſcientia: Et iterũ: *Omnia autem veſtra, honeſta fiant.* Et iterum: *Commendantes vosmet ipſos ad omnem conſcientiam hominũ corã Deo.* Et iterum: *Provideamus bona non ſolum coram Deo, ſed etiam coram hominibus.* Et iterũ: *Ut is, qui adverſo eſt, confundatur, nihil habens dicere mali.* Neq; me præterit ſecularis laboris invidia in obtrectationem ſemper religionis ardere, & mordacem malignis rumoribus dentem impreſſum dicacitatis infigere. Uratur ſua mundus natura, dum nihil noſtra inveniat diſciplina. Falſitas ex more jactetur, dum nec veriſimile quidem poſſit eſſe, quod dicitur. Nemo ideo debet contemnere vulnus infamiæ, quia ſemper conſueverit rumor ſimulare. Sed eo attentius præcavere, quod ſoleat etiam ficta componere. Nemo ab obtrectationis metu redditur obtrectandi ſolennitate ſecurus. Neque eſt negligentiæ cauſa ſolicitudinis continuata materia. Sit igitur pudoris ac reverentiæ veſtræ tuta ac circumſpecta cuſtodia. Neceſſarius e domo, & rarus egreſſus, quem aut religionis ratio extulerit, aut ad ſubſtantiam victus cauſa exercendi operis ordinarit. Muneribus cũctis, niſi quæ ad quotidianum cibum annuumque veſtitum ſuppetant, abſtinentes. Scientes ſcriptum eſſe: *Habentes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti ſimus.* Et iterũ: *Ut honeſte ambuletis ad eos, qui foris ſunt & nullius aliquid deſideretis.* Nec quidem præbẽdæ eleemoſynæ gratia ultra ſupradictos victus ab ullo quippiam præſumatis, ſcientes ſcriptũ: Si enim voluntas prompta eſt, ſecundum id, quod habet, acceptum eſt, non ſecundum id, quod non habet. Sic illa Evangelici ſermonis divina ſententia, anum pauperem inter larga locupletum munera gemina tantum æra mittentem, magnifica accepta largitione ditavit. Quia non poteſt parum eſſe, quod totum eſt. Neque quiſquam amplius dedit, quam qui ſibi nihil reſervavit. Hæc ſi cui præter vos nimium videbuntur aſtricta, qui Dei clauſtra pulſare tentaverit, prout ratio ſua tulerit, relaxabit. Ne quis forte aut connexus ſit conjuge, aut liberis impeditus. Habet præter hæc charta ſubſtantiæ plurima, quæ ſequatur. Neque ſe repulſum credat, ſed aditu alterius vocationis admiſſum, ſicut ſcriptum eſt: *Unusquisque in qua vocatione vocatus eſt, in ea permaneat.* Non tamen ut 1.Cor.7.24 propenſiorem curam patrimonio, quã religioni in caducis magis occupatus impen-

A dat, agnoſcens ſcriptum eſſe: & poſſidentes tanquam non poſſidentes. Si quem tamen poſteritatis compede felicior natura, ſi intelligatur, abſolverit, cauſam hærendi in mundo, niſi ignarus eſt Dei munerum, non habebit. Cur enim vivendi voluntate non ſolvat, quod moriendi lege rumpendum eſt, faciens de ſorte mercedem, ut de neceſſitate virtutem augeat? Quinimo, qui in ſua re familiari de parvis magna, de vilibus pretioſa, æterna facit de caducis, ſolus eſt, poſtquam pervenerit, ni ſempiternus patrimonii ſui poſſit eſſe poſſeſſor. Si avarus non eſt, debet deſiderare perpetua, B ſciens ſcriptum eſſe: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, ubi tinea & rubigo exterminant, & ubi fures effodiunt & furantur: Theſaurizate autem vobis theſauros in* Matth. 19. 20. *cœlo, ubi neque tinea, neq; ærugo exterminant, & ubi fures non effodiunt, nec furantur.* Hoc enim ei, qui non caret filiis, hortamentum eſt: qui caret, imperium. Iſta vos cuncta congrua temporibus, apta perſonis, referta exemplis, condita blanditiis, afflatu illice, hortamenti mitis integritate, facilius poteſt perſuadere, qui facit. Neque enim aliquo horum omnium fructu invidi eſtis, cujusquam æſtimatione fraudandi. Erat C vobis certe corpus firmum, ætas integra, rudes animi, quamvis anguſta pro humani generis varietate patebant, vel negotiandi uſus, vel ſtudium militandi. Diverſæ artes, innumera in actibus mundi augendæ facultatis officia. Poſtremo non deerat, vel pauper uxor, quæ vivendi repararet voluptatem, & in iſta humanis ſenſibus pignorum blandimenta. Quæ vos omnia quidem corpore, & caſtis ſenſibus reſpuentes divinæ ſententiæ formam religioſis actibus cuſtoditis, dicente ſcriptura: *Quicunq; plus me fecerit domum, aut uxorem, aut filios, non eſt me* Matth. 10. 37. *dignus.* Veſtra igitur intuentes exempla, nec illi de meritorum ſumma, anguſta ſui æſti- D matione deſperent, qui ſubſtantia parili ad ſtudium vitæ hujus advenerunt. In hoc ergo filii chariſſimi vivendi tramite cõſtituti, vacate, & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus. Dies noctesque lectionibus atque orationibus ducite, & mei ſemper, quem in opere & ſcientia abortivum omnium ſacerdotum præceptorem vobis tanti habuiſtis eligere, mementote. Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, confortamini, omnia veſtra in charitate fiant, & Deus pacis erit vobiscum.

Digitized by Google

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI EPISTOLA, ET ÆGYPTIORUM EPISCOPORUM, AD MARCUM PAPAM PRO EXEMPLARIBUS NICENI CONCILII, QUIA ARIANI EORUM EXEMPLARIA INCENDERANT.

DOMINO ſancto & Apoſtolici culminis venerando Marco ſanctæ Romanæ & Apoſtolicæ ſedis, atque univerſalis Eccleſiæ Papæ, Athanaſius & univerſi Ægyptiorum Epiſcopi ſalutem. Ad vos perveniſſe non dubitamus, quanta & qualia ab hæreticis, & maxime a b Arianis quotidie patimur. Quoniam in tantum ab eis perſequimur, ut etiam vivere jam nos tædeat. Nam inſtanti tempore, ſubito & inſperate in nos irruentes, nosque juxta præceptum Domini, qui ait: *Si vos perſecuti fuerint in unam civitatem fugite in aliam*, fugiendo propter cladem populi eos declinantes, nos comprehendere non valuerunt, ſed omnia noſtra depopulati ſunt. In tantum etiam noſtra vaſtaverunt, ut nec libros, nec veſtimenta Eccleſiaſtica, aliaque ornamenta, nec reliqua utenſilia nobis dimiſerint. Libros vero noſtros usque ad minimum incendentes, nec jota unum relinquentes, propter veritatis fidem Nicenam Synodum, qua clerus & populus imbuebatur, & maxime jam imbuti erant, in contumeliam noſtram, & omnium Chriſtianorum incenderunt. Quapropter precamur, pater beatiſſime, quia non dubitamus apud vos plenaria eſſe Niceni concilii exemplaria, ut illa nobis, quæ ſanctæ recordationis prędeceſſoris veſtri Sylveſtri fuerunt, ſub tuta mittatis ſtipulatione. Nam quando prædictæ ſynodo cum pontifice noſtro, id eſt, Alexandrinæ magnæ civitatis Epiſcopo in diaconatus interfuimus officio, ſub noſtræ præſentiæ teſtimonio, per beatos viros Victorem & Vincentium presbyteros, Apoſtolicę ſedis apocriſiarios, miſſa ſunt prędicto Papæ Sylveſtro cũ adſtipulatione ſubnexa capitula ſeptuaginta. Sane præſentibus nobis octoginta capitula in memorata tractata ſunt ſynodi ſemel, & quadraginta a Græcis Græca dicta lingua, & quadraginta a Latinis ſimiliter dicta Latina lingva. Sed viſum eſt trecentis decem & octo patribus, ſancto Spiritu repletis in prædicto concilio congregatis, & maxime jam dicto Alexandro, & Apoſtolicæ ſedis apocriſiariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atq; congruis in locis inſererentur, & ad formam ſeptuaginta diſcipulorum, vel totius orbis terræ linguarum ſeptuaginta, tanti & tam excellentis conſilii fierent capitula, quæ omnem Chriſtianorum informarent orbem, & omnes ſub ſacerdotali nomine & Chriſtiano degentes, una fides, & una ſacerdotalis regeret norma, nec quiſpiam a ſuo diſſideret capite. Nunc ergo, quia, ut prædictum eſt, inimici ſanctæ Dei Eccleſiæ, & maxime Ariani, a quibus quotidie expugnamur & opprimimur, præfata ſeptuaginta Niceni concilii capitula, quæ præfata ſynodo jam facta, jubente Domino meo Alexandro omnium Epiſcoporum decreto attuli, quæ etiam coram omnibus recitavi atq; transſcripſi, ſunt igne combuſta, optamus, ut a veſtræ ſanctæ ſedis Eccleſiæ autoritate, quæ eſt mater & caput omnium Eccleſiarum, ea ad correctionem & recreationem fidelium orthodoxorum percipere per præſentes legatos mereamur, quatenus veſtra fulti autoritate, veſtrisque precibus roborati, illæſi a memoratis æmulis ſanctæ Dei Eccleſiæ, & noſtris evadere, nobisque commiſſos eruere valeamus. Vere novimus Apoſtolatus veſtri cor gratia ſancti Spiritus in tantum eſſe accenſum, ut omnibus oppreſſis ſuccurratis, quanto magis nobis, qui licet exigui ordinis, tamen veſtri ſumus vobisque obedientes cum omnibus nobis commiſſis, & ſumus & eſſe ſemper volumus. Ideo decet & oportet vos nobis hæc, quæ rogamus, & alia, quæ neceſſaria

Matth. 10. 23.

(juxta ſapientiam, quam vobis præſtitit altiſſimus) eſſe cognoveritis, absque tarditate præſtare, ut tantæ miſeriæ ſqvalores a fidelium mentibus detergantur, & quaſi vulnus corpori infixum, auditu tantæ miſeriæ obſerato, ſalutari curetur antidoto, ut divino freti juvamine, veſtraque autoritate atque auxilio roborati, adverſantium tergiverſationes evadere valeamus, atque A inconfuſo vultu, non fraude cujusquam perculſi, aſſiſtere æterno judici mereamur, & vocem audire, inquientem. *Euge, ſerve bone & fidelis, quia ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: Intra in gaudium Domini tui.* Luc. 19. Et ſubſcriptio: Orantem pro nobis ſanctum Apoſtolatum veſtrum ſuis Dominus conſervet temporibus.

RESCRIPTUM MARCI PAPÆ DE MISSIONE CAPITULORUM NICENI CONCILII: ATHANASIO, ET OMNIBUS ÆGYPTIORUM EPISCOPIS.

DOMINIS venerabilibus fratribus Athanaſio, & univerſis Ægyptiorum Epiſcopis, Marcus ſanctæ Romanæ Apoſtolicæque ſedis, & univerſalis Eccleſiæ Epiſcopus. Doleo fratres, & nimium contriſtor ſuper afflictione veſtra, ſed oppido conſolor, quod vento agitata non eſtis arundo, ſed recti in fide, inter omnes procellarum & turbinum afflictiones, inter omnes colluctationes, inceſſanter perduratis. Lectis ergo fraternitatis veſtræ literis, vigorem conſtantiæ veſtræ, quam olim noveramus, agnovimus. Congratulantes vobis, quod ad cuſtodiendum gregem paſtoralem curam vigilanter inſequimini, ne lupi, qui ſpecie ovium ſubintrarunt, beſtiali ſævitia ſimplices quosque dilacerent. Qui non ad hoc ſubintrarunt, ut aliqua correctione proficiant, ſed ut ea, quæ ſunt ſana, corrumpant. Quapropter moneo & hortor dilectionem veſtram, ut bonum, quod cepiſtis, adminiculante divina gratia, usq; in finem perducere ſatagatis, veritatis voce monente: *Beatus, qui perſeveraverit in finem.* Unde enim beata perſeverantia, niſi de virtute patientiæ? Nam juxta Apoſtolum: *Omnes, qui voluerint pie vivere in Chriſto, perſecutionem patientur.* Quæ non in eo tantum computanda eſt, quod contra Chriſtianam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut quibuscunque ſuppliciis cum perſecutionum ſævitiam ſuppleant, ſed diſſimilitudines morum & contumaciæ inobedientium, & malignarum tela lingvarũ, quibus conflictationibus, ut communia ſemper membra pulſantur, ut nulla piorum portio conflictatione ſit libera, ita ut nec periculis, nec otio careant, nec labore. Nam hæc & omnia incrementa probabilium ſtudiorum & in eis usque in finem perſeverantium, atque bonæ voluntatis incrementa, ad Chriſti gratiam ſemper ſunt referenda, ut in omnibus, quæ agimus, Deus omni perfecte laudetur tempore. De capitulorum namque veritate & numero Niceni concilii, quibus vos interfuiſſe literis veſtræ fraternitatis ſignificaſtis, a noſtris, qui una nobiscum interfuerunt C diligentioribus requiſivimus collocutionibus. Qui ita, ut veſtræ teſtatæ ſunt literæ, omnem nobis ordinem expoſuerunt, & veſtram epiſtolam per omnia veram eſſe teſtati ſunt, non ut aliquid ſiniſtrum veſtra ex parte arbitremur, ſed nos & vos illosque absque ulla in poſterum titubatione unum ſentire optaremus, & ſancta Romana Eccleſia, quæ ſemper immaculata manſit, & Domino providente, & beato Apoſtolo Petro opem ferente, in futuro manebit, ſine ulla hæreticorum inſultatione, firma & immobilis omni tempore perſiſtet. His itaque peractis diligenter requirentes, in ſancto noD ſtræ & Apoſtolicæ ſedis ſcrinio, eadem quæ ſanctæ recordationis prædeceſſori meo Sylveſtro ſunt directa, ſeptuaginta, ſicut ſignificaſtis, capitula invenimus. Ipſa autem vobis, propter autoritatem & ſubſcriptionem tantorum patrum, & ejus magis concilii minime miſimus, ſed per eadem, coramque apocriſiariis veſtris, alia ſimilia, eundem numerum, eademque verba, & ipſam ſubſcriptionem continentia vobis reſcribere, & ſub certa ſtipulatione & confirmatione mittere curavimus. Et quis eſt, qui fratribus talia negare audeat? Nam non neganda nobis hæc ſancti Spiri-

Matth. 24. 13.

2. Tim. 3. 12.

tus dona Dominus docuit, ſed fideliter exercenda, & fratribus contradenda & docenda diſtribuit. Hæc Apoſtolorum viva traditio, hæc eſt vera charitas, quæ prædicanda eſt, & præcipue diligenda ac fovenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda hæc ſancta & Apoſtolica mater omnium Eccleſiarum Chriſti Eccleſia, quæ per omnipotentis Dei gratiā a tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probatur, nec hæreticorum novitatibus depravanda ſuccubuit, ſed ut in exordio normam fidei Chriſtianæ percepit ab autoribus ſuis Apoſtolorum Chriſti principibus, illibata fine tenus manet ſecundum ipſius Domini Salvatoris divinam pollicitationem, qui ſuorum diſcipulorum principi in ſuis fatus eſt Evangeliis: Petre (inquiens) ecce ſatan expetivit, ut cribraret vos, ſicut qui cribrat triticum, ego autem pro te rogavi, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando converſus confirma fratres tuos. Conſideret itaque veſtra excellens prudentia, quam bonum ſit perſiſtere in diſpenſatione vobis credita, & in fide recta, atque hæreticis & æmulis Chriſti repugnare, & nunquam a veritatis tramite declinare. Quoniam Dominus & Salvator omnium, cujus fides eſt, qui pro nobis mori non dubitavit, & proprio nos ſuo ſangvine redemit, qui fidem beati Petri non defecturam promiſit, & confirmare eum fratres ſuos admonuit, quod Apoſtolicos pontifices meæ exigui- A tatis prędeceſſoris confidenter feciſſe ſemper cunctis eſt cognitum, quorum & puſillitas mea, licet impar ſit & infirma, pro ſuſcepta tamen divina dignatione, miniſterio pediſſequa cupit exiſtere. Væ enim erit nobis, qui hujus miniſterii onus ſuſceptum habemus, ſi veritatem Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti, quam Apoſtoli prædicaverunt, prædicare neglexerimus. Væ etiam erit nobis, ſi ſilentio veritatem oppreſſerimus, qui erogare nummulariis jubemur, id eſt Chriſtianos populos imbuere, & docere. Quid in ipſius Chriſti futuro dicturi ſumus examine, ſi ſermonis ejus veritatem cōfundimur prædicare? Quid erit de nobis, cum de commiſſis nobis animabus, & de offi- B cio ſuſcepto rationem juſtus judex Chriſtꝰ Deus diſtrictam egerit? Ideo fratres hortor dilectionem veſtram, obteſtor & moneo, ut qua debetis ſolicitudine, vigiletis ad inveſtigandos hæreticos & inimicos ſanctæ Dei Eccleſiæ, & a ſanis mentibus ne peſtis hæc latius divulgetur, ſeveritate, qua poteſtis, pro viribus extirpetis. Quantum enim habebit a Deo dignæ remunerationis præmium, qui diligentius, quod ad ſalutem commiſſæ ſibi plebis proſit, fuerit executus? Ita ante Tribunal Domini de reatu negligentiæ ſe non poterit excuſare, quicunque plebem ſuam contra ſacrilegæ perſuaſionis autores noluerit cuſtodire. Data viij. Kal. Novem. Nepotiano & Secundo viris clariſſ. conſulib.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI IN PASSIONEM SALVATORIS SEGMENTUM, ALICUNDE EX ATHANASIO DIVULSUM.

HOMINUM certe peccata plurima erant, & univerſum terrarum orbem hoc malū occupaverat, quod quidem & magnum ab initio erat, & paulatim increſcebat, neque amplius in hominibus tolerari poterat. Nam & mors in omnes, & contra omnes invaleſcendo regnum dominatumque exercebat. Dominus contra immortalis & incorruptibilis ſubſiſtebat, & ut ille immortalis & incorruptibilis, ita quoque omnino & bonus & humanus eſt: cum ſit boni patris bonum Verbum. Quapropter non per incuriam commiſit, id quod creatum erat, interire, neque ſuſtinuit ſuorum operum alium haberi Dominum: Sed cum videret malitiam jam intolerabilem eſſe, neque humanum genus morti ulterius reſiſtere, neque ſupplicium ſuorum delictorum luere poſſe: Tranſcendebat enim omnem pœnam exceſſus peccatorum, reſpiciens autem ad patris bonitatem, videnſq; in ſingulis perſonis ſufficientiam & vim: Chriſtus enim

Digitized by Google

Dei potentia, & Dei Sapientia, humanitate concitatur, & miſeratus noſtram imbecillitatem, eam ipſam induit. Ipſe enim, ut Propheta ait, *infirmitates noſtras ſuſtinuit, & languores bajulavit*, miſertusque noſtræ mortis ea ipſa circumamictus eſt: quemadmodum Apoſtolus dicit, *Humiliavit ſeipſum usque ad mortem, idque mortem crucis.* Conſpicatusque, quam nō ſolvendo eſſemus ad luendam pœnam, illam ipſam pœnam in ſe tranſtulit. Chriſtus enim factus eſt pro nobis piaculum, & ita humanitate noſtra indutus, & circumveſtitus ſeſe obtulit Patri, ut ipſe pœnam ſuſtinens, hominem a pœna liberum faceret, & magna exiguis permutaret. Deſcendit enim, ut noſtrum aſcenſum inſtrueret, & expertus eſt nativitatem, ut nos per eum ingenito conciliaremur, diceremusque cum Paulo, *Ad omnia fortis ſum in fortificante me Jeſu Chriſto. Sumſit corpus corruptibile, ut, quod corruptibile erat, indueret incorruptibilitatē. Induit mortale, ut, quod mortale eſt, indueret immortalitatem:* & in ſumma, factus eſt homo, & mortuus eſt, quo nos, utpote homines morientes, vivificaremur, neq; ulterius pateremur regnū mortis. *Mors enim illi nō dominatur*, ut ſermo Apoſtolicus denunciat: Ideoq; etiam in cruce ſuffigitur, ut maledictionem redimeret, & nos benedictionem poſſideremus. Ipſe enim patiendo nihil detrimenti paſſus eſt, ſed potius gratificatus eſt: & mortuus non manſit cadaver, ſed potius cadavera vivificabat: & mactatus nō interiit, ſed ſangvine ſuæ mactationis omnes ſimpliciter redemit: & ipſe manſit impatibilis. Verum qua ratione id factum ſit, quis enarraverit? Audi duarum rerum in hoc ipſo congreſſionem coitumq; eſſe factum, rerum, inquam, non ſimilium, ſed nulla comparatione inter ſe convenientium. Mortale enim immortali conſerebatur, & corruptibile corpus cum Verbo incorruptibili coaluit: & mortale quod erat, non nocuit immortali: quippe quod patibile non erat. Sed manſit prorſus ſine noxa, ac in

A mortem dominatum habuit: Siquidem victa victoris imperio ſubjacent, quod nimirum factum eſt per Verbum immortale, quod in hoc coitu rerum adhærebat, mors que in eo mirabili modo deſtruebatur: ut ſtipula ab igni aboletur. Quin Verbum incorruptibile corruptibile potius, in quo erat, adjuvit. Tenebræ enim a lumine illuſtrantur: & quod minus eſt, a majore benedictionem accipit. Ideoque nunc per carnifices ſcorteas veſtes, quas in Adam acceperamus, exuitur, ut pro iis Chriſtum induere poſſimus: eaque de cauſa veſtes ſuas dividi paſſus eſt, ut nos a Patre indiviB ſum Verbum haberemus. *Ego enim*, inquit, *& Pater unum ſumus*, ideoque ſuper tunica ſortem mittunt, ut ſors noſtra Chriſtus foret, quemadmodum Pſalmographus ſcribit, *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei.* Quapropter non alibi patitur, neque in alia regione crucifigitur, niſi in Calvariæ loco, quem Hebræorum Magiſtri dicunt Adami ſepulchrum fuiſſe, ibi enim, poſt maledictionem humatum eſſe aſſeverant. Quod ſi res ita ſe habet, non poſſum non admirari, paſſionis commoditatem & aptitudinem peculiarem: Oportebat enim Dominum renovare cupientem, primum
C Adam renovare, ut ſoluto illius peccato, peccatum undiq; tolleret ab univerſo hominum genere, & quandoquidem audivit Adam, *Terra es, & in terram reverteris*, ita jā viciſſim audiret, *Excitare, qui dormis*, ſurge e mortuis, & illuminabit te Chriſtus: & iterum, *Surge, & ſequere me*, ut non ulterius calces terram, ſed aſcendas in cœlum. Neceſſe eſt enim excitato Salvatore, coexcitari quoq; cum eo etiam ipſum Adamum, omnesque ex Adamo oriundos: Et quemadmodum moriente Adamo nos quoque mortui eramus, ita quoque excitato dominico corpore, neceſſum eſt, ut omnes ſimul
D excitentur. Hæc enim eſt mens verborum Pauli ad Corinthios ſcribentis: *Quemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes vivificabuntur.*

Sequentis libelli, cum duo diverſa haberemus exemplaria M.S. Græca vetuſtiſſima: illa vero nec inter ſe convenirent, multi vero minus cum Latina interpretatione: viſum eſt utrumque deſcriptum ſimul apponere, iisque Latinam interpretationem ſubjicere, ut benevolus Lector ex iis, quid ſequi velit, ipſe eligat.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΘΑΥΜΑ ΤΟ γεγονὸς ἐν Βηρυθῷ, περὶ τῆς ἰμίας καὶ σεβασμίας εἰκόνος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

Ex MS. Palat. vetuſtiſſ.

ΑΡΑΤΕ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν A διανοιῶν ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὸ καινὸν καὶ παράδοξον θαῦμα, ὅπερ γέγονεν νῦν ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν. ἐμβλέψατε εἰς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, δότε αὐτῷ δόξαν, κατανοήσατε τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν, καὶ τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας, καὶ θρῆνον μετ' εὐφροσύνης ἀναλάξετε. ἐπὶ μὲν Θεοῦ οὐδὲν ξένον. ἐν γὰρ τῷ παραδόξῳ τούτῳ θαύματι, ὃ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, ἐξέστησαν πᾶσαι αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων. ὄντως ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τὸ τετολμημένον, ἐταράχθησαν πᾶσαι αἱ καρδίαι τῶν ἀνθρώπων· ὄντως ἐξέστησαν πᾶσαι ἄβυσσοι, ὁ Ἥλιος ἐσκοτίσθη, καὶ ἡ Σελήνη, καὶ οἱ ἀστέρες ἐταράχθησαν, ὑπὸ τῷ οἰκονομηθέντι ὑπὸ τοῦ Κυρίου. πᾶσαι αἱ τῶν οὐρανῶν δυνάμεις ἀκούσατε, καὶ ἔστητε γενεαὶ τῶν γενεῶν, ὃ γέγονεν παράδοξον θαῦμα ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις. πόλις ἐστὶν Βυρυτὸς καλουμένη, τελοῦσα δὲ ὑπὸ Ἀντιόχειαν. ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πλήθη πολλὰ ἦν τῶν Ἰουδαίων. πλησίον δὲ τῆς Συναγωγῆς αὐτῶν Χριστιανός τις λαβὼν κελλίον κατέμενεν. ἐποίησεν δὲ εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁλόστατον, ζωγραφημένην ἐν ὡραιότητι πολλῇ. χρόνου δὲ διελθόντος ἠθέλησεν ἀναχωρῆσαι ὁ Χριστιανὸς ἐκ τοῦ αὐτοῦ κελλίου.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΟΣ ΤΟΥ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ γενομένου θαύματος ἐν Βηρυθῷ τῇ πόλει.

Εὐλόγησον Δέσποτα.

Ex MS. Palat. vetuſtiſſ.

ΑΡΑΤΕ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας ὑμῶν, καὶ ἴδετε τὸ καινὸν θέαμα τοῦτο, ὅπερ γέγονεν νῦν ἐμβληθὲν εἰς τὸ ἄπειρον θαῦμα τοῦ Θεοῦ, καὶ δότε αὐτῷ δόξαν τῷ Θεῷ, κατανοήσαντες εἰς τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν, τὸ μέγεθος τῆς αὐτοῦ οἰκονομίας, καὶ θρῆνον, μετ' εὐφροσύνης ἀνελάξετε. ἐπὶ μὲν Θεοῦ, οὐδὲν ξένον. ὁ γὰρ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐφ' ἡμῶν ἐκστήσε-B ται πᾶσα καρδία τῶν ἀκουόντων. ὄντως ἐξέστη ὁ οὐρανὸς ἐπὶ τῷ τετολμημένῳ τούτῳ τῷ θεάματι, ἐταράχθη πάλιν ἄβυσσος, καὶ Ἥλιος ἐσκοτίσθη, καὶ οἱ ἀστέρες, καὶ ἡ Σελήνη ὁμοίως ἐπὶ τῷ γεγονότι. ἀλλὰ πάλιν ηὐφράνθησαν ἐπὶ τῇ οἰκονομίᾳ τῇ γενομένῃ ὑπὸ Κυρίου πᾶσαι τῶν οὐρανῶν δυνάμεις. ἀκούσατε οὖν ἀδελφοί, καὶ ἔκστητε, ὃ γέγονεν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν συνιέντες συνίεται, καὶ τὸ οὖς ἡμῶν κλίνατε τῆς καρδίας καὶ ἀκούσατε. πόλις ἐστὶ Βηρυτὸς καλουμένη ἐν με-D θορίοις Τύρου καὶ Σιδῶνος· τελοῦσα δὲ Ἀντιοχείας, ἐν ταύτῃ οὖν τῇ πόλει τῇ Βηρυθῷ πλήθη πολλά εἰσι τῶν Ἰουδαίων. πλησίον δὲ τῆς Συναγωγῆς αὐτῶν, μεγαλιώσης σφόδρα, Χριστιανὸς ἔλαβε κελλίον ἐν οἰκίᾳ παρά τινος. ἐν ᾧ κατοικῶν ἄντικρυς τοῦ ἀκουβίτου αὐτῶν, ἐποίησεν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σεμνῶς ἐζωγραφισμένην, ὁλόστατον ἔχοντα τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. χρόνου δὲ ὀλίγου διελθόντος ἐπεζήτησε οἶκον μείζονα ὁ Χριστιανὸς ὡς χρῄζων. τοῦτο δὲ ἡ τοῦ

Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ᾠκονόμητε χάριτος, ὡς γε ἐγὼ πείθομαι, τοῦ θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, δεικνύων τὰ θαυμάσια αὐτοῦ τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτὸν, εἰς ἔλεγχον τῶν ἀσεβῶν, στηριγμὸν δὲ τῶν πιστῶν. ἐζήτει οὖν Χριστιανὸς, ὡς ἔφη, μείζονα οἶκον, καὶ εὑρὼν πλησίον τῆς πόλεως, μετῆρεν ἐκεῖσε, καὶ μετὰ χαρᾶς, πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ καταλείπων ἐξ οἰκονομίας Θεοῦ, τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἀφῆκεν, καθὰ ἔφην. Ἰουδαῖος δέ τις ἔλαβεν ἐνοίκιον τὸν οἶκον ἐκεῖνον, ἔνθα ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἵστατο. εἰσαγαγὼν δὲ πάντα τὰ αὐτοῦ κατέμεινεν ἐν οἴκῳ, μὴ θεωρήσας τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ὅτι ἵστατο ἐκεῖ. οὐδὲ γὰρ ἐνόησε τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἀλλ᾽ εἰσελθὼν κατέμεινεν. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ἐκάλεσεν ὁ αὐτὸς Ἰουδαῖος σύνεθνον αὐτοῦ ἐπὶ ἄριστον, καὶ ἐν τῷ ἀριστᾶν αὐτοὺς, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὁ κληθεὶς Ἰουδαῖος εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ ἐσταυρωμένου ἐκεῖ ὕβρεις παμπόλλας καὶ ἀθεμίτους, ἀφ᾽ ἧς ὥρας εἶδε τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, κατ᾽ αὐτῆς εἶπεν, ἃς οὐ τολμῶ μὴ γένοιτο γράψαι, ἅσπερ εἶπεν κατὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ὁ παράνομος Ἰουδαῖος, ἰδὼν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἐπληροφόρησε δὲ αὐτὸς τὸν κληθέντα Ἰουδαῖον λέγων· ὅτι μέχρι τοῦ παρόντος οὐκ εἶδον τὴν εἰκόνα ταύτην. καὶ ἐσιώπησεν ὁ κληθείς. ἀπελθὼν δὲ πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς, διαβάλλει τὸν Ἰουδαῖον, τὸν ἐν τῷ οἴκῳ λέγων ὅτι ὁ δεῖνα εἰκόνα ἔχει τοῦ Ναζωραίου ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. οἱ δὲ ἀκούσαντες ἐπλήσθησαν θυμοῦ μεγάλου, καὶ τὴν ἑσπέραν ἐκείνην ἡσύχησαν· πρωΐας δὲ ἤδη γενομένης, παραλαμβάνουσιν οἱ ἀρχιερεῖς αὐτὸν τὸν διαβάλλοντα τὸν Ἰουδαῖον, καὶ ὄχλον πολὺν ἔθνους αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἰουδαίου, ἔνθα ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἵστατο· γενόμενοι ἐπὶ τοῦ τόπου εἰσεπήδησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι σὺν τῷ καταμηνύσαντι, καὶ ὁρῶσι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἱσταμένην ὑποδείξαντος ἐκείνου. τότε θυμωθέντες σφόδρα, τὸν μὲν Ἰουδαῖον τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οἴκῳ ἀποσυνάγωγον ποιήσαντες ἤλασαν· τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ Κυρίου

A ἐπεζήτησεν οὖν ἕτερον κελλίον μεῖζον, ὡς χρείαν ἔχων αὐτοῦ· ἅμα δὲ καὶ πλησιάζειν αὐτὸν τοῖς Ἰουδαίοις. εὑρὼν δὲ οἴκημα ἕτερον μετῆρεν ἐκεῖθεν, λαβὼν πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ. κατ᾽ οἰκονομίαν δὲ τοῦ Θεοῦ, τοῦ θέλοντος πάντα ἄνθρωπον σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, δεικνύων τὰ θαυμάσια αὐτοῦ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν αὐτῷ ἐν ἀληθείᾳ. λαβὼν δὲ ὁ Χριστιανὸς ἅπασαν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ὡς προλέλεκται, κατελείφθη ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μόνη, ἐλησμονήσας αὐτὴν ἐν τῷ κελλίῳ. Ἰουδαῖος δέ τις λαβὼν τὸ κελλίον αὐτοῦ τοῦ οἰκεῖν ἐν αὐτῷ, ἔνθα ἦν ἡ εἰκὼν τοῦ
B παμβασιλέως Χριστοῦ. εἰσαγαγὼν δὲ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ εἰς τὸ κελλίον κατέμεινεν, μὴ θεωρήσας τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ὅτι ἵσταται ἐκεῖ, οὐδὲ κατενόησεν τὸν τόπον ἐκεῖνον. μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκάλεσεν Ἑβραῖον, ἵνα φάγῃ μετ᾽ αὐτοῦ. ἐν δὲ τῷ ἀριστᾶν αὐτοὺς, ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ὁ Ἰουδαῖος ὁ κεκλημένος, ἴδε τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ λέγει τῷ καλέσαντι αὐτὸν Ἰουδαίῳ· σὺ Ἰουδαῖος ὢν πῶς τὴν εἰκόνα ταύτην ἔχεις; ὕβρεις τε παμπόλλας καὶ
C ἀθεμίτους ἐκ τοῦ μιαροῦ αὐτοῦ στόματος εἰπόντος κατὰ τῆς τιμίας εἰκόνος τοῦ δεσπότου, ἃς οὐκ ἔξεστιν οὐδὲ εἰς διάνοιαν ἀνθρώπων ἐλθεῖν. μὴ γένοιτο. ὑποδεικνύων δὲ τὴν εἰκόνα τὸν καλέσαντα Ἑβραῖον ὁ κληθεὶς, ἤρξατο ὁ Ἑβραῖος ὀμνύειν κατὰ τῆς Ἰουδαϊκῆς πίστεως, ὅτι μέχρι τῆς ὥρας ταύτης, οὐκ ἐθεασάμην τὴν εἰκόνα ταύτην. ὁ δὲ Ἑβραῖος ὁ κληθεὶς ἐσιώπησεν· ἀναστὰς δὲ ἀπῆλθεν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς πρώτους αὐτῶν ἱερεῖς καὶ νομοδιδασκάλους, καὶ λέγει αὐτοῖς ὅτι ὁ δεῖ-
D να ὁ Ἑβραῖος εἰκόνα ἔχει τοῦ Ναζωραίου ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, κἀγὼ οἰκείοις ὀφθαλμοῖς ἐθεασάμην αὐτήν. οἱ δὲ ἀκούσαντες εἶπον· πῶς δύνασαι τοῦτο ἀποδεῖξαι; λέγει πρὸς αὐτούς· ἀκολουθήσατέ μοι, κἀγὼ ὑμῖν ὑποδείξω αὐτήν. συνεβουλεύσαντο δὲ ἵνα πάντες πρωῒ παραγενόμενοι, καταλάβωσιν τὸ κελλίον, ἐν ᾧ ἦν ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου. πρωΐας δὲ γενομένης συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι αὐτῶν, καὶ παραλαβόντες τὸν Ἰουδαῖον, ἀπέρχονται ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Ἑβραίου, ἔνθα ἦν ἡ εἰκὼν τοῦ Κυρίου. παραγενόμενοι δὲ ἐν τῇ οἰκίᾳ, εἰσπηδήσαντες ἔσωθεν τῆς οἰκίας οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ πᾶς ὁ ὄχλος, ὁρῶσι τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου. τότε θυμοῦ πλησθέντες, τὸν μὲν Ἰουδαῖον τὸν οἰκοῦντα ἐκεῖσε ἐξελάσαντες ἀποσυνάγωγον ἐποίησαν· τὴν δὲ εἰκόνα τοῦ Κυρίου

Digitized by Google

ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καταγαγόντες εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· Ὅτι καθὼς οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπαιξαν αὐτῷ, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἐμπαίξωμεν αὐτῷ. Τότε ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐρράπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον εἷς καθ' εἷς, οἱ πάντες αὐτῶν ἐρράπιζον τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου λέγοντες· ὅσα ἐποίησαν οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. λέγουσιν, ὅτι ἠκούσαμεν, πολλοὺς ἐμπαιγμοὺς ἐποίησαν αὐτῷ, καὶ ἡμεῖς πάντας ποιήσωμεν. ἐμπαιγμοὺς οὖν ἀπείρους ἐνέπαιξαν τὴν εἰκόνα τοῦ Κυρίου, ἅπερ οὐδὲ λέγειν ἡμῖν τετόλμηται. εἶτα λέγουσιν, ἠκούσαμεν, ὅτι ἥλωσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας· τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. ὅτε ποιήσαντες ἥλους προσήλωσαν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας τοῦ Κυρίου. πάλιν λέγουσιν, ἠκούσαμεν, ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν, μετὰ σπόγγου, ποιήσωμεν οὕτως καὶ ἡμεῖς· καὶ ἐποίησαν ὡσαύτως, ἐπιθέντες εἰς τὸ στόμα τοῦ Κυρίου τῆς εἰκόνος σπόγγον μετὰ ὄξους πεπληρωμένον. λέγουσιν πάλιν, ἐμάθομεν, ὅτι καλάμῳ ἔτυψαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· τὸ αὐτὸ καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. καὶ λαβόντες κάλαμον ἔτυπτον εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. λέγουσιν πάλιν, ἀκριβέστερον οἴδαμεν, ὅτι λόγχῃ αὐτοῦ τὴν πλευρὰν ἤνοιξαν· μὴ ἓν παραλείψωμεν, ἀλλὰ μᾶλλον προσθήσομεν. καὶ τοῦτο ποιήσαντες, ἐνεχθῆναι λόγχην προσέτρεψαν, καὶ ἐνεχθείσης τῆς λόγχης, ἄραντες αὐτὴν ἐκέντησαν κατὰ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος. παραυτίκα δὲ ἐξέβλυσεν αἷμα καὶ ὕδωρ εἰς πλῆθος πολύ. τούτου δὲ τοῦ παραδόξου θαύματος γενομένου, ἔκπληξις ἔλαβεν ἅπαντας τοὺς βλέποντας τὰς δυναστείας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰ παράδοξα θαυμάσια. ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα τῆς δικαιοσύνης σου, καὶ ἀπέραντος ἡ ἀγαθότης καὶ τὸ πολὺ ἔλεός σου δέσποτα; τίς λαλήσει τὰς δυναστείας σου, Κύριε; ἀκουστὰς ποιήσει πάσας τὰς αἰνέσεις σου Φιλάνθρωπε, ὁ μὴ βουλόμενος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Χριστὲ, δόξα σοι, τίς ὡς σοὶ δέσποτα; τίς πλὴν σοῦ ποιῶν φοβερὰ καὶ ἐξέσια. ὢ τοῦ θαύματος! ὢ τῆς τοῦ Σωτῆρος μεγαλειότητος. ἔφριξαν καὶ νῦν αἱ ἄνω δυνάμεις ἐπὶ τούτῳ. ὢ πόση μακροθυμία, ὢ πόσον ἔλεος. πρώην γὰρ δι' ἡμᾶς, καὶ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθεὶς ὁ ἄσαρκος ἐκ Παρθένου Μαρίας, ἐσταυρώθη ἐν ἐκείνῃ τῇ σαρκὶ, ἀπαθὴς ὢν αὐτὸς τῇ θεότητι· νῦν δὲ πάλιν ἐν τῇ εἰκόνι ἐσταυρώθης

A ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καταγαγόντες ἔφησαν. Ὅτι καθὼς καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐνέπαιξαν αὐτὸν τότε τὸν Ἰησοῦν. τότε ἤρξαντο ἐμπτύειν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῆς ἁγίας εἰκόνος τοῦ Κυρίου, καὶ ἐρράπισαν αὐτὴν κατὰ πρόσωπον ἔνθεν καὶ ἔνθεν, καὶ αὐτὴν ῥαπίζοντες, ἔλεγον· ὅσα ἐποίησαν οἱ πατέρες ἡμῶν, πάντα ποιήσωμεν καὶ ἡμεῖς τῇ εἰκόνι αὐτοῦ. καὶ λέγουσιν· ἠκούσαμεν, ὅτι ἐνέπαιξαν αὐτῷ, καὶ ἡμεῖς αὐτὸ ποιήσωμεν. ἐμπαιγμοῖς οὖν ἀπείροις ἐνέπαιξαν τῇ εἰκόνι τοῦ Θεοῦ. B ἀπορῶ δὲ λέγειν ὑμῖν, ὃ τότε τετόλμηται. εἶτα λέγουσιν· ἠκούσαμεν, ὅτι ἥλωσαν αὐτοῦ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. τότε καὶ τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας τῆς τοῦ Κυρίου εἰκόνος ἔπηξαν ἥλους. πάλιν λέγουσιν, μεμνηνότες ἠκούσαμεν, ὅτι ὄξος καὶ χολὴν ἐπότισαν αὐτὸν μετὰ σπόγγου. ποιήσωμεν αὐτὸ καὶ ἡμεῖς· καὶ ἐποίησαν, προσθέντες εἰς τὸ στόμα τοῦ Κυρίου σπόγγον ὄξους πεπληρωμένον. πάλιν λέγουσιν, μεμαθήκαμεν, ὅτι C καλάμῳ ἔτυψαν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν οἱ πατέρες ἡμῶν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. καὶ λαβόντες κάλαμον ἔτυπτον τὴν κεφαλὴν τῆς εἰκόνος. τέλος λοιπὸν λέγουσιν, ὡς ἀκριβῶς μανθάνομεν, ὅτι τὴν πλευρὰν αὐτοῦ λόγχῃ ἤνοιξαν, μηδὲν παραλείψωμεν ἀλλὰ προσθῶμεν καὶ τοῦτο ποιήσαντες. ἐνεχθῆναι λόγχην, ἐπέτρεψαν τινι αὐτῶν ἆραι τὴν λόγχην καὶ δέρων κατὰ τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου. εὐθέως οὖν ἀνέβλυσε πλῆθος αἵματος D καὶ ὕδατος ἐξ αὐτῆς. Χριστὲ, δόξα σοι, ἀκατάληπτε δόξα σοι· τίς ὡς σὺ, δέσποτα; τίς πλὴν σοῦ Θεὸς ποιῶν φοβερὰ, καὶ ἐξέσια; ὢ τοῦ θαύματος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν μεγαλισότητος. ἔφριξαν ἀληθῶς αἱ ἄνω ἅγιαι δυνάμεις. καὶ ἐπὶ τοῦτο πόσος εἶ δέσποτα εἰς φιλανθρωπίαν; ὁπόσος σὺ ἐν ἐλέει; πρώην γὰρ δι' ἡμῶν καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν σαρκωθεὶς ὁ ἄσαρκος ἐκ Παρθένου Μαρίας, ἐσταυρώθης ἐν ἐκείνῃ τῇ σαρκὶ ἀπαθὴς ὁ αὐτὸς ἐν τῇ θεότητι. νῦν δὲ πάλιν, ἐν τῇ εἰκόνι σου ἐσταυρώθης

Digitized by Google

ὦ δέσποτα εἰς ἔλεγχον μὲν τῶν ἀσεβῶν καὶ πάντων τῶν ἀπίστων, στηριγμὸν δὲ τῶν ἐν ἀληθείᾳ εἰς σὲ πιστευόντων. ἀλλὰ δόξα σοι, δέσποτα, τῷ μόνῳ τὰ πάντα δυναμένῳ, ἅμα τῷ εὐλογητῷ Θεῷ ἡμῶν πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, Ἀμήν.

Ἡμεῖς δὲ τέκνα ἀκούσατε τὰ λοιπὰ, ἅπερ ᾠκονόμησεν ἡ αὐτοῦ ἀγαθότης. μετὰ γὰρ τὸ κεντῆσαι τὴν λόγχην τῇ πλευρᾷ τῆς εἰκόνος τοῦ Κυρίου· καὶ ἀναβλύσαι τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ὡς ἑτέρως εἴρηται, λέγουσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι τοῦ λαοῦ, ἐπειδὴ θρυλοῦσιν αὐτὸν οἱ σεβόμενοι, ὅτι καὶ ἰάσεις πολλὰς ἐποίησεν, λάβωμεν αὐτοῦ τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἀγάγωμεν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ συνάξωμεν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας τοῦ λαοῦ. καὶ χρίσωμεν αὐτοὺς ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἴδωμεν, εἰ ἀληθῆ εἰσι τὰ λεγόμενα. τότε προσενέγκαν τῇ πλευρᾷ τοῦ Κυρίου βύσσαν κατὰ τὸν τόπον τῆς σφαγῆς τῆς λόγχης. ὅθεν ἐξίει ὁ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἔπλησαν τὴν βύσσαν. καὶ ἀπαγαγόντες παίζοντες, ἐμπαίζοντες, ἵνα ὡς ἐνόμιζον ὑβρίσωσιν ἐπὶ πάντων· συνῆξαν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, πρῶτον πάντων παράλυτον, ὃν ἐκ γενετῆς εἰδήσαν αὐτὸν, καὶ προσαγαγόντες ἔχρισαν αὐτὸν· καὶ αὖθις ἀνεπήδησεν, καὶ ἥλλατο ὑγιανθεὶς καθόλου ὁ ἄνθρωπος. εἶτα ἤγαγον τυφλοὺς, κἀκεῖνοι ὁμοίως χρισθέντες ἀνέβλεψαν, δαιμονιῶντες ἀναρίθμητοι παραυτίκα ἐκαθαρίσθησαν. ταραχὴ γέγονεν μεγάλη κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, πάντων ἐπιτρεχόντων διὰ τὰ ἄπειρα θαύματα. ἐκινήθησαν πάντα τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, τῶν οἰκούντων τὴν πόλιν ὡς μήτε τὴν συναγωγὴν αὐτῶν καίτοι μεγίστην οὖσαν χωρεῖν μήτε τὸν τόπον τοῦ πλήθους τοῦ ἀπείρου λαοῦ συνδραμόντος διὰ τὰ ἄπειρα θαύματα. πάντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, καὶ οἱ πρεσβύτεροι, καὶ ὁ λαὸς, καὶ τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν καὶ παίδων. ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, κράζοντες καὶ λέγοντες· δόξα σοι Χριστὲ ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐσταύρωσαν, καὶ ἀφ᾽ ἡμῶν νῦν σταυρωθεὶς ἐπὶ τῇ εἰκόνι σου. δόξα σοι, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ὁ τοσαῦτα ποιήσας

A ὦ δέσποτα, εἰς ἔλεγχον μὲν τῶν ἀσεβῶν καὶ πάντων τῶν ἀπίστων· εἰς στηριγμὸν δὲ τῶν ἐν ἀληθείᾳ εἰς σὲ πεπιστευκότων. ἀλλὰ δόξα σοι, δέσποτα, τῷ μόνῳ τὰ πάντα δυναμένῳ, ἅμα τῷ εὐλογητῷ Θεοῦ ἡμῶν, σὺν τῷ παναχράντῳ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῷ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

Ἀκούσατε ὑμεῖς ἀδελφοὶ μετὰ φόβου Θεοῦ καὶ χαρᾶς καὶ τὰ λοιπὰ ἅπερ ᾠκονομήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. μετὰ γὰρ τὸ κεντῆσαι τὴν λόγχην τὴν πλευρὰν τῆς ἁγίας καὶ τιμίας εἰκόνος. καὶ ἀ- B ναβλύσαι τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, συνήχθη πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, λέγοντες πρὸς ἀλλήλους· ἐπειδὴ θρυλοῦσιν οἱ σεβόμενοι αὐτὸν, ὅτι ἰάσεις πολλὰς ποιεῖ, λάβωμεν τοῦτο τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ ἀγάγωμεν αὐτὸ εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ συνάξωμεν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας τοῦ λαοῦ, καὶ χρίσωμεν αὐτοὺς ἀπ᾽ αὐτοῦ, καὶ ἴδωμεν εἰ ἀληθῆ εἰσιν τὰ λεγόμενα. καὶ προσενέγκαντες τῇ πλευρᾷ τοῦ Κυρίου βύσσαν, ἐμπαίζοντες, ἔπλησαν τὴν βύσσαν ἔνθα ἐξίει τὸ ὕδωρ. καὶ συνῆξαν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας. πρὸ πάντων παράλυτον ὃν εἰδήσαν C ὄντα ἐκ γενετῆς. προσφέροντες δὲ τὸν παράλυτον ἔχρισαν αὐτόν. καὶ εὐθέως συνεσφίχθη καὶ ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος. παραχρῆμα δὲ μεγάλη ταραχὴ ἐγένετο κατὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, πάντων ἐρχομένων. διὰ τὰς ἀπείρους ἰάσεις καὶ θαυματουργίας. ἐκινήθη δὲ πᾶν τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων καὶ προσέφερον τοὺς ἀσθενεῖς αὐτῶν, παραλύτους, κυλλοὺς, ξηροὺς, χωλοὺς, καὶ τυφλοὺς, καὶ δαιμονιῶντας, καὶ ἑτέρους ἔχοντας παντοίας νόσους, καὶ πάντες χριόμενοι ἐκ τοῦ ἁγίου αἵμα- D τος καὶ ὕδατος τῆς πλευρᾶς, τῆς τιμίας εἰκόνος τοῦ Κυρίου, τὰ σώματα αὐτῶν ὑγιῆ ἐγένοντο. πάντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων ἐπίστευσαν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, κράζοντες καὶ λέγοντες· μέγας ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν· μεγάλη ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν. δόξα σοι, Χριστὲ, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐσταύρωσαν, ὁ καὶ δι᾽ ἡμῶν σταυρωθεὶς ἐν τῇ ἀχράντῳ καὶ τιμίᾳ εἰκόνι σου. δόξα σοι Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ὁ ποιῶν μεγάλα θαυμάσια.

θαυμάσια. σοὶ πιστεύομεν, εἰς πατέρα υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον καὶ ἀχώριστον. ἵλεως ἡμῖν γενοῦ, καὶ δέξαι ἡμᾶς ὡς ἐδέξω τοῦ λῃστοῦ ἐπὶ τοῦ ἁγίου σου σταυροῦ τὴν μετάνοιαν. συγκαταρίθμησον ἡμᾶς τοὺς ἀνεξίους τοὺς προσελθόντας σοι τοῖς μετὰ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν, καὶ ἡμᾶς συγκαταρίθμησον καὶ φώτισον τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς καρδίας ἡμῶν, τοὺς ἐσκοτισμένους, οὓς ὁ πονηρὸς ἐσκότισεν διάβολος. ἵνα φωτισθέντες διὰ τοῦ ἁγίου σου Βαπτίσματος καταξιωθῶμεν καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπουρανίου σου στρατιᾶς. Ταῦτα δὲ ἔκραζον λέγοντες, καὶ κηρύττοντες μεγαλοφώνως τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ. ἐξῆλθεν δὲ ἡ φήμη αὕτη εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, περὶ τῆς B τιμίας εἰκόνος τοῦ παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ πάντες ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν προσέφερον τοὺς ἀσθενεῖς αὐτῶν καὶ ἰῶντο πάντες τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι.

A θαυμάσια. σοὶ πιστεύομεν· ἵλεως ἡμῖν γενοῦ, καὶ δέξαι ἡμᾶς. ταῦτα ἐβόων ἅπαντες πενθοῦντες· καὶ αἱ φωναὶ αὐτῶν ἀνεπέμποντο, δέχεσθαι ἐκείνων ..., καὶ πάντων θεραπευομένων καὶ ζωοποιουμένων.

Μετὰ δὲ ταῦτα προσῆλθον τῷ ἁγιωτάτῳ Ἐπισκόπῳ τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας ἅπαντα τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων, περιέχοντες καὶ λέγοντες· καταρίθμησον ἡμᾶς τῇ ἁγίᾳ Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, βάπτισον ἡμᾶς καὶ ποίησον Χριστιανούς. ἔκραζον δὲ ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες, ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν, σὺν γυναιξὶ καὶ παιδίοις, λέγοντες· εἷς Θεὸς ὁ πατήρ, εἷς υἱὸς ὁ μονογενής, εἷς Κύριος. αὐτὸν Θεὸν ὁμολογοῦμεν, καὶ οἴδαμεν καὶ γινώσκομεν· αὐτὸν Θεὸν οἴδαμεν, αὐτὸν ἡμεῖς πιστεύομεν, τὸν σταυρωθέντα ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀναληφθέντα ἐν δόξῃ ἐνώπιον τῶν ἁγίων μαθητῶν αὐτοῦ. καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρός. πολλαῖς οὖν εὐφημίαις δοξάσαντες τὸν Θεόν, τὴν ἁγίαν τε εἰκόνα τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ τῆς ἐκεῖσε πόλεως ἐπιδείξαντες, καὶ ἀπαγγείλαντες ἃ ἐποίησαν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν εἰκόνα, τό τε αἷμα καὶ ὕδωρ ἐπιδείξαντες, καὶ πῶς ἐξῆλθεν ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ Σωτῆρος. ὅμως πρὸς βεβαίωσιν πάντων λαβὼν ὁ Ἐπίσκοπος ἐκ τοῦ ἁγίου αἵματος καὶ ὕδατος, καὶ πολλοὺς ἀσθενεῖς προσενέγκαντες, καὶ ἀλείφων αὐτούς, ὑγιεῖς ἀπέλυσεν. τούτων τῶν ἀπείρων θαυμάτων γεγονότων οὕτως ἅπαντες καθικέτευον Ἐπίσκοπον, τυχεῖν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ μεταλαβεῖν τῶν ἀχράντων καὶ ἀθανάτων μυστηρίων τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος. τότε ὁ Ἐπίσκοπος παραλαβὼν αὐτοὺς καὶ συγκαλέσας ἅπαντα τὸν κλῆρον τῆς ἁγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, ἐπὶ πολλάς τε ἡμέρας κατηχήσας, ἐβάπτισεν αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρός, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων Ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐποίησεν. παρακαλε-

Μετὰ δὲ τὸ πάντας ἰαθῆναι αὖθις πρὸς Ἐπίσκοπον τῆς ἐκεῖσε Ἐκκλησίας, ἤδη μεμαθηκότα τὰ γινόμενα τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων κατέδραμον, κράζοντες· εἷς Θεὸς ὁ πατήρ, εἷς υἱὸς αὐτοῦ μονογενής, εἷς Χριστός, ὃν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐσταύρωσαν· αὐτὸν Θεὸν οἴδαμεν, τούτῳ ἡμεῖς πιστεύομεν· πολ-
C λαῖς οὖν εὐφημίαις, δοξάσαντες τὸν Θεόν, τήν τε εἰκόνα τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ δείξαντες, καὶ ἀπαγγείλαντες, ἃ ἐποίησαν τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα, τότε αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ ἐμήνυον, καὶ τὸ πῶς ἐξελήλυθεν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς εἰκόνος, τῶν τε ἀπείρων θαυμάτων τὰ γεγονότα, οὕτως ἅπαντα τὰ πλήθη τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ἀξιωθῆναι ἱκέτευον. οὓς λαβὼν ὁ Ἐπίσκοπος, ἅμα τῷ ἐκεῖσε κλήρῳ πάντας ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἐβάπτισεν, τὴν δὲ συναγωγὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀφιέρωσεν, ἐκείνων παραλε-

στέντων· τὰς δὲ λοιπὰς Συναγωγὰς αὐτῶν μαρτύρια πεποίηκεν· καὶ ἐκ τούτου χαρὰ μεγάλη γέγονεν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ, οὐ μόνον σωμάτων ἰαθέντων, ἀλλὰ καὶ τοσούτων ψυχῶν ἐκ νεκρῶν εἰς ζωὴν ἐπανελθόντων. Ταῦτα γνοὺς ἐγὼ, ἐσπούδασα δηλῶσαι ὑμῖν, προσφιλέστατοι ἀδελφοὶ, εἰς ὠφέλειαν τῶν ψυχῶν ὑμῶν· ἵνα γνῶντες καὶ ἐπὶ τούτῳ τοῦ ἡμετέρου Θεοῦ, καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν δύναμιν, πλέον τῇ εἰς αὐτὸν στερεωθῆτε πίστει, καὶ ἀγαλλιαθῆτε ἐπὶ τοῖς μεγάλοις αὐτοῦ θαύμασι τοῖς νῦν γεγενημένοις. δότε οὖν αὐτῷ δόξαν μετ' εὐφροσύνης, καὶ κατάνυξιν καρδίας, καὶ θρήνῳ χαίροντες, καὶ εὐχαριστοῦντες ἐπὶ τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι, ὅτι τῆς αὐτοῦ πίστεως ἡμᾶς ἠξίωσεν, καὶ τῆς αὐτοῦ ἐπιγνώσεως. καὶ τέκνα μου ἀγαπητὰ, γνῶμεν καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος τοῦ ἀπεράντου ἡμῶν Θεοῦ καὶ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν. καὶ δοξάσωμεν τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, τοῦ ἀληθινοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. αὐτῷ γὰρ πρέπει, τιμὴ, κράτος, μεγαλοσύνη καὶ μεγαλοπρέπεια, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A στάντων δὲ αὐτῶν τὸν ἁγιώτατον Ἐπίσκοπον καὶ τὰς λοιπὰς Συναγωγὰς ναοὺς Θεοῦ, καὶ μαρτύρια τῶν ἁγίων αὐτοῦ μαρτύρων ἀφιερῶσαι, εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ καύχημα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. κατέστησεν δὲ καὶ ἐξ αὐτῶν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ὑποδιακόνους, καὶ ἀναγνώστας, καὶ οὕτως μεγάλη χαρὰ ἐγένετο ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θαύματι τῆς τιμίας καὶ ἁγίας εἰκόνος τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῇ πόλει ταύτῃ. οὐ μόνον σωμάτων πάθη ἰωμένων ἀλλὰ καὶ ψυχῶν ἐπιστρεψάντων εἰς ζωὴν αἰώνιον. Ταῦτα ἐσπούδασα δηλῶσαι τῇ ὑμετέρᾳ θεοφιλίᾳ, ὦ
B προσφιλέστατοι ἀδελφοὶ ἠγαπημένοι, εἰς ὠφέλειαν καὶ ἀκοὴν τῶν ἐντυγχανόντων, τοῦ στηριχθῆναι τὰς ψυχὰς ὑμῶν ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, τοῦ ἐπὶ τῇ πτώσει ἡμῶν χαίροντος, καὶ στερεωθῶμεν ἐπὶ τῇ στερεᾷ πίστει τῆς ὁμολογίας τοῦ Χριστοῦ. δῶμεν οὖν δόξαν μετ' εὐφροσύνης ἐν κατανύξει καρδίας, καὶ εὐχαριστίας, εὐχαριστοῦντες αὐτῷ ἐκ καθαρᾶς πίστεως, τοῦ φυλάσσειν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ καὶ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐπιγνώσεως αὐτοῦ· ὅτι αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα καὶ ἡ προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

RELATIO MIRACULORUM DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, QUÆ PER IMAGINEM IPSIUS FACTA SUNT, IN BERYTO SYRIÆ CIVITATE, QUINTO IDUS NOVEMBRIS.

APUD Cæſaream Cappadociæ urbem præmaximam, convenientes de ſingulis urbibus Aſiæ ſanctiſſimi præſules, pro ſtabilimento ſanctæ Eccleſiæ inierunt conſilium. Siquidem apud eos de cruore lateris Domini noſtri Jeſu Chriſti, non exiguus error exortus videbatur. Qua ex re, ut præfati ſumus, in jam dicta urbe maximus congregatus eſt ſanctorum Epiſcoporum conventus, ut ex hoc errore in unum tractare deberent. Sed cum cuncti ex more in ſanctam Eccleſiam ad reſidendum ſe contuliſſent, Petrus beatiſſimus Nicomediæ urbis Antiſtes, in medio eorum conſurgens, ita ad univerſos exorſus eſt loqui: Si placet, inquit, veſtræ ſanctitati, o ſanctiſſimi patres, libellum unum Athanaſii Alexandrinæ urbis magni Epiſcopi, me vobis referre delectat. Sancta Synodus reſpondit: Placet plane, & ut legatur, optamus. Ad hæc ille libellum in medio protulit, & materiam ipſius tituli taliter aggreſſus eſt legendo.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI DE PASSIONE IMAGINIS DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI, QUALITER CRUCIFIXA EST IN BERYTHO SYRIÆ CIVITATE, LIBELLUS.

Petrus Nicomediæ Epiſcopus libellum hunc ſancti Athanaſii eſſe ſcribit, actione quarta Synodi II. Nicenæ, ubi iiſdem fere verbis integer habetur, Tom. III.

DILECTISSIMI itaque o- A
mnes filii ſanctæ Eccleſiæ,
mentis veſtræ oculos ſimul
& aures erigite, & conſide-
rantes admiremini rem ge-
ſtam, quam ad veſtram ſci-
entiam transmittere cupimus. Cernite cun-
cti infinita Dei omnipotentis mirabilia, &
ei laudes inceſſabiles reddite per ſecula.
Contemplemini ejus ineffabilem per cun-
ctas generationes benignitatis magnitu-
dinem, multis modis luce clariorem, ſu-
per humanum genus reſplenduiſſe ſem-
per. Conſiderate ſublime diſpenſationis
ejus myſterium, & ideo ex nimia ejus pie-
tate permoti, aſſumite planctum, lachry- B
masque amaras proferre mementote, ac
ſingultibus ſuper tale miraculum in noſtra
generatione patratum, quod pene o-
mnibus ſeculis eſt mandatum. Deo
quippe nihil impoſſibile, ſed etiam nec
aliquid eſt difficile. Nam ſuper ea, quæ
ipſe modernis dignatus eſt patrare tem-
poribꝰ, omne cor obſtupeſcit, audientium
fugit viſus, hebetatur auditus. Sicut enim
in paſſione unigeniti ipſiꝰ expavit cœlum,
Dei cæca imago eſt reddita, radii quoque
ſolis luce obtenebrati ſunt, quinetiam ter-
ræ motus ſuo horrendo ſonitu abyſſi fun-
damenta valide exterruit, & mortuos
plurimos, quos tenebat, eructavit vivifi- C
catos: ita & nunc ſecundo eadem ſigna
pariter ſunt innovata. Igitur audientes
intelligite, intelligentes obſtupeſcite, &
ea, quæ vobis intimare curamus, plena fi-
de & aure intenta cordis percipite. Eſt
autem hujusmodi ſeries narrationis.

Cap. I.

EST quædam civitas in Syria, inter ter-
minos Tyri & Sidonis poſita, Berithus
vocata, Antiochiæ vero ſubdita. In hac
urbe innumerabilis multitudo erat He-
bræorum, quamvis eodem tempore civi-
tas Metropolitana obtineret dignitatem.
Accidit autem, ut juxta ſynagogam He-
bræorum, quæ magna valde habebatur,
quidam Chriſticola a quodam ſuſcepiſſet
cellulam, cenſumque ei ex ea redderet. In
qua dum ingreſſus eſſet ad habitandum,
iconam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quam
apud ſe habebat, fixit in pariete contra le-
ctuli ſui faciem, quæ etiam continebat in
ſe integram Domini ſtaturam. Evoluto
denique non parvo temporis ſpacio, jam
prælibatus deicola perquirere ſtuduit in
alio loco ejusdem urbis ſpacioſam do-
mum ad habitandum. Quam cum repe-
riſſet, tollens cuncta, quæ ad ſe pertinere
videbantur, egreſſus eſt de cellula. Do-
mini autem providentia id agente, Jeſu
Chriſti Domini noſtri iconam ibi negle-
ctam reliquit. Hoc autem Domini oc-
culto peractum eſt conſilio, qui vult o-
mnes homines ſalvos fieri, & ad agniti-
onem veritatis venire, ut oſtenderet cun-
ctis ſe colentibus, ſuorum miraculorum
virtutem ad increpationem impiorum, fir-
mamentum quoque ſuorum fidelium. Fa-
ctum eſt autem poſt hæc, ut Hebræus
quidam eandem cellulam ſuſciperet ad ha-
bitandum. Quam ingreſſus, cum ſuis o-
mnibus cœpit habitare in ea, minime con-
templatus locum illum, qui Dominicam i-
conam apud ſe retinebat abſconditam.
Die vero quadam idem Hebræus de
ſuis contubernalibus invitavit unum ad

prandium. Epulantibus illis, elevavit Hebræus, qui invitatus fuerat, oculos, & vidit in interiori loco cellulæ ejus iconam dominicam parieti connexam. Tunc vehementi furore exardeſcens, cœpit fremere dentibus adverſus eum, qui ipſum convocaverat, dicens: Tu Hebræus cum ſis, quomodo apud te Jeſu illius Nazareni iconam habes repoſitam? Convitia quoque & opprobria tanta adverſus Dominum Salvatorem emiſit, quanta nec aures fidelium ſufferre poſſunt, nec nos ſcriptis tradere præſumimus, ob injuriam noſtri Redemtoris. Judæus vero, qui illum malevolum convocaverat ad prandium, ſatisfacere illi cupiens, ſacramentis terribilibus profitebatur, ſe aliquando minime, quam præmonſtrabat, vidiſſe iconam. Ad hæc, qui invitatus fuerat, ſiluit. Finito autem convivio abſceſſit, & abiit ad ſummos ſacerdotes & principes, & dixit eis: Notum vobis ſit, quoniam Hebræus ille talis Jeſu Nazareni iconam apud ſe retinet clanculo. At illi hæc audientes, dixerunt ad eum: Nunquid poſſunt vera eſſe, quæ aſſeris? non credimus, niſi demonſtraveris. Ipſe vero affirmabat, quia ego in domo ejus eam demonſtrare curabo. Hæc illi audientes, maximam in iram deciderunt. Sed die illo, quia jam hora incumbebat veſpertina, ſiluerunt. Mane vero facto, ſummi ſacerdotes, Principes, & majores natu plebis Judæorum, aſſumentes ſecum illum, qui eum accuſaverat, ad domum ipſius velocius feſtinaverunt. Videntes autem vera eſſe, quæ dicta fuerant, facto impetu cum eo, qui hæc teſtificaverat, irruerunt in eum. Multisque contumeliis, ac variis cruciatibus affectum, extra ſynagogam ſemivivum projecerunt.

Cap. II.

Deponentes autem Domini noſtri Jeſu Chriſti iconam in terra, dixerunt ad invicem: Quoniam aures noſtras tetigit non exigua opinio, quod Jeſum Nazarenum patres noſtri diverſis modis illuſerunt, ita & nos huic faciamus. Tunc cœperunt ſpuere in faciem imaginis Domini Salvatoris noſtri, & percutiebant eum alapis, & inde dicentes: Quanta Jeſu Galilæo noſtri genitores fecerunt, eadem & nos huic ejus imagini faciamus. Innumerabilibus itaque illuſionibus dominicam illuſerunt iconam. Iterum dicunt, in ejus paſſione ſcriptum eſſe agnoſcimus, quod ejus pedes & manus in cruce confixæ ſunt, nos vero, quamvis moderniores tempore, nil prætermittentes, addamus & hæc: Tunc cru-

A cifigentes iconam dominicam, clavos acutiſſimos adhibuerunt in manibus, & pedibus illius imaginis. Poſt hæc permoti magis ac magis fellis amaritudine, dicunt inter ſe: audivimus, quod patres noſtri Jeſu Galilæo acetum & fel in potum cum ſpongia præbuerunt, hoc & huic faciamus. Quod & ſic fecerunt, apponentes ad os ſanctæ iconæ noſtri Redemtoris acetum cum felle mixtum. Nec ſic itaque cordis ſui malitiam refrænantes, iterum dicunt: Didicimus, quod noſtri majores coronam contextam de ſpinis capiti illius crucifixi circumponebant, poſtmodum arundine percutiebant inſultantes ei, & nos igitur nequaquam poſtponentes idipſum fa- B ciamus. Cumque coronam ſpineam capiti illius circumpoſuiſſent, accipientes arundinem, percutiebant caput imaginis illius, qui caput eſt omnium ſanctorum. Ad extremum vero, cum inſaniam ſuæ mentis tolerare non poſſent, dixerunt, ſicut veraciter didicimus, patres noſtri latus Jeſu lancea aperuerunt; nos vero, ne aliquid minus feciſſe videamur, & hoc ipſum adjiciamus. Nullam ad hæc moram mediam fecerunt, & afferri lanceam juſſerunt, & præceperunt cuidam Hebræo tollere eam, & valido ictu latu dextrum iconæ illius transfodere. Cumque tam maximum facinus fuiſſet perpetratum, res mira & vehementer ſtupenda nulloque C unquam ſeculo audita, ibi repente eſt effecta. Nam ipſius vulneris locus, aqua & ſangvine illico cœpit decurrere. Et ſicut in paſſione Dei filii Salvatoris mundi olim contigit cœlum expaviſſe, ita nunc quoque pariter Deo præſtante, eadem innovantur ſive reparantur. Vere enim in hoc facto non ſolum elementa mundi concuti potuere, ſed etiam virtutes ſupernæ tale facinus exhorruere. Tibi ergo, Chriſte, cum patre, ſpirituque ſancto ſit gloria indeficiens. Quis enim eſt ſicut tu, Domine, & quis eſt Deus faciens mirabilia ſigna, & terribilia & obſtupeſcenda in cœlo & in terra? O D admirabilis mediator Dei & hominum, homouſion, mundi Redemtor ac Salvator, totius bonitatis & pietatis fons & origo. O quantus es, Domine Jeſu, in humilitate, qui cum eſſes Deus morticinium noſtræ carnis ſuſcipiendo, homo fieri dignatus es, pro ſalute generis humani, quem impii & crudeles paulo minus ab Angelis minoratum cernentes, horribili morte plectere non erubuerunt. O quam magnus es noſter Salvator in patientia, qui in tempore tuæ traditionis, tuo proditori ad te venienti oſculum præbere non renuiſti,

& ſervo Malcho Apoſtoli gladio abſciſſam auriculam redintegraſti, quando ad paſſionis victimam velut ovis manſveta ducebaris. O quantus es in! miſericordia Chriſte! ſpes unica mundi, qui cum in cruce teipſum hoſtiam Deo patri exhibuiſſes ſanctam & immaculatam, pro tuis crucifixoribus veniam poſtulaſti, dicendo ad patrem: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt, quid faciunt. Tunc quidem pro noſtra ſalute incurvatus, in eadem carne, quam ex Virgine ſancta & immaculata aſſumſeras, mortem pertuliſti crudelem. Et qui eras in ſubſtantia cum patre ſanctoque ſpiritu unus & impasſibilis exiſtens, & inviſibilis, condoluiſti humanam perire naturam. Et ideo in hanc lachrymarum vallem deſcendens, pro noſtris erratis & piaculis formam ſervilem ſuſcepiſti, in qua re permiſiſti ab iniquis teneri, flagellari, ad ultimum vero crucifigi. Nunc autem in ſancta imagine tua crucifigeris, Domine, iterum ad confuſionem impiorum omniũ fidelium, & ad corroborationem omnium in te credentium. Et ideo tibi omnipotenti Deo, una cum patre ſpirituque ſancto, gloria ſit, per cuncta ſeculorum ſecula, decus & fortitudo, virtus atque victoria, Amen.

CAP. III.

AUDITE omnes Eccleſiæ filii cætera, quæ poſtmodum facta ſunt, ipſius enim myſterii (fuit) diſpenſatio. Poſtquam enim, ut ſuperius dictum eſt, latus ſanctæ imaginis illius lancea apertum eſt, continuo exivit ſanguis & aqua. Dixerunt autem principes ſacerdotum, afferatur vas ad locum vulneris, & videamus exitum rei. Qui illico detulerunt hydriam, & ad locum vulneris, unde ſanguis & aqua decurrebant, ſtatuerunt. Quæ absque ulla mora ſubito repleta eſt. Dixerunt autem ad invicem: Quoniam ſuſurrant Chriſtum colentes, quod ſigna & mirabilia multa inaudita fecerit in mundo, quæ nemo alius potuit agere: accipiamus hunc ſangvinem, & aquam hanc, & deferamus ad noſtram ſynagogam, & congregemus univerſos, qui ſe male habent, & ex hoc perungamus eos, & ſi vera ſunt ea, quæ de Chriſto dicuntur, continuo ſanabuntur: ſin alias, oſtentui habeantur a nobis cuncta, quæ a ſuis ſequacibus aſtruuntur de eo. Hæc dicentes, hydriam deferunt ad ſynagogam, æſtimantes ſe Chriſto Jeſu Domino noſtro æterni Regis Filio maximam inferre poſſe injuriã. Congregaverunt igitur quoscunque repererunt langvidos, & in conſpectu cunctorum Hebræorum introducti ſunt in ſynagogam, inter quos quidam provectæ ætatis erat homo, quem a nativitate ſua graviſſima poſſederat corporis moleſtia, quæ Græca locutione παράλυσις, Latina vero diſſolutio membrorum dicitur. Hic dum primum ab eis fuiſſet perunctus, repente de ſuo grabato, quaſi cervus exiliens, ad laudem Filii Dei incolumis redditus ad propria remeavit. Deinde adducentes cæcos nonnullos, loca eorum luminum perungere ſtuduerunt. Qui ipſi ſtatim in Jeſu Chriſti nomine diſcuſſa cæcitate, poſt multos annos lumẽ amiſſum recipere meruerunt. Ægrotantes autem plurimi ad hoc ſpectaculum ſunt adducti, manibus poſt terga revinctis. Cumque & illi fuiſſent peruncti, mirabili Dei virtute undiq; perfuſi, ſenſu redintegrato priſtino, ad propria dũ revertuntur ſaniſſimi, laudes Dei omnipotentis filio Jeſu Chriſto, Domino Salvatori noſtro, perſolvuntur ab omni populo. Tumultus autem exortus eſt magnus, per totam eandem urbem concurrentibus omnibus, propter innumerabilia, quæ fiebant, miracula. Et quicunque variis langvoribus infirmos poſſeſſos habebant apud ſe, illuc eos deducentes perungebant, & ſtatim ſanitatẽ, quam deſiderabant, conſequebantur. Omnes autem, ad quoscunq; pervenire potuit opinio, afferentes infirmos, quos habere poterant in domibus, paralyticos, cæcos, claudos, ſurdos, mutos, & leproſos ſive aridos, deducebant eos ad ſynagogam Judæorum, ubi hæc fiebant ſigna divinitus. Sed quamvis maxima eſſet hæc eadem ſynagoga, nequaquam tamen recipere poterat ſupervenientium multitudinem. Infinitæ enim erant populorum catervæ, quæ undique illuc confluebant, propter innumerabilia miracula & prodigia, quæ pro ſua nimia prolixitate ne faſtidium generent, transgrediendo prætermittuntur. Omnes autem Principes ſacerdotum, & ſeniores, & omnis turba Judæorum parvulorum ac majorum, & mulierum, videntes, quæ facta fuerant, crediderunt in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & dicebant: Gloria tibi ſit, æterne Deus, & omnipotens pater, qui nobis indignis, quamvis ſero, revelaſti unicum Filium tuum, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, quem, ut Eſaiæ vaticinium cecinit, virgo concepit, & virgo peperit, ac poſt partum virgo permanſit. Gloria ſit tibi, Chriſte, quem patres noſtri verum Deum & verum hominem, in cruce morte horribili afficere non metuerunt. Qui nunc

etiam a nobis iterum paſſus es te imagine tua cruci affigere. Gloria ſit tibi, Chriſte Fili Dei, qui tanta mirabilia nobis miſeris demonſtraſti. Te credimus, tu nobis eſto propitius, & nos ſuſcipere dignare, quia ex toto corde, & tota anima, atque virtute ad te confugimus. Hæc & his ſimilia clamantes dicebant, lachrymas autem amaras emittebant & ſingultus.

Cap. IV.

Postquam autem curati ſunt cuncti, qui ægritudine detinebantur, occurrit omnis multitudo Judæorum ad domum ſanctæ Eccleſiæ, quæ in eadem urbe erat, ubi Metropolitanus. Cujus provoluti veſtigiis, ſe peccaſſe, ſe graviter deliquiſſe, magnis vocibus fatebantur. Qui cum ab eis perquireret omnem rei geſtæ veritatem, ſanctam iconam Domini Salvatoris eidem demonſtrantes, annunciaverunt cuncta, quæ in ea exercuerant. Et qualiter ab ictu lanceæ ſangvis & aqua emanavit ex latere ipſius, nec non de mirabilibus ab ea oſtenſis illi retulerunt per ordinem. Ille vero interrogabat, qualiter icona ipſa ab eis fuiſſet reperta, & ſi ab aliquo eam excepiſſent. At illi retulerunt ei, quod quidam Chriſticola per oblivionem in cellula ſynagogæ proxima dimiſiſſet eandem iconam, dum ſe ad alium locum transferret hoſpitandi gratia. Qui ſtatim jubetur inquiri, & repertus in præſentia Domini Metropolitani ſtatuitur. Cumque ab eo ſtudioſiſſime fuiſſet interrogatus, quomodo icona apud ſe deveniſſet, vel a quo tam mirabiliter poſita eſſet, reſpondit dicens: quod Nicodemus, qui ad Jeſum nocte venerat, propriis manibus eam compoſuiſſet, & moriens Gamalieli tradidiſſet. Gamaliel autem doctoris gentium Pauli διδάσκαλος, cum diem ſibi cerneret adeſſe extremum, Jacobo eam reliquit & Jacobus Simeoni, & Simeon Zachæo, & ſic per ſucceſſores temporum in Hieroſolyma perduravit, usquequo ſubverſio illius urbis patrata eſt quadrageſimo & tertio anno poſt aſcenſionem Domini Salvatoris ad cœlos. Sed biennium, antequam Titus & Veſpaſianus eandem ſubverterent urbem, admoniti ſunt a Spiritu ſancto fideles atque diſcipuli Chriſti, ut relicta urbe ad regnum ſe transferrent Agrippæ Regis, quia ipſe tunc Agrippa Romanis fœderatus erat. Qui egreſſi ab urbe, omnia, quæ ad cultum noſtræ religionis vel fidei pertinere videbantur, ſecum auferentes, in has regiones tranſtulerunt ſe. Quo tempore etiam icona, cum cæteris A rebus Eccleſiaſticis deportata, usque hodie in Syria permanſit, quam ego ipſe a parentibus ex hac luce migrantibus mihi traditam, jure hæreditario usque nunc poſſedi. Hæc certa & manifeſta ratio eſt de icona ſancta Domini Salvatoris, qualiter de Syria in Judææ partes devenit. Auditis his ſermonibus reverendiſſimus Metropolitanus, valde hilaris redditus, converſus ad populum Iſraeliticum dicebat: Convertere Iſrael ad Dominum Deum, patrem univerſorum viventium, & adora nobiscum ejus filium, per quem ſunt omnia creata, & Spiritum ſanctum, qui eſt vivificator cunctorum viventium, & B illuminator noſtrarum animarum. Feſtina debitum abſolvere votum. Omnis autem turba ſtirpis Judaicæ clara voce cœpit cantare, & dicere. Unus Deus pater & ipſe ingenitus: Unus Filius, & ipſe unigenitus Chriſtus, quem Patres noſtri crucifixerunt, & nos ipſum agnovimus verum Dominum. Unus Spiritus ſanctus, & ab utroque procedens, per quem veraciter nos credimus eſſe ſalvandos. Hæc dicentes, proſtrati genibus ipſius, veniam poſtulabant de ſuis conſequi ſceleribus, per baptismi remedium. Quos ſuſcipiens beatus Antiſtes cum ſu- C is clericis, per dies plurimos de diſciplina erudivit Chriſtiana. Ad ultimum vero catechumenos factos, & triduano peracto jejunio, ex aqua & Spiritu ſancto regeneravit eos.

Cap. V.

Postquam vero baptiſmum conſecuti ſunt, rogabant enixius ſanctum virum, ut ſynagogam ſuam Eccleſiam conſecraret in honorē ſancti Salvatoris mundi. Quorum petitionem minime aſpernatus, ſynagogam illorum, quæ major eſſe D videbatur, in nomine unigeniti Dei Filii Redemtoris mundi conſecravit Ex tunc itaque per diverſas orbis terræ nationes & provincias mos inolevit, ut baſilicas plurimas vel oratoria, Pontifices Chriſtianæ legis, in honore ſancti Salvatoris mundi condere & dedicare non deſinant. Nam antea antiquiores noſtri, vel majores, hoc peragere minime præſumſerunt. Sed ad narrationis veſtrę ordinem reflectamꝰ articulum. Rogaverunt autem Metropolitani præfatum virum, ut cæteras ſynagogas eorum in honore quorundam beatorum martyrum conſecrando reconciliaret. Itaque & huic petitioni libenter animum accommodavit, & quæ illi ſuggeſſerunt, Dei juvamine fretus, cuncta explevit

Digitized by Google

devotus. Factum eſt gaudium magnum in A
civitate illa, non ſolum de ſanitate corporum, quæ emanaverat maxima, ſed & de tantis animabus, quæ ab interitu Satanæ ad vitam æternam fuerant revocatæ.

CAP. VI.

VENERABILIS vero & ſummus Antiſtes, die noctuque variis fluctuabat cogitationibus de hydria, quæ Dominicum intra ſe retinebat cruorem, valde hæſitans, quid de ea opportunum fuiſſet, peragere. Tandem autem ſalubri reperto conſilio, omnium Eccleſiarum, quæ per orbem terræ, longe lateque conſiſtebant, inæſtimabile atque profuturum providit conſolationis remedium. Denique ampullas præcepit fieri vitreas, in quibus portiones miſit ſingulas, de ſangvine & aqua, quæ de imagine Domini Salvatoris noſtri decurrerant, quas etiam per Aſiam, Africam, Europam, per ſuos nuncios dirigens, cuncta, quæ apud urbem jam dictam ſuo tempore contigerant, deveniſſe ſuis ſcriptis vel eloquiis manifeſtiſſime univerſis ſanctæ Eccleſię filiis viriliter declaravit. Hoc inſuper ab eis efflagitans, ut per annos ſingulos in menſe Novembri, qui apud Hebræos eſt nonus, apud nos vero menſis undecimus, nono die ipſius menſis, id eſt, quinto idus Novembris, non minori reverentia, quam natalis Domini vel Paſchalis, iſta die præcipua obſervatione colatur.

CAP. VII.

HÆC eſt vera & vehementer credula ratio de cruore lateris Domini noſtri Salvatoris, qui profluxit de ſancta imagine ipſius, quæ crucifixa eſt in Syria in Beritho civitate. Hic eſt etiam ſanguis ille Dominicus, qui apud pleroſque repertus eſſe dicitur. Nec eſſe aliter æſtimandum eſt a vere Catholicis, præter id, quod ſcribitur a nobis, quaſi ex carne & ſangvine Chriſti aliquid poſſit in mundo inveniri, niſi illud, quod in ara altaris per manus ſacerdotum quotidie ſpiritualiter efficitur. Hæc ergo
B ſciens, amantiſſimi patres & fratres, acceleravi declarare vobis, ad ædificationem animarum veſtrarum, ad incrementum veſtræ fidei, ut & in hoc ſcire valeatis, quanta ſit virtus & pietas Domini Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti. Idcirco in fide fortes eſtote, & congaudete ſuper magna & obſtupeſcenda ejus miracula, quæ in noſtra generatione a Deo ſunt patrata. Et date illi gloriam cum lætitia gaudentes, & cum nimia cordis compunctione ejus majeſtati immenſas gratias agite, eo quod fidei ſuæ & ſcientiæ dignos vos fecit eſſe. Ipſi Chriſto Jeſu Salvatori noſtro, cum patre, ſanctoque Spiritu gloria ſit honorque, laus
C etiam perennis. Qui ſempiternum atque indiviſum abſque initio & fine obtinet imperium, Amen.

DECLARATIO LEVITICI DE DIVERSA EJUSDEM REI NOMENCLATURA: QUOD SCILICET CHRISTUS SIT VERUS DEUS ET VERUS HOMO IN UNITATE, CONTRA SAMOSATENSES.

AT dixit Moſes ad Aaronem, *accede ad altare, & fac holocauſtum pro peccato tuo, & expiationem pro te & domo tua, & fac litationem pro iis, ita uti Dominus præcepit Moſi.* En tibi in iſto loco licet unus ſit Moſes, tamen veluti de altero quopiam Moſe, non quaſi de ſeipſo loquitur Moſes, cum
Levit. 9. 7. ait de ſe, *Quemadmodum Moſi præcepit Dominus.* Eadem ratio in Verbo Dei, cum ait beatus Petrus, miſſum eſſe filiis Iſrael per Jeſum Chriſtum: Siquidem non illic aliud Verbum, aliud Chriſtum eſſe intelligi debet, ſed unum & eundem, idque per unitionem humanitatis & incarnationis cum Deitate. Nam etſi utrumque diverſæ ſit naturæ, tamen non ita intelligendum, quaſi Verbum a Chriſto ſit diviſum, & ſeparatum, cum D. Joannes dicat, *Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis.* Joan. 1. 14. Quod igitur recte & probe dictum eſt a Petro

cum male & perverſe intelligant Samoſa- A tenſes, in veritate non ſteterunt: Chriſtus enim id eſſe, quod ex ambobus conſtat, in ſacra ſcriptura intelligitur, ut, cum dicitur, Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia. Quapropter cum dicit Petrus, Verbum per Jeſum Chriſtum, filiis Iſraelis eſſe miſſum, hoc indicare voluit, Verbum incarnatum filiis Iſrael manifeſtatum eſſe, ut concentus eſſet cum hoc dicto,

Ioan.1.14. *Verbum caro factum eſt.* Quod ſi aliam inde mentem capiunt, & Verbum, quemadmodũ eſt, Deum agnoſcunt, ſed tamen illud ab eo, quem aſſumſit, & cui coadunitus eſt homine, disjungunt, ipſi ſibi in ſua iſta ſententia B contraria dicunt. Quem enim hic ſeparantes a divina incarnatione Deum eſſe ſentiunt, eundẽ elevant, cum audiunt, eum carnem eſſe factum, & quæ Ethnicorum ſunt, ſapiunt, nimirum ut & illi, qui ſapiunt incarnationem eſſe mutationem Verbi in carnem: Sed hoc ita non eſt, abſit. Quemadmodum enim hic ineffabilem unitionem Joannes prædicat, morte devorata mutata ab illa vita, quæ ipſiſſima vita eſt, prout ad Martham loquitur, *Ego*, inquiens

Ioh.11.25. *ſum vita*, ita quoque, cum dicit beatus Petrus, per Jeſum Chriſtum miſſum eſſe Verbum, divinam coadunitionem ſignificat. Sicuti enim, cum quis audit, Verbum carnem factum eſſe, non ex eo dicto colligit, C Verbum ulterius non ſubſiſtere, quod abſurdum eſt, quemadmodum ſuperius dictum fuit: ita quoque, qui Verbum audit, coaptatum eſſe carni, divinum unum & ſimplex myſterium intelligat. Manifeſtius autem & indubitatius colloquium inter Mariam & Archangelum, habitam unitionem Dei & hominis declaraverit. Ait enim, *Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & vir-*

Luc.1.35. *tus altiſſimi obumbrabit tibi, ideoque quod natum erit ſanctum, vocabitur Filius Dei.* Stulte igitur Samoſatenſes Verbum ſeparant, quod conſtat conjunctum eſſe cum homine ex Maria genito. Non igitur Verbum ab D eo homine miſſum eſt, ſed alios ipſe ſuo nomine emiſit, cum inquit, *Ite, & docete o-*

Matth.28.19. *mnes gentes.* Mos autem eſt ſacræ ſcripturæ, incurioſe & ſimpliciter dictiones efferre: ita enim & in Numeris invenias. *Dixit enim*, inquit, *Moſes Ragueli Madianitæ, ſocero Moſis.* Non hic alius eſt Moſes, qui loquitur, & alius eſt Moſes Raguelis gener, ſed idem utrobique Moſes. Si igitur & Verbum Dei, & ſapientia, & virtus, itidem & dextera, & brachium, &c. ejus generis appellatur, & quod nobis humaniter coadunitus noſtram initiatam naturam ſibi circumamictam induerit, & huic attemperatus fuerit: Quid? an non merito ejuſmodi nomina ſortiatur? Nam quod Joannes dixit, *In principio erat Ver-* Ioan.1.1.14 *bum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & omnia per ipſũ facta ſunt, & ſine ipſo nihil*, Plaſma Verbi Dei; etiam hominem eſſe manifeſto declarat. Si igitur ille hunc corruptum & in ſe ſuſceptum renovat ac inſtaurat ſolida ſua incarnatione ad perdurationem indeſinentiæ, atque ea de cauſa unitus eſt, ut eum ad diviniorem reduceret ſortem, qui fieri poteſt, ut ab homine illo ex Maria Verbum ipſum Apoſtolique cæteri miſſi ſint? quod ſi fit, quid obſtat, quo minus Prophetis a ſe miſſis, ipſe Apoſtolorum Dominus ab Apoſtolo coadnumeretur? At qua ratione poſſit Chriſtus vocari Chriſtus, ſi nudus homo ſit, contra idem ille, ſi Verbo coadunitus ſit, merito nominatur Chriſtus & Dei Filius, jam olim Propheta paternam in eo ſubſtantiam his verbis proteſtante, *Et emittam Filium meum Chriſtum:* Matth.3.17 & in Jordane: *Hic eſt filius meus dilectus.* Expleto igitur promiſſo ſuo, merito hunc eſſe oſtendit, quem promiſerat ſe eſſe miſſurum. Utrumque igitur intelligimus Chriſtum, Verbum ſcilicet, quod Deus eſt, unitum cum homine ex Maria, & in Maria: In hujus enim utero, Verbum ſibi domicilium formavit, quemadmodum ab initio Adamum e terra, niſi quod diviniori modo formavit, de quo etiam Salomon expreſſis verbis loquitur, qui noverat Verbũ etiam ſapientiam appellari, *Sapientia ædificavit ſibi domum:* Prov.9.1. quod Apoſtolus interpretans, dicit, *cujus domus nos ſumus*, idemq; alibi templum vocat: quippe cum congruũ 1.Cor.3. 2.Cor.6. ſit Deo, in templo habitare, cujus imaginem olim ex lapidibus per Salomonem cõſtructam eſſe voluit. Quapropter veritate apparente deſiit illa imaginaria Salomonis domus. Volens enim ille ingratis Judæis oſtendere imaginem veram, & id verum ſui domicilium eſſe, in quo eum habitare credimus, non pronunciavit ſe id deſtruere velle, verum cum ſciret, quid adverſum ſe auſuri eſſent Judæi, hæc verba loquitur, *Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud*, Joan.2.19. liquido præ ſe ferens, ea, quæ ab hominibus aguntur, ex ſe habere vitium ſuæ diſſolutionis. Niſi enim Dominus ædificaverit domum, & cuſtodierit civitatem, in Psal.126.1 vanum laborant, qui eam ædificaverint, fruſtraque vigilaverint, qui cuſtodierint eam. Judæorum igitur templum diſſolutũ eſt, quippe quod imago fuerat: domus autem Eccleſiæ firmiter collocata eſt: fundata enim eſt ſupra petram, & portæ inferorum non valebunt adverſus eam. Illorum ſiquidem erat, ut dicerent, *Tu homo cum ſis,*

Digitized by Google

temetipſum Deum facis. Horum diſcipulus Samoſatenſis eſt, unde merito cum illis eadem verba prædicat. Sed nos non ita de Chriſto didicimus, ſi modo eum audivimus, ab eo inſtituti ſumus, deponentes veterem hominem, qui corrumpitur ſecundum concupiſcentiam ſeductionis: & ejus loco reſumentes novum hominem, ſecundum Deum creatum, in juſtitia & ſanctitate veritatis. Chriſtus igitur utrumque ſimul pie intelligitur. Quod ſi ſubinde corpus Chriſtum ſcriptura vocat, ut, cum ait Petrus in docendo Cornelio, *Jeſum a Nazareth, quem unxit Deus Spiritu ſancto,* idemq; rurſus ad Judæos: *Jeſum a Nazareth, virum exhibitũ vobis declaratumque a Deo.* Itidem & B Paulus ad Athenienſes, *in viro, quẽ definivit, fidẽ omnibꝰ faciens, cum eum a morte excitaſſet.* Miſſionem autem & declarationem idem eſſe, cum unctione frequenter invenimus, ex qua re volenti licitum eſt cognoſcere, non eſſe in ſanctorum ſcriptis diſcordiam, ſed illos diverſimode unitionem verbi Dei cum homine ex Maria appellitare, nunc unctionem, nunc miſſionem, interdum & declarationem. Quod igitur a beato Petro dictum eſt, rectam quidem & integram Deitatem unigeniti ſignificat, non autem conſiſtentiam verbi Dei a Filio Mariæ disjungit, abſit. Quomodo enim Petrus hæc dicere potuiſſet, qui ſæpe ex eo audierat,
Joan.10.30 *Ego & pater unum ſumus:* &, *qui videt me,*
Joan.14.8 *videt & patrem meum:* & qui cum poſt reſurrectionem occluſis foribus introeuntem ad cœtum omnium Apoſtolorum conſpexerat, & ſi quid erat difficile creditu, his verbis diſſolventem cognoverat, *Palpate me &*
Luc.24.39. *videte, quoniam ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicuti me habere videtis,* & non dixit, hunc aut illum hominem, quem aſſumſi, ſed me palpate? Quapropter nullam veniam nanciſci poterit Samoſatenſis, cum Dei tot de unitione argumentis confutetur, doceaturque ab ipſo Deo Verbo omnes interrogante, num haberent, quod comederent, & ejus rei certitudinem demonſtrante, eo ipſo quod comederet, ſuique contrectationem permitteret, quod & ipſum factum eſt. Prorſus enim qui cibum dedit, aut qui
Luc.24.41. dederunt, attigerunt illius manus. *Dederunt enim ei,* inquit Evangeliſta, *piſcis aſſati partem, & favum mellis, & comedens coram omnibꝰ, ſumensque reliquias reddidit illis.* Vide mihi igitur, an non ut Thomæ, ita alia ra-

A tione rei certitudinem omnibus palpando exhibeat? Quod ſi per cicatrices certior eſſe cupis, a Thoma id diſce, *Admove,* inquit, *manum tuam, & mitte in latus meum, & admove digitos tuos, & vide manus meas.* De ſuo la- Joan.20.27
tere, de ſuis manibus locutus eſt Deus Dei Verbum, ſeque pariter & integrum hominem, & integrum Deum oſtendit, cum nunc palpatione ſenſum ſui corporis ſanctis, quatenus intelligi datur, præberet, nunc alia ratione rei certitudinem doceret, eo quod per occluſas fores corpore penetraret. Hæc quidem fidelibus ad confirmationem, infidelibus ad correctionem mediocriter ſint dicta. Corrigatur igitur & Paulus Samoſatenſis auditor factus divinæ vocis, dicentis, Meum eſt corpus, quod palpatui offerebam, & non alium Chriſtum præter me Verbum, ſed illud mecum, & cum illo coadunitum. Nam unctio ſive unguentum ego ipſe ſum: homo autem is eſt, qui a me unctus eſt. Non igitur abſque me homo ille Chriſtus unquam nominari meruiſſet, ſed quia mecum eſt, & ego in illo, ideo nomen Chriſti, hoc eſt uncti, meretur. Miſſionem igitur Verbi, ſignificare ejus cum Jeſu ex Maria genito coadunitionem, ipſa interpretatio Salvatoris oſtendit, idem quoque illud dictum ſignificat, C *Pater, qui me miſit,* &, *A memet ipſo non veni, ſed pater meus miſit me.* Unitionem enim cum homine, per quam poſſibile erat inviſibilem Dei naturam ex viſibili hominibus innoteſcere, miſſionem nominavit. Non enim locum Deus mutat noſtro more, qui locis ob parvitatem noſtræ conditionis includimur: qui enim, cum cœlum & terram adimpleat? ſed adventus ejus corporis in cauſa fuit, ut hoc ſancti miſſionem vocarent. Quare ſi ipſe Deus Verbum Chriſtus eſt ob conjunctionem, ergo & homo ex Maria genitus, ipſe quoque Deus eſt ob conjunctionem, neque eſt alter abſque altero Chriſtus, ſed unus & idem. D Qui ante ſecula ex patre idem extremis temporibus ex virgine inviſibilis antea etiam ſanctis & cœleſtibus virtutibus, nunc autem viſibilis per hominem viſibilem, cui adunitus eſt: viſibilis, inquam, non viſibili Deitate, ſed divinitatis per humanum corpus operatione, qui totum hominem, eo quod proprium illum ſibi fecerit, renovavit: illi reverentia & adoratio, ut antea, ita & nunc in ſecula ſeculorum, Amen.

FRAGMENTUM ALICUNDE EX S. ATHANASIO DIVULSUM
DE SABBATH. OBSERVATIONE.

HÆc eſt enim vera doctrina,
hoc eſt verum ſignum ar-
gumentumque, quod ita
iſta inter ſe conſentiunt, ne-
que diſſident, vel inter ſe,
vel inter Patres. Qui e-
nim ita affecti non ſunt, ſcelerati potius &
non veri præceptores appellari debue-
runt: ideo Ethnici, qui non confitentur i-
ſta, ſed inter ſeſe diſceptant, nihil veri ha-
bent in ſuis doctrinis, quippe qui diſcordes
verbis, non Divina ſe tradere, ſed huma-
na declarant: Sancti contra inter ſe con-
ſonant, nec diſſident unquam. Neque
enim controverſias habent in iis, quæ vel
prophetant vel erudiunt. Nam etſi tem-
poribus diſtent, in id tamen omnes con-
tendunt, neque immerito: unius enim
Dei Prophetæ ſunt, unumque & idem
Verbum concorditer prædicant. Quæ e-
nim Moſes docuit, eadem illa Abraham
obſervavit, Noe cognita habebat, diſtin-
guens munda ab immundis, neque Abee-
lem latuerunt offerentem ex primogenitis,
quippe qui illud didicerat ab Adam, qui ea
ex Deo audierat. Ideoque & ipſe rerum
omnium Deus poſteris illorum in Ægypto
apparens: parentum nominibus eos in ſui
Luc.3. memoriam revocabat, inquiens: [Ego
ſum Deus parentum veſtrorum]& Domi-
nus ait:[Non præceptum novum, ſed quod
audiſtis, do vobis.] Ita etiam Lucas a Filio
Exod 3. Dei exorſus, usque ad Adam recurrit, ut o-
ſtenderet corpus, quod Jeſus aſſumſit, ab A-
damo originem trahere, qui a Deo forma-
tus fuit.[Et ſervabunt filii Iſrael Sabbata, co-
lentque in generationes ſuas: Fœdus æter-
num inter me & filios Iſrael ſignum eſt in
me æternum, eo quod in ſex diebus fece-
rit Deus cœlum & terram, & ſeptima die
feriatus ſit.] Signum eſt, ut ſciatur dies crea-
tionis, & quando ejus finis conſequi debe-
Pſal.101. bat. Quamdiu enim prior ætas & creatio
vim ſuam & efficaciam in Jeruſalem obti-
nebat, tam diu Sabbata ſuam obſervatio-
nem habuere: verum ubi ſucceſſerat alia
generatio, aliusque populus jam crea-
tus erat, ſecundum id, quod in Pſal-
mis dictum videas, [ſcribatur illa in ge-
nerationem alteram, & populus, qui crea-
bitur, laudabit Dominum,] non neceſſe

A ulterius fuit hunc novum populum prioris
nationis obſervare finem, ſed exordium
potius ſecundæ creationis & ætatis. Quan-
do igitur eſt iſtud exordium, niſi quo tem-
pore Dominus reſurrexit? Jam inde enim
initium habuit nova creatura, de qua lo-
cutus eſt Paulus: Quapropter ſi qua eſt in
Chriſto nova creatura, priorem igitur
creationem cum abſolviſſet Deus, quieti ſe
dedit. Ac propterea Sabbatum in die
ſeptimo obſervabunt homines illius gene-
rationis. Cæterum ſecunda ætas ſive cre-
atio finem non habet. Ideoque neque
quietem aſſumſit, ſed usque in præſens
operatur. Atque hic eſt, quod Sabbati di-
B em, non ut in prima ætate obſervamus ſed
ſperamus futura Sabbata Sabbatorum, in
quibus finem non habebit nova creatura?
ſed manifeſtabitur, & perpetui temporis
feſtum colet. Ideo enim Sabbatum injun-
ctum eſt priori populo, ut cognoſcerent fi-
nem & principium creaturæ. Cæterum,
novæ creaturæ non præcepit obſervatio-
nem Sabbati, ut initium quidem in Domi-
nica die agnoſceret, ſed tamen infinibilem
eſſe, & nunquam deſituram gratiam, cer-
tum haberet. Idcirco autem initium hoc
eſt, Dominicum diem certum declaratum-
que voluit, ut finem præteriti ſentires. A-
C poſtolus certe de priori ſcribens, ait: [Cum Gal.4.4.
veniſſet plenitudo temporis, emiſit Deus
Filium ſuum.] Et rurſus, [In conſumma-
tione ſeculorum.] Prima igitur adimple- Joel.2.28.
ta eſt & conſummata non alio tempore,
quam eo, de quo Prophetæ dixerunt: *In ex-
tremis diebus fundam de Spiritu meo:* finitis Hier.48.
autem prioribus diebus, alii dies superve-
niunt, ut inquit Hieremias: *Ecce dies veni-
unt, inquit Dominus*: non enim principaliter
otii cauſa dedit Deus hominibus Sabba-
tum, quippe qui ita loquatur: *Via otioſorum
conſtrata ſpinis*, & in libris Numerorum [I-
pſo die Sabbatorum juſſit duos agnos an-
D niculos immaculatos, & duodecim panes
ex ſimilagine in oleo confectos in ſacrifi-
cium, & libationem, & holocauſtum in
Sabbatis apponi ad holocauſtum æter-
num] Et rurſus aliquanto ſuperius, [Po-
netis in arathus & ſalem, jacebuntque pa-
nes ita propoſiti in recordationem Domi-
no. Die Sabbatorũ proponetis eos ſemper

coram Domino in conſpectu filiorum Iſrael ad æternum teſtamentum.] Si enim illi cordi eſſet otioſitas, non imperaſſet proponere, offerre, mactare Levitis: Nam ſi otium ſanctificet, ergo ſequitur, ut negotium contaminet, atqui Levitæ operando non contaminabantur, non igitur otium ſanctificaverit, alioqui cur fieret, ut ſoli Levitæ ſanctificatione non ſpoliantur, dum offerunt, mactant, & proponunt in Sabbato, tantum autem abeſt, ut inquinentur, ut etiam propitiationem impetrent illis, qui offerunt. Non igitur Sabbatum otium deſignat aut innuit, ſed cognitionem conditoris, eo quod ceſſatum ſit a forma creandi, ut in Ezechiele ſcriptum eſt:
Ezech. 20. 12. *Sabbata mea dedi illis, ut eſſet in monimentum* B *& recordationem mei, & in monimentum & recordationem illorum, ut cognoſcerent, me eſſe Dominum, qui ipſos ſanctifico.* Intelligentiæ igitur & non otii datum eſt Sabbatum, quia cognitio magis neceſſaria eſt, quam otium. Ideoq; Dominus locutus eſt illis, qui incuſabant diſcipulos, quod ſpicas vellerent: Si cognoſceretis, quid illud ſit, *Mi-*
Mat. 9.10. *ſericordiam volo, & non ſacrificium.* Otioſos enim illos in Sabbato culpabat, eo quod illud, quod proprium eſt Sabbati, non habebant, hoc eſt, veritatis cognitionem. Ideoq; circa Hiericho tuba canere imperantur, qui legem Sabbati ſuſcipiebant in ſe- C ptem diebus, in quos Sabbatum incidebat. Si igitur otii gratia datum eſt Sabbatum, cur operatio tubicinandi imperatur? quinimo creditum fuit, eos ita canendo ſabbatizari. Non enim otio, ſed cognitione Deum ſibi opitulatorem comparabant, ſicuti in eo quoq; qui octavo die circumci-
Levit. 23. ditur. Neceſſitas enim habet, ut Sabbato circumciſio fiat, atq; eo modo Sabbatum operando colunt: ſed ita tamen, ut Deum cognoſcant. Certe dies, qui Sabbata non ſunt, tamen ob remiſſionem peccatorum, cognitionemq; Dei, Sabbata appellare lex ipſa ſolet: ut ex Levitico conſtat, (Decimo die menſis hujus hebdomadæ, dies, quæ propitiationis eſt dicta, ſancta nominabi- D tur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & adducetis holocauſta Domino, & nullum opus facietis in die illa: fietque, ut anima, quæ in illa die opus fecerit, deleatur ex omni populo. Nullum opus facietis ex recepto & ſolenni more in æternum: ea vobis Sabbata Sabbatorum erunt, & humiliabitis animas veſtras a decimo menſis die a veſpera uſque ad veſperam, & ſabbatizabitis Sabbata veſtra.) Igitur non ſeptima dies Sabbatum eſt, ſed remiſſio peccatorum, cum quis requieverit a peccatis: cum otium non Sabbatum ſit,

A ſed confeſſio & humiliatio animi. Non enim requieſcite in Sabbato, dixit, ſed ſimpliciter in decima die, quam incurrere videmus etiam non in Sabbatum: & tamen occurrentem diem illam propitiationi deſtinatam non ſimpliciter Sabbatum, ſed Sabbata Sabbatorum appellat. Quod ſi in hoc die etiam Sabbatum conſtituit, & in Sabbato operari jubet: non otii igitur principaliter eſt Sabbatum, ſed cognitionis & propitiationis, & feriationis ab omni malitia: neque otii cauſa Sabbatum dedit, ſed ut cognoſcerent ceſſationem creationis; quippe, cum præceperit Deus ad iſtum modum, dicens: Ut cognoſcatis, quod in hac die requieverit Dominus B Deus veſter ab operibus, quæ cœperat facere. Volebat autem, cognito iſtius creationis fine, initium quærere novæ creaturæ. Finis igitur prioris creationis Sabbatum: ſecundæ autem creaturæ initium, Dominicus dies: in qua veterem hominem renovavit & inſtauravit. Sicuti igitur prioribus temporibus Sabbati diem ſervari voluit in monumentum finis priorum: ita Dominicum diem veneramur, ut monumentum exordii ſecundæ reparationis. Non enim aliam creaturam colendo ſuperaddidit, ſed veterem renovavit: & quam incepit facere conſummavit, eaq; de cauC ſa in ſexto die, quæ creabantur, perfecta ſunt: in ſeptimo requievit ab omnibus: Et in Evangelio dicit Chriſtus, *Veni, ut perfice-* Ioan. 5.
rem. Qui enim ab omnibus requieſcit, ſignificat quædam fine & conſummatione indigere, quæ ipſe veniens conſummavit. Ait enim, *Opera, quæ dedit mihi Pater, ut per-* Ibidem.
ficiam ea: item, *ipſa opera, quæ ego facio, teſtantur de me.* Jam imperfectum erat hoc opus: ſiquidem ex peccato Adæ moriebatur homo: cæterum, id Chriſti vivificatu integritatem ſuam recuperavit. Ideoque, cum creaturam intra ſex dies conditam renovatione interpolaſſet, diem illam huic inſtaurationi conſecratam voluit, quam in Pſalmo Spiritus prænunciat: *Hæc eſt dies,* Pſal. 117.2-3
D *quam fecit Dominus.* Solis enim inſtar Deus exoritur, illuſtrans uniuſcujusq; animum. Quocirca & in ſalutifera paſſione non apparuit ſol, indicans finem prioris creaturæ adeſſe, & principium alterius ſupervenire, quæ diluculum ſuum & exortum in Salvatore conſecuta eſt. Hanc cum vidiſſet Propheta, ita locutus eſt: *Ecce vir oriens illi* Zach. 6.12.
cognomen, ac rurſum: *Vobis timentibus eum, exorietur ſol iuſtitiæ.* Non enim omnium hæc dies eſt, ſed eorum, qui mortui ſunt peccato, & vivunt Deo. Ideo enim in octavo die circumcidi a lege imperatum fuit, neque id unquam violabatur, quo

Digitized by Google

ſchemate innuebatur renaſcentia omnium A
poſt ſeptimum diem. Nam circumciſio nihil denotabat, niſi depoſitionē exuviasq; detractæ nativitatis. Eum enim, qui ſexto die mortuus eſt, exuimus, & renovamur Dominica die, cum antiquus ille exutus, regenerationem reſurrectione acceperit. Hoc enim Paulus ad Coloſſenſes loquitur: In quo circumciſi eſtis circumciſione non manufacta, in expoliatione carnis, in circumciſione Chriſti, cui conſepulti eſtis in Baptiſmate ad infernum, in quo & reſurrexiſtis. Nam circumciſio figura erat exuviarum, quæ per baptiſmum deponuntur, illamq; in membris genitalibus juſſit fieri, B
ut nimirū adverterent circumciſi, circumciſionem ſignum eſſe exuendæ vetuſtatis.
Col. 2. Abraham enim, ubi Deo crediderat, circumciſionem recepit pro nota inſignibuſq; ejus regenerationis, quæ per Baptiſmum conficitur. Quapropter, ubi venerat res, quæ figura denotabatur, nota ipſa figuraq; intercidit & conquievit. Circumciſio enim nota erat, lavacrum autem regenerationis idipſum eſt, quod denotabatur. Veteri enim homine in totum exuto, ſuperflua erat nota illa, quæ ex parte rei adumbrationem præ ſe ferebat: & ut Dominica dies, quæ initialis eſt novæ creaturæ, Sabbatiſmum finit: ita eadem illa regenerato homine in C
otium, dedit circumciſionem. Utrumque enim in octavo perfectum fuit, & initium creationis, & hominis regeneratio. Ideoq; octavo Sabbatum diſſolvit, & non Sabbatum octavum: ſiquidem in Sabbato circūcidebatur homo, & in Sabbato non habebat circumciſio ullas ferias: nam octava, quæ initialis erat reparationis ſive recreationis, finem ceſſationemque intulit priori: arbitror autem circumciſionem ideo datam eſſe. Ex eo enim, quod Adamo di-
Gen. 3.19. ctum fuit: *Terra es, & in terram reverteris*, & quia propterea corpus moriebatur & interibat, inde eſt, quod partem corporis, eam- D

que corporis procreatricem, juſſi ſunt mulctare. Atque ita jam antea didicere totum corpus exuendum eſſe, ut exuto eo, quod damnatum erat, ſervari poſſent. Et ſicuti ſacrificia umbræ erant rerum futurarum, ita circumciſio particularis, totius hominis circumcidendi adumbratio delineatioque fuit. Illud autem in Joſuæ ſcriptura clare demonſtrat: Jeſu enim nave ad imperium Dei populum circumcidente in Galgalis ultra Jordanem, locutus eſt ei Dominus: Hodierna die abſtuli opprobrium Ægypti Joſuæ 5.
a vobis, & vocavit (inquit) nomen loci illius Galgala. Igitur circumciſio, ablatio eſt Ægyptiacæ generationis, cum præputium character ſit Ægyptiaci habitus, ejusque nationis inſigne. Hoc (inquit) abſtulit Deus, ne ulterius veluti in Ægypto nati, ſervilia haberentur, ſed terræ repromiſſionis filii indigenæque exiſtimarentur, in quam illos Dominus induxit. Rebus autem ita conſtitutis, videtur in totum circumciſio data eſſe, ut auferatur vituperium terreni ſtemmatis ab Abrahamitis, quo in poſterum non obnoxii ſimus huic maledicto, *Terra es, & in terram reverteris*. Ablatum Gen. 3.19.
eſt enim opprobrium delicti. Id autem tum factum eſt ad figuram ejus Baptiſmatis, quod in Chriſto perficitur: tunc enim ex parte fiebat, utpote ad umbram, nunc autem, ſicuti Apoſtolus ait, terrenam originem exuentes, per lavacrum Baptiſmi regeneramur, ne ulterius pro ratione priorum natalium mortem oppetamus, ſed circumciſione ea, qua corpus exuitur, quæ non niſi lavacro Baptiſmatis conficitur, vivemus. Quemadmodum autem dixit Joſuæ 5.9.
Dominus Joſuæ, *Abſtulit vituperium Ægypti hodierna die a vobis*: ita multo magis dici poterit unicuique eorum, qui baptizantur. In hac die abſtuli convitium terrenæ regenerationis, & opprobrium corruptionis mortis a te in hoc ipſo die.

FINIS.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΠΤΑ,

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

HOMILIÆ SEPTEM,

NUNC PRIMUM EX REGIA, VATICANA,
& Oxonienſi Bibliothecis editæ, & Latine converſæ
a LUCA HOLSTEINIO Hamburg.

I. *In Deſcriptionem ſive Cenſum B. Virginis.*
II. In illud Matth. 21. v. 2. *Ite in caſtellum, quod contra vos eſt.*
III. In illud Lucæ 19. *Euntе autem illo, ſubſternebant veſtimenta.*
IV. *In S. quintam feriam, & proditionem Judæ.*
V. *In S. Paſcha, & in recens illuminatos, Sabbato in albis.*
VI. *In cæcum a nativitate. Joan. 9.*
VII. *In SS. Patres & Prophetas, & venerandam Eccleſiam Pſalmumque triceſimum quartum.*

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

ΕΙΣ ΑΠΟΓΡΑΦΗΝ ΤΗΣ ἁγίας Μαρίας, καὶ εἰς τὸν Ἰωσὴφ, λόγος.

Ex MS. Reg. Oxon. & R. P. Sirmondi.

IN CENSUM SIVE DEſcriptionem Beatæ Virginis Mariæ, & de Joſepho, Homilia.

ΩΣΠΕΡ οἱ τὴν χρυσῖτιν γῆν A μεταλλεύειν λαχόντες ἐργάται, ἐπὰν εὕρωσι φλέβα ψήγματα οὗ ζητουμένου περιβάλλουσαν, ἐκεῖ σχολάζουσιν, ἐκεῖ παρορύττουσιν, ὡς ὁδηγῷ τοῦ κέρδους καὶ οὐ κατόπιν ὁδεύουσιν, μὴ πρότερον τὸν τόπον ἀμείβοντες, ἕως οὗ τὸν φωλεὸν τοῦ προκειμένου καταλάβωσιν· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡμεῖς *οἱ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐργασίας ἐργοδόται, τὸν Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν μετὰ χεῖρας ἔχοντες πρὸς κατανόησιν τοῦ δεσποτικοῦ τῆς ἐκ Παρθένου ἀποκυήσεως θησαυροῦ, οὐ B πρότερον τῆς ἐρεύνης παυσώμεθα, ἕως οὗ τὸν προκείμενον πλοῦτον γνησίως ἀναλεξώμεθα. διὰ τοῦτο καὶ κατὰ τάξιν τὸν Εὐαγγελιστὴν ἀνιχνεύσομεν, ἵνα μηδὲν τῶν ἐπικερδῶν καταλείπωμεν. εἰ γὰρ καὶ μικρὰ ἐν προοιμίοις τὰ ῥήματα, ἀλλ᾽ ὅμως μεγάλα τῆς χαρᾶς τὰ μυσταγωγήματα· καὶ μηδεὶς ἀκηδιάσῃ τῷ

*al. ὡς

QVEMADMODUM A operarii terram auri metallis divitem fodiendam nacti, ubi venam quæſiti auri ramenta oſtentantem inveniunt, illhic omnem operam impendunt, iſthic ſuffodiunt, quaſi via ad lucrum jam commonſtrata; nec retro pedem referunt, neque locum ante permutant, quam latebras & cubilia propoſiti aſſequantur: pari modo & nos operis Eccleſiaſtici opeB rarii, Lucam Evangeliſtam præ manibus habentes, ut Dominicæ ex Beata Virgine nativitatis theſaurum conſideremus, non prius perſcrutari ceſſabimus, quam propoſitas divitias recte collegerimus. Quocirca ordine Evangeliſtæ veſtigia rimabimur, ne vel minimum, unde aliquid lucri evenire poſſit, omittamus. Nam licet verba principio parva videantur, magnam tamen gaudii materiam myſticus eorum ſenſus recondit. Nec quiſquam

ſermonem faſtidiat, quaſi exigui momenti lectionem auribus excipiens. Si enim vires poteſtatemque recens nati Domini attendas, exigua & perquam exigua ſunt ea, quæ modo legimus, faſciæ ſcilicet, præſepe, & locus admodum incommodus; hæc, inquam, exigua, ſed quæ reſtant, myſtica ſunt; uterus inexplicabilis, ſinus incomprehenſibilis, ſanctæ ſcaturiginis ubera, lac novo more affluens, mamilla a naturali nutricatione aliena, mater Domini cenſu deſcripta; ſponſus Joſeph, nominis tantum, non rei ipſius communione gaudens. Audiviſti modo Lucam Evangeliſtam dicentem: *In diebus illis exiit edictum a Cæſare Auguſto, ut deſcriberetur univerſus orbis, hæc deſcriptio prima facta eſt a præſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, ut profiterentur, ſinguli in ſuam civitatem. Aſcendit autem & Joſeph a Galilæa de civitate Nazareth, in Judæam, in civitatem David, quæ vocatur Bethlehem: eo quod eſſet de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria deſponſata ſibi uxore prægnante.* Viden', quam exigua ſint verba, & quam magna latitent myſteria? Dominus in utero geſtatur, & prima deſcriptio edicitur: qui omnem creaturam deſcriptam habet, & diſcipulis ſuis dicit: *Gaudete & exultate, quia nomina veſtra ſcripta ſunt in cælis:* is propriam matrem in * longo illo Romano codice deſcriptam referri permittit. Quis non loquatur? quis non miretur Domini condeſcenſionem? ſurſum liber, & deorſum cenſu deſcriptus: ſurſum filius, deorſum ſervus: ſurſum Rex, deorſum mercenarius: ſurſum dives, deorſum egenus: ſurſum adoratur, deorſum tributum ſolvit; ſurſum thronus divinus, deorſum ſpelunca ruſtica: ſurſum paternus & incomprehenſibilis ſinus, & deorſum exiguum brutorum animantium ſtabulum & præſepe. Quis non miretur, ſurſum res magnas, & deorſum exiguas faſcias? qui ſolvit, ligatur: qui nutrit, enutritur: incomprehenſibilis, infantulus apparet: qui fontium ſcaturigines aperit, ubera quaſi mutuatur: qui omnia gerit, modo inexplicabili geſtatur: qui nullibi deeſt, certo loco incircumſcripte circumſcribitur. O res ſtupendas! Eliſabeth

Luc. 2, 1.

Luc. 10, 20.

* Fort. parvo

A λόγῳ, μικρὰ τὰ παραναγνωσθέντα τῇ ἀκοῇ δεξάμενος. ὡς γὰρ τὸ πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ γεννηθέντος Δεσπότου, μικρὰ καὶ σφόδρα μικρὰ τὰ παραναγνωσθέντα, σπάργανα, καὶ φάτνη, καὶ τόπος ἀνεπιτήδειος· καὶ ταῦτα μὲν μικρά, τὰ δὲ περικείμενα μυστικά· γαστὴρ ἀνερμήνευτος, κόλπος ἀκατάληπτος, μαζὸς * ἁγιόρριζος, γάλα ξενορυές, θηλὴ τῆς φυσικῆς νομῆς ἀλλοτρία, ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου ἐναπόγραφος γενομένη, ὁ μνηστὴρ Ἰωσὴφ ὀνόματος, καὶ οὐ πράγματος κοινωνίαν ἀσπαζόμενος. Ἤκουες ἀρτίως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ λέγοντος· Ἐν ταῖς ἡ-
B μέραις ἐκείναις ἐξῆλθεν δόγμα παρὰ Καίσαρος Αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. αὕτη ἡ ἀπογραφὴ πρώτη ἐγένετο, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. Καὶ ἐπορεύοντο πάντες ἀπογράφεσθαι, ἕκαστος εἰς τὴν ἑαυτοῦ πόλιν. ἐπορεύθη δὲ καὶ Ἰωσὴφ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἐκ πόλεως Ναζαρέθ, εἰς τὴν Ἰουδαίαν, εἰς πόλιν Δαβίδ, ἥτις καλεῖται Βηθλεέμ, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβίδ, ἀπογράψασθαι σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὔσῃ ἐγκύῳ. Εἶδες, πῶς μικρὰ τὰ ῥήματα, καὶ μεγάλα τὰ μυσταγωγήματα; ὁ Κύριος
C ἐκυοφορεῖτο, καὶ πρώτη ἀπογραφὴ ἐνομοθετεῖτο· ὁ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐναπόγραφον ἔχων, καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς φήσας· Χαίρετε καὶ ἀγαλλιᾶσθε, ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν ἐγράφη ἐν τῷ οὐρανῷ, τοῖς * μακροῖς Ῥωμαϊκοῖς κώδιξιν τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ἐναπόγραφον γενέσθαι συνεχώρει. τίς μὴ λαλήσῃ; τίς μὴ θαυμάσῃ τὴν τοῦ Κυρίου συγκατάβασιν; ἄνω ἐλεύθερος, καὶ κάτω ἐναπόγραφος· ἄνω υἱός, καὶ κάτω δοῦλος· ἄνω
D βασιλεύς, καὶ κάτω μισθωτός· ἄνω πλούσιος, καὶ κάτω ἐνδεής· ἄνω προσκυνούμενος, καὶ κάτω φορολογούμενος· ἄνω θεϊκὸς θρόνος, καὶ κάτω ἀγροικικὸν σπήλαιον· ἄνω ὁ πατρῷος καὶ ἀκατάληπτος κόλπος, καὶ κάτω ἀλογοτροφεῖον μικρὸν, καὶ φάτνιον. τίς μὴ θαυμάσῃ, μεγάλα ἄνω πράγματα, καὶ μικρὰ κάτω σπάργανα; ὁ λύων ἐδέδετο· ὁ τρέφων ἐτρέφετο· ὁ ἀκατάληπτος, παιδίον ἐφαίνετο· ὁ πηγὰς ἀπολύων, μαζὸν ἐδανείζετο· ὁ πάντα φέρων, ἀνερμηνεύτως ἐφέρετο· ὁ μηδαμοῦ ἀπολιμπανόμενος, ἐν μέρει ἀπεριγράπτως περιγραφόμενος. ὢ τῶν παραδόξων πραγμάτων! ἡ Ἐλισάβετ

* ἀρίζος. R.

* ἴσ. μικροῖς.

ἐν οἰκίσκῳ φαιδρῷ ἀπεκύησεν, καὶ ἡ Παρθένος ἐν τῷ μικρῷ σπηλαίῳ ἐγέννησεν· Ἰωάννης ἐπὶ κλείνης, καὶ ὁ Κύριος ἐν φάτνῃ· οὐχ ἁπλῶς ἡ τοῦ Κυρίου ἐκ Παρθένου γέννησις· οὐχ ἁπλῶς τὸ τοῖς σπαργάνοις αὐτὸν κατειληθῆναι· οὐχ ἁπλῶς τὸ μαζὸν ἑλκύσαι· οὐχ ἁπλῶς τὸ ἐν φάτνῃ ἀνακλιθῆναι· οὐχ ἁπλῶς τὸ τῇ τοῦ Αὐγούστου ἀπογραφῇ προσκληθῆναι· πάντα διά τι, καὶ πρός τι, καὶ αἰνιγματώδη. ἐκ παρθένου τίκτεται, ἵνα τὸν ἐκ παρθένου γῆς χοοπλασθέντα πρωτόπλαστον Ἀδὰμ διορθώσηται· σπαργάνοις καθηλεῖται, ἵνα τὰς σειρὰς τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν ἐκλύσῃ, δεσμὰ δεσμοῖς λύων, κατὰ τὸ φάσκον ῥητόν· σειραῖς γὰρ τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτιῶν ἕκαστος σφίγγεται. μαζὸν εἵλκυσεν, ἵνα τὸ γάλα τῆς χάριτος βρύσῃ, ὅπερ ἐκ τῆς οἰκείας πλευρᾶς * ἀνέβρυσεν. Γάλα γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν, ἢ αἷμα λευκανθέν. Ἐν φάτνῃ ἀνεκλίθη, ἵνα τὴν ἀλογίαν τῆς ἀνθρωπότητος διορθώσηται, καὶ τῶν δύο ζώων τροφὴ γενήσεται· ποίων δύο ζώων τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ περὶ ὧν γέγραπται, ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθήσῃ. τὴν ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος ἀπογραφὴν κατεδέξατο, ἵνα τὴν οἰκουμενικὴν ἀταξίαν διορθώσηται· αὕτη γὰρ ἡ ἀπογραφὴ τῆς οἰκουμενικῆς εὐταξίας ἀῤῥαβὼν γεγένηται· καὶ ὅτι ἀληθῆ τὰ λεγόμενα, διὰ βραχέων ἄκουε. Πρὸ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως, πολλὴ τυραννία τὸ τῶν ἀνθρώπων κατεῖχον γένος· ἀλόγως τὸ τῆς γῆς ἐκυβερνᾶτο χωρίον· ἐνέπαιζον εἰς τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα· πολλῶν τῶν ἀνθρώπων πλῆθος βασιλέων ἐφυτουργεῖτο· ἑκατόν που τις ἄνδρας ἔχων ἐφ' ἑαυτὸν, εὐθέως τὸ τῆς βασιλείας ἐσφετερίζετο σχῆμα· τοιαύτη τῶν ἐθνῶν ἡ ἅμιλλα· τοπαρχίας ἀγαπῶντες, καὶ τόπον ἐκ τόπου μὴ διαβαίνοντες, εἰ μὴ τρόπον τινὰ κατ' ἀλλήλων ὁπλίσαντο· ταύτης τῆς συγχύσεως χρονοτριβουμένης, μόνον ὁ Κύριος κατεδέξατο ἐπὶ γῆς τὸ παρθενικὸν οἰκῆσαι παλάτιον, εὐθέως τὴν μὲν πολυαρχίαν παύει, τὴν δὲ μοναρχίαν φυτουργεῖ, τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν πάντων ἡγεμονεύειν κληρώσας, κατὰ μίμησιν τῆς ἐπουρανίου διατριβῆς. ὥσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ μία πλειόνων βασιλεία κρατεῖ, τῶν δαιμόνων δίκην βαρβάρων ἀφηνιασάντων· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ γῆς, εἰ καὶ πολλὰ τὰ ἀνυπότακτα ἔθνη, ἀλλ' ὅμως μία ἡ τῶν Ῥωμαίων βασιλεία κρατεῖ, ἐπειδὴ ἄνωθεν ἐκρατεῖτο. διὰ ταύτην οὖν

* leg. ἀνέβλυσεν.

A in domo nitida parit, & B. Virgo in parva gignit ſpelunca: Joannes in lectulo, & Dominus in præſepio reclinatur. Nec temere Dominus ex Virgine natus; nec temere faſciis involutus; nec temere mamillam ſuxit; nec temere in præſepio reclinatus; nec temere Auguſti deſcriptione fuit evocatus: cuncta ob certam cauſam certumque ad finem facta, & reconditum quid continent. Ex virgine naſcitur, ut primum parentem Adam ex limo virginis adhuc terræ formatum reformaret: faſciis involvitur, ut peccatorum noſtrorum nexus diſſolveret, vincula vinculis ſolvens: nam ſecundum
B ſcripturæ dictum: *Unuſquiſque funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.* Prov. 5, 22.
Ubera ſuxit, ut lac gratiæ, quod de proprio ejus latere ſcaturiit, ubertim diffunderet: nihil enim aliud lac eſt, quam ſangvis albeſcens. In præſepio reclinatur, ut humani generis brutalitatem emendaret, & duorum animalium cibus fieret: quorum vero animalium? Ethnici, Judaicique populi, de quibus ſcriptum eſt: *In medio duorum animalium cognoſceris.* Hab. 3, 2.
Deſcriptionem ſub Auguſto Cæſare admiſit, ut univerſi orbis confuſionem corrigeret. Hæc enim deſcriptio quaſi publicæ orbis terrarum compoſitionis pignus fuit: & quod vera ſint ea, quæ dixi, paucis percipe.
C Ante Domini incarnationem magna tyrannide genus humanum oppreſſum tenebatur; orbis terrarum ſine ulla ratione gubernabatur; regius honos quaſi ludibrio erat; ingens hominum turba regibus naſcebatur: ſi quis centum circiter homines ſub ſeſe haberet; regium continuo ſibi habitum uſurpabat: hujuſmodi gentium erant certamina: ſingulis quibuſque locis reguli præeſſe cupiebant, neque tamen de uno loco in alium tranſibant, niſi armis alius alium invaderet.
D Hæc confuſio cum longo tempore obtinuiſſet, ſtatim ſimulatque Dominus Virginale palatium inhabitandum eſt aggreſſus, ſubito regulorum illa multitudine abrogata monarchiam inſtituit, Romanorum principatum unum omnibus imperare, ad cœleſtis vitæ imitationem, conſtituens. Sicuti enim in cœlo complures uni regno ſubſunt, dæmonibus barbarorum more jugum recuſantibus: eadem ratione & in terris, licet nullæ ſint indomitæ gentes, unum tamen Romanorum imperium eas continet, ipſum deſuper ſtabilitum. Ad reſtituendas ergo

ordinandaſque hoc modo res humanas, primam deſcriptionem ſub Auguſto cogi Chriſtus Rex, utero tum geſtatus, ordinavit. Unde & ſemetipſum in Romani imperii cenſu deſcribi permiſit, ut conſtitutas leges ipſe confirmaret. Tum enim Regis lex rata eſt, ubi Rex latam abs ſe legem prius exequitur. Qui enim legem ponit, nec obſervat, legem is non ponit, ſed tollit. Ob dictam ergo rerum ordinationem prima ſub Auguſto deſcriptio contigit: ut & legis cultus transferretur, & Judaica natio cohiberetur: ne protervis Judæis ſuo jure viventibus innocentes impoſterum occidere liceret: ſed neceſſitatis jugo adacti legibus parerent. Prædicta ergo ſub Auguſto deſcriptio fuit neceſſaria: ea enim Judæorum nationem depreſſit, Chriſtianam vero gentem extulit: cum Judæi, metu Imperii Romani, priori furore jam amplius uti non auderent. Ideoque cum poſt deſcriptionem iſtam Dominum comprehenſum tenerent, & morti tradere cuperent, non auſi fuerunt pro libitu ſuo agere, ſicuti olim cum Prophetis, quos cæco impetu diffamarunt; verum Pilato Romanorum præſidi eum ſtiterunt, exacturo nimirum pro imperio, ut coram ſe conveniretur, flagitantes, ut meritum pro dictis ſupplicium ab illo ſumeret, & omni arte id agentes, ut petitioni ſuæ aſſenſum præberet. Idcirco etiam Pilatus, utpote Romanorum præſes, cum Judæos videret impudenti ore Domini exitium flagitantes, rogabat eos, dicens: Quod certo vobis omnibus conſtat, nihil morte dignum in hoc homine invenio. O Judæi! quid Romanorum imperium deturpare conamini, ipſi mente capti juſtum capientes, & inſontem ſontem eſſe jubentes? Nihil morte dignum invenio in hoc homine. Barrabas e medio tollatur, Chriſtus autem dimittatur. Ille enim homicida & ſeditioſus; hic vero beneficus auctorque vitæ: cum & hoc accuſationis caput contra eum arripueritis. Verum cum nec hac ratione Judæi acquieſcerent, ſed Cæſaris hoſtem Pilatum pronunciarent, qui Pilato (Chriſti patrocinium ſuſcipienti) in os dicebant: non es amicus Cæſaris, ſiquidem eum, qui ſemetipſum Regem eſſe ait, vivum ſervatumque cupiis. Ne ita quidem Pilatus Judæis per-

A τὴν ἀταξίαν, τὴν πρώτην ἀπογραφὴν ὁ κυοφορούμενος βασιλεὺς προσέταξεν ἐπὶ Αὐγούστου συγκροτηθῆναι. ὅθεν καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐναπόγραφον γενέσθαι τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ παρεχώρησεν, πρὸς βεβαίωσιν τῶν θεσπιζομένων νόμων. τότε γὰρ βασιλέως νόμος κρατεῖ, ὅτε ὁ νομοθετῶν βασιλεὺς πρῶτος πληρώσῃ τὸν νόμον. ὁ γὰρ νομοθετῶν καὶ μὴ πληρῶν, καθαιρέτης ἐστὶν, * ἢ νομοδότης. διὰ τὴν προλεχθεῖσαν οὖν εὐταξίαν, ἡ ἐπὶ Αὐγούστου ἀπογραφὴ πρώτη γέγονεν· ὅπως καὶ ἡ τοῦ νόμου λατρεία μετενεχθῇ, καὶ τὸ τῶν Ἰουδαίων φῦλον καταργηθῇ πρὸς τὸ μὴ ἐξεῖναι λοιπὸν τοῖς ἀτάκτοις Ἰουδαίοις αὐτονομίᾳ χρωμένοις φονεύειν τοὺς ἀνευθύνους, B ἐπειδὴ δὲ τοῖς νόμοις τῷ τῆς ἀνάγκης ζυγῷ. ἀναγκαία τοίνυν ἡ προλεχθεῖσα ἐπὶ Αὐγούστου ἀπογραφή· τὸ μὲν αὕτη ἡ ἀπογραφὴ τῶν Ἰουδαίων ἐταπείνωσεν φῦλον, τὸ δὲ τῶν Χριστιανῶν ὑπερύψωσεν γένος· μηκέτι τολμώντων παίδων Ἰουδαίων, δέει τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, τῇ προτέρᾳ κεχρῆσθαι μανίᾳ· διὸ καὶ μετὰ τὴν ἀπογραφὴν ταύτην, τὸν Κύριον κρατήσαντες, καὶ θανάτῳ παραδοῦναι σπεύδοντες, οὐκ ἐτόλμησαν κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς διαπράξασθαι, καθ' ὁμοιότητα τῶν Προφητῶν, οὓς ἀδιακρισίᾳ διεσπάραξαν· ἀλλὰ τῷ Πιλάτῳ προσήνεγκαν, ἄρχοντι Ῥω- C μαίων, ἐντυχίαν εἰσπραξαμένῳ, δίκας ἀπαιτούμενοι τῶν λεγομένων, συγκατάθεσιν μεθοδευόμενοι. διὸ καὶ ὁ Πιλᾶτος ὡς Ῥωμαίων ἄρχων, ὡς ἴδεν τοὺς Ἰουδαίους * κυνογλωσσοῦντας κατὰ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναιρέσεως, ἐπηρώτα τοὺς Ἰουδαίους, φάσκων· καθὼς ἴστε σαφῶς, οὐδὲν ἄξιον θανάτου εὑρίσκω ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. ὦ Ἰουδαῖοι! τί τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν μολύνειν σπεύδετε, ἀκρασίᾳ κρατοῦντες τὸν δίκαιον, καὶ τὸν ἀνεύθυνον ὑπεύθυνον εἶναι θέλοντες; οὐδὲν ἄξιον θανάτου εὑρίσκω ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τούτῳ. D ἢ ὅλως ὁ Βαραββᾶς φονευθῇ, ὁ δὲ Χριστὸς ἀπολυθῇ. ὅτι ἐκεῖνος μὲν φονευτὴς καὶ στασιώδης, οὗτος δὲ εὐεργέτης καὶ ζωοδότης· ἐπειδὴ καὶ ταύτην κατ' αὐτοῦ τὴν κατηγορίαν ἠσπάσασθε. τί δὲ καὶ οὕτως Ἰουδαίων μὴ συντιθεμένων, ἀλλ' ἐχθρὸν τοῦ Καίσαρος τὸν Πιλᾶτον φημιζόντων, οἵτινες κατὰ πρόσωπον ἔλεγον τῷ Πιλάτῳ, συνηγοροῦντι τῷ Χριστῷ· οὐκ εἶ φίλος Καίσαρος, ἐπειδὴ τὸν λέγοντα ἑαυτὸν βασιλέα, ζωοποιεῖσθαι θέλεις. καὶ οὕτως ὁ Πιλᾶτος οὐ συνεχώρησεν τοῖς Ἰουδαίοις τῇ οἰ-

* add. μᾶλλον aut leg. ὢν pro ἢ

* al. κυνογλ.

κυρίᾳ γνώμῃ πᾶν ὁτιοῦν διαπράξασθαι. εἰ γὰρ ἂν συνεχώρησεν τοῖς Ἰουδαίοις, οἱ Ἰουδαῖοι λίθοις τὸν Κύριον ἐθανάτωσαν, ἢ ξυλίνῳ πρίονι κατέπρισαν. τούτου δὲ πραττομένου, ἡμεῖς τὸν σταυρὸν ἐζημιούμεθα, ἐπειδὴ Ῥωμαίων κριτήριον τὸ τοῦ σταυροῦ ξύλον. διὸ καὶ ὁ Πιλᾶτος ἐπηρώτα τοὺς Ἰουδαίους· τί θέλετε ποιήσω Ἰησοῦν, ὃν λέγετε Χριστόν; οἱ δὲ τῇ Ῥωμαίων παιδείᾳ θαῤῥοῦντες, ἐβόησαν· ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν. καὶ εὐθέως ὁ Πιλᾶτος συνένδυσεν· ἄνωθεν γὰρ ἐκέκτητο τὸ νεῦμα. διὰ ταύτην οὖν τὴν εὐταξίαν, ἡ ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος πρώτη ἀπογραφὴ ἐνομοθετεῖτο· εἰ μὴ γὰρ προενομοθετήθη ἡ ἀπογραφὴ αὕτη, οὐκ ἂν τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα τελείᾳ ταφῇ παρεδόθη. ἔμελλον γὰρ παῖδες Ἰουδαίων τῇ ὑπερβαλλούσῃ μανίᾳ, ἢ πυρὶ παραδοῦναι τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, ἢ θαλάσσῃ καταποντίζειν. εἰ γὰρ τὸν φίλον Ἱερεμίαν εἰς λάκκον βορβόρου * κατήγαγον· τί ἔμελλον εἰς τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα διαπράττεσθαι, εἰ μὴ τὸν Ῥωμαϊκὸν νόμον εἶχον κολαφίζοντα. διὸ καὶ τῶν Ἰουδαίων μηδενὶ συγχωρούντων παρὰ τοῦ Πιλάτου δέξασθαι τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθίας, φίλος ὢν τοῦ Πιλάτου, ἔπειτα προσελθὼν ᾐτήσατο παρὰ τοῦ Πιλάτου τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα, ἀσύγκριτόν τι προσενέγκας. ἀναγκαία τοίνυν ἡ ἀπογραφή, ἡ ἐπὶ Αὐγούστου Καίσαρος· εἰ γὰρ καὶ ὁ μνηστὴρ τῆς Παρθένου, καθὼς ἀρτίως ἤκουες, ἐστύγνασεν. ἀλλ' ὅμως ὁ σύμπας κόσμος ἀρχὴν εὐταξίας ἐδέξατο. τί ἐστιν, ὃ μνηστὴρ τῆς Παρθένου ἐστύγνασεν, ἄκουε διὰ βραχέων. ἡνίκα Ἰωσὴφ ὁ μνηστὴρ τῆς Παρθένου, καθὼς ἀρτίως ἤκουες, διὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Αὐγούστου τὴν Βηθλεὲμ κατελάμβανεν, σὺν Μαριὰμ τῇ μεμνηστευμένῃ αὐτῷ γυναικί, οὔσῃ ἐγκύῳ, ἠγνόει ὁ Ἰωσήφ, τὸ ἐν τῇ Παρθένῳ μυσταγωγούμενον· οὐκ ἦν οὐδέπω χρησμὸν Ἀγγέλου δεξάμενος· ἡ δὲ Παρθένος τὸ ἀσφαλὲς ἐκέκτητο, καὶ τῷ λόγῳ καὶ τῷ ὄγκῳ· ὅσον γὰρ τῆς γαστρὸς ἡ αὔξησις ἐγίνετο, τοσοῦτον ἡ Παρθένος ἀμεριμνότερον βίον διέτριβεν· ὁμοῦ καὶ τὴν παρθενίαν ἀμόλυντον φυλάττουσα, καὶ τὸν τόκον ἄσκυλτον ἄγουσα, οὐ τοσοῦτον κοπουμένη, ὅσον κουφιζομένη. πρὸς τούτοις ἀγνοῶν ὁ Ἰωσήφ, ὡς ἴδεν αὐτὴν κατὰ γαστρὸς ἔχουσαν, τὸν ἔνδοθεν θησαυρὸν ἀγνοῶν, στυγνάσας, κατὰ τὴν ὁδὸν ἀντέβαλλεν πρὸς τὴν Παρθένον, λέγων· τί σοι

ἀλ. καλήγισαν.

A miſit, ut ex propria ſententia, quicquid luberet, perpetrarent. Si enim permiſiſſet Judæis, lapidibus Dominum obruiſſent, aut lignea ſerra diſſecuiſſent, quod ſi factum fuiſſet, nos crucis jacturam feciſſemus, quoniam apud Romanos juſtitiæ ſupplicium, crucis erat patibulum. Idcirco interrogabat Pilatus Judæos: *Quid vultis faciam de Jeſu, quem dicitis Chriſtum?* at illi confiſi more inſtitutoque Romanorum, clamabant: *Tolle, tolle, crucifige eum*, & confeſtim Pilatus annuit: deſuper enim hanc poteſtatem acceperat. Ob hunc ergo ordinem moderationemque, prima illa ſub Auguſto deſcriptio inſtituebatur: niſi enim hæc deſcriptio ante B fuiſſet conſtituta, corpus Domini nequaquam integram ſepulturam fuiſſet adeptum. Judæi enim præ nimio furore, aut igni Dominicum corpus tradidiſſent, aut mari ſubmerſiſſent. Si enim Jeremiam, amicum ſuum, in lacum cœni demiſerunt; quid in corpus Domini fuiſſent perpetraturi, niſi Romanæ leges eos in ordinem redegiſſent? Ideoque cum Judæi nemini permitterent, ut Domini corpus a Pilato acciperet, Joſeph ab Arimathia Pilati amicus accedens, corpus Domini a Pilato petiit, tulitque donum nullo pretio contra æſtimandum. Neceſſaria ergo fuit deſcriptio hæc ſub Auguſto Cæſare: etſi enim ſponſus Vir- C ginis, ut modo audiviſti, mœrore eſſet confuſus, attamen univerſus mundus meliori ordine gubernari jam cœperat. at quid rei eſt, cur ſponſus Virginis triſtetur? cognoſce hoc paucis. Cum Joſeph Beatæ Virginis ſponſus, ſicuti paulo ante audiviſti, propter Auguſti deſcriptionem Bethleem contenderet cum Maria, deſponſata ſibi uxore prægnante, ignorabat Joſeph myſterium, quod in Virgine abditum latebat: nondum oraculum ab Angelo acceperat. At Beata Virgo ſecuram & infallibilem obtinebat certi- D tudinem, & in verbis & ob uteri pondus. Quanto enim magis venter intumeſcebat, eo ſecuriori animo Beata Virgo vivebat, ſimul & virginitatem incorruptam cuſtodiens, & fœtum ſine faſtidio geſtans, non tantum partus labore preſſa, quantum illo levata. Hoc ipſum cum Joſeph ignoraret, & uterum eam geſtare videret, neſciens, quantus in eo theſaurus latitaret; triſtitia confuſus, in itinere Beatæ Virgini objicere hujuſmodi cœpit: Quæ tua tandem

Matth. 27.

ſententia eſt, o Maria? nonne tu ut Virgo caſta in templi ambitu es enutrita? nonne tu es, o Maria, quæ viri faciem intueri non ſuſtinebas? Nonne tu es, o Maria, quæ deſponſationi conſentiri noluiſſe crederis? nonne tu es, o Maria, quæ immarceſſibilem virginitatis roſam te conſervaturam voveras? nonne tu es Maria, quæ Suſannam amabas, & Ægyptiam illam oderas? nonne tu es Maria, quæ vi ſtupratam Thamar averſabaris, & impudicum illum Amnon execrabaris? ubi continentiæ tuæ thalamus? ubi impollutus pudicitiæ & integritatis tuæ lectus? ubi pudibunda illa tua facies? ego pudore ſuffundor; & tu, quia peccatum tuum ſilentio tego, eo es confidentior. Adeone proxima mihi comes ire gaudes? nonne vides tumorem uteri tui? intus infans uterum extendit, & tu quaſi nulla ſollicitatione tentata hilaritatem vultu præfers? abi Maria: revertere in domum tuam: quære pudicitiæ tuæ furem: cum illo deſcribaris. Ego alterius contumeliam ſuſtinere nequeo: nullam excuſationem adverſus meritæ reprehenſionis pœnam reperis. B. autem Virgo reſpondebat Joſeph: Quid indignaris, mi ſponſe? quid me veluti impudicam condemnas? quid injurioſo oculo uteri mei pondus reſpicis? cur mihi ruborem exprimis? gloria mulierum facta ſum: a priori infamia eas exemi. Evam poſtliminio revocavi: gladium ignitum averti: & tu occulere me conaris? Nemo jure pœnas a me exigere poteſt, quæ communem Dominum geſto. Si de memetipſa teſtimonium perhibuero, ut vanæ gloriæ cupida pudore ſuffundar. Expecta paululum, o Joſeph, & paſtores tibi fidem facient: Magi te confirmabunt: ſtella te arguet: Angeli te excitabunt. Nunc dubitas, paulo poſt me prædicabis, ubi cœleſtem exercitum conſona voce clamantem audies; *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax, hominibus bona voluntas.* Tunc genibus advolveris, nec ſcrutaberis. Nonne iter perſpicis, o Joſeph, nec quemquam mortalium comitem ſeſe nobis junxiſſe? nonne vides ſolem lucidiori veſte amictum? nonne cernis univerſam creaturam exultantem? nonne vides montes ſubſultantes? nonne colles cernis lætantes? nonne aquarum alveos exundantes conſpicis? nonne vides Jordanem extra ripæ marginem evagantem? ex hiſce ſignis rem ipſam conjice, nec ideo

Gen. 39.7.

Luc. 2.

A τὸ δόξαν Μαρία; οὐ σὺ εἶ, ἡ ὡς αἰδέσιμος Παρθένος ἐν τοῖς ἱεροῖς περιβόλοις ἀνατραφεῖσα; οὐ σὺ εἶ Μαριάμ, ἡ πρόσωπον ἀνδρὸς θεωρῆσαι μὴ καταδεχομένη; οὐ σὺ εἶ Μαριάμ, ἡ κατὰ πρόθεσιν κατεγγυηθῆναι μὴ πεισθῶσα; οὐ σὺ εἶ Μαριάμ, ἡ τὸ τῆς παρθενίας ῥόδον ἀμάραντον φυλάξαι προσευξαμένη; οὐ σὺ εἶ Μαριάμ, ἡ τὴν Σωσάνναν ἀγαπήσασα, καὶ τὴν Αἰγυπτίαν μισήσασα; οὐ σὺ εἶ Μαριάμ, ἡ τὴν φθαρθεῖσαν Θάμαρ * ἀναλεγομένη, καὶ τὸν ἄτακτον Ἀμνὸν βδελυττομένη; ποῦ σου τῆς σωφροσύνης ὁ θάλαμος; ποῦ σου τῆς ἁγνείας ἡ ἄσπιλος παστάς; ποῦ σου τὸ αἰδεσιμὸν πρόσωπον; ἐγὼ αἰσχύνομαι, καὶ σὺ παῤῥησιάζεις, ὅτι σιωπῶ τὴν B ἁμαρτίαν σου. οὕτω πλησιέστερον χωρεῖν ἐπήγεσας; οὐχ ὁρᾷς τὸν ὄγκον τῆς κοιλίας σου; ἔνδον τὸ βρέφος σπείρει, καὶ σὺ ὡς ἀπείραστος πειρασμῶν φαιδρύνεις; ἄπιθι Μαριάμ· ὑπόστρεψον εἰς τὸν οἶκόν σου· ἐπιζήτησον τὸν κλεψίγαμον· ἐκείνῳ ἐναπογράφηθι. ἀλλοτρίαν ὕβριν οὐ καταδέχομαι· οὐχ εὑρίσκεις ἀπολογίαν πρὸς τὴν τιμωρίαν; Ἡ δὲ Παρθένος πρὸς τὸν Ἰωσήφ· τί δυσχεραίνεις, μνήστερ ἐμοῦ; τί ὡς ἀτάκτου μου καταψηφίζεις; τί ἐφυβρίστοις ὀφθαλμοῖς τὸν ὄγκον τῆς γαστρός μου περιβλέπει; τί ἐρυθριᾶν με καταναγκάζεις. δόξα τῶν γυναι- C κῶν γέγονα· τῆς προτέρας αὐτὰς αἰσχύνης ἀπέδυσα· τὴν Εὔαν ἀνεκαλεσάμην· τὴν φλογίνην ῥομφαίαν μετέστησα· καὶ σὺ καλύπτεσθαί με παρασκευάζεις; οὐδεὶς δίκας ἐμὲ δυνήσεται εἰσπράξασθαι, κοινὸν γὰρ Δεσπότην βαστάζω. ἐὰν ἐγὼ περὶ ἐμαυτοῦ μαρτυρήσω, ὡς κενόδοξός τις εὑρεθήσομαι. μικρὸν καρτέρησον, Ἰωσήφ, καὶ ποιμένες σε πείσουσιν· μάγοι πληροφορήσουσιν· ἀστήρ σε δυσωπήσει· Ἄγγελοί σε κατανύξουσι. νῦν ἀμφιβάλλεις, μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ δοξάσεις, ὅτε τῆς ἐπουρανίου στρατιᾶς ἀκούσῃς συμφώνως βοώσης· Δόξα ἐν D ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία· τότε γονυπετήσεις, καὶ οὐ καταζητήσεις. οὐχ ὁρᾷς τῆς ὁδοῦ τὴν διάβασιν, Ἰωσήφ, καὶ ὅτι οὐδεὶς ἀνδρῶν συνοδοιπορεῖ ἡμῖν; οὐχ ὁρᾷς τὸν ἥλιον λαμπροτέραν στολὴν ἀναβαλλόμενον; οὐχ ὁρᾷς πᾶσαν τὴν κτίσιν σκιρτῶσαν; οὐχ ὁρᾷς τὰ ὄρη πηδῶντα; οὐχ ὁρᾷς τοὺς βουνοὺς εὐφραινομένους; οὐχ ὁρᾷς τὰς ἀφέσεις τῶν ὑδάτων ὑπερβλυζούσας, οὐχ ὁρᾷς τὸν Ἰορδάνην ἔξω περιτρέχοντα; ἀπὸ τῶν σημείων στόχασαι τὸ τεκμήριον, καὶ μὴ

* ἴσ. ἀναινομένη.

ὅτι ἔγκυός εἰμι, δίσταζε, Ἰωσήφ. ἐδανείσθην, οὐκ ἐμολύνθην. ἔχρησα τὴν κοιλίαν, οὐκ ἐμόλυνα τὴν παρθενίαν. μὴ ἀπιστήσῃς τοῖς προκειμένοις, ὦ Ἰωσήφ· ὅτε μαιωθήσομαι, τότε τίς εἰμι γνωρισθήσομαι· νῦν ὀνειδίζομαι, τότε μακαρισθήσομαι. νῦν ὡς αἴτιον ἀπελαύνεις, τότε ὡς ἁγίαν ἐγγὺς εἶναι παρακαλέσεις· μὴ ὅτι δοκεῖς φυλάττειν, μεγαλύνου, ἐγὼ γὰρ σὲ φυλάττω. ὁ γὰρ τὴν ἐμὴν κοιλίαν σκηνὴν ποιῆσαι καταδεξάμενος, οὗτος πάσης τῆς φύσεως ἀμπελοφύλαξ. πορευθῶμεν τοίνυν, καὶ ἐναπόγραφοι γενώμεθα, ὅπως πληρωθῇ καὶ ἡ στρατιωτικὴ νομοθεσία, καὶ ἡ βασιλικὴ δογματοθεσία. Ἐν τούτοις ὁ Ἰωσὴφ εὐλαβηθεὶς, διττὴν λοιπὸν ὁδὸν ἐβάδιζεν· τοῖς μὲν ποσὶ τὴν γῆν ἰχνοποιῶν, τοῖς δὲ λογισμοῖς τὰς νεφέλας ὑπερπηδῶν. τί γὰρ ἕτερον εἶχεν ὁ Ἰωσὴφ διαπράττεσθαι, ἢ ἄνω τὸν νοῦν σχολάζειν; ἐπειδὴ πᾶσα δόσις ἀγαθὴ ἄνωθέν ἐστιν δεδομένη. διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Ἰωσὴφ συμπαρεφέρετο τῇ Παρθένῳ, ὁμοῦ καὶ βοηθὸς καὶ σκοπὸς τῶν μελλόντων γινόμενος· οὐχ ὅτι ἔχρηζεν βοηθοῦ ἡ Παρθένος, μᾶλλον δὲ ὁ ἐν Παρθένῳ κυοφορούμενος· αὐτὸς γὰρ ὁ πάντων βοηθὸς, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκέκραγεν ὁ κράζων, ἡ βοήθειά μου παρὰ Κυρίου τοῦ ὑψίστου. ἀλλ᾽ ὅτι ἀναγκαῖον ἦν ὡς πραγματείαν τῆς οἰκονομίας, τοῦ εἶναι τὸν Ἰωσὴφ βοηθόν· πρὸς τὸ τὴν Παρθένον ὡς ὕπανδρον φημίζεσθαι, πρὸς τὸ λαθεῖν τὸν διάβολον τὸ κατασκευαζόμενον, ὅπως μὴ μάθῃ τὸ γινόμενον· πῶς ὁ Θεὸς μετὰ τῶν ἀνθρώπων συναναστραφῆναι κατεδέξατο. τί οὖν Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς; καλὸν γὰρ λοιπὸν συνιδεῖν καὶ τὸν Ἰωσὴφ πληροφορούμενον, καὶ τὸν οἰκίσκον, ἔνθα ἡ Παρθένος ἀπεκύησεν, τῆς Ἐκκλησίας τύπον δεχόμενον· ὅπου θυσιαστήριον μὲν ἡ φάτνη, ἐφημερευτὴς δὲ Ἰωσὴφ, διάκονοι δὲ οἱ ποιμένες· ἱερεῖς οἱ Ἄγγελοι, ἀρχιερεὺς ὁ Κύριος, θρόνος ἡ Παρθένος. κρατῆρες οἱ μαζοί· ἀναβόλαιον, ἡ ἐνανθρώπησις. ῥιπιστῆρες, τὰ Χερουβίμ· δίσκος, τὸ ἅγιον Πνεῦμα. ὁ πατὴρ δισκοκάλυμμα. Ὅτι δὲ τῆς Ἐκκλησίας τύπον προσεχάραξεν, ἔνθα ἡ Παρθένος ἀπεκύησεν τὸν Κύριον, ἤκουες ἀρτίως τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ λέγοντος. Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτὴν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, ὅτι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι.

A animo perturberis, o Joſeph. Quod prægnans ſum, utendam non polluendam me cœpit: uterum commodavi, virginitatem non pollui, ne deneges fidem verbis meis, o Joſeph: ubi peperero, tum quæ ſim cognoſcar: nunc probra audio, tum beata dicar: nunc ut ream procul a te ſpernis, tum ut ſanctam quam proxime advocabis. Noli gloriari, quod cuſtodire me videaris, ego enim ipſa te cuſtodio, nam qui uterum meum habitaculum ſibi efficere dignatus eſt, univerſæ naturæ eſt cuſtos. Pergamus ergo, & deſcribamur, ut & militare edictum & imperatoria conſtitutio impleatur. Hic Joſeph metu perculſus, duplicem deinde viam confecit: pedum quidem veſtigiis terram calcans, animi vero cogitationibus nubes ipſas ſuper- B greſſus. Quid enim agendum Joſepho reſtabat, niſi ut ſurſum animi mentem defigeret? cum omne datum bonum deſuper detur. Idcirco de cætero jam Joſeph Beatæ Virgini comes ibat, ſimul ut miniſterio adjuvaret, & quæ futura erant, ſpectaret; non quod adjutore indigeret Beata Virgo, aut potius is, quem Virgo utero geſtabat: ipſe enim adjutor omnium, & ad eum clamabat clamans ille: *Auxilium meum a Domino altiſſimo;* (Pſal. 120, 2.) ſed quod ad tantæ diſpenſationis opus neceſſarium eſſet, Joſeph adjutorem ei adeſſe, ut Beata Virgo quaſi viro conjuncta exiſtima- C retur, & ut inſtitutum illud Diabolum lateret, nec quid generetur, perſentiſceret: ſcilicet qua ratione DEUS cum hominibus converſari ſuſtineret. Quid ergo Lucas Evangeliſta? nam operæpretium eſt videre porro Joſeph fide confirmatum; & ædiculam, ubi Beata Virgo peperit, Eccleſiæ præfigurantem: cujus altare eſt præſepe, cujus Vicarius Joſeph: cujus Diaconi, Paſtores; Sacerdotes, Angeli; cujus ſummus Sacerdos ipſe Dominus: thronus, Beata Virgo: Crateres, Virginis ubera: veſtis Sacerdotalis, in- D carnatio; cujus flabella Cherubim: diſcus Spiritus ſanctus; Pater autem diſci operculum. Quod autem Eccleſiæ ſpeciem præſigurarit locus is, ubi Beata Virgo Dominum pariebat, audiviſti modo dicentem Lucam Evangeliſtam: *Factum eſt autem, cum* (Luc. 2.) *eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præſepio, quia non erat eis locus in diverſorio.*

O rem mirandam! papæ! quam verba iſta ſunt exigua, quam magna latent myſteria. *Factum eſt, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret.* O rem ſtupendam! Temporum auctor, certum & definitum tempus expectat: qui tempori terminos conſtituit, præſtitutum menſium terminum ſuſtinet, ne quis phantaſiam aut ſimulacrum exiſtimaret. *Factum eſt, cum eſſent ibi, impleti ſunt dies, ut pareret filium ſuum primogenitum: & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præſepio.* Conſidera myſticum Virginis partum. Ipſa parit, ipſa pannis involvit. Inter fœminas hujus ſeculi, alia parit, alia autem faſciis involvit: at non eodem modo in Beatæ Virginis partu: ipſa peperit, & ipſa pannis involvit: Ipſa mater ſine partus dolore, & ipſa nemine docente obſtetrix, non permiſit quemquam impuris manibus partum puriſſimum contingere. Ipſa propria ſua opella curavit eum, qui ex ea & propter eam erat natus: *Et pannis eum involvit, & reclinavit eum in præſepio, quia non erat eis locus in diverſorio.* Vides, o amice, quomodo jam ante Eccleſiæ imaginem vile & pauperculum hoc diverſorium nobis depinxerit; in quo Virgo peperit, quæ ſemel pariens, ſecunda rurſum vice non gignit, nec probri notam ſuſtinet: licet furioſi quidam, quod Evangeliſtam audiant dicentem: *& peperit filium ſuum primogenitum*; ſecundam quoque Virginis conceptionem prædicarint: integritatem in corruptionem transmutantes: aſſerentes in propriis ſuis dogmatibus, nequaquam ipſum primogenitum appellatum iri, niſi ſecundus fuiſſet ſubſecutus. Adverſarii autem non Lucam ſolum ſuæ amentiæ teſtem proferunt; ſed & Evangeliſtam Matthæum, idem referentem objiciunt; & multo adhuc clarius affirmantem, cujus verba impii illi in ſcriptis ſuis producunt? Aſſerimus, inquiunt, ſcriptum eſſe, Joſephum poſt apparitionem uxorem ſuam accepiſſe, dicente Matthæo Evangeliſta: *Angelus Domini apparuit in ſomnis Joſeph, dicens: Surge, accipe Mariam conjugem tuam, quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt. Exurgens autem,* inquit, *Joſeph accepit conjugem ſuam, & abiit in Ægyptum: & non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.*

Matth. 1.

A ὢ τῶν παραδόξων πραγμάτων! βαβαί! πῶς μικρὰ τὰ ῥήματα, καὶ μεγάλα τὰ μυσταγωγήματα. ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτήν. ὢ τῶν παραδόξων πραγμάτων! ὁ τῶν χρόνων ποιητὴς, ὡρισμένον χρόνον περιέμενεν· ὁ ὁροθέτης τῶν χρόνων, προθεσμίαν μηνῶν ἀνέμενεν, ἵνα μηδεὶς φαντασίαν, ἢ δόκησιν νομίσῃ. ἐγένετο ἐν τῷ εἶναι αὐτοὺς ἐκεῖ, ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι τοῦ τεκεῖν αὐτὴν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ. Βλέπε τὴν μυστικὴν B ἀποκύησιν τῆς Παρθένου. αὕτη ἔτεκεν, αὕτη ἐσπαργάνωσεν. ἐπὶ τῶν κοσμικῶν γυναικῶν, ἄλλη τίκτει, καὶ ἄλλη σπαργανοῖ· ἐπὶ δὲ τῆς Παρθένου, οὐχ οὕτως· αὕτη ἔτεκεν, καὶ αὕτη ἐσπαργάνωσεν· καὶ αὕτη ἄκοπος μήτηρ, καὶ ἀδίδακτος μαῖα, οὐ συνεχώρησεν ἀνάγνοις χερσὶν ἅψασθαί τινα τοῦ ἀχράντου τόκου· αὕτη διὰ ἑαυτῆς, τὸν ἐξ αὐτῆς, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς, ἐθεράπευσεν, καὶ ἐσπαργάνωσεν αὐτὸν, καὶ ἀνέκλινεν αὐτὸν ἐν τῇ φάτνῃ, διότι οὐκ ἦν αὐτοῖς τόπος ἐν τῷ καταλύματι. Ἴδες, ὦ φίλε, πῶς τῆς Ἐκκλησίας τὸν τύπον προανεζωγράφησεν τὸ εὐτελὲς καταγώγιον· ἔνθα C ἡ Παρθένος ἔτεκεν· ἡ ἅπαξ κυοφορήσασα, καὶ δεύτερον μὴ γεννήσασα, καὶ ὕβρεως ἔμφασιν μὴ ὑπομείνασα· εἰ καί τινες μανέντες, διὰ τὸ ἀκοῦσαι αὐτοὺς λέγοντος τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ· καὶ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· καὶ δευτέραν σύλληψιν τῆς Παρθένου ἐδογμάτισαν· τὴν ἀφθαρσίαν εἰς φθορὰν μεταβάλλοντες· φάσκοντες ἐν τοῖς οἰκείοις δόγμασιν, οὐκ ἂν λεχθείη πρωτότοκος, δευτέρου μὴ παρακολουθήσαντος. οὐ μόνον δὲ οἱ ἐξ ἐναντίας τὸν Λουκᾶν τῆς οἰκείας ἀβελτηρίας προβάλλονται μάρτυρα· ἀλλὰ καὶ τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον τὰ αὐτὰ μηνύοντα, καὶ ἔτι D σαφέστερον παρεγγυῶντα· καὶ τὰς ἐκείνου λέξεις φανεροποιοῦσιν οἱ ἄθεοι, ἐν τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασιν λέγοντες· φαμὲν, Ἰωσὴφ μετ' ὀπτασίαν δεξάμενος ἀναγέγραπται, τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου λέγοντος· ὤφθη δὲ Ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσὴφ, λέγων· ἀναστὰς παράλαβε Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου, διότι τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματός ἁγίου ἐστίν. ἀναστὰς δὲ, φησὶν, Ἰωσὴφ, παρέλαβεν Μαριὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ ἐπορεύθησαν εἰς Αἴγυπτον· καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.

ὁμοίως καὶ ταύτας τὰς λέξεις οἱ ἐξ ἐναντίας παρεγγυῶνται, ἐκ δευτέρου τὴν ἔνδοξον Παρθένον κυοφορῆσαι δογματίζοντες· ἀλλ᾽ ἄπαγε τῆς ἀτοπίας· ἀκηλίδωτον ἔμεινεν πάντως τὸ παρθενικὸν, καὶ ἔνδοξον κειμήλιον· οὐκ ἐμολύνθη ὁ δεύτερος οὐρανός· οὐκ ἠχρειώθη τὸ τοῦ ὑψίστου θεοχώρητον σκεῦος. πρωτότοκος ὁ Κύριος ἤκουσεν ἐκ τῆς Παρθένου· καὶ καλῶς ἤκουσεν· οὐχ ὅτι δεύτερόν τινα ὁμογενῆ προσεκαλέσατο· ἀλλ᾽ ὅτι πρωτότοκος ὑπῆρχεν, τουτέστιν, ἀσύγκριτος. οὐδὲ γὰρ διὰ τὸ εἰπεῖν τὸν μακάριον Παῦλον περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐκ τοῦ πατρὸς ἀνάρχου γεννήσεως, ὅς ἐστιν πρωτότοκος πάσης κτίσεως, ἤδη καὶ ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου φυσικὸν συνέγραψεν· οὐδ᾽ αὖ πάλιν ὁ αὐτὸς Παῦλος, τὸν αὐτὸν Κύριον πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν καλέσας, ἤδη καὶ ὅμοιον τοῦ Κυρίου παρεισήγαγεν, παραπλησίως τὸν ᾅδην πατήσαντα. διὸ ἄκουε συνετῶς, καὶ πίστευε θεοφιλῶς· πρωτότοκος ὁ Κύριος ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐκ τοῦ πατρὸς, καὶ ἐκ τῆς Παρθένου, ἵνα διὰ πάντων γνωσθῇ τὸ μοναδικὸν τῆς υἱότητος ἀξίωμα. ἀσύγκριτος δὲ ὁ δεσποτικὸς τόκος· ὅπου γὰρ ἡ μήτηρ Παρθένος, πῶς τόκος ἑρμηνευόμενος; ὁμοίως καὶ τὸ εἰπεῖν τὸν Εὐαγγελιστὴν Ματθαῖον περὶ τοῦ Ἰωσὴφ, ὅτι οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν, ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον· οὐκ ἐγίνωσκεν γὰρ αὐτὴν ἀληθῶς, ἕως οὗ ἔτεκεν τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. ἕως οὗ ἡ Παρθένος ἐκυοφόρει, οὐκ ἐγνώριζεν αὐτὴν ὁ Ἰωσήφ. οὐκ ᾔδει, τί τὸ ἐν αὐτῇ· οὐκ ᾔδει, τί τὸ πραγματευόμενον, οὐκ ᾔδει, τί τὸ κατασκευαζόμενον· μόνον γὰρ ἔτεκεν, καὶ τότε ἐγνώρισεν· τότε ἔγνω Ἰωσὴφ τὴν Παρθένον, τίς ἦν ἡ δύναμις τῆς Παρθένου, καὶ τί γενέσθαι κατηξιώθη. τότε ἔγνω, ὅτι μαζὸν ἐπέδωκεν, καὶ φλεβοσυλίαν οὐχ ὑπέμεινεν. τότε ἔγνω, ὅτι ἐξελόχευσεν, καὶ τὰ τῶν λοχιῶν οὐ κατενόησεν· τότε ἔγνω, ὅτι θηλὴν παρεῖχεν ἡ ἀκρότομος πέτρα, τῇ νοητῇ πέτρᾳ· τότε ἔγνω Ἰωσὴφ, ὅτι περὶ αὐτῆς ἔγραψεν Ἡσαΐας. ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει. διὰ τὸ ἀσύγκριτον τοιγαροῦν πρωτότοκος ὁ Ἰησοῦς. εἰ δὲ δεῖ ἐπαληθεῦσαι τῷ λόγῳ. ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ μονογενὴς ἐκ πατρός· μόνος γὰρ ἐκ μόνου ἀνάρχως γεγέννηται· ὁ αὐτὸς Κύριος καὶ μονογενὴς, καὶ πρωτότοκος· μονογενὴς ἐκ τοῦ πατρὸς, μονογενὴς ἐκ τῆς μητέρος, διὰ τὸν ὅρον τῆς οἰκονομίας. ἔχει γὰρ πολλοὺς

A Simili modo & hæc verba adverſarii noſtri, qui glorioſam virginem ſecundum peperiſſe docent, in medium proferunt. Sed apage abſurdas nugas: Immaculatum penitus permanſit Virgineum & glorioſum illud cimelium: non pollutum fuit ſecundum illud cœlum: vas illud, quod Deum altiſſimum continuit, a nemine fuit profanatum. Dominus primogenitus ex Virgine appellatur; & recte quidem ita appellatur: non quod ſecundum aliquem ejusdem generis adſciverit: ſed quod primogenitus, id eſt eximius & incomparabilis extiterit. Neque enim quia Beatus Paulus de æterna Domini nativitate ex patre dicit; *Qui eſt primogenitus omnis creaturæ;* idcirco & fratrem naturalem Domino adſcribit, Rurſumque idem Paulus, ubi eundem Dominum *primogenitum ex mortuis* appellat, non etiam ſimilem aliquem Domino introducit, qui infe-

Coloſſ. 1, 15.

Ibid. v. 18.

D ros ita ut ipſe conculcarit. Quapropter prudenter hæc audias, & pie credas: Dominus primogenitus eſt ex mortuis, & ex Patre, & ex Virgine, ut per omnia unica filiationis majeſtas cognoſcatur. Eximia autem & incomparabilis Dominica nativitas: ubi enim mater Virgo eſt, qua ratione partus explicari poteſt? Pari quoque ratione, ubi Matthæus Evangeliſta de Joſepho dicit: *Et non cognoſcebat eam, donec peperit filium ſuum primogenitum.* Neque enim revera eam cognovit, donec pareret filium ſuum primogenitum. Quamdiu Beata Virgo uterum gerebat, Joſeph eam non novit; neſciebat, quid in ea naſceretur; ignora-

B bat, quid rerum pararetur; ſimul atque peperit, cognovit eam: tunc novit Joſeph Beatam Virginem, quæque ejus virtus & poteſtas, & quid Deus ei facere dignatus eſſet. Tunc cognovit eam ubera præbere, nec venarum meatus imminutæ virginitatis damno fuiſſe apertos: tunc cognovit eam peperiſſe, & partus ſecreta non noviſſe: tunc cognovit potiſſimam hanc petram ſpirituali petræ mamillam præbere: tunc cognovit Joſeph de ipſa ſcripſiſſe Eſaiam: *Ecce Virgo concipiet.* Propter eximiam igitur & incomparabi-

Eſa. 7.

C lem excellentiam, Jeſus primogenitus dicitur. Si autem ſermonis hujus veritas amplius adhuc confirmanda, idem Dominus & unigenitus eſt ex patre: unicus enim ex unico ſine omni principio genitus eſt: idem Dominus & unigenitus, & primogenitus: unigenitus ex patre, unigenitus ex matre, ob certam & definitam diſpenſationis rationem. Habet enim multos

fratres, non natura ſed gratia, & in Virgine, & in patre. Similiter & in reſurrectione Dominus fratres habet, & quinam iſti? præ cæteris omnibus ſancti Apoſtoli,
Joan. 20. quibus omnibus dicebat: *Vado ad patrem meum, & patrem veſtrum:* quibus Domi-
Luc. 11. Matth. 6. nus ajebat: *Cum oratis, dicite: Pater noſter, qui es in cœlis.* Ipſi ſit honor una cum filio & ſancto atque vivifico ejus ſpiritu, ubique, nunc & ſemper, & in ſecula ſeculorum, Amen.

ἀδελφοὺς, οὐ φύσει, ἀλλὰ χάριτι, καὶ ἐν τῇ Παρθένῳ, καὶ ἐν τῷ πατρί· ὁμοίως καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει ἔχει ἀδελφοὺς ὁ Κύριος, καὶ τίνες οὗτοι; πρὸ πάντων οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι, πρὸς οὓς ὁ Κύριος ἔφη· πορεύομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν. πρὸς οὓς ὁ Κύριος ἔφη· ὑμεῖς δὲ προσευχόμενοι, λέγετε· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· αὐτῷ πρέπει ἡ δόξα, ἅμα τῷ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, πάντοτε, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

B

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN ILLUD EX Evangelio ſecundum Matthæum, cap. 21. 2. *Ite in caſtellum, quod contra vos eſt; & ſtatim invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſolvite, & adducite mihi,* Homilia.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΥαγγελίου, εἰς τό· Πορεύεσθε εἰς τὴν κατέναντι κώμην, καὶ εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς, λύσαντες ἀγάγετέ μοι.

C

Ex Reg. MSS.

BENEFICUS iterum erga nos Dominus, & gratiam ſuam in nos diffundit; ſimul etiam animas noſtras ſua doctrina excitat. Nam qui præſentis vitæ laboribus ærumniſque premuntur, ejuſque negotiis diſtrahuntur, eorum cordibus affectum hujus ſeculi Deus indidit, ut experimen- D to mortales cognoſcant, ſe non in ſecula permanſuros; verum hoc duntaxat ſeculum ſomniare. Ut ergo & de futuro ſeculo proſpicerent, inſitam ingenitamque nobis per arbitrii libertatem doctrinæ dedit. Quapropter omnes omnino homines, ſapientes & ſtulti, principes & privati, divites & pauperes norunt mortem omnes excepturam. Id enim eſt ſeculum

ΠΑΛΙΝ ἡμᾶς εὐεργετῶν ὁ Κύριος, καὶ τὴν οἰκείαν ἑαυτοῦ εἰς ἡμᾶς ἐκτείνων χάριν· ὁμοῦ καὶ διὰ τῆς ἑαυτοῦ διδασκαλίας τὰς ἡμετέρας διεγείρει ψυχάς. Τοῖς γὰρ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ μοχθήσασιν, καὶ περισπασθεῖσιν ἐν τοῖς αὐτοῦ πράγμασιν, ὁ Θεὸς τὸν αἰῶνα τοῦτον ἐν καρδίᾳ δέδωκεν, ὅπως γνῶντες γνώσονται οἱ ἄνθρωποι, ὅτι οὐ τοὺς αἰῶνας διαμένουσιν, ἀλλὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον φαντάζονται· ἵνα οὖν καὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος πρόνοιαν ποιήσονται, ἔμφυτον ἡμῖν μάθησιν διὰ τοῦ αὐτεξουσίου ἐχαρίσατο. πάντες οὖν οἱ ἄνθρωποι, σοφοί τε καὶ ἄφρονες, ἄρχοντες καὶ ἰδιῶται, πλούσιοι καὶ πένητες ἴσασιν, ὅτι θάνατος πάντας διαδέξεται. τοῦτο γάρ ἐστι τὸν αἰῶνα

τοῦτον

τοῦτον φαντάζεσθαι, τουτέστιν, ἕκαστον τὸ ἑαυτοῦ τέλος πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν. πολλοὶ δὲ καὶ τοῦτο εἰδότες, ὅτι θάνατος αὐτοὺς διαδέξεται, οἴονται μετὰ τοῦτον τὸν αἰῶνα ἔσεσθαι ὡς οὐχ ὑπάρξαντες· οἷοι ἦσαν, οἱ εἰπόντες· ὀλίγος ἐστὶν καὶ λυπηρὸς ὁ βίος ἡμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν ἀναποδισμὸς τῆς τελευτῆς ἡμῶν· δεῦτε οὖν, φασὶν, καὶ ἀπολαύσωμεν τῶν ὄντων ἀγαθῶν· οἴνου πολυτελοῦς καὶ μύρων ἐμπλησθῶμεν· τούτους δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος Παῦλος διατίθησιν λέγοντας· φάγωμεν καὶ πίωμεν· αὔριον γὰρ ἀποθνήσκομεν. εἰ τοσοῦτον οὖν ἴσχυσαν γνῶναι οἱ ἄθλιοι, ὅτι ὀλίγος ἐστὶν καὶ λυπηρὸς ὁ βίος αὐτῶν· πῶς τὸν τῶν ἀγαθῶν ποιητὴν τάχιον οὐχ εὗρον; μόνου οὖν σοφοῦ ἐστιν γνῶναι τὰς αἰτίας τῶν γινομένων· οἶδεν γὰρ σαφῶς, καὶ πῶς ἐγίνοντο, καὶ οὗ χάριν ἐγίνοντο· οἶδεν, ὅτι τῶν πάντων ὁ Θεὸς ποιητής ἐστιν· ἤκουσε γὰρ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε· πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε. οἱ δὲ τῷ βίῳ τούτῳ χρησάμενοι, ὡς ἐν νεότητι σπουδαίως, καὶ τῇ ἑαυτῶν κακίᾳ καταδαπανηθέντες ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τέλους, οὐκ ἤγνωσαν τὰ ποιήματα τοῦ Θεοῦ. εἰ γὰρ ἦσαν ἀκριβώσαντες περὶ τούτων τὸν νοῦν, πάντως ἂν καὶ τὸν τούτων δημιουργὸν Θεὸν τάχιον ἐπεγίνωσκον· ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων, ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. ὁδῷ οὖν κέχρηνται, ἀγούσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῶν κτισμάτων ἐπὶ τὸν τῶν ἁπάντων κτίστην καὶ δημιουργόν. ταῦτα μὲν προσεθήκαμεν τῷ λόγῳ, ἐπειδήπερ πάντες ὡς πρόβατα ἐπλανήθησαν· καὶ ὅτι φθόνῳ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον, καὶ σειραῖς τῶν ἑαυτοῦ ἁμαρτημάτων ἕκαστος ἐσφίγγετο. ἐβασίλευσε γὰρ ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ ἐπὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας, ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως Ἀδάμ. Ἀλλ᾽ ἐπεδήμησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λυτρούμενος τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ζωοποιῶν τοὺς τεθανατωμένους. ἀμέλει καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος τοῦτο ἐπιστάμενος, ἔγραφε λέγων· εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον τῷ τοῦ ἑνὸς δικαιώματι ἡ χάρις εἰς πάντας ἀνθρώπους εἰς δικαίωσιν ζωῆς. ἐπεδήμησεν τοιγαροῦν πρὸς ἡμᾶς ὁ ζῶν καὶ ἐνεργὴς τοῦ Θεοῦ λόγος, καὶ εἰκὼν ἡ ἀπαράλλακτος, ὁ υἱὸς ὁ μονογενὴς, δι᾽ οὗ γεγόνασιν οἱ αἰῶνες, φέρων τε τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καθαρισμὸν τῶν ἁμαρτιῶν ποιησάμενος.

A hocce ſomniare, hoc eſt, unumquemque
vitæ ſuum finem ante oculos propoſitum
habere. Multi vero cum hoc ſciant,
mortem ſibi imminere, putant, ſeſe poſt
hoc ſeculum futuros, tanquam qui non
fuerint: cujusmodi erant ii, qui dicebant:
Exiguum & cum tædio eſt tempus vitæ no- Sap. 2. 1.
ſtra, & non eſt reverſio finis noſtri. Ve-
nite ergo, inquiunt, *& fruamur bonis,*
quæ ſunt: vino pretioſo & unguentis nos
impleamus. Hoſce & Beatus Paulus in-
troducit dicentes: *Manducemus & biba-* 1 Cor. 15. 32.
mus: cras enim moriemur. Si ergo miſe-
ri iſti tantum cognoſcere valuerunt, exi-
guum & cum tædio eſſe vitæ ſuæ tem-
B pus; cur auctorem bonorum citius non
invenere? Solius igitur ſapientis eſt co-
gnoſcere rerum cauſas: novit enim ma-
nifeſte & qua ratione & quo fine res fiant:
novit Deum omnium eſſe auctorem; au-
divit enim Apoſtolum dicentem: *Sive er-* 1. Cor. 10. 31.
go manducatis, ſive bibitis, ſive quid faci-
tis: omnia in gloriam Dei facite. Qui
vero hoc ſeculo utuntur, *tanquam in ju-* Sap. 2. 6.
ventute celeriter, & malitia propria a prin-
cipio ad finem usque conſumti, Dei crea-
turas non ignorabant. Quas ſi accurate
cum animo conſideraſſent, utique & De-
um earum creatorem citius cognoviſſent:
Ex magnitudine enim & ſpecie creatura- Sap. 13. 5.
C *rum, auctor earum perſpicitur.* Viam er-
go propoſuit, quæ homines a creaturis ad
creatorem conditoremque omnium per-
duceret. Hæc quidem orationi noſtræ
permiſimus, quia omnes ovium inſtar er-
raverunt: & quia Diaboli odio mors in
mundum intravit, & ſuorum peccato-
rum vinculis quisque conſtringitur. *Re-*
gnavit enim mors ab Adam usque ad Mo- Rom. 5. 14.
ſem etiam in eos, qui non peccaverant, in
ſimilitudinem prævaricationis Adæ. Sed
venit Dominus noſter JESUS Chriſtus
D redempturus captivos, & mortuos vi-
vificaturus. Id nimirum & Beatus Apo-
ſtolus ſciens, in hæc verba ſcripſit:
Si enim unius delicto multi mortui ſunt, Ibid. 15.
multo magis juſtitia unius gratia in omnes
homines ad juſtitiam vitæ. Venit ergo
ad nos vivum & efficax illud DEI
Verbum, atque imago invariabilis,
filius unigenitus, *per quem ſecula facta* Hebr. 1. 3.
ſunt, portansque omnia verbo virtutis
ſuæ, purgationem peccatorum facturus.

Idcirco mittit duos Diſcipulos in caſtel- A lum, quod contra erat, dicens eis: *Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam & pullum cum ea; ſolvite & adducite mihi.* Matthæus quidem depingens Eccleſiam, ejusque filios, aſinam & pullum nominavit: Lucas autem in unum utrumque complexus, pullum nominat. Ita enim in Evange-
Luc. 19. 29. lio ait: *Miſit duos Diſcipulos ſuos, dicens: Ite in caſtellum, quod contra eſt: in quod introeuntes invenietis pullum aſinæ alligatum, cui nemo unquam hominum ſedit, ſolvite illum & adducite mihi.* Reperies ergo Matthæum duo ubique nominare: B Lucam vero duo ſemper in unum contrahere. Ita etiam de cæcis, Matthæus
Matth. 9. quidem duos refert, dicens: *Et tranſeunte inde Jeſu, ſecuti ſunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes: Miſerere noſtri, fili David.* Lucas ex duobus unum faciens:
Luc. 18. 35. *Factum eſt autem*, inquit, *cum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam ſedebat ſecus viam, & cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat, quid hoc eſſet: dixerunt autem ei, quod JESUS Nazarenus tranſiret, & clamavit dicens: JESU fili David, miſerere mei.* Pari quoque ratione de dæmoniacis videbis, Matthæum C quidem duos commemorantem; Lucam vero accuratiori ratione loco duorum, unum tantum pie referentem. Matthæus ergo de duobus ſic loquitur: *Et*
Mat. 8. 28. *cum veniſſet trans fretum in regionem Gergeſinorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſævi nimis.* Lucas vero unum pro duobus
Luc. 8. 27. referens, ait: *Et cum egreſſus eſſet ad terram, occurrit illi vir quidam ex urbe, qui habebat dæmonem jam a temporibus multis.* Ubique ergo reperies Matthæum de omnibus tanquam de duobus loquentem; Lucam autem, ut de uno narrantem: D non quod divina Evangelia ullo ſint errore corrupta; abſit: nec contraria ſibimet invicem affirment homines, uno eodemque ſancto Spiritu agitati. Unam enim eandemque vim in ſacris literis ſancti homines obſervant. Horum vero mentio a nobis facta eſt,

διὸ ἀποστέλλει δύο μαθητὰς εἰς τὴν κατέναντι κώμην, λέγων πρὸς αὐτούς· πορεύθητε εἰς τὴν κώμην τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς· λύσαντες ἀγάγετέ μοι. Ματθαῖος μὲν διαγράφων τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς γενόμενα, ὄνον καὶ πῶλον ὠνόμασεν. Λουκᾶς δὲ τὰ ἀμφότερα εἰς μίαν ἑνότητα ἀνακεφαλαιούμενος, πῶλον ὀνομάζει. Φησὶ γὰρ οὕτως Λουκᾶς ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν Εὐαγγελίῳ· ἀπέστειλεν δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰπών· ὑπάγετε εἰς τὴν κατέναντι κώμην· ἐν ᾗ εἰσπορευόμενοι εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς πώποτε ἀνθρώπων ἐκάθησεν· λύσαντες ἀγάγετέ μοι· εὑρήσεις οὖν τὸν Ματθαῖον πανταχοῦ δύο ὀνομάζοντα· τὸν δὲ Λουκᾶν εἰς ἓν τὰ δύο ἀνακεφαλαιοῦντα. οἷον καὶ ἐπὶ τῶν τυφλῶν, ὁ Ματθαῖος δύο πάλιν ὀνομάζει, εἰπών· καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοὶ, κράζοντες καὶ λέγοντες· ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὸς Δαβίδ. ὁ δὲ Λουκᾶς τοὺς δύο εἰς ἕνα ἀνακεφαλαιούμενός φησιν· ἐγένετο δὲ ἐν τῷ ἐγγίζειν αὐτὸν εἰς Ἱεριχῶ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν, προσαιτῶν. ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο, τί ἂν εἴη τοῦτο· ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζαραῖος παρέρχεται, καὶ ἐβόησε λέγων· Ἰησοῦ υἱὲ Δαβίδ, ἐλέησόν με. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν δαιμονιζομένων εὑρήσεις, τὸν μὲν Ματθαῖον δύο ὀνομάζοντα· τὸν δὲ Λουκᾶν ἀκριβεστέρᾳ τῇ διανοίᾳ εὐσεβῶς ἀντὶ τῶν δύο, ἕνα εἰρηκότα· φησὶν οὖν ὁ Ματθαῖος περὶ τῶν δύο οὕτως· καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι. ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν. Λουκᾶς δὲ τοὺς δύο εἰς ἕνα γράφων ἔλεγεν· ἐξελθόντι δὲ αὐτῷ ἐν τῇ γῇ, ὑπήντησεν ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχεν δαιμόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν. πανταχοῦ οὖν εὑρήσεις τὸν Ματθαῖον διπλῶς περὶ πάντων φθεγγόμενον· τὸν δὲ Λουκᾶν ἑνικῶς διαλεγόμενον· ὥστε οὐκ ἐσφαλμένα εἰσὶ τὰ θεῖα Εὐαγγέλια, μὴ γένοιτο· οὔτε πάλιν ἀντίθετα ἑαυτοῖς ἐφθέγξαντο οἱ ἐξ ἑνὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐμφορούμενοι. μίαν γὰρ καὶ τὴν αὐτὴν σώζουσιν διὰ τῶν ἁγίων γραφῶν δύναμιν οἱ ἅγιοι. Τούτων δὲ καὶ ἡμεῖς ἐμνημονεύσαμεν

οὐκ ἐκπεσόντες τοῦ προκειμένου· ἀνεγνώσθη γὰρ ἡμῖν, ὡς ἠκούσατε, Εὐαγγέλιον τὸ κατὰ Ματθαῖον. ἡ δὲ περιοχὴ τῆς γραφῆς ἐστιν αὕτη· τότε Ἰησοῦς ἀπέστειλεν δύο μαθητὰς, λέγων αὐτοῖς· πορεύθητε εἰς τὴν κώμην, τὴν κατέναντι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εὑρήσετε ὄνον δεδεμένην, καὶ πῶλον μετ' αὐτῆς, λύσαντες ἀγάγετέ μοι. ἤδη προειρήκαμεν, ὅτι αὕτη ἡ ὄνος ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία ἐτύγχανεν· ὁ δὲ πῶλος ὁ πατὴρ ἡμῶν Ἀδάμ ἐστιν, ὃν ἔδησεν ὁ Σατανᾶς ταῖς αὐτοῦ πανουργίαις. αὕτη γὰρ ἡ ὄνος ἀκάθαρτον ζῶον ἐχρημάτιζεν, μὴ ἀνάγουσα, μήτε κατάγουσα μηρυκισμόν· ἥτις ἐστὶν ἡ ἐξ ἐθνῶν Ἐκκλησία· ἐμιαίνετο γὰρ πρὸ τούτου ἐν τοῖς εἰδώλοις αὐτῆς, καὶ ἐμολύνετο ἐν τοῖς ἀκαθάρτοις αἵμασιν· ὡς λέγεσθαι πρὸς αὐτὴν διὰ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου, ἐμοίχευσας ἐν ποιμέσι πολλοῖς. ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος τοῦ Θεοῦ υἱὸς ἐπεδήμησεν πρὸς ἡμᾶς, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς, ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, γενόμενος ὑπήκοος, μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. οὐ γὰρ ἦν Ἀγγέλων τὸ σῶσαι κτίσιν Θεοῦ, ἀλλὰ Λόγου, Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. αὐτῷ γὰρ καὶ ἐχρεωστεῖτο, τῷ καὶ κτίστῃ εἰρημένῳ. ἀποστέλλει οὖν τοὺς δύο μαθητὰς εἰς τὴν κατέναντι κώμην, λῦσαι τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον Ἐκκλησίαν, μηκέτι ἔχουσαν σπίλον ἢ ῥυτίδα, ἢ ἄλλο τι τῶν προλεχθέντων περὶ αὐτῆς· ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος τῷ Χριστῷ. οὕτως γὰρ καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς γεννώμενα ἔσονται εἰς λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν ἔργων. Ἀπέρχονται οὖν οἱ δύο μαθηταὶ εἰς τὴν κατέναντι κώμην, καὶ λύουσι τὴν ὄνον καὶ τὸν πῶλον, κατὰ τὰ κελευσθέντα αὐτοῖς παρὰ τοῦ διδασκάλου. ἀνεκαλέσατο γὰρ ἡμᾶς ἐκ τῆς κατέναντι κώμης, εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ. ἔλυσεν δὲ ἡμᾶς ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου δεσμῶν· ὡς καὶ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν πρὸ πολλοῦ βοᾷν καὶ λέγειν· ἔδωκά σε εἰς διαθήκην γένους μου, εἰς φῶς ἐθνῶν, ἀνοῖξαι ὀφθαλμοὺς τυφλῶν, ἐξαγαγεῖν ἐκ δεσμῶν ἀνιμένους, καὶ ἐξ οἴκου φυλακῆς καθημένους ἐν σκότει. πορεύονται οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν κατέναντι κώμην. Κώμην δὲ ἐὰν ἀκούσῃς, τὸν περίγειον τοῦτον κόσμον ὑπολάμβανε· ἡ γὰρ πόλις ἡ ἐπουράνιός ἐστιν, ὡς προείπαμεν. τὸ δὲ καὶ εἰς τὴν κατέναντι κώμην, Μωσῆς ἐν τῇ Γενέσει προειπ-

A non quod propoſito noſtro exciderimus. Lectum enim nobis fuit, ſicuti audiviſtis, Evangelium ſecundum Matthæum. Summa autem contextus ejus hæc eſt: *Tunc miſit Jeſus duos Diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim invenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea, ſolvite & adducite mihi.* Matth. 21. Jam ante diximus aſinam hanc Eccleſiam fuiſſe ex gentibus convocatam: pullus autem, parens noſter Adam eſt, quem Diabolus fraudibus ſuis illigavit. Levit. 11. Nam aſina hæc immundum animal audiebat, quod cibum remittendo & demittendo
B non ruminat; quæ eſt gentium Eccleſia. Inſaniebat enim antea in idolis ſuis, & inquinabatur in impuro ſanguine: ita ut per Jeremiam Prophetam ei dicatur: *Fornicata es cum paſtoribus multis.* Jerem. 3.1. Sed miſericors ille Dei filius ad nos advenit: *Et habitu inventus ut homo, humiliavit ſemetipſum, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis.* Philip. 2.7. Neque enim Angelorum erat Dei creaturam ſalvare, ſed Verbi, Dei ſcilicet & hominis. Illi etenim hoc debebatur, qui & Creator dicebatur. Mittit ergo duos Diſcipulos in caſtellum, quod contra erat, ut ſol-
C verent aſinam & pullum, *Ut exhiberet eam ſibi glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam aut rugam, aut aliquid eorum*, quæ antea de ea dicta fuere: *ſed ut ſit ſancta & immaculata Chriſto.* Tit. 2. 14. Ita enim & illi, qui ex ea naſcentur, futuri ſunt, *Populus acceptabilis, ſectator bonorum operum.* Eph. 5.27. Abeunt ergo duo Diſcipuli in caſtellum, quod contra erat, & ſolvunt aſinam & pullum, ut a magiſtro ipſis præceptum fuerat. Revocavit enim nos ex caſtello illo, quod contra erat, in cœleſtem civitatem, ſupernam Jeruſalem. Solvit autem nos ex Diaboli laqueis: ut & Eſaias Propheta jam olim in hæc verba exclamaret: *Dedi te in fœdus po-*
D *puli, in lucem gentium: ut aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione vinctos, & de domo carceris ſedentes in tenebris.* Eſa. 42. 6. Eunt diſcipuli in caſtellum, quod contra eos erat. Caſtellum vero dum audis, mundum hunc terreſtrem intellige: civitas enim cœleſtis eſt, uti diximus. Illud autem: *in caſtellum, quod ante vos eſt*, Moſes in Geneſi jam ante

Gen. 3. 24. ſignificavit dicens: *Collocavit Deus Adam ante Paradiſum voluptatis: juſſitque Cherubim & flammeum gladium atque verſatilem ad cuſtodiendam viam ligni vitæ.* Neque enim alterius cujusdam erat reducere nos, unde fueramus ejecti, quam ipſius Domini, qui Cherubim ad cuſtodiendam viam regni vitæ conſtituerat. Non erat alterius revocare nos ex caſtello, quod contra erat ad cœleſtem civitatem, quam illius, qui ſententiam contra nos tulerat. Ita ergo illud de aſina & pullo intelligatur, ut univerſum genus humanum ſignificari ſciamus. Exemplis enim ſacra ſcriptura utitur: nam licet Eccleſiam accipiam, hominem tamen ſignifico: & ſi Adami mentionem faciam, totum ſimul humanum genus confiteor. Idcirco enim Chriſtus Dominus & Servator noſter ad nos advenit, ut id, quod aberrarat, reduceret, & quærens, quod perierat, inveniret. Ipſe eſt enim, qui vinctos ſolvit, qui conquaſſatos reficit, qui captivos, exulantes revocat, qui captivos redimit. Id autem David DEO plenus in

Pſal. 126. 4. Pſalmis ſuis canit dicens: *Converte Domine captivitatem noſtram, ſicut torrens in Auſtro.* Hic eſt, qui & tenebras il-

Eſa. 9. 2. luminat, de quo ſcriptum eſt: *Galilæa gentium, populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Ubi enim Salvatoris præſentia cuncta illuminavit, tum jam aſina quoque & pullus vinculis exſolvitur. Ipſe enim & peccata no-

Eſa. 43. 25. ſtra ſuſtulit, ſicut ait per Prophetam: *Ego ſum ipſe, qui deleo iniquitates tuas.* Oſtendamus ergo & nos bonum animæ noſtræ: ſolvamus omne iniquitatis vinculum: Id enim præcipuum bonum eſt, ut in quibus ipſe magiſter recte beneque verſatus eſt, ipſum non verbo ſolum, ſed reipſa optima & utiliſſima tradidiſſe diſcamus. Audi enim ipſum di-

Eſa. 61. 1. & Luc. 4. 18. centem per Prophetam: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me, evangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captivis remiſſionem, & cæcis viſum.* Qui enim prius imperium in nos obtinebant, ligantes pedes manusque

A μανεν, εἰπών· ἀπῴκησεν ὁ Θεὸς τὸν Ἀ-
δὰμ ἀπέναντι τοῦ Παραδείσου τῆς τρυ-
φῆς, καὶ ἐκέλευσεν τὰ Χερουβὶμ, καὶ τὴν
φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυ-
λάττειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. οὐδε-
νὸς γὰρ ἄλλου ἦν εἰσαγαγεῖν ἡμᾶς, ὅθεν
ἐξεβλήθημεν, ἢ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, τοῦ τε-
θηκότος τὰ Χερουβὶμ φυλάττειν τὴν ὁδὸν
τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. οὐδενὸς γὰρ ἄλλου ἦν
ἀνακαλέσασθαι ἡμᾶς ἐκ τῆς κατέναντι κώ-
μης εἰς τὴν ἐπουράνιον πόλιν, ἢ αὐτοῦ, τοῦ
ἀποφηναμένου καθ' ἡμῶν. οὕτως οὖν νοη-
B θήσεται καὶ τὸ ἐπὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πώλου,
ὅτι πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἐστίν. ὑποδείγμα-
σι γὰρ κέχρηται ἡ θεία γραφή· κἂν γὰρ
τὴν Ἐκκλησίαν διαλάβω, τὸν ἄνθρωπον
σημαίνω· κἂν τοῦ Ἀδὰμ μνήμην ποιήσω-
μαι, ἀλλὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν ἀνθρωπότη-
τα ὁμολογῶ. διὰ τοῦτο γὰρ ἐπεδήμησεν ὁ
Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς,
ἵνα τὸ πεπλανημένον ἐπιστρέψῃ, καὶ τὸ ἀπο-
λωλὸς ζητήσας εὕρῃ. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ λύων
τοὺς πεπεδημένους, καὶ ἀνορθῶν τοὺς κατερ-
C ῥαγμένους, καὶ ἀνακαλούμενος τοὺς ἐκπεσόν-
τας, καὶ λυτρούμενος τοὺς αἰχμαλώτους. τοῦ-
το δὲ μηνύων ὁ θεοφόρος Δαβὶδ ἐν Ψαλμοῖς
ᾄδει, λέγων· ἐπίστρεψον, Κύριε, τὴν αἰχμα-
λωσίαν ἡμῶν, ὡς χειμάῤῥους ἐν τῷ νότῳ.
οὗτός ἐστιν, ὁ καὶ τὸ σκότος καταλάμπων· περὶ
οὗ γέγραπται· Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς
ὁ καθήμενος ἐν σκότει, ἴδε φῶς μέγα. τῆς
γὰρ παρουσίας τοῦ Σωτῆρος καταλαμψάσης
τὰ σύμπαντα, λύεται λοιπὸν ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶ-
λος ἐκ τῶν δεσμῶν. αὐτὸς γὰρ καὶ τὰς ἁμαρ-
τίας ἡμῶν ἦρεν, ὡς φησὶ διὰ τοῦ προφήτου.
D ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἁμαρτίας σου. Δεί-
ξωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ἀγαθὸν τῇ ψυχῇ ἑαυτῶν·
λύσωμεν πάντα δεσμὸν ἀδικίας. τοῦτο γὰρ
ἐστὶ τὸ κυρίως ἀγαθὸν, ἵνα ἐν οἷς αὐτὸς ὁ δι-
δάσκαλος ὀρθῶς καὶ καλῶς ἐπολιτεύσατο,
μανθάνωμεν αὐτὸν, μὴ λόγῳ μόνον παραδε-
δωκέναι ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ πράγμασι τὰ συμ-
φέροντα. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος διὰ τοῦ προ-
φήτου· πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ· οὗ ἕνεκεν ἔχρι-
σέν με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέν με.
ἰάσασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν.
κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, καὶ τυφλοῖς
ἀνάβλεψιν. δήσαντες γὰρ ἡμῶν πόδας καὶ χεῖρας, οἱ πρὸ τούτου κύριοι ᾐχμαλώτευσαν

ἡμᾶς, προσκόπτειν οὐκ ἐπιτρέποντες τῇ ὁδῷ A τῆς ἀληθείας. ἀλλ' ὁ φιλάνθρωπος τοῦ Θεοῦ υἱὸς, ἐπιδημήσας τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ἠλευθέρωσεν ἡμᾶς. ἀπέστειλεν γὰρ τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς, καὶ ἔλυσεν ἡμᾶς ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου δεσμῶν. οὐκοῦν τὰ γινόμενα παράδοξα σημεῖα παρὰ τοῦ Ἰησοῦ, κἂν αἰσθητῶς κατὰ τὴν ἱστορίαν ἐγίνετο, ἀλλὰ νοητῶν χάριν ἐγένετο. ἐτελεῖτο οὖν τὰ τῆς ἱστορίας, καὶ πράγματα ἦν θεῖα τὰ σημαινόμενα. εἰ μὴ γὰρ πράγματα θεῖα ἦν τὰ σημαινόμενα, οὐκ ἂν οὕτως ἔμελλεν τοῖς προφήταις προκηρύξαι αὐτοῦ τὴν ἐπιδημίαν. Ἡσαΐας B οὖν βοᾷ, λέγων· ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεταί σοι πραΰς, καὶ ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὄνον καὶ πῶλον, υἱὸν ὑποζυγίου. ἐπὶ τούτοις τοῖς γινομένοις παραδόξοις σημείοις παρὰ τοῦ Ἰησοῦ, οὐκ ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, οὔτε ἀφελεῖν· πάντα γὰρ τελείως καὶ ἀνελλειπῶς ἐποίησεν. ἦν γὰρ δυνατὸς ἐν ἔργοις καὶ λόγοις αὐτοῦ. ἀμέλει τούτων μηνύων καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς ἔλεγεν· περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ. τῇ ὡραιότητί σου καὶ τῷ κάλλει σου, καὶ ἔντεινε, καὶ κατευοδοῦ, καὶ βασίλευε. τῇ οὖν δυνάμει αὐτοῦ τῇ μεγάλῃ, πᾶσαν C ἠλευθέρωσεν τὴν ἀνθρωπότητα. Ταῦτα δὲ ἐποίησεν τὰ σημεῖα, παρὼν αὐτὸς ὁ Ἰησοῦς μεθ' ἡμῶν, ἵνα φοβηθῶμεν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. ὅτι δὲ τὰ αἰσθητὰ σύμβολα νοητῶν ἐστιν, ἄκουε· ἐπεδήμησεν γὰρ ὁ σωτὴρ, ἵνα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ψυχὴν προηγουμένως εὐεργετήσῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο τοῖς πολλοῖς ἄγνωστον ἦν, διὰ τῶν ὁρωμένων ἰάσεων τὴν κεκρυμμένην τῆς ψυχῆς σωτηρίαν ἐδείκνυεν. ἀμέλει τῷ παραλυτικῷ ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν δωρησάμενος, ἠπιστεῖτο· ἔλεγον γὰρ Ἰουδαῖοι· τίς δύ- D ναται ἁμαρτίας ἀφιέναι, εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός; εἶτα ἐπειδὴ τὸ ἀφανὲς καὶ προηγούμενον ποιήσας ἐλάνθανεν, κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὸ σῶμα ἰάσατο. εἶπεν γὰρ αὐτῷ· ἔγειρε, ἆρον τὸν κράβατόν σου, καὶ περιπάτει. ὁρᾷς, πῶς ταχέως οὗτος λέλυται ἀπὸ τῶν δεσμῶν· καὶ οὐ μόνον διὰ τῆς ἔξωθεν ἰάσεως λέλυται, ἀλλὰ καὶ τῶν τοσούτων ἁμαρτημάτων ἐλευθεροῦται. ἔτι μὴν καὶ κήρυκα τῆς θεραπείας αὐτὸν ἀπέδειξεν, καὶ ὅλως τὰ γινόμενα αἰσθητῶς νοητῶν χάριν ἐγίνοντο. διά τι τοῦτο ἀποστέλλονται δὲ οἱ μαθηταὶ εἰς τὴν κατέναντι κώμην, καὶ λύουσιν τὴν ὄνον καὶ τὸν

noſtras, captivos nos tenebant, non permittentes, ut in veritatis via proficeremus. At miſericors Dei filius, cum humano genere converſatus, nos liberavit. Proprios enim Diſcipulos miſit, & e Diaboli vinculis nos exſolvit. Quapropter ſigna illa miranda a Domino Jeſu perpetrata, licet ſenſibiliter ſecundum hiſtoriam fuerint facta, intelligibilium tamen rerum gratia contigerunt. Quantum ergo ad hiſtoriam rei jam finitum tranſiit, ſed res quædam divinæ ſignificabantur. Niſi enim divina quædam ſignificarentur, utique non ita adventum ſuum per Prophetas prædixiſſet. Eſaias ergo clamat, dicens: *Ecce Rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum, filium ſubjugalis.* Zach. 9. 9. Matt. 21. 5. Signis hiſce miraculoſis a JESU perpetratis nihil neque addendum neque detrahendum eſt; omnia enim perfecte & abſque ullo defectu fecit. Erat enim potens in opere ſuo & ſermone. Scilicet hæc Pſalmiſta quoque indicans dicebat: *Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime. Specie tua & pulchritudine tua, intende, proſpere procede, & regna.* Pſal. 45. 4. Magna ergo potentia ſua univerſum genus humanum liberavit. Hæc autem ſigna fecit Jeſus, cum præſens nobiſcum eſſet, ut metueremus a facie ejus. Quod autem ſenſibilia intelligibilium ſint ſymbola, id quoque audi. Venit enim Servator in hunc mundum, ut animam hominis potiſſimum & primario beneficiis afficeret: at quia id ignotum multis erat, per viſibiles ſanationes occultam animæ ſalutem indicabat: quandoquidem cum paralytico peccatorum indulgentiam concederet, nemo illi credebat: dicebant enim Judæi: *Quis poteſt peccata dimittere, niſi ſolus Deus?* Marc. 2. 7. Deinde quia tum cum occultum & primarium opus perageret, ignorabatur, ſecundario & corpus curabat; dicebat enim ei: *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Ibid. 9. & Joan. 5. 8. Vides, quam ſubito hinc vinculis ſuis ſolvatur? nec externæ tantum ſanationis beneficio fuit ſolutus, ſed a tot tantiſque peccatis etiam liberatus. Quin & præconem ſanationis ipſum conſtituit, denique omnia omnino ſenſibiliter facta intelligibilium cauſſa fiebant. Propter hujuſmodi quoque cauſam Diſcipuli in caſtellum, quod contra erat, mittuntur, & ſolvunt aſinam &

pullum, ſicuti a magiſtro ipſis fuerat præceptum. Hoc autem omnino factum fuit, ut vaticinia Jacob implerentur. Benedicens enim duodecim Patriarchis, cum ad Judam perveniſſet, vaticinatur, & divina verba profert.
Gen.49.11. Audi enim ipſum dicentem: *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem pullum aſinæ ſuæ.* Omniaque omnino, quæ de Juda dicta ſunt, vaticinia fuere de Salvatoris adventu: poterit enim ſtudioſus paulatim legendo ea, quæ de ipſo dicta fuere, intelligere. At ne totam hiſtoriam commemoremus, audiamus
Heb.7.14. Apoſtolum dicentem: *Manifeſtum eſt enim, quod ex Juda ortus ſit Dominus noſter.* Ideo ergo hæc contigere, ut ſuo miniſterio creatorem conſpicuum manifeſtumque redderent. Cui enim, navem optime directam videnti, non de gubernatore ejus cognitio incidit? currum autem recte incedentem conſpiciens, qui habenis artificioſis agitur, nonne aurigam cogitat? Si ergo hæc in iis, quæ quotidie in manibus verſantur, quid de Servatoris miraculis dicemus? Cernimus enim terribilia & admiranda ejus opera; ſcilicet, maris procellas, & ventorum mare verrentium converſiones: Solis circulum & Lunæ curſum & ſiderum conjunctionem. Quis vero non extimuit, ubi velum templi fuit ſciſſum, a ſummo uſque ad imum? ubi Sol Judæorum audaciam non ferens metu lumen contraxit? aut ubi petræ diſciſſæ fuerunt, & monumenta aperta, & conditi in iis ſurrexerunt? Tum & inimici a facie ejus timuerunt, quapropter etiam
Matt.27.54. inviti confitebantur: *Quod vere filius*
Eccl.43.36. *Dei erat iſte, & multa omnino operum ejus abſcondita ſunt.* Millia enim millium laudantium ei: & centies centena millia miniſtrabant ipſi. Cognoſcamus erga nos benefactorem: glorificemus Patrem cum Filio & ſancto Spiritu: unam Deitatem confiteamur: a peccatis deſiſtamus: pauperum memores ſimus: amor fraternus in nobis maneat: hoſpitalitatis non obliviſcamur: ita enim viventes hæreditatem regni cœlorum in Chriſto Jeſu Domino noſtro obtinebimus: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

A πῶλον, κατὰ τὰ κελευσθέντα αὐτοῖς ὑπὸ τοῦ διδασκάλου. τοῦτο δὲ ὅλως γέγονεν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ τοῦ Ἰακὼβ προφητεῖαι. εὐλογῶν γὰρ τοὺς δώδεκα Πατριάρχας, φθάσας εἰς τὸν Ἰούδαν, προφητεύει, καὶ θεῖα ῥήματα φθέγγεται. ἄκουε γὰρ αὐτοῦ λέγοντος· δεσμεύων πρὸς ἄμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ, καὶ τῇ ἕλικι τὸν πῶλον τῆς ὄνου αὐτοῦ. καὶ ὅλως τὰ λεχθέντα πάντα εἰς τὸν Ἰούδαν, εὑρήσεις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Σωτῆρος προφητευόμενα· δύναται γὰρ ὁ φιλομαθὴς κατ᾽ ὀλίγον ἀναγινώσκων νοῆσαι τὰ περὶ αὐτοῦ εἰρημένα. ἵνα δὲ μὴ πᾶσαν τὴν ἱστορίαν διηγησώμεθα, ἀκούσωμεν τοῦ
B Ἀποστόλου λέγοντος· πρόδηλον γὰρ, ὅτι ἐξ Ἰούδα ἀνατέταλκεν ὁ Κύριος ἡμῶν. διὰ τοῦτο γοῦν ἐγένετο τὰ γενόμενα, ἵνα τὸν δημιουργὸν διὰ τῆς ἑαυτοῦ λειτουργίας φανερὸν ποιήσωσιν. τίς γὰρ θεασάμενος ναῦν ἄριστα εὐθυνομένην, οὐκ ἔννοιαν δέχεται κυβερνήτου; ἅρμα δὲ καλῶς διαβαῖνον, καὶ τεχνικαῖς ἡνίαις φερόμενον, οὐκ ἐννοεῖ τὸν ἡνιοχοῦντα; εἰ οὖν ἐπὶ τῶν ἐν χερσὶ τοιαῦτα, τί ἂν εἴποιμεν ἐπὶ τῶν
C τοῦ Σωτῆρος παραδόξων; ὁρῶμεν γὰρ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ τὰ φοβερὰ καὶ παράδοξα· οἷον θαλάσσης τὰς τρικυμίας, καὶ τὴν ἐν αὐτῇ προσαρασσόντων ἀνέμων τὰς κινήσεις· ἡλίου τε τὸν κύκλον, καὶ σελήνης τὸν δρόμον, καὶ τῶν ἀστέρων τὴν σύνθεσιν. τίς δὲ οὐκ ἐφοβήθη, ὅτε τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη, ἀπὸ ἄνωθεν ἕως κάτω; ὅτε ὁ ἥλιος, οὐ φέρων τὸ τολμηθὲν, φόβῳ τὸ φῶς ἔστειλεν; ἢ ὅτε αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τὰ μνημεῖα ἠνεῴχθησαν; καὶ οἱ ἐναποκείμενοι ἀνέστησαν; καὶ οἱ ἐ-
D χθροὶ ἐφοβήθησαν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ. διὸ καὶ ἄκοντες ὡμολόγουν, ὅτι ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς ἦν οὗτος, καὶ ὅλως τὰ πλείονα τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν ἀποκρύφοις ἐστί. χίλιαι γὰρ χιλιάδες παρεστήκασιν αὐτῷ αἰνοῦντες· καὶ μυρίαι μυριάδες λειτουργοῦσιν αὐτῷ. ἐπιγνῶμεν οὖν ἡμεῖς τὸν εὐεργέτην· δοξάσωμεν τὸν πατέρα σὺν υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι· μίαν θεότητα ὁμολογήσωμεν· τοῦ ἁμαρτάνειν παυσώμεθα· τῶν πτωχῶν μνημονεύσωμεν· ἡ φιλαδελφία μενέτω· τῆς φιλοξενίας μὴ ἐπιλανθάνεσθε· οὕτω γὰρ διάγοντες, βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΟ, ΠΟΡΕΥΟΜΕΝΟΥ δὲ αὐτοῦ ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ· ὁ δὲ πλεῖστος ὄχλος ἔχαιρεν χαρὰν μεγάλην, καὶ ἔκραζεν· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

Ex Regio Codice.

B

ΕΑΝ τὰ καθέκαστα τῶν ἐξ ἀρχῆς γινομένων πραγμάτων σκοπήσωμεν, ἄπειρά ἐστιν. εἰ οὖν βλεπομένων καὶ γινομένων τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μνημονεῦσαί τις οὐ δύναται, πῶς αὐτὰ κεκρυμμένα αὐτοῦ κατανοῆσαί τις δυνηθῇ; τὰ γὰρ πλείονα, φησὶ, τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ ἐν ἀποκρύφοις ἐστίν. Οὐκοῦν ἐστιν ἔργα τοῦ Θεοῦ ἀόρατα, ἅτινα ἐν ἀποκρύφοις τυγχάνει, περὶ ὧν καὶ ὁ θεσπέσιος Ἀπόστολος συμμαρτυρεῖ, καὶ λέγει· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασιν νοούμενα καθορᾶται· ἀληθῶς γὰρ, ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! ἀμέλει καὶ ὁ προφήτης τῆς αὐτῆς ἐχόμενος γνώμης ἔλεγεν· κατενόησα τὰ ἔργα σου, καὶ ἐξέστην. Ζητήσωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς πρῶτον τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ οὕτως ταῦτα πάντα προστεθήσεται ἡμῖν· οὕτω γὰρ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐν Εὐαγγελίοις διδάσκει λέγων· ζητεῖτε καὶ εὑρήσετε. Ζητοῦμεν δὲ ἡμεῖς, οὐ μαργαρίτας, οὐδὲ ὑακίνθους, ἅπερ οἱ ἀπειρόκαλοι τεθαυμάκασιν· ἀλλὰ ζητοῦμεν Θεοῦ σοφίαν τὴν ἐν μυστηρίῳ ἀποκεκρυμμένην· ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν. οὐ γὰρ ἔγνωσαν, φησὶν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. αὕτη δὲ ἐστιν ἡ σοφία, περὶ ἧς ἔλεγεν

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN ILLUD LUCÆ 19 v. 36. & Matth. 21. v. 8. *Eunte autem illo, ſubſternebant veſtimenta ſua in via. Plurima autem turba gaudebat gaudium magnum, & clamabat: Hoſanna in excelſis,* *Homilia.*

C

SI ſingulatim unamquamque rerum a principio factarum conſideraverimus, ſunt ſane infinitæ. Si ergo ea, quæ oculis uſurpamus, & a DEO facta fuere, memoria percenſere quis nequit, quomodo arcana & abſcondita ejus intelligere poterit? *Multa enim,* inquit, *opera Dei abſcondita ſunt.* (Eccl 43.36.) Sunt ergo inviſibilia quædam Dei opera, quæ in abſcondito exiſtunt, de quibus & ſanctus Paulus teſtatur, dum dicit: *Inviſibilia enim ipſius a creatura mundi per ea, quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur.* (Rom. 1. 20.) Revera enim, *quam incomprehenſibilia ſunt judicia ejus, & inveſtigabiles viæ ejus:* (Rom. 11. 33.) Nimirum & Propheta ejuſdem

D

ſententiæ fuit, cum diceret: *Conſideravi opera tua, & obſtupui.* (Hab. 3. 2.) Quæramus ergo & nos primum regnum Dei, atque ita omnia hæc adjicientur nobis: ita enim Dominus noſter JESUS Chriſtus in Evangeliis nos docet, ubi ait: *Quærite, & invenietis.* (1. Cor. 2. 8.) Quæramus ergo, non margaritas, nec hyacinthos, quæ inſiceti homines mirantur: ſed quæramus ſapientiam Dei in myſterio abſconditam: *quam nemo principium hujus ſeculi cognovit.* (Luc. 11. 9.) *Si enim:* inquit, *cognoviſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Hæc autem ea eſt ſapientia, de qua

& Salomon vaticinans dicebat? *Mitte mi-* A
Sap. 9, 4. *bi ſedium tuarum aſſiſtricem ſapientiam.*
Quod vero & Chriſtus ſapientia prædice-
tur, teſtis mihi erit Beatus Paulus, dum
1.Cor.1.24. vocat: *Chriſtum Dei virtutem & Dei ſa-*
Mat. 6. 33. *pientiam.* *Quærite ergo primum regnum*
Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjici-
entur vobis. Futura enim prioribus illis,
quæ præceſſerunt, ordine poſteriora ſunt.
Etſi enim legis umbra rationem quan-
dam habeat, attamen futurorum bonorum
arrhabo eſt. Judæi ergo, in hodiernum
uſque diem literæ potius, quam ſpiritui
intenti, falluntur. Audi enim eos dicen-
tes: hic homo venit ſolvere legem & Sab-
bata. Verum ſi mendicus contra divitias B
loquatur, fidem nullam inveniet: neque
intemperantis adverſus temperantiam te-
ſtimonium pro vero habebitur. Neque
enim ex certo quodam habitu de hiſce
affirmant: alter enim, quia nihil poſſidet,
contra opes pronunciat; alter vero, quia
nihil ex continentia facit, neque tempe-
rantiam cum ſtudio atque labore exer-
cet, contemnit eos, qui ejus deſiderio te-
nentur. Itaque Dominus & Servator no-
ſter JESUS Chriſtus amentiam ipſorum
Matt. 5, 17. comprehendens dicebat: *Non veni ſolvere*
legem, neque Prophetas, ſed adimplere. Ideo-
que beatus Paulus in hæc verba ſcribit: C
Rom. 10, 4. *Impletio ergo legis Chriſtus, ad juſtitiam*
omni credenti. Conſideremus ergo, Di-
lecti, nonnihil altius illud de Diſcipulis:
conſideremus autem in eo, qui proprie &
ſine ulla alterius nominis additione ſapi-
entia vocatur. Hæc enim cognitionem
habet divinorum myſteriorum: hæc men-
tem noſtram velut domicilium incolit,
præſertim ſi pura ea ſit, & hujuſmodi con-
Sap. 1, 4. ſiderationibus vacet: *Quoniam in malevo-*
lam animam non introibit ſapientia: nec
habitavit in corpore ſubdito peccato. Pur-
gemus ergo memetipſos, dilecti, ab omni D
inquinamento animæ & corporis: audia-
mus Prophetam clamantem: *Mundate ma-*
nus, peccatores; purgate corda, duplices cor-
de. Ita enim & ſenſibilia quis probare
poterit, & intelligibilia comprehendere:
& hæc quidem eligere, illa autem pro-
cul a ſe ſpernere. Ad inſtar bonorum
nummulariorum eligamus bonum,
abſtinentes ab omni ſpecie mali. Bo-
na ergo veluti neceſſaria proſequamur,
media vero ſive indifferentia, quantum
uſus flagitat. Divitiæ enim propria ſui
ratione nec bonæ nec malæ ſunt, ve-
rum utentis animo in utramque partem

A καὶ ὁ Σολομὼν ἐν προφητείᾳ· ἐξαπόστειλόν
μοι τὴν τῶν σῶν θρόνων πάρεδρον σοφίαν. Ὅτι
δὲ ὁ Χριστὸς ἡ σοφία κηρύσσεται, μαρτυρήσει
μοι ὁ Παῦλος, λέγων· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις
καὶ Θεοῦ σοφία. Ζητεῖτε οὖν πρῶτον τὴν βασιλεί-
αν καὶ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως ταῦ-
τα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν. τὰ γὰρ ἐσό-
μενα τῶν ἡγουμένων δεύτερα τυγχάνει· κἂν
γὰρ ἔχει λόγον ἡ κατὰ τὸν νόμον σκιά, ἀλλὰ τῶν
μελλόντων ἀγαθῶν ἀρραβών ἐστιν. Ἰουδαῖοι
τοιγαροῦν μέχρι σήμερον τῷ γράμματι μᾶλ-
λον, ἢ τῷ πνεύματι προσέχοντες, ἐπλανήθη-
B σαν. ἄκουε γὰρ αὐτῶν λεγόντων· οὗτος ὁ ἄνθρω-
πος τὸν νόμον ἦλθεν καταλῦσαι καὶ τὰ Σάβ-
βατα· ἀλλ' ἐὰν πτωχὸς λέγει κατὰ χρημάτων,
οὐ πιστευθήσεται· οὐδ' ἂν ἀκόλαστος περὶ σω-
φροσύνης, ἀληθὴς αὐτοῦ ἡ μαρτυρία. οὐ γὰρ ἐκ
διαθέσεως περὶ τούτων διαβεβαιοῦνται· ὁ μὲν
γὰρ τῷ μὴ ἔχειν καταποφαίνεται τοῦ πλούτου· ὁ
δὲ μὴ ἐνεργήσας τῇ ἐγκρατείᾳ, μηδὲ μετὰ πόνου
σωφροσύνην ἀσκήσας, χλευάζει τοὺς ἐπιπο-
θοῦντας. ἀμέλει ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν
Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς διελέγχων αὐτῶν τὴν ἄνοιαν
ἔλεγεν· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, οὐδὲ
C τοὺς προφήτας, ἀλλὰ πληρῶσαι. διὸ καὶ ὁ μα-
κάριος Παῦλος γράφει, λέγων· πλήρωμα
οὖν νόμου ὁ Χριστὸς, εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ
πιστεύοντι. κατασκεψώμεθα οὖν βαθύτερον
περὶ τῶν μαθητῶν, ἀγαπητοί· κατασκεψώμε-
θα δὲ ἐν τῇ κυρίως καὶ ἄνευ προσθήκης σο-
φίᾳ καλουμένῃ· αὕτη γὰρ γνῶσιν ἔχει θείων
μυστηρίων· αὕτη ἐν τῇ διανοίᾳ ἡμῶν ὡς ἐν οἴ-
κῳ κατοικεῖ, ἐὰν μάλιστα καθαρὰ τυγχάνει,
περὶ τὰ νοήματα ἀσχολουμένη· εἰς γὰρ κακό-
τεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία, οὐδὲ
D κατοικήσει ἐν σώματι καταχρέῳ ἁμαρτίαις.
καθαρίσωμεν οὖν ἑαυτοὺς, ἀγαπητοὶ, ἀπὸ παν-
τὸς μολυσμοῦ ψυχῆς καὶ σώματος· ἀκούσω-
μεν τοῦ προφήτου βοῶντος· ἁγνίσατε χεῖ-
ρας, ἁμαρτωλοὶ, καθαρίσατε καρδίας, δίψυ-
χοι. οὕτω γάρ τις δυνηθήσεται τὰ αἰσθητὰ δοκιμά-
ζειν, καὶ τὰ νοητὰ κατέχειν· καὶ τὰ μὲν αἱρεῖσθαι,
τῶν δὲ πόρρω γίνεσθαι. ὡς δόκιμοι τραπεζῖται
τὸ καλὸν ἐκλεξώμεθα, ἀπὸ παντὸς εἴδους πο-
νηροῦ ἀπεχόμενοι. τοῖς οὖν καλοῖς ὡς ἀναγκαί-
οις προσέλθωμεν· τοῖς δὲ ἀδιαφόροις, ὅσον ἡ
χρεία ἀπαιτεῖ. ὁ γὰρ πλοῦτος τῷ ἰδίῳ λό-
γῳ οὐδὲ ἀγαθὸς, οὐδὲ φαῦλος τυγχάνει, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τοῦ χρωμένου εἰς ἑκάτερα

κρίνεται. αὐτίκα ὁ μέγας Ἀβραὰμ πλούσιος σφόδρα ἐτύγχανεν· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τῆς ἀρετῆς ἐξέκλινεν. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ πτωχὸς Λάζαρος ἐν πενίᾳ ὤν, εἰς ἀνδρείαν καὶ μεγαλοψυχίαν τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ λογισμῷ ἐνηλείφετο. οὐκοῦν, ὡς ἔφην, οὔτε ἡ πενία κακὸν, οὔτε ὁ πλοῦτος φαῦλος· ἀλλὰ ἡ χρῆσις μετὰ τῆς διαθέσεως τοῦ χρωμένου. ἀμέλει τοῦ πιστοῦ ὅλος ὁ κόσμος τῶν χρημάτων· τοῦ δὲ ἀπίστου οὐδὲ ὀβολός. τῷ μὲν γὰρ πιστῷ τὰ πάντα ὑποτέτακται, καὶ δοῦλα τὰ πάντα τυγχάνει, ἐπειδὴ καὶ πάντων ἄρχει, καὶ πάντων καταφρονεῖ· ὁ δὲ ἄπιστος πάντων ἐστὶ δοῦλος, κυριευόμενος ὑπὸ τοῦ Μαμωνᾶ, μηδενὸς ἄρχων, ἀλλὰ μᾶλλον ἀρχόμενος. καὶ πάντα μὲν τὰ τοῦ Θεοῦ ποιήματα καλά· ἡ δὲ τῶν χρωμένων διάθεσις πολὺ τὸ διάφορον ἔχει. ἀμέλει ὁ σοφὸς Ἐκκλησιαστὴς μετὰ σοφίας τοῖς πᾶσιν τὸν νοῦν ἑαυτοῦ ἐπιστήσας κατεσκέψατο, καὶ διέγνω, πῶς πλούτῳ χρήσεται· πῶς πενίαν ἐνέγκῃ· πῶς νόσον ὑπομένῃ· πῶς δὲ ὑγίειαν καταμίξῃ. αὗται δέ εἰσιν αἱ ἀρεταὶ, αἵτινες τὴν ἐπιμέλειαν τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει ποιοῦνται· ἀπεναντίως δὲ τοῖς εἰρημένοις ὁ μὴ σοφὸς διατεθήσεται· τοῦτο δέ ἐστι, τὸν περισπασμὸν πονηρὸν δέδωκε τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων παρὰ Θεοῦ, ἵνα ἐκ τοῦ ἐπιπόνου μόχθου, καὶ τῆς ἐν τοῖς ὁρωμένοις ἀμηχανίας, ἐπὶ τὴν τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν καὶ σοφίαν καταφύγουσιν. τούτου χάριν περισπασμὸν πονηρὸν δέδωκεν ὁ Θεὸς τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, τουτέστιν, ἐπίπονον. ὅτι δὲ τὸ πονηρὸν ἐπίπονόν ἐστιν, ἄκουε τὸ Ἰὼβ γεγραμμένον· φησὶ γὰρ, ἔπεσεν ἐν τῷ Ἰὼβ ἕλκει πονηρῷ, τουτέστιν, ἐπιπόνῳ· καὶ αἱ πληγαὶ Αἰγύπτου πονηραὶ κέκληνται, τουτέστιν, ἐπίπονοι· ἵνα καὶ τὴν διάνοιαν ἑαυτῶν κινήσωσιν οἱ ἄνθρωποι ἐπὶ τὰ θεῖα λόγια, καὶ ἐν τούτοις ἀεὶ φρονιμώτεροι γενόμενοι, ἐπιστήσωσιν τὸν νοῦν ἑαυτῶν τῷ ζωοποιῷ πνεύματι. οἴδατε γὰρ, ὅτι τὸ μὲν γράμμα ἀποκτείνει, τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. πόνῳ οὖν καὶ ἀσκήσει τὴν τῆς ἀρετῆς ὠφέλειαν ἀσπασώμεθα· πόνῳ γὰρ τὸ καλὸν κατορθοῦται, ὡς ὁ μακάριος Παῦλος γράφει λέγων· ἐν θλίψεσιν, ἐν πληγαῖς, ἐν ἀκαταστασίαις, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ πάλιν ὁ αὐτός φησιν· πάντα στέγω, πάντα ὑπομένω, ἵνα μή τινα ἐγκοπὴν δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. ταῦτα δὲ προεθήκαμεν τῷ λόγῳ, ἐπειδὴ τὸ ἀνάγνωσμα δοκεῖ τινα ἔχειν λόγον. φησὶ γὰρ πορευομένου δὲ αὐτοῦ,

A judicantur. Magnus ille Abraham repente ditiſſimus evaſit; ſed idcirco a virtutis via non declinavit. Similiter & Lazarus mendicus in paupertate conſtitutus, ad fortitudinem & magnanimitatem ſapientia & animi ratione exercebatur. Itaque, ut dixi, nec paupertas malum, nec divitiæ pernicioſæ, ſed uſus cum utentis affectu. Nimirum fidelis omnes mundi opes; infidelis ne obulus quidem. Fideli enim omnia ſubjecta ſunt, omnia ipſi ſerviunt, quia ipſe omnibus imperat, omniaque deſpicit: infidelis autem omnium mancipium eſt, regitur a Mammona, nulli imperat, ſed potius omnium
B imperio paret. Et omnia quidem DEI opera bona ſunt: verum in utentium affectu maximum eſt diſcrimen. Etenim ſapiens Eccleſiaſtes omnibus animum intendens ſingula cum ſapientia conſiderabat, & cognovit, qua ratione divitiis uteretur: quomodo pauperiem ferret: quomodo morbum ſuſtineret: quomodo ſanitatem attemperaret. Hæ autem virtutes ſunt, quæ ſtudium & induſtriam humano generi afferunt: inſipiens vero contrario modo affectus erit: hoc autem illud eſt, occupationem hanc peſſimam datam eſſe filiis hominum a Deo, ut ab
C improbo labore & inextricabili rerum ob oculos poſitarum difficultate, ad Dei providentiam ſapientiamque confugiant. Idcirco occupationem *peſſimam*, hoc eſt, laborioſam, dedit DEUS filiis hominum. Quod autem *peſſimum*, laborioſum & moleſtum ſignificet, audi, quid in libro Job ſcriptum ſit: ait enim, *Percuſſit Job* Job. 2. 7.
ulcere peſſimo, id eſt moleſto & difficili, & Ægypti plagæ *peſſimæ* vocabantur, hoc eſt diræ & difficiles; ut etiam mentem ad ſacram ſcripturam homines advertant, & ſemper in ejus intellectu proficientes, ſenſum illius ſpiritu vivificante cognoſcant. Noviſtis
D enim literam occidere, ſed ſpiritum vivificare. Magno ergo ſtudio & labore virtutis commodum amplectamur: labore enim bonum perficitur, ſicuti beatus Paulus ſcribit his verbis: *In tribula-* 2. Cor. 6. 4.
tionibus, in neceſſitatibus, in anguſtiis, in plagis, in ſeditionibus, &c. Rurſumque idem ait: *Omnia ſuſtineo, omnia profero, ne* 1. Cor. 9. 12.
quod offendiculum demus Evangelio Chriſti. Hæc autem orationi noſtræ præmiſimus, quia lectio aliqua ratione id poſtulare videbatur, ait enim: *Eunte autem illo,* Luc. 19. 36.

ſubſternebant veſtimenta in via: ut Jeſum A pullo imponentes, procedere inciperent. Hoc autem Evangelicus textus nos docet. Quot ergo veſtimenta Apoſtoli de ſuo habebant, ut alia quidem pullo injicerent, uti Jeſum imponerent, alia autem in via ſubſternerent: viri ſcilicet pauperes, quique omnia reliquerant, & inter reliqua omnia hoc quoque præceptum obſervabant, ut neque duas tunicas poſſiderent. Quæ vero tanta erat hilaritas, ut euntem aſinum non humi, ſed per veſtimenta vellent incedere? hoc vero hominum luxurioſorum & delicatorum eſt. Nunquid ergo & Jeſus deliciis operam dabat, ut dum ipſe voluptate perfrueretur, B nec aſinam humi incedere vellet? Dilecti, non hæc delicatorum doctrina eſt: neque de vulgo quidam eſt, qui id, quod Evangelium refert, fecerit. Neque enim inter gentiles Nabuchodonoſor hoc fecit: neque ejus ſucceſſor Balthaſar: neque magnus Salomon in regia ſua gloria conſtitutus. Jam ante diximus, noviſſe eum & divitiis uti, & pauperiem ferre, &c. ipſum enim dicentem

Prov. 30.8. audire licet: *Domine, mendicitatem & divitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo neceſſaria.* C Sapientiam autem magis deſiderabat; idcirco etiam clamans

Sap. 7.10. ait: *Elegi ipſam habere præ auro & argento, ſuper ſalutem & ſpeciem dilexi eam.* Unde vero Diſcipulis tot veſtimenta, ut ea procedenti a Bethania aſinæ ſubſternerent, donec Hieroſolyma ingrederetur. ſed cogit me ſermo ad ſublimiorem explicationem accedere, & in Apoſtolica veſtimenta inquirere. Subducamus ergo nos paululum a terra. Dico igitur veſtimenta aſinæ ſubſtrata doctrinas eſſe morales, ejus pedibus ſuppoſitas: ſunt vero D iſtæ: non mœchaberis; non occides; non furtum facies; non loqueris falſum teſtimonium; honora patrem tuum & matrem tuam, cæteraque hujus generis præcepta. Ne ergo humi amplius incedamus; Apoſtolicis enim veſtimentis nobis ſubſtratis, humi incedere nequaquam debemus: ne pedes animæ noſtræ terreno pulvere iterum inquinemus. Sed etiamſi quis ad hoc nos provocet, reſponde-

Cant. 5.3. bimus ipſi: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Et ideo forte Jeſus Diſcipulorum ſuorum pedes lavat, ut pulvere priori

A ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ· ἵνα τὸν Ἰησοῦν ἐπιβιβάσαντες τῷ πώλῳ, ἄρξωνται πορεύεσθαι. τοῦτο δὲ ἡμᾶς τὸ εὐαγγελικὸν διδάσκει ῥητόν. καὶ πόσα ὅλως οἱ Ἀπόστολοι ἱμάτια εἶχον ἑαυτῶν, ὥστε τὰ μὲν αὐτῶν ἐπιρρίπτειν τῷ ὄνῳ, ἵνα ἐπιβιβάσωσι τὸν Ἰησοῦν· τὰ δὲ ὑποστρωννύειν ἐν τῇ ὁδῷ· ἀκτήμονες ἄνδρες, καὶ πάντα καταλειπόντες, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων πάντων καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν φυλάξαντες, τὸ μήτε δύο χιτῶνας ἔχειν; τίς δὲ καὶ ἡ τοσαύτη ἱλαρότης, ὥστε βαδίζοντος ὄνου, μὴ θέλειν ἐπιβαίνειν χαμαὶ, ἀλλ᾽ ἐπὶ ἱματίων; ταῦτα δὲ ἐκδεδιῃτημένων ἐστὶ καὶ B τρυφώντων. ἆρα καὶ Ἰησοῦς τρυφῇ ἐσχόλαζεν, ἵνα μὴ βουληθῇ ἐποχουμένου αὐτοῦ χαμαὶ πατεῖν τὴν ὄνον; Ἀγαπητοὶ, οὐκ ἔστι τρυφώντων τὸ διδασκάλιον· ἀλλ᾽ οὐδὲ τῶν πώποτέ τις, ὁ τὸ ῥητὸν τοῦτο ποιήσας. οὐδὲ γὰρ ὁ παρ᾽ Ἕλλησιν Ναβουχοδονόσορ τοῦτο πεποίηκεν· οὐδὲ ὁ τοῦτον διαδεξάμενος Βαλτάσαρ· οὔτε μὴν ὁ μέγας Σολομῶν, ὅτε ἦν ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ. προειρήκαμεν γὰρ, ὅτι ἐγίγνωσκεν, πῶς C χρήσηται τῷ πλούτῳ, πῶς πενίαν ἐνέγκῃ, καὶ τὰ ἑξῆς. αὐτοῦ γάρ ἐστιν ἀκοῦσαι λέγοντος· Κύριε, μή μοι δῷς πλοῦτον, μηδὲ πενίαν· ἀλλὰ μέτρησόν μοι τὰ δέοντα καὶ αὐτάρκη. Σοφίας δὲ μᾶλλον ἐπιμελεῖτο· διὸ βοᾷ καὶ λέγει· εἱλόμην αὐτὴν ἔχειν ἀντὶ χρυσίου καὶ ἀργυρίου, ὑπὲρ ὑγείαν καὶ εὐμορφίαν ἠγάπησα αὐτήν· πόθεν δὲ τοσαῦτα ἱμάτια τοῖς μαθηταῖς, ὥστε ἀπὸ Βηθανίας ἕως εἰσέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα ὑποστρωννύναι τῇ ὄνῳ βαδιζούσῃ; ἀλλὰ νύττει με ὁ λόγος ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν ἀναγωγὴν, D καὶ ἐκζητῆσαι τὰ Ἀποστολικὰ ἱμάτια. ἐπαναγάγωμεν οὖν ἑαυτοὺς ἐκ τῆς γῆς ὀλίγον. Φημὶ τοίνυν τὰ ὑποστρωννύμενα ἱμάτια τῇ ὄνῳ, τὰ ἠθικὰ εἶναι παιδεύματα, ῥιπτόμενα ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς· ταῦτά ἐστι· τὸ, οὐ πορνεύσεις· οὐ φονεύσεις· οὐ κλέψεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια παραγγέλματα. Μηκέτι οὖν χαμαὶ πατοῦμεν· ἱματίων γὰρ ἡμῖν Ἀποστολικῶν ὑπεστρωμένων, χαμαὶ πατεῖν οὐκ ὀφείλομεν· ἵνα μὴ τοὺς πόδας ἑαυτῶν τῆς ψυχῆς μολύνωμεν ἀπὸ τοῦ χοῦ τῆς γῆς. ἀλλὰ καὶ ἐάν τις ἡμᾶς ἐπὶ τούτῳ προσκαλέσηται, εἴπωμεν αὐτῷ· ἐνιψάμην τοὺς πόδας μου, πῶς μολυνῶ αὐτούς; καὶ τάχα διὰ τοῦτο νίπτει Ἰησοῦς τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας, ἵνα ἥνπερ εἶχον προ-

τερον κόνιν ἀποβαλόντες, μηκέτι χαμαὶ πατῶσιν, μηδὲ μολύνωσιν ἑαυτῶν ἀπὸ τοῦ χοὸς τῆς γῆς τοὺς πόδας· ἀλλὰ καθαροὶ γενόμενοι ἐπὶ ἱματίων ἐπιβαίνωσιν. ὡς ὡραῖοι γὰρ, φησὶν, οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην. περιζωσώμεθα οὖν καὶ ἡμεῖς τὰς ὀσφύας τῆς διανοίας ἡμῶν, καὶ ὑποδυσώμεθα τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης. συνέβη γὰρ, ποτὲ ἡμᾶς ἐπὶ γῆς πειραθῆναι, ὅτε κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αἰχμαλωσίας, ἐξῃχμαλωτίσθημεν εἰς τὴν γῆν τῶν Χαλδαίων. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ὁ προφήτης στενάζων ἔλεγεν. ἡ τρυφερά μου ἐπορεύθη ὁδοὺς τραχείας. B περὶ γὰρ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου πεῖραν ἔλαβεν ὁ ποὺς τῆς τρυφερᾶς ψυχῆς βαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς· ὅτε δὲ ἐπεδήμησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς, κηρύξαι τοῖς αἰχμαλώτοις ἄφεσιν, τότε ἔβαλεν ὕδωρ εἰς τὸν νιπτῆρα, καὶ ἀποτίθεται τὰ ἱμάτια, καὶ λέντιον περιζώννυται, καὶ νίπτει τῶν μαθητῶν τοὺς πόδας· καὶ μετὰ τὸ νίψαι αὐτῶν τοὺς πόδας, ἐνδύεται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ· καὶ ἐνδεδυμένος συνήστιεν αὐτοῖς. ὥστε διὰ τοῦτο ὑπέστρωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ ὁδῷ, ἵνα μὴ ἐπὶ γῆς βαίνωμεν· μηδὲ ἐπὶ τῷ στήθει καὶ τῇ κοιλίᾳ πο- C ρευώμεθα, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ τὸ στῆθος ἡμῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἐπανακλίνεσθαι, ἐπικλινώμεθα μᾶλλον αὐτῷ, ὡς Ἰωάννης, ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Ἰησοῦ· κἂν γὰρ ἔτι ἐπὶ τῆς γῆς ὁ τοιοῦτος διατρίβει, οὐκ ἔχει τοὺς πόδας συνηρμένους ἐπὶ τῆς γῆς· ἀλλ' ὡς ὁ Παῦλος, ἐπὶ γῆς περιπατῶν, ἐν οὐρανῷ πολίτευμα ἔχει. ἐπεκάθισαν οὖν, φησὶ, τὸν Ἰησοῦν ἐπὶ τὸν πῶλον· καὶ πορευομένου αὐτοῦ ὑπέστρωσαν τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ. οἱ δὲ ὄχλοι οἱ προάγοντες αὐτὸν, καὶ ἀκολουθοῦντες ἔκρα- D ζον, λέγοντες· Ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Θαῦμα καινὸν καὶ παράδοξον, ἀγαπητοί. ἄρα γὰρ πλῆθος ἦν μαθητῶν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ, οὐχ οἱ δώδεκα ἦσαν μόνοι· καὶ πῶς πλῆθος ἐνταῦθα σημαίνει τὸ Εὐαγγέλιον; ἀλλὰ τάχα καὶ Ἄγγελοι αὐτῷ συμπαρῆσαν, καὶ δυνάμεις θεῖαι αὐτῷ ἐμαθήτευον. περὶ γὰρ Πέτρου, καὶ Ἰωάννου, καὶ τῶν λοιπῶν, Γαβριὴλ αὐτῷ μαθητεύεται· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ ἀποσταλεὶς πρὸς τὴν ἐκ σπέρματος Δαβὶδ μεμνηστευμένην Παρθένον Μαριάμ. αὐτός ἐστιν ὁ λέγων, ἆρον τὸ παιδίον, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον. αὐτός ἐστιν ὁ εἰρηκώς· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σὲ, καὶ δύ-

A excuſſo humi, non amplius incedant; nec
pedes ſuos terræ luto inquinent: ſed pur-
gati ſuper veſtimenta incedant. *Quam* Rom. 10. 15
ſpecioſi, inquit, *pedes Evangelizantium pa-* Eph. 6. 14.
cem. Succingamur ergo & nos lumbos
mentis noſtræ, & calceemur pedes in præ-
paratione Evangelii pacis. Contigit e-
nim nos aliquando in terra tentari, ubi
tempore captivitatis noſtræ captivi ab-
ducti ſumus in terram Chaldæorum. I-
deo enim gemens Propheta dicit: *Deli-* Bar. 4. 26.
cata mea ambulavit vias aſperas. Nam
ante adventum Domini pes delicatæ
animæ humi ambulandi experimentum
fecit. Ubi vero Dominus noſter Jeſus
B Chriſtus ad nos devenit, prædicare ca-
ptivis remiſſionem: *Tunc miſit aquam in* Joan. 13. 4.
pelvim, & ponit veſtimenta ſua, & linteo
circumcingit ſe, & lavat pedes Diſcipulo-
rum. Poſtquam vero lavit pedes eorum, verſ. 12.
accepit veſtimenta ſua: & indutus cœna-
vit cum illis. Ideo ergo diſcipuli veſtes
ſuas ſubſtraverunt, ne humi amplius in-
cedamus. Sed nec ſuper pectus aut ven- Gen. 3. 14.
trem gradiamur, verum antequam pe-
ctus noſtrum humi declinemus, recli-
nemus nos potius, ſicuti Joannes, ſuper
pectus Jeſu. Hujusmodi enim homo,
licet adhuc in terris degat, non habet
tamen pedes adeo terræ affixos, ſed uti
C Paulus, in terris obambulans, civicola-
tum ſuum habet in cœlis. *Impoſuerunt* Mat. 21. 9.
ergo, inquit, *Jeſum ſuper pullum. Eunte*
autem illo, ſubſternebant veſtimenta ſua
in via. Turbæ autem, quæ præcedebant,
& quæ ſequebantur, clamabant, dicentes:
Hoſanna filio David: benedictus, qui ve-
nit in nomine Domini. Miraculum no-
vum & inauditum, Dilecti? Ergo Diſci-
pulorum turba erat cum Jeſu. Nonne
duodecim tantum erant, & qua ratione
Evangelium turbam hoc loco comme-
D morat? Sed forte & Angeli illi aderant,
& divinæ poteſtates ipſi erant pro Diſci-
pulis. Nam ante Petrum & Joannem
cæterosque, Gabriel ejus Diſcipulus fu-
it: ille enim miſſus fuit ad Mariam Vir-
ginem ex ſemine David, deſponſa-
tam viro. Ille eſt, qui ait: *Accipe puerum,* Matt. 2. 13.
& fuge in Ægyptum. Ipſe eſt, qui dixit:
Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, & vir- Luc. 1. 35.

tus Altiſſimi obumbrabit tibi, Ipſe eſt, qui lapidem de monumento revolvebat. Ipſe eſt, qui mulieribus annunciabat: dicens:
Mat. 28. 6. *Non eſt hic, quem quæritis: ſurrexit a mortuis, ſicut dixit. Venite*, inquit, *videte locum, ubi poſitus erat. Ecce præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis.* Ideo etiam Propheta longe ante exclamabat:
Eſa. 9. 2. *Galilæa gentium, populus, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam.* Ergo & Angeli Diſcipulorum loco ei miniſtrant. *Et*
Matt. 4. 11. *ecce*, inquit, *Angeli acceſſerunt & miniſtrabant ei:* & omnes ei cum gaudio miniſtrant; *Cœperunt*, inquit, *omnes turbæ diſcipulorum gaudere gaudium magnum.* Quæro ergo, quidnam ita lætentur diſcipuli & poteſtates cœleſtes? & gaudeant laudantes Deum voce magna? Nunquid ergo quoniam Dominus ſimplici aſello inſederat? propterea-ne diſcipuli & virtutes cœleſtes gaudent, quia Dominus aſello vehebatur? quænam hæc eſt ruſtica imperities? ſi quis aſino inſideat, id ne gaudio dignum eſt? ideone lætari quiſquam debet, & hoc quidem Domini diſcipuli? Ego non eam ob rem diſcipulos Jeſu gaviſos fuiſſe exiſtimo: præſertim cum Angeli, ut præſupponimus, ipſis affuerint. Illi enim norunt, quas ob res gaudendum ſit: ſemper enim nonnulla vident, ob quæ gaudere eos dignum eſt. Animadverte enim, quid Evangelium di-
Luc. 19. 37. cat: gaviſos eos fuiſſe *ſuper omnibus, quas viderant, virtutibus.* Quas autem virtutes videbant diſcipuli, cum Dominus aſino inſideret? Non erat ea res nuda aut ſimplex, ſed per rei hiſtoriam, myſteria quædam & divinas virtutes videbant. Au-
Luc. 15. 7. di enim Servatorem dicentem: *Quod gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, quam ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia.* Ideo & alio quodam loco eos do-
Ibid. 4. & Mat. 18. 12. cet, dicens parabolam. *Homo quidam habens centum oves, ſi erraverit una ex eis, nonne relinquit nonaginta novem, quæ non errarant, & vadit quærere eam, quæ erraverit? & inveniens eam, gaudet ſuper eam magis, quam ſuper nonaginta novem, quæ non erraverunt.* Quæ enim non errarunt, non opus habent pœnitentia. Pullus ergo hic etiam ovis
Eſa. 1. 3. vocatur, & filius adoleſcentior. *Ovis enim*, inquit, *errans factus eſt populus meus*. & alibi: *Cognovit bos poſſeſſorem ſuum*,

A δύναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ ἐν τῷ μνημείῳ ἀποκυλίσας τὸν λίθον· αὐτός ἐστιν, ὁ καὶ ταῖς γυναιξὶν διαγγελισάμενος, καὶ εἰπών· οὐκ ἔστιν ὧδε, ὃν ζητεῖτε, ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν, ὥσπερ εἴρηκεν. δεῦτε, φησὶν, ἴδετε τὸν τόπον, ὅπου ἔκειτο· ἰδοὺ προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε. διὸ καὶ ὁ προφήτης πρὸ πολλοῦ βοᾷ λέγων. Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα. Καὶ Ἄγγελοι οὖν αὐτῷ μαθητευόμενοι διακονοῦσιν. καὶ ἰδοὺ, φησὶν, Ἄγγελοι προσῆλθον, καὶ διηκόνουν αὐτῷ. καὶ πάντες αὐτῷ
B διακονοῦντες χαίρουσιν· ἤρξαντο γὰρ, φησὶν, ἅπαν τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν χαίρειν χαρὰν μεγάλην. ζητῶ οὖν, ἐπὶ τίνι χαίρουσιν οἱ μαθηταὶ, καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις, καὶ χαίρουσιν αἰνοῦντες τὸν Θεὸν φωνῇ μεγάλῃ; ἆρα ὅτι ὁ Κύριος ἐπὶ ψιλοῦ ὀναρίου ἐκαθέσθη; καὶ διὰ τοῦτο χαίρουσιν οἱ μαθηταὶ καὶ αἱ θεῖαι δυνάμεις, ὅτι ὁ Κύριος ἐπὶ ὀναρίου ἐποχεῖτο; τίς ἡ τοσαύτη ἀπειροκαλία, ἐάν τις ἐπὶ ὄνου καθεσθῇ, χαρᾶς ἄξιόν ἐστιν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τις ὀφείλει χαίρειν· καὶ ταῦτα οἱ τοῦ Κυρίου μαθηταί; ἐγὼ
C οὐκ οἶμαι διὰ τοῦτο χαίρειν τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ· μάλιστα καὶ Ἀγγέλων αὐτοῖς συνόντων, καθὼς ὑπεθέμεθα. ἐκεῖνοι γὰρ εἴσασιν, διὰ ποῖα πράγματα χαίρουσιν. πάντως γὰρ ὁρῶσιν τινα, ἐφ' οἷς ἄξιον ἦν αὐτοὺς χαίρειν. πρόσεχες γὰρ, τί φησιν τὸ Εὐαγγέλιον· ὅτι ἔχαιρον ἐπὶ πασῶν, ὧν εἶδον, δυνάμεων· οἵας δὲ δυνάμεις ἐθεώρουν οἱ μαθηταὶ, ἐν τῷ ἐπικαθέσθαι τῇ ὄνῳ τὸν Ἰησοῦν, οὐκ ἦν ψιλὸν τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἱστορίας ἐθεώρουν τινὰ μυστήρια
D καὶ δυνάμεις θείας. ἄκουε γὰρ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος· ὅτι χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι, ἢ ἐπὶ ἐννενήκοντα ἐννέα δικαίοις, οἵτινες οὐ χρείαν ἔχουσιν μετανοίας. διὸ καὶ ἐν ἑτέρῳ ἐδίδασκεν αὐτοὺς, λέγων ἐν παραβολαῖς. ἄνθρωπός τις ἔχων ἑκατὸν πρόβατα, ἐὰν πλανηθῇ ἓν ἐξ αὐτῶν, οὐχὶ ἀφίησι τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα τὰ μὴ πεπλανημένα, καὶ πορεύεται ζητῶν τὸ πεπλανημένον; καὶ εὑρὼν αὐτὸ χαρὰν χαίρει ἐπ' αὐτῷ μᾶλλον, ἢ ἐπὶ τοῖς ἐννενήκοντα ἐννέα τοῖς μὴ πεπλανημένοις· τὰ γὰρ μὴ πεπλανημένα χρείαν οὐκ ἔχουσιν μετανοίας. οὗτος οὖν ὁ πῶλος καὶ πρόβατον καλεῖται, καὶ υἱὸς νεώτερος. πρόβατον γὰρ, φησὶ, πλανώμενον ἐγενήθη ὁ λαός μου. Καὶ πάλιν· ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον,

καὶ

καὶ ὄνος τὴν φάτνην τοῦ Κυρίου αὐτοῦ, καί, ὁ υἱός μου οὗτος ὁ νεώτερος ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη· νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησεν. Ταῦτα οὖν πάντα εἰς ἑαυτὸν ἀναδεξάμενος ὁ Κύριος, ἄνθρωπον ἐνεδύσατο, καὶ ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤχθη, καὶ ἐπὶ ὀναρίου ἐκαθέσθη, καὶ ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη κατὰ τὰς γραφάς· καὶ τὸ μὲν σῶμα αὐτοῦ ἔκειτο ἐν τῷ μνημείῳ, ἡ δὲ θεότης ἐσκύλευσεν τὸν ᾅδην· καὶ ἔλυσεν τοὺς πεπεδημένους, καὶ ἐλυτροῦτο τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἐζωοποίει τοὺς τεθανατωμένους. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνέρχεται, θριαμβεύων τὸν ἐχθρόν, καὶ γινόμενος ὑπὲρ B ἡμῶν κατάρα, καὶ στεφανούμενος ἐξ ἀκανθῶν, ἵνα τῆς γινομένης καθ' ἡμῶν ἀποφάσεως ἐλευθερώσῃ. λέλεκται γὰρ τῷ Ἀδάμ, ὅτι ἀκάνθας ἀνατελεῖ σοι ἡ γῆ· διὸ τὸν ἐξ ἀκανθῶν στέφανον ἀναδέχεται· καὶ κάλαμον τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ χειρὶ κατέχειν παρεσκεύασαν, ἵνα διὰ τούτου τοῦ ὄφεως ῥᾳδίως τὴν ἀναίρεσιν ποιήσηται. οὕτω γὰρ πάλιν ἀντὶ τοῦ ἰοῦ τοῦ ὄφεως, οὗ μετέλαβεν Ἀδὰμ ἐν τῷ παραδείσῳ, αὐτὸς ὑπὲρ ἡμῶν χολὴν μετ' ὄξους ποτίζεται· καὶ ἀντὶ τῆς πλευρᾶς, ἐξ ἧς ἐξῆλθεν Εὔα, αὐτὸς τὴν ἑαυτοῦ πλευρὰν παρέσχεν εἰς σφαγήν. γυνὴ Εὔα, γυνὴ Μαρία, ἐξ ἧς ἐγεννήθη ὁ Χριστός. C ἄνθρωπος ὁ Ἀδάμ, ἄνθρωπος, ὃν ἐφόρεσεν ὁ Χριστός. παράδεισος, ἐξ οὗ ἐξεβλήθη ὁ Ἀδάμ· παράδεισος, ὃν ἠνέῳξεν τῷ λῃστῇ ὁ Χριστός· οὗτος οὖν ὁ πῶλος ὁ εἷς ἁμαρτωλός ἐστιν, ὁ μετανοῶν, ὃν ἔλυσεν ὁ Κύριος ἐκ τῶν τοῦ διαβόλου δεσμῶν, περὶ οὗ χαρὰ γίνεται, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Μετὰ οὖν τὸ λυθῆναι τὸν πῶλον ὑπὸ τῶν μαθητῶν, φέρουσιν αὐτὸν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ χαίρουσιν χαρὰν μεγάλην· ἔτι μὴν καὶ Ἄγγελοι καὶ θεῖαι δυνάμεις χαίρουσιν ἐπὶ τῷ ἀπολωλότι D καὶ εὑρεθέντι. Ὁ οὖν ἐπιμελῶς προσέχων τοῖς λεγομένοις, καὶ τοὺς Εὐαγγελικοὺς λόγους μυστικῶς ἀναγινώσκων, ὄψεται ὡς ὁ πῶλος οὗτος ὁ ἁμαρτωλὸς Ἀδάμ ἐστιν. ἐὰν δὲ λέγω Ἀδάμ, πᾶσα ἀνθρωπότης ἐστίν. οὗτος οὖν ὁ πῶλος πρὸ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίας, θηρίοις ἦν ὑποβεβλημένος, καθὼς καὶ πρὸ τούτου ὑπεθέμεθα. θηρία δὲ λέγω πᾶσαν τὴν ἀντικειμένην δύναμιν, καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν δαίμονα Σατανᾶν. ὅτε οὖν ἐπεδήμησεν ὁ Κύριος πρὸς ἡμᾶς, καὶ δέδωκεν ἡμῖν ἐξουσίαν, ὥστε πατεῖν ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἐχθροῦ,

A *& aſinus præſepe Domini ſui.* Item, *Filius hic meus adoleſcentior perierat, & inventus eſt: mortuus erat, & revixit.* Luc.15,24. Hæc ergo omnia Dominus in ſemet ſuſcipiens, hominem induit, & ſicut ovis ad mactationem ductus eſt, & ſedit ſuper aſellum, & mortuus eſt, & ſepultus ſecundum ſcripturas: & corpus quidem ejus in ſepulchro jacebat, deitas autem infernum ſpoliabat: & vinctos ſolvebat, & redimebat captivos, & mortuos vivificabat. Ideo enim in crucem aſcendit, triumphans de hoſte ſuo, & maledictio pro nobis factus, & ſpinis coronatus, ut ſententiam contra nos prolatam aboleret. Nam Adamo dictum Gen. 3,18. B fuit: *Spinas germinabit tibi terra:* idcirco ſpineam coronam Dominus ſuſtinet, & arundinem dextræ ejus geſtandam præbent, ut hac ipſa ſerpenti exitium facilius pararet. Ita enim pro veneno etiam ſerpentis, quod Adam in Paradiſo hauſerat, ipſe noſtri loco felle aceto permixto potatur: & loco illius lateris, ex quo Eva prodiit, ipſe ſuum latus porfodiendum præbuit. Fœmina erat Eva, fœmina erat Maria, ex qua natus eſt Chriſtus: homo erat Adam, homo etiam erat, quem Chriſtus geſtabat. Paradiſus, ex quo ejectus eſt Adam; paradiſus, quem Chriſtus latroni aperuit. Hic ergo pullus unus ille peccator eſt, qui pœnitentiam agit, C quem Dominus ex Diaboli vinculis exſolvit: de quo gaudiũm oritur non ſolum in terris, ſed etiam in cœlis. Cum ergo ſolutus eſſet pullus a Diſcipulis, adducunt eum ad Jeſum, & gaudent gaudium magnum; gaudent etiam Angeli & divinæ virtutes de perdito & reperto. Qui ergo ſedulo iis, quæ diximus, animum advertit, & Evangelicos ſermones ſpirituali ſenſu legit, videbit pullum hunc Adamum peccatorem eſſe: Adamum autem cum dico, univerſum genus humanum intelligitur. Ille ergo pullus ante adventum Domini feris beſtiis erat ſubjectus, ſicuti D & ante id diximus. Beſtias autem dico, omnem adverſam poteſtatem, & ipſum magnum Dæmonem Satanam. Ubi ergo Dominus ad nos advenit, deditque nobis poteſtatem ambulandi ſuper ſerpentes & ſcorpios: omnemque inimici poteſtatem conculcandi;

tum & nos fidenter cum Propheta di-A ximus: *Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi.* (Pſal. 74, 19.) Contrivit enim Dominus capita draconum, ideoque Propheta clamat dicens: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis; & conculcabis leonem & draconem.* (Pſal. 90, 13.) Illi ergo, quos prædixi, pullo huic dominabantur: & hi ipſum alligarant. Exiſtimo enim & Eſaiam Prophetam ideo dicere: *Leo & catulus leonis, inde & aſpides & genimina aſpidum volantium, qui ferebant ſuper aſinos & camelos divitias ſuas.* (Eſa. 30, 6.) Propheta igitur volens nos docere adverſas poteſtates, per beſtias feras eas ſignificat: quæ adverſæ poteſtates pernicioſis ſuis divitiis B humanum genus onerarant. Quæ vero Diaboli divitiæ ſunt? improbitas, idololatria, voluptas, amentia, & omnia peccatorum genera. Nam haſce divitias aſina & pullus ejus magna neceſſitate coacti portabant, & conſtricti erant peccatorum vinculis; nihil enim peccato gravius eſt: quocirca & plumbo a Propheta comparatur. (Jere. 6, 29. aut Ezech. 22. 18.) Ab omnibus ergo hiſce Dominus ſuo adventu nos liberavit, & onera divitiarum iſtarum nobis adimens, vinculiſque nos exſolvens, ipſe pullo inſedit. Quamobrem & Diſcipuli quædam ex veſtimentis ſuis ſuper illum injiciunt, alia vero ſubſternunt in via: ea autem mo-C ralia, ſicuti ſupra diximus, præcepta ſunt. Exultant Diſcipuli gaudio magno. Revera enim magno digna erant gaudio beneficia illa, quæ Chriſtus ſuo adventu mortalium generi contulit. Studioſe ergo & nos mentis oculos curemus, & ſapientiæ diſcipuli ſiamus, ut virtutes ſive poteſtates cœleſtes quavis hora Jeſu miniſtrantes videamus. Tantis igitur bonis affecti, exultemus & nos gaudio magno, exultemus, inquam, quod Dominus & Salvator noſter pro nobis pati dignatus fuerit. Surrexit enim tertia die ex mortuis, ſpoliato inferno, hoſte conculcato, affligentis nos peccati nexu diſrupto. (Eph. 2, 6.) Quocirca *& nos conreſuſcitavit, & conſedere fe-D cit in cœleſtibus* in dextera majeſtatis patris. Quo ipſe Chriſtus dux & præcurſor noſter noſtri cauſa rediit, reperta redemptione æterna. Dicamus ergo & nos voce magna: *Hoſianna in excelſis*

A τότε καὶ ἡμεῖς θαῤῥοῦντες λέγομεν σὺν τῷ προφήτῃ· οὐ παραδώσεις τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι. συνέθλασεν γὰρ ὁ Κύριος τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων, διὸ καὶ ὁ προφήτης βοᾷ λέγων· ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. ἐκυρίευσαν οὖν οὗτοι, ὡς προεῖπον, τοῦ πώλου· καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ δήσαντες αὐτόν. Οἶμαι γὰρ καὶ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν διὰ τοῦτο λέγειν· λέων καὶ σκύμνος λέοντος, ἐκεῖθεν καὶ ἀσπίδες καὶ ἔκγονα ἀσπίδων* πετώμενα, οἳ ἔφερον ἐπὶ B ὄνων καὶ καμήλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Παιδεῦσαι οὖν ἡμᾶς βουλόμενος ὁ προφήτης τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις, διὰ τῶν θηρίων ἐγνώρισεν· αἵτινες ἀντικείμεναι δυνάμεις τὸν ἑαυτῶν ὀλέθριον πλοῦτον ἐφόρτιζον τὴν ἀνθρωπότητα. τίς δέ ἐστιν ὁ πλοῦτος τοῦ διαβόλου; ἡ κακία. καὶ ἡ εἰδωλολατρεία, καὶ ἡ ἡδονὴ, καὶ ἡ ἀφροσύνη, καὶ πᾶσα ἁμαρτία. τοῦτον γὰρ αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶλος κατὰ πολλὴν τὴν ἀνάγκην ἐβάσταζεν, καὶ ἐδέδετο τοῖς τῆς ἁμαρτίας δεσμοῖς· οὐδὲν γὰρ τῆς ἁμαρτίας βαρύτερόν ἐστιν· διὸ καὶ μολίβδῳ εἰκάσαι παρὰ τῷ προφήτῃ. Ἀπὸ οὖν τούτων ἁπάντων εἰς ἡμᾶς C ἐπιδημήσας ἠλευθέρωσεν, καὶ ἀποφορτίσας τὸν ἐκείνων πλοῦτον, καὶ λύσας ἐπεκαθέσθη τῷ πώλῳ. διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ ῥίπτουσιν ἐπ᾽ αὐτόν τινα τῶν ἱματίων, τινὰ δὲ καὶ ὑποστρωννύουσιν ἐν τῇ ὁδῷ· ταῦτα δέ εἰσιν τὰ ἠθικὰ παιδεύματα, ὡς προείπαμεν. χαίρουσιν οἱ μαθηταὶ χαρὰν μεγάλην. καὶ γὰρ κατ᾽ ἀλήθειαν χαρᾶς ἐστιν ἄξιον μεγάλης ἐπὶ τούτοις πᾶσιν, οἷς ὁ Ἰησοῦς ἐπιδημήσας εὐεργέτησεν τὴν ἀνθρωπότητα. ἐπιμεληθῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τῶν τῆς διανοίας ὀφθαλμῶν, καὶ γενόμεθα μαθηταὶ τῆς σοφίας, ὅπως ἴδωμεν τὰς δυνάμεις τὰς καθ᾽ ἑκάστην ὥραν διακονούσας τῷ Ἰησοῦ. Τηλικού-D των οὖν ἀγαθῶν καταξιωθέντες, χαίρωμεν καὶ ἡμεῖς· χαίρωμεν καὶ ἡμεῖς χαρὰν μεγάλην. διότι κατηξίωσεν ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν. ἀνέστη γὰρ τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν, σκυλεύσας τὸν ᾅδην, τὸν ἐχθρὸν καταπατήσας, τῆς θλιβούσης ἡμᾶς ἁμαρτίας τὰ δεσμὰ διαῤῥήξας. διὸ καὶ συνήγειρεν ἡμᾶς, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ πατρός. ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν ἀνῆλθεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. εἴπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς φωνῇ μεγάλῃ· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

* πετωμένων habet editio LXX.

εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Προσκυνήσωμεν οὖν πατέρα σὺν υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τρεῖς ὑποστάσεις κηρύττοντες, μίαν θεότητα ὁμολογοῦντες· ἀρετὴν προτιμήσωμεν, Ἀγαπητοί, καὶ τοὺς ὑπὲρ ταύτης πόνους ἑκουσίως ἀσπασώμεθα· ἐγκράτειαν ἀσκήσωμεν· τῶν πτωχῶν μνημονεύσωμεν. οὕτω γὰρ διάγοντες, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A *benedictus, qui venit in nomine Domini.* Adoremus Patrem cum Filio & Spiritu ſancto, prædicantes tres perſonas, unamque Deitatem confitentes. Virtutem, Dilecti, eligamus, & labores omnes ejus cauſa libenter omnino perferamus: continentiam exerceamus: meminerimus pauperum. Ita enim viventes, hæreditatem regni cœlorum in Chriſto Jeſu Domino noſtro obtinebimus: cui gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum, Amen.

B

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΜΠΤΗΝ, καὶ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, λόγος.

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN SANCTAM QUINTAM Feriam, & proditionem Judæ, Homilia.

Ex Regio & R. P. Sirmondi Codd.

C

ΤΟΥ Σωτῆρος τὰ πάθη πένθος μὲν Ἰουδαίων, εὐφροσύνη δὲ τῆς Ἐκκλησίας. ἐκείνοις μὲν γὰρ συμφορὰν, ἡμῖν δὲ χαρὰν ἀπεγέννησεν· ἐκείνους θανάτῳ κατέκρινεν, ἡμῖν δὲ ἑορτὰς προεξένησεν. Σήμερον τῆς Ἰουδαϊκῆς πονηρίας τὸ πέρας ἠλέγχθη· καὶ τῆς δεσποτικῆς εὐεργεσίας αἱ λαμπάδες ἀνήφθησαν. σήμερον ἐν γωνίᾳ δεῖπνον σκευάζεται, καὶ τῇ οἰκουμένῃ γίνεται τράπεζα· σήμερον τῆς οὐρανίου τροφῆς ἄσταχυν ἐβλάστησεν· σήμερον τοῦ ξύλου τῆς τρυφῆς ἀκινδύνως ἄνθρωπος ἅπτεται· σήμερον τῶν μυστηρίων ἀνοίγεται θησαυρός· σήμερον βρῶσις Ἀποστόλοις εὐτρεπίζεται μακαριότητος ἄρτος· σήμερον τῆς πνευματικῆς εὐωχίας ἀπόλαυσις ἄρχεται. σήμερον τὸ, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστιν τὸ σῶμα. προλαμβάνω τὸν σταυρὸν, διαμερίζω τὰ μέλη, προφθάνω σοῦ τὴν πρᾶσιν, Ἰούδα, τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος, ὃ πιπράσκειν βούλῃ προλαμβάνων χαρίζομαι. ἐμὸν γάρ ἐστιν, Ἰούδα, τὸ σῶμα· σοῦ δὲ τὸ πωλῆσαι φιλήματι. ἐμοῦ ἔργον ἡ διὰ αἵματος σωτηρία· σὸν

PASSIO Salvatoris noſtri Judæorum luctus eſt, ſed Eccleſiæ lætitia. Illis enim damnum, nobis gaudium peperit: illos morti adjudicavit, nobis dies feſtos paravit. Hodie Judaicæ iniquitatis terminus apparuit; & dominicæ beneficentiæ lampades ſunt accenſæ. Hodie in angulo cœna paratur, & univerſo orbi menſa inſtruitur: hodiernus dies cœleſtis cibi ſpicam produxit: hodie
D absque periculo homo voluptatis lignum attingit: hodie myſteriorum theſaurus aperitur: hodie panis beatitudinis Apoſtolis in cibum apparatur: hodie ſpiritualium deliciarum perceptio incipit. Hodie profertur illud: *Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum.* Prævenio crucem, divido membra mea, venditionem tuam, o Juda, præoccupo ſangvinis mei effuſione, quem venditurus es; præveniens te gratis diſtribuo. Meum enim eſt corpus, o Juda; tuum vero eſt oſculo idipſum vendere. Meum opus eſt ſalus per ſangvinem pacta; tuum

vero opus eſt ſangvinis nundinatio. Lavi tuos pedes ad curſum contra me paratos. Manus tuas miracula patrare docui, venditionis meæ pretio accipiendo cavatas. Accipite, comedite; prævenite proditoris feſtinationem; antevertite venditionem cibo. Non differo donum, paſſionem jam expectans; do ſine cunctatione, inſtat enim venditio. Impaſſibile eſt corpus: impaſſibilitatis comedentium teſtimonium largior. Prævenio dentibus Judæorum phalangem: dum crucem differo, comedite & vos, comedite:
Mat 16,26. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus* Judæis. Dum ille complices quærit, vos venditum margaritam capite.
Mat. 26,15. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam.* O Juda! cur panem jam in cibum diſtributum venditis? Ubi nunc curæ ſtudiique pauperum prætextus.
Mat. 26,9. *Potuit iſtud venundari multa,* inquit, *& dari pauperibus?* cum mulierem ungventis Dominum perfundentem, & ſepulturam ejus ungendo prævenientem: & vivo honorem exhibentem, quem mortuo non poterat, contumelioſe exciperet, curam ſtudiumque pauperum prætendens. *Potuit*, inquit, *iſtud venundari:* Hoc eſt, potuit & iſtud una cum ipſo venundari. Eſto, occidis, ſed nec ſepeliri concedis? eſto. Sangvinem vendis: cur & ungventum venundas? O avaritiam ſub pauperum amore perſonatam! O crudelem & inhumanam humanitatem! *Potuit iſtud venundari, & dari pauperibus.* Amorem pauperum Judas venditat: ſed & ipſe ille amoris pauperum prætextus ſimulatus. Nihil tamen de Servatoris humanitate remittitur, quo minus ad percuſſorem ſuum manum extenderet. Cœnat una cum proditore; caſtigans ejus propoſitum: panem tamen porrigit, & interfectorem ſuum nutrit: & novum Teſtamentum in menſa perſcribens, nec proditorem ſua hæreditate vult carere: & diſponens Diſcipulis, mox traditurum ſua parte non privat. Sed pars illa nihil mores animumque ejus juvit: honor ille ſententiam ejus non mutavit. Nam ſimul atque buccellam accepit: *in-*
Joan. 13,27. *troivit in eum Satanas.* Judæ propoſitum erat Diaboli invitatio. Non enim temere intravit, ſed paratum invenit animæ diverſorium: invenit mentem habitationi ſuæ accommodatam: invenit ſcopis mundatum: offendit flagrantiſſimum affectum, nec domicilium averſatus eſt. Reperit inſtrumentum,

A δὲ ἔργον ἡ τοῦ αἵματος ἐμπορία. ἔνιψά σου τοὺς πόδας, εἰς τὸν κατ' ἐμοῦ δρόμον ὁρμῶντας. ἐδίδαξα χεῖρας θαυματουργεῖν, τῷ τῆς ἐμῆς πράσεως κοιλαινομένας λήμματι. λάβετε, φάγετε. προλαμβάνετε τὴν τοῦ προδότου ταχύτητα· ἐνικήσατε τὴν πρᾶσιν τῇ βρώσει. οὐ χρονοτριβῶ τὸ δῶρον, ἀναμένων τὸ πάθος· οὐκ ἀναβάλλομαι τὴν δόσιν, ἐγγὺς γὰρ ἡ πρᾶσις. ἀπαθές ἐστι τὸ σῶμα· χαρίζομαι τῶν ἐσθιόντων ἀπαθείας μαρτύριον. προλαμβάνω τοῖς ὀδοῦσιν Ἰουδαίων τὴν φάλαγγα· ἕως τὸν σταυρὸν ὑπερτίθεμαι, φάγετε καὶ ὑμεῖς, φάγετε. οὐκ
B ἔστι γὰρ λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυσὶν Ἰουδαίοις· ἕως ἐκεῖνος τοὺς συναλλάκτας ζητεῖ, τὸν πωλούμενον μαργαρίτην ἁρπάσατε. Τί μοι θέλετε δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν αὐτὸν παραδώσω· τί πωλεῖς ἄρτον, Ἰούδα, τὸν ἤδη τῇ βρώσει παραδοθέντα; ποῦ σου τῆς φιλοπτωχίας οἱ λόγοι· ἐδύνατο τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ, λέγων, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς· ὅτε γυναῖκα μύροις ἀλείφουσαν, καὶ προλαμβάνουσαν τῇ χρίσει τὸν τάφον· καὶ ζῶντα τιμῶσαν, ἐπειδὴ νεκρὸν οὐκ ἠδύνατο· ταύτην ἐξυβρίζεις, τοὺς τῆς φιλοπτωχίας προβαλλόμενος νόμους· ἠδύνατο λέγων τοῦτο πραθῆναι, τουτέ-
C στιν, ἠδύνατο καὶ τοῦτο μετὰ τούτου πραθῆναι. ἔστω, φονεύεις, οὐδὲ θάπτεσθαι κελεύεις; ἔστω· αἷμα πωλεῖς, τί καὶ τὸ ἄλειμμα πιπράσκεις; ὢ φιλαργυρίας φιλοπτωχίας ἐνδυομένης προσωπεῖον! ὢ τῆς μισανθρώπου φιλανθρωπίας! ἠδύνατο τοῦτο πραθῆναι, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. κάπηλος φιλοπτωχίας Ἰούδας, καὶ αὐτὸ τῆς φιλοπτωχίας τὸ σχῆμα πραγματευόμενος. ἀλλ' οὐκ ἠτόνησεν ἡ τοῦ Σωτῆρος μακροθυμία ἐκτείνειν μετὰ τοῦ σφαγέως τὴν χεῖρα. συνεσθίει τῷ προδότῃ, δυσωπῶν τὴν
D προαίρεσιν· ἐπιδίδωσιν ἄρτον, καὶ τρέφει τὸν ἀναιρέτην· καὶ τὴν νέαν Διαθήκην ἐπὶ τραπέζης ἀναγράφων, οὐκ ἀποστερεῖ τῆς κληρονομίας τὸν προδόντα, καὶ διαθέμενος οὐκ ἀποστερεῖ τοῦ μέρους τὸν μετὰ βραχὺ παραδιδόντα. ἀλλ' οὐκ ὤφελεν ὁ κλῆρος τὸν τρόπον· ἡ τιμὴ τὴν γνώμην οὐ μετέβαλεν. ὡς γὰρ ἔλαβε τὸ ψωμίον, εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς αὐτόν· Ἦν οὖν Ἰούδα προαίρεσις, τοῦ διαβόλου κλῆσις. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἰσῆλθεν, ἀλλ' ηὗρεν τὸ τῆς ψυχῆς καταγώγιον· ηὗρεν γνώμην ἐπιτηδείαν πρὸς οἰκείωσιν· εὗρεν σεσαρωμένον· εὗρεν ποθούμενον πάθος, καὶ τὸν οἶκον οὐκ ἔφυγεν. εὗρεν ὅπλον

ἃ χρησάμενος παρατάξηται. Τί μοι θέλετε δοῦναι, πειράζων μὲν ὁ διάβολος τὸν Κύριον εἶπεν· ταῦτα πάντα σοι δώσω. νῦν δὲ ὁ Ἰούδας βοᾷ· Τί θέλετε δοῦναι. ὢ ῥημάτων καὶ τρόπων συγγένεια! ὢ συμφωνία διαβόλου πάλαι μελετηθεῖσα! οὐ λέγει, τί μοι δύνασθε δοῦναι; ὡς εὐώνον κτίσμα τὸν δεσπότην προτίθησιν· ὡς ἄτιμον συμφωνεῖ τὸν ἀτίμητον· τί τοσοῦτο λαμβάνεις, οἷον δίδως Ἰούδα; ὑπόμνησον σεαυτὸν τῶν τοῦ πιπρασκομένου θαυμάτων, καὶ τότε ἀναλόγως τὸν θαυματουργὸν καπήλευε. βάδιζε πρὸς τὸν λεπρόν· παρ᾽ ἐκείνου διδάσκου τὴν τῆς ἰατρείας ποσότητα. ἐρώτα τυφλοὺς, τίνος ἀξίαν ἡγοῦνται τὴν ἴασιν· ἐρώτα τὸν Λάζαρον, πόσου τιμᾶται τὴν τοῦ θανάτου φυγήν. ἐξέταζε τὸν παράλυτον τὸν τοῦ χρόνου καὶ τῆς κλίνης τὸ πάθος δεσμώτην· ζυγοστάτησον τὰς αὐτοσχεδίους ἐν ἐρήμῳ τραπέζας· διατίμησον τὸν ἐπὶ τῶν κυμάτων περίπατον· τὰς τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων ἐπιτιμήσεις· τὰς τῶν δαιμονιώντων θεραπείας ἐπίσκεψαι· τούτων ἁπάντων ἐπιλήσμων γινόμενος, ὃν πωλεῖς, οὐκ ἐννοεῖς. Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. ὢ πράσεως δεσποτείαν τῷ πιπρασκομένῳ κατὰ τῶν ὠνουμένων ἐγγυομένης! πιπρασκόμενος γὰρ ὁ δεσπότης κτήτωρ τῶν ἀγοραζόντων ἐγίνετο. εἰκότως οὖν ὁ Χριστὸς ἀνεβόα· πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν, εἴ τι λείπει τοῖς προγονικοῖς ὑμῶν, ὦ Ἰουδαῖοι, τολμήμασιν. ἐκεῖνοι προφήτας ἀνήρουν, ὑμεῖς δὲ τὸν προφητευθέντα φονεύετε. ἐκεῖνοι τοὺς πεμφθέντας κατέσφαττον, ὑμεῖς δὲ τὸν τοὺς προφήτας ἀπεσταλκότα· ἐκεῖνοι τοὺς δούλους, ὑμεῖς τὸν δεσπότην ἀποκτείνετε· ἐκεῖνοι τοὺς ἱερεῖς ἀνήρουν, ὑμεῖς τὸν ναὸν κατελύσατε. μείζονα τῶν προλαβόντων τὰ δεύτερα. θάλασσαν * πλεύσας, ἠλέγχθη ἀχάριστος. (ἴσ. περήσας.) μάννα τρεφόμενος, τὸν ἐν Αἰγύπτῳ μόσχον ἐθρήσκευσες· νόμον δεχόμενος, τὸν νομοδότην παρανομίας καθύβριζες· ἦξεν ἡ πέτρα τῇ ῥάβδῳ Μωσέως, ὁ δὲ σὸς τρόπος ἀκαμπὴς πρὸς εὐσέβειαν. ἐνίκας μαχόμενος, καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ στρατηγὸν οὐκ ἐγνώριζες. ἐδεσμεύετο δρόμος ἡλίου, σοὶ προθεσμία νίκης γινόμενος, σὺ δὲ τὰς τῶν τέκνων σφαγὰς θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς εἰδώλοις προσέφερες. ἀεὶ σύντροφος Ἰουδαῖος αἱμάτων τὰς προφητῶν σφαγὰς ὑπολαμβάνει (σφαγάς) * τούτοις τοῖς αἵμασιν κατὰ μικρὸν ἀρδευόμενος εἰς αὐτὴν σήμερον τῆς παρανομίας (ἴσ. τούτων)

V quoad libitum erat, uſurus. *Quid vultis mihi dare?* Diabolus, cum Dominum noſtrum tentaret, dicebat: *Hæc omnia tibi dabo.* Matth. 4.9. Nunc vero Judas quærit: *Quid vultis mihi dare?* O verborum morumque convenientiam! O concentum Diaboli jam olim præmeditatum! non dicit; quid poteſtis mihi dare? tanquam vilem mercem Dominum exponit: ut nullius precii addicit, nullo pretio contra æſtimandum. Quidnam tantum accipis, o Juda, quantum tradis? revoca tibi in memoriam miracula ejus, quem vendis, & tunc ſervata precii ratione tot miraculorum auctorem B nundinare. Adeas leproſum, ab eo diſcas ſanationis magnitudinem: interroga cæcos, quanti æſtiment curationem: interroga Lazarum, quanti æſtimet fugatam ab ſe mortem: examina paralyticum temporis lectique ob longam ægritudinem captivum: perpende extemporaneas illas in deſerto menſas. Æſtima ambulationem ſuper fluctus, maris ventorumque increpationes: dæmoniacorum curationes conſidera: horum omnium oblitus, non cogitas, quem vendas. *At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.* Matt. 26.15. O venditionem, quæ vendito jus imperiumque in emtores contulit! C Venditus enim Dominus poſſeſſor ementium redditus eſt. Merito ergo Chriſtus exclamabat: *Implete menſuram patrum veſtrorum*, Matt. 23.32. ſi quid adhuc, o Judæi, majorum veſtrorum auſis deſit. Illi Prophetas tollebant, vos prophetarum oraculis prædictum occiditis: illi miſſos interficiebant, vos eum, qui ipſos Prophetas miſit: illi ſervos, vos ipſum Dominum morte afficitis: illi Sacerdotes mactabant, vos templum ipſum ſolvitis: poſteriora hæc præcedentibus multo graviora: mare tranſiens, D repertus es ingratus: manna cibatus, Ægyptium vitulum coluiſti: legem accipiens, legis auctorem transgreſſionibus legis contempſiſti: cedebat petra virgæ Moſis, tui vero mores ad pietatem inflecti nequeunt. Vincebas, cum pugnares, & cœleſtem ducem non cognoſcebas. Solis curſus ſiſtebatur, victoriæ tibi præſagium factus; tu vero liberos tuos mactatos hoſtias in gratiarum actionem idolis offerebas. Innutritus quaſi ſangvinibus Judæus, Prophetarum cædes ſuſcipit, & horum ſangvine ſenſim irrigatus, ad ſummum iniquitatis

faſtigium hodie proruit? Quis ergo illis iniquitatis fructus? *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* (Mat. 23,38.) Dedita ad ſupplicium ea natio: quamdiu enim morbus ſpem aliquam ſanationis promittere videtur, mitioribus medicamentis medicus morbum fovet. Verum ubi de affectu perſanando deſperatur, membrum præſcinditur. Exiguum temporis ſpatium intercedebat, & aderat Judas, lætus jam poſt venditionem, ut inſtitor quidam mercium ſuarum pondus mox depoſiturus. Aderat armatus oſculo, aderat indicaturus, quem vendiderat. Quid ergo Dominus ad Judam? veluti crapula avaritiæ ſubmerſum expergefaciens, ait: *Oſculo filium hominis tradis?* (Luc. 22,48.) Siccine oſculari edoctus es? dic mihi, nunquid hanc a me charitatis legem accepiſti? O oſculum plenum ſangvine! O bellum oſculo coloratum! O oſculum lethalem morſum infligens! O oſculum venenum viperinum exhalans! Quod ad charitatem didiceras, eo ad fraudem abuteris. Video clavos in ore tuo: quid inſtitutum tuum occultas? crucem expecto. Et hæc quidem Judas. Petrus vero amorem ſuum affectumque juramento confirmat: *Etiamſi oporteat me mori tecum, non te negabo.* (Matt. 26,35.) Scilicet ebrius amore contra mortem fit audentior: non metitur ſermones ſuos naturæ infirmitate: non animadvertit Chriſtum vera prædicentem, verum contradicendo ſeſe effert. Quid igitur Dominus ad hæc? Non mihi verbis opus eſt ad victoriam; gallus jactantiam tuam redarguet: ille verborum Domini patronus & vindex erit; ille magnificis tuis verbis ſuo clamore ſe opponet. Rei veritas verba ſequebatur. Ancilla loquitur, & caput Apoſtolorum turbatur, & Petrus redarguitur: puella loquitur, & petra magna procella æſtuat: puella ſibilat, & Petrus abnegat. Sperabat Petrus, juramento ſe perſvaſurum puellæ; & avis juramenta ejus non admittit: ſua voce abnegantis os obturat; Apoſtolicam dignitatem non veretur. Veneratur enim prædictionem Domini; *Antequam gallus cantet, ter me negabis.* Recepi, o Petre, condictum accuſationis tempus: licet tacere nolim, clamare tamen non valeo. O verba, quæ fluctus Petro videbantur! quem fluctus verebantur, hunc gallus prodit. Nam ubi Dominus imperat, ibi mare conſervis ſuis famulatur: ubi Dominus repugnat, ibi & galli armantur: omnia enim factoris ſui nutum ſeqvuntur. *Etiamſi*

A τὴν κορυφὴν ἀπωλίσθησεν; τίς οὖν αὐτοῖς ὁ τῆς παρανομίας καρπός; ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. ἔκδοτον εἰς τὴν κόλασιν τὸ ἔθνος· ἕως γὰρ θεραπείας ἐλπίδα ὑπεμφαίνει τὸ πάθος, πρᾳοῖς φαρμάκοις ὁ ἰατρὸς ἀνακτᾶται τὸ νόσημα· ἀπογνώσεως δὲ τῆς θεραπείας τοῦ πάθους, ἀποτέμνεται μέλος. μικρὸς ἐν μέσῳ καιρός, καὶ παρῆν Ἰούδας, κατὰ τὴν πρᾶσιν φαιδρός, καθάπερ τις ἔμπορος τοῦ φορτίου τὸ ἄχθος ἀπωσάμενος. παρῆν ὁπλισμένος φιλήματι, παρῆν δεικνὺς, ὃν ἐπώλησεν. τί οὖν ὁ Κύριος πρὸς Ἰούδαν; ὡς μέθῃ βεβαπτισμένον φιλαργυρίᾳ διϋπνιζεν, λέγων· Φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως; οὕτως φιλεῖν ἐδιδάχθης; εἰπέ μοι, B ἐδόθη παρ' ἐμοί σοι τῆς ἀγάπης ὁ νόμος; ὢ φιλήματος αἵματος πεπληρωμένου! ὢ πολέμου κεχρωσμένου φιλήματι! ὢ φίλημα * δῆγμα θανάτου γινόμενον! ὢ φίλημα ἀσπίδων ἰὸν ἐρευγόμενον! ὃ πρὸς ἀγάπην ἐδιδάχθης, τούτῳ πρὸς ἀπάτην ἐχρήσω. ὁρῶ σου τοὺς ἐπὶ τοῦ στόματος ἥλους· τί κρύπτεις, ἃ πράττεις; τὸν σταυρὸν ἀναμένω. ὁ μὲν Ἰούδας τούτοις. Πέτρος δὲ περὶ φίλτρου διομνύετο· ἐὰν δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. μεθύων τῷ πόθῳ κατὰ θανάτου θρασύνεται· οὐ μετρεῖ τοὺς λόγους τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως· οὐκ ἐννοεῖ τὸν C ἀληθεύοντα, καὶ ἀντιλέγων σεμνύνεται. τί οὖν ὁ Κύριος; οὐ χρεία μου λόγων πρὸς νίκην. ἀλεκτρυὼν σου τὴν μεγαλαυχίαν ἐλέγξει· ἐκεῖνος τῶν τοῦ δεσπότου λόγων συνήγορος ἔσται· ἐκεῖνός σοι τοῖς τῶν ῥημάτων κόμποις βοῶν ἀντιστήσεται. ἠκολούθει τοῖς λόγοις τὰ πράγματα. παιδίσκη φθέγγεται; καὶ κορυφὴ τῶν Ἀποστόλων ταράττεται, καὶ Πέτρος ἐλέγχεται· κόρη λαλεῖ, καὶ ἡ πέτρα χειμάζεται· κόρη ψιθυρίζει, καὶ Πέτρος ἀρνεῖται. ἤλπιζεν πείθειν τὴν κόρην ὁ D Πέτρος ὀμνύων, ἀλλ' ὄρνις τοὺς ὅρκους οὐ δέχεται· ἐπιστομίζει ταῖς φωναῖς τὸν ἀρνούμενον· ἀξίαν Ἀποστολικὴν οὐκ αἰσχύνεται· τιμᾷ γὰρ τοῦ δεσπότου τὴν πρόρρησιν· πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσει με. εἴληφα, Πέτρε, τῆς κατηγορίας τὸ σύνθεμα· κἂν σιωπῆσαι μὴ θέλω, βοᾷν οὐκ ἰσχύω. ὢ ῥημάτων, κυμάτων τῷ Πέτρῳ φανέντων! ὃν ᾐδέσθη τὰ κύματα, τοῦτον ἀλεκτρυὼν ἐστηλίτευσεν. ὅπου γὰρ ὁ δεσπότης προστάττων ἐστὶν, ὑπηρετεῖ τοῖς ὁμοδούλοις ἡ θάλαττα· ὅπου ὁ δεσπότης ἀντιπράττει, καὶ ἀλεκτρυόνες ὁπλίζονται· πάντα γὰρ τοῖς τοῦ πεποιηκότος ἕπεται νεύμασιν. ἐὰν

al. δεῖγμα

δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. καὶ πάλιν· οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. βλέπε φόβου καὶ πόθου συμπεπλεγμένας φωνάς. ἠγνώησας, ὦ Πέτρε, τὸν Κύριον; οὐκοῦν καὶ ὁ Κύριος τὸν Πέτρον ἠγνώησεν; ὦ φόβου πόθον νικήσαντος! θεώρησον τὴν τοῦ Πέτρου δειλίαν, ἵνα μάθῃς, τίς ὁ τὴν παῤῥησίαν δωρούμενος. ἐλεγχέσθω φύσις, ἵνα φανῇ ἡ χάρις· δεικνύσθω τὸ πάθος, ἵνα φανῇ τῆς δυνάμεως ὁ χορηγός. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A *oporteat me mori tecum, non te negabo.* & mox: *Non novi hominem.* Ecce timoris amoriſque permixtas voces. Non noras Dominum, o Petre? nunquid ergo etiam Dominus te non novit? O metum amore fortiorem! Conſidera hanc Petri timiditatem, ut diſcas, quis ſit, qui confidentiam largitur. Redarguatur natura, ut appareat gratia: oſtendatur imbecillitas, ut auctor datorque virtutis appareat. Illi gloria & poteſtas, nunc & in ſecula ſeculorum, Amen. Mat. 26, 35.

B

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ,

ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ,

καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους, τῷ Σαββάτῳ τῆς ἀπολυσίμου, λόγος.

C

IN SANCTUM PASCHA,

& in recens illuminatos, Sabbato in Albis Homilia.

R. P. Sirmundus ex Rom. MSS. deſcripſit.

ΧΡΙΣΤΟΣ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὴν ζωὴν ἑορτὴν ἀπειργάσατο μίαν. τῶν γὰρ ἐν γῇ τὸ πολίτευμα πρὸς οὐρανὸν μεταστήσας, τοῦ πανηγυρίζειν ἀφορμὰς ἐδωρήσατο. καὶ μάρτυς τῶν εἰρημένων ὁ Παῦλος, ὁ τῶν Χριστοῦ ῥημάτων ὄργανον τὴν γλῶσσαν κτησάμενος. ἡμῶν γάρ, φησί, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἐκδεχόμεθα Κύριον D Ἰησοῦν Χριστόν. τίς γὰρ ἀπεκδεχόμενος, ταῖς ἐλπίσιν οὐχ ἑορτάζει; τίς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν λογισμῷ φανταζόμενος, οὐ προλαμβάνει χαίρων τῶν πραγμάτων τὴν πεῖραν; τίς δὲ βασιλέως θνητοῦ κάθοδον ἐσομένης ἀκούων, οὐκ ἀνίσταται μὲν τὴν διάνοιαν, εὐφραίνεται δὲ τὴν ψυχήν, προτρέχων τῷ πόθῳ τῆς θέας τὸν χρόνον. τότε συγκινοῦνται μὲν δῆμοι· σκιρτῶσι δὲ παῖδες· χορεύουσι κόραι· πρεσβῦται τὸ γῆρας ἀναιρεῖσθαι βιάζονται, ταῖς ἐλπίσιν ἀκμάζοντες· καὶ χωρεῖ διὰ πάντων

CHRISTUS ex mortuis reſuſcitatus, totam mortalium vitam unum feſtum reddidit. Nam in terris degentium converſationem in cœlum transferens, feſtorum celebrandorum materiam uberem ſuppeditavit. Teſtis ejus, quod dixi, Paulus, lingvam verborum Chriſti organum nactus. *Noſtra enim*, inquit, *converſatio in cœlis,* Phil. 3, 20. *unde etiam Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum.* Quis enim dum expectat, jam ſpe feſtum non celebrat? quis Salvatoris adventum animo ſibi imaginans, cum gaudio ipſum rerum experimentum non anticipat? quis vero mortalis cujuſdam Regis adventum inſtare audiens, mentem non excidat, animumque oblectat, ſpectaculi tempus deſiderio prævertens? Tunc populus commovetur: exultant pueri: ſaltant puellæ: ſenes ſenectutis onus deponere coguntur, ad juventutis florem ſpe reducti: percrebreſcit ubique

regii adventus celebritas. Quid ergo aliquis dicet, Chriſto Rege immortali adventuro; non ut urbibus reddat ſplendorem, & arces extruat, neque ut dona tribuat, quæ temporis vitio obſoleſcant: verum ut hominem immortalitate induat, & mortalium genus morti prædæ expoſitum, in ſecurum locum, in cœlum ſcilicet, traducet. Hodie Chriſtus ex mortuis reſurgens Diſcipulis ſuis fuit viſus: iterumque ſecunda vice apparuit, reſurrectionis fidem certius confirmans. Apparuit autem, januis clauſis: nam qui inferni portas invalidas eſſe probaverat, quid illi introitu per januas hoc loco erat opus? ubicunque enim Deus jubet, conſuetudinis leges ceſſant. Super mare antea ambularat: elementum natura ſua fluxum pedibus carnis ſubſternebat, pedumque paſſu fluctus emetiebatur, & pelagus ad ipſius uſum pavimenti inſtar ſtabat compactum. Intravit Jeſus, clauſis januis. Nam & tum, cum reſurgeret, lapis ſepulchri devolvebatur, & oſtium monumenti fuit apertum. Sed illic quidem oſtendebatur, quod ſepulchro viſibili contingebat, idem inferno inviſibiliter accidiſſe: & monumento aperto, probabatur, mortis antrum nullo jam amplius oſtio occludi. Sepulchrum enim una cum inferno denudari, & viſibilibus ea, quæ non videbantur, innoteſcere oportebat. Hoc autem loco januis clauſis intrat, ut qui de reſurrectione dubitabant, ad introitum obſtupeſcerent, & uno miraculo ad alterum miraculum credendum quaſi manu perducerentur. Chriſtus itaque reſurgens prius mulieribus, quam Diſcipulis apparet: mulieres Apoſtolis Chriſti reſurrectionem annunciant, idque merito. Hac enim ratione Evæ contumelia Diabolo commutabatur. Nam unde morbus prodierat, inde medela venit: unde mors cœperat, inde reſurrectio apparet. Mulier enim tranſgreſſionis cauſſa, & reſurrectionis præco; quæ primum Adam ad lapſum induxerat, ſecundum Adam reſurrexiſſe teſtatur. Viſus ergo poſtea fuit Chriſtus etiam ab Apoſtolis domi latitantibus: intrat januis clauſis, & abſens tum Thomas ea, quæ contigerant, non credit: & conſpectum deſiderans, auditum non admittit. Obturat aures, oculos intendere cupiens. Deſiderio percellebatur, cum voce feriretur. (Joh. 20, 25.) *Niſi mittam digitum meum in fixuram clavorum, &*

A ἡ τῆς βασιλικῆς παρουσίας πανήγυρις. τί οὖν ἂν εἴποι τις παραγινομένου Χριστοῦ βασιλέως ἀθανάτου, οὐχ ἵνα πόλεις φαιδρύνῃ, καὶ πύργους ἐγείρῃ, οὐδὲ ἵνα δωρεὰς παράσχῃ, παραμυθίας τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἵνα τὸν ἄνθρωπον ἀθανασίαν ἐνδύσῃ, καὶ γένος θανάτῳ λῃστευόμενον ἀσύλῳ χωρίῳ * τῷ οὐρανίῳ κατοικήσῃ. (* ἰσ. τῷ οὐρανῷ.) Σήμερον ὤφθη Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν· καὶ πάλιν δευτέρᾳ θέᾳ ὤφθη, βεβαιοτέραν τῆς ἀναστάσεως τὴν πίστιν ἀπεργασόμενος· ὤφθη δὲ, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· ὁ γὰρ τὸν ᾅδην δείξας ἀτείχιστον, τί ἐκεῖ δεῖ τῶν θυρῶν τῆς εἰσόδου; ὅπου γὰρ προστάττει Θεὸς, τῆς συνηθείας λήγουσιν οἱ νόμοι. ἐπὶ θαλάσσης ἐβάδιζε πρότερον· B ἡ ῥέουσα φύσις τοῖς τῆς σαρκὸς ποσὶν ὑπεστρώννυτο, καὶ βήματι ποδῶν ἐμετρεῖτο τὰ κύματα, καὶ τὸ πέλαγος πρὸς τὴν χρείαν εἰς ἔδαφος μετεπήγνυτο. εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. καίτοι τῆς ἀναστάσεως γινομένης ὁ τοῦ τάφου ἐξεκύλιστο λίθος, καὶ ἡ τοῦ μνήματος ἀνεστομεῖτο θύρα. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐδείχθη, ὅτι ἅπερ ἔπασχεν ὁ τάφος ὁρώμενος, ὁ ᾅδης ἀοράτως ὑπέμενεν· καὶ ἀνοιγομένου τοῦ μνήματος, ἀθύρωτον σπήλαιον * ὁ θάνατος ἀπηλέγχετο. (* τοῦ θανάτου.) ἔδει γὰρ συναπογυμνοῦσθαι τῷ ᾅδῃ τὸν τάφον, καὶ τοῖς ὁρωμένοις τὰ μὴ φαινόμενα C στηλιτεύεσθαι. ἐνταῦθα δὲ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσέρχεται· ἵνα οἱ περὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπιστοῦντες, ἐκπλαγῶσι τὴν εἴσοδον, καὶ χειραγωγηθῶσι πρὸς τὸ θαῦμα τῷ θαύματι. ἀναστὰς οὖν Χριστὸς πρὸ τῶν μαθητῶν ταῖς γυναιξὶν ἐμφανίζεται· αἱ γυναῖκες τοῖς Ἀποστόλοις διηγγελίσαντο τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τοῦτο εἰκότως. οὕτω γὰρ τῆς Εὔας ἡ ἐπήρεια τῷ διαβόλῳ περιετρέπετο. ὅθεν γὰρ ὥδευσεν ἡ νόσος, ἐκεῖθεν ἡ θεραπεία ἔρχεται· ὅθεν ὁ θάνατος ἤρξατο, ἐκεῖθεν ἡ ἀνάστασις φαί- D νεται. γυνὴ γὰρ τῆς παραβάσεως αἰτία, καὶ τῆς ἀναστάσεως κῆρυξ· ἡ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ πρὸς τὴν πτῶσιν χειραγωγήσασα, τὸν δεύτερον Ἀδὰμ ἀναστάντα μαρτύρεται. ὤφθη τοίνυν μετὰ τοῦτο καὶ τοῖς Ἀποστόλοις Χριστὸς ἐν οἴκῳ κεκρυμμένοις, εἰσῆλθε τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· καὶ ἀπιστεῖ τοῖς γινομένοις μὴ παρὼν ὁ Θωμᾶς, καὶ ποθῶν τὴν θέαν τὴν ἀκοὴν ἀπεστρέφετο. ἔφραττε τὴν ἀκοὴν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναπετάσαι βουλόμενος. ἐπλήττετο τῷ πόθῳ, διὰ φωνῆς τοξευόμενος. ἐὰν μὴ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ

Digitized by Google

βάλλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, A οὐ μὴ πιστεύσω. ἄπιστος πρὸς διάθεσιν, καὶ μὴ πιστεύων ὁ Θωμᾶς, προβάλλεται ἀπιστίαν, ἵνα ἀπολαύσῃ τῆς θεωρίας. λυσάτω μου, φησὶ, τὴν ἀπιστίαν φανείς· βαλῶ τὸν δάκτυλόν μου εἰς τοὺς τύπους τῶν ἥλων· δεσπότην, ὃν ποθῶ, περιπλύξομαι· μεμψάσθω τὴν ἀπιστίαν, καὶ χαρισάσθω τὴν θεωρίαν. ὡς ἄπιστος ἴδω, καὶ ὡς πιστὸς περιπλύξομαι, καὶ ἀπολαύσω. ἴδω χεῖρας ὀρυχθείσας, δι' ὧν αἱ παραβᾶσαι τοῦ Ἀδὰμ ἐθεραπεύθησαν χεῖρες. ἴδω πλευρὰν, δι' ἧς ὁ ἐκ τῆς πλευρᾶς ἀνῄρηται θάνατος. θεατὴς οὐκ ἀκροατὴς τοῦ δεσπότου γενέσθαι θέλω· τῇ διηγήσει B πλέον πρὸς ἐπιθυμίαν ἀνάπτομαι· δι' ὧν διαγγελίζεσθε, διὰ τούτων τὴν ὀδύνην ἐπαυξήτε. ἐγὼ δέ μου θεραπεύσω τὴν ἀνίαν, τὴν θεραπείαν προχειριζόμενος. ἀλλ' αὖθις παρῆν ὁ δεσπότης, καὶ λύει τῷ μαθητῇ μετὰ τῆς ἀνίας τὴν ἀπιστίαν. μᾶλλον δὲ οὐ τὴν ἀπιστίαν ἔλυσεν, ἀλλὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἐνέπλησε. παρῆν τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· ἀπιστουμένη θέα πιστοῦται τὴν ἀπιστουμένην ἀνάστασιν· καὶ πάλιν διπλασιάζει τὸ θαῦμα, ἵνα πληροφορήσῃ τὸν Θωμᾶν. βάλλε, φησὶ, τὸν δάκτυλόν σου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων· ὃν ἐζήτεις ἀπόντα, παρόντος ἀπόλαυε. οἶδά σου τὴν ἐπιθυμίαν καὶ σιωπῶντος· C πρὸ τῶν λόγων, τὴν γνώμην ἐπίσταμαι· ἤκουόν σου τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ βλεπόμενος· ἐνεδίδουν τῇ ἀπιστίᾳ καιρὸν, ἵνα σου τὴν ἐπιθυμίαν * θαυμάσω. βάλλε τὸν δάκτυλόν σου εἰς τοὺς τύπους τῶν ἥλων· καὶ βάλλε τὴν χεῖρά σου εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος· μακάριοι, οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. Κήρυξον, Θωμᾶ τοῖς μὴ ἑωρακόσι μου τὴν ἀνάστασιν. ἕλκυσον τὴν οἰκουμένην, οὐκ ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ λόγοις πιστεύουσαν. περίελθε βαρβάρων ἔθνη καὶ πόλεις· δίδαξον ἀνθ' ὅπλων σταυρὸν θωρακίζεσθαι. κήρυξον D μόνον, καὶ προσκυνοῦντες πιστεύσουσιν· οὐκ ἀπαιτηθήσῃ παρ' αὐτῶν τὴν θέαν τὴν ἐμήν. εἰπὲ τὴν κλῆσιν καὶ ὁρατὴν πίστιν. μακάριοι γὰρ ἀληθῶς οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. τοιοῦτος ὁ νεόπλεκτος οὗτος τοῦ δεσπότου στρατὸς, τῆς πνευματικῆς κολυμβήθρας ὠδῖνες, τὰ ἔργα τῆς χάριτος, ἡ γεωργία τοῦ πνεύματος, οὐκ ἰδόντες ὑπήκουσαν, ἀλλὰ ποθοῦντες ἐπίστευσαν. ἐπέγνωσαν Χριστὸν οὐκ ὄμμασι σώματος, ἀλλ' ὄμμασι πίστεως· οὐκ ἔβαλλον τοὺς δακτύλους εἰς τοὺς τύπους τῶν ἥλων, ἀλλὰ τῷ σταυρῷ περιπλακέντες τὸ πάθος ἠσπάσαντο.

* ἴσ. αὐξήσω.

A *mittam manum meam in latus ejus, non credam.* Thomas ad aſſenſum incredulus, nec fidem adhibens, incredulitatem prætendit, ut fruatur conſpectu. Sua, inquit, apparitione incredulitatem meam ſolvat: mittam digitum meum in fixuras clavorum: Dominum meum, quem deſidero, contrectem: reprehendat incredulitatem & largiatur conſpectum. Videam, ut incredulus, ut fidelis ejus complexu perfruar. Videam manus perfoſſas, quibus Adami manus ad transgreſſionem extenſæ, fuerunt perſanatæ. Videam latus, per quod mors de latere progreſſa, fuit ſublata. Spectator, non auditor tan- B tum Domini eſſe volo: narratione magis magisque deſiderium meum incenditur; iis, quæ annunciatis, dolorem meum augetis. Medebor mœrori meo, ubi præ manibus fuerit medicina. Sed ecce iterum adeſt Dominus, & diſcipulum ſimul a mœrore & incredulitate liberat. Quin potius non tam incredulitatem ſuſtulit, quam deſiderium implevit. Aderat januis clauſis: incredibili conſpectu non creditam reſurrectionem credibilem reddit; & miraculum geminat, ut Thomæ fidem confirmet. *Infer*, inquit, *digitum tuum huc in fixuram clavorum:* Joh. 20, 27. Quem abſentem quærebas, eo nunc præſente fruere. Novi tuum, etiam tacentis, deſide- C rium: antequam verbum proferas, animi mentem cognoſco. Audivi verba tua, licet non apparerem: tempus incredulitati conceſſi, ut deſiderium tuum adaugerem. Mitte digitum tuum in fixuras clavorum, *Et mitte manum tuam in latus meum, & noli eſſe incredulus: beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Ibid. Reſurrectionem meam, o Thoma, iis, qui non viderunt, prædica. Attrahe terrarum orbem non oculis, ſed ſermonibus credentem. Circumeas barbarorum gentes & oppida: doceas eos armorum loco crucis lorica indui. Prædica tan- D tum, & adorantes credent: non flagitabunt a te mei conſpectum. Indices illis vocationem, fidemque oculis abs te compertam. *Beati enim revera, qui non viderunt, & crediderunt.* Hujusmodi eſt recens coactus ille Domini exercitus, partus ſpiritualis lavacri, opera & effectus gratiæ, cultura ſpiritus, non videntes obedierunt, ſed deſiderantes crediderunt. Non corporis, ſed fidei oculis Chriſtum cognoverunt; non miſerunt digitos in fixuras clavorum, ſed cruce undique conſignati paſſionem amplexi ſunt

Digitized by Google

A Dominici lateris ſpectatores non fuere, ſed per gratiam dominicis membris ſunt conjuncti, confirmantes in ſemetipſis Domini vocem: *Beati, qui non viderunt, & crediderunt*; qui non viderunt, & Chriſto conſepulti ſunt. Hodie veſtem, quam geſtatis, exuitis, ſed ſignaculum occultum non deponitis: exuitis externa ſymbola, ſed militiæ inſignia teſſeramque non deponitis. Deponitis veſtem, o Chriſti milites, ſed fidei armis non denudamini. Nunc tibi maxime armatura opus eſt. Nunc enim multo magis quam ante adverſarius adverſum te vigilat. Dum captivus aut ſervus inimici eras, quia jus & poteſtatem in te obtinebat, oppugnare B non magnopere curabat; nunc vero quoniam Chriſto adſcriptus es, & hoſte deſerto ad Domini caſtra transfugiſti, lupoque relicto, ovili es aggregatus, ad priſtinum quaſi venatum mille fraudibus excogitatis redit. Ad hunc conflictum Beatus Paulus nos inſtruit, ducisque inſtar præcedit, & præcepta ſuppeditat.

Eph. 6, 12. *Non jam amplius*, inquit, *nobis colluctatio eſt adverſus carnem & ſanguinem: ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum hujus ſeculi: contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Vides te hoſtili agmine cinctum, & ferventem pugnam? Quanam ergo de re hoc C bellum geritur? quodnam pugnæ hujus præmium? idem ille dux ſubjungit, *in cœleſtibus*: hoc eſt, de cœleſtibus bonis. Propter immortalitatem armatur, & pro immutabilitate decertat. Confligit, ut Chriſti præſentia fruatur. Hæc cœleſtia bona ſunt: hæc illi eripere ſtudet. Sed non relinquit pugnantem te ſuo præſidio nudatum, induit te armis patris ſui. Et vide, quæſo, quam armorum iſtorum ſplendor hoſtibus ſit terribilis: ita enim

Eph. 6, 14. inquit: *State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam juſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela D nequiſſimi ignea extinguere: & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus, quod eſt Verbum Dei.* Adverſus inviſibiles hoſtes inviſibilibus nos armis inſtruit; & hoc

A δεσποτικῆς πλευρᾶς θεαταὶ οὐκ ἐγένοντο, ἀλλὰ χάριτι δεσποτικοῖς συνήφθησαν μέλεσι, κυροῦντες ἐπ᾽ αὐτοῖς τὴν τούτου φωνήν. μακάριοι, οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες· οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ Χριστῷ συνταφέντες. Σήμερον ἀποδύεσθε τὴν φορουμένην ἐσθῆτα, ἀλλὰ μὴ ἀποθέσθε τὴν κεκρυμμένην σφραγῖδα· ἀποδύεσθε τὰ φαινόμενα σύμβολα, ἀλλὰ μὴ ἀποθέσθε τῆς στρατιᾶς τὰ γνωρίσματα. ἀποτίθεσθε τὴν ἐσθῆτα, ὦ τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, ἀλλὰ μὴ γυμνωθῆτε τῶν ὅπλων τῆς πίστεως. νῦν σοι μάλιστα χρεία τῆς πανοπλίας. B νῦν γὰρ κατὰ σοῦ πλέον ἢ τοῦ πρόσθεν ἐγρήγορεν ὁ πολέμιος. ἕως αἰχμάλωτος ἦς δοῦλος τοῦ ἐχθροῦ, τὸ κρατεῖν ἔχων ἐκεῖνος, τοῦ πολεμεῖν οὐκ ἐφρόντιζεν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς Χριστὸν μετετάχθης, καὶ φυγὼν τὸν ἐχθρὸν, τῷ δεσπότῃ προσέδραμες, καὶ λύκον ἀποπηδήσας, συνετάχθης τῇ ποίμνῃ, ὡς παλαιὰν εἰς θήραν μετέρχεται, πολυτρόπους ἐκμηχανώμενος δόλους. πρὸς ταύτην ἡμᾶς τὴν παράταξιν ὁ μακάριος ἀλείφει Παῦλος, στρατηγεῖ καὶ προχειρίζεται παραγγέλματα. οὐκ ἔτι ἡμῖν, λέγων, ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, C πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. ὁρᾷς στέφος πολεμικὸν καὶ ζέουσαν μάχην; ὑπὲρ τίνων οὖν ἄρα ὁ πόλεμος; ποῖα τῆς μάχης τὰ κέρδη; αὐτὸς ἐπάγει λέγων ὁ στρατηγός· ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, τουτέστιν, ὑπὲρ τῶν ἐπουρανίων κτημάτων. ὑπὲρ τῆς ἀφθαρσίας ὁπλίζεται, καὶ ὑπὲρ ἀτρεπτότητος πολεμεῖ· ὑπὲρ τοῦ συνεῖναι Χριστῷ παρατάττεται. ταῦτα γὰρ ἐπουράνια κτήματα. ταῦτα ἐκεῖνος ἀφελέσθαι βούλεται· οὐκ ἀφίησί σε πολεμοῦντα γυμνόν· καθοπλίζει δὲ τοῖς ὅπλοις τοῦ πατρός. Καί μοι βλέπε D τῶν ὅπλων τὴν ἀστραπὴν φοβερὰν οὖσαν τοῖς ἐχθροῖς. φησὶ γὰρ οὕτως· στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ. πρὸς ἀοράτους ἐχθροὺς ἀοράτοις ἐκόσμησεν ὅπλοις· τοιαύτη

μένη ἡ τῶν ὅπλων ἰσχύς. ὅτι δὲ τὰ τῆς παρατάξεως γίνεται, σκόπησον οὕτως, κἂν μὴ φαίνηται. εἰ γὰρ τὸν Χριστὸν πειράζειν οὐκ ὤκνησεν ὁ διάβολος, ἀλλ' ἀναισχυντίας ὑπερβολῇ καὶ κατὰ τοῦ δεσπότου τετόλμηκε, πῶς τῆς κατὰ σοῦ μηχανημάτων παύσηται; εἶδε τὸν Χριστὸν βαπτισθέντα, (σὺ δὲ σκόπει τὸν καιρόν, ὦ νεοφώτιστε) καὶ τότε πρὸς τὸ πειράζειν ἠγέρθη. εἶδεν ἐν τῇ ἐρήμῳ πεινάσαντα, καὶ συνεργὸν τῆς πείρας τὴν πεῖναν ἐλάμβανεν· οὐδὲ αὐτῆς τῆς χρείας τὴν τροφὴν μηχανημάτων ἐλευθέραν ἀφείς, ἀλλὰ προσελθὼν ἐνεχείρει· εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ, ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. μονονουχὶ τοῦτο λέγων· υἱὸς Θεοῦ σοβαρεύεις καλούμενος, ἠπατήθης ὀνόματι. προσηγορία γυμνὴ πράγματος σεμνύνῃ. πεινῶντα βλέπω, καὶ υἱὸν Θεοῦ ὀνομάσω; ἡ τιμὴ τῷ πάθει νοθεύεται. θεράπευσον τὴν χρείαν τῷ θαύματι. ὑπακουσάτωσαν οἱ λίθοι προστάττοντι, καὶ πιστεύσω τῇ κλήσει· αἰσθανέσθωσαν ἐκεῖνοι τοῦ ἐπιτάγματος, καὶ συντρέχω τῷ θαύματι· δέξομαι τὴν φωνήν, καὶ συντίθεμαι τῇ τιμῇ. ἀλλὰ γραφικοῖς ἐτοξεύετο ῥήμασιν· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ παρὰ Θεοῦ. ἀλλ' αἰσχυνθεὶς τῇ προτέρᾳ πάλῃ, καὶ δευτέραν πεῖραν προσήγαγεν. ῥίψον, φησίν, ἑαυτὸν ἄνωθεν κάτω, γέγραπται γάρ, ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ. ἀλλ' ἤκουσε πάλιν· οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου. καὶ οὐκ ἐνάρκησε δευτέρᾳ πτώσει, ἀλλ' ἐπάγει καὶ τρίτην μηχανὴν προσδοκίᾳ νίκης πρὸς πτῶσιν δελεαζόμενος, ταῦτα γάρ σοι πάντα δώσω, φησίν, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. ὁρᾷς μηχανημάτων γοργότητα; ὁρᾷς ἀπάτης παρασκευήν; ἀλλὰ τρεῖς μὲν ἰδέας ἴσως πειρασμῶν εἶναι νενόμικας, τῷ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπόμενος σχήματι. ἅπαν δὲ πειρασμῶν εἶδος ἄρα ἐν τοῖς τρισὶ περιέχεται. οὐ γὰρ ἂν ἐπαύσατο πειράζων, εἰ μὴ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν φαρέτραν ἐκένωσε. πάσας γὰρ τὰς ἐξ ἡδονῆς μηχανὰς διὰ τῆς περὶ τὴν βρῶσιν ἐπιθυμίας προσήγαγε, μιᾷ προσβολῇ τὴν τῶν ὀρέξεων διακινήσας συγγένειαν. εἰπὼν δέ, ῥίψον σεαυτόν, τὰς ἐκ μεγαλαυχίας μεθόδους ἐκίνησε. τὸ δέ, ταῦτα πάντα σοι δώσω, τὴν χαλεπωτάτην τῶν ἁμαρτημάτων ῥίζαν, τὴν φιλαργυρίαν εἰσήγαγεν. ἅπαν γὰρ εἶδος ἁμαρτημάτων ἐκ μιᾶς ταύτης φύεται ῥίζης· καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἁμαρτία χώραν οὐκ ἔχει, μὴ διὰ τούτων ἐλθοῦσα. ἢ

A quidem iſtorum armorum robur. Quod
autem cum eo confligendum ſit, id li-
cet non appareat, hac tamen ratione
perſpicies. Nam ſi Chriſtum non veri-
tus fuerit tentare, ſed extrema impu-
dentia armatus ipſum quoque Domi-
num contra aggreſſus ſit; nunquid ab
inſidiis tibi ſtruendis ceſſabit. Viderat
Chriſtum baptizatum, (obſerves hanc
temporis occaſionem, o recens illumi-
nate:) & tunc tentandum eum aggre-
ditur. Viderat eum in deſerto eſurien-
tem, & famem ut tentationis inſtru-
mentum & adminiculum arripuit: qui
B nec ipſius neceſſitatis alimentum ab
inſidiis ſuis liberum eſſe ſinit, ſed ac-
cedens eum ita aggreditur: *Si filius DEI* Matth. 4, 3.
es, dic, ut lapides iſti panes fiant. Quaſi
id diceret: Tu eo quod filius Dei appelle-
ris, te jactitas: deceptus es hoc nomine:
nudo abs re titulo gloriaris: eſurientem
te video, & filium Dei appellabo?
adulteratur honor iſte paſſione: mi-
raculo neceſſitatem tuam cura: lapi-
des jubenti obtemperent, & appel-
lationi huic fidem habebo. Sentiant
illi mandatum, & ego conſentiam
miraculo: intelligam vocem, & ho-
C norem illum approbabo. Verum ſcri- Deut. 8, 3.
pturæ verbis percutitur: *Non in ſolo
pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod
procedit de ore Dei.* At ille priori con-
greſſu confuſus, ſecunda rurſus vice ten-
tat. *Mitte te deorſum*, inquit, *ſcriptum eſt
enim, quia Angelis ſuis mandavit de te.*
Sed contra ipſe rurſus audivit: *Non tenta-
bis Dominum Deum tuum.* Verum nec ſe-
cundo hoc impetu clangvit, ſed ſpe vi-
ctoriæ tertia quoque fallacia ad lapſum il-
lecturus: *Hæc*, inquit, *omnia tibi dabo, ſi ca-
dens adoraveris me.* Vides commento-
rum ejus velocitatem? vides fraudum ap-
paratum? Sed forſitan tria duntaxat tenta-
tionum genera eſſe exiſtimabis, hujus nu-
D meri rationem ſecutus. Quinimo omne
tentationum genus tribus hiſce continetur:
neque enim deſtitiſſet tentare, niſi totam
ſuam pharetram evacuaſſet. Nam cun-
ctas voluptatum illecebras per cibi deſide-
rium adhibuit, uno objectu omnes cogna-
tas appetitus ſpecies commovens. Dicen-
do autem illud, *mitte temet ipſum*, omnes
arrogantiæ dolos admovit. Iſtud vero,
hæc omnia tibi dabo, peſſimam peccato-
rum omnium radicem avaritiam propo-
ſuit. Omne enim peccatorum genus
ex una hac radice naſcitur: nec ullum
inter homines peccatum locum habet,
quod non ex hiſce procedat. Nam vel

voluptate nos vulnerat, vel honoris ambitu ferit, aut divitiarum amore ad avaritiam pertrahit. Nudatus ergo telis ferire deſiit: & inermem eum fraudibusque denudatum Chriſtus nobis tradidit, & ejus cuſpides retudit. Notos ſagittarum nobis ſervos reddidit, dum facile ſuperabilem hominibus eum fecit. Dominicis ergo certaminibus nos victoriam reportabimus: Chriſto pugnante, nos tropæa erigemus. Ne inquinemus fidei tunicam, quam gratia contexuit: ne contemnas donum, quod a Deo accepiſti: cogita, quis dederit, & datum cuſtodi. Si margaritæ aut regiæ purpuræ cuſtos conſtitutus eſſes, nonne ad mortem usque cuſtodiam ejus curæ tibi eſſe oſtenderes? verum nunc non margaritæ tantum, neque purpura, neque de regia quippiam ſuppellectili, ſed ipſum Domini corpus curæ fideique tuæ commiſſum eſt: quin potius, inquam, ipſe Dominicum factus es corpus; membrum factus es Chriſti; Chriſtum induiſti ſecundum Apoſtoli Pauli

Gal. 3, 27. vocem: *Quicunque enim in Chriſto baptizati ſunt, Chriſtum induerunt.* Cave ne membrorum Chriſti proditor fias. Chriſti domicilium es, & membrum ejus, qui in cœlis regnat. Virtutibus ergo donum illud honoremus: temperantiam omni ſtudio ſectari incipiamus: miſericordiam prompte exerceamus: incredulitatis venenum excutiamus; fraudem diaboli amicam & familiarem averſemur: mendacium adverſarii noſtri telum, odio habeamus: imitemur beatum Paulum, qui poſt acceptum baptiſmum prædicavit, quem ante baptiſmum perſequebatur. Imitemur Eunuchum illum Æthiopem, qui baptiſmatis in via particeps factus, ipſe Æthiopibus credendi via factus eſt. Multiplicemus gratiæ talentum, ut opta-

Matth. 25, 35. tiſſimam illam vocem: *Euge ſerve bone,* ex Chriſto Deo noſtro audiamus: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

A γὰρ δι' ἡδονῆς τιτρώσκει, ἢ διὰ δόξης βάλλει, ἢ χρημάτων ἔρωτι πρὸς πλημμέλειαν ἕλκει. γυμνωθεὶς οὖν τῶν βελῶν τοῦ τοξεύειν ἐπαύσατο· καὶ γυμνὸν ἡμῖν αὐτὸν ὁ Χριστὸς τῶν μηχανημάτων κατέστησεν, ἀπράκτους αὐτοῦ τὰς ἀκίδας ἐργασάμενος· * γνωρίμους τοὺς δούλους κατέστησεν, εὐχείρωτον αὐτὸν τοῖς ἀνθρώποις ποιούμενος. Τοῖς δεσποτικοῖς τοίνυν ἀγῶσι τὴν νίκην κερδανῶμεν· Χριστοῦ πολεμοῦντος οἰκεῖα στήσωμεν τρόπαια. μὴ ῥυπώσωμεν τὸν χιτῶνα τῆς πίστεως, ὃν ἡ χάρις ἐξύφανε· μὴ δωρεὰν ἀτιμάσῃς, ἣν παρὰ Θεοῦ ἔλαβες· ἐννόει τὸν δεδω-
B κότα, καὶ τὸ δοθὲν διαφύλαξον. εἰ τινὸς μαργαρίτου φύλαξ ἢ ἀλουργίδος κατέστης βασιλικῆς, ἆρα οὐκ ἂν μέχρι θανάτου τῆς φυλακῆς ἐπεδείξω τὴν ἐπιμέλειαν; ἀλλὰ νῦν οὐ μαργαρίτου μόνον, οὐδὲ πορφύρας, οὐδὲ κτήματος ἁπλῶς βασιλέως, αὐτὸ δὲ τοῦ δεσπότου διεπιστεύθης σῶμα· μᾶλλον δὲ τί λέγω, γέγονας σῶμα δεσποτικόν, μέλος ἐγένου Χριστοῦ. ἐνεδύσω Χριστόν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, Χριστὸν ἐνεδύσαντο. μὴ γένου τῶν Χριστοῦ προδότης μελῶν. ὑπῆρξας τοῦ Χριστοῦ οἰκητήριον, καὶ μέλος τοῦ ἐν οὐρανοῖς βασιλεύοντος. ἀρεταῖς οὖν τὸ δῶρον
C τιμήσωμεν· σωφροσύνης ἐπιμεληταὶ καταστῶμεν· φιλανθρωπίαν μετέλθωμεν· ἐλεημοσύνην προχειριζώμεθα· ἀπιστίας ἰὸν ἀποτιναξώμεθα· δόλον ἀποστραφῶμεν τοῦ διαβόλου φίλον· μισήσωμεν ψεῦδος τοῦ πολεμίου τὸ ὄργανον· μιμησώμεθα τὸν μακάριον Παῦλον, ὃς βαπτισθεὶς ἐκήρυττεν, ὃν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἤλαυνεν. μιμησώμεθα τὸν τῆς Αἰθιοπίας Εὐνοῦχον, ὃς ἐν ὁδῷ τυχὼν τοῦ βαπτίσματος, ὁδὸς αὐτὸς τοῖς πιστεύουσι τῶν Αἰθιόπων ἐγένετο. πολυπλασιάσωμεν τὸ τῆς χάριτος
D τάλαντον, ἵνα τῆς πολυεύκτου φωνῆς ἀκούσωμεν· εὖ δοῦλε ἀγαθέ, παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

* ἴσ. μαχίμους, aut ſimile.

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚ ΓΕΝΕΤΗΣ τυφλὸν, λόγος.

B

Ex Regio & R. P. Sirmundi Codd.

ΠΟΛΥΣΠΟΥΔΑΣΤΟΝ ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις τὸ τῶν γονέων γλύκασμα, γνήσιον, ποθεινὸν, παντὸς χρυσίου τιμιώτερον. οὐκ ἔστιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ γονεῦσιν ἀντισταθμιζόμενον κτῆμα. χρυσὸς πολλάκις ἀπόλλυται· γονέων δὲ φίλτρον οὐ μαραίνεται. ἄργυρος πολλάκις ἰοῦται· τῶν δὲ γεννησάντων αἱ ὠδῖνες οὐ μειοῦνται. μαργαρῖται πολλάκις διαφθείρονται, γονέων δὲ δάκρυα C τῷ Κυρίῳ παρίστανται· διὸ καὶ τὴν γονέων τὸ τίμιον ἡ θεία γραφὴ γνωρίζουσα, παραινεῖ τοῖς τέκνοις βοῶσα· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτω. ἔστιν δὲ πάντως εἰπεῖν ἵνα· καὶ εἰ περισπούδαστόν ἐστιν τὸ τῶν γονέων γλύκασμα, τίνος ἕνεκεν ὁ Δαβὶδ τοὺς γονεῖς διαβάλλων ἔλεγεν· ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με. τί λέγεις, ὦ φίλε, πρὸς τὰ παρόντα; παντὸς κτίσματος τιμιώτερον τὸ τῶν γονέων γλύκασμα· μὴ γὰρ ὡς πρὸς τὸν δημιουργὸν τῶν ἁπάντων Θεόν. οὐκ ἔστι κτίσμα κτίστῃ συγκριθῆναι δυνάμενον. D εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ Δαβὶδ εἰρηκώς· ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ἀντελάβετο δέ μου ὁ δεῖνα, ὁ γείτων, ἢ ὁ συγγενὴς, ἢ ὁ φίλος. ὡς ὑπ' * ἐνδεῶν διεβεβαιοῦτο. εἰ δὲ καὶ τῶν γονέων τὸν Κύριον διπλασίως χρηστότερον ἀπεφήνατο, καὶ τοὺς γονεῖς οὐκ ἐνύβρισεν, καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασεν. τίνος δὲ χάριν ὁ Δαβὶδ προσέθηκε τὰς συλλαβὰς, λέγων· ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με· ὁ δὲ Κύριος ἀντελάβετό μου, ἴστε πάντες σαφῶς, ὅσοι τε φιλόλογοι, πῶς ὁ τῶν ἁπάντων Θεὸς βουλόμενος τὸν Σαοὺλ, ὡς φαῦλον, τῆς βασιλείας διαδέξασθαι, καὶ τὸν Δαβὶδ, ὡς φίλον, εἰς τὴν βασιλείαν προήκασθαι,

* ἴσ. ὑπεναντίου διεβεβαίου.

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN CÆCUM A NATIVITATE, Joa. 9. *Homilia*.

MAGNOPERE cunctis hominibus expetenda eſt parentum dulcedo, genuina, deſiderabilis, quovis auro pretioſior. Nullum in hac vita bonum eſt cum parentibus contra comparandum. Aurum ſæpenumero perit, parentum vero amor non langveſcit: argentum ſæpius rubigine exeditur, parentum vero dolores non imminuuntur: margaritæ non raro corrumpuntur, at parentum lacrymæ in Domini conſpectum penetrant. Ideoque ſacra ſcriptura, quo in pretio parentes habendi ſint, indicans, monet liberos exclamans: *Qui maledixerit patri ſuo aut matri, morte moriatur.* (Exod. 21. 17.) Dicere tamen quis poterit: Si dulciſſimus parentum affectus omni ſtudio deſiderioque expetendus eſt, quare David parentes ſuos accuſans dicebat: *Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me.* (Pſal. 26. 10.) Quid ad hæc reſpondes, o amice. Omni creatura pretioſius eſt dulciſſimum parentum nomen, non tamen cum Deo rerum omnium creatore comparandum. Nulla enim creatura cum creatore comparari poteſt. Si enim David dixiſſet: *Pater meus & mater mea dereliquerunt me*: hic autem vel ille, vicinus ſcilicet aut cognatus, vel amicus aſſumſit me: quaſi contraria quodammodo affirmaſſet. Si vero Dominum ipſis parentibus miſericordiorem aſſerit, nec parentibus injuriam ullam facit, & Deum glorificat. Quare autem ſyllabas illas apponit David; Pater *meus* & mater *mea* dereliquerunt me, Dominus autem ſuſcepit *me*, ſatis credo, noviſtis, utpote ſacrarum literarum ſtudioſiſſimi, qua ratione Deus ille omnium, cum Saulem utpote hominem improbum regno eſſet abdicaturus, & Davidamicum ſuum ad regnum provecturus,

Digitized by Google

A Samuelem miniſtrum ſuum miſerit ad ædes parentum David, ferentem ſecum cornu inaugurationis, dixeritque Dominus Samueli: *Perge ad domum Jeſſai patris David, & unge unum e filiis ejus in Regem.* Samuel autem miſſus ad hocce miniſterium interrogabat Dominum dicens: Et quemnam eorum conſtituam? indica mihi, Domine nomen ejus, ut eo diligentius juſſa tua aggrediar. Reſpondet Dominus Samueli: nolo te cognoſcere, quem conſtituerim, ne, quaſi perſonam cujusquam reſpexeris, accuſari poſſis: habes cornu inaugurationis, in quemcunque cornu verget, & oleum effluet, illum B mihi in Regem eligas. Cum cornu habeas, arbitrum nullius perſonæ favore corruptum, nequaquam te excrucies. Samuel hisce auditis, & quaſi certam jam a Deo inſtructionem nactus, ſtatim pede non hæſitante procurrit ad ædes Jeſſai, dicens ipſi. Miſit me Dominus, ut unum e filiis tuis Regem conſtituam. Et confeſtim Jeſſai uxorque ejus produxerunt filium natu maximum, quippe qui benedictionem primogenitorum ferebat, & ordinem inter liberos ſervaret. Samuel autem elevans ſtatim manum, & ad inaugurationem ſeſe componens, C cum videret cornu in eum non vergere, primum illum ſine inauguratione dimiſit, cum oleum divino nutu effluere nollet. Cum autem ſingulos illi filios, excepto Davide, produxiſſet, privati omnes nec inaugurati diſceſſerunt. Iis autem absque inauguratione dimiſſis ait, Jeſſai ad Samuelem: quid agis mi homo? erraſti, neſciens te erraſſe: aut erraſti, aut ut ludibrio me haberes, acceſſiſti. Aberraſti a vera janua: alio miſſus es, & huc D cornu tuum protuliſti. Fruſtra nos vano gaudio compleviſti, promittens, nec promiſſa perficiens. Reſpondit Samuel Jeſſai: quid me obtundis, o ſenex? damnas eum, qui miſit me: nunquid Propheta unquam errare potuit. Si proprio conſilio acceſſiſſem, recte dubitares: at ſi cordium ſcrutator me miſerit, quid repugnas. Dixitque Jeſſai ad Samuelem: Qua ergo amplius in re tibi annuam: omnem tibi liberorum meorum florem adduxi, nec ullibi promiſſorum tuorum veſtigium apparet. Nunquid potius ignoras, quis miſerit te? annon alio miſſus es? nunquid ut me ſenem inau-

1. Reg. 16.

ἀποστέλλει τὸν ἑαυτοῦ διάκονον Σαμουὴλ εἰς τὸν οἶκον τῶν γονέων τοῦ Δαβίδ, ἐπιφερόμενον τὸ κέρας τῆς χειροτονίας, λέγων πρὸς τὸν Σαμουὴλ ὁ Κύριος· πορευθεὶς εἰς τὸν οἶκον Ἰεσσαί, χειροτόνησόν μοι ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ εἰς βασιλέα. ὁ δὲ Σαμουὴλ ὡς εἰς διακονίαν στελλόμενος ἀνεζητήσατο πρὸς τὸν Κύριον, λέγων· καὶ τίνα προχειρίσομαι; λέγε μοι τὸ ὄνομα, δέσποτα, ἵνα σπουδαιότερον πρὸς τὸ δοκοῦν σοι διαβήσωμαι. ὁ δὲ Κύριος πρὸς τὸν Σαμουήλ· οὐ θέλω σε γινώσκειν τὸν προχειριζόμενον, ἵνα μὴ ὡς προσωπολήπτης διαβληθῇς. ἔχεις τὸ κέρας τῆς χειροτονίας, ὅπου δ' ἂν ἐπινεύσει τὸ κέρας, καὶ τὸ ἔλαιον λικμάσει, ἐκεῖνόν μοι προχείρησον εἰς βασιλέα. κατέχων τὸ κέρας, ἀπροσωπόληπτον διαιτητὴν μηδαμῶς δυσχέραινε. ταῦτα ἀκούσας ὁ Σαμουήλ, καὶ ὡς παρὰ Θεοῦ τὴν γνῶσιν δεξάμενος, εὐθέως ἀναμφιβόλῳ ποδὶ κατέδραμεν ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ Ἰεσσαί, λέγων πρὸς αὐτόν· ἀπέστειλέν με ὁ Κύριος προχειρίσασθαι ἕνα τῶν υἱῶν σου εἰς βασιλέα. εὐθέως δὲ ὁ Ἰεσσαὶ καὶ ἡ τούτου γαμετὴ τὸν πρῶτον υἱὸν προσεβίβασαν, ὡς τὴν εὐλογίαν τῶν πρωτοτόκων βαστάζοντα, καὶ ἐν τοῖς τέκνοις τὴν εὐταξίαν φυλάττοντα. ὁ δὲ Σαμουὴλ εὐθέως τὴν χεῖρα ὑψώσας, καὶ πρὸς τὴν χειροτονίαν σχηματισθείς, καὶ τὸ κέρας ἐπινεύσας, ἀπέλυσε τὸν πρῶτον ἀχειροτόνητον, θείῳ νεύματι τοῦ ἐλαίου στάξαι μὴ βουληθέντος· ὡς δὲ ἕκαστον τῶν υἱῶν αὐτοῦ παρήγαγεν αὐτῷ ἐκτὸς τοῦ Δαβίδ, ὑπέστρεψαν οἱ πάντες λιτοὶ καὶ ἀχειροτόνητοι. ὑποστρεψάντων δὲ τούτων λιτῶν, ἀντέβαλλεν ὁ Ἰεσσαὶ πρὸς τὸν Σαμουήλ, λέγων· τί πεποίηκας, ἄνθρωπε; ἐσφάλης, καὶ οὐκ οἶδας, ἢ ἐσφάλης, ἢ παῖξαί με παρέδραμες· παρὰ θύρας εἰσῆλθες· ἀλλαχοῦ ἀπεστάλης, καὶ ὧδε τὸ κέρας ἐγύμνωσας· μάτην ἡμᾶς ἐχαροποίησας, θρυλλίσας, καὶ τὴν ἐπαγγελίαν μὴ πληρώσας. ὁ δὲ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἰεσσαί· τί καταπλήττεις, πρεσβῦτα; καταψηφίζῃ τοῦ ἀποστείλαντός με. ἔστιν προφήτην πλανηθῆναί ποτε; εἰ μὲν οἰκείᾳ γνώμῃ παρεγενόμην, καλῶς διστάζεις· εἰ δὲ ὁ τῶν καρδιῶν γνώστης ἀπέστειλέν με, τί ἀνανεύεις; ὁ δὲ Ἰεσσαὶ πρὸς τὸν Σαμουήλ· καὶ ἐν τίνι λοιπὸν ἐπινεύσω; παρήγαγόν σοι πᾶσαν τῶν τέκνων μου τὴν καλλονήν, καὶ οὐδαμοῦ τῆς ἐπαγγελίας τὸ γνώρισμα. μὴ μᾶλλον οὐκ ἔγνως τὸν ἀποστείλαντά σε; μὴ ἄρα ἀλλαχοῦ ἀπεστάλης; μή τί γε ἐμὲ τὸν πρεσβύτην κατέδρα-

μεῖς χειροτονῆσαι; ὁ δὲ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ιεσσαί· τί με καταπλήττεις, πρεσβύτα; οὐκ ἔχεις ἄλλον υἱόν; εἰ μὲν οὐκ ἔχεις, ἐσφάλην· εἰ δὲ ἔχεις, οὐκ ἐπλανήθην. ὁ δὲ Ιεσσαὶ πρὸς τὸν Σαμουήλ. ἔχω μὲν καὶ ἄλλον υἱόν, ἀλλ᾽ ὅμως μικρὸν, εὐτελῆ, μὴ ποιοῦντα βασιλέα. αἰσχύνομαι καὶ προβιβάσαι αὐτόν. ὁ δὲ Σαμουὴλ πρὸς αὐτόν· παραδιατάττῃ τῷ κτίσαντι· αἰσχύνῃ προβιβάσαι τοῦτον; τί γάρ; πολυσαρκίαν χρίζει ὁ Θεός; προχείρισαι οὖν τοῦτον· λιμνάσει πάντως τὸ ἔλαιον, ἐπινεύσει, οἶδα, τὸ κέρας· εὐφραινέσθω σοῦ ὁ οἶκος. τί γάρ; ὅτι μικρός ἐστιν οὐ ποιεῖ βασιλέα; περίμεινον μικρὸν, καὶ ὄψῃ· πῶς οὗτος ὁ μικρὸς τὸν γιγάντειον πύργον, τὸν Γολιὰθ λέγω δὴ, καταστρέψει; τοιγαροῦν ταύτην τῶν γονέων τὴν λοιδορίαν ὁ Δαβὶδ κατανοήσας, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοξον εὐεργεσίαν θείᾳ γραφῇ παραδιδοὺς, ἐβόα· ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό μου. ταύτην τοίνυν τὴν τοῦ προφήτου Δαβὶδ εὐχάριστον φωνὴν, εὐκαίρως καὶ ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ἀναβλέψας, ἐρεῖ μεγαλοφώνως καὶ αὐτός. ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό μου. ἴστε πάντες σαφῶς, πῶς καὶ οὗτος ὑπὸ μὲν τῶν γονέων διεπτύσθη· ὑπὸ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐγκατελήφθη. ὅπως δὲ τὸ χρέος ἀποδωσώμεθα, καὶ μικρὸν ἀναψύξωμεν, ἵνα καὶ πάλιν πιστωθῶμεν ὀφειλήματα· φέρε τοίνυν ἐπὶ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν εὐκαίρως παραγάγωμεν. ἤκουσας, ἀγαπητὲ, τῇ προτέρᾳ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ιωάννου βοῶντος. καὶ παράγων, φησὶν, ὁ Ιησοῦς, εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς καθήμενον· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες· Ραββὶ, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτούς· οὐδὲ οὗτος ἥμαρτεν, οὐδὲ οἱ γονεῖς αὐτοῦ. ἀλλ᾽ ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος, ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν Σιλωάμ· καὶ ἀπελθὼν ἐνίψατο· καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψεν· καὶ ἀναβλέψας ἐπίστευσεν τῷ ἀποστείλαντι. Ακούσατε συνετῶς· ἐπηρώτησαν τὸν Κύριον οἱ μαθηταὶ, λέγοντες, διδάσκαλε, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; δικαία τῶν Αποστόλων ἡ ἐπερώτησις· ἔνθεν δείκνυται, ὅτι ὡς Θεῷ τῷ Κυρίῳ

A gurares, huc veniſti? Tum Samuel ad Jeſſai: Cur me reprehendis, optime ſenex? nunquid alium adhuc filium habes? ſi non habes, erravi: ſi habes, nequaquam erravi. Reſpondit Jeſſai Samueli: Habeo quidem alium filium, ſed parvulum eum, tenuem, nequaquam aptum regno: pudet me eum producere. Ad hæc Samuel: Repugnas præcepto creatoris, pudetne eum producere? nunquid ergo obeſi corporis molem DEUS ungit? produc ergo eum: fluet omnino oleum, certo ſcio, verget in eum cornu: lætetur domus tua: quid enim? quia B parvulus eſt: non aptus eſt regno? expecta paululum & videbis. Quomodo parvulus ille giganteam iſtam molem, Goliath ſcilicet, ſubvertet? Hanc ergo parentum infamiam David ſecum perpendens, & admirandam DEI benignitatem ſacris literis conſignans, exclamat: *Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me.* Hanc ergo vocem Prophetæ David cum gratiarum actione conjunctam, opportune etiam cæcus ille a nativitate, recepto viſu, uſurpare poteſt, & ipſe alta voce dicere: *Pater meus & mater mea* C *dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me.* Noviſtis enim, quomodo & hic a parentibus quidem fuerit deſpectus, a Deo autem non derelictus. Sed ut debitum exſolvamus, & paululum refocillemur, ita ut rurſum debito vobis obſtringi mereamur, age, ad cæcum a nativitate opportune jam accedamus. Audiviſti, Dilecte, præcedenti Dominica Joannem Evangeliſtam clamantem: *Et præteriens Jeſus vidit hominem cæcum a nativitate ſedentem: & interrogaverunt eum diſcipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus naſceretur?* Qui- D bus Dominus reſpondet: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo. Hæc cum dixiſſet Dominus, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & linivit ſuper oculos cæci.* Et miſit eum ad Siloam: abiens ergo lavit, & lotus recepit viſum, viſuque recepto, credidit in eum, qui miſerat. Audi hæc attente. Interrogabant Dominum diſcipuli dicentes: *Magiſter, quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus naſceretur?* Æqua erat Apoſtolorum interrogatio: unde apparet, eos cum Domino

Joan. 9. 1.

tum & nos fidenter cum Propheta dixi- A
Pſal. 74, 19. ximus: *Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi.* Contrivit enim Dominus capita draconum, ideoque Propheta
Pſal. 91, 13. clamat dicens: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis; & conculcabis leonem & draconem.* Illi ergo, quos prædixi, pullo huic dominabantur: & hi ipſum alligarant. Exiſtimo enim & Eſaiam
Eſa. 30, 6. Prophetam ideo dicere: *Leo & catulus leonis, inde & aſpides & genimina aſpidum volantium, qui ferebant ſuper aſinos & camelos divitias ſuas.* Propheta igitur volens nos docere adverſas poteſtates, per beſtias feras eas ſignificat: quæ B adverſæ poteſtates pernicioſis ſuis divitiis humanum genus onerarant. Quæ vero Diaboli divitiæ ſunt? improbitas, idololatria, voluptas, amentia, & omnia peccatorum genera. Nam haſce divitias aſina & pullus ejus magna neceſſitate coacti portabant, & conſtricti erant peccatorum vinculis; nihil enim peccato gravius eſt: quocirca & plumbo a Propheta compara-
Jere. 6, 29. aut Ezech. 22. 18. batur. Ab omnibus ergo hiſce Dominus ſuo adventu nos liberavit, & onera divitiarum iſtarum nobis adimens, vinculisque nos exſolvens, ipſe pullo inſedit. Quamobrem & Diſcipuli quædam ex veſtimentis ſuis ſuper illum injiciunt, alia vero ſubſternunt in via: ea autem moralia, ſicuti ſupra diximus, præcepta ſunt. C Exultant Diſcipuli gaudio magno. Revera enim magno digna erant gaudio beneficia illa, quæ Chriſtus ſuo adventu mortalium generi contulit. Studioſe ergo & nos mentis oculos curemus, & ſapientiæ diſcipuli fiamus, ut virtutes ſive poteſtates cœleſtes quavis hora Jeſu miniſtrantes videamus. Tantis igitur bonis affecti, exultemus & nos gaudio magno, exultemus, inquam, quod Dominus & Salvator noſter pro nobis pati dignatus fuerit. Surrexit enim tertia die ex mortuis, ſpoliato inferno, hoſte conculcato, affligentis nos peccati nexu diſrupto. Quo-
Eph. 2, 6. circa *& nos conreſuſcitavit, & conſedere fecit in cœleſtibus* in dextera majeſtatis patris. D Quo ipſe Chriſtus dux & præcurſor noſter noſtri cauſa rediit, reperta redemptione æterna. Dicamus ergo & nos voce magna: *Hoſianna in excelſis*

A τότε καὶ ἡμεῖς θαῤῥοῦντες λέγομεν σὺν τῷ προφήτῃ· μὴ παραδώσεις τοῖς θηρίοις ψυχὴν ἐξομολογουμένην σοι. συνέθλασεν γὰρ ὁ Κύριος τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων, διὸ καὶ ὁ προφήτης βοᾷ λέγων· ἐπὶ ἀσπίδα καὶ βασιλίσκον ἐπιβήσῃ, καὶ καταπατήσεις λέοντα καὶ δράκοντα. ἐκυρίευσαν οὖν οὗτοι, ὡς προεῖπον, τοῦ πώλου καὶ οὗτοι ἦσαν οἱ δήσαντες αὐτόν. Οἶμαι γὰρ καὶ τὸν προφήτην Ἡσαΐαν διὰ τοῦτο λέγειν· λέων καὶ σκύμνος λέοντος, ἐκεῖθεν καὶ ἀσπίδες καὶ ἔκγονα ἀσπίδων* πετώμενα, οἳ ἔφερον ἐπὶ B ὄνων καὶ καμήλων τὸν πλοῦτον αὐτῶν. Παιδεῦσαι οὖν ἡμᾶς βουλόμενος ὁ προφήτης τὰς ἀντικειμένας δυνάμεις, διὰ τῶν θηρίων ἐγνώρισεν· αἵτινες ἀντικείμεναι δυνάμεις τὸν ἑαυτῶν ὀλέθριον πλοῦτον ἐφόρτιζον τὴν ἀνθρωπότητα. τίς δέ ἐστιν ὁ πλοῦτος τοῦ διαβόλου; ἡ κακία. καὶ ἡ εἰδωλολατρεία, καὶ ἡ ἡδονή, καὶ ἡ ἀφροσύνη, καὶ πᾶσα ἁμαρτία. τοῦτον γὰρ αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἡ ὄνος καὶ ὁ πῶλος κατὰ πολλὴν τὴν ἀνάγκην ἐβάσταζεν, καὶ ἐδέδετο τοῖς τῆς ἁμαρτίας δεσμοῖς· οὐδὲν γὰρ τῆς ἁμαρτίας βαρύτερον ἐστιν· διὸ καὶ μολίβδῳ εἴκασται παρὰ τῷ προφήτῃ. Ἀπὸ οὖν τούτων ἁπάντων εἰς ἡμᾶς C ἐπιδημήσας ἠλευθέρωσεν, καὶ ἀποφορτίσας τὸν ἐκείνων πλοῦτον, καὶ λύσας ἐπεκαθέσθη τῷ πώλῳ. διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτόν τινα τῶν ἱματίων, τινὰ δὲ καὶ ὑποστρωννύουσιν ἐν τῇ ὁδῷ· ταῦτα δέ εἰσιν τὰ ἠθικὰ παιδεύματα, ὡς προείπαμεν. χαίρουσιν οἱ μαθηταὶ χαρὰν μεγάλην. καὶ γὰρ κατ' ἀλήθειαν χαρᾶς ἐστιν ἄξιον μεγάλης ἐπὶ τούτοις πᾶσιν, οἷς ὁ Ἰησοῦς ἐπιδημήσας εὐεργέτησεν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐπιμεληθῶμεν οὖν καὶ ἡμεῖς τῶν τῆς διανοίας ὀφθαλμῶν, καὶ γενόμεθα μαθηταὶ τῆς σοφίας, ὅπως ἴδωμεν τὰς δυνάμεις τὰς καθ' ἑκάστην ὥραν διακονούσας τοῦ Ἰησοῦ. Τηλικού- D των οὖν ἀγαθῶν καταξιωθέντες, χαίρωμεν καὶ ἡμεῖς χαίρωμεν καὶ ἡμεῖς χαρὰν μεγάλην, διότι κατηξίωσεν ὁ Κύριος καὶ Σωτὴρ ἡμῶν παθεῖν ὑπὲρ ἡμῶν. ἀνέστη γὰρ τριήμερος ἐκ τῶν νεκρῶν, σκυλεύσας τὸν ᾅδην, τὸν ἐχθρὸν καταπατήσας, τῆς θλιβούσης ἡμᾶς ἁμαρτίας τὰ δεσμὰ διαῤῥήξας. διὸ καὶ συνήγειρεν ἡμᾶς, καὶ συνεκάθησεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ πατρός. ὅπου πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν ἀνῆλθεν αὐτὸς ὁ Χριστὸς, αἰωνίαν λύτρωσιν εὑράμενος. εἴπωμεν οὖν καὶ ἡμεῖς φωνῇ μεγάλῃ· Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις.

* πετωμένων habet edit. LXX.

εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Προσκυνήσωμεν οὖν πατέρα σὺν υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, τρεῖς ὑποστάσεις κηρύττοντες, μίαν θεότητα ὁμολογοῦντες· ἀρετὴν προτιμήσωμεν, Ἀγαπητοί, καὶ τοὺς ὑπὲρ ταύτης πόνους ἑκουσίως ἀσπασώμεθα· ἐγκράτειαν ἀσκήσωμεν· τῶν πτωχῶν μνημονεύσωμεν. οὕτω γὰρ διάγοντες, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομήσομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A *benedictus, qui venit in nomine Domini.* Adoremus Patrem cum Filio & Spiritu ſancto, prædicantes tres perſonas, unamque Deitatem confitentes. Virtutem, Dilecti, eligamus, & labores omnes ejus cauſa libenter omnino perferamus: continentiam exerceamus: meminerimus pauperum. Ita enim viventes, hæreditatem regni cœlorum in Chriſto Jeſu Domino noſtro obtinebimus: cui gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum, Amen.

B

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΠΕΜΠΤΗΝ, καὶ εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, λόγος.

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN SANCTAM QUINTAM Feriam, & proditionem Judæ, Homilia.

Ex Regio & R. P. Sirmondi Codd.

C

ΤΟΥ Σωτῆρος τὰ πάθη πένθος μὲν Ἰουδαίων, εὐφροσύνη δὲ τῆς Ἐκκλησίας. ἐκείνοις μὲν γὰρ συμφορὰν, ἡμῖν δὲ χαρὰν ἀπεγέννησεν· ἐκείνους θανάτῳ κατέκρινεν, ἡμῖν δὲ ἑορτὰς προεξένησεν. Σήμερον τῆς Ἰουδαϊκῆς πονηρίας τὸ πέρας ἠλέγχθη· καὶ τῆς δεσποτικῆς εὐεργεσίας αἱ λαμπάδες ἀνήφθησαν. σήμερον ἐν γωνίᾳ δεῖπνον σκευάζεται, καὶ τῇ οἰκουμένῃ γίνεται τράπεζα· σήμερον τῆς οὐρανίου τροφῆς ἄσταχυν ἐβλάστησεν· σήμερον τοῦ ξύλου τῆς τρυφῆς ἀκινδύνως ἄνθρωπος ἅπτεται· σήμερον τῶν μυστηρίων ἀνοίγεται θησαυρός· σήμερον βρῶσις Ἀποστόλοις εὐτρεπίζεται μακαριότητος ἄρτος· σήμερον τῆς πνευματικῆς εὐωχίας ἀπόλαυσις ἄρχεται. σήμερον τὸ, λάβετε, φάγετε, τοῦτό μού ἐστιν τὸ σῶμα. προλαμβάνω τὸν σταυρὸν, διαμερίζω τὰ μέλη, προφθάνω σοῦ τὴν πρᾶσιν, Ἰούδα, τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος, ὃ πιπράσκειν βούλῃ. προλαμβάνων χαρίζομαι. ἐμὸν γάρ ἐστιν, Ἰούδα, τὸ σῶμα· σοῦ δὲ τὸ πωλῆσαι φιλήματι. ἐμοῦ ἔργον ἡ διὰ αἵματος σωτηρία· σὸν

PASSIO Salvatoris noſtri Judæorum luctus eſt, ſed Eccleſiæ lætitia. Illis enim damnum, nobis gaudium peperit: illos morti adjudicavit, nobis dies feſtos paravit. Hodie Judaicæ iniquitatis terminus apparuit; & dominicæ beneficentiæ lampades ſunt accenſæ. Hodie in angulo cœna paratur, & univerſo orbi menſa inſtruitur: hodiernus dies cœleſtis cibi ſpicam produxit: hodie D absque periculo homo voluptatis lignum attingit: hodie myſteriorum theſaurus aperitur: hodie panis beatitudinis Apoſtolis in cibum apparatur: hodie ſpiritualium deliciarum perceptio incipit. Hodie profertur illud: *Accipite, manducate, hoc eſt corpus meum.* Prævenio crucem, divido membra mea, venditionem tuam, o Juda, præoccupo ſangvinis mei effuſione, quem venditurus es; præveniens te gratis diſtribuo. Meum enim eſt corpus, o Juda; tuum vero eſt oſculo idipſum vendere. Meum opus eſt ſalus per ſangvinem pacta; tuum

vero opus eſt ſangvinis nundinatio. Lavi tuos pedes ad curſum contra me paratos. Manus tuas miracula patrare docui, venditionis meæ pretio accipiendo cavatas. Accipite, comedite; prævenite proditoris feſtinationem; antevertite venditionem cibo. Non differo donum, paſſionem jam expectans; do ſine cunctatione, inſtat enim venditio. Impaſſibile eſt corpus: impaſſibilitatis comedentium teſtimonium largior. Prævenio dentibus Judæorum phalangem: dum crucem differo, comedite & vos, comedite:

Mat 16,26. *Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus* Judæis. Dum ille complices quærit, vos venditum margaritam capite.

Mat. 26,15. *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam.* 'O Juda! cur panem jam in cibum diſtributum venditis? Ubi nunc curæ ſtudiique pauperum prætextus.

Mat. 26,9. *Potuit iſtud venundari multa,* inquit, *& dari pauperibus?* cum mulierem ungventis Dominum perfundentem, & ſepulturam ejus ungendo prævenientem: & vivo honorem exhibentem, quem mortuo non poterat, contumelioſe exciperet, curam ſtudiumque pauperum prætendens. *Potuit*, inquit, *iſtud venundari:* Hoc eſt, potuit & iſtud una cum ipſo venundari. Eſto, occidis, ſed nec ſepeliri concedis? eſto. Sangvinem vendis: cur & ungventum venundas? O avaritiam ſub pauperum amore perſonatam! O crudelem & inhumanam humanitatem! *Potuit iſtud venundari, & dari pauperibus.* Amorem pauperum Judas venditat: ſed & ipſe ille amoris pauperum prætextus ſimulatus. Nihil tamen de Servatoris humanitate remittitur, quo minus ad percuſſorem ſuum manum extenderet. Cœnat una cum proditore; caſtigans ejus propoſitum: panem tamen porrigit, & interfectorem ſuum nutrit: & novum Teſtamentum in menſa perſcribens, nec proditorem ſua hæreditate vult carere: & diſponens Diſcipulis, mox traditurum ſua parte non privat. Sed pars illa nihil mores animumque ejus juvit: honor ille ſententiam ejus non mutavit. Nam ſimul atque buccellam accepit:

Joan. 13,27. *introivit in eum Satanas.* Judæ propoſitum erat Diaboli invitatio. Non enim temere intravit, ſed paratum invenit animæ diverſorium: invenit mentem habitationi ſuæ accommodatam: invenit ſcopis mundatum: offendit flagrantiſſimum affectum, nec domicilium averſatus eſt. Reperit inſtrumentum,

A δὲ ἔργον ἡ τοῦ αἵματος ἐμπορία. ἔνιψά σου τοὺς πόδας, εἰς τὸν κατ' ἐμοῦ δρόμον ὁρμῶντας. ἐδίδαξα χεῖρας θαυματουργεῖν, τῷ τῆς ἐμῆς πράσεως κοιλαινομένας λήμματι. λάβετε, φάγετε. προλαμβάνετε τὴν τοῦ προδότου ταχύτητα· ἐνικήσατε τὴν πρᾶσιν τῇ βρώσει. οὐ χρονοτρίβω τὸ δῶρον, ἀναμένων τὸ πάθος· οὐκ ἀναβάλλομαι τὴν δόσιν, ἐγγὺς γὰρ ἡ πρᾶσις. ἀπαθές ἐστι τὸ σῶμα· χαρίζομαι τῶν ἐσθιόντων ἀπαθείας μαρτύριον. προλαμβάνω τοῖς ὀδοῦσιν Ἰουδαίων τὴν φάλαγγα· ἕως τὸν σταυρὸν ὑπερτίθεμαι, φάγετε καὶ ὑμεῖς, φάγετε. οὐκ

B ἔστι γὰρ λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυσὶν Ἰουδαίοις· ἕως ἐκεῖνος τοὺς συναλλάκτας ζητεῖ, τὸν πωλούμενον μαργαρίτην ἁρπάσατε. Τί μοι θέλετε δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν αὐτὸν παραδώσω· τί πωλεῖς ἄρτον, Ἰούδα, τὸν ἤδη τῇ βρώσει παραδοθέντα; ποῦ σου τῆς φιλοπτωχίας οἱ λόγοι· ἐδύνατο τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ, λέγων, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς· ὅτε γυναῖκα μύροις ἀλείφουσαν, καὶ προλαμβάνουσαν τῇ χειρὶ τὸν τάφον, καὶ ζῶντα τιμῶσαν, ἐπειδὴ νεκρὸν οὐκ ἠδύνατο· ταύτην ἐξυβρίζεις, τοὺς τῆς φιλοπτωχίας προβαλλόμενος νόμους· ἠδύνατο λέγων τοῦτο πραθῆναι, τουτέ-

C στιν, ἠδύνατο καὶ τοῦτο μετὰ τούτου πραθῆναι. ἔστω, φονεύεις, οὐδὲ θάπτεσθαι κελεύεις; ἔστω· αἷμα πωλεῖς, τί καὶ τὸ ἄλειμμα πιπράσκεις; ὢ φιλαργυρίας φιλοπτωχίας ἐνδυομένης προσωπεῖον! ὢ τῆς μισανθρώπου φιλανθρωπίας! ἠδύνατο τοῦτο πραθῆναι, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. κάπηλος φιλοπτωχίας Ἰούδας, καὶ αὐτὸ τῆς φιλοπτωχίας τὸ σχῆμα πραγματευόμενος. ἀλλ' οὐκ ἠτόνησεν ἡ τοῦ Σωτῆρος μακροθυμία ἐκτείνειν μετὰ τοῦ σφαγέως τὴν χεῖρα. συνεσθίει τῷ προδότῃ, δυσωπῶν τὴν

D προαίρεσιν· ἐπιδίδωσιν ἄρτον, καὶ τρέφει τὸν ἀναιρέτην· καὶ τὴν νέαν Διαθήκην ἐπὶ τραπέζης ἀναγράφων, οὐκ ἀποστερεῖ τῆς κληρονομίας τὸν προδόντα, καὶ διαθέμενος οὐκ ἀποστερεῖ τοῦ μέρους τὸν μετὰ βραχὺ παραδιδόντα. ἀλλ' οὐκ ὤφελεν ὁ κλῆρος τὸν τρόπον· ἡ τιμὴ τὴν γνώμην οὐ μετέβαλεν. ὡς γὰρ ἔλαβεν τὸ ψωμίον, εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς αὐτόν· ἡ τοῦ Ἰούδα προαίρεσις, τοῦ διαβόλου κλῆσις. οὐ γὰρ ἁπλῶς εἰσῆλθεν, ἀλλ' ηὗρεν τὸ τῆς ψυχῆς καταγώγιον· ηὗρεν γνώμην ἐπιτηδείαν πρὸς οἰκείωσιν· εὗρεν σεσαρωμένον· εὗρεν ποθούμενον πάθος, καὶ τὸν οἶκον οὐκ ἔφυγεν. εὗρεν ὅπλον

ἃ χρησάμενος παραττάξηται. Τί μοι θέλετε δοῦναι, πειράζων μὲν ὁ διάβολος τὸν Κύριον εἶπεν· ταῦτα πάντα σοι δώσω. νῦν δὲ ὁ Ἰούδας βοᾷ· Τί θέλετε δοῦναι. ὢ ῥημάτων καὶ τρόπων συγγένεια! ὢ συμφωνία διαβόλου πάλαι μελετηθεῖσα! οὐ λέγει, τί μοι δύνασθε δοῦναι; ὡς εὔωνον κτίσμα τὸν δεσπότην προτίθησιν· ὡς ἄτιμον συμφωνεῖ τὸν ἀτίμητον· τί τοσοῦτο λαμβάνεις, οἷον δίδως Ἰούδα; ὑπόμνησον σεαυτὸν τῶν τοῦ πιπρασκομένου θαυμάτων, καὶ τότε ἀναλόγως τὸν θαυματουργὸν καπήλευε. βάδιζε πρὸς τὸν λεπρόν· παρ' ἐκείνου διδάσκου τὴν τῆς ἰατρείας ποσότητα. ἐρώτα τυφλοὺς, τίνος ἀξίαν ἡγοῦνται τὴν ἴασιν· ἐρώτα τὸν Λάζαρον, πόσου τιμᾶται τὴν τοῦ θανάτου φυγήν. ἐξέταζε τὸν παράλυτον τὸν τοῦ χρόνου καὶ τῆς κλίνης τὸ πάθος δεσμώτην· ζυγοστάτησον τὰς αὐτοσχεδίους ἐν ἐρήμῳ τραπέζας· διατίμησον τὸν ἐπὶ τῶν κυμάτων περίπατον· τὰς τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων ἐπιτιμήσεις· τὰς τῶν δαιμονιώντων θεραπείας ἐπίσκεψαι· τούτων ἁπάντων ἐπιλήσμων γενόμενος, ὃν πωλεῖς, οὐκ ἐννοεῖς. Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. ὢ πράσεως δεσποτείαν τῷ πιπρασκομένῳ κατὰ τῶν ὠνουμένων ἐγγυωμένης! πιπρασκόμενος γὰρ ὁ δεσπότης κτήτωρ τῶν ἀγοραζόντων ἐγίνετο. εἰκότως οὖν ὁ Χριστὸς ἀνεβόα· πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν, εἴ τι λείπει τοῖς προγονικοῖς ὑμῶν, ὦ Ἰουδαῖοι, πλημμελήμασιν. ἐκεῖνοι προφήτας ἀνῄρουν, ὑμεῖς δὲ τὸν προφητευθέντα φονεύετε. ἐκεῖνοι τοὺς πεμφθέντας κατέσφαττον, ὑμεῖς δὲ τὸν τοὺς προφήτας ἀπεσταλκότα· ἐκεῖνοι τοὺς δούλους, ὑμεῖς τὸν δεσπότην ἀποκτείνετε· ἐκεῖνοι τοὺς ἱερεῖς ἀνῄρουν, ὑμεῖς τὸν ναὸν κατελύσατε. μείζονα τῶν προλαβόντων τὰ δεύτερα. θάλασσαν * πλεύσας, ἠλέγχθη ἀχάριστος. μάννα τρεφόμενος, τὸν ἐν Αἰγύπτῳ μόσχον ἐθρήσκευσες· νόμον δεχόμενος, τὸν νομοθέτην παρανομίας καθυβρίζεις· ἦξεν ἡ πέτρα τῇ ῥάβδῳ Μωσέως, ὁ δὲ σὸς τρόπος ἀκαμπὴς πρὸς εὐσέβειαν. ἐνίκας μαχόμενος, καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ στρατηγὸν οὐκ ἐγνώριζες. ἐδεσμεύετο δρόμος ἡλίου, σοὶ προθεσμία νίκης γινόμενος, σὺ δὲ τὰς τῶν τέκνων σφαγὰς θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς εἰδώλοις προσέφερες. ἀεὶ σύντροφος Ἰουδαῖος αἱμάτων τὰς προφητῶν σφαγὰς ὑπολαμβάνει (σφαγὰς) * τούτοις τοῖς αἵμασι κατὰ μικρὸν ἀρδευόμενος εἰς αὐτὴν σήμερον τῆς παρανομίας

ἴσ. περήσας. ἴσ. τούτων

quoad libitum erat, uſurus. *Quid vultis mihi dare?* Diabolus, cum Dominum noſtrum tentaret, dicebat: *Hæc omnia tibi dabo.* Matth. 4.9. Nunc vero Judas quærit: *Quid vultis mihi dare?* O verborum morumque convenientiam! O concentum Diaboli jam olim præmeditatum! non dicit; quid poteſtis mihi dare? tanquam vilem mercem Dominum exponit: ut nullius precii addicit, nullo pretio contra æſtimandum. Quidnam tantum accipis, o Juda, quantum tradis? revoca tibi in memoriam miracula ejus, quem vendis, & tunc ſervata pretii ratione tot miraculorum auctorem
B nundinare. Adeas leproſum, ab eo diſcas ſanationis magnitudinem: interroga cæcos, quanti æſtiment curationem: interroga Lazarum, quanti æſtimet fugatam ab ſe mortem: examina paralyticum temporis lectique ob longam ægritudinem captivum: perpende extemporaneas illas in deſerto menſas. Æſtima ambulationem ſuper fluctus, maris ventorumque increpationes: dæmoniacorum curationes conſidera: horum omnium oblitus, non cogitas, quem vendas. *At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.* Matt. 26.15. O venditionem, quæ vendito jus im-
C periumque in emtores contulit! Venditus enim Dominus poſſeſſor ementium redditus eſt. Merito ergo Chriſtus exclamabat: *Implete menſuram patrum veſtrorum*, Matt. 23.32. ſi quid adhuc, o Judæi, majorum veſtrorum auſis deſit. Illi Prophetas tollebant, vos prophetarum oraculis prædictum occiditis: illi miſſos interficiebant, vos eum, qui ipſos Prophetas miſit: illi ſervos, vos ipſum Dominum morte afficitis: illi Sacerdotes mactabant, vos templum ipſum ſolvitis: poſteriora hæc præcedentibus multo graviora: mare tranſ-
D iens, repertus es ingratus: manna cibatus, Ægyptium vitulum coluiſti: legem accipiens, legis auctorem transgreſſionibus legis contemſiſti: cedebat petra virgæ Moſis, tui vero mores ad pietatem inflecti nequeunt. Vincebas, cum pugnares, & cœleſtem ducem non cognoſcebas. Solis curſus ſiſtebatur, victoriæ tibi præſagium factus; tu vero liberos tuos mactatos hoſtias in gratiarum actionem idolis offerebas. Innutritus quaſi ſangvinibus Judæus, Prophetarum cædes ſuſcipit, & horum ſangvine ſenſim irrigatus, ad ſummum iniquitatis

A fastigium hodie proruit? Quis ergo illis
Mat. 23,38. iniquitatis fructus? *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Dedita ad ſupplicium ea natio: quamdiu enim morbus ſpem aliquam ſanationis promittere videtur, mitioribus medicamentis medicus morbum fovet. Verum ubi de affectu perſanando deſperatur, membrum præſcinditur. Exiguum temporis ſpatium intercedebat, & aderat Judas, lætus jam poſt venditionem, ut inſtitor quidam mercium ſuarum pondus mox depoſiturus. Aderat armatus oſculo, aderat indicaturus, quem vendiderat. Quid ergo Dominus ad Judam? veluti crapula avaritiæ ſubmerſum expergefaciens, ait:
Luc. 22,48. *Oſculo filium hominis tradis?* Siccine oſculari edoctus es? dic mihi, nunquid
B hanc a me charitatis legem accepiſti? O oſculum plenum ſangvine! O bellum oſculo coloratum! O oſculum lethalem morſum infligens! O oſculum venenum viperinum exhalans! Quod ad charitatem didiceras, eo ad fraudem abuteris. Video clavos in ore tuo: quid inſtitutum tuum occultas? crucem expecto. Et hæc quidem Judas. Petrus vero amorem ſuum affectum-
Matt. 26,35. que juramento confirmat: *Etiamſi oporteat me mori tecum, non te negabo.* Scilicet ebrius amore contra mortem fit
C audentior: non metitur ſermones ſuos naturæ infirmitate: non animadvertit Chriſtum vera prædicentem, verum etiam contradicendo ſeſe effert. Quid igitur Dominus ad hæc? Non mihi verbis opus eſt ad victoriam; gallus jactantiam tuam redarguet: ille verborum Domini patronus & vindex erit; ille magnificis tuis verbis ſuo clamore ſe opponet. Rei veritas verba ſequebatur. Ancilla loquitur, & caput Apoſtolorum turbatur, & Petrus redarguitur: puella loquitur, & petra magna procella æſtuat: puella ſibilat, & Petrus abnegat. Sperabat Petrus,
D juramento ſe perſvaſurum puellæ; & avis juramenta ejus non admittit: ſua voce abnegantis os obturat; Apoſtolicam dignitatem non veretur. Veneratur enim prædictionem Domini; *Antequam gallus cantet, ter me negabis.* Recepi, o Petre, condictum accuſationis tempus: licet tacere nolim, clamare tamen non valeo. O verba, quæ fluctus Petro videbantur! quem fluctus verebantur, hunc gallus prodit. Nam ubi Dominus imperat, ibi mare conſervis ſuis famulatur: ubi Dominus repugnat, ibi & galli armantur: omnia enim factoris ſui nutum ſeqvuntur. *Etiamſi*

A τὴν κορυφὴν ἀπωλίσθησεν; τίς οὖν αὐτοῖς ὁ τῆς
παρανομίας καρπός; ἰδοὺ ἀφίεται ὁ οἶκος ὑ-
μῖν ἔρημος. ἔκδοτον εἰς τὴν κόλασιν τὸ ἔθνος· ἕως
γὰρ θεραπείας ἐλπίδα ὑπεμφαίνει τὸ πάθος,
πρᾳοτέροις φαρμάκοις ὁ ἰατρὸς ἀνακτᾶται τὸ νό-
σημα· ἀπογνωσθείσης δὲ τῆς θεραπείας τοῦ πάθους, ἀ-
ποτέμνεται μέλος. μικρὸς ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ
παρῆν Ἰούδας, κατὰ τὴν πρᾶσιν φαιδρὸς, καθάπερ
τις ἔμπορος τοῦ φορτίου τὸ ἄχθος ἀπωσάμε-
νος. παρῆν ὡπλισμένος φιλήματι, παρῆν
δεικνὺς, ὃν ἐπώλησεν. τί οὖν ὁ Κύριος πρὸς Ἰού-
δαν; ὡς μέθῃ βεβαπτισμένον φιλαργυρίᾳ διύ-
πνιζεν, λέγων· Φιλήματι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου
παραδίδως; οὕτως φιλεῖν ἐδιδάχθης; εἰπέ μοι,
B ἐδόθη παρ' ἐμοί σοι τῆς ἀγάπης ὁ νόμος; ὦ φι-
λήματος αἵματος πεπληρωμένου! ὦ πολέ-
μου κεχρωσμένου φιλήματι! ὦ φίλημα * δῆ- (al. δεῖγμα)
γμα θανάτου γινόμενον! ὦ φίλημα ἀσπίδων
ἰὸν ἐρευγόμενον! ὃ πρὸς ἀγάπην ἐδιδάχθης,
τούτῳ πρὸς ἀπάτην ἐχρήσω. ὁρῶ σου τοὺς ἐπὶ
τοῦ στόματος ἥλους· τί κρύπτεις, ἃ πράττεις; τὸν
σταυρὸν ἀναμένω. ὁ μὲν Ἰούδας τούτοις. Πέτρος
δὲ περὶ φίλτρου διομνύετο· ἐὰν δέῃ με σὺν σοὶ
ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. μεθύων τῷ
πόθῳ καὶ θανάτου θρασύνεται· οὐ μετρεῖ τοὺς
λόγους τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως· οὐκ ἐννοεῖ τὸν
C ἀληθεύοντα, καὶ ἀντιλέγων σεμνύνεται. τί οὖν
ὁ Κύριος; οὐ χρεία μου λόγων πρὸς νίκην. ἀλε-
κτρυών σου τὴν μεγαλαυχίαν ἐλέγξει· ἐκεῖ-
νος τῶν τοῦ δεσπότου λόγων συνήγορος ἔσται·
ἐκεῖνός σοι τοῖς τῶν ῥημάτων κόμποις βοῶν ἀντι-
στήσεται. ἠκολούθη τοῖς λόγοις τὰ πράγματα.
παιδίσκη φθέγγεται, καὶ κορυφὴ τῶν Ἀποστόλων
ταράττεται, καὶ Πέτρος ἐλέγχεται· κόρη λα-
λεῖ, καὶ ἡ πέτρα χειμάζεται· κόρη ψιθυρίζει, καὶ
Πέτρος ἀρνεῖται. ἤλπιζεν πείθειν τὴν κόρην ὁ
Πέτρος ὀμνύων, ἀλλ' ὄρνις τοὺς ὅρκους οὐ δέχε-
D ται· ἐπιστομίζει ταῖς φωναῖς τὸν ἀρνούμενον·
ἀξίαν Ἀποστολικὴν οὐκ αἰσχύνεται· τιμᾷ γὰρ
τοῦ δεσπότου τὴν πρόρρησιν· πρὶν ἀλέκτορα
φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσει με. εἴληφα, Πέτρε,
τῆς κατηγορίας τὸ σύνθεμα· κἂν σιωπῆσαι μὴ
θέλω, βοᾶν οὐκ ἰσχύω. ὦ ῥημάτων, κυμάτων
τῷ Πέτρῳ φανέντων! ὃν ἠδέσθη τὰ κύματα,
τοῦτον ἀλεκτρυὼν ἐστηλίτευσεν. ὅπου γὰρ ὁ δε-
σπότης προστάττων ἐστὶν, ὑπηρετεῖ τοῖς ὁμο-
δούλοις ἡ θάλαττα· ὅπου ὁ δεσπότης ἀντι-
πράττει, καὶ ἀλεκτρυόνες ὁπλίζονται· πάντα
γὰρ τοῖς τοῦ πεποιηκότος ἕπεται νεύμασιν. ἐὰν

δέῃ με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μή σε ἀπαρνήσομαι. καὶ πάλιν· οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. βλέπε φόβου καὶ πόθου συμπεπλεγμένας φωνάς. ἠγνώησας, ὦ Πέτρε, τὸν Κύριον; οὐκοῦν καὶ ὁ Κύριος τὸν Πέτρον ἠγνώησεν; ὦ φόβου πόθον νικήσαντος! θεώρησον τὴν τοῦ Πέτρου δειλίαν, ἵνα μάθῃς, τίς ὁ τὴν παῤῥησίαν δωρούμενος. ἐλεγχέσθω φύσις, ἵνα φανῇ ἡ χάρις· δεικνύσθω τὸ πάθος, ἵνα φανῇ τῆς δυνάμεως ὁ χορηγός. αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

A *oporteat me mori tecum, non te negabo.* & mox: *Non novi hominem.* Ecce timoris amoriſque permixtas voces. Non noras Dominum, o Petre? nunquid ergo etiam Dominus te non novit? O metum amore fortiorem! Conſidera hanc Petri timiditatem, ut diſcas, quis ſit, qui confidentiam largitur. Redarguatur natura, ut appareat gratia: oſtendatur imbecillitas, ut auctor datorque virtutis appareat. Illi gloria & poteſtas, nunc & in ſecula ſeculorum, Amen. Mat. 26, 35.

B

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΑΣΧΑ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους, τῷ Σαββάτῳ τῆς ἀπολυσίμου, λόγος.

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN SANCTUM PASCHA, & in recens illuminatos, Sabbato in Albis Homilia.

C

R. P. Sirmundus ex Rom. MSS. deſcripſit.

ΧΡΙΣΤΟΣ ἐγερθεὶς ἐκ νεκρῶν ὅλων τῶν ἀνθρώπων τὴν ζωὴν ἑορτὴν ἀπειργάσατο μίαν. τῶν γὰρ ἐν γῇ τὸ πολίτευμα πρὸς οὐρανὸν μεταστήσας, τοῦ πανηγυρίζειν ἀφορμὰς ἐδωρήσατο. καὶ μάρτυς τῶν εἰρημένων ὁ Παῦλος, ὁ τῶν Χριστοῦ ῥημάτων ὄργανον τὴν γλῶσσαν κτησάμενος. ἡμῶν γάρ, φησί, τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει, ἐξ οὗ καὶ Σωτῆρα ἐκδεχόμεθα Κύριον D
Ἰησοῦν Χριστόν. τίς γὰρ ἀπεκδεχόμενος, ταῖς ἐλπίσιν οὐχ ἑορτάζει; τίς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιδημίαν λογισμῷ φανταζόμενος, οὐ προλαμβάνει χαίρων τῶν πραγμάτων τὴν πεῖραν; τίς δὲ βασιλέως θνητοῦ κάθοδον ἐσομένης ἀκούων, οὐκ ἀνίσταται μὲν τὴν διάνοιαν, εὐφραίνεται δὲ τὴν ψυχήν, προτρέχων τῷ πόθῳ τῆς θέας τὸν χρόνον. τότε συγκινοῦνται μὲν δῆμοι· σκιρτῶσι δὲ παῖδες· χορεύουσι κόραι· πρεσβῦται τὸ γῆρας ἀναιρεῖσθαι βιάζονται, ταῖς ἐλπίσιν ἀκμάζοντες· καὶ χωρεῖ διὰ πάντων

CHRISTUS ex mortuis reſuſcitatus, totam mortalium vitam unum feſtum reddidit. Nam in terris degentium converſationem in cœlum transferens, feſtorum celebrandorum materiam uberem ſuppeditavit. Teſtis ejus, quod dixi, Paulus, linguam verborum Chriſti organum nactus. *Noſtra enim*, inquit, *converſatio in cœlis*, Phil. 3, 20.
unde etiam Salvatorem expectamus Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. Quis enim dum expectat, jam ſpe feſtum non celebrat? quis Salvatoris adventum animo ſibi imaginans, cum gaudio ipſum rerum experimentum non anticipat? quis vero mortalis cujuſdam Regis adventum inſtare audiens, mentem non excidat, animumque oblectat, ſpectaculi tempus deſiderio prævertens? Tunc populus commovetur: exultant pueri: ſaltant puellæ: ſenes ſenectutis onus deponere coguntur, ad juventutis florem ſpe reducti: percrebreſcit ubique

regii adventus celebritas. Quid ergo aliquis dicet, Chriſto Rege immortali adventuro; non ut urbibus reddat ſplendorem, & arces extruat, neque ut dona tribuat, quæ temporis vitio obſoleſcant: verum ut hominem immortalitate induat, & mortalium genus morti prædæ expoſitum, in ſecurum locum, in cœlum ſcilicet, traducet. Hodie Chriſtus ex mortuis reſurgens Diſcipulis ſuis fuit viſus: iterumque ſecunda vice apparuit, reſurrectionis fidem certius confirmans. Apparuit autem, januis clauſis: nam qui inferni portas invalidas eſſe probaverat, quid illi introitu per januas hoc loco erat opus? ubicunque enim Deus jubet, conſvetudinis leges ceſſant. Super mare antea ambularat: elementum natura ſua fluxum pedibus carnis ſubſternebat, pedumque paſſu fluctus emetiebatur, & pelagus ad ipſius uſum pavimenti inſtar ſtabat compactum. Intravit Jeſus, clauſis januis. Nam & tum, cum reſurgeret, lapis ſepulchri devolvebatur, & oſtium monumenti fuit apertum. Sed illic quidem oſtendebatur, quod ſepulchro viſibili contingebat, idem inferno inviſibiliter accidiſſe: & monumento aperto, probabatur, mortis antrum nullo jam amplius oſtio occludi. Sepulchrum enim una cum inferno denudari, & viſibilibus ea, quæ non videbantur, innoteſcere oportebat. Hoc autem loco januis clauſis intrat, ut qui de reſurrectione dubitabant, ad introitum obſtupeſcerent, & uno miraculo ad alterum miraculum credendum quaſi manu perducerentur. Chriſtus itaque reſurgens prius mulieribus, quam Diſcipulis apparet: mulieres Apoſtolis Chriſti reſurrectionem annunciant, idque merito. Hac enim ratione Evæ contumelia Diabolo commutabatur. Nam unde morbus prodierat, inde medela venit: unde mors cœperat, inde reſurrectio apparet. Mulier enim tranſgreſſionis cauſſa, & reſurrectionis præco; quæ primum Adam ad lapſum induxerat, ſecundum Adam reſurrexiſſe teſtatur. Viſus ergo poſtea fuit Chriſtus etiam ab Apoſtolis domi latitantibus: intrat januis clauſis, & abſens tum Thomas ea, quæ contigerant, non credit: & conſpectum deſiderans, auditum non admittit. Obturat aures, oculos intendere cupiens. Deſiderio percellebatur, cum voce feriretur. Joh. 20, 25. *Niſi mittam digitum meum in fixuram clavorum, &*

A ἡ τῆς βασιλικῆς παρουσίας πανήγυρις. τί οὖν ἂν εἴποι τις παραγινομένου Χριστοῦ βασιλέως ἀθανάτου, οὐχ ἵνα πόλεις φαιδρύνῃ, καὶ πύργους ἐγείρῃ, οὐδὲ ἵνα δωρεὰς παράσχῃ, πατουμένας τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ἵνα τὸν ἄνθρωπον ἀθανασίαν ἐνδύσῃ, καὶ γένος θανάτῳ λῃστευόμενον ἀσύλῳ χωρίῳ * τῷ οὐρανίῳ κατοικήσῃ. Σήμερον ὤφθη Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν· καὶ πάλιν δευτέρᾳ θέᾳ ὤφθη, βεβαιοτέραν τῆς ἀναστάσεως τὴν πίστιν ἀπεργασόμενος· ὤφθη δὲ, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· ὁ γὰρ τὸν ᾅδην δείξας ἀτείχιστον, τί ἐκεῖ δεῖται τῶν θυρῶν τῆς εἰσόδου; ὅπου γὰρ προστάττει Θεὸς, τῆς συνηθείας ἀργοῦσιν οἱ νόμοι. ἐπὶ θαλάσσης ἐβάδιζε πρότερον· B ἡ ῥέουσα φύσις τοῖς τῆς σαρκὸς ποσὶν ὑπεστρώννυτο, καὶ βήματι ποδῶν ἐμετρεῖτο τὰ κύματα, καὶ τὸ πέλαγος πρὸς τὴν χρείαν εἰς ἔδαφος μετεπήγνυτο. εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς, κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. καί τοι τῆς ἀναστάσεως γινομένης ὁ τοῦ τάφου ἐξεκύλιστο λίθος, καὶ ἡ τοῦ μνήματος ἀνεστομεῖτο θύρα. ἀλλ' ἐκεῖ μὲν ἐδείχθη, ὅτι ἅπερ ἔπαχεν ὁ τάφος ὁρώμενος, ὁ ᾅδης ἀοράτως ὑπέμενεν· καὶ ἀνοιγομένου τοῦ μνήματος, ἀθύρωτον τὸ σπήλαιον * ὁ θάνατος ἀπηλέγχετο. ἔδει γὰρ συναπογυμνοῦσθαι τῷ ᾅδῃ τὸν τάφον, καὶ τοῖς ὁρωμένοις τὰ μὴ φαινόμενα C στηλιτεύεσθαι. ἐνταῦθα δὲ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων εἰσέρχεται· ἵνα οἱ περὶ τὴν ἀνάστασιν ἀπιστοῦντες, ἐκπλαγῶσι τὴν εἴσοδον, καὶ χειραγωγηθῶσι πρὸς τὸ θαῦμα τῷ θαύματι. ἀναστὰς οὖν Χριστὸς πρὸ τῶν μαθητῶν ταῖς γυναιξὶν ἐμφανίζεται· αἱ γυναῖκες τοῖς Ἀποστόλοις εὐηγγελίσαντο τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀνάστασιν, καὶ τοῦτο εἰκότως. οὕτω γὰρ τῆς Εὔας ἡ ἐπήρεια τῷ διαβόλῳ περιετρέπετο. ὅθεν γὰρ ὥδευσεν ἡ νόσος, ἐκεῖθεν ἡ θεραπεία ἔρχεται· ὅθεν ὁ D θάνατος ἤρξατο, ἐκεῖθεν ἡ ἀνάστασις φαίνεται. γυνὴ γὰρ τῆς παραβάσεως αἰτία, καὶ τῆς ἀναστάσεως κήρυξ· ἡ τὸν πρῶτον Ἀδὰμ πρὸς τὴν πτῶσιν χειραγωγήσασα, τὸν δεύτερον Ἀδὰμ ἀναστάντα μαρτύρεται. ὤφθη τοίνυν μετὰ τοῦτο καὶ τοῖς Ἀποστόλοις Χριστὸς ἐν οἴκῳ κεκρυμμένοις, εἰσῆλθε τῶν θυρῶν κεκλεισμένων· καὶ ἀπιστεῖ τοῖς γινομένοις μὴ παρὼν ὁ Θωμᾶς, καὶ ποθῶν τὴν θέαν τὴν ἀκοὴν ἀπεστρέφετο. ἔφραττε τὴν ἀκοὴν, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀναπετάσαι βουλόμενος. ἐπλήττετο τῷ πόθῳ, διὰ φωνῆς τοξευόμενος. ἐὰν μὴ βάλλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ

* ἴσ. τῷ ὡραίῳ.

* τοῦ θανάτου.

βάλλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, A
οὐ μὴ πιστεύσω. ἄπιστος πρὸς διάθεσιν, καὶ μὴ
πιστεύων ὁ Θωμᾶς, προβάλλεται ἀπιστίαν, ἵνα
ἀπολαύσῃ τῆς θεωρίας. λυσάτω μου, φησὶ, τὴν
ἀπιστίαν φανείς· βαλῶ τὸν δάκτυλόν μου εἰς
τοὺς τύπους τῶν ἥλων· δεσπότην, ὃν ποθῶ, πε-
ριπτύξομαι· μεμψάσθω τὴν ἀπιστίαν, καὶ χαρι-
σάσθω τὴν θεωρίαν. ὡς ἄπιστος ἴδω, καὶ ὡς πιστὸς
περιπτύξομαι, καὶ ἀπολαύσω. ἴδω χεῖρας ὀρυ-
χθείσας, δι' ὧν αἱ παραβᾶσαι τοῦ Ἀδὰμ ἐθε-
ραπεύθησαν χεῖρες. ἴδω πλευρὰν, δι' ἧς ὁ ἐκ
τῆς πλευρᾶς ἀνῄρηται θάνατος. θεατὴς οὐκ ἀ-
κροατὴς τοῦ δεσπότου γενέσθαι θέλω· τῇ διηγήσει B
πλέον πρὸς ἐπιθυμίαν ἀνάπτομαι· δι' ὧν διαγ-
γελίζεσθε, διὰ τούτων τὴν ὀδύνην ἐπαυξῆτε.
ἐγὼ δέ μου θεραπεύσω τὴν ἀνίαν, τὴν θερα-
πείαν προχειριζόμενος. ἀλλ' αὖθις παρῆν ὁ δε-
σπότης, καὶ λύει τῷ μαθητῇ μετὰ τῆς ἀνίας τὴν
ἀπιστίαν. μᾶλλον δὲ οὐ τὴν ἀπιστίαν ἔλυσεν, ἀλ-
λὰ τὴν ἐπιθυμίαν ἐνέπλησε. παρῆν τῶν θυρῶν
κεκλεισμένων· ἀπιστουμένη θέα πιστοῦται τὴν
ἀπιστουμένην ἀνάστασιν· καὶ πάλιν διπλασιάζει
τὸ θαῦμα, ἵνα πληροφορήσῃ τὸν Θωμᾶν.
βάλλε, φησὶ, τὸν δάκτυλόν σου εἰς τὸν τύπον
τῶν ἥλων· ὃν ἐζήτεις ἀπόντα, παρόντος ἀπό-
λαυε. οἶδά σου τὴν ἐπιθυμίαν καὶ σιωπῶντος· C
πρὸ τῶν λόγων, τὴν γνώμην ἐπίσταμαι· ἤκουόν σου
τῶν ῥημάτων, καὶ μὴ βλεπόμενος· ἐνεδίδουν
ἴσ. αὐξή-σω. τῇ ἀπιστίᾳ καιρὸν, ἵνα σου τὴν ἐπιθυμίαν *
θαυμάσω. βάλλε τὸν δάκτυλόν σου εἰς τοὺς
τύπους τῶν ἥλων· καὶ βάλλε τὴν χεῖρά σου εἰς
τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος· μακά-
ριοι, οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. Κήρυξον, Θω-
μᾶ τοῖς μὴ ἑωρακόσι μου τὴν ἀνάστασιν. ἕλκυ-
σον τὴν οἰκουμένην, οὐκ ὀφθαλμοῖς, ἀλλὰ λόγοις
πιστεύουσαν. περίελθε βαρβάρων ἔθνη καὶ πόλεις·
δίδαξον ἀνθ' ὅπλων σταυρὸν θωρακίζεσθαι. κήρυ-
ξον μόνον, καὶ προσκυνοῦντες πιστεύσουσιν· οὐκ D
ἀπαιτηθήσῃ παρ' αὐτῶν τὴν θέαν τὴν ἐμήν. εἰ-
πὲ τὴν κλῆσιν καὶ ὁρατὴν πίστιν. μακάριοι γὰρ
ἀληθῶς οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες. τοιοῦ-
τος ὁ νεόπλεκτος οὗτος τοῦ δεσπότου στρατὸς, τῆς
πνευματικῆς κολυμβήθρας ὠδῖνες, τὰ ἔργα
τῆς χάριτος, ἡ γεωργία τοῦ πνεύματος, οὐκ
ἰδόντες ὑπήκουσαν, ἀλλὰ ποθοῦντες ἐπίστευ-
σαν. ἐπέγνωσαν Χριστὸν οὐκ ὄμμασι σώματος,
ἀλλ' ὄμμασι πίστεως· οὐκ ἔβαλλον τοὺς
δακτύλους εἰς τοὺς τύπους τῶν ἥλων, ἀλλὰ τῷ
σταυρῷ περιπλακέντες τὸ πάθος ἠσπάσαντο.

mittam manum meam in latus ejus, non credam. Thomas ad aſſenſum incredulus, nec fidem adhibens, incredulitatem prætendit, ut fruatur conſpectu. Sua, inquit, apparitione incredulitatem meam ſolvat: mittam digitum meum in fixuras clavorum: Dominum meum, quem deſidero, contrectem: reprehendat incredulitatem & largiatur conſpectum. Videam, ut incredulus, ut fidelis ejus complexu perfruar. Videam manus perfoſſas, quibus Adami manus ad transgreſſionem extenſæ, fuerunt perſanatæ. Videam latus, per quod mors de latere progreſſa, fuit ſublata. Spectator, non auditor tantum Domini eſſe volo: narratione magis magisque deſiderium meum incenditur; iis, quæ annunciatis, dolorem meum augetis. Medebor mœrori meo, ubi præ manibus fuerit medicina. Sed ecce iterum adeſt Dominus, & diſcipulum ſimul a mœrore & incredulitate liberat. Quin potius non tam incredulitatem ſuſtulit, quam deſiderium implevit. Aderat januis clauſis: incredibili conſpectu non creditam reſurrectionem credibilem reddit; & miraculum geminat, ut Thomæ fidem confirmet. *Infer*, inquit, *digitum tuum huc in fixuram clavorum:* Joh. 20, 27. Quem abſentem quærebas, eo nunc præſente fruere. Novi tuum, etiam tacentis, deſiderium: antequam verbum proferas, animi mentem cognoſco. Audivi verba tua, licet non apparerem: tempus incredulitati conceſſi, ut deſiderium tuum adaugerem. Mitte digitum tuum in fixuras clavorum, *Et mitte manum tuam in latus meum, & noli eſſe incredulus: beati, qui non viderunt, & crediderunt.* Ibid. Reſurrectionem meam, o Thoma, iis, qui non viderunt, prædica. Attrahe terrarum orbem non oculis, ſed ſermonibus credentem. Circumeas barbarorum gentes & oppida: doceas eos armorum loco crucis lorica indui. Prædica tantum, & adorantes credent: non flagitabunt a te mei conſpectum. Indices illis vocationem, fidemque oculis abs te compertam. *Beati enim revera, qui non viderunt, & crediderunt.* Hujusmodi eſt recens coactus ille Domini exercitus, partus ſpiritualis lavacri, opera & effectus gratiæ, cultura ſpiritus, non videntes obedierunt, ſed deſiderantes crediderunt. Non corporis, ſed fidei oculis Chriſtum cognoverunt; non miſerunt digitos in fixuras clavorum, ſed cruce undique conſignati paſſionem amplexi ſunt

Dominici lateris ſpectatores non fuere, A ſed per gratiam dominicis membris ſunt conjuncti, confirmantes in ſemetipſis Domini vocem: *Beati, qui non viderunt, & crediderunt*; qui non viderunt, & Chriſto conſepulti ſunt. Hodie veſtem, quam geſtatis, exuitis, ſed ſignaculum occultum non deponitis: exuitis externa ſymbola, ſed militiæ inſignia teſſeramque non deponitis. Deponitis veſtem, o Chriſti milites, ſed fidei armis non denudamini. Nunc tibi maxime armatura opus eſt. Nunc enim multo magis quam ante adverſarius adverſum te vigilat. Dum captivus aut ſervus inimici eras, quia jus & poteſtatem in te obtinebat, oppugnare B non magnopere curabat; nunc vero quoniam Chriſto adſcriptus es, & hoſte deſerto ad Domini caſtra transfugiſti, lupoque relicto, ovili es aggregatus, ad priſtinum quaſi venatum mille fraudibus excogitatis redit. Ad hunc conflictum Beatus Paulus nos inſtruit, ducisque inſtar præcedit, & præcepta ſuppeditat.

Eph. 6, 12. *Non jam amplius*, inquit, *nobis colluctatio eſt adverſus carnem & ſanguinem: ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum hujus ſeculi: contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus.* Vides te hoſtili agmine cinctum, & ferventem pugnam? Quanam ergo de re hoc C bellum geritur? quodnam pugnæ hujus præmium? idem ille dux ſubjungit, *in cœleſtibus*: hoc eſt, de cœleſtibus bonis. Propter immortalitatem armatur, & pro immutabilitate decertat. Confligit, ut Chriſti præſentia fruatur. Hæc cœleſtia bona ſunt: hæc illi eripere ſtudet. Sed non relinquit pugnantem te ſuo præſidio nudatum, induit te armis patris ſui. Et vide, quæſo, quam armorum iſtorum ſplendor hoſtibus ſit terribilis: ita enim

Eph. 6, 14. inquit: *State ergo ſuccincti lumbos veſtros in veritate, & induti loricam juſtitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelii pacis: in omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela* D *nequiſſimi ignea extinguere: & galeam ſalutis aſſumite: & gladium ſpiritus, quod eſt Verbum Dei.* Adverſus inviſibiles hoſtes inviſibilibus nos armis inſtruit; & hoc

A δεσποτικῆς πλευρᾶς θεαταὶ οὐκ ἐγένοντο, ἀλλὰ χάριτι δεσποτικοῖς συνήφθησαν μέλεσι, κυροῦντες ἐπ᾽ αὐτοῖς τὴν τούτου φωνήν. μακάριοι, οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ πιστεύσαντες· οἱ μὴ ἰδόντες, καὶ Χριστῷ συνταφέντες. Σήμερον ἀποδύεσθε τὴν φορουμένην ἐσθῆτα, ἀλλὰ μὴ ἀποθέσθε τὴν κεκρυμμένην σφραγῖδα· ἀποδύεσθε τὰ φαινόμενα σύμβολα, ἀλλὰ μὴ ἀποθέσθε τῆς στρατιᾶς τὰ γνωρίσματα. ἀποτίθεσθε τὴν ἐσθῆτα, ὦ τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, ἀλλὰ μὴ γυμνωθῆτε τῶν ὅπλων τῆς πίστεως. νῦν σοι μάλιστα χρεία τῆς πανοπλίας. B νῦν γὰρ κατὰ σοῦ πλέον ἢ τοῦ πρόσθεν ἐγρήγορεν ὁ πολέμιος. ἕως αἰχμάλωτος ἦς δοῦλος τοῦ ἐχθροῦ, τὸ κρατεῖν ἔχων ἐκεῖνος, τοῦ πολεμεῖν οὐκ ἐφρόντιζεν· ἐπειδὴ δὲ πρὸς Χριστὸν μετετάχθης, καὶ φυγὼν τὸν ἐχθρὸν, τῷ δεσπότῃ προσέδραμες, καὶ λύκον ἀποπηδήσας, συνετάχθης τῇ ποίμνῃ, ὡς παλαιὰν εἰς θήραν μετέρχεται, πολυτρόπους ἐκμηχανώμενος δόλους. πρὸς ταύτην ἡμᾶς τὴν παράταξιν ὁ μακάριος ἀλείφει Παῦλος, στρατηγεῖ καὶ προχειρίζεται παραγγέλματα. οὐκ ἔτι ἡμῖν, λέγων, ἡ πάλη πρὸς αἷμα καὶ σάρκα· ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχὰς, πρὸς τὰς ἐξου- C σίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας, ἐν τοῖς ἐπουρανίοις. ὁρᾷς στῖφος πολεμικὸν καὶ ζέουσαν μάχην; ὑπὲρ τίνων οὖν ἄρα ὁ πόλεμος; ποῖα τῆς μάχης τὰ κέρδη; αὐτὸς ἐπάγει λέγων ὁ στρατηγός· ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, τουτέστιν, ὑπὲρ τῶν ἐπουρανίων κτημάτων. ὑπὲρ τῆς ἀφθαρσίας ὁπλίζεται, καὶ ὑπὲρ ἀτρεπτότητος πολεμεῖ· ὑπὲρ τοῦ συνεῖναι Χριστῷ παρατάττεται. ταῦτα γὰρ ἐπουράνια κτήματα. ταῦτα ἐκεῖνος ἀφελέσθαι συμβούλεται· οὐκ ἀφίησί σε πολεμοῦντα γυμνόν· καθοπλίζει δὲ τοῖς ὅπλοις τοῦ πατρός. Καί μοι βλέπε D τῶν ὅπλων τὴν ἀστραπὴν φοβερὰν οὖσαν τοῖς ἐχθροῖς. φησὶ γὰρ οὕτως· στῆτε οὖν περιζωσάμενοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδυσάμενοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, καὶ ὑποδησάμενοι τοὺς πόδας ἐν ἑτοιμασίᾳ τοῦ εὐαγγελίου τῆς εἰρήνης· ἐπὶ πᾶσιν ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως, ἐν ᾧ δυνήσεσθε πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι· καὶ τὴν περικεφαλαίαν τοῦ σωτηρίου δέξασθε, καὶ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ. πρὸς ἀοράτους ἐχθροὺς ἀοράτοις ἐκόσμησεν ὅπλοις· τοιαύτη

μένη ἡ τῶν ὅπλων ἰσχύς. ὅτι δὲ τὰ τῆς παρατάξεως γίνεται, σκόπησον οὕτως, κἂν μὴ φαίνηται. εἰ γὰρ τὸν Χριστὸν πειράζειν οὐκ ὤκνησεν ὁ διάβολος, ἀλλ' ἀναισχυντίας ὑπερβολῇ καὶ κατὰ τοῦ δεσπότου τετόλμηκε, πῶς τῆς κατὰ σοῦ μηχανημάτων παύσηται; εἶδε τὸν Χριστὸν βαπτισθέντα, (σὺ δὲ σκόπει τὸν καιρὸν, ὦ νεοφώτιστε) καὶ τότε πρὸς τὸ πειράζειν ἠγέρθη. εἶδεν ἐν τῇ ἐρήμῳ πεινάσαντα, καὶ συνεργὸν τῆς πείρας τὴν πεῖναν ἔλαβεν· οὐδὲ αὐτῆς τῆς χρείας τὴν τροφὴν μηχανημάτων ἐλευθέραν ἀφεὶς, ἀλλὰ προσελθὼν ἐνεχείρει· εἰ σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, εἰπὲ, ἵνα οἱ λίθοι οὗτοι ἄρτοι γένωνται. μονονουχὶ τοῦτο λέγων· υἱὸς Θεοῦ σοβαρεύεις καλούμενος, ἠπατήθης ὀνόματι. προσηγορίᾳ γυμνῇ πράγματος σεμνύνῃ. πεινῶντα βλέπω, καὶ υἱὸν Θεοῦ ὀνομάσω; ἡ τιμὴ τῷ πάθει νοθεύεται. θεράπευσον τὴν χρείαν τῷ θαύματι. ὑπακουσάτωσαν οἱ λίθοι προστάττοντι, καὶ πιστεύσω τῇ κλήσει· αἰσθέσθωσαν ἐκεῖνοι τὸ ἐπίταγμα, καὶ συντρέχω τῷ θαύματι· δέξομαι τὴν φωνὴν, καὶ συντίθεμαι τῇ τιμῇ. ἀλλὰ γραφικοῖς ἐτοξεύετο ῥήμασιν· οὐκ ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐπὶ παντὶ ῥήματι ἐκπορευομένῳ παρὰ Θεοῦ. ἀλλ' αἰσχυνθεὶς τῇ προτέρᾳ πάλῃ, καὶ δευτέραν πεῖραν προσήγαγεν. ῥῖψον, φησὶν, ἑαυτὸν ἄνωθεν κάτω, γέγραπται γὰρ, ἐντελεῖται περὶ σοῦ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ. ἀλλ' ἤκουσε πάλιν· οὐκ ἐκπειράσεις Κύριον τὸν Θεόν σου. ὁ δ' οὐκ ἐνάρκησε δευτέρᾳ πτώσει, ἀλλ' ἐπάγει καὶ τρίτην μηχανὴν προσδοκίᾳ νίκης πρὸς πτῶσιν δελεαζόμενος, ταῦτα γάρ σοι πάντα δώσω, φησὶν, ἐὰν πεσὼν προσκυνήσῃς μοι. ὁρᾷς μηχανημάτων γοργότητα; ὁρᾷς ἀπάτης παρασκευήν; ἀλλὰ τρεῖς μὲν ἰδέας ἴσως πειρασμῶν εἶναι νενόμικας, τῷ τοῦ ἀριθμοῦ ἑπόμενος σχήματι. ἅπαν δὲ πειρασμῶν εἶδος ἄρα ἐν τοῖς τρισὶ περιέχεται. οὐ γὰρ ἂν ἐπαύσατο πειράζων, εἰ μὴ πᾶσαν αὐτοῦ τὴν φαρέτραν ἐκένωσε. πάσας γὰρ τὰς ἐξ ἡδονῆς μηχανὰς διὰ τῆς περὶ τὴν βρῶσιν ἐπιθυμίας προσήγαγε, μιᾷ προσβολῇ τὴν τῶν ὀρέξεων διακινήσας συγγένειαν. εἰπὼν δὲ, ῥῖψον σεαυτὸν, τὰς ἐκ μεγαλαυχίας μεθόδους ἐκίνησε. τὸ δὲ, ταῦτα πάντα σοι δώσω, τὴν χαλεπωτάτην τῶν ἁμαρτημάτων ῥίζαν, τὴν φιλαργυρίαν εἰσήγαγεν. ἅπαν γὰρ εἶδος ἁμαρτημάτων ἐκ μιᾶς ταύτης φύεται ῥίζης· καὶ παρὰ ἀνθρώποις ἁμαρτία χώραν οὐκ ἔχει, μὴ διὰ τούτων ἐλθοῦσα. ἢ

A quidem iſtorum armorum robur. Quod autem cum eo confligendum ſit, id licet non appareat, hac tamen ratione perſpicies. Nam ſi Chriſtum non veritus fuerit tentare, ſed extrema impudentia armatus ipſum quoque Dominum contra aggreſſus ſit; nunquid ab inſidiis tibi ſtruendis ceſſabit. Viderat Chriſtum baptizatum, (obſerves hanc temporis occaſionem, o recens illuminate:) & tunc tentandum eum aggreditur. Viderat eum in deſerto eſurientem, & famem ut tentationis inſtrumentum & adminiculum arripuit: qui
B nec ipſius neceſſitatis alimentum ab inſidiis ſuis liberum eſſe ſinit, ſed accedens eum ita aggreditur: *Si filius DEI es, dic, ut lapides iſti panes fiant.* (Matth. 4. 3.) Quaſi id diceret: Tu eo quod filius Dei appelleris, te jactitas: deceptus es hoc nomine: nudo abs re titulo gloriaris: eſurientem te video, & filium Dei appellabo? adulteratur honor iſte paſſione: miraculo neceſſitatem tuam cura: lapides jubenti obtemperent, & appellationi huic fidem habebo. Sentiant illi mandatum, & ego conſentiam miraculo: intelligam vocem, & honorem illum approbabo. Verum ſcri-
C pturæ verbis percutitur: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* (Deut. 8. 3.) At ille priori congreſſu confuſus, ſecunda rurſus vice tentat. *Mitte te deorſum*, inquit, *ſcriptum eſt enim, quia Angelis ſuis mandavit de te.* Sed contra ipſe rurſus audivit: *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Verum nec ſecundo hoc impetu elanguit, ſed ſpe victoriæ tertia quoque fallacia ad lapſum illecturus: *Hæc*, inquit, *omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me.* Vides commentorum ejus velocitatem? vides fraudum apparatum? Sed forſitan tria duntaxat tentationum genera eſſe exiſtimabis, hujus nu-
D meri rationem ſecutus. Quinimo omne tentationum genus tribus hiſce continetur: neque enim deſtitiſſet tentare, niſi totam ſuam pharetram evacuaſſet. Nam cunctas voluptatum illecebras per cibi deſiderium adhibuit, uno objectu omnes cognatas appetitus ſpecies commovens. Dicendo autem illud, *mitte temet ipſum*, omnes arrogantiæ dolos admovit. Iſtud vero, *hæc omnia tibi dabo*, peſſimam peccatorum omnium radicem avaritiam propoſuit. Omne enim peccatorum genus ex una hac radice naſcitur: nec ullum inter homines peccatum locum habet, quod non ex hiſce procedat. Nam vel

voluptate nos vulnerat, vel honoris ambitu ferit, aut divitiarum amore ad avaritiam pertrahit. Nudatus ergo telis ferire deſiit: & inermem eum fraudibuſque denudatum Chriſtus nobis tradidit, & ejus cuſpides retudit. Notos ſagittarum nobis ſervos reddidit, dum facile ſuperabilem hominibus eum fecit. Dominicis ergo certaminibus nos victoriam reportabimus: Chriſto pugnante, nos tropæa erigemus. Ne inquinemus fidei tunicam, quam gratia contexuit: ne contemnas donum, quod a Deo accepiſti: cogita, quis dederit, & datum cuſtodi. Si margaritæ aut regiæ purpuræ cuſtos conſtitutus eſſes, nonne ad mortem usque cuſtodiam ejus curæ tibi eſſe oſtenderes? verum nunc non margaritæ tantum, neque purpura, neque de regia quippiam ſuppellectili, ſed ipſum Domini corpus curæ fideique tuæ commiſſum eſt: quin potius, inquam, ipſe Dominicum factus es corpus; membrum factus es Chriſti; Chriſtum induiſti ſecundum Apoſtoli Pauli
Gal. 3, 27. vocem: *Quicunque enim in Chriſto baptizati ſunt, Chriſtum induerunt.* Cave ne membrorum Chriſti proditor fias. Chriſti domicilium es, & membrum ejus, qui in cœlis regnat. Virtutibus ergo donum illud honoremus: temperantiam omni ſtudio ſectari incipiamus: miſericordiam prompte exerceamus: incredulitatis venenum excutiamus; fraudem diaboli amicam & familiarem averſemur: mendacium adverſarii noſtri telum, odio habeamus: imitemur beatum Paulum, qui poſt acceptum baptiſmum prædicavit, quem ante baptiſmum perſequebatur. Imitemur Eunuchum illum Æthiopem, qui baptiſmatis in via particeps factus, ipſe Æthiopibus credendi via factus eſt. Multiplicemus gratiæ talentum, ut opta-
Matth. 25, 21. tiſſimam illam vocem: *Euge ſerve bone,* ex Chriſto Deo noſtro audiamus: cui gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

A γὰρ δι' ἡδονῆς τιτρώσκει, ἢ διὰ δόξης ἐξάλλει, ἢ χρημάτων ἔρωτι πρὸς πλημμέλειαν ἕλκει. γυμνωθεὶς οὖν τῶν βελῶν τοῦ τοξεύειν ἐπαύσατο· καὶ γυμνὸν ἡμῖν αὐτὸν ὁ Χριστὸς τῶν μηχανημάτων κατέστησεν, ἀπράκτους αὐτοῦ τὰς ἀκίδας ἐργασάμενος* γνωρίμους τοὺς δούλους κατέστησεν, εὐχείρωτον αὐτὸν τοῖς ἀνθρώποις ποιούμενος. Τοῖς δεσποτικοῖς τοίνυν ἀγῶσι τὴν νίκην κερδανῶμεν· Χριστοῦ πολεμοῦντος οἰκεῖα στήσωμεν τρόπαια. μὴ ῥυπώσωμεν τὸν χιτῶνα τῆς πίστεως, ὃν ἡ χάρις ἐξύφανε· μὴ δωρεὰν ἀτιμάσῃς, ἣν παρὰ Θεοῦ ἔλαβες· ἐννόει τὸν δεδω-
B κότα, καὶ τὸ δοθὲν διαφύλαξον. εἴτινος μαργαρίτου φύλαξ ἢ ἀλουργίδος κατέστης βασιλικῆς, ἆρα οὐκ ἂν μέχρι θανάτου τῆς φυλακῆς ἐπεδείξω τὴν ἐπιμέλειαν; ἀλλὰ νῦν οὐ μαργαρίτου μόνον, οὐδὲ πορφύρας, οὐδὲ κτήματος ἁπλῶς βασιλέως, αὐτὸ δὲ τοῦ δεσπότου διεπιστεύθης σῶμα· μᾶλλον δὲ τί λέγω, γέγονας σῶμα δεσποτικὸν, μέλος ἐγένου Χριστοῦ. ἐνεδύσω Χριστὸν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν· ὅσοι γὰρ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθησαν, Χριστὸν ἐνεδύσαντο. μὴ γένου τῶν Χριστοῦ προδότης μελῶν. ὑπῆρξας τοῦ Χριστοῦ οἰκητήριον, καὶ μέλος τοῦ ἐν οὐρανοῖς βασιλεύοντος. ἀρεταῖς οὖν τὸ δῶρον
C τιμήσωμεν· σωφροσύνης ἐπιμεληταὶ καταστῶμεν· φιλανθρωπίαν μετέλθωμεν· ἐλεημοσύνην προχειριζώμεθα· ἀπιστίας ἰὸν ἀποτιναξώμεθα· δόλον ἀποστραφῶμεν τοῦ διαβόλου φίλον· μισήσωμεν ψεῦδος τοῦ πολεμίου τὸ ὄργανον· μιμησώμεθα τὸν μακάριον Παῦλον, ὃς βαπτισθεὶς ἐκήρυττεν, ὃν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἤλαυνεν. μιμησώμεθα τὸν τῆς Αἰθιοπίας Εὐνοῦχον, ὃς ἐν ὁδῷ τυχὼν τοῦ βαπτίσματος, ὁδὸς αὐτὸς τοῖς πιστεύουσι τῶν Αἰθιόπων ἐγένετο. πολυπλασιάσωμεν τὸ τῆς χάριτος
D τάλαντον, ἵνα τῆς πολυεύκτου φωνῆς ἀκούσωμεν· εὖ δοῦλε ἀγαθὲ, παρὰ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

* ἰσομαχίμους, aut ſimile.

Τῶ

A

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΚ ΓΕΝΕΤΗΣ τυφλὸν, λόγος.

B

Ex Regio & R. P. Sirmundi Codd.

ΠΟΛΥΣΠΟΥΔΑΣΤΟΝ ἐστι πᾶσιν ἀνθρώποις τὸ τῶν γονέων γλύκασμα, γνήσιον, ποθεινὸν, παντὸς χρυσίου τιμιώτερον. οὐκ ἔστιν ἐν τῷ παρόντι βίῳ γονεῦσιν ἀντισταθμιζόμενον κτῆμα. χρυσὸς πολλάκις ἀπόλλυται· γονέων δὲ φίλτρον οὐ μαραίνεται. ἄργυρος πολλάκις ἰοῦται· τῶν δὲ γεννησάντων αἱ ὠδῖνες οὐ μειοῦνται. μαργαρῖται πολλάκις διαφθείρονται, γονέων δὲ δάκρυα C τῷ Κυρίῳ παρίστανται· διὸ καὶ τὴν γονέων τὸ τίμιον ἡ θεία γραφὴ γνωρίζουσα, παραινεῖ τοῖς τέκνοις βοῶσα· ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτω. ἔστι δὲ πάντως εἰπεῖν ἵνα· καὶ εἰ περισπούδαστόν ἐστι τὸ τῶν γονέων γλύκασμα, τίνος ἕνεκεν ὁ Δαβὶδ τοὺς γονεῖς διαβάλλων ἔλεγεν· ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με. τί λέγεις, ὦ φίλε, πρὸς τὰ παρόντα; παντὸς κτίσματος τιμιώτερον τὸ τῶν γονέων γλύκασμα· μὴ γὰρ ὡς πρὸς τὸν δημιουργὸν τῶν ἁπάντων Θεόν. οὐκ ἔστι κτίσμα κτίστῃ συγκριθῆναι δυνάμενον. D εἰ μὲν γὰρ ἦν ὁ Δαβὶδ εἰρηκώς· ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ἀντελάβετο δέ μου ὁ δεῖνα, ὁ γείτων, ἢ ὁ συγγενὴς, ἢ ὁ φίλος, ὡς ὑπ' * ἐναντίων διεβεβαιοῦτο. εἰ δὲ καὶ τῶν γονέων τὸν Κύριον διασπλαγχνότερον ἀπεφήνατο, καὶ τοὺς γονεῖς οὐκ ἐνύβρισεν, καὶ τὸν Θεὸν ἐδόξασεν. τίνος δὲ χάριν ὁ Δαβὶδ προσέθηκε τὰς συλλαβὰς, λέγων· ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με· ὁ δὲ Κύριος ἀντελάβετό μου, ἴστε πάντες σαφῶς, ὅσοι τε φιλόλογοι, πῶς ὁ τῶν ἁπάντων Θεὸς βουλόμενος τὸν Σαοὺλ, ὡς φαῦλον, τῆς βασιλείας διαδέξασθαι, καὶ τὸν Δαβὶδ, ὡς φίλον, εἰς τὴν βασιλείαν προήκασθαι,

ἴσ. ὑπεναντίου διεβεβαίου.

S. Patris noſtri

ATHANASII

ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ,

IN CÆCUM A NATIVITATE, Joa. 9. *Homilia.*

MAGNOPERE cunctis hominibus expetenda eſt parentum dulcedo, genuina, deſiderabilis, quovis auro pretioſior. Nullum in hac vita bonum eſt cum parentibus contra comparandum. Aurum ſæpenumero perit, parentum vero amor non langveſcit: argentum ſæpius rubigine exeditur, parentum vero dolores non imminuuntur: margaritæ non raro corrumpuntur, at parentum lacrymæ in Domini conſpectum penetrant. Ideoque ſacra ſcriptura, quo in pretio parentes habendi ſint, indicans, monet liberos exclamans: *Qui maledixerit patri ſuo aut matri, morte moriatur.* Dicere tamen quis poterit: Si dulciſſimus parentum affectus omni ſtudio deſiderioque expetendus eſt, quare David parentes ſuos accuſans dicebat: *Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me.* Quid ad hæc reſpondes, o amice. Omni creatura pretioſius eſt dulciſſimum parentum nomen, non tamen cum Deo rerum omnium creatore comparandum. Nulla enim creatura cum creatore comparari poteſt. Si enim David dixiſſet: *Pater meus & mater mea dereliquerunt me:* hic autem vel ille, vicinus ſcilicet aut cognatus, vel amicus aſſumſit me; quaſi contraria quodammodo affirmaſſet. Si vero Dominum ipſis parentibus miſericordiorem aſſerit, nec parentibus injuriam ullam facit, & Deum glorificat. Quare autem ſyllabas illas apponit David; Pater *meus* & mater *mea* dereliquerunt me, Dominus autem ſuſcepit *me*, ſatis credo, noviſtis, utpote ſacrarum literarum ſtudioſiſſimi, qua ratione Deus ille omnium, cum Saulem utpote hominem improbum regno eſſet abdicaturus, & David amicum ſuum ad regnum provecturus,

Exod. 21. 17

Pſal. 26. 10.

μὲ χειροτονῆσαι; ὁ δὲ Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἰεσσαί· τί με καταπλήττεις, πρεσβύτα; οὐκ ἔχεις ἄλλον υἱόν; εἰ μὲν οὐκ ἔχεις, ἐσφάλην· εἰ δὲ ἔχεις, οὐκ ἐπλανήθην. ὁ δὲ Ἰεσσαὶ πρὸς τὸν Σαμουήλ. ἔχω μὲν καὶ ἄλλον υἱὸν, ἀλλ' ὅμως μικρὸν, εὐτελῆ, μὴ ποιοῦντα βασιλέα. αἰσχύνομαι καὶ προβιβάσαι αὐτόν. ὁ δὲ Σαμουὴλ πρὸς αὐτόν· παραδιατάττῃ τῷ κτίσαντι· αἰσχύνῃ προβιβάσαι τοῦτον; τί γάρ; πολυσαρκίαν χρίζει ὁ Θεός; προχείρισαι οὖν τοῦτον· λιμνάσει πάντως τὸ ἔλαιον, ἐπινεύσει, οἶδα, τὸ κέρας· εὐφραινέσθω σοῦ ὁ οἶκος. τί γάρ; ὅτι μικρός ἐστιν οὐ ποιεῖ βασιλέα; περίμεινον μικρὸν, καὶ ὄψῃ· πῶς οὗτος ὁ μικρὸς τὸν γιγάντειον πύργον, τὸν Γολιὰθ λέγω δὴ, καταστρέψει; τοιγαροῦν ταύτην τῶν γονέων τὴν λοιδορίαν ὁ Δαβὶδ κατανοήσας, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοξον εὐεργεσίαν θείᾳ γραφῇ παραδιδοὺς, ἐβόα· ὁ πατήρ μου, καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με. ταύτην τοίνυν τὴν τοῦ προφήτου Δαβὶδ εὐχάριστον φωνὴν, εὐκαίρως καὶ ὁ ἐκ γενετῆς τυφλὸς ἀναβλέψας, ἐρεῖ μεγαλοφώνως καὶ αὐτός. ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με, ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό με. ἴστε πάντες σαφῶς, πῶς καὶ οὗτος ὑπὸ μὲν τῶν γονέων διεπτύσθη· ὑπὸ δὲ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἐγκατελήφθη. ὅπως δὲ τὸ χρέος ἀποδωσώμεθα, καὶ μικρὸν ἀναψύξωμεν, ἵνα καὶ πάλιν πιστωθῶμεν ὠφελήματα· φέρε τοίνυν ἐπὶ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν εὐκαίρως παραγάγωμεν. ἤκουσας, ἀγαπητὲ, τῇ προτέρᾳ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου βοῶντος. καὶ παράγων, φησὶν, ὁ Ἰησοῦς, εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς καθήμενον· καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· Ῥαββὶ, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; ὁ δὲ Κύριος πρὸς αὐτούς· οὐδὲ οὗτος ἥμαρτεν, οὐδὲ οἱ γονεῖς αὐτοῦ. ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. ταῦτα εἰπὼν ὁ Κύριος, ἔπτυσε χαμαὶ, καὶ ἐποίησεν πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ· καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν Σιλωάμ· καὶ ἀπελθὼν ἐνίψατο· καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψεν· καὶ ἀναβλέψας ἐπίστευσεν τῷ ἀποστείλαντι. Ἄκουε συνετῶς· ἐπηρώτησαν τὸν Κύριον οἱ μαθηταὶ, λέγοντες, διδάσκαλε, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ; δικαία τῶν Ἀποστόλων ἡ ἐπερώτησις· ἔνθεν δείκνυται, ὅτι ὡς Θεῷ τῷ Κυρίῳ

A gurares, huc veniſti? Tum Samuel ad Jeſſai: Cur me reprehendis, optime ſenex? nunquid alium adhuc filium habes? ſi non habes, erravi: ſi habes, nequaquam erravi. Reſpondit Jeſſai Samueli: Habeo quidem alium filium, ſed parvulum eum, tenuem, nequaquam aptum regno: pudet me eum producere. Ad hæc Samuel: Repugnas præcepto creatoris, pudetne eum producere? nunquid ergo obeſi corporis molem DEUS ungit? produc ergo eum: fluet omnino oleum, certo ſcio, verget in eum cornu: lætetur domus tua: quid enim? quia B parvulus eſt: non aptus eſt regno? expecta paululum & videbis. Quomodo parvulus ille giganteam iſtam molem, Goliath ſcilicet, ſubvertet? Hanc ergo parentum infamiam David ſecum perpendens, & admirandam DEI benignitatem ſacris literis conſignans, exclamat: *Pater meus & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me.* Hanc ergo vocem Prophetæ David cum gratiarum actione conjunctam, opportune etiam cæcus ille a nativitate, recepto viſu, uſurpare poteſt, & ipſe alta voce dicere: *Pater meus & mater mea* C *dereliquerunt me, Dominus autem aſſumſit me.* Noviſtis enim, quomodo & hic a parentibus quidem fuerit deſpectus, a Deo autem non derelictus. Sed ut debitum exſolvamus, & paululum refocillemur, ita ut rurſum debito vobis obſtringi mereamur, age, ad cæcum a nativitate opportune jam accedamus. Audiviſti, Dilecte, præcedenti Dominica Joannem Evangeliſtam clamantem: *Et præteriens Jeſus vidit hominem cæcum a nativitate ſedentem: & interrogaverunt eum diſcipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus naſceretur?* Qui- D bus Dominus reſpondet: *Neque hic peccavit, neque parentes ejus, ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo. Hæc cum dixiſſet Dominus, expuit in terram, & fecit lutum ex ſputo, & linivit ſuper oculos cæci.* Et miſit eum ad Siloam: abiens ergo lavit, & lotus recepit viſum, viſuque recepto, credidit in eum, qui miſerat. Audi hæc attente. Interrogabant Dominum diſcipuli dicentes: *Magiſter, quis peccavit, hic aut parentes ejus, ut cæcus naſceretur?* Æqua erat Apoſtolorum interrogatio: unde apparet, eos cum Domino

Joan. 9. 1.

Jeſu veluti Deo fuiſſe converſatos : quis A enim novit occulta hominum , niſi Servator cordium ? Quocirca nec Dominus interrogationem rejiciebat : ſed præter eam reſpondebat : ſatisfaciens eadem opera & Apoſtolorum interrogationi , & Deum ſemet vere credere confirmans. Reſpondens autem Dominus dicebat : *Neque hic peccavit , neque parentes ejus ; ſed ut manifeſtentur opera DEI in illo* ; id eſt, præſens hæc ejus cæcitas , non peccatorum pœna, ſed naturæ error eſt. Sicuti enim planta , antequam e terra promineat, ſæpenumero in ipſa radice ex aeris ambientis conſtitutione vitium habet, ita & hic cæcus a nativitate in ipſo utero B mutilatus fuit ; ſive quod ſinus maternus non recte eſſet conſtitutus : ſive quod paternum ſemen in eum emiſſum vitioſa aliqua qualitate laboraret. At ille , qui errantem naturam potis eſt corrigere, non alius, quam ipſe naturæ conditor eſſe deprehendetur. Ideoque Dominus pronunciat dicens : *Neque hic peccavit, neque parentes ejus : ſed ut manifeſtentur opera Dei in illo.* Et dictum factum opere ipſo oſtendit, ſe naturæ opificem eſſe, & de ſemetipſo illa verba dixiſſe : *Ut manifeſtentur opera Dei in illo.* Hoc eſt, ut cognoſcar per illum , quod non purus putus homo ſim , ſed præpo- C tens Deus. Poterat enim Dominus ſolo verbo cæcum curare , qui cœlos verbo fundavit , juxta dictum illud ſacrum :
Pſal. 33. 6. *Verbo Domini cœli firmati ſunt.* Potuiſſet ergo & verbo cæcum hunc a nativitate curare ; non tamen id facit. Illinit enim lutum oculis ejus, ut manifeſte conſtaret omnibus , ipſum & Adami figulum eſſe , & luto nunc ſimile explere. Non innovat rerum ſeriem , ne miraculum diſperderet. Lutum luto illinit, ſimile ſimili perficiens. Poſſet autem quis dicere. Cum ergo hanc ob cauſam Do- D minus luto cæci oculos obleverit, ut perſpicue appareret omnibus , ipſum eſſe , qui Adamum de luto finxerat ; quare miſit eum ad Siloam ? nunquid etiam Adamum ad Siloam dimiſit ? Audi animo attento. Cum Dominus Adamum de luto formaret , nemo contradicentium Judæorum aderat : quum igitur nemo contradiceret , minori apparatu Dominus rationabilem hanc ſtatuam perfecit : nunc

A Ἰησοῦ προσῆσαν. τίς γὰρ οἶδεν τὰ κρυπτὰ τῶν ἀνθρώπων, εἰ μὴ ὁ τῶν καρδιῶν ἰχνηλάτης; διὸ καὶ ὁ Κύριος οὐκ ἀνένευσε πρὸς τὴν ἐπερώτησιν, ἀλλὰ παρ' αὐτὴν ἐποίει τὴν ἀπόκρισιν, ἐν ταὐτῷ καὶ τῶν Ἀποστόλων ἐπερώτησιν πληροφορῶν, καὶ τὴν αὐτοῦ * θεοπτείαν βεβαιῶν. ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Κύριος εἶπεν· οὔτε οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ· τουτέστιν, ἡ παροῦσα τούτου τύφλωσις, οὐκ ἔστιν ἁμαρτιῶν πρόσκομμα, ἀλλὰ φύσεως σφάλμα. ὥσπερ γὰρ φυτὸν πρὸ τοῦ τῆς γῆς ἐκκύψαι, ἐν τῇ ῥίζῃ πολλάκις ἀπὸ περιστάσεως ἀέρος τὴν βλάβην δέχεται· οὕτω καὶ οὗτος ἐκ γενετῆς B τυφλὸς, ἐν τῇ νηδύϊ τὴν πήρωσιν ἐδέξατο· ἢ τοῦ μητρῴου κόλπου ἀνευθέτου ὑπάρχοντος, ἢ τοῦ πατρῴου σπόρου κακοχυμίου καταβληθέντος. ὁ δὲ τὴν σφαλεῖσαν φύσιν διορθώσασθαι δυνάμενος, οὐδὲν ἕτερον ἢ τῶν φύσεων δημιουργὸς εὑρεθήσεται. διὸ καὶ ὁ Κύριος ἀπεφήνατο λέγων· οὔτε οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. καὶ ταῦτα εἰπὼν εὐθέως διὰ τοῦ ἔργου γνωρίζει, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τῶν φύσεων δημιουργός, C καὶ ὅτι περὶ αὐτοῦ ἔλεγεν· ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ. τουτέστιν, ἵνα γνωρισθῶ δι' αὐτοῦ, ὅτι οὐκ εἰμὶ λιτὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς κραταιός· ἠδύνατο γὰρ ὁ Κύριος τῷ ῥήματι μόνῳ τὸν τυφλὸν ἰάσασθαι, ὁ λόγῳ τοὺς οὐρανοὺς στερεώσας, κατὰ τὸ φάσκον θεῖον ῥητόν· τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν. ἠδύνατο οὖν λόγῳ καὶ τοῦτον τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν θεραπεῦσαι· ἀλλ' οὐ ποιεῖ τοῦτο, πηλὸν δὲ ἐπιχρίει τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ· ἵνα πᾶσι φανερὸν καταστήσῃ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ καὶ τοῦ Ἀδὰμ κεραμεὺς, καὶ διὰ τοῦ πηλοῦ τὸ ὅμοιον διαπληροῖ· D οὐ ξενίζει τὴν περιοδίαν, ἵνα μὴ διασκεδάσῃ τὴν θαυματουργίαν· πηλὸν ἐπὶ πηλὸν ἐπιχρίει, διὰ ὁμοίου τὸ ὅμοιον διαπληρῶν. ἔστι δὲ ὡσαύτως εἰπεῖν ἵνα· καὶ ὅτι τούτου χάριν ὁ Κύριος ἔχρισεν πηλῷ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ, ἵνα πᾶσι φανερὸν καταστήσῃ, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τὸν Ἀδὰμ χοοπλαστήσας. τίνος δὲ ἕνεκεν ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν Σιλωάμ; μὴ καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸν Σιλωὰμ ἐχάλασεν; ἄκουε συνετῶς· ὅτε τὸν Ἀδὰμ ὁ Κύριος ἐπηλοπλάσθη, τότε οὐδεὶς τῶν ἀντιλεγόντων Ἰουδαίων παρῆν· ἐπεὶ οὖν οὐδεὶς ἦν ἀντιλέγων, τότε μὲν ὁ Κύριος ἀπυσταλικώτερον τὸ λογικὸν ἀνδριάντα κατεσκεύαζε· νυνὶ

προσῆσαι. θεοπτίαι.

δὲ ὡς πολλῶν ὄντων τῶν ἀντιλεγόντων, πλατύνει τὴν περιοδίαν, ἵνα κρατύνῃ τὴν ἐξουσίαν, ὅπως καὶ ἄκοντας τοὺς ἀντιλέγοντας ἐπινεῦσαι τῷ θαύματι, παρασκευάσῃ. τούτου οὖν χάριν ἀπέστειλεν τὸν πηλοφόρον εἰς τὸν Σιλωὰμ νίψασθαι, οὐχ ὅτι τοῦ Σιλωὰμ ἐχρῄζεν ὁ τοῦ Σιλωὰμ Δεσπότης· ἀλλ' ὅπως τοῦ τυφλοῦ τρέχοντος, οἱ βλέποντες ἀκολουθήσωσιν καὶ γένηται ὁ μὴ βλέπων τῶν βλεπόντων ὁδηγός· αὐτοὶ δὲ οἱ καταδραμόντες μάρτυρες γενήσονται τοῦ θαύματος. ὅταν γὰρ καὶ τοῦτο ἐποίησεν ὁ Κύριος, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὸν Σιλωάμ, ἄπειρα πλήθη κατέδραμον μαρτυροῦντα τῷ θαύματι. καὶ ἔτι ἐνῆχον οἱ τῶν Φαρισαίων παῖδες πολυπραγμονοῦντες, καὶ φαντασίαν τὴν θαυματουργίαν βοῶντες. τί ἔμελλον ποιεῖν, εἰ μὴ ἐπλάτυνε τὴν θαυματουργίαν. ἄλλως δὲ πάλιν, εἰ βουληθῇς τὸν Σιλωὰμ εἰς τύπον λαβεῖν τῆς τοῦ βαπτίσματος κολυμβήθρας, οὐκ ἂν ἁμάρτοις. ἐπειδὴ ἐν ἐκείνῃ πάντες ἀπονίπτονται τὸ σκότος τῆς ἀγνωσίας, καὶ λαμβάνουσιν τὸ φῶς τῆς εὐσεβείας. καὶ ὅτι μετὰ τὴν τοσαύτην τοῦ θαύματος πλατύτητα οἱ πλείους τῶν Ἰουδαίων ἀντέλεγον τῷ θαύματι, ἤκουες τοῦ Εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· οἱ δὲ γείτονες, καὶ οἱ ἰδόντες αὐτὸν πρὸ τούτου, ὅτι προσαίτης ἦν, ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ προσαιτῶν, ἡ ἐκ γενετῆς τυφλός; ἄλλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν. ἕτεροι δὲ ἔλεγον· οὐκ ἔστιν οὗτος, ἀλλ' ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν. ὁ δὲ ἀναβλέψας ἔλεγεν· ὅτι ἐγώ εἰμι, ὃν λέγετε. ἴδες τύφλωσιν ἀναβλέψεως παράξενον; ὁ τυφλὸς ἀνέβλεψεν, καὶ οἱ βλέποντες ἐτυφλώθησαν τῇ κακίᾳ. ἀεὶ γὰρ ἡ κακία * τυφλή. διὸ καὶ Ἰουδαίων παῖδες ἀπὸ κακίας ἐπῆχον τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν, λέγοντες πρὸς αὐτόν· λέγε ἡμῖν, ἄνθρωπε, τίνος χάριν συγκροτεῖς ἡμῖν τὸν υἱὸν τοῦ τέκτονος, καὶ ὡς Θεὸν αὐτὸν θέλεις διαφημίζεσθαι; οὐκ εἶ σὺ ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός; γνωρίζομεν ἡμεῖς ἐκεῖνον· πολλοστὸν αὐτῷ τὰ πρὸς τὰς χρείας ἐχορηγήσαμεν. πῶς οὖν θρυλλεῖς σύ, καὶ λέγεις, ὅτι αὐτὸς ἀνέῳξέν μου τοὺς ὀφθαλμούς; εἰ χρημάτων δέῃ, καὶ τούτων χάριν ψευδολογεῖς, ὅσον βούλῃ κομίζου, μόνον τῆς ἀληθείας μὴ ἀπέχου. πάντα οὖν ἐποίουν, ἵνα πως διασκεδάσωσι τὸ θαῦμα. ὁ δὲ ἀναβλέψας πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας Ἰουδαίους ἔφασκεν· τί με συκοφαντεῖτε; τί μου τὸ ψυχικὸν βλέμμα τυφλῶσαι προαιρεῖσθε; ἀνέβλεψα, οὐ τυφλοῦμαι· μάτην μοι

* τυφλοῖ

A vero, cum multi contradicant, longiore ambitu rem peragit, ut poteſtatem ſuam confirmet, adeo ut invitos quoque contradictores illos miraculum probare cogeret. Hanc igitur ob cauſam miſit hominem luto oblitum ad Siloam, ut ſeſe lavaret, non quod Dominus Siloam Siloa indigeret: ſed ut cæco currente, videntes ſequerentur, & non videns, videntium dux fieret: illi autem, qui cum eo currerent, miraculi teſtes fierent. Cum enim Dominus hoc faceret, & ad Siloam eum mitte- B ret, ingentes turbæ concurrebant, miraculi ejus teſtes. Et adhuc cunctabantur Phariſæi, curioſe rem perveſtigantes, & phantaſiam miraculum illud proclamantes. Quid futurum eſſet, niſi tanto apparatu miraculum fuiſſet perpetratum. Quod ſi rurſus alia ratione Siloam in figuram lavacri baptiſmatis, accipere velis, nequaquam ſane peccabis; quandoquidem in eo omnes ab ignorantiæ tenebris lavamur, & pietatis lucem accipimus. Quod autem plerique Judæorum miraculo in tanta luce tan- C toque cum apparatu facto contradicebant, audiviſti Evangeliſtam dicentem: *Itaque vicini, & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic eſt, qui mendicabat cæcus a nativitate? alii dicebant, quia hic eſt: alii autem, nequaquam, ſed ſimilis eſt ei. Ille vero, qui viſum receperat, dicebat: Quia ego ſum, quem dicitis.* Vides cæcitatem reſtituti viſus parariam? Cæcus viſum recuperat, & videntes malitia excæcantur; cæca enim ſemper malitia eſt. Ideo etiam Judæi præ malitia cæcum a nativitate hujuſmodi verbis detinebant: Dic nobis, o D homo, quare tanto plauſu illum fabri filium proſequeris, & quaſi Deum ipſum deprædicas? Nonne tu es cæcus a nativitate? nos illum novimus; ſæpenumero ipſi neceſſaria ſuppeditavimus. Quid ergo prædicas eum dicens: Ipſe oculos meos aperuit: Si pecunia eges, & ejus cauſa hoc mendacium confingis, cape tibi, quantum pecuniæ velis, modo ne a veritate recedas. Nihil ergo non faciebant, ut miraculum hoc evaneſceret. At ille, qui viſum receperat, reſpondit contradicentibus Judæis: Cur me falſo calumniamini? cur viſum animæ meæ occæcare ſtudetis? recepi viſum, non amplius cæcutio: fruſtra

blaſphemiæ pulvere me aſpergitis: alius beneficio me affecit, & vos contradicitis: non adoratis, ſed opprobriis inſectamini. Recte vero fabri filium eum appellatis; nam oculorum meorum feneſtras permutavit: veniam mihi dabitis, ſi paululum vobiſcum colloquar. Concedite mihi primum cœli pulchritudinem conſiderare, Solis orbem, Lunæ fulgorem, diei terminum, noctis menſuram, aſtrorum choream, nubium varium hinc inde curſum, terræ planitiem, maris cavitatem, & navium viam nullo veſtigio tritam: vallium confragoſarum ambitum, montium convexa, lapſus fluminum, ſcaturigines fontium, hauſtus puteorum, pecorum ſaltus, beſtiarum varietatem, & multifidas avium alas, piſcium proprietates, arborum proceritatem, fructuum ſvavitatem. Concedite mihi prius hæc & hiſce ſimilia contemplari: & deinceps vobis exponam, quomodo viſum receperim. Olim quidem natus fui, ſed nunc primum viſus beneficio in mundum ingredior. Audivi Prophetam clamantem: *A magnitudine enim & ſpecie creaturarum cognoſcibiliter poterit creator horum videri.* (Sap. 13.5.) Ego ex creaturis, vos ex oculis meis viciſſim creatorem perſpicite. Quid mihi opum copiam promittitis? non vendo donum, viſum oculis meis redditum non cauponor. Melius eſt bono animo mendicare, quam malo more diteſcere. (Luc. 11.34.) Impoſterum ergo non amplius mendicabo; nactus ſum enim, qui mihi lucernam corporis ad operandum accendit. Impoſterum jam non amplius mendicabo; ſed agros colam: nihil amplius gratis petam, ſed mercedem poſcam: non amplius ſcipione terram tento, ſed vineam falce puto: non amplius nummulos colligo, ſed drachmata labore mihi comparo. Non amplius peram circumgeſto, ſed currum traho: non amplius fruſta panis accipio, ſed victum congero: non amplius gemens clamo, date ei, qui lumine non fruitur; ſed magna voce clamo: (Pſal. 26.1.) *Dominus illuminatio mea & ſalus mea; quem timebo?* Cum audirent hæc contradicentes Judæi, & viderent ipſum non ſolum ſanatum, ſed & miraculum prædicantem, acceſſerunt eum iterum rogantes: Quomodo recuperaſti viſum? qvidnam homo ille

A κονιορτὸν βλασφημίας προσερρίπτετε· ἄλλος ἐφιλανθρωπεύσατο, καὶ ὑμεῖς ἀντιβάλλετε; οὐ προσκυνεῖτε, ἀλλὰ λοιδορεῖτε; καλῶς δὲ αὐτὸν υἱὸν τοῦ τέκτονος προσαγορεύετε· μετημφίασεν γὰρ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν τὰς θυρίδας· μικρὸν μοι συγχωρήσατε, εἰ μεθ' ὀλίγον ὑμῖν διαλέγομαι. συγχωρήσατέ μοι πρῶτον κατανοῆσαι τοῦ οὐρανοῦ τὸ κάλλος, τοῦ ἡλίου τὸ κέντρον, τῆς σελήνης τὸ φέγγος, τῆς ἡμέρας τὸν ὅρον, τῆς νυκτὸς τὸ μέτρον, τῶν ἀστέρων τὴν χορείαν, τῶν νεφῶν τὴν διαδρομήν, τῆς γῆς τὴν εὐθύτητα, τῆς θαλάσσης τὸ κύτος, τῶν B πλοίων τὴν ἀτριβῆ διάβασιν, τῶν ἀνωμάλων τὴν περιοχήν, τῶν ὀρέων τὰ κυρτώματα, τῶν ποταμῶν τὰ ῥεύματα, τῶν πηγῶν τὰ νάματα, τῶν φρεάτων τὰ ἀντλήματα, τῶν κτηνῶν τὰ σκιρτήματα, τῶν θηρίων τὰ ποικίλματα, τῶν ὀρνέων τὰ σχιζόπτερα, τῶν ἰχθύων τὰ ἰδιώματα, τῶν δένδρων τὰ ὑψώματα, τῶν καρπῶν τὰ γλυκάσματα. συγχωρήσατέ μοι πρῶτον ταῦτα καὶ παραπλήσια τούτων θεάσασθαι, καὶ εἶθ' οὕτως ὑμῖν διαλέγομαι, πῶς ἀνέβλεψα. Πάλαι μὲν ἐγεννήθην, νυνὶ δὲ C πρῶτον εἰσῆλθον εἰς τὸν κόσμον τῷ μέρει τῆς ὄψεως. ἤκουσα τοῦ προφήτου βοῶντος· ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων ἀναλόγως ὁ γενεσιουργὸς αὐτῶν θεωρεῖται. ἐγὼ ἐκ τῶν κτισμάτων, ὑμεῖς ἐκ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν ἀναλόγως τὸν δημιουργὸν θεωρήσατε. τί μοι χρημάτων περιουσίαν ἐπαγγέλλεσθε; οὐ πιπράσκω τὸ δῶρον, οὐ καπηλεύω τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἀνάβλεψιν. ἄμεινον εὐγνωμόνως προσαιτεῖν, ἢ κακοτρόπως πλουτεῖν. τὸ λοιπὸν οὐκέτι προσαιτῶ· ἔλαβον γὰρ τὸν παράπτοντά μοι πρὸς ἐργασίαν λύχνον τοῦ σώματος· οὐκέτι οὖν προσαιτῶ, ἀλλὰ γεωργῶ· οὐκέτι χάριν αἰτῶ, D ἀλλὰ μισθὸν ἀπαιτῶ· οὐκέτι ῥάβδῳ τὴν γῆν ψηλαφῶ, ἀλλὰ τὴν ἄμπελον δρεπανίῳ κλαδεύω· οὐκέτι δὲ γύρια συνάγω, ἀλλὰ δράγματα θερίζω· οὐκέτι τὴν πήραν περισφίγγω, ἀλλ' ἅμαξαν ἕλκω· οὐκέτι ἄρτων κλάσματα λαμβάνω, ἀλλὰ σῖτον κομίζω· οὐκέτι στένων βοῶ, δότε τῷ τὸ φῶς μὴ ἔχοντι, ἀλλὰ μεγαλοφώνως κράζω· Κύριος φωτισμός μου καὶ σωτήρ μου· τίνα φοβηθήσομαι; ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀντιλέγοντες Ἰουδαῖοι, ὡς εἶδον αὐτὸν μὴ μόνον ἰαθέντα, ἀλλὰ καὶ συνηγοροῦντα τῷ θαύματι, προσῄεσαν ἔτι ἐπερωτῶντες αὐτόν, πῶς ἀνέβλεψας; τί σοι ἐποίησεν ἐκεῖνος ὁ ἄν-

θρωπος, ὅτι ἐπιμένεις τῷ πράγματι. ὁ δὲ ἀναβλέψας πρὸς τοὺς τυφλωθέντας ἔφη· πῶς ἀνέβλεψα; ἐπὶ Θεοῦ λέγετε, πῶς τῆς φύσεως ἀκολουθία γίνεται; εἰ τὸ πῶς ἐρωτᾶτε, ἀντερωτήσω ὑμᾶς κἀγώ· πῶς τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον μετέβαλεν; ἀκολουθίαν ἢ θαυματουργίαν μηνύσας; πῶς τὸν Λάζαρον ἐκ τοῦ τάφου ἐκάλεσεν; φυσικῶς, ἢ θεοπρεπῶς; πῶς τὸν λεπρὸν τοῦ πάθους ἀπέλυσεν, περιοδεύσας, ἢ θελήσας; πῶς τὴν αἱμορροοῦσαν γυναῖκα, ναυαγοῦσαν ἐκ τῆς τῶν αἱμάτων φορᾶς, τοῦ κλύδωνος διέσωσεν; τὸ πάθος ἐρευνήσας, ἢ τὴν πίστιν κατανοήσας; οἱ δὲ ἀντιλέγοντες Ἰουδαῖοι, ὡς ἴδον αὐτὸν ἐπιμένοντα δριμύτερον κατεσχηκότες, εἷλκον αὐτὸν μετὰ βίας ἐπὶ τὸ Φαρισαϊκὸν κριτήριον, λέγοντες πρὸς αὐτόν· νυνί σου τὰς σάρκας καταξανθῆναι παρασκευάσωμεν, ἵνα δουλείαν, καὶ μὴ διδασκαλίαν μετέρχῃ· οὐ σιωπᾷς, ἀλλὰ δημηγορεῖς, καὶ ὡς Θεὸν αὐτὸν θέλεις * ψηφίζεσθαι ἐκεῖνον τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ; ἀπὸ συμβεβηκότος τινὸς ἀνέβλεψας, καὶ προσφωνεῖς ἡμῖν, ὡς ἐκ γενετῆς τυφλὸς ἐτέχθης, καὶ ἐπάγεις ἡμῖν ἐκεῖνον τὸν τοῦ τέκτονος υἱόν; οὐ σιωπᾷς, ἀλλὰ μεγάλα βοᾷς; ὁ δὲ ἀναβλέψας πρὸς τοὺς ἀντιλέγοντας ἔλεγεν· εἰ οὐ θέλετέ με βοᾷν, τί ἐπερωτᾶτέ με συχνῶς; ὑμεῖς ἑαυτοὺς θρυλλεῖτε, κἀμοὶ τὸ ἔγκλημα προσάπτετε. ὡς φατὲ, εἰ ἐκ συμβεβηκότος τινὸς ἀνέβλεψα, τί μου τοὺς γονεῖς παρεστήσατε; μάτην θορυβεῖσθε· οὐ δύνασθαι κρύψαι τὸ θαῦμα· κἂν γὰρ ἐγὼ σιωπήσω, οἱ ὀφθαλμοί μου βοῶσιν. ἄνθρωπός τις λεγόμενος Ἰησοῦς, οὗ καὶ τὸ ὄνομα ἴασις, πηλὸν ἐπέχρισέ μου τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ εἶπέ μοι· ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ. καὶ ἀπελθὼν ἐνιψάμενος, τὸν μὲν πηλὸν ἀπεθέμην, τὸ δὲ φῶς ἐδεξάμην. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Φαρισαϊκοὶ κριταὶ, καὶ πλῆθος ἄπειρον συναθροιζόμενοι· Σάββατον γὰρ ἦν, ὅτε τὸ θαῦμα τοῦτο πεποίηκεν ὁ Ἰησοῦς· ἐπηρώτων αὐτὸν τὰ αὐτὰ τοῖς Ἰουδαίοις λέγοντες· εἶδας, ἄνθρωπε, ποίῳ τόπῳ παρέστηκας, καὶ ὅτι ἀσυγχώρητον τὸ παρὸν κριτήριον τυγχάνει, καὶ ὡς οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα πλάνην διαλαθεῖν ποτε; λέγε ἡμῖν μετὰ πάσης ἀκριβείας, πῶς ἀνέβλεψας; τί σοι ἐποίησεν ἐκεῖνος ὁ ἄνθρωπος, ὃν λέγεις; ὁ δὲ ἀναβλέψας πρὸς τὸ Φαρισαϊκὸν κριτήριον ἀπεκρίνατο· πῶς ἀνέβλεψα, πάλιν περιεργάζεσθε; πάλιν ὡς κατάδικον εὐθύνετε, λέγοντές μοι, πῶς ἀνέβλεψα; ἐὰν ὑμῖν εἴπω,

* διαφημίζεσθαι

A tibi fecit, quod tam firmiter hac in re perſeveras. Videns autem ille occæcatis dicebat: quomodo recuperavi viſum? itane de Deo dicitis, quomodo naturæ ordo ſe invicem ſequitur? ſi quæratis, quomodo? rurſum & ego ex vobis quæram: quomodo aquam in vinum mutavit? nunquid naturæ ordinem an vim miraculoſam indicans? Quomodo Lazarum ex ſepulchro evocavit: naturali an divino modo? quomodo leproſum a morbo ſuo liberavit? nunquid medicorum ſeriem ſervans, an ſola voluntate? quomodo mulierem ſanguinis profluvio B laborantem, & in proprii ſanguinis fluxu Matt. 9. 20. jam quaſi naufragam, ex tanta procella ſervavit? nunquid morbum perveſtigans, aut fidem ejus cognoſcens? Judæi autem contradicentes, ut perſiſtere eum viderunt, majori vehementia eum comprehendentes, vi ad Phariſaicum judicium pertraxerunt, dicentes ipſi: Nunc bene te verberibus depexum dabimus, ut ſervi, non doctoris munus tractes: Non taces, ſed prædicas publice, & filium illum Joſephi quaſi Deum æſtimari cupis? caſu, neſcio quo, viſus tibi redditus eſt, & occentas nobis, te ab utero cæcum fuiſſe natum, C & adducis nobis iſtum fabri filium. Non taces, ſed magna voce exclamas? At qui viſum receperat, contradicentibus reſpondebat: ſi non vultis me clamare, quid toties me interrogatis? voſmetipſos vulgo infamatis, & mihi culpam affingitis. Si, uti vos dicitis, caſu quodam viſum recepi, cur parentes meos advocatis? fruſtra tot turbas excitatis; non poteſtis occultare miraculum: nam licet ego taceam, oculi mei clamant. Homo quidam nomine Jeſus, cujus ipſum quoque nomen ſalutem promittit, lutum illinebat oculis meis, & dixit mihi: *Vade, lava* D *in piſcina Siloam.* Et abiens lavi, & dum lavo, lutum quidem depoſui, at lumen recepi. Auditis hiſce Phariſaici judices, & congregata ingenti turba: erat enim Sabbatum, quando Jeſus fecit hoc miraculum: interrogabant ipſum eadem, quæ Judæi, dicentes: Sciſne, o homo, in quem locum adductus ſis, & quod in hoc judicio nullus veniæ locus ſit: quodque nullus unquam error hic latere poſſit? Expone nobis accurate, quomodo recepiſti viſum? quidnam fecit tibi homo iſte, quem dicis. At ille reſpondebat Phariſaico judicio: quomodo viſum receperim, iterum importuna curioſitate inquiritis: rurſum me veluti innoxium examinatis dicentes, quomodo viſum recepiſti? ſi dicam

vobis rurſus tumultuamini, dicam vobis, quomodo viſus mihi fuerit reſtitutus. Cauſam quidem ſanationis dicere poſſum, poteſtatem vero perpetrandi miracula di-
Rom.11.34 cere nequeo: *Quis enim cognovit ſenſum Domini? aut quis conſiliarius ejus fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?* Si ſeriem ſanationis cognoſcere vultis, ea
verſ.11. eſt, quam modo dixi. *Lutum fecit, & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloam, & lava: abii, lavi, & continuo viſum recepi:* non aquæ operatione, ſed ſputi miraculo. Audientes hæc Phariſaici Judices, ut viderunt eum adhuc in iisdem perſeverantem, ejecto ipſo, advocarunt parentes ejus, & percunctabantur ex iis dicentes: Dicite nobis, *hiccine filius veſter eſt, quem vos dicitis, quia cæcus natus eſt? Quomodo ergo non videt?* At parentes ejus, qui viſum receperat, reſpondebant interrogantibus ſe verbis illis be-
Dan.13.22. atæ Suſannæ: *Anguſtiæ ſunt nobis undique.* Si dixerimus, ipſum filium noſtrum eſſe, non effugiemus eorum manus; id enim promiſerunt: Si autem negaverimus, eum filium noſtrum eſſe, æternam damnationem ſuſtinebimus, ea enim veritatem occultantibus parata eſt. Magis ergo damnationem æternam verentes, tantum dicemus, quantum ſatis erit, ut impræſentiarum quoque pœnam effugiamus. *Sci-*
verſ.10. *mus,* o principes, *quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt, non ignoramus, quomodo autem nunc videat, neſcimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos neſcimus. Ipſum interrogate, ætatem habet, ipſe de ſe loquetur.* Audientes hæc Phariſæi, in magnas anguſtias redacti ſunt: non exiguo enim ipſis pudori erat, quod plane profiterentur, filium illum ſuum eſſe, & cæcum fuiſſe natum. Cum ergo viderent judices Phariſaici parentes in eo perſiſtentes dicentesque: hic filius noſter eſt, & cæcus natus eſt, male eos hoc pungebat, quandoquidem veritas hac confeſſione patebat: ideo impoſtores quosdam a tergo parentibus cæci ſubmiſerunt, inſuſurrantes eorum auribus, & clanculum dicentes: abnegate filium veſtrum, nec fateamini, eum cæcum natum eſſe: ita principibus amicis utemini, qvi plurimis vos muneribus mactabunt. At parentes ejus, qui viſum receperat, utpote parentes cum lacrymis reſpondebant

A πάλιν θορυβεῖσθε. τὸ πῶς ἀνέβλεψα, ἐγὼ ὑμῖν ἐρῶ. τὴν μὲν αἰτίαν τῆς περιοδίας λέγω, τὴν δὲ ἐξουσίαν τῆς θαυματουργίας, οὐκ ἔχω λέγειν. τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο; ἢ τίς προέδωκεν αὐτῷ, καὶ οὐκ ἀνταποδοθήσεται αὐτῷ; εἰ θέλετε μαθεῖν τὴν περιοδίαν, αὕτη ἐστὶν, ἣν ἤδη προεῖπον. πηλὸν ἐποίησεν, καὶ ἐπέχρισέν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ εἶπέν μοι· ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ. ἀπῆλθον δὲ, καὶ ἐνιψάμην, καὶ εὐθέως ἀνέβλεψα· οὐ τοῦ ὕδατος ἐνεργήσαντος, ἀλλὰ τοῦ πτύσματος παραδοξοποιήσαντος. B Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Φαρισαϊκοὶ κριταὶ, ὡς ἴδον αὐτὸν ἔτι ἐπιμένοντα τοῖς αὐτοῖς, τοῦτον ἀπωσάμενοι τοὺς γονεῖς τοῦ ἀποβλέψαντος ἐφώνησαν, καὶ ἐπυνθάνοντο παρ᾽ αὐτῶν λέγοντες. εἴπατε ἡμῖν, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει; οἱ δὲ γονεῖς τοῦ ἀναβλέψαντος, ἀνταποκριθέντες πρὸς τοὺς ἐπερωτῶντας, εἶπον τὰ τῆς μακαρίας Σουσάννης· Στενὰ ἡμῖν πάντοθεν. ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι C υἱὸς ἡμῶν ἐστιν, οὐκ ἐκφευξόμεθα τὰς χεῖρας ὑμῶν. τοῦτο γὰρ ἐπηγγείλασθε. ἐὰν δὲ εἴπωμεν, ὅτι οὐκ ἔστιν υἱὸς ἡμῶν, αἰωνίαν κόλασιν ὑποστησόμεθα. τοῦτο γὰρ ἀπόκειται τοῖς τὴν ἀλήθειαν κρύπτουσιν. διὸ τὴν αἰωνίαν μᾶλλον κόλασιν περιθυμήσαντες, τοσοῦτον ἐροῦμεν, ὅσον καὶ ἐν τοῖς παροῦσι ζημίαν οὐχ ὑπομείνωμεν. οἶδεν ὁ παῖς, ὦ ἄρχοντες, ὅτι μὲν υἱὸς ἡμῶν ἐστιν, ἴσμεν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη οὐκ ἀγνοοῦμεν· τὸ δὲ πῶς ἀνέβλεψεν, οὐκ οἴδαμεν, ἢ τίς ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν. ἡλικίαν ἔχει, D αὐτὸν ἐρωτήσατε, αὐτὸς λαλήσει περὶ ἑαυτοῦ. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι, καὶ σφόδρα διαπορούμενοι. ἐπέφερεν γὰρ αὐτοῖς καὶ τὴν τυχοῦσαν αἰσχύνην τὸ ὅλως ὁμολογεῖσθαι, ὅτι υἱὸς αὐτῶν ἐστιν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη. ὡς οὖν ἴδον οἱ Φαρισαϊκοὶ κριταὶ ἐπιμένοντας τοὺς γονεῖς τοῦ τυφλοῦ, καὶ λέγοντας, ὅτι οὗτος ὁ υἱὸς ἡμῶν ἐστιν, καὶ τυφλὸς ἐγεννήθη, ἐπὶ τούτῳ δακνόμενοι, ἐπειδὴ ὡμολογεῖτο ἡ ἀλήθεια, τινὰς τῶν ἀπατεώνων, ἐκ τῶν ὄπισθεν ἀπέστειλαν πρὸς τοὺς γονεῖς τοῦ τυφλοῦ, περιηχοῦντας αὐτῶν τὰς ἀκοὰς, καὶ ἐν τῷ κρυπτῷ λέγοντας. ἀρνήσασθε τὸ τέκνον, καὶ μὴ ὁμολογήσητε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη, ὅπως ἕξετε τοὺς ἄρχοντας φίλους, καὶ πολλῶν δωρεῶν ἀξιωθήσεσθε. οἱ δὲ γονεῖς τοῦ ἀναβλέψαντος, ὅσα γονεῖς, δακρύοντες ἀπεκρίναντο πρὸς τοὺς

τὰ μάταια συμβουλεύοντας· τί λέγετε, ὦ ἄνθρωποι; τί ἡμᾶς ὑποσύρετε; ἀρνησώμεθα τὸ ἴδιον ἡμῶν τέκνον; θηρίων ἡμᾶς ὠμοτέρους θέλετε εἶναι· δράκων τὰ ἴδια τέκνα περιπτύσσεται, καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιον τέκνον ἀρνησώμεθα; μὴ γὰρ ἠπείθησε τοῖς γονεῦσί ποτε· ἀλλὰ καὶ τυφλὸς ὤν, διέτρεφεν ἡμᾶς, καὶ ἀναβλέψας πολλῷ μᾶλλον γηροκομήσει ἡμᾶς. ἀρκείτω οὖν ὑμῖν ἔσω, ὅτι οὐ θέλομεν δι' ὑμᾶς κηρύττειν τὸν θεραπεύσαντα τὸ ἡμέτερον τέκνον, οὔτε εἰπεῖν μετὰ παρρησίας, τίς ἐστιν οὗτος. ἔστι δὲ εἰπεῖν τινα πάντως· καὶ πόθεν ἡμῖν ἡ γνῶσις, ὅτι διὰ τὸν Φαρισαϊκὸν φόβον ἔκρυψαν οἱ γονεῖς τοῦ ἀναβλέψαντος τὸ κηρύξαι τὸν δεσπότην Χριστὸν ἐπὶ πάντων; πόθεν οὖν ἡμῖν ἡ ἀπόδειξις, αὐτὸς ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἀπεμνημόνευσε, λέγων. Ταῦτα δὲ ἔλεγον οἱ γονεῖς τοῦ ἀναβλέψαντος, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους. ἤδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν, ἀποσυνάγωγος γένηται. ἴδες Φαρισαϊκὴν πονηρίαν; δέον αὐτοὺς ὁμολογεῖν τὸν Κύριον, προσπίπτειν τε, καὶ προσκυνεῖν τὸν κτίστην, ἔτι δὲ καὶ τῶν παθῶν τὴν λύσιν ἐπιζητεῖν· ἐκεῖνοι δὲ οὐ μόνον οὐχ ὡμολόγησαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὁμολογοῦντας ἐμάστιζον. διὸ καὶ ὁ Κύριος κατ' ἐκείνων αὐτοὺς ἔλεγεν. οὐαὶ ὑμῖν, Γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, ὅτι ἤρατε τὴν κλεῖδα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ οὔτε ὑμεῖς εἰσέρχεσθε, οὔτε δὲ τοὺς βουλομένους εἰσελθεῖν, συγχωρεῖτε. τί οὖν οἱ Φαρισαϊκοὶ κριταί; ὡς ἶδον τοὺς γονεῖς τοῦ ἀναβλέψαντος μηδὲν πρὸς τὸ δοκοῦν αὐτοῖς ἀποκρινομένους, τούτους ἀπωσάμενοι δι' ἑτέρας θύρας, καὶ ἐκ δευτέρου προσφωνήσαντες τὸν ἀναβλέψαντα παῖδα· οὐκ ἦν γὰρ παρὼν ὁ παῖς, ὅτε τὴν πεῦσιν προσῆγον οἱ Φαρισαῖοι τοῖς γονεῦσιν αὐτοῦ. πιθανολογοῦντες ἐπηρώτων πάλιν τὸν ἀναβλέψαντα, λέγοντες αὐτῷ. κἂν νῦν ὁμολογεῖς τὴν ἀλήθειαν, καὶ πᾶσι φανερὸν καθιστᾷς, ὅτι οὐκ εἶ σὺ ὁ ἐκ γενετῆς τυφλός· ἤδη γὰρ παρὼν ἔφης γονέων ἐκείνων εἶναι, καὶ ἰδοὺ, ἀκηκόαμεν παρ' αὐτῶν, ὅτι οὐκ εἶ αὐτῶν υἱὸς, οὐδὲ ἔσχον ἐκ γενετῆς τυφλὸν τέκνον. πῶς οὖν σὺ ἐπιτρίβῃ λέγων, ὅτι ἄνθρωπός τις λεγόμενος Ἰησοῦς ἐπέχρισε πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω. Ταῦτα ἀκούσας ὁ ἀναβλέψας, καὶ ἐπιγνοὺς αὐτῶν τὴν κακίαν ἀνταπεκρίνατο πρὸς αὐτοὺς λέγων. θαυμάζω, εἰ ἀληθεύετε ταῦτα λέγοντες οἱ γονεῖς

A vanis illis conſiliatoribus : Quid dicitis, o mortales ? quid ſubtrahitis nos ? abnegabimus proprium filium ? beſtiis nos crudeliores eſſe vultis ? Draco catulos ſuos fovet ; & nos proprium filium abnegabimus ? nunquam ille parentibus immorigerum ſe præbuit ; ſed licet cæcus, nihilominus tamen aluit nos, multoque magis nunc recepto viſu curam ſenectutis noſtræ habebit. Sufficiat ergo vobis : ſatis ſit, quod veſtri gratia eum, qui filium noſtrum ſanavit, non prædicemus, nec libere dicamus, quiſnam ille ſit. At dicet aliquis, unde hoc ſcimus, quod parentes illuminati metu Phariſæorum Chriſtum B Dominum coram omnibus prædicare deſtiterint? Unde hoc demonſtramus? Ipſe Joannes Evangeliſta commemorat hoc dicens : *Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos.* (verſ. 23.) *Jam enim conſpiraverant Judæi, ut ſi quis eum confiteretur eſſe Chriſtum, extra Synagogam fieret.* Vides Phariſaicam malitiam ? cum oporteret eos Dominum confiteri, procidere coram ipſo, & adorare Creatorem ſuum: tum etiam morborum ſuorum remedium quærere : juſſi non tantum non confitebantur, ſed & alios confitentes flagellabant. Quapropter Chriſtus etiam hanc C in eos ſententiam pronunciat : *Væ vobis, Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia tollitis clavem regni cælorum, & nec ipſi intratis, nec volentes ſinitis intrare.* (Matt. 23.13. Luc. 11.52.) Quid ergo judices Phariſaici ? ubi viderunt parentes ejus, qui viſum receperat, nihil ad libitum ipſorum reſpondere, dimiſſis illis per aliam quandam portam, ſecunda vice filium eorum jam videntem allocuti ſunt : neque enim aderat tum filius, cum Phariſæi parentes ejus quæſtionibus urgerent. Blandis igitur verbis ipſum rurſus interrogabant, dicentes ei: Quin vel nunc ve- D rum fateris, omnibusque manifeſtum reddis, te non eſſe cæcum illum a nativitate, qui viſum recepit : dicebas enim modo te illis parentibus natum eſſe, & ecce ex ipſis audivimus, te non eſſe eorum filium, nec habuiſſe ſe filium cæcum a nativitate : quid ergo obtundis nos toties dicendo : homo quidam, qui vocatur Jeſus, luto inunxit oculos meos, & lavi, & video. Hoc audiens is, qui viſum receperat & malitiam eorum agnoſcens, reſpondebat illis, dicens : Mirum, ſi vere hæc affirmetis: nunquid

parentes proprium filium abnegare A potuerunt : præſertim mater maſculum, aut pater nulla re offenſus. Incredibile admodum videtur, quod dicitis, & aures meæ id reſpuunt. Si tamen idipſum factum fuerit, nequaquam eſt mirandum : id humanæ naturæ proprium eſt, ideoque veniam merebuntur, quippe qui metu id fecere. Vos vero, Scribæ, Deum abnegatis, & ita vos geritis, quaſi nihil mali committeretis : & quidem quod ad parentes meos attinet, quod vos adverſus Deum committitis, id parentes meos adverſus me commiſiſſe confingitis. Nonne de vobis ante multa jam tempora Domi- B nus per Prophetam Eſaiam exclamavit, Eſa. 1. 2. dicens: *Filios genui, & exaltavi : ipſi autem ſpreverunt me.* Licet nobis abnegatio familiaris ſit, ego tamen abnegare non auſim. Confiteor & eum, qui me ſanavit, & eos cognoſco, qui me genuerunt : nam tametſi parentes me abnegarint, ne ſic quidem perturbor. Scio, ſcio, inquam, ſatis ſuperque Davidem excla- Pſalm. 27. mare : *Pater meus & mater mea dereliquerunt me : Dominus autem aſſumſit me.* Phariſæi autem exacerbati dicebant: Quid ais, homo vaniſſime? tu-ne cum Davide temet comparas; & fabri filium Domi- C num confiteris? illum, qui non habet, ubi caput reclinet. Concedatur, te viſum recepiſſe, *Da gloriam Deo.* Quid huic gratias agis: *Non eſt hic homo a Deo.* Si eſſet a Deo, non ſolveret Sabbatum: *Da gloriam Deo; nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt.* At ille, qui viſum receperat, audiens, eos Dominum peccatorem appellare, veluti animæ vertiginem paſſus, & aures obturans, reſpondet Phariſæis, dicens: Quid dicitis? nunquid peccator eſt, qui oculis meis lumen impertiit? cur mel felle permiſcetis? eodem tempore me & D glorificare & blaſphemare jubetis. Quod enim dicitis: *Da gloriam Deo*, id bonum eſt: quod vero peccatorem eum dicitis, id excæcatæ mentis inceptum eſt. Si peccator eſt, oſtendite mihi in ipſo peccati aliquod ſignum, & credam doctrinæ veſtræ : aut vos peccati argumenta in ipſo oſtendite, aut ego miraculorum divinitus perpetratorum certiſſima in eo documenta proferam. Præterea ea, quæ in me perpetravit, cæterum ſex aliis interrogare libet : Ergo peccator eſt, uti vos affirmatis? nonne hic filium viduæ mortuum elatum verbo reſuſcitavit? hoccine hominis peccatoris an Dei verbi opus erat? nonne una vice

A εἶχον ἀρνήσασθαι τὸ ἴδιον τέκνον; καὶ μάλιστα μήτηρ ἄρρενα, ἢ πατὴρ μὴ παροξυνθείς; σφόδρα ἄπιστόν μοι φαίνεται τὸ λεγόμενον, καὶ τῶν ἐμῶν ἀκοῶν ἀπρόσδεκτον· εἰ δὲ τοῦτο γέγονεν, οὐδὲν θαυμαστόν· τοῦτο ἴδιον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ὑπάρχει, διὸ καὶ συγγνώμης ἀξιωθήσονται, ὡς φόβῳ τοῦτο ποιήσαντες. ὑμεῖς οἱ Γραμματεῖς τὸν Θεὸν ἀρνεῖσθε, καὶ ὡς μηδὲν φαῦλον πράττοντες διάκεισθε. καὶ περὶ τῶν ἐμῶν γονέων ὁ λόγος· ὃ ὑμεῖς πρὸς τὸν Θεὸν ποιεῖτε, τοῦτο τοὺς γονεῖς πρὸς ἐμὲ ποιεῖν διαβάλλετε. οὐχὶ περὶ ὑμῶν ὁ Κύριος ἔκραξεν ἐκ πολλῶν τῶν χρόνων B διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου λέγων· υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα· αὐτοὶ δέ με ἠθέτησαν; εἰ καὶ ὑμῖν φίλον τὸ ἀρνεῖσθαι, ἀλλ᾽ ὅμως ἐγὼ τοῦτο ποιεῖν οὐκ ἀνέχομαι. ὁμολογῶ καὶ τὸν θεραπεύσαντά με, γνωρίζω δὲ καὶ τοὺς γεννήσαντάς με. εἰ γὰρ καὶ ἠρνήσαντό με οἱ γονεῖς μου, καὶ οὕτως οὐ διστάζω. οἶδα, οἶδα σαφῶς βοῶντα τὸν Δαβίδ, ὁ πατήρ μου καὶ ἡ μήτηρ μου ἐγκατέλειπόν με· ὁ δὲ Κύριος προσελάβετό μου. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι δριμυχθέντες ἔλεγον αὐτῷ, τί λέγεις ματαιόφρον; τῷ Δαβὶδ ἑαυτὸν συγκρίνεις; καὶ τὸν υἱὸν τοῦ τέκτονος Κύριον ὁμολογεῖς; τὸν μὴ ἔχον- C τα, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλῖναι. Κείσθω, ὅτι ἀνέβλεψας, τὸν Θεὸν ὑμνολόγει· τί τούτῳ εὐχαριστεῖς, οὐκ ἔστιν οὗτος ἐκ τοῦ Θεοῦ· εἰ ἦν ἐκ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἂν ἔλυεν τὸ Σάββατον· δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς γὰρ οἴδαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν. ὁ δὲ ἀναβλέψας ἀκούσας, ὅτι ἁμαρτωλὸν τὸν Κύριον λέγουσιν, τὴν ψυχὴν ἰλιγγιάσας, καὶ τὰς ἀκοὰς ἐπισχών, ἀνταποκρίνεται πρὸς τοὺς Φαρισαίους λέγων· τί λέγετε; ἁμαρτωλός ἐστιν, ὁ τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν φωτοδότης; τί τῇ πικρίᾳ μέλι προσμι- D γνύετε; ἐν ταὐτῷ με καὶ δοξάζειν καὶ βλασφημεῖν παρακελεύετε. τὸ μὲν δοξάσαι τὸν Θεόν, καλόν, τὸ δὲ ἁμαρτωλὸν εἰπεῖν, ἐσκοτισμένης διανοίας ἐστὶν ἐπιχείρημα. εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, δείξατέ μοι ἁμαρτίας ἔμφασιν ἐν αὐτῷ, καὶ πείθωμαι τῇ διδασκαλίᾳ ὑμῶν, ἢ ὑμεῖς ἔμφασιν ἐν αὐτῷ ἁμαρτίας δείξατε, ἢ ἐγὼ θείας ἐν αὐτῷ θαυματουργίας ὑπάρχειν ἐχέγγυα καταλιμπάνω τὰ κατ᾽ ἐμαυτόν, καὶ λοιπὸν ἐκ τῶν ἄλλων ποιοῦμαι τὴν ἐπερώτησιν. ἁμαρτωλός ἐστιν, ὡς φατέ; οὐχ οὗτος τὸν υἱὸν τῆς χήρας ἐκκομιζόμενον νεκρὸν λόγῳ ἀνέστησεν; ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἢ Θεοῦ λόγου ἦν τὸ ἔργον; οὐχὶ τὸν

δέκα λεπρῶν ὑφ' ἓν τὴν καταστιχθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πάθους παρδαλιαίαν δορὰν ῥήματι ἐκκαθαίρων, εἰς τὴν ἀνθρωπόμορφον μονοειδῆ μετήνεγκε θέαν; ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἢ Θεοῦ λόγου τὸ ἔργον; οὐχὶ τὸν ὑπὸ λεγεῶνος τῶν δαιμόνων παρενοχλούμενον ἄνθρωπον, τὸν μήτε κρατηθῆναι δυνάμενον, μήτε οἶκον εἰσδεχόμενον, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν αὐλιζόμενον, βασιλικῶς τῆς τυραννίδος ἀπέλυσεν; ἁμαρτωλοῦ ἀνθρώπου, ἢ Θεοῦ λόγου τὸ ἔργον; ἀγνωμονέστερόν με τῶν δαιμόνων θέλετε εἶναι; οἱ γὰρ δαίμονες καὶ μαστιζόμενοι ὑπ' αὐτοῦ, υἱὸν Θεοῦ αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν· κἀγὼ ὁ θεραπευθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἁμαρτωλὸν αὐτὸν προσφωνήσω; ὡς Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ὡς ἁμαρτωλὸς φημίζεται; εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἓν δὲ οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὤν, ἄρτι βλέπω. τοῦτο δὲ Θεοῦ, καὶ οὐχ ἁμαρτωλοῦ τὸ ἔργον. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι, ὡς ἴδον ἑαυτοὺς ἐπιπολὺ τῆς αἰσχύνης ἐμπλέους, ἀπεκρίναντο πρὸς τὸν ἀναβλέψαντα, λέγοντες· ἔδει μὲν σε ὡς κατάδικον μαστιχθῆναι, καὶ κατὰ τοὺς νόμους τιμωρηθῆναι· ἀλλ' ἵνα μὴ παρὰ τῶν ματαιοφρόνων ὡς βάσκανοι διαβληθῶμεν, συμπεριφερώμεθά σου τῇ ἕξει· διὸ δὴ πρὸς τὴν ἐπερώτησιν ἀποκρίθητι. τί σοι ἐποίησεν ἐκεῖνος; πῶς ἀνέβλεψας; λέγε, τί πέπονθας; Ὁ δὲ ἀναβλέψας ἐπιθαρρήσας, προέκοπτεν γὰρ τῇ πίστει, ἀνταπεκρίνετο λέγων· πάλιν ἐρωτᾶτέ με, πῶς ἀνέβλεψα; καθ' ἑαυτῶν περιάττετε, καὶ οὐκ οἴδατε· ὅσον θέλετε τὸ θαῦμα σβέσαι, τοσοῦτον πλειόνως αὐτὸ φαιδρύνεται· πάλιν ἐρωτᾶτέ με, πῶς ἀνέβλεψα; ἤδη τρίτον ὑμῖν εἶπον, καὶ οὐκ ἐπιστεύσατέ μοι· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε μαθηταὶ αὐτοῦ γενέσθαι; οὐχὶ διὰ τοῦτο μετὰ ἀκριβείας τὴν περιοδίαν ἐρευνᾶτε; εἰ τοῦτο βούλεσθε, τὸ λοιπὸν προσέλθετε πρὸς αὐτὸν ἀνενδοιάστως, καὶ φωτίσθητε. γνωρίσατε αὐτὸν ἀναμφιβόλως· οὐκ ἀποστρέφεται τὸν μετὰ πίστεως προσιόντα αὐτῷ. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Φαρισαῖοι, ἐλοιδόρησαν τὸν ἀναβλέψαντα, λέγοντες αὐτῷ· σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς γὰρ τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί· ἡμεῖς οἴδαμεν, ὅτι Μωσῇ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν, πόθεν ἐστίν· σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου. ὁ δὲ ἀναβλέψας ὑπομειδιάσας ἀπεκρίνατο λέγων. ἐγώ εἰμι μαθητὴς ἐκείνου; καλῶς ἐλέξατε λοιδορήσαντές με. ὢ ὕβρεως ἐνδόξου! ἐδοξάσατέ με μᾶλλον, καὶ

A decem leproſorum maculoſam morbi vitio & pantherinam pellem, ſolo verbo expurgans, in humanam uniformem ſpeciem transmutavit? Hominiſne peccatoris, an Dei verbi id opus? nonne hominem a legione dæmonum miſere infeſtatum, qui contineri non poterat, nec in domo permanere valebat, ſed in monumentis ſtabulabatur, regio more ab ea tyrannide liberavit? Hoccine hominis peccatoris, an Dei verbi opus? ipſis dæmonibus ſtupidiorem me eſſe vultis? Nam dæmones etiam tum, cum ab ipſo flagellarentur, Dei filium eum appella-
B bant: & ego ab ipſo ſanatus, peccatorem eum vocabo? Operatur ut Deus, & peccator appellatur? *Si peccator eſt, neſcio: unum ſcio, quia cæcus cum eſſem, nunc video.* Id DEI, non peccatoris opus eſt. vers. 25.
Audientes hæc Phariſæi, ut viderunt ſemetipſos maximo pudore oppletos, reſpondebant juveni, qui viſum receperat, hiſce verbis: Oportebat quidem te ut ſontem flagellare, & pœnis ſecundum legem affici: verum ne a vano vulgo ut invidi traducamur, indulgemus hoc naturæ tuæ: quocirca reſponde ad interrogationem: *Quid fecit tibi ille* homo? quo-
C modo recepiſti viſum? Dic, tibi quidnam contigit? Ille autem confidenti animo, profecerat enim jam fide, reſpondebat dicens: Rurſum quæritis, quomodo viſum recuperarim; contra voſmetipſos agitis & neſcitis: quanto magis miraculum hoc ſupprimere ſtudetis, eo magis inclareſcit. Iterum interrogatis, quomodo recepiſti viſum? jam tertium vobis dixi, & non credidiſtis mihi. *Quid iterum vultis audire? nunquid & vos vultis diſcipuli ejus fieri?* Eamne ob cauſam tam accurate curationis ſeriem exquiritis: ſi ea vobis mens, ſupereſt tantum, ut ad ipſum ſine cunctatione accedatis, & illuminemini. Agnoſcite eum
D ſine ulla dubitatione: non averſatur, quicunque cum fide acceſſerit. Audientes hæc Phariſæi cœperunt convitium facere ei, qui viſum receperat, dicentes: *Tu diſcipulus illius ſis: nos autem Moſis diſcipuli ſumus. Nos ſcimus, quia Moſi locutus eſt Deus: hunc autem neſcimus, unde ſit. Tu diſcipulus illius ſis.* vers. 28.
At ille ſubridens reſpondebat: Ego diſcipulus ejus ſim? bonum mihi convitium feciſtis. O glorioſa contumelia! magna me gloria affeciſtis, & ipſi igno-

Κυρίου λέγοντος. Ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ μὴ εἰσερχόμενος διὰ τῆς θύρας εἰς τὴν αὐλὴν τῶν προβάτων, ἀλλὰ ἀναβαίνων ἀλλαχόθεν, κλέπτης ἐστὶ καὶ λῃστής. θύραν ὁ Κύριος ἑαυτὸν προσηγόρευσεν. καὶ γὰρ ὅπως μή τινες θύραν ἀκούσαντες, δόξωσιν ἁπλῶς αὐτὸν περὶ θύρας τινὸς λέγειν, ἐπάγει τὴν ἑρμηνείαν, ἵνα κρατύνῃ τὴν διδασκαλίαν. εὐθέως γὰρ προσθεὶς ἔλεγεν· ἀμὴν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν· ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων, δι᾽ ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ καὶ ἐξέλθῃ, νομὴν εὑρήσει. Καλῶς ὁ Κύριος θύραν ἑαυτὸν προσηγόρευσεν, ὡς φυλάττων τοὺς ἔνδον τῆς πίστεως, ὡς ἀποσοβῶν τοὺς ἔξω περιαθροῦντας, καὶ εἰσάγων εἰς τὴν τοῦ οἰκοδεσπότου πατρὸς συντυχίαν. οὐδεὶς γὰρ γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ διὰ τοῦ υἱοῦ, κατ᾽ αὐτὸν τὸν λέγοντα· οὐδεὶς γινώσκει τὸν πατέρα, εἰ μὴ ὁ υἱὸς, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ υἱὸς ἀποκαλύψαι. ἐγώ εἰμι ἡ θύρα τῶν προβάτων. καλῶς ὁ Κύριος ἑαυτὸν προσηγόρευσεν θύραν, καὶ οὐ θύρας· εἷς γὰρ ὁ πατὴρ, καὶ εἷς ὁ υἱὸς, καὶ ἓν Πνεῦμα τὸ ἅγιον. καὶ οὐ τρεῖς θεοὶ, ἀλλὰ μία θύρα γνώσεως. καὶ τίς τούτου μάρτυς; Παῦλος βοῶν· εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· οὐδαμοῦ, οὐ δύο, οὐ τρεῖς, οὐ τέσσαρες, οὐ πέντε, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ εἷς· ἐπειδὴ καὶ μία θύρα, εἷς Κύριος, ἀδιαίρετος οὐσία· μία πίστις, ἡ ἀβαθμίδωτος δοξολογία, ἓν βάπτισμα, καὶ ἀκαπήλευτον φώτισμα· ὁ ταύτην ἔχων τὴν γνῶσιν, διὰ τῆς θύρας εἰσέρχεται, καὶ τῇ θύρᾳ Χριστοῦ περιπτύσσεται, καὶ τῆς θύρας οὐ χωρίζεται. ὑμᾶς ὁ Κύριος ἀξίως ἴδια πρόβατα ἀκολακεύτως προσηγόρευσεν· ἴδια πρόβατα, ὡς πολυποκοῦντα τῇ φιλοπτωχείᾳ· ὡς πλεονάζοντα τὸ γάλα τοῦ θρεπτικοῦ λόγου. ὡς χλοαζόμενα τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα· ὡς πειθομένους τῇ σταυρικῇ βακτηρίᾳ· ὡς συναγομένους τῇ τριπλόκῳ τῆς πίστεως ἁλύσει· ὡς μὴ λειποτακτοῦντας, ἀλλ᾽ ἐπερειδομένους τῷ ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ Χριστῷ. Θύραν ὁ Κύριος ἑαυτὸν προσηγόρευσεν· καὶ καλῶς θύραν. ἔχει γὰρ δύο παραστάδας, τὴν παλαιὰν καὶ καινὴν διαθήκην. οὐδὸν καὶ ὑπέρθυρον, περιτομὴν καὶ ἀκροβυστίαν. οἶκον, τὴν Ἐκκλησίαν· τράπεζαν, τὸ θυσιαστήριον· ἄρτον, τὸν ἀμνόν, κρατῆρα, τὸν μυστικὸν οἶνον· χρυσὸν, τὴν ἀκίβδηλον πίστιν· ἄργυρον, τὴν λαμπρὰν πολιτείαν· μαργαρίτας, τὰ θεῖα δόγματα· χλαῖναν, τὴν στολὴν τοῦ βαπτίσματος. ἤκουσας ἀξίως αὐτοῦ λέ-

Dominum dicentem: *Amen, amen dico vobis, qui non intrat per oſtium in ovile ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.* Joan. 10. Oſtium Dominus ſemetipſum appellat: etenim ne qvis oſtium audiens, de ſimplici eum & communi qvodam oſtio loqvi putaret, ſubjungit explicationem, ut doctrinam ſuam confirmet. Continuo enim ſubjungens dicit: *Amen, amen dico vobis, ego ſum oſtium ovium: per me ſi quis ingredietur & egredietur, paſcua inveniet.* Ibid. Recte ſane Dominus ſemetipſum oſtium appellat, utpote cuſtodiens eos, qvi intus ſunt & in fide, & abigens eos, qvi extra fideles obſervant, & in præſentiam patris ſui Dominædii perducens. Nemo enim cognoſcit patrem, niſi per filium, ſicut ipſe dicit: *Nemo novit patrem, niſi filius, & cui voluerit filius revelare.* Matt. 11. Ego ſum oſtium ovium. Bene Dominus ſemet oſtium, non oſtia appellat: unus enim pater, unus filius & unus ſpiritus ſanctus: & non tres Dii: ſed unum cognitionis oſtium. Et qvisnam hujus rei teſtis? Paulus clamans: *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma.* Eph. 4. Nuſpiam duo, non tres, non quatuor, non qvinqve, ſed ubiqve unus, qvia & unum oſtium eſt, unus Dominus, indiviſa ſubſtantia; una fides, æqvalis nec gradibus diſtincta glorificatio: unum baptiſma ſimplex nec interpolata illuminatio. Qvicunqve hanc cognitionem habet, is intrat per oſtium, & Chriſti oſtio obtegitur, nec ab oſtio illo ſeparatur. Dominus vos proprias ſuas oves absqve adulationis fuco modo appellavit: oves inqvam proprias, utpote lanigeras beneficentia erga pauperes: utpote abundantes lacte nutricantis ſermonis: utpote paſtos corpore Domini: utpote obedientes virgæ crucis, & triplici fidei catena in unum conjuncti, nec gregem unquam derelinqventes; ſed fundatos ſuper lapidem angularem Chriſtum. Oſtium ſemetipſum Dominus appellat; & recte qvidem oſtium: habet enim duos poſtes, vetus & novum teſtamentum: limen & ſuperliminare, circumciſionem & præputium: domum, Eccleſiam: menſam, altare: panem, agnum: craterem, vinum myſticum: aurum, fidem non fucatam: argentum, luculentam coram aliis converſationem: margaritas, divina dogmata: pallium, baptiſmatis ſtolam: audiviſti modo ipſum dicentem:

Joh. 10. *Ego ſum paſtor bonus, bonus paſtor animam ſuam ponit pro ovibus.* Dominus ſemetipſum ſignificabat; prædicebat, qvid facturus eſſet. Nemo enim mortem pro ovibus ſubiit, niſi ſolus Dominus. Ipſe ſolus pro rationalibus ovibus mortem ſuſtinuit, non coactam eam, ſed voluntariam: mortem non damnoſam, ſed lucroſam mortem non ſubjectam corruptioni, ſed incorruptibilitatem parantem: mortem fide intelligendam, non ratione curioſe examinandam: mortem non ad ſimilitudinem mortis factam, ſed ipſius mortis mortem inventam. Niſi enim Dominus voluntariam mortem ſubiiſſet, nec diabolus mortem pertuliſſet: Ideoqve Paulus exclamat dicens: 1. Cor. 15. *Abſorpta eſt mors in victoria. Ubi eſt, mors, ſtimulus tuus? ubi eſt, inferne, victoria tua?* Verum hic ſermonem noſtrum obſignantes gratias agemus Deo: cui gloria & poteſtas in ſecula ſeculorum, Amen.

A γοντος· ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλός· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν ὑπὲρ τῶν προβάτων, ἑαυτὸν ὁ Κύριος αἰνιττόμενος· ὃ ἤμελλε ποιεῖν, προέλεγεν· οὐδεὶς γὰρ ὑπὲρ προβάτων θάνατον κατεδέξατο, εἰ μὴ μόνος ὁ Κύριος. αὐτὸς μόνος ὑπὲρ τῶν λογικῶν προβάτων κατεδέξατο θάνατον, οὐκ ἀκούσιον, ἀλλ' ἑκούσιον· θάνατον οὐκ ἐπιζήμιον, ἀλλ' ἐπικερδῆ· θάνατον οὐ φθορᾶς δεκτικὸν, ἀλλ' ἀφθαρσίας χορηγόν· θάνατον πίστει κατανοούμενον, οὐ πολυπραγμονούμενον. θάνατον οὐ καθ' ὁμοιότητα τοῦ θανάτου γενόμενον, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ θανάτου θάνατον εὑρισκόμενον. B εἰ μὴ γὰρ ὁ Κύριος τὸν ἑκούσιον θάνατον κατεδέξατο, οὐκ ἂν ὁ διάβολος θάνατον ὑπέμεινεν. διὸ καὶ ὁ Παῦλος βοῶν ἔλεγεν· κατεπόθη ὁ θάνατος εἰς νῖκος. ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον; ποῦ σου, ᾅδη, τὸ νῖκος; ἀλλ' ἐνταῦθα τὸν λόγον σφραγίζοντες, τῷ Θεῷ εὐχαριστήσωμεν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

C

S. Patris noſtri

ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ,

IN SANCTOS PATRES ATqve Prophetas & venerandam Eccleſiam, Pſalmumqve trigeſimum qvartum, Homilia qvarta.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ,

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ, καὶ προφήτας, καὶ εἰς τὴν πάνσεπτον Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸν λδʹ Ψαλμὸν, ὁμιλία τετάρτη.

D

Ex Reg. MSS.

FIDES, qvæ in viam cognitionis Dei, & probam atqve irreprehenſibilem conſervationem pedes noſtros dirigit, non recens habet principium, ut impii & perditi Judæi affirmant: ſed inde a ſanctis piisqve patribus, Abel dico & Enoch, & Noe, atqve Abraham, cæteriſqve omnibus juſtis deducitur. Idqve ex eo manifeſtum eſt, qvod vas electionis, vas boni odoris, & columna

Η Ποδηγοῦσα πίστις εἰς τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας καὶ τὴν ἐνάρετον καὶ ἀκατάληπτον πολιτείαν, οὐ νεωτέραν ἔχει τὴν ἀρχὴν, καθώς φασιν ἀνόμιμοι καὶ ἀλιτήριοι Ἰουδαῖοι· ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν ὁσίων καὶ εὐσεβῶν πατέρων, λέγω δὲ τοῦ Ἄβελ, καὶ τοῦ Ἐνὼχ, καὶ τοῦ Νῶε, καὶ τοῦ Ἀβραὰμ, καὶ τῶν ἄλλων τῶν πάντων δικαίων. καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς, τὸ μυροφόρον ἀγγεῖον, τὸν στύλον

A τῆς ἀληθείας Παῦλον, γράφοντα ταῦτα ἐπὶ λέξεως καὶ λέγοντα· πίστει Ἄβελ πλείονα θυσίαν παρὰ Κάϊν προσεδέξατο ὁ Θεός· ὅθεν καὶ ζῇ εἰς τὸν αἰῶνα. πίστει Ἐνὼχ εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ, μετετέθη εἰς τὸν παράδεισον, μὴ θεασάμενος, μηδὲ τὸν κοινὸν θάνατον τῆς φύσεως. πίστει Νῶε κατεσκεύασε τὴν κιβωτὸν εἰς σωτηρίαν τοῦ οἴκου αὐτοῦ· χαρακτηρίζων τὴν ἀνεκλάλητον Ἐκκλησίαν, ἔχουσαν διόροφα καὶ τριόροφα, ἐπίκλησιν πατρὸς καὶ υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. πίστει Ἀβραὰμ ἐξελθὼν ἐκ τῆς Χαλδαϊκῆς χώρας παρῴκησεν εἰς τὴν B γῆν τῆς ἐπαγγελίας, ἀπεκδεχόμενος τὴν ἐπουράνιον πόλιν, τὴν ἄνω Ἱερουσαλήμ, τὴν μητέρα τῶν πρωτοτόκων, ἧς τεχνίτης καὶ δημιουργὸς μόνος ὁ Θεός· πίστει Ἰσαὰκ ἀναφερόμενος ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, οὐκ ἀπεδάκρυσεν, εἰδώς, ὅτι εἰκονίζει τὸν ἀμνὸν τὸν μέλλοντα αἴρειν τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· πίστει Ἰακὼβ προσεκύνησεν ἐπὶ τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ἐκμιμῶν ἄντικρυ τὸν νικοποιὸν καὶ τρισμακάριον σταυρόν. πίστει Ἰωσὴφ τελευτῶν ἐνετείλατο τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ περὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ, ἐξαγαγεῖν αὐτὰ ἐκ τῆς Αἰγύπτου, ἵνα μὴ μέλ- C λουν οἱ Αἰγύπτιοι ὡς Θεὸν αὐτὰ σέβεσθαι. πίστει Ῥαὰβ οὐ συναπώλετο τῇ πόλει Ἱεριχῶ, δεξαμένη μετ' εἰρήνης τοὺς κατασκόπους. πίστει Μωσῆς ἐποίησε τὸ Πάσχα καὶ τὴν πρόσχυσιν τοῦ αἵματος, πρὸς τὸ καὶ ὑμᾶς πίστει ἐπιτελεῖν τὸ σωτήριον Πάσχα, καὶ μὴ ἐν ὑποκρίσει· πᾶν γὰρ τὸ μὴ ἐκ πίστεως γινόμενον, ἁμαρτία ἐστίν. χρίοντες τῷ αἵματι οὐκ ἐπὶ τῶν δύο σταθμῶν τῶν θυρῶν, ἀλλὰ σφραγίζοντες ψυχὴν καὶ σῶμα· ἵνα ὁ Φαραὼ σὺν τῷ διαβόλῳ καταποντωθῇ εἰς τὸ πέλαγος τῆς ἐρυ- D θρᾶς θαλάσσης· ἡμεῖς δὲ ὁ νέος Ἰσραὴλ μετὰ Μωσέως ᾄδωμεν τὴν ἐπινίκιον ᾠδήν· πίστει οἱ προφῆται κατηγωνίσαντο βασιλείας, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, δηλονότι ὁ σοφὸς Δανιήλ. ἔσβεσαν δύναμιν πυρός, οἱ τρεῖς παῖδες δηλαδή, πατήσαντες τὴν φλόγα τοῦ πυρὸς δρόσου μαλακωτέραν. ἕτεροι δὲ ἐτυμπανίσθησαν περὶ τοὺς ἄξονας τῶν τροχῶν μεληδὸν κλονούμενοι, μὴ παραδεξάμενοι τοῦ τυράννου Ἀντιόχου τὴν παράκλησιν, ὅτι θύσατε καὶ γίνεσθέ μου φίλοι· ἵνα κρείττονος ἀναστάσεως τύχωσιν. ἐλιθάσθη ὁ Φερώνυμος στέφανος, περιθέμενος τοῖς κροτάφοις τὸ στέφος τῆς δικαιοσύνης. ἐπρίσθη Ἠσαΐας, ἀλλ' ἐγκωμιάζεται

A veritatis Paulus hiſce verbis ſcribit, dicitque: Fide plurimam hoſtiam Abel, quam Cain accepit Deus, unde etiam vivit in æternum. Fide Enoch Deo placens tranſlatus in Paradiſum, ut nec communem naturæ mortem videret. Heb. 11. Fide Noe aptavit arcam, in ſalutem domus ſuæ, præfigurans inenarrabilem illam Eccleſiam: habentem binas ternasque contignationes, invocationem ſcilicet Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Fide egrediens Abraham e regione Chaldæorum habitavit in terra promiſſionis, accepturus civitatem B cœleſtem ſupernam Ieruſalem matrem primogenitorum, cujus artifex & conditor ſolus Deus. Fide Iſaac cum offerretur ad altare, non ploravit, ſciens, ſe præfigurare agnum ablaturum peccata mundi. Fide Jacob adoravit faſtigium virgæ filii ſui, manifeſtiſſime ante ſignificans victricem & beatiſſimam crucem. Fide Joſeph moriens mandabat filiis Iſrael de oſſibus ſuis, ut efferrent ea ex Ægypto, ne Ægyptii numinis inſtar ea venerarentur. Fide Raab non periit cum urbe Jericho, excipiens exploratores cum pace. Fide Moſes celebravit Paſcha, & ſangvinis effuſionem; ut & nos fide ſalutare C Paſcha celebremus, ſine ulla hypocriſi: (*Omne enim, quod non eſt ex fide, peccatum eſt.*) Rom. 14. inungentes ſangvine non duos poſtes januarum, ſed animam & corpus obſignantes; ut Pharao una cum diabolo in rubri maris pelago ſubmergatur. Nos autem novus Iſrael hymnum victoriæ cum Moſe cantemus. Fide Prophetæ regna vicerunt; adepti ſunt repromiſſiones, obturaverunt ora leonum, ſicuti ſapiens ille Daniel: extinxerunt impetum ignis; veluti tres pueri, ignis flammam rore blandiorem conculcantes: alii D autem diſtenti ſunt circa axes rotarum, membratim comminuti, non ſuſcipientes illam Antiochi tyranni adhortationem; *Sacrificate & eſtote mei amici*: ut meliorem invenirent reſurrectionem. Stephanus lapidibus obrutus fuit, dignus virtute ſua nomen obtinens, cujus caput juſtitiæ corona cinxit. Serra diſſectus fuit Eſaias, verum in

æternum prædicatur. Gladio percuſſi occubuerunt Ioannes & Iacobus: occiſus fuit Zacharias: circumierunt in melotis Eſaias & Eliſæus, in pellibus caprinis, egentes, anguſtiati, afflicti. Propter inſipientes qvidem in ſpeluncis & in cavernis terræ degentes, qvibus dignus non erat univerſus mundus: ipſi enim digni erant, utpote viri pii & probi. Sed & David, ſpiritualis illa lyra, uti modo audivimus in recitato Pſalmo dicens: *Judica,*
Pſal.34. *Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.* Sed Deus qvaſi diſſimulans ait ipſi: visne hoſtes tuos oppugnari? & reſpondet David: Cupio Domine, & omnino deſidero eos expugnari. Cui unigenitus: & ſi hæc fiant inimicis tuis, ubi erit malorum oblivio? qvomodo vere pſallere poteris,
Pſal.7. *Domine, ſi reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis?* Reſpondet David: Vere hæc, o Domine, pſallo, ſed ſi tu ipſe eos impugnes, & qvia qvæcunqve tu facis incognita & incomprehenſibilia ſunt. Ita enim mihi præcepiſti, ne memetipſum
Deut.32. vindicem: *Mihi vindicta, ego retribuam*
Heb.10. *eis.* At unigenitus, & qvomodo, inqvit, impugnandi ſunt hoſtes tui? loqvere, & rationem profer. Reſpondet David: Non opus habes, o Domine, ut qvisqvam te interroget aut moneat, qvi prævides & ante noviſti omnia, etiam qva voluntate futurus ſit homo adhuc naſciturus. Neqve ſimilis es principibus, qvi ipſi leges ignorant: neqve advocato aut aſſeſſore eges, qvi ad ſingula capita reſpondeant. Tu enim patris aſſeſſor es, legum repertor, ſapientium corrector, auctor princepsqve juſtitiæ, afflictorum defenſor, calumniis oppreſſorum vindex. Tu enim Suſannam a libidinoſis ſenibus accuſatam a mortis ſententia eruiſti, juri dicendo ſapientem & incorruptum oratorem Daniel ſubmittens. Qvum ergo omnia noris, ſcis etiam, qvomodo illi expugnandi ſunt. Dicam tamen, ſi ita velis, ſervus enim tuus ſum, & qvidem inutilis, nec juſſis tuis reſiſtere auſim. Cui unigenitus. Jubeo ergo, dic fidenter & libere: re-
Pſal.34. ſpondet David: *Apprehende arma & ſcu-*

A εἰς τὸν αἰῶνα. ἀπέθανον ἐν μαχαίραις Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος· ἐφονεύθη Ζαχαρίας· περιῆλθον ἐν μηλωταῖς Ἠλίας καὶ Ἐλισσαῖος, ἐν αἰγείοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχούμενοι· ὑπὸ ἀσυνέτων μὲν ὄντες ἐν σπηλαίοις, καὶ ἐν ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ὧν οὐκ ἦν ὅλος ὁ κόσμος ἄξιος. αὐτοὶ γὰρ ἄξιοι ἦσαν, ὡς θεοφιλεῖς καὶ φιλάρετοι ἄνδρες. λέγει δὲ καὶ Δαβὶδ ἡ πνευματικὴ λύρα, καθὼς ἀρτίως ἠκούσαμεν διὰ τοῦ ὑποφωνηθέντος ἡμῖν ἄσματος· δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με· πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με· οὐκ ἐμ-
B φαίνων ταῦτα ὁ Θεὸς λέγει πρὸς αὐτόν· θέλεις ὦ Δαβὶδ καταπολεμηθῆναι τοὺς ἐχθραίνοντάς σοι, ὁ δὲ Δαβίδ· Ναὶ Κύριε, καὶ πάνυ αὐτοὺς θέλω καταπολεμηθῆναι· ὁ δὲ Μονογενής· καὶ ἐὰν ταῦτα ὑποστῶσιν οἱ ἐχθροί σου, ποῦ σου τὸ ἀμνησίκακον; πῶς δὲ καὶ δύνασαι ψάλλειν ἀληθεύων· Κύριε, εἰ ἀνταπέδωκα τοῖς ἀνταποδιδοῦσί μοι κακά, ἀποπέσοιμι ἄρα ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν μου κενός; ὁ δὲ Δαβίδ· Ναὶ Δέσποτα, ὅτι οὕτως ψάλλω ἀληθῆ, ἀλλ' ἐὰν σὺ αὐτοὺς πολεμήσεις, καὶ διὰ τὰ παρὰ σοῦ γι-
C νόμενα πάντα ἄγνωστα καὶ ἀκατάληπτα ὑπάρχει. οὕτω δέ μοι καὶ ἐνετείλω, μὴ ἑαυτὸν ἐκδικήσῃς. ἐμοὶ ἐκδίκησις, ἐγὼ ἀνταποδώσω αὐτοῖς. Ὁ δὲ μονογενής. Καὶ πῶς χρὴ πολεμηθῆναι τοὺς ἐχθραίνοντάς σε; λέγε καὶ φανεροποίει τὴν αἰτίαν. ὁ δὲ Δαβίδ. οὐ χρείαν ἔχεις, δέσποτα, ἐρωτήσεως ἢ ὑπομνήσεως, ὢν προγνώστης καὶ εἰδαίνων τὰ προγνώσεως, καὶ προαιρέσεως ἔχει γενέσθαι ὁ μέλλων τεχθῆναι ἄνθρωπος. οὐδὲ ὑπάρχεις, ὡς εἷς τῶν ἀρχόν-
D των, ἀγνοῶν τοὺς νόμους, ἢ χρῄζων συνηγόρου, ἢ συγκαθέδρου, οἱ πρὸς ἕνα ἕκαστον κεφάλαιον ἀποφαίνοντες. σὺ γὰρ εἶ σύνθρονος τοῦ πατρὸς, τῶν νόμων εὑρετὴς, τῶν σοφῶν διορθωτὴς, τῆς δικαιοσύνης χορηγὸς, τῶν καταπονουμένων ὑπερασπιστὴς, τῶν συκοφαντουμένων ἔκδικος. τὴν γὰρ Σουσάνναν συκοφαντηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀκολάστων γερόντων ἐρρύσω ἀπὸ τοῦ θανατικοῦ ψηφίσματος, ἀποστείλας εἰς δικαιολογίαν τὸν σοφὸν καὶ ἀνάργυρον ῥήτορα Δανιήλ, ἐπεὶ οὖν πάντων ἔχεις γνῶσιν, καὶ ἐπίστασαι, πῶς χρὴ αὐτοὺς πολεμηθῆναι. εἰ δὲ ἐπιτρέπεις μοι, λέγω. εἰμὶ γὰρ δοῦλος τῆς σῆς φιλανθρωπίας, καὶ τούτου ἀχρεῖος· καὶ οὐ δύναμαι ἀντιπρᾶξαι τῇ κελεύσει σου. ὁ δὲ μονογενής· ἐπιτρέπω σοι, καὶ εἰπὲ ἀτρέμως καὶ ἀνυπεσαλμένως. ὁ δὲ Δαβίδ· ἐπιλαβοῦ ὅπλου καὶ θυ-

ρεοῦ, καὶ ἀνάστηθι εἰς τὴν βοήθειάν μου. ὁ δὲ μονογενής· καὶ ποῖα ὅπλα ἔχω ἐπιλαβέσθαι, ἢ ποῖον θυρεόν; πῶς δὲ ἔχω ἀναστῆναι εἰς βοήθειάν σου; μὴ ἄρα ἐκεῖνα τὰ ὅπλα ἢ ἐκεῖνον τὸν θυρεὸν, ὃν ἀφεῖλες ἀπὸ τοῦ ἀλλοφύλου Γολιάθ; ὃν καὶ ἐπάταξας ἐπὶ τῇ * κοιλάδι, ἐμοῦ ὁδηγήσαντος τὸν λίθον εἰς τὸ ἀσημείωτον καὶ ἀφώτιστον αὐτοῦ πρόσωπον. ἀλλ' εἴσθι τοῦτο σαφῶς, ὅτι ἐγὼ τούτων τῶν ὅπλων πάντη καὶ καθόλου χρείαν οὐκ ἔχω· ἐὰν δὲ καὶ συνέχω τὸ πνεῦμα, τελευτᾷ πᾶσα σὰρξ κινουμένη ἐπὶ τῆς γῆς. ὁ δὲ Δαβίδ· οἶδα καὶ ἐγὼ δέσποτα, ὅτι τούτων τῶν ὅπλων χρείαν οὐκ ἔχεις, ὢν βασιλεὺς κραταιὸς, παντοδύναμος, ἀκαταμάχητος, διαιωνίζων. ἱκετεύω δὲ τὴν ἀσύγκριτον ἀγαθότητά σου, ἐπιλαβέσθαι ὅπλον καὶ θυρεοῦ, τουτέστιν, ἐνανθρωπήσεως καὶ πάθους. ἀναστῆναι δέ μοι εἰς βοήθειαν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ· ὁ δὲ μονογενής. καὶ σὺ πόθεν οἶδας ταῦτα τὰ θεῖα καὶ ἀπόκρυφα μυστήρια, εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν οἱ Ἄγγελοι παρακύψαι; ὁ δὲ Δαβίδ· ἔλαβον αὐτῶν τὴν γνῶσιν παρὰ τοῦ ἁγίου παρακλήτου Πνεύματος. ὁ δὲ μονογενής· μεθ' ὧν οἶδας ταῦτα, εἰπὲ, εἴ τι καὶ ἄλλο ἔχεις· ἀκούσομαι γάρ σου καὶ περὶ αὐτοῦ εὐμενῶς καὶ δικαίως. ὁ δὲ Δαβίδ. εἶπον τῇ ψυχῇ μου, σωτηρία σου εἰμί. ὁ δὲ μονογενής· τοῦτο ἔχεις, καὶ θάρσει· σώσω γάρ σου τὴν ψυχὴν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς μου καὶ τοῦ πάθους. ὁ δὲ Δαβίδ· θαρρῶ ποιητὰ λίαν. καὶ παρ' αὐτὰ ἀνθυποφέρει. Κύριε, τίς ὅμοιός σοι. ὁ δὲ μονογενής· ὁ πατήρ. ὅθεν καὶ φημὶ, ὁ ἐμὲ ἑωρακὼς, ἑώρακε τὸν πατέρα μου. πορεύου ἐν εἰρήνῃ, ἀπεκδεχόμενος τῶν ἐπαγγελιῶν τὴν μακαρίαν ἐλπίδα. οὐκοῦν ἀπολυθέντων τούτων ἐφοδίων οἱ Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐξελθόντες ἐκεκράγασιν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· εἴ τις καὶ ἄλλος ἔχει δίκην τῶν προφητῶν, εἰσερχέσθω ἀκωλύτως, συνηγορῶν τὴν ἀλήθειαν. πρὸς τὴν παρακέλευσιν εἰσέρχεται Ναβουθὲ ὁ Ἰσραηλίτης, ὃν καὶ θεασάμενος αὐτὸν ὁ μονογενὴς λέγει· σὺ δὲ μετὰ τίνος ἔχεις, ἢ μετὰ τίνα βούλῃ δικάσασθαι; εἰ δὲ αὐτὸς δι' αὐτοῦ οὐ δύνασαι εἰσηγήσασθαι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πράγματός σου, ἔχεις δὲ δικόλογον αὐτὸς εἰσερχέσθω ἀκωλύτως, συνηγορῶν σοι τὴν ἀλήθειαν. ὁ δὲ Ναβουθέ· Ναὶ δέσποτα, ἔχω συνήγορον δικαιότατον, ἁρματηλάτην τινά· ἡ δὲ δίκη μου συγκροτεῖται μετὰ τῶν ψευδομαρτύρων. ὅθεν ἀρχόμενος τοῦ πράγματος

* ἐν τῇ κοιλάδι nam in valle Terebinthi duellum commiſſum. 1.Reg.17.

A tum: *& exurge in adjutorium mihi.* Adhæc unigenitus: Et qvænam arma, qvod ſcutum apprehendam? & qvomodo in adjutorium tibi exurgam, nunqvid ea arma atqve illud ſcutum apprehendam, qvæ Goliath alienigenæ eripuiſti? qvem percuſſiſti in fronte, me lapidis jactum in faciem ejus nullo ſigno notabilem & omni luce deſtitutam dirigente. At ſcias me illis armis neqvaqvam indigere: nam ſi cohibeam ſpiritum, moritur omnis caro, quæ movetur ſuper terram. Reſpondet David: Novi ipſe etiam, o Domine, hiſce armis non eſſe opus tibi, Regi forti, omnipotenti, inſuperabili, & perma-B nenti in æternum. Suppliciter autem incomparabilem tuam bonitatem rogo, ut apprehendas arma & ſcutum, humanitatis ſcilicet & paſſionis, & reſurgas tertia die in adjutorium mihi. Adhæc unigenitus: Tu vero unde noſti divina & occulta hæc myſteria, *in qvæ deſiderant Angeli proſpicere?* Reſpondet David: Horum ego cognitionem a Spiritu ſancto paracleto accepi. Cui unigenitus: Cum hæc noris, dic, ſi qvid aliud habeas: audiam enim te etiam de illo lubenti & æqvo animo. David autem reſpondet: *Dixi animæ meæ, ſalus tua ego ſum.* Rur-C ſumqve unigenitus: Id tibi habe, & confide: ſalvabo enim animam tuam incarnatione & paſſione mea. Reſpondet David: Confido firmiter, o creator meus, & præter hæc ſic infert: *Domine, qvis ſimilis tibi?* Cui unigenitus; Pater: unde etiam ajo; *Qvi vidit me, vidit & patrem.* Eas in pace accepturus beatam ſpem promiſſionum. Hiſce ergo ita peractis, Angeli Dei in publicum prodeuntes magna voce proclamaverunt: Si qvis alius e Prophetis litem habet; ingrediatur libere, & verum proferat. Ad hanc D citationem ingreditur Naboth Iſraelita, eoqve conſpecto unigenitus inqvit: Tibi vero cum qvonam negotium eſt, aut cui litem intendis? Si tute per temetipſum cauſæ tuæ argumentum proferre neqvis, & advocatum aliqvem habes, ingrediatur & ipſe libere, & rei veritatem una tecum exponat. Reſpondet Naboth: Domine, advocatum habeo juſtiſſimum, aurigam qvendam: actio autem contra me cum falſis teſtibus conflatur. Qvapropter exorſus

1.Pet.1.

Pſ. 34.

Pſ. 85.

Joan.14.

3.Reg.21.

cauſam meam, ſeqventibus verbis expono: *Surgentes contra me teſtes iniqvi, qvæ ignorabam, interrogabant me*, affirmantes, me Deo Regiqve male dixiſſe, qvos Dominus examinabat his verbis: Plane mihi proloqvamini, qvis coegit vos falſam accuſationem adverſus ſervum meum, legisqve obſervantiſſimum confingere? Reſpondebant illi: Achab, & uxor ejus Jezabel. Ad hæc unigenitus: Percutiatur ergo Achab in bello certa qvadam ſagitta in hepate, aut potius in pulmone, qvo ſpiritum ad inſatiabilem cupiditatem ducit. Jezabel autem in aream ædium præcipitetur,* fiantqve canes ejus ſepulchrum, Naboth autem loco vineæ, delicias Paradiſi & æternitatis hæreditet. Hac ſententia in acta relata, ingreditur magniloqvus ille Eſaias, exclamans; Domine, audias me benigno & æqvo animo. Cui unigenitus reſpondet: Loqvere adverſus offendentem te, & ipſe potius agas, qvi Propheta es juſtus, ſpiritualis, & ipſe cauſæ tuæ argumentum proponere vales. Ad hæc Propheta: Lis mihi eſt cum Manaſſe, qvandoqvidem ille me ſedulo & impigre divinum & cœlitus inſpiratum verbum prædicantem crudeliter, & absqve ulla miſericordia lignea ſerra ſuſtulit. Reſpondet unigenitus: Si id a Manaſſe factum, tradatur Chaldæis in captivitatem, illuſionem & ad cædem: ut Reges diſcant, ne Prophetas meos contumelioſe tractent aut interficiant, ſed honorare eos & magnificare: cogitantes qvod, *per me Reges regnant, & potentes decernunt juſtitiam.* Tu qvidem loco terreſtris Hieruſalem, cœleſtem illam matrem primogenitorum incole: Ille vero locum, *ex qvo fugit dolor, & triſtitia & gemitus.* Finita etiam hac ſententia intrat mirandus ille Jeremias, qvem videns unigenitus, dicit; Tu vero contra qvem habes, aut cum qvo judicio vis contendere? Reſpondet Jeremias: Lis mihi eſt cum Judæis, volo autem diſceptari eam coram integro nec partibus addicto judice. Ad qvem unigenitus: Qvanam ergo de re accuſas populares tuos. Reſpondet Propheta: Accuſo eos, qvod pro bonis mihi mala reddiderint, pro beneficiis injurias. Me enim pro ſanitate & ſalute eorum precante, ipſi interea veneno me tollere moliebantur, occultantes idipſum magna fraude in pane meo. Subjungit unigenitus: qvid nam ipſis vis fieri?

Pſ. 34.

al. fiatqve canum pabulum.

Prov. 8.

Eſa. 35. 51.

A μου λέγω κατὰ τὸ ἑξῆς· ἀναστάντες μοι μάρτυρες ἄδικοι, ἃ οὐκ ἐγίνωσκον ἠρώτων με, διαβεβαιούμενοι, ὅτι ἐκακολόγουσα Θεὸν καὶ βασιλέα· οὓς καὶ ἐξετάζων ὁ Κύριος ἔφη. εἴπατέ μοι φιλαλήθως, τίς ὑμᾶς ἠνάγκασεν συκοφαντῆσαι τὸν ἐμὸν δοῦλον καὶ νομοφύλακα; οἱ δὲ ἀπεκρίνοντο· Ἀχαὰβ καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ἰεζάβελ. ὁ δὲ μονογενής. ἔσω οὖν ὁ Ἀχαὰβ ἐν τῷ πολέμῳ τοξευόμενος βέλει δή τινι βέλῳ κατὰ τοῦ ἥπατος, ἢ μᾶλλον κατὰ τοῦ πνεύμονος, τοῦ αἰτίως διαπνεύσαντος εἰς τὴν πλεονεκτικὴν ἐπιθυμίαν. ἡ δὲ Ἰεζάβελ ἔσω ῥιπτουμένη ἐν οἰκοπέδῳ, γινέσθω δὲ κυνῶν * τάφος. ὁ δὲ Ναβουθὲ κληρονομείτω, ἀντὶ τοῦ ἐξαφανιζομένου ἀμπελῶνος, τὴν τρυφὴν τοῦ παραδείσου καὶ τῆς αἰωνιότητος. ὑπομνηματισθείσης δὲ ταύτης ἀποφάσεως, εἰσέρχεται ὁ μεγαλοφωνότατος Ἡσαΐας κεκραγώς· Κύριε ἄκουσον ἐμοῦ εὐμενῶς καὶ δικαίως. ὁ δὲ μονογενής· λέγε κατὰ τοῦ ἀδικήσαντός σε, μᾶλλον σὺ ὢν προφήτης δίκαιος, πνευματικός, ἱκανὸς ἑαυτῷ συστήσασθαι τὴν ὑπόθεσιν τοῦ πράγματός σου. ὁ δὲ προφήτης· ἔχω δίκην μετὰ τοῦ Μανασσῆ, ἐπεὶ ἐμοῦ σπουδαίως καὶ ἀόκνως κηρύσσοντος τὸν θεῖον καὶ θεόπνευστον λόγον, αὐτὸς C ἀσυμπαθῶς καὶ ἀνελεημόνως ξυλίνῳ πρίονί με ἀνεῖλεν. ὁ δὲ μονογενής· εἰ τοῦτο ἐποίησεν ὁ Μανασσῆς, παραδιδόσθω τοῖς Χαλδαίοις εἰς αἰχμαλωσίαν, καὶ ἐμπαιγμα, καὶ σφαγήν· ἵνα μάθωσιν οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐμοὺς προφήτας μὴ ὑβρίζειν, ἢ ἀποκτείνειν, ἀλλὰ τιμᾶν καὶ μεγαλύνειν· ἐνθυμούμενοι, ὅτι δι᾽ ἐμοῦ πᾶς βασιλεὺς βασιλεύει, καὶ οἱ δυνάσται γράφουσι δικαιοσύνην. σὺ μὲν ἀντὶ τῆς ἐπιγείου Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἐπουράνιον μητέρα τῶν πρωτοτόκων οἴκει· κἀκεῖνος δὲ τὸν τόπον, D ἐξ οὗ ἀπέδρα ὀδύνη, λύπη, καὶ στεναγμός. περαθείσης δὲ καὶ ταύτης τῆς ἀποφάσεως εἰσέρχεται ὁ θαυμασιώτατος Ἱερεμίας, ὃν καὶ θεασάμενος ὁ μονογενὴς λέγει. σὺ δὲ μετὰ τίνος ἔχεις, ἢ μετὰ τίνος βούλεσαι δικάσασθαι; ὁ δὲ Ἱερεμίας. ἔχω δίκην μετὰ τῶν Ἰουδαίων· βούλομαι δὲ δικάσασθαι ἐπὶ σοῦ τοῦ ἀπροσωπολήπτου δεσπότου. ὁ δὲ μονογενής. καὶ τί κατηγορεῖς τοὺς ὁμοφύλους σου; ὁ δὲ προφήτης· κατηγορῶ αὐτοὺς, ἐπεὶ ἀνταπέδωκαν μοι ἀντὶ τῶν καλῶν κακὰ, ἀντὶ δὲ τῶν ἀγαθῶν πονηρά. ἐμοῦ εὐχομένου ὑπὲρ ὑγείας αὐτῶν καὶ σωτηρίας, αὐτοὶ ἐβουλεύσαντο φαρμάκῳ με ἀνελεῖν, ἐγκρύψαντες αὐτὸ μετὰ πολλοῦ δόλου εἰς τὸν ἄρτον μου. ὁ δὲ μονογενής· τί αὐτοῖς θέλεις γενέσθαι; ὁ δὲ προ-

al. τεῖφος

φήτης. ἐκείνοις αὐτοῖς ποίησον τὸ γεγραμμένον ἐν ταῖς παροιμίαις· ὁ ἀνταποδιδοὺς κακὸν ἀντὶ ἀγαθοῦ, οὐ κινηθήσεται κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου αὐτοῦ. ὁ δὲ μονογενής· οὐδὲν ἄτοπον ἐζήτησας· ἰδοὺ οὐ κινοῦνται κακὰ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἰουδαίων τῆς Ἱερουσαλήμ, ἕως ἂν ἐκ θεμελίων ἐρημωθῇ. σὺ δὲ ἀναπαύου ἐν τοῖς ἀστενώτοις κόλποις τοῦ προπάτορος Ἀβραάμ. πληρωθείσης καὶ ταύτης τῆς ἀποφάσεως, εἰσέρχεται ὁ προφήτης Ζαχαρίας, κεκραγώς. Κύριε, ἄκουσόν καὶ ἐμοῦ εὐμενῶς καὶ δικαίως· ὁ δὲ μονογενὴς λέγει κατὰ τῶν ἀδικησάντων σε. ὁ δὲ Ζαχαρίας. εἰσὶν οἱ ἀδικήσαντές με οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι. ὁ δὲ μονογενὴς καὶ τί τοιοῦτον σε ἠδίκησαν οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ νομοδιδάσκαλοι; ὁ δὲ Ζαχαρίας· ἐφόνευσάν με μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου. ἐπάγη δὲ καὶ τὸ αἷμά μου ἐπὶ τῆς πέτρας, πρὸς ἔλεγχον τῆς μιαιφόνου αὐτῶν γνώμης. ὁ δὲ μονογενής· τοίνυν ἄρα καὶ αὐτοὶ ἀποθνησκέτωσαν ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου παρὰ τῶν Ῥωμαίων· δι' ὧν γὰρ τις ἁμαρτάνει, διὰ τούτων καὶ κολάζεται· καὶ ᾧ μέτρῳ μετρήσει τῷ πλησίον αὐτοῦ, τοιούτῳ αὐτῷ ἀντιμετρηθήσεται οὐρανόθεν δικαίως. ἐκείνων δὲ παθόντων τὰ ἴσα καὶ ὧν ἦσαν ἄξιοι, σὺ μὲν εἰσέρχου εἰς τὸν νοητὸν νυμφῶνα, ἐπακούων παρ' ἐμοῦ τῆς ἐπιποθήτου φωνῆς. εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. εἶτα πληρωθείσης καὶ ταύτης τῆς ἀποφάσεως, εἰσέρχονται δὲ τὰ ἀναιρεθέντα παιδία ἐν Βηθλεέμ, βοῶντα καὶ λέγοντα· Κύριε καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ ὄνομά σου ξίφεσιν ἀνῃρέθημεν ὑπὸ τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ παρανόμου Ἡρώδου. ὁ δὲ μονογενής· εἰ δι' ἐμὲ ὑπεμείνατε τὸν ἐπικέρδιον θάνατον καὶ προύχοντα τῆς ζωῆς, κἂν μυρία μέρη, μὴ λυπεῖσθε· εἰδότες σαφῶς, ὅτι οἱ δι' ἐμὲ ἀποθνήσκοντες, οὐκ ἀποθνήσκουσιν. ζῶσιν γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα. ὅθεν κελεύω, τὸν μὲν Ἡρώδην ὑποβληθῆναι τοῖς ἐννέα ἀνιάτοις πάθεσιν· ὑμᾶς δὲ καταταγῆναι ἐν ταῖς χορείαις τῶν ἀθλοφόρων μαρτύρων, κελαδοῦντας μετ' αὐτῶν τὸν ἐπινίκιον ὕμνον. τελευταῖον δὲ πάντων εἰσέρχεται καὶ ἡ ἀνέξαρνητος Ἐκκλησία, ἣν καὶ θεασάμενος ὁ μονογενὴς λέγει· σὺ δὲ τί ἔχεις ἡ ἐμὴ νύμφη καὶ ἡ ἀμόλυντος κόρη, καὶ ἡ ἀκηλίδωτος παρθένος; ἡ δὲ Ἐκκλησία· λυποῦμαι, διὸ καὶ φημί· δίκασον, Κύριε, τοὺς ἀδικοῦντάς με, πολέμησον τοὺς πολεμοῦντάς με. ὁ δὲ μονογενής· καὶ διὰ τί πολεμῇ; λέγε καὶ φανέρωσον τὴν αἰτίαν. ἡ δὲ Ἐκκλησία. πολεμοῦμαι, δέσποτα, διὰ τὴν ἀκρίβειαν τῶν Εὐαγγελικῶν δογμάτων, καὶ τὴν ποίησιν τοῦ ἀληθινοῦ καὶ βεβαίου Πάσχα. καὶ διὰ τὴν

A Reſpondet Propheta: Fac ipſis, qvod in Proverbiis ſcriptum eſt: *Qvi reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus,* Prov. 17. Nihil abſurdi petis, ait unigenitus. Ecce non recedent mala a domo Judæorum, qvæ eſt Jeruſalem, donec e fundamentis devaſtetur. Tu vero in ſpacioſiſſimo ſinu patris Abraham reqvieſce. Finita & hac ſententia intrat Zacharias Propheta, clamans: Domine, audi & me benignis & æqvis auribus. Dic ergo, inqvit unigenitus contra eos qvi te injuria affecere. Reſpondet Zacharias: Principes Sacerdotum & legisperiti me condemnarunt. Ad hæc unigenitus: Et qva tanta injuria Principes Sacerdotum & Legisperiti te affecere? B Reſpondet Zacharias: Occiderunt me inter Templum & altare: * ſangvis autem meus concrevit in ſaxo ad parricidalem ipſorum animum redarguendum. Mactentur ergo & ipſi, inqvit unigenitus, ſub altari a Romanis: Nam per qvæ qvis peccat, per eadem punitur, & qva menſura qvis menſus fuerit proximo ſuo, eadem & cœlitus ipſi remetietur. Interea dum illi talionis pœnas ex merito luunt, tu in ſpiritualem ſponſi thalamum intra, audiens a me optatiſſimam illam vocem: *Euge, ſerve bone & fidelis, ſuper pauca fuiſti fidelis, ſuper multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui.* C Impleta ergo & hac ſententia ingrediuntur infantes occiſi in Bethleem clamantes & dicentes: Domine, & nos propter nomen tuum gladio ſublati ſumus ab impio & ſcelerato Herode. Reſpondet unigenitus: Si propter me lucroſam & vel millies vita meliorem mortem ſuſtinuiſtis, nolite dolere: id probe ſcientes, qvod illi, qvi mei cauſa moriuntur, non moriuntur; vivunt enim in æternum. Qvocirca Herodem qvidem novem inenarrabilibus morbis ſubjici volo; vos autem victorioſis martyrum choreis inſeri, cantantes cum ipſis hymnum victoriæ. Poſtrema omnium ingreditur D Eccleſia, qvæ abnegari non poteſt, qvam conſpiciens unigenitus inqvit: Tu vero ſponſa mea & virgo inculpata & immaculata, qvid negotii habes? moleſtiis, inqvit Eccleſia, premor, idcirco rogo; *judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.* Ad hæc unigenitus: qvare impugnaris, dic & indica cauſam. Reſpondet Eccleſia: Impugnor Domine ob exactam Evangelicorum dogmatum veritatem, ob veri & immobilis Paſchatos celebra-

* Tertull. ſcorp. c. d. B. Hieron. in Matth. c. 23.

Marc. 4. Luc. 6.

Matt. 25.

tionem, & propter venerandam & immaculatam tuam imaginem, qvam divini Apoſtoli mihi tradiderunt, ut eam velut ſignum & pignus incarnationis ... ſervarem. Subjicit unigenitus: licet propterea impugneris, ne deſpondeas, nec fatiſcat mens tua. Id enim manifeſtum eſt, qvicunqve Paſcha aut immaculatam meam imaginem negat, illum & ego abnegabo coram patre meo cœleſti, & electis ejus Angelis: qvi vero una mecum patitur ob Paſcha, & conglorificabitur. Nunqvid non audiviſti, qvid præceperim Moſi legislatori? facies mihi duo Cherubim ſuper tabernaculo teſtimonii; ad præſignificandam imaginem meam. Et rurſum cum tentarent me Judæi, dicentes: *Magiſter, licetne cenſum dare Cæſari, an non?* dicebam autem ipſis: *oſtendite mihi numiſma, & dicam vobis.* At illi obtulerunt mihi denarium, & dixi illis: *Cujus eſt imago hæc & ſubſcriptio?* dicunt mihi; Cæſaris: & reſpondi illis: *Reddite ergo, qvæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & qvæ ſunt Dei, Deo.* Et rurſum ad Petrum: *Vade ad mare, & mitte hamum tuum, & eum piſcem, qvi primus aſcenderit, aperi os ejus, & invenies ſtaterem; des illum pro me & te.* hoc eſt, des mundo meam & tuam imaginem. Nonne audiſti monitorem tuum Paulum, dicentem: *Si compatimur, ut & glorificemur.* Et ad Athenienſes: *Per omnia qvaſi ſuperſtitioſiores vos video. Præteriens enim & videns ſimulacra veſtra, inveni & aram inſcriptam ignoto Deo: qvem ergo vos ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis.* Et ad Galatas: *O inſenſati Galatæ, qvis vos faſcinavit non obedire veritati, ante qvorum oculos Jeſus Chriſtus præſcriptus eſt, atqve crucifixus?* Et ad Corinthios: *Si qvis non adorat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qvi venit in carne, ſit anathema maranatha.* Tu vero, ſponſa mea, admone filios tuos, ut perſeverent in meis præceptis; nec metuas iram & offenſas Regum, nec minas tyrannorum: aut fremitus hæreticorum, non ignem, aut gladium, non beſtias, aut ereptiones opum vel poſſeſſionum, vel ædium aut ſimilium. Qvamcunqve enim cladem deſertores illi ſecum cogitarint, ea afficientur: & qvodcunqve conſilium conſultaverint, ego diſperdam, habes enim pro fundamento ſolidam vivamqve petram, Amen.

Exod. 25. Matth. 22. Matth. 17. Rom. 8. Act. 17. Gal. 3. 1.Cor.16.

A σεπτὴν καὶ ἄχραντόν σου εἰκόνα, ἣν μοι παραδεδώκασιν οἱ θεοφόροι Ἀπόστολοι, κατέχειν αὐτὴν εἰς ὑπόγραμμα καὶ ἀρραβῶνα τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας σου. ὁ δὲ μονογενής· εἰ καὶ διὰ τοῦτο πολεμήσῃ, μὴ ἀθυμήσῃς, ἢ ἀποκάμῃς τῇ διανοίᾳ, ἢ τῷ λογισμῷ. ἴδε γὰρ σαφῶς, ὅτι ὁ ἀπαρνούμενος τὸ Πάσχα καὶ τὴν ἄχραντόν μου εἰκόνα, κἀγὼ αὐτὸν ἀπαρνήσομαι ἔμπροσθεν τοῦ ἐπουρανίου μου πατρὸς, καὶ τῶν ἐκλεκτῶν αὐτοῦ Ἀγγέλων. ὁ δὲ πάλιν συμπάσχων μοι διὰ τὸ Πάσχα, καὶ συνδοξάσεται. εἰ οὐκ ἤκουσας τὸ, ἃ διεταξάμην τῷ νομοθέτῃ Μωσῇ; ποίησόν μοι δύο Χερουβὶμ ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ μαρτυρίου, εἰς προμήνυσιν τῆς ἐμῆς εἰκόνος. καὶ B πάλιν, ὅτε με ἐπείραζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες, διδάσκαλε, ἔξεστιν ἡμῖν δοῦναι κῆνσον τῷ Καίσαρι, ἢ οὔ; εἶπον δὲ πρὸς αὐτούς· ὑποδείξατέ μοι νόμισμα, καὶ λέγω ὑμῖν· οἱ δὲ προσέφερόν μοι δηνάριον. καὶ λέγω πρὸς αὐτούς· τίνος εἰκὼν αὕτη καὶ ὑπογραφή; οἱ δὲ εἶπον· Καίσαρος· καὶ εἶπον πρὸς αὐτούς; ἀπόδοτε οὖν τὰ Καίσαρος τῷ Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. καὶ πάλιν πρὸς τὸν Πέτρον· πορεύου, βάλλε ἄγκιστρον εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸν ἰχθὺν τὸν ἔχοντα ἀνελθεῖν, ἄνοιξον τὸ στόμα αὐτοῦ, καὶ εὑρήσεις στατῆρα· δὸς ἀντὶ ἐμοῦ καὶ σοῦ. τουτέ- C στιν, δὸς τὴν εἰκόνα τὴν ἐμὴν καὶ σὴν ἐν τῷ κόσμῳ. εἰ οὐκ ἤκουσας τοῦ μηνύτορός σου Παύλου λέγοντος· εἰ συμπάσχομεν, ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν. καὶ πρὸς Ἀθηναίους· κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ· περιερχόμενος τὰ σεβάσματα ὑμῶν, ἐν ᾧ βωμὸν εὗρον γράφοντα, ἀγνώστῳ Θεῷ· ὃν ὑμεῖς ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ὑμῖν καταγγέλλω. Καὶ πρὸς Γαλάτας· ὦ ἀνόητοι Γαλάται, τίς ὑμᾶς ἐβάσκανεν, μὴ πείθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ; εἰς κατ᾽ ὀφθαλμοὺς Ἰησοῦς Χριστὸς προεγράφη D ἐν ὑμῖν, καὶ τοῦτο ἐσταυρωμένος. Καὶ πρὸς Κορινθίους. εἴ τις οὐ προσκυνεῖ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐληλυθότα ἐν σαρκὶ, ἔστω μαραναθὰ τὸ ἀνάθεμα. Σὺ δὲ ἡ ἐμὴ νύμφη νουθέτει τὰ τέκνα σου ἐμμένειν τοῖς ἐμοῖς προστάγμασι, καὶ μὴ δειλιάσῃς θυμοὺς βασιλέων, ἢ ἀπειλὰς τυράννων, ἢ φρυαγμοὺς αἱρεσιαρχῶν, ἢ πῦρ, ἢ ξίφος, ἢ θηρία, ἢ ἀφαιρέσεις χρημάτων, ἢ κτημάτων, ἢ οἰκιῶν, ἢ ὁμοίων. οἵαν γὰρ καὶ δόξουσιν οἱ παραβάται ἧτταν, ἡττηθήσονται· καὶ οἵαν ἐὰν βουλεύσωνται, ἐγὼ διασκεδάσω. ἔχεις γὰρ ἐκ θεμελίων τὴν στερεὰν καὶ ζῶσαν πέτραν. Ἀμήν.

FINIS.

S. ATHANASII ARCHIEP. ALEX. SYNTAGMA DOCTRINÆ AD CLERICOS ET LAICOS.

Ex MS. Voſſiano

primus in lucem protulit

ANDREAS ARNOLDUS

CHRISTOPHORI F.

& Pariſiis evulgavit

ANNO MDCLXXXV.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ Ἀθανασίου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, σύνταγμα διδασκαλίας πρὸς μονάζοντας, καὶ πάντας Χριστιανοὺς, κληρικούς τε καὶ λαϊκούς.

ΕΣΤΙΝ ὁ βίος τῶν υἱῶν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτῇ ἀναχωρητῶν, ἤτοι μοναχῶν, οὗτος· χάριτι μὲν ἐσμὲν σωζόμενοι, ἀλλ' ἡ χάρις αὐθαιρέτους βούλεται εἶναι τοὺς ἑαυτῆς παῖδας καὶ σοφίας υἱοὺς καὶ πάσης πράξεως ἀγαθῆς,* δοκιμάσαντες τὸ καλὸν,* ζηλοῦντες καὶ οὕτως πράττειν. Τῆς οὖν ὀρθῆς ταύτης πίστεως ἄξιον σεαυτὸν ἀπέρτισε, προβεβλημένος, ἀγαπητὲ, ταῦτα φυλάττειν ἀγωνίζονται μετὰ τοῦ, Κύριον τὸν Θεόν σου ἀγαπήσεις, ἐξ ὅλης καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν. οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ πορνεύσεις, οὐ παιδοφθορήσεις, οὐ φαρμακεύσεις, οὐ διχοστατήσεις· ἀπέχου πνικτοῦ, καὶ εἰδωλοθύτου, καὶ αἵματος. Καὶ ταῦτα μέν ἐστι τὰ προφανῆ ἁμαρτήματα· αἱ δὲ ὡς ἐλαχιστότεραι φαινόμεναι ἐντολαὶ, ὧν καὶ αὐτῶν λόγον ἀποδώσομεν, εἰσὶν αὗται· πρὸς μὲν τοὺς μονάζοντάς τε καὶ ἐγκρατεῖς, δεῖ ἀνακεχωρισμένους εἶναι ἀπὸ γυναικῶν, καὶ μήτε εἰς ὁμιλίαν αὐτῶν ἔρχεσθαι, εἰ δυνατὸν, μήτε ὁρᾷν αὐτὰς φιλοτιμεῖσθαι, ἵνα μή τις ζημία γένηται, ἐὰν μοιχεύσῃ καρδία διὰ τῆς τῶν ὀφθαλμῶν ὁράσεως. Φυλάττεσθαί τε μὴ εἶναι

* f. δοκιμάσαντας.

* f. ζηλοῦντας

SANCTI PATRIS NOSTRI ATHANAſii Archiepiſcopi Alexandrini, Series Doctrinæ ad homines ſolitarios, omnesque Chriſtianos, tam Clericos, quam Laicos.

FILIORUM Eccleſiæ univerſalis, ac potisſime Anachoretarum, ſive Monachorum, tale eſt vitæ agendæ genus: gratia equidem ſumus ſalvati; ipſa autem gratia ſuos cupit eſſe ſponte ſua & ſapientiæ filios & probitatis ſectatores, qui experiundo res bonas cognoverunt, atque ita agere annituntur. Quam ob cauſam ſincera iſthac rectaque fide dignum te ut præſtes, curam adhibe, ac firmiter, mi charisſime, propone animo tuo, hæc te obſervaturum. Certant cum illo præcepto, *Diliges Dominum* DEUM *tuum ex toto corde tuo & ex tota anima tua, & proximum tuum ſicut te ipſum.* Ne occidas, ne adultereris, ne ſcorteris; cave pueros corrumpas; noli venena dare; diſcordias moliri; abſtine a ſuffocato, immolato diis, a ſanguine. Habes manifeſta peccata: ſequuntur præcepta, quæ minora eſſe videntur, quorumq; itidem rationem exponemus. Ad Monachos quidem & continentes quod attinet, oportet eos a fœminis eſſe ſeparatos, quin ab illarum non tantummodo familiaritate, ſed etiam converſatione prohibentur, atque, ſi fieri poſſit, ne intueantur eas quidem, quando vel maxime honorare cupiunt, ne quid ſuboriatur vitii, poſtquam cor vel oculorum conjectu adulteratur. Cave, (quisquis es illorum) diverſa loquaris

Eph. 2, 5. 8.

Matth. 22, 37. 39.

atque ſentias; ne mentiaris, neve de fama alicujus detrahas; nullius integritatem in dubium vocato; fac verecundiæ limites ne tranſeas, neu ſis gnatho, inſenſatus, contumax; neve protuleris inania, futilitatis plena ſummæque levitatis, vel concepta jurisjurandi verba, ſed, Ita, ita: Non, non. Sique jubeat neceſſitas, in congreſſione dixeris: tute, an verus ſim, an falſus, judica. A venerando nomine, pro jurejurando, abſtine, neque aliud ſacramentum quodcunque interpone, quemadmodum pronunciavit Evangelium: Omnia enim iſthæc non conveniunt. Nemini indulge, quicunque tandem hæc violarit, quin imo ex Eccleſia ejice, quosdam etiam depone. Præterea dedecet alio ſpectante nudare corpus, niſi in balneo, valetudinis multiq; languoris cauſa. Fratri ne dicas, rhaca, vel ſtulte: feſtos dies cum ethnicis neutiquam agito, nec obſervato Sabbata; cave magicas artes exerceas, vel medicamenta coquas; imo, ne patere quidem, ſi morbo affligaris, aut doloribus ſuccumbas, alii ut tibi tales adhibeant medelas. Noli abire ad incantatorem, neque phylacterium tibimet applicare, neque geſtare: iſthæc ne feceris vel ipſe, vel ab aliis tibi fieri permittas. Fac corpus nulla turpitudine inquines, nullis voluptatibus obſcœnis. Cave alas mulierem adſcititiam, prout fecerunt nonnulli, qui amicas appellarunt: fortaſſis enim inimicas potius eſſe intelligent. Cum nemine in ſimultate eſto: nam quisquis alios odit, Deo non probatur. Cum hæretico aut gentilibus Deum non precare. Jejunium, quartæ videlicet diei & paraſceves, Pentecoſte ſolum & Epiphaniis exceptis, niſi graviter decumbas, diligenter ſerva. Quadrageſimam ſanctæ Eccleſiæ & ſeptimanam ſancti Paſchatis cum cura agito. Solve jejunium, ſi frater aliquis peregre ad te venerit; nequaquam vero jejunium certum quartæ diei & paraſceves, jejunium quadrageſimale, & paſſionis: ſermo eſt de illo jejunio, cujus tute autor es, ſecundæ tertiæque nimirum & quintæ dierum. Sabbato & Dominica ne jejunes, præterquam magno Sabbato S. Paſchatis: quartæ enim diei & paraſceves jejunium, usq; ad horam nonã, ſancitum eſt; atque, ſi ex abundanti aliquid adjeceris, tuo ſit arbitrio. Jam, ubi plus queas facere, fortiter animoſeque te geris. Quando ſine alimento dies trahis, & te exerces, vide, ne animus hiſce opinionibus inflctur; ſuperbia quippe eſt laqueus diaboli, propter quam ex cœlis præcipitem datum eſſe novimus;

A δίλογον, μὴ δίγνωμον, μὴ ψεύστην, μὴ κατάλαλον, μὴ ἀπεροπερπερείαστον, μὴ ἀναίσχυντον, μὴ ῥίμβον, μὴ ἀναίσθητον, μὴ αὐθάδη, μὴ σαπρὸν λόγον ἐκ χειλέων προφέροντα, μήτε ὅρκον ὅλως τὸ παράπαν, ἀλλὰ, ναὶ ναὶ, οὒ οὔ. καὶ ἐάν που ἀνάγκη γένηται, λέγειν ἐν ὁμιλίᾳ· γίνωσκε, εἰ ἀλήθειαν λέγω, εἰ οὐ ψεύδομαι. τὸ δὲ σεβάσμιον ὄνομα ἐπὶ ὅρκον μὴ λάμβανε, μήτε ἕτερόν τινα ὅρκον, καθὼς εἶπεν τὸ εὐαγγέλιον· ταῦτα γὰρ πάντα οὐ πρέπει· οὐδὲ ἁρμόττειν ποιεῖν· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἐκκλησίας ἐκβάλλειν τὸν μὴ B παραφυλαττόμενον, τινὰ δὲ αὐτῶν ἀποκτενεῖν· ἔπι τε μὴ γυμνοῦν ἐνώπιόν τινος, ἀλλ' * ἢ ἀνάγκη ἐν λουτρῷ, διὰ πάθος, ἐν ἀσθενείᾳ πολλῇ γινόμενον· μὴ λέγειν ἀδελφὸν, ῥακὰ, μήτε μωρέ· ἑορταῖς ἐθνῶν μὴ συγκοινωνεῖν· σάββατα μὴ φυλάττειν· μὴ μαγεύειν· μὴ φαρμακεύειν, μήτε ἄλλον σοι ταῦτα πράττειν ἐπὶ νόσῳ ἢ πάθους ἀλγήματι· μὴ ἀπέρχεσθαι πρὸς ἐπαοιδὸν, μήτε φυλακτήριον ἑαυτῷ περιτιθέναι, μήτε περικαθαίρειν, μήτε μὴν ταῦτά σοι ποιεῖν, μήτε ὑπὸ ἄλλου σοι γένηται· τὸ σῶμα φυλάττειν ἀπὸ πάσης αἰσχρότητος καὶ ἀ- C σελγείας· μὴ ἔχειν γυναῖκα συνείσακτον, καθάπερ τινὲς ἀγαπητὰς ἐπέθεντο αὐταῖς ὀνόματα· τάχα δὲ ἐναντίως μισηταὶ αὐτοῖς εὑρεθήσονται· μὴ ἔχειν καταψυχὴν πρός τινα· ὁ γὰρ καταψυχὴν ἔχων, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τῷ κυρίῳ οὐ προσδέδεκται· μὴ συνεύχεσθαι αἱρετικῷ, μήτε μετὰ ἐθνικῶν· μὴ παραβαίνειν νηστείαν, τουτέστιν τετράδα καὶ παρασκευὴν, εἰ μή τι ἐπὶ νόσῳ βεβαρήσαι, χωρὶς πεντηκοστῆς μόνης καὶ τῶν * ἐπιφανίων· τὴν τεσσαρακοστὴν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἑβδομάδα τοῦ ἁγίου πάσχα παρατετηρημένως φυ- D λάττε· λύε τὴν νηστείαν ἐπ' ἂν ἀδελφὸς πρὸς σὲ ἐπιδήμησεν· νηστείαν δὲ οὐ τὴν τεταγμένην, τετράδα καὶ παρασκευὴν, καὶ τὴν τεσσαρακοστὴν, καὶ τοῦ πάθους· ἀλλὰ τὴν ἀπὸ ἰδίας προαιρέσεως, τουτέστιν δευτέρας, καὶ τρίτης, καὶ πέμπτης· σάββατον καὶ κυριακὴν μὴ νηστεύσῃς, πλὴν τοῦ μεγάλου σαββάτου τοῦ ἁγίου πάσχα· ἡ δὲ τῆς τετράδος καὶ παρασκευῆς, ἕως ὥρας ἐννάτης, νηστεία τεταγμένη ἐστίν· καὶ ἔτι περισσοτέρως ποιήσεις, τοῦτο παρὰ τὴν σεαυτοῦ προαίρεσιν· εἰ δὲ καὶ ὑπερθέσεις δύνασαι ποιεῖν, γενναίως ἀσκεῖς· νηστεύων δὲ καὶ πολιτευόμενος, βλέπε, μὴ φυσιωθῇς· ἡ γὰρ φυσίωσις παγίς ἐστι τοῦ διαβόλου, δι' ἣ ἀπ' οὐρανοῦ πέπτωκεν,

* leg. ἀεὶ

* leg. ἐπιφανιῶν.

ὁμοίως δὲ λοιπὸν δι' αὐτῆς τοὺς ἀνθρώπους παγιδεύων καταβάλλει. μή τίς σε πλανήσῃ ἐν κυριακῇ νηστεύειν τὸ παράπαν, μήτε γονυπετεῖν τὸ παράπαν, μήτε ἐν πεντηκοστῇ· οὐ γάρ ἐστι θεσμὸς ἐκκλησίας· καὶ μὴ ἀνέχου, ἵνα πλανήσωσίν σε τινὲς Μαρκιωνισταὶ, ἢ ἑτέρα αἵρεσις, νηστεύειν τὸ σάββατον ἰδίως καὶ κυριακῆς. τῶν δὲ συνάξεων μὴ ἀμέλει· τῶν μυστηρίων ἄξιον σεαυτὸν εὐτρέπιζε, μήπως εἰς κρῖμα συνέλθῃς· μὴ ἀμέλει πλύνειν πόδας ἀδελφῶν ἐρχομένων πρὸς σέ· ζητήσεται γὰρ ἡ τοιαύτη ἐντολὴ παρὰ τῶν ὑπερηφανευσάντων αὐτὴν, κἂν ἐπίσκο- B ποι ὦσιν· ὁ γὰρ κύριος ἡμῶν αὐτὸς πρῶτος ἔπλυνεν, παραγγείλας αὐτοῖς οὕτως ποιεῖν· μὴ γίνου φιλάργυρος, μὴ αἰσχροκερδής, μὴ φιλοκτήμων, μὴ φιλόπλουτος· οἱ γὰρ τοιοῦτοι θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται· καὶ ὅλως μὴ πραγματεύου· πολλαὶ χῶραί εἰσιν μὴ ἀπέργασαι, καὶ οἱ οἰκοῦντες ἐὰν τέχνας μὴ ἔχωσιν, ἀναγκάζονται πραγματεύεσθαι· κἂν μὴ ὦσι μονάζοντες, καὶ πραγματευόνται, κακῶς μὲν, πλὴν ἀνάγκη ποιεῖ. τόκον μὴ λάμβανε· μὴ * προσαγόραζε πίστον ὡς τῆς πολιτευομένης τιμῆς· ἀγάπα πάντα ἄνθρωπον, καὶ εἰρήνευε μετὰ πάντων, καὶ C μεθ' ὧν οὐκ εὔχῃ, εἰ δυνατὸν τὸ ἐκ σοῦ χωρὶς αἱρέσεως· ἔχων δὲ, * μεταδίδε τῷ μὴ ἔχοντι· μὴ ἔχων δὲ, μὴ ἐγκληθήσῃ· ἐὰν αἰτήσῃ τις παρά σου εἰς χρῆσιν, δίδου, καὶ λάμβανε παρ' αὐτοῦ τὸ κεφάλαιον, ὅτ' ἂν ἔχῃ, ἄνευ τόκου· μὴ δολιεύου ἐνώπιον κυρίου, ἐὰν γὰρ ἔχῃς γεννήματα, ἢ ἀργύριον, καὶ ζητεῖ τις δανείσασθαι παρά σου, οὐ διὰ μὴ λαμβάνειν σε τόκον πωλεῖς τιμιωτέρως, ἵνα ἀγοράσῃς εὐώνως τῷ καιρῷ, τουτέστιν ὀλιγοτίμως· δράσσεται ὁ θεὸς τοὺς σοφοὺς ἐν τῇ πανουργίᾳ· σκέψαι γὰρ καὶ ὅρα, ὅτι ἀνθ' ἑνὸς τόκου τρεῖς ἢ τέσσαρας τόκους εὑρήσεις λαμβά- D νων· γίνου ταπεινὸς καὶ ἡσύχιος, τρέμων διὰ παντὸς τὰ λόγια τοῦ κυρίου· μὴ γίνου μάχιμος, μὴ τύπτε ἄνθρωπον, ἢ μόνον παιδίον σου μικρὸν πρὸς παιδείαν, καὶ αὐτὸ παρατετηρημένως, σκοπῶν, μήπως διά σου φόνος γένηται· πολλαὶ γάρ εἰσιν ἀφορμαὶ τοῦ θανάτου· μὴ μυκτήριζε πάντα ἄνθρωπον· μὴ βδελύσσου τινὰ ἀπὸ σχήματος· παρατετηρημένως ἔχε τὴν ἐσθῆτα, μήτε μαλακοῖς χρώμενος ἱματίοις, μήτε ἐσθῆτι φαινομένῃ δικαίων * ἐνδυομένῃ, τουτέστι ῥυπαροῖς περιερχόμενος· σάκκον δὲ ἐὰν ἔχῃς, ἵνα πενθῇς τὰς ἁμαρτίας σου, σκόπει, μὴ φανῇ σου ὁ σάκκος, ἀλλ' ἔξω κεκρυμ-

* προσαγόρευε.

* leg. μετάδιδε.

1. Cor. 11, 19.

* f. [illegible]

A hac eadem via hominibus inſidiatur, hæc tendit retia. Provide, ne quiſquam te inducat, Dominica die eſſe omnino jejunandum, vel utique genu flectendum, ſaltem per Pentecoſten: nam Eccleſiæ mandatum non eſt. Præcaveto, ne Marcioniſtæ te decipiant, vel hæreſis alia, Sabbato æque ac die Dominica ut jejunes. Non neglige conciones: ad myſteria (recipienda) compone te, ut par eſt, ne periculum judicii ſubeas. Lava pedes fratrum advenientium: reſpondebunt enim de violata lege vel ipſi Epiſcopi, B quoniam Dominus noſter primum lavit, eiſque præcepit, ut hoc inſtitutum tenerent. Fuge avaritiam, turpe lucrum, cupiditatem poſſeſſionum vel divitiarum, quod iſtiuſmodi homines DEO non ſunt cordi. Nullus negotieris: multæ ſunt regiones incultæ, quarum habitatores ſi nullam norint artem, coguntur mercaturas facere. Quicunque, etiamſi Monachi non fuerint, ſi præter neceſſitatem negotiantur, male agunt. Cave uſuram accipias. Nihil æque tibi compara ac gloriam vitæ bene actæ agendæque. Omnes ama, & tranquille leniterque vive cum omnibus, quantumvis Di- C vinum Numen cum illis ſupplicatum non eas, ſi nimirum per te id fieri poſſit absque hæreſi. Si tibi ſuppetat, largire in egeſtate verſantibus; ſin minus, noli conqueri fortunas tuas. Si quis mutuo a te petierit, dato, atque ſortem, ſi habet, recipe, absque fœnore. Vide, ne dolos nectas in conſpectu Domini: ſi germina vel argentum tibi fuerint, atque aliquis a te mutuo accipere cupiat; tu, quod nolis fœnerari, vendis majori pretio, ut ſuo tempore redimas vili, id eſt, parvo. Callidos deprehendit DEUS in aſtutia. Ipſe enim animadverterit, & tute vide, quod unius lucri loco, triplum D nanciſcaris aut quadruplum. Humilis eſto & tranquillus, divina oracula ante omnia veneratus. Abſtine a contentionibus, neminem verbera, niſi parvulum tuum inſtitutionis atque diſciplinæ cauſa, nec ſine adhibita moderatione, ne abs te committatur homicidium, poſtquam plurimæ ſunt ad mortem viæ. Ne pro lubitu omnes aſperneris, contemnas & negligas. Neminem deteſteris ab habitu. Utere veſte modica, neque molli amiculo incede, neque veſtitu aſpero, qui religioſorum ſanctorumque virorum eſt. Saccum ubi geſtaveris, de peccatis tuis ut doleas, animadverte, ne a quopiam cernatur, ſed abdite intra veſtimentum la-

teat; neq; pellibus ſis amictus, ne hominum opinionem de te auferas. Promiſsā cæſariem non ale, quod ejuſmodi ſpeciem præſciderit Apoſtolus. Noli tondere mentum, ſiq; tondearis, noli circumradi. Si vel ſeptimanam integram jejunus eſſe potes, nemini illius rei fac indicium. A carnibus abſtine; non qui eas deteſteris, ſed detrahas corpori irritamenta, teque indignum putes, qui præ terrenis cœleſtia vehementer expectas deſideraſque: quicunq; enim in alimentorum copia modum tenuerit, corpus intra continentiæ limites facile cohibet. A vino plane & omnino abſtine, vel deguſta tantummodo, & Creatorem celebra. Quod ſi autem, ut Timotheus, propter multos labores, in morbos incidas, paulum vini adhibe; nam parce ſumtum medicina eſt, ac ſanitatem promittit: ſi te largius invitas, utraſq; tibi infirmitates induces. Vinum bibens, unum aut alterum haurito poculum, non amplius. Si valeas nudis ambulare pedibus, fortis es; verum, quando neceſſitas calceamenta flagitat, tenuia ſunto. Fac etiam, ne ornatis calceis, ſpeciem libidinis habentibus, te efferas. Sufficiant quæcunq; obtigerint: etiamſi carnibus & vino tanquam ſupervacaneis abſtinere ſoleas ex inſtituto tuo; ideo tamen inter peregrinandum noli inanes flare glorias, ſed teq; fratreſque in omnibus rebus juxta gere. v. c. ſi oleribus ac decoctis veſci conſueveris, neceſſitate impoſita, garum edito, vel piſcem quoque. Si nolis plus vice ſimplici, priſtinum morem rurſus amplectere. Huc accedit; ſi ægrotus ovum manducaveris, peccatum non eſt: morbo ingraveſcente, ubi aves & carnem comederis, aliqua ſane hæc eſt diminutio rationis tuæ vivendi; noli autem criminis loco putare. Poteris animum dare mœrori, quod impeditus in genere tuo curſuq; vivendi, quod ſit miſſima inſtituta non perfeceris. Si morbus exigat, una aut altera vice lavationem adhibe; ſoſpes autem balneo non indiges. Te Monachum teq; Sacerdotem abhortor, humi ut dormias, ſi vales; cum maxime vero artem aliquam exerceas. Labora in agro, ne in deſidia panem conſumas; age vero, fac ut habeas, unde fratres reficias & hoſpites, itemque, ſi poſſis, viduas, orphanos & mediocres. Nunc, ſi in populo habitas, agrumque poſſides, colcum. Simul ac fructus juſte & ſine fraude legiſti, primum Sacerdotibus offer decimas, deinde largire aliquid viduis, orbiſque & reliquis; ita tamen, ut hæc liberalitas proficiſcatur ex labore

A μένος ἔσω· καὶ μήτε δέρματα ἀμφιάζου, μήπως δόξαν παρὰ ἀνθρώπων λήψῃ. ὅλως τρίχας μὴ τρέφε· ἐξέκοψεν γὰρ τὸ τοιοῦτο σχῆμα ὁ ἀπόστολος. μὴ ξυρῶ τὸ γένειον, καὶ μὴ περικουρείοις χρῶ κειρόμενος. εἰ δύνασαι καὶ ἑβδομάδα νηστεύειν, μηδενὶ δείκνυε. κρεῶν ἀπέχου, οὐχ ὡς βδελυσσόμενος, ἀλλ' ὡς ἀνακόπτων τὸ στόμα τῆς τροφῆς, καὶ ἀνάξιον ἑαυτὸν ἡγούμενος, καὶ ἀντὶ τῶν ἐπιγείων τῶν οὐρανίων ὀρεγόμενος· πᾶς γὰρ μετριάζων δαψιλείᾳ τροφῶν, βοηθεῖ τῷ σώματι αὐτοῦ πρὸς ἐγκράτειαν. οἴνου ὅλως μὴ λάμβανε, ἢ μόνον B γεύεσθαι καὶ εὐλογεῖν τὸν κτίσαντα. ἐὰν δὲ καὶ σὺ, ὥσπερ Τιμόθεος, διὰ τὴν πολλὴν πολιτείαν, νόσοις περιπέσῃς, ὀλίγῳ οἴνῳ χρῶ· τὸ γὰρ ὀλίγον φάρμακόν ἐστιν ἰάσεως, πολλῷ δὲ αὐτῷ χρώμενος, ἀμφοτέρας ἀσθενείας * σεαυτῷ περιβαλεῖς· εἰ δὲ, ἕως ἑνὸς ποτηρίου, ἢ δύο, περισσὸν δὲ μή. εἰ δυνατόν σοι ἀνυπόδετον ὁδεύειν, γενναίως ἠνέχθησαν. εἰ δὲ ἀνάγκη ἐστὶ πάντως ὑποδέεσθαι, ψιλὰ ἔσονταί σου τὰ ὑποδήματα, καὶ μὴ θέλε κατακεκοσμημένοις ὑποδήμασιν, ἑταιρισμοῦ σχήμασιν, ἐπαίρεσθαι· τοῖς παροῦσιν ἀρκοῦ, καὶ ἐὰν περισσοτέρων κρεῶν καὶ οἴνων ἔχῃς C πολιτείαν, καὶ ἀπέλθῃς ἐπὶ ξένης, μὴ θελήσῃς ἑαυτὸν κομπάζειν, ἀλλ' ἴσος γίνου τοῖς ἀδελφοῖς· οἷον, ἐὰν ἐν λαχάνοις χρώμενος καὶ ἑψήμασιν, καὶ εἰ ἀνάγκη, γάρον ἐσθίειν, ἢ καὶ ἰχθύος μεταλαμβάνειν· ἐὰν θέλῃς, ἕως τούτου μόνου, καὶ πάλιν ἀνάλαβε τὴν πρώτην ἄσκησιν. πάλιν, ἐὰν ἀρρωστήσῃς, καὶ λάβῃς ὠοῦ, ἁμαρτία οὐκ ἔστιν· εἰ δὲ ἐπιπληθῇς ἐν τῇ νόσῳ, * καὶ λάβῃς πετεινοῦ καὶ κρεῶν, * ἥττημα μέν σοί ἐστιν, μὴ λογίσῃ δὲ αὐτὸ ἁμαρτίαν· λυποῦ δὲ ὅτι ἀνεκόπης σου τῆς πολιτείας, καὶ ὑπεχαλάσθης τοῦ στερεοῦ λογισμοῦ. εἰ δὲ ἐπὶ νόσῳ ἀναγκασθῇς, λουτρῷ χρῆσον, ἕως ἅ- D παξ καὶ δίς· ὑγιαίνων δὲ βαλανείου οὐ χρείαν ἔχεις. σὺ ὁ μονάζων καὶ ἱερεὺς χαμευνίαν θέλε, ἐὰν ᾖς ὑγιής, πρὸ παντὸς δὲ τέχνην ἐπιχειρεῖν· ἐν ἀγρῷ ἐργάζου, ἵνα μὴ ἐσθίῃς ἄρτον ἀργόν· μᾶλλον δὲ ἐκ τῶν χειρῶν σου ἔχε πρὸς ὃ ἀναπαύσῃν ἀδελφοὺς, καὶ ξένους, καὶ εἰ δυνατὸν, χήρας, καὶ ὀρφανοὺς, καὶ μετρίους· καὶ εἰ μὲν μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων οἰκεῖς, καὶ ἔχεις χωρίον, ἤτοι * γεώργιον ἐργάζεσθαι δικαίως συνάγων καρποὺς, καὶ μὴ ἔχων τι ἀδικίας, πρῶτον μὲν τὰς ἀπαρχὰς τοῖς ἱερεῦσι πρόσφερε, ἔπειτα θέλε καὶ χήρας ἀναπαύειν, καὶ ὀρφανοὺς καὶ λοιποὺς, ἀπὸ δικαίων

1 Cor. 11. 14.

* σαυτῷ.

* Hæc verba deſunt.

* f. γεωργίαν.

Digitized by Google

πόνων, μὴ ἀπὸ τόκων, ἢ πλεονασμῶν, ἢ πραγματιῶν, ἢ διασεισμάτων· εἰ δὲ εἰς μονὴν καθέζῃ, μὴ ὕβριζε τὴν ἄσκησιν τῆς μονῆς· ἐὰν χωρίον κέκτησαι, ἐν μοναστηρίῳ ἀναχωρῶν, οὐκ ἀνεχώρησέν σοι, ἀλλ᾽ ἐμπαίζεις καὶ ἐμπαίζῃ· καθεζόμενος δὲ ἐν μοναστηρίῳ, μὴ θέλε εἶναι ἀργὸς καὶ ὑπὸ ἄλλων τρέφεσθαι· ἀλλὰ δεῖ σε σεαυτὸν, ἢ τέχνην εἰδέναι, ἢ ἐργατεύεσθαι, ἵνα πῶς τὴν ἐφήμερον προσπορίσῃς τροφήν. νεωτέρους δὲ ἐὰν ἔχῃς περὶ σεαυτὸν, πρῶτον μὲν ταπεινοφρόνει, καὶ μὴ θέλε εἶναι διδάσκαλος· εἰ δὲ εἴδῃς ψυχὰς σωζομένας διὰ τῆς ἀναστροφῆς, (B) τελειῶσαι βουλόμενος τῶν πέντε ταλάντων τὰ διπλάσια, ὧν εἴληφας, μερίμνα τὰς περὶ σὲ ψυχὰς καὶ ἐπίστρεφε τοὺς νεωτέρους ἰδιάζειν ἕκαστον αὐτῶν, ἔν τε τῇ ὁμιλίᾳ καὶ ἐν τῇ ἀναστροφῇ, χωρὶς μόνης τῆς τραπέζας καὶ συνάξεως, καὶ ψαλμῳδίας· ἐν δὲ τῷ ὑπνεῖν, ἕκαστον ἰδίᾳ περιβάλλεσθαι, καὶ ἕκαστον τὸ στιχάριον αὐτοῦ ἔχειν, ἤτοι * στεκκιον κεκρυμμένον, ἵνα ἄν που * εὐχὴ νυκτὸς, ἕτοιμοι εὑρεθῶσιν· θέλε ἀγρυπνεῖν συμμέτρως ἐν ψαλμοῖς καὶ εὐχαῖς καὶ ἡμέρας μὲν εὔχεσθαι πυκνῶς, μὴ χρονίζων δὲ (C) ἐν εὐχῇ, ἢ κράζων, ἢ βαττολογῶν· συμμέτρως δὲ ψάλλειν, ἵνα μὴ περικακῶσιν αἱ ψυχαί· θέλε δὲ τοὺς παῖδας σιωπητικοὺς προσβιβάζειν· εἰς καπηλεῖον ὅλως * εἰσέλθῃς, ἀλλ᾽ εἰ ἀνάγκη γένηται, ἐπὶ ξένης γινόμενος, καὶ χρείαν ἔχεις ἐδέσματος ἢ ποτοῦ, ἀποστείλας ἀγόρασον, καὶ ἐν ἐκκλησίᾳ φάγε καὶ πίε, ἐν τόπῳ αὐτῆς ἀνακεχωρημένῳ· ἐὰν δὲ μὴ ᾖ ἐκκλησία ἐν τῷ τόπῳ, μηδὲ οἰκία ὀρθοδόξων, καὶ ἀνάγκη σοι γένηται, καὶ εἰσέλθῃς εἰς πανδοχεῖον, θέλε μένειν ἐν πανδοχείῳ, ὅπου οὐκ εἰσὶν γυναῖκες, οὔτε καπηλεῖον, καὶ τοῦτο μετὰ λύπης· ἐὰν οὖν τὰς (D) προειρημένας ἐντολὰς φυλάξῃς, καὶ τῶν προειρημένων σφαλμάτων ἑαυτὸν τηρήσας, τὸν δρόμον τελειώσῃς ἐν πίστει τε καὶ ἁγνότητι καὶ πολιτείᾳ, κατὰ τὸ εἰρημένον· βαθμὸν σεαυτῷ μέγαν καὶ ἀγαθὸν περιποιήσῃ· αὗταί εἰσιν αἱ τῆς προειρημένης πίστεως ἐντολαὶ καὶ παραφυλάγματα, ἃς ἐὰν ποιήσῃς, καὶ τὴν πίστιν τηρήσῃς, ἔσῃ μαθητὴς τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἰ δέ τις ἀντιλέγει τοῖς προειρημένοις, Θεῷ ἐστιν ἀντιλέγων· ψηλαφήσει γὰρ τὰς θείας γραφὰς καὶ καταννοήσει τὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἔχει συνιέναι, ὅτι περὶ τούτων ὅλων ἐντέλλεται ὁ κύριος· ἡμεῖς δὲ ἵνα μὴ μακρολογήσωμεν, τὰς μαρτυρίας οὐκ ἐξεθέμεθα· καὶ

*l. σάκκιον

* f. εὐχὴ

* leg. μὴ

A honeſto, non ex fœnore, non ex nimia abundantia, aut mercatura, aut tumultibus. Si in ſolitudine vivere contingat, non contemne illius exercitia. Si villam poſſediſti, antequam in monaſterium ſecederes, nequaquam tibi ſeceſſit; ſed illudis atque illuderis. In monaſterio dum degis, cave in otio hebeſcas & langueas, ut alii te alant; quin, temetipſum aut artem ſciviſſe, aut opus facere oportet, ut quodammodo victum quotidianum lucreris. Si novitii tecum fuerint, humilitatis exemplum ipſis præbe, nec magiſtri tibi tribue poteſtatem. Si intelligas quoſdam tua converſatione ſervatos eſſe, atque velis quinque talentorum, quæ accepiſti, duplex lucrum facere, curam gere illorum, qui tecum agunt, & exhortare novitios, ut eorum quilibet ſibi vivat, ſi menſam exceperis, ſynaxes, & pſalmodias. Dum dormiunt, unuſquiſque ſeorſim diſcumbat, ac ſuum quiſque habet ſticharium, ſacculum ſcilicet abſconditum, ut, quando per noctem preces fundendæ, parati promtique ſint. Vigila moderate inter cantus Pſalmorum & precationes. Per diem frequenter ora & aſſidue; attamen ſine longa orationis extenſione, ſine clamore, aut multiloquio inani. Canta decenter, ut ne male fiat animo. Præmoneto pueros, ut ſilentium teneant. Cauponam nunquam ingredere, ſique in itinere cibo ac potu opus habes, mitte, qui emat, inque loco quodam Eccleſiæ ſeparato ede ac bibe. Ubi vero Eccleſia ibi non fuerit, neque domus quidem ulla orthodoxorum, ita, ut cogaris frequentare hoſpitium publicum, in illud hoſpitium intra, in quo nullæ ſunt fœminæ, neque taverna, flexo interea in triſtitiam animo vultuque. Si ſingula iſthæc præſtiteris, peccataque illa tibi non hæreant, donec curſum abſolveris in fide, caſtitate & politia, juxta illud, quod dictum eſt, magnum & præclarum gradum tibi acquires. Hæc ſunt illa fidei dictæ præcepta & mandata, quibus ſi obtemperaveris, fidemque ſervaveris diſcipulus eris Domini noſtri Jeſu Chriſti. Quicunque autem in medium prolatis contradixerit, Deo adverſus eſt: revocet enim ad rationem divinas Scripturas, ac conſiderationem intendat in Eccleſiæ traditionem, tunc perſpiciet, unumquodque horum capitum ſanxiſſe Dominum. Nos, ne longiores eſſemus, teſtimonia non adduximus. Hactenus

de præceptis, quæ pertinent ad Monachos & reliquos ſanctos pioſque Chriſtianos. De reliquo ſi Sacerdos munere ſuo cupiat diligenter fungi, præter illa, quæ facienda diximus, ſtudeat ſobrietati, ſit induſtrius, clemens, probus, diligat orphanos, egenos, excipiat hoſpites blande & benigne, bonus amet bonos, ſit tranquillus, conſtans, firmusq; in fide, voluntate & ſermone, abſtineat ab uxore, curam gregis nunquam abjiciat, neminem abominetur; perſonarum reſpectus nullus eſto, refellat omnia coarguatque, non ferat ullam ſcabioſam in grege ovem, ſed prius purget pœnitentia, deinde reducat in cubile. Perceptas penitus ac pertractatas habeat res, quæ viduis annunciandæ, quæ Monachis, Laicis, quæque Catechumenis. Mulieribus inculcabit, verbum ne faciant in Eccleſia, ſed perpetuo taceant & precentur, neque etiam ſplendorem ſibi addant auro, vel veſte; vultus tegant, manus virorum ne oſculentur. Catechumeni oranto ſeparatim, aut extra limen: omnis autem populus in timore & faventibus linguis audiat verbum Domini. Non peccatores ſolum pœnas dabunt; ſed illi quoque, qui de peccatoribus in ſinu gaudent. Propter oblationes diligentiſſime excubet animo Sacerdos: etenim, ſi eas capiat a ſanguinolento milite, aut homine turbulento, aut fure, aut negotiatore, aut perjuro, aut divite, qui alios emunxit, aut publicano acerbe exigente, aut uſurario, aut, qui pretium iniquum ponit frumento, aut quocunque tandem criminibus obnoxio: quicunque, inquam, Sacerdos, talia ſumſerit, clauda inde & cæca Deo dona portat. Tibi Laico non licet de Sacerdote judicium & cenſuram facere; cum vero tibi conſtet, culpam contraxiſſe, fugere ipſum potes. Si intentus es ad dictis parendum, o Sacerdos, inſignem gradum tibi acquiris, & maximam dicendi libertatem in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cum quo Patri Sanctoque Spiritui ſit honos & gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

A αὗται μὲν αἱ * ἀνατολαὶ μονάζουσι καὶ λοιποῖς [* 1, …]
χριστιανοῖς εὐλαβέσι. Εἰ δέ τις ἱερεὺς ἀκριβῶς θέλῃ ἱερατεύειν, μετὰ τῶν προειρημένων ἐντολῶν, ἤτω νηφάλιος, σπουδαῖος, ἀνεξίκακος, χρηστὸς, φιλόσοφος, φιλόπτωχος, φιλόξενος, φιλάγαθος, ἥσυχος, στερεὸς πίστει καὶ γνώμῃ καὶ λόγῳ, ἀπεχόμενος γυναικὸς, μὴ ἀμελῶν τοῦ ποιμνίου, μὴ βδελυσσόμενός τινα· μὴ προσωποληπτεῖν, ἐλέγχοντα ἐπὶ πάντων, μὴ ἐᾶν ψωρεὸν πρόβατον ἐν τῇ ποίμνῃ, ἀλλὰ καθαίρειν πρῶτον μετὰ μετανοίας, καὶ τότε συνάγειν ἐν τῇ μάνδρᾳ· εἰδέναι ἕκαστον ὡς ποιμαίνειν δεῖ· τί δὲ ταῖς χήραις παραγγέλλειν, τί
B μοναχοῖς, τί λαϊκοῖς, τί κατηχουμένοις· γυναιξὶ δὲ παραγγέλλειν, ἐν ἐκκλησίᾳ μὴ λαλεῖν [1. Cor. 14, 34]
ὅλως, ἀλλ' ἐν πᾶσι σιγᾶν καὶ εὔχεσθαι, καὶ μὴ λαμπρύνειν ἑαυτὰς ἐν χρυσῷ ἢ ἐσθῆτι, τὰ δὲ πρόσωπα αὐτῶν μὴ φαίνεσθαι, χεῖρας ἀνδρῶν μὴ καταφιλεῖν· κατηχούμενοι δὲ ἰδίᾳ εὐχέσθωσαν, ἢ ἔξωθεν τοῦ * βίλου· ὁ δὲ πᾶς λαὸς ἐν φόβῳ [* leg. Ἀπλᾶ]
καὶ σιωπῇ ἀκουέτω τὸν λόγον τοῦ κυρίου· οὐ μόνον δὲ οἱ ἁμαρτάνοντες δίκην ἀποτίσουσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ χαίροντες ἐπὶ τοῖς ἁμαρτάνουσιν· περὶ δὲ τῶν προσφορῶν ὀφείλει νήφειν ὁ ἱερεύς· ἐὰν γὰρ λάβῃ παρὰ στρατευομένου ἐκχέοντος αἷμα, ἢ διασείσαντος, ἢ κλέψαντος, ἢ πραγματευτοῦ, ἢ ἐπιόρκου, ἢ παρὰ πλουσίου ἀποστεροῦντος,
C ἢ παρὰ τελώνου ἐπιπράττοντος, ἢ τοκογλύφου, ἢ τιμιολκοῦ ἐπὶ σίτου, ἢ παρὰ παντὸς ἁμαρτωλοῦ· ὁ τοιοῦτος ἱερεὺς ἀπὸ τοιούτων ἐὰν λάβῃ, χωλῶν καὶ τυφλῶν προσφέρει ἐξ αὐτῶν τῷ Θεῷ. σοὶ δὲ τῷ λαϊκῷ οὐκ ἔξεστι κρῖναι τὸν ἱερέα, εἰ μὴ, ἐὰν εἰδῇς παραβάτην, φεῦγε ἀπ' αὐτοῦ· ἐὰν ταῦτα φυλάξῃς ὁ ἱερεὺς, βαθμὸν ἀγαθὸν ἑαυτῷ περιποιῇ, καὶ πολλὴν παῤῥησίαν τὴν [1. Tim. 3, 13.]
ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ κυρίῳ ἡμῶν, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ, σὺν ἁγίῳ πνεύματι, ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

ENCOMIUM

ET

VITÆ ALIQUOT

DIVI ATHANASII

ARCHIEPISCOPI

ALEXANDRIÆ,

A DIVERSIS CONSCRIPTÆ,

Quorum nomina averſa pagina oſtendet.

Google

INDEX SEQUENTIUM OPUSCULORUM.

I. *Gregorii Nazianzeni in D. Athanaſium Magnum Oratio Græc. Latin.* pag. 3.

II. *Vita Divi Athanaſii Græcolat. incerto auctore: Joanne Lampadio Interprete.* pag. 26.

III. *Vita D. Athanaſii ex Simeone Metaphraſte, eodem interprete.* pag. 61.

IV. *Vita D. Athanaſii ex Socratis, Theodoreti & Sozomeni, hiſtoria Eccleſiaſtica collecta, Latine tantum.* pag. 92.

V. *Oratio viri cujusdam docti de vita, laudibus & certaminibus D. Athanaſii.* pag. 115.

Digitized by Google

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν
ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ
ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ
λόγος.

ΕΙΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΝ ΑΘΑ-
νάσιον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀλε-
ξανδρείας.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΝ ἐπαινῶν, ἀρε- A
τὴν ἐπαινέσομαι. ταὐτὸν γὰρ
ἐκεῖνόν τε εἰπεῖν, καὶ ἀρετὴν
ἐπαινέσαι, ὅτι πᾶσαν ἐν ἑαυ-
τῷ συλλαβὼν εἶχε τὴν ἀρετήν, ἢ τό γε ἀλη-
θέστερον εἰπεῖν, ἔχει. Θεῷ γὰρ ζῶσι πάντες οἱ
κατὰ Θεὸν ζήσαντες, κἂν ἐντεῦθεν ἀπαλλαγῶ-
σι. καθ᾽ ὃν καὶ Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰα-
κὼβ ἀκούει Θεός. ὁ Θεός, ὡς οὐ νεκρῶν Θεός,
ἀλλὰ ζώντων. ἀρετὴν δὲ ἐπαινῶν, Θεὸν ἐ-
παινέσομαι, παρ᾽ οὗ τοῖς ἀνθρώποις ἡ ἀρετή,
καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀνάγεσθαι ἢ ἐπανάγε- B
σθαι, διὰ τῆς συγγενοῦς (ἡμῖν) ἐλλάμψεως. πολ-
λῶν γὰρ ὄντων ἡμῖν καὶ μεγάλων, οὐ μὲν οὖν εἴ-
ποι τις ἂν ἡλίκων καὶ ὅσων, ὧν ἐκ Θεοῦ ἔχο-
μέν τε καὶ ἕξομεν, τοῦτο μέγιστον καὶ φιλαν-
θρωπότατον, ἡ πρὸς αὐτὸν νεῦσίς τε καὶ οἰκείω-
σις. ὅπερ γάρ ἐστι τοῖς αἰσθητοῖς ἥλιος, τοῦτο τοῖς
νοητοῖς Θεός. ὁ μὲν γὰρ τὸν ὁρώμενον φωτί-
ζει κόσμον, ὁ δὲ τὸν ἀόρατον· καὶ ὁ μὲν τὰς
σωματικὰς ὄψεις ἡλιοειδεῖς, ὁ δὲ τὰς νοερὰς φύ- C
σεις θεοειδεῖς ἀπεργάζεται. καὶ ὥσπερ ἐκεῖνος τοῖς
ὁρῶσι καὶ τοῖς ὁρωμένοις, τοῖς μὲν τὴν τοῦ ὁρᾶν,
τοῖς δὲ τὴν τοῦ ὁρᾶσθαι παρέχων δύναμιν
αὐτός, τῶν ὁρωμένων ἐστὶ τὸ κάλλιστον· οὕτω Θεὸς
τοῖς νοοῦσι καὶ τοῖς νοουμένοις, τοῖς μὲν τὸ νοεῖν,
τοῖς δὲ τὸ νοεῖσθαι δημιουργῶν, αὐτὸς τῶν νο-
ουμένων ἐστὶ τὸ ἀκρότατον, εἰς ὃν πᾶσα ἔ-
φεσις ἵσταται, καὶ ὑπὲρ ὃν οὐδαμοῦ φέρεται.
οὐδὲ γὰρ ἔχει τι ὑψηλότερον ἢ ὅλως ἕξει,
οὐδὲ ὁ φιλοσοφώτατος νοῦς καὶ διαβατι-
κώτατος, ἢ πολυπραγμονέστατος. τοῦτο

S. Patris noſtri
GREGORII NAZIANZENI
de laudibus

ATHANASII MAGNI AR-
chiepiſcopi Alexandrini,
Oratio.

ATHANASIUM laudans,
virtutem laudabo. Idem
enim eſt illum dicere, quod
virtutem laudibus efferre:
quoniam virtutes omnes in
unum collectas tenebat: vel, ut verius
loquar, tenet. Deo quippe omnes vivunt,
qui ſecundum Deum vixerunt, etiamſi
ex hac vita migrarint. Unde & Deus,
Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus
Jacob dicitur, ut viventium Deus, non
mortuorum. Virtutem autem laudans,
Deum laudabo, a quo virtus hominibus
eſt, illudque, ut per cognatam illumina-
tionem ad eum evehantur, vel potius re-
ducantur. Nam cum multa & magna
ſint, atque adeo tot & tanta, ut nemo ea
ſermone complecti poſſit, quæ nos a Deo
partim habemus, partim habituri ſumus:
maximum tamen & humaniſſimum eſt,
propenſio ad eum atque conjunctio. Nam
quod rebus in ſenſum cadentibus eſt Sol,
hoc iis, quæ animo & ratione intelliguntur,
eſt Deus. Ille enim mundum hunc aſpecta-
bilem colluſtrat: hic inviſibilem. Ille cor-
poris oculos ita afficit, ut lumen ipſius in-
tueri poſſint: hic mentes divinas reddit. At-
que ut ille, cum & iis, quæ oculorum ſenſu
prædita ſunt, & iis, quæ in aſpectu ſentiun-
tur, hanc vim tribuat, ut & illa videre, & hæc
viſu percipi poſſint, interim tamen ipſe o-
mnia, quæ oculis ſubjecta ſunt, pulchritudi-
ne antecellit, eodem modo Deus, cum tam
iis, quæ intelligentia utuntur, quam quæ
mente & intellectu comprehenduntur, hoc
afferat, ut & iſta intelligant, & hæc intelli-
gentia percipiantur, ipſe tamen intelligibi-
lium omnium ſummus eſt vertex, in quo
deſiderium omne conſiſtit ac defigitur, nec
ſupra eum uſquam fertur. Nec enim quic-
quam ſublimius habet, aut omnino ha-
bebit mens ulla, quantumvis philoſophica, & altisſime tendens, ac ſumme curioſa. Hoc

etenim rerum omnium expetendarum A extremum eſt: qvo cum pervenerimus, conqvieſcit omnis ſpeculatio. Cuicunqve igitur terrena mole per rationem & contemplationem perrupta, ſolutaqve hac carnali, ſive nubes ſive obvelatio dicenda eſt, cum Deo commercium habere, ac puriſſimæ luci, qvantum humanæ naturæ datum eſt, commiſceri licuerit, is duplici nomine beatus prædicari debet: tum qvod hinc ſurſum aſcenderit, tum qvod deificationem illam ſit conſecutus, qvam verum & ſincerum philoſophiæ ſtudium conciliat, ac mentis ſupra terrenum binarium ſubvectio, propter eam, qvam in Trinitate intelligimus, unitatem. Qvin B autem ob animæ cum corpore conjunctionem deterior factus eſt, ac luto usqve adeo hæſit: ut nec in veritatis radios mentis aciem intendere, nec ſupra inferiora hæc aſſurgere qveat, idqve cum deſuper originem traxerit, & ad ſuperna vocetur, nunc cæcitatis ergo miſerum exiſtimo, etiamſi res hujusce vitæ illi exanimi ſententia fluant: tantoqve etiam miſeriorem, qvanto magis a ſecundo ac felici fluxu deluſus fuerit, ſibiqve aliud qvodpiam bonum vero bono præſtabilius eſſe perſvaſerit, malum utiqve malæ opinionis fructum decerpens nimirum, ut vel tenebris C mulctetur, vel eum tanqvam ignem videat, qvem ut lucem minime cognovit. Hæc paucis, tam noſtræ tempeſtatis, qvam priſcis hominibus curæ ac ſtudio fuerunt. (pauci enim Dei ſunt, qvamvis omnes ipſius figmenta ſint) legislatoribus, bellicis ducibus, ſacerdotibus, Prophetis, Evangeliſtis, Apoſtolis, paſtoribus, doctoribus, omniqve ſpirituali cœtui atqve agmini, inter omnes autem eos huic qvoqve, in cujus laudem hæc a nobis habetur oratio. Qvos tandem hos dico? Enoch illum, Noe, Abraham, Iſaac, Jacob, duodecim Patriarchas, Moſem, Aaronem, D Joſue, Judices, Samuelem, Davidem, Salomonem aliqvantiſper, Heliam, Heliſæum, Prophetas, qvi vel captivitatem anteceſſerunt, vel poſt eam extiterunt, atqve hæc, ordine qvidem poſtrema, cæterum revera prima, qvæ circa Chriſti incarnationem ſeu humanitatis aſſumtionem contigerunt, nimirum lucernam illam ante lucem, vocem ante ſermonem, mediatorem ante mediatorem, hoc eſt eximium illum Joannem, mediatorem inqvam veteris & novi Teſtamenti, Chriſti diſcipulos, eos deniqve, qvi poſt Chriſtum vel plebi præfuerunt, vel per ſermonem ac doctrinam in conſpicuum venerunt, vel per miracula nobilitati ſunt, vel per ſangvinem conſummati.

γάρ ἐστι τὸ τῶν ὀρεκτῶν ἔσχατον, καὶ οὗ γενομένοις πάσης θεωρίας ἀνάπαυσις. ᾧ τινι μὲν οὖν ἐξεγένετο διὰ λόγου καὶ θεωρίας διασχόντι τὴν ὕλην καὶ τὸ σαρκικὸν τοῦτο, εἴτε νέφος χρὴ λέγειν, εἴτε προκάλυμμα διαπτύξαντι Θεῷ συγγενέσθαι, καὶ τῷ ἀκραιφνεστάτῳ φωτὶ κραθῆναι, καθόσον ἐφικτὸν ἀνθρωπίνῃ φύσει, μακάριος οὗτος, τῆς τε ἐντεῦθεν ἀναβάσεως, καὶ τῆς ἐκεῖσε θεώσεως, ἣν τὸ γνησίως φιλοσοφῆσαι χαρίζεται, καὶ τὸ ὑπὲρ τὴν ὑλικὴν δυάδα γενέσθαι, διὰ τὴν ἐν τῇ Τριάδι νοουμένην ἑνότητα. ὅτῳ δὲ ὑπὸ τῆς συζυγίας χεῖρον ἐγένετο, καὶ τοσοῦτον τῷ πηλῷ συνεσχέθη, ὡς μὴ δυνηθῆναι ἐμβλέψαι πρὸς τὰς τῆς ἀληθείας αὐγάς, μηδὲ ὑπὲρ τὰ κάτω γενέσθαι, γεγονὼς ἄνωθεν, καὶ πρὸς τὰ ἄνω καλούμενος, ἄθλιος οὗτος ἐμοὶ τῆς τυφλώσεως, κἂν εὐροῇ τις ἐνταῦθα, καὶ τοσούτῳ πλέον, ὅσῳ τις ἂν μᾶλλον ὑπὸ τῆς εὐροίας παίζηται, καὶ πείθηται ἄλλο τι καλὸν νομίζειν παρὰ τὸ ὄντως καλοῦ, πονηρὸν πονηρᾶς δόξης, καρπὸν δρεπόμενος, ἢ ζόφον καταδικασθῆναι, ἢ ὡς πῦρ ἰδεῖν, ὃν ὡς φῶς οὐκ ἐγνώρισε. ταῦτα ὀλίγοις μὲν ἐφιλοσοφήθη καὶ τῶν νῦν καὶ τῶν πάλαι· ὀλίγοι γὰρ οἱ τοῦ Θεοῦ, εἰ καὶ πάντες πλάσματα· νομοθέταις, στρατηγοῖς, ἱερεῦσι, προφήταις, Εὐαγγελισταῖς, Ἀποστόλοις, ποιμέσι, καὶ διδασκάλοις, παντὶ πνευματικῷ πληρώματι καὶ συστήματι. ἐν δὲ τοῖς πᾶσι, καὶ τῷ νῦν ἐπαινουμένῳ. τίνας δὴ λέγω τούτους; οἷον τὸν Ἐνὼχ ἐκεῖνον, τὸν Νῶε, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τοὺς δώδεκα Πατριάρχας, τόν τε Μωσέα, τὸν Ἀαρών, τὸν Ἰησοῦν, τοὺς Κριτάς, τὸν Σαμουήλ, τὸν Δαβίδ, τὸν Σολομῶντα μέχρι τινός, τὸν Ἠλίαν, τὸν Ἐλισσαῖον, τοὺς πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας προφήτας, τοὺς μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν. καὶ τὰ τελευταῖα δὴ ταῦτα τῇ τάξει, καὶ πρῶτα τῇ ἀληθείᾳ, ὅσα περὶ τὴν Χριστοῦ σάρκωσιν, ἤτοι πρόσληψιν, τὸν πρὸ τοῦ φωτὸς λύχνον, τὴν πρὸ τοῦ λόγου φωνήν, τὸν πρὸ τοῦ μεσίτου μεσίτην, μεσίτην παλαιᾶς διαθήκης καὶ νέας, Ἰωάννην τὸν πάνυ, τοὺς Χριστοῦ μαθητάς, τοὺς μετὰ Χριστὸν ἢ λαοῦ προκαθεσθέντας, ἢ διὰ λόγου φανερωθέντας, ἢ διὰ σημείων γνωρισθέντας, ἢ τελειωθέντας δι' αἵματος.

τούτων Ἀθανάσιος, τῶν μὲν ἠμελήθη, τῶν δὲ μικρὸν ἀπελείφθη. ἔστι δὲ οὓς καὶ ὑπερέσχεν, εἰ μὴ τολμηρὸν εἰπεῖν. τῶν μὲν τὸν λόγον, τῶν δὲ τὴν πρᾶξιν, τῶν δὲ τὸ πρᾶον, τῶν δὲ τὸν ζῆλον, τῶν δὲ τοὺς κινδύνους, τῶν δὲ τὰ πλείω, τῶν δὲ ἅπαντα μιμησάμενος, καὶ ἄλλο ἀπ᾽ ἄλλου κάλλος λαβὼν, ὥσπερ οἱ τὰς μορφὰς μεθ᾽ ὑπερβολῆς γράφοντες, καὶ εἰς μίαν τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν συναγαγὼν, ἓν ἀρετῆς εἶδος ἐκ πάντων ἀπηκριβώσατο, τοὺς μὲν ἐν λόγῳ δεινοὺς τῇ πράξει, τοὺς πρακτικοὺς δὲ τῷ λόγῳ νικήσας. εἰ βούλει δὲ λόγῳ μὲν τοὺς εὐδοκίμους ἐν λόγῳ, πράξει δὲ τοὺς πρακτικωτάτους ὑπερβαλὼν, καὶ τοὺς μὲν καθ᾽ ἀμφότερα μέσως ἔχοντας τῷ περὶ τὸ ἕτερον ὑπερβάλλοντι, τοὺς δὲ καθ᾽ ἕτερον ἄκρους, τοῖς ἀμφοτέροις παραδραμών. καὶ εἰ μέγα τοῖς προλαβοῦσι τὸ παράδειγμα τούτῳ γενέσθαι τῆς ἀρετῆς. οὐχ ἧττον εἰς εὐφημίαν τῷ ἡμετέρῳ καλῷ, τὸ τοῖς μετ᾽ αὐτὸν γενέσθαι παράδειγμα. πάντα μὲν δὴ τὰ ἐκείνου λέγειν τε καὶ θαυμάζειν μακρότερον ἂν εἴη τυχὸν, ἢ κατὰ τὴν παροῦσαν ὁρμὴν τοῦ λόγου, καὶ ἱστορίας ἔργον, οὐκ εὐφημίας, ἃ καὶ ἰδίᾳ παραδοῦναι γραφῇ παίδευμά τε καὶ ἥδυσμα τοῖς εἰς ὕστερον, εὐχῆς ἔργον ἐμοὶ, ὥσπερ οὖν ἐκεῖνος Ἀντωνίου τοῦ θείου βίον συνέγραψε, τοῦ μοναδικοῦ βίου νομοθεσίαν, ἐν πλάσματι διηγήσεως. ὀλίγα δὲ ἐκ πολλῶν τῶν ἐκείνου διεξελθόντες, καὶ ὅσα σχεδιάζει νῦν ἡμῖν ἡ μνήμη ὡς γνωριμώτερα, ἵνα τόν τε ἡμέτερον ἀφοσιωσώμεθα πόθον, καὶ τῇ πανηγύρει τὸ εἰκὸς ἐκπληρώσωμεν, τὰ πλείω τοῖς εἰδόσι παρήσομεν. οὐδὲ γὰρ ἄλλως ὅσιον, οὐδὲ ἀσφαλὲς, ἀσεβῶν μὲν βίους τιμᾶσθαι ταῖς μνήμαις· τοὺς δὲ παρ᾽ ἡμῖν εὐσεβείᾳ διενεγκόντας σιωπῇ παραπέμψασθαι. καὶ ταῦτα ἐν πόλει, ἣν μόλις ἂν καὶ πολλὰ τῆς ἀρετῆς ὑποδείγματα σώσειαν, ὥσπερ τοὺς ἱππικοὺς, καὶ τὰ θέατρα, οὕτω δὴ καὶ τὰ θεῖα παιζούσῃ. ἐκεῖνος ἐτράφη μὲν εὐθὺς ἐν τοῖς θείοις ἤθεσι καὶ παιδεύμασιν, ὀλίγα τῶν ἐγκυκλίων φιλοσοφήσας, τοῦ μὴ δοκεῖν παντάπασι τούτων ἀπείρως ἔχειν, μηδὲ ἀγνοεῖν, ὧν ὑπερορᾷν ἐδοκίμασεν. οὐ γὰρ ἠνέσχετο τὸ τῆς φύσεως εὐγενὲς καὶ φιλότιμον ἐν τοῖς ματαίοις ἀσχοληθῆναι, οὐδὲ ταὐτὸν παθεῖν τῶν ἀθλητῶν τοῖς ἀπείροις.

A Ex his Athanaſius alios exæquavit, ab aliis paulum abſuit, nonnullos etiam, niſi hoc audacius a me dictum videatur, anteceſſit: atque aliorum ſermonem & eruditionem, aliorum actionem, aliorum manſuetudinem, aliorum zelum, aliorum dimicationes, aliorum multa, aliorum omnia imitando conſecutus, atque aliud ab alio mutuatus, quemadmodum qui formas ſingulari ſtudio & elegantia pingunt, atque in unam ſui ipſius animam complexus, unum ex omnibus virtutis ſimulacrum numeris omnibus abſolutum edidit: ſic videlicet ſe comparans, ut & diſertos actio-
B ne, & rerum gerendarum facultate præditos eruditione atque eloquentia vinceret, aut ſi mavis, & doctrinæ gloria florentes, doctrina, & rebus gerendis aptiſſimos actione ſuperaret: atque & iis, qui mediocrem in utroque genere laudem habebant, eo ſuperior eſſet, quod in altero horum ſumme excelleret, & rurſus, iis, qui altero duntaxat genere ſummopere eminebant, hoc nomine præſtaret, quod utraque virtute polleret. Quod ſi his, qui ipſum ætate præceſſerunt, virtutis exemplum ipſi præbuiſſe magnum atque honorificum eſt, non minus certe huic noſtro præcla-
C rum cenſeri debet, quod poſteris exemplum ipſe fuerit. Atque omnem quidem illius vitam ſermone proſequi ac laudibus efferre longius fortaſſe fuerit, quam hujus orationis inſtitutum ferat, ac non tam encomii opus, quam hiſtoriæ: quam etiam ut poſteris documento atque oblectationi futuram peculiari ſcripto mandare cumprimis optarem, quemadmodum ipſe divi Antonii vitam conſcripſit, monaſticæ nempe vitæ præcepta ſub narrationis ſpecie tanquam lata lege promulgans. Verum cum pauca ex multis illius rebus, quæque nunc nobis, ut notiora & inſigniora, ultro me-
D moria ſuppeditat, commemoraverimus (ut ſimul & cupiditati noſtræ ſatisfaciamus, & officium huic feſto debitum perſolvamus) plura iis, quibus ea cognita ſunt, relinquemus. Neque enim alioqui apud nos pium nec tutum eſt, cum impiorum hominum vita memoriæ prodatur, pietate præſtantes viros ſilentio tranſmittere: idque in ea civitate, quam vix etiam multa virtutis exempla ſervare poſſint, quippe quæ, ut Circos & theatra, ita res quoque divinas pro ludo habeat. Ille igitur in divinis moribus ac diſciplinis ſtatim educatus eſt, cum liberalibus artibus perexiguum temporis tribuiſſet, ne videlicet hujuſmodi rerum omnino rudis & ignarus videretur, eaque neſcire, quæ ſibi contemnenda duxerat. Neque enim nobilem & egregiam animi indolem vanis ſtudiis occupari ſuſtinuit, eodemque modo affici, quo imperiti athletæ,

qvi dum aerem plus qvam corpora feriunt, præmiorum ſpe fruſtrantur. Atqve, & veteris, & novi Teſtamenti libros omnes ita permeditatus, ut ne unum qvidem qvisqvam alius, non modo contemplatione, ſed etiam morum ac vitæ ſplendore ditatur, mirificeqve utrumqve connectit, catenam vere auream, & qvæ a plerisqve minime necti qveat: hanc nimirum rationem iniens, ut & vita duce ad contemplationem uteretur, & contemplatione vitam obſignaret. Nam & timor Domini principium eſt ſapientiæ, velut primum qvoddam incunabulum: & ſapientia, cum timorem exceſſerit, atqve ad Dei amorem nos ſubvexerit, ex ſervis jam amicos ac filios efficit. Sic porro educatus & inſtitutus, ut nunc qvoqve eos oporteret, qvi plebis Antiſtites futuri, magnumqve Chriſti corpus tractaturi ſunt, ſecundum magnum Dei conſilium ac præſcientiam, qvæ magnarum rerum materiam longe ante præſtruit, in magnum hunc ſacerdotum ordinem cooptatur, atqve in eorum, qvi appropinqvanti DEO appropinqvant, numerum adſcribitur, ac ſacroſanctæ ſtationis & ordinis honore afficitur, cunctisqve Eccleſiaſticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, (ut qvæ media ſunt reſecem) Alexandrino populo, qvod idem eſt, ac ſi dixiſſem, univerſo terrarum orbi præficitur. Neqve ſatis conſtituere poſſum, virtutisne præmium, an Eccleſiæ fontem ac vitam hujusmodi dignitatem acceperit. Hanc enim oportebat, veritatis ſiti langventem ac prope confectam, Iſmaelis inſtar potione refici, aut velut Heliam, refrigerata per ſiccitatem terra, e torrente refocillari, paulumqve ſpirantem ad vitam revocari, ac ſemen Iſraeli relinqvi: ne ut Sodoma & Gomorrha efficeremur, qvarum celebris qvidem eſt improbitas, celebrior autem interitus, incolis nempe igni & ſulphure oppreſſis atqve obrutis. Propterea nobis jam jacentibus cornu ſalutis erectum eſt, lapisqve angularis, nos, & ſibi, & inter nos conſtringens, opportune injectus eſt, aut ignis, malæ & vitioſæ materiæ purgator, aut ruſticum ventilabrum, qvo a gravibus dogmatis levia diſcernuntur, aut gladius vitii radices exſcindens: ac verbum belli ſocium invenit, & Spiritus hominem, qvi pro ſe ſpiret, nanciſcitur. Sic igitur, atqve ob eas cauſas, totius populi ſuffragiis, non autem ſecundum pravum exemplum, qvod poſtea inolevit, neqve per vim ac cædem,

Pſalm. 110.

Levit. 10.

A οἱ τὸν ἀέρα πλείω παίοντες ἢ τὰ σώματα, τῶν ἄθλων ἀποτυγχάνουσι· καὶ πᾶσαν μὲν παλαιὰν βίβλον, πᾶσαν δὲ νέαν ἐκμελετήσας, ὡς οὐδεμίαν ἕτερος, πλουτεῖ μὲν θεωρίαν, πλουτεῖ δὲ βίου λαμπρότητα. καὶ πλέκει θαυμασίως ἀμφότερα, τὴν χρυσῆν ὄντως σειρὰν, καὶ τοῖς πολλοῖς ἄπλοκον, βίῳ μὲν ὁδηγῷ θεωρίας· θεωρίᾳ δὲ σφραγῖδι βίου χρησάμενος. ἀρχή τε γὰρ τῆς σοφίας φόβος Κυρίου, οἷόν τι πρῶτον σπάργανον· καὶ σοφία τὸν φόβον ὑπερβᾶσα, καὶ εἰς τὴν ἀγάπην ἀναβιβάσασα, Θεοῦ φίλους ἡμᾶς,
B καὶ υἱοὺς ἀντὶ δούλων ἐργάζεται. τραφεὶς δὲ οὕτω, καὶ παιδευθεὶς, ὡς ἔδει γε καὶ νῦν τοὺς λαοῦ προστήσεσθαι μέλλοντας, καὶ τὸ μέγα Χριστοῦ σῶμα μεταχειρίζεσθαι, κατὰ τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ βουλήν τε καὶ πρόγνωσιν, ἣ πόῤῥωθεν καταβάλλεται τῶν μεγάλων πραγμάτων τὰς ὑποθέσεις, τῷ μεγάλῳ βήματι τούτῳ ἐγκαταλέγεται, καὶ τῶν ἐγγιζόντων εἰς τῷ ἐγγίζοντι Θεῷ γίνεται, καὶ τῆς ἱερᾶς ἀξιοῦται στάσεώς τε καὶ τάξεως, καὶ πᾶσαν τὴν τῶν βαθμῶν ἀκολουθίαν διεξελθών·
C ἵνα τὰ ἐν μέσῳ συντέμω· τὴν τοῦ λαοῦ προεδρίαν πιστεύεται. ταυτὸν δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν. καὶ οὐκ ἔχω λέγειν, πότερον ἀρετῆς ἆθλον, ἢ τῆς Ἐκκλησίας πηγὴν καὶ ζωὴν τὴν ἱερωσύνην λαμβάνει. ἔδει γὰρ ἐκλείπουσαν ταύτην τῷ δίψει τῆς ἀληθείας, ὥσπερ τὸν Ἰσμαὴλ ποτισθῆναι, ἢ ὥσπερ τὸν Ἠλίαν ἐκ τοῦ χειμάῤῥου κατεψυγμένης αὐχμῷ βορείᾳ τῆς γῆς ἀναψῦξαι, καὶ μικρὰ ἀναπνέουσαν ἀναζωοποιηθῆναι, καὶ σπέρμα τῷ Ἰσραὴλ ὑπολειφθῆναι. ἵνα μὴ γενώμεθα ὡς Σόδομα καὶ Γομόῤῥα, ὧν περιβόητος μὲν ἡ κακία, περιβοητοτέρα δὲ ἡ ἀ-
D πώλεια, πυρὶ καὶ θείῳ κατακαυθέντων. διὰ τοῦτο ἠγέρθη κέρας σωτηρίας ἡμῖν ἤδη κειμένοις, καὶ λίθος ἀκρογωνιαῖος, συνδέων ἑαυτῷ τε καὶ ἀλλήλοις ἡμᾶς, ἀνεβλήθη κατὰ καιρόν· ἢ πῦρ καθαρτήριον τῆς φαύλης ὕλης καὶ μοχθηρᾶς· ἢ πτύον γεωργικὸν, ᾧ τὸ κοῦφον τῶν δογμάτων καὶ τὸ βαρὺ διακρίνεται· ἢ μάχαιρα τὰς τῆς κακίας ῥίζας ἐκτέμνουσα. καὶ ὁ λόγος εὑρίσκει τὸν ἑαυτοῦ σύμμαχον, καὶ τὸ πνεῦμα καταλαμβάνει τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πνεύσοντα. οὕτω μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς, οὐ κατὰ τὸν ὕστερον νικήσαντα πονηρὸν τύπον, οὐδὲ φονικῶς τε καὶ τυραννικῶς,

ἀλλ᾽ Ἀποστολικῶς τε καὶ πνευματικῶς, ἐπὶ τὸν Μάρκου θρόνον ἀνάγεται, οὐχ ἧττον τῆς εὐσεβείας, ἢ προεδρίας (ἐκείνου) διάδοχος· τῇ μὲν γὰρ πολλοστὸς ἀπ᾽ ἐκείνου, τῇ δὲ εὐθὺς μετ᾽ ἐκεῖνον εὑρίσκεται, ἣν δὴ καὶ κυρίως ὑποληπτέον διαδοχήν. τὸ μὲν γὰρ ὁμόγνωμον καὶ ὁμόθρονον· τὸ δὲ ἀντίδοξον καὶ ἀντίθρονον. καὶ ἡ μὲν προσηγορίαν, ἡ δὲ ἀλήθειαν ἔχει διαδοχῆς. οὐ γὰρ ὁ βιασάμενος, ἀλλ᾽ ὁ βιασθεὶς διάδοχος, οὐδὲ ὁ παρανομήσας, ἀλλ᾽ ὁ προβληθεὶς ἔννομος· οὐδὲ ὁ τἀναντία δοξάζων, ἀλλ᾽ ὁ τῆς αὐτῆς πίστεως. εἰ μὴ οὕτω τις λέγοι διάδοχον, ὡς νόσον ὑγιείας, καὶ φωτὸς σκότος, καὶ ζάλην γαλήνης, καὶ συνέσεως ἔκστασιν. ἐπεὶ δὲ οὕτω προβάλλεται, οὕτω καὶ τὴν ἀρχὴν διατίθεται. οὐ γὰρ ὁμοῦ τε καταλαμβάνει τὸν θρόνον, ὥσπερ οἱ τυραννίδα τινὰ ἢ κληρονομίαν παράδοξον ἁρπάσαντες, καὶ ὑβρίζει διὰ τὸν κόρον· ταῦτα γὰρ τῶν νόθων καὶ παρεγγράπτων ἱερέων ἐστὶ, καὶ τοῦ ἐπαγγέλματος ἀναξίων, οἱ μηδὲν τῇ ἱερωσύνῃ προεισενέγκοντες, μηδὲ τοῦ καλοῦ προταλαιπωρήσαντες, ὁμοῦ τε μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι τῆς εὐσεβείας ἀναδείκνυνται, καὶ πρὶν καθαρθῆναι καθαίρουσι, χθὲς ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς· χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον, παλαιοὶ τὴν κακίαν, καὶ σχέδιοι τὴν εὐσέβειαν, ὃ ἔργον χάριτος ἀνθρωπίνης, οὐ τῆς τοῦ πνεύματος. οἳ ὅταν πάντα διεξέλθωσι βιαζόμενοι, τελευταῖον τυραννοῦσι καὶ τὴν εὐσέβειαν· ὧν οὐχ ὁ τρόπος τὸν βαθμὸν, ὁ βαθμὸς δὲ τὸν τρόπον πιστεύεται. παραπολὺ τῆς τάξεως ἐναλλαττομένης, οἱ πλείους ὑπὲρ ἑαυτῶν ἢ τῶν τοῦ λαοῦ ἀγνοημάτων τὰς θυσίας ὀφείλουσι, καὶ πάντως τῶν δύο τὸ ἕτερον ἁμαρτάνουσιν, ἢ τῷ δεῖσθαι συγγνώμης, ἄμετρα συγγινώσκοντες, ὡς ἂν μήτε ἀνακόπτοιτο κακία, ἀλλὰ καὶ διδάσκοιτο· ἢ τῇ τραχύτητι τῆς ἀρχῆς, τὰ ἑαυτῶν συγκαλύπτοντες. ὧν οὐδέτερον ἐκεῖνος, ἀλλ᾽ ἦν ὑψηλὸς μὲν τοῖς ἔργοις, ταπεινὸς δὲ τῷ φρονήματι. καὶ τὴν μὲν ἀρετὴν ἀπρόσιτος· τὴν ἐντυχίαν δὲ καὶ λίαν εὐπρόσιτος, πρᾶος, ἀόργητος, συμπαθὴς, ἡδὺς τὸν λόγον, ἡδίων τὸν τρόπον, Ἀγγελικὸς τὸ εἶ-

A ſed Apoſtolico & ſpirituali modo ad Marci thronum evehitur, non minus pietatis, qvam principatus ſucceſſor. Ut enim, ſi hunc ſpectes, remotiſſimus ab eo futurus eſt: ita, ſi illius rationem habeas, ſtatim illi proximus invenietur. Qvæ qvidem proprie ſucceſſio exiſtimanda eſt. Nam qvi eandem fidei doctrinam profitetur, ejuſdem qvoqve throni ſocius eſt: qvi autem contrariam ſententiam tuetur, adverſarius qvoqve in throno cenſeri debet, atqve hæc qvidem nomen, illa vero rem ipſam & veritatem habet ſucceſſionis. Neqve enim qvi per vim irrupit, ſucceſſor habendus eſt, ſed qvi vim perpeſſus B eſt: nec qvi leges violavit, ſed qvi modo legibus conſentaneo electus eſt: nec qvi contraria dogmata tenet, ſed qvi eadem fide præditus eſt. Niſi qvis fortaſſe ita ſucceſſorem dicat, qvemadmodum morbum ſanitati & tenebras luci, & tempeſtatem tranqvillitati, & mentis alienationem prudentiæ ſuccedere dicimus. Poſteaqvam autem ad hunc modum Præſul deſignatus eſt, ad hunc qvoqve protinus modum imperium adminiſtrat. Non enim ſimul atqve ad thronum pervenit, velut qvi tyrannidem qvandam aut hæreditatem præter ſpem arripuerunt, ſtatim ob ſaturitatem in petulan- C tiam prorupit. Hoc enim adulterinorum & adſcriptitiorum præſulum eſt, eoqve munere, qvod profitentur, indignorum: qvi cum nihil prius ad ſacerdotium attulerint, nullas ærumnas virtutis cauſa pertulerint, diſcipuli ſimul magiſtriqve pietatis creantur, aliosqve ante purgant, qvam ipſi purgati fuerint: heri ſacrilegi, hodie ſacerdotes: heri prophani, hodie ſacrorum antiſtites, veteres vitio, pietate rudes & recentes, (qvod gratiæ ac favoris humani, non Spiritus opus eſt) qvi cum cætera omnia vio- D lenter pervaſerint, ad extremum ipſam qvoqve pietatem tyrannide premunt: qvorum non mores dignitati, ſed dignitas moribus fidem adſtruit, ordine admodum præpoſtero: qvi deniqve plura pro ſuis, qvam pro populi ignorantiis, ſacrificia debent, ac prorſus duorum alterum peccant, vel Hebr. 9. qvia venia ipſi opus habent, ultra modum aliis ignoſcentes, ut ſic vitium non modo non reprimatur, ſed etiam doceatur: vel qvia imperii acerbitate peccata ſua obtegunt. Qvorum utrumqve fugiens Athanaſius, vita qvidem ſublimis erat, verum animo humilis: atqve ea qvidem virtute: ut nemo ad eam aſpirare poſſet, cæterum ea comitate, ut ad ejus congreſſum facilis omnibus aditus pateret, manſvetus, ab ira alienus, ad miſerationem propenſus, ſermone jucundus, moribus jucundior, facie Angelicus,

animo magis Angelicus, in increpando placidus, in laudando erudiendi vim habens; ſic utrumqve temperans, ut neutrum horum per immoderationem labefactaret, verum & increpatio paternam charitatem, & laudatio imperio dignam gravitatem obtineret: nec aut mollities diſſoluta, aut ſeveritas rigida & tetrica eſſet, qvin potius illa facilitatis & benignitatis, hæc prudentiæ nomen haberet, utraqve vero ſapientiæ laudem conſeqveretur: ita deniqve ſe comparans, ut nec ſermone, propter mores abunde ad inſtitutionem ſufficientes, magnopere opus haberet, nec rurſus, propter vim facultatemqve dicendi, virga admodum egeret, ſectione porro multo minus, ob virgam moderate ferientem. Qvid autem vobis hominem deſcribere attinet, qvem Paulus antevertens depinxit, partim cum Pontificem illum magnum, qvi cœlos penetravit, deprædicat (huc enim uſqve progredi non dubitat oratio, cum Scriptura eos, qvi ſecundum Chriſtum vivunt, pro Chriſtis agnoſcat) partim cum Timotheo in Epiſtola, qvam ad eum ſcribit, leges imponit, eum, qvi Eccleſiæ antiſtes futurus eſt, ſermone fingens atqve informans. Nam ſi legem eam, velut regulam qvandam, ei, qvi ab his rebus laudatur, admoveris, qvam recta ea ſit, liqvido perſpicies. Agite igitur, ac mecum laudationis munus ſuſcipite. Nam circa orationem laboro, ac multa qvidem prætermittere cupio: verum alias ab alio detineor, neqve, qvod præcellit, reperire qveo, velut in corpore undiqve æqvali atqve eleganti. Mihi enim, ut qvidqve occurrit, ita pulchrius ac præſtantius videtur, orationemqve ad ſe rapit. Facite igitur, qvicunqve laudum illius præcones ac teſtes eſtis, ut virtutes illius inter vos partiamini, ac præclarum certamen inter vos ineatis, viri ſimul & fœminæ, adoleſcentes & virgines, ſenes & juvenes, ſacerdotes & populus, monachi & in ſodalitio viventes, qvi ſimplicitatis alumni eſtis & qvi exactioris vitæ ſtudioſi, omnes deniqve, qvorum vita, vel in contemplatione, vel in rebus gerendis verſatur. Hic illius, velut corpore vacantis ac materiæ expertis, in jejuniis atqve orationibus aſſiduitatem laudibus vehat: ille inſuperabilem in vigiliis ac pſalmodiis vigorem. Alius egentium curam & præſidium: alius ut vel ſuperbis & elatis reſtiterit, vel ad humiles ſe demiſerit, narret. Virgines pronubum laudent: qvæ matrimonii jugo conſtrictæ ſunt, moderatorem: qvi ſolitariam vitam agunt, excitatorem & erectorem: qvi in ſodalitio vivunt, legiſlatorem: ſimplices deductorem, ſpeculationi deditu theologum, hilares frænum, calamitoſi conſolatorem, canities baculum, juventus pædago-

A δος, ἀγγελικώτερος τὴν διάνοιαν, ἐπιτιμῆσαι γαληνός, ἐπαινέσαι παιδευτικός, καὶ μηδέτερον τῶν καλῶν τῇ ἀμετρίᾳ λυμήνασθαι, ἀλλὰ ποιῆσαι καὶ τὴν ἐπιτίμησιν πατρικὴν, καὶ τὸν ἔπαινον ἀρχικὸν, μήτε τὸ ἁπαλὸν ἔκλυτον, μήτε σύφον τὸ αὐστηρόν· ἀλλὰ τὸ μὲν ἐπιείκειαν, τὸ δὲ φρόνησιν, καὶ φιλοσοφίαν ἀμφότερα. ἐλάχιστα μὲν λόγου διὰ τὸν τρόπον δεόμενος, ἀρκοῦντα πρὸς παιδαγωγίαν· ἐλάχιστα δὲ ῥάβδου διὰ τὸν λόγον. ἔτι δὲ ἐλάττω τομῆς, διὰ τὴν ῥάβδον μετρίως πλήττουσαν. τί ἂν ὑμῖν ἀναζωγραφοίην τὸν ἄνδρα; Παῦλος προλαβὼν ἔγραψε, τοῦτο μὲν

B ἐν οἷς τὸν ἀρχιερέα τὸν μέγαν τὸν διεληλυθότα τοὺς οὐρανοὺς αὐχμνεῖ· τολμήσει γάρ μοι καὶ μέχρι τούτων ὁ λόγος, ἐπειδὴ Χριστοὺς οἶδε, τοὺς ζῶντας κατὰ Χριστόν· τοῦτο δὲ ἐν οἷς Τιμοθέῳ πρὸς αὐτὸν γράφων νομοθετεῖ, τυπῶν τῷ λόγῳ τὸν Ἐπισκοπῆς προστησόμενον. εἰ γὰρ ὡς κανόνα τὸν νόμον παραθείης τῷ ταῦτα ἐπαινουμένῳ, γνώσῃ σαφῶς τὴν εὐθύτητα. δεῦρο δὴ συμπανηγυρίσατέ μοι περὶ τὸν λόγον κάμνοντι, καὶ τὰ μὲν πλείω παρατρέχειν ἐθέλοντι, ἄλλοτε δὲ ὑπ' ἄλλου

C κατεχομένῳ, καὶ οὐκ ἔχοντι τὸ νικῶν εὑρεῖν, ὥσπερ ἐν σώματι πανταχόθεν ἴσῳ τε καὶ καλῷ. ἀεὶ γάρ μοι τὸ προσπεσὸν κάλλιον φαίνεται, καὶ τοῦτο συναρπάζει τὸν λόγον. δεῦρο οὖν μοι διέλεσθε τὰ ἐκείνου καλὰ, ὅσοι τῶν ἐκείνου ἐπαινεταὶ καὶ μάρτυρες, καὶ ἀγῶνα καλὸν ἀγωνίσασθε πρὸς ἀλλήλους, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες, νεανίσκοι καὶ παρθένοι, πρεσβῦται μετὰ νεωτέρων, ἱερεῖς καὶ λαὸς, οἱ μοναδικοὶ καὶ μιγάδες, οἱ τῆς ἁπλότητος καὶ τῆς ἀκριβείας, ὅσοι τῆς θεωρίας, καὶ ὅσοι τῆς πράξεως.

D ὁ μὲν ἐπαινείτω τὸ ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς, οἷον ἀσώματόν τε καὶ ἄϋλον· ὁ δὲ τὸ ἐν ἀγρυπνίαις τε καὶ ψαλμῳδίαις εὔτονόν τε καὶ ἀήττητον· ἄλλος τὸ ἐν προστασίᾳ τῶν δεομένων· ἄλλος τὸ πρὸς τὸ ὑπερέχον ἀντιτυπὲς, ἢ πρὸς τὸ ταπεινὸν συγκαταβατικόν. αἱ παρθένοι τὸν νυμφαγωγόν· αἱ ὑπὸ ζυγὸν τὸν σωφρονιστήν· οἱ τῆς ἐρημίας, τὸν πτερωτήν· οἱ τῆς ἐπιμιξίας, τὸν νομοθέτην· οἱ τῆς ἁπλότητος, τὸν ὁδηγόν· οἱ τῆς θεωρίας, τὸν θεολόγον· οἱ ἐν θυμηδίαις, τὸν χαλινόν· οἱ ἐν συμφοραῖς, τὴν παράκλησιν· τὴν βακτηρίαν ἡ πολιά. τὸν παιδαγω-

γίαν ἡ νεότης· ἡ πενία, τὸν ποριστήν· ἡ εὐπορία A τὸν οἰκονόμον. δοκοῦσί μοι καὶ χῆραι τὸν προστάτην ἐπαινέσεσθαι, καὶ ὀρφανοὶ τὸν πατέρα, καὶ πτωχοὶ τὸν φιλόπτωχον, καὶ τὸν φιλόξενον οἱ ξένοι, καὶ ἀδελφοὶ τὸν φιλάδελφον, οἱ νοσοῦντες τὸν ἰατρὸν, ἣν βούλει νόσον καὶ ἰατρείαν· οἱ ὑγιαίνοντες τὸν φύλακα τῆς ὑγιείας, οἱ πάντες τὸν πᾶσι πάντα γενόμενον, ἵνα κερδάνῃ τοὺς πάντας, ἢ πλείονας. Ταῦτα μὲν οὖν, ὅπερ εἶπον, ἄλλοι θαυμαζέτωσάν τε καὶ ὑμνείτωσαν, οἷς σχολὴ τὰ μικρὰ τῶν ἐκείνου θαυμάζειν· μικρὰ δὲ ὅταν εἴπω, αὐτὸν ἑαυτῷ συγκρί- B νων λέγω, καὶ τὰ ἐκείνου τοῖς ἐκείνου παρεξετάζων. οὐ γὰρ δεδόξασται τὸ δεδοξασμένον, κἂν ᾖ λίαν λαμπρὸν, ἕνεκεν τῆς ὑπερβαλλούσης δόξης, ὥσπερ ἠκούσαμεν. ἐπεὶ καὶ ὀλίγα τῶν τούτου, ἑτέροις αὐτάρκη πρὸς εὐδοκίμησιν. ἡμῖν δέ· οὐ γὰρ ἀνεκτὸν καταλιποῦσι τὸν λόγον διακονεῖν τοῖς ἐλάττοσιν· ἐπ᾽ αὐτὸ τὸ κυριώτατον τῶν ἐκείνου τρεπτέον. Θεοῦ δὲ ἔργον, ὑπὲρ οὗ καὶ ὁ λόγος εἰπεῖν τι τῆς ἐκείνου μεγαληγορίας καὶ ψυχῆς ἄξιον. Ἦν ὅτε ἤκμαζε τὰ ἡμέτερα, καὶ καλῶς εἶχεν, ἡνίκα τὸ μὲν περιττὸν τοῦτο καὶ κατεγλωττισμένον τῆς θεολογίας καὶ ἔντε- C χνον, οὐδὲ πάροδον εἶχεν εἰς τὰς θείας αὐλάς, ἀλλὰ ταὐτὸν ἦν, ψήφοις τε παίζειν τὴν ὄψιν κλεπτούσαις τῷ τάχει τῆς μεταθέσεως, ἢ κατορχεῖσθαι τῶν θεατῶν παντοίοις καὶ ἀνδρογύνοις λογίσμασι, καὶ περὶ Θεοῦ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον καὶ περίεργον. τὸ δὲ ἁπλοῦν τε καὶ εὐγενὲς τοῦ λόγου εὐσέβεια ἐνομίζετο. ἀφ᾽ οὗ δὲ Σέξτοι καὶ Πύρρωνες, καὶ ἡ ἀντίθετος γλῶσσα, ὥσπερ τι νόσημα δεινὸν καὶ κακόηθες ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν εἰσεφθάρη, καὶ ἡ φλυαρία παίδευσις ἔδοξε, καὶ ὅ φησι περὶ Ἀθηναίων ἡ βίβλος τῶν πράξεων, εἰς οὐδὲν ἄλλο D εὐκαιροῦμεν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον· ὢ τίς Ἱερεμίας ὀδύρεται τὴν ἡμετέραν σύγχυσιν καὶ σκοτόμαιναν, ὁ μόνος εἰδὼς ἐξισοῦν θρήνους πάθεσι; ταύτης τῆς λύσσης ἤρξατο μὲν Ἄρειος ὁ τῆς μανίας ἐπώνυμος, ὃς καὶ δίκην ἔδωκεν ἀκολάστου γλώσσης, τὴν ἐν βεβήλοις τόποις κατάλυσιν, εὐχῆς ἔργον, οὐ νόσου, γενόμενος, καὶ τὴν Ἰούδα ῥῆξιν ὑποστάς, ἐπ᾽ ἴσῃ προδοσίᾳ τοῦ λόγου. διαδεξάμενοι δὲ ἄλλοι τὴν νόσον, τέχνην ἀσεβείας ἐδημιούργησαν, οἱ τῷ

gum, paupertas largitorem, divitiæ diſpenſatorem. Qvin mihi videntur, & viduæ patronum laudaturæ, & pupilli patrem, & pauperes pauperum ſtudioſum, & peregrini hoſpitalem, & fratres fratrum amantem, ægrotantes medicum, idqve cujuscunqve morbi ac medicamenti volueris; ſani valetudinis cuſtodem, omnes deniqve eum, qvi omnia omnibus factus eſt, ut omnes, vel qvamplurimos lucrifaceret. (1. Cor. 9.) Atqve hæc, ut diximus, alii mirentur & prædicent, qvibus tantum otii ſuppetit, ut exiguas illius virtutes laudibus proſeqvantur. Exiguas porro cùm dico, ipſum ſecum comparans dico, ipſiusqve virtutes cum ipſius virtutibus conferens. Neqve enim id, qvod glorificatum eſt, glorificatum eſt, etiamſi valde ſit ſplendidum, propter exuberantem gloriam, velut literis ſacris proditum eſt: (1. Cor. 4.) alioqvi pauca etiam illius ornamenta ejusmodi ſunt, ut ad nominis celebritatem aliis abunde eſſe qveant. Nobis autem (nec enim ferendum eſt, nos relicto verbo rebus levioris momenti admininiſtrare) ad id, qvod laudum ipſius caput eſt, convertenda eſt oratio. Deo vero, cujus cauſa hunc qvoqve ſermonem inſtituimus, acceptum referendum erit, ſi qvidpiam dixerimus, qvod illi9 grandiloqventiæ animiqve virtuti reſpondeat. Fuit qvondam tempus, cum res noſtræ florerent, ac præclare ſe haberent, cum nimirum ſuperflua hæc & verborum lepore atqve arte fucata tractandæ Theologiæ ratio ad divinas caulas ne aditum qvidem habebat: verum idem erat calculis ludere, inverſionis celeritate oculorum obtutum fallentibus, aut omnigenis & laſcivis corporis flexibus ſpectatores ludificari, qvod novi qvidpiam ac curioſi de Deo vel dicere vel audire: ſimplex contra ingenuaqve oratio atqve doctrina, pietas exiſtimabatur. At poſtea qvanqvam Sexti & Pyrrhones, & contradicendi libidine incitata lingva, velut gravis qvidam ac malignus morbus in Eccleſias noſtras magno noſtro malo irrepſerunt, ac nugacitas doctrinæ atqve eruditionis opinionem tulit, qvodqve Actorum liber de Athenienſibus narrat, at nihil aliud vacamus, qvam ut novi aliqvid dicamus vel audiamus; (Actor. 17.) o qvis Hieremias confuſionem noſtram caliginemq; deplorabit, qvi ſolus lamentationes calamitatibus exæqvare novit: Huic furori Arius qvidem ille, a furore nomen habens, initium dedit: qvi etiam petulantis & effrenatæ lingvæ pœnas expendit, in obſcœnis & impuris locis extinctus, atqve orationis, non morbi, viribus oppreſſus, ac Judæ inſtar ob eandem Verbi proditionem diſruptus. Verum alii hunc morbum excipientes, impietatis artem condiderunt, nimirum qvi

divinitatem Ingenito circumſcribentes, non modo Genitum, ſed etiam Procedentem, divinæ naturæ finibus exturbarunt, nominis tantum ſocietate Trinitatem honorantes, imo ne hoc qvidem ipſi integrum relinqventes. At non eodem modo beatus ille, & vere homo Dei, ac magna veritatis tuba. Qvin potius cum illud perſpectum haberet, & tria hæc in numerum unum contrahere, impii erroris eſſe, noviqve dogmatis Sabellii, qvi primus divinitatis contractionem excogitavit; & rurſus tria, qvantum ad naturam, diſtrahere, nihil aliud eſſe, qvam portentoſam divinitatis ſectionem introducere; hanc rationem tenuit, ut & unum, qvantum ad divinitatem, pulchre ſervaret, & tria, qvantum ad proprietates, pie doceret, nec aut per unum deitatem confunderet, aut per tria diſtraheret, ſed intra pietatis metas conſiſteret, immodicam in utramqve partem inclinationem & oppoſitionem vitans. Atqve idcirco primum in ſancto Concilio Niceæ habito, atqve illo trecentorum & duodeviginti lectiſſimorum virorum numero, qvos Spiritus ſanctus in unum coegerat, qvantum in ipſo fuit, morbum compreſſit, nondum ille qvidem in Epiſcoporum numerum allectus, verum primi inter eos, qvi ſimul cum ipſis eo perrexerant, ordinis. Nam is tum rerum ſtatus erat, ut non minus virtute, qvam graduum dignitate, honoris præſtantia cenſeretur. Deinde cum hoc malum pravi illius follibus excitatum jam atqve inflammatum eſſet, majoremqve orbis partem invaderet (hic enimvero tragœdiæ illæ initium capiunt, qvarum fama terram pene ac mare implevit) varium illi qvidem ac multiplex, ut ſtrenuo fidei defenſori bellum infertur: (adverſus eum enim, qvi obſiſtit, ac contra nititur, infeſtiſſima eſſe acies hoſtilis ſolet) atqve aliunde aliud qvoddam periculum influit (ſolers qvippe & ingenioſa ad excogitanda mala eſt impietas, atqve ad aliqvid aggrediendum mire audax: qvonam autem modo hominibus parcerent, qvi divinitati non pepercerant?) Unus tamen hic impetus atrociſſimus fuit. Nam ipſe qvoqve ad hanc tragœdiam nonnihil confero. Atqve hic mihi chariſſimum ſolum, patriam, inqvam, meam, omni crimine ſolutam velim: Improbitas enim, non patriæ, ſed iis, qvi animi inductione ipſam elegerunt, aſſignanda eſt. Illa enim qvippe ſacra & apud omnes pietatis laude clara & illuſtris eſt: hi autem Eccleſia matre indigni. Porro in vinea qvoqve ſpinam naſci audiſtis: ac Judas, qvi in diſcipulorum numero erat, proditor fuit. Nec vero deſunt,

ἀγεννήτῳ τὴν θεότητα περιγράψαντες, τὸ γεννητὸν, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκπορευτὸν ἐξώρισαν τῆς θεότητος, ὀνόματος κοινωνίᾳ μόνον τὴν Τριάδα τιμήσαντες, ἢ μηδὲ τοῦτο αὐτῇ τηρήσαντες. ἀλλ᾽ οὐχ ὁ μακάριος ἐκεῖνος καὶ ὄντως ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, καὶ μεγάλη σάλπιγξ τῆς ἀληθείας. ἀλλ᾽ εἰδὼς τὸ μὲν εἰς ἀριθμὸν ἕνα τὰ τρία συστέλλειν ἄθεόν τε ὂν, καὶ τῆς Σαβελλίου καινοτομίας, ὃς καὶ πρῶτος θεότητος συστολὴν ἐπενόησε· τὸ δὲ τὰ τρία διαιρεῖν φύσεσι, κατατομὴν θεότητος ἔκφυλον· καὶ τὸ ἓν καλῶς ἐτήρησε. θεότητι γὰρ καὶ τὰ τρία εὐσεβῶς ἐδίδαξεν. ἰδιότησι γὰρ οὔτε τῷ ἑνὶ συγχέας, οὔτε τοῖς τρισὶ διαστήσας, ἀλλ᾽ ἐν ὅροις μείνας τῆς εὐσεβείας, τῷ φυγεῖν τὴν ἄμετρον ἐπὶ θάτερα κλίσιν τε καὶ ἀντίθεσιν. καὶ διὰ τοῦτο πρῶτον μὲν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν ἁγίᾳ ταύτῃ Συνόδῳ, καὶ τῷ ἀριθμῷ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ λογάδων, οὓς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς ἓν ἤγαγεν, ὅσον ἦν ἐπ᾽ αὐτῷ τὴν νόσον ἔστησεν, οὔπω μὲν τεταγμένος ἐν ἐπισκόποις, τὰ πρῶτα δὲ τεταγμένος τῶν συνεληλυθότων. καὶ γὰρ ἦν ἀρετῆς οὐχ ἧττον, ἢ βαθμῶν ἡ προτίμησις. ἔπειτα τοῦ κακοῦ ῥιπισθέντος ἤδη ταῖς αὔραις τοῦ πονηροῦ, καὶ τὸ πλεῖον ἐπιλαμβάνοντος· ἐνταῦθά μοι καὶ τὰ δράματα, ὧν πᾶσα μικροῦ πλήρης γῆ τε καὶ θάλασσα· πολὺς μὲν περὶ αὐτὸν ὁ πόλεμος, ὡς γενναῖον προστάτην τοῦ λόγου· πρὸς γὰρ τὸ ἀντιτεῖνον μάλιστα ἡ παράταξις, καὶ ἄλλοθεν ἄλλο τι τῶν δεινῶν ἐπιρρέον. εὑρετικὸν γὰρ κακῶν ἡ ἀσέβεια, καὶ λίαν τολμηρὸν εἰς ἐγχείρησιν. πῶς δὲ ἀνθρώπων ἔμελλον φείδεσθαι, οἱ θεότητος μὴ φεισάμενοι; μία δὲ προσβολῶν, καὶ χαλεπωτάτη. συνεισφέρω τι καὶ αὐτὸς τῷ δράματι. ἀλλά μοι παρῃτείσθω τὸ φίλον ἔδαφος ἡ πατρίς. οὐ γὰρ τῆς ἐνεγκούσης, ἀλλὰ τῶν προελομένων ἡ πονηρία. ἡ μὲν γὰρ ἱερά τε καὶ πᾶσιν ἐπ᾽ εὐσεβείᾳ γνώριμος· οἱ δὲ ἀνάξιοι τῆς τεκούσης αὐτοὺς Ἐκκλησίας. φύεσθαι δὲ καὶ ἐν ἀμπέλῳ βάτον ἠκούσατε, καὶ Ἰούδας τῶν μαθητῶν εἷς ὁ προδότης. εἰσὶ μὲν οὖν, οἱ μηδὲ

τὸν ὁμώνυμον ἐμοὶ τῆς αἰτίας ἀφιᾶσιν, ὃς κατὰ παιδεύσεως ἔρωτα τῇ Ἀλεξανδρέων ἐπιδημῶν τότε πόλει, καὶ πάσης παρ' αὐτοῦ τυχὼν δεξιώσεως, ἴσα καὶ παίδων ὁ τιμιώτατος, καὶ τῶν τὰ μέγιστα πιστευομένων εἷς ὢν, ἐπανάστασιν, ὥς φασι, βουλεύεται τῷ πατρὶ καὶ προστάτῃ. καὶ ἦν τὸ μὲν δρᾶμα ἑτέρων, ἡ δὲ χεὶρ Ἀβεσαλὼμ μετ' αὐτῶν, ὡς ὁ λόγος. εἴ τις ὑμῶν οἶδε τὴν χεῖρα, ἣν ὁ ἅγιος κατεψεύσθη, καὶ τὸν ζῶντα νεκρὸν, καὶ τὴν ἄδικον ὑπερορίαν, οἶδεν, ὃ λέγω. πλὴν τοῦτο μὲν ἑκὼν ἐπιλήσομαι. καὶ γὰρ οὕτως ἔχω, ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις, νεύειν χρῆναι πρὸς τὸ φιλάνθρωπον, καὶ ἀπογινώσκειν μᾶλλον, ἢ καταγινώσκειν τῶν ὑπαιτίων. ὁ μὲν γὰρ κακὸς τάχιστα ἂν καταγνοίη καὶ τοῦ ἀγαθοῦ· ὁ ἀγαθὸς δὲ οὐδὲ τοῦ κακοῦ ῥᾳδίως. τὸ γὰρ εἰς κακίαν οὐχ ἕτοιμον, οὐδ' εἰς ὑπόνοιαν εὐχερές. ὃ δὲ οὐκ ἔτι λόγος, ἀλλ' ἔργον ἐστὶν, οὐδὲ ὑπόνοιά τις ἀνεξέταστος, ἀλλὰ πίστις κεκηρυγμένη· τέρας τι Καππαδόκιον ἐκ τῶν ἐσχατιῶν τῶν ἡμετέρων ὁρμώμενον, πονηρὸν τὸ γένος, πονηρότερον τὴν διάνοιαν, οὐδὲ παντελῶς ἐλεύθερον, ἀλλ' ἐπίμικτον, οἷον τὸ τῶν ἡμιόνων γινώσκομεν, τὰ μὲν πρῶτα τραπέζης ἀλλοτρίας δοῦλον, καὶ μάζης ὤνιον, πάντα καὶ ποιεῖν καὶ λέγειν ἐπὶ τῇ γαστρὶ μεμαθηκὸς, τὰ τελευταῖα δὲ καὶ πολιτείᾳ παρεισφθαρὲν, καὶ πιστευθὲν ταύτης τὰ ἔσχατα, ὅσον ὑείων κρεῶν ὑποδοχέα γενέσθαι, οἷς τὸ στρατιωτικὸν τρέφεται, εἶτα κακὸν περὶ τὴν πίστιν γενόμενον, καὶ τῇ γαστρὶ πολιτευσάμενον. ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὑπελείπετο μόνον, δρασμὸν ἐννοεῖ, καὶ ἄλλην ἐξ ἄλλης ἀμείβον χώραν καὶ πόλιν, οἷα τὰ τῶν φυγάδων. τέλος ἐπὶ κακῷ τοῦ κοινοῦ τῆς Ἐκκλησίας, οἷόν τις Αἰγυπτιακὴ πληγὴ, τὴν Ἀλεξανδρέων καταλαμβάνει, ἐνταῦθα τῆς ἄλης ἵσταται, καὶ τῆς κακουργίας ἄρχεται. καὶ ἦν τἆλλα μὲν οὐδενὸς ἄξιος, οὐ λόγων ἐλευθερίων μετεσχηκὼς, οὐ τὴν συνουσίαν στωμύλος, οὐκ εὐλαβείας σχῆμα γοῦν τι καὶ πλάσμα κενὸν περικείμενος, κακουργῆσαι καὶ συγχέαι πράγματα πάντων δεινότατος. ἴστε καὶ διηγεῖσθε πάντες, οἷα κατὰ τοῦ

A qui ne meum quidem cognominem culpa liberent, qui doctrinæ amore ac ſtudio tum temporis Alexandriæ peregre agens, cum ab ipſo humaniſſime, non ſecus ac filiorum chariſſimus, acceptus eſſet, tantamque apud eum gratiam & autoritatem obtinuiſſet, ut res ei maximi ponderis committerentur, conſilium, ut hominum ſermo eſt, capit, adverſus patrem & patronum inſurgendi. Et quanquam alii tragœdiæ hujus actores eſſent: manus tamen Abſalonis, ut dicitur, cum illis erat. Si qvis veſtrum eſt, qvi manum illam, ex qva ſancto viro falſum crimen conflatum eſt, & mortuum illum viventem, & B injuſtum exilium norit, qvid dicam, intelligit. Verum hoc lubens obliviſcar. Sic enim exiſtimo, in dubiis & incertis rebus faciendum nobis eſſe, ut ad benignitatem & humanitatem propenſiores ſimus, eosqve, qvi in culpa ſunt, abſolvamus potius, qvam condemnemus. Malus enim celerrime adducitur, ut bonum etiam virum condemnet: contra vir probus ne malum qvidem facile condemnaverit. Qvi enim ad vitium minime proclivis eſt, is nec facile ad male de alio ſuſpicandum movetur. Qvod autem jam non ſermo, ſed res eſt, nec inexplorata qvædam ſuſpicio, ſed certiſſimis argumentis nixa perſvaſio, id vero C narrabo. Cappadox qvoddam monſtrum, ex ultimis terræ noſtræ finibus oriundum, malum genere, animo pejus, ne omni qvidem ex parte liberum, ſed dubium ac permixtum, cujusmodi mularum genus eſſe conſtat, primum alienæ menſæ mancipium, atqve offa venale, ſicqve comparatum & edoctum, ut omnia ad ventris gratiam tum faceret, tum loqveretur: tandem cum ad Rempublicam gerendam peſtifere ſe contuliſſet, atqve extremo & ſordidiſſimo illius muneri, hoc eſt ſuillis D carnibus, qvibus turba militaris alitur, ſuſcipiendis præfectus fuiſſet, atqve in commiſſo ſibi negotio infidum ſe præbuiſſet, totamqve muneris ſui adminiſtrationem ad ventrem retuliſſet, poſteaqvam nihil illi præter corpus reliqvi fuit, profugiendi conſilium capit, atqve aliam ex alia regionem ac civitatem, ut fugitivorum mos eſt, ſubinde permutans, poſtremo ad communem Eccleſiæ perniciem inſtar cujusdam Ægyptiacæ plagæ Alexandriam invadit. Hic vagari deſinit, improbitatem autem & verſutiam auſpicatur. Ac cætera qvidem nullius pretii erat, non liberalibus diſciplinis imbutus, non in congreſſu & colloqvio facetus, non pietatis larvam ſaltem & inanem ſpeciem præferens, verum ad ſuſcipienda facinora, resqve perturbandas appoſitiſſimus. Noſtis omnes, ac commemoratis, qvalia adverſus

ſanctum virum perpetrarit. Perſæpe enim impiorum manibus ac poteſtati viri juſti deduntur, non ut illis honor habeatur, ſed ut horum virtus exploretur: & quanquam mali in morte atrociſſima ſint, quemadmodum Scriptura teſtatur, deridentur tamen interim in hac vita pietatis cultores, tantiſper dum Dei benignitas occultatur, ac magna earum rerum promptuaria, quæ in poſterum utriſque reconduntur: tum cum, & ſermo, & actio, & cogitatio juſta Dei trutina expenderentur, cum ſcilicet ipſe ad judicandam terram ſurrexerit, conſilium & opera colligens, atque ea, quæ apud ipſum condita & obſignata ſunt, detegens, atque in medium proferens. Hæc tibi, tum ſermone ſuo, tum cruciatu Job perſuadeat, qui cum homo eſſet veritatis cultor, a reprehenſione alienus, juſtus, pius, & quæcunque illi Scripturæ teſtimonio tribuuntur, ab eo tamen, qui ipſum depopoſcerat, tot tamque denſis & copioſis aſſultibus quatitur, ut cum multi ſæpe ex omni hominum memoria in ærumnas & calamitates inciderint, nonnulli enim, ut probabile eſt, vexati & afflicti fuerint, nemo tamen cum illius miſeriis comparari queat. Non enim pecunias tantum & prædia, & ſplendidam ac numeroſam prolem, quæ res ab omnibus hominibus vehementer expetuntur, non hæc, inquam, duntaxat amittit, & quidem ita, ut nec luctibus ipſis ob malorum connexionem locus eſſet: ſed poſtremo in ipſo quoque corpore incurabili, ac viſu etiam tetra & horribili plaga affectus, pro calamitatis cumulo uxorem habebat, pejoribus & gravioribus eum conſolantem. Id enim obnixe agebat, ut ad corpus plagam animæ vulnus accederet. Quin ſinceriſſimos etiam amicos ſuos, malorum, ut ipſius verbis utar, conſolatores habebat, non depulſores: qui cum ipſius dolorem perſpicerent, nec doloris arcanum intelligerent, in ea opinione verſabantur, ut non virtutis explorandæ, ſed vindicandi ſceleris cauſa hanc illi plagam inflictam eſſe exiſtimarent. Quid dico exiſtimarent? Imo nec calamitatem ei exprobrare verebantur: idque eo tempore, cum, etiamſi peccati pœnam lueret, ejus tamen angorem conſolatoria oratione fallere ac mitigare conveniebat. Atque hoc ſtatu Job erat: ac divinæ circa eum actionis principia hoc modo ſe habebant. Virtus enim cum invido ſpiritu decertabat. Hic ut virtutem ſuperaret, omni ope contendebat: illa, ut invicta permaneret, omnia perferebat. Atqui hic, ut per Juſtorum cruciatum vitio facilem viam ſtrueret, laborabat: hæc contra, ut bonos retineret, etiam in calamitatibus ſuperiores.

A ἀγῶνα κινεῖται. παραδίδονται γὰρ καὶ δίκαιοι πολλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν· οὐχ ἵνα ἐκεῖνοι τιμηθῶσιν, ἀλλ' ἵνα οὗτοι δοκιμασθῶσι. καὶ φαῦλοι μὲν ἐν θανάτῳ ἐξαισίῳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· καταγελῶνται δὲ ὅμως πρὸς τὸ παρὸν εὐσεβεῖς, ἕως ἡ χρηστότης τοῦ Θεοῦ κρύπτεται, καὶ τὰ μεγάλα ταμιεῖα τῶν εἰς ὕστερον ἑκατέροις ἀποκειμένων, ἡνίκα καὶ λόγος, καὶ πρᾶξις, καὶ διανόημα τοῖς δικαίοις σταθμοῖς τοῦ Θεοῦ ταλαντεύεται, ὅταν ἀναστῇ κρῖναι τὴν γῆν, τὴν βουλὴν, καὶ τὰ ἔργα συνάγων, καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφραγισμένα παρ' αὐτῷ καὶ σωζό-
B μενα. ταῦτα πειθέτω καὶ λέγων καὶ πάσχων Ἰὼβ, ὃς ἦν ἄνθρωπος ἀληθινὸς, ἄμεμπτος, δίκαιος, θεοσεβὴς, καὶ ὅσα μεμαρτύρηται· τοσαύταις δὲ πλήσσεται παρὰ τοῦ ἐξῃτηκότος προσβολαῖς, καὶ οὕτως ἀλλεπαλλήλοις καὶ φιλοτίμοις, ὥστε πολλῶν πολλάκις ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος κακοπαθησάντων, τῶν δὲ ὡς εἰκὸς, καὶ ταλαιπωρησάντων, μηδένα εἶναι ταῖς ἐκείνου παραβαλεῖν συμφοραῖς. οὐ γὰρ μόνον χρήματα, κτήματα, εὐτεκνίαν, πολυτεκνίαν, ἃ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐστὶ περισπούδαστα, οὐ ταῦτα ζη-
C μιοῦται μόνον, ὡς μηδὲ θρήνοις γίνεσθαι χώραν, διὰ τὸ συνεχὲς τῶν κακῶν· ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα τελευταῖον πληγεὶς πληγὴν ἀνίατόν τε καὶ δυσθεώρητον, εἶχε μὲν προσθήκην τῆς συμφορᾶς, τὴν γυναῖκα παραμυθουμένην τοῖς χείροσι. πληγῆναι γὰρ ἐφιλονίκει καὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τῷ σώματι. εἶχε δὲ καὶ τῶν φίλων τοὺς γνησιωτάτους, παρακλήτορας κακῶν, ὡς αὐτός φησιν, οὐ θεραπευτὰς, οἱ τὸ μὲν πάθος ἑώρων, τὸ δὲ τοῦ πάθους ἀγνοοῦντες μυστήριον, οὐ βάσανον ἀρετῆς, ἀλλὰ κακίας εἴσπραξιν, τὴν πληγὴν ὑπελάμβανον. καὶ οὐκ ἐνόμιζον μόνον, ἀλλ' οὐδὲ ᾐσχύνοντο τὸ δεινὸν ὀνειδίζοντες, ὁπό-
D τε καὶ εἰ διὰ κακίαν ἔπασχε, σοφίζεσθαι τὸ λυποῦν ἔδει παραμυθίας ῥήμασιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ Ἰὼβ, καὶ τὰ πρῶτα τῆς περὶ αὐτὸν πραγματείας. ἀγὼν γὰρ ἀρετῆς ἦν καὶ φθόνου· τοῦ μὲν ὅπως τοῦ καλοῦ κρατήσῃ φιλονεικοῦντος· τῆς δὲ ὅπως ἀήττητος διαμείνῃ, πάντα φερούσης. καὶ τοῦ μὲν, ὅπως εὐοδώσῃ κακίαν ἀγωνιζομένου, διὰ τῆς κατορθούντων κολάσεως· τῆς δὲ ὅπως κατάσχῃ τοὺς ἀγαθοὺς, κἂν ταῖς συμφοραῖς τε πλέον ἔχοντας.

τὸ δὲ

A τί δὲ ὁ πρὸς αὐτὸν χρηματίζων διὰ λαίλαπος καὶ νεφῶν, ὁ βραδὺς εἰς κόλασιν, καὶ ταχὺς εἰς ἀντίληψιν, ὁ μὴ παντελῶς ἐπαφιεὶς ῥάβδον ἁμαρτωλῶν κλήρῳ δικαίων, ἵνα μὴ κακίαν δίκαιοι μάθωσιν; ἐπὶ τέλει τῶν ἄθλων ἀναγορεύει τὸν ἀθλητὴν, λαμπρῷ τῷ κηρύγματι, καὶ γυμνοῖ τῆς πληγῆς τὸ ἀπόρρητον· οἴει με ἄλλως σοι κεχρηματικέναι λέγων, ἢ ἵνα ἀναφανῇς δίκαιος; τοῦτο τῶν τραυμάτων τὸ φάρμακον, τοῦτο τῆς ἀγωνίας ὁ στέφανος, αὕτη τῆς ὑπομονῆς ἡ ἀντίδοσις. B τὰ γὰρ ἑξῆς ἴσως καὶ μικρὰ, κἂν μεγάλα τισὶ δοκῇ, καὶ μικρῶν ἕνεκεν οἰκονομηθέντα, καὶ εἰ διπλάσιον τῶν ἀφῃρημένων ἀντιλαμβάνει. οὐκοῦν οὐδὲ ἐνταῦθα θαυμαστὸν, εἰ Ἀθανασίου πλέονα ἔσχε Γεώργιος. ἀλλ᾽ ἐκεῖνο θαυμασιώτερον, εἰ μὴ ἐπυρώθη ταῖς ἐπηρείαις ὁ δίκαιος. οὐδὲ τοῦτο θαυμαστὸν ἄγαν, ἀλλ᾽ εἰ ἐπὶ πλέον αἱ φλόγες ἤρκεσαν. ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἦν ἐκ ποδῶν, καὶ τὴν φυγαδείαν ὡς κάλλιστα διατίθεται. τοῖς γὰρ ἱεροῖς καὶ θείοις τοῖς κατ᾽ Αἴγυπτον φροντιστηρίοις φέρων ἑαυτὸν δίδωσιν, οἳ κόσμου χωρίζοντες ἑαυτοὺς, καὶ τὴν ἐρημίαν ἀσπαζόμενοι, ζῶσι Θεῷ, πάντων μᾶλλον τῶν στρεφομένων C ἐν σώματι. οἱ μὲν τὸν πάντη μοναδικόν τε καὶ ἄμικτον τιαθλοῦντες βίον, ἑαυτοῖς μόνοις προσλαλοῦντες καὶ τῷ Θεῷ, καὶ τοῦτον μόνον κόσμον εἰδότες, ὅσον ἐν τῇ ἐρημίᾳ γνωρίζουσι· οἱ δὲ νόμον ἀγάπης τῇ κοινωνίᾳ στέργοντες ἐρημικοί τε ὁμοῦ καὶ μιγάδες, τοῖς μὲν ἄλλοις τεθνηκότες ἀνθρώποις καὶ πράγμασιν, ὅσα ἐν μέσῳ περιφέρεται στροβοῦντά τε καὶ στροβούμενα καὶ παίζοντα ἡμᾶς ταῖς ἀγχιστρόφοις μεταβολαῖς, ἀλλήλοις δὲ κόσμος ὄντες, καὶ τῇ παραθέσει τὴν ἀρετὴν θήγοντες. τούτοις ὁμιλήσας ὁ μέγας, ὥσπερ τῶν ἄλλων ἁπάντων μεσίτης D καὶ διαλλακτὴς ἦν, τὸν εἰρηνοποιήσαντα τῷ αἵματι τὰ διεστῶτα μιμούμενος, οὕτω καὶ τὸν ἐρημικὸν βίον τῷ κοινωνικῷ καταλλάττει, δεικνὺς, ὅτι ἐστὶ καὶ ἱερωσύνη φιλόσοφος, καὶ φιλοσοφία δεομένη μυσταγωγίας. οὕτω γὰρ ἀμφότερα συνηρμόσατο, καὶ εἰς ἓν ἤγαγε καὶ πρᾶξιν ἡσύχιον, καὶ ἡσυχίαν ἔμπρακτον· ὥστε πεῖσαι τὸ μονάζειν ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τοῦ τρόπου μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ σώματος ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. καθ᾽ ὃ καὶ ὁ Δαβὶδ ὁ μέγας πρακτικώτατός τε ἦν ὁ αὐτὸς καὶ μονώ-

A Quid vero is, qui ad eum per turbinem & nubes oracula edebat, qui ad inferendam pœnam tardus eſt, & ad opem ferendam celer, qui virgam peccatorum in ſortem juſtorum non omnino immittit, ne juſti improbitatem addiſcant? in fine certaminis illuſtri præconio athletam ſuum victorem pronunciat, atque afflictionis arcanum aperit. Num tu cenſes, inquit, me aliam ob cauſam hæc in te decreviſſe, quam ut juſtitia tua eluceſcat? Hæc vulnerum medicina, hæc certaminis corona, hoc patientiæ præ- B mium. Nam quæ deinde ſecuta ſunt, parva fortaſſe (quantumvis nonnullis magna videntur) & pravorum hominum cauſa conſtituta, tametſi alioqui duplo majora, quam quæ ipſi ademta fuerant, receperit. Proinde Job. 42. ne hic quidem mirum videri debet, quod Georgius meliori, quam Athanaſius, conditione fuerit: ſed illud mirabilius videri debuiſſet, ſi injuriarum & calumniarũ ignibus vir juſtus minime exploratus fuiſſet. Imo ne hoc quidem valde mirandum, verum illud potius admirationem habuiſſet, ſi longa his flammis mora producta fuiſſet. Hinc ille ſolum vertit, ac de exilio quam præclariſſime ſtatuit. Nam ad ſacra illa & C divina Ægypti monaſteria ſe confert: in quibus homines a mundo ſe diſtrahentes, ac ſolitudinem amplectentes, Deo vivunt magis, quam cæteri omnes, qui in corpore verſantur. Quorum alii vitã prorſus ſolitariam, & ab hominum ſocietate remotam agunt, ſui ipſorum tantum & Dei colloquio fruentes, atque hanc duntaxat terræ partem pro mundo habentes, quam in ſolitudine cognitam habent. Alii autem charitatis legem per communionem & ſocietatem colentes, ſolitarii ſimul & cœnobitæ ſunt, ac cæteris quidem hominibus negotiiſque, iis omnibus, quæ in medio volvuntur, verſant- D que ſimul & verſantur, ac nobis per repentinas & crebras mutationes impoſturam faciunt, mortui & extincti: ſibiipſis autem invicem mundi loco ſunt, ac per comparationem mutuo inter ſe virtutem acuunt & exſtimulant. Cum his conſvetudinem ha- Coloſſ. 1. bens magnus ille vir, ut omnium aliarum rerum ſequeſter, & conciliator erat, nimirum illius exemplum ſequens, qui per ſangvinem ſuum ea, quæ inter ſe diſſidebant, pacificavit: ita ſolitariam quoque vitam cum cœnobiaca in gratiam reducit: illud nimirum oſtendens & Epiſcopatum philoſophiæ minime expertem eſſe, & philoſophiam ſacri Antiſtitis inſtitutione opus habere. Sic enim hæc duo, hoc eſt tranquillam actionem & actuoſam tranquillitatem conſociavit & copulavit, ut perſvaſum omnibus redderet, monaſticæ vitæ profeſſionem morum potius gravitate & conſtantia, quam corporis ſeceſſione exprimi atque inſigniri. In quam etiam ſententiam David, ſimul & rerum gerendarum facultate præſtabat, & maxime ſolus erat:

Pſal. 140. ſi cui tamen illud, Singulariter ſum ego, donec tranſeam, ad hujus dicti comprobationem confirmationemque pondus magnum habere videtur. Ita fiebat, ut qui alios virtute anteibant, iidem ab illius conſilio & mente longiori intervallo abeſſent, quam quo reliquos antecedebant: atque ad ſacerdotii munus numeris omnibus abſolvendum pauca conferentes, multo plura ad monaſticæ vitæ rationem partibus omnibus explendam reciperent. Tantumque ei tribuebant, ut quidquid ipſi placuiſſet, pro lege haberent: ac rurſus vetitum ſibi atque interdictum, quicquid ille ſententia ſua improbaſſet, exiſtimarent, illiusque decreta pro Moſaicis tabulis ducerent, ac majori, quam quæ ſanctis viris deberi videatur, ipſius veneratione afficerentur. Nam cum quidam eo ſe contuliſſent, ut pium virum, perinde ac feram quandam veſtigarent, nec eum paſſim quæſitum invenirent, ne alloquendos quidem eos, qui miſſi fuerant, duxerunt; verum cervices gladiis objiciebant, velut pro Chriſto periclitantes, atque ita animo comparati, ut ſi acerbiſſimi aliquid pro eo perferrent, magni id ad philoſophiam momenti eſſe judicarent, diuturnisque jejuniis, & chameuniis, cæterisque corporis ærumnis, quas pro perpetuis deliciis habent, multo ſublimius ac divinius. Atque hic in his ſtudiis verſabatur, illud

Eccl. 3. Salomonis comprobans, quo ſuum cuique rei tempus eſſe docuit. Ac proinde aliquantiſper belli tempus fugiens latitabat, ut cum adventante pacis tempore colluceret: quemadmodum & paulo poſt contigit. At Georgius, nemine jam ipſius impetum propellente, Ægyptum incurſionibus vaſtat, atque impietatis robore Syriam populatur: Orientis etiam, quantum poteſt, arripit, ægros & infirmos quotidie, quemadmodum torrentes, ea quæ ſimul volvuntur, aſſumens, ac leviores aut ignaviores adoriens. Quin etiam Imperatoris ſimplicitatem ſibi conciliat: pietate enim ipſius dimoveor, ne levitatem

Rom. 10. dicam. Nam ſi vere dicendum eſt, zelum habebat, verum non ſecundum ſcientiam. Tum ex proceribus eos ſibi pecunia comparat, qui auri amorem Chriſti amori præferebant (ipſi etenim opes & copiæ, bona pauperum erant, in flagitioſos uſus inſumta) atque ut ex his potiſſimum muliebres homines & inter viros minime viros, ſexu quidem dubios, impietate autem apertos & perſpicuos, quibus cum fœminarum cura

Matth. 13. 1. Joh. 2. committatur, haud ſcio, qui fiat, ut Imperatores Romani eoſdem virorum officiis muneribusque præficiant. Tantum valuit ille diaboli adminiſter, ille zizaniorum ſator,

A τατος, εἴ τῳ τὸ, Καταμόνας εἰμὶ ἐγὼ, ἕως ἂν παρέλθω, τοῦτο σημαίνειν δοκεῖ, καὶ μέγα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ λόγου καὶ ἀξιόπιστον. διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀρετῇ κρατοῦντες, τῆς ἐκείνου διανοίας πλέον ἡττῶντο, ἢ ὅσον ἐκράτουν τῶν ἄλλων, καὶ ὀλίγα πρὸς ἱερωσύνης τελείωσιν συνεισφέροντες, πλείω πρὸς φιλοσοφίας συντέλειαν ἀντελάμβανον. καὶ τοῦτο ἦν νόμος αὐτοῖς ὅ, τι ἐκείνῳ ἐδόκει· καὶ τοῦτο ἀπώμοτον πάλιν, ὃ μὴ ἐδόκει, καὶ πλάκες Μωσέως αὐτοῖς τὰ ἐκείνου δόγματα, καὶ πλεῖον τὸ σέβας, ἢ παρὰ ἀνθρώπων τοῖς ἁγίοις ὀφείλεται. οἵ γε καὶ ἡνίκα

B παρῆσάν τινες, ὥσπερ θήραν τὸν ἅγιον ἀνιχνεύοντες, ἐπειδὴ πανταχοῦ τοῦτον ἀναζητοῦντες οὐχ εὕρισκον, λόγου μὲν οὐδενὸς τοὺς μεμφθέντας ἠξίωσαν· προὔτεινον δὲ τοῖς ξίφεσι τοὺς αὐχένας, ὡς ὑπὲρ Χριστοῦ κινδυνεύοντες, καὶ τὸ παθεῖν τι τῶν ἀνηκέστων ὑπὲρ ἐκείνου, μεγίστην μοῖραν εἰς φιλοσοφίαν νομίζοντες, καὶ πολὺ τῶν μακρῶν νηστειῶν καὶ χαμευνιῶν, καὶ τῆς ἄλλης κακοπαθείας, ἣν ἐκεῖνοι τρυφῶσιν ἀεὶ, ἐνθεώτερόν τε καὶ ὑψηλότερον. ὁ μὲν οὖν ἐν τούτοις ἦν, καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντος ἐπῄνει, καιρὸν εἶναι παντὶ πράγματι φιλοσοφήσαντος. καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκρύπτετο μικρὸν ὅσον τὸν τοῦ πολέ-

C μου καιρὸν διαφεύγων, ἵνα συναναφανῇ τῷ τῆς εἰρήνης ἥκοντι. ὅπερ οὖν καὶ γίνεται μικρὸν ὕστερον· ὁ δὲ κατὰ πολλὴν ἤδη τοῦ κωλύσοντος ἐρημίαν, κατατρέχει μὲν Αἴγυπτον, λῄζεται δὲ Συρίαν τῷ κράτει τῆς ἀσεβείας· ἐπιλαμβάνεται δὲ τῆς ἑῴας, ὅσον ἐδύνατο, τὸ ἀρρωστοῦν ἀεὶ προσλαμβάνων. ὥσπερ οἱ χείμαρροι τὰ συῤῥέοντα, καὶ τοῖς κουφοτέροις ἢ δειλοτέροις ἐπιφυόμενος. οἰκειοῦται δὲ τὴν βασιλέως ἁπλότητα· οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν κουφότητα, αἰδούμενος τὴν εὐλάβειαν· εἰ γὰρ ἦν εἰδεῖν, τἀληθὲς εἰπεῖν, ζῆλον μὲν ἔχων, ἀλλ' οὐ κατ' ἐπίγνωσιν· ἐξωνεῖται δὲ τῶν ἐν τέλει τοὺς φιλοχρύ-

D σους μᾶλλον, ἢ φιλοχρίστους. εὐπορία γὰρ ἦν αὐτῷ τὰ τῶν πενήτων κακῶς δαπανώμενα. καὶ τούτων μάλιστα τοὺς γυναικώδεις τε καὶ ἐν ἀνδράσιν ἀνάνδρους, καὶ ἀμφιβόλους μὲν τὸ γένος, προδήλους δὲ τὴν ἀσέβειαν, οἷς οὐκ οἶδ', ὅπως καὶ ὅθεν οἱ Ῥωμαίων βασιλεῖς τὰ τῶν γυναικῶν πιστευομένοις, τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐγχειρίζουσι. καὶ ταῦτα ἴσχυσεν ὁ τοῦ πονηροῦ θεράπων, ὁ τῶν ζιζανίων σπορεύς,

ὁ τοῦ Ἀντιχρίστου πρόδρομος, χρώμενος μὲν ὅσα γλώσσῃ τῶν τότε λογίων ἐν Ἐπισκόποις τῷ πρώτῳ, εἴ τῳ λόγιον φίλον καλεῖν, τὸν οὐχ οὕτως ἀσεβῆ δογματιστὴν, ὅσον ἐχθρὸν καὶ φιλόνεικον· τὸ γὰρ ὄνομα ἑκὼν ὑπερβήσομαι. αὐτὸς δὲ ἀντὶ χειρὸς ὢν τῷ συστήματι, καὶ παρασύρων τῷ χρυσῷ τὴν ἀλήθειαν; ὃν δι' εὐσέβειαν συναγόμενον, ὄργανον ἀσεβείας οἱ πονηροὶ πεποίηνται. Ταύτης ἀποτέλεσμα τῆς δυναστείας, ἡ πρότερον μὲν τὴν τῆς ἁγίας καὶ καλλιπαρθένου Θέκλας Σελεύκειαν, μετὰ δὲ τοῦτο τὴν μεγαλόπολιν ταύτην καταλαβοῦσα Σύνοδος, ἐπὶ τοῖς καλλίστοις τέως γνωριζομένας, ἐπὶ τοῖς αἰσχίστοις ὀνομαστὰς πεποίηκεν, εἴ τε τὸν Χαλάνης πύργον, ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισεν, ὡς ὤφελόν γε κἀκείνας· ἐπὶ κακῷ γὰρ ἡ συμφωνία· εἴ τε τὸ Καϊάφα συνέδριον, ᾧ Χριστὸς κατακρίνεται, εἴ τέ τι ἄλλο τοιοῦτο τὴν Σύνοδον ἐκείνην ὀνομαστέον, ἣ πάντα ἀνέτρεψε καὶ συνέχε· τὸ μὲν εὐσεβὲς δόγμα καὶ παλαιὸν, καὶ τῆς Τριάδος συνήγορον καταλύσασα, τῷ βαλεῖν χάρακα καὶ μηχανήματι κατασεῖσαι τὸ Ὁμοούσιον· τῇ δὲ ἀσεβείᾳ θύραν ἀνοίξασα, διὰ τῆς τῶν γεγραμμένων μεσότητος, πρόφασιν μὲν αἰδοῖ τῆς γραφῆς καὶ τῆς τῶν ἐγκρίτων ὀνομάτων χρήσεως· τὸ δὲ ἀληθὲς, τὸν ἄγραφον Ἀρειανισμὸν ἀντεισάγουσα. τὸ γὰρ ὅμοιον κατὰ τὰς γραφὰς τοῖς ἁπλουστέροις δέλεαρ ἦν τὸ τῆς ἀσεβείας χαλκῷ περικείμενον ἡ πρὸς πάντας ὁρῶσα τοὺς παριόντας εἰκὼν, ὁ κοινὸς ἀμφοτέρων τῶν ποδῶν κόθορνος, ἡ κατὰ πάντα ἄνεμον λίκμησις, ἐξουσίαν λαβοῦσα τὴν νεόγραφον κακουργίαν, καὶ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἐπίνοιαν. σοφοὶ γὰρ ἐγένοντο εἰς τὸ κακοποιῆσαι· τὸ δὲ καλοποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν. ἐντεῦθεν ἡ σοφιστικὴ τῶν αἱρετικῶν κατάκρισις, οὓς λόγῳ μὲν ἀπεκήρυξαν, ἵν' ᾖ πιθανὸν αὐτοῖς τὸ ἐπιχείρημα. ἔργῳ δὲ προήγαγον εἰς τὸ ἔμπροσθεν, οὐδὲ ἀσέβειαν ἄμετρον, ἀλλὰ συγγραφὴν ἄπιστον ἐγκαλέσαντες, ἐντεῦθεν οἱ βέβηλοι τῶν ὁσίων κριταὶ, καὶ ἡ καινὴ μίξις, ὄψις δημοσία, καὶ μυστικὰ προβλήματα, καὶ ἡ παράνομος τῶν βεβιωμένων ἐξέτασις, καὶ οἱ μισθούμενοι συκοφάνται, ἡ ἐπὶ ῥητοῖς κρίσις. καὶ οἱ μὲν ἐξω-

A ille Antichriſti præcurſor; ita negotium partiens, ut Epiſcopo quodam, ea tempeſtate diſertiſſimo, linguæ vice uteretur (ſi cui tamen diſertum eum appellare libeat, qui non tam impius ſectarius fuit, quam inimicus & contentionis ſtudio flagrans: nomen ejus conſulto prætèribo) ipſe autem manus inſtar cohorti ſuæ eſſet, ac veritatem auro convelleret, quód quidem ob pios uſus collectum impietatis inſtrumentum pravi homines effecerunt. Hujus potentiæ opus Concilium illud fuit, quod Seleuciæ primum, ubi fanum eſt ſanctæ & egregiæ virgini Teclæ, deinde in hac ampliſſima civitate coactum B eſt: quas urbes pulcherrimis antea nominibus claras, turpiſſimarum rerum notis celebres illuſtreſque reddidit: ſive Chalanæ turrim, quæ linguas pulchre diviſit (quemadmodum utinam illas quoque, in malum nempe concordes) ſive Caiphæ concilium, quo Chriſtus condemnatur, ſive quocunque tandem alio nomine conventus hic appellandus eſt, qui omnia evertit, ac perturbavit. Piam enim & veterem doctrinam, ac Trinitatis patronam, jacto vallo, ac machinis impulſa & labefactata Conſubſtantialis voce, ſuſtulit: impietati autem, per ſcripti dogmatis ambiguitatem, feneſtram aperuit: hoc quidem prætextu, quaſi Scri- C pturam revereretur, ac probatiſſimarum vocum uſum amplecteretur, re autem vera Arianiſmum nullo Scripturæ loco proditum in ipſius locum ſubſtituens. Hæc enim verba: *Simile ſecundum Scripturas*, ſimplicioribus hominibus illecebra erant, impietatis hamo circumjecta, ſtatua ad omnes pertranſeuntes ſeſe obvertens communis utriuſque pedis cothurnus, cribratio ad omnem ventum ex recens ſcripta fraude, conſilioque adverſus veritatem excogitato, licentiam atque autoritatem aſſecuta. Sapientes enim e- Eccl. 5.
rant ad male agendum: at benefacere non D norant. Hinc ſubdola illa & captioſa hæreticorum condemnatio: quos, ut plauſibilior eorum conatus eſſet, verbis quidem ab Eccleſia proſcripſerunt, reipſa autem in medium produxerunt: ſi videlicet cum illis agentes, ut non immanis cujuſdam impietatis, ſed ſcriptionis immodicæ crimen ipſis impingerent. Hinc prophani ſanctorum judices, & nova atque inuſitata mixtio, myſticæ nempe quæſtiones ſpectante vulgo tractatæ, atque iniqua rerum geſtarum inquiſitio, & pretio conducti ſycophantæ, & ſententiæ ſtata mercede pronunciatæ. Hinc alii

ab Eccleſiarum thronis injuſte pellebantur: alii in eorum locum ſubrogabantur: ſic tamen, ut ab iis impietatis chirographa, non ſecus atque aliud quidpiam neceſſarium, exigerent. Atque in promptu atramentum erat, & calumniator a tergo. Ea res permultos e nobis, invictos alioqui viros, in fraudem impulit, qui quamvis mente haudquaquam prolapſi fuerint, ſubſcriptione tamen transverſi acti ſunt, atque cum illis, utroque nomine improbis, conſenſerunt: ac, ſi non flammæ, fumi certe participes fuerunt. Quod quidem ipſe multis ſæpe lacrymis proſecutus ſum, impietatem eam, quæ tunc longe lateque manabat, & perſecutionem, quæ nunc ab ipſis Verbi patronis adverſus orthodoxam doctrinam excitata eſt, conſpiciens. Nam proculdubio ſtulte egerunt paſtores, (ut cum Scriptura loquar) & paſtores multi vineam meam pervaſtaverunt, ac deſiderabilem partem, hoc eſt Dei Eccleſiam multis ſudoribus & victimis, tam ante Chriſtum, quam poſt Chriſtum cæſis, ac denique magnis ipſius Dei pro ſalute noſtra cruciatibus relictam, probro ac dedecore affecerunt. Nam ſi perpaucos exceperis, qui, vel ob nominis obſcuritatem contemtui habiti fuerunt, vel ob virtutem reſtiterunt (quos Iſraeli ſeminis & radicis loco relinqui oportebat, ut per Spiritus influxiones rurſum efflo-reſceret, atque ad vitam revocaretur) omnes tempori obſecuti ſunt: hoc tantum inter eos diſcriminis fuit, quod alii citius, alii ſerius in eam fraudem inciderunt, atque, alii impietatis duces antiſtitesque ſe præbuerunt, alii autem in ſecundo ordine locati ſunt, nempe vel timore perculſi, vel quæſtu atque utilitate ſubacti, vel blanditiis ineſcati, vel denique ignorantia circumventi, ac circumſcripti, quod omnium leviſſimum eſt: ſi cui tamen id quoque ad eorum, quibus populi cura commiſſa eſt, purgationem ſufficere videtur. Nam quemadmodum leonum cœterorumque animantium non iidem ſunt motus atque impetus, nec virorum & mulierum, nec ſenum ac juvenum, verum & ætatum & generum haud exiguum diſcrimen eſt: ſic nec præfectorum & ſubditorum. Nam plebejis hominibus, qui per errorem id admiſerint, ignoſcendum fortaſſe fuerit, quibus illud plerumque ſaluti eſt, quod animum a curioſa exploratione alienum habent. At doctori quo tandem modo idem concedemus, qui aliorum etiam inſcitias emendat, niſi id falſo ſibi nomen arroget. Nam cum Romanorum legem nemini, quamlibet ruſtico & indocto, ignorare liceat, nec lex ulla extet, quæ criminibus per ignorantiam commiſſis opem ferat: nonne abſurdum eſt, ſalutis doctores & antiſtites ſalutis principia neſcire,

Hier. 12.

A θρόνων ἀδίκως, οἱ δὲ ἀντισαγόμενοι, καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας ἀπαιτούμενοι, ὥσπερ τι ἄλλο τῶν ἀναγκαίων, καὶ τὸ μέλαν ἕτοιμον, καὶ ὁ συκοφάντης ἐγγύς. ὃ δὴ καὶ ἡμῶν τῶν ἀηττήτων οἱ πλεῖστοι πεπόνθασι, διανοίᾳ μὲν οὐ πεσόντες, γράμματι δὲ παραχθέντες καὶ εἰς ἓν ἐλθόντες τοῖς πονηροῖς κατ' ἀμφότερα, καὶ τοῦ καπνοῦ γε, εἰ καὶ μὴ τοῦ πυρὸς μετασχόντες. ὃ πολλάκις ἐδάκρυσα, ὁρῶν τὴν τότε χύσιν τῆς ἀσεβείας, καὶ τὸν νῦν ἐπαναστάντα διωγμὸν τῷ ὀρθῷ λόγῳ παρὰ τῶν προστατῶν τοῦ λόγου. τῷ ὄντι γὰρ ποιμένες ἠφρονεύσαντο κατὰ τὸ γεγραμ-

B μένον, καὶ ποιμένες πολλοὶ διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου, ᾔσχυναν μερίδα ἐπιθυμητὴν· τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ λέγω· πολλοῖς ἱδρῶσι, καὶ σφαγίοις συνειλεγμένην, τοῖς πρὸ Χριστοῦ τε καὶ μετὰ Χριστόν, καὶ αὐτοῖς τοῖς μεγάλοις τοῦ Θεοῦ περὶ ἡμῶν πάθεσι. πλὴν γὰρ ὀλίγων ἄγαν, καὶ τούτων ὅσοι διὰ σμικρότητα παρερρίφησαν, ἢ δι' ἀρετὴν ἀντέβησαν, οὓς ἔδει σπέρμα καὶ ῥίζαν ὑπολειφθῆναι τῷ Ἰσραήλ, ἵνα ἀναθάλῃ πάλιν, καὶ ἀναβιώσῃ ταῖς ἐπιρροίαις τοῦ πνεύματος, πάντες τοῦ καιροῦ γεγόνασι, τοσοῦτον ἀλλήλων διενεγκόντες, ὅσον τοὺς μὲν πρότερον, τοὺς δὲ ὕστερον τοῦτο παθεῖν. καὶ τοὺς μὲν

C προαγωνιστὰς καὶ προστάτας γενέσθαι τῆς ἀσεβείας· τοὺς δὲ ταχθῆναι τὰ δεύτερα, ἢ φόβῳ καταπτοηθέντας, ἢ χρείᾳ δουλωθέντας, ἢ κολακείᾳ δελεασθέντας, ἢ ἀγνοίᾳ κλαπέντας, τὸ μετριώτατον, εἴ τῳ καὶ τοῦτο αὔταρκες εἰς ἀπολογίαν τῶν λαοῦ προεστάναι πεπιστευμένων. ὥσπερ γὰρ οὐχ αἱ αὐταὶ λεόντων τε καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁρμαί, οὐδὲ ἀνδρῶν, ἢ γυναικῶν, ἢ πρεσβυτέρων, ἢ νεωτέρων, ἀλλ' ἔστι καὶ ἡλικιῶν καὶ γενῶν οὐ μικρὸν τὸ διάφορον· οὕτως οὐδὲ ἀρχόντων ἢ ἀρχομένων. τοῖς μὲν γὰρ τοῦ λαοῦ τάχα ἂν καὶ συγ-

D γινώσκοιμεν τοῦτο πάσχουσιν, οὓς σώζει πολλάκις τὸ ἀβασάνιστον· διδασκάλῳ δὲ πῶς τοῦτο δώσομεν, ὃς καὶ τὰς τῶν ἄλλων ἀγνοίας ἐπανορθοῖ, ἄνπερ ᾖ μὴ ψευδώνυμος; πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον Ῥωμαίων μὲν νόμον μηδενὶ ἀγνοεῖν ἐξεῖναι, μηδ' ἂν σφόδρα ᾖ τις ἀγροικίας καὶ ἀμαθέστατος, μηδὲ εἶναι νόμον τὸν βοηθοῦντα τοῖς πραττομένοις δι' ἄγνοιαν· τοὺς δὲ τῆς σωτηρίας ἀγνοεῖν μυσταγωγούς, τὰς τῆς σωτηρίας ἀρχάς.

Digitized by Google

κἂν τἄλλα τυγχάνωσι τῶν ἁπλουστέρων ὄντες καὶ μὴ βαθεῖς τὴν διάνοιαν, πλὴν ἔστω συγγνώμη τοῖς δι' ἄγνοιαν κατακολουθήσασι. τί δ' ἂν εἴποι τις περὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι καὶ ἀγχινοίας μεταποιούμενοι, δι' ἃς εἶπον αἰτίας τῶν κρατούντων ἡττήθησαν, καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας σκηνὴν ἐπὶ πολὺ παίξαντες, ὡς ἐφάνη τι τῶν ἐλεγχόντων, καὶ κατηνέχθησαν; ἔτι μὲν ἅπαξ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν σεισθήσεσθαι τῆς γραφῆς ἀκούω λεγούσης, ὡς δὴ τοῦτο παθόντων καὶ πρότερον, οὕτω δηλουμένης οἶμαι τῆς ἐπιφανοῦς τῶν πραγμάτων καινοτομίας. καὶ τὸν τελευταῖον σεισμὸν Παύλῳ πιστευτέον, λέγοντι μὴ ἄλλον εἶναι, ἢ τὴν δευτέραν τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τὴν τοῦδε τοῦ παντὸς μεταποίησιν καὶ μετάθεσιν, εἰς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀσάλευτον. τὸν δὲ νῦν τοῦτον σεισμὸν οὐδενὸς ἐλάττω τῶν προγεγενημένων ὑπολαμβάνω, καθ' ὃν κινεῖται μὲν ἀφ' ἡμῶν, ὅσον φιλόσοφον καὶ φιλόθεον, καὶ πρὸ καιροῦ τοῖς ἄνω πολιτευόμενον. οἳ κἂν τἄλλα ὦσιν εἰρηνικοί τε καὶ μέτριοι, τοῦτό γε οὐ φέρουσι ἐπιεικεῖς εἶναι, Θεὸν προδιδόναι, διὰ τῆς ἡσυχίας, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰσὶν ἐνταῦθα, πολεμικοί τε καὶ δυσμαχώτατοι. τοιοῦτο γὰρ ἡ τοῦ ζήλου θερμότης. καὶ θᾶττον ἄν τι μὴ δέον παρακινήσαιεν, ἢ δέον παραλείποιεν. συναπορρήγνυται δὲ καὶ τῶν λαῶν οὐκ ἐλάχιστον, ὥσπερ ἐν ὀρνίθων ἀγέλῃ τοῖς προαναπτᾶσι συναναπτᾶν, καὶ οὐδὲ νῦν ἔτι λήγει συνανιστάμενον τοῦτο. Ἀθανάσιος ἡμῖν, ἕως παρῆν ὁ στῦλος τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦτο ἐπειδή γε ταῖς ἐπηρείαις τῶν πονηρῶν ὑπεχώρησεν. ὥσπερ γὰρ οἱ φρούριόν τι τῶν καρτερῶν ἐξελεῖν βουλευθέντες, ἐπειδὰν ἄλλως ἴδωσι δυσπρόσιτον καὶ δυσάλωτον, ἐπὶ τὴν τέχνην χωροῦσιν, εἶτά τι χρήμασιν, ἢ δόλῳ τὸν φρούραρχον ὑποσπάσαντες, οὕτως ἤδη σὺν οὐδενὶ πόνῳ καὶ τῆς φρουρᾶς ἐκράτησαν. εἰ βούλει δὲ, ὥσπερ οἱ τῷ Σαμψὼν ἐπιβουλεύσαντες, τὴν κόμην πρότερον, ἐν ᾗ τὴν ἰσχὺν εἶχε, περιελόντες τηνικαῦτα ὑπὸ χεῖρα τὸν κριτὴν ἔλαβον, εἶτ' ἐνέπαιζον, ὅσα βουλομένοις ἦν τῆς πρὶν τοῦ ἀνδρὸς δυναστείας ἀντίρροπα. οὕτω καὶ οἱ καθ' ἡμᾶς ἀλλόφυλοι, τὸ ἡμέτερον κράτος ἐκ ποδῶν ποιησάμενοι, καὶ τὴν δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἀποκείραντες, οὕτως ἤδη τοῖς τῆς ἀσεβείας ἐντρυφῶν δόγμασί τε καὶ πράγμασι.

A etiamſi alioqui ſimpliciores ſint, hebetiorique animo? Verum his ſane ignoſcatur, qui impiis dogmatibus per ignorationem aſſenſum præbuerunt. Quid autem de aliis dixeris, qui etiam ingenii laudem ſibi vendicantes, ob eas tamen, quas commemoravimus, cauſas, hæreticis rerum potientibus manus dederunt, & cum pietatis perſonam diuturno tempore tanquam per ludum geſſiſſent, ſimul ut aliquid apparuit, quo convinci atque coargui poſſent, protinus corruerunt? Semel quidem adhuc fu- Agg. 2,7. Heb. 12,26.
B turum Scriptura pronunciat, ut cœlum ac terra moveantur, tanquam id quoque ipſis antea jam contigerit. Quibus verbis mea quidem ſententia, illuſtris rerum mutatio ſignificatur. Atque etiam Paulo fides habenda eſt, poſterum terræ motum nihil aliud fore affirmanti, quam ſecundum Chriſti adventum, mundiq; hujus immutationem, atque in tranquillum ſtatum, & ab omni motu & agitatione liberum, translationem. Ego vero terræ motum hunc noſtra tempeſtate coortum nullo eorum, qui jam extiterunt, inferiorem eſſe exiſtimo, per quem omnes philoſophiæ dediti ac Dei amore præditi, atque ante tempus in cœlis civium
C munere fungentes, a nobis dimoventur. Qui tametſi alioqui pacati ac moderati ſint, hac tamen in re lenes & faciles eſſe non ſuſtinent, cum per ſilentium & quietem Dei cauſa proditur: verum hic admodum bellaces ſunt, atque in confligendo acres & feroces (hujuſmodi enim zeli æſtus eſt) citiusque aliquid, quod non oporteat, emoverint, quam, quod ex officio ſit, prætermiſerint. Eodem motu non minima quoque populi pars abrumpitur, velut in avium grege, cum his, qui prius avolarant, avolans, ac ne nunc quidem ſimul avolandi finem faciens. Tantum nobis in Athanaſio, illo inquam Eccleſiæ columine, præſidii
D erat, quamdiu nobiſcum verſabatur! Tantam rurſum a nobis ejuſdem abſentia calamitatem importavit, poſtquam improborum hominum conatibus ceſſit! Quemadmodum enim qui firmam quandam arcem expugnare in animum induxerunt, ſi eam acceſſu alioqui captuque difficilem eſſe perſpexerint, ad artem ſe conferunt, atque arcis præfecto pecuniis aut fraude ad ſuas partes pertracto, ita jam nullo negotio & labore arcem quoque ipſam in ditionem redigunt: aut ſi mavis, quemadmodum qui Samſoni inſidias ſtruxerant, crinem prius, in quo vires poſitas habebat, abſtulerunt, atque ita demum Judicem in poteſtatem acceperunt, poſteaque ipſi arbitratu ſuo inſultarunt priſtinæque ipſius potentiæ parem ex adverſo poteſtatem adepti ſunt: ſic quoque alienigenæ noſtri, ſummoto atque e medio ſublato noſtro robore, ac detonſa Eccleſiæ gloria, ita jam in impietatis dogmatibus & actionibus incredibili quadam cum voluptate verſabantur.

Digitized by Google

Hic vitam cum morte commutat adverſarii paſtoris confirmator & patronus, malum haud malo imperio finem imponens, atque inutili, ut ferunt, pœnitentia in extremo vitæ ſpiritu affectus, cum nimirum, ob alterius ſeculi tribunal, æqvus rerum ſuarum unusquisque judex eſt. Tria enim hæc eſſe ajunt, ob quæ tanquam imperio ſuo indigna pœnitentia ductus fuerit, primum, quod propinquis ſuis necem intuliſſet: alterum, quod Julianum Apoſtatam Imperatorem nominaſſet: poſtremum, quod novis fidei dogmatibus ſtuduiſſet: ſimulque cum his vocibus e vita diſceſſiſſet. Itaque veritatis doctrina poteſtatem ac licentiam rurſum accipit, atque ii, qui vexati atque oppreſſi fuerant, ſolutam libertatem, zelo nempe iracundiam acuente. Quod etiam ipſum Alexandrinis accidit, qui, ut in eos, a quibus contumeliam acceperunt, acerbiſſimi eſſe ſolent, importunam hominis audaciam indigniſſimis animis ferentes, tum novo mortis genere improbitatem, tum novo dedecore mortem notandam atque infamandam duxerunt. Notus eſt vobis camelus ille, atque inſveta ſarcina, & nova magnitudo, primaque illa, ac niſi me opinio fallit, ſola circumductio, quæ etiamnum contumelioſis hominibus minaciter denunciatur. Poſteaquam autem ille injuſtitiæ turbo, illa pietatis labes & corruptela, ille pravi illius præcurſor, hujusmodi ſupplicio mulctatus eſt, meo quidem judicio haud recte (nec enim quid eum pati, ſed quid nos facere decebat, ſpectandum fuit) ſed mulctatus eſt tamen, totiusque populi impetum atque iracundiam ſubiit: tum vero nobilis ille athleta ex præclara peregrinatione (ſic enim ipſius fugam pro Trinitate, & cum Trinitate ſuſceptam appello) in urbem redit, atque ita lætos & alacres cives offendit, imo etiam univerſam prope Ægyptum undiquaque in unum concurrentem, atque ab editis omnibus locis, ut alii ſola Athanaſii voce, alii forma & aſpectu ſaturarentur, alii, (quod de Apoſtolis prædicatur,) ex umbra ſaltem ipſa, novoque corporis ſimulacro ſanctitatem contraherent: ut, cum multis jam ſæpenumero ex omni hominum memoria honores habiti ſint multis etiam obviam proditum ſit, idque non præfectis tantum publicis & Epiſcopis, ſed familiarum quoque ampliſſimis quibusque & clariſſimis, nullius tamen occurſionis major frequentia & ſplendor fuiſſe memoretur: unum duntaxat Athanaſium, eumque honorem, quoad priorem urbis ingreſſum ornatus fuerat, cum ex eadem fuga, & ob easdem cauſas inita, Alexandriam repeteret, cum ea comparari poſſe

A ταύτῃ καὶ μεταλλάττει μὲν τὸν βίον ὁ τοῦ ἀντιθέτου ποιμένος βεβαιωτὴς καὶ προστάτης, κακὸν οὐ κακῇ βασιλείᾳ τὸ κεφάλαιον ἐπιθεὶς, καὶ ἀνόητα μεταγνοὺς, ὥς φασιν, ἐπὶ ταῖς τελευταίαις ἀναπνοαῖς, ἡνίκα εὐγνώμων ἕκαστος γίνεται ἑαυτοῦ κριτὴς, διὰ τὸ ἐκεῖ δικαστήριον. τρία γὰρ ταῦτα οἱ συνεγνωκέναι κακὰ, καὶ τῆς ἑαυτοῦ βασιλείας ἀνάξια, τὸν τοῦ γένους φόνον, καὶ τὴν ἀνάῤῥησιν τοῦ ἀποστάτου, καὶ τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως, καὶ ταύταις συναπελθεῖν λέγεται ταῖς φωναῖς. ἐξουσίαν δὲ αὖθις ὁ τῆς ἀληθείας λόγος λαμβάνει, καὶ παῤῥησίαν οἱ βιασθέν-
B τες αὐτόνομον, τοῦ ζήλου τὸν θυμὸν θήγοντος, ὃ δὴ καὶ τῶν Ἀλεξανδρέων ἔπαθε δῆμος. οἷος ἐκεῖνος περὶ τοὺς ὑβριστὰς, οὐκ ἐνεγκόντες τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀμετρίαν, καὶ διὰ τοῦτο ξένῳ μὲν θανάτῳ τὴν πονηρίαν, ξένῃ δὲ ὕβρει τὸν θάνατον στηλιτεύσαντες. ἴστε τὴν κάμηλον ἐκείνην καὶ τὸν ξένον φόρτον, καὶ τὸ καινὸν ὕψος, καὶ τὴν πρώτην περίοδον, οἶμαι δὲ καὶ μόνην, τὰ μέχρι καὶ νῦν τοῖς ὑβρισταῖς ἀπειλούμενα. ἐπειδὴ ὁ τυφὼν τῆς ἀδικίας, ὁ τῆς εὐσεβείας φθορεὺς, ὁ τοῦ πονηροῦ πρόδρομος ταύτην εἰσπράττεται τὴν δίκην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἐπαινετήν. οὐ γὰρ ἃ παθεῖν ἐκεῖνον ἐχρῆν, ἀλλὰ ἃ ποιεῖν ἡμᾶς ἔδει σκοπεῖν.
C εἰσπράττεται δ᾽ οὖν ὀργῆς πανδήμου καὶ φορᾶς ἔργον γενόμενος, ἐπάνεισι μὲν ἐκ τῆς καλῆς ἐκδημίας ὁ ἀθλητής. οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνου διὰ τὴν Τριάδα καὶ μετὰ τῆς Τριάδος φυγήν. οὕτω δὲ ἀσμένως προσαπίπτει τοῖς ἐν τῇ πόλει, καὶ μικροῦ τῇ Αἰγύπτῳ πάσῃ, πανταχόθεν εἰς ταὐτὸ συνδεδραμούσῃ, καὶ ἀπ᾽ ἄκρου παντὸς, ἵν᾽ οἱ μὲν φωνῆς Ἀθανασίου μόνης, οἱ δὲ τοῦ εἴδους ἐμφορηθῶσιν· οἱ δὲ, ὃ περὶ τῶν Ἀποστόλων ἠκούσαμεν, τῇ σκιᾷ γοῦν ἁγιασθῶσι μόνῃ, καὶ τῷ καινῷ τύπῳ τοῦ σώματος. ὥστε πολλῶν πολλάκις καὶ πολλοῖς ἤδη γεγενημένων ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου τιμῶν τε καὶ ἀπαντήσεων,
D οὐκ ἄρχουσι μόνον δημοσίοις καὶ ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τοῖς ἐπιφανεστάτοις, μηδεμίαν ταύτης μνημονεύεσθαι πολυανθρωποτέραν, καὶ λαμπροτέραν. ἓν δὲ εἶναι ταύτῃ μόνον παραβαλεῖν, αὐτὸν Ἀθανάσιον καὶ τὴν αὐτοῦ προτέραν συντεθεῖσαν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ταύτῃ εἰσόδῳ τιμὴν, ἡνίκα ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπανῄει φυγῆς.

Digitized by Google

φέρεται καὶ τοιοῦτός τις ἐπ' ἐκείνῃ τῇ τιμῇ λόγος· λεγέσθω γὰρ εἰ καὶ περιττότερος, οἷον ἥδυσμά τι τῷ λόγῳ, καὶ ἄνθος εἰσόδιον. εἰσήλαυνέ τις τῶν δυσυπάρχων μετ' ἐκείνην τὴν εἴσοδον· ἡμέτερος οὗτος ἦν, Καππαδόκης γὰρ καὶ τῶν πάνυ, τὸν Φιλάγριον ἐκεῖνον, οἶδ' ὅτι πάντες ἀκούετε· καὶ τὸ φίλτρον οἷον οὐκ ἄλλο καὶ περὶ ἄλλων, καὶ ἡ τιμὴ κατὰ τὸ φίλτρον· ἵνα μικρῷ λόγῳ παραστήσω τὸ πᾶν γνώρισμα· ᾧ καὶ ἡ ἀρχὴ πρεσβείᾳ τε τῆς πόλεως καὶ ψήφῳ τοῦ βασιλέως αὖθις ἐγχειρισθεῖσα. τούτων οὖν τινα τοῦ δήμου, ᾧ φανῆναι τὸ πλῆθος ἄπειρον, καὶ οἷόν τι πέλαγος, οὐχ ὁρίζον τοῖς ὀφθαλμοῖς, πρός τινα λέγεται τῶν ἑαυτοῦ συνήθων καὶ φίλων, ὃ φιλεῖ συμβαίνειν ἐν τοῖς τοιούτοις, εἰπεῖν· εἰπέ μοι, ὦ βέλτιστε, ἦ δήποτε τεθέασαι δῆμον τοσοῦτον, καὶ οὕτως ἔμψυχον, ἐφ' ἑνὸς ἀνθρώπου τιμὴν χυθέντα; οὐ φάναι τὸν νεανίαν· ἀλλ' ἐμοὶ μὲν δόξαν, μηδ' ἂν αὐτὸν ταύτης τυχεῖν Κωνστάντιον, ὡς τοῦ ἀκροτάτου τῆς τιμῆς δηλουμένου διὰ τοῦ βασιλέως. καὶ τὸν γελάσαντα μάλα κομψὸν καὶ ἡδύ, τί τοῦτο ἔφης εἰπεῖν, ὡς δή τι λέγων μέγα καὶ θαυμαστόν; μόλις ἂν οἶμαι, καὶ Ἀθανάσιον οὕτως εἰσαχθῆναι τὸν μέγαν, καὶ ἅμα ὅρκον τινὰ προσθεῖναι τῶν ἐπιχωρίων εἰς τὴν τοῦ λόγου βεβαίωσιν. ἐβούλετο δὲ ὁ λόγος αὐτῷ, ὃ καὶ ὑμῖν οἶμαι δῆλον, καὶ βασιλέως αὐτοῦ ἔμπροσθεν ἄγειν τὸν νῦν εὐφημούμενον. τοσοῦτον ἦν παρὰ πᾶσι τὸ τοῦ ἀνδρὸς τούτου σέβας, καὶ τοσαύτη τῆς μνημονευομένης εἰσόδου νῦν ἡ κατάπληξις. κατὰ γὰρ γένη, καὶ ἡλικίας, καὶ τέχνας διαιρεθέντες· φιλοῦσι γὰρ μάλιστα ἡ πόλις αὕτη οὕτω διασκευάζεσθαι, ὅταν τινὶ πλέκωσι τιμὴν δημοσίαν· πῶς ἂν παραστήσαιμι τῷ λόγῳ τὸ μέγα ἐκεῖνο θέαμα; ποταμὸς ἦσαν εἷς. ποιητοῦ δ' ἦν ἄρα καὶ τὸν Νεῖλον εἰπεῖν, τὸν χρυσορρόαν ὄντως καὶ εὔσταχυν, ἔμπαλιν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν Χαιρέου ῥέοντα, ἡμερησίαν ὁδὸν οἶμαι καὶ περαιτέρω. δότε μοι μικρὸν ἔτι ἐντρυφῆσαι τῷ διηγήματι. ἐκεῖσε γάρ εἰμι, καὶ οὐδὲ ἀπαχθῆναι τὸν λόγον τῆς τελετῆς ἐκείνης ῥᾴδιον. πῶλος μὲν ἦγεν αὐτόν· καὶ μή μοι τῆς ἀπονοίας μέμψησθε· ὡς μικροῦ τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν ὁ πῶλος ἐκεῖνος, εἴτ' οὖν ὁ ἐξ Ἐθνῶν λαός,

A Quin & de honore illo hujuſmodi quiſpiam ſermo circumfertur: dicam enim, ſupervacaneus licet videri poſſit, ac velut condimentum, adventitiumque florem orationi adjungam. Poſt illius adventum quidam in urbem vehebatur, alteram jam præfecturam gerens (noſter hic erat quippe Cappadox, vir inprimis clarus: nec mihi dubium eſt, quin Philagrium illum a me nominari ſentiatis) ea porro civium erga illum amoris flamma, ut nec ulla alia par, nec erga alium: honor autem, ut rem totam paucis verbis ob oculos ponam, amoris magnitudini reſpondens: cui etiam urbis adminiſtratio tum civium de- B precatione, tum Imperatoris calculo & ſententia rurſus mandata fuerat. Tum igitur e vulgo quiſpiam, cui infinita multitudo videbatur, ac velut pelagus quoddam oculis haudquaquam circumſcriptum, ad amicum quendam & familiarem, ut in hujuſmodi rebus accidere ſolet, ita locutus eſſe fertur: Dic mihi, vir optime, tantamne unquam populi multitudinem vidiſti, tamque concordibus animis ad unum hominem ornandum effuſam? Minime, inquit juvenis. Ac ne Conſtantium quidem ipſum pari honorificentia exceptum fuiſſe opinor: tanquam videlicet per Imperatoris nomen ſummus honoris vertex ſignificaretur. Tum ille perquam ſuavi- C ter arridens, Quid ais, inquit, quaſi magnum aliquid & admirandum dicens? Imo magnum quoque illum Athanaſium pari honore introductum fuiſſe, vix adduci poſſum, ut credam: ſimulque patrium quoddam jusjurandum ad id, quod dixerat, confirmandum adjunxit. Eo autem hic ſermo ſpectabat, quemadmodum etiam vobis perſpicuum eſſe arbitror, ut Imperatori quoque ipſi Athanaſium anteferret. Tanta erat apud omnes viri hujus veneratio! Tanto ſtupore ingreſſus ejus memoria hominum mentes etiamnum defixas tenet! Nam per ſexus & æta- D tes atque artes diviſi (ſolet enim maxime civitas illa ad hunc modum inſtrui, cum publico honore afficiendum aliquem ſuſcipit. Quonam vero modo ſpectaculi illius magnitudinem oratione referre queam?) Fluvius unus omnes erant, Nilum etiam Poeta quiſpiam diceret, illum inquam vere auriſluum, & ſpicis uberem, ab urbe ad Chæreum retroacto curſu fluentem, diei unius itinere, atque eo amplius. Liceat mihi per vos quæſo paulum adhuc in hac narratione laſcivire. Illic enim animus verſatur, nec ſermonem ab ea ſolennitate revocare facile poſſum. Pullus ipſum vehebat (ac peto a vobis, ne me audaciæ accuſetis) non ſecus fere, ac Jeſum meum pullus ille: ſive Gentilis populus,

quem ignorantiæ vinculis ſolutum percommode conſcendit, ſive quid aliud nobis hoc ſermone deſignetur. Hoc unum interfuit, quod Chriſtum rami ſuſceperunt, & varia indumenta, multiplicique florum genere conſtrata, ante ipſum projecta ſunt: excelſo autem & magnifico viro Athanaſio nihil tale factum eſt. In eoque uno impares honoris partes habuit. Jam hic quoque adventus Chriſti expreſſam imaginem videre licet, quod erant etiam, qui præeundo clamarent, ac chorum agerent: niſi quod non pueriles duntaxat turba fauſtis illum acclamationibus excipiebat, verum etiam omnis lingva concors & adverſaria hominum ſeſe mutuo ſuperare contendentium. Nam quid publicos plauſus commemorem, & ungventorum profuſiones, & totam urbem lumine coruſcantem, publica item & privata convivia, cæteraque, per quæ urbes lætitiæ atque hilaritatis argumenta edunt, quæ tum illi ampliſſime, & ſupra quam credi queant, conferebantur? Sic vir eximius, ac tum tali pompa & celebritate civitatem ſuam ingreditur. Sed enim fortaſſe vitæ rationes ita inſtituit, ut eos decet, qui tantæ hominum multitudini præfuturi ſunt, verum nequaquam parem vitæ doctrinam attulit: aut non ita decertavit, ut docuit: aut minus quam quivis eorum, qui pro recta doctrina certamen adierunt, periclitatus eſt, aut minores, quam pro certaminum merito honores conſecutus eſt: aut denique honoribus illis, quibus in ingreſſu ornatus eſt, poſt ingreſſum decori atque ignominiæ fuit? Minime gentium. Verum omnia, non ſecus atque in cithara, inter ſe, apta & connexa erant, pulchreque congruebant, tum vita & doctrina, tum certamina & pericula, tum reditus, & quæ reditum ſunt conſecuta. Nam ſimul atque ad Eccleſiam pervenit, non eodem modo affectus eſt, quo ii ſolent, qui per iræ impotentiam cæcutiunt, &, ut quidque primum occurrit, ita illud, quamlibet etiam dignum, a quo manus abſtineantur, protrudunt aut feriunt, ira nimirum animi principatum tenente. Verum hoc potiſſimum tempus ad nominis celebritatem & gloriam idoneum ſibi eſſe arbitratus, (quandoquidem fere fit, ut qui in calamitate verſatur, moderatiorem ſe præbeat, qui autem referendæ injuriæ poteſtatem nactus eſt, inſolentius ſe gerat) tanta lenitate atque humanitate res eorum, a quibus læſus fuerat adminiſtravit, ut ne iis quidem ipſis, ſi hoc dici poteſt, ipſius reditus moleſtus fuerit. Ac templum quidem ſacrilegis nundinatoribus, iiſque qui Chriſto ad quæſtum abutebantur, repurgat, in hoc quoque ſcilicet Chriſtum referens: niſi quod non texto flagello,

A ὃν δὴ ποιῶν ἐπιβαίνει τῶν τῆς ἀγνοίας δεσμῶν λυόμενον· εἴτε τέ τι ἄλλο βούλεται παραδηλοῦν ὁ λόγος· κλάδοι δὲ αὐτὸν ὑποδέχονται, καὶ στρωσεῖς ἱματίων πολυανθῶν καὶ ποικίλων περιῤῥιπτουμένων καὶ ὑποῤῥιπτομένων, ἐνταῦθα μόνον ἀτιμασθέντος τοῦ ὑψηλοῦ καὶ πολυτελοῦς, καὶ τὸ ἴσον μὴ ἔχοντος, εἰκὼν καὶ αὕτη τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ, καὶ οἱ προβοῶντες καὶ χορεύοντες. πλὴν ὅσον οὐ παίδων ὅμιλος μόνον τὸ εὐφημοῦν ἦν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γλῶσσα σύμφωνος καὶ ἀντίθετος νικᾶν ἀλλήλους ἐπειγομένων. ἐῶ γὰρ λέγειν κρότους πανδήμους, καὶ μύρων ἐκχύ-
B σεις, καὶ παννυχίδας, καὶ πᾶσαν φωτὶ καταστραπτομένην τὴν πόλιν, καὶ δημοσίους ἑστιάσεις, καὶ οἰκιδίας, καὶ ὅσοις αἱ πόλεις τὸ φαιδρὸν ἐπισημαίνουσιν, ἃ τότε μεθ' ὑπερβολῆς ἐκείνῳ καὶ παρὰ τὸ εἰκὸς ἐχαρίζετο. οὕτω τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, καὶ μετὰ τοιαύτης καταλαμβάνει τῆς πανηγύρεως. ἆρ' οὖν ἐβίω μὲν, ὥσπερ εἰκὸς τοὺς λαοῦ τοσούτου προστησομένους; ἐδίδαξε δὲ οὐχ ὡς βεβίωκεν; ἠγώνισται δὲ οὐχ ὡς ἐδίδαξεν; ἐκινδύνευσε δὲ τῶν ὑπὲρ τοῦ λόγου τινὸς ἠγωνισμένων ἐλάττω; τετίμηται δὲ ὧν ἠγώνισται μεῖον; κατῄσχυνε δέ τι τῶν τῆς εἰσόδου μετὰ τὴν εἴσοδον; οὐδαμῶς. πάντα δὲ ἀλλήλων
C ἐχόμενα, ὥσπερ ἐν λύρᾳ μιᾷ, καὶ τῆς αὐτῆς ἁρμονίας, ὁ βίος, ὁ λόγος, οἱ ἀγῶνες, οἱ κίνδυνοι, τὰ τῆς ἐπανόδου, τὰ μετὰ τὴν ἐπάνοδον. ὁμοῦ τε γὰρ τὴν Ἐκκλησίαν καταλαμβάνει, καὶ οὐ πάσχει ταὐτὸν τοῖς δι' ἀμετρίαν ὀργῆς τυφλώττουσι, καὶ ὅ, τι ἂν παραπέσῃ, τοῦτο πρῶτον παρωθοῦσι. κἂν τι τῶν φειδοῦς ἄξιον ὂν τύχοι, τοῦ θυμοῦ δυναστεύοντος. ἀλλὰ τοῦτον μάλιστα εὐδοκιμήσεως αὐτῷ καιρὸν εἶναι νομίσας, ἐπειδὴ τὸ μὲν πάσχον κακῶς ἀεὶ μετριώτερον, τὸ δὲ ἐν ἐξουσίᾳ τοῦ ἀντιδρᾶν ἀκρατέστερον. οὕτω πράως καὶ ἠπίως τὰ τῶν λελυ-
D πηκότων μεταχειρίζεται, ὡς μηδὲ αὐτοῖς ἐκείνοις οἷόν τε τοῦτο εἰπεῖν, ἀηδῆ γενέσθαι τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἐπάνοδον. καθαιρεῖ μὲν γὰρ τὸ ἱερὸν τῶν θεοκαπήλων καὶ χριστεμπόρων, ἵνα καὶ τοῦτο τῶν Χριστοῦ μιμήσηται. πλὴν ὅσον οὐ φραγελλίῳ πλεκτῷ· λόγῳ δὲ πιθανῷ

Digitized by Google

τοῦτο ἐργάζεται. καταλλάττει δὲ τὸ στασιάζον, πρός τε αὐτὸ καὶ ἑαυτὸν οὐδενὸς τῶν συναγόντων προσδεηθείς· λύει δὲ τοῖς ἠδικημένοις τὰς τυραννίδας, οὐδὲν διελὼν τοὺς τῆς αὐτοῦ μερίδος καὶ τῆς ἐναντίας· ἀνίστησι δὲ πεπτωκότα λόγον. παῤῥησιάζεται δὲ ἡ Τριὰς πάλιν ἐπὶ τὴν λυχνίαν τεθεῖσα, καὶ λαμπρῷ τῷ φωτὶ τῆς μιᾶς θεότητος ταῖς πάντων ψυχαῖς ἀναστράπτουσα. νομοθετεῖ δὲ τῇ οἰκουμένῃ πάλιν· ἐπιστρέφει δὲ πρὸς ἑαυτὸν πᾶσαν διάνοιαν, τοῖς μὲν ἐπιστέλλων, τοὺς δὲ διδάσκων. ἔστι δὲ οὓς καὶ ἀκλήτους προσιόντας σοφίζων, πᾶσι δὲ νόμον ἕνα προθεὶς τὸ βούλεσθαι. καὶ γὰρ τοῦτο μόνον ἐξήρκει πρὸς ὁδηγίαν τοῦ κρείττονος. ἐν κεφαλαίῳ δὲ εἰπεῖν, δύο λίθων μιμεῖται φύσεις ἐπαινουμένων. γίνεται γὰρ τοῖς μὲν παίουσιν ἀδάμας· τοῖς δὲ στασιάζουσι μαγνῆτις, ἀῤῥήτῳ φύσεως βίᾳ τὸν σίδηρον ἕλκουσα, καὶ τὸ στεῤῥότατον ἐν ὕλαις οἰκειουμένη. ἀλλ᾽ οὐ γὰρ ἔμελλε ταῦτα οἴσειν ὁ φθόνος· οὐδὲ τὴν Ἐκκλησίαν ὁρῶν ἀνέξεσθαι πάλιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς δόξης, καὶ τῆς παλαιᾶς ὑγιείας, τάχιστα τοῦ διεστῶτος συνουλωθέντος, ὥσπερ ἐν σώματι. διὰ τοῦτο ἐπανίστησιν αὐτῷ τὸν συναποστάτην ἑαυτῷ βασιλέα, καὶ τὴν κακίαν ὁμότιμον, χρόνῳ μόνῳ λειπόμενον· ὃς πρῶτος Χριστιανῶν βασιλέων κατὰ Χριστοῦ μανείς, καὶ ὃν ὤδινε πόῤῥωθεν ἐν ἑαυτῷ βασιλίσκον τῆς ἀσεβείας ἀναῤῥήξας ἀθρόως, ἐπειδὴ καιρὸν ἔλαβεν, ὁμοῦ τε αὐτοκράτωρ ἀναδείκνυται· καὶ κακὸς μὲν περὶ τὸν πιστεύσαντα βασιλέα τὰ βασίλεια γίνεται, κακίων δὲ περὶ τὸν σεσωκότα Θεόν, καὶ διωγμὸν ἐννοεῖ τῶν πώποτε γενομένων ἀπανθρωπότατον, ὅσῳ τὸ πιθανὸν τῇ τυραννίδι μίξας. ἐφθόνει γὰρ τοῖς πάσχουσι, καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἄθλοις τιμῆς ἀμφίβολον ἐποίει, καὶ τὸ τῆς ἀνδρείας φιλότιμον τὰς ἐν τοῖς λόγοις στροφὰς καὶ πλοκὰς, ἐπὶ τὸν τρόπον μετενέγκων· ἤ, τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, ἀπὸ τοῦ τρόπου καὶ περὶ ἐκεῖνα σπουδάσας, καὶ τὸ ἔνοικον αὐτῷ πονηρὸν τῆς πολυτεχνίας μιμούμενος. οὗτος μικρὸν μὲν ἔργον ἐνόμισεν εἶναι τὸ πάντων Χριστιανῶν παραστήσεσθαι γένος, μέγα δὲ τὸ Ἀθανασίου κρατῆσαι, καὶ τῆς ἐκείνου περὶ τὸν λόγον

A ſed probabilibus argumentis atque ad perſvadendum accommodatis id efficit. Tum eos, qui inter ſe, & cum ipſo ſimultates gerebant, in concordiam reducit: & quidem ita, ut nullius pacificatoris opera ad eam rem opus haberet. Adhæc injuria affectos tyrannide liberat, nullum eorum, qui ipſius cauſæ ſtudebant, & eorum, qui adverſas partes ſequebantur, delectum habens. Prolapſam inſuper fidei doctrinam erigit: ac libere rurſus Trinitas prædicatur, ſuper candelabrum poſita, ſplendidoque unius divinitatis lumine animas omnes colluſtrans. Leges etiam rurſus orbi terrarum præſcribit, atque omnium B mentes ad ſe convertit, aliis epiſtolas mittens, alios accerſens, nonnullos etiam ultro accedentes erudiens, omnibusque liberam voluntatem pro lege proponens. Hoc enim ſolum ad præmonſtratum virtutis iter ſufficere cenſebat. Ut in ſumma dicam, duorum laudabilium lapidum naturam imitatur. Nam & percutientibus adamas efficitur, & diſſidentibus magnes, arcana naturæ vi ferrum trahens, ac duriſſimam omnium materiam ſibi aſciſcens. Sed ſcilicet fieri non poterat, ut invidia hæc ferret, atque Eccleſiam, priſtinæ gloriæ ſuæ veterique ſanitati reſtitutam, videre ſuſtineret, diſſectis nimirum parti- C bus celerrima cicatrice, velut in corpore, obductis. Ac proinde Imperatorem adverſus eum excitat, in eodem, quo ipſe, defectionis crimine verſantem, atque improbitate parem, tempore ſolo poſteriorem, qui primus Chriſtianorum Imperatorum adverſus Chriſtum furore percitus, atque impietatis baſiliſcum, quem multo ante parturiebat, oblata occaſione, ſubito profundens, ſimul atque Imperator declaratus eſt, ſtatim, & erga Imperatorem, qui ipſius fidei imperium commiſerat, improbe, & erga Deum, cui ſalutem debebat, improbius ſe gerit. Ac perſecutionem omnium, quæ unquam fuerunt, teterrimam excogitat: quatenus perſvaſionem & ſer- D monis blanditias tyrannidi adjungens (nam eos etiam honores, qui ob certamina tribui ſolent, Martyribus invidebat) fortitudinis laudem in dubium revocabat, verborum nempe captiones & argutias ad mores ſuos transferens, aut, ut verius loquar, a moribus & ingenii vafricie ad ea ſcelera ſtudium conferens, dæmonisque, qui in ipſius pectore domicilium habebat, artem multiplicemque verſutiam imitans. Hic parum amplum atque præclarum eſſe arbitratus eſt, univerſam Chriſtianorum nationem imperio ſuo ſubjicere: magnum autem & glorioſum fore, ſi Athanaſium ejusque in Chriſtiana doctrina

vim & facultatem ſuperaret. Perſpiciebat enim, nihil ſibi ex ſuis in nos conſiliis accedere, quod adverſus eum in acie ſtaret Athanaſius, ejuſque conatibus obſiſteret. Id enim, quod ex Chriſtianis decedebat, Gentilium acceſſione, ipſiusque prudentia quotidie ſupplebatur: id quod ſane mirandum erat. Quæ cum callidus ille impoſtor & perſecutor animadverteret & cerneret, ne perſonam quidem diutius ferre, ac ſophiſtica & ſervili diſſimulatione uti ſuſtinuit, verum animi perverſitate detecta palam aperteque hominem e civitate præcipitem exturbat. Egregium enim virum triplici certamine vincere oportebat, ut perfectum etiam præconium conſequeretur. Non multum temporis intercellerat, cum impium illum & ſacrilegum ad Perſas vis numinis ultrix ablegat, illicque cauſam diſceptat: & quem magnificum & honoris cupiditate flagrantem tranſmiſerat, eundem mortuum reducit, ne miſeratione quidem quemquam permoventem: imo, ut mihi quiſpiam narravit, nec ad ſepulturam aſſumtum, ſed a terra, quæ propter ipſius ſcelus tremore affecta fuerat, excuſſum; æſtuque vehementi projectum: inſequentis, ut opinor, ſupplicii præludium. Surgit autem alter Imperator, facie minime impudens, quemadmodum is, de quo ante verba fecimus, nec pravis operibus, & operum præfectis Iſraelem opprimens, ſed mira pietate animique lenitate præditus. Qui, ut pulcherrimum imperii ſui fundamentum jaceret, rectamque legũ ſanctionẽ, unde conveniebat, auſpicaretur, cum omnes alios Epiſcopos, tum eum ante omnes, qui omnibus virtute præſtabat, ac citra dubitationem ullam pietatis cauſa oppugnatus fuerat, ab exilio revocat. Quin etiam fidei noſtræ veritatem a multis laceratam & perturbatam, atque in ſexcentas opiniones parteſque diſtractam ſibi tradi poſtulavit: ut maxime quidem univerſus orbis, ſi fieri poſſet, in fidei negotio conſentiret, Spiritusque auxilio in unum coiret: ſin minus, ipſe certe optimæ parti ſeſe adjungeret, ſimulque & ei robur afferret, & ab ea viciſſim acciperet, excelſe ſimul & magnifice de rebus maximis cogitans. Atque hic potiſſimum Athanaſius puritatis ſuæ fideique in Chriſtum firmæ & conſtantis ſpecimen edidit. Nam cum cæteri omnes, qui doctrinam noſtram profitebantur, trifariam diviſi eſſent, ac multi circa Filium, plures etiam circa Spiritum ſanctum ægram fidem haberent (ubi levior impietas pietatis opinionem ferebat) pauci

A ἡμῶν δυνάμεως. καὶ γὰρ ἑώρα μηδὲν ὂν αὐτῷ πλέον τῆς καθ' ἡμῶν ἐννοίας, διὰ τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ ἀντίθεσιν, ἀεὶ τοῦ κενουμένου Χριστιανῶν ἀναπληρουμένου διὰ τῆς Ἑλληνικῆς προσθήκης, καὶ τῆς ἐκείνου συνέσεως, ὃ καὶ παράδοξον. ταῦτ' οὖν ἐννοῶν καὶ ὁρῶν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος παραλογιστὴς καὶ διώκτης, οὐδὲ ἐπὶ τοῦ πλάσματος ἔτι μένει καὶ τῆς σοφιστικῆς ἀνελευθερίας· ἀλλὰ τὴν πονηρίαν γυμνώσας, φανερῶς ὑπερορίζει τὸν ἄνδρα τῆς πόλεως. ἔδει γὰρ τρισὶ παλαίσμασι τὸν γεννάδαν νικήσαντα, τελείας τυχεῖν καὶ τῆς ἀναῤῥήσεως. μικρὸν τὸ ἐν μέσῳ, καὶ Πέρσαις μὲν ἡ δίκη δοῦσα

B τὸν ἀλιτήριον, ἐκεῖ δικάζει, καὶ βασιλέα φιλότιμον παραπέμψασα, νεκρὸν ἐπανάγει, μηδ' ἐλεούμενον. ὡς δὲ ἐγώ τινος ἤκουσα, μηδὲ τῷ τάφῳ προσλαμβανόμενον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς σεισθείσης δι' αὐτὸν γῆς ἀποσειόμενον καὶ ἀναβρασσόμενον. προοίμιον οἶμαι τῆς ἐκεῖθεν κολάσεως. ἀνίσταται δὲ βασιλεὺς ἕτερος, οὐκ ἀναιδὴς τῷ προσώπῳ κατὰ τὸν προειρημένον, οὐδὲ τοῖς πονηροῖς ἔργοις καὶ ἐπιστάταις ἐκθλίβων τὸν Ἰσραὴλ, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐσεβής τε καὶ ἥμερος. ὃς ἵνα ἀρίστην ἑαυτῷ προκαταστήσεται τὸν τῆς βασιλείας

C κρηπῖδα, καὶ ὅθεν δὴ τῆς εὐνομίας ἄρξηται; λύει μὲν τοῖς Ἐπισκόποις τὴν ἐξορίαν, τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι, καὶ πρὸ πάντων τῷ περὶ πάντων τὴν ἀρετὴν, καὶ περιδήλως ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας πολεμηθέντι. Ζητεῖ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως τὴν ἀλήθειαν ὑπὸ πολλῶν διασπασθεῖσαν, καὶ συγχυθεῖσαν, καὶ εἰς πολλὰς δόξας καὶ μοίρας νενεμημένην· ὥστε μάλιστα μὲν τὸν κόσμον ὅλον εἰ οἷόν τε συμφωνῆσαι, καὶ εἰς ἓν ἐλθεῖν τῇ συν-

D εργίᾳ τοῦ πνεύματος· εἰ δ' οὐ, ἀλλ' αὐτόν γε μετὰ τῆς βελτίστης γενέσθαι, κἀκείνῃ παρασχεῖν τὸ κράτος, καὶ παρ' ἐκείνης ἀντιλαβεῖν, λίαν ὑψηλῶς τε καὶ μεγαλοπρεπῶς περὶ τῶν μεγίστων διανοούμενος. ἔνθα δὴ καὶ μάλιστα διεδείχθη τοῦ ἀνδρὸς ἡ καθαρότης, καὶ τὸ στερέωμα τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. τῶν γὰρ ἄλλων ἁπάντων ὅσοι τοῦ καθ' ἡμᾶς λόγου τριχῇ νενεμημένων, καὶ πολλῶν μὲν ὄντων τῶν περὶ τὸν υἱὸν ἀῤῥωστούντων· πλειόνων δὲ τῶν περὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον, ἔνθα καὶ τὸ ἧττον ἀσεβεῖν, εὐσέβεια ἐνομίσθη, ὀλίγων

Digitized by Google

δὲ τῶν κατ' ἀμφότερα ὑγιαινόντων, πρῶτος καὶ μόνος ἢ κομιδῇ σὺν ὀλίγοις ἀποτολμᾷ τὴν ἀλήθειαν σαφῶς οὑτωσὶ καὶ διαῤῥήδην τῶν τριῶν μίαν θεότητα καὶ οὐσίαν ἐγγράφως ὁμολογήσας· καὶ ὃ τῷ πολλῷ τῶν πατέρων ἀριθμῷ περὶ τὸν υἱὸν ἐχαρίσθη πρότερον, τοῦτο περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτὸς ἐμπνευσθεὶς ὕστερον, καὶ δῶρον βασιλικὸν ὄντως καὶ μεγαλοπρεπὲς τῷ βασιλεῖ προσενεγκὼν, ἔγγραφον τὴν εὐσέβειαν κατὰ τῆς ἀγράφου καινοτομίας, ἵνα βασιλεῖ μὲν βασιλεὺς, λόγῳ δὲ λόγος, γράμματι δὲ γράμμα καταπαλαίηται. Ταύτην μοι δοκοῦσιν αἰδούμενοι, τὴν B ὁμολογίαν οἵ, τε τῆς ἑσπερίας, καὶ τῆς ἑώας ὅσον βιώσιμον, οἱ μὲν μέχρι διανοίας ἄγειν τὸ εὐσεβὲς, εἴ τι λέγουσιν αὐτοῖς πιστευτέον, περαιτέρω δὲ μὴ προάγειν, ὥσπερ τι νεκρὸν κύημα ταῖς μητράσιν ἐναποθνῆσκον· οἱ δὲ μικρὸν ἐξάπτειν ὥσπερ σπινθῆρα, ὅσον ἀφοσιοῦσθαι τὸν καιρὸν, ἢ τῶν ὀρθοδόξων τοὺς θερμοτέρους, ἢ τῶν λαῶν τὸν φιλόθεον. οἱ δὲ καὶ παῤῥησιάζεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἧς ἂν εἴην ἐγὼ μερίδος· οὐ γὰρ τολμῶ τι πλέον καυχήσασθαι· μηκέτι τὴν ἐμὴν δειλίαν οἰκονομούμενοι. ὡς δὴ τὴν τῶν σαθροτέρων διάνοιαν· ἱκανῶς γὰρ ᾠκονομήσαμεν, μήτε τὸ ἀλλότριον προσλαμβάνοντες, C καὶ τὸ ἡμέτερον φθείροντες, ὃ κακῶν ὄντως ἐστὶν οἰκονόμων· ἀλλ' εἰς φῶς ἄγων τὸν τόκον, καὶ μετὰ σπουδῆς ἐκτρέφων, καὶ ταῖς ἁπάντων ὄψεσι προτιθεὶς ἀεὶ τελειούμενον. τοῦτο μὲν οὖν ἧττον ἐκείνου θαυμάζειν ἄξιον. ὁ γὰρ ἔργῳ τῆς ἀληθείας προκινδυνεύσας, τί θαυμαστὸν, εἰ γράμματι ταύτην καθωμολόγησεν; ὃ δέ μοι μάλιστα τοῦ ἀνδρὸς θαυμάζειν ἔπεισι, καὶ ζημία τὸ σιωπᾶν διὰ τὸν καιρὸν μάλιστα πολλὰς ποιοῦντα τὰς διαστάσεις, τοῦτο ἔτι προσθήσω τοῖς εἰρημένοις. γένοιτο γὰρ ἄν τι παίδευμα καὶ τοῖς νῦν ἡ πρᾶξις, εἰ πρὸς ἐκεῖνον βλέποιμεν. ὡς γὰρ D ὕδατος ἑνὸς τέμνεται, οὐ τοῦτο μόνον, ὅσον ἡ χεὶρ ἀφῆκεν ἀρυομένη, ἀλλὰ καὶ ὅσον τῇ χειρὶ περιεχέθη τῶν δακτύλων ἐκρέον· οὕτω καὶ ἡμῶν, οὐχ ὅσον ἀσεβὲς σχίζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσον εὐσεβέστερον, οὐ περὶ δογμάτων μόνον μικρῶν καὶ παροράσθαι ἀξίων· ἧττον γὰρ ἂν ἦν τοῦτο δεινόν· ἀλλ' ἤδη καὶ περὶ ῥημάτων, εἰς τὴν αὐτὴν φερόντων διάνοιαν. τῆς γὰρ μιᾶς οὐσίας, καὶ τῶν τριῶν

A autem utrinque ſani & incolumes eſſent, primus ille & ſolus, aut cum admodum paucis, veritatem palam apertiſque verbis promulgare non dubitavit, unam trium perſonarum divinitatem & eſſentiam ſcripto confeſſus: & quod multis illis Patribus circa Filium prius conceſſum fuerat, idem ipſe poſtea in aſſerenda Spiritus ſancti divinitate ſuperno afflatu conſecutus. Atque Imperatori donum vere regium & magnificum offert, ſcriptam nimirum fidei confeſſionem adverſus novum dogma nuſquam in Scriptura expreſſum: ut ſic & Imperatorem Imperator, & doctrinam doctrina, & libellum libellus frangeret atque B opprimeret. Hujus confeſſionis, ut mihi videtur, autoritate permoti, tum Occidentales, tum quidquid in Oriente vitale eſt, partim animo tenus pietatem colunt, ſi quid ipſorum verbis fidei habendum eſt, ulterius autem eam non proferunt, velut mortuum quendam fœtum, in materno utero extinctum: partim eam, igniculi cujusdam inſtar, nonnihil accendunt, hactenus ſcilicet, ut tempori, atque acrioribus & ferventioribus orthodoxis, aut piæ plebi utcunque ſatisfaciant: partim denique omni verborum libertate veritatem prædicant: a qua parte utinam ipſe ſtem (nec enim majus quiddam jactare audeo) non C jam timiditati meæ ignaviæque conſulens, eique aliorum tarditatem & mentis imbecillitatem prætexens, (ſatis enim ſuperque diſpenſavimus, non modo alienos nobis non adjungentes, ſed noſtros etiam corrumpentes: quod ſane malorum diſpenſatorum eſt) verum partum in lucem efferens, & accurate nutriens, atque omnibus ob oculos proponens, quotidie augeſcentem. Sed hoc in illo minus admirationis mereri videtur. Nam qui re ipſa pro veritatis defenſione periculis ſe objecerat, quid mirum, ſi eandem ſcripto confeſſus ſit? Quod vero mihi in ipſo maxime mirari ſubit, quodque non citra damnum ſilentio D præteriri poteſt, hac præſertim tempeſtate, qua multæ contentiones diſſidiaque gignuntur, hoc adhuc ſuperioribus adjiciam. Nam his quoque, qui nunc vivunt, hæc actio doctrina eſſe queat, ſi ipſum nobis imitandum proponamus. Quemadmodum enim ab una & eadem aqua non tantum ea pars disjungitur, quam manus inter hauriendum reliquit, verum id etiam, quod manu comprehenſum, per digitos effluit: eodem modo a nobis non impiæ ſolum doctrinæ cultores, verum etiam qui pietatis laude inprimis excellunt, præciduntur, idque non in parvis duntaxat & contemnendis dogmatis (minus enim hoc grave eſſet) verum etiam in verbis, quæ ad eundem omnino ſenſum tendebant. Nam cum eſſentia una, & tres

hypoſtaſes a nobis pie dicerentur, (quod alterum divinitatis naturam, alterum trium Perſonarum proprietates declaret) atque eodem quidem modo apud Romanos intelligerentur, cæterum ob lingvæ illius anguſtiam & verborum inopiam hypoſtaſin ab eſſentia diſtingvere non poſſent, eoque factum eſſet, ut pro ea, ne tres ſubſtantias admittere viderentur, Perſonarum vocabulum inducerent, quid tandem contigit? Res profecto ridicula, vel potius miſeranda. Diverſæ fidei ſpeciem præbuit levis illa & jejuna de vocum ſono altercatio. Hic deinde & Sabelliſmus ob tres Perſonas excogitatus eſt, & Arianiſmus ob tres hypoſtaſes, quorum utrumq; pertinax contendendi ſtudium effinxerat. Quid poſtea? Cum exigua res aliqua quotidie accederet, quæ moleſtiam afferret (moleſta autem, ut videretur, contentio faciebat) eo tandem res adducta eſt, ut periculum eſſet, ne orbis terrarum fines una cum ſyllabis abrumperentur. Quæ cum beatus ille vir, & vere homo Dei, magnusque animarum diſpenſator, oculis auribusque uſurparet, tam abſurdam & a ratione alienam Verbi ſectionem diſſimulandam ac negligendam ſibi non putavit: verum medicinam morbo quamprimum adhibet. Quonam autem modo id facit? Utraque parte leniter & benigne accita, verborumque ſententia diligenter & accurate perpenſa, poſteaquam concordes reperit, nec, quantum ad doctrinam, ullo modo inter ſe diſſidentes, ita negotium tranſegit, ut nominum uſum concedens, rebus eos conſtringeret. Hoc diuturnis illis laboribus & ſermonibus, quos omnes literis mandant, longe utilius eſt: utpote qui ambitione non vacant, ob eamque fortaſſe cauſam circa fidei doctrinam quiddam innovatur. Hoc multis vigiliis & chameuniis præſtantius, quarum utilitas in his, qui hæc præſtant, defigitur, nec latius manat. Hoc pervulgatis atque omni fama celebratis ipſius exiliis & fugis nihilo inferius exiſtimandum eſt. In eadem quippe ſtudia, ob quæ calamitates illas ſibi perferendas duxerat, poſt calamitates ipſas incumbebat. Quin id etiam ipſum in aliis facere non deſinebat, alios laudibus vehens, alios parce leviterque feriens: aliorum ſocordiam excitans, aliorum fervorem reprimens; aliis, ne laberentur, providens, alii ut lapſi erigerentur, rationem iniens: moribus ſimplex, gubernandi arte multiplex, verbis ſapiens, animo ſapientior: ſi cum humilioribus ipſi res eſſet, ad eorum captum ſe demittens, ſi cum ſublimiori mente præditis, altius aſſurgens, hoſpitum præſes, ſupplex,

A ὑποστάσεων, λεγομένων μὲν ὑφ' ἡμῶν εὐσεβῶς· τὸ μὲν γὰρ τὴν φύσιν δηλοῖ τῆς θεότητος, τὸ δὲ τὰς τῶν τριῶν ἰδιότητας· νοουμένων δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἰταλοῖς ὁμοίως, ἀλλ' οὐ δυναμένοις διὰ στενότητα τῆς παρ' αὐτοῖς γλώττης καὶ ὀνομάτων πενίαν, διελεῖν ἀπὸ τῆς οὐσίας τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀντεισαγούσης τὰ πρόσωπα, ἵνα μὴ τρεῖς οὐσίαι παραδεχθῶσι, τί γίνεται; ὡς λίαν γελοῖον ἢ ἐλεεινόν· πίστεως ἔδοξε διαφορὰ ἡ περὶ τὸν ἦχον σμικρολογία· εἶτα Σαβελλισμὸς ἐνταῦθα ἐπενοήθη τοῖς τρισὶ προσώποις, καὶ Ἀρειανισμὸς ταῖς τρισὶν ὑποστάσεσι, τὰ τῆς φιλονεικίας ἀναπλάσματα. εἶτα τί; προστιθεμένου μικροῦ B τινος ἀεὶ τοῦ λυποῦντος, ὃ λυπηρὸν φιλονεικία ποιεῖ, κινδυνεύει συναπορραγῆναι ταῖς συλλαβαῖς τὰ πέρατα. ταῦτ' οὖν ὁρῶν καὶ ἀκούων ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καὶ μέγας τῶν ψυχῶν οἰκονόμος, οὐκ ᾠήθη δεῖν παριδεῖν τὴν ἄτοπον οὕτω καὶ ἄλογον τοῦ λόγου κατατομήν· τὸ δὲ παρ' ἑαυτοῦ φάρμακον ἐπάγει τῷ ἀρρωστήματι. πῶς οὖν τοῦτο ποιεῖ; προσκαλεσάμενος ἀμφότερα τὰ μέρη οὕτω πρᾴως καὶ φιλανθρώπως, καὶ τὸν νοῦν τῶν λεγομένων ἀκριβῶς ἐξετάσας, ἐπειδὴ συμφρονοῦντας εὗρε, καὶ C οὐδὲν διεστῶτας κατὰ τὸν λόγον, τὰ ὀνόματα συγχωρήσας, συνδεῖ τοῖς πράγμασι. τοῦτο τῶν μακρῶν πόνων καὶ λόγων λυσιτελέστερον, οὓς πάντες ἤδη λογογραφοῦσιν, οἷς τι καὶ φιλοτιμία συνέζευκται, καὶ διὰ τοῦτο ἴσως τι καὶ καινοτομεῖται περὶ τὸν λόγον. τοῦτο τῶν πολλῶν ἀγρυπνιῶν καὶ χαμευνιῶν προτιμότερον, ὧν μέχρι τῶν κατορθούντων τὸ κέρδος. τοῦτο τῶν ἀοιδίμων ἐξοριῶν καὶ φυγῶν τοῦ ἀνδρὸς ἐπάξιον· ὑπὲρ γὰρ ὧν εἵλετο πάσχειν D ἐκεῖνα, ταῦτα μετὰ τὸ παθεῖν ἐσπούδαζετο. τὸ δὲ αὐτὸ κᾀν τοῖς ἄλλοις ποιῶν διετέλει, τοὺς μὲν ἐπαινῶν, τοὺς δὲ πλήττων μετρίως. καὶ τῶν μὲν τὸ νωθρὸν διεγείρων· τῶν δὲ τὸ θερμὸν κατείργων. καὶ τῶν μὲν ὅπως μὴ πταίσωσι προμηθούμενος· τοὺς δὲ, ὅπως διορθωθεῖεν πταίσαντες μηχανώμενος· ἁπλοῦς τὸν τρόπον, πολυειδὴς τὴν κυβέρνησιν, σοφὸς τὸν λόγον, σοφώτερος τὴν διάνοιαν, πεζὸς τοῖς ταπεινοτέροις, ὑψηλότερος τοῖς μετεωροτέροις, φιλόξενος,

λόξενος, ἱκέσιος, ἀποτρόπαιος, πάντα εἰς ἀληθῶς, ὅσα μεμερισμένως τοῖς ἑαυτῶν θεοῖς Ἑλλήνων παῖδες ἐπιφημίζουσι. προσθήσω δὲ καὶ ζύγιον, καὶ παρθένιον, καὶ εἰρηναῖον, καὶ διαλλακτήριον, καὶ πομπαῖον τοῖς ἐντεῦθεν ἐπειγομένοις. ὢ πόσας μοι ποιεῖ κλήσεις ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀρετή, πανταχόθεν καλεῖν ἐθέλοντι! ζήσας δὲ οὕτω, καὶ παιδευθεὶς καὶ παιδεύσας, ὥστε ὅρον μὲν ἐπισκοπῆς εἶναι τὸν ἐκείνου βίον καὶ τρόπον, νόμον δὲ ὀρθοδοξίας τὰ ἐκείνου δόγματα, τίνα μισθὸν τῆς εὐσεβείας κομίζεται; οὐδὲ γὰρ τοῦτο παριδεῖν ἄξιον. ἐν γήρᾳ καλῷ καταλύει τὸν βίον, καὶ προστίθεται τοῖς πατράσιν αὐτοῦ Πατριάρχαις, καὶ προφήταις, καὶ Ἀποστόλοις, καὶ μάρτυσι, τοῖς ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἠγωνισμένοις. καὶ ἵνα εἴπω τινὰ βραχὺν ἐπιτάφιον, τιμᾶται τῆς εἰσοδίου τιμῆς τὴν ἐξόδιον πολυτελεστέραν· πολλὰ μὲν κινήσας δάκρυα, μείζονα δὲ τῶν ὁρωμένων τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν ταῖς ἁπάντων διανοίαις ἐναποθέμενος. ἀλλ᾽ ὦ φίλη καὶ ἱερὰ κεφαλή, ὦ καὶ λόγου καὶ σιωπῆς μέτρα, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων σου καλῶν διαφερόντως τιμήσας, ἡμῖν μὲν ἐνταῦθα στήσαις τὸν λόγον, εἰ καὶ τῆς ἀληθείας ἐνδεέστερον, ἀλλὰ τοῦ γε πρὸς δύναμιν οὐ λειπόμενον· αὐτὸς δὲ ἄνωθεν ἡμᾶς ἐποπτεύοις ἵλεως, καὶ τὸν λαὸν τόνδε διεξάγοις τέλειον, τελείας τῆς Τριάδος προσκυνητήν, τῆς ἐν πατρὶ καὶ υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι θεωρουμένης καὶ σεβομένης. καὶ ἡμᾶς εἰ μὲν εἰρηνικῶς, κατέχοις καὶ συμποιμαίνοις· εἰ δὲ πολεμικῶς, ἐπανάγοις ἢ προσλαμβάνοις, καὶ στήσαις μετὰ σεαυτοῦ καὶ τῶν οἷος σύ, κἂν μέγα ᾖ τὸ αἰτούμενον, ἐν αὐτῷ Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ πᾶσα δόξα, τιμή, κράτος, εἰς τοὺς αἰῶνας, Ἀμήν.

A malorum depulſor, unus univerſa ea vere complexus, qvæ ſingulatim Diis ſuis Gentiles tribuunt. Addam & connubialem, & virginum patronum, & pacificum & reconciliatorem, & eorum, qvi ex hac vita ad alteram properant, deductorem. O qvantam nominum copiam mihi virtus ipſius ſuppeditat, undecunqve cognomentum ipſi captanti: Cum autem cum vitæ curſum tenuiſſet, atqve ita inſtitutus fuiſſet, aliosqve inſtituiſſet, ut & vita ipſius morumqve ratio Epiſcopatus norma eſſet, & ipſius dogmata pro fidei orthodoxæ lege haberentur, qvod tandem B pietatis præmium capit? (neqve enim hoc neglectim transmittendum eſt.) In bona ſenectute vitam claudit, patribusqve ſuis, Patriarchis, & Prophetis, & Apoſtolis, ac Martyribus, qvi pro veritate dimicaverant, adjungitur. Atqve, ut epitaphium qvoddam paucis complectar, excellentiori honore in diſceſſu afficitur, quam qvo in civitatis ingreſſibus ornatus fuerat: ſic videlicet e vita migrans, ut multas lacrymas excitaret, majoremqve iis rebus, qvæ in aſpectum cadunt, nominis ſui gloriam in omnium animis reconderet. At o charum C & ſacrum caput, tu inqvam, qvi præter cæteras tuas laudes ſermonis & ſilentii modum eximie coluiſti, orationi qvidem noſtræ finem hic conſtitue, ſi virtutum tuarum præſtantiam haudqvaqvam aſſecutæ at viribus certe noſtris minime inferiori. Nos autem utinam ipſe benignus deſuper & placidus aſpicias, atqve hunc populum gubernes, perfectum perfectæ Trinitatis, qvæ in Patris & Filii & Spiritus ſancti contemplatione intelligitur & colitur, adoratorem: meqve, ſi qvidem res pacatæ futuræ ſint, in vita teneas gregemqve mecum D paſcas: ſin autem Eccleſia bellis flagratura eſt, reducas, aut aſſumas, tecumqve, & cum tui ſimilibus colloces, tametſi magnum ſit, qvod poſtulo: In ipſo Chriſto Domino noſtro, cui omnis gloria, honor, & imperium in ſecula, Amen.

Gen. 15.

A

VITA ET STATUS SANCTI Patris noſtri & Confeſſoris Athanaſii, qvi fuit Archiepiſcopus Alexandriæ.

Joanne Lampadio Interprete.

B ALII qvidem alios beatorum virorum commentarios ob virtutis exemplum & imitationem commemorent, & auribus Deum diligentium ea inſinuent. Nam dum continenter virtutum ſectatorum recordamur, oritur ſtudium & æmulatio, ad virtutem comparandam. Ego vero qvæ mihi videtur omnium optima ſecundum Deum eſſe, converſationem, qvantumvis difficilem alioqvi & inacceſſam ad perfecte imitandum; tamen pro virili, non C peſſimum nobis qvæſtum exhibentem, Athanaſii ſcilicet magni illam qvaſi columnam Virtutis vivam & immortalem, illuſtrem omnibus & conſpicuam reddere conabor. Viri enim ejusmodi vita & tantis qvidem propter Deum calamitatibus expoſiti, tantasqve mutationes experti, & tam varias & reciprocas, non ſolum digna erit, qvæ ſimpliciter audiatur, ad conciliandum admirationem animis boni cupidis cum voluptate conjunctam: ſed D qvæ philoſophiam, & ipſas cum aliis virtutibus, ſpem, magnanimitatem, tolerantiam, erudire qvam maxime opportune poſſit. Omnia ſane ejus recenſere non parvi negotii fuerit. Sunt enim illa non tantum, qvæ ut imitemur propter magnitudinem difficiliora; ſed & multitudine commemorantem obruunt: verum qvæcunqve & qvæ auditu ſunt utiliora, & qvæ populo præ aliis ſunt notiora. Athanaſio igitur patria qvidem erat celebratiſſima in Ægypto urbium Alexandria:

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Ἀθανασίου Ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας.

Incerto Autore.

ΑΛΛΟΙ μὲν ἄλλα τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ὑπομνήματα πρὸς ἀρετῆς ὑπόδειγμα καὶ ζῆλον διεξιέτωσαν, καὶ ἀκοαῖς φιλοθέων ταῦτα παραδιδότωσαν· ἀπὸ γὰρ τοῦ συνεχῶς μεμνῆσθαι τῶν ἀρετὴν μετιόντων, τὸ καὶ μετιέναι καὶ ζηλοῦν ἀρετὴν παραγίνεσθαι πέφυκεν· ἐγὼ δὲ, ἥνπερ μοι δοκῶ πασῶν ἀρίστην κατὰ Θεὸν πολιτείαν, δυσχερῆ μὲν ἄλλως οὖσαν, καὶ οὐκ ἐφικτὴν τελείως πρὸς μίμησιν· κἂν ἐπὶ ποσὸν δὲ ὅμως κατορθωθείη οὐκ ἐλάχιστον ἡμῖν κέρδος παρεχομένην, Ἀθανασίου φημὶ τοῦ μεγάλου ταύτην, ὥσπερ τινὰ στήλην ἀρετῆς ἔμψυχον καὶ ἀθάνατον, διαφανῆ πᾶσι καὶ γνώριμον καταστῆσαι πειράσομαι. ἀνδρὸς γὰρ τοιούτου βίος, καὶ τοσαύταις μὲν διὰ Θεὸν πληγέντος ταῖς συμφοραῖς· τοσαύτας δὲ καὶ μεταβολὰς ὑποστάντος, καὶ οὕτως αὐτὰς ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλους καὶ ἀγχιστρόφους οὐ μόνον ἱκανὸς ἔσται καὶ ἁπλῶς ἀκουόμενος θαῦμα μεθ' ἡδονῆς ἐνθεῖναι ταῖς φιλαγάθοις ψυχαῖς, ἀλλὰ καὶ φιλοσοφίαν αὐτὰς μετὰ τῆς ἄλλης ἀρετῆς, ἐλπίδα, μεγαλοψυχίαν, ὑπομονὴν, παιδεῦσαι καιριώτατος. πάντα μὲν οὖν οὐ ῥᾴδιον τὰ ἐκείνου διεξιέναι· ἐστὶ γὰρ οὐ μιμήσασθαι μόνον διὰ τὸ μέγεθος χαλεπὰ, ἀλλὰ καὶ τῷ πλήθει διελθεῖν δυσχερῆ· ἀλλ' ὅσα γε καὶ ἀκούειν ὠφελιμώτερα, καὶ τοῖς πολλοῖς ἅμα τῶν ἄλλων ἐστὶ γνωριμώτερα. Ἀθανασίῳ τοίνυν πατρὶς μὲν ἡ κατ' Αἴγυπτον ὀνομαστοτάτη πόλεων Ἀλεξάνδρεια.

Digitized by Google

A πατέρες δέ, τῶν μὲν ἄλλων διενεγκόντων τὴν ἀρετὴν· μόνου δὲ τοῦ παιδὸς λειπόμενοι, ὡς ἐκ τοῦ καρποῦ μᾶλλον τὸ φυτὸν, καὶ τὴν ῥίζαν ἐκ τοῦ βλαστοῦ μακαρίζεσθαι. οὗ, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς εὐγενές τε καὶ ἐλευθέριον, καὶ τὸ ὑγιὲς τοῦ ἤθους καὶ στάσιμον, ἥτε πρὸς Θεὸν νεῦσις, καὶ ἡ περὶ τὰ πνευματικὰ ῥοπὴ, ἐκ παιδὸς εὐθὺς διεφαίνετο. ἄρτι γὰρ τὴν τῶν νηπίων ἀμείβων ἡλικίαν, καὶ οἷα πέφυκεν αὕτη παιδιαῖς ἀεὶ χαίρειν. καὶ ὁμηλικῶν συνουσίαις δι᾽ ἁπλότητα, ἔρχεται καὶ οὗτός ποτε μετὰ τῶν ἡλικιωτῶν, ἐπί τινα τῆς θαλάσσης ἀκτήν. καὶ συμπαίζειν μὲν αὐτοῖς παρὰ ταῖς ὄχθαις ἐδόκει, B σπουδὴ δὲ ἦν ἀληθῶς ἡ παιδιά· καὶ μελλόντων οὐ τύπος μόνον, ἀλλὰ καὶ πρόφασις Ἀθανασίῳ, καὶ ἀπαρχὴ τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειώσεως. ὑποκρινάμενοι γὰρ ἐν τῇ παιδιᾷ τὰ τῶν ἱερέων οἱ παῖδες, Ἀθανάσιον μὲν, Ἐπίσκοπον δῆθεν χειροτονοῦσιν· αὐτοὶ δὲ εἰς πρεσβυτέρους ὥσπερ καὶ διακόνους ἀφορισθέντες, προσῆγον αὐτῷ παῖδας ἑτέρους ἀσφραγίστους ἔτι τῷ θείῳ βαπτίσματι, ὥς τε ὑπ᾽ αὐτοῦ βαπτισθῆναι· κἀκεῖνος πάντα τελῶν ὑπ᾽ αὐτῆς τὰ νενομισμένα, καὶ θαλαττίῳ τοὺς παῖδας βαπτίζων C ὕδατι, ἐῴκει βουλεύεσθαί τινος πρὸς αὐτοὺς καὶ παραινέσεως ἅψασθαι. ὁ γοῦν τῆς Ἀλεξανδρέων τηνικαῦτα πρόεδρος θεῖος Ἀλέξανδρος, σχολὴν τῶν ἐν χερσὶν ἄγων, καί τινι μετρίᾳ δοὺς ἑαυτὸν ἀνέσει, τὰς ὄψεις τε τοῖς ἡδίστοις ἐπιβαλὼν τῆς θαλάσσης θεάμασι, καὶ παιδιᾷ τοιαύτῃ χρώμενον ἰδὼν Ἀθανάσιον, ἱκανῶς τε τῇ θέᾳ προσδιατρίψας, καὶ πάνυ σφόδρα θαυμάσας καθ᾽ ἑαυτὸν, ἄγει τοὺς παῖδας εὐθὺς, καὶ τούτων, ὅσοις μὲν αἱ κα- D θαραὶ χεῖρες Ἀθανασίου, καὶ θείων ἐντολῶν ἐκ νηπίου διάκονοι, καθάπερ τινὰ τύπον τῆς ἐν Χριστῷ σφραγῖδος ἐπέβαλον, τούτους προθύμῳ χειρὶ καὶ αὐτὸς ἐπιχρίει, οἷα τὴν τῶν καλῶν ἐκείνων Ἀθανασίου χειρῶν ἐπίθεσιν καὶ πρὸ τῆς ἡλικίας δυσωπηθεὶς καὶ ματαίαν θεῖναι μὴ δικαιώσας. ἐπιχρίει τοίνυν αὐτοὺς καὶ τελειοῖ διὰ τοῦ βαπτίσματος· ἐπεὶ γὰρ αὐτοὺς ἀμυήτους εἶναι προλαβὼν ὁ λόγος ἐδήλωσεν· αὐτὸν δὲ Ἀθανάσιον, τὸ γλυκὺ τῆς ἀρετῆς ἄνθος, τὸ τερπνὸν ἐκείνης φυτὸν, ἤδη τε ὡραίοις βρύον καρποῖς τοῦ πνεύματος καὶ πρὸ τῆς ὥρας, παραδίδωσι τοῖς τεκοῦσιν, ὥς τε γράμμασι τέως αὐτὸν ἐκπονεῖν, εἰς ἡλικίαν δὲ ἥκοντα, πάλιν αὐτῷ τὸν παῖδα προσαγαγεῖν·

parentes vero aliis virtute præſtantiores, qvi unicum eum filium reliqverunt, ex qvo veluti ex fructu planta, & ex germine radix beati ſunt. Cujus & animi ingenuitas & liberalitas, & integritas morum, conſtantiaqve, & erga Deum pietas, & ad ſpiritualia inclinatio ſtatim ex puero apparebat. Vix enim exceſſerat ex infantia, & ut ſolent pueri ludis delectari, & familiaritate uti æqvalium ob ſimplicitatem, venit & hic aliqvando cum æqvalibus ad qvoddam littus maris: & cum illis ludere videbatur ad littus, ſed revera ſerium erat illud ludicrum, nec tantum præludium futurorum, verum etiam occaſio Athanaſio, & principium initiationis ad Deum. Perſonati enim in ludo Sacerdotes pueri, Athanaſium qvidem Epiſcopum ſibi elegerunt, ipſi in Presbyteros & Diaconos electi, adducebant ei pueros alios, non obſignatos adhuc ad divinum baptiſma, ut ab illo baptizarentur. Tum ille omnia lege conſtituta perficiens, & pueros marina aqva baptizans, videbatur illis conſilia dare, & admonitiones proponere. Itaqve Divus Alexander, qvi tum præfectus erat Alexandrinis, cum otium ageret a rebus ſuis, & moderata aliqva remiſſione ſe recolligeret, oculos ſuos jucundiſſimis aſpectibus maris paſcens, & videns Athanaſium huic ludo vacantem, ſatisqve jam ſpectaculo intentus, & valde admiratus fuiſſet apud ſe, ducit pueros ſtatim, & eos, qvibus Athanaſius puras manus impoſuerat, divinorum mandatorum a pueris Diaconos veluti qvendam typum ſigilli in Chriſto eos (inqvam) prompta manu & ipſe ungit, veluti honeſtarum illarum manuum Athanaſii impoſitionem, & ante ætatem, erubeſcens irritam facere. Ungit igitur eos, & conſummat per baptiſmum, Etenim cum rumor increbuiſſet, illos nondum fuiſſe Catechumenos, ipſum Athanaſium dulcem virtutis florem, delectabilem illius plantam, jamqve ſpecioſis exuberantem fructibus Spiritus, & ante tempus tradit parentibus, ut literas diſceret, & adultus iterum adduceretur:

vel potius ad Eccleſiam & Deum, qvemadmodum, ajebat, etiam Anna Samuelem. Atqve ita Athanaſius divinis deditus literis, & ſe in liberalibus diſciplinis exercens, cum jam & ætate provectior eſſet, Archiepiſcopo Paulo, a parentibus ſuis adducitur: qvi illum libenter accepit. Viderat enim Eccleſiis utilem valde fore Athanaſium, & ſacram ei induit tunicam, & clero eum inſerit, ut cum commilitonibus ſuis ſe exerceret, & obſervationes dirigeret. Igitur multa morum documenta, multaqve ad miraculum uſque benedicta in Athanaſio videre erat, quorum nullum ita virum reddit celebrem, quam quæ veræ doctrinæ cauſa ſubiit certamina, & juveniles pro pietate pugnæ. Quæ omnia enumerare ordine, perinde eſt, atqve cotylis aquam maris metiri. Sed nobis tamen pauca omnino ſunt recenſenda. Quemadmodum enim omnia recenſeri non poſſunt, ita rurſus omnia relinquere manifeſte injuſtum eſt, & eorum potius, qui invident, quam qui gaudent, hominis proprium. Furebat quidem Arius inſania plenus, & totam perturbabat Eccleſiam. Jam autem & orbem terrarum, ipſum & omnia malitia occupabat, neque ille ejus aut modum, aut tempus ſtatuebat ullum. Sed & condemnatus ob ſuperbiam, & ex grege Chriſti expulſus, & prope dimidius draco factus palpitabat cauda, & ſuæ ſententiæ blandiebatur diſcipulis. Quocirca etiam magnum pietate Conſtantinum, magna prudentia ſimul abripuit. Nihil enim ita, ut liberalis anima, ad dolum eſt incircumſpectum. Itaqve Regem juramentis & literis ad ſe adductum perſvadet per ſuos diſcipulos vel potius præceptores impietatis, ut decretum facere curaret, & ſuam doctrinam exponens verbis qvidem tenuibus, & qvæ, ſi audirentur, perinde ſeſe habebant, ut noſtra: reipſa vero & ſententia, & in profundo latente intellectu longe diſtans. Hac inclinationem a recta via molitur: ſic autem deteſtando illi Alexandriam in Reipublicæ & Eccleſiæ detrimentum præcipitanti, fortis miles Chriſti

A τῇ Ἐκκλησίᾳ δὲ μᾶλλον καὶ τῷ Θεῷ, καθά, φησί, καὶ ἡ Ἄννα τὸν Σαμουήλ· οὕτω τοιγαροῦν Ἀθανάσιος τοῖς θείοις ἐμμελετήσας μαθήμασι, καί τινα καὶ τῶν ἐγκυκλίων ἀσκήσας, ἤδη δὲ καὶ τὴν ἡλικίαν πρεσβύτερος ὤν, τῷ ἀρχιερεῖ Παύλῳ ὑπὸ τῶν τεκόντων προσάγεται. ὁ δὲ τοῦτον ἀσμένως δεξάμενος· ᾔδει γὰρ οἷον ἔσται ταῖς Ἐκκλησίαις ἀγαθὸν Ἀθανάσιος· τὴν ἱερατικὴν αὐτῷ στολὴν περιτίθησι, καὶ τῷ κλήρῳ συγκαταλέγει, τὸν σύμμαχον τοῖς ἀγωνισταῖς, τὸν ἀριστέα τῇ παρατάξει. B πολλὰ μὲν οὖν Ἀθανασίῳ τῶν τρόπων πλεονεκτήματα, πολλὰ δὲ καὶ λόγων θαυμάσαι ἄξια κατορθώματα, ὧν οὐδὲν οὕτω τὸν ἄνδρα γνωρίζει, ὡς οἱ περὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀγῶνες, καὶ τὰ κατὰ τῆς ἀσεβείας νεανιεύματα· ἅπερ ἀριθμεῖν πάντα ἑξῆς, ἐπίσης ἐστὶ καὶ κοτύλαις ὕδωρ θαλάσσης ἀναμετρεῖν. ἀλλ᾽ ἡμῖν γε ὀλίγα πάντως τῶν ἐκείνου παραληπτέον. ὥσπερ γὰρ τὰ πάντα διελθεῖν ἀδύνατον· οὕτω πάλιν τὸ πάντα καταλιπεῖν περιφανῶς ἄδικον, καὶ φθονούντων μᾶλλον, ἢ C χαιρόντων τοῖς ἀγαθοῖς ἴδιον. ἔλυσσα μὲν Ἄρειος ὁ πολὺς τὴν μανίαν καὶ πᾶσαν ἐκλύνει τὴν Ἐκκλησίαν· ἤδη δὲ καὶ τὴν οἰκουμένην αὐτήν, καὶ διὰ πάντων ἡ κακία ἐχώρει. καὶ ὅρον αὐτῆς ἐκεῖνος οὐδένα, οὐδὲ καιρὸν ἐποιεῖτο· ἀλλὰ καὶ ὑπερορίαν κατακριθείς, καὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ μερίδος ἐκκηρυχθείς, καὶ σχεδὸν ἡμιθανὴς ὁ δράκων γενόμενος, ἔσπαιρε τῷ οὐραίῳ, καὶ τοῖς ὁμόφροσιν ἐσάλευε μαθηταῖς. διὰ τούτων οὖν καὶ τὸν μέγαν τὴν εὐσέβειαν Κωνσταντῖνον τὸ μέγα φρόνημα συναρπάσας· D οὐδὲν γὰρ οὕτως ὡς ἐλευθέρα ψυχὴ πρὸς δόλον ἀνύποπτον. τὸν βασιλέα τοιγαροῦν ὅρκοις καὶ γράμμασι πολὺ τὸ ἐπαγωγόν τε καὶ πιθανὸν ἔχουσι διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, ἢ διδασκάλων μᾶλλον τῆς ἀσεβείας καὶ νομοθετῶν ὑποφθείρας, καὶ τὸ οἰκεῖον δόγμα ἐκθέμενος, ῥήμασι μὲν ψιλοῖς, καὶ αὐτῷ τῷ ἀκοῦσαι ὁμοίως ἔχων δῆθεν τῷ ἡμετέρῳ· πράγμασι δέ, καὶ γνώμῃ καὶ ταῖς ἐν βάθει διανοίαις παρὰ πολὺ διεστώς, ταύτῃ τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερορίας ἀνάκλησιν πραγματεύεται. οὕτω δὲ τῷ μιαρῷ ἐκείνῳ τὴν Ἀλεξανδρέων ἐπὶ κακῷ τοῦ κοινοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας καταλαβόντι, ὁ στερρὸς ὁπλίτης Χριστοῦ,

ὁ τῶν ὀρθῶν δογμάτων καὶ τῆς εὐσεβείας προασπιστὴς, ὁ μέγας εὐθὺς προσέβαλλεν Ἀθανάσιος, καὶ πολὺς ἦν ὑποκινῶν τὸν ἀρχιερέα, καὶ πρὸς τὸν κατ᾽ αὐτοῦ πόλεμον διεγείρων στρατηγόν. καθάπερ τις ὑπερασπιστὴς γενναιότατος· ἠξίωτο γὰρ ἤδη καὶ τοῦ τῶν ἀρχιδιακόνων βαθμοῦ καὶ τῆς τάξεως· ἐφ᾽ ἧς, ἐταράττετο μὲν Αἴγυπτος, ἐταράττετο δὲ πᾶν, ὅσον περὶ Εὐσέβιον ἦν, φιλόνεικόν τε καὶ ἑτερόδοξον, ἔγραφόν τε πρὸς βασιλέα, καὶ ὑπεποιοῦντο αὐτοῦ τὴν ἁπλότητα. Ἀθανασίῳ δὲ οὐκ ἦν ἠρεμεῖν, ἀλλὰ καὶ γλῶσσα ἦν αὐτῷ, καὶ χεὶρ ἐνεργός. καὶ σὺν Ἀλεξάνδρῳ καὶ αὐτὸς οὐκ ἔλεγε τῷ βασιλεῖ ἐπιστέλλων, καὶ γράμμασιν αὐτοῦ πλήττων αὐστηροτέροις τὴν περὶ τοὺς σκολιωτέρους ἀκεραιότητα· ὅτι τὴν ἅπαξ τὴν ὀρθῶς ἔχουσαν τῶν Χριστιανῶν ἀθετήσαντα πίστιν, καὶ ὑπ᾽ αὐτοῦ Θεοῦ καὶ πάντων πατέρων ἐκκηρυχθέντα, πλάσμασιν αὖθις καὶ μύθοις ἀπατηθεὶς, παραδέχοιτο, καὶ ὅρια πατέρων κινοίη κατὰ τὸ γεγραμμένον ἀκίνητα. ὅτε δὴ καὶ βασιλεὺς οὐκ ἐνεγκὼν μετρίως τὴν ἐπιτίμησιν, ἀλλ᾽ ὑπὸ τῶν περὶ Εὐσέβιον ἐξαφθεὶς, αὐστηρὰς δίδωσι καὶ τραχείας τὰς ἀποκρίσεις, ἀπειλήσας αὐτοῖς καὶ καθαίρεσιν, εἰ μὴ τοῖς ἐκείνων δεδογμένοις ἐφησυχάσειαν. ταῦτα δὲ οὐ θυμῷ δουλεύων ἐποίει, οὐδὲ καινοτομῶν τι περὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸν Ἀρειανισμὸν ἀσπαζόμενος· ἀλλὰ ζήλῳ χρώμενος μᾶλλον, εἰ καὶ μὴ κατ᾽ ἐπίγνωσιν· καὶ τῷ δοκεῖν, τὸ μὴ τὴν Ἐκκλησίαν διασπᾶσθαι πραγματευόμενος. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος τοιαῦτα σὺν Ἀθανασίῳ παρὰ τοῦ βασιλέως δεξάμενος γράμματα, χρόνον ὀλίγον ἐπιβιοὺς, αὐτὸς μὲν ἐν τέλει καλῷ καταλύει τὸν βίον· ὁ δὲ τοῦ τρόπου διάδοχος Ἀθανάσιος εὐθὺς καὶ τοῦ θρόνου γίνεται, καὶ ψήφῳ τοῦ λαοῦ παντὸς τὴν ἱερωσύνην πιστεύεται, μύρου τοιούτου δοχεῖον ἀποδειχθεὶς ἄξιον, οὐ χάριτος ἀνθρωπίνης ἔργον, ἀλλὰ πνεύματος δῶρον, καὶ ἀρετῆς ἆθλον ταύτην πεποιημένος. οἱ δεινοὶ μέν τοι τῆς ἀσεβείας προστάται, οἱ κρυπτοὶ τῶν ζιζανίων σπορεῖς, οἱ θερμοὶ τῆς κακίας διάκονοι, ἔστεγον μὲν ἄχρι τινὸς παρακινοῦντες οὐδὲν ὅλως οὐδὲ ταράττοντες, ἀλλ᾽ ἡσύχαζον αὐτοῖς αἱ ὁρμαὶ, καὶ Ἀθανασίῳ πόλεμον ἐπι-

A ſacrarum doctrinarum & pietatis anteſignanus, Magnus ille ſtatim Athanaſius reſtitit. Et multus in eo erat, ut moveret Archiſacerdotem loco, & ad bellum contra ipſum excitans militum ducem, veluti aliqvis defenſor generoſiſſimus. Nam jam archidiaconorum gradum & ordinem attigerat, in qvo cum perturbatur Ægyptus, tum vero univerſus, qvantus circa Euſebium erat, contentioſorum & aliter ſentientium numerus. Scribebant ad Regem, & clam decipiebant ejus ſimplicitatem. Athanaſio autem non erat, qvod qvieſceret, ſed & lingua erat illi, & manus promta, & cum Alexandro & ipſe B coram dicebat Regi, & epiſtolis ſuis auſterioribus ſimplicitatem ejus in prave ſentientibus receptandis taxabat, utpote qvi ſemel omnem recte ſentientium Chriſtianorum aboleret fidem, & qvi ab ipſo Deo & patribus omnibus repudiaretur, figmentis & verbis deceptus reciperet, & terminos patrum moveret, immobilia ſecundum ſcriptum. Qvando ſane Rex non moderate tulit reprehenſionem, ſed ab aſſeclis Euſebii accenſus, auſteras dedit & aſperas reſponſiones, comminatus eſt & proſcriptionem, niſi acqvieſcerent C in illorum doctrinis. Hæc autem non ut animo obſeqveretur, faciebat, neqve ut innovare aliqvid in fide, aut Arianiſmum reciperet: ſed zelo utens magis, qvantumvis non ſecundum ſcientiam, & hæc omnia faciens, ne videretur Eccleſiam diſſipare. Itaqve Alexander ejuſmodi acceptis cum Athanaſio a Rege literis, paulo poſt defunctus fine vitam claudit. Sed Athanaſius ut morum ſucceſſor, ita ſtatim etiam throni evadit, & conſenſu totius populi, ſanctimoniam capeſſit, vas dignum, qvod tale oleum D caperet: non gratiæ humanæ opus, ſed Spiritus donum, & ut virtutis præmium illum (thronum) accipiens. Graves igitur impietatis præfecti, occulti zizaniorum ſeminatores, callidi malitiæ miniſtri, tegebant qvidem, qvoad aliqvis moveret, neqve plane perturbaret, ſed qvieſcebant illis impetus, & Athanaſio aperte bel-

lum indicere cunctabantur. Deinde veluti a loqvente ipſis in cor maligno (Spiritu) accepta audacia, & dolore animi erumpente, & occultatam hactenus nudantes malitiam, inſidias ipſi undiqvaqve ſtruebant difficillimas, non tantum ut ſede, ſed etiam ut urbe eum ejicerent, qvi vere cœleſtibus tabernaculis dignus erat, ſtudentes. Sed ille immotus erat, cum David pſallens, ſi acies contra me inſtruatur, non metuet cor meum. Inchoabat vero malitioſas has inſidias ſolus (ſecum) communicans Euſebius vocatione, ut moris eſt, contrarius nomini inartificialiter (ſcilicet doctrinæ teſtimonio) inſtrumentum illud dico impietatis, Euſebius. Subintrans enim cum aſſeclis ſuis hic, Regis ſimplicitatem & tempus opportunum habere ſe exiſtimans, multa movebat & turbabat, adeo ut Athanaſium ſede moveret. Hac ratione enim & alios circumvenire, & Arii ſententiam confirmare cogitabat. Simul igitur & inſtruunt contra virum inſidias, magna reapſe contentione, ut ipſis videbatur, & ſpecioſe diſponunt. Conducunt autem Meletii qvoqve hæreſin, & Iſionem, & malitia opulentum Eudæmonem, & omnes ſuperantem malitia Callinicum. Crimina autem in Athanaſio erant, & qvod lineam veſtem Ægyptios Alexandrinorum Eccleſiæ facere coegiſſet, & qvod ſeſe non exhibuiſſet benevolum erga principem: ſed Regis literis inſidiatus eſſet: & tertium avaritia, qvod arcam qvandam auro plenam ad qvendam amicum miſiſſet: qvartum præterea, qvod Iſchyras proponebat; Vir, qvi peſſima & horribilia fecerat, qvi non tantum indignus erat, qvi accuſaret, ſed & cujus qvis miſereretur. Varius autem erat & diverſis moribus, & qvi poſſet cauſas accuſantibus evertere: qvi ſibi ipſi ſanctitatem ſinxerat, & nomen Presbyteri impoſuerat, & ſacrificus ex profano, & ſapiens divina, & doctus ex indocto & ſtulto ſtatim emerſerat, & ea, qvæ ſacerdos fecerat, cum ne ſomniaſſet qvidem ſacerdotium. Unde illi ſanctitas, qvi omnino e contrario vixerat? Edoctus hæc

κηρύξαι φανερῶς ἀνεβάλλοντο. ἔπειτα ὥσπερ ὑπὸ τοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς εἰς καρδίαν πονηροῦ λαβόντες τὸ σύνθημα, καὶ τὴν ὠδῖνα τῆς ψυχῆς διαρρήξαντες, καὶ τὴν κρυπτομένην τέως γυμνώσαντες πονηρίαν, ἐπιβουλὰς αὐτῷ πάντοθεν ἐπῆγον χαλεπωτάτας, οὐ τοῦ θρόνου μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως αὐτῆς ἐκβαλεῖν τὸν ἄξιον ὄντως τῶν οὐρανίων σκηνῶν σπουδάζοντες. ἀλλ᾽ ἐκεῖνος ἄσειστος ἦν μετὰ τοῦ Δαβὶδ ψάλλων· ἐὰν παρατάξηται ἐπ᾽ ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου. ἦρχε δὲ τῆς πονηρᾶς ταύτης ἐπιβουλῆς ὁ μόνος κοινωνῶν εὐσεβείᾳ τῆς κλήσεως, ὡς, ὅ γε τρόπος, ἐναντίος ἀτεχνῶς τοῦ ὀνόματος, τὸ τῆς ἀσεβείας ὄργανον, φημὶ, ὁ Εὐσέβιος. ὑπελθὼν γὰρ σὺν τοῖς περὶ αὐτὸν οὗτος τὴν βασιλέως ἀκεραιότητα, καὶ καιρὸν οἰκεῖον ἔχειν νομίσας, πάντα κινῶν καὶ ταράττων ἦν, ὥστε καὶ Ἀθανάσιον τοῦ θρόνου μετακινῆσαι. ταύτῃ γὰρ καὶ τῶν ἄλλων περιγενέσθαι, καὶ τὴν Ἀρείου κρατῦναι δόξαν ἐνόμιζε. συσκευάζονται γοῦν κατὰ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν ἐπιβουλὴν ἐναλήθως ἄγαν, ὡς αὐτοῖς ἐδόκει, καὶ πιθανῶς διατίθενται. μισθοῦνται δὲ καὶ τῆς Μελετίου αἱρέσεως, Ἰσίωνά τε καὶ τὸν πλούσιον ἐν πονηρίαις Εὐδαίμονα, καὶ τὸν ἐν κακίᾳ νικῶντα Καλλίνικον. ἐγκλήματα δὲ Ἀθανασίου· τὸ μὲν, ὅτι λινῆν ἐσθῆτα τοὺς Αἰγυπτίους τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ τελεῖν ἀναγκάσειε· τὸ δὲ, ὅτι μὴ περὶ κρατοῦντα ἔχει εὐνοϊκῶς, ἀλλὰ καὶ βασιλικοῖς ἐπιβουλεύσειε γράμμασι. τρίτον ἡ φιλοχρηματία, ὅτι καὶ λάρνακά τινα χρυσίου μεστὴν πρός τινα τῶν αὐτοῦ φίλων ἐκπέμψειε. τέταρτον ἐπὶ τούτοις, ὁ Ἰσχύρας παρήγετο, ἀνὴρ αἴσχιστα μὲν καὶ δεινότατα εἰργασμένος, καὶ οὐχ ὅπως κατηγορεῖσθαι, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἐλεεῖσθαι ἄξιος. πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος τὸ ἦθος, καὶ περιτρέψαι μᾶλλον τὰς αἰτίας τοῖς ἐγκαλοῦσι δυνάμενος. ὃς ἱερωσύνην τινὰ πλασάμενος καὶ ὄνομα πρεσβυτέρου ἑαυτῷ περιθεὶς, καὶ μυσταγωγὸς ἐξ ἀμυήτου, καὶ σοφὸς τὰ θεῖα, καὶ συνετὸς ἐξ ἀσυνέτου, καὶ ἄφρονος ἀθρόον ἀναφανεὶς, ὅσα καὶ ἱερεὺς πράττειν ἠξίου. καὶ ταῦτα μηδὲ ὄναρ ἱερωσύνῃ τετιμημένος. πόθεν ὁ παντάπασιν ἀπεναντίας ἱερωσύνῃ βεβιωκώς. μαθὼν δὲ

τὰ κατ' αὐτὸν Ἀθανάσιος, οἷος ἐκεῖνος ἀκριβὴς ἀεὶ τῶν τοιούτων ἐξεταστὴς, Λυδία τις τοῦ λόγου λίθος, τὸν Πρεσβύτερον Μακάριον εἰς Μαρεώτην ἐκπέμπει· τῇ δὲ γὰρ Ἰσχύρας ἐτύγχανε διατρίβων· τὴν τοῦ πράγματος ἔρευναν αὐτῷ ἐπιτρέψας. Ἐπεὶ δὲ φωραθεὶς ὁ Ἰσχύρας ἔγνω, καὶ οὐκ εἶχεν ὅ τι καὶ δράσειεν, ἀποδρὰς ἐκεῖθεν, τὴν Νικομήδους καταλαμβάνει, καὶ τοῖς περὶ Εὐσέβιον προσέρχεται καταβοῶν ἀναισχύντως Ἀθανασίου, καὶ τὰ ἐκείνου πάντα διασύρων, καὶ πικρῶς αὐτῷ λοιδορούμενος. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κακία, εὐπροσώπου ἀφορμῆς ἀπορήσασα, ἐπὶ τὸ ψεῦδος ὀμόσαι χωρεῖ, καὶ φανερῶς κατὰ τῆς ἀληθείας ὁπλίζεται. οἱ δὲ τιμῶσιν αὐτὸν ὅσα καὶ ἱερέα, καὶ γνησίως ἄγαν τὸν ἀποστάτην καὶ Θεοῦ καὶ νόμων, καὶ κανόνων ἱερῶν ὑποδέχονται. Φύσει γὰρ ἡδόμεθα τοῖς ὁμοίοις, ὅπως ἂν μὲν ἡμῶν ἕκαστος ἢ φαυλότητος ἢ ἀρετῆς ἔχωμεν. ἐκεῖνοι τοίνυν τῇ πρὸς Ἀθανάσιον διαφορᾷ τὰς ψυχὰς φλεγμαίνοντες, μετὰ πόσης ἂν εἴποις, τὸν Ἰσχύραν εἶδον περιχαρείας, καὶ τὴν μεστὴν αὐθαδείας ἐκείνην καὶ θράσους ψυχὴν, ἀγαθῶν ἐλπίσι παρέθηγον; καὶ τῷ μεγάλῳ τῆς Ἐπισκοπῆς ἀξιώματι τιμήσειν αὐτὸν ἐπηγγέλλοντο, μόνον εἰ κατηγορίαν τινὰ, φησὶ, κατὰ τοῦ δικαίου ῥάψαι δυνήσῃ. τοιούτων ἔργων τοιαύτας ἀντιδόσεις παρεχόντες, καὶ τοσούτων ψυχῶν προστασίαν μισθὸν συκοφαντίας ποιούμενοι. ὁ δὲ καὶ γὰρ ἦν, οὐ σκευάσαι πράγματα μόνον, ἀλλὰ καὶ συγχέαι ταῦτα καὶ περιτρέψας δεινότατα, ὡς ὁ λόγος ἤδη φθάσας ἐδήλωσεν Ἀθανασίῳ μᾶλλον ἐπάγει τὸ ἔγκλημα, ὡς ἄρα γνώμῃ τῇ ἐκείνου Μακάριος ὁ Πρεσβύτερος κατὰ τῆς Ἐκκλησίας λῃστρικῶς ἐπελθὼν, καθέλοιτο μὲν ὅλῳ θυμῷ τὸ θυσιαστήριον· τράπεζαν δὲ ἐκείνην ἀνατρέψοι· τὴν ἱερὰν ποτήριόν τε συντρίψοι τὸ μυστικὸν, καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους πυρὶ κατακαύσοι. καὶ τοιαύτη μὲν τοῦ δράματος ἡ διασκευὴ τοῦ Ἰσχύρα. ἤδη δὲ καὶ διὰ τῶν ἄλλων αὐτοῖς τελείως τῆς ἐπιβουλῆς κατασκευασθείσης, προσίασι τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ ταῦτα περὶ Ἀθανασίου λέγοντες, καὶ ὅλως εἰς τὴν κατ' αὐτοῦ ὀργὴν τοῦ βασιλέως θυμοὺς ἐξάπτοντες· ὃ δὲ τὸ μάλιστα παρώξυνεν αὐτόν· τοῦτο γὰρ ἐξεῦρεν ἡ πονηρία ἐπισταμένη, ὅπως φύσει τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ τὸ φιλότιμον· ὅτι μηδὲ τὸ ὑμέτερον, φασὶ, γράμμα προσήκατο· μηδὲ τὴν Ἀρείου κοινωνίαν ἀνάσχοιτο.

A contra ſe prolata Athanaſius, qva fuit ſemper diligentia in explorandis talibus, ceu Lydius, ut ita dicam, lapis, Presbyterum Macarium ad Mareotem mittit; (ibi enim Iſchyras degebat) eiqve inqviſitionem negotii demandat. Poſtqvam autem deprehenſum ſe Iſchyras cognovit, cum nec, qvod ageret, haberet, aufugit illinc, & Nicomediam pervenit, & accedit ad aſſeclas Euſebii, impudenter accuſans Athanaſium, omnia ejus traducens, & acerbe eum convicians. Talem enim malitia opportuna occaſione data ad mendacium jurare coegit, & manifeſte
B contra veritatem pugnare. Illi vero honorabant eum, ut Sacerdotem, ſed revera apoſtatam, & Dei & legum & ſanctorum Canonum ſuſcipiunt. Natura enim delectamur ſimilibus, prout qvisqve noſtrum aut vitio aut virtute præditus eſt. Illi igitur diſſenſione ſua ab Athanaſio animas polluentes, qvanta cum gratulatione diceres Iſchyram viderint, & plenam illam amore ſui & confidentia animam bonorum ſpe lactarint, & magna Epiſcopi dignitate ſe eum honoraturos promiſerint, tantum ſi accuſationem qvandam, ajunt, contra juſtum conſuere
C poſſis. Hujuſmodi factis ejusmodi compenſationes exhibentes, & tot animarum proſtitutionem mercedem calumniæ conſtituentes. Ille enim, qvi non tantum adornare facta, ſed & confundere ea, & tractare graviſſime, ut jam ante ſignificavi, norat, Athanaſio magis litem intendit, qvod ejus ſententia Macarius Presbyter contra Eccleſiam prædatorie inſurrexerit, & toto animo everterit aram, menſam ſacram demolitus ſit, & poculum myſticum confregerit, & ſacros libros igne combuſſerit, & talis Iſchyræ fuit actus diſpoſitio. Cum autem a multis
D perfectæ inſidiæ illi ſtruerentur, accedunt ad Regem Conſtantinum, hæc de Athanaſio dicentes, & penitus animum Regis ita accenderunt contra eum. Qvod autem maxime pungebat illum (id enim malitia, gnara, qvod natura homines ſint honoris cupidi, invenerat) erat hoc, qvod literas veſtras, ajebant, non convenienter tractaverit, neq; Arii communionem tulerit.

Qvæ cum audiret Conſtantinus, primum qvidem perturbatus, deinde apud ſe conſiderabat factum, & difficultatibus undiqve obrutus, non habebat, qvo ſe verteret, aut cui parti accederet, Virtute Athanaſii ſuſpicionem omnem ſuperante, illorum autem calumnia probabilitatis multum & veriſimilitudinis habente. Cum ita ſe haberet, medium elegit, neqve Athanaſij cognoſcens, neqve etiam recuſans inqviſitionem. Sed qvoniam tunc Hieroſolymis dedicationem faciebat, & in unum prope Epiſcopi omnes conveniebant, jubet Tyrum ab itinere divertentes proficiſci, & in Athanaſium magnum inqvirere: nec minus de Arii ſtatuere rebus, ut ſi in definitione veritatis verarum doctrinarum per invidiam excommunicationem ſubiiſſet, reciperetur in clerum & concilium, & coaleſceret membrum cum reliqvo corpore: qvod ſi vero perſuaſione qvadam verborum ſurripere veritatem conaretur, ſecundum ſacras leges judicaretur, & dignam pœnam daret ſubverſionis doctrinarum. Trigeſimus ille annus regni agebatur Conſtantino. Et aderant qvidem ex diverſis civitatibus Epiſcopi: adducebatur vero etiam Presbyter Macarius a militibus manibus vinctis. Aderat & ipſe princeps, diſceptans controverſiam una cum Epiſcopis. Sed etiam præfecti qvidam. Aſtiterunt autem etiam ſycophantæ, & tribunal judiciarium aperiebatur; Athanaſius autem accuſabatur. Et primum qvidem illa de linea veſte & avaritia propoſita eſt invidioſa calumnia: ſed ſtatim criminis refutatio conſecuta eſt, qvæ manifeſta erat convictio inhumanitatis illorum. Literæ enim a Rege eodem tempore dabantur ad judicium, qvæ non mediocriter accuſatores taxarent, & Athanaſium a cauſa abſolverent, & ad illum placide valde & legitime miſſæ. Poſtqvam Apis & Macarius, (non qvem ſuperior oratio expreſſit, ille enim in reorum numero ab aſſeclis Euſebii reputabatur, ſed alius cognominis ejus, Alexandrinorum ambo Presbyteri, qvi Nicomedienſes non de induſtria, ſed fortuito adierant, & Regem convenerant) omnia, uti ſeſe habebant, recen-

A Ὧν ἀκούσαντα Κωνσταντῖνον, πρῶτα μὲν μικρὰ διαταραχθῆναι· ἔπειτα δέ, καθ' ἑαυτὸν ἀνασκοπῆσαι τὸ πρᾶγμα, καὶ εἰς ἀμηχανίαν πάντοθεν περιστῆναι, μὴ ἔχοντα, ὅποι νεύσει, καὶ ᾧ προσεθήσεται· τῆς μὲν Ἀθανασίου ἀρετῆς κρείττονος οὔσης ὑπονοίας ἁπάσης· τῆς ἐκείνων δὲ πάλιν διαβολῆς πολὺ τὸ πιθανὸν καὶ παρόμοιον ταῖς ἀληθείαις ἐχούσης. οὕτως οὖν ἔχων τὴν μέσην ἐχώρει, μήτ' Ἀθανασίου γινώσκων, μήτε πάλιν ἀπογινώσκων τὴν ἔρευναν, ἀλλ' ἐπεὶ τηνικαῦτα τοῖς Ἱεροσολύμοις τὰ Ἐγκαίνια ἐτελεῖτο, καὶ εἰς ταυτὸν σχεδὸν B Ἐπίσκοποι πάντες συνῆσαν, κελεύει κατὰ τὴν Τύρου ὁδὸν πάρεργον γενομένους, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ἐξετάσαι, οὐδὲν δὲ ἧττον ἐπιστῆσαι καὶ τοῖς Ἀρείου· ἵν' εἰ μέν, ὡς αὐτός φησιν, ἐν ὅροις μὲν τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς ἀληθείας, διὰ φθόνον ὑπέστη τὴν ἀποκήρυξιν, παραδεχθῇ πάλιν τῷ κλήρῳ καὶ τῇ Συνόδῳ, καὶ συναφθῇ τὸ μέλος τῷ λοιπῷ σώματι· εἰ δὲ τὸ ὅλον ῥημάτων ἐστὶ πειθὼ κλέπτουσα τὴν ἀλήθειαν, κατὰ τοὺς ἱεροὺς κρίνοιτο νόμους, καὶ δίκην ἀξίαν ὑπόσχοι τῆς τῶν δογμάτων C διαστροφῆς. τριακοστὸν τοῦτο τῆς βασιλείας ἔτος ἐνειστήκει τῷ Κωνσταντίνῳ. καὶ παρεῖσαν μὲν ἐκ διαφόρων πόλεων οἱ Ἐπίσκοποι· παρήγετο δὲ καὶ ὁ πρεσβύτερος Μακάριος ὑπὸ στρατιωτῶν χερσὶ δέσμιος· παρῆν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ ἄρχων συνδικάσων τοῖς Ἐπισκόποις, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν τέλει τινές· παρειστήκεσαν δὲ καὶ οἱ συκοφάνται. καὶ τὸ μὲν δικαστικὸν ἀνεπτύσσετο βῆμα· ἐκαλεῖτο δὲ Ἀθανάσιος. καὶ πρῶτον μέν, τὰ περὶ τῆς λινῆς ἐσθῆτος, καὶ ἡ τῆς φι- D λοχρηματίας εἰσήχθη ἀλλόκοτος διαβολή· ἀλλ' εὐθὺς καὶ τοῦ ἐγκλήματος ἡ λύσις ἐπηκολούθει, σαφὴς ἔλεγχος οὖσα τῆς ἐκείνων ἀπανθρωπίας. γράμματα γὰρ ἐκ τοῦ βασιλέως κατ' ἐκεῖνο τῆς ὥρας ἐπιφοιτᾷ τῷ δικαστηρίῳ, ἀπειλοῦντα μέν, οὐ μετρίως, τῶν κατηγόρων· αἰτίας δὲ Ἀθανάσιον ἀφιέντα, καὶ πρὸς αὐτὸν ἡμέρως πάνυ καὶ γνησίως μετακαλοῦντα. ἐπειδὴ Ἄπις τε καὶ Μακάριος· οὐχ ὃν ἤδη φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσεν, ἐκεῖνος γὰρ ἐν ὑπευθύνων μοίρᾳ τῆς περὶ Εὐσέβιον ἐνομίζετο· ἀλλ' ἕτερος μᾶλλον ὁμωνύμως αὐτῷ καλούμενος, τῆς Ἀλεξανδρέων ἄμφω πρεσβύτεροι, Νικομηδεῦσιν οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλ' οὕτω συμβὰν ἐπιστάντες, καὶ βασιλεῖ συγγενόμενοι, πάντα καταλέγουσι μετὰ τῆς ἀλη-

θείας, καὶ τὸ ψευδὲς ἔγκλημα κατὰ τοῦ ἁγίου, καὶ τὴν ἄδικον ταύτην ἐπιβουλὴν διαλύονται. οἷς καὶ πιστεύσας ὁ βασιλεύς, καὶ πεισθείς, μᾶλλον δὲ ὑπὸ τῶν ἐκ τῆς ἀληθείας ἐλέγχων δυσωπηθείς, ὅτι μηδὲν εἶχε πιστόν, μηδὲ τῆς τοῦ πράγματος ἀκολουθίας ἐχόμενον, ἀλλὰ φθόνου γέννημα μόνον ἀτεχνῶς ἡ διαβολή, τὰ τοιαῦτα ἐξέθετο γράμματα, ὧν ἐν αὐτῇ τῇ τῆς κατηγορίας εἰσαγωγῇ ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου ἀναγνωσθέντων, ἀγωνία τοὺς περὶ Εὐσέβιον εὐθὺς καὶ δέος κατεῖχεν, καὶ οὐκ εἶχον, ὅτι καὶ γένωνται. πλὴν ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐνταῦθα ἵσταντο τῆς μανίας, οὐδὲ ἠγάπων ἅπαξ ἐληλεγμένοι, ἀλλὰ καὶ οὕτω τῆς κατηγορίας εὐθὺς εἰς τοὐναντίον περιτραπείσης, καὶ βασιλικοῖς μᾶλλον ἐγκλήμασι τοὺς ἀνοήτους ὑποβαλούσης, ἐκεῖνοι καὶ πρὸς τὰς ἄλλας ἐτρέποντο, καὶ τὰ κατὰ τὸν πρεσβύτερον Μακάριον ἐκινεῖτο, καὶ παρήγετο κατήγορος μὲν ὁ Ἰσχύρας· μάρτυρες δέ, οἱ περὶ Εὐσέβιον. οὓς πρῶτα μὲν Ἀθανάσιος ὡς ἐχθροὺς παρεγράφετο, καὶ νόμοις αὐτοῖς, καὶ ταῖς ἐκ τῶν νόμων ἀνάγκαις εἶργε τῆς κατ᾽ αὐτοῦ μαρτυρίας. ἔπειτα δὲ καὶ ὁ κατήγορος Ἰσχύρας ἱερεὺς εἴη, ταῖς ἀληθείαις δείκνυσθαι ἠξίου, καὶ τότε λόγους ὑφέξειν ἔλεγε καὶ αὐτὸς τοῦ ἐγκλήματος. ταῦτα ἐκεῖνος μὲν ἔλεγεν· οἱ δικασταὶ δὲ οὐκ ἠνείχοντο· ἀλλ᾽ εἰσήγετο μὲν ἡ κατὰ τοῦ Μακαρίου δίκη καὶ ἐκροτεῖτο, καὶ πρὸς ἀγῶνας ἤδη καὶ ἀποδείξεις ἐχώρει. ἀτονησάντων δὲ τῶν ἐλέγχων, ἀναβολὴν ἐλάμβανεν ἡ ἀκρόασις· ὥστε καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ τόπου δεηθῆναι ζητήσεως. ἐπεὶ δὲ οὓς Ἀθανάσιος παρεγράφετο, τούτους ἑώρα πεμπομένους πρὸς τὴν ἐξέτασιν, τότε οὐδὲ σιωπᾶν ἔκρινεν, οὐδὲ φέρειν, ἀλλ᾽, ἀπέσβη τὸ δίκαιον, ἐβόα· πεπάγνται ἡ ἀλήθεια, νόμων ἀκρίβεια καὶ δικαστῶν οἴχεται. πῶς γάρ, φησίν, οὐκ ἂν εἴη τῶν ἀτόπων, τὸν μὲν ἀπολογησόμενον ὑπὸ δεσμοῖς ἀσφαλῶς τηρεῖσθαι, τὸν κατηγορήσοντα δὲ καὶ τοὺς ἐχθροὺς τὴν ὅλην τῆς δίκης πεπιστεῦσθαι ψῆφον; οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μάρτυρας αὐτοῦ τούτους εἶναι τῶν ἐγκλημάτων, ἐφ᾽ οἷς αὐτοὶ δικάσεσθαι μέλλουσι. ταῦτα τοῦ μεγάλου φανερῶς ἐπιβοῶντος, κοινῇ δὲ καὶ τῇ Συνόδῳ πάσῃ διαμαρτυρομένου, ὡς οὐδένα λόγον αὐτοῖς τοῦ γε δικαίου καὶ τῶν αὐτοῦ λόγων ποιουμένους ἑώρα· ὁ μέν, ἀναχώρησιν ἐννοεῖ, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα λαθὼν ἐπάνεισιν, ἡ Συνό-

A ſent, & falſam accuſationem contra Sanctum, & injuſtas iſtas inſidias reſolvunt: qvibus etiam credens Rex & perſuaſus, magis autem ex ipſa veritate fallacias redarguens, qvod nihil eſſet veriſimile, neqve qvod cum rei veritate conſentiret, ſed invidiæ tantum opus calumnia aſſumpta, illas ponebat literas. Qvibus in ipſo veſtibulo accuſationis in judicio lectis, afflictio aſſeclas Euſebii continuo & timor invaſit, nec habuerunt, qvod facerent: ſed ne tum qvidem deſiſtebant ab inſania, neqve amabant eum ſemel convicti. Sed & ſic accuſatione ſtatim in contrarium
B converſa, & inſipientes Regis potius accuſationibus ſubiiciente, illi ad alias etiam accedebant. Tum proponebatur cauſſa contra Presbyterum Macarium, & ſiſtebatur accuſator Iſchyras. Accuſatores vero aſſeclæ Euſebii, quos primum quidem Athanaſius ut hoſtes recuſabat, & ipſis legibus legumque vinculis teſtimonio contra ipſum coercebat: deinde etiam an accuſator Iſchyras ſacerdos eſſet, veris argumentis edoceri volebat, & tum, ajebat, ſe rationes ſubiturum accuſationis. Hæc quidem ille dicebat: judi-
C ces vero non ferebant: ſed jus adverſus Macarium exequebantur, & concurſabant, & ad decertationes & demonſtrationes perveniebatur. Diſſentientibus autem probationibus, dilationem conſeſſus accipiebat, adeo ut qvæſtio etiam de loco deſiceret. Quoniam autem eos, quos recuſabat Athanaſius, miſſos videbat ad inquiſitionem; tunc ſibi tacendum non exiſtimavit, neque ferendum, ſed extincta eſt, exclamavit, juſtitia; congelata eſt veritas; periit legum & judicum accuratio. Quomodo enim, inquit, niſi id eſſet abſurdorum, defen-
D ſorem in vinculis tenere deceat, accuſatorem vero & hoſtes totum litis ſuffragium ferre? Verum enim vero teſtes ei accuſationum eos eſſe, in quibus illi judicari debebant? Hæc cum magnus ille clare pronunciaret, & publice toti Synodo teſtificaretur, ut nullam rationem eos neque juris neque etiam verborum ipſius haberi videbat, de diſceſſu cogitat, & clam ad Regem accedit. Syno-

dus autem ſtatim, vel malitioſum potius conciliabulum, abſentiam ejus incuſat, qvandoqvidem & qvæ in Mareote facta erant, finem habebant, & omnia ex ſententia inimicis ſuccedebant, condemnationem Athanaſii perfectam decernunt, qvi ipſi potius eam promeruerant, veritate indice, qvam ille, qvi nullam reprehenſionem in pulchritudine animæ ſuæ admittebat, abundantes accuſationibus ad condemnationem, & contumeliis & cavillationibus, & affatim utentes calumniis. His igitur perfectis, ſtatim ac poterant Hieroſolymam currebant: ibi etiam furioſum ſuſcipiunt Arium, qvi lingua ſolum pietatem colere volebant, & in Nicena Synodo ſimulanter τῷ Coëſſentiali ſubſcripſerant. Rectæ autem fidei, & qvi corde & labiis rectè valebant, qviqve decreverant in Synodo Alexandrina Arium examinandum eſſe, & qvi verbis & animis mentem adhibebant, multam adhibentes diligentiam, deprehendunt fraudem, ſub involucris multis cogitationum & verborum latentem, & hoſtem veritatis capiunt, & expugnant vulpem. Deinde alias iterum literas Regis accipit Athanaſius, qvæ ipſum venire, & illos qvam primum adeſſe jubebant. Hæc non mediocrem timorem incuſſerunt Synodo, ne qvando & coram Rege caperentur, qvod qvædam ad gratiam, qvædam vero ex odio judicaſſent, commentatores mendacii, & proditores veræ fidei aperte deprehenſi. Qvocirca complures eorum qvisqve domum ſuam diſceſſit. Euſebii vero aſſeclæ & Theognidis & aliorum, probabiles excuſationes, ut in loco manerent, commenti, non parum tempus extrahebant, & Regi interea per literas ſe purgabant. Dum vero illa fiebant, in conſpectu Regis iterum Nicomediæ ſe ſtitit Athanaſius, & accuſationem de auro legitime & aperte diluit. Cum autem amplius etiam retardarent aſſeclæ Euſebii, literis datis Rex Athanaſium Alexandriam amandat, & Epiſcopatum ei tradit, ſignificans putidas & frivolas omnes calumnias viſas eſſe. Ita igitur, cum Athanaſius Alexandriæ eſſet, & Ariani congregati eſſent, magna confuſio & tumultus vulgus occupavit.

A δος δὲ αὐτίκα, ἢ τὸ πονηρὸν φάναι συνέδριον, ἐρήμην αὐτοῦ καταδιαιτᾷ· ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Μαρεώτῃ πεπραγμένα πέρας εἶχε, καὶ πάντα κατὰ γνώμην τοῖς ἐχθροῖς ἔκειτο, καθαίρεσιν Ἀθανασίου παντελῆ ψηφίζονται, οἱ ταύτης ἄξιοι μᾶλλον, ἀληθείας κρινούσης, τοῦ μηδένα μῶμον ἐν τῷ κάλλει τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἔχοντος, κατηγορίαις ἐν τοῖς καθαιρετικοῖς, καὶ ὕβρεσι καὶ διασυρμοῖς πλεονάσαντες, καὶ περιπλείστα τῇ καταφορᾷ χρησάμενοι. τούτων οὕτω τελεσθέντων, ὡς εἶχον, εὐθὺς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἔτρεχον· ἔνθα καὶ τὸν θεομανῆ δέχονται Ἄρειον, ὅσοι γλώσσῃ μόνον εὐσεβεῖν

B ἐβούλοντο, κἂν τῇ κατὰ Νίκαιαν Συνόδῳ προσποιήτως τῷ ὁμοουσίῳ ὑπογεγράφασιν. οἱ δὲ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ αὐτοὶ καρδίᾳ καὶ χείλεσιν ὑγιῶς ἔχοντες, ὁρίσαντες ἐπὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Συνόδου τὸν Ἄρειον ἐξετάζεσθαι, καὶ τοῖς τε ῥήμασι καὶ ταῖς διανοίαις προσέχοντες τὸν νοῦν, καὶ πολλὴν εἰσενεγκάμενοι τὴν ἀκρίβειαν, φωρῶσι τὸν δόλον ὑπὸ πολλοῖς τοῖς παραπετάσμασι τοῖς ἐκ τῶν ἐννοιῶν φημὶ καὶ τῶν λέξεων, ὑποδεδυκότα, καὶ τὸν ἐχθρὸν αἱροῦσι τῆς ἀληθείας, καὶ παλεύουσι τὴν ἀλώπεκα. εἶτα

C γράμματα καὶ πάλιν ἕτερα τοῦ βασιλέως ἐπικαταλαμβάνει, Ἀθανάσιον μὲν ὡς αὐτὸν ἥκειν, καὶ αὐτοὺς δὲ ὡς τάχιστα παρεῖναι διακελεύοντα. ταῦτα φόβον οὐ μικρὸν ἐνέπεσε τῇ Συνόδῳ, μήποτε καὶ ἁλῶσιν ἐπὶ τοῦ βασιλέως, τὰ μὲν πρὸς χάριν, τὰ δὲ καὶ πρὸς ἀπέχθειαν κρίναντες, συνήγοροι τε τοῦ ψεύδους, καὶ προδόται τῆς ἀληθοῦς πίστεως προδήλως γεγυμνωμένοι. ὧν ἕνεκεν οἱ πλείους μὲν ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἕκαστος ἀνεχώρει· οἱ δὲ περὶ Εὐσέ-

D βιον Θέογνίν τε καὶ τοὺς λοιποὺς, πιθανὰς προφάσεις, ὥστε κατὰ χώραν μένειν πλασάμενοι, οὐκ ὀλίγην τῷ χρόνῳ διατριβὴν ἐνεποίουν, καὶ βασιλεῖ μεταξὺ διὰ γραμμάτων ἀπελογοῦντο. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράττετο κατὰ πρόσωπον τῷ βασιλεῖ πάλιν ἐν τῇ Νικομηδείᾳ παρασὰς Ἀθανάσιος, καὶ τὸ περὶ χρυσίον ἔγκλημα νομίμως καὶ φανερῶς ἀποδύεται. ὡς δὲ καὶ ἔτι μᾶλλον οἱ περὶ Εὐσέβιον ἀνεβάλλοντο, γράμμασιν ὁ βασιλεὺς Ἀθανάσιον ἐπὶ τὴν Ἀλεξανδρέων προπέμπει, καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν αὐτῷ ἐγχειρίζει, σαθρὰ φανῆναι σημάνας τὰ τῶν διαβολῶν ἅπαντα καὶ αἰσχρά. οὕτω γοῦν Ἀθανασίου κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν γενομένου, καὶ τῶν Ἀρείου συνηθροισμένων, πολλή τις εἶχε τὰ πλῆθος σύγχυσίς τε καὶ ταραχή,

οἷα μηδὲ φέρειν τῶν πολλῶν δυναμένων τὰ ὑπὸ τοσούτοις Ἐπισκόποις ἤδη δοκιμασθέντα, πάλιν ὁρᾶν ἀναδικαζόμενα. ἀγανακτῶν οὖν Ἀθανάσιος, ὅτι μὴ μόνην Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλὰ καὶ σχεδὸν Αἴγυπτον πᾶσαν κλονουμένην ἑώρα, μηνύει πάντα τῷ βασιλεῖ, καὶ πρὸς ἄμυναν αὐτὸν τοῦ Ἀρείου παρακαλεῖ, λαβεῖν ἵνα παρ' ἐκείνου τιμωρίαν βουλόμενος. καὶ παραχρῆμα γράμματα τὴν Ἀλεξανδρέων καταλαμβάνει, μετάπεμπτον ἄγεσθαι Ἄρειον, δίκην ἀκολάστου γλώσσης καὶ γνώμης ὑφέξοντα. ὡς οὖν ἤγετο παρὰ βασιλέα Ἀλεξανδρείας Ἄρειος, γέγονέ τε κατὰ Καισάρειαν, καὶ τοῖς περὶ Εὐσέβιον, Θέογνίν τε καὶ Μάριν συγγέγονεν· ἐνταῦθά μοι σκόπει τῶν προσβολῶν τὴν χαλεπωτάτην, καὶ ὅθεν ὁ μέγιστος Ἀθανάσιος κλύδωνα ἐπανέστη τῶν πειρασμῶν· κοινωνὸς μὲν λόγων αὐτοῖς, ὁ κοινωνὸς καὶ τῶν τρόπων· κοινωνεῖ δὲ καὶ τραπέζης, ὁ κοινωνὸς καὶ τῆς πρὸς Θεὸν μάχης. πάντα τε διηγεῖται τὰ καθ' αὐτοῦ, (συμβουλὰς ἀλλήλοις ποιοῦν), ὡς μήτε Θεοῦ (φεῦ τῆς μανίας) μήτ' οὖν Ἀθανασίου φείσασθαι. ῥάπτουσι τοιγαροῦν κατ' αὐτοῦ ἑτέρας καὶ πάλιν συκοφαντίας ἐκεῖνοι, οἱ, κατὰ τὸν παμμέγαν Ἡσαΐαν, κύουσι πόνον, καὶ τίκτουσιν ἀνομίαν, οἱ ψεῦδος ἔθεντο τὴν ἐλπίδα, καὶ τῷ ψεύδει, εἶπον, σκεπασθησόμεθα. καὶ πάντα κάλων, τὸ τοῦ λόγου, κινοῦσιν, ὥστε τοῦ θρόνου τὸν ἅγιον καθελεῖν, καὶ τοῦ κατὰ Χριστιανῶν πολέμου τὴν Ἀλεξανδρείαν ὁρμητήριον ἀσφαλὲς ποιήσασθαι. ᾔεσαν οὖν παρὰ βασιλέα, Ἄρειος μὲν ἀπολογησόμενος, Εὐσέβιος δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν, τῷ ψεύδει συνηγορήσοντες, Ἀθανασίου δὲ καὶ τῆς ἀληθείας φανερῶς καταμαρτυρήσοντες. ἐπεὶ δὲ τῷ βασιλεῖ παραστάντες τὰ εἰκότα περὶ τῶν τῇ Συνόδῳ πεπραγμένων ἐρωτηθεῖεν, αὐτίκα περὶ μὲν τῶν ἄλλων οὐχ οὕτως ἔφησαν. ὦ βασιλεῦ, ἀνιώμεθα· τὸ μὲν τῆς ἱερᾶς τραπέζης, τὸ δὲ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου, ὅπως ἀνέστρεψε μὲν ἐκείνην, κατέαξε δὲ τοῦτο καὶ εἰς λεπτὰ διεῖλεν, ὅπως δὲ καὶ τὸν ἐκ τῆς Ἀλεξανδρέων τῇ πόλει συνήθως ἐκπεμπόμενον σῖτον διακωλύσειν ἠπείλησε. ταῦτα λυπεῖ, ταῦτα δάκνει, ταῦτα τίνος οὐ ψυχῆς ἅπτεται, καὶ ἀδαμαντίνης; τούτων μάρτυρες Ἀδαμάντιός τε καὶ * ἀνθρώπου Βίων, Ἀρβεθίων τε καὶ Πέτρος Ἐπίσκοποι, παρ' ὧν ἐπὶ πᾶσι τούτοις ἐξελεγχθεὶς, δίκην μὲν τὴν ἀξίαν ἀπέδρα. διαδρᾶναι δὲ καὶ τὴν ἀποκή-

A ut qvod non ferret ceu populus potens, qvæ a talibus Epiſcopis jam probata fuiſſent, iterum reſcindi. Iratus igitur Athanaſius, qvod non tantum Alexandriam & prope Ægyptum totam turbatam videret, ſignificat omnia Regi, & ad ultionem ſumendam & exigendas de Ario pœnas Regem cohortatur. Et ſtatim literæ venerunt Alexandriam, reducendum eſſe Arium, pœnam incontinentis lingvæ & animi ſubiturum. Ut igitur adducebatur ad Regem Alexandriæ Arius, fuitqve Cæſareæ, & cum aſſeclis Euſebii, Theognidis & Maris' converſabatur. (Hic mihi
B vide, gravisſimam contagionem, & unde maximus Athanaſium fluctus tentationum ſubierit) particeps erat(Arius) ſermonum cum illis, particeps & morum, particeps etiam menſæ, particeps etiam pugnæ contra Deum: ubiqve recenſet, qvæ contra ſe ſint acta, & conſilia inter ſe dant mutua: ut neqve Deo, hei furorem! neqve Athanaſio pepercerint. Conſuunt igitur adverſus eum iterum alias calumnias, qvi ſecundum maximum Eſaiam, concipiunt laborem, & pariunt iniqvitatem: qvi mendacium poſuerunt ſpem, & dixerunt, mendacio obumbrabimur: & omnes funes movent, ut ita
C dicam, ut throno ſanctum dejiciant, & belli contra Chriſtianos Alexandriam faciant firmam aciem. Iverunt igitur ad Regem, Arius qvidem defenſurus ſe, Euſebius vero & aſſeclæ ejus mendacio teſtimonium daturi, & Athanaſium & veritatem aperte obruturi. Poſtqvam autem Regi aſtantes, ut decebat, de actis in Synodo interrogati eſſent, ſtatim de aliis non ita reſpondentes, ajunt: ô Rex, ægerrime ferimus, qvæ prolata ſunt de ſacra menſa, de myſtico poculo, qvomodo everterit illam, fregerit hoc (Athanaſius)
D & in fruſta comminuerit, & qvomodo ex urbe Alexandrinorum exportari conſvetum frumentum ſe inhibiturum comminatus ſit. Hæc dolorem nobis injiciunt, hæc mordent: hæc non alicujus animam vel adamantinam non moverent? horum teſtes ſunt Adamantinus, & Bion & Arbethion, & Petrus Epiſcopi: a qvibus in omnibus his convictus dignam qvidem pœnam effugit: excommunicationem autem effu-

gere non potuit: ſed communi conſenſu a Synodo tota, ut talium & nefandorum & impiorum operum audax auctor, excommunicatus eſt. Hiſce commemoratis, Rex primum ſilebat, & perturbabatur apud animum, & tandem auribus pendens, ita commotus eſt, & in Gallias juſtum proſcribit, hic ſolum & moribus & animo corruptus, & utraſqve Euſebii aſſeclis aures præbens: Revera enim furantur & corrumpunt bonos mores, velut Sapiens ait, colloqvia prava. Sane alteram non integram ſemper accuſato ſervare, qvaſi macula & labes ei fuerat, qvi incontaminatum ſe in reliqvis, & purum conſervarat. Sunt autem, dicunt, accuratius & ſcopi & judicii fortaſſe rationem habentes, qvod neqve contentu qvodam erga Athanaſiū hoc exilio ipſum mulctaverit, ſed unione Eccleſiarum potius & conſonantia, ut motum compeſceret, & ſedaret tumultum. Qvoniam enim ſeditionem vulgaris Alexandrinorum qvantacunqve erat, & in Ægypto plurimos invaſerat, moliens ille conſtitutionem rerum, e veſtigio cognovis, Athanaſium eum ſtatum concitaſſe. Eodem enim negotio videbat, ſe aliorum Epiſcoporum animos ſanaturum, & in unum omnes redacturum, ſi aperte virum civitate ejeciſſet. Sed ille qvidem in his vitam cum morte commutavit trigeſimo anno regni ſui, ætatis vero ſexageſimo qvinto, ſucceſſoribus regni relictis filiis, qvod inter eos diviſerat. Conſtantino enim majori filio majus etiam imperium adjungit: teſtamentum vero apud Presbyterum qvendam deponit, occulte morbo Arii infectum, & in receſſu pectoris ægrotantem, qvi & abſcondebat illud cum morbo ſuo, & a multis interrogatus, an teſtamentum Rex feciſſet, diſtulit reſponſum, ſocios ita occultæ rei familiariſſimos Regis Eunuchos adhibuit. Cum autem cunctaretur Conſtantinus accedere, tertius filiorum Conſtantius prior advenit ex Antiochia, cui clam patris teſtamentum tradit, & ſolam ab illo, & unicam petit gratiam, ut Arianis ipſe conciliaretur. Ei hanc compenſationem pro regno, immortali Regi Chriſto dedit,

A εὐξιν ὅμως οὐκ ἠδυνήθη, ἀλλὰ κοινῶς ὑπὸ τῆς Συνόδου πάσης, ὡς τοιούτων ἀθέσμων ἔργων καὶ ἀνοσίων τολμητὴς ἐκκεκήρυκται. Τούτων ἐπιλεγομένων, ὁ βασιλεὺς τὸ πρῶτον ἡσυχῇ καὶ καθ' ἑαυτὸν ἐταράττετο, καὶ τέλος τῶν ὤτων ἀναρτηθεὶς, εἰς ὀργὴν ἐξάπτεται, καὶ τὴν ἐν Γαλλίαις ὑπερορίαν τοῦ δικαίου καταψηφίζεται, ἐνταῦθα μόνον καὶ ἦθος καὶ γνώμην διαφθαρεὶς, καὶ ἀμφοτέρας τοῖς περὶ Εὐσέβιον τὰς ἀκοὰς ὑπανείς· κλέπτουσι γὰρ τῷ ὄντι, καὶ διαφθείρουσιν ἤθη χρηστὰ, κατὰ τὸν εἰπόντα σοφὸν, ὁμιλίαι κακαί· καὶ τοίγε τὴν ἑτέραν ἀκεραίαν ἀεὶ τῷ κατηγορουμένῳ φυλάττοντι, οἱονεί τις αὐτῷ ῥύπος ἐγένετο καὶ σπίλος, ἀέρρυπεν ἑαυτὸν, τάγε ἄλλα καὶ καθαρὸν συντηρήσαντι. εἰσὶ δὲ οἱ, φασὶν, ἀκριβέστεροι, καὶ
B σκοποῦ τάχα καὶ κρίσεως λογισμὸν ἔχοντες, ὡς οὐδὲ καταγνώσει τινὶ τῇ πρὸς Ἀθανάσιον ταύτην αὐτοῦ κατέκρινε τὴν ὑπερορίαν, ἀλλ' ἑνώσει τῶν Ἐκκλησιῶν μᾶλλον καὶ συμφωνίᾳ, ὥς τε καταστεῖλαι τὴν ζάλην αὐτοῖς, καὶ κοιμῆσαι τὸν θόρυβον. ἐπειδὴ γὰρ στάσις οὐχ ἡ τυχοῦσα τήν τε Ἀλεξανδρέων, ὁπόση ἦν, καὶ τῆς Αἰγύπτου δὲ κατειλήφει τὰ πλείω, κατάστασιν
C ἐκεῖνος τοῖς πράγμασι μηχανώμενος, ἐκποδὼν ἔγνω τοῦγε νῦν ἔχον ποιήσασθαι Ἀθανάσιον. ταύτῃ γὰρ τὰς τῶν ἄλλων ἐπισκόπων θεραπεῦσαι γνώμας, καὶ εἰς ταυτὸ συναγαγεῖν πάντας ἐσκέψατο, εἰ φανερῶς ὑπερορίσει τὸν ἄνδρα τῆς πόλεως. ἀλλ' ὁ μὲν ἐν τούτοις καταλύει τὸν βίον, τριακοστῷ μὲν τῆς βασιλείας ἔτει, πέμπτῳ δὲ καὶ ἑξηκοστῷ τῆς ἡλικίας, διαδόχοις τῆς βασιλείας τοῖς υἱέσι χρησάμενος, καὶ ταύτην εἰς αὐτοὺς καταδιελών. Κωνσταντίνῳ μὲν γὰρ τῷ μείζονι τῶν υἱῶν, μείζονα καὶ τὴν ἀρχὴν καταλείπει· τὴν δὲ διαθήκην πρεσβυτέρῳ τινὶ
D παρατίθησι, κρύφα τὴν Ἀρείου νόσον καὶ ἐν μυχῷ τῆς ψυχῆς νοσοῦντι, ὅς τις ἔκρυπτε καὶ ταύτην μετὰ τῆς νόσου. καὶ παρὰ πολλῶν ἐρωτώμενος, εἰ ἐπὶ διαθήκαις ὁ βασιλεὺς τελευτήσειεν, εἰπεῖν ἀνεβάλλετο. κοινωνοὺς οὕτω πράγματος ἀπορρήτου, καὶ τοὺς οἰκειοτάτους τοῦ βασιλέως Εὐνούχων πεποιημένος. ἐπεὶ δὲ βραδύνοντος Κωνσταντίνου περὶ τὴν ἄνοδον, ὁ τρίτος τῶν υἱῶν Κωνστάντιος πρῶτος παραγίνεται ἐξ Ἀντιοχείας, ἐγχειρίζει λαθραίως αὐτῷ τὴν τοῦ πατρὸς διαθήκην, καὶ μόνην παρ' αὐτοῦ καὶ μίαν αἰτεῖ χάριν, ὥστε τοῖς Ἀρείου κἀκεῖνον συναπαχθῆναι, καὶ ταύτην ἀμοιβὴν τῆς βασιλείας τῷ ἀθανάτῳ βασιλεῖ Χριστῷ δίδωσι,

τὸ

τὸ μὴ Θεὸν αὐτὸν, ὢ τῆς ἀπονοίας, μηδὲ τοῦ παντὸς εἰδέναι δεσπότην. συνεφήπτετο δὲ αὐτοῖς τοῦ τολμήματος καὶ ὁ προῤῥηθεὶς Εὐσέβιος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δὲ πάντες καιροῦ τηνικαῦτα λαβέσθαι δόξαντες. μία δὲ αὐτοῖς Ἀρείου τε σύστασις, καὶ τῆς ἀληθείας ἐδόκει κατάλυσις, εἰ τὴν Ἀθανασίου καὶ αὐτὸς ὑπερορίαν ἐπισφραγήσαιτο, ὡς εὖ μᾶλλον καὶ τῷ δικαίῳ γεγενημένην. πρὸς ὃ χεὶρ αὐτοῖς ἀνυσιμωτάτη καὶ ὁ μιαρὸς ἐκεῖνος ἱερεὺς γέγονεν, ὃς μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ τὸν ἐν τοῖς βασιλείοις Πραιπόσιτον ὑποφθείρας, μέρος οὐ τὸ ἐλάχιστον καὶ αὐτὸν τῆς Ἀρείου κακοδοξίας ὑπέδειξεν. ἐκ τούτου γὰρ διέβαινε καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς τῶν Εὐνούχων ἡ νόσος, εὐχερεῖς ὄντας φύσει καὶ μεταλαβεῖν κακίας, καὶ μεταδοῦναι λίαν ἐπιτηδείους. καὶ ἡ τοῦ βασιλέως δὲ γαμετὴ, ταῖς βλασφήμοις μετὰ μικρὸν ὁμιλίαις διαφθαρεῖσα, τῆς ὁμοίας καὶ αὐτὴ λύμης ἐμπίπλατο. μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς, οἴμοι, τὰ τῶν πονηρῶν ἔδρα δούλων, τοῦ ἰδίου δεσπότου φημὶ κατεξαναστὰς, καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ κακῶς ἐξυβρίσας βασιλέα, καὶ τῷ Ἀρείου συναπαχθεὶς φρονήματι, ὡς καὶ ἐπ᾽ αὐτῷ τὸ τοῦ θείου πεπληρῶσθαι Ἱερεμίου, ὅτι καὶ οἱ ποιμένες ἠσέβουν εἰς ἐμέ. κελεύει τοιγαροῦν τὰ ἐκείνου κρατεῖν, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τάγματος τοὺς Ἐπισκόπους φρονῆσαι κακῶς. καὶ μὴ πεισθέντας, ἀλλὰ πτήξαντας μᾶλλον, ἀσπάσασθαι τὴν ἀσέβειαν. κυβερνῆται δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν οὕτω χειμῶνι μεγάλῳ καὶ κλύδωνι, Μάξιμος μὲν Ἱεροσολύμων, Ἀθανάσιος δὲ Ἀλεξανδρείας, ὃς κἂν τῇ ὑπερορίᾳ ὢν, οὐ μεθίετο τῶν οἰάκων· καὶ Ἀλέξανδρος δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὄντες ἐτύγχανον. Εὐσέβιος δὲ θερμόν τι πνέων καὶ πάντολμον ὑπὲρ ἀσεβείας, καὶ καιροὺς καὶ τόπους, ὥσπερ ἐν μάχαις κατὰ τοὺς εὐμηχάνους τῶν στρατηγῶν εἰς ἐπίθεσιν τῆς ἀληθείας ἐπιτηρῶν, τοιόν δέ τι ἐπινοεῖται. εἰσάγει τὸν Ἄρειον εἰς τὴν Κωνσταντίνου, μετὰ πολλῆς πάνυ τῆς αὐθεντίας, ὥς τε τὴν ζήτησιν ἐν ἀλλοδαπῇ γίνεσθαι, ὄντος μὲν ἐπὶ τῆς ὑπερορίας Ἀθανασίου, μηδενὸς δὲ παρόντος τοῦ ὑπὸ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀντεχομένου, ἀλλὰ καὶ βασιλέως αὐτῷ, καὶ τῶν ἐν τέλει προσεθησομένων ἁπάντων διὰ τὴν τοῦ ἀντιτείνοντος ἐρημίαν. ταῦτα ὁ μὲν ἐσκόπει καθ᾽ ἑαυτόν· ἑτέρως δὲ πάλιν ὁ σοφὸς ἄνωθεν οἰκονόμος μετεσκεύαζε τὰ τοιαῦτα, μακράν τινα ἐκκοπὴν διδοὺς τῇ θερμῇ φορᾷ τῆς κακίας,

A cum ſciret, ſe non Deum ipſum, o amentia! neque omnium eſſe Dominum. Acceſſit ad hanc audaciam etiam ſupra nominatus Euſebius, & qui cum illo faciebant, tempus tandem ſe nactos rati. Unica autem illis Arii commendatio & veritatis videbatur deſtructio, ſi Athanaſii exilium & ipſe approbaret, ut quod bene & jure eveniſſet. Ad quod manus illis impuriſſima deteſtandus ille ſacerdos fuit, qui cum aliis ex regiis etiam Præpoſitum corrumpens, non parvam partem & ipſum malæ opinionis Arii adornavit. B Ab eo enim in reliquos Eunuchos morbus tranſiit, ut qui faciles eſſent natura, & ad accipiendam malitiam & communicandam valde idonei. Etiam Regis conjux blaſphemis colloquiis brevi corrupta, ſimili & ipſa labe infecta eſt. Non multo autem poſt, heu mihi! duæ malorum ſervorum inſidiæ Dominum ſuum cœperunt, & ſuum ipſorum Regem contumelia affecerunt, ut abreptus Arii ſententia, ut etiam in illo divini Hieremiæ dictum compleretur: etiam paſtores impie egerunt contra me. Itaque præcipit, ſuam obſervari doctrinam, & veluti mandatis Epiſcopos prave ſentire jubet, & non perſvaſos, ſed metu- C entes potius amplecti impietatem. Gubernatores autem Eccleſiarum in tam gravi tempeſtate & procella erant: Maximus quidem Hieroſolymorum, Athanaſius vero Alexandriæ, qui etſi in exilio erat, non negligebat gubernacula, & Alexander Conſtantinopolis erant Epiſcopi. Euſebius vero callidum quid ſpirans, & confidentiam pro impietate, & tempora & loca, veluti in pugnis a peritis ducibus militaribus fit, ad veritatis everſionem obſervandam, tale quid cogitat. Introducit Arium Conſtantinopolim cum plurima auctoritate, adeo ut quæ- D ſtio etiam fieret in peregrinis regionibus, cum Athanaſius verſaretur in exilio. Nullo autem præſente, qui veras doctrinas defenderet, ſed & Rege illi & præfectis omnibus bene cupientibus, propter oppugnatoris abſentiam. Hæc quidem ille cogitabat apud ſe. Aliter autem Sapiens, qui ſupra nos eſt, diſpenſator hæc diſpenſabat, magnum impedimentum recenti corruptioni malitioſæ objiciens,

& quanto magis lingva Arii contra Pietatem ſæviebat, tanto plus etiam intus paulo poſt diffluebat, & vacuus quidem ab inteſtinis, vacuus a viſceribus in impuris locis Arius projiciebatur; juſta pœna oris incontinentis, & putredine pleni vaſis mali digna evacuatio. Ita igitur illo & corpus & animam miſerabiliter abjiciente, Euſebius & aſſeclæ ejus totum bellum gerebant & pugnam, & perturbare omnes ſtudebant, quæ & manus in omnibus ejusmodi Regis Eunuchos habentes, ærumnoſa hæc & calida & mutationibus rerum ſemper & confuſionibus gaudentia. Et hi quidem eundem, quem ante habebant, thronum ſimul verborum, doctrinæ & libertatis in dicendo, Athanaſium excludere omnibus Sa regionibus ſtudebant, ſed alia divina Sapientia variabat, & movebat Conſtantini animam, qui filiorum Magni Conſtantini & ætate & regno primus erat. In Roma enim tum temporis vetere habebat imperium, qui eximere eum exilio parabat, & ſcribere & reſtituere Alexandrinis ipſum Athanaſium, literis ita ſe habentibus. Victor Conſtantinus Alexandrinorum Eccleſiæ & populo. Neminem veſtrum ignorare arbitror, quæ de magno præcone pietatis & adorandæ legis interprete Athanaſio facta ſunt. Quomodo contra eum communi conſenſu ab hoſtibus pietatis ſuſceptum ſit bellum, & quomodo in Galliis mecum degere juſſus ſit, ut ejus capiti pararent periculum. Non tamen omnino ad fugam condemnatus erat, ſed & interea temporis mecum fruebatur curatione multa, ut nihil ipſi evenerit, quod nolit, ſiquidem fortis pro veritate, ſi quisquam alius eſt, & laborum patiens, & zelo ſecundum Deum omnia onera facilius ferre poteſt. Et beatus Conſtantinus pater meus reſtituere eum quantum non alias throno ſuo volebat: qui in fine vitæ, cum non poſſet propoſitum exequi, mihi per ſucceſſionem negotium reliquit, perfecta de viro mandata imponens. Mandamus igitur vobis, nunc quidem reverentia cum quacunque & ſplendidis occurſibus & honoribus, ut accipiatis, poſtea vero iterum ad nos remittatis:

A καὶ ὅσῳ περὶ Ἀρείῳ μᾶλλον ἐρρήθη κατὰ τῆς εὐσεβείας ἡ γλῶσσα, τοσούτῳ πλέον αὐτῇ καὶ τὰ εἴσω μετὰ βραχὺ συνερρύη. καὶ κενὸς μὲν ἐγκάτων, κενὸς δὲ σπλάγχνων ἐν βεβήλοις τόποις Ἄρειος ἔρριπτο· δίκη δικαία στόματος ἀκολάστου, καὶ σαπρίας γέμοντος πονηροῦ σκεύους ἀξία κένωσις. οὕτω τοιγαροῦν αὐτοῦ καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἐλεεινῶς ἀπορρήξαντος, Εὐσέβιός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν, τὸν πάντα πόλεμον ὑπήρχοντο καὶ τὴν μάχην, καὶ ταράττειν ἅπαντας ἐπεχείρουν, ὅσα καὶ χεῖρας ἐν τοῖς τοιούτοις, τοὺς τῶν βασιλείων Εὐνούχους ἔχοντες, τὰ μοχθηρὰ δὴ ταῦτα καὶ θερμουργὰ, καὶ πραγμάτων μεταβολαῖς ἀεὶ καὶ συγχύσεσι χαίροντα.

B καὶ οἱ μὲν ἔχοντα τοῦ πάλαι σκοποῦ καὶ θρόνων ὁμοῦ καὶ λόγων, καὶ διδασκαλίας καὶ παῤῥησίας Ἀθανάσιον ἀποκεκλεῖσθαι πάσης ἐσπούδαζον· ἕτερα δὲ πάλιν ἡ σοφὴ πρόνοια ποικίλλουσα ἦν, καὶ κινήσασα τὴν Κωνσταντίνου ψυχὴν, ὃς τῶν τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου υἱῶν, καὶ ἡλικίᾳ καὶ βασιλείᾳ πρῶτος ἐτύγχανε· Ῥώμης γὰρ τηνικαῦτα τῆς πρεσβυτέρας εἶχε τὸ κράτος· λῦσαι μὲν αὐτῷ παρασκευάζει τὴν ἐξορίαν· ἐπιστεῖλαι δὲ Ἀλεξανδρεῦσι, καὶ αὐτὸν δὲ Ἀθανάσιον συνεκπέμψαι τοῖς γράμμασιν οὕτως ἔχουσιν. Νικητὴς Κωνσταντῖνος Ἀλε-

C ξανδρέων τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ λαῷ. οἶμαι μηδένα ὑμῶν ἀγνοεῖν τὰ κατὰ τὸν μέγαν κήρυκα τῆς εὐσεβείας καὶ τοῦ προσκυνητοῦ νόμου ὑποφήτην Ἀθανάσιον πρῴην συμβεβηκότα, ὅπως τε κατ' αὐτοῦ κοινῶς ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν ἀνηρέθιστο πόλεμος, καὶ ὅπως ἐν ταῖς Γαλλίαις σὺν ἐμοὶ διάγειν κεκέλευστο. ὥστε μετρίᾳ γοῦν τὸν ἐπηρτημένον κατὰ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς ἐκκλῖναι κίνδυνον. οὐ μὴν παντάπασιν ἀειφυγίαν καταδεδίκαστο, ἀλλὰ καὶ τοῦτον δὴ τὸν μεταξὺ χρόνον, πολλῆς τινος ἀπέλαυε

D παρ' ἐμοῦ θεραπείας. ὥς τε μηδὲν αὐτῷ γενέσθαι τῶν ἀβουλήτων, εἰ καρτερικὸς εἴπερ τις ἄλλος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ἐστὶ καὶ φερέπονος, καὶ τῷ κατὰ Θεὸν ζήλῳ, πᾶν ὁτιοῦν ἄχθος ῥᾷον φέρειν δυνάμενος. καὶ ὁ μακαρίτης δὲ Κωνσταντῖνος ὁ ἐμὸς πατὴρ, ἀποκαταστῆσαι τοῦτον οὐδέπω τῷ ἰδίῳ θρόνῳ ἐβούλετο· ὃς, ἐπὶ τέλει τοῦ βίου ὢν, καὶ μὴ φθάσας ἐκπληρῶσαι τὰ τοῦ σκοποῦ, ἐμοὶ κατὰ διαδοχὴν τὸ πρᾶγμα κατέλιπε, τελευταίας περὶ τοῦ ἀνδρὸς ἐντολὰς ἐπισκήψας. κελεύομεν οὖν ὑμῖν, νῦν μὲν αἰδοῖ τε αὐτὸν τῇ πάσῃ, καὶ λαμπραῖς ὑπαντήσεσι καὶ τιμαῖς ὑποδέξασθαι· μετὰ ταῦτα δὲ πάλιν πρὸς ἡμᾶς παραπέμψαι.

ἴς ἐπειδ' ἂν εἰς ὄψιν καὶ αὖθις ὑμῖν καταςῇ, ὅσης τεύξεται παρ' ὑμῶν τῆς θεραπείας καὶ τῆς αἰδοῦς, καὶ ὑμεῖς εἴσεσθε. τούτοις θαῤῥῶν τοῖς γράμμασιν Ἀθανάσιος, τὴν Ἀλεξανδρέων λαμβάνει, καὶ ἥδιςα μὲν αὐτὸν ὁ τῶν ὀρθοδόξων ὑποδέχεται δῆμος· ὅσοι δὲ καὶ ἀρειανίζοντες ἦσαν καθ' ἑταιρείας συςάντες, πολέμους αὖθις κατ' αὐτοῦ καὶ ταραχὰς ἀνεῤῥίπιζον. καὶ τοῖς περὶ τὸν Εὐσέβιον ἄλλας τε κατὰ τοῦ ἁγίου παρεῖχον διαβολῶν ἀφορμάς· καὶ ὅτι μὴ ψηφισαμένης αὐτῷ τῆς Συνόδου τὴν ἀπὸ τῆς ὑπερορίας κάθοδον, οἴκοθεν ἑαυτῷ ταύτην ἐπιτρέψας κατειλήφει τὴν Ἐκκλησίαν· ἔπειτα δὲ καὶ νεκράν τινα τοῦ ἁγίου κατεψηφίσαντο χεῖρα, συλλαμβάνεσθαι φάσκοντες αὐτῷ ταύτην, καὶ θαυμάτων καὶ γοητείας, οἱ μιαροὶ ἐκεῖνοι καὶ διεφθαρμένοι, καὶ φανερῶς γόητες. τὴν δὲ χεῖρα εἶναί τινος Ἀρσενίου τῶν Ἀλεξανδρέων ἑνὸς, ἐκ μηχανῆς, φασὶν, Ἀθανασίῳ ἐκκεκομμένην. οἷς ὁ βασιλεὺς τὰ ὦτα κλαπεὶς, ἐπεὶ καὶ πέφυκεν ἀκοὴ τῶν καινότητας τοιαύτας ἐχόντων, καὶ τερατείας πιθανῶς μάλιςα συγκειμένη ψυχὰς εὐκόλως ἐπάγεσθαι, ἀτφυγίαν μὲν ἐκ πρώτης εὐθὺς οὐ κατακρίνει Ἀθανάσιον· τοῦτο γὰρ τοῖς ἐχθροῖς ἐκ παντὸς ἐσπουδάζετο· ἀλλ' ὥςε νόμοις τῶν πραγμάτων καὶ διαιτηταῖς ἐγχειριζομένων, νόμιμον αὐτὸν ὑποςῆναι καὶ τιμωρίαν, ἐὰν ἐπὶ τοιούτοις ἁλῷ ἁμαρτήμασιν. Ἀρχέλαον τοιγαροῦν ἄνδρα τῶν αὐτῷ συνεςίων καὶ ὁμωροφίων, ἅμα καὶ Νόνῳ τότε Φοινίκης ἄρχοντι, κατὰ ζήτησιν τῶν τοιούτων ἐκπέμπει. ἐπεὶ δὲ οὗτοι πρὸς τῇ Τύρῳ γεγόνασιν· ἐν αὐτῇ γὰρ Ἀθανάσιος τοὺς περὶ τῆς γοητείας ἔμελλεν ἐλέγχους· ὑπερετίθετο μικρὸν ἡ ἐξέτασις, τῷ μὲν δοκεῖν τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας κατηγόρους τοὺς αὐτοῖς δῆθεν ὀφθαλμοῖς τὸ μύσος ἰδόντας ἐκδεχομένη· ὡς δὲ τὸ τέλος ἀπὸ τῆς ἀληθείας δείκνυσιν, ὅτι Θεὸς ἄνωθεν ἦν ἐφορῶν τὰ τοιαῦτα, καὶ τὴν ἀναβολὴν φιλανθρώπως οἰκονομούμενος, ὥς τε καὶ αὐτὸν Ἀρσένιον ἐπιςῆναι, οὗ ἡ νεκρὰ χεὶρ καὶ ἡ ἄδικος ἐκτομὴ, καὶ ἡ τοσαύτη τραγῳδία τοῦ δράματος. Ἀρσένιος γὰρ οὗτος εἰς μὲν ἐτύγχανε τοῦ βαθμοῦ τῶν ἀναγνωςῶν, διά τινα δὲ πρᾶξιν τῶν ἀποῤῥήτων, δίκας οὐ* μετρίας ἀποτέσαι μέλλων, δρασμὸν ἐννοεῖ, καὶ φυγὰς Ἀθανασίου καὶ τῆς Ἐκκλησίας καθίςαται. οἱ γοῦν σοφοὶ τὴν κακίαν ἐκεῖνοι, ἡ πονηρὰ τοῦ ἀντικειμένου μερὶς, μηδέποτε τολμῆσαι Ἀρσένιον, οὐχ ὅπως εἰς μέσον τὸ δικαςήριον παρελθεῖν, ἀλλὰ μηδὲ αὐτῆς προκύψαι

A qui ut ubi in conſpectum veſtrum venerit, & iterum vobis reſtitutus fuerit, quanto habitus in pretio & qua reverentia a nobis exceptus ſit, & vos ſcietis. His confiſus literis Athanaſius Alexandriam pervenit, & libentiſſime quidem eum orthodoxorum ſuſcepit populus. Quotquot autem Ariani erant, conventicula celebrabant, bella iterum contra ipſum & turbas movebant, & Euſebii aſſeclis alias contra Athanaſium exhibebant calumniarum anſas: & quod contra decretum Synodi ab exilio rediiſſet domum, & Eccleſiam occupaſſet. Deinde vero & mortuam quandam Sancti condemnaverunt
B manum, dicentes, inſervire ipſi eam ad miracula & veneficia, deteſtandi illi, & corrupti, & aperte venefici: & hanc manum eſſe cujuſdam Arſenii Alexandrini, de induſtria, ajunt, ab Athanaſio reſectam. Quibus Rex aures præbens, ſiquidem etiam erat auris habentium novitates tales, & præſtigias nimis appoſitas ad animas inducendas. Et primo quidem non ſtatim condemnat Athanaſium, quantumvis id inimici omnino moliebantur, ſed ut legibus actionum, & negotiorum judiciis eum ſiſterent, & pœnam, ſicubi in ejuſmodi peccatis convictus eſſet, exigeret. Archelaum igitur virum ſibi familiarem
C & domeſticum cum Nono Phœnices Præfecto ad inquiſitionem talium mittit. Ubi autem hi Tyrum venerunt, in illa enim Athanaſius de veneficio expectabat probationes, differebatur pauliſper inquiſitio, expectans, ut videbatur, ab Alexandria accuſatores, qui rem deteſtandam oculis ſuis vidiſſent. Ut autem exitus reipſa oſtendit, Deus deſuper inſpiciens talia, mutationem amore hominum diſpenſare voluit: ut ipſe Arſenius reſciſceret, cujus manus mortua & injuſta reſectio & talis tragœdiæ actus. Arſenius enim hic erat quidam gradu lector, pro-
D pter aliquod vero facinus arcanum pœnas daturus fugam adornaverat, & fugitivus Athanaſii & Eccleſiæ factus erat. Igitur ſapientes illi in malitia malitioſa adverſarii pars, nunquam Arſenium ad medium judicium accedere, ſed neque eo reſpecturum

domo existimantes propter facinus impurum & arcanum. Propterea igitur ei manum aſſcribebant, & tantum flagitium remque deteſtandam ipſum ſubiturum putabant, & nomen Arſenii continenter objiciebant. Ubique igitur fama divulgata, quod Athanaſius propter Arſenium veneficii condemnandus eſſet, deinde etiam ad ipſum Arſenium delata, commiſeratione motus erga Athanaſium, & veritatem miſeratus, etenim illa ante generoſam animam peritura erat, per bonum medicatur malo, & clandeſtinam fugam libertate aperta corrigit, & omnia ſua nihil ducens brevi Tyrum pervenit, & ad ſolum Athanaſium ſolus accedit, & privatim cum illo colloquitur. Qui Arſenio hoc ſolum conſilii ſuggerit, ne cuiquam ante judicium appareret, neque ſe cujuſquam oculis omnino exhiberet, ne quod malum forte ipſi mala machinarentur, & ſi nihil aliud, judicium tamen eatenus declinarent. Itaque Arſenius quidem ſic faciebat, & in arcta latebat cuſtodia. Invidia autem non quieſcebat, neque ſatietas eos capiebat malorum Athanaſii, ſed ad alias accedebant inſidias, & tribunali rurſus conſtituto adulterii crimen ipſi intendebant affectibus carenti. Ejuſmodi autem fuit actus. Mulierem quandam adducunt impudica facie, abominanda mente, quæ egregie calumniis aſſveverat. Igitur illa calumniatrix pecunia emta ajebat, quod excepiſſet domo ſua Athanaſium, pietatis & virtutis gratia: poſtquam autem ad mediam noctem perventum eſſet, contraria omnino iis, quæ exiſtimaſſet, in illo vidiſſe & ab eo paſſam. Hæc recenſente accuſatrice, aderat etiam auſcultans Athanaſius: una aderat cum illo Timotheus Presbyter, foris ante januam ſtantes, qui excogitat aliquid ad calumniam ſapiens valde & generoſum. Statim enim cum Athanaſio egit, & cum ſub ſua perſona valde bene repræſentavit Timotheus. Mulieri, ait, egone nocte tibi vim attuli, ut ipſa dicis? egone? illa vero ad Judices quam citiſſime proterve valde & impudenter converſa: hic, ait, eſt corruptor meus, hic caſtitatis meæ inſidiator, hic, non alius, qui ad me divertit, & vim pro gratia retulit.

A μικρὰ τῆς οἰκίας οἰόμενοι, διὰ τὸ τῆς πράξεως ἐναγὲς καὶ ἀπόῤῥητον. διὰ τοῦτο γοῦν αὐτῷ τε τὴν χεῖρα ἐπέγραφον, καὶ τὸ τοσοῦτον ἀσέβημα, καὶ τὸ μῦσος, αὐτὸν ὑπος ἦναι διετείνοντο μόνον, καὶ τὸ ὄνομα συνεχῶς Ἀρσενίου προὐτείνον. πανταχοῦ τοίνυν τῆς φήμης διαῤῥυείσης, ὡς ἄρα μέλλοι δι' Ἀρσένιον Ἀθανάσιος κρίνεσθαι γοητείας· ἔπειτα δὲ καὶ ὡς αὐτὸν Ἀρσένιον ἤδη παρελθούσης, οἶκτον ἐκεῖνος Ἀθανασίου λαβὼν, καὶ τὴν ἀλήθειαν ἐλεήσας· καὶ γὰρ ἔμελλεν αὕτη προαπόλλυσθαι τῆς γενναίας ψυχῆς· ἀλλ' ᾧ τὸ κακὸν ἰᾶται, καὶ τὴν λαθραίαν ἐκείνην B φυγὴν, παῤῥησίᾳ φανερᾷ θεραπεύει. καὶ πάντα τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐν οὐδενὶ θέμενος τὴν Τύρον ἐν ὀλίγῳ καταλαμβάνει, καὶ μόνῳ προσέεισι μόνος Ἀθανασίῳ, καὶ κατ' ἰδίαν αὐτῷ συγγίνεται. ὁ δὲ τοῦτο μόνον Ἀρσενίῳ συμβουλεύει, καὶ ὑποτίθησιν, ὥστε μὴ πρὸ τῆς δίκης ἐμφανισθῆναι, μηδὲ δῆλον ἑαυτὸν ὀφθαλμοῖς τισι τοπαράπαν ἐνθεῖναι· ὅπως μή τι καὶ κακὸν ἴσως αὐτὸν οἱ κακοὶ δράσειαν· ἤγουν, εἰ μὴ τοῦτο, ἀλλὰ τὴν δίκην τέως ἐκκλίνωσιν. Ἀρσένιος μὲν οὖν οὕτως ἐποίει, καὶ ἀσφαλέστατα ἦν κρυπτόμενος. ὁ φθόνος δὲ οὐκ ἠρέμει, οὐδέ τινα κόρον ἤδη τῶν Ἀθανασίου κακῶν, ἀλλὰ C καὶ πρὸς ἑτέρας ἐχώρουν ἐπιβουλάς. καὶ τοῦ βήματος αὖθις συγκροτηθέντος, μοιχείας ἔγκλημα ἐπῆγον τῷ ἀπαθεῖ. καὶ τὸ δρᾶμα τοιοῦτο. γυναῖκά τινα παράγουσιν, ἀναιδῆ τὴν ὄψιν, βδελυρὰν τὴν διάνοιαν, ἀκριβῶς τὰ συκοφαντῶν ἠσκημένην. αὐτὴ οὖν ἡ συκοφάντις, χρημάτων ὤνιον γενομένη, ἔλεγεν ὡς ὑπεδέξατο μὲν τῇ οἰκίᾳ τὸν Ἀθανάσιον εὐλαβείας χάριν καὶ ἀρετῆς· ἐπεὶ δὲ περὶ μέσας γένοιτο νύκτας, τἀναντία παντάπασιν ὧν ὑπείληφε, παρ' αὐτοῦ καὶ ἰδεῖν καὶ παθεῖν. ταῦτα τῆς κατηγόρου διεξιούσης, παρῆν ἀκούων καὶ D Ἀθανάσιος· συμπαρῆν δὲ αὐτῷ καὶ Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος ἔξω παρὰ τῇ πύλῃ ἑστῶτες. ὅστις ἐπινοεῖταί τι πρὸς τὴν διαβολὴν, συνετὸν ἄγαν καὶ γενναῖον. ἄφνω γὰρ σὺν Ἀθανασίῳ ἐπιπεσὼν, κἀκεῖνον εὖ μάλα ὑποκεινάμενος ὁ Τιμόθεος, γύναι, φησὶν, ἐγώ σοι νύκτωρ ἐπήγαγον τὴν βίαν, ὡς αὐτὴ λέγεις, ἐγώ; ἡ δὲ πρὸς τοὺς δικαστὰς, ὡς εἶχεν εὐθὺς ἰταμῶς ἄγαν καὶ ἀναισχύντως ἐπιστραφεῖσα· οὗτός μου, φησὶν, ὁ φθορεύς ἐστιν ὁ τῆς ἁγνείας ἐπίβουλος ἐστὶν, οὐκ ἄλλος, ὁ παρ' ἐμοὶ καταλύσας, καὶ ἀντιδοὺς τὴν βίαν τῆς χάριτος.

τῆς ἀκολάστου τοίνυν ἐκείνης οὕτως ἀπὸ τῶν ἑαυτῆς ῥημάτων ἐλεγχθείσης, καὶ οἴκοθεν ὁ μάρτυς, τὸ τοῦ λόγου, φανείσης, ἀνθ' ὧν οὐδὲ αὐτῶν ἤδη τὸν ὑπ' ἐκείνης κατηγορούμενον, ὅστις ἦν, καὶ τοῦ πλάσματος ἐν φανερῷ γυμνωθέντος, οἱ δικασταὶ πρὸς ὅ, τι καὶ χρήσονται λοιπὸν ἑαυτοῖς οὐκ εἰδότες, ἥσυχόν τι καὶ γαληνὸν ὑπομειδιῶσιν· ὅπερ εἴωθεν ἀμηχανία ποιεῖν, ἐντρεπτὴν ὄψεως ἐπικρύψαι μηχανωμένη. οἱ γὰρ αὐτοὶ πάντα ἦσαν Ἀθανασίῳ, καὶ κριταὶ, καὶ μάρτυρες, καὶ κατήγοροι. διὸ καὶ τὴν κατὰ τῶν συκοφαντῶν ἀπόφασιν τοῦ νόμου παραλιπόντες, ἐπὶ τὸ τῆς γοητείας ἔγκλημα τρέπονται, τοῖς δευτέροις οἱ ἀνόητοι παραμύθιόν τι τῆς προτέρας αἰσχύνης ἐφευρεῖν σπουδάζοντες. τὸ δὲ ἦν ἔλεγχος μᾶλλον τοῦ ψεύδους ἐπιφανέστερος. προσάγουσι τοίνυν τὴν χεῖρα, μῦσος οἰκτίρμοσιν ὀφθαλμοῖς, οὐδὲ ψιλῶς μόνον ἰδεῖν ἀνεκτόν. ταύτην ἀπηνῶς ἐκεῖνοι καὶ ἀναιδῶς ἐπισείοντες τῷ ἁγίῳ· αὕτη σου, φησὶν, Ἀθανάσιε, καὶ σιγῶσα κατηγορεῖ· αὕτη σου ἀφύκτως ἔχεται καὶ στερρῶς. ταύτην οὐ λόγοις, οὐ τέχνῃ, οὐκ ἄλλῃ τινὶ μηχανῇ δυνήσῃ διαφυγεῖν. ἴσασι πάντες Ἀρσένιον, οὗ, σὺ ἄδικε καὶ ἀνόσιε, τὴν χεῖρα ταύτην ἐκκόψας. λέγοις ἂν ἤδη λοιπὸν, ἐφ' ᾧ κέχρηται ταύτῃ, καὶ πρὸς τί ἄρα τὴν ἐκκοπὴν ἔδρασας; ὁ δὲ πρᾳείᾳ φωνῇ, καὶ ὡς ἂν εἴποι ψυχὴ τοιαύτη, καὶ τὰ Χριστοῦ πάντα ζηλοῦν σπεύδουσα, ὃς ἀνόμως ὑπὸ Ἰουδαίων κρινόμενος, οὐκ ἐρίζων ἦν οὐδὲ κραυγάζων· ἀλλ' ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἤγετο, τὰ μὲν ὅλως σιγῶν, τὰ δὲ πρᾴως ἀποκρινόμενος. τίς οὖν ἐξ ὑμῶν, φησὶν, Ἀρσένιον ἐγνωκώς; ἢ τίς ὁ ταύτην αὐτοῦ τὴν δεξιὰν ἀκριβῶς εἶναι εἰδώς; οὐκ ὀλίγων δὲ πρὸς ταῦτα τῆς καθέδρας διαναστάντων, καὶ Ἀρσένιον αὐτὸν, καὶ τὴν χεῖρα, καὶ πάντα εἰδέναι σαφῶς διατεινομένων, λύσας αὐτίκα τὴν σκηνὴν Ἀθανάσιος, κελεύει παρελθεῖν εἰς μέσους Ἀρτένιον. ἐπεὶ δὲ οὗτος εἰσήχθη ζῶν τε καὶ ὑγιὴς ἄμφω τὰ χεῖρε, προσχὼν τοῖς τε κατηγόροις καὶ τοῖς κριταῖς ὁ μακάριος, καὶ δριμύτερον ἐμβλέψας αὐτοῖς, οὐχ οὗτος, ἔφη, Ἀρσένιος; οὐχ οὗτος ὁ παρ' ὑμῖν νεκρὸς καὶ τὴν χεῖρα καθ' ὑμᾶς ἀποβεβληκώς; οὐχ οὗτος ὁ πᾶσιν Ἀλεξανδρεῦσι γνώριμος; καὶ ἅμα πρὸς τὸ μεσαίτατον αὐτὸν ἐπισπασάμενος τοῦ δικαστηρίου, ὡς ἂν καὶ δῆλος ὀφθαλμοῖς εἴη τοῖς πᾶσιν, ὑπεκβάλλει πρῶτα τὴν δεξιάν·

A Igitur in continente illa ſuis ipſius verbis convicta, & ex domo teſtis, ut ita dicam, apparentis, pro quibus neque illorum jam ab illa accuſatus quicunque eſſet, & figmento aperte nudato, judices ad quid uſurparentur amplius ignorantes, ſvaviter & tranquille ſubriſerunt: quod conſvevit inexpectatum efficere, & pudore faciem abſcondendam ſuffundere. Illi enim omnia erant Athanaſio, & judices, & teſtes, & accuſatores: itaque legis ſententiam contra calumniatores relinquentes, ad veneficii crimen convertuntur, B ſecundo imprudenter conſolationem aliquam prioris pudoris reperire ſtudentes: id autem erat reprehenſio potius clarior mendacii. Afferunt igitur manum, rem deteſtandam miſericordibus oculis nec tolerabilem, quæ ſolum videretur. Hanc crudeliter illi & impudenter exprobrantes Sancto: hæc te, ajunt, Athanaſi, etiam ſilens accuſat: hæc te ſine effugio & conſtanter convincit, hanc non verbis, non arte, non ulla alia opera poteris effugere. Norunt omnes Arſenium, cujus tu injuſte & impure manum hanc reſecuiſti: dicas igitur nunc, in quem uſum hanc habueris, & quorſum hanc reſectionem feceC ris? Ille vero manſveta voce & quemadmodum loqui poſſit anima talis, & quæ omnia Chriſti imitari ſuſtinet, qui injuſte a Judæis judicatus non contendebat, neque vociferabatur, ſed ut ovis ad mactationem ducebatur, partim omnino ſilens, partim manſvete reſpondens: Quis igitur ex vobis, ait, Arſenium novit? aut quis ſcit exquiſite hanc illius eſſe manum? Non paucis autem ad hæc ex cathedra ſurgentibus, & Arſenium ipſum, & manum, & omnia ſe exacte ſcire, objicientibus, ſolvens ſtatim ſcenam Athanaſius, jubet prodire in medium Arſenium. D Ubi autem ille adductus eſt vivus & ſanus utraque manu, converſus ad accuſatores & judices, beatius, & acerbius eos aſpiciens, an non hic, ait, Arſenius? annon hic eſt, qui apud vos mortuus, & cujus manus contra me calumnioſe uſurpatur? annon hic omnibus Alexandrinis notus? & ſimul ad medium tribunal eum protraxit, ut omnium oculis eſſet expoſitus. Promit primum dextram,

deinde jubet in altum attollere ſiniſtram, & magna voce contendens exclamavit: ut a longe abſentibus a veritate exaudiretur: Hic quidem, o viri, Arſenius eſt, ait; hæ ſunt ejus manus reſectionis neſciæ. Et Arſenio relicto, ad accuſatores converſus, o mirabiles, ait, judices, quæſo, quænam eſt illa & cujus manus hæc reſecta, & nobis exprobrata quaſi reſectionem fecerimus? tunc non amplius cathedra judicibus tolerabilis, ſed & illam cum ſatellitibus relinquentes triſtes & dejecta facie, manifeſta ſigna pudoris in oculis gerentes diſcedebant. Itaque populus ita eos intuitus perturbatos, & cum pudore & pavore tribunal deſerentes, & quaſi zelo pro illis & pro communi impietate correptus, jam enim Arii ſordibus ſatis impletus erat, cum alioqui Epiſcopis & Regi gratificarentur, lædere Athanaſium ſtudebant, & circumſtant undique eum, verbis perſtringentes, manus inferentes, garrulum, veneficum, qui male periret, & alia multa pejora in eum jacientes: quæ ad illum quidem nihil prorſus pertinebant, ad ipſos vero dicentes, multo quam decebat, ſpectabant, & quæ, ut audirent, ipſi erant digni, qui & judices conviciabantur, quod non pœnis potius & cruciatibus, ſed legum argumentis ſententiam tuliſſent, & mortem ipſi foris iterum minantes juſto. Hac tamen factione concitata, & tanta confuſione in populo coorta, nihil plane Gallio curavit, qui tunc imperabat civitati, ut malum longius fuiſſet progreſſum, niſi Archelaus deſcendens verborum perſvaſione & manſvetudine populum leniiſſet, & jamjam dilacerandum Athanaſium ex mediis manibus populi eripuiſſet, clanculum ex urbe ſubduxiſſet. Erat autem Archelaus hic judicii præfectus, alioqui prudentiſſimus & manſvetiſſimus, & dicendi peritiſſimus, etiamſi ita opus eſſet, ad mortem contemnendam paratus. Hic igitur cedens populo, perſvadet Athanaſio, ut occultis meatibus urbis exiret. Ita Athanaſio urbem propterea relinquente, juſtiſſimi illi judices congregati de-

A εἶτα κελεύει πρὸς ὕψος ἀνατεῖναι καὶ τὴν λαιὰν, καὶ μέγα τι καὶ γεγονὼς ἀνακράξας, οἷα τοὺς μακρὰν τῆς ἀληθείας ὄντας ἀνακαλούμενος· οὗτος μὲν, ὦ ἄνδρες, Ἀρσένιος, ἔφη· αὗται δὲ χεῖρες ἐκείνου, τὴν ἐκκοπὴν ἀγνοήσασαι. τὸν δὲ παρ' αὐτοῖς Ἀρσένιον, ἀπηδὼν πρὸς τοὺς κατηγόρους, ὦ θαυμάσιοι, φησὶ, δικασταὶ, ἀξιῶ τίς τε ἐστὶ δεῖξαι, καὶ τίνος ἡ ἐκκοπεῖσα χεὶρ αὕτη, καὶ ἡμῖν ὡς τὴν ἐκτομὴν ἐργασαμένοις ταύτης ἐγκαλουμένη; τότε οὐκ ἔτι οὐδὲ αὐτὴ τοῖς δικασταῖς ἀνεκτὸς ἡ καθέδρα, ἀλλὰ καὶ ταύ-
B την μετὰ τῶν δορυφόρων ἀπολιπόντες, σκυθρωποὶ λίαν καὶ κατηφεῖς, σαφῆ τὰ σύμβολα τῆς αἰσχύνης ἐπὶ τῶν ὄψεων φέροντες ἀνεχώρουν. τὸ γοῦν πλῆθος οὕτως αὐτοὺς ἰδόντες τεταραγμένους, καὶ σὺν αἰσχύνῃ καὶ ἀθυμίᾳ τοῦ δικαστηρίου ἀποφοιτῶντας, καὶ ὥσπερ ὑπὲρ ἐκείνων καὶ τῆς κοινῆς ἀσεβείας ζηλώσαντες, ἤδη γὰρ τῆς Ἀρείου λύμης ἱκανῶς ὑποπέπληστο, ἄλλως τε δὲ καὶ τοῖς Ἐπισκόποις καὶ βασιλεῖ χαριζόμενοι, βλάπτειν Ἀθανάσιον ἐπεχείρουν, καὶ περιΐσανται πάντοθεν αὐτὸν, ῥήμασι, βάλλοντες χεῖρας, ἐπάγοντες, ὁ λῆρος, ὁ γόης, ὁ κακῶς ἀπολούμενος, καὶ
C πολλὰ ἕτερα χείρω τοῦτον ἀποκαλοῦντες, ἃ πρὸς μὲν ἐκεῖνον, οὐδὲν ὅλως κοινὸν εἶχον· πρὸς αὐτοὺς δὲ τοὺς λέγοντας, καὶ πολλῷ τοῦ δέοντος ἦσαν φιλανθρωπότερα, καὶ ὧν αὐτοὶ ὑπῆρχον ἀκούειν ἄξιοι, αὐτοί τε τοῖς δικασταῖς διαλοιδορούμενοι, ὅτι μὴ ποιναῖς μᾶλλον καὶ τιμωρίαις, ἀλλὰ τοῖς ἐκ τῶν νόμων ἐλέγχοις τὴν ψῆφον ἐπέτρεψαν, καὶ θάνατον αὐτοὶ οἴκοθεν πάλιν ἀπειλούμενοι τῷ δικαίῳ. τοσαύτης δὲ ὅμως στάσεως ἀναρριπισθείσης, καὶ τηλικαύτης ἀταξίας ἐχούσης τὸν δῆμον, οὐδὲν ὅλως ἐμέλησε τῷ Γαλ-
D λίωνι, ὃς ἦρχε τότε τῆς πόλεως· ὥστε κἂν προέβη τὸ κακὸν περαιτέρω, εἰμὴ Ἀρχέλαος καταβὰς, πειθοῖ τε λόγων καὶ ἡμερότητι λεαίνει τὸ πλῆθος, καὶ μέλλοντα διασπᾶσθαι τὸν Ἀθανάσιον, ἐκ μέσων τῶν τοῦ δήμου χειρῶν, αὐτὸν ἀφαρπάζει, καὶ λαθραίως ὑπεξάγει τῆς πόλεως. ἦν δὲ Ἀρχέλαος οὗτος, τοῦ κριτηρίου μὲν προεστώς· τἄλλα καὶ σωφρονέστατος καὶ ἐπιεικέστατος, καὶ εἰπεῖν ἱκανώτατος, εἰ δέ που καὶ θανάτου δέοι καταφρονεῖν ἑτοιμότατος. οὗτος οὖν εἴξας μαινομένῳ τῷ δήμῳ, πείθει τὸν Ἀθανάσιον, κρυφίαις τῆς πόλεως ἐξόδοις ὑπεξελθεῖν. τοῦ δὲ διὰ ταῦτα τὴν πόλιν ἀπολιπόντος, οἱ δικαιότατοι δικασταὶ συνελθόντες,

βουλεύονται κατὰ τοῦ ἁγίου, ψηφίζονται, ἀποφαίνονται ὑπεύθυνον τοῖς ἐγκεκλημένοις ποιοῦνται· γράφουσιν ὑπομνήματα, πανταχοῦ διαπέμπουσιν, ἐκκλείουσιν αὐτὸν πάσης χώρας, πόλεως, Ἐκκλησίας, παντὶ τρόπῳ δεικνύουσιν οἱ τοῦ σκότους υἱοὶ, μακρὸν εἶναι βουλεύεσθαι τοιούτου φωτός. ἐξοργίζουσι δὲ καὶ Κωνσταντῖνον κατ' αὐτοῦ, τοσοῦτον, ὥστε καὶ χρήματα καὶ τιμὰς ὑποτείνειν, τοῖς ἢ ζῶντα τὸν ἄνδρα μηνύουσιν, ἢ ἀναιρεθέντος τὴν κεφαλὴν οἴσουσιν. ὁ δὲ καθάπερ οὐκ ἐν ὅροις τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἀλλ' ἔξω καὶ αὐτῆς τῆς οἰκουμένης τὴν φυγαδείαν κατακριθεὶς, ἕκτον μὲν ἔτος ἐν λάκκῳ τινὶ ξηρῷ παντάπασι καὶ ἀνύδρῳ λανθάνων ἐκρύπτετο. ἐπεὶ δὲ μηδὲ οὕτω λαθεῖν ἦν διὰ τέλους, ἀλλ' ἔμελλε τῆς ἐπιούσης ἁλίσκεσθαι· πανταχοῦ γὰρ ἀκριβῶς ἐζητεῖτο καὶ ἀνιχνεύετο· θείᾳ τινὶ προνοίᾳ καὶ ὄψει τοῦ λάκκου ὑπεξελθὼν, ἀλλαχοῦ μεταβαίνει. ἔπειτα δείσας μὴ ἐκεῖσε πάλιν αὖθις κινδύνου τοῖς ὑποδεξαμένοις αἴτιος καταστῇ, πρὸς τὴν ἑσπέραν ἀπὸ τῆς ἑῴας μετεφοίτα. ἦρχε δὲ αὐτοῖς τηνικαῦτα Κώνστας ὁ Κωνσταντίνου ἀδελφὸς, ἄρτι τὸν ἀδελφὸν Κωνσταντῖνον διαδεξάμενος, ὃς οὕτω τὴν ἀρχὴν διαθεὶς, ὥσπερ καὶ λέγεται, δέχεται πρὸς τῇ Ἀκυληίᾳ παρὰ τῷ ποταμῷ Ἄλσῳ τὴν τελευτὴν, ἐπιθέσει τῆς στρατιᾶς. τῇ Εὐρώπῃ τοιγαροῦν Ἀθανάσιος ἐπιστὰς, Ἰουλίῳ τε Ῥώμης Ἐπισκόπῳ, πρὸς δὲ καὶ αὐτῷ βασιλεῖ Κώνσταντι παραβαλὼν τὰ κατ' αὐτὸν διηγεῖται. μαθὼν δὲ τὴν ἐπὶ καταστροφῇ μὲν ἑαυτῶν, διαστροφῇ δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐν Ἀντιοχείᾳ συγκροτηθεῖσαν, ὡς μὴ ὤφελε, Σύνοδον, καὶ ὅτι Γεώργιός τις πονηρὸν τοῦ ἀντικειμένου Γεώργιον, εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ὅσω οὐδέπω μέλλει ἀντικαθίστασθαι φέρειν οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἔγραφεν ἁπανταχοῦ, τῆς Αἰγύπτου τῷ κλήρῳ, τοῖς ἐν τέλει, τῷ δήμῳ, παρακαλῶν, ἀπειλῶν, νουθετῶν, παντοδαπὰς ἑλίττων ὁδοὺς ἐν τοῖς γράμμασιν, ὥστε ἀπαραδέκτους μεῖναι παντάπασι τῶν Ἀρείου ζιζανίων, καὶ πάσης ἀμιγῆ βλασφημίας αὐτοὺς τῆς ὀρθοδοξίας τηρῆσαι τὰ σπέρματα. οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον, δεινοὶ καὶ παρασύραι τινὰ, καὶ ὑποποιήσασθαι ὄντες, ὡς ἤδη πολλὴν ἑώρων τοῦ ἀπολογησομένου τὴν ἐρημίαν, ὅλῃ γλώσσῃ πρὸς τὸν βασιλέα κατειπόντες Ἀθανασίου, καὶ τὸν ἁπλοῦν ἐκεῖνον καὶ ἀφελῆ Κωνστάντιον ὅλον ἐπισπασάμενοι, καὶ ὁμόψυχον αὐτοῖς θέμενοι, Ἀθανασίου μὲν καθαίρεσιν, καὶ μὴ παρόντος καταψηφίζονται· Γρη-

A liberant contra Sanctum, ſententias ferunt, pronunciant, criminibus reum peragunt, ſcribunt commentarios, ubique divulgant: excludunt eum omnibus regionibus, urbibus, Eccleſiis, omni ratione oſtendunt tenebrarum filii, longe abeſſe illorum conſilia a tanta luce; ira accendunt etiam Conſtantium contra illum, adeo ut pecunias & honores decerneret iis, qui aut vivum indicarent virum, aut mortui caput afferrent. Ille vero, quemadmodum antea non in finibus Romani imperii, ſed extra etiam ipſum orbem terrarum ad exilium condemnatus, ſex annos in fovea quadam omnino ſicca & B aqua carente latens occultabatur. Quoniam autem ne ſic quidem latere poterat, futurum erat, ut ſequente die caperetur, (ubique enim accurate quærebatur & inveſtigabatur) divina quadam providentia & viſione egreſſus fovea alio commigravit. Deinde metuens, ne & ibi iterum captus periculi cauſa eſſet receptatoribus ſuis, ad Occidentem ex Oriente profectus eſt. Imperabat autem illic tum temporis Conſtans Conſtantini frater, qui nuper fratri Conſtantino ſucceſſerat, qui ita imperium nactus, ut dictum eſt, accipit ad Aquilejam ad Alſum fluvium finem, exercitus ſeditione. Itaque cum in Europa eſſet Athanaſius, cumque Julio C Romæ Epiſcopo, etiam ad ipſum Regem Conſtantem venit, & de ſuis rebus commemorat. Edoctus enim de periculo ſuorum & everſione orthodoxæ fidei per Antiochiæ coactam præter decorum Synodum, & quod Georgius quidam pravum adverſarii organum in ejus locum ſubſtitutus eſſet, ferre non potuit, ſed ſcripſit Clero Ægypti ubique diſperſo, præfectis populo, adhortans, comminans, admonens, omnes vias movens in literis, ut manerent omnino averſantes Arii zizania, & omnem blaſphemiam, & rectæ D fidei ſemina conſervarent. Euſebii enim aſſeclæ, vehementes ad perſvadendum & ſimulandum, ut jam diuturnam viderunt abſentiam defenſoris, pleno ore coram Rege condemnantes Athanaſium, & placidum illum & ſimplicem Conſtantium totum abripientes, & adjungentes ſententiæ ſuæ, Athanaſii condemnationem etiam abſentis decernunt. Gre-

gorium autem quendam Ariano furore refertum, Alexandrinis præficiunt. Sic autem ad arbitrium iſtis abſolutis, pro magna poteſtate ſua etiam doctrinam ſuam invehunt. Gregorius vero nondum Alexandriam profectus, quaſi jam præpoſitus eſſet Eccleſiæ & throni poſſeſſor, & exſpectans, quod ante ne per ſomnium quidem ſibi contingere poſſe ſperaſſet: literis ſua manu ſcriptis, & ipſe decreta confirmabat. Talis enim impudentia & levitas: in manibus habere ſemper videntur ea, quæ expectantur. Euſebius ſane, ut qui præcipuus impietatis eſſet propugnator, cum ad ſententiam præſentia ipſi cecidiſſent, mittit legatos ad Julium, in literis ſuis Athanaſium valde vituperans, miſſis etiam, quas contra ipſum conſuerant, inſidiis & calumniis, & judicem ſimul viri conſtituens & repreheníorem Julium. Sed ille,(non enim poterat commentis & dolis tam facile capi, ſed qui deprehendere illa & intelligere poſſet acutiſſime,) cum Euſebii accepiſſet literas, & valde diligenter & attente eas legiſſet, & apertam animadvertiſſet eſſe contumeliam, e contrario ipſe eum abſolvit, & literis datis mittit Athanaſium Alexandriam, non leviter taxans, qui temerario impetu eum dimoverant. Hoc domum reverſo, non parvus tumultus & timor Antiochiæ congregatos invaſit, non prærepta Athanaſio Eccleſia, quod nunc iis aditus in Alexandriam præcluſus eſſet. Ideoque & illum capere, vel potius interficere ſtudebant, & ſucceſſorem ei Gregorium ſubſtituere. Quocirca etiam quam celerrime Alexandriam eum deducunt, & comparabat Gregorio aditum Syrianus dux militum manu illius adductus, ſic mandante Rege, ut mortem quidem Athanaſio, ipſi vero Epiſcopatum afferret. Quomodo autem ex media ſagena effugere illos potuerit, oratio exponet. Jam enim ad occaſum vergente ſole, civitas quidem feſtum celebrabat, & tota nocte vigilabat. Venit autem veluti in pugnis dux militum, acie inſtructa, & circumcirca Eccleſiam circumdat. Hanc impreſſionem videns Athanaſius, & curis plenus, non quo ipſe non caperetur, ſed quomodo potius

A γόριον δέ τινα τῆς Ἀλεξανδρέων, λύσσης ἀναπεπλησμένον Ἀρειανικῆς, ἀντεισάγουσιν. οὕτω γοῦν πρὸς τὸ δοκοῦν ταῦτα διοικησάμενοι, κατὰ πολλὴν ἤδη τὴν ἐξουσίαν καὶ δόγμα οἰκεῖον εἰσφέρουσι. Γρηγόριος δὲ μήπω τῆς Ἀλεξανδρέων ἐπιβὰς, ὡς ἤδη τῆς Ἐκκλησίας προεστὼς, καὶ τοῦ θρόνου ἀντιποιούμενος, καὶ ὥσπερ ἔχειν παρ' ἑαυτῷ προσδοκῶν, ὅπερ οὐ δι' ὄναρ ἠλπίζετο ἕξειν, γράμμασι χειρὸς ἰδίας καὶ αὐτὸς ἐπιστοῦτο τὰ δεδογμένα. τοιοῦτο γὰρ ἀναίδεια καὶ κουφότης, ἐν χερσὶν ἔχειν ἀεὶ δοκοῦσι τὰ προσδοκώμενα. Εὐσέβιος μέντοι, ὡς καὶ
B ἀξιόμαχος ὢν τῆς ἀσεβείας ὑπερασπιστὴς, ἐπεὶ κατὰ γνώμην αὐτῷ τὰ παρόντα διέθετο, πρεσβεύεται πρὸς Ἰούλιον, πολλὴν μὲν Ἀθανασίου καταδρομὴν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ποιησάμενος· πέμψας δὲ καὶ ἃς ἔρραψε κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὰς καὶ συκοφαντίας, καὶ δικαστὴν ἅμα καθίζων τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἐπιτιμητὴν τὸν Ἰούλιον. ὁ δὲ (ἦν γὰρ οὐχ οἷος πλάσμασι καὶ δόλοις εὐκόλως ὑποσυρῆναι, ἀλλὰ καὶ φωρᾶσαι ταῦτα καὶ συνεῖναι μᾶλλον ὀξύτατος) τὰ Εὐσεβίου γράμματα κομισάμενος, καὶ σπουδαίως ἄγαν καὶ προσεχόντως αὐτὰ διελθὼν, καὶ σαφῆ φλυαρίαν ὄντα κατανοή-
C σας, τοὐναντίον αὐτὸς ἀποψηφισάμενος, καὶ γράμμασιν Ἀθανάσιον ὀχυρώσας, ἐκπέμπει πρὸς Ἀλεξάνδρειαν, οὐκ ὀλίγα καὶ τῶν προπετῶν αὐτὸν καθελόντων ἁψάμενος. τούτου δὲ πρὸς τὴν οἰκείαν καταγομένου, τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνειλεγμένους θόρυβος οὐ μικρὸς εἶχε καὶ δέος, μὴ προληφθείσης Ἀθανασίῳ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτειχισθῇ λοιπὸν αὐτοῖς ἡ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν πάροδος. ταῦτά τοι καὶ τὸν μὲν ἑλεῖν, μᾶλλον δὲ ἀνελεῖν ἐσπούδαζον, τῷ θρόνῳ δὲ Γρηγόριον ἀντεισαγαγεῖν. Διὸ δὴ καὶ τὴν ταχίστην αὐτὸν κατῆ-
D γον εἰς Ἀλεξάνδρειαν· συνέπραττε δὲ Γρηγορίῳ τὴν κάθοδον καὶ Συριανὸς ὁ στρατηγὸς, μετὰ τῆς ὑπ' αὐτὸν χειρὸς προηγούμενος, οὕτω κελεύσαντος βασιλέως, ἵν' Ἀθανασίῳ μὲν θάνατον, ἐκείνῳ δὲ τὴν Ἐπισκοπὴν πραγματεύσηται. ὅπως δὲ καὶ διαφυγεῖν ἐκ μέσης αὐτοὺς τῆς σαγήνης Ἀθανάσιος ἴσχυσεν, ὁ λόγος δηλώσει. ἤδη περὶ δύσιν ὄντος ἡλίου, ἡ μὲν πόλις ἑορτάζοντές τε καὶ παννυχίζοντες ἦσαν, ἧκε δὲ ὥσπερ ἐν μάχαις ὁ στρατηγὸς, τὴν στρατιὰν διατάξας, καὶ κύκλῳ τὴν Ἐκκλησίαν διαλαβών. ταύτην οὖν τὴν παρεμβολὴν ὁρῶν Ἀθανάσιος, καὶ φροντίδων πληρούμενος, οὐχ ὅπως ἂν αὐτὸς μὴ ἁλῷ, ἀλλ' ὅπως ἂν μᾶλλον

τῷ λαῷ μηδεμία δι' αὐτὸν γένοιτο βλάβη, σημαίνει μὲν εὐχὴν κηρύξαι τῷ διακόνῳ· τὴν εὐχὴν δὲ ᾠδή τις τοῦ πλήθους κοινῇ διεδέχετο. εἶτα βοῆς τε πολλῆς καὶ συμφωνίας, ὡς εἰκὸς, γινομένης, διὰ τῆς αὐτῆς ἅπαντας ἐξιέναι πύλης ὑπὸ τοῦ Μεγάλου προστέτακται. τῷ μὲν οὖν στρατηγῷ καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν φύλαγε ἦν πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ οὐδενὶ τούτων χεῖρας ἐπῆγον ἀλλὰ πρὸς μόνον πᾶς ὀφθαλμὸς ἑώρα τὸν Ἀθανάσιον, ὅπου ποτ' ἂν αὐτὸν ἰδόντες ἀνέλοιεν. ὁ δὲ τοῦ λαοῦ μέρος γενόμενος, καὶ οἷα τῶν πολλῶν εἷς, διὰ μέσου τοῦ θορύβου καὶ τοῦ πλήθους διελθὼν, καὶ ταύτῃ στρατιωτῶν ὄμματα λαθὼν ᾤχετο. ἐκεῖνος μὲν οὖν εἰς τὴν Ῥώμην οὕτω διαφυγὼν ἐπανῆκε. Γρηγόριος δὲ ἤδη τῆς Ἐκκλησίας κρατήσας, κατὰ τῆς ὀρθῆς ἀδεῶς ὡπλίζετο πίστεως, ἃ μηδὲ φέρειν οἷός τε ὢν ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος, στάσιν τε χαλεπὴν ἀνῆψαν, καὶ τὸν καλούμενον Διονυσίου ναὸν ἐνέπρησαν. παραπέλαυσε δὲ τῆς συγχύσεως ταύτης διὰ Χριστὸν καὶ ὁ μέγας ἐν ἁγίοις Παῦλος ὁ τῆς Κωνσταντίνου τηνικαῦτα καὶ αὐτὸς προεστὼς Ἐκκλησίας, τοῦ θρόνου καὶ αὐτὸς καθαιρεθεὶς, καὶ εἰς Ῥώμην φοιτήσας, καὶ κοινωνὸς Ἀθανασίῳ τῆς εὐσεβείας. καὶ τῶν κινδύνων γενόμενος. Κώνσταντι δὲ ἐκεῖ καὶ Ἰουλίῳ συνενεχθέντες, ὅσα τε αὐτοὶ πάθοιεν, καὶ ὅσα κατ' αὐτῶν καὶ τῆς ἀληθείας, οἱ περὶ Εὐσέβιον δράσειαν, ἅπαντα διηγοῦνται. αὐτίκα καὶ βασιλεὺς μὲν Κώνστας περὶ τούτων εὐθὺς τῷ ἀδελφῷ ἐπιστέλλει. ἐπεὶ δὲ οὐδὲν πλέον ἠνύετο, σύνοδον ἑτέραν κοινὴν οἱ περὶ τὸν Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον γενέσθαι ἠξίουν. τὰς γὰρ καθαιρέσεις αὐτῶν, μὴ δι' ἄλλο τι, φασὶν, ἐπινενοῆσθαι, ἢ ὥστε καὶ τὰ τῆς ὑγιοῦς πίστεως αὐτοῖς συγκαθαιρεθῆναι. γνώμῃ τοιγαροῦν τῶν βασιλέων ἀμφοῖν, κοινή τε ἅμα καὶ οἰκουμενικὴ κατὰ τὴν Σαρδικὴν αὖθις ἀθροίζεται σύνοδος. καὶ τῶν μὲν ἑσπερίων, καθά φησι καὶ αὐτὸς Ἀθανάσιος, συνέτρεχον Ἐπίσκοποι πλείους, ἢ τριακόσιοι· τῆς ἑῴας δὲ μόνοι, Σαβῖνός φησιν, ἑβδομήκοντα, οἷς καὶ αὐτὸς Ἰσχύρας ὁ τοῦ Μαρεώτου ἠρίθμητο. οἱ μὲν οὖν Ἀσίαθεν συνερρυηκότες. οὐδὲ εἰς ὄψιν τῶν Ἑσπερίων ἐλθεῖν ὑπέμενον, ἰσχυριζόμενοι, μὴ ἂν ἄλλως αὐτοῖς εἰς λόγων κοινωνίαν ἐλθεῖν, εἰ μὴ τοὺς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον ἐκβάλλουσι πρότερον τοῦ συλλόγου. τῶν δὲ μηδ' ὅλως ἄχρις ἀκοῆς ῥυῆναι τὸν λόγον ἀναχομένων, ἐκεῖνοι ὡς εἶχον εὐθὺς ἀνέ-

A populo nullum per ipſum detrimentum afferretur, præcipit Diacono, ut precationem inſtituat, precationem autem canticum populi publice excepit. Deinde multo clamore & concentu, ut credibile eſt, facto, per eandem omnes januam a Magno exire juſſi ſunt. Itaque duci militum, & qui ſub eo erant, cura injecta eſt populi, neque ulli manus injiciebant, ſed ad Athanaſium omnes oculi erant adjecti, ut eum, ſicubi viderent, interficerent. Sed ille pars populi factus, & quaſi unus de multis, per medias turbas & multitudinem pro-
B greſſus, atque ita militum oculos latens abiit, & ſic Romam fuga capta rediit. Gregorius autem, qui jam Eccleſiam obtinebat, contra orthodoxam fidem intrepide armabatur, quæ Alexandrinus populus ferre non potuit, & ſeditionem concitavit graviſſimam, & templum Dionyſii dictum incendit. Hanc confuſionem etiam cum damno expertus eſt magnus in Chriſto, & ſanctus Paulus, Conſtantinopolis Eccleſiæ tum temporis præfectus, qui & ipſe ſede ſua motus Romam profugerat, ſocius Athanaſii tam pietatis, quam periculorum factus. Itaque Conſtantem &
C Julium ibi convenientes, quæcunque paſſi eſſent, & quæ contra ipſos & veritatem Euſebii aſſeclæ perpetrarent, recenſent. Quocirca etiam Rex Conſtans de his ſtatim fratri ſcribit. Sed cum nihilo efficeretur, magis concilium alterum univerſale Athanaſii & Pauli aſſeclæ petunt cogi; condemnationes enim ſuas non aliter, ajunt, poſſe tolerari, quam ſi ipſa ſana fides ſimul condemnaretur. Itaque ex ſententia amborum Regum, communis ſimul & univerſalis & Sardica iterum congregatur Synodus, & occi-
D dentalium quidem, quemadmodum ipſe inquit Athanaſius, concurrerunt Epiſcopi plures, quam trecenti: ex oriente vero, ut Sabinus ait, ſoli ſeptuaginta, quibus & ipſe Iſchyras Mareotæ Sacerdos connumerabatur. Itaque qui ex Aſia confluxerant, ne in conſpectum quidem occidentalium venire volebant, affirmantes, non aliter ſe colloquium inſtituturos cum illis, niſi prius Pauli & Athanaſii ſocios ejicerent ex conventu. His enim non omnino uſque ad auditionem differentibus ſermonem: illi ſtatim ac poterant

reverterunt, & occupantes civitatem Philippi in Thracia, utinam in inferno prius feciſſent peculiarem conventum, & τὸ coeſſentiale aperte impietatem profeſſi (heu patientiam tuam Chriſte Rex!) condemnant; in epiſtolis vero alterius eſſentiæ opinionem exponunt, & manuſcripta impietatis ubique ab illis divulgantur. Edocti hæc, qui erant Sardicæ, primum quidem eorum diſceſſionem jure condemnant. Deinde etiam accuſatores Athanaſii gradibus ſuis movent, & definitionem fidei Nicenæ confirmant, & τὸ diſſimile condemnantes, exponunt pro duriore lingva ὁμοούσιον, & ſcribentes in commentariis & illi, brevi per totum orbem divulgant. Quæ cum audiiſſet etiam Rex Conſtans, & fratrem Conſtantium monuiſſet, ut reſtitueret Paulum, & Athanaſium ſuis ſedibus rogavit. Illo autem cunctante & differente, auſterioribus literis utebatur, & niſi volens morem gereret, ſe etiam invito illo utrumque ſuæ Eccleſiæ redditurum minitabatur. Conſtantius igitur non amplius ad dilationes & moras, ſed fratris ſerium propoſitum metuens ſibi, ſtatim ſuis literis revocavit Athanaſium. Illo autem ſubdubitante de vocatione (non enim præcedentia ei confidentiam injiciebant) alteris eum literis compellat, multo officioſius & mitius ſcriptis. Cum vero ne tum quidem poſſet eum a ſuſpicione liberare, ne ſic quidem viri præſentia minus curæ erat Conſtantio. Verum etiam iterum ei ſcribit, adjungens in literis humilitatem & manſvetudinem quandam, ſed defenſionem priorem, prout voluiſſet tum temporis, ait, & Sacerdotum quendam optimum virum mittit: ſed nemo ei index fuerat itineris. Nunc autem ait, Diaconum cum epiſtola ablegavi Aletam, qui tibi & meam erga te affectionem ſignificet, & de cætero bono animo eſſe jubeat. Has Athanaſius cum accepiſſet literas, ejecit, ſi qui erat, ex animo timorem, etiamſi de futuro malæ ſpęs fiebant ipſi. Oſtendit etiam ipſi Conſtanti & Julio, multa eos & totam Romam lætitia & gaudio afficiens, & quilibet

A στρεφον, καὶ φθάσαντες εἰς πόλιν Φιλίππου τῆς Θράκης, ὡς ὄφελον ἐν ᾅδου πρότερον, ἐκεῖ λοιπὸν ἰδιάζον ποιοῦνται συνέδριον. καὶ τὸ μὲν ὁμοούσιον οἱ πρόδηλοι τὴν ἀσέβειαν· τῆς σῆς ἀνοχῆς Χριστὲ βασιλεῦ! φανερῶς ἀναθεματίζουσιν· ἐν ἐπιστολαῖς δὲ τὴν τοῦ ἑτεροουσίου δόξαν ἐκτίθενται, καὶ τὰ χειρόγραφα τῆς ἀσεβείας πανταχοῦ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς διαπέμπονται. ταῦτα μαθόντες οἱ ἐν τῇ Σαρδικῇ, πρῶτα μὲν αὐτῶν ἐρήμην δικαίως καταψηφίζονται· ἔπειτα δὲ καὶ τοὺς κατηγόρους Ἀθανασίου, τῶν οἰκείων ἐξωθοῦσι βαθμῶν· τὸν ὅρον τε τῆς πίστεως τὸν ἐν Νικαίᾳ κρατύνοντες, καὶ B τὸ ἀνόμοιον ἀναθεματίσαντες, κηρύττουσι τρανοτέρᾳ γλώσσῃ τὸ ὁμοούσιον· καὶ γράψαντες ἐν ὑπομνήμασι καὶ αὐτοί, πᾶσαν μικροῦ τούτοις τὴν οἰκουμένην διαλαμβάνουσιν. ἃ δὴ καὶ βασιλεὺς Κώνστας ἀναμαθών, καὶ τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίῳ γνωρίσας, ἀποκαταστῆναι Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον τοῖς οἰκείοις παρ' αὐτοῦ θρόνοις ἠξίου. τοῦ δὲ ἀναδυομένου πρὸς τοῦτο καὶ διαμέλλοντος, αὐστηροτέροις αὖθις ἐκεῖνος ἐχρῆτο τοῖς γράμμασι, καὶ ὡς εἰ μὴ ἑκὼν εἴξειεν, ἀλλὰ καὶ ἄκοντος γοῦν αὐτὸς ἠπείλει ἑκάτερον ἀποδοῦναι τῇ κατ' αὐτοὺς Ἐκκλησίᾳ. Κωνστάντιος τοίνυν, οὐ πρὸς ἀναβολὰς ἔτι καὶ C χρόνον, ἀλλὰ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ ἔνστασιν ὑποδειλιάσας, οἰκείοις εὐθὺς μετεκαλεῖτο γράμμασιν Ἀθανάσιον. τοῦ δὲ ὑπόπτως ἔχοντος πρὸς τὴν κλῆσιν· οὐδὲ γὰρ θαρρεῖν αὐτὸν εἴα τὰ προλαβόντα· δευτέροις αὐτὸν ἐκεῖνος ὑπέρχεται γράμμασι, πολὺ τὸ θεραπευτικὸν καὶ ἤπιον ἔχουσιν. ὡς δὲ μηδὲ πρὸς ταῦτα καθαρὸς ἦν ὑποψίας. οὐδὲ οὕτως ἡ τοῦ ἀνδρὸς παρουσία τῷ Κωνσταντίῳ παρημελεῖτο, ἀλλὰ καὶ πάλιν αὐτῷ ἐπιστέλλει, προσθεὶς ἐν τοῖς γράμμασιν ἔτι τὸ ὑφειμένον, καὶ προσηνές· ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν προτέρων ἀπολογίαν, ὡς ἄρα βούλοι τὸ μέν φησι τηνικαῦτα καὶ τῶν D ἱερέων τινὰ πρὸς ὑπάντησιν τοῦ ἀνδρὸς ἀποστεῖλαι. ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῷ μηνυτὴς ἐγένετο τῆς ἐπιδημίας. νῦν δέ φησι, καὶ τὸν διάκονον μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐκπέμψαι Ἀλήταν, ὅστις σοι καὶ τὴν ἡμετέραν ὁποίαν διάθεσιν γνωριεῖ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν θαρρεῖν ἐγγυήσεται. ταύτας Ἀθανάσιος δεξάμενος τὰς ἐπιστολάς, ἐκβάλλει μὲν τῆς ψυχῆς, εἴ τι περιδεὲς ἦν, καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἐλπίδα πονηρὰν αὐτῷ ἐπιστάντων. ὑποδείξας δὲ καὶ αὐτῷ Κώνσταντι καὶ Ἰουλίῳ, πολλῆς αὐτούς τε καὶ τὴν ὑπὸ Ῥωμαίοις πᾶσαν ἡδονῆς πληροῖ καὶ φαιδρότητος, καὶ ἰδίαν

ἕκαστος ἑορτὴν ἐποιεῖτο, τῆς Ἀθανασίου πρὸς τὸν θρόνον τὴν ἑαυτοῦ ἐπάνοδον. βασιλεὺς μέντοι παραχρῆμα Κώνστας, καὶ αὐτὸς δὲ Ἰούλιος, ὁ μὲν βασιλικοῖς ὑπασπισταῖς καὶ δορυφόροις· ὁ δὲ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ πᾶσι σχεδὸν κληρικοῖς τε καὶ λαϊκοῖς, Ἀθανασίου τὴν προπομπὴν ἐφιλοτιμοῦντο. ἐλθόντα δέ, ἀσμένως ἄγαν αὐτὸν Κωνστάντιος ὑποδέχεται, καὶ ἥδιστα τῇ Ἀλεξανδρέων ἀποκαθιστᾷ πόλει, καὶ τῷ κλήρῳ, καὶ τῷ λαῷ· ὀνειδίζει καὶ πράως, καὶ τὸν δρασμὸν ἐκεῖνον φιλίως αὐτῷ ἐγκαλεῖ, καὶ τὴν ἐκ τοῦ δικαστηρίου λαθραίαν καὶ ἄδηλον ὑποχώρησιν. ὅμως τούτων ἁπάντων μίαν, Ἀθανάσιε, χάριν αἰτῶ, ἔφη, τὸ καὶ μιᾶς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ φοιτηταῖς Ἀρείου παραχωρῆσαι. ὁ δὲ καὶ προθύμως ἐκπληρῶσαι τὸ αἰτηθὲν ἐπηγγείλατο, εἴπερ ἑτέραν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ αὐτὸς ἀπονείμῃ τοῖς ὀρθοδόξοις εἰς βραχεῖαν τινὰ ζύμην ὅλης τῆς ἀληθοῦς πίστεως. οὗ δὲ ῥᾷον ἐπινεύσαντος τῇ αἰτήσει, λύπη κατέσχε τοὺς ἐναντίους οὐ φορητή, ὅτι καὶ βάσιμα ὅλως τὰ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἀθανασίῳ καὶ τοῖς αὐτοῦ κοινωνοῖς· Κωνσταντίῳ δὲ καὶ ἔτι μᾶλλον θαυμαστὸς τὴν σύνεσιν Ἀθανάσιος. λέγεται ποτε θαυμάσαντα φάναι τὸν βασιλέα μετ' ἐκπλήξεως· οὐ μάτην οἱ τῆς Ἀρείου αἱρέσεως ἁπάσας κεκινήκασι μηχανὰς πρὸς ἄνδρα τοιοῦτον ἔχοντες. οὕτως οὖν αὐτὸν ἀγάμενος τοῦ φρονήματος, προπομπήν τε αὐτῷ χαριεστάτην ποιεῖται, γράφει τε τῷ δήμῳ Ἀλεξανδρείας, καὶ τοῖς κατ' Αἴγυπτον Ἐπισκόποις καὶ ἄρχουσι· πρὸς δὲ καὶ Νεστορίῳ Αὐγουσταλίῳ, καὶ τοῖς κατὰ Θηβαΐδα καὶ Λιβύην ἡγεμόσι, μετὰ πλείστης αὐτὸν τῆς θεραπείας καὶ τῆς αἰδοῦς ὑποδέξασθαι καὶ τοῦ μὴ μόνον αὐτῷ τὸν οἰκεῖον θρόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῷ κεκοινωνηκόσι τὴν ἰδίαν ἑκάστῳ τάξιν, καὶ λειτουργίαν ἀποδοθῆναι. ταύταις ἐκεῖνος ὀχυρωθεὶς ταῖς ἐπιστολαῖς, καὶ ὥσπερ ἀναθαρσήσας, διά τε Συρίας καὶ Παλαιστίνης ἔρχεται, τὴν Ἱεροσολύμων τε καταλαμβάνει, καὶ Μαξίμῳ Ἐπισκόπῳ καὶ ὁμολογητῇ συγγίνεται, ἀκούει τε, ὅσα κἀκεῖνος πεπόνθοι διὰ Χριστοῦ, καὶ διηγεῖται πάλιν αὐτός, τά τε κατ' αὐτοῦ πρότερον, τά τε ὑπὲρ αὐτοῦ νῦν πραχθέντα καὶ ψηφισθέντα, καὶ αὐτῇ Συνόδῳ κυρωθέντα καὶ βασιλεῖ. ὧν ἐπειδὴ ἀκούσε Μάξιμος, μηδὲν αὐτίκα μελλήσας μεταπέμπεται πάντας τοὺς τῆς ἀνατολῆς Ἐπισκόπους, καὶ κοινῇ πάντες Ἀθανασίῳ τήν τε κοινωνίαν καὶ τὴν ἀξίαν ἀπέδοσαν.

A feſtum ſuum celebrabat, ob Athanaſii ad thronum ſuum reditum. Rex quidem ſtatim Conſtans, & ipſe Julius, hic quidem militibus, ille vero omnibus fere in Ægypto & Alexandria clericis & laicis, Athanaſii reductionem gratulabantur. Venientem & libens ſane Conſtantius ſuſcepit, & late Alexandrinorum reſtituit civitati, & clero & populo. Manſuete vero exprobrat, & ob fugam illam amice eum incuſat, & ex indicio occultum & incertum diſceſſum, tamen pro his omnibus unam, ait, gratiam fac mihi, Athanaſi, & unam Eccleſiam ſectatoribus Arii concede Alexandriæ, il-
B le promte ſe effecturum, quod petebat, pollicetur, ſi aliam Conſtantinopoli ſibi concedat pro orthodoxis Eccleſiam, in parvum fermentum totius veræ fidei. Eo facilius annuente petitioni, dolor non levis inceſſit adverſarios, quod locum haberent omnino Athanaſius, & qui cum eo communicabant Conſtantinopoli. Conſtantio vero adhuc mirabili magis ſapientia Athanaſius præditus eſſe videbatur. Dicitur aliquando dixiſſe Regem, cum admiratione: non fruſtra, qui Arianæ ſunt ſectæ, omnes fabricas ſtruxerunt contra hunc virum. Ita igitur ejus admirans prudentiam, reductionem
C ei gratiſſimam adornat, ſcribitque populo Alexandriæ & præfectis, & Neſtorio Auguſtali, & iis, qui in Thebaide & Lybia erant, ducibus, ut magna reverentia & obſervantia eum accipiant, & non ſolum ei thronum ſuum, ſed & omnibus, qui cum ipſo communicaverant, ſuum ordinem & miniſterium reddant. Hiſce munitus epiſtolis ille, & quaſi confidentia recuperata per Syriam & Palæſtinam proficiſcitur, & Hieroſolymam pervenit, Maximumque Epiſcopum & confeſſorem convenit, & audit, quid ille paſſus eſſet propter Chriſtum, & recenſet viciſſim ei, quæ prius acciderant, & quæ nunc de ſe facta ſint & decreta, & a Synodo & Rege
D confirmata. Quæ poſtquam audivit Maximus, ſtatim nihil ſolicitus, mittit ad omnes Orientis Epiſcopos, qui communiter omnes Athanaſio communicationem & dignitatem reddiderunt.

Ita igitur tertium & cum tali honore & conventu urbem ſuam recuperanti, & ab infinitis illis laboribus & doloribus parum reſpiranti, videbatur reliqua vita tranquillitatis & remiſſionis plena futura. Revera autem maximarum calamitatum illum magis tunc inundabat mare. Cum enim Conſtans nuper a Magnentio factioſo oppreſſus, & finem vitæ adeptus eſſet, horribile ab Arianis rurſus ingruit bellum, & rurſus Athanaſio inſidiæ, & coram Rege calumniæ, & magnum vetuſque illi malum Conſtantius. Igitur rurſus conſtitutiones, rurſus minæ, fugæ, metus, & per totum mare & terram inquiſitio. Seminator zizaniorum Georgius iterum Alexandriam occupans, Ægyptum abripiens, Palæſtinam deprædans, tumultibus totum orientem complens, nequaquam a furore & impietate diſcedebat. Iterum Acacius multæ malitiæ, & Patrophilus impietatis ille Arianæ amicus Hieroſolymam proficiſcentes, & Maximum excutiunt, & in ejus locum Cyrillum ſubſtituunt, virum illi oppoſitum zelo impietatis tantum, quantus Magnus ille erat in pietate. Quis recenſeret omnia ordine, quæ tragice a Georgio Alexandriæ ſub idem tempus facta ſunt, præterquam quæ beatus ille de ſua fuga confitens recenſuit: horum nobis nunc mentio facienda, vel potius illi revera dulci lingvæ viri cedendum ſubmiſſe illa & moderate, quales fuerunt ejus mores in omnibus, enumeranti. Etenim Alexandriam iterum ingreſſi, quærebant nos rurſum occidere, & præſentia facta ſunt pejora prioribus. Milites enim ſtatim Eccleſiam circumdederunt, & bellica pro precibus fiebant. Deinde ingreſſus Quadrageſima ipſa ab Arianis & Macedonianis ablegatus ex Cappadocia Georgius exaggeravit, quæ ab iis audiverat mala. Poſt ſeptimanam enim Paſchatis virgines in vincula conjiciebantur, Epiſcopi trahebantur vincti a militibus, orphanorum & viduarum diripiebantur domus, & rapinæ & impreſſiones in ædes fiebant, & noctu Chriſtiani abripiebantur: reſignabantur domus, & fratres Clericorum pro fratribus periclitabantur: & gravia quidem illa, graviora vero, quæ ſeqvuntur, auſa.

A Οὕτως οὖν τὸ τρίτον αὐτῷ καὶ μετὰ τοιαύτης τιμῆς τε καὶ πανηγύρεως τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καταλαβόντι, καὶ τῶν μυρίων ὥσπερ ἐκείνων καμάτων καὶ πόνων μικρὸν ἀναπεπνευκότι, τὰ μὲν δοκεῖν γαλήνης αὐτῷ τὰ ἑξῆς τοῦ βίου καὶ ἀνέσεως ἤρχετο· τὸ δὲ ἀληθὲς, ἡ μεγίστη τῶν συμφορῶν αὐτῷ τότε μᾶλλον ἐπεκύμαινε θάλασσα. Κώνσταντι γὰρ ἄρτι Μαγνεντίου ἐπαναστάντος, καὶ τελευτὴν αὐτῷ τοῦ βίου ἐπαγαγόντος, δεινῶς ὑπὸ τῶν Ἀρειανιστῶν αὖθις ἀνήπτετο πόλεμος, καὶ πάλιν Ἀθανασίῳ ἐπιβουλαὶ, καὶ πρὸς βασιλέα διαβολαί. καὶ τὸ μέγα καὶ παλαιὸν αὐτῷ κακὸν, ὁ Κωνστάντιος. B πάλιν οὖν διατάγματα, πάλιν ἀπειλαὶ, φυγαὶ, φόβοι, καὶ ἡ διὰ πάσης θαλάσσης καὶ γῆς ἀναζήτησις. ὁ τῶν ζιζανίων πάλιν σπορεὺς Γεώργιος Ἀλεξάνδρειαν καταλαμβάνων, Αἴγυπτον κατασύρων, τὰ Παλαιστινῶν λῃζόμενος, ταραχῆς πᾶσαν τὴν ἑῴαν ἀναπιπλῶν, καὶ μηδαμοῦ χωρητὸς ὢν τῆς μανίας καὶ τῆς ἀσεβείας. πάλιν Ἀκάκιος ὁ πολὺς τὴν κακίαν, καὶ Πατρόφιλος ὁ τοῦ τῆς ἀσεβείας πρὸς Ἀρείου φίλος, Ἱεροσολύμοις ἐπιφοιτῶντες, καὶ Μάξιμον ἐξωθοῦντες, καὶ ἀντικαθιστῶντες Κύριλλον, ἄνδρα ὅσον γε ὁ Μέγας ἐν εὐσεβείᾳ, C τοσαῦτα τῷ τῆς ἀσεβείας ζήλῳ ἀντίθετον. τί ἂν τις ἐκτραγῳδοίη πάντα ἑξῆς τὰ Γεωργίῳ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον γεγενημένα; πλὴν ὅσα καὶ ὁ μακάριος περὶ τῆς ἑαυτοῦ φυγῆς ἀπολογούμενος διεξῆλθε· τούτων καὶ ἡμῖν ἄρτι μνημονευτέον, μᾶλλον δὲ αὐτῇ ἐκείνῃ τῇ ὄντως γλυκείᾳ γλώσσῃ τοῦ ἀνδρὸς παραχωρητέον, ὑφειμένως αὐτὰ δὲ μετρίως, ὁποῖον αὐτῷ τὸ ἦθος, ἐν πᾶσι διηγουμένῃ. καὶ γὰρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πάλιν, φησὶν, ἐπεφύησάν τινες ζητοῦντες ἡμᾶς ἀποκτεῖναι· καὶ γέγονε τὰ νῦν χείρονα τῶν πρώτων. στρατιῶται γὰρ ἐξαίφνης τὴν Ἐκκλησίαν ἐκύκλωσαν, D καὶ τὰ τῶν πολεμίων ἀντὶ εὐχῶν ἐγίνετο. εἶτα εἰσελθὼν τῇ ἁγίᾳ Τεσσαρακοστῇ παρὰ Μακεδονίου καὶ τῶν Ἀρειανιζόντων ἀποσταλεὶς ἐκ Καππαδοκίας Γεώργιος, ηὔξησεν, ἃ παρ' αὐτῶν μεμαθήκει κακά. μετὰ γὰρ τὴν ἑβδομάδα τοῦ Πάσχα, παρθένοι εἰς τὰ δεσμωτήρια ἐνεβάλλοντο, Ἐπίσκοποι ὑπὸ στρατιωτῶν ἤγοντο δεδεμένοι, ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἡρπάζοντο οἰκίαι, καὶ ἄρτοι, ἐφόδιοι κατὰ τῶν οἰκείων ἐγίνοντο, καὶ νυκτὸς οἱ Χριστιανοὶ κατεφέροντο. ἀπεσφραγίσθησαν οἰκίαι, καὶ ἀδελφοὶ κληρικῶν ὑπὲρ ἀδελφῶν ἐκινδύνευον. καὶ δεινὰ μὲν ταῦτα, δεινότερα δὲ τὰ μετὰ ταῦτα γινόμενα.

μένα. τῇ γὰρ ἑβδομάδι μετὰ τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν ὁ λαὸς νηστεύσας, ἐξῆλθε περὶ τὸ κοιμητήριον, εὔξασθαι τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, διὰ τὸ πάντας ἀποτρέπεσθαι τὴν πρὸς Γεώργιον κοινωνίαν· ἀλλὰ τοῦτο μαθὼν ὁ παμπόνηρος οὗτος, παροξύνει τὸν στρατηλάτην Σεβαστιανὸν, Μανιχαῖον ὄντα, ὃς μετὰ πλήθους στρατιωτῶν ὅπλα καὶ ξίφη γυμνὰ, καὶ τόξα καὶ βέλη φερόντων, ὥρμησεν ἐν αὐτῷ τῷ κυριακῷ κατὰ τοῦ λαοῦ, καὶ ὀλίγους εὑρὼν εὐχομένους· οἱ γὰρ πλείους πάλαι διὰ τὴν ὥραν ἀναχωρήσαντες ἦσαν· τὰ πάντων δεινότατα κατεπράξατο. πυρκαϊὰν γὰρ ἀνάψας, καὶ στήσας παρθένους παρὰ τὸ πῦρ, ἠνάγκαζε λέγειν ἑαυτὰς τῆς Ἀρείου πίστεως εἶναι. ὡς δὲ νικώσας αὐτὰς ἔβλεπε, καὶ μηδὲ ὅλως τοῦ πυρὸς φροντιζούσας, γυμνώσας αὐτὰς, οὕτως αὐτῶν τὰ πρόσωπα κατέκοψε ταῖς πληγαῖς, ὥστε μετὰ παρολκὴν μακροῦ χρόνου μόλις παρὰ τῶν οἰκείων ἐπιγινώσκεσθαι. ἄνδρας τε κατασχὼν τὸν ἀριθμὸν τεσσαράκοντα καινοτέρῳ τρόπῳ κατέκοψε. ῥάβδους γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν φοινίκων αὐτίκα τεμὼν, ἐν αὐταῖς ἐπεχούσας τοὺς σκόλοπας, τὰ νῶτα τούτων οὕτως ἐξέδειρεν, ὡς τινὰς μὲν πολλάκις χειρουργηθῆναι διὰ τοὺς ἀποπαγέντας ἐν αὐτοῖς σκόλοπας· τινὰς δὲ καὶ μὴ φέροντας οὕτως ἐναποθανεῖν ταῖς πληγαῖς. πάντας μὲν οὖν τοὺς περιλειφθέντας, πρὸς δὲ καὶ τὰς ῥηθείσας παρθένους, ὑπερορίους περὶ τὴν μεγάλην Ὄασιν ἀποστέλλει, τὰ δὲ σώματα τῶν τεθνηκότων, οὐδὲ τοῖς προσήκουσι, κατὰ τὴν ἀρχὴν, ἀποδοθῆναι πεποίηκεν, ἀλλ' ἔκρυψαν, ὡς ἠθέλησαν αὐτοὶ, ἄταφα ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοῖς λανθάνειν τὴν τοσαύτην ὠμότητα. πράττουσι τε ταῦτα πεπλανημένοι τῇ διανοίᾳ, παράφρονες ὄντες· τῶν γὰρ οἰκείων τῶν τετελευτηκότων, χαιρόντων μὲν διὰ τὴν ὁμολογίαν, θρηνούντων δὲ διὰ τὰ σώματα, μείζων ἐξηχεῖτο κατ' αὐτῶν ὁ τῆς ἀσεβείας καὶ ὠμότητος ἔλεγχος, καὶ γὰρ εὐθὺς ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῶν Λιβύων, ἐξώρισαν μὲν Ἐπισκόπους, Ἀμμώνιον, Μώϊν, Γάϊον, Φίλωνα, Ἑρμῆν, Παυλῖνον, Ψηνόσιριν, Νιλάμωνα, Ἀγάθωνα, Ἀγαμφον, Μάρκον, ἕτερον Ἀμμώνιον, καὶ Μάρκον, Δρακόντιον, Ἀδέλφιον, Ἀγαθηνόδωρον, καὶ πρεσβυτέρους Ἱέρακα καὶ Διόσκορον, καὶ οὕτω πικρῶς ἤλασαν, ὡς τινὰς μὲν αὐτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς, τινὰς δὲ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὑπερορίᾳ ἀποθανεῖν. ἀειφυγίᾳ δὲ κατεδίκασιν Ἐπισκόπων, πλείους τῶν τριάκοντα.

A Septimana enim a ſancta Pentecoſte, cum populus jejunaſſet, egreſſus eſt ad cœmeterium Divi Petri Epiſcopi & Martyris precatum, ad avertendos omnes, ne communicarent cum Georgio. Sed his cognitis peſſimus ille irritat ducem exercitus Sebaſtianum Manichæum, qvi cum multitudine militum arma & gladios nudos, & arcus, & tela ferentium, in ipſa Dominica impetum in populum fecit, & paucos invenit orantes. Plurimi enim per tempus diſceſſerant. Talia enim effecerunt, qvalia decebat ab illis facta audiri. Rogum enim accendens
B & ſiſtens virgines ad ignem cogebat eas dicere, ſe eſſe Arianæ fidei. Cum autem vincentes eas videret, & non curantes ignem, nudatas eas ita plagis in vultu deturpavit, ut vix a ſuis agnoſcerentur: viros vero comprehenſos quadraginta variore modo percusſit. Virgas enim ex palmis recentes ſecans, adhuc in ſe habentes ſtimulos, terga eorum ita concidit, ut qvidam perſæpe a chirurgis curandi fuerint, propter infixos ſtimulos: Qvidam etiam qvod tolerare non poſſent, plagis mortui ſint. Omnes igitur circumdatos magno numero & virgines ejecit in ma-
C gnam Oaſim: Mortuorum autem corpora neqve ſuis, ut olim, reddenda curavit, ſed abſcondiderunt, ut volebant, inſepulta, qvod crederent poſſe tantam crudelitatem latere. Egerunt autem errabundi mente, ut ſtulti: domeſticis enim mortuorum, gaudentibus qvidem propter confeſſionem, plorantibus autem propter corpora, magis increbuit impietatis & crudelitatis ipſorum accuſatio. Etenim ſtatim ex Ægypto & Libya expulerunt Epiſcopos: Ammonium, Moem, Gajum,
D Philonem, Hermem, Paulinum, Pſenoſyrin, Nilamonem, Agathonem, Agamphum, Marcum, alterum Ammonium & Marcum, Dracontium, Adelphium, Agathenodorum, & Preſbyteros Hieracem & Dioſcorum, & tam acerbe eos expulerunt, ut qvidam in itinere, qvidam vero in ipſa expulſione ſint mortui. In exilium autem amplius triginta Epiſcopos miſit.

Operam enim dabant in morem Achab, A quoad ejus fieri poſſet, ut veritatem exſtirparent. Hæc magna Eccleſiæ tuba, vehemens veritatis præſul de malis in Alexandria ſuis vocibus enumerat. Nobis autem vult oratio dictis addere, quæ reliqua ſunt. Conſtantius igitur fratre mortuo Imperator declaratus, cum frueretur poteſtate mera ſolus, quia nullum habebat, qui ipſius ſententiæ eſſet impedimento aut voluntati, non amplius malitiam occultare ſuſtinuit, ſed auctoritatem ſuam in medium protulit, & orientalia omnia impietate graviſſima replens, quieſcere non poterat, neque optabat, ſed niſi etiam occidentem corrumperet, B parvum ſibi eſſe regnum, & contumeliam id eſſe Eccleſiæ ſuæ exiſtimabat. Quocirca etiam occidentales Epiſcopos ad communicationem cum Arii dogmatibus diligenter invitabat, & ſolam illorum certitudinem in Athanaſii condemnatione conſiſtere putabat. Ac proinde Synodum convocabat Mediolanum in urbem Italiæ, & multos, hei mihi! etiam generoſorum & conſtantium, hos quidem concuſſione, illos adulatione, alios utilitate, alios dolo, & alios aliter addu- C cens ad ſuam convertit, vel potens pervertit voluntatem: & quam ille foderat foveam animabus miſerorum, hanc Euſebius, & Dionyſius, & Rhodanus, & Paulinus, & Lucifer blande declinarunt. Nam Athanaſii condemnationem rectæ fidei condemnationem, ut erat, exiſtimantes, ſimulque fraudem, ante pedes quæ erat, fugiebant, & jure judicantes condemnabant. Sed illos quidem Ariminí obſidet Conſtantius. Athanaſius vero, cum audiret Regem ſe ita parare, & corruptum omne judicium, & im- D miſſos ad ſe comprehendendum præfectos, ex divina rurſus viſione media nocte Epiſcopatus ædes clam egreſſus ad quandam juvenculam confugit virginem, viginti circiter annum ætatis agentem (ſpecioſa ſane res & jucunda erat virgo, & quæ ſuſpiciones puræ converſationis cum viris præbere non poſſet) quæ facto inſperato perterrita cauſam quærebat. Ille reſpondens recenſebat, quoniam, ait, inquiſitionem ubique contra me inſtituunt ex Arii ſocietate, metuens ego, ne comprehenſus & ab illis interfectus,

A σπουδὴ γὰρ ἦν αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἀχαάβ, εἰ δυνατὸν ἐξᾶραι πάσης γῆς τὴν ἀλήθειαν. Ταῦτα ἡ μεγάλη σάλπιγξ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ θερμὸς τῆς ἀληθείας προστάτης, περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ κακῶν, φωναῖς οἰκείαις διέξεισιν. ἡμῖν δὲ βούλεται τοῖς εἰρημένοις ὁ λόγος προσθεῖναι, καὶ τὰ λειπόμενα. Κωνστάντιος τοίνυν τοῦ ἀδελφοῦ τελευτήσαντος, αὐτοκράτωρ ἀναδειχθεὶς, καὶ καθαρῶς ἀπολαύσας τῆς ἐξουσίας, ἐπεὶ μηδένα εἶχε τὸν ἐμποδὼν αὐτοῦ τῇ γνώμῃ καὶ τοῖς θελήμασιν ὄντα, οὐκέτι τὴν κακίαν κρύπτειν ἠνέχετο, ἀλλὰ κατὰ πολλὴν αὐτὴν εἰς μέσον προῆγε τὴν αὐθεντείαν, καὶ τὰ πρὸς ἕω B πάντα δυσσεβείας ἀναπλήσας χαλεπωτάτης, ἠρεμεῖν οὐκ ἔγνωκεν, οὐδ' ἠγάπα, ἀλλ' εἰ μὴ καὶ τὴν ἑσπέραν συνδιαφθείρειε, μικρὰν αὐτῷ εἶναι τὴν βασιλείαν, καὶ ὕβριν τοῦτο τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐνόμιζε. Ταύτῃ τοι καὶ τοὺς κατὰ δύσιν Ἐπισκόπους, ἐπὶ κοινωνίᾳ τῶν Ἀρείου δογμάτων σπουδαίως μετεκαλεῖτο, καὶ μόνην ἐκείνων ἀσφάλειαν εἶναι τὴν Ἀθανασίου καθαίρεσιν ὑπετίθει. ἐφ' ᾧ καὶ Σύνοδον συνεκρότει κατὰ Μεδιόλανα C πόλιν τῆς Ἰταλίας, καὶ πολλοὺς, οἴμοι, καὶ τῶν γενναίων καὶ στεῤῥῶν, τοὺς μὲν φόβῳ, τοὺς δὲ κολακείᾳ, τοὺς δὲ χρείᾳ, τοὺς δὲ ἀπάτῃ, καὶ ἄλλον ἄλλως παραγαγὼν, πρὸς τὸ οἰκεῖον μετήνεγκε, μᾶλλον δὲ κατήνεγκε βούλημα, καὶ ὃν ἐκεῖνος ὤρυξε βόθρον ταῖς τῶν ἀθλίων ψυχαῖς, ταύτην τὴν προσβολὴν, Εὐσέβιός τε καὶ Διονύσιος καὶ Ῥοδάνιος, Παυλῖνός τε καὶ Λουκίφερ, ἡδέως ἐξέκλιναν. τὴν γὰρ Ἀθανασίου καθαίρεσιν, καθαίρεσιν ὥσπερ ἦν τῆς ὀρθῆς νομίσαντες πίστεως, ὁμοῦ τε τὴν ἀπάτην, ἣ ποδῶν εἶχον, D ἔφυγον, καὶ συνδίκῃ τῶν ψηφισαμένων κατεψηφίσαντο. ἀλλὰ τούτους μὲν ἐν Ἀριμίνῳ περιορίζει Κωνστάντιος· Ἀθανάσιος δὲ τὸν βασιλέα μαθὼν οὕτως σκευαζόμενον, διεφθορότα τε τὸ δικαστήριον, ἐπιόντας δὲ ἤδη καὶ τοὺς ἐπάρχους, ὥς τε συλλαβεῖν αὐτὸν, κατὰ θείαν καὶ πάλιν ὄψιν, μέσας νύκτας τοῦ Ἐπισκοπείου ὑπεξελθὼν, ἐπὶ μίαν νέαν καταφεύγει παρθένον, εἰκοσόν που ἤδη τῆς ἡλικίας ἄγουσαν ἔτος· ὡραῖον δὲ ἄρα χρῆμα καὶ τερπνὸν ἡ παρθένος, καὶ καθαρᾶς ὑπονοίας τὴν μετὰ τῶν ἀῤῥένων συνοίκησιν παρέχειν οὐ δυναμένη· ἥτις τῷ ἀδοκήτῳ τοῦ πράγματος ἐκπλαγεῖσα, τὴν αἰτίαν ἐζήτει. κἀκεῖνος ὑπολαβὼν, διηγεῖτο, ὡς ἐπειδὴ, φησὶ, πολλὴν πανταχοῦ περὶ ἐμοῦ τὴν ἔρευναν οἱ τῆς Ἀρείου κοινωνίας πεποίηνται, δείσας ἐγὼ μὴ συλληφθεὶς, ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀναιρεθεὶς,

ἔπειτα τιμωρίας αὐτοῖς ἀθανάτου γένωμαι πρόξενος, φυγὴν ἐννοῶ, καὶ Θεῷ μόνῳ τὰ καὶ ἐμαυτὸν ἐπιτρέπω. τῆς νυκτὸς δέ μοι ταύτης ἐκεῖνος, παρὰ σοὶ μόνῃ τὴν σωτηρίαν εὑρεῖν ἀπορρήτως ἀνακαλύπτει. τούτων ὡς ἤκουσεν ἡ παρθένος, πᾶσαν εὐθὺς ἀπὸ τῆς ψυχῆς ὑπόνοιαν ἐκβαλοῦσα, μεστή τε ἡδονῆς γενομένη, καὶ ὅλας Ἀθανασίῳ πύλας ἀναπετάσασα, ἢ καὶ τὰς τῆς καρδίας μᾶλλον εἰπεῖν, ὑπτίαις αὐτὸν, ὃ δὴ λέγεται, δέχεται ταῖς χερσίν. ὃν ἵνα δὴ καὶ εἰς ἕκτον ἐξ ἐκείνου χρόνου, ἐφ' ὅσον δηλονότι καὶ Κωνσταντίῳ τὰ τῆς ζωῆς παρετείνετο, ἐν οἴκου μυχοῖς τὴν κατακρύπτουσα, κοινοὺς καθ' ἑκάστην ἅλας παρατιθεῖσα, βίβλους τε ἀλλαχόθεν ἀναιρουμένη, καὶ αὐτῷ πρὸς ἄσκησιν καὶ μελέτην παρέχουσα. καὶ οὕτως αὐτοῦ φιλοθέως καὶ σῶμα καὶ ψυχὴν ἑστιῶσα· τὴν μὲν λόγοις, οὓς δὴ καὶ ἄρτον Ἀγγέλων εἶναι πιστεύομεν· τὸ δὲ, καθημερινῇ τραπέζῃ καὶ ἑστιάσει, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἡ φιλότιμος ἐκείνη χεὶρ δεξιοῦσθαι τὸν ξένον ἠδύνατο. νίπτουσά τε χερσὶν οἰκείαις τοὺς πόδας, μᾶλλον δὲ τὰς χεῖρας αὐτῇ τῇ προσψαύσει τῶν ἐκείνου ποδῶν ἁγιάζουσα, σπουδαίως τε καὶ θερμῶς πάσας αὐτῷ τὰς χρείας διακονοῦσα, κἀκείνου μᾶλλον, ἢ ἑαυτῆς τότε οὖσα καὶ τὴν οἰκίαν εἶναι παρασκευάζουσα. ἐν τοσούτῳ δὲ, Ἀλεξανδρέων ἥτε πόλις καὶ ὁ δῆμος, κατὰ ζήτησιν Ἀθανασίου πανταχοῦ περιῄεσαν, οὕτω πάνυ λίαν ἐπιμελῶς· ὥστε καὶ ψυχῆς ἂν αὐτῆς ἕκαστος τὴν τοῦ ἀνδρὸς εὕρεσιν, ἡδέως ἐπρίατο. ἀλλ' ἦν ἄπολις, ἄοικος· τῇ παρθένῳ δὲ μόνῃ καὶ Θεῷ γνώριμος· ὥς τε καὶ πολλοὶ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πολλὴ τὴν Ἐκκλησίαν κατεῖχε κατήφεια, καὶ ἦν τὸ κάλλος ἰδεῖν τῆς θυγατρὸς Σιὼν, ἀπανθοῦν ἀθρόως καὶ μαραινόμενον. πλὴν γὰρ ὀλίγων ἄγαν, οἱ μὲν, καὶ πράγματι καὶ ὀνόματι, οἷα καὶ τέχνην μετήεσαν τὴν ἀσέβειαν· οἱ δὲ ὀνόματι μόνον τὸν Χριστιανισμὸν τιμήσαντες, ἔργῳ δὲ τοὺς πρώτους πολὺ μᾶλλον εἰς κακίαν νικήσαντες, ὅσον οὐ φανερῶς, ὡς ἐνῆν ὅσα καὶ πολεμίους φυλάξασθαι, ἀλλ' ἀφανῶς ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ, τὸ βλάσφημον Ἀρείου δόγμα κρατύνειν ἐσπούδαζον. μέρος μέντοι τῆς τοιαύτης ἀσεβείας οὐκ ἐλάχιστον, ὁ Κωνστάντιος, ὅσῳ καὶ τὴν ἐξουσίαν εἶχεν ἀπὸ τῆς βασιλείας συνῃρημένην, καὶ πάντας εἴκοντας ὀξέως αὐτοῦ καὶ μόνῳ τῷ νεύματι. παρεκελεύετο οὖν, πρός τε τοὺς κατὰ τὴν Ἰταλίαν Ἐπισκόπους,

A deinde pœnæ illis æternæ ſim cauſa, fugam cogito, & DEO ſoli mea omnia commendo. Hac nocte autem ille mihi revelavit, quod apud te ſolam ſalutem invenire poſſim, quæ cum audiret virgo, ſtatim omnem ex animo ejecit ſuſpicionem, gaudio plena totas Athanaſio portas aperuit, aut etiam cordis complexibus, ut ita dicam, eum fovit, & manibus ſuſcipit, quem etiam in ſextum annum ex illo tempore, quouſque Conſtantius vixit, in domus receſſibus occultabat, ſingulis diebus communes ſales proponens, libroſque aliunde ac-
B ceptos, & ipſi exercitii & meditationis gratia exhibuit: atque ita illius & corpus & animam hoſpitio pie excipiens, hanc quidem verbis, quæ panem Angelorum eſſe credimus, illud vero quotidiana menſa & tractatione, & quibus aliis honoranda illa manus poterat hoſpitem accipere, lavans propriis manibus pedes, vel potius manus tactu pedum illius ſanctificans, & diligenter & induſtrie omnia illi neceſſaria ſubminiſtrans, & quaſi illius magis quam ſua domus eſſet apparans. Tantopere autem Alexandri-
C norum civitas & populus Athanaſium ubique indagaverunt, tamque ſolicite, ut & anima ſua quiſque viri inventionem libenter redemiſſet: ſed erat ſine civitate, ſine domo, Virgini ſoli & DEO notus, adeo ut magna triſtitia tum temporis Eccleſiam occuparet, & eſſet pulchritudo filiæ Sion plane triſtis & marceſcens. Paucis enim exceptis, hi quidem reipſa & nomine veluti arte profitebantur impietatem: illi vero nomine ſolum Chriſtianiſmum colentes, reipſa ve-
D ro pejores malitia longe ſuperabant: qui non aperte, utpote qui hoſtes metuebant, ſed clam prætextu Chriſtianiſmi blaſphemam Arii doctrinam confirmare ſtudebant. Pars non parva illius impietatis erat Conſtantius, quanto majorem habebat poteſtatem a regno, & omnes credentes ei vel ſoli nutui. Mandabat igitur Italiæ Epiſcopis,

A & omnibus ubique terrarum degentibus, huic morbo locum dare, & niſi ſubſcribere τὸ diſſimilis eſſentiæ vellent, expellendos eſſe ex Eccleſiis, aliosque in illorum ſedes ſubſtituendos: quando etiam multæ reverentiæ magnus Liberius a Julio beati Sylveſtri ſucceſſore hæres ſedis Romanæ factus exilio mulctatus eſt. Felix autem quidam ab hæreticis in ejus locum electus, divina ſtatim ultione pœnas dedit: nunc quidem oculis miſerabiliter privatus: nunc autem peſtilenti morbo longo tempore corruptus, & inſigniter malus male periens, ita divina vindicta contumelioſos ſequente.

B Georgius autem, quem Alexandrinorum furiam dixerit aliquis, conſveta in urbe faciebat; vehementior ipſe ſeipſo redditus, & majori in rectam doctrinam impetu & ira utens. Interim autem & Medicus Antiochenſis Epiſcopus τῷ coæterno perſpicue locum dans ſede ſua movetur, & in exilium mittitur, quem multa turba orthodoxorum ſecuta eſt, adverſariorum communicationem non reverita.

C Sed Euzojus veritatis corruptor in Antiochenſium Eccleſiam irrepſit. Illi enim præfuerat Meletius, Eudoxiusque praviſſimæ opinionis vir Conſtantinopolis ſedem aſcendit. Ita malitia, ita invidia ubique Eccleſias perturbans & confundens, & ad politica ſecedere incipit, & Julianum declarat Cæſarem in Galliis, ab ipſo Conſtantio promotum. Igitur Conſtantius Conſtantinopoli occupata, Eudoxium, ut modo diximus, ordinat, & templo Sophiæ dicto, ab ipſo tunc renovato dedicationem perficit: decimo illius regni anno, tertio vero Juliani Conſulatus, decimo quinto Februarii.

D Praviſſimæ opinionis quidem ille veritatis hoſtis Eudoxius perfecta dedicatione, cum thronum aſcendiſſet, hanc primam emiſit vocem, utinam vero etiam cum illa animam: Pater ἀσεβὴς (qui neminem cultu proſequatur (filius εὐσεβὴς) qui patrem colat.) Itaque turbis, ut conſentaneum eſt, propterea & ſeditione mota in Eccleſia, idem ille repetens, & quaſi ſedare motum cupiens: nullus, inquit, vos propter id, quod dictum eſt, tumultus inceſſat: pater enim ἀσεβὴς, quod neminem colat,

καὶ πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς ἅπαντας διαβαίνειν τὴν νόσον· ἢ μὴ ὑπογράφειν τῷ Ἑτεροουσίῳ προῃρημένους, ἐξωθεῖσθαι μὲν αὐτοὺς τῶν Ἐκκλησιῶν, ἑτέρους δὲ τοῖς θρόνοις ἀντικαθίστασθαι. ὅτε καὶ ὁ πολὺς ἐν ὁσίοις καὶ μέγας Λιβέριος μετὰ Ἰούλιον τὸν τοῦ μακαρίου Σιλβέστρου διάδοχον κληρονόμος τοῦ κατὰ Ῥώμην θρόνου γενόμενος, ὑπερορίαν καταδικάζεται. Φῆλιξ δέ τις ἀντ' αὐτοῦ παρὰ τῶν αἱρετικῶν αἱρεθεὶς, θεηλάτῳ παραχρῆμα ποινὴν τὴν δίκην δίδωσι· νῦν μὲν, τῶν ὄψεων ἐλεεινῶς ἀποστερηθείς· νῦν δὲ, λοιμικῇ νόσῳ, χρόνον ἐπὶ συχνὸν διαφθαρεὶς, καὶ κακὸς ἄγαν κακῶς ἀπολλύμενος, τῆς θείας οὕτω δίκης τοὺς ὑβριστὰς μετιούσης. Γεώργιος δὲ, ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων ἐριννὺς, εἴπεν ἄν τις, τὰ συνήθη πάλιν περὶ τὴν πόλιν ἐποίει. θερμότερος αὐτὸς ἑαυτοῦ φανεὶς, καὶ πλείονι τῇ κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας ὁρμῇ καὶ τῷ θυμῷ χρώμενος. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Μελέτιος ὁ τῆς Ἀντιοχέων Ἐπίσκοπος, τῷ Ὁμοουσίῳ διαῤῥήδην συνηγορῶν, τοῦ θρόνου καθαιρεῖται, καὶ ὑπερορίαν καταψηφίζεται, ᾧ πολύ τι πλῆθος τῶν ὀρθοδόξων ἑπόμενον ἦν, τὴν τῶν ἐναντίων κοινωνίαν οὐκ ἀρεσκόμενοι. Εὐζώϊος γὰρ ὁ ταῖς ἀληθείαις κακόβιος, εἰς τὴν Ἀντιοχέων καθίσταται. ταύτης γὰρ προειστήκει Μελέτιος, Εὐδόξιός τε ὁ λίαν κακόδοξος τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐπιβαίνει. οὕτως ἡ κακία, οὕτως ὁ φθόνος, πάντοθεν τὰ τῆς Ἐκκλησίας συνταράξας τε καὶ συγχέας, καὶ πρὸς τὰ πολιτικὰ χωρεῖν ἄρχεται, καὶ Ἰουλιανὸν ἀναδείκνυσι Καίσαρα ἐν Γαλλίαις, ὑπ' αὐτοῦ Κωνσταντίου προχειρισθέντα. τὴν Κωνσταντίνου τοίνυν καταλαβὼν ὁ Κωνστάντιος, Εὐδόξιόν τε, ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν, χειροτονεῖ, καὶ τῷ τῆς Σοφίας ἐπωνύμῳ ναῷ τῷ παρ' αὐτοῦ τότε καινουργηθέντι, τελεῖ τὰ Ἐγκαίνια, δεκάτῳ μὲν τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἔτει, τρίτῳ δὲ τῆς Ἰουλιανοῦ ὑπατείας, πέμπτῃ καὶ δεκάτῃ Φεβρουαρίου. ὁ μέν τοι κακοδοξότατος ἐκεῖνος ταῖς ἀληθείαις Εὐδόξιος τοῦ θρόνου, τελουμένων ἤδη τῶν Ἐγκαινίων, ἐπιβὰς, πρώτην ταύτην ἀφῆκε φωνὴν, ὡς ὤφελον ἅμα σὺν ἐκείνῃ καὶ τὴν ψυχήν· ὁ πατὴρ ἀσεβὴς, ὁ υἱὸς εὐσεβής. θορύβου τοίνυν ὡς εἰκὸς ἐπὶ τούτῳ καὶ στάσεως καταχεούσης τὴν Ἐκκλησίαν, αὖθις ἐκεῖνος ἀναλαβὼν, καὶ ὥσπερ κοιμῆσαι τὸν σάλον βουλόμενος, μηδεὶς, ὦ φησιν, ὑμᾶς οὕτοι πρὸς τὸ λεχθὲν τάραχος καταίχοι. ὁ μὲν γὰρ πατὴρ ἀσεβὴς, ὅτι μηδένα σέβει·

ὁ δὲ υἱὸς, εὐσεβὴς, ὅτι σέβει καλῶς τὸν πατέρα. πρὸς ταῦτα γέλως ἐλάμβανε τοὺς παρόντας, ὥστε καὶ λῆρον αὐτοῦ σαφῆ τοὺς πολλοὺς κατὰ γνόντας, ὑποχωρῆσαι τῆς Ἐκκλησίας. ἔμελλε δὲ ἄρα καὶ Κωνσταντίῳ γενέσθαι κακῶς, καὶ δίκας αὐτὸν ἀξίας τῆς εἰς τὸ θεῖον ὑποσχεῖν ὕβρεως. ἔνθεν τοι καὶ δυσσεβὴς Ἰουλιανὸς, ἐπιθυμίᾳ τῆς τοῦ παντὸς ἐξουσίας, χεῖρα σύχνην ἐν Γαλλίαις ἑταιρισάμενος, περιτίθησιν ἑαυτῷ τὴν ἀλουργίδα, καὶ Αὔγουστος ὑπὸ τοῦ στρατοπέδου ἀναγορεύεται. Κωνστάντιον δὲ κατεῖχε μὲν ὁ Περσικὸς ἔτι πόλεμος. οὐ μετρίως δὲ καὶ πρὸς τὰς Ἰουλιανοῦ φήμας διακείμενος, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ θεομάχου Εὐζωΐου πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ μάχην ἐρεθιζόμενος, στράτευμα κατὰ τοῦ ἀνεψιοῦ συγκρίνει, καὶ σαφῶς ἐμφύλιον ἐξεγείρει μάχην. μεταξὺ δὲ Καππαδοκῶν τε καὶ Κιλίκων ἐν Μόψου κρήναις τῷ χωρίῳ γινόμενος, καταλύει μετὰ τῆς ἀρχῆς καὶ τὸν βίον, νόσον ὑπομείνας ἀποπληξίαν. πέντε μὲν καὶ τεσσαράκοντα τῆς ἡλικίας ἔτη βιοὺς· πέντε δὲ πάλιν ἐπὶ τοῖς εἴκοσι μετὰ τὸν πατέρα ἐπιβιούς. ἀλλὰ τοῦτον μὲν οὕτως ἡ δίκη μετῆλθεν· ὅπως δὲ καὶ τὸν ὑβριστὴν μετῄει Γεώργιον, καὶ τὸν ἀσεβῆ κατὰ τὸ γεγραμμένον διὰ χειρῶν ὁμοίων, οὐκ ἄξιον παρελθεῖν. ἦν τις ἐν τῇ τῶν Ἀλεξανδρέων τόπος, πάλαι μὲν Μίθρᾳ τῷ τῶν Ἑλλήνων Θεῷ, καὶ ταῖς ἐκείνου θυσίαις καὶ τελεταῖς ἀνειμένος· νῦν δὲ κόπρου καὶ σαπρίας κατάπλεος, καὶ πρὸς οὐδὲ ὁτιοῦν τῇ τε πόλει καὶ τῷ κοινῷ χρήσιμος. τοῦτον τοιγαροῦν ὁ Κωνστάντιος, ὡς ἀργῶς ἔχοντα παντάπασι καὶ ἀχρήστως, ἀπονέμει τῇ Ἐκκλησίᾳ. Γεώργιος δὲ ναὸν ἐν αὐτῷ δείμασθαι βουληθεὶς, τήν τε κόπρον ἐκείνην καὶ τὸν πολὺν συρφετὸν ἐκφορηθῆναι προστάττει. ἤδη δὲ ἀνακαθαιρομένου τοῦ τόπου, εὑρίσκεταί τι τῶν ἀδύτων εἰς μυχὰ γῆς, ἐν ᾧ τὰ τῶν Ἑλλήνων μυστήρια κέκρυπτο. τὰ δὲ, ἦν ἄρα κρανία γυμνὰ τῶν σαρκῶν, τὰ μὲν ἀνδρῶν, τὰ δὲ παίδων. ὡς μῦθος εἶχε τῷ Μίθρᾳ διατεθῦσθαι, ὅτε ταῖς διὰ σπλάγχνων μαντείαις ἐκείναις Ἕλληνες καὶ ταῖς ἀνατομαῖς, καὶ ταῖς κατὰ ψυχῶν μαγγανείαις ἐκέχρηντο. τούτοις οὖν τινες τῶν Χριστιανῶν ἐντυχόντες, γέλωτα τῷ δήμῳ ταῦτα φανερὸν ἐποίουν, καὶ ὑπὸ τοῖς ἁπάντων ὀφθαλμοῖς ἐθριάμβευον. ὅπερ Ἑλλήνων παῖδες οὐκ ἐνεγκόντες, ἀλλ' ὑπέρ τε Θεῶν καὶ ἱερῶν τῶν σφετέρων ἀθλίως ζηλώσαντες, ἔθεον ἐπ' αὐτοὺς, οἱ μὲν ξίφει παίοντες, οἱ δὲ λίθοις·

A filius vero, εὐσεβὴς, qvod bene colat patrem. Inde riſus obortus eſt præſentibus, ut multi, qui ejus ineptias cognoſcerent, Eccleſia exceſſerint. Nec magis Conſtantio bene futurum erat, qvi pœnas dignas ſuæ in Deum contumeliæ daturus erat. Deinde & impius Julianus cupiditate totius imperii magnam manum in Gallia conſcribens induit ſe purpura, & Auguſtus ab exercitu nominatur. Conſtantius tunc circa bellum Perſicum occupabatur, & ad famam Juliani non mediocriter efficiebatur, cum alias, tum qvod ab
B impio Euzojo ad bellum contra illum incitaretur: bellum contra patruelem ſuſcipit, & aperte inteſtinam concitat pugnam. Sed cum inter Cappadoces & Cilices ſitum veniſſet in agrum Mopſocrenes, amittit & imperium & vitam apoplexia correptus: cum vixiſſet annos qvadraginta qvinqve; poſt patrem autem annos viginti qvinqve. Sed hunc qvidem ita ultio divina abſtulit. Qvomodo autem etiam contumelioſum Georgium abſtulerit, & impium, ſecundum id, qvod ſcriptum eſt, per manus ſimiles, dignum eſt, qvod
C non prætereatur. Erat locus qvidam Alexandriæ, olim qvidam Mithræ Deo Græcorum & illius ſacrificiis & hoſtiis deputatus, modo vero fimo & putredine repletus, neqve ad ullam rem civitati aut populo utilis. Hunc igitur Conſtantius veluti omnino inutilem & otioſum Eccleſiæ attribuit. Georgius autem, qvi templum ibi ædificare volebat, fimum illum & ſordes jubet expurgari. Jam autem expurgato loco, reperitur adytum qvoddam in receſſibus terræ, in qvo Græcorum myſteria occultabantur. Hæc autem
D erant ſane calvariæ carnibus nudatæ, virorum & puerorum, qvos fama erat Mithræ immolatos eſſe, qvando Græci divinationibus ex exrtis, & aruſpiciis, & animarum præſtigiis uſi fuerant. Itaqve cum Chriſtiani qvidam in hæc incidiſſent, movebant riſum apertum populo, & in omnibus oculis triumphabant. Qvod Græci non ferentes, ſed pro diis & ſacris ſuis vehementer zelo commoti, incurrebant in eos, hij gladiis ferientes, illi lapidibus,

ita ut multi Chriſtianorum interficerentur, alii vero crucifigerentur, quos adhuc vivos comprehendere non potuerant, & alii aliis ſuppliciis tradebantur, & variis cruciatuum generibus: impium ſane Georgium Eccleſia ex templo extraxerunt, & camelo cuidam alligatum, cum vehementer eum camelus perturbaſſet & diſtraxiſſet, deinde comportantes multa ligna, & ignem in conſpectu omnium accendentes, cum ipſo camelo eum combuſſerunt. Ita uno quidem modo, diverſis autem ex cauſis, beati ſane cum fine, miſer vero ille vitam cum morte commutavit. Et hæc quidem apud eos ita cadebant. Julianus autem omnium Dominus, operæ pretium exiſtimans, ſi Conſtantii acta aboleret, conſtituit etiam eos ab exilio revocare: quod cum cognoſceret Athanaſius, & metueret, ne & Julianum Arii ſectatores abriperent; (ignorabat enim adhuc animæ illius impietatem, incredulitatem, & malorum cupiditatem.) Sub multam noctem relicta domo, ad quam confugerat, in media Eccleſia Alexandrinorum reperitur. Quid opus eſt de iis dicere, & quam libenter eum viderint, quomodo ad conſpectum ejus ubique congregati ſint, clerus, civitas, populus, hi ſibi gratulantes ex animo de reditu: illi vero, quæ interea temporis acciderant, accuſantes, & pœnam ipſi & privationem exprobrantes. Deinde quaſi ſufficientem fidem benevolentiæ ſuæ erga eum facientes, & alioqui ob ſolam boni paſtoris illius præſentiam pleni confidentia animas confirmantes, ejiciunt ſtatim Arianos, & civitatem Athanaſio reſtituunt. Illi etiam ſic expulſi turpiter, & in ſola quædam loca & contempta ſeſe abdentes, non tamen deſiſtebant a furore illo & inſania: ſed Georgio dignis pœnis, ut ſupra dictum eſt, abſumto, Lucium ſibi proponunt, & rurſus ſub illo omnem operam hæreſi navant, talem nacti præſulem, nec malitia nec impietate illo inferiorem. Jam oratione obiter Juliani mala & impietatem perſequemur, & ſimul attingemus ea, quæ ad Magnum pertinent, & quomodo nullam partem vitæ abs-

A ὥς τε καὶ πολλοὺς ἀναιρεθῆναι τῶν Χριστιανῶν· τοὺς δὲ καὶ ἀνασταυρωθῆναι, οὓς ἔτι ζῶντας καταλαβεῖν ἠδυνήθησαν, καὶ ἄλλους ἄλλοις ἐκδοθῆναι θανάτου τρόποις, καὶ ποικίλαις ἰδέαις κολάσεων. τὸν μέντοι δυσσεβῆ Γεώργιον τῆς Ἐκκλησίας ὡς εἶχον ἐξαγαγόντες, καὶ τινὸς καμήλου ἐκδήσαντες, ἐπειδὴ σφοδρῶς αὐτὸν ἡ κάμηλος ἐτάραξέ τε καὶ διεσπάσατο, εἶτα καὶ ὕλην ἱκανὴν συμφορήσαντες, καὶ πῦρ ἐν κοινῇ θέᾳ ὑφάσαντες αὐτῇ καμήλῳ, τοῦτον συνέκαυσαν. οὕτως ὑφ᾽ ἑνὶ μὲν τῷ τρόπῳ, διαφόροις δὲ ταῖς αἰτίαις, οἱ μὲν μακάριοι
B τοῦ τέλους· ὁ δὲ ἄθλιος τοῦ θανάτου τὸν βίον μετήλλαξαν. καὶ τὰ μὲν κατ᾽ αὐτοὺς εἰς τοῦτο ἐχώρει. Ἰουλιανὸς δὲ τοῦ παντὸς οὕτω κύριος καταστὰς, καὶ ἀνατρέπειν τὰς Κωνσταντίου πράξεις ἔργον ποιούμενος, ἔγνω καὶ τοὺς ἐν ὑπερορίαις ἀνακαλέσασθαι. ὅπερ οὖν μαθὼν Ἀθανάσιος, καὶ δείσας μὴ καὶ Ἰουλιανὸν οἱ τῆς Ἀρείου μοίρας φθάσαντες ἐπαγάγωνται· ἠγνοεῖτο γὰρ ἔτι τὸ δυσσεβὲς τῆς ἐκείνου ψυχῆς ἄπιστόν τε καὶ φιλομόχθηρον· ὑπὸ νύκτα τοῦ οἴκου βαθεῖαν ἀπάρας, ἀφ᾽ οὗ
C πεφυγάδευτο, ἐν Ἐκκλησίᾳ μέσῃ τῇ τῶν Ἀλεξανδρέων εὑρίσκεται. τί ἄν τις διεξίοι τὰ ἐπὶ τούτοις; ὅπως δὲ κατὰ θέαν ἐκείνου πανταχόθεν ἠθροίζοντο, ὁ κλῆρος, ἡ πόλις, ὁ δῆμος, οἱ μὲν θερμῶς εὐχαριστοῦντες τῆς ἐπανόδου· οἱ δὲ τὸν μεταξὺ χρόνον διεγκαλοῦντες, καὶ τὴν ζημίαν αὐτῷ καὶ τὴν στέρησιν ὀνειδίζοντες. εἶτα ὥσπερ ἱκανὴν τινα πίστιν τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας παρέχοντες, ἄλλως τε δὲ, καὶ ἀπὸ μόνης τῆς τοῦ καλοῦ ποιμένος ἐκείνου παρουσίας θάρσους ἔμπλεοι, τὰς ψυχὰς καταστάντες ἐξωθοῦσιν αὐτίκα μάλα τοὺς Ἀρειανιστὰς, καὶ τὴν πόλιν Ἀθανασίῳ καὶ ἑαυτοὺς
D ἐγχειρίζουσιν. οἱ δὲ καὶ οὕτως αἰσχρῶς ἐλαυνόμενοι, καὶ εἰς ἐρήμους τόπους τινὰς καὶ ἀσήμους κατακρυπτόμενοι, οὐδὲ οὕτω τῆς μανίας ἐκείνης καὶ τῆς λύττης ἀπέληγον, ἀλλὰ καὶ Γεωργίου δίκας ὡς ἤδη φθάσαντες εἴπομεν ὑπέχοντος ἀξίας, Λούκιον ἑαυτοῖς ἀντικαθιστῶσι, καὶ πᾶσαν ὑπ᾽ αὐτῷ πάλιν τὴν περὶ τὰς αἱρέσεις σπουδὴν ἐπανάγουσι, τοιούτου αὐτοῖς προεστῶτος Ἐπισκόπου, τῇ ἀσεβείᾳ καὶ ὠμότητι τῆς ἐκείνου μηδαμῶς ἡττηθέντος. νῦν μὲν οὖν τὰ τοῦ ἀσεβοῦς Ἰουλιανοῦ κακὰ, καὶ τὴν ἀσέβειαν ἐν παρόδῳ ὁ λόγος δηλώσει, προσθεὶς καὶ τὰ τοῦ Μεγάλου ἐκείνου, πῶς τε ὥστε οὐδὲν μέρος τοῦ βίου κινδύνων καὶ

ἀγώνων ἔξω καθῆκεν. τοῦ γὰρ ἀσεβοῦς Ἰουλιανοῦ ἐπὶ τὴν βασιλείαν φθάσαντος, καὶ τοῖς δαίμοσι, οἷος ἦν καὶ αὐτὸς, καὶ τῶν Θεῶν ὀνόμασι μᾶλλον, ἢ τοῖς θεοῖς θύοντος, πᾶσα μὲν τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησία ἐταράττετο· οἱ δὲ τῶν Ἑλλήνων ναοὶ, οἱ μὲν ἀνεῴγνυσαν, οἱ δὲ ἀνενεοῦντο· ἀλλὰ μὴν καὶ νέοι ᾠκοδομοῦντο, καὶ πάλιν κνίσσα καὶ καπνὸς πανταχοῦ, καὶ θυσίαι, καὶ τομαὶ ζώων, καὶ αἷμα, καὶ ἐν αὐτῇ, οἴμοι, τῇ Κωνσταντίνου πόλει Τύχης τὸ ἄγαλμα, καὶ σπονδαὶ δημόσιαι, καὶ θύματα, τά τε ἄλλα τοιαῦτα, τοῦ βασιλέως πᾶσαν σπουδὴν καὶ τῆς βασιλείας τὸ κράτος κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐπιτείνοντος. τότε δὴ καὶ Μάρις, ὁ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Χαλκηδόνος Ἐπίσκοπος, πολλὰ τὸν βασιλέα προσελθὼν προφανῶς περιύβριζε, τὸν ἀσεβῆ, καὶ ἀποστάτην, καὶ ἄθεον, καὶ τὰ ὅμοια καλῶν. ἦν δὲ ὁ Μάρις πρὸς τῷ γήρᾳ ὑπόχυσιν ὀφθαλμῶν ὑπομένων. ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὰς δικαίας ὕβρεις ἀδίκως ἠμείβετο σπερμολόγον καὶ τυφλὸν καλέσας, ὃν οὐδὲ ὁ τῶν Γαλιλαίων Θεὸς θεραπεύσειε. ὁ δὲ ὥσπερ οἴστρῳ τινὶ ἐπιληφθεὶς, καὶ παρρησιέστερον τῷ βασιλεῖ ἀποκρινόμενος, εὐχαριστῶ, φησὶν, τῷ Θεῷ, τῷ τυφλώσαντί με λυσιτελῶς, ἵνα μὴ ἴδω τὸ ἀναιδὲς πρόσωπόν σου, τὸ οὕτως ἰταμῶς πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐκπεπτωκός. ἀπὸ ταύτης τῆς παρρησίας κινούμενοι Ἰοβιανὸς καὶ Οὐαλεντινιανὸς λύσαντες τὰς ζώνας, προσέρριψαν τῷ Τυράννῳ, ἡμεῖς, φασὶν, ἕτοιμοί ἐσμεν διὰ Χριστὸν καὶ τὴν ζωὴν παραδοῦναι. ὁ οὖν βασιλεὺς καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτοῦ συνετίθεντο περὶ τῆς δυσσεβείας, καὶ τῶν σοφῶν τινες τότε σὺν αὐτῷ μάγους καὶ φαρμακοὺς καὶ μάντεις συνῆγον, καὶ πῶς τοὺς Χριστιανοὺς περιέλωσι γνώμην παρ' αὐτῶν ᾔτησαν. ἔδοξε δὲ πᾶσι τούτοις ἡ τοῦ Ἀθανασίου ἀναίρεσις. τοῦ γὰρ θεμελίου ἀφαιρεθέντος, ῥᾳδίως εἶναι καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς πίστεως καταλύειν. πάλιν μὲν οὖν κριτήρια, καὶ δικασταὶ καταδικάζοντες, καὶ στρατὸς ἀποπεμπόμενος· καὶ ὁ μὲν λαὸς ταράττεται, ἡ δὲ Ἀλεξάνδρεια περιέχεται, καὶ ἡ Ἐκκλησία λῄζεται, τοῦ Ἀθανασίου πρὸς θάνατον ζητουμένου. ἀλλὰ τούτου μὲν καὶ νῦν διὰ μέσων αὐτῶν ἐκβαίνοντος, οὐδενὸς δὲ αὐτὸν ἐπιγινώσκοντος· ἀλλὰ καὶ ἰδόντες ἠγνόουν αὐτὸν εἶναι, οὗ ἕνεκεν τὴν Ἐκκλησίαν, οἴμοι! τοσαύτη χεὶρ περιεκύκλωσαν, καὶ δι' ὃν πάσας τὰς ἐξόδους

A qve certaminibus & laboribus præterierit. Cum enim impius ille Julianus regnum occupaſſet, & dæmonibus, qvalis ipſe erat, & Deorum nominibus potius, qvam Diis ſacrificaret, tota Eccleſia Chriſtianorum peſſum ibat: Græcorum vero templa qvædam aperiebantur, qvædam renovabantur: alia ex fundamento erigebantur, & nidor ubiqve & fumus & ſacrificia & ſectiones animalium, & ſanguis, & in ipſa, heu mihi! Conſtantini urbe Fortunæ ſtatua & libationes publice, & hoſtiæ & qvæcunqve alia Rege omne ſtudium ſimul & poteſtatem a regno acce-
B ptam adhibente contra pietatem. Qvando etiam Maris ad illum acceſſit, qvi Chalcedonis in Bithynia Epiſcopus, ac aperte conviciabatur eum, impium & apoſtatam, & Deo vacuum, ſimilia vocans. Laborabat vero Maris, jam ab ætate etiam oculorum cæcitate. Julianus autem ad iſtas contumelias non juſte reſpondebat, garrulum eum & cæcum vocans, qvi non poſſet impetrare a Deo Galilæorum, ut ſanitatem recuperaret. Sed ille qvaſi correptus œſtro, & vehementiore libertate reſpondens, gratias ago, inqvit, Deo, qvi mihi hanc oculorum cæ-
C citatem viriliter immiſit, ne impudentem tuam faciem viderem, qvæ tam proterve in impietatem prolapſa eſt. Hujus libertatis exemplo Jovinianus & Valentinianus ſimul zonas Tyranno aperte projecerunt, & nos dicentes, propter Chriſtum parati ſumus etiam vitam amittere. Itaqve Rex, & qvi cum eo conſentiebant, & conſpirabant, contra pietatem, & ſapientum qvidam, qvi apud eum erant tum temporis, etiam auſpices & veneficos & divinatores agebant, & qva ratione Chriſtianos circumvenirent, ſententiam ferri petebant. Videbatur autem
D omnibus illis Athanaſium e medio tollendum. Subtracto enim fundamento facile etiam reliqvas ipſorum fidei partes deſtructum iri. Rurſum igitur judicia conſtituta, & judices condemnantes, & exercitus emiſſus, & perturbatus qvidem populus, Alexandria autem circumdata, & Eccleſia vaſtata, eo qvod Athanaſius admodum qværeretur. Poſtqvam autem & tunc per medios eos diſceſſit, & nemo erat, qvi id animadverteret, ſed & rurſus illum videntes ignorabant, eum eſſe, propter qvem, heu mihi, Eccleſiam tanta manus circumſtabat, & propter qvem armis undiqve exitus

concluſerant. Sic igitur a ſupera munitus manu incomprehenſibilis erat hoſtium manibus Athanaſius, & quaſi nemine prohibente, cum omni confidentia urbe exibat. Tunc rurſus Alexandriam ploratus & ululatus ob diſceſſum viri inceſſit. Ille autem noctu ad Nilum progreſſus, & conſcenſo aliquo navigio in Thebaidem ferebatur. Inſequebatur autem quidam a tergo Satrapes, qui a Tyranno, ut eum comprehenderet, miſſus erat. Cum autem quidam, qui cum Athanaſio navigabat, cognoviſſet eminus perſecutorem, remigibus, ut accelerarent, præcepit. Tum Athanaſius quaſi hæſitans pauliſper occultum aliquid, B ut videbatur, oculis intuitus, reverti juſſit remiges, & navigationem Alexandriam verſus dirigere. Iis autem perturbatis, ut conſentaneum, & ne in Satrapam inciderent, metuentibus, confidens ille, & divinum quid factum; inquiens, perſuaſit. Deinde convertentes antennam, & propellentes longius, velificabantur recta Alexandriam, perſequentes eos, qui perſequebantur nuperrime. Ut autem proxime jam ad Satrapam pervenerunt, barbari quaſi caligine quadam oculis ipſorum offuſa, quaſi neminem eorum, quos videbant videntes, præternavigabant. Athanaſius C autem, quem quærerent, veluti Eliſæus interrogabat: illis autem reſpondentibus Athanaſium, paulo ante vos præceſſit, ait, navigans, quaſi fugeret aliquos ipſum perſequentes. Ita decepti animo cæci perſequebantur, quem in manibus habentes non ſentiebant. Ille vero ſtatim Alexandriam delatus, publice cum multis civitatem ingreſſus eſt, tanta lætitia eam complens, quantopere facies ejus deſiderata inexpectato apparuit. Deinde ſeipſum tradens quieti brevi tempore ſub imperio Juliani occultabatur. D Poſt hæc Julianus celeberrimus eorum, qui ante ipſum fuerant, impiorum, & illos malitia longe poſt ſe relinquens, poſt infinitos hoſtes piorum, exitum malarum ſuarum actionum ſortitur, ſi accurate judicemus, indignum quidem, qui judicia adminiſtrantem maneat, cum non oſtendat per omnia peccatorum directam eſſe ſemitam, ſed præſtigiis quibusdam & magicis incantationibus ſeipſum convertens, & Alexandri

A ὅπλοις συνέκλειον. οὕτως οὖν παρὰ τῆς ἄνωθεν χειρὸς ὀχυρωθεὶς Ἀθανάσιος, ἀκατάληπτος ἦν ταῖς τῶν ἐχθρῶν χερσί, καὶ σχεδὸν οὐδενὸς κωλύοντος πάντα θαρσήσας τῆς πόλεως ἀνεχώρει. τότε πάλιν κλαυθμὸς καὶ οἰμωγὴ τὴν Ἀλεξανδρέων κατέλαβεν. ἐκεῖνος δὲ νύκτωρ τῷ Νείλῳ προσερχόμενος, ἐπιβὰς ὁλκάδος εἰς Θηβαΐδα πάλιν ἐπιφόρως ἀνήγετο. ἠπείγετο δὲ ὡς ὄπισθεν αὐτοῦ καὶ Σατράπης, ἀνελεῖν, ὅπου καταλάβοι, τοῦτον ἀπὸ τοῦ Τυράννου προστεταγμένος. ἐπεὶ δέ τις τῶν Ἀθανασίῳ συμπλεόντων, ἔγνω πόρρωθεν, ἰδὼν τὸν διώκοντα, B καὶ τοὺς ἐρέττοντας ὑπεξάγχυνε· μικρὸν Ἀθανάσιος ἐπισχών, καί τι κεκρυμμένον, ὡς ἔοικε, τοῖς ἐντὸς ἰδὼν ὀφθαλμοῖς, ἀναστρέφειν ἐκέλευε τοῖς ἐρέταις, καὶ τὸν πλοῦν αὖθις ποιεῖσθαι πρὸς Ἀλεξάνδρειαν. τῶν δὲ θορυβηθέντων, οἷα εἰκός, καὶ ὅπως μὴ τῷ Σατράπῃ περιπέσωσι δεδιότων, πολλὰ παραθαρρήσας ἐκεῖνος, καὶ θεῖόν τι τὸ πραττόμενον εἰπών, ἔπεισεν. εἶτα συστρέψαντες τὴν κεραίαν, καὶ τὴν ναῦν εἰς τὰ πρόσω ἀνακρουσάμενοι, ἔπλεον εὐθὺς τῆς Ἀλεξανδρέων, μεταδιώκοντες τοὺς διώκοντας, τὸ καινότατον. ὡς δὲ C πλησίον ἤδη καὶ παρὰ τὸν Σατράπην ἐγίνοντο, οἱ Βάρβαροι μὲν ὥσπερ τινὸς αὐτῶν ἀχλύος ἐπιχεθείσης τοῖς ὀφθαλμοῖς, οἷα μηδένα τῶν ὁρωμένων ὁρῶντες παρέπλεον. Ἀθανάσιον δέ τινα ζητοῖεν, καθάπερ ἐπὶ Ἐλισαίῳ πυνθάνεται. τῶν δὲ Ἀθανάσιον ἀποκριναμένων, μικρὰ προάγει ὑμῶν ἔφη κατὰ τὸν πλοῦν οἱονεί τινας αὐτὸν διώκοντας φεύγων. οὕτως ἀπατηθέντες οἱ τὰς φρένας τυφλοί, μετεδίωκον, ὃν ἐν χερσὶν ἔχοντες οὐκ ᾐσθάνοντο. ὁ δὲ τάχος εἰς Ἀλεξάνδρειαν καταχθείς, τῇ πόλει D τε ἀθρόον ἐπιδημήσας, ἡδονῆς ὅσης αὐτὴν ἐμπέπλησιν. τοιοῦτον γὰρ ποθουμένη ὄψις ἀδοκήτως ἐπιφανεῖσα. ἔπειτα ἡσυχίᾳ δοὺς ἑαυτόν, ὅσος ὀξὺς ὁ χρόνος τῆς Ἰουλιανοῦ βασιλείας ἐκρύπτετο. μετὰ δὲ ταῦτα Ἰουλιανὸς μὲν ὀνομαστότατος τῶν πρὸ αὐτοῦ γενόμενος εἰς ἀσέβειαν, καὶ μικροὺς εἰς κακίαν πάντας αὐτοὺς ἀποδείξας, μετὰ μυρίους τοὺς κατὰ τῶν εὐσεβῶν πολέμους, εὑρίσκει καὶ τέλος τῶν πονηρῶν ἐπιτηδευμάτων, ἀκριβῶς μέν, οὐκ ἄξιον, ὡς τοῖς ἐκεῖθεν δικαστηρίοις ταμιευόμενος, πλὴν οὐδὲ εἰς ἅπαν τρίβον ἁμαρτωλῶν δεικνύον εὐθυνομένην. γοητείαις γάρ τισι καὶ τερατείαις καὶ μάγων τέχναις ἑαυτὸν ἐπιτρέψας, ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου

κτήσασθαι δυναστειῶν ἀπατηθείς, οἷον ἐκείνῳ τὸ ἦθος ἀεὶ δόξης ἔρωτι σφοδρῶς κατεχόμενον, ἑαυτὸν δὲ εἶναι μᾶλλον ἐν ἑτέρῳ σώματι τὸν Μακεδόνα πιστεύσας, καὶ Πέρσαις ἐπιστρατεύσας, αὐθήσας τε ταῖς πρώταις ἐλπίσιν, ἡνίκα τι μέγα καὶ λαμπρὸν κατορθοῦν ἐνόμιζε, τότε καὶ ἣν εἶχεν, ἀρχὴν αἰσχρῶς ἀπέβαλε, καὶ σὺν αὐτῇ τὴν ζωήν. δόλῳ γάρ τινος αὐτομόλου, τά τε σιτηγοῦντα διὰ τὸν ποταμὸν πλοῖα, καὶ ὅσοις ἄλλοις τῇ στρατιᾷ τὰ πολλὰ τῶν ἀναλωμάτων μετεκομίζετο, ἔκδοτα τῷ ποταμῷ ποιησάμενος, γῆς τε ξηρᾶς ἐπιβὰς καὶ ἀνύδρου καὶ διακεκαυμένης, λιμῷ τε καὶ δίψει πιέσας τοὺς ὑπ' αὐτόν, καὶ τὸ πολὺ σχεδὸν ἀπολωλεκὼς τοῦ στρατεύματος, ἐπειδὴ πάντων ἀγανακτούντων, καὶ πολλῇ βλασφημίᾳ καὶ γλώσσῃ λοιδόρῳ κατ' αὐτοῦ κεχρημένων, παρῆν αὐτὸς ἱππότης. τότε ἀδημονῶν παραμυθούμενος, καὶ τὸ κάμνον τῆς στρατιᾶς ἀνακτώμενος· οἷον σοῦ τὸ ἔργον, ὦ δίκη! ἀκόντιον, οὐκ οἶδ' ὅθεν, διὰ μέσου δραμὸν τοῦ βραχίονος, εἰς τὴν δεξιὰν ἐκείνου πίπτει πλευράν. καὶ ὁ μὲν ἄθλιος ἔκειτο εἴτε παρὰ τοῦ αὐτομόλου βληθείς· εἴτε τινὸς καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα· ἑκάτερα γὰρ περὶ αὐτοῦ παραδέδοται· εἴτε καὶ θεηλάτῳ πληγῇ, ὃ δὴ καὶ μᾶλλον τοὺς πλείονας ἔχει· ταύτην δ' ὅμως τοῦ βίου τελευτὴν μετ' ἐνιαυτὸν ἕνα τῆς βασιλείας καὶ μῆνας ὀκτὼ δεξάμενος, ἔπειτα ψήφῳ τοῦ στρατοῦ παντός, Ἰουβιανὸς τὴν βασιλείαν πιστεύεται. ὁ μῆνας ἑπτὰ μόνους ἄρξας, τοῦ ὀγδόου γενόμενος κατὰ τὴν Γαλατίαν, ἄφνω τελευτᾷ τὸν βίον, ὕπνῳ κεράσας θάνατον. Οὐαλεντινιανὸς μέντοι μετὰ τοῦτον ἀναγορεύεται. ὃς τὸν ἀδελφὸν Οὐάλεντα κοινωνὸν ποιεῖται τῆς βασιλείας, καὶ τὰ πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα παραδοὺς ἔχειν ἐκείνῳ, αὐτὸς ἐπὶ τὴν ἑσπέραν μεθ' ἡμέρας τριάκοντα, καὶ τὰς Γαλλίας ἐπεδήμει. παραλαβὼν οὖν Οὐάλης τὴν βασιλείαν, οὐκ ἐφρόντισε θησαυρῶν, οὐκ ἐπεμελήθη χρημάτων, οὐδ' ὅπως ἂν σχοίη αὐτῷ καλῶς τὰ τῆς στρατιωτικῆς τάξεώς τε καὶ ἁρμονίας· ἀλλ' ὅπως δὴ τὰ μὲν Ἀρειανιστῶν αὐξήσοι, τὰ δὲ τῶν ὀρθοδόξων εἰς ἔλαττον θείη, καὶ τρόπῳ τῷ παντὶ καθέλοι, ἡ πᾶσα ἦν αὐτῷ τῆς βασιλείας φροντίς. καὶ τοῦτο μόνον εἰς λαμπρότητα καὶ δόξαν ἀρκοῦν ἔκρινεν εἶναι. ταύτῃ τοι καὶ μικροῦ πάντας ἀρχιερεῖς τε καὶ ἱερεῖς διακονουμένους τε, καὶ ὅσοι τοῦ μοναδικοῦ ἐτύγχανον βίου, ἐ-

A acqvirere potentiam ſomnians, quales fuerunt ipſi mores, ſemper gloriæ amore vehementer detentus, vel ſeipſum potius in alio corpore Macedonem eſſe credens, & Perſis bellum movens, & florens priori ſpe, qvandoqvidem aliqvid magnum & ſplendidum ſe effecturum putabat, tum etiam, qvod habuit, imperium turpiter perdidit, & cum eo vitam. Fraude enim alicujus transfugæ navigia oneraria in fluvio, & alias, qvibus exercitum alebat, impenſas in fluvium conjecit, & terram ſiccam & aqva carentem ingreſſus, & aduſtam, fame & ſiti, qvi ſub ipſo

B erant, captos fere totum exercitum perdidit, deinde omnibus ſuccenſentibus, & multa blaſphemia & conviciis ipſum proſcindentibus, aderat ipſe eqves, & tunc anxius cohortabatur eos, & moleſtias exercitus reparabat: (qvale tuum opus eſt, o Juſtitia!) ſagitta neſcio unde per medium volans brachium in dextrum ejus latus infixa eſt, & ſic miſer ille jacebat; ſive a transfuga illo percuſſus: ſive ab aliqvo, qvi ei ſuberat: (Utrumqve enim de eo traditum eſt) ſive etiam divinitus immiſſa plaga, qvod plures potius exiſti-

C mant, hunc tamen vitæ exitum poſt unum annum regni, & octo menſes ſortitus eſt. Deinde conſenſu totius exercitus Jovianus exercitum ſuſcipit, qvi ſolus ſeptem menſes imperavit, octavo cum in Galatia eſſet, ſtatim vitam amiſit, ſomno miſcens mortem. Tum ſane Valentinianus poſt hunc declaratur, qvi fratrem Valentem ſocium regni facit, & tradito ei Oriente regendo, ipſe ad occidentem poſt triginta dies & in Gallias profectus eſt. Accepto igitur regno Valens, non curavit

D theſauros, non fuit ſolicitus de pecuniis, neqve qvomodo bene ſe haberent res, qvæ ad militares ordines & concordantiam faciebant, ſed qvomodo res Arianorum augeret, tum orthodoxorum imminueret, & omni modo perderet, qvæ tota erat ei imperii cura, & hoc tantum ad ſplendorem ſufficere ſibi judicabat: propterea & brevi omnes Archiſacerdotes, & Sacerdotes & Diaconos, & qvi ſolitariam agebant vitam,

extremis malis affecit: atque ideo Meletium omnes virtute ſuperantem ſede Antiochenſi ejecit, & magnum hunc inter athletas Athanaſium capere ſtudebat: & Meletius quidem exilio multatus eſt. Clerus autem omnis, qui cum eo erat, Eccleſia ejectus eſt, & multi Archiſacerdotes, & omnes ſimpliciter, quicunque Arii contaminatum dogma ferre non poterant, expellebantur ex Eccleſiis, ejiciebantur ex patria, a domeſticis & cognatis ſuis, pœnis & cruciatibus graviſſimis tradebantur. Quando igitur & hoc magnum bellum Alexandriam venit, & mandata præfectorum Eudoxii opera ubique divulgabantur, rurſus perſecutionem ſubiit magnus ille bellator Athanaſius. Jam autem, ne tunc caperetur, egreſſus clam urbe, in quoddam patrium ſe abdidit ſepulchrum, & totos quatuor menſes in eo permanens, ibi brutum impetum & furorem evitabat. Tatiano enim tum temporis Ægypti præfecto, horrenda Chriſtianos omnes, horrendi & graves cruciatus manebant, & multi per eum martyrii finem adepti ſunt. Sed ille quidem ſtatim dignas pœnas dedit. Nam & bonis & dignitate privatus, præterea & morbo oculis occæcatus, valde miſerabiliter publice mendicans vitam tranſegit, nemine mortuo libante ipſi Alexandrinorum. Sed & multa ad eandem formam & ſimilitudinem hujus formæ fiebant, & facies fuligine inungebant, qua ſola ille vere erat dignus. Sed hæc quidem jam fraude marceſcente & defloreſcente: illa autem, quæ contra Orthodoxos in ipſa etiam Conſtantinopoli Eudoxius oſtendebat, quæ lingua vel commemorare vel meminiſſe ſolum poteſt? Tantis igitur per totum orbem in primo Valentiniani & Valentis conſulatu, & talibus malis illatis, haud dubie etiam homines cœlitus demiſſis plagis caſtigabantur, tantum enim terræ motus dedit damnum, quantum nulla unquam ætas præterita attulit, nec futura allatura ſperatur, & cum alias civitates multas evertit, tum Creta plures, quam centum, urbes dirutas vidit.

A ἐσχάτοις κακοῖς περιέβαλε. καὶ τοῦτο μὲν Μελέτιον ἄνδρα τὴν ἀρετὴν ἀπαράμιλλον, τοῦ θρόνου τῆς Ἀντιοχέων καθῄρει, τοῦτον δὲ καὶ τὸν μέγαν τοῦτον ἐν ἀθληταῖς Ἀθανάσιον λαβεῖν ἐπεζήτει. καὶ Μελέτιος μὲν ὑπερορίαν κατεδικάζετο· ὁ δὲ σὺν αὐτῷ Κλῆρος ἅπας τῆς Ἐκκλησίας ἠλαύνετο, καὶ πολλοὶ δὲ τῶν ἀρχιερέων ἕτεροι, καὶ πάντες ἁπλῶς, ὅσοι γε μὴ τῆς Ἀρείου λύμης ἠνείχοντο κοινωνεῖν, ἐξωθοῦντο μὲν τῶν Ἐκκλησιῶν· ἠλαύνοντο δὲ πατρίδων, πρὸς δὲ καὶ οἰκείων καὶ συγγενῶν, ζημίαις τε καὶ τιμωρίαις χαλεπωτάταις ἐξε-
B δίδοντο. ὡς οὖν ὁ μέγας οὗτος καὶ εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἧκε πόλεμος, καὶ προστάγματα τῶν ἐπάρχων σπουδῇ τῇ Εὐδοξίου πανταχοῦ κατεπέμπετο, ἐδιώκετο δὲ πάλιν ὁ μέγας οὗτος τρισαριστεὺς Ἀθανάσιος. ἤδη δὲ καὶ ὅσον οὔπω ἁλώσιμος ὤν, ὑπέξεισι μὲν λάθρα τὴν πόλιν, εἰς τινα δὲ πατρῷον καταδὺς τάφον, καὶ μῆνα τέταρτον ὅλον ἐν αὐτῷ διαμείνας, ταύτῃ τὴν ἄλογον ὁρμὴν καὶ μανίαν ἐξέκλινε. Τατιανοῦ γὰρ τηνικαῦτα τῆς Αἰγύπτου ἡγεμονεύοντος, δειναὶ Χριστια-
C νοὺς ἅπαντας, δειναὶ καὶ βαρεῖαι κολάσεις ἐλάμβανον, καὶ πολλοὶ δι' αὐτοῦ τὸ τοῦ μαρτυρίου τέλος ἐδέχοντο. ἀλλ' ὁ μὲν τὴν ἀξίαν εὐθὺς ἔτισε δίκην. τῆς τε γὰρ οὐσίας ἅμα καὶ τῆς ἀξίας ἀφαιρεθεὶς, πρὸς δὲ καὶ νόσῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποτυφλωθεὶς, καὶ ἐλεεινῶς σφόδρα δημοσίᾳ προσαιτῶν, καταστρέφει τὸν βίον, μηδένα νεκρὸν ἀπεισαμένων αὐτῷ τῶν Ἀλεξανδρέων, ἀλλὰ καὶ πολλὰ κατὰ τῆς αὐτοῦ εἰκόνος, καὶ τοῦ τύπου τῆς μορφῆς πεπαρῳνηκότων, καὶ τὰς ὄψεις ἀσβόλῳ διαχρισάντων, ἧς μόνης ἐκεῖνος ἀληθῶς ἄξιος. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, ἤδη τῆς ἀπάτης
D μαραινομένης καὶ ἀπανθούσης. ἃ δὲ καὶ κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἐπὶ τῶν Κωνσταντινουπολιτῶν ΕΥδόξιος ἐπεδείκνυτο, ποία τις ἂν ἢ διηγήσασθαι γλῶσσα καὶ μνημονεῦσαι μόνον ἀνάσχοιτο; τοσούτων οὖν κατὰ πᾶσαν ἐπὶ τῆς πρώτης ΟΥαλεντινιανοῦ καὶ ΟΥάλεντος ὑπατείας, καὶ τηλικούτων γινομένων κακῶν, εἰκότως ἄνθρωποι καὶ ταῖς ἄνω πληγαῖς ἐπαιδεύοντο. τοῦτο μὲν γὰρ σεισμὸς ἐπισκήψας, οἷον οὔτε ὁ παρελθὼν ἤνεγκε χρόνος, οὔτε ὁ μέλλων οἴσειν ἠλπίζετο, πολλάς τε ἄλλας ἀνέτρεψε τῶν πόλεων, καὶ ἡ Κρήτη πλείους τῶν ἑαυτῆς, ἢ ἑκατὸν, χαλεπὸν εἶδε πτῶμα κατενεχθείσας. τοῦτο

δὲ καὶ ἡ θάλασσα τοὺς οἰκείους ὅρους ἀπολιποῦσα, τινὰς μὲν τόπους οὕτως ἐπέκλυσεν, ὥστε πολλοὺς καὶ τῶν πρώην χερσίμων πλοΐμους θεῖναι, πρᾶγμα καινότατον· ἑτέρωθι δὲ τοσοῦτον ἀπέστη πάλιν, ὡς καὶ κατὰ μέσον τὸν πλοῦν ἐπὶ ξηροῦ τοῦ ἐδάφους εὑρεθῆναι τοὺς πλέοντας. ἀλλ' οὐδὲ οὕτως οἱ κακοὶ ταῖς κοιναῖς μάστιξι τῆς γῆς, καὶ ταῖς μεταβολαῖς τῶν στοιχείων ἐσωφρονίζοντο· ἀλλὰ καὶ θερμότεροι μᾶλλον τὴν κακίαν ἐγίνοντο, καὶ σφοδρότερος ἔτι καὶ χαλεπώτερος ὁ κατὰ Χριστιανῶν ἤγετο πόλεμος. ἐπειδὴ δὲ πόθῳ τῷ πρὸς Ἀθανάσιον ἅπας ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων δῆμος ἐτραχύνετό τε πρὸς τοὺς κρατοῦντας, καὶ ἤδη πρὸς ὅπλα καὶ στάσιν ὁρῶν δῆλος ἦν, μαθὼν ὁ βασιλεὺς Οὐάλης καὶ δείσας τὴν ἀναρχίαν αὐτῶν καὶ τὸ θράσος, ἠναγκάσθη καὶ αὖθις τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιτρέψαι. τοῦτο δὲ οὐ θεραπεύων ἐκεῖνον ἐποίει, ἀλλ' ὅτι μηδένα εἶχεν, ὅσα δέοι, βασιλεῖ πειθαρχοῦντα τῶν ὑπηκόων. ὅπερ οὖν ἀναπνεῦσαι τοὺς περὶ τὸν Ἀθανάσιον τέως τῶν συνεχῶν διωγμῶν ἐκείνων καὶ τῶν πολέμων πεποίηκεν. ἐκράτει γὰρ πανταχοῦ τῆς ἀνατολῆς τὰ δεινὰ, καὶ ὁμοφύλοις αἵμασι Χριστιανοὶ κατεχραίνοντο. Οὐάλεντος δὲ πρὸς τὴν Ἀντιοχέων ἐπειγομένου, μεταλλάττει μὲν Εὐδόξιος τὸν βίον ὁ τῶν Ἀρείου δογμάτων ζηλωτὸς, καὶ βεβαιωτὴς, καὶ προστάτης, ἔννατον ἐπὶ δεκάτῳ τοῦ διωγμοῦ τῆς ὀρθοδοξίας ἄγων ἐνιαυτόν. ἀντικαθιστῶσι δὲ, οἱ μὲν τῆς χαλεπῆς Ἀρείου κοινωνίας, Δημόφιλον· οἱ δὲ τῆς ὑγιοῦς καὶ ὀρθοδόξου μοίρας Εὐάγριον, ἄνδρα καὶ βίον, καὶ λόγον, καὶ τρόπους ἐπίσημον. τοῦτον μὲν οὖν ἱεραὶ χεῖρες ἐτελείωσαν Εὐσταθίου, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς, καὶ πάλαι μὲν εἰς τὸν ἐν Ἀντιοχείᾳ θρόνον ἀναχθέντος, ὑπερορίαν δὲ μετὰ ταῦτα κατακριθέντος, ὑπὸ Ἰοβιανοῦ τε αὖθις ἀνακληθέντος, κἀν τῇ Κωνσταντινουπόλει τηνικαῦτα τοῖς ὀρθοδόξοις ἐπιδημοῦντος, ὃν οὐδὲ λαθεῖν ἦν τὴν πολλὴν ἐκείνην Οὐάλεντος κατὰ τῶν ὀρθοδόξων ἀπήνειαν· ἀλλὰ χεὶρ αὐτὸν οὐκ ὀλίγη στρατιωτῶν, μετὰ βραχὺν ἤδη χρόνον τῆς Εὐαγρίου χειροτονίας ὑπερόριον πάλιν εἰς Βιζύην καθίστη· οὐδὲ τὸν Εὐάγριον ἀδείας ἀπολαβεῖν ἀφεῖσα, ἀλλ' ἑτέρωσε κἀκεῖνον ἀπαγαγοῦσα, ἐπ' ἴσῃ ἀμφοτέρους τῇ παρρησίᾳ τῆς πίστεως. Οὐάλης δὲ τὴν Ἀντιόχου καταλαβὼν, τοὺς τοῦ ὁμοουσίου πρεσβευτὰς ἀνέδην ἐπολιόρκει τε καὶ ἀπήλαυνεν, οὐκ Ἐκκλησιῶν μόνον, οὐδὲ συνα-

A Graviſſimum caſum, tunc etiam mare ſuis terminis relictis, quædam loca ita inundavit, ut multa loca prius arata navigabilia reddiderit: res inaudita: aliis in locis tantum diſceſſit, ut etiam in media navigatione in ſicco ſolo reperti ſint navigantes. Sed ne ſic quidem flagellis communibus terræ, & mutationibus elementorum emendabantur, ſed potius vehementiores ad malitiam fiebant, & gravius adhuc & difficilius movebatur bellum contra Chriſtianos. Cum autem deſiderio Athanaſii totus Alexandrinus populus exaſperaretur contra Principes,
B & jam ad arma & ſeditionem reſpectaret, audiens hæc Rex Valens, & metuens confuſionem eorum & audaciam, coactus eſt iterum Eccleſiæ eum commendare. Non autem ideo, quod illi faveret, id agebat, ſed quia neminem habebat, atque ita res ſuis ſubditis parebat. Quod ut reſpirarent ii, qui Athanaſium ſectabantur, continuis perſecutionibus & bellis, efficit. Imperabat enim ubiqve in toto Oriente crudeliter, & cognato ſanguine Chriſtiani abutebantur. Valente ad Antiochenſes profecto, Eudoxius vitam amitte-
C bat, qui zelo Ariani dogmatis flagravit, & confirmator & præſul fuit illius, nondum ſupra decimum perſecutionis orthodoxæ fidei agens annum. Subſtituunt igitur Arianæ ſectæ homines Demophilum; qui vero erant ſanæ partis & Orthodoxæ Evagrium, virum, & vita, & ſermone, & moribus inſignem. Hunc igitur ſacræ manus Euſtathii inaugurabant, viri illuſtris, & olim quidem ad Antiochenſem ſedem evecti, exilio vero poſtea condemnati, ſub Joviano vero iterum revocati, tunc temporis Conſtantinopoli cum orthodoxis converſan-
D tis: qui latere non potuit, magnam illam Valentis contra Orthodoxos crudelitatem. Sed manus non parva militum, non multo tempore poſtquam ordinatus erat Evagrius, iterum eum Bizyam proſcriptum deducit. Sed neque Evagrium quiete frui paſſus eſt, ſed & illum alio abducens propter ſimilem utriusque libertatem fidei. Valens autem cum Antiochiam veniſſet, ſectatores τοῦ Coæterni oppugnabat & expellebat, non ſolum ex Eccleſiis & con-

A ventibus & ſocietate, ſed etiam gradu movebat, & domibus, & tota ferme urbe, ſeu potius ex toto Oriente. Præterea & vehementes cruciatus imminebant, & mors eos gravis occupabat. Novit fluvius Orontes hæc, & vici Antiochiæ, & fora, & viæ, & ſuburbia. Ille qvidem ſangvine ſacerdotum inficiebat fluentum: hæc vero, qvæ cum mortuis corporibus fiebant. In tanta igitur tempeſtate, & tam maxima & vehementiſſima, etiam illuſtris hic & magnus in municipio, & virtute DEI Athanaſius, poſt longos illos propter Chriſtum ſudores, & pro Ortho- B doxa fide certamina, & celebres fugas & exilia, & illuſtria tropæa multa, ſucceſſori ſedis Petro vaticinatus de futuris qvadrageſimo ſexta anno ſacerdotii, decimo octavo menſis Januarii, Gratiano & Probo Coss. iterum vitam cum morte commutavit, qvemadmodum ſatis ipſe labores & dolores habuit: & propterea ad ſe vocavit athletam præmiorum deſignator cæ- C litus, ut apud ipſum rurſus ille ſplendoribus & coronis, & ineffabilium bonorum compenſationibus digne illum remunerarentur, qvorum & nos participes faciat in Chriſto Jeſu Domino noſtro, cui gloria, & potentia nunc & ſemper, & in ſecula ſempiterna, Amen.

A ξεως οὐδὲ κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ βαθμῶν καὶ οἰκιῶν, καὶ πόλεως ἁπάσης σχεδὸν, ἤδη δὲ καὶ τῆς ἑῴας αὐτῆς. πρὸς δὲ καὶ σφοδραὶ κολάσεις ἐπιέστιντο, καὶ θάνατος αὐτοὺς χαλεπὸς ἐξεδέχετο. οἶδε ποταμὸς Ὀρόντης ταῦτα, καὶ στενωποὶ τῆς Ἀντιόχου, καὶ ἀγοραὶ, καὶ ὁδοὶ, καὶ προάστεια· ὁ μὲν αἵμασιν ἱερέων βάψας τὸ ῥεῖθρον, τὰ δὲ μετὰ νεκρῶν σωμάτων γεγενημένα. ἐν τοσούτῳ τοίνυν χειμῶνι, καὶ οὕτω μεγίστῳ καὶ σφοδροτάτῳ, καὶ ὁ λαμπρὸς οὗτος καὶ μέγας τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν καὶ τὴν ἀρετὴν Ἀθα- B νάσιος, μετὰ τοὺς μακροὺς ἐκείνους διὰ Χριστὸν ἱδρῶτας, καὶ τοὺς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἄθλους, καὶ τὰς ἀοιδίμους φυγάς τε καὶ ἐξορίας, καὶ τὰ περιφανῆ τρόπαια πολλὰ, τῷ τοῦ θρόνου Πέτρῳ διαδόχῳ προειπὼν τῶν μελλόντων, ἕκτῳ καὶ τεσσαρακοστῷ ἔτει τῆς ἱερωσύνης, ὀγδόῃ ἐπὶ δέκα μηνὸς Ἰανουαρίου, ἐπὶ τῆς Γρατιανοῦ καὶ Πρόβου ὑπατείας τὸ δεύτερον καταλύει τὸν βίον, καθάπερ ἱκανῶς αὐτοῦ τῶν πόνων καὶ καμάτων ἐχόντων, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν C ἄνωθεν τοῦ ἀγωνοθέτου μετακαλεσαμένου τὸν ἀθλητήν· ἵνα ταῖς παρ' ἑαυτοῦ πάλιν ἐκεῖνος λαμπρότησι καὶ τοῖς στεφάνοις, καὶ ταῖς τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἀντιδόσεσιν, ἀξίως αὐτὸν ἀμείψηται. ὧν γένοιτο καὶ ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

ΒΙΟΣ

Digitized by Google

A

ΒΙΟΣ ΗΤΟΙ ΑΘΛΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑτρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου Ἐπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας.

VITA SEU CERTAMEN SANCTI PAtris noſtri Athanaſii, qvi fuit Archiepiſcopus Alexandriæ.

B

E Simeone Metaphraſte.

Joanne Lampadio Interprete.

ΠΟΛΛΟΙ μὲν τῶν ἁγίων τῷ οὐρανίῳ πόθῳ τρωθέντες, καὶ ταῖς μαρμαρυγαῖς τοῦ ἀγωνοθέτου Χριστοῦ ἐνατενίσαντες ἀκριβῶς, καὶ ὑπὸ τοῦ ἀληθινοῦ καταυγασθέντες φωτὸς, μέχρι θανάτου ὑπὲρ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελικοῦ, καὶ τῆς εὐσεβείας ἀθλήσαντες, τὸν οὐράνιον στέφανον ἀνεδήσαντο, προτιμήσαντες τῶν ὁρατῶν τὰ ἀόρατα, καὶ τῆς παρούσης ζωῆς τὴν μέλλουσαν, καὶ τῶν ἐν χερσὶν ὄντων τὰ μὴ βλεπόμενα· ἐξαιρέτως δὲ ὁ τῆς Ἀποστολικῆς χάριτος μέτοχος ὑπάρχων ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὁ ἐν τοῖς Ἐπισκόποις τῆς μεγαλωνύμου Ἀλεξανδρείας ὥσπερ μαργαρίτης διαφανὴς, καὶ ζέων τῷ πνεύματι, καὶ πτερωθεὶς τῷ οὐρανίῳ πόθῳ, ἐν πολλοῖς σφόδρα χρόνοις, καὶ βασιλεῦσι πολεμοῦσι τῇ εὐσεβείᾳ μαχόμενος, καὶ τῷ ἑσμῷ τῶν αἱρετικῶν ἐν πάσῃ τῇ ὑφ᾽ ἡλίῳ ἤρατο νίκην τῷ οὐρανίῳ σθένει, κατὰ πάσης τῆς κακοδόξων ὁμηγύρεως. οὗτινος τοὺς ἀγῶνας μὲν ἐκθέσθαι, καὶ τὴν ποικίλην αὐτοῦ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν θείων λογίων σοφίαν, ἥτις καὶ διὰ τῶν καταλειφθέντων παρ᾽ αὐτοῦ συγγραμμάτων τηλαυγῶς πᾶσι γνωρίζεται, ἀξίως οὐκ ἄν τις διηγήσηται, εἰ καὶ ἱκανὸς περὶ τὸ λέγειν ὑπάρχοι. ἡμεῖς δὲ ὡς ἂν οἷόν τέ ἐστι τὰ κατ᾽ αὐτὸν δῆλα ποιήσομεν διὰ τῆς ὑφηγήσεως. χρὴ δὲ πρῶτον βραχέα περὶ τῆς ἐκ παιδὸς ἀναγωγῆς τοῦ ἀνδρὸς διελθεῖν. ἄρτι τοίνυν τότε τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου, τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὴν ἱερωσύνην ἐγχειρισθέντος μετὰ τὴν τοῦ ἁγίου Πέτρου σύναξιν, τοῦ

MULTI ſane Sancti cœleſti deſiderio perculſi, & ſplendoribus Chriſti, qvi præmia certantibus offert, intenti accurate, & a vero lumine illuſtrati ad mortem uſque pro prædicatione Evangelii & pietate depugnantes cœleſtem coronam adepti ſunt, inviſibilia præferentes viſibilibus, & præſenti vitæ futuram, &
C iis, qvæ ad pedes ſunt, futura. Præcipue vero Apoſtolicæ gratiæ particeps Athanaſius Magnus, qvi inter Epiſcopos celeberrimæ Alexandriæ veluti margarita conſpicuus, & fervens ſpiritu & alatus deſiderio cœleſti multis abhinc ſeculis, & pugnas contra Reges pietatis hoſtes, & contra cœtum hæreticorum, in omnibus ſub ſole regionibus abſtulit victoriam cœleſti robore contra omnes pravorum doctorum conventus. Cujus certamina exponere, & variam in doctrina eloqvi-
D orum divinorum ſapientiam, qvæ etiam ex ſcriptis ab illo relictis, omnibus clare pateſcit, digne nemo qvis poterit, niſi idoneus ſit ad dicendum. Nos autem, qvoad ejus fieri poteſt, qvæ de ipſo nota ſunt, narratione notiora faciemus. Decet igitur primum brevibus de vita a puero ante acta qvædam recenſere. Nuper igitur tunc ſancto Alexandro Epiſcopo Alexandriæ ad ſacerdotium promoto, poſt ſancti Petri conventum,

qvi eo, qvo martyrio affectus fuerat, die celebrabatur: ante eum martyrio coronati, qvi clerum ad convivium invitaverat, & præſtolabatur, dum congregarentur, cum ſtaret eminus, videt pueros Eccleſiaſticum canonem per luſum ſubeuntes: Erat enim domus ad mare converſa, ubi ad littora ludebant ſanctiſſimi pueri, in quibus erat Epiſcopus Athanaſius, & alii convenæ Presbyteri & Diaconi, qvi ad ipſum adducebant Catechumenos baptizandos, qvos more Eccleſiæ baptizatos volebat oratione alloqvi. Miratus igitur Alexander hæc, qvæ gerebantur, ad ſe pueros adduci jubet, & cognitis omnibus ex collegarum ſententia pueros baptizatos & unctos ſigillo in Domino confirmavit: parentibus autem, qvi Athanaſium genuerant, convocatis, cum reddidiſſet eis illum, juſſit literas doceri, & in Domino proficere. Adultum vero reddi ſibi vel potius Eccleſiæ, ut Hanna ait, Samueli fecit. Poſtero autem tempore parentes adducunt illi Athanaſium, cui ſtatim Alexandro Sacerdotale amiculum circumdat, novum Samuelem Eccleſiæ præficiens, ad ultionem alienigenarum. Etenim multa certamina perpeſſus eſt ab hæreſibus, qvaſi etiam ad illum Dominus noſter dixiſſet: Ego enim monſtrabo illi, qvanta oporteat eum pati propter nomen meum. Quando conſpirarunt in eum non quadraginta viri, ſed tota hæreſis multitudo in toto terrarum orbe diſperſa, canente cum Davide Athanaſio: Si acies inſtruatur contra me, non timebit cor meum, & ſi inſurgat bellum adverſus me, in eo ſpero coronam gloriæ reportaturum. Quoniam igitur multa, quæ ei acciderunt, commemorare conſtitui: infinita autem ſunt ea, tantummodo inſignioribus ejus actionibus contenti ſimus, quæ etiam præ omnibus de illo cognitis celebrantur. Itaque cum Arius impius non acquieſceret, ſed etiam in exilio poſſet per complices ſuos allicere pientiſſimum regem Conſtantinum, & ſibi reditum ad eum ab exilio pararet, & ſcriptis fidem ſuam exponeret, verbis quidem noſtræ fidei conſentaneis, re ipſa vero valde diſcrepantibus,

A περὶ αὐτοῦ μαρτυρήσαντος, καὶ τὸν κλῆρον εἰς ἑστίασιν προτρεψαμένου, καὶ περιμένοντος, ἕως ἂν συναθροισθῶσιν, ἐξ ἀπόπτου ἑστὼς ὁρᾷ παῖδας Ἐκκλησιαστικῷ κανόνι παίγνιον ὑπεισελθόντας. ἦν γὰρ οἶκος πρὸς θάλασσαν τετραμμένος, ἧς παρὰ τὰς ὄχθας ἔπαιζον οἱ ἱερώτατοι παῖδες, ἐν οἷς ἦν Ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος, καὶ ἄλλοι συνήλυδες πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι, οἳ καὶ προσῆγον αὐτῷ παῖδας κατηχουμένους εἰς τὸ βαπτίζειν, οὓς παντὶ τρόπῳ Ἐκκλησιαστικῷ βαπτίσας, ἐβούλετο λόγον αὐ-
B τοῖς παρελθεῖν. ἐκστὰς οὖν ἐπὶ τοῖς γινομένοις ὁ Ἀλέξανδρος, ἄγεσθαι πρὸς αὐτὸν κελεύει τοὺς παῖδας· καὶ ἐπιγνοὺς ἅπαντα, ὅσα ἐγένετο γνώμῃ τῶν συγκληρικῶν, τοὺς μὲν παῖδας τοὺς βαπτισθέντας ἐπιχρίσας τῇ ἐν Κυρίῳ σφραγῖδι ἐτελείωσε· τοὺς δὲ γεννήσαντας τὸν Ἀθανάσιον συγκαλέσας, παρέθετο αὐτὸν αὐτοῖς, κελεύσας παιδεῦσαι γράμματα αὐτὸν, καὶ ἐν Κυρίῳ προβιβάζειν· ἡβῶντα δὲ αὐτῷ ἀποδοῦναι, μᾶλλον δὲ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἡ Ἄννα, φησὶν, τὸν Σαμουὴλ ἐποίησεν. προβάντος οὖν τοῦ
C καιροῦ οἱ γονεῖς προσφέρουσιν αὐτῷ τὸν Ἀθανάσιον, καὶ εὐθὺς ὁ Ἀλέξανδρος τὸ ἱερατικὸν αὐτῷ ἐφοὺδ περιτίθησιν, νέον Σαμουὴλ τῇ Ἐκκλησίᾳ προβιβάζων εἰς ἄμυναν τῶν ἀλλοφύλων. καὶ γὰρ πολλοὺς ἀγῶνας ὑπέμεινεν ἀπὸ τῶν αἱρέσεων. ὥστε καὶ εἰς αὐτὸν εἰπεῖν τὸν Κύριον ἡμῶν. ἐγὼ γὰρ αὐτῷ ὑποδείξω, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν. ὅτι καὶ συνωμόσιον οὐ τεσσαράκοντα ἄνδρες κατ' αὐτοῦ ἐποίουν, ἀλλὰ πᾶν τὸ πλῆθος τῆς αἱρέσεως τὸ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τοῦ Ἀθα-
D νασίου μετὰ τοῦ Δαβὶδ ψάλλοντος· ἐὰν παρατάξηται ἐπ' ἐμὲ παρεμβολὴ, οὐ φοβηθήσεται ἡ καρδία μου· καὶ ἐὰν ἐπαναστῇ ἐπ' ἐμὲ πόλεμος, ἐν ταύτῃ ἐγὼ ἐλπίζω, στέφανον νίκης περιθέσθαι δηλαδή. ἐπειδὴ οὖν τὰ πολλὰ τῶν συμβάντων αὐτῷ διιθῦναι διεταξάμεθα· ἄπειρα γὰρ ὑπέστη διωκόμενος· ταῖς ἐπισημοτέραις αὐτοῦ πράξεσιν ἀρκεσθησόμεθα, αἳ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς γνωρίμοις τοῦ ἀνδρὸς ᾄδονται. Ἀρείου τοίνυν τοῦ δυσσεβοῦς μὴ ἡσυχάζοντος, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐξορίᾳ ὄντος, καὶ δυνηθέντος διὰ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ συναρπάσαι τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα Κωνσταντῖνον, καὶ ἀνακληθῆναι πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τῆς ἐξορίας παρασκευάσαντος, καὶ ἐνωμότως καὶ ἐγγράφως αὐτοῦ ἐκθεμένου τὴν πίστιν, λόγοις μὲν ἐοικόσι τὴν ἡμετέραν πίστιν, ταῖς δὲ ἀληθείαις παρὰ πολὺ

διεστῶσιν, εἰς ἔκστασιν τὸν βασιλέα περιπεσεῖν, ὥστε εὐθέως καὶ παραχρῆμα εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετὰ τιμῆς αὐτὸν ἐκπέμψαι. καταλαβόντα οὖν αὐτὸν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅσιος Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐπίσκοπος, οὐκ ἐδέξατο, παρορμῶντος αὐτὸν καὶ διεγείροντος πρὸς τοῦτο τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τότε ὄντος Ἀρχιδιακόνου· ὡς μῦσος γὰρ αὐτὸν ἐξετρέπετο αὖθις ἀνακινεῖν ἐπιχειροῦντα τὴν αἵρεσιν. ἐκ τούτου οὖν πάλιν ἡ Αἴγυπτος ἐταράττετο, τότε δὴ καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδέα αὐτοί τε ἔγραφον, καὶ τὸν βασιλέα γράφειν παρεσκεύαζον. Ἀθανάσιος μὲν οὖν πάντῃ τοὺς δέξασθαι αὐτοὺς ἀπηγόρευεν, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα γράφων, σὺν τῷ Ἐπισκόπῳ Ἀλεξάνδρῳ, ἐδίδασκεν εἶναι τοὺς ἅπαξ τὴν πίστιν ἀθετήσαντας, καὶ ἀναθεματισθέντας αὖθις ἐξ ὑποστροφῆς μὴ προσλαμβάνεσθαι. τότε ὁ βασιλεὺς βαρέως ὑπενεγκών, ὑπὸ τῶν περὶ Εὐσέβιον πρὸς ὀργὴν κινηθεὶς, τάδε τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ γράφων ἠπείλησεν.

A in admirationem Regem raperet, evenit, ut ſtatim & extemplo Alexandriam eum honoratum remitteret. Cum igitur veniſſet Alexandriam, Alexander Alexandriæ Epiſcopus eum non recepit, incitante eum & excitante ad hoc ſancto Athanaſio, tum temporis Archidiacono. Adeo res deteſtanda eum commovebat, iterum conari movere hæreſin. Ex hoc igitur rurſus Ægyptus turbabatur. Tunc etiam, qvi cum Euſebio Nicomedienſi erant, & ipſi ſcripſerunt, & Regem ad ſcribendum incitarunt. Athanaſius igitur ubiqve recuſavit illos accipere, & B ſcribens ad Regem cum Epiſcopo Alexandro, docebat illos, qvi ſemel fidem abrogaverint, & qvi condemnati ſint, ex reditu non eſſe recipiendos. Tunc Rex graviter hoc ferens, ab iis, qvi cum Euſebio erant, commotus, hæc ſancto Athanaſio ſcribens minatus eſt.

C

ΜΕΡΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ πρὸς τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον.

PARS EPISTOLÆ REGIS ad S. Athanaſium.

ΕΧΩΝ τοίνυν τῆς ἐμῆς βουλῆς τὸ γνώρισμα, πᾶσι τοῖς βουλομένοις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσελθεῖν, ἀκώλυτον παράσχου τὴν εἴσοδον. ἐὰν γὰρ ὡσεὶ κεκώλυκάς τινας αὐτῶν τῆς Ἐκκλησίας μεταποιουμένους, ἢ ἀπείρξας τῆς εἰσόδου, ἀποστελῶ παραχρῆμα τὸν καὶ καθαιρήσοντά σε ἐξ ἐμῆς κελεύσεως, καὶ τὸν τόπον σε μεταστήσοντα. ὁμοίως δὲ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ Ἀλεξάνδρῳ τὰ ἴσα περὶ Ἀρείου ἔγραφεν. τοιαῦτα μὲν ἔγραφεν ὁ βασιλεὺς τοῦ λυσιτελοῦς γινόμενος, καὶ μὴ βουλόμενος τὴν Ἐκκλησίαν διασπᾶσθαι, τοὺς γὰρ πάντας ἐπὶ τὴν ὁμόνοιαν ἄγειν ἐσπούδαζεν, δεξάμενος δὲ ὁ Ἀλέξανδρος παρὰ τοῦ βασιλέως τὰ γράμματα, καὶ ὀλίγον ἐπιβιώσας χρόνον, μακαρίῳ τέλει μεταλλάττει τὸν βίον. Ἀθανάσιος δὲ τῆς ἱερωσύνης τὴν λειτουργίαν ὑπεδέξατο. οἷος δὲ τῇ νουνεχείᾳ καὶ τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν διατυπώσει, τὰ ἑξῆς δηλώσει. παρ' ᾧ καὶ αἱρετικοὶ ἐπιγνόντες, ὅτι ἐξάρχει τῆς Ἐκκλησίας, τὰ μὲν πρῶτα συνέπεσον, αὖθις δὲ οὕτως αὐτῷ μιᾷ γνώμῃ συμβάλλουσιν,

ITAQVE cum voluntatem meam cognitam habeas, omnibus in Eccleſiam ingredi volentibus aditum aperi. Si enim cognovero, qvod aliqvos eorum, qvi Eccleſiam ambiunt, prohibueris ab aditu, mittam ſtatim, qvi te juſſu meo D condemnet, & loco moveat. Perinde autem & Epiſcopo Alexandro, & eadem de Ario ſcripſit. Ejusmodi qvidem ſcribebat Rex utilitatis rationem habens, nec volens Eccleſiam diſtrahi, omnes enim ad concordiam ducere ſtudebat. Acceptis autem Alexander a Rege literis, parum temporis ſupervixit, beato cum fine vitam commutans. Athanaſius autem ſacerdotium ſuſcepit, qvi qvalis fuerit admonitione, pietate, & erga Eccleſiam animo, ſeqventia declarabunt. De qvo cum hæretici cognoſcerent, qvod Eccleſiæ eſſet præfectus, primo qvidem turbati ſunt: deinde vero uno animo ipſum aggreſſi ſunt,

A quaſi (ut ita dicam) memoriam illius de terra extingvere vellent, qvemadmodum Iudæi contra Chriſtum cenſuerunt. Propterea enim, cum ſtatim Eccleſiæ præfectus eſſet, hi, qvi cum Euſebio erant, inviſum Athanaſium habebant, tunc opportunum tempus ex dolore Regis ſe, ut ſibi imaginabantur, nactos rati, ad ſcopum ſuum: propterea omnem movebant lapidem, ut eum Epiſcopatu moverent, indigne, ut ajebant, ad miniſterium ſanctum evectum. Ita enim ſperabant Arianam doctrinam primas eſſe habituram, ſi Athanaſius e medio eſſet ſublatus. Deliberant igitur contra eum aſſeclæ Euſebii Nicomedienſis, & mercede conducunt qvosdam Meletianæ hæreſis, Iſionem, Eudæmonem, Callinicum, & diverſas contra Athanaſium accuſationes moliti ſunt. Et primum qvidem, qvod Athanaſius, cum irrepſiſſet in Epiſcopatum, ajunt, veſtem lineam Alexandrinæ Eccleſiæ Ægyptios parare juſſerit: Alteram calumniam multo priore pejorem conſuunt, qvaſi Athanaſius inſidians Regis negotiis, cuidam Philumeno marſupium auro plenum miſerit: tertium Iſchyras, ita enim vocabatur, negotium ſuſcepit multis ſuppliciis dignum. Nondum enim miniſterium adeptus, Presbyteri nomen ſibi ipſe ſumens, Sacerdotis partes ſibi arrogare auſus erat in vicis Mareotæ, qvi dicitur. Itaqve tunc Athanaſius, cum veniſſet in Mareoten, Parœcias ibi viſitabat, & cum didiciſſet de Iſchyra, miſit Macarium Presbyterum, qvi aſpiceret, an ita ſe res haberent. Unde deprehenſus Iſchyras aufugit inde: & veniens Nicomediam ſe aggregavit aſſeclis Euſebii, qvi odio Athanaſii illum qvidem excipiunt, ut Presbyterum, promittunt etiam ei non minores Epiſcopatu honores, ſi accuſationem contra beatum Athanaſium ſuſcipere velit. Ille vero commentus eſt, qvod Macarius Presbyter miſſus a ſancto Athanaſio, aditu parato ad Eccleſiam (inqvit) noſtram impetum fecit in altare, ſacra menſa everſa, & myſticum poculum fregit, & ſacra Biblia combuſſit. Hæc & ſimilia Regem edocent aſſeclæ Euſebii,

ὡς εἰ χρὴ λέγειν, τὸ μνημόσυνον αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς περιελεῖν, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τοῦ Κυρίου ἐλογίσαντο. παρ' αὐτὰ γὰρ εὐθὺς προστάντος αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ περὶ Εὐσέβιον ἀπεχθῶς πρὸς Ἀθανάσιον ἔχοντες, οὐχ ἠρέμουν, τότε δὴ καιρὸν εὔκαιρον τὴν τοῦ βασιλέως λύπην ὑπουργὸν ἐλάμβανον τοῦ ἰδίου σκοποῦ. καὶ διὰ τοῦτο πάντα ἐκίνουν, ἀποκινῆσαι αὐτὸν τῆς Ἐπισκοπῆς σπουδάζοντες, ὡς ἀναξίως, φησὶν, ὑπελθόντα αὐτὸν τὴν ἱερωσύνην. οὕτω γὰρ μόνον ἤλπιζον τὴν Ἀρειανῶν B δόξαν κρατήσειν, Ἀθανασίου ἐκ ποδῶν γινομένου. συμφράττονται οὖν κατ' αὐτοῦ οἱ περὶ Εὐσέβιον τὸν Νικομηδέα, καὶ μισθοῦνταί τινας τῆς Μελετίου αἱρέσεως, Ἰσίωνα, Εὐδαίμονα, Καλλίνικον, καὶ διαφόρους κατὰ Ἀθανασίου κατηγορίας ἐκίνησαν. καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι Ἀθανάσιος, φησὶν, ὑπεισελθὼν τῇ Ἐπισκοπῇ λινῆν ἐσθῆτα τελεῖν τοὺς Αἰγυπτίους τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ ἐκέλευσεν. δεύτερον ἐπισυρράπτουσι διαβολὴν πολλῷ τῆς προτέρας χείρονα, ὡς ἄρα Ἀθανάσιος ἐπιβουλεύων τοῖς C τοῦ βασιλέως πράγμασι, Φιλουμένῳ τινὶ πέμψαι γλωσσόκομον πλῆρες χρυσίου. τρίτον, Ἰσχυρᾶς οὕτω καλούμενος, πρᾶγμα ὑπέδυ, πολλῶν θανάτων ἄξιον. οὐδέ ποτε γὰρ ἱερωσύνης τυχὼν, τὸ τοῦ πρεσβυτέρου ὄνομα ἑαυτῷ περιθέμενος, τὰ ἱερέως πράττειν ἐτόλμησεν ἐν ταῖς κώμαις τοῦ λεγομένου Μαρεώτου. ἐν τούτῳ δὴ καὶ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος καταλαβὼν τὸν Μαρεώτην, τὰς ἐκεῖ παροικίας ἐπεσκέπτετο. καὶ μαθὼν τὰ περὶ τοῦ Ἰσχυρᾶ, ἀποστέλλει Μακάριον τὸν πρεσβύτερον ἐποπτεύσοντα, εἰ ἀλη- D θῆ εἴη τὰ λεγόμενα. ὅθεν φωραθεὶς ὁ Ἰσχυρᾶς, ἀποδρὰς ἐκεῖθεν, καὶ καταλαβὼν τὴν Νικομήδειαν, προσφεύγει τοῖς περὶ Εὐσέβιον. οἱ δὲ μίσει τῷ πρὸς Ἀθανάσιον, δέχονται μὲν αὐτὸν ὡς πρεσβύτερον ἐπαγγέλλονται δὲ καὶ τῆς Ἐπισκοπῆς ἀξίᾳ τιμῆσαι, εἰ κατηγορίαν ἐνστήσεσθαι κατὰ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου ἀναδέξηται. ὃς δὲ καττύει ταῦτα, ὅτι Μακάριος ὁ πρεσβύτερος ἀποσταλεὶς, φησὶν, παρὰ Ἀθανασίου, ἔφοδον ποιήσας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν, καὶ εἰσπηδήσας εἰς τὸ θυσιαστήριον, ἀνατρέψαι μὲν τὴν τράπεζαν τὴν ἁγίαν, καὶ ποτήριον δὲ κατεάξαι μυστικὸν καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία κατέκαυσεν. ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τὸν βασιλέα ἀναδιδάσκουσιν οἱ περὶ Εὐσέβιον,

εἰς ὀργὴν κινοῦντες αὐτὸν κατὰ Ἀθανασίου, καὶ ὅτι τὸ θεῖον γράμμα λαβὼν οὐ προσηκόντως, καὶ Ἄρειον οὐκ ἐδέξατο. ὡς ἀκούσαντα τὸν βασιλέα τὰ κατὰ Ἀθανασίου λεγόμενα εἰς ἔκστασιν περιπεσεῖν, ὥστε προστάξαι πάλιν Σύνοδον συγκροτηθῆναι. οὐδὲ γὰρ εἰ καὶ τὸν τῆς εὐσεβείας τόνον εἶχεν ἀ. αὔνωτον. ἀλλὰ διὰ τὸ νομίζειν ἠδικεῖσθαι τοὺς ἐναντίους, ὡς κριτὴς δίκαιος ἠνέχετο πάλιν ταύτης τῆς σκύλσεως· ὡς δὲ ἐπὶ Ἐγκαίνια Ἱεροσολύμων σχεδὸν πάντες συνῄεσαν οἱ Ἐπίσκοποι, γράφει καὶ περὶ τοῦ γυμνασθῆναι τὰ κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου λεγόμενα· ὁμοίως δὲ περὶ Ἀρείου ὑπομιμνήσκων, ἵνα ἀκριβῶς ἐπιστήσωσιν, εἰς ἃ, καθὼς λέγει, ὁ Ἄρειος τῆς ὀρθῆς ἐντὸς ὢν πίστεως, φθόνῳ τὴν διαίρεσιν ὑπέστη. καὶ εἰ μὲν φθόνος ὁ αἴτιος ἦν, ἵνα σπουδάσωσιν αὐτοὺς ἑκατέρους πρὸς εἰρήνην συνάψαι. εἰ δὲ πλαστῇ τινι μεταμελείᾳ κέχρηται ὁ Ἄρειος, καταλάβοι τὴν Ἀλεξάνδρειαν, κἀκεῖ περὶ τούτων κρίνοιτο. ὁδοῦ οὖν πάρεργον πρότερον ἐν τῇ Τύρῳ συναχθέντας τοὺς Ἐπισκόπους, τά τε κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον γυμνασθῆναι, καὶ τὰ κατὰ Ἄρειον προσέταξεν, ὅπως ἂν ἐκ ποδῶν γινομένης πάσης ἐρεσχελίας, εἰρηνικώτερον τὰ ἐπιβατήρια τῆς Ἐκκλησίας ἐπιτελέσωσιν, καθιεροῦντες αὐτὴν τῷ Θεῷ. τριακοστὸν δὲ ἦν τοῦτο ἔτος τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου. παρῆσαν δὲ ἐπὶ τὴν Τύρον ἐκ διαφόρων πόλεων Ἐπίσκοποι ἑξήκοντα, Διονυσίου τοῦ ὑπατικοῦ συναγαγόντος αὐτούς. ἤγετο δὲ Μακάριος ὁ πρεσβύτερος ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας σιδηρόδεσμος διὰ στρατιωτικῆς χειρός. συνεδριάσαντος καὶ τοῦ ἄρχοντος τῆς ἐπαρχίας, καὶ ἑτέρων πλειόνων ἐν τέλει ὄντων, μετ' οὐ πολὺ ἐκαλεῖτο πρὸς τῆς Συνόδου Ἀθανάσιος, καὶ παρόντες οἱ συκοφάνται, πρῶτον μὲν τὰ περὶ τῆς λινῆς ἐσθῆτος διέβαλλον. ἀλλὰ ταύτην μὲν τὴν διαβολήν, Ἄπις καὶ Μακάριος πρεσβύτεροι τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως τῇ Νικομηδείᾳ τότε τυχηρῶς ἐπιδημοῦντες, ἀπέσβεσαν, ψευδῆ τὰ λεχθέντα κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου εἶναι τὸν βασιλέα διδάξαντες. διὸ τῶν μὲν κατηγόρων ὁ βασιλεὺς διὰ γραμμάτων καθήψατο. Ἀθανάσιον δὲ παρ' ἑαυτὸν ἐλθεῖν προσετρέψατο. εὐθέως οὖν ἐν ἀρχῇ τῆς ἀκροάσεως, τῶν βασιλικῶν γραμμάτων ἀποδοθέντων, τοῦ Θεοῦ ταῦτα προυτρεπίσαντος, εἰς ἀγῶνα οἱ περὶ Εὐσέβιον καὶ οἱ σὺν αὐτῷ φατριάσαντες κατέστησαν. Τοῦ-

A qvibus ad iram inflammant eum contra Athanaſium: etiam qvod divinas literas acceptas non tractaſſet convenienter, & Arium non recepiſſet, adeo ut hæc contra Athanaſium dicta audiens Rex in furorem ageretur, & præciperet iterum convocari concilium. Nam etſi religionis concordantiam teneret firmam: ſed tamen qvia ſentiebat inimicos injuria affectos, ut juſtus judex tulit hanc moleſtiam. Ut autem ad Encænia Hieroſolymorum omnes Epiſcopi convenerunt, ſcribit etiam ea diſputanda eſſe, qvæ de ſancto Athanaſio dicebantur: Similiter etiam in memoriam revocat eis Arium,
B ut exqviſite cognoſcant in qvibus, qvemadmodum ait, Arius, qvi coram adeſt, rectæ fidei differentiam ex invidia conſtituerit: & ſiqvidem invidia ſit in cauſa, ut ſtuderent utroſqve placare: ſi vero uſus eſſet ficta qvadam pœnitentia, Arius Alexandriam veniret, & ibi judicium de eo fieret. Divertentes igitur a via prius Tyri congregatos Epiſcopos ea, qvæ contra Athanaſium erant, diſputari, & qvæ contra Arium, juſſit, ut e medio ſublata omni cavillatione, pacatius Eccleſiæ miniſteria obirent, ſanctificantes eam Deo.
C Trigeſimus autem hic erat annus regni Conſtantini. Aderant vero Tyri ex diverſis civitatibus Epiſcopi ſexaginta, Dionyſio Conſulari congregante illos. Trahebatur autem Macarius Presbyter Alexandria ferreis catenis vinctus a manu militum. Simul aſſidente etiam principe illius provinciæ, & pluribus aliis præfectis, non multo poſt vocabatur etiam ad ſynodum Athanaſius: tum accedentes ſycophantæ primum qvidem de linea veſte calumniati ſunt: ſed illam calumniam Appis & Macarius Presbyteri civitatis Alexandrinorum, qvi forte tum Nicomediæ verſabantur, extinxerunt, Regem do-
D centes falſo ea eſſe in Athanaſium conficta: hinc qvidem accuſatores Rex per literas perſtrinxit, Athanaſium vero ad ſe venire juſſit. Statim igitur in principio diſſertionis, literis Regis redditis, Deo ita diſpenſante, aſſeclæ Euſebii & illius tribulis in certamen deſcenderunt.

Hac igitur parte accedentes accuſatores A ad accuſationes contra Macarium inſtituebantur: & primum qvidem Athanaſius Magnus aſſeclas Euſebii ut hoſtes legitime exceptione detrectabat. Deinde demonſtrari ſibi volebat, an accuſator Iſchyras vere eſſet Presbyter. Ita enim in accuſatione ſcriptum erat. Horum autem nullam rationem habebant Iudices, ſed jus executi ſunt contra Macarium. Cum autem diſcordarent argumenta, ampliationem fecit Conventus, donec mitterentur in Mareoten qvidam, qvi in illo loco inqvirerent in ambigua, ſi qva eſſent. Cum autem ſanctus Athanaſius videret, eos mitti, qvos recuſaverat teſtes, B Theognium, Marin, Theodorum, Macedonium, Urſacium, clamavit per dolum & fraudem ea fieri: non enim juſtum eſſe, Macarium qvidem Presbyterum in vinculis haberi, accuſatorem vero cum hoſtibus abire: quod ab una parte cauſæ tantummodo patrocinarentur. Hæc vociferante ſancto Athanaſio, & appellante communem Synodum, & Dionyſium Conſularem, cum videret, nullam ſui rationem haberi, clam ipſis diſceſſit, & ad Regem acceſſit. Qui miſſi C erant in Mareoten, ab una ſolum parte ſuggeſſerunt, quemadmodum voluerant: Synodus autem primum abſentiam ſancti Athanaſii condemnavit: poſtquam autem ea, quæ in Mareote facta erant, ſimul annunciabantur, ſuffragiis condemnaverunt Athanaſium, multum conviciis eum obruentes in condemnatoriis ſuis. & ſtatim ac poterant, Tyro Hieroſolymam iverunt ad Hieroſolymam novam luſtrandam. Eo profectum recipiunt Arium etiam ii, qui in Nicena Sy- D nodo ſubdole ſubſcripſerant Conſubſtantiali, ſcilicet aſſeclæ Euſebii Nicomedienſis: qui autem rectam fidem tuebantur, averſati Arium decreverunt in Concilio Alexandrino ipſum audiendum eſſe, ad quod ſi veniret, caperetur. Cum hæc ita ſe haberent, accipit alias literas Regis, ſignificantes, ut Athanaſius quidem veniret ad Regem, illi autem adeſſent quamprimum Conſtantinopoli.

A τοῦ ἑνὸς μέρους ἐκπεσόντες οἱ κατήγοροι, ἐπὶ ταῖς κατὰ τοῦ Μακαρίου κατηγορίαις ἐτρέποντο. καὶ πρῶτον μὲν Ἀθανάσιος ὁ μέγας νομίμως τοὺς περὶ Εὐσέβιον ὡς ἐχθροὺς παρεγράφετο· ἔπειτα δείκνυσθαι, εἰ ὁ κατήγορος Ἰσχυρᾶς ἀληθῶς πρεσβύτερος εἴη. οὕτω γὰρ καὶ ἐν τῇ κατηγορίᾳ ἐνεγέγραπτο. τούτων δὲ οὐδένα λόγον οἱ κριταὶ ἐποιοῦντο, ἀλλ' εἰσωνήχθη μὲν ἡ κατὰ Μακαρίου δίκη ἀτονησάντων δὲ τῶν ἐλέγχων, ὑπέρθεσιν ἐλάμβανεν ἡ ἀκρόασις, ἐφ' ᾧ τε παραγγέλλεσθαι ἐπὶ τὸν Μαρεώτην τινὰς, ἵνα ἐπὶ τὸν τόπον ζητηθείη τὰ ἀμφίβολα. ὡς δὲ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος πεμπο- B μένους εἶδεν, οὓς παρεγράψατο, Θεόγνιον, Μάριν, Θεόδωρον, Μακεδόνιον, Οὐρσάκιον, ἐβόα σκαιωρίαν εἶναι καὶ δόλον τὰ γινόμενα. οὐδὲ γὰρ δίκαιον εἶναι, Μακάριον μὲν τὸν πρεσβύτερον ἐν δεσμοῖς εἶναι· τὸν δὲ κατήγορον ἅμα τοῖς ἐχθροῖς ἀπιέναι· ἐφ' ᾧ τε ἐκ μονομεροῦς πρᾶξιν ὑπομνημάτων ποιήσασθαι. ταῦτα βοῶντος τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, καὶ διαμαρτυρομένου τὸ κοινὸν τῆς Συνόδου, καὶ Διονύσιον τὸν ὑπατικὸν, ὡς εἶδεν μηδένα λόγον τούτων ποιεῖσθαι, αὐτοὺς διαλιπὼν ἀνε- C χώρησε, καὶ πρὸς τὸν βασιλέα ἀνέδραμεν. οἱ μὲν οὖν ἀποσταλέντες εἰς τὸν Μαρεώτην, ποιήσαντες ἐκ μονομεροῦς ὑπομνήματα, καθὼς ἠβούλοντο ᾔεσαν· ἡ δὲ Σύνοδος πρῶτον μὲν ἐρήμην τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου κατεδικήσεν· ὡς δὲ καὶ τὰ ἐν τῷ Μαρεώτῃ πεπραγμένα συνέφθασε, καθαίρεσιν ἐψηφίσαντο Ἀθανασίου, πολλὰ ἐν τοῖς καθαιρετικοῖς αὐτοῦ λοιδορήσαντες. εὐθύς τε ὡς εἶχον ἐκ τῆς Τύρου σπουδαίως ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐπορεύοντο, ἐπὶ τῇ καθιερώσει τῆς νέας Ἱερουσα- D λήμ· ἐλθόντα τε ἐκεῖσε δέχονται τὸν Ἄρειον, οἱ καὶ ἐπὶ τῆς κατὰ Νίκαιαν Συνόδου, πρὸς ἀποιητῶς εἰς τὸ Ὁμοούσιον ὑπογράψαντες. φημὶ δὲ οἱ περὶ τὸν Νικομηδέα Εὐσέβιον. οἱ δὲ τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἀπεστράφησαν τὸν Ἄρειον, ὁρίσαντες ἐπὶ τῇ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Συνόδῳ αὐτὸν ἀκουσθήσεσθαι, ἐν ᾗ καὶ παραγενόμενος ἑάλω. τούτων δὲ ὄντων ἐν τούτοις, ἐπικαταλαμβάνει ἕτερα γράμματα τοῦ βασιλέως, σημαίνοντα Ἀθανάσιον μὲν ἥκειν πρὸς αὐτόν· αὐτοὺς δὲ παρεῖναι ὡς τάχιστα εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ.

ΝΙΚΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ, σεβαστὸς, τοῖς ἐν Τύρῳ συνελθοῦσιν Ἐπισκόποις.

ΕΓΩ μὲν ἀγνοῶ τίνα ἐστὶ τὰ ὑπὸ τῆς ὑμετέρας Συνόδου μετὰ θορύβου καὶ χειμῶνος κριθέντα· δοκεῖ δέ πως ὑπό τινος ταραχώδους ἀταξίας ἡ ἀλήθεια διεστράφθαι ὑφ᾽ ὑμῶν· δηλαδὴ B διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἐρεσχελίαν, (ἣν ἀήττητον) εἶναι βούλεσθε, τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα μὴ συνορῶντες. ἀλλ᾽ ἔσται τῆς θείας προνοίας ἔργον, καὶ τὸ τῆς φιλονεικίας ταύτης, καὶ τὰ φανερῶς ἁλόντα διασκεδάσαι, καὶ ἡμῖν διαῤῥήδην ἀποδεῖξαι, εἴ τινα τῆς ἀληθείας αὐτόθι συνελθόντες ἐποιήσασθε φροντίδα, καὶ εἰ τὰ κεκριμένα χωρὶς τινὸς χάριτος καὶ ἀπεχθείας ἐκρίνατε. τοιγαροῦν ἠπειγμένους πάντας ὑμᾶς πρὸς τὴν ἐμὴν ἐλθεῖν εὐλάβειαν βούλομαι, ἵνα τῶν πε- C πραγμένων ὑμῖν ἀκρίβειαν δι᾽ ὑμῶν αὐτῶν παραστήσητε· καὶ τὰ ἑξῆς.

EPISTOLA REGIS.

VICTOR CONSTANTINUS Maximus Auguſtus, Tyri congregatus Epiſcopis.

EGO certe neſcio, quid ſit, quod turbulenter & periculoſe in veſtra Synodo judicentur cauſæ. Videtur quodammodo autore aliquo turbulenti animi, veritas perverti a vobis: ſcilicet cavillatione certatis inter vos, quam invictam eſſe vultis, cum non reſpiciatis, quid Deo placeat. Sed erit opus divinæ providentiæ, & hanc ambitionem veſtram, & quæ aperte deprehenſa ſunt, diſſipare, & nobis clare oſtendere, an aliqvam veritatis, dum ibi congregati fuiſtis, habueritis rationem, & an ea, quæ ibi judicata ſunt, ſine gratia & odio deliberaveritis. Quocirca adductos ad meam pietatem vos omnes venire jubeo, ut accuratam eorum, quæ a vobis facta ſunt, rationem coram nobis ipſis reddatis, *&c.*

Ταῦτα τὰ γράμματα εἰς ἀγῶνα τὸν ἐν τῇ Συνόδῳ κατέστησε. διὸ οἱ μὲν πλείους ἐπὶ τὰ ἑαυτῶν ἀνεχώρησαν· οἱ δὲ περὶ ΕΥσέβιον καὶ Θεόγνιον, καὶ τοὺς λοιποὺς τέως ἐχρόνιζον αὐτόθι, παρέλκοντες ἑκόντες τὸν καιρὸν, ἔγραφον δὲ τῷ εὐσεβεστάτῳ βασιλεῖ, ἄκοντας ἐπέχεσθαι ἐπειγομένους ἐξορμᾷν πρὸς αὐτὸν. ἐν δὲ τῷ μεταξὺ, ἀποδύεται καὶ τὸ ἕτερον ἔγκλημα τὸ περὶ τοῦ χρυσίου τοῦ πρὸς Φιλούμενον. ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, στήσας ἑαυτὸν κατὰ πρόσωπον τοῦ βασιλέως ἐν Ψαμαθίᾳ προ- D αστείῳ τῆς Νικομηδείας. διὸ καὶ βραδυνάντων τῶν περὶ ΕΥσέβιον μετὰ τιμῆς αὐτὸν ἀπέπεμψεν ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, γράψας τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῶν Ἀθανάσιος ψευδῶς διαβέβληται. ἐν δὲ τῷ παραγίνεσθαι τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ συγκροτεῖσθαι τὰ κατὰ τὸν Ἄρειον, πολλή τις ἦν καὶ τοῦ πλήθους συνέλευσις καὶ ἐλπὶς, ἐπὶ τὰ λανθάνουσῃ ἐκβάσει περιαγομένη· μάλιστα πάλιν ὁρώντων τὰ τοσούτοις Ἐπισκόποις κριθέντα διασκυλλόμενα. ὁρῶν δὲ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος αὖθις ταραττομένην τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ πᾶσαν

Hæ literæ certamina in Synodo pepererunt. Quamobrem plures domum regreſſi ſunt, Euſebii vero aſſeclæ & Theognii, & reliquorum commorati ibi ſtudio extrahebant tempus: ſcribebant autem pientiſſimo Regi, invitos ſe differre profectionem & iter ad ipſum. Interea temporis profertur etiam alterum crimen, de auro ad Philumenum miſſo. Sanctus Athanaſius ſtitit ſe ipſum in conſpectu Regis in Pſamathia ſuburbana Nicomediæ. Quapropter cum tardarent Euſebii aſſeclæ, cum honore eum dimiſit Alexandriam, ſcribens Alexandrinorum Eccleſiæ, Epiſcopum ipſorum Athanaſium mendaciter per calumnias accuſatum. Dum proficiſcitur ſanctus Athanaſius Alexandriam verſus, & congregantur ij, qvi cum Ario faciebant, multa etiam populi erat concurſatio & ſpes, qvemnam res exitum ſortitura eſſet: præcipue cum viderent ea, quæ ab Epiſcopis decreta eſſent, divexata eſſe. Videns autem ſanctus Athanaſius iterum turbatus Alexandriam, & totam

Digitized by Google

Ægyptum, non obticuit, ſed ad Regis aures detulit. Ubi vero Rex audivit, Conſtantinopolin eum venire juſſit, ut rationem redderet eorum, quæ perturbare cogitaret. Poſtquam autem adductus eſt rurſus Alexandria Arius ad Comitatum, conveniens Cæſareæ Euſebianos & Theognii Marisque aſſeclas & reliquos, recenſuit, quæ ad ipſum pertinebant, compluresq; dies ſocietatem eorum coluit, eorumque conſilio uſus fuit: ac iterum alias calumnias contra Athanaſium conſuere cogitabant: & præmiſſus ab illis Arius ad Regem, ibat ſe excuſaturus. Qui autem cum Euſebio erant, rurſus Conſtantinopolin profecti ſunt, ut pacti erant, contra Athanaſium omnem lapidem moventes, quod dicitur, ut Epiſcopatu eum excuterent. Vocati enim a Rege, & interrogati ab eo de actis in concilio, dixerunt: non ſic, o Rex, laboravimus de prioribus, quæ Athanaſius invexit, ut de ſancta menſa everſa, & de myſtico poculo fracto: ſed amplius etiam, quomodo comminatus ſit ſe inhibiturum commeatum, qui de more Alexandria Conſtantinopolin importatur. Et hæc, quæ de Athanaſio dicuntur, audiviſſe Adamantium, Anubionem, Arbethionem, Petrum, Epiſcopos, a quibus reprehenſus & deprehenſus in omnibus, declinavit judicium Athanaſius. Ita igitur perſuaſus Rex, & ad iram commotus, exilio mulctat Athanaſium, in Gallias ad Treviros abire juſſum. Ajunt autem quidam, feciſſe hoc Regem animo uniendi Eccleſiam: quandoquidem Athanaſius omnino cum Arianis communionem habere recuſabat. Turbis igitur & ſeditione non vulgari orta non tantum Alexandriæ, verum etiam in univerſa Ægypto, dum deplorabant Epiſcopum ſuum, quaſi ex luſtris quibusdam Ariani prodeuntes conturbabant totam civitatem, revocatis peſtiferis & lethalibus Arii doctrinis, quæ peſtis inſtar imminebant a ſe deceptis hominibus.

A Αἴγυπτον, οὐ παρεσιώπησεν· ἀλλὰ φανερὸν ταῖς βασιλικαῖς ἀκοαῖς κατέστησεν. ὡς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐποίθετο διεσεράφθαι πάλιν τὴν Ἀρείου γνώμην, μεταπέμπων αὖθις εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν ἥκειν αὐτὸν ἐκέλευσε, λόγον δώσοντα ὧν διακινεῖν ἐπεχείρει. ὡς δὲ ἤγετο πάλιν ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπὶ τὸν κομιτᾶτον ὁ Ἄρειος, συμβαλὼν ἐν Καισαρείᾳ τοῖς περὶ Εὐσέβιον, καὶ Θεόγνιον, Μάριν, καὶ τοὺς λοιποὺς συνεργοὺς, διηγησάμενος τὰ καθ᾽ ἑαυτὸν, ἐπὶ πλείους τε ἡμέρας συμφατειάσας B αὐτοῖς, καὶ συμβούλοις χρησάμενος, αὖθις ἑτέρας πάλιν συκοφαντίας, κατὰ Ἀθανασίου ῥάπτειν προεθυμοῦντο. καὶ προπεμφθεὶς ὑπ᾽ αὐτῶν ὁ Ἄρειος πρὸς τὸν βασιλέα, ᾔει ἀπολογησόμενος. οἱ δὲ περὶ Εὐσέβιον αὖθις ἐπανελθόντες ἐπὶ τὴν Κωνσταντίνου πόλιν, οἷα συνέθεσαν κατὰ Ἀθανασίου· τὸ δὴ λεγόμενον· πάντα λίθον κινοῦντες, τοῦ ἐξωθῆναι αὐτὸν τῆς Ἐπισκοπῆς. μετακληθέντες γὰρ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐρωτώμενοι ὑπ᾽ αὐτοῦ περὶ τῶν πεπραγμένων ἐν τῇ Συνόδῳ, ἔφησαν· οὐχ οὕ- C τω, βασιλεῦ, σπουδὴν πεποιήμεθα περὶ τῶν προτέρων, ὧν ἐνήγετο Ἀθανάσιος, ὅσον περὶ τῆς ἁγίας τραπέζης τῆς ἀνατραπείσης, καὶ περὶ τοῦ μυστικοῦ ποτηρίου τοῦ κατεαγότος, ἔτι τε καὶ ὡς ἠπείλει κωλύσειν πεμφθῆναι τὸν σῖτον, τὸν ἐξ ἔθους ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς τὴν Κωνσταντίνου πόλιν κομιζόμενον. καὶ τούτων λεγομένων παρὰ Ἀθανασίου ἀκηκοέναι Ἀδαμάντιον, Ἀνουβίωνα, Ἀρβεθίωνα, Πέτρον, τοὺς Ἐπισκόπους, ὑφ᾽ ὧν ἐλεγχθεὶς, φωραθείς τε ἐπὶ πᾶσιν, ἀπέδρα τὴν κρίσιν ὁ Ἀθανάσιος. οὕτω γοῦν συναρπαγεὶς ὁ βασιλεὺς, καὶ εἰς D ὀργὴν ἐκπεσὼν, ἐξορίᾳ ὑποβάλλει τὸν Ἀθανάσιον, τὰς Γαλλίας οἰκεῖν ἐν τῇ Ἰβερίᾳ διακελεύσας. φασὶ δέ τινες τοῦτο πεποιηκέναι τὸν βασιλέα, σκοπῷ τοῦ ἑνωθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν. ἐπειδὴ Ἀθανάσιος πάντῃ κοινωνῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἄρειον ἐξετρέπετο. θορύβου οὖν καὶ στάσεως οὐ τῆς τυχούσης κατειληφυίας, οὐ μόνον τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον· ὀδυρομένων δὲ περὶ τοῦ σφῶν Ἐπισκόπου, ἀνεφύοντο πάλιν, ὥσπερ ἐκ μυχῶν τινων, οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες, καὶ διετάραττον πᾶσαν τὴν πόλιν, ἐξερευγόμενοι τὰ φθοροποιὰ καὶ θανατηφόρα Ἀρείου δόγματα, καὶ λοιμοῦ δίκην ἐνιέντες τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀπατωμένοις, ἀλλὰ τούτοις ἐπινηχομένων τῶν ἀνθρωπί-

Digitized by Google

A των λογισμῶν, ὁ Κωνσταντῖνος τέλος ὑπομένει τοῦ βίου ἔν τινι προαστείῳ Νικομηδείας, ἓν καὶ τριακοστὸν ἔτος διαρκέσας ἐπὶ τῆς βασιλείας· ὁ δὲ πᾶς τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνος, ἐν ἑξηκονταπέντε ἔτεσιν διαλήξας, διαδόχοις τοῖς υἱέσιν χρησάμενος, παραδοὺς τὴν διαθήκην πρεσβυτέρῳ τινὶ ἐνδιαθέτῳ τὰ Ἀρείου φρονοῦντι, εἰπὼν Κωνσταντίνῳ τῷ ὁμωνύμῳ ἀποδοθῆναι αὐτήν. πολλῶν γοῦν διαπυνθανομένων εἰ πεποίηται διαθήκην, διανεβάλετο ὁ πρεσβύτερος, ἔχων συμμύστας τοὺς Εὐνούχους τοῦ ἱεροῦ κοιτῶνος. παραγίνεται δὲ μικρὸν ὕστερον ὁ Κωνστάντιος, καὶ κρύβδην αὐτῷ δίδωσι τοῦ B πατρὸς τὴν διαθήκην ὁ πρεσβύτερος, μίαν εὐθὺς χάριν αὐτῷ αἰτῶν τὰ Ἀρείου φρονεῖν. τελευτήσαντος τοίνυν τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας ἅμα τοῖς σὺν αὐτῷ καιροῦ δεδράχθαι ἐπικαίρου νομίσαντες, τὰ Ἀρείου συνιστᾶν ἐσπούδαζον. περιέσεσθαι δὲ τούτου ἤλπιζον, ἐὰν μὴ ἀναχωρήσῃ τῆς ἐξορίας ὁ Ἀθανάσιος. ταῦτα δὲ κατεσκεύαζον συνεργῷ χρώμενοι τῷ πρεσβυτέρῳ, ἐς χάριν τῆς διαθήκης ὑποδὺς πάλιν, ἐν τοῖς βασιλείοις τὸν C πρεπόσιτον τοῦ βασιλέως, τοὔνομα Εὐσέβιον, συνθέσθαι τῇ Ἀρείου δόξῃ συνέπεισεν. ἐκ δὲ τούτου καὶ οἱ λοιποὶ τῶν Εὐνούχων τὰ αὐτὰ φρονεῖν ἐπείθοντο. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ βασιλέως γαμετὴ διὰ τῶν Εὐνούχων καὶ τοῦ πρεσβυτέρου ἀποπλανηθεῖσα, τῇ αὐτῇ δόξῃ προστίθεται. μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ καὶ αὐτὸς ὁ βασιλεὺς ὑπήχθη τῷ αὐτῷ φρονήματι, παραχρῆμά τε κελεύει τὰ Ἀρείου συστῆναι, καὶ ἄκοντας τὰ δόγματα αὐτοῦ τοὺς Ἐπισκόπους ἡμῶν καταδέξασθαι. κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦτον τὸν νοητὸν, ὁ ἅγιος Μά- D ξιμος Ἐπίσκοπος τῆς Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίας ἡγεῖτο, καὶ Ἀλεξανδρείας ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν δὲ τῇ ἐξορίᾳ διῆγεν καὶ Κωνσταντίνου πόλεως Ἀλέξανδρος, καθὼς ἔν τισιν Ἀθανασίου γράμμασιν ἀνέγνωμεν. Εὐσέβιος δὲ ὁ Νικομηδεὺς ἔχων συνεργὸν τὸν εἰρημένον πρεσβύτερον, μηχανᾶται τὸν Ἄρειον ἐν Κωνσταντίνου πόλει ἀκροᾶσθαι, οἰόμενος ῥᾷστα περιέσεσθαι Ἀθανασίου, ἐπ᾽ ἀλλοδαπῆς γινομένης τῆς ζητήσεως, τῇ αὐθεντίᾳ τοῦ βασιλέως, καὶ τῶν ἐκεῖσε συνερχομένων, τὰ Ἀρείου δήπου φρονούντων. ἀλλ᾽ ὁ μὲν Ἄρειος ὄργανον ὢν τοῦ διαβόλου καὶ σκεῦος αὐτοῦ κατηρτισμένον, φιλιαζόμενος τὰς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας διαρπάζειν, τέλος ἄξιον ἀπηνέγκατο τῶν ἐπιτηδευμάτων

Dum hæc geruntur, Conſtantinus finem vivendi facit in qvodam ſuburbio Nicomediæ, triginta uno annis in regno conſumtis: totum vitæ ejus tempus in ſexaginta qvinqve annis deſit. Succeſſores filios reliqvit, tradito teſtamento Presbytero cuidam fideli, Arii dogma approbanti, præcipiens illud Conſtantino cognomini reddi. Multis igitur diſqvirentibus, an feciſſet teſtamentum, diſtulit Presbyter, habens conſilii conſcios Eunuchos ſacri cubiculi. Paulo poſt venit ad eum Conſtantius, cui Presbyter occulte patris teſtamentum exhibet, unam ſtatim gratiam hanc poſtulans, ut cum Ario ſentiret. Itaqve mortuo Rege Conſtantino, Euſebius Nicomedienſis cum ſuis aſſeclis, qvi occaſionem ſibi datam arbitrabantur, Arii ſententiam confirmare ſtudebant. Ratum hoc futurum ſperabant, ſi ab exilio nunqvam reverteretur Athanaſius. Hæc autem adornabant ejusdem Presbyteri opera, qvi ob teſtamentum in gratiam receptus, ex Regis miniſtris præpoſitum Regis nomine Euſebium, ut cum Ario faceret, perſuaſerat. Hic & cæteros Eunuchos, idem ut ſentirent, adduxit. Sed & Regis uxor, per Eunuchos & Presbyterum decepta, eidem doctrinæ favet: nec multo poſt ipſe etiam Rex eidem ſententiæ ſubſcripſit, & confeſtim jubet Arii dogmata confirmari, & invitos etiam Epiſcopos noſtros ea recipere. Circa hanc tempeſtatem, ut cogitare licet, ſanctus Maximus Epiſcopus Eccleſiæ Hieroſolymitanæ præerat, & Alexandrinæ magnus Athanaſius, qvi in exilio agebat, & Conſtantinopoli Alexander, quemadmodum in quibusdam Athanaſii epiſtolis legimus. Euſebius autem Nicomedienſis, cum haberet nominatum jam Presbyterum ſocium, operam dat, ut Arius Conſtantinopoli audiatur, exiſtimans, facillime ſuperatum iri Athanaſium exulem, ſi quæſtio proponeretur in peregrina regione, autoritate Regis & eorum, qui ibi erant congregati cum Ario ſentientes. Verum Arius inſtrumentum diaboli, & vas ejus paratum, cum conaretur Eccleſias Dei diripere, dignum factis ſuis finem conſecutus eſt,

precibus ſancti Alexandri Epiſcopi Con- A ſtantinopolitani, in ſeceſſu regiæ urbis viſcera ſua dejecta exonerans: Sed poſt mortem Arii non longo tempore poſt Euſebius Nicomedienſis & aſſeclæ ejus, adjuti ab Epiſcopis complicibus ſuis, conabantur orthodoxe ſentientes conturbare, opportunam rati ſancti Athanaſii abſentiam: ac ſtudebant ſuæ ſententiæ Epiſcopum Alexandrinæ Eccleſiæ præficere. Sed Dei gratia præoccupavit eos, veritati præmium adjudicans. Hæc enim illis deliberantibus, maturavit Magnus Athanaſius reditum ab exilio exaratis regiis literis a Conſtante filio beati Conſtantini B ab Occidente ſcriptis populo Alexandriæ, qvæ ita ſe habent.

αὐτοῦ, ταῖς εὐχαῖς τοῦ ἁγίου Ἀλεξάνδρου τοῦ Ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ἀφεδρῶνι τῆς βασιλίδος πόλεως τῶν σπλάγχνων αὐτοῦ καταπαθέντων. ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν θάνατον Ἀρείου, χρόνου βραχέος διελθόντος, Εὐσέβιος ὁ Νικομηδείας πάλιν, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ, διὰ τῶν συνεργούντων αὐτοῖς Ἐπισκόπων, ταράττειν τοὺς τῇ ὀρθοδοξίᾳ προσκειμένους ἐπεχείρουν, ἕρμαιον ἡγούμενοι τὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἀπουσίαν, καὶ σπουδάζοντες τῆς αὐτῶν δόξης ὁμόφρονα Ἐπίσκοπον ἐγκαταστῆσαι τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις προέτρεχε βραβεύουσα ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. B Ταῦτα γὰρ αὐτῶν διανοουμένων, ἔφθασεν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐπανελθεῖν ἀπὸ τῆς ἐξορίας ὠχυρωμένος βασιλικοῖς γράμμασι παρὰ Κώνσταντος τοῦ υἱοῦ τοῦ μακαρίου Κωνσταντίνου ἀπὸ τῆς δύσεως γραφεῖσι τῷ λαῷ Ἀλεξανδρείας, ἅπερ ἔχει οὕτως.

VICTOR CONSTANS, Catholicæ Eccleſiæ & populo, civitatis Alexandriæ.

ΝΙΚΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΣ ΤΗ; Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ λαῷ πόλεως Ἀλεξανδρείας.

C

NON arbitror, cognitionem veſtræ ſanctæ ſapientiæ fugere, qvod ideo Athanaſius adorandæ legis interpres commodus in Gallias relegatus ſit, ut qvoniam feritas ſanguivororum ejus, & capitalium inimicorum in periculum ſacri capitis illius immedicabiliter intenta eſt, ad dilacerandum illud, eriperetur ex faucibus imminentium ipſi virorum. Propterea ſub me degere juſſus eſt, ut nihil ei deſuerit ad neceſſitatem, ſiqvidem maxime reverenda ejus virtus, di- D vinis auxiliis teſtata, etiam graviora onera æqvo animo tolerat. Et Dominus noſter, beatæ memoriæ, Conſtantinus Auguſtus, pater meus, eundem Deo dilectiſſimum Epiſcopum loco ſuo reſtituere volebat: tamen poſtqvam fato humano aſſumptus ante vita functus eſt, qvam voluntatem ſuam ratam faceret, viſum fuit conveniens propoſitum, divinæ memoriæ Regis in actum producere: qvi cum in veſtrum venerit conſpectum, qvanta a me reverentia acceptus ſit, cognoſcetis: nec illud mirum, ſi qvid ejus cauſa fecerim. Nam & animam meam veſtri deſiderii imago, &

ΟΥΔΕΝ τὴν τῆς ὑμετέρας ἱερᾶς ἐννοίας ἀποπεφευγέναι γνῶσιν οἶμαι, διὰ τοῦτο Ἀθανάσιον τὸν τοῦ προσκυνητοῦ νόμου ὑποφήτην πρὸς καιρὸν εἰς τὰς Γαλλίας ἀπεστάλθαι· ἵνα ἐπειδὴ ἡ ἀγριότης τῶν αἱμοβόρων αὐτοῦ καὶ πολεμίων ἐχθρῶν, εἰς κίνδυνον τῆς ἱερᾶς αὐτοῦ κεφαλῆς ἀνήκεστα ὑπέστη, πρὸς τὸ διασπαράξαι ταύτην, ἀφῃρέθη τῶν φαρύγγων τῶν ἐπικειμένων αὐτῷ ἀνδρῶν. διὰ τοῦτο ὑπ' ἐμοὶ μὲν διάγειν κεκέλευσται, ὥστε μηδὲν αὐτῷ τῶν ἀναγκαίων ἐλ- D λεῖψαι, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἀοίδιμος αὐτοῦ ἀρετὴ, ταῖς θείαις πεποιθυῖα βοηθείαις, καὶ τὰ τραχύτερα ἀχθηφορεῖ εὐχερῶς. καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Κωνσταντῖνος ὁ σεβαστὸς ὁ ἐμὸς πατὴρ, τὸν αὐτὸν θεοφιλέστατον Ἐπίσκοπον τῷ ἰδίῳ τόπῳ παρασχεῖν ἠβούλετο. ὅμως ἐπειδὴ ἀνθρωπίνῳ κλήρῳ προσληφθεὶς πρὸ τοῦ τὴν εὐχὴν πληρῶσαι ἀνεπαύσατο, ἀκόλουθον ἡγησάμην τὴν προαίρεσιν τοῦ τῆς θείας μνήμης βασιλέως διαδεξάμενος πληρῶσαι. ὅστις ἐπειδὰν τῆς ὑμετέρας τύχῃ προσόψεως, ὅσης παρ' ἐμοῦ αἰδοῦς τετύχηκε, γνώσεσθε. καὶ οὐ θαυμαστὸν, εἴ τι δ' ἂν ὑπὲρ αὐτοῦ πεποίηκα. καὶ γὰρ τὴν ἐμὴν ψυχὴν ἥτε τοῦ ὑμετέρου πόθου εἰκὼν, καὶ τὸ τοῦ

Digitized by Google

τηλικούτου ἀνδρὸς σχῆμα, εἰς τοῦτο ἐκίνει καὶ προέτρεπεν. ἡ θεία πρόνοια ὑμᾶς διαφυλάξει, ἀδελφοὶ ἀγαπητοί.

Τούτοις θαῤῥῶν τοῖς γράμμασιν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, καταλαμβάνει τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ἥδιστα αὐτὸν ἐδέξατο ὁ τῶν Ἀλεξανδρέων λαός. ὅσοι δὲ ἐτύγχανον Ἀρειανίζοντες ἐν αὐτῇ, φρατρίας συνιστῶσαν κατ' αὐτοῦ, δι' ὧν συνεχεῖς στάσεις ἐγίνοντο, αἵτινες ὑπόθεσιν παρεῖχον τοῖς περὶ Εὐσέβιον, τοῦ διαβάλλειν αὐτὸν τῷ βασιλεῖ ὅτι μὴ κρίναντος τοῦ κοινοῦ συνεδρίου τῶν Ἐπισκόπων, ἑαυτῷ ἐπιτρέψας τὴν Ἐκκλησίαν κατέλαβεν. B ἐπὶ τοσοῦτον δὲ τὰς διαβολὰς ἐξέτειναν, αὖθίς τε τοῦ βασιλέως τὰ ὦτα οἱ προειρημένοι χεάναντες, ἀπερισκέπτως μαίνονται, ἐξορίαν ψηφίσασθαι αὐτὸν κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, δεδιότες μὴ τῇ τοῦ πατρὸς γνώμῃ χρησάμενος ἐθελήσει τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐκμαθεῖν, καὶ περιπέσωσι κινδύνῳ. ἐπὶ τοσοῦτον τοίνυν ἐνεμάνησαν τῇ φαυλότητι, ὥστε καὶ νεκροῦ τινος χεῖρα ἀφελεῖν, ἣν ἔλεγον Ἀθανασίῳ εἰς γοητείαν εἶναι ἐπιτηδείαν, καὶ τίνος εἶναι, ἔφασκον εἰδέναι. C Ἀρσενίου γάρ τινος ἀνδρὸς ἔλεγον τῶν κατὰ Ἀλεξάνδρειαν ταύτην ἐκκεκόφθαι παρὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου. δι' ἣν αἰτίαν ὁ βασιλεὺς, τὴν μὲν ἐξορίαν οὐ ψηφίζεται κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἣν ἐδόκουν οἱ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες φιλανθρωπότερον ἐξαιτεῖσθαι, ὡς ἀπάνθρωπον αὐτοῖς εἰς αἷμα γράψασθαι κατηγορίαν, ὑπὸ κληρικοῖς διάγνωσιν δὲ προστάττει γενέσθαι, δι' ἧς θέμις ποιεῖν δοῦναι τὸν Ἀθανάσιον. προχειρίζεται γοῦν τὸν Ἀρχέλαον, ἄνδρα τῶν συνήθων καὶ ὁμοφρόνων αὐτῷ, ἐκπέμψας ἐν Τύρῳ, ὁμοῦ τῷ τῆς Φοινίκης D ἄρχοντι διακοῦσαι τῆς ὑποθέσεως. διῆγεν οὖν ἐν τῇ Τύρῳ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, τὸν περὶ τῆς γοητείας κατηγόρους ἐκδεχόμενος. ὑπέρθεσις δὲ ἐγίνετο ὡς μὲν ἐκεῖνοι ἔλεγον, ἵνα ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρείας παραγένωνται οἱ ὑπ' ὄψιν τὸ μύσος γνώσκοντες, καὶ αὐτὸν τὸν Ἀρσένιον ἐπιστάμενοι· ὡς δὲ ἡ ἀκολουθία δίδωσιν ἐννοεῖν, κατὰ Θεοῦ οἰκονομίαν. ἦν γὰρ αὐτὸς ὁ Ἀρσένιος ἀναγνώστης τῆς κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίας, ὃν διά τινα αἰσχρουργίαν μέλλοντα δίκας διδόναι, ὁ μακάριος Ἀθανάσιος περιποιησάμενος δρασμὸν ὑποδῦναι ὑποτίθεται, ἀμεριμνοῦντες οὖν μὴ φανήσεσθαι τὸν Ἀρσένιον, ὡς ὑπόδικον ὀνομαστὶ πρὸς πίστωσιν τῶν ἀκουόντων, λέγοντες τὸ ὄνομα τοῦ Ἀρσενίου, ἐνῆγον τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ. διαδίδοται

A tanti viri ſpecies tantopere movebat & adducebat. Divina providentia vos conſervet, Fratres dilecti.

His fiſus literis ſanctus Athanaſiut Alexandriam venit, & libentiſſime illum populus Alexandrinus accepit, qvicunqve autem Arianiſmo erant addicti, conciliabula cogebant contra illum, qvibus continentes fovebantur ſeditiones, qvæ cauſam exhibuerunt Euſebii aſſeclis calumniandi eum apud Regem, qvod non reſpiceret commune Epiſcoporum decretum, & ſuo ipſius inſtinctu Eccleſiam capeſſeret. Huc uſqve calumnias extendebant: Et iterum Regis aures ante nominati Ariani onerantes, incircumſpecte cohortantur, in exilium exturbaret ſanctum Athanaſium, metuentes, ne eadem, qva pater, ratione uteretur, & vellet de fide edoceri, ipſiqve in periculum venirent. Itaqve eo malitiæ per inſaniam redacti ſunt, ut cadaveris alicujus manum reſecarent, qvam ajebant ab Athanaſio ad veneficia fuiſſe uſurpatam, & cujus eſſet ſe noſſe ajebant: Arſenio enim cuidam viro dicebant, qvi Alexandriæ eſſet verſatus, amputatam eſſe a ſancto Athanaſio. Qva de cauſa Rex non decrevit qvidem exilium contra Athanaſium, ut viſum erat Arianis; humanitati magis conſentaneum exiſtimans inqvirere clericos in ipſum, qvam accuſationem capitalem inſtituere: Qvæſtionem autem conſtituit, per qvam Athanaſio liceat ſe excuſare. Advocatum igitur Archelaum, virum ſibi familiarem & amicum, mittit Tyrum, qvi cum Principe Phœniciæ cauſam cognoſcerent. Profectus igitur Tyrum ſanctus Athanaſius, exceptus eſt ab iis, qvi accuſabant eum veneficii. Acceſſit autem dilatio, ut qvidem illi dicebant, ut Alexandria venirent, qvi in conſpectum rem deteſtandam proderent, & qvi Arſenium noſſent, velut diſpenſante ita, qvemadmodum ex conſeqventibus apparebit, providentia divina. Erat enim Arſenius ille lector Alexandrinæ Eccleſiæ, qvem, cum ob flagitium aliqvod pœnas dare deberet, beatus Athanaſius liberans, ut ſeſe ſubduceret, monuerat: itaqve non ſolliciti de Arſenio, qvod comoariturus eſſet reus, nominatim ad fidem auditoribus faciendam dicebant nomen Arſenii, & Athanaſio exprobrabant. Pervenit

fama ad Arſenium, qvod propter ipſum Athanaſius Epiſcopus magiæ inſimuletur Tyri, & miſeratus virum beatum Arſenius, & compenſare ei volens beneficentiam collatam, qvaſi ſe ipſum abnegans Tyriorum in civitatem venit, relicta fuga: Melius eſſe ajens, mori ſe, qvam totum orbem terrarum ob tantum virum offendi. Et profectus Tyrum ſecreto ſe exhibet ſancto Athanaſio, cui is conſilium dedit, ne ante actionem multis ſe exhibeat, ne qvid mali ab inimicis patiatur, aut ſolliciti cogitarent de dilatione, & ſolverent hanc accuſationem de veneficio contra ſanctum Athanaſium. Manet igitur ibi Arſenius, qvi uno die acceſſerat, anteqvam cauſa diceretur. Itaqve poſtridie ante tribunal judices ſedentes cauſam dicere juſſerunt accuſatores & Athanaſium. Primum igitur accuſationem de adulterio ipſi intenderunt, adducta muliere qvadam impudica, qvæ contentioſe admodum calumniari ſciret, qvæ diceret, qvod ab Athanaſio, qvem domi ſuæ pietatis cauſa ſuſcepiſſet, corrupta eſſet, cum nox ipſam obruiſſet. Igitur adduci jubent Athanaſium, qvi ſtabat eminus id audiens. Erat autem cum illo Timotheus Presbyter, qvi una ingreſſus cum ſancto Athanaſio, ipſe ad mulierem pro ſancto Athanaſio dicit: Ain' tu mulier, ergone apud te manſi? an tu me ſuſcepiſti domui tuæ? an nocte te compreſſi, qvemadmodum me accuſas? Illa vero, ut mulier ex publico proſtibulo argento conducta, cum faciem huc illuc diu convertiſſet, & labellum veluti lenicitatura extendiſſet, exclamavit ad Timotheum: Tu es ille, qvi noctu me invitam compreſſit, & meam ſanctimoniam fœdavit, & ad Iudices jurata vociferabatur: hic eſt corruptor ille, hic eſt & non alius, qvi aditum ad me, corrumpendæ mei cauſa fecit. Cognita inſanæ mulieris temulentia judices cum ſatellitibus ridebant, & prudentiam ſancti Athanaſii mirabantur, qvod tacens accuſationem demonſtraſſet eſſe virulentam calumniam, confuſis adverſariis ſuis. Non enim differebat factum illud a fabula ſcenica, qvod in Timothei perſona Athanaſius actum adverſariorum ſuorum refutaſſet dolo refertum:

A γοῦν ἡ φήμη τῷ Ἀρσενίῳ, ὅτι δι' αὐτὸν Ἀθανάσιος ὁ Ἐπίσκοπος ὑπονοίᾳ μαγίας ἐν Τύρῳ πάρεστιν, καὶ οἶκτον λαβὼν τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς ὁ Ἀρσένιος, ἀμείψασθαί τε θέλων αὐτὸν τῆς εὐποιΐας τῆς εἰς αὐτὸν, ἀπειπὼν ἑαυτοῦ φθάνει τὴν Τυρίων πόλιν, τὸν δρασμὸν ἐκλελοιπώς· κρεῖσσον λέγων ἑαυτὸν θανεῖν, ἢ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην περὶ τηλικούτου ἀνδρὸς σκανδαλίζεσθαι. καὶ ἐλθὼν ἐν Τύρῳ, τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ ἐμφανίζεται ἐν μυστηρίῳ, ᾧ καὶ συμβουλεύεται, μὴ πρὸ τῆς δίκης ἐμφανισθῆναι πολλοῖς, B ἵνα μήτι δράσωσι αὐτὸν οἱ ὑπεναντίοι φαῦλον· ἢ διωρίαν ἔχοντες σκέψονται δι' ὑπερθέσεως λῦσαι τὴν δίκην τὴν κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τὴν περὶ τῆς γοητείας. μένει γοῦν ἐκεῖσε ὁ Ἀρσένιος πρὸ μιᾶς τῆς δικασίμου παραγενόμενος. τῇ ἑξῆς οὖν πρὸ βήματος οἱ κριταὶ καθεσθέντες, ἄγεσθαι κελεύουσι τοὺς κατηγόρους καὶ Ἀθανάσιον. πρώτην δὲ κατηγορίαν περὶ μοιχείας αὐτῷ ἐπάγοντες, παρῆγον γυναῖκά τινα ἀναιδῆ, ἀκριβῶς τὸ συκοφαντεῖν ἐπισταμένην· ἥτις ἔλεγεν, ὅτι ὑποδεξα- C μένη τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον οἴκοι εὐλαβείας χάριν, ὑπέστη φθορὰν ὑπ' αὐτοῦ νύκτωρ αὐτῇ ἐπιπεσόντος. αὖθις τοίνυν τὸν Ἀθανάσιον εἰσαχθῆναι κελεύουσιν, ἑστῶτα παρὰ τὸν πέτατον τῆς ἀκροάσεως. ἦν δὲ σὺν αὐτῷ καὶ Τιμόθεος ὁ πρεσβύτερος, ὅστις καὶ συνελθὼν τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ, αὐτὸς πρὸς τὸ γύναιον ἀντὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου λέγει· εἰπέ μοι, γύναι, ἐγὼ παρὰ σοὶ ἔμεινα; ἢ σύ με ὑπεδέξω ἐν τῷ οἴκῳ τῷ σῷ; ἢ νύκτωρ σοῦ ἐβιασάμην, καθὼς μου κατηγορεῖς; ἡ δὲ, οἷα γύναιον ἐκ δημοσίου D τέγους ἀργυρωθὲν, περιαλῶς τὴν ὄψιν περιστρέψασα, καὶ τὸ χελύνιον μαστροπορνείᾳ ἀνατείνασα, ἀνεβόησε πρὸς τὸν Τιμόθεον· σὺ εἶ ὁ τὴν βίαν μοι πρὸς τὴν φθορὰν ἐργασάμενος· σὺ εἶ ὁ νύκτωρ ἄκουσάν με βιασάμενος, καὶ τὴν ἁγνείαν μου κηλιδώσας. καὶ πρὸς τοὺς κριτὰς ἐνωμότως ἀνέκραγεν, ὅτι οὗτός ἐστιν μου ὁ φθορεύς. οὗτος δὲ, οὐκ ἄλλος ὁ τὴν ἔφοδόν μοι ἐπὶ τῇ φθορᾷ διαπραξάμενος. καὶ ἐπιγνόντες τὴν παροινίαν τῆς μαινάδος οἱ κριταὶ σὺν τοῖς δορυφόροις ἐμειδίων, καὶ τὸ φρόνημα ἐθαύμαζον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὅτι σιωπῶν τὸ ἔγκλημα συκοφαντίαν εἶναι ἀπέδειξεν. περιτρέψας τοὺς ἐναντίους. σκηνῆς γὰρ οὐδὲν διέφερε τὸ γεγονὸς, ὅτι ἐν Τιμοθέῳ Ἀθανάσιος τὸ δραμάτων πολεμίων διήλεγξε δόλου πεπληρωμένον·

μένον. Ἀθανάσιος κατηγορήθη, καὶ Τιμόθεος ἐνεκαλεῖτο ἀπολογούμενος, καὶ ῥιψάσπιδες γεγόνασιν οἱ πολέμιοι. γέγονε γὰρ αὐτοῖς ἡ γυνή, ἣν πολλοῖς κεφαλαίοις ἐξηγοράσαντο, ὅπλον σαθρότατον, οὐκ ἀντέχον πρὸς ἔνστασιν, ὑπὸ ἀγνοίας δὲ τοῖς ἰδίοις ἀντιστρατευσάμενον. διά τοι τοῦτο καὶ φεύγουσι τὴν ἐκ τῶν νόμων ἀπόφασιν. αὐτοὶ γὰρ ἦσαν οἱ κριταὶ καὶ οἱ κατήγοροι. διὰ τοῦτο τὸ τῆς γυναικὸς συστείλαντες ἔγκλημα, ἐπὶ τὸ τῆς γοητείας χωροῦσι, καὶ δοκοῦντες ἐκ τοῦ δευτέρου τὸ πρῶτον διαβάλλειν, μᾶλλον ἐνειλοῦνται ἁλισκόμενοι τῇ ἀσεβείᾳ. προσάγουσι γοῦν τὴν χεῖρα, μύσος ἀνύποιστον κοσμικοῖς ἄρχουσιν ἐπιδεικνύμενοι, καὶ φασίν· ἄνδρες δικασταί, ἰδοὺ ὁ βραχίων, ὃν ἐντέχνοις λόγοις οὐ δύναται παραγράψασθαι ὁ Ἀθανάσιος. αὐτή σου, φασίν, ἡ χεὶρ σιγῶσα κατηγορεῖ, ὦ Ἀθανάσιε, ἣν Ἀρσενίῳ περιέκοψας. περὶ ἧς ὀφείλεις ἀπολογήσασθαι, εἰς τίνα σοι χρείαν τέτμηται. ὁ δὲ Ἀθανάσιος πρὸς αὐτούς· τίς γάρ ἐστιν ἐξ ὑμῶν, φησίν, ὁ ἐπιγινώσκων Ἀρσένιον; ἢ τίς ἐστιν ὁ ταύτην αὐτοῦ τὴν δεξιὰν γνωρίζων; καὶ ἀναστάντες τινὲς σὺν τοῖς κατηγόροις, σαφῶς εἰδέναι τὸν Ἀρσένιον ἔλεγον. καὶ ὁ Ἀθανάσιος πρὸς τοὺς κριτάς· ἐπειδή, φησίν, ὡμολόγησαν εἰδέναι τὸν Ἀρσένιον, (ἀξιῶ εἰσαχθῆναι τὸν Ἀρσένιον·) πάρεστι γάρ. ὡς δὲ εἰσήχθη ὁ Ἀρσένιος ἄνω προσέχων τοῖς ἐναντίοις, εἶπεν τοῖς κριταῖς καὶ τοῖς κατηγόροις ὁ μακάριος Ἀθανάσιος· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ Ἀρσένιος; οὐ περὶ τούτου μοι ἐνήγετο; ἰδοὺ πάρεστιν ὁ Ἀρσένιος, ὁ καὶ πᾶσι γνώριμος τοῖς κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. καὶ ἐπισπασάμενος αὐτὸν πρὸ τοῦ βήματος, ὑπεγείρει πρώτην τὴν δεξιάν, καὶ πάλιν καὶ τὴν ἄλλην ἀνατεῖναι εἰς ὕψος κελεύσας, ἐβόα ἐπὶ τοῦ συνεδρίου· ἰδοὺ Ἀρσένιος, ὦ ἄνδρες πολῖται, ἰδοὺ καὶ τοῦ ἀνθρώπου αἱ χεῖρες. ὦ θαυμάσιοι δικασταί, ἀξιῶ διερευνῆσαι, τίνος ἐστὶν ἡ χείρ, ἣν ἔχουσιν οἱ ἀντίδικοι· καὶ πόθεν αὐτὴν κόψαντες ἥκασιν. τότε νὺξ αὐτοῖς καὶ σκότος ἐν τῇ ὄψει περιεχύθη, οὐ μόνον διὰ τὴν ἀποφυγὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου· ἀλλ' ὅτι ἐν ταῖς κατηγορίαις αὐτῶν, γόητες ἀπεδείκνυντο, πολλοῦ γε εἰπεῖν, συκοφάνται. εἰς τόνδε γοῦν τὸν χορὸν ἐπληρώθη τὸ λόγιον, τὸ φάσκον· λάκκον ὤρυξεν καὶ ἀνέσκαψεν, καὶ ἐμπεσεῖται εἰς βόθρον, ὃν εἰργάσατο. ἀλλ' ἐπειδὴ συνῆλθον οἱ κριταί, οὐ διαγνῶναι περὶ τοῦ δικαίου, ἀλλὰ Ἀθανασίου καταψηφίσασθαι,

A Athanaſius accuſatus eſt, & Timotheus accuſabatur ſe defendens, atqve ita acie exceſſerunt hoſtes illius. Facta enim illis eſt mulier, qvam multa pecunia conduxerant, armatura inutilis, conflictum non ſuſtinens, & ob ignorantiam ſuis reſiſtens. Qva de cauſa etiam fugiunt ſententiæ pronunciationem ex legibus. Ipſi enim erant Judices & accuſatores. Qvamobrem accuſationem mulieris intermittentes ad veneficium accedunt, & cum putarent ex altero ſe primum eſſe calumniaturos, magis implicantur capti ſua impietate. Itaqve manum proferunt, rem deteſtan- B dam principibus mundanis oſtendentes & ajunt: Viri Judices, ecce brachium, qvod artificioſe contextis ſermonibus non poterit a ſe averſari Athanaſius. Hæc ipſa ajunt, manus tacens accuſat te, Athanaſi, quam Arſenio reſecuiſti. De hac defenſionem afferre debes, in qvem uſum reſecta ſit. Tum Athanaſius ad eos, qvis enim, inqvit, veſtrum novit Arſenium, qvi hanc eſſe ipſius dextram ſciat? Et ſurgentes qvidam ex accuſatoribus, ſe probe noſſe Arſenium ajebant. Tum Athanaſius ad Judices: Qvandoqvidem, ait, confeſ- C ſi ſunt, ſe noſſe Arſenium, adeſt ille. Ut autem Arſenius adductus eſt, convertens ſe ad adverſarios, dixit judicibus & accuſatoribus beatus Athanaſius: Nonne hic eſt Arſenius? an non propter hunc me accuſatis? ecce adeſt hic Arſenius, qvi & omnibus Alexandrinis notus. Et protrahens eum ad tribunal, hortatur, primum dextram, deinde etiam alteram extendere in altum, & exclamavit ad conſilium: Ecce Arſenius, o cives, Ecce etiam manus hominis: o mirabiles Judices. Scire vo- D lo, cujus ſit manus illa, qvam habent adverſarii, & unde illam reſecuerint: tunc nox eis & caligo ante oculos oborta eſt, non ſolum ob ſancti Athanaſii excuſationem; ſed qvod in accuſationibus ſuis veneficii convicti eſſent, vel certe ſycophantiæ. Igitur in illum cœtum qvadravit, qvod dici ſolet, proverbium: foveam fodit & aperuit, & incidet in foveam, qvam fecit: ſed qvandoqvidem convenerunt judices non ad cognoſcendam juſtitiam, ſed ad condemnandum Athanaſium,

contraxerunt autoritatem legum, & poteſtatis ſecurim: quamprimum igitur ſatellitibus tribunal reliquerunt, tacite veritatem condemnare conantes, ne imperatorem offenderent. Itaque videre erat a diſceſſu judicum ſeditionem contra Athanaſium adverſariorum, cujuſmodi nemo noſtrum vidit unquam. Hi quidem verbis, illi vero manibus eum pulſabant, garrulum, veneficum appellantes, graviſſima quæque mala ingerentes: Sed & comminabantur ei, non multo poſt mortem ei ab Imperatore illatum iri: alii, dolo eum occiſum iri annunciabant, confundentes contumelias judicum, & plurima convitia jacientes: aliqui vero clanculum machinabantur ipſi necem. O vim! quare, ajunt, non quievit, quare non paſſus eſt, ſe capi ut veneficum? ſed acquievit in pietate, per manifeſtiſſimam proteſtationem imminentium ipſi inimicorum non circumventus. Etiamſi tanta eſſet ſeditio, nihil Gallioni curæ fuit, qui præfectus erat Civitatis, clamantibus & pulverem in aerem projicientibus, & omnibus vociferantibus: pereat, pereat Athanaſius. Non enim convenit illum vivere. Itaque Archelaus deſcendens, Athanaſium, quem jam jam dilaceraturi erant, eripit: (Erat enim præfectus judicii, & alioqui manſuetus, qui facile eum Imperatori purgaret, etiam mortem contemnere paratus) & occultis meatibus illum dimittens ex civitate fugam ei aperuit, & perſvaſit illi, ne ſi forte inveniatur, cognoſceretur. Ruſſus igitur adverſarii ejus concilium cogentes cudebant ſuggeſtiones contra ſanctum Athanaſium, in quibus ſignificabant, in omnibus criminibus Athanaſium convictum, & multa exempla in totum orbem terrarum emittebant. Annunciant autem Conſtantio. Ita ſancto Athanaſio omnis locus fuga facta eſt: qui vehementer quærebatur, adeo ut præmia proponerentur iis, qui ubicunque terrarum eum inventum indicaſſent: civitates ſimul omnes movebantur & principes, aliquando præmia decernentes iis, qui pacis ergo conſtituti eſſent: aliquando capitis pœnam in perſecutores, niſi Athanaſium vivum exhiberent, aut ſi id non poſſent, tantum caput ejus cum argumentis rei evidentiam ſatis teſtantibus afferrent.

A συστείλαντες τὴν αὐθεντίαν τῶν νόμων, καὶ τῆς ἐξουσίας τὸν πέλεκυν. ὡς τάχιστα οὖν τοῖς δορυφόροις τὸ βῆμα ἀπέλειπον, σιγῇ τὴν ἀλήθειαν πειρώμενοι περιγράψαι, ἵνα μὴ τῷ κρατοῦντι προσκρούσωσιν. ἦν γὰρ ἰδεῖν ὑποχωρησάντων τῶν δικαστῶν, στάσιν κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τῶν ἐναντίων, οἵαν οὐδεὶς τῶν καθ' ἡμᾶς ἐθεάσατό ποτε. οἱ μὲν γὰρ λόγοις, οἱ δὲ χερσὶν αὐτὸν προὐπηλάκιζον, λῆρον, γόητα ἀποκαλοῦντες, καὶ τὰ πολύδεινα, κακὰ διαπθέμενα· ἀλλὰ δὲ καὶ ἠπείλουν οὐ πολλῷ ὕστερον τὸν μόρον αὐτῷ ἐπαχθῆναι πρὸς τοῦ κρα-B τοῦντος· οἱ δὲ καὶ δολοφονήσειν αὐτὸν ἐπηγγέλλοντο, καταχέοντες τῶν δικαστῶν ὕβρεις, καὶ λοιδορούμενοι πάμπολλα. ἔνιοι δὲ ὑπόγυον ἐμελέτων αὐτὸν διαχειρίσασθαι. ὢ τῆς βίας! διὰ τί, φασὶν, οὐχ ἡσύχασεν, ἵνα μὴ ζήσῃ ὡς ἁλοὺς τῇ γοητείᾳ, ἀλλ' ἐσπούδασεν ἐνστῆναι τῇ εὐσεβείᾳ διὰ σαφεστάτης παραγραφῆς, τῶν ἐπιφυέντων αὐτῷ περιγενόμενος; καὶ τοσαύτης οὔσης στάσεως, οὐδὲν φησι τῷ Γαλλίωνι ἔμελλεν· φημὶ τῷ ἄρχοντι τῆς πόλεως. κραζόντων τε καὶ κόνιν εἰς τὸν ἀέρα ῥιπτόντων, C παμπληθεῖ τε βοώντων· αἶρε, αἶρε Ἀθανάσιον· οὐ γὰρ καθήκει αὐτὸν ζῆν. ὁ οὖν Ἀρχέλαος καταβὰς μέλλοντα διασπᾶσθαι τὸν Ἀθανάσιον ἀφαρπάζει· ἦν γὰρ καὶ τοῦ κριτηρίου ἔξαρχος, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιεικέστατος, καὶ δυνατὸς τῷ κρατοῦντι ἀπολογήσασθαι, εἴπου δὲ καὶ θανάτου περιφρονῆσαι ἕτοιμος· καὶ κρυφίαις ἐξόδοις αὐτὸν ὑπεξελθεῖν ποιεῖ τῆς πόλεως, δρασμὸν αὐτῷ δοὺς, καὶ πείσας αὐτὸν, ὅπου δήποτε γῆς εὑρεθείη μὴ γνωρισθῆναι. πάλιν δὲ οἱ δι' ἐναντίας συνέδριον ποιήσαντες, πλάττειν ὑπομνήματα κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου βουλεύονται, ἐν οἷς ἐντεθείκασιν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐγκλήμασιν Ἀ-D θανάσιον καταφωραθῆναι, καὶ πολλὰ ἀντίγραφα ποιήσαντες ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἐκπέμπουσιν. ἀπαγγέλλουσι δὲ τῷ Κωνσταντίῳ. οὕτω δὴ τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ πᾶς τόπος φυγὴ ἐγένετο σφοδρῶς ζητουμένῳ, ὥστε καὶ ἐπαγγελίας πολλὰς προτεθῆναι τοῖς ὅπου γῆς εὑρισκόμενον αὐτὸν καταμηνύουσιν, πόλεις ὁμοῦ τε πᾶσαι ἀνεκινοῦντο· καὶ ἄρχοντες, ποτὲ μὲν προθέσμιον ὁρίζοντες τοῖς ἐπὶ τῆς εἰρήνης τεταγμένοις, ποτὲ δὲ ζημίαν ζωῆς ὑφέξειν τοὺς διωγμίτας, εἰ μὴ τὸν Ἀθανάσιον ζῶντα παραστήσωσιν· ἢ μὴ τοῦτο κἂν γοῦν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ μεθ' ὑπομνημάτων δηλούντων τὴν ἀκρίβειαν διακομίσοιεν.

ἐπειδὴ οὖν ἐν λάκκῳ ὕδωρ μὴ ἔχοντι, ἐν ἓξ ἔτεσι διέτριψε λανθάνων, τῇ πρὸ μιᾶς, ἐν ᾗ ἤμελλεν ὁ τόπος παραδίδοσθαι, ἔκ τινος θείας ἐπιφανείας εἰς ἕτερον τόπον ἀποδιδράσκει. λογιζόμενος δὲ μὴ καὶ ἄλλοις κινδύνων παραίτιος γένηται, τοῖς θέλουσιν αὐτῷ ἐπικουρεῖν, ἀπολιπὼν τὰ ἀνατολικὰ μέρη, ἐπὶ τὴν δύσιν ἔρχεται, ἧς ἦρχε Κώνστας, ὁ Κωνσταντίου ἀδελφὸς, ἄρτι τότε τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν τοῦ ἀδελφοῦ διαδεξάμενος Κωνσταντίνου ἀποθανόντος, ἐπιθέσει τοῦ στρατοῦ πρὸς τῇ Ἀκυλείᾳ παρὰ Ἄλσῳ ποταμῷ. ὁ μέν τοι Ἀθανάσιος ἐλθὼν πρὸς Ἐπίσκοπον Ῥώμης Ἰούλιον, καὶ πάντα τὰ συμβάντα αὐτῷ διηγησάμενος, σὺν αὐτῷ γνωρίζουσι καὶ τῷ βασιλεῖ Κώνσταντι τὰς κατ᾽ αὐτοῦ σκαιωρίας γεγενημένας. διάγων τοίνυν ἐν τῇ Ῥώμῃ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, καὶ μαθὼν τὴν ἐν Ἀντιοχείᾳ συγκροτηθεῖσαν Σύνοδον, ἐπὶ διαστροφῇ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, καὶ τὴν Γεωργίου κατάστασιν, ὡς ὅτι εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ ἤμελλε πέμπεσθαι, ἔγραφε πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Αἰγύπτου, καὶ τὸν κλῆρον, καὶ λαὸν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως, ἐκτρέπεσθαι αὐτοὺς τὰ ὑπὸ Ἀρείου τοῦ ἀσεβοῦς ἐπισπαρέντα ζιζάνια. τοῦ διωγμοῦ τοίνυν ἐπικρατοῦντος, καὶ τῆς ἐπιβουλῆς τῆς κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ἐπὶ τὰ ἑσπέρια οὖν μέρη ἀναχωρήσαντος αὐτοῦ, οἱ περὶ Εὐσέβιον ἔργον τίθενται, διαβάλλειν πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον τὸν μέγαν Ἀθανάσιον. πρῶτον μὲν ὡς παρὰ κανόνα πράξαντα, ὃν αὐτοὶ ὥρισαν τότε, ὅτι μὴ γνώμῃ τοῦ κοινοῦ τῶν Ἐπισκόπων τὴν τάξιν τῆς ἱερωσύνης ἔλαβεν. ἐπανελθὼν γὰρ, φησὶν, ἀπὸ τῆς ἐξορίας, ἑαυτῷ ἐπιτρέψας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσεπήδησεν, καὶ ὅτι ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτοῦ στάσεως γενομένης πολλοὶ ἀπέθανον. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ ἐν Τύρῳ πεπραγμένα κατὰ Ἀθανασίου εἰς μέσον ἦγον. τοῦτον τοίνυν τὸν τρόπον καταψηφισάμενοι αὐτοῦ, προχειρίζονται Γρηγόριόν τινα ἀρειανίζοντα εἰς τὴν Ἀλεξανδρέων Ἐπισκοπὴν, καὶ τοῦτο κατεργασάμενοι μεταποιοῦσι τὴν πίστιν, ἐν ᾗ καὶ Γρηγόριος ὁ Ἀρειανὸς. μήπω τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπιβὰς, ὡς Ἐπίσκοπος αὐτῆς καθυπέγραψεν. Εὐσέβιος δὲ κατεργασάμενος, ὅσα ἐβούλετο, διεπρεσβεύετο πρὸς τὸν ὅσιον Ἰούλιον τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ῥώμης, ἀποστείλας καὶ τὰς κατηλυθείσας κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου συκοφαντίας, αὐτόν τε κριτὴν τῶν κατὰ Ἀθανασίου γενέσθαι παρεκάλει,

A Quandoquidem igitur in fovea, aquam non habente, totos ſex annos latens conſumſiſſet, pridie, quam proderetur ille locus, ex divina quadam revelatione in alium locum profugit. Sed cogitans, ne etiam aliis periculorum cauſſa eſſet, qui ipſi opitulari feſtinabant, relinquens Orientales tractus, in Occidentem ſe recepit, cui imperabat Conſtans, frater Conſtantii, qui nuper imperium fratris Conſtantini mortui acceperat, tradente exercitu imperium ad Aquilejam ad Alſum fluvium. Tum Athanaſius profectus ad Epiſcopum Romanum Julium, com- B memoratis ipſi omnibus, quæ acciderunt, certiorem facit Regem Conſtantem de omnibus malitioſis actionibus contra ipſum. Itaque cum Romæ degeret ſanctus Athanaſius, & intelligeret Synodum Antiochiæ eſſe coactam ad everſionem Orthodoxæ fidei, & Georgium ſibi ſucceſſurum eſſe, ſcripſit ad Epiſcopos Ægypti, & clerum & populum civitatis Alexandriæ, ut averſarentur ab impio Ario ſparſa zizania. Superante igitur perſecutione & inſidiis contra ſanctum Athanaſium, cum ad Occidentales tractus ſe contuliſſet ille, Euſebii aſſeclæ aliud opus aggre- C diuntur, ut apud Regem Conſtantium eum calumniarentur. Primum quidem, quaſi contra Canonem feciſſet, quem ipſi tunc decreverant, quod non communi Epiſcoporum ſententia ad ordinem Sacerdotii perveniſſet. Reverſus enim, ajunt, ab exilio, ſui ipſius inſtinctu in Eccleſiam inſiluit, & quod multi ipſius gratia ſeditione facta in Synodo perierint: ſed & ea, quæ Tyri erant acta contra ſanctum Athanaſium, in medium proferebant. Hoc modo illo condemnato, Gregorium quen- D dam Arianum ſubſtituunt in Epiſcopatum Alexandrinorum: Et his peractis transformant fidem, cui etiam Gregorius Arianus nondum Alexandriam profectus, ut Epiſcopus illius ſubſcripſit. Euſebius autem peractis omnibus, quæ volebat, legationem ad venerandum Julium Archiepiſcopum Romanum ablegavit, miſſis una etiam calumniis, quibus ſanctus Athanaſius fuiſſet obrutus: illumque judicem eorum, quæ contra Athanaſium geſta eſſent, conſtituit,

apud ſe jus executurum. Julius ergo, A cum accepiſſet ab Euſebio literas, & cognoſceret ea, quæ contra Athanaſium erant, percipiens etiam, totam rem vere calumniam eſſe, exaratas liberiores literas mittit Alexandriam, reddens ei locum ſuum, non parum reprehendens eos, qui præcipitanter eum loco deturbarant. Igitur Athanaſius cum recuperaſſet Eccleſiam, & id ad eos, qui Antiochiæ ad Synodum convenerant, delatum eſſet, non mediocriter exacerbati ex literis a Julio datis Ariani, celeriter amandant Gregorium, quem antea manibus impoſitis contra ſanctum Athanaſium or- B dinaverant. Adduxit igitur Gregorium Arii furores ſpirantem Alexandriam Syrianus exercitus dux mandato regio, & cum eo armatus exercitus numero quinque millium. Acceſſerunt autem ad illos etiam, qui ibi cum Ario ſentiebant. Quomodo autem ſanctus Athanaſius ab Eccleſia expulſus, eos, qui comprehenſuri ipſum erant, effugerit, dicendum eſt. Veſper enim erat, & populus pernoctabat Synaxin expectans. Venit autem dux quadrata acie inſtruens milites, undique circumiens Eccleſiam. Magnus autem Athanaſius intuitus, quæ C fiebant, curam habebat, ne quod ſua cauſſa detrimentum caperet populus, & præcipiens diacono precationem recitandam, deinde Pſalmum canendum adornavit. Concentu ex Pſalmo facto, ex una porta Eccleſiæ omnes exierunt. Quo facto, omnes milites expectabant. Athanaſius autem in medio pſallentium evaſit. Hac ratione cum iterum effugiſſet, Romam recurrit, & Gregorius quidem impius Eccleſiam occupavit: Alexandrinus autem populus non ferentes, quod factum erat, Dionyſii appellatam Eccleſiam accende- D runt. Hac confuſione Alexandriæ exorta, etiam ſanctus Paulus, Conſtantinopolis Epiſcopus, Eccleſia expulſus, relictis Orientalibus tractibus, in Occidentem venit, quam imperio tenebat Conſtans frater Conſtantii. Et cum ibi inveniret magnum Athanaſium agentem, venit ad Julium Archiepiſcopum Romæ, & commemoratis omnibus Julio & Regi, una cum Athanaſio ibidem degit.

πρὸς ἑαυτὸν καλοῦντα τὴν δίκην. δεξάμενος οὖν Ἰούλιος τὰ παρὰ Εὐσεβίου γράμματα, καὶ διαγνοὺς τὰ κατὰ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, καὶ μαθὼν συκοφαντίας εἶναι τὸ πρᾶγμα, παῤῥησιαστικοῖς τε γράμμασιν ὀχυρώσας αὐτὸν, ἀποστέλλει ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ἀποδιδοὺς αὐτῷ καὶ τὸν τόπον, καθαπτόμενος οὐ μικρῶς τῶν προπετῶς αὐτὸν καθελόντων. Ἀθανασίου τοίνυν καταλαβόντος τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν, μαθόντες οἱ ἐν τῇ κατὰ Ἀντιόχειαν συνελθόντες Συνόδῳ, καὶ οὐ μικρῶς συφθέντες ἐκ τῶν παρὰ Ἰουλίου γραμμάτων οἱ Ἀρειανίζοντες, διὰ τάχους ἐκπέμπουσι Γρηγόριον, ὃν ἤσαν ἀντὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου χειροτονήσαντες. κατῆγεν οὖν τὸν Γρηγόριον τὴν Ἀρείου μανίαν πνέοντα ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Συριανός τε ὁ στρατηγὸς κελεύσει βασιλικῇ, καὶ ὁ σὺν αὐτῷ ὁπλίτης στρατὸς ἀριθμῷ ὄντες πεντακισχίλιοι. συνελάμβανον δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἐκεῖ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες. ὅπως δὲ ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος τῆς Ἐκκλησίας ἐξωθούμενος τοὺς συλλαβεῖν αὐτὸν ἐσπουδακότας διέφυγεν, λεκτέον. ἑσπέρα γὰρ ἦν· ὁ δὲ λαὸς ἐπαννύχιζεν προσδοκωμένης συνάξεως. ἥκει δὲ ὁ στρατηγὸς κατὰ φάλαγγα τάξας τοὺς στρατιώτας πανταχόθεν κύκλῳ τῆς Ἐκκλησίας. ὁ δὲ μέγας Ἀθανάσιος ἑωρακὼς τὰ γινόμενα, φροντίδα ἐτίθεται, ὅπως ἂν μηδεμία τῷ λαῷ βλάβη γένηται δι' αὐτὸν, καὶ προστάξας διακόνῳ κηρύξαι εὐχὴν, αὖθις Ψαλμὸν λέγεσθαι παρεσκεύασεν. συμφωνίας τε ἐκ τοῦ Ψαλμοῦ γινομένης, διὰ μιᾶς τῶν πυλῶν τῆς Ἐκκλησίας πάντες ἐξῄεσαν. τούτου γινομένου, οἱ μὲν στρατιῶται ἀπόμαχοι ἔμενον. ὁ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος ἐν μέσῳ τῶν ψαλμῳδούντων ἀβλαβὴς διεσώζετο. τοῦτον τὸν τρόπον διαφυγὼν πάλιν ἐπὶ τὴν Ῥώμην ἀνέδραμεν. καὶ Γρηγόριος μὲν τότε ὁ ἀσεβὴς τῆς Ἐκκλησίας ἐκράτησεν. ὁ δὲ Ἀλεξανδρέων λαὸς οὐκ ἐνεγκόντες τὸ γεγονὸς, τὴν καλουμένην Διονυσίου Ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν. τοιαύτης δὲ οὔσης συγχύσεως κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπος ἐξωθεὶς τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπολειπὼν τὰ ἀνατολικὰ μέρη, ἐπὶ τὴν δύσιν ἔρχεται, ἧς ἦρχε Κώνστας ὁ Κωνσταντίου ἀδελφός. καὶ εὑρὼν ἐκεῖσε τὸν μέγαν Ἀθανάσιον διάγοντα, ἔρχεται πρὸς Ἰούλιον τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ῥώμης. καὶ διηγησάμενος ἅπαντα αὐτῷ τε Ἰουλίῳ καὶ τῷ ἐκεῖ βασιλεῖ, ἅμα Ἀθανασίῳ διῆγεν ἐκεῖσε.

Digitized by Google

Ἐπιγνοὺς οὖν ὁ Κώνστας τὰ κατὰ Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον, γράφει τῷ ἀδελφῷ, προστάττων τούτους δεχθῆναι. καὶ ἐπειδὴ γράψαντος τοῦ βασιλέως Κώνσταντος, ὥστε ἀποδοθῆναι Παύλῳ τε Ἀθανασίῳ τοὺς ἰδίους τόπους, οὐδὲν πλέον ἠνύετο· Σύνοδον ἄλλην παρακαλοῦσι γενέσθαι οἱ περὶ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον καὶ Παῦλον, ὥστε καὶ τὰ καθ᾽ αὐτοὺς καὶ τὰ τῆς πίστεως ἐπὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ πέρας λαβεῖν, διδάσκοντες τὰς καθαιρέσεις αὐτῶν ἐπινενοεῖσθαι ἐπὶ καταλύσει τῆς πίστεως. κηρύσσεται οὖν αὖθις οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὡς ἐπὶ τὴν Σαρδικὴν, γνώμῃ τῶν δυοῖν βασιλέων ἐν ἑνδεκάτῳ ἔτει τῆς τελευτῆς τοῦ πατρὸς τοῦ Αὐγούστων. ἐκ μὲν οὖν τῶν ἑσπερίων μερῶν ὑπὲρ τοὺς τριακοσίους συνῆλθον Ἐπισκόπους, ὥς φησιν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος αὐτός· ἐκ δὲ τῶν ἑῴων ἑβδομήκοντα ἓξ μόνον, ὡς ὁ Σαβῖνός φησιν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς κατηρίθμητο, καὶ Ἰσχυρᾶς, ὁ τοῦ Μαρεώτου Ἐπίσκοπος ὤν. ὡς οὖν συνῆλθον ἐν τῇ Σαρδικῇ, οἱ μὲν ἀνατολικοὶ εἰς πρόσωπον τῶν ἑσπερίων ἐλθεῖν οὐκ ἤθελον, φάσκοντες μὴ ἄλλως εἰς λόγους ἐλθεῖν, εἰ μὴ τοὺς περὶ Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον ἐξελάσωσι τοῦ συλλόγου. ὡς δὲ Πρωτογένης ὁ Σαρδικῆς Ἐπίσκοπος, καὶ ὁ Ὅσιος Κορδούβης οὐκ ἠνείχοντο μὴ παρεῖναι τοὺς περὶ τὸν ἅγιον Παῦλον καὶ Ἀθανάσιον, ἀπεχώρουν εὐθέως οἱ ἀνατολικοί. καὶ γενόμενοι ἐν Φιλιππούπολει τῆς Θρᾴκης, ἰδιάζον ποιοῦνται συνέδριον. καὶ φανερῶς λοιπὸν, τὸ μὲν Ὁμοούσιον ἀναθεματίζουσι· τὴν δὲ τοῦ Ἀνομοίου δόξαν ἐπιστολαῖς ἐγγράψαντες, πανταχοῦ διαπέμπονται. οἱ δὲ ἐν τῇ Σαρδικῇ, πρῶτον μὲν, ἐρήμην κατεψηφίσαντο τὴν Σύνοδον· ἔπειτα τοὺς κατηγόρους τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου τῆς ἀξίας ἀφείλοντο· ὅρον τε τῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ κρατύναντες, καὶ τὸ ἀνόμοιον ἀναθεματίσαντες, καὶ ἐκβαλόντες, φανερώτερον τὸ Ὁμοούσιον ἐκδεδώκασιν, ἐγγράψαντες καὶ αὐτοὶ πανταχοῦ διαπέμπονται. μετὰ ταῦτα δὲ γνοὺς ὁ τῶν ἑσπερίων μερῶν βασιλεὺς τὰ ἐν τῇ Σαρδικῇ Συνόδῳ γενόμενα, γνώριμα εὐθὺς τῷ ἀδελφῷ Κωνσταντίῳ καθίστησιν, ἀποδίδοσθαί τε τῷ Παύλῳ καὶ Ἀθανασίῳ τοὺς οἰκείους τόπους παρεκελεύετο. τοῦ δὲ ἁγίου Ἀθανασίου ἐπιβουλὰς ὑπομένοντος τὰς ἐπιβουλὰς τῶν Ἀρειανιζόντων, ὡς ἔμαθεν ὁ βασιλεὺς, γράφει τῷ ἀδελφῷ.

A Cognitis igitur his Conſtans, quæ Athanaſio & Paulo facta erant, ſcribit fratri, jubens illos recipi, & quamvis ſcriberet Rex Conſtans, ut reſtituerentur Paulus & Athanaſius ſuis locis, nihil amplius effectum eſt. Aliam ſynodum convocant, qui cum ſancto Athanaſio & Paulo erant, ut quæ ad eos pertinebant & ad fidem, earum tandem finis eſſet litium, docentes, ſuam condemnationem facere ad fidei abolitionem. Annunciatur ergo iterum univerſalis Synodus Sardicæ, ex ſententia duorum Regum, undecimo an- B no a morte patris Auguſtorum. Itaque ex tractibus Occidentalibus ſupra trecentos convenerunt Epiſcopi, ut ait ſanctus Athanaſius ipſe: Ex Orientalibus vero ſeptuaginta ſex tantum, ut Sabinus inquit, in quibus & ipſe numeratus eſt, & Iſchyras, qui Mareotæ erat Epiſcopus. Igitur cum conveniſſent Sardicæ, Orientales in conſpectum venire Occidentalium recuſabant dicentes, non aliter ſe ad conferendum venturos, niſi Pauli & Athanaſii aſſeclas extruſiſſent Concilio. Cum autem Protogenes Sardicenſis Epiſcopus & Ho- C ſius Cordubenſis non ſinerent, abeſſe ſancti Pauli & Athanaſii aſſeclas, diſceſſerunt ſtatim Orientales. Et proiecti Philippopolin urbem Thraciæ, peculiarem egerunt conventum. Et ut facile conjici poteſt, τὸ conſubſtantiale anathemate feriunt, & epiſtolis doctrinam de Diſſimili inſcribentes ubique diſperſerunt. Sed in Sardicenſi qui erant, primum quidem ſolitariam condemnarunt ſynodum; deinde accuſatores ſancti Athanaſii dignitate privarunt, & deſcriptionem fidei Nicææ factam confirmarunt, & Diſſimile condemnantes & D repudiantes, manifeſtius Coeſſentiale explicant: conſcriptaſque & ipſi epiſtolas ubique divulgant. Poſt hæc cum cognoviſſet Occidentalium tractuum Rex, quæ in Sardicenſi Concilio acta fuerant, ſtatim ea fratri Conſtantio nota facit, & Paulo & Athanaſio loca ſua reſtitui mandabat. Athanaſio autem iterum ſuſtinente inſidias Arianorum, quæ didicerat Rex, ſcribit fratri.

Hic quidem eſt apud me Athanaſius, ſed ſciſcitatu cognovi, eum ob pietatem perſecutionem pati. Siquidem igitur promittas reſtituere illi ſedem, depellens, qui fruſtra eum perſecuti ſunt, mittam ad te virum: ſi vero recuſaveritis hæc facere, ſcias certo, me eo venturum, & te invito virum illum ſuo reſtituturum eſſe throno.

Cum igitur cognoſceret Conſtantius fratris propoſitum ſerium, & metuens illum, vocat ſanctum Athanaſium propriis literis ad ſe, non ſemel nec iterum, ſed etiam tertio ſcribens Athanaſio in hanc ſententiam.

A Ὧδέ μὲν ἐστιν παρ᾽ ἐμοὶ Ἀθανάσιος· ἀλλὰ πυνθανόμενος διέγνων εὐσεβείας αὐτὸν χάριν διώκεσθαι. εἰ μὲν οὖν ἐπαγγέλλῃς ἀποδιδόναι τούτῳ τὸν θρόνον, ἀμυνόμενος τοὺς μάτην αὐτὸν ἐπιφυομένους, ἀποστελῶ πρὸς σὲ τὸν ἄνδρα· εἰ δὲ ἀνανεύοις ταῦτα οὕτως ποιεῖν, δὴ ἴσθι ὅτι αὐτὸς ἐγὼ αὐτόθι γινόμενος, καὶ ἄκοντός σου τὸν ἄνδρα, τῷ οἰκείῳ ἀποδίδωμι θρόνῳ.

Γνοὺς οὖν ὁ Κωνστάντιος τοῦ ἀδελφοῦ τὴν ἔνστασιν, καὶ δειλιάσας αὐτὸν, καλεῖ τὸν ἅγιον Ἀθανάσιον, δι᾽ οἰκείων γραμμάτων ἐλθεῖν πρὸς αὐτὸν, οὐχ ἅπαξ οὔτε δὶς, ἀλλ᾽ ἤδη καὶ τρίτον B γράψας τῷ Ἀθανασίῳ ἐν τούτοις τοῖς ῥήμασιν.

INTERPRETATIO Epiſtolæ primæ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ α.

CONSTANTIUS VICTOR Auguſtus, Athanaſio.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ΝΙΚΗΤΗΣ ΑΥγουστος Ἀθανασίῳ.

DIUTIUS te fluctuare & jactari ſæris maris fluctibus non paſſa eſt noſtræ manſuetudinis humanitas, nudatum patriis laribus & privatum tuis, & errantem in locis ſolis, non ſivit noſtra pietas, ſiquidem maxime mihi propoſui ſententiam animi mei ad te perſcribere. Expecto igitur te ſponte tua ad nos venturum, & moleſtiarum remedium accepturum. Veruntamen cum forſan metus propoſitum animi tui impedire poſſit, propterea donis cumplurimis literas ad tuam ſanctitatem miſimus, ut ſine timore noſtro conſpectui præſentiam tuam quam citiſſime exhibere ſtudeas, ut deſiderio tuo fruaris, & experiaris noſtram humanitatem, tuis reſtitutus. Hujus enim rei gratia & Dominum & fratrem meum Conſtantem Victorem Auguſtum pro te rogavi, ut poteſtatem abeundi tibi daret, ut utroque noſtrum annuente patriæ reſtituaris, habens hoc gratiæ noſtræ documentum.

ΕΠΙ πολύ σε κλυδωνίζεσθαι καὶ χειμάζεσθαι τοῖς τῆς θαλάττης ἀγρίοις κύμασιν, C οὐκ ἀφῆκεν ἡ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος φιλανθρωπία, γυμνωθέντα σε τῆς πατρῴας ἑστίας, καὶ στερηθέντα τῶν ἰδίων, καὶ πλανώμενον ἐν θηριώδεσιν ἀνωδείαις, οὐ παρεῖδεν ἡ ἡμετέρα εὐσέβεια, εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἐπὶ πολὺ ὑπερεθέμην γράψαι τὴν πρόθεσιν τῆς ἐμῆς διανοίας. προσδοκῶ οὖν αὐθαίρετόν σε. παραγενέσθαι πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῶν καμάτων ἀπολαβεῖν σε τὴν θεραπείαν. ὅμως ἐπειδὴ ἴσως ὁ φόβος τὴν προαίρεσιν τῆς σῆς προθέσεως ἐνεπόδιζε, διὰ τοῦτο δωρεαῖς πληρεσάταις γράμματα πρὸς τὴν D σὴν στερρότητα διεπεμψάμεθα, ἵνα ἀφόβως ταῖς ἡμετέραις προσόψεσι ταχεῖαν τὴν αὐτοῦ παρουσίαν παρασχεῖν σπουδάσῃς, ἐπὶ τὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπιθυμίας ἀπολαῦσαι, καὶ πειραθήσῃ ἡμῶν τῆς φιλανθρωπίας, τοῖς ἰδίοις ἀποκαταστασθείς. τούτου γὰρ ἕνεκεν καὶ τὸν δεσπότην καὶ ἀδελφόν μου Κώνσταντα τὸν νικητὴν Αὔγουστον ὑπὲρ σοῦ παρεκάλεσα, ἵνα τοῦ ἐλθεῖν ἐξουσίαν σοι δῷ, ἐπὶ τῶν ἀμφοτέρων ἡμῶν ἐπινευόντων τῇ πατρίδι ἀποκαταστασθεὶς, ἔχων τοῦτο τῆς ἡμῶν χάριτος ἐνέχυρον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ΝΙΚΗΤΗΣ Αὔγουστος Ἀθανασίῳ.

Εἰ καὶ μάλιστα διὰ προτέρων ἐδηλώσαμεν γραμμάτων, ὅπως ἀμερίμνως εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτᾶτον παραγένῃ, διὰ τὸ μάλιστα βούλεσθαι ἡμᾶς ἀποστεῖλαί σε εἰς τὰ ἴδια· ὅμως καὶ νῦν ταῦτα αὐτὰ τὰ γράμματα πρὸς τὴν σὴν στερρότητα δεδώκαμεν, δι' ὧν προτρεπόμεθα, χωρὶς τινὸς ἀπιστίας καὶ φόβου ἐπιβῆναί σε δημοσίοις ὀχήμασιν, καὶ σπουδάσαι πρὸς ἡμᾶς, ἵνα ὧν ἐπιθυμεῖς, ἀπολαῦσαι δυνηθῇς.

A

INTERPRETATIO Epiſtolæ Secundæ.

CONSTANTIUS VICTOR Auguſtus, Athanaſio.

ETSI maxime prioribus literis ſignificavi, ut ſine ſollicitudine ad noſtrum Comitatum te conferres, propterea quod maxime velimus te tuis reſtituere: tamen & nunc has easdem literas ad tuam ſanctitatem dedimus, quibus adhortamur, ſine dubitatione & timore ad nos ut venias publicis curri-B bus, & ad nos feſtines, ut, quæ deſideras, iisdem frui poſſis.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ γ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ΝΙΚΗΤΗΣ Αὔγουστος Ἀθανασίῳ.

Ἡνίκα ἐν τῇ Ἐδέσσῃ διετρίβομεν, παρόντων τῶν σῶν πρεσβυτέρων, ἤρεσεν, ὅπως ἀποσταλέντος πρεσβυτέρου πρὸς σέ, σπουδάσῃς ἐλθεῖν εἰς τὸ ἡμέτερον κομιτᾶτον, ἐπὶ τὸ ἰδόντα σε τὴν ἡμετέραν πρόσοψιν, εὐθέως εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁδεῦσαι. ἀλλ' ἐπειδὴ χρόνος παρῆλθεν, ἀφ' οὗ γράμματα δεξάμενος παρ' ἡμῶν οὐκ ἀπήντησας, διὰ τοῦτο καὶ νῦν ὑπομνῆσαί σε ἐσπουδάσαμεν, ἵνα καὶ νῦν τὴν σὴν παρουσίαν ταχεῖαν ἀποδώσῃς, καὶ οὕτω δυνηθεὶς τῇ πατρίδι σου ἀποκατασταθῆναι, καὶ τῆς εὐχῆς σου ἐπιτυχεῖν. πρὸς δὲ πληρεστάτην διήγησιν, Ἀλήτην τὸν διάκονον ἀπεστείλαμεν, παρ' οὗ δυνήσῃ μαθεῖν τήν τε ἡμετέρας ψυχῆς τὴν προαίρεσιν, καὶ ὅτι τούτων, ὧν εὔχῃ, τυχεῖν δυνήσῃ.

Ταύτας τὰς ἐπιστολὰς δεξάμενος ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, ἐπιδείξας τε τῷ βασιλεῖ καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ Ἰουλίῳ, ἐν μεγίστῃ χαρᾷ τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν κατέστησεν. παραχρῆμα δὲ ὁ βασιλεὺς μετὰ πολλῆς δορυφορίας ἐκπέμπει τὸν μέγαν Ἀθανάσιον πρὸς Κωνστάντιον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν. καὶ ὁ μακάριος δὲ Ἰούλιος τοῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ πάσης Αἰγύπτου καὶ Λιβύης κληρικοῖς τε καὶ λαοῖς χαίρων περὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἀπέστειλεν. ἐλθόντα γοῦν παραδέχεται τὸν Ἀθανάσιον ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος, καὶ τῇ κατὰ Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίᾳ ἀποκαθίστησιν, ἐπιτιμήσας αὐτῷ ὑφειμένως. πρὸς γὰρ λοιδορίαν μου, φησίν, τοιούτῳ

INTERPRETATIO Epiſtolæ tertiæ.

CONSTANTIUS VICTOR Auguſtus, Athanaſio.

CUM Edeſſæ degeremus, præſentibus Presbyteris tuis, placuit, ut miſſo ad te Presbytero, ſtuderes ad C noſtrum Comitatum venire, ut poſtquam in noſtrum conſpectum veniſſes, ſtatim Alexandriam ires: ſed quoniam tempus præteriit, ex quo, literis acceptis, nobis non occurriſti, propterea & nunc tibi in memoriam revocare ſtuduimus, ut etiam nunc tuam præſentiam quam primum nobis ſiſtas, & ſic patriæ tuæ reſtitui poſſis, & voti tui compos fieri. Ad pleniorem autem commemorationem Aletam Diaconum miſimus, ex quo cognoſcere poteris animi noſtri propoſitum, & quod eis, quæ cupis, po-D tiri poſſis.

Has epiſtolas cum accepiſſet ſanctus Athanaſius, & monſtraſſet Regi & Epiſcopo Julio, maxima lætitia Romanorum Eccleſiam affecit. Confeſtim autem Rex cum multis ſatellitibus ablegat magnum Athanaſium ad Conſtantium fratrem ſuum. Et beatus Julius Alexandriæ & univerſæ Ægypti & Libyæ clericis & populo gratulans de ſancto Athanaſio, dedit literas ad eos. Venientem igitur accipit ſanctum Athanaſium Rex Conſtantius, & Alexandrinæ Eccleſiæ eum reſtituit, interminatus ei remiſſe. Nam in contumeliam meam, ait, ejusmodi

fuga uſus es, cum ego paratus ſim, ut te humanius complectar: & ſane ſecundum ſuggeſtionem adverſariorum dicit Conſtantius ad Athanaſium: Unam mihi fac gratiam te oranti. Ille autem ad eum: libenter, inquit, præſtabo, Rex, quantum poſſum, quod rogas. Rex autem dicebat, unam Eccleſiam ex eis, quæ Alexandriæ ſunt, Arii aſſeclis ad conſuetudinem ſuam exhibeas. Ille vero dicit, faciam, Rex, ut juſſiſti, ſi & tu mihi præbueris hic Eccleſiam ad conventum recte in Chriſtum credentium. Conſtantius autem prompte promiſit. Sed hoc pungebat adverſarios. Ita igitur Rex admiratus eſt viri prudentiam, ut etiam intelligeret, quod viro adhærerent, qui etiam Arianæ eſſent ſententiæ: & dimittit eum magno in precio habitum, ſcribens Epiſcopis & clericis, & populis, ut libenter eum acciperent, etiam civitati Alexandrinorum. Scribit etiam ad Auguſtalem & Magiſtratus in Ægypto. Literæ autem ad Auguſtalem & Magiſtratus in Ægypto ita ſe habent.

ἐχρήσω δρασμῷ, ἐμοῦ ἑτοίμως ἔχοντος φιλανθρωπότερον πρὸς σὲ διατεθῆναι. καὶ δὴ κατὰ ὑποθήκην τῶν ἐναντίων ὁ Κωνστάντιος λέγει πρὸς τὸν Ἀθανάσιον· μίαν μοι δίδου χάριν αἰτοῦντι σοι. ὁ δὲ πρὸς αὐτόν, ἀσμένως παρέξομαι, βασιλεῦ, κατὰ δύναμιν αἰτηθείς. ὁ δὲ βασιλεὺς ἔφη· μίαν Ἐκκλησίαν ἐκ τῶν κατὰ Ἀλεξάνδρειαν τοῖς Ἀρείου φοιτηταῖς πρὸς τὰ κατ' ἔθος παραχώρησον. ὁ δὲ λέγει, ποιήσω, βασιλεῦ, καθὼς ἐκέλευσας, ἵνα καὶ σύ μοι παρέξεις ἐνθάδε Ἐκκλησίαν εἰς συνέλευσιν τῶν ὀρθῶς εἰς Χριστὸν πιστευόντων. ὁ δὲ Κωνστάντιος προχείρως ἐπηγγείλατο. ἐλύπει δὲ τοῦτο τοὺς ἐναντίους. οὕτως οὖν ὁ βασιλεὺς κατεπλάγη τοῦ ἀνδρὸς τὴν φρόνησιν, ὡς καὶ νοῆσαι, ὅτι πρὸς ἄνδρα ἔχουσιν οἱ ἐκ τῆς Ἀρείου αἱρέσεως. καὶ ἀπολύει αὐτὸν μετὰ πάσης τιμῆς, γράψας Ἐπισκόποις τε καὶ κληρικοῖς καὶ λαοῖς περὶ τοῦ ἀσμένως αὐτὸν ὑποδέξασθαι, καὶ τῷ δήμῳ τῶν Ἀλεξανδρέων. γράφει δὲ καὶ πρὸς τὸν Αὐγουστάλιον καὶ τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ ἄρχοντας. ἔχει δὲ τὰ πρὸς τὸν Αὐγουστάλιον γράμματα οὕτως.

CONSTANTIUS VICTOR Auguſtus, Neſtorio Auguſtali.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΣ ΝΙΚΗΤΗΣ Αὔγουστος Νεστορίῳ Αὐγουσταλίῳ.

Si quod antea aliquando ex damno & contumelia eorum, qui cum Athanaſio Epiſcopo communicarunt, mandatum reperitur, hæc nunc abolita volumus: & quod habuerunt clerici ejus religionis exercitium, iterum illud habere volumus. Hanc autem conſtitutionem noſtram ſervari mandamus, ut qui reſtituto Athanaſio Epiſcopo Eccleſiæ communicarunt cum ipſo, habeant religionis exercitium, quod antea habuerunt, ut ita & ipſi gaudeant. Eodem exemplo & eis, qui in Tamnice & Thebaide, & Lybia cum imperio præerant, epiſtolas ſcripſit. Commendatus ſanctus Athanaſius per Syriam proficiſcens Palæſtinam ingreſſus eſt: cumque perveniſſet Hieroſolymam, Epiſcopo Maximo magno & Confeſſori, qui & ipſe multa propter Dominum Jeſum Chriſtum paſſus erat, nota facit acta Sardicenſis Concilii, & quomodo Rex Conſtantius in ſententiam eorum iverit: congregat Synodum Epiſcoporum, qui ibi erant. Sanctus enim Maximus, nihil ſollicitus, cum convocaſſet omnes Orien-

Εἴ τι δή ποτε πρὸ τούτου ἐπὶ βλάβῃ καὶ ὕβρει τῶν κοινωνούντων Ἀθανασίῳ τῷ Ἐπισκόπῳ προσταχθὲν εὑρίσκεται, ταῦτα νῦν ἀπαλειφθῆναι βουλόμεθα· καὶ τὴν ἀλειτουργησίαν, ἣν εἶχον οἱ αὐτοῦ κληρικοί, τοὺς αὐτοὺς πάλιν τὴν αὐτὴν θέλομεν ἔχειν. ταύτην δὲ τὴν ἡμετέραν πρόσταξιν φυλαχθῆναι βουλόμεθα, ὥστε ἀποδοθέντος Ἀθανασίου τοῦ Ἐπισκόπου τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοὺς κοινωνοῦντας αὐτῷ ἔχειν τὴν λειτουργίαν, ἣν ἀεὶ ἔσχον· ἵν' οὕτως καὶ αὐτοὶ χαίρωσιν. τῷ αὐτῷ τύπῳ καὶ τοῖς ἐν Ταμνικῇ, καὶ Θηβαΐδι, καὶ Λιβύῃ ἡγεμόσι, ταῖς τοιαύταις ἐπιστολαῖς, ὁ χρεωθεὶς ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, διὰ τῆς Συρίας ὁρμήσας τῆς Παλαιστίνης ἐπέβη. καταλαβών τε τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ τῷ Ἐπισκόπῳ Μαξίμῳ τῷ μεγάλῳ καὶ ὁμολογητῇ, καὶ αὐτῷ διὰ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πολλὰ πεπονθότι, καταφανῆ ποιήσας τά τε ὑπὸ τῆς Σαρδικῆς Συνόδου πραχθέντα, καὶ ὡς ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος τῇ ἐκείνων κρίσει ἐγένετο σύμψηφος, παρασκευάζει Σύνοδον τῶν ἐκεῖ Ἐπισκόπων γενέσθαι. ὁ γὰρ ἅγιος Μάξιμος μηδὲν μελλήσας μετεπέμπετο πάντας τοὺς τῆς ἀνα-

τοὺς Ἐπισκόπους, καὶ καθίσας συνέδρευον, ἀποδίδωσιν καὶ αὐτὸς τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ἀξίαν. ἔγραψέ τε καὶ αὐτὴ ἡ Σύνοδος, τοῖς τε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ πᾶσι τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ Ἐπισκόποις τε, καὶ κληρικοῖς, καὶ λαοῖς τὰ ἐγνωσμένα περὶ Ἀθανασίου. Ἀθανάσιος δὲ ὁ μέγας ἐν τοσούτῳ καταλαβὼν τὴν Ἀλεξάνδρειαν, Συνόδους τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἐπισκόπων συνήθροισεν, αἳ ὁμόφωνα ἐψηφίσαντο τοῖς τότε ἐν Σαρδικῇ συνελθοῦσι, καὶ τῇ παρὰ τῷ ἁγίῳ Μαξίμῳ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις γενομένῃ Συνόδῳ. ἀλλὰ Μαγνεντίου τῇ βασιλείᾳ ἐπιθεμένου, καὶ ἀνελόντος Κώνσταντα, πάλιν οἱ Ἀρείου φοιτηταὶ πρὸς Ἀθανάσιον ἐξαπατοῦσι τὸν Κωνστάντιον· πάλιν διατάγματα· πάλιν ἀπειλαί· πάλιν φυγὴ ἔνδοξος· πάλιν ἀναζήτησις διὰ πάσης γῆς καὶ θαλάττης. καὶ ἐκλελοιπότος τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου, Γεώργιον ἐκπέμπουσι τῆς φρατρίας Ἀρείου, καθὼς καὶ ἔμπροσθεν τινὰ Γρηγόριον. Ἀκάκιος δὲ καὶ Πατρόφιλος φοιτηταὶ ὄντες Ἀρείου, τὸν ἅγιον Μάξιμον τῶν Ἱεροσολύμων ἐξωθήσαντες, Κύριλλον ἀντεκαθέστησαν, οἷα δὲ ἐν τῇ Ἀλεξανδρέων Γεώργιος ὑπὸ τὸν αὐτὸν χρόνον εἰργάζετο, τῆς φωνῆς αὐτοῦ τοῦ μακαρίου Ἀθανασίου, τοῦ πεπονθότος, καὶ παρόντος τοῖς γενομένοις, ἐπάκουσον. ἐν γὰρ τῷ ἀπολογητικῷ αὐτοῦ τῷ περὶ τῆς ἑαυτοῦ φυγῆς λόγῳ, τάδε κατὰ λέξιν περὶ τῶν ἐκεῖ γεγενημένων φησίν.

A tis Epiſcopos, ſedens reddidit & ipſe ſancto Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſit & ipſa Synodus Alexandrinis & omnibus in Ægypto & Libya Epiſcopis, & clericis & populis, quæ de Athanaſio cognoverant. Athanaſius autem Magnus ita Alexandriam cum perveniſſet, conventus Epiſcoporum in Ægypto cogit, qui conſentiebant cum iis, qui Sardicæ convenerant, & apud ſanctum Maximum in Hieroſolymis coacta Synodo. Sed Magnentio in regno ſuccedente, qui interfecerat Conſtantem, ſectatores Arii iterum doloſe contra Athanaſium
B incitarunt Conſtantium, rurſus conſtitutiones, rurſus minæ, rurſus fuga, rurſus inquiſitio per univerſam terram & mare; & relinquente Eccleſiam ſancto Athanaſio, Georgium emittunt ſectæ Arianæ, quemadmodum & ante Gregorium quendam. Acacius autem & Patrophilus ſectatores Arii, ſanctum Maximum Hieroſolymitanum expulerunt, & Cyrillum ſubſtituerunt. Qualia autem Alexandriæ Georgius eodem tempore effecit voce ſua, beatum Athanaſium, qui paſſus eſt, & præſens fuit actis, audi. In defenſoria enim de fuga ſua Oratione hæc ad ver-
C bum de actis ibidem ait.

ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ
Ἀθανασίου.

Καὶ γὰρ εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν πάλιν ἐπεφύησαν ζητοῦντες πάλιν ἡμᾶς ἀποκτεῖναι, καὶ γέγονε χείρονα τὰ νῦν τῶν προτέρων. στρατιῶται γὰρ ἐξαίφνης τὴν Ἐκκλησίαν ἐκύκλωσαν, καὶ τὰ πολέμων ἀντὶ τῶν εὐχῶν ἐγίνετο. εἶτα εἰσελθὼν τῇ τεσσαρακοστῇ ὁ παρεδονίου καὶ τῶν Ἀρειανιζόντων ἀποσταλεὶς ἐκ Καππαδοκίας Γεώργιος ηὔξησεν, ἃ παρ' αὐτῶν μεμάθηκεν, κακά. μετὰ γὰρ τὰ ἑβδομα τοῦ πάσχα παρθένοι εἰς δεσμωτήρια ἐβάλλοντο, Ἐπίσκοποι ἤγοντο ὑπὸ στρατιωτῶν δεδεμένοι, ὀρφανῶν καὶ χηρῶν ἡρπάζοντο οἰκίαι, καὶ ἁρπαγαὶ καὶ ἔφοδοι κατὰ τῶν οἰκιῶν ἐγίνοντο. καὶ νυκτὸς οἱ Χριστιανοὶ κατεφέροντο, ἐπεσφραγίσθησαν οἰκίαι, καὶ ἀδελφοὶ κληρικῶν ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἐκινδύνευον. καὶ δεινὰ μὲν ταῦτα, δεινότερα δὲ τὰ μετὰ ταῦτα τολμήματα. τῇ γὰρ ἑβδο-

EXEMPLUM EPISTOLÆ
Athanaſii.

ETENIM Alexandriam iterum ingreſſi, quærebant nos rurſum occidere, & præſentia facta ſunt pejora
D prioribus. Milites enim ſtatim Eccleſiam circumdederunt, & bellica pro precibus fiebant. Deinde ingreſſus quadrageſima ipſa ab Arianis ablegatus ex Cappadocia Georgius, exaggeravit, quæ ab iis audiverat, mala. Poſt ſeptimanam enim Paſchatis virgines in vincula conjiciebantur, Epiſcopi trahebantur vincti a militibus, orphanorum & viduarum diripiebantur domus, & rapinæ & impreſſiones in ædes fiebant, & noctu Chriſtiani abripiebantur, reſignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus periclitabantur; & gravia quidem illa, graviora vero, quæ ſeqvuntur, auſa. Septimana enim

a ſancta Pentecoſte, cum populus jejunaſſet, proceſſit circa cœmeterium, Divum Petrum Epiſcopum & Martyrem oraturi, ad avertendos omnes, ne communicarent cum Georgio: Sed his cognitis peſſimus ille incitabat ducem exercitus Sebaſtianum Manichæum, qui cum multitudine militum, arma & gladios nudos, & arcus, & tela ferentium, in ipſa Dominica impetum in populum fecit, & paucos invenit orantes, plurimi enim per tempus diſceſſerant. Talia enim effecerunt, qualia decebat ab illis facta audire. Rogum enim accendens & ſiſtens virgines eas ad ignem cogebat dicere, ſe eſſe Arianæ fidei. Cum autem vincentes eas videret, & non curantes ignem, nudatas eas ita percuſſit, ut facies earum deinceps vix agnoſcerentur: viros vero comprehenſos quadraginta variore modo percuſſit. Virgas enim ex palmis recentes ſecans, adhuc in ſe habentes ſtimulos, terga eorum ita concidit, ut quidam perſæpe a chirurgis curandi fuerint, propter infixos ſtimulos: quidam etiam, quod tolerare non poſſent, mortui ſint. Omnes igitur circumdatos magno numero, & virgines ejecit in magnam Oaſim. Mortuorum autem corpora nequaquam ſuis, ut olim reddenda curavit, ſed abſcondiderunt, ut volebant, inſepulta, quod credi poſſet, tantam crudelitatem latere. Egerunt autem errabundi mente, ut ſtulti: domeſticis enim mortuorum, gaudentibus quidem propter confeſſionem, plorantibus autem propter corpora, magis increbuit impietatis & crudelitatis ipſorum accuſatio. Etenim ſtatim ex Ægypto & Libya expulerunt Epiſcopos. Ammonium, Moem, Gajum, Philonem, Hermem, Plenium, Pſenoſirin, Linabonem, Agathonem, Agamphum, Marcum, alterum Ammonium & Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum, & Presbyteros Hieracem & Dioſcorum, & tam acerbe eos expulerunt, ut quidam eorum in itinere, quidam vero in ipſo exilio ſint mortui. In exilium autem amplius triginta Epiſcopos miſit. Operam enim dabant in mortem Achab, quoad ejus fieri poſſet, ut veritatem extirparent.

Hæc quidem ſanctus Athanaſius de actis Alexandriæ a Georgio ſuis

A μετὰ τὴν ἁγίαν Πεντηκοστὴν, ὁ λαὸς νηστεύσας, ἐξῆλθε περὶ τὸ κοιμητήριον, εὔξασθαι τοῦ ἁγίου Πέτρου τοῦ Ἐπισκόπου καὶ μάρτυρος, διὰ τὸ πάντας ἀποτρέπεσθαι τὴν πρὸς Γεώργιον κοινωνίαν. ἀλλὰ τοῦτο μαθὼν ὁ παμπόνηρος ἐκεῖ, παροξύνει τὸν στρατηλάτην Σεβαστιανὸν Μανιχαῖον ὄντα, ὃς μετὰ πλήθους στρατιωτῶν ὅπλα καὶ ξίφη γυμνὰ, καὶ τόξα, καὶ βέλη φερόντων, ὥρμησεν ἐν αὐτῇ τῇ κυριακῇ κατὰ τὸν λαὸν, καὶ ὀλίγους εὑρὼν εὐχομένους· οἱ γὰρ πλεῖστοι πάλιν διὰ τὴν ὥραν ἀνακεχωρηκότες ἦσαν· τοιαῦτα γὰρ εἰργάσαντο, οἷα ἔπρεπε παρ' αὐτῶν ἀκούσαντας πρᾶξαι. B πυρκαϊὰν γὰρ ἀνάψας, καὶ στήσας παρθένους παρὰ τὸ πῦρ, ἠνάγκαζεν λέγειν ἑαυτὰς τῆς Ἀρείου πίστεως εἶναι. ὡς δὲ νικώσας αὐτὰς ἔβλεπεν, καὶ μὴ φροντιζούσας τοῦ πυρὸς, γυμνώσας αὐτὰς, οὕτως κατέκοψεν καὶ πρόσωπα αὐτῶν, ὡς μετὰ χρόνον μόλις αὐτὰς ἐπιγνωσθῆναι, ἄνδρας τε κρατήσας τεσσαράκοντα, καινοτέρῳ τρόπῳ κατέκοψεν. ῥάβδους γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν φοινίκων νέους τεμὼν, ἐν ἑαυταῖς ἐχούσας ἔτι τοὺς σκόλοπας, τὰ νῶτα τούτων οὕτως ἐξέδειρεν, ὡς τινὰς μὲν πολλάκις χειρουργηθῆναι, διὰ τοὺς ἀποπαγέντας ἐν αὐτοῖς σκόλοπας· τινὰς δὲ καὶ μὴ φέροντας ἀπο- C θανεῖν. πάντας μὲν οὖν τοὺς περιλειφθέντας ἀθρόως, καὶ τὰς παρθένους ἐξώρισεν εἰς τὴν μεγάλην Ὄασιν. τὰ δὲ σώματα τῶν τεθνηκότων οὐδὲ τοῖς ἰδίοις κατὰ τὴν ἀρχὴν ἀποδοθῆναι πεποίηκεν ἀλλ' ἔκρυψαν ὡς ἠθέλησαν ἄταφα, ὑπὲρ τοῦ δοκεῖν αὐτοὺς λανθάνειν τὴν τοσαύτην ὠμότητα. πράττουσι δὲ πεπλανημένοι τῇ διανοίᾳ, παράφρονες. τῶν γὰρ οἰκείων τῶν τετελευτηκότων, χαιρόντων μὲν διὰ τὴν ὁμολογίαν· θρηνούντων δὲ διὰ τὰ σώματα, μεῖζον ἐξηχεῖται καθ' αὐτῶν ὁ τῆς ἀσεβείας καὶ ὠμότητος ἔλεγχος. καὶ γὰρ εὐθὺς ἀπὸ D τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύων, ἐξώρισαν μὲν Ἐπισκόπους, Ἀμμώνιον, Μουΐμ, Γάϊον, Φίλωνα, Ἑρμῆν, Πλήνιον, Ψενόσιριν, Λινάβωνα, Ἀγάθωνα, Ἀγαμφον, Μάρκον, ἕτερον Ἀμμώνιον, καὶ Μάρκον, Δρακόντιον, Ἀδέλφιον, Ἀθηνόδωρον, καὶ πρεσβυτέρους Ἱέρακα καὶ Διόσκορον, καὶ οὕτως πικρῶς ἤλασαν αὐτοὺς, ὡς τινὰς αὐτῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς· τινὰς δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ἐξορισμῷ ἀποθανεῖν. ἐφυγάδευσε δὲ Ἐπισκόπους πλείους τριάκοντα. σπουδὴ γὰρ ἦν αὐτοῖς κατὰ τὸν Ἀχαὰβ εἰ δυνατὸν ἐξᾶραι τὴν ἀλήθειαν.

Τοιαῦτα μὲν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος περὶ τῶν ὑπὸ Γεωργίου κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν γενομένων,

οἰκείαις διεξῆλθεν φωναῖς. ὁ δὲ Κωνστάντιος, ὡς ἑώρα ἑαυτὸν Κοσμοκράτορα, ἀρθεὶς εἰς ὑπερηφανίαν, καὶ τοὺς ἐν τῇ δύσει Ἐπισκόπους ἐπεχείρησεν εἰς τὴν Ἀρείου αἵρεσιν, ἐν πρώτοις τὴν Ἀθανασίου κατάκρισιν ἐρεῖσθαι παρεγγυῶν, ὑποβολῇ τῶν ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων. καὶ δὴ περὶ τούτου Σύνοδον ἐπεκρότησεν, κατὰ Μεδιόλανον πόλιν τῆς Ἰταλίας, καὶ πολλοὺς ἔστρεψεν εἰς τὸ οἰκεῖον θέλημα. Διονύσιος δὲ καὶ Εὐσέβιος, καὶ Ῥόδανος, Παυλῖνός τε καὶ Λουκίφερ, ὑπὸ τῆς ἐπικειμένης ἀνάγκης οὐχ ἡττήθησαν. ὡς γὰρ εἶδον ἐπὶ καθαιρέσει τῆς πίστεως τὸ κατὰ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ψήφισμα κυρωθὲν, ἔλεγον ἐπὶ ἀνατροπῇ τῆς πίστεως, καὶ οὐ χάριν Ἀθανασίου ταῦτα αὐτοὺς ἐπινοεῖν· οὕς τινας περιορισθῆναι ἐκέλευσεν ἐν Ἀριμηνῷ. ὁ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος γνοὺς πάλιν καὶ τὸν βασιλέα Κωνστάντιον τὰ τῶν Ἀρειανῶν κρατύνοντα, καὶ τοὺς Ἀρειανοὺς συσκευαζομένους αὐτὸν, καὶ σπουδάζοντας καὶ συκοφαντίαν ἀθέμιτα αὐτοῦ κατηγορεῖν, ἐπὶ διεφθαρμένου δικαστηρίου, οὐκ ἐθάρρησεν οὐδενὶ, οὐ φίλῳ, οὐ κληρικῷ, οὐκ ἄλλῳ τινί· ἀλλ' αἰφνιδίως εἰσελθόντων τῶν ἐπαρχικῶν εἰς τὸ Ἐπισκοπεῖον, καὶ ζητούντων αὐτὸν συλλαβεῖν, λαβὼν αὐτοῦ τὸ Στιχάριν καὶ τὸ Βίρριν ἐν μεσοτάτῃ νυκτὶ, κατέφυγε πρὸς παρθένον νέαν, ὡς ἐτῶν εἴκοσι σφόδρα ὡραιοτάτην, φευκτὴν διὰ τὸ κάλλος. ἡ δὲ ξενισθεῖσα ἐπὶ τῷ πράγματι, ἐπτοήθη. λέγει οὖν αὐτῇ, ὅτι ἐπιζητοῦμαι παρὰ τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ἀθέμιτα συκοφαντοῦμαι. καὶ ἵνα μὴ κἀγὼ ἄλογον ἀπενέγκωμαι δόξαν, καὶ εἰς ἁμαρτίαν ἐμβάλω τοὺς τιμωρήσασθαί με βουλομένους, ἐνεθυμήθην φυγεῖν. ἀπεκάλυψεν οὖν μοι ὁ Θεὸς ταύτῃ νυκτὶ, ὅτι παρ' οὐδενὶ ἔχεις σωθῆναι, εἰ μὴ παρ' ἐκείνῃ. ἀπὸ πολλῆς οὖν χαρᾶς ἐκείνη ῥίψασα πάντα διαλογισμὸν, ὅλη γεγένηται τοῦ Κυρίου, καὶ κατέκρυψεν τὸν ἁγιώτατον ἐκεῖνον ἐπὶ ἓξ ἔτη μέχρι τῆς ζωῆς Κωνσταντίου. αὕτη καὶ περιπλύνουσα τοὺς πόδας, καὶ τὰ περιττώματα διακονοῦσα, καὶ βιβλία κεχρωμένη καὶ παρέχουσα αὐτῷ, καὶ οὐδεὶς ἀνθρώπων πάσης Ἀλεξανδρείας ἔγνω ἐν τοῖς ἓξ ἔτεσι, ποῦ διάγει ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος. κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τὸ κάλλος τοῦ προσώπου τῆς Ἐκκλησίας ῥυτίσι καὶ κατηφείᾳ ἠλλοίωτο. μίγαδες γὰρ ἦσαν οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν ἔξαρχοι, ὀνόματι μὲν Χριστιανοὶ καλούμενοι, τῇ δὲ ἐπιμιξίᾳ τῆς κοινωνίας τῶν αἱρετικῶν μηδὲν διαφέροντες. οὐ σπονδαῖς γὰρ εἰδώλων τὴν παράβασιν ἔπραττον, ἀλλ' ἐν προ-

commemorat verbis. Conſtantius vero, cum videret, ſe jam Imperatorem eſſe, inflatur ſuperbia, etiam Occidentales Epiſcopos cogebat ad Arii hæreſin. In primis Athanaſii condemnationem ſe publicaturum promittebant, inſtinctuque Orientalium Epiſcoporum, & propterea concilium convocabat Mediolani in civitate Italiæ, & multos in ſuam ſententiam traduxit. Dionyſius autem & Euſebius & Rhodanus, Paulinuſque & Lucifer ab imminente neceſſitate ſuperati non ſunt. Quando enim viderunt ad condemnationem fidei, ſententiam contra Athanaſium eſſe pronunciatam, dicebant, ad everſionem fidei, & non Athanaſii gratia eos iſthæc meditari: quos Arimini detineri juſſit. Sanctus autem Athanaſius, cum iterum comperiſſet Regem Conſtantium Arianorum dogma confirmare, & Arianos ſtudentes ſimul, & conantes per calumniam nefande illum accuſare, in judicio corrupto non fidebat ulli, neque amico, neque clerico, neque cuiquam alii; ſed ſtatim ingreſſis præfectis in ædes Epiſcopales, & quærentibus illum comprehendere, accepta Sticharı & Birrhı media nocte profugit ad virginem juvenculam, annorum circiter viginti, quam formoſiſſimam, & ipſam, quæ fugienda eſſet propter pulchritudinem. Illa vero admirata metuit ſibi ex illo facto. Dicit ergo illi: Conquiror ab Arianis, & calumniis infande obruor, & ne ipſe gloriam auferam irrationalem, & in peccata incidam, cogitavi effugere eos, qui me pœnæ dedere volunt. Itaque revelavit mihi Deus hac ipſa nocte (dicens:) apud neminem ſervari potes, niſi apud illam. Ex multa igitur gratia, illa abjiciens omnes ſuſpiciones, tota Domino addicta, occultavit ſanctiſſimum illum totos ſex annos, dum vixit Conſtantius. Ipſa etiam abluens pedes & purgamenta auferens, & libros mutuata exhibuit illi, nec quiſquam hominum in tota Alexandria novit, ubi ſex illis annis ſanctus Athanaſius degeret. Eodem tempore pulchritudo faciei Eccleſiæ in ſordes & triſtitiam mutata eſt. Mixti enim erant Eccleſiarum præfecti, qui nomine quidem Chriſtiani appellabantur: commixtione vero communicationis nihil ab hæreticis differebant: Non libationibus quidem idolorum prævaricationem moliebantur, ſed

Chriſtianiſmi ſpecie blaſphemam illam A doctrinam defendere conabantur. Rex Conſtantius etiam antea ſane Arianam opinionem tenebat: multo autem magis, cum Imperator evaſiſſet. Quapropter præcepit Arianorum fidem, ad Eccleſias Italiæ ſcriptam mitti, nolentesque ſubſcribere illi juſſit Eccleſiis expelli, & alios in locum eorum ſubrogari. Ut autem etiam reverendus Liberius poſt beatum Julium, Marci & Silveſtri ſucceſſorem, Romæ Epiſcopus, exilium ſubiit, hæreticorum furor ipſius loco Felicem quendam conſtituit Eccleſiæ Romanorum Epiſcopum, quem divinitus immiſſa pœna abripuit. Nunc quidem B enim viſu ſpoliatus, confitebatur divinam vindictam haud dubie ſe habere: nunc vero peſtilenti morbo diu conſumtus periit. Sermo autem Chriſti celebrior fiebat, ſancto Liberio pro fide patiente. Georgius vero, ut dictum eſt, ad Alexandrinorum contemtum evectus, neque in ſpeciem continuit ſe, converſus plane ad crudelitatem, ut videretur facibus & ſecuri Imperium obtinere magis, quam Sanctimoniæ præeſſe. Quoniam etiam ſanctus Meletius, Antiochenus Epiſcopus Conſubſtantiale manifeſte prædicabat, etiam illum circumvenerunt C Arii ſectæ addicti: (quem multa turba ſecuta eſt, communionem adverſariorum aſpernata) Euzoium vero pro ſancto Meletio ad Epiſcopatum Antiochiæ promovent, ac impium Eudoxium Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopum præficiunt. Cum autem tantum contra Eccleſiam oſor honeſti accenderet bellum, Conſtantius Rex declarat Julianum Cæſarem in Galliis, & rediens Conſtantinopolin Eudoxium Antiochenum Conſtantinopolitanæ Eccleſiæ Epiſcopum & Sacerdotem renunciat, eodem tempore, & magnam Eccleſiam, cui nomen D Sophia, renovavit, in Conſulatu Conſtantii decimo, & Juliani Cæſaris tertio, decimo quinto die Februarii. Igitur Impius Eudoxius cum ſederet in throno, in ipſa dedicatione, primam emiſit vocem inquirens, pater ἀσεβὴς (qui neminem cultu proſequatur) filius εὐσεβὴς (qui patrem colat.) Turbis vero & ſeditione ſuper hac re mota, ne turbemini, ait, ad dictum meum. Pater enim ſine cultu eſt, quia neminem colit: filius autem pius, quia colit patrem. Hæc

A σχήματι Χριστιανισμοῦ τὸ βλάσφημον Ἀρείου δόγμα κρατύνειν ἐσπούδαζον. ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνστάντιος καὶ ἤδη μὲν πρῶτον συνεκρότει τὴν Ἀρειανὴν δόξαν· πολλῷ δὲ πλέον αὐτοκράτωρ γενόμενος. διὸ ἐκέλευσε τὴν τῶν Ἀρειανῶν πίστιν καὶ εἰς τὰς περὶ Ἰταλίαν Ἐκκλησίας πέμπεσθαι, προστάξας τοὺς μὴ βουλομένους ὑπογράφειν αὐτῇ ἐξωθεῖσθαι τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν ἑτέρους ἀντικαθίστασθαι. ὡς δὲ καὶ ὁ ὅσιος Λιβέριος μετὰ Ἰούλιον τὸν μακάριον τὸν Μάρκου καὶ Σιλβέστρου διάδοχον τῆς Ῥώμης ὢν Ἐπίσκοπος ἐξορίαν ὑφίσταται, ἡ τῶν αἱρετικῶν μανία ἀντ' αὐτοῦ Φίληκά τινα καθίστησι τῆς B Ἐκκλησίας Ῥωμαίων Ἐπίσκοπον, ὃς παραχρῆμα ποινὴν θεήλατον ἐξήτησεν. νῦν μὲν γὰρ τῆς ὄψεως ἀποστερηθεὶς ἐξωμολογεῖτο τὴν θείαν δίκην, εἰκότως αὐτὸν μετελθεῖν· νῦν δὲ λοιμικῇ νόσῳ ἐπὶ χρόνον διαφθαρεὶς ἀπέθανεν. ὁ δὲ τοῦ Χριστοῦ λόγος ἐνδοξότερος ἐγίνετο, τοῦ ἁγίου Λιβερίου πάσχοντος ὑπὲρ τῆς πίστεως. ὁ δὲ Γεώργιος, καθὰ προείρηται, κατὰ τὴν Ἀλεξανδρέων ὑπερηφανίαν ἀρθείς, οὐδὲ ἐπὶ σχήματος ἐπεῖχεν ἑαυτόν, ἐξηλλαγμένος παντάπασιν πρὸς ὠμότητα, ὡς δοκεῖν αὐτὸν ῥάβδοις C καὶ πελέκει τὴν ἡγεμονίαν διάγειν, ἢ ἱερωσύνης προΐστασθαι. ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ἅγιος Μελέτιος ὁ τῆς Ἀντιοχέων Ἐπίσκοπος τὸ ὁμοούσιον σαφῶς ἐκήρυττεν, καὶ τοῦτον οἱ τῆς Ἀρείου αἱρέσεως περιορίζουσιν· ᾧ πολὺ πλῆθος συνηκολούθησε, τῆς κοινωνίας τῶν ἐναντίων ὀλιγωρήσαντες· Εὐζώϊον δὲ ἀντὶ τοῦ ἁγίου Μελετίου εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Ἀντιοχείας προχειρίζονται, τὸν ἀσεβῆ Εὐδόξιον τῆς Κωνσταντίνου πόλεως Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπον προστησάμενοι. τοιοῦτον δὲ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ μισοκάλου ἐξανάψαντος D πόλεμον, Κωνστάντιος ὁ βασιλεὺς ἀναδείκνυσιν Ἰουλιανὸν Καίσαρα ἐν Γαλλίαις, καὶ καταλαβὼν τὴν Κωνσταντίνου πόλιν, Εὐδόξιον τὸν Ἀντιοχείας τῆς Κωνσταντίνου πόλεως Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπον καὶ ἱερέα ἀναδείκνυσιν. ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, ᾗ ὄνομα Σοφία, ἐνεκαίνισεν, ἐν ὑπατίᾳ Κωνσταντίου τε δέκατον, καὶ Ἰουλιανοῦ Καίσαρος τὸ τρίτον Φεβρουαρίου πεντεκαιδεκάτῃ. ὁ οὖν ἀσεβὴς Εὐδόξιος καθεσθεὶς εἰς τὸν θρόνον αὐτῆς τοῖς Ἐγκαινίοις, πρώτην ἀφῆκεν φωνὴν φήσας, ὁ πατὴρ ἀσεβής, ὁ υἱὸς εὐσεβής. θορύβου δὲ πολλοῦ καὶ στάσεως ἐπὶ τούτῳ γενομένου, μηδέν, φησί, ταράσσεσθε πρὸς τὸ λεχθὲν παρ' ἐμοῦ. ὁ γὰρ πατὴρ ἀσεβής, ὅτι οὐδένα σέβει· ὁ δὲ υἱὸς εὐσεβής, ὅτι σέβει τὸν πατέρα. ταῦτα εἰπόντος

εἴποντος τοῦ Εὐδοξίου, ὁ μὲν θόρυβος κατεστάλη· A γέλως δὲ πολὺς ἀντὶ τοῦ θορύβου κατεῖχε τὴν Ἐκκλησίαν, ὥστε τοὺς πλείστους αὐτῶν καταγελάσαντες αὐτοῦ ἐξελθεῖν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ σὺν ὀλίγοις τοῖς περὶ αὐτὸν καταλειφθῆναι. καὶ μένει τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Εὐδοξίου ἄχρι τῆς δεῦρο γελώμενον. τοιαῦτα γὰρ δὴ οἱ αἱρεσιάρχαι σοφιζόμενοι, καὶ περὶ τοιαύτας ἀσχολούμενοι λέξεις, τὴν Ἐκκλησίαν διέσπασαν. ὁ δὲ Ἰουλιανὸς ἐν ταῖς Γαλλίαις πολλοῖς βαρβάροις συμπλακεὶς, καὶ νικήσας, ὑπ' αὐτῶν ἀναγορεύεται βασιλεύς. μαθὼν δὲ ὁ Κωνστάντιος, βαπτισθεὶς ὑπὸ B τοῦ θεομάχου Εὐζωΐου, ἐπὶ τὸν πρὸς αὐτὸν ἐχώρει πόλεμον. γενόμενος δὲ ἐν πολίχνει τῆς Κιλικίας, Μόψου κρήνη τοὔνομα, ὑπὸ φροντίδος ἀποπληξίᾳ ληφθεὶς τελευτᾷ, ἐν ὑπατείᾳ Ταύρου καὶ Φλωρεντίου, τρίτῃ τοῦ Νοεμβρίου μηνὸς, εἴκοσι πέντε ἔτη μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ πατρὸς ζήσας, τὰ δὲ πάντα ἔτη τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἔτη. καλὸν δὲ σιωπῇ μὴ παραδραμεῖν ἐνταῦθα, μήτε τὴν τῶν Ἑλλήνων, τῶν κατὰ Ἀλεξάνδρειαν μανίαν τε καὶ κουφότητα, μήτε τὴν Γεωργίου ἀπώλειαν, τὴν κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου C μεγάλην πόλιν. συνέβη ταραχὴν γενέσθαι ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. τόπος ἦν ἐν τῇ πόλει ἐκ παλαιῶν ἔρημος καὶ ἠμελημένος, συρφετοῦ γέμων πολλοῦ, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες τὸ παλαιὸν τῷ Μίθρᾳ τελετὰς ποιοῦντες ἀνθρώπους κατέθυον. τοῦτον Κωνστάντιος ἤδη πρότερον ὡς σχολαῖον τῇ Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίᾳ προσκεκυρώκει. Γεώργιος δὲ βουλόμενος ἐν αὐτῷ εὐκτήριον οἶκον κατασκευάσαι, ἀνακαθαρθῆναι κελεύει τὸν τόπον. καὶ δὴ ἀνακαθαιρομένου, ἄδυτον ηὕρηται κατὰ βάθους πολλοῦ, ἐν ᾧ τὰ μυστήρια τῶν Ἑλλήνων ἐκέκρυπτο. ταῦτα δὲ ἦν κρανία ἀνθρώ- D πων τελείων τε καὶ παιδίων, οὓς λόγος κατεῖχε πάλαι ἀνῃρεῖσθαι, ὅτε ταῖς διὰ σπλάγχνων μαντείαις ἐχρῶντο Ἕλληνες, καὶ μαντικὰς ἐπετέλουν θυσίας, καταμαγγανεύοντες τὰς ψυχάς. οἱ οὖν Χριστιανοὶ ταῦτα εὑρόντες ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ Μιθρείου, σπουδὴν ἔθεντο πᾶσιν ἐν τῷ φανερῷ γέλωτα δεῖξαι τῶν Ἑλλήνων τὰ μυστήρια, ἐξεπόμπευόν τε εὐθὺς γυμνὰ τῷ δήμῳ τὰ κρανία δεικνύοντες. ταῦτα ὁρῶντες οἱ κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἕλληνες, καὶ μὴ φέροντες τὸ τοῦ πράγματος ἐπονείδιστον, εἰς ὀργὴν ἐξάπτονται, καὶ πᾶν τὸ παρατυχὸν ὅπλον ποιούμενοι, ὁρμῶσι κατὰ τῶν Χριστιανῶν, καὶ διὰ πάσης ἰδέας θανάτου ἀνεῖλον

dicente Eudoxio, tumultus quidem ſedatus eſt: riſus autem largus pro tumultu ſubortus eſt Eccleſiæ, adeo ut plurimi eorum deridentes eum, Eccleſia exierint, & ipſe cum paucis aſſeclis ſuis relinqueretur: & manet dictum Eudoxii etiamnum ridiculum. In hiſce enim hæreſiarchæ ſapientiam oſtentant, & circa tales occupantur ſermones, qui Eccleſiam dilacerant. Verum Julianus in Galliis, multis cum barbaris confligens, & victor, ab aliis rex nominatus eſt. Quod cum reſciſceret Conſtantius, baptizatus ab Euzoio Dei adverſario, ad bellum contra illum ſe accinxit. At cum eſſet in Ciliciæ oppidulo Mopſocrene nomine, ex ſolicitudine apoplexia correptus exſpirat, Tauro & Florentio Conſulibus, tertio menſis Novembris, viginti quinque annis poſt mortem patris ſuperſtes; natus per omnia annos quadraginta quinque. Expedit autem, ſilentio hic non prætcrire, neque Græcorum, qui Alexandriæ erant, furorem & levitatem, neque Georgii perniciem, quæ Alexandriæ in magna civitate accidit. Evenit, ut tumultus excitaretur hac de cauſa. Locus erat in civitate multis temporibus deſertus & incultus, ſordibus multis refertus, in quo Græci olim Mithræ ſacrificia facientes mactabant homines. Illum Conſtantius jam ante neglectum, Alexandrinorum Eccleſiæ adjunxerat. Georgius vero volens in eo oratorium conſtruere, expiari jubet locum. Expiato loco, inventum eſt adytum valde profundum, in quo myſteria eorum occultata erant. Hæc autem erant calvariæ hominum perfectorum & puerorum, quos fama ferebat olim eſſe occiſos, quando ex extis vaticinabantur Græci, & divinatoria immolabant ſacrificia, animas Orco elicientes. Chriſtiani igitur hiſce inventis in adyto Mithrii, operam dabant, ut omnibus riſum manifeſte moverent, oſtendentes Græcorum myſteria, ſeſeque oſtentabant, deinde nudas populo calvarias exhibentes. Hæc videntes, qui Alexandriæ erant Græci, & non ferentes facti opprobrium, ira accenduntur, & quicquid ad manum erat, pro armatura rapientes, impetum faciunt in Chriſtianos, & omnibus mortis generibus

multos ex eis interfecerunt. Hos enim A gladiis, illos lapidibus aut lignis occiderunt: quoſdam autem illorum etiam crucifixerunt. Georgium vero Eccleſia extractum & camelo alligatum, & diſtractum cum illo combuſſerunt. Julianus autem Imperio potitus, ut dictum eſt, & ſtudens omnia Conſtantii facta abrogare, relegatos omnes revocavit. Quod igitur ubi cognovit ſanctus Athanaſius, pulchre veſtitus, egreſſus domo Virginis, de qua ſupra dixi, rurſus nocte inventus eſt in Eccleſia, quem Alexandrinus populus libenter accepit, veluti ex mortuis reviviſcentem. Confitebatur igitur veris ſuis amicis; ea gratia ad vos B non confugi, ut religioſum vobis ſit, cum alias, tum ob inquiſitionem. Confugi autem ad illam, quam ob formam & juventutem nemo ſuſpectam habere potuit. Alexandrinus autem populus, ejectis Arianæ hæreſis ſectatoribus, tradiderunt domos precatorias Athanaſio. Ariani vero in domunculis vulgaribus congregati in locum Georgii Lucium promoverunt. At Julianus, qui idolis delectabatur, iterum Eccleſias turbabat, templa Græcorum aperiebat, ſacrificia C offerebat Fortunæ Conſtantinopolis, publice in regia, ubi Fortunæ ſtabat ſtatua: quando etiam Maris Chalcedonis in Bithynia Epiſcopus, manu ducebatur, (laborabat enim præ ſenectute oculorum hebetudine) qui expectans Regem ingreſſum contumelia afficiebat, impium vocans, & apoſtatam, & Atheum. Ille vero verbis convitia confutabat, cæcum & cluſcatum eum vocans, nec poſſe ei Galilæum ſuum mederi: Maris vero libere Regi reſpondit, gratias ago, inquiens, Deo, qui occæcavit me, ne D tuam impudentem faciem viderem, quæ ita ad impietatem converſa eſt. Tunc ſane & Jovianus & Valentinianus ſolutas zonas projecerunt tyranno ante pedes, dicentes, accipe zonas, habe tibi honores tuos: expoſita tibi etiam ſunt corpora noſtra, ſi vis: quos urgens amplius timuit. Rex autem & cum eo ſentientes, & veluti ex latebris tenebroſis prorepentes philoſophi & mathematici magno numero,

A πολλοὺς ἐξ αὐτῶν. τοὺς μὲν γὰρ ξίφεσι, τοὺς δὲ λίθοις ἢ ξύλοις ἀπέκτειναν· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ ἐσταύρωσαν, τὸν δὲ Γεώργιον τῆς Ἐκκλησίας ἐκσύραντες, καμήλῳ δὲ προσδήσαντες, καὶ σπαράξαντες σὺν αὐτῇ κατέκαυσαν. ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τὸ κράτος περιθέμενος, ὡς εἴρηται, καὶ σπουδάζων πάντα τὰ παρὰ Κωνσταντίου πραχθέντα ἀνατρέπειν, τοὺς περιορισθέντας ἅπαντας ἀνεκαλέσατο. ὡς οὖν ἔγνω τοῦτο ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, καλῶς ἐνδυσάμενος, ἐξελθὼν ἐκ τοῦ οἴκου τῆς παρθένου, περὶ ἧς ἐν τοῖς ἄνω εἴρηκα, πάλιν ἐν τῇ νυκτὶ εὑρέθη ἐν τῇ Ἐκκλη-B σίᾳ, ὃν ὁ Ἀλεξανδρέων λαὸς ἀσμένως ἐδέξατο, ὡς ἐκ νεκρῶν ζῶντα. ἀπελογεῖτο οὖν τοῖς γνησίοις αὐτοῦ φίλοις, ὅτι οὕτω χάριν πρὸς ὑμᾶς οὐ κατέφυγον, ἵνα εὔορκον ὑμῖν ᾖ ἄλλως τε δὲ καὶ διὰ τὰ ἔρευνα. κατέφυγον δὲ πρὸς ἐκείνην, πρὸς ἣν ὑποψίαν οὐδεὶς ἠδύνατο ἔχειν, ὡς ὡραίαν καὶ νεωτέραν. ὁ δὲ Ἀλεξανδρέων λαὸς ἐξωθήσαντες τῶν Ἐκκλησιῶν τοὺς τοῦ Ἀρείου δόγματος, παραδιδόασιν Ἀθανασίῳ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους. οἱ δὲ Ἀρειανίζοντες ἐν οἰκί-C σκοις ἀσήμοις συναγόμενοι εἰς τόπον Γεωργίου Λούκιον προχειρίζονται. ὁ δὲ Ἰουλιανὸς τοῖς εἰδώλοις ἐπιτερπόμενος, αὖθις τὰς Ἐκκλησίας ἐτάρατ[τ]εν, τὰ ἱερὰ τῶν Ἑλλήνων ἀνοίγων, καὶ θυσίας ἐπιτελῶν τῇ Κωνσταντινουπόλεως Τύχῃ δημοσίᾳ, ἐν τῇ βασιλικῇ, ἔνθα τὸ τῆς Τύχης ἵδρυτο ἄγαλμα. ὅτι καὶ Μάρις ὁ τῆς ἐν Βιθυνίᾳ Καλχεδῶνος Ἐπίσκοπος χειραγωγούμενος (τὴν γὰρ δὴ πρὸς τῷ γήρᾳ τι ὑπόχυσιν ὀφθαλ-D μῶν ὑπομείνας) πολλὰ τὸν βασιλέα εἰσελθὼν ὕβρισεν, ἀσεβῆ καλῶν τὸν ἀποστάτην, τὸν ἄθεον. ὁ δὲ λόγοις τὰς ὕβρεις ἠμύνετο, τυφλὸν καὶ πηρὸν ἀποκαλῶν, καὶ μηδὲ τὸν Γαλιλαῖον αὐτοῦ τὸν δυνάμενον αὐτὸν θεραπεῦσαι. ὁ δὲ Μακάριος παρρησιέστερον πρὸς τὸν βασιλέα ἔφη· εὐχαριστῶ, φησὶν, τῷ Θεῷ τῷ τυφλώσαντί με, ἵνα σου μὴ ἴδω τὸ ἀναιδὲς πρόσωπον οὕτως ἐκπεπτωκὸς πρὸς τὴν ἀσέβειαν. τότε δὴ καὶ Ἰοβιανὸς καὶ Οὐαλεντινιανὸς λύσαντες τὰς ζώνας περιέρριψαν τῷ τυράννῳ εἰπόντες· δέχου τὰς ζώνας, ἔχε σου καὶ τὰς τιμάς. πρόκειταί δέ σοι, εἰ βούλῃ, καὶ τὰ σώματα ἡμῶν· ὧν καὶ τὴν ἔνστασιν ἔδεισεν. ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτοῦ, καὶ ὥσπερ ἐκ

μυχῶν σκότους ἑρπετὰ περιιόντα, τῶν φιλοσόφων καὶ μαθηματικῶν πλῆθος,

τῶν τε μάγων καὶ μαντέων φρατριάσαντες, ἐβουλεύσαντο οὐκ ἄλλως περιέσεσθαι τῶν Χριστιανῶν, εἰ μὴ Ἀθανασίου ἀπαλλαγεῖεν. ἅτε δὴ θεμελίου ὄντος αὐτοῦ τῆς Ἐκκλησίας. διὰ τοῦτο γοῦν, πάλιν δικαστῶν κίνησις, πάλιν στρατὸς, πάλιν βουλὴ καὶ δῆμοι ἐταράσσοντο, Ἀθανάσιον ἀπαιτούμενοι, ὃς καὶ τῆς Ἐκκλησίας ταραττομένης διέδρα σπουδῇ τῶν εὐσεβούντων. ὁ δὲ λαὸς λύπῃ καὶ δάκρυσι συνείχετο, νύκτωρ περὶ τὸν Νεῖλον αὐτοῦ ὁρμῶντος, περιστάντες ἔλεγον. ποῦ πάλιν ἀποδιδράσκεις, ὁ ποιμὴν ὁ καλός. τίνι δὲ ἡμᾶς καταλείπεις ὡς ναῦν ἀκυβέρνητον, τρικυμίαις καὶ σπηλάσιν περιαγομένην; ὁ δὲ πρὸς αὐτούς· μὴ ὀλοφύρησθε, τέκνα· νέφος φθινοπωρινόν ἐστιν οὗτος ὁ τάραχος, πρὸς ὀλίγον φαινόμενος, ὀξέως δὲ ἀφανιζόμενος· θᾶττον ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς, Θεοῦ συνεργοῦντος, μικρὸν χρόνον ὑμῶν χωρισθήσομαι. ὡς δὲ ἐπέβη ὁλκάδι τοῖς Νείλου ῥείθροις ἐπὶ τὴν Θηβαΐδα ἀναγόμενος, ὁ τὴν ἀπόφασιν ἔχων κατ' αὐτοῦ σατράπης ἀνὴρ εἵπετο, τὸν ὄπισθεν θάνατον ἀπειλῶν. ὡς δὲ ἀπήγγειλε τοῦτό τις Ἀθανασίῳ, εἰς τάχος λέγων ἀπαίρειν, μὴ καταληφθείη πρὸς τοῦ διώκοντος, βραχὺ σιγήσας, λέγει, ὁράματι θείῳ καταπεισθείς· ἀντιστρεψώμεθα τὸν πλοῦν, ὦ ἄνδρες, τοῦ Θεοῦ τοῦτο θέλοντος, ὡς τάχιστά με Ἀλεξανδρεῦσιν ἀποδοθῆναι. τῶν δὲ διακωλυόντων, καὶ δι' ὀλίγον θρηνούντων, καὶ τὸν οἰκεῖον κίνδυνον ὀφορωμένων, εἶπεν ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος· μὴ οὕτως, ἀδελφοί, συγκόπτετε ἑαυτούς. πιστεύσατε, ὅτι πλείους οἱ μεθ' ἡμῶν, ὑπὲρ τοὺς μετ' αὐτῶν, καὶ ἀνίκητός ἐστιν ὁ ἡμέτερος σύμμαχος. οὕτως καὶ ὄπισθεν γενόμενος, παλίνορσοι φέρονται τὴν ὁλκάδα ἀναστρέψαντες. ἀλλὰ συνήντησαν τῷ ἁγίῳ Ἀθανασίῳ τῶν προδοτῶν τινες ἄνδρες Ἑλληνικώτατοι, οἳ καὶ τὸν διώκτην πείσαντες κατὰ τὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἔρχεσθαι. ἐγγὺς δὲ γενομένων αὐτῶν καὶ ἀορασίᾳ κρατηθέντων, ὁ Ἀθανάσιος, οἷα ἐπὶ Ἐλισσαίου ἐγεγόνει, πυνθάνεται, τίνα ζητοῖεν; τῶν δὲ λεγόντων, Ἀθανάσιον· αὐτὸς ἀποκρίνεται, σπουδάζων αὐτὸν ἔγνων ὀλίγον πρότερον καὶ παραπλέοντα ἡμᾶς. καὶ παρελθόντες ἐδίωκον, ὃν ἔχοντες, οὐκ ἐθεάσαντο. ὁ δὲ ἅγιος Ἀθανάσιος θᾶττον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατήχθη πλείστης χαρᾶς τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπλήσας· ὅπου βραχὺν χρόνον ἀποκρυβεὶς, μικρὸν ὕστερον μετὰ

A magique & harioli ſocietate inita delibe- raverunt, non aliter Chriſtianos ceſſuros eſſe, niſi Athanaſio rejecto, utpote qui fundamentum eſſet Eccleſiæ. Quocirca rurſus judicum motio, rurſus exercitus, rurſus conſilium & populi turbabantur, qni Athanaſium expoſcebant. Ille quidem ab Eccleſia turbata profugit opera religioſorum: populus autem mœrore & lacrymis conficiebatur, nocte circa Nilum eum abeuntem circumſtantes ajebant: quo rurſus profugis, paſtor bone? Cui vero nos relinquis, ut navem gubernatore deſtitu- B tam? fluctibus & piratarum navibus circumdandam? Ille vero ad eos: ne ploretis filii: nubecula tranſiens eſt hic tumultus, pauliſper apparens, ſtatim autem diſparens: brevi redibo ad vos, Deo adjuvante: modico tempore a vobis ſegregabor. Ut autem conſcendit navem, amne Nili ad Thebaidem ſubvehendus, qui in mandatis id habebat contra illum Satrapes ſecutus eſt, mortem ei comminans. Quod cum annunciaret aliquis Athanaſio, ut ſe proriperet dictitans, ne relinqueretur perditori, C pauliſper conticeſcens ait, divina revelatione perſuaſus: Convertamus navigationem, viri, Deo ita volente, ut quam primum Alexandrinis reſtituar. Illis vero inhibentibus, & paulo poſt plorantibus, & ſuum periculum proſpicientibus, inquit ſanctus Athanaſius: ne ita, fratres, vos ipſos conficiatis: credite, plures eſſe nobiſcum, quam cum illis, & invictus eſt, qui pro nobis pugnat. Ita converſo curſu retro feruntur, navem revehentes. Sed occurrerunt ſancto Athanaſio proditorum quidam maxime Ethnici, qui perſecutori perſuaſerant, jam D ſe in conſpectum ſancti Athanaſii venturos: cum prope adveniſſent, & oculi eorum tenerentur, quo minus viderent, Athanaſius, quaſi Eliſæus alter clamavit rogans, quem quærerent: Illis dicentibus, Athanaſium: ipſe reſpondit, novi cum magno ſtudio paulo ante prætervavigantem. Ita prætereuntes perſequebantur eum, quem habentes non viderunt. Sanctus autem Athanaſius ſtatim Alexandriam reductus, plurima lætitia Eccleſiam perfudit: ubi pauliſper adhuc occultatus non longe poſt

H ij

cum libertate verbum Dei prædicabat. Nam Julianus, multa contra Chriſtianos machinatus, dignum interitum reportavit. Nam contra Perſas cum pugnaret, & divinationibus quibusdam perſvaſus & ſomniis deceptus, quod Alexandri Macedonis urbem cepiſſet, aut etiam potius ipſe Alexander eſſet in alio corpore, multas urbes & ſatrapias Perſarum evertiſſet, & civitates expugnaſſet, mœnibus Cteſiphontem magnam urbem cinxiſſet, & ſupplices ſibi Perſas fieri coegiſſet, & legatos ad ſe mittere: ille autem ſupplicationes Perſarum non accepit omnino, reſervatus divinitus immiſſæ ipſi iræ. Accuſabant autem eum Romani, quod non ad quæſtum victoria uteretur: tamen præſentibus adverſa mandata dabant, & iterum hoſtes convertunt in fugam. Sciendum autem, quod a Perſa quodam transfuga deceptus Julianus, oneraria ad annonam ferendam per fluvios navigia combuſſerit, unde exercitus fame laboravit. Perſa enim ille transfuga promiſerat ei intra triduum ſe traditurum Babylonem, nec opus eſſe ampliore ſumptu. Itaque perſuaſus frumentum cum navibus & penum igne combuſſerat, & alia omnia, quæ ad alendum exercitum erant aſportata. Abolitis omnibus, cum daret fluvio, quæ ſuppetebant, ipſe deliciis doli devoratis trahebatur hamo, credulus, dignam pœnam eorum luiturus, quæ fecerat. Cum enim ad tertium & quartum diem & plures eum duxiſſet & circumduxiſſet ſpiritus erroris per deſertum cum exercitu, & magna difficultas eſſet in exercitu, in aqua carentibus & ſiccis locis concluſo, & anguſtia omnium neceſſariorum, & conclamantibus omnibus aderat ipſe eques Julianus, & corroborabat exercitum inermis. Ex improviſo autem volat ſagitta contra eum, & tranſiens brachium in dextrum latus infixa eſt, & ex eo vulnere vitam cum morte commutavit, ut incertum ſit, a quo eſſet occiſus. Quidam enim ajunt a Perſa transfuga, quidam vero ab exercitu ſuo. Ut autem fere perhibetur, divinitus inflictum erat vulnus. Ita igitur viginti menſes in Imperii faſtigio fuit Julianus,

A παρρησίας τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἐπαρρησιάζετο. ὁ γὰρ Ἰουλιανὸς πολλὰ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διαπραξάμενος, τέλος ἄξιον ἀπηνέγκατο. κατὰ Περσῶν γὰρ στρατεύσας, καὶ πεπιστευκὼς μαντείαις τισὶ καὶ ὀνειροπολήσας τὴν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος πόλιν λαβεῖν ἢ καὶ μᾶλλον αὐτὸν Ἀλέξανδρον εἶναι ἐν ἑτέρῳ σώματι, πολλὰς κώμας καὶ φρούρια τῶν Περσῶν πορθήσας, καὶ πόλεις λαβὼν, περιτειχίσας δὲ καὶ Κτησιφῶντα τὴν μεγάλην πόλιν, ἱκέτας τοὺς Πέρσας αὐτοῦ κατέστησεν, καὶ πρεσβεύειν αὐτοὺς
B πρὸς αὐτὸν ἀνέπεισεν· ὁ δὲ τὰς ἱκετηρίας τῶν Περσῶν οὐκ ἐδέξατο. πάντως εἰς τὴν ἐπερχομένην αὐτῷ θεήλατον ὀργὴν αὐτοῦ φυλαττόμενος. διεμέμφοντο δὲ αὐτὸν Ῥωμαῖοι, διότι μὴ ἐπὶ κέρδος ὑφῆκε τῆς μάχης. ὅμως δὲ τοῖς παροῦσιν ἀντεπαρετάττοντο, καὶ αὖθις τοὺς πολεμίους τρέπουσιν εἰς φυγήν. ἰστέον δὲ, ὅτι ὑπὸ αὐτομόλου Πέρσου ἀπατηθεὶς ὁ Ἰουλιανὸς, τὰ σιτηγοῦντα διὰ τῶν ποταμῶν πλοιάρια κατέκαυσεν, δι᾽ ὃ καὶ λιμῷ περιέπεσεν ὁ στρατός. ὁ γὰρ αὐτομόλος Πέρσης ὑπισχνούμενος αὐτῷ ἐν τρισὶν ἡμέραις παραδώσειν τὴν Βαβυλῶνα, καὶ μὴ χρῄζειν πλείονος τούτων ἀναλώματος,
C καταπεισθεὶς τὸν μὲν σῖτον σὺν τοῖς πλοίοις καὶ τὴν λαρδὸν πυρὶ καταφλέξας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, ὅσα πρὸς διατροφὴν τοῦ στρατοῦ κεκόμιστο, ἀφανίσας πάντα, καὶ τῷ ποταμῷ ἔκδοτα δοὺς· αὐτὸς δὲ τὸ δέλεαρ τῆς πλάνης καταπιὼν, εἵλκετο τῷ ἀγκίστρῳ πειθόμενος, ἀξίαν ποινὴν ἀποτίσων, ὧν ἔδρασεν. ὡς γὰρ τρίτην καὶ τετάρτην ἡμέραν, καὶ ἐπὶ πλείους ἦγεν καὶ περιῆγεν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τῆς πλάνης κατὰ τὴν ἔρημον σὺν τῷ στρατῷ, πολλῆς ἀμηχανίας οὔσης ἐν τῷ στρατῷ, ἐν ἀνύδροις καὶ αὐχμηροῖς
D τόποις συγκλεισθέντι ἀπορίᾳ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ πάντων καταβοώντων, παρῆν ἱππότης αὐτὸς ὁ Ἰουλιανὸς καὶ ἐπερρώννυε τὸν στρατὸν ἄοπλος. ἐξ ἀφανοῦς δὲ ἀκόντιον φέρεται κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦ βραχίονος διαδραμὸν εἰς τὴν πλευρὰν τὴν δεξιὰν εἰσέδυ, καὶ ἐκ ταύτης τῆς πληγῆς τὸν βίον κατέστρεψεν, ἀδήλου γενομένου τοῦ ἀνελόντος αὐτόν. οἱ μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ αὐτομόλου Πέρσου φασίν· οἱ δὲ ὑπὸ οἰκείου στρατιώτου. ὡς δὲ ὁ πολὺς λόγος κρατεῖ, θεήλατον εἶναι τὴν πληγήν. οὕτω μὲν οὖν εἴκοσι μῆνας ἐπὶ τῷ διαδήματι ἐπαρθεὶς ὁ Ἰουλιανὸς,

τὸν βίον κατέστρεψεν ἐν τῇ τετάρτῃ αὐτοῦ ὑπατείᾳ, ἣν ἅμα Σαλουστίῳ ἔδωκεν, μηνὸς Ιουνίου εἰκάδι ἕκτῃ, ζήσας ἓν καὶ τριακοστὸν ἔτος. μετὰ δὴ οὖν τὴν τελευτὴν Ιουλιανοῦ ψήφῳ παντὸς τοῦ στρατοῦ, Ιοβιανὸς τὴν βασιλείαν παραλαμβάνει. ὃς ὀκτὼ βασιλεύσας μῆνας ἐν δεδεστάνοις μεθορίοις Γαλατίας καὶ Βιθυνίας ἐτελεύτησεν. μετὰ δὴ οὖν τὴν τελευτὴν Ιοβιανοῦ τοῦ βασιλέως ΟΥαλεντινιανὸς τὴν βασιλείαν ὑποδέχεται ἀπὸ στρατιωτῶν δειχθεὶς ΑΥγουστος. ὁ δὲ ΟΥαλεντινιανὸς τὸν αὐτοῦ γνήσιον ἀδελφὸν ΟΥάλεντα τῆς βασιλείας κοινωνὸν ἐποίει. ὅστις ΟΥαλεντινιανὸς τριάκοντα ἡμέρας μόνας ἐν Κωνσταντίνου πόλει ποιήσας, παραδοὺς τε τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ ΟΥάλεντι τὰ πρὸς ἀνατολὴν μέρη, αὐτὸς ἄπεισιν ἐπὶ τὰ τῆς δύσεως. ἀλλὰ ὁ ΟΥάλης οὐδεμίαν μὲν φροντίδα λυσιτελείαν τῆς διοικήσεως ἐποιεῖτο· τῷ πλήθει δὲ τῶν αἱρετικῶν ἐπικληθεὶς, ἐπορεύθη τῇ ὁδῷ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν. καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς τῶν τῆς Ορθοδόξου πίστεως Επισκόπους, καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους τε καὶ μονάζοντας εἰς ἐξορίαν ἀπώσατο· πόλεμον δὲ ἄσπονδον κατὰ τῶν τῆς Ορθοδόξου πίστεως Εκκλησιῶν ἀνεκίνει. καὶ πρῶτα μὲν τὸν ἅγιον Μελέτιον, τὸν Αντιοχείας Επίσκοπον ἐξορίᾳ ἐζημίωσεν, καὶ πολλοὺς ἑτέρους μετ' αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, τῶν Επισκόπων, καὶ τῶν ἐκ τοῦ κλήρου· τοὺς δὲ ἄλλους ἅπαντας ὅσοι μὴ ἐβούλοντο κοινωνεῖν τοῖς αἱρετικοῖς, τῶν μὲν Εκκλησιῶν ἐξήλαυνε· ζημίαις δὲ καὶ τιμωρίαις ὑπέβαλεν. ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Αλεξάνδρειαν καὶ ΑΙγυπτον, οὐχ ὁ τυχὼν ἀνερριπίσθη διωγμός. πρόσταγμα γὰρ ἐπάρχων καὶ σπουδῇ τῇ ΕΥδοξίου καὶ νεύματι βασιλέως ἤγετο, παρὰ τοῦ τῆς Αλεξανδρείας ἐπάρχου, εὐθύς τε τὴν Εκκλησίαν ἐτάραξεν. ὁ δὲ ἅγιος Αθανάσιος τὴν ἐκ τοῦ πλήθους ἄλογον ὁρμὴν ὑφορώμενος, δεδοικώς τε μὴ ἄρα τῶν γενησομένων ἀτόπων αὐτὸς τὴν αἰτίαν λάβοι, τέσσαρας ὅλους μῆνας ἐν μνημείῳ πατρῴῳ ἑαυτὸν ἀνέκρυψεν. κατὰ γὰρ τὴν ΑΙγυπτον τηνικαῦτα Τατιανοῦ ἡγουμένου, πολλοὶ οὐ μόνον διαφόρους αἰκίας ὑπέμενον, ἀλλὰ καὶ ἐμαρτύρησαν, πολλά τε κατὰ τῆς Εκκλησίας ἐπινοήσαντος· ὅνπερ Τατιανὸν ἡ θεία δίκη ποινὴν τούτῳ ἀπῄτησεν. ὁμοῦ γὰρ τῷ ἀξιώματι καὶ τῶν χρημάτων ἀλλοτριωθεὶς

A vitamque in quarto ſuo conſulatu, quem geſſit cum Saluſtio, menſis Junii vigeſimo ſexto die, cum vixiſſet unum & triginta annos. Itaque a morte Juliani conſenſu totius exercitus Jovianus regnum capeſſit, qui octo cum regnaſſet menſes, in finibus Galatiæ & Bithyniæ deceſſit. A morte igitur Joviani Regis Valentinianus regnum ſuſcipit, a militibus declaratus Auguſtus. Verum Valentinianus fratrem ſuum legitimum Valentem regni ſocium fecit, qui Valentinianus triginta tantum dies Conſtantinopoli ſubſiſtens, cum tradidiſſet fratri ſuo Va-
B lenti Orientales tractus, ipſe ad Occidentem ſe recepit. Sed Valens nullam curam ſuæ adminiſtrationis ad utilitatem agebat, & vulgo hæreticorum addictus, viam impietatis ipſorum calcabat, & propterea multos Orthodoxæ fidei Epiſcopos, & Presbyteros, & Diaconos, & Monachos in exilium ejecit, & bellum implacabile Orthodoxæ fidei Eccleſiis movit. Et primum quidem ſanctum Meletium, Antiochiæ Epiſcopum, exilio mulctavit, & multos alios cum ipſo, ut dictum eſt, ex Epiſcopis & Clericis. Alios autem omnes, qui cum hæreticis communicare nollent, partim Eccleſiis
C turbavit, partim pœnis & cruciatibus affecit. Similiter & per Alexandriam & Ægyptum non vulgaris inflicta eſt perſecutio. Mandatum enim perfectorum & ſtudio Eudoxii & nutu Regis dabatur ad præfectum Alexandriæ, ſtatimque Eccleſiam conturbabat. Sanctus autem Athanaſius multitudinis brutum impetum proſpiciens & metuens, ne ſi qua abſurda fierent, in ipſum culpa transferretur, totos tres menſes in paterno monumento ſe ipſum celavit. Tum temporis Tatiano Ægypti præfecto, multi non ſolum diverſas plagas ſuſtinebant, ſed & martyrio afficiebantur, multa illo contra
D Eccleſiam moliente: quem Tatianũ ultio divina ad pœnã traxit. Simul enim dignitate & pecuniis privatus, & ſtipẽ petiit,

& cæcus ignominioſe mortuus eſt, tota in urbe fuligine conſperſis imaginibus ejus, ad riſum & ludibrium omnium intuentium. Nec minus & Eudoxius Conſtantinopolis Epiſcopus contra pie ſentientes audere conatus eſt. Tantis igitur malis ubique graſſantibus, terræ motus ſuperveniens univerſalis multas urbes evertit, & Cretæ centum urbes dejecit. Mare autem terminos ſuos mutavit. Quædam enim loca adeo inundavit, ut quæ pedibus trita & conſita ante fuerant loca, navigarentur. Aliis autem in locis tantum receſſit, ut in ſicco reperti ſint navigantes: & hoc evenit B circa primum Conſulatum duorum Regum Valentiniani & Valentis. Et cum hæc fierent, non ceſſavit Chriſtianorum perſecutio. Quoniam autem propter abſentiam ſancti Athanaſii totus populus Alexandriæ ejus deſiderio tumultuabatur, & dicebant, non tantum ſe onerarias naves, verum etiam publica ædificia igne conſumturos, niſi Athanaſium reciperent: Cum reſciſceret Rex Valens, per literas ſignificavit, ut intrepide Eccleſias occuparet Athanaſius, & hic cauſa fuit, ut ceſſaret crudelitas perſecutionis C contra Eccleſiam. Niſi quod per totum Orientem inteſtinum contra Chriſtianos vigebat bellum. Rex quidem Valens properam Antiochiam abiit Conſtantinopoli, & venit Nicomediam, detentus ibi propter talem cauſam. Eudoxius hic Arianæ ſectæ Epiſcopus, vehemens credentium in Chriſtum perſecutor, ſtatim ab exitu Regis moritur in Conſulatu Valentiniani & Valentis tertio, cum novendecim annos perſecutionem contra Orthodoxos urſiſſet. Quocirca in locum ejus Ariani ſubſtituunt Demophilum. Qui autem τὸ Conſub- D ſtantiale defendebant, occaſionem rati ſe nactos, ſuæ fidei Epiſcopum Evagrium quendam promovent. Manus autem ei imponit beatus Euſtathius, qui olim Antiochiæ fuerat Epiſcopus, qui revocatus a Joviano ab exilio, tunc præſto erat Conſtantinopoli, eo animo, ut confirmaret eos, qui conſubſtantiale crederent, & ibi clam verſabatur. Hæc edoctus Rex juſſit utrumque per militarem manum comprehenſos,

A ἔρανον ἤτησεν, καὶ τυφλὸς ἀσχήμως ἀποθνήσκει· κατὰ πᾶσαν πόλιν τῶν εἰκόνων αὐτοῦ ἀσβόλην περιχυθεισῶν εἰς γέλωτα καὶ ἐμπαιγμὸν πᾶσι τοῖς θεωμένοις. οὐχ ἧττον δὲ καὶ Εὐδόξιος ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τῶν εὐσεβῶς φρονούντων τολμᾶν ἐπεχείρει. τοσούτων δὴ οὖν κακῶν πανταχόσε δρωμένων, σεισμὸς ἐπιγενόμενος οἰκουμενικὸς πολλάς τε τῶν πόλεων ἔβλαψεν, τῆς τε Κρήτης τὰς ἑκατὸν πόλεις κατερρίπωσεν. ἡ θάλασσα δὲ τοὺς ἰδίους ὅρους ἐνήλλαξεν. τισὶ μὲν γὰρ τόποις τοσοῦτον ἐπέκλυσεν, ὥστε τοὺς πρώην βασίμους τόπους καὶ σπορίμους, πλέεσθαι· ἑτέρων δὲ τόπων τοσοῦτον ἀπέστη, ὡς ἐν ξηρᾷ εὑρεθῆναι τοὺς πλέοντας. καὶ τοῦτο B γέγονε κατὰ τὴν πρώτην ὑπατείαν τῶν δύο βασιλέων, Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος. καὶ τούτων δὲ γινομένων, οὐχ ἡσύχαζεν ὁ κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμός. ἐπειδὴ δὲ διὰ τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου πᾶς ὁ δῆμος Ἀλεξανδρείας ἐστασίαζε πόθῳ τῷ πρὸς αὐτόν, ἔφασκόν τε οὐ μόνον τὰς σκάλας καὶ τὰ σιτηγὰ πλοῖα, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ τῶν δημοσίων ἐχόμενα πυρὶ καταναλίσκειν, εἰ μὴ Ἀθανάσιον ἀπολάβοιεν. C γνοὺς ὁ βασιλεὺς Οὐάλης, διὰ γραμμάτων ἐσήμανεν ἀδεῶς κρατεῖν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀθανάσιον. καὶ τοῦτο αἴτιον γέγονε τοῦ τέως ἀνακοχήν τινα γενέσθαι τοῦ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας διωγμοῦ· πλὴν ὅτι κατὰ πᾶσαν τὴν ἀνατολὴν ὁ ἐμφύλιος κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἐκρότει πόλεμος. ὁ μέντοι βασιλεὺς Οὐάλης ἐπὶ τὴν Ἀντιόχειαν σπεύδων ἀπῆρεν ἀπὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ γενόμενος ἐν Νικομηδείᾳ, ἐπεσχέθη κατ᾽ αὐτὴν δι᾽ αἰτίαν τοιαύτην. Εὐδόξιος οὗτος ὁ τῆς D Ἀρειανῆς αἱρέσεως Ἐπίσκοπος, ὁ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων θερμὸς διώκτης, εὐθὺς μετὰ τὴν τοῦ βασιλέως ἔξοδον τελευτᾷ ἐν ὑπατείᾳ Οὐαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος τὸ τρίτον, δέκα καὶ ἐννέα ἔτη κατὰ τῶν ὀρθοδόξων διωγμὸν ποιήσας. διὸ οἱ μὲν Ἀρειανοὶ εἰς τόπον αὐτοῦ καθιστῶσι Δημόφιλον. καιροῦ δὲ νομίσαντες δεδράχθαι οἱ τοῦ ὁμοουσίου, τῆς ἑαυτῶν πίστεως Ἐπίσκοπον Εὐάγριόν τινα προεβάλλοντο· χειροτονεῖ δὲ τοῦτον ὁ μακάριος Εὐστάθιος ὁ πάλαι ποτὲ Ἀντιοχείας Ἐπίσκοπος γεγονώς, ὃς ἀνακέκλητο μὲν ὑπὸ Ἰοβιανοῦ τῆς ἐξορίας, τότε δὲ παρῆν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, σκοπῷ τοῦ στηρίξαι τοὺς τῆς Ὁμοουσίου πίστεως, καὶ κατὰ ταύτην λανθάνων διῆγε. ταῦτα μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσε διὰ στρατιωτικῆς χειρὸς συλληφθέντας

A τόν τε χειροτονήσαντα καὶ τὸν χειροτονηθέντα, ἄλλον ἀλλαχοῦ περιορίζεσθαι. Εὐστάθιος μὲν οὖν ὁ ὅσιος ἐν Βύζῃ πόλει τῆς Θρᾴκης περιωρίζετο. Εὐάγριος δὲ εἰς ἄλλον τόπον ἀπήχθη. τούτων οὕτως κατεπραχθέντων, Οὐάλης ἐπὶ Ἀντιόχειαν παραγίνεται, ἐπόρθησε εὐθὺς τοὺς τὸ ὁμοούσιον φρονοῦντας, καὶ μὴ θέλοντας Ἀρειανίζειν· ἐξήλαυνέ τε οὐ μόνον ἐκ τῆς Ἀντιοχείας, ἀλλὰ καὶ ἐκ πασῶν σχεδὸν τῶν ἀνατολικῶν πόλεων. καὶ οὐκ ἠρκεῖτο τούτοις, ἀλλὰ γὰρ καὶ διαφόροις κολαστηρίοις ὑπέβαλλεν. ἀπώλλυεν δὲ πολλῷ πλείους τῶν προτέρων, διαφόροις μὲν θανάτοις παραδιδοὺς· B ἐξαιρέτως δὲ τῷ ποταμῷ Ὀρόντῃ. κατὰ δὲ τὸν χειμῶνα τοῦτον τὸν νοητὸν ἐπὶ Οὐάλεντος, ὁ ἅγιος Ἀθανάσιος, μετὰ πολλοὺς ἐκείνους, τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἀγῶνας, ὧν, ὡς εἶπον, τοὺς πλείονας παρέλειψα, τοὺς ἐπισημοτέρους αὐτῶν ἐπισημηνάμενος, ἓξ καὶ τεσσαράκοντα ἔτη διαρκέσας ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης, πολλὰ προσειπὼν Πέτρῳ τῷ μετ᾽ αὐτὸν Ἐπισκόπῳ, ὅπως πρὸς τῶν αἱρέσεων ὑποστήσεται, τὸν βίον ὑπεξέρχεται ἐν ὑπατείᾳ Τραϊανοῦ τὸ δεύτε- C ρον καὶ Πρόβου, τῶν οὐρανίων ἀξιωθεὶς στεφάνων καὶ τῆς αἰωνίου χαρᾶς, ἧς γένοιτο καὶ ἡμᾶς μετασχεῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, Ἀμήν.

& qui ordinaverat, & qui ordinatus erat, alium alio in exilium exturbari. Itaque venerandus Euſtathius Byzæ in civitate Thraciæ exulabat: Evagrius autem in alium locum deportatus eſt. His ita confectis, Valens venit Antiochiam, & evertit omnes, qui Conſubſtantiale ſentiebant, nec Arianizare volebant, nec tantum expellebat eos Antiochia, verum etiam ex omnibus prope Orientalibus civitatibus: nec his quidem acquieſcebat, ſed etiam diverſis tormentis ſubjiciebat: & perdebat multo plures, quam priores, diverſo interitu excruciandos tradens: & nominatim fluvio Oronti. Circa eam tempeſtatem, ut cogitare licet, ſub Valente ſanctus Athanaſius poſt multos illos pro pietate exantlatos labores, quorum, ut dixi, plurimos præterii, inſigniores tantũ conſignavi, conſummatis ſex & quadraginta annis in Sacerdotio, multa mandans Petro ſucceſſuro ſibi Epiſcopo, quomodo hæreſibus reſiſtendum eſſet, vitam ſuam clauſit, in conſulatu Trajani ſecundo, & Probi, cœleſtibus dignus coronis & æterna lætitia, cujus ut nos participes etiam ſimus, faxit Chriſtus Jeſus, Dominus noſter, cui gloria & potentia in ſecula ſempiterna, Amen.

VITA S. ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINI, A DIVERSIS AUCTORIBUS CONSCRIPTA.

EX ALOYSIO LIPOMANO.

APUD Alexandriam, defuncto Alexandro Epiſcopo, Athanaſius ſuſceperat ſedem. Quod vero eſſet vir acro ingenio, & in Eccleſiaſticis negotiis apprime vigilans, ſatis jam tunc hæreticis innotuerat, cum ad Concilium Nicenum cum Epiſcopo ſuo Alexandro venerat, cujus ſuggeſtionibus hæreticorum doli ac fallaciæ vigilanter detegebantur. Statim ergo, ut eum Epiſcopum factum cognoverant, rati id, quod res indicabat, ſua negotia per illius ſollicitudinē non facile proceſſura, omnibus modis quærere adverſus eum machinas deceptionum parabant. Verum non mihi abſq; ordine videtur, pauca de hujus viri origine ſupra repetere, & cujus a puero inſtitutionis fuerit, ab his, qui cum ipſo vitam duxerant, accepturus, memorare.

Tempore, quo apud Alexandriam Petri Martyris diem Alexander Epiſcopus agebat, cum poſt expleta ſolennia conventuros ad convivium ſuū clericos expectaret, in loco mari vicino, videt eminus puerorum ſupra oram maris ludum imitantium, ut fieri ſolet, Epiſcopum, atque ea, quæ in Eccleſiis geri mos eſt. Sed cum intentius diutine pueros inſpectaret, videt ab his geri quædam etiam ſecretiora & myſtica. Perturbatus illico, vocari ad ſe clericos jubet, atque eis, quod eminus ipſe videret, oſtendit. Tum abīre eos, & comprehenſos ad ſe perducere omnes pueros imperat: Cumque adeſſent, quis eis ludus, & quid egiſſent, vel quomodo, percunctatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidi, negare primo, deinde rem geſtam, per ordinem pandunt, & baptizatos a ſe eſſe quoſdam catechumenos confitentur per Athanaſium, qui ludi illius puerilis Epiſcopus fuerat ſimulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his, qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint, quidve reſponderint ſimul & ab eo, qui interrogaverat: Vbi videt ſecundū religionis noſtræ ritum cuncta conſtare, collocutus cum conſilio clericorū ſtatuiſſe traditur illis, quib9 integris interrogationibus & reſponſionibus aqua fuerat infuſa, iterari baptiſmum non debere, ſed adimpleri ea, quæ a ſacerdotibus mos eſt. Athanaſiū vero, atq; eos, quos ludus ille vel presbyteros habere viſus fuerat, vel miniſtros, convocatis parentibus ſub Dei obteſtatione tradit Eccleſiæ ſuæ nutriendos. Parvo autem tempore, cum a Notario integre & a Grammatico ſufficienter Athanaſius fuiſſet inſtructus, continuo tanquam fidele domini commendatum a parentibus reſtituitur ſacerdoti, ac velut Samuel quidam in templo domini nutritur, & ab eo pergente ad patres in ſenectute bona, ad portandum poſt ſe ephod ſacerdotale deligitur. Sed hujus tanti in Eccleſia pro fidei integritate agones fuerunt, ut etiam de hoc videatur dictum eſſe illud, quod ſcriptum eſt: Ego enim oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. In hujus etenim perſecutiones univerſus conjuratus orbis, & commoti ſunt principes terræ: Gentes, regna, exercitus, coierant adverſus eum. Ille autem divinum illud conſervabat eloquium, dicens: Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum: ſi inſurgat in me prælium, in hoc ego ſperabo. Verum quoniam tanta ac talia ejus geſta ſunt, ut magnitudo quidem rerum nihil me præterire patiatur: multitudo vero geſtorum quamplurima cogat omittere, incertus æſtuat animus, dum deliberare non valet, quid teneat, quid omittat. Et ideo pauca nos, quæ ad rem pertinent, memorabimus, reliqua ejus fama narrabit, ſine dubio, minora vero nunciatura. Nam nihil, quod addere poſſit, inveniet. Igitur Alexandro mirabili ſene, qui Arii proſtraverat blaſphemias defuncto, poſt menſes quinque Niceni concilii, Alexandrinorum Eccleſiæ ſuſcepit Athanaſius præſulatum, Arii vero fautores, verentes, ne forte adeundi Regis copia quādoque fieret Athanaſio, & per eum de veritate fidei, quam pervertebant, ſecundum ſcripturas edoceretur, omnimodis inſimulare eum apud principem, & velut omnium ſcelerum ac flagitiorum aggrediuntur exponere, uſq;

quo humani corporis brachium loculo delatũ, Imperatori oſtendunt, quod ab Athanaſio exciſum magicæ artis gratia, de Arſenii cujusdam corpore confirmabant. Sed & alia quam plurima criminoſa ſimul & flagitioſa componunt. Quibus ex cauſis Imperator jubet convocato conſilio Athanaſium condemnari. Idque apud Tyrum (miſſo e latere ſuo uno ex comitibus, adnitente quoque Archelao tunc comite Orientis, nec non & eo, qui Phœnicem provinciam gubernabat) congregari jubet. Eo deducitur Athanaſius, loculus cum humano brachio circumfertur, invidia & horror non ſolum religioſas, ſed & viles animas pervadit. Hic Arſenius, cujus brachium dicebatur exciſum, lector aliquando Athanaſii fuerat, & ob culpam & correctionem veritus, frequentiæ ſeſe ſubtraxerat. Cujus latebras opportunas ſibi ad hujuscemodi commentum flagitioſi homines rati, initio compoſiti criminis occultatum cum apud quendam, quem fideliſſimum ſceleribus ſuis crediderant, retinebant. Pervenit tamen ad hunc in latebris poſitum, quid ſuo nomine criminis intentaretur Athanaſio. Et ſive cum ipſa humanitatis contemplatio, ſive divina perpulit providentia clam per noctis ſilentia evadens clauſtris, enavigavit Tyrum. Et pridie quam cauſæ dicendæ adeſſet ultimus dies, Athanaſio ſeſe Arſenius obtulit, utque ſe rerum geſtarum ſeries haberet, edocuit. Ille domi eſſe hominem, nec innoteſcere cuiquam de ejus præſentia jubet. Interea concilium cogitur, in quod aliquanti concinnatæ calumniæ conſcii, omnes pene infenſo animo adverſum Athanaſium præjudicatoque conveniunt. Per idem tempus Paphnutius confeſſor aderat Athanaſii innocentiæ conſcius. Is cum vidiſſet Maximum Hieroſolymorum Epiſcopum, qui una ſecum effoſſo oculo, & poplite ſucciſo, confeſſor extiterat, verum pro nimia ſimplicitate nihil de ſacerdotum ſcelere ſuſpicantem, conſediſſe cum cæteris, quos factionis macula ſociaverat, medium conſeſſum adire non veritus, Te, inquit, Maxime, cum quo nihil unum atque idem confeſſionis inſigne eſt, cum quo mihi pariter mortale lumen effoſſum, clariorem divini luminis conciliavit aſpectum: te, inquam, non patiar ſedere in concilio malignantium, & cum iniqua gerentibus introire: injectaque manu elevans eum de medio eorum, ac de ſingulis inſtruens, perpetua dehinc Athanaſio communione ſociavit. Sed interim cauſa dicitur. Prima introducitur cauſa mulieris cujusdam, quæ ſe diceret

A aliquando hoſpitio Athanaſium ſuſcepiſſe, & ab eo noctu nihil ſuſpicantem vim corruptionis eſſe perpeſſam. Introduci ad hæc jubetur Athanaſius, ingreditur cum Timotheo Presbytero ſuo, cumque monet, ut poſtquam mulier dicendi finem feciſſet, ſe tacente ad ea, quæ dixerat, reſponderet. Cumque mulier ea, quæ edocta fuerat, peroraſſet, Timotheus converſus ad eam: Vere, inquit, mulier, ego manſi apud te aliquando, aut vim tibi, ut aſſeris, feci? Tunc illa (ut mulierum ſe talium procacitas habet) objurgans Timotheum: Tu, tu, inquit, mihi vim feciſti, tu in illo loco commaculaſti caſtitatem meam. Simul & converſa B ad judices, obteſtari fidem Dei cœpit vera ſe dicere. Tum omnes ridiculoſus pudor habere cœpit, quod tam facile docente eo factio compoſiti criminis patuiſſet. Nec tamen permiſſi ſunt judices habere de muliere quæſtionem, unde hæc vel per quos, aut quomodo fuiſſet aptata calumnia: quoniam judicandi libertas penes accuſatores erat. Hinc tranſitur ad aliud crimen. Profertur facinus ſeculis inauditum. Hoc eſt, inquiunt, ubi nemo poſſit verborum præſtigiis decipi, res oculis agitur, verbis ceſſantibus: brachium hoc te, ajunt, Athanaſi, C accuſat exciſum. Hæc eſt Arſenii dextera, quam tu quomodo, vel ad quos uſus excideris, indicato. Tum ille: Quis enim, inquit, veſtrum Arſenium noverat, ut hanc ipſius dexterã cognoſcatis? Exſurrexerunt aliquanti, qui ſe dicerent optime ſciſſe Arſenium, in quibus nonnulli erant abſque conſcientia factionis. Orat dehinc a judicibus Athanaſius, ut hominem ſuum, quem in negotiũ depoſceret, jubeant introduci. Cumque introductus eſſet Arſenius, elevato ejus vultu, Athanaſius concilio & Judicibus ait: Hic eſt Arſenius. Et allevans ejus nihilominus dexteram: Hæc eſt, in- D quit, etiam dextera ejus, hæc eſt & ſiniſtra. Hæc autem, quam iſti offerunt, manus unde ſit, vos requirite. Tunc velut nox quædam, & tenebræ accuſatorum oculis infuſæ, quid agerent, quo ſe verterent, neſciebant. Ipſum etenim eſſe Arſenium, teſtes, qui paulo ante ſcire ſe dixerant, confirmabant. Verum quia non judicandi, ſed opprimendi hominis cauſa concilium gerebatur, fragor omnium repente attollitur. Magnum eſſe Athanaſium, & decipere intuentium oculos conclamatur, nec debere ullo modo ultra talem hominem vivere: factoque impetu ſuis eum diſcerpere manibus parant. Sed Archelaus, qui cum cæteris ex pręcepto Imperatoris conſilio præſidebat, ereptum eum de diſcerpentium,

Digitized by Google

manibus, per occultos exitus eduxit, fugæ (qua ſolum poſſet) ſalutem monuit commendare. Concilium tamen rurſus conveniens, tanquam ſi nihil omnino deprehenſum fuiſſet, ut confeſſum de intentatis criminibus Athanaſium condemnat. Et geſta in hunc modum ficta per orbem terræ mittentes, ad ſceleris ſui conſenſum Imperatore cogente cæteros Epiſcopos pertulerunt. Sciens igitur Athanaſius, non ſibi fore tutum contra tot accuſatores agere, judicibus etiam inimicis ſynodum relinquens, venire feſtinavit ad Imperatorem.

THEODORETUS.

IGITUR Athanaſius ad principem veniens, omnem præſumptionem contra ſe factam Epiſcoporum edocuit. At illi apud Mareoten convenientes, quoſdam convenientium ipſis ſacerdotum miſerunt ad principem, id eſt, Theogonium Nicenum, atque Theodorum Perinthium, & Marin Chalcedonenſem, Narciſſum Cilicem, & ſimiles horum mendacia texentes, & quædam commenta figentes, & nudas admodum calumnias quaſi veras accuſationes ſibimet componentes. Quo facto venerunt ad Æliam civitatem. Præceperat enim Imperator, ut omne concilium a Tyro veniret ad Æliam. Nec non & alios undique congregari præceperat, ut templa ædificata dedicarentur. Miſit itaque pariter devotos Judicum pietate ac fide clariſſimos, omnia largiſſime expendi præcipiens, non ſolum pontificibus ac ſacerdotibus, ſed etiam egentibus univerſis, qui undique concurrebant. Porro fuerat exornatum etiam ſacrum altare palliis regalibus atque vaſis, auro & lapidibus pretioſis decoratum.

SOZOMENUS.

IMPERATOR interea Arium de exilio revocavit, juſſitque, ut quod de Deo crederet, ſcriptura currente proferret. Tunc ille novitatem nominum, quam prius adinvenerat, declinans, aliam explanationem contexuit, ſimplicibus verbis eam & divina lectione confirmans, jusjurandum quoque præbuit ita ſe credere, & hæc etiam mente ſapere, nihilque aliter intelligere. Athanaſius autem fugiens de Tyro, Conſtantinopolin venit, & quæ paſſus eſſet adito Imperatore narravit: petens, ut quæ in Tyro fuerant geſta, examinarentur ſub ejus quoque præſentia. Porro Conſtantinus Imperator rationabilem ejus petitionem judicans, hæc ſcripſit Epiſcopis, qui in Tyro convenerant.

SOCRATES.

IGITUR Imperator miſſa ſacra concilium evocavit, ut in ſui præſentia Athanaſii examinaret cauſam: cujus verba ſunt hæc.

VICTOR CONSTANTINUS

Pius Epiſcopis in Tyriorum urbe collectis.

EGO quidem ignoro, quæ veſtro concilio turbulenter atque cum tempeſtate decreta ſint. Apparet enim, quod quadam tumultuoſa indiſciplinatione veritas ſit oppreſſa, vobis videlicet non conſiderantibus, quæ Deo placent, propter jurgia, quæ contra proximos veſtros habetis, & vota veſtra inevincibilia eſſe contenditis. Sed erit opus divinæ providentiæ, ut & hæc contentio aperte deprehenſa poſſit evacuari, atque nobis palam fieri, ſi quid illic convenientes ſive qualibet gratia, aut inimicitiarum cauſa geſſiſtis. Quapropter cum omni feſtinatione vos omnes ad meam reverentiam volo concurrere, ut geſtorum apud vos integritatem per vos ipſos poſſitis oſtendere. Verum qua gratia hæc ſcripſerim vobis, vosque ad me literis evocaverim, per ea, quæ ſequuntur, agnoſcetis. Pergenti jam mihi ad cognominis noſtri feliciſſimæ patriæ civitatem, cum eſſem conſcenſurus equum, repente Athanaſius Epiſcopus in media platea cum quibusdam ſacerdotibus, quos circa ſe habebat, ſic inopinate nos adiit, ut nobis daretur ſubito cujusdam cauſæ formidinis: teſtis enim mihi inſpector omniũ Deus eſt, quoniã nec cognoſcere cum quis eſſet, prima fronte prævalui, niſi quidam noſtrorum & quis eſſet, & quam pertuliſſet injuriã, tunc narraſſet. Et ego quidem neque confabulatus cum eo ſum illo tempore, nec aliqua locutione participatus. Cumque ille ſe audiri depoſceret, ego vero refutarem, & pene repelli eum præciperem, cum majori fiducia nihil aliud a nobis, quam veſtrũ poſtulavit adventum, ut vobis præſentibus quæ paſſus eſt neceſſario, poſſet ſuis gemitibus explanare. Unde quia mihi rationabile videtur, & temporibus opportunum, ſcribi vobis libentius hæc præcepi, ut omnes, quicunque apud Tyrum concilium celebraſtis, indeſinenter ad expeditum noſtræ manſvetudinis concurrere feſtinetis, ipſis operibus oſtenſuri puritatem, & rectitudinem veſtri judicii, coram me videlicet, quem Dei miniſtrum proprium neque vos abnegabitis. Igitur ubique pacificatur Dei nomen, & integre benedicitur, per meam in Deo culturam, etiam apud ipſos Barbaros, qui veritatem hactenus ignorabant. Certum namque eſt, quod qui veritatem ignorat, neque Deum ſcire

poteſt. Veruntamen, ſicut prædictum eſt, A etiam Barbari per me fidelem miniſtrum recognoverunt, & Deum metuere didicerunt, quem utique protectorem meum ubique ac proviſorem ipſis operibus eſt oſtenſum. Unde præcipue etiam Deum ſciunt. Et illi quidem propter noſtrum timorem reverentur Deum. Vos autem, qui ſancta myſteria ejus clementiæ proferre videmini, non dicam cuſtodire: vos, inquam, nihil agitis, niſi quæ ad contentionem noſcuntur & odia pertinere, & (ut abſolute dicam) quæ ad humani generis tendere videntur interitum. Sed feſtinate, ſicut dixi, ad nos venire continuo, ſcientes, quod omni virtute conabor, ut quæ in le- B ge Dei ſunt, ea præcipue ſine aliqua titubatione ſerventur. Quibus utique neque vituperatio, neque mala ſuperſtitio poterit implicari, diſperſis utique ac palam contritis, & penitus exterminatis ſacratis ſacratiſſimæ legis inimicis, qui ſub ſchemate ſancti nominis, blaſphemias varias, ac diverſas injiciunt. Hæ ſiquidem literæ ad æſtuationem perduxerunt eos, qui fuerant in ſynodo congregati, quoniam plures quidem ad proprias redierant civitates. Qui vero circa Euſebium, & Theogonium, & Marin, Patrophilum, & Urſacium, & Valentem erant, ad Conſtantinopolitanam venientes urbem, nequaquam de calice fracto, C aut altari ſubverſo, aut Arſenio peremto, quod in ſynodo concinnaverant, quæſtionem fieri permiſerunt, ſed aliam invenere detractionem, ſuggerentes Imperatori, quod Athanaſius interminaretur, non ſe miſſurum ab Alexandria frumenta ſolenniter ad Conſtantinopolitanam urbem: & hæc audiſſe dicebant Athanaſio dicente ad Amantium, Anubionem, Arbathionem, & Petrum, Epiſcopos. Multum itaque derogatio prævalet, quando derogator creditur fide dignus. Hac ſubreptione ad furorem perductus Imperator, Athanaſium relegavit in exilium, & habitare eum præcepit in Galliis. Ajunt enim quidam, hoc Imperatorem propterea feciſſe, ut unirentur Eccle- D ſiæ, quoniam Athanaſius communicare Arianis evitabat. Et ille quidem degebat in Triberis Galliarum.

THEODORETUS.

SED nemo miretur, ſi tantus vir deceptus deliquit, ſacerdotibus falſa loquentibus, cum divinus quoque David Propheta, non a Pontifice, ſed a ſervo Siba contra Miphiboſeth mendacia proponente deceptus ſit. Qui cum tres habuiſſet filios, eos Cæſares nuncupavit, & ſingulos eorum per decennarios annos Imperii ſui principes eſſe conſtituit: Id eſt, primum quidem filium ſui nominis Conſtantinum, Heſperiarum partium in decennali ſuo fecit habere principatum: ſecundum vero, avi nomine nuncupatum Conſtantium, in vicennalibus ſuis Cæſarem in Oriente conſtituit: minorem vero Conſtantem in ſuis tricennalibus ordinavit. Anno vero poſt hæc tranſacto, ingreſſus quadrageſimum quintum ætatis annum, ægritudine captus, ex urbe Conſtantinopolitana quaſi ad calidas aquas egreſſus eſt. Qui cum Nicomediæ degeret, languore gravatus diem ultimum obiit, cum prius Athanaſium magnum reverti præcepiſſet in Alexandriam, licet Euſebius præſens eſſet, & niteretur contraria ſvadere.

SOZOMENUS.

IGITUR ſub Imperio Conſtantini per Eccleſias talia acciderunt. Quo moriente, rurſus ad quæſtionem venit dogma Niceni concilii. Nam licet vivente Conſtantino non id omnes ſuſciperent: tamen aperte renuere non audebant. Quo moriente, plurimi ab eo ſe indubitanter abſtinuere concilio. Erant iſti, qui etiam primitus videbantur eſſe ſuſpecti: præcipue vero Arii ſectatores Euſebius & Theogonius, cujus dogma ſe firmare credebant, ſi reverti Athanaſium prohiberent, & conſectatori ſuo Ægyptiacæ diœceſeos jura contraderent. Et illi quidem hæc agebant, miniſtrante ipſis Presbytero, per quem Conſtantini temporibus Arius fuerat revocatus. Erat enim is Presbyter Conſtanti quoque gratus, eo quod paternum ei ſervaverat teſtamentum, ita ut uſque ad principem, palatiique potentes haberet acceſſum. Euſebius autem in aula Imperiali videbatur ita perſpicuus, ut ſuos conſectatores faceret auguſtos ac proceres. Quamobrem de dogmate rurſus privatim & publice diſputationes crebro proferebantur, & ſimul injuriæ, inimicitiæ, & plurima, quæ ex talibus ſolent ſæpius evenire. Interea ab Occidentali parte Athanaſius in Alexandriam eſt reverſus, quem etiam Conſtantinus vivens redire maluerat. Fertur autem, quod etiam teſtamento voluerit hoc conſcribere, ſed quoniam ita defunctus eſt, ejus major filius Conſtantinus Heſperiarum partium princeps hoc egit, literaſque hujuſmodi ad populum deſtinavit Alexandrinum.

CONSTANTINUS CÆSAR POPULO Eccleſiæ Catholicæ Alexandrinæ conſtituto.

NEQUE veſtram ſacratiſſimam mentem arbitror ignorare, propterea Athanaſium adorandæ legis prædicatorem

ad tempus in Gallias fuiſſe miſſum, quoniam ferocitas crudelium inimicorum ejus, in exitium ſacri ejus capitis imminebat: ne forſan per malignorum calliditatem aliquid incongruum ſuſtineret. Ut ergo hoc evitaret, ab imminentibus ſibi neceſſitatibus eſt ablatus. Et ita me præcipiente habitare juſſus eſt, ut in ea civitate, in qua degebat, bona ei neceſſaria non deeſſent. Talis enim eſt ejus venerabilis virtus divinis freta ſolatiis, ut etiam moleſtias aſperioris fortunæ contemnat. Quapropter licet ad chariſſimam reverentiam veſtram dominus noſter beatæ memoriæ Conſtantinus Pius meus Pater, eundem Epiſcopum in ſuum locum reſtituere propoſuiſſet, tamen quoniam humana ſorte præventus, antequam hæc compleret vota, requievit, conſequens arbitratus ſum, voluntatem divinæ memoriæ Imperatoris implere. Qui dum ad vos remeaverit, qualem a me venerationem habuerit, agnoſcetis. Non enim mirabile, ſi quid in eo geſſimus, quod laudetur. Meam namque animam imago deſiderii veſtri, & ſchemate tanti viri ad hoc movit & invitavit. Divina providentia vos cuſtodiat, fratres dilectiſſimi.

His literis fretus Athanaſius, Alexandriam venit, libenterque eum plebs Alexandrina ſuſcepit: Ariani vero conjuratione facta adverſus eum, frequentes ſeditiones ſubinde ſuſcitabant, per quas occaſio præbebatur Euſebio, ut derogaret ei apud Imperatorem, quod non decernente communi concilio Epiſcoporum, autoritate ſua arripuiſſet Eccleſiam. Tantiſque his derogationibus actum eſt, ut indignante Imperatore de Alexandrina urbe projiceretur. Eodem tempore Euſebio moriente Epiſcopo Cæſareæ Palæſtinæ cognomento Pamphili, Agapius diſcipulus ejus ſuſcepit Epiſcopatum, qui & alios plurimos edidit libros, & de vita doctoris ſui multa conſcripſit.

SOZOMENUS.

Non multo poſt tempore & Conſtantinus Imperator, Conſtantini majoris filius, dum nititur invadere partes junioris fratris Conſtantis, circa Aquilejam, congreſſione facta perimitur, conſulatu Acindyni, & Prodi. Quamobrem Romani Imperii principatus Occidentalium quidem partium, pervenit ad Conſtantem: Orientalis autem ad Conſtantium.

THEODORETUS.

Igitur tempore, quo Conſtantinus ad perenne tranſivit imperium, teſta-
A mento filiis temporale diſtribuens regnum (nullus enim eorum erat præſens) Presbytero a ſorore propria ipſi commendato ſuum credidit teſtamentum, præcipiens id Conſtantio dari, qui inter alios videbatur eſſe vicinior, & prius venire poſſe credebatur. Hinc iſte Conſtantio factus notus, tradito teſtamento, accepit ad eum ingrediendi fiduciam. Qui videns facilem Conſtantii voluntatem, & veluti calamum ventis accidentibus agitari, præſumpſit contra Evangelica dogmata bellum aſſumere, & adverſus Eccleſias aſperrime erigere tempeſtatem.
B Dicebat enim eſſe culpabiles, qui conſubſtantialitatis vocem, quæ ſcripta non inveniretur, in fidei doctrina poſuiſſent, quod inter ſacerdotes & eos diſcordiam generaret. Hinc ergo Athanaſium & ejus ſectatores accuſans, inſidias inſtruebat. Hujus cooperatores erant Euſebius, & Theogonius, & Theodorus Perinthius, qui eloquentior videbatur, & ſcripſit explanationes Evangeliorum, quem plurimi Heracleiotem vocant. Iſti namque ſæpius velut propinqui Imperatori, reverſionem Athanaſii multorum cauſam aſſerebant eſſe malorum, & non
C ſolum Ægyptum, ſed etiam Palæſtinam & Phœnicem, vicinaſque gentes ejus gratia dicebant eſſe turbatas. Proinde hujuſmodi verbis leviſſimam obſidentes Imperatoris intentionem, ſvaſerunt, ut Athanaſium ab Eccleſia rurſus expelleret. Qui agnoſcens eorum conſilium, ad partes Heſperias abiit. Poſt paulum vero temporis Imperator Conſtantinopolin veniens, indignatur ob ordinationem factam Arianorum. Epiſcoporum autem conſtituto concilio, Paulum quidem removeri fecit: Euſebium vero ex Nicomedia transferens
D Conſtantinopolin, Epiſcopum eſſe decrevit. Quo facto Antiochiam profectus eſt Imperator. Euſebius itaque nullo modo ceſſare patiebatur, ſed omnia commovebat, donec ſuum propoſitum duceret ad effectum. Egit ergo, ut in Antiochia Syriæ Synodus fieret, ſub occaſione quidem dedicationis Eccleſiæ, quam pater Auguſtorum fabricari cœperat, & poſt ejus obitum Conſtantius decimo anno eam a tempore fundationis expleverat; in veritate autem ad ſubverſionem atque deſtructionem Niceni concilii. Ad quam ſynodum convenerunt ex civitatibus diverſis Epiſcopi nonaginta. Maximus tamen Hieroſolymitanus Macarii ſucceſſor non adfuit, cogitans, quod ipſi poſſet ſubripi, & in damnationem ſubſcriberet

beret Athanaſii. Sed neque Julius interfuit maxime Romæ præſul, neque in locum ſuum aliquem deſtinavit, cum utique regula Eccleſiaſtica jubeat, non oportere præter ſententiam Romani Pontificis concilia celebrari. Fit ergo ſynodus in Antiochia, ſub præſentia Conſtantii principis, conſulatu Marcelli & Probini. Erat autem quintus annus mortis Conſtantini patris Auguſtorum, præſidebatque tunc Eccleſiæ Antiochenæ Flacillus ſucceſſor Euphronii. Fautores igitur Euſebii operæ pretium judicantes Athanaſio derogare, primum quidem calumniati ſunt, quaſi præter regulam egiſſet, quam tunc ipſi decreverant: quoniam non ex ſententia communis concilii Epiſcoporum receperat ſacerdotium, ſed ſibimet arrogando in Eccleſiam fuiſſet ingreſſus. Deinde quoniam ejus adventu turba generata, plurimi ſeditione ſunt mortui: & quia aliqui ab Athanaſio cæſi, judicibus dicerentur eſſe contraditi. Hac derogatione tunc habita, conſtituerunt Epiſcopum in Alexandria, primo quidem Euſebium cognomento Emiſenum. Quo ordinato, & in Alexandriam ire metuente, Gregorium fecerunt Epiſcopum. His ita geſtis, transformaverunt fidem, nihil quidem culpantes Nicæni Concilii, ſed principium præbentes, ut frequentib9 conciliis alia ſubinde mutantes, & recitantes efficerent, ut definitio fidei paulatim in Arianam veſaniam relaberetur. Interea Gregorium deducebat in Alexandriam Syrianus magiſter militiæ, & cum eo armati milites, numero quinque millia, quibus etiam aderant Arii ſectatores illic habitantes. Sed quomodo Athanaſius Eccleſia pulſus, ne caperetur, effugerit, arbitror eſſe dicendum. Erat enim veſpera & populus in vigiliis obſervans, ſperabaturque futura Synaxis. Inter hæc venit magiſter militum, & circa Eccleſiã per cohortes, ſuos milites ordinavit. Athanaſius autem videns, quæ fierent, cogitavit, ne propter ſe ulla læſio populo proveniret. Et præcipiens diacono, ut compleret orationem, rurſus pſalmum fecit imponi. Cumque conſonantia pſalmodiæ III. celebraretur per unam januam Eccleſiæ egrediebantur omnes. Quo facto milites quidam, ſine commotione ſteterunt, Athanaſius autem inter medios pſallentium illæſus abſceſſit. Et hoc modo fugiens, Romam profectus eſt. Porro Gregorius Alexandrinæ tunc præſedit Eccleſiæ. Alexandrinorum vero plebs non ferens, quod erat geſtum, Eccleſiam, quæ Dionyſii nuncupatur, incendit. Ariani præterea Gregorium re-

A moventes ab Alexandria tanquam odioſum, & quia propter eum factum fuiſſet incendium, necnon & quia minus ipſorum foveret errorem, evocaverunt Gregorium Cappadocem, hominem Arianæ veſaniæ.

THEODORETUS.

Quomodo autem & ille cum exercitu venerit, & iſte diffugerit, ipſe, qui paſſus, & mirabiliter liberatus eſt, melius enarrabit: nam in Apologia ſuæ fugæ ſic ait: Veruntamen exquirant modum etiam diſceſſionis & cognoſcant a ſuis. Erant enim Ariani cum militibus concurrentes, ut eos accenderent, & ignorantibus nos oſtende-B rent: & licet ſine ulla compaſsione ſint, vel audientes tamen confuſi quieſcant. Erat itaque jam nox, & aliqui populorum ad vigilias venerant, expectabatur futura die Synaxis. Dux autem repente aſtitit cum militibus plus quam quinquies millibus, habentibus ſcilicet arma, & gladios enudatos, arcus, ſagittas, & vectes, & Eccleſiam quidem ipſe circumdedit, ſtatuens milites ſibimet cohærentes, ut nullus poſſet egredientium ab Eccleſia eorum manus evadere Ego vero irrationabile judicans in tanta confuſione populum relinquere, & non magis ante illos pericula ſuſtinere, reſidens in ſede præcepi, ut diaconus pſalmum legeret, populi reſponderent: Quoniam in ſeculum miſericordia ejus: & ſic omnes in domos ſuas abirent. Sed duce poſtea ingrediente, militibus ſacrarium circumdantibus, ut nos capere poſſent, clerici quidem, qui ſunt inventi, ſimul & populi clamabant, poſcentes, ut & nos diſcederemus una cum populo. Ego vero magis e diverſo dicebam, non nos diſcedere, niſi omnes ſingulatim prius exirent. Surgens itaque, oratione facta, ſic præcepi univerſos abſcedere, melius eſſe dicens, me periculo ſubjacere, quam quemquam eorum excipere læſionem. Egredientibus igitur plurimis, & reliquis ſubſequentibus, quidam monachi, qui ibi nobiſcum fuerant, & aliqui clericorum aſcendentes traxerunt nos, & ita, teſtis eſt ipſa veritas, militibus aliis ſacrarium circumdantibus, aliis per Eccleſiam diſcurrentibus, per medium eorum, domino iter dante atque cuſtodiente, pericula cuncta tranſivimus, Deum magnifice glorificantes: quoniam neque populum neci tradidimus, ſed etiam, ut ſalvaretur, actum eſt, & manus quærentium nos effugere prævaluimus.

SOCRATES.

Quæ etiam Gregorius eodem tempore in Alexandria geſſerit, ipſius Athana-

ſii, qui hic paſſus eſt, voce narremus. In libro enim, quem de fuga ſua ſcripſit, hæc ait: Igitur in Alexandria ſurrexerunt denuo nos quærentes occidere. Et facta ſunt noviſſima pejora prioribus. Repente namque milites circumdantes Eccleſiam, pro orationibus prælia celebrabant. Ingrediente namque quadrageſima, Georgius ex Cappadocia ab eis miſſus auxit mala, quæ illorum calliditate didicerant. Poſt ſeptimanam itaque Paſchæ virgines mittebantur in carcerem: Epiſcopi vincti a militibus ducebantur, orphanorum & viduarum domus diripiebantur, & invaſiones in domibus agebantur, & noctu Chriſtiani deponebantur. Obſignabantur domus, & fratres clericorum pro fratribus pericula ſuſtinebant. Hæc quidem peſſima, ſed graviora poſtea ſunt præſumta. Septimana enim, quæ fuit poſt ſanctam Pentecoſten, populus jejunans eſt ingreſſus ad cœmiterium orationis cauſa, eo quod omnes communionem Georgii declinarent. Sed hoc cognoſcens ille nequiſſimus, ipſe concitavit Sebaſtianum ducem Manichæum, qui cum multitudine militum, arma, gladios evaginatos, arcus, ſagittasque ferentium facto impetu in ipſo die dominico ſuper populum irruit & paucos orantes inveniens (cum jam plurimi diſceſſiſſent) talia geſſit, qualia ab eis decebat impleri. Incendio namque facto ſtatuens virgines ſecus ignem, cogebat eas, ut ſe profiterentur Arianas.

Cumque eas cerneret eſſe victrices, & de igne nullo modo cogitare, ſic earum vultus laceravit, ut vix agnoſci poſt tempora potuerint. Tenens autem & quadraginta viros, tormento noviore diſcerpſit. Sectis namque de palma virgis, & habentibus ſuos aculeos, eorum dorſa ita verberibus laceravit, ut quidam eorum ſæpius a medicis inciſi ſint propter ſpinas, quæ eorum dorſis inhærebant: alii vero dum non ferrent tormenta, mortui ſint. Eos autem, qui vivere potuerunt, & quandam virginem in exilium deportavit, in maximam Oaſin. Corpora vero mortuorum primo quidem reddi non paſſus eſt, ſed celavit, inſepulta relinquens ea, ut quaſi tanta crudelitas latere videretur. Hoc autem ajunt, qui mentis errore deſipiunt. Nam cum parentes mortuorum gauderent quidem propter confeſſionem, flerent autem propter corpora defunctorum, majora eorum impietatis indicia perſonabant. Poſt hæc autem ex Ægypto, atque Lybyis in exilium deportaverunt Epiſcopos Ammonium, Mujum, Gajum, Philonem, Hermem,

A Plenium, Pſenoſirim, Nilammonem, Agathonem, Anagamphum, Ammonium, Marcum, Dracontium, Adelphium, Athenodorum: & presbyteros, Hieracem, & Dioſcorum, & ſic eos acerbiſſime per itinera pepulerunt, ut quidam eorum in ipſis itineribus, alii vero per exilia morerentur. Occiderunt autem Epiſcopos plusquam triginta, habentes ſtudium ſecundum Achab, ut, ſi poſſent, amputarent penitus veritatem.

THEODORETUS.

Super hæc igitur Athanaſius etiam conſolatorios libros virginibus illis ſcripſit, quæ crudeliſſimas pertulerunt paſſiones, dicens inter hæc: propterea nemo veſtrum B ſit triſtis, licet & ſepulturam vobis denegent impii, & prohibeant vos efferri. Nam usque ad hoc nequitia pervenit Arianorum, ut & portas clauderent, & circa ſepulturarum loca veluti dæmones reſiderent, ne quis ſepeliretur fidelium dilectorum. Hæc ergo & his ſimilia Georgius in Alexandria faciebat. Sanctus autem Athanaſius nullum locum munitum cautelæ ſuæ putabat: cum itaque aut vivum eum deduci, aut mortuum decollari, & caput ejus Imperator ſibi juſſiſſet afferri. Pro qua re præmium maximum compromiſit hujusmodi aliquid nunciari. Igitur Athanaſius relinquens Alexandriam Romam profectus eſt. Con- C tigit autem eodem tempore etiam Paulum Conſtantinopolitanum pontificē illuc una concurrere, & Marcellum Ancyræ, Aſclepamque Gazæ. Qui dum Arianis eſſet adverſus, calumniam paſſus ab his, quaſi ſubvertiſſet altare, damnatus eſt. Pro quo Gazæorum Eccleſia Quintiano committitur. Lucianus autem Hadrianopolites Epiſcopus ob aliam accuſationem Eccleſia ſua privatus, degebat in urbe Roma. Cognoſcens ergo Romanus Epiſcopus crimina ſingulorum, & omnes Niceno concilio concordare comperiens, eos in communionem ſuſcepit tanquam omnium curam gerens propter ſedis propriæ dignitatem, D ſingulisque reddidit ſuas Eccleſias, & Orientalibus ſcripſit Epiſcopis, culpans, quod non recte tractaſſent viros inculpabiles, de ſuis Eccleſiis eos expellentes, & quod Conſtitutiones Niceni Concilii minime obſervarent. Quorum paucos ad certam diem ſibimet adeſſe præcepit, ut coram eis oſtenderent juſtum ſe super illis protuliſſe decretum. Et deinceps non ſe paſſurum interminatus eſt, niſi ab hujusmodi turbis & novitate ceſſarent. Et ille quidem hæc ſcripſit. Athanaſius autem & Paulus Epiſtolas Julii Orientalibus Epiſco-

Digitized by Google

piſ miſerunt, & ſinguli eorum ſuas ſedes A adepti ſunt.

Verum Pontifices Orientis graviter hoc ferentes, & in Antiochia congregati, Julio reſcripſerunt epiſtolam, ornato quidem ſtylo compoſitam, ironia vero maxime plenam, & non ſine interminationis qualitate confectam. Fatebantur enim circa omnes Romanorum Eccleſiam eſſe munificam, veluti quæ Apoſtolicam haberet curam, & antiquitus mater pietatis exiſteret, licet ab Oriente ad eum prædicatores dogmatis advenifſent. Se vero non propterea ſecundo loco habendos exiſtimabant, eo quod non magnitudine aut multitudine abundarent Eccleſiarum, cum vi- B tæ qualitate non cederent: crimenque Julio imponebant, eo quod Athanaſii ſectatoribus communicaſſe videretur, & tanquam ipſorum concilio contumelias irrogaſſet, eorumque ſententiam deſtruxiſſet: & veluti injuſtum ejus factum Eccleſiaſticiſque ſanctionibus diſſonans arguebant. His ita conſcriptis addiderunt, quod ſi ſuſciperet Julius damnationem ab ipſis factam, & ordinatos Epiſcopos in damnatorum locum firmaret, pacē cum eo & communionem haberent. Si vero placitis ipſorum reſiſteret, contraria celebrarent: quippe cum Orientales Epiſcopi non reſtitiſſent, cum Novatus a Romana pelleretur Eccleſia. De his autem, quæ præter com- C mune placitum de concilio Niceno geſſerant, nihil ei reſcribere maluerunt. Hæc itaque Orientales Epiſcopi Julio Romano Pontifici reſcripſerunt.

Cum vero Athanaſius Alexandriam fuiſſet ingreſſus, compreſſio populi patris Georgii, qui illic fuerat ordinatus Epiſcopus, vehemens facta eſt. Et ex hoc dicebant turbas & neces hominum proveniſſe, & hujuſmodi crimina in Athanaſium velut autorem ſceleris referebant: cum hæc in certaminibus frequenter eveniant. Ob quam cauſam Sabinus Macedoniæ Præſul hæreſeos Athanaſium frequenter accuſat. Qui ſi cogitaret, quanta mala contra Athanaſiū & Homouſianos Ariani geſſerint, aut D quanta concilia propter eū celebrata ſint, aut quanta contra omnes Eccleſias Macedonius hæreſiarcha geſſerit, erubeſcens forte tacuiſſet. Interea contra Athanaſium alia machinatio concinnata eſt. Eccleſiæ namq; Alexandrinorū Auguſtorum Pater erogando pauperib9 frumenta donaverat: quę dixerunt Athanaſium vendere, & ſuis utilitatibus applicare. Quod Imperator credens, eum juſſit occidi. Hoc ſentiens Athanaſius, latenter aufugit. Hinc jam toto orbe profugus agitur Athanaſius, nec ullus ei tutus ad latendum ſupererat locus. Tribuni, præpoſiti, Comites, exercitus quoq; ad inveſtigandum eum moventur edictis imperialibus. Præmia delatoribus proponuntur, ſi quis vivum maxime: ſi id minus, caput certe Athanaſii detuliſſet. Ita totis regni viribus fruſtra adverſum eum, cui Deus aderat, certabatur. Interea ſex continuis annis ita latuiſſe fertur in lacu ciſternæ non habentis aquam, ut ſolem nunquam videret. Sed cum per ancillam, quæ ſola conſcia dominorum officiis, qui ei latebras præbuerant, videbatur, indicatus fuiſſet, tanquam Dei Spiritu admonitus, ipſa nocte, qua ad eum comprehendendum cum indicibus veniebatur, poſt annos ſex migravit in alium locum. Ita illi, qui venerant fruſtrati, dominiſq; in fugam verſis, de ancilla ut falſa indicę pœnas ſumunt.

Verum ne graves alicui latebræ ſuæ fierent, & occaſio calumniæ innocentibus quæreretur, nihil ſibi ultro jam tutum in Conſtantii regno præſumens ad Conſtantis partes profugus abſceſſit. A quo ſatis honorifice religioſeque ſuſceptus eſt. Quin etiam cauſa ejus, quam fama compererat, diligentius cognita, ſcribit ad fratrem, pro certo ſe comperiſſe, quod ſacerdos Dei ſummi Athanaſius injuſte fugas & exilia pateretur. Hunc itaque recte faceret, ſi abſq; ulla moleſtia loco ſuo reſtitueret: ſi id nollet, curæ ſibi futurum, ut id adimpleret, regni ejus intima penetrans, & pœnas digniſſimas de autoribus ſceleris ſumens. Quibus ſcriptis perterritus Conſtantius (quod poſſe facere ea, quæ minitabatur, conſcius erat fratrem) ſimulata benignitate ultro venire ad ſe Athanaſium jubet, & levi increpatione perſtrictum, ad Eccleſiam ſuam permittit ſecurum ire. Admonitus tamē Imperator ab impiis conſiliariis: Non eſt, inquit, magnum Athanaſi, quod Epiſcopi poſcunt de te, ut unam ex multis, quæ ſunt apud Alexandriam Eccleſiis concedas populis eorum, qui tibi communicare nolunt. Tum ille Deo ſibi ſuggerente, paratum in tempore conſilium reperit: Et quid eſt, inquit, Imperator, quod poſcenti tibi liceat denegari, qui poteſtatem omnium habes jubendi? ſed unum eſt, quod oro, ut meā quoque petitiunculā libenter admittas. Cumque ſe omnia, quæ vellet, quāvis eſſent difficilia, promitteret præſtiturum, ſi hoc unum crederet libens, ait Athanaſius: Hoc eſt, quod rogo: ut quia etiam hic (nam apud Antiochiam res agebatur) ſunt noſtri populi, qui iſtis communicare nolunt, unā eis tenere concedas Eccleſiam. Æquiſſimum ſibi videri, & valde præſtandū, læt9 ſpoſpondit Imperator. Sed

cum rem detuliſſet ad eos, quorum conſiliis A utebatur, neque ibi ſe velle accipere Eccleſiam, neque hic dare reſpondent, quia plus ſibi ſinguli quique, quam abſentibus conſulebant. Ita Imperator admiratus ejus prudentiam, properare ocyus ad ſuſcipiendam Eccleſiam ſuam jubet.

Igitur Athanaſii ſententiam de concedenda Antiochiæ Eccleſia inutilem ſibi cognoſcentes Ariani, hoc quidem differendum eſſe dixerunt, & agendum, quod placeret Imperatori, quia Imperator, Paulo, & Athanaſio, & Marcello, & Aſclepæ Gazæ, & Lucio Adrianopoleos, ſecundum ea, quæ in concilio Sardiceno placuerant, proprias reſtituerat ſedes. B Unde principalia ſacra per ſingulas civitates ad eorum mittebantur Eccleſias, quibus jubebatur, ut eos repente ſuſciperent. Igitur in Ancyra, expulſo Baſilio, & pro eo introducto Marcello, non fortuita turba provenit, quæ derogationem contraria ſapientibus irrogavit. Aſclepam vero continuo Gazæi ſuſceperūt. In Conſtantinopolitana civitate Macedonius ad modicum tempus Paulo ſucceſſit, apud ſemetipſum in Eccleſiis remota collectiones agens. Pro Athanaſio tamen ſolo Imperator Epiſcopis & clericis atque plebi ſcripſit, ut eum libenter ſuſciperent. Inſuper etiam quæ contra eum in judiciis facta fuerant, aliis literis aboleri juſſit. Quæ vero de utraque reſcripta ſunt, hæc eſſe noſcuntur.

EPISTOLA CONSTANTII, per quam nomina contra Athanaſium habita ſunt caſſa.

VICTOR CONSTANTIUS Maximus, Pius, Epiſcopis & Presbyteris Catholicæ Eccleſiæ, Salutem.

REVERENDISSIMUS Epiſcopus Athanaſius non eſt Dei gratia derelictus: nam licet brevi tempore humana fuerit probatione ſubmiſſus, D tamen debitum providentiæ univerſa proſpicientis noſcitur ſuſcepiſſe decretum, recipiens voluntate Dei noſtroque judicio patriam ſuam pariter & Eccleſiam, cujus divino nutu præſul extabat. Huic enim conſequenter oportebat noſtram adeſſe manſvetudinem, ut omnia adverſus eum, & ejus communicatores definita, omniſque ſuſpicio & illuſio contra eum geſta, deinceps ſit inanis & vacua, & revelatio, quam dudum clerici ejus habuerint, competenter firma permaneat. Sed etiam hoc ejus gratiæ adjiciendum eſſe cenſuimus, ut omnes ordines ſacri cognoſcant, conceſſum omnibus ipſi conjunctis, ut ſine A timore ſint, ſive Epiſcopi ſint, ſive clerici: ſufficit enim unicuique circa eum recta voluntatis unio. Quicunque enim meliori judicio atque parte conſtituti hujus eligunt communionem, hos omnes præcepimus ad inſtar præcedentis providentiæ etiam nunc voluntate Dei noſtræ gratiæ largitatem adipiſci.

EPISTOLA CONSTANTII ad Alexandrinos, ut reciperent Athanaſium.

VICTOR CONSTANTIUS Maximus, Pius, populo Alexandrino Eccleſiæ Catholicæ, Salutem.

IN omnibus perhibentes noſtræ æquitatis intentionem, ſcientesque, quoniam diu providentia veſtri contemplatoris eſtis alienati, id eſt Pontificis Athanaſii, qui propter inſertam rectitudinem ſuorumque morum prudentiam cunctis innotuit, eum denuo ad vos deſtinare cenſuimus. Hunc itaque conſvete & competenter ſuſcipientes, & apud clementem Deum adjutorem omnium habentes, vobis congruam ſimul & nobis placitam concordiam atque pacem ſecundum Eccleſiæ ſanctionem ubique probatæ, ſufficienter feſtinate ſervare. Non enim rationabilis eſt aliquam diſcor- C diam inter vos agitari, aut tumultum noſtrorum temporum diſciplinæ contrarium: & hoc quidem abeſſe a vobis omnino volumus. Orationibus autem ſufficienter, eo ſcilicet præſule & adjutore apud Deum vos inſtare ſolenniter admonemus, ut tali propoſito ad omnium vota proveniente, etiam Gentiles idolorum errori hactenus ſervientes, ad cognitionem ſacræ religionis ſub alacritate feſtinent. O chariſſimi nobis Alexandrini, rurſus igitur admonemus, ut in his, quæ dicta ſunt, perſiſtatis, & omnes Epiſcopum decreto ſuperno, noſtraque ſententia deſtinatum libenter & D pie ſuſcipiatis: & toto animo totaque voluntate amplectendum exiſtimetis. Hoc enim & vos decet, & noſtræ manſvetudini noſcitur convenire. Ut autem omnis turbæ ſeditionis occaſio perimatur, Judicibus apud vos habitis literis noſtris præcipimus, ut omnes, quos ſeditioſos agnoverint, legitime vindictæ ſubjiciant. Utraque igitur perſpicientes, & noſtram cum Deo ſententiam & rationem profectionis veſtræ, nec non & ſupplicium contra ſeditioſos indictum, competenter & congrue ſacræ religionis jura ſervate. Prædictumque Deo amabilem virum omni reverentia & honore colite: & orationes una cum eo pro

vobis ipſis, & noſtræ vitæ favore omnium ſalvatori Deo lætantes offerte.

EPISTOLA CONSTANTII, PRO *Athanaſio, ut aboleretur, quicquid contra Athanaſium geſtum eſt.*

EADEM vero forma præſidibus Auguſtæ, Niceæ, Thebaidis & Libyæ ſcriptum eſt. Quicquid pridem ad læſionem & injuriam Athanaſio Epiſcopo communicantium reperitur actum, hoc nunc aboleri præcipimus. Nam & miniſterium, quo privati fuerant ejus clerici, eoſdem rurſus volumus obtinere. Hanc itaque præceptionem noſtram ſervari cenſemus, ut Athanaſio Epiſcopo ſuæ Eccleſiæ reſtituto communicatores ejus habeant miniſterium, quod ſemper habuerunt, quod etiam reliqui clerici habere noſcuntur, & ipſi gaudio potiantur. Tantis & talibus epiſtolis munitus ſanctiſſimus Athanaſius, per Syriam aggreſſus venit in Palæſtinam, apprehendenſque Hieroſolymam, & Epiſcopo Maximo ſignificans geſta Sardiceni concilii, & quod Imperator Conſtantius illorum decreto judicioque conſenſiſſet, præparavit, ut Epiſcoporum in illis Regionibus habitantium ſynodus ageretur. Maximus autem in nullo ſegnis de Syria atque Palæſtina univerſos evocavit Epiſcopos. Facto concilio reſtituit & ipſe beato Athanaſio communionem & dignitatem. Scripſit etiam ipſa Synodus Alexandrinis omnibus in Ægypto & Libyis Epiſcopis clericis atque plebi ea, quæ de Athanaſio geſta atque decreta ſunt. Ob quam rem valde Maximo detraxerunt Athanaſii derogatores Epiſcopi, quod primitus deponens eum rurſus ex pœnitentia tanquam nihil fuiſſet actum ſententiam pro Athanaſio protulerit, quæ communionem ei dignitatemq; præberet: hæc cognoſcentes Urſacius & Valens, qui circa Arianum dogma ſtudium primitus ardens habuerant, declinantes a priori voluntate Romam profecti ſunt, libellumque pœnitentiæ Julio offerentes Epiſcopo in Conſubſtantialitatis conſenſere ſermone, & literas Athanaſio miſerunt, ſeque ei deinceps communicare profeſſi ſunt. Sic itaque tunc Urſacius & Valens geſtis Athanaſii ſuperati converſi ſunt. Athanaſius ergo per Peluſium pergebat Alexandriam. Tranſiens autem per civitates, edocebat, ut Arianos univerſi declinarent, & conſubſtantialitatis dogma amplecterentur: in quibuſdam Eccleſiis, & ordinationes fecit, & hoc fuit initium alterius querelæ adverſus eum, quia in aliorum Eccleſiis ordinare præſumſiſſet. Hæc itaque de Athanaſio provenerunt. Interea reſpublica fortuitis

A casibus urgebatur. Unde quæ ſunt ſummaria, non eſt incongruum breviter explanare. Igitur quod ædificatore Conſtantinopolitanæ civitatis moriente tres ejus filii Imperium ſuſceperint, in præcedentibus eſt narratum. Sciendum autem, quod cum iſtis imperavit conſobrinus eorum, nomine Dalmatius, vocabulum Patris habens, qui dum aliquantiſper imperaſſet, a militibus interemtus eſt, non jubente Conſtantio, ut occideretur, nec tamen prohibente. Cum vero Conſtantinus junior fratris partes invaderet, & ipſe a militibus congreſſione facta peremtus eſt. Hoc autem jam ſæpe dictum eſt. Poſt mortem vero Conſtanti-
B ni Junioris, Perſicum contra Romanos motum eſt bellum, in quo Conſtantius proficere non valebat: nam cum nocte prælium circa fines Romanorum atque Perſarum fuiſſet geſtum, validiores tunc Perſæ ad breve tempus inventi ſunt. Quo tempore neque Chriſtiani ſub quiete degebant, ſed per Athanaſium de Conſubſtantialis verbo circa Eccleſias erat pugna.

SOZOMENUS.

DENIQUE apud Antiochiam non concordabant in profeſſione ſua clerus & populus: ſed per choros, ut eſt conſuetudo, ad hymnos dicendos Deo in fine Pſalmorum monſtrabant propriam voluntatem. Et hi quidem Patri & Filio, velut æqui ho-
C noris gloriam dicebant: hi vero Patri in Filio, per interpoſitionem præpoſitionis: Filium ſecundum eſſe monſtrantes. His ita geſtis, hærens, quid ageret Leontius, qui illo tempore ex hæreſi adverſa ſedem Antiochiæ gubernabat, cum prohibere non auderet eos, qui ſecundum traditionem Niceni concilii pſallerent Deo, quia metuebat, ne ſeditio naſceretur in populo, hoc dixiſſe fertur, tangens caput ſuum jam canum: Hac, inquit, nive ſoluta lutum cogetur immenſum. Per hoc oſtendens, quod ipſo defuncto ſeditionem populo generaret illa diſcordia, quæ in hymnis fiebat, non patientibus ſucceſſoribus ſuis cum populi varietate ſentire. Athanaſius igitur veniens ad Ægyptum, explicavit ſynodales Epiſtolas Julii
D Romani Pontificis: inſuper & ſynodalem Maximi Hieroſolymitani, quæ talia continere dignoſcuntur.

SANCTA SYNODUS HIEROSOLYMIS *congregata, per Ægyptum, Libyam & Alexandriam conſtitutis Presbyteris, Diaconis, & plebi, fratribus deſideratiſſimis in Domino ſalutem.*

CUNCTORUM Deo digne gratias agere non valemus, fratres chariſſimi: in qui-

bus enim miracula ſemper egit, etiam modo cum Eccleſia veſtra fecit, paſtorem veſtrum & dominum conſacerdotemque noſtrum Athanaſium vobis ſua pietate reſtituens. Quis enim aliquando ſperavit oculis carnalibus intueri, quem nunc & nos & vos inſpicitis, reſpicientes, quem videre deſideratis? ſed vere orationes veſtræ a Deo omnium ſunt auditæ, qui curam habet Eccleſiæ ſuæ, & veſtras lacrymas atque gemitus ſemper inſpexit, quapropter veſtras audivit preces. Eratis enim ſicut oves abjectæ & fatigatæ, non habentes utique paſtorem. Propterea viſitavit vos cælitus paſtor verus, & de propriis ovibus curam gerens, B reſtituit vobis, quem noſcimini concupiſſe. Ecce enim & nos omnia pro Eccleſiaſtica pace facientes, veſtræque dilectioni conſpirantes in ejus amplexu præceſſimus, & communicantes ei per eum vos alloquimur, ſcriptaque præſentia deſtinamus. Itaque ſecundum gratifica vota veſtra ſcitote nos quoque cum eo vinculo charitatis obſtrictos. Debetis ergo etiam pro pietate Deo amabilium noſtrorum Imperatorum inceſſanter orare, quoniam & ipſi cognoſcentes veſtrum deſiderium vobis reſtituere deſtinarunt. Omni ergo honore tenſis manibus ſuſcipientes illum gratificas orationes offerte Deo, qui vobis talia condonavit. Feſtinate autem ſemper in Deo gaudere, & C glorificate Dominum, per quem & cum quo Patri gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Veniens igitur Athanaſius in Ægyptum, quos quidem agnovit Arii ſectatores, depoſuit. Quibus a ſe depoſitis, Eccleſias eorum præcepit fidem tenere Niceni concilii, eamque ſummo ſtudio cuſtodiri. Sic itaque ſe rebus habentibus Magnentius tyrannus circa partes emerſit Heſperias. Qui Conſtantem Imperatorem Occidentalium partium facto dolo circa Gallias interemit. Quo geſto inteſtinum inflammatum eſt bellum: Magnentius etenim tyrannus totam tenebat Italiam, Africamque & Li- D byam, ſimul & Gallias. In Illyrico vero, & in Sirmio aliud rurſus a militibus excitatum eſt bellum, per tyrannum nomine Britannionem. Sed etiam Romam tumultus non fortuitus detinebat. Fratruelis namque Conſtantii Nepotianus nomine, imperium aſſumſerat gladiatorum virtute ſuffultus, & Nepotianum quidem Magnentii milites depoſuerunt. Magnentius autem procedens univerſas partes vaſtabat Heſperiæ. Horum igitur omnium malorum immenſa confluxio brevi tempore generata eſt. Quarto enim anno poſt Sardicenſe concilium hæc acta noſcuntur, conſulatu Sergii & Nigrani. His itaque nunciis apparebat, quod ad Conſtantium ſolum Imperii jura perveniſſent, quo profectu, contra tyrannos ſemetipſum (ut poterat) præparabat.

Adverſarii vero Athanaſii, opportunum ſe tempus inveniſſe judicantes, rurſus adverſus eum calumnias inſtruebant. Tunc Imperatori Conſtantio ſuggeſſerunt, quod omnem Ægyptum ſubvertiſſet & Libyam. Invidiam vero maxime auxit ejus, quod orationes in parœciis feciſſet alienis. Athanaſius interea, cum veniſſet Alexandriam, ſynodum Ægyptiorum congregavit Epiſcoporum. Qui conſona decreverunt Sardiceno concilio, atque Hieroſolymis celebrato. Conſtantius igitur Imperator, pridem & ipſe Arianorum ſecta præoccupatus, omnia, quæ paulo ante ei placuerant, in contrarium demutavit. Et primum quidem Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ Pontificem Paulum deportari juſſit in exilium, quem deducentes in Cucuſam Armeniæ ſuffocaverunt. Marcello autem denuo projecto, Eccleſiam Ancyranam Baſilius rurſus invaſit. Lucius autem Adrianopoleos ferro vinctus, in carcere moritur. Tantumque valuerunt, quæ de Athanaſio dicebantur, ut in immenſum furorem cadens Imperator, eum, ubicunque reperiretur, juberet occidi: cum quo Theodulum, & Olympium præſules Eccleſiarum Thracenſium. Igitur Athanaſium voluntas Imperatoris non latuit, ſed præſentiens fuga dilapſus eſt, & minas principis declinavit. Cujus fugam dilataverunt Ariani, præcipue Narciſſus Neroniadis Epiſcopus, Georgius Laodiceæ, & Leontius tunc Antiochenæ præſul Eccleſiæ. Is enim cum presbyter eſſet, dignitate privatus eſt, quia cum muliere Euſtolia nomine, degens, & turpem ſuſpicionem celare volens, genitalia ſibimet noſcitur abſcidiſſe: & deinceps quidem fiducialiter cum muliere vivebat. Poſtea vero ſtudio Imperatoris Conſtantii in Antiochena Eccleſia ordinatur Epiſcopus poſt Stephanum, qui primitus ſucceſſerat Placito. Hæc igitur de his dicta ſufficiant. Et inimici quidem fidei putantes ſe tempus inveniſſe contra defenſores ejus, valde apud principem laborabant, ut de Eccleſiis pellerentur omnes, qui ab eis videbantur eſſe depoſiti tanquam alterius fidei, vel quia vivo Conſtante, Imperatori Conſtantio reſtitiſſent, ita ut fuiſſet pene ad bella perventum, præcipue tamen Athanaſium accuſabant, ob nimiam invidiam, neque Conſtante vivo & Conſtantino cum ſe diligere profitente, ab ejus moleſtia recede-

bant: Sed Antiochiæ congregati, Narciſſus Cilix, Theodorus Thraciæ, Theogonius Nicæus, Patrophilus Scythopoleos, Minophantus Epheſius, & alii circiter triginta, ſcripſerunt omnes univerſis Epiſcopis, quod contra ſanctiones Eccleſiaſticas Alexandriam rediiſſet, nec in concilio ſine culpa fuiſſet inventus. Et jubebant, ut neque communicarent ei, neque ſcripta mitterent, ſed Georgio, qui ab eis fuerat ordinatus. Verum Athanaſio nullus hinc ſermo fuit. Igitur devicto Magnentio, cum ſolus Conſtantius Romanorum tenuiſſet imperium, omni ſtudio laborabat, ut Occidentales Epiſcopi conſentirent eis, qui conſubſtantialem eſſe patri filium denegabant. Et hoc faciebat, nolens a primordio aperte vim facere, ſed eis callide ſvadere, ut decreto contra Athanaſium ab orientalibus Epiſcopis habito conſentirent. Sperabat enim, quod ſi communi decreto damnaretur Athanaſius, facilius ſuam voluntatem in religione impleret. Tunc igitur in Italiam convenerunt Epiſcopi orientaliũ non multi, quoniam plurimos eorum aut ſenectus, aut itineris longitudo prohibuit. Occidentalium vero ultra trecentos, ut præcepto principis concilium Mediolani celebraretur: ubi convenientes Orientales, ante omnia contra Athanaſium decretum fieri commune poſcebant, ut hoc facto penitus ei aditus Alexandriæ clauderetur. Quod cum ſenſiſſent Paulinus Gallicanæ τριβέρεως, Dionyſius Albæ metropolis Italorum, & Euſebius Vercellenſis, Epiſcopi, quod ad deſtructionem fidei orientales contra Athanaſium agere molirentur, ſurgentes magna voce clamabant, dolum & circumventionem, per ea, quæ gerebantur, Chriſtianitatis dogmatibus irrogari. Non enim veras contra Athanaſium culpas eſſe dicebant, cum ad tractationem fidei talia probarentur inventa. Illis ergo talia pro clamantibus, concilium tunc ſolvitur Epiſcoporum.

THEODORETUS.

Depoſito deinde Athanaſio, aliam hæretici fidei exponere ſunt niſi doctrinam. Sed neutrum horum perduci potuit ad effectum, cum præſente principe clamaretur, quod injuſte ageretur & impie, quo facto & ipſi eccleſiis ſunt expulſi, & in ultimis terræ finibus habitare juſſi. Quod rurſus mirabilis Athanaſius hoc modo in illa apologia deſcribit: Quis tantum poterit memorare, quantum illi geſſerunt? Tunc enim Eccleſiis pacem habentibus, & populis per Collectas orantibus, Pontifex quidem Romæ Liberius, & Paulinus Gal-

A liarum Metropolitanus Epiſcopus, & Dionyſius Italus, Lucifer Metropolitanus inſularum Sardiniæ, & Euſebius ex Italia, omnes Epiſcopi boni & prædicatores veritatis abripiuntur, & traduntur exilio, nullam habentes culpam, niſi quod in Arianam noluerint conſentire veſaniam, neque in calumniis ſubſcripſerint noſtris. De maximo autem & optimo ſene, & vero confeſſore Hoſio etiam loqui ſuperfluum. Omnibus enim notum eſt, quod etiam hunc in exiliũ deportari fecerunt. Non enim ignobilis, ſed omnibus noſcitur eſſe notiſſimus. Cui namque non præfuit ſynodo? aut recte loquens non ſatisfecit univerſis? Quæ Ec-

B cleſia hujus patrocinii memoriam non habet? Quis aliquando dolens, cum veniret ad eum, non diſceſſit ſanus? Quis indigens cum petiiſſet, non meruit, quod popoſcit? Et tamen etiam contra hunc præſumſerunt, quod impia eorum molimina cognoſcens, noluerit propria ſubſcriptione firmare.

SOCRATES.

Igitur Imperator illos quidem mittit in exilium: Generale vero Concilium fieri cogitabat, ut omnes orientales Epiſcopos venientes ad occidentem, ſi poſſet, concordes efficeret. Quod cum propter itineris ſpacia difficile videretur, duplicem tractavit ſynodum celebrari, ut in Arimino

C quidem Itali, qui tunc aderant, convenirent: Orientales autem in Nicomedia Bithyniæ civitate. Hoc ergo Imperatore tractante, effectus non evenit, ut voluit, neutrum enim Concilium ſibimet concordavit, ſed utrumque diviſum eſt. Nam neque in Arimino convenientes inter ſe conſonare potuerunt, & Orientales in Seleucia Iſauriæ congregati, aliud ſchiſma ſunt paſſi, quod ſuo loco narrabitur.

THEODORETUS.

Dialogus inter Liberium & Conſtantinum habitus, & quomodo Liberius in exilium fuerit miſſus. Ego quidem Liberii per omnia celeberrimi habitum pro veritate dialogum cum Conſtantio volo referre,

D quandoquidem a fidelibus illius temporis eſt conſcriptus. Is enim poſt Julium Sylveſtri ſucceſſorem Romanam gubernavit Eccleſiam. Conſtantius Imperator dixit: Nos & eo quod Chriſtianus ſis, & Epiſcopus noſtræ civitatis, dignum hoc judicavimus, ut evocantes te, moneremus, ut communionem ſceleſtiſſimi Athanaſii, & ineffabili ſuperbia detenti abnegare non differas. Hoc enim terrarum orbis bene fieri comprobavit, & ſynodali ſententia alienum Eccleſiaſtica communione decrevit.

Liberius Epiſcopus dixit: O Imperator: judicia Eccleſiaſtica decet cum maxima proferri juſtitia. Quapropter ſi videtur pietati tuæ, diſceptationem jube conſtitui: & ſi apparuerit Athanaſius condemnatione dignus, tunc ſecundum Eccleſiaſticæ conſequentiæ formam proferatur in eum digna ſententia. Non enim poſſibile eſt condemnare virum, de quo nihil examinatum eſt. Conſtantius Imperator dixit: Univerſus mundus adjudicavit ejus facinora: ſed ille (ſicut ab initio) tempus eludit. Liberius Epiſcopus dixit: Quicunque ſubſcripſerunt, non ipſi viderunt, quæ geſta ſunt, ſed propter gloriam & timorem, & ne a te contumelias paterentur, acquieverunt. Imperator dixit: Quid eſt gloria, & timor & contumelia? Liberius dixit: Quicunque gloriam Dei non diligunt, tua magis dona præponunt. Quem ergo iſti non viderunt, non examinantes adjudicaverunt, quod eſt a Chriſtianitate alienum. Imperator dixit: In facie utique condemnatus eſt in concilio Tyri, & in concilio pariter decreverunt contra eum omnes totius orbis Epiſcopi. Liberius dixit: Nunquam in præſentia ſua homo ille adjudicatus eſt. Quicunque enim tunc convenientes condemnaverunt eum, diſcedente Athanaſio a judicio, ſententiam protulerunt. Euſebius Eunuchus dixit: In Niceno Concilio alienus a Catholica fide probatus eſt. Liberius dixit: Quinque ſoli judicaverunt ex his, qui cum eo navigio venerunt in Mareoten, quos miſerunt ad accuſationem ejus, ut contra eum geſta conficerent. Horum itaque, qui deſtinati ſunt, duo ſunt mortui, Theogonius, & Theodorus, reliqui vero tres vivunt, hoc eſt, Maris, Valens, & Urſacius. Ab his, qui miſſi ſunt Sardicam, & propter hanc cauſam ſynodus celebrata eſt, qui in ſynodo libellos obtulerunt, veniam poſtulantes, quoniam in Mareote per calumniam, ex una parte contra Athanaſium geſta confecerint, libellos eorum nunc præ manibus habemus. Cui horum nos credere & communicare convenit, Imperator? his, qui primitus damnaverunt, & veniam poſtea popoſcerunt, an eis, qui adhuc hæc accuſare contendunt? Epictetus Epiſcopus dixit: O Imperator, non fidei cauſa, neque judiciorum Eccleſiaſticorum ſermonem facit, ſed ut apud Senatores in Romana conſtitutos urbe glorietur, quaſi ſuperaverit principem. Imperator ad Liberium dixit: Quota pars es totius orbis? quoniam tu ſolus hominem vindicas nefandiſſimum, & orbis terrarum pacem Eccleſiæque diſſolvis? Liberius dixit: Non eo quod ego ſum ſolus, fidei cauſa minuitur. Nam &

A antiquitus tres ſoli reperti ſunt reſiſtentes præcepto Regis. Euſebius Eunuchus dixit: Imperatorem noſtrum Nabuchodonoſor feciſti? Liberius dixit: Non, & ita rationaliter adjudicatus eſt homo, qui non eſt examinatus. Sed & ego peto primitus generalem proferri ſubſcriptionem confirmantem fidem in Nicea prolatam, ut ita revocatis ab exilio fratribus noſtris, & in loca propria reſtitutis, ſi hi, qui nunc turbas pariunt Eccleſiis, viſi fuerint Apoſtolicæ fidei conſentire, tunc apud Alexandriam convenientes omnes, ubi & accuſatus & accuſatores ſunt, & defenſor eorum examinata cauſa poſſimus proferre ſententiam. Epictetus Epiſcopus dixit: Sed curſus

B publicus non ſufficit ſubvectui Epiſcoporum. Liberius dixit: Eccleſiaſticæ cauſæ publico curſu non egent. Eccleſiæ namque ſufficiunt usque ad mare perducere ſuos Epiſcopos. Imperator dixit: Quæ dudum ſuſceperunt formam, ſolvi non poſſunt. Plurimorum namque Epiſcoporum debet valere ſententia. Tu ſolus es, qui amicitias illius ſcelerati defendis. Liberius dixit: Imperator, nunquam audivimus abſente accuſato Judicem ejus ſcelera proferentem, niſi quia propria videntur hæc odia. Imperator dixit: Omnibus quidem nocuit in communi, nulli tamen ita, ſicuti mihi. Cui cum non ſufficeret interitus fratris mei majoris, ne beatæ quidem memoriæ Conſtantem ceſſavit in mei inimicitias frequen-

C tes impellere? niſi nos majori manſuetudine detenti impellentis momenta temperaſſemus. Nulla itaque mihi victoria eſt, neque contra Magnentium vel Sylvanum, niſi illum ſceleſtum ab Eccleſiaſticis rebus expulero. Liberius dixit: Noli per Epiſcopos tuas vindicare inimicitias. Manus enim Eccleſiaſticorum ad ſanctificandum vacare debent. Quapropter ſi tibi videtur, jube vocari ad loca propria ſacerdotes, & ſi concordes apparuerint ei, quem nos in præſenti defendimus, ſecundum fidem Orthodoxam in Nicena Synodo conſtitutam, tunc convenientes providebunt pro mundi pace, ut homo, qui non peccavit, non reprobetur injuſte. Imperator dixit: Unum eſt, quod quæritur, volo enim te amplectentem Eccleſiaſticam communio-

D nem Romam denuo deſtinare, & propterea concorda paci, & ſubſcribens Romam revertere. Liberius dixit: Romæ jam fratribus valedixi. Majores enim ſunt Eccleſiaſticæ ſanctiones, quam Romanæ habitatio civitatis. Imperator dixit: Ergo trium dierum ſpatium ad deliberationem habes, an velis ſubſcribens Romam revertere, aut cogitare, in quem velis deportari

locum. Liberius dixit. Spatium trium dierum rationem nequaquam mutare poteſt. Quapropter quo voles, mitte me. Imperator autem poſt duos dies examinato Liberio, & nequaquam a ſuo propoſito revocato, juſſit in Berœam Thraciæ in exilium deportari. Egredienti Liberio, Imperator ad expenſas quingentos ſolidos deſtinavit. Tunc Liberius deferenti dixit: Vade, da eos Imperatori: opus enim habet ſuis militibus erogare. Similiter & Auguſta totidem ei miſit. Liberius dixit: Redde hæc Imperatori: opus enim habet his ad expenſas militum ſuorum. Si autem Imperator his non habet opus, det eos Auxentio & Epicteto. Illi enim his opus habent. Cumque ab eis nihil accepiſſet: Euſebius Eunuchus obtulit ei alios ſolidos. Cui Liberius ait: Totius orbis Eccleſias deſolaſti, & tanquam damnato mihi hæc adfers? Vade, prius diſce eſſe Chriſtianus. His ita geſtis, poſt tres dies nihil accipiens, miſſus in exilium eſt.

Veritatis itaq; propugnator & victor in Thraciam (ſicuti juſſum fuerat) usque pervenit. Duobusque tranſactis annis Conſtantius Romam venit. Procerum vero Senatorumque conjuges rogabant viros ſuos, ut Conſtantio ſupplicarent, ut paſtorem gregibus reſtitueret. Ajebant enim, quod niſi flecterent animum Principis, eos relinquerent & ad paſtorem illum maximum properarent. At illi dixerunt: Nos furorem principis formidamus, nec forte aliquam veniam promeremur. Sed vobis (inquit) magis rogantibus forſitan parcet, & alterum e duobus fiet, aut preces ſuſcipiet, aut ſi flecti nequiverit, ſine ulla injuria vos dimittet. Hoc conſilium mulieres illæ laudibus maximis efferendæ percipientes, cum ornatu ſolito adierunt Imperatorem, ut ex veſte ſublimi inſignes eas & nobiles arbitratus, reverentiam ipſis exhiberet, & parceret. Adeuntes vero principem, tali voce clamabant: Miſerere tantæ civitatis, paſtoris providentiam non habentis, quæ luporum patet inſidiis. At ille reſpondit, non egere paſtore alio civitatem. Eſſe namque Pontificem, qui eorum curam haberet. Poſt magnum namque Liberium, quidam diacanorum ejus Felix nomine fuerat ordinatus. Is expoſitam in Nicea fidem inconcuſſe ſervavit, ſed corruptoribus ejus ſine diſcretione communicabat. Nullus tamen Romæ habitantium in baſilicam ingreſſus eſt, cum ille intus aſtaret. Hoc autem etiã matronæ illæ imperatori dixerunt. Qua gratia flexꝰ, præcepit illum inter omnes egregium revocari, & utrumque Eccleſiam gubernare communiter. His ergo literis in Circenſi ſpectaculo relectis, populus clamabat, juſtam principis eſſe ſententiam: ſicut enim dupliciter coloribus diviſi ſunt ſpectatores, ſic oportere alterum his, alterum aliis præſidere. Cum ergo primitus principis literis ſic faviſſent, poſtea commoti communi voce clamaverunt: unus Deus, unus Chriſtus, unus Epiſcopus. Ipſas enim voces & ego juſtum ponere judicavi. Poſt has vero Chriſto amabilis populi pias, & juſtitia exornatas voces, ſanctiſſimus quidem Liberius eſt reverſus. Felix autem recedens habitavit in alia civitate.

THEODORETUS.

INTEREA ſentiens Athanaſius ſibi inſidias parari, nequaquam ad Imperatorem venire præſumſit: neque hoc utile judicavit, ſed electos ex Ægypto quinque Epiſcopos, inter qvos Serapionem Thmujenſem, virum præcipua vita ſanctum, & ad loquendum valde copioſum, mittit ad principem tunc in Occidente degentem (cum quibus etiam tres presbyteros) per quos ſibi placaret Imperatorem, ut pro derogationibus ſatisfacerent inimicorum, aliasque facerent, quæ ei vel Eccleſiis expedirent. Quibus navigantibus, paulo poſt literæ venerunt Imperatoris evocantes eum. Ob quam rem & Athanaſius & populus eſt turbatus, cum neque hæretico Imperatori obedire conſultum eſſet, neque reluctari periculo vacaret. Veruntamen ire diſtulit, & literarum bajulus ſine effectu reverſus eſt. Superveniente autem æſtate veniens alius ab Imperatore nuncius cum provinciæ judicibus, cogebant eum, cleroque nimis erat infeſtus. Porro populum paratum videns ad bellum, etiam ille reverſus eſt. Non multo poſt tempore congregantur ex Ægypto & Lybia Legiones. Et cum nunciatum fuiſſet celari Athanaſium in Eccleſia, quæ vocatur Theonæ, aſſumens milites dux eorum, & Hilarium ab Imperatore denuo deſtinatum, inopinato fractis januis in Eccleſiam introivit, & ubique requirens Athanaſium, non invenit. Fertur enim, quod ſæpius divino nuncio pericula multa effugerit, ſicut etiam Deo providente hoc diſcrimen evaſit.

SOZOMENUS.

EX his & hujusmodi factis ei a Deo prænunciatis, a Paganis & hæreticis appellabatur Magus. Sermo namq; fertur, quod aliquando eo procedente per civitatem cõtigerit avolantem corniculam clamitare. Quo facto aſtans multitudo Paganorum, velut Mago derogantes, petebant, ut ei aperiret, quid cornicula illi ſignificaret. Ille

vero fertur ſilentio dixiſſe ſubridens: Cras, Latina lingva dies ventura ſignificatur. Hoc ergo clamans triſtem vobis craſtinum ſignificat diem per Imperatoris Romani juſſionem. Et ita contigit, ut Athanaſii ſermo licet deriſus fuerit, venerit ad effectum. Altera namq; die principis literæ venerunt ad Judices, jubentes, ut Pagani ſua ingredi non permitterentur templa, neque ſolennes ſuperſtitiones feſtivitateſque celebrarent. Tunc ergo feſtivitas eorum venerabilis generaliſque deſtructa eſt.

SOCRATES.

Cum igitur frequenter (ſicuti dictum eſt) Athanaſius pericula declinaſſet, clerus & populus ei favens tenebat Eccleſias, donec præfectus (ut dictũ eſt) Ægypti, & dux militum ejicientibus eos & ſuſtinentibus, Georgio eas contraderent. Qui non multo poſt venit, & Eccleſias ſuo jure poſſedit. Qui dum præter ſchema & mores ſacerdotii violentus exiſteret, & maxime circa Athanaſii laudatores, quibus utique vincula & plagas viris & fœminis velut tyrannus inferebat, accenſus populus pene peremerat eum, niſi vix ereptus fugiſſet ad principem. Quo facto rurſus ſequaces Athanaſii Eccleſias multo tempore tenuerunt. Quas iterum veniens dux Ægypti, Georgii noſcitur tradidiſſe fautoribus. Poſt hæc autem exceptore principis veniente, multi Alexandrinorum ſupplicio traditi ſunt. Poſt quem etiam ipſe Georgius terribiliter ſupervenit, & priori tempore magis exoſꝰ, tanquam qui moverit principẽ ad multorum necem. Cui utique derogabant Ægyptii monachi, quorum gloriam multitudo univerſa ſequebatur, & vera eorum teſtimonia judicabant, quia in ſummæ philoſophiæ virtute degebant.

SOZOMENUS.

Interea dum adhuc Athanaſius celaretur, Georgius Alexandriæ crudeliter Paganos afficiebat, & adverſantes ipſi Chriſtianos: utroſque enim cogebat ad ipſius venire ſententiam, & reſpuentes afficiebat. Erat enim apud ſapientes exoſus, quaſi deſpiciens eos, & judicibus imperans. Apud populum vero quaſi tyrannus, & ultra potentes elatus: præcipue tamen Paganos opprimebat, quos ſacrificare, & paternas feſtivitates agere prohibebat. Tunc enim milites & Ægypti ducem, armatos in civitatem introduxit, imagines & ornamenta templorum abſtulit, quod ei poſtea cauſam necis adduxit. Cyrillo vero depoſito occupavit Hieroſolymorum Eccleſiam Heremius, & poſt illum Heraclius, poſt quem Hilarius. Hos enim tunc illam Eccleſiam A gubernaſſe percepimus uſq; ad Imperium Theodoſii principis, quando rurſus Cyrillus ad proprium reverſus eſt Epiſcopatum. Hæc igitur apud Orientales agebantur Eccleſias. Interea Julianus Cæſar bello devincens Barbaros apud Rhenum fluvium reſidentes, alios quidem peremit, alios cepit: claraque victoria decoratus, cum mediocritate vitæ atque manſvetudine militibus gratus eſſet, ab eis appellatur Auguſtus. Hoc facto, nihil de Conſtantio cogitans, Judices ab illo factos honoribus mulcebat, & ad illius invidiam literas proferebat, quibus oſtenderet, eum propter B bellum contra Magnentium geſtum in Italiam Barbaros induxiſſe. Repente vero religione mutata, cum prius Chriſtianus eſſe putaretur, ſemetipſum Pontificem nominavit: & veniens ad templa Paganorum, ſacrificabat, ſubjectiſque talia colere ſuadebat. Cumque Conſtantius propter bellum Perſicum apud Antiochiam moraretur, ſperans ille, quod ſine bello poſſet Illyricum occupare, ad eos agebat iter, dicens, ſe vel e Conſtantio ſatisfacere, tanquam non ſponte ſed voluntate militum inſulas imperii ſuſcepiſſet. Fertur itaque, cum ad hos terminos acceſſiſſet, vindemia jam collecta, circa occaſum Plejadum uvas denuo fuiſſe prolatas, Inſuper etiam imbre ex aere deſcendente, C in ejus veſte ſimul & cæterorum guttas ſingulas crucis formaſſe ſignacula. Hoc facto videbatur & ipſi & aliis, quod botris extra tempus illatis bonum rei panderetur indicium; imber autem cadens veſtem, ſupra quam ceciderat, roboraret. Alii vero dicebant, uvarum ſignum, quod præter tempus ſit, ſignificare perditionem Imperatoris inſtar hujusmodi botrorum, & parvi temporis fore ejus imperium. Porro de cruce dicebant prænunciare hoc ſignum, quod ſit cæleſte dogma Chriſtianorum, & oporteat ſignari cunctos crucis indicio. Unde cognoſcitur, quod diverſius interpretati, quam dixerat Imperator, veritate fraudati D non ſunt: Utrumq; enim opportune dictũ ſequens tempus oſtendit. Cum audiret itaque Conſtantius contra ſe venire Julianum, inſtructione belli Parthici omiſſa, Conſtantinopolin veniebat.

SOCRATES.

Et apud Moſucrenem inter Cilicas atque Cappadoces, nimia cogitatione apoplexiæ paſſione defunctus eſt, Conſulatu Tauri & Florentii, tertio die Novembris menſis, anno vitæ ſuæ quadrageſimo & quinto: ex quibus tredecim cum patre regnavit, viginti quinque poſt illum.

A

SOZOMENUS.

QUO defuncto, Julianus quidem jam Thracias obtinebat. Et non poſt multum Conſtantinopolin veniens appellatus eſt Imperator. Initio itaque parcens Chriſtianis, clementior viſus eſt, ſciens, priores perſecutores nihil profeciſſe ad augmentum Paganismi, quod puniiſſent Chriſtianos: qui magis hinc creverint, & facti ſint glorioſi pro vero dogmate morientes. Invidens igitur illorum gloriæ, a tormentis abſtinuit, judicans eſſe neceſſarium, ut ſermone potius & admonitione Paganiſmum colendum populo ſvaderet, credens etiam hinc ſe monſtrare clementem. Fertur enim, cum Conſtantinopoli ad fortunam ſacrificaret urbis, acceſſiſſe ad eum Marem Epiſcopum Chalcedonis, & publice impium, & Ἄθεον, id eſt ſine Deo, apoſtatamque vocitaſſe: illum vero ſolam ei improperaſſe cæcitatem: erat enim ſenex & propter imbecillitatem oculorum manu alterius agebatur. Super hæc volens etiam lacerare Deum, conſvete dixit: Neque Galilæus tuus Deus curare non poteſt. Reſpondens vero Mares, dixit. Ego, inquit, Deo meo pro cæcitate gratias ago, quia hoc ideo factum eſt, ne te videam pietate nudatum. Imperator autem nihil reſpondens abſceſſit. Sic enim putabat potius roborari Paganiſmum, ſi ſe patientem ac mitem Chriſtiano populo demonſtraſſet.

Hæc itaque faciens, eos, qui fuerant a Conſtantio fugati propter religionem, revocavit, & confiſcatis patrimonia ſua reſtituit, præcipiens populo, ut nullum læderent Chriſtianum, neque nolentem ſacrificare compellerent: ſponte vero accedentes ad aras, prius expiari apud dæmones, purgarique ſolitis eorum ſacrificiis præparabat. Clericis autem omnia privilegia, honores, conſvetudinesq; ſubtraxit, & leges poſitas pro eis ſolvit, ipſosq; curiæ tradidit, ſimul & a virginibus, & viduis, quæ pro penuria inter clericos alebantur, juſſit exigi ea, quæ pridem a publico accepiſſe videbantur. Conſtantinus namque Imperator diſponens res eccleſiarũ, uni cuiq; civitati proſpexit, ut Clerus ſufficientia emolumenta perciperet, & hoc lege firmavit, quod hactenus mortuo Juliano ſervatur. Hanc exactionem ajunt valde fuiſſe crudelẽ. Auferebat enim ſubinde pecunias & ornamenta ſacra: templaq; ſub Conſtantino & Conſtantio fundata deſtruebantur, datæ ad ædificia pecuniæ rurſus exigebantur. Hac occaſione ſacerdotes & clerici, & populus Chriſtianus crudeliter vexabantur.

SOCRATES.

PER idem tempus in Alexandrinorum maxima civitate contigit ex hujuſmodi cauſa ſeditio. Erat locus quidam in civitate antiquis temporibus deſolatus atque neglectus, multaque ſorde completus: hic Pagani olim Deo Mithræ ſacrificantes homines immolabant: quem locum Conſtantius quaſi vacantem Eccleſiæ Alexandrinæ conceſſerat. Hic Georgius volens oratorium extruere, locum repurgari faciebat. Quod dum fieret, inventum eſt illic adytum, in multa profunditate conſtructum, in quo Paganorum myſteria celebrabantur.

B

Erant enim ibi calvariæ hominum plurimæ, majorum pariter & infantium, qui perhibebantur illic extincti, ut ex eorum viſceribus artes magicas exercerent. Hæc igitur Chriſtiani reperientes in adyto Mithræ, ſtuduerant ad irriſionem Paganorum univerſis hæc facinora reſerare, divulgabantque capita hominum, quæ compercrant. Hæc Alexandriæ Pagani videntes, & opprobrium non ferentes, ira ſuccenſi ſunt, & omnes, quos ad præſens invenerunt arma induentes impetu contra Chriſtianos facto, multos interemerunt: alios gladiis, alios fuſtibus aut lapidibus, alios funibus ſtrangulantes, quoſdam etiam

C

crucifigentes ad ſacræ crucis injuriam, plurimos diverſis vulneribus affligentes. Et ita factum eſt, ut neque proximis parceretur: ſed philoſophus philoſophum percuſſit, & frater fratrem, parentes filios: & invicem in mutua nece graſſati ſunt. Quamobrem Chriſtiani eundem locum purgare quieverunt. Interea cum Judices denunciaſſent, mortuum fuiſſe Conſtantium, & imperare Julianum, ſeditionem fecit in Alexandria populus Paganorum, & impetu facto contra Georgium, vinculis eum alligaverunt. Quem paulo poſt venientes ad carcerem peremerunt, ejuſque cadaver imponentes camelo, a mane uſque

D

ad veſperam per totam traduxerunt civitatem, & circa ſerum diei concremaverunt. Multi ferunt Arrianorum, quod a fautoribus Athanaſii id factum ſit: ſed ego reor, indubitanter hoc feciſſe Gentiles, cum utique & querelas haberent adverſus eum propter idola & templorum injurias, prohibitionemque ſolennitatum. Quod etiam Julianus ſic ſe habuiſſe teſtatur per literas ad Alexandrinos miſſas, in quibus culpat eos, pœnamque relaxat, quaſi propter reverentiam Serapis, quem civitatis conſervatorem dicit, & Alexandri conditoris ejus, necnon Juliani avunculi ſui, qui in Paganiſmo ſtrenuus fuit, &

Chriſtianos ſupra modum oderat. Igitur A Athanaſium de fuga remeantem, Alexandrinorum populus libenter excepit. Expuleruntque Eccleſiis Arianos, & Athanaſio ſceptra venerabilia tradiderunt. Verum Ariani in domibus ignobilibus ſe colligentes, loco Georgii Lucium habuerunt. Ea ſiquidem tempeſtate Lucifer Caralenſis, & Euſebius Vercellenſis Epiſcopi, Imperatoris juſſione ab exilio revocantur. Utrique enim ultra Thebaidos terminos exilio remeantes tractabant, quemadmodum corruptam Eccleſiæ regulam repararent. Placuit igitur, ut Lucifer quidem ad Antiochiam Syriæ perveniret, Euſe- B bius Alexandriam, ut una cum Athanaſio facto concilio Eccleſiæ dogmata roborarent. Lucifer tamen miſit in locum ſuum Diaconum, per quem profeſſus eſt ratum ſe habiturum, quod eſſet concilio ordinate conſtitutum. Ipſe autem veniens Antiochiam, fluctuantem invenit Eccleſiam, erat enim inter ſe turba diviſa, & non tantum hæreſis Ariana, quæ erat ſub Euzoio, dividebat Eccleſiam: ſed etiam Melitii ſequaces, ſtudium habentes circa ſuum præſulem, a ſuis conſortibus receſſerunt. Tunc ergo Lucifer ordinans ei Paulinum C Epiſcopum, rurſum abſceſſit. Euſebius autem veniens Alexandriam, cum Athanaſio concilium celebravit.

SOZOMENUS.

INTEREA plurimi Epiſcopi in Alexandria congregati cum Athanaſio & Euſebio Nicæni concilii decreta roboraverunt: & conſubſtantialem Patri ac Filio Spiritum ſanctum ſunt profeſſi, Trinitatemque nominaverunt. Et quoniam de ſubſtantia & ſubſiſtentia quæſtio turbabat Eccleſias, ſapienter decretum eſt, ut his nominibus contra Sabellianos ſolos utamur, ne vocabulorũ inopia idem putetur eſſe ſubſtantia, quod ſubſiſtentia: Verum Athanaſius li- D brum de ſatisfactione fugæ olim a ſe conſcriptum tunc eis præſentibus legit, cujus partes utiles, & quæ proſint hinc intexens, totum librum multorum verſuum quærere, * & legere ſtudioſos admoneo. Ait enim: Ecce hujuſmodi ſunt præſumptiones impiorum hæc agentes, nec erubeſcentes. In quibus primum contra nos mala ſunt machinati, hactenus accuſant, quod manus eorum paratas ad necem declinare potuerimus, & amariſſime potius ingemiſcunt, quod nos penitus extinguere nequiverunt, & improperant timoris cauſam, ignorantes quod dum hoc ſubmurmurant, in ſemetipſos magis retorquent culpam. Nam ſi fugere malum eſt, perſequi multo deterius. Hic quidem ne moriatur, abſconditur: hic autem perſequitur, ut occidat. Et ut fugiatur quidem, ſcriptum eſt: qui autem quærit occidere, prævaricatur legem, & magis ipſe fugiendi præbet occaſionem. Si ergo fugam improperant perſequentes, pudeat eos potius ſui ipſorum. Quieſcunt inſidiari, & quieſcunt continuo fugientes. Sed a malitia non definiunt ſua: & comprehendere omni virtute feſtinant, ſcientes, quia fuga perſecutionem patientium indicium eſt maximum perſequentium. Nullus enim mitem atque clementem fugit aliquando, ſed magis ferocem ſimul & callidum. Omnis enim, qui gemebat & vexabatur a Saul, fugiebat, & veniebat ad David. Sed iſti propterea eos, qui abſconſi ſunt, interimere ſtudent, ne ipſorum malitiam videantur arguere. Qui etiam in hac parte cæcantur. Nam quanto fuga manifeſtior eſt, tanto amplius eorum inſidiis neces exiliaque commiſſa omnibus ſunt aperta. Nam ſive perimant, mors contra eos ſemper exclamat: ſive rurſus exilia minentur, undiquaque ipſi contra ſe mali memoriam deſtinare noſcuntur. Et ſiquidem ſanam haberent mentem, viderent ſemetipſos in his eſſe conſtrictos, ſeque in conſiliis ſuis offendere. Sed quoniam mentem amiſerunt, propterea perſecutione decipiuntur: & quærentes occidere ſuam non contemplantur impietatem. Nam ſi derogant eis, qui fugiunt quærentes, quid faciant, cum vident Jacob fugientem Eſau fratrem ſuum & Moyſen in Madian deſcendiſſe propter Pharaonis timorem? Quomodo ſatisfacient fugienti David Saul, qui in domum miſit, ut interimeret eum, dum abſconſus eſſet in ſpelunca, & mutaſſet vultum ſuum, donec declinaret ab Abimelech, ob quam cauſam inimicorum evaſit inſidias? Quid dicant iſti, qui omnia proferunt temere, videntes maximum Heliam in oratione quidem mortuum ſuſcitaſſe, tamen abſconſum propter Achab, & fugiſſe propter inſidias Jezabel? Tunc etiam quæſiti filii Prophetarum celati ſunt latentes in ſpeluncis apud Abdiam. Sed ſi hæc tanquam vetera non legerunt, ſaltem memoriam habeant Evangeliorum. Nam & diſcipuli propter metum Judæorum receſſerunt celantes ſemetipſos: & Paulus in Damaſco a principe Gentis quæſitus, de muro in ſporta demiſſus eſt, & manus quærentis effugit. Hæc igitur de ſanctis viris ſcriptura dicente, quam putas excuſationem ſuæ petulantiæ potuerunt invenire? Sive ergo timorem improperent, contra ſemetipſos tanquam

quam

quam veſani loquuntur : ſive contra voluntatem Dei hoc dicant fieri , ſcripturarum divinarum videntur penitus expertes. Nam in lege præceptum fuit , ut deputarentur etiam civitates ad fugam, ut hi, qui quærebantur ad mortem, quoquo modo liberari poſſent: In noviſſimo vero tempore ſeculorum veniens ipſum, quod Moyſi locutum eſt , patris Verbum , rurſus hoc dedit mandatum, dicens: Cum perſecuti vos fuerint in hac civitate, fugite in aliam. Et poſt pauca dicit , Cum ergo videritis abominationem deſolationis , quæ dicta eſt, per Danielem Prophetam ſtantem in loco , qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa ſunt, fugiant in montana: qui in tecto eſt,non deſcendat,tollere aliquid de domo ſua : qui in agro, non revertatur tollere veſtes ſuas. Hæc enim ſcientes ſancti, hujuſmodi habuerunt converſationis modum. Quæ enim tunc præcepit Dominus, hæc etiam ante incarnatam ſui præſentiam in ſanctis loquutus eſt. hominum terminus ad perfectionem ducens , ut quod Deus jubet,ut faciant. Propterea & ipſum Verbum propter nos humanatum, cum quæreretur (ſicut nos ipſi) abſcondi dignatum eſt: & iterum cum perſecutionem pateretur, fugit, & inſidias declinavit. Decebat enim eum, ſicuti famem, & ſitim, ita etiam hoc pati , & hoc oſtendere ſeipſum humanatum. Ab initio ſiquidem mox ut homo factus eſt, cum eſſet parvulus ipſe, per Angelum mandavit Joſeph: Surgens ſume puerum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum. Futurum eſt enim, ut Herodes quærat animam pueri. Mortuo quoque Herode videtur propter Archelaum filium ejus in Nazareth fugiſſe: & quando jam etiam Deum ſeipſum oſtendebat , & manum aridam reſtituerat ſanam, Phariſæi quidem egredientes, conſilium fecerunt adverſus eum, ut eum occiderent: Jeſus autem ſciens diſceſſit. Nam & quando Lazarum ſuſcitavit a mortuis : Ab illo, inquit, die cogitaverunt, ut occiderent eum. Jeſus ergo jam non palam ambulabat inter Judæos, ſed abiit inde in regionem juxta deſertum. Deinde Salvatore dicente : Antequam Abraham fieret, ego ſum: Judæi quidem tulerunt lapides, ut mitterent ſuper eum : Jeſus autem abſconſus eſt, & exiit de templo. Et tranſiens per medium illorum ibat, & ita diſceſſit. Putas hæc videntes, magis autem audientes, cum non videant, quomodo ſecundũ quod ſcriptum eſt, non debeant igne comburi, quoniam contraria his, quæ Dominus facit & docet, cogitant & loquuntur? Nam quando Joannes Martyrium ſuſtinuit, ejuſque cor-

A pus ſepelire diſcipuli, audiens Jeſus diſceſſit inde in navem ad deſerti locum ſeorſum. Dominus itaque hæc faciens , ita docebat. Sed utinam iſti vel ſic erubeſcerent, & uſque ad homines ſuam petulantiam declararent, & non magis ac magis inſanientes, viderentur etiam ipſum arguere Salvatorem , contra eum utique blaſphemias meditantes. Sed neque veſanorum quiſquam eos poterit ſuſtinere, cum arguantur ne Evangelia quidem ipſa noſſe : eſt enim occaſio noſtræ diſceſſionis & fugæ rationabilis atque vera, quam in Salvatore quidem Evangeliſtæ poſitam memorarunt. Nos autem etiam in ſanctis viris oportet talia cogitare.

B Nam ea, quæ de Salvatore humano modo conſcripta ſunt , eadem communiter humano generi deputantur. Quæ noſtra ſunt, ille ſuſcepit, & paſſiones noſtras infirmitates oſtendit. Quod Joannes ita conſcripſit : Quærebant ergo eum tenere , & nullus miſit in eum manus, quia nondum venerat hora ejus. Nam antequam hæc veniret, dicebat ipſe matri : Nondum venit hora mea. Et eis, qui fratres ejus appellabantur, ait: Meum tempus nondum venit. Rurſus autem tempore paſſionis diſcipulis dicebat: Dormite jam & requieſcite. Ecce enim appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum. Sed neque,

C antequam veniret tempus, teneri ſe paſſus eſt, neque, cum veniſſet tempus, abſconſus eſt, ſed etiam ſemetipſum tradidit adverſariis. Sic & beati martyres in perſequutionibus temporalibus cuſtodiebant ſemetipſos, & dum quærerentur, per latibula fugiebant : cum vero invenirentur, martyrio ſe ſubdebant. Hæc de Athanaſio retuliſſe ſufficiat. Sed Julianus, poſtquam ad Orientem Perſas bello pulſaturus advenit, & publica, quam prius occultaverat, erga idolorum cultum fieri cœpit inſania , callidior cæteris perſequutor , non vi neque tormentis, ſed præmiis, honoribus , blanditiis, perſuaſionibus , majorem pene populi

D partem, quam ſi atrociter pulſaſſet, elicit, ſtudia autorum Gentilium Chriſtianos adire prohibens, ludos literarum illis ſolis, qui Deos Deaſque venerarentur , patere decernit. Militiæ cingulum non dari, niſi immolantibus jubet. Procurationem provinciarum juriſque dicendi Chriſtianis ſtatuit non debere committi, utpote quibus etiam lex propria gladio uti vetuiſſet. Et proficiebat quotidie in hujuſcemodi legibus exquirendis , quibus & ſi quid verſutum vel callidum , tamen quod minus videretur crudele , decerneret. Sed non erga Athanaſium fictæ philoſophiæ

tenere imaginem potuit. Etenim cum velut tetri ſerpentes, de cavernis terræ ebullientes, ad eum proceſſiſſet magorum, philoſophorum, Aruſpicum, Augurumque manus prophana, omnes pariter allegant nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi prius Athanaſium, velut omnium horum obſtaculum, ſuſtuliſſet. Iterum mittitur exercitus, iterum duces, iterum oppugnatur Eccleſia. Cumque eum mœſti & flentes populi circunſtarent, prophetico apud eos uſus ſermone perhibetur: Nolite (inquit) o filii, conturbari, quia nubecula eſt, & cito pertranſit. Cumque diſceſſiſſet, & navi per Nilum fluvium iter ageret, Comes, qui ad ipſum miſſus fuerat, cognito ejus itinere, inſtanter eum inſequi cœpit. Et cum forte applicuiſſet Athanaſii navicula ad quendam locum, comperit a prætereuntibus poſt tergum eſſe percuſſorem ſuum, & jam jamque, niſi proſpiceret, imminere. Conterriti omnes qui ſimul aderant ſocii, extremum ſvadebant ad fugæ præſidium petendum. Tum ille: Nolite, inquit, o filioli, deterreri, eamus magis in occurſum percuſſori noſtro, ut ſciat, quia longe major eſt qui nos defendit, quam qui perſequitur. Et converſa navicula, iter agere obviam ei, qui eum inſectabatur, aggreſſus eſt. Ille, qui nullo genere ſuſpicari poſſet in occurſum ſibi venire, quem quæreret, tanquam prætereuntes aliquos interrogari jubet, ubi audiſſent eſſe Athanaſium. Cumque reſpondiſſent vidiſſe eum non longe euntem, tota celeritate pertranſiens properat in vanum, feſtinans capere, quem ante oculos poſitum videre non potuit. Ille vero Dei virtute monitus, Alexandriam redit, ibique tuto in latebris, usquequo perſecutio ceſſaret, exegit. Dedit & aliud Julianus vecordiæ ſuæ ac levitatis indicium. Nam cum Daphnis in ſuburbano Antiochiæ juxta fontem Caſtalium litaret Apollini, & nulla ex his, quæ quærebat, reſponſa ſuſciperet, cauſasque percunctaretur a ſacerdotibus dæmonis, ajunt Babylæ martyris ſepulchrum prope adſiſtere, & ideo reſponſa non reddi. Tum ille venire Galilæos (hoc enim nomine noſtros appellare ſolitus erat) & auferre ſepulchrum martyris jubet. Igitur Eccleſia univerſa conveniens, matres & viri virgines, juvenesque immenſa exultatione ſuccincti trahebant longo agmine arcam martyris, pſallentes ſummis clamoribus, & cum exultatione dicentes: Confundantur omnes, qui adorant ſculptilia, & qui confidunt in ſimulachris ſuis. Hæc in auribus prophani principis per ſex millia paſſuum tanta exultatione pſallebat omnis

A Eccleſia, ut cœlum clamoribus reſultaret. Unde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus eſt, ut altera die comprehendi Chriſtianos paſſim & trudi juberet in carcerem, ac pœnis & cruciatibus affici. Quod Saluſtius præfectus ejus non probans, licet eſſet gentilis, tamen juſſus exequitur, & apprehenſum unum quendam adoleſcentem, qui primus occurrit, Theodorum nomine, a prima luce usque ad horam decimam tanta crudelitate & tantis mutatis carnificibus torſit, ut nulla ætas ſimile factum meminerit. Cum tamen ille in equuleo ſublimis, & hinc inde lateribus inſtante terrore, nihil aliud faceret, niſi quod vultu ſecuro & læto pſalmum, quem pridie omnis Eccleſia

B cecinerat, iteraret. Cumque ſe omni expenſa crudelitate Saluſtius nihil egiſſe perſpiceret, recepto in carcerem juvene, abiiſſe fertur ad Imperatorem, & quid egerit nunciaſſe, ac monuiſſe, ne tale aliquid tentare vellet de cætero, alioquin & illis gloriam, & ſibi ignominiam quæreret. Hunc Theodorum ipſi nos poſtmodum apud Antiochiam vidimus. Et cum requireremus ab eo, ſi ſenſum doloris habuiſſet, ex integro dicebat ſe quidem dolores parum ſenſiſſe, aſtitiſſe autem quendam juvenem, qui ſudanti ſibi linteo candidiſſimo & ſudores abſtergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita ſe eſſe delectatum, ut tunc mœſtior

C factus ſit, quando deponi de equuleo juſſus eſt. Comminatus igitur Imperator poſt victoriam Perſicam melius ſe Chriſtianos debellaturum, profectus quidem eſt, ſed nullus redit. Ibi namque incertum, a ſuis an ab hoſtibus confoſſus, poſt annum & octo menſes præſumpti Auguſtalis Imperii, finem vitæ fecit.

SOCRATES.

CALISTUS autem, qui inter familiares Imperatoris tunc militabat, & Heroico verſu ejus conſcripſit hiſtoriam, ait eum a

D dæmone vulneratum, fuiſſe defunctum. Julianus ergo quarto Conſulatu ſuo, quem ediderat cum Saluſtio, ſexto die Junii menſis, in Perſica regione defunctus eſt, anno tertio Imperii ſui, ſeptimo vero, ex quo Cæſar a Conſtantio fuerat ordinatus, vitæ anno trigeſimo primo. Poſt cujus mortem ejus Magiæ compertæ ſunt. Carræ namque civitas eſt, hactenus impietatis ejus reliquias habens. Per hanc iter agens, quoniam per Edeſſam propter piæ religionis cultum tranſire noluerat, in templum, quod a Paganis colitur, eſt ingreſſus, ubi cum quædam cum ſuis conſortibus ſacrilegia celebraſſet, januas & clauſtra diſpoſuit, &

quoſdam ibi milites obſervare præcepit, ut intra hoc nullus accederet, donec ipſe rediret. Cumque mortuus fuiſſet, & impio pium ſucceſſiſſet imperium, ingredientes in templum, invenerunt mira principis ſimulacra, ejusque ſapientiam & famoſiſſimam pietatem. Viderunt enim mulierem & capillis appenſam, extenſas habentem manus, cujus uterum aperuerat, ut Perſarum victoriam in jecore ejus inſpiceret. Hoc ergo ſcelus in Carris inventum eſt. Verum in Antiochia plurimas arcas in Palatio humanis ajunt capitibus plenas fuiſſe repertas, & innumera in puteis demerſa corpora mortuorum. In qua urbe cum ejus nunciatus fuiſſet interitus, publicam cuncti habuere feſtivitatem, & non ſolum in Eccleſiis & ſepulturis martyrum ſaltabant, ſed etiam in theatris crucis victoriam prædicabant, illius Magiæ inſultantes. Ego autem etiam clamorem favoris eorum hic ponere neceſſarium judicavi, ut etiam apud poſteros hæc memoria reſervetur. Communiter enim clamabant omnes: Maxime fatue, ubi ſunt vaticinia? Vicit Deus, & Chriſtus ejus. Milites igitur in maxima ſolitudine convenientes, omiſſa omni dilatione, altero die Joviniano inſulas Imperatoris imponunt. Erat enim vir fortis & nobilis, & illo tempore χιλίαρχος, id eſt, Millenarius, quo Julianus electionem militibus lege propoſuit, ut aut ſacrificarent, aut militia cederent: qui cingulum magis elegit amittere, quam Imperatoris præceptis impiis obedire. Hunc ergo tunc Julianus propter belli neceſſitatem inter viros militares habebat. Qui cum violenter a militibus ad imperium traheretur, clamabat, dicens: non ſe velle Paganis hominibus imperare, cum ipſe Chriſtianus exiſteret. Cumque vox hominum communiter proclamaſſet, dicentium, ſe quoque Chriſtianos, ſuſcepit imperium.

THEODORETUS.

JOVINIANUS ergo Imperator, mox ut imperii ſui terras ingreſſus eſt, primum ſcripſit legem, ut Epiſcopi de exilio redirent, & Eccleſias eis reddendas eſſe profeſſus eſt, qui expoſitam in Nicea fidem inviolabiliter ſervaſſent. Scripſit etiam Athanaſio, qui præcipuus erat horum dogmatum propugnator, petens, ut ei reſcriberet perfectam divinorum dogmatum diſciplinam. Qui eloquentiores Epiſcopos congregans reſcripſit, rogans, ut fidem Niceæ expoſitam cuſtodiret, tanquam Apoſtolicis dogmatibus congruentem. Cujus epiſtolæ verba ſunt hæc:

A *PIISSIMO ATQUE CLEMENTISSIMO Victori Auguſto Joviniano Athanaſius, & reliqui Epiſcopi, convenientes ex perſona omnium Epiſcoporum Ægyptiorum, Thebaidos & Libyæ.*

DECET Deo amabilem principem diſcendi habere voluntatem, deſideriumque cœleſtium. Sic enim vere & cor habens in manu Dei, & imperium cum pace multis annorum curriculis gubernabis. Volente igitur a nobis tua diſcere pietate catholica Eccleſiæ fidem, gratias ob hoc domino referentes, curavimus, ut prolatam ab omnibus patribus in Nicea tuæ pietati inſinuaremus fidem. B Hanc enim repudiantes quidam, nobis quidem frequenter inſidiati ſunt, eo quod Arianæ non conſentiremus inſaniæ. Autores vero facti ſunt hæreſeos, & ſchiſmatum univerſalis Eccleſiæ. Vera ergo & pia in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum fides eſt, omnibus manifeſta, & ex divinis literis agnita atque lecta. In hac enim etiam ſancti martyrio conſummati ſunt, & requieſcentes in Domino nunc conſiſtunt. Manſerat itaque ſemper fides illæſa, niſi calliditas quorundam hæreticorum eam violare præſumeret. Arius enim quidam, ejusque ſectatores erumpere, & impietatem adverſus eam introducere tentaverunt, dicentes, ex non extantibus, & creaturam, atque C facturam, convertibilemque eſſe filium Dei. Plurimosque per talia ſeduxerunt, ita ut etiam, qui aliquid eſſe videbantur, blaſphemia hujusmodi traderentur. Verum ſancti patres noſtri olim convenientes (ſicuti prædiximus) in Niceno concilio, Arianam quidem ſectam anathematizaverunt, Catholicæ vero Eccleſiæ fidem (ſcriptura teſte) profeſſi ſunt. Eaque prædicatione hæreſis extincta eſt, quæ ubique videbatur accenſa. Hæc itaque fides per omnes Eccleſias legebatur & prædicabatur. Sed quoniam Arianam hæreſin quidam renovare volentes ipſam ſiquidem a patribus in Nicea prolatam anathematizare præſumſerunt, aliqui D vero fingunt ſe eam profiteri: ſed ipſam veritatem negare noſcuntur, aliter interpretantes conſubſtantialitatem, & ſancto Spiritui blaſphemantes, cum dicunt, eum creaturam eſſe, atque facturam per Filium celebratam, neceſſario conſiderantes læſionem ex hujusmodi cauſa contra populum generatam, offerre tuæ pietati confeſſionem Concilii Niceni curavimus, ut pia religio tua cognoſcat, quanta cum ſcrupuloſitate conſcripta ſit, & quantum errent, qui extra eam volunt aliquid docere. Cognoſce, Deo amabilis Imperator, quoniam hæc quidem

prædicatur, a ſeculo, & hanc profeſſi ſunt patres in Nicea convenientes. In hac quoque fide concordant omnes in Eccleſiæ in Hiſpania, & Britannia, necnon Galliis, Italiis, & in Dalmatiis conſtitutæ, in Cappadocia, Myſia, & Macedonia, & univerſa ſimul Hellade, ſed etiam in univerſa Africa, Sardinia, Cypro, Creta, Pamphylia, Lycia, Iſauria, & in omni Ægypto & Libya, Ponto & Cappadocia, patribusq; vicinis, & Orientales Eccleſiæ præter paucos Arii ſectatores. Omnium namque prædictorum ſententiam experimento cognovimus, literas habemus, eoſque novimus, Deo amabilis Imperator: quia cum pauci quidam huic fidei contradicant, præjudicium facere non potuerunt in toto orbe terrarum. Multo enim tempore ab hæreſi Ariana pulſati, nunc etiam pietati contentione maxima contradicunt. Ut vero hæc pietas tua cognoſcat, licet ſciat, tamen ſtuduimus fidem Niceno concilio profeſſam ab Epiſcopis trecentis decem & octo, ſubjungere. Eſt autem hæc Niceni concilii fides.

Credimus in unum Deum patrem omnipotentem. Et in unum Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, filium Dei, natum ex Patre unigenitum: hoc eſt, de ſubſtantia Patris, Deum ex Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlo, & quæ in terra. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit, incarnatus, humanatus, paſſus eſt, & die tertia reſurrexit. Aſcendit in cœlos, venturus judicare vivos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt, erat quando non erat: & antequam naſceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus eſt, aut ex altera ſubſtantia vel ſubſiſtentia dicentes eſſe: aut creatum, aut convertibilem, aut mutabilem filium Dei, hos anathematizat ſancta Catholica & Apoſtolica Eccleſia. In hac fide Deo amabilis Imperator, nos conſiſtere neceſſarium eſt, tanquam ſacra & Apoſtolica, nullaque movere eam ſeductione verborum atque contentione: quod ab initio Ariani fecerunt, ex non extantibus filium dicentes. Et quia erat, quando non erat, & creatus, & factus, & convertibilis eſt. Propterea (ſicut prædiximus) & Nicena ſynodus hæreſin anathematizavit, hujusmodi fidem vero profeſſa eſt veritatis. Non enim ſimpliciter ſimilem dixerunt filium patri, ne ſimpliciter ſimilis Deo Deus verus eſſe crederetur; ſed etiam conſubſtantialem ſcripſerunt, quod proprium eſt geniti verique filii, ex vero & naturali patre naſcentis. Sed neque Spiritum ſanctum alienaverunt a Patre & Filio, ſed potius glorificaverunt eum cum Patre & Filio in una ſanctæ Trinitatis fide: eo quod una ſit in ſancta Trinitate divinitas.

Has literas Imperator legens confirmavit, quam habuerat de ſacris, ſcientiam & affectum: aliamque conſcripſit legem, ut frumentorum conſvetudo redderetur Eccleſiis, quam Maximus diſtribuerat Conſtantinus, dari prohibuerat Julianus. Et quoniam propter illius impietatem orta fames, non ſinebat totam tunc ſummam, quam Conſtantinus conſtituerat, erogari, tertiam partem Jovianus ad præſens impendi promiſit, ita ut ceſſante fame frumenta integra præberentur.

SOZOMENUS.

IGITUR Imperator tunc etiam Secundo nomine Præfecturam gubernanti Prætorianam legem dedit, ut capitali ſententia plecterentur, qui vel ſacram virginem nuptiali thoro violare auderet, vel impudico aſpectu aſpiceret, ne dicam abripere forte tentaret. Quam legem ideo poſuit, eo quod Juliani temporibus quidam hujusmodi virgines uxores ducere auſi fuerant. Inter hæc Athanaſius Alexandrinæ ſedis Epiſcopus cum paucis ſuorum communicato conſilio neceſſarium judicavit, ut Chriſtianum videret Imperatorem. Veniensque Antiochiam, principem, de quibus oportebat, edocuit.

Quidam ajunt, quod cum ipſe magis evocavit Imperator, ut quæ neceſſaria pro religione & recta fide viderentur, exponeret: diſponensque, ut decebat, cauſas Eccleſiæ de reditu cogitabat. Verum Euzojus Arianæ ſectæ Antiochenæ civitatis Epiſcopus, ſtudebat, ut Probatianus quidam Eunuchus, in Alexandrina urbe ordinaretur Epiſcopus. Cumque hoc ageretur, Lucius Alexandrinus a Georgio presbytero ordinatus, adiit Imperatorem, & maledicens Athanaſio, quaſi temporibus Epiſcopatus illius fuiſſet accuſatus, & plurima exilia ſub præcedentibus ſuſtinuiſſet Imperatoribus, eſſetque circa ſacra per eum cauſa diſcordiæ, ſupplicabat, ut alius in Alexandrina civitate ordinaretur Epiſcopus. Verum Imperator ſciens, quantæ Athanaſio inimicorum inſidiæ factæ fuiſſent, detractiones hujusmodi non reſpexit, ſed Lucium quidem cum multa interminatione tacere juſſit; Probatianum vero ejusque ſequaces Eunuchos autores hujusmodi ſcelerum atque turbarum caſtigandos eſſe præcepit. Porro Athanaſium amicum ſibi maximum factum deſtinavit in Ægyptum, ut, ſicut ei videretur, cauſas

Eccleſiarum populosque diſponeret. Fertur enim, quod eum pro maxima virtute converſationis ſapientiæque laudaverit. Ajunt quidem, antequam ſub Conſtantio Imperatore Ariani tenerent Eccleſias, ſomnium vidiſſe Antonium monachum, quaſi burdones altare ſacrum calcibus evertisſent: experrectumq; dixiſſe: Ab adulteris & permixtis hominibus Eccleſiam calcari Quæ non fuiſſe mendacia poſterior monſtravit eventus.

SOCRATES.

TUNC igitur Imperator impetum retinens hæreticorum diſceſſit ab Antiochia, & venit ad Tharſum Ciliciæ, ibique corpus Juliani ſepelivit. Et cum cuncta ſolennia funeri ejus exhibuiſſet, conſul eſt deſignatus. Cum Conſtantinopolim feſtinaret, venit ad prædium nomine Dadaſtana inter Galatiam & Bithyniam, ubi philoſophus Themiſtius cum aliis ſenatoribus occurrens, Conſularem recitavit orationem. Feliciter tunc agi poterant res Romanæ publicæ, & ſimul Eccleſiaſticæ ſub principe benigno diſpoſitæ, niſi repentina mors talem virum ab hominibus abſtuliſſet. In prædicto namque prædio hyemis tempore in phraxis langvore conſtrictus eſt mortuus. Conſulatu ſuo & Varoniani filii, ſeptimodecimo die Februarii menſis, qui regnavit menſibus ſeptem, vixit annis triginta tribus.

SOZOMENUS.

CUMQUE in Niceam Bithyniæ veniſſet exercitus, Valentinianum ordinavit Imperatorem, virum optimum, & apice principali digniſſimum.

SOCRATES.

VALENTINIANUS igitur ordinatur viceſimo quinto die ejusdem Februarii menſis, Pannonius genere, de Cibala civitate: cui tunc erat militum cura commiſſa: quoniam probatisſime militarem noverat diſciplinam. Fuit etiam vir magnanimus, & ſemper præſenti fortuna melior apparebat.

THEODORETUS.

IS enim non modo fortitudine, ſed etiam prudentia, temperantia atque juſtitia, & corporis magnitudine præfulgebat. Adeo enim fuit regalis pariter & urbanus, ut cum exercitus tentaſſet ei alium ſociare conſortem, ille reſponderit, quod cantatur ab omnibus, Veſtrum (inquit) fuit, o milites, Imperatore non exiſtente mihi dare regimen imperii. Verum ubi hoc ego ſuſcepi, meum A jam, & non veſtrum eſt de rebus cogitare communibus. Cujus verba admirati milites, ejus ſecuti ſunt voluntatem. At ille fratrem de Pannonia vocans, quod non debuit, ſocium fecit imperii.

SOCRATES.

POST triginta dies auſpicii.

THEODORETUS.

CUI Aſiæ ſceptra contradens pariter & Ægypti, Europam ſibi diſtribuit. Et veniens ad Heſperiam, omnem illico docuit æquitatem, a prædicationibus pietatis
B incipiens. Tempore autem, quo Valens ſuſcepit imperium Apoſtolicis dogmatibus ornabatur. Cum vero Gothi tranſiſſent Hiſtrum, & Thraciam peragrarent, collecta militia pugnare cogitabat contra eos. Cui placuit, ut non nudus ſacra gratia pugnaret, ſed ſancti baptiſmatis munitus armis: & hoc quidem bene placuit, & valde ſapienter. Quod vero poſtea geſſit magnā animi mollitiem, & proditionem ſignificat veritatis. Ea namq; infelix paſſus eſt, quæ progenitor Adam. Conjugis enim eſt ſeductus alloquio, & muliebribus verbis illaqueatus. Illa namque primitus Arrianæ fallaciæ captionibus irretita, etiam iſtum ſecum corruere
C in blaſphemiæ foveam perſvaſit, cujus ſeditionis autor fuit Eudoxius. Is enim vivens adhuc Conſtantinopolitanæ gubernacula tenebat Eccleſiæ, non regens, ſed ſuam potius mergens navem. Tunc ergo in baptiſmatis tempore, jurejurando miſerrimum obligavit, ut & in impietate dogmatis permaneret, & undique contraria ſapientes expelleret. Sic itaque ille doctrinam Apoſtolicam derelinquens, contrarias partes ſumſit, & paulo poſt quæ juraverat, adimplevit. Circa hæc itaque tempora Eunomius ab Eudoxio ſeparatus, ſeorſim agebat miſſas, propterea quod cum ſæpe rogaſſet, ut ſuſciperetur præceptor ipſius Aetius, Eudo-
D xius non exaudiſſet. Hoc autem non ideo refutavit, quod ſectam declinaret Aetii, cum eam ſcilicet prædicaret: ſed quoniam omnes unanimes illius, eum ſectæ alterius fatebantur. Iſta ergo cauſa fuit, ut ab Eudoxio ſepararetur Eunomius. Hæc igitur Conſtantinopoli gerebantur. Deinde Alexandriæ præceptum præfectorum, ſtudio Eudoxii deſtinatum conturbavit Eccleſiam. Verum Athanaſius irrationabilem furorem populi metuens, atque timens, ne malorum faciendorum ipſe cauſa eſſe videretur, quatuor menſibus ſeipſum in ſepulchro Patris abſcondit. Cumque propter ejus abſentiam ſeditionem deſiderio ipſius populus

excitaſſet, cognoſcens Imperator propter hoc Alexandriam eſſe turbatam, literis indicavit, ut Athanaſius licite teneret Eccleſias. Et hæc fuit cauſa, ut usque ad Athanaſii mortem Alexandrina non turbaretur Eccleſia. Quod vero poſt ejus mortem rurſus Ariani eas Eccleſias invaſerint, paulo poſt narrabo.

SOCRATES.

Sciendum vero, quod cum viveret Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus, divina quidem providentia Alexandriam vel Ægyptum Valens Imperator diſtulit commovere, audiens Athanaſium a cuncta diligi plebe, & metuens, ne forte ſeditione facta a republica vexaretur. Verum Athanaſius Conſulatu Gratiani ſecundo, & Probi poſt crebra pro Eccleſiæ ſtatu certamina hac privatus eſt vita, quum quadraginta & ſex annis per multa pericula ſedem erexiſſet Epiſcopalem.

THEODORETUS.

Cum igitur in Alexandria victor Athanaſius poſt multa certamina, innumeraſque coronas, vitæ finem ſuſcepiſſet, & A ad laborum ſuorum præmia demigraſſet, ſuſcepit Petrus vir optimus Præſulatum, quem dudum ille beatus elegerat, cunctis conſentientibus, & ſacerdotibus, & nobilibus, cunctaque plebe, & favore ſuo propriam oſtendentibus voluntatem. Is enim Athanaſii ſudorum particeps fuit, & cum eſſet in civitate, & cum diverſa latibula peragraret, multifariaque pericula cum eo ſuſtinuit. Quapropter cuncti ſacerdotum concurrentes, dignum hæredem Petrum Athanaſii clamaverunt. Cumque eum in Pontificali ſede conſtituiſſent, repente Judex provinciæ, Paganorum populum congregans, & pariter Judæorum, Eccle- B ſiæ ſepta circumdedit, Petrum exire præcipiens, nolentemque interminatus eſt abſtrahere. Faciebat hoc, Imperatori placere volens, cum ei contraria ſapientes calamitati ſubmitteret. Quod autem verum eſt, impietatis ira completur: idolis potius placere nitebatur, & tempeſtatem Eccleſiæ claram putabat eſſe feſtivitatem. Petrus itaque vir admirandus, inſperatum reſpiciens bellum, latenter egreſſus eſt, & conſcendens navem, profectus eſt Romam.

Digitized by Google

ORATIO DE VITA, CERTAMINIBUS ET LAUDIBUS SANCTI ATHANASII, ARCHIEPISCOPI ALEXANDRIÆ.

A Viro quodam docto ante multos annos conſcripta.

INCIDIT Athanaſii ætas in triſtia illa Eccleſiæ tempora, quibus Chriſtiani ab Ethnicorum quidem Impp. perſecutionibus recens liberati, ſed, mox tetris ac terribilibus diſſidiis dogmatum implicati, graviſſimas calamitates, in Oriente potiſſimum, propter furores Arianorum longo tempore experti ſunt. Suntque ab initio Synodi Nicenæ, cui Athanaſius interfuit, usque ad ipſius mortem, quæ in ſeptimum annum Imperatorum Valentiniani & Valentis incidit, anni circiter quadraginta ſeptem.

Tot annos non modo ſpectator fuit Athanaſius triſtiſſimarum perturbationum & ærumnarum Eccleſiæ; ſed ipſe etiam pericula & certamina atrociſſima ſuſtinuit: Quorum una hæc atque præcipua cauſa fuit, quod non modo in Synodo Nicena contradixit furoribus Arii: ſed poſtea etiam, quamdiu vixit, acerrime reſtitit Arianis: conantibus dogmata Arii aſtute fucata in Eccleſiam reducere, & vocem ὁμοούσιον oppoſitam blaſphemiis Arii, audacter ac impudenter ex Symbolo Niceno tollere.

Quæ cum ita ſint, res ipſa poſtulat, ut antequam de Hiſtoria Athanaſii dicam, pauca quædam de ipſo Arii dogmate, & de Synodo Nicena ex narrationibus fide dignis repetam.

Fecerat pacem in Imperio Romano Conſtantinus Magnus deletis Tyrannis, Maximiano, Maximino, Maxentio, Licinio: Et tulerat honeſtas leges: reſtituerat judicia: prohibuerat ſævitiam exercere in Chriſtianos: fovebat Eccleſias: & attribuerat reditus: ademerat templa hæreticis, Marcionitis, Manichæis & Samoſatenicis.

Hanc tranquillitatem Imperii & Eccleſiæ ut turbaret diabolus, horribile incendium excitavit in Ægypto, impulſo Ario presbytero Alexandrino, ut dogma impium & blaſphemum ſereret, contra divinitatem τοῦ λόγου, Filii Dei, quem negavit de eſſentia Patris, & Patri coæternum eſſe, A etſi ſummam creaturam eſſe fatebatur, per quam cæteræ creaturæ conditæ eſſent.

Sic enim blaſphemias Arii Alexander Epiſcopus Eccleſiæ Alexandrinæ deſcribit, cujus odio putatur Arius certamen hoc moviſſe, poſteaquam repulſam paſſus eſſet, neque Epiſcopatum, quemadmodum ambiebat, conſecutus fuiſſet: Quæ præter ſcripturas, inquit, excogitarunt & loquuntur Arius, & qui cum eo defecerunt, hæc ſunt: Deus non ſemper pater fuit: ſed fuit aliquando tempus, quo Deus non erat pater: ὁ λόγος ſeu Verbum Dei non ſemper fuit, ſed factum eſt, ex non exiſtentibus, B Deus enim exiſtens, eum, qui non erat, ex non exiſtente fecit. Quapropter fuit aliquando tempus, quando non erat. Eſt enim Filius κτίσμα καὶ ποίημα, neque ſecundum eſſentiam Patri conſimilis, neque verum, & ſecundum naturam Patris proprium Dei verbum, nec vera illius ſapientia, ſed abuſive verbum & ſapientia eſt, factus & ipſe per proprium Dei verbum & ſapientiam, quæ in Deo eſt, per quam Deus & omnia & ipſum fecit. Ob quam cauſam & mutabile & alterabile ſecundum naturam eſt, ſicut & cæteræ creaturæ, quæ C ſunt ratione prædite: & Pater Filio abſconditus & inenarrabilis eſt. Neque enim Patrem Filius perfecte & exacte cognoſcit, nec illum perfecte videre poteſt. Nam nec ſuam ipſius eſſentiam, ſicuti eſt, novit Filius. Propter nos enim factus eſt, ut nos Deus propter ipſum, tanquam organum conderet, nec extitiſſet: niſi nos Deus facere voluiſſet.

Hæ tam tetræ & abominabiles blaſphemiæ contra æternam Deitatem Filii Dei, quos cohorreſco referens, cum cauſam præberent diſcordiis & factionibus in Oriente, quæ nec privatis piorum colloquiis, nec provincialibus Epiſcoporum congreſſibus ſanari aut tolli poterant: juſſu Imperatoris Conſtantini, univerſalis Synodus, in D urbem Bithyniæ Nicæam, convocata eſt ſub annum Chriſti trecenteſimum viceſimum octavum.

Ad hanc ex omnibus partibus orbis

Chriſtiani convenerunt trecenti decem & octo Epiſcopi Orthodoxi, inter quos Martyres multi fuerunt mutilati aliqua corporis parte, cum adhuc ſævitiam exercerent tyranni in Chriſtianos. Eſtque dignum conſideratione, quod in epiſtola quadam Liberius Epiſcopus Romanus ſcripſit, non temere neque fortuito, ſed divino nutu tantum Epiſcoporum numerum adverſus Arii inſaniam conveniſſe, quanto olim numero Abraham Patriarcha, armatis trecentis & octodecim miniſtris domi ſuæ natis, magnæ multitudini hoſtium occurrens, victoriam fide reportavit,

Sed præter Epiſcopos advenerunt & multi Presbyteri, & legati Epiſcoporum, qui propter ſenectam aut morbos accedere non potuerant. Adfuerunt & Laici multi, viri docti & pii, denique & Imperator Conſtantinus ipſe Synodo interfuit, eamq; ſua potiſſimum autoritate protexit.

Ex Arii partibus decem & ſeptem Epiſcopi conveniſſe traduntur. Diu igitur agitata controverſia Arii, & inquiſita veritate, tandem Arius ex Eccleſia ejectus & Alexandriam redire prohibitus eſt, & Symbolum, quod a loco concilii, Nicenum vocatur, ſcriptum eſt: in quo diſerte blaſphemiis Arii hæc membra oppoſita fuerunt: Credimus in unum Dominum Jeſum Chriſtum Filium Dei, genitum ex Patre unigenitũ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, hoc eſt, ex eſſentia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, id eſt, genitum non factum: ὁμοούσιον τῷ πατρί, coeſſentialem Patri, per quem omnia facta ſunt, quæ in cœlis & quæ in terra ſunt, &c.

Deinde & Anatematiſmi contra Arii dogmata, etſi nomine ipſius ſuppreſſo, his verbis additi fuerunt: Eos, qui dicunt, erat aliquando, cum nondum erat, & antequam naſceretur, non erat: & ex non exiſtentibus factus eſt: aut qui aſſerunt ex alia ſubſtantia aut eſſentia eſſe mutabilem aut variabilem Filium Dei: Anathematizat Catholica & Apoſtolica Eccleſia.

Hanc fidei confeſſionem, cum plerique ſua ſubſcriptione comprobarent, non defuerunt tamen (inter eos etiam, qui recte ſentiebant, & ab Arii blaſphemiis alieni erant) qui antequam ſubſcriberent, vocum quarundam explicationem petebant. Horum e numero fuit Euſebius Pamphili, Epiſcopus Cæſareæ Palæſtinæ, autor hiſtoriæ Eccleſiaſticæ: Qui quidem & ſummam explicationis in Epiſtola quadam erudite complexus eſt.

Nam, illud ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, ex eſſentia Patris, ſic ait in Synodo fuiſſe expoſitum, ut eo ſignificaretur, Filium ex Patre quidem eſſe, ἀλλ' οὐχ ὡς μέρος ὑπάρχειν τοῦ πατρὸς, ſed non ut partem eſſentiæ patris.

Genitum vero non factum ideo inter ſe opponi ſcribit: Quia factum eſſe, communiter conveniat creaturis reliquis, quæ per Filium ſunt conditæ, ſed his filium conferri non poſſe: ideoque ipſum non eſſe ποίημα ſeu facturam, ſimilem iis, quæ ipſe feciſſet, ſed præſtantioris eſſentiæ, quam ex Patre genitam doceant ſcripturæ divinæ, modo ineffabili, & quem nulla creatura facta comprehendere poſſit.

Illud autem, de quo præcipuæ contentiones fuerunt, Filium Dei ὁμοούσιον ſeu coeſſentialem eſſe Patri: nequaquam ita dictum eſſe affirmat, ut corporali aliquo aut mortalium animantium modo accipiendum ſit. οὔτε γὰρ κατὰ διαίρεσιν τῆς οὐσίας, οὔτε κατ' ἀποτομὴν ἢ ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας τε καὶ τῆς δυνάμεως· τούτων γὰρ πάντων ἀλλοτρίαν εἶναι τὴν ἀγέννητον φύσιν τοῦ πατρός· παραστατικὸν δὲ εἶναι τῷ πατρὶ τὸ ὁμοούσιον, τὸ μηδεμίαν πρὸς τὰ γενητὰ κτίσματα τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐμφαίνειν· μόνῳ δὲ τῷ πατρὶ τῷ γεγεννηκότι, κατὰ πάντα τρόπον ἀφωμοιῶσθαι, καὶ μὴ εἶναι ἐξ ἑτέρας τε ὑποστάσεως καὶ οὐσίας, ἀλλὰ ἐκ τοῦ πατρός Non enim ſecundum diviſionem ſubſtantiæ, neque ſecundum diviſionem aut alterationem a ſubſtantia & potentia Patris hoc intelligendum eſſe: A quibus omnibus aliena ſit ingeniti Patris natura: Sed hoc ſibi velle coeſſentialem eſſe Patri, quod nihil ſimilitudinis cum factis creaturis habeat Deus Filius, ſed omnino æqualis ſit ſoli Patri, a quo genitus ſit, & quod non ſit ex alia ulla ſubſtantia aut eſſentia, niſi paterna.

Hac vera & nativa interpretatione tradita, nullam ſe amplius cauſam habuiſſe ſcribit Euſebius, cur decreto Synodi Nicenæ ſubſcribere recuſaret, præſertim cum ſciret etiam veteres ſcriptores ante Nicenam Synodum uſos eſſe voce homouſii in doctrina de Deitate æterna Patris & Filii.

Quanquam vero hæc de Euſebio Cæſarienſi narratio perſpicue oſtendit, quanto pietatis ſtudio veritatis inquiſitio in Synodo Nicena facta ſit, & quam evidenter expoſitæ ac declaratæ ſint voces ſingulæ, quas Sancti Patres gravi conſilio inſeruerunt confeſſioni Symboli Niceni: tamen ſequentibus temporibus, acerbiſſima diſſidia, propter has ipſas voces in Eccleſiis paſſim extiterunt, cum non modo hi, qui Arii blaſphemias tecte atque occulte retinebant, omnem lapidem moverent, ut vox ὁμοούσιος ex omni memoria hominum piorum aboleretur: Sed etiam infirmi quidam, qui recte

alioqui ſentiebant, pertæſi certaminum, & fucatæ concordiæ ac conjunctionis Eccleſiarum nimis cupidi, facilitate quadam minime probanda permitterent, vel mutari, vel tolli ex Symbolo vocem ὁμοούσιον.

Magna igitur certamina propoſita fuerunt Athanaſio & cæteris piis Doctoribus, ut integram & inviolatam retinerent auctoritatem fidei Nicenæ, præſertim in tanta Impp. tum inconſtantia tum diſſimilitudine, quorum alii Arianis, alii Orthodoxis magis addicti fuerunt.

Sed hæc de Arii blaſphemiis & de Synodo Nicena, quæ ſequentibus narrationibus aliquid fortaſſe lucis afferent, breviter dixiſſe ſatis ſit.

Nunc ad ipſam Athanaſii hiſtoriam accedo, in qua recitanda ſequar ordinem ac ſeriem temporum, ut tota narratio magis perſpicua ſit.

Quemadmodum igitur ex peculiari gratia omnibus ſeculis Deus deligere aliquos ſolet, quorum opera & miniſterio præ aliis ſalutariter in Eccleſia utatur: quos quidem & ſingularibus teſtimoniis & operibus ab ineunte ætate commendat, quo facilius inter homines fidem, autoritatemque inveniat, ut de Moſe, Samuele & aliis exempla paſſim occurrunt, quorum pueritia quoque peculiaribus factis atque donis illuſtris fuit: Sic admiratione inprimis dignum eſt, quod in ipſa ſtatim pueritia, Athanaſium Deus optimus maximus non contemnendis teſtimoniis commendare aliis, & innoteſcere Eccleſiæ voluit: ac inter cætera teſtimonia, quæ velut præludia fuerunt futuræ ipſius vocationis, hoc omne præcipua quadam diligentia annotatum a ſcriptoribus reperio.

Solebant Alexandrini, feſtum quendam diem inſignē quotannis agere, quo memoriam celebrabant martyrii ſancti Petri Epiſcopi, qui Eccleſiam apud ipſos paulo ante rexerat. Has ferias, cum Alexander, qui tum recens, tertius a Petro Martyre Epiſcopus Alexandriæ factus erat, more conſveto celebraret: jamque peracta λειτουργίᾳ pranſuros ſecum collegas ſuos expectaret in loco mari vicino, forte in arena pueros quosdam ludentes vidit, imitantes ea, quæ in Eccleſia fieri ſolent, atque etiam ex numero ſuo eligentes, tum Epiſcopum, tum Presbyteros, tum qui aliis in prima Eccleſia uſitatis ordinibus Sacris præeſſent. Hunc ludum puerilem, cum aliquantiſper ſpectaſſet Alexander, non ſine voluptate, quod nullo cum periculo conjunctum eſſe animadverteret: ad extremum a pueris etiam ſecretiora quædam & myſtica ludendo repræſentari videt. Hac re offenſus, mox præcipuos ex clero ad ſe vocat, pueros oſtendit, eosque adduci ad ſe jubet. Qui cum adeſſent, quis eis ludus & quid egiſſent, & quomodo ſingula adminiſtraſſent, interrogat.

Hic, ut ætas puerilis ſolet, pudore ſimul & timore correpti, negare primum: deinde vero rem geſtam ordine exponere. Et Athanaſius, inquiunt, munus Epiſcopi ſortitus, pueros aliquot, nondum initiatos baptizavit: Quosdam etiam manuum impoſitione Sacerdotes & Diaconos in ordinem Eccleſiaſticum cooptavit.

Tum Alexander, ſingula diligenter inquirens, quidnam ludi illius puerilis Epiſcopus vel dixerit, vel fecerit, & quid ipſi reſponderint, qui ſacris ab eo initiati eſſent: poſtquam rem omnem ſecundum Eccleſiaſticas traditiones, adminiſtratam fuiſſe intellexit, re deliberata cum iis, quos ſecum habebat, ſtatuiſſe traditur, illis, qui integris interrogationibus & reſponſionibus baptizati eſſent, iterari baptismum non debere: ſacerdotes tamen, ut publica approbatio accederet, ſolennes tantum ceremonias addere juſſit.

Athanaſium vero Epiſcopum illum & reliquos pueros, qui in ludo presbyteri fuerant & Diaconi ad Eccleſiæ uſum educari, & in literarum ac pietatis ſtudiis recte inſtitui præcepit. Quod ne parentes negligerent, accerſitos eos ad ſe, juramento ad eam rem obſtrinxit. In primis vero deleƈtatus Athanaſii indole, probitatem quandam ac gravitatem præ ſe ferente, poſteaquam brevi tempore præclaros in ſtudiis progreſſus ille feciſſet, ad interiorem ſui converſationem & convictum domeſticum eum admiſit, ut velut Samuel alter, apud ſenem Epiſcopum ad templum Domini educatus, aliquando in Eccleſiæ gubernatione ipſi ſuccederet.

Uſus eſt autem initio ejus opera in ſcribendo & prælegendo. Quod munus lectorum & amanuenſium eſſe ſolet. Poſtea ad Diaconi functionem, & ad cæteros Eccleſiaſtici muneris gradus atque ordines eum evexit. Cumque non diu ante certamen de Filio Dei motum eſſet ab Ario, & aliquot privati congreſſus ante Nicenam Synodum Alexandriæ, ea de cauſa haberentur: egregium ſpecimen Athanaſius in juvenili ætate de ſe præbuit dexteritatis ingenii, & integritatis fidei, ac conſtantiæ in refutatione blaſphemi dogmatis Ariani, & propugnatione gloriæ Filii Dei & veritatis Orthodoxæ.

Quamobrem & ad concilium Nicenum

Digitized by Google

profectурus Alexander Epiſcopus, non ſolum ut itineris comitem, ſed ut ſocium ejusdem certaminis Athanaſium ſibi adjunxit. Nec fuit otioſus ſpectator Athanaſius eorum, quæ in Synodo gerebantur: ſed ſeni Epiſcopo, ut patri filius, perpetuo aſſiſtens, de plurimis rebus illum monuit, pertinentibus ad refutationem ſophiſmatum, quæ ab hoſtibus veræ doctrinæ callide atque inſidioſe proferebantur.

In hoc tyrocinio, cum perſpecta eſſet Athanaſii eruditio ac pietas, Orthodoxis quidem omnibus charus & acceptus: Arianis vero maxime inviſus ex eo tempore factus eſt.

Nec diu ſuperſtes fuit Alexander a Nicena Synodo. Athanaſius igitur non ex illius tantum ſuprema voluntate, ſed conſentientibus etiam totius Alexandrinæ Eccleſiæ votis ac ſuffragiis ſucceſſor in Epiſcopatu deſignatus eſt.

Id non ſine ſingulari providentia divina factum fuiſſe eventus poſtea oſtendit. Talis enim fuit, qualem ea, quæ mox ſecuta ſunt, tempora flagitarunt. Nam & judicium in eo acre erat, & vis ingenii excellens, & eloquentia eximia, & in veris ſententiis tuendis conſtantia, in adverſariis vero refutandis firmitas inexpugnabilis, denique & ab ſubeundas ac perferendas res adverſas, magnanimitas vere heroica a Spiritu ſancto accenſa in ipſius pectore flagrabat.

Cum autem ſerio ſtudio hoc ageret Athanaſius, ne munus Epiſcopi ſubire cogeretur, ferunt Alexandrum Epiſcopum jam jam moriturum quaſi prophetico Spiritu in hanc vocem erupiſſe? Arbitraris, Athanaſi, effugiturum te, ſed non effugies. Qua voce credibile eſt utrumque eum ſignificare voluiſſe: Et ad Epiſcopatum, & ad certamina graviſſima divinitus vocari Athanaſium. Tantas enim difficultates, tot adverſationes toto gubernationis tempore expertus eſt, ut non immerito ad eum ſcriptor hiſtoricus accommodet vocem divinam: Ego oſtendam ei, quanta eum pati oporteat pro nomine meo. Nam poſt Apoſtolorum tempora majores, quam ille, inſidias, odia & perſecutiones nullus unquam Eccleſiæ Doctor, tam longo tempore ſuſtinuit. Quanquam vero univerſus orbis in caput ipſius conſpiraſſe videri potuit: adeo non ſolum Epiſcopi, ſed ipſi etiam Imperatores, regna, exercitus, populi, infeſti ei fuerunt? tamen manifeſta teſtimonia præſentiæ ſuæ Filius Dei oſtendit in perpetua ipſius protectione, & mirandis liberationibus, eumqve excelſa quadam

A animi conſtantia armavit, nitente fiducia auxilii divini, & contemnente periculum humanum, ſicut ipſe in ſcriptis ſuis illud Pſalmi aliquoties repetit: ſi conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum: Si inſurgat in me prælium, in Domino ego ſperabo.

Extat de electione Athanaſii præclara teſtificatio Alexandrinæ Eccleſiæ, (quæ ſemper celebris habita eſt, propter emporium & ſcholam nobiliſſimam. In qua ſtudia doctrinarum floruerunt multis ſeculis) Unde intelligi poteſt, quanta animorum inclinatio, & quam honorifica omnium opi-

B nio fuerit de Athanaſio.

Sic enim in quadam epiſtola Presbyteri Alexandrini ſcribunt: Nos cum tota civitate & univerſa provincia teſtamur: Omnem multitudinem populumque Catholicæ Eccleſiæ in unum coactum, quaſi in ſpeciem unius corporis & animæ, clamoribus & vociferationibus poſtulaſſe Athanaſium Eccleſiæ Epiſcopum dari: Idque publicis votis a Chriſto expetiviſſe, nosque ut faceremus, per multos dies ac noctes, jurejurando obteſtatos fuiſſe, cum interim nec ipſi ab Eccleſia diſcederent, nec nobis diſcedendi facultatem permitterent.

Poſteaquam ergo Athanaſius Epiſco-

C patum tandem ſuſcepiſſet, in eam potiſſimum curam omni ſtudio incubuit, ut illuſtrata vera ſententia de æterna Deitate filii Dei, ab errore eos abduceret, quos in Ægypto & locis vicinis, Arii contagia infecerant, & divulſas atque diſtractas Arianis diſſidiis, Eccleſias, tanquam tabulas fractæ navis colligeret rurſus atque conjungeret. Erat iis temporibus in magna apud omnes exſtimatione Antonius Eremita, qui cum crebro & familiariter cum Athanaſio converſaretur, multum autoritatis ei propter nominis ſui opinionem conciliaſſe ſcribitur.

Primus vero negotium Athanaſio fa-

D ceſſit, ac paſſim contra eum turbas excitavit Euſebius Nicomedienſis Epiſcopus, vir impius ac ſceleratus, qvi nocendi artes aſtutiſſime ſciebat. Hic jam inde ab initio conjunctus Ario, cum quo & a pueris educatus fuerat, hæreſin ab ipſo motam acerrime propugnaverat, eamque ob cauſam cum Nicenæ Synodi decretis ſubſcribere nollet, in exilium tum pulſus fuerat: verum poſtea oblato pœnitentiæ libello, cum ſimularet ſe amplecti Symbolum Nicenum, reſtitutus in locum priſtinum, & in omnes occaſiones renovandæ hæreſis intentus, paulatim ſe rurſus aperuit: ut dicitur, ὁ μὲν πονηρὸς, οὐδὲν ἄλλο πλὴν κακός· ὁ δὲ ἐσθλὸς, ἐσθλός,

ὐδὲ συμφορᾶς· ὑπὸ φύσιν διαφθείρει, ἀλλὰ χρηστὸς ἐστιν ἀεί. Bonꝰ Vir perpetuo ſui ſimilis manet, nec mutat naturam, ſive ſecundæ ſive adverſæ res eveniant. At malus nunquam aliter, quam malus eſſe deprehenditur. Hujus igitur nefariis conatibus, cum inprimis Athanaſius obſtare videretur, primum ille leves & factioſos quosdam homines incitat, qui electionem Athanaſii reprehendant, ut quæ non legitime neque ab idoneis perſonis, quæ fidem mereantur, facta ſit. Hac calumnia, cum nihil profeciſſet, mox ad alias artes ſe convertit.

Erat apud Conſtantiam ſororem Imperatoris, quæ Licinio nupta fuerat, presbyter quidam Ariana hæreſi infectus. Is inſtinctu Euſebii afflat Conſtantiæ Arii contagia, eique perſvadet, per invidiam Arium damnatum eſſe. Hæc moritura presbyterum illum fratri Conſtantino commendat, cujus Synoniis artificiis imperator deceptus, Arium ab exilio revocat. Et hunc una cum aliis ſimulantibus conſenſum cum fide Nicena, recipi ab Athanaſio quoque in Eccleſiam Alexandrinam Euſebius poſtulat. Quod cum facere ille recuſaret, ſtatim eum in odium apud Imperatorem Euſebius adducere conatur. Nam abuſus bonitate optimi Imperatoris, cum gratia apud ipſum plurimum valeret, atrociter Athanaſium accuſat, tanquam autorem novorum motuum. Et, omnes, inquit, concordes jam eſſent, diſſidia in Eccleſiis non modo ſopita, ſed plane ſublata e medio forent, niſi pertinacia ſua Athanaſius a ſocietate Eccleſiæ eos arceret, qui ad gremium Eccleſiæ & conſenſum publicum de doctrina redire cupiunt. His vocibus non deſinebat obtundere aures Conſtantini: nec deerant Epiſcopi & Sycophantæ, qui velut fiſtulæ inſpiratæ alieno ſono, easdem criminationes ſubinde in aula repetebant.

Conſtantinus igitur, cum nihil magis cuperet, quam diſſidia ex Eccleſia ſublata eſſe, & Arium cum fide Nicena conſentire perſuaſus, impediri concordiam ab Athanaſio putaret, admodum minaces & acerbas literas ad eum mittit: quibus aſpere mandat, ne illum ab Eccleſia arceat. Nam ſi tu illi, inquit, qui ad Eccleſiam accedere volet, liberum ingreſſum non permittes, e veſtigio a me mittentur, qui te ab Epiſcopatu remotum, ipſa etiam urbe Alexandrina ejiciant.

Hic Athanaſius, qui & antea facti ſui rationes ad Conſtantinum perſcripſerat, denuo graves juſtasque cauſas per literas exponit, cur Arium recipere ad communionem non poſſit. Nam ii, inquit, qui

[A] contra doctrinam fidei, blaſphemas opiniones invexerunt, qui hæreſes, qui diſſidia, qui ſcandala triſtiſſima in Eccleſia excitarunt, quique tam in frequenti Synodo legitimo modo atque ordine proſcripti atque anathemate ex Eccleſia ejecti ſunt, nequaquam ſine publico piorum Epiſcoporum conſenſu & cauſæ cognitione legitima recipiendi ſunt, præſertim cum pœnitentia ipſorum nondum appareat: ac ſimulate potius omnia ab ipſis agantur.

Tum Euſebius, ut ignem novum odio priori ſubjiceret, atque Imperatorem, quem jam videbat eſſe commotum, vehementius incenderet, memor præcepti aulici: [B] Calumniare audacter, ſemper aliquid adhæret, undique homines improbos & perditos impellit atque inſtigat, ut animum Imperatoris in Athanaſium inflamment, aliquid ementiendo & criminando. Meletiani ergo veteri quodam odio in Athanaſium incenſi, tum demum iram ſuam quaſi ſcintillam latentem in cinere ac longo tempore abditam & reconditam, acerbiſſime in eum effundunt. Nam impulſi ab Euſebio varias & multiplices calumnias & fingere & ſpargere contra Athanaſium incipiunt, atque ut magis illæ plauſibiles ſint, cauſas politicas aſtute miſcent.

Fingunt Athanaſium Eccleſiis per Ægy- [C] ptum nova quædam onera ſeu tributa imponere voluiſſe, & Imperatori inſidias ſtruere conatum eſſe. Nam de exactionibus in Ægypto collectam pecuniam ſuppeditaſſe illum Philumeno cuidam mentiuntur, molienti res novas contra Imperatorem.

Sed conceſſit Deus hanc felicitatem & quaſi fatum quoddam peculiare Athanaſio, ut innocentia ejus perpetuo animadverſa atque deprehenſa fuerit, & calumniæ adverſus eum intentatæ, in ipſos autores, mendaciorum architectos, redundarint tandem. Sæpe atrocibus criminibus infamatus ita ſe, vel coram, vel per alios [D] purgavit, ut non perſvaderet, ſed oſtenderet & declararet iis, apud quos accuſaretur, quaſi ob oculos poſitam innocentiam ſuam. Neque enim ullum improbum factum Athanaſii inimici plurimi & potentes probare unquam potuerunt. Adeo ut ſpumæ ſcopulis alliſæ rurſus defluunt, cum ipſi ſcopuli ſtent immoti: ſic pietas atque integritas viri ſancti omnium calumniarum tandem victrix fuit, nec penitus opprimi potuit.

Sic igitur & tunc Athanaſius, Conſtantinopolim ad Imperatorem accerſitus innocentiam ſuam omnibus probavit, ut

A Conſtantinus non modo a ſuſpicione criminis eum liberaret, ſed etiam honorifice, cum prolixa commendatione Alexandriam remitteret. Nam literis ad populum Alexandrinum ſcriptis, omnia, quæ in ipſum dicta fuerant, ementita fuiſſe, oſtendit, ſimulque teſtatus eſt. Nam & virum bonum eſſe, & de fide recte ſentire, & ſe magna cum voluptate ſermonem cum eo contuliſſe, denique ita de ipſo judicare, ut plane VIRUM DIVINUM exiſtimet.

Ut autem qui ſemel verecundiæ fines tranſierit, cum gnaviter impudentem eſſe oportet: Sic Meletiani, imitati Diabolum, ſpiritum improbum, mendacem & homicidam, cum hac non ſucceſſiſſet, alia rem B aggrediuntur via. Non enim longo tempore poſt aliam texunt fabulam, cui nemo unquam veterum Tragicorum aut Comicorum ſimilem dedit.

Fuerat Arſenius quidam Athanaſii aliquando lector, & ob culpam quandam admiſſam, caſtigationem veritus ab eo profugerat. Hunc Meletiani de induſtria occultabant, neque in publicum progredi ſinebant. Cumque ille nuſquam in hominum congreſſibus appareret, rumorem ſpargunt, interfectum eum eſſe ab Athanaſio, brachium etiam hominis cujuſdam paſſim oſtentant, in arca quadam conditum. Idque Arſenii fuiſſe, & ab Athanaſio ad exercendas incantationes & artes magicas diu uſurpatum eſſe affirmant.

Addunt & aliud crimen de ſacris prophanatis: id tale erat. Iſchyras ſeu Iſcharion quidam in Mareote regione Alexan- C driæ, quæ a Mario lacu nomen ſortita eſt, ſine vocatione atque ordinatione legitima, dignitatem ſacerdotis ſibi arrogaverat, & presbyterii munus obiverat. Eum cum Athanaſius in ipſo facto, myſtica ſacra adminiſtrantem deprehendiſſet, Macarium ſeu Diaconum, ut aliqui ſcribunt, ſeu presbyterum ſuum miſerat, ut illum abſtinere a ſacris juberet. Iſchyras igitur fuga illinc elapſus, ad Euſebii factionem ſe contulerat, qui odio Athanaſii ad ſeſe hominem acceperunt: ubi cum ſpes ei facta eſſet de D amplioribus dignitatibus conſequendis, ſi Athanaſium accuſare vellet, per calumniam ille paſſim ſpargere cœpit, Macarium ab Athanaſio miſſum, ad altare proſiluiſſe, menſam ſacram evertiſſe, poculum myſticum confregiſſe, & divinos quoſdam libros combuſſiſſe.

His criminibus, quæ atrociſſime a furiis Arianis exaggerabantur, motus Imperator, ut cauſa cognoſceretur, judicem delegit, nepotem ex fratre Dalmatium, apud quem, cum teſtes ab Athanaſio producti, vivere Arſenium confirmarent, quem Meletiani interemtum eſſe affirmabant, & Iſcharionis accuſatio probari non poſſet, ſcripſit Athanaſio Imperator, ut Epiſcopatum retineret, neque amplius Meletianorum delationes metueret. Ipſis etiam Meletianis, qui non modo bonis per invidiam inſidias ſtruerent, ſed mendaciis ac ſcandalis ordinem ſacrum infamem redderent, juſtas graveſque pœnas minatus eſt. Ita munere ſuo Athanaſius aliquantiſper tranquille rurſus functus eſt, tantoquidem cum fructu, ut Eccleſia Chriſtianorum in urbe Alexandrina in dies magna acceſſione gentilium aucta creverit.

Interea templum quoddam Hieroſolymis magnifice extrui Conſtantinus curat. Id cum initiari ab Epiſcopis vellet, Synodum in Tyro prius convenire jubet, in qua cauſa Arii denuo cognoſcatur, diſſenſiones inter Epiſcopos, intra annos decem a Synodo Nicena ortæ, e medio tollantur. Eo Athanaſius quoque vocatur, Macarius vero ſeu Diaconus, ſeu presbyter Alexandrinus, catenis vinctus, militari manu eo abducitur. Præcipuas autem partes in Synodo obtinebat factio Euſebii Nicomedienſis, quæ hoc agebat, ut Arius publica Synodi autoritate reſtitueretur.

Ac primum mulier quædam producitur, quæ ſibi virginitatem profeſſæ, ab hoſpite Athanaſio per vim vitium oblatum eſſe, in medio Epiſcoporum conſeſſu queritur. Aderat cum Athanaſio presbyter quidam Alexandrinus Timotheus, hic cauſam ex compoſito in ſe recipiens: perinde ac ſi ipſe Athanaſius eſſet, converſus ad mulierem: Egone, inquit, mulier tecum unquam conſuevi? aut introii in domum tuam? Ibi tum illa impudentiore clamore adorta Timotheum, ac manu prolata digito eum demonſtrans? Tu, inquit, tu mihi virginitatem eripuiſti: tu me caſtitate ſpoliaſti. Denique alia multa addidit, quæ mulieres ejuſmodi pudoris profligati, animo impatienti effutire ſolent. Ita res in riſum abiit, pudore ſuffuſis, quotquot ficti criminis conſcii erant. Qui quidem, ut res lateret magis, mox dimitti mulierem curant: fruſtra petente Athanaſio, ne illa dimitteretur prius, niſi indicatis iis, qui eam ſubornaſſent.

Accuſatores vero alia ſe habere graviora crimina vociferantur, quæ nulla ratione aut arte diſſolvi poſſint. Manum igitur Arſenii proferunt: qua viſa, omnes ad tam abominabile facinus protinus clamorem ingentem adverſus Athanaſium tollunt. Parum etiam aberat, quin facto impetu manibus

Digitized by Google

manibus ſuis diſceperent eum ipſi, quem cædis perpetratæ reum eſſe credebant. Sed ægre cohibito clamore & ſilentio aliquantum facto, quærit Athanaſius, an ex præſentibus quiſquam Arſenium noſſet: cumque nonnulli noſſe eum dicerent, mox Arſenium ipſum, qui divina quadam providentia eo tempore in Tyrum ſponte ſua venerat, in concilium adduci juſſit: En, inquit, is, qui interfectus a me eſſe dicitur, præſto vobis adeſt. Et cum ſub veſte utramque manum ille tegeret, primum una illius, deinde altera producta manu: En, ait, manus ambas Arſenii videtis. Tertiæ autem manus ubi locum quis inveniat, accuſatores mihi oſtendant. Singulis enim hominibus binæ tantum a manus conditore omnium Deo datæ atque conceſſæ ſunt, non plures.

Quia vero non judicandi, ſed opprimendi Athanaſii cauſa res gerebatur, accuſatores, & qui ex judicibus conſcii erant, tumultu excitato, Magum & præſtigiatorem eſſe Athanaſium clamant, qui doctis dolis & facetis fabricis glaucomam ob oculos hominibus objiciat, ut videre ſe putent, quod nuſquam videant. Supererat crimen de prophanatis ſacris. Erat autem iniqua admodum Athanaſii conditio. Nam & judices, cum addicti eſſent Euſebianis, alieni ab eo erant, & accuſatores, quantum poterant, fovebant, & hi, qui in Mareotem, ad rem inquirendam mittebantur, palam ei hoſtes erant. Nec audiebatur Athanaſius, cujus integritas atque innocentia, vel ex iis, quæ in hoc ipſo judicio jam ante acciderant, ſatis perſpecta & explorata eſſe poterat. Diſerte igitur hoc profeſſus eſt Athanaſius, ſe tale judicium non agnoſcere, in quo accuſator una cum ſuſpectis judicibus adeſſet, & ex unius tantum partis arbitrio, per vim atque inſidias omnia gererentur. Et quia metuere cogebatur, ne manus ſibi per vim & cædem afferrentur, ex conſeſſu diſcedens ad Imperatorem ſeſe contulit. Abſens igitur, cauſa indicta, damnatus eſt, & ſententia lata eſt, qua ei dignitas Epiſcopalis ademta fuit. Hoc tam injuſtum judicium aliquam ex iis Epiſcopis, qui tunc adfuerunt, vehementer ſibi dolere non obſcure ſignificarunt. Paphnutius enim Thebarum Epiſcopus, cujus magna autoritas in Nicena ſynodo fuerat, apprehenſa manu Maximi Epiſcopi Hieroſolymorum: Surge, inquit, & mecum hinc diſcede. Non enim decet nos, qui oculos propter ſermonem veritatis effoſſos, & articulorum juncturas mutilatas circumferimus, quidquam commune habere cum pravis & improbis hominibus, qui furioſo impetu adverſus veræ pietatis

A propugnatores ſententiam ferunt. Nihilominus tamen literæ a concilio ad omnes ubique terrarum Epiſcopos ſcriptæ ſunt, plenæ calumniarum, quibus interdicebatur omnibus, ne vel ſermone, vel uſu & commercio aliquo cum Athanaſio communicarent, ne ve Alexandriæ ei eſſe permitterent. Poſtea Hieroſolymam translata Synodo Encæniorum cauſa perficiunt Euſebiani, ut Arius in Eccleſiam recipiatur. Quod ut impetrent facilius, mandatum atque autoritatem Imperatoris prætexunt, qui fieri hoc ita præceperit. Hac velut Gorgone terrorem incutiunt bonis, ut impiis decretis aſſentiantur.

B Etſi autem precibus ſuis apud Conſtantinum obtinuit poſtea Athanaſius, ut conventus Epiſcoporum, qui in Tyro congregati fuerant, quorum numerus ad 60. fuiſſe ſcribitur, Conſtantinopolim evocaretur, ad cauſæ ipſius cognitionem juſtam atque legitimam: tamen Euſebiani, quorum magna erat potentia in aula Imperatoris, diffidentes prioribus accuſationibus, nova quadam calumnia Athanaſium denuo opprimunt, affirmantes, minatum eſſe, ſe perſuaſurum eſſe Ægyptiis, ne frumentum, quemad-
C modum Conſtantinus fieri præceperat, ab Alexandria Conſtantinopolim quotannis ſibi veheretur. Ita cum finis nullus eſſet accuſationum, Conſtantinus ſive iracundia commotus, ſive aliis cauſis adductus in Gallias ad urbem Trevirorum Athanaſium proſcribit. Nam, ut recte hiſtoricus inquit: *ἰσχύει πολλάκις τὸ ψεῦδος, ὅταν τὸ διαβάλλον τὸ ἀξιόπιστον ἔχει.* Sæpe mendacium vincit, cum in auctoritate eſt, qui ſtruit calumniam.

Sed magis tamen conſentaneum videtur, Imperatorem exulare Athanaſium juſſiſſe, non tam quod vera eſſe, quæ in Athanaſium dicta fuerant, crediderit, quam quod ſperavit Eccleſias in Oriente ad unitatem, & Epiſcopos ad concordiam facilius
D rædituros eſſe, remoto Athanaſio: cui vehementia in adverſando odioſe, ut fit, objiciebatur, quique Arium, quamdiu ipſe Eccleſiæ Alexandrinæ præeſſet, nunquam recepturus eſſe judicabatur.

Abducto igitur in Trevirorum urbem Athanaſio, Arius cum factione ſua audacter atque inſolenter Alexandriam ingreditur, ut cum lupus paſtore & canibus remotis, in miſerum gregem ovium irruit. Hic diviſo in contrarias factiones populo, cum alii Ario faverent, alii Athanaſio Epiſcopo, cujus exilium moleſtiſſime ferebant, addicti eſſent, turbæ per univerſam civitatem exortæ ſunt, quæ cum in dies magis creſcerent, Imperator de his certior factus,

cum intelligeret Arii fidem, quam antea ſimulaverat, denuo a piis accuſari, Conſtantinopolin illum ad ſe accerſit, ac nova ſubſcriptione teſtari jubet de conſenſu ſuo, cum iis, quæ in Nicæna Synodo decreta ſint. Id ille nihil dubitans facere auſus eſt: quod Imperator miratus, juramentum quoque ab eo exegit. Ille nihil cunctatus juramentum præſtitit, ſed non ſine fraude ac impoſtura. Nam dogma ſuum in charta quadam Arius perſcripſerat, atque ita ſcriptum ſub ala occultans, ad eum ſe modum ſerio ſentire juravit, ſicut ſcripſiſſet. Imperator igitur fidem ei habens, Alexandro Epiſcopo Conſtantinopolitano, recte ſentienti, mandat, ut ad communionem illum deinceps recipiat. Ibi plane triumphans Euſebius Nicomedienſis, atrociſſima quæque minatur Alexandro, niſi primo quoque tempore edicto Imperatoris obtemperet. Cum igitur magnum certamen inſtaret, & Alexander non tam de ſuo periculo, quam de fidei ſinceritate retinenda vehementer anxius atque ſolicitus eſſet, noctu manens in templo precatur Deum, ut aut ſeſe ex hac vita revocaret, ne Eccleſia ſua de ſuperſtite Arii contagione inficeretur: vel aliquid remedii pro divina omnipotentia iſti tanto malo afferret. Hæc cum ardenter & ſerio Alexander Epiſcopus a Deo petiiſſet: eique veritatis & cauſæ totius defenſionem intimis animi gemitibus commendaſſet: Mane factio Arii magno cum agmine ad publicum conſeſſum accedit. In eo itinere Arius deflectit de via, ac ſubita conſternatione rationis, non morbi viribus oppreſſus, ſedens in latrina, ibi ſanguinem & inteſtina effudit, atque ita pene ut Judas mortuus eſt, niſi quod in fœtido loco animam exhalavit. Nam quia fœdam impietatem contra Filium Dei evomuerat, etiam hoc turpi & ignominioſo exitu ipſius in obſcenis & impuris locis, oſtendere Deus judicium ſuum adverſus ipſū voluit. Aliquanto poſt mortuus eſt Conſtantinus Imperator, ſed ante obitum revocari Athanaſium ab exilio juſſerat.

Poſt mortem igitur Patris, filius Conſtantinus, princeps magnanimus, qui Gallias tenebat, Athanaſium Alexandriam remittit, ſcriptis ad Eccleſiam Alexandrinam literis, in quibus & honorifice illum laudat, & diſerte inquit: antea in Gallias miſſum fuiſſe, non tam propter indignationem adverſus ipſum ab Imperatore conceptam, quam ut ibi tutus aliquantiſper lateret, velut i faucibus hoſtium ſubtractus, inhiantum ipſius exitio.

Receptus ergo Athanaſius, Ægypti Eccleſias rurſus adminiſtrat, cum quidem apud Maximinum Epiſcopum Trevirenſem exulatuiſſet annos duos & menſes quatuor: ſed non diutius triennio gubernationem retinet. Nam idem ille Presbyter, qui Conſtantiam, ſororem Conſtantini Magni ad Arianos inflexerat, etiam Conſtantii Imperatoris animum ad eos inflexit. Quod eo fuit illi facilius, quia cuſtos teſtamenti patris conſtitutus, primum id Conſtantio exhibuerat: Qui cum adoleſcens circiter 18. annum ætatis ſuæ patri ſucceſſiſſet, in ea ætate facile ab aſtutis hypocritis decipi potuit, præſertim cum natura eſſet ingenio mobili & inconſtanti, ſicut de levitate ipſius queritur Theodoretus: ὁ πάντα ῥᾳδίως πειθόμενος, quod facile ad mala conſilia impelleretur. Et alibi inquit: Inſtabilitatem animi ipſius Euripo ſimilem fuiſſe, & arundinibus a contrariis ventis agitatis.

Apud hunc igitur Ariani, ut tandem perficerent, quod diu mente atque animo agitaverant, ſæpe Eccleſiarum diſſidia deplorant, omnemque cauſam in eos conferunt, qui doctrinæ fidei inſeruerint nuſquam in ſcriptura uſurpatam vocem ὁμοούσιος. Ex hac voce unica, non modo inter docentes affirmant diſſenſiones graves exiſtere, ſed etiam in populo perpetuas contentiones ac diſtractiones oriri. Hinc ad Athanaſii, & qui cum eo ſentiebant, accuſationem progreſſi, paulatim ab Orthodoxis Imperatorem adoleſcentem alienare ſtudent.

Et ut mala cauſa indiget σοφοῖς φαρμάκοις, non tantum hoc nomine Athanaſium deferunt, quod in Synodo Tyrio decretis Epiſcoporum ex ſede Alexandrina ejectus, ſine conſenſu & decreto concilii alicujus, priſtinum locum & dignitatem rurſus invaſerit: ſed etiam quod ſeditione in ipſius ingreſſu inter Arianos & Orthodoxos exorta, nonnulli cæſi, nonnulli judicum quæſtioni traditi, aliqui pecunia mulctati fuerint. Addunt præterea Ægyptum univerſam & Palæſtinam, Phœniciam & alias gentes finitimas aſſiduis turbis plenas eſſe, propterea quod nimis pertinaciter ille vocem ὁμοούσιος urgeret atque defenderet.

Has querelas atroci accuſatione repetunt etiam in Antiochena Synodo, ad quam Conſtantius Epiſcopos circiter nonaginta convenire juſſerat, dedicandi templi cauſa, quod a Conſtantino Magno extructum, recens ipſe abſolverat.

Erat tum ex urbe Antiochena ab Arianis pulſus Euſtathius, nimirum qui in Synodo Nicæna ad Conſtantinum imperatorem orationem habuiſſe ſcribitur, quique primus in ea ſerie Epiſcoporum tum aſſedit, quæ præſentis Imperatoris dextrum latus ſpectabat.

Digitized by Google

Hoc igitur jam antea pulſo, cum Ariani illius Eccleſiæ gubernationem tenerent, facilius ipſis fuit, in ea Synodo perficere illa, quæ ad decreta Niceni Concilii tum infirmanda, tum abroganda, magno ſtudio jam diu moliti fuerant.

Nam in hoc conventu primum omnium novæ quædam formæ confeſſionum fidei ſcriptæ ſunt, ita quidem ſenſibus ambiguæ, ut neque Arianos, neque eos, qui Nicenæ Synodo adhærebant, refellerent.

Relictis enim iis, quæ neutra pars recipiebat, & voce ὁμοούσιος ſilentio prætermiſſa, ejuſmodi deſcriptiones de filio Dei formulis inſertæ fuerunt, de quibus inter utramq; partem nulla erat diſſenſio.

Hæc res aſtute cogitata fuit. Nam cum aperte Synodi Nicenæ decreta non auderent reprehendere: hoc tamen ipſum quaſi cuniculis quibuſdam actis, ſic aliis fidei formulis propoſitis perficere paulatim conati ſunt, ut labefactata autoritate Niceni Symboli animi incauti ſenſim ad impietatem Arianam inflecterentur.

Cum autem ſcirent adverſaturos eſſe, cum cæteros Orthodoxos, tum Athanaſium inprimis, quem velut aggerem Deus Arianorum furoribus opponere voluit: abrogato ei Epiſcopatu, Euſebium Emiſenum ſucceſſorem ei deſignant. Qui cum munus illud recuſaret: Gregorius quidam ad Eccleſiam Alexandrinam mittitur.

Ita ſecundo Athanaſius Epiſcopatu dejectus, cum tuto Alexandriam ſubſiſtere non poſſet: (Nam novus ille Epiſcopus magnam militum manum ſecum juſſu Imperatoris adduxerat) in Italiam ſeſe contulit ad Julium Romanum Epiſcopum: Qui (cum eodem tempore & alii quidam Orthodoxi Epiſcopi, ex Oriente pulſi ab Arianis, ad eum confugiſſent) Synodo Epiſcoporum Occidentalium convocata, literis ſuis Athanaſium inſtruit, quibus & de cauſæ ipſius bonitate teſtatur, & reſtitui eum in Eccleſiam ſuam jubet.

Redit igitur Alexandriam Athanaſius: ſed cum urbem ingreſſus eſſet, tumultu quodam ab Arianis excitato, rurſus, ut fit, aliqui in turba occiſi ſunt. Ejus rei culpa omnis in Athanaſium rejecta eſt. Mox & alia calumnia contra eum excogitata eſt. Donaverat Conſtantinus Magnus Eccleſiæ Alexandrinæ aliquot frumenti medimnos, qui quotannis pendebantur ex fiſco regio ad alendos pauperes. Ejus frumenti partem vendidiſſe, ac precium in uſum ſuum atque commodum convertiſſe dicebatur Athanaſius.

A His calumniis impulſus leviſſimus Imperatoris animus, non aliter quam arborum folia impelluntur quovis ventorum flatu; nihil niſi fulmina minarum in Athanaſium ſpirat. Quibus ut crederet aliquantiſper Athanaſius, in latebras ſeſe abdidit. Atque hoc quidem tempore accidiſſe illa videri poſſunt, quæ Ruffinus, qui Latina lingua Eccleſiaſticam hiſtoriam ſcripſit, de Athanaſio commemorat. Quorum partem aliquam Sozomenus, verum & ipſe ſine certa temporum annotatione, recitat.

Narrant autem in toto Oriente profugum fuiſſe Athanaſium, neque reperire locum

B ullum potuiſſe, in quo vel tuto deliteſceret, cum edictis Conſtantii ad inquirendum eum Duces, Tribuni, Centuriones, milites, denique exercitus toti mitterentur, atque etiam præmia conſtituerentur exploratoribus, ſi quis vivum maxime, ſin id minus, ſaltem caput Athanaſii attuliſſet. Sed fruſtra totius regni viribus pugnatum eſt adverſus eum, cui Deus aderat. Latuit enim tum Athanaſius longo tempore in ſubterraneo quodam lacu ſeu puteo, qui receptaculum aliquando aquarum fuerat. Id vero nulli mortalium notum erat, præterquam uni ex familiaribus Athanaſii, qui ut Abdias olim ſæviente Jeſabel Prophetas

C in ſpelunca occultatos aluit: ita ipſe in lacu iſto, deliteſcenti Athanaſio cibum præbuit per ancillam, cui propter fidem antea perſpectam & cognitam miniſtrandi negotium commiſerat. Etſi autem ancilla ſive pollicitationibus illecta, tandem eum adverſariis prodidit: tamen ipſa nocte, qua ad comprehendendum eum mittebatur, divinis quibuſdam indiciis præmonitus alio migravit Athanaſius.

Cumque nihil ſibi in Conſtantii regno tutum eſſe experiretur: ad Conſtantis partes (qui poſt Conſtantini Junioris mortem victor occidentem tenebat) confugiens, ejus ſeſe fidei ac patrocinio commiſit. Ea in

D re adjuvit eum plurimum Julius Epiſcopus Romanus, qui & ipſi & Paulo Epiſcopo Conſtantinopolitano aditum ad Conſtantem patefecit. Ab hoc cum ad colloquium admiſſi eſſent, gravi oratione de inſidiis Arianorum contra Orthodoxos conqueſti, hoc ipſum moliri illos oſtendunt, ut fidem Nicenam partim vi injuſta, partim fraude impia opprimant. Lacrymis etiam Conſtantem obteſtantur, ut eccleſiæ pericula curæ ſibi eſſe patiatur.

Permotus hac oratione Conſtans, ſcriptis ad fratrem Conſtantium literis, primum ſeſe per legatos Epiſcopos edoceri jubet de

cauſa Athanaſii & Pauli Conſtantinopolitani: hortatur etiam fratrem, ut pietatis ac religionis paternæ inviolatam hæreditatem conſervare, neque pati velit, ut ab Epiſcopis in fide Nicena aliquid mutetur.

Mittit igitur Epiſcopos aliquot Conſtantius. Hi ubi in Italiam venerunt, ea, quæ contra Athanaſium & alios geſta erant, defendere apud conſtantem Imperatorem conantur. Interrogati vero de fide, occultata formula Antiochena, aliam quandam confeſſionem ſcripto comprehenſam, ſed & ipſam a Niceno Symbolo diverſam exhibent. Nec diu poſt etiam cæteri Orientales Epiſcopi rurſus aliam formulam fidei valde verboſam & prolixam componunt, in qua tamen & ipſam vocem ὁμοούσιον omittunt: Sed hanc Epiſcopi Italiæ, ad quos illi miſerant, accipere recuſant. Conſtans vero pro Athanaſio intercedens, cum rem arte duci intelligeret, ne reſtitutio ei concederetur, tandem eo rem deduxit, ut conſenſu fratris Synodus indicta ſit, quæ in Illyrico in urbe Sardica convenit, anno poſt mortem Conſtantini Magni decimo, poſt Synodum Nicenam viceſimo primo. Cum autem Epiſcopi Occidentales conveniſſent magno numero: auſi ſunt ab his poſtulare, qui ex Oriente venerant, ut Athanaſius, & qui huic faverent, a concilio removerentur. Aliter enim fieri non poſſe, ut in unum convenirent. Id Occidentales valde iniquum eſſe affirmabant. Nam injuſtis judiciis Athanaſium & alios damnatos eſſe dicebant, qui propterea nunc præſentes ſint, ut calumnias adverſariorum coram refutent. Cum igitur obtinere Orientales, quod poſtulabant, non poſſent, facta ſeceſſione, eodem tempore ἀντισύνοδον in Thracia in urbe Philippopoli inſtituunt.

Qui cum animos afferrent vindictæ cupidos, & Ariana hæreſi infectos, mox confirmatis priſtinis decretis contra Athanaſium & alios Orthodoxos, jam ante e ſuis ſedibus ejectos, etiam Julio Romano Epiſcopo, & Hoſio Cordubenſi, & Maximino Trevirenſi, & aliis multis præſtantibus viris dignitatem Epiſcopalem abrogarunt: quod Athanaſium & cæteros excommunicatos a Synodo Tyria, in communionem recepiſſent. Poſtea manifeſte τὸ ὁμοούσιον repudiarunt: Dogma vero Arianum περὶ τοῦ ἀνομοίου, quod videlicet Filius inæqualis ſit Patri, non ſtabilire tantum, ſed etiam literis hinc inde ſparſis divulgare paſſim conati ſunt.

Contra qui Sardicæ erant, primum diſceſſum illorum condemnarunt, & denuo Athanaſii cauſa cognita, cum vanitatem

A calumniarum deprehendiſſent, receperunt ipſum, damnatis accuſatoribus. Quæ vero in Synodo Nicena definita fuerant, ea conſentientibus ſuffragia approbarunt ac confirmarunt. Rejecto etiam dogmate Ariano, ὁμοούσιον clarius expoſuerunt. Denique quicunque contraria Niceno Symbolo defenderent, hos non tantum Epiſcopali dignitate privandos, ſed ne quidem in fidelium conſuetudinem admittendos eſſe decreverunt. Extat decretum Synodi apud Theodoretum, in quo & hæc verba ſunt: Par eſt, ut qui a paterna eſſentia ac divinitate Filium ſeparant, & alienant Verbum a Patre: etiam ipſi a Catholica Eccleſia ſeparentur, & a nomine Chriſtiano alienati ſint.
B τοὺς γὰρ χωρίζοντας τῆς τοῦ πατρὸς οὐσίας καὶ θεότητος τὸν υἱὸν, καὶ ἀπαλλοτριοῦντας τὸν λόγον ἀπὸ τοῦ πατρὸς, χωρίζεσθαι ἀπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας προσήκει, καὶ ἀλλοτρίους εἶναι τοῦ Χριστιανῶν ὀνόματος.

Poſt hanc Synodum, Occidentales Eccleſiæ ab Orientalibus deinceps divulſæ fuerant, ut nihil ſibi amplius negotii & conjunctionis invicem eſſe voluerint. Ac fuit quidem Occidentalium Eccleſiarum ſtatus ſequentibus temporibus, quod ad dogmatum controverſias attinet, multo tranquillior. Romanæ etiam Eccleſiæ autoritas non parum hac ipſa de cauſa crevit, quod fidei a majoribus acceptæ, de vera atque æterna divinitate Filii Dei, con-
C ſtanter adhæreret, neque vel contentiones ea de re admitteret ullas, neque mutari quicquam in Symbolo Niceno permitteret. In Oriente vero magis magisque turbæ & odia, & diſtractiones creverunt. Primum enim Ariani ipſi inter ſe diviſi, inſtar Cerberi tricipitis, tres ſectas diverſas ex ſeſe produxerunt. Aliqui aſtutas ſimulationes Arii & Euſebii Nicomedienſis (qui non diu poſt Synodum Encæniorum cauſa Antiochiæ inſtitutam, Conſtantinopoli extinctus fuerat) imitantes: Filium dicebant Patri non quidem ὁμοούσιον, id eſt, coeſſentialem, ſed ὁμοιούσιον, id eſt, æquieſſentialem, & ὅμοιον, ſimilem eſſe,
D nimirum concedentes, ſimilem Patri dici poſſe, idque non tam proprietate naturæ, quam largitate gratiæ, quantum creatura creatori conferri poſſit. Alii vero, qui ἀνόμοιοι, & qui poſtea Aetiani & Eunomiani dicti ſunt, Patri per omnia Filium diſſimilem eſſe dixerunt. Quia nullo genere ſimilis poſſit eſſe creatura factori. Nonnulli etiam, qui πνευματομάχοι nominati ſunt, quorum autor fuit Macedonius, ipſum quidem Filium per omnia ſimilem eſſe Patri fatebantur: ſed Spiritum ſanctum negabant quicquam commune habere cum

Patre & Filio. Sed præter Arianos multi erant inter Epiſcopos Orientales, qui cum veritatis amantes videri vellent, non quidem ſententiæ Symboli Niceni adverſabantur: ſed vocabulis tamen τῆς οὐσίας, ὑποστάσεως & ὁμουσίου offendi ſe querebantur. Nam cum alienos ſe eſſe ab eorum impietate profiterentur, qui Filium Dei non natura Deum aut creatum dicere auderent, veruntamen ὁμοούσιος non libenter uſurpabant, quod vereri ſeſe dicerent, ne Sabellii impiæ doctrinæ ſtabiliendæ cauſa daretur, qua ὑποστάσεις ſeu perſonæ divinitatis inter ſe confunderentur. Contra hos, cum vehementer urgerent alii vocem ὁμοούσιος, etiam inter Orthodoxos non tam de re ipſa, quam B de vocabulis contentiones crebræ fuerunt. Ac recte ſcribit Hiſtoricus, fuiſſe negotium iſtud non diſſimile prælio nocturno, quo conflictum inexploratum eſſe neceſſe eſt. Nam apparebat, inquit, non intelligere pleroſque ea, propter quæ aliis maledicebant. Nam ſi qui ex iis, qui Ariani non erant, vocem ὁμοούσιος vitabant, ii cæteris, qui ea utebantur, hoc crimini dabant, quod approbarent Sabellii dogma. Ideoque in inſectationibus mutuis blaſphemos vocabant, quaſi Filii Dei ὕπαρξιν tollerent, id eſt, revera eſſe Filium Dei non faterentur. Altera vero pars verbo ὁμουσίου inhærens, probri loco his objiciebat, quod multitudinem Deorum Græco ritu viderentur introducere, atque ita plures eſſentias in divinitate quam unam ſtatuere.

His digladiationibus miſerrimum in modum Orientales Eccleſiæ afflictæ fuerunt longo tempore. Et acceſſit ſævitia Arianorum, qui freti potentia aulæ, multo acerbiores & triſtiores perſecutiones, & inter ſeſe, & contra Orthodoxos exercuerunt, quam unquam antea Chriſtiani ſub Ethnicis Imperatoribus experti fuerant.

Sed redeo ad Athanaſium. Hunc poſt Synodum Sardicenſem Conſtans Imperator, qui oſtendebat ſe fore defenſorem eorum, quæ in Synodo decreta eſſent, literis ad fratrem Conſtantium graviter ſcriptis, reſtitui in Eccleſiam Alexandrinam juſſit, ac palam minatus eſt, ſe eum reducturum eſſe, ſi frater non reſtituat. Hic vero inſigne exemplum extremæ & ſceleratæ petulantiæ Arianorum recitatur.

Miſit Conſtans eas, de quibus jam dixi, literas de reducendo Athanaſio, ad fratrem per legatos Epiſcopos, & his adjunxit tribunum quendam virum præcipuæ auctoritatis. Hi cum Antiochiam Syriæ veniſſent, ubi tum Conſtantius Imperator erat, & in hoſpitio, in quod juſſi erant divertere, A reſponſum Imperatoris expectarent: Stephanus Eccleſiæ Antiochenæ eo tempore Epiſcopus Arianus, vir malus, crudelis & audax, ut infamiam conciliaret hoſpitibus, juvenem quendam flagitioſum & ſceleratum ſubornat, qui ad ſcortum quoddam accedens, ait requiri eam ab hoſpitibus quibusdam, qui modo advenerint, ut cum ipſis illam noctem ſit. Deinde factioſos aliquos in maceriis propinquis clivo, ubi legati diverterant, abſcondit: Mox cum muliercula adeſt, & pronunciata teſſera, de qua convenerant, adeſſe ſentit propoſiti ſui conſcios, ita accedit ad januam diverſorii Epiſcoporum, eaque aperta (conduxerant B enim miniſtrum ad hoc factum pecunia) introducit mulierem, & conclave ac fores demonſtrat, ubi forte alter Epiſcoporum cubabat, jubetque intrare. Ipſe interea abit. Ingreſſo autem ſcorto, cum Epiſcopus ſtrepitum pedum audiret, quærit, quis accedat. Cumque ſcortum reſponderet: Epiſcopus admodum perturbatus, ac Dæmonis alicujus ludibria metuens, qui muliebrem vocem repræſentaret, invocat auxilium Chriſti Salvatoris. Inter hæc & juvenis ille ſcelerati manipuli dux cum factione ſua adeſt, clamatque improbos eos eſſe, qui cum Epiſcopi eſſe vellent, ſcortum ad ſe admiſiſſent. Ingenti autem cla- C more orto, concurrunt ſervi, & occluſa janua, ſeptem de factione iſta comprehenſi ſunt.

Mane in regiam legati veniunt, & de Stephani fraudibus ac ſceleribus accuſationem inſtituunt. Ut igitur inquiſitio fieret facinoris, muliercula primum interrogata eſt, a quo fuiſſet in diverſorium introducta. Ea reſpondit, veniſſe ad ſe adoleſcentem, qui diceret, adeſſe hoſpites, ab eoque veſpere ſe introductam. Poſtea ab eodem intra januam quoſdam collocatos fuiſſe. Addebat & interrogationem Epiſcopi, & metum ſuum, & illius precationem ad Chriſtum, & irruentium impetum. His auditis D produci de captis natu minimum Judices imperant, qui non exſpectatis tormentis, impiæ illius ac ſceleratæ fabulæ compoſitionem totam exponit, & autorem omnium eſſe Onagrum confitetur. Hoc enim nomine erat, factioſi iſtius manipuli dux. Qui & ipſe adductus dicit ſe illa egiſſe Stephani juſſu. Hac deteſtanda malitia jam explorata atque cognita, Stephanus ipſe in ſummum odium etiam apud ſuæ factionis homines incurrit, qui eum tandem (ſicut juſtiſſimum eſt inſidiarum artifices arte perire ſua) omni Epiſcopali dignitate exutum Eccleſia ejecerunt.

Conſtantius vero hoc exemplo, de turbulentis Arianorum molitionibus, reipſa edoctus, & minas fratris veritus, qui oſtendebat, ut olim dicebatur ἅμα τῷ κηρυκείῳ δόρυ, id eſt, una cum caduceo haſtam, conceſſit Athanaſio reditum, eumque ad ſe vocavit.

Ille vero, cum adverſariorum dolos ſuſpectos haberet, & cautionem quandam & diligentiam a ſe adhibendam eſſe judicaret, juxta vetus ſapientum præceptum: νῆφε καὶ μέμνησον ἀπιστεῖν. ταῦτα γὰρ ἄρθρα εἰσὶ φρενῶν Vigila & memento diffidere: Hi enim artus atque nervi ſunt ſapientiæ, aliquamdiu reditum differt. Iterum igitur ac ſæpius B cum literis ſuis Conſtantius ad ſe invitat. Quamobrem, re deliberata cum Julio Romano Epiſcopo, tandem redit in Orientem Athanaſius: ornatus non tantum divinis teſtimoniis in miranda ſui defenſione ac conſervatione: ſed etiam elogiis & approbatione omnium bonorum virorum, quibus innocentiam ſuam & fidei integritatem probaverat. Recitantur a ſcriptoribus literæ Julii ad populum Alexandrinum miſſæ, in quibus & gratulatur ipſis de reſtitutione Athanaſii, & celebrat non modo conſtantiam ipſius in defendenda rectæ fidei ſinceritate, ſed etiam teſtimonia præſentiæ divinæ in aſſidua ipſius protectione, & mirandis liberationibus. Omnes, inquit, adverſas res, quæ contigerunt C Athanaſio, glorioſas ipſi eſſe exiſtimo. Conſecutus eſt enim tam in præſenti, quam futuro ſeculo eximium confeſſionis teſtimonium.

Ac ſæpenumero in extrema pericula conjectus, mortem quidem ille contemſit: ſed omnipotens Dei, ac Domini noſtri Jeſu Chriſti cuſtodia & auxilio incolumis evaſit. Et jam ad vos revertitur multo illuſtrior, quam cum a vobis abiret. Si enim eximiæ & pretioſæ materiæ ut auri vel argenti puritatem, ignis exquiſite probat: quidnam de tanto viro dignum dici poterit? qui poſt tam gravia pericula ſuperata, D jam vobis reſtituitur, non a nobis ſolum, ſed ab univerſo concilio innocens declaratus. Cum autem adhuc Antiochiæ in Syria Imperator Conſtantius ageret, venit eo Athanaſius, antequam Alexandriam rediret. Et quanquam nondum deſinebant inſidias ei ſtruere Ariani, tamen placatum aliquo modo Imperatorem reperit. Sic cum placuerint Deo viæ hominis, etiam inimici ejus convertuntur ad pacem: ponuntque ferocia Pœni corda volente Deo. Placide igitur cum Athanaſio colloquitur Imperator, eique poteſtatem facit tuto revertendi ad Eccleſiam Alexandrinam. Sed de Arianorum ſuggeſtione: Unum tamen eſt, non magnum, inquit, quod Epiſcopi abs te poſcunt: ut unam ex Eccleſiis Alexandrinis concedas iis, qui tecum forte communicare nolint. Erat tum Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus Leontius, Arianus, Stephani ſucceſſor, qui templa omnia ita in ſua poteſtate ſervabat, ut nullum ex omnibus in ea urbe Orthodoxis concederet. Prudenter igitur Athanaſius Imperatori reſpondet: non ſe refragari ipſius voluntati velle: ſed tamen & ſeſe petere ac poſtulare aliquid velle, quod æquum eſſe exiſtimet, viciſſim ſe impetrare ab Imperatore. Quid vero illud eſt, inquit Imperator? Hic Athanaſius, Antiochenis inquit, qui cum Epiſcopo Ariano conjungi nolunt, opus eſt æde ſacra ad precationes. Quæſo igitur, ut & his ab urbe Antiochia templum unum concedatur, quemadmodum Alexandriæ Arianis unam Eccleſiam a me concedi vis. Huic petitioni cum Imperator annuere velle videretur, Ariani mutato conſilio, neque ibi ſe velle accipere Eccleſiam, neque hic dare ſeſe reſponderunt. Plus enim ſibi ſinguli, iis in locis, ubi ipſi eſſent, quam abſentibus bene eſſe cupiebant. Ut autem in hoſte etiam virtus laudabilis eſt: ita Conſtantius literis ſcriptis ad Alexandrinos, quibus Athanaſium eis rurſus commendabat, virtuti ipſius amplum teſtimonium præbuit. Nam rectitudinem ſeu ingenuitatem, & ingenii ac morum probitatem, ei tribuens & providentiam Dei in ipſius prædicatione prædicans: Etſi, inquit, ad exiguum temporis ſpatium, iniqua hominum judicia ſubiit: tamen a divina providentia omnium rerum contemplatrice, juſtam ſententiam reportavit, ac Dei voluntate & noſtro judicio, cum patriam, tum Eccleſiam, cui nutu divino præfectus eſt, recuperavit. Deinde addit: Omnia, quæ contra eos, qui illi adhæſerunt, decreta antea ſunt, jam oblivione penitus obruantur, omniſque ſuſpicio adverſus ipſum deinceps tollatur, & quæ ſequuntur. Scribit Athanaſius alicubi, Conſtantium etiam juramento dato ſibi tunc pollicitum fuiſſe, ſe nullas in eum calumnias inpoſterum admiſſurum eſſe. Quare lætus & gratias agens Filio Dei, pro ſpe futuræ alicujus tranquillitatis oſtenſa, per Syriam in Ægyptum tendit, ac per Peluſium, ubi olim Pompejus egrediens ex navi interfectus eſt, Alexandriam proficiſcitur. Exceptus jam eſt ingenti cum lætitia, & publica feſtivitate, ac veluti triumpho quodam a bonis omnibus in urbe Alexandria.

In itinere autem & Hieroſolymam venit, ubi cum Maximo Epiſcopo congreſſus, expoſitis actis Synodi Sardicenſis, & literis Imperatoris exhibitis, impetravit ab eo, ut ex Syria & Palæſtina, & regione finitima Synodus cogeretur. Id enim ad vicinarum Eccleſiarum conjunctionem pertinere judicabat. Synodus igitur Hieroſolymis congregata: non modo ſuffragio ſuo reſtitutionem Athanaſii approbavit, ſed etiam literas ſcripſit ad Eccleſiam Alexandrinam, & ad Ægypti atque Africæ Epiſcopos, quibus de inita cum Athanaſio communione publicum teſtimonium perhibuit. Ea re invitati etiam ex adverſariis Athanaſii nonnulli, ſive odio erga ipſum B depoſito, ſive inclinantes ſeſe ad latus navis felicius, ut ſæpe voluntates cum fortuna mutantur, ſtudium aliquod conjunctionis cum ipſo fovendæ præ ſe ferre cœperunt. Ipſe etiam Athanaſius Synodum Epiſcoporum per Ægyptum coegit, in qua publice comprobari atque confirmari voluit, ea quæ tum in Sardicenſi concilio, tum in Palæſtina decreta eſſent. Hæc fuerunt læta initia, quæ promittere videbantur Athanaſio tranquilla halcyonia. Sed

Nunquam bella bonis, nunquam diſcrimina deſunt.

Et: Fallitur augurio ſpes bona ſæpe ſuo.

Nam cum longo intervallo poſt, Conſtans Imperator Occidentis, qui hactenus C conſtanter orthodoxos defenderat, a Magnentio Tyranno per inſidias interfectus eſſet, ac Conſtantius jam ſolus potiretur Monarchia: ibi tum Ariani opportunum ſibi tempus dari arbitrati ad inimicos opprimendos, non aliter quam in maceriem inclinatam, ſic in Athanaſium deſtitutum jam præſidio orthodoxi Imperatoris, omnibus viribus incumbunt, ac Conſtantio perſuadent, Athanaſium (qui officio veri Epiſcopi functus Arianis quibusdam ejectis, orthodoxos Eccleſiis præfecerat) inde usque ab eo tempore, quo domum ab exilio reverſus eſſet, aſſiduas turbas per Ægyptum & Libyam vicinam dediſſe. Addunt etiam, D cum in itinere adhuc eſſet, Epiſcopos & Presbyteros in Eccleſiis, quæ jurisdictionis ipſius non fuiſſent, ordinaſſe. Denique autorem illum fuiſſe dicunt inimicitiarum inter fratres Imperatores, ac parum abfuiſſe, quin ruptis naturæ vinculis bellum inter ſe moverent. Conſtantius igitur, qui, quo volebant, duci conſueverat, omnia, quæ prius de Athanaſio & orthodoxis Sardicæ conſtituta fuerant, abolet, & eos, qui per Synodi ſententiam reſtituti fuerant Epiſcopi, pelli rurſus ex Eccleſiis jubet. Athanaſium vero, nec jurisjurandi nec literarum ſuarum memor, non modo exigi in exilium, ſed jugulari etiam mandat, miſſo cum magna militum manu duce quodam exercitus, qui illum ut ſceleratum interimeret.

Sed veriſſima eſt Pſalmi ſententia: Ecce oculi Domini ſuper timentes eum, ſuper ſperantes in miſericordia ejus, ut eripiat ex morte animas eorum. Nam Athanaſius divinitus liberatus eſt, nec quisquam melius, quomodo evaſerit, narrare poteſt, quam ipſe, cui illa evenerunt, in Apologia de fuga ſua commemorat. Hæc igitur ipſius verba ſunt: Nox, inquit, erat, multique ex populo ad proximam Synaxin in orationibus pervigilabant, cum Dux exercitus Syrianus ingeſſit ſe pluribus quam quinque militibus, quorum alii arma, alii ſtrictos enſes geſtabant, alii arcus, jacula, fuſtes, & Eccleſiam militibus prope inter ſe conſertis manibus, ne quiſpiam inde exiret, aut elaberetur, cinxit. At ego inconveniens ratus, in tanta perturbatione deſerere populum, ac non potius offerre me ipſum diſcrimini, reſidens in ſolio, jubeo Diaconum Pſalmum legere: Quoniam in ſeculum miſericordia ejus: Et auſcultare populum, atque ita univerſos diſcedere & redire ad domos ſuas.

Cum autem dux iſtarum cohortium etiam ſacrarium militibus cinxiſſet ad me intercipiendum, quotquot ex clero & populo reſidui erant, clamitare, obſecrare, ut nunc me tandem ſubducerem. At ego negabam prius me abiturum, quam ſingulos evaſiſſe cernerem. Surgens igitur, & orationem imperans, ita omnes rogabam, ut abire vellent. Satius enim eſſe, me in periculum venire, quam ullum ex ipſis lædi. Digreſſis igitur plerisque, cæterisq; eos ſubſequentibus, qui remanſerant apud me clerici quidam, inter abeundum me ſecum abſtraxerunt. Atque ita, teſtem facio veritatem, per milites, quorum alii ſacrarium cingebant, alii per templum oberrabant, pertranſivimus ducente ac ſervante Domino, nihilque ipſis ſentientibus elapſi ſumus, Deum interim magnifice glorificantes, quod neq; populum prodidiſſemus, ſed illo prius ſine noxa dimiſſo, quærentium manus effugiſſemus. Hæc Athanaſius. Sic aliquot in locis plane tragica oratione idem Athanaſius deſcribit rabiem & crudelitatem, quam poſt ipſius diſceſſum exercuit Georgius Cappadox, quem Ariani, & ante reſtitutionem Athanaſii Alexandrinæ Eccleſiæ poſt Gregorium præfecerant, & nunc per vim in Athanaſii locum rurſus adduxerant.

Hic enim adjutus a militibus: ſubinde impetu in miſeram plebem, quæ in feſtis convenerat, facto, etiam virgines ſacras ad ignem duxit, minitans eis necem, niſi jurarent ſe abjecturas eſſe doctrinam Athanaſii. Cumque ignem illæ contemnerent, ipſe nudatas ſic verberibus affici juſſit, ut ora & vultus diu agnoſci non potuerint.

Quadraginta etiam viros comprehenſos, virgis recens ex palma exciſis, & aculeos adhuc habentibus, ita cædi ac dilacerari juſſit, ut multi ex iis mortui ſint, aliqui longa curatione ob infixas ſentes opus habuerint. Cadavera interfectorum canibus objecit.

Domos piorum noctu diripiendas factioni ſuæ tradidit. Deniq; alia multa exempla immanis ſævitiæ erga orthodoxos edidit in tota urbe Alexandria, & paſſim in Eccleſiis per Ægyptum & Libyam. Quæ deplorans Athanaſius: Mala, inquit, quæ paſſi ſumus, & intoleranda ſunt, & condigne enarrari nequeunt. Et ut atrocitatem perſecutionis Arianæ aliquo modo ob oculos ponat, hiſtoriam ex libro Judicum de Levita recitat, qui uxoris corpus in partes diviſum, ad omnes tribus Iſraeliticas miſit, ut injuria non ad ſe ſolum, ſed ad omnes æque pertinere crederetur, utque vel vicem ejus dolentes, vindices ſe præberent, vel negligentes pudore confunderentur. Illi vero, qui viſu audituque id cognoverunt, in hæc verba proruperunt. Nunquam tale quid, ex quo filii Iſrael ex Ægypto aſcenderunt, accidit. Hanc hiſtoriam ad triſtiſſimam perſecutionem ab Arianis excitatam accommodans Athanaſius: Et ego, inquit, propterea ad vos orthodoxos mentionem illius Levitæ facio: ut rebus ejus temporis cum iis, quæ nunc fiunt, collatis, in quibus tanta & tam immanis crudelitas eſt, majorem quam illi indignationem adverſus homines nefarios concipiatis. Siquidem acerbitates perſecutionum nobis illatæ ita præponderant, ut exigua videatur Levitæ calamitas, præ illis, quæ nunc adverſus Eccleſiam deſignata ſunt: vel potius nunquam quidquam tale auditum eſt in orbe terrarum: neque quiſquam unquam iſtiuſmodi mala expertus eſt. Tunc una mulier injuriam paſſa eſt, & non niſi unus Levita erat, ad quem vis illa referebatur. Nunc autem univerſa Eccleſia injuria eſt affecta, & ſacrarium contumelioſe habitum. Et, quod majus eſt, pietas ab impietate perſecutionem patitur. Tunc ſingulæ tribus, ſingulis partibus mulieris viſis attonitæ conſternatæque fuerunt; Nunc totius Eccleſiæ membra divulſa ſunt, exu-

A les hinc inde miſſi. Obſecro igitur vos, ut ita veſtros animos commoveat rerum indignitas, quaſi nos non tantummodo, ſed ipſi quoque injuriam accepiſſetis, quo quiſque uti læſus opem in commune afferat, ne paulatim Eccleſiæ fides corrumpatur.

Hanc triſtem querelam Athanaſii de perſecutione Ariana prætereundam hoc loco non exiſtimavi, non modo quod Eccleſiæ illius temporis ærumnas miſerabili oratione exponit: ſed etiam ob hanc cauſam, quod haud ſcio, an quicquam magis congruat ad deteſtabilem & omnibus ſeculis inauditam lanienam, qua ſuperioribus annis in Ger-
B mania, Gallia, Anglia & alibi, adverſus veræ & antiquæ fidei profeſſores a novarum hæreſium inventoribus ſævitum eſt. De qua hæc Tragica Athanaſii exclamatio non minus vere quam de Ariana illa perſecutione jure ac merito uſurpari poteſt: Talia in Eccleſiam nullo unquam tempore perpetrata eſſe conſtat, ex quo Salvator noſter in cœlum ſubvectus diſcipulis ſuis præcepit: Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti.

Athanaſius vero ab hoc tempore, quod
C incidit in annum quartum a Synodo Sardicenſi, usque ad mortem Conſtantii, annos, ut apparet, circiter decem, rurſus exulavit, latitans in deſertis Libyæ locis, ubi tamen minime otioſus fuit. Nam & ad Imperatorem Conſtantem aliquoties ſcripſit, tum ſuæ tum Eccleſiæ cauſa, & ubicunque opus fuit, de vera atque orthodoxa doctrina, tum publicis tum privatis ſcriptis teſtatus eſt. Nonnunquam & in urbem Alexandriæ venit, confirmandæ Eccleſiæ ſuæ cauſa, etſi diu ibi ſubſiſtere ei non licuit.

Quantum vero odium Imperatoris erga Athanaſium hoc toto tempore fuerit, ex ſermone ejus intelligi poteſt, quem cum Liberio Epiſcopo Romano Conſtantius habuit, Nullus mihi tantus ſucceſſus cordi eſt, in-
D quit, neque adverſus Magnentium, neque adverſus ſeditioſum quenquam, atque ſceleſti hujus a rebus Eccleſiaſticis amotio. Nec vero ſilentio præterire poſſum præclaras illas & magnanimas voces, quibus apud Conſtantium Imperatorem, excelſa quadam conſtantia & admirabili libertate dicendi, Epiſcopus Romanus Liberius, Athanaſii & cauſæ bonæ patrocinium ſuſcepit.

Cum enim Imperator vehementer inſtaret, ut Athanaſium ille ſuffragio ſuo condemnaret, & poſt longam altercationem exclamaret tandem: Quota tu pars es orbis terrarum, qui ſolus facis cum Athana-

ſio, & orbis terrarum ac mundi totius pacem diſſolvit? nihil hac Imperatoris acerba inſectatione exterritus Liberius: Non, inquit, diminuitur ſolitudine mea verbum fidei. Nam & olim tres ſolum inventi fuere, qui edicto Regis reſiſterent. Poſtea cum prolixe hortatus eſſet Liberius Imperatorem, ut legitimo modo cauſam Athanaſii cognoſci juberet, neque inſontem per vim atque calumnias opprimi ſineret, Imperator quidem adverſationes Epiſcopi non ferens, exilium ei niſi condemnationi Athanaſii ſubſcriberet, minatus: Habes, inquit, trium dierum ſpacium, quo deliberes, velis ne poſt ſubſcriptionem Romam reverti, an aliquem locum, quo traducaris, eligere. At Liberius trium dierum vel etiam menſium ſpacium, rationem non immutat. Quare mittas me licet quolibet. Etſi autem ex aula Imperatoris certa quædam pecuniæ ſumma ipſi in ſumtus exilii miſſa eſt: neq; hanc tum Liberius accipere voluit: ac Eunucho Euſebio graviter reſpondit, devaſtatis Eccleſiis orbis terrarum eleemoſynam mihi offers, ut condemnato? Quin tu abi & Chriſtianus prius efficiaris. Atque ita nudus egensque in exilium ſumma cum voluntate abiit, memorabile exemplum relinquens poſteris, atque iis in primis, qui vel ad munus docendi in aulis, vel ad conſilia & colloquia magnorum Principum adhibentur, ne aut ſpe victi, aut metu fracti, aut blanditiis debilitati, aſſententur cupiditatibus gubernatorum, & veras ſententias de religione rebusque divinis abjiciant aut occultent, aut peccata principum injuſto ſilentio confirment. Sed redeat eo, unde digreſſa eſt oratio.

Athanaſio igitur abſente, aliquot Synodi diverſis in locis a Conſtantio convocatæ ſunt. Nam anno ſequente mortem Conſtantis, cum frater Conſtantius adverſus Magnentium exercitum in occidentem duxiſſet: Synodus Sirmienſis convocata eſt, cui Imperator ipſe interfuit.

Occaſio autem Synodi iſtius hæc fuit: ut ſemel motis rebus multi exemplo fiunt audaciores, & novos tumultus movent, & ἀναρχία concedit licentiam: Photinus presbyter Eccleſiæ Sirmienſis & Arianos & orthodoxos vituperare cœpit, & abjecta utraque ſententia renovavit blaſphemiam Samoſateni. Negavit eſſe duas naturas in Chriſto nato ex Virgine. Ac λόγον in Johanne interpretatus eſt decretum Patris de creatione mundi, & de reſtitutione ac reparatione hominis. Et contendit nequaquam eſſe λόγον ὑφιστάμενον, qui exstiterit, antequam hic homo Chriſtus ex virgine natus ſit.

A Sunt igitur in hac Synodo facta contra Photinum decreta pia & laude digna, in quibus conſenſerunt & orthodoxi & Ariani. In his cum acquieſcere non vellet Photinus, in exilium ejectus eſt. Poſtea proceſſit Synodus ad Arii controverſiam. Ac tres novæ formulæ confeſſionum ſcriptæ ſunt, in quibus etſi retenti ſunt anathematiſmi additi Nicenæ Synodi decretis: tamen vox ὁμοούσιος omiſſa, & pro ea vocabulum ὅμοιος uſurpatum eſt.

Hunc cothurnum exiſtimabant diſcordiæ finem fore, quia utraque pars Filium eſſe fateretur, & quidem ſimilem Patri.
B Fuerat paulo ante Hoſius Cordubenſis Epiſcopus, ſenex pius & ſanctus per Arianorum inſidias in exilium ejectus. Sed quia in ſumma apud omnes exiſtimatione erat propter ætatem, conſtantiam in confeſſione, & pericula perſecutionum, quæ ſub Ethnicis Imperatoribus ſuſtinuerat: ad hanc quidem Synodum invitum eum de Arianorum conſilio Conſtantius pertraxerat. Is cum repudiaret ambiguitatem in voce ὅμοιος, quod inſidioſa eſſet, ſævisſimis plagis ac tormentis tantiſper affectus eſt, donec formulæ propoſitæ ſubſcriberet. Ita diſceſſum eſt tum ex Sirmio. Tantum
C vero abfuit, ut pax atque concordia Eccleſiarum coaleſceret: ut multo majores contentiones ſecutæ ſint. Nam qui verbum ὁμουσία, item οὐσίας & ὑποστάσεως improbabant, tum Ariani, tum ex Orthodoxis etiam nonnulli, ignotas eſſe has voces populo dicebant, neq; in ſacris literis uſpiam extare. Non autem propter uſum obſcurorum verborũ ſcindi Eccleſias perpetuo oportere, ac potius cum manifeſtum ſit, quantum turbarum commoverit diſputatio de vocibus iſtis, has velut cauſas rixarum & diſceptationum & diſſidii tolli oportere. Contra vero qui voces illas nullo modo mutandas aut
D tollendas eſſe dicebant, ii non ſolum nitebantur autoritate Synodi Nicenæ, in qua tot, & tales, ac tanti viri præſto fuiſſent, & conſenſiſſent de dogmate, & ſententiam veritatis iſtis verbis demonſtrandam putaſſent: verum hunc etiam morem nequaquam arbitrabantur introducendum, ut uni aut alteri liceret, ſi quid minus forte in decreto publico ipſis arrideret, ſtatim illud in quæſtionem vocare, & priora mutari velle. In primis vero ob hanc cauſam negabant verba decreti Niceni mutanda eſſe, quod Ariani doloſe & fallaciter agere multa deprehenderentur. Nam & illud ὅμοιον, quod cogebantur retinere, ſiniſtre interpretabantur: & in ſolenni δοξολογίᾳ, cum orthodoxi canerent, Gloria Patri, & Filio,

& Spiritui ſancto: Ariani de induſtria mutata conjunctionis particula ſic pronunciabant, δόξα πατρὶ δι᾽ υἱοῦ ἐν ἁγίῳ πνεύματι· id eſt, Gloria Patri per Filium in ſancto Spiritu. Et baptizantes non ſervabant conſuetudinem antiquitatis, quam & Baſilius alicubi ſcribit ex traditione Apoſtolorum in Eccleſia ſervatam eſſe, ut ter in aquam eos, qui baptizabantur, immergerent.

Quibus omnibus cum occulta malitia prodi videretur, quantumvis tegerent atque occultarent aliqui ex Arianis impietatem ſuam: graves atque conſtantes viri, præcipue hi, qui Occidentalium Eccleſiarum Epiſcopi erant, vehementer ex mutatione illa vocis ὁμοούσιος offenſi fuerunt. Nec inter Arianos hi, qui tum Aetiani, tum Eunomiani dicebantur, hanc ipſam vocem ὁμοούσιος amplexi ſunt. Cum igitur poſt biennium, devicto jam Magnentio, Mediolanum veniſſet Conſtantius: rurſus juſſu ipſius convocantur Epiſcopi, tum ex Oriente, tum ex Occidente, eo potiſſimum conſilio, ut acta Sirmienſis Synodi plurium ſubſcriptione confirmarentur.

Hic vero Orientales, memores ſucceſſionis in Synodo Sardicenſi factæ propter cauſam Athanaſii, præſentibus jam Epiſcopis Occidentalibus, ante omnia rurſus poſtulant communem ſententiam ferri contra Athanaſium, cui omnem deinceps reditum præcludi ad Alexandrinam Eccleſiam volebant, ex qua & ab Imperatore jam ejectus erat.

Huic poſtulationi conſtantiſſime adverſati ſunt, cum alii Occidentales Epiſcopi, tum Paulinus Epiſcopus Trevirenſis, & Dionyſius Epiſcopus Albæ in Latio, & Euſebius Vercellarum Epiſcopus in Liguria. Intelligebant enim Arianos prætextu condemnationis Athanaſii quærere non modo approbationem ſcelerum & fraudum, quibus in Eccleſia contra orthodoxos jam longo tempore tumultuati erant, ſed etiam oppreſſionem Symboli Niceni, quod conſtanter Athanaſius hactenus defenderat. Subito igitur Synodus Mediolanenſis diſſoluta eſt. Iratus vero Conſtantius, multos præſtantes viros, qui liberius ſententiam dixerant, in exilium ejecit.

Hoc modo ejectis undique propugnatoribus veritatis, Ariani jam non amplius difficile ſibi fore rati, ut impium dogma ſuum ſtabilirent: denuo apud Conſtantium urgent, ut novos conventus, tam Orientalium quam Occidentalium Epiſcoporum indicat, & mandet omnibus, ut deinceps a voce ὁμοούσιος abſtineant. Ut autem in mari grandes balænæ

A ſcribuntur ſequi ductum & auſpicia exigui cujuſdam piſcis, quem Muſculum eruditi nominant, quo capto facile eſt Balænas capere, quantumvis grandi corpore præditas: Sic Conſtantius veteratorum iſtorum conſilia perpetuo ſecutus, nunc etiam facile aſſentitur. Non igitur longo intervallo interjecto, aſtute eodem tempore indicuntur duæ Synodi locis diverſis: Una Occidentalium in Arimino: altera Orientalium in urbe Bithyniæ Nicomedia. Sed cum eſſet diſſecta horribili terræmotu Nicomedia, in urbem Iſauriæ Seleuciam Orientalium Synodus translata eſt. Sed in-

B felix fuit exitus utriusque. Nam & Ariminenſis & Seleucienſis Synodus in varias partes diſtracta eſt. Primum enim in Ariminenſi Synodo, qui occulte Arii virus fovebant, omnia, quæ olim de fide tradita eſſent, irrita reddere conabantur, ac Sirmienſis decreti confirmationem petebant. Hanc ſententiam præcipue urgebant Urſacius & Valens, qui cum Arianis jam inde ab initio adducti fuiſſent, ſæpe tamen confeſſionem ſuam etiam ante mutaverant. Nam, ut mos eſt levium ingeniorum, quæ doctrinam, quam profitentur, nunquam recte di-

C dicerunt, ad eorum nutum, qui plus valebant, accommodare atque inflectere ſeſe perpetuo ſolebant. Cæteri vero orthodoxi, cum iſta minime probarent, conſurgentes dixerunt: Se non veniſſe propterea, quod fide nova opus haberent. Eam enim integram ſe conſervare, quam ab initio accepiſſent: Sed ut ſi quid novi quispiam de ea moliretur, ei ut obſiſterent. Diu cum utrinque pugnatum eſſet, orthodoxi, depoſitis ab Epiſcopatu Valente & Urſacio, legatos & ſcriptum de ſua confeſſione ad Imperatorem mittunt, in quo & hæc verba fuerunt.

Poſtquam diu deliberatum eſt, juſtum nobis viſum eſt, fidem, quæ antiquiſſima eſt in Eccleſia, quam & Prophetæ & Evange-

D liſtæ & Apoſtoli per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum prædicarunt, firmiter retinere, retentamque perpetuo conſervare. Abſurdum enim imo nefas certe videtur, quicquam commutare in illis, quæ recte vereque definita ſunt, quæque ab omnibus in Niceno accurate exquiſita, atque exculſa ſunt, quorum doctrina & ſententia ad omnium hominum aures & mentes pervenit, & palam prædicata eſt, cujus unius vi Arii hæreſis expugnata eſt, cujus etiam adjumento non hæc ſolum, ſed aliæ quoque hæreſes extirpatæ ſunt, cui profecto aliquid adjicere tutum non eſt: & ab ea quicquam detrahere periculoſum: Quod ſi al-

teritrum iſtorum eveniat: mox licentia, A hoſtibus quælibet agendi dabitur? Quid? quod nec pax ulla, quæ expetitur, futura eſt, ſi quid eorum, quæ juſta ſunt, ſubvertatur. Imo vero majora ex iſtis diſſidia & perturbationes paſſim in Eccleſiis excitabuntur.

His atque aliis de cauſis orant vehementer, ne Imperator introduci ſinat aliquid novi ad contumeliam eorum, qui mortui ſint, ſed ut iis adhærere orthodoxos permittat, quæ a majoribus determinata ſint & ſancita, qui cum induſtria & prudentia & Spiritu ſancto duce omnia egerint. Nam quæ ab Arianis afferantur, fidelibus incredulitatem, infidelibus vero crudelitatem al- B laturaeſſe. Petunt & ſibi poteſtatem fieri domum redeundi.

Sed has literas, Urſacii & Valentis adventus ad Imperatorem prævenit, qui ægre ferentes ſui condemnationem in Synodo factam, ad Imperatorem feſtinanter contenderunt, & arrepta πρωτολογίᾳ Synodum accuſarunt.

Conſtantius igitur ut eluderet acta Synodi contando, negavit tantum ſibi ocii nunc eſſe, ut cauſas iſtas cognoſceret, ac juſſit eos diutius in Synodo expectare. Cum autem mora longior eſſet: Synodus denuo miſſis literis proteſtata eſt, ſe non poſſe a propoſito recedere. Cumque Imperator nullo eos reſponſo dignaretur, pii ad Ec- C cleſias ſuas redierunt.

Cum autem jam antea hoc haberet in animo Conſtantius, ut acta Sirmienſia rata haberi vellet: Sumta occaſione ab Epiſcoporum diſceſſu, qui conſenſum & approbationem Imperatoris non expectaſſent, formulam fidei in Sirmienſi Synodo ſcriptam, & Arimini ab Urſacianis lectam ad omnes Eccleſias mittit, ac nolentes ſubſcribere, arceri ab Eccleſiis jubet, & alios in illorum loca ſubſtitui. Ita in Occidente etiam turbæ excitatæ, & per vim paſſim expulſi atque ejecti ſunt pii Epiſcopi: Urſacius vero, & qui cum eo erant, relicta Italia in Thraciam ad Urbem Nicam ſeſe confe- D runt. Ibique formulam fidei Ariminenſem, ut nominabatur, in Græcum ſermonem converſam in publicum edunt, ac titulo Nicenæ fidei commendant.

Etſi autem alia urbs eſt Nica, in qua ipſi tunc convenerant, alia vero urbs Nicæa Bithyniæ, a qua Nicænum Symbolum cognominatur: tamen imperitæ multitudini, ac poſteritati imprimis quadam nominis ſimilitudine imponere conati ſunt, ut audientes Nicænam fidem nominari, exiſtimarent eam dici, quæ Nicææ Bithyniæ tradita eſſet.

Porro in Seleucienſi Synodo, etſi plerique Epiſcopi Ariani fuerint: tamen ibi quoque nulla fuit inter præſentes Epiſcopos conſenſio. Nam initio altercati ſunt, de quibus rebus primo loco quæſtiones inſtituendæ eſſent. Alii prius de fide tractationes inſtitui volebant; Alii prius inquirendum eſſe exiſtimabant in eorum vitam, qui accuſatione digni eſſent. Harum diſceptationum non minimam cauſam præbuit inconſtantia Imperatoris Conſtantii, qui modo ab his, modo ab illis rebus initium fieri rogabat.

Tandem cum ea ſententia obtinuiſſet, primum de fide quærendum eſſe: acres contentiones fuerunt, utrum nova fidei formula dictanda, an illa, quæ Antiochiæ in Encæniis ſcripta eſſet, retinenda eſſe videatur. Sed plerique formulæ Antiochenæ ſubſcripſerunt.

Cumque ſubſcriptio facta eſſet clauſis januis: Acacius Epiſcopus Cæſarienſis, & qui ei adhærebant, ea, quæ in occulto facta eſſent, ſuſpecta & irrita eſſe debere pronunciavit. Calide igitur & fraudulenter Acacius perficit, ut alia formula, quam ipſe cum ſuis ſcripſerat, publico nomine legeretur in Synodo. In qua rejecta atque damnata erat vox ὁμοούσιος. Rejectæ etiam erant reliquæ voces ὁμοιούσιος & ἀνόμοιος, & approbata, vox ὅμοιος.

Hac formula fidei lecta exclamavit Sophronius Paphlago Pompejopolitanus Epiſcopus: εἰ τὸ ἰδίαν ἑκάστης ἡμέρας ἐκτίθεσθαι βούλησιν, πίστεως ἐστιν ἔκθεσις, ἐπιλείψει ἡμᾶς ἡ τῆς ἀληθείας ἀκρίβεια: Si ſingulis diebus ſuam ſententiam atque voluntatem exponere, fidei conſtituit expoſitionem, deſtituet nos tandem omnis certitudo veritatis.

Cum autem Acacius opponeret Nicænam fidem & olim & poſtea ſæpe mutatam eſſe: ideoque nihil obſtare, quo minus nunc etiam alia formula fidei proponatur: reſpondit Eleuſius Epiſcopus Cizycenus: Synodus in præſenti congregata eſt, non ut diſcat, quæ didicit olim, nec ut fidem accipiat, quam antea non habuerit, ſed ut in fide Patrum incedens, ab hac ad extremum vitæ diem nunquam deflectat.

Hinc ad quæſtiones de dogmate ipſo perventum eſt: Quæſitum eſt enim, quomodo Filius patri ſimilis diceretur, an propter eſſentiæ ſimilitudinem, an vero voluntatis. Sed Acacius aperte affirmavit, ſe tantum voluntatis ſimilitudinem intelligere. Hic cum cæteri contra diſputarent, & alii alios condemnarent, nec ullus finis eſſet contentionum, Surrexit Legatus Im-

peratoris Leonides, quem miſerat Conſtantius, ut Synodo intereſſet, ac dixit, ſe non affuturum ſine fine rixantibus. Cum igitur nollet in conſeſſum redire, etiam reliqua Synodus dilapſa eſt. Poſtea Acaciani ad Imperatorem acceſſerunt, & accuſarunt cæteros, a quibus in Seleucienſi Synodo gradu ac dignitate Epiſcopali moti erant. Accerſitis autem ad ſe Epiſcopis Bithyniæ, novum conciliabulum ipſi inſtituunt Conſtantinopoli, ubi in aula Imperatoris tunc commorabantur. Cumque conveniſſent Epiſcopi circiter 50. rejecta formula, quam ipſi Seleuciæ recitari curaverant, eam tandem formulam, quæ Arimini ab Urſacianis lecta erat, quamque Imperator ratam eſſe volebat, confirmarunt, additis quibuſdam verbis, quibus negabant de Deo vel eſſentiam vel ὑπόστασιν dicendam eſſe.

Acacii ſocius fuit Eudoxius, qui poſt Macedonium factus Epiſcopus Conſtantinopolitanus, cum in ſedem ejus Eccleſiæ collocaretur, primus vocem illam emiſit: ὁ πατὴρ ἀσεβής, ὁ υἱὸς εὐσεβής. Cumque totius populi clamore refutaretur vocabuli hujus profanitas: ita interpretatus eſt ſententiam ſuam, ut diceret: πατὴρ ἀσεβής, ὅτι οὐδένα σέβει· ὁ δ' υἱὸς εὐσεβής, ὅτι σέβει τὸν πατέρα. Ejuſmodi nugas, inquit Hiſtoricus, hæreſium autores aſtute commenti, & verbis tam frivolis occupati Eccleſiæ concordiam diremerunt.

Sequenti vero anno propter bellum Perſicum, cum Conſtantius Antiochiam veniſſet, ubi Euzoius Arianus tum Epiſcopus erat, Acaciani rurſus conveniunt, ac Synodo convocata etiam vocem ὅμοιος tollunt ex fidei formula, tum Arimini tum Conſtantinopoli edita: ac palam aſſerunt Filium omnino Patri diſſimilem eſſe, neque id eſſentia ſolum, ſed etiam voluntate.

Affirmant etiam ex his, quæ non ſunt ex nihilo, Filium extitiſſe: Inde nata ſunt nomina, Anomœi & Exucontii. Finis autem hujus blaſphemæ Synodi fuit Conſtantii diſceſſus, qui rediturus erat Conſtantinopolim, ut Julianum reprimeret rapientem imperium: ſed in reditu in Cilicia morbo extinctus eſt.

Cogitemus autem, quanta calamitas fuerit, cum ſub uno Imperatore Conſtantio, qui annis 24 regnavit, ſubinde concurrerent tot Synodi, Antiſynodi, & retractationes priorum Synodorum, & cum tot novis confeſſionum formulis Eccleſiæ diſtractæ ſunt. Numerari enim novem formulæ diverſæ a forma Nicenæ fidei poſ-

A ſunt, natæ ſub Conſtantio.

Nam Antiochiæ in templi dedicatione, formæ duæ propoſitæ ſunt. Tertia a legatis Conſtantii ad Conſtantem Imperatorem allata eſt. Quarta per Eudoxium in Italiam ad occidentales Epiſcopos miſſa. Tres dictatæ Sirmii, ex quibus una Arimini lecta, & per Conſtantium confirmata eſt. Octava Seleuciæ ab Acacianis profecta. Nona Conſtantinopoli cum appendice edita: cui & Ulphilas Gotthorum Epiſcopus, tunc primum ſubſcripſit, cum antea Nicenam fidem amplexus eſſet: Ideoque ex eo tempore Gothi, poſtquam in Arianorum caſtra tranſierunt, atrociſſi-

B me orthodoxos perſecuti ſunt.

Recte autem de hac confeſſionum inſtabilitate ſcripſit Athanaſius, judicii & pœnæ divinæ exemplum in ea agnoſci debere. Accidit, inquit, ipſis, quod proditoribus Judæis. Ut enim illi fonte vitæ deſerto effoderunt ſibi lacus, qui aquam continere non poſſunt: ita hi bellum gerentes cum generali totius orbis terrarum Synodo, effoderunt ſibi ſynodos multas, quæ univerſæ inanes & quaſi fabulæ evanidæ repertæ ſunt.

Scribit Nazianzenus, Conſtantium,

C cum animam jam exhalaturus eſſet, deploraſſe errores conciliorum ſuorum, quibus tum alia quædam imperio & principatu ſuo indigna, tum hoc etiam commiſiſſet, ut fidei Nicenæ formula mutaretur ab Arianis. Nam hæc tria, male atque infeliciter abs ſe ſuſcepta atque adminiſtrata fuiſſe agnovit: Unum, quod cognatorum ſuorum necem adjuviſſet: alterum, quod Julianum Apoſtatam Imperatorem nominaſſet: Tertium, quod novis fidei dogmatibus ſtuduiſſet. His quidem vocibus ille e vita deceſſit. Sed ſera nimis pœnitentia fuit.

Poſt mortem vero Conſtantii, ſucceſſit in imperio Julianus Apoſtata. Is cum re-

D ligionem Ethnicam reſtituere, ac nomen Chriſtianum non tam vi manifeſta, quam fraude abolere conaretur, aſtute Epiſcopis omnibus in exilium propter religionem pulſis redeundi poteſtatem fecit. Ita enim Epiſcopos inter ſe committere, ac inteſtina diſſidia magis magiſque accendere volebat, ut Eccleſia ſuis ipſa diſſidiis rurſus labefactata, everteretur tandem facilius. Tum igitur & Athanaſius, qui ex deſertis Libiæ locis progreſſus, Alexandriæ aliquot annis apud virginem quandam ſacram delituerat, repente prodiit, & in templo, publice præſedit, & Epiſcopi munus rurſus geſſit, Georgio illo Cappadoce

jam

jam ante per tumultum quendam populi e medio ſublato. Nam quod magna ſævitia uſus eſſet, tam erga diſſentientes ab Arianis, quam adverſus Ethnicos, mox occupato Imperio a Juliano, populus tumultuans arreptum illum in carcerem conjecit. Poſtea impoſitum camelo per ludibrium circumduxit, & una cum camelo in ignem conjectum combuſſit.

Recepta igitur ſede Epiſcopali, operam in primis dedit Athanaſius, ut Epiſcopos convocaret, ut & Nicenæ fidei confeſſio corroboraretur, & colloquiis mutuis quæſtiones explicarentur de iis controverſiis, quæ interea temporis motæ erant. Nam præter Arianos, Eunomianos & Macedonianos, etiam Audæi, qui poſtea dicti ſunt Anthropomorphitæ, & Apollinariſtæ, quos a ſumma dogmatis Dimeritas poſtea nominarunt, recens ſeſe commoverant.

Itaque conventu Epiſcop. habito, in quo & Euſebius Vercellarum in Italia Epiſcop. præſens fuit, conſentientibus ſuffragiis Epiſcop. non modo contra Ariomanitas Nicenæ fidei profeſſio ſtabilita, ſed contra Macedonium æterna ſancti Spiritus Deitas confirmata eſt. Hunc enim & ὁμοούσιον & ὁμότιμον cum Patre confeſſi ſunt. Præterea & contra Apollinariſtas decretum factum eſt: Hominem, quem Deus Verbum aſſumſit, non corpore tantum, ſed & anima rationali perfectum eſſe.

Ac memoria dignum eſt, quod Hiſtoricus ſcribit in hac Synodo magna fide ac diligentia citata eſſe teſtimonia veterum contra errorem Apollinarii. Non enim illi fidem aliquam recens excogitatam, inquit, Eccleſiæ tradiderunt: ſed quam Eccleſia antiquitus a majoribus accepit, & quæ olim ſancti viri, qui prudenter & pie res Chriſtianorum ſacras tractarunt, prodidere.

Οὐ παρ᾽ ἑαυτῶν ἰδίαν θρησκείαν ἐπινοήσαντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσήγαγον, ἀλλ᾽ ἅπερ ἐξ ἀρχῆς καὶ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις ἔλεγε, καὶ ἀποδεικτικῶς παρὰ τοῖς Χριστιανῶν σοφοῖς ἐφιλοσοφεῖτο.

In eadem Synodo etiam vocabula οὐσίας καὶ ὑποστάσεως expoſita atq; explicata fuerunt. Ac diſerte conſtitutum eſt, vocibus illis utendum eſſe ſolum contra Sabellium, ne inopia vocum, veluti una res trinominis in divinitate eſſe putetur, cum Patris, Filii, & Spiritus ſancti nomina uſurpantur, ſed ut ſingula nomina, perſonam ſubſiſtentem in una eademque divinitate deſignent.

Hæc decreta Synodi Alexandrinæ cum omnino congruant cum iis, quæ continentur in dialogis Athanaſii, videri poteſt, circa idem tempus, atque etiam hujus ipſius Synodi occaſione, hos dialogos ſcriptos eſſe.

A

Recitavit in hac Synodo Athanaſius & librum de fuga ſua a ſe ſcriptum, ut refutaret calumnias a malevolis ſparſas, quibus virulenter conſilii ipſius rationes inſectati fuerant, quod ſævitiæ hoſtium aliquantiſper cedere, quam ſe jugulandum ipſis offerre maluiſſet.

Cum autem multum incrementi Eccleſiæ Chriſtianorum accederet Alexandriæ, propter Athanaſii præſentiam, qui & Ethnicos multos ad Chriſtianorum fidem con-

B

verterat, & Philoſophi, Magi, Aruſpices, augures publice clamitarent nihil ſuis artibus ſucceſſurum, niſi Athanaſius ſublatus eſſet: Julianus Apoſtata vero quodam edicto promulgato hac ſophiſtica uſus eſt: ſe conceſſiſſe exulibus tantum in ſuam cujusque patriam reditus: non loci & munerum recuperationem. Ac nominatim de Athanaſio ſcripſit, eum tam multis Imperatoriis edictis exagitatum, ſaltem unum expectare debuiſſe, quo plene reſtitueretur: eumque non pelli ſolum, ſed & tolli penitus juſſit.

Rurſus igitur fugere coactus Athanaſius,

C

cum hi, qui circa eum erant, lacrymis teſtarentur dolorem ſuum, quam ex ipſius diſceſſu perciperent: Ipſe conjectis in eos oculis: Nolite, o filii, conturbari, inquit: Nubecula eſt cito tranſitura: breve Juliani Imperium prædicans. Eccleſia vero collegis ſuis commendata, ipſe navi Nilum (Thebaidem enim regionem petere conſtituerat) iter ingreditur.

Erant autem miſſi, qui fugientem eum inſequerentur, & ad ſupplicium retraherent. Hi cognito itinere, Athanaſii citis remis illum ſequuntur. Certior fit Athanaſius appellens ad quendam locum, in-

D

ſequi ſe & prope adeſſe percuſſores ſuos, terrentur ſocii, a quibus deducebatur, & ad fugam celeriter ad Eremum aut ſolitudinem quandam arripiendam hortantur. Sed Athanaſius fuga poſthabita, navem convertere ac percuſſoribus obviam ire juſſit. Quid enim turbamini, inquit, filii? Quin in occurſum eamus percuſſori noſtro, ut ſciat, quod longe major ſit, qui nos defendit, quam qui perſequitur. Ita converſa navicula obviam redit ſeſe inſequentibus hoſtibus: Qui cum nihil minus ſuſpicarentur, quam Athanaſii eſſe obviam ſibi procedentem naviculam. Quomodo enim in mentem ipſis veniret, in occurſum ſibi venire eum, quem ipſi inſequerentur?) eos, qui in Athanaſii navi erant,

ſii, ſed de rebus plurimis perpetua conſideratione dignis, monere lectorem mediocriter attentum, ac confirmare poteſt.

Sane de ingenio & actionibus Athanaſii durius atque acerbius aliqui judicant, & vehementiam ei objiciunt. Ita enim fieri ſolet, ſecundum Poetæ ſententiam, ut mala ſint vicina bonis, errore ſub illo, pro vitio virtus crimina ſæpe tulit.

Sed ſi quis & cauſas certaminum, quæ ſubiit, & προαίρεσιν atque perpetuum animi ipſius propoſitum conſideret, quo ſerio ſtudio conatus eſt aſſerere gloriam filii Dei, & retinere puritatem cœleſtis veritatis: is facile intelliget, quam excellens Dei organum, & quantum lumen Eccleſiæ fuerit hic tantus vir, qui & MAGNI nomen meruit, & a præcipuis ſcriptoribus Eccleſiaſticis præclaris elogiis ornatus eſt.

Nam Nazianzenus, qui peculiarem orationem de funere ipſius ſcripſit: Tubam eum ingentem Eccleſiæ appellat, & tanquam columnam ait, ſuſtentaſſe Eccleſiam ſui temporis. Et Athanaſium, inquit, laudare, virtutem ipſam laudare eſt. Alibi etiam nominare eum non dubitat, Oculum orbis, Doctorem certaminum, vocem magnam, fidei ſuſtentaculum, ſecundum Chriſti præcurſorem & lampadem.

Epiphanius Patrem appellat rectæ fidei.

Theodoretus προβολὸν τῆς ἀληθείας, id eſt propugnaculum veritatis nominat. Et extant Epiſtolæ a Baſilio Magno ſcriptæ ad Athanaſium, ex quibus intelligi poteſt, quanta ipſius æſtimatio atque autoritas fuerit, apud præcipuos doctores Eccleſiæ illorum temporum.

Nam epiſtola 48. hortatur Athanaſium, ut autoritate ſua apud Occidentales Epiſcopos perficiat, ut aliquid opis & auxilii Eccleſiis Orientalibus afferant. Quis, inquit, ad hæc perficienda potentior eſt prudentia tua? quis acutior ad ea, quæ opus eſt intelligenda, & quis ad ea, quæ utilia ſunt, agenda efficacior? Quis reverenda canitie tua toti occidenti venerabilior? Et epiſtola 49. Quanto magis Eccleſiarum morbi incrementum capiunt, tanto amplius omnes ad præſtantiam tuam convertimur, unicum nobis ipſis malorum ſolatium reliquum eſſe tuam præſidentiam confiſi, qui & orationum potentia, & ſcientia ſuggerendi in negotiis, quæ optima ſunt, conſervare nos poſſe ex horrenda hac tempeſtate

A ab omnibus æqualiter, qui vel aliquantum, ſive ex auditu, ſive experientia præſtantiam tuam noverunt, crederis. Omitto cætera, quæ in epiſtolis ſequentibus ad Athanaſium ſcribit Baſilius, quæ legere apud Baſilium ii, qui volunt, poterunt.

Quanquam vero de ſcriptis Athanaſii non dubitent affirmare aliqui, in comparatione cum ſcriptis Nazianzeni & Baſilii, parva hæc videri, id eſt, usque adeo illos excelluiſſe, ὡς παῖδα παρ᾽ αὐτοῖς κεκρίσθαι τὸν Ἀθανάσιον: Quod de artificio orationis contexendæ, & de eruditionis liberalis copia fortaſſis B verum eſſe ſuſpicari aliquis poſſit: Tamen & in ipſius Athanaſii ſcriptis, res atque ſententiæ optimæ tractantur, & in elocutione ſimplicitas eſt & gravitas, & ἐνέργεια admirabilis. Nec a vero alienum eſt, quod quidam ſcripſerunt: Nazianzenum & Baſilium multa ex ipſius ſcriptis mutuatos eſſe.

Symbolum vero ab Athanaſio compoſitum, in quo ſumma Chriſtianæ fidei de eſſentia Dei, & tribus perſonis divinitatis atque incarnatione filii Dei, luculente exponitur, Eccleſiæ orthodoxæ omnes, non in Oriente ſolum, ſed etiam in Occi- C dente ita probarunt, ut veluti notam diſcernentem orthodoxos ab hæreticis unanimi conſenſu amplexæ atque profeſſæ ſint, idque in publicis cœtibus ſacris uno ſpiritu & ore canere inſtituerint, qui mos etiam ad noſtra tempora usque permanarit.

Ut autem magna varietas eſt illarum rerum, quæ in hiſtoriam Athanaſii incidunt: ſic multiplicia inde exempla peti poſſunt, e quorum numero, juventutis admonendæ cauſa, unum atque alterum prius recitabo, quam orationi huic finem imponam.

D Ut Diabolus mendax eſt & homicida: ſic organa ipſius Tyranni & hæretici adverſus Athanaſium, & reliquos doctores pios & Eccleſiam univerſam impugnarunt partim Sophiſtica, partim vi manifeſta. Nam Ariani non modo blaſphemias cumularunt in Filium Dei, easque aſtute fucatas fraudulenter obtrudere Eccleſiis conati ſunt: ſed etiam ſævitiam horribilem & immanem exercuerunt contra orthodoxos. Hæc ſimiliter fiunt omnibus temporibus.

Dolendum eſt autem, ſæpe etiam ſapientium & bonorum Principum animos mutabiles eſſe, & incitatione Sycophantarum ita impelli, ut minus firmi ſint in retinendis veris ſententiis, ac po-

tius odii atque irarum flammas adverſus pios & fideles Doctores concipiant.

Scribit Nicander, genus eſſe ſerpentum, quod appellat Hemorrhoidas. Sunt autem exiguæ beſtiolæ, unius pedis longitudine: ſed veneni tanta vis eſt, ut ab illis icto ſudor erumpat cruentus toto corpore, ut ex ore, naribus, veſica large profluat ſanguis, ut ſanguineas lacrymas exſtillent oculi, ut ardeat incredibili inflammatione totum corpus.

Tales Hæmorrhoides paſſim in aulis ſunt ſycophantæ, qui incitant animos potentum ad opprimendam veritatem. Hoc veneno poſtea accenſi principes, flammas odii concipiunt, fiunt cruenti, & ſæviunt in recte docentes & bene meritos doctores Eccleſiæ. Ita tunc Conſtantini & Conſtantii animum accenderunt adverſus Athanaſium, Euſebius Nicomedienſis, & poſtea alii multi Ariani Epiſcopi & ſycophantæ aulici, qui cum veritatem odiſſent, veritatis doctorem pati non poterant.

Sed omiſſa hac commemoratione de artibus, quibus hoſtes veritatis pugnant & de aularum inconſtantia, imaginem Eccleſiæ illius temporis conſideremus, quæ utinam non nimis vere pingat præſentem ſtatum Eccleſiæ.

Erant jacta fundamenta concordiæ Eccleſiarum in Synodo Nicena, ſed paulo poſt creverunt in Oriente diſcordiæ, cum in gynæceum Imperatoris Conſtantini inſinuaſſet ſeſe Presbyter Arianus, qui tandem perfecit, ut exulantem Arium revocaret Imperator, & relegaret Athanaſium. Hæc mutatio voluntatis in principe feneſtram Arianis patefecit audacter ſpargendi ſua dogmata.

Nam Ariani paulo poſt aperte contradicere cœperunt iis, quæ in Synodo Nicena gravi autoritate ſancita erant, præſertim poſt Conſtantini mortem. Suntque ſub Conſtantio ſubinde novæ formæ confeſſionum ſcriptæ ad labefactandam autoritatem Niceni Symboli, & crebris Synodis diſſidia aucta ſunt. Inter ipſos etiam Arianos, qui a veritate fidei ſemel defecerant, hæreſes atque ſectæ diverſæ ortæ ſunt, quibus miſerrime dilaceratæ ſunt Eccleſiæ Orientales, nec diu poſt ſecuta ſunt certamina Neſtoris & Eutychis. In his Eccleſiæ diſtractionibus (quia dubitatio doctrinæ parit odium) multitudo pertæſa obſcurarum diſputationum & rixarum inter Chriſtianos, quæ aliquot ſeculis duraverunt, libentius recepit tandem Mahometi dogma, quod eſt plauſibile profanis ingeniis. Quia prorſus abjicit doctrinam de tribus perſonis divinitatis, & concedit unicam tantum perſonam eſſe Deum, & negat in Chriſto duas eſſe naturas.

Hanc triſtem imaginem Eccleſiæ illius temporis intuentes, deploremus miſeriam generis humani, quod ſemper horrendæ confuſiones ſunt, fuerunt, & erunt: & cohorreſcamus toto pectore cogitantes, quomodo ipſi furores primum pœna fuerint levitatis ingeniorum, ut cæcitas comitatur audaciam fingendi nova dogmata. Poſtea quomodo pœnæ cumulatæ ſint, cum Deus permitteret fieri horribiles vaſtationes totius Orientis. Cogitemus etiam, quantus cumulus malorum ſequatur, cum ſemel improbis patefacta eſt feneſtra ad licentiam, ut noſtro tempore vidimus deſertores orthodoxæ fidei, poſtquam ſemel veræ doctrinæ genus, quod Dei beneficio ſonat in Eccleſia Romana, reliquerunt, aſſidue nova & abominabilia dogmata cumulare, quibus miſerabiliter laceratur Eccleſia, & pœnæ tandem toti orbi attrahentur.

Etſi autem triſte eſt ſpectaculum intueri tantas confuſiones, & multi dubitant, an & ubi ſit vera Eccleſia: tamen non propterea cogitemus nullam eſſe Dei Eccleſiam: Sed firmiter teneamus articulum: Credo eſſe Eccleſiam catholicam, & ſciamus hunc eſſe cœtum, qui fundamenta retinet, & nos in hunc cœtum includamus, & teſtimonia divina aſpiciamus, quibus ſuam doctrinam Deus confirmat.

Erat temporibus Athanaſii vera Eccleſia exigua in Oriente, & ſequentibus temporibus majores & triſtiores dilacerationes factæ ſunt, ſed tamen ſervavit Deus reliquias: & longo tempore Athanaſii & aliorum piorum doctorum conſtantia, lux veritatis conſervata eſt.

Ita non dubitemus, ſemper quoque Deum ſervaturum eſſe ſemen aliquod ſanctum, & hac ſpe fideliter propagemus veritatem doctrinæ cœleſtis, adverſus quam ne portæ quidem inferorum prævalere poterunt.

Ipſa autem certamina de doctrina, ideo ſciamus permitti divinitus, non ſolum, ut puniatur contemtus veræ doctrinæ in magna multitudine generis humani, ſed etiam ut probentur ac manifeſti fiant pii & recte ſcientes, & ut illuſtretur veritas, cujus robur, ut inquit Chryſoſtomus, nullo ſubſidio opus habet, etiamſi innumeri ſint, qui eam conentur extin-

gnere. Nam per eos, qui vim illi facere nituntur, adeo non obſcuratur veritas, ut multo etiam clarior evadat, ridens inſanientes illos & fruſtra ſeſe torquentes. Hanc commonefactionem ſæpe cogitemus, ne nos perturbent triſtia ſpectacula certaminum, quæ ſunt conjuncta cum horribilibus diſtractionibus, non eorum culpa, qui recte docent, ſed malorum atque improborum culpa, qui pertinaciter veritati ſeſe opponunt, ſive inſcitia affectata, ſive naturæ malitia: ſeu quibuſcunque de cauſis aliis. Multæ autem commonefactiones præpoſitæ ſunt etiam de Synodis in hiſtoria temporum Athanaſii.

Vult Deus eſſe judicia Eccleſiæ, vult convenire pios, ut confeſſionem oſtendant, & falſa dogmata rejiciant. Ac fuerunt piæ Synodi Athanaſii tempore, Nicena contra Arium, & Sardicenſis, quæ Nicenam confirmavit: & Alexandrinæ: cum poſt mortem Conſtantii Epiſcopatum recepiſſet Athanaſius, non modo contra Ariomanitas Nicenæ fidei profesſio ſtabilita, ſed etiam contra Macedonium & Apollinariſtas pia decreta facta ſunt. Sed multo plures fuerunt concurſationes impiæ, ut paulo ante mortem Conſtantini, Synodus Tyria fuit, in qua receptus eſt Arius. Deinde Conſtantii tempore, fuerunt impii Synodi contrariæ Nicenæ, Syrmienſis, Ariminenſis, Seleucienſis, Antiochena.

Hæc exempla cogitanda ſunt, ut intelligatur, qua circumſpectione opus ſit in convocandis Synodis. Juſte enim reprehenditur πολυπραγμοσύνη Conſtantii, qui toties convocavit diſſimillimos homines, fuitque infelix: quia malorum conſiliis regebatur, qui aut ſtabilire impia dogmata, aut arte majores diſtractiones facere conabantur, ne ipſorum autoritas labefactaretur: ſicut & noſtro tempore arte factas eſſe diſtractiones vidimus. Sed omnium maxime nos, qui in ſtudiis propterea verſamur, ut Eccleſiæ in propagatione veræ ac neceſſariæ doctrinæ ſerviamus: exempla in Athanaſii hiſtoria conſideremus conditionis ac fortunæ piorum doctorum, & mirabilium eventuum, & plurimarum virtutum, quæ in doctoribus Eccleſiæ lucere debent. Vita hominis militia eſt, inquit Job: ſed multo magis doctores Eccleſiæ vocantur ad arduam militiam, plenam odiis, periculis, certaminibus. Ad hanc præparemus nos ſinguli cognitione veræ doctrinæ, & precatione. Afferamus etiam voluntatem fideliter ſerviendi Deo & Eccleſiæ, & excelſa quadam conſtantia animi, contemnamus convicia, quæ in recte docentes conferuntur ab hæreticis, & placide feramus quædam adverſa, quæ Deus jubet ferre, cum illa ſumma lumina tot ac tantas ærumnas pro defenſione veræ ac neceſſariæ doctrinæ ſuſtinuerint. Nec deſpondeamus animum neque arma abjiciamus, nec veritatem prodamus hoſtibus: etiamſi tantam eſſe experiamur diaboli & organorum ipſius improbitatem, ut non ceſſent aliis atque aliis machinis admotis oppugnare veritatem & ejus defenſores. Vivit enim & regnat filius Dei, auctor & cuſtos veritatis cœleſtis, opprimi atque everti veritatis doctrinam nunquam patietur.

Sciamus etiam, ſingulis divinitus aſſignari certum quaſi curriculum, antequod vitam eripere nemini poſſunt hoſtes, etiamſi ignes & fulmina ſpirent. Sed hæc curricula diverſa ſunt. Aliis longiora, aliis breviora vitæ ſpatia Deus definit, & aliis acerbiora, aliis mitiora mala accidere ſinit. Sed vult Deus univerſaliter præcipua lumina Eccleſiæ & doctores ſtantes in acie, conformes eſſe imagini filii ſui, & ut Paulus inquit, implere, quod deeſt afflictionibus Chriſti. Videlicet quod ad militiæ ſocietatem attinet, ubi ſubinde milites ſuccedentes oportet ſimilia pati afflictionem ducis. Et tamen in his ipſis afflictionibus fidelis eſt Deus, & dat cum tentatione robur, & ſic regit eventus, ut conſpiciantur teſtimonia præſentiæ ipſius in Eccleſia.

Hæc omnia inſignibus exemplis pinguntur in hiſtoria vitæ Athanaſii. Vix quiſquam Epiſcoporum aut Doctorum Eccleſiæ paria certamina ſuſtinuiſſe legitur. Sed de rebus magnis ac neceſſariis pugnavit, pertinentibus ad illuſtrandam & confirmandam veritatem doctrinæ cœleſtis, de una eademque eſſentia divina, & de tribus perſonis divinitatis. Non movit tumultus, neque turbavit Eccleſiam falſis opinionibus aut inanibus ſophiſmatum præſtigiis, ut nunc faciunt petulantia ingenia, incenſa vel ambitione, vel cupiditate vindictæ.

Exulavit ſæpius: multiplices calumnias & injurias toto gubernationis ſuæ tempore expertus eſt. Sed tamen in hoc curriculo pleno ingentium miſeriarum fortiter ſervivit vocationi, & habuit Deum protectorem, cumque ſenſit & veritatis defenſorem, & innocentiæ ſuæ aſſertorem. Cumque bonum certamen certaſſet,

curſum ſuum conſummaſſet, & fidem ſervaſſet in difficili, & arduo docendi, & gubernandi munere, placida tandem morte ex hac vita emigravit, profectus ad illum æquiſſimum judicem, parentemque indulgentiſſimum, qui pro laboribus requiem, pro morte vitam, pro tenebris claritatem, pro terrenis ac brevibus bonis æterna & cœleſtia largitur. Cum qua mercede, acerbitates ac miſeriæ, quas patimur in hoc mundo, facientes opera juſtitiæ, conferri & coæquari nullo modo poſſunt. Majora enim illic accipiemus, quam hic aut operamur aut patimur, ut præclare Cyprianus in quadam epiſtola ſcripſit. Hæc in hiſtoria Athanaſii legentes ſinguli de nobis ipſis, de noſtro curſu, de noſtris ſtudiis vero cum gemitu cogitemus, ac vota faciamus, ut Deus nos quoque faciat ſalutaria organa, & vaſa miſericordiæ. Et in ea ſtatione, in qua divinitus collocati ſumus, perſeverantes, ſerio nitamur militare bonam militiam, retinentes fidem & bonam conſcientiam. Cumque veriſſime dictum ſit a Divo Hieronymo, Veritas quidem claudi & ligari poteſt, vinci non poteſt, quæ & ſuorum paucitate contenta eſt, & multitudine hoſtium non terretur: conſtanter teneamus veras ſententias, & ſciamus nobis quoque pie ac conſtanter dimicantibus pro veritate, & gloria filii Dei repoſitam eſſe coronam juſtitiæ, quam reddet nobis Dominus juſtus judex in die illo. Interea etiam in hac vita ſperemus labores noſtros non fore irritos, ut Paulus exclamat: Non labor in Domino veſter inanis erit.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ IN HIS UNIVERSIS S.P. ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI OPERIBUS CITATORUM: QVORUM PLERAQVE VEL EXPLICANTUR, VEL A PERVERSIS HÆRETICORUM INTERPRETATIONIBUS VINDICANTUR.

AD LECTOREM.

Hoc te monere voluimus, amice Lector, nos eam textus in capita & verſiculos diſtinctionem in hoc indice obſervaſſe, quæ in vulgata Bibliorum editione reperitur. Loca nihilominus ſic adſcripſimus, ut ab interprete reddita ſunt, etiamſi non ſolum a vulgata & Hebræa, verum & a Græca editione non raro diſcrepare comperiantur. Ex ingenti autem & numeroſiſſima locorum citatorum multitudine, ea hic ſelegimus, quæ aut a B. Athanaſio interpretantur, aut a ſiniſtro hæreticorum ſenſu vindicantur, qvæqve in hac noſtra editione mutatis characteribus euſa ſunt. Hanc porro tam in hoc qvam in ſeqventi indice, reperiendi qvod libuerit obſervabis rationem, ut ſcilicet numerus qvi ſtatim poſt unumqvemqve verſiculum ponitur tomum notet, ſecundus vero paginam, at literæ A, B, C, D, eam partem columnæ qvæ unicuiqve illarum literarum ſubjicitur, deſignent;

EX VETERI TESTAMENTO.

Ex Geneſi.

Hujus libri Synopſis habetur ſecundo tomo pagina 65. b.

Cap. 1. Verſ. 1. In principio creavit DEUS cœlum & terram 1. 55. D. 1. 168. C. 1. 196. C. 1. 196. D. 1, 261. C. 1. 381. B. 1. 427. C. 2. 11. D.
Verſ. 2. Terra autem erat inviſibilis & inornata. 1. 177. C.
Ibid. Et Spiritus Dei ferebatur ſuper aqvas 1. 108. A. 1. 177. C.
Verſ. 3. Fiat lux. 1. 401. d. 1. 482. b. 1. 511. d.
Verſ. 5. Lucem vocavit Diem, tenebras vero noctem. 2, 420. c.
Verſ. 6. Fiat firmamentum in medio aqvarum. 1. 298. c.
Verſ. 9. Congregentur aqvæ, & appareat arida 1. 51. a.
Ibid. Congregata eſt aqva qvæ ſub cœlo erat, in congregationes ſuas. 1. 50. d.
Verſ. 11. Producat terra germen herbæ ſeminans ſecundum genus & ſimilitudinem ſui. 1, 401. d.
Verſ. 14. 15. Fiant luminaria in firmamento cœli, ad illuſtrationem terræ, ut diſcrimen adferant inter diem & noctem, & ad ſigna conſiſtant, & ad tempora, & ad dies, & ad annos. 1. 398. c.
Verſ. 16. 17. Et fecit Deus duo luminaria magna. Luminare majus ad exordia diei. Luminare minus in principatus noctis, & ſtellas: & poſuit eas in firmamento cœli ut illuminarent terram, & initia diei & noctis facerent. 1. 398. c.
Verſ. 26. Faciamus hominem ſecundum imaginem & ſimilitudinem noſtram. 1. 37. c. 1. 57. d. 2. 57. d. 2. 224. d. 2. 227. b. 1. 1043. a.
Verſ. 27. 28. Fecit DEUS hominem, ad imaginem DEI fecit illum, maſculum & fœminam fecit eos, & benedixit eos dicens: Creſcite & multiplicamini & implete terram. 1. 881. d.
Cap. 2. Verſ. 3. Et benedixit Dominus ſeptimæ diei, & ſanctificavit eam, eo qvod in illa ab

omnibus operibus reqvieviſſet Deus. 1.428.a
Verſ. 5. Et omne virgultum agri antequam naſceretur in terra, & omne fœnum agri priuſquam oriretur: non enim pluerat Deus ſuper terram, &c. 1.319.c
Verſ. 8. Plantavit Deus paradiſum in Eden ad Orientem. 2.354.a
Verſ. 16. 17. Ex omni ligno qvod eſt in paradiſo comedetis, de ligno autem ſcientiæ boni & mali non comedetis. 1.56.c
Ibid. In qvacunqve die comederitis, morte moriemini. 1.437.a. 1.626.d
verſ 21. Immiſit autem Deus in Adam ſtuporem & conſopivit eum, & ſumpſit unam ex coſtis ejus & carnem pro ea ſubſtituit, & ædificavit coſtam, quam ſumpſerat in mulierem, eamque adduxit ad Adam. 2.371.b
verſ. 22. Et dixit Adam, Hæc caro ex carne mea eſt, & os ex oſſibus meis: ipſa vocabitur virago, qvoniam ex viro ſumpta eſt. ibid.
verſ. 24. Ea de cauſa relinqvet homo patrem, & matrem, & coadglutinabitur uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam. 1.55. b
verſ. 25. Et collocavit ipſum Deus in paradiſum ad colendum eum, & cuſtodiendum. 2.273.c
Cap. 3. verſ. 1. Qvid qvod vobis permiſit Deus de omni ligno in paradiſo comedere? 2.349.d
verſ. 1. Qvid eſt qvod interdixit Deus ne comederetis de hoc ligno? 2.415.d
verſ. 12. Mulier me decepit. 1.957.b
verſ. 17. Maledicta terra in operibus tuis, in ærumnis inde victitabis per omnes dies vitæ tuæ. 1.100.d.
verſ. 19. Terra es, & in terram reverteris. 1.164. b 1.435.d 1.438 c. 1.626.d
verſ. 22. Ecce Adam factus eſt ſicut unus ex nobis. 1.375.c. 2.2.a
Cap. 4. verſ. 1. Comparavi hominem per Deum. 1.375.c
verſ. 7. Reſpectus ejus erit ad te, & tu dominaberis ei. 2.411.d
verſ. 9. Maledictus tu ſuper terram 2.415.d
verſ. 11. Et nunc maledicta terra quæ os duxit, ut reciperet ſangvinem Abelis fratris tui. 1.1007. d
verſ. 13. Major eſt culpa mea quam ut remittatur, vivamqve & non moriar? 2.412 d
verſ. 15. Omnis qvi occiderit Cain ſeptem ultionibus punietur. 2.412.c
Cap. 6. verſ. 28. Occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in livorem meum. 2.413.a
Ver. 2. Videntes vero filij Dei filias hominum, acceperunt eas ſibi uxores. 1.536.c
Ver. 3. Non utiqve permanebit ſpiritus meus cum hominibus iſtius ætatis, eo quod carnes ſint. 1.141.b. 1.177.c. 1.213.c
Cap. 7. ver. 1. Ingredere tu, & filii tui in arcam. 1.497.a
Ver. 4. Adhuc ſeptem dies, & ego immittam inundationem ſuper terram. 1.497.a
Cap. 8. ver. 1. Et excitavit Dominus ſpiritum in terra, & ceſſavit aqva. 1.181.c
Cap. 9. verſ. 27. Dilatet Deus Japhet. 1.529.c
Cap. 18. verſ. 1. Viſus eſt Deus Abrahamo ſedenti ſub quercu Mambre, cum ſederet ad fores tabernaculi ſui meridie. 2.216.d. 2.217.d
Verſ. 2. Et ſublatis oculis reſpexit, & ecce tres viri ſupra ipſum ſteterunt. 2.218.d
Ibid. Qvibus viſis occurrit ipſis obviam a ſui tabernaculi limine, & adoravit humi proſtratus. 2.217. d
Ibid Domine ſi inveni gratiam apud te ne prætérito ſervum tuum. 2.218.b
Verſ. 4. Sumatur autem aqua, & abluant pedes veſtros, & refrigeremini ſub arbore. ibid.
Verſ. 5. Deinde accipiam panem, & comedetis, & poſtea proſeqvemini iter veſtrum, qvandoqvidem ad ſervum veſtrum deflexiſtis. 2.218.c
Ibid. Et dixit ei: Ita facito ut dixiſti ibid.
Verſ. 6. Properavit enim Abraham in tabernaculum ad Saram, cui dixit, feſtinato & pinſito tres ſimiles menſuras, & facito ſubcinericios panes. 2.218.d
Verſ. 7. Deinde ad armentum cucurrit Abraham, acceptumqve vitulum tenerum & opimum, dedit ſervo qvi ſtatim appararet. ibid.
Verſ. 8. Acceptumqve butyrum, & lac, & præparatum vitulum ipſis appoſuit, qui comederunt. 2.219.d
Ibid. Ipſe vero adſtabat ipſis ſub arbore. ibid.
Verſ. 17. Et Dominus dixit: Non celabo Abraham ſervum meum qvæ ſum facturus. 2.219.
Verſ. 18. Abraham vero evadet in gentem magnam & copioſam, & in eo benedicam omnes nationes. 2.219. d
verſ. 20. Dixit autem Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ creber fuit apud me, & valde magna ſunt ipſorum peccata. ibid.
verſ. 21. Deſcendi igitur viſurus ſi reipſa perpetrant de quibus clamor iſte ad me pervenit ſin ſecus eſt ut id norim. ibid.
verſ. 22. Digreſſi igitur viri venerunt Sodoma. Abraham vero ſtabat coram Domino, & dixit, Num perdes juſtum una cum impio? & eodem apud de loco erit juſtus ut impius? ibid.
verſ. 24 Si fuerint in urbe qvinqvaginta juſti an eos perdes, neque totum illum locum intactum relinqves, propter qvinqvaginta juſtos ſi in urbe fuerint? ibid.
verſ. 25. Abſit ut hoc agas, ut juſtum cum impio interficias, & juſtus eo loco ſit qvo impius, abſit. 2.219. d
Ibid. Anqvi eſt judex totius terræ non recte judicabit? ibid.
verſ. 26. Dixit autem Dominus: Si Sodomis invenero qvinqvaginta juſtos, totum locum intactum relinqvam in eorum gratiam ibid.
verſ. 32. Ne iraſcaris Domine ſi adhuc ſemel loqvar. 2.277.d
Cap. 19. verſ. 1. venerunt autem duo Angeli illi in Sodoma veſpere, & Loth ad portam Sodomorum ſedebat, qvi eos conſpicatus occurrit ipſis obviam, & facie in terram proſtrata adoravit, dixitqve. 2.219.b
verſ. 2. Ecce Domini, deflectite domum ſervi veſtri, & pernoctate, & abluite pedes veſtros, & diluculo experrecti, pergetis veſtro itinere. ibid.
verſ. 3. & 4. Excepit eos hoſpitio, & venerunt viri loci illius, animo flagitii adverſus illos committendi. 2.219.d
verſ. 8. Lothus vero filias potius qvam viros il-

los offerebat ipſorum contumeliæ. 2.219.d

Verſ. 12. Dixerunt autem Lotho viri illi, eſt ne tibi gener, vel filii, vel filiæ? aut ſi qvis alius tibi cognatus in urbe educ eum ex hoc loco. 2.219.d 2.223.a

Verſ. 13. Sumus enim hunc locum deſtructuri. Qvoniam clamor eorum ſublatus eſt in conſpectum uſqve Domini, & miſit nos Dominus ut hanc urbem deleamus. 2.220.a

Verſ. 15. Orto vero diluculo urgebant Lothum Angeli dicentes: Surge & arripe uxorem tuam, & duas filias qvas habes, ne una cum urbis ſceleribus pereas. 2.221.c

Verſ. 16. Ipſi vero turbati ſunt, prehenderuntqve Angeli manum ejus, & manum uxoris ejus & manus duarum filiarum ejus, qvod Dominus ei parceret. ibid.

Verſ 17. Qvibus educti dixerunt: Serva tuam ipſius vitam, neqve reſpice a tergo, neqve conſiſte in circumjacente regione, ſalvus eſto in monte ne ſimul involuaris. 2.221.d

Verſ. 18 Lothus vero dixit ei, obſecro Domine, qvandoqvidem ſervus tuus nactus eſt miſericordiam apud te & magnam bonitatem declaraſti, dum te ſic geris erga me ut vitam mihi conſervaris, ego non poſſum in monte ſervari ne hæc calamitas me deprehendat & peream. 2.221.d. 2.222 b

Verſ. 20. Ecce hæc urbs propinqva, parva eſt, illuc liceat mihi refugere, ut ibi ſerver: certe parva eſt & incolumis evadam. 2.222.a

Verſ. 21. Ecce jam hac in re admiratus ſum faciem tuam, ut non ſubvertam urbem de qva locutus es. 2.222.c.2.223.a

Verſ. 22. Propera igitur, ut illic ſerveris. Nec enim potero qvidqvam agere, donec eo ſis ingreſſus. 2.222.c

Verſ. 23. Sol exortus eſt ſuper terram, & Lothus introiit in urbem Segor. 2.222.d.

Verſ. 24 Dominus pluit ſuper Sodoma ignem & ſulphur a Domino e cœlo, & omnes illas urbes ſubvertit. 1.383.c.1.655 d 2.222 d

Cap. 22. verſ. 2. Offer filium tuum dilectum illum. 1.539.a

Verſ. 13. Cum reſpexiſſet, Abraham vidit: & ecce Aries unus cornibus implicitus hærebat ad plantam Sabec. 2.413 d

Cap. 26. verſ. 24. Noli timere qvia ego tecum ſum. 1.505.b

Cap. 27. verſ. 27. & 28. Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus, & det tibi Dominus de rore cœli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & olei, & ſerviant tibi populi, &c. 1.465.d

Verſ. 29. Eſto herus fratrum tuorum. 1.388 a

Verſ. 37. Ecce illum Dominum tuum feci. ibid.

Cap. 28. verſ. 11. & 12. Et ſpiritus eſt Jacob patriarcha, & ſcala fixa erat, cujus caput pertingebat ad cœlum, & Angeli Dei aſcendebant & deſcendebant per eam. 1.201.c

Verſ. 15. Ecce ego tecum ſum, conſervans te in via qvacunqve ieris, & non alius. 1.465.b

Cap. 32. verſ. 2. Caſtra hæc ſunt Dei 2.414.d

Verſ. 31. Sol autem illi exoriebatur, cum tranſiret ſpecies Dei. 1.469.c

Verſ. 30. Vidi Deum facie ad faciem. 1.463.a

Verſ. 31. Non dimittam te niſi benedixeris mihi. ibid.

Cap. 48. verſ. 5. Nunc filii duo qvi tibi facti ſunt in Ægyptum anteqvam ad te venirem in Ægyptum mei] ſunt Ephraim & Manaſſes. 1.375.b

Verſ. 15. Deus qvi aluit me a inventute mea uſqve in hunc diem, Angelus qvi eripuit me ex omnibus malis, benedicat puerulis iſtis. 1.188.d 1.408.d.1.464.d

Cap. 49. verſ. 9. Catulus leonis Juda, de germine fili mi aſcendiſti, accumbens obdormiviſti ut leo qvis excitabit eum? 2.414.d

verſ. 10. Non deficiet princeps ex Juda, neqve dux de femoribus ejus, donec venerint ea qvæ repoſita ſunt ei, & ipſe eſt expectatio gentium. 1.93.d. *Et Paulo aliter.* 1.1024 a

verſ. 11. Lavabit in vino ſtolam ſuam, & in ſanguine uvæ pallium ſuum. 2.415.b

Ex Exodo.

Hujus libri Synopſis habetur ſecundo tomo pag. 63. b

Cap. 3. verſ. 6. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob. 1.477.a

verſ. 6. Ego ſum Deus patris tui Abrahæ, Iſaac, & Jacob. 1.467 a

verſ. 14. Ego ſum qvi ſum. 1.271. b. 1.520.a 1.934. d

verſ. 15. Ego Dominus Deus, hoc eſt nomen meum memoriale ſempiternum in generationes & generationes. 1.271.b

verſus 17. Si ex me ſciſcitati fuerint, qvod nomen tibi ſit, quid reſpondebo illis. 1.402 b

Cap. 4. verſ. 10. Tarditate oris & linguæ laboro. 2.277.c

verſ. 13. Obſecro Domine delige alium. 2 277.d

Cap. 6. verſ. 3. Apparui Abraamo, Iſaaco & Jacobo & Patribus veſtris, Deus ipſorum exiſtens, at nomen meum non manifeſtavi illis. 1.99. c.1 204.d 2.206.d

Cap. 6. verſ. 1. Eris enim illi in Deum, & Aaron frater tuus, propheta erit. 2 262.c

Cap. 8. Verbum fidei intra cor tuum eſt. 2.32.d

Verſ. 19. Digitus Dei hic eſt. 1.146. d

Cap. 14. verſ. ultimo. Timuit autem populus Dominum, & crediderunt Deo & Moſi miniſtro ejus. 1.188.d

Cap. 15. verſ. 2. Cantemus Domino, glorioſe enim glorificatus eſt, equum & aſcenſorem dejecit in mare. 1.214.a

Cap. 20. verſ. 2. Ego ſum Dominus Deus tuus. 1.146.c

Ibid. Non erunt tibi dii alieni. 50.a

Verſu 2. Non facies tibi Idolum, neqve earum rerum ſimulachrum qvæcunqve ſunt vel in cœlo ſurſum vel in terra deorſum. 1.49.c

Verſu 3. Non erunt tibi Dii alii præter me. 1.50.a

verſ. 7. Non ſumes nomen Domini Dei tui in vanum: non enim purum reddet Dominus eum, qvi ſuum nomen in vanum acceperit 1.145.1.994.d

Verſ. 12. Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis longævus ſuper terram. 1.701.d

Cap. 23. verſ. 20. Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, ut cuſtodiat te in via, ut introducat te in terram qvam præparavi tibi. 1.219.c

Cap. 31. verſ. 16. Et ſervabunt filii Iſrael Sabbata, colentqve in generationes ſuas: fœdus æternum inter me & filios Iſrael, ſignum eſt in me æternum, eo qvod in ſex diebus fecerit Deus cœlum & terram, & ſeptima die feriatus ſit. 1.966.c

Cap. 32. verſ. 1. Vade & aſcende hinc tu & populi tui quos eduxiſti de terra Æypgti in terram qvam curavi Abraam Iſaac & Jacob dicens: ſemini veſtro dabo eam & mittam præcurſorem tui Angelum meum, & ejiciet Cananæum. 1.186.d

Verſ. 4. Hi ſunt dii tui, qvi te ex Ægypto eduxerunt. 1.977.a

Verſ. 32. Si remiſſurus es illis hanc noxam, remitte: Sin minus, dele me de libro tuo qvem ſcripſiſti. 1.966.d

Cap. 33. verſ. 17. Inveniſti enim gratiam coram me, & novi te præ omnibus. 1.187.a

Verſ. 18. Oſtende mihi te ipſum. 1.1086.a

Verſ. 20. Nemo viſurus eſt faciem meam, & vivet. 1.393.b

Ex Levitico.

Hujus libri ſumma extat, ſecundo tomo pag. 64. d

Cap. 9. verſ. 7. Accede ad altare, & ſacrifica pro peccatis, & incenſum offer, & propitiationem facias pro teipſo, & pro domo tua, & offer munera populi, & fac expiationem pro eis, qvemadmodum præcepit Dominus Moſi. 1.543.d

Cap. 19. verſ. 27. Non facietis ſiſoen ex coma capitis veſtri. 2.399.d

Cap. 20. verſ. 8. Ego Dominus qvi ſanctifico eos. 1.606.c

Cap. 23. verſ. 27. Decima die menſis hujus Hebdomadæ, dies qvæ propitiationis eſt dicta, ſancta nominabitur inter vos, & humiliabitis animas veſtras, & edducetis holocauſta Domino & nullum opus facietis in die illa: fietqve ut anima qvæ in illa die opus fecerit, deleatur ex omni populo. 1.967.a

Verſ. 28. Nullum opus facietis ex recepto & ſolemni more in æternum: ea vobis Sabbata Sabbatorum erunt, & humiliabitis animas veſtras a decimo menſis die a veſpera uſqve ad veſperam, & ſabbatizabitis ſabbata veſtra. 1.967.

Cap. 26. verſ. 12. Et ero illis Deus. 1.385.b

Ex Numeris.

Compendium hujus libri habetur ſecundo tomo pag. 66. b

Cap. 6. verſ. 25. Ita benedicetis filiis Iſrael, benedicentes illis, & imponent nomen meum filiis Iſrael, & ego Dominus benedicam illis, benedicat tibi. 1.220.a

Cap. 11. verſ. 29. Cum dederit Dominus Spirituum ſuum ſuper eos. 1.177.c

Cap. 14. verſ. 24. Puer autem meus Chaleb qvoniam alterius ſpiritus fuit, & ſecutus eſt me illuc, in terram in qvam vocatus eſt, introducam, qvoniam alia qvam illi mente locutus erat, placuit Deo. 1.152.b

Cap. 20. verſ. 26. Dixit Moſes Ragueli Madianitæ ſocero Moſis. 1.543.a

Cap. 24. verſ. 5. 6. & 7. Qvam pulchra domicilia tua Jacob, tabernacula tua Iſrael, ut ſaltus inumbrantes, & veluti paradiſi inter flumina, & ut tabernacula qvæ fixit Dominus, ut Cedri juxta aqvas, prodibit homo de ſemine ejus, & dominabitur natienibus plurimis. 1.86.c

Verſ. 17. Orietur ſtella ex Jacob, & homo ex Iſrael, & comminuet duces Moab. ibid.

Ex Deuteronomio.

Synopſis hujus libri extat ſecundo tomo pag. 70. d

Cap. 1. verſ. 1. Iſti ſunt ſermones qvos loqvutus eſt Moſes ad omnem Iſraelem trans Jordanem in ſolitudine ad occaſum prope mare rubrum. 1.523.c

Cap. 4. verſ. 24. Deus veſter ignis abſumens. 1.606.d

Verſ. 32. Interroga dies qvi ante te fuerunt ab illo in qvo condidit Deus hominem in terra & ad ſummum cœli. 1.416.c

Cap. 6. verſ. 5. Diliges Dominum Deum tuuun ex toto corde tuo, & pro omnibus viribus tuis. 1.56.b

Verſ. 6. Audi Iſrael Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. 1.50.b 1.210.c 1.459.d 1.644.d

Cap. 15. verſ. 5. Si audieritis vocem Domini Dei veſtri, & ſervetis præcepta ejus, &c. 1.254.b

Cap. 18. verſ. 15. Prophetam ex fratribus veſtris excitabit vobis Dominus ſicut me. 1.361.b 1.644.d

Cap. 21. verſ. 23. Execrabilis qvicunqve pendet in ligno. 1.77.d

Cap. 22. verſ. 23. Execrabilis qvicunqve in ligno pendet. 1.176.b

Cap. 28. verſ. 66. Vitam veſtram ſuſpenſam ante oculos veſtros videbitis, & non credetis. 1.90.a

Cap. 32. verſ. 6. Nonne ipſe hic pater tuus poſſedit te & creavit te? 1.276.c. 1.429.b

Verſ. 8. Cum divideret altiſſimus nationes. 1.319.c

Verſ. 17. Sacrificaverunt dæmoniis & non Deo, diis qvos non noverant qvosqve incognitos habebant patres eorum. 1.429.c

Verſ. 33. Vitis eorum e Sodomis eſt, & palmes eorum ex Gomorrha. Vua eorum vua fellis, racemus acerbitatis, vinum eorum, furor aſpidum inſanabilis. 1.36.b

Verſ. 49. & 50. Aſcende in monte Abarim & morere. 1.513.a

Cap. 33. verſ. 22. Catulus leonis Dan, & exiliet ex Baſan. 2.374.a

Digitized by Google

Ex Joſua.

Summam libri hujus vide ſecundo tomo pag. 71. d

Cap. 1. verſ. 6. Fortificare & vir eſto. 1. 505. b
Cap. 5. verſ. 9. Abſtulit vituperium Ægypti hodierna die a vobis & vocavit nomen loci illius Galgala. 1. 158. c
Cap. 22. verſ. 10. Ædificaverunt filii Gad altare ad Jordanem, & miſerunt filii Iſraël ad eos dicentes. Verſ. 16. Qvare eſtis prævaricatores Dei facti? 1. 211. d
Verſ. 21. 22. Reſponderunt filii Ruben tribunis Iſrael, Deus Deus eſt Dominus, & Deus Dominus ipſe conſcius. ibid.

Ex libro Judicum.

Synopſis hujus libri brevi habetur ſecundo tomo pag. 73. b

Cap. 3. verſ. 11. Et factus eſt Spiritus ſanctus ſuper eum, & judicavit Iſrael 1. 177. c
Cap. 11. verſ. 29. Et factus eſt ſpiritus Domini ſuper Jephe. ibid.
Cap. 13. verſ. 24. In virum puer adultus eſt, & benedixit eum Dominus, & incœpit ſpiritus Domini cum illo ambulare, & inſiluit in eum ſpiritus Domini. 1. 177. d
Verſ. 22. Sexaginta robuſti circumdant ipſum. 2. 421. a
Cap. 14. verſ. 6. Et ſpiritus Domini venit in Samſonem, & diſcerpſit leonem qvaſi hædum. 1. 177. d. 1. 211. c
Cap. 15. verſ. 15. Inventamqve mandibulam aſini qvæ jacebat arripiens interfecit in ea mille viros. 2. 211. c
Cap. 16. verſ. Venit ſpiritus Domini in Samſonem, & ſuſtulit portam Gazæ, & aſportavit in montem. ibid.
Verſ. 20. Receſſit a Samſone Dominus. 1. 211. d

Ex libro I. Regum.

Libri primi Regum ſumma habetur ſecundo tomo pag. 74. d

Cap. 1. verſ. 1. Et homo erat ex Ramathaim Sipha de monte Ephraim, & nomen illi Elcana filius Jeremeel, filii Heli. 2. 238. a
Cap. 10. verſ. 23. Major erat Saul omnibus hominibus. 2. 397. d
Cap. 18. verſ. 7. Percuſſit David per Myriades, & Saul per Chiliades. 2. 71. b
Cap. 21. verſ. 1. Venit David ad Abimelechum cum paucis, ibi conſternatus Abimelech dixit: unde hoc ut dux copiarum ſolus iter faciat. 2. 73. b
Verſ. 2. Pueris injunctum eſt ut certum in locum conveniant. ibid.
Verſ. 4. Non ſunt hic panes niſi qvi conſecrantur in conſpectu Domini. 2. 72. d
Ibidem. Si pueri ſe caſtos a mulieribus ſervarunt id licet. ibid.
Cap. 24. verſ. 8. Vivit Dominus, niſi eum Dominus percuſſerit, aut venerit dies mortis ejus aut deſcenderit in prælium, &c. non inferam manum in Chriſtum Domini. 1. 711. d
Ibidem. Non permiſit eos inſurgere in Saul. 2. 75. d
Cap. 26. verſ. 21. Peccavi fili mi David. 1. 721. c
1. Reg. 25. verſ. 12. Da imperium tuum puero tuo, & ſalvum fac filium ancillæ tuæ. 1. 421. b

Summa libri II. *Regum ſive Samuelis tomo ſecundo pag. 75.*

Cap. 1. verſ. 1. Et factum eſt poſt mortem Saulis, & David percuſſo Amalech reverſus eſt. 2. 72. c
Cap. 23. verſ. 17. Propitius ſit mihi Dominus ne hoc faciam. An ſangvinem iſtorum hominum, qvi cum animarum ſuarum periculo profecti ſunt bibam. 2. 71. b
Incertus locus unde. Ingreſſus ad regem propheta Nathan adoravit illum, facie in terram demiſſa. 1. 263. c

Ex libro III. *Regum pag. 77. a.*

Cap. 1. verſ. 1. Et Rex David factus ſenior, ætate jam grandis erat: & operuerunt eum veſtibus, nec tamen calefiebat. 2. 458. d
Cap. 8. verſ. 27. Et factum eſt donec & cœlum obtenebratum eſt nubibus & ſpiritu. 1. 977. d
Cap. 20. verſ. 10. Altaria tua ſubruerunt, & prophetas tuos occiderunt, & ego relictus ſum ſolus, & qværunt animam meam tollere. 1. 231. c
Verſ. 18. Delegi mihi ſepties mille qvi non incurvarunt genua ſua Baali. 1. 231. c

Ex libro IIII. *Regum pag. 78. c*

Cap. 1. verſ. 9. Deſcendit ignis de cœlo. 1. 713. b
Cap. 2. verſ. 9. Obſecro fiat in me ſpiritus tuus Duplex. 2. 399. d
Verſ. 10. Si videris me, &c. ibid.
Cap. 5. verſ. 16. Vivit Dominus, in cujus conſpectu conſiſto. 1. 966. d
Cap. 10. verſ. 30. Filii qvatvor ſedebunt tibi ſuper thronum tuum. 2. 385. d

Ex Eſdra.

Synopſin Eſdræ librorum vide, tomo ſecundo pag. 84. d

Ex libro III.

Eſdr. 4. verſ. 36. Omnis terra veritatem clamat, & cœlum ei benedicit, & omnia opera qvaſſantur & tremunt. 1. 391. b
Verſ. 41. Magna res veritas, & prævalet omnibus. 1. 680. c

Ex libro Tobiæ.

Hujus ſumma eſt.

Cap. 4. verſ. 19. Ab omni ſapiente accipe conſilium. 1. 684. b

Digitized by Google

Cap. 12. verſ. 7. Myſterium regis celare oportet. 1. 731.a

Ex Jobo.

Summam hujus voluminis habes ſecundo tomo pag. 102. d

Cap. 5. verſ. 26. Veniens autem in ſepulchrum ut ſeges matura, ſuo tempore demeſſa, & ut manipulus areæ in tempore collectus. 1.710.b

Cap. 9. verſ. 8. Qvi expandit cœlum ſolus, & ambulat ſuper mari ut ſuper ſolo. 1.461.c

Verſ. 7 8. 9. 10. Sapiens eſt Deus, & fortis & magnus, qvi jubet ſoli, & non orietur, qvi ſydera concludit, & tendit cœlum qvemadmodum pellem, qvi ambulat ſuper mare, tanqvam ſuper aridam, qvi facit magnalia, & qvæ inveſtigari non poſſunt. 2,192.a

Verſ. 8. Qvi ſolus cœlum extendit, & ſuper mare qvaſi in ſolo inambulat 2.223 c

Cap. 10. verſ 2 Qvis dabit judicium inter me & te, ut videam qvot ſint iniqvitates meæ, cur me ita judices. 1.215.a

Verſ. 21. In terram tenebroſam, & opertam mortis caligine, in terram tenebrarum æternarum, ubi non eſt videre, neqve lumen, neqve vitam hominibus. 2.338.a

Cap. 11. verſ. 1. Magnifice loqvutus es, audacia ſermonis tui eximia, pro te verba feciſti. 1.215.b

Cap. 15. verſ. 14. Nullus purus a ſordibus, ne ſi vel unius diei ejus vita fuerit. 1.1084.d 1.1085.a

Cap. 20. verſ. 6. Corda impiorum brevi deficient. 1.305 c

Cap. 25. verſ. 5. Si in ſanctos Angelos fidem non habet, ſed contra Angelos ſuos pravum qvid ſuſpicatus eſt, ſtellæ proro non ſunt puræ coram illo. 1 201.a

Cap. 27. verſ. 2. 3. 4. Vivit Dominus qvi ita de me ſtatuit, & omnipotens qvi amaritudine affecit animam meam. Si qvidem donec eſt adhuc halitus in me, & ſpiritus divinus ſupereſt mihi in naribus, os meum non loqvetur injuſta. 2,164. d.

Verſ. 18. Aperientur tibi præ timore portæ mortis, & janitores inferni intuiti timuerunt. 2.394.a

Cap. 29. verſ. 15. Oculus eram cæcorum, & pes claudorum. 2. 401.c

Cap. 33. verſ. 4. Spiritus divinus is eſt qvi me fecit, & flatus omnipotentis docuit me. 2.227.c

Cap. 41. verſ. 18. 19. 20. 21. Arbitratur enim ferrum ut paleas, æramentum ut lignum putridum: maria ut ſata eraſa: tartara profunda tanqvam captiva æſtimabit: abyſſum ut deambulatorium. 2. 466.c

Cap. 42. verſ. 8. Abite ad ſervum meum Job, & orabit pro vobis. 2. 379.b

Verſ. 13. Facti ſunt illi filii ſeptem, & filiæ tres. 1.363. b. 1. 375.c

Ex libro Pſalmorum.

Hujus voluminis ſumma habetur, ſecundo tomo pag. 86. & ſeq.

Pſal. 1. verſ. 1. Beatus vir qvi non abiit in conſilio impiorum, & in via peccatorum non ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit. 1. 901.b

Verſ. 2. Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die & nocte. 2. 642. a

Pſal. 2. verſ. 1. Qvare fremuerunt gentes, & populi meditati ſunt inania? 2. 390.c. 2 416.a 1.962.

Verſ. 2. Aſtiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum contra Dominum, & contra Chriſtum. 1.962. d. 1. 990.d

Verſ. 4. Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus ſubſannabit eos. 1.1017.a

Verſ. 6 Ego conſtitutus ſum rex ab eo ſuper Sion montem ſanctum ejus. 1. 210. c. 1. 228. c. 423 b

Verſ. 7. Filius meus es tu, ego hodie genui te. 1. 261. d. 1. 393. d. 1. 528. a

Verſ. 8. Pete a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam. 2.388.d

Pſal. 3. verſ. 1. Domine, qvid multiplicati ſunt qvi tribulant me? 1.1091.c

Pſal. 4. verſ. 6. Multi dicunt quis oſtendet nobis bona? 1. 607. a

Pſal. 5. verſ. 1. Verba mea auribus percipe. 1.1091.d

Pſal. 6. verſ. 1. Domine ne in furore tuo arguas me. 1. 1091.d

Pſal. 7. verſ. 1. Domine Deus meus in te ſperavi. 1. 1091.d

Pſal. 8. verſ. 1. Domine Dominus noſter, qvam admirabile eſt nomen tuum in univerſa terra. 1.213 d. 1.228.a

Verſ. 2. Qvoniam elevata eſt magnificentia tua ſuper cœlos, &c. 1. 228 b.

Verſ. 6. Minoraſti eum paulominus ab Angelis. 1. 228.c

Verſ. 7. Conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum. 1. 423.b

Verſ. 8. Omnia ſubjecit infra pedes ejus, oves & boves univerſas, 1.1068.d

Pſal. 9. verſ. 1. Confitebor tibi Domine in toto corde meo. 1.972.a

Verſ. 4. & 5. Sediſti in ſolio, qvi judicas juſtitiam, increpuiſti gentibus, & periit impius. 1.963.d

Verſ. 10. Factus eſt Dominus refugium pauperi. 1.369.b

Pſal. 10. verſ 1. In Dominum confido, qvomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem ſicut paſſer? 1.972.b

Pſal. 11. verſ. 1. Salvum me fac Domine. 1.972.b

Pſal. 13. verſ. 4. Omnes peccaverunt & indigent gloria Dei. 1.220.d

Pſal. 14. verſ. 1. Domine qvis habitabit in tabernaculo tuo? 1.972 c

Verſ. 5. Memor fui dierum antiqvorum meditatus ſum in omnibus operibus tuis & in factis manuum tuarum meditabar. 1. 442. a

Pſal. 15. verſ. 5. Dominus pars hereditatis me & calicis mei. 1.229. a. 1. 606. a

Verſ. 8. Providebam Dominum coram me ſemper, qvoniam a dextra mihi eſt. 1. 367.d

Verſ. 10. Non relinqves animam meam apud inferos, neqve dabis ſanctum tuum videre corruptionem, 1. 386. b. 1. 387. a. 1. 508. c 1.645. d. 2. 394.b

Digitized by Google

Pſal. 16. verſ. 1. Exaudi Domine juſtitiam meam. 1.972.c

Pſal. 17. verſ. 1. Diligam te Domine fortitudo mea, & refugium meum, & liberator meus. 1.465.d. 1.972.c

Verſ. 14. Dedit vocem ſuam altisſimus. 1.345 b

Verſ. 17. Miſit de ſummo & accepit me, aſſumpſit me de multitudine aqvarum. 2.559.a

Verſ. 12. Conſcendit Cherubin & volavit, volavit in alis ventorum. 2.394.c.

Verſ. 26. Cum ſancto ſanctus eris, & cum electo electus eris, & cum perverſo perverteris. 1.865 a

Verſ. 49. Filii alieni mentiti ſunt mihi. 1.993 b

Pſal. 18. verſ. 1. Cœli enarrant gloriam DEI, & opus manuum ejus annunciat firmamentum. 1.29.b. 1.168 a 1.391.b 1.449.d

Pſal. 19. verſ. 8. Iſti in curribus, & iſti in eqvis, nos autem in nomine Domini magnificabimur, &c. 1.347.a

Verſ. 9. Ipſi autem compediti ſunt & ceciderunt, nos contra ſurreximus & erecti ſumus. ibidem.

Pſal. 21. verſ. 1. Deus meus, Deus meus, ut qvid me dereliqviſti? 1.504.d

Verſ. 6. Ego ſum vermis & non homo. 2.449.c

Verſ. 10. Tu es qvi extraxiſti me de utero. 1.541.d

Verſ. 10. De ventre matris meæ, Deus meus es tu. 1.227.d

Verſ. 15. Ad faciendam voluntatem Deus volui, & lex tua in medio ventris mei. 1.210.a

Verſ. 17. In pulverem mortis redegiſti me, qvoniam circumdederunt me canes multi: & conventus malignantium in orbem circumcinxerunt me, &c. 1.962 d

Verſ. 18. Perfoderunt manus meas, & pedes meos, numeraverunt omnia oſſa mea. Diviſerunt veſtimenta mea, & ſuper indumentum meum duxerunt ſortes. 2.87.d. 1.166.d. 1.393.d

Verſ. 19. Ipſi vero inſpexerunt & conſideraverunt me. ibid.

Pſal. 22. verſ. 1. Dominus paſcit me, & nihil mihi deerit in loco herbido ibi me collocavit. 1.602.b

Verſ. 2. Super aqvam refocillationis educavit me, animam meam convertit. 1.990.a

Verſ. 5. Præparaſti coram me menſam e regione inimicorum meorum. ibidem.

Pſal. 23. verſ. 1. Domini eſt terra, & plenitudo ejus, orbisqve terrarum, & incolæ ejus. 1.168.a

Verſ. 2. Ipſe ſuper mare fundavit eam. 1.160.c

Verſ. 4. Non ſedi in conſilio vanitatis, & cum transgreſſoribus non incedam. 2.425.a

Verſ. 5. Odi congregationem malignantium. 2.425.b

Verſ. 7. Attollite portas principes veſtras, & elevamini portæ æternales, & intrabit rex gloriæ. 1.78.c. 1.348.b. 1.481.b

Pſal. 24. verſ. 1. Ad te levavi animam meam. 1.972.d

Verſ. ultimo. Dominus virtutum ipſe eſt rex gloriæ. 1.602.c

Pſal. 25. verſ. 1. Judica me Domine, qvoniam in innocentia mea ingreſſus ſum, & in Domino ſperans non infirmabor. 1.973.a

Pſal. 26. verſ. 1. Dominus illuminatio mea & ſervator meus qvem timebo? 1.719.b

Verſ. 3. Si conſiſtant adverſum me caſtra, non timebit cor meum, ſi inſurgat adverſum me bellum in eo ſperabo. 2.457.d

Pſal. 26. verſ. 12. 13. Reſiſtunt mihi teſtes iniqvi, qvæ non cognoverunt, percontati ſunt de me, reddiderunt mihi malum pro bono. 2.391.c

Verſ. 14. Credo videre bona Domini in terra viventium. 1.105.c

Verſ. 15. Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum, omnes qvi ſperatis in Dominum. 1.115.c

Verſ. 3. Vox Domini ſuper aqvas, Deus gloriæ tonuit, Dominus ſuper aqvas multas. 2.380.c

Pſal. 29. verſ. 1. Exaltabo te, Domine. 1.663.c

Verſ. 6. Qvoniam ira in furore ejus, & vita in indignatione ejus. 1.834.a

Pſal. 30. verſ. 3. Fias mihi in Deum protectorem, & in Deum refugii ut ſerves me. 1.369.b. 1.384.c

Verſ. 18. In manibus DEI ſortes hominum. 1.104.a

Verſ. ultimo. Viriliter agite, & corroboretur cor veſtrum omnes qvi ſperatis in Dominum. 1.715.c. 1.115.c

Pſal. 31. verſ. 1. Beati qvorum remiſſæ ſunt iniqvitates, & qvorum tecta ſunt peccata. 1.990.c

Verſ. 11. Ne fiatis ſicut eqvus & mulus 1.471.b

Pſal. 32. verſ. 4. Rectum eſt Verbum Domini & omnia opera ejus in fide. 1.442.c

Verſ. 6. Verbo Domini cœlo firmati ſunt, & ſpiritu oris illius univerſa poteſtas eorum. 1.50 d. 1.205.c. 1.220.d. 1.402 c. 1.516.a. 2.13.c. 2.18.d. 2.205.c. 2.164.a.

Verſ. 9. Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt. 1.401.d. 2.175.d

Pſal. 33. verſ. 8. Guſtate & videte qvoniam ſvavis eſt Dominus. 1.1015.b.

Verſ. 11. Divites facti ſunt inopes, & eſurierunt. 2.417.d

Verſ. 19. Prope eſt Dominus contritis corde, & humiles ſpiritu ſervabit. 2.367.a

Pſal. 34. verſ. 1. Judica Domine nocentes mihi. 1.973.a

Pſal. 35. verſ. 10. Qvoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. 1.213 b. 1.260.b. 1.403.a. 1.510.c. 1.601.c

Pſal. 36. verſ. 12. & 13. Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis frendebit & contabeſcet, Dominus autem irridebit eum. 1.1018.d

Verſ. 16. Gladius eorum intret in cor ipſorum. 1.567.a

Verſ. 18. Ego ad flagella paratus ſum, & dolor meus ante me eſt continenter. 2.391.d

Pſal. 37. verſ. 14. Ego vero tanqvam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum, & factus ſum ut homo non audiens. 2.467.b

Pſal. 38. verſ. 2. & 3. Cum conſiſteret adverſum me peccator, obmutui, & humiliatus ſum, & ſilui a bonis. 2.467.b

Pſal. 40. verſ. 2. Qvi intellexerit ſuper egenum & pauperem; in die mala liberabit eum Dominus. 2.365.c

Verſ. 18. Qvi comedit panem meum, elevavit contra me calcem ſuum. 2.390.c

Pſal. 42. Emitte lucem tuam & veritatem tuam. 1.170.c. 1.208.b. 1.714.a

Pſal. 44. verſ. 1. Eructavit cor meum verbum bonum. 1.134.a. 1.270.c. 1.427.d. 1.510.c. 1.517.d. 1.538.c. 1.549.c. 1.550.a. 1.565.d.

Pſal. 44. verſ. 8. Thronus tuus Deus in ſecula

ſæculorum, virga rectitudinis, virga regni tui. 1.169.b.1.172.a,1.352.c.1.356.c.1.364.c.1.383.d
Verſ. 9. Propter hoc unxit te Deus Deus tuus oleo, &c. 1.342.d.1.355.d.1.356.d
Verſ. 10. Mirrha, & ſtacte, & caſia a veſtimentis tuis. 1.354.c
Verſ. 12. Audi filia & vide, inclina aures tuas, & obliviſcere populum tuũ, & domicilium patris tui, qvoniam deſideravit rex formam tuam, qvandoqvidem, ipſe eſt Dominus tuus. 1.962.c
Pſal. 45. verſ. 4. Sanctificavit tabernaculum ſuum altiſſimus. 1.1037.b
Verſ. 10. Auferens bella usqve ad extremum terræ. 1.250.d
Verſ. 11. Dominus enim virtutum nobiſcum, ſuſceptor noſter Deus Jacob. 1.268.d
Pſal. 46. Verſ. 1 Omnes gentes plaudite manibus, Jubilate Deo in voce exultationis. 1.964 a
Verſ. 5. Aſcendit Deus in triumphi acclamatione, & Dominus in voce tubæ. 1.963.c 2.394.c
pſal. 46. Pſallite in cythara Deo noſtro qvi operit cœlum in nubibus, præparat terræ pluviam, progerminat in montibus fœnum, & herbam ſervituti hominum, tribuitqve pecoribus pabulum. 1.50.c
Pſal. 48. verſ. 13. Homo cum eſſet in honore non intellexit, comparatus eſt jumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. 1.471.b
Pſal. 49. verſ. 1. Deus Deorum Dominus locutus eſt, & vocavit terram. 1.924.c
Verſ. 3. Deus manifeſte veniet, Deus inqvam noſter, & non in ſilentio 1.714.a
Verſ. 5. Advocavit cœlum ex alto, & terram ad judicandum populum ejus. 1.963.d
Ibid. verſ. 7. Et annunciabunt cœli juſtitiam ejus, qvoniam Deus judex eſt. ibid.
Verſ. 15. & 16. Sacrifica Deo ſacrificium laudis & reddas Altiſſimo vota tua: & invoca me in die tribulationis tuæ, & eripiam te, & glorificabis me. 1.218.d
Verſ. 17. Qvare tu enarras juſtificationes meas, & aſſumis teſtamentum meum per os meum. 1.914.a
Pſal. 50. verſ. 1. Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. 1.975.c
Verſ. 11. Cor mundum crea in me Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis. 1.183.d.1.416 d
Verſ. 21. Et ſpiritum tuum, ſpiritum illum ſanctum ne auferas a me. 1.177.1.355.b
Verſ. 17. Sacrificium enim Deo eſt ſpiritus contritus, cor confractum & humiliatum Deus non deſpicis. 2.367.a
Pſal. 52. verſ. 1. Dixit inſipiens in corde ſuo non eſt Deus. 1.300.d.2.19.d
Ibidem. Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt in ſtudiis ſuis. 1.164 d
Pſal. 53. verſ. 1. Deus in nomine tuo ſalvum me fac. 1.347.b
Verſ. 8.] Voluntarie ſacrificabo tibi. 2.451.c
Pſal. 59. verſ. ultimo. In Deo faciemus virtutem, & in Deo tranſgrediar murum. 1.474.c
Pſal. 62. verſ. 1. 2. Deus, Deus meus ad te de luce vigilo, ſitivit in te anima mea. 1.1061.d
Pſal. 64. verſ. 5. Beatus qvem elegiſti & aſſumpſiſti. 1.143.c.
Pſal. 65. verſ. 1. Jubilate Deo omnis terra. 1.860.b
Pſal. 66. verſ. 5. Benedicat vobis Deus, Deus veſter benedicat vobis. 1.221.a
Pſal. 67. verſ. 1. Exurgat Deus, & diſſipenter inimici ejus 1.612.a.2.440.c
Verſ. 2. Sicut deficit fumus deficiant: ut liqveſcit cera a facie ignis, ita pereant peccatores a facie Dei. 2.460.c
Verſ. 19. Aſcendens in Altum captivam duxiſti captivitatem. 2.417.c
Verſ. 27. Prævenerunt principes conjuncti pſallentibus, in medio juvencularum tympaniſtriarum. 1.1017.c
Pſal. 68. verſ. 26. Dederunt mihi fel pro cibo, & in ſiti mea dederunt mihi acetum. 1.999.b
Verſ. 28. Fiat menſa eorum coram ipſis rete, &c. ibid.
Pſal. 71. verſ. 1. & 2. Deus judicium tuum regi da & filio regis, ut judicet populum in juſtitia, & pauperes tuos in judicio. 1.963.d
Verſ. 5. Ante ſolem permanet, nomen tuum, & ante lunam in ſæcula ſæculorum. 247.b
Pſal. 71. v. 1. Deus judicium tuum regi da. 1.151.b
Verſ 6 & 7. Deſcendit ut pluvia in vellus, & ſicut ſtilla diſtillabit in terram; orietur in diebus illis juſtitia, & multitudo pacis, donec durabit luna. 2.389.d
Verſ. 9. 10. 11. Coram eo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent: Reges Tharſis, & inſulæ munera offerent, & adorabunt eum omnes reges terræ, omnes gentes ſervient ei. 1.964 a
Verſ. 18. Ante ſolem fuit nomen ejus, & omnes gentes precabuntur eum, & adorabunt eum omnes reges terræ. 2.389.d
Pſal. 72. verſ. 23. Et ego ſemper tecum, tenuiſti manum meam dexteram. 2.565.c
Verſ 24. Tenuiſti dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me. 1.514 d
Pſal. 73. verſ. 2. Recordare congregationis tuæ, ſive ſynagogæ qvam ab initio fundaſti. 1.428.a
Verſ. 3. Mons Sion iſte in qvo habitaſti in eo. 2.418.d
Pſal. 76. verſ. 1. Notus in Judæa Deus & in Iſrael magnum nomen ejus. 1.228.a
Pſal. 76. verſ. 7. Nocte cum corde meo meditabar, & tumultuabatur ſpiritus meus. 1.181.b
Pſal. 77. verſ. 28. Panem Angelorum manducavit homo, panem cœli dedit eis. 1.987.b
Verſ. 17. 18. 19. Vox tui tonitru in rota: emicuerunt fulgura tua univerſæ terræ, vidit terra & commota eſt. 2.237.c
Verſ. 40. Exacerbaverunt Deum in ſolitudine. 1.608.d
Verſ. 57. 58. Duxiſti populum tuum ut ovem, & deduxiſti eos in ſpe & non extimuerunt. 1.224.c
Verſ. 71. Excitatus eſt ut dormiens Dominus ex nubibus ſuis ſanctis. 217.b
Verſ. 65. Sicut potens crapulatus a vino. 2.17.b
Pſal. 78. verſ. 1. Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum ſanctum tuum, redegerunt Jeruſalem in ſpeciem tugurioli, ubi excubant cuſtodes pomorum. 1.1024.a
Pſal. 79. verſ. 1. 2. Qvi paſcis Iſrael intende, qvi ducis velut ovem Joſeph, qvi ſedes ſuper Cherubinos appare. 1.602.c
Verſ. 18. Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, qvem confirmaſti tibi. 2.524.b

Digitized by Google

Pſal. 80. verſ. 7. 8. Audi populemi, loqvar tibi Iſrael, & conteſtabor te: Si me audieris, non erit in te Deus recens, neqve Deo alieno ſervies, ego enim Dominus Deus tuus qvi te eduxi e regione Ægypti. 2. 128. c. 2. 216. d

Ibidem. Aperi os tuum & implebo illud. 1. 177. d

Pſal. 81. verſ. 1. Deus ſtetit in conventu Deorum, in medio Deus dijudicat. 1. 845. d. 1. 963. d

Verſ. 6. Ego dixi dii eſtis & filii excelſi omnes: vos autem ut homines interitis, ut qviſpiam de principibus caditis. 1. 57. c. 1. 169. a. 1. 314. c

Verſ. 8. Qvis comparabitur Domino in filiis Dei, &c. 1. 363. d

Pſal. 83. verſ. 8. Ambulabunt de virtute in virtutem. 2. 544. d

Verſ. 10. Melior una dies in atriis tuis ſuper millia. 1. 362. b

Verſ. ultimo. Deus non ſubtrahet illis bona qvi ambulant in innocentia. 1. 607. a

Pſal. 84 verſ. 6. Audiam qvid in me loqvatur Dominus Deus. 1. 231. b

Pſal. 85. verſ. 7. Qvis tibi ſimilis inter Deos Domine? aut qvis coæqvabitur Domino inter filios Dei? 1. 420. b

Verſ. 10. Omnes gentes, qvas feciſti venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum in æternum. 2. 389. a

Pſal. 86. verſ. 6. Mater Sion, inqviet homo, & homo natus eſt in ea, & ipſe fundavit eam altiſſimus. 1. 613. c. 1. 639. a

Pſal. 87. verſ. 4. Factus ſum ut homo deſtitutus auxilio, inter mortuos liber: poſuerunt me in lacu infimo: ego autem oratione mea ad te convertar, Domine, & mane oratio mea præveniet te. 1. 10'6. a

Pſal. 87. verſ. 7. Poſuerunt me in fovea profundiſſima in tenebris, & in umbra mortis. 2. 394. a.

Verſ. 8. In me confirmatus, defixusqve eſt furor tuus. 1. 151. c

Pſal. 88. verſ. 16. 17. In juſtitia tua exaltabuntur, qvoniam gloriatio virtutis ipſorum tu es. 1. 348. c

Verſ. 35. 36. Semel juravi in ſancto meo, ſi Davidi mentiar, ſemen ejus in æternum manebit, & ſolium ejus qvaſi ſol coram me. 1. 68. b.

Verſ. 48. Ubi ſunt miſericordiæ tuæ Domine antiqvæ, qvæ juraſti Davidi ſervo tuo in virtute tua. 1. 996. d

Pſal. 89. v. 1. 2. Domine refugium factus es nobis in generationem & generationem, anteqvam montes fierent, & firmaretur tellus, & orbis habitabilis & a ſæculo in ſæculum tu es. 1. 319. d

Verſ. 10. 11. Dies vitæ noſtræ ſeptuaginta anni: ſi autem in potentatibus octoginta anni, qvidqvid reliqvum eſt labor & dolor eſt. 2. 462. a

Verſ. ultimo. Et ſit ſplendor Domini Dei noſtri ſuper nos, & in lumine tuo videbimus lumen. 1. 318. d

Pſal. 92. verſ. 1. & 2. Dominus regnavit, decorem indutus eſt, & circumcinxit ſe; nam & firmavit orbem terrarum, qvi non commovebitur. 1. 184 d. 1. 538. c

Pſal. 94. verſ. 4. Altitudines montium Dei omnipotentis. 1. 1068. d

Verſ. 6. Ploremus coram Domino qvi fecit nos. 1. 231. a

Verſ. 8. 9. 10. Hodie ſi vocem ejus audieritis, ne obduretis corda veſtra, ut in exacerbatione per diem tentationis, ubi tentaverunt me patres veſtri, probaverunt me, & viderunt opera mea qvadraginta annis. 1. 212. c

Pſal. 95. v. 1. Cantate Dominum canticum novum, cantate Domino omnis terra. 1. 977. b

Pſal. 95. v. 8. Et adorent eum omnes Angeli ejus, 1. 394. c. 1. 435. b

Pſal. 97. v. 1. Jubilate DEO omnis terra: Pſallite nomini ejus. 1. 1018. b

Verſ. 8. Adorent eum omnes Angeli DEI. 1. 924. b

Pſal. 99. verſ. 3. Scitote qvoniam ipſe Deus eſt. 1. 211. d. 1. 231. b

Verſ. 4. Ipſe fecit nos & non ipſi nos. 1. 255. c. 1. 4. 21. d

Pſal. 100. verſ. 6. Detrahentem clanculum proximo ſuo, hunc perſeqvebar. 1. 670. d. 1. 687. b

Verſ. 8. Mane occidebam omnes peccatores terræ, ad deperdendum ex civitate Domini, omnes qvi operantur iniqvitatem. 2. 418. a

Pſal. 101. verſ. 19. Scribantur iſta in ætatem alteram & populus qvi creabitur laudabit Dominum. 1. 416. d. 1. 436. d

Verſ. 24. Paucitatem dierum meorum annuncia mihi. 1. 710. b

Verſ. 25. Ne me revoces in dimidio dierum meorum. 1. 710. *Paulo aliter.*

Verſ. 26. Tu initio Domine terram fundaſti & opera manuum tuarum ſunt cœli. 1. 168. c. 1. 342. b. 1. 364. c. 1. 427. d. 1. 442. a

Verſ. 28. Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipſe es, & anni tui non deficient. 1. 342. d

Pſal. 102. verſ. 1 Benedic anima mea Domino, & omnia qvæ intra me ſunt. 1. 977. d

Verſ. 15. 16. Homo ſicut gramen dies ejus, veluti flos agri, ſic efflorebit. Qvoniam ſpiritus pertranſivit per eum, & non erit amplius, & locum ejus non amplius agnoſcent. 2. 340. c

Pſal. 103. verſ. 5. Qvi facit Angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. 1. 364. c

Verſ. 15. Qvi progerminat pecudibus fœnum, & herbam in ſervitutem hominum. 1. 990. a

Verſ. 25. Qvam magnifica ſunt opera tua. 1. 442. c. 2. 6. d

Ibid. Omnia in ſapientia feciſti. 1. 261. c 1. 326. a. 1. 402. c. 1. 403. a 1. 410. d. 1. 442. c. 1. 448. c

Verſ. 30. Auferes ſpiritum eorum, & deficient: & in pulverem ſuum revertentur. 1. 183. c *Paulo aliter.* 1. 199. a. 1. 604. b. 2. 13. c

Verſ. 31. Emittes ſpiritum tuum & creabuntur & renovabis faciem terræ. 1. 297. b. 1. 124. a. 1. 604. b. 2. 226. d

Verſ. 33. Catuli leonum rugientes ut rapiant, & ut qværant a Deo cibum ſibi: exortus eſt ſol & congregati ſunt, & in ſpeluncis ſuis cubabunt. 2. 418. b

Pſal. 104. verſ. 25. Emiſit Moſem ſervum ſuum, Aaronem qvem delegerat ſibi. 1. 961. a

Verſ. 27. 28. Et remiſit tenebras, & obtenebravit eos, & convertit undas eorum in ſangvinem. 1. 961. a.

verſ. 29. Eructavit terra eorum ranas. ibid.

Pſal. 105. verſ. 22. Mutaverunt gloriam ejus in ſimulachrum vituli comedentis fœnum. 1. 977. a

Pſal. 106. verſ. 1. Confitemini Domino qvoniam

Digitized by Google

bonus, qvoniam in ſeculum miſericordia ejus. 1.717.a
Verſ. 10. In tenebris, & in umbra mortis & in lacu infimo. 2. 338. a
Verſ. 20. Emiſit verbum ſuum & ſanavit eos, & liberavit eos a luce ipſorum. 1.94. b. 1.403. a
Verſ. 25. Dixit, venit ſpiritus turbinis: & exaltatæ ſunt undæ ejus. 1.181. c
Pſal. 109. verſ. 1. Dixit Dominus Domino meo, ſede ad dextram meam, donec fecero inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum. 1. 2. d. 1.31.a. 1.210.b. 1.210.c. 1. 217. d. 1 232.c. 1. 610.d. 1.636. d
Verſ. 4. Ante luciferum genui te. 1.113.c. 1.261.d 1. 270.c. 1.383.d. 1.385. c. 1. 306. b. 1. 538 a. 1.540. d 2. 184. a
Verſ. 5. Juravit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. 1.218.a. 1.615.d
Pſal. 111. verſ. 1. Beatus vir qvi timet Dominum. 1 971.c
Verſ. 3. Magna opera Domini, exqviſita in omnes voluntates ejus. 1.511. a.
Pſal. 112. verſ. 4. Excelſus ſuper omnes gentes. 1. 663 b
Verſ. 13. Media nocte excitabar, ad confitendum tibi ſuper judiciis juſtitiæ tuæ. 1. 1261. b
Pſal. 113. verſ. 1. In exitu Iſrael de Ægypto; familiæ Jacobi e populo barbaro. 1. 961. a.
Verſ. 3. Mare vidit & fugit. 1. 168. a
Verſ. 11. Omnia qvæcunqve voluit fecit. 1.516. a. 1. 400.a. 511.a
Verſ. 12. Idola gentium argentum & aurum opera manuum hominum. Os habent & non loqventur, &c. 1.16.a. 1. 49. c
Pſal. 114. verſ 6. Humilitatus ſum & ſervavit me Dominus. 2. 366. d
Pſal. 115 verſ. 2. Ego dixi in extaſi mea, Omnis homo mendax. 1.993. a
Verſ. 16. Ego ſervus tuus, & filius ancillæ tuæ. 1.374.c
Pſal. 117. verſ. 16. Dextera Domini fecit virtutem. 1. 135.d
Verſ. 23. Hæc eſt dies qvam fecit Dominus. 1. 156.b
Verſ. 24. Benedictus qvi venit in nomine Domini: DEUS Dominus & apparuit nobis. 1.229. d. 1. 961.d.
Ibid. Dominus Deus illuxit nobis. 1 94 b
Pſal. 118. verſ. 1. Beati immaculati in via. 1.436. d
Verſ. 16. Juſtificationes tuas meditabor, neqvaqvam oblivifcar ſermones tuos. 1.984 b
Verſ. 73. Manus tuæ fecerunt me, & formaverunt me. 1. 135. d
Verſ. 90. Fundaſti terram & permanet, ordinatione tua perſeverat dies. 1. 50. c.
Verſ. 101. Ab omni via mala coërcui pedes meos, ut ſervarem verba tua. 1. 409.d
Pſal. 119. verſ. 1. 2. Ad te Domine in tribulatione mea clamavi: Domine libera animam meam a labiis iniqvis, & a lingua doloſa. 1. 465. c.
Pſal. 121. verſ. 1. Lætatus ſum in his qvæ dicta ſunt mihi, in domum Domini ibimus. 1. 961. c
Pſal. 124. v. 1. Qvi confidunt in Domino ſicut mons Sion, non commovebitur in æternum. 2. 431.d
Pſal. 125. verſ. 1. 2. In convertendo Domino captivitatem Sion facti ſumus ſicut conſolati: tunc impletum eſt gaudio os noſtrum & lingua noſtra exultatione. 1. 1017.c
Verſ. 6. Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos ſuos. 1. 983. c
Pſal. 126. verſ. 1. Niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qvi ædificant eam. 1. 546. a
Pſal. 130. verſ. 1. Dominus retribuet pro me. 1. 151.c
Pſal. 131. verſ. 6. Adoremus ad locum ubi ſtetere pedes Domini. 2. 344. c
Verſ. 11. De fructu lumbi tui, ponam ſuper thronum tuum. 1. 608. c
Pſal. 133. In nocte extendite manus veſtras in ſancta, & benedicite Domino. 1. 1076.c
Pſal. 134. verſ. 6. Omnia qvæ voluit Dominus fecit, in cœlo & in terra: & in mari, & in omnibus abyſſis. 1.511. a
Pſal. 135. verſ. 16. Qvi deduxiſti populum per deſertum, qvoniam in æternum miſericordia ejus. 1. 187. c
Pſal. 137. verſ. 9. Et ſalvos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem: Qvoniam eripuit mendicum e manibus potentis, pauperemqve cui non erat adjutor. 1. 963. c
Verſ. ult. Dominus retribuet pro me; Domine opus manuum tuarum ne deſpicias. 1. 437. a
Pſal. 138. verſ. 5. Admirabilis habita eſt ſcientia tua a me, invaluit & non potero ad eam. 1.809.b
Verſ. 6. 7. 8. Quo ibo a ſpiritu tuo, aut qvo a facie tua fugam? Si aſcendero in cœlum, tu ibi es, ſi deſcendero in infernum, tu ades illic. Si aſſumpſero pennas meas ante lucem, & habitavero in extremis maris; etenim inde manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. 1.201.b. 1.218.b. 1.609.c. 2.13.a
Pſal. 140. verſ. 1. Beatus qvi intelligit ſuper pauperem & egenum. 1.971.b
Pſal. 141. verſ. 7. Clamavi ad te Domine, dixi tu es ſpes mea, pars mea in terra viventium. 1. 228.d. 606.a
Verſ. 16. Spiritus tuus bonus deducet me in via recta propter nomen tuum Domine. 1. 177.d
Ibid. Pars mea es tu in terra viventium. 1. 228. d
Pſal. 142. verſ. 2. Ne ingrediaris in judicium cum ſervo tuo. qvia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens. 2. 390.d
Verſ. 12. Spiritus tuus bonus educet me in via recta, propter nomen tuum Domine. 1. 607.b 2. 173. a
Pſal. 143. verſ. 1. Benedictus Dominus Deus, qvi docet manus meas ad prælium. 1. 978. c
Pſal. 144. verſ. 13. Regnum tuum regnum omnium ſæculorum. 1. 318. d
Verſ. 14. Fidelis eſt in omnibus verbis ſuis Dominus. 1. 377. a
Verſ. 19. Prope eſt Dominus omnibus invocantibus eum in veritate. 1. 995. c
Verſ. 20. Voluntatem timentium ſe faciet, & deprecationes eorum exaudiet. 1. 225.d
Pſal. 145. verſ. 1. Lauda anima mea Dominum, laudabo Dominum in vita mea. 1. 977. d
Verſ. 6. Dominus ſolvit compeditos, Dominus illuminat cæcos. 1. 194. a
Pſal. 145. verſ. 5. Magnus Dominus noſter, & magna virtus eius, & ſapientiæ ejus non eſt numerus. 1. 220.d
Verſ. 7. 8. 9. Pſallite Deo noſtro operienti cœlum in nubibus, præparanti terræ pluviam, & progerminanti in montibus fœnum, & herbam ſervituti hominum, tribuentiqve pecori-

bus pabulum. 1.50.c
Pſal. 147. verſ. 7. Flabit ſpiritus & fluent aqvæ. 2.205.c
Pſal. 148. verſ. 2. Laudate eum omnes Angeli ejus: Laudate eum omnes virtutes ejus: qvoniam ipſe dixit, & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt. 1.163.d
Verſ. 4. Laudate eum cœli cœlorum. 2.334.d
Verſ. 5. Ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandavit & creata ſunt. 1.170.c
Verſ. 7. & 8. Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyſſi, ignis, grando, nix glacies, ſpiritus procellæ, qvi facitis Verbum ejus. 1.181.d
Pſal. 149. verſ. 5. Gloriabuntur pii in gloria, & exultabunt in cubilibus ſuis. 2.420 c
Verſ. 6. Altitudines Dei in gutture ipſorum, & gladii utrinqve acuti in manibus ipſorum. 2.421.d

Ex Proverbiis.

Voluminis hujus ſummam habes tomo pag. 91. b

Cap. 2. verſ. 13. O qvi relinqvitis vias rectas, qvi malis oblectamini, & gaudetis in everſione malorum. 1.812.b
Cap. 3. verſ. 19. Deus ſapientia fundavit terram, paravit autem cœlos prudentia. 1.265.c. 1.326.a 1.420.c. 1.443.c. 1.516.a
Cap. 8. verſ. 3. Ego eram in qva gaudebat. 1.329.b
Verſ. 10. 11. Sumite diſciplinam & non argentum & cognitionem pro auro probato: melior enim ſapientia lapidibus probatis; omne qvod pretioſum eſt non ad ea dignum. 1.362.b
Verſ. 14. Mea eſt voluntas, & cautio, mea prudentia eſt, meumqve item robur. 1.514.b. 1.515.d
Verſ. 22 Dominus creavit me principium viarum ſuarum ad opera manuum ipſius. 1.119.c. 2.120.b. 2.171 a. 2.242.c. 2.276.b. 2 299 d. 2.371.b 2.173.a. 1.176.a 1.261.a. 1.372.a. 1.262.b 1.359.d 1.374.c. 1.389.a. 1.415 a 1.417.b. 1.417.d. 1.420.c. 1.423.a. 1.427.d. 1.430.d 1.43 . a. 1.436.b. 1.436.c. 1.443.b. 1.448.b. 1.449.a. 1.453.a. 1.453 c. 1.598.d
Verſ. 25. Anteqvam montes fierent, anteqvam fontes profluerent, ante omnes colles genuit me. 1.319.c
Verſ. 27. Cum faciebat cœlum & terram, coaderam ei. 1.51.c. 1.24.c. 1.391.c. 1.423.c. 1.451.b
Ante colles genuit me. 1.261.d. 1.276.d. 1.402.d. 1.427.a. 1.430.d. 1.431.a. 1.538.
Verſ. 31. Ego eram cui gratulabatur. qvotidie autem per omne tempus geſtiebam coram eo. 1.426.d. 1.452.c. 1.560.a
Cap. 9. verſ. 1. Sapientia ædificavit ſibi domum & ſtabilivit columnas ſeptem. 1.121.c. 1.415.c. 1.420.c
Verſ. 2. 3 4. 5. Mactavit victimas ſuas, & miſcuit in cratere vinum ſuum, præparavitqve menſam: emiſit ſervos clamans, & invitans altâ voce ad craterem ſuum dicens: Qvisqvis eſt inſciens, inclinet ſe ad me, & egenis mentis ita locuta eſt: Venite, comedite panem meum, & bibite vinum qvod miſcui vobis, derelinqvite ſtultitiam ut vivatis. 1.121.d
Cap. 10. verſ. 8. Cum venerit ad profunditatem malorum, contemnit. 29.d
Cap. 12. verſ. 5. Sermones impiorum doloſi, & os impiorum mala reſpondet, & impii dolos gubernant. 1.291.d
Cap. 14. verſ. 15. Simplex credit omni ſermoni. 1.286 d
Cap. 15. verſ. 1. Reſponſio humilis iram avertit, ut acceptabiles ſunt regi juſtæ cogitationes. 1.700.d
Verſ. 3. Impius cum in profundum malorum devenerit contemnit. 1.453.c. 700.c
Cap. 19. verſ. 5. Falſus teſtis impunitus non erit. 1.722.d
Cap. 20. verſ. 28. Miſericordia & veritas regi cuſtodia eſt, & circumdabit in Juſtitia thronum ejus. 1.680.c
Cap. 22 verſ. 28. Ne transmoveas terminos æternos, qvos poſuerunt patres tui. 1.632.c
Cap. 25. verſ. 8. Qvod viderunt oculi tui loqvere. 1.931.b
Cap. 26. verſ. 4. Ne reſpondeas ſtulto juxta ſuam ſtultitiam, ne ſimilis illi fias, ſed reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi videatur ſapiens. 2.17.c
Cap. 30. verſ. 11. Mala ſoboles patrem execratur. 1.883.a

Ex Eccleſiaſte.

Libri hujus Compendium habetur ſecundo tomo pag. 88. b.

Cap. 3. verſ. 6. Tempus qværendi eſt, & tempus perdendi: peccaſti deſine. 1.984.a
Cap 5 verſ. 7. Si calumniam pauperis, & judicii & juſtitiæ deprecationem videris in provincia, ne tibi ea res ſit admirationi, qvoniam excelſus ſuper excelſum cuſtodiet, & ſunt adhuc ſublimiores ſuper eos. 1.715.c
Cap. 6. verſ 30 Deus hominem rectum fecit ipſi autem exqviſiverunt multa commenta. 1.8.c
Cap. 7. verſ. 18 Ne impius ſis valde, & ne ſis durus. & ne tu moriaris in tempore tuo. 1.710 b
Verſ. 22. Non eſt juſtus in terra qvi bonum faciat, & non peccet. 1.592.d
Verſ. 24. Dixi igitur ſapiam, & ſapientia elongata eſt a me magis qvam erat, &c. 1.809.c
Verſ. 27. Gloria DEI abſcondit ſermonem. 1.809.d
Cap. 8. verſ. 1. Sapientia hominis faciem ipſius illuſtrabit. 1.449.c
Cap. 12. verſ. ultimo. Omnia qvæ facta ſunt adducet Deus in judicium, &c. 1.376.c
Cap. 15. verſ. 9. Non enim ſpecioſa laus in ore peccatoris. 2.285.b
Cap. 19. verſ. 5. Tolluntur immaturæ animæ impiorum. 1.710.b

Ex Cantico Canticorum.

Hujus libri Summam habes, ſecundo tomo fol. 98. A.

Cap. 3. verſ. 4. Qvæſivi eum qvem diligit anima mea, qvæſivi & inveni eum: & introduxi illum in domicilium matris meæ, & in cellam genitricis meæ. 1.985.b

Digitized by Google

Cap. 3. verſ. 11. Filiæ Jeruſalem egredimini, & videte coronam qva coronavit eum mater ejus, &c. 2.392.a

Ex Sapientiæ libro.

Synopſis hujus libri eſt, tomo 2. pag. 114.

Cap. 1. verſ. 4. Sanctus enim ſpiritus diſciplinæ fugiet dolum, & reſiliet a cogitationibus ſtultis, neqve habitat in corpore obnoxio peccatis. 1.995.a

Verſ. 3. Os enim qvod mentitur occidit animam. 1.722.d

Verſ. 7. Spiritus Domini replevit orbem terrarum. 1.201.b.1.219.c.2.13.a

Cap. 2. verſ. 23. 24. Deus hominem condidit ad immortalitatem & ad imaginem æternitatis ſuæ: verum invidia diaboli factum eſt, ut mors terrarum orbem invaſerit. 1.57.d

Cap. 6. verſ. 4. Ex eloqvio verborum cognoſcitur vir. 1.310.a

Cap. 9. verſ. 2. In ſapientia tua inſtruxiſti hominem ut dominaretur creaturarum qvas tu feciſti. 1.416.c

Cap. 14. verſ. 12. Origo fornicationis idolorum inventio. 1.11.a.1.12.d

Cap. 15. verſ. 3. Attentio, obſervatioqve legum, conſtabilitio eſt incorruptibilitatis. 1.57.c

Cap. 22. verſ. 1. Tuus enim incorruptibilis ſpiritus eſt in omnibus. 1.200.c.1.201.b

Ex Eccleſiaſtico.

Hujus libri Summa eſt, tomo 2. p. 88.

Cap. 13. verſ. 22. Qvi attingit picem inqvinabitur, & qvi communicat ſuperbo, ſimilis illi efficietur. 1.856.b

Cap. 15. verſ. 9. Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. 1.285.c

Cap. 22. verſ. 10. Nolite flere mortuum, neqve lugere, ſed complorate comploratione egredientem, qvia non amplius revertetur. 1.723.c

Ex Eſaia.

Synopſis hujus libri habetur, tomo 2. p. 91.

Cap. 1. verſ. 2. Audi cœlum, & auribus percipe terra. &c. 2.384.b.

Verſ. 2. Filios genui & exaltavi, ipſi autem ſpreverunt me. 1.258.a.1.344.a.1.429.1.536.c. 1.604.c

Verſ. 3. Agnoſcit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui, Iſrael vero non agnoſcit & populus meus non intelligit. 2.287.c. 1.999.b

Verſ. 14. Novilunia veſtra, & Sabbata veſtra odit anima mea. 1.1061.a

Verſ. 16. Lavamini, mundi eſtote, & abluite malitiam cordis veſtri Jeruſalem. 1.964.c

Cap. 2. verſ. 2. Ex Sion prodibit lex, & verbum Domini de Jeruſalem. 1.582.d

Verſ. 4. Concident gladios ſuos in vomeres, & lanceas ſuas in falces, neqve arripiet gens contra gentem gladium, neqve eſt ut poſt hac bellum diſcant. 1.106.b

Cap. 3. verſ. 1. & 2. Ecce enim dominator Dominus Sabaoth, auferet a Judæa, & Jeruſalem, validum & validam, vires panis & vires aqvæ, gigantem & robuſtum, principem & bellatorem, & judicem, & Prophetam, & conjectorem, & Presbyterum, & Præfectum qvinqvaginta militum, & mirificum conſiliarium, & ſapientem architectum, & prudentem & auſcultatorem. 1.1023.c

Verſ. 8. Væ animæ eorum, qvia cœperunt conſilium malitioſum de ſeipſis dicentes, conſtringamus. 2.390.d

Cap. 5. verſ. 1. Cantabo dilecto, cantionem dilecti ad ſuam vineam, vinea fuit dilecto. 1.338.a

Verſ. 4. Qvid adhuc facere debui vineæ meæ qvod non fecerim? 1.988.a

Verſ. 5. Væ qvi dicitis amarum dulce, & qvi ſtatuitis tenebras eſſe lucem. 1.811.a

Cap. 6. verſ. 1. 2. 3. Vidi Dominum Sabaoth in excelſo, ſublimiqve in ſolio ſedentem, & impleta eſt domus magnificentia ejus, & Seraphim in orbem circumſtabant, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri, & duabus qvidem velabant faciem ſuam, & duabus pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum dicentes: Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth, plenum eſt cœlum & terra uuiverſa majeſtate ejus. 1.216.b. 1.220.a. 1.602.a.

Verſ. 7. Qvem mittam aut qvis proficiſcetur, tunc dixi, ecce mitte me, vade 1.150.c. 1.216.b. 1.602 b

Cap. 7. verſ. 8. Ecce Virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel, &c. 1.86.b.1.159.d.1.183.a

Cap. 9. verſ. 9. Parvulus enim datus eſt nobis & filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus ſuper humerum ejus, vocabiturqve nomen ejus admirabilis conſiliarius, DEUS, fortis, pater futuri ſæculi, princeps pacis. 1.86.b 1.153.d. 1.612.d

Cap. 11. verſ. 1. Erit enim radix Jeſſe, & qvi exurgit ad imperandum gentibus, in eum gentes ſperabunt. 1.88.a

Cap. 14. verſ. 12. Qvomodo cecidiſti de cœlo Lucifer qvi mane oriebaris? 1.462.d

Verſ. 14. Ponam ſolium meum ſupra nubes & ero ſimilis altiſſimo. 1.185.a.

Cap. 19. verſ. 0. Priusqvam puer noverit appellare patrem aut matrem, intercipiet opes Damaſci & ſpolia Samariæ ſub oculis regis Aſſyriorum. 1.86.c

Cap. 26. verſ. 18. A tui metu Domine in utero concedimus & parturivimus & peperimus ſpiritum ſalutis. 2.168.b.2.178.a

Cap. 30. verſ. 1. Væ vobis filii deſertores hæc dicit Dominus feciſtis conſilium, ſed non per me, & fœdera & non per ſpiritum meum, ut peccata peccatis addatis. 1.177.d

Cap. 32. verſ. 6. Stultus enim ſtulta loqvetur. 1.156.d

Cap. 35. verſ. 1. 2. Exultent deſerta Jordani, & floreat ut lilium, qvoniam gloria Libani data eſt ei, & precioſitas Carmeli, & populus meus videbit gloriam Domini, & conſpiciet omnis caro ſalutare Dei. 1.227.c

Verſ. 3. Corroboremini manus remiſſæ & genua diſſoluta: conſolemini animo qvi modicæ fidei eſtis, corroboremini & ne timueritis: Ecce ego Dominus veſter judicium retribuens, ipſe veniet & ſervabit nos. 1.91.c

Verſ. 4.

Verſ. 14. Ecce Deus noſter judicium reddit, & reddiruruseſt, ipſe veniet & ſervabit nos. 1.613 c

Verſ. 5. Tunc aperientur oculi cœcorum, & ex pedita erit lingua mutorum. 1.91 c.1 613.b

Cap. 40. verſ. 12. Qvoniam palmo ſuo metitur cœlum: menſus eſt qvoqve aqvam manu, & univerſam terram pugillo. 1.659.c

Verſ. 26. Deus autem qvi conſtruxit ſumma terrarum non eſuriet, nec delaſſabitur, neqve eſt inveſtigabilis prudentia ejus. 1.255.b.1.396.a

Cap. 42. verſ. 5. Qvi firmavit cœlum & terram, & dat ſpiritum populo, qvi in ea eſt, & calcant illam. 1.218.c

Verſ. 8. Gloriam meam alteri non dabo. 1.609. c.1 915.b

Cap. 34. v. 11. 12. Ego ſum Deus, nec alius eſt præter me, qvi ſervet: annunciavi, & ſervavi, & exprobravi, nec erat inter vos alienus. 2 214.a

Cap. 44. verſ. 2. 3. Hic Dominus ille Deus, qvi fecit te, & fingit te ab utero, ne timueris fili mi Jacob, & dilecte mi Iſrael, qvem ego elegi, quoniam ego dabo aqvam ſiti illis, qvi perambulant in inaqvoſa, & imponam ſpiritum meum ſuper ſemen tuum, & benedictionem meam ſuper liberos tuos. 1.601.b

Verſ. 14. Laboravit Ægyptus, & mercatus Æthiopum, & oriundi ex Saba, viri alti ad te tranſibunt, &c. 1.169.b.1.394.c.2.215.d

Verſ. 24. Dominus hæc dicit, qvi liberavit te, & formavit te in utero. 1.257.b

Ibid. Ego ſolus extendi cœlos. 1.257 b

Cap. 45. verſ. 1. Hæc dicit Dominus Chriſto meo, cui tenui dexteram, ut obaudiant omnes gentes. 2.552.a

Verſ. 3. Ego Dominus Deus, qvi voco nomen meum: Deus Iſrael. 2 556.b

Verſ. 14. Sic dicit Dominus exercituum; laboravit Ægyptus & negotiatio Ægyptiorum, & Sabaim viri proceri, ad te tranſibunt, & te ſectabuntur, manicis vincti, & te adorabunt. Tu enim unus Deus es, & ignoravimus Deum Iſraelis. 2.215.d

Verſ. 22. 23. Ego ſum Deus, nec eſt alius Deus, per memetipſum juro, ex ore meo egredietur juſtitia, ſermones mei non delebuntur, qvod mihi flectetur omne genu. 2.214.a

Cap 48. verſ. 12 Ego ſum primus, & ego ſum unus in æternum, & manus mea fundavit terram, & dextera mea ſtabilivit cælum. 1.1040 d

Verſ. 13. Manus mea fundavit terram, & dextera mea cœlum. 1.265.b

Verſ. 16. Accedite ad me & audite hæc. Non ab initio in occulto loqvutus ſum, cum fierent illic eram, & nunc Dominus miſit me, & ſpiritus ejus. 1.1039.d

Cap. 49. verſ. 5. Et nunc ita dicit, Dominus qvi formavit me ex utero ſervum ſibi ut congregem Iacob & Iſrael, ad eum congregabor & glorificabor coram te. 1.422 b.1 423.c

Cap. 50. verſ. 6. Dorſum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad deplamationem, faciem autem meam non averti a contumelia ſputorum. 1.586.c.2.362.a

Cap 52. verſ. 5. Væ per qvos nomen meum blaſphematur inter gentes. 1.570.d.1.691.b

Verſ. 11 Abſiſtite, abſiſtite, illinc egredimini, & immundum ne tetigeritis, recedite ex medio illorum, ſegregamini ab illis qvi fertis vaſa Domini. 1 401.c

Cap. 53. verſ. 1. Domine qvis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui revelatum eſt? 1.135.d.1.26.c.1 230 b

Verſ. 1. Vidimus eum, & non habebat ſpeciem neqve pulchritudinem. 1.612.a

Verſ. 2. Homo verberibus affectus, & doctus in ferendis infirmitatibus, qvandoqvidem averſa eſt facies ejus, ignominioſe tractatus eſt, neqve ullo in numero habitus. 1 87.a.1.613.b.1 645.a

Verſ. 5. Ipſe noſtras infirmitates ſuſtulit, & languores geſtavit. 1.483.d.1.597.a 1.613.b

Verſ. 6. Omnes ut oves deerravimus, homo in itinere ſuo deviavit, & Dominus tradidit eum pro peccatis noſtris, & ipſe in afflictione ſua non aperuit os ſuum. 1.87.b

Verſ. 7. Ut ovis amactationem ad eductus eſt, & ut agnus coram tonſore ſuo mutus, adeo fere non aperuit os ſuum. 1 361.b.1 386 d

Verſ. 8. In humiliatione ſua judicium ejus exaltatum eſt. 2.391.a

Verſ. 8. Nativitatem ejus qvis enarrabit? qvandoqvidem tollitur e terra vita ejus: propter iniqvitates populi ductus eſt ad mortem. 1.87.c.1.90.a

Verſ. 9. Qvi peccatum non fecit, neqve dolus eſt inventus in ore ejus. 1.79.c.1.418.a

Ibidem. Dabo malos pro ſepultura ejus, & divites pro morte ipſius, qvoniam iniquitatem non fecit, neqve inventus eſt dolus in ore ejus. 1.87.c

Verſ. 10. Dominus vult eum purgare a plaga. 1.87.c

Cap. 56. verſ. 4. 5. Hæc dicit Dominus noſter Eunuchis: Qvotqvot ſervaverint Sabbatha mea & elegerint quæ ego volo, & adhærent teſtamento meo, dabo illis in ædibus meis, & in mœnibus meis locum memorabilem & præſtantiorem filiis & filiabus: Nomen æternum dabo illis & non deficiet. 1.362.c

Cap. 61. v. 1. Spiritus Domini ſuper me, eo qvod unxerit me. 1.172.a.1.177.d.1.198.a.1.353.d. 1 357.b.2.12.

Ibidem. Ut Evangelizarem pauperibus miſit me, ut conſolarer omnes lugentes. 1.220.c

Cap. 62. verſ 1. Salutare meum ut lampas ardebit, & in brachium meum gentes ſperabunt. 1.229.d.1.230.a

Verſ. 2. Servientibus vero mihi vocabitur nomen novum.

Cap. 63. verſ. 1. Qvis eſt iſte qvi venit ex Edom? 1.642.a

Verſ. 3. Torcular ego calcavi prorſus ſolus. 2.416 c

Verſ. 9. Non nuncius, non legatus, ſed ipſe Dominus ſervabit nos. 2.388.c 1.613.d

Verſ. 10. Ipſi autem increduli fuerunt, & exacerbaverunt ſpiritum ſanctum, & converſus eſt iis in inimicitiam. 1.609.a

Cap. 64. verſ. 4. Deſcendit ſpiritus a Deo, & eduxit eos, ſic eduxiſti populum tuum facere tibi nomen gloriæ. 1.187.a

Verſ. 10. Et irritaverunt ſpiritum ſanctum, & converſus eſt illis ad inimicitiam, Dominus ipſe expugnavit eos, & rememoratus eſt dierum æternorum, qvi eduxit de terra paſtorem ovium. 2.555.a

Verſ. 12. Vbi eſt qvi poſuit in illis ſpiritum ſuum. 2.555.a

Cap. 65. verſ. 1. Manifeſtus redditus ſum illis qvi me non qværunt, inventusqve ab his qvi me non percontabantur. Ecce ego ſum, dicam genti, &c. 1.91.b
Cap. 66. verſ. 2. Manus mea fecit hæc omnia. 1.168.c.1.255.d. 1.257.a.1.442.a
Verſ. 3. Cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus. 1.219.a

Ex Hieremia.

Summam libri hujus habes, ſecundo tomo, pag. 107. c.

Cap. 1. verſ. 1. Factum eſt verbum Domini ad me. 1.403.a.1.927.b
Verſ. 5. Antequam fingerem te in utero, novi te: & antequam ex utero egredereris, ſanctificavi te. 1.257.a.1.319.d
Verſ. 6. Juvenis ſum, & non poſſum prophetam agere. 2.278.d
Verſ. 7. Ne dicas juvenis ſum. 2.278.d
Cap. 2. verſ. 5. Dixi colonis Iſrael, qvid invenerunt in me patres veſtri, aut qvod delictum, aut injuriam, quod ita longe a me recedunt? 1.224.d
Verſ. 6. Ne dixeritis, ubi eſt Dominus qui eduxit nos e terra Ægypti in deſertum? Nam duxit eos per abyſſum veluti eqvos in ſolitudine, & fatigati non ſunt, & veluti pectora, per campos: deſcendit Spiritus Sanctus a Domino & eduxit eos. 1.224.d.1.607.d
Verſ. 13. Duo ſcelera deſignavit populus meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & effoderunt ſibi ciſternas frivolas quæ aquam continere non poterant. 1.193.a.1.213.b.1.260.c. 1.325.c.1.601.d.2.208.a
Cap. 4. verſ. 22. Populus iſte prudens eſt ad malefaciendum, cæterum benefacere non noverunt. 1.145.a
Cap. 9. verſ. 10. Super montes accipite planctum, & ſuper ſemitas deſerti luctum, quia defecerunt, eo quod non ſint homines, non audierunt vocem ſubſtantiæ, a volatilibus cœli usque ad pecora. 2.569.b
Cap. 10. verſ. 16. Qui formavit omnia, ipſe eſt hæreditas Jacob, Dominus nomen illi. 1.606.b
Cap. 11. verſ. 19. Qvemadmodum agnus innocens qui ducitur ad victimam, non cognovi, ſuper me cogitaverunt mala dicentes: agite huc, injiciamus lignum in panem ejus, & eradamus eum e terra viventium. 1.87.d
Cap. 13. verſ. 23. Si poteſt Æthiops mutare pellem, aut pardus maculas, &c. 1.282.d
Cap. 14. verſ. 9. Nunquid eris ut homo dormiens, & ſicut vir qvi non poteſt ſalvos facere.
Cap. 17. verſ. 12. & 13. Thronus gloriæ excelſus, ſanctificatio noſtra, expectatio Iſraelis, &c. 1.315.b
Cap. 23. verſ. 9. Cœlum & terram ego impleo: dicit Dominus. 1.219.a.1.659.a
Cap. 23. verſ. 18. qvis ſtabit in ſubſtantia mea, & videbit cor meum? 1.834.d
Verſ. 22. Si ſtetiſſent in ſubſtantia mea, & audiſſent verbum meum, averterem eos a ſtudiis eorum peſſimis. 1.934.d
Cap. 25. v. 10. Auferam ab illis vocem lætitiæ, & vocem gaudii, vocem ſponſi, vocem ſponſæ, odoré unguenti, & lumen candelæ. 1.320.d.1.1023.d
Cap. 26. verſ. 1. Et factum eſt verbum Domini ad me. 1.1023.d
Cap. 30. verſ. 30. Qvi comederit labruſcas, ei dentes obſtupeſcent. 2.351.b
Cap. 31. verſ. 12. Creavit Dominus novam ſalutem ad plantandum, in qva ſalute ibunt homines. 1.417.b.2.42.a

Ex Ezechiele.

Summam libri hujus vide, ſecundo tomo, pag. 108. c.

Cap. 11. verſ. 4. Suſtulit me ſpiritus, & duxit me in terram Chaldæorum, in captivitatem, in viſione in ſpiritu Dei. 1.178.b
Cap. 16. verſ. 25. Divaricati eſtis crura veſtra in omni platea. 1.915.d
Cap. 18. verſ. 20. Facit vobis ipſis cor novum & ſpiritum novum. 1.184.a
Cap. 19. verſ. 32. Nolo mortem peccatoris, ſed pœnitentiam. 1.1084.c
Cap. 20. verſ. 12. Sabbata mea dedi illis, ut eſſent in monumentum & recordationem mei, & in monumentum & recordationem ipſorum: ut cognoſcant me eſſe Dominum qvi ipſos ſanctifico. 1.966.c.2.159.a
Cap. 5. verſ. 3. In corde maris, in aqva multa duxerunt te remiges tui, & ſpiritus Auſtri contrivit te. 1.181.d
Cap. 28. verſ. 3. Nunqvid ſapientior es Daniele? omne qvod occultum eſt, oſtenſum eſt tibi. 1.660.c
Cap. 33. verſ. incerto. Vivo ego, dicit Dominus, ſi fecerit qvis omnes hominis iniqvitates, & invenero eum in juſtitia, non recordaturus ſum omnium ipſius peccatorum. 2.360.b
Cap. 36. verſ. 26. Et dabo vobis cor novum, & ſpiritum novum dabo vobis, & auferam lapideum cor ex carne veſtra, & dabo vobis cor carneum, & ſpiritum meum dabo in vos. 1.183.b

Ex Daniele.

Hujus libri compendium extat, ſecundo tomo, pag. 109. a.

Cap. 2. verſ. 27. Et regni ejus non erit finis. 1.[illegible]10.a
Cap. 3. verſ. 17. Benedicite ſpiritus & animæ juſtorum Domino. 1.181.c
Verſ. 57. Benedicite omnia opera Dominum, tum ea qvæ in cælo ſunt, tum ea qvæ in terris degunt. 1.170.d.1.472.b
Verſ. 81. Benedicite beſtiæ, & omnia jumenta Dominum. 1.1058.a
Verſ. 54. Laudabilis & ſuper exaltatus in ſæcula. 1.663.c
Verſ. 61. Nonne tres injecimus in fornacem? & ecce jam qvatuor apparent, qvartique facies ſimilis Deo. 1.1080.d
Cap. 4. verſ. 24. Conſilium meum, Rex, placeat tibi; peccata tua eleemoſynis redime, & iniqvitates tuas commiſerationibus erga pauperes. 2.365.b
Cap. 7. verſ. 9. Videbam usque dum throni poſiti ſunt, & antiqvus dierum conſedit, & indumentum ejus album ut nix, & pilus capitis ejus ut lana pura. 2.395.a
Verſ. 10. Millies millia, & decies millies centena millia miniſtrorum adſiſtunt & apparent. 1.397.d
Verſ. 13. Videbam in viſione noctu, & ecce in nubibus cœli, ut filius hominis veniens usqve

Digitized by Google

ad antiqvum dierum acceſſit, & adductus eſt ad eum, &c. 2.394.d
Cap. 9. verſ. 24. Septuaginta Hebdomades in compendium redactæ ſunt, ſuper populum tuum, ſuper civitatem ſanctam, ut conſummentur peccata, & paulo poſt obſignetur viſio & Propheta, & ungatur Sanctus Sanctorum. (*Paulo aliter.* 1.92. c.
Cap. 13. verſ. 42. Deus æterne arcanorum conditor, qui noſti omnia antequam fiant. 1.319.d
Verſ. 43. 44. Excitavit Deus Spiritum Sancti pueri junioris, cui nomen Daniel, & exclamavit voce magna, Purus ſum ego a ſanguine iſtius. 1.178.b. 1.217.a
Cap. 14. verſ. 4. Non colo idola manufacta, ſed Deum vivum conditorem cœli & terræ, qui dominatum habet in omnem carnem. 1.483.a. 1.981.d

Ex Joele.

Summam libri hujus habes, ſecundo tomo, pag.104.d.

Cap. 2. verſ. 17. Parce Domine, populo tuo, & ne des hereditatem tuam in vituperium inimicis tuis. 1.864.b
Verſ. 28. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. 1.178.b. 1.210.c. 1.598.a. 2.10.c. 2.164.a. 2.164.d. 2.483.a. 2.600.d.
Ibid. Et prophetabunt filii veſtri, & filiæ veſtræ, & ſenes veſtri inſomnia ſomniabunt, & adoleſcentuli veſtri viſiones videbunt, &c. 2.211.a
Verſ. 21. Sol & Luna obſcurabuntur, & ſtellæ exuent ſplendorem ſuum. 2.393.a
Cap. 3. verſ. 16. Dominus ex Sion clamabit, & ex Jeruſalem dabit vocem ſuam, & concutietur cœlum & terra, &c. 1.210.c. 1.393.b

Ex Oſea.

Synopſis hujus libri eſt, ſecundo tomo, pag.103.c.

Cap. 6. verſ. 2. Eamus & revertamur ad Dominum Deum noſtrum, quia ipſe fecit nos, & ſalvabit nos, ſanos nos reddet poſt duos dies, & tertio die reſurgemus, & vivemus. 1.396.d
Cap. 7. verſ. 13. Væ illis, quia reſilierunt a me, miſeri ſunt, qvia impie adverſus me egerunt: ego autem redemi eos, &c. 1.312.d
Verſ. 15. Et conſultaverunt mala, & in me mala cogitaverunt, averſi ſunt ad id quod nihil eſt. 1.312.d
Cap. 11. verſ. 1. Ex Ægypto vocavi filium meum. 1.86.d
Cap. 14. verſ. 3. 5. Convertimini fili convertendo, & ego ſanabo contritiones veſtras. 1.989.b

Ex Amos.

Hujus libri Synopſin habes, tomo ſecundo, pag.104.a.

Cap. 4. verſ. ult. Ecce ego ille qui ſtabilio tonitrua & creo ſpiritum, & annuncio in homines Chriſtum ejus, facioque auroram & caliginem, & aſcendo ſuper excelſa terræ, Dominus Deus omnipotens nomen illi. 1.174.d
Cap. 8. verſ. 9. Et erit in illo die dicit Dominus, occidet ſol in meridie, & obſcurabitur in terra de die lux. 1.393.b

Ex Jona.

Compendium hujus libri habetur, 2.tom.pag.105.b.

Cap. 1. verſ. 4. Et excitavit Dominus ſpiritum in mari & factum eſt mare procelloſum & in periculo erat navis ne quaſſaretur. 1.181.c. 1.182.b
Verſ. 4. Adhuc tres dies, & Ninive ſubvertetur. 1.997.b
Cap. 4. verſ. 2. O Domine, nunquid hæc verba mea fuerunt cum adhuc eſſem in terra mea? atque id eo eſt quod præoccupaverim fugam in Tharſos, eo quod noſſem te miſericordiam, &c. 1.997.d

Ex Abacuc.

***Summa** hujus libri habetur, ſecundo tomo, pag.205.d.*

Cap. 3. verſ. 3. Deus a Themam veniet. 1.345.a 2.387.d
Ibidem. Et Sanctus ex monte opaco & denſo. 2.419.a

Ex Baruc.

Synopſis libri hujus extat, tomo ſecundo, pag.210.d.

Cap. 2. verſ. 1. Anima in anguſtiis, & ſpiritus mæroris clamavit ad te. 1.181.b
Cap. 3. verſ. 10. Quid eſt Iſrael qvod in terra inimicorum tuorum hæres, reliqviſti fontem ſapientiæ. 1.193.b
Verſ. 11. Relinquebatis fontem vitæ Dominum, & relinqvebatis fontem ſapientiæ. 1.260.b. 1.325.c
Verſ. 35. Iſte eſt Deus noſter, non reputabitur alius præter eum. 1.125.c. 1.420.b. 2.216.b
Cap. 4. v. 20. Jam clamabo ad æternum Deum in diebus meis. 1.318.d

Ex Judith.

Synopſin hujus libri cum ſuperiori habes.

Cap. 16. verſ. 17. Tibi inſerviet omnis creatura, quoniam dixiſti & facta ſunt, miſiſti ſpiritum tuum & ædificavit. 2.617.d

Ex Aggæo.

Summa hujus voluminis extat, ſecundo tomo, pag.206.b.

Cap. 2. verſ. 5. 6. Et nunc corroborare Zorobabel, dicit Dominus, & corroborare JESUS filius Joſedech magnus ſacerdos, dicit Dominus: & corroboretur univerſus populus terræ, dicit Dominus, Agite, qvoniam ego vobiſcum ſum, dicit Dominus omnipotens, & ſpiritus meus in medio veſtri conſiſtit. 1.188.a

Ex Michæa.

Synopſis hujus libri habetur, ſecundo tomo, pag.104.c.

Cap. 2. verſ. 4. In illa die aſſumetur in vos parabola, & plorabitur ploratu, modulatus ſub his verbis: Ærumna ærumnoſa facta eſt portio populi mei, metata eſt in funiculo (ſive de-

compeda) non erat qui impediret ut averteret, agri veſtri centuriati ſunt, &c. 1. 1025. a

Cap. 4. verſ. 1. In poſtremis diebus illuſtris erit mons Domini. 2.98. d

Cap. 5. verſ. 2 Et tu Bethleem Ephrata an minima ſis in millibus Judæ? Ex te proditurus eſt mihi, qui recturus ſit populum meum Iſrael. 2. 389. a

Cap. 6. verſ. 3. Popule mi, quam injuriam feci tibi? aut qua in re moleſtus fui tibi? reſponde mihi. 1. 234. c

Cap. 7. verſ. 5. Quis ſimilis tibi inter Deos Domine? aut quis æquabitur Domino, inter filios Dei. 1.488. b. 2 463. b

Locus incertus ex Michæa. Domus Jacob exacerbavit ſpiritum Domini. 1.178. b

Ex Zacharia.

Summa hujus libri habetur, ſecundo tomo, pag. 206. c.

Cap. 1. verſ. 6. Veruntamen ſermones meos, ac legitima mea ſuſcipite, quæcunque ego præcipio in ſpiritu meo Prophetis. 1. 178. b, 1.206. a. 2.13. d

Verſ. 12. Cor ſuum ſtatuerunt imperſvaſibile, ut non exaudirent legem meam, ac ſermones quos emiſit Dominus omnipotens, in ſpiritu ſuo per manus Prophetarum ſuperiorum. 1. 178 c. 1. 205. a. 2. 64. a

Verſ. 14. Domine qui in omnia imperium & poteſtatem habes, quouſque tandem non miſereberis Jeruſalem? 1.402. b

Cap. 2. verſ. 10. & 11. Oblectare & lætare filia Sion, qvoniam ecce venio, & habitabo in medio tui: & diffugient gentes multæ ad dominum in die illa, & cognoſces quod Dominus omnipotens emiſerit me. 1. 1039. d. 2 290. a

Cap. 3. verſ. 3. Hæc dicit Angelus qui loquitur in me. 1. 185. d

Cap. 6. verſ. 12. Ecce vir, oriens illi cognomen. 1. 160 a

Cap. 9 verſ. 9. Dicite filiæ Sion, ecce rex veſter venit manſvetus, ſedens in aſino, & pullo ſubjugalis ſobole. 1.988 d

Cap. 11. verſ 12. Et ſtatuerunt mercedem meam triginta argenteos. 1.931. d

Cap. 12. verſ. 1. Extendens cœlum, fundamento ſtabiliens terram, & fingens ſpiritum hominis in ipſo. 1. 183. d

Cap. 14. verſ 1. 2 Ecce dies veniunt, & dividentur ſpolia tua in te, & ſimul inducam omnes gentes in Jeruſalem, & capietur civitas, & diripientur domus, & polluentur fœminæ. 1. 1025. a

Verſ. 4. In illo die ſtabunt pedes Domini in monte olivarum, e regione Jeruſalem ad Orientem. 2. 394. d

Verſ. 6. & 7. Et erit in illo die, non erit lux, & frigus & gelu erit una dies, & dies illa nota eſt Domino. Et non eſt dies, & non nox. Et ad veſperam erit lux. 2. 393 a

Ex Malachia.

Synopſis hujus libri, eſt, tomo ſecundo, pag. 206. d.

Cap. 1. verſ. 11. Quia magnificum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus Deus. 2. 558. a

Cap. 2. verſ. 10. Nonne Deus creavit nos. 1.430. a

Cap. 3. verſ. 1. De repente veniet ad templum ſuum Dominus quem vos quæritis, & Angelus teſtamenti quem vos vultis. 1. 229. a

Cap. 3. verſ. 6. Ego ſum Deus & non ſum mutatus. 1. 380. c. 2. 30. d

EX NOVO TESTAMENTO.

EX MATTHÆO.

Hujus Evangelii Synopſis compendiaria extat, tomo ſecundo, pag. 221. b.

Cap. 1. verſ. 1. Liber generationis JESU Chriſti filii David, filii Abrahæ. 1. 623. a. 1. 1067. a. 2. 406. d

Verſ. 18. Priuſquam convenirent inventa eſt in utero habens de Spiritu Sancto. 2 569. c

Verſ. 20. Ne timeas Joſeph, accipere Mariam conjugem tuam. Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu Sancto eſt. 1. 223. a

Verſ. 23. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur, nobiſcum Deus. 2. 405. c

Cap. 2. verſ. 13. Aſſumpto puero ejuſque matre fuge in Ægyptum, quæſiturus eſt enim Herodes animam pueri. 2 287. b

Verſ. 20. Surge & una cum puero, ejuſque matre proficiſcere in Iſraeliticam terram: mortui ſunt enim qui pueri animam quærebant ad necem. 2. 287. b

Cap. 3. verſ. 10. Jam vero & ſecuris ad arborum radicem eſt poſita. 2. 397. b

Verſ. 11. Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me autem venit qui vos baptizabit Spiritu ſancto & igne. 2. 616. c

Verſ. 13. Super qvem videris ſpiritum deſcendere & manere ſuper eum. 1. 217. b

Verſ. 16. Et baptizato Jeſu confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt cœli, & vidit ſpiritum deſcendentem de cœlo ſicut columbam venientem in ipſum. Et ecce vox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus in quo complacui. 2 563. b

Verſ. ultimo. Hic eſt filius meus dilectiſſimus in quo bene complacui, ipſum audite. 1. 257. d. 1. 296. d. 1. 298. c. 1. 316. c. 1. 322. a. 1. 393. d. 1. 408. d. 1. 433 a. 1. 510. b. 1. 516. c. 1. 538. d. 1. 545. c. 1 550. a. 1. 590. d. 1. 653. b. 1. 653. d. 2. 10. d.

Cap. 4. verſ. 1. Jeſus autem plenus ſpiritu reverſus eſt a Jordane. [illegible]

Verſ. 7. Non tentabis Dominum Deum tuum [illegible] 13.

Verſ. 10. Vade retro Satanas, ſcriptum eſt, &c. 1. 285. c. 1 [illegible]

Verſ. 10. Dominum Deum tuum adorabis & illi ſoli ſervies. 1. 285. c. 1. 223 d

Verſ. 11. Et diſceſſit ab eo diabolus.

Verſ. 11. Et ecce Angeli venientes miniſtrabant ei. 1. 987. a. 1 924. b

Digitized by Google

Verſ.22. Venite ad me omnes qvi laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. 1.150.b
Cap.5. verſ.3. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. 2.367.a
Verſ.5. Beati mites, quoniam ipſi terram poſſidebunt. 1.1008.b
Verſ.8. Beati mundo corde quoniam ipſi Deum videbunt. 1.435.2.3.d
Verſ.10. Beati qui perſeqvutionem patiuntur propter juſtitiam. 1.713.c
Verſ.17. Non veni ut ſolverem legem & prophetas, ſed ut adimplerem. 1.1083 a
Verſ. 19. Si vos perſequuti fuerint in unam ciuitatem, fugite in aliam, 2.582.c
Verſ.23 Si attuleris donum tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus aliquid aduerſus te habeat, relinque ibi donum tuum & abi reconciliare prius fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. 2.360 d
Verſ.25 Si oculus tuus dexter, aut dextera tua manus offendit te, erve vel abſcinde & proiice abs te. 2.401.c
Verſ. 27. 28. Dictum eſt veteribus non Mœchaberis. Ego autem dico vobis: Qvisqvis aſpexerit uxorem ad concupiſcendum eam, jam adulteravit eam in corde ſuo. 2.369.d
Verſ.35. Sit veſtrum ita, ita: & non, non. 1.994 d
Verſ. ultimo. Sitis miſericordes & boni ſicut pater veſter qvi in cœlis eſt. 2.366.a
Cap.6. verſ.16. Tu autem cum orabis, ingredieris in penetralia tua & occludes fores tuas. 1.684.a
Verſ. 9. Cum precari ſtatueritis dicite: Pater noſter qvi es in cœlis, &c. 1.281.c
Verſ.11. Fiat voluntas tua. 2.383.c
Verſ.11. Panem noſtrum ἐπιούσιον da nobis hodie. 1.607.c
Verſ. 13. Remittite & remittetur vobis. 2 361.c
Verſ.19. Qværite & invenietis. 1.984.a
Verſ.20. Theſaurizate vobis theſauros in cœlo, ubi neqve tinea, neqve erugo exterminant, & ubi fures non effodiunt, nec furantur. 2.586.c
verſ. 24. Nemo poteſt duobus Dominis ſervire. 1.214.d
Verſ. 25. Nolite ſolliciti eſſe animæ veſtræ qvid manducetis, aut qvid bibatis, neqve corpori qvid veſtiamini; qvia hæc gentes qværunt: veſter autem pater, novit qvod indigetis his omnibus. Qværite ergo primum regnum Dei & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis 1.396.b
Verſ. 27. Qvis poteſt ex vobis ſollicite cogitando, adjicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum &c. 1.396.b
Verſ.ult. Nolite cogitare de Craſtino. 2.452.d
Cap.7. verſ.3. Ne judicetis, & non judicabimini. 2 361.b
Verſ. 11. Si vos cum mali ſitis, noſtis bona tribuere liberis veſtris, qvanto magis pater veſter cœleſtis dabit bona poſtulantibus abs ſe. 1.607.a
Verſ. 15. Obſervate falſos Prophetas qvi veniunt ad vos in cultu ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. 1.285. d
Verſ. 18. Orationibus inſtate, vigilantes in illis.
Verſ. 22. Multi in illo die dicturi ſunt, Domine Domine, nonne in nomine tuo dæmonia ejecimus & virtutes multas edidimus? &c. 2.374.c
Verſ. 21 Non omnis qvi dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum. 1.651.a
Verſ.24. Homo qvidam domum ſuam ædificavit ſuper petram. 2.397.c
Cap.8. verſ.2. Domine, potes ſi vis me mundare. 1.157.c
Verſ.12. Qvi me abnegat coram hominibus, abnegabo & ego eum coram Angelis Dei. 1.236.a
Verſ.31. Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. 2.469.b
Verſ. 30. Qværſo, ne nos ante tempus torqveas. 1.984.a
Cap. 9. verſ. 4. Qvid cogitatis mala in cordibus veſtris? 1.1065.c
Verſ. 6. Surge, tolle lectum tuum, & abi in domum tuam. 1.924.d
Verſ. 10. Miſericordiam volo, & non ſacrificium. 1.157.d
Cap. 10. verſ 16. Ecce mitto vos ut oves in medio luporum: ſitis igitur prudentes ut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. 1.215.d
Verſ. 19. Cum tradiderint vos in concilio ne anxii ſitis, qvid aut qvomodo loqvamini, dabitur enim vobis in illa hora qvod loqvamini. 1.221 b.1.605.b
Verſ.20. Non enim eſtis vos qvi loqvimini, ſed ſpiritus patris veſtri qvi loqvitur in vobis. 1.179.a. 1.221. b
Verſ. 22 Beatus qvi perſeveraverit in finem 2.554.d
Verſ. 23. Cum vos perſecuti fuerint in civitate iſta, fugite in aliam. 1.708.a.1.947.c
Verſ. 25. Si patrem familias Beelzebub nuncupaverunt, qvanto magis domeſticos nuncupaverunt? 1 655.b
Verſ.28. Ne metuatis ab iſtis qvi corpus occiderunt, animam vero non poſſunt occidere. 1.640.a
Verſ. 29. Annon duo paſſerculi aſſario veneunt, nec ullum ex his cadit in terram, ſine patre meo cœleſti. 1.396.a.2.357.c
verſ. 30. Pili capitis veſtri numerati ſunt. 2.357.c
verſ 32. Qvicunqve me confeſſus fuerit coram hominibus, & confitebor & agnoſcam eum coram patre meo qvi eſt in cœlis. 1.651.b
verſ. 33. Qvicunqve abnegaverit me coram hominibus, abnegabo & eum coram patre meo, qvi in cœlis eſt. 1.236.a.1.651.a
verſ. 37. Quicunqve me plus fecerit domum, aut uxorem, aut filios, non eſt me dignus. 2.547.b
verſ. 39. Qvi invenerit animam ſuam perdiderit eam. 1.984.d
verſ. 40. Qvi vos recipit me recipit. 1.449.a.
Cap. 11. verſ. 11. Violenti rapiunt regnum cœlorum. 2 363.b
Verſ. 12. Lex & Prophetæ uſqne ad Joannem prædicaverunt. 1.93.d
Verſ. 28. Venite ad me omnes laborantes ac onerati, & ego refocillabo vos. 1.369.b.1.654.c
Verſ. 29. Diſcite a me qvod mitis ſum & humilis corde, & invenietis reqviem animabus veſtris. 1.473.c.1.654.d
Verſ. 27. Omnia mihi tradita ſunt a patre. 1 149.d

Verſ. 30. Jugum enim meum commodum eſt, & ſarcina mea levis. 1.554.d
Verſ. 26. Confiteor tibi pater Domine cœli & terræ, qvod iſta occulta eſſe voluiſti ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea parvulis, &c. 1.7.a.1 421.a.1.653.b
Cap. 12. verſ. 2. Vide qvid faciant diſcipuli tui, non licitum eſt hoc in Sabbato facere. 1.1066 b
Verſ. 3. Ne hoc qvidem legiſtis qvid fecerit David, cum ipſe eſuriret, & ſui cum illo, & qvomodo ingreſſus ſit in domum Dei, & panes propoſitionis ſumpſerit & comederit, qvod nemini licitum erat facere niſi ſolis ſacerdotibus. 1.1066 c.d
Verſ. 24. Hic non ejicit dæmonia niſi in Beelzebub principe dæmoniorum, &c. 1.232.d
Verſ. 24. In Beelzebub ejicit dæmonia. 1.925.b
Verſ. 25. Omne regnum in ſe diviſum, per ſe deſolatur: & omnis civitas aut domus, in ſe diviſa per ſe cadit, &c. 1.145.b
Verſ. 28. Si vero in ſpiritu Dei ejicio dæmonia, ergo pervenit ad vos regnum Dei. 1.179.a 1.232.d.1.356.d
Verſ. 32. Qvicunqve dixerit verbum contra filium hominis remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neqve in hoc ſeculo, neqve in futuro. 1.145.b. 1.215 c.1.236.c.1.237.d.1.357 a.2.115 d
Verſ. 34. Bonus homo ex bono cordis ſui theſauro depromit bona. 2.169.d
Verſ. 40. Qvemadmodum egit Jonas in ventre Ceti tres dies, & tres noctes, ita qvoqve agere oportet filium hominis in corde terræ. 1.235 b. 1.475.c
Cap. 12. verſ 55. Nonne hic eſt fabri filius. 1.357.a
Cap. 13. verſ. 5. Exivit qvi ſeminabat ad ſeminandum ſemen ſuum. 2.398.c
Verſ. 43. Tunc exſplendebit juſtus veluti ſol in regno patris ipſorum. 1.606.c
Verſ. 44. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agris, qvem ubi invenit homo, lætatur: deinde abit, & vendit omnia qvæcunqve habet, & emit agrum illum. 1.112.c
Cap. 14. verſ. Qvod ergo Deus conjunxit, homo ne ſeparet. 1.55.c
Cap. 15. verſ 13. Omnis plantatio qvam non plantavit pater meus cœleſtis eradicabitur. 1.908 d
Verſ. 24 Non ſum miſſus niſi ad oves domus Iſraelis perditas. 2.221a
Verſ. 25. Cum venerit paracletus qvem mittet pater in nomine meo, ille docebit vos omnia. 1.178.d
Cap. 16. verſ. 14. Qvemnam me dicunt eſſe homines. 1.489.c
Verſ. 15. Qvid dicitis de Chriſto, cujus filius eſt? 1.210.b
Verſ. 16. Tu es Chriſtus filius Dei viventis. 1.172.a.1 288.c 1 423 a 1 444 a.1.554.b
Verſ. 17. Beatus es Simon Bariona, qvoniam caro & ſangvis non revelavit tibi, ſed pater meus cœleſtis. 1.604.b 1 667.a
Verſ. 18. Et tu es Petrus & ſuper hanc Petram ædificabo Eccleſiam meam: & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam. 1.667.a
Verſ. 22. Mirearis tui Domine. 1.611.d
Verſ. 23. Apage retrorſum ſatana, offendiculum es, eo qvod non ſapias ea qvæ ſunt Dei, ſed hominum. 1.611.d
Cap. 17. verſ. 19. Sciſcitati ſunt ab eo diſcipuli dicentes: Domine, declara nobis qvonam pacto immundi ſpiritus propelluntur? Hoc genus, &c. 1 1045.d
Verſ. ult. Dixit Dominus ad Petrum: vade ad mare, & hamum projice, primumque qui egreſſus fuerit piſcem cape, ut ejus aperto ore, ſtaterem invenies, hunc pro me dato & pro te. 2.397.d
Cap. 18. verſ. 10. Qvatenus feciſtis uni ex puſillis iſtis, mihi feciſtis. 1.1027.c
Verſ 20 Si duo veſtrum unanimes convenerint ſuper terram, de qvacunqve re petierint dabitur eis. 2.398.d
Simile factum eſt regnum cœlorum grano ſinapis. 2.399.b
Verſ. 23. Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qvi cum ſervis rationem ſubducere voluit. 2.396 a
Cap. 19. verſ. 4. Ab initio qvi condidit, marem & fœminam fecit illos. 1.416.c.1.427.d
Verſ. 14. Niſi mutemini, & efficiamini ſicut parvuli, neqvaqvam intrabitis in regnum cœlorum. 1 1062.a
Verſ. 23. Alii ſedent ſuper duodecim thronos judicantes duodecim tribus Iſrael. 1.258 b
Cap. 20. verſ 1. Homo qvidam diluculo egreſſus eſt ad conducendos operarios. 2.398.d
Cap. 21. verſ. 20. Abite in caſtellum qvod contra vos eſt, & invenietis aſinam alligatam & pullum. 1.294.d.1.397.a 1.985 c.1 989 c
Verſ. 22. Dixerunt enim Domini ad diſcipulos qvod ſolvitis pullum. 1.987.d
Verſ. 28. 29. 30. Homo qvidam duos habebat filios, qvi dixit ad alterum illorum: vade in vineam: qvi reſpondit, non ibo, & abiit. Et accedens ad alterum, dixit ſimiliter: qvi reſpondit, ego ibo, & non abiit. 1.132.c 2.396.d
Cap. 22. verſ. 2. Simile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qvi nuptias apparuit filio ſuo 1.284.c
Verſ. 21. Reddite qvæ ſunt Cæſaris Cæſari. 1.361.c
Verſ. 29. Erratis non ſcientes ſcripturas, & virtutem Dei. 1.291.b 2.252.c
Verſ. 30. In reſurrectione mortuorum, neqve nubent neqve ducent uxores. 1.440.c
Verſ. 37. Diliges Dominum Deum tuum tota anima tua, & toto corde tuo, totiſqve viribus tuis: & proximum tuum ſicut temetipſum. 1.232.c.2 223.d
Verſ. 35. Novimus qvis ſis: tu es ille Sanctus Dei. 1. 85. c
Verſ. ultimo. Qvi prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum ſpiritum ſanctificationis. 2.562.d
Cap. 23. verſ. 35. Amen dico vobis, recident in vos omnia delicta parentum veſtrorum, inde uſqve a ſangvine Abelis juſti, ad ſangvinem Zachariæ filii Barachiæ qvem interfeciſtis inter templum & altare. 2.354.b.c
Cap. 24. verſ. 3. Dic nobis qvando iſta futura ſunt? Et qvodnam ſignum adventus tui. 1.360.d
Verſ. 4. 5. Videte neqvis vos ſeducat: multi venient in nomine meo, jactitantes ſeſe eos eſſe, qvi ego ſum, & tempus in proximo eſt, &c. 1 84.a
Verſ 11. 12. Oborientur falſi prophetæ, & falſi Chriſti, edentqve ſigna, & prodigia ma-

gna, adeo ut ſeducant ſi fieri poſſet etiam ipſos electos. 1 283.d

Verſ. 20. Jam abhinc videbitis filium hominis ſedentem a dextra potentiæ, & venientem in nubibus cœli in gloria patris. 1. 110.b

Verſ 20. Orate ne fuga veſtra fiat in hyeme, vel in Sabbato. 2. 402.c

Verſ. 44. Ea hora qva non putatis Dominus veſter veniet. 1.496. c.1.501.a

Verſ. 30. Eritis odio omnibus gentibus propter nomen Chriſti. 2.387.d

Verſ. 36. De die autem illo vel hora nemo novit, nec Angelus, nec filius. 1.479.c

Cap. 25. verſ. 13. Vigilate igitur, quia neſcitis diem neqve horam. 1.496. c.1.497.a.1,501.a

Verſ. 23. Euge ſerve bone, & fidelis. 1.258 b

Verſ. 35. Eſurivi, & dediſtis mihi qvod comederem: ſitivi & dediſtis potum, &c. 2.364.a

Verſ. 34. Agite benedicti patris mei pro hæreditate veſtra, poſſidete regnum vobis præparatum a primis mundi fundamentis. 1.258.b. 1.446.d

Cap. 26. Abeuntes in vicum qvi contra vos eſt ad qvendam, dicetis ei: Magiſter dicit, apud te facio paſcha cum diſcipulis meis. 2.397.b

Verſ. 34. Anteqvam Gallus ſonet, ter me abnegabis. 1.1058.d

Verſ. 38 Anima mea turbata eſt. 1.1016.a

Cap. 27. verſ. 51. Sol obtenebratus eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, terra intremuit, velum templi diſruptum eſt, & multa corpora ſanctorum qvi dormierant, reſurrexerunt. 1 157.d

Verſ. 54. Vere filius Dei eſt hic. 2. 561.d

Cap. 28. verſ. 19. Profecti enim docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti. 1.179.a.186.c.1.145.a. 55.2.14.d, 2.3.203.c

Verſ. 18. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. 1.478 c.203.a.413.c

Matth. ultimo. Accipite Spiritum Sanctmu. 1,354.a.1,355.b

Ex Marco.

Summa hujus Evangelii extat, tomo 2, pag. 125.b

Cap. 1. verſ. 1. Principium Evangelii Jeſu Chriſti filii Dei ſicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta. 2.111.a

Verſ. 7. Qvid tibi nobiſcum filii Dei. 1.85 c

Cap. 2. verſ. 24. Scio qvis ſis, tu es ſanctus Dei. 1.85.c

Cap. 2. verſ. 23. Dimittuntur tibi peccata tua. 2.393.a

Cap. 3. verſ. 17. Appellavit eos boanerges hoc eſt filii tonitrui. 1.184.b

Verſ. 29. Qvi blaſphemaverit Spiritum Sanctum, non habebit remiſsionem. 1.904.d

Cap. 8. Qvi vult animam ſuam ſervare, perdet eam. 2.404.d

Verſ. 33. Acceſſit ad eum leproſus genua flectens & dixit: Domine, ſi vis potes me mundare. 2,226.a

Cap. 10. verſ. 18. Qvid me vocas bonum nemo bonus niſi Deus. 1.596.a

Verſ. 19. Præcepta noſti. 1.599.a

Ibid. Qvænam illa qvæſo? 1.599.b

Ibid. Non Mœchaberis ibid.

Verſ. 20. Hæc qvidem omnia ſervavi a juventute mea, qvid igitur mihi reſtat. ibid.

Verſ. 21. Si vis perfectus eſſe, vade, vende omnia qvæ habes & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlis, & ſumens crucem tuam me ſeqvaris. 1.599.b

Verſ. 9. Qvid vultis ut faciam vobis.

Cap. 11. verſ. 10. Omnia qvæcunqve petieritis a patre in nomine meo, dabit vobis. 1.742.a

Verſ. 17. Ejice hæc iſtinc: domus enim mea domus Orationis vocabitur. 1.229.b

Qvi non confitetur filium nec patrem habet. qvi autem confitetur filium, & filium & patrem habet. 2.563 b

Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. 2 387.b

Cap. 13. verſ. 29. Amen dico vobis, qvod ne lapis qvidem reliqvus futurus ſit ſuper lapide qvin diſſolvendus ſit. 2 387.b

Verſ. 32. De die autem illa & hora nullus cognitum habet, nec Angeli qvidem cœlorum, nec filius niſi pater? 1. 131.d.1,132.a.ib.b.1.596.a

Verſ. 33. Qvi in finem ſuſtinuerit ſalvus erit. 1.758.d

Cap. 14. Cum videritis illam abominationem deſolationis qvæ dicta eſt per Danielem prophetam, &c. 708.b

Verſ. 18. Abeuntes in civitatem qvæ ſita nobis eſt e regione, hominem invenietis, teſtaceum vas aqvæ portantem. 2.396.a

Cap. 15. verſ. 9. Glorifica me pater gloria illa, qvæ apud te eſt, quam habebam apud te, anteqvam mundus exiſteret. 1.598.b

Verſ. 20. Vere filius Dei erat iſte. 2.561.d

Cap. 16. verſ. 10. Ubi duo aut tres congregati ſunt in nomine meo, ibi ego ſum in medio eorum. 1.1053.d

Verſ. 12. Ecce ego dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & contra omnes vires inimici. 1. 988.b

Verſ. 14. Eſtote prudentes inſtar ſerpentum, & ſimplices ſicut columbæ. 1,1045.c

Verſ. 16. Si qvibus remiſeritis peccata, remittuntur eis. 1.999.c

Mar. 16. verſ. 15. Proficiſcentes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filii, & Spiritus Sancti. 1.142.d. 1.150. a. 1.203.a.1.413.c.1.545.a

Ex Luca.

Synopſin hujus Evangelii habes, tomo 2. pag. 227. d.

Cap. 1. verſ. 2. Qvemadmodum tradiderunt nobis ab initio ipſi, qvi ſuis oculis viderunt Verbiqve adminiſtri fuerunt. 1. 403. a

Verſ. 28. Ave gratia plena Dominus tecum, &c. 1, 1083.c.1.1034.d

Verſ. 30. & 31. Ne timeas Maria, inveniſti enim gratiam ante Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabis nnmen ejus Jeſum.

Verſ. 32. & 33. Hic erit magnus & filius Altiſſimi vocabitur & dabit ei Dominus Deus ſolium Davidis patris ſui, & regnabit in domo Jacob in ſæcula, & regni ejus non erit finis. 1. 610.d, 1,1042.b

Verſ. 35. Spiritus Sanctus ſuperveniet in te, & potentia altiſſimi obumbrabit tibi: ideoqve

Digitized by Google

qvod natum fuerit ex te, ſanctum vocabitur filius Dei. 1.544.d.2.141.b.2.223.a
Verſ. 36. Qvomodo fiet, qvoniam virum non cognoſco. 1.169.b.2.30.c
Cap. 2. verſ. 6. Et peperit filium primogenitum, & pannis eum involuit, & poſuit in præſepio. 1.560.d
Verſ. 14. Gloria in excelſis Deo, & in terra pax. 1.669.c
Verſ. 29 Nunc abſolvis ſervum tuum Domine ſecundum verba tua in pace. 1.230.a.1.231.d
Verſ. 34. Mortui ſunt qvi qværunt animam pueri. 1.1087 d
verſ. 48. Nate, qvid ſic feciſti nobis? En pater tuus & ego dolentes te qværebamus. 2.281.c
verſ. 49. Qvorſum me qværebatis, An neſciebatis mihi peragenda eſſe mei patris negotia. 1.ibid.
verſ. 51. Et venit Negaretam & erat eis ſubditus. ibid.
verſ. ultimo. Jeſus proficiebat ſapientia, & proceritate, & gratia coram Deo & hominibus. 1.479.a.1.501.d.1.503.d.1.596.b
Cap. 3. Rectas facite ſemitas ejus. 2.464.b
verſ. 22. Contingit autem dum baptizaretur univerſus populus, Jeſusqve baptizatus eſſet, & oraret, aperiri cœlum & deſcendere Spiritum Sanctum corporali ſpecie inſtar columbæ ſuper eum. 1.177.a
Cap. 4. verſ. 1. Ieſus plenus Spiritu Sancto reverſus eſt in deſertum. 2.237.a
Verſ. 37. Ergo, qvid tibi nobiſcum fili Dei? obſecro te ne me torqveas. 1.85 c
Cap. 6. verſ. 8. Surge & ſta in medio. 1.1072.d
verſ. 9. Non eſt licitum hoc facere in ſabbato. 1.249 d
verſ. 20. Qvicunqve non tulerit crucem ſuam, & ſeqvatur me, non eſt me dignus, non poteſt meus eſſe diſcipulus. 1 1026.d
verſ. 38. Eſtote igitur miſericordes ſicut pater veſter cœleſtis miſericors eſt. 1.471 d
Cap. 7. verſ. 47. Ut videatis qvod filius hominis habeat poteſtatem in terra dimittendi peccata. 1.457.b
Verſ. 48. Dimittuntur peccata tua. 1.491.b
Cap. 8. Intelligentibus legem loqvor, itaqve qvi aures habet ad audiendum audiat. 2 552.b
Cap. 9. verſ. 20. Pater honorifica nomen tuum: & venit vox de cœlis: & honorificavi, & iterum honorificabo. 2.563.c
Verſ. 24. Qværebant eum comprehendere, nec tamen qvisqvam in eum manus intulit, eo qvod nondum ejus hora veniſſet. 1.709.d
Vide Mat. 17.
Cap. 10. verſ. 15. Et tu Capernaum, qvæ uſqve ad cœlum exaltata es, uſqve ad inferos deprimeris. 1 199.c
Verſ. 18. Videbam Satanam cadentem de cœlo ut fulgur. 1.78.c.1.1011.b
Verſ. 19. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem poteſtatem inimici. 1.1019.b
Verſ. 21. Omnia mea tua ſunt, & tua mea. & glorificatus ſum in eis. 1 1030 b
Ibid Omnia mihi tradita ſunt a patre. 1.174.b
Verſ 22. Nemo novit filium, niſi pater: vel patrem niſi filius, & cuicunqve filius revelaverit. 1.299.b.1.346 a.1.478.c 1,495.c 1.497.d. 1.604.b.1.645.b 2.25.b
Verſ. 23. Ego & pater unum ſumus, & nemo novit filium ejus, qvis ſit, niſi ſolus pater. 1.545 b
Verſ. 27. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum ſicut teipſum. 2 222 d
Ne gaudeatis qvia dæmones vobis ſubjecti ſunt, ſed qvod nomina veſtra ſcripta ſunt in cœlis. 2.472 d
Ego in patre & pater in me. 1.205.d
Vade poſt me Satana. 1,440.b.1.611 d
Cap. 11. verſ. 13. Si vos igitur qvi mali eſtis noſtis dona bona dare liberis veſtris, qvanto magis pater veſter cœleſtis dabit Spiritum Sanctum, petentibus ab ipſo. 1 607 b.2.172.c
Verſ. 20. Si autem in digito Dei ejicio dæmonia, &c. 1.146.a.1.356.d.1 610.d
Verſ. 29. Erat autem dies illa magna Sabbati. 1 1061.c
Cap. 12. verſ. 10. Omne peccatum, & blaſphemia condonabitur hominibus: ſed qvi dixerit verbum contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neqve in in hoc ſeculo, neqve in futuro. 1 174 c.1.218 c.1.235.d
Verſ. 16. Hominis cujusdam divitis ager uberes fructus tulit. &c. 2.397.a
Verſ. 19. Homo qvidam a Jeruſalem deſcendit Hierico, & incidit in latrones. 2 398.d
Verſ. 49. Ignem veni mittere ſuper terram, & qvid volo niſi ut ardeat. 1.225 b
Cap. 13. verſ 4. Qvid? decem & octo illi ſuper qvos cecidit turris Siloe, an peccatores erant præ aliis habitantibus in Jeruſalem. 2.357.a
Verſ. 6. Ficum arborem habebat qvidam in vinea ſua, qvi venit qværens in ea fructum, & non invenit, &c. 2.401 d 2.471.c
Cap. 14. verſ. 16. Homo qvidam fecit nuptias filio ſuo. 1.279.b
Cap. 15. verſ 8. Mulier qvædam drachmar habebat, qvam perdidit. 2.36 c
Verſ. 12. Homo qvidam duos habebat filios, & dixit minor natu ad patrem ſuum: Pater, da mihi partem ſubſtantiæ meæ. 2.[illegible] a
Cap. 16. verſ 9. Facite vobis amicos de mammona injuſto. 2.354 c
Verſ. 25. Recordare qvod bona tua acceperis in via tua. 1.355.b
verſ. 29. Habent Moſem & prophetas. [illegible] 570.b
Cap. 17. verſ. 21. Regnum Dei intra vos eſt. [illegible]
verſ. 20. Si habueritis fidem ut granum ſinapis, dicetis huic monti, Transferte, & tra[illegible]feretur, & nihil impoſſibile erit vobis. 2 [illegible]
verſ. 21. Amen, amen dico vobis, [illegible] petieritis patrem in nomine meo, [illegible] vobis: Petite & accipietis. [illegible]
Cap. 18. verſ. 2. Erat in civitate qvadam judex iniqvus, qvi Deum non timebat, nec homines reverebatur. 1. [illegible]
verſ. 3. Erat autem in ea civitate vidua qvædam, qvæ venit ad eum, dicens. vindica me de adverſario meo. ibid.
verſ. 4. & 5 [illegible] non timeam Deum, [illegible] hominem reverear; vindicabo tamen eam, ne veniens fugillet me. ibid.
verſ. 6. Audite qvid dicat judex iniqvitatis. ibidem.
verſ. 19. Qvid me bonum dicis? nemo bonus

niſi unus Deus. 1.459.d. 1.596. a. 1.599.a. 1.607.b
Verſ. 30. Fili David miſerere mei. 2.371.a
Verſ. 32. Sinite pueros ad me venire, talium enim eſt regnum cœlorum. 2.377.d
Cap. 19. verſ. 10. Veni ut quod perditum eſſet invenirem, & conſervarem. 1.66.d. 1.68.d
Verſ. 12. Homo quidam clarus genere profectus eſt in terram longinquam, ad accipiendum regnum. 2.398.a
Verſ. 22. Oportebat te porrigere denarios meos trapezitis, ut ego veniens, ab illis repeterem. 1.954.d
Cap. 30. verſ. 9. 10 11. Quid vobis videtur de Chriſto, cujus filius eſt, reſponderunt ei: David. Quomodo ergo David in ſpiritu vocat eum Dominum: dicens: Dixit Dominus Domino meo ſede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum? Si ergo David in ſpiritu vocat eum Dominum ſuum, quomodo filius ejus eſt? Et nemo poterat reſpondere illi verbum. 1.667.d
Cap. 11 verſ. 15. Quemadmodum fulgur prodit ex oriente, & apparet usque in occidentem, ita erit adventus filii hominis. 1.131.a
Verſ. 16. Amen dico vobis quod nequaquam præterierit ætas iſta, antequam iſta omnia fiant. 1.131.b
Verſ. 22. Videte ne quis vos ſeducat: multi enim ſub meo nomine venient, dicentes, ego ſum Chriſtus, & multos ſeducent, futurum autem eſt, ut audiatis bella & rumores bellorum &c. 1.130.c
Verſ. 23. Erit enim tribulatio magna qualis non fuerit ab exordio mundi usque nunc. 130.d
[C]ap. 22. verſ. 27. Qui pallium habet, vendat, & emat gladium. 2.401.a
Verſ. 24. Non mea fiat voluntas, ſed tua. 383.c
[C]ap. 23. verſ. 41. Quid execramur juſtum, nos ſecundum ſcelera noſtra affligimur. 1.1075.b
Verſ. 42. Recordare mei, Domine, cum veneris in regnum tuum. ibid.
Ibid. Hodie mecum eris in paradiſo. 1.245.a
Verſ. 45 Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. 2.617.a
Verſ. 46. Pater in manus tuas depono ſpiritum meum. 1.598.c
Cap. 24. verſ. 39. Videte manus meas & pedes meos, quoniam ego ipſe ſum: palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habentem. 1.547.a. 1.587.c. 1,619.
Verſ. 42. Et obtulerunt ei piſcis aſſati partem, & favum mellis: & comedens coram omnibus, ſumens que reliquias dedit illis. 1.60[illegible].d
[C]ap. [illegible] verſ. 4. ut quid dereliquiſti me. [illegible]07.a [illegible]. a

Ex Joanne.

Evangel[illegible] synopſi [illegible] extat [illegible] pag. 13[illegible]

Cap. 1. verſ. 1. In principio erat verbum, & Verbum erat apud Deum & Deus erat Verbum. 1.40.c. 1.128.d. 1.171 [illegible] 184. c. 1.265.c. 1.290.b. 1.299.c. 1.317.c. 1.347.c. 1.379. a. 1.403.a. 1.422 a. 1.424.b. 1.427. b. 1.428.d. 1.482.a. 1.510.[illegible] 1.519.d. 1.549. c. 1.567.a. 2.55.c. 2.143.c
Verſ. 3. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt. 1.149.d. 1. 244. c. 1. 257 c. 1. 261. d. 1. 297. a. 1. 326. a. 1. 363. b. 1. 376. 1. 442. a. 1. 549. d. 1. 603. a
Verſ. 8. Non erat ille lux, ſed ut teſtimonium perhiberet de lumine. 1.533 c
Verſ. 9. Ipſe enim eſt lux quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. 1.193.c. 2.30.a
Verſ. 10. In mundo erat & mundus per eum factus eſt. 1.219.d
Verſ. 11. & 12. In ſua venit, & ſui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, credentibus in nomine ejus, qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri ſed ex Deo nati ſunt. 1.429.d. 1.183.d 2.349.d. 2.604.d
Verſ. 14. Verbum caro factum eſt. 1.237.b. 1.254.b. 1.262.c. 1.263 b. 1.299. d. 1.272.a. 1.415. d. 1.418. a. 1.472. d. 1.482. a. 1.502. a. 1.542. d. 1.544. a 1.624. d. 1.662. c.
Ibid. Vidimus enim gloriam ejus ut gloriam unigeniti patris ſui, 1.127.b. 1.432.d. 1.652.a.
Verſ. 15. Lex & prophetæ usque ad Joannem. 1.93.d
Verſ. 16. Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus. 1.212.d. 1.601.a
Verſ. 17. Lex per Moſem data eſt, gratia autem & veritas per Jeſum Chriſtum. 2.367.c
Verſ. 18. Unigenitus qui eſt in ſinu patris, ille nobis enarravit. 1.161.d 1.270.d
Ibid. Deum nemo vidit unquam. 2.559.c
Verſ. 24. Cur tu cum homo ſis Deum te facies. 1.157.b 1.249. 1.546.b
Verſ. 27. Quemadmodum Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis. 1.235.b
Verſ. 29. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. 1.1077.d
Verſ. 33. Ego quidem vos baptizo in aqua pœnitentiæ, poſt me autem venit, qui vos baptizabit in ſpiritu ſancto & igne. 1.616.c
Cap. 2. verſ. 19. Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. 1.218. a. 1. 546. a. 1. 596. b. 1. 603. a. 1. 647. b
Cap. 3. verſ. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & ſpiritu ſancto non intrabit in regnum cœlorum. 2.370.d
Verſ. 6. Quod natum eſt ex carne caro eſt. 1.604.d
Ibidem. Quod ex ſpiritu naſcitur ſpiritus eſt. 1.604.d. 2.223.a
Verſ. 8. Spiritus ubi vult ſpirat, & vocem ejus audis, ſed neſcis quo vadat aut abeat. 1.602.d
Verſ. 13. Nemo aſcendit in cœlum, niſi filius hominis qui e cœlo deſcendit. 1.592.d
Verſ. 17. Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret. 1.195 c. 1.532.d. 1.653.d
Ibid. Non veni judicare mundum ſed ſervare. 1.532.d
Verſ. 18. Qui credit in me habet vitam æternam, qui autem diſcredit filio, non videbit vitam. 1.535.b
Ibid. Qui non credit jam judicatus eſt, quoniam non credit in nomine unigeniti filii Dei. 2.513.c
Verſ. 23. Quemadmodum vitam habet pater in ſemetipſo, ita quoque dedit filio vitam habere. 1.153.b. 1.596.a. 1.605.d

Digitized by Google

Verſ. 33. In lege ſcriptum eſt, duorum hominum teſtimonium verum eſſe: Ego ſum qui teſtimonium præbeo de me ipſo, & teſtatur etiam de me, qvi me miſit pater. 1.653.a
Verſ. 35. Pater diligit filium, & omnia dedit in manu ejus. 1.160.d
Cap. 4. verſ. 3. Jeſus cum laſſus eſſet ex itinere, ſedebat. 1.117.d
Verſ. 10. Si ſcires donum Dei, & qviſnam ille ſit qvi dicit tibi, Da mihi aqvam ad bibendum, tu ab eo poſtulaſſes, & dediſſet tibi aqvam viventem. 2.601 b
Ibid. verſ. 13. Qvisqvis bibit ex aqva iſta, iterum ſitiet: qvi autem biberit ex aqva quam ego dabo illi non ſitiet in æternum, ſed aqva qvam ego dedero illi, efficietur fons in ipſo aquæ ſcaturientis in vitam æternam. 2.601.c
Verſ. 18. Qvinqve viros habuiſti, & nunc qvem habes non eſt tuus vir. 2.398.b
Verſ. 19. Domine video te prophetam eſſe. 1.1082.d
Verſ. 21. 23. Crede mihi mulier, qvoniam venit hora, qvin & jam nunc adeſt, qvum veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate. 1.208.a
Verſ. 20. Spiritus eſt Deus. 1.223.b 1.237.b
Cap. 5. verſ. 4. Amen dico vobis anteqvam Abraham fieret ego ſum. 1.534.c
Verſ. 14. Ecce ſanus factus es ne amplius pecces. 1 995.b
Verſ. 16. Qvis ex vobis convincit me de peccato. 1 234.c
Verſ. 17. Pater meus etiamnum operatur, & ego operor. 1.129. d.1 300.b.1.391.c.1.400.a. 2.16.b
Qvemadmodum pater excitat mortuos. & vivificat: ita & filius qvos vult vivificat. 1.209. c.1.226.b.1.605.d.2 205.d
Verſ. 22. Pater judicat neminem, ſed omne judicium dedit filio. 1.478.c
Verſ. 23. qvi non honorificat filium non honorificat patrem. 1 136. c.
Verſ. 26. Qvemadmodum pater habet vitam in ſemetipſo: ita qvoqve filio dedit vitam habere in ſemetipſo. 1.153 b.1.226.b.1 596.a 1.605.d
Verſ. 27. Et poteſtatem dedit ei ad judicium faciendum, qvoniam filius hominis eſt. 2.562.b
Verſ. 28. Sin autem pater qvi in me manet, ipſe facit hæc opera. 1.194 b.1.217. b
Verſ. 30. Ego non poſſum qvidqvam facere ex me ipſo, ſed qvemadmodum audio, ita judico. 1. 487.d
Verſ. 31. Si ego de me ipſo teſtimonium perhibeo, teſtimonium meum verum non eſt. 1. 654.a
Verſ. 33. Alius eſt qvi teſtimonium perhibet mihi, qvi me miſit pater. 1.653.a
Verſ. 37. Pater qvi miſit me, ille teſtimonium dedit de me, neqve vocem ejus unqvam audiviſtis, neqve formam conſpexiſtis, &c. 1.469.b
Verſ. 39. Scrutamini ſcripturas qvoniam illæ ſunt, qvæ teſtimonium perhibent de me. 1.286.b. 1.481.d.2.217.a
Verſ. 42. Credite mihi qvod pater in me ſit, & ego in patre, ſin minus ſaltem mihi propter opera credite. 1,610.c
verſ. 43. Ego veni in nomine patris mei, & non recepiſtis me, ſi alius venerit in ſuo nomine, qvomodo illum receperitis? 1.229.c
verſ. 44. Non veni facere voluntatem meam ſed patris. 1.226.a
Cap. 6. verſ. 38. Veni, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem ejus qvi miſit me. 2.567.c
verſ. 39. 40. Hæc eſt voluntas patris mei; ut omnes honorent filium ſicut & patrem. 1.224.d
verſ. 44. Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus cœleſtis traxerit illum. 1.226.d 2.189.d
verſ. 45. Erunt omnes dociles Dei. 1.366.c
verſ. 51. Ego ſum panis vivus qvi e cœlo deſcendi. 1.592.d.1.607.a
Ibid. Panis qvem ego dabo caro mea eſt, qvam ego dabo pro mundi vita. 1,607.c
Joan. 6. verſ. 30. Qvod ſignum facis ut videamus & credamus tibi? & qvid operatis, 1.249.b
verſ. 53. Niſi comederitis corpus meum. 2 246.d
Ibid. Qvi non comedit carnem, nec bibit ſangvinem meum, non habet vitam æternam. 1.136.d. 2 358.d
verſ. 60. Durus eſt hic ſermo, & qvis poteſt eum audire. 1,136.c
verſ. 62. Hoccine vos ſcandalizat? qvid ſi igitur filium hominis ſpectaveritis aſcendentem ubi prius erat, &c. 1.592.d
verſ. 63. Spiritus eſt qvi vivificat: Nam caro nihil prodeſt. 1.209.d.2 605.d
verſ. 63. Qvæ enim loqvutus ſum vobis ſpiritus & vita ſunt. 1.410.a
Cap. 7. verſ. 38. Qvi crediderit in me qvemadmodum ſcriptura dicit, flumina ex ventre ejus fluent aqvæ vivæ. 1.213. a.1.600.d
verſ. 39. Aqva qvam ego dabo ei, fiet fons aqvæ ſalientis in vitam æternam. Hoc autem dixit de ſpiritu qvem accepturi erant credentes in eum. 1 197.d.1.213. a
Cap. 8. verſ. 12. Qvi me ſeqvitur, non ambulabit in tenebris, ſed habebit lumen vitæ. 2. 411. a
verſ. 28. Qvæ video patrem facientem, ea & ego qvoqve facio. 1.925.c
verſ. 31. Qvod ſi vos manſeritis in meo ſermone, revera liberi eritis. 1.621.c
verſ. 33. Niſi filius vos liberaverit ſervi eſtis. 1.209.c
verſ. 35. Servus non manet in æternum in familia, ſed filius in æternum manet. 2.443.b
verſ. 36. Si igitur filius vos liberaverit, revera liberi eſtis. 1.209.b.1.621.c
verſ. 40. Cur qværitis me interficere, hominem qvi vobis veritatem locutus ſum? 1, 614. a. 1.171.c
verſ. 56. Et Abraham exultavit ut conſpiceret diem meum, qvo conſpecto, gavilus eſt. 1.1081. d
verſ. 57. Nondum qvadraginta annorum es, & Abraham vidiſti? ibid.
verſ. 58. Anteqvam Abraham eſſet ego ſum, 1. 425. 1.534.c.
Cap. 9. verſ. 32 Nunqvam talis ſurrexit in Iſrael: ab ævo auditum non eſt qvod qviſpiam aperuerit oculos cæci a nativitate nati. 1.92.b
verſ. 33. Non eſt hoc dæmoniaci: Num de-

monium poteſt cœcorum oculos adaperire? 1.980.a
Cap. 10. verſ. 11. Ego ſum paſtor ille bonus: paſtor bonus animam ſuam ponit pro ovibus ſuis. 1.319.a.1.602.d
verſ. 19. Ego animam meam pono pro ovibus meis. 1.648.b
verſ. 18. Ego pono animam meam. Nemo tollit eam a me, ſed ego pono eam a me. 1.645.d
Ibid. Poteſtatem habeo ponendi animam meam, & poteſtatem habeo rurſus aſſumendi eam. 1.240.d.1.505.c.1.508.b
Verſ. 22. Ego ſum via & janua, & per me omnes neceſſe habent introire. 1.432.c.1.435.c
verſ. 27. Oves vocem meam audiunt, & cognoſco eas & ſeqvuntur me: & ego vitam æternam dono eis, neqve pereunt in æternum. 1.596.c
verſ. 30. Ego & pater unum ſumus. 1.116.a. ibid. d. 1.132.a.1.134.d.1.167.c.1.173.a.1.222.a. 1.236.b.1.264 a.1.276.d.1.281 c.1.296.c.1.340.d.1.404.b.1.424.c.1.457.c.1.458.d.1.463.b.1.469.c.1.505.d.1.506.b.1.525.d.1.531.c.1.534.a.1.539.c.1.550.a.2.172 c.
Verſ. 33. Si Deus pater veſter eſſet, diligeretis utiqve me, ego enim ex patre egreſſus ſum. 1.270 c.1 292.c
Verſ. 34. Pater meus qvi in me manet facit ea opera qvæ ego facio. 1.404.b.2 190.b
Verſ. 34 35. Si illos Deos appellavit ſcriptura ad qvos ſermo Dei habitus fuit neqve poteſt ſcriptura irrita reddi, &c. 1.169.a.1.386.a. 1.657.d
Verſ. 36. Qvem pater ſanctificavit, & miſit in mundum. 1.596.a. ibid. d
Verſ. 38. Hæc eſt voluntas patris, ut omnes honorent filium, qvemadmodum & patrem. 1.214.d.1.240.c.
Verſ. 39. Si non facio opera patris mei, ne credideritis: ſi vero illa facio, etiam ſi mihi non credatis, operibus credite. 1.70.d.1 194.b 1 383.b 1.484.b.1.518.d.1.531.d
Venit enim non ut judicaret mundum, ſed ut mundus per eum ſervaretur. 1 283.c.2.425.c
Cap. 11. verſ. 25. Ego ſum vita. 1.540.b 1.544.c
Verſ. 30. Pater, ſciebam qvia ſemper me audis. 2.558.a
Cap. 12. verſ. 13. Si enim non veniſſem, & eis loqvutus non fuiſſem, peccatum non haberent, &c. 1 532.d
Verſ. 18. Ego ad hoc natus ſum, & ad hoc in mundum veni, ut teſtis ſim veritati. 1.425 a
Verſ. 32. Cum exaltatus fuero omnes traham ad me ipſum. 1.78.a
Verſ. 34. Nos non ſumus in carne, ſed in ſpiritu. 1.367.b
Verſ. 35. Qvandiu lucem habetis, credite in eam ut filii lucis efficiamini. 1.525.c
Verſ. 36. Dum lumen habetis ambulate, ne tenebræ vos apprehendant. 2.411.a
Verſ. 37. 38. Idcirco non potuerunt Judæi credere in Jeſum, qvoniam dixit Eſaias: obcæcavit eorum oculos, retuſum hebesqve reddidit cor illorum, ne qvando videant oculis, & corde intelligant, & convertantur & ſanem eos. 1.602.b
Verſ. 47. Non enim veni ut judicem mundum. 1.367.c
Cap. 13. verſ. 2. Ecce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur in manus Seniorum, & ſcribarum, & tradent eum gentibus, & condemnabunt eum morte. 1.139.c
Verſ. 8. Non lavabis pedes meos in æternum. 2.383.b
Verſ. 13. Vos appellatis me magiſter, recte dicitis, ſum etenim. 1.163.c.1 319.a 1.294.d
Verſ. 21. & conturbatus eſt ſpiritu Jeſus. 1.628.b
Verſ. 33. Filioli mei adhuc pauliſper vobiſcum ſum, & abeo ad eum qvi miſit me. 1 132.c
Verſ. 35. Hinc cognoſcent omnes qvod diſcipuli mei ſitis, ſi dilexeritis vos invicem. 2.365.d
Cap. 14. verſ. 6. Ego ſum via. 1.127.a 1 142.c. 1.193.b.1.208.a.1 342.b.1.391.c.1.474.c
Veritas. 1.242.c.1.260.d.1.319.a.1 436.b 1.642 d
Verſ. 7. Si enim cognoviſſetis me, etiam patrem meum cognoviſſetis, & jam cognoſcitis eum & vidiſtis eum. 1.610.a
verſ. 7. Pater diligit filium, & omnia dedit in manus ejus. 2.487 d
Verſ. 8. Dicit ei Philippus, Domine oſtende nobis patrem. & ſufficit nobis. 1.610.a
Ibid. Jam longo tempore vobiſcum ſum, & nondum cognoviſtis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem meum. 1.49.b.1.116.d. 1.117.a.1.134.d.1.153.b.1.167.c.1.173.a.1.240.d. 1.241.d.1.260 d.1 264.a 1 281.c.1.296.c.1.314.d. 1.340.d.1.368.b.1.388.a.1.424.c.1.451.a.1.453.a.1.457.c.1 463.b.1.469.c.1.518.d.1.531.c. 1.534.a.1.535.1.610.a.2.12.b.2.159.c.2.163.b
verſ. 10. Et cur tu dicis oſtende nobis patrem? 1.318.b
verſ. 11. Qvoniam ego in patre & pater in me eſt. 1.52.a.1 169.b.1.173.a.1.277.a.1 281.c.1 297.d.1.340.d.1.368.b.ibi.c.1.404.b.1.427.d.1 453.a. 1.454.c.1.469.c.1.517.d.1 523.a.1.550.a.
Ibid. Verba qvæ ego loqvor vobis, ex me non loqvor, ſed pater qvi in me manet, ipſe facit hæc opera. 1.368 b
verſ. 13. Deſcendi ex cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed ejus qui miſit me patris. 1.425.a.1.654 a. ibid.
verſ. 16. Ego rogabo patrem meum, & alium paracletum dabit vobis. 1.195.d.1.208.b. 1.220.d
Qvem mundus capere non poteſt, qvoniam eum non cognoſcit. 1 219.d
verſ. 18. Opera qvæ ego facio non ſunt mea, ſed ejus qvi me miſit Patris, ipſe operatur ſua. 2.561.d.
verſ. 20. Nemo cognoſcit filium niſi pater, neque patrem cognoſcit quiſpiam niſi filius, & niſi cui voluerit filius revelare. 1.143.d 1.154.b.1.173.b 1.260.b.1 393.b.1.654.c
verſ. 13. Ego ex patre profectus ſum, & venio 1.241.c.1.653.d
verſ. 23. Veniemus ego & pater, & manſionem apud eum faciemus. 1.194.a.1.204.d. 1.222.a.1.412.c.1.464.a.2.14.d
verſ. 26. Ubi venerit paracletus, qvem ego mittam vobis a patre, ſpiritum veritatis qvi a patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. 1.11 a
verſ. 28. Si diligeritis me, gauderetis utiqve,

Digitized by Google

qvia vado ad patrem. 1.319. c. 2. 190. b
Verſ. 28. Pater major me eſt. 1.365. b. 1.459. d. 2. 190. b
Ibid. Qvi me miſit major me eſt. 1.114. d. 1.115. d. 1.116. c. 1. 117. a. 1. 117. a. 1. 613. d
Verſ. 29. Vado ad patrem meum, patrem veſtrum, Deum meum Deum veſtrum. 1. 903. a
Verſ. 30. Venit princeps mundi hujus, & in me non habet qvidqvam. 1.1440. a. 1. 628. a
Cap. 15. verſ. 4. Ego ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt. 1. 135. a. 1. 136. c. 1. 555. c.
Aliter. Ego ſum vitis, & vos palmites, pater vero meus agricola eſt. 1. 135. b. 1. 136 d. 1. 556. b
Verſ. 8. Omnis plantatio, qvam non plantavit pater meus cœleſtis, eradicabitur. 1. 908. d
Ibid. verſ. 10. Ego lux in mundum veni, &c. 1. 167. b, 1. 532. c
Verſ. 12. Ego ſum qvi teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me, qvi miſit me pater. 1. 653 d. 1. 654. a
Verſ. 20. Si me perſeqvuti ſunt & vos perſeqventur. 1. 566. b
Verſ. 23. Qvi odit me, odit & patrem meum. 2. 214. a
Cap. 16. verſ. 7. Niſi abiero, Paracletus non veniet ad vos: ſi autem abiero mittam eum ad vos, & docebit vos omnem veritatem. 1. 1081. b. 2. 246. d
Verſ. 9. Mittam vobis paracletum, ſpiritum veritatis, qvi a patre procedit, qvem mundus capere non poteſt. 1. 355. b. 1. 902. a
Verſ. 12. Paracletus ille ſpiritus veritatis, qvem mittet pater in nomine meo. 1. 542. d
Verſ. 13. Non a ſeipſo loqvetur paracletus, ſed qvæcunqve audierit loqvetur, qvoniam ex me accipiet, & annunciabit vobis, &c. 1 357. b. 2. 10. c.
Verſ. 14. Ille me clarificabit qvia de meo accipiet. 1. 195. d. 1. 218. c. 1 222. d. 1. 355. d
Verſ. 15. Omnia qvæ habet pater, mea ſunt. 1. 132. a. 1. 152. a. 1. 153. c. 1. 154. a. 1. 167. a. 1. 169. c. 1. 367. d. 1. 395. a. 1. 457. b. 2. 100.
Verſ. 18. Deſcendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam, ſed voluntatem patris qvi miſit me. 1 654. a
Verſ. 23. Qvi habet filium, habet & patrem: & qvi accipit me, accipit & illum qvi miſit me. 1. 448. d
Verſ. 26. Cum venerit advocatus ille, qvem ego mittam vobis a patre meo, ſpiritum veritatis, qvi a patre meo procedit, ipſe teſtificabitur de me. 1. 642. c
Verſ. 28. Ex patre egreſſus ſum & venio. 1. 241. c
Verſ. 33. Fidite, ego vici mundum. 1. 641 b. 1. 667. a
Cap. 17. verſ. 2. Pater venit hora, glorifica filium tuum. 1. 195. d. 1 467. d. 1. 711. a.
Verſ. 3. Hæc eſt vita æterna, ut cognoſcant te ſolum verum Deum, & qvem miſiſti Jeſum Chriſtum. 1. 126 b. 1. 127. a. 452 b
Verſ. 4. Ego te glorificavi in terra, opus abſolvi qvod dederas mihi ut facerem. 1. 218. c. 1. 437. b
Verſ. 5. Glorifica me pater, gloria illa qvam habui anteqvam mundus exiſteret, apud te. 1. 341. b. 1. 479. b. 1. 492. a. 1. 598. b. 646. b. 1. 658.
Verſ. 7. Omnia qvæ dedit mihi pater dedi eis. 1. 524. d. 1. 525. b
Verſ. 10. Omnia mea tua ſunt, & tua mea. 1. 205. d
Verſ. 11. Pater ſancte, ſerva eos in nomine tuo, qvod dediſti mihi, ut ſint unum qvemadmodum & nos. 1. 460. a. 1. 470. a
Verſ. 17. Pater ſanctifica eos in veritate tua. 1. 142. c. 1. 472. d
Verſ. 19. Pro iis autem ego ſanctifico meipſum, ut & ipſi ſancti ſit in veritate. 1. 353. b. 1. 596. d 1. 598. a, 1. 603. c
Verſ. 20. Non pro illis rogo tantum, ſed etiam pro his qvi credunt per verbum eorum in me. 1. 470. a
Verſ. 22. Et ego gloriam qvam dediſti mihi dedi & illis, ut unum ſint qvemadmodum nos unum ſumus, &c. 1. 355. c. 1. 412. c. 1. 470. a. 1. 473. c. 1 474. c. 1. 477. c.
Verſ. 24. Volo ubi ego ſum, ut ipſi ubiqve mecum ſint. 1. 159. c
Verſ. 25. Mundus te non novit, ego autem novi te. 1. 219. d
Loti enim eſtis, & ſanctificati eſtis in nomine domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu Sancto. 1. 142. d. 1. 223 d. 1 609. a
Cap. 18. verſ. 2. Pater ſi poſſibile eſt transeat a me calix iſte, veruntamen non mea voluntas fiat ſed tua. 1. 478. d. 1. 564. d 1. 507. c. 1. 508. b. 1. 611. d
Verſ. 5. Dormite jam & reqvieſcite ecce venit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. 1. 709. d.
Verſ 8. Si me qværitis, ſinite iſtos abire. 1. 139. d
Verſ. 23. Si male loqvutus ſum, doce per teſtes de hoc malo. 1. 234. d
Ibid. Qvid me cædis? 1. 586. c
Ad id apparuit filius Dei, ut demoliretur opera diaboli. 1. 425. b.
Cap. 19. verſ. 15. Non habemus regem niſi Cæſarem. 1. 314. a.
Verſ. 15. Et venientes in Golgotha, hoc eſt Calvariæ locum, dederunt ei vinum bibendum felle mixtum, qvod ubi guſtaſſet, noluit bibere, &c. 1. 902. a
Verſ. 20. Si filius Dei eſt deſcendat de cruce, & credemus ei. 1. 163. b. 1. 1014. a
Verſ. 24. Milites igitur qvum cruci affixiſſent Jeſum, ſumpſerunt veſtimenta ejus, & fecerunt qvatuor partes, &c. 1. 1002. d
Verſ. 30. Et inclinato capite tradidit ſpiritum. 2. 403. d
Cap. 20. verſ. 17. Nolite me tangere, non enim aſcendi ad patrem meum. 1. 619. b
Verſ 20. Videte manus meas & pedes meos, & veſtigia clavorum, qvod ego ſum, palpate & videte, qvoniam ſpiritus carnem & oſſa non habent, qvemadmodum me habere videtis. 1. 547. a. 1. 587. c. 1. 619. b
Verſ. 22. Accipite Spiritum Sanctum. 1. 178. d. 1. 186. c. 1. 194. a
Verſ. 23. Qvæcunqve enim ligaveritis in terra erunt ligata & in cœlis, & qvæcunqve ſolveritis in terra erunt ſoluta & in cœlis. 1. 990. d
Verſ. 27. Admove manum tuam, & inſere in latus meum, & digitum tuum in manus meas. 1. 547. c
Verſ. 28. Dominus meus, & Deus meus. 1. 394. d. 1. 589. d
Joan. ult. Multa ſigna faciente JESU coram eis non crediderunt in eum Judæi, ut adimpleretur dictum Eſaiæ, domine qvis credidit au
dition

auditioni noſtræ ; & brachium Domini cui revelatum eſt ? 1. 230. b

Ex Actis Apoſtolorum.

Synopſis hujus libri habetur tomo ſecundo, pag. 137. b.

Cap. 1. verſ. 7. Quem pater ſanctificavit & miſit in mundum. 1. 596. a
Verſ. 9. Vos autem ſedete Hieroſolymis, donec induamini virtute ex alto. 1. 228. b
Verſ. 1. Ita veniet quemadmodum vidiſtis eum in cœlum proficiſcentem. 1. 159. b.
Verſ. 16. Viri fratres, omnino oportebat impleri ſcripturam quam prædixit Spiritus Sanctus. 2. 206. b. 1. 13. d
Verſ. 20. Quem Deus exaltavit ſolutis doloribus inferni, &c. 1. 351 b
Notum ſit igitur omnibus vobis, & populo domus Iſrael, &c. 1. 359. d
Spiritus Domini replevit orbem terrarum, & ſpiritus eſt in medio veſtrum. 1. 219. c
Nondum enim erat Spiritus Sanctus, nec enim adhuc tum Chriſtus fuerat glorificatus. 2. 400. b
Cap. 2. verſ. 1. 2. Dum complerentur dies Pentecoſtes erant omnes ſimul in eodem loco, & factus eſt ſubito e cœlo ſonus tanquam rapidioris & violentioris ſpiritus, &c. 1. 179. b. 1. 233. c
Verſ. 3. Viſæ ſunt Apoſtolis dispertitæ linguæ quaſi ignis, ſedebatque ſuper ſingulis eorum, & impleti ſunt omnes Spiritu Sancto, & incœperunt loqui aliis linguis, prout Spiritus Sanctus dabat eloqui illis. 1. 606. d
Verſ. 22. Viri Iſraelitæ audite ſermones iſtos: Jeſum Nazarænum hominem vobis a DEO virtutibus, & miraculis, & ſignis declaratum, &c. 1. 382. d. 1. 553. a
Verſ. 36. Certo igitur cognoſcat omnis domus Iſrael quod illum & dominum & Chriſtum fecit Deus. 1. 122. d. 1. 123. a. 1. 382. a. 1. 610 c
Verſ 36. Jeſum quem vos crucifixiſtis. 1. 123. b. 1. 382. a. 1. 640. d
Verſ. 38. Baptizetur unusquisque veſtrum in nomine JESU CHRISTI. 2. 556. b
Cap. 3. verſ 7 In nomine Jeſu Chriſti Nazareni a vobis crucifixi, &c. 1. 553 b
Verſ. 24. Domine qui feciſti cœlum & terram, & omnia quæ in eis ſunt, qui per os David famuli tui dixiſti. 1. 206. a
Cap. 5. verſ. 3. Quare ſatanas implevit cor tuum ut mentireris Spiritui Sancto, & ſeponeres aliquid de pretio agri. 1. 224. b. ibid. 1. 605.
Nunquid manens tibi manebat, & divenditum in tua poteſtate erat? 1. 146. b
Ibid. Non mentitus es hominibus ſed Deo. 1. 224. b. 2. 605. a
Verſ. 9. Cur inter vos conſpiratum eſt ut tentaretis Spiritum Sanctum? 1. 609. b
Cap 6. verſ. 6. Tranſeuntes autem Phrygiam & Galatarum regionem, prohibiti a Sancto Spiritu verbum Domini loqui in Aſia, &c. 1. 221. c
Cap. 7. verſ. 1. Non eſt veſtrum noſſe tempora & rerum agendarum articulos quos pater collocatos habet in ſua poteſtate. 1. 499. d
Verſ. 2. Deus gloriæ viſus eſt patri noſtro Abrahæ. 1. 609. c
Verſ. 5. Ecce video cœlos apertos, & filium hominis a dextris Dei conſiſtentem. 1. 553. c
Verſ. 51. Cervicoſi, incircumciſique & corde & auribus, &c. 1. 609. a
Ibid. Obſiſtitis, quemadmodum & patres veſtri. 1. 225. a
Cap. 8. verſ. 16. Nondum erat ſpiritus, quia Jeſus nondum glorificatus erat. 1. 597. d
Verſ. 29. Accede, & adhæreſce currui iſtius Æthiopis Evnuchi. 1. 608. d
Verſ. 34. Obſecro te, de quonam propheta loqvitur, de ſeipſo ne, &c. 1. 360. d
Verſ. 39. Rapuit Philippum ſpiritus domini. 1 179. c
Cap. 9. verſ. 5. Durum eſt tibi contra ſtimulum calcitrare. 1. 835. c
Cap. 10. verſ. 19. Ecce viri quærunt te, exurgens vade cum eis nihil dubitans, quia ego miſi eos ad te. 2. 617. b
Verſ. 37. 38. Vos ſcitis quæ res acciderint per totam Judæam ducto a Galilæa initio poſt prædicatum a Joanne baptiſmum : Jeſum dico a Nazaretha ut eum Deus ſacro ſpiritu, & poteſtate unxerit. 1. 546. c.
Cap. 12. verſ. 22. 23. Et nunc ego vinctus ſpiritu proficiſcor Hieruſalem, ignarus eorum quæ mihi ibidem occurſata ſint, niſi quod ſpiritus ſanctus per ſingula opida teſtificatur mihi dicens, quod vincula & tribulationes me expectant. 1. 206. c
Cap. 13. verſ. 2. Segregate mihi Paulum & Barnabam, quos elegi in opus miniſterii in quo aſſumpſi eos. 1. 216. a. 2. 617. a
Verſ. 4. Qui autem miſſi erant a Spiritu Sancto, venerunt Seleuciam. 1. 216. a
Verſ. 22. Cui teſtimonium perhibens dixit: Inveni Davidem Jeſſe filium, virum ſecundum cor meum. 1. 553. b
Cap. 14. Et nos homines ſumus iisdem malis vobiſcum obnoxii, evangelizantes vobis ut a vanis convertimini ad Deum vivum, qui fecit cœlum & terram, & mare, & omnia quæ in eis ſunt, &c. 1. 38. c
Cap 17. verſ. 28. In eo enim vivimus, movemur, & exiſtimus. 1. 96. a. 1. 156. b. 1. 268. d. 1. 454. a
Verſ. 29. Progenies igitur Dei cum ſimus, non debemus exiſtimare auro vel argento ſculpturæ artificii ac commentationis humanæ ſimilem eſſe divinitatem. 2. 228. c
Cap. 20. verſ. In quo vos Spiritus Sanctus Epiſcopos conſtituit ut paſceretis Eccleſiam Dei, quam acquiſivit ſibi per proprium ſanguinem. 1. 179. b
Verſ. 28. Attenti ſitis & vobis ipſis, & univerſo gregi, in quo vos poſuit Spiritus Sanctus Epiſcopos, ut paſceretis Eccleſiam DEI. 1. 179. c. 1. 210. a
Cap. 21. verſ. 11. Hæc dicit Spiritus Sanctus. 1. 179. b
Cap. 24. verſ. 14. Oportebat Judæos ex Aſia coram te adeſſe, & accuſare ſiquid habent, &c. 1. 799. d
Cap. 25. verſ. 16. Non eſt moris Romani, gratiæ adverſariorum damnare hominem reum, qui nondum accuſatores ante oculos ſuos habuit, &c. 1. 799. d
Cap. 28. verſ. 26. Auribus audietis & non intelligetis, & videbitis & nequaquam cernetis, &c. 1. 216. c

INDEX LOCORUM

Omnium Pauli Epiſtolarum.

Summam vide tomoſecundo, pag.140.c

Ex Epiſtola ad Romanos.

Cap. 1. verſ. 1. Paulus ſervus Jeſu Chriſti, vocatus Apoſtolus, ſegregatus ad Evangelium Dei. 1.222.c

Verſ. 3. Qvi factus eſt ei ex ſemine David ſecundum carnem, & qvi prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute ſecundum Spiritum Sanctificationis ex reſurrectione mortuorum. 1. 2.558.c. 2.562 b

Verſ. 6. In qvibus eſtis & vos vocati vocatitii Jeſu Chriſti. 1.608.a

Verſ. 7. Gratia pro vobis & pax a Deo patre noſtro & Domino Jeſu Chriſto. 1.464 a. 1.466.a

Verſ. 19. Id qvod intelligibile eſt Dei, manifeſtum eſt illis: Deus enim illis manifeſtavit, &c. 1.449.b.1 451.d

Verſ. 20. Inviſibilia enim ejus ex creatione mundi, operibusqve intellecta perſpiciuntur. 1.38 b.1. 118. c. 1. 317.d.1.398.d.1.408.b. 1. 451. d

Ibid. Æterna qvoqve ejus potentia & divinitas. 1.318.c.1.408 b.1.451.d

Verſ. 21. Evanuerunt in cogitationibus ſuis & obſcuratum eſt brutum cor eorum. 1.21.b

Verſ. 22. Prædicantes ſe ſapientes eſſe, infatuati ſunt. 1.452.a

Verſ. 24. Qvam inveſtigabiles viæ ejus! aut qvis cognovit mentem Domini, aut qv s illius conſiliarius fuit. 1.191.c

Verſ. 25. Servierunt creaturæ potius qvam creatori. 1.296.b

Verſ. 26. Mulieres eorum mutaverunt uſum naturalem in eum qvi eſt præter naturam. 1.28 a.1 58.c

Verſ. 27. Maſculi omiſſo naturali uſu fœminæ, libidine in ſe mutuo exarſerunt, mares in mares turpitudinem patrantes. 1.28.c

Verſ. 28. Et ſicut non probaverunt Deum habere in notitia, tradidit illos Deus in reprobum ſenſum, ut faciant ea qvæ non convenit. 1.156.a

Verſ. 29. Nobis vero revelavit Deus per ſpiritum ſuum. 1.604.c

verſ. 34. Qvi eſt ſplendor & qvi eſt ſuper omnes Deus benedictus in ſæcula. 1.331 c

Cap 2 Gloria, honor & pax omni qvi operatur bonum, &c. 2.422 b.2.371.a

Cap. 3. verſ. 29. An Judæorum tantummodo ſit Deus, & non etiam Gentium. 1.909.c

Poſtqvam igitur pueruli participes erant ſangvinis & carnis, ipſe qvoqve itidem, earundem rerum particeps factus eſt, ut per mortem eum exhauriret qvi imperium mortis habebat, &c. 1.63.a

Cap. 4. verſ. 17. Qvi vocat ea quæ non ſunt tanqvam ea qvæ ſunt. 1.992.d

Verſ. 20. Si qvis autem ſpiritum Chriſti non habet, hic non eſt ejus 1. 142.c

Cap. 5. verſ. 3. 4. Tribulatio tolerantiam facit, tolerantia vero probationem, probatio deinde ſpem, ſpes porro non pudefacit. 1.715.b

Cap. 5. verſ. 12. Ut per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors: ita per unum hominem Jeſum Chriſtum, gratiat regnabit per juſtitiam in vitam æternam 1.638.d

Verſ. 14. Regnavit mors ab Adam ad Moſem uſqve etiam in eos qvi non peccaverunt. 2.279.b

Cap. 6. verſ 4. Nam qvi inſiti ſumus per ſimilitudinem mortis, ejus etiam reſurrectionis conſortes erimus. 2.422.d

Verſ. 6. Ubi abundavit peccatum, ibi ſuperabundavit gratia. 1.638.d

Verſ. 9. Mors enim illi non dominatur. 2 452.a

Cap. 7. verſ. 12 Lex ſancta eſt. 1.919.b

Verſ. 14. Lex ſpiritualis eſt, ibid.

Verſ. 22. Gaudeo lege Dei ſecundum interiorem hominem: video autem aliam legem membris meis rebellantem contra legem mentis meæ, & in captivitatem me redigentem. 1.239.b

Verſ. 25. Igitur ego qvidem mente ſervio legi Dei carne autem legi peccati, nulla ergo condemnatio iis qvi in Chriſto Jeſu ſunt, lex enim ſpiritum vitæ qvæ in Chriſto eſt, liberavit me a lege peccati. 1.182.a

Cap. 8. verſ. 3. Nam qvod impoſſibile erat legi, qvatenus infirmabatur per carnem, Deus miſſo filio ſuo, &c. 1.158.c.1.367.b.1 425.c 1.638.c

Verſ. 6. Nullus novit qvæ ſunt hominis niſi ſpiritus qvi habitat in eo. 1.181.c.1.196.d

Ibid. Ipſe ſpiritus atteſtatur ſpiritui noſtro, qvod ſumus filii Dei & hæredes. 1.181.b

verſ. 8. Lex ſpiritus vitæ ejus, qvi in Chriſto eſt, liberavit vos. 1.210.a

verſ 9. Vos autem non eſtis in carne, ſed in ſpiritu. 1.179. d.1 221.b. 1.358.e

Ibid. Qvi enim Spiritum Chriſti non habet, ille non eſt ejus. Si vero Chriſtus in nobis, corpus qvidem mortuum eſt propter peccatum. 1.179.d.1.221.b.2.601.c

Verſ. 11. Spiritus qvi excitavit Jeſum Chriſtum ex mortuis, viuificabit, & mortalia veſtra corpora, per ſpiritum ſuum habitantem in vobis. 1.194.b.1.197.c.1 224.a

verſ. 15. Non enim accepimus ſpiritum ſervitutis, rurſus ad metum, ſed ad libertatem rurſum vocavit nos Dominus. 1.132.c.1.193.d 1.200.a.1. 218 b 1.303.c

Verſ. 16. Spiritus ſapientiæ, & Spiritus virtutis. 1.341.c

Verſ. 17. Non amplius es ſervus, ſed filius, qvod ſi filius, etiam hæres, hæres qvidem Dei, Chriſti autem cohæres. 1.222.c

Verſ 19. Non enim condignæ ſunt paſſiones hujus temporis ad ſuperventuram gloriam qvæ revelabitur in nobis. 1.462.b.1.1064 b

Verſ. 19. Accipietis enim potentiam advenienie in vos Spiritu Sancto. 1.233.d

Verſ. 22. Impleta eſt terra creatura tua, & ipſa creatura congemiſcit nobiſcum & condolet. 1.416.b

Verſ. 29. Qvos præſcivit, hos & prædeſtinavit, conformes inmaginis filii ſui. 2. 18.a

Verſ. 32 Qvi proprio ſuo filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum. 1.597.d 2.30.d

Verſ. 33. Deus eſt juſtificator, quis ergo condemnator. 1.609.a

Verſ. ult. Qvis nos ſeparabit a charitate Chriſti? irrevocabiles enim ſunt donationes Dei, & grati vocationis. 1.477.d

Ibidem. Nihil nos ſeparabit a charitate DEI, 1. 714. c

Cap. 9. verſ. 5. Ex quibus Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt Deus, ſuper omnia benedictus in æternum, Amen 1. 125. a. 1. 317. c. 1. 589. c

Verſ. 19. Voluntati ejus quis reſiſtit. 1. 400. b

Aliter. Homo JESUS Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis, quique eſt DEUS ſuper omnes benedictus in ſæcula Amen. 1. 225. c. 1. 331. c. 1. 613. b

Verſ. 20. Quomodo dixerit figmentum ad ſuum figulum, cur me ita feciſti? 1. 336. a

Cap. 11. verſ. 13. Unus DEUS pater ille ex quo omnia: & unus Dominus JESUS Chriſtus per quem omnia. 1. 225. d 1. 298. a. 1 549. d

Verſ. 33. O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ DEI. 1. 809. b

Verſ. 34. Quis enim cognovit mentem Domini, aut quis conſiliarius ejus fuit? &c. 1. 336. a. 1. 631. d

Cap. 12. verſ. 9. Date locum iræ. 2. 423. b

Cap. 13. verſ. 12. Depoſitis igitur operibus tenebrarum induamus arma lucis. 2. 411. a

Cap. 14. verſ. 4. Sive namque vivimus, ſive morimur Domini ſumus. 2. 421. c

Verſ. 8. Beatus qui nihil judicat in eo quod probat. 2. 423. d

Cap. 15. verſ. 10. Quandoquidem in ſapientia Dei, non cognovit mundus per ſapientiam Deum, optimum viſum eſt Deo, per ſtultitiam prædicationis ſalvare credentes. 1. 67. d

Cap. 16. verſ. 24. Gratia Domini noſtri JESU Chriſti ſit vobiſcum, Amen. 1. 810. d

Ex I. ad Corinthios.

Cap. 1. verſ. 2. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & communicatio Sancti Spiritus ſit cum omnibus vobis. 1. 205. a. 1. 222. b. 1. 502. d. 2. 14. b

Verſ. 7. Expectantes revelationem Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui & confirmabit vos inculpabiles usque in diem Domini noſtri JESU Chriſti. 1. 543. c

Verſ. 9. Fidelis Deus per quem vocati eſtis in communionem filii ſui. 1. 222. b

Verſ. 21. Quomodo in ſapientia Dei non cognovit mundus per ſapientiam Deum. 1. 387. d. 1. 449. c. 1. 452. a

Verſ. 22. & 23. Quandoquidem & Judæi ſignum poſtulant, & Græci ſapientiam quærunt, nos autem prædicamus CHRISTUM crucifixum. 2. 423. d

Verſ. 24. Chriſtus Dei virtus, & Dei ſapientia eſt. 1. 193. d. 1. 263. b. 1. 299. a

Verſ. 30. Idem Spiritus eſt, & idem Deus eſt, qui operatur omnia in omnibus. 2. 451. b

Cap. 2. verſ. 4. Sermo enim noſter, & prædicatio noſtra, non in perſvaſibilibus humanæ ſapientiæ verbis, ſed in exhibitione Spiritus, & poteſtatis conſiſtit. 1. 1064. b

Verſ. 7. Sapientiam autem Dei loquimur in myſterio, quæ eſt abſcondita. 2. 424. b

Verſ. 8. Si enim cognoviſſent nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. 1. 200. a. 1. 492. a 1. 595. d

Oculus non vidit nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quod præparavit Dominus diligentibus ipſum, &c. 1. 172. b

Verſ. 10. Spiritus enim Sanctus omnia ſcrutatur, etiam profunda Dei 1. 170. d

Verſ. 11. Nemo novit quæ ſunt hominis niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt. 1. 144. a. 1. 11. a. 1. 181. c. 2. 172. a

Ibidem. Nam ea quæ ſunt Dei nullus novit niſi ſpiritus Dei. 2. 19 a

Verſ. 13. Chriſti bonus odor ſumus. 1. 198. b. 2. 12 a

Verſ. 14. Quod ſi certat etiam aliquis, non coronatur, niſi legitime certaverit. 2 431. b

Verſ. 16. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. 2. 431. b

Verſ. 17. Effundam de ſpiritu meo dicit Dominus ſuper omnem carnem. 1. 206. c

Cap. 3. verſ. 3. An neſcitis quia templum Spiritus Sancti eſtis vos & Spiritus Dei habitat in vobis. 1. 180. a. 1 198. c. 1 353. c. 1. 661. d. 2. 12. b

Verſ. 11. Aliud fundamentum nemo poteſt collocare præter id quod poſitum eſt, quod eſt JESUS CHRISTUS. 1. 444. c. 1 267. d

Verſ. 13. Vos autem non eſtis in carne, ſed in Spiritu, ſiquidem Spiritus Dei habitat in vobis 1 179. d. 1. 221. b

Verſ. 15. Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum patietur, ipſe vero ſalvus fiet, ſed ſic tanquam per ignem. 2. 424. d

Verſ. 16. An neſcitis qvod corpora veſtra templum ſint Spiritus Sancti habitantis in vobis. 1. 180 a. 1. 198. c 1. 212. b 2. 165 a

Verſ. 18. Expectans revelationem filiorum Dei, revelabitur aliquando a ſervitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. 1. 434. c

Verſ. 19. Sapientia mundi hujus ſtultitia eſt apud Deum, & qui vult ſapiens eſſe, fiat ſtultus ut ſapiens efficiatur. 1. 1045. a

Nos omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculantes in eandem imaginem reformamur a gloria in gloriam, ſicut a Domini Spiritu.

Verſ. Dominus autem Spiritus eſt, ubi porro Spiritus Domini ibi libertas. 1. 180. a

Et vetera præterierunt, ecce nova facta ſunt omnia, omnia vero ex Deo. 1. 267. c. 1. 436. a

Cap. 4. verſ. 5. Hæc quidem figurate transtuli in me, & Apollo, ut in nobis diſcatis non inflari, ſpirituque turgeſcere, ſuper id quod ſcriptum eſt. 1. 474. a

Cap. 5. verſ. 6. Paululum fermenti totam maſſam fermentat. 2. 425. a

Cap. 6. verſ. 3. An ignoratis, quod angelos judicabimus, nedum iſta temporalia? 1. 201. a

Verſ. 8. Quodcunque fecerit quis peccatum extra corpus eſt: qui autem ſcortatur in ſuum ipſius corpus peccat. 2. 368. c.

Verſ. 10. Ne erretis, neque ſcorta, neque adulteri, neque molles, neque maledici regnum DEI poſſidebunt. 1. 236. a. 2. 358. b

Verſ. 11. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu ejus qui eſt Sanctus 1. 180. a. 1. 142. d. 1. 223. d

Verſ. 14. Ex qvo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia. 1. 659. a

Verſ. 16. Qui ſe jungit meretrici unum corpus efficitur, & erunt duo in carne una: qui autem ſe jungit Domino unum ſpiritus eſt. 2. 569. a

Verſ. 18. Et tempus acceptabile, en diem ſalutis. 1 984. b

Verſ. 20. Deus autem & Dominum excitavit, & excitaturus eſt per potentiam ſuam. 1 218 a

Cap. 7. verſ. 25. Igitur ego mente quidem ſervio legi Dei carne aut legi peccati. 1. 182 a

Verſ. 38. Bonum eſt nubere, melius eſt non nubere. 2. 619.a

Verſ. 34. Mulier innupta ſolicita eſt eorum quæ ſunt Domini, ut ſit ſancta corpore & ſpiritu. Nupta vero ſolicita eſt eorum quæ ſunt mundi, &c. 1. 1043. d

Cap. 8. verſ. 6. Et juſtificati ſumus in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti, & in Spiritu DEI noſtri. 1. 205. c

Verſ. 9. Ex Deo ſapientia, & ſanctificatio, & juſtitia, & redemtio. 2 242.d

Cap. 9. verſ. 16. Non ſum idoneus qui vocer Apoſtolus. 1. 956. a

Verſ. 17. Væ mihi eſt, niſi Evangelizem. ibid.

Verſ. 20. Miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, ut eos qui ſub lege erant, redimeret. 1. 593. d

Verſ. 25. Omnis qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet. 2, 619. a

Cap. 10. verſ. 4. Bibebant enim ex ſpirituali quæ eos ſequebatur petra: Petra autem erat Chriſtus. 1. 193. c. 1. 224. d. 1.607.d

Verſ 8. Corpus non eſt datum ſub poteſtatem ingluviei, ut in ſcortationes incidat, ſed ut Domino ſerviat. 2. 425. d

Verſ. 10. Omnia mihi licent, ſed ego non redigar in poteſtatem a quoquam. ibid.

Verſ. 13. Fidelis Deus qui non ſinit vos tentari ultra quod poteſtis. 1. 376.a

Cap. 11. verſ. 2. Laudo vos quod in omnibus mei memores eſtis. 1. 941. c

Verſ. 1. Eſtote imitatores mei, ſicuti & ego Jeſu Chriſti. 1.122.a

Verſ. 9. Non enim vir creatus eſt propter mulierem, ſed contra, mulier propter virum. 1.400.c

Verſ. 29. & 30. Qui indigne edit & bibit panem & ſanguinem Domini, judicium ipſe ſibi edit & bibit: propter ea ſunt inter vos imbecilles, & dormiunt multi. 1. 1027. a 2. 375. d

Cap. 12. verſ. 4. Diſcrimina donorum ſunt, cum ſit idem ſpiritus. 1, 204. d. 1. 21. d. 1.529. b. 1. 606. a. 1. 661. d

Verſ. 5. Et diſcrimina ſunt operationum cum ſit idem Deus, qui omnia efficit in omnibus. 1.212.a. 2. 205.a. 1. 661. d

Verſ. 7. Cuique autem datur declaratio ſpiritus ad utilitatem. ibid.

Verſ. 8. Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alii vero ſermo notitiæ per eundem Spiritum. ibid.

Verſ. 9. Alteri vero fides per eundem Spiritum; alii vero donum ſanationum per eundem Spiritum. ibid.

Verſ. 10. Alii vero operatio virtutum: alii vero prophetia: alii vero diſcretio ſpirituum, alteri vero genera linguarum. ibid.

Verſ. 11. Hæc autem omnia operatur unus idemque Spiritus, dividens unicuique prout vult. 1. 220. b. 1. 606.a. 1. 661.d. 2.12.d

Verſ. 13. In uno Spiritu nos omnes in unum corpus baptizati ſumus: & omnes unum Spiritum hauſimus. 1. 220. c

Primus homo ex terra terrenus, ſecundus homo e cœlo cœleſtis. 2, 221. d

Cap. 13. verſ. 9. Paſſus eſt ex infirmitate, vivit autem ex poteſtate Dei: poteſtas autem Dei filius eſt. 1. 612. b

Verſ. 15. Si lingvis hominum loqveter & angelorum, & habeam omnem fidem, adeo ut montes transferam, & tradam corpus meum comburendum, charitatem autem non habeam, nihil prodeſt mihi. 2. 166 a

Verſ. 18. Fidelis Deus qvi non ſinet vos tentari ulterius qvam poteſtis. 1.377.a

Cap. 15. verſ. 20. Primitiæ Chriſtus. 1.603.a

Verſ. 21. Qvandoqvidem enim per hominem mors, & per hominem reſurrectio mortuorum, & qvemadmodum in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes vivificantur. 1.62.b

Verſ. 22. Qvi non diligit dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, anathema, maranatha. 1. 810 d. 2. 427.c

Ibid. In Adam omnes moriuntur, & in Chriſto omnes vivificantur. 2.681.a

Verſ. 26. Noviſſimus inimicus deſtruitur mors. 1.670.d

Verſ. 27. Omnia ſubjecta ſunt ei, præter eum qvi ſubjecit ei omnia. 1.672.c

Verſ. 28. Cum ſubjecta ei fuerint omnia, tunc ſubjicietur ei qvoqve filius, ut ſit omnia in omnibus. 1.610.d 2 220.a. 1. 664.a

Verſ. 30. Vos enim eſtis in Chriſto Jeſu, tunc & ipſe ſubjicietur patri, ut capiti pro ſuis membris. 1. 611.a

Verſ. 32. Dilectio Chriſti conſervat nos, ſi ita cenſeamus, uno pro omnibus nobis mortuo, cæteros nos omnes mortuos eſſe, &c. 1.62 d

Verſ. 33. Corrumpunt mores bonos colloqvia prava. 1. 914 a

Verſ. 44. Seminatur corpus animale, ſurget corpus ſpirituale. 1.610.a

Verſ. 47. Primus homo de terra terrenus, ſecundus homo de cœlo cœleſtis. 1.221.c

Verſ. 48. Spiritalis homo dijudicat omnia, animalis non percipit ea quæ ſunt ſpiritus. 1.621.a

Verſ. 50. Caro & ſangvis regni Dei hæreditatem conſeqvi non poſſunt. 2 427.b

Verſ 53. Oportet hoc corruptibile induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. 1.714.a. 1.587.a. 606.d

Verſ. 54. 55. Abſorpta eſt mors in victoria? ubi eſt Orce ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis peccatum eſt, virtus vero peccati lex, 1.80.d 2.30.d

Cum tradiderit regnum Deo & patri, cum abrogaverit omnem principatum, poteſtatem, & virtutem. 1 610.c

Verſ. incerto. Deus eſt qvi operatur omnia in omnibus. 1.221.a

Ad omnia fortis ſum in forticante me Jeſu Chriſto. 1.750.c

Auferte mala ex vobis. 1.738.d

Ex Epiſtola II. ad Corinthios.

Cap. 1. verſ. 12. Si omnes prophetaverint, ingrediatur autem infidelis illiteratus, redarguitur ab omnibus, & ita occulta cordis illius manifeſta redduntur, atqve cadens in faciem adorabit Deum, renuncians qvod revera Deus in vobis ſit. 1.212. b

Cap. 2. verſ. 13. Nam ſpiritus ille omnia ſcrutatur etiam profunda Dei. 1.179.d

Digitized by Google

Verſ. 15. Chriſti bonus odor ſumus. 1.210.b
Verſ. 18. Qui idoneos nos fecit miniſtros novi teſtamenti, non literæ ſed ſpiritus. 1.182.a
Quoniam Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. 1.745.a
Verſ. ult. Ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur. 1.749.d
Cap. 3. verſ. 6. Littera occidit, Spiritus vivificat. 1.605.d
Verſ. 16. Qvum converſus fuerit ad Dominum detrahetur operimentum, &c. 1.209.c
Verſ. 17. Quia Dominus eſt Spiritus: ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas. ibid.
Aſſumite arma Dei ut poſſitis reſiſtere, in die mala. 2.476.c
Dominus autem dirigat corda veſtra in charitate Dei, & in tolerantia Chriſti. 1.1006.a
Neſcitis quod Dei templum eſtis. 1.322.d
Omnia munda mundis. 2.35.b
Verſ. ult. Nos enim omnes revelata facie gloriam Domini ſpeculantes, in eandem imaginem transfiguramur de gloria in gloriam tanquam a Spiritu Domini. 1.661.a
Cap. 4. verſ. 3. 4. Sed ſi opertum eſt Evangelium noſtrum, in his qui pereunt eſt opertum, in quibus Deus ſæculi hujus excæcavit mentes infidelium ut non pervideant lumen Evangelii inviſibilis. 1.757.b
Cap. 5. verſ. 10. Oportet nos ſiſti ante tribunal Chriſti ut accipiat quisque prout ea ſunt, quæ corpore geſſit, ſive bonum ſive malum. 1.110.c
Verſ. 14. Charitas Chriſti conſervat nos ſi ſentiamus hoc, qvoniam ſi unus pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt, &c. 1.62.c
Verſ. 17. Si quis nova in Chriſto creatura, renovatur. 2.427.c
Verſ. 20. Pro Chriſto legatione fungimur, ut Deo advocationes faciant per nos. 1.220.c
Cap. 6. verſ. 5. Deus qui dixit ut ex tenebris lux illuceſceret, qui illuxit in cordibus noſtris ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei in facie Chriſti. 1.212.a
Verſ. 19. Vos enim eſtis templum Dei viventis. 1.605.b
Verſ. 17. Si quis templum Dei perdit, perdet &c. 1.198.c
Cap. 8. verſ. 9. Cognoſce vero gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti, quod propter nos cum dives eſſet pauper ſit factus ut nos illius paupertate diteſceremus. 1.595.b
Cap. 9. verſ. 7. Non ex triſtitia aut coacte: hilarem enim datorem amat Deus. 2.363.b
Cap. 11. verſ. 2. Non ignoramus illius cogitationes. 1.358.b
Verſ. 25. Ter feci naufragium. 2.427.d
Cap. 12. verſ. 2. Novi hominem in Chriſto ante annos quatuordecim ſive in corpore, neſcio, ſive extra corpus, neſcio: Deus autem ſcit. 1.498.a.
Verſ. 7. Datus eſt mihi ſtimulus per carnem, nuncius Satanæ, ut me colaphis cædat. 2.428.a
Ut habitet in me virtus Chriſti. 1.712.c
Cap. 13. verſ. 3. An probationem quæritis loquentis in me Chriſti. 1.206.c. 1.605.c
Verſ. 6. Secundum ſuggeſtionem Spiritus JESU Chriſti in me. 2.206.c
Verſ. ult. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Charitas Dei hoc eſt patris, & communicatio Sancti Spiritus cum omnibus vobis. 1.716.c

Ex Epiſtola ad Galatas.

Cap. 1. verſ. 1. Paulus Apoſtolus ſive legatus non hominum, neque per hominem, ſed per Jeſum Chriſtum, & Deum patrem qui eum excitavit a mortuis. 1.608.a
Verſ. 8. Si quis vobis evangelizaverit præter hoc quod accepiſtis anathema ſit, quemadmodum prædixi, & rurſum dico. &c. 1.252.d. 1.285.b
Ibid. verſ. 11. 12. Significo autem vobis fratres, Evangelium quod non eſt ſecundum hominem: non enim ab homine accepi illud, nec inſtitutus ſum, ſed per revelationem JESU Chriſti. 1.608.b
Verſ. 15. 16. Deus ſegregavit me ab utero matris meæ, & vocavit me per gratiam ſuam, ut filium ſuum revelaret per me, ut eum Evangelizarem inter gentes. 1.608.a
Cap. 2. verſ. 20. Vivo autem non amplius ego, ſed vivit in me Chriſtus. 2.420.d
Cap. 3. verſ. 11. In lege nemo juſtificatur. 1.919.c
Verſ. 13. Redemit nos a piaculo ſive maledictione. 2.418.a
Verſ. 14. Ut benedictio Abrahæ fiat in Chriſto Jeſu ut promiſſionem Spiritus illius capiamus per fidem. 1.181.b
Verſ. 28. Vos omnes non niſi unum eſtis in Chriſto Jeſu. 1.598.c
In Chriſto Jeſu non eſt mas neque fœmina, &c. 1.168.a
Cap. 4. verſ. 4. Cum veniſſet plenitudo temporis emiſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret. 1.1039.b
Verſ. 19. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Chriſtus in vobis. 1.198.b. 2.12.b
Verſ. 26. Quoniam autem eſtis filii, ideo emiſit Deus Spiritum filii ſui in cordibus noſtris clamantem Abba pater. 1.180.b. 1.200.a. 1.221.b. 1.282.a. 2.536.c. 2.11.a. 2.19.a.
Utique nos ex Deo, coram Deo, in filio Dei teſtimonium prædicamus. 2.565.c
Cap. 5. Si circumcidamini, Chriſtus nihil vobis erit utilis. 1.245.c
Cap. 6. verſ. 2. Alter alterius onera portate, &c. 1.210.a
Verſ. 14. Mihi abſit gloriari niſi in Cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti. 1.595.d.
Verſ. 3. Si quis evangelizaverit vobis præter id quod accepiſtis, anathema eſto. 1.252.d. 2.31.a. 1.766.c
Verſ. 8. Qui ſeminat in ſpiritu, in ſpiritu & metet. 1.592.b
Verſ. 9. Omnia exiſtimo detrimentum ut Chriſtum lucrifaciam. 1.1027.c
Verſ. 12. Decerno autem me nihil inter vos ſcire, niſi Jeſum Chriſtum, eumque crucifixum. 1.595.d

Ex Epiſtola ad Epheſios.

Cap. 1. verſ. 3. Benedictus Deus & pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui benedixit nos, &c. 1.446.b.

Verſ. 4. 5. Quemadmodum elegit nos ante jacta fundamenta mundi, ut ſimus ſancti, & inculpati coram eo in dilectione, cum deſtinaſſet nos in adoptionis filios, per Jeſum Chriſtum. 2. 598. d

Verſ. 8. Ut duos conderet in ſeipſo in unum novum hominem, pacem faciens, & ut in uno corpore reconciliaret ambos Deo per crucem interficiens inimicitiam in carne in ſeipſo. 2. 599. a

Verſ. 13. In qvo credentes ſignati ſumus, Spiritu illo repromiſſionis qui eſt arrha noſtræ hæreditatis. 1. 198. a. 1. 224. a. 1. 228. d. 1. 606. b. 1. 608. d

Verſ. 27. Det vobis ſpiritum ſapientiæ & revelationis, in agnitionem ejus, illuminatis oculis cordis, illuminante porro nos ſpiritu. 1. 193. c

Verſ. 20. Cavete vobis & toti ovili, cui vos ſpiritus ſanctus præpoſuit cuſtodes, ut Chriſti paſcatis Eccleſiam. 1. 179. b. 1. 210. a

Sed omnia in omnibus Chriſtus. 1. 210. b

Cap. 2. verſ. 5. Cum delictis eſſemus mortui, revocavit nos in vitam unà cum Chriſto, ſimulque ſuſcitavit, & in cœleſtibus collocavit. 1. 598. b

Verſ. 7. Legem præceptorum in dogmatibus otioſam reddidit, &c. 1. 416. d

Verſ. 10. Ejus enim opus ſumus, creati in Chriſto Jeſu. 1. 426. c.

Ibidem. Juxta principem poteſtatis aëris, qui nunc vim ſuam exercet in filiis inobedientiæ. 1 78. b

Verſ. 11. Quemadmodum Chriſtus dilexit Eccleſiam ſeque pro ea tradidit. 1. 598. a

Verſ. 13. Induite novum hominem conditum ſecundum Deum in juſtitia & ſanctitate veritatis. 1. 416. d

Verſ. 15. Ubi ſolviſſet intermedium parietem ſepti, nimirum inimicitiam in carne ſua, &c. 1. 426. a

Interſtitium maceriæ diruit. 2. 428 d

Cap. 3. verſ. 10. Ut notum fiat nunc principatibus & poteſtatibus inſuper cœleſtibus. 1. 598. d

Verſ. 15. Siquidem ex eo omnis paternitas in cœlo & in terra, nomen ſuum accipit. 1. 330. b

Verſ. 16. Ut det vobis ſecundum divitias gloriæ ſuæ virtute corroborari, per ſpiritum ſuum, ut habitet in interiore homine Chriſtus. 1. 205. d

Verſ. 19. Ut evaleatis apprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, profunditas, & altitudo. 1. 505. c

Ne mihi contingat gloriari niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti crucifixi, per quem mihi mundus crucifixus eſt & ego mundo. 1. 595. d

Cap. 4. verſ. 4. Unus Dominus Jeſus Chriſtus per quem omnia. 1. 114. a. 1. 265. d. 1. 268. a 1. 326. a. 1. 402. c. 1. 658.

Verſ. 5. Unus dominus, una fides, unum baptiſma. 1. 211. c. 1. 214. c. 1. 151. a. 1. 441. c. 2. 388. d

Verſ. 5. Et ne Dei ſpiritum contriſtetis in quo conſignati eſtis in diem redemptionis. 1. 180. b 2. 12. a

Verſ. 8. Aſcendit in altum, captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. 1. 641. b

Verſ. 10. Qui deſcendit is eſt qui & aſcendit ſupra cœlos, ut omnia impleat, idemque dedit hos quidem eſſe Apoſtolos, illos prophetas, alios paſtores & magiſtros. 1. 209. d. 1. 219. a 1. 609. c

Non ulterius infantuli ſumus fluctuantes & circumraptati omni vento doctrinæ per verſutias hominum, & calliditatem quo impatiatur error. 1. 613. d

Verſ. 11. Poſuit Deus in Eccleſia, primùm Apoſtolos, ſecundò prophetas, tertiò magiſtros, &c. 1. 114. b. 1. 209. d

Verſ. 15. 16. Veraces in dilectione creſcemus amplificabimus in eum ad omnia, ex quo omne corpus ſua ratione ac modulo coaptatur. 1. 314. a 2. 222. d

Verſ. 22. 24. Exuti veterem hominem, ac induti novum, qui ſecundum Deum creatus eſt, in ſanctitate, &c. 1. 618. c

Myſterium hoc magnum eſt dico autem in Chriſto & Eccleſia. 1. 642. d

Cap. 5. verſ. 1. Eſtote imitatores Dei, ut filii dilecti, & ambulate in dilectione ſicuti Chriſtus dilexit vos. 1. 463. a

Verſ. 14. Excitare qui dormis, & ſurge ex mortuis, & illuminabit te Chriſtus. 1. 497. b

Verſ. 27. Eccleſiam non habentem maculam aut rugam, aut aliquid hujuſcemodi, ſed ſanctam & in contaminatam. 1. 438. a

Cap. 6. verſ. 11 Induite armaturam Dei ut poſſitis reſiſtere diaboli inſidiis. 1. 1011. b. 2. 429. b

Verſ. 12. Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principatus & poteſtates hujus mundi, adverſus ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. 2. 464. d

Ex Epiſtola ad Philippenſes.

Cap. 1. Verſ. 12. Quid enim, ſi vel quovis modo, aut per occaſionem, aut per veritatem Chriſtus prædicetur, ob hoc ipſum gaudeo. 1. 180. c

Chriſto enim crucifixus ſum, vivo autem non jam ego, ſed vivit in me Chriſtus. 1. 194 b

Cap. 2 verſ. 6 Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem Deo: ſed ſeipſum exinanivit, formam ſervi accipens, in ſimilitudinem hominum factus. 1. 116. d 1. 554. b. 1. 510. c. 1. 346. c. 1. 354. c. 1. 372. a. 1. 424. b. 2. 458. b. 1. 482. a. 1. 555. d. 1. 596. d. 2. 634. a. 2. 653. d. 2. 664. a.

Verſ. 8. Dives enim cum eſſet, humiliavit ſemetipſum uſque ad mortem, mortem autem Crucis. 1. 121. d. 1. 351. b. 1. 482. a. 1. 596. d

Verſ. 9. Ideo ſuperexaltavit illum Deus, & donavit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen 1. 343. c. 1. 350. b. 1. 351. b. 1. 524. a. 1. 597. a

Omnis plenitudo divinitatis, corporaliter habitat in ipſo. 2. 557. d

Verſ. 10. In nomine Jeſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium & infernorum. 1. 158. b 2. 215. b

Verſ. 4. Secundum ſcopum perſequor præmium ſupernæ vocationis Jeſu Chriſti. 1. 6. c.

Cap. 3. v. 16. Deus manifeſtatus eſt in carne, juſtificatus in ſpiritu, viſus Angelis, prædicatus in gentibus, creditum in mundo, aſſumptum in gloria. 1. 592. a

Digitized by Google

Verſ. 20. In terra ambulantes, jus moresq; civitatis in cœlis habemus : ſiquidem noſtra civitas in cœlis eſt dilectiſſimi. 1. 787. c
Verſ. 21. Qui transfigurabit corpus humilitatis noſtræ, ut ſit conforme corpori gloriæ ipſius. 1. 622. d
Iſti ſunt inimici crucis quorum exitus perditio eſt, quorum Deus venter, & gloria in turpitudine ipſorum, qui terreſtria ſapiunt, noſtra contrà converſatio eſt in cœlis. 1. 1057. c
Cap. 4. v. 6. Et poſtulationes veſtræ innoteſcant apud Deum. 1. 226. d

Ex Epiſtola ad Coloſſenſes.

Cap. 1. verſ. 12. Gratias agentes Deo, & patri, qui idoneos nos fecit in partem ſortis ſanctorum in luce. 1. 265. d
Verſ. 15. Qui eſt imago Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in eo condita ſunt univerſa, &c. 1. 241. d. 1. 226. a. 1. 416. c 1. 510. c
Verſ. 16. Omnia per ipſum facta ſunt viſibilia & inviſibilia, tam ea quæ ſunt in cœlo, quàm ea quæ ſunt in terra, ſive throni, ſive virtutes, ſive poteſtates, ſive dominationes. 1. 416. c
Verſ. 18. Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ qui eſt exordium primogenitus ex mortuis, ut ſit in omnibus ipſe primatum tenens. 1. 436. b 2. 222. d
Verſ. 19. Cui enim Angelorum dixit unquam filius meus es tu, ego hodie genui te? 1. 364. b 1. 368. c
Cap. 2 verſ. 9. In eo habitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter. 1. 913. c
Verſ. 13. Illius opus ſumus conditi in Chriſto Jeſu. 1. 590. d
Verſ. 15. Spoliatos principatus & poteſtates, triumphavit in cruce. 1. 100. b
In dilectione radicati, fundatiqve, ut valeatis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit latitudo, longitudo, altitudo, & profunditas, & ut cognoſcatis, ipſa cognitione dilectionem Chriſti præſtantiorem eſſe, ut repleamini in omnem plenitudinem Dei. 1. 69. a
Cap. 3. Ne deleatis quemadmodum cæteri qui non habent ſpem. 2. 429. d

Ex I. Epiſtola ad Theſſalonicenſes.

Cap. 2. Et nunc revelabitur iniquus ille quem Dominus Jeſus tollet ſpiritu oris ſui, & deſtruet præſentia adventus ſui. 1. 181. a
Cap. 4. v. 8. Ergo qui vilipendit, non hominem vilipendit, ſed Deum qui dedit ſpiritum ſanctum nobis. 1. 180. c
Verſ. 10. Audient enim vocem filii Dei mortui, & vivent. 1. 153 d
Verſ. 16. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini. 2. 430. b
Cap. 5. v. 5. Non nos ſumus filii noctis, aut tenebrarum: ſed filii lucis & diei. 1. 230. d
Verſ. 18. Hæc enim voluntas Dei in Chriſto Jeſu. 1. 512. a. 1. 516. a
Verſ. 19. Spiritum nolite extinguere. 1. 176. d
Cap. 5. verſ. 23. Integer ſpiritus veſter, & anima & corpus inculpabiliter in adventum Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur. 1. 181. c. 1. 239. c
Verſ. 24. Fidelis enim eſt, qui nos vocat, & faciet etiam. 1. 380. d

Ex II. Epiſt. ad Theſſal.

Cap. 3. verſ. 15. Dominus autem dirigat corda veſtra in dilectione Dei, & tolerantia Chriſti. 1. 146. c. 1. 211. b
Ipſe autem Deus & pater noſter, & Dominus Jeſus Chriſtus dirigat viam noſtram ad vos. 1. 464. b

Ex Epiſtola I. ad Timotheum.

Cap. 2. Verſ. 5. Unus enim Deus unus & mediator Dei & hominum, homo Jeſus Chriſtus. 1. 171. d 1. 624. a
Verſ. 4. Quoniam Deus vult ſalvos omnes fieri, & ad cognitionem veritatis pervenire. 1. 619. b
Cap. 4. verſ. 1. Spiritus autem expreſſis verbis dicit, quod in poſtremis temporibus deficient quidam à fide. 1. 206. b. 1. 303. b. 1. 314. b 1. 608. d
Verſ. 4. Omnis creatura Dei bona eſt, nihilq; eſt abominabile, modo id cum gratiarum actione ſumatur. 1. 416. b
Verſ. 7. Exerce temetipſum ad pietatem. 1. 112. a
Verſ. 14 Ne negligens ſis gratiæ tuæ, quæ data eſt tibi cum impoſitione manuum Presbyterii. 1. 691. c
Verſ. 15. Hæc meditare, in iſtis ſis, ut tuus profectus evidens fiat. 1. 984. c
Cap. 5. verſ. 3. Honora viduas quæ verè viduæ ſunt. 1. 1053. d
Verſ. 21. Teſtor coram Domino noſtro Jeſu Chriſto, & electis Angelis, ut hæc obſerves ſine præjudicio, nihil ex affectibus faciens. 1. 185. a. 189. b
Cap. 6. verſ. 10. Radix enim omnium malorum eſt avaritia. 1. 1046. c
Verſ. 13. 14. Præcipio tibi coram Domino omnia vivificante, & Jeſu Chriſto, per martyrium bonam confeſſionem ſub Pontio Pilato teſtificante, ut ſerves præceptum immaculatum, irreprehenſibile. 1. 188. d
Verſ. 20. Profanas autem vocum novitates evita. 1. 672. c
Verſ. 16. Quem nemo hominum vidit, neque videre poteſt. 2. 341. d

Ex II. Epiſtola ad Timoth.

Cap. 1. v. 8. 9. 10. Collabora Evangelio ſecundum virtutem Dei qui nos liberavit, & vocavit vocatione ſua ſancta, &c. 1. 446. b
Cap 2 verſ. 4. Nemo qui militat implicatur vitæ negotiis, ut ei qui ſe in militiam delegit, placeat. 2. 430. d
Verſ. 8. Recordare Jeſum Chriſtum ex ſemine David, excitatum à mortuis. 1. 623. c
Verſ. 13. Quod ſi nos diffidentiores ſimus, ille tamen fidelis manet, abnegare ſeipſum non poteſt. 1. 380. d
Cap. 3. verſ. 11. Quantas perſequutiones ſuſtinui, & ex omnibus liberavit me Dominus, & liberabit. 1. 714. c
Verſ. 12. Omnes qui voluerint piè vivere in

Chriſto perſecuſionem patientur. 1.715. a
Cap. 4. verſ. 6. Ego jam delibor, & tempus reſolutionis meæ inſtat. 1. 713. b
Dominus me ex omnibus liberavit, & liberaturus eſt in quem ſperavimus. 1. 465. d

Ex Epiſtola ad Titum.

Cap. 1. v. 12. Cretenſes ſemper mendaces. 1. 914. a
Cap. 2. verſ. 11. Gratia ſiquidem Salvatoris erga nos nuper apparuit. 1. 445. c
Verſ. 13. Expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Salvatoris noſtri, Domini noſtri Jeſu Chriſti, &c. 1.159. d. 1. 225. c
Homo Jeſus Chriſtus qui dedit ſeipſum pro nobis. 1.645. a
Cap. 3. v. 4. 5. Bonitas & humanitas apparuit Salvatoris noſtri, non ex operibus juſtificationis quæ fecerimus nos, &c. 1. 197. a. 2. 214. a
Verſ. 6. Per lavacrum regenerationis & renovationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundanter per Jeſum Chriſtum. 2. 199. a 2. 227. a
Verſ. 10. Hæreticum hominem poſt unam & alteram correptionem devita: ſciens quod ſubverſus eſt hujuſmodi & peccat, cum ſit ſuo ipſius judicio condemnatus. 1. 156. d. 1. 163. b 2. 16. b.

Ex Epiſtola ad Hebræos.

Cap. 1. v. 1. Multifariam & multipliciter olim Deus locutus patribus in prophetis, in ultimis iſtis diebus locutus eſt nobis in filio. 1. 22. c. 1. 231. c 1. 265. d. 1. 361. c. 1. 605. b. 2. 163. b
Verſ. 3. Qui eſt ſplendor gloriæ, & character ſubſtantiæ ejus. 1. 193. b. 1. 227. c. 1. 318. d. 1. 510. c 1. 516
Verſ. 4. Tanto præſtantior Angelis factus, quanto præſtantior nomen præ illis ſortitus eſt. 1. 359. d. 1. 361. c. 1. 365. b. 1. 372. a. 1. 389. b. c 1. 453. c. 1. 556. d. 1. 646. c
Verſ. 6. Cùm introducit primogenitum in mundum. 1. 435. b
Verſ. 6. Et adorent eum omnes Angeli Dei. 1. 368. a
Cum ſit imago inviſibilis Dei, & figuram ſubſtantiæ ejus gerens. 1. 642. c
Et unus Dominus Jeſus Chriſtus per quem omnia. 1. 268. a
Cap. 2. verſ. 1. Quapropter abundantius oportet intendere ad ea quæ audivimus, ne quando præterfluamur. 1. 365. d
Verſ. 2. Omnis transgreſſio, & inobedientia iſtam præmii repenſationem accepit. 1. 365. d
Verſ. 5. non enim Angelis ſubjecit orbem terræ futurum de quo loquimur. 2. 432. c
Verſ. 6. Quid eſt homo quod memor es ejus. 2. 433. a
Verſ. 8. Nunc vero nondum videmus omnia eſſe illi ſubjecta: propterea quod orbem nondum penetraverat prædicatio. 2. 433. d
Verſ. 9. Hunc quidem paululum inferiorem Angelis videmus, ob paſſionem mortis, gloria tamen & honore coronatum, ut gratia Dei pro omnibus guſtaret mortem. 1. 62. d
Verſ. 10. Decebat enim eum per quem omnia, & ex quo omnia multos filios in gloriam adducentem, cum princeps autorque eorum ſalutis eſſet, paſſionibus conſummari. 1. 62. d
Verſ. 11. Qui ſanctificat, & qui ſanctificatur ex uno omnes. 1. 617. d
Verſ. 14. 15. Quandoquidem igitur pueruli participes erant ſanguinis & carnis, ipſe quoque earundem rerum particeps eſſe voluit, ut per mortem aboleret eum, qui vim imperiumque mortis haberet, hoc eſt, diabolum. 1. 63. a. 1 234. a. 1. 379. c. 1. 425. b. 1. 640. c
Verſ. 16. 17. Semen enim Abrahæ apprehendit, unde debuit per omnia fratribus aſſimilari. 1. 379. c.
Qui eſt ſplendor gloriæ, & forma ſubſtantiæ ejus. 1. 227. c. 1. 260. b
Quoniam cum in forma Dei eſſet, homo eſt factus, &c. 1. 351. b
Chriſtus factus eſt pro nobis execratio. 1. 587. d
Significantes ſpiritu ſancto, ne unquam manifeſtaretur via ſanctorum. 1. 180. d
Cap. 3. v. 1. 2. Unde, fratres ſancti vocationis ſupercœleſtis participes animadvertite Apoſtolum & Pontificem confeſſionis noſtræ Jeſum, &c. 1. 372. a. 1. 377. d. 1. 379. c
Verſ. 5. Moſes famulus erat fidelis in domo. 1. 381. a.
Exinanivit ſeipſum formam ſervi accipiens. 1. 372. a
Verſ. 7. Ideoque quemadmodum dicit ſpiritus ſanctus: Hodie ſi vocem audieritis. 2. 212. d
Cap. 4. verſ. 12. Unius eſt enim ſermo Dei & efficax, & ſecantior ſupra omnem gladium ancipitem. 1. 406. c. 1. 442. d. 1. 645. a
Cap. 6. verſ. 4. 5. Impoſſibile eſt enim ſemel illuminatos, & guſtu imbutos cœleſtis doni, participeſq; factos ſpiritus ſancti, & qui guſtaverunt bonum Dei verbum, & virtutes futuri ſeculi, cùm collapſi fuerint, renovari per pœnitentiam. 1. 197. b
Cap. 7. verſ. 18. Lex neminem perfecit. 1. 366. c
Cap. 8. verſ. 2. Et veri tabernaculi quod fixit Deus & non homo. 2. 434. a
Cap. 3. verſ. 13. Si non ſanguis hircorum & taurorum, & cinis vituli aſperſus immundo ſanctificat quod attinet ad puritatem carnis, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, purificavit conſcientiam meam ab operibus mortuis. 1. 180. d
Verſ. 21. Chriſtus autem qui venit ſummus Sacerdos futurorum bonorum per aliud ea melius perfectiusque tabernaculum non manu factum, &c. 2. 5. d
Verſ. 23. Neceſſarium igitur fuit, ut exemplaria eorum quæ in cœlis erant, his purificarentur, &c. 1. 366. d
Cap. 10. verſ. 15. Teſtificatur autem nobis Spiritus ſanctus, & hoc eſt teſtamentum quod diſpono ad eos poſt dies illos. 1. 641. c
Verſ. 29. Quanto putatis tetriore dignus habebitur ſupplicio, qui filium Dei conculcarit, & ſanguinem teſtamenti communem putaverit? &c. 1. 180. d
Cap. 11. verſ. 3. Fide intelligimus, verbo Dei perfecta eſſe ſæcula, & ex non entibus prodidiſſe, ea quæ nunc apparent. 1. 55. d

Aliter. Per fidem intelligimus, Dei verbo perfecta eſſe ſecula, ut ex non apparentibus viſibilia exorientur. 1. 266. c.
Verſ. 24. Fide Moſes ingens factus, detrectavit appellari proles filiæ Pharaonis, cum & proficiens Iſaac, magnus evaſit. 1.985. d
Verſ. 33. Quandoquidem in iis placuerunt Deo omniaque illa dicentes: Debellaverunt regna operati ſunt juſtitiam, adepti ſunt repromiſſiones, obturaverunt ora leonum, extinxerunt vires ignis, evitaverunt aciem gladii, cõfirmati ſunt ab infirmitate, validique in bello effecti, alienigenarum exercitus fugarunt, receperuntque mulieres ex reſurrectione mortuos ſuos. 1.982. d
Cap. 12. verſ. 1. Cum tanta ſepti ſimus nube teſtium. 2. 439. b
Ibid. Omni onere depoſito, & tenaciter inhærente peccato. 2. 435. c
Verſ. 18. 21. Non acceſſiſtis ad montem palpabilem ignibusque obtectum: ſed acceſſiſtis ad montem Sion, civitatem Dei viventis, cœleſtem Hieruſalem, & ad conventus millies mille Angelorum. 1.6.c. 1.986. b
Cap. 13. verſ. 8. JESUS enim CHRISTUS heri, & hodie idem eſt, in ſæcula. 1.342. b. 1.355 b 1. 586. a.
Verſ. 14. Non habemus hic manentem civitatem, ſed futuram requirimus, cujus conditor, & opifex Deus. 1.946. b
Verſ. 23. Scitote fratrem noſtrum Timotheum liberatum eſſe, qui cum ſi cito venerit vos videbo. 2.163. c

Ex Epiſtola Jacobi.

Hujus Epiſtolæ περιοχὴ brevis extat, tomo ſecundo, pag. 136. a.

Cap. 1. verſ. 1. Jacobus Dei ac Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervus, duodecim tribubus quæ ſunt in diſperſione, ſalutem. 2. 543. a
Verſ. 22. In nulla mutatio, aut viciſſitudinis obumbratio. 1. 833. c
Verſ. 18. Recipietis autem coronam vitæ, quam repromiſit DEUS diligentibus ſe. 1. 1034. c
Verſ. 20. Volens genuit nos verbo veritatis. 1. 511. d. 2. 188 b
Fidem ſervavimus. 1 306. b

Ex I. Petri Epiſtola.

Summam Petri Epiſtolarum habes, tomo ſecundo, pag. 136. c.

Cap. 1. verſ. 9. Referentes ſtipendium fidei veſtræ, ſalutem animarum, de qua ſalute inquiſiverunt, & ſcrutati ſunt Prophetæ, &c. 1. 179. c
Cap. 2. verſ. 21. Sed ſuſtinuit, nobis relinquens exemplum, ut nos per ejus veſtigia incedamus. 1.1044. c
Ibidem. Data eſt illi poteſtas. 1. 490. d
Cap. 3. verſ. 19. Ut prædicaret ſpiritus qui in carcere tenebantur. 1. 585. b. 1. 640. a
Cap. 3. In corruptibilitate manſueti, & quieti Spiritus. 2. 452. c
Cap. 4. verſ. 1. Chriſto igitur pro nobis paſſo in carne, vos eadem cogitatione armemini, & ne amplius pergamus veritatem ignominia afficere. 1. 159. d. 1. 650. c
Verſ. 14. Si vituperemur ob nomen Chriſti, beati quoniam gloriæ, & potentiæ, & Dei Spiritus requieſcit in nobis. 1. 200. a
Verſ. 19. Ut & illi qui patiuntur ſecundum voluntatem Dei, fideli creatori, &c. 1. 380. b
Ibid. Si juſtus vix ſervatur, impius & peccator ubi comparebit? 2. 357. b
Cap. 5. verſ. 8. Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. 2. 400. d

Ex II. Epiſtola Petri.

Cap. 1. verſ. 4. Ut divinæ naturæ efficiamini communicatores. 1. 322. d. 2. 164. c
Ibid. Annunciabo nomen tuum fratribus meis. 1. 556. b
Cap. 3. Dominum & CHRISTUM eum fecit. 1. 372. a

Ex I. Joannis Epiſtola.

Synopſis hujus Epiſtolæ extat, tomo ſecundo, pag. 137. d.

Cap. 1. verſ. 1. Quod erat ab initio, quod vidimus oculis noſtris, quod contemplati ſumus, & manus noſtræ contrectaverunt de Verbo vitæ, &c. 1. 540. a. 1 597. b. 1. 618. d
Verſ. 12. In omnibus iſtis magnifice vincimus, maxime ea de cauſa, quia non temporibus nos, ſed DEO ſervire conderet. 1. 955. a
Cap. 2. v. 1 Et unctio quam accepiſtis ab eo manet in vobis, nec opus habetis ut quiſpiam vos doceat, ſed ut ejus unctio nimirum Spiritus ejus doceat vos in omnibus. 1. 11. d. 2. 198. a
Verſ. 2. Qui odit fratrem ſuum, non diligit Dominum. 1. 175. b
Cap. 3. verſ. 7. Tres ſunt qui teſtimonium dant in cœlo, Pater, & Verbum, & Spiritus. Et hi tres unum ſunt. 1. 147. c
Verſ. 10. Et ſcitis illum manifeſtatum eſſe ut tolleret peccata noſtra, & peccatum in eo non eſt. 1. 486 d.
Verſ. 19. Inde cognoſcimus quod in nobis manet, eo quod de Spiritu ſuo nobis dederit. 1. 179. c. 1. 198. d. 1. 394. d. 1. 661. c
Filii Dei ſumus, & ſi manifeſtatus fuerit, ſimiles illi erimus. 1 572. d
Quoniam ex ipſo, & in ipſo ſunt omnia. 1. 542. c
Cap. 4. verſ. 4. Obſervate falſos Prophetas qui veniunt ad vos in cultu ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces. 1. 285. d
Verſ. 23. In hoc cognoſcimus quod in eo manemus & ipſe in nobis, eo quod ex Spiritu ſuo dedit nobis. 1. 476. d. 1. 574 a. 1. 605. a. 2. 13. b
Cap. 5. verſ. 20. Scimus quod filius Dei vivit, & dedit nobis intellectum, ut cognoſcamus verum DEUM: & ſimus in vero ejus filio JESU CHRISTO: hic eſt verus DEUS & vita æterna. 1. 126. d. 1. 225. b. 1. 240. c. 1. 296. b. 1. 461. c. 1. 452. c. 2. 540. a

Digitized by Google

Ex Apocalypſi Joannis

Hujus voluminis ſumma extat, ſecundo tomo pag. 152. a.

Cap. 1. verſ. 4 & 8. Qui eſt, & qvi fuit, & qui venturus omnipotens Deus. 1. 167. b. 1. 317. c
Verſ. 11. Ego ſum primus, & poſthæc futurus. 1. 459. a. 1. 461. d
Cap. 3. verſ. 8. Ego ſum alpha & omega, primus & noviſſimus, principium & finis. 1. 541. d
Cap. 7. verſ. 17. Abſtulit DEUS omnem lacrimam ab omni vultu. 1. 1017. c
Cap. 21. verſ. 5. Ecce vetera tranſierunt & nova facta ſunt omnia. 1. 267. c. 1 436. a
Cap. 22. verſ. 9. Vide ne feceris: Conſervus enim tuus ſum, & fratrum tuorum Prophetarum, &c. 1. 394. b

INDICIS LOCORUM SCRIPTURÆ SACRÆ

F I N I S.

Digitized by Google

INDEX
RERUM ET SENTENTIARUM
IN OMNIA SANCTI ATHANASII ARCHIEPISCOPI ALEXANDRINI OPERA, COPIOSUS: CUI ALICUBI ETIAM VERBORUM OBSERVATIONES INSERTÆ SUNT.

In hoc indice, amice Lector, eandem reperiendi rationem quam in præcedentis initio notavimus, obſervabis: ut ſcilicet primus numerus qui ſtatim in fine uniuscujusque ſententiæ ſive verſiculi ponitur, tomum denotet, ſecundus paginam; litera vero a. b. c. d. partem columnæ.

A

AAron & Moſes fratres ex Ameram, ſive Amram, geniti. 1. 88. b
Aaron & Moſes in montibus juſſu Domini vitam depoſuerunt. 1. 89. d
Aaron & Moſes & cum illis cujusque tribus princeps populum juſſu DEI numerarunt. 2. 66. c
Aaron & filii ejus ad ſacerdotium eliguntur, & unguntur. 2. 64. d
Aaron, David & reliqui tum ſacerdotes tum reges Iſraelitæ oleo inungebantur. 1. 353. d
Aaron in monte Hor moritur. 2. 68. b
Aaron non eſt genitus pontifex, ſed homo. 1. 378. a. progreſſu temporis cum voluit Deus factus eſt pontifex. ibid. indutus epomidem, Ephod, rationale, & veſtem talarem, in ſancta hoſtiam pro populo offerebat. 1. 378 b
Aaron ideo populo Iſraelitico vitulum aureum fabricatus eſt, ne ſi id non faceret populus, in Ægyptum rediret, Moſe nondum reverſo. 2. 40 b
Aaron & Maria murmurant adverſus Moſem, atque ita graviſſime peccant. 2. 179. d
Aaron juſſu Domini mortuus eſt. 2. 70. a. 2. 69. b
Aaronis ſoror Maria lepra percuſſa. 2. 68. b
Aaronis virga germinavit. 2. 668. b
Aaron Chriſti & Sacerdotii ejus typus quomodo & quatenus. 1. 378. d
Aaronis Sacerdotii & Chriſti collatio 1. 380. b
Aaronis veſtis talaris, carnem quam Chriſtus aſſumpſit ſignificabat. 1. 378. d
Abdenago, Sydrach & Miſach Martyrium, a Daniele narratur. 2. 109. b
in Abdiæ ſpeluncis Jeſabelis metu ſeſe recluſerunt filii Prophetarum. 1. 707. d
Abdias filiis Prophetarum perſecutionibus vexatis domum ſuam aperuit. 1. 170. a
Abdias Propheta, viſionem contra Idumæam & finem ejus annunciat. 2. 105. a
contra gentes quæ Iſraeli inſultabant. 2. 105. a
prædicit futurum ut domus Eſau a poſteris Jacob expugnetur. 2. 105. a
Abel ea quæ ab Adamo didicerat Deo obtulit. 1. 252. c
Abel ex Adamo genitus eſt. 1. 88. b
cur Abel mortuus ſit, cum tamen Adam peccaſſet. 2. 412. b
Abeli inſidiatus eſt diabolus. 1. 1018. d
Abelem non latuerunt ea quæ Moſes docuit, quæ Abraham obſervavit, quæ Noe cognita habuit. 1. 252. c
Abelis per fratrem Cain cædes. 2. 62. d
Abias filius Roboam Rex Juda regnavit annos tres. 2. 79. d. cor ejus non erat perfectum. 2. 80. a. ambulavit in peccatis patris ſui. ibid.
Abiæ filius Aſſa regnavit annos quadraginta unum 2. 80. a fecit quod rectum erat. 2. 80. a. veruntamen ſub eo remanebant excelſa. ibid. illius tempore Azarias Adad filius Odeb, & Anami Prophetæ vixerunt. 2. 80. a
Abimelech filius Gedeonis ex Concubina. 2. 73. d. fratres ſuos ſexaginta viros ſuper lapidem unum occidit. ibid.
ad Abimelech Sacerdotem confugit David. 1. 1071. b
Abimelechum ut effugiat David faciem ſuam mutat. 1. 707. d
Abiron & Datan ut vivos deglutiret terra, imperavit Deus. 1. 1044. c
abolitio humanarum rerum eſt Chriſti confirmatio. 1 85. b
aborigines dicuntur perſonæ Sanctiſſimæ Tri-

nitatis 1.443.c
Abraham centum octoginta annos vixit. 2.63.a
Abraham ex Thara genitus eſt. 1.88.b
Abraham in Ægyptum deſcendit, & nihil ominus tamen idololatria ibi ſemper viguit. 1.89.d
Abraham, Moſes & Joſue filius Nave juſtitiam operati ſunt. 2.434.b
Abraham fratri ſuo Loth auxiliatus eſt. 1.370.a
Abraham plenus dierum moritur. 1.710.a
Abraham, Angelis qvi cum ipſo comedebant cibum naturalem dare non potuit. 2.319.d
Abraham hoſpitalitas ab Angelis honorata eſt. 2.310.c
Abraham circumciſionem recepit a Deo pro nota ejus regenerationis qvæ per baptiſmum conficitur. 1.963.d
Abraham vocem a Domino factam audit. 2.9.a
Melchiſedechum in denſiſſima ſylua juſſu Domini reperit. ibid.
Abraham, Phinees, & David promiſſiones a Domino acceperunt. 2.434.b
Abraham fidelis dictus eſt, qvoniam Deo loqventi credidit. 1.377.a
Abraham (liber hoc nomine inſignitus) apochryphus. 1.154.c
Abraham Trinitatem unius Deitatis novit. 2.318.& ſeq.
Abraham Patriarcha non martyrio, ſed fide ad coronam pervenit. 1.104.a
Abraham in lectulo mortuus eſt. 1.89.d
ex Abraham genitus eſt Iſaac. 1.88.b
Abrahamus Deum vidit, qvomodo. 2.317.a
Abrahamus Moſis doctrinam obſervavit. 2.252.c
Abrahamus & Moſes Chriſtum adoraverunt, qvomodo. 1.345.a
Abrahamo promiſſum Deum gentes adorant. 1.94.a
Abrahamo tres viri apparentes, erant Deus Pater, Filius, & Spiritus Sanctus. 2.216.
non Angeli. paginis ſequentib. non exiſti. mandi homines peregrini.
Abrahæ Deus Filium dedit. 1.998.c
Abrahæ filius dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 1.621.b
Abrahæ apparuit Deus. 1.467.a
Abrahæ filius Iſaac, ejus puer nonnunqvam appellatus eſt. 1.421.b
Abrahæ pollicitationes fecit Dei Verbum. 1.245.d
Abrahæ ſemen aſſumere Chriſtus non potuit, niſi carnem ex humana natura ſumſerit. 1.323.c
ex Abrahæ ſemine genitus eſt Chriſtus poſt viginti qvatuor ætates. 1.534.c
abſtinentia Antonii mira. 2.456.b
abſtinere ab uxoribus Deus præcepit. 2.369.c
abſurdum eſt dicere Deum mali eſſe conditorem. 1.7.d
abſurdum qvidqvid eſt, veritati nullo modo convenire poteſt. 2.311.c
Abuterius frugi vir a Magnentio interemptus. 1.677.d
Acacius Epiſcopus Arianus, a Sardicenſi Synodo deponitur, & excommunicatur. 2.766.b
Acacius, Eudoxius & Patrophilus omni ſupplicio digni, cur. 1.912.b
Acacius a Cæſarea Palæſtines Euſebianorum primarius. 1.765.a
Acacius Cæſarienſis Epiſcopus Concilii authoritate deponitur. 1.755.c
Acacius cum ſuis Nicænum Concilium negat. 1.881.b
Acacius Nicænæ Synodo ſubſcripſit. 1.882.a
accepturi ſumus vitam æternam a Chriſto pro bonis meritis. 2.588.c
accuſatio prima Arianorum contra Athanaſium. 1.674.d.2.886.c
accuſatio ſecunda contra Athanaſium apud Conſtantium Imperatorem. 1.675.d
accuſatio tertia in Athanaſium. 1.682.a
accuſatio quarta contra Athanaſium. 1.686.a
accuſatio prima contra Dionyſium Epiſcopum Alexandriæ. 1.559.d
accuſatio ſecunda ad Dionyſium Epiſcopum Alexandrinum. 1.560.d
accuſationes contra Athanaſium allatas ab Arianis, coram Joviano rege, jam periiſſe idem rex aſſerit. 2.27.d
accuſationis in Athanaſium & Macarium cauſa. 1.781.d
accuſator & reus ſimul in judicio ſtare debent. 1.791.a
acetum & fel Chriſto in cruce oblatum, quid. 1.1027.
Achab Jeſabelis inſidiis aurem præbuit. 1.687.a
Achab viſo Elia extimuit. 1.855.d
Nabuthe interfecto compunctus eſt. 1.856.a
Achab regis temporibus, Oſee, & Eſaias Prophetæ vixerunt. 1.871.b
ad Achab acceſſit Michæas monitu Spiritus Sancti. 1.712.a
ex Acha genitus eſt Ezechias. 1.88.b
Achar furti accuſatus ab omnibus lapidatus eſt. 1.293.d
Achillas ab Arianis martyrio coronatus. 1.306.a
Achillam Epiſcopum Alexandrinum calumniati ſunt Meletiani hæretici. 1.306.a
acta homines, laudes Deos efficiunt 1.19.a
acta hæreticorum non pacis, ſed ſchiſmatis ſunt occaſiones. 1.150.c
acta Synodi Arimini. 1.879.d
acta perſonis & rebus ſemper reſpondere neceſſe eſt. 1.18.b
actiones gratiarum poſt cibum ſumptum. 1.1056.d
actiones gratiarum in menſa. 1.1057.a
actione carent Idola. 1.17.a
actus qvid. 2.48.a
actus miſerabilis peccati in naturam humanam irrepſit, qvomodo. 2.3.c
actus vivendi, nutriendi, calefaciendi, movendi, & augendi in brutis eſt in ſangvine. 2.385.c
actuum Apoſtolorum libri Synopſis. 2.134.b
Adam a Deo peccati expers conditus eſt. 2.627.c.
ubi peccavit, a Deo condemnatus eſt. ibid.
bonum & malum ante inobedientiam non cognoverat. ibid. ad immortalitatem & imaginem æternitatis Dei conditus fuit. ibid.
voluntate libera a Deo inſtructus eſt. ibid.
Adam coexcitatus eſt Salvatore excitato. 1.959.d
Adam & Eva cur non noverint nuditatem ſuam ante peccatum. 2.411.c
Adam cum virgo eſſet Evam genuit. 2.446.c
Adam in Calvariæ monte ſepultus jacet. 2.350.a
Adam vox Hebræa idem qvod homo ſonat. 2.3.c
Adam circa horam ſextam ex Paradiſo ejectus eſt. 2.392.b
Adam condemnatus. 2.432.a
Adam creatus eſt non ut primum operaretur, ſed

ut homo exiſteret. 2. 422. a
mandatum operandi poſtea accepit. 2. 422. a
Adam homo ille eſt ſemivivus relictus, dum à Jeruſalem deſcenderet Jericho. 2. 496. d
Adam in Paradiſum per latronem intravit. 1. 241. a
Adam & Eva quomodo ſe nudos eſſe cognoverunt. 1. 4. c
Adam è terra manu Dei formatus eſt. 1. 257. a
Adam Chriſto reſurgente reſurrexit. 1. 1004. b
Adam plus ne habeat, eo quod ipſe à Deo, nos autem propagatione creati ſimus. 1. 256 d
Adam in contemplatione intelligibilium quando converſatus. 1. 3 d
quidem erga Deum in principio mentem habuerit. ibid.
Adam ſolus ex hominibus è terra formatus. 1. 419. c
Adam drachma eſt. 2. 399 c
Adam ex cujus ligni fructu comederit nemo exquiſitè dicere poteſt. 2. 250. d
Adam cur primo non eſt mortuus. 2. 412 b
Adam & Eva non idcirco unius ſunt eſſentiæ, quod è terra ſunt procreati. 2. 290. d
Adam viceſimo quinto die Martij creatus. 2. 352 b
Adam ingenitus figura eſt ingeniture Dei Patris. 2. 444. b
Adam ſanctus fuit conditus in Paradiſo. 2. 216. b
Adam Dei magiſterio edoctus fuit. 1 252. d
Adam Dei præcepto inobediens in vitioſas cogitationes illabitur. 1. 538. b
ab Adam formam exiſtendi ſumpſit Chriſtus, non autem vim exiſtendi. 1. 669. a
ad Adam deduxit Evam ejus in Paradiſo. 1. 1083. d
ad Adam uſque ad Moſem mors regnavit. 2. 485. b
cum Adam quare non fuit creata Eva. 2. 408. d
in Adam quod perierat per inobedientiam, Chriſtus per humilitatem ſuam reſtituit. 2 584. d
Adæ peccatum à Chriſto ſolvitur, quomodo. 1. 959. d
Adæ anima in condemnatione mortis in Limbo detenta fuit. 1. 641. c
Adæ filius dicitur Chriſtus ſecundum carnē 1. 621 b
Adæ peccatum ſolus Chriſtus delere potuit. 1. 60. a
Adæ poſteri & terrigenæ ſunt omnes homines. 1. 556. a
Adæ plaſmationem & conditionem inſtauravit Chriſtus carnem humanam aſſumendo. 1. 625. b
Adam ſepulchrum Calvariæ locus. 1. 959. c
ex Adæ peccato homo moriebatur ante Chriſti adventum. 1. 668. d
Adamus alter fingitur à Deo. 2. 3. d
Adami corpus animale fuit, quomodo. 1. 620. d
Adamo dictum eſt à Deo, terra es & in terram reverteris 1. 969. b
Adamo prævaricante, peccatum in omnes homines dimanavit. 1. 358. b
ex Adamo omnes procreati ſumus. 1. 587. b
quæ additamentis creſcunt, detractionibus diminui poſſunt. 1. 324. b
Adelphius Nupheos Epiſcopus. 1. 580. b
Adelphius Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1. 705. b
admonitio Conſtantij ad Hoſium. 1. 838. b
admonitio ſancta ad Conſtantium Imperatorem. 1. 831 d
Adonias filius Davidis eo inſcio regem ſe creat. 2. 77. a
adoptione & gratia in Deo ſumus, non autem natura. 1. 472. c
adoptione homo factus eſt veluti Deus. 2. 432. a
adoptionem Dei nanciſcimur per hominem Deo copulatum. 2. 323. b
in adoptionem filiorum Spiritus ſanctus creaturam ad Deum promovit. 2. 586 d
in adoptivos filios elegit Deus homines antequam fierent. 1. 446. c
adoratio minor eſt Baptiſmo. 2 265. d
adoratores veros quales Deus quærat. 2. 595 c.
adoratur Deus in ſpiritu & veritate quando in filio adoratur. ibid.
adoratur Deus in filio atque in Spiritu ſancto. 2. 595. b
adoratur Crocodilus apud quoſdam, & apud alios abominationi habetur. 1. 25. c
adorantur Aſtra ab hominibus. 1. 10. a
elementa ibid. homines tum vivi tum mortui. ibid. b. belluæ ferociſſimæ. ibid. qualitates temperamentorum. ibid. lapides, ligna, & reptilia ibid. libido, & cupido. ibid. c. partes corporis diverſæ ſeorſum ſumptæ. ibid.
adorandum in ſpiritu & veritate, quid ſit. 2. 595. c
Adriani Romanorum Imperatoris Amaſius in Deorum numerum refertur. 1. 10. d
Adrianopoleos Epiſcopus Lucius, ferro vinctus in exilium deportatur. 1. 821. a
adventus & humanitas Chriſti nos è pago è regione poſito ad cœleſtem civitatem vocavit. 1. 986. c
adventus Chriſti ſecundus glorioſus & magnificus. 1. 110. a
in illo, omnibus crucis ſuæ fructus retribuet. ibid.
adventus Salvatoris in carnem à morte liberatio eſt. 1. 160 a
adventus Arij ad Athanaſium. 1. 112 d
adventu Chriſti alienæ poteſtates ſeneſcere & aboleri cœperunt. 1. 108. d
adventu Chriſti meliores redditi ſunt homines. 1. 351. a
adventum carnalem Salvatoris abnegant Judæi & Ariani. 1. 480. d
adventum Chriſti denunciant ſacræ ſcripturæ. 1. 386. a
ante adventum ſuum in carne, Verbum homo non erat. 1. 634. c
de adventu Chriſti Prophetarum vaticinia confirmant Evangeliſtæ. 1. 1087. c
de adventu Chriſti Prophetarum libri mentionem faciunt. 1. 960. b
de adventu Salvatoris error Phrygij. 1. 185. b
adverſarius animæ, corpus. 2. 399. a
advocatus eſt noſter Chriſtus apud patrem ſuum. 2. 589. b
adulteria & puerorum ſtupra ex Jove diſcebant idololatræ. 2. 28. a
adulteriorum patrator Jupiter. 1. 13. c
adulteriorum magiſtros in Deos retulêre Gentiles. 1. 14 d
adulterium duplex eſt. 2 368 a
ad adulterium homo convertit membra ſibi à Deo data pro legitima liberorum procreatione. 1. 6. a
ædificationem templi Eſdræ liber recenſet. 1. 960 b
ædificii Chriſti lapides ſunt Chriſtiani. 1. 444. d
ab Ægeone centimano & Thetide fœmina ſuccurritur Jupiter. 1. 13. d
Ægyptiaca oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 1. 10. b

Ægypti & Libyæ Eccleſiæ Arianis datæ, Catholicis Epiſcopis in exilium miſſis. 1.692.b
Ægypti dux Feliciſſimus ab Athanaſio apud Conſtantium imperatorem in teſtem vocatur. 1.679.d
Ægypti Idola præſentiæ Chriſti ceciderunt. 1.89.d
Ægypti præfectus Philagrius, Ethnicos & Judæos cum armis in Eccleſiam mittit. 1.945.c
Ægypti Epiſcoporum, Presbyterorum, & Clericorum nomina. 1.789.a.b
Ægypti decem plagæ. 2.63.c
Ægypti Idola Chriſti præſentiâ corruunt. 1.165.a
Ægypti tyrannus Pharao inconſtans. 1.820.d
Ægyptii fontes & fluvios Deos appellant. 1.26.c
Ægyptij Apim vitulum ſacris colebant. 1.26.b
Ægyptii Epiſcopi ad Julium Romanum Pontificem ſcribunt. 1.739.a
Ægyptii, Phœnicum Deos non agnoſcunt. 1.25.a
Ægytiorum ceſſavere oracula quando uſque ad terram ſeſe manifeſtavit Dominus. 1.89.d
Ægyptiorum ſuperſtitioni ſuo adventu finem impoſuit Chriſtus. 1.90.d
Ægyptiorum Deus Bos. 1.26.b
Ægyptiorum ceremoniæ erga deos ſuos abominandæ, cur. 1.25.c
Ægyptiorum dii, qui. 1.10.c
apud Ægyptios Iſis & Oſiris in Deorum numerum relati. 1.10.d
ex Ægypto Iſraelis emigrationem continet Pentateuchos liber. 1.960.b
ex Ægypto populum ſuum ſuper Moſem eduxit Deus. 1.998.c
in Ægyptum deſcendit Jacob cum filiis ſuis ac domeſticis numero. 75 2.263.a. benedictionem filiis ſuis impertitur. ibid. moritur annos. 147. natus. ibid.
in Ægyptum ut puer deſcendebat Chriſtus, Idola tamen illius conſpectu demoliebantur. 1.165.a
in Ægyptum ex Syria promanavit error Apollinarii. 1.10.85.c
Αἰετὸς aquila unde. 2.49.a
ænigmata ſacramentorum divinorum, vinum & frumenrum. 2.414.a
ærarii Conſtantinopolitani quæſtor Georgius Cappadox. 1.860.d
aer ab æthere caleſit. 1.29.d
aer à ſole illuſtratur. ibid.
aer penetratur à Chriſto dum ad cœlos aſcendit. 2.6.b
aere indigent nubes ut appareāt & conſiſtāt. 1.29.d
in aere moritur Chriſtus ut aerem à Dæmonum infeſtatione purgaret. 1.78.c
in aere moritur Chriſtus ut ibi ſerpentem perſequeretur. 1.1013.a
ut principem aeris poteſtatis deturbaret. ibid.
ut ſpiritualia nequitiæ dejiceret. ibid.
ut aerem manuum expanſione purgaret. ibid.
aerem ut purgaret Dominus venit in mundum. 1.78.b
in aerem Chriſtus ſublevatus eſt cruce, ut via paradiſi olim clauſa ob peccatum, omnibus pateret. 1.1019.d
non aereum, ſed corporeum ſenſum & animam Chriſtus habet. 2.239.a.b
aeris ſervitium hominibus Deus largitus eſt. 2.3.a
æqualis Trinitas. 2.551.b
æqualitas à Græcis ἰσότης dicta. 1.1030.c
æqualitas docetur eſſe inter Filium & Spiritum ſanctum. 2.589.b
æqualitatem inter Patrem & Filium multa ſcripturæ teſtimonia declarant. 2.326.d
Æſculapius in Deorum numero relatus, eo quod Medicinam invenerit. 1.103.c
æſtas ab autumno prohibetur ne terminis ſuis exeat. 1.31.d
æſtas non ſinit vernale tempus ſuos limites tranſire. ibid.
ætas generationis quæ ſub Noe erat mutilata eſt, quomodo. 1.710.a
ætate, ſapientia & gratia profecit Chriſtus. 2.202.d
ætate, ſapientia, & gratia quomodo proficiebat Chriſtus. 1.502.b
æther à ſole, Dei verbi nutu calidus efficitur. 1.48.a
æthera & aerem Deos eſſe ſibi commenti ſunt homines. 1.9.a. & 9.d
ab æthere caleſit aer. 1.29.d
ex ætheris inflammatione & calore venti naturam accipiunt. ibid.
æternitatis ſuæ intellectum Deus homini tribuit. 1.13.b.
ab æterno eſt Chriſtus. 1.317.b
æternus appellatur à Valente Conſtantius. 1.871.b
æternum quidquid eſt, inconvertibile eſt, eo quod initium nec finem habeat. 2.582.d
Æthiopes contra Arabes in ratione ceremoniarum erga Deos diſſentiunt. 2.25.a
Æthiopes nigri ſunt ob nimium calorem regionis in qua habitant. 2.281.a
Æthiopes vinum copioſè bibere nequeunt. ibid.
Aetius impius in Concilio Nicæno refutatus. 1.873.d
affectiones partus nequaquam ſentiebat Chriſtus Virgine matre pariente. 1.70.b
affectum humanum per animæ triſtitias Chriſtus indicabat. 2.581.b
pro affectu motuq; animi dicendi Pſalmi. 1.969.
ἀφφῶ Deus, qvid. 1.213.a
Agabus in ſpiritu prophetavit. 1.179.c
Agapetus & Hieremnius Diaconi à Lucifero Alexandriam miſſi. 1.580.a
ex Agar ancilla natus Iſmael 137 annos vixit. 2.543.a
Agatho Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1.705.c
Agatho Monachus Epiſcopus factus. 1.957.d
Agathodæmon Schediæ Epiſcopus. 1.580.b
ἀγέννητα duo ſe non profiteri jactitāt Ariani. 1.469.a
ἀγέννητον, eſt id quod non factum eſt, neque ulla ratione fieri poteſt. 1.337.d
ἀγέννητος non eſt idem quod Dei οὐσία. 2.159.d
ἀγέννητος, & ingenitus eſt pater. 2.171.c
Aggæi Prophetæ authoritate, Spiritus ſanctus Deus eſſe commonſtratur. 2.588.b
Agon Arianorum. 1.736.b
agni anniculi immaculati ad holocauſtum appoſiti in Sabbatis. 1.965.d
agni à atrib. veſpere ſeparati, mane rurſus ſinguli ad matrem ſuam, natura ſua trahuntur. 2.382.c.
agricolæ eſt Deus pater, quomodo. 1.557.b
agricolæ Eccleſiæ quales. 1.1063.d
agricolæ Judæi. 2.398.b
agriculturæ inventrix Ceres. 1.20.a
ἀηδὼν luſcinia unde dicta. 2.48.d
ἀλάστωρ dicitur Græcis, qui exitialis eſt, & communis aliorum peſtis. 1.856.b
Alexander Alexandrinæ civitatis fundator. 1.694.a

Alexander Epiſcopus in Eccleſia majore Theonæ nuncupata Synaxes celebrabat. 1.682.a
Alexander Epiſcopus Theſſalonicenſis epiſtolam ad Athanaſium ſcribit. 1.783.b
Alexander Epiſcopus Arium ab Eccleſia ejecit. 1. 294.c, quia hæc de divinitate male ſentiebat, Non ſemper Deus erat pater, non ſemper filius. ibid.
Alexander Epiſcopus Conſtantinopolitanus Arium & Euſebium hæreticos ab Eccleſia ejecit. 1.301.a
Alexander Epiſcopus Alexandrinus Orthodoxus 1.201.d
Alexander & Hymenæus in fide naufragium fecerunt. 1.304.a
Alexander & Hymenæus in tempore erraverunt, quando reſurrectionem jam contigiſſe dixerunt 1.361.a
Alexander Epiſcopus Alexandrinus a Meletianis calumniis perſecutus eſt. 1.731.c
Alexander Conſtantinopoleos Epiſcopus Orthodoxus. 1.668.c
Alexander Epiſcopus mortem pro fide Chriſti ſuſtinuit. 1.304.b
Alexander Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis martyrio coronatus. 1.307.c
Alexandri Epiſcopi Alexandrini Diaconus erat Athanaſius. 1.725.d
Alexandri Epiſcopi precatio ad Deum contra Arium. 1.671.c
Alexandri Epiſcopi ſucceſſor Athanaſius. 1.309.a
ab Alexandria Romam proficiſcitur Athanaſius 1.675 a
in Alexandriam convertitur furor Conſtantii. 1. 842.c
Alexandriam armata manu ingreditur Georgius Epiſcopus Arianus, 1.749.c
Alexandrina civitas docilis, & imperatoribus obſequentiſſima. 1.694 a
in Alexandrina Synodo deponitur Iſchyras. 1. 792.b
in Alexandriam Eccleſiam truculenter irruunt hæretici. 1.847.b
Alexandrini Clerici. 1.789.c
Alexandrini juvenes a Conſtantio in Athanaſium incitantur. 1.483.b
alleluya poſt Pſalmos abſolutos dicendum. 1. 1601.c
altare ſacrum menſa Chriſti eſt. 1.122 a
in qua panem cœleſtem & incorruptibilem & omnibus vitam donantem, hoc eſt corpus ſuum ſacroſanctum, & vinum exhilarans, hoc eſt ſanguinem ſuum exhibet. ibid.
ſuper altare Bethel prophetavit homo Dei ex Juda veniens. 2.591.a
altaria ſalutantes quid ſalutent. 2.304.c
altaribus colebant puerorum ſtupratores idololatræ. 1.15.a
altitudines Dei ſunt doctrinæ legis, & ſtatuta ſpiritualia. 2.421.d
Amalech per extentionem manuum Moſis ab Iſraelis devincitur. 2.59.b
Amalechus contra Moſem copias eduxit. 1.89.b
Aman inſidias & ſuperbiam ſuperavit Mardochæus virtute jejunii. 2.520.d
Ambacuh liber apocryphus. 2.154.c
ambitio Euſebii. 1.183.c
ambitione elati ſunt Meletiani hæretici & avaritiæ ſtudio diditi. 1.304.d
amanuenſes habebat Athanaſius. 1.680.b
ex Ameram Moſes & Aaron geniti ſunt. 1.88.b
amiantus igni reſiſtit. 1.99.b
amiantus indicus in combuſtilis. 1.81.a
amica Deo continentia. 2.1063.d
amici Job illum increpant tanquam temeraria proloquentem, & Deum juſtificant. 1.215.a
amicitiæ fœdera inter Jeruſalem & gentiles nunquam eſſe potuerunt. 1.89.a
in amicitiam elementa conciliantur Dei gubernatoris ſui voluntate. 1.40.a
ab amicis afflictus Job, & contumelia affectus, illis condonavit. 2.379.b
amicus Danieli Conſtantius Imperator. 1.585.a
non amiſit quod fuerat Chriſtus de cœlo deſcendens, ſed cœpit eſſe quod non erat. 2.586.b
Ammon Jupiter capite vervecino configuratus in Lybia. 1.10 c
Ammon Georgii Epiſcopi Ariani ſcriptor ab Eccleſia ejectus. 1.950.d
Ammona arietem ſic dictum, Deum habent Lybes. 1.26 c
Ammoniacum Lybiæ ex Thebaide deportati ſunt Epiſcopi Orthodoxi. 1.697.d
Ammonis animam in cœlum aſcendentem vidit Antonius. 2.483.a
Ammonius Epiſcopus ab Arianis expulſus. 1. 707.b
Ammonius Epiſcopus factus. 1.957.d
Amor adoratur in Papho. 1.10.d
item Venus. ibid.
amore voluptatis irretitur mens humana, quomodo. 1.5 a
amores generis humani cognoſcit diabolus. 1. 284.c
amores turpes & libidines deorum in auro, argento, & ære expreſſi. 1.14.d
amorem Chriſti erga homines ſingularem celebrare neceſſarium eſt. 2.323.d
Amorrhæi Jeſu Nave infeſti fuerunt. 1.89.b
Amorrhæos expugnavit Jeſus Nave. 2.73.c
Amphion & Chreſtus Epiſcopi conſtituuntur loco Arianorum. 1.794.c
Amphion Confeſſor Ciliciæ Orthodoxus Epiſcopus. 1.291 c.
Amos Propheta. 1.93.a
Amos de Chriſti adventu prophetavit. 2.104.b
ex Amos genitus eſt Joſias. 1.88 b
Anagamphus Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1.705.b
Ananias, Azarias, & Miſael martyres Babylonii Arianam hæreſin refutant. 1.442.b
Ananias, Azarias & Miſael omnem creaturam ad Dei benedictionem adhortantur. 2.587.b
Ananias & Saphira moriuntur quod de votis ſuis aliquid ſubſtraxiſſent. 1.993.d
Ananias mentitus eſt Spiritui Sancto, dum Petro mentiretur. 2.593.a
anathema. 2.571.c
anathemate damnati hæretici. 1.881.c
anathemate ſæpius Ariani ab univerſa Eccleſia notati ſunt. 1.964.a
anathemate notatur a patribus hæreſis Ariana. 1. 309.a
pro anathemate habendus Euſebius cum ſuis. 1. 253.a
Anatolius Eubϵæ civitatis Epiſcopus. 1.580.a
ancillæ ideo ſunt omnes creaturæ quia extra patris unitatem conſiſtunt. 1.515.c

ancillam ſe eſſe Chriſti confeſſa eſt rerum natura, dum ipſe in cruce penderet. 1.72.b
Andreas Arſenoitæ civitatis Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 1.580.b
ἀνθρωπότης qvid. 2.160.a
Angeli Chriſto ad cœlos aſcendenti cantibus triumphalibus accinunt. 2.6.c
Angeli corporis mole carent. 2.319.d
Angeli immortales, qvomodo. 2.269.a
Angeli participatione ſanctitatis ſancti ſunt. 2.269.b
Angeli & ſupercœleſtia omnia participatione immortalitatis immortales ſunt. 2.269.b
Angeli ſe a Domino miſſos eſſe confitentur. 1.466.d
Angeli imagines Dei non ſunt. 1.66 b
Angeli apparenter tantum & non naturaliter cibum cum Abrahamo ſumpſere. 2.319.b
Angeli & Archangeli incorporei Chriſtum humano corpore indutum adorant. 1.349.b
Angeli, Archangeli, neque ullæ Poteſtates, ſpiritus divini in ſcriptura appellantur. 2,276.d
Angeli omnium Poteſtatum cœleſtium poſtremi ſunt. 1.238.c
hominum pædagogi cenſendi ſunt. ibid.
a ſuperioribus ordinibus erudiuntur. ibid.
Angeli etiam ſi viri eſſe viderentur, viri tamen non erant. 2,320.c
Angeli, Chriſtum eodem modo qvo aſcendit in cœlum rurſum venturum prædicant. 2.329.d
Angeli proprium eſt Dei mãdatis inſervire. 1.465 b
Angeli ubicunqve ſint, Deo ſemper aſtant. 2.335.b
Angeli emittuntur a Deo ad negotia obeunda. 1.466.d
Angeli ab hominibus comprehendi non poſſunt. 2.331.d
Angeli in figura hominum ſæpe viſi, aliud tamen non ſunt qvam qvod eſſe ſe norunt. 2.583 c.
Angeli ſubſtantiam ſuam non mutant cum formam humani corporis ſumunt. ibid.
Angeli cum Abrahamo edentes utrum carnis naturam omnino induerint. 2,318 d
Angeli hominum memores ſunt. 2,342.d
Angeli ſe creaturas eſſe neqvaqvam adorandas cognoſcunt. 1.394.b.c
Angeli Spiritus ſancti ſunt. 2.274.b
Angeli loco circumſcribuntur. 1.201.c
Angeli non ſunt adorandi. 2.220.c
Angeli Chriſto miniſtrant ut Deo. 2.571.a
Angeli Apoſtolos de ſecundo filii Dei adventu certiores faciunt. 2.563.c
Angeli cum ſingulis ſinguli ſunt 2.583.c
Angeli ſecundum eſſentiam ſuam hominibus non apparent in terra. 2.342.a
Angeli hominum ſunt Doctores. 2.342.d
Angeli & cæteræ creaturæ Spiritus ſancti participes ſunt. 1.201.d
Angeli facti una cum cœlo & terra. 2.333.c
Angeli parvulorum ſemper Dei faciem vident in cœlo. 2.573.b
Angeli forma viſus Chriſtus, qvid. 2,572.d
Angelis non eſt præſtantius factum Verbum Dei, ſed ejus humanitas aſſumpta. 1.646.c
Angelis præſtantior factus eſt Chriſtus ſecundum carnem. 1.624.a
illis deterior nunqvam fuit. ibid.
Angelis perquam facile mari inambulare. 2.321.b
Angelis & Sanctis obviam tendit anima mentis ſuæ puritate freta. 1,36 b
Angelis ut laudent Dominũ imperat David. 1.362.d
Angelis melior factus Chriſtus, qvid. 2.586.d
ab Angelis inclementibus animæ impiorum per vim abducentur. 1.1061.a
Angelorum ſubſtantia animarum humanarum ſubſtantiam infinitis partibus præcellit. 2.341 b
Angelorum & dæmonum eſſentia non differt, ſed voluntas eorum diverſa eſt. 2.334.b
Angelorum qui cum Abrahamo comederũt nulla eſt cum Chriſto Domino ſimilitudo. 2.319 d
Angelorum cibus eſt jejunium. 1.1052.a
Angelorum natura membra humana non habet. 2.320.b
Angelorum creationem celavit Deus, qvare. 2.333.c
Angelorum millia multa ſeſe a peccato abſtinuerunt. 2,321.b
Angelorum numerus, quantum hominum multitudinem ſuperet. 2.324.a
Angelorum ordines novem. 2.324.b
una eorum eſſentia. ibid.
Angelorum eſſentia differt ab omni viſibili creatura. 2.335 d
Angelorum variæ formæ qvoad homines, una vero eorum ſubſtantia. 2.342 a
Angelorum ſervi non ſumus. 2.218.b
Angelos domi ſuæ excepit Loth. 1,370.a
Angelos Spiritui ſancto coœtaneos eſſe aſſerit Valentinus. 1.185.a
Angelos mundi conditores eſſe docuit Carpocrates hæreticus. 1,362.c
Angelos congeneres Chriſto eſſe docuit Valentinus hæreticus. 1.362 d
Angelos ad Dei benedictionem invitant Ananias, Azarias, & Miſael. 2,587.b
per Angelos lex pronunciata eſt. 1.366.b
Angelus Gedeoni apparet. 1.466.b
Angelus eſt animal rationale, expers materiæ, hymnis dicendis aptum, immortale. 1.238 b
Angelus eſt vivum rationale, hymnoſonum, immortale. 2.342 b
Angelus magni conſilii dicitur Chriſtus. 1.465.a
Angelus Domini Zachariæ Prophetæ loqvitur. 2.106.c
Angelus Zachariæ apparet in templo. 1.1034 b
Conceptionem filii ſui Joannis Baptiſtæ annunciat. ibid.
Angelus Domini in ſomnis apparet Joſepho Virginis Mariæ ſponſo. 2,563.d
Angelus a cæteris creaturis differt, qvatenus eſt ſpiritus procurator, ad miniſterium legatus. 2.284.a
Angelus qvi Jacob liberavit, Verbum Dei fuit. 1,464.d
Angelus bonus contra Angelum bonum nihil committit. 2.379.b
Angelus Domini Zachariæ loquitur. 2.589 a
Angelus a Virgine Maria diſceſſit, qvid. 1.1035.b
cur dixerit ei, Spiritus ſanctus ſuperveniet in te, &c. 1.1035.c
Angelus ex Spiritu ſancto corpus Chriſti eſſe dicit. 2.594 a
Angelus Joannem ſe adorare volentem non admiſit. 1.394 b
Angelum pro Verbo Dei nominavit Jacob, qvia is ſolus eſt qui patrem revelat. 1.466.a
Angelum vidit Manue pater Samſonis. 1,466.d
Angelum vidit Zacharias. 1,466.a
per Angelum aliqvem ſanctum diabolo locutus

Digitized by Google

eſt Deus. 2. 331.a
per Angelum Deus Nave filio loquebatur. 1.467 b
anima a corpore ſeparata perfectam habet immortalitatis cognitionem. 1.36.c
anima Chriſti morti obnoxia non fuit. 1.626.c
anima hominis aliquando natura ad commiſerationem prona eſt, aliquando vero dura & immiſericors. 2.363.a
anima Adæ in condemnatione mortis cum cæteris juſtis detenta fuit. 1.641.c
anima hominis rationalis eſt. 1.33.c
anima depoſito corpore neque bonum neque malum aliquod operari poteſt. 2.343.a
anima Sanctis & Angelis obviam tendit mentis ſuæ puritate freta. 1.36.b
anima ratiocinatur & intelligit immortalia, quia ipſa immortalis eſt. 1.36.c
anima adjuncta Verbo in Chriſto, forma ſervi appellata eſt. 1.634 a
anima a veritate devians. 1.6.b
anima quæ delicias ſuas in filio Dei quæſierit, illa anima Dei eſt. 2.288.a
anima carne non moritur. 2.312.b
anima Chriſti tamdiu a corpore diviſa fuit quamdiu corpus in ſepulchro fuit. 1. 630. c
anima Chriſto opus erat, ut dolere, angi, expaveſcere, & apud inferos deſcendere poſſet. 2 289 d
anima & carne homo ſubſiſtit quæ duæ ſunt ſubſtantiæ. 2.584.b
anima Chriſti ad inferos penetravit. 2.626.b
anima hominis corpus movet, & a ſeipſa movetur. 1.35 d
anima non obſervans neque judicans aliorum lapſus, eſt humiliatio. 2.367.b
anima Deo Patri abuſive tribuitur. 2.288.b
anima Chriſti apud inferos detineri non potuit, imo corpori ſuo quando voluit reddita eſt. 2. 302. d
anima uniuſcunque eſt via qua Deum verum cognoſcere poteſt. 1.32 d
anima eſt homo interior. 1.626 b
anima aberrat, quando degenerat a bonorum contemplatione. 1.5.c
anima nihil agit dum ſe maxime negocioſam putat, quomodo. 1.8.a
anima rationalis vires ſuas a Dei providentia ſumit. 1.47.a
anima ſemper movetur etiam corpore dormiente vel mortuo. 1.36.b
anima quomodo viribus ſuis abutitur. 1.5.c
anima hominis una, ſed tribus ſubſiſtentiis conſtans. 1.439. a
anima non eſt carnalis. 1.640.a
anima condita eſt ut ad id quod decet ſe moveat. 1. 15. d
anima juſta, anima Dei nuncupatur. 2.288 a
anima hominis non moritur, ſed corpus moritur propter animæ diſceſſum. 1.35.d
anima hominis intelligit & ratiocinatur ea quæ ſupra ſe ſunt. 1.24. c
anima quæ conſueta eſt peccare, difficulter deſiſtit a peccato. 2.367.d
anima præditi idololatræ, res inanimatas adorant, & precibus ſollicitant. 1.19. d
anima in ſublime evolat, quando corporalibus commerciis non immiſcetur. 1. 3. c. Verbum intuens, videt quoque Verbi patrem. ibid. rejuveneſcit, quomodo. ibid.
anima hominis ab hominibus comprehendi nequit. 2. 331. b
anima in reſurrectione corpus ſuum agnoſcet. 2. 382. c
anima corpori contraria eſt. 1. 35. a
anima peccatis immerſa ficus dicitur. 2.401.d
anima ex ſeipſa verbi divini ſcientiam apprehenſionemque haurit. 1. 35. d
anima Deo patri figurate tribuitur. 2. 288. b
anima hominis eſt ſubſtantia intellectiva incorporea, impaſſibilis, immortalis. 2.336.d
de anima pulchrè Athanaſium diſſerere fatetur Macedonianus. 2 292.a
in anima fit prima ſermonis generatio, ſecunda verò in labiis. 2.440.d
ex anima & corpore conſtituitur homo. 1.631.d
animæ cibus eſt ſcriptura. 1.954.d
animæ adverſarius corpus eſt. 2.399.a
animæ tres ſunt ſubſiſtentiæ. 2.439.b
animæ indicium eſt fides. 1 995.c
animæ vices Verbum in Chriſto tenuiſſe Arius opinatur. 1.635 d
animæ affectiones omnes, & vita humana in Pſalmis continentur. 1.982.a
animæ immortalitatis probatio. 1.35.d
animæ jurisdictio in ſenſus. 1. 35. b
animæ & corporis vinculum in homine, eſt ſangvis 2.384.d
animæ & corpori hominum per Verbum Dei ſalus eſt conciliata. 1.579.c
animæ vis & munus etiam corpore decumbente. 1. 34. c
animæ vitia & crimina, quæ. 1.6.b
animæ impiorum per vim ab Angelis inclementibus abducentur. 1.1061. a. Dominus eas ſe agnoſcere negabit. ibid.
animæ Sanctorum cervæ vocantur. 2.419.d
animæ incorporeæ ſibimetipſis prorſus ſimiles ſunt. 2.239.b
animæ impiorum defunctorum nequaquam hanc vitam rurſus inviſunt. 2.340.d Sanctorum vero maxime. ibid.
animæ peccatorum defunctorum aliqua beneficentia participant ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta. 2.334.c
animæ e corporibus egreſſæ quo recipiantur curioſius non eſt inveſtigandum. 2 338 a
animæ Sanctorum cum Angelis Deum laudant in regione vivorum. 2 343.b
animæ ante corpora ſua non fuerunt. 2.336.d
animæ Sanctorum gaudium nactæ ſunt dum e vita migrarunt. 2.338 b
animæ peccatorum inferius omni terra & mari exiſtunt. 2. 338. c. Juſtorum vero in Paradiſo recipiuntur. ibid.
animam cum carne in noviſſima reſurrectione ſumus a Chriſto accepturi. 2.586.c
animam juſti quidam graviter agunt in extremo vitæ halitu. 2.372. c
quod animam habuit Chriſtus. 1.1085.c
animam immortalem, corpus vero mortale eſſe nos docuit Chriſtus. 1.102.a
animam Ammonis in cœlum aſcendentem videt Antonius. 2.319 b
animam veram non autem aerem & putativam habet Chriſtus. 2.586.b
animam ſuam amare aut odiſſe, quid. 2.401.b
animas ab inferis redire non permittit Deus, quare. 2.443.d

animalia aquatilia & volatilia quinto creationis die condita ſunt. 1.390.c
animalia creata ut hominibus obſequium præſtent. 2.3.a. 2.65.d. 2.66.a
animalia munda, quæ. 2.65.d. immunda quæ. 2.66.a
animalia quæ in mari ſunt Dei verbi nutu nutriuntur. 1.48.a
animalis & mentalis eſt homo. 1.239.d
animalis homo non percipit quæ ſunt Dei. 1.2.590.d
animalium imagines colunt Ethnici, quæ ipſi viva & nativa deteſtantur. 1.22.c
animalium irrationalium proprium eſt omnia improvide ſuſcipere. 2.310.a
animalium mundorum proprium eſt ruminare. 2.310.b
animantur & moventur omnia Dei Verbi nutu. 1.48.a
animantium brutorum formas varias ſumit Jupiter. 1.13.c
animarum curator Deus. 1.37.d
animata inanimantibus ſacrificantur ab idololatris hominibus. 1.26.d
animi fortitudo Chriſtianorum. 1.106.d
pro animi affectu motuque dicendi Pſalmi. 1.971.b
animi viribus evehitur homo ad divina & intelligibilia. 1.3.c
animo comminiſcuntur homines ea quæ natura non ſubſiſtunt. 1.8.b
animo ſedato eſſe magiſtratum optime decet. 2.380.a
animo puro opus eſt ad ſacrarum literarum intelligentiam. 1.110.c
animo conceperunt mortales ea quæ nihil erant tanquam ea quæ eſſent. 1.3.a
animus Moſis in ſe omnem Ægyptiacam ſapientiam recepit. 1.560.d
animum dantis non datum reſpicit Deus. 2.366.b
animum ad impietatem corruptum habent hæretici. 1.509.b.c
Anna de puerulo Chriſto vaticinatur. 2.316.a
anni quindecim ætati Ezechiæ additi ſunt. 1.710.a
anni tres hominum. 2.402.a
per annos quadraginta in deſerto Deus beneficia contulit Judæis. 2.402.a
ἀνόμοιον recipiunt Euſebiani, & ὁμοούσιον damnant. 1.905.d
anteambulo & prævia totius idololatriæ malitia eſt. 1.9.a
anteſignani hæreſis Arianæ, qui. 1.751.b
Anthenodorus Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1.705.c
Antichriſti præcurſor Conſtantius. 1.863.a
Antichriſti ſunt qui Arii doctrinam amplectuntur. 1.291.d
Antichriſti præcurſatricem eſſe Arianam hæreſin Syri judicarunt. 1.872.d
Antichriſti viam munivit Conſtantius. 1.842.c
Antichriſti imago Conſtantius. 1.860.a
Antichriſto viam præparant hæretici. 1.305.c
Antichriſtus Conſtantius. 1.854.d
Antichriſtus transformata ſpecie ſe Chriſtum eſſe aſſeret. 1.500.c
Antichriſtus quomodo dignoſcendus, ne nos ſeducat. 2.373.d
mortuos vere non excitabit, aut alia miracula faciet. 2.374.b
Antichriſtus ex Galilæa veniet, unde Chriſtus etiam exivit. 2.374.a
Antinous vir impurus, in Deorum numerum refertur. 1.10.d
Antiochena ſynodus cur filium patri conſubſtantialem eſſe non dixerit. 1.920.c
ab Antiochena Synodo concilium Nicænum non differt. 1.919.d
Antiochenſis epiſcopus Stephanus concilii authoritate deponitur. 1.755.d
Antiochiæ Chriſtianiſmus primo nominatus eſt. 2.349.b.c
Antiochiæ Epiſcopus Arianus Leontius Athanaſio timiditatis crimen exprobrat. 1.710.b
Antiochiæ Conſtantius Imperator Athanaſium videt. 1.676.d
Antiochus & Evagrius ab Athanaſio apud Conſtantem Imperatorem in teſtes vocantur. 1.679.d
Antiopa a Joſue ſtuprata. 1.14.a
Antonius monachus Ægyptius nobilibus parentibus ortus. 2.451.d. 2.452.a. ab ineunte ætate Dei deſiderio flagrans. ibid. orbatus parentibus adhuc juvenis. 2.452.b. cum audiſſet ex lectione Actorum Apoſtolorum eos omnia communia habuiſſe, & Chriſtum juſſiſſe omnia vendi ac pauperibus tradi, omnia vendit pauperibusque dedit. 2.452.b.c.d
monachusque factus eſt. ibid. & ſeq.
ſua manu operans ſibi victũ quæſivit. 2.453.b
ab omnibus fratribus valde dilectus. 2.453.c.d
Antonius a Diabolo variis modis ad relinquendum genus vitæ monaſticum tentatus. 2.454.a.b. vincit diabolum. ibid. & ſeq.
Antonius Arianorum inſaniam prævidit 2.498.c
Balatio duci Ægypti Ariano, divinam ultionem ſibi imminere prædixit. 2.499.b
Antonius ſæpius a dæmonibus verberatur. 2.457.b
Antonius Eliæ imitator. 2.457.a
a diabolo vulneratus, & ſemivivus relictus eſt. ibid.
Antonius abſtrahebat puellas deſponſatas a nuptiis ad virginitatem. 2.500.b.c
Antonius vigiliis & jejuniis corpus ſuum vallabat. 2.456.b
Antonius aut quiſpiam alius miracula non facit, ſed Deus. 2.479.a
Antonius ſolus contendit in eremum. 2.469.c
argenteum diſcum in itinere a diabolo poſitum reperit. ibid.
item, ingentem maſſam auri. ibid. d
Antonius in ſpiritu rapitur. 2.487.a
ante cibum orat. 2.488.c
ut ab Epiſcopis & Presbyteris benediceretur caput ſubmittebat. 2.487.b
hæreticorum communionem fugiebat. 2.487.d
Arianos maxime devitabat. ibid.
Antonius martyrii locum non invenit. 2.476.d
Antonius e ripa in ripam transfertur. 2.483.c
Antonius ad Conſtantium Imperatorem reſcribit. 2.495.d
Antonius literas non didicerat. 2.489.a
Antonius fidei ſuæ coram philoſophis gentilibus rationem reddit. 2.490.c
Antonius pater eremita Georgio epiſcopo Ariano ſcribit. 2.496.a
Antonius in deſertum navigat, 2.447.b

Digitized by Google

terram mollit & ſerit. ibid.
flexis genibus orabat. ibid.
feris imperat. ibid.
ad monachos viſandos proficiſcitur. ibid.
lachrymis & precibus fontem ſcaturire facit ibid.
Antonius talem vidit diabolum qualem Job. 2. 465.b
Antonius moriturus veſtimenta ſua dividit. 2.503.b
vitam effundit. ibid.
Antonii ſolitudinis locus. 2.460.a
conſilium ejus ad fugandos dæmones. 2.461.b
illius conſtantia. 2.462.c
inſtitutoria præcepta ejus. ibid.
ſermones illius ſale condiūerant. ibid.
Antonii merita. 2.476.d.
Antonii miracula. 2.480.a
Antonii exhortatio ad monachos. 2.483.a
Antonii viſiones. 2.486.c
corporis ejus deſcriptio. 2.487.c
ſermo illius in Arianos. 2.488.a
Antonii vigiliæ, inediæ, & orationes. 2.457.a
Antonium ſcire qvid fuerit, via perfecta eſt ad virtutem. 2.451.c
Ἀνθρωπότης eſt quoddam eſſe commune. 2.173.d
Anubis apud Ægyptios canina facie depictus. 1.24.a
Apiaria emolumenta Ariſteus invenit. 1.20.c
Apim vitulum ſacris colebant Ægyptii. 1.26.b
Appollinarii hæretici error. 1.636.b
Appollinarii hæreſis ex Syria in Ægyptum promanavit. 1.1085.c
Appollinaris epiſcopus monachos Alexandriam mittit. 1.580.a
Appollinaris Marcion & Manichæus Chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſentiunt. 1.639.d
Appollinariſtæ ad alios hæreticos conſulendos relegantur. 1.636.d
Appollo artis Muſices inventor. 1.20.a
Appollo in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 1.11.d
Appollo pro vero numine olim habitus. 1.101.d
poſt Chriſti adventum amplius non colitur. ibid.
Appollonius monachorum pater. 1.957.d
Apoſtoli perſecutionem fugientes non inde inutiles facti ſunt. 1.714.d
Apoſtoli cooperarii Dei nuncupantur. 2.279.a
Apoſtoli Spiritu ſancto repleti ſunt. 2.584.c
Apoſtoli operarii vineæ. 2.399.a
Apoſtoli fidem de Trinitate tradiderunt. 2.139.d
Apoſtoli, Prophetæ, & Evangeliſtæ ſunt volucres cœli. 1.399.d
Apoſtoli Pauli naufragium, qvid. 2.427.d
Apoſtoli cognoſcunt Filium & Spiritum ſanctum. 2.454.a
Apoſtoli qvare Judæis humanitatem Chriſti prædicaverint. 1.554.a
Apoſtoli & Prophetæ ad nuptias filii regis vocantur. 2.395.d
Apoſtoli epiſcopi. 1.957.d
Apoſtoli non ſuis viribus, ſed Dei virtute ſe miracula facere profeſſi ſunt. 1.455.d
Apoſtoli unanimiter Chriſtum prædicaverunt. 1.666.c
Apoſtoli & SS. Patres per ignaviam aut animi mollitiem neqvaquam fugerunt aut latitarunt. 1.714.d
Apoſtoli docuerunt eccleſias orbis credere in Patrem, Filium & Spiritum ſanctum. 2.589.c
Apoſtoli ſimplices & illiterati fiducia adverſus mundum a Chriſto muniti ſunt. 2.293.b
Apoſtoli ob metum Judæorum latebras & receſſus qvæſierunt. 1.705.d
Apoſtoli per univerſum orbem diſperſi ſunt. 1.1062.c
an Apoſtoli ſoli poſſint ſolvere pullum. 1.163.b
Apoſtoli & alii patres perſeqvutores fugiebant. 1.711.b
Apoſtolica Romana ſedes. 1.812.b
Apoſtolica traditio Chriſtum in carne paſſum eſſe demonſtrat. 1.159.d
Apoſtolica fides de Trinitate, qualis. 1.189.a
Apoſtolicas traditiones corruperunt Ariani. quomodo. 1.693.b
Apoſtolis qvando datus fuit Spiritus ſanctus. 2.265.a
Apoſtolis cedunt dæmones. 1.990.d
Apoſtolis fuga neceſſaria fuit. 1.714.d
Apoſtolorum nomina. 2.134.c
Apoſtolorum doctrina, liber apocryphus. 2.154.a
Apoſtolos eligit ac dirigit Spiritus ſanctus. 1.672.c
Apoſtolos qvi recipiunt, Dominum recipiunt. 1.1034.a
Apoſtolos mittit tota Trinitas. 1.216.a
Apoſtolos qvando aſſumpſit Chriſtus, in montem excelſum aſcendit. 2.585.d
Apoſtolos Sabbato ſpicas vellentes excuſat Chriſtus, qvare. 1.157.d
in Apoſtolos eſſentialiter Spiritus ſanctus ſupervenit. 1.1036.a
Apoſtolus nullus dixit qvod Deus paſſus ſit qvia voluit. 2.308.c
Apoſtolus Joannes Arianorum hæreſim refutavit. 1.473.d
Apoſtolus factus eſt Paulus Dei voluntate. 1.511.d
ab Apoſtolatu ſummotus eſt Judas ob proditionem. 1.304.a
Apparitio Verbi Dei in terris magiam omnem obliteravit. 1.101.d
Apparitionem vanam habent tantum dæmones. 1.84.a
Apparitiones Sanctorum non per animas ipſorum, ſed per angelos fiunt 2.341.a
Apppellatur homo Dei Heliſæus propheta a muliere Sunamitide. 2.591.a
appellationem numinum conſecrat mens humana rebus viſibilibus. 1.9.a
aqva qvid. 2.416.d.2.417.b
aqva in vinum a Chriſto mutatur. 2.316.a
aqva & ſangvis fluxit e latere domini noſtri in cruce pendentis. 1.589.d
aqva contradictionis, 2.634.c
aqva per aerem in nubibus circumfertur. 1.39.d
aqva & ſangvis exivit ex latere imaginis Chriſti lancea a Judæis perfoſſæ. 2.634.b.2
aqva amara in dulcedinem vertitur. 2.634.c
aqva Verbi Dei nutu refrigerat. 1.48.a
aqua per ſe gravis eſt, & deorſum fluit. 1.39.d
aqvæ in vinum tranſmutatio, Chriſtum aqvarum naturæ authorem eſſe demonſtrat. 1.71.c
aqvæ ad nubes ſalſæ aſcendunt, & dulces deſcendunt. 2.385.a
aqvæ tertio die ſegregatæ ſunt ab aqvis, & apparuit arida. 1.389.c

Digitized by Google

aqvæ a Chriſto tranſmutatæ illius dominum prædicant. 1.100.a
aqvam domino libavit David. 2.76.b
aqvarum congregationes maria appellantur. 2.407.d
aquarum inundatione extinguitur ignis. 1.81.c
aquas ab aquis dividit firmamentum. 1.398.d
aqvas ut Deo benedicant, hortantur Ananias, Azarias & Miſael. 2.587.b
ſuper aqvas conſiſtit terra, & in medio qvaſi undecunqve colligata continetur. 1.29.d
aqvatilia Verbi Dei nutu natant. 1.48.b
aquis præcepit Deus ut producerent piſces. 1.1042.d
Aquis qvæ ſuper cœlos ſunt imperat David ut dominum laudent. 2.587.a
Aqvila Græcus natione, Jeroſolymis baptizatus. 2.156.b. Chriſtianiſmum reprobat, & Judæis ſeſe conjungit ibid. divinam ſcripturam perverſa ratione ſub Adriano imperatore interpretatus eſt. ibid.
Aqvileiæ commoratur Athanaſius. 1.676.b
Aquilæiæ epiſcopus Fortunatianus D. Athanaſii teſtis. 1.675.c
Aqvileiæ epiſcopus Fortunatianus varie afflictus, eo qvod cum Athanaſio communicaret. 1.692.b
Arabes ab Indis in ratione ceremoniarum erga Deos diſſentiunt. 1.25.b
Arabum corpora ſicciſſima ſunt & calidiſſima. 2.381.b
arbitrium hominis utroqve vergit, id eſt ad bonum & malum. 1.56.b
arbitrii ſui compos eſt mens humana. 1.5.b
arbores paradiſo propinquiores ventorum aſpiratione fragrantia, exhalante aromaticæ efficiuntur. 2.350.b
in Arcadia Mercurius in Deorum numerum refertur. 1.10.d
Arcæ fabricandæ rationem dedit filius Dei. 1.245.a
Arcam Dei portabant mille ſacerdotes. 2.86.d
Arcas Palladem vulnerat. 1.14.c
Archangelus Gabriel a Deo in Nazareth civitatem Galilææ ad virginem Mariam mittitur. 1.1034.c. illam dulciter ſalutat. ibid. vox illius materia ſubſtantiaque Verbi non fuit. ibid.
Architectatrix rerum omnium fuit Dei ratio & ſapientia. 1.323.d
Architecturam mundi dividunt Ariani. 1.399.d
argumentum certiſſimæ ſuperſtitionis quale. 1.26.a
argumentum divinitatis ſuæ maximum præbuit Chriſtus, ſibi ex Virgine corpus formans. 1.71.c
argumentis nunqvam vincuntur hæretici. 1.55.d
Argumentum Sabellii contra filium Dei. 1.525.d
Argumentum ſuæ divinitatis nullum præbent gentium idola. 1.17.b
argumentum ſeu opinio Arianorum de unitate Dei. 1.462.c
argumenta Arianorum in Chriſtum diſſolvuntur, qvomodo. 1.473.d
Arius Hæreſiarcha. 1.301.a
Arius in ſua Θαλεία filium Dei ſemper non fuiſſe docet. 1.310.d. Deum patrem ſemper non extitiſſe. ibid. Dei Verbum ex nihilo factum eſſe. ibid. antequam fieret non extitiſſe. ibid. Chriſtum non eſſe veram Dei potentiam. 1.311.a. Verbum mutabilitati obnoxium eſſe. ibid. voluntatem ejus noſtro more fuiſſe mutabilem. ibid. Chriſti opera bona Deo fuiſſe præviſa, qvi eum idcirco anteqvam ea faceret, gloria donavit. ibid. Verbum non eſſe verum Deum. ibid. Patrem filio abditum fuiſſe. ibid. Filium ſuam ipſius ſubſtantiam non cognoſcere. ibid. Patris, Filii, & Spiritus ſancti ſubſtantias eſſe incommunicabiles. ibid.
Arius Photini imitator. 2.615.d
Arius hæreticus declaratus eſt. 1.295.d
Arius & Manichæus a ſuis ſectariis pro Chriſto habentur. 1.307.d
Arius divinitatem Verbi patibilem facit. 1.644.a
Arius ſcripturæ ſacræ voces mutilat. 1.123.a
Arius inverecundus. 1.309.d. Sotadæ poetæ imitator. ibid.
Arius Atheos, dum filium Dei negat, & illum rebus conditis adnumerat. 1.310.b
Arius ab eccleſia rejectus pro ſua hæretica confeſſione. 1.294.c
Arius Deum filium a Deo Patre factum, non autem natum confitetur. 2.581.c
Arius Chriſtum animam non habuiſſe dicit. 1.635.d
Arius hæreſeos princeps fidei ſuæ ſimulatam formulam Conſtantio imperatori exhibet. 1.301.c
falſo ſe nihil aliud credere jurat ibid. pœnas periurii ſui daturus medius crepuit. ibid.
Arius in ſeceſſum crepuit medius, & ita miſere expiravit. 1.671.d
Arius impoſtor. 1.566.b
Arius inſanit qvando filium ex nihilo extitiſſe dicit. 1.539.a
Arius ſe a Deo revelationem habuiſſe jactat. 1.119.a
Arius in errorem Phariſæorum delapſus. 1.310.b
Arius errorem ſuum fatetur. 1.147.c Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum adorat. ibid.
Arius e ſua ſententia deturbatur his verbis (*unum ſumus.*) 1.532.b
Arius Athanaſium alloqvitur. 1.113.b
Arius homouſion reſpuit. 2.606.c
Arius communione catholica & vita ſimul privatus eſt. 1.302.b
Arius blaſphemus in Chriſtum. 1.650.b
Arius qvos errores commendet in ſua Thaleia. 1.408.a
Arius gradus facit in divinitate. 2.581.c
Arii delirium. 2.567.d
Arii mortis teſtis Macarius. 1.807.d
Arii hæreſim damnant Valens & Urſatius & veniam a Julio Romano pontifice qværunt. 1.721.b
Arii & Euſebii impudentia in interpretatione ſcripturarum. 1.342.c
Arii Thaleia liber eſt convivalium nomine inſcriptus. 1.308.a
Arii mors ſufficit ad illius hæreſim reprobandam. 1.810.b
Arii & Euſebii hæreſis. 1.920.d
Arii calliditas notanda. 2.611.d
Arii fraus in ſuis erroribus ſuperſeminandis. 1.405.b
Arii Euſebii & Aſterii impietas. 1.395.d
Arii & Sabellii dogmata anathemate percutiuntur a Liberio Romano pontifice. 1.245.d
Arii & Sabellii impietas æqvalis. 1.567.c
Arii propoſitiones. 2.613.c

Arii poſitiones adverſantur ſacræ ſcripturæ. 1.296.b
Arii argumenta contra homouſion. 2.603.d
Arii hæreſis perduellis Chriſti. 1.313.a
Arii fidei confeſsio. 1.113.d
Arii calliditas ſerpentis dolo ſimilis. 1.312.c
Arii teſtimonia ex ſcriptura ſacra quibus ſuam hæreſin defendit. 2.616.b
Arii adventus ad Athanaſium. 1.113.a
Arium de fide catholica examinat Conſtantius. 1.807.d
Arium refutat Divinitas Chriſti, humanitas vero Sabellium retundit. 1.569.a
Ariani ab Ario dicti. 2.449.c
Ariani nomen ingenitum quod effertur de patre ad ignominiam filii referunt. 1.339.d
Ariani Orthodoxam fidem exagitare ſemper ſtuduerunt. 1.756.c
Ariani Athanaſium quærere fingentes omnia diripuerunt. 1.849.d
Ariani hæretici paternæ ſubſtantiæ proprietatem, Chriſto adimunt. 1.321.d
ſpacia quædam fingunt in quibus Dei filium extitiſſe dicunt. ibid. illum niſi nomine tenus Dei filium eſſe aſſerunt. ibid.
Ariani ſe æquales filio Dei faciunt. 1.470.c
Ariani in Athanaſium & cæteros orthodoxos inſidias ſtruunt. 1.302.d
Ariani in Nicæno concilio a familia Domini abdicati ſunt. 1.742.b
Ariani cum Judæis a promiſsione patrum ſecluduntur. 1.250.a
Ariani ſe duo ἀγέννητα non profiteri aſſerunt. 1.469.a
Ariani in Chriſtianos tempore ſacræ qvadrageſimæ diriſſime ſæviunt. 1.946.d
Ariani Chriſtum propter nos conditum eſſe dicunt. 1.526.d
Ariani plus creaturis qvam creatori tribuunt. 1.526.d
Ariani muti prorſus effecti. 1.251.b
Ariani dicunt hominem quem aſſumpſit Verbum, filium Dei fuiſſe. 1.534.b
Ariani cur ὁμοούσιον rejiciant. 1.914.d
Ariani ſcripturæ ſacræ vim faciunt, ut ſuum errorem foveant. 1.506.c
Ariani animo ſunt vario ac verſipelli, tanqvam chamæleontes. 1.249.a
Ariani ſcripturis ſacris adverſi ſunt & infeſti. 1.297.a
Ariani audaciæ genus quodcunqve aggrediuntur. 1.718.c
Ariani voces novas inveniunt. 1.266.b
Ariani nomen epiſcopale emunt. 1.44.d
Ariani filium Dei in hominem jam ante exiſtentem ſuperveniſſe putant. 1.482.c
Ariani ethnicis ſimiles. 1.469.a
Ariani & Judæi cur deitatem Verbi abnegent. 1.480.c
Ariani Diabolum imitantur, qvomodo. 1.470.c
Ariani miſericordia digni. 1.321.d
Ariani Euſebium ſeqventes inchoationem Chriſto attribuunt. 1.525.b
Ariani Athanaſium interficere cupidi. 1.306.a
Ariani mundi architecturam dividunt. 1.396.d
Ariani filium Dei creaturam eſſe dicunt. 1.584.d
Ariani perſecutiones varias in epiſcopos movent. 1.815.d
Ariani Sermonis Dei opera videntes, illum tamen magna impietate negant. 224.d
Ariani juvenes petulantia, & verborum obſcænitate delectantur. 1.847.d
Ariani ad ſacrarum literarum verba confugiunt. 1.359.c
ea ad impietatem ſuam detorquent. 1.359.c
Ariani Euſebii doctrina imbuti filium Dei rebus creatis adæqvant. 1.329.a
Ariani ſæpius anathemate ab univerſa eccleſia notati ſunt. 1.737.b
Ariani nomen ingeniti, ab ethnicis mutuo acceperunt. 1.278.a
Ariani virgines Chriſtianas ſpoliant & e cœnobiis ſuis ſuſpendunt. 1.698.d
Ariani de Deo patre terreſtria ſentiunt & corporalia. 1.328.a
Ariani Dei Verbum ad quodlibet creatum conditumque referunt. 1.382.b
Ariani invidentiam & imbecillitatem in Deo conſtituunt, quomodo. 1.399.d
Ariani & Manichæi in quibus conveniant. 1.411.c
Ariani Pilato pejores in Chriſtum. 1.699.a
Ariani epiſcopi. 1.858.b
Ariani Judæorum æmulatores. 1.701.d
Ariani Scythis crudeliores. 1.852.a
Ariani filium Dei creatum & factitium eſſe ſentiunt. 1.325.d
Ariani pueris & puellis doctrinam ſuam per forum & vicos prædicant. 1.329.b
Ariani ex quibus teſtimoniis ſacrarum literarum collegerunt Verbum Dei creaturam eſſe. 1.360.a
Ariani Spiritum ſanctum divinorum arcanorum ignarum eſſe profitentur. 2.560.d
Ariani hoſtes eccleſiæ. 1.796.a
Ariani ethnicos mores non reſpuunt, imo cum ipſis communicant. 1.848.a
Ariani Apoſtolicam traditionem corruperunt, quomodo. 1.693.b
Ariani perduelles Chriſti. 1.328.a
Ariani Nicenæ Synodi decretis obtemperare nolunt. 1.727.d
Ariani dicunt patrem totum a filio capi non poſſe. 2.555.a
Ariani Chriſtum patris inſtrumentum fuiſſe quo omnia conderet, aſſerunt. 1.332.c
Ariani cæteris ſectis proterviores Judæos æmulantur. 1.857.c
Ariani dicunt filium Dei non de ſubſtantia Dei Patris genitum, ſed extrinſecus creatum. 2.554.d
Ariani Diaboli imitatores. 1.444.b
Ariani cum gentilibus multa numina conſtituunt. 1.468.c
Ariani, Manichæi, & Judæi quomodo a fide defecerunt. 1.487.c
Ariani aſſerunt Verbum Dei creaturam eſſe. 1.286.d
Ariani relicta unius Sermonis Dei notione in pluralitatis opinionem dilabuntur. 2.10.c
Ariani filium Dei abnegant. 1.590.d
Ariani Paulum epiſcopum orthodoxum in carcere ſtrangulant. 1.703.b
Ariani Dæmonibus neqviores in agnitione divinitatis filii Dei. 2.10.b
Ariani unum ex creaturis filium Dei eſſe dicunt. 1.192.a
Ariani gentilibus ſimiles ſunt. 1.297.b

Ariani epiſcopum a rege Joviano poſtulant. 2.29.a
Ariani de induſtria bellum Joannis Evangelio movere videntur. 2.22.a
Ariani numen ſibi diſſimile eſſe conſtituunt. 1.324.b
Ariani tres diverſas ſubſtantias dicunt Patris, Filii, & Spiritus ſancti. 2.577.d
Ariani Caiphæ æmulatores. 1.96.a
Ariani & Judæi Filium Dei abnegantes patrem qvoqve negant. 1.413.a
Ariani Græcis ſimiles facti in adoratione, qvomodo. 2.22.b
Ariani qvales epiſcopos crearint. 1.863.b
Ariani Dominum indigum fuiſſe dicunt. 1.523.d
Ariani filio Dei nihil ſupra creaturarum conditionem tribuunt. 1.463.d
Ariani cauponibus Judaicis ſimiles qvomodo. 2.9.b
Ariani uxores ſuas gravidas interrogant de generatione filii Dei. 1.518.a
Ariani Nabuchodonoſor Babylonico tyranno ſimiles effecti. 1.706.d
Ariani Athanaſio timiditatis crimen exprobrant. 1.701.c
Ariani authoritatibus ſcripturarum utebantur in Catholicos. 1.478.b
Ariani mendaces ex divi Pauli ſententia. 1.463.d
Ariani Valentini hæretici errorem ſequuntur. 1.510.d
Ariani cum Judæis divinitatem Chriſti negant. 1.982.d
Ariani dicunt Filium vel Spiritum Sanctum non ſemper fuiſſe cum Patre.
Ariani patrem ſolum inviſibilem Deum, & majorem, & ideo ſolum adorandum, ſentiunt. 2.576.c
Ariani uni increato ſerviunt, & alteri creato. 1.469.a
ethnici vero uni in creato & multis creatis. ib.
Ariani calicem confractum proferunt, ut Athanaſius in Chriſtum impius videatur. 1.736.c
Ariani verba domini impie irrident & ſugillant. 1.454.a
Ariani Trinitatem ab æterno non fuiſſe dicunt, qvomodo. 1.324.a
Ariani aliorum peccata exhorreſcunt, ſua vero non erubeſcunt. 1.699.a
Ariani mancipia Trinitati exæqvant. 1.324.d
Ariani a Caipha blaſphemias ſuas mutuantur. 1.519.a
Ariani dicunt filium Dei nullam poteſtatem habere. 2.575.d
Ariani hæreſin Valentini tuentur, qvare. 1.516.a
Ariani Judæis deteriores. 1.469.b
Ariani filium Dei patri ſuo diſſimilem conſtituunt. 1.463.d
Ariani Samoſatenſis ſententiam amplectuntur. 1.502.a
Ariani dicunt qvod filius Dei erat quando non erat, & antequam naſceretur non erat.
Ariani ex Judæis ſuam impietatem didicerunt. 1.480.c
Ariani iterum Athanaſium ad mortem quærunt. 1.727.d
Ariani γέννημα & ποίημα idem eſſe ſentiunt. 1.381.a
Ariani Chriſtum creaturam & non creaturam eſſe dicunt. 1.389.b
Ariani quemcunqve epiſcopum præter Athanaſium volunt. 1.228.a
Ariani creatorem & opificem rerum omnium creaturam faciunt. 1.1079.b
Ariani in Incarnationem Chriſti blaſphemi. 1.358.d
Ariani filium in cœlis non fuiſſe apud Deum Patrem dum inter homines verſaretur, aſſerunt. 2.576.d
Ariani ſoli, Georgium in epiſcopum poſtulaverunt. 1.948.d
Ariani diſcipuli Caiphæ. 1.277.d
Ariani a ſuis, in Concilio Sardico condemnantur. 1.719.a
Ariani in Patre & Filio baptiſma non tribuunt, ſed in creatore & creatura. 1.413.b
Ariani libros Catholicorum comburunt. 2.623.b
Ariani poſt mundi occaſum aſſuerunt regnum filii Dei finiendum. 2.578.a
Ariani, Dei filium ſecundum divinitatis ſubſtantiam & viſibilem, & minorem eſſe dicunt. 2.575.d
Ariani Dei filium paſſibilem eſſe dicunt, & in ſua ſubſtantia mortalem. 2.576.b
Ariani cur timiditatem objiciant Athanaſio. 1.707.a
Ariani humanis rationibus ſacram ſcripturam metiuntur. 1.158.c
Ariani ſapientiam increatam cum Deo exiſtere dicunt. 1.411.c
Ariani multa numina introducunt. 1.467.d
Ariani ſibi ipſis contrarii ſunt. 1.411.a
Ariani qvaternitatem pro Trinitate ſtatuunt. 1.588.c
Ariani Verbum a filio diſtinguunt. 1.530.b
Ariani Manichæorum æmuli. 1.410.c
Ariani Chriſtum a Deo ſegregant. 1.152.c
Arianis veteranis donatæ eccleſiæ. 1.858.b
Arianis melior Nabuchodonoſor. 1.1080.c
Arianis juſſu Conſtantii dantur eccleſiæ. 1.846.d
Arianis ſuas uxores interrogantibus de generatione filii Dei, qvomodo reſpondendum. 1.518.c
Arianis reſpondere nolebat Athanaſius, cur. 1.250.b
ab Arianis reſiliendi methodus, & qvibus conditionibus hæretici reſipiſcentes, ab eccleſia recipi debeant. 1.575.d
Arianis epiſcopum conſtituunt Euſebiani. 1.738.b
Arianorum callida & fraudulenta intentio. 1.891.d
Arianorum rabiem defugiens Athanaſius cum feris habitat. 1.699.b
Arianorum hæreſis frivola & nugax. 1.168.b
Arianorum & Manichæorum cavillationes otioſæ. 1.928.b
Arianorum Theſes. 1.263.c
Arianorum hæreſis a Joanne Apoſtolo refutata eſt. 1.476.c
Arianorum facinora innumera. 1.849.d
Arianorum blaſphemia, quam in Deum patrem pronunciant. 1.496.a
Arianorum qvæſtiones contra Chriſtum Dei filium. 1.405.c
Arianorum opinio ſeu argumentum de unitate Dei. 1.462.c
Arianorum calliditas & invidia. 1.702.c
Arianorum deputatores in Romano cõcilio Heſichius & Martyrius. 1.733.a
Arianorum fuga e concilio Sardicenſi. 1.816.d

Arianorum hæreſis fucas quærit, & verborum lenocinium ſibi mutuat. 1. 389. a
Arianorum venenum in Chriſtum. 1. 479. a
Arianorum & Judæorum in quæſtionibus impiis conſenſus. ibid. d
Arianorum pertinacia & iniquitas in veritate obruenda. 1. 409. d
Arianorum opinio Chriſtum arguit mendacii. 1. 522. c
Arianorum blaſphemiæ de Chriſti affectionibus. 1. 479. a
Arianorum Synodo præſedit Comes. 1. 729. d
Arianorum in tuenda hæreſi pertinacia. 1. 452. a
Arianorum argumenta in Chriſtum diſſolvuntur per ſententiam ab illis propoſitam. 1. 473. d
Arianorum deprecationes contra Domini noſtri Jeſu Chriſti incarnationem. 1. 158. d
Arianorum malitia quantum obſuerit fidei Catholicæ. 1. 245. a
Arianorum verba terreſtria ſunt & humum ſapientia. 1. 267. a
Arianorum uxores in pias matronas debacchatæ. 1. 850. b
Arianorum loco, Chroſtus & Amphion Epiſcopi conſtituuntur. 1. 727. d
Arianorum baptiſma a vero Chriſtianorum baptiſmate differt, quomodo. 1. 413. b
Arianorum Epiſcopi quales. 1. 945. a
Arianorum in blaſphemando pervicacia. 1. 278. a
Arianorum inſaniam providit Antonius. 2. 487. c
Arianorum propoſitiones hæreticæ. 1. 251. a
Arianorum hæreſis execratur a pœnitentibus. 1. 827. a
Arianorum commendatio. 1. 890. c
Arianorum petitionem admittit Conſtantius. 1. 838. a
ab Arianorum ſecta deficientes quamplurimi Orthodoxorum communionem amplectuntur. 1. 574. d
Arianos fugiebat Antonius. 2. 488 a
hæreſin Arianam Antichriſti præcurſorem eſſe dicebat. ibid. contra eam ſermonem habuit. ibid.
apud Arianos quis filius Dei dicatur. 1. 535. d
apud Arianos ingenitum quid ſit. 1. 279. c
Ariana perſequutio multo ferocior quam Maximiana. 1. 853. a
Ariana hæreſis a Dionyſio Epiſcopo Romano damnata. 1. 558 d
Ariana hæreſis omnium præcedentium hæreſeum ſex. 1. 300. c
anathemate a patribus notatur. ibid.
ab Ethnicis non longe disjuncta eſt. ibid.
Ariana hæreſis paganiſmum redolet. 1. 850. c
Ariana hæreſis in Verbum Dei blaſphemias dicit. 1. 165. d
Ariana hæreſis ab Ethnicorum religione non differt. 1. 296. c
Ariana hæreſis anathemate a Patribus percuſſa. 2. 26. d
Ariana hæreſis quando emerſit. 1. 777. d
Ariana hæreſis præ cæteris omnibus vafra & doloſa. 1. 307. a
Ariana hæreſis peregrina & aliena a veritate. 1. 294. a
Ariana hæreſis hirundinis quarta filia. 1. 857. a
Arianæ ſectæ advocatus Aſterius. 1. 238. c
Arianæ hæreſeos propugnator Conſtantius. 1. 860. c
Arianæ hæreſeos confutandæ gratia Synodus Nicæna convocata fuit. 1. 582. b
Arianæ hereſis origo. 2. 583. c
Arianæ hæreſis anteſignani, qui. 1. 751. d
Arianam hæreſim Valens & Urſacius damnant. 1. 776. d
Arianam hæreſim fovet Euſebius. 1. 949. d
Arianam hæreſim Antichriſti præcurſatricem eſſe Syri judicarunt. 1. 872. d
Arianam hæreſim ſubvertit Dionyſius Epiſc. Alex. 1. 614. c
Arianam hæreſim condemnavit Deus, quomodo. 1. 072. b
Arianus quidam eccleſiam diripiens, effuſis viſceribus corruit. 1. 848 d
Arianiſmum foventes Epiſcopi ab Euſebianis creantur. 1. 811. c
Ariomanitarum & Meletianorum impietas fugienda. 1. 304. c
Ariomanitarum error de Trinitate. 2. 553. b
cum Ariomanitis communionem ſumunt Euſebiani. 1. 738. a
Arida tertio die creationis mundi apparuit. 1. 389. c
Aries hærens cornibus loco Iſaac immolatus, Chriſtum præfiguravit. 2. 412. d
Arietem cognomento Ammona Deum habent Lybes. 1. 26. c
Ariminenſe concilium ab Arianis coactum. 1. 933. d
in Ariminenſi concilio quid actum ſit. 1. 932. b
Arimini Synodi Acta. 1. 879. d
Arimini Concilii & Seleuciæ cauſa. 1. 866. d
Ariſto monachus epiſcopus factus. 1. 977. c
Ariſtæus apiaria emolumenta primus invenit. 1. 20. c
Ariſtæus Græciæ epiſcopus Orthodoxus. 1. 291. c
Aromata ex Orientalioribus plagis proveniunt. 2. 350. a
Aromata corpori Chriſti in ſepulchro poſiti nihil profuerunt. 1. 20. d
Aromatibus pretioſis, pigmentis, aut pharmacis uti non debet virgo Deo conſecrata. 1. 1054. d
Arma Dei ſuſcipienda, ut poſſimus reſiſtere in die mala. 2. 594. d
Armatura integra πανοπλία dicitur. 1. 1011. a
in Armis ſpes omnes ſuas & opes conſtituebant antiqui idololatræ. 1. 106. a
Armenii diverſos deos habent a Bithyniis. 1. 25. b
Arrhabonis nomine vocatus eſt Spiritus ſanctus, nec tamen propterea Chriſto minor eſt. 1. 228. d
Arſenius ad Athanaſium ſcribit, & ſe cum ſchiſmaticis non amplius communicaturum promittit. 1. 786. d
Arſenius delitеſcens in Ægypto repertus. 1. 793. a
Arſenius de cujus homicidio accuſatus fuerat Athanaſius vivus producitur. 1. 729. b
Arſenius vivus ſe obtulit, cum de illius interitu accuſaretur Athanaſius. 1. 789. d
Arſenii homicidio & poculi myſtici fractione accuſatur Athanaſius. 1. 728. d
Ars eſt naturæ imitatio. 1. 20. a
Ars in hominibus ipſis ſedem habet. 1. 22. d
Ars hominis lignum aut aliquam aliam materiam deificat. 1. 15. c

Ars magica ſordeſcere cœpit qvando Verbi Dei apparitio hominibus exhibita fuit. 1.101.a
artis muſices inventor Apollo. 1.20.a
artis fabrilis inventor Vulcanus. ibid.
artis gubernatoriæ Neptunus inventor. ibid.
artis textoriæ inventrix Minerva. ibid.
artis venandi inventrix Diana. ibid.
arte, ratione, & ſapientia conſtat motus orbis. 1.44.a
artium inventio deos facit. 1.20.d
artifex ex operibus cognoſcitur. 1.37.d
artificem rerum, & non conditorem Ethnici Deum conſtituunt, qvomodo. 1.392.c
artificem adorare æqvius eſt qvam ea qvæ ab eo fabrefacta ſunt. 1.15.c
artificem mundi Deum conſtituunt Platonici, non autem conditorem. 1.55.a
artificum ambitio fecit homines pro diis venerari. 1.13.b
Artificia ſcientiarum duce natura homines excogitaverunt. 1.20.c
Artificium Idoli an ad ſe Deum eliciat. 1.22.c
Artaxerxes Heſter in uxorem ducit. 2.110.b
illa populum ſuum ab inſidiis Aman liberavit, qvomodo. ibid.
Articulum τὸ in ſcripturis πνεῦμα adjunctum non habet. 1.181.b
Arundinem geſtavit Chriſtus, ut ſerpentem illum magnum diabolum perſeqveretur. 1.1008 d
Alaph propheta. 1.93.a
Aſcenſio Chriſti ad cœlos miranda reſpectu carnis, non autem reſpectu Verbi Dei. 2.322.d
Aſcenſio Chriſti Pſalmo centeſimo non refertur. 1.963 c
Aſcenſionis Chriſti miraculum prædicare, Angeli diſcipulis ſuadent. 2.6.c
Aſcenſum Chriſti reſurrectioni ejus cognitum eſſe oportebat. ibid.a
Aſclepas, Athanaſius, & Marcellus innocentes judicantur. 1.766.a
Aſina Balaam humana voce loqvitur. 2.582.c
de Aſina & pullo qvibus Chriſtus vectus eſt prophetizat Eſaias. 2.390.a
Aſinus ſuper qvem Chriſtus inceſſit eſt humanitas noſtra. 2.385.c
Aſini maxilla mille proſtravit Philiſtæos Samſon. 2.434.c
ſuper Aſinum vere ſedit Chriſtus cum ex Bethania, Jeroſolymam proficiſceretur. 1.988 d
Aſinos non adorant Chriſtiani etiam ſi illis inſederit Chriſtus, qvia in eis ſalutem noſtram non eſt operatus. 2.346.d
Aſinicipites ſtatuas pro diis coluere Ægyptii. 1.10.c
Aſpis ne incantantis vocem audiat aures obturat. 2.264.a
Aſſecla peccati mors. 1.440.a
Aſſumptio carnis neqvaqvam Verbum Dei ſervum reddidit aut mancipium. 1.385.a
Aſſumptio Moſis, liber Apocryphus. 2.154.c
Aſſumptionem carnis qvi rejiciunt in Chriſto, illi judaizare convincuntur. 2.317.c
Aſſumptum eſſe in cœlos credimus Chriſtum. 2.586 c
Aſterius Caiphæ ſimilis. 1.410.d
Aſterius callidus ſophiſta, & hæreſeos patrocinator. 1.337.d
Aſterius unam ſapientiam tantum agnoſcit, & ſibi ipſi contradicit. 1.410.d
Aſterius qvodam dux Armeniæ literas Conſtantii ad Athanaſium defert. 1.688.d
Aſterius Sophiſta hæreticus, filium Dei creaturam eſſe ſcriptis ſuis aſſerit. 1.399.b
Aſterius & Euſebius, Epiſcopos Antiochiæ congregatos nomine Ægyptiorum Epiſcoporum inviſunt. 1.575 c
Aſterius Euſebianus de potentia Dei libellum conſcripſit. 1.887.d
Aſterius Arianæ ſectæ patronus. 1.338.c
Aſterius Petræ civitatis in Arabia Epiſcopus. 1.580.a
Aſterius ſophiſta qvos errores in ſuis ſcriptis commendet. 1.418 a
Aſterius Idolis ſacrificavit. 1.399.d
Aſterius γέννημα & ποίημα idem eſſe tuetur 1.511.b
Aſterius epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam, ſubſcribit. 1.580 d
Aſterius comes ab Athanaſio apud Conſtantium Imperatorem in teſtem vocatur. 1.679 d
Aſterii impietas in Chriſtum. 1.395 d
Aſterii blaſphemiæ. 1.887.d
Aſterii hæretici ratiocinationes qvibus hæreſin ſuam tueri conatur. 1.454.d
Aſterii de creatione ſententia. 1.256 a
Aſterii de voluntate Dei ſcripta. 1.511.b
Aſterio ſimiles Euſebiani. 1.389 b
Aſtra & Elementa pro diis habita ab hominibus. 1.9.d
Aſtra & Elementa diviſa alieno indigent auxilio 1.20.c
Aſtra ſe mutuo ſuo munere privant. 1.21.c
Aſtra omnia eo tenore qvo condita ſunt permanent. 1.97.b
Aſtra Verbi Dei nutu moventur. 1.48 a
Aſtra & elementa an Dii ſint. 1.28.d
Aſtrorum motus a Deo gubernatur. 1.38.d
Aſtutia & cavillationibus utuntur hæretici. 1.161.b
Athanaſius a tribus Synodis innocens criminum, qvibus accuſabatur judicatus eſt. 1.720.a
Athanaſius Alexandria Romam proficiſcitur. 1.675.d
Athanaſius, Marcellus & Aſclepas innocentes judicantur. 1.766.a
Athanaſius non eſt homicida. 1.724.d
neminem in exilium relegavit. ibid.
Athanaſius ut capiatur irruptio fit in Eccleſiam. 1.717.a
illæ ſus egreditur. ibid.
Athanaſius in eremum ſe contulit, cur. 1.697.c
Athanaſius pro Conſtantio Imperatore preces fudit. 1.679 d
Athanaſius noctes ducit inſomnes, Arianorum malitiam conſiderans. 1.677.b
Athanaſius Mediolanum venit, qvare. 1.676.b
Athanaſius Euſebianorum calumnias horret. 1.779.d
Athanaſius Alexandri Epiſcopi Alexandrini diaconus 1.725.d
Athanaſius & alii Epiſcopi cur perſeqvutionibus agitati fuerint. 1.811.a
Athanaſius cum feris habitat Arianorum rabiem defugiens. 1.699.c
Athanaſius ſe ſuaqve Eccleſiæ Romanæ commendat. 1.675.d
Athanaſius ab Arianis qværitur apud Barbaros, ad qvid. 1.645.b

Athana-

Athanaſius Alexandri Epiſcopi ſucceſſor. 1.309.a
Athanaſius Arianis reſpondere nolebat, cur. 1.250.c
Athanaſius de navibus onuſtis frumento detentis accuſatur. 1.729.d
Athanaſius Conſtantio Imperatori obediens. 1.687.d
Athanaſius in Gallias proficiſcitur. 1.676.c
Athanaſius ab Eccleſia Romana & univerſa Synodo innocens pronunciatur. 1.840.b
Athanaſius ſacrarum literarum tabulas conficit, juſſu Conſtantis Imperatoris. 1.676.a
Athanaſius a Concilio Sardicenſi innocens judicatur. 1.818.b
Athanaſius Arſenii homicidio, & poculi myſtici fractione accuſatur. 1.728.d
Athanaſius ubi primum a Conſtantio viſus. 1.676.d
Athanaſius per omnia obſequens Conſtantio. 1.691.d
Athanaſius qvomodo habuerit qvæ Tyri acta ſunt. 1.801.a
Athanaſius Conſtantii legatos ſuſpectos habuit, quare. 1.670.b
Athanaſius iterum ab Arianis ad necem quæritur. 1.705.b
Athanaſius Georgium Cappadocem ſucceſſorem habuit. 1.695.b
Athanaſius perſecutiones multas ſuſtinuit. 1.942.d
Athanaſius ab Imperatore honorifice revocatur ab exilio. 1.823.a
Alexandrinis, a Conſtantio cum jurejurando reſtituitur. 1.825.c
ab omnibus maxima cum exultatione recipitur. ibid.
Athanaſius ſe apud Conſtantium Imperatorem excuſat. 1.673.c
Athanaſius votis publicis in Epiſcopum Alexandrinæ civitatis electus eſt. 1.726.c
Athanaſius a Conſtantio Imperatore in Epiſcopali ſede confirmatus. 1.689.a
Athanaſius comitis cujuſdam violentiam fugiens ad Imperatorem recurrit. 1.719.d
Athanaſius in magna Eccleſia preces pro Conſtantio Imperatore inſtituit. 1.682.c
Athanaſius ab octoginta Epiſcopis defenditur. 1.757.b
Athanaſius vexatoribus ſuis non maledixit. 1.676.d
Athanaſius quod Conſtantio apud Conſtantem fratrem obtrectarit, falſo accuſatur. 1.674.d
Athanaſius accuſatur quod Synaxim in magna Eccleſia habuerit, priuſquam abſoluta eſſet. 1.682.a
Athanaſius non niſi confictis criminibus accuſatur & opprimitur. 1.746.b
Athanaſius manu extenſa jurat. 1.674.d
Athanaſius ſcriptores habuit. 1.680.b
Athanaſius innocens judicatur, quomodo. 1.755.a
Athanaſius mortuo Conſtante Imperatore graviſſime planxit. 1.679.b
Athanaſius Euſebianos vincit. 1.757.b
Athanaſius a Conſtantio Imperatore commendatur. 1.773.d
Athanaſius proſcriptus a Conſtantio & Conſtantino Imperatoribus. 2.27.d
Athanaſius quare fugam arripuerit. 1.690.d
Athanaſius martyrii coronæ cupidus. 1.306.b
Athanaſius in Gallias relegatur. 1.805.d
Athanaſius quod Arſenium occidiſſet accuſatur. 1.758.b
calumniatores ſuos in judicium provocat. ibid.
Athanaſius ab Arianis falſo apud regem Jovianum accuſatur. 2.18.c
Athanaſius multos ad fidem & pietatem convertit. 1.825.d
Athanaſius libros Eccleſiæ combuſſiſſe falſo accuſatur ab Iſchyra. 1.748.b
Athanaſius ab Imperatore in patriam & Eccleſiam ſuam remittitur. 1.772.b
Athanaſius Papa dicitur. 1.580.b
Athanaſius ſex menſibus Romæ Euſebianos expectavit. 1.748.c
Athanaſius & Marcellus injuſte in exilium acti ſunt. 1.753.b
Athanaſius ſynaxim celebrare præcipit. 1479.d
Athanaſius pericula & gladii minas pro Chriſti religione defendenda flocci faciebat. 2.33.d.
Athanaſius a Joviano Imperatore revocatur ab exilio, & Eccleſiæ ſuæ reſtituitur Epiſcopus. 2.34.a
Athanaſius ſecundum ſucceſſionem patrum Epiſcopus creatus eſt. 1.868.d
Athanaſius Presbyterorum & Diaconorum teſtimonio juſtificatur. 1.747.b
Athanaſius bonis Eccleſiæ privatus ab Arianis. 1.830.c
Athanaſius in eremo. 1.137.d
quod Athanaſius non ſit homicida. 1.724.d
Athanaſii & Macarii fides in Concilio Nicæno probata eſt. 1.742.d
Athanaſii fides de Trinitate. 2.513.d
Athanaſii in perſeqvutionibus patientia. 1.699.c
Athanaſii præſentiam refugiunt Ariani. 1.737.c
Athanaſii & Marcelli præſentiam timuerunt Euſebiani, eorum accuſatores. 1.761.d
Athanaſii accuſatio ſecunda apud Conſtantium Imperatorem. 1.677.b
Athanaſii in Epiſcopatum introitus magna populi alacritate celebratur. 1.728.a
Athanaſii cura unica in Synaxibus celebrandis verſabatur. 1.675.d
Athanaſii exhortatio ad Arianos. 1.481.a
Athanaſii opera nemo in exilium actus. 1.724.d
Athanaſii perfectitudo animi laudatur a Joviano Imperatore. 1.154.b
Athanaſii fidei confeſſio. 1.113.c
Athanaſii accuſatorem ſe dicit Conſtantius. 1.862.a
Athanaſii teſtes apud Conſtantium Imperatorem contra hæreticorum calumnias. 1.675.c
Athanaſii doctrinam reſpuit Conſtantius Imperator. 1.695.c
Athanaſii aſſeclis omnibus, ſuæ Eccleſiæ, & antiqua immunitas a Conſtantio reſtituitur. 1.772.b
Athanaſium ad ſe venire mandat Conſtans Imperator. 1.676.b
Athanaſium diligebat Conſtans Imperator. 1.679.c
in Athanaſium juvenes Alexandrini a Conſtantio incitantur. 1.843.c
Athanaſium quærere fingentes Ariani omnia diripuerunt. 1.849.c

Athanaſium apud Conſtantem Imperatorem calumniantur Euſebiani. 1.677.b
in Athanaſium & Macarium accuſationis cauſa. 1.781.d
in Athanaſium ſcripſit Euſebius. 1.745.d
Athanaſio Epiſcopo partem veſtimentorum ſuorum Antonius moriturus relinquit. 2.423.c
Athanaſio quare timiditatem objiciant, Ariani. 1.707.a
Atheos eſt Arius dum filium Dei negat & illum rebus conditis adnumerat. 1.310.c
Attactu terrenorum corporum neque ſordeſcit ſol, neque obſcuratur. 1.70.c
Avaritiæ ſtudio dediti ſunt Meletiani hæretici. 1.304.d
Auctuarium nullum recepit Trinitas etiamſi Verbum Dei corpus aſſumpſerit. 1.589.b
Audacia major eſt in Deum aſſurgere quam in hominem. 2.315.c
Audacia hominum non ad id quod decorum, ſed quod poſſibile eſt reſpicit. 1.5.d
Audacia fortitudo nonnunquam dicitur. 2.292.c
Audaciæ genus quodcunque aggrediuntur Ariani. 1.718.c
Auditum habet homo auſcultandis divinis ſcripturis idoneum. 1.5.c
Auditum ad inobedientiam convertit homo. 1.6.a
Auditu præditi Idololatræ ea quæ non audiunt adoranda exiſtimant. 1.15.c
Aves, Dei Verbi nutu volitant. 1.48 b
Aures piæ eos audire non debent qui Sermonem paſſum eſſe carne dicunt. 2.311 b.c
Auribus quidem audiendum, corde vero intelligendum. 2.309.c
Aures verborum ſono quidam patentes habent, intelligentiam autem dictorum nullam habent. 2.327.c
Aurium proprium eſt audire. 1.34.a
in Auro & cæteris metallis expreſſi erant amores & libidines Deorum gentilium. 1.14 d
Auſtrum verſus adorant Judæi, quare. 2.344.b
Autor pacis Chriſtus. 1.106.a
Autor unus eſt rerum univerſitatis. 1.42.c
Autor antiquus Theognoſtus. 1.274.a
Autor virginitatis ſervandæ Chriſtus. 1.105.b
Autor eſt Deus rerum omnium quæ conſtant. 1.30.d
Autor fuit Deus filio ſuo ut induto corpore humano, homo fieret. 1.384.d
Autorem ſuum cognoverunt omnes creaturæ præterquam ſolus homo. 1.97.a
ex Autore quale ſit opus agnoſcitur. 1.18.b
Autores aliarum rerum homines Aſtra eſſe cogitarunt. 1.10.a
Autoritas conciliorum inconcuſſa eſſe debet. 1.742.a
Autoritas Origenis de blaſphemia. 1.971.c
Autoritatis multum habet vita bona. 2.421.c
Autoritate concilii Epiſcopi Euſebiani deponuntur. 1.755.d
Autoritates ſcripturarum quibus Ariani in Catholicos utebantur. 1.478.b
ab Autumno æſtas prohibetur ne terminis ſuis exeat. 1.21.c
Avus Conſtantii Maximianus. 1.878.d
Auxentius Arii patrocinio in Epiſcopum aſſumptus eſt. 1.290.b
Auxentius hæreticus a conciliis diverſis anathemate percuſſus. 1.582.a
Auxilium Solis Luna deſiderat. 1.29.c
item & ſydera reliqua. ibid.
Auxumeos Epiſcopos Frumentius in Ægyptum relegatus. 1.696.b
Azarias, Ananias, & Miſael omnem creaturam ad Dei benedictionem invitant. 2.615.a
Azarias, Ananias, & Miſael Martyres Babylonii Arianam hæreſin refutant. 1.442.b

B.

Baal Prophetas plures quam quadringentos neci dedit Elias. 1.714.c
Baal idolo ſeptem millia hominum genu non flexere. 2.379.b
e Babylone quomodo redierit populus Iſraeliticus. 2.85.d
Babylonii martyres Ananias, Azarias, & Miſael Arianam hæreſin refutant. 1.442.b
Babylonii contra Ægyptios bellum geſſerunt. 1.650.d
Bacchus Jovis filius. 1.14 b
Balaam aſina humana voce loquitur. 2.68.b
Balatius dux Ægypti Arianus Chriſtianorum perſecutor. 2.411.c
ab Antonio ut reſipiſcat monetur, ſi imminentem ſibi Dei ultionem vitare velit. ibid.
literas Antonii riſit, illumque ultio divina compeſcuit. ibid.
balneis uti non debet virgo Deo conſecrata. 1.1074.c
Baneas filius Jodae leonem occidit 2.76.c
baptizantur Judæi. 2.636.c
baptizari voluit Conſtantius in Ariana impietate moriens. 1.907.a
baptizatur Conſtans Imperator ad finem vitæ ſuæ. 1.878.a
baptizati blaſphemantes peccant in Spiritum ſanctum. 1.971.d
qui baptizati non ſunt in nomine Spiritus ſancti, nec baptizati quoque ſunt in nomine Patris & Filii. 2.589 c
non baptizati infantes, neque in regnum, neque in pœnam ingrediuntur. 2.377.d
baptizator Chriſti Joannes. 1.669.d
baptiſma circumciſio ſpiritualis eſt, quæ corporali circumciſione corrumpitur. 2.345.c
baptiſma aquæ, ſanguinis, & lachrymarum. 2.305.c
baptiſma non in nomine Verbi ſed filii confertur. 1.535.d
baptiſma Joannis unde eſſet dicere non audebant Phariſæi, cur. 2.267.d
baptiſma eſt torcular in vinea ædificatum. 2.398 c
baptiſma in Patre, Filio, & Spiritu ſancto traditur. 1.204.b
baptiſmo in filio confirmat Deus. 1.412.b
baptiſma vaſe teſtaceo repræſentatur. 2.396.b
baptiſma unum. 1.1042.c
baptiſma tribuunt Ariani non in Patre & Filio, ſed in creatore & creatura. 1.413.c
baptiſma primum, diluvium. 2.426.c
ſecundum, maris rubri tranſitus. ibid.
tertium, ablutio illa qua lavabantur ii qui immundi erant apud Hebræos. ibid.
quartum, Joannis. ibid.
quintum, Chriſti. ibid.

Digitized by Google

ſextum, lachrymarum. ibid.
ſeptimum, ſanguinis. ibid.
octavum non eſt ſalutare, ſed in æternum ſine fine peccatores punit. 2. 427. a
Baptiſmata tria purgantia cujuslibet hominis peccata. 2. 306. c
Baptiſmata multa facienda Hebræi putabant. 1. 974. a
in Baptiſmate univerſa ratio fidei noſtræ conſiſtit. 1. 535. c
in Baptiſmate nominatur filius cum Patre, quia ille eſt patris Verbum & ſapientia, &c. ibid.
Baptiſmate vetus homo exuitur. 1. 974. c
ſuperne renovantur Chriſtiani, & Spiritus ſancti gratia de integro regenerantur. 1. 974. c
Baptiſmatis & pœnitentiæ diſcrimen. ibid.
Baptiſmatis gratia deſinit deſinente filii nomine. 1. 536. d
Baptiſmatis inopia in Eccleſia temporibus Georgii Epiſc. Ariani. 1. 948. b
Baptiſmatis unam eſſe regenerationem, & non multas oſtendit Paulus. 1. 974. b
Baptiſmatis ſacramento non initiati regnum cœlorum conſequi non poſſunt. ibid.
Baptiſmi trina immerſio, quid. 2. 422. d
Baptiſmi ſignum mare rubrum. 2. 426. b
Baptiſmus adorationem antecellit. 2. 265. c
Baptiſmus ad homines perveniebat quando Chriſtus in Jordane baptizabatur. 1. 355. c
Baptiſmus purgat fideles ab omni peccato priorum parentum. 2. 354. c
ante Baptiſmum nemo perfectus, quacunque doctrina & pietate fuerit præditus. 2. 265. c
per Baptiſmum rationalis cultus Deo exhibetur. ibid. d
in Baptiſterium ſacrum Judæi & Ethnici ingrediuntur ab hæreticis ad id impulſi. 1. 946. a
Baptiſteriis flammæ injectæ. 1. 945. d
Barbari Deum agnoverunt opera Conſtantini. 1. 804. d
Barnabas & Paulus a Spiritu ſancto vocati ad gentibus Chriſtum prædicandum. 2. 509. c
Barrabam poſcit, & Chriſtum interficit qui a voluptatibus detinetur. 1. 1027. d
Barſabæa Davidis uxor, filium ſuum Salomonem, mariti ſui ſervum appellat. 1. 394. c
Baruch, liber Apocryphus. 2. 154. b
Baruch fide & non martyrio juſtificatus eſt. 1. 304. a
Baſilides Hæreticus. 1. 308. d
Baſilides, Marcion, & Valentinus angelos rerum cæterarum creatores eſſe docent. 1. 392. b
Baſilides, Marcion, & Valentinus aſſerunt Dominum veluti aquam per canalem penetraſſe per impollutam deiparam virginem. 1. 1083. b
Baſilidis hæreſis damnanda eſt ab illis qui Orthodoxam fidem amplecti deſiderant. 1. 576. a
Baſilius ex Ancyra qua in parte fidei erraverit. 1. 916. a
Baſilius Orthodoxus Epiſcopus. 1. 291. c
Baſilidiani hæretici a Baſilide nomen ſumpſere. 1. 308. d
Baſilium Epiſcopum laudat Athanaſius. 1. 952. c
Baſſus Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 1. 767. b
Beatitudo juſtorum æterna erit. 2. 371. c
Beatus latro regnum cœlorum rapuit. 1. 1078. b
Beelzebub miracula Chriſti tribuunt Phariſæi. 1. 976. b
Beelzebub opera Chriſti adſcribebant Judæi. 1. 506. c
Bella illico civitates ſuſcipiebant ante Verbi Dei incarnationem. 1. 508. b
Bello capti homines Marti ſacrificantur. 1. 26. c
Bello robuſtus factus eſt Samſon. 1. 434. c
aſini maxilla mille proſtravit Philiſtæos. ibid.
Bellum permiſit Deus inter genus humanum & diabolum, cur. 2. 235. c
bellum geſſit David contra Moabitas. 1. 809. b
Bellua immanis hæreſis. 1. 812. a
Belluæ pro diis habitæ. 1. 10. b
Belluis deteriores ſunt mundani homines. 1. 1057. c
Benedictionem a Domino obtinuit Jacob, & Iſrael appellatus eſt, quare. 1. 467. c
Benefactorem ſuum populus vilipendit. 1. 429. d
Beneficia incarnationis Chriſti innumerabilia ſunt. 1. 108. b
Berithus civitas in Syria. 2. 632. a
Beſtiis homines ſimiles evadunt. 2. 380. a
cum ex Bethania Jeroſolymam proficiſceretur Chriſtus vere ſuper aſinum ſedit. 1. 988. d
Bethlehem domus panis interpretatur. 2. 589. a
in Bethlehem Judæ naſcitur Chriſtus ex Maria virgine de ſemine Davidis, Abrahæ, & Adæ. 1. 637. b
Blaſphemia quid. 1. 971. b
Blaſphemia eſt Deum agnoſcere, & ejus rationem ſeu ſapientiam ignorare. 1. 323. c
Blaſphemia in filium in ipſum patrem redundat. 1. 320. d
Blaſphemia Phariſæorum in Chriſtum duplex. 1. 977. d
Blaſphemia in Spiritum ſanctum. 1. 880. a
Blaſphemia Arianorum quam in Deum patrem pronunciant. 1. 496. a
Blaſphemia eſt Spiritum ſanctum dicere phantaſma. 2. 585. b
Blaſphemiæ propugnator Conſtantius. 1. 851. c
Blaſphemiæ Arianorum in filium Dei. 1. 459. c
Blaſphemiæ Manichæorum in Chriſtum. 1. 443. d
Blaſphemiæ hæreticorum repudiantur. 1. 1032. b
Blaſphemiæ in filium hominis exemplum. 1. 980. a
Blaſphemiæ Aſterii. 1. 887. d
Blaſphemiæ cordium Deum rerum omnium conditorem non latent. 2. 7. d
Blaſphemiæ Arianorum de Chriſti affectionibus. 1. 479. b
Blaſphemias de Spiritu ſancto loquuntur hæretici. 1. 174. b
Blaſphemias dicit in Verbum Dei hæreſis Ariana. 1. 165. c
Blaſphemias in Chriſtum dicunt Photiniani, Simoniani, & Sabelliani. 1. 236. d
ad Blaſphemias & convitia linguam ſuam convertit homo. 1. 5. d
Blaſphemias ſuas a Caipha mutuantur Ariani. 1. 519. a
Blaſphemus Arius in Chriſtum. 1. 560. a
Biblia afflatu numinis ſcripta. 1. 806. a
Biformes tantum, aut uniformes tantum, debebant depingi dii gentilium, quare. 1. 4. a
Binitatem loco Trinitatis conſtituunt hæretici. 1. 175. b
Bithynii diverſos ab Armeniis Deos habent. 1. 25. b

Bœotia oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 1.101.c
bona dicenda ſunt entia. 1.57.b
bona parva quædam, magna mala delent. 2.389.a
bona qui egerint, in vitam æternam ibunt. 2.33.b
bona Eccleſiaſtica a laicis non diripienda. 1.840.a
bona piorum in hac vita non conſiſtunt. 2.355.c
bona quænam ſint. 1.5.b
ad Bona ſe inclinare poteſt mens humana. ibid.
& illis quoque averſari. ibid.
boni naturam corporea & temporaria habere ſibi perſuadet mens humana, quomodo. 1.8.d
boni vocabulo quomodo abutatur mens humana. 1.4.d
bonis Eccleſiæ privatur Athanaſius ab Arianis. 1.830.c
bonis regnum cœlorum repoſitum eſt & deſtinatum. 1.111.a
pro bonis meritis vitam æternam a Chriſto ſumus accepturi. 2.586.b
a Bonorum contemplatione quando degenerat anima, ad res contrarias aberrat. 1.5.c
bonus eſt Deus. 1.447.c
bonus Angelus contra bonum Angelum nihil committit. 2.379.b
bonus Deus haberi non poſſet ſi author eſſet & cauſa mali. 1.6.d
bonum nullo tempore id fuerit quod initium ſui malum habet. 1.8.d
bonum hilare ſemper operari perfectorum eſt. 2.363.c
bonum & malum ante inobedientiam non cognovit Adam. 1.627.c
bonitas Dei quomodo oſtendatur. 1.234.d
bonitas Dei erga genus humanum. 1.446.a
bonitate omnes præcellit Deus. 1.3.a
Borroæa ob Cyrum in exilium ab Arianis actum in mœrore luget. 1.703.a
Boreas humidi eſt temperamenti. 2.380.b
bos Ægyptiorum Deus. 1.26.b
brachium & dextera dicitur Chriſtus, quomodo. 1.135.d
brachium patris dicitur filius, quomodo. 1.203.a
Breviarium Meletii Epiſcopo Alexandro datum. 1.788.d
Britannic rex, a Conſtantio interfectus. 1.844.a
bruta Deum cognoſcunt eique benedicunt. 1.1057.d
bruta pro diis habita. 1.10.b
a brutis nihil differunt homines, qui nihil magis quam terrena intelligunt. 1.63.d
a Brutis in quo differat homo. 1.34.c
in Brutis & rebus immobilibus fiduciam ſuam collocant idololatræ. 1.16.d
Brutorum & irrationabilium formas quare diis ſuis indiderint antiqui. 1.21.b
Brugillelorum civitatis Galliæ epiſcopus Euſebius. 1.580.a
ex Buſi genitus eſt Ezechiel. 1.88.c

C.

CADYRORUM oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 1.101.c
Cadavera Chriſtianorum a ſe occiſorum occultant Ariani. 1.867.d
cæca malitia. 1.1006.d
cæci oculos ut Deus aperiebat Chriſtus, & ut homo in terram ſpuebat. 1.484.c
cæci effecti Judæi. 1.1024.b
cæcus natura a Chriſto viſum recepit. 1.92.a
cæcus a nativitate carnis ſaliva curatus eſt a Verbo. 1.157.d
cæcos Chriſtus ſanat cum eos prius de fide ſua interrogaſſet. 2.3.a
Cæcilianus Aphricæ Epiſcopus orthodoxus. 1.291.c
cædes ex Marte diſcebant olim homines Idololatræ. 1.28.c
cædes & injuriæ, unde. 1.4.d
cædes perpetrat homo manibus ſuis abutens. 1.6.a
cædibus humanis Jovem Latialem quondam Latini venerati ſunt. 1.27.c
cœnaculo ſtrato repræſentatur regnum cœlorum. 2.396.a
cœpit eſſe Chriſtus quod non erat, dum deſcendit de cœlo, nec amiſit quod fuerat. 2.587.c
Cæſar ab Imperatore quomodo differat. 2.585.a
Cæſareæ Cappadociæ Conſtantius Athanaſium videt. 1.676.d
Cæſareæ Paleſtinæ Epiſcopus Euſebius quod diis immolaverit accuſatur. 1.728.c
Cæſarienſis Epiſcopus Acacius concilii authoritate deponitur. 1.764.b
Cain ſeptem peccata commiſit quando fratrem ſuum occidit. 2.412.c
Cain a diabolo edoctus eſt quomodo fratrem occideret. 2.352.c
Cain execrationis pœnam luit. 2.492.b
a Caipha blaſphemias mutuantur Ariani. 1.519.a
Caiphæ cavillationibus reſpondit Chriſtus cum tamen coram Pilato tacuerit. 1.163.a
Caiphæ & Samoſatenſis opinio. 1.273.d
Caiphæ & Herodis diſcipuli ſunt Ariani. 1.480.c
Caiphæ ſimilis eſt Aſterius. 1.410.d
Caiphæ æmuli ſunt hæretici. 1.510.c
Caiphæ æmulatores Ariani. 1.196.a
Caiphæ diſcipuli ſunt Ariani. 1.277.d
Cajus hæreticus a diverſis conciliis anathemate percuſſus. 1.582.b
Calamerus & Maximus diaconi a Paulino Alexandriam miſſi. 1.580.a
in calamo, corona, & chlamide quid geſtabat Chriſtus. 1.1005.b
Calceamentis pedes obductus habere debet virgo Deo dicata, dum orat. 1.1054.c
Caldæorum diſciplinis omnibus inſtructus fuit Daniel. 1.660.c
Calepodius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 1.767.a
Calice ſancto qui præter Eccleſiaſticam inſtitutionem abutitur, contumeliam Chriſti ſanguini facit. 1.732.b
Calicem nullum eſſe confractum a Macario. 1.792.c
Calidum calefacit Dei ſapientia. 1.47.a
Caligo extrema malis deſtinata eſt. 1.582.c
Calix a Macario confractus non fuit. 1.747.a
Calliditas Arii ſerpentis dolo ſimilis. 1.312.c

Calliditas & invidia Arianorum. 1.702.b
calor frigore prædominante extinguitur. 1.30.a
ex calore & Ætheris inflammatione venti naturam accipiunt. 1.29.d
calorem Deum eſſe ſibi finxerunt homines. 1.10.a
caloris violentia frigus evaneſcit. 1.30.a
calvariæ locus Adami ſepulchrum. 1.961.a
calumnia graviſſime ferit. 1.681.b
calumniæ curatio veritas. 1.680.c
calumniæ Euſebianorum contra Macarium coram Ethnicis propoſitæ ſunt. 1.334.a
calumnias Catholici, hæretici gratiam a judicibus recipiunt. 1.797.d
calumnias ſuas confitens Iſchyras, in Eccleſia non eſt receptus. 1.792.d
calumnias meditantur hæretici dum ſe victos eſſe vident. 1.155.d
ad calumnias confugiunt hæretici. 1.549.b
calumniis inſectantur Judæi Verbi Dei incarnationem. 1.53.b
calumniator immenſus diabolus. 1.284.b
calumniatores deteſtatur David. 1.687.b
calumniatores longe a principibus ſunt propulſandi. ibid.
calumniatores ſe eſſe cognóverunt Valens & Urſacius, & pœnitentiam egerunt. 1.839.d
Campaniæ Epiſcopus Vincentius Athanaſii apud Conſtantium teſtis. 1.676.c
in Cana Chriſtus vocatur ad nuptias. 1.1083.d
canceris inſtar omnia paulatim depaſcit hæreſis. 1.317.c
canes ſunt & porci qui in turpi vita degunt. 1.1053.b
canicipites ſtatuas pro diis habuere Ægyptii. 1.11.d
canina facie depingitur Anubis apud Ægyptios. 1.4.a
Canones Apoſtolici requiruntur in rebus Eccleſiaſticis non autem eloquentia. 1.740.d
Canonum Eccleſiaſticorum inſtitutio a Patribus tradita. 1.943.d
contra Canones Eccleſiaſticos Georgius Arianus creatur Epiſcopus. 1.749.a
Canticorum quinque millia edidit Salomon. 2.167.d
Canticum Canticorum allegorice tantum interpretari poteſt. 2.908.c
quid doceat. ibid.d
capabilis eſt Spiritus ſanctus & non capax. 2.583.d
Cappadoces diverſos a Syris Deos habent. 1.25.b
capite vervecino configuratus eſt Jupiter Ammon in Lybia. 1.10.d
capite inclinato mortuus eſt Chriſtus, quid. 2.403.b
capitis truncatione Joannes mortem ſuſtinuit. 1.77.c
Capito Siciliæ orthodoxus Epiſcopus. 1.157.b
capti in bello homines Marti ſacrificantur. 1.27.b
captivitatis liberationem Eſdræ liber recenſet. 1.970.b
Capuæ Epiſcopus Vincentius varie afflictus eo quod Athanaſio faveret. 1.246.d
Caput Chriſti arundine percutitur, ut ſerpentis antiqui caput conteratur. 2.392.d
caput Eccleſiæ eſt Dei Verbum & Ratio. 1.44.b
caput & mater omnium Eccleſiarum Roma. 2.633.d
caput quod ſpinis Judaicis coronabatur, illud divinæ dignitatis diademate cingitur. 2.2.b
caput fidei noſtræ, eſt finis vitæ converſationis Chriſti. 1.72.d
cardo ſalutis humanæ in morte, ſepultura, & reſurrectione Chriſti. 2.305.b
in Carmelo monte ſedentes Elias & Eliſæus Dominum invocant. 1.966.c
carnalis non eſt anima. 1.647.b
carnifices Chriſti tunicam ſcindere non potuerunt, cur. 1.1014.d
caro Chriſti non eſt increata, quia patibilis erat. 1.616.b
caro Chriſti de cœlo non deſcenderat, ſed Verbum ſolum. 2.584.a
caro factum non eſt Verbum ut Trinitas augeretur, ſed ut caro reſurgeret. 1.589.a
caro quam ex virgine Maria ſumpſit Chriſtus non eſt de ſubſtantia Trinitatis. 1.583.b
caro, & natura humana in divinam gloriam profecit, quomodo. 2.579.b
caro Verbi Dei, in cruce ſuſpenſa eſt 1.274.d
caro profecit in verbum, non autem verbum in carnem. 2.584.d
caro quam verbum aſſumpſit ſi paſſa non eſt, Verbum igitur paſſum eſt. 2.318.a
caro impaſſibilis Sermone non eſt. 2.311.d
caro & verbum duo diverſa ſunt. 2.299.b
caro Chriſti modo ſtupendo ad cœlos evecta. 2.322.d
caro per verbum Dei glorificata eſt. 1.158.b
caro Chriſti a Spiritu ſancto inuncta, quomodo. 1.354.c
caro Chriſti a Verbo eſt indiviſibilis. 1.159.b
caro, Verbi caro facta eſt, & non hominis alicujus. 1.622.d
caro immortalis facta eſt per Verbum Dei. 1.158.c
caro Chriſti non fuit creata propter unitionem cum divinitate Verbi. 1.619.c
caro ſoluto dum eſt & ab anima ſeparata, tunc homo dicitur mortuus. 2.312.b
caro Chriſti non eſt Deo conſubſtantialis. 1.624.c
caro Chriſti adoranda eſt. 1.616.d
caro Chriſti peccatis non fuit obnoxia. 2.423.b
caro Chriſti vermi comparata. 2.449.b
caro Chriſti ejuſdem ſubſtantiæ non eſt cum Deo. 1.667.d
caro Chriſti quaternitatem in Trinitate non facit. 2.301.a
caro Chriſti hominum mediatrix. ibid.
caro Chriſti prima & ſola expers peccati manſit propter unionem cum verbo. 1.321.b
caro ſi auferatur a Chriſto incrementa & meliorationes ejus nullius laudis erunt. 2.321.a
caro Chriſti adoranda eo quod inſeparabiliter Verbo unita ſit. 2.301.c
caro Verbi non dicitur apparuiſſe, ſed Verbum in carne. 1.956.b
caro Chriſti ſi ex ſanguine noſtro ſumpta eſt, magna inde in genus noſtrum provenit gloriatio. 2.324.a
carnis proprium eſt turbari. 1.508.c
carnis & verbi una eſt perſona. 2.584.d
carnis ſaliva cæcus a nativitate curatus eſt a verbo. 1.157.d
carnis aſſumptionem in Chriſto qui rejiciunt, cum veteribus Judæis commercium habere

Digitized by Google

convincuntur. 2.317.b
Carnis reiectio in Chriſto, eſt omnium blaſphemiarum fundamentum. 2.324.a
carnis ex nobis ſumptæ trophæum adverſus diabolum nobis vindicamus, quomodo. ibid. c
carnis aſſumptio Verbum Dei nequaquam ſervum aut mancipium reddidit. 1.385.a
carnis quæcunque propria ſunt de Chriſto incarnato dicuntur. 2.26.b
carnis reſurrectio credenda. 1.243.d
carnis proprium eſt & naturale comedere. 2.320.a
carne amiciuntur homines ut conſiſtant. 1.381.b
carne & anima homo ſubſiſtit, quæ duæ ſunt ſubſtantiæ. 2.584.c
carne paſſus eſt Chriſtus non Deitate. 1.486.c
Carne crucifixum eſt verbum. 1.123.b
carne aſſumpta ex fœmina naſcitur verbum. 1.641.d
carne hominem defunctum, mortuum eſſe non dicimus. 2.312.d
carne indutus Chriſtus, carnis infirmitates ſuſtinuit. 1.433.c
abſque carne Verbum Chriſtus non appellatur. 1.634.c
de carne Chriſti proverbialiter dictum eſt, Creavit me. 1.410.d
in carne a patre ſuſcitatus eſt Chriſtus. 2.584.d
in carne eadem in qua Chriſtus natus eſt, ab eo in his corporibus ſumus reſuſcitandi. 2.586.d
in carne mortuus eſt Chriſtus qui ſemper vivit in Spiritu. 2.584.d
carnem creatitiam induens Chriſtus filius hominis efficitur. 1.440.a
carnem ex Maria deciſam accepit Chriſtus. 1.445.b
carnem ubi induiſſet Chriſtus patrem ſuum Dominum appellavit. 1.421.a
carnem humanam aſſumpſit filius Dei, & in terra peregrinatus eſt. 2.445.b
carnem pro homine dicere conſuevit ſcriptura. 1.482.d
carnem aſſumendo diminutum non eſt verbum Dei. 1.348.d
carnem a Verbo qui ſeparant odio maximo digni ſunt. 2.324.d
in carnem noſtram ingrediens Verbum Dei, creari & fundari dicitur. 1.447.a
per carnem & humanitatem Chriſti quid intelligendum. 1.649.c
qui carnem Chriſti a Verbo ſeparat, miraculorum eius amplitudinem tollit. 2.322.a
Carpocrates hæreticus angelos mundi conditores appellavit. 1.363.d
Carterius Epiſcopus orthodoxus in exilium ab Arianis pulſus. 1.703.a
Caſtellum in quem miſſi ſunt diſcipuli ut ſolverent aſinum, mundus eſt. 2.397.a
in caſtitate ſua virgo confidere non debet, ne cadat. 1.1062.c
Caſtor & Pollux Jovis filii. 1.14.b
Caſtra Dei cur viderit Jacob. 2.414.d
Caſtritius comes ab Euſebianis in concilio Sardicenſi adducitur. 1.754.d
Catalogo Presbyterorum non invenitur Iſchyras. 1.789.c
Cataphrygæ tanquam hæretici condemnantur. 2.99.c
Catechumeni ſacris Eccleſiæ myſteriis poſſunt ſcandalizari. 1.331.b
Catholica dicitur Eccleſia quod per totum orbem ſit diffuſa. 2.402.b
Catholica fides ſecundum Chriſti incarnationem. 1.625.b
Catholica fides de patre & filio. 1.526.c
Catholicæ Eccleſiæ fides de Chriſto. 1.632.a
Catholici calumnias, hæretici gratiam a judicibus recipiunt. 1.797.d
Catholici hæreticorum cauſa ab Ethnicis multa indigna paſſi ſunt. 1.449.d
Catholici nomen Chriſtianum ſemper retinuerunt. 1.308.d
Catholicorum libri ab Arianis incenſi. 2.523.c
apud Catholicos ſolos eſt vera religio. 2.43.d
Catuli leonum ſunt Prophetæ. 2.418.c
Catulus leonis Juda, quid. 2.414.d
Cavillationes Arianorum & Manichæorum otioſæ. 1.628.b
Caupones Judaici vinum aqua miſcent. 2.26.b
cauſa unica in Deo. 2.442.d
cauſa prima incarnationis Chriſti, quæ. 1.60.b
cauſa criminum animæ, unde. 1.6.a
cauſa prior eſt cauſato. 1.424.d
cauſæ definitionem Conſtantino reſervari poſtulant Epiſcopi. 1.797.d
Cecropius Arianicæ impietatis patrocinio ad Epiſcopatum evectus. 1.290.b
Cematius & Carterius in exilium ab Arianis pulſi. 1.703.a
a Centimano Ægeone ſuccurritur Jupiter. 1.13.d
Centuriones igne cœlitus evocato combuſſit Elias cum ſuis centuriis. 1.714.b
Cerei Eccleſiæ idolis oblati. 1.946.c
Ceremoniæ Ægyptiorum abominandæ. 1.26.c
Ceremoniæ Idolorum abjici cœperunt quando inter homines apparuit verum Dei Verbum 1.100.d
Ceremoniis veri Dei ſtulti homines ſimulachra proſequuntur. 1.12.d
Ceremoniis divinis proſequuntur Idololatræ ea quæ per artem & ſcientiam facta ſunt. 1.15.b
Ceres ex Theſei decreto in Græcia pro Dea veneratur. 1.11.d
Ceres agriculturæ inventrix. 1.20.a
Ceruæ vocantur ſanctorum animæ. 2.419.d
apud Chaldæos floruit magia ante Chriſti Salvatoris adventum. 1.101.d
apud Chaldæos in ſumma admiratione fuit magia ante Chriſti adventum. ibid.
in Chaldæorum terra Ananias, Azarias & Miſael in fornace ignis ponuntur. 2.587.b
Chaleb Jephone, & Jeſus Nave exploratores a Moſe in terram promisſionis miſſi. 2.565.d
Chaleb & Joſue filius Nave promisſiones a Domino acceperunt. 2.434.b
ut Chamæleontes animo vario, ac verſipelli ſunt Ariani. 1.249.a
Character patris eſt filius. 1.57.c
Charitas Dei erga creaturas, qualis. 1.527.a
Charitas neceſſaria. 2.620.b
Charitas homines ſibi invicem ſubjectos reddit. 2.280.a
Charitas ſervanda, quæ omnium virtutum potisſima eſt. 1.1061.d
Charitas omnium bonorum maximum eſt. 2.361.a
Charitatis ſyncere verum judicium fit per eleemoſynam. 2.365.d

Digitized by Google

charitatem erga proximum exercere in noſtra poteſtate eſt. 2.356.d
Cherubim vidit Ezechiel ſubtus gloriam Dei Iſrael. 2.587.c
Cherubim, Seraphim, & Throni a Deo abſque ullo mediatore omnia condiſcunt. 1.238.b
cæteris poteſtatibus & Angelis ſublimiores ſunt & Deo propinquiores. ibid.
inferiores ordines erudiunt. ibid.
chilias eſt numerus continens mille. 1.170.a
Chirographum, quid. 2.429.d
in chlamide, corona, & calamo quid geſtabat Chriſtus. 1.105.a
choragum Deum alium præter Chriſti patrem fingunt hæretici. 1.7.a
Chriſtus Deus eſt & homo. 1.667.a
Si tantum Deus eſſet, nequaquam pati potuiſſet. 1.668.d
Si tantum homo, dæmonem vincere, mundum ſervare & vivificare nequiviſſet. ibid.
Chriſtus carne paſſus eſt. 1.504.c
carne eſuriit. ibid.
carne fatigatus fuit. ibid.
Chriſtus infernum non exhorruit, ad cujus conſpectum inferorum janitores expaverunt. 1.505.c
Chriſtus mortuus eſt ut homines morientes vivificarentur, & non ulterius mortis regnum paterentur. 1.990.d
Chriſtus de Virgine deſponſata naſci voluit, ut matrem ſuam vere hominem eſſe demonſtraret. 1.585.c
Chriſtus naſcitur ex Virgine, illibata illius virginitate. 2.446.d
Chriſtus non propter ſolam Latronis animam Paradiſum aperuit. 2.238.b
Chriſtus paſſus eſt ſecundum carnem mortalium, non ſecundum immortale Verbum. 2.308.d
Chriſtus paſſionis ſuæ tempore, pro Judæis ipſum interficientibus Patrem orabat. 2.315.a
Chriſtus fit nobis primogenitus ex mortuis, qui eſt unigenitus Dei vivi. 2.584.d
Chriſtus victoriam de diabolo reportavit. 2.221.c
Chriſtus creare dicitur non ut homo, ſed ut Deus. 1.330.b
Chriſtus poſt reſurrectionem palpabilis. 1.547.b
Chriſtus noviſſimus ſecundum carnem, & æternus ſecundum Deitatem. 2.328.a
Chriſtus ſeipſum ſanctificat ut nos ſanctificemur. 1.355.d
Chriſtus præceptum fugiendi Apoſtolis dedit. 1.708.c
Judæorum inſidias fugit. ibid.
Chriſtus in carne a patre ſuſcitatus eſt. 2.584.d
Chriſtus nos a maledictione legis liberavit. 2.324.a
Chriſtus aquam in vinum mutat. 2.306.a
Chriſtus impatibilis, & immutabilis manet ſecuncundum Deitatem. 2.30.d
Chriſtus rurſum redibit eo modo, & ſtatu quo aſcendit in cœlum. 2.329.d
Chriſtus ſervili forma ſumpta ſubjicitur pro nobis patri ſuo. 2.281.c
Chriſtus quare principium viarum ſuarum. 1.425.d
Chriſtus homo factus vocatus eſt Jeſus. 1.387.b
Chriſtus ſe animam ſuam ponendi poteſtatem habere profitetur. 2.575.d
Chriſtus imaginem illam quæ in nobis eſt pro ſua ſibi arrogat. 1.450.b
Chriſtus totius orbis fundator ab alio fundari non poteſt. 1.444.b
Chriſtus pro nobis patrem ſupplicat ut homo, Verbo conjunctus. 2.330.a
Chriſtus tentatus eſt cum devictæ carnis primitias haberet. 2.290.d
Chriſtus in ſolo patre totus & integer permanet. 1.69.d
Chriſtus per humilitatem ſuam reſtituit quod per inobedientiam perierat in Adam. 2.587.d
Chriſtus paſſus eſt non Deitate, ſed carne. 1.786.b
Chriſtus aſſumptione carnis non eſt immutatus. 1.378.d
Chriſtus a mortuis ſecundum ſcripturas tertia die reſurrexit. 2.586.b
Chriſtus ſeſe incredulis palpandum exhibuit. 2.303.a
Chriſtus abſque carne Verbum non appellatur. 1.258.c
Chriſtus peccata noſtra geſtavit. 1.484.a
quod Chriſtus impatibiliter paſſus non ſit. 2.304.d
Chriſtus ſi homo nunquam factus fuiſſet, nunquam a peccatis vindicati fuiſſemus. 1.450.b
Chriſtus devicta morte reſurrexit. 1.82.b
Chriſtus omnia quæ fecit ad noſtram ſalutem pertinent. 1.283.c
hæreticos futuros prædixit. ibid.
Chriſtus ſe Deum eſſe non finxit, ſed operibus declaravit. 1.383.a
Chriſtus ab humanitate nullum recepit detrimentum in ſua divinitate. 1.158.c
Chriſtus propitiatio eſt pro peccatis noſtris apud patrem ſuum. 2.589.b
Chriſtus ſervandæ virginitatis autor. 1.105.b
Chriſtus in grege & ordine cæterarum rerum omnium connumerari non debet. 1.326.b
Chriſtus in terris converſans ex tenebris lucem nobis confecit. 1.240.d
ex errore ſalutem. ibid.
ex morte vitam. ibid.
ingreſſum in Paradiſum patefecit. ibid.
Chriſtus ad quæ opera conſtitutus. 1.462.d
Chriſtus propter ſervos ſervi formam aſſumpſit. 2.580.b
Chriſtus in præſepe poſitus, Angelorum hymno glorificatus celebrabatur. 2.303.b
panibus quinque, hominum aliquot millia cibavit. ibid.
Chriſtus genitus & ingenitus. 1.922.a
Chriſtus primogenitus ex mortuis dicitur, quomodo. 1.432.c
Chriſtus cum in corpore aderat nequaquam tunc alibi deerat. 1.59.c
Chriſtus quatenus homo a patre poteſtatem accepit. 1.823.d
Chriſtus media nocte ſurrexit a mortuis. 1.1061.b
Chriſtus patiens dici non poteſt ſi dolorum ſenſum non cepit. 2.306.a
Chriſtus templum habuit, ſed non eſt converſus in templum. 1.956.b
Chriſtus ut puer in præſepio jacebat, ſed tamen ut Deus Magos ut ſe adorarent, attrahebat. 1.165.a
Chriſtus unctus præ conſortibus, quomodo. 2.268.c
Chriſtus ex ſua virtute vivit. 2.577.d
Chriſtus primogenitus in multis fratrib. 2.584.d

Digitized by Google

Chriſtus a Spiritu ſancto ſanctificatur, qvomodo. 1.357.d
Chriſtus de cruce noluit deſcendere, ne mortem fugere videretur. 1.1014.c
Chriſtus infirmari dicitur ubi noſtras ſuſcepit infirmitates. 1.426.a
Chriſtus tela tentationum repetita ſacrarum literarum memoria excuſſit. 2.321.d
Chriſtus corpus ſuum palpandum dedit. 2.6.a
Chriſtus qvando eſuriit, verum corpus aſſumpſiſſe teſtatus eſt. 2.580.b
Chriſtus, qui omnia fecit, non eſt ex numero omnium ab eo conditorum. 1,326.b
Chriſtus minoratus eſt paululum ab Angelis. 2.576.c
Chriſtus peccata noſtra & maledictionem geſtavit. 1 426.a
Chriſtus homo factus eſt ut nos Dii efficeremur. 1 108.a
Chriſtus carne patiebatur, divinitus autem monumenta aperiebat, & mortuos excitabat. 1.578.c
Chriſtus magus non eſt, cum crux ejus de magia victoriam reportet. 1.103.a
Chriſtus eſuriit, dormivit, lacrimatus eſt, triſtatus eſt uſqve ad mortem, &c. ut tolerantiæ exempla nobis præberet. 2.580.d
Chriſtus præceptor temperantiæ. 1.103.d
Chriſtus pro ſalute noſtra paſſus eſt. 2.33.a
Chriſtus pacis autor. 1.106.a
Chriſtus contemplatione creaturarum cognoſci poteſt. 1.99.d
Chriſtus ſi creatura eſſet nunqvam dixiſſet, Genuit me. 1.427.b
Chriſtus, non fictum corpus, ſed verum & humanum habuit. 1.587.a
Chriſtus patiens & impatiens fuit. 1.586.d
Chriſtus Lazarum divinitus ſuſcitat, & ubinam ſit qværit humanitus. 1.578 d
Chriſtus ut homo ſpuebat, ut Deus oculos cæci aperiebat. 1 579.d
Chriſtus Pontifex factus in perpetuum perſeverat. 1.380.b
in ſuis promiſſis fidelis extitit. ibid.
Chriſtus via eſt ad patrem ſuum. 1.244.c
Chriſtus ut Deus toto orbe veneratur. 1.101.a
Chriſtus in corpore adorandus. 1.167.a
Chriſtus non ut cæteri ſancti omnes, ex viro & muliere natus eſt. 1.590 b
Chriſtus ſilentium imperavit. 2.417.b
Chriſtus ſolus ex omnibus ſanctis intra triduum reſurrexit. 1 590.c
Chriſtus ſe per corpus manifeſtavit, ut patris inviſibilis cognitionem haberemus. 1.108.a
Chriſtus Mariæ & Joſepho inferior non erat, etiam ſi illis ſubderetur. 2.281.c
Chriſtus ante luciferum genitus. 2.388.a
Chriſtus qvi vitam aliis dabat, ſub mortis tyrannide detineri non poterat. 1.387.a
Chriſtus peccato nullo ſe unqvam contaminavit, licet veram carnem habuerit. 2.321.b
Chriſtus in cœlum aſſumptus eſt. 2.445.b
Chriſtus qvando declaratus eſt Dominus, & quomodo. 1.387 b
Chriſtus ex Maria Virgine corpus tantum aſſumpſit. 1.584.d
Chriſtus ſalutis mundi gratia in mundum venit. 2.278 b
Chriſtus cur flaverit in diſcipulos. 2.399 b
Chriſtus eſt primogenitus omnis creaturæ qvomodo intelligendum. 1.243.a
Chriſtus inſeparabilem cum ſuo patre deitatis unionem habet. 1.411.c
Chriſtus ad opera creatus, qvid. 1.421.d
Chriſtus otioſos in Sabbato culpat. 1.966 d
Chriſtus ex Maria Virgine ob noſtram ſalutem ultimis temporibus natus eſt. 2 31.c
Chriſtus corpus phantaſticum non habuit. 2.560.a
Chriſtus quoad humanitatem erat filius hominis. 2.359.b
Chriſtus non eſt creatura, qvia ſui gratia mundum non venit, ſed hominum. 1.428 b
Chriſtus ex anima rationali & carne ſubſiſtit. 2.33.a
Chriſtus ad hominum inſtaurationem creatus. 1.424.a
Chriſtus Angelis melior factus qvid. 1.362.d
Chriſtus pro peccatis noſtris mortuus eſt. 2.581 a
Chriſtus ſe eſſe vitam oſtendit, id qvod mortale eſt vivificando. 1.909.a
Chriſtus ſervi formam aſſumpſit, ſed non eſt factus ſervi forma. 1 956.b
Chriſtus qua ratione dicatur primogenitus ex mortuis. 1.433.
Chriſtus non eſt tantum Deus, ſed & etiam homo. 2.300 a
Chriſtus ſi vere paſſus non eſt, ut dicunt hæretici, nec vere etiam reſurrexit. 2.206.c
Chriſtus vim exiſtendi non ſumpſit ab Adam. 1.669.a. exiſtendi formam ab illo aſſumpſit. 1.667.d
Chriſtus hominis filius dicitur ſecundum carnem. ibid.
Chriſtus a mulieribus poſt reſurrectionem noluit tangi, qvare. 1.619.b
Chriſtus imago inviſibilis Dei appellatur. 1.653.d
Chriſtus univerſorum Deus eſt & Dominus. 1.667 d
Chriſtus in Jordane gloriam ſuam manifeſtavit. 2.318 b
Chriſtus nova ratione emittitur. 1.667.b
Chriſtus non poteſt dici mediator abſqve homine. 2.558.d
Chriſtus in cruce pendendo mortales ſervabat. 1.667.a
moriendo homines vivificabat. 1.667 b
Chriſtus vere ſuper aſinum ſedit cum ex Bethania Jeroſolymam proficiſceretur. 1.988.d
Chriſtus percunctatur humanitus ubi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen excitat eum diuinitus. 1.988.d
Chriſtus qvatenus Deus, immortalis eſt & impatibilis, ſed qvatenus homo patibilis eſt. 1.635 a
Chriſtus proficiebat qvatenus homo & non qvatenus Deus. 1.503.b
Chriſtus venturus eſt iudicare vivos & mortuos. 2.31.b
Chriſtus ut homo ex mortuis excitatur, ſed ut Deus mortuos ſuſcitat. 1.649.d
Chriſtus ex fœmina virgine naſciturus a Prophetis prædicatur. 2.388.d
qvod Chriſtus animam habuerit. 2.383.c
Chriſtus peccata dimittendi poteſtatem habebat. 1.492.a
Chriſtus in Cana ad nuptias vocatur. 1.883.d
Chriſtus deſcendens de cœlo non amiſit qvod

Digitized by Google

fuerat, ſed cœpit eſſe quod non erat. 2.586 b
Chriſtus ſedet in dextera Patris. ibid.
Chriſtus dextera & brachium eſſe dicitur, quomodo. 1.136.a
Chriſtus ſervus factus eſt ſpecie tenus. 1.669.b
naturæ autem Dominus erat. ibid.
Chriſtus ad pacandum mundum venit. 1.389.d
Chriſtus omnia quæ ſunt naturæ humanæ in ſe recepit. 1.629.d
Chriſtus unus eſt ex duabus naturis conſtans. 1.1038.b
Chriſtus intelligebatur ſub voce iſta, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem, &c. 1.51.a
Chriſtus, quæ ſunt hominis ſemper vere geſſit, & quæ ſunt Dei ſemper vere poſſedit. 2.584.d
Chriſtus ita dictus eſt, quod unctus eſſet, & carnem hominis tuliſſet. 2.446.b
Chriſtus quoad divinitatem ſemper æqualis Deo fuit. 1.347.c
Chriſtus mortuus eſt ut mortalis, & revixit per ſuam quæ in ipſo erat vitam. 1.84.d
Chriſtus corpore humano indutus a cœleſtibus Poteſtatibus incorporeis adoratur. 1.349.b
Chriſtus homines impatibiles reddit. 1.486.c
Chriſtus cur natus eſſe dicatur. 1.485.c
Chriſtus in hoc venit ut legem adimpleret. 2.345.b
Chriſtus hora ſexta crucifixus eſt, eo quod circa eam horam Adam ex Paradiſo ejectus ſit. 2.392.c
Chriſtus ex ſemine Abrahæ genitus poſt viginti quatuor ætates. 1.534.c
Chriſtus advocatus eſt pro peccatis noſtris apud Patrem ſuum. 2.589.b
Chriſtus homo factus homines deificavit. 1.345.d
Chriſtus faſciis dum circumſcribitur, in omnes creaturas exercet imperium. 2.303.b
Chriſtus paracletus vocatur. 2.588.d
Chriſtus per omnia fratribus ſimilis redditus eſt citra peccatum. 2.302.d
cæſus eſt flagellis. ibid.
mortem guſtavit. ibid.
ſepultus eſt. ibid.
deſcendit ad inferos anima ejus. ibid.
Chriſtus ſecundum carnem paſſus eſt. 2.312.b
Chriſtus morbo laborans in lectulo mori non debuit, ne per infirmitatem mors ei accidiſſe videretur. 1.74.c
Chriſtus duas voluntates, & duas operationes habet. 1.1034.d
Chriſtus univerſo orbi perſuaſit ut ſe unum Dominum haberent, & Patrem venerarentur. 1.101.b
Chriſtus gloria ſecundum Deitatem fruitur; paſſionem vero ſecundum unitam humanitatem ſuſtinet. 2.313.a
Chriſtus lacte nutritus eſt infantulus. 2.302.c
ætate, & ſapientia, & gratia profecit. ibid.
famem expertus eſt. ibid.
arbores ſubiit. ibid.
circumciſus eſt ſecundum legem. ibid.
ſitim toleravit. ibid.
Chriſtus de Idololatria triumphum reportavit antequam naſceretur. 1.93.d
Chriſtus perfectus Deus, & perfectus homo eſt. 1.627.d
Chriſtus natura incorporeus erat. 1.54.a
Chriſtus eſt Verbum Dei, carne ex Maria, & in Maria indutum. 1.1078.d
Chriſtus verus Deus, & homo perfectus eſt. 1.1079.c
Chriſtus filius Dei omne conſilium & virtutem paternæ Deitatis habet. 2.585 b
Chriſtus infans & puerulus Deus agnoſcendus eſt. 2.303.b
Chriſtus quatenus homo lacrimatus eſt. 1.504.d
dixit ſpiritum ſuum turbatum eſſe. ibid.
deprecatus eſt ut calix a ſe tranſiret. ibid.
Chriſtus mentem ſupercœleſtem non habuit. 625.c
Chriſtus transfiguravit ſe coram Apoſtolis. 2.585.d
Chriſtus etſi crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, vivit tamen ex virtute Dei. 2.584.c
Chriſtus veritas eſt. 1.472.d
Chriſtus hora duodecima ad orcum deſcendit. 1.1058.b
Chriſtus dicitur unctus, non oleo, quemadmodum David & cæteri Reges, ſed Spiritu ſancto. 1.353.d
Chriſtus abſque carne a patribus olim viſus eſt. 2.289.d
Chriſtus natus eſt de Spiritu ſancto, de Maria Virgine. 2.586.b
Chriſtus peccata hominum aſſumpſit, & ea ſuſtulit. 2.297.d
Chriſtus ſemetipſum propter homines exinanivit, quomodo. 2.584.d
Chriſtus eſt Deus & homo, in eoque gemina eſt ſubſtantia. 2.584.c
Chriſtus ſecundum carnem Abrahæ & Davidis filius dicitur. 1.621.b
Chriſtus ex ſemine Davidis carnem humanam aſſumpſit. 1.626.a
Chriſtus naſciturus Nazarethi prædicatur a Prophetis. 2.388.c
Chriſtus dicitur filius Adæ ſecundum carnem. 1.621.b
Chriſtus Angelis præſtantior factus eſt ſecundum carnem. 1.624.b
Chriſtus mortem in carne ſuſtinuit, non ad ignominiam Deitatis, ſed ad gloriam Dei Patris. 1.349.c
Chriſtus Dei & Davidis filius appellatur. 1.623.a
Chriſtus abſque anima ſervi formam accipere non potuit. 2.290.a
Chriſtus mox paſſurus mœrere cœpit, cur. 1.1006.b
Chriſtus ſolus integer ex mortuis reſurrexit. 1.81.b
Chriſtus unus eſt ratione unius perſonæ, ſed natura duplex. 1.1038.d
Chriſtus pauper factus eſt ut nos ejus paupertate diteſceremus. 1.1020.b
Chriſtus corporaliter deſcendit in terris, reſurrexit autem divinitus. 1.350.d
Chriſtus exaltatus a Deo, quid. 1.349.d
Chriſtus Theſaurus. 2.399.a
Chriſtus citus quam tertia die noluit reſurgere. 1.79.a
ne gloria incorruptibilitatis in incerto hæreret. ibid.
ut vere corpus extinctum eſſe oſtenderet. ibid.
Chriſtus quatenus homo, quæ carnis ſunt propria ſubiit. 1.300 b
Chriſtus dicitur exaltari non ſecundum Deitatem, ſed ſecundum humanitatem. 1.347.b

Chriſtus e cœlo non deſcendit ut meliorem ſuam conditionem faceret, ſed ut ea qvæ melioratione indigebant, meliora redderet. 1.345.c
Chriſtus non eſt verus homo, ſed Deus. 1.545.c
Chriſtus ſua carne mortem pro nobis ſuſtinuit, & ſeipſum per mortem patri ſuo pro nobis obtulit. 1.347.d
Chriſtus per ea quæ in corpore ſuo agebantur Deum Verbum ſe eſſe declarabat. 1.72.b
Chriſtus ſigna & prodiga fecit in virtute Spiritus ſancti. 2.595.d
Chriſtus fel guſtat in cruce ut dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet. 2.392.c
verberatur ut libertatem homini donet. ibid.
conſpuitur, qvare, ibid.
nudatur. ibid.
condemnatur. ibid.
caput ejus arundine percutitur. ibid.
in latere haſta vulneratur. ibid.
Chriſtus ut homo dicitur a Patre accipere. 1.348.d
Chriſtus 25. Martii incarnatus eſt, eo qvia eo die Adam creatus eſt. 2.552.b
Chriſtus Dei potentiam eſſe cognoſcebatur ex operibus quæ ipſe faciebat. 1.71.a
Chriſtus tertia die reſurrexit trophæa victoriæ de morte ferendo. 1.79.a
Chriſtus non incœpit eſſe, ſed ab æterno eſt. 1.317.c
Chriſtus in aere moritur ut aerem Dæmonum infeſtatione repurget. 1.78.c
Chriſtus æterna eſt Dei potentia. 1.327.d
Chriſtus qvale corpus aſſumpſerit. 1.60 d
Chriſtus hora nona in cruce pendens ſpiritum reddidit. 1.1055.b
Chriſtus a miniſtro Pontificis cæſus nihil contra fecit. 1.1044.c
Chriſtus mortem adolevit corporis ſui immolatione. 1.62.c
Chriſtus a mortuis excitatus ad pietatem homines trahit. 1.84.a
virtutem perſuadet. ibid.
immortalitatem perdocet. ibid.
ad cœleſtium rerum deſideria excitat. ibid.
Patris notitiam revelat. ibid.
vim contra mortem inſpirat. ibid.
ſingulis ſeſe exhibet. ibid.
unam idolorum religionem egerit. ibid.
Chriſtus ſolus peccatum Adæ delere potuit. 1.60.a
Chriſtus ut homo ſe ignorare dicebat. 1.495.
Chriſtus per domicilium coporis in hominibus inhabitat. 1.61.d
Chriſtus ſponſus eſt Virginis qvæ opus Domini curat. 1.1043.d
Chriſtus infirmus erat qvatenus homo. 2.559.a
Chriſtus dæmon eſſe non poteſt, cum ipſe dæmones propellat. 1.193 a
Chriſtus anteqvam naſceretur de dæmonibus victoriam reportavit. 1.90.d
Chriſtus nativitatis hominum architectum & conditorem eſſe dignoſcitur, qvomodo. 1.71.a
Chriſtus frater noſter dicitur ob corporis ſimilitudinem. 1.432.a
Chriſtus morte ſua debita noſtra ſolvit. 1.73.c
Chriſtus puer factus in templo remanſit. 1.503.d
Sacerdotes de lege interrogat. ibid.
Chriſtus mendax foret qvando fratres ſuos homines appellat, ſi ipſe humanam carnem non aſſumpſiſſet. 2.323.b
Chriſtus in nobis habitare non potuit ſi carnem ex noſtra natura non ſumpſit. 2.323.b
Chriſtus an noſtri cauſa factus ſit homo. 1.400.d
Chriſtus janua eſt. 1.52.a
Chriſtus ante loqvendi uſum regnat. 1.89.a
Chriſtus verus Deus eſt, utpote mortis ipſius debellator. 1.69.a
Chriſtus ſæculi conſummationem non ignoravit. 1.129.
Chriſtus animam immortalem, corpus vero mortale eſſe nos docuit. 3.337.d
Chriſtus ad mortem iturus veſtimenta reſumpſit, ut ea ſimul cum morte exveret. 1.1011.c
Chriſtus natus eſt Rex. 2.575.d
Chriſtus eſt imago, ſplendor, forma & veritas Patris. 1.325.a
Chriſtus in forma Dei æqvalis erat Deo Patri. 2.579.b
Chriſtus nunqvam amplius moriturus, cum Patre omnia vivificat. 2.584.d
Chriſtus in cruce clamavit. 1.1016.b
Chriſtus leproſum mundat propria poteſtate. 2.575 b
Chriſtus qvomodo Dominus & Rex omnium factus ſit. 1.355 c
Chriſtus factus melior qvomodo debeat intelligi. 1.368.c
Chriſtus dum in corpore erat neqvaqvam corpore coinqvinabatur, ſed corpus ſanctificabat. 1.70.b
Chriſtus ad dexteram Patris ſedet, quid. 1.367.d
Chriſtus poteſtatem habet ponendi, & reſumendi animam ſuam. 2.581.c
Chriſtus granum frumenti nominatur. 2.305.d
ſeminator aliqvando dicitur. ibid.
Chriſtus inter mortuos liber. 2.311.a
Chriſtus mortuus eſt pro peccatis noſtris. 1.588.b
Chriſtus legatus fuit qvando noſtram carnem induit. 1.377.d
Chriſtus noſtræ converſationis Pontifex factus eſt, qvando ſeipſum pro nobis obtulit. ibid.
Chriſtus Sabbatum in diem Dominicam tranſtulit. 1.1061.d
Chriſtus qvod vere venerit, & Deus vere fuerit qvomodo probetur. 2.380.d
Chriſtus filius eſt Dei Patris & non frater. 1.320 d
Chriſtus creſcebat gratia. 1.503.c
Chriſtus ſolicitudines vitæ noſtræ ut extirparet ſpineam coronam geſtavit. ibid.
Chriſtus Samaritanus. 2.308.d
Chriſtus a Petro primum, tum poſtea ab omnibus filius Dei agnoſcitur. 1.503.c
Chriſtus piſcis. 2.397.d
Chriſtus ut homo paſſionibus obnoxius erat. 1.507.a
Chriſtus Sapientia & Verbum Dei eſſe non poteſt, ſi non ſit proprium illius genimen & ſoboles. 1.302.d
Chriſto pro conditione ſuæ carnis ſapientia profeciſſe dicitur. 1.504.a
Chriſtus Patrem ſuum Dominum appellavit, qvando. 1.421.a
Chriſtus frater noſter appellatus eſt, poſtqvam carnem humanam aſſumpſit. 1.382.a
Chriſtus in aerem cruce ſublevatus eſt, ut via Paradiſi olim ob peccatum clauſa, omnibus pateret. 1.1029.d

Digitized by Google

Chriſtus corpus ſuum Deo Patri ſacrificavit, cur. 1.61.a
Chriſtus divinitatem ſuam ex operibus prodebat. 1.493.c
Chriſtus percunctatur ex diſcipulis quemnam ipſum homines dicerent. 1.479.a
ubi Lazarus ſitus ſit. ibid.
qvotnam panes haberent diſcipuli. ibid.
Chriſtus ut homo in terris vivebat, ut Patris Verbum omnia vivificabat, & Filius Patri aderat. 1.70.b
Chriſtus adventu ſuo gentes vocavit. 1.94.b
prophetas ceſſare fecit. ibid.
idolorum ſuperſtitionem refutavit. ibid.
mortem abolevit. ibid.
Chriſtus qvare Philippum interroget. 1.489.d
Chriſtus magni conſilii Angelus dicitur. 1.465.c
Chriſtus manum ſuam ſocro Petri humanitus tendebat divinitus autem morbum compeſcebat. 1.484.b
Chriſtus aliqvid ignorare non potuit. 1.489.a
Chriſtus ſe Deum & hominem eſſe declaravit, qvomodo. 1.493.b
Chriſtus probatiſſimam vivendi rationem in ſeipſo expreſſam habuit. 1.968.a
Chriſtus ut homo diem judicii ignorabat, ut autem Deus, illum probe ſciebat. 1.497.c
Chriſtus carne indutus carnis qvoqve infirmitates ſuſtinuit. 1.483.c
Chriſtus carnem ex Maria deciſam accepit. 1.445.b
Chriſtus habebat ea qvæ petivit a Patre. 1.492.a
Chriſtus filius hominis efficitur carnem creatiam induens. 1.441.c
Chriſtus carnaliter ſe diem judicii ignorare dicit. 1.496.c
Chriſtus vitis vera dicitur qvomodo. 1.137.d
Chriſtus qvando fundatus eſt neqvaqvam exiſtendi initium ſumpſit. 1.445.b
ſed cum noſtram naturam aſſumpſit tunc fundatus eſſe dicitur. 1.445.d
Chriſtus qvidqvid a Patre accepit, non ut indigus accepit, ſed per eum hominibus datum eſt. 1.524.d
Chriſtus qvatenus ſapientia patris in ſapientia non profecit. 1.502.c
Chriſtus Synagogam ingreditur. 1.1074.b
manū aridam non tetigit, illam ſanando. 1.1075.c
Chriſtus gloriam a patre poſtulabat. 1.491.d
Chriſtus quatenus homo fundamentum eſt Eccleſiæ ſuæ. 1.444.d
Chriſtus venit in mundum ut miniſtraret non ut miniſtraretur. 1.439.a
Chriſtus crucifixus eſt ex infirmitate noſtra, ſed vivit ex virtute Dei. 2.577.c
Chriſtus Apoſtolos Sabbato ſpicas vellentes excuſat, qvare. 1.158.b
Chriſtus vadens contra mortem, eam non exhorruit. 1.505.c
Chriſtus perfectus Deus & perfectus homo eſt. 2.578.d
Chriſtus eſt voluntas Patris in qva omnia facta ſunt. 1.514.c
Chriſtus fatigatur ex itinere qvatenus homo. 1.118.a
Chriſtus a patre derelictus non fuit. 1.508.a
Chriſtus novam creaturam operatus eſt. 1.323.a
Chriſtus natura juſtus juſtitiam diligere dicitur. 1.358.d
Chriſtus Rex & Dominus erat anteqvam homo fieret. 1.383.d
Chriſtus ut homo moriendi capax erat. 1.751.a
ut filius Dei e terris exaltatus eſt. ibid.
Chriſtum propter nos conditum eſſe dicunt Ariani. 1.516.d
Chriſtus vitis eſt qvomodo. 1.556.a
Chriſtus qvare inſidiatores ſui non prohibuerit. 1.508.d
Chriſtus ab Abrahamo in tabernaculo adoratus eſt. 1.645.a
& a Moſe in rubo. ibid.
Chriſtus qvi carne paſſus eſt, Deus eſt, & filius Patris. 1.583.b
Chriſtus non in lege, ſed in cruce ſalutem noſtram operatus eſt. 2.345.d
Chriſtus in medio terræ crucifixus. 2.392.d
Chriſtum ſuum ſacro ſanctum corpus in ſacro altari exhibuit. 1.122.b
Chriſtus ab Angelis adoratur. 1.304.c
Chriſtus eſt Dei filius natura non autem voluntate. 1.513.c
Chriſtus unigenitus qvare dicatur. 1.432.c
Chriſtus ungitur non ut Deus fiat, aut rex, ſed ut homines reges efficeret. 1.353.a
Chriſtus genitus ex Maria Virgine ex ſemine Davidis, Abrahæ & Adæ, in Bethleem Judæ, naſcitur. 1.637.b
Chriſtus noviſſimus dicitur & æternus, qvomodo. 2.327.a
Chriſtus dicitur primogenitus & unigenitus. 2.327.a
Chriſtus patrem habet in cœlo, & matrem in terra. ibid.
Chriſtus ſecundum Deitatem mortem non timuit. 2.286.d
Chriſtus per crucem exaltat noſtram naturam per ſuam conjunctionem divinam. 2.580.a
Chriſtus humanitate aſſumpta languores noſtros curare ſuſcepit. 1.438.a
Chriſtum veram carnem non aſſumpſiſſe aſſerit Valentinus hæreticus. 1.441.c
Chriſtus qvid in calamo, corona & chlamyde geſtabat. 1.1005.a
Chriſtus creari dicitur, quomodo. 1.261.d
Chriſtus ſervus appellatus eſt, eo qvod ſervi formam induiſſet. 1.421.b
Chriſtus a diabolo tentatur ut homo. 2.580.b
ab Angelis adoratur ut Deus. ibid.
quid Chriſtus his verbis ſignificarit (Ut qvid dereliqviſti me.) 1.507.b
Chriſtus author vitæ, & animarum Epiſcopus prædicatur. 1.554.a
Chriſtus ſua propria poteſtate miracula faciebat. 1.492.b
Chriſtus ſolus hominem cum Spiritu ſancto conjungere poterat. 1.356.a
Chriſtus qvomodo proficiebat ſapientia, ætate, & gratia. 1.502.b
Chriſtum a Deo ſegregant Ariani. 1.152.b
Chriſtus ex utero dicitur genitus id eſt ex ſubſtantia. 2.353.b
Chriſtus in aere mortuus, qvid. 1.1013.a
Chriſtus qvid lacrimis ſuis oſtenderit. 1.555.c
Chriſtus qvare in ſpiritu Dei ſe ejicere dæmonia dixerit. 1.980.d
Chriſtus homo factus adorandus erat, qvemadmodum & anteqvam homo fieret. 1.348.d
Chriſtus in paſſione ſua qvælibet tormenda paſ-

Digitized by Google

ſus eſt. 1.1012.a
Chriſtus cum Deus eſſet homo factus eſt, non autem cum homo eſſet poſtea Deus factus eſt. 1.245.d
Chriſtus ſponſor factus eſt qvomodo. 1.366.d
Chriſtus judicii diem neqvaqvam ignoravit. 1.403.d.1.495.d
Chriſtus ſe unum cum Patre eſſe teſtatur. 2.580.c
Chriſtus puer appellatus, qvid. 1.421.b
Chriſtus homo fuit in doloribus conſtitutus, & humanas infirmitates ſuſtulit. 2.302.b
Chriſtus condemnatus & paſſus, cur. 1.1004.d
Chriſtus ante luciferum genitus, id eſt ante incarnationem. 1.542 b
Chriſtus puerulus in Ægyptum deſcendit, & idola Ægypti ceciderunt. 1.98.c
Chriſtus mortis ſuæ teſtes habere debuit, ut illius reſurrectioni fides adhiberetur. 1.96.a
Chriſtus dicitur ſuperexaltari, qvomodo. 1.348.a
Chriſtus moriendi cauſa corpus aſſumpſerat. 1.74.d
Chriſtus nos hortatur ut hæreticos devitemus. 1.284.a
Chriſtus ex Deo & homine conſtituitur. 1.633.d
Chriſtus ſolus ex pura Virgine natus. 1.88.c
Chriſtus ſi vitæ expers eſſet, dæmones perſeqvi non poſſet. 1.85.b
nec idola ſpoliare. ibid.
Chriſtus ſemper fuit & nunqvam non fuit. 1.314.d
Chriſtus Judæorum inſidias noluit evitare, ne corpus ſuum immortale conſervaret. 1.75.a
Chriſtus Virgine pariente partus affectiones non ſentiebat. 1.70.b
Chriſtus in ipſum cœlum ingreſſus eſt ut ante faciem Dei pro nobis appareat. 2.5.d
Chriſtus divinitatis ſuæ maximum præbuit argumentum, ſibi ex Virgine formans corpus. 1.71.d
Chriſtus qvi in omnibus eſt neqvaqvam omnium particeps efficitur. 1.70.c
Chriſtus qvomodo humanitatem aſſumſit. ibid.
Chriſtus circumplectens omnia a nullo circumplectitur. 1.69.d
Chriſtus in æternum manebit Rex. 1.1041.c
Chriſtus novit abſcondita cordis omnium hominum. 1.490.a
Chriſtus ſummus Sacerdos a Paulo dicitur. 2.5.d
Chriſtus gloriam & honorem accepit a Patre. 1.492.d
Chriſtus creari dicitur quando carnem creatam induit. 1.431.d
Chriſtus in cœlum multis ſpectantibus aſcendit. 2.301.d
quando Chriſtus inungi dicitur, homines ſunt qvi inunguntur. 1.355.c
Chriſti nomen efficax. 1.102.
Chriſti diſcipulis invident Judæi, qvomodo. 1.702.a
Chriſti menſa, qvid. 1.122.b
Chriſti corpus cum deitate Verbi non eſt conſubſtantiale. 1.584.c
Chriſti mors dæmones abegit. 1.104.
Chriſti nativitas qvomodo abſqve divinitatis mutatione facta. 1.583.d
Chriſti divinitas Arium refutat, humanitas vero illius Sabellium retundit. 1.568.d
Chriſti tunicam ſcindere non potuerunt carnifices, cur. 1.1012d
Chriſti adventum denunciant ſacræ ſcripturæ. 1.386.a
Chriſti paſſio ſecundum carnem credenda eſt. 2.561.c
Chriſti perduelles Ariani. 1.328.a
Chriſti adventu meliores redditi ſunt homines. 1.358.a
Chriſti corpus creatura eſt. 1.244.a
Chriſti incarnationis cauſa fuit hominum neceſſitas. 1.424.d
Chriſti fuga bona. 1.709.c
Chriſti potentia omnium hominum viribus ſublimior. 1.107.a
Chriſti hoſtia fida eſt, & in omne tempus perdurat. 1.380.b
Chriſti ſputum divinum erat. 1.576.a
Chriſti divinitas ubiqve contemplari poteſt. 1.100.c
Chriſti doctrina nullo terrarum orbe concluditur. 2.494.b
Chriſti corpori in ſepulchro poſito aromata nihil profuere. 1.354.d
Chriſti Pater unus eſt naturæ conditor & opifex per ſuum Verbum. 1.411.c
Chriſti corpus idem cum corporibus hominum. 1.587.a
Chriſti potentia non eſt Dæmoniaca. 1.103.b
Chriſti Divinitatem negant Paulus Samoſatenſis, Photinus, & eorum gregales. 1.650.b
Chriſti corpus cibus eſt ſpiritualis. 1.979.b
Chriſti paſſionem, Trinitati communem fuiſſe aſſerit Valentinus. 1.635 d
Chriſti incarnationis beneficia innumerabilia ſunt. 1.108.c
Chriſti humilitas, eſt caro noſtra ab illo ſuſcepta. 1.503 b
Chriſti ſanguis a Sacerdotibus qvotidie efficitur. 2.637.d
Chriſti baptizator Joannes. 1.669.d
Chriſti deſcenſus ad inferos, & illius ſepultura qvid hominibus præſtent. 1.648.d
Chriſti veſtimenta diviſa ſunt ut nos a Patre Verbum in diviſum haberemus. 1.959.b
Chriſti verba qvædam ad divinitatem, qvædam ad humanitatem referenda ſunt. 2.615.a
Chriſti corpus ſtola vocatur. 2.413.b
Chriſti nomine audito in fugam convertuntur dæmones. 1.86.d
Chriſti humanitati adſcribenda ſunt omnia quæ ipſe humanitus locutus eſt. 1.494.d
Chriſti incarnatio præparata & deſtinata erat ante mundi conſtitutionem. 1.445.d
Chriſti corpus mortale erat, & ad ſimilitudinem generis ſui mortem excepit. 1.73.b
Chriſti corp9 eſt omnium creaturarum maximum & glorioſiſſimum. 2.594.b
Chriſti interfectores, & proditores ſunt Judæi. 2.595.a
Chriſti anima tandiu a corpore diviſa fuit qvamdiu corpus in ſepulchro remanſit. 1.630.c
Chriſti divinitas nihil ignorare potuit. 1.495.a
Chriſti miſſio qvomodo intelligenda. 1.599.b
nihil aliud eſt qvam unitio Dei cum homine. ibid.
Chriſti incarnatio fruſtranea eſſet, ſi caro eſſet increata. 1.617.c
Chriſti paſſio cœpit in horto eo qvod Adam in paradiſo tranſgreſſus ſit. 2.392.c
Chriſti anima inferos penetravit. 1.626.b

Chriſtu

Chriſti divinitatem cum Judæis negant Ariani. 1.981.d
Chriſti crux Ethnicis riſui habetur. 1.2.a
Chriſti nomine diſcipuli Chriſtiani appellantur. 2.590.d
Chriſti membra ſunt fideles omnes. 1.625.c
Chriſti cadaver non reliquit divinitas in ſepulchro, neque animam ejus in limbo. 1.646.a
Chriſti genealogia ſecundum carnem qvomodo ab Evangeliſtis facta. 1.622.b
Chriſti incarnatio non eſt facta abſque interventu propriæ eſſentiæ Verbi. 1.1033.c
Chriſti caro non ſit creata propter unitionem cum divinitate Verbi. 1.616.d
Chriſti generationis narratio. 2.593.d
Chriſti duplex generatio, ex patre ſcilicet, & ex matre. 1.441.d
Chriſti corpus natura cœleſte non eſt. 1.620.b
Chriſti cruce mors vere extincta eſt. 1.79.d
Chriſti corpus ſpirituale eſt, quomodo. 1.620.d
Chriſti incarnationem Moſes fatetur. 1.86.c
Chriſti nativitatis teſtis fuit ſtella in cœlo reſplendens. 1.89.d
Chriſti perduellis eſt Arii hæreſis. 1.313.a
Chriſti mater Maria, Joſeph viro juſto deſponſata erat. 2.593.d
Chriſti miracula & ſanationes prophetat Eſaias. 2.389.c
Chriſti caro increata non eſt, qvia patibilis erat. 1.616.b
Chriſti divinitas ex miraculoſis curationibus quas ipſe faciebat maxime patet. 1.71.b
Chriſti incarnationis prima cauſa, qvæ. 1.60.b
Chriſti humanitas Sabellii dogmata evertit, divinitas vero illius, Arium refutat. 1.568.d
Chriſti nativitas inenarrabilis eſt. 1.30.b
Chriſti potentia & divinitas irrefutabilis eſt, etiamſi ſenſibus non animadvertatur. 1.84.d
Chriſti opera omnia hominibus utilia. 1.439.a
Chriſti in cuncta dominii judicium maximum fuit illius ſuper mare obambulatio. 1.71.d
Chriſti cum Davide collatio. 1.1067.b
Chriſti caro adoranda. 1.616.a
Chriſti vis & authoritas contra dæmones illum Dei filium eſſe demonſtrat. 1.72.b
Chriſti manus in cruce extenſæ ſunt, ut Judæos & Gentiles attraherent, & in unum conjungerent. 1.78.a
Chriſti ſanguini contumeliam facit qui præter Eccleſiaſticam inſtitutionem calice ſancto abutitur. 1.772.a
Chriſti miſſio eſt humanitatis aſſumptio. 1.548.a
Chriſti aſcenſio Pſalmo 109. refertur. 1.963.c
Chriſti miſſio, declaratio, & unctio, idem. 1.136.a
Chriſti humanitas in ſapientia profecit. 1.504.c
Chriſti adventu alienæ poteſtates feneſcere & aboleri cæperunt, 1.108.d
Chriſti morte in eo mortui ſumus, ut in eo viciſſim exaltemur. 1.348.a
Chriſti humanitatem qvare Judæis prædicaverint Apoſtoli. 1.554.a
Chriſti morte, adverſus mortem Chriſtiani muniti ſunt. 1.507.d
Chriſti cognati ſumus reſpectu corporis noſtri. 1.556.b
a Chriſti corpore an Verbum exceſſerit. 1.647.c
ad Chriſti humanitatem non autem ad divinam ſubſtantiam verbum, creavit, referendum eſt. 1.416.a
per Chriſti carnem ſeu humanitatem quid intelligendum. 1.649.c
de Chriſti adventu Prophetarum libri mentionem faciunt. 1.960.d
de Chriſti adventu vaticiniis Prophetarum confirmant Evangeliſtæ, 1.1077.c
Chriſtum qvi verum hominem confitentur in homine ſimpliciter ſpem ſuam repoſitam non habent. 2.303.d
Chriſtum Deum eſſe dæmones credunt, atque ſentiunt. 1.85.b.
Chriſtum venturum expectant Judæi, ſed illum paſſurum non arbitrantur. 1.386.a
Chriſtum non extitiſſe antequam fieret, aſſerit Samoſatenſis. 1.333.d
Chriſtum venturum judicare vivos & mortuos expectamus. 2.586.b
Chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſentiunt Manichæus, Marcion & Apollinaris. 1.629.d
Chriſtum ſub Pontio Pilato paſſum eſſe credimus. 2.586.b
Chriſtum Deum verum & hominem verum eſſe intelligimus. ibid.
Chriſtum impatibiliter paſſum aſſerunt hæretici. 2.305.a
Chriſtum legem & prophetas adimpleviſſe credimus. 2.586.b
Chriſtum adorandum non eſſe dicit Marcellus hæreticus. 1.666.a
Chriſtum unanimiter prædicaverunt Apoſtoli. 1.666.c
Chriſtum paſſum eſſe, ſcriptura ſacra aſſerit, non autem Verbum carne paſſum eſſe. 2.312.d
Chriſtum in mortem ſpinarum peccata mundi pupugerunt. 2.392.c
Chriſtum interfecit, & Barrabam depoſcit qui a voluptatibus detinetur. 1.1027.b
Chriſtum quatenus ex Deo & homine conſtituitur, conſiderare, vera fides eſt. 1.467.b
Chriſtum ſe eſſe aſſeret Antichriſtus. 1.500.c
de futura conſummatione loqvetur, ut audientes in errorem adducat. ibid.
Chriſtum qvi cognoſcit, & veritati credit decipi non poteſt. 1.2.d
Chriſtum repudiant Judæi. 1.94.a
Chriſtum hominem ſolum fuiſſe ſentit Samoſatenſis. 1.345.a
Chriſtum adorantes creatorem corpore creato indutum adoramus. 1.160.b
Chriſtum & Dominum fecit Deus, qvomodo oporteat interpretari. 1.122.a
Chriſtum in Judæa natum Perſæ adorandum venere. 1.90.d
Chriſtum merum hominem futurum arbitrantur Judæi. 1.386.a
Chriſtum a Patre judicium accepiſſe prædicit Pſalmus ſeptuageſimus primus. 1.963.b
contra Chriſtum Eccleſia malignantium congregatur. 1.992.a
in Chriſtum qvemadmodum in Prophetis non deſcendit Verbum Dei. 1.632.c
per Chriſtum pater ejus agnoſcitur. 1.3.b
per Chriſtum jus filiorum, & adoptionem homines adipiſcuntur. 1.425.c
propter Chriſtum creati ſumus & non ille propter nos. 1.528.a
qui Chriſtum dicit duorum conjunctionem naturarum declarat. 2.311.d
Chriſto ſerviendum eſt quia perfectus Deus eſt,

& verus Dei filius. 2.532.b
Chriſto habitante in interiori noſtro homine Deus in nobis habitat. 1.661.d
Chriſto propter nos occluſa fuit porta Paradiſi. 1.348.c
Chriſto inchoationem tribuunt Ariani Euſebium ſeqventes. 1.525.b
Chriſto omnia tradita ſunt ut omnia emendaret. 1.149.b
a Chriſto patiente quam alieni ſint homines. 1.1044.d
a Chriſto ſententiam æternam pro peccatis accepturi ſumus. 2.586.b
a Chriſto mors eſt perdomita. 1.82.c
a Chriſto vitam æternam pro bonis meritis ſumus accepturi. 2.586.b
a Chriſto reſuſcitandi ſumus in his corporibus, in eadem carne in qua ille natus eſt. 2.586.b
a Chriſto expulſa eſt Dæmonum tyrannis. 2.370.a
a Chriſto fuga in perſecutionibus conceditur. 1.697.d
cum Chriſto ſedere non poteſt niſi qui templum ſpiritus factus eſt. 2.564.d
de Chriſto dupliciter loqvendum eſt. 1.405.d
de Chriſto quid credendum. 1.543.c
de Chriſto quæ humilia, injurioſa, vel impoſſibilia dicuntur, quomodo intelligẽda ſunt 2.580.d
in Chriſto deitatis & humanitatis coeſſentia. 1.642.a
in Chriſto ὑπόστασις, qvid. 1.1031.d
in Chriſto mortale cum immortali fuit copulatum. 1.1036.c
in Chriſto locum mors non habuiſſet niſi mortale corpus geſtaſſet. 1.425.c
in Chriſto duæ perſonæ, divina latens, & humana apparens. 2.450.b
cum Chriſto perpetuo in cœlis regnabimus. 1.438.b
in Chriſto fidendum eſt. 1.667.b
in Chriſto ſola deitatis ſubſtantia eſt increata. 1.618.a
Chriſticidæ Judæi. 1.946.a
Chriſtianus nullus ſe Georgio Epiſcopo Ariano adjunxit. 1.949.a
Chriſtianus agnoſcit quod ſit baptizatus, ex gaudio intimo cordis. 2.332.d
Chriſtiano quid credendum. 2.578.c
Chriſtiani veri officium eſt bene ex Evangelio de ſalvatore ſentire. 1.480.d
Chriſtiani a Chriſto nuncupati ſunt. 1.908.c
Chriſtiani jurare ſolebant in teſtimonium vocati. 1.678 d
Chriſtiani a Judæis & Gentilibus ſecluduntur. 1.651.b. quia Gentiles opera Dei deos appellant, & Judæi Chriſtum inficiantur. ibid.
Chriſtiani ad martyrium parati. 1.868.c
Chriſtiani nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti appellantur. 2.590.d
Chriſtiani efficimur per Baptiſma quod confertur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti. 2.578.d
Chriſtiani imaginum veneratione amorem ſuum erga imaginis characterem teſtantur. 2.345.d
Chriſtiani non ſunt qui blaſphemant in Spiritum ſanctum. 2.585.b
Chriſtiani communionem Arianorum coacti ſunt, & eam refugientes interfecti. 1.693.d
Chriſtiani a vite, id eſt Chriſto, degenerare non debent. 1.136.c
Chriſtiani crucem venerantur præ ceteris redemptionis noſtræ inſtrumentis, qvare. 2.347.a
Chriſtiani ſunt lapides ædificii Chriſti. 1.444.d
Chriſtiani aſinos non adorant, etiam ſi illis inſederit Chriſtus, qvia in eis ſalutem noſtram non operatus eſt. 2.346.d
Chriſtiani Trinitatem adorantes plures deos non adorant. 1.468.a
Chriſtiani verſus Orientem adorant; quare. 2.344.c
Chriſtiani viri in Eccleſia orantes, ab Arianis interfecti, nocte Paraſceves. 1.867.d
Chriſtiani non ſunt, hæretici. 1.316.d
Chriſtiani quando ſic primo nominati fuerunt. 2.349.b
Chriſtiani adverſus mortem, morte Chriſti muniti ſunt. 1.507.d
Chriſtiani ſe per carnem Chriſti ſalvari profitentur. 2.301.d
Chriſtianorum cadavera a ſe occiſorum in Eccleſia occultant Ariani. 1.867.d
Chriſtianorum initiationem Chriſtus in Spiritum Sanctum revelavit. 2.265.c
Chriſtianorum gloria maxima qvod a Chriſto nomen acceperint. 2.349.c
Chriſtianorum utilitas conſiſtit in credendo, colendo & tacitus adorando. 1.666.c
Chriſtianorum fides Trinitatem immutabilem, perfectam & unius conditionis ſemper eſſe agnoſcit. 1.325.a
Chriſtianorum fortitudo animi. 1.325.a
Chriſtianis ſolis Satan inſidiatur, hæreſeſque inter ipſos diſſeminat, qvia eorum fides vera & divina eſt. 2.348.b
Chriſtianos in vincula conjicit Georgius Arianus ipſo Paſchatis die. 1.947.d
in Chriſtianos nihil poteſt Satanas. 2.973.d
cibi ſponte naſcentis Deus nos poſſeſſores reddidit. 2.3.a
cibus Melchiſedechis erant ſilveſtria, & potus ejus ros quem ipſe lingebat. 2.9.a
cibus & potus per ſacra verba ſanctificantur. 1.1056.a
cibus ſpiritualis eſt corpus Chriſti. 2.389.a
cibum Chriſtus cœpit cum diſcipulis, cum nullo cibo indigeret. 2.6.a
cibum poſt reſurrectionem Chriſtus coram diſcipulis ſumpſit. 2.302.d
ad cibos invitandi ſunt pauperes. 1.1056.b
Cilicum Deos Syri non colunt. 1.25.b
circuncisi qualeſcunque jam illi ſint, Chriſtum non ſeqvuntur. 2.345.b
circuncisio figura erat exuviarum qvæ per baptiſmum deponuntur. 2.968.d
circuncisio ablatio eſt Ægyptiacæ generationis. 2.969.c
circuncisio in Sabbato nullas ferias habebat. 2.969.a
circuncisio Sabbato fiebat. 2.966.d
circuncisio particulariter in uno corporis membro facta, totum hominem circuncidendum ſignificabat. 2.969.b
circuncisio data eſt ut auferretur ab Abrahamitis terreni ſtemmatis vituperium. ibid.c
circuncisio, depoſitionem exuviaſqve detractæ nativitatis denotat. 2.968.c
circumciſio qvare in membris genitalibus fiebat. ibid.
circuncisionem cum baptiſmo amplectentes

Digitized by Google

Galatæ errabant. 1.361.b
circumciſus eſt Chriſtus ſecundum legem. 2.302.d
Circuitus Petri, Joannis, & Thomæ, libri apocryphi. 2.154.d
civitas Alexandrina docilis & Imperatoribus ſuis obſequentiſſima. 1.694.a
civitas noſtra cœleſtis eſt. 1.986.c
civitatem nullam habent Judæi. 1.1026.a
civitates bella illico ſuſcipiebant ante Verbi Dei incarnationem. 1.58.c
civitates Gentilium libidinibus ſcatebant ob immanitatem ſuorum deorum. 1.27.d
civitates refugiorum in lege conſtitui præceptum eſt. 1.707.d
clavorum Chriſti prophetia. 2.392.d
clavorum veſtigia conſpexit Thomas in corpore Chriſti a mortuis excitato. 1.586.c
Clemens & Valens a Magnentio ad Conſtantium legati mittuntur. 1.679.b
Clementina, liber apocryphus. 2.154.d
clerici quærentes quomodo credendum ſit in Chriſtum. 1.870.b
cœlum calcandum præbet hominibus reſurrectionis memoria. 2.1.d
cœlum a victore inferni ſtatim occupari debebat. 2.6.a
cœlum hominem reveretur. 2.4.b
cœlum nutu Dei Verbi circumvolvitur. 1.48.a
cœlum, partum Chriſti per ſtellam reſpiciebat, ac ſi eum ante tempus voluiſſet complecti. 2.2.d
cœlum clauſit & aperuit Elias. 1.379.b
cœlum novum erit & terra nova. 2.595.b
cœlum pro nobis ingreſſus eſt Chriſtus, ad quid. 1.348.a
in cœlum Chriſtus multis ſpectantibus evectus eſt. 2.302.d
cœlum illis apertum eſt quibus Paradiſus eſt interclulus. 2.2.c
cœlum ſole, luna & ſyderibus exornavit Deus. 1.1042.c
cœlum in typo diſſectum. 2.5.d
cœlum humani generis primitiis reſervabatur, quare. 2.5.b
an cœlum, terram & omnia fecerit pater. 2.4.d
in cœlum aſſumptus eſt Chriſtus. 1.240.d
cœli & terræ adumbratio in interiori tabernaculi parte continebatur. 2.5.c
cœli viam ut muniret Dominus in mundum venit. 1.781.a
cœli & terræ unus eſt Deus & Dominus. 1.7.a
cœli vehiculo circumgyratur ſol neque abſque illo unquam poteſt conſiſtere. 1.3.d
cœlo receptus eſt Elias quomodo. 2.4.d
cœlo interminatus eſt Elias. 2.4.b
cœlo divinos honores conſecraverunt homines. 1.9.d
de cœlo deſcendit propter noſtram ſalutem qui eſſe in cœlo nunquam deſierat. 2.586.b
de cœlo deſcendens Chriſtus non amiſit quod fuerat, ſed cœpit eſſe quod non erat. 2.586.b
ex cœlo propter ſuperbiam decidit diabolus antequam Adam crearetur. 1.334.d
cœli quot ſint. ibid.
cœlorum regnum conſequi non poſſunt qui baptiſmatis ſacramento non ſunt initiati. 2.370.d
cœlorum regnum rapuit latro. 1.1078.a
in cœlum non eſt mas aut fœmina. 1.1053.d
cœlis cœlorum imperat David ut Dominum laudent. 2.586.d
cœlos ut Deo benedicant hortantur Ananias, Azarias & Miſael. 2.587.d
ad cœlos aſcendit Chriſtus. 2.33.b
in cœlos Chriſtum aſſumptum eſſe credimus. 2.586.c
cœleſtis eſt civitas noſtra. 1.986.c
cœleſti regeneratione qui generantur ex ſancto Spiritu, generati ſunt ex Deo. 2.593.d
ad cœleſtium rerum deſideria excitat homines Chriſtus a mortuis excitatus. 1.84.c
coeſſentia Deitatis & humanitatis in Chriſto. 1.642.a
coeſſentialitas idem eſt quod identitas. 1.572.d
coæternus Patri eſt Filius. 1.129.a
coæternus Patri & Filio, eſt Spiritus ſanctus in Patre & Filio. 2.586.a
cogitatio eſt prima rationis generatio. 2.340.c
cogitationes hominis judicat Deus. 2.362.d
cogitationes malas expellit jejunium. 1.1046.d
cogitationes internæ fratribus referendæ, cur. 2.481.a
cogitationes malæ quomodo expellendæ. 2.336.a
homines aliquando in deſperationem adducunt. ibid.
cogitationes vitioſas Deus non creavit. 1.638.b
cognati Chriſti ſumus reſpectu corporis noſtri. 1.556.b
cognitio Dei ex ſacris ſcripturis. 1.49.d
cognitio Dei magis neceſſaria eſt diebus Sabbati quam ocium. 1.967.b
cognitio ex ſcripturis procedit. 2.295.b
cognitio Dei quomodo ab aſtris poteſt adipiſci. 1.40.b
cognitione ſcientiaque divinitatis omnia repleta ſunt. 1.69.b
cognitionem æternitatis ſuæ Deus homini largitus eſt. 1.3.a
cohæredes cœli ſumus per hominem Deo copulatum. 2.324.c
colaphis a miniſtro Pontificis cæſus, malum pro malo non reddidit Chriſtus. 1.1044.c
terræ imperare poterat ut eum qui conditorem ſuum verberarat, vivum deglutiret. ibid.
colitur a quibuſdam Leo, ab aliis ut bellua neci datur. 1.25.c
collatio Chriſti & Moſis. 1.381.a
collatio Chriſti cum Davide. 1.1067.b
collatio fidei Dionyſii Epiſcopi cum fide Arii. 1.566.d
colloquium Antiochiæ habitum ad Jovianum regem ab Arianis contra Athanaſium. 2.27.a
colloquium ad veſtibulum palatii habitum cum Lucio. 2.27.d
colloquium habebat Deus cum ſua ipſius ratione quæ Chriſtus eſt, in hominis creatione. 1.51.b
colloquium habitum cum hæreticis. 1.548.d
columba eſt Eccleſia Catholica. 1.1087.a
columbæ manſuetudinem Chriſtus nos habere cupit. 1.471.d
in columba nubis Deus Moſi loquebatur in Tabernaculo. 1.467.b
Colluthus Epiſcopus imaginarius. 1.294.d
Colytus nequaquam Epiſcopus fuit. 1.732.c
Colythi manuum impoſitio reſciſſa eſt, & omnes ab eo ordinati in laicorum ordinem redacti. 1.732.c
Comes Arianorum Synodo præſedit. 1.728.d
Comes Aſterius ab Athanaſio apud Conſtantium

Digitized by Google

imperatorem in teſtem vocatur. 1.679.d
Comes Gabianus a Julio Rom. Pont. ad Euſebianos cum literis mittitur. 1.739.c
Comites Muſonianus, Heſychius, & Caſtritius ab Euſebianis in Concilium Sardicenſe adducuntur. 1.754.d
commendatio Arianorum. 1.890.c
commendatio fabuloſa Tropicorum, aliena a fide & a ſcripturis. 1.207.b
commentum Idolorum a malitia, non a bono originem traxit. 1.8.b
commentis hominum mala efficta ſunt, nullamq; veram eſſentiam habent. 1.3.d
communicantes ſeptem tantum habet Iſchyras. 1.996.c
Communio cum hæreticis cavenda. 2.602.d
Communio Eccleſiæ & conſenſus. 1.827.c
Communio nominum naturarum communionem non importat. 2.267.c
Communionem hæreticorum fugiebat Antonius. 2.487.d
ad Communionem Arianorum coacti ſunt Catholici, & eam refugientes interfecti ſunt. 1.693.d
Communione Catholica & vita ſimul privatur Arius. 1.302.b
Communione Verbi, Dii efficimur. 1.164.a
a Communione fidelium ſemoventur hæretici. 1.878.d
comparo pro pario in ſcriptura uſurpatur. 1.375.c
comparatio fieri debet in rebus congeneribus, non autem in iis quæ genere diſconveniunt. 1.363.d
comparationes humanæ divinis rebus parum conveniunt. 1.579.a
ex compoſitione naturæ, illius opifex eſt agnoſcendus. 1.5.b
concentus Pſalmorum utilitas. 1.980.d
conditorem ſuum & opificem natura Deum eſſe oſtendit. 1.28.d
Concilium Euſebianorum. 1.816.a
Concilium Nicænum approbatum. 1.876.d
Concilium Nicænum neceſſario coactum. 1.933.a
Concilium Mediolanenſe. 1.877.d
Concilium Nicænum Athanaſii & Macarii fidem probavit. 1.782.d
Concilium Nicænum impietate rejecta veram fidem ſcripto prodidit. 1.31.a
Concilium Hieroſolymitanum in gratiam Athanaſii convocatur. 1.774.d
Concilium Nicænum Arianos anathemate ferivit. 1.742.c
Concilium Nicænum negat Acacius cum ſuis. 1.881.b
Concilium Sardicenſe quando congregatum. 1.1.454.c
Concilium Ariminenſe ab Arianis coactum. 1.933.d
Concilium Romanum a Julio Papa conſtitutum. 1.816.b
Concilium Nicænum totius orbis conſenſu ſtatutum & promulgatum. 1.931.d
Concilium Nicænum conſubſtantialem Patri filium eſſe definivit. 1.571.c
Spiritum ſanctum una cum Patre & Filio conglorificari. ibid.
Deum verum eſſe Filium Dei. ibid.
incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe. ibid.
venturum eſſe judicem vivorum & mortuorum ibid.
ad Concilium Sardim venerant Euſebiani, cur. 1.763.a
Concilii decreta irrita, ſua vero rata eſſe volunt hæretici. 1.727.d
Concilii authoritate Epiſcopi Euſebiani deponuntur. 1.755.d
Concilii Sardicenſis epiſtola. 1.756.a
Concilii Seleuciæ habiti, ordo, Epiſcopi, cæteraq; geſta, 1.880.b.c.d
Concilii Nicæni cauſa. 1.933.b
Concilii Arimini & Seleuciæ cauſa. 1.871.a
Concilio Sardicenſi ſubſcripſerunt treceenti quadraginta quatuor Epiſcopi. 1.769.d
illorum nomina habentur. 1.767.a.b.c.d
Concilio Romano adeſſe noluerunt Euſebiani, quare. 1.744.d
Concilio Nicæno ſubſcripſerunt Euſebiani, quando. 1.253.c
in Concilio Sardicenſi innocens judicatur Athanaſius. 1.816.c
in Concilio Nicæno Aetius impius refutatur. 1.873.c
in Concilio Ariminenſi quid actum. 1.933.d
in Concilio Sardico Ariani a ſuis condemnantur. 1.710.a
in Concilio Romano fidem Orthodoxam conſtantiſſime profeſſus eſt Marcellus. 1.750.c
in Concilio Nicæno fides ſecundum ſacras ſcripturas confirmata eſt. 1.582.a
in Concilio Sardico Urſacius & Valens reſipuerunt. 1.721.d
in Concilio Sardicenſi, quid actum. 1.818.b
Concilia Romæ celebrata ſunt poſt Nicæni Concilii celebrationem. 1.582.a
item in Gallia. ibid.
in Hiſpania. ibid.
Conciliorum authoritas inconcuſſa eſſe debet. 1.742.a
Conciliis hæreticorum non eſt credendum, quare. 1.728.b
Conciliabulum hæreticorum non eſt vera Synodus. ibid.
Conciliabula fecerunt Euſebiani cum Sardim proficiſcerentur. 1.65.c
Conciliabula Euſebianorum meræ ſunt conſpirationes & inſidiæ. 1.791.b
Concionator quid ſpectare debeat. 1.1028.d
Concionatoris boni mores plus proſunt quam eloquentia. 1.1064.b
concordia Pſalmorum. 1.969.a
concordia multitudinis Deum facit ad exaudiendum promptiorem. 1.683.d
concordiæ & unanimitati Eccleſiæ invident hæretici. 1.827.d
concordiæ obſervantia inter multos, unum illorum eſſe principem oſtendit. 1.41.d
concordiam eſſe Patris & Filii a Deo Verbo commonſtratur. 1.224.b
concordiam inter ſe fovent elementa, quomodo. 1.39.d
concupiſcentiæ ſordes abjicientes ad Deum revertere poſſumus. 1.37.d
in concupiſcentias corporeas quomodo delapſi ſunt primi parentes. 1.4.c
condemnatur Chriſtus ut homines a maledictione liberet. 2.392.d

condidit, fecit, & genuit, quid. 1.429.b
condita eſt mens humana, ut Deum ſpectet, & ab eo illuſtretur. 1.8.c
conditiones hæreticis reſipiſcentibus proponendæ. 1.567.a
conditor & opifex naturæ unus eſt Chriſti pater per ſuum Verbum. 1.411.c
conditor mali eſſet Deus ſi malitia veram haberet eſſentiam. 1.8.a
conditor rerum omnium alius non eſt præter Patrem Chriſti. 1.7.b
conditoris cognitionem deſignat Sabbatum, non autem ocium. 1.966.b
conditrix & rerum omnium opifex eſt Trinitas. 1.324.c. 2.636.b
conditum omne convertibile eſt, quia initium & finem habet. 2.582.d
confeſſio fidei Arii. 1.113.d
confeſſio Arii hæretica, qualis. 1.294.b
confeſſio fidei Judæorum ad fidem Chriſti converſorum. 2.635.d
confeſſio Iſchyræ de calumniis in Macarium. 1.782.b
confeſſio fidei Euſebii Epiſcopi. 1.580.c
confeſſio fidei Theophronii. 1.894.b
confeſſio Paulini Diaconi de fide. 1.580.d
confeſſio Catholicæ fidei. 1.885.b
confeſſio Valentis & Urſacii coram ſummo Pontifice. 1.776.a
confeſſio fidei Euſebianorum. 1.892.b
confeſſionem fidei ultimam revocant Euſebiani. 1.906.d
confitenda peccata. 1.1061.c
confitendum eſt Spiritum ſanctum unum eſſe Deum. 2.585.d
conjugia conſobrinorum. 2.70.a
conjugium fruſtra infamare conatur Milvius. 1.1083.d
conjurationis in Athanaſium princeps fuit Euſebius. 1.726.a
conſcientia bona viri, judices non reformidat. 1.741.a
conſcientia ita tenere debemus myſteria, quemadmodum ea ore noſtro dicimus. 2.585.b
conſcientia hominis & Deus ita ſe habent ut ſervus & Dominus. 2.361.d
conſecratio menſæ. 1.1055.d
conſecuturi ſumus remiſſionem peccatorum in morte & ſanguine Chriſti. 1.1055.d
conſilium Dei nemo irritum facere poteſt. 2.379.a
conſilium ad eos qui hæſitant in fide. 1.407.b
conſilium Antonii ad fugandos dæmones. 2.460.c
in conſiliis ſuis pauci recta vident. 2.384.a
conſobrinorum conjugia. 2.70.a
conſolationis ſpiritus Deus. 1.212.c
conſpuitur Chriſtus ut Spiritus ſancti aſperſionem nobis donet. 1.392.c
Conſtans Imperator frater Conſtantii Imperatoris. 1.674.a
Conſtans Imperator Athanaſium præſentem honorat, abſentem ad ſe vocat. 1.677.c
Conſtans Imperator erga Eccleſias liberalis & munificus. 1.678.b
a Magnentio interficitur. ibid.
Martyrii lauream aſſequitur. ibid.
Conſtans Imperator Conſtantino fratri de Synodo celebranda literas mittit. 1.676.b
Conſtans Imperator Athanaſium ad ſe venire mandat. 1.676.b
Conſtans Imperator ad vitæ finem baptizatur. 1.878.a
Conſtans Imperator Athanaſium diligebat. 1.679.b
Conſtante mortuo graviſſime planxit Athanaſius. 1.679.b
Conſtantia Marcelli in confitenda fide Orthodoxa in Concilio Romano. 1.750.c
Conſtantia Epiſcoporum in perſecutione & exilio. 1.832.b
Conſtantius Conſtantii pater. 1.698.d
Conſtantinus & ejus filii ad Antonium ſcribunt. 2.494.b
Conſtantinus Arium de fide Catholica examinat. 1.670.d
Conſtantini filii, tres. 1.814.d
Conſtantini opera Barbari Deum agnoverunt. 1.804.d
Conſtantino definitionem cauſæ reſervari poſtulant Epiſcopi. 1.787.d
Conſtantius Imperator humanus & pius. 1.258.a
Conſtantius Imperator literarum cultor. 1.685.c
Conſtantius Danieli amicus. 1.685.b
idem numen cum Daniele colit. ibid.
Conſtantius æternus appellatur a Valente & Urſacio. 1.871.b
Conſtantius cum Conſtantino patre ſuo regnat. 1.126.b
Conſtantius Chriſtianus & Dei ſtudioſus. 1.673.c
Conſtantius Imperator populo Alexandrino Athanaſium commendat. 1.772.b
Conſtantius Arianorum petitionem admittit. 1.838.a
Conſtantius multos coegit Epiſcopos ne communionem cum Athanaſio haberent. 1.830.b
Conſtantius in promiſſis fallax. 1.843.c
Conſtantius regem Britannionem interfecit. 1.844.a
Conſtantius præcurſor Antichriſti. 1.863.a
Conſtantius cæteris tyrannis efferacior, quando tyrannidem incœpit. 1.860.d
Conſtantius in Ariana impietate moriens voluit baptizari. 1.907.a
Conſtantius Euſebianorum precibus indulget. 1.815.d
Conſtantius Achab deterior. 1.855.c
Conſtantius Imperator Meletianos propter mendaces calumnias execratur. 1.730.b
Conſtantius edictum in Chriſtianos facit, quo non ſolum civitatibus & Eccleſiis ejiciuntur, ſed etiam capitali ſententia puniuntur. 1.821.b
Conſtantius omnibus Athanaſii aſſeclis Eccleſias ſuas & immunitates reſtituit. 1.772.b
Conſtantius viam Antichriſti præmunivit. 1.842.c
Conſtantius Athanaſii accuſatorem ſe dicit. 1.862.a
Conſtantius Arianæ hæreſeos propugnator. 1.861.c
Conſtantius ubi primum Athanaſium viderit. 1.676.d
Conſtantius imago Antichriſti. 1.860.a
Conſtantius omnia in gratiam hæreſeos mentitur. 1.844.d
Conſtantius Herodis imitator. 1.845.d
Conſtantius gladium in Epiſcopos intentat. 1.831.d

Conſtantius juvenes Alexandrinos in Athanaſium incitat. 1. 843.b
Conſtantius Antichriſtus. 1. 855.b
Conſtantius cæteris omnibus tyrannis immanior. 1. 836.a
Conſtantius Epiſcopos creat, cur. 1. 845.d
Conſtantius ſervorum ſuorum ſervus. 1. 857.a
Conſtantius Imperator Athanaſium in Epiſcopali ſede confirmat. 1. 689.a
Conſtantius blaſphemiæ propugnator. 1. 554.d
Conſtantius Imperator doctrinam Athanaſii reſpuit. 1.695.c
Conſtantii edictum in Eccleſiam. 1. 862.b
Conſtantii legatos ſuſpectos habuit Athanaſius, quare. 1.690.a
Conſtantii admonitio ad Hoſium. 1. 838. b
Conſtantii tyrannis in ſuis cognatis occidendis. 1.856.c
Conſtantii epiſtola I. ad Athanaſium. 1.769.a
ſecunda. ibid. c
tertia. ibid. d
ad Presbyteros, Diaconos, & populum Alexandrinum. ibid.
Conſtantii reſipiſcentia. 1.823.b
Conſtantii avus Maximianus. 1. 838. d
Conſtantii furor in Alexandriam convertitur. 1. 842. c
ſub Conſtantii nomine Euſebianis omnia licent. 1.913.d
Conſtantii vita a patris & fratris moribus aliena, 1. 844.a
Conſtantii Imperatoris literas Athanaſio detulerunt Palladius & Aſterius. 1.679.d
Conſtantii & Saulis geſtorum collatio. 1. 555.d
Conſtantii immanitas in Liberium. 1. 836.a
Conſtantii perſecutio altera, priori deterior. 1. 857.c
Conſtantii literæ in Athanaſium & ſuos. 1. 821.c
Conſtantii in religione inconſtantia. 1.828.d
Conſtantio per omnia obſequens Athanaſius. 1. 691.d
pro Conſtantio Imperatore preces fudit Athanaſius. 1. 679.d
ad Conſtantium Euſebianorum oratio. 1. 815.d
Conſtantinopolis Epiſcopus Paulus ab Arianis captus & ſtrangulatus. 1.703.b
Conſtantinopolitano Epiſcopo Paulo falſum crimen objicit Macedonius. 1. 813.b
conſubſtantiale nomen e Symbolo ſublatum a Valente & Urſacio. 1. 875. d
conſubſtantiale non fuit Deitati Verbi Dei corpus. 1 587.d
conſubſtantiale, cur ab Arianis recuſetur. 1. 925.d
conſubſtantiale nomen longe ante Concilium Nicænum in uſu fuiſſe. 1.937.b
conſubſtantialis, quid. 1.917.a
conſubſtantialis vox, an ſit in uſu necne. 1.928.b
conſubſtantialis eſt Patri & Filio Spiritus ſanctus. 1.622.c
conſubſtantialitatis vocabulum utrum ſcandalizare poſſit. 1.908.a
conſubſtantiali patri filius, non eſt idem qui pater. 1.588.d
conſubſtantialis eſt inter ſe tota Trinitas. 1. 622. d
conſubſtantialis & coæternus patri filius eſt. 1. 481.c
quod conſubſtantialis patri ſit filius. 1.562.d
de conſubſtantialitate patris & filii omnes patres idem ſenſerunt. 1.919.a
conſubſtantiales ſunt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. 1.245.b
conſuetudo bona hominem ad bonum promptiorem reddit. 2.363.b
conſummationem ſæculi non ignoravit Chriſtus. 1.129.d
contemplantur Deum qui puram mentem habent. 1. 1050.d
contemplatorem rerum hominem Deus effinxit. 1. 3. b
continentia magna virtus eſt. 1.1063.b
continentia Prophetarum gaudium. ibid.
Apoſtolorum gloriatio. ibid.
Angelorum vita. ibid.
Sanctorum corona. ibid.
continentia amica Dei eſt. ibid.
continentia mortem & infernum profligat. ibid.
contractionem aut extenſionem in ſe non patitur Deus. 1. 529.a
contradictiones Euſebianorum & eorum inconſtantia. 1.912.d
contradictiones ex Arianorum argumentis ſumptæ. 1. 420.d
contraria duo non admittit una eademque natura. 2.300.a
contraria inter ſe Dei appellationem non merentur. 1. 32.a
contrariæ qualitates a Deo fiunt concordes, quomodo. 1.38 d
contrarii duo dii ſimul eſſe non poſſunt. 1. 7.d
contrarietas nulla eſt in ſacris ſcripturis. 1. 956 d
contriſtandum non eſſe Spiritum ſanctum. 2.592 d
contumeliam ſanguini Chriſti facit, qui Calice ſancto præter Eccleſiaſticam inſtitutionem abutitur. 1.732.b
contumelias omnes ſuſtinuit Chriſtus ut nos hæredes incorruptibilitatis efficeret. 1. 108 a
contumelias multas coram Epiſcopis Arianis virgines paſſæ ſunt. 1. 734 d
conventus populi in magna Eccleſia quare celebratus. 1. 681 d
cooperuit Chriſtum ſplendida nubes in monte, dum ſe coram Apoſtolis transfiguravit. 2.587.d
cophini duodecim implentur reliquiis quinque panum, poſt hominum miraculoſam ſaturationem. 2.316.a
Corax Syracuſanus Rhetorices inventor. 1. 10.c
cor Ananiæ tentavit Satanas ut de fundi ſui pretio detraheret. 2. 593.d
cordis humiliatio peccatorum remiſſionem obtinet. 2.367.a
cordis abſcondita novit Chriſtus. 1. 490.a
corde incircumciſos Judæos vocat Stephanus. 2. 595.a
corde ad juſtitiam creditur, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 2.318.a
in cordibus noſtris Chriſtus habitat per fidem. 2. 595.d
in cordibus ſuis Deum portare, & glorificare debent homines. 2. 563.d
Core Synagoga contra Moſem inſurgit. 2.72 c
vivi cum Datham & Abiron tellure abſorpti ſunt. ibid.
Cornelius Petrum adorare volens ab eo prohibetur. 1.394.b
cornices eſca inventa ſe mutuo voce ad participationem invitant. 2.379.d
corona & gloria juſtorum, quæ. 2. 430.d
corona immarceſſibilis virginitas. 1.1063.b

corona cuique redditur non pro dignitate, ſed pro operibus. 2.958.d

coronam ſpineam geſtavit Chriſtus ut ſolicitudines vitæ noſtræ extirparet. 1.108.c

in Corona, chlamyde, & calamo quid geſtabat Chriſtus. 1.1005.a

corpus Chriſti mortale erat & ad generis ſui ſimilitudinem mortem excepit. 1.73.c

corpus Chriſti eſt omnium rerum creatarum glorioſiſſimum. 2.594.b

corpus ex Virgine ſibi formans Chriſtus, maximum ſuæ divinitatis præbuit argumentum. 1.71.c

corpus hominis moritur propter animæ diſceſſum ab eo. 1.35.d

corpus moriendi cauſa aſſumpſerat Chriſtus. 1.73.b

corpus mortuum dicitur, quando a motu conquieſcit. 1.35.d

corpus qvod comedebat, qvod naſcebatur, qvod patiebatur Domini erat, & non alterius cujuſpiam. 1.70.d

corpus Chriſti e virgine ſola ortum trahit. 1.90.c

corpus Chriſti corruptionem non vidit etiamſi pro omnium redemptione ſit mortuum. 1.73.b

corpus hominis movet anima, & illa a ſeipſa movetur. 1.35.d

corpus Chriſti in paſſione moritur, ut vivificet protoplaſtum qvod per inobedientiam ceciderat. 2.584.c

corpus Domini ex Spiritu ſancto eſſe creditur. 2.593.d

corpus noſtrum qvando aſſumpſit Chriſtus ſe ipſum humiliaſſe dicitur. 1.352.a

corpus verum Chriſtus habebat, & non tantum ſpecie tenus. 1.70.d

corpus Chriſti dum pateretur, in cruce quidem pendebat Deus vero Verbum, ſuam potentiam nullis paſſionibus obnoxiam ubiq; declarabat. 2.303.c

corpus grave & oneroſum ſurſum ferri, res eſt plane miranda. 2.322.b

corpus Chriſti cœleſte fuiſſe, & ſimilitudine tantum humanum extitiſſe aſſeverant Marcion & Manichæus. 1.625.a

corpus & anima ex viri & mulieris complexu conſtitui deſiderant. 2.317.a

corpus Adami animale fuit, qvomodo. 1.620.d

corpus Chriſti ſpirituale eſt, qvomodo. ibid.

corpus Chriſti natura non eſt cœleſte. ibid.

corpus qvod ab animæ rationis communione ſejunctum eſt, ne corporis qvidem humani nomen meretur. 2.289.a

corpus Chriſti ſeorſum a Verbo diſcriminatum non adoramus. 1.157.b

corpus mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vivit propter juſtitiam. 2.587.b

corpus Chiſti ſtola vocatur. 1.303.d

corpus Chriſti non reliqvit divinitas in ſepulchro, neque animam ejus in limbo. 1.646.a

corpus qvatenus corpus ab alio corpore nihil differt. 2.284.a

corpus Verbo non indigebat ut integrum in ſua hypoſtaſi fieret. 1.668.d

corpus qvod prius partu editum non eſt, lacte nutriri non poteſt. 1.585.d

corpus ſuum agnoſcet anima in reſurrectione. 2.382.d

corpus ſuum Chriſtus palpandum præbet. 2.6.a

corpus Chriſti neqvaqvam divinam hypoſtaſim abſolvit. 1.668.b

corpus phantaſticum non habuit Chriſtus. 2.561.a

corpus Chriſti templum eſt Verbi Dei. 1.589.d

corpus Chriſti quæ patiebatur, ea ad ſe referebat Verbum qvod illi conjunctum erat. 1.586.d

corpus humanum vere aſſumpſit Chriſtus. 1.587.a

corpus ex impolluta & illibata virgine aſſumpſit Chriſtus. 1.34.d

corpus ad id natum eſt ut ab anima ineqvitetur. 1.35.c

corpus non fictum habuit Chriſtus ſed verum & humanum. 1.587.a

corpus virginis Deo conſecratæ, templum Dei eſt. 1.1054.c

corpus animatum & ſenſibile Chriſtus habuit. 1.581.a

corpus Chriſti linteo involutum in Golgatha depoſitum eſt a Joſepho. 1.586.b

corpus eſt adverſarius animæ. 1.399.a

corpus ex animo non turbatur, non angitur, non triſtatur. 2.286.d

corpus ſuum a morte vindicavit Verbum Dei. 1.244.d

corpus dominicum a ſancto Spiritu creatum eſt. 2.274.b

corpus humanum ex corruptibili mortaliqve, in incorruptilitatem & immortalitatem a Deo mutandum eſt. 1.245.b

corpus Chriſti idem eſt cum corporibus noſtris. 1.587.b

corpus Chriſti eſt creatura. 1.24.a

corpus ſuum ſacroſanctum in ſacro altari exhibuit Chriſtus. 1.22.b

corpus ſalubrius reddit jejunium. 1.1046.d

corpus Chriſti ex virgine Maria ortum traxit. 1.584.c

corpus Chriſti a mortuis excitatum Thomas diſcipulus contrectavit. 1.586.c

corpus Chriſti cibus eſt ſpiritualis. 1.979.c

corpus dominicum ex fœmina conditum eſt, abſqve Veneris commercio. 1.242.c

corpus Chriſti cum Deitate Verbi non eſt conſubſtantiale. 1.584.c

corpus oculos habet naturæ rerum contemplationi deſtinatos. 1.5.c

corpus Chriſti in cruce pendens Deitate adimplebatur 1.589.d
quia templum erat Verbi Dei. ibid.

corpus qvale aſſumpſerit Chriſtus. 1.60.d

corpus ſuum Deo patri ſacrificavit Chriſtus, cur. 1.61.a

corpus Verbi factum eſt, neqvaqvam autem ipſum Verbum. 1.381.b

corpus ſuum Chriſtus templum appellat. 2.581.c

in Corpus non eſt commutatum Verbum Dei. 1.582.d

corporis ſui diſſolutionem homo naturaliter expaveſcit. 1.81.c

corporis Chriſti figura erat templum Salomonis. 1.160.d

corporis vocabulum in Chriſto exterminare volunt Manichæi. 1.623.a

corporis peccatum omnium graviſſimũ eſt. 2.368.c

Corporis & ſangvinis Chriſti ſumptio ſignum eſt an Spiritum ſanctum qvis acceperit. 2.333.a

corporis ſui oblatione mortem a ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus. 1.61.d

Digitized by Google

Conſtantius juvenes Alexandrinos in Athanaſium incitat. 1.843.b
Conſtantius Antichriſtus. 1.855.b
Conſtantius cæteris omnibus tyrannis immanior. 1.836.a
Conſtantius Epiſcopos creat, cur. 1.845.d
Conſtantius ſervorum ſuorum ſervus. 1.857.a
Conſtantius Imperator Athanaſium in Epiſcopali ſede confirmat. 1.689.a
Conſtantius blaſphemiæ propugnator. 1.554.d
Conſtantius Imperator doctrinam Athanaſii reſpuit. 1.695.c
Conſtantii edictum in Eccleſiam. 1.862.b
Conſtantii legatos ſuſpectos habuit Athanaſius, quare. 1.690.a
Conſtantii admonitio ad Hoſium. 1.838.b
Conſtantii tyrannis in ſuis cognatis occidendis. 1.856.c
Conſtantii epiſtola I. ad Athanaſium. 1.769.a
ſecunda. ibid.c
tertia. ibid.d
ad Presbyteros, Diaconos, & populum Alexandrinum. ibid.
Conſtantii reſipiſcentia. 1.823.b
Conſtantii avus Maximianus. 1.838.d
Conſtantii furor in Alexandriam convertitur. 1.842.c
ſub Conſtantii nomine Euſebianis omnia licent. 1.913.d
Conſtantii vita a patris & fratris moribus aliena. 1.844.a
Conſtantii Imperatoris literas Athanaſio detulerunt Palladius & Aſterius. 1.679.d
Conſtantii & Saulis geſtorum collatio. 1.555.d
Conſtantii immanitas in Liberium. 1.836.a
Conſtantii perſecutio altera, priori deterior. 1.857.c
Conſtantii literæ in Athanaſium & ſuos. 1.821.c
Conſtantii in religione inconſtantia. 1.828.d
Conſtantio per omnia obſequens Athanaſius. 1.691.d
pro Conſtantio Imperatore preces fudit Athanaſius. 1.679.d
ad Conſtantium Euſebianorum oratio. 1.815.d
Conſtantinopolis Epiſcopus Paulus ab Arianis captus & ſtrangulatus. 1.703.b
Conſtantinopolitano Epiſcopo Paulo falſum crimen objicit Macedonius. 1.813.b
conſubſtantiale nomen e Symbolo ſublatum a Valente & Urſacio. 1.875.d
conſubſtantiale non fuit Deitati Verbi Dei corpus. 1.587.d
conſubſtantiale, cur ab Arianis recuſetur. 1.925.d
conſubſtantiale nomen longe ante Concilium Nicænum in uſu fuiſſe. 1.937.b
conſubſtantialis, quid. 1.917.a
conſubſtantialis vox, an ſit in uſu necne. 1.918.b
conſubſtantialis eſt Patri & Filio Spiritus ſanctus. 1.622.c
conſubſtantialitatis vocabulum utrum ſcandalizare poſſit. 1.908.a
conſubſtantiali patri filius, non eſt idem qui pater. 1.588.d
conſubſtantialis eſt inter ſe tota Trinitas. 1.622.d
conſubſtantialis & coæternus patri filius eſt. 1.481.c
quod conſubſtantialis patri ſit filius. 1.562.d
de conſubſtantialitate patris & filii omnes patres idem ſenſerunt. 1.919.a
conſubſtantiales ſunt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. 1.245.b
conſuetudo bona hominem ad bonum promptiorem reddit. 2.363.b
conſummationem ſæculi non ignoravit Chriſtus. 1.120.d
contemplantur Deum qui puram mentem habent. 1.1059.d
contemplatorem rerum hominem Deus effinxit. 1.3.b
continentia magna virtus eſt. 1.1063.b
continentia Prophetarum gaudium. ibid.
Apoſtolorum gloriatio. ibid.
Angelorum vita. ibid.
Sanctorum corona. ibid.
continentia amica Dei eſt. ibid.
continentia mortem & infernum profligat. ibid.
contractionem aut extenſionem in ſe non patitur Deus. 1.529.a
contradictiones Euſebianorum & eorum inconſtantia. 1.912.d
contradictiones ex Arianorum argumentis ſumptæ. 1.420.d
contraria duo non admittit una eademque natura. 2.300.a
contraria inter ſe Dei appellationem non merentur. 1.32.a
contrariæ qualitates a Deo fiunt concordes, quomodo. 1.38.d
contrarii duo dii ſimul eſſe non poſſunt. 1.7.d
contrarietas nulla eſt in ſacris ſcripturis. 1.956.d
contriſtandum non eſſe Spiritum ſanctum. 2.592.d
contumeliam ſanguini Chriſti facit, qui Calice ſancto præter Eccleſiaſticam inſtitutionem abutitur. 1.732.b
contumelias omnes ſuſtinuit Chriſtus ut nos hæredes incorruptibilitatis efficeret. 1.108.a
contumelias multas coram Epiſcopis Arianis virgines paſſæ ſunt. 1.734.d
conventus populi in magna Eccleſia quare celebratus. 1.681.d
cooperuit Chriſtum ſplendida nubes in monte, dum ſe coram Apoſtolis transfiguravit. 2.587.d
cophini duodecim implentur reliquiis quinque panum, poſt hominum miraculoſam ſaturationem. 2.316.a
Corax Syracunus Rhetorices inventor. 1.20.c
cor Ananiæ tentavit Satanas ut de fundi ſui pretio detraheret. 2.593.d
cordis humiliatio peccatorum remiſſionem obtinet. 2.367.a
cordis abſcondita novit Chriſtus. 1.490.a
corde incircumciſos Judæos vocat Stephanus. 2.595.a
corde ad juſtitiam creditur, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. 2.318.a
in cordibus noſtris Chriſtus habitat per fidem. 2.595.d
in cordibus ſuis Deum portare, & glorificare debent homines. 2.563.d
Core Synagoga contra Moſem inſurgit. 2.72.c
vivi cum Datham & Abiron tellure abſorpti ſunt. ibid.
Cornelius Petrum adorare volens ab eo prohibetur. 1.394.b
cornices eſca inventa ſe mutuo voce ad participationem invitant. 2.379.d
corona & gloria juſtorum, quæ. 2.420.d
corona immarceſſibilis virginitas. 1.1063.b

corona cuique redditur non pro dignitate, ſed pro operibus. 2.958.d
coronam ſpineam geſtavit Chriſtus ut ſolicitudines vitæ noſtræ extirparet. 1.108.c
in Corona, chlamyde, & calamo quid geſtabat Chriſtus. 1.1005.a
corpus Chriſti mortale erat & ad generis ſui ſimilitudinem mortem excepit. 1.73.c
corpus Chriſti eſt omnium rerum creatarum glorioſiſſimum. 2.594.b
corpus ex Virgine ſibi formans Chriſtus, maximum ſuæ divinitatis præbuit argumentum. 1.71.c
corpus hominis moritur propter animæ diſceſſum ab eo. 1.35.d
corpus moriendi cauſa aſſumpſerat Chriſtus. 1.73.b
corpus mortuum dicitur, quando a motu conquieſcit. 1.35.d
corpus qvod comedebat, qvod naſcebatur, qvod patiebatur Domini erat, & non alterius cujuſpiam. 1.70.d
corpus Chriſti e virgine ſola ortum trahit. 1.90.c
corpus Chriſti corruptionem non vidit etiamſi pro omnium redemptione ſit mortuum. 1.73.b
corpus hominis movet anima, & illa a ſeipſa movetur. 1.35.d
corpus Chriſti in paſſione moritur, ut vivificet protoplaſtum qvod per inobedientiam ceciderat. 2.584.c
corpus Domini ex Spiritu ſancto eſſe creditur. 2.593.d
corpus noſtrum qvando aſſumpſit Chriſtus ſe ipſum humiliaſſe dicitur. 1.350.a
corpus verum Chriſtus habebat, & non tantum ſpecie tenus. 1.70.d
corpus Chriſti dum pateretur, in cruce quidem pendebat Deus vero Verbum, ſuam potentiam nullis paſſionibus obnoxiam ubiq; declarabat. 2.303.c
corpus grave & oneroſum ſurſum ferri, res eſt plane miranda. 2.322.b
corpus Chriſti cœleſte fuiſſe, & ſimilitudine tantum humanum extitiſſe aſſeverant Marcion & Manichæus. 1.625.a
corpus & anima ex viri & mulieris complexu conſtitui deſiderant. 2.317.a
corpus Adami animale fuit, qvomodo. 1.620.d
corpus Chriſti ſpirituale eſt, qvomodo. ibid.
corpus Chriſti natura non eſt cœleſte. ibid.
corpus, qvod ab animæ rationis communione ſejunctum eſt, ne corporis qvidem humani nomen meretur. 2.289.a
corpus Chriſti ſeorſum a Verbo diſcriminatum non adoramus. 1.157.b
corpus mortuum eſt propter peccatum, ſpiritus autem vivit propter juſtitiam. 2.587.b
corpus Chiſti ſtola vocatur. 1.303.d
corpus Chriſti non reliqvit divinitas in ſepulchro, neque animam ejus in limbo. 1.646.a
corpus qvatenus corpus ab alio corpore nihil differt. 2.284.a
corpus Verbo non indigebat ut integrum in ſua hypoſtaſi fieret. 1.668.d
corpus qvod prius partu editum non eſt, lacte nutriri non poteſt. 1.585.d
corpus ſuum agnoſcet anima in reſurrectione. 2.382.d
corpus ſuum Chriſtus palpandum præbet. 2.6.a
corpus Chriſti neqvaqvam divinam hypoſtaſim abſolvit. 1.668.b
corpus phantaſticum non habuit Chriſtus. 2.561.a
corpus Chriſti templum eſt Verbi Dei. 1.589.d
corpus Chriſti quæ patiebatur, ea ad ſe referebat Verbum qvod illi conjunctum erat. 1.586.d
corpus humanum vere aſſumpſit Chriſtus. 1.587.a
corpus ex impolluta & illibata virgine aſſumpſit Chriſtus. 1.34.d
corpus ad id natum eſt ut ab anima ineqvitetur. 1.35.c
corpus non fictum habuit Chriſtus ſed verum & humanum. 1.587.a
corpus virginis Deo conſecratæ, templum Dei eſt. 1.1054.c
corpus animatum & ſenſibile Chriſtus habuit. 1.581.a
corpus Chriſti linteo involutum in Golgatha depoſitum eſt a Joſepho. 1.586.b
corpus eſt adverſarius animæ. 1.399.a
corpus ex anima non turbatur, non angitur, non triſtatur. 2.286.d
corpus ſuum a morte vindicavit Verbum Dei. 1.244.d
corpus dominicum a ſancto Spiritu creatum eſt. 2.174.b
corpus humanum ex corruptibili mortaliqve, in incorruptibilitatem & immortalitatem a Deo mutandum eſt. 1.245.b
corpus Chriſti idem eſt cum corporibus noſtris. 1.587.b
corpus Chriſti eſt creatura. 1.24.a
corpus ſuum ſacroſanctum in ſacro altari exhibuit Chriſtus. 1.122.b
corpus ſalubrius reddit jejunium. 1.1046.d
corpus Chriſti ex virgine Maria ortum traxit. 1.584.c
corpus Chriſti a mortuis excitatum Thomas diſcipulus contrectavit. 1.586.c
corpus Chriſti cibus eſt ſpiritualis. 1.979.c
corpus dominicum ex fœmina conditum eſt, abſqve Veneris commercio. 1.242.c
corpus Chriſti cum Deitate Verbi non eſt conſubſtantiale. 1.584.c
corpus oculos habet naturæ rerum contemplationi deſtinatos. 1.5.c
corpus Chriſti in cruce pendens Deitate adimplebatur 1.589.d
quia templum erat Verbi Dei. ibid.
corpus qvale aſſumpſerit Chriſtus. 1.60.d
corpus ſuum Deo patri ſacrificavit Chriſtus, cur. 1.61.a
corpus Verbi factum eſt, neqvaqvam autem ipſum Verbum. 1.381.b
corpus ſuum Chriſtus templum appellat. 2.581.c
in Corpus non eſt commutatum Verbum Dei. 1.582.d
corporis ſui diſſolutionem homo naturaliter expaveſcit. 1.81.c
corporis Chriſti figura erat templum Salomonis. 1.160.d
corporis vocabulum in Chriſto exterminare volunt Manichæi. 1.623.a
corporis peccatum omnium graviſſimū eſt. 2.368.c
Corporis & ſangvinis Chriſti ſumptio ſignum eſt an Spiritum ſanctum qvis acceperit. 2.333.a
corporis ſui oblatione mortem a ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus. 1.61.d

corporis ſui immolatione mortem Chriſtus abolevit. 1.62 c
corporis veri ſunt humores lacrimæ. 2.581.b
corporis partes ſeorſim ſibi deſumentes Idololatræ pro diis coluerunt. 1.10.c
corpori imperat anima rationalis. 1.36.d
corpori Chriſti in ſepulchro poſito nihil profuerunt aromata 1.354.d
corpori contraria eſt anima. 1.35.a
corpori Chriſti glorioſo conformes nos fore ſperamus, qvomodo. 2.324.c
corpori ſuo conſubſtantiale non eſt Verbum. 1.585.b
corpori cohærens mors ipſi dominabatur. 1.98.c
corpore hominis uſa eſt Dei ratio pro organo ad declarandam patris cognitionem. 1.96.c
corpore exaltatus eſt Chriſtus a Patre. 1.252.a
corpore etiam dormiente anima movetur. 1.36.b
corpore Dominico excitato omnes ſimul excitati ſumus. 1.988.d
corpore neqvaqvam coinquinabatur Chriſtus dum in eo eſſet, imo corpus ipſum ſanctificabat. 1.70.a
a corpore mortali neqvaqvam res æternæ meditarentur niſi anima rationalis & immortalis eſſet. 1.34.c
an a corpore Chriſti exceſſerit Verbum, 1.647.d
ex corpore & anima homo conſtituitur. 1.637.c
in corpore cum aderat Chriſtus neqvaqvam tunc alibi deerat. 1.909 c
corpora Arabum ſicciſſima ſunt & calidiſſima. 2.381.b
corpora hominum reſurgent incorruptibilia. 2.377.b
corpora terrena attactu ſuo illuſtrat ſol atque purificat. 1.70.c
corpora virginum plagis ab hæreticis conciduntur. 1.847.c
corpora hominum ideo terra obruuntur, qvod in hoc tacite reſurrectio futura confiteatur. 2.377.b
corpora hominum terram occidentalem habitantium candidiſſima ſunt, cur. 2.381.a
corpora hominum ſunt templa Spiritus ſancti, a Deo accepti. 2.593.c
corpora noſtra templa ſunt Spiritus ſancti. 1.307.d
corpora Chriſtianorum Deo in Baptiſmate offeruntur. 2.267.a
corpora omnia in quatuor elementa reſolvuntur. 2.376.d
corporum reſurrectionis negocium geſturus venerat Chriſtus in mundum. 1.75.c
corporum terrenorum attactu neqve ſordeſcit ſol, neqve obſcuratur. 1.70.c
corporum ſigna ſunt ſimulachra. 1.24.c
corporibus Chriſtianorum ab Arianis interfectorum ſepultura denegatur. 1.705.a
in Corporibus his reſuſcitandi ſumus a Chriſto in eadem carne, in qva ille natus eſt. 2.586.c
corporea & temporaria boni naturam habere ſibi perſuadet mens humana, qvomodo. 1.7.c
coporeum ſenſum & animam habet Chriſtus non fictitia, nec aerea. 2.586 b
corruptio in morte ſpectatur. 1.58.a
corruptionis ſuæ ſibi authores fuere homines, qvomodo. 1.57.a
corruptioni non ſubjacet Deus pater. 2.612.c
corruptionem non vidit corpus Chriſti etiamſi ad omnium redemptionem mortuum ſit. 1.76.d
in corruptione mortis permanent homines qvomodo. 1.74.a
crapula. 2.425.d
crapula & corporis otio oblectantur dæmones. 1.1046.d
creata ſunt omnia per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum. 2.586.b
creata natura eſt ſancta per filium. 2.590.a
creata omnia pari honore non habentur. 2.283.d
creata ſunt omnia a filio, filius autem neqvaquam creatura eſt. 1.241 c
creatarum rerum natura, quia ex nihilo conſtat ideo morti eſt obnoxia. 1.45 b
creata & non creatrix eſt hominum ſapientia. 1.449.d
creatio hominis. 1.1022 a
creatio mundi an ſit a multis. 1.55.c
creatio mundi non eſt fortuita vel ſpontanea. 1.54.c
creatio ſecunda finem nullum habet. 1.965 b
creatio ſine Spiritu ſancto non eſt ſanctificata. 2.590 d
creationis mundi ordo. 1.90.d
creationis voces quæ ad Chriſtum referuntur, illius humanitatem & non Deitatem reſpiciunt. 1.382 c
creationem Angelorum celavit Deus, quare. 2.333.b
de creatione mundi opinio Platonis. 1.54.d
in creatione hominis cum Chriſto colloquebatur Deus Pater. 1.51.b
creator eſt Spiritus ſanctus. 2.560.d
creator Pater, & factor Filii ſui eſt Deus, quomodo. 1.431 d
creator an creaturis commiſcibilis ſit. 2.582.d
creator cum creaturis non eſt comparandus. 1.582 c
creator creaturam induit. 2.24.c
creator in re creata, nempe corpore, ſubſiſtit. 1.157.d
creator ſyderum & rerum omnium ſuper eis acqvieſcit. 2.7.d
creatorem creaturis minorem faciunt qvi dicunt, Paſſus eſt Deus qvia voluit. 1.938.d
in Creatore & creatura tribuunt baptiſma Ariani. 1.413.c
creatrix ſapientia non creatur. 1.449.d
creatum a creato ſervari non poterat. 1.158.b
creatum qvidquid eſt Deus eſſe non poteſt. 2.581.b
creatura prima Satanas. 1.120.a
creatura reconciliationem inter Deum & homines facere non poterat. 1.439.d
creatura qvi non eſt, Deus natura ille eſt. 2.276.b
creatura eſſe non poteſt Verbum Dei ratione eſſentiæ ſuæ. 1.449.b
creatura non eſt Spiritus ſanctus. 1.1081.a
creatura a creatura nihil differt, eo qvod creatura eſt. 2.284.a
creatura nulla in ſeipſa patiens diverſam habet eſſentiam. 2.312.b
creatura nova qvando ſumpſit exordium. 1.156.a
creatura nova feſtum colet perpetuum, quando. 1.965.b
creatura ſi eſſet Spiritus ſanctus, Patri & Filio utique non uniretur. 2.582.d
creatura nova ortum ſuum & diluculum Chriſtum habuit. 1.241.d

creatura non eſt Deus, ſed homo eſt creatura. 2.580.a
creatura non eſt filius Dei. 1.241.d
creatura ſi eſſet Chriſtus patrem ſolus cognoſcere non poſſet. 1.393.c
ſi creatura eſſet filius, Dei filius non eſſet. 1.911.a
creatura non eſt filius Dei. 1.297.c
creatura omnis capax eſt divinarum virtutum, & eget gloria Dei. 1.583.b
creatura creaturam non adorat. 1.394.a
creatura nova initium ſumpſit, quando Chriſtus ſurrexit a mortuis. 1.965.a
ſi creatura eſſet Chriſtus, a patre genitus non foret. 1.427.b
creaturam pro creatore honoribus perſequuti ſunt homines. 1.3.d
creaturam liberavit Spiritus ſanctus, ideoqve liber ipſe eſt & non ſervus. 2.587.c
creaturam non adoramus in Chriſto, cum ipſe ſit rerum creatarum Dominus. 1.157.b
creaturam eſſe Verbum Dei aſſerunt Ariani. 1.286.d
creaturam Spiritum ſanctum eſſe Macedoniani ſentiunt. 2.267.d
creaturam ſanctificant Pater, Filius & Spiritus ſanctus. 2.590.a
creaturam omnem pedibus ſuis ſubjectam habebat Chriſtus homo factus. 1.348.d
creaturam novam operatus Chriſtus. 1.323.b
creaturam & non creatorem Chriſtum eſſe Ariani dicunt. 1.390.c
creaturam omnem adhortantur Ananias, Azarias, & Miſael, ad Dei benedictionem. 2.587.b
per creaturam meram redemptio fieri non potuit. 1.164.c
creaturæ a creaturis creari non poſſunt. 1.161.c
creaturæ univerſæ ſalus eſt ſalvatoris noſtri adventus in carnem. 1.160.a
creaturæ omnes inviſibilem Chriſti Deitatem dum ipſe moreretur in cruce, teſtantur. 1.303.d
creaturæ ſunt in locis diſtinctis. 1.169.c
creaturæ procul ſunt a Deo non ratione loci, ſed qualitate naturæ. 1.475.c
creaturæ non cooperantur, Deo patre operante. 1.466.c
creaturæ omnes autorem ſuum cognoverunt præter homo. 2.97.d
creaturæ voluntate creatæ ſunt non item filius Dei. 1.514.b
creaturæ proprium eſt adminiſtrare, Dei vero ſolius creare. 1.397.d
creaturæ cur Dii aliquando appellatæ ſint. 1.62.d
creaturæ ejuſmodi ſunt naturæ ut deſinere poſſint, ubi creator voluerit. 1.326.d
creaturæ omnes ſimilis generis ſimul ad eſſentiam vocatæ ſunt, 1.419.c
creaturæ creatorem ſuum veluti literis per ordinem indicant, & alta voce proteſtantur. 1.37.d
creaturæ gratia & voluntate per Verbum Dei conditæ ſunt. 1.326.d
creaturæ ideo ſervæ ſunt & ancillæ qvia extra patris unitatem conſiſtunt, & cum non eſſent aliqvando eſſe cœperunt. 1.516.b
creaturæ ſunt Angeli, & neqvaqvam adorandi. 1.394.b
creaturæ extra ſuum creatorem exiſtunt. 1.316.d
creaturæ eſſe inceperunt ſed Verbum Dei eſſe non incepit. 1.428.b
creaturæ creare non poſſunt. 1.392.b
creaturæ a Spiritu ſancto ſanctificantur. 1.388.d
creaturæ cur condantur. 1.421.d
creaturæ Deum adorant. 1.394.b
creaturæ ſecundæ initium eſt dies Dominicus. 1.967.d
creaturæ nihil ſimile habent ratione ſubſtantiæ, cum ſuo creatore. 1.326.d
creaturam contemplatione cognoſci poteſt Chriſtus. 1.99.d
creaturarum remedium fuit crux Chriſti. 1.2.b
creaturarum aſpectu, earum conditor Deus agnoſcitur. 2.24.c
creaturarum nomen Deo tribuunt qui illum ingenitum nominant. 1.280.a
creaturarum primogenitus dicitur Chriſtus, quoniam omnes per eum jus filiorum & adoptionem adipiſcuntur. 1.435.c
creaturarum proprium eſt ut ex non entibus extitiſſe dicantur. 1.371.c
creaturarum proprium eſt ut non ſint anteqvam fiant. 1.392.a
creaturas tunc produxit Deus quum intelligeret eas ſubſiſtere poſſe. 1.336.b
creaturis plus tribuunt Ariani quam creatori. 1.526.d
creaturis priori inſtauratore opus fuit. 1.436.b
cum creaturis nihil commune habet Spiritus ſanctus. 1.202.c
in creaturis eſt aliqva ſapientia. 1.449.c
creatus non eſt mundus a multis, qvomodo. 1.43.b
non creatus eſt filius ſed genitus. 2.586.a
creatum eſſe Spiritum ſanctum in ſcripturis non legitur. 2.586.d
creare, vox ambigua eſt, diverſoqve ſenſu accipi poteſt. 1.416.a
creavit me, proverbialiter dictum eſt de carne Chriſti. 1.420.d
creavit, non ad ſubſtantiam divinam ſed ad humanitatem Chriſti referendum. 1.416.a
creavit Deus univerſa ex non entibus per ſuum Verbum Dominum noſtrum. 1.56.a
creavit apud Salomonem quomodo intelligi debeat. 1.415.d
credenda quædam & non diſcutienda. 2.584.c
credentes a Spiritu ſancto regenerandi ſunt. 2.593.b
credentes in Jeſum Chriſtum Dominum ſervantur. 2.313.d
credere quid jubeamur de Trinitate. 2.580.a
credimus in Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum per quem omnia creata ſunt. 2.586.b
credulitas una in Trinitate exhibetur. 2.578.b
Creſtus & Amphion Arianorum loco Epiſcopi conſtituuntur. 1.727.d
in Creta Jupiter famigeratus in Deorum numerum relatus. 1.10.d
Cretenſes & Phœnices liberorum mactatu Saturnum placere ſolebant. 1.27.c
crimen falſum objicit Macedonius Paulo Epiſcopo Conſtantinopolitano. 1.813.c
crimen timiditatis ab Arianis Athanaſio exprobratur. 1.701.b
crimina contra Athanaſium fingunt Euſebiani. 1.721.b
criminibus confictis accuſatur & opprimitur Athanaſius. 1.746.b
crinalis vitta virginis Deo dicatæ ex lana eſſe

debet. 1.1054.b
Criſpinus Patavii Epiſcopus D. Athanaſii teſtis. 1.675.c
Crocodilus apud qvoſdam adoratur, apud alios abominationi habetur. 1.25.b
crudelitas zelum vocatur. 2.292.c
crux execrabilis. 1.77.d
crux Chriſti trophæum eſt de morte excitatum. 1.72.b
crux Chriſto impoſita, inſigne & monumentum victoriæ ejus fuit. 1.1011.b
crux a fidelibus honoratur & deoſculatur, propter Chriſtum qui in ea pependit. 2.346.c
crux Chriſti ab Ethnicis irridetur. 1.2.a
crux Chriſti nihil obſcænitatis habet. 2.491.c
crux vivifica ſalvatoris de morte triumphum reportavit. 1.1022.a
crux Judæis in ſcandalum eſt. 1.482.d
crux Chriſti hamus eſt in qvo captus & victus eſt diabolus. 2.449.b
crux, paſſio, & ſepultura Chriſti quomodo abſqve ulla divinitatis ſuæ impotentia, vel infirmitate accipienda. 2.581.b
crux numiſmatibus impreſſa, regum Chriſtianorum effigies ibi qvoqve inſculptas, conſervat indelebiles. 2.349.d
crux gloria & honor Chriſti. 2.435.c
crux Chriſti facta eſt victoria contra mortem. 1.79.d
crux Chriſti ab hæreticis cavillatur ſicut & ab Ethnicis. 1.593.d
crux inſtituta fuit ut appareret eum qui in corpore apparverat mortem compeſcuiſſe. 1.82.a
crux Chriſti de immortalitate homines certos reddidit. 1.105.a
crucis lignum hora tertia defixum eſt. 1.1055.a
crucis ſigno & fide Chriſti, mors ut mortua conculcatur. 1.79.d
crucis utilitas. 2.424.a
crucis Sanctorumque imagines qui honorare recuſant dementes ſunt & inſipidi. 2.346.b
crucis ſigno dæmonum præſtigia propelluntur. 1.2.b
crucis mortem elegit Chriſtus, quare. 1.76.d
crucis ſigno magica omnia compeſcuntur. 1.87.a
idola deſerta relinquuntur. ibid.
voluptas irrationabilis conqvieſcit. ibid.
crucis ſanctiſſimæ ſignum dæmones fugat. 1.101.d
crucis ſignum & fides ad Dominum, murus inexpugnabilis. 2.458.c
crucis mortem citius qvam naturalem quare ſuſtinuerit Chriſtus. 1.78.a
crucis typum in veteri teſtamento primus exhibuit Jacob. 2.353.d
crucis Chriſti vis & efficacia, orbem terrarum implevit. 1.2.b
virtutes ejus qvæ. ibid.
crucis venerandæ typus erat planta Sabec. 2.413.d
cruci Verbum non fuiſſe affixum, nec ſimul cum corpore paſſum. 1.123.c
crucem Chriſti tulerunt Judæi. 1.1026.d
crucem cum Chriſto portavit Simon Cyrenæus, ut omnibus innoteſceret Dominum non ſuam, ſed hominum mortem ſubire. 1.1011.d
per crucem ſuam Chriſtus, Idolorum magnificam ſpeciem ſubvertit. 1.52.d
crucem venerantur Chriſtiani præ cæteris redemptionis noſtræ inſtrumentis, qvare. 2.347.b
crucem intuentes dæmones tremunt & horrent, qvod in ea ſalutem noſtram operatus ſit Chriſtus. 2.346.d
in crucem aſcendit Dei Verbum. 1.2.c
cruce Chriſti mors extincta eſt. 1.79.d
de cruce Chriſti prophetavit Moſes. 1.87.d
de cruce cur non deſcenderit Chriſtus. 1.1013.c
in cruce ſita eſt hominum reſurrectio. 1.249.c
in cruce clamavit Chriſtus, cur. 1.1016.b
cruce ſuſpenſa eſt caro Verbi Dei. 1.244.d
in cruce pendens Dominus hora nona Spiritum reddidit. 1.1055.b
in cruce hora ſexta pependit filius Dei. ibid.
crucifigi mundo, qvid. 2.428.c
crucifigitur imago Chriſti a Judæis. 2.632.d
crucifixum Chriſtum fuiſſe ſub Pontio Pilato credimus. 2.586.b
crucifixum Chriſtum adorant qui antea ipſum contempſerant. 1.107.b
crucifixum eſt Verbum carne. 1.122.c
cubilia, qvid. 2.420.d
cucullula & ſuperhumerale virginis Deo dicatæ laſcinias habere non debet. 1.1054.b
Cucuſi in Cappadocia Paulus Epiſcopus ab Arianis ſtrangulatur. 1.703.b
culpa hominum occaſionem Chriſto dedit ut deſcenderet. 1.57.a
cultus ſimulachrorum poſt crucis adventum ſummotus eſt. 1.2.b
cultus nominis & religio, qvid. 1.112.a
cultus rationalis Deo per baptiſmum exhibetur. 2.165.d
Cupido ab hominibus adoratur. 1.10.d
cupiditas unde. 1.4.c.
cura Dei uſque ad minuta quæque animantia extenditur. 1.396.c
cura Athanaſii unica in Synaxibus celebrandis verſabatur. 1.675.d
curator animarum Deus. 1.37.d
curioſi in divinis a bono propoſitio excidunt. 1.666.d
Cymatius Palti civitatis Cæleſyriæ Epiſcopus. 1.580.a
Cyniſes in tota Ægypto producuntur a Moſe. 1.543.a
Cyreneus homo nomine Simon, crucem Chriſti portabat. 1.1013.a
Cyriacus Myriæ Epiſcopus Orthodoxus. 1.291.c
Cyrus Borroeæ Epiſcopus in exilium ab Arianis pulſus. 1.703.a
Cyro & Dario regibus vixerunt Daniel & Ezechiel. 1.871.c

D.

DÆMON eſſe non poteſt Chriſtus, cum ipſe dæmones propellat. 1.103.a
Dæmones ſpeciem Monachi induunt. 2.473.b
Dæmones beſtiarum & ſerpentium formas induti Antonium aggrediuntur. 2.458.a
Dæmones abegit mors Chriſti. 1.104.d
Dæmones mortuo non obediunt. 1.85.b
Dæmones quondam ante Chriſti adventum hominibus infeſti erant. 1.101.c
fontes, fluvios, ligna, lapides obſidebant. 1.101.c
præſtigiis fatuos in ſtuporem agebant. ibid.c
Dæmones ad arma homines in ſeſe concitabant, qvare. 1.288.a
Dæmones qvomodo futura prædicant. 2.355.a
Dæmones nil niſi vanam imaginationem & apparitionem

paritionem habent. 1.84.b
Dæmones & idola res mortuariæ ſunt. ibid.c
Dæmones perſequi non poſſet Chriſtus, ſi vitæ expers eſſet. 1.85.b
Dæmones Chriſtum Deum eſſe & ſentiunt & credunt. ibid.d.
Dæmones ut ex aere fugaret Chriſtus, in aere mortuus eſt. 1.78.c
Dæmones nulli Evangelici Domini ſunt 1.988.a
terrentur cum vident eum ab Apoſtolis ſolvi. ibid.
Dæmones a tumulis, imaginibus, & reliquiis Sanctorum perſæpe fugantur. 2.346.b
Dæmones, non plures ſed unum tantum filium Dei eſſe clamabant. 2.23.b
Dæmones legem videntes non timent, crucis autem præſentia perſecutionem patiuntur. 2.345.d
Dæmones coluerunt homines idololatræ, eosque Deos appellaverunt. 1.64.b
Dæmones extrudere, & illis imperare non eſt opus humanum ſed divinum. 1.71.a
Dæmones a Domino Chriſto fugati ejus poteſtatem hominibus patefaciebant. 1.72.c
Dæmones mandato Chriſti expelluntur. 2.316.b
Dæmones Jeſu Chriſti nomine fugantur. 2.314.a
Dæmones e cœlo expulſi Chriſti dominium indicant. 1.99.d
Dæmones vim jejunii metuunt. 1.1046.c
crapula & ocio corporis oblectantur. ibid.
Dæmones Chriſtum filium Dei eſſe confitentur. 1.85.c
Dæmones ne nomen quidem Chriſti tolerare poſſunt. 1.83.c
illo audito in fugam convertuntur. ibid.d
Dæmones apparent diverſis modis. 2.465.b
Dæmones Apoſtolis cedunt. 1.956.c
Dæmonia ex hominibus ejiciunt incantatores, quomodo. 2.381.c
Dæmonum & Angelorum eſſentia non differt, ſed voluntas eorum diverſa eſt. 2.324.b
Dæmonum tyrannis a Chriſto expulſa. 2.369.d
Dæmonum malitia contempta fuit quando Chriſtus in terris apparuit. 1.99.d
Dæmonum præſtigiæ ſigno crucis propelluntur. 1.2.b
de Dæmonibus victoriam reportavit Chriſtus antequam naſceretur. 1.90.d
Dalmatius cenſor ab Imperatore delegatur ut Athanaſii cauſam de homicidio, quo accuſabatur, cognoſcat. 1.782.d
Damaſus Romanus Epiſcopus. 1.931.c
e Damaſci mœnibus Paulus in ſporta demiſſus eſt. 1.707.d
damnati manent in mœrore & triſtitia uſque dum veniat judicii dies. 2.338.c
damnati in tenebris habitantes ſeſe mutuo non cognoſcunt. 2.339.a
Danaes a Jove ſtuprata. 1.14.a
Daniel & ſocii ejus jejunant. 1.1046
ex menſa regia ſaturari nolunt, neque de vino regis bibere. ibid.
de ſeminibus terræ veſci volunt. ibid.
leguminibus & aqua aluntur. ibid.
ſpecies eorum ſuper eos qui ex regia menſa veſcebantur, eximiæ viſæ ſunt. ibid.
Daniel Suſannæ hiſtoriam conſcripſit. 1.964.c
Daniel & Ezechiel Prophetæ, Cyro & Dario regibus vixerunt. 1.871.c
Daniel decies mille myriades, & mille Chiliades Chriſto inſeruiſſe vidit. 1.345.b
Daniel in fovea ora leonum occluſit. 2.434.b
Daniel in captivitate fuit uſque ad Cyrum regem Perſarum. 2.109.a
quidnam egerit, & qua de re prophetarit. ibid
Daniel (liber ſic inſcriptus) apocryphus. 2.154.c
Daniel omnibus Chaldæorum diſciplinis inſtructus fuit. 1.660.c
Danielis hebdomadæ ſeptuaginta impletæ, ante adventum Chriſti. 1.1034.b
Danieli amicus Conſtantius Imperator. 1.685.b
Dario & Cyro regibus vixerunt Daniel & Ezechiel prophetæ. 1.871.c
Dathan & Abiron ut vivos deglutiret terra imperavit Deus. 1.1046.b
Dathan, Core & Abiron vivi tellure abſorpti ſunt. 1.452.d
David a Samuele oleo ſenſibili unctus eſt. 1.1066.c
David tria millia Pſalmorum compoſuit. 2.157.d
David, fide juſtificatus eſt non martyrio. 1.304.a
David aquam Domino libavit. 2.76.b
David, Abraham, & Phinæes promiſſiones a Domino acceperunt. 2.434.b
David neminem præter Deum pro ſui liberatione invocat. 1.465.d
David Spiritum Sanctum in creaturarum numerum non collocat. 2.586.d
David unctus in regem. 2.75.a
a Saule perſequitur. ibid.b
Sauli ſuccedit. ibid.c
David filius vocatur Joſeph ſponſus virginis Mariæ. 2.587.c
David univerſæ creaturæ Dominum laudare imperat. 2.586.d
David de Chriſti cruce prophetat. 1.87.d
item Moſes. ibid.
Hieremias item. ibid.
David principio paſtor, poſtmodum rex factus eſt. 1.1066.d
regnum per vim non arripuit. ibid.
poſt rejectionem Saulis in Regem inungitur. ibid.
David ad Abimelech ſacerdotem confugit. 1.1071.b
inſidias ſibi a Saule factas celavit. ibid.
panes propoſitionis cum pueris ſuis comedit. ibid.
David non immundas cantiones ſed hymnos Domino pſallebat, cytharam manu pulſans. 1.1069.d
ſuffocantem dæmonem a Saule propulſabat. ibid.a
David & Elias gladii acies effugerunt. 2.434.c
David unctus eſt Jeruſalem conſiſtente. 1.93.a
David domi ſuæ vitam depoſuit. 1.89.d
David Sauli accinens inſaniæ vitium ab eo propulſabat. 1.981.b
David Judæ proditionem prædicat. 2.390.b
David trigenarius regnum obtinuit. 1.88.d
David, Goliath proprio illius gladio interfecit. 1.1008.d
David Chriſti veſtimenta dividenda fore prædicat. 2.392.d
David contra Moabitas bellum geſſit. 1.89.b
David ſempiternitatem filii Dei teſtatur. 2.582.d
David a Deo factus & non genitus. 1.427.c

Digitized by Google

David ut Abimelechum effugiat faciem mutat. 1.706.c
David calumniatores deteſtatur. 1.687.b
David Saulem ſe perſeqventem fugit. 1.706.c
David ex Jeſſe genitus eſt. 1.88.c
Davidis res multæ ſimilitudine congruunt cum Chriſto. 1.1068 a
Davidis reliqviæ ſervantur. 1.386 c
Davidis nativitas obſcura & paucis cognita fuit. 1.88.d
Davidis ſemen in æternum manſurum repromittit Deus. 2.582. b
Davidis cum Chriſto collatio. 1.1067 b
Davidis ſtirpem Triteuchos liber complectitur, 1.989.c
Davidis authoritate filii Dei divinitas oſtenditur. 1.852. b
Davidis filius dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 1 961. c
ex Davidis ſemine carnem ſumpſit Chriſtus. 1.625.a
Davidi promiſſiones factæ vanæ ſunt, ſi Chriſtus carnem humanam non aſſumpſit. 2. 323.c
a Davide proſtratur Goliath. 1.1069.d
ex Davide genitus eſt Salomon. 1. 88. c
deambulatio Chriſti ſuper mare, maximum indicium fuit illius in cuncta dominii. 1.71.d
debita noſtra Chriſtus morte ſua ſolvit. 1. 75. b
debitum humani generis erat ut omne genus humanum moreretur. 1. 72. d
decem præcepta Domini. 2.64 c
declaratio Chriſti, miſſio,& unctio idem. 1.139.b
decreta Concilii irrita, ſua vero rata eſſe volunt hæretici. 1 727.d
decreta in Novatum & Paulum Samoſatenſem obſervanda. 1.744.a
decretum Euſebianorum. 1.816.d
decus orthodoxæ doctrinæ incorruptum, unde. 2.313.c
defenſio illa odio digna, qvæ cum defenſi dedecore conjuncta eſt. 2.314 d
definitio qvid. 1 42.d
definitionum tria genera. ibid.
definitio definitionum, qvid. ibid.
definitionum neceſſitas. 1.43 a
definitionum proprietas. 1.43 a
definitio Angeli. 1.938.b
definitio hominis. 1. 238 d
defuncti homines pro diis ab hominibus habiti ſunt. 1.10.a
pro defunctis oratio habita. 1.854.b
defuncto nulli inſultandum, etiamſi inimico. 1.301.d
defunctorum peccatorum animæ, aliqua beneficentia participant ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipſis facta. 2. 343.c
defunctorum impiorum animæ neqvaqvam hanc vitam rurſus inviſunt. 2.340.c
ſanctorum vero maxime. ibid.
delationibus facile non credere magiſtratum optime decet. 2.380.c
delent aliqvando peccata Eleemoſynæ, aliqvando vero non. 2.364.d
delentur peccata maxima & intolerabilia per eleemoſynam. 2. 365. a
Delirium Arii. 2.567. d
Deliria Judæorum & Gentilium. 1.665.a
dementia eſt, Patrem ſine Spiritu aliqvando fuiſſe aſſerere. 2. 576. d
Demophilus, Arii commendatione epiſcopus factus. 1.290.b
denarius numerus omnium eſt complementum. 2.351.b
denarii duo teſtamentum vetus & novum. 2.398.d
dentibus ſtridet diabolus, & ſemetipſum excruciat. 1.1018.d
deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem, qvi eſſe in cœlo nunqvam deſierat. 2.586.b
deſcenſio Spiritus ſancti in Jordane ad noſtram ſanctificationem facta eſt. 1 753.c
deſcenſus Chriſti ad inferos, & illius ſepultura qvid hominibus præſtent. 1.648.a
deſcenſus Verbi Dei e cœlo, non fuit digreſſio e cœlo. 1. 664.a
in deſerto Spiritum Sanctum deduxiſſe Iſrael teſtatur Eſaias. 2.590 c
deſperationis peccatum pœnitentiam admittere non poteſt. 2 260.d
deſponſata erat Maria virgo, Joſepho viro juſto. 2.503 d
Deus qvis. 1.44.a
Deus qvid. 1. 43. d
Deus $\alpha\Phi\Phi\alpha$, qvid. 1.213.a
Deus unus eſt. 1 7.a
Deus ſpiritus eſt. 1.243 c
Deus rex eſt & Dominus totius mundi. 1.41.a
Deus Ægyptiorum bos. 1.26.c
Deus capabilis eſt & non capax. 2.584.a
Deus Eccleſiis præſidet. 1.755.b
Deus ante incarnationem nec pedes nec manus corporeas, neqve etiam veſtimenta corporea habuit. 2 287.d
Deus dicitur unus qvia una eſt religio,& una glorificatio Trinitatis. 2.584 d
Deus mentiri non poteſt, neqve ſeipſum negare. 2 301.c
Deus neminem pœnitentem abjicit, etiam ſi millies in peccatum lapſus ſit aliqvis. 2.367.d
Deus qvomodo olim Patribus viſus ſit, 2 317.b
Deus nos ſuis manibus finxit. 2.3.a
Deus unus Verbi pater in Eccleſia prædicatur. 1.589.d
Deus & caro idem non ſunt in Chriſto. 2.312 b
Deus non eſt, qvi non eſt prior natura. 2.275.d
Deus pater, & Deus filius æqvaliter ſapientes exiſtunt. 2. 581 c
Deus injuſtus eſſet ſi mortuorum reſurrectio non eſſet. 2.577.c
Deus expers eſt magnitudinis. 2.283.c
Deus nullo tempore comprehenditur. ibid.
Deus qvalitatis expers eſt. ibid.
Deus homo factus, caro dicitur eſſe factus. 1.622.d
Deus baptiſma confirmat in filio. 1 412.b
Deus pater noſter a nobis dicitur, qvia filius ejus corpus noſtrum geſtavit. 1.281.d
Deus indeterminabilis eſt & ſimplex natura. 2.582.b
Deus juxta meritum eorũ a qvibus olim viſus eſt, temperamentum majeſtati adhibuit. 2 583.a
Deus mutationi eſſet obnoxius ſi non natura ſed voluntate filium genuiſſet. 2.581.c
Deus hominem ex paradiſo expellit omni dignitate privatum, 2.3.b
Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi. 2.579 a
Deus, hominis ſuſcepit naturam.
Deus apud Deum erat in principio. 2.582.b

Deus Pater multa Verba non habet. 1.264. c
Deus non ſepelitur, ſed caro. 2.580.a
Deus, ſolis inſtar oritur illuſtrans uniuscujuſque animam. 2.584 d
Deus Pater non eſt ipſe qui filius, quomodo. 1.584. d
Deus ſolus in Trinitate, eſt qui eſt. 2 580.c
Deus multitudinis concordia ad exaudiendum ſit promptior. 1.683. d
Deus ſe per gratiam eorum patrem præbuit quorum conditor erat. 1.419.d
Deus Sabbaoth, Deum exercituum ſignificat. 1.394.d
Deus præcipiendo non fatigatur. 1.396.c
Deus curam ſuam uſque ad minuta quæque animantia extendit. 1.396.b
Deus homo factus divinitatem non minuit. 1 263.a
Deus author fuit filio ſuo ut induto corpore humano homo fieret. 1.384.d
Deus populum de Ægypto per Moſem eduxit. 1.397. c
Deus pater, eſt in plenitudine filii ſui. 2.580 b
Deus corpus humanum vere aſſumpſit. 1.387.b
Deus Pater agricola eſt quomodo. 1.556. c
Deus unus eſt, immortalis, inviſibilis, & intactilis. 1.244.c
Deus eſt pater, factor, & creator filii ſui, quomodo. 1.431.d
Deus non ita condit ut homo. 1.258 d
Deus natura filii ſui pater eſt. 1 431.d
creator & factor illius efficitur quando carnem creatitiam homo factus induit. ibid.
Deus in ſola Judæa cognitus, quando. 1 367.c
Deus Verbum ſuum ſub Adamo, aut Noe, aut Moſe noluit emittere, quare. 1.336.b
Deus a creaturis adoratur. 1.394.b
Deus & homo ille eſt, qui judicaturus advenit. 2.580. a
Deus ens eſt, & ideo Verbum ejus quoque ens eſt, & ſemper cum patre. 1.406 a
Deus promiſſa ſua adimplet. 1.998.c
Abrahæ filium ſicut promiſerat, dedit. ibid.
Iſaaco pollicita confirmavit, & duorum populorum illum patrem fecit. ibid.
Jacobo promiſſa faciens Joſephum ei exhibuit. ibid.
Moſi fidem verborum præſtitit per ea quæ Pharaoni eveniebant. ibid.
Davidi quæ promiſerat in Salomone præſtitit. ibid.
Deus operatur voluntate. 2.581.d
Deus Verbum aliquid ignorare non poteſt. 2.579.d
Deus nec voluntate, nec neceſſitate bonus eſt. 2.581. d
Deus pater perfectus, perfectum filium genuit. 2 578. d
Deus jurat non ut homo. 1.996.b
Deus verus & homo verus de Maria Virgine natus eſt. 2.578. c
Deus quare in caligine legem dederit. 2.351.d
Deus ſolus in duobus locis & per totum mundum in eodem momento eſſe poteſt. 2 341. a
Deus ſemper pater. 1.113.c
Deus filios duos habet, populum gentilem ſcilicet & Judæum. 2.395. c
Deus impatibiliter filii ſui pater exiſtit. 1.335.a
an Deus pater fecerit cœlum & terram, &c. 1.115.a
Deus an ſit bonus & miſericors ex voluntate, nec ne. 1.513. b
Deus fecit hominem ad imaginem Dei, quomodo. 1 1037.d
Deus quomodo a Prophetis viſus fuiſſe dicatur. 2.341.d
Deus, Dominum & Chriſtum fecit, quomodo interpretari oporteat. 1 123 a
Deus nullam mutationem patitur. 1.529.b
Deus eſt incomparabilis. 1.362.d
Deus verus eſt filius ſicuti pater. 1.126.b
Deus homo factus eſt hominum gratia. 1.588.b
Deus eſt Chriſtus qui in carne paſſus eſt, & crucifixus. 1.583.c
Deus non eſt pater eorum qui non habent filium in corde. 1.534. d
Deus talis non eſt qualis homo. 1.228 b
ea quæ ſunt hominum ipſi imputari non debent. ibid.
Deus cum hominibus comparari non debet. 1.363.d
Deus vivos & mortuos judicaturus eſt in homine Chriſto. 1.241. a
Deus ubinam eſſet Adam percunctatur, non quod ignarus eſſet. 1.501.b
Deus tunc creaturas produxit cum intelligeret eas ſubſiſtere poſſe. 1.336.b
Deus ſuæ imaginis genitor eſt. 1.327.b
in ea ſeipſum contuendo, exhilaratur. ibid.
Deus diviſam naturam non habet. 1.191. a
Deus vaniloquus non eſt. 1 998.c
Deus unus in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti adoratur. 1.349.d
Deus perjurii Arii vindex. 1.301. d
Deus de filio ſuo non deliberat. 1.513.a
Deus animarum curator. 1 37.d
Deus e templo Salomonis oracula ſua edebat. 1.160 d
Deus bonus eſt & hominum amans. 1.37.d
Deus non conſtat ex diverſis partibus. 1.30.d
Deus fons eſt ſapientiæ & vitæ. 1.325.b
Deus in ſe non patitur extenſionem aut contractionem. 1.529.d
Deus cur humana & belluina ſpecie depingebatur ab antiquis. 1.23. d
Deus verus, non eſt corporeus ſed ſimplex, inviſibilis & intactibilis natura. 1.31. a
Deus bonus eſt & ideo liber ab invidentia. 1.45.b
Deus Evam & Adam deduxit in paradiſo 1.1093.d
Deus colloquium habebat cum ſua ipſius ratione dum hominem crearet. 1.51.b
Deus per ſanctum aliquem Angelum Diabolo locutus eſt. 2.335.c
Deus in res creatas ſeſe immerſit, quare. 1.45.b
Deus totum quiddam eſt diverſis partibus non conſtans. 1.30.d
Deus pater ingenitus qua ratione dicatur. 1.338.a
Deus univerſitatis curam gerit per Verbum ſuum unigenitum. 1.52.d
Deus ſpectari & intelligi poteſt per animam uniuscujuſque 1.33. b
Deus ſermo hominibus ſubjectus fuit. 2.281.d
Deus ſibiipſi ſufficit, ſuique plenus eſt. 1.30.a
Deus natura ſua bonus eſt & pluſquam bonus. 1.45.b
Deus hominibus imaginem ſuam Dominum noſtrum Jeſum Chriſtū impertitus eſt, quare. 1.63.d
Deus unius Verbi genitor eſt, & non multorum. 1.299.a
Deus omnia conſervat & vivificat ſua immenſa

Digitized by Google

potentia. 1.46.a
Deus quod ſit Spiritus non eſt neceſſe. 2.262.c
Deus ſemen Davidis in æternum manſurum repromittit. 2.591.c
Deus natura ſanctus eſt. 2.270.d
Deus nunquam fuit ſine ſua ratione, ſapientia, & Verbo, id eſt filio ſuo. 1.321.b
Deus cur ter nominetur. 1.214.c
Deus per Angelum, Nave filio loquebatur. 1.467.b
Deus Chriſtianorum non perturbationis ſed pacis Deus eſt. 1.751.a
Deus ratione ſua, (quæ & ipſa Deus eſt) omnia conſtituit & gubernat. 1.45.c
Deus malus non eſt. 1.7.b
Deus conſolationis Spiritus eſt. 1.212.b
Deus non eſt mali conditor. 1.7.a
Deus verus eſt & unus cœli terræque Dominus. 1.7.a
Deus humanam intelligentiam & ſubſtantiam longe ſuperat. 1.3.a
Deus magnus nominatus eſt filius. 1.225.d
Deus rerum Dominus haberi non poſſet, ſi malitia vera eſſentia exiſteret. 1.6.c
Deus eſt ipſa immortalitas. 2.269.a
Deus in Tabernaculo Moſi verba faciebat in columna nubis. 1.467.b
Deus hominem & imaginem ſuam per ſuum Verbum effinxit. 1.3.b
Deus ſemper fidus manet. 1.621.d
Deus cœlum exornavit Sole, Luna, & ſyderibus. 1.1042.c
Deus mundos alios conſtruere poterat. 1.43.c
Deus univerſum genus humanum per unum hominem intelligit. 1.213.d
Deus egenorum & afflictorum Deus eſt. 1.1056.b
Deus qua ratione unus dicatur. 1.459.d
Deus Verbum, eſt Dei ratio. 1.34.b
Deus quia humanus eſſe nemini invidet. 1.45.b
imo omnes eſſe cupit & exiſtere, ut humanitatem ſuam exercere poſſit. ibid.
Deus apparuit Abrahæ. 1.466.d
Deus omnia largitur per filium. 1.464.d
Deus paſſionibus non ſubjacet. 2.611.c
Deus in prophetis loquutus eſt. 1.455.c
Deus in ſanctis operatus eſt. ibid.d
Deus corruptioni non ſubjacet. 2.613.d
ut Deus mortuos ſuſcitat Chriſtus, ſed ut homo a mortuis excitatur. 1.650.a
Deus filius lumen eſt de lumine. 2.585.d
Deus homines in adoptivos filios elegit antequam fierent. 1.440.d
Deus non eſt Dei mediator. 2.586.c
Deus ſæpiſſime in ſcripturis reperitur abſque filii mentione. 2.587.d
Deus vitioſas cogitationes non creavit. 1.638.b
Deus ab uxoribus abſtinere præcepit. 2.576.a
Deus eſt nomen commune Patris, Filii, & Spiritus ſancti. 2.565.c
Deus adoratur in filio atque in Spiritu ſancto. 2.594.d
Deus in filio adoratur quando in ſpiritu & veritate adoratur. 2.595.c
Deus ingenitus. 2.607.b
innaſcibilis. ibid.
impaſſibilis. ibid.
Deus Deum genuit. 2.610.a
Deus omnipotens, unus, verus, bonus, ſummus. 2.551.a
Deus pater, patrem non habet. 2.517.b
Deus non eſt compoſitus. 1.662.a
Deus verus eſt Spiritus ſanctus, non ingenitus, neque creatus, neque factus. 2.586.a
Deus ſic unus non eſt, ut ſit ſolitarius. ibid.
Deus divinus ſpiritus eſt. 2.276.d
Deus ille eſt natura, qui creatura non eſt. 2.277.d
Deus natus eſt ſecundum hominem. 2.584.b
paſſus eſt ſecundum hominem. ibid.
mortuus ſecundum hominem. ibid.
Deus ter dicitur ſanctus, quare. 2.612.a
Deus unus in Trinitate venerandus eſt. 2.32.a
Deus credendus & glorificandus. 1.666.d
Deus habet uterum, quomodo. 1.453.c
Deus localiter non deſcendit. 1.663.d
neque emittitur. ibid.
Deus eſt potentia incorporalis & inviſibilis, non ambiens nec ambita. 1.660.a
Deus filius vita eſt ex vita. 2.585.d
Deus res in ordinem conſtituit, eas deſuper inſpiciens 2.4.a
Deus naturam ſignificat omnia contemplantem ac prævidentem. 2.261.d
Deus aſſumpſit humanitatem; humanitas autem Deum non aſſumpſit. 2.559.a
Deus, pater eſt Chriſti natura, noſter vero gratia. 2.282.b
Deus cum Dei contumelia non eſt vindicandus. 2.314.d
Deus in nobis habitat Chriſto habitante in interiori homine noſtro. 1.661.c
Deus Adamo & Evæ tunicas pelliceas fecit. 2.352.c
Deus qui comprehenditur non eſt Deus. 2.331.d
Deus omnia ut homini prodeſſet fecit. 2.344.a
Deus pater non eſt Deus quatenus pater eſt. 2.261.d
Deus viſiones animarum nonnunquam permittit. 2.343.a
Deus non datum, ſed dantis animum reſpicit. 2.366.c
Deus imaginem induit, ut imaginis nuditatem velaret. 2.3.d
Deus Verbum ſi vere mortuus non eſt, irritum plane eſt illius novum teſtamentum. 2.306.d
Deus filius, non eſt Deus quatenus filius eſt. 2.261.d.
Deus Pater animam non habet. 2.287.d
Deus cujuſque ſancti animam, ſuam animam eſſe dicit. ibid.
Deus jubet Moſi, imaginem creaturæ depingere. 1.340.c
Deus loquutus eſt Moyſi per Angelum in rubo. 1.467.b
Deus ſola fide non ſcrutatione cognoſcendus & adorandus. 2.331.d
Deus inviſibilis in viſibili carne manifeſtatus eſt. 2.317.a
quare Deus non ſolverit maledictionem hominum abſque adventu Chriſti. 1.438.d
quod Deus paſſus ſit quia voluit, nec legitur nec ullibi invenitur. 2.308.b
Deus etſi natura ſit inviſibilis, ex operibus tamen cognoſci poteſt. 1.38.a
Dei generatio qualis. 1.916.c
Dei ſimilitudo, quid. 2.409.c
Dei & Davidis filius, Chriſtus dicitur. 1.623.a
Dei ad hominem poſt peccatum commiſſum,

Digitized by Google

colloquium. 2.3.b
Dei Verbum natura impatibile eſt. 1.486.b
Dei Verbum a verbis hominum longe differt. 1.916.d
Dei & Spiritus ſancti eadem eſt operatio. 2.275.a
Dei filius noſtri miſertus humanitatem noſtram induit. 1.993.d
Dei imago, quid. 2.409.c
Dei Templum, ſi quis violaverit diſperdet illum Deus. 2.595.b
Dei imbecillitas, quæ. 2.424.a
Dei ſententia homo in duas partes diſcerpitur, & ut ad duo loca diſcedat condemnatur. 1.626.d
Dei rationem qui inficiatur, merito ratione carere dicitur. 1.44.d
Dei profunda, quæ. 1.144.d
Dei filius quomodo exiſtat. 1.519.d
Dei filio ſe æquales faciunt Ariani. 1.470.c
Dei Verbum quantitate non menſuratur. 1.503.c
Dei imago extrinſecus depicta non eſt. 1.327.b
Dei, Angelorum, & animarum ſubſtantia incomprehenſibilis. 2.341.d
Dei proprium eſt ut oculis corporeis non conſpicatur. 1.84.d
Dei Verbum nihil commune habet cum hominum imbecillitate. 1.520.b
Dei opera extra leges naturæ. 1.39.c
Dei voluptas in quo conſiſtat. 1.512.a
Dei arma ſuſcipienda ut reſiſtere poſſimus in die mala. 2.594.d
Dei cognitio ex diverſis aſtrorum curſibus adipiſci poteſt, quomodo. 1.39.a
Dei potentia, quid. 1.51.d
Dei patris gloria eſt hominem jam conditum & amiſſum recuperari. 1.493.b
Dei virtute ſe miracula facere Apoſtoli profeſſi ſunt. 1.455.d
Dei mandatis obedire Angelorum proprium eſt. 1.462.c
Dei Verbum unicum eſt. 1.264.d
Dei natura immutabilis eſt, hominum vero natura mutabilis. 1.473.d
Dei Verbi imago eſt ratio noſtra. 1.448.c
Dei voluntas ut fiat ſemper petere debemus dum oramus. 2.383.d
Dei Verbum tale eſſe dicunt Sabelliani, quale homines in ſua mente concipiunt. 1.551.c
Dei juſſus & conſilium, & uniuſcujuſque vitæ terminus. 1.581.b
Dei unius una tantum imago. 2.255.a
Dei appellationem contraria inter ſe non merentur. 1.32.a
Dei providentia animæ rationali facultates & vires concedit. 1.48.c
Dei Verbum factum eſt ex muliere. 1.483.b
Dei forma & imago quænam. 1.458.a
Dei quæ ſunt nemo novit niſi Spiritus Dei. 2.591.c
Dei patris filius eſt Chriſtus non autem frater. 1.320.d
Dei Verbum rex æternus eſt. 1.423.b
Dei Verbum non eſt commutatum in corpus. 1.581.d
Dei bonitas erga genus humanum. 1.446.a
Dei natura incomprehenſibilis & expugnabilis. 2.437.a
Dei filio proprietatem ſubſtantiæ paternæ adimunt hæretici. 1.321.d
Dei Verbo omnia obediunt. 1.46.b
Dei ſapientiæ participatu homines ſapientes nuncupantur. 1.335.c
Dei conſilium nemo irritum facere poteſt. 2.39.a
Dei Imago propterea genita non eſt, quod Deus ipſe ſit ingenitus. 1.338.a
Dei cognitione impleta eſt omnis terra, quando. 1.366.c
Dei Verbum non eſt ſonus vocum, neque dictionum complexio. 1.406.b
Dei Verbum & Salvator mundi in crucem aſcendit. 1.2.c
Dei Verbum nequaquam tale eſt qualia ſunt verba hominum. 1.406.d
Dei perduelles ſunt Ariani. 1.376.b
Dei opus & Dei filius idem non ſunt. 1.571.b
Dei charitas erga creaturas. 1.329.d
Dei miſericordia in genus humanum. 1.385.a
Dei viæ tales ſunt quale eſt Verbum ejus, & e converſo. 1.318.d
Dei Verbi naturam non demolitur vox ingenitum. 1.279.d
Dei ſolius proprium eſt creare, creaturarum vero adminiſtrare. 1.397.d
Dei generatio non eſt conferenda cum hominum generationibus. 1.334.c
Dei Verbum eſt gladius ſpiritus. 2.594.d
Dei ratio rerum univerſitati inſidet. 1.95.b
Dei regnum habemus in nobis, quomodo. 1.33.a
Dei magiſterio edoctus fuit Adam. 1.552.d
Dei potentia & ſapientia rerum omnium ordinem diſpenſat. 1.44.c
Dei filius non eſt creatura. 1.241.d
Dei voluntati nemo eſt qui reſiſtere poſſit. 1.395.d
Dei ratio eſt illius eſſe. 1.44.d
Dei caſtra cur viderit Jacob. 2.414.c
Dei ſoli immortalitas propria eſt. 2.269.a
Deo tribuuntur ea quæ Chriſtus corpore faciebat, quia corpus quod comedebat, quod naſcebatur, quod patiebatur, vere Domini erat. 1.70.d
Deo ſe præſtantiores & excellentiores faciunt Idololatræ, quomodo. 1.37.a
Deo mentitus eſt Ananias dum eum Spiritui ſancto mentitum eſſe dicit Petrus. 2.593.a
Deo gratias eſſe agendas, & quomodo, docet Pſaltes. 1.965.c
Deo imputari non debent ea quæ ſunt hominum. 1.328.b
Deo parem faciunt diabolum Phariſæi. 1.978.b
Deo mentitur qui mentitur Spiritui ſancto. 2.583.a
a Deo Chriſtum ſegregant Ariani. 1.152.c
a Deo procul ſunt creaturæ non ratione loci, ſed qualitate naturæ. 1.475.c
a Deo conſcriptæ ſunt literæ ſacræ. 1.109.d
Deo ſoli ſervire quomodo intelligendum. 1.978.d
ex Deo & homine Chriſtus conſtituitur. 1.623.d
ex Deo eſſe ambiguum eſt. 1.887.a
ex Deo ſufficientia noſtra eſt ſecundum beatum Paulum. 2.587.a
ex Deo ſunt generati qui cœleſti regeneratione ex Spiritu ſancto generantur. 2.593
de Deo patre terreſtria ac corporalia ſentiunt Ariani. 2.325.a
de Deo omnia ſecundum eſſentiam intelligi non debent. 2.605.c
in Deo ſumus, non natura ſed adoptione & gratia. 1.472.c

in Deo patre non ſumus quemadmodum Dei Verbum eſt. 1.472.c
in Deo, ſapientia non eſt qualitas. 1.312.d
de Deo humano more diſceptare non licet. 1.90.b
de Deo ac de Verbo eadem eſt ratio, 1.648.c
ex Deo naſci, quid.
Deopaſſiani refutati. 2.448.b
Deum non peccare, novum & inauditum non eſt. 2.321.d
Deum effugere nemo poteſt. 2.372.c
Deum rem viſibilem eſſe finxerunt homines Idololatræ. 1.9.c
Deum Verbum qui lingua occidit, miſerior eſt illis qui carnem Domini clavis ſine cauſa perfoderunt. 2.315.b
Deum nominare indignus eſt, qui fide dignus non eſt. 1.5.a
Deum agnoſcere & ejus rationem ſeu ſapientiam ignorare, blaſphemia eſt. 1.323.c
Deum alium præter Chriſti Patrem, mali conditorem tradunt hæretici. 1.6.d
Deum invocabant Elias & Eliſæus ut mortuos ſuſcitarent. 1.455.d
Deum Abrahamo promiſſum gentes adorant. 1.92.a
Deum mentiri abſurdum eſt. 1.58.d
Deum unam perſonam eſſe cum Verbo ſuo dicunt Sabelliani. 1.651.c
Deum imbecillem faciunt qui cum ex præexiſtente materia mundum feciſſe arbitrantur. 1.54.d
Deum ex virgine in Nazareth, ſubſtantiæ ſuæ initium traxiſſe Samoſatenſis aſſerit. 1.635.c
Deum oppugnant hæretici. 1.493.d
Deum naturæ conditorem eſſe & opificem ipſa natura oſtendit. 1.29.a
Deum unum confitentur Judæi, & unam perſonam in Deitate. 2.584.d
Deum precatur Samuel ut pluviam largiatur. 1.455.d
Deum aliquando viderunt Prophetæ, quomodo. 1.341.c
Deum Verbum impatibiliter paſſum eſſe dicunt hæretici. 2.305.a
Deum portare & glorificare debent homines in cordibus ſuis. 2.593.d
Deum contemplantur qui puram mentem habent. 1.159.b
Deum agnoſcunt bruta, eique benedicunt. 1.1057.d
Deum qui eſſe inficiantur, animam ſe habere inficientur neceſſe eſt. 1.33.b
Deum habent Lybes arietem cognomento Ammona. 1.26.c
Deum nemo novit niſi Spiritus qui eſt in eo. 2.576.a
Deum alienum a Patre & Filio, Spiritum ſanctum eſſe aſſerit Samoſatenſis. 1.573.d
Deum cum dicimus, ejus ſubſtantiam ſignificamus, & nominamus. 1.265.c
Deum agnoverunt Barbari opera Conſtantini. 1.798.c
Deum in ſe habentem virgo Deipara videre non potuit 1.1077.b
Deum cognoſcendi via in nobis eſt. 1.32.d
Deum in teſtem vocare non debemus. 1.5.c
Deum recipiunt qui Apoſtolos recipiunt. 2.594.a
Deum ingenitum qui nominant, ei creaturarum nomen accommodant, 1.280.a
Deum hominibus adæquant Ariani. 1.329.c
Deum vidit Moyſes. 1.466.d
apud Deum nullum eſt peccatum irremiſſibile, iis qui vere & ex anima pœnitentiam agunt 2.594.a.
ad Deum reverti poſſunt Idololatræ ſi ſordes concupiſcentiæ ſuæ abjiciant. 1.37.a
ut Deum ſpectet, & ab eo illuſtretur condita eſt mens humana. 1.8.b
in Deum non credunt qui non credunt in Spiritum ſanctum. 2.589.c
Dii eſſe non poſſunt ſimulachra quæ temporum injuriis ſubjecta ſunt. 1.24.d
Dii efficimur Verbi communione. 1.164.b
Dii plures non ſunt. 1.50.a
Dii poetici non ſunt Dii. 1.43.d
Dii ſunt homines per gratiam quam a Patre, Verbi participatu, per Spiritum ſanctum obtinent. 1.314.c
Dii duo, bonus unus, & alter malus eſſe non poſſunt. 1.7.b
Dii duo ſi eſſet tertium addi oporteret. 1.7.d
Dii diis ſacrificantur apud Gentiles. 1.26.b
Dii & heroes poetarum contemni cœperunt, quando Chriſtus corpus ſuum a mortuis excitavit. 99.d
Dii gentilium divinitatis nomine & honoribus ſpoliandi, quare. 1.20.d
Dii Gentilium invicem æmulantur. 1.14.b
Dii ſunt qui Deum imitantur. 2.275.c
Dii ad ſpectaculum ſtupri Martis & Veneris evocantur a Vulcano. 1.14.c
Dii Gentilium imbecilles, quare. ibid.b
Dii Gentilium in nihilum abirent niſi quotidiana cura hominum ſervarentur. 1.15.c
Dii aliquando appellatæ ſunt creaturæ, quare. 1.170.a
Deorum doctrina, quæ. 1.28.a
Deorum genera totidem ſunt, quot ſunt diverſæ gentes. 1.25.a
Deorum inventa, quæ. 1.20.a
Deorum Gentilium imagines eos homines tantum fuiſſe declarant. 1.21.a
Deorum Gentilium certamina, & diſſidia. 1.24.b
Deorum flagitia cur expoſuerint Poetæ. 1.19.d
Deorum Gentilium laudes vanæ, ſed facta eorum vera. ibid.a
Deorum Matri ut grata facerent homines, mulierum naturam affectabant. 1.28.a
Deorum falſorum præcones erraverunt, quomodo. 1.5.b
Deorum nomina ludibrio plena. 1.12.a
Deorum inſidias experitur Jupiter. 1.13.d
Deos appellant Ægyptii fontes & fluvios. 1.26.c
Deos ſibi fecerunt antiqui, quomodo. 1.12.b
Deos non facit artium inventio. 1.20.c
Deos duos aſſerunt Manichæi unum bonum & alterum malum. 1.1082.a
Deos ut nos faceret Chriſtus, homo factus eſt, 1.108.a
Deos Treicios Pelaſgi repudiant. 1.25.a
Deos plures non adorant Chriſtiani, dum Trinitatem adorant. 1.468.a
Deos tres, aut tres Dominos confiteri nobis prohibet religio Chriſtiana. 2.32.c
Deos tres in Trinitate qui inducunt ſimiles gentibus efficiuntur. 2.389.b
de Diis Gentilium multa fabulati ſunt Poetæ. 1.17.c
pro Diis habentur victimæ. 1.26.c
Deitas una. 1.1042.a

Digitized by Google

Deitas individua eſt in tribus perſonis unius eſſentiæ. 2.332.a
Deitas una in tribus perſonis ſubſiſtit. 2.581.b
Deitas filii humanitati conjuncta eſt. 1.61.c
Deitas una & tres perſonæ ſunt in Trinitate. 2.584.d
Deitas ab æterno perfecta, nulliuſque rei indiga eſt. 2.321.a
Deitas Chriſti in carnem converſa non eſt. 2.31.c
Deitas Chriſti abſque carne cibum potumque non ſumpſit. 2.319.a
Deitas Domini noſtri Jeſu Chriſti impatibilis. 2.315.b
Deitas inviſibilis eſt. 1.661.d
Deitas paterna a propria generatione nunquam aliena fuit. 2.581.b
Deitas impatibilis eſt. 1.243.d
Deitas ſupra voluntatem & ſupra neceſſitatem eſt. ibid. d
Deitatis proprium eſt non pati, nec tentari. 2.318 c
Deitatis impaſſibilitas in Chriſto demonſtratur, quomodo. 2.513.c
Deitatis authoritate tentationum tela Chriſtus non repellit. 2.321.d
Deitatis eſſentia communis tribus perſonis. 2.555.a
Deitatis & humanitatis coeſſentia in Chriſto. 1.642.a
Deitatis & humanitatis unionem Patres olim videre deſiderarunt. 2.317.a
Deitatis Chriſti teſtimonium perhibent opera ejus. 1.662.d
ut quum elementis imperat. ibid.
cum increpat ſpiritualibus poteſtatibus. ibid.
quando membrorum mutilationes reſtituit. ibid.
voluntate morbos ſanat. 1.663.a
mortem delet. ibid.
vitam & incorruptibilitatem illuſtrat. ibid.
corruptam hominum naturam denuo ædificat. ibid.
mundum ſua præſentia renovat. ibid.
Deitatis unius & eſſentiæ ſunt Pater, Filius & Spiritus ſanctus. 2.610.a
Deitatis nomen unitum in natura ὀσίας. 2.951.c
Deitatis plenitudo eſt filius. 1.454.d
Deitatis forma una in Verbo deprehenditur. 1.468.a
Deitatis inſeparabilem unionem cum ſuo patre Chriſtus habet. 1.411.c
Deitatis nomen Spiritui ſancto negandum non eſt, cum illius poteſtas negari non poſſit. 2.583.a
Deitatis integritas eſt in Patre & in Filio. 1.564.c
ſola Deitatis ſubſtantia increata eſt in Chriſto. 1.618.a
Deitatis particeps eſt homo ſecundum mentem. 1.239.d
Deitati omnes aſſumptæ carnis paſſiones adſcribunt, qui naturam duarum unionem in Chriſto factam negant. 2.318.c
Deitati conſubſtantialem eſſe filii Dei carnem aſſeverant Manichæi. 1.621.d
Deitati conſubſtantiale non fuit corpus Verbi Dei. 1.587.d
Deitatem Verbi Dei cur Ariani & Judæi abnegent. 1.480.c
Deitatem multiformem & multifariam recipiunt hæretici. 1.468.b
Deitatem Chriſtus non captavit, ſed ſe Deum eſſe operibus declaravit. 1.283.b
Deitatem plenitudinis ſuæ non minuit nec amiſit Pater filium generans. 2.586.a
Deitatem Chriſti rebus creatitiis ſimilem Ariani faciunt, quomodo. 2.26.c
Deitatem nudam nemo unquam videre potuit. 2.444.d
Deitate adimplebatur corpus Chriſti in cruce pendens. 1.589.d
in Deitate quaternitas non conſtituitur propter corpus Chriſti. 1.583.b
in Deitate unitas eſt; in perſonis vero Trinitas. 2.565.b
Deuteronomium cur ita vocetur. 2.70.d
illius ſynopſis. ibid.
Deuteronomii, Exodi, & Numerorum acta, Pſalmis 77. 84. 105. & 113. pulchre continentur. ibid.
Dextera & brachium Chriſtus dicitur, quomodo. 1.135.c
Dextera Dei, quæ. 2.406.a
in Dextera Patris ſedet Chriſtus. 2.586.d
Diabolus olim Angelus fuit. 2.349.d
Diabolus ubique non eſt. 2.271.b
Diabolus dicitur dominari, quomodo. ibid.
Diabolus a pueris veluti paſſerculus ludibrio habetur. 1.284.d
Diabolus excruciat ſemetipſum, & ſtridet dentibus 1.1018.c
Diabolus ſcelerum inventor, doli fraudiſque plenus eſt. 1.284.a
Diabolus ex cœlo propter ſuperbiam decidit, antequam creatus eſſet Adam. 2.335.a
Diabolus Abeli inſidiatus eſt. 1.1018.d
patriarchas afflixit. ibid.
Eſaiæ inſidias poſuit. ibid.
Job tentavit. ibid.
Diabolus hæreſin ſuperſeminavit. 1.314.d
Diabolus cupiebat Chriſtum non mori, & ideo illum e cruce deſcendere. 1.1014.a
Diabolus Evam decepit verba ſua Dei verbis aſſimilans. 1.284.c
Diabolus etiam ſi veritatem loquatur, nequaquam fide tamen dignus eſt. 1.285.b
Diabolus peccatum operatus eſt, quomodo. 1.638.b
Diabolus docuit Cain quomodo fratrem occideret. 2.352.d
Diabolus in Cruce, non autem in lege a Chriſto devictus eſt. 2.345.d
Diabolus honeſtis omnibus invidens, zizania in cordibus hominum inſerit. 2.318.b
Diabolus hominibus nonnunquam apparet. 2.338.d
interrogatus reſpondet. ibid.
Pſalmum 64. *Exurgat Deus, &c.* ſuam poteſtatem aſſerit diſperdere. ibid.
Diabolus ſerpentina carne indutus Evam decepit. 2.449.d
Diabolus devictus eſt ab humanitate, quæ in ſeſe deitatem abſconſam habebat. 2.448 d
Diabolus author eſt execrabilium cogitationum quibus homines in deſperationem tentat adducere. 1.136.b
Diabolus omnium primus Deum nominavit in terra. 2.349.d
Diabolus Chriſtum prius tentare non eſt auſus

quam cum fame preſſum vidit. 2.318.c
Diabolus bona hominibus, in paradiſo Evam tentando præſagivit. 2.2.b
Diabolus graviſsime patitur quod naturam humanam ſupra ſe videat evectam. 2.324.d
Diabolus efficit ut de bono commiſsio nos pœniteat. 2.363.d
Diabolus ab Antonio victus. 2.454.b
Diabolus ſcripturarum eloquio doctus. 2.456.a
Diaboli malitia cæca. 1.1016.a
Diaboli inventum eſt perſequutio. 1.716.b
Diaboli machinationes jam defecerunt. 2.2.a
Diaboli malitia illum ipſum decepit. 1.2009.b
Diaboli ſuggeſtio initium peccati eſt. 2.418.a
Diaboli imperium deſtruxit Verbum Dei. 1.244.d
Diaboli jactantia poſtquam Adamum peccare fecit. 1.284.d
Diaboli odium maxime contra monachos & virgines verſatur. 2.465.d
Diaboli imitatores Ariani. 1.434.b
a Diaboli dolo liber jam homo, novus in cœlum colonus migrare debet. 2.2.a
Diabolo nihil charius eſt quam lædere. 2.468.b
Diabolo divinitatis opera tribuunt Phariſæi. 1.628.a
Diabolo locutus eſt Deus per aliquem ſanctum Angelum. 2.335.c
Diabolo imprecatur dominus. 2.587.c
Diabolum patrem habent mendacia. 1.686.c
Diabolum proſtravit Chriſtus manibus in cruce protenſis. 1.161.a
Diabolum imitantur Ariani, quomodo. 1.470.c
Diabolum Deo parem faciunt Phariſæi. 1.978.b
Diabolum mortis imperium tenentem, morte ſua compeſcuit Chriſtus. 1.75.a
Diabolum talem vidit Antonius qualem Job. 2.466.a
Diabolum imitantur hæretici quærentes ex ſimplicioribus quem devorent. 1.157.a
a Diabolo tentatur Antonius & ſemivivus relinquitur. 2.457.b
Diaconus Paulinus fidei ſuæ confeſsionem exhibet. 1.580.d
interpretationem de tribus hypoſtaſibus recipit. ibid.
verbum incarnatum eſſe credit. ibid.a
ſalvatorem corpus mente præditum habuiſſe confitetur. ibid.
fidei Nicænæ confeſsionem vilipendentes anathematizat. ibid.
execratur eos qui Spiritum ſanctum creaturam per filium ſanctum eſſe dicunt. ibid.
Sabelli & Plotini hæreſin damnat. ibid.
fidem Nicænam amplectitur. ibid.
Diaconi & presbyteri in exiliũ pulſi eo quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 1.692.a
Diaconorum ab Apoſtolis conſtitutorum nomina. 2.134.d
Diadema a capite ſuo ſi depoſuerit imperator Cæſar erit, & non imperator. 2.585.a
Dialectices inventor Zeno Eleates. 1.20.c
Diana a Jove ſtuprata. 1.14.b
Diana ex edicto Theſæi in Græcia pro Dea adoratur. 1.11.d
Diana inventrix artis venandi. 1.20.b
Diana ſoſpitatrix Jovis filia. 1.14.b
Dianam veluti Deam adoraturus, in Pyreum venit Plato cum Socrate. 1.12.d
Dianæ ſuæ homines vivos ſacrificant Scythæ
Tauri dicti. 1.27.a
dictiones naturam rerum non perimunt, imo potius natura rerum ad ſe dictiones trahit. 1.373.d
dies quid. 2.427.d
dies dominicus veneratur, ut monumentum exordii ſecundæ reparationis.
dies dominicus nequaquam otii cauſa conſtitutus. 1.968
dies dominicus eſt initium ſecundæ creaturæ. 1.967.d
dies an noctem præceſſerit, vel contra. 2.410.c
dies Solis juſtitiæ illorum tantum eſt qui mortui ſunt peccato, & Chriſto vivunt. 1.968.b
dies dominica initium eſt novæ creaturæ, & ſabbatiſmum finit. ibid.d
dies judicii dicitur mala peccatoribus. 2.365.c
dies, horas, & tempora qui fecit, aliqua eorum ignorare non poteſt. 2.580.b
dies ſeptima Sabbatum non eſt, ſed remiſsio peccatorum, quomodo. 1.967.b
dies quænam ſabbato ſabbatorum appellabatur. ibid.
diem Judicii neſcire utile eſt, quomodo. 1.500.b
diem Judicii ſi ignoraſſet Chriſtus nequaquam ea quæ illum præcedere debent indicaſſet. 1.494.
diem Judicii nequaquam ignoravit Chriſtus. 1.493.d
in diem dominicam Sabbatum tranſtulit Chriſtus. 1.1060.d
die decima præcipitur requieſcere. 2.967.b
die Paſchatis Chriſtianos in vincula conjicit Georgius Arianus. 1.947.c
die Paraſceves matronæ & virgines flagris cæduntur ab Arianis, & carceribus includuntur. ibid.a
die octavo circumcidi a lege imperatum eſt. 1.968.b
die ſexto quæ creabantur, perfecta ſunt, quare. 1.967.d
die ſancto Paſchæ perſequutio in Chriſtianos facta. 1.602.d
die 25. Martii creatus eſt Adam. 2.352.b
eo die Chriſtus incarnatus eſt. ibid.
die tertia reſurrexit Chriſtus trophæa victoriæ de morte ferens. 1.79.a
die quarto factus eſt Lucifer. 2.388.c
die tertia Chriſtus a mortuis ſecundum ſcripturas reſurrexit. 2.586.c
dies ſolennes incipiunt celebrari a veſpera præcedenti. cur. 2.410.d
dies ſabbati operari licet, cur. 1.371.d
differentia inter Deum & homines, quæ. 1.459.c
differentia inter Verbum Dei & verbum hominis. 406.a
differentia inter, Creavit, & creatura, quid proſit. 1.418.c
digitus Dei nominatur filius. 1.145.d
dilectio major fide & ſpe dicitur, ut quæ aliarum virtutum incrementum eſt. 2.282.d
dilectus & unigenitus idem ſunt. 2.538.d
dilectum appellatur verbum, cur. 2.538.d
diluvium. 2.416.d
diluvium temporibus Noe factum. ibid.
Diogenes notarius. 1.688.b
Dionyſius Epiſcopus Romanus contra Arianos librum ſcribit. 1.558.c
Dionyſius Epiſcopus de hæreſi nunquam convictus eſt. 1.551.b

Digitized by Google

Dionyſius in omnibus Arianis diſſimillimus. 1. 552.
Dionyſius cur epiſtolam ſumpſerit. 1.552.b
Dionyſius Epiſcopus Chriſtum verum & naturale Dei Verbum eſſe pronunciat. 1.566.d
Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus Arianam hæreſim ſubvertit. 1.560.c
Dionyſius Præſul Alexandrinus Apologiam contra Arianos ſcribit. 1.555.c
Dionyſius Leidæ Epiſcopus Athanaſii apud Conſtantium teſtis. 1.675.c
Dionyſius Epiſcopus Alexandrinus contra Sabellium, ad Dionyſium Romanum Epiſcopum ſcribit. 1.274.c
Dionyſius Epiſcopus apud Dionyſium Papam accuſatus. 1.558.b
Dionyſius a Perſæo vulneratur. 1.14.c
Dionyſius & Euſebius Italiæ Epiſcopi, in exilium pulſi, qvod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 1.692.a
Dionyſius apud Indos refertur in Deorum numerum. 1.10 d
Dionyſius adoratus eſt, eo qvod magiſter ebrietatis fuerit. 1.103.d
Dionyſii ſcripta contra Arianos. 1.565.c
Dionyſii Alexandriæ Epiſcopi ad Dionyſium Pontificem Romanum epiſtola. 1.918.b
Dionyſii nomine per allegoriam vinum intelligitur. 1.26.c
in Dionyſium Epiſcopum Alexandriæ accuſationes. 1.560.c
Dioſcorus Presbyter Orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. .705. c
diſciplinæ Chriſti obtemperant Græciæ incolæ. 1.83.b
diſciplinam religionis hauſerunt Pelaſgi ab Ægyptiis. 1.25.d
diſciplinam veram illi habent qui inter ſe non diſcrepant. 1.252. c
diſciplinæ & gratiæ Dei ſupernaturales. 1.284.a
Diſcipulus Judæorum Samoſatenſis. 1.1078.c
Diſcipuli ob metum Judæorum latebras & receſſus quæſierunt. 1.707.c
Diſcipuli Chriſti de reſurrectione ejus cum fiducia diſſerere non potuiſſent, ſi illius mortis teſtes non habuiſſent. 1.36.c
Diſcipuli Caiphæ Ariani. 1.277.d
Diſcipuli de Chriſti divinitate perfectam notitiam non habuerunt, priusquam in Pentecoſte Spiritum ſanctum recepiſſent. 2.359.d
Diſcipuli, Chriſti diſciplina inſtructi omnes docuerunt. 1.366.c
Diſcipulorum Chriſti eſt, pullum ſolvere. 1.987.d
Diſcipulis manus imponuntur, dum ad Evangelium prædicandum mittuntur. 2.592.b
Diſcipulos duodecim Chriſtus, pauperes, illiteratos, & ſimplices habuit. 2.293.b
in Diſcipulos qvare flaverit Chriſtus. 2. 400.a
per Diſcipulos ſuos Chriſtus nova quotidie tropæa de morte excitat. 1. 82.a
diſcretio boni & mali ſobria a Paulo Apoſtolo ſuadetur. 2.309.d
diſcrimen inter baptiſma & pœnitentiam. 1. 974.b
diſcrimen inter generationem filii & proceſſionem Spiritus ſancti curioſe non eſt inqvirendum. 2.276.a
diſpoſitio undecunque congruens eſt mundus. 141.a
diſpoſuimus teſtamentum ad Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, ad ſacrum regenerationis lavacrum venientes. 2.589.c
diſſolutio mortis facta eſt per hominis naturam a Verbo Dei ſuſceptam. 1.63.b
diſſolutio membrorum διάλυσις dicitur. 2. 635. a
diſſolutionem corporis ſui naturaliter homo expaveſcit. 1.80.d
diverſa ſunt ſcortationis indicia. 2 575.c
divina eſſentia in tres Deitates non eſt dividenda. 1.276.d
divina ſcriptura magiſtra eſt fidei veræ, & virtutis. 1 968 d
divinæ cognitionis obliti homines, idola vero numini prætulerunt. 1.64.a
divinæ potentiæ ſolius eſt edere ſigna. 2.330.a
divinas res obliviſcitur mens humana. 1.8.c
ex divinis ſcripturis & non ex humanis intelligentiis fides eſt depromenda. 1.586.d
divus idem eſt qvod Deus. 2.277.a
qvod etiam multis ſcripturarum teſtimoniis comprobatur. ibid.
divinum quidquid eſt illud mutationi non eſt obnoxium. 2.581.d
divinitas Patris & Filii eadem. 1.456.d
divinitas Chriſti nullum ab humanitate ejus detrimentum recepit. 1.158.c
divinitas Chriſti ex miraculoſis curationibus quas ipſe faciebat maxime patet. 1.71.a
divinitas non mutatur. 1.956.d
divinitas non reliqvit Chriſti corpus in ſepulchro neqve animam ejus in limbo. 1.646.a
divinitas vera inſcrutabilis. 1.819.b
divinitas filii Dei authoritate Davidis comprobatur. 1 352.b
divinitas propter nos pauper effecta eſt, qvomodo. 1.643.a
divinitas nec angitur, nec turbatur, nec dolere poteſt. 2.286.d
divinitas Chriſti in eo cognoſcenda, qvando quinque panibus & duobus piſcibus qvinque hominum millia ſatiavit. 2.581.a
divinitas Chriſti nihil ignorare potuit. 1.495.b
divinitas Chriſti mortem non timebit. 2.581.a
divinitas Chriſti ubiqve contemplari poteſt. 1. 100.b
divinitas Verbi ubiqve eſt 2.617.d
divinitas per ſe integra & perfecta eſt. 1.668.b
incapax omnis defectionis. ibid.
ſimplex, uniformis, & incompoſita. ibid.
in partes non diſtinguitur. ibid.
diuinitatis plenitudo habetur in filio. 2 582.b
divinitatis nomine Dii Gentilium ſpoliandi & honoribus, qvare. 1.10.d
divinitatis ſuæ præbuit argumentum Chriſtus ſibi ex Virgine formans corpus. 1.71.c
divinitatis opera diabolo tribuunt Phariſæi. 1. 976.a
divinitatis ſuæ nullum argumentum præbent idola gentium. 1. 7.d
divinitatis miraculum in qvo conſiſtit, 1.46.d
divinitatis contemplationi ſui ipſius contemplationem præpoſuerunt primi parentes. 1. 4.a
divinitatis Chriſti maximum indicium eſt Lazari a morte ſuſcitatio. 2.581.b
divinitatis plenitudo habitat corporaliter in Chriſto. 2.579.a
divinitati nihil augetur nec minuitur in genera-

tione filii Dei. 2.490.c
divinitatem filii negat qui illum patri ſimilem dicit. 1.573.a
divinitatem filii hæ voces (datum eſt, traditum eſt) non diminuunt. 1.488.b
divinitatem ſuam Chriſtus ex operibus prodebat. 1.493.b
divinitatem Chriſti negant Paulus Samoſatenſis, Photinus, & horum gregales. 1.650.b
divinitatem animæ loco Chriſtum habuiſſe dicunt Macedoniani. 2.286.d
divinitatem Verbi patibilem facit Arius. 1.644.a
divinitatem Chriſti cum Judæis negant Ariani. 1.982.d
divinitatem patibilem faciunt, qui damnant eos qui eam impatibilem aſſerunt. 1.317.d
divinitatem non minuit Deus homo factus. 1.262.d
divinitatem Chriſti miracula illius aperiunt. 2.559.a
divinitatem intra Chriſtum latentem multa ſigna indicant. 2.316.c
divinitus ſuſcitatur Lazarus a Chriſto, & ubinam ſit humanitus quæritur. 2.579.d
diviſio Deitatis & virtutis in Trinitate, anathematizatur. 2.585.b
divites eſurientes, quid. 2.417.d
divitias maris Deus hominibus donavit. 2.3.a
doctrina Chriſti nullo terrarum orbe concluditur. 2.474.b
doctrina Marcionis diabolica eſt. 2.75.d
doctrina Apoſtolorum, liber apocryphus. 2.154.d
doctrinæ veræ viam ingredi cupientibus quid agendum. 2.307.a
doctrinam Chriſti qui ſuſcepere, vitam temperantiorem agunt quam Ethnici. 1.107.c
doctrinam Moſis obſervavit Abrahamus. 1.252.c
doctrinam ſuam per forum & vicos pueris & puellis prædicant Ariani. 1.329.b
doctrinam ſuam verbis tantum propagare conati ſunt primi hæretici. 1.855.a
doctrinam Athanaſii reſpuit Conſtantius Imperator. 1.715.a
Doctores & Prophetæ a Deo in mundum miſſi ſunt. 2.445.d
Doeg inſidias ſtruit contra ſacerdotes. 1.684.b
Dodonea oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 1.101.c
dogmata Arii & Sabellii a Romano Pontifice Liberio anathema eſſe declarantur. 1.245.d
dogmata nova inconvenientia ſunt. 2.326.c
in doliis ſacrorum bibliorum verſiones reperiuntur abſconſæ. 2.156.c
dolus Syriani. 1.690.c
dolos & fraudes commentiuntur hæretici. 1.666.c
dolus ducis Syriani in occultanda perſecutione. 1.806.c
dominationes tres in unam contractæ. 1.211.c
Dominus de Trinitate fidem tradidit. 2.580.b
Dominus requievit die Sabbati ab operibus quæ cœperat facere. 1.967.d
Dominus induto corpore factus eſt homo. 1.487.b
Dominus ſervi formam induit. 2.579.b
Dominus erat Chriſtus natura, ſpecie autem ſervus. 1.668.b
Dominus & Rex erat Chriſtus antequam homo fieret. 1.383.d
Dominus omnes a lapſibus ſuis cupit erigi. 1.518.d
Dominus venit ut diabolum præcipitaret. 1.78.a
ut aerem purgaret. ibid.
ut viam ad cœlum nobis muniret. ibid.
Dominus ad oſtentationem non venit in mundum, ſed ut mederetur & doceret eos qui in malis erant. 1.96.d
Dominus vere ſecundum carnem comedit, eo quod hoc carni ſit proprium. 2.320.a
Dominus in hominibus adoratur. 1.249.d
Dominus diabolo imprecatur. 2.587.b
Dominus caſtigat quos diligit. 1.355.c
Domini Verbum immutabile eſt. 1.358.c
Domini noſtri corpus ex Spiritu ſancto eſſe creditur. 2.573.c
Domini verba irrident & ſugillant Ariani. 1.454.a
Domini erat corpus quod comedebat, quod naſcebatur, quod patiebatur, & non alterius cujuſpiam. 1.70.d
Domini ſpiritus receſſit a Saul, & afflixit illum ſpiritus malus. 1.478.b
Domini lex dicitur lex Spiritus. 2.590.c
Domino ignominiam & contumeliam afferunt Ariani. 1.324.d
Dominum patrem ſuum Chriſtus appellavit, quando. 1.421.a
Dominum indigum fuiſſe opinantur Ariani. 1.523.d
Dominum ſtantem in cœlis, a dextris Dei Stephanus vidit. 1.159.b
Dominum vidit Eſaias. 1.466.d
Dominum Jeſum nemo poteſt dicere niſi in Spiritu ſancto. 2.591.b
Dominum invocant Elias & Eliſæus in monte Carmelo ſedentes. 1.966.c
Dominos multos habet pullus, quales. 1.988.a
Dominicæ incarnationis prima cauſa. 1.63.c
Dominicus dies nequaquam otii cauſa conſtitutus. 1.157.b
Dominicus dies a veſpera orditur, & in lucem deſinit. 2.351.d
Dominicum corpus ex fœmina conditum eſt abſque veneris commercio. 1.242.c
domus panis Bethlehem interpretatur. 2.389.a
domi ſuæ David mortuus eſt. 1.89.d
domi ſuæ Angelos excepit Loth. 1.370.b
domum qui ædificat, is Dominus eſt, & quod ædificatur & creatur ſervile eſt. 2.581.d
domum ſuam aperuit Abdias filiis Prophetarum perſecutionibus vexatis. 1.370.a
domicilium Spiritus ſancti virginitas. 1.1062.c
per domicilium corporis ſui Chriſtus in hominibus inhabitat. 1.61.d
dona fidelibus communicat Chriſtus ſecundum inſeparabilem unionem divinitatis cum humanitate. 2.314.d
dona quæ Deus Pater dedit filio. 2.617.c
a donis Dei quomodo ſejungimur, & maligno ſpiritui ſubjicimur. 1.478.b
donaria ad ſacra Encæniorum oblata. 2.685.d
dormientium primitiæ factus eſt Chriſtus quomodo. 1.435.c
dos rationis homini data eſt a Deo, cur. 1.56.b
drachma Adam eſt. 2.309.a
Dracontius parvæ Hermopolis Epiſcopis. 1.58.b
Dracontius Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1.705.c

Digitized by Google

Dracontium arguit Athanaſius quod Epiſcopatum abnuat. 1.953 d
in dulcedinem vertitur aqua amara. 1.583.a
duplex eſt hæreſis. 2.378.b
duplex eſt adulterium. 2.368.a
dux fuit Iſraeli Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. 1.224.d
dux Ægypti Feliciſſimus ab Athanaſio apud Conſtantium Imperatorem in teſtem vocatur. 1.679.d
dux Sebaſtianus Manichæus Chriſtianos inuadit. dit. 1.704.d
ducis Syrianus in occultanda perſequutione dolus. 1.866.d

E.

EBRIUS Hercules ineptias agit, & flagitia committit cum Omphale. 1.14.c
ebrii homines ex vino perſæpe lacrimantur. 2.362.c
ebrietatis magiſter Dionyſius. 1.103.d
ad ebrietatem, & ſatietatem ventre ſuo abutitur homo. 1.6.a
Eccleſia Dei civitas eſt. 2.396.a
Eccleſia Romana immaculata. 2.634.b
Eccleſia Catholica ſupra petram fundata fidei gubernaculum tenet. 1.1037.a
Eccleſia invicta permanet, etiam ſi in eam infernus ipſe commoveatur. 1.667.a
Eccleſia novis utitur verbis contra novos hæreticos. 2.607.c
Eccleſia Orthodoxa recte ſacras literas legit, & eas exacte examinat. 1.1087.a
Eccleſia univerſa ſæpius Arianos anathemate notavit. 1.738.b
Eccleſia malignantium contra Chriſtum congregatur. 1.958.c
Eccleſia multis vocabulis utitur quæ non ſunt in ſcriptura. 2.608 d
Eccleſia ab Ethnicis Arianorum cauſa incenſa eſt, & Catholici multa indigna paſſi ſunt. 2.749 d
Eccleſia Antiochena ob Euſtachium confeſſorem in exilium ab Arianis pulſum, in mœrore verſatur. 1.702.d
Ancyra ob Marcellum. ibid.
Borroea ob Cyrum. ibid.
Gaza ob Aſclepam. ibid.
Eccleſia Romana Athanaſium innocentem pronunciavit. 1.840.b
Eccleſia Iſchyræ conſtituta. 1.802.c
in Eccleſia receptus non eſt Iſchyras calumnias ſuas confitens. 1.392 d
Eccleſia nova Iſchyræ extructa. 2.803.a
Eccleſia pro functione, magiſtratuque curiali ab Arianis habita eſt. 1.863.d
Eccleſia ab Epiſcopo non deſerenda. 1.691.a
Eccleſia dicitur Catholica quod per totum mundum ſit diffuſa. 2.402.b
ab Eccleſia condemnatur Sabellius, quod patri nomen filii tribuerit. 1.541.c
in Eccleſia primo Chriſtiani diſcipuli appellati ſunt. 2.591.b
in Eccleſia Synaxes celebrant Presbyteri. 1.781 c
Eccleſiæ zizania. 1.1064.d
Eccleſiæ agricolæ, quales. 1.1063.d
Eccleſiæ Cerei idolis oblati. 1.946.c
Eccleſiæ fidem confitetur & approbat Euſebius ex Cæſarea Palæſtines. 1.151.c
Eccleſiæ membra divulſa. 1.996.b
Eccleſiæ Presbyter nunquam fuit Iſchyras. 1.748.a
Synaxim cum aliis Presbyteris nunquam fecit. ibid.
Eccleſiæ Catholicæ fides de Chriſto. 1.749.c
Eccleſiæ communio & conſenſus. 1.847.c
Eccleſiæ libros combuſſiſſe falſo ab Iſchyra accuſatur Athanaſius. 1.749.c
Eccleſiæ læſæ vindicta quærenda eſt. 1.949.a
Eccleſiæ totius fides eſt ea quæ a Synodo definita eſt. 1.277.d
Eccleſiæ ſubſellia, thronus, menſa, &c. ab hæreticis evertuntur & comburuntur. 1.847.d
Eccleſiæ ſacris myſteriis ſcandalizari poſſunt Catechumeni. 1.731.b
Eccleſiæ bonis privatur Athanaſius ab Arianis. 1.849.a
Eccleſiæ Mediolanenſis invaſor Auxentius. 1.932.d
Eccleſiæ caput eſt Dei Verbum & ratio. 1.45.d
Eccleſiæ Catholicæ fides de Trinitate. 1.202 c
Eccleſiæ hoſtes Ariani. 1.796.a
Eccleſiæ ſuæ fundamentum eſt Chriſtus quatenus homo. 1.444.d
Eccleſiæ Romanæ ſe ſuaque commendat Athanaſius. 1.675.d
Eccleſiæ ſacra myſteria Gentilibus prodenda non ſunt. 1.731.d
Eccleſiam ſuam deſerere, & alienam quærere non debet Epiſcopus. 1.927.b
Eccleſiam diripiens Arianus quidam effuſis viſceribus corruit. 1.848.d
Eccleſiam Romanam pervertere ſtudent Ariani. 1.837.a
Eccleſiam ſuam relinqvere Epiſcopo nefas eſt. 1.686.d
in Eccleſiam Ethnicos & Judæos cum armis mittit Philagrius Ægypti præfectus. 1.948.c
in Eccleſiam Athanaſii noctu irruit Syrianus. 1.690.c
in Eccleſiam fit irruptio ut capiatur Athanaſius. 1.717.a
in Eccleſiam Alexandrinam truculenter irruunt hæretici. 1.847.c
Eccleſiæ veteranis Arianis donatæ. 1.85[illegible].b
Eccleſiæ in prædam & rapinam datæ a Georgio Epiſcopo Ariano. 1.946.d
Eccleſiæ Ægypti & Libyæ Arianis datæ, Orthodoxis Epiſcopis in exilium pulſis. 1.692.b
Eccleſiæ Conſtantis Imperatoris donariis plenæ. 1.678.b
Eccleſiæ & immunitates, Athanaſii aſſeclis omnibus a Conſtantio reſtituuntur. 1.772.a
Eccleſiæ Arianis juſſu Conſtantii dantur. 1.846.d
Eccleſiarum omnium mater & caput Roma. 2.625 d
Eccleſias orbis debere credere in Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum docuerunt Apoſtoli. 2.589.d
Eccleſiis diſtribuuntur partes ſanguinis & aquæ imaginis Chriſti. 2.637.c
Eccleſiis & Baptiſteriis flammæ injectæ. 1.946.a
in Eccleſiis quare Pſalmi decantentur. 1.979.d
Eccleſiis præſidet Deus. 1.761.b
in Eccleſiis nimium parvis an Synaxes faciendæ. 1.683.c
Eccleſiaſtes cur ſic dicatur. 2.96.b
illius Synopſis. ibid.

Eccleſiaſticus liber, Paſtor dictus. 1.252.b
Eccleſiaſtica bona a laicis non diripienda. 1.840.a
Eccleſiaſticorum canonum inſtitutio a patribus tradita. 1.945.c
in Eccleſiaſticis rebus non eloqventia, ſed canones Apoſtolici reqviruntur. 1.740.d
ἄκτιστος qvomodo intelligi debet dum ad Verbum Dei refertur. 1.276.c
edere & gignere qvomodo differant. 1.541.c
edictum Conſtantii in Eccleſiam. 1.862.b
edictum Conſtantii in Chriſtianos, qvo non ſolum civitatibus & Eccleſiis ejiciuntur, ſed etiam capitali ſententia puniuntur. 1.821.b
effectus eleemoſynarum diverſus. 2.365 a
efficacia paſſionis Chriſti. 1.1021.b
egenus factus eſt Chriſtus cum dives eſſet, ut nos diteſcreremus.
eldad, liber hoc titulo præmunitus) apocryphus. 2.154.c
Eleazar filius Aaronis patri ſuo ſuccedit. 1.70.a
eleemoſyna cum oratione & jejunio hominem a morte liberat. 1.104.b
eleemoſyna erga eos qvi ob fidem Chriſti torqventur, omnium honoratiſſima eſt. 2.364 b
eleemoſyna occulte erogata omnium optima. 2.362.d
eleemoſyna cuilibet petenti abſque diſcretione danda eſt 2.363. d
eleemoſyna hominibus egentibus erogata præſtantior eſt ea quæ offertur in Eccleſia. 2.364.a
eleemoſyna coram hominibus propter Deum erogata, bona & Deo eſt accepta. 2.362.d
per eleemoſynam fit indicium ſynceræ charitatis. 2.365.d
eleemoſynæ & miſericordiæ Judæorum & Ethnicorum illis regnum cœlorum obtinere non poſſunt. 2.370.d
eleemoſynæ pauperibus a mortuis relictæ, ſunt mortua ſacrificia. 2.366.d
eleemoſynæ aliquando peccata non delent aliqvando vero delent. 2.364.d
eleemoſynæ diverſæ, diverſusque earum effectus. 2.364 d
eleemoſynas qui contribuerant ab Euſebianis verberantur. 1.852.b
eleemoſynas diripi juſſit Georgius Epiſcopus Arianus. 1.817.b
in eleemoſynis, jejuniis & orationibus perdurare debet virgo Deo dicata. 1.505.a
elementum ſiccum a meridie proficiſcitur. 2.381.a
calidum vero ex oriente oritur. ibid.
elementa & aſtra pro Diis habita ab hominibus. 1.9.a
elementa quæquæ in reſurrectione noviſſima, reddent quæ acceperunt de corporibus defunctorum. 2.377.c
elementa Deo, tanqvam ſervi Dominis ſuis obſeqventes, obtemperant. 1.40.a
elementa qvatuor conjuncta ſimul ſubſiſtunt, disjuncta vero pereunt. 1.30 a
elementa & aſtra an Dii ſint. 1.28.
elementa numina eſſe non poſſunt cum alterius opem reqvirant. 1.3.a
elementa Dii Gentium.
elementa & aſtra diviſa alieno indigent auxilio. 1.29 c
elementa gubernatoris ſui Dei voluntate in amicitiam conciliantur, 1.40. a
in elementa quatuor reducuntur omnia corpora. 2.376.d
elementorum natura tempore paſſionis Chriſti multis modis commovetur. 1.316.a
ex elementis quatuor homo conſtituitur. 2.380. d
Elias prophetat. 2.78.a
pluvia ne deſcenderet per tres annos prohibuit. ibid.
corvi propter Verbum Domini ipſum enutriunt. ibid.
farinam & oleum viduæ in Sarepta Sidoniæ multiplicavit. 2.78.b
Illius viduæ filium mortuum orando ſuſcitavit. ibid.
Prophetas Baal occidi curavit. ibid.
Jordanem pallio diviſit, & pedes fluvium tranſivit. ibid.
Elias Deum orat, mortuum ſuſcitat, ſed propter Achab ſeſe abſcondit. 1.707.d
Jeſabelis minas extimuit. ibid.
Eſaias homo Dei vocatur a vidua Sareptæ Sidoniæ. 2.591.a
Elias cœlum clauſit & aperuit. 2.379. b
Elias & David gladii acies effugerunt. 2.434 c
Elias & Eliſæus Deum invocabant ut mortuos ſuſcitarent. 2.455.d
Elias aſſumptus in cœlum volatu inaudito mortem inferius reliquit. 2.4 d
Elias Prophetas Baal plures quam quadringentos neci dedit. 1.714.c
Elias & Eliſæus mortuum excitarunt. 1.92.a
Elias victor mortalis appellatus. 2.4 c
Elias Centuriones cum ſuis centuriis igne cœlitus evocato combuſſit. 1.714.c
Elias terna inſpiratione excitat filium viduæ. 1.147.b
Elias voce nubes concuſſit. 2.4.c
Elias & Eliſæus in monte Carmelo ſedentes Dominum invocant. 1.966.c
Eliæ Prophetæ liber apocryphus. 2.154 c
ab Elia poſtulat Eliſæus ut in ſe veniret geminus ſpiritus ejus. 1.213.
Eliſæus Eliam dum raperetur in curru intuebatur. 1.499.c
Eliſæus melota Jordanem fluvium percutit. 1.213.
Eliſæus Propheta, homo Dei a Sunamitide appellatur. 2.591.b
Eliſæus Sunamitidis filium mortuum precando excitavit. 2.79.a
Naaman Syrum a lepra mundavit. ibid.
vaſcula uxoris Prophetæ mortui, in verbo Domini oleo replevit. ibid.
cum pallio Eliæ Jordanem percuſſit, dirempta que hac & illac unda pedibus fluvium tranſivit. ibid.
ſuper corpus ipſius mortui, cujusdam cadaver conjectum, mox ut Prophetæ oſſa tetigit, revixit. ibid.
ſuper Eliſæum Prophetam facta eſt manus Domini, qvomodo. 2.984.a
eloqventia non reqviritur in rebus Eccleſiaſticis, ſed canones Apoſtolici. 1.740 d
Elpidius & Philoxenus Julii Romani Pontificis Presbyteri, ad Euſebianos ab eo mittuntur. 1.739.b
emiſſio verbi Dei a patre non fuit ab eo ſegregatio. 1.664.b
Encœniorum feſtum non celebravit Athana-

ſius,qvare. 1.682.a
encomia continentiæ & virginitatis. 1.1063.c
Enoch raptus e medio qvid ſignificet. 2.4 c
Enoch translatus, cur. 1.502.c
Enoch & Noe Moſis doctrinam obſervarunt. 1.252.d
Enoch ex Jared genitus eſt. 1.88.b
Enoch ex Seth natus Deum primus invocare cœpit. 2.413.b
Epheſi Epiſcopus Menophantus concilii authoritate deponitur. 1.735.d
Ephod indutus Aaron pro populi in Sancta hoſtiam Deo offerebat. 1.378.b
Epictetus hypocita, Arianicæ hæreſis patrocinio Epiſcopus creatus eſt. 1.290.b
Epicurei univerſitatis rerum nullam per ſe eſſe providentiam aſſerunt. 1.54.c
Epiphanius Archiepiſcopus Cypri. 2.323.b
aſſerit Angelos eſſe factos una cum cœlo & terra. ibid.
ſcripſit librum contra Paulum Samoſatenum. ibid.
ἐπιούσιον panis. 1.607.d
Epiſcopus Romanus Damaſus. 1.931.d
Epiſcopus Dionyſius de hæreſi nunqvam convictus eſt. 1.551.b
Epiſcopus ex Clero & ex Sacerdotali ordine canonice eligi debet. 1.749.b
ab Epiſcopis provinciæ debet conſtitui. ibid.
Epiſcopus Paulus ab Arianis captus deinde ſtrangulatus. 1.703.b
Epiſcopus Neropolitanus Narciſſus Arianus Athanaſio crimen timiditatis exprobrat. 1.701.a
Epiſcopus neqvaqvam fuit Colythus. 1.732.c
Epiſcopus animarum dicitur Chriſtus. 1.553.d
Epiſcopus Leidæ Dionyſius Athanaſii apud Conſtantium teſtis. 1.675.c
Epiſcopus Galatiæ Marcellus in exilium ab hæreticis pulſus,cur. 1.813.a
Romam profectus ſe innocentem patefacit. ibid.
ſcripto ſuam fidem prodit. ibid.
Epiſcopus Euſtathius in exilium pulſus, cur. 1.812.c
Epiſcopus Galliarum Paulinus in exilium pulſus qvod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 1.692.a
Epiſcopus Borroeæ Cyrus in exilium ab Arianis pulſus. 1.703.a
Epiſcopus indirecte creatus Iſchyras. 1.802.d
item Georgius Arianus. 1.816.a
Epiſcopus creatus eſt Athanaſius ſecundum ſucceſſionem patrum. 1.868.c
Epiſcopus Niceæ conſtituitur Chreſtus loco Epiſcopi Ariani. 1.727.d
Epiſcopus Aquileiæ Fortunatianus varie afflictus eo qvod cum Athanaſio communicaret. 1.692.b
Epiſcopus in Throno ſedens in Eccleſia. 1.867.d
Epiſcopus Auxumeos Frumentius in Ægyptum relegatus. 1.696.b
Epiſcopus Veronæ Lucillus D. Athanaſii teſtis. 1.675.c
Epiſcopus Eccleſiam ſuam deſerere, & alienam qværere non debet. 1.727.c
Epiſcopus qvomodo inſtituendus. 1.944.d
Epiſcopus Capuæ Vincentius, varie afflictus eo qvod faveret Athanaſio. 1.692.b
item Eremius Theſſalonicæ Epiſcopus. ibid.
Epiſcopus imaginarius Colluthus 1.294.d
Epiſcopus Nicomediæ conſtituitur Amphion, loco Epiſcopi Ariani. 1.727.d
Epiſcopus creatur Georgius Arianus contra canones Eccleſiaſticos. 1.748.d
cum militibus Alexandriam ingreditur. 1.749.a
Epiſcopus Baſilius. 1.951.d
Epiſcopi nomen ſubeunt Eunuchi Conſtantii. 1.835.a
Epiſcopum Arianis Euſebiani conſtituunt. 1.738.b
Epiſcopum a Rege Joviano poſtulant Ariani. 2.27.c
Epiſcopi Thraces Olympius & Theodulus ab Arianis in exilium pulſi. 1.703.a
Epiſcopi Alexandrini Petrus, Achillas, Alexander, & Athanaſius a Meletianis calumniis perſeqvuti ſunt. 1.731.c
Epiſcopi in lapidicinas damnati. 1.859.a
Epiſcopi conſtantes in fide. 1.831.c
Epiſcopi Ariani. 1.858.c
Epiſcopi Arianiſmum foventes, ab Euſebianis creantur. 1.811.c
Epiſcopi hæretici a Concilio Sardicenſi depoſiti. 1.817.a
Epiſcopi Orthodoxi perſeqvutionibus agitati, cur. 1.811.a
Epiſcopi Ariani depoſiti & excommunicati. 1.766.c
Epiſcopi trecenti qvadraginta qvatuor Sardicenſi Concilio ſubſcripſerunt. 1.768.d
illorum nomina habentur. 1.766.d
Epiſcopi in exilium opera hæreticorum miſſi. 1.817.c
Epiſcopi ab Arianis afflicti. 1.812.d
Epiſcopi ex Epiſcopatu ad Epiſcopatum tranſire non debent. 1.806.d
Epiſcopi nonaginta ex Ægypto & Libya in exilium pulſi, eo qvod cum Athanaſio communionem haberent. 1.692.b
Epiſcopi vere ſinceriterqve creati vitam qvalem gerere deceant. 1.864.c
Epiſcopi Occidentales Arimini congregati. 1.869.d
Orientales vero Seleuciæ. ibid.
Epiſcopi in exilium acti a Conſtantio. 1.862.b
Epiſcopi multi varie afflicti qvod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 1.692.b
Epiſcopi definitionem cauſæ Conſtantio Imperatori pientiſſimo reſervari poſtulant. 1.797.d
Epiſcopi titulo tenus a Conſtantio creati. 1.865.d
Epiſcopi pluſqvam triginta ab Arianis in fugam acti. 1.705.c
Epiſcopi pauperes. 1.879.b
Epiſcopi profugi in Concilio Sardicenſi recepti. 1.751.a
Epiſcopi octoginta Athanaſium defendunt. 1.757.b
Epiſcopi cur ab hæreticis calumnientur. 1.802.a
Epiſcopi qvales ab Arianis creati. 1.945.a
Epiſcopi ex Lybia in magnam Oaſim ejiciuntur. 1.697.d
Epiſcopi Romano Pontifici obedientes. 2.634.a
Epiſcopi obeqvitationes agunt. 1.735.c
Epiſcopi conſtituuntur Monachi qvam plurimi. 1.955.c

Digitized by Google

Epiſcopi Ægyptii ad Julium Romanum Pontificem ſcribunt. 1.739.a
Epiſcopi ab hæreticis flagris conſciſſi, & publicis miniſteriis mancipati. 1.791.c
Epiſcopi de illatis ſibi ab hæreticis injuriis in concilio Romano conqveruntur. 1.751.a
Epiſcoporum nomina qvi Sardicenſi Concilio ſubſcripſerunt. 1.766.d
Epiſcoporum omnium idem honor eſſe debet. 2.745.b
Epiſcoporum Orthodoxorum in exilium actorum nomina. 1.858.d
Epiſcoporum pater Hoſius. 1.857.c
Epiſcoporum Ægypti nomina temporibus Alexandri Epiſcopi. 1.789.a
Epiſcoporum conſtantia in perſecutione & exilio. 1.832.b
Epiſcopos multos coegit Conſtantius ne communionem cum Athanaſio haberent. 1.830.a
Epiſcopos conſtituit Spiritus ſanctus. 2.375.d
Epiſcopos creat Conſtantius, cur. 1.845.d
Epiſcopos ejiciunt hæretici ut ſuos in Epiſcopatum inducant. 1.811.c
Epiſcopos complures Viton Preſbyter in Concilium Romanum adducit. 1.739.d
Epiſcopos creabant Euſebiani ut ſuam impietatem diſſeminarent. 1.765.a
in Epiſcopos gladium intentat Conſtantius. 1.831.d
Epiſcopatus non præbet peccandi, aut delinqvendi occaſionem. 1.953.c
Epiſcopatum non eſſe fugiendum timore perſecutionis. 1.164.c
Epiſcopatum fugientem Dracontium arguit Athanaſius. 1.953.d
Epiſcopatum obtinuit Iſchyras eo qvod Athanaſium calumniaſſet. 1.758.a
Epiſcopatum qvomodo ingreſſus eſt Georgius Cappadox. 1.944.b
Epiſcopatus venales Arianorum tempore. 1.859.d
Epiſcopale nomen emebant Ariani. 1.945.a
Epiſtola Conſtantii Imperatoris ad Athanaſium. 1.688.b
Epiſtola Julii Romani Pontificis ad Euſebianos. 1.739.d
Epiſtola Dionyſii epiſcopi Catholici. 1.551.b
Epiſtola Concilii Sardicenſis. 1.756.b
Epiſtolarum Petri Apoſtoli ſynopſis. 2.136.c
Jacobi. 2.136.a
Joannis. 2.137.d
Pauli. 2.140.c
Erennius Theſſalonicæ Epiſcopus varie afflictus eo qvod cum Athanaſio communicaret. 1.692.b
in Eremum ſe contulit Athanaſius, qvare. 1.697.b
error res mortua eſt. 1.147.d
poſſeſſorem ſuum mortificat. ibid.
error Apollinarii. 1.636.b
error Pauli Samoſatenſis, qvi Chriſtum anteqvam homo fieret non extitiſſe aſſerit. 1.332.c
error Tripicorum unde. 1.175.d
error Origenis de gehennæ extinctione. 1.216.b
error Valentini de paſſione Chriſti. 1.635.b
error Phrygii de adventu Salvatoris. 1.1085.d
error Miluii de conjugio. 1.1083.d
error Sabellii hæretici in unitate patris & filii. 1.456.d
error Valentini hæretici. 1.363.c
errores ab Ario commmendati in ſua Thaleia. 1.408.a
error Valentini de Spiritu ſancto. 1.185.a
error Arii de incarnatione Verbi. 1.635.d
error Pauli Samoſatenſis de incarnatione Verbi Dei. 1.641.b
error Judæorum de adventu Chriſti unde obortus. 1.361.b
error Marcionis & Manichæi de incarnatione Verbi Dei. 1.635.d
error Novati de pœnitentia. 1.1084.a
error Baſilidis, Valentini, & Marcionis de incarnatione Verbi. 1.1083.c
error Ariomanitarum de Trinitate. 2.554.b
Eſaias filius Amos eodem tempore cum Oſee vixit. 2.107.a
contra Judæam & Jeruſalem prophetat. ibid.
item contra Gentes. ibid.
nec non de adventu Verbi Dei in carnem. ibid.
Eſaias teſtatur Spiritum Sanctum deduxiſſe Iſrael in deſerto. 2.590.c
Eſaias miracula & ſanationes Chriſti prophetat. 2.389.c
Eſaias Dominum videt. 1.466.d
Eſaias, Jeremias, & Michæas ludibriis & flagris excipiuntur. 2.434.d
Eſaias Seraphim aſtantia, & laudantia Dominum videt. 2.587.d
Eſaias ſerra lignea a Judæis ſecatus. 1.89.d
Eſaias & Oſee prophetæ, temporibus Oſiæ, Joathan, Achab, & Ezechiæ vixerunt. 1.871.b
Eſaias Rapſacis & Sennacherib hiſtoriam conſcripſit 1.964.c
Eſaias Chriſtum fore mundi Dominum vaticinatur. 1.86.c
Eſaias Trinitatem prædicat. 2.588.d
Eſaiæ inſidias poſuit Diabolus. 1.1018.d
Eſau Jacobo major dicitur, eo qvod prior natus ſit. 2.282.d
Eſdras Pſalmorum librum conſtituit. 2.87.b
Eſdras ſacerdos & lector. 2.85.a
Eſdræ liber liberationem captivitatis, remigrationem populi, & templi ædificationem recenſet. 2.589.b
eſcam qvi dat omni carni eſurire non poteſt. 2.580.c
eſſe nullius rei invidet Deus qvia liber eſt. 1.45.b
eſſentia Verbi neqvaqvam per corpus Chriſti abſolvitur. 1.667.d
eſſentia divina in tres Deitates non eſt dividenda. 1.276.d
eſſentia Angelorum & Dæmonum non differt, ſed voluntas eorum diverſa eſt. 2.334.a
eſſentia deitatatis communis tribus perſonis. 1.555.a
eſſentia ſanctiſſimæ Trinitatis communis eſt. 2.442.a
eſſentiæ diverſitatem & diſſimilitudinem qvi tuentur in divinis, animam filium habere negant. 2.286.c
eſſentiæ & conſubſtantialitatis voces, in ſacris literis non contentas patres Nicææ congregati uſurparunt. 2.248.b
eſſentiam veram mala non habent, ſed tantum hominum commentis efficta ſunt. 1.5.b
eſſentiam incorruptibilem oculus corruptibilis videre non poteſt. 2.342.a

eſſentiam

Digitized by Google

eſſentiam ſuam Deus habet a ſeſe, & non aliunde, quemadmodum & cætera omnia habent. 2.580.a
ſecundum eſſentiam de Deo omnia intelligi non debent. 2.605.c
eſſentiam patris communicat filius. 1.516.c
eſſentiam carere filium docet Sabellius. 1.577.c
eſſentialiter in Apoſtolos Spiritus ſanctus ſupervenit. 1.1036.a
Ethnicus Eccleſiam diripere volens obcæcatur. 1.848.d
Ethnici veram diſcipſinam non habent, eo quod illi inter ſe diſcrepent. 1.252.c
Ethnici uni increato, & multis creatis ſerviunt. 1.469.a
Ariani vero uni increato, & alteri creato. ibid.
Ethnici ſacra myſteria hæreticorum cauſa diripuerunt. 1.749.c
Ethnici malitiam ſubſtantiam eſſe exiſtimarũt. 1.6.c
Ethnici cum blaſphemant in filiũ peccant. 1.971.d
Ethnici Deum artificem rerum & non conditorem faciunt. 1.392.c
Ethnici crucem Chriſti irrident. 1.2.a
Ethnicis ludibris incarnationem Verbi Dei inſectantur. 1.55.c
Ethnicorum ſapientia infatuata eſt, quando vera Dei ſapientia in terris ſeſe oſtendit. 1.101.a
Ethnicorum numina neque ſoliditate naturæ, neque promisſis fidelia ſunt. 1.380.c
Ethnicorum eleemoſynæ regnum cœlorum illis obtinere non poſſunt. 2.370.d
Ethnicis ſimilis ſunt Ariani. 1.468.d
coram Ethnicis calumnias ſuas in Macarium proponunt Euſebiani. 1.734.a
Ethnicos & Judæos cum armis Philagrius Ægypti præfectus in Eccleſiam mittit. 1.945.c
ἀγέννητον Patri, Filio, & Spiritui ſancto, non convenit. 2.172.c
quod ἀγέννητον eſt, non eſt ſimiliter immortale, ſanctum, immutabile, &c. 2.172.c
Eva neque genita, neque ingenita. 2.444.b
Eva cur cum Adam ſimul creata non fuit. 2.408.d
Eva genita eſt ab Adamo virgine 2.444.d
Eva & Adam cur ante peccatum non noverint nuditatem ſuam. 2.411.c
Eva a Diabolo decepta, qvomodo. 2.449.d
Evam & Adam deduxit Deus in Paradiſo. 1.1083.d
Evagrius & Antiochus apud Conſtantium imperatorem in teſtes vocantur ab Athanaſio. 1.679.d
Evangelium Matthæi Hebraice conſcriptum eſt. 2.155.c
Hieroſolymis editum, interpretante eo, Jacobo Apoſtolo fratre Domini. ibid.
Marci, Romæ ab Apoſtolo Petro prædicatum eſt. ibid.
Lucæ autem, ab Apoſtolo Paulo. ibid.
Joannis vero, ab ipſo Joanne prædicatum, & ab eodem Epheſi editum eſt. ibid. d
Evangelium rebus omnibus Chriſti virtute anteponitur. 1.107.b
Evangelium Joannis non recipiunt Sabelliani. 1.651.d
Evangelium quomodo prædicari debeat. 1.831.a
Evangelium Thomæ, liber apocryphus. 2.154.d
Evangelium Chriſti omni genti prædicatum veritatem fidei Chriſtianæ teſtatur. 2.348.a
ad Evangelium prædicandum misſis diſcipulis manus imponuntur. 2.591.b
Evangelii ſecundum Marcum ſynopſis. 2.125.c
Evangelii ſecundum Lucam ſynopſis. 2.423.c & ſeq.
Evangelii ſecundum Joannem ſynopſis. 2.128.b & ſeq.
Evangelii ſecundum Matthæum ſynopſis. 2.121.a
Evangelii verba ad calumniam detorquent hæretici. 1.481.c
Evangelio nequaquam credunt hæretici. 1.286.b
in Evangelio conſummata ſunt ea quæ Prophetæ prædixerant. 1.999.a
Evangelica traditio ſufficit ad hæreſes ſubvertendas. 1.631.c
Evangelicarum rerum nobis peritiores ſunt ſancti Patres. 2.2.b
Evangeliſtæ quatuor tantum ſecundum viſionem Ezechielis. 2.154.d
Evangeliſtæ, Apoſtoli, & Prophetæ ſunt volucres cœli. 2.399.c
Evangeliſtæ & Prophetæ a Spiritu ſancto afflantur. 1.1077.a
Evangeliſtæ Prophetarum oracula de adventu Chriſti confirmant. 1.1077.b
Eubocæ civitatis Epiſcopus Anatolius. 1.580.a
Eudoxius & Baſilius impietatis Arianicæ patrecinio ad magnas fortunas evecti ſunt. 1.290.b
Eudoxius, Acacius, & Patrophilus omni ſupplicio digni. 1.912.b
Eugenius Epiſcopus Sardicenſi Concilio ſubſcribit. 1.766.d
Eugenius magiſter Athanaſii apud Imperatorem Conſtantium teſtis. 1.675.d
Eunomiani ab Eunomio ſic nuncupati. 2.349.c
Eunuchus Æthiopicus Philippo credidit de Salvatore docenti. 1.834.d
Eunuchus ſermonis amator, opibus reginæ præpoſitus. 1.955.a.b
Eunuchi Conſtantii Imperatoris furioſi. 1.824.d
patri de filio loquenti credere nolunt. ibid.
Epiſcopi nomen ſubeunt. ibid.
Eupſychius Cappadociæ Epiſcopus Orthodoxus. 1.291.b
Europes a Jove ſtuprata. 1.14.b
Euſebius & Dionyſius Italiæ Epiſcopi in exilium pulſi, quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 1.692.a
Euſebius Birgillelorum civitatis Galliæ Epiſcopus. 1.680.a
Euſebius ex Cæſarea Paleſtines Eccleſiæ fidem confitetur & approbat. 1.251.c
Euſebius hæreticus ab Alexandro Epiſcopo ex Eccleſia ejicitur. 1.301.b
Euſebius contra Athanaſium prius ſcripſit. 1.745.d
Euſebius hæreticus quando mortuus. 1.754.c
Euſebius princeps conjurationis contra Athanaſium. 1.726.a
pro anathemate habendus. 1.253.a
Euſebius Spado Conſtantium irritat in Liberium. 1.834.a
Euſebii Epiſcopi fidei confesſio. 1.580.c
Euſebii & Arii impudentia in interpretatione ſcripturarum. 1.343.d
Euſebii & Meletii conſpiratio in Athanaſium. 1.777.d
Euſebii & Arii hæreſis. 1.920.d
Euſebii hæretici minæ Arii morte repentina fractæ. 1.302.b

Digitized by Google

Euſebii in Epiſcopatibus capiendis impudentia. 1.726.d
Euſebii ambitio. 1.813.c
Euſebii, Arii, & Aſterii impietas. 1.395.d
Euſebium ſequentes Ariani inchoationem Chriſto tribuunt. 1.525.b
Euſebiani Macarium de poculo confracto coram Ethnicis & Judæis accuſant. 1.750.a
Euſebiani ſecularium poteſtate in Epiſcopos abutuntur. 1.736.d
Euſebiani ad Julium Romanum Pontificem literas ſcribunt. 1.739.a
Euſebiani Epiſcopum Arianis conſtituunt. 1.738.b
Euſebiani ſchiſmatis, luctus, & lacrimarum authores in Eccleſia. 1.745.a
Euſebiani Presbyteros quatuor e ſuis finibus exterminaverunt. 1.737.a
Euſebiani cum Ariomanitis communionem ſumunt. 1.738.c
Euſebiani ab Athanaſio devicti. 1.757.b
Euſebiani Concilio Romano adeſſe noluerunt, quare. 744 d
Euſebiani Epiſcopi Concilii authoritate deponuntur. 1.753 a
Euſebiani ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον rejiciunt. 1.912.d
Chriſtiani habendi non ſunt. ibid.
in ſeſe mutuo arietant. 1.910.d
Patres accuſant. ibid.
Euſebiani quomodo provocati in Concilio Sardicenſi. 1.754.d
Euſebiani ἀνόμοιον recipiunt, & ὁμοούσιον damnant. 1.908.a
Euſebiani eleemoſynarum donatores accuſant. 1.552.a
Euſebiani inſtruendis Athanaſio inſidiis inſatiabiles. 1.722.d
Euſebiani conciliabula fecerunt cum Sardim proficiſcerentur. 1.762.c
Euſebiani crimina in Athanaſium fingunt. 1.722.b
Euſebiani calumnioſas literas de Athanaſio Imperatori Conſtanti mittunt. 1.675.d
Euſebiani Concilio Nicæno ſubſcripſerunt, quando. 1.253.c
Euſebiani judicio ſtare noluerunt, cur. 1.763.b
fuga ſua calumniatores confeſſi ſunt. ibid.
Euſebiani Epiſcopos creabant, ut ſuam impietatem diſſeminarent. 1.765.a
Euſebiani novi Judæi. 1.851 a
Euſebiani literas accuſatrices de Athanaſio, Marcello & Aſclepa ad Julium Romanæ Eccleſiæ Pontificem mittunt. 1.761.b
Euſebiani Sardim venerunt ad Concilium, cur. 1.763.a
Euſebiani, præſentiam Athanaſii & Marcelli extimuerunt. 1.761.d
Euſebiani e ſua fraude delapſi. 1.816.a
Euſebiani e Concilio Sardicenſi aufugiunt, cur. 1.816.b
Euſebiani creant Epiſcopos Arianiſmum foventes. 1.811.c
Euſebiani Concilium Romæ indictum fugiunt. 1.818.a
Euſebiani Judæis injuſtiores. 1.709.d
Euſebiani οὐσίαν, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον damnant. 1.909.c
Euſebiani ἐξουκόντιοι, dicti, cur. 1.913.a
Euſebiani quam inconſtantes fuerint in fide. 1.906.d
Euſebiani Aſterio ſimiles. 1.889.b
Euſebiani condemnantur Urſacii & Valentis pœnitentia. 1.721.b
Euſebianorum inconſtantia. 1.251.d
Euſebianorum minæ. 1.765.d
Euſebianorum faſtus in eorum epiſtola dignoſcitur. 1.740.a
Euſebianorum calumnias horret Athanaſius. 1.779.d
Euſebianorum fides quam dubia & inconſtans. 1.910.b
Euſebianorum Synodi qualis intentio. 1.737.b
Euſebianorum conciliabula, meræ ſunt conſpirationes & inſidiæ. 1.791.b
Euſebianorum Symbola ſibi diſſimilia, quid. 1.913.b
Euſebianorum calumniæ contra Macarium Presbyterum coram Ethnicis propoſitæ. 1.734 a
Euſebianorum fraus & calliditas in ſchiſmatibus diſſeminandis. 1.780.a
Euſebianorum malevolentia. 1.264.c
Euſebianorum ſuaſu Valens & Urſacius, poſt pœnitentiam, ad vomitum redicre. 1.815.b
Euſebianorum ad Conſtantium oratio. ibid.
Euſebianorum licentia & impia facinora in Chriſtianos. 1.821.c
Euſebianorum cum meretrice facinus. 1.822.b
Euſebianorum contradictiones & eorum inconſtantia. 1.912.d
Euſebianorum primarii. 1.765.a
Euſebianorum decretum. 1.816.c
Euſebianorum precibus indulget Conſtantius. 1.815.d
Euſebianorum in fide inconſtantia. 1.892.a
Euſebianorum concilium. 1.916.a
Euſebianorum poſtulatio ad Conſtantium imperatorem. 1.828.c
Euſebianis omnia licent, cur. 1.802.d
Euſebianis omnia licent ſub Conſtantii nomine. 1.912 c
Euſebianos ſex menſibus Romæ expectavit Athanaſius. 1.748.b
Euſtathius Epiſcopus in exilium pulſus, cur. 1.812.c
Euſtathius cum multis aliis Epiſcopis & Sacerdotibus in exilium pulſus. 1.702.d
Euſtathius Arii commendatione Epiſcopus factus. 1.290.b
Euſtorgius Italæ Epiſcopus Orthodoxus. 1.291.c
Eutichius ſubdiaconus uſque ad necem flagellatus, deinde in metalium letale mitti damnatus. 1.850.c
Eutropius Presbyter a Liberio ad Conſtantium miſſus, ab eo in exilium pellitur. 1.836.c
Eutropium Conſtantii Imperatoris matertera. 1.677.d
a Magnentio interempta. ibid.
excellentiæ ſuæ obliti ſunt homines, quomodo. 1.4.b
ex Deo, quomodo intelligendum. 1.910.d
execratio pro nobis factus eſt Chriſtus. 1.588.a
execrationis onere adhuc premimur, ſi Chriſtus carnem humanam non aſſumpſit. 2.323.c
execrabilem mortem ſuſtinuit Chriſtus, ut execrationes noſtras portaret. 1.77.d
execrandi illi qui dicunt Spiritum ſanctum creaturam eſſe. 1.575.d
exempla blaſphemiæ in filium hominis. 1.980.a
ad exemplar Dei Verbi, creatus eſt homo. 1.3.c

Digitized by Google

exercitatio in ſcripturæ ſacræ verborum intelligentia laudatur a Paulo Apoſtolo. 2.309.d
in exilium nemo actus eſt Athanaſii opera. 1.724.d
in exilium pellitur Liberius Romanus pontifex. 1.835.b
exhortatio Athanaſii ad Arianos. 1.481.a
exhortatio Antonii ad Monachos. 2.480.b
exhortatio ad Orthodoxos ut Traditiones Apoſtolorum retineant 1.929.c
exhortatio ad terreſtria omnia delinquenda. 1.1042.b
exhortatio Liberii ad Conſtantium. 1.835.c
exhortatio Julii Romani Pontificis ad Euſebianos 1.751.a
exodus cur ita dicatur. 2.63.b
exodi Synopſis. ibid.
Exodi, Numerorum, & Deuteronomii acta in Pſalmis 77.84.105.& 113. pulchre continentur. 1.960.d
Ἐξουκόντιοι dicti Euſebiani, cur. 1.907.a
ab exordio, omni compoſitione, qualitate & quantitate expers eſt divinitas. 2.681c.
expectamus Chriſtum venturum judicare vivos & mortuos. 2.586.c
explicatio iſtorum verborum, *Omnia mihi tradita ſunt a Patre.* 1.150.a
exploratores a Moſe miſſi, qui. 2.68.a. 2.70.b
expoſitio fidei Chriſtianæ. 1.591.b
extentionem aut contractionem in ſe non patitur Deus. 1.529.c
Ezechias ex Acha genitus eſt. 1.88.c
Ezechias arrogantiam Sennacherib extimuit. 1.89.b
Ezechias ex infirmitatibus validus factus eſt. 2.434.d
Ezechias unctus eſt Jeruſalem conſiſtente. 1.83.a
Ezechiæ Regis temporibus Oſee & Eſaias Prophetæ vixerunt. 1.871.b
Ezechiæ ætati anni quindecim additi ſunt. 1.710.a
Ezechiel ex Buſi genitus. 1.88.c
Ezechiel filius Buſi poſt Jeremiam in captivitate fuit. 2.108.c
quidnam prophetavit. ibid.d
Ezechiel & Daniel Prophetæ, Cyro & Dario regibus vixerunt. 1.871.c
Ezechiel paſſus eſt quia ventura populo prædicabat. 1.90.a
Ezechiel Cherubim vidit ſubtus gloriam Dei Iſrael 2.587.c
Ezechiel duos prophetiæ libros ſcripſit. 2.157.d
Ezechiel (liber hoc nomine inſcriptus) apocryphus. 2.154.c

F.

FAbrica univerſa mundi Chriſtum Dei filium eſſe, in morte ipſius teſtata eſt. 1.72.b
fabrilis artis inventor Vulcanus. 1.20.b
facies aliter patri, aliter filio tribuitur. 2.288.d
faciem terræ renovat Spiritus ſanctus. 2.596.c
facies tabernaculi externa, terræ effigiem & eorum quæ in terra ſunt, præ ſe ferebat. 2.5.b
faciem ſuam quomodo lavare debeat virgo Deo conſecrata. 1.1054.d
faciem mutat David ut Abimelechum effugiat. 1.707.c
ante faciem noſtram peccata noſtra nobis ſtatuet Deus. 2.594.a
facinora Arianorum innumera. 1.849.d
facio pro gigno in ſcripturis uſurpatur. 1.375.b
facta Deorum gentilium vera, ſed laudes eorum vanæ. 1.19.a
factor facturæ naturam ſumpſit. 2.579.d
factionis Euſebianorum intentio erat ut Arianos in Eccleſiis locarent. 1.736.b
ut impietatem loco pietatis inducerent. ibid.
ut adverſarios impietatis e medio tollerent. ibid.
ut vere Chriſtianos tanquam impios ſummoverent. ibid.
ut impii ſumma rerum potiri poſſent. ibid.
facturam qui dicunt Spiritum ſanctum eſſe, Gentes imitantur. 2.565.c
facultatum deſertio, eſt Dei imperium. 2.452.b
falſi convictus eſt Iſchyras, de combuſtis ab Athanaſio libris. 1.748.b
falſi nihil habetur in verbis Domini. 1.499.d
falſorum teſtium contra Chriſtum prophetia. 2.391.b
falſis interpretationibus hæretici in ſuam ſententiam ſacras ſcripturas detorquent. 1.343.c
fallax in promiſſis Conſtantius. 1.843.d
fames humanæ infirmitatis nota eſt. 2.318.c
famem Chriſtus expertus eſt. 2.301.a
famem & ſitim Angelos habuiſſe demonſtrari non poteſt. 2.320.b
farinam & oleum viduæ multiplicavit Elias. 2.78.a
faſtus Euſebianorum in eorum epiſtola dignoſcitur. 1.724.c
de fatis gentium libri Prophetarum mentionem faciunt. 1.960.d
favus mellis, quid. 1.405.b
fecit, condidit, & genuit, quid. 1.429.a
fecit, quid ſignificet quando ad Chriſtum refertur. 1.388.b
fel & acetum Chriſto in cruce oblatum, quid. 1.1045.a
fel Chriſtus in cruce guſtat, ut dulcedinem amaræ voluptatis Adami ſanet. 2.392.c
Feliciſſimus dux Ægypti Athanaſii teſtis apud Conſtantium Imperatorem. 1.679.d
cum feris habitat Athanaſius. 1.799.c
fermentum vetus, quid. 2.425.a
in ferro & cæteris metallis expreſſi erant amores & libidines Deorum gentilium. 1.14.d
feſtum perpetuum colet nova creatura, quando. 2.965.b
feſtum Encæniorum non celebravit Athanaſius, quare. 1.682.a
feſtum Tabernaculorum die decima quinta menſis ſeptimi celebrandum. 2.69.a
feſta novi Teſtamenti nequaquam otii cauſa conſtituta ſunt. 1.640.d
ficus arefacta, quid. 2.397.d
myſtice explicatur. ibid.
ficus dicitur anima peccatis immerſa. 2.401.d
ficum in Paradiſo quidam Adamum comediſſe putant. 2.350.d.
fides una & unus Deus. 1.458.d
fides recta quæ ſit. 1.32.d
fides Catholica vera quænam ſit. 2.578.d
fides optima, quæ. 1.877.a
fides & Chriſti cognitio rebus omnibus pretioſior eſt. 1.2.d
fides Catholica de patre & filio. 1.526.c
fides Chriſtianorum omnium divinior & magis pia eſt. 2.347.b
ab omnibus gentibus oppugnata. ibid.

Digitized by Google

indelebilis manet, quia a Deo protegitur. 2.347.c
fides in Nicæno Concilio ſecundum ſacras ſcripturas confirmata eſt. 1,582.a
fides Catholica integra & inviolata tenenda eſt ei qui vult ſalvus eſſe. 2.31.d
fides Nicæna ab univerſi orbis Concilio promulgata. 1,317.b
fides Macarii & Athanaſii in Concilio Nicæno probata eſt. 1.742.d
fides Eccleſiæ Catholicæ de Chriſto. 1.632,a
fides Athanaſii de Trinitate. 2.606.a
fides Catholica ſecundum Chriſti incarnationem. 1.625.b
fides integra de Trinitate habenda ſecundum ſalutaris baptiſmi confeſſionem. 2.594.d
fides Orthodoxa, Apoſtolica doctrina, & Patrum traditione confirmatur. 1.159.d
fides Euſebianorum quam dubia & inconſtans. 1.905.a
fides Chriſtianorum Trinitatem immutabilem, perfectam & ſemper unius conditionis eſſe agnoſcit. 1.325.a
fides fermentum eſt. 2.399.b
fides ſupra naturam conſtituta non eſt, quomodo. 2 5.b
fides non eſt de re evidenti concepta. 1.642.d
fides vera eſt, conſiderare Chriſtum quatenus ex Deo & homine conſtituitur. 1.487.b
fides ſimplex præſtantior eſt quam curioſa probabilitas. 1.454.b
fides a patribus Nicææ inſtituta confirmatur. 1.578.a
fides Chriſtianorum eſt in unum Deum Patrem omnipotentem. 1.245.b
& in filium ejus Dominum noſtrum. ibid.
& in Spiritum ſanctum. ibid.
fides Nicæna ſola ſufficit ad omnes hæreſes exterendas, maxime vero Arianam. 1.165.d
fides Chriſtiana nequaquam vilis eſt & contemptibilis. 1.2.a
fides Chriſti gentes barbaras & feroces mites reddidit. 1.105.a
fornicatoribus ut pudice viverent perſuaſit. ibid.
pavidis animo robur indidit, ibid.
homicidis, ne amplius ferrum tenerent perſuaſit. ibid.
fides Apoſtolica de Trinitate, qualis. 1.189.a
fides & religioſa Patrum traditio cuſtodienda. 2.501.b
fides quæ decretis Synodi ſancita eſt, ea eſt totius Eccleſiæ fides. 1.277.d
fides Valentis & Urſacii quam nova. 1.872.a
fides Eccleſiæ Catholicæ de Trinitate. 1.202.c
fides eſt indicium voluntatis animæ. 1.995.c
fides recta habenda eſt ad baptiſma rite conferendum. 1.413.b
fides ad Dominum, & Crucis ſignum, murus inexpugnabilis. 2.458.c
fides ex cogitatione comparatur. 2.295.b
fides & vita Chriſtianorum in Trinitate eſt. 2.581.a
fidei confeſſio Athanaſii. 1.113.c
fidei ſcutum ſuſcipiendum, ad quid. 2.594.c
fidei confeſſio Judæorum ad fidem converſorum. 2.636.b
fidei gubernaculum tenet Eccleſia 1.1087.a
fidei Catholicæ confeſſio. 1.885.a
fidei confeſſio Theophronii. 1.894.a
fidei confeſſio Arii. 1.11.d
fidei veræ & virtutis magiſtra eſt ſcriptura divina. 1.580.c
fidei confeſſio Euſebii Epiſcopi. 1.742.c
fidei confeſſio altera Euſebianorum. 1.892.d
fidei confeſſionem ultimam revocant Euſebiani. 1.912.d
fidei Catholicæ teſſera eſt Trinitas conſubſtantialis, & Deus verus ex Maria genitus homo. 1.571.d
fidei Dionyſii Epiſcopi cum Arii fide collatio. 1.566.b
fidei noſtræ ratio univerſa in ſacro baptiſmate conſiſtit. 1.535.c
fidei Catholicæ quantum obfuerit Arianorum malitia. 1.246.a
fidei exquiſita definitio a Chriſto facta, quando, & qualis. 2.35.a
fidei perfectio eſt credere in patrem, & filium, & Spiritum ſanctum. 2.35.a
fidei Chriſtianæ expoſitio. 1.240.a
fidei ſuæ rationem reddit Antonius. 2.490.c
fidei ſcutum, quid. 2.429.c
fidem veram ſcripto prodidit Nicænum Concilium. 1.301 b
fidem non adhibent hæretici neque ſcripturis neque rebus geſtis. 1.621.c
fidem Orthodoxam ſemper exagitare ſtuduerunt Ariani. 1.756.d
fidem Eccleſiæ confitetur & approbat Euſebius ex Cæſarea Palæſtines. 1.251.c
fidem noſtram confitemur ad ſacrum regenerationis lavacrum venientes. 2.589.c
fidem qualem habere debemus de Trinitate. 2.582.a
fidem novam ſemper habent hæretici. 1.883.c
fidem Orthodoxam conſtantisſime profeſſus eſt Marcellus in Concilio Romano. 3.750.c
ad fidem Chriſti convertuntur Judæi, quomodo. 2.635 d
ad fidem & pietatem multos convertit Athanaſius. 1.825.d
circa fidem errant qui aliquid in ſancta Trinitate creatum addunt. 2.592.c
per fidem habitat Chriſtus in cordibus noſtris. 2.595.d
qui fidem & amorem habent in Dei Verbum immortalitas illis deſtinata eſt. 1.52.d
fide & non martyrio ad coronam pervenit Abraham Patriarcha. 1.304.a
fide attingimus id quod mente percipere non poſſumus. 2.584.a
fide dignus qui non eſt, indignus eſt qui Deum nominet. 1.995.a
fide in Chriſtum ac ſigno crucis mors ut mortua conculcatur. 1.79.d
fide magnus qui eſt, pullum poteſt ſolvere. 1.585.d
a fide defecerunt Judæi, Manichæi, & Ariani, quomodo. 1.487.c
a fide quoſdam diſceſſuros in noviſſimis temporibus aſſerit B. Paulus. 2.592.d
a fide Catholica defecerunt Alexander & Hymenæus. 1.304.a
de fide ſcribere aliquid præter id quod in Concilio Nicæno declaratum eſt, Synodus Sardicenſis prohibuit. 1.576.d
de fide interrogat cæcos Chriſtus priuſquam illos ſanet. 2.572.c

Digitized by Google

de fide Catholica Arium examinat Conſtantius. 1.670.d
de fide iterum atque iterum definire non licet. 1.576.d
in fide naufragi ſunt hæretici. 1.6.d
pro fide Catholica ſanguinem ſuum fundere parati ſunt Orthodoxi. 1.303.d
pro fide Chriſti mortem ſuſtinuit Alexander Epiſcopus. 1.304.b
fidelis Deus duplicem in ſcripturis ſignificationem habet. 1.377.a
fidelis vir & apoſtolicus, quæ deitatis & humanitatis ſunt venerantur in Chriſto. 1.975.b
fidelis dictus eſt Abraham quia Deo loquenti credidit. 1.370.d
dicitur fidelis Deus quod dignus ſit cui loquenti fides adhibeatur. ibid.
fidelis eſt filius Dei, quia ſemper eſt, & non accipit variationem. 1.380.c
fidelis Deo extitit Moſes. 1.381.a
fideles, patri, filio, & ſpiritui ſancto vivere dicuntur. 2.593.b
fidus ſemper manet Deus. 1.621.d
fiduciam ſuam in brutis & rebus immobilibus collocant idololatræ. 1.16.d
fiduciam in primitiis accipimus per hominem Deo copulatum. 2.314.b
figura quæ in interioribus tabernaculi depicta erat, qualis. 2.5.c
figura corporis Chriſti erat templum Salomonis. 1.160.d
figura eſt Adam ingenitus, Dei patris ingenituræ. 2.444.b
figura reſurrectionis Chriſti fuit Jonas. 1.235.c
figura exprimi nequit Trinitas. 1.155.a
figura honoratur Propheta Elias. 2.5.b.
figuram crucis conſtituit Moſes. 1.235.b
figuras temere comminiſcuntur hæretici. 1.181.b
filiæ Herodiadis ſaltationem æmulatur Arius choreans ductitans. 1.308.a
filiam ſuam immolavit Jephthe. 2.75.c
Filius & Verbum idem ſunt. 1.533.c
Filius germanus eſt Patris. 1.323.a
Filius eſt lux Patris. 1.52.a
Filius eſt Patris poteſtas. 1.500.a
Filius Dei non eſt creatura. 1.241.d
Filius voluntas eſt Patris. 2.576.a
Filius ſempiternus. 2.565.d
Filius digitus Dei nominatur. 1.145.d
Filius Dei diverſimode vocatur in ſcripturis. ibid.
Filius ſitne verus necne. 2.555.c
Filius ſubſtantivus eſt. 2.585.a
Filius ut filius, eſt univerſa Deitatis plenitudo. 1.558.a
Filius perfectum eſt de perfecto. 2.585.d
Filius Dei venit ut mundum ſervet, non ut eum judicet. 1.533.a
Filius Dei, noſtri miſertus, humanitatem noſtram induit. 1.993.a
Filius Dei, de Patris natus eſt ſubſtantia. 2.575.a
Filius notitiam Patris cunctis impertit. 2.25.d
Filius quod ſit conſubſtantialis Patri. 1.153.a
Filius dicitur ſalutare Dei noſtri. 2.594.d
Filius etiam ſanctificat. 2.590.c
Filius Dei genitus dicitur, non autem factus. 1.427.d
Filius Dei quomodo exiſtat. 1.510.d
Filius eſt partus & fœtura ſubſtantiæ Patris. 1.457.c
Filius eſt virtus Patris. 1.51.d
Filius & Pater unum ſunt. 1.333.a
Filius & Spiritus ſanctus non ſunt de numero multorum. 2.12.d
Filius quando nominatur, Pater adoratur. 2.514.d
Filius quando viſus eſt ſub forma Angeli, hominis, & ignis, quid. 2.572.c
Filius Dei ſemper fuit. 1.221.a
Filius miſſus eſt a Patre. 2.274.d
Filius conſubſtantialis & coæternus eſt Patri. 1.481.c
Filius ſemper fuit cum Patre. 2.560.a
Filius & Pater duæ perſonæ ſunt. 1.653.a
Filius Dei non in hominem jam ante exiſtentem ſupervenit, ſed carnem ipſe induit. 1.482.c
Filius Adæ, & Abrahæ dicitur Chriſtus ſecundum carnem. 1.621.b
Filius in Patre & Pater in Filio eſt. 1.657.b
Filius eſt fructus Patris undecunque perfectus. 1.51.d
Filius eſt character Patris. ibid.
Filius Dei neque verbum neque homo eſt ſecundum Arianos. 1.536.d
Filius primus eſt ſicut Pater. 1.462.b
Filius Dei & Davidis dicitur Chriſtus. 1.623.a
Filius Dei quod ſit æternus. 1.118.d
Filius Sunamitidis puellulus appellatus eſt. 1.421.b
Filius tantam virtutem habet quantam Pater habet. 2.585.b
Filius verus eſt Deus & Dominus. 1.225.b
nominatus eſt magnus Deus. ibid.c
Filius unus Jeſus Chriſtus eſt, per quem omnia. 2.585.b
Filius exiſtendi principium non habuit. 1.539.c
Filius eſt ſapientia Patris. 1.655.d
Filius Patri præponitur. 1.222.a
Filius vi eſſentiæ ſuæ ubique adeſt. 1.983.c
Filius non extitit præter ſententiam Patris. 1.517.a
Filius erat cum Patre ante omne principium. 2.585.a
Filius vita eſt ex vita. ibid.d
Filius Dei æternaliter eſt. 1.318.d
Filius David vocatur Joſeph ſponſus B. Virginis Mariæ. 2.593.d
Filius omnia fecit & creavit, & ipſe ante eſt omnia. 2.586.d
Filius & Pater duæ ſunt perſonæ in unitate eſſentiæ. 1.521.b
Filius Dei hora ſexta in cruce pependit. 1.1055.b
Filius non eſt minor Patre in Deitate. 2.576.b
minor vero eſt ſecundum humanitatem. ibid.
Filius ex ſe creavit omnia. 1.115.b
Filius ſi Verbum non fuiſſet mundum ſervare non potuiſſet. 1.535.a
nihil haberet, nec poſſet plus quam homo. ibid.b
Filius quomodo ſit in Patre. 1.454.d
Filius Dei creari dicitur & fieri quando carnem creatam & factam induit. 1.431.d
Filius hominis efficitur Chriſtus carnem creatitiam induens. 1.439.d
Filium a Verbo diſtingunt Ariani. 1.530.b
Filius ſubſtantia ſimilis non eſt Patri, quomodo. 1.928.c
Filius Patri per Spiritum ſanctum non cooptatur. 1.477.a
Filius dicitur Deus in ſcripturis, & pater item Deus, quare. 1.461.b

Filius Dominus eſt Sabaoth quemadmodum & pater. 1.228.c
Filius Dei incarnationis ſuæ tempore & in cœlis & in terra fuit. 1.576.d
Filius eſt veritas Patris. 1.51.d
Filius Spiritus eſt. 2.575.d
Filius Dei adorandus eſt in via in perſona nempe Chriſti, ſalva divinæ & humanæ naturæ proprietate. 2.580.a
Filius authoritati Patris ſuccedit. 1.395.a
Filius a Patre accipit, ſecundum naturam humanam quam aſſumpſit. 2.575.d
Filius Spiritus ſancti particeps non eſt quemadmodum nos participes ſumus. 1.477.a
Filius Dei eſt in gloria Patris. 2.580.b
Filius quæcunque facit cum Patre facit. 2.576.c
Filius in Patre ſemper fuit, & ex ipſo genitus eſt. ibid.b
Filius ſine ſuo Patre nunquam fuit. ibid.
Filius Dei non eſt ita viſus ut Deus, ſed ut homo capi illi poterat. 2.583.a
Filius conſubſtantialis Patri, quomodo. 1.925.c
Filius Dei ineffabiliter & incomprehenſibiliter genitus eſt. 1.240.d
Filius initialiter & perpetuo a Patre genitus eſt. 1.242.a
Filius a Patre ſeparari non poteſt. 1.481.c
Filius quid ſignificet in ſacra Scriptura. 1.254.b
Filius Dei eſt in Patre ſuo. 2.580.c
Filius genitus eſt ex æternitate ſubſtantiæ Patris. 1.271.b
Filius non eſt ille ipſe qui Pater. 2.584.b
Filius Dei ſi factus eſt a Patre, non autem natus, verus filius non eſt. 2.593.b
Filius Dei quomodo a patribus viſus mutabilis, & convertibilis. 2.583.a
Filius, patris filius eſt. 1.241.b
Filius Dei carnem humanam aſſumpſit, & in terra peregrinatus eſt. 2.445.b
Filius hominis qui in terra loquebatur, quomodo in cœlis eodem tempore eſſe poſſet. 2.584.a
Filius incarnatus animam habuit. 2.286.c
Filius per omnia patri ſimilis eſt, & fuit ſemper. 1.389.a
Filius ibi eſt ubi Pater eſt. 1.412.b
Filius æternus eſt fœtus ſubſtantiæ Patris. 1.336.d
Filius a Patre ſolo eſt genitus, non factus, nec creatus. 2.32.c
Filius Dei judicaturus eſt vivos & mortuos. 2.578.a
quem Filius baptizat, is in Spiritu ſancto initiatur. 1.412.c
Filius a Patre ſpecie non eſt diverſus. 1.272.c
Filius minor eſt Patre non magnitudine aut ætate, ſed quia ex illo ortum habet. 1.365.b
Filius a patre, & pater a filio ſeparari non poteſt propter Deitatis identitatem. 2.581.b
Filius Patris nomen habet ut Deus & Dominus appelletur. 1.229.c
Filius a Macedonianis ſanctus confitetur. 2.270.b
in omnibus etiam Patri ſimilis. ibid.
Filius Dei a Spiritu ſancto non ſanctificatur, ſed illum omnibus largitur. 1.387.a
Filius Dei & opus Dei idem non ſunt. 1.591.b
Filius conſubſtantialis Patri non eſt idem qui Pater. 1.588.d
Filius æqualis eſt Patri excepto quod iſte ingenitus, ille vero genitus eſt. 2.575.d
Filius eſt plenitudo Deitatis. 1.454.c
Filius Dei ab hæreticis ignarus pronunciatur. 2.582.b
Filius quod ſit omnipotens. 1.140.d
Filius, filius non foret, ſi naturam non haberet eandem cum Patre. 2.283.d
Filius eſt ſigillum incommutabile ſubſtantiæ Patris. 1.1032.d
Filius Deo ſimilis non eſt. 1.572.c
unum idem cum eo eſt. ibid.
illius divinitatem negat qui illum patri ſimilem dicit. ibid.d
Filius hominis poteſtatem nunquam habebat antequam a Deo Verbo aſſumeretur. 2.578.c
Filius Dei quod ſit immutabilis ex ſacra ſcriptura oſtenditur. 1.346.b
Filius Dei, homo factus eſt, ut filii Adæ filii Dei efficerentur. 1.599.d
Filius in Patre eſt ut ſplendor in luce. 1.412.b
Filius Dei non eſt pars aliqua Patris ſui. 1.334.d
Filius Dei omnem habet & habuit ſemper paternam poteſtatem. 2.578.c
Filius quod ſit Patri coæternus. 1.129.a
Filius in divinis perſonis ſemper eſt filius nec unquam fuit pater. 1.328.d
Filius quomodo factus eſt Chriſtus & Dominus. 1.124.b
Filius hominis neſcit diem judicii quomodo intelligendum. 1.131.d
Filius brachium patris dicitur, quomodo. 1.136.a 1.230.a
Filius Patri ſuo nunquam defuit. 2.575.c
Filius ante mundum erat apud Patrem. 1.768.c
Filius ſolus Patrem revelat eumque cognoſcit. 1.393.a
Filius ſubjectus eſt Patri, œconomia atque diſpoſitione humanitatis. 2.281.a
Filius ad dexteram Patris ſedet. 2.270.d
Filius Spiritu ſancto major non eſt. 2.268.d
Filius & Spiritus ſanctus fratres non ſunt. 2.276.a
Filius Deus, dicitur filius, quaſi ſimilis & æqualis Patri. 2.441.d
Filius & Spiritus ſanctus ſunt duo cauſata. 2.443.a
Filius, licet factus non ſit, Patrem tamen habet. 2.284.c
Filius eo quod Patri ſimilis ſit oportet eum eſſe creatorem non autem creaturam. 2.26.b
Filius Dei immortalitatem habet. 2.269.b
Filius Patris eſſentiam communicat. 1.516.c
Filius unius eſt ſubſtantiæ cum Patre. 2.591.b
ſi Filius creatura eſſet, filius Dei non eſſet. 1.911.c
ſi Filius factitius eſt & creatus, veram patris imaginem habere non poteſt. 1.327.c
ſi Filius Dei non fuit antequam fieret, in Deo ſemper veritas non fuit. 1.327.a
cur Filius in Baptiſmate una cum Patre nominetur. 1.412.b
quis Filius Dei apud Arianos dicatur. 1.535.d
ſi Filius Dei creatura eſſet, mediatorum ſeries infinita eſſet. 1.256.c
Filius eſt verus Deus ſicuti Pater. 1.126.a
Filii & Patris eadem eſt natura. 1.456.d
Filii eſſentia non variat ab eſſentia Patris. 2.269.b
Filii nomine deſinente deſinit quoque baptiſmatis gratia. 1.439.d
Filii ſempiternitas eſt Pater, & ſempiternitas Patris eſt Filius. 1.567.d
Filii participatum res omnes ſentiunt per gratiam Spiritus. 1.322.c
Filii opera, Patris opera ſunt. 1.458.c

Filii nomen habuit Verbum ante ejus incarnationem 1.537.b
Filii unitas cum patre declaratur his verbis, *Ego & pater unum ſumus.* 1.531.c
Filii & patris unitas in duabus perſonis, quæ. 1.456.d
Filii humanitati Deitas conjuncta eſt. 1.594.d
Filii Dei generatio humano more non eſt intelligenda. 1.258.c
ab hominum nativitate multum differt. ibid.
Filii Dei generatio explicari nec comprehendi poteſt. 1.443.d
Filii divinitatem iſtæ voces (*datum eſt, traditum eſt*) non diminuunt. 1.488.b
Filii Dei ſempiternitatem David teſtatur. 2.582.d
Filii Dei divinitas authoritate Davidis probatur. 1.352.a
Filii efficiuntur homines per ſpiritum filii. 1.431.d
Fili ſui Deus eſt Pater, factor, & creator, qvomodo. ibid.
Filii natura non imminuitur eo, qvod patri ſubjiciatur. 2.281.c
Filii generatio nec cœpit nec deſiit unqvam, ſed ſemper fuit, eſt, & erit. 2.385.a
Filii omnipotentia. 2.617.d
Filio obtrectare eſt obtrectare Spiritui ſancto. 1.235.d
Filio conveniunt quæ patri conveniunt. 1.152.a
Filio Dei qui fideliter ſervit, ſervit etiam & patri, & Spiritui ſancto. 1.292.d
Filio Dei ſe æquales faciunt Ariani. 1.470.c
Filio probo non eſt patris voluntatem adimplere. 1.225.d
Filio Dei nihil tribuunt Ariani ſupra creaturarum conditionem. 1.463.c
Filio & Verbo ſimili modo convenit mundum creaſſe. 1.534.d
Filio loquebatur pater cum crearet hominem. 1.410.a
Filium ſuum revelat quotidie omnibus Pater, per omnia. 1.52.a
Filium Sunamitidis mortuum, precando ſuſcitavit Eliſæus. 2.78.c
Filium Dei ignominioſe tractant Ariani. 1.324.d
Filium qui videt, videt & patrem. 1.652.c
Filium generans pater, plenitudinis ſuæ Deitatem non minuit, nec amiſit. 2.586.a
Filium ὁμοιούσιον, non autem ὁμοούσιον dicunt Macedoniani. 2.210.d
Filium & Patrem duos Deos eſſe dicunt Marcion & Valentinus. 1.927.a
Filium Dei qui adorat, in eo Patrem adorat, & Spiritum ſanctum. 1.459.a
Filium nemo novit niſi Pater, qvomodo. 2.584.d
Filium & Spiritum ſanctum cognoſcunt Apoſtoli. 2.589.d
Filium Patri conſubſtantialem cur non dixerit Synodus Antiochena. 1.920.d
Filium, totum Patrem capere non poſſe ſentiunt Ariani. 2.586.a
Filium accipere quædam a Patre, qvomodo intelligatur. 2.584.d
Filium Dei, Patri ſuo diſſimilem conſtituunt Ariani. 1.463.d
Filium Patri conſubſtantialem eſſe cur Nicæna Synodus aſſeruerit. 1.921.a. 1.927.a
Filium Patri conſubſtantialem eſſe, ſe non negaſſe aſſerit Dionyſius Epiſcop. Alex. 1.917.a
Filium Dei paſſibilem, & in ſua ſubſtantia mortalem dicunt Ariani. 2.586.a
Filium Dei creatum & factitium eſſe ſentiunt Ariani. 1.328.a
illum ad inſtar patris filium alium gignere debere dicunt. ibid.
Filium Dei abnegant Ariani. 1.590.d
Filium qui dehoneſtant, dehoneſtant & patrem 1.340.a
Filium qvi ignominia afficit, Spiritum ſanctum honorare non poteſt. 2.358.d
Baptiſmum abnegat. ibid.
Filium perſonam non eſſe docet Sabellius hæreticus. 1.632.d
Filium Dei hominem factum eſſe confitentur Macedoniani, animam vero eum habuiſſe negant. 2.588.d
Filium Dei rebus creatis adæquant Ariani Euſebii doctrina imbuti. 1.329.a
Filium in cœlis apud Deum Patrem non fuiſſe, dum inter homines verſaretur, aſſerunt Ariani. 2.576.d
Filium Dei ſecundum divinitatis ſubſtantiam minorem Patre profitentur Ariani. 2.575.d
Filium viduæ excitat Elias terna inſpiratione. 147.b
ad Filium per Patrem vocamur. 2.265.a
in Filium peccant Ethnici cum blaſphemant. 1.971.d
in Filium qui credit, in patrem credit. 1.458.d
per Filium ad Patrem vocamur. 2.265.a
per Filium omnia facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. 2.586.a
per Filium, & non per Verbum mundus ſervari dicitur. 1.535.a
per Filium operatur Pater ea qvæ operatur. 1.412.c
per Filium natura ſancta creata eſt. 2.590.b
per Filium in Spiritu ſancto omnia facta eſſe teſtatur Paulus. 2.586.d
a Filio omnia creata ſunt, ipſe autem neqvaqvam creatura eſt. 1.241.d
abſqve Filio ſuo Pater nunqvam fuit. 1.326.b
de Filio ſuo non deliberat Deus. 1.513.a
in Filio ſuo adoratur Deus qvando in ſpiritu & veritate adoratur. 2.595.a
in Filio ſolo intelligitur & conſiſtit Pater. 1.340.c
in Filio ſunt omnia qvæ in Patre ſunt. 1.327.c
in Filio Pater eſt, qvomodo. 1.456.b
in Filio ſuo baptiſma confirmat Deus. 1.412.b
Filii Conſtantini, tres. 1.814.d
Filii Iſrael Spiritum ſanctum tentaverunt. 1.212.d
Filii prophetarum in ſpeluncis Abdiæ ſeſe recluſerunt. 1.707.d
Filii in veteri teſtamento non erant niſi ab unigenito adoptati. 1.542.c
Filii aliqvando ſervi a ſuis parentibus appellantur. 1.374.a
Filii Jovis indigetes facti. 1.14.b
Filii Dei efficiuntur homines per unigenitum filium. 1.536.a
Filii Dei appellantur non eo modo qvo Chiſtus. 1.258.a
Filiorum jus, & adoptionem homines per Chriſtum adipiſcuntur. 1.435.c
Filius prophetarum perſequutionibus vexatis domum ſuam aperuit Abdias. 1.370.a
in Filios adoptivos elegit Deus homines anteqvam fierent. 443.d
Finis vitæ & converſationis Chriſti caput eſt fidei noſtræ. 1.720.

finis vitæ humanæ bonus aut malus. 2.420.b
finis prioris creationis eſt ſabbatum. 2.359.d
finis humanæ vitæ incertus. 2.368.a
finem impoſuit Chriſtus legi hominibus infeſtæ, corporis ſui immolatione. 1.63.a
fimbria veſtis Chriſti mulierem ſanat, qva virtute. 2.304.b
firmamentum ſecundo die conditum eſt. 1.389.c
firmamentum aqvas ab aquis dividit. 1.398.d
flagitia Deorum cur expoſuerint poetæ. 1.28.d
flammæ injectæ eccleſiis & Btpriſteriis. 1.945.d
fletus occulte Deo oblatus optimus eſt. 2.362.d
Florentius epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 1.767.a
fluctus hæreſum, immobili petræ ſupra quam fundata eſt eccleſia orthodoxa, ſeſe allidunt. 1.1087.a
fluctibus & ventis quando imperat Chriſtus veram ſuam divinitatem comprobat. 2.581.a
flumina Ægypti in ſagvinem mutantur a Moſe. 1.452.b
flumina & fontes absqve ſubſidio terræ eſſe non poſſunt. 1.29.d
fluvius Jordanis Chriſti corpus abluit. 1.669.d
fluvius Jordanis diviſus ut per eum populus Iſrael ſicco pede tranſiret. 453.c
fluvii Verbi Dei nutu inundant. 1.48.c
fœderis novi divitias a ſe repellunt qui duarum naturarum in Chriſto unionem factam eſſe negant. 2.716.d
fœdera amicitiæ nulla unquam eſſe potuerunt inter Jeruſalem & gentiles. 1.89.c
fœmina aut mas non eſt in cœlis. 1.1053.d
fœmina & maſculus diverſi, in unum conciliantur ad animantis procreationem. 1.39.d
ex fœmina naſcitur Verbum carne aſſumpta. 1.641.d
fœminæ a Theſeo in deorum numerum apud Græcos relatæ. 1.12.a
fœminæ non debent admitti ad concilium de Republica. 1.12.a
fœminæ qvæmadmodum & homines in reſurrectione reſurgent. 2.339.d
fœminæ ad mortem pro Chriſto feſtinant. 1.80.b
in fœminas & pueros vis facta die ſancto Paſchæ, ab Arianis. 1.691.d
per fœminas Imperatori commendantur hæretici. 1.813.b
fœtus æternus ſubſtantiæ patris eſt filius. 1.336.c
fœtus non eſt res obnoxia voluntati. 1.335.d
fons eſt ſapientiæ & vitæ Deus. 1.325.b
fontem Sapientiæ Deum, Ariani ſterilem & aqua vitæ deſtitutum faciunt. ibid. d
fontes & fluvios Deos appellant Ægypti. 1.26.c
quaſi fontes erunt ii, qui Dei voluntatem faciunt, 1.325.d
forma Dei & imago qvænam. 1.458.a
forma patris eſt Chriſtus, imago, ſplendor, & veritas. 1.327.a
forma Dei, & forma ſervi in Chriſto domino eſt confitenda. 2.581.c
forma ſervili ut indueretur Verbum Dei, ſeipſum ſponte exinanivit. 2.579.b
forma una Deitatis in Verbo deprehenditur. 1.468.b
forma Chriſti qvæ carne conſtabat, in Jordane a Joanne baptizatur. 1.669.d
forma una in tribus perſonis ſanctiſſimæ Trinitatis. 1.661.a
qvæ quidem incipit a patre, reſplendet in filio & demonſtratur in Spiritu ſancto. 1.661.b
a forma creandi ceſſatum eſſe die ſabbati. 2.966.b
formam ſervi ubi aſſumpſit Chriſtus, Dominum patrem ſuum appellavit. 1.421.a
formam ſervi Chriſtus propter ſervos aſſumpſit. 2.581.a
formam exiſtendi ab Adam ſumpſit Chriſtus, non tamen exiſtendi. 1.661.a
formam ſervi Chriſtus aſſumpſit, ſed non forma ſervi factus eſt. 1.956.d
formæ hominum tum viventium tum mortuorum pro diis habitæ ſunt. 1.10.b
formula pacificatoria ab hæreticis non recepta. 1.950.c
in fornace ignis poſiti Ananias, Azarias, & Miſael refrigerium ſenſerunt. 2.587.a
fortitudo animi Chriſtianorum. 1.106.d
Fortunatianus Aquileiæ Epiſcopus varie afflictus, eo qvod cum Athanaſio communjcaret. 1.692.b
Fortunatianus Aquileiæ Epiſcopus D. Athanaſii teſtis. 1.675.c
in fovea leonum ora occluſit Daniel. 2.434.b
Francorum genus, qvod. 2.416.b
frater noſter dicitur Chriſtus ob corporis ſimilitudinem. 1.432.a
frater genitoris, genitus ab eo eſſe non poteſt. 1.320.c
frater noſter appellatus eſt Chriſtus poſtqvam homo factus eſt. 1.382.c
fratres domini appellamur, per hominem Deo copulatum. 2.324.b
fratres non ſunt filius & ſpirtus ſanctus. 2.276.a
fratres fratribus mutua ſunt ſpecula. 1.679.c
fratribus cogitationes internæ referendæ, a religioſis, cur. 2.481.a
fraus Arii in ſuis erroribꝰ ſuper ſeminandis. 1.405.b
fraus & calliditas Euſebianorum in ſchiſmatibus diſſeminandis. 1.780.a
fraus qvomodo ſibi viam paret. 1.779.d
fraus dæmonum contempta fuit qvando Chriſtus in terris apparuit. 1.100.d
fraus, ſapientiæ locum aliquando obtinet. 2.292.c
fraudis antiquæ diabolicæ molitiones, jam inanes redditæ ſunt. 2.2.b
fraudes & dolos commentiuntur hæretici. 1.666.b
frigus Deum eſſe ſibi finxerunt homines. 1.11.d
frigus caloris violentia evaneſcit. 1.30.a
frigore prædominante extinguitur calor. ibid.
fructꝰ edere non poteſt terra abſq; pluviis. 1.29.d
fructus patris eſt filius. 1.51.d
fructus mortis Chriſti. 1.1019.d
fructus varii tertio creationis die producti ſunt. 1.389.c
fructus terræ grandine eliduntur. 1.31.c
Frumentius Epiſcopus Auxumeos in Ægyptum relegatus. 1.696.c
Frumentius a Divo Athanaſio Epiſcopus cooptatus. ibid.
frumentum cum navibus retinuiſſe accuſatur Athanaſirs. 1.729.d
frumentum ab Imperatorum patre in alimentum viduarum datur. 1.727.c
frumentum & vinum ſacramentorum divinorum ſunt ænigmata. 2.414.b
frumenti granum dicitur Chriſtus. 1.1062.a
aliqvando ſeminator dicitur. ibid.
frumenti ſementem invenit Triptolemus. 1.20.c

fuga

fuga in perſecutionibus a Chriſto conceſſa. 1.697.d
fuga Chriſti bona. 1.709 c
fuga Arianorum e concilio Sardicenſi. 1.818.b
fuga Apoſtolis neceſſaria fuit. 1.714.d
qvare fugam arripuerit Athanaſius. 1.690 d
in fuga dum eſſet Moſes, magnam illam rubi ardentis viſionem habuit. 1714.a
fugere ſi malum eſt, perſeqvi multo deterius. 1705.d
fugere in Hyeme vel in Sabbato, qvid. 2.402.c
fugiunt e concilio Sardicenſi Euſebiani. 1.816.c
fundamentum doctrinæ Chriſtianæ, qvale. 2.313 c
fundamentum Chriſtianæ religionis Jeſus Chriſtus. ibid.a
fundamentum Eccleſiæ eſt Chriſtus qvatenus homo. 1.444.d
fundator terræ Chriſtus, ab alio fundari non poteſt. 1.443.c
furor Conſtantii in Alexandriam convertitur. 1.842 c
furti rei ſunt qvi infidelibus aliqvid injuſte retinent. 2.364.c
ad furta perpetranda manibus ſuis abutitur homo a Deo alienus. 1,6.a

G.

Gabianus Comes a Julio Rom. Pont. ad Euſebianos cum literis mittitur. 1.739.c
Gabriel Archangelus a Deo in Nazareth civitatem Galileæ ad virginem Mariam mittitur. 1.1034 b
ingreſſus ad eam, illam dulciter ſalutavit. ibid.
vox illius ſubſtantia Verbi Dei non fuit. ibid.
Gabriel qvando ad Mariam miſſus eſt non erat tunc in cœlo eſſentia, ſed cogitatione. 2.271.d
Gad propheta. 1.93.a
Gajus epiſcopus ab Arianis expulſus. 1.705.c
Galatæ circumciſionem cum Baptiſmo amplectentes errabant. 1.371.b
Galatiæ epiſcopus Marcellus in exilium ab hæreticis pulſus, cur. 1.813.a
Romam profectus ſe iñocentem monſtrat. ibid.
ex Galilæa veniet Antichriſtus, unde Chriſtus etiam exivit. 2.374.a
galea ſalutis ſuſcipienda. 2.594.c
in Gallia concilia celebrata poſt concilii Nicæni celebrationem. 1.582.a
Galliarum epiſcopus Paulinus in exilium pulſus, quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 1.692.a
in Gallias proficiſcitur Hoſius, ad quid. 1.676.b
in Gallias proficiſcitur Athanaſius. 1.676.b
in Gallias relegatur Athanaſius. 805 c
Gamaliel Pauli doctoris gentiũ διδάσκαλος. 2.636.
Jacobo imaginem Chriſti relinquit. ibid.
Ganimedes raptus a Jove. 1.13.c
Gaudentius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcribit. 1.767.b
Gaza civitas ob Aſclepam epiſcopum in exilium ab Arianis pulſum, luget. 1.703.a
Gedeon fide & non martyrio juſtificatus eſt. 1.304.a
Gedoon Angelum videt. 1.466.d
Georgius Arianus contra canones epiſcopus creatur. 1.748.d
Georgius ab Imperatore miſſus Alexandriam, non epiſcopus ſed explorator. 1.843.c
Georgius qvomodo epiſcopatum ingreſſus eſt. 1.944.b
Georgius epiſcopus Arianus a Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 1.766.a
Georgius a Catholicis ab ordine presbyterorum revulſus, ab Arianis creatur epiſcopus. 1.290.a
Georgius Laodicenſis epiſcopus concilii authoritate deponitur. 1.755.d
Georgius presbyter Arianus ab ordine ſuo rejectus, etiam ſi ſe epiſcopum diceret. 1.718 d
infamis apud ſuos etiam habetur. ibid.
Georgius Cappadox epiſcopus Arianus idololatra & carnifex. 1.290.c
Georgius Arianus epiſcopus a beato Alexandro ab ordine Sacerdotii rejicitur. 1.718.c
Georgius ab Arianis ſolis in epiſcopatum poſtulatus eſt. 1.948.d
Georgius Laodicenſis epiſcopus Arianus, Athanaſio crimen timiditatis exprobrat. 1.701 a
Georgius Cappadox ſancti Athanaſii ſucceſſor. 1.695.b
Georgius epiſcopus Arianus eleemoſynas diripi juſſit. 1.817.b
Georgius epiſcopus Arianus Chriſtianos in vincula conjicit ipſo Paſchatis die. 1.947.c
Philagrium ethnicum eccleſiæ præficit. ibid.
domi orantes Chriſtianos ad præſulem differt. ibid.
baptiſmatis inopia multi periclitantur, illius culpa. ibid.
Georgius a Laodicæa Euſebianorum primarius. 1.765.b
Georgius Arianus creatus epiſcopus indirecte. 1.817.c
Georgius Cappadox quæſtor ærarii Conſtantinopolitani. 1.619.a
Georgio epiſcopo Ariano nullus Chriſtianorum ſe adjunxit. 1.949.a
Genealogia Chriſti ſecundum carnem qvomodo ab evangeliſta facta. 1.621.b
Gener Raguelis Moſes. 2.638.d
Generati ſunt ex Deo qvi cœleſti regeneratione ex Spiritu ſancto generantur. 2.593.c
Generatio Dei, qvalis. 1.916.c
Generatio hominum, & generatio Verbi ex patre, diverſæ ſunt. 1.260.c
Generatio prima quando perfecta & abſoluta fuit. 2.695.d
Generatio filii Dei ab hominum nativitate multum differt. 1.260.c
Generatio filii Dei explicari nec comprehendi poteſt. 2.443.d
Generatio prima rationis qvænam. 2.440.d
Generatio Dei non eſt conferenda cum hominum generationibus. 1.334.c
Generatio prima ſermonis fit in Anima, ſecunda vero in labiis. 2.440.d
Generatio filii inenarrabilis. 2.566.b
Generatio filii Dei humano more non eſt intelligenda. 1.258.c
Generationis Chriſti narratio. 2.593.d
Generationis filii Dei figura eſt Seth. 2.444.b
Generationis qvæ ſub Noe erat ætas mutilata qvomodo. 1.710.a
Generationis Dei qvis ſit modus, indecorum eſt qværere. 1.406.d
Generationem duplicem habet Chriſtus, unam ex Deo, & alteram ex carne. 2.441.d
Generationem duplicem habet hominis ſermo.

Digitized by Google

de Generatione filii Dei uxores ſuas gravidas interrogant Ariani. 1.520.d
in Generatione filii Dei nec aliqvid augetur divinitati nec minuitur. 2.582.c
Geneſeos liber qvare ita vocetur. 1.62.b
in Geneſi qvæ continentur Pſalmus decimus octavus,& vigeſimus tertius decantant. 2.61.b
γέννημα, & ποίημα idem ſunt apud Arianos. 1.391.a
γέννημα, & ποίημα idem eſſe tuetur Aſterius. 1.511.c
quid differant. ibid.
genitor qvalis eſt, tale quoque eſt id quod genitum eſt. 1.405.d
genitor unius verbi eſt Deus & non multorum. 1.299.a
genitor imaginis ſuæ eſt Deus. 1.327.b
genitus eſt filius non creatus. 2.586.d
genitus filius eſt patri genitori.
genitus non diminuitur ab eo qui eſt innaſcibilis. 2.985.c
genitus genitoris frater eſſe non poteſt. 1.320.c
gens Judaica deſtructa a Romanis ſecundum Chriſti Salvatoris oracula. 2.387.c
gentes Deum Abrahamo promiſſum adorant 1.94.b
gentes vocavit Chriſtus ſuo adventu. ibid. b
gentes fide Chriſtianis ſubjectæ. 2.280.d
gentes & pecora hominibus ſubjecta, quomodo. 2.280.d
gentes adverſus gentes incitabantur ante Verbi Dei incarnationem. 1.60.b
gentes facturam manus adorant, & non factorem cœli & terræ. 2.985.c
gentium Idololatria veri numinis cultu caruit. 1.43.d
gentium vocationem Pſalmus quadrageſimus ſextus prædicit. 1.963.d
gentium oracula ceſſaverunt qvando uſqve ad terram ſeſe manifeſtavit Dominus. 1.100.d
de gentium fatis libri prophetarum mentionem faciunt. 1.641.b
a Gentibus ſecluduntur Chriſtiani, quia Gentes opera Dei, deos appellant. 1.651.b
Gentiles ſunt pecora terræ. 2.568.b
Gentium dii elementa. 5.492.d
Gentilium & Judæorum deliria. 1.665.a
Gentilibus ſimiles ſunt Ariani. 1.297.b
Gentilibus ſacra eccleſiæ myſteria prodenda non ſunt. 1.731.b
Gentilitati contrarius eſt Judaiſmus. 1.581.d
genu omne in nomine Jeſu flectendum eſt. 2.313.d
genua flectentes in nomine Jeſu Chriſti filium cum patre glorificant. 2.595.d
genus animantium naturæ ſuæ legem firmiter. 2.308
genus mortale periiſſet niſi Chriſtus omnium Dominus & Dei filius ad extrema mortis pertendiſſet. 1.62.a
genus humanum ad ſuam ipſius imaginem effinxit Deus. 1.3.a
genus humanum per diſſeminationem Deus voluit conſtitui, cur. 2.350.d
genus humanum univerſum per unum hominem intelligit Deus. 1.213.
genus hominum non decebat ut relinqveretur in regionibus mortis ab eo qui mortem devicerat. 2.1.d
genus humanum ad miſericordiam pronum.
genus Francorum, qvod. 2.416.b
genus humanum damno maximo afficiunt, qui carnem humanam Chriſtum non aſſumpſiſſe dicunt. 2.323.d
genus ſed ſegregatum. 2.413.c
genus humanum in gratiam reſtitutum eſt per præſentiam Verbi Dei. 1.57.b
genus humanum ex nihilo conditum eſt. 1.95.d
inter genus humanum & Diabolum bellum eſſe permiſit Deus cur. 2.335.a
generis humani peccata plurima. 1.991.c
generis humani primitiis cœlum reſervabatur. 2.5.b
generis humani viget adhuc condemnatio, ſi carnem noſtram Chriſtus non induit. 2.323.d
generis humani amores cognoſcit Diabolus. 1.284.c
generis humani debitum erat ut omnes homines morerentur. 1.72.d
generi humano mutuus amor a Deo indutus eſt. 2.379.c
germen patris eſt filius. 1.323.a
Germinius Arii commendatione, in epiſcopum aſſumptus eſt. 1.290.b
geſta Jovis qvæ. 1.12.c
geſtorum Saulis & Conſtantii collatio. 1.355.b
Getuliæ populus ab Holophernis obſidione jejunii virtute liberatur. 2.679.d
gignere & facere quomodo differant. 1.541.c
gladius in epiſcopos a Conſtantio intentatus. 1.831.d
gladius Spiritus, eſt verbum Dei. 2.694.c
gladii ancipites ſunt duo teſtamenta, vetus & novum. 2.421.d
gladii acies effugerunt Elias & David. 2.434.c
gladii virginibus Chriſtianis ab Arianis intentati ſunt. 1.734.c
gladium emere, qvid. 2.401.a
gloria ingens puritas. 1.1063.c
gloria & imago Dei homo eſt. 1.400.c
gloria Patris, Filii & Spiritus ſancti æqvalis. 2.32.a
gloria eadem Spiritui ſancto referenda quæ Patri & Filio. 2.583.d
gloria hominum eſt Chriſtum corpore indutum a cœleſtibus poteſtatibus adorari. 1.349.b
gloria patris eſt hominem jam conditum & amiſſum recuperari. ibid.
eumque mortuum vivificari. ibid.
gloria & honor Chriſti crux. 2.433.b
gloria & corona juſtorum qvæ. 2.430.d
gloria Dei eget omnis creatura, & eſt capax divinarum virtutum. 2.583.c
gloria Chriſti in Jordane apparet. 2.318.a
gloria hominum ſuper gloriam Dei non eſt qværenda. 1.1056.b
gloriam & honorem Chriſtus accepit a patre. 1.492.d
gloriam Chriſtus a patre poſtulabat. 1.491.d
gloriam & honorem Domino neqvaqvam ferunt Ariani. 1.324.d
gloriam generis humani ad nihil redigunt qvi Verbum in carnem mutatum eſſe aſſerunt. 2.299.c
glorificare Deum debent homines in cordibus ſuis. 2.593.c
in Golgotha depoſitum eſt Corpus Chriſti a Joſepho. 1.586.c
Goliath a Davide proſtratur. 2.75.b
Goliath proprio gladio a Davide interfectus eſt. 1.1008.d
Gomorrhæ populus vocati ſunt Judæi, qvare 1.702.b

Gradus

Digitized by Google

Gradus in divinitate facit Arius. 2.580.c
Græca puella de Incarnatione Chriſti vaticinium edidit. 2.386.b
Græcus quidam ſcholaſticus contra Athanaſium affert accuſationes. 2.29.b
Græcus impurus pater Melchiſedechis. 2.7.b
Græci relicta naturali unius Dei notitia, ad pluralitatem deorum evolarunt. 2.23.c
Græci & naufragi homines a Schytis Tauricis Dianæ ſacrificantur. 1.27.a
Græci qvod creaturas colant ab Apoſtolo Paulo accuſantur. 2.22.b
Græci & Barbari idololatriæ dediti mutua in ſeſe bella ſuſcipiebant. 1.105.d
Græcorum idolatria non ad commodum ſed ad perniciem ſocietatis humanæ introducta. 1.22 c
Græcorum mos in tondendis pueris. 2.399.d
Græciæ Incolæ Chriſti diſciplinæ obtemperant. fuit. 1.83.c
grandinem igneam flammantem per totam Ægyptum immiſit Moſes.
grandine eliduntur fructus terræ. 1.31.c
grandines Verbi Dei nutu fiunt. 1.48.c
granum frumenti nominatur Chriſtus. 1.1062.a
gratia melior qvam lex. 1.367.c
gratia docet nos Deum inviſibilem, in viſibili maniſeſtum eſſe carne. 2.317.a
gratia datur a Patre per Filium in Spiritu ſancto. 1.105.a
gratia & voluntate per Verbum Dei creaturæ conditæ ſunt. 1.326.d
gratia, ætate, & ſapientia qvomodo proficiebat Chriſtus. 1.502.b
gratia plena dicitur virgo Maria. 1.1041.d
gratia & adoptione in Deo ſumus non autem natura. 1.472.c
gratia hominibus data, lege munita eſt, qvare. 1.56.b
gratia, quæ nobis datur, a Patre & Filio nobis datur. 1.412.
gratia per lapides & ligna nobis repræſentatur. 2.304.c
gratiæ dignitas mutat legem naturæ. 2.4.c
gratiam lacrimarum quinam habeant. 1.1059.d
gratiam hæretici, calumnias Catholici a Judicibus recipiunt, 1.797.d
in gratiam reſtitutum eſt genus humanum per præſentiam Verbi Dei. 1.57.b
gratiæ & diſciplinæ Dei ſupernaturales. 1.283.d
gratiarum actiones in menſa. 1.1055.c
gratiarum actiones poſt cibum ſumptum. 1.1056.d
gratias Deo eſſe agendas, & qvomodo docet Pſaltes. 1.966.c
Gregorius Epiſcopus ab hæreticis illegitime conſtitutus in concilio Sardicenſi deponitur. 1.750.c
gubernaculum fidei tenet Eccleſia Catholica. 1.1085.c
gubernatore mundus indiget, cur. 1.40.b
gubernatoriæ artis Neptunus inventor. 1.20.b

H.

HABITAT Chriſtus in cordibus noſtris per fidem. 2.595.d
Habitum mutare Deus potuit, ſubſtantiam autem ſuam non mutavit? 2.583.a
Hæreditas a Chriſto promiſſa vana eſt, ſi ipſe vere paſſus non eſt. 2.306.d
Hæreſiarcha Arius. 1.301.a
ab Alexandro Epiſcopo ejicitur. ibid.
hæreſis immanis bellua. 1.812.a
hæreſis præcurſatrix & anteambulo eſt Antichriſti. 1.707.a
hæreſis Arii & Euſebii. 1.920 d
hæreſis Samoſatenſis. 1.593.b. 1.383.c
hæreſis Sabellii de incarnatione Chriſti. 1.632 d
hæreſis Pauli Samoſatenſis, qvæ. 1.920.c
hæreſis duplex eſt. 2.378.a
hæreſis Ariana in concilio Nicæno damnata 1.295.d
aliena & diverſa ab eccleſiaſtica fide. ibid.
hæreſis Ariana omnium præcedentium hæreſeon fex. 1.300.c
hæreſis Ariana Patribus anathemate notata.
hæreſis Urbici Potentini. 2.583.d
hæreſis Ariana paganiſmum redolet. 1.515.a
hæreſis Plotini a Paulino diacono anathematizatur. 1.981 b
hæreſis Appollinarii ex Syria in Ægyptum promanavit. 1.1085.c
hæreſis Ariana in Verbum Dei blaſphemias dicit. 1.165.d
hæreſis canceris inſtar omnia paulatim depaſcit. 1.317.c
hæreſis Ariana peregrina & aliena eſt a veritate. 1.294.b
hæreſis Ariana ab ethnicorum religione non differt.
hæreſis Arianorum a Joanne Apoſtolo refutata eſt. 1.476.c
hæreſis Arianorum frivola & nugax. 1.643.d
hæreſis Ariana quando emerſit. 1.777.d
hæreſis Arianorum fucos quærit & lenocinium verborum ſibi mutuat. 1.390.b
hæreſis Arianorum a pœnitentibus execratur. 1.827.a
hæreſis Arii, Chriſti perduellis. 1.313.a
hæreſis Valentini damnanda ab iis qui orthodoxæ fidei communicare deſiderant. 1.576.a
item Baſilidis. ibid. Pauli Samoſatenſis. ibid.
Sabellii. ibid. Manichæorum. ibid.
hæreſis Ariana hirundinis qvarta filia. 1.850.a
hæreſis eſt, ſententiam ſuam privatam & propriam eligere & exeqvi. 2.402.c
hæreſis Ariana a Dionyſio epiſcopo Romano damnata. 1.558.c
hæreſis quaſi lolium ſuppullulat. 1.405.c
hæreſis qvomodo convincenda & cognoſcenda. 2.811.b
hæreſis poſterior, cæteris ſemper eſt efferacior. 1.852.c
hæreſis Arianæ origo. 1.583.a
hæreſis Arianæ anteſignani, qui. 1.751.b
hæreſis Arianæ principem in eccleſiam intrare non permiſit Deus. 1.302.b
hæreſeos Arianæ confutandæ gratia Synodus Nicæna convocata fuit. 1.581.b
hæreſis Arianæ propugnator Conſtantius. 1.830.c
hæreſeos princeps Arius. 1.301.c
hæreſeos morbus ſemper in deterius progreditur. 1.155.d
hæreſim Arianam Valens & Urſacius damnant. 1.749.a
hæreſim Pauli Samoſatenſis approbat Sabellius. 1.636.a
hæreſim Arianam Antichriſti præcurſatricem eſſe Syri judicarunt. 1.872.d

Digitized by Google

hæreſim Valentini tuentur Ariani, qvare. 1.516.a
hæreſim ſuperſeminavit Diabolus. 1.316.d
ad hæreſim Arii reprobandam illius mors ſufficit. 1.810.b
in hæreſim non labitur, qvi traditionibus inhæret. 1.592.c
hæreſes omnes parentem ſuum Diabolum habent. 1.286.a
hæreſes omnes ſola Nicæna fides potis eſt extere-re, maxime vero Arianam. 1.165.d
hæreſes omnes veritati adverſantur. 1.306.d
in hæreſes invehuntur hæretici ut veneno ſuo ſimplices decipiant. 1.313.c
hæreticæ propoſitiones Arianorum. 1.251.a
hæreticus, qvis ſit. 2.604.d
hæreticus & Idololatra Heraclitus concitat ethnicos ad eccleſias evertendas, & populos lapidandos. 1.847.a
hæreticus declaratus eſt Arius. 1.295.d
hæreticus Samoſatenſis Salvatorem noſtrum merum hominem fuiſſe docet. 1.655.a
hæreticus impiiſſimus Rhetorius. 1.618.d
hæreticus Valentinus Angelos congeneres Chriſto eſſe docuit. 1.363.c
hæreticus Carpocrates Angelos mundi conditores appellavit. 1.363.c
hæretici Chriſtiani non ſunt. 1.316.d
hæretici verba Evangelii ad calumniam detorqvent. 1.481.c
hæretici Epiſcopi a conailio Sardicenſi depoſiti. 1.817.a
hæretici cum patre ſuo diabolo ſacræ ſcripturæ teſtimoniis utuntur. 1.313.c
hæretici Satrapæ impietas. 1.841.a
hæretici injuſtitiam exercent. 1.812.b
hæretici veluti gigantes Deum oppugnant. 1.493.c
heretici nunqvam argumentis vincuntur. 1.155.d
hæretici non ſunt audiendi. 1.951.a
hæretici alium opificem mundi fingunt præter Patrem Domini noſtri Jeſu Chriſti. 1.55.c
hæretici victi ſimulant triumphum. 1.453.a
hæretici aſtucia & cavillationibus utuntur. 1.161.b
hæretici ſacræ ſcripturæ verborum depravant intellectum. 1.453.a
hæretici decipiunt in vera Dei cognitione. 2.92.c
hæretici omnes ad bruta pecora abjecti, & iis aſſimilati ſunt. 2.291.a
hæretici Deum alium præter Chriſti Patrem, mali conditorem tradunt. 1.6.d
hæretici novorum ſcelerum inventores. 1.156.a
hæretici ut canes ad vomitum revertuntur. 1.371.a
hæretici puerulis ſimiles, dum Chriſtum impatibiliter paſſum dicunt. 2.304.d
hæretici ſcripturarum interpretationes afferunt obſcuriores quam ſit ipſamet ſcriptura. 2.305.b
hæretici ſunt volatilia cœli. 2.568.b
hæretici operibus ſuis confutantur. 2.292.d
hæretici ſanctorũ formas uſitatas rejiciunt. 2.314.a
hæretici omnes inter ſe diſcrepant. 1.287.b
hæretici Samariæ unde orti. 2.83.d
hæretici dæmonem imitantur qværentes ex ſimplicioribus qvem devorent. 1.157.a
hæretici perſecutionum in orthodoxos authores fuere. 1.304.a
hæretici ex majorum traditione decidivi. 1.6.d
hæretici ea qvæ ſcribunt veritatis cauſa non ſcribunt. 1.317.c
ſed ut impietas eorum lateat. ibid.
hæretici naufragi in fide. 1.6.d
mala opera laudant, & impios homines abſolvunt. 1.306.d
hæretici non audiendi, etiam ſi voces in ſacris litteris contentas uſurpent. 1.913.d
hæretici Jeſabeli ſimiles. 1.306.a
hæretici a ſuo hæreſiarcha denominantur. 1.309.a
hæretici Antichriſto viam præparant. 1.305.c
hæretici ſcribunt non ut proſint, ſed ut noceant & interficiant. 1.318.a
hæretici etiam ſi opinione diverſi, tamen adverſus Chriſtum fœdera jungunt. 1.304.b
hæretici ambitioſi. 1.289.d
hæretici ſine eſſentia, & ſine ſubſiſtentia filium Dei eſſe ſentiunt. 1.525.c. illum naturale Dei Verbum eſſe inficiantur. ibid. ratione & viribus intelligendi tantum illum filium Dei eſſe cenſent. ibid.
ſecundum θέσιν illum filium nuncupari dicunt. ibid.
hæretici veram eſſentiam malitiæ tribuunt. 1.6.d
hæretici malitioſi & tergiverſatores. 1.293.a
hæretici qvod bene dictum eſt male interpretantur. 1.171.b
hæretici figuras fruſtra comminiſcuntur. 1.181.b
hæretici cur tumultus & ſeditiones faciant. 1.889.d
hæretici animam hominis rationalem & immortalem eſſe inficiantur. 1.33.c
hæretici non habent locum in Synodo. 1.833.d
hæretici neqvaqvam erubeſcere poſſunt. 1.609.c
hæretici mulierculas facillime decipiunt. 1.329.c
hæretici hydræ ſimiles ſunt. 1.609.c
hæretici pios homines ſuorum catalogo adſcribunt. 1.550.c
hæretici a via veritatis decerraverunt. 1.481.d
lapidi offenſionis impacti ſunt. ibid.
hæretici neque ſcriptionis neque rebus geſtis fidem adhibent. 1.621.c
hæretici per fœminas Imperatori commendantur. 1.813.b
hæretici ſub verbis ambiguis pravitatem ſuam occultant. 1.279.b
hæretici ſcripturas ſacras in ſuam ſententiam torquent, qvomodo. 1.343.c
hæretici multiformem multifariamque deitatem recipiunt. 1.468.b
hæretici a fidelium communione remoti. 1.878.d
hæretici loco Trinitatis unitatem conſtituũt. 1.175.b
hæretici victi ad calumnias confugiunt 1.549.a
hæretici ſepiæ ſimiles. 1.510.b
hæretici Caiphæ æmuli. 1.550.b
hæretici Epiſcopos orthodoxos ejiciunt ut ſuos in Epiſcopatum introducant 1.812.c
hæretici anathemate damnati. 1.881.c
hæretici Judæis ſimiles. 1.320.c
hæretici unanimitati & concordiæ Eccleſiæ invident. 1.827.d
hæretici Romanam Eccleſiam pervertere ſtudent. 1.837.a
hæretici blaſphemias de Spiritu ſancto loqvuntur. 1.174.d
hæretici non integre ſed truncatim tantum ſcripturas tractant. 1.559.a
hæretici, decerta Concilii irrita, ſua vero rata eſſe volunt. 1.727.d
hæretici in ſe mutuo inſurgunt. 1.883.b
novam fidem ſemper habent. ibid.
hæretici gratiam, Catholici calumnias a judicibus recipiant. 1.797.d
hæretici extorres ab Eccleſia facti. 1.879.d

hæretici

hæretici animum corruptum ad impietatem habent. 1.509.b
hæreticorum communio cavenda. 2.502.d
hæreticorum conciliis credendum non eſt, quare. 1.728.a
hæreticorum ſententiæ ſunt inania fantaſmata. 1.453.a
hæreticorum omnia verba ſuſpecta ſunt. 1.510.a
hæreticorum acta, pacis non ſunt ſed ſchiſmatis occaſiones. 1.751.a
hæreticorum conciliabulum non eſt vera Synodus. 1.728.a
hæreticorum fructus. 2.292.d
hæreticorum blaſphemiæ repudiantur. 1.1034.a
hæreticorum mos in ſua doctrina diſſeminanda. 1.830.d
hæreticorum vafricies in Eccleſia perturbanda. 1.316.d
hæreticorum refugium eſt ut mendacia de piis hominibus fingant. 1.550.a
hæreticorum variæ opiniones de filio Dei. 1.530 b
hæreticorum communionem fugiebat Antonius. 2.487.d
hæreticorum malitia, arrogantia, & impietas. 1.295.d
hæreticorum literæ inter ſe pugnant. 1.746.a
hæreticorum inventa & ſophiſmata. 1.612.b
hæreticorum aſtutiis ſeducuntur ſimplices. 1.287.c
hæreticis ſacrarum literarum amictum præ ſe ferentibus reſiſtendum. 1.305.c
hæreticis contradicendum. 1.614.d
hæreticis nihil eſt cum ſacris literis. 1.286.b
ab hæreticis cur calumnientur hæretici. 1.802.a
cum hæreticis non eſt communicandum. 1.845.c
hæreticos devitandos eſſe admonet Chriſtus. 1.284.a
contra hæreticos novos, verbis novis utitur Eccleſia. 1.873.c
hamus in quo captus eſt diabolus fuit divinitas Chriſti. 2.449.d
hamo capitur idem piſcis qui a quibuſdam in numen dedicatus eſt. 1.25.d
harmonia mundi unum eſſe illius ducem & ſummum rectorem demonſtrat. 1.41 d
haſta Chriſtus in latere vulneratur ut Adami latus curet. 2.392 d
hebdomatis Pentecoſtes jejunia. 1.704 c
hebdomadæ ſeptuaginta Danielis in adventu Chriſti complexæ ſunt. 1.1034.a
Hebræus quidam ſtridet dentibus in imaginem Chriſti. 2.634.a
ex Helcana genitus eſt Samuel. 1.88 b
ex Helchia genitus eſt Hieremias. ibid. c
Heraclius hæreticus & idololatra concitat Ethnicos ad Eccleſias evertendas, & populos lapidandos. 1.847.a
Heraclius contra Athanaſium miſſus a Conſtantio quomodo ſe geſſerit. 1.846.c
Heraclienſis Epiſcopus Theodorus, Concilii autoritate deponitur. 1.755.d
Hercules Jovis filius. 1.14.b
Hercules ebrius ineptias agit, & flagitia committit cum Omphale. 1.14.d
Hercules pro Deo adoratus, eo quod homines debellarit, & belluas dolo interfecerit. 1.103.d
Hercules Jovem & Plutonem vulnerat. 1.14.d
Herennius & Agapetus diaconi, a Lucifero legati Alexandriam miſſi. 1.580.a
Hermaphroditi virili & muliebri ſexu compoſiti. 1.4.a
Hermes Epiſcopus ab Arianis expulſus. 1.705.c
Hermon Taneos Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 1.580.b
Herodes Rex in nativitate Chriſti percellitur. 2.315.d
Herodis & Caiphæ diſcipuli ſunt Ariani. 1.480 c
Herodius quid. 2.420.a
Heroes pro veris numinibus olim habiti. 1.101.d
poſt adventum Chriſti amplius non coluntur. ibid.
contemni cœperunt quando Chriſtus corpus ſuum a mortuis excitavit. 1.100.c
Heſychius & Martyrius Ariani deputatores in Romano concilio. 1.741.c
Heſychius Comes ab Euſebianis in concilio Sardicenſi adducitur. 1.754.d
Heſter liber quare ſic dictus. 2.109.d
illius ſynopſis. ibid.
Hilarius diaconus literas Liberii ad Conſtantium defert. 1.836 c
juſſu Conſtantii flagellatur. ibid.
in exilium pellitur. ibid.
Hierax presbyter orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1.705.c
Hieremias ex utero ſanctificatus eſt. 1.483.b
Hieremias ex Helchia genitus eſt. 1.88.c
Hierico incolæ contra Jeſum Nave aciem inſtruxerunt. 1.89.b
circa Hiericho tuba canere Sabbato imperantur qui legem Sabbati ſuſcipiebant. 2.966.d
Hieroſolymis ſynaxis celebratur a Catholicis. 1.951.a
Hieroſolymitanum regnum deſiſt præſente Sancto ſanctorum. 1.93.c
Hieroſolymitanum concilium in gratiam Athanaſii convocatur. 1.774.c
in Hiſpania concilia celebrata poſt concilii Nicæni celebrationem. 1.581.d
Hiſpaniarum Epiſcopus Hoſius. 1.692.a
in exilium pulſus eo quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. ibid.
Hiſtoria de Melchiſedecho. 2.7.a
Hiſtoriam Suſannæ conſcripſit Daniel. 1.964.c
Hiſtoriam nudam ſacrarum ſcripturarum attendunt Judæi. 1.989.a
Hiſtoriam Rapſacis & Sennacherib conſcripſit Eſaias. 1.964.c
Hiſtorias regum continet παραλειπομένων liber. 1.960.b
Hiſtorici falſa de Diis aſſerunt. 1.18.d
Hiſtoriographi veteris teſtamenti. 2.84.b
Holocauſtum quale juſſit Deus apponi in Sabbatis. 2.965.d
ab Holophernis obſidione Getuliæ populus jejunio liberatur. 2.620.d
Homerus heroicam poeſin invenit. 1.20.c
Homicida diabolus dictus eſt propter ſummam ſuam malitiam. 2.318.d
Homicidam non eſſe Athanaſium. 1.727.d
Homo quomodo creatus. 1.56.a
Homo ad imaginem Dei factus eſt. 1.3.a
Homo crevit ac profecit in Deum, hoc eſt in filium Dei. 2.579.a
Homo vetus renovatus & inſtauratus die Dominico. 2.967.d
Homo factus eſt filius Dei, ut filii Adæ Dei filii efficerentur. 1.108.a. 1.599.c

Digitized by Google

homo Dei appellatur Eliſæus Propheta, a muliere Sunamitide. 1.591.a
homo omnium creaturarum a Deo Rex conſtitutus eſt. 2.445.c
homo ſecundus, eſt Spiritus vivificans. 1.662.d
homo contra Dei edicta manum extendit. 2.3.a
homo ut Deus a Chriſto factus eſt, non natura ſed adoptione. 2.446.a
homo ex malis cogitationibus præcipue non condemnatur. 2.336.b
homo Dei dicitur Moyſes. 2.591.a
homo debitor decem mille talentorum. 2.396.b
homo qui contra naturam aliquid deſiderat, voluntate ſua fruſtratur. 2.308.a
homo ad terram revertitur. 2.3.b
homo Dei vocatur Elias, a vidua Sareptæ Sydoniæ 2.591.a
homo hominem adoravit in ſcriptura. 2.263.c
homo rationalis & ad imaginem Dei formatus, ab incantatoribus irrationalis reddi nequit. 2.382.a
homo ſub arbore abſconditur poſtquam peccavit. 2.3.b
homo perfectus eſt Chriſtus, & Deus verus. 1.639.d
homo eſt animal intellectu præditum, & quod ſentit divinam mentem; vitæ æternæ capax, & hujus ſpoliatione mortale. 1.238.d
homo juſtus, Dei homo nuncupatur. 2.288.a
homo per gratiam & fidem Deo conglutinatus, unus ſpiritus cum eo dicitur. 2.298.a
homo, ratione ea quæ oculis apparent dijudicat. 1.35.d
homo naturaliter mortem expaveſcit. 1.80.d
homo ignorat quæ Deus non ignorat. 1.580.b
homo reſurgit in Deum. 2.380.a
homo mortalis eſt ſecundum naturam, ſecundum vero gratiam immortalis. 1.57.c
homo ex duabus ſubſtantiis ſubſiſtit, carne ſcilicet, & anima. 2.584.b
homo aſſumptus a Deo totum accipiendo quod Dei eſt aliud eſſe non poteſt quā Deus. 2.584.d
homo dicitur mortuus, quum anima ſeparata eſt a carne. 2.312.b
homo ex quatuor elementis conſtituitur. 2.380.d
homo eſt qui flagellatur & judicatur a Pilato. 2.580.a
homo factus eſt Dominus induto corpore. 1.487.b
homo quomodo deificatus. 1.485.a
homo manibus ſuis abutens cædes perpetrat. 1.6.a
homo in quo differt a brutis. 1.34.c
homo auditum habet auſcultandis divinis ſcripturis idoneum. 1.5.c
homo exaltari indignus erat ob humilitatem carnis ſuæ, & mortis. 1.347.d
homo interior eſt anima. 1.626.b
homo compoſitus eſt & non ſimplex. 1.238.d
animalis & mentalis. ibid.
deitatis ſecundum mentem particeps eſt. ibid.
mente invaleſcente mentalis efficitur. ibid.
homo ſpiritalis indicat omnia, ipſe autem a nemine judicatur. ibid.a
homo ad ſimilitudinem Dei factus eſt, nec tamen Deo ſimilis eſt. 1.573.c
homo factus Chriſtus, vocatus eſt Jeſus. 1.387.b
homo, ſexto creationis die conditus eſt. 1.390.c
homo propter peccatum Adæ imperfectus remanſit uſque ad paſſionem Chriſti. 1.169.b
homo ex non entibus creatus eſt. 1.57.d
homo, Dei ſententia in duas partes diſcerpitur, & ut ad duo loca diſcedat condemnatur. 1.626.d
homo ſanctus contra hominem ſanctum nihil committit. 2.379.b
homo piſci ſimilis. 2.405.a
homo animalis non percipit quæ ſunt Dei. 2.590.d
homo omnium creaturarum poſtremus factus eſt. 1.1042.d
homo ſecundus e cœlo eſt, & ideo ſub mortis imperio detineri non potuit. 1.351.a
homo diem obitus ſui ignorat propter impœnitentiam in qua totum vitæ tempus peregiſſet. 2.344.a
homo ad quid a Deo creatus. 1.3.a
homo mortuus intelligitur ſecundum id quod mori poteſt, id eſt ſecundum carnem. 2.312.d
homo inter mundi partes haberi debet. 1.95.b
quatenus homo proficiebat Chriſtus & non quatenus Deus. 1.503.b
ſi homo Chriſtus nunquam factus fuiſſet, nunquam a peccatis vindicati fuiſſemus. 1.350.b
ut homo Chriſtus vivebat in mundo, ut Ratio Patris omnia vivificabat, & ut filius patri aderat. 1.70.b
ut homo Chriſtus ex mortuis excitatur, ſed ut Deus mortuos ſuſcitat. 1.650.a
ut homo, Chriſtus ſe ignorare dicebat. 1.495.a
hominis proprietates, quæ. 1.1030.d
hominis corpore uſa eſt Dei Ratio pro organo ad declarandam veritatem, & Patris cognitionem. 1.96.c
hominis proprium eſt ex mortuis reſurgere. 2.26.a
hominis filius factum eſt Verbum, cum Deus eſſet. 1.623.b
hominis anima intelligit & ratiocinatur ea quæ ſupra ſe ſunt. 1.34.c
hominis interni fames eſt non panis & aquæ, ſed audiendi Verbum Dei. 1.954.d
hominis non ſunt miracula ſed Dei. 1.493.a
hominis imbecillitas, & ſui ſalutis negligentia. 1.67.a
hominis anima rationalis eſt. 1.34.a
hominis manus ad quid aptæ. 1.5.c
hominis excellentia quæ. 1.3.b
hominis conjunctum fuit Verbum, ne maledictio ulterius in hominibus vim haberet. 1.151.b
homini lex data, cur. 1.56.b
hominem merum Chriſtum futurum eſſe arbitrantur Judæi. 1.386.a
hominem cum Spiritu ſancto conjungere ſolus Chriſtus poterat. 1.356.a
hominem verum & Deum verum Chriſtum eſſe intelligimus. 2.586.b
hominem ſolum fuiſſe Chriſtum Samoſatenſis una cum Judæis ſentit. 1.345.a
per hominem facta reſurrectio, non ab homine, quomodo. 2.324.b
hominem ad ſuam ipſius imaginem effiguravit Deus. 1.56.a
hominem cum oratione & eleemoſyna a morte liberat jejunium. 1.1045.d
hominem cum crearet Deus Chriſtum alloquebatur. 1.51.b
hominem quem Verbum aſſumpſit, filium Dei eſſe dicunt Ariani. 1.534.b
hominem mortuum vivificari, & amiſſum recuperari gloria Patris eſt. 1.349.b

Digitized by Google

hominem, Deum illi faciunt qui eum plures Sermones habere aſſerunt. 2.24 d
hominem perfectum abſque peccato aſſumpſit Verbum Dei ex Maria virgine. 1.244.a
ab homine fieri quod non poterat, id per hominem Deo copulatum nullo negotio factum eſt. 2.324.b
in homine Chriſto, Deus judicaturus eſt vivos & mortuos. 1.241.a
homines elementa Deos eſſe ſibi commenti ſunt. 1.9.d
item Aſtra. ibid.
æthera, & aerem, ibid.
ſtellas, & lunam, ibid.
homines ad imaginem Dei conditi, ſimiles beſtiis evadunt. 1.379.d
homines una cum Chriſto ſeſſuri ſunt. 2.271.a
homines Spiritus ſancti proceſsionem cognoſcere non poſſunt. 2.582.c
homines ea quæ nihil erant, tanquam ea quæ erant animo conceperunt. 1.3.a
homines, unde, & quomodo facti ſint Angeli, ignorant. 1.333.a
homines Deo annumerandi ſecundum Macedonianorum doctrinam. 2.266.b
homines privati cognitione boni, ſibi illud quod malum eſt effinxerunt. 1.8.a
homines ſunt qui inunguntur quando Chriſtus inungi dicitur. 1.355.c
homines a brutis nihil differunt, ſi nihil magis quam terrena intelligant. 1.63 d
homines malitiæ inventores mortem adverſus ſeſe provocaverunt. 1.61.a
homines rationales non eſſent, ſi Patris verbum cujus opera creati ſunt, non cognoſcerent. 1.63.d
homines agreſtes & ſiccæ naturæ difficulter lacrymas emittunt. 2.362.c
homines in reſurrectione omnes ejuſdem formæ, figuræ, & magnitudinis reſurgent. 2.239.c
homines naturaliter capaces ſunt ſcientiarum. 1.20.c
homines manibus & non verbis operantur. 1.406.c
homines ſuæ excellentiæ obliti, quomodo. 1.4 b
homines Chriſti concorporei in ſedes ac regiones Angelorum inducuntur. 1,349 b
homines ab antiquis in deorum numerum relati, omnium mortalium teterrimi fuere. 1.13.c
homines ſe mutuo invicem juvant. 1.370 a
homines quales conditi erant non remanſere. 1.57.b
homines omnes de propriis factis rationem reddituri ſunt. 2,33.b
homines viventes & mortui pro Diis ab hominibus habiti ſunt. 1.10 a
homines incorporationis Chriſti cauſam dederunt. 1.57.a
homines inferni prædam fiebant per peccatum. 2.334.d
homines rationem compoſitam & reſolubilem habent. 1.45.a
homines moriuntur jam non ut condemnati, ſed ut a mortuis excitandi. 1.63.b
homines cum Deo comparari non debent. 1.363 d
homines corruptionis ſuæ ſibi autores fuere. 1.57.c
homines ſufficientes non erant, ut genus humanum repararent. 1.67.a
homines diis ſacrificati, a quibus. 1.27.b
homines ut conſiſtant carne amiciuntur. 1.381.c
homines pios, ſuorum catalogo adſcribunt hæretici. 1.550.c
homines ſapientiæ capaces ſunt. 1.335.b
homines adventu Chriſti meliores redditi ſunt. 1.355.a
homines capti in bello Marti ſacrificantur. 1.27.a
homines filiorum jus & adoptionem per Chriſtum adipiſcuntur, 1.435.c
homines perfecti, ſenſus habent ad boni & mali diſcretionem exercitatos. 2.309 b
homines omnes a Deo mites & miſericordes facti ſunt. 2.379.c
homines Dii dicuntur principatu Verbi Dei. 1.314.c
homines ſæpe Dii appellantur. 2.262.c
homines mori cœperunt, quando. 1.57.d
hominum gratia & non ſui Chriſtus venit in mundum. 1.425.d
hominum pars major noctu naſcitur, & moritur, ut diſcamus obſcuram eſſe præſentis vitæ nativitatem & mortem. 2.372.d
hominum genus, peccato extinguitur. 1.58.c
hominum verba ad agendum efficacia non ſunt. 1.406.a
hominum maledictionem quare non ſolverit Deus abſque adventu Chriſti. 1.479.a
hominum gloria eſt Chriſtum corpore indutum a cœleſtibus poteſtatibus adorari. 1.349.b
hominum natura inconſtans eſt. Dei vero natura immutabilis. 1.473.d
hominum gratia Deus homo factus eſt. 1.588.a
hominum neceſsitas cauſa fuit incarnationis Chriſti. 1.424.d
hominum eſt credere myſteria divina, Dei vero ſcire. 2.584.c
hominum malitia, unde. 1.8 c
hominum ſapientia non eſt creatrix ſed creata. 1.449.d
hominum ſapientia eſt imago ſapientiæ divinæ. 1.44[illegible].c
hominum proclivitas ad vitium. 1.7.d
hominum proprium eſt proficere. 1.502.a
hominum ſeptem millia idolo Baal genu non flexere. 2.379 b
hominum quæ ſunt Deo imputari non debent. 1.328.b
hominum generatio diverſa eſt a generatione Verbi ex Patre. 1.260.c
hominum terram occidentalem habitantium, candida ſunt corpora, quare. 2.381.b
hominum oculos incantatores decipiunt. 2.282.a
hominum naturam corruptam denuo ædificat Chriſtus. 1.662.d
hominum audacia id quod poſsibile, non quod decorum eſt, reſpicit. 1.5.d
hominum corpora ideo terra obruuntur, quod in eo tacite reſurrectio futura confiteatur. 2.377.a
hominibus promiſſa immortalitas. 1.56.c
hominibus mors ingruit per imbecillitatem naturæ. 1.74.c
in hominibus inhabitat Chriſtus per domicilium corporis ſui. 1.61.d
hominibus leges conſtitutæ ſunt, ut quæ bona ſunt agant, & mala averſentur. 1.35.d
hominibus ſeſe manifeſtum reddidit Verbum Patris, per opera ſua. 1,72.c
hominibus inimica res eſt malitia. 2.322.c
hominibus propria mors. 1.351.c

Hominibus non eſt mentitus Ananias Petro mentiens, ſed Deo. 2.593.a
Homicidia ex idolorum cultu & ſacrificiis innumera emerſere. 1.28.c
Homouſion, reſpuit Arius. 2.907.c
Honor idem Spiritui ſancto reddendus eſt qui Patri & Filio redditur. 2.575.d
Honor idem Patri, Filio & Spiritui ſancto eſt reddendus. 2.266.d
Honor idem eſt in omnibus Epiſcopatibus. 1.744.c
Honor major habendus eſt uni probatæ fidei viro quam decem millibus eorum qui ſe infolentius jactitant. 2.294.a
Honorem & gloriam domino nequaquam ferunt Ariani. 1.324.d
Honorem non recipit pater cum filius contumelia afficitur. 1.215.a
Honorē & gloriā Chriſtus accepit a Patre. 1.492.b
Honoribus proſequuti ſunt homines creaturam pro creatore. 1.9.c
Hora ſexta deprecationes cum ploratu faciendæ, quia ea hora filiꝰ Dei in cruce pependit. 1.1055.b
Hora ſexta Chriſtus crucifixus eſt, eo quod circa eam horam Adam e paradiſo ejectus ſit. 2.392.c
Hora nona pſallendum cum lachrimis & confeſſione peccatorum, quia hac hora Dominus in cruce pendens ſpiritum reddidit. 1.1055.b
Hora duodecima ſynaxis facienda. 1.1058.b
hac hora dominus ad inferos deſcendit. ibid.
poſt horam tertiam conficiendæ ſunt ſynaxes, quia ea hora defixum eſt lignum crucis, 1.1055.a
in horto Chriſti paſſio cœpit, eo quod Adam in paradiſo peccarit. 2.392.b
Hoſius eximius confeſſor, Epiſcopus orthodoxus. 1.291.b
Hoſius Epiſcoporum pater. 1.837.b
ſexageſimum annum in Epiſcopatu agens. ibid.
Hoſius integro anno a Conſtantio Sirmii detinetur. 1.841.c
miſeris modis affligitur, & atteritur. ibid.
Hoſius Imperatoris minas non veretur. 1.838.b
Hoſii magni & Liberii præſulis Romani conſtantia 1.807.c
Hoſpitalitas ab Angelis honorata. 2.320.c
Hoſtem in primitiis vincimus per hominem Deo copulatum. 2.324.c
Hoſtes Eccleſiæ Ariani. 1.796.a
Hoſtia Chriſti fida, & in omne tempus perdurans. 1.380.a
Hoſtiam pro populo Aaron in Sancta offerebat veſtibus ſacerdotalibus indutus. 1.378.a
Hoſtiarum omnium nobilior eſt ea quæ Deo in baptiſmate offertur. 2.297.a
Humanitas a diabolo devicta, ipſa quoque diabolum devicit. 2.447.d
Humanitas Chriſti, deitati unita patibilis fuit. 2.315.c
Humanitas Deum non aſſumpſit; ſed Deus humanitatem aſſumpſit. 2.558.a
Humanitas noſtra eſt aſinus ſuper quem Chriſtus inceſſit. 1.989.c
Humanitas nullum divinitati Chriſti attulit detrimentum. 1.158.c
Humanitas Verbi Angelis præſtantior facta eſt, & nequaquam ipſum Verbum. 1.646.c
Humanitas Chriſti in ſapientia profecit. 1.504.c
Humanitas Chriſti quædam habuit peculiaria. 2.579.c
Humanitas Chriſti dogmata Sabellii evertit, divinitas vero illius Arium refutat. 1.569.a
Humanitatis & Deitatis coeſſentia in Chriſto. 1.642.a
Humanitatis aſſumptio eſt Chriſti miſſio. 1.548.a
Humanitati filii Dei, Deitas conjuncta eſt. 1.654.d
Humanitati Chriſti ingrati ſunt, qui Verbum carnem factum adorare recuſant. 1.150.a
Humanitati Chriſti adſcribenda ſunt omnia quæ ipſe humanitus loquutus eſt. 1.494.d
Humanitati nudæ, mari inambulare, impoſſibile eſt. 2.321.d
Humanitatem noſtram induit filius Dei, noſtri miſertus. 1.992.a
ad humanitatem Chriſti non autem ad divinam ſubſtantiam, verbum, *creavit*, referendum eſt. 1.415.d
per humanitatem ſeu carnem Chriſti quid intelligendum. 1.649.d
Humana ratio quæ. 1.44.b
Humanæ vitæ finis incertus. 2.368.a
Humanarum rerum abolitio eſt Chriſti confirmatio. 1.109.b
Humanum genus in gratiam reſtitutum eſt per præſentiam Verbi Dei. 1.57.b
Humanum corpus vere aſſumpſit Chriſtus. 1.387.a
Humanum genus ad miſericordiam pronū 1.152.a
Humani generis peccata plurima. 1.991.c
Humani generis debitum erat, ut omne genus humanum moreretur. 1.72.d
Humanitus percunctatur Chriſtus ubi Lazarus ſit ſitus, ſed tamen eum divinitus excitat. 1.464.d
Humilians ſe, præ cæteris omnibus juſtificatur. 2.367.b
Humiliavit ſeipſum Salvator noſter quando corpus noſtrum aſſumpſit. 1.350.a
Humiliatio cordis remiſſionem obtinet peccatorum. 2.367.a
Humiliatio, eſt anima non obſervans neque indicans alienorum lapſus, ſed proprios. 2.367.b
Humilitas Chriſti nihil aliud eſt quam caro noſtra ab illo ſuſcepta. 1.503.b
Humilitas Chriſti & ejus incarnatio quomodo oſtenduntur. 2.580.d
Humilitatis præſtantia. 1.1045.d
Humor per ſiccitatem exareſcit. 1.30.a
per humorem ſiccitas immadeſcit. ibid.
Hydriæ ſimiles ſunt hæretici. 1.509.c
Hyems veræ viti infeſta, quæ. 1.158.d
Hyemem ver expugnat. 1.31.d
in Hyeme vel in Sabbato fugere, quid. 2.402.d
Hymenæus & Alexander in fide naufragium fecerunt. 1.304.a
Hymenæus & Alexander in tempore erraverunt, quando reſurrectionem jam contigiſſe dixerunt. 1.361.a
Hypocriſis hæreſeos Arianorum. 1.989.a
Hypocritæ & invidi, Sauli ſimiles ſunt. 1.1070.c
Hypoſtaſis una in Chriſto. 1.668.b
Hypoſtaſin divinam non abſolvit corpus Chriſti. ibid.
Hypoſtaſes tres in Deo novit Abraham. 2.223.b
Hypoſtaſes duæ non ſunt in Chriſto. 1.667.d

I.

JACOB ex Iſaac genitus. 1.88.b
Jacob Deum vidit, quomodo. 2.317.a

Digitized by Google

Jacob a fratre ſuo Eſau fugit. 1.707.c
Jacob mortem non extimuit qui Eſau fratris ſui inſidias pertimuerat. 2.71.b
Jacob Angelum pro Verbo Dei nominavit, quia is ſolus eſt qui patrem revelat. 1.466.a
Jacob Patriarcha dum fugeret, divinas viſiones plurimas habuit. 1.713.d
Jacob moriturus Joſephum ſuper extremo ſpionis eius adoravit. 2.346.a
Jacob in lectulo ſuo defunctus eſt. 1.89.d
Jacob neminem præter Deum invocabat quum Angelum alloqueretur. 1.465.b
Jacob in Ægyptum deſcendit cum filiis ſuis ac domeſticis numero 75. 2.63.a
benedictionem Patriarchis impartitur. ibid.
moritur annos 147. natus. ibid.
Jacob a quonam Angelo fuerit liberatus. 1.464.d
Jacob Dei caſtra cur viderit. 2.414.c
Jacob in veteri teſtamento, primus typum crucis exhibuit. 2.353.d
Jacob virga, quid. 2.414.q
Jacob benedictionem a Domino obtinuit, & Iſrael appellatus eſt, quare. 1.469.c
ex Jacob Judas genitus eſt. 1.88.b
Jacobus Simeoni imaginem Chriſti relinquit. 2.636.d
Jacobus orthodoxus Epiſcopus. 1.291.d
Jacobus frater domini capite plexus eſt. 2.434.d
Jacobi Apoſtoli epiſtolæ Synopſis. 2.136.a
Jactantia diaboli, poſtquam Adamum peccare fecit. 1.284.d
Jannes ac Jambres Ægyptiorum magi, Moſi reſiſtunt. 2.63.d
pudefacti diſcedunt. ibid.
Janua eſt Chriſtus. 1.52.a
ex Jared Enoch genitus eſt. 1.88.b
Id quod facit, eo quod conficitur præſtantius eſſe debet. 1.11.c
Identitas, eſt rerum incorporearum. 2.290.b
Idoli artificium an ad ſe Deum eliciat. 1.22.c
Idolo Baal ſeptem millia hominum genu non flexere. 2.379.b
Idola deos non eſſe convincitur ab Idololatrarum cultura diverſa. 1.24.d
Idolo ſigno ſanctiſſimæ crucis deſerta relinquuntur. 1.84.b
Idola Ægypti Chriſti præſentia corruunt. 1.89.c. 1.165.a
Idola ſenſibus carent. 1.17.a
Idola eſſe tollenda. 1.49.b
Idola gentium nullum divinitatis ſuæ præbent argumentum. 1.17.b
Idola Chriſtus ſpoliare non poſſet ſi vitæ expers eſſet. 1.84.d
Idola vero numini prætulerunt homines, divinæ cognitionis obliti. 1.66.d
Idola & Dæmones res mortuariæ ſunt. 1.84.c
Idolorum fanum in Dodecatheo. 2.8.b.
Idolorum ſpeciem magnificam per crucem ſuam Chriſtus ſubvertit. 1.53.d
Idolorum inventio unde. 1.8.c
Idolorum vanam religionem egerit Chriſtus a mortuis excitatus. 1.84.a
Idolorum inventio quæ. 1.11.a
Idolorum ceremoniæ abjici cœperunt quando verum Dei Verbum inter homines apparuit. 1.100.c
Idolorum præcones a ſuo ſcopo lapſi ſunt, quomodo. 1.17.a
Idolorum ſuperſtitionem refutavit Chriſtus adventu ſuo. 1.94.c
Idolis offeruntur cerei Eccleſiæ. 1.946.c
Idololatra & hæreticus Heraclius concitat Ethnicos ad Eccleſias evertendas & populos lapidandos. 1.847.a
Idololatræ non Deos ſed cælatoris ſeu ſculptoris artem celebrant. 1.15.a
Idololatræ ſe Deo præſtantiores & excellentiores faciunt, quomodo. 1.37.a
Idololatræ Deum rem viſibilem eſſe finxerunt. 1.9.a
Idololatræ fiunt Chriſtiani. 1.1020.d
Idololatrarum religio diſſimilis. 1.25.d
Idololatria gentium veri numinis cultu caruit. 1.43.d
Idololatria Græcorum non ad commodum, ſed ad perniciem ſocietatis humanæ introducta. 1.32.c
de Idololatria Chriſtus triumphum reportavit antequam naſceretur. 1.90.b
Idololatriam purgare nemo poterat niſi Verbum omnia in mundo gubernans. 1.72.d
Idololatriæ malitia prævia eſt, & illius anteambulo. 1.9.a
Jejunabant Monachi ante Antonium. 2.453.d
Jejunant & orant diſcipuli antequam manus eis imponantur. 2.591.b
Jejunant Daniel & ſocii ejus. 1.1046.d
Jejunium amplectendum. 1.1045.d
magnum animæ munimentum eſt. ibid.
hominem cum oratione & eleemoſyna a morte liberat. ibid.
per illud homines in paradiſum redeunt, unde Adam ob eſcam deturbatus fuit. ibid.
Jejunium, Angelorum cibus eſt. 1.1047.a
Jejunium optimum cenſetur, quando ab omni opere malo abſtinent jejunantes. ibid.b
Jejunium nihil proficit quando a vitiis non abſtinemus. ibid.b
Jejunium morbos ſanat. 1.1046.c
diſtillationes exſiccat. ibid.
dæmones fugat. ibid.
malas cogitationes expellit. ibid.
mentem nitidiorem, cor purgatius, & corpus ſalubrius reddit. ibid.
homines ad thronum Dei ſiſtit. ibid.
Jejunia hebdomadis Pentecoſtes. 1.704.c
Jejuniis Moſes ſeſe præparabat ut Deum alloqueretur. 2.620.d
Jejuniis Ninivitæ Dei minas evitarunt. ibid.
Betuliæ populus ab Holopherne liberatur. ib.
Amam ſuperavit Mardochæus. ibid.
diabolum devicit Chriſtus. ibid.
Jejuniis & vigiliis corpus ſuum vallabat Antonius 1.454.d
in Jejuniis, orationibus & eleemoſynis perdurare debet virgo Deo dicata. 1.1055.a
Jephte juſtificatus eſt fide & non martyrio. 1.304.a
Jephte Galaadites, filiam ſuam immolavit. 2.74.b
Jeremias, Eſaias, & Michæas ludibriis & flagris excipiuntur. 2.434.d
Jeremias in diebus regis Joſiæ vixit. 1.871.c
Jeremias Sophoniæ contemporaneus fuit. 2.107.d
quidnam prophetaverit. ibid. & ſeq.
Jeroſolymam cum proficiſceretur Chriſtus ex Bethania, vere ſuper aſinum ſedit. 1.889.d
Jezabelis inſidiæ Nabuthæ viro religioſiſſimo

noxam intulerunt. 1.687.b
Jezabeli ſimiles ſunt hæretici. 1.306.a
ex Jeſſe genitus eſt David. 1.88.c
Jeſus Nave Moſis ſucceſſor. 2.71.d
Jeſus Nave, & Chaleb Jephone exploratores a Moſe miſſi. 2.68.a
Jeſus filius Joſedech ſacerdos Tabernaculorum feſtum celebrat. 1.685.c
Jeſus Nave populum Judaicum circumcidit in Galgalis ultra Jordanem. 2.969.b
Jeſus Nave moritur ætatis anno 110.
Jeſus Chriſtus unus eſt per quem omnia. 2.585.b
Jeſus Chriſtus fundamentum eſt Eccleſiæ. 2.313.a
Jeſus vocatus eſt Chriſtus homo factus. 1.387.a
Jeſus Chriſtus mortalis eſt homo de virgine Maria aſſumptus. 2.577.c
Jeſus Chriſtus Judex eſt vivorum & mortuorum. 2.313.d
Jeſus turbatus eſt ſpiritu, quomodo intelligendum 1.628.d
Jeſus Spiritu ſancto plenus. 2.285.d
Jeſus filii Syrach, ſapientia. 2.116.b
Jeſu Chriſti ſenſus proprie Spiritus ſanctus eſſe dicitur. 2.591.b
Jeſu Chriſti nomen morbos ſuſtulit. 2.313.d
Jeſu Nave infeſti fuerunt Amorrhæi. 1.89.b
in Jeſu nomine fugatur Satanas. 2.474.a
Ignatius poſt Apoſtolos Antiochiæ præſul. 1.922.a
Ignis unus eſt, ſed tamen tribus conſtat ſubſiſtentiis. 2.440.b
Ignis vim duplicem habet, lucendi & cremandi. 2.417.a. peccatoribus hæc, illa vero juſtis tribuetur. ibid.
Ignis æternus malis deſtinatus eſt. 1.111.d
Ignis aquarum inundatione extinguitur. 1.31.c
Ignis vim extinxerunt tres pueri in fornacem babylonicam injecti. 2.434.c
In Ignis fornace poſiti Ananias, Azarias & Miſael refrigerium ſenſerunt. 2.587.b
Ignis officium, aquæ nuſquam tribuitur. 1.18.b
Igni reſiſtit Amiantus. 1.99.b
In Ignem æternum ibunt qui mala egerint. 2.33.c
Igne cœlitus evocato Centuriones cum ſuis centuriis combuſſit Elias. 1.714.c
In Igne viſus Chriſtus, quid. 1.572.d
Ignorantiam nullam præ ſe ferunt ſervatoris Verba ad matrem Zebedæorum. 1.226.c
Imago Dei, quid. 2.409.c
Imago Dei talis eſt, qualis eſt ipſe Deus imaginis ſuæ author. 1.327.b
Imago una eſt tantum Dei unius. 1.265.a
Imago Dei propterea genita non eſt quod ipſe Deus ſit ingenitus. 1.338.a
Imago Verbo Dei eſt ratio noſtra. 1.448.d
Imago ſapientiæ divinæ, hominum ſapientia eſt. ibid.
Imago Dei extrinſecus depicta non eſt. 1.327.b
Imago & gloria Dei, vir eſt. 1.400.c
Imago Antichriſti Conſtantius. 1.860.a
Imago Patris eſt Filius. 1.51.d
Imago inviſibilis Dei Chriſtus appellatur. 1.656.d
Imago ſanctiſimæ Dei genetrix dæmonibus infeſta. 2.346.c
Imago una Patris, Filii & Spiritus ſancti. 2.578.d
Imago Patris eſt Chriſtus, ſplendor, forma, & veritas ejus. 1.327.a
Imago & forma Dei quænam. 1.458.a
Imago Patris illiuſque repræſentatio eſt Salvator noſter Chriſtus. 1.37.d
Imago Dei ex nihilo nequaquam ortum ſuum traxit. 1.327.b
Imago Chriſti a Judæis illuditur. 2.634.d
in faciem illius ſpuitur. ibid.
alapis cæditur. ibid.
crucifigitur. ibid.
aceto felle mixto potatur. ibid.
corona ſpinea illius capiti imponitur. ibid.
arundine caput ejus percutitur. ibid.
lancea latus ejus aperitur, unde exivit ſanguis & aqua. ibid.
Imaginis ſuæ genitor eſt Deus. 1.327.b
Imaginis ſuæ intuitu lætatur pater. 1.452.d
Imaginem illam quæ in nobis eſt pro ſua ſibi arrogat Chriſtus. 1.450.b
Imaginem Chriſti ſculpſit Nicodemus. 2.636.d
eamque Gamalieli moriens reliquit. ibid.
Imaginem Deus induit ut imaginis nuditatem velaret. 2.3.d
Imaginem ſuam Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum hominibus impertitus eſt Deus, quare. 1.63.d
ad Imaginem Dei fecit hominem Deus, quomodo. 1.1037.d
ad Imaginem Dei ſe conditam eſſe oblita eſt mens humana. 1.8.d
ad Imaginem divinitatis creati ſumus. 2.578.d
ad Imaginem Dei creatus eſt homo, & ad ejus ſimilitudinem genitus. 1.37.b
in Imaginem Chriſti ſtridet dentibus Hebræus quidam. 2.634.a
Imagines Dei non ſunt Angeli. 1.66.b
Imagines Sanctorum, memoriæ tantum & recordationis gratia effinguntur. 2.346.c
Imagines Sanctorum unguenta fragrantia ſæpius effuderunt. ibid. b
Imagines deorum gentilium eos homines tantum fuiſſe declarant. 1.21.a
Imagines adoratæ ab antiquis, quare. 1.13.b
Imagines Chriſtiani non adorant. 1.346.a
Imaginatione ſua, mala effinxit homo, quomodo. 1.8.a
Imbecillem Deum faciunt, qui eum ex præexiſtente materia mundum feciſſe arbitrantur. 1.54.d
Imbecilles dii gentilium, quare. 1.14.b
Imbecillitas Dei, quæ. 2.424.a
Imbecillitas hominis, & ſuæ ſalutis negligentia. 1.64.a
Imbecillitas mortis. 1.84.c
Imbecillitatis indicium fuiſſet in Deo, ſi perditioni ſemper obnoxios homines reliquiſſet. 1.59.b
Imbecillitatem in Deo conſtituunt Ariani, quomodo. 1.399.d
Imbres Verbi Dei nutu deſcendunt. 1.48.c
Imitator Photini Arius. 2.615.d
Imitatores diaboli ſunt Ariani. 1.444.b
Immanitas Conſtantii in Liberium. 1.835.d
Immanitas morum quæ in Diis conſpiciebatur civitates corrumpebat. 1.27.d
Immerſio trina Baptiſmi, quid. 2.422.d
Immolatio exanguis pro defunctis. 2.343.c
Immolatione corporis ſui Chriſtus mortem abolevit. 1.62.c
legi hominibus infeſtæ finem impoſuit. 1.63.a
vitæ primordium nobis renovavit. ibid.
reſurrectionis futuræ nobis ſpem dedit. ibid.
Immortalia ratiocinatur & intelligit anima, quia ipſa immortalis eſt. 1.36.c
Immortalis mortalem formam deſumpſit. 2.579.a

Digitized by Google

immortalis eſt homo ſecundum gratiam, ſecundum vero naturam mortalis eſt. 1.57.c
immortales Angelis, quomodo. 2.269.a
Throni item, quomodo. ibid.
immortalis ſoli Deo propria. ibid.
immortalitas & via ad Paradiſum homini deerat, quando. 1.437.b
immortalitas deſtinata eſt eis qui in Verbum Dei fidum habent amorem. 1.52.d
immortalitas animæ a Chriſto multis Eccleſiis perſuaſa. 1.102.b
vilibus verbis, & per homines ineruditos. ibid.
immortalitas hominibus promiſſa. 1.56.c
immortalitates terminos natura mortalis accepit, quomodo. 2.4.b
immortalitatis animæ probatio. 1.35.c
immortalitatis perfectam cognitionem habet anima a corpore ſeparata. 1.36.c
immortalitatem perdocet Chriſtus a mortuis excitatus. 1.84.a
immunitates, & Eccleſiæ, Athanaſii aſſeclis omnibus a Conſtantino reſtituuntur. 1.772.a
impaſſibilis Deus. 2.607.c
impaſſibilis paſſibilem naturam aſſumpſit. 2.579.b
impaſſibilitas intelligenda eſt in Chriſto ſecundum divinitatem. 2.581.c
impatibilis eſt Deitas. 1.243.d
impatiens & patiens fuit Chriſtus. 1.586.d
Imperator Conſtantius humanus & pius. 1.316.d
Imperator Jovianus Athanaſii precibus ſeſe commendat. 2.33.c
Imperator Conſtans Athanaſium præſentem honorat, abſentem ad ſe vocat. 1.677.c
Imperator Conſtantius Athanaſium eorum criminum quibus accuſabatur innocentem pronunciat. 1.730.c
Imperator Conſtantius Meletianos propter mendaces calumnias execratur. ibid.b
Imperatoris minas non veretur Hoſius. 1.838.b
Imperatori per fœminas commendantur hæretici. 1.813.b
imperium terræ Deus conceſſit hominibus. 2.3.a
imperium Diaboli deſtruxit Verbum Dei. 1.245.a
imperium mortis tenentem Diabolum, Chriſtus morte ſua compeſcuit. 1.75.b
impie agere quoquomodo agatur prohibitum eſt. 1.266.d
impii in felicitate conſtituti, porcis ad mactationem & ad ignem æternum ſaginatis & præparatis ſimiles ſunt. 2.355.c
impii & hæretici miracula aliquando faciunt. 2.374.c
impietas Ethnicorum in colendis imaginibus animalium, quæ ipſi viva & nativa deteſtantur. 1.21.c
impietatis omnium malorum mater. 2.112.d
impietas eorum qui duarum naturarum unionem in Chriſto factam negant. 2.317.b
impietas Sabellii & Arii æqualis. 1.567.c
impietas Satrapæ hæretici. 1.828.a
impietatis refutatio ad eruditionem pietatis ſufficit. 1.673.a
impietati reſiſtendum, in gratiam pietatis. 1.650.d
impietatem ſuam ex Judæis didicerunt Ariani. 1.480.b
impium eſt Deum patrem appellare, & ſine generatione eum confiteri. 2.581.c
impoſitio manuum Colythi Epiſcopi reſciſſa eſt & omnes ab eo ordinati in laicorum numerum redacti ſunt. 1.729.d
imponuntur Diſcipulis manus ad prædicandum Evangelium gentibus miſſis. 2.592.c
imprudentis officium. 1.840.d
impudentia Euſebii & Arii in interpretatione ſcripturarum. 1.343.d
impudentia Euſebii in epiſcopalibus capiendis. 1.726.d
inanimata omnia pura ſunt. 1.1053.a
incantatio juſtum hominem occidere non valet. 2.335.c
incantantis vocem ne audiat aſpis aures ſuas obturat. 2.264.a
incantatores oculos hominum decipiunt. 2.381.a
incantatores quomodo ex hominibus ejiciant dæmonia. 2.381.d
ad incantatores recurrere, peccatum graviſſimum eſt. 2.382.a
incarnatio Verbi cur facta. 1.1030.d
quomodo facta. 1.1033.d
incarnatio Chriſti Deo quidem inutilis, hominibus vero neceſſaria. 2.44.a
incarnatio Chriſti fruſtranea eſſet, ſi caro ejus eſſet increata. 1.617.b
incarnatio Chriſti non eſt facta, abſque interventu propriæ eſſentiæ Verbi. 2.1056.c
incarnatio Chriſti ante mundi conſtitutionem præparata erat. 1.445.d
incarnatio Verbi peccatis non fuit obnoxia. 1.628.a
incarnationis Chriſti beneficia innumerabilia ſunt. 1.108 b
incarnationis Chriſti cauſa fuit hominum neceſſitas. 1.424.d
incarnationis Verbi prima cauſa, quæ. 1.60.b
incarnationis Verbi Dei utilitas. 1.350.e
incarnationem Chriſti ludibriis inſectantur Ethnici. 1.53.b
incarnationem Chriſti fatetur Moſes. 1.86.b
ante incarnationem, Verbum filii nomen habebat. 1.537.b
de incarnatione Verbi, error Baſilidis, Valentini & Marcionis. 1.1083.c
de incarnatione Chriſti Græca puella vaticinium edidit. 2.386.a
de incarnatione Verbi, quid Marcion & Manichæus ſentiant. 1.635.c
quid item Samoſatenſis. ibid.
de incarnatione Verbi quando fit mentio in ſcriptura, ſtatim redditur cauſa de divinitate, non item. 1.424.a
inchoationem Chriſto tribuunt Ariani, Euſebium ſequentes. 1.525.b
inconſtantia Conſtantii in Religione. 1.828.d
inconſtantia Euſebianorum in fide. 1.892.a
incorporeus eſt Deus incorruptibilis, & morti inobnoxius, nulliuſque rei indigens. 1.24.c
incorruptibilitatem & indolentiam Chriſtus pro trophæis victoriæ de morte retulit. 1.349.c
increata eſt Verbi ſubſtantia & impatibilis. 1.616.c
caro Chriſti non item. ibid.
increatam ſapientiam cum Deo exiſtere dicunt Ariani. 1.411.b
incredulis ſeſe palpandum Chriſtus exhibuit. 2.302.d

Digitized by Google

Incredulitas & pertinacia Phariſæorum. 1.549.c
Indi contra Arabes in ratione ceremoniarum erga Deos diſſentiunt. 1.25.b
apud Indos Dionyſius in Deorum numerum refertur. 1.10.d
apud Indos floruit magia ante Chriſti Salvatoris adventum. 1.101.d
indicium ſinceræ Charitatis fit per eleemoſynam. 2.365.d
indicium voluntatis animæ, fides eſt. 1.995.c
indignationem Dei in homines pacavit Chriſtus. 2.3.a
individua Trinitas. 2.14.d
infamis habetur Georgius Presbyter Arianus. 1.718.d
infantes fidelium ab omni peccato priorum parentum per baptiſma fiunt immunes. 2.354.c
infantes non baptizati, neque in regnum neque in pœnam ingrediuntur. 2.378.a
infantes non ob peccata, ſed ob caſtigationem parentum quandoque moriuntur. 2.355.a
ut illibati decedentes ſalutem conſequantur. ibid.
ut parentes vitam ſuam emendent. ibid.
ut eam pecuniam quam teſtamento parentes liberis erant relicturi, in pauperes inſumant. ibid.
infernum & mortem profligat continentia. 1.1062.c
infernum non exhorruit Chriſtus, ad cujus conſpectum janitores inferorum expaverunt. 1.505.a
inferni victorem ſtatim cœlum occupare oportebat. 2.6.a
ab inferis animas redire non permittit Deus, quare. 2.343.d
infidelium pravorum nati patrum ſuorum iniquitates deferunt. 2.354.c
infidelibus reddendum quidquid ipſis debetur. 2.364.c
infirmus erat Chriſtus quatenus homo. 2.559.a
infirmitates noſtras portavit Chriſtus. 1.484.a
infirmitates carnis una cum carne induit Chriſtus, quare. 1.484.c
infirmitates noſtras ubi ſuſcepit Chriſtus infirmari dicitur. 1.426.a
ex inflammatione & calore Ætheris venti naturam accipiunt. 1.29.d
ingenitus Deus. 2.607.b
ingenitus & pater qvomodo differant. 1.340.c
ingenitus nomen an de ſolo patre dici debeat. 1.127.c
ingenitus vocatur pater non ad diſcrimen filii, ſed earum rerum, quæ per filium conditæ ſunt. 1.339.c
ingenitus Deus pater qua ratione dicatur. 1.338.a
ingenitus & ἀγένητος hoc eſt non factus, eſt pater. 2.171.c
ingenitum, Verbi Dei naturam non demolitur. 1.279.d
ingenitum appellari poteſt id quod eſt, natum tamen ab aliquo non eſt. 1.337.c
ingenitum quid ſit apud Arianos. 1.279.c
ingeniti vox a ſcripturis ſacris aliena eſt. 1.278.c
ingeniti nomen ab Ethnicis mutuo acceperunt Ariani. 1.278.a
ingenita plurima ſunt, ingenitum autem nullum eſt. 1.337.d
ingratitudo Judæorum. 1.1078.a
ingreſſus Chriſti per januas clauſas miraculoſus, quare. 2.322.d
inhominationem Verbi Dei qui rejiciunt, ſeſe cum Judæis affinitate devinciunt. 2.316.d
inhominationem Verbi, Chriſtiani profitentur. 2.301.a
inimicus neque teſtis neque judex eſſe debet. 1.796.d
inimicis & vexatoribus ſuis non maledixit Athanaſius. 1.676.d
ſe inimicis ad occidendum offere, & ſemetipſum occidere, idem. 1.701.d
iniquitatis judex Deus, quomodo. 2.400.c
iniquitatem parturivit hæreſis, quomodo. 2.325.b
iniquitatem odiſſe dicitur Chriſtus quia ipſe natura juſtus eſt. 1.358.d
initium peccati, diaboli ſuggeſtio. 2.418.a
ab initio nullum malum extitit. 1.8.a
injuriæ & cædes unde. 1.4.d
injuſtitia pro jure apud Judæos recepta. 1.1026.c
injuſtitiam exercent hæretici. 1.812.b
innaſcibilis Deus. 2.607.c
innaſcibilis unus in Trinitate, & alter natus. 2.584.d
innocens judicatur Athanaſius a Concilio Sardicenſi. 1.816.d
innocens pronunciatur Athanaſius ab Eccleſia Romana. 1.840.b
innocens judicatur Athanaſius a tribus Synodis eorum criminum quibus accuſabatur. 1.920.c
Innocentius. 1.932.a
ante inobedientiam bonum & malum non cognovit Adam. 1.627.c
per inobedientiam peccatum invaſit mundum. 1.627.d
inquiſitionem omnem ſcripturarum negligere ſanctum non eſt. 1.955.b
inſaniæ vitium a Saule propulſabat David, ei accinens. 1.981.b
inſaniam Arianorum providit Antonius. 2.497.a
inſidias Judæorum in Chriſtum Pſalmus ſecundus patefecit. 1.962.d
inſidias Laban contra Jacob, Dominus repreſſit. 1.465.b
inſidias aliorum Deorum experitur Jupiter. 1.13.d
inſidias ſtruunt Ariani in Athanaſium & cæteros Orthdoxos. 1.302.d
inſidiatores ſui quare non prohibuerit Chriſtus. 1.508.d
inſpiratione terna filium viduæ excitat Elias. 1.147.b
inſtitutio canonum Eccleſiaſticorum a Patribus tradita eſt. 1.943.c
inſtrumentum patris quo omnia conderet, Chriſtum fuiſſe dicunt Ariani. 1.332.d
intellectum verborum ſacræ ſcripturæ depravant hæretici. 1.453.a
intellectum æternitatis ſuæ & cognitionem Deus homini conceſſit. 1.3.c
intelligentiæ & non ocii cauſa datum eſt Sabbatum. 2.966.d
intelligentiam dictorum qui recuſat, res recte dijudicare non poteſt. 2.310.a
intelligentiam humanam longe ſuperat Deus. 1.3.a
intentio Arianorum callida & fraudulenta. 1.891.d
interceſſio Sanctorum. 2.424.b
interceſſio ſancti Petri poſtulatur. 2.635.c

Digitized by Google

interfectores & proditores Chriſti Judæos vocat Stephanus. 2.595.a
interpres patris vocatur VerbumDei. 1.49.a
interpretes ſacrorum bibliorum quinam fuerint. 2.156.a
interpretatio verborum quæ humanitati Chriſti conveniunt, 1.488.c
interpretationibus falſis in ſuam ſententiam ſcripturas ſacras detorquent hæretici. 1.343.c
introitus Athanaſii in Epiſcopatum magna cum populi alacritate celebratur. 1.728.a
invaſor Mediolanenſis Eccleſiæ Auxentius. 1.941.a
inventa Deorum, quæ. 1,20.a
inventio Idolorum unde. 1.8.c
inventio Artium Deus nos facit. 1.20.c
inventor fabrilis artis Vulcanus. ibid. a
inventor artis gubernatoriæ Neptunus. ibid.
inventores legum Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis. 1.20.c
inventrix Agriculturæ Ceres. ibid. a
invidi & Hypocritæ Sauli ſimiles ſunt. 1.1070. c
invidia Judæorum in Chriſti diſcipulos. 1.702.a
invidia diaboli mors invaſit mundum. 1.57.d
invidentiam & imbecillitatem in Deo conſtituunt Ariani, quomodo. 1.399.d
inviſibilis eſt Deus natura. 2.31.b
inviſibilis, viſibilem ſumpſit ſtatum. 1.579.b
inviſibilis eſt filios ſecundum divinitatis ſubſtantiam. 2.575.d
Joannes Angelum adorare volens ab eo increpatur. 1.394.b
Joannes ad Jordanem de Chriſto teſtificatur. 2.316.a
Joannes capitis truncatione mortem ſuſtinuit. 1.77.c
Joannes Baptiſta exultavit in utero ad vocem deiparæ virginis. 1.485.b
Joannes electus eſt ut eſſet præcurſor Domini. 1.424.d
Joannes baptizator Chriſti. 1.669.d
Joannes Apoſtolus hæreſim Arianorum refutavit. 1.476.c
Joannes hæreticus Meletianus, calumniatorum in Athanaſium princeps. 1.736.a
Joannis Evangelium non recipiunt Sabelliani. 1.651.c
Joannis epiſtolarum ſynopſis. 1.137.d
Joannis circuitus liber apocryphus. 1.154.d
Joathan regis temporibus, Oſee & Eſaias, prophetæ vixerunt, 1.871.b
Job ab amicis ſuis contumelia affectus, illis condonat. 2.379.a
Job ex poſteris Eſau ortus. 2.103.a
Job omnibus ab ipſo petentibus neceſſaria ſuppeditabat. 1.370.b
Job propter fortitudinem ſuam in ærumnis tolerandis magnus habitus eſt. 1.712.c
Job ab amicis afflictus & contumelia affectus, illi condonavit. 1.79.b
Job amici illum increpant tanquam temeraria proloquentem & Deum juſtificant. 1,215.a
Jobi liberi etſi juſti eſſent, miſerabilem tamen mortem obierunt. 2.357.a
Jobi uxor in Deum blaſphemias maritum ſuum docet. 1.284.c
Jobum tentavit Diabolus. 1.1018.d
Jonas a Ninivitis fugit, cur. 1.997.d
Jonas inter mortuos numeratus eſt. 2.354.a
ab Elia Propheta e mortuis revocatur. ibid.
Jonas reſurrectionis Chriſti figura fuit. 1.235.d
Jonas Chriſto comparatur, idem tamen non eſt cum Chriſto. 1.475.c
Jonas conſcendit navem ut fugeret Tarſum, a conſpectu Domini. 2.277.d
Jordanis fluvius Chriſti corpus abluit dum in eo baptizaretur. 1.669.d
Jordanem fluvium, meliora percutit Heliſæus. 1.213.a
Jordanem fluvium populus Iſrael ſicco pede tranſivit. 2.72.a
Joſaphat Aſſæ filius regnavit annos 21.
Joſeph a fratribus in Ægyptum venditus. 2.63.a
in carcerem conjectus. ibid.
totius Ægypti princeps conſtitutus, ibid.
oſſa ſua in patrum monumentum transferri jubet. ibid.
moritur 110 anno ætatis ſuæ. ibid.
Joſeph ſpecioſus erat magis quam fratres ſui. 1.364.a
Joſeph oratio, liber apocryphus. 2.154.c
Joſeph B. virginis Mariæ ſponſus, vocatur filius David. 2.593.d
Joſeph Mariam occulte voluit dimittere, quare. ibidem.
Joſeph corpus Chriſti linteo involutum depoſuit in Golgatha. 1.566.b
Joſias rex univerſa ſimulacra ſuſtulit. 2.78.d
lucos ſuccidit. ibid.
paſcha ſicut ſcriptum eſt legaliter ſervavit. ibid.
Joſias ſibi a vicinis cavit. 1.89.b
Joſias ex Amos genitus. 1.88.c
Joſias circa annum ſeptimum rerum gubernacula ſuſcepit. ibid. d
Joſiæ regis temporibus vixit Jeremias. 1.871.c
Joſue filius Nave, & Chaleb promiſſiones a Domino acceperunt. 2.434.b
Joſue filius Nave, Abraham, & Moſes juſtitiam operati ſunt. ibid.
Jovianus imperator Athanaſio epiſtolam ſcribit. 2.33.c
illum ſedi ſuæ epiſcopali reſtitui jubet. 2.27.c
Joviani deſiderium laudat Athanaſius. 1.245.d
οὐσία & ὑπόστασις idem ſignificant. 1.1031.d
ὑπόστασις in Chriſto, quid. ibid.c
ὑπόστασιν damnant Euſebiani. 1.912.c
iracundia abjicienda. 1.1062.r
de irreligioſitate ad religionem qui converti cœperunt, ad luctum perfectum converti nequeunt. 2.586.d
irritum Dei conſilium nemo facere poteſt. 2.379.a
irruptio truculenta ab hæreticis in eccleſiam Alexandrinam facta. 1.848.a
irruptio militum fit in eccleſia, ipſo die Paraſceves duce Syriano. 1.867.c
irruptio in eccleſia facta ut caperetur Athanaſius. 1.717.a
irruptio nocturna fit a Syriano in eccleſiam Athanaſii. 1.690.c
Iſaac ex Abraham genitus. 1.88.b
Iſaac Deum vidit, qvomodo. 2.317.a
Iſaac & Jacob generatio, 2.62.d
Iſaac cum filius eſſet, puer appellatus eſt Abrahæ. 1.421.c
ex Iſaac genitus eſt Jacob. 1.88.b
Iſaaco pollicita confirmavit Deus, & duorum populorum illum patrem fecit. 1.998.d

Iſchyras Tyri,pro calumniatore habetur. 1.733.a
Iſchyras Epiſcopatum obtinuit, eo qvod Athanaſium & Macarium calumniaſſet. 2.758.a
Iſchyras Epiſtolis fatetur ſe in Athanaſium ſubornatum fuiſſe. 1.735.c
Iſchyras in Alexandrina ſynodo depoſitus. 1.792.b
Iſchyras calumnias ſua confitens in Eccleſia receptus non eſt. ibid.c
Iſchyras a qvonam ordinatus. 1.794.d
Eccleſiam nullam poſſidet. ibid.
ſeptem tantum communicantes habet. 1.796.c
Iſchyras qualis presbyter. 1.732.b
falſos teſtes ſubornat in Macarium & Athanaſium, 1.733.c
Iſchyras nequaquam presbyter, officium tamen presbyteri ſibi arrogat. 1.783.a
ab Athanaſio reprehenditur. ibidem.
ad Meletianos & Euſebianos confugit,& accuſationem contra Athanaſium molitur. ibid.
catalogo presbyterorum non inventus. 1.789.d
nunquam fuit Eccleſiæ presbyter. 1.747.d
falſi convictus eſt,cum Athanaſium de combuſtis libris accuſaret. 1.748.a
Iſchyras Epiſcopus indirecte creatus. 1.802.d
calumniator reperitur. 1.764.a
Iſchyræ de calmuniis in Macarium confeſſio. 1.782.a
Iſchyræ nova Eccleſia extincta. 1.803.a
Iſchyræ teſtimonium falſum contra Athanaſium. 1.747.d
Iſchyræ Eccleſia ubi conſtituta. 1.802.c
Iſis & Oſiris apud Ægyptios in Deorum numerum relati. 1.10.d
Iſmael ex Agar ancilla natus, 137 annos vixit. 2.63.c
Ἴσα & ἴσία qvid. 1.1030.c
Iſrael deductum in deſerto fuiſſe a Spiritu ſancto teſtatur Eſaias. 2.590.c
Iſrael populus ſicco pede mare rubrum pertranſit. 1.587.d
Iſrael quare appellatus Jacob. 1.469.c
in Iſrael prophetia deſiit quando Sanctus ſanctorum advenit. 1.93.a
Iſraelis ex Ægypto emigrationem Pentateuchos liber continet. 1.960.b
Iſraeli dux fuit Pater, filius & Spiritus ſanctus. 1.224.c
Iſraelitæ Spiritum ſanctum tentaverunt. 1.212.d
Iſraelitæ Reges quomodo fiebant. 1.353.a
iter novum ad cœlos aperuit Chriſtus in aere moriens. 1.78.b
ex itinere fatigatur Chriſtus quatenus homo. 1.117.d
Jubar & imago Patri eſt Filius. 1.151.d
Jubar identitatem cum ſole habet. 1.405.c
Jubare ſplendoris ſui ſol diurno tempore lunam occultat. 1.31.c
Judas ex Jacob genitus eſt. 1.88.b
Judas deſperatione occupatus ſe ſuffocavit. 1.261.a
Judas amans pecuniæ 2.397.a
ob proditionem ſummotus eſt ab Apoſtolatu. 1.304.a
Judæ mores imitantur hæretici. 1.303.d
Judæ proditio a Davide prædicatur. 2.390.b
Judaiſmus Gentilitati contrarius. 1.581.d
veritati contrarius eſt. ibidem.
Judæa Zenobia Pauli Samoſatenſis protectrix. 1.857.d
Judæa univerſa in nativitate Chriſti concutitur. 2.315.d
in Judæa ſola cognitus Deus,quando. 1.366.b
in Judæa natum Chriſtum Perſæ adoratum venere. 1.90.d
Judææ Reges. 2.78.d
Judæi injuriis & cruciatibus affecti propter imaginem Chriſti. 2.634.c
Judæi Chriſtum nudum hominem eſſe putabant. ibid.
Judæi pii non ſunt exiſtimandi, etiamſi gentilitatem execrentur. 1.651.a
quia filium Dei inficiantur. ibidem.
pluralitatem Deorum Chriſtianis objectant. ibidem.
Judæi creatorem & opificem rerum omnium creatarum faciunt 1.1070.c
Judæi & Manichæi contrarii ſunt in hæreſi ſua. 1.537.d
Judæi oculis ſuis videre non potuerunt quæ nos videmus. 2.317.b
Judæi Chriſtum repudiant. 1.94.a
Judæi Chriſtum Deo rebellem eſſe divulgabant. 2.345.b
Judæi incarnationem Chriſti calumniis inſectantur. 1.[illegible].b
Judæi filii tenebrarum appellantur in ſcripturis. 1.130.b
ab ipſis lumen ablatum eſt. ibid.
cæci effecti ſunt. 1.102.a
Judæi an Verbum Dei crucifixerint. 1.647.a
Judæi nudam hiſtoriam ſacrarum literarum attendunt. 1.980.a
Judæi poſteri Saulis. 1.1070.b
Judæi neque reges neque prophetas habent. 1.92.d
Judæi agricolæ. 2.398.b
Judæi Spiritu ſancto obnituntur. 2.594.a
Judæi baptizati. 2.636.c
Judæi panes propoſitionis non habent. 1.1070.d
Judæi iſtius temporis omnibus bonis ſpoliati ſunt, & inopes facti. 1.314.a
Judæi ad multorum deorum cultum propenſi. 2.333.c
Judæi Manichæi, & Ariani quomodo a fide defecerunt. 1.487.c
Judæi verſus Auſtrum adorant, quare. 2.344.b
Judæi redarguuntur a ſacris ſcripturis de incredulitate ſua in Chriſtum. 1.96.a
unam tantum perſonam in Deitate agnoſcunt. 2.584.d
Judæi & Ariani cur Deitatem Verbi Dei abnegent. 1.480.c
Judæi tabulas legis lapideas,Cherubinosque aureos adorantes, auri vel lapidis ſubſtantiam non venerabantur, ſed Deum qui ea conſtrui juſſerat. 2.246.a
Judæi legi abrogare voluerunt,quomodo. 1.702.a
Judæi diſcipuli ſunt diaboli. 2.318.c
Judæi aſino cui Chriſtus inſedit figurantur. 2.397.a
Judæi Chriſti opera blaſphemantes ea Beelzebub adſcribebant. 1.506.c
Judæi duplici blaſphemia in Chriſtum rei. 2.359.c
Judæi Prophetas perſequuti ſunt & occiderunt. 2.594.a
Judæi Chriſticidæ. 1.946.a

zed by Google

Judæi ad fidem Chriſti converſi. 2.635.d
Judæi crucem Chriſti tulerunt. 2.1026.d
Judæi Chriſtum interficientes, quid facerent neſciebant. 2.314.d
Judæi in Deitatem ipſam manifeſte fuerunt impii. 2.315.c
Judæi Chriſti imaginem illudunt. 2.634.d
in faciem illius ſpuunt. ibid.
alapis cædunt. ibid.
crucifigunt. ibid.
acetum felle mixtum ori ejus præbent. ibid.
coronam ſpineam capiti illius imponunt. ibid.
arundine caput ejus percutiunt. ibid.
lancea latus ejus aperiunt, ex quo exivit ſanguis & aqua. ibid.
Judæorum & Gentilium deliria. 1.661.a
Judæorum mala, quæ. ibid.
Judæorum diſcipulus Samoſatenſis. 1.547.c 1.639.a
Judæorum inſidias Chriſtus noluit devitare ne corpus ſuum conſervaret immortale. 1.75.a
Judæorum ſacerdotes panes calidos coquunt, in ſabbato. 1.1071.d
Judæorum verba contumelioſa in Chriſtum prophetavit Eſaias. 1.87.a
Judæorum inſidias in Chriſtum Pſalmus ſecundus patefacit. 1.962.d
Judæorum Principes increpat Stephanus, quare. 2.595.d
Judæorum ingratitudo. 1.1078.a
Judæorum eleemoſynæ regnum cœlorum illis obtinere non poſſunt. 1.344.d
Judæorum æmulatores Ariani. 1.701.d
Judæorum calumniæ in Chriſtum. 1.249.d
Judæorum pertinacia. 1.999.d
Judæorum & Arianorum in quæſtionibus impiis conſenſus. 1.479.d
Judæorum inſidias fugit Chriſtus. 1.708.c
Judæorum error de adventu Chriſti unde obortus. 1.361.b
Judæis injuſtiores Euſebiani. 1.799.d
Judæis ſimiles ſunt hæretici. 1.320.a
Judæis humanitatem Chriſti prædicaverunt Apoſtoli, quare. 1.554.a
a Judæis lux ablata eſt. 1.1023.d
Judæis crux in ſcandalum eſt. 1.482.d
a Judæis ſecluduntur Chriſtiani, quia Judæi Chriſtum inficiantur. 1.651.c
ex Judæis impietatem ſuam didicerunt Ariani. 1.480.b
Judæos æmulantur Ariani, ſectis cæteris omnibus proterviores. 1.854.a
Judæos & Ethnicos cum armis Phylagrius Ægypti præfectus in Eccleſiam mittit. 1.945.c
Judicabitur unuſquiſque ſecundum ea quæ fecit in corpore ſuo, ſive bona, ſive mala. 1.111.a
Judicare neminem, omnium peccatorum veniam donat. 2.361.b
Judicii diem neſcit Chriſtus, quomodo intelligendum. 1.131.d
Judicii diem neſcire utile eſt, quomodo. 1.500.b
Judicii diem nequaquam ignoravit Chriſtus. 1.493.d. 1.495.d
Judicii dies mala dicitur peccatoribus. 2.365.c
Judicia ſcortationis diverſa ſunt. 2.575.c
de Judicio arguet mundum Spiritus ſanctus. 2.593.a
Judicium res geſtas Triteuchos liber complectitur. 1.960.d
Judicum liber quare ſic dicatur. 2.73.b
ejus ſynopſis. ibid.
Judex nec teſtis eſſe debet inimicus. 1.796.d
Judex ſenſuum eſt anima. 1.34.a
Judex iniquitatis Deus. 2.400.c
Judex vivorum & mortuorum Chriſtus. 2.313.d
Judices Jeſu Nave in adminiſtratione populi ſucceſſerunt. 1.398.a
Judices Iſraelis tredecim. 2.47.c
Judicibus minæ denunciatæ niſi hæreticis faverent. 1.829.a
Judith populum Iſraelem ab Holopherne liberavit, quomodo. 2.111.c. 2.112.a.b
Julius Pontifex Romanus. 1.291.b
ad Euſebianos litteras ſcribit. 1.739.c
Julius Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus, per Archidamum & Philoxenum presbyteros ſuos, concilio Sardicenſi ſubſcribit. 1.767.a
Julii Romani Pontificis Epiſtola ad Euſebianos. 1.739.d
ejuſdem ad Euſebianos exhortatio. 1.747.d
ad Julium Romanæ Eccleſiæ Pontificem, de Athanaſio, Marcello, & Aſclepa litteras accuſatrices mittunt Euſebiani. 1.753.b. 1.739.b
a Julio Romano Pontifice Valens & Urſacius veniam quærunt, & hæreſin Arii condemnant. 1.721.d
Jumenta in tota Ægypto moriuntur. 2.63.c
Juno in Græcia ex decreto Theſæi pro Dea veneratur. 1.11.d
Juno veſtiendi rationem invenit. 1.20.a
Juno & Pluto vulnerantur ab Hercule. 1.14.c
Junonis inſidias experitur Jupiter. 1.13.d
Jupiter a Centimano Ægeone, & fœmina Thetide ſuccurritur. ibid. ancillatur mulierculis, & voluptatibus inſervit. ibid.
brutorum animantium formas varias ſumit. ibid.
in latebris agitatur ob patris inſidias. ibid.
patrem ſuum Saturnum vincit. ibid.
Jupiter ſceleribus ſuis prætextum coloremque honeſtatis quæſivit. 1.14.a
in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 1.11.d
Jupiter plaſtices inventor. 1.20.a
Ganymedis raptor. 1.13.c
furtorum & adulteriorum patrator. ibid.
pavet & angitur. ibid.
Jupiter Ammon vervecino capite configuratus in Lybia. 1.10.c
Jupiter non Deus ſed homo a crudivoro patre genitus. 1.12.d
Jupiter famigeratus in Deorum numerum relatus in Creta. 10.d
Jupiter pro vero numine olim habitus. 1.102.d
poſt Chriſti adventum amplius non colitur. ibid.
Jurare non licet pro pecunia. 1.994.d
Jurare ſolebant Chriſtiani in teſtimonium vocati. 1.678.d
Juramenti vicem gerit in ſanctis ſermo. 956.d
Juramentum præcipitatum princeps irritum facere poteſt. 2.383.b
Jurat Deus non ut homo. 1.996.b
Juriſdictio animæ in ſenſus corporis. 1.35.b
Juſtus & injuſtus diverſa ratione laborant, quomodo. 1.1060.c
Juſtus natura Chriſtus juſtitiam diligere dicitur. 1.358.d

Digitized by Google

Juſtus Deum quærens, carnem ſuam curæ non habet. 1.1060.c
dies & noctes propter Deum laborat. ibid.
ſomnium ſæpius defraudat. ibid.
ventrem aqua & pane, idque non ſufficienter implet. ibid.
in deſertis oberrat, corpus ſuum multis ærumnis affligens. 1060.d
Juſti quidam graviter animam in extremo vitæ halitu agunt. 2.372.c
Juſti dum e vita migrarunt, nondum omnia bona ſua receperunt. 2.338.b
Juſti in æternum vivunt. 2.312.d
Juſti multi & Prophetæ deſiderarunt videre quæ Chriſtiani vident & non viderunt. 2.317.a
Juſtorum beatitudo æterna erit. 2.371.b
Juſtorum animæ ſeſe mutuo cognoſcunt. 2.339.b
Juſtorum gloria & corona, quæ. 2.430.c
Juſtificatus eſt Abraham fide, & non martyrio. 1.304.a
Juſtificati ſumus in nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. 1.590.d
Juſtificatur præ cæteris qui ſe humiliat. 2.367.c
Juſtitia Patris eſt Filius. 1.51.d
Juſtitiam operati ſunt Joſue filius Nave, Moſes, & Abraham. 2.434.c
Juvenculam cum juvencula converſari non eſt bonum. 1.1056.b
altera alteri obaudit, & altera alteram contemnit. ibid.
Juvenes Ariani petulantia & Verborum obſcænitate delectantur. 1.847.d
Juvenes Alexandrini a Conſtantio in Athanaſium incitantur. 1.842.b

L.

Labani inſidias contra Jacob Dominus repreſſit. 1.465.b
Labani in Jacobum malignitas ex fronte apparebat. 1.681.a
Lac habere non poteſt virgo citra partum. 1.585.d
Lacte nutritus eſt Chriſtus infantulus. 2.302.d
Lacte nutriri non poteſt corpus quod prius partu editum non eſt. 1.585.d
Lachrymæ veri corporis ſunt humores. 2.581.a
Lachrymæ ex corporis & animæ temperamento procedunt. 2.362.b
Lachrymæ perinde atque Baptiſma hominem purgant. 2.360.d
Lachrymarum donum a Deo quibuſdam tribuitur 2.362.d
Lachrymarum gratiam habent qui mentem ſurſum attollunt. 1.1059.a
qui terreſtrium obliviſcuntur. ibid.
qui carnis curam non gerunt. ibid.
qui mortificaverunt membra ſua. ibid.
Lachrymas dum fundit ſuper Lazarum Chriſtus, phantaſmatis ſuſpicionem tollit. 2.581.a
Lachrymis ſuis quid oſtenderit Chriſtus. 1.555.b
Lætitia populi in Synaxibus. 1.600.d
Lætitiæ oleo inunctus eſt Chriſtus, quomodo. 1.355.d
Lamech non occidit Cain. 2.413.a
ex Lamech genitus eſt Noe. 1.88.b
ex lana eſſe debet vitta crinalis virginis Deo dicatæ. 1.1054.b
Lancea in latus imaginis Chriſtus transfoſſa exivit ſanguis & aqua. 2.634.c
Laodicenſis Epiſcopus Georgius Athanaſio crimen timiditatis exprobrat. 1.701.a
Laodicenſis Epiſcopus Georgius concilii authoritate deponitur. 1.755.d
Lapis reprobatus ab ædificantibus, quis. 2.402.d
Lapidi offenſionis impacti ſunt hæretici. 1.481.d
Lapides pro diis habiti. 1.10.b
Lapides ædificii Chriſti ſunt Chriſtiani. 1.444.d
Lapides & ligna non ſalutat, qui altaria lapidea & lignea ſalutat. 2.304.c
in Lapidicinas damnati Epiſcopi. 1.859.a
Latro beatus regnum cœlorum rapuit. 1.1078.c
per Latronem Adam intravit in Paradiſum. 1.241.a
in Latus imaginis Chriſti lancea transfoſſa exivit ſanguis & aqua. 2.634.c
e Latere Salvatoris noſtri in cruce pendentis fluxit ſanguis & aqua. 1.589.d
Laus Virginitatis. 1.698.a
Laudes Hoſii confeſſoris. 1.703.a
Laudes Deorum Gentilium vanæ, ſed facta eorum vera. 1.19.a
Lazari hiſtoria, parabola eſt. 2.328.d
Lazari a mortuis ſuſcitatio ingens eſt divinitatis Chriſti indicium. 1.581.b
Lazarum excitavit a mortuis Chriſtus vocem humanam edens. 1.161.a
Lazarum divinitus Chriſtus ſuſcitat, & ubinam ſit quærit humanitus. 1.578.d
Lectionis utilitas. 1.968.d
Leda a Jove ſtuprata. 1.14.b
Legatus fuit Chriſtus quando noſtram carnem induit. 1.377.d
Legati mittuntur a Magnentio Servatius & Maximus Epiſcopi, ad Conſtantium Imperatorem. 1.679.a
Legatos Conſtantii ſuſpectos habuit Athanaſius, quare. 1.690.a
Leo a quibuſdam colitur ut Deus, ab aliis ut bellua neci datur. 1.25.c
Leonis catulus Juda, quid. 2.414.d
Leonum catuli ſunt Prophetæ. 2.418.c
Leontius Arianus Antiochiæ Epiſcopus Athanaſium vituperat. 1.701.a
Leontius Cappadociæ Epiſcopus orthodoxus. 1.291.c
Leontius ſpado ab orthodoxis de Ordine presbyterorum revulſus, ab Arianis creatur Epiſcopus. 1.290.a
Leontius Caſtratus hæreticus, Stephani loco Epiſcopus conſtituitur. 1.822.b
Leontius ſui ipſius caſtrator, cur. 1.827.b
a communione ſemovendus. ibid.
Leproſum mundat Chriſtus propria poteſtate. 2.576.a
Levi in lumbis proavi ſui erat quum nondum ipſe genitus eſſet. 1.313.d
Levitæ operando die Sabbati non contaminabantur. 2.966.b
Levitis imperatum eſt a Deo, offerre die Sabbati, proponere, & mactare. ibid.
Leviticus liber cur ita dicatur. 2.64.d
illius ſynopſis. ibid.
Lex homini data, cur. 1.56.b
Lex Domini, lex ſpiritus dicitur. 2.590.c
Lex de corruptione hominum ſoluta eſt Chriſto moriente. 1.61.b
Lex Moſis civitates refugiorum conſtituere jubet. 1.703.a

Digitized by Google

lex antiqua imbecillis. 2.423 b
lex per Angelos pronunciata eſt. 1.366.b
lex Domini eſt in corde uniuſcujuſque ſancti. 2.590.c
lex pari modo data eſt a ſancto Spiritu in Pentecoſte, ac quum dabatur in monte Sina. 1.233.b
lex incorporalis eſt & ſpiritualis. 1.61.d
in legiſperiti præcordiis hæret. ibid.
lex ſpiritualis, quæ. 1.182.a
legis duæ tabulæ priores quare confractæ ſint. 2.353.b
legis veteris ſacrificia nihil perfectum in ſe habebant. 1.380.a
legis veteris miniſter Moſes. 2.432 c
legis execratio timenda non eſt amplius. 2.324.a
legi abrogare voluerunt Judæi, quomodo. 1.702.a
legi hominibus infeſtæ finem impoſuit Chriſtus corporis ſui immolatione. 1.63.a
legem dedit Moſi Verbum Dei. 1.244.c
legem e monte Sinai quare dederit Deus. 1.439.b
legem quare in caligine dederit Deus. 2.353.c
legem propter homines Chriſtus adimplevit. 2.341.b
lege munita eſt gratia a Deo hominibus data. 1.56.c
legi ſecundum literam qui innititur Judæus eſt. 2.316.d
de lege ſacerdotes interrogat Chriſtus puer factus. 1.503.c
leges hominibus conſtitutæ ſunt ut quæ bona ſunt agant, & mala averſentur. 1.35.c
legum inventores Lycurgus Spartanus, & Solon Athenienſis. 1.20.c
legum præcepta continet Pentateuchos liber. 1.960.c
legibus Dei auſcultandis idoneum habet auditum homo. 1.2.c
libatio qualis a Judæis fiebat. 1.966.a
libellum de Dei potentia conſcripſit Aſterius Euſebianus. 1.887.c
libellum repudii conceſſit Moſes, qua ratione. 1.1083 d
liber ſapientiæ Salomonis quare ſic dictus. 2.114.b
illius ſynopſis. ibid.
liber Exodi quare ſic dictus. 2.63.b
illius ſynopſis. ibid.
liber Eſdræ captivitatis liberationem, remigrationem populi, & templi ædificationem recenſet. 1.960.c
liber Eccleſiaſticus Paſtor dictus. 1.252.b
liber Levitici quare ſic dictus. 2.64 d
illius ſynopſis. ibid.
liber Numerorum quare ſic vocatus. 2.66 b
illius ſynopſis. ibid.
liber Judicum quare ſic dictus. 2.73.b
illius ſynopſis. ibid.
liber Pſalmorum quoſnam habet autores. 2.86.c
quare Davidi inſcribatur. ibid.
liber Pentateuchos, quid contineat. 1.960.c
quid Triteuchos. ibid.
liber Eccleſiaſtici quare ſic dicatur. 2.96.b
illius ſynopſis. ibid.
liber Arii θαλεια inſcriptus. 1.309.d
liber Pſalmorum cæteris omnibus excellentior. 1.960.b
liber Heſter quare ſic dictus. 2.109.d
liber Pſalmorum myſteria ſacra fere omnia complectitur. 1.960.d
liber Pſalmorum quid præter cæteros ſacræ Scripturæ libros habeat. 1.965.b
liber Geneſeos quare ſic dictus. 2.62.b
illius ſynopſis. ibid.
liber Ruth quare ſic dictus. 2.74.c
libri Regum quare ſic appellati. ibid.d
libri Catholicorum ab Arianis incenſi. 1.046 a
libri Actuum Apoſtolorum ſynopſis. 2.623.c. & ſequent. 2.134.a
libri regum & παραλειπομένων quid contineant. 1.960.c
libri Paralipomenon quare ſic dicantur. 2.84.a
illorum ſynopſis. ibid.
libri multi ſacri Judæorum incuria interierunt. 2.157.d
libri veteris teſtamenti quibus contradicitur. 2.153.d
Apocryphi. ibid.
libros Eccleſiæ combuſſiſſe falſo accuſatur Athanaſius ab Iſchyra. 1.748.a
pro libris memoriam habebat Antonius. 2.453.c
liber eſt Deus ab invidentia quia bonus eſt. 1.45.b
libera & ſui arbitrii compos eſt mens humana. 1.5.b
liberi fideles propter parentum peccata nequaquam moriuntur. 2.354.d
libri principum in Deorum numerum ab hominibus relati. 1.10.d
liberorum mactatu Saturnum placare ſolebant Phœnices & Cretenſes. 1.27.b
liberos alienos jugulat & occidit plagiarius. 1.284.b
Liberius Pontifex Romanus. 1.291.b
Liberius Romanus Pontifex Arii & Sabellii dogmata anathema eſſe declarat. 1.242 d
Liberius Papa donis & literis in Athanaſium ſubſcribere allectus, recuſat. 1.832.d
Liberii præſulis Romani, & Hoſii magni conſtantia. 1.807.c
libido ab hominibus adorata. 10.d
libido corporum humanorum oritur ex calido corporis temperamento. 2.373.a
ex largiore cibo, ſomno, & pigritia. ibid.
ex inſtinctu ſatanæ. ibid.
ex arrogantia. ibid.
ex eo quod alios condemnamus. ibid.
lignum crucis hora tertia defixum eſt. 1.1055 a
ligna pro Diis habita. 1.10.b
litera occidit, Spiritus autem vivificat. 1.587.a
literæ hæreticorum inter ſe pugnant. 1.746.a
literæ ſacræ a Deo conſcriptæ ſunt & enunciatæ. 1.200.d
literæ ſacræ Chriſtum Deum eſſe & hominem teſtantur. 1.302.b
literarum ſacrarum ſtudium ſupervacaneum non eſt. 2.295.a
literarum ſtructuras, numeros, & menſuras invenit Palamedes. 1.20.c
literarum cultor Conſtantius Imperator. 1.685.b
literarum ſacrarum tabulas conficit Athanaſius juſſu Conſtantis Imperatoris. 1.676.a
literarum ſacrarum ſententiis, & non vocibus ſervandum eſt. 1.227.a

Literas accuſatrices de Athanaſio, Marcello & Aſclepa ad Julium Romanæ Eccleſiæ Pontificem mittunt Euſebiani. 1.753.a
Literas ſacras recte legit, & exacte examinat orthodoxa Eccleſia. 1.1087.a
Literas non didicerat Antonius, 2.489.b
eas ſenſus incolumis non requirit. Ibid.
Literas calumnioſas de Athanaſio ad Conſtantem Imperatorem mittunt Euſebiani. 1.675.d
Literas invenerunt Phœnices. 1.19.c
Literas ad Balatium Ægypti ducem mittit Antonius. 2.499.b
Literas Conſtantii Imperatoris Palladius & Aſterius Athanaſio detulerunt. 1.688.d
Literas ſacras non recipientes, ex ipſa rerum natura de Theologicis ſunt perſuadendi. 2.385.c
Literas falſas de Athanaſio, Marcello & Aſclepa ſcripſit Theognius Arianus. 1.762.d
Literas contra Athanaſium Imperatoribus ſcribunt Ariani. 1.722.d
Literas mittit Conſtans Imperator Conſtantino fratri de Synodo celebranda. 1.676.a
Longianus orthodoxus Epiſcopus. 1.291.c
Locus in quo Adam conditus eſt figurate dicitur paradiſus. 1.3.d
Locus ſolitudinis Antonii. 1.459.d
Locus certus orationibus habendis conſtituendus eſt. 1.684.c
Locus Calvariæ Adæ ſepulchrum. 1.959.b
Locus nativitatis Chriſti inſignis. 2.315.d
non loci ratione ſed naturæ qualitate a Deo procul eſſe Creaturæ dicuntur. 1.475.c
Loco circumſcribuntur Angeli. 1.201.c
Locum ubi naſciturus eſſet Chriſtus, prædixit Michæas. 1.998.d
Locis pluribus opus non habent res ſpirituales. 1.660.d
Loth a Sodomorum interitu liberatur. 2.294.c
Loth domi ſuæ Angelos excepit. 1.770.a
Locuſtas immittit Moſes per totam Ægyptum. 2.63.b
Lucas Apoſtolus & medicus Evangelium conſcripſit, & Acta Apoſtolorum. 2.155.c
Lucianus magnus, religioſus & martyr literarum ſacrarum interpres. 2.576.d
Lucifer quarto die factus. 2.388.a
Lucifer Sardiniæ Epiſcopus in exilium pulſus quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 1.580.a
Lucillus Epiſcopus Veronæ Sardicenſi concilio ſubſcribit. 1.767.a
Lucius Adrianopoleos Epiſcopus ferro vinctus in exilium deportatur. 1.821.a
Lumen de lumine Deus filius eſt. 2.585.d
Lumen a ſole accipit aer. 1.29.d
Luminis author lumine ipſo pulchrior eſt. 1.2.c
Luna & reliqua ſydera Solis auxilium deſiderant. 1.29.d
Luna & Sol, cæterarumque ſtellarum chorus quarto creationis die conditus eſt. 1.390.c
Luna per noctem lucere poteſtatem habet. 1.398.d
Lunæ fulgorem propter homines creavit Deus. 2.3.a
Lunæ reliquiſque ſtellis divinos honores homines conſecrarunt. 1.9.d
Lunam occultat Sol diurno tempore ſplendore jubaris ſui. 1.5.c
Lupus orthodoxus Epiſcopus. 1.291.c
Lux quid. 2.411.d
Lux ante noctem facta eſt. 2.351.c
Lux ante ſolis creationem quænam fuerit. 2.407.d
Lux a Judæis ablata. 1.1012.d
Lux primo die creata. 1.390.c
Lux patris eſt filius. 1.51.d
Lucis circumſpectio umbra telluris tollitur. 1.31.c
Lybes arietem cognomento Ammona Deum habent. 1.26.c
Lybiæ & Ægypti Eccleſiæ Arianis datæ, orthodoxis Epiſcopis in exilium pulſis. 1.692.b
ex Lybia in magnam Oaſim ejiciuntur Epiſcopi. 1.697.d
in Lybia quomodo depictus eſt Jupiter Ammon. 1.10.c
Lycia oracula olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 1.101.d
Lycurgus Spartanus & Solon Athenienſis legum inventores. 1.20.c

M.

Macarius presbyter Euſebii legatus. 1.742.d
Macarius calicem non confregit. 1.747.a
Macarius Hieroſolymorum Epiſcopus orthodoxus. 1.656.d
Macarius carceribus Tyri incluſus. 1.733.c
Macarius de poculo confracto coram Ethnicis & Judæis ab Euſebianis accuſatur. 1.730.a
Macarius ab accuſatione Meletianorum abſolvitur. 1.790.d
Macarius presbyter mortis Arii teſtis. 1.670.d
Macarius de poculo myſtico fracto accuſatur. 1.731.a
Macarii & Athanaſii fides in Concilio Niceno probata eſt. 1.742.d
Macedonius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcribit. 1.767.a
Macedonius falſum crimen objicit Paulo Epiſcopo Conſtantinopolitano. 1.813 b
Macedonius falſus teſtis in Athanaſium. 1.733 b
Macedonius homines Deo annumerandos docet. 2.266.b
Macedoniani eandem in omnibus animantibus eſſentiæ rationem eſſe dicunt. 2.290.d
Macedoniani teſtimonia Scripturæ ſacræ, quibus Chriſtum animam habuiſſe probatur, figurate intelligenda eſſe dictitant. 2.289.a
Macedoniani Spiritum ſanctum Deum eſſe negant. 2.261.b
patrem & filium regem vocant, Spiritum vero ſanctum miniſtrum. 2.270.b
Chriſtum animæ loco divinitatem habuiſſe dicunt. 2.286.d
Spiritum ſanctum creaturam eſſe ſentiunt. 2.267.d
animam abuſive filio tribui dicunt. 2.287.b
Magia in admiratione ſumma fuit apud Chaldæos ante Chriſti adventum. 1.101.d
Magus non eſt Chriſtus, cum de magia crux ejus victoriam reportet. 1.102.d
Magi de longinquo ad offerenda munera naſcenti Chriſto attrahuntur. 2.315.d
Magi Ægyptiorum Jannes & Jambres Moſi reſiſtunt. 2.63.d
pudefacti diſcedunt. ibid.
Magicæ artes ſordeſcere cœperunt quando Verbum Dei hominibus apparuit. 1.101.a
Magiſtratus malos Deus dat populo, quare. 2.380.b
Magiſtratum optime decet amor & mutus affe-

ctus erga omnes. 2.38.a
magiſtratum, offenſionem receptarum obliviſci maxime decet. 2.38.b
animo ſedato eſſe. ibid.
facile delationibus non credere. ibid.
ab immiſericordia & muneribus abſtinere. ibid.
Magnentius Diabolus ab Athanaſio dicitur. 1.677.d
Magnentius homo impiiſſimus Conſtantem Imperatorem interficit. 1.638.c
Magnentii crudelitas & perfidia. 1.677.d
Maja a Jove ſtuprata. 1.14.a
Majeſtas Patris, filii & Spiritus ſancti, æqualis eſt. 1.292.d
major, varie in ſcriptura accipitur. 2.282.c
majores Chriſti diſerte ab Evangeliſtis declarantur. 2.327.a
majores Chriſtus habet ratione carnis, non habet autem ratione Deitatis. 2.328 b
Malachias contra Iſraelem prophetat. 2.106.d
Malitia hominum unde. 1.8.a
Malitia cæca. 1.1006.d
Malitia res eſt deteſtabilis, Deo odioſa, & hominibus inimica. 2.323.a
Malitia quantum fidei Catholicæ obfuerit. 1.246.a
Malitia diaboli cæca. 1.1006.d
Malitia dæmonum contempta fuit quando Chriſtus in terris apparuit. 1.100.d
Malitia principio non fuit. 1.2.d
in ſanctis jam non eſt. ibid.
ſolidi nihil habet. ibid.
a mortalibus excogitata. ibid.
Malitia diaboli illum ipſum decepit. 1009.a
Malitia prævia eſt, & anteambulo totius Idololatriæ. 1.10.a
Malitiam ſubſtantiam eſſe nonnulli Ethnicorum exiſtimarunt. 1.6.d
Malum nullum nec a Deo, nec in Deo unquam extitit. 1.8.a
Malum ſibi fingit anima quæ a veritatis ſcopo aberrat. ibid.
Malum ſi inter res creatas annumeretur, Deus illius author erit. ibid.
Mali conditor eſſet Deus, ſi malitia veram haberet eſſentiam. ibid.
Mala quænam ſunt. 1.5.b
Mala quænam ſunt quæ bonis parvis delentur. 2.384 b
Mala dicenda ſunt non entia. 1.57.b
Mala nullam eſſentiam habent. 1.5.b
hominum commentis efficta ſunt. ibid.
Mala ingentia ob cultum Idolorum generi humano acceſſere. 1.27.b
Mala Judæorum quæ. 1.665.a
Malorum omnium mater impietas. 1.112.h
mali proſperant aliquando ut mercedem in hac vita aliquorum bonorum quæ fecerunt recipiant. 1.355.b
mandatis Dei obedire angeli proprium eſt. 1.465.a
Manichæus hæreſeos inventor. 1.308.d
Manichæus peccatum ex natura eſſe aſſerit. 2.627.c
duobus opificibus, bono videlicet & malo hominem ſubiacere docet. 1.632.d
Manichæus & Marcion de incarnatione Verbi quid ſentiant. 1.635.c
Manichæus paganis ſimilis. 2.559.d
Manichæus, Marcion & Valens Verbum carnem eſſe factum negarunt. 1.156.d
Manichæus Chriſtum imaginarium corpus habuiſſe dicebat. 1.587 b
Manichæus & Arius a ſuis ſectariis pro Chriſto habentur. 1.307.d
Manichæus, Marcion, & Apollinaris Chriſtum peccatis obnoxium eſſe ſentiunt. 1.639 d
Manichæi Filium Dei hominem factum eſſe negant. 2.288.d
veteri teſtamento obtrectant. 1.527.d
carnem filii Dei Deitati conſubſtantialem eſſe aſſeverant. 1.621 d
duos Deos afferunt unum bonum & alterum malum. 1.1082.a
paſſionem Chriſti opinione factam eſſe dicunt. 2.318.a
Manichæi hæretici a Manichæo nomen ſumpſere. 1.308.d
Manichæi omnium hæreticorum impiiſſimi. 1.623.d
Verbum carne paſſum eſſe negant. ibid.
deitatem mortis capacem eſſe ſentiunt. ibid.
Manichæi & Ariani in quibus conveniant. 1.411.c
Manichæi immiſericordes. 1.853.a
Manichæorum & Arianorum cavillationes otioſæ. 1.621.b
Manichæorum in Chriſtum blaſphemiæ. 1.414.a
Manue pater Samſonis Angelum volens adorare ab eo increpatur. 1.394.c
Angelum videt. 1.466.d
manus Domini ſuper Eliſæum prophetam facta eſt, quomodo. 1.984.a
manum aridam non tetigit Chriſtus illam ſanando. 1.1076.c
quinam habeant manum aridam. 1.1076.d
manu extenſa jurat Athanaſius. 1.674.d
manus hominis aptæ ad neceſſarios uſus. 1.5.c
ad eas in precibus ad Deum porrigendas. ibid.
manus Chriſti extenſæ in cruce, ut Gentiles & Judæos attraherent & in unum conjungerent. 1.78.a
manus imponuntur diſcipulis miſſis ad prædicandum gentibus Evangelium. 2.592.b
manuum proprium eſt tangere. 1.24.a
manibus ſuis abutens homo cædes perpetrat. 1.34.d
Mara ſolus ingruentibus Philiſteis obſtitit. 2.76.a
Marcellus, Athanaſius, & Aſclepas innocentes judicantur. 1.766.a
Marcellus Galatiæ Epiſcopus in exilium ab hæreticis pulſus, cur. 1.813.a
romam profectus ſe innocentem monſtrat. ibid.
ſcripto ſuam fidem prodit. ibid.
Marcellus hæreticus Chriſtum adorandum non eſſe dicit. 1.666.a
Marcelli in confitenda orthodoxa fide conſtantia in concilio Romano. 1.450.c
Marcelli & Athanaſii præſentiam timuerunt Euſebiani, illorum accuſatores. 1.761.d
Marcion hæreſeos inventor. 1.308 d
vide Manichæus.
Marcion & Manichæus de Incarnatione Verbi quid ſentiant. 1.635.d
Marcion & Valentinus Patrem & filium duos Deos eſſe dicunt. 1.929.a

Marcion, Valentinus, & Baſilides aſſerunt Dominum veluti aquam per canalem, penetraſſe per impollutam Deiparam Virginem. 1.1083.c
Marcion, Baſilides, & Valentinus Angelos rerum omnium creatores eſſe dicunt. 1.392.a
Marcionis doctrina diabolica eſt. 1.275.d
Marcioniſtæ a Marcione hæreſiarcha dicti. 2.449.b. 1.308.d
Marcus Epiſcopus orthodoxus ab Arianis in exilium pulſus. 1.705.c
Marcus Zygrorum Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 1.580.b
Marcus Philorum Epiſcopus. 1.580.c
Marci Papæ prædeceſſor Sylveſter. 2.623.c
Mardochæus Amam inſidias virtute jejunii ſuperavit. 2.698.d
Mare eſt mundus. 2.397.d
Mare audita Verbi incarnati voce a tempeſtatibus conquievit. 1.157.d
Mare rubrum ſicco pede pertranſit Iſrael. 2.63.d
Mare rubrum baptiſmi ſignum. 2.426.b
Maris divitias Deus hominibus largitus eſt. 2.2.a
Mari inambulare non ſolum Deo, ſed etiam angelis faciliſſimum. 2.221.d
Maretes ager Alexandriæ. 1.802.b
Maria mater Chriſti, Joſeph viro juſto deſponſata erat. 2.592.d
Maria virgo ſoror noſtra eſt. 1.537.b
Maria virgo, regina, domina, & Deipara proprie dicitur. 1.1042.a
mater vitæ appellatur. 1.1042.d
beatiſſima prædicatur. 1.1041.d
filia Davidis, & Abrahæ nuncupatur. ibid.
gratia plena dicitur. ibid.
ab omnibus Hierarchiis cœleſtibus peculiari benedictione benedicitur. ibid.
Maria vidit Dominum ad monumentum. 2.404.
ex Maria carnem decisam accepit Chriſtus. 1.445.b
ex Maria virgine corpus tantum aſſumpſit Chriſtus. 1.[illegible].c
de Maria Virgine Chriſtus natus eſt de Spiritu ſancto. 2.586.a
in Mariam Virginem quomodo Spiritus ſanctus ſupervenerit. 1.1026.a
Margarita in mari rubro generatur. 2.447.a
Margarita ſpecioſa virginitas. 1.1064.b
Margarita cœleſtis eſt & terrena. 2.447.d
Maris, falſus teſtis contra Athanaſium. 1.733.a
Mars & Venus a Diomede vulnerantur. 1.14.c
Mars cum Venere adulterium committit. 1.14.c
Marti ſacrificantur homines capti in bello. 1.27.b
ex Marte cædes diſcebant olim antiqui. 1.28.a
Martyr efficitur Conſtans Imperator. 1.678.c
Martyres Ananias, Azarias & Miſael in fornace ignis poſiti, refrigerium ſenſerunt. 2.587.a
Martyres Babylonii Ananias, Azarias & Miſael Arianam hæreſim refutant. 1.442.b
Martyrum primitiæ Stephanus. 2.595.a
Martyrius & Heſichius deputatores Ariani in Concilio Romano. 1.741.c
Martyrium ſubiturus Petrus Romam proficiſcitur, cum antea propter metum Judæorum latitaret. 1.712.b
Martyrium Sidrach, Miſach & Abdenago a Daniele narratur. 2.109.b
Martyrii locum non invenit Antonius. 476.a
Martyrii tempore ſe ad mortem offerre licet. 1.687.a
Maſculus & fœmina diverſi in unum conciliantur ad animantis procreationem. 1.19.d
in maſculos ſtupra exercebant Dii gentilium. 1.17.c
Mater & caput omnium Eccleſiarum Roma. 2.672.d
Mater omnium malorum impietas. 1.112.c
Mater vitæ dicitur virgo Maria. 1.1041.b
Matri Deorum ut grata facerent homines mulierum naturam affectabant. 1.27.d
Materia ſecundi Adami ex virgine mutuatur. 2.3.d
Materia arti eſt poſtponenda. 1.15.c
Matronæ & virgines flagris cæſæ, deinde carceribus incluſæ Paraſceves die. 1.946.d. 1.947.a
Maximiana perſequutio multo ſedatior quam Ariana. 1.852.b
Maximianus Conſtantii avus. 1.858.d
Maximinus Treviris præſul. 1.675.c
Maximus & Servatius Epiſcopi a Magnentio ad Conſtantium Imperatorem legati miſſi. 1.679.a
Maximinus Gallus orthodoxus Epiſcopus. 1.291.b
Maximus & Calamerus diaconi a Paulino Alexandriam miſſi. 1.580.a
Mediator dici non poteſt Chriſtus abſque homine. 2.558.d
Mediatorum ſeries infinita eſſet ſi filius eſſet creatura. 1.256.c
Medicinam invenit Æſculapius. 1.103.d
& hanc ob cauſam in Deorum numerum relatus eſt. ibid.
in medio terræ Chriſtus crucifixus. 392.d
Mediolani Epiſcopus Protaſius. 1.675.c
Mediolanum venit Athanaſius, quare. 1.670.b
Mediolanenſe Concilium. 1.877.d
Mediolanenſis Eccleſiæ invaſor Auxentius. 1.941.a
Melchi filius Salaad. 2.7.b
pater Melchiſedecis. ibid.
Melchiſedech filius Melchi regis Salem. ibid.
Melchiſedech mittitur a patre, ut vitulos ad immolandum idolis adducat. 2.7.b
ad Dei veri cognitionem pervenit. 2.7.c
annos ſeptem in denſiſſima ſylva nudus remanſit. 2.9.a
Abrahamo benedicit. 2.9.d
ſine patre, ſine matre, & ſine familia dictus, quare. ibid.
comparatus eſt filio Dei, quare. ibid.
Meletius a Petro Epiſcopo & martyre deponitur. 1.777.b
ſchiſma facit. ibid.
Epiſcopos conviciis & calumniis afficit. 1.777.c
Meletii & Euſebii conſpiratio in Athanaſium. 1.777.d
Meletiani execratione digni. 1.785.a
Meletiani quales, & quam antiqui hæretici. 1.731.b
beato Petro Epiſcopo Alexandrino inſidiati ſunt. ibid.
Achillam item ejus ſucceſſorem calumniati ſunt. ibid.
Alexandrum quoque apud Cæſarem calumniis perſequuti ſunt. 1.731.c
ab Imperatore propter mendaces calumnias execrantur. 1.731.c
ambitione elati ſunt, & avaritiæ ſtudio dediti. 1.304.d

Meſetianorum & Ariomanitarum impietas fugienda. 1.304.d
Meletianorum calumniatorum in Athanaſium princeps fuit quidam nomine Joannes. 1.730.b
Meletianis nulla cura eſt veritatis, quia mercenarii ſunt. 1.864.b
melior factus Chriſtus, quomodo intelligi debeat. 1.368.b
melota Jordanem fluvium percutit Heliſæus. 1.213.a
melotem & pallium tritum Athanaſio Epiſcopo donat Antonius moriturus. 2.503.b
membra Chriſti fideles omnes. 1.625.b
membra Eccleſiæ divulſa. 1.943.b
membrorum diſſolutio Græce παράλυσις dicitur. 2.635.a
membris ſuis omnibus abutitur homo a Deo alienus. 15.d
membris corporeis, ſive in bonum, ſive in malum uti poteſt mens humana. 1.6.a
mendacia patrem diabolum habent. 1.686.d
mendaces ſunt Ariani ex divi Pauli ſententia. 1.463.d
Menophantes ex Epheſo Euſebianorum primarius. 1.466.a
Menophantes Epiſcopus Arianus, a Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 1.466.b
Menophantes Epiſcopus Epheſi, concilii authoritate deponitur. 1.755.d
mens humana errore decepta voluptatem ſibi bonam exiſtimavit. 1.4.d
a rerum intelligibilium conſideratione defecit, quomodo. ibid.
corporis ſui viribus abuſa eſt, quomodo. ibid.
a bono ſeſe avertit, quomodo. ibid.
boni vocabulo abutitur. ibid.
a motu nunquam conquieſcit. ibid.
exercere voluptatem inſtituit, quomodo. ibid.
libera eſt, & ſui arbitrii. ibid.
mens uniuſcujuſque eſt via qua Deum verum agnoſcere poteſt. 1.34.c
mens humana non permanet in ſua perfectione. 1.8.b
talis apparet qualis ſe ipſam reddit ſe contaminando. ibid.
condita eſt ut Deum ſpectet. ibid.
pro Deo mortalia exquiſivit. ibid.
mens humana aliud eſt a corporalibus ſenſibus. 1.33.d
mens hominis extra ſe poſita, ea quæ non ſunt concipit, & configurat. 1.8.d
mentis humanæ captum quæ ſuperant, Omnipotentis poteſtati tribuenda ſunt. 2.301.d
mentem ſupercæleſtem in Chriſto fuiſſe, nefarium eſt dicere. 1.625.b
mentem qui habent, illius authorem & opificem Deum abnegare non poſſunt. 132.b
mentem ſupercæleſtem habuerunt Prophetæ. 1.625.d
mentem nitidiorem reddit jejunium. 1.1040.d
merces eo major quo gravior labor. 2.957.d
Mercurius Jovis filius. 1.14.b
ex decreto Theſei in Græcia pro Deo veneratur. 1.11.c
Mercurius in Deorum numerum relatus in Arcadia. 2.10.d
meretricem introducunt Euſebiani in cubiculo Epiſcoporum orthodoxorum. 1.823.d
meretricatum ex Venere diſcebant olim homines Idololatræ. 128.a
meridie Chriſtus mortem ſuſtinuit. 1.79.b
ut corpus ſuum vere extinctum eſſe omnibus appareret. ibid.
a meridie ſiccum elementum proficiſcitur. 2.381.a
merita Antonii. 2.476.d
pro meritis bonis, vitam æternam a Chriſto accepturi ſumus. 2.586.c
Meſſias a prophetis prædicatur. 1.1040.d
Metropolitanus Epiſcopus. 2.636.b
Michæas, Eſaias, & Jeremias ludibriis & flagris excipiuntur 2.234.d
Michæas quando prophetavit. 2.434.d
Michæas, propheta ad Achab acceſſit Spiritus ſancti monitu. 2.104.c
locum ubi naſciturus eſſet Chriſtus prædixit. 1.999.d
militiæ cæleſtis varii ſunt ordines. 2.342.c
mille ſacerdotes Dei arcam portabant. 2.87.a
Milujus conjugium imfamare fruſtra conatur. 1.1084.d
minæ judicibus denunciatæ niſi hæreticis faverent. 1.820.b
minæ Euſebianorum. 1.465.d
minas Imperatoris non veretur Hoſius. 1.838.b
minis mortis adducitur Liberius ut Athanaſio ſubſcribat. 1.837.a
Minerva artis textoriæ inventrix. 1.20.a
Minervæ inſidias Jupiter experitur. 1.13.d
miraculum divinitatis in quo conſiſtit. 1.46.d
miraculum aſcenſionis Chriſti per totum orbem prædicare, diſcipulis Angeli ſuadent. 2.6.c
miracula impii & hæretici aliquando faciunt. 2.374.c
miracula non ſunt hominis, ſed Dei. 1.493.a
miracula Chriſti ſecundum Matthæum. 2.121.d & ſeq.
miracula a Chriſto edita, Judæos necis illius reddunt inexcuſabiles. 2.315.d
miracula a Chriſto facta, illius Deitati ſoli ſunt adſcribenda. 2.320.d
miracula ſanguinis ex imagine Chriſti hauſti. 2.635.a
miracula & ſanationes Chriſti prophetat Eſaias. 2.389.b
miracula ſua propria poteſtate faciebat Chriſtus. 1.249.b
miracula ſe Dei virtute facere profeſſi ſunt Apoſtoli. 1.455.d
miracula Chriſti diabolo tribuuntur. 1.975.d. & 976.a
per miracula, Deus fidem facit miraculis. 2.6.a
miraculorum fides quomodo præparata. 1.5.a
miſericordia Dei in genus humanum. 1.385.a
miſericordia carent Manichæi. 1.853.a
miſericordiæ & eleemoſynæ Judæorum & Ethnicorum, illis regnum cœlorum obtinere non poſſunt. 2.370.d
miſericors qui fuit in vita, etiam in morte ejus beneficia coram Deo accepta ſunt. 2.366.d
miſericordes, ſupra miracula facientes perfecti ſunt. 2.365.c

Digitized by Google

miſſio Chriſti, declaratio, & unctio idem. 1.639.b
miſſio Chriſti eſt humanitatis aſſumptio. 1.547.d
miſſio Chriſti eſt unitio Dei cum homine. 1.639.d
in Moabitas bellum geſſit David. 1.89.b
modus nativitatis Chriſti, illuſtris fuit. 2.315.d
modum generationis Dei inveſtigare indecorum eſt 1.406.d
Monachi ſpeciem induunt dæmones. 2.472.b
Monachi quamplurimi Epiſcopi conſtituti. 1.957.c
Monachi ante Antonium jejunabant. 2.454.a
Monachi Alexandriam miſſi ab Apollinari Epiſcopo. 1.580.b
Monachi variis modis cruciati & mactati. 1.945.d
Monachi Cæſarienſes. 1.952.d
Monachorum nomen celebre. 2.450.d
ad Monachos Antonii exhortatio. 2.480.b
contra Monachos & virgines odium diaboli maxime verſatur. 2.465.d
Monachiſmū non eſſe recenter inventum. 2.474.d
Monaſteria ab Arianis everſa. 1.859.c
mons Sion, quis. 2.419.a
mons dicitur virtus, cur. ibid.d
in montem excelſum aſcendit Chriſtus quando Apoſtolos elegit. 2.585.d
in monte Hor moritur Aaron. 2.68.b
in monte Abarim Moſes moritur. 2.71
in monte Carmelo ſedentes Elias & Eliſæus Dominum invocant. 2.966.c
montes in morte Chriſti diſrumpebantur. 1.72.b
montanus palatinus ad Athanaſium miſſus. 1.639.c
morbus hæreſeos ſemper in deterius progeditur. 1.155.d
morbi verbo Chriſti fugantur. 2.316.a
morborum generis humani ſanatio a Chriſto facta Deum illum eſſe teſtatur. 1.71.a
mores Judæ imitantur hæretici. 1.55.d
mores boni concionatoris plus proſunt, quam ejus eloqventia. 1.1064.b
morum immanitas quæ in Diis conſpiciebatur, civitates omnes corrumpebat. 1.27.d
mors invaſit mundum diaboli invidia. 1.57.d
mors eſt totus mundus iſte. 1.1060.a
mors hominibus per imbecillitatem naturæ ingruit. 1.74.c
mors hominibus propria. 1.351.c
mors lenis vel acerba, non eſt certum bonæ vel malæ conſcientiæ indicium 2.357.a
mors a Chriſti fidelibus ludibrio habetur. 1.82.c
eo quod a Chriſto ſit perdomita. ibid.
vis illius atque lues extincta eſt. ibid.
mors in Chriſto locum non habuiſſet, niſi mortale corpus geſtaſſet. 1.425.b
mors prævaluit hominus per peccatum. 1.628.a
mors ab Adam usq; ad Moſem dominata eſt. 1.336.a
mors non eſt Juſtis, 1.1060.a
mors, niſi in corpore exiſtere aut apparere non poteſt. 2.99.a
mors, debitum humani generis. 1.72.c
mors omnibus hominibus communis. 1.301.a
mors a Chriſto natura humana circumdato, contrita & confracta olim fuit. 2.324.c
mors Arii. 1.671.d
mors Arii ſufficit ad illius hæreſin reprobandam. 1.810.b
mors eſt adinventum peccati. 1.628.a
mors Chriſti in ſacris veteris teſtamenti literis clare demonſtratur. 1.86.d
mors Aaronis. 2.69.b
mors Chriſti dæmones abegit. 1.104.d
mors, quaſi draco Chriſtum refugit. 1.507.b
mors Chriſti, fecit Chriſtianos mortem non expaveſcere. ibid.d
mors aſſecla peccati. 1.440.a
mors vere extincta eſt cruce Chriſti. 1.79.d
mors reſurrectionem præcedere debet. 1.76.a
mortis imbecillitas. 1.86.c
mortis horror unde. 3.4.c
mortis Arii teſtis eſt Macarius Presbyter. 1.670.d
mortis victor appellatur Elias, quare. 2.4.c
mortis liberatio eſt Salvatoris noſtri adventus in carnem. 1.160.a
mortis ſuæ teſtes Chriſtus habere debuit, ut illius reſurrectioni fides adhiberetur. 1.76.a
morti obnoxiæ ſunt creaturæ quia illorum natura ex nihilo conſtat. 1.45.b
morti obnoxia non fuit anima Chriſti. 1.626.c
mortem non exhorruit Chriſtus vadens contra mortem. 1.505.b
mortem recuſare noluit Chriſtus, ne ſimul reſurrectio impediretur. 1.74.d
mortem crucis citius quam naturalem quare ſuſtinuerit Chriſtus. 1.75.c
mortem & infernum profligat continentia. 1.1063.d
mortem non timebat Chriſti divinitas quæ mortuos verbo ſuſcitabat. 2.581.b
mortem execrabilem ſuſtinuit Chriſtus ut execrationes noſtras portaret. 1.77.d
mortem Chriſtus deguſtavit in ligno. 2.302.c
mortem præſentem non extimuit Jacob, qui fratris ſui inſidias pertimuerat. 1.712.d
mortem delet Chriſtus. 1.662.d
mortem expaveſcit naturaliter homo. 1.80.d
mortem quidam peccatores cito & quiete oppetunt. 2.372.c
mortem Chriſtus abolevit corporis ſui immolatione. 1.62.c
mortem adverſus ſe ſe provocaverunt homines malitiæ inventores. 1.58.a
mortem a ſuis ſimilibus amolitus eſt Chriſtus oblatione ſui corporis. 1.61.c
mortem quæ erat in hominibus mutuatus eſt Chriſtus, ut eam adverſus corpus ſuum graſſantem omnino deſtrueret. 1.75.c
ad mortem ſe offerre licet tempore martyrii. 1.981.a
morte mulctandus Jupiter potius quam adorandus. 1.14.b
morte Arii repentina Euſebii hæretici minæ fractæ ſunt. 1.301.b
morte devicta Chriſtus reſurrexit. 1.82.d
morte ſua Chriſtus mortem demolitus eſt. 1.1085.c
morte ſua Chriſtus debita omnium mortalium ſolvit. 1.73.c
morte mala non moriuntur omnes qui impie & injuſte vixerunt. 2.357.a
de morte triumphum reportavit crux vivifica Chriſti. 1.1022.a
de morte Chriſtus trophæa retulit incorruptibilitatem & indolentiam. 1.79.a
in morte & ante mortem cruciantur pii aliquando, quare. 2.272.d
in morte, ejus beneficia accepta ſunt qui in vita fuit miſericors. 2.366.d
in morte Chriſti univerſa rerum fabrica cum

filium Dei eſſe confitebatur. 1.71.a
ſol ſeſe avertebat. ibid.
terra quatiebatur. ibid.
diſrumpebantur montes. ibid.
omnes metu ac pavore contrahebantur. ibid.
mortalis eſt homo ſecundum naturam, ſecundum vero gratiam immortalis eſt. 1.57.c
mortale cum immortali copulatum fuit in Chriſto 1.1036.b
mortales malitiam excogitaverunt, eamque adverſus ſeipſos effigurarunt. 1.2.d
mortuus eſt Chriſtus inclinato capite, quid. 2.403.b
mortuo non obediunt dæmones. 1.85.b
mortuum dicitur corpus, quando a motu conquieſcit. 1.35.d
mortuum excitarunt Elias, & Eliſæus. 1.92.a
mortuo Conſtante Imperatore planxit Athanaſius 1.679.b
pro mortuo habetur qui peccatis immerſus eſt. 2.429.a
mortui non pereunt, ſed vivunt. 1.80.a
incorruptibiles reſurrectione fiunt. ibid.
mortui reſurgunt dum Chriſtus moritur in cruce. 2.303.c
mortui quomodo ſepeliendi. 2.501.d
mortuorum nullus ad vitam rediit, qui vitæ futuræ conditionem denunciet. 2.336.d
mortuorum reſurrectio ſi non eſſet, injuſtus Deus eſſet. 2.402.d
mortuos ſuſcitat Chriſtus ut Deus, ſed ut homo a mortuis excitatur. 1.650.a
ut mortuos ſuſcitarent Elias & Eliſæus, Deum invocabant. 1.455.d
a mortuis ſurrexit Chriſtus media nocte. 1.1061.a
a mortuis relictæ eleemoſynæ pauperibus, ſacrificia mortua dicuntur. 2.366.d
mos Græcorum in tondendis pueris. 2.399.d
mos hæreticorum in ſua hæreſi diſſeminanda. 1.830.d
Moſes & Aaron ex Ameram geniti. 1.88.b
Moſes & Aaron in montibus defuncti ſunt. 1.89.d
Moſes homo Dei dicitur. 2.591.a
Moſes de Chriſti cruce prophetat. 1.87.d
Moſes figurate vocat paradiſum locum illum in quo Deus Adamum condidit. 1.3.d
libellum repudii conceſſit, qua ratione. 1.1083.d
æneum ſerpentem exaltavit, quare. 2.304.c
a Midianitis metu Pharaonis diſceſſit. 1.707.c
Moſes veteris legis miniſter. 2.432.b
quomodo oraverit. 1.972.c
Chriſti incarnationem fatetur. 1.86.c
moritur in monte Abarim. 2.71.c
Deus Pharaonis conſtitutus eſt a Deo. 1.345.d 2.261.d
in condendis legibus vaticinatur & cantat. 1.964.c
jejuniis, ut Deum alloqueretur, ſeſe præparabat. 2.698.c
quomodo Dei poſteriora viderit. 2.353.c
Moyſes Deum vidit. 1.466.d
Moſes Raguelis gener. 1.638.d
hic in rubo, & Abrahamus in tabernaculo Chriſtum adorarunt. 1.345.b
Moſes crucis figuram conſtituit. 1.225.b
Moſes & Aaron & cum illis cujusque tribus princeps populum numerarunt. 2.66.c
Moſes in Ægypto natus. 1.89.d
quum in fuga eſſet magnam illam rubi ardentis viſionem habuit. 1.713.d
Moſis doctrinam obſervavit Abrahamus. 1.252.c
Moſis animus in ſe omnem Ægyptiacam ſapientiam recepit. 1.661.d
Moſis teſtamentum, liber apocryphus. 2.154.c
item illius aſſumptio. ibid.
Moſis & Chriſti collatio. 1.381.a
Moſis ſucceſſor Jeſus Nave. 2.71.d
Moſi Deus jubet imaginem creaturæ depingere. 2.5.b
Moſi loquutus eſt Deus per Angelum in rubo. 1.467.a
per Moſem populum ſuum ex Ægypto eduxit Deus. 1.998.c
motus aſtrorum a Deo gubernatur. 1.38.d
motus orbis rationalis. 1.44.a
motus animæ eſt ipſius vita. 1.36.a
a motu mens humana conquieſcere non poteſt, quare. 1.5.b
mulcta pecuniarum denunciata in Chriſtianos. 1.829.d
mulier fluxu ſanguinis laborans fimbriæ veſtis Chriſti attactu ſanata eſt. 2.302.d. 1.157.c
mulieres Phœniſſæ ante idola quondam proſtitutæ, quare. 1.27.d
mulieres facile in lacrimas prorumpunt. 2.362.d
mulieres viris ſuis ſubjici debent per omnia. 1.1043.d
mulierum naturam affectabant homines, ut deorum matri grata facerent. 1.28.a
a mulieribus poſt reſurrectionem ſuam noluit tangi Chriſtus, quare. 1.619.c
mulierculæ facillime ab hæreticis decipiuntur. 1.329.c
multitudo numinum, nullitas eſt numinum. 1.41.d
multitudinis concordia Deum facit ad exaudiendum promptiorem. 1.683.c
munda mundis omnia. 2.260.d
munda animalia, quæ. 2.423.d
immunda, quæ. ibid.
mundus, mare eſt. 2.397.d
mundus, corpus eſt. 195.b
mundus eſt congruens undecunque diſpoſitio. 1.41.a
mundus unus a multis ædificari non potuit. 1.42.b
mundus an ſit factus ex materia præexiſtente. 1.54.d
mundus a multis non eſt creatus, quomodo 1.43.a
mundus gubernatore indiget, cur. 1.40.b
mundus eſt Caſtellum, in quem miſſi ſunt diſcipuli Chriſti, ut ſolverent aſinum. 2.398.b
mundus iſte mors eſt perpetua. 1.1060.a
mundus vinea eſt. 2.398.b
mundus per inobedientiam a peccato invaſus. 1.627.d
mundi creatio an ſit a multis. 1.55.b
mundi creatio nō eſt fortuita vel ſpontanea. 1.54.b
mundi creationis ordo. 1.390.c
mundi architecturam dividunt Ariani. 1.396.d
mundi artificem Deum, non autem conditorem faciunt Platonici, quomodo. 1.54.d
mundi harmonia unum eſſe illius ducem & ſupremum rectorem demonſtrat. 1.41.d
mundi unius, unus creator & rector. 1.43.c
mundi ordinem diſpenſat Dei Verbum. 1.44.c
mundi procuratorem Chriſtum eſſe demonſtrat quinque millium hominum de quinque panibus repletio. 1.71.d

k iiij

Digitized by Google

mundo crucifigi, quid. 2.428.c
mundum creaſſe & Verbo & Filio ſimili modo convenit. 1.534.a
mundum ab Angelis conditum eſſe docuit Carpocrates hæreticus. 1.364.c
mundum univerſum doctrina Chriſti peragravit. 1.105.c
mundos alios quamplurimos poterat conſtruere Deus. 1.43.c
munera a pauperibus accipere non licet. 2.378.d
a muneribus abſtinere, magiſtratum optime decet. 2.380.a
munus & vis animæ etiam corpore decumbente. 1.34.b
mutatio aquæ in vinum, quid. 1.71.c
mutatio, naturæ translationem facit. 2.583.d
mutationem nullam patitur Deus. 1.530.d
muti prorſus effecti Ariani. 1.251.b
muſcæ caninæ producuntur a Moſe in tota Ægypto. 2.63.b
Muſæus presbyter, Athanaſio literas Valentis & Urſacii defert. 1.940.d
muſices artis inventor Apollo. 1.20.a
Muſonianum comitem in concilium Sardicenſe ſecum adduxerunt Euſebiani. 1.754.d
myrias eſt numerus decem millium. 1 1070.a
myſterium quod comprehendi poteſt non eſt myſterium. 2.331.d
myſterium ſanctæ Trinitatis inenarrabile & inexplicabile. 2.332 b
myſteria ita conſcientia tenere debemus, quemadmodum ea ore noſtro dicimus. 2.587.d
myſteria omnia Chriſti, pie intelligenda, & pie tractanda ſunt. 2.581.d
myſteria ſacra vere omnia Pſalmorum liber complectitur. 1.960.c
myſteria divina credere hominum eſt, Dei vero illa noſſe. 2.584.c
myſteria ſacra Eccleſiæ, gentilibus prodenda non ſunt. 1.731.b
myſteria ſacra hæreticorum cauſa ab Ethnicis direpta. 1.749.c
myſteriis ſacris Eccleſiæ, ſcandalizari poſſunt catechumeni. 1.731.b
myſticum poculum ubi & quando confractum. 1.731.d

N.

NAaman Syrus leproſus, mundatus. 1.89.d
ut Deum in Iſrael eſſe cognoſceret. 1.455.d
Nabot & Stephanus lapidati. 2.434.d
Nabuchodonoſor ſimiles ſunt Ariani. 1.706.d
Nabuchodonoſor Arianis melior. 1.1080.c
Nabuthæ viro religioſiſſimo inſidiata eſt Jeſabel. 1.682.b
Narciſſus & Patrophilus Arii commendatione Epiſcopi facti ſunt. 1.290.a
ad omnem impietatem audaciſſimi. ibid.
Narciſſus Neropolitanus Epiſcopus Arianus Athanaſio timiditatis crimen exprobrat. 1.701.a
ab ordine presbyteri ter rejectus eſt. 1.719.d
a Sardicenſi Synodo deponitur, & excommunicatur. 1.766.b
Narium proprium eſt olfacere. 1.5.b
Naſci ex Deo, quid. 2.615.b
Natales templi abſoluti quomodo celebrabantur. 1.685.d
Nathan Propheta. 1.93.a
Nathan Propheta Davidem adoravit. 1.263.c
eo quod unctus domini eſſet. ibid.
Nativitas Chriſti naturæ Divinæ mutationem nullam attulit. 2.583.d
prophetarum reſpondet vaticiniis. 2.315.d
inenarrabilis eſt. 1.90.b
Nativitas Davidis obſcura, & paucis cognita. 1.88.d
Nativitas filii ante principium apud Patrem eſt. 2.585.a
Nativitatis Chriſti teſtis fuit ſtella in cœlo reſplendens. 1.83.c
Nativitatis ſuæ rationem quisquis inveſtigare debet, potius quam Redemptoris incarnationem perquirere. 2.884.b
Natura quid. 1.44 c
Natura, eſſentia, genus, & forma idem. 1.44 d
Natura Dei incomprehenſibilis & inexplicabilis. 2.437.a
contrariam voluntatē recipere nequit. 2.308.b
Natura humana poſt reſurrectionem unius erit formæ & figuræ. 2.340.b
Natura divina paſſionibus non eſt obnoxia. 2.307.b
Natura una & eadem duo contraria non admittit. 2.299.d
Natura pecorum, naturæ humanæ diſſimilis eſt. 2.280.d
Natura, virginem citra virum parientem non agnoſcit. 1.164.a
Natura in Deo non ſumus, ſed gratia & adoptione. 1.472.c
Natura rationalis a' ſe ipſa loquitur. 2 277.c
Natura Dei ſola eſt inſecta. 2.580.c
Natura Sermonis adoranda, una cum carne ſua. 2.30.b
Natura filii non imminuitur eo quod patri ſubjiciatur. 2.281.c
Natura deorum Gentilium vituperanda, & admodum exhorrenda. 1.14.c
Natura rerum, creatorem ſuum veluti literis per ordinem proteſtatur, & alta voce prædicat. 1.37.d
quibus natura una eſt, illis etiam communis eſt appellatio. 470.d
Naturæ opifex & conditor unus eſt Chriſti Pater per ſuum Verbum. 1.411.c
Naturæ commixtio, ſive concretio, mutatio eſt. 2.583.d
per naturæ imbecillitatem mors hominibus ingruit. 1.74.c
Naturam diviſam non habet Deus. 1 190 d
Naturam armavit Chriſtus adverſus eum qui dolo fuerat antea ſuperior. 2.321.c
Naturam humanam aſſumptam Deus in ſe glorificat. 2.579.b
Naturam æmulantur homines artibus ſuis. 1.20.c
Naturam accipiunt venti ex inflammatione & calore Ætheris. 1.29.d
Natura duplex eſt Chriſtus, unus vero ratione unius perſonæ. 1.1038.d
Natura non diſtinguitur Pater & Filius. 1.656.c
Natura mobilis & agilis eſt mens humana. 1.5.a
Natura, non voluntate Chriſtus eſt filius Dei. 1.513.c
Natura impatibile eſt Dei Verbum. 1.486.c
Naturæ duæ in Chriſto. 2.300.a. 2.298.d
Naturarum duarum diſcrimen in Chriſto tollunt hæretici poſt ejus aſcenſionem. 2.328.c

Digitized by Google

naturarum communionem, nominum communio non importat. 2.267.c
Nave filio Deus per Angelum loquebatur. 1.267.b
naves frumento onuſtas retinuiſſe accuſatur Athanaſius, 1.729.d
naufragi homines & Græci Dianæ a Scythis ſacrificantur. 1.27.a
naufragi in fide ſunt hæretici. 1.6.d
naufragium Pauli Apoſtoli, quid. 2.427.d
Nazarethi, Chriſtus naſciturus prædicatur a Prophetis. 2.388.d
ex Nazareth Deum ſubſtantiæ ſuæ initium ſumpſiſſe dicit Paulus Samoſatenſis. 1.635.c
falſum illud eſſe probatur. 1.637.b
Neæman Syrius a lepra mundatus. 2.78.d
necem Athanaſii poſtulant Euſebiani. 1.723.c
ad necem quatuor viri flagellantur ab Arianis. 1.851.a
neceſſitas nulla Deum manet. 2.581.a
Neemia Eunuchus Regis Babylonii reædificationem templi a rege petiit. 2.85.d
nemo plus dedit quam qui omnia dedit. 2.622.d
nemo Deum effugere poteſt. 2.372.b
nemo ad Deũ intentus ſine legendi ſtudio. 2.598.a
nemo unquam Deitatem nudam videre potuit. 2.444.d
neminem pœnitentem abjicit Deus. 2.576.b
Neptunus in Græcia ex decreto Theſei pro Deo veneratur. 1.11.d
Neptunus artis gubernatoriæ inventor. 1.20.a
Neptuni inſidias Jupiter experitur. 1.13.d
Nicææ congregati Patres, eſſentiæ & conſubſtantialitatis voces, in ſacris litteris non contentas uſurparunt. 1.248.d
Nicææ Epiſcopus conſtituitur Chreſtus loco Epiſcopi Ariani. 1.727.c
Nicæna ſynodus Arianæ hæreſeos confutandæ gratia convocata fuit. 1.532.b
Nicæna fides ſola ſufficit ad omnes hæreſes exterendas, maxime vero Arianam. 1.165.b
Nicæna ſynodus cur filium Patri conſubſtantialem eſſe aſſeruerit. 1.921.a
Nicæna ſynodus a 318. Epiſcopis celebrata. 1.932.d
Nicænæ ſynodi qualis intentio. 1.267.b
Nicænæ ſynodi decretis obtemperare nolunt Ariani. 1.727.d
Nicænæ ſynodo ſubſcripſit Acacius. 1.882.a
Nicænum concilium conſubſtantialem Patri Filium eſſe definivit. 1.571.c
Spiritum ſanctum una cum Patre & Filio conglorificari. ibid.
Deum verum eſſe filium Dei. ibid.
incarnatum, paſſum eſſe, reſurrexiſſe, & in cœlum aſcendiſſe. ibid.
venturum eſſe judicem vivorum & mortuorum. ibid.
Nicænum concilium Acacius cum ſuis negat. 881.a
Nicænum concilium Athanaſii & Macarii fidem probavit. 1.742.d
Nicænum concilium neceſſario coactum. 1.933.a
a ſynodo Antiochena non differt. 1.919.d
veram fidem ſcripto prodidit. 1.301.a
Arianos anathemate ferivit. 1.742.b
Nicænum concilium approbatum. 1.876.d
Nicænum ſymbolum. 1.247.b
Nicæni concilii cauſa. 1.933.b
Nicæno concilio Euſebiani ſubſcripſerunt, quando. 1.255.c
Nicodemus Chriſti imaginem ſculpſit. 2.635.c
Nigri Æthiophes, quare. 381.a
Nilammon Epiſcopus ab Arianis expulſus. 1.705.b
Ninivitæ Dei minas jejuniis evitarunt. 2.698.d
Ninivitarum pœnitentiam potius quam eorum præcedentia peccata reſpexit Deus. 1.997.d
Noe ex Lamech genitus. 1.58.b
Noe & Enoch Moſis doctrinam obſervarunt. 1.252.d
Noe tempore diluvii cum paucis ſalvatus eſt, maxima multitudine pereunte. 2.294.c
nomen Jeſu Chriſti dæmones fugat. 2.314.a
nomen Epiſcopale emebant Ariani. 1.944.d
nomen hoc (Deus) quid ſignificet. 1.261.d
nomen quibus idem eſt, illorum eadem eſſentiæ ratio non eſt. 2.291.a
nomen a Chriſto accepere Chriſtiani. 1.308.c
nomen Deitatis unitum eſt, quia una eſt ſubſtantia perſonarum Trinitatis. 2.584.c
nomen creaturarum Deo tribuunt qui illum ingenitum nominant. 1.280.a
nomen ingeniti ab Ethnicis mutuo acceperunt Ariani. 1.278.a
nomen (ingenitus) an de ſolo Patre dici debeat. 1.127.b
nomen Chriſti unguentum effuſum. 2.583.b
nomen Filii habuit Verbum ante illius incarnationem. 1.537.c
nomen Chriſti efficax. 1.102.d
nomen, conſubſtantiale, e ſymbolo ſublatum a Valente & Uſacio. 1.876.a
nomen Monachorum celebre. 2.450.d
nomen ſpiritus varia eſt ſignificatio. 1.178.d
nomine Jeſu Chriſti fugatur ſatanas. 2.474.a
in nomine Filii & non Verbi ſacrum baptiſma confertur. 1.535.b
nomine uno, ſancti in ſcripturis totam Trinitatem deſignarunt. 2.587.d
ſub nomine Dionyſii per allegoriam vinum intelligitur. 1.26.c
nomina Patris & Filii relativa ſunt. 2.261.d
nomina in perſonis Trinitatis ſunt propria non communia aut unita. 2.557.c
nomina Epiſcoporum in exilium actorum. 1.858.d
nomina Epiſcoporum Ægypti temporibus Alexandri Epiſcopi. 1.789.a
nomina Epiſcoporum qui Sardicenſi concilio ſubſcripſerunt. 1.767.a
nomina Apoſtolorum. 2.134.d
diaconorum ab Apoſtolis conſtitutorum. ibid.
nomina Deorum ludibrio plena. 1.12.a
Novatus pœnitentiam abnegat, dicitque eos nullam veniam obtinere, qui poſt lavacrum peccant. 1.973.d
ab Eccleſia damnatur. 2.358.c
illius error. 1.1084.a
Novatiani hæretici a Simone mago nomen ſumpſere. 1.308.d
nox quid. 2.427.d
nox an diem præceſſerit, vel contra, 2.410.b
nocte Paraſceves irruptio militum fit in Eccleſia, duce Syriano. 1.877.c
noctes inſomnes ducit Athanaſius Arianorum malitiam conſiderando. 1.674.d
noctu naſcuntur & moriuntur homines ut plurimum, quare. 2.372.d

nubes ſplendida quid ſignificet in Evangelio. 2. 585.d
in nubis columna Deus Moſi loquebatur in tabernaculo. 1.467.a
nubes abſque aere nec apparere nec conſiſtere poſſunt. 1.29 d
nubes leves & agiles ſunt. 1.39.c
nubes Eliæ voce concuſſæ. 2.4.c
ad nubes aquæ aſcendunt ſalſæ, & deſcendunt dulces. 2.385.c
nubibus indigent pluviæ ut in terram deſcendant. 1.29.d
nuda nunquam videri debet virgo Deo dicata, ne quidem coram muliere. 1.1054.c
nudos ſe eſſe cognoverunt primi parentes, quomodo. 1.4.c
numinis ſolius eſt adorari. 1.394.b
numinis afflatu ſcripta eſt Biblia. 1.86.a
numinis cultus & religio, quid. 1.14.d
numina multa introducunt Ariani. 1.467.d
numina Ethnicorum falſa. 1.380.c
numerus Angelorum quantum hominum multitudinem ſuperet. 2.333.d
numerus decem millium dicitur myrias. 1.1070.a
mille vero numerus, dicitur Chilias. ibid.
numerorum liber cur ita vocetur. 2.66.c
illius ſynopſis. ibid.
Numerus Filiorum Iſrael quantus. 2.66.c
Filiorum Ruben. ibid.
Filiorum Simeonis. ibid.
Filiorum Iſachar. ibid.
Filiorum Zabulon. ibid.
Filiorum Manaſſe. ibid.
Filiorum Benjamin. ibid.
Filiorum Dan. ibid.
Filiorum Aſer. ibid.
Filiorum Gad. ibid.
Filiorum Nepthalim. ibid.
Filiorum Juda. ibid.
Filiorum Levi. ibid.
Numeros, ſtructuras, & menſuras literarum Palamedes invenit. 1.20.c
Nuncius Patris vocatur filius Dei. 1.49 a
Nuncius Sathanæ quis 2.428.a
Nupheos Epiſcopus Adelphius. 1.580.b
ad nuptias in Cana vocatur Chriſtus. 1.1083.d
nuptus ſcortator gravius punitur quam ſolutus. 2.365.d

O.

OAſis magna Ægypti pars. 1.697.d
in eam ex Lybia ejiciuntur Epiſcopi. ibid.
obequitationes agunt Epiſcopi. 1.735.c
oblatio celebratur in Eccleſia. 1.800.b
illi non adſunt Catechumeni. ibid.
obſervatio Sabbathi quandiu extitit. 1.640.d
Occidentalem terram habitantium corpora candida ſunt, quare. 2.381.a
occidere ſe, & inimicis ad occidendum offerre idem eſt. 1.689.a
ocium non deſignat Sabbathum, ſed conditoris cognitionem. 2.966.b
ocium non ſanctificat. ibid.
ocii cauſa principaliter Sabbathum hominibus datum non eſt. 1.965.d
ocio corporis & crapula dæmones oblectantur. 1.1046.a
ocioſos in Sabbato culpat Chriſtus. 1.966.c
oculus quatenus oculus cæteris corporis membris honoratior eſt. 2.284.a
oculorum officium eſt videre. 1.34.a
oculos ad concupiſcentias avertit anima, quomodo. 1.5.c
oculos hominum decipiunt incantatores. 2.381.d
oculos cæci nati divinitus per lutum aperiebat Chriſtus, humanitus vero in terram ſpuebat. 1.484.b
oculis corporeis Deus intueri nequit. 1.38.b
odam conſcripſit Moſes. 1.964.a
odium diaboli maxime verſatur contra monachos & virgines. 2.465.d
odium fratrum omnium malorum graviſſimum. 2.361.a
odii turpitudo. 1.779.b
offenſarum non recordari omnium peccatorum veniam impetrat. 2.361.c
officium imprudentis.
officium veri Chriſtiani, quale. 1.480.d
officium Salvatoris noſtri, quale. 1.72.d
officium præceptoris. 1.553.a
Og Rex Baaſan qui e gigantibus erat, vincitur a Moſe, & terra illius Rubenitis, Gaditis, & dimidiæ tribus Manaſſe datur. 2.70.a
oleum dicitur Spiritus ſanctus, quomodo. 1.353.d
oleum & farinam viduæ in Sarepta Sidoniæ multiplicat Elias. 2.78 b
oleo inungebantur reges Iſraelitæ. 1.54.d
oleo lætitiæ inunctus eſt Chriſtus, quomodo. 1.353.d
olfactu abutitur homo ad multiplicia genera meretriciorum odorum. 1.5.d
Olympius & Theodulus Epiſcopi Thraces exilium ab Arianis ejecti. 1.703.a
Olympius Epiſcopns Orthodoxus ab hæreticis calumnias paſſus. 1.818.b
omnes vult Deus ſervari, & ad ſalutem neceſſaria ſuppeditat. 2.383.d
omnia Chriſto tradita ſunt ut omnia emendaret. 1.149.a
omnia licent ſed non omnia expediunt. 1.5.c
omnia circumplectens Chriſtus a nullo circumplectitur. 1.69.c
Omnipotens eſt Filius. 1.140.d
Omnipotentia filii. 2.617.d
ὁμοιούσιον non autem ὁμοούσιον, filium eſſe dicunt Macedoniani. 2.210.d
ὁμοούσιον damnant Euſebiani, & illius loco ἀνόμοιον ſubſtituunt. 1.912.d
ὁμοούσιον & ὁμοιούσιον rejiciunt Euſebiani. 1.912.d
item Ariani. 1.914.d
cum Omphale ineptias agit & flagitia committit ebrius Hercules. 1.14.d
Oneſimus Philomenis ſervus. 1.374.a
opifex naturæ unde cognoſcendus. 1.5.b
opifex ex operibus cognoſcitur. 1.7.d
opificem ſuum & conditorem natura Deum eſſe oſtendit. 1.29.a
opinio Platonis de creatione mundi. 1.54.d
opinio ſeu argumentum Arianorum de unitate Dei. 1.462.c
opinio Arianorum, Chriſtum mendacii arguit. 1.519.d
opinio Prophetarum de filio Dei. 1.280.b
opinio Stoicorum de Deo. 1.528.c
opiniones variæ hæreticorum de filio Dei. 1.530 b

opiniones in ſuo cerebro natas proferre periculoſum eſt. 1.955.c
opus quale ſit ex auctore cognoſcitur. 1.18.b
opus Dei & filius Dei idem non ſunt. 1.571.b
opus ſupercæleſtium poteſtatum eſt hymnus irremiſſus. 1.238.b
amor inceſſabilis erga majeſtatem Dei. ibid.
obſecratio continua pro ſalute noſtra. ibid.
opera Conſtantini Barbari Deum agnoverunt. 1.804.c
opera Athanaſii nemo in exilium miſſus. 1.724.d
opera omnia Chriſti hominibus utilia. 1.439.a
opera Patris, Filii, & Spiritus ſancti indiviſa ſunt. 1.662.d
opera Chriſti, blaſphemantes Judæi, ea Beelzebub adſcribebant. 1.506.c. 1.976.a
opera Dei extra leges naturæ, 1.39.b
opera Filii, Patris opera ſunt. 1.976.a
opera pœnalia remiſſionem peccatorum a Deo conſequuntur. 2.366.d
ad opera creatus Chriſtus, quid. 1.421.d
ex operibus cognoſci poteſt Deus quamvis natura ſit inviſibilis. 1.37.d
operarii vineæ Apoſtoli. 2.399.a
operatio multiplex pluviæ, licet ea ſit uniformis. 1.1063.b
operationes duas & voluntates duas Chriſtus habet. 1.1033.d
oracula ſua edebat Deus e Templo Salomonis. 1.160.d
oracula gentium ceſſaverunt, quando. 1.100.d
oracula Delphica olim impoſturis vaticiniorum ſcatebant. 1.101.b
item Ægyptiaca. ibid. Dodonea. ibid. Beotia, ibid. Lycia ibid. Cabyrorum. ibid.
orandum ſemper. 1058.a
orantes, ſemper ut Dei voluntas fiat petere debemus. 2.383.c
orant & jejunant diſcipuli antequam manus eis imponantur. 2.591.b
oratio illius qui offenſam retinet, pure ad Deum non aſcendit. 1.1062.a
oratio pro defunctis habita. 1.851.a
oratio ad ſanctiſſimam Trinitatem. 2.550.a
oratio Joſeph liber apocryphus. 2.157.c
oratio Melchiſedecis in monte Thabor. 2.8.d
oratio Stephani, dum lapidibus obrueretur. 2.314.a
oratio populi ad Deum. 1.864.a
orationibus frequenter inſtandum. 2.618.a
orbis motus rationalis eſt. 1.44.a
ad orcum Chriſtus hora duodecima deſcendit. 1.1058.b
ordo Reipublicæ principis curam & moderationem demonſtrat. 1.41.c
ordo creationis mundi. 1.390.c
ab ordine ſacerdotii rejicitur Georgius Epiſcopus Arianis, a B. Alexandro. 1.728.c
ordines Angelorum novem. 2.334.c
ordines ſuperiores militiæ cœleſtis, inferiores docent. 2.342.d
ordines inferiores Angelorum a ſuperioribus erudiuntur. 1.238.c
dividuntur in docentes, permittentes, punientes, & in iis qui animabus gratificantur & apud homines permanent. 238.b
ordinum omnium cœleſtium Angeli ſunt infimi. 2.342.d
ordinatio ſecundi Epiſcopi Ariani in Eccleſia Catholica vim nullam habet. 1.743.d
Origenes laborioſus. 1.277.b
vir multarum diſciplinarum, & multum induſtrius, quid de blaſphemia ſentiat. ibid.
finem aliquando pœnarum futuram, & remiſſionem peccatorum a Deo hominibus & dæmonibus tribuendam aſſerit. 1.236.c
Origenis ſententia quod Filius Patri ſit coæternus. 1.277.a
Origeniſtæ animam hominis Angelum aliquando fuiſſe fabulantur. 297.a
origo terrena exuitur per baptiſmum. 2.569.d
origo Filii a Patre. 2.555.c
origo Arianæ hæreſis. 2.583.a
Orientem verſus adorant Chriſtiani, quare. 2.344.c
ex Oriente elementum calidum oritur. 2.380.d
Orthodoxi Chriſtianum nomen ſemper retinuerunt. 1.309.a
Orthodoxi pro fide Catholica ſangvinem ſuum fundere parati ſunt. 1.303.c
Orthodoxa Eccleſia ſacras literas recte legit, & eas exacte examinat. 1.1087.a
os virginis hymnis & glorificationibus Dei conſecratum. 1.1062.b
oris proprium eſt guſtare. 1.34.a
ore ſuo Verbum in Apoſtolos ſpiravit Spiritum ſanctum. 2.590.a
Oſee Propheta. 1.93.a
Oſee quando vixit. 2.103.d
Oſius Epiſcopus Sardicenſi concilio ſubſcripſit. 1.766.d
Oſius Hiſpaniarum Epiſcopus. 1.692.a
in Gallias proficiſcitur, ad quid. 1.676.c
illius laudes. 1.703.d
οὐσία, ὁμοούσιον, & ὁμοιούσιον, damnant Euſebiani. 1.506.c
οὐσία unde, & qvid ſignificet. 2.1030.c

P.

PÆdagogi hominum ſunt Angeli. 1.238.d
Pæderotes Epiſcopus orthodoxus Heracleæ. 1.656.d
Paganis ſimilis Manichæus. 2.559.d
Paganiſmum redolet hæreſis Ariana. 1.515.a
Pagus in Evangelio, quid ſignificet. 1.986.a
Palamedes litterarum ſtructuras, numeros & menſuras invenit. 1.20.c
Palatinus Montanus ad Athanaſium miſſus. 1.686.c
Palæſtinæ loca ſancta licet a Barbaris occupata nunquam tamen hæreticis Deus tradi permiſit. 1.349.a
Palladius olim Pallatii magiſter, litteras Conſtantii ad Athanaſium defert. 1.688.d
Palladius cum Innocentio commoratur. 2.952
Palladio ſcribit epiſtolam Athanaſius. 1.951.a
Pallas ab Arcade vulneratur. 1.14.c
Pallas ex decreto Theſei in Græcia pro Dea adoratur. 1.11.d
pallium tritum & melotem Athanaſio Epiſcopo donat Antonius moriturus. 1.503.c
palmæ maſculæ propinquas femellas aſpiratione ventorum tangentes, fructuoſas reddunt. 2.350.b
palmarum virgis ad mortem cæduntur virgines ab Arianis. 1.859.a
item quadraginta viri. 1.705.a

Digitized by Google

Palmites ſimiles fructus ferunt cum vinea cujus palmites ſunt. 1.136.d
Palmites ſteriles qvi. 1.140.b
Papa Alexander. 1.
Papa Marcus. 2 623.a Papa Sylveſter. ibid.
Papa Athanaſius. 1.580.b
Paphnutius effoſſos oculos pro Chriſti confeſſione ſub Maximiano perſecutore habuit. 2.480.b
Paphnutius Saeos civitatis Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſubſcribit. 1.580.c
panis cœleſtis, & incorruptibilis, hoc eſt corpus Chriſti, in altari exhibetur. 1.122.c
panis ἐπιούσιον. 1.607.c
panem & vinum obtulit Melchiſedech, deditque Abrahamo & populo ejus. 2.9.d
panem una cum oleribus oleo refectis ſumere debet virgo dicata Chriſto. 1.1053.a
panes propoſitionis non habent Judæi. 1.1071.d
panes propoſiti in recordationem Domino die Sabbatorum. 2.966.a
panes calidos coquunt in Sabbato ſacerdotes Judæorum. 1.1071.d
πανοπλία dicitur integra armatura. 1.1011.a
parabolæ qvid. 2.94.c
parabolas 3000. ſcripſit Salomon. 2.91.b
paracletus eſt, & vocatur Chriſtus. 2.589.c
paracletus ab advocando &, conſolando dictus. 1.220.b
Paradiſus figurate dictus eſt locus ille in qvo Deus Adamum condidit. 1.5.b
Paradiſus in Oriente ſitus. 2.350.a
nec corruptibilis, nec in corruptibilis dicitur. ibid.
in Paradiſum introducti homines. 1.56.b
in Paradiſum per latronem intravit Adam. 1.241.a
paræmia unde dicta, & qvid ſit. 2.91.d
paræmiarum quinque millia edidit Salomon. 2.157.c
παραλειπομένων liber, regnum hiſtorias continet. 1.960.c
qvare ſic dicatur. 2.84.b
illius Synopſis. ibid.
παράλυσις membrorum diſſolutio dicitur. 1.635.c
paralyticus per octo & triginta annos ægrotans, a Chriſto ſanatur. 1.1073.d
paraſceves die matronæ & virgines virgis cæduntur ab Arianis, & careribus includuntur. 1.947.a
paraſceves die. Synaxis celebranda. 1.867 b
irruptio militum fit in Eccleſia duce Syriano. ibidem.
parentes nonnunqvam filios ſuos ſervos vocant. 1.374.a
parricida unde. 1.27.d
pars eſt rerum univerſitatis homo. 1.96.a
pars tabernaculi interior hominum oculis quare non ſubjecta. 2 5.c
Partes quatuor veſtimentorum Chriſti qvid ſignificent. 1.980.c
paſchæ ſancto die perſequutio in Chriſtianos facta. 1.692.d
Paſchatis die Chriſtianos in vincula conjicit Georgius Arianus. 1.947.c
ſub Paſcha in qvadrageſima Ariani in Chriſtianos diriſſime ſæviunt. 1.946.d
Paſſio Chriſti ſecundum carnem credenda eſt. 2.531.d
Paſſionis Chriſti veritas demonſtratur. 2.313.c
Paſſionis Chriſti efficacia. 1.983.a
Paſſionem Chriſti, Trinitati communem fuiſſe aſſerit Valentinus. 1.635.d
de Paſſione Chriſti teſtatus eſt Eſaias. 1.87.b.c.d
de Paſſione Domini noſtri erubeſcere non debemus. 1.1001.d
Paſſiones noſtras paſſus eſt Chriſtus ſecundum carnem. 2.30.b
Paſſionibus non ſubjacet Deus. 2.611.a
Paſſus eſt Deus quia voluit, abſurda loquutio. 2.307.b
Paſtor liber Eccleſiaſticus. 1.252.b
Paſtori boni officium, quare. 2.28.b
Pater, filii pater eſt. 1.241.b
Pater dicitur Deus in ſcripturis, & filius item Deus quare. 1.461 b
Pater & filius duæ ſunt perſonæ in unitate eſſentiæ. 1.519.a
Pater dici non poteſt qui non habet filium. 1.336.a
Pater a filio, & filius a patre ſeparari non poteſt propter indentitatem deitatis. 2.581.c
Pater qua ratione ingenitus dicatur. 1.338.a
Pater nunqvam fuit ſine ſuo filio. 1.326.b
Pater in ſolo filio intelligitur & conſiſtit. 1.340 c
Pater, filius, & Spiritus ſanctus unum ſunt πάντῃ. 2.174.c
Pater nec voluntate, nec neceſſitate genuit filium. 2.531.a
Pater major eſt filio non magnitudine, aut ætate, ſed qvia filius ex illo ortum habet. 1.365.b
Pater eſt ἀγέννητος & ingenitus. 2.171.c
Pater vocatur ingenitus, non ad diſcrimen filii ſed earum rerum, quæ per filium conditæ ſunt. 1.339.c
Pater ſpiritus eſt. 2.576.a
Pater in filio adoratur. 1.459.a
Pater filio loqvebatur cum crearet hominem. 2.410 b
Pater ut pater, eſt univerſæ deitatis plenitudo. 1.658.a
Pater, filius, & Spiritus ſanctus, quare dividantur perſonis & nominibus, cum una ſit eorum ſubſtantia. 2.584.d
Pater ea, quæ operatur per filium operatur. 1.412.b
Pater noſter a nobis dicitur Deus, quia filius ejus corpus noſtrum geſtavit. 1.281.p
Pater multa Verba non genuit. 1.264.b
Pater ad filium proprie refertur non ad creaturam. 1.430.b
Pater eorum non eſt Deus qui non habent filium in corde. 1.536.c
Pater teſtatur de filio in Jordane. 2.332.c
Pater, filius, & Spiritus ſanctus eodem honore in baptiſmate afficiuntur. 2.267.b
Pater & filius eodem modo immortalitatem habent, quomodo. 2.269.c
Pater & ingenitus quomodo differat. 1.390.c
Pater quæ vult, creat filius, & ſanctificat Spiritus ſanctus. 2.274.a
Pater Samſonis Angelum vult adorare. 1.394.c
Pater duorum populorum factus eſt Iſaacus. 1.988 c
Pater Epiſcoporum Hoſius. 1.837.b
Pater hæreticorum diabolus. 1.287.a
qvod pater, filius & Spiritus ſanctus ſint ejuſdem naturæ & eſſentiæ. 2.605.a
ubi pater eſt ibi eſt & filius. 1.412.b
quem pater baptizat, hunc & filius quoque baptizat. ibid.

Digitized by Google

ubi pater eſt vel nominatur, ibi quoque filius exiſtit. ibid.
patris & filii relatio. 1.339.d
patris lux eſt filius. 1.51.d
patris opera ſunt ea quæ operatur Filius. 1.458.d
patris ſubſtantiæ Filius eſt proprius partus & fœtura. 1.457.c
patris & filii unitas in duabus perſonis, quæ. 1.456.d
patris brachium dicitur filius, quomodo. 1.230.a
patris character & imago eſt filius. 1.51.d
patris veritas filius. ibid.
patris, Filii & Spiritus ſancti cognitio cæteras omnes Chriſti gratias tranſcendit. 1.283 d
patris voluntatem adimplere, Filio probro non eſt. 1.225 d
patris, Filii & Spiritus ſancti eadem eſt deductio. 2.273.a
patris Voluntas in Verbo eſt. 1.402.d
patris germen eſt Filius. 1.323.a
patris & Filii eadem natura. 1.456.d
divinitas eadem. 1.457.a
eadem voluntas. 2.278.a
patris nomen, familiare eſt in ſcripturis ſacris. 1.341.a
patris nuncius vocatur Verbum Dei. 1.49.a
patris fructus eſt Filius. 1.51.d
patris eſſentiam communicat Filius. 1.516.c
patri non eſt attribuendum corpus quod Filius geſtavit. 1.241.b
patri præponitur Filius. 1.222.a
patri, Filio, & Spiritui ſancto ἑτεροούσιον non convenit. 2.172.c
patri ſimilis non eſt filius ſubſtantia, quomodo. 1.928.c
patri conſubſtantiale eſt Verbum. 1.584.d
patri quæ conveniunt, Filio etiam conveniunt. 1.152.a
patri & Filio conſubſtantialis eſt Spiritus ſanctus. 1.622.b
patrem intuemur dum Filium intuemur. 1.322.c
patrem qui adorat, adorat in ipſo Filium & Spiritum ſanctum. 2.580.c
patrem & Filium duos Deos eſſe dicunt Marcion & Valentinus. 1.927.a
patrem ſuum Chriſtus Dominum appellavit, quando. 1.421.a
patrem incarnatum eſſe dicit Sabellius. 2.564.d
patrem non habet Deus pater. 2.557.a
patrem carnalem Chriſtus non habuit. 1.90.c
in patrem redundat blaſphemia in Filium. 1.323.c
per patrem & filium vocamur. 2.265.a
& ad patrem per filium. ibid.
a patre ſeparari non poteſt filius. 1.481 c
a patre Chriſtus dereliſtus non fuit. 1.507.a
in patre quomodo ſit filius 1.456.c
patres ſancti, rerum Evangelicarum nobis peritiores ſunt. 1.992.b
patres affuerunt numero 318. ſanctæ Nicænæ Synodo. 2.10.a
patres malorum multorum fiunt illi qui patrum fines transferre conantur. 2.318.d
patres olim in perſecutione non timuerunt. 1.712.c
patres omnes idem ſenſerunt de conſubſtantialitate patris & Filii. 1.919.a
patres Nicææ congregati voces, eſſentiæ & conſubſtantialitatis, in ſacris literis non contentas uſurparunt. 1.248.d
a Patribus canonum Eccleſiaſticorum inſtitutio tradita eſt. 1.943.c
Patropasſiani Sabelliani. 1.905.b
Patrophilus & Narciſſus ab Ario Epiſcopi facti. 1.290.b
Patriarcharum nemini accidit in cruce mori pro ſalute populi, ſicuti Chriſto. 1.89 c
a Patriarchis olim Chriſtus adorabatur. 1.347.b
Patriarchas afflixit Diabolus. 1.1018.d
Paulinus Galliarum Metropolitanus in exilium pulſus, quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 1.692 a
Paulus Apoſtolus Legiſlator veritatis, & religionis patronus. 1.214.c
Paulus Apoſtolus raptus in cœlum. 1.408.d
exceſſus ſui formam propter duas rationes ſe ignorare dicit. ibid.
Paulus ad Evangelium ſegregatus. 1.424.d
Paulus & Barnabas a Spiritu ſancto vocati ad gentibus Chriſtum prædicandum. 2.591.a
Paulus ſe Spiritum Dei habere teſtatur. ibid.d
factus eſt Apoſtolus Dei voluntate. 1.511.c
ſuper aſcenſione Chriſti miratur. 2.6.c
aſſerit quoſdam a fide diſceſſuros in noviſſimis temporibus. 2.591.d
ineffabilia verba audivit. 1.697.d
in ſe Chriſtum habuit loquentem. ibid.
ſcripturæ verborum ſenſum perquirere docet. 2.310.a
in ſporta e mœnibus Damaſci demiſſus eſt. 1.707.d
Chriſtum patibilem teſtatur. 2.306.d
Paulus Epiſcopus in varias terras deportatus tandem ſtrangulatur ab hæreticis. 1.813.c
Paulus Samoſatenſis Chriſtum adorandum non eſſe ſentit. 1.666.a
illum e Trinitate ſummovet. ibid.
odio dignus, cur. 1.591.d
Paulus Samoſatenſis, & Photinus cum ſuis pediſſequis Chriſti divinitatem negant. 1.650.b
Paulus Samoſatenſis ait Verbum filium Dei eſſe factum, ex eo quod prodiit ex intacta Virgine. 1.1081.c
Filium ante Mariam non fuiſſe ſentit. 1.920.c
ab ea ſuæ initium eſſentiæ traxiſſe dicit. ibid.
Pauli Samoſatenſis protectrix Zenobia Judæa. 1.857.d
illius hæreſin approbat Sabellius. 1.636 a
error illius de incarnatione Verbi Dei. 1.635.c
Pauli Epiſtolarum ſynopſis. 2.140.c.d
Pauli Apoſtoli naufragium, quid. 2.427.c
pauper factus Chriſtus, cur. 1.1020.b
pauper effecta eſt divinitas propter nos, quomodo. 1.643.a
pauperes ad cibos invitandi. 1.1056.b
pauperibus relictæ a mortuis eleemoſynæ, mortua ſacrificia dicuntur. 2.366 c
a pauperibus munera accipere non licet. 2.378.c
pax omnibus, ſalutatio eorum qui ſacra facturi ſunt, aut docturi. 2.292.a
pacis author Chriſtus. 1.106.a
peccator affligitur & laborat, ſed non juſtitiæ cauſa. 1.1060.d
ob carnem ſuam deſudat. ibid.

Digitized by Google

ob aliquam turpem mulierem labores ſuſcipit. ibid.
rebus præſentibus nunquam contentus eſt. ibid.
in malitia & invidia ætatem terit. ibid.
peccatores in gehenna exiſtentes, qui cum Abraham in regno exiſtunt juſtos non vident. 2. 339.a
peccatores longæva vita fruuntur ut ſaltem vel ſero reſipiſcant. 2.355.c
quidam quiete & cito mortem oppetunt. 2. 369.d
peccatorum pœna æterna. 2.371.b
peccatorum defunctorum animæ, aliqua beneficentia participant ab exangui immolatione & gratificatione pro ipſis facta. 2.343.b
peccatorum defunctorum animæ nullius rei curam gerunt, ob continuam pœnarum perceptionem. 2.342.d
peccatoribus divitias largitur Deus, ut ex his miſericordiam exercentes peccata ſua abluant. 2. 357.d
peccatoribus judicii dies mala dicitur. 2.365.c
peccatum in omnes homines dimanavit Adamo prævaricante. 1.358.b
peccatum Adæ ſolus Chriſtus delere potuit. 1. 59.d
peccatum graviſſimum, ad incantatores recurrere cum furtum aliquod paſſi ſumus. 2.382.b
peccatum nullum eſt irremiſſibile apud Deum, iis qui vere pœnitentiam agunt. 1.238.a 2.360.a
peccatum ſemper delere non poteſt pœna quæ in hoc ſæculo infligitur. 2.382.d
peccatum operatus eſt Diabolus, quomodo. 1.638.b
peccatum corporis omnium graviſſimum. 2. 368.c
peccati aſſecla mors. 1.440.a
peccato extinguitur hominum genus. 1.58.c
a peccato difficulter deſiſtit anima quæ conſueta eſt peccare. 2.367.d
peccata aliorum exhorreſcunt hæretici, ſua vero non erubeſcunt. 1.699.a
peccata maxima & intolerabilia per eleemoſynam deleantur. 2.365.b
peccata remittendi poteſtas datur a Chriſto. 1. 989.d
peccata, eleemoſynæ aliquando delent, aliquando vero non delent. 2.364.d
peccata confitenda. 1.1061.c
peccatorum remiſſio proprie dicitur Sabbatum. 1.967.b
peccatorum condonatio cognoſcitur, quando libere Deo in oratione loquimur. 2.361.d
peccatorum remiſſionem obtinet cordis humiliatio. 2.367.a
peccatorum differentia maxima. 2.365.a
peccatorum diverſorum, pœnæ diverſæ. 2.382.d
peccatis immerſus pro mortuo habetur. 2. 429.a
pecora terræ Gentiles ſunt. 2.568.c
pecuniam qui amat Deum amare non poteſt. 1. 1052.b
pro pecunia jurare non licet. 1.994.d
pecuniarum mulcta denunciata in Chriſtianos. 1. 829.d
pedes calceamentis obductos habere debet, virgo Deo dicata dum orat. 1.1054.b
pedibus ſuis abutitur homo, quomodo. 1.6.a
Pelaſgi Treicios Deos repudiant. 1.25.a
ab Ægyptiis diſciplinam religionis hauſerunt. ibid. d
nomina Ægyptiorum numinum retinere noluerunt. ibid.
Pentateuchos liber, mundi ortum, acta Patriarcharum, Iſraelis ex Ægypto emigrationem, præcepta legum, tabernaculi & Sacerdotii ordinem continet. 1.960.c
pentecoſtes hebdomatis jejunia. 1.704.c
perduelles Dei Ariani. 1.376.b
peregrinatio Athanaſii ab Alexandria Romam. 1 675.d.
peregrinatus eſt filius Dei in terra. 2.452.a
perſona una tantum in Chriſto. 1.593.a
in perſona differunt tantum Pater, Verbum & Spiritus ſanctus. 2.555.a
perſonam tantum unam in Deitate agnoſcunt Judæi. 2.584.d
perſonæ tres ſunt in Deo. 2.442.c
tres Deos non conſtituunt. 2.575.d
perſonæ ſanctis S. Trinitatis æquales, non paternitate, aut filiatione, ſed natura. 2.280.c
perſonæ duæ in Chriſto, humana apparens, & divina latens. 2.450.b
de perſonis ſanctiſſimæ Trinitatis quid ſentiendum. 2.577.d
Perſæ Chriſtum in Judæa natum adoratum venere. 1.90.d
Perſæ Syrorum numina non recipiunt. 1.25.a
Perſarum numina Scythæ non adorant. ibid.
perſequi Diaboli inventum eſt. 1.716.b
perſequutio Maximiana, multa ſedacior quam Ariana. 1.853.b
perſecutio Conſtantii altera priori deterior. 1. 867.c
perſecutio in Chriſtianos die ſancto Paſchæ facta. 1.692.d
perſecutio acerba in Athanaſium. 1.173.d
in perſecutione non timuerunt patres ſancti. 1. 712.b
in perſecutione quid faciendum. 1.842.d
in perſecutione fuga a Chriſto conceditur. 1. 697.d
Perſeus Jovis filius. 1.14.b
Dionyſium vulnerat. ibid.c
pertinacia Arianorum in tuenda hæreſi. 1. 452.a
perturbationis filii ſunt hæretici. 1.752.b
Petra Chriſtus eſt ſupra quam ſanctus Petrus Eccleſiam ædificavit. 2.397.c
ſupra Petram fundata eſt Eccleſia Orthodoxa, quæ piæ fidei gubernaculum tenet. 1.1087.a
Petrus ſacrorum Apoſtolorum primarius. 2. 360.b
ſuper aquas ambulare, a Domino poteſtatem obtinuit. 2.322.b
dubitans, amplius ab aquis ferri non potuerit, quid ſignificet. ibid.
Petrus primus omnium Chriſtum filium Dei eſſe agnovit. 1.503.c
Cornelium ſe adorare volentem prohibuit. 1. 394.b
ſupra Chriſtum Eccleſiam ædificavit. 2.397.c
martyrium ſubiturus Romam proficiſcitur, cum antea propter metum Judæorum latitaret. 1. 713.b
Petrus Epiſcopus Alexandrinus a Meletianis ca-

Digitized by Google

luminatur. 1.731.c
Meletium Epiſcopum depoſuit 1.777.c
quod Idolis ſacrificaſſet, & multa alia crimina perpetraſſet. ibid.
petrus ab Arianis martyrio coronatus. 1.306
petri Apoſtoli ſectator Clemens. 1.131.d
petri Apoſtoli Epiſtolarum ſynopſis. 2.136.b.c.d
petri circuitus, liber apocryphus. 2.154.d
phœniſſæ mulieres ante idola proſtitutæ, quare. 1.27.d
phœnices, litteras invenerunt. 1,19.c
phœnices & Cretenſes mactatu liberorum Saturnum placant. 1.27.c
phœnices Deos Ægyptios non agnoſcunt. 1.25.a
pharao Ægypti tyrannus inconſtans. 1.818.d
egreſſum populum Iſrael de Ægypto perſequitur. 2.63.d
in mari rubro cum toto exercitu ſuo ſubmergitur. ibid.
pharaonis metu e Madianitis diſceſſit Moſes. 1.707.a
phariſæi Joannis baptiſma unde eſſet, dicere non audebant. 2.267.c
Diabolum Deo parem faciunt. 1.978.b
phariſæorum pertinacia & incredulitas. 1.449.c
in phariſæorum errorem delapſus Arius. 1.310.b
pharmacis, pigmentis, aut aromatibus pretioſis uti non debet virgo Deo conſecrata. 1.1054.d
phidias ſtatuarius quomodo abſens repræſentatus 1.38.a
philagrius apoſtata. 1.815.c
Ægypti præfectus, Judæos & Ethnicos cum armis in Eccleſiam introducit. 1.945.c
philippus Arianus Paulum Epiſcopum Conſtantinopolitanum ſtrangulat. 1.703.b
quas pœnas luerit. 1.814.b
philippum interrogat Chriſtus, non ut ignarus, ſed ut ipſum tentet. 1.489.c
philippo credidit de Salvatore docenti Eunuchus Æthiopicus. 1.834.d
Philogonius Epiſcopus orthodoxus. 1.291.b
Philoſophia humana debilis eſt ſi cum Chriſti doctrina comparetur. 1.102.b
philoxenus & Elpidius Julii Romani Pontificis presbyteri ad Euſebianos ab eo miſſi. 1.739.b
philoſophi inaniter occupati. 2.423.d
philoſophi Gentiles Antonium ſe poſſe decipere arbitrantur. 2.489.c
ab eo confutantur. 2.494.d
philoſophorum Ethnicorum rationes de ſculptilibus ſuorum Deorum. 1.20.b
phineas cæteris divina clade occumbentibus ſolus ſtetit, & Deum placavit. 2.294.b
photinus hæreticus & Paulus Samoſatenſis cum ſuis gregalibus Chriſti divinitatem negant. 1.650.b
photiniani in Incarnationem Chriſti blaſphemi. 2.358.d
phrygius in adventu Salvatoris ſolum hominem adveniſſe dicit. 1.1085.a
phryges hæretici, nomina ſcripturæ S. retinent, rectam fidem tamen abjiciunt. 1.414.a
phryges dicebant prophetas neſciviſſe quid facerent, aut de quibus renunciarent. 1.498.b
pietas quid, & quam utilis. 1.112.a
ad pietatis eruditionem ſufficit impietatis refutatio. 1.673.a
pignora reſurrectionis futuræ certiſſima tenemus, quomodo. 2.314.d
Pilatus cognovit Chriſtum eſſe Deum. 1.1005.a
illum extimuit. ibid.
manus ſuas lavit, cur. ibid.
pilato non reſpondit Chriſtus, quare. ibid.
pilatum imitantur Ariani, quomodo. 1.698.d
piſcis idem alibi in numen dedicatus eſt, alibi hamo capitur. 1.26.a
piſci ſimilis homo. 2.404.d
piſtus Epiſcopus Græciæ Orthodoxus. 1.291.c
piſtus Arianus Athanaſii adverſarius. 1.743.b
plagæ decem Ægypti. 2.63.c
plagiarius liberos alienos vultuparentum ſimulato peregre agens, occidit. 1.284.b
plagiarii ſunt illi hæretici qui Deum ſuo filio ſpoliant. 1.321.c
planta Sabec crucis venerandæ typus. 2.413.d
planta olim Diabolo ſuffecit ut Adamum deciperet. 2.269.d
plantæ quare ante animalia creatæ. 2.408.c
plaſtices inventor Jupiter. 1.29.a
plato, ex præexiſtente ingenitaque materia Deum omnia feciſſe arbitratur. 1.54.d
plato in magna admiratione apud Gentes. 1.97.d
qualem de mundi genitore opinionem habuerit. ibid.
plato cum Socrate in Piræum Dianam adoraturus accedit. 1.12.d
platonici Deum rerum artificem & non conditorem faciunt, quomodo. 1.55.a
plinius Epiſcopus Orthodoxus ab Arianis expulſus. 1.705.b
pluviæ licet uniformis multiplex tamen eſt operatio. 1.1063.b
pluviæ abſque nubibus in terram non deſcenderent. 1.29.d
πνεῦμα, in ſcripturis articulum τὸ adjunctum non habet. 1.181.a
poculum myſticum ubi & quando confractum. 1.731.d
a Macario non eſt confractum. 1.763.d
de eo confracto tamen accuſatur. 1.731.a
de poculi myſtici fractione & Arſenii homicidio accuſatur Athanaſius. 1.728.d
pœna peccatorum æterna erit. 2.371.b
pœna quæ ob aliquod peccatum in hoc ſæculo infligitur, non ſemper peccatum illud delere potis eſt. 2.382.d
pœnæ diverſæ diverſorum peccatorum. ibid.
pœnitentia ſecuris eſt omne malum excindens. 2.435.d
abſtinentia a malo dicitur. ibid.
item reſipiſcentia, quod mentem a malo ad bonum transferat. ibid.
pœnitentia an Deo potuerit ſatisfacere pro peccato Adæ. 1.59.d
pœnitentia Urſacii & Valentis. 1.877.d
Euſebianos damnat. 1.721.b
pœnitentiæ & baptiſmatis diſcrimen. 1.963.d
pœnitentiam egerunt Urſacius & Valens quod D. Athanaſium falſo accuſaſſent. 1.672.d
pœnitentiam rejicit Novatus. 1.236.c
pœnitentiam ex animo & vere agentibus peccatum nullum eſt irremiſſibile apud Deum. 1.238.a
pœnitentiam Ninivitarum potius quam præcedentia eorum peccata reſpexit Deus. 1.997.a

Pœnitentiam incipientes quoſdam rapit Deus, ne iterum labantur. 2.362.a
Pœnitentiam neminem abjicit Deus. 2.367.c
Pœnitere de bono commiſſo, meritum bono illi debitum non aufert. 2.363.c
pigriorem hominem ad bonum reddit. ibid.
Poeſim Heroicam invenit Homerus. 1.20.c
Poetæ Sotadæ imitator Arius. 1.310.a
Poetæ cur Deorum flagitia expoſuerint. 1.19.d
Poetæ multa de Diis Gentilibus fabulati. 1.17.d
ποίημα & γέννημα idem ſunt apud Arianos. 1.381.q
Pontifici Romano obedientes Epiſcopi. 2.634.a
Policratia Publii filia abſens ab Antonio curatur. 2.484.
Populus Iſrael ſicco pede mare rubrum pertranſit. 2.63.d
Populi lætitia in Synaxibus. 1.827.a
Populi precatio pro ſalute Conſtantii Imperatoris. 1.688.d
Populi Alexandrini querela in Arianos propter Athanaſium. 1.944.d
Populi Iſraelitici remigrationem Eſdræ liber recenſet. 1.960.c
Populo legem dedit Deus per Moſem. 1.397.c
Populum de Ægypto per Moſem eduxit Deus. ibid.
Populum Gentilem & Judaicum præfiguravit Rebecca in partu Jacob & Eſau. 2.353.c
Porta Paradiſi propter nos Chriſto occluſa fuit. 1.348.c
Portæ inferorum non prævalebunt adverſus Eccleſiam. 2.387.d
Porci & canes, qui. 1.1053.c
Poſitiones Arii ſacræ Scripturæ adverſantur. 1.296.b
Poſteri Saulis Judæi. 1.1070.d
Poſteriora Dei quomodo viderit Moſes. 2.353.b
Potentia Dei, quid. 1.51.c
Potentia Patris eſt Filius. ibid.
Potentia Chriſti non eſt dæmoniaca. 1.103 b
potentiam Chriſti Dæmones intolerabilem confitentur. 1.316.a
Poteſtas una. 1.1042.b.c
Poteſtas remittendi peccata datur a Chriſto. 1.989.c
Poteſtatem accepit a Patre Chriſtus quatenus homo. 1.824.a
Poteſtate ſecularium in Epiſcopos abutuntur Ariani. 1.737.a
Poteſtate ſua miracula faciebat Chriſtus. 1.492 b
in Poteſtate noſtra eſt exercere charitatem erga proximum. 2.362.d
Poteſtates cœleſtes incorporeæ Chriſtum corpore humano indutum adorant. 1.349.b
Poteſtates alienæ, Chriſti adventu ſeneſcere & aboleri cœperunt. 2.108.d
Potus & cibus per ſacra verba ſanctificantur. 1.1056.a
Potus Melchiſedecis in monte Thabor, qualis. 2.8.d
Præcepta Domini decem. 2.64.a
Præcepta Dei illum timentibus difficilia non ſunt. 1.1063.a
Præcepta legum continet Pentateuchos liber. 1.989.a
Præceptoris officium. 1.553.a
Præcurſor Antichriſti Conſtantius. 1.863.a
Prædiatio ſanctorum omnium in quo conſentiens. 2.313.b
Præfectus Ægypti Philagrius Judæos & ethnicos cum armis in Eccleſiam mittit. 1.945.b
Præfectus Ægypti Syrianus Alexandriam proficiſcitur. 1.688 c
Præputium eſt character Ægyptiaci habitus, ejusque nationis inſigne. 2.969.c
Præſul Treviris Maximinus. 1.675.d
Præſul Antiochiæ Ignatius poſt Apoſtolos. 1.922.a
Præſules Antiochiæ Apoſtoli. ibid.
Præſtigia Dæmonum ſigno Crucis propelluntur. 1.2.b
Præſtigiis ſuis Dæmones in ſtuporem agebant homines ante Chriſti adventum. 1.101.c
Prætextatus Epiſcopus Sardicenſi Concilio ſubſcribit. 1.767.a
Precatio populi pro ſalute Conſtantii Imperatoris. 1.679.d
Precationum Synaxis. 1.683.b
Preces Arianorum contra Domini noſtri Jeſu Chriſti incarnationem. 1.158 d
Preces noſtræ tunc Deo acceptæ ſunt, quando de iis rectiſſime cor noſtrum ſentit. 2.380.c
Preces pro Conſtantio Imperatore fudit Athanaſius. 1.680.a. 1.683 d
Presbyter qualis Iſchyras. 1.732.b
Presbyter Eutropius in exilium pellitur a Conſtantio. 1.836 c
Presbyter ſacrum facit. 1.800.c
Presbyteri de illatis ſibi ab hæreticis injuriis in Concilio Romano conqueruntur. 1.751.b
Presbyteri & Diaconi in exilium pulſi, eo quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſent. 1.692.a
Presbyteri Synaxes in Eccleſia celebrant. 1.781.b
Presbyterorum catalogo non invenitur Iſchyras. 789.d
Presbyterorum & Diaconorum teſtimonio juſtificatur Athanaſius. 1.747.b
Presbyteros quatuor Alexandriæ e finibus ſuis exterminaverunt Euſebiani. 1.737.a
Presbytera vocatur virgo grandior Deo dicata. 1.1054.a
Presbyteræ virginis veſtis qualis eſſe debeat. ibid.
Pretio vili comparatur vita æterna. 2.461.d
Primitiæ dormientium factus eſt Chriſtus, quomodo. 1.435.c
Primitiæ Martyrum Stephanus. 2.594.a
Primogenitus & unigenitus quomodo poſſint eſſe idem. 1.433 b
Primogenitus in multis fratribus dicitur Chriſtus. 2.326.d
Primogeniti omnes Ægypti ab homine uſque ad pecus interficiuntur. 2.63.d
Primogeniti omnium tribuum Iſrael. 2.67.c
ibid. d
Primus eſt Filius ſicut Pater. 1.462.b
Primus nemo in ſancta Trinitate. 2.443.c
Princeps juramentum præcipitatum irritum facere poteſt. 2.383.b
ubi Princeps non eſt, ibi naſcitur diſturbatio. 1.42.a

Digitized by Google

Principis cura & moderatio reipublicæ ordine demonſtratur. 1. 41.c
Principes Sodomorum vocati ſunt Judæi a Chriſto, quare. 1.702 b
Principes Judæorum increpat Stephanus, quare. 2.594.a
Principes, eorumque liberi inter Deos ab hominibus relati. 1. 10.d
Principes malos dat Deus populo, quare. 2. 380. c
a Principibus longe propulſandi calumniatores. 1.687.a
Principio malitia non fuit. 1.2.d
Principio carent ſanctisſimæ Trinitatis perſonæ. 2. 443.c
Principio caret Dei Verbum. 2. 44.d
Principium viarum quare dicatur Chriſtus. 1. 435. c
Proceſſio Spiritus a patre, explicari non poteſt. 2. 444.a
Proceſſio Spiritus ſancti incognita eſt hominibus. 2. 582.c
Prodigia a Chriſto facta eum verum Deum eſſe teſtantur. 1. 351.c
Prodigia & ſigna fecit Chriſtus in virtute Spiritus ſancti. 1.297.d
Propheta nullus apud Judæos a Joanne Baptiſta. 2.387.b
Prophetæ omnes in unum collati rerum a Chriſto in carne geſtarum monumenta abſolvunt. 1. 234.d
Prophetæ præſentia & futura cernebant. 1. 1000. a
Prophetæ, fidem de Trinitate habendam cecinerunt. 2. 580.c
Prophetæ quomodo aliquoties Deum viderint. 2. 341. c
Prophetæ baptizati. 2. 433. c
Prophetæ non in Judæorum tantum gratiam miſſi fuerunt, ſed ut totius orbis magiſtri ac pædagogi forent. 1. 65.a
Prophetæ Chriſtum ex fœmina virgine naſciturum prædicant. 2.388.c
miracula de virgine & ejus partu præjudicaverunt. 1. 86.b
quæ Dei erant eloquebantur. 1. 455.c
Prophetæ ſunt Catuli leonum. 2. 418.c
Prophetæ & Evangeliſtæ a Spiritu ſancto afflantur. 1. 1078. c
Prophetæ omnes mortui ſunt. 1.386. d
Prophetarum nulli pro ſalute populi contigit in cruce mori præter Chriſto. 1.89.d
Prophetarum filii in ſpeluncis Abdiæ ſe recluſerunt. 1.707.d
Prophetarum de filio Dei opinio. 1. 280. b
Prophetas perſequuti ſunt & occiderunt Judæi. 2. 594.a
ad Prophetas factum eſt Verbum Domini, quomodo. 1. 483. b
Prophetas ceſſare fecit Chriſtus ſuo adventu. 1. 75.a
Prophetas mentiri fas non eſt. 1.89.d
Prophetas nullos habent Judæi neque Reges. 1. 93.d
Prophetas Baal neci dedit Elias. 1.714.c
Prophetas non recipiunt Saducæi. 1.286.c
Prophetia falſorum teſtium contra Chriſtum. 2. 391.c
Prophetia deſiit in Iſrael, quando. 1.93.a
Prophetiæ diverſæ de Chriſti paſſione. 2. 393.a. b. c. d. 2. 394. a. b.c.d
Prophetiæ in nativitate Chriſti adimplentur. 2. 315.d
Propoſitiones Arii. 2.613.c
Propoſitionis panes non habent Judæi. 1. 1071 d
Proprietatis hominis, quæ. 1 1030.d
Proſerpina minor apud Ægyptios in Dearum numerum collocata. 1. 12. a
[illegible] & [illegible] idem ſignificant. 1. 1031. d
Protaſius Mediolani Epiſcopus. 1.675.d
Protogenes Sardicæ Epiſcopus, concilio Sardicenſi ſubſcribit. 1. 767 a
Proverbia cur ſic dicantur. 2.91.d
Proverbiorum ſenſum & non verba reſpicienda ſunt. 1 415. a. b
Providentiam nullam eſſe aſſerunt Epicurei. 1. 54. c
Prudentia Salomonis innumerabilis. 1.660.c
Pſallere debent virgines in Eccleſia, quomodo. 1. 1062.d
Pſalmiſtas ex Sacerdotibus inſtituit David. 2. 86. d
Pſalmus 64. *Exurgat Deus, &c.* omnium orationum Diabolo terribilior. 2.335.d
Pſalmi a quibus compoſiti. 2. 86. b.c
Davidi quare inſcribantur. ibid.
Pſalmi pro affectu motuque animi dicendi. 1. 371. b
ſimpliciter ut ſcripti ſunt, recitandi. 1. 982. d
quare in Eccleſiis decantentur. 1.979.d
pſalmorum tria millia compoſuit David. 1. 157. c
Pſalmorum Verba pro ſuis quiſque accipere poteſt. 1. 84.c
Pſalmorum liber myſteria ſacra fere omnia complectitur. 1.960. c
cæteris omnibus libris excellentior eſt. ibid. b
quid præter cæteros ſacræ Scripturæ libros habeat. 1. 965.b
gratias Deo agendas eſſe docet, & quomodo. ibid.
Pſalmorum librum conſtituit Eſdras. 2. 87 b
Pſalmorum concordia. 1.969.b
illorum concentus utilitas. 1.969.a. 1.880.d
in pſalmis nihil immutandum, addendum, aut ſubſtituendum eſt. 1.982.b
in Pſalmis omnes animæ affectiones, & omnis vita humana continetur. ibid.
Pſenoſiris Epiſcopus ab Arianis expulſus. 1. 705.d
Pſeudochriſtos & Pſeudoprophetas excitandos eſſe prædicit Chriſtus. 1. 287. a
Ptolomæus Valentini diſcipulus hæreſeos author. 1.510.d
Puella Græca vaticinium edidit de incarnatione Chriſti. 2. 386. a
Puellas deſponſatas a nuptiis ad virginitatem abſtrahebat Antonius. 2.500.c
Puer appellatus Chriſtus, quid. 1.421.c
Puer Chriſtus Sacerdotes de lege interrogat. 1. 503.d
Pueri ad mortem pro Chriſto feſtinant. 1. 80. b
Pueri 503. immolantur diis a parentibus ſuis. 2. 8. c
Pullus multos habet Dominos. 1.989.d

Digitized by Google

Pullus cui inſedit Chriſtus ſunt Chriſtiani. 2.397.a
Pullum ſolvere cujus ſit. 1.985.c
Chriſti diſcipulorum eſt. 1.986.d
an Pullum ſoli Apoſtoli poſſint ſolvere, ibid.
Puritas ingens gloria. 1.1063.c
Pythia apud homines ante Chriſti adventum in admiratione erant. 1,101.c

Q.

QVadrageſimæ ſub Paſcha celebratur. 1.946.d
in ea jejunare ſolitum. ibid.
Quadrageſimæ ſynaxes. 1,682.d
Quadrageſima ſacra Ariani in Chriſtianos diriſſime ſæviunt. 1.946.d
Quadrupedum formas ſumit Jupiter, quare. 1.13.d
Quæ non erant homines effinxerunt. 1.8.a
Quæſtiones Arianorum contra Chriſtum Dei filium. 1.318.b
Quæſtiones abſurdas proponunt ii qui ſemel a veritate exciderunt. 2.314.a
Quæſtor ærarii Conſtantinopolitani Georgius Cappadox. 2.359.c
Quæſtus ex meretricatu proveniens numinibus olim dedicatus. 1.26.b
Qualis quis deprehenditur, talis etiam judicatur. 1.384.b
Qualitatis ſuæ proprietatem nunquam mutat Deus. 2.584.b
Qualitate naturæ & non ratione loci creaturæ a Deo procul eſſe dicuntur. 1.475.b
Qualitates contrariæ a Deo concordes fiunt, quomodo. 1.38.d
Qualitates contrariæ ne contra ſe invicem pugnent efficit Deus. 1.46.a
Quantitate non menſuratur Dei Verbum. 1.503.c
Quantitates corporibus attribuuntur. ibid.
Quaternitas in Deitate non conſtituitur propter corpus Chriſti. 1.583.a
Quaternitaté in Trinitate Chriſtianorum fides non admittit. 2.300.d
Quaternitatem pro Trinitate ſtatuunt Ariani. 1.588.c
Quemadmodum tres perſonæ in Trinitate ſunt, ita tria vocabula, ſed unus Deus. 2.584.d
Querela populi in Arianos propter Athanaſium. 1.944.c
Qui ſe non novit Deum cognoſcere nequit. 2.101.a
in Quirini templo ſtrages magna Orthodoxorum facta. 1.815.d
Quod benedictum eſt male interpretantur hæretici. 1.171.a
Quomodo tres unum ſint. 2.556.d
Quomodo a donis Dei ſejungimur & maligno ſpiritui ſubjicimur. 1.478.a
Quomodo reſpondendum Arianis uxores ſuas interrogantibus de generatione filii Dei. 1.518.b
Quomodo ſimus in Deo, & Deus in nobis. 1.476.d
Quoſdam a fide diſceſſuros in noviſſimis temporibus aſſerit Paulus. 2.592.d

R.

RAab meretrix ſervata. 2.71.b
Rachel ſpecioſior quam Lia. 1.364.a
ex Rhæa obſcænitatem diſcebant olim homines idololatræ. 1.28.a
Raguelis gener Moſes. 1.1078.d
Ranas in tota Ægypto produxit Moſes. 2.63.c
Rapſaces & Sennacherib Deum blaſphemiis proſequuntur. 2.78.d
de eorum exercitu centena octoginta quinque millia virorum una nocte occiſa ſunt. ibid.
Rapſacis & Sennacherib hiſtoriam conſcripſit Eſaias. 1.964.c
Raptus qualis futurus. 2.430.c
Ratio Dei quæ. 1.44.b
Ratio Dei Deus eſt. 1.45.c
Ratio Dei eſt illius eſſe. 1.44.d
Ratio patris, quid. 1.51.c
Ratio Dei rerum univerſitati inſidet. 1.95.b
Ratio humana, quæ. ibid.
Ratio homini a Deo data, cur. 1.56.a
Ratio noſtra imago eſt Verbi Dei. 1.448.c
Ratio judex eſt ſenſuum. 1.33.d
Ratio univerſa fidei noſtræ in ſacro baptiſmate conſiſtit. 1.535.c
Ratio & ſpiritus cum anima & ab anima ſunt. 2.439.a
Ratio hominum compoſita. 1.45.a
Ratio ſeminalis. 1.44.a
Rationis prima generatio, quæ. 2.441.b
Rationem de propriis factis reddituri ſunt homines. 2.957.b
Rationem veſtiendi invenit Juno. 1.20.a
Rationes Philoſophorum Ethnicorum de ſculptilibus ſuorum Deorum. 1.21.c
fabulæ ſunt, & inania verba. ibid.
Rationibus humanis non eſt adhærendum cum agitur de divinis. 1.668.a
Rationalis homo ab incantatoribus irrationalis reddi non poteſt. 2.380.d
Rationale indutus Aaron pro populo hoſtiam in Sancta offerebat. 1.378.a
Rationabilia rebus irrationabilibus ſacrificantur ab Idololatris. 26.d
Rebecca uxor Iſaac in partu Jacob & Eſau, gentilem & Judaicum populum præfiguravit. 2.353.d
Reconciliatio inter Deum & homines per creaturam fieri non poterat. 1.439.d
Recordatio offenſarum precationem hominis apud Deum ingratam facit. 2.360.d
Redemptio per meram creaturam fieri non potuit. 2.164.c
Redemptor noſter eſt Jeſus Chriſtus. 2.314.a
Regina Saba dona dedit Salomoni. 2.77.c
Regina & domina, & Deipara virgo Maria proprie appellatur. 1.1041.a
Regnum Chriſti nunquam finiendum. 2.578.a
Regnum obtinuit David cum jam trigenarius eſſet. 1.88.d
Regnum Hieroſolymitanum deſiit præſente ſancto Sanctorum. 1.93.c
Regnum filii Dei poſt occaſum mundi finiendum aſſerunt Ariani. 2.578.a
Regnum Dei habemus in nobis, quomodo. 1.33.a
Regnum cœlorum rapuit latro. 1.1078.a

Digitized by Google

Regnum cœlorum conſequi non poſſunt qui Baptiſmatis ſacramento non ſunt initiati. 2.370.d
Religio & cultus numinis, quid. 1.112.a
Religio vera, quæ. 1.698.b
Religio vera apud ſolos Catholicos eſt. 1.43.d
Religio Idololatrarum diſſimilis. 1.25.d
Religionis aſſumptio præterita peccata dimittit. 2.584.a
Religiones tres in mundo. 2.604.c
Religiones repugnantes inter ſe habent Ægyptii. 1.25.d
remedium calumniæ veritas. 1.681.c
remedium creaturarum crux Chriſti. 1.21.b
remiſſionem peccatorum obtinent a Deo opera pœnalia. 2.367.a
item cordis humiliatio. ibid.
remittendi peccata poteſtas datur a Chriſto. 1.989.c
remittenti remittetur. 2.367.b
repudii libellum conceſſit Moſes qua ratione. 1.1083.
reptilia pro Diis habita. 1.10 b
requies ab operibus quid ſignificet. 1.967.d
res multæ Davidis ſimilitudine cum Chriſto congruunt. 1.1068.a
rerum univerſa natura intra ſex dies condita. 1.39.c
rerum natura ſe ancillam Chriſti eſſe confeſſa eſt, dum ipſe iu cruce penderet. 1.72.b
rerum univerſitatis pars eſt homo. 1.96.a
rerum Evangelicarum nobis peritiores ſunt ſancti patres. 1.992.a
reſipiſcentia Conſtantii. 1.795.a
reſurrectio carnis credenda. 1.243.d
reſurrectio hominum in crucre ſita. 1.349.d
reſurrectionis memoria arma contra mortem ſuppeditat. 1.158.c
Reſurrectionis Chriſti figura fuit Jonas. 1.237.a
Reſurrectioni Chriſti aſcenſum contiguum eſſe oportebat cur. 2.6.b
Reſurrectionem mors præcedere debet. 1.76.a
poſt Reſurrectionem palpabilis erat Chriſtus. 1.547.b
Reſurrectione incorruptibiles fiunt mortui. 1.80.a
Revelatio Sanctorum quomodo dignoſcenda ſit a tentatione Diaboli. 2.474.c
Revelationem a Deo ſe habuiſſe jactat Arius. 1.119.a
Reus & accuſator ſimul in judicio ſtare debent. 1.791.a
Reo citius quam accuſatori credendum eſt. 1.681.c
Rex natus eſt Chriſtus. 2.575.d
Rex conſtitutus eſt homo ſuper omnes creaturas. 2.445.c
Rex eſt Deus cui debet homo decem mille talentorum. 2.396.b
Rex Britannio a Conſtantio interfectus. 1.844.a
Reges a Jeſu Nave ſuperati. 2.73.a
Reges, neque prophetas habent Judæi. 1.93.d
Reges Judicibus in adminiſtratione populi Dei ſucceſſerunt. 1.397.d
Reges Iſraelitæ inungendo fiebant. 1.353.a
Reges omnes terræ contra Jeruſalem pugnavere. 1.89.b
Reges Judææ. 2.78.d
Jeruſalem. ibid.
quæ contra Reges dicuntur nequaquam celari poſſunt. 1.675.b
Regum libri cur ſic appellentur. 2.74.d
Regum hiſtorias continet παραλειπομένων liber. 1.960.c
Regulam ſuam toto vitæ tempore ſecum geſtare debet virgo Deo dicata, 1.1055.a
Rhetorices inventor Corax Syracuſius. 1.20.c
Rhetorius hæreticus impiiſſimus. 1.619.a
Roboam Salomoni ſuccedit. 2.77.d
Roboam filius Salomonis regnavit annos 79. 2.17.d
Roma mater & caput omnium Eccleſiarum. 2.633.d
Romæ concilia celebrata ſunt poſt Nicæni concilii celebrationem. 1.107.d
Romæ Epiſcopus Liberius in exilium pulſus, quod contra Athanaſium ſubſcribere noluiſſet. 1.748.b
Romæ Euſebianos ſex menſibus expectavit Athanaſius. 1.78.b
Romæ Athanaſius, criminibus quibus accuſabatur innocens judicatur. 1.720.a
Romam proficiſcitur Athanaſius ab Alexandria. 1.675.d
Romam proficiſcuntur Valens & Urſacius pœnitendi cauſa. 1.775.d
Romana ſedes Apoſtolica. 1.832.c. 1.859.c
eſt caput & mater omnium Eccleſiarum. 2.633.c 2.636.b ſemper manſit immaculata & in futurum quoque manebit. ibid. a. numquam aberravit a tramite Apoſtolicæ traditionis. ibid.
neque hæreticorum novitatibus depravata ſuccubuit. ibid. ſed initio traditam doctrinam, illibatam ſine tenus ſervabit. ibid.
Romana Eccleſia Athanaſium innocentem pronunciat. 1.840.b
Romanæ Eccleſiæ ſe ſuaque commendat Athanaſius. 1.675.c
Romanam Eccleſiam pervertere ſtudent Ariani. 1.837.a
Romanæ leges ab omnibus ſciri debent. 1.954.d
Romanus Epiſcopus univerſalis Eccleſiæ Papa. 2.635.a. 2.633.a
Romano Epiſcopo omnes alii obediunt, eique ſunt ſubjecti. 2.633.d
Romano Pontifici Julio ſcribunt Euſebiani. 1.739.b.
item Epiſcopi Ægyptii. ibid.
Romano concilio adeſſe noluerunt Euſebiani, quare. 1.744.d
Romani Deorum conditores. 1.11.b
Romani ſub Veſpaſiano & Tito gentem Judaicam deſtruxerunt, ſecundum Chriſti ſalvatoris oracula. 2.387.b
Romanos a Chriſto vocatos eſſe ad fidem teſtatur Paulus. 2.591.a
Romanum concilium a Julio Papa conſtitutum 1.816.a
Ruben initium filiorum Jacob. 1.418.d
in Rubo loquutus eſt Moſi Deus per Angelum. 1.467.b
Ruth liber quare ſic dicatur. 2.74.c
ejus ſynopſis. ibid.

S.

Sabbatum ſabbatorum inſtitutum. 2.65.b
Sabbatum colitur operando, quomodo. 2.966.d
Sabbatum intelligentiæ & non otii cauſa da-

tum eſt. 1.641.b
Sabbatum cognitionem conditoris deſignat non autem otium. 2.966.b
Sabbatum in diem Dominicam tranſtulit Chriſtus. 1.1060.d
Sabbatum quare nunc obſervare non liceat, ut antiquæ legis tempore. 1.640.a
Sabbati obſervantia quando initium ſumpſit. 2.63.d
Sabbati diebus operari licet. 1.1072.a
Sabbati Diem a veſpera Judæi ordiebantur. 2.351.d
Sabbato ſpicas vellentes Apoſtolus excuſat Chriſtus, quare. 1.548.b
in Sabbato, vel in hyeme fugere, quid. 2.402.c
in Sabbato panes calidos duodecim coquunt ſacerdotes Judæorum. 1.1071.d
Sabbata quamdiu obſervata. 1.640.c
Sabbata appellantur dies quidam qui ſabbata non ſunt, quare. 2.967.a
Sabbata Sabbatorum futura ſperant Chriſtiani. 1.640.a
Sabbatiſmus per diem Dominicam finem accepit. 2.969.a
Sabbatizabant Judæi tuba canendo. 2.966.d
Sabec planta, crucis venerandæ typus. 2.413.d
Sabellius approbat errorem Samoſatenſis. 1.636.a
Sabellius ab eccleſia condemnatur quod patri nomen filii tribuerit. 2.548.c
Sabellius e ſua ſententia deturbatur his verbis (*filius Dei ſum.*) 1.532.a
Sabellii hæretici error in unitate patris & filii. 1.456.d
Sabellii argumentum contra filium Dei. 1.525.d
Sabellii & Arii impietas æqualis. 1.567.b
Sabellii & Arii dogmata anathemate percutiuntur a Liberio Romano Pontifice. 1.243.d
Sabelliani υἱοπάτορα dicebant. 1.241.b
Saducæi prophetas non recipiunt. 1.295.b
Sacerdoti ſummo ſoli arcanorum aditus patebat apud Judæos, quare. 2.5.d
Sacerdotes mille arcam Dei portabant. 2.87.a
Sacerdotes malos Deus dat populo, quare. 2.380.a
Sacerdotes de lege interrogat Chriſtus puer. 1.503.d
Sacerdotii & tabernaculi ordinem continet Pentateuchos liber. 1.960.c
Sacramentorum divinorum ænigmata frumentum & vinum. 2.414.b
Sacraria Athanaſio duce pura innocentiaq; ſemper fuere. 1.724.d
Sacrum facit presbyter. 1.80.b
Sacrificium exangue Chriſti irrationalium animalium ſanguine corrumpitur. 2.345.c
Sacrificium Melchiſedech typus fuit ſanctæ oblationis, & ſacrificii incruenti, ſacratiſs. corporis Chriſti. 2.10.a
Sacrificia legalia nihil perfectum in ſe habebant. 1.380.a
Sacrificia, umbræ erant rerum futurarum. 1.969.b
Sacrificia mortua ſunt eleemoſynæ pauperibus a mortuis relictæ. 2.366.c
Salaad filius reginæ Salem & pater Melchi. 2.7.b
Salem Regina in Palæſtina. 2.4.b
Salem & Thus apponi in ara præcipit Dominus. 2.967.a
Salomon ex Davide genitus. 1.88.b
adoleſcens regnum ſuſcepit. ibid.c
parabolas ſcripſit. 2.91.b
quinque millia paræmiarum, & buinque millia canticorum edidit. 2.157.c
Salomon unctus eſt conſiſtente Jeruſalem. 1.93.a
in ſeptennio domum Domini ædificat. 2.77.b
dicitur Eccleſiaſtes, cur. 2.96.b
Salomon patris ſui Davidis ſervus appellatur a matre ſua Barſabæa. 1.378.c
Salomonis templum figura erat corporis Chriſti. 1.160.d
Salomonis prudentia innumerabilis. 1.660.c
Salomoni ſuccedit Roboam. 2.77.d
Salvator noſter Chriſtus imago & repræſentatio Patris. 1.37.c
Salvator noſter ſeipſum humiliavit quando corpus noſtrum aſſumpſit. 1.350.a
Salvatoris noſtri officium. 1.72.c
Salvatoris carnalem adventum abnegant Judæi & Ariani. 1.480.d
Salvatoris noſtri adventus in carnem mortis liberatio eſt. 1.160.a
de Salvatoris adventu error Phrygii. 1.1065.a
Salvatore excitato Adam coexcitatus eſt. 2.626.a
Salvatore indigebant homines, & cœleſti vindice peccatorum. 1.668.d
Salus ex Salvatore eſt. 1.245.b
Salus univerſæ creaturæ eſt ſalvatoris noſtri adventus in carnem. 1.160.a
Salutis Galea ſuſcipienda. 2.593.d
Salutis humanæ cardo, in quo conſiſtat. 2.305.b
Salutem omnium quotidie operatur ac conficit Chriſtus. 1.84.b
ad Salutem noſtram quæ pertinent nobis ſuppeditat Deus. 2.383.d
Salvus eſſe non poterit qui firme Catholicam fidem non crediderit. 2.33.b
Samariæ hæretici unde orti. 2.83.d
Samaritana mulier ubi adorandum ſit, Chriſtum interrogat. 2.594.c
Samaritanus Chriſtus. 2.398.d
Samoſatenſis eadem cum Judæis de Chriſto ſentit. 1.345.a.
Judæorum diſcipulus. 1.546.c
Deum ex virgine Nazareth ſuæ ſubſtantiæ initium traxiſſe aſſerit. 1.635.b
Verbum Dei inficiatur. 1.287.c
Chriſtus non extitiſſe antequam homo fieret aſſerit. 1.332.c
Samoſatenſis Verbum a filio dividendi unde occaſionem aſſumpſerit. 1.543.b
Samoſatenſis hæreſis. 1.383.c.593.c
Samſon de Tribu Dan. 2.74.b
Samſon in mandibula aſini, aliquando in virga, immiſſis aliquando vulpibus & tandem per ruinam domus, Philiſtæos percuſſit. 2.74.c
Samſon in bello robuſtus factus. 2.434.c
Samſonis pater Manue nominatus Angelum vult adorare. 1.394.c
Samuel ex Helcana genitus. 1.88.c
fide juſtificatus eſt, & non martyrio. 1.204.a
Regem populo Iſraeli dedit Saulem de tribu Benjamin. 2.75.a
Samuel Deum precatur ut pluviam largiatur. 1.455.d
Samuelem qui reſpuerunt Dominum reſpuerunt. 2.592.c
a Samuele oleo ſenſibili inungitur David. 1.1068.a
Sanctus Sanctorum nemo præter Chriſtum. 1.92.c

Digitized by Google

Sanctus homo contra hominem ſanctum nihil committit. 2.379.b
Sancti Petri interceſſio poſtulatur. 2.636.a
Sancti qvomodo apparent in eccleſiis & tumulis ſuis. 2.342.a
Sancti omnes, excepto Chriſto, ex viro & muliere nati ſunt. 1.590.a
Sancti Patres rerum Evangelicarum nobis peritiores ſunt. 1.2.b
Sancti religioſi qer afflictionem in hac vita expurgantur. 2.355.c
Sanctorum vita illis imitanda eſt qui verba ſanctorum intelligere cupiunt. 1.581.a
Sanctorum revelatio quomodo dignoſcenda ſit a tentatione diaboli. 2.474.c
Sanctorum interceſſio. 2.435.
Sanctorum animæ, Cervæ vocantur. 2.419.b
Sanctorum animæ, qvæ ex hac vita migrarunt, hominum memores ſunt. 3.342.d
Sanctorum formas uſitatas rejiciunt hæretici. 2.314.a
in Sanctis malitia non eſt. 1.3.a
Sanguis Chriſti a ſacerdotibus efficitur quotidie. 2.637.c
Sanguis & aqua exivit ex latere imaginis Chriſti, lancea perfoſſæ. 2.634.c
Sanguis in homine eſt vinculum animæ & corporis. 2.384.d
Sangvis oblatus a ſummo ſacerdote antequam Sancta ſanctorum ingrederetur. 2.5.d
Sanguinis fluxu laborans mulier fimbriæ veſtis Chriſti attactu ſanata eſt. 1.157.c
Sanguinis & aquæ imaginis Chriſti partes ad eccleſias per totum orbem diſtributæ. 2.637.b
Sangvini Chriſti contumeliam facit qui præter eccleſiaſticam inſtitutionem calice ſancto abutitur. 1.732.a
Saphira & Ananias moriuntur, quod de Votis ſuis aliquid ſubtraxiſſent. 1.993.d
Sapientia Patris eſt Filius. 2.656.a
Sapientia creatrix non creatur. 1.449.a
Sapientia patris ad creata ſeſe demittit, & accommodat. 1.51.d
Sapientia eſt aliqua in Creaturis. 1.449.c
Sapientia Dei non eſt paſſio aut portio ſed proprium patris germen. 1.335.c
Sapientia non eſt qualitas in Deo. 1.522.d
Sapientia hominum non eſt creatrix ſed creata. 1.449.d
Sapientia Ethnicorum infatuata eſt quando vera Dei ſapientia ſeſe in terris oſtendit. 1.101.a
Sapientia Jeſu filii Syrach. 2.116.b
Sapientiæ divinæ imago eſt hominum ſapientia. 1.448.c
Sapientiæ Dei participatu homines ſapientes nuncupantur. 1.335.c
Sapientiæ Salomonis liber quare ſic dicatur. 2.314.a
illius ſynopſis. ibid.
Sapientiæ capaces ſunt homines. 1.335.b
Sapientia, ætate, & gratia qvomodo proficiebat Chriſtus. 1.502.c
a Sapientia Dei omnia facta ſunt. 1.326.a
Sapientias multas a Deo conditas eſſe docet Aſterius Sophiſta hæreticus. 1.408.c
Sardicenſe concilium quare congregatum. 1.754.c
Sardicenſis concilii epiſtola. 1.756.b
Sardicenſi concilio ſubſcripſerunt trecenti quadraginta quatuor epiſcopi. 1.768.d
illorum nomina habentur. 1.767.a.b.c
in Sardicenſi concilio quid actum. 1.818.b
a Sardicenſi Concilio innocens judicatur Athanaſius. 1.817.d
in Sardico Concilio Valens & Urſacius reſipuerunt. 1.720.d
Sarpedon filius Jovis. 1.13.d
Sara uxor Abrahami illum Dominum ſuum appellabat. 1.374.a
Satan fidei Chriſtianorum inſidiatur perpetuo. 2.348.a
Satanas creatura prima. 2.473.d
Satanas nihil poteſt contra Chriſtianos. 2.473.d
in nomine Jeſu fugatur. ibid.
Satanæ nuncius, quis. 2.428.a
Satanam adorat Arius primam creaturam adorans. 1.119.d
Satanam e cœlo infra ipſam abyſſum præcipitavit ſuperbia. 1.1045.a
Satapræ impietatis hæretici. 1.841.a
Saturnus a Jove filio ſuo vincitur, & enervatur. 1.13.d
pro vero numine olim habitus. 1.101.d
poſt Chriſti adventum amplius non colitur ib.
Saturnum placare ſolebant Phœnices & Cretenſes mactatu liberorum, 1.27.b
Saul corporis mole aliis hominibus major dictus eſt. 2.282.d
a Samuele rex inungitur. 2.75.a
Davidem ad necem quæſivit. 1.89.d
Saulis poſteri Judæi. 1.1070.b
Saulis & Conſtantii geſtorum collatio. 1.856.a
Saulis accinens David inſaniæ vitium ab eo propulſabat. 1.981.b
Saulem ſe perſequentem fugit David. 2.707.d
Scandali occaſiones abjiciendæ. 2.401.c
Scelera omnia ante Verbi incarnationem publice, privatimque patrabantur. 1.58.b
Scelerum inventores hæretici. 1.156.a
Sceleribus ſuis prætextum coloremque honeſtatis qvæſivit Jupiter. 1.14.b
Schiſmatis & non pacis occaſiones ſunt acta hæreticorum. 1.751.a
Schiſmatis autores Euſebiani in Eccleſia. 1.745.a
Scientiarum capaces naturaliter ſunt homines. 1.20.c
Scommata quæ Arius in ſua Θαλεία docet. 1.310.d
Scopus veritatis quis ſit. 1.6.c
Scopus ſacræ Scripturæ de Chriſto. 1.481.d
Scortationis diverſa ſunt indicia. 2.368.d
Scortator nuptus gravius punietur quam ſolutus. ibid.
Scriptores habuit Athanaſius. 1.68.b
Scriptura eſt animæ cibus. 1.954.d
Scriptura ſacra ſecum non pugnat. 1.956.d
Scriptura divina magiſtra eſt virtutis & veræ fidei. 1.968.d
Scripturæ ſacræ partem qui non recipit, totam inficiatur. 1.286.c
Scripturæ ſacræ teſtimonia quibus ſuam hæreſim defendit Arius. 2.616.a
Scripturæ ſacræ loca quæ inter ſe diſcrepare videntur, qvomodo intelligenda. 2.327.c
Scripturæ ſacræ interpretes, qui. 2.156.c
Scripturæ ſacræ ſynopſis. 2.55.d
Scripturæ ſacræ authoritates quomodo accipiendæ & intelligendæ. 2.87.d
in Scriptura non ſunt omnia verba qvibus utitur eccleſia. 2.608.b

Scripturæ ſacræ aliquando ſi juxta literam interpretentur in blaſphemias nefandas inducunt. 2.357.d
Scripturæ quæ captum noſtrum ſuperant quomodo inveſtigandæ. 1.956.c
Scripturæ ſacræ per ſe ſufficiunt ad veritatis indicationem. 1.1.c
Scripturæ ſacræ ab hæreticis propoſitæ ad ipſorum refutationem valent. 1.549.c
Scripturarum ſacrarum libri in Eccleſia ab hæreticis combuſti. 1.946.a
Scripturarum cognitio in evolvendis ſanctorum Patrum libris adipiſcitur. 1.1.c
Scripturarum regula. 2.573.a
Scripturarum authoritates quibus Ariani in Catholicos utebantur. 1.478.b
ad Scripturarum ſacrarum lectionem quid opus ſit. 1.111
Scripturas omnes audacter perſcrutari pium non eſt. 1.955.c
Scripturas ſacras in ſuam ſententiam detorquent hæretici. 1.340.b
Scripturas truncatim & non integre allegant hæretici. 1.559.a
in Scripturis ſacris legendis quid obſervandum. 1.360.c
Scripturis ſacris credere per neceſſarium eſt. 2.23.c
Scutum fidei, quid. 2.429.c
Scutum fidei ſuſcipiendum, ad quid. 2.593.c
Scythæ Perſarum numina non adorant. 1.25.a
Scythis crudeliores Ariani. 1.851.a
Sebaſtianus Manichæus dux contra Chriſtianos. 1.849.d. 1.704.d
Secundus Epiſcopus Arianus, & Stephanus item Arianus, Secundum Presbyterum orthodoxum die Pentecoſtes interfecerunt. 1.855.a
Secundus Pentapolites, bis ab orthodoxis depoſitus, ab Arianis epiſcopus factus eſt. 1.290.a
illius ordinatio nullam vim in Eccleſia Catholica habet. 1.743.d
Sedes Romana Apoſtolica. 1.832.c. Vide Roma.
Sedes Angelorum homines occupant. 1.349.b
Seditiones & tumultus cur faciant hæretici. 1.889.d
Semen Davidis in æternum manſurum repromittit Deus. 2.591.b
Semen bonum quando non fructificat non eſt ejus culpa, cur. 1.1062.c
ex Semine Abrahæ genitus eſt Chriſtus poſt viginti quatuor ætates. 1.534.d
ex Semine Davidis carnem ſumpſit Chriſtus. 1.625.a
Sementem frumenti invenit Triptolemus. 1.20.c
Sempiterna Trinitas. 2.15.b
Sempiternus Filius. 2.665.d
Sempiternitas Patris eſt Filius, & ſempiternitas Filii eſt Pater. 2.567.c
Sennacherib & Rapſaces in Deum blaſphemant. 2.78.d
de eorum exercitu centena octoginta quinque millia virorum una nocte occiſa ſunt. ibid.
Sennacherib & Rapſacis hiſtoriam conſcripſit Eſaias. 1.974.c
Senſus Jeſu Chriſti proprie Spiritus ſanctus eſſe dicitur. 1.294.b
Senſus incolumis literas non quærit. 2.490.a
Senſuum judex eſt anima. 1.34.a
Senſibus carent Idola. 1.17.a
Senſum Chriſti nos habere, quid ſit. 2.591.b
Sententia Theognoſti de blaſphemia. 1.71.d
Sententia Syriorum de Ariana hæreſi. 1.872.d
Sententia Origenis quod filius ſit Patri coæternus. 1.277.b
e Sententia ſua deturbatur his verbis Arius. *unum ſumus*. 1.532.b
Sententiæ hæreticorum ſunt inania phantaſmata. 1.453.a
Sententiis ſacrarum literarum & non vocibus ſerviendum eſt. 1.227.a
Sepiæ ſimiles hæretici. 1.510.b
Septuaginta interpretes ſub Ptolemæo Philadelpho rege, primi ſacram Bibliam interpretati ſunt. 2.155.d
Sepulchra aperiebantur dum Chriſtus moreretur. 303.c
Sepulchrum Adæ, Calvariæ locus. 1.993.b
Sepultura Chriſti & ejus ad inferos deſcenſus quid hominibus præſtent. 1.648.d
Seraphim, Throni, & Cherubim a Deo abſque ullo mediatore omnia condiſcunt. 2.238.c
poteſtatibus cæteris ſublimiores ſunt, & Deo propinquiores. ibid.
inferiores ordines erudiunt. ibid.
Serapius monachus Epiſcopus factus. 1.957.c
Sermo τῷ λεγικῷ vice non fuit. 2.240.b
Sermo Dei, vide Verbum.
Sermo hominis duplicem generationem habet. 2.340.c
Serpens æneus a Moſe in deſerto exaltatus typus erat Chriſti. 2.304.c
Serpenticipites ſtatuas pro diis coluere Ægyptii. 1.10.c
Serra lignea a Judæis ſecatur Eſaias. 2.434.d
Servatius & Maximus Epiſcopi, a Magnentio, ad Conſtantium Imperatorem, legati miſſi. 2.679.a
Servator. Vide Chriſtus, & Salvator.
Servus appellatus eſt Chriſtus cum ſervi formam induiſſet. 1.421.c
Seth, figura eſt generationis filii Dei. 2.444.b
Siccitas per humorem immadeſcit. 1.30.a
Signum Crucis dæmones fugat. 1.101.d
Signum Crucis & fides ad Dominum, murus inexpugnabilis. 2.458.c
Signum baptiſmi mare rubrum. 2.426.b
diluvium. ibid.
Signo ſanctiſſimæ Crucis omnia magica compeſcuntur. 1.84.b
Signo Crucis & fide in Chriſtum, mors ut mortua conculcatur. 1.79.d
Signa corporum ſunt ſimulacra. 1.24.c
Signa edere ſolius divinæ eſt potentiæ. 2.366.a
Signa & prodigia a Chriſto facta eum verum Deum eſſe teſtantur. 1.348.c
Simeon Zacchæo Chriſti imaginem relinquit. 2.636.d
Simile de quibus dicatur. 1.928.b
Similitudo qualitas eſt. ibid.
Similitudo Dei, quid. 2.409.d
Similitudo, eſt rerum corporearum. 2.290.b
ad Similitudinem Dei factus eſt homo, nec tamen idem eſt cum Deo. 1.572.a
Simon crucem portabat, cur. 1.1101.c
Simoniaci hæretici a Simone nuncupati. 2.394.c
Simoniani in Incarnationem Chriſti blaſphemi. 2.358.c. 1.308.d
Simulachra quid. 1.29.c
Simulachra eadem cum Ægyptiis non adorant

Digitized by Google

Phœnices. 1.25.a

Simulachra Deorum ſuorum quare effinxerunt Ethnici. 1.21.c

ſimulachrorum cultus ſummotus eſt poſt Crucis adventum. 1.2.b

Simplices hæreticorum aſtutiis ſeducuntur. 1.287.c

e Sinai potius, quam e cœlo quare legem dederit Deus populo ſuo. 1.437.d

Singula ſunt partes totius. 1.30.d

Singula conjuncta totum explent. ibid. c

Singulis ſeſe exhibet Chriſtus a mortuis excitatus. 1.84.b

Sirmii integro anno detinetur Hoſius a Conſtantio 1.841.c

miſeris modis affligitur & atteritur. ibid.

Socrates cum Platone in Piræum Dianam adoraturus accedit. 1.12.d

Socro Petri febricitanti humano more Chriſtus manum tendebat, divinitus autem morbum compeſcebat. 1.484.b

Sodomitæ horribiliter interempti. 2.432.a

Sodomorum principes vocati ſunt Judæi a Chriſto, quare. 1.702.b

Sol, typus ſanctiſſimæ Trinitatis. 2.437.b

Sol jubente Jeſu Nave, juxta Gabaon diei unius ſpatio curſum ſiſtit. 2.72.b

Sol quare non apparuerit in ſalutifera Chriſti paſſione. 2.968.a

Sol tres habet ſubſiſtentias. 2.437.b

Sol attactu terrenorum corporum neque ſordeſcit neque obſcuratur. 1.70.c

Solis ſtatio. 1.72.b

Solis auxilium luna deſiderat. 1.29.c

Solis inſtar oritur Deus illuſtrans uniuscujuſue animum. 2.968.a

Solitaria hominis vita Deo grata. 2.405.b

Solitudinis Antonii locus. 2.459.d

Solon Athenienſis & Lycurgus Spartanus legum inventores. 1.20.c

Somnus, quid. 2.410.d

Somnus Chriſti nobis ejus veram humanitatem commonſtrat. 2.581.a

Sophiſmata hæreticorum ab Athanaſio diſſoluta. 2.304.d

Sophiſta callidus Aſterius, & hæreſeos propugnator. 1.337.c

filium Dei creaturam eſſe ſcripturis ſuis aſſerit. 1.399.b

Sophoniæ prophetæ liber apocryphus. 2.154.c

Soror noſtra eſt virgo Maria. 1.587.b

Soſpitatrix Diana Jovis filia. 1.14.b

Sotades homo ridiculus pro Moſe apud Arianos & Manichæos habetur, 1.307.d

Sotadæ poetæ imitator Arius. 1.310.a

Specula mutua ſunt fratres fratribus. 1.679.c

Spes omnis & fiducia hominum ubi ſita. 2.299.b

Spes ſalutis noſtræ in Jeſu Chriſti nomine defigenda. 2.313.d

Spiritus unus. 2.551.b

Spiritus ferebatur ſuper aquas, quid. 2.407.c

Spiritus ſanctus paracletus dictus, quare. 2.589.c

Spiritus Patris, Spiritus Filii dicitur. 2.270.a

Spiritus Sanctus a patre & Filio procedit. 2.32.d

Spiritus ſanctus voluntatem propriam non habet. 2.277.d

Spiritus ſanctus quando datus Apoſtolis. 2.265.b

Spiritus ſanctus eſſentialiter in Apoſtolos ſupervenit. 1.1036.c

Spiritus ſanctus utrum adorandus. 2.262.a

Spiritus ſanctus miniſtrat nobis gratiam. 2.278.d

Spiritus ſanctus, ſpiritus cognitionis & pietatis dicitur. 2.270.d

Spiritus ſanctus quod ſit Deus. 2.140.d

Spiritus ſanctus ὁδηγητικὸς dicitur, id eſt viæ dux. 2.272.a

Spiritus ſanctus oleum Chriſti inungens eſſe dicitur, quomodo. 1.353.c

Spiritus ſanctus ſemper in manibus patris eſt qui eum mittit. 1.344.d

Spiritus ſanctus natura Deus eſt, 1.1099.a

Spiritus ventus dicitur. 1.181.c

Spiritus ſanctus in creatione mundi cum patre fuit & Filio. 2.576.d

Spiritus ſanctus filium nec capit nec videt ſecundum Arianorum ſententiam. 2.577.b

Spiritus ſanctus Apoſtolos eligit ac dirigit. ibid.
Prophetas replet. ibid.
Epiſcopos conſtituit. ibid.

Spiritus ſanctus capabilis eſt & non capax. 2.583.b

Spiritus ſanctus una cum Patre & Filio nobis remiſſionem peccatorum confert. 2.583.c

Spiritus ſanctus eſt & fuit ſemper in patre, & ab eo procedit. 2.577.b

Spiritus Patris, Filii quoque ſpiritus eſt. 2.580.c

Spiritus ſanctus deitas eſt Filii. 2.359.d

Spiritus in ſcripturis quando pro Spiritu ſancto capiatur. 1.176.c

Spiritus ſancti domicilium virginitas. 1.1063.c

Spiritus ſancti a Patre proceſſio explicari non poteſt. 2.444.b

Spiritus ſancti proceſſio nec cœpit unquam nec deſiit. 2.276.a

Spiritus ſancti poteſtas ſacrarum literarum authoritate oſtenditur. 2.575.d

Spiritum ſanctum ſuo ore in Apoſtolos ſpiravit Chriſtus. 2.58[illegible].b

Spiritum ſanctum qui blaſphemaverit non habebit remiſſionem peccati, nec in hoc ſæculo nec in futuro. 2.583.b

Spiritum ſanctum tentare dicitur Saphira, quomodo. 2.592.b

in Spiritum ſanctum blaſphemia. 1.980.b

in Spiritum ſanctum peccant baptizati blaſphemantes. 1.971.d

Spiritu turbatus eſt Jeſus quomodo intelligendum 1.628.d

a Spiritu ſancto ſanctificatur Chriſtus quomodo. 1.357.d

in Spiritu Dei ſe ejicere dæmonia cur dixerit Chriſtus. 1.980.d

in Spiritu & veritate adorandum, quid ſit. 2.594.c

Sponſa Chriſti quid facere debeat. 1.1044.a

Sputum Chriſti cæcitatem ſanavit, quomodo. 2.304.a

Sputum ut homo emittebat Chriſtus, divinitus autem oculus per lutum aperiebat. 1.484.c

Statuarius Phidias quomodo, abſens repræſentatus. 1.38.a

Statuarum ſculptura Deos gentilium homines fuiſſe demonſtrat. 1.20.d

Stella a ſtella ſplendore differt. 1.391.a

Stella in cœlo reſplendens Chriſti nativitatis teſtis fuit. 1.88.d

Stella non eſt alia ſtella melior, ſed differt in fulgore. 1.364.a

Stellæ curſus in nativitate Chriſti Angelorum concentum indicat, 2.515.d

Stella Chriſtus geniturам ſuam voluit indicare. 1.90.d
Stellarum motus factus ut hominibus inſerviret. 2.3.a
Stellis divinos honores homines conſecraverunt. 1.9.d
Stephanus primitiæ martyrum. 2.594.a
Stephanus & Naboth lapidati. 2.434.d
Stephanus increpat principes Judæorum, quare. 2.594.a
Stephanus dum lapidaretur Jeſum Chriſtum invocabat. 2.313.d
Stephanus Arianus una cum Secundo Epiſcopo item Ariano Secundum orthodoxum presbyterum interfecit. 1.854.a
Stephanus Epiſcopus Euſebianus impudens calumniator. 1.822.b
epiſcopatu depoſitus, cur. ibid.
Stephanus Antiochiæ Euſebianorum, primarius. 1.765.b
Strages magna orthodoxorum facta in templo Qvirini. 1.815.d
Structuras literarum, numeros & menſuras Palamedes invenit. 1.20.d
Stola vocatur corpus Chriſti. 2.415.c
Stoicorum opinio de Deo. 1.528.c
Subſtantia quid. 1.133.b
Subſtantia mali nulla eſt. 1.8.a
Subſtantia duplex in Chriſto. 2.584.d
Subſtantia Verbi increata & impatabilis eſt. 1.616.c
Subſtantiæ Patris æternus fœtus eſt Filius. 1.336.c
Subſtantiæ appellatio duplex. 2.610.c
Subſtantiis duabus ſermo ſubſiſtit, anima ſcilicet & carne. 2.584.b
Summa veteris teſtamenti. 1.960.c
Sunamitidis filium mortuum precando ſuſcitavit Eliſæus. 2.78.d
Superſtitio Marcionis in conſtituendo Deo. 2.114.c
Superſtitionis certiſſimæ argumentum, qvale. 1.26.b
Superſtitionem idolorum refutavit Chriſtus adventu ſuo. 1.94.d
Superhumerale & cucullula virginis Deo dicatæ laſcinias habere non debet. 2.1054.c
Suſannæ hiſtoriam Daniel conſcripſit. 1.965.c.
Sylveſter Romanus Pontifex. 1.291.c
Sylveſter Papa, Marci prædeceſſor. 2.623.c
Sylveſter Daciæ Epiſcopus orthodoxus. 1.291.c
Symbolum Nicænum. 1.247.b
Symbola Euſebianorum ſibi diſſimilia, qvid. 1.907.b
Symmachus, Samaritanus natione, ad Judæos ſeſe recipit. 2.156.c
iterum circumciditur. ibid.
divinas litteras vertit. ibid.
Synaxis die paraſceves celebranda. 1.867.b
Synaxis Hieroſolymis a Catholicis celebratur. 1.951.c
Synaxis precationum. 1.683.b
Synaxim celebrare præcipit Athanaſius. 1.579.d
Synaxim cum aliis presbyteris nunqvam fecit Iſchyras. 1.747.d
Synaxes conficiendæ poſt Tertiam, qvoniam ea hora defixum eſt lignum crucis. 1.1055.a
Synaxes Quadrageſimæ. 1.682.d
Synaxes in Eccleſia majore Theonæ nuncupata Alexander Epiſcopus celebrabat. 1.683.a
Synaxes in Eccleſia celebrant presbyteri. 1.781.b
an Synaxes faciendæ in Eccleſiis nimium parvis. 1.683.c
in Synaxibus populi lætitia. 1.827.a
in Synaxibus celebrandis cura Athanaſii unica verſabatur 1.675.d
Synodus peragitur non Imperatoris, non principum, non magiſtratuum arbitrio, ſed ſolius Dei. 833.c
Synodus Epiſcoporum Orientalium & Occidentalium cur diverſis locis congregata. 1.869.d
Synodus Nicæna a 318 Epiſcopis celebratur. 1.932.c
Synodus Nicæna cur Filium Patri conſubſtantialem eſſe aſſeruerit. 1.921.a
non item Antiochena. 1.920.c
Synodus Antiochena a concilio Nicæno non differt. 1.919.d
Synodus Nicæna, hæreſeos Arianæ confutandæ gratia convocata. 1.582.a
Synodus vera non eſt, hæreticorum conciliabulum. 1.728.a
Synodi fides, totius Eccleſiæ fides eſt. 1.277.d
Synodi Nicænæ qualis intentio, 1.267.b
Synodi Euſebianorum intentio, qvalis. 1.737.a
Synodi Arimini acta. 1.879.d
Synodo Sardicenſi ſubſcripſerunt trecenti quadraginta quatuor Epiſcopi. 1.768.d
illorum nomina habentur. 1.767.a
a Synodo Sardicenſi innocens judicatur Athanaſius. 1.816.d
a Synodo qvæ confirmata ſunt iniquum eſt a paucis abrogari. 1.742.d
in Synodo Alexandrina deponitur Iſchyras. 1.792.b
in Synodo locum non habent hæretici. 1.827.c
Synopſis ſacræ Scripturæ. 2.56.&57.a.b.c.d
ex Syria in Ægyptum promanavit Appollinarii hæreſis. 1.1085.c
Syrianus noctu irruit in Eccleſiam Athanaſii. 1.690.b
Syriani dolus. ibid.d
Syriani ducis in occultanda perſequutione dolus. 1.866.d
Syriani ducis perſequutio in Chriſtianos, ipſa nocte Paraſceves. 1.867.b
Syri Deos Cilicum non colunt. 1.25.a
Syri Arianam hæreſim Antichriſti præcurſatricem eſſe judicarunt. 1.872.d
Syrorum numina Perſæ non recipiunt. 1.25.a

T.

TABELLÆ Synodo Sardicenſi attributæ legi prohibentur. 1.576.b
Tabernaculum primum ingrediuntur ſacerdotes cultui divino vacantes. 2.5.d
Tabernaculum ſecundum ſolus ſummus ſacerdos ſemel in anno ingreditur. 2.5.d
Tabernaculi facies externa qvæ oculis expoſita erat hominum, qvid referret. ibid.b
in Tabernaculo Deus verba Moſi faciebat in columna nubis. 1.467.a
Tabernaculorum feſtum die decima quinta menſis ſeptimi celebrandum. 2.65.b
Tabulæ duæ priores legis quare confractæ ſunt. 2.353.b
Tabulas ſacrarum literarum conficit Athanaſius juſſu Conſtantis Imperatoris. 1.676.a

ταυτότητα

ταυτότητι ſunt Pater, Filius, & Spiritus ſanctus. 2.174.c
a Tempeſtatibus conquievit mare audita Verbi incarnati voce. 1.157.d
Templum Dei virginitas. 1.1063.c
Templum corpus ſuum Chriſtus vocat. 2.581.c
Templum Salomonis, Chriſti corporis figura erat. 1.160.d
Templum Spiritus ſancti ſunt corpora hominum. 2.593.d
Templi abſoluti natales celebrantur, qvomodo. 1.685.d
Templi velum ſciſſum, qvid. 1.1016.d
e Templo Salomonis oracula ſua edebat Deus. 1.160.d
Tempus qværendi. 1.984.c
Tempore martyri ſe ad mortem offerre licet. 1.985.a
Tenebræ, qvid. 2.411.a
Tenebræ ſole præſente vim nullam habent. 1.111.d
Tenebras triduanas per totam Ægyptum, dempta filiorum Iſrael tellure, infert Moſes. 2.63.d
Termini antiqvi non ſunt tranſgrediendi. 1.313.a
Terminos immortalitatis natura mortalis accepit qvomodo. 2.4.b
Terra hominis mater. 2.3.c
ſine pluviis fructus edere non poteſt. 1.29.c
Terra nova erit & cœlum novum. 2.595.c
Terra commovetur dum patitur Chriſtus. 2.303.b
e Terra Adam manu Dei formatus eſt. 1.257.a
Terræ fructus grandine eliduntur. 1.31.c
Terræ imperavit Deus ut Datham & Abiron vivos deglutiret. 1.1044.c
Terram occidentalem habitantium corpora candida ſunt, qvare. 2.381.a
Teſtamentum Moſis liber apocryphus. 2.154.c
Teſtamentum vetus & novum duo denarii. 2.398.d
Teſtamentum novum irrident Judæi. 1.537.d
Teſtamenti veteris hiſtoriographi. 2.84.b
Teſtamenti veteris ſumma. 1.960.c
Teſtamento veteri obtrectant Manichæi. 1.537.d
in Teſtamento veteri Verbum Dei, filii appellationem habuit. 1.538.b
Teſtamenta duo, vetus & novum, ſunt duo gladii ancipites. 2.411.d
Teſtis nec judex eſſe debet inimicus. 1.796.d
in Teſtem Deum vocare non debemus. 1.116.b
Teſtes Athanaſii apud Imperat. Conſtantium contra hæreticorum calumnias. 1.675.d
Teſtes falſos ſubornat Iſchyras in Macarium & Athanaſium. 1.733.d
Teſtimonium Iſchyræ contra Athanaſium, falſum. 1.747.b
Teſtimonio Presbyterorum & Diaconorum juſtificatur Athanaſius. ibid.
Teſtimonia ſcripturæ ſacræ qvibus innituntur Ariani ut ſuam hæreſin tueantur. 1.504.d
Teſtimoniis ſacræ ſcripturæ utuntur hæretici cum patre ſuo diabolo. 1.313.c
Terrores & tumultus in Chriſtianos. 1.829.d
Thabor montem conſcendit Melchiſedech ibique Dominum orat. 2.8.c
Θαλεία intitulatur Arii liber. 1.309.d
Tharſis urbs qvædam regionis Judææ. 2.354.a
ex Thebaide in Ammoniacam Libyæ deportati ſunt epiſcopi orthodoxi. 1.697.d
Thebanos Deos Thraces non agnoſcunt. 1.25.a
Theodorus Athrybeos Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 1.580.b
Theodorus Heraclienſis Epiſcopus Euſebianus, concilio authoritate deponitur. 1.755.d
Theodorus Epiſcopus Arianus, a Sardicenſi ſynodo deponitur, & excommunicatur. 1.766.b
Theodorus falſus teſtis in Athanaſium. 1.733.a
Theodotion hæreſi Marcionis Pontici fautor. 2.156.c
ab illa tandem reſipuit. ibid.
divinas literas vertit, ut illam hæreſin ſubverteret. ibid.
Theodulus & Olympius Epiſcopi Thraces in exilium ab Arianis pulſi. 1.703.a
Theodulus Eccleſiæ Presbyter ab Arianis occidi jubetur. 1.762.c
fuga ſaluti ſuæ conſuluit. ibid.
Theognis falſus teſtis contra Athanaſium. 1.733.c
Theognoſtus author antiqvus. 1.274.a
Theognoſtus vir perquam ſtudioſus quid de blaſphemia in Spiritum ſanctum ſentiat. 2.971.a
Theologia non inhæret humanis inſtitutis. 1.1.a
Teophronii confeſſio fidei. 1.894.b
Theſes Arianorum. 1.263.c
Theſeus edicto ſuo Deos qvàmplurimos in Græcia creavit. 1.11.d
Theſſalonicæ Epiſcopus Erennius varie afflictus eo qvod cum Athanaſio communicaret. 1.691.b
Theſſalonicenſis Epiſcopus Alexander epiſtolam ad Athanaſium ſcribit. 1.783.c
Teſſera fidei Catholicæ eſt Trinitas conſubſtantialis, Deus verus, Maria genitus homo. 1.571.d
Thomas corpus Chriſti a mortuis excitatum contrectavit. 1.586.c
Thomas Chriſtum Deum eſſe agnoſcit. 1.394.d
Thomæ Circuitis & Evangelium, libri apocryphi. 2.154.c
Thraces Thebanos Deos ignorant. 1.25.a
Threicios Deos Pelaſgi non recipiunt. ibid.
in Throno ſedet Epiſcopus in Eccleſia. 1.867.d
Throni immortales, quomodo. 2.269.a
Throni, Cherubim & Seraphim a Deo abſque ullo mediatore omnia condiſcunt. 1.258.c
cæteris Angelis ſublimiores ſunt, & Deo propinqviores. ibid.
inferiores ordines erudiunt. ibid.
Thus & ſal offerri præcipitur die Sabbati. 1.640.
Timiditatem Athanaſio qvare objiciant Ariani. 1.707.a
præ timore non eſt fugiendum. 1.712.b
τὸ ἀγένητον, patris proprium non eſt. 2.171.b
τὸ ἀγένητον eſt id qvod nondum factum eſt fieri tamen poteſt. 1.337.b
Tobiæ libri Synopſis. 1.112.d
τῷ λογικῷ vice non fuit Sermo. 2.240.b
Torcular in vinea ædificatum, eſt S. baptiſma. 2.398.b
Torcularia. 2.416.c
Traditio Apoſtolica Chriſtum in carne paſſum eſſe docet. 1.159.d
Traditio religioſa patrum cuſtodienda. 2.501.b
Traditio evangelica ad hæreſes ſubvertendas ſufficit. 1.633.b
Traditionem Apoſtolicam corruperunt Ariani, qvomodo. 1.693.a
ex Traditione majorū decidivi ſunt hæretici. 1.7.a
Tratione patrum, & doctrina Apoſtolorum confirmatur Catholica fides. 1.159.d
Traditionibus qvi inhæret in hæreſin non labitur. 1.592.a

Trinitas ubiqve adeſt. 1.219.a
Trinitas unitate veneranda eſt. 2.32.a
Trinitas indiviſa,& unita in ſe. 1.189.a
Trinitas æqvalis. 2.551.b
Trinitas Paracletica eſt. 1.220.b
Trinitas tota Apoſtolos mittit. 1.215.d
Trinitas eſt in Perſonis, unitas vero in Deitate. 2.565 d
Trinitas figura exprimi neqvit 1.639.c
Trinitas prædicatur a Zacharia. 2.589.d
Trinitas ſciri poteſt, non definiri. 2.568 d
Trinitas tota inter ſe conſubſtantialis eſt. 1.622.b
Trinitatis perſonæ tres, qvare dicantur ſpiritus. 2.551.c
Trinitatis perſonæ per nomina diſtinguuntur. 2.552.d
Trinitatis eſſentia communis eſt. 2.442 a
non item illius proprietates. ibid.
Trinitatis conſtitutionem creatam eſſe ſentiunt Ariani. 1.324.b
Trinitati paſſionem Chriſti fuiſſe communem aſſerit Valentinus. 1.635.d
Trinitatem adorantes Chriſtiani plures Deos non adorant. 1.468 a
Trinitatem profitetur Eſaias. 2.588.d
Trinitatem ſanctam in throno excelſo ſedere. 1.216.a
Trinitatem nomine uno Sancti, in ſcripturis deſignant. 2.585.a
Trinitatem ab æterno non fuiſſe ſentiunt Ariani. 1.323.d
de Trinitate condigne loqvi impoſſibile eſt. 1.192.b
in Trinitate nihil prius eſt aut poſterius 2.292.b
de Trinitate curioſe nimis diſſerendum non eſt. 1.291.c
de Trinitate fides Athanaſii. 2.606.b
pro Trinitate qvaternitatem conſtituunt Ariani. 1.588.c
Triptolemus frumenti ſementem invenit. 1.20.c
Triteuchos liber Tribuum ſortes, Judicum res geſtas, & Davidis ſtirpem complectitur. 1.960.c
Triumphum ſimulant hæretici etiam victi. 1.453.a
Triumphum de morte reportavit Crux vivifica Chriſti. 1.1022.a
Trophæum eſt Crux Chriſti de morte excitatum. 1.72.b
Tropici tropos ſibi excogitant. 1.184.d
Tropici Spiritum Sanctum creaturam eſſe dicunt. 1.192.a
Tropicorum error, unde, 1.175.d
Tropicorum fabuloſa commentatio aliena a fide & a ſcripturis. 1.207.b
Tuba canere imperatur Judæis in die Sabbati. 2.966.d
Tumultus & ſeditiones cur faciant hæretici. 1.889.d
Tunica Chriſti inconſutilis a carnificibus non dividitur, qvid. 1.1012.b
Turpitudo odii. 1.779.b
Typus carnis Chriſti erat veſtis talaris Aaronis. 1.378.c
Typum Crucis in veteri teſtamento primus exhibuit Jacob. 2.353.d
Tyrannis dæmonum a Chriſto expulſa eſt. 2.369.d
Tyrannis Conſtantii in ſuis cognatis occidendis. 1.850 b
Tyrannus Ægypti Pharao in conſtans. 1.828.d
Tyrannorum imperiis ſculptilia venerationem adepta ſunt. 1.15.a
Tyri carceribus includitur Macarius. 1.733.c
qvæ Tyri acta ſunt qvomodo habuerit Athanaſius. 1.801.a

V.

VALENS & Clemens a Magnentio ad Conſtantium Imperatorem legati mittuntur. 1.679.a
Valens Epiſcopus Arianus a Sardicenſi ſynodo deponitur & excommunicatur. 1.766.b
Valens hæreticus a diverſis conciliis anathemate percuſſus. 1.582.a
Valens a Murſis Pannonicis Euſebianorum primarius. 1.765 b
Valens & Urſacius catechiſmo ab Ario inſtituti ſunt. 1.290.a
Valens & Urſacius hæreſis Arianæ anteſignani. 1.751.b
Valens & Urſacius concilii authoritate deponuntur. 1.755.d
Valens & Urſacius nomen conſubſtantiale e ſymbolo abſtulerunt. 1.876 a
quæ in concilio Nicæno acta ſunt, abolire conantur. ibid.
ab omnibus Epiſcopis Arimini & Seleuciæ congregatis condemnantur. ibid. d. pœnitentiam, veniamqve poſtulant. ibid.
Valens & Urſacius Conſtantium æternum appellant. 1.871.a
Athanaſio literas ſcribunt. 1.776.d
ſe calumniatores eſſe confeſſi ſunt, & pœnitentiam egerunt. 1.839.d
in concilio Sardico reſipuerunt. 1.720.d
Valens & Urſacius cum ſuis gregalibus Arimini, & Seleuciæ Concilii cauſa fuere. 1.869.a.1.871.a
conſcientia ſua flagellati pœnitentiam profitentur. 1.826.b
Romam pœnitendi cauſa proficiſcuntur. 1.748.b
Valens & Urſacius ad vomitum redierunt poſt pœnitentiam, Euſebianorum ſuaſu. 1.628.b
Valentis & Urſacii fides qvam nova. 1.871.d
eorum pœnitentia damnantur Euſebiani. 1.721.b
Valentis & Urſacii confeſſio coram ſummo Pontifice. 1.776.a
Valentinus paſſionem Chriſti rem Trinitati communem eſſe dicit. 1.635.d. partem Trinitatis carnem Chriſti eſſe aſſerit. ibid.
item Chriſtum veram carnem non aſſumpſiſſe. 1.441.c
Valentinus hæreſeos inventor. 1.308.d
Valentinus hæreticus Angelos congeneres Chriſto eſſe docuit. 1.363.c
Valentinus Angelos Spiritui ſancto coætaneos eſſe ſentit. 1.185.a
Valentinus, Marcion & Baſilides aſſerunt dominũ veluti aquam per canalem, penetraſſe per impollutam Dei parem virginem. 1.1083.c
Valentinus & Marcion Patrem & Filium duos Deos eſſe dicunt. 1.927.a
Valentinianus Patrem & Spiritum ſanctum cum Verbo carnem geſtaſſe aſſeverat. 1.623.c
Valentiniani a Valente hæretico nomen ſumpſere. 1.308.d

Vaſe teſtaceo repræſentatur baptiſma. 1.396.a
Vaticinium edidit Græca puella de incarnatione Chriſti. 2.386.a
Vaticinia prophetarum de adventu Chriſti confirmant Euangeliſtæ. 1.1077.b
Velum templi ſciſſum, qvid. 1.1016.d
Veneficium & incantatio nonnunqvam hominem impium valent occidere, juſtum non item. 2.335.c
Venter. 2.425.c
Ventus dicitur Spiritus. 1.181.d
Venus in Papho adoratur. 1.10.c
item Amor. ibidem.
Venus docet meretricatum. 2.28.a
Ver expugnat Hyemem. 1.31.c
Verbum Dei unicum eſt. 2.264.c
Verbum Dei unum eſt & idem ſemper. 1.307.d
ex Deo patre genitum eſt. 1.243.b
carne aſſumpta ex fœmina naſcitur. 1.641.d
filii nomen habuit ante ejus incarnationem. 1.537.b
ſine carne Chriſtus non appellatur. 1.934.c
carnem induit, qvando. 1.262.b
Verbum Dei ad prophetas factum eſt, qvomodo. 1.484.d
Verbum caro factum eſt, qvomodo intelligendum. 1.955.d
Verbum & caro duo diverſa ſunt. 2.299.a
Verbum animæ loco in Chriſto fuiſſe Arius opinatur. 1.636.a
Verbum Dei mutabile & alterabile non eſt. 1.341.d
Verbum Dei Creaturam eſſe aſſerunt Ariani. 1.286.d
Verbum, Dei Patris interpres dicitur. 1.49.c
Verbum Dei aſſumpta forma noſtra in deteriorem ſtatum non eſt mutatum. 2.579.b
Verbum Dei non deſcendit in Chriſtum qvemadmodum in Prophetas. 1.956.a
Verbum ejusdem eſt ſubſtantiæ cum Deo. 1.667.c
an exceſſerit a corpore Chriſti. 1.647.c
Verbum ſemen Abrahæ aſſumpſit nec converſum eſt in ſemen Abrahæ. 1.956.c
Verbum Dei an Judæi crucifixerint. 1.647.b
Verbum a filio diſtingunt Ariani. 1.530.b
Verbum utrum corpus animatum geſtarit. 2.286.a
Verbum gratia & non natura extitiſſe dicunt Ariani. 1.295.b
Verbum in veteri Teſtamento filii appellationem habuit. 1,538.b
Verbum patri eſſe conſubſtantiale probatur exemplo Jubaris ſolis. 1.405.c
Verbum ratione eſſentiæ ſuæ creatura eſſe non poteſt. 1.449.b
patri ſubſtantiale eſt incorporeum. 1.519.d
patris vita eſt. 1.51.d
appellatur dilectum, cur. 1.538.d
Verbum Dei longe differt a verbis hominum. 1.916.d
Verbum in Patre eſt & Pater in Verbo. 1.402.d
Verbum Dei tale eſſe dicunt Sabelliani qvale homines in ſua mente concipiunt. 1.659.d
Verbum eſt in genitore ſuo. 1.52.a
an ſit Patri conſubſtantiale. 1.923.a
filius a Deo appellatur, qvare. 1.334.d
a patre non eſt ſegregatum. 1.467.b
Verbum domini immutabile eſt. 1.358.c
carni unitum eſt, non autem in carnem mutatum. 1.956.c
Verbum & Filius idem ſunt. 1.533.c
Verbum Dei, natura impatibile eſt. 1.486.c
Verbum in carne ſitum Deum agnoſcimus & adoramus. 1.668.d, 1.157.c
Verbum carne crucifixum eſt. 1.123.b
Verbum Dei & ratio caput eſt eccleſiæ. 1.44.b
Verbum qvatenus verbum a Spiritu ſancto inungi non dicitur. 1.354.c
Verbum carnem aſſumendo diminutum non eſt. 1.348.d
Verbum qvatenus verbum nullam gratiam accepit. 1.349.d
Verbum non eſt præſtantius Angelis factum, ſed illius humanitas aſſumpta. 1,646.c
Verbum Dei nihil eorum ſentiebat qvæ corpori ſuo fiebant. 1.586.b
Verbum Dei corpus aſſumpſit ut peccatum qvod in corpore erat aboleret. 1.98.c
Verbum eſt Dei ratio. 1.44.b
Verbum Dei incomparabile eſt. 1.365.c
Verbum corpori ſuo non eſt conſubſtantiale. 1.585.b
Verbum Patris, paſtor dicitur. 1.51.d
Verbum non fuiſſe cruce affixum, nec ſimul cum corpore paſſum. 1.123.c
Verbum Dei non eloqvutione pronunciatum eſt, ſed filius eſt perfectus & vivens. 1.240.a
Verbum ante adventum ſuum in carne, homo non erat. 1.634.c
Verbum Dei res creatitia non eſt. 1.161.d
Verbum Dei non eſt ſonus vocum, neqve dictionum complexio. 1.406.a
Verbum non habuiſſe principium. 1.1086.d
Verbum Dei neqvaqvam tale eſt qvalia ſunt verba hominum. 1.406.d
Verbum Dei eſt Patris voluntas. 1.402.a
Verbum Dei eſt gladius Spiritus. 2.593.a
Verbum Dei inficiatur Somoſatenſis. 1.286.d
per Verbum Dei gratia & voluntate creaturæ conditæ ſunt. 1.326.d
per Verbum Dei caro immortalis facta eſt. 1.993.a
inter Verbum Dei & verbum hominis; differentia. 1.406.a
dictum hoc, Verbum caro factum eſt, pie intelligendum eſt. 2.311.a
Verbi pater, qvis. 1.49.a
Verbi eſſentia per corpus Chriſti non abſolvitur. 1.667.d
Dei Verbi nutu omnia eodem tempore ſimul diſpenſantur. 1.49.b
Verbi unius genitor eſt Deus & non multorum. 1.299.a
Verbi incarnatio peccatis obnoxia non fuit. 1.628.a
Verbi incarnatio cur facta. 1.1079.d
Verbi Dei incarnatio qvomodo facta. 1.1033.c
Verbi Dei incarnationis utilitas. 1.350.b
Verbi divinitatem patibilem facit Arius. 1.644.a
Verbi ſubſtantia increata & impatibilis. 1.616.c
Verbi divinitas inſcrutabilis. 1.819.b
Verbi Dei proprium eſt operari opera Patris. 2.291.c
Verbi communione dii efficimur. 1.164.a
Verbi Dei imago eſt ratio noſtra. 1.448.c
Verbi inhominatio a Chriſtianis profitetur. 2.301.a
Verbi & carnis una eſt perſona. 2.584.a
Verbi Dei incarnationis prima cauſa, qvæ. 1.60.b

Digitized by Google

Verbi Dei opera omnibus manifeſta ſunt. 1.298.b
Verbi corpus factum eſt, nequaquam autem ipſum verbum. 1.381.b
Verbi Dei naturam non demolitur nomen ingenitum. 1.279.c
de Verbi incarnatione error Baſilidis, Valentini, & Marcionis. 1.1083.c
Verbi natura in carnem mutata non eſt. 1.956.c
Verbo & Filio ſimili modo convenit mundum creaſſe. 1.534.a
pro Verbo Dei Angelum nominat Jacob, quia is ſolus eſt qui patrem revelat. 1.466.a
a Verbo Dei inviſibilis eſt caro Chriſti. 1.159.b
de Verbo ac de Deo eadem eſt ratio. 1.(4,.d
Verba multa non genuit pater. 1.264.d
Verba omnia hæreticorum ſuſpecta ſunt 1.610.a
Verba hæc, *Ego ſum primus*, exponuntur. 1.462.a
Verba Arianorum terreſtria ſunt & humum ſapientia. 1.267.a
Verba proverbiorum non ſunt reſpicienda, ſed ſenſus. 1.4 5.a
Verba Salvatoris ad matrem Zebedæorum ignorantiam nullam præ ſe ferunt. 1.226.b
Verba pſalmorum quiſque pro ſuis accipere poteſt. 1.967.a
Verba hæc, *Ego ſolus ſum Deus, præter me non eſt Deus*, explicantur. 1.461.c
Verba hominum ad agendum efficacia non ſunt. 1.406.b
Verba quæ Deo & hominibus conveniunt, diverſa ratione conſideranda ſunt. 1.258.d
Verba ſanctorum qui intelligere cupit, illi vita ſanctorum eſt imitanda. 1.105.b
Verba incurie & ſimpliciter pronunciat ſcriptura ſacra. 1.545.a
Verba, *genuit & creavit*, conjunctim poſita quid velint 1.431.a
Verba Dei ſunt margaritæ & pretioſi lapides. 1.1053.c
Verba ſcripturæ ſacræ quomodo accipienda & intelligenda ſint. 2.310.b
Verba ſcripturæ audienda ſunt, & eorum ſenſus inquirendus. 2.309.d
Verba ſuo ſenſu denudata accipienda non ſunt. 2.310.c
per Verba ſacra cibus & potus ſanctificantur. 1.1056.a
Verborum ſacræ Scripturæ intellectum depravant hæretici. 1.453.a
Verborum iſtorum explicatio, *Omnia mihi tradita ſunt a Patre.* 1.50.a
Verborum humanitati Chriſti convenientium interpretatio. 1.488.c
Verbis novis utitur Eccleſia contra novos hæreticos. 2.607.c
ſub Verbis ambiguis pravitatem ſuam occultant hæretici. 1.279.b
Veritas calumniæ curatio. 1.680.c
Veritas & virtus cum errore convenire non poſſunt. 1.147.b
Veritas patris eſt Chriſtus, imago, forma & ſplendor. 1.325.a
Veritas etſi a multis oppugnata, invicta tamen ſemper remanet. 2.328.c
Veritas Patris eſt Filius. 1.51.d
Veritas Regum Chriſtianorum tutela eſt. 1.680.c
Veritatis ſcopus quis ſit. 1.7.b
Veritati qui credit nunquam decipi poteſt. 1.2.d
Veritati adverſantur omnes hæreſes. 1.307.a
Veritatem dicenti diabolo nequaquam credendum eſt. 1.285.b
a Veritate deviat anima, quomodo. 1.7.b
Vermi comparatur caro Chriſti. 2.449.b
Veroneæ Epiſcopus Lucillus D. Athanaſii teſtis. 1.675.c
Veſtimentum ſuum cilicinum fratribus ſuis donat Antonius moriturus. 2.503.b
Veſtimenta ſua Antonius moriturus dividit. ibid.
Veſtimenta Chriſti dividenda prophetat David. 2.392.d
Veſtimenta Chriſti diviſa ſunt ut nos indiviſum verbum a Patre haberemus. 1.993.b
Veſtimenta reſumpſit Chriſtus ad mortem, ut ea ſimul cum morte exueret. 1.1011.c
Veſtimentorum Chriſti quatuor partes quid ſignificent. 1.1012.d
Veſtis talaris Aaronis, carnis Chriſti typus erat. 1.378.b
Veſtis Presbyteræ virginis qualis eſſe debeat. 1.1054.a
Veſtitus & victus ratio. 2.620.d
Veteris teſtamenti ſumma. 1.960.c
Vervecino capite configuratus eſt Jupiter Ammon in Lybia. 1.10.c
Via cognoſcendi Deum in nobis eſt. 1.32.d
Via qua Deum cognoſcimus eſt fides. 1.33.a
Via ad paradiſum & immortalitas homini deerat, quando. 1.437.b
Via ſalutis uniuscujuſcunque anima & mens. 1.33.a
Via eſt Chriſtus ad Patrem ſuum. 1.242.c
Via perfecta eſt ad virtutem, ſcire Antonium quid fuerit. 2.451.b
Viam Antichriſti præmunivit Conſtantius. 1.842.c
Viam Antichriſto præparant hæretici. 1.305.c
a Via veritatis deerraverunt hæretici. 1.451.d
Viæ binæ hominibus propoſitæ, vitæ ſcilicet & mortis. 1.1059.d
Viæ Dei tales ſunt quale eſt verbum ejus, & e converſo. 1.418.d
Viarum principium quare dicatur Chriſtus. 1.435.d
Viduæ filium terna inſpiratione excitat Elias. 1.147.b
Viduæ farinam & oleum in Sarepta Sidoniæ multiplicat Elias. 2.78.c
puerum ejus mortuum ſuſcitat. ibid.
Viduitas a Paulo commendatur. 2.592.d
Victimæ pro diis habentur. 1.16.b
Victor & Vincentius Apoſtolicæ ſedis Apocriſiarii. 2.623.d
Victoria contra mortem facta eſt Crux Chriſti. 1.79.d
Victoriæ monumentum fuit crux impoſita Chriſto. 1.1011.b
Victoriam Chriſtus reportavit de Diabolo. 2.321.c
Victoriam de inimicis reportavit Zorobabel, quod veritatem rebus omnibus antepoſuiſſet. 1.680.c
Victus & veſtitus ratio. 2.620.d
Vigilia in orationibus ad proximam Synaxim. 1.717.a

Digitized by Google

Vigiliis & jejuniis corpus ſuum vallabant Antonius. 2.454.d
Vincentius Capuæ Epiſcopus. 1.822.a
Vincentius Epiſcopus Sardicenſi Concilio ſubſcripſit. 1.767.a
Vincentius Campaniæ Epiſcopus, Athanaſii apud Conſtantium teſtis. 1.675.c
Vincentius Capuæ Epiſcopus varie afflictus, quod Athanaſio faveret. 1.692.a
Vinculum animæ & corporis in homine eſt ſanguis. 2.384.d
Vindex perjurii Arii Deus. 1.301.d
Vindicta Eccleſiæ læſæ quærenda. 1.949.c
Vinum vocatur Corpus Chriſti. 2.415.b
Vinum Æthiopes copioſe bibere neqveunt. 2.381.a
Vinum per allegoriam intelligitur ſub Dionyſii nomine. 1.26.c
Vinum meracum addito panis fruſtro, Abrahamo & populo ejus dedit Melchiſedech. 2.9.d
Vinum & frumentum ſacramentorum divinorum ænigmata. 2.404.b
Vinum exilarans, hoc eſt ſanguis Chriſti, in altari ſacro exhibetur. 1.122.b
Vinea mundus eſt. 2.398.b
Vineæ operarii Apoſtoli. 2.399.a
Vinearum duo genera commemorantur in ſcriptura. 1.132.d
Vir eſt imago & gloria Dei. 1.400.c
Viri gloria eſt mulier. ibid.
Viro juſto Joſeph deſponſata erat Virgo Maria. 2.592.d
Viri mulierum naturam affectaverunt ut matri Deorum grati forent. 1.57.b
Viri Chriſtiani in Eccleſia orantes, ab Arianis interfecti nocte Paraſceves. 1.868.a
Viri quadraginta virgis palmarum ad necem usque cæſi. 1.705.a
Viris ſuis per omnia ſubjici debent mulieres. 1.1044.a
Viros ſanctos in hoſpitium ſuum ſuſcipere debet virgo, quomodo. 1.1062.c
Virga Aaronis germinavit. 2.68.b
Virga Jacob, quid. 2.414.b
Virginitatis encomia. 1.1063.c
Virginitatis Angelicæ exemplar nobis reliquit Chriſtus. 1.698.c
Virginitatis ſervandæ author fuit Chriſtus. 1.105.b
Virginitatis laus. 1.698.c
Virgo Maria, Regina, Domina, & Deipara proprie dicitur. 1.1041.a
Virgo Maria poſt partũ manet incorrupta. 2.613.c
Virgo Deipara Deum in ſe habitantem videre non potuit. 1.1037.b
— mons Syon nuncupatur. 2.419.a
— concepit & peperit Emmanuelem. 2.282.c
Virgo citra partum lac habere non poteſt. 1.585.d
Virgo Deo dicata qualis eſſe debeat, & qualiter ſe gerere. 1.1035.b. 1.1062.b. & ſeq.
Virginem non matrem Verbi ſed canalem faciunt Macedoniani. 2.298.d
in Virginem Mariam quomodo Spiritus ſanctus ſupervenerit. 1.1036.a
Virgine pariente Chriſtus affectiones partus nequaquam ſentiebat. 1.70.b
ex Virgine Maria corpus tantum aſſumpſit Chriſtus. 1.584.c
ex Virgine deſponſata naſci voluit Chriſtus cur. 1.585.c
ex Virgine naſcitur Chriſtus, illabata illius virginitate. 2.602.a
Virgines ab Arianis militibus denudatæ, nocte Paraſceves. 1.867.c
Virgines ab Arianis denudatæ & diverſimode afflictæ. 1.692.c
Virgines ſacræ ab hæreticis raptæ, denudatæ, & variis contumeliis affectæ. 1.946.a
Virgines infinitas contumelias coram Epiſcopis Arianis paſſæ ſunt. 1.734.d
Virgines palmarum virgis & mortem cæſæ. 1.859.a
Virgines & matronæ flagris cæſæ, deinde carceribus incluſæ Paraſceves die. 1.947.a
Virgines ab Arianis ſpoliatæ, & e cænobiis ſuis ſuſpenſæ. 1.699.a
Virginum corpora plagis conciduntur ab hæreticis. 1.847.b
Virginibus Chriſtianis gladii ab Arianis intentati ſunt. 1.724.b
Virgines interfectas in templo ab Arianis, milites in monumentis ſepeliunt. 1.868.a
contra Virgines & Monachos Diaboli odium maxime verſatur. 2.465.d
Virtus Patris eſt Filius. 1.51.d
Virtus mons dicitur, cur. 2.419.c
Viſionis Iſrael deſiit quando Sanctus ſanctorum advenit. 1.93.a
Viſiones Antonii. 2.486.c
Viſiones animarum a Deo propter bonum noſtrum permittuntur. 2.343.a
Viſiones multas divinas habuit Patriarcha Jacob dum fugeret. 1.713.d
Viſum a Chriſto recepit cæcus natura. 1.92.a
Vita bona multum auctoritatis habet. 2.621.b
Vita ex vita genita eſt. 1.562.b
Vita hominis ſolitaria Deo grata. 2.405.b
Vita noſtra tenebræ vocatur. 2.411.a
Vita Epiſcopi vere ſinceriterque creati qualis eſſe debeat. 1.864.c
Vita Chriſti exemplum eſt noſtræ. 1.580.d
Vita Conſtantii a patris & fratris moribus aliena. 1.844.a
Vita æterna vili pretio comparatur. 2.461.d
Vita æterna pro præmio eſt illis qui ſecundum Dei præcepta vivunt. 1.52.d
Vita ſanctorum illis imitanda eſt, qui verba ſanctorum intelligere cupiunt. 1.203.b
Vitæ mater dicitur virgo Maria. 1.71.a
Vitæ & ſapientiæ fons eſt Deus. 1.325.b
Vitæ humanæ finis incertus. 2.365.a
Vitæ humanæ finis, bonus aut malus. 2.420.b
Vitam ſolitariam agentes Deum in ſpiritu & veritate adorant. 2.398.c
Vitam ex morte nobis confecit Chriſtus. 2.40.d
Vita proba opus eſt ad ſacrarum ſcripturarum lectionem. 1.203.a
Vitis vera Chriſtus dicitur, quomodo. 1.137.d
Viti veræ Hyberni venti infeſti ſunt. 1.138.b
Viton presbyter plures Epiſcopos in Concilium Romanum adducit. 1.739.c
Vitta crinalis virginis Deo dicatæ ex lana eſſe debet. 1.1054.b
Vitulum Apin ſacris colebant Ægyptii. 1.26.b

Digitized by Google

Vitulos ſeptem adducit Melchiſedech, ut ſacrificarentur. 2.8.b
Viventes qui. 2.430.b
Unctio Chriſti, miſſio, & declaratio, idem. 1.639.b
Unctio eſt Spiritus ſanctus ſuper carnem Chriſti. 2.593.c
Unctus eſt Chriſtus præ conſortibus ſuis, quomodo. 2.268.d
Unguentum & Sigillum eſt Spiritus ſanctus. 1.198.a
Unguentum corpori ſuo allinere non debet virgo Deo dicata. 1.105.a
Unguentum effuſum eſt Chriſti nomen. 2.583.c
Unigenitus quare dicatur Chriſtus. 1.432.c
Unigenitus & primogenitus quomodo idem eſſe poſſint. 1.433.b
Unigenitus & primogenitus quomodo conveniant Chriſto. 2.327.b
Unigenitus & dilectus idem ſunt. 1.538.c
Unitas eſt in Deitate, in perſonis vero Trinitas. 2.565.c
Unitas Patris & Filii ſecundum ſubſtantiam exiſtit. 1.923.d
Unitas Trinitatis invenitur in ſanctis Scripturis. 2.590.d
Unitas Patris & Filii exemplo probatur. 1.457.d
Unitas Patris cum Filio declaratur his verbis (*Ego & Pater Unum ſumus.*) 1.531.d
Univerſitatis rerum author unus eſt. 1.42.c
Volatilia Hebræis prohibita. 2.65.d
Volucres cœli ſunt Prophetæ, Apoſtoli, & Evangeliſtæ. 2.399.c
Volucrium formas ſumit Jupiter. 1.13.d
Voluptas irrationabilis ſigno ſanctiſſimæ crucis conquieſcit. 1.84.a
Voluptatis amore irretitur mens humana, quomodo. 1.4.d
Voluptatis fruitionem nobis Deus largitus eſt. 2.3.a
Voluptates unde emerſere, 1.4.c
qui Voluptatibus indulget is Barrabam depoſcit, & Chriſtum interficit. 1.1027.d
Voluntas Dei in quo conſiſtat. 1.512.a
Voluntas Patris in Verbo eſt. 1.402.b
Voluntas ordinem naturæ nunquam ſubvertit. 2.307.d
Voluntatis animæ indicium eſt fides. 1.995.c
Voluntate creatæ ſunt creaturæ non item filius Dei. 1.514.b
Voluntate Deus operatur. 2.581.a
Voluntate libera a Deo præditus eſt Adam. 1.627.b
Voluntate Dei elementa in amicitiam conciliantur. 1.40.a
Voluntate morbos ſanat Chriſtus. 1.662.d
an Voluntate ſit bonus & miſericors Deus necne. 1.513.b
Voluntatem Patris adimplere Filio probro non eſt. 1.514.b
Voluntates duas, & operationes duas Chriſtus habet. 1.1033.d
Vota ſua reddenda. 1.994.a
Votis publicis Athanaſius in Epiſcopum Alexandrinæ civitatis eligitur. 1.726.c
Vox ad Abraham facta in gratiam Melchiſedecis. 2.9.a
Vox ingeniti à Scripturis ſacris aliena eſt. 1.278.c
Vox, ingenitum, quare ſuſpecta. 1.281.b
Vox Verbi incarnati tempeſtates maris compeſcuit. 1.157.d
Vox Patris Chriſtum Dei Filium dilectum eſſe omnibus manifeſtat. 2.316.a
Vox Archangeli Gabrielis, Verbi Dei ſubſtantia non fuit. 1.1034.b
Vox, ingenitus, in Scripturis ſacris uſitata non eſt. 1.340.c
multiplicem ſenſum ſub ſe continet. ibid.
Vocem humanam edens Chriſtus Lazarum excitavit a mortuis. 1.161.a
Voce humana loquitur aſina Balaam. 2.68.b
Voce ſeſe muto invitant Cornices ad eſcam inventam. 2.378.b
Voces iſtæ (*datum eſt, traditum eſt*) Filii divinitatem non diminuunt. 1.488.b
Voces creationis quædam Chriſto conveniunt quatenus eſt homo. 1.381.d
Voces quæ in Scripturis ſacris non reperiuntur an rejici debeant. 1.281.d
Voces Arianis inventæ. 1.266.b
Voces in ſacris litteris contentas etiam ſi uſurpent hæretici audiendi tamen non ſunt. 1.913.d
Voces, eſſentiam & Conſubſtantialitatem, in ſacris litteris non contentas uſurparunt patres Niceæ congregati. 1.218.d
ob id murmurant Ariani. ibid.
Voces Scripturæ ſacræ mutilat Arius. 1.116.b
Voces in Scriptura ſacra non repertas poſſunt uſurpare orthodoxi. 1.913.d
Urbici Pontici hæreſis. 2.563.d
Urſacius. Vide Valens.
Uſiæ tres in ſcriptura non ſunt. 2.608.c
an Uterus ſit a Deo alienus. 1.540.a
Uterum habet Deus quomodo. 2.612.a
ex Utero genitus dicitur Chriſtus, id eſt ex ſubſtantia. 1.133.d
ex Utero ſanctificatus eſt Hieremias. 1.485.b
Utile quid nobis ſit ignoramus. 2.383.c
Utilitas Chriſti. 2.424.a
Utilitas legendi. 2.620.d
Utilitas ex lectione Pſalmorum. 1.968.d
Utilitas concentus Pſalmorum. 1.980.d
Utilitas communis hominum ex Chriſti paſſione demonſtratur, quomodo. 2.313.b
Utilitas immolationis corporis Chriſti. 1.63.a
Utilitas Chriſtianorum in quo conſiſtat. 1.666.d
Utilitas incarnationis Verbi Dei. 1.350.b
Vulcanus Marti & Veneri inſidiatur. 1.14.c
Vulcanus ex præcipitatu claudicans. ibid.
Vulcanus fabrilis artis inventor. 1.20.a
Vulcanus in Græcia ex Theſæi decreto pro Deo veneratur. 1.11.d
Uxor Abraham Sara, illum Dominum ſuum appellabat. 1.374.a
Uxor Job in Deum blaſphemias maritum ſuum docet. 1.284.c
Uxores ſuas gravidas interrogant Ariani de generatione filii Dei. 1.518.a
Uxores plures habere uni viro in veteri teſtamento permittitur. 2.369.c
Uxores Arianorum in pias matronas debacchatæ. 1.850.b
ab Uxoribus abſtinere Deus præcepit. 2.369.c

Z.

ZACCHÆO imaginem Chriſti reliquit Simeon. 1. 636.d
Zacharias filius Addo, qvo tempore ad eum factum ſit verbum Domini. 2.106.c
qva de re prophetaverit. ibid.
Zacharias de inceſſu Chriſti ſuper Aſinum prophetat. 1.988.d.2.390.a
Zacharias, Jacobus & alii gladio occiduntur. 2.434.d
Zacharias Angelum vidit. 1.466.d
Zacharias Trinitatem prædicat. 2.589.a
Zachariæ in templo Angelus apparet. 1.1034.b. 2.519.a
conceptionem filii ſui Joannis Baptiſtæ annunciat. ibid.
Zelotypia laborabant dii Gentilium ob fœminarum voluptatem. 1.17.b
Zeno Eleates Dialectices artis inventor. 1.20.c
Zenobia Judæa Pauli Samoſatenſis protectrix. 1.857.d
Zoilus Andromenæ civitatis Epiſcopus epiſtolam ad Antiochenſes ſcriptam ſubſcribit. 1. 580 b
Zorobabel veritatem rebus omnibus antepoſuit, & victoriam reportavit. 1.680.c
captivitatem filiorum Iſrael ſolvit, qvomodo, 2.85.a
tabernaculorum feſtum celebrat. 1.785.c
Zizania Eccleſiæ. 1.1064.d
Zizania inferit diabolus in cordibus hominum. 2.318.b
Zygrorum Epiſcopus, Marcus. 1.580.b

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google